äusserst selten
in gutem
Exemplare

dieses buch gehört zu
dem bekannten Hirtz David
von rosheim bei Strasbourg
unterschrieben von mir Hirtz

10

[illegible]

69 22 10

5 28 35

[illegible]

16

[illegible]

69 22 10

5 28 35

[illegible]

Citoyen

Hirtz David de rosheim

pres de Strasbourg

[illegible]

ספר

שני לוחות הברית

אמרות טהורות · מפנינים יקרות · חבור על שתי תורות · בכתב ובפה מסיני מסורות · ערוכות וסדורות · מהגבור בגבורות · איש אלהי בוצינא קדישא מרא דארעא דישראל : החכם השלם בכל מדות וחכמות · גלויות וסתומות · הגאון אשר שפעת יפעת אור תורתו · זרח בכל התפוצה · מקצה אל קצה · כבוד מהר"ר ישעיה במהר"ר אברהם הלוי זצ"ל ממשפחת הורוויץ · הספון וטמון במנוחתו בארעא קדישא · ונשמתו בגנזי מרומים תחות כורסיה דעתיקא קדישא :

וברכה לראש משביר · נאור וכביר · בן המחבר · ענף עץ אבות הנשר הגדול בעל כנפים הפורש כנפיו להימן שם החכמה והמדע ותבונה אבן ראשה אבן פנה החסיד ועניו הגאון הגדול סופת דורנו כמה"ר שעפטל סג"ל נר"ו · אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא והגליל יצ"ו · אשר נתן לבו ונפשו להביא ספר הנכבד הזה לדפוס להאיר עיני חכמים מאור יקר · המנהיר ומזהיר מזוהר · ספר הקדש הזה כאשר יחזו עינים מישרים · כישאל איש בתומים ואורים :

ובצל החכמה צל הכסף הם שלשה מטיבי צער האחים הקצינים בני איש אחד המנוח כהר"ר מנחם מענדל ז"ל אשר נדבה רוחם והזילו הון יקר מכיסם למלאכת עבודת הקודש מלאכת הדפוס להוציא הספר הקדוש הזה מפעולתו לתכליתו והם נקובים בשמותם על פני האדמה · האחד המיוחד הראש וקצין פרנס וסגהי"ג הגביר כהר"ר יוסף נר"ו · ואחריו יצא אחיו בצלמו וכדמותו הקצין כהר"ר שלמה נר"ו חותנו של הגאון בן המחבר נר"ו · חתן האלוף המרומם המופלג חד מכתלי ועמודי בני ישיבה דק"ק פוזנא כבוד מהר"ר קאפיל ריין נר"ו והחוט המשולש לא במהרה ינתק רך בשנים והולך בדרכי זקנים גברא צנועי ומעלי במדות ומעלות האלוף כהר"ר צבי הירש נר"ו : אתה יי' תשלם להם כפעולתם וצדקתם יעמוד לעד והון ועושר בביתם · ולפניהם יהליך זכותם בבואם ובצאתם :

נמידים על ידי ידידים · יוהבו ותפו כתמידים · דוכים קצינים ונגידים יושדשי דיקם ומעלת הלבות · ארבע אחים תמיימי לעים · הראשון בשנים ובמעלה הנגיד כהר"ר שלמה נר"ו · והשני לו הקצין כהר"ר שמואל נר"ו · והשלישי מכבן האלוף כהר"ר דוד נר"ו · והאחרון חביב רך בשנים · וטעמו כטעם זקנים · כהר"ר אליה נר"ו · כולם בני איש אחד המיוחד בשמו כי טוב המנוח כהר"ר יעקב זלה"ה המיוחס לנזר נטעי נועי משפחת הדיוה והכשלה המפורסמת לגימא יצ"ו · יען מתנו לנס וכפסם בניעות הרבה בשלימות הספר הנכבד הזה לבית הדפוס במרוץ כרוד מכסף לעושי המלאכה · יחית יי' ישלו ברכה · מסודרה בכל וערוכה :

והאחרון חביב עליהו לשבח למשכיל שיר ידידות · לו כל ממדות · במעלות ובמדות · בעל התורה ואיש חמודות · כבוד מרוים כמהר"ר יצחק איוון בהר"ר יהושע אב"ד בק"ק אמשטרדם על האשכנזים · אשר העיר את רוחו להיות יוגה ובכבם בבית הדפוס להבין ולהשכיל שלא יפול טעות בספר הקודש · המלך הקדוש יגאל שאלתו · ויברכהו כבודו וגאלתו :

נדפס

בבית עמנואל בנבנישתי

באמשטרדם

בשנת ואת הקדש והקריב אליו

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר

ספר וספר

דרך החיים לוחות הברית

אני המדבר · בן המחבר · שבתי הנקרא שעפטיל בן הרב הגדול איש אלהים מהר"ר ישעיה סג"ל זצ"ל · מרא דארעא ישראל · נודע ומפורסם בקרב כל ישראל · רום מעלת כבוד אבא מורי זצ"ל · כי גדול הוא ליהודים · בתלמוד גדול ובמעשה גדול · בתלמוד גדול למד תורה הרבה והרביץ תורה בישראל · והרבה ישיבה והרבה תלמידים · והעמיד תלמידים הרבה למאות ולאלפים בכל תפוצות ישראל · וזאת תורת האדם · רצוני לומר חלק הנגלה מהתורה · דהיינו התלמוד והפלפול והפוסקים · אמנם גם בתורת יי' היה חפצו שהוא חלק הנסתר מהתורה · פרדס ורזא דרזין · ונפשו חשקה בהם ולא היה מוסרם רק לצנועין בעלי יחידי הסגולה · במעשה גדול · גדולים מעשיו והתלמוד גדול שמביא לידי מעשה · היה לומד ומלמד לשמור ולעשות ולקיים · והיה מארי דעובדא מנהיג את הדור ומקל ורצועה ושבט מוסר בידו להדריכם להורות להם הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון · גם במעלת המדות · ובכל חמודות · תוכחת מוסר · ממנו לא סר · היה מוכיח גדול בדור ובהתעוררות מופלא ורבים השיב מעון · וזיכה את הרבים ואם היטב לאחרים קל וחומר בנו של קל וחומר שהיה טוב לו דיה · דהיינו לבניו ולזרעו אחריו · והיה תמיד מוכיח את בניו ואת ביתו לשמור את דרך יי' ולהיות דבק בו יתברך · על כן כשעלה במחשבתו לעלות לא"י היה זריז והתחיל לחבר חיבור לבניו וצאצאיהם וצאצאי צאצאיהם עד עולם · למען יהיה להם ספר זכרון כולל קיום המצות ודקדוקיהן · והכוונה בעשייתן בידיעת סודיהן · כי זה הדבר מביא התלהבות הלב לעבוד את יי' בשמחה ובטוב לבב ולהיות זהיר וזריז ויעבוד מאהבה · וע"ז רמזה התורה למען תשכילו את אשר תעשון · ש"שכיל טעם פעולות המצות הנעשית וידע סוד יי' · אחר כך החיבור הזה כולל כל דיני המדות · והנהגות החסידות · וכל דרכיהם באורך וברוחב ובגובה · והנה בקיום המצות זכר במה מצות מעשיות אשר יעשה אותם האדם מראשית השנה עד אחרית השנה והם חוזרות חלילה · הנהוגות דבר יום ביומו ושבת בשבתו ותלכות פסח בפסח ועצרת בעצרת והג בחג ור"ח ויום כפורים וחנוכה ופורים ודברי הצומות ותעניתם וכאלה · וכל מה שנצרך לענין מעשה לעשותו · ראה זה חדש הוא שחידש כמה דינים משכלו · והם כמה וכמה מאות דינים מחודשים · על הרוב ורובא דרובא · ויש מעט מה שהוזכר בפוסקים ראשונים ואחרונים · ולא נכתבו אלא כדי לזרז בהם יען כי נכשלו בהם רבים · או מצד שאין לחם בהם ידיעה ונעלם מהם · או מצד איזה התרשלות · וזהו ענין קיום המצות · ובביאור סודות המצות ע"ד האמת · גילה רז של כל המצות הנהוגות בוראי ר"ז בגימטריא אור · כי האיר עיני המשכילים אשר מזהירים כזוהר הרקיע · וזה אחרון יצא חלק דרכי התשובה עם מוסרים והנהגות והמדות · וכ"ל דחסידות · אשרי עין ראה כל אלה · וקים לי כאבא מורי זצ"ל כי עיקר מחשבתו בחיבור הזה היה לזה שיצא להוכיח ולהדריך בדרך טוב וישר · אך כשנכנס באלה הדברים אחרון וראשית המחשבה סוף המעשה · על כן קרא שם החיבור דרך חיים · על שם דרך חיים תוכחות מוסר כמו שנראה בהקדמתו שתוכחת מוסר בא במשנה תורה רצוני לומר כי בא לבאר הכל על פי פשטים חשובים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה · טוב תורת פיו נטוכה כפולה ומכופלת מכח זה נכנס מענין לענין ומענין לענין כמעין המתגבר ותרבה הדעת · ומשביל רוב תוכחת מוסר הכניס בחבור הזה דרשותיו שהיה דורש טוב בחג המצות · ובחג השבועות · ובחג הסוכות · ובראש השנה · וביום כפורים · ובבין המצרים וכאלה · דרושים הם לכל חפציהם מה שדרש כשהיה מר ינוקא וכשהיה מר קשישא · כולם שוים לטובה · וכל דרשותיו הם פשטים אמתיים באמתת של תורה · לא כדרך דרוש דעלמא רק דברי אלהים חיים · ומכולם יוצא תוכחת מוסר והתעוררות אשרי עין ראתה כל אלה · הכלל העולה החיבור הזה הוא חוט המשולש · חלק א' **נר מצוה** שהוא קיום המצות ודינים מחודשים · חלק ב' **תורה אור** · שהוא סודות המצות · חלק ג' **תוכחת מוסר** · וכמו שהאריך אבא מורי בהקדמתו · ומכח זה החיבור נכנס לחיבור שני שהוא דומה לו ועשה ביאור על התורה כלה נחלק גם כן לחלקים אלה · **נר מצוה** הם תרי"ג מצות שמנאם בכל מקומות מושבותם · ובסדרה שלא נמצא בה מצוה מתרי"ג מצות מכל מקום המציא מצוה שהיא ענף ממצוה מתרי"ג מצות · **תורה אור** · גילה רז תרי"ג מצות אף מצות שאין נוהגות עתה · אחר כך **תוכחת מוסר** הוציא מכל פרשה ופרשה שביאר את התורה שבכתב ועשה חבור על תורה שבעל פה וביאר סוגיות ודרכי התלמוד · העין רואה והלב שמח · ולשניהם קרא שם **לוחות הברית** ושתי התורות הכרם לאחדים ותורה אחת · הרי הם שתים מחברת · חיבור **דרך חיים** · וחיבור לוחות הברית · והיו לאחד כי מישך שייכי להדדי · שתיהן חוברות · והיו למאורות · אשרי עין רואה בהם והלב חומר להם · אז כלי המעשה בקדושת גופיהם · קדושים יהיו לאלהיהם · ומאחרי שהתועלת היוצא מאלו החבורים המופלאים הוא עצום ורב · בשכל העיוני ובשכל המעשה · ואת עיני ראו כל היקר הזה · אז אנכי הרואה אמרתי כי מן הראוי ומחוייב הוא להביא הדברים ברפוס להיותם בקרב ישראל אשרי תרור שזוכים לכך · כאשר עלה במחשבתי דבר זה מתחילה נכנס יראה בלבי לגשת אל הקודש לעשות דבר זה בלי צווי אבא מורי זצ"ל · מאחר שכוונתו בחיבור הזה לא היה רק לבניו ולזרעו אחריו כמוזכר בהקדמתו · אשר זו היא הסיבה שהחמיר לנו איזה חומרות ובפרט באיסור והיתר · כי כן דרכו להחמיר לעצמו ולב"ביתו ולקדש במותר לו · אמנם אחרי ראותי בהקדמה שלו שצוות לבניו שלא גמנע טוב מתלמידיו וליתן להם להעתיק בכל אות נפשם · אז אמרתי בלבבי מאחר שהותר לקצתו הותר כולו לכל ישראל · כי כמעט בכל הגולה נתפשטו תלמידיו · ורוב הגולה רובא דרובא התאוו תאוה לתורתו ולהנהגתו וקבלו אותו עליהם לאב בית דין ולראש ישיבה · וכולם בקשו את רבי לשמוע חכמתו · ובחרו במשנתו · וקבלו אותו עליהם כמה וכמה קהלות גדולות · ובאחרונה נתקבל בארבע קהלות שהן עטרותיהן של כל הקהלות · דהיינו ק"ק פרנקפורט · וק"ק פראג · וק"ק פוזנא · וק"ק קראקא · בזה אחר זה · ויציאת הצדיק היה מק"ק פראג כי שם היה אב"ד שבעה שנים קודם הפרדו מחוצה לארץ לירושלים ת"ו בשנת שע"ב · וזכה שם להיות מארא דארעא ישראל · על כן כל עדת ישראל בכלל תלמידיו :

ובכן בעזר אלהי הרימותי את ידי · בכל לבבי ונפשי ומאודי · לעסוק בזאת המלאכה · אשרי העם שלו ככה · וזאת הברכה :

לאהבה את יהוה אלהיך ללכת בדרכיו ולשמור מצותיו וחקותיו ומשפטיו

לכם ומשפט הדין למען חלקו אתכם אלהיכם יהוה ציוה אזנך דרכך בכל

לשמור את דרך עץ החיים ואכל וחי לעולם

דברי יכיל וחכים ענק עין אב"ות התורני הותיק כהר"ר ישעיה בן הגאון הגדול האב"ד כמהר"ר שעפטל סג"ל נר"ו חתן הפרנס הקצין הנדיב כהר"ר שלמה רבי מעגלנס ז"ל · ישמיע קול תהלות ומספחתו שבט לוי אשר בו בחר יי' · ובכח ויקר וגדולה של ספר הקדוש הזה · ויסד שיר לכבוד כבוד הגאון הגדול אבי זקנו בעל המחבר · וזכר לדבר כמ' זה בני מדרש יש"ב"ה · ונראתי שיטי קרוות שיר וסס אבינו הגאון נר"ו והוא מדובע וסשוט ומכונר ·

כל בעלי אוצר שביות חמדת בבכף וזהב שוהם ספרת וברקת בטור האחד · ובטור השני נופך כפיר ויהלום · חפשו בנרות וראו הנמצא באמתחתכם כנמצא באוצרי שושילתא דרחבא ארוכה מארץ מדה · סקפת כל דיירי עלמא · דור לדור ישבח מעשיהם וגבורותיהם יגידו פעולות שבח יקר מעלות חסידותם ופרישתם · יתנו עדיהן ויצדקו בשפר אמרים ספדים שחבהו · ומרוב ענותנותם כי אנשי מופת היו בענוה יתירה · לא נתנו להתגלע בתושיה · כי אם מילי דברכות ומילי דאבות חיינו מילי מעליותא כחסידות ופרישות · וחיים זכו כהש"ים תכלית טוב בעולם אשר עילו · ועלה עתר ענן הקטורת להמאושר העליון · להדבק בשכל הפועל פועל אמת שפעולתו אמת · והתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן וקם אבן הראשה ועליו שבעה עינים נ שבעיות הרבה במ"ט פנים של תורה · הוא הת"יר הגדול המופלג בחכמה ובחסידו' ובמעשי' נוראים ומופלאים נר ישראל ר"עא מהימנא אבי זקני הגאון כמהר"ר ישעיה סג"ל זצ"לה אשר לבו ראה חכמה בהשגה גדולה ועצומה · לא אנס ליה כל רז ותעלומה · ידע לפשר כל חללי דעלמא · בסודות צפונים ונסתרים מה למעלה ולמטה אחור ופנימה · ועתה החלותי לספר מערך כבוד שבח מעלתו · ואתן מתג ורסן לפי לבלום · פן אפגל בדבור בהבל שיש בו חטא · ויקראוני כההוא תלמידא נחית וכו' גם אין צריך בספור מעלתו · כי יגיד עליו חבורו הגדול הזה · שלא הניח מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות ופוסקים · דבר גדול ודבר קטן מעשה מרכבה והויות דאביי ורבא · זמן הבאור ההוא ישקו כל העדרים עדרי צאן קדשים · וכל חכם לב יוסיף לקח בחדושי דינים אשר לא שערום אבותינו אספים מהול ירבון · ומי האמק איש אשר אלה לו והיה גדול ליהודים · ומקל עוז ומטה תפארה נמסר לידו לרדות עמים רבים אשר סרים לסשמעתו · ועזב כל הכבוד ובחר לשבת ולשכון בארץ החיים · כל קביל די רוח יתירה בה רבסימא · ולחצוב שם קבר להעלות נשמתו למקום מחצבתה לבית אל בלא מניעת המקטרגים האורבים עלי דרך בשמים · וכהזכרי אותו מלאתי יגון ואנחת שלא זכיתי לראותו פנים בפנים אף לא מאחוריו שיקויים בי מאמר החכם טובה חכמה עם נחלה ויתרון לרואי שמש · הנם שאין לי לראנ מעתה · כי שלהבת התורה עולה מאליה והוזרת על אבסניא גם הבירית לא תופר · וייעור ישעיה לא ימושו וגו' · ושלש אלה יעשה לי חוט המשולש לא במהרה ינתק · ואת נחמתי שנתנו מחליף בלהב המהפרד משביב חכמתו תולדתו כיוצא בו היינו אבות היינו תולדות · וכל תולדות שבמקרא חסרים בר מן דין · משל לפעמון של זהב ומקישו מרגלית · הוא אבי אבי רכב ישראל ופרשיו רת של תורה לאמתה · ושפע עת אני רואה בהש"פעת שפ"ע ע"ט"ל הוא היורד ממעלת כבודו משפיע לעם יי' תורת חסד נובלה חכמה של מעלה · וכל הקולות כשרים בשם"ר שבח אמריו אמרות טהורות מפנינים יקרות · ועמודי בית המדרש יוכיח העמודים ש"ש משוזר בפתיל תכלית המיוסדים על אדני פז שחיבר · במעשה רשת וכסים וכן למטה וכותרת למעלה · כל בית אביו נכון ונשען עליהם · ומדוב חסידותו לקיים מצות כבוד אביו אחר מותו נעוץ אותן בסוף הספר וקרא אותן בשם הקדמה ונ' העמודים · כאלו אין ספר בפני עצמו רק הקדמה בעלמא · ובאמת ספר גדול הוא · וכי יש חיך מתוק מזה בכלה עניינים מתוקים וחריפים · איש נבון וחכם יבין ויראה איכותו וסהותו וברר לטורו בישיבתו · בהשקאת צאן עדרים המאספים אליו לשמוע חדושיו שמחדש בכל יום תמיד · אשיר מעט ריו בקולמוס כיומי ישמיע כל תהלות תפארתו: ובשתים יתחתן בי שמעו אלי לאומי לאמי כתיב לא זזתי מחבתי עד שקראתי אמי לרמי בפאות הנהולים שם אבי אדוני זקני הגאון הגדול המופלג נשיא אלהים כמהר"ר משה חריף ולה"ה אשר שמו היה נאה לו כי שנון וחריף ובקי היה בכל חדרי התורה ולולא היה משתכח תורה מישראל היה מחזיר אותה מפלפוליה וחריפותיה והעמיד תלמידים הרבה וזכה לבנין וחתנין רבנן אשר טבעם מפורסם מקצה אל קצה · יהא רעוא מרצון שוכן סנה · שתמורם מהם יהיה כיוצא בהם · דלא יפסוק ודלא יבטול מפתגמי אורייתא · עד דרא בתרייתא:

ולכבוד כבוד הגאון אדוני אבי זקני בעל המחבר · תלות כורכה דשכליתה גבין שיעור · אפתח פי בשיר ואומר:

אני	שיר לי אדיר ובורכי ·	סבכו סמולה ימכב הפניני ·	ועתרנו לעוברי ים הנכוני ·	ותקסו קלונה כאסמי באומרים ·
ישע יה	ועוז ומשי מדומים ·	ידריך בעלי פעמים ·	לאביה פלג ימים ·	לריק כמכים מיד הגבורים ·
בן	בן ארך האבר ·	ככביו אליו יאבוק ויחבר ·	סערה בולון ונתוקן יתגבר ·	לידה כאשר יהלו הגשרים ·
הגאון	בעדי מכלול גבים ורחיעת ·	רפסודות יעשה כתיב לחייעת ·	לילך ולדרוש בכפר המכיות ·	הכלול כספר ספר ספורים ·
הגדול	ים כוכים עולמות ועוצריכן ·	ככבי יורה בכניכן ·	אבנים יקרות ומכיכן ·	ומנהו פליהו סודות וסדרים ·
כמה"ר	כיכי קן קן הדברים ·	כאפי התבורה לאיורים ·	וכים וגלגלים נקיים וברורים ·	בעצם השמים לטוהר וספירים ·
שבתי	נדק וכל סטרי יורה ·	יאבפו בנבס תלמיד ולורה ·	ומספריקה יתבונן אור לנוריה ·	המאיר לארץ ולדרים ·
שפט של	וכם הריוה ומכוטל ·	ברית כמיתותעכפיו כלאוכל ·	מודית לאהכבית בוטה ללין ומטולטל ·	כאלון הימילים למשפחתו אבות ונכרים ·
הלוי	היורה ומשפטיו ליעקב וקדושים ·	כבלאך יי' נכואת האל ותרשישים ·	ירוה מאהו בכיים דולים קדשים ·	יאשר לא סערום אבותינו בכפרים ·
סליט	היה ומושל בנועם מרדה ·	ביותר תפארה על צלה פונה ·	ועוז הכבוד והלך ליוקים הבקירה ·	האנך תהיה הולכים ושרים ·
המכן	המשככו בין המשפתים ·	נקבר מהלב לו במוך לירושלים ·	שם תבילות הכשמות למעלי שמים ·	ויקום קברות ומגנת נודים ·
א"ב ר"ם	הוליד עוכך כורע בלוותו ·	ויו תיקונו לו בתכלידי הולתו ·	פי אביסלדוהו סבעת סכיותו ·	כאלו כן יפקדו לדור דורים ·
בקהלת	ויוקום אבותיו ויולא ·	אלי עד יסיה עבור וענן ובלא ·	עדות לישראל שם עמודים כהלה ·	בית אביו כבון עליהם בספסים ותדרים ·
פ' וכ"ה	וקבונת והר וכתם אופיר ·	פה יערוך לעדך זה הספר ·	הקונה יקנה בכסף מלא באומרי ספר ·	יברכהו הקהל כמוהו סערים ·
והגליל	ויושבי ערים ויחוזות ·	ישיהו וירכו וישירו בעליזות ·	ויקריבו תשבר בתוך התורה ·	יערב מנחתם כאלו יביאו בכורים ·

ואלה דברי היונה האלוף התורני הותיק כמהר"ר אליה בן הגאון החסיד כמהר"ר בנימין כ"ץ מזוקק · חתן הגאון האב"ד כמהר"ר שעפטל סג"ל נר"ו ·

יכתב לאליהו המזוקק ·	בתורת יי' כוסן וישתוקק ·	ויכך כפר הזה בשבעתים יזוקק ·	בהגהותיו סתה הספינים ·
לא נתן לעפעפיו תנומה ·	כים ולא כים שיתן כיסמה ·	ולא רפד יגע וזרוקמה ·	אך בסברות ובמועדים וזמנים ·
עד אם כלה הפעולה ·	והנה מוכילה המכשלה ·	לרצויה כקטורת וכרים עולה ·	ומור ולבונה וסמנים סוגים ·
או בקול בשאה בשירים ·	בטורים כמופקד הסדרים ·	וכתים כיובפר הספרים ·	ישא ויהללה אורך ימים ועושר מזינים ·
יערב לא מנחת כ"הן ·	כשיור לפני ולפנים יוכהן ·	יוקריב עולה ושלמים והלכתן ·	במערכה בכלי בקר ומורינים ·
וביחוז ישיב העבוט להיוקה ·	ויכונן עיר הנדק קריה נאמנה ·	ברועים סבעה ונסיכים שונים ·	ובטוב הגפון יתענג בתענוגים

דברי שיר מהגאון המחבר ושמו ואופן חתימתו נעוץ בתחילתו וסופו:

יש
לי רב בליעות לבלוע פטא ועון וסם
כי מסך תלונכם עיניכם באור הקיים הלירו פניכם וגום
קיץ וירא ויסתכל בשלשה דברים ולא ירם
ן אדמת עפר מקום רימה ותולעה לפני הכבוד ועיניו הם
ב על כבא שופט צדק לשפוט על כל דבר פם
רא״ל אסריך חי כמוך עם כוס
לם אדם שנותיו של שלם שהם תם
יונר משפט ואמת ושלום ואל תכמת קבלות לא ים
סכר לפעולתך וי״י יום
פעלות תבחיל בין צדיקייא עם הקב״ה בגן עדן תשתם

ע
ת כי אקרע לבבי ואככע ועל אלה אני בוכ
ד אשר לא תחשך השמש והאור וירח ותשובו לעפר הארץ מאפל
ין יפקח ויראה ביאתו מטפה סרוחה וכונד ערום ועדי
ו היות קשה כשאול רשפי שלהבת
לי עין רעה ולב חומד וכלי מעשה ולשון רמ
ד יי׳ אלהיך כי תשוב והרשע כי ישוב מיה ים
מודים שלשה תורה עבודה גמילות חסדים בם היה תה
כוד את יי׳ בכבס ומהון ונוף ות
יכין ולבך כי יהיו שם כל הימים באלה השלים
ל כל כבוד מופה לכל צדיק וצדיק כבוכות **ישע**

יה:

בן — אדם עורה והקיצה משנותיך הסר עונך ומשאתך אבד תאבדון — **מהר** — קם את מעללות ותלבוש ואת עדי המעולים הם — **ד**
לילה היה ובין לילה כאבד אדם להבל דמה ע״כ ישים מעשה יי — הקלט שמה בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל ימם

אב — לכבד מאוד בזכרנו יום הדין הגדול אף אשיחה קלה הבה היום בא כוע — **ר** — כים מללים יפלו כל יקומו על רגלי — **הם:**
ד וכרם היה כי היום הולך ובוע — נלי חסידיו ישמור ע״כ נאי לך בעקבותי

ה — כר כעס מלבך הוי שפל רוח עניו מאוד מכ — **ל** — סון מדברת גדולות כמור כבתר וכנל — **וי:**
קנאה ותאוה וכבוד לדבקה כם לא תוכ — בעליו עושר שמור לרעתו כי אשמיו אשם תל

זצ״ל ולחיי העה״ב · ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו · מי יגור באוהל א׳ ומי ישכון בה״ק וגוה יי׳ חסדו · הטב בתשובה כי גדולה היא שמגעת עד כסא כבודו **אמן:**

לשם יחוד קב"ה ושכינתיה ע' ההוא טמיר ונעלם

ברוך ה' לעולם

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר :

הקדמה

הפסוק המצוה בנר להאיר לפניך כמ"ש מצות ה' ברה מאירת עינים והתורה כאור ללומדיה והכסיל בחושך הולך והנה לנר ואור יש ב' פירושים א' נר יחידי נקרא נר · ואור הוא מדורה גדולה · ומסכים למה שנמנו וגמרו חכמים ז"ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה : המצוה שהוא מעשה קוריהו נר · ולתורה שהוא תלמוד קורא אור · פי' שני כנר עצמו שייך נר אור : כי הנר הוא המקבל האור דהיינו קנדליא או פתילה בשמן שבכלי והאור אחוז בו · והם דבקים זה בזה וצריכין זה לזה כי לאור הנר אין אחיזה רק בנר · כי מציאת האור זולת דבר שיאחז בו הוא חוזר למקורו ליסודו · גם הנר אין לו הארה כי אם מצד האור האחוז בו · כן המצוה התלמוד סיבת

הג"ה

ענין תלמוד גדול או מעשה גדול יתבאר בארוכה בס"ד לקמן במסכת שבועות פרק קמא · ע"כ

המעשה כהא דתנן הלל אומר אין בור ירא חטא אמנם אין להתלמוד אחיזה בלי מעשה כהא דתנן ר' חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת כו' ולכאורה אלו שני דברים סותרים זה את זה אבל כי מעיינת שפיר ראה תראה שניהם אמת לא יכול אדם לבא לכתר תורה אם לא יהיה לו הכנה ביראת חטא שנפשו חשקה בדביקות הש' ולב טהור לו חושק ומתאווה להדביקו' דאל"כ עליו נאמר ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ע"כ צריך להתלבש להיות יראת ה' נגד פניו · אמנם עדיין נעלמו ממנו פרטי היראת חטא והמצות והחקים והמשפטים כללותיהן ופרטותיהן עד שיזכה לכתר תורה · ואז בא מתלמוד למעשה בכל מכל כל · עוד יש לתרץ בענין אחר והוא יותר פנימי התורה היא מעשה ועיוני נגלה ונסתר · הנגלה מהתורה הוא קיום מצותיה שהן רמ"ח מצות עשה ושמירת אזהרותיה שהן שס"ה לאוין · ולאלה ולאלה יש טעמים נסתרים סודות אלהיות כולן דבוקות בשמו הגדול אשר על היודעם נאמר אשגבהו כי ידע שמי ונתקיים בם ואתם הדבקים בה' אלקיכם · והנה סדר המדרגות כך הם לא בור ירא חטא וכו' רק צריך ללמוד תחילה תרי"ג מצות והתלמוד יביאנו לידי מעשה ויהיה ירא חטא אחר כך כשיבא למעלה זו אזי שכל המעשה הוא סולם לעלות לעיוני שהוא חלק הנסתר ויזכה לחזות בנועם ה' וזו היא החכמה האמיתיית ידיעת סודות המצות שהם סודו' אהיות ולזו החכמה צריך שתקדים יראת חטא כמ"ש הן יראת אדני היא חכמה ואז חכמתו מתקיים' יתגלו לו רזי תורה להיו' חכם מבין מדעתו והו ענין שראינו ושמענו מהרבה חסידים קודם עסקם בסודות אלהיות היו מפשפשים במעשים ומתודים על חטאם ומתלבשים ביראת השם :

אמר אחר כך ודרך חיים תוכחת מוסר מתחילה דיבר משלימות עצמו יהיה שלם בנר מצות ותורה אור אח"כ ישלים את זולתו גם כן וזהו דרך לחיים הנצחיים להיות זוכה ומזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות כו' ותמיד לא ימנע מלהוכיח אחרים וילמדם חכמה ומוסר להבין אמרי בינה וע"כ אמר לשון ודרך כמ"ש יתרו למרע"ה והזהרת אתהם את החקים ואת התורות והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון :

ואמר תוכחות מוסר שהוא כפל לשון תוכחת ר"ל על העבר הוכח יוכיח אם סרו מן הדרך הטוב והישר · ומוסר הוא יורה דרך שילכו להבא · כמ"ש שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו :

הוכחה דהיא מ"ע כמ"ש הוכיח תוכיח את עמיתך והיא מצוה רבה במאוד · ובמסכת שבת פ' כל כתבי אמר רב עמרם בריה דר' שמעון בר אבא אמר רבי שמעון בר אבא אמר רבי חנינא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיח זה את זה שנאמר היו שריה כאילים לא מצאו מרעה מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע · ובפרק במה בהמה כל שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו בכל העולם נתפס על כל עולם· עוד שם אמר רבי אחא בר חנינא מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה דכתיב ויאמר ה' אלי עבור בתוך העיר והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על התועבות הנעשות וגו' א"ל הקב"ה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בהן מלאכי חבלה ועל מצחן של רשעים תיו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה אמרה מדה"ד לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו א"ל הללו צדיקים גמורים הללו רשעים גמורים א"ל רבש"ע היה בידם למחות ולא מיחו א"ל גלוי וידוע לפני שאם ימחו בהן לא יקבלו מהם א"ל רבש"ע אם לפניך גלוי להם מי גלוי והיינו דכתיב זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית על כל אשר עליו התיו אל תגשו וממקדשי תחלו (ופירש' מתחילה אמר אל תגעו ולבסוף אמר וממקדשי תחלו) וכתיב ויחלו באנשים זקנים אשר לפני הבית תני רב יוסף א"ת מקדשי אלא מקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאל"ף עד תיו ומיד כו' · ובהגהת מיימוני פרק שישי מהלכות דיעות ז"ל · אמנם אם ידאי לו שלא יקבלו אז נראה דפטור שאמרה מדה"ד לפני הקב"ה אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי משמע שאם היה גלוי להם לא היו נענשים וכן משמע בתוספו' בפרק חזקת הבתים וכן כתב בספר המצות דכתב ומוב לו לשתוק דהנח להו לישרא' מוטב שיהיו שוגגים כו' ורא"ם כתב דמיענש פטור אבל מעשה דהוכיח תוכיח לא אפטור אבל הר"ב מקוצי כתב בההיא דהבא על יבמתו כשם שיש לומר דבר הנשמע כך חייב לומר דבר שלא נשמע שנא' אל תוכח לץ פן ישנאך עכ"ל הס' : ולי נראה להביא ראיה לדברי רא"ם דמהוכיח תוכיח אינו פטור · מהא דאיתא פ"ש בערכין עד היכן תוכחה רב אמר עד הכאה ושמואל אמר עד קללה ורבי

יוחנן אמר עד נזיפה · הרי ס"ל אף שכבר בא לנזיפה וגם לקללה · ואז יודע בודאי שלא יקבל על כל זאת אינו פטור מעשה דהוכיח תוכיח עד הכאה · והמיימוני פ"ו מהלכות דיעות פסק כרב אף דהסמ"ג תמה עליו ופסק כרבי יוחנן דרב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן וכ"ש לגבי שמואל באיסורי מ"מ כתבה הגהות מיימוני וז"ל בתנחומא פרשת כי תשא משמע כדברי רבי המחבר דאמר אמרה מדה"ד רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו כו' עד אף על פי כן היה להם להתבזות על קידוש שמך ולקבל על עצמן הכאות מישראל כשם שהיו הנביאים סובלים שהרי ירמיה וישעיה כמה צרות סבלו מישראל כדכתיב גוי נתתי למכים מיד חזר הקב"ה ואמר למלאכי חבלה זקן ובחור טף ונשים עד כאן לשון המדרש עד כאן לשון המיימוני · ואף לדברי הסמ"ג דפסק כר' יוחנן עד נזיפה ולא יותר מ"מ מוכח מרב ושמואל דאפילו יודע שלא יקבל מחויב להוכיח דהא שמואל דמיקל יותר מרב מ"מ ס"ל אף לאחר נזיפה שיודע בודאי שלא יקבל מחויב להוכיח · ובסברא זו לא פליג רבי יוחנן ארב ושמואל · ונהי דס"ל דאין צריך המוכיח לסבול ביותר ולהוכיח אחר הנזיפה מ"מ בהא לא פליג דהיה מחויב להוכיח קודם נזיפה אף שהיה קים ליה בגויה שלא יקבל התוכחה ואף אם נאמר דרבי יוחנן פליג עלייהו והו בעצמו טעמא דידיה שסובר עד נזיפה ולא יותר משום דאז נתגלה לו שלא יקבל התוכחת מוסר · א"כ לא היה ראוי לפסוק כרבי יוחנן שהוא יחידאה בסברא זו נגד רב ושמואל שס"ל מצות הוכחה אף לאחר נזיפה שאז ידעינן בודאי שלא יקבל · ומאחר שדברי רבי יוחנן בטלין נגד תרוייהו על כן מן הראוי לפסוק כרב · כי רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי ואפשר שזהו הטעם של המיימוני שפסק כרב :

והיא דפרק הבא על יבמתו דא"ר אילעא משום רבי אליעזר בן שמוע כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה על אדם שלא לומר דבר שלא נשמע רבי אמר חובה שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך · אני אומר שזהו ענין בפני עצמו ומיירי בדבר שהחוטאים אינם יודעים שזה אסור ומתלוצצים מהמוכיח ועל כל פנים יעברו ע"כ מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים והוא כדמיון הא דאיתא במסכת שבת פרק שואל ובמסכת ביצה פרק המביא לענין תוספת יום כיפורים דחזינן להו דאכלי ושתו עד חשיכה ולא אמרינן להו ולא מידי משום טעמא מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין וז"ל המיימוני פ"א דהלכת שביתת עשור נשים שאוכלות ושותות עד חשיכה והן אינן יודעין שמצוה להוסיף מחול על הקודש אין ממחין בידן שלא יבואו לעשות בזדון שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר והנח להן שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידין וכן הדומה לזה עכ"ל · וז"ל הרא"ש במסכת ביצה בריש פרק המביא כתב בעל העיטור דוקא במידי דאתא במדרשא כגון תוספות עינוי יום כיפורים אבל במידי דכתב באורייתא בהדיא מחינן בהו וענשינן להו עד דפרשי עכ"ל · והיינו טעמא מאחר שלא מבורר איסורא בהדי חיישינן הן לא יאמינו ולא ישגחו ועל זה חוב' שלא לומר דבר שלא נשמע משום מוטב שיהיו שוגגין · אבל דבר שנתפרסם אסורו ונודע ומבורר אזי הוכיח תוכיח אפי' מאה פעמים · עוד יש לפרש דברי רבי אליעזר בן שמוע שלא לומר דבר שלא נשמע היינו להוכיח לץ שמתלוצץ על דברי המוכיח וצוחק עליו כי ישרא' אף שהיו חוטאים ולא שומעי' לקול נביאיהם זה לא היה בכלל התלוצצות רק נביאי שקר הטעום וסברו שדבריהם אמת וכן המוכיח לחבירו והוא משיב לו על הוכחה לא עשיתי כך או אומר עשיתי ובדין עשיתי אז מחויב להוכיח עד הכאה ולמר כדאית ליה · אמנם אם צוחק לדברי המוכיח ומתלוצץ עליו · אז חובה על המוכיח שלא יאמר · ע"ל דר"א בן שמוע מדבר מי שרוצה להחמיר על עצמו ולהוכיח אחר השיעור שמחויב להוכיח למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה · ע"ז א שלא יעשה טוב וטוב לא יאמר דבר שלא נשמע משום אל תוכח לץ והו"ק :

הגה"ה

וז"ל נמוקי יוסף סוף פרק הבא על יבמתו · מצוה לומר דבר הנשמע היינו שמקבל מצוה דכתיב הוכח תוכיח אפי' מאה פעמים אבל היינו שאינו מקבל מצוה ומוכח שלא להוכיח והקשו ז"ל מהא דאמרינן במסכת ערכין שחייב להוכיח עד שיכנו או עד שיקללנו התם ביחיד אבל ברבים לא והא דאמרינן במסכת שבת לוכחינהו מר להנהו דבי ריש גלותא ואמר לא מקבלי מינאי ואמרינן אפ"ה לוכחינהו מר התם הוא שלא הוכיחם כלל אלא שהיה מכיר בהם שלא ישמעו ומשום דאולי ישמעו או משום שלא יהיה להם פתחון פה היה חייב להוכיח לפחות פעם אחת עכ"ל ותמם דבריו דווקים הם :

ומחמת פסק המיימוני עד הכאה נ"ל טעמו ונימוקו עמו וכדפרישי' והיה מוכיח כעמוד ברזל לא ישא אף פני הגדול ובפרק חלק ירבעם זכה למלוכה על שהוכיח את שלמה וכו' ובפרק בתרא דכתובות האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מתיה לאו משו' דמעלי טפי אלא משו' דלא מוכח להו וכו': **והנה** דרשו ז"ל איש באחיו בעון אחיו כל ישראל ערבין זה בזה · אבל בקיום מצות הוכחה הוא פטור אח"כ מערבות :

וכשם שמצוה רבה על המוכיח להוכיח כך מצוה רבה על המוכח לקבל התוכחה במסכת תמיד פרק ראשון תניא רבי אומר איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות שכל זמן שתוכחות בעולם נחת רוח בא לעול' טובה וברכה באין לעולם ורעה מסתלק' מן העולם שנא' ולמוכיחים ינעם ועליהם תבא ברכת טוב ע"כ · וכפ"יש בערכין א"ר יוחנן בן נורי מעיד אני שמים וארץ שהרבה פעמים לקה עקיבא ע"י שהייתי קובל עליו לפני רבן שמעון בר' וכ"ש שהוספתי בו אהבה לקיים מ"ש אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך · ע"כ :

הגה"ה

ופירש"י הרבה דרכים ישרים צריך לו לאדם לברור אלא איזה היא דרך את מדרכי הישרים שיבור לו האדם ע"כ :

הרי מבואר גודל מצות הוכחה · על כן ראוי לכל אחד להאריך במילי דהוכחה כפי יכלתו דהן אמת שכל ענינים הנ"ל קאי להוכיח על עבירה שנעשית כבר · מ"מ נלמוד מזה גם כן לעמוד ולהזהיר על להבא להודיע הדרך הטוב והישר וירא שמים יוצא ידי שניהם כי תוכחה על העבר וללמד מוסר וההנהגה אלהבא כולם בחדא מחתא מחתינהו וטעם אחר לשבח לשניהם למען ישמעו ולמען ילמדו וגו' ושמרו לעשות את כל דברי התורה · וכן מרע"ה עשה גם שניהם לאחר שלמד תורה והמצות עם כל ישראל כשבא לילך בדרכי חיים הנצחיים סמוך למותו קיים תוכחת מוסר אלה הדברים דברי תוכחות הוכיחם על העבר מה שחטאו מעת צאתם ממצרים ולמדם מוסר על העתיד הן בקיום התורה ומצותיה תלמוד ומעשה · הן מהתלבשות המידות באופן לבא אל הדביקות ית' ולילך בדרכיו ית' ובמידותיו כמבואר בהרבה פסוקים במשנה תורה · ודעו בניי צו שכל המוסרים שהזכרו בדברי רז"ל בתלמוד ובמדרשים ומה שהאריכו אחר כך מחברי ספרי התשובה וספרי המדות והמוסר גם המדברי' על פי הסוד מסוד הדביקות כמו הקדוש רשב"י ע"ה בזוהר ובתיקונים והנמשכים אחריו דורות ראשונים ואחרונים דברי כולם מרומזים בדברי מוסר של מרע"ה למי שעינים לו לראות · אז ירא' הכל בעין השכל מבוא' היטיב אשרי עין ראת כל אלה :

ואלה הדברים אשר דיבר משה הירה סמוך למותו כשהולך בדרך חיים ובדרך שעשה אדון הנביאים הלכו בדרכיו גם כן הנביאים מוכיחים לישראל ומזהירין אותם להבא וביותר עשו זה סמוך לסילוקן מן העולם כן עשו יהושע תלמידו · וכן שמואל ויהי כי זקן שמואל גם לפנים בישראל יעקב אבינו קודם הסתלקו קרא לבניו כו' וכן דרך כל הצדיקים בעת סלוקן הם מתעסקין בתוכחת מוסר ביתר שאת : **ידעתי** כי לא צדקה נפשי להיו' נמנה בכלל צדיקים מ"מ צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך כתיב : ע"כ אצא בעקבי הראשונים לדעת חכמה ומוסר להבין

אמרי

אמרי בינה לברוכי ה' הבנים בניי ובנותיי וחתניי וכלותיי ונכדיי חרעם וזרע זרעם עד עולם כולם יעמדו על הברכה ויוסיף ה' עליכם אלף פעמים ככה ואחבר להם תוכחת מוסר כאשר ייסר איש בנו כי עת לדבר ליי עתה מאחר שאני עושה עקירה מהם לעשות הנחה בעזר השי' בארץ הקדוש' ואיתא פרק אילו מגלחין א"ל ר"ל לר' אליהו חי הוא א"ל כיק דכתיב ולא ראהו עוד לגב' דידיה כמת ועלי אני קורא מקר' זה שהתחלתי בו דרך רמז ודרך חיים תוכחות מוסר הוא הדרך נוכח ה' ארץ החיים כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם:

אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' · כי הנה התבוננתי לעשות לכל מוסר סמיכות מדברי תורה באורך ורוחב ועומק כדי שיכנס יותר בלב ויהיה מקוים ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים · ויבא על נכק מאמר רז"ל הנפטר מחבירו אל יפטור אלא מתוך דברי תורה שמתוך כך זכריהו · כוונתם יאמר דברי תורה פשטים נעימים שהם דברי מוסר הנכנסים בתוכיות הלב וזה שדייקו בלשונם מתוך ד"ת כי כבר הזכרתי בחיוב לעסוק בדברי מוסר כשנפטר מחבירו וכשאומר המוסר מקושט ומהודר בד"ת אז נכנס ביותר בתוכיות הלב · וכן אנו אומרים בברכת אהבה רבה ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור כו' ואז תורת אלקיו בלבו ומקויים בתוך לבי אמתהך · והו שאמרו מתוך ד"ת והנה אלו ד"ת שהם מוסרים עושה פרי ועושים רושם מאחר שנכנסים בתוך לבו ותלמוד זה מביא לידי מעשה נמצא כשמעשה בא לידו נזכר בחבירו שלמדו דבר זה · וזה שמסיים מתוך כך זכריהו · והנה נזכרים ונעשים רצוני לומר דאה מעשה ונזכר בהלכה דהיינו ד"ת הפשט שהגיד על זה · וזוכר תאומרו ואז מביא גאולה כדתנן כל האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם · ואם הוא מת אז דובב שפתי ישינים נמצא מתוך כך הזכירה בשני פנים המעשה גורם שזוכר ההלכה דהיינו ד"ת וזוכר את חבירו · ושניהם כאחד טובים ואז רמז הפסוק כי נר מצוה ונו' הוא במילואו וטובו מכל מה שאמרנו כשיהיה דרך חיים אז יראה להיו' נפטר בתוכחות מוסר ותוכחת מוסר יהיה בתורה אור ואז יזכה לנר מצוה כי תלמוד מביא לידי מעש':

וכדי לקיים זה הפסוק כי נר מצוה ונו' חשבתי בציווי רז"ל שאמרו המתחיל במצוה אומרים לו גמור · דבר ולא חצי דבר כי מאחר שכוונתי להועיל לכם · בניי יצ"ו עם הנלוים אליכם יצ"ו לזכותכם לעה"ב התבוננתי כי א"א לבא לתכלית הדביקות אם לא בנר מצוה ותורה אור רצוני לומר לעורר אתכם על מעשי המצות ולהזהיר על איזה ענייני' לא תעשיים ועשיים שהרבה אינם נזהרים והוא מב' סיבות א' לפעמים הוא ע"ר שארז"ל עבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר ויש בעו"ה הרבה אשר נשתקעו בהם ההולכים חשיכים וכמו שהעידו רז"ל על גזל עריות ולשון הרע הרוב בגזל והמיעוט בעריות והכל באבק ל"הר אשר אני נותן סימן אין לך כל פקודה ופקודה שאין בו מעון ענ"ל כי דרך רמז ענ"ל ר"ת ג' אלה עריות גז"ל לשון הרע לכך נסמכו בסדר הוידוי גזלנו דברנו דופי העוינו כי עון רמז לעריות כאש' כתב הרוקח בסודותיו עון מלא עון ו"נ גון עולה רמ"ח כי אין עבירה נעשית בהרגשת כל רמ"ח אברים אלא ביאה הרי העידו רז"ל על ג' אלה שהם עבירות חמורות במאוד ונמצאות אבל עוד יש ויש: סיבה ב' לפעמים מחמת חסרון ידיעה שלא נודע לרבים ולא שגור בפיהם ענין מצוה זו ודבר זה על כן כגון דא צריך אני להודיע וגם איזה מחודשים דינים אשר חרשתי בינה' שלא הוזכרו בדברי קדמונים וכל זה בנר מצוה:

ותורה אור יקיים בידיעת טעמי מצות וסודיהן אשר ע"ז נאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כמ"ש אשר יעשה דהוא עשיית המצות בפועל: ומ"ש וחי בהם ר"ל דביקות רמיזות המצוה שהוא החיות הרוחניו' מהמצוה אשר מצד זה הרוחניות שהיא מחשבה יש לו דביקות בשמו ית' כי כוונת המצוה סוד שמו ית' ולולי זה אין דביקות מגשמיות הפעולה לחרוחניות שהוא תכלית הרוחניות הוא ית' שמו:

וגם העבודה שבלבנו היא התפילה במקום קרבן המקריב והמדבק אותנו בו ית' צריך להיות תפילה בכוונה ואז הוא גוף בנשמה: וגופניות התפלה היא סידורה כפי אשר סדרו לנו חז"ל ובאימה וביראה · ונשמתה הוא כוונת סודות התפילה וארז"ל מפני מה ישראל מתפללין ואינם נענים מפני שאינם יודעים להתפלל בשם שנאמר כי ידע שמי יקראני ואענהו · וככר הזכרתי בהקדמת דברי כי תלמוד מביא לידי מעשה ומעשה מביא לידי עיוני · ובזה יובן נוסח המסודר בברכת אהבה רבה אמר ותן בלבנו להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים כו' הרי בקשתנו על התלמוד שיביאנו לידי מעשה לעשות ולקיים אחר כך אנו מבקשים והאר עינינו בתורתך ודבק לבנו במצותיך ויחד לבבינו לאהבה וליראה את שמך · זהו שיאיר הקב"ה עינינו בסודות המצות אשר גם כן התפלל דוד המע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך ובזה נהיה דביקים בשמו ית' באהבה וביראה · ומבואר בזוהר ובחכמי האמת כי מגשמיות המצוה והתורה והתפילה דהיינו מעשה ודיבור נתהוו מהם לבושים אל הנשמה ומדרגה של גן עדן התחתון · אבל אין לו אחיזה ודביקות בגן עדן עליון שהם מעלות דקות הרוחניות כי אם מסוד הכוונות שהם בסוד ידיעת שמותיו ית' · ועתה לא באתי לדבר מזה הדרוש הנחמד כי אם לקמן במקומו רק הנני עתיד כמזכיר ראשי פרקים מהמצטרך · ודעו בניי יצו שלא יעלו במחשבותכם מה שאזכור בקונטריסים האלו מסודות המצות והתפילות שירדתי לעומק הענין כי אפילו בערך טיפה בערך ים הגדול כי לסודות ההם אין סוף ותכלית אדם אם יחיה אלף שנים פעמיים לא יעלה ויגיע לתכלית מצוה אחת עד עומקה ושרשה ושורש שרשה כי אם רבי שמעון בן יוחאי וחביריו די מדרהון עם בשרא לא הוו וגם ידיעה גדולה לתלמידיו ותלמידי תלמידיו הזוכים ליהנות מאורו הגדול · אמנם לאו כל מוח ומוח סבול דא · ואני לא באתי רק לגלות קצת מהקצת ממה שקבלתי מפי סופרים ומפי ספרים הנמשכים אחר הזוהר ובפרט מגדולי האחרונים ספרי הקודש האלהי מהר"ר מאיר גבאי ז"ל והאלהי מהר"ם קורדווירא ז"ל וגדול האחרון איש אלקים קדוש הארי ז"ל ואוסיף נופך קצת משלי להחכים ולהבין מדעתי ביאור הענינים ונודע כי הקדושה מעיין המתגבר אדם מקדש את עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו הרבה מלמעלה ויחוננו הקב"ה חכמה ובינה ודעת ואז תזכו לכנוס לפני ולפנים בכמה אלפי אלפים מעלות טובות למקום ברוך הוא:

הרי הקונטרסים האלו אשר אשר אני מנחיל אתכם הם חוט המשולש תוכחת מוסר · ונר מצוה · ותורה אור · וסימנם ה' מנ"ת חלקי מוס"ר נ"ר תור"ה:

ויען כי התלמידים נקראים גם כן בנים ווכיתי ת"ל להעמיד תלמידים הרבה · ע"כ הנני מצוה אתכם איזה תלמיד שחשקה נפשו להעתיק הקונטריסים ההם אל תמנעו הטוב מבעליו · ואתם בניי שמעו מוסר אביכם · ויהיה לזכרון בין עיניכם · והתנחלתם אותם לבניכם כי היא חייכם ואורך ימיכם ויותר מהמה בניי יצו הזהרו בתוספו' קדושה וטהרה ודביקות כי כפליים לתושיה וכפלי כפליים יש ויש יותר ממה שזכרתי בפרט כי בחפזון חברתי בעת צאתי לדרך המיוזמן לארץ הקדושה להדבק בארצות החיים אשר על כן אני קורא שם אלו קונטריסים:

דרך חיים וגם על שם הפסוק הנ"ל כי נר מצוה ונו' ודרך חיים ונו' והוא הדרך לחיים הנצחיים · ויען כי למדרך כף רגל יש בו שלשה פרקים כמוזכר לענין דיני טריפות וכשרות הרגל · כן אסדר שלשה פרקים לרגל ישרה אשר תדריך בדרך עץ החיים **פרק א** נקרא בשם עשרה מאמרות **פרק ב** נקרא בשם עשרת הדברות **פרק ג** נקרא בשם עשרה הילולי' ואלו ג' פרקים מביאי' את האדם שהוא תכלית הבריאה מביאי' אותו לתכליתו האמיתיו' אשר נגרם תקנם אנשי כ"ג לומר בר"ה שהוא היום שבו נברא אדם הראשון שהוא תכלית הבריאה כדאמרי' במסכת ר"ה כמאן מצלינן האידנא זה היום תחלת

תולדות אדם

מעשיך כר"א רס"ל בכ"ה באלול נברא העולם והאדם שהוא כלל הבריאה נברא בכ"ה שהוא יום הששי ותקנו אנשי כ"ג לומר עשרה
פסוקים מלכיות זכרונות ושופרות נגד עניינ׳ הנ"ל כדאית׳ בר"ה תני עשרה מלכיות כנגד מי רבי אומר כנגד עשרה הילולי׳ שאמר דוד
בספר תהילי׳ רב יוסף אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני ר׳ יוחנן אמר כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם כו׳ ע"כ ·
והנה יש קידום ואיחור בסדר זכרון החכמי׳ שהקדים את דברי רב יוסף לדברי ר׳ יוחנן שקדם לו זמן רב ובספר הפרדס פ"ה משער טעם
האצילות תירוץ זה ע"ד הסוד ע"ש· אמנם ע"ד הפשט נראה לי דחשבינהו כסדר מלמטה למעלה · דהיינו מלמעלה למטה היה סדר
י׳ מאמרות במעשה בראשית · אח"כ עשר דברות במתן תורה · אח"כ עשר הילולי׳ בספר תהילים ומשום כבודו של רבי לא הקדימו
התחיל הסדר מלמטה למעלה ואם אפר יאמר האומר למה באמת דילג ולא אמר הרמז למעלה דהיינו היה לו לומר נגד עשרה מאמרו׳
וכן קשה על רב יוסף אף אתה תאמר לו כי כל אחד אמר לפי דביקותו ומרתו דמיא להא דאית׳ בפ׳ חלק מה שמו של משיח דבי שילא
אמ׳ שילה שמו שנ׳ עד כי יבא שילה ר׳ ינאי אומר ינון שמו שנ׳ יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי ר׳ חנינ׳ אמ׳ חנינ׳ שמו כו׳ פרש׳ כל
א׳ דורש אחר שמו· כן בכאן כל אחד אמר לפי מרתו ודבקתו · רבי מבית דוד קאתי אמר נגד י׳ הילולי׳ שאמר דוד רב יוסף היה סיני
כדאית׳ רב יוסף סיני רבה עוקר הרים ע"כ אמר רב יוסף נגד עשר דברות שנאמרו בסיני רבי יוחנן שופרי דרבי יוחנן הוה מרוגמרת
שופרי דאדם הראשון שהיה תחילת בריאת מעשה בראשית ע"כ אמר נגד י׳ מאמרות כו׳ · ועניין שופרי דר׳ יוחנן מפלינ׳ בב"מ פ׳ הפועלי׳
ופריך שם איני והאמר מר שופרי דרב כהנ׳ מעין שופרי דרבי· אבהו שופרי דרבי אבהו מעין שופרי דיעקב אבינו שופרי דיעקב אבינו
מעין שופרי דאדם הראשון ואלו ר׳ יוחנן לא קא חשיב שאני ר׳ דהדרת פנים לא הוה ליה משמע דשופרי הוה ג"כ מגיע עד שופרי דאדם
שהיה עקב שלו מכהה גלגל חמה· זהו טעם סדר של הנך שלשה אך הסדר הפשוט הוא עשר מאמרות עשר דברות עשר הילולי׳ ע"כ
קראתי הג׳ פרקים בשמות ההם :

ונתתי אל לבי לעשות מקודם הקדמה להודיע ולגלות מה נורא האדם ועניין יצירתו וצלמו ודמותו ותורתו ואחריתו כי הכל בגבהי
מרומי׳ וכראות זה המשכיל כי ידו שולטת בכל ועושה רושם עולה במעלה נגד רום המעלות להדבק בו ית׳ וההיפך בהיפך
וירד פלאי׳ ח"ו ואז יתלהב לבו להיות תמים עם ה׳ אלקינו וללכת בדרכיו ולהדבק בו. בדביקה חשיקה חפיצה באהבה רבה ואהבת
עולם, ויכנסו בלבו כל דברי תוכחת מוסר ונר מצוה ותורה אור ויותר מהמה ישמע חכם ויוסף לקח· והנני קורא שם להקדמה יקרה זו :

תולדות אדם יען יתגלו בה מאורעות האדם בזה ובבוא· וכמו אלה תולדות יעקב יוסף שפי׳ מאורעות ויהיו נזכרי׳ בהקדמה
הזו מעלת האדם בפרט ואח"כ בכלל הצריך לפרט אומה הישראלי׳ הנקראי׳ אדם כמו שדרשו אדם אתם
קרוין אדם ואין האומו׳ קרוין אדם וכי הם חלק ה׳ עמו ישמח צדיק כי חזה · ויאמר הנה אלקינו זה ·
וזה החלי בעזרת השם צורי וגואלי :

בשם ה׳ זה ספר תולדות אדם ביום ברוא אלקים את האדם בדמות אלקים עשה אותו · זכר ונקיבה בראם
ויברך אותם ויקרא את שמם אדם ביום הבראם :

האדם נעשה ונברא בצלם אלקים לדעת כי ה׳ הוא האלקים ולהיות כאלקים
שלשה אלה הם ג׳ שרשים · שורש מציאות השם · שורש תורת השם · שורש
דביקו׳ בשם :

האדם הנעשה והנברא בצלם אלקים הוא אות וסימן למציאות השם
בסוד ועל כסא דמות כמראה אדם ונאמר ומבשרי אחזה אלוה
ואבאר כל זה בארוכה אם ירצה אלקים עמדי : **ומה** שנברא לדעת כי
ה׳ הוא האלקים (זהו באמצעית תורת השם כמ"ש במתן תורה אתה הראת לדעת
כי ה׳ האלקים אין עוד מלבדו · וביאור ענין זה או מה הוא ענין הידיעה נבאר בארוכה :

הג"ה
כתב הרי"ן בשם רב שרירא גאון שמסרו אחד לחבירו
הכרת פנים וסוד שלטונין ועקבתן אמורין כסדר הפסוק
שלאחריו זכר ונקבה בראם ואין מוסרין סתרי תורה
ודרך אלא על פרוקין בו סימנן שראוי לכך אלו דברי
הגאון ז"ל וכיונו בשם עב"ל הרי"ן:

ותכליתו הוא להיות כאלקים דביקות בשמו כמ"ש ואתם הדבקים בה׳ אלקיכ׳ חיים כולכם היום והוא השכר האמיתי להיות כאלקי
נצחיי: הגם כי זה הפסוק ואתם הדבקים מיירי בעודו בחיי׳ חיותו בע"הז ענין היום לעשותם להיות דבק במצותיו
ובמדותיו ית׳ · מ"מ היא היא זה הדביקות היום לעשותם היא סיבה עצמיית למחר לקבל שכרם להיות דביקותו חיי ע"הב חיים נצחיים
ותגיי׳ בסוד שכר מצוה מצו׳ ושכר עבירה עבירה · כי השכר והעונש אינם הסכמיים רק עצמיים · החיות האמיתי׳ הע"הב דהיינו בשרשיה
למעלה · וכן הוא אמור לענין עונש עבירה ב"מ העונש של עבירה היא עבירה בעצמה דהיינו שרשה הרע ראש ולענה · ודבר זה
יתבאר בארוכה אי"ת. והכל תלוי בבחירת האדם · אמנם לתכלית זה ברא הש׳ את האדם שיבחר בדביקות החיים כמ"ש החיי׳ והמות
נתתי לפניך את הברכה והקללה ובחרת בחיים ופרש׳ אני מורה לכם שתבחרו בחלק החיי׳ כאד׳ האומר לבנו בחר לך חלק יפה בנחלתי
ומעמידו על חלק יפה ואומר לו את זה ברור לך ועל זה נאמר ה׳ מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי הנחת ידי על גורל הטוב לומר את
זה קח לך עכ"ל: הענין הטובות והרעות כולם באות בכוונה מהש׳ ודלא כרלב"ג וסיעתו שהתחכמו ואמרו כי הטובות נמשכות בעצם
מהש׳ והרעות במקרה מהתכרח החומר לא כן רק הכל בכוונה מכוונת מאתו ית׳ כי הוא ית׳ עושה שלום ובורא רע ושכר מצוה בעצם
מצד המצות׳ ועונש עבירה בעצם מצד העבירה · אך הטובות מכוונות לעצמם והרעות לזולתם וכאשר נדקדק נמצא כי תכלית
הרעות בתכלית הטובות שוה בשוה כי כל מה שברא הק"בה לא בראו אלא לכבודו ואלמלא הרעות לא היה ירא מהש׳ ומתוך שלא
לשמה בא לשמה וכבר ארז"ל אין לו להק"בה אלא יראת שמים בלבד · וכתיב ידעתי כי כל אשר יעשה אלקי׳ הוא יהי׳ לעולם כו׳
והאלקי׳ עשה שיראו מלפניו הרי נתבאר כל הדרוש הזה כמו שהש׳ מתקדש בצדיקים כן מתקדש ברשעים נודע ה׳ משפט עשה וכו׳
הכלל העולה כי הטובות תכלית אהבת הש׳ והרעות היראה · אמנם הש׳ תומך גורלנו לברור בחיים שהוא התכלית וספי עליון לא
תצא הרעות רק הטוב רצוני לומר שהוא ית׳ תומך הגורל לבחור בטוב · ודברים הללו יתבאר גם כן בארוכ׳ :

הרי ג׳ שרשים והם ג׳ עקרים שהרב בעל עקרים יסד ספרו · מציאות הש׳ ותורה מן השמים · ושכר ועונש :

ועל אלה ג׳ רומז הפסוק שהתחלתי בשם ה׳ זה ספר כו׳ · הגם כי תיבת בשם ה׳ קאי אלמעלה אז הוחל וגו׳ · מ"מ התורה ברמיזות
נדרשת פנים ואחור מעלה ומטה בשם ה׳ הוא מציאו׳ השם · זה ספר · הוא ספר התורה הזאת תורה מן השמים · ואמר לשון זה
כמורה באצבע והיה יכול לומר אלה · תולדות אדם כמו כל אלה תולדות · כי הוא רמז בכאן רמז למה שהתורה היא דו פרצופין
תורה שבכתב ותורה שבע"פ כדמות זכר ונקיבה כמו שהוזכר בזוהר וגם בדברי המחברי׳ הן ההולכים דרך האמת הן ע"ד הפשט
מ"מ אר"זל כל התורה כולה בלשון זכר נאמרה כי הנקיבה נכללת בזכר ומאירה מכבודו ורמז לדבר זא"ת וז"ה שוים
במספר קטן המורה על אחרותם וכן כתו׳ תורה אחת לכם ע"כ אמר זה ספר בלשון זכר · ותולדות אדם פירושו כמו אלה תולדות
יעקב וכמו שפירש׳ אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל ישוב א׳ וכן הם תולדות אדם המאורעו׳ עד שבאי׳ לכלל
ישוב א׳ שלמעלה נצחיי :

אח"כ

אח"ב אמר ביום ברוא וגו' פרושי קא מפרש שלשה אלה · מ"ש ביום ברוא אלקים את האדם בדמות אלקים עשה אותו זהו פי' על בשם ה' כמו שאמרתי למעלה ונפרש אי"ה בארוכה · ענין מבשרי אחזה אלוה שמצלם ודמות אדם נודע ונתגלה מציאות השם · זכר ונקיבה ברא אותם זהו פי' על ספר שתכלית בריאת אדם בתורתו כן יצירתו סוד ד"ו פרצופין וכבשה כתיב ויקרא את שמם אדם · זהו פי' על תולדות אדם וסופו אם דבוק הוא למעלה ומתדמה לו ית' לילך בדרכיו נקרא שמו בעצם אדם מלשון אדמה לעליון ועל כסא דמות אדם ואם הוא מפריד את עצמו מהדביקות אז נקרא אדם על שם האדמה אשר לוקח ממנה ועפר הוא ולעפר ישוב אמנם שם אדם המורה על אדמה לעליון זהו עיקר התכלית כי הרע לא נברא רק בעבור הטוב כדפי' על כן שם אדם בעצם שכן עולה במספר כשמו הגדול במילואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א :

והנה שלשה השרשים הנ"ל צריכין ביאור רחב לירד לסוף דעתו להראות העמים ענין מעשה ה' הגדול והנורא במהו' ואיכות האדם · וכבר הוזכרו ג' אלה בזוהר ג"כ איך הם מקושרי' ומתייחדי' והוא מאמר מופלא ונבאריהו כיד ה' הטובה עלינו ואחר ביאורו נמצא פתח פתוח לשלשה שערי' הנ"ל אשר בכל שער ושער נכנסי' להרבה חדרי' בדעת ימלאון · וז"ל הזוהר פ' אחרי מות תנינן ג' דרגין אינון אתקשרין דא בדא קב"ה אורייתא וישראל וכל חד דרגא ודרגא סתים וגליא · קב"ה דרגא על דרגא סתים וגליא אורייתא הנ"ל סתים וגליא ישרא' הנ"ל דרגא על דרגא הה"ד מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל · תרין דרגין אינון יעקב וישרא' חד גליא וחד סתים כו' המאמר ארוך והעתקתי לפי המצטרך לענייננו · יש לדקדק איזה דיקדוקי' **א'** מ"ש ג' דרגין אינון מתקשרין דא עם דא דמשמעות הלשון הוא שהם ג' מיני קישורי' מה שיש בא' מהם הוא בשנים אחרי' · דאל"כ היה לו לומר ג' דרגין אינון ישראל מתקשרין בתורה והתורה מקושרת בהק"בה · כלשון הזוהר במקום אחר זכאין אינון צדיקייא דמתדבקין נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בהק"בה · אלא ע"כ הענין הוא שמקושרין בג' קישורין האמור בהק"בה הוא בתורה ובישראל והאמור בתורה הוא בהק"בה ובישראל והאמור בישראל הוא בהק"בה ותורה · וצריך התבוננות לידע מה הם העניני' · **ב'** מה חידוש אשמועינן זה המאמר מי לא ידע באלה שהשי' נגלה ונכתר נסתר מצד מהותו ונגלה מצד פעולתיו · וכן התורה שהיא נגלה ונכתר זה יודע אפי' בר בי רב דחד יומא · **ג'** כפל הלשון דרגא על דרגא סתים וגליא הוה ליה למימ' דרגא על דרגא לחוד ולבסוף הזכיר תרין דרגין אינון יעקב וישרא' חד גליא וחד סתים · ובודאי שינוי אלו לשונות לא דבר רק הוא כי אם חכמה נפלאה · וכן דקדוק באורייתא אמר סתים וגליא וביעקב ובישראל חד סתים וחד גליא :

ומאחר שהמאמר הקדוש הוא עיר גדולה ובצורה · כולל הרבה בכל דיבור ואמירה · אפרשיהו באורך וברוחב ובעמיקא דבירא · ולילך מענין לענין עד ההרה · הר ה' אשר שם אורה · ובעיר הזאת אבנה בתים עשרה · בעזרת האל הגבור והנורא · ולהבתים שער גדול הוא שער אורה · ואלה שמותם · בית ידוד : בית חכמה : בית ישראל : בית המקדש : בית נאמן : בית אחרון : בית הבחירה : בית עיר חומה : בית דוד : בית הגדול : בית ידוד ידבר ממציאות הש' :

בית חכמה ידבר מתורה מן השמים : **בית ישראל** ידבר ממעלת ישראל וממעלת אדם כי ישראל נקראים אדם :

בית נאמן ידבר מתאורו הש' שהם נאמנים : **בית המקדש** ידבר ממעלת לשון קודש ומענין התוארים :

בית אחרון ידבר משכר הרוחני שבא אחרון · **בית הבחירה** שם דרוש הבחירה : **בית עיר חומה** שם דרוש הרצון הנעל' המונע ונגוז : **בית דוד** : ידבר מענין משיח · **בית הגדול** הוא דרוש מאמ' ובתכת' הוא הבית הכולל כל הבתים · **שער הגדול** · הוא דרוש העבודה צורך גבוה · והוא השער מכל הפתחים : **ובמאי דפתחנו נפתח** לדבר מבית ה' מציאותו יתברך ויתעלה : **מציאות השם** מפורסם כישם העצם הוא שם ידו"ד : **תורה** מפורסם עצמיות תרי"ג : **האדם** מפורסם עצמיות מציאותו הוא הבחירה והרצון ומהבחירה נמשך השכר והעונש והנה אופן הקישור הוא שגם התורה וישרא' נבחן בהם ענין הרצון · הרי הקישור שלש על שלש · והם ראש תוך סוף · הראש הוא הק"בה ראשון ואין ראשית לראשיתו · והתוך היא התורה באמצעיות נתגלה אלהותו ית' ע"י קיום התור' והמצוה להאדם והו' סוף תכלי' הבריאה וסוף דבר הכל נשמע את האלק' ירא וגו' ע"י כי זה כל האדם הש' ההוא ראש תוך סוף היה הוה ויהיה הכל יכול וכוללם יחד · ועתה אפרש בענ' תי' אחד לאחד · וקודם פירושי אודיע בכלל המאמר שאמר סתים וגליא · הודיע לנו בעל המאמר שהנגלה הוא הנסתר דהיינו גילוי הנסתר והתפשטותו הוא הנגלה נמצא הנגלה הוא הנסתר · וכן בענין התורה אין הנגלה ענין בפני עצמו מהנסתר כמו שמבינ' החמוני' דרך הנסתר לחוד ודרך הנגלה לחוד זה אינו רק הנסת' נשתלשל ונתגלה וזה רמז הפסוק תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבר על אופניו ר"ל כמו שנתקרב הכסף לזהב רק שהוא מדריגה פחותה ממנה כן הנגלה בערך הנסתר וקרב לזה כתב במורה נבוכים · וז"ל אמר החכם תפוחי זהב במשכיות כסף דבר דבר על אופניו ושמע ביאור הענין הזה אשר זכרו כי משכיו' הם הגופות המופתחו' בפתוחי' משובכי' ר"ל אשר בהם מקומות פתוחים דקי העינים מאוד כמעש' הצורפי' ונקרא כן מפני שיעבור בם הראות ותרגם וישקף ואסתכי' ואמר כי משל תפוחי זהב בשבכת כסף דקות הנקבים מאוד הוא הדבר הדבור על אופניו וראה מה נפלא זה המשל בתואר המשל המתוקן והו שאומר שהדבר שהוא בעל שני פנים ר"ל שיש לו נגלה ונסתר צריך שיהיה נגלתו טוב ככסף וצריך שיהיה תוכו טוב מנגלהו עד שיהיה תוכו בערך אל גילויו כזהב אצל כסף וצריך שיהיה בגילויו מה שיורה המתבונן על מה שבתוכו התפוח של זהב אשר כסוהו בשבכת כסף דקות העינים מאוד וכשיראה מרחוק או מבלתי התבוננו יחשוב הרואה בו שהוא תפוח של כסף וכשיסתכל איש חד הראות השתכלו' טובה יתבאר לו מה שבתוכו וידע שהוא זהב וכן הנגלה מהאדם הוא מרגמ' נסתר : **ואחרי** הודיע אלקי' אותנו זה אבוא לביאור מה שהתחלתי :

ראשית דבר ענין שם העצם יה"וד ואחר כך יתבאר איך התורה וישראל נתגלה בהם שם יד"וד לשון האלקי מהרמ"ק בספר הפרדס פ"א משע"ר שם בן ד' אל יעל"ה בדעת המעיין לומר כי מה שאנו אומרי' שם העצם ר"ל עצמות המאציל א"ס חלילה כי זה דבר בלתי הגון כמו שביארנו והארכנו בשער אם הא"ס היא הכתר בפ"א אלא כוונתינו באמרנו שם העצם שהוא עצם הספירות פי' שם הכולל כל עצמות הספירו' תודיע שענין האצילות הוא שמו של הא"ס פי' מורה עצמותו והמשל בזה כמו שם יצחק הוא בינ"יד א' האיש ההוא שבו תהיה תפיסת הדיבור ואם לא נייחסהו בשם לא נוכל לדבר בו כי לא נרעהו כן הא"ס ע"י האצילות הוא בית יד ושם אין מורה על עצמותו כדי שנוכל להתעסק בו ולכן שם בן ד' הוא שם כולל כל האצילות בכללי' ובפרטי' הן רב ומעט ולכן נייחס אותו שמו פי' אצילותו ואין שם בן ד' אליו או שאר השמות כשם העצם אל האנשים כי שמם הסכמיים פי' כי הסכים אברהם אבינו לקרוא את בנו יצחק לסבה או לסבות אבל לא שיורה שם יצחק על תכונ' כלל ולא שיורה שמו על עצמותו ואין כן שמותיו ית' כי כלם מורים על תכונת הדבר הנקרא בו ולפי אמרנו כי אין שם העצם מורה על עצמות המאציל כי אין דבר שיגביל עצמותו ואחרותו חלילה ולהיות זה אמת הסכימו חכמי ישראל ונביאיה' לכנותו בשמות מורים העלם כדפי' בשער הג' מורים על ההעלם קדושתו מרעיוני

הלבבות

תולדות אדם

הלבבו וזה שמו אשר יקראו לו בשמי מרום כל צבא מעלה מערכה איה מקום כבודו להעריצו כי לא ידעו לו מקום ולא יבינו לו תכונה אמנם המגלה לנו אלהותם וקצת מרוממותו הם נאצליו על דרך האמת · יצדק לפי זה כי אצילותו הוא שמו המורה קצת מהסתרות והעלמות ושם העצם שהוא שם בן ארבע הוא המורה על עצמות נאצליו כללם ופרטם כפי אשר נגלה ברצן רחמיו לזכותינו למשה רבינו עליו השלום ומציאות כולל הנאצלים רבו בו הפירושים כמו שנבאר בפרק בפני עצמו בעזרת השם :

והחכם השלם מהרמ"ע בפלח רמון דף כ"ד ע"א כתב שהוא שם לעצם האצילות כו' לא לעצם המאציל ח"ו אלא לפנימיות האצילות שהוא נשמה בתוך הספירות והן אליו ככלים אל הפעולות הנמשכות ממנו בעולם הנבדל למטה ולפי שהחכם ע"ה בספ"ר שער י"ט פ"א הרחיק יחס השם הגדול אפילו מעצמות האצילות צריך אני להזהיר המעיין כי הוא יפה מאור מאור לפי שיטתו עד כאן לשונו : והנה אלו ואלו דברי אלקים חיים כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם וזה צריך ביאור רחב ומכח ביאורנו יתבאר משנת רבי אליעזר בפרקיו והביאו חכמי האמת בספרים קודם שנברא העולם היה הוא ושמו לבד · וכתב הר"י חייט במערכות השמות כי לא היו האותיות אשר מהם נבנה השם ולזה נקרא אותיות מלשון אתא ר"ל שבאו אחר שנתגלו האצילות כו' וכן הוא בזהר ברע"א מהימנא פרשת בא אל מי תדמיוני ואשוה דהוא קודם שברא הקדוש ברוך הוא דיוקנא בעלמא וצייר צורה היה הוא יחידי בלי צורה ודמיון ומאן דאשתמודע ליה קודם ברייה דאיהו לבר מדיוקנא אסור למעבד ליה צורה ודיוקנא בעלמא לא באות יוד ולא באות ה"א ואפילו בשמא מפרש ולא בשום אות ונקודה בעלמא ודא איהו כי לא ראיתם כל תמונה מכל דבר דאית ביה תמונה ודמיון לא ראיתם אבל בתר דעביד האי דיוקנא במרכבה דאדם עלאה נחות תמן ואתקריאו בההוא דיוקנא יהוד בגין דאישתמודע ליה בכל מדה ומדה במידות דיליה וקרא אל אלקים שדי צבאות אהיה בגיל דאשתמודעין ליה בכל מדה ומדה איך מתנהג עלמא בחסד ודינא כפום עובדי דבני נשא דאי לא אתפשט נהוריה על כל בריין איך ישתמודעין ליה ואיך יקיים מלא כל הארץ כבודו עד כאן לשונו המצטרך לעניינינו · ואם כן אתמהא איך אמר קודם שנברא העולם היה הוא ושמו · והנה רבו הפירושים המפרשים דברי פרקי רבי אליעזר הנ"ל · אמנם אני אגלה לכם מהמתבאר לי במאמר הזה בנוי על יסודות שקבלתי מפי סופרים ומפי ספרים בעזרת החונן לאדם דעת :

בזה המאמר של רבי אליעזר יש לדקדק בו דקדוק גדול בלשון שאמר קודם שנברא העולם אשר כבר קראו עירעור המדקדקים בסדר נוסח אתה הוא אלקינו עד שלא נברא העולם הנדפס בן בכל סידורים אשכנזים והגיהו אתה הוא אלקינו עד שלא נבראת העולם · כי נברא משמע ח"ו כאלו היה נברא מאחר ולא ממנו ח"ו · וכן הוא סידורי נוסח הספרדיים · אמנם גם כן להגיה בפרקי רבי אליעזר רחוק מעיני · ובאמת בעל עבודת הקודש ותולעת יעקב כתב בשני ספריו אלו שיש גורסין בפרקי רבי אליעזר קודם שנברא ול"נ קודם שברא אמנם כמעט בכל ספרי חכמי האמת הנוסחה היא קודם שנברא העולם היה הוא ושמו לבד · על כן אני אומר שגירסיה היא אמיתית וכן בסידורי אשכנזים אין להגיה ולשנות הנוסח הקדום · וכן הגירסא של אתה הוא שלא נברא העולם היא בתוספות פ"ג שאכלו ובתוספות פרק ערבי פסחים ובטור א"ח סימן מ"ו :

והנה חנני אלקים בביאור דברי רבי אליעזר על שני דרכים והכל הולך אל מקום אחד סוד האחדות ית' · ודרך אחר ירוקדק בתיבת היה שאמר **היה** הוא ושמו · ודרך אחר ירוקדק בתיבת **הו"א** שאמר היה הו"א ושמו · ושניהם צדקו יתריו יובמה שסיימנו נפתח :

סנ"הה

ואתם הכים בביי ינו קאמר שכוונתי בסיבור

דרך חיים להשכילכם בינה להורותכם הדרך לבוא אל הדביקות כענ שאמר ואתם הדבקים בה' אלקיכם · דהיינו בראשונה לקיים סור מרע שלא יבא סגולה והבדל ביניכם להפ' כענין שנאמר כי אם עונותיכם הבדילו ביני וביניכם · ואחר כך לקיים ועשה טוב · ואז הבא לטהר מסייעין לו ומוסיף קדושה על קדושה בכל עת ובכל שעה ואז מתדבק לקונו ובתנאי כי ידע שמו כוונת המצות המעשיות וסוד התפילה והכל בסוד שמו בכן התשרלתי להקדים לגלות כמו ראשי פרקים מסכמת האמת להבין ולהשכיל ויהיה תועלת כי אז תבינו כמה שהתפללתי שתם כביאור שאמר שהוסר שסוד עמקי גם גם יהיה תועלת להבא עם שלמו על סודות השם בסיבור זה :

כל דורשי רשומות מתורתינו הקבלה אם מבעלי הקבלה · ואם מבעלי הפשט אם מחוקרי תורתנו הקדושה כולם הסכימו פה אחד היות שם זה :

יהוד שם העצם ושורש לכל השמות והם נאצלים ממנו והוא כוללם · ולהבאים בסוד ה' נבאר כי הם שלשה מדרגות שנבחן ענין שם העצם :

השמות הכתובים בתורה שאינם נמחקים הם עשרה · אה"יה יה יהוד בנקודת אלקים · אל · אלקים · יהוד בנקודת צבאות · יהוד צבאות · אלקים צבאות · שדי · אדני · ואלו העשרה שמות הם האצילות עשר ספירות כתר חכמה בינה כו' הספירות הם השמות והשמות הם הספירות כי רוחניות הספירות שופע חורת הוא על השמות בכונת הכותב או המפרש בשפתיו בקדושה ובטהרה כמו בירת המקדש שהוא היכל ומקום לשריית השכינה להיות אור אלקי מצומצם בין שני ברי ארון כן אילו עשרה שמות הם היכלות לרוחניות הספירות המרומז בשם יהוד כי י' חכמה וקוצה רומז לכתר וה' ראשונה בינה ו' רומז לתפארת עם ו' קצוות ה' אחרונה מלכות · כמו שנבאר הענין לקמן היטיב :

ורוחניות הספירות הם לבוש אל רוחניות הפנימיות הנרמז בשם בן ארבעה שבכל ספירה וספירה כדאיתא בתיקונים והם מתחלקים בנקודתם ואלו הן כתר עליך יְהָוָה ונקודו כולו קמץ מורה על הכתר והארבע אותיות שבו מורות על עשר ספירות שבו כדי שלא יהיה פרוד חס ושלום ושם החכמה יַהַוַה וכולו פתח והוא שם שבו יתגלה החכמה · וגם הבינה יש לה שם יֵהֵוֵה וכולו צירי והוא שם שבו יתגלה הבינה · גם החסד יש לה שם יֶהֶוֶה והוא שם שבו יתגלה החס"ד וכולו סג"ל וגם הגבורה יש לה שם יְהְוְה וכולו שב"א והוא שם שבו יתגלה הגבורה

הגבורה׳ וגם לת״ת יש לה שם יְהֹוֹה וכולו בחולם וגם לנצח יש לו שם יְהִוִה והוא נקוד כולו חיריק והוא השם שבו יתגל׳ הנצח וגם להוד יש לו שם יהוה והו׳ נקוד קיבוץ שפתי׳ וליסוד ג״כ שם והוא זה יהוה והוא כולו שורק ולמלכות ג״כ שם והוא בלי נקוד כלל אלא פשוט יהוה ולפי קבלתה כן נקודתה :

ויש אמנם הויה פשוטה בלי ניקוד כוללת כל האצילות ברקותה נעלם ואלו עשר הויות בנקודה מיוחדת שפי׳ לכל ספירה וספירה הם ענפי ההויה הפשוטה וזהו ענין עצמו׳ המתפשט המוזכ׳ בדברי חכמי האמת כי עצם ושורש של התאחדות האצילות במקורים נהרהר בתפיסת הרהור השכל הויה בלי נקודה על שם שזהו השורש מהשם הויה המתגלה בהשתלשלות י׳ שמות שאינם נמחקים במקומות ששם ידוד כוללם כאשר נבאר וענין התפשטות העצמות רוזה בי׳ שמות לכל שם ושם לפי עילוי ומדריגותו ודקות וקרבתו אל המאציל להתפשטות הזה רומז מה שאנו אומרים בכתר כולו קמץ ובחכמה כולו פתח :

הרי שלש עליות זו על גב זו׳ א השתלשלות השמות שהם הספירות ואחרותן מצד עילה ועלול אשר שם ידו״ד עצבו השתלשלות האצילות הזה והם דברי הפרדס משער שם בן ד׳ ב סוד שם ידוד ההויה פשוטה בלתי נקוד אשר ענפיה י׳ הויות הספירות לבוש להם זו ההויה הפשוטה עצם פנימיות האצילות שהוא נשמה בתוך הספירות כדברי מהרמ״ע בפלח הרמון והנה שם ידוד הכולל השתלשלות האצילות אמר הפסוק זה שמי לעולם לא כשאני נכתב אני נקרא לא נקרא אבל נכתב וגבוה מעל גבוה דהיינו ידוד נשמת האצילות ההויה הפשוטה בענפיה לא נקרא ולא נכתב אלא בהרהור בשכלת הלב בסוד האחדות׳ ואלו שני מדרגות שהם ההויות והשמות נקרא הוא ושמו׳ הוא סוד ההויות שהוא הנשמה׳ ושמו הם גילוי השתלשלות השמות בספר הזוהר כי שם ה׳ אקרא הבו גודל לאלקינו מאי שם ה׳ אר״ש האי דכתיב הבו גודל לאלקינו דא גדולה׳ תמים פעלו דא גבורה׳ כי כל דרכיו משפט דא ת״ת׳ אל אמונה דא נצח׳ ואין עול דא הוד׳ צדיק דא יסוד׳ וישר דא מלכות והוא כלא שמא דקב״ה ובג״כ כי שם ידוד אקרא׳ אמר רבי חייא האי קרא מיניה אולפנא חכמה עילאה והכי הוא אבל סיפא דקרא אקשר קשורה דהימנותא במאי דכתיב הוא כלא הוא לברו כלא הוא חד בלי פירודא וא״ת כל׳ הני סגיאין אינון חזר ואמר הוא כלא סלקין ואתקשרין בחד והוא הוי והוא יהי והוא חד בריך שמיה לעלם ולעלמי עלמין׳ וענין הוא ל׳ נסתר דהיינו סוד הנשמה המייחדן ומקשרן :

נמצא נבחן הוא ושמו בשני בחינות אמנם למעלה בגובה׳ מרומים בשורש שרשי השרשי׳ קודם גילוי האצילות אז הו״א ושמ״ו עצם אחד כי אין שם מתייחסים השם הגדול אלא על הרצון מצד היותו רוצה להטיב להיות מושכל הויות והשמות והרצון הזה הוא מקור להויות ושמות׳ והוא ושמו אחד כי שם הוא שמו ושמו הוא נרמז בתיבת הוא כי ר״ת הוא הו״א ושמ״ו א״חד ושם אין שם׳ ידוד לא נקרא ולא נכתב ולא בהשכלת ההרהור אפי׳ למיכאל שר הגדול ושם בגבהי מרומים כשאנו אומרים עצמותו רצונינו לומר הוא סוד הרצון דהיינו העלמת על שם ידוד כנזכר וזה הרצון נקרא בההעלם העליון על כל העלמות שמו כי כן שמ״ו בגימ׳ רצו״ן והוא רמז לעוצם העלמו של ידוד שעולה כמנין שמו וכמנין רצו״ן כיצד יה פעמים יה ו״ה פעמים ו״ה עול״ה שמ״ו ומצינו בזוהר פרשה פקודי כשמדבר בהעלם סיבת כל הסיבות עילת כל העילות אמר א״ס דלא קיימא לאודעא בו א״ס דלא לרעותין כו׳ וכתב הפרדס פ״ה משער הצחצחות וז״ל אין סוף לא לרעותין כו׳ הכוונה כי הרצון בבורא ר״ל בא״ס א״א מפני שאם נאמר שהוא רוצה נמצא משתנה מרצון לרצון וזה נמנע בחק הא״ס מחויב המציאות שאינו בעל׳ שנוים אמנם ענין הרצון הו׳ האצילות ראשון המשתלשל ממנו וע״י הרצון ההוא הוא פועל רצונו ברמיזן העצמות והכלים שהכלים בעלי׳ שינוי והעצמות פועל השינוי ע״י ולכן תחלת התפשטות האצילות הוא הרצון להאציל אמנם הרצון הזה נעלם שאינו אצילות מתגלה ממש אמנם הוא רצון שע״י מתרצה להאציל והנה הרצון הזה אינו הרוצה אמנם עצמות הא״ס הוא הרוצ׳ והוא נקרא רוצה ע״י הרצון כדרך שפי׳ בענין הדין והגבול בשער עצמות וכלים בפרק רביעי ועל דרך זה נמצא היות הרצון הקרוב אל המאציל עד שאינו אצילות אמנם הוא עצמות ולא עצמות ממש אמנם הוא מציאות עילות רצונו להאציל הנאצלים ולכן הרצון הוא הנאצלי׳ עצמם שנתהוו ונמצאו במציאות עצמותו מצד עלות רצונו להאציל הנאצלים כדפירש בפרק הקודם והנה לפי זה כבר יהיה רצון להמציא רצון כי עולה רצון להמציא רצון עד שיהיה נקודה משתוה אל המאציל והרצונות האלה בסוד יחודם העצמי בעצם המאציל נקרא רעותין ומפני התעלמות הא״ס שבו הרעותין אמר אין סוף לא לרעותין׳ והוא הולך לשיטתו שאמ׳ פ״ט משער עצמות וכלים וז״ל הענין הם הניחו בבורא הידיעה ואמרו שהוא יודע רוצ״ה ויכול כי אם היות בשאר התוארים אין ליחס אליו אלו מוכרחים וכן כתבו קצת מן המקובלים ואני אומר כי אחר שאמרנו למעלה שהבורא חכם מדת החכמה ולא בחכמה שחוץ ממנו כמו שהרחבנו הביאור בפרקים הקודמים כן נאמר כי הכתר נקרא רצון והבורא רוצה בו וכבר האריך בזה בשער הצחצחות פ״ו נה׳ וכן הבורא יכול בבינה כי הוא נקרא כח כנודע ויודע בדעת כי מדת הדעת הוא דעתו של הבורא ר״ל שהוא יודע בו ומתוכו כדרך שבארנו למעלה וכן מוכרח כי דעת זה הוא דעתו וידיעתו שכן אמר הכתוב בדעתו התהומות נבקעו ולא יקשה עלינו א״כ נמצא שאין הוא וחכמה אחד כמו שכתב למעלה עכ״ל׳ וזהו בהשכלתינו קודם עלות הרצון להתגלות ואז א״ס לא קיימא לאודעא והוא בלי סוף ובלי תחילה כי הוא קדמון המוחלט ואז לא שייך לומר בו אפילו עצמות ושורש השרשים כי זה אין שייך רק בעלות הרצון להתגלות והוא שורש השרשים ואז הוא ושמו עצם אחד כדפירש ואז נאמר א״ס דקיימא לאודעא ומזה נקרא שמו כשרוצים לרמוז על העלמו תאמר א״ס כי אף שהותחל הגילוי מצד הנמצאים אין לו סוף אבל בבחינה לא קיימא לאודעא פשיטא שאין לו סוף שהרי אין לו התחלה : ודברי פי חכם מהרמ״ע ז״ל שכתב בפלח הרמון וז״ל שמ״ו בגי׳ רצון והוא ושמיה חד הוא ורעותיה חד וזה שמו שהוא רצונו מיוחד במחשבתו ית׳ ולא מבעיא שאין לו ניקוד כי לא נדע אך המחשבה

מתפשטת

הגה״ה ז״ל הפרדס פ״ד משער סדר האצילות

קודם האצילות הנאצלים היה הא״ס הפשוט בתכלית הפשיטות נעלם תכלית ההעלם ולא היתה אלקותו מתגל׳ אל זולתו להעדר הוויות אשר על ידם קצת גילוי רוממות אלקותו והיו הספירות גנוזים נעלמים בו בכונו במציאות דק ונעלם כאשר ראוי על אלקותו ולא יתגלה לב אדם עליו כאומרם שהיו נעלמים בו ולא יתגבל להשיב אם כן כמלא שכבר היו הספירות בו׳ יתחייב מזה הריבוי והשינוי כי אין זה מכלל שאלת החכמים כי אם פיתוי השכל לכאור׳ והטעם כי אם היותינו אומרים שהיו ספירות נעלמות בו אין כוונתינו בענין זה לומר שהיו הספירות ממש כמו שהן עתה אבל היו מתייחדי׳ באלקותו יחוד האמיתי וחזק׳ וכמשל משל בזה אל אבן חלמיש שגוניות ממנה האש פי׳ הכאת ברזל בה ומן האש יוצא ברק ועתה לפי האמת יבדק שהאש הוא ממש היה בתוך האבן והיה אבן בחלק לרבוי החלקים כפי חלקי הכנונות הבית׳ מזבו זה ודאי לא ישפט בשכל המשכיל אלא אדרבה האש הוא נעלם בתוך האבן ומיוחד בו יחוד האמיתי וחזק באופן שאין בין האבן והאש שבתוכה חלוק ופרוד כלל כן הדבר בעצם האלקות הפשוט קודם התפשטו לכהל התאמתנים היו הספירות מתייחדים אים באחיו וכולם מיוחדים בעצמותו וקשורים בו קשר אמיץ וחזק עד שבזוענו לא ידבק בו שם עניאות הספירות אלא יחוד האמיתי בייחוד הזה׳ והדקות הנזכר הוא מקור הספירות הנעלמות בתוכו הנקראות נשמות עליונות אשר מהם נאצלות עוד נשמות אחרות שלא ידבק בהן עדיין אפי׳ לשון נשמות כאשר יתבאר בנשמות בס״ד וכאשר עלה ברצונו הפשוט לגלו׳ אלקותו ולהטיב במדותיו הנעלמות אל זולתו הוציא מההעדר אל הויה והאציל מאורו הפשוט ספירה ראשונה נקרא כתר והספירה הזאת לרוב דקותה אינה נגלית אפי׳ לאחר אצילותו כל עיק׳ כ״ש שיה׳ הויות על ידה כי א״א לרוב אדיקותה במקור עד שלא יבל׳ בה שם כלל אלא אין ואפילו אין לא ידבק בפשיטותה אלא בהצטרפה לחכמה ולבינה והטעם כי אין לא ידבק אלא על

פשוט

בהתפשטת בו לא אפי' אותיותיו אינן אותיות ח"ו אלא הוא השרש וההתחלה לכל ההויות המנוקרות בפנים שונות שכולן ענפי הרצון המוחלט להקרא בשם להועיל אל הזולת והוא הנקרא א"ס באמת כי בעל שם פשיטא שאין לו סוף שהרי אין לו התחלה · על כן לא זכר הרמב"ם נצחיות האל ית' בעיקרו הרת כי פשיטא שהוא נצחי שהרי הוא קדמון וידוע כי כל קדמון נצחי ולא כל נצחי קדמון שרבים מן הנבראים יהיו נצחיים ברצון הבורא והדברים פשוטים בעצמם ומוכרעים ממקום' אע"פ שלא ירדו לעומקם המשיגים על הרמב"ם ולא מחכמה אף כאן שמו ורצונו שהוא התחלה להם מיבעי' לן לאודועי שהתחלה יש להם ממנו רצונית ולא זמנית אבל לא סוף כלל ועיקר · עכ"ל · הכלל העולה מדברינו קודם

הנ"ה

שיושג סיוב מציאות הסבה מקרית וכשאל על הסבה זו אם היא נישובו אין להורות שהוא דבר בלתי מושג אבל כבר השיג השכל ומייבה עד שאל עליה מה עביכה והושב אין וכתר לנישעט ההסבה כה שאין הסבה לתמתוכים כה כלל לא יתחייב עלת בבמיכתו אל המאציל אלא בבמיכתו אל הנאצלים ממנו שהנ' שתופו עם החכמה והבינה נקרא אין וכן ריח אין א' כתר י' חכמה ן' בינה כמפורש מדברי הרשב"י ע"ה במקומות רבים · וכן מבואר בשער ערכי הכינויים כו' עד שהגיע דקותו להיותה מכונה בקנת מקומות א"ס ע"ד המקרה וכן נקרא עלת העלות במקרה וכן כיוה כינויים המורים על העלות והחכמה בערכה נקרא יש והוא יש מאין ר"ל חכמה מכתר ואע"פ שהאציל החכמה עדיין היא תכלית הדקות ואל ההויה לא יוכלו ההויות להתגלות על ידה עד שירוב דקותו ומכנים אותו בשם המחשבה כי כיון שהמחשבה היא העדר ואינה הויה כן החכמה היא דקה והקנות אל הכהנה כן העדר ואע"פ שאינה בדקות הכתר לפי שהיא נקרא יש ועם היות שאמר שנקרא יש אין הכוונה בה ישות המושג ממש ישות גמור · אמנם הכוונה במילות יש בהבדל אשר בין האין ויש לא ישות גמור אלא כשולל האין לא מחייב היש כלל ואפי' מילת יש לא שייך בחכמה בערך בחינתה אל הכתר אם לא בערך בחינתה אל הבינה והנצרף אל זה שכן פירוש יש י' חכמה ש' בינה כמבואר בשער ערכי הכינויים ולפיכך אע"פ שהאצלו שתי ספירות לרוב קרבתם אל מקורם לא תוכל הויה להתהוות ועבין זה אין הכוונה בו שלא יוכלו הספירות להתגלגל כלל שכבר היו מתגלגלים כלם בכתר וכלם בחכמה אבל הענין סוד נעלם :

שנברא העולם בבחינת עלה ברצונו להיות או הוא שורש שרשי השרשים והוא ושמו בלבד · ר"ל הוא אחד ושמו אחד :

ונתגלו במקומן ההויות והשמות שהם ב' בחינות המתייחדים · ובבחינת א"ס דלא קיימא לאורעא קודם עלות הרצון לא שייך לומר עצמות ושורש רק הו"א שמ"ו ושמ"ו הוא ואז רצונו וידיעתו ויכולתו הוא מהותו ומה שאנחנו אומרי' רצונו וידיעתו ויכלתו לא שייך לקרות להם שם רק כי לא נוכל לשמור מאמר פינו מלהסביר מהותו הקדום בהחלט ובבחינת עלות רצונו או הו"א ושמ"ו בלב' בסוד הוא ושמו אחד · ובא הרמז גבו' על גבוה וגבוהי' עליה' גבוה על גבוה היינו בבחינ' לאחר הגילוי או סוד הו"א על סוד שמ"ו וזהו גבוה מעל גבוה · אבל בהעלמו קודם שנברא העולם או סוד ההוא ושמו לא נבחן בהם גבוה על גבוה כי הכל אחדות הפשוט תכלית הפשיטות ע"כ אמר וגבוהים עליהם והבן וזהו סוד הפסוק כי הוא אמר ויהי הוא צוה ונבראו הרמב"ן בפ' בראשית מפרש כל ויאמר פי' חפץ ורצון וזהו הו"א אמ"ר ר"ל הוא עלה ברצונו לגילוי או ויהי דהיינו סוד ההויות ההוא צוה ונבראו היינו סוד גילוי השמות · ואל תתמה על תיבת נבראו כי כן מצינו בראשית ברא וגו' ופירשו חכמי האמת על סוד האצילות :

ואז יתברר ענין קודם שנברא ולא אמר קודם שברא · ונקדים הקדמה קטנה מ"ש הפרדס פ"א משער המציאות וז"ל הענין שאין דברי הקדושה והאצילות והרוחניות הרק בענייני העולם השפל הזה הגשמי כי ענייני הגוף להיותם מוגשמים פחותי הערך כאשר ירצה האדם לפעול פעולה או דבר מזולתו מהגשמיים א"א לאדם לפעול הפעולה ההי' הנרצית אליו אם לא שיתבטלו קודם כל המציאות הגוף הקודמים אל הגשמיים ההם כדי שיתהפכו אל הדבר הנרצה בו המשל בזה ברצות האדם להמציא אליו בגד ללבוש הנה יגזוז הצמר או השער מהבעל חי ההוא והנה לפי האמת הצמר נקנה לו פעולה ראשונה מכשהית' ובעל חי נשאר משולל וערום ובחוסר כל הנה שנתבטלה מציאות ראשון כאשר בא להפעל אל מציאות זולתו אח"כ עוד ילבן הצמר ההוא והנה אחר ליבונה לא תשאר מציאות הראשון אשר היה אליה בהיותה בגיזה כי הגשם הראשון חלף הלך לו ונקנה אליה מציאות יפה ונבחר מהראשון והוא מציאות הצמר הזך המלובן וכאשר יטוו הצמר ההוא לא ישאר בה מציאות הראשון כי כבר נהפך אל דבר יותר משובח והוא המטווה וכאשר יארוגו הבגד הנה לא ישאר המטוה כי על ידי המלאכה פשט צורתו הראשונה ולבש צורה יותר מתוקנת · ועל הדרך הזה כפי אשר יתרבו המלאכות יתפשטו הצורות ויתבטלו ויעברו והיו כלא היו וצורותיו ומציאותיו הראשונות לא תזכרנה · והנה הענין הזה במקרה הגופים אבל דברי הקדושה והרוחניותיה והאצילות היפך לענין הזה שאין אלו מקריו ואפי' שיתפשטו מיני הנאצלים והרוחניים וילבש צורה יות' מתגלית מכמו שהיה קודם התפשטותם לא מפני זה יתבטלו מציאותם הראשונים ח"ו אלא ארבה יתרבו הדברים עד לאין תכלית מתעלות עד לאין קץ ואף אם יתחלף הדק הרוחני אל מציאות יותר מתגלה עכ"ז מציאותו הראשון לא יזוז ממקומו ולא יפקד מושבו · עוד נשתנה הרוחניות בענין זה מן הגופני כי הגופני וכל מציאותיו המתחרש הם כעילוי אל הקודמת בפרט בפעולות המכוונים בבני אדם כי כל עוד שיפעל יתקרב אל הנרצ' וזה שבחו ואינו כן הרוחני אלא אדרבא כל עוד שיתגלה המציאו' הקודם הוא עיקר ושורש אל מציאותו המתחרש והמתאצל והשרשי שואב משורשו ושרשו משרשו לפי ריבוי המציאותם עד שזה תלוי בזה וזה תלוי בזה עד הקודם אל כולם וכל עוד שיעלו הם משובחים קרובים אל המקור והשורש האמיתי שהיא שורש כל השרשים ומקור כל המציאיות מלך מלכי המלכים עכ"ל · עוד שם · וז"ל כי כאשר עלה רצון לפניו להאצילם הנה נצטיירו מציאותם הצחצחות הדקות הנעלמות ומציאות הדק ההוא נשתלשלו המדריגות עד הגיעם אל הגלוי מחשביי ושם ג"כ נצטיירו מציאות שני ואמרנו שני

הנ"ה

ומצאתי שאלה ששאל הר"ר יודא חייט להר"ר יוסף אלקסטילא · וזה נוסחה כיון בריאת העולם מה נשתנה ברצונו לבראה או כי בריאה שינוי רצון ח"ו ואת"ל שברצונו קדום היה לעשות כן בימים ההם כיון הוה קשה מזה כי מה נרע מכותו שנה שהיה ברצונו קודם לא הוציאו לאור שההויה טובה מההעדר · תשובה מה ששאלת ומאמר שהשי' אינו משתנה דכתיב אני ה' לא שניתי א"כ איך היה שינוי ברצונו לברוא העולם כיון שבראו ולא קודם לכן כי לפיכך אמרו מחייבי הקדמות שיותר טוב להאמין שהעולם קדמון משתאמר שהוא ית' משתנה ואומר שאם נאמר שלא היה שינוי ברצונו להמציא זה המציאות באותו זמן א"כ נרעשו כמו · אמי שאלה זו א"א לעמוד עליה נגם שאינה נכנסת בגדר שאלה כי מאחר שהוא ית' פעל ועשה הנבראים ברצון ולא בחיוב א"כ אין לתת טעם למה כי אין טעם ברצון · כי אם אתה נותן סיבה וטעם למה רצה האדם בזה הדבר יותר מכוס · א"כ סיבה הניעה לרצונו שיבחר בזה יותר מזה · ואם תשאל טעם לרצונו של מקום אתה שואל אם יש סיבה למעלה ממנו שתעור' אותו לעשות זה · ואת"ת הרי כל הנמצאות נתהוו בשינוי והוא עילה לשינוי כבר אמר לך ר"א הגדול שמו קדוש בקדושתו והוא אמרו קודם שנברא העולם היה הוא ושמו והוא ושמו אחד · ועם היות שאמר שיש טעם למה עלה כן במחשבתו הרי הטעם ההוא אינו נישג לזולתו כי הוא לבדו ידע ואיכותו וידיעתו הוא מהותו כן א"א להשיג ידיעתו כי הוא רצון באין גבול והטעם ההוא אין לו גבול ונתפסה לשום נברא אפי' למרע"ה כי לא השיג השער של חמישי' שערי בינה שהוא ידיעת מהותו ית' ואם יש שינוי הוא בנבראים ולא בבורא ית' כי בהם יש שינוי שקוד' שנבראו היו נאפסים ומושלטת ורצונו לא ישתנה לעולם והוא ידע למה זו ולא קודם מפני שידיעתו היא מהותו עכ"ל :

כפני

מפני שאין לחקור מה שבין א״ס לכתר כלל אלא שהם בדקות בא״ס והם מתאצלות בכתר הוא שקראנו מציאות׳ גלוי מחשבי והדקות שבא״ס ממשיך שפע אל השרשים הדקים שבכתר וכן נתאצלו מציאותם ממדריג׳ למדרג׳ וכל עוד שיתקרבו אל המאציל הם נקראים פנים וכל עוד שיתרחקו נקראים אחוריים ולכן כמה פנים לפנים הנורא׳ וכמה אחוריי׳ לאחוריי׳ הנראים עכ״ל:

הרי הדברים בשרשי׳ הם יותר במעלה בלי ערך וסוף · ואם היינו אומרים קודם שברא׳ העולם היה משמע שהעולם היה מחודש ח״ו אף בשורש שרשו · וזה אינו כי אין שינוי והתחדשות מצדו רק מצד הנבראים שנתהוו ונתגלו עתה:

ואיש אלקים קדוש הארי׳ ז״ל שהביא ד׳ מלואים של שם הויה יוד הי ויו הי יוד הי ואו הי יוד הא ואו הא יוד הה וו הה · רז זה גילה הארי׳ ז״ל בפסוק יהי אור ויהי אור שמדבר בתחתוני׳ ורומז בעליוני׳ אמר רמז גדול או״ר בגי׳ אין סוף שהוא אור הגדול בלי התחלה ובלי תכלית · יהי׳ או״ר עולה רל״ב כמנין ד׳ מילואין אלו וזהו סוד מאמרם ז״ל ויהי אור שכבר היה כי היו נעלמים באור המוחלט:

עוד נבאר דברי ר״א הגדול בדרך אחר בעני׳ דקדוק תיבת הי׳ה שאמר הי׳ה הוא ושמו בלבד ונקדים דברי ספר גנת אגוז בענין שם יד״וד הוא שם המיוחד הרומז על ההויה הקדומה בהחלט מחויב המציאו׳ כי השם הזה מאמת על היות הנמצא נמצא שאחר שיש הויה נמצא היה במוחלט המהווה כל הויה כי אם יעלה על הדעת שהוא אינו נמצא אין לכל הנמצאי׳ אפשרו מציאות והויה · כי מאחר שהוא אמתת כל ההויה כל הנמצאי׳ תלוים בו וכל הנמצאי׳ יתבטלו לבטולו מפני שהוא יסוד אמתת כל הויה ומציאותה: אמנם הוא לא יבטל לבטול הנמצאי׳ כולם זולתו כי הוא אמתת ההויה והמציאו׳ נתלה בדבר אחד · ואחר שכן הרי לך סוד שמו המיוחד לו ית׳ שהוא שם ההויה קודם לכל הנמצאי׳ להמצאו׳ ומכח מציאותו הם נמצאי׳ ובלתי שם ההויה לא יצאו כל ההויות למציאו׳ הויה · הרי לך כי בהיותו ית׳ בשם ההויה מורה כי כל ההויות כולם מאמת הויתו נמצאו וממציאותו ית׳ נמצאו ואלו יעלה על הדעת שהוא אינו נמצא הרי לך כל ההויות בטלים כי הוא הגורם לאמתת כל ההויות כולם ואלו יתבטלו כלם הוא אינו מתבטל שאין שם ההויה זולתו שהיא גורמת להווייתו ע״כ:

וע״ז רמז ר״א הגדול כי הי׳ה הוא ושמו כו׳ וכמ״ש הי׳ה ר״ל מחויב המציאות ההו היה הוא ושמו · ואין ר״ל צורת אותיות של שם הוי״ה ח״ו כי אם אמתת ההויה אמנם בהתחדש העולם ונתחדש צורת האותיות הרי ההויה תלה על צורת האותיות שאם אין שם הויה אין שם צורת האותיו׳ ובהתחדש האותיות נתחדשו כל שאר השמות כי מתוך צורת האותיות ההויה נכנס לחקירת שאר השמות על היות נמשכים אחר ההויה לא מתוך ההויה שאינה שורה על דבר זולתי אמיתת מה שהיה לו הויה כמותו ית׳ ולפיכך בהתחדש צורת האותיות ונתחדש העולם נתחדשו לו ית׳ שאר כל השמות הנמשכים אחר הויה · כל זה מדברי גנת אגוז · ואז דברי ר״א הגדול נכונים וישרי׳ בענין שם יד״וד והעלמו אשר על כן אינו נהגה · ושני דרכים שאמרנו הכל דרך א׳ מורה על מחויב המציאות הוא היה והוה ויהיה:

ומבואר ראיות הזוהר הק׳ בה דרגא על דרגא סתים וגליא כי הם שלש עליות כרפי׳ לעיל · סוד האצילות במקומו ומתייחד הגבוה על גבוה כו׳ · מציאות השתלשלות נכלל בשם ידו״ד והוא עצמיותו באצילותו כדכתב הפרדס ואז השם נכתב ולא נקרא ומציאו׳ זה הוא ממציאת הפנימיית שם הויה הפשוטה סוד התפשטו׳ העצמו׳ שהוא נשמת האצילות והוא סוד הויה הפשוטה שלא נקרא ולא נכתב רק בחינת ההשכלה · והעצמות בשורש שרשי השרשי׳ נעלם תכלית העלמה בסוד הוא ושמו אחד כרפי׳ הרי יבואו העניני׳ על נכון בביאו׳ דברי הזוה׳ למה שהקדמתי כבר בכלל כוונתו שהנגל׳ מעין הסתו׳ והם דרג׳ על דרג׳ שלש עליו׳:

ועתה באתי לבאר ענין שם ידו״ד כולל כל האצילות אשר אמרו כל חכמי האמת יו״ד רומז על חכמה וקוצה על כתר וה׳ ראשונה על בינ״ה ו׳ על תפארת עם הקצוות דהיינו חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד · וה׳ אחרונ׳ על מלכות לא נעלם ממני שיש על זה כמה עניני׳ נפלאי׳ ונשגבי׳ · מ״מ אגלה דרך א׳ כפי מה שחנני ה׳ מפי סופרי׳ ומפי ספרי׳ ולהיות מבין מדעתי · בזוהר פ׳ תזריע דף מ״ג א״ר אבא מה רבו מעשיך ה׳ כמה סגיאין עובדוי דמלכא קדישא וכולן סתימן בחכמה הה״ד כלם בחכמה עשית כלם בחכמה כלילן ולא נפקין לבר אלא בשבילין ידיען לגבי בינה ותמן אתעבידו כולא ואתתקנו כלא כמה דאת אומר ובתבונה יתכונן ועל דא כלם בחכמה עשית בבינה מלאה הארץ קניינך דא כנסת ישרא׳ דמתמן מתמלי׳ מכלא כמ״ד כל הנחלי׳ הולכים אל הים והים איננו מלא מלאה הארץ קניינך דהיא אפיקת לון לכתר הה״ד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם בה׳ בראם ובגין כן מלאה הארץ קניינך עכ״ל · דע כי האצילות לא נתגלה אלא כדי להתגלות אלקותו ע״י הנהגתו להנהיג את העולם בחסד דין ורחמים והנהגה שהם חסד דין ורחמי׳ הם נפעלי׳ על ידי ז׳ ספירות שהם חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות בסוד זכר ונקיבה ו׳ קצוות בסוד הזכר המשפיעי׳ ו׳ קצוות בסוד הנקיבה המקבלת ההשפעה להנהיג בהם את העולמות · ז״ל הפרדס פ״ה מסדר האצילו׳ והוא כי עיקר ההנהגה בתחתוני׳ אינה כ״א ע״י השש קצוות שהם גדולה גבורה ת״ת נצח הוד יסוד והם המנהלים הדנין את העולם לטוב ולרע כאשר ברצון קונם והנה השש קצוות האלה דמות אל האילן הצריך נטיעה ושתילה הכוונה כי צריך ראשונה מציאות נעלם שעל ידו תהיה השקאת האילן הזה והם שרשיו התקועי׳ ונטועי׳ בתוך הבינה ומשם הנהר היוצא מעדן משקה גן עדני׳ כדי שיהיה עושה פרי למינהו אשר זרעו בו על הארץ התחתונה היא המלכות נמצאו אל קצוות האלה שלש מציאות מוכרחים והם מציאות הנטיעה שהם השרשים ומציאות השתילה שהם ענפי האילן ומציאות הפירות שהם למטה מקום השפעו׳ הפעולה והנה להיות ענין מציאות האצילו׳ צריך אל ג׳ עניינ׳ אלה כאשר עלה ברצונו להיות נטיעתן בכתר ולא היה מתקיים וכן בחכמה לסבת קורבתם אל מקורם כדפרשנו וההויות בהם היו בכח הרחמי׳ הפשוטי׳ ולא היה הדין נראה בהם כצורך ההנהגה כדפרשנו ולכן כשהגיעו הקצוות אל הבינה שם היה נטיעתן ראשונה ושם מציאות שרשם כדי שמשם יהיה שפעם נשפע להם ע״י השרשי׳ הנעלמי׳ בבינה ושרשם שבבינה משרשם שבחכמה ושרשם שבחכמה משרשם שבכתר ושם בבינה מציאות ראשון אל הקצוות במציאות מתגלה אל הדין ואל הרחמים כי בחכמה עם היות ששם גם כן מציאות כמו שהעיד במאמר באמרו והוה מגליף ומחקק בה בפרסא חורה שמציאות׳ בחכמה וכמו שנבאר אבל בבינה נתגלו מציאות מתגלה אל דין ואל רחמים כענין שהוא דין ודינין מתערין מינה אבל בחכמה משם אין דינין מתערין ואפילו בבינה אין דין בעצמה רק ממנה מתערין להתגלות במקומם ואחר כך מהבינה נשתלו אל מקומם העצמי דהיינו מציאות שני אל הקצוות והוא מקומם ממש שהם השש קצוות מאירות כלם ופעלו פעולתם והם כמו עצם האילן היונק משרשיו כן הספירו׳ יונקים משרשי׳ הנעלמי׳ בבינה וזהו מציאו׳ שני אל הקצוות כלם אח״כ האילן עושה פירותיו שהם פעולות הספירו׳ הנפעלת ע״י המלכות כנודע · וענין הקצוות האלה הששה הם כפולי׳ ששה לדין וששה לרחמים · והן הן י״ב הויות שבת״ת שהם י״ב גבולי׳ עכ״ל:

ומזה נתבאר המאמר דמה רבו מעשיך כו׳ ר״ל כמה גדולי׳ מעשיך כי כל כללות מעשיך הם נעלמים בחכמה שאין שם השגה רק ישות החכמה שהיא נמצאת והגם שאין שם השגה יותר רק ישות המציאות עם כל זה כולם ר״ל כללות י׳ ספירות כלולי׳ בה בהעלם והיינו כלם בחכמה שר״ל כולם הוא לשון כללות וב׳ של בחכמה היא ב׳ המקום כמו גן בעדן בבית בשדה כמו כן עניינה של ב׳ בכאן כי כלם היו נתוני׳ בפנימיית החכמה וכולם נעלמים בפנימיותה ואח״כ אמר הפסוק עשית להורות על מערכה שבבינה ששם עשיית תיקונן של ספירו׳ דהיינו תיקון מציאות שרשי הקצוות שנשתרשו שם בסוד הנטיעה · ואח״כ אמר הפסוק מלאה מרמזת

בית ה'

על מערכת התפארת המתמלא ומתפשט בו' קצותיו מהשרשי' הנעלמי' בסוד השתילה עד שלגודל ועוצם מילואו הוא מתראה ומתגל' ומתמלא בו' קצותיו על כל גדותיו עד שלא תמצא בו שום קצה שלא יהא נכלל בו ו'קצוות ולא תמצא בו שום קצה שלא יהא נכלל בו י'ספירות כולם מלאי' שפע שבע רצון להשפיע למלכות · אח"כ הארץ קניינך מרמז על מערכת המלכות המקבלת המלוי דהוא בו' קצותיה בסוד שהיא הארץ ומקום פירות מן ו' קצוות תפארת בעלה המלאים שפע להשפיע עד שהיא זוכה בשפע ההוא כאדם הזוכה בקניינו :

ולהבין הענין היטב צריך שתדע הנם כי הם עשרה מאמרות סוד אצילות הספירות מ"מ שורש בנין העולם היה מצד ד"ו פרצופין שהם תפארת ומלכות כי ששת ימים עשה ה' הם ו'ימים העליוני' ששה קצוות שהוא תפארת הכולל ששה ספירות שהם פארותיו ומבשרי אחזה אלוה כמו הגוף הכולל ב' זרועותיו וב'שוקיו וברית המעור והוא המשפיע לספירת מלכות וידו"ד בהיכל קרשו הוא היכל ידו"ד המקבלת השפע · ואח"כ מריקת למטה להמציא בפועל העולמות בריא' יצירה עשיה · כי השלשה ראשונו' כתר חכמה בינה הם נעלמות לרוב קירוב מקורם לענין הנהגת פעולות להנהיג העולם בחסד דין ורחמים וענפיה' והם בלתי מושגות כלל וכלל ועיקר · רק הם סוד מחש'בתו וחכמ"תו ובינ"תו הוא הדעת והידוע והיודע אשר מהעלמם נתגלה ד"ו פרצופין באצילתן במקומם וכביכול דרך משל הוא כחושב ומתחכם ומבין ומחריש איך יעשה הבנין הרי הבנין נעלם במחשב' ואח"כ מתגלה · כן לענין האצילות הקדוש והטהור וע"ז אמר בג'ראשונו' אין השגה ואין כח באדם להתבונן בהם לפי שהם חוץ מבנינו ועולמו ואין רשות לאדם להתבונן כי אם בעולמו ובנינו שהוא מהבנין ולמטה שהם שבעה ימי בראשית ומשם ולמעלה השער סגור וקבלו חכמי האמת כי לזה כוונו באמרם בחגיגה פ' אין דורשין ת"ר יכול ישאל אדם קודם שנברא העולם ת"ל למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ יכול לא ישאל מששת ימי בראשית ת"ל לימים הראשוני' יכול ישאל אדם מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור ת"ל למקצה השמים ועד קצה השמים מקצה השמים ועד קצה השמים אתה שואל ואי אתה שואל מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור · הרי בארו ע"ה כי אין רשו' לאדם לשאול ולהתבונן כי אם מהבנין ולמטה שהוא מקצה השמים ועד קצהו שהוא עולמו אבל משם ולמעלה לא תגע בו יד :

אמנם ראשית המחשבה הוא סוף המעשה · ושורש השש קצוות והנהגת פעולת העולם ע' מלכות נקרא במדרשי רז"ל אדריכל המוציא לפועל פעולת ו' ימים העליונים זה השורש הוא נקרא למעלה בג'ראשונו' סוד הדעת שהוא הנעלם מתפארת והעני' כאשר עלה ברצון הקדמון המוחלט להוות כל הויה אז נקרא א"ס דקיימא לאודעא להודיע מציאותו המוחלט ע' נאצליו · וכג'ראשונות שחשובות כאחת היתה זו ההודעה בסוד הוא הדעת הוא היודע הידוע: ואח"כ נתגלו ונודעו ד"ו פרצופין במקומן נקראו זמנים כי הם ששת ימים עליוני' ותפארת ומלכות מדת יום ומדת לילה ומהם נמשכין ענין הזמנים והנהגת פעם בדין ופעם ברחמי' והכל לפי הענין · ועל הנעלם שלהם רמזו רז"ל במדרשם יהי אור מלמד שהיה סדר זמנים קודם לכן היינו הנעלם של הזמנים למעלה ובסוד דעת ויודע וידוע והגם שהכל אחד מיוחד והכל נעלם מכל מקום אין העלמות שוות כי כתר בכוחותיו נתעלם לגמרי ונקרא אין וחכמה נקרא יש מאין · הגם כי נעלמת מכל מקום נקרא יש לבחון בה בחינת ישות וזה הישות נתגלה במציאות דקות על ידי בינה · וזהו ענין כינויים שכנו חכמי האמת לחכמה אב ואם · ולתפארת ומלכות בן ובת · ומבשרי אחזה אלוה מציאת הבן מאב ואם · קודם שנתגלה הבן בגלוי היה במציאת האב בהעלמה גדולה דהיינו בזרע הנמשך מהמוח דרך חוט השדרה ואחר כך מתגלה ביותר בבנין האם בעיבורה ואחר כך בצאתו מרחם אמו הוא גילוי לכל · אמנם עוד יש יותר העלמה מהעלמה הנ"ל היינו הרצון המחשבה לעורר לזיווג נוכל לומר בזה הרצון תקוע כח הבן בהעלמה גדולה · ואחר כך נמשך בכח האב ממוח ומשפיע לאם כן מציאות ד"ו פרצופין בראשית סוד הרצון המחשבה בסוד הכתר הנקרא רצון כמבואר בפרדס בשער צחצחו' הוא תכלית ההעלמות והחכמה ראשית הגילוי בערך ההעלמה העמוקה · וזה ראשית הגילוי נתגלה על ידי בינה אז בינה בן י"ה תפארת במקומו · ובית קיבולו היא מלכות אתו עמו · כי כמו שלענין אצילת ו'קצוות במקומו היה על ידי משפיע והמושפע חכמה ובינה כן השתלשלות ו'קצוות שלמעלה לענין פעולה בעולמות ב"יע אז תפארת משפיע ומלכות מקבלת השפעה זו ומוציאה לפועל · ובן ובת בדוגמת אב ואם · רק אב ואם לענין התגלות אצילות שש קצוות וכן ע"ל ידי בן ובת התגלה הפעולה :

ולאחר הקדמה זו תבין איך ידו"ד כולל כל האצילות אך צריכין אנחנו עו'להקדמה אחת והיא זאת כבר האריכו חכמי האמת ובפרט בספר הפרדס מענין קישור העולמות כי יחדיו ידובקו עליון ותחתון העליון משפיע לתחתון והתחתון הוא צל עליון מה שיש בזה יש בזה אף שהתחתון הוא גשמי והעליון רוחני' · הכל זה לעומת זה וכל מעשי בראשית מדבר בתחתוני' ורומז בעליונים כי ברוך הוא הוא היוה את כל העולמות וכולם תלוים באורו הגדול אף שבזה העולם נתגלה האור ביותר דקות מבזה העולם זהו מצד השתלשלו' אמנם הכל מאורו הגדול · ואציג משל מאור החמה אשר מכה אורה בלבנה ואחר כך מאירה הלבנה באויר העולם ומשם נכנס אור מאויר העולם לחדר אחד · הרי האור נשתנה ונתעבה מצד השתלשלות' והכל אור אחד כן הענין בהשתלשלו' אבי"ע : סוד עולם האצילות היא כשלהבת הקשורה בגחלת אינו דבר חוץ ממנו כי השלהבת בגחלת וברחיפה בגחלת נתגלה השלהבת ואדוק ומקושר בו כן האצילות שהן

חוטי

הג"ה

ענין הדעת שזכרנו הוא ויען שמשתמש בו הרבה הפרדס במקומו' כפרדי' אבאר אותו לפי דרכו בשרש חונן לאדם דעת · ואז יהיה ג"כ מבואר הענין שמבואר בספרו בכמה מקומות שהספירות הם עשר מחכמה ולמט' והדעת משלים במקום הכתר · ובגלוי הכונה בבנין מהודר הנה וזה הבנין קוד' שנגלה על' במחשבתו לבנותו והשכיל והתבונן איך יהיה בנוי במלאת צורת הבנין במחשבתו כן המשכיל הענין · בבנין האצילות שלם חסד יבנה שהבנין מחסד ולמטה · ותפארת הוא גוף הבנין כולל ורשתי ושוקיו והמעשר שלו מריק בלויה שלו · וכמו שיש על הגוף ראש שבו הדעה לחשוב ולהשכיל · כן כביכול למעלה מהבנין ג' ראשונות חשובות' באחת והם הראש שבו המחשבה להשכיל ולהתבונן להיות הבנין במקומו · אבל אין המשל דומה לנמשל בשני ענייני' אחד כי בבנאי פעל' הבנין אינו כפעל תכף בעת מחשבת הבנין · הש"י ברוך הוא כי הוא אמר ויהי תכף כשעלה ברצונו נעשה רצונו ולא שייך שום קדימה רק קדימות מעלה ודקות תכלית הדקות · השני כי בבנאי פעולות הבנין כנגד מחשב' הבנין והשם ברוך הוא הכל אחדות אחד ומיוחד רק זה נעלם וזה נגלה והנעל' שורש הנגלה · ועתה נבא הנעלם של תפארת נקרא דעת שהוא מחשבה עליונה · ובזוהר פ' פנחס אמר ודעת דא איהו רזא שית בטרין דתליין במחשבה · ואקרין עלמא דאתי מחשבה פירש שלם נקרא תמיד היקף דהיינו ששת ימים שהן ו' קצוות ואח"כ השביעי ופירש היקף העליון הנעלם נקרא עלמא דאתי מחשבה דהיינו כתר חכמה כנודע · והנה כתיב ובדעת חדרים ימלאון כי חדרים הם בבינה והחדרי' הם ו' קצוות הנעלמים בבינה וכן שורש לו'קצוות הבנין והם בית והיכל וגוף אל האשה לפי שהדעת גנוזה אליהם ומפני שהדעת הוא מציאו' הקצוות מחכמה ולמעלה :

וקודם ביאור הענין' בגילויו אקדים דברי הפרד"ס פ"ה משער אצילות וז"ל ואחר שנתעוררנו כי מציאו' הקצוות לא היה באפשר להתגלות ע' כתר וחכמה נבא לבאר סדר אצילתן מבינה ולמטה כאשר עלה לפניו להאציל הכתר בעת אצילותו היה

בתוכו

חוטי שלהבת מהגחלת והיו נגחים באחרות ההשוא' ואור האצילו' שהוא מאורות העליונים בלתי מושגים אלו המאורות נתגלו בסוד ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור ורוח אלקים מרחפ' וסוד הרחיפה עלו ברצונו צמצום מאורו שיתפשט ואינו לא שינוי במאציל ולא בנאצל בסוד ויהי אור שאר"ל אור שכבר היה רק בהעלם תכלית העלם בשורש ומקור העליון כמו שאמר לעיל והם סוד אלקו' כי א"ס נשמה לנשמת הספירות הם הנשמות מכל מה שנתהוה אחר כך וסיבת כל הסבות נשמה להם בסוד עצמות המתפשט אחר כך נתפשט האצילות על ידי מלכות בצמצום אורם ונתהוה עולם והאצילות נשמה לבריאה כמו א"ס לאצילות אחר כך נתפשט עולם הבריאה בצמצום אורו ונתהוו עולם היצירה ועולם הבריאה נשמה לעולם היצירה אחר כך נתפשט עולם היצירה בצמצום אורו ונתהווה עולם העשיה והכל בכח סיבת כל הסיבות ועילת כל העילות א"ס אשר הוא כח האצילות והאצילות בכחו · כח הבריאה והבריאה בכח האצילות אשר א"ס כחם זו הבריאה כח היצירה והיצירה בכח הבריאה אשר מכח האצילות שהוא מכח א"ס זו היצירה כח העשיה רק האור נתעלם ונתעב בערך המקבלי' והרי נמשיל האצילות כשלהבת בגחל' אשר השלהבת נתגלה ברצון הרחיפה וארוק ומקושר בגחלת · והבריאה כמי שמדליק אבוקה משלהבת ואור אבוקה אינה נשארת דבוקה וקשורה באחרות המוחלט באור שלהבת שהדליק אבוקה ממנו מכל מקום מעלת גדולה ואור גדול לאבוקה שאורה גדול ואור השלהבת שוכן בה · והיצירה כמדליק נר מאבוקה זה הנר מאיר בחדר חשוך · ויחי אור · הרי כל השתלשלות זה לעומת זה רק זה בסתר וזה נגלה יותר וזה עוד יותר וכן בזוהר מבואר והובא בפרדס שער מהות והנהגה פ"א כי ד' יסודות הם בכל עולמות רק בעולם עשיה הם גשמיי' ולמעלה ביצירה רוחניי' · דהיינו מיכאל מים גבריאל אש אוריאל אויר רפאל עפר ולמעלה בעולם הבריאה יותר רוחני' דהיינו ד' חיות שנושאות הכסא אחר כך למעלה ד' רגלי הכסא עד באצילו' רוחניו' תכלית הרוחני' חסד מים גבורה אש תפארת אויר מלכות ארץ עליונה ואלו שרשים לאלו ואלו לאלו על כן כל מה שיש בתחתוני' רומז על העליוני' ומן הנגלה נבוא אל הנסתר · כל גשם יש לה אורך ורוחב ועומק ואין לך דבר גשמי בעולם שלא יהיו לו ג' אלו כי הם גדרי הגוף ואלו יצוייר ב' גדרות לבדם שהם האורך ורוחב בלי עומק יקרא שטח שפי' כמו גוון השטוח על פני הנייר אשר יוצדק בו האורך והרוחב ולא יצדק בו העומק ולכן נקרא שטח וכאשר נצייר גדר הגוף לבד שהוא הארך ולא הרחב יקרא קו פי' קו האורך משולל מרוחב וכ"ש מהעומק וכאשר נצייר שלילת שלשת גדרי הגוף תקרא הענין ההוא נקודה והענין שאין לה לא אורך לא רוחב ולא עומק ולא מפני שיכולה להיות במציאות אלא נקרא נקודה צוריית ר"ל ציור שלילת גדרי הגוף ולא שיהיה במציאות :

והנה י' ספירות הם י' וי' במילוי יו"ד נרמז בה נקודה קו ושטח כי י' אינה אלא נקודה · ו' היא קו · ד' יש בה אורך ורוחב הוא שטח · והכל נכלל בנקודת י' כיצד לי' יש גג ורגל וקוצה · בהתפשטות רגל נעשית ו' ובהתפשטו' גגו נעשית ד' וקוצה רומז לכתר ששם הנעלמים מתעלמי' וכבר הזכרתי כי כתר אין אינו מושג כלל וכלל אפילו בדרך ציורי נקודה · רק חכמה ראשית קצת התגלות נרמזה בנקודת שהיא י' וכתר בקוצו של י' ששם הכל בהעלמה · כל כך עד שנאמר אין אבל והחכמה מאין תמצא ר"ל מציאות מן אין שהוא כתר ונקראת יש מאין ואז מבואר י' מן יו"ד רומז לחכמה :

והנה הנעלם של י' בחכמה דהיינו המילוי יו"ד ו"ד כי שם הותחלו לקנות ענין ישות בהעלם סוד ד"ו פרצופין כמשל הבן בכח מוח האב

ו' שהוא סוד קו זהו תפארת כי נודע שג' קוין הם קו החסד קו הדין קו הרחמים · קו הרחמים הוא תפארת והוא ממזג וכולל כל הקוים · ע"כ התפארת כולל ו' קצוות ומשפיעים למלכות וע"ז רמז הכתוב וקו ינטה על ירושלים וירושלים רומז למדת מלכות כנודע כי שם בית המקדש שבו שם ידו"ד התפארת הנקרא ידו"ד וע"כ נהגה בבית המקדש כי המלכות היכל לידוד ע"כ ו' שהוא קו הוא תפארת · והוא הקו הגדול ההולך מעלה בסוד הדעת עד הכתר שהוא רום המעלות בסוד נחלת יעקב נחלה בלי מצרים כנודע יעקב מרכבה לתפארת · משא"כ קו החסד אינו אלא עד החכמה וקו הדין עד הבינה :

ואות ד' שהוא התפשטות לאורך ורוחב היא המלכות כי לשם נתפשט כל השפעת האצילות והיא גם כן ד' כי היא רגל רביעי במרכבה · וגם ד' במספר הקדמיי עשרה כי המספר עד ד' דהיינו אבג"ד עולה עשרה כי היא ספירה עשירית · וגם

דל"ת

בתוכו עשר ספירות זו בתוך זו וזו בתוך זו מתעלמות אמת מסתרתה וכלם בתוך הכתר אמנם לא היו מתגלים בתוך הכתר מז' ספירות כלל אבל עיקר שהיה מתגלה בו היו החכמה והבינה כמבא שבכתר נקודה כלולה משלש נקודות מתגלות בתוכו שהם כעשו ג' אורות שהם שרשים נעלמים שהם אור קדמון אור צח אור מצוחצח כמו שנרמז בזוהר בשער נקמו' והנה בתוך ג' נקודו' אלו היו הספירו' נעלמו' כמו שנבא' בפ' ששי כ"ה והנה הכתר האציל החכמה והשפיע בתוכו כל הספירו' שהם נכללות בג' נקודות והם ג' במינו' שבחכמה כנגד ג' ראשונו' שהם ג' מוחות שבארנו מתוך דברי הרשב"י ע"ה בספר אם א"ם הוא כתר בפ"ז בס"ד והנה החכמה האצילה הבינה ובה ג' נקודות שבהם נכלל כל האצילות והם ג"כ כנגד ג' ראשונות כו' עד כאן העתקתי · אמנם עיין שם באורך השייך לזה ועתה נבאר אצילו' הבנין הוא שלשה קוין קו החסד דהיינו חסד ונצח ושורש הקו חכמה · וקו הדין דהיינו גבורה והוד ושורש הקו בינה · וקו הרחמים הוא תפארת יסוד מלכות ושורש הקו כתר · ואלו הג' קוין תפארת כולל' כי הוא הגוף המחבר זרועותיו ושוקיו ומדריך ללויה שלו מלכות הג' קוין הם ג' ווין של ויסע ויבא ויט הם אצילות הבנין המתגלה מהחסד ולמטה והם נעלמי' בג' שרשיהם הנ"ל · על כן ג' השרשים הנ"ל מכוני' בשם ג' יודין והג' יודין הם שרשי ג' קוין כי ו' הוא המשך י' וג' ראשונו' שהנו' באמת אחר כך מתעלמי' אלו ג' ו' וכם י' אמת כי חכמה ובינה בשרשם מתייחדי' בכתר עד שנכללי' בו' אמת כי לי"ש ג' במינו' קוין ובין ורגל ואלו ג' י' אמת הוא שורש השרשי' של ג' י' באצילות במקומם באופן שבכתר לא יש שום גילוי כן ו' קצוות הבנין כלל וכלל רק בהעלמה מופלגת הם מתעלמי' שם רק נקודת שרשי חכמה ובינה המה מתגלי' ומתדבקי' שם וזהו ג' נקודות המתייחדים באותו ו' דהיינו כתר חכמה ובינה שבכתר י' וו הנעלמת הרומזת לכתר שבכתר ולחכמה בינה שבכתר מתעלם הרגל של י' בנין והנו בקוצו אשר בקוצו הוא שורש לשרשי השרשי' ויקרא אור קדמון אור צח אור מצוחצח וג' המעלות הם · על שם שהוא שורש לשרשי השרשי' שהם ג' נקודות כי אמת שאותן הג' נקודות אחר כך הם שורש לג' י' הנ"ל ושורש של הנקודה הוא הוא שם ועצם ושורש שהוא בחי' עלות כרצונו להתודע דהיינו בחי' א"ם דקיימא לאודעא ואלו הג' מוחות שם ועצם ושורש שאנו אומרים בבחי' א"ם הפשוט הבלתי הפשיטו' הוא על שם שעלות רצונו הוא שורש על שורש שרשי השרשים שקראנו לשרשי השרשי' אור קדמון אור צח אור מצוחצח וזה השורש של שרשי השרשי' הנא משתוה לא"ם וכדי להבין בסביר באלו שני תיבות עלות ברצונו שאמרנו כי תיבת רצונו משתוה עם תיבת עלות שבין עלות קיימא לאודעא והיא בעצמה האודעא וכמו שמבואר בפרדס שער מהות הרצון להמציא רצון כי כתר נקרא רצון וזה הרצון הקדום המוחלט הוא עצמותו שלא נוכל לקרוא שם ולומר בו רצון רק כוונתינו במאמרינו הרצון הקדום ע"ש כי ברא העולם בכונה לא בחיוב ובהתהוה כמו שנתהוה :

והנה עולם חסד יבנה כי הבנין מחסד ולמטה שהם סוד ג' קוין והם שם קצוות ותפארת כולל' וכמ"ב במקומם שרשם ובכתר שורש שרשם ושורש להשורש · וכל אלו השרשי' הם שרשי תפארת ושורש למעלה משורש עד התגלות גילוי קצת הנעלם וגילוי הגילוי עד התגלותו במקומו · וראשית המחשבה הכל הוא תפארת רק שהוא למעל' למעלה ברום

דל״ת לשון דל״ת כי היא השער לה׳ צדיקים יבואו בו :

והנה ביו״ד נרמז קו ושטח ונקודה · ובגשמי אין דבר שאין בו קו ושטח וגובה או עומק · ובכאן הגובה ועומק רמוז בקוצו של י׳ והוא הגבוה · וכן העומק עמוק עמוק מי ימצאנו ומזה העומק השתלשלות העמוקות דתנן בספר יצירה עומק ראשית ועומק אחרית עומק טוב ועומק רע עומק רום ועומק תחת עומק מזרח ועומק מערב עומק צפון ועומק דרום וארון יחיד אל מלך נאמן מושל בכולן ממעון קדשו ועד עדי עד עכ״ל · וענין אומרו עומק בכל אחד ואחד להורו׳ כי עם היות שראשי׳ ואחרי׳ ומזרח ושאר הגבולי׳ מורים על הגבול עכ״ז הם עמוקו׳ עמוק עמוק מי ימצאנו וההשגה בהם נמנעת מפני שהם בלי גבול · וביאור המשנה הזו בארוכה תמצא בפרדס שער אם הא״ס הוא כת״ר פ״ר ע״ש :

והנה המילוי הזה נתפשט בבינה כהשפעה מאב לבן ושם נתגלה ביותר כאשה עוברה ובה נתהפך ו״ד לד״ו בסוד ד״ו פרצופין וד״ו פרצופין היו בחבור אחד וכמו שהיה אדם הראשון למטה בתחילת הבריאה · ובהכנסת ו׳ לתוך ד׳ נעשית ה׳ וזהו סוד ה׳ ראשונה מהשם רומזת לבינה · וה׳ ישלה ג׳קוין שהוא התפשטו׳ אצילות ו׳ קצוות ובבינה קנו שרשם קצרת בגילוי דרך משל כהבן במעי אמו · ואמרו חכמי הסודו׳ כי צורת ה׳ זו פתוחה למטה להשפיע אל האצילות ופתוחה למעלה בפתיחה דקה לקבל מהכתר · ורחבה מלמטה להשפיע להתפשטות כולו כי בינה נקרא אמא עילאה משם התאצל אצילת הבנין כולו :

ואח״כ בינה האציל אלו ד״ו פרצופין למקומן דהיינו ו׳ שבתוך ה׳ הואצל תפארת במקומו שהוא כולל ו׳ קצוות שהוא הקו הכולל כל הקוין · ע״כ סוד ו׳ מהשם רומז לתפארת · אח״כ הואצלה מלכות במקומה היינו ד׳ שנשארה מבינה · ונכנס ו׳ ג״כ בזו ד׳ · כי מלכות בית קיבול לשש קצוות והיכל אליהם ומתלבשות שש בשש ר״ל תפארת בו׳ קצותיו מתלבש במלכות שהיא היכלו שיש לה שש חדרי׳ לקבל שש הנ״ל · והוא ו׳ זו שנכנסה לד׳ נעשית ה׳ ע״כ מלכות ה׳ אחרונה מהשם ואמרו חכמי הסודו׳ זו ה״ה פתוחה למטה ורחבה להשפיע לעולמו׳ ב״ע וצרה מלמעלה לקבל הדקות העליון גם כן רחבה למטה · לקבל התפילות כולם והעבודות ולהעלותם מצד הדק למעלה ברקות :

גם בסוד הזיווג הנעלם תפארת ומלכות באה ה״ה המורית על הנקיבה ובזוהר בפסוק ליל שמורי׳ לה׳ הוא הלילה · עד דלא קבילת דכורא נקרא ליל ומדקבלית דכורא נקראת לילה · ועיין נפלאות בפרדס בפ״ב משער סדר אצילות :

גם ה׳ אחרונה מדוגמת ה׳ ראשונה סוד ג׳קוין רק ה׳ ראשונה בסוד אצילת הג׳קוין וה׳ אחרונה בסוד הוצאתן לפועל :

הרי שם ידו״ד כולל כל האצילות וכלל האצילות הוא תפארת בנין העולם ע׳ מלכות שהיא בגופו בסוד אשתו כגופו כי תפארת שש קצוות ·
פנ״ס ואלו הו׳קצוות הם כפולי׳ כלולי׳ ו׳ לדין ו׳ לרחמים הם י״ב גבולי׳ אלכסון בסוד י״ב צרופי׳ שם הוי״ה) ולמעלה הוא נגעלם בסוד הדעת · והכל הוא תפארת רק הדעת הוא הנעלם של תפארת · אמנם הכל תפארת על כן נקרא תפארת בשם ידו״ד כי כל שם ידו״ד בתורה חול״ם שב״א קמ״ץ וסי׳ כי חש״ק ידו״ד כן הוא תפארת מטעם כי שם ידו״ד כולל האצילו׳ כדפי׳ וכלל האצילו׳ הוא תפארת: **והכל** הוא שם ידו״ד כי הוא שם העצם וע״כ נקרא שם המיוחד כי הוא המיחד כל האצילות ונקרא ג״כ שם המפורש וז״ל ספר עבוד׳ הקודש פמ״ו מחלק היחוד השם המקודש הנכתב ביו״ד ה״א וא״ו ה״א הוא הנקרא השם המפורש והש׳ המיוחד זה נמצא לרז״ל אמרו בספרי ובסוטה פרק ואלו נאמרין כה תברכו בשם המפורש אתה אומר בשם המפורש או אינו אלא בכינויות״ל ושמו את שמי שמי המיוחד לי וכתב הרא״ש ז״ל בספר היחוד בזה הלשון ונקר׳ ארבע אותיות אלו שהם ידו״ד שם המפורש המפרש כל הספירו׳ שהם סורות מציאות שהמציא הבורא ית׳ בהתגלות כחותיו בהם עם מציאות כל ההווי׳ שהיו ושעתידי׳ להיות ע״כ : והחכם ר׳ טודרוס הלוי בפי׳ ההגדות במסכ׳ פסחים פרק ואלו עוברין אמר בזה הלשון והוי יודע כי כל יסודי הקבלת האמתיו וכל אבני פינותיה מיוסדים על שם הגדול הקדוש הזה שבו היחוד השלם מתפרש ועל כן נקרא שם המפורש כלומר שהוא מעצמו מפורש ומתפרש בכוחותיו הפנימים המתעצמים והמתאחדי׳ בעצם אחדותו הקדושה והטהורה ע״כ : (כבר נתבאר במה שקדם להיות הנאצל במאציל באחדות גמורה ומתעצם בו ייוחס שם בן ד׳ אותיות לארון יחיד כי הוא שמו והוא ושמו אחדי׳ ולא יתפרדו והתבאר

המעלות בהעלמה ע״ד משל פרי העץ שנתעלם יש לו שורש בהענף והשורש שבהענף יש לו שורש בגוף האילן והשורש שבגוף האילן יש לו שורש בעיקר האילן · אמנם שכל הוא במציאות הפרי רק שנתעלם העלמ׳ על העלמ׳ כמו׳ ראשית המחשב׳ היא תפאר׳ דהיינו עלות הרצון להיו׳ אצילו׳ וזהו בחכ׳ קדמאה לאודעא להודיע אלקותו להיו׳ נודע ותחילת הבנין מחודשה זו הוא תפארת רק שהוא שם בהעלמה תכלית העלמה ואין לו שם שם תפארת המורה על פארות וענפי׳ דהיינו התלבשותו בענפיו שש קצוות רק בחכמת דעת ובחכמה זו שאנו קוראי׳ דעת לא נוכל לומר בבחינ׳ עליונה שבכתר אשר רמזנו בקוצו של י׳ שבכתר הנקרא כתר שבכתר כי בחכמה זו משתווה ומתעלמת בהעלם המאציל ועדיין לא נבחן בחכמת ההודעה׳ להיות התחלת אצילות עד חכמה שבכתר בבחינ׳ עליונ׳ שלה משתוה לכתר שבכתר דהיינו השתוו׳ הבנין וקונה כי כבר מפורסם בפרדס בענין הספירו׳ הב׳ בחינו׳ בחינה עליונה והיא בחינ׳ המשתוו׳ למה שלמעלה הימנה דהיינו בחינ׳ עליונה של זו משתוה לבחינה תחתונה שעליה ובחינת עצמותה ובחינה המשפע׳ והנה ההשתוות הבנין לקונה דהיינו בחינה עליונה מחכמה שבכתר לכתר שבכתר וזהו הדעת שאחר כך יתגלה הנעל׳ לגילוי קצת וגילוי מגילוי עד שיהיה תפאר׳ במקומו כי עדיין אין לגילוי בסוד הבנין שם אמנם לרוב הדקות וכמה לא למעלה הימן ממה שאחר כך במקומו כי באצילו׳ הבנין המתגלה במקומו מגלה יותר ו׳קצוות מג׳ ראשונות הנעלמי׳ בהם ובג׳ ראשונות יותר מתגלה בחכמת ג׳ ראשונו מו׳קצוות כי לרוב קורבתם של המקור אינם אלא שרשים וזהו שהבאנו ג׳ נקודות בכתר שהן קוץ וגו׳ ורגליו׳ כי יש בכתר קצת גילוי לחכמה ובינה שהם בקוצם מתקרבו׳ לדקותו מכ״ש לו׳ קצוות שהם נתעלמו שם ביותר והם בסוד דעת והתגל׳ הדעת היינו בחינה השתוות חכמה שבכתר לכתר :

ואז מבואר ענין האצילות מתחיל מחכמ׳ ודעת מעלי׳ במקום הכתר כי הדעת הוא בחינה עליונה מחכמה המשתווה לכתר שבכתר · כמאמר כשאומרי׳ דעת גוה הדעת ג״כ בחינה מכתר שבכתר · אחר כך נתגלה י׳ במקומה ג׳ י׳ וכיון שאמרנו בחינת חכמה שבכת׳ לכתר שבכתר כן בבחינת ג׳ י׳ במקומן בחינה עליונה מחכמה שבמקומה משתווה לבחינ׳ התחתונ׳ של כתר וכן בבינה: **אח״כ** נתגלה הדעת על ידי חכמה בגילוי קצת דהיינו של י׳ של חכמה וזהו י׳ מידו״ד הנעלם הוא ו״ד כי כן מילוי יו״ד וכבר ידעת ו״ד סוד ד״ו פרצופין והמילוי הנעלם הזה בדעת סדרי׳ ימלאך כי בא לגילוי קצת בבינה · דהיינו י׳ של בינה קוץ וגו׳ ורגל נתפשטו לג׳קוין דהיינו צורת ה׳ ר״ל שורש הג׳קוין להיותן נאצלי׳ במקומן כביכול כאשה המתעלמ׳ נושה ומולדת הבן בזה השורש שהם סדרי בינה היה התעלמו׳ של דעת · וזהו ענין שאומרי׳ חכמה בינה ודעת ולא דעת חכמה ובינה והג׳ ראשונו׳ הם נקראי׳ בשם דיעה כי כן נקראי׳ דעת יודע וידוע כמבואר בארוכה בפרדס שער מהות והנהגה פ״ג דעת כתר · ויודע חכמה · והידוע בינה · וע״ש הענין בארוך · על כן ג׳ראשונו׳ששנו׳ באמת והוא ברוך הוא הדעת והיודע והידוע :

הרי האצילו׳ כולו סוד תפארת וכליל תפאר׳ בסוד הדעת שהו׳ ידיעתו בסוד מחשבתו חכמתו בינתו :

גם כן כי הוכרח וחיוב האצילות להעיד ולהגיד מציאות ואחדות שרש כל השרשים והנה השם המפורש הזה הוא כולל ומיחד כל האצילו׳

נקרא כן להיות מפרש ומגלה מציאות ואחדות ארון יחיד ית׳ נמצא אם כן מפרש ומתפרש מחמת שמו וזה המיוחד כחותיו בו וזו היא הכוונ׳ בקרא׳ השם הגדול הזה שם המפורש ולא קראוהו מפרש להורות על שהשם והעצם אחד וזה השם ביחוד מורה על תפארת ישראל הנקרא תורה ונקרא כן על שמורה ומגלה מה שהיה סתום ובמדרשו של רשב״י ע״ה עץ חיים דא אוריית׳ דהיא אילנא עלאה רברבא ותקיף אמאי אקרי תורה בגין דאורי ונלי במה דהוה סתים ולא אתידע ואמנם קראוהו השם המיוחד להיורתו בבנין אותיותיו מייחד בו כל האצילות שהוא האלהו׳ ולזה אמרו בו שמי המיוחד לי :

כל דורשי רשומות מתורתינו הקדושה אם מבעלי הקבלה ואם מבעלי הפשט ואם מחוקרי שרשי תורתינו כלם הסכימו פה אחד היות שם זה שם עצם ולא זולתו ויחדוהו בין שאר השמות הקדושי׳ שאינם נמחקין עד שאמרו כי אפילו שם אהיה עם היותו שם נורא מאוד לא ישתווה אל השם הזה ובשם זה יש סבות רבות והיות מכרע׳ שבכלם היא להיו׳ שכל השמו׳ שאינם נמחקין יגזור מהם פעל קצת זולת שם בן ד׳ שאין אותיות מחייבות בשום הגיון פעל כלל וזה כי שם אלהי׳ אלוה אל הוא נגזר לשון גדולה וחוזק ותנקף וכן ואת אילי הארץ לקח וכן צדקתך כהררי אל שהם לשון גדול׳ וחוזק ושם שדי מורה על שהוא שודד המערכת ומלת שודד הכל אחד ושם צבאות מורה על היות בעל צבאות מעלה והוא נגזר מלשון צבא ושם אד״ני מורה לשון ארנות על היותו אדון כל הארץ והוא נגזר מלשון ארנות ואהיה מורה על ענין הויה בלשון עתיד המדבר בעדו מבנין הקל וכן דרז״ל אני הייתי עמהם בגאולת מצרים אהיה עמהם בגאלות אחרות וכו׳ אמנם שם בן ד׳ נורא מאד פי יכילנו ביאו׳ כי אין לו ביאור כלל בלשון ׳ סיבה שנית כי כל השמות האלה נשתמש בהם לשון חול אם נרצה מה שאין כן באותיות שם בן ד׳ כיצד אל נשתמש בו הכתוב בלשון חול אל אחר וכן כהררי אל וכיוצא בו רבים וכן אלהים כמו ראה נתתיך אלהים לפרעה וכן אלהים לא תקלל וכיוצא בו הרבה ושדי כמו וזיז שדי עמדי בין שדי ילין הרי אותיותיו ואינם אלא חול ושם צבאות כמו יצאו כל צבאות ה׳ וכיוצא בו ארני כמו ויאמר ארני אל העבור מעל כו׳ ויש מרבותינו שאומרי׳ לגדול שבהם אמר ועם היות שיש חולקי׳ בזה ואומרים שהוא קודש עכ״ז נפקא מינה דאליבא דכולהו אם ירצה לקרוא לארונו ארני ר״ל ארון שלי מותר להשתמש בו בלשון חול אהיה כמו שלמה אהיה כעטי׳ לא אהיה חובש וכיוצא בהם הרבה מה שאין כן בר׳ אותיות קרושות אלה ידו״ד כי אם היות ששלשה מהם ימצאם ארבעתם לא ימצא בעני׳ אחר חול כמה רכתיב במקום שיפול העץ שם יה״ו אבל שם בן ד׳ כולו לא נמצא וסבה זו קרובה אל סיבה הראשונה בקצרת ׳ ע׳ו סיבה ג׳ כי כל השמות נהגין ככתבן זולת השם הקדוש הזה כי לא היה נהגן באותיות זולתי במקדש בברכת כהנים וכן כהן גדול ביום הכיפורים והטעם הזה מפני כי שאר השמות הם המנהגים העולם כדמוכח מתוך ביאורם ושם בן ד׳ אין לו ביאור ופעולה אליו מופשטו׳ בעולם הזה זולתי בהתלבשות בשאר שמות כמו שנבאר ולכן שאר השמות מותר להזכירם כי כאשר אותם האותיות יתהוה רוחניות כנשמת האדם ויתלבשו באויר העולם הזה לפעול פעולתם אבל שם בן ד׳ מרוב קדושתו אינו מתלבש באויר העולם הזה זולתי בבית המקרש בפרט בברכת כהגים שנ׳ בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך והאויר טהור וזך יכול להתלבש כי הוא מתלבש באויר בית המקרש דהיינו שכינה שם ארני׳ והיינו וה׳ בהיכל קדשו : כתב בעל ספר האורה בהקדמתו זה לשונו דע כי כל שמותיו הקדושי׳ הנזכרי׳ בתורה כלם תלוים בשם בן ד׳ שהוא יהו״ה י״ת וא״ת והלא שם אהיה הוא העיקר והמקור דע כי שם בן ד׳ אותיות הוא כדמיון גוף האילן ושם אהיה הוא עקר האילן זה וממנו ישתרשו שרשים ויתפשטו ענפי׳ לכל צד ושאר כל השמות הקדש כלם כדמיון ענפי׳ וסנסנים נמשכים מגוף האילן וכל אחד מהענפי׳ עושה פרי למינהו עכ״ל ׳ ופירש דבריו כי כל שמות שאינם נמחקים הם תלוים בשם בן ד׳ וממנו מתפשטי׳ וממנו יונקים והקשה לפי דבריו כי למה לא יהיו תלוים בשם אהיה שהוא בכתר שהוא העקר והשרש כמו שהם תלוים בשם בן ד׳ שאינו כ״כ שהוא בת״ת ועל פי שאלתו זאת תירוץ תירוץ נאה כי שם אהיה הוא עיקר האילן ושרשו ושם ידו״ר הוא גוף האילן והנה לפי דרך זה הענפי׳ מתפשטי׳ מן הגוף לא מן העקר כנודע כי הכתר הוא העקר ומרוב העלמו אין הענפי׳ מתפשטי׳ ממנו והתפאר׳ הוא הגוף אשר משם מתפשטי׳ הענפי׳ וכן ת״ת מלשון פארות פירוש ענפי׳ כנודע וכן השש קצוות מסתעפי׳ ממנו והן אמת דבריו דברי אלהים חיים ׳ ולכן עדיין הקושי׳ במקומה עומדת שנקשה באופן אחר והוא זה שאפי׳ לפי׳ דבריו לא יבצר היות שם אהיה גדול ומשובח משם בן ד׳ אלא שאין הענפי׳ מסתעפי׳ ממנו ושם בן ד׳ הוא בתפארת ואף על פי ששבחו גדול לא בשם אהיה שהוא עקר האילן וא״כ למה שם בן ד׳ שהוא בתפארת אינו נהגה באותיותיו ורחמנא לצלן מדעתו דאמרינן שכתר ענף לתפארת כי זה בעינינו כי אם כאחד מן הכפירו׳ הקשות המגעות בעצם האצילות שהן מהפכין קערה על פיה וקוצצין נטיעות אבל באשר נזכר מה שתקדמנו בשער שם בן ד׳ הקודם בריש פרק זה יתישב אלינו הדבר מאור כי גם בכתר שם בן ד׳ נעלם תכלית ההעלם והשמות הא׳ה עם היות קדושתן גדולה ואינן נמחקים עם כל זאת הם היכלו׳ להויות כדפי׳ ומטעם העלם הכתר אינו מתגלה בו שם כלל המגביל ומגדיר רוחניו׳ בהגיונו כשם בן ד׳ ושאר השמות אבל שם אהיה הגיונו מורה העלם שפירוש הא קאים אנא למהוי והכונה כי אם היות שנאמר ספירת כתר אינו מפני שיש בו השגה כלל אלא מפני שעתי׳ להתגלות למטה בחכמה ובבינה וכן פירשו הגאוני׳ כי פירש כתר לשון המתן מלשון כתר לי זעיר ואחוך והכוונה אל תעמיק בו שאין בו השגה והשגתו בשאר הספירות ואם כן נמצא כי הגיונו הוא סיבת רוממותו והעלמו כדפירשנו אבל אם היה שם בן ד׳ נהגה באותיות היה מראה כי האצילות מושג וזה אינו ראוי לרוב העלם ולכן אנו הוגים אותו בהיכלו כי השגת התפארת במלכות כדמיון וה׳ בהיכל קדשו רה״ס כמנין היכ״ל כמנין ארני׳ עכ״ל והענין שם ידו״ר הנעלם בכתר דהיינו ידו״ד כולו בק״מץ זהו יותר נבחן בהתרוממות התפשטות העצמות מנקודת שם ידו״ד שכולו חו״לם הנעלם בתפארת :

ולהורות על שם המיוחד שבו מיוחדים כל השמות תמצא בסוד המספר כל עשרה שמות רמוזי׳ בו שם הכתר אדי״ד הוא מלשון הויה גם כן ואדיד עולה כמנין יד״ו שהם אותיות שם הוי״ה כי ה״ה כפולה וזהו סוד הפסוק ואהיה אצלו אמון אמר ואהיה בתוספות ו׳ ולא אמר אהיה כי הנה שם הויה שבו קדום ׳לה׳ ולפום ביהשא באותיו׳ א׳ב׳ קודם ה׳ל׳ אמנם במספ׳ הקרמי׳ א״ב ג״ד ה״ו ותמצ׳ אותיו׳ שם הויה כי א״ב ג״ד עול׳ י׳ אח״כ ה״ו הרי יד״ו וכן עולה אדי״ד זהו ואהיה ר״ל חשוב עד ו׳ שהם אותיותיו שם הויה עולה ג״כ ככה אדי״ד : שם החכמה י״ה והוא חצי השם והחציו ימלא כולו בזה יו״ד ה״א עולה כ״ו : שם הבינה ידו״ד בנקודת אלקים : שם החסד אל כמנין ידו״ד עם אותיותיו והכולל עולה אל ׳ גם אל סוד מילוי שם ס״ג דהיינו יו״ד ד׳ וא״ו ר׳ הוא ג׳ יודין ואלף אחת ׳ ושם מ״ה דהיינו יו״ד ה״א וא״ו ה״א הוא להיפך ג׳ א׳ וי׳ אחת וסי׳ לאלו המילואין אל אחר דהיינו ג׳ י׳ וא׳ אחת וג׳ א׳ וי׳ אחת עולה אחד הרי ששם אל רמוז בידו״ד ׳ שם הגבורה אלקים והוא נכלל בידו״ד וכבר רמז זה הפסוק ידוד היא האלקים ידוד הוא האלקים כלומר אף ששם ידוד רחמים ושם אלקים דין מתייחדי׳ ביחוד א׳ ואמר ב׳ פעמים לגלות לנו ב׳ פעמים רמז בשמו סוד היחוד הזה כיצד ידו״ד עולה כ״ו כתוב כ״ו במילוי כ״ף ו״ו תמצא אותיות ראשונות כ״ו שהוא מנין ידו״ר ואחרונות פ״ו מנין אלקים בסוד אני ראשון ואני אחרון עז״א ידו״ד הוא האלקי׳ פעם שנית כי עוד יש רמז שני לזה וזה כתוב שם ידו״ד במילוי כזה יו״ד ה״א וא״ו ה״א עולה מ״ה כתוב מ״ה במילוי מ״ם ה״א עולה פ״ו כמנין אלקים ואלו שני עניני׳ רמוזי׳ בברכת יברכך ה׳ וישמרך הר״ת ב׳ יודין וא׳ עולה כ״ו וס״ת כה״ך עולה מ״ה : שם התפארת ידוד ׳ שם הנצח וההוד

ידוד

בית החכמה

ירו"ד צבאות אלקים צבאו׳ וכבר פי׳ ירו"ד הוא האלקי׳ שם היסוד שדי כבר הזכרנו שם העצם הוא ירו"ד כמ"ש זה שמי לעולם והוא בעצם שם · ושאר שמות ממנו הם · וכתיב וארא אל אברהם יצחק ויעקב ושמי ה׳ לא נודעתי להם אמנם בהצטרף ירו"ד לשדי עולה בני׳ שם והוא שדי שאמר לעולמי די׳ שם מלכות אדני רמוז בשם ירוד · נוסף ע"ז שהו׳ היכל שם ירוד ממש מתדבקים בסוד אשתו כגופו אשר ע"כ אנו קורין שם ירוד בשם אדני כי לפום ריהט׳ קשה למה יהיה נזכ׳ בשם זה דוקא לא הענין כי הוא היכל שם ירו"ד כמ"ש וירוד בהיכל קדשו הס מפניו וגו׳ השם אדני בגי׳ הס ובגי׳ היכל כי הוא היכל לה׳ אהו הרמז הס כי לא להזכיר ר"ל כי כתיב זה שמי וזה זכרי אינו נזכר כמו שהוא נכתב אלא כיצד יהיה נזכר אמר הס ר"ל בשם אדני העולה ה"ס ולמה הס כי לא להזכיר כמו שהוא נכתב הרי אדני היכל ירוד · מ"מ יש עוד רמוז׳ וזה כי ירו"ד הוא ובתמורה הוא שם כה"ו הם אותיות שאחר ירוד ורמוז בפסוק הלא ירו"ד ז"ו חטאנו ירו"ד ז"ו סוד כוזו ועליו רומז ירוד מנין כוזו חשוב השם ותמורתו דהיינו ירוד כוזו עולה אדני עוד יש רמוז כי שמי בקרבו כי מילוי שם ירוד ביודין כזה יו"ד ה"י וי"ו ה"י עולה ע"ב וזה תמצא בקרב שם אדני ר"ל אותיות האמצעיו׳ ממילוי אדני כזה אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד עולים ג"כ ע"ב · הרי שם ירו"ד הוא המיוחד המייחד כל שמות וכולם יוצאים ממנו ונרמזים בו ובו הם באחדות אחד והוא כולל כל האצילות בסוד יוד שפי׳ נקודה קו שטח · והכל אחדות אחד אמיתיות כי סוד יו"ד סוד אלף המורה על אחדות · ויגידו חכמי אמת אמרו כי אות א׳ רומז על שם המיוחד כי א׳ י׳ למעלה ו׳ למטה ו׳ באמצע עולה כ"ו אמנם קבלתי י׳ למטה והיא קצרה יותר גדולה מי׳ שלמעלה אשר בערכם היא כמו ד׳ קטנ׳ נמצא י׳ למעלה ו׳ באמצע ד׳ למטה הם האותיות יו"ד רומז הי"וד הוא א׳ הכל אחדות אמיתי ואלו ואלו דברי אלהים חיים באמת למטה גם כן י׳ רק נראית כר׳ קטנה לרמוז ארזא ועוד אגיד רמז גדול בסוד א׳ המורה על אחדות שם המיוחד · כשתאמר עולה כ"ו הוא כמנין ירו"ד וכשתאמר שיש בא אותיות יו"ד גם כן נרמז בו שם ירוד׳ נוסף על מה שפירשנו למעלה סוד יו"ד · יש עוד רמז נודע שדורשין תמונת ה"א לשני פנים וכולם אמת לפעמי׳ דורשין צורת ה׳ היא ד"ו וכדפי׳ למעלה ופעמי׳ דורשין צורת ה׳ היא ד׳ י׳ ונתנו סימן דעי׳ ע"ש הפסוק אני לדו"די וגו׳ ר"ל ה׳ צורת ד"ו וצורת ד"י ועתה נרמז חידוש אחר ממה שכתבנו למעלה · הנה ה׳ הראשונה הרומזת לבינה אף שאמרנו הוא סוד ד"ו מ"מ זו הוי"ו היא וי"ו קטנה מתרמת במקצת ליו"ד · וה׳ אחרונה הרומזת למלכות אז הוא ד"ו ממש והענין כי אצילו׳ מחסר ולמטה נכלל בג׳ קוין קו החסד קו הדין קו הרחמים · ואלו ג׳ קוין בשרשם למעלה נעלמי׳ דהיינו כתר חכמה בינה שורש ג׳ קוין אלה כתר שורש קו הרחמים חכמה שורש קו החסד ובינה שורש קו הדין לרוב העלמם נקראי׳ ג׳ י׳ כמו ראש ו׳ הוא י׳ ובהתפשטות י׳ נעשה ו׳ שהוא קו כמבואר בארוכה בספר הפרדס · וג"כ אני אומר ה׳ ראשונה בבינה אף שרומז לסוד ד"ו מכל מקום ו׳ קטנה מתרמה בקצת לצורת י׳ וה׳ אחרונה במלכות סוד הקבלה ג׳ קוין הוא ו׳ נמורה הרי סי׳ דודי׳ ואחרי הראות אלקים אותנו זה אז האיר עינינו כי בתיבת יו"ד נרמז ירוד כיצד י"ו כפשוטו אח"כ נשאר ד׳ תבחן בעני׳ הרכבת י"ו לאות ד׳ דהיינו בסוד דוד׳ יהיה שני הה"ין הרי ירו"ד ובזה מאיר השם ית׳ עינינו לומר עו׳ רמז על ירוד הוא האלקים תחשוב יו"ד (שהוא ירו"ד) במספר הקדמי עולה מנין אלקי׳ כי האותיות מאלף עד י׳ נעשים נ"ה ואח"כ חשוב מא׳ עד ו׳ עולי׳ כ"א אח"כ חשוב האותיות מא׳ עד ד׳ עולה י׳ נ"ה כ"א י׳ עולי׳ פ"ו כמנין שם אלקים :

ונמצא זה היחוד בג׳ שמות אדי"ר ירו"ד אדני׳ שהם ראש אצילות ותוך אצילות וסוף אצילות כיצד קח חצי ראשונה מאלו השמות דהיינו א"ה י"ה א"ד עולה כ"ו כמנין ירו"ד וקח חציה אחרונה י"ה ו"ה נ"י עולה פ"ו כמנין אלקים והכל נכלל בשם יהוה׳ כ"ף ו"ו עולה קי"ב והוא שם יב"ק היוצא מר"ת הפסוק יעננו ביום קראנו : והוא כמנין ירו"ד אלקים · ואלקים עולה כמנין אדי"ר ירו"ד והכל אחדות אחד ביסוד יד"וד שם העצם : עוד אלהים אותיות י"ה מלא וכשתמלא י"ה כזה יו"ד ה"א עולה כ"ו כרפ"ל : עוד רומז י"ה מלא לכל המילוי׳ דשם ירו"ד שסימנם י"ה"א שמיג רבא דהיינו במילוי י׳ ובמילוי ה׳ ובמילוי א׳ הנה הזכיר י"ה הרומז על מילוי ביודין ובההי"ן אח"כ אמר מלא רומז על ירוד במילוי אלפין כיצד ירוד פשוט עולה כ"ו ובמילוי א׳ עולה מ"ה כ"רמ"ה כמנין מלא :

נחזור לביאור המאמר הרי מבואר שם ירו"ד דרגא על דרגא סתים וגליא · דהיינו ירוד כולל השתלשלות האצילות ונכתב ולא נקרא · וירוד כולל בפנימיות האצילות לא נקרא ולא נכתב דהיינו סוד התפשטות העצמות שפיר׳ כולו קמץ כולו פתח כו׳ וירוד בסוד היה הוא ושמו לא נכתב ולא נקרא בהרהור ההשכלה · ואמר תלתא מקושרי׳ כי גם התורה מקושרת בשם ירוד וכן הארם שנפרש :

בית החכמה התורה · תורת ה׳ תמימה · ר"ל התורה תמימה בשלימות נארגת על ירוד כי התורה כולה שמותיו ונתנה בשם ירוד סוד תפארת כמ"ש מן השמים השמיעך את קולו ועל הארץ הראך את אשו הגדול׳ ומפורש׳ כי שמים וארץ סוד ד"ו פרצופי׳ והם תורה שבכתב ותורה שבע"פ וכל התורה כולה בלשון זכר נאמרה הוא סוד תפארת שם ירו"ד ותורה שבע"פ ביאורה וכמו ששם ירו"ד תפארת כולל עשר ספירות נכללי׳ בתפארת הנגלה עם נעלמו סוד הדעת כן התורה נכללת בסוד עשרת הדברות המכוונות לי׳ ספירות ואמרו חכמי׳ אמת ברמזם שהתורה נתנה בשם ירו"ד רמז כי ירוד עולה עשרי׳ וששה · ומנין עשרים וש"ה כמו עשר"ת הדברו"ת · וכמו כת"ר תור"ה ומשה קיבל תורה מסיני ומסרה נודע שנבואתו היתה מצד תפארת הנקרא אספקלריא המאירה · וזהו שתקנו בנוסח התפילה כליל תפארת בראשו נתתה לפניך בעמדו על הר סיני · ובמה שאמר כליל תפארת היה לו לומר תפארת בראשו נתת רמז נכבד על הא דאית׳ בתיקוני׳ והובא בפרדס בפ"א משער הראשון וז"ל ויעקב ודאי הוא דיוקנא דעמודא דאמציעות׳ והא משה תמן הוה אלא דא מסטרא דלגו ודא מסטרא דלבר דא מגופא ודא מנשמתא עכ"ל פי׳ יעקב מרכבה לתפארת במקומו ומרע"ה מרכבה לנעלמו דהיינו בסוד הדעת וזהו כליל תפארת · כי הדעת הוא כליל של תפארת במקומו הרי סוד שם ירו"ד · עוד מבואר כי התורה סוד ד׳ אותיות שמו · כי תורה שבכתב ושבע"פ הניתנו לנו סוד ו"ה כרפי׳ אך שרשם בסוד תורה הקדושה הגנוזה במקומה דהיינו סוד י"ה משמו והתורה שבכתב שהיא ו׳ מהשם שורש החכמ׳ הקדומה סוד י׳ אשר ע"ז רמזו רז"ל נובלת חכמה של מעלה היא התורה ועליה רמזו רז"ל התורה קדמה אלפים שנה לעולם כי כל ספירה כלולה מי׳ וכל אחד מן י׳ כלול מי׳ הרי ק׳ אחר כך כל אחד כלול מק׳ הרי אלף החוזר בסוד המספר לאלף המורה אחדות וכל כך הכללות אחר כך עד בלי תכלית אלף מאלף אלף מאלף כו׳ וסוד אלפים שנה הם סוד ב׳ ספירות הקודמו׳ לבנין העולם שהוא חסד כמ"ש עולם חסד יבנה · והם חכמה ובינה ששם שרשי תורה שבכתב ותורה שבע"פ · וכמ"ש נובלת חכמה של מעלה תורה וזו המחשבה עמוקה ומתגלית בקצת בסוד הבינה בנ׳ שערי׳ בסוד מ"ט פני׳ טהור ומ"ט פנים טמא שהשיג מרע"ה ולא השיג שער הנ׳ והתורה שבע"פ שהיא מה׳ אחרונה שבשם גילויה מה׳ ראשונה ונתנה התורה לישראל ע"י משה בסוד וה׳ מן השמים השמיעך ועל הארץ וגו׳ · הרי תורת ה׳ תמימה · שהיא תמימה שם ירו"ד · ע"כ מתחלת התורה בבית ומסיים׳ בלמ"ד שהם ל"ב נתיבות חכמה · ורמז נפלא כי אין בכל אותיות

אות

י׳ למעלה כסדיא י׳ למטה הפוכה רומז לאור ישר ואור חוזר המתייחדים והוא ע"י ו׳ שבאמצע שהוא תפארת הקושרים והמייחדים כי הוא גוף האילן כמבואר בפ"ד פ"ו משער עשר ולא תשע :

הנ"הה

אות שישמשו בה אותיות השם דהיינו יה"ו רק אותיות ל"ב באמרך לי לה לו בי בה בו · הרי התורה מקושרי' בשם ידו"ד · וכמו שכתבתי למעלה שם ידוד נרמז ביו"ד ויו"ד היא א' כן תרי"ג נרמזים בי' דברות כמ"ש המחברי' וי' היא א' כי י' דברות בדיבור אחד נאמרו · ע"כ פתח אנכי באלף וכמו שיוד נקודה קו ושטח שהוא האורך והרוחב כן התורה ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים וכתיב רחבה מצותיך מאוד והענין כי נוכל לילך באורך במדות וברוחב בקיום מצות' אמנם בסודותיה היא כמו נקודה כי לא נלך לירד לעמקה כמ"ש עמוק עמוק מי ימצאנו וכדרך שכתבתי למעלה בסוד יוד הכולל ידוד ואח"כ מן יו"ד נעשה א' י' למעלה ו' באמצע ד' קטנה למטה :

בית ישראל האדם הנה נשמתו מהתפשטו' שם ידוד · ואף דמות גופו רשום ומסומן משם ידו"ד · ובזה יבואר ענין הצלם והדמות שנברא ונעשה האדם ודבר זה צריך ביאור רחב · ואז יתלהב לב האדם להיות סור מרע ועשה טוב ולקדש עצמו · כי לתכלית זה נברא ולתכלית זה היתה הבריאה בשביל האדם כמו שאנו אומרים בר"ה זה היום תחלת מעשיך ואמרינן במסכת ר"ה דמצלינן כר"א דס"ל בתשרי נברא העולם וקשה הלא ס"ל העולם נברא בכ"ה באלול אלא רצה במאמרו תחילת מעשיך על בריאת אדם שהוא תכלית הבריאה ונברא בר"ה וכן הפסוק אומר מה נורא מעשיך וק' מה נורא' מעשיך הל"ל אלא כל המעשי' הם כולם לתכלית אחד שהוא האדם וכבר האריכו בזה חכמי האמת והכו על קרקדם של הפילוסופי' הולכים חשכים ואין נוגה להם ולקמן נאריך בענין הזה :

והענין כמו שבא הרצון והחפץ הפשוט מארון יחיד שורש השרשי' אין סוף להאציל מאור נעלמו האצילות הקדוש המעיד על חיוב מציאותו המוחלט הנעלם כן היה הרצון לברוא בריה אחת משוכללת וכלולה עשויה בצלם דמות לתבנית המשכן העליון המקודש שהוא האצילות הזה הנקרא אדם העליון כמו שנבאר לקמן · ועל הבריה זו נאמר נעשה אדם בצלמינו · ה"ל ספר עבודת הקודש · ובב"ר אמרו בזה הלשון במי נמלך ר' יהושע בשם רבי לוי אמר במלאכת השמים והארץ נמלך משל להדיוט שהיה לו שני סנקליטין ולא היה עושה דבר חוץ מדעתן · רבי שמואל בר נחמן אמר במעשה כל יום ויום נמלך משל למלך שהיה לו סנקתידרין ולא היה עושה דבר חוץ מדעתו · רבי אמי א' בלבו נמלך משל למלך שבנה פלטין על ידי הדריכל ראה אותו ולא ערבה לו על מי יש לו להתרעם לא על הדריכל אתמהא הוי ויתעצב אל לבו ע"כ ובפרקי רבי אליעזר מיד אמר הקב"ה לתורה נעשה אדם וגו' והכל לכוונה אחת עולה רמזו לנו חכמי האמ' כי לא נמלך בדבר שהוא חוץ ממנו · כי האומר במלאכ' השמים והארץ ירמוז לשני פועלי' הידועי' והאומר במעשה כל יום ויום ירמוז לששה ימי בראשית העליונים : ואמרו במדרשו של רשב"י ע"ה בתרי גוונין אתברי עלמא בימינא ושמאל' בשיתא יומין עלאי' שיתא יומין אתעבידו לאנהרא כרא' כי ששת ימים עשה יי' וגו' · והאומר בלבו הכוונה בלב השמים היא הכלה הכלולה מל"ב נתיבות פלאו' חכמה והיא התורה · וסוד הענין כי האדם כלול מכלם עשוי לתבנית כלו כמו שיתבאר בס"ד · והטעם הנעלם כדי שיעיד גם הוא על אחדות השם המיוחד ועל התפשטות מציאותו האצילת שהוא נכלל בו : נמצא האדם הנעשה בצלם דמות אות ומעיד ומפרסם האלהו' ולגלות זה ולהודיע נברא בצלם אלהים ואמרו בפרק י"א מפרקי רבי אליעזר עמד על רגליו והיה מתואר בדמות אלהים ראו אותו הבריות ונתייראו כסבורין שהוא בוראן וכו' ולסוד זה נקראת צורת אדם דיוקן וכל הצורות נקראו כן על שם צורת האדם וכמו שאמרו בפ"ק פרק הגוזל עצים אין משלחין מעות בדיוקני לפי שצורת האדם שי"ה לקונה שאין בכל צורות כמותה וכענין שכתב כי בצלם אלהים עשה את האדם ודיו כמו ד"ו פרצופין קני כמו קונה כי הוא בדמות קונו וישא שם זה להיות כלול מהכחו' העליונות אשר הם נכללות בסוד השם הגדול וכפ' חזקת הבתים אמרו נסתכלת בדמות דיוקני בדיוקנא עצמה אל תסתכל ובפרק ואלו מגלחין דמות דיוקני נתתי בהם אך בצלם תרגו' בדיוקנ' ואז בהיותו כלול מן המעלות עשוי בתבנית המשכן יהיה בידו כח וספק ליחד ולתקן הכבוד כי היא היתה הכוונה כו' עכ"ל · ואני אוסיף נופך משלי לבאר מדרש רבה הנ"ל ויתבאר ענין הנשמות מידו"ד :

וקודם דברי אתעורר בקושיא חזקה מה זה שתמיד מוזכר בדברי רז"ל חכמי האמת שלשה מעלות בהנשמה באמרם נפש רוח ונשמה · וכן בזוהר זכאין אינון צדיקי' דאתדבקין נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בהקב"ה · והלא הם חמשה מעלות נפש רוח נשמה חיה יחידה · ואין לומר כי מדרי' גות נפש רוח ונשמה תמיד מתדבקין ואי אפשר לאדם לא' בלתי אחרים · משא"כ בחינו' חיה יחידה הם תוספות נשמה יתירת זה אינו דבהדיא מבואר בזוהר ויקרא דאית מן דזכה בנשמת' ואית מאן דזכה באתערו' ברוח ואית מאן דלא זכה אלא בנפש עכ"ל · ועיין בפרדס בשער הנשמה · כי יש שאינם זוכים אפי' לנפש ואין בהם רק נפש החיוני' הטבעי' שהיא מרכבה אל נפש אלהית · וכשיזכה יזכה אל נפש אלהי' · ואם יזכה עוד ישפיעו עליו רוח ואם יזכה עוד ישפיעו עליו נשמה ע"ש · א"כ הדרא קושיא לדוכתי' :

ועתה שמעו בני ותחי נפשכם הנשמה מזיו זוהר כבודו אצולה מן המאורות העליוני' כלולה וכשם שפי' בסוד שם ידו"ד הם ד' מערכות לד' אותיו' חכמה בינה תפארת ומלכות ומערכה החמשי הנעלמת בסוד כתר נרמזה בקוצה של י' כן נמצא במציאו' הנשמה וז"ל הרמ"בן בפ' בראשית ויפח באפיו נשמת חיים ירמוז לנו הכתוב בזה מעלת הנפש יסודה וסודה כי הזכיר בה שם מלא ואמ' כי הוא נפח באפיו נשמת חיים להודיע כי לא באה לו מן היסודו' כאשר רמז בנפש התנועה גם לא באה בהשתלשלות מן השכלים הנבדלי' אבל היא רוח השם הגדול אפיו דעת ותבונה כי הנופח באפי אחר מנשמתו יתן בו וזהו שנאמ' ונשמת שדי תבינם כי הוא ביסוד הבינה דרך אמת ואמונה והוא מאמרם בספרי נדרי' כנשבע בחיי המלך שבועות כנשבע במלך עצמו אעפ"י שאין ראיה לדבר זכר לדבר חי יי' וחי נפשך ובמדרש של ר' נחוניא בן הקנה אמר מאי דכתיב וינפש מלמד שיום השבת מקיים כל הנפשות שנאמר וינפש ומכאן תבין דברת שבועת אלקים והמשכיל יבין · עכ"ל דברי הרמ"בן שהם סתומי' מכל מקום הם מבוארים מתוך דברי הזוהר שהביא האלהי' הפרדס בשער מהות והנהגת פ"כ"ב מעצם היחוד של תפארת ומלכות שאנו קוראי' סוד הזיווג נתהוו הנשמות בזוהר שם פ' ויקרא ובת כהן דא נשמתא קדיש' דאתקריא ברתא דמלכא דהא אוקמוה נשמת' קדישא מזווגא דמלכא ומטרוני' נפקת כגון דהיך גופא דלתתא מדכר ונוקבא כך היא נשמת' לעיל עכ"ל : הרי הוא הורה כי הזיווג הוא לקבל הנשמו' וכן נתבאר פ' לך לך ז"ל ופריו מתוק לחכי אילן נשמתהון דצדיקיא דכולהו איבא דקב"ה וקיימי עמי' לעילא ת"ח כל נשמתין דעלמא דאינון איבא דעובדוי דקב"ה כולהו חד ברזא חד וכד נחתי לעלמין כלהון מתפרשין בגוונ' דכר ונוקב' ואינון דכר ונוקב' מחוברין כחדא ת"ח תיאובתא דנוקבא לגבי דכור' עביד נפש ותיאובתא דדכורא לגבי נוקבא עביד נפש דתיאובתא דדכורא לגבי' נוקבא ורעותא ואתדבקו' דיליה בה אפיק נפש וכליל ועביד תיאובת' דנוקב' ונטיל לה ואתכליל תאובת' תתאה בתאובתא דלעילא ואתעבידו רעות' חדא בלא פרודא וכדין נטיל כלא נוקבא ואתעברת מן דכורא ותאובתין דתרווייהו מתדבקין כחדא וע"ד כלא כליל דא בדא וכד נשמתין נפקין דכר ונוקבא כחדא נפקא ולבתר כיון דנחתי מתפרשין דא לסטרא דא ודא לסיטרי' דא וקב"ה מזווג לון לבתר ולא אתייהב ידיעה לאחרא בזווגא אלא לקב"ה בלחודוי דאיהו ידע זיווגא דלהון לחברא לון כדקא יאות זכאה הוא בר נש דזכי בעובדוי ואזיל באורח קשוט בגין דאתחבר נפש בנפש במה דהוו מעיקרא דהא אי זכי בעובדוי דא הוא ב"נ שלים כדקא יאות ובג"ב כתיב ופריו מתוק לחכי דא הוא תקונא מבורך לאתברכא מיניה עלמין בגין דכלא בעובדוי דב"נ

בית ישראל

תליין אי זכאי אי לא זכי א"ר חזקי' הכי שמענא דכתיב ממני פריך נמצא דקב"ה א"ל לקי' ממני ודאי פריך נמצא פרי נמצא לא כתיב אלא פריך ההוא תאובתא דנוקבא דעביד נפש ואתכליל בתוקפא דדכורא ואתכליל נפש בנפש אתעביד חד כליל דא ברא כדאמרן לבתר אשתכחו תרוייהו בעלמא ודא בחילא דדכורא אשתכח איבא דנוקבא ר"א בתאובת' דנוקבא אשתכח אבא דדכורא דאי לאו תאובתא דנוקבא לגבי דכורא לא אתעבידו פירין לעלמין הה"ד ממני פריך נמצא עכ"ל · ומתוך כלל המאמר מתבאר כי הנשמות הם מזיווג תפארת ומלכות ובאשר נבוא בעלמא הכנתו נראה מתוכו כי נשמת הזכר ונשמת הנקיבה הם מיוחדי' ותאומי' בעיבור א'ואי אפשר לצייר נשמת הנקיבה בלא זכר ונשמת הזכר בלא נקיבה והטעם מפני שהם ב'כחות ב' ספירו' מתייחדו'מכח הנקיבה נמשכת נקיבה ומכח הזכר זכר ומצאנו הנשמות בין זכר בין נקיבה מתהוות מיחוד תפארת ומלכות:

והרב הפרדס הקשה שמבואר בהרבה מאמרי'בזוהר שהנשמה היא מבינה וכן נתבאר בתיקוני ז"ל נר ה'נשמת אדם נ"רנ"פש רו"ח ואינון אצילות דשכינת'ועמודא דאמצעי'דכליל שית ספירין נשמת אדם אצילות דאימא עילאה עכ"ל והאריך שם הפרדס אמנם הענין בקצרה הנשמה מבינה נשפעת בהעלם וברקות אל תפארת ומלכות אח"כ מתייחדי'תפארת ומלכו' ואז למציאות הנשמה הוויה ע"ש באורך הכלל העולה נפש מצד מלכות רוח מצד תפארת נשמה מצד בינה · ומתהווה מיחוד תפארת ומלכות והוא שם מלא שכת'הרמב"ן שנ'ויצר ה'אלקי'את האדם ידו"ד אלקים הוא תפארת ומלכות אמר אח"כ ויפח באפיו נשמת חיים היא מבינ'נשמ' שדי תבינם ותפארת הכולל שש קצוות עם המלכות סוד שבועה מלשון שבעה ומשם נמשכין ל"ת ועשה כי תפארת הנוט'לימין חסד סוד מ"ע ומלכות נוטה לגבורה שהוא שמאל סוד ל"ת ע"כ הנשבע לבטל המצוה אינו כלום כי מה אולמא השבועה שמקורה משבע' לבטל המצוה שגם מקורו משבעה וכבר קבלה המצוה בהר סיני בשבועה · אמנם נדר מקומו בבינה שהוא המגדל הפורח באויר של תפאר' כי תפארת נקרא והוא למעלה מתפאר'· נדר רמז נ"דר שהם נ' שערי בינה מפני כן נדר חל על המצוה והנשבע נשבע במלך עצמו בהתייחדו עם המלכה והיו לאחד· והנודר בחיי המלך הוא יותר חשוב · אמנם אף אם הם בחינו'מתחלקות מ"מ הכל מתייחד חיי המלך והמלך וע"ז אמר הפסוק נשמת חיים שר"ל חיי המלך שהוא הבינה · כן ביאור הרמ"בן והנני באתי לבאר סוף הפסוק שאמר ויהי האדם לנפש חיה· וקודם שאבאר זה הפסוק אקדים הקדמה קטנה ויובן ג"כ המדרש רבה הנ"ל באורך ברוחב בעומק והוא זה הנה כבר הזכרתי הנשמות מתהוות מצד הזיווג תפארת ומלכו דהיינו הנפש ממלכו'והרוח מהתפאר' ואף הנשמה שהיא מבינה היא ברקות ובהעלם נשפעת לתפארת ומלכות במקומם וע"י זיווג תפארת ומלכות נעשית הנשמה במציאות הויה וצריך שתדע כי באמרנו זיווג תפארת עם מלכות היינו כל שש קצוות שהם הזרועו'והשוקיים וברית מעור שייכין להזיווג בסוד החיבוק כמבוא'בפרדס שער מהות והנהגה פכ"א ע"ש באורך · והרי ענין נפש רוח ונשמה מיחוד תפארת ומלכו'בכללות השש קצוות במקומם דהיינו סוד הבנין אמנם כבר זכרנו למעלה שהשש קצוות ומלכות שרשם הוא בבינה אשר שם מקום השתילה וקנו מציאות נגלה בקצת בשורש הזה אך שם הם מתייחדים ביחד בסוד ד"ו פרצופין שהוא סוד ה' שבבינה כמ"ש למעלה בארוכה · ועוד צריך שתדע כי נשמת אדם וחוה נאצלה מתפארת ומלכות בסוד חזה של ד"ו פרצופין דהיינו לא מתפארת ומלכות במקומן · כי אם בשרשם הזה · וכמו שד"ו פרצופין בבינה שורש ו'קצוות במקומ'כן נשמת אדם שורש כל הנשמות כי מנשמת אדם מתפשט ס'ריבוא נשמות בכל דור ודור והיא נשמת מרע"ה שעליו אמרו רז"ל אשה אחת ילדה ס' ריבוא בכרס אחד וע"ז בא רמז שש מאות אלף אשר אנכי בקרבו כי עמו ממש היו וממנו יצאו · ומאחר שנשמת אדם שורש לכל הנשמו'וממנה נתפשטו כל הנשמו'על כן כשנקנסה מית'עליו נקנס'על כל הבאים ממנו כי כלם בכחו · ובמדרש רבה בפרשת כי תשא ז"ל עד שאד'הראשון מוטל גולם הרא'לו הקב"ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו יש שהוא תולה באדם הראשון ויש שהוא תלוי בראשו בשערו ויש שהוא תלוי במצחו ויש בעיניו ויש בחוטמו ויש בפיו ויש באזנו ויש במלתין זה מקום הנזם ותדע לך בשעה שהיה איוב מבקש להתוכח עם הקב"ה אמר מי ירתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט הקב"ה משיבו אתה מבקש להתוכח עמי איפה היית ביוסדי ארץ מהו איפה א"ר שמעון בן לקיש א"ל הקב"ה איוב אמור לי האיפה שלך באיזה מקום היתה תלויה בראשו או במצחו או באיזה אבר שלו אם אתה יודע באיזה מקום היתה איפתך אתה מתוכח עמי הוי איפה היית עכ"ל · ומתוך פי' מתבאר כוונתנו בלי פקפוק ואמר עד שאדם הראשון גולם מפני שאחר שהציבו והעמידו הקב"ה בצביונו ובמעמדו נתפשטו הנטיעות הכלולות בגן ערן עד עמוד להם גופי'להתלבש ועל הנשמה זו הכוללת כל הנשמו'אר"זל שהיו הנשמות קודם שנברא העולם הכוונ' הבנין נקרא עול'המתחיל פחסר כמ"ש עולם חסד יבנה אבל נפש רוח ונשמה המתהוות מזיווג תפארת ומלכות במקומם הם סוד נשמו'חדשות המוכנות להתחד' הקב"ה עולמו לעתיד כמ"ש הפרדס פכ"ג משער מהות והנהגה · הרי נתבאר שנשמת אדם וחוה בסוד ד"ו בבינה · וש"ה ויפח באפיו נשמת חיים וזהו בבינה חיי המלך ובזה ידוקדק ת"בת באפיו דקשה באפו הוה ליה למימר אלא האדם היה בסוד ד"ו פרצופין ע"כ אמר באפיו כי שני אף היו וק"ל · ואז מבואר היטיב הרק במדרש רבה הנ"ל ר'יהושע בשם ר"ל אמר במלאכת שמים וארץ נמלך נודע שמים וארץ כיחוד הם תפארת ומלכות רומז על נשמת אדם וחוה בסוד ד"ו בבינה ר'שמואל בר נחמן אמ'במעש'כל יום ויום נמלך הם תפארת ומלכות במקומם בסוד ששה קצוות הם כל נשמות מחודשי'המתהוו' מהם · יהיה איך שיהיה הנשמו'מצד התפארת ומלכות הן במקומם שהוא ו'קצוותהן בשרשם דהיינו בבינה בסוד ד"ו שהיא שורש הבנין סוד ה' בינה ותודע כי השש קצוות הוא סיבת ועילת העולם הזה ואר"זל עולם הזה נברא בה'ואף שזו ה"ה רומזת למלכות והיא ה'זעירא כהבראם מ"מ זו ה"ה אחרונה שמוציאה לפועל השפעות ו'קצוות היא מה' ראשונה ר"ל בבחינ'בינה שהיא שורש הקצוות אבל למעלה מזה למעלה מבחינת נ'קוין שהוא ג'י' דהיינו חכמה י'ובינה בבחינת' עליונה רגל י'וכתר קוצו של י'זהו סיבת עולם הבא הנברא בי'לכך יש נשמה לנשמות דהיינו שורש למעלה משורשי הבנין אז תוספו'נשמ' יתיר'מצד והחכמ'תחיה בעליה וזו המדריגה נקראת חיה · והיא המערכה רביעית לסוד הנשמה דהיינו נפש רוח ונשמ'מלכות תפארת בינה וחיה מצד החכמה ועו'העלם על העלם בסוד הכתר נקראת יחידה רק שאלו מדרינות חיה יחידה הם סוד נשמה יתיר'לע"ה עין לא ראתה אלקים זולתך והם מבחינ'י' ואלו המדריגו'להזוכי'נפש רוח ונשמה בע"הז הם מבחינת ה' ואז מתורץ הקושיא למה על הרוב אין מוזכר רק נפש רוח ונשמה הלא יש עוד חיה יחידה · אלא חיה יחידה סוד נשמה יתירה בע"הב וג"ר סוד עה"ז ואל תקשה ממה שתמצא במקובלי'אחרונים בסוד חמשה אלו זמנים ג'מחולקים נפש בחול המועד ובעת מוסף ר"ח רוח בי"ט נשמה בי"ב חיה בשבת יחידה בעה"ב ונתנו סימן לזה חמשה תיבות עולה הוא אשה ריח נחוח ומדרינת ריח שבת ע"כ מריחין במ"ש והו ניצוץ דק מהם וע"ד שאמרו רז"ל שבת א'מס' בע"הב אבל בעצם חיה יחידה לעה"ב שהיא אות י'מהשם עם קוצה: והנה אמרו בתיקוני זוהר והובא בפרדס שער מהות והנהגה כי אדם וחוה חכמה ובינה כי אף שהיו בבחינת ד"ו פרצופין מ"מ מעלת אדם עדיפא כדאיתא פרק הרואה בענין ד"ו פרצופין הי מינייהו סני ברישא אמ'רב נחמן בר יצחק מסתברא דנברא סני ברישא כו'והנה נשמת אדם היה מצד חכמה שהיא המדריגה הנקראת חיה: וזהו שאמר הכתוב ויהי האדם לנפש חיה רומז לסוד חיה ואף שאמר מקודם הפסוק ויפח באפיו נשמת חיים ופירשנו באפיו קאי אדם

הג"ה
נכפד על זה ענין סגוף שהוא לבוש אל נשמה מתחלם
בבלח ד"ו פרצופין · וכיון שלמעלה ד"ו פרצופין נתיישבו
אח"כ במקומם כמו שהבנין ו' קצוות כן אח"כ נפרדה כן
ד"ו פרצופין ונתיישבו אל נחוה · במקומו פני אל פני:

וחוה

וחוה · ונשמת חיים היא בינה · כבר פי' כי בינה בבחינת העליונה היא ג"כ · וגם כן חוה נתקרב אליו בסוד כי היא אם כל חי וראוי לקרות חיה אך היא נקרא חוה כי היא נוטה לבינה בסוד שורש וקצות ע"כ נתחוו מני ו' דהיינו מן חיה חיה מ"מ פרש' חוה כמו חיה כמו שתאמ' מן היה הוה והבן · ובחינה זו של חיה ממנה נמשך בחינה חיי המלך שמשם נשמת חיים · ואמר הפסוק ויהי האדם לנפש חיה ר"ל היה בו המדריגו' מן נפש עד חיה וחיה בכלל דהיינו נפש רוח ונשמה חיה · ובזה מתורץ קושיא אחת שהיה קשה לי מכמה שנים במה שאמר הכתוב ויקח ה' אלקים את האדם וינחיהו בגן עדן פרש' לקחו בדברי' נאים ופתחו לכנוס וקשה והלא כל מגמתינו הוא לבא לג"ע ואשרי הזוכה ואדם הראשון לא רצה לכנוס עד שפתחו הקב"ה · אלא הענין יש ג"ע למטה ויש ג"ע למעלה ולאלו יש שרשי' למעל' למעל' דהיינו הבנין אשר משרשו נשתלשל ונתהווה עה"ז ושם ג"ע שלמטה · ולמעלה מהבנין שם הוא שורש מג"ע שלמעלה ע"כ אדם הראשון שזכה עתה לבחינ' חיה המשתלשל משורש ג"ע שלמעלה היה סבור לכנס לג"ע שלמעלה ע"כ הוצרך לפיתוי : ועל זה ירמוז הפסוק ויאמ' ה' אלקי' אל האדם הן האדם היה כאחד ממנו הרי הוא יחיד בתחתוני' כשם שאני יחיד בעליוני' כו': הענין הנה בא למדריגת חיה ויהיה רוצה גם כן לעלות מעלה להשתמש בכת"ר יחיד"ה דהיינו מדריגת החמשים הנקראת יחידה אמר הקב"ה אמניע ממנו כי אגרשנו · וסוד עץ חיים כבר כתבנו מדבר בתחתונים ומרמז בעליוני' עץ חיים הוא עץ יחיד"י שממנו מציאות החכמה אשר תחיה ומחכמה חיי המלך והבן · והנה ר"א הגדול בפרקיו הק"בה אמר לתורה נעשה אדם ור' אמי במדרש הנ"ל שאמר בלבו נמלך עולים בקנה אחד ורומזים לבחינה זו של אדם מדריגת חיה מצד חכמה כבר זכרנו למעלה כי תורה קדומה בסוד חכמה · ועל כן מתחלת בב' ומסיים' בל' סוד לב בסוד ל"ב נתיבות חכמה · וכבר כתבו המקובלי' מלכות נקרא כבוד ולב שמים כבוד בגי' ל"ב ונקראת כשהיא כלולה משפע היורד מל"ב נתיבות חכמה הרי ששניהם אמרו דבר אחד והרצון במדרגות נשמת אדם סוד חיה מחכמה הנתאצלה בסוד ד' ו כשהוא תפארת ומלכות למעלה ויוצאה לפועל ע' מלכות הרי ד' מערכות ד' אותיות השם נפש מן ה' אחרונ' שבשם רוח מן ו' שבשם נשמה מן ה' ראשונה שבשם חיה מן י' שבשם יחידה מן הקוצה של י' בסוד הכתר · נחזור לענינינו כמו ששם ידו"ד באצילות ד' מערכות וקוצו כן לענין נשמות וכמו שבפרטית כולל עשר ספירות כן הנשמה כראית' ברע' מהימנא מארי' פתרי תורה מארי מדות אינון ירתון נשמתן מסטרא דמלבושא קדישא דאיהו כלולא מעשר ספירין דכל מאן דירית לה וזכי לה לעשר ספירין בלא פרודא וכו' המאמר מובא באורך בפרדס פ"ה בשער ראשון ושם מפורש היטיב · ובמדרש רות מזוהר קב"ה ברא באיניש ידו"ד דהוא שמיה קדישא דיליה · היו' נשמתא לנשמתא ודא נקרא אדם ומתפשטין נהורי' בתשע נהורין והוא תלוי מן יו"ד ואתפשוט לכמה נהורין והוא חד יו"ד ה"א בלא פירודא ועל דא ויברא אלקים את האדם בצלמו וכו' ו' נקרא רוח ואתקרי בן י"ה ה"א אתקרי נפשא דאתקרי בת ועל דא אב ואם ובן ובת ורזא דמלא יו"ד ה"א וא"ו ה"א אתקרי אדם ומתפשט נהורי' דילי' לחמשה וארבעין נהורין ודא הוא חשבון אדם מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א מ"ה י"ה ו"ה זכר ונקיבה ברא ויקרא את שמם אדם ובתר כן יצר הגוף שנאמר וייצר ה' אלהי' את האדם עפר מן האדמה מה אית בין אדם לאדם הרי יד"וד נקר' אדם וגופ' נקר' אדם מאי בין האי להאי אלא באתר דאקרי ויברא אלקים את האדם בצלמו הוא ידוד ובאתר דלא אתקרי בצלמו הוא הגוף : על פי שכתבתי מבואר במאמר הזה · והנה אדם עולה במספר קטן ט' כי אדם לא בא בסוד יחידה מצד כתר המעלה העליונה עשירית וזהו ואדם אחד מאלף לא מצאתי א"ת אלף בסגול אלא אַלֶף שהיה חסר' מ"מ אדם חותם אמת · כי גם אמת עולה תשעה במספר קטן · והאדם נעשה בחותם כמו שפירש' בפסוק ויברא אלקים את האדם בצלמו · וכן ויפח באפיו נשמת חיים ס"ת חותם · ובסוף מעשה בראשית תמצא חותם אדם וחותם אמת אדם וירא אלקים את האדם והנה טוב מאד מא"ד אותיות אדם בכלל הבריאה · אשר ברא אלקים לעשות ס"ת אמת · וע"ז נאמר תתן אמת ליעקב שהוא מרכבה לתפארת אב השתלשלות הנשמו' עם מלכות אשתו בגופו · וע"ז רמז הפסוק כי חלק ידו"ד עמו יעקב חבל נחלתו א"ת עמו בפתח אלא עמו בחיריק כי התורה אינה נקודה בשביל שתהא נדרש' לכמה פנים והם עמו ממש עם שם ידו"ד · וחבל השתלשלות ע' יעקב כנ"ל :

הרי קישור אדם מצד נשמתו בידו"ד כמו שתורה מקושר בידו"ד וזהו סוד נעשה אדם בצלמנו · מרומז בתיבת צלם · הנה המקובלים קוראים השתלשלות האצילות בשם אילן ואילן זה של הקב"ה הוא עץ חיים האמיתי' נשמת כל חי · ובתיבת עץ מרומז שם ידו"ד בגלגול חציו על חציו · כיצד י"ה י' פעמי' ה' ה' פעמים י' עולה ק' · אחר כן וה' ו' פעמים ה' ה' פעמים ו' עולה ס' · הרי מנין ע"ץ · וע"ז בא הרמז בפסוק היש בה עץ אם אין ר"ל יתבוננו אם בה השגחת הש' והיא ארץ אשר ידו"ד דורש אותה או אין · וכאלו היה אומר היש ידו"ד בקרבה אם אין · ואמר כלב סר צלם וידוד אתנו · צל"ם בגי' ע"ץ · כי אנחנו יושבים בסתר שלו זהו וידו"ד אתנו · והנה התורה נקראת גם כן ע"ץ כמ"ש עץ חיים היא למחזיקים בה · ותביב אדם שנברא בצלם העולה ג"כ במנין הזה הרי הם מקושרי' בשם ידו"ד וע"ז אמר הכתוב נעשה אדם בצלמנו · ומ"ש ברמותנו זה ירמוז על דמות הגוף של אדם הגם כי שם עצם של אדם הוא דוקא אפנימיותו דהיינו הנשמה · והגוף נקרא בשר אדם · כדאית' בזוהר גופא דאינש אקרי לבושא דאדם וכן אף בכחו' הטומאה בשר חזיר לבוש שלהם נקראת בשר וצורתו הבא מרוח הטומא' נקראת חזיר וכן אמר הפסוק בהתלבשות הנשמה באיברי הגוף עור ובשר תלבישני ובעצמות וגידים תסוכבני ואם העור והבשר הוא מלבוש לאדם על כרחינו הרוח הפנימי הוא הנקרא אדם ולא העור והבשר · ספר הזוהר כל ציורא דאתכליל באתפשטותא דא אתקרי אדם דכתיב אדם אתם אדם אתם אדם ושאר עמים לא אינון אדם רוחא דסטר קדושא אתקרי אדם גופא דיליה לבושא דאדם על דא עור ובשר תלבישני בשרא לבושא דאדם איהו ובכל אתר כתיב בשר אדם אדם בגו בשרא לבושא דאדם הנה לך בביאור כי שם אדם נופל על הצורה לא על החומר ועל כן אין אומות העולם קרוין אדם כי נשמתם מרוח הטומאה אמנם ישראל נשמתם מרוח קדשו שנאמר ממני פריך נמצא ופריו מתוק לחכי שהרמז בו לאילן הנקרא כל שמשם פורחי' הנשמו' הנקראו' אדם והם בצלם אלהים וארז"ל תוכו רצוף אהבה מבנות ירושלים · מופרשות הן נפשות ישראל מנפשות האומות שאין נפשות הצדיקים מתערבות בנפשות הרשעים · מכל מקום יש שייכו' מה לדמות הגוף להיותה נרתק להנשמה וכהא דתנן מצילין תיק הספר עם הספר · ואתם בני יצ"ו שום תשומו לנגד עיניכם במה שאראה לכם ענין האדם מהו בפנימיותו ומה הוא רומז בדמותו ואז מי הוא זה שלא יתעורר לקדש את עצמו בדיבור במחשבה ובמעשה · הנה בענין גוף אדם הראשון בזוהר רבי שמעון קם ואמר מסתכל הוינא דכד בעא קב"ה למברי אדם אזדעזעו עילאין ותתאין ויומא שתיתאה הוה סליק בדרגוי עד דסלקא רעותא עילאה ונהיר שירות' דכל נהורין ופתח תרעא דמזרח דהא מתמן נהורא נפיק ודרום אחמי תוקפיה דנהורא דיריד מרישא ואתתקף במזרח · מזרח אתקיף לצפון וצפון מתער ואתפשט וקרי בחיל סגיא למערב למקרב ולאתפשט' בהדי' כדין מערב סלקא בצפון ואתקשר ביה לבתר דרום אתיא ואחיד במערב וסחרין לה צפון ודרום דאינון גדרי גנתא כדין מזרח קריב למערב ומערב שריא בחדווא ובעא מכלהו ואמר נעשה אדם בצלמנו בדמותנו דיהוי כגוונא דא בארבע סטרין ועילא ותתא ומזרח אתדביק במערב ואפיק לי' וע"ד תנינן אדם תתאה מאתר דבית מקדשא נפק והמשכיל אשר נחה עליו הרוח יתבונן בסוד המופלא הזה ויעמוד על סוד נעשה אדם בצלמנו כדמות ואין ראוי לבאר יותר בזה · ואמנם

כמו שההויה האמיתית שבוחיתה סר' קצוות העליונים כן נרתק זאת ההויה מר' קצוות התחתונים והוא שאמרו כפ"א מפרקי ר"א הגדול התחיל לקבץ את עפרו של אדם הראשון מד' פנות הארץ אדום שחור לבן ירוק ע"כ והכל זה לעומת זה · ומה שאמר כאן אדם תתאה מאתר בית מקרשא נפק כנגד מ"ש בב"ר מן הארמה ר' ברכי' ורבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמן אמר ממקום כפרתו נברא היך מה ראת אמר מזבח ארמה תעשה לי אמר הקב"ה הרי אני בורא אותו ממקום כפרתו והלואי יעמוד · ובמדרשו של רשבי' ע"ה אר"ש הא דאמר רבי חזקיה דכד ברא הקב"ה לאדם מעפרא דמקדשא דלתתאי אתברי ומעפרא דמקדשא דלעיל אתיהיב בי' נשמת' כמא דכד אתברי מעפרא דלתתא אתחברו ביה תלת סיטרין יסודי עלמא ה"נ כר אתברי מעפרא דלעילא אתחברו ביה תלת סטרין עלאין ואשתלם אדם · הרי הגוף מקרש שלמטה והנשמה מקרש שלמעלה · והמקרש שלמטה מכוון נגר שלמעלה דהיינו שהאדם התחתון הנקרא עולם קטן הוא לתבנית האדם הגדול שם סוד האצילות:

גם ברמות הגוף כי כמו שחכמה בינה ודעת ג' ראשונות חשובות כאחת כן ראש של אדם כולל המוח והגלגולת והלשון המכוונ' נגד ג' אלו · הגדולה והגבורה משל לזרועות · ובמדרשו של רבי נחוני' בן הקנה ע"ה אמרו בזה הלשון שבעה צורות קדושות יש לו להקב"ה וכולן כנגדן באדם שנאמר כי בצלם אלקים עשה את האדם זכר ונקיבה ברא אותם ואלו הן שוק ימין ושמאל יד ימין ושמאל גוף בבריתו וראש הרי שש ואת אמרת שבע הוי באשתו דכתיב והיו לבשר אחד ע"כ:

עוד רמוז שם ידו"ד בשיעור קומת אדם מלמעלה למטה ומלמטה למעלה כיצד הראש דמות י' ששת הגוף דמות ו' עשר אצבעות הידים חמש נגר חמש נגר שני ההי"ן · וכן עשר אצבעות הרגלים חמש נגר חמש נגר ב' ההין · משך ברית המעור דמות ו' · העטרה דמות י' · והנה הפרדס בריש כפרו כתב דאצבעים הרגלים הם כדמות צל לאצבעים ידים ורומז לעולם הבריאה שהוא צל לעולם האצילות · והנה באתי להבינכם את דבריו כי אין כוונתו על בריאה במקומה אלא על מקורות הבריאה המתנוצצי' במלכות והם עדיין במציאות אצילות ומהם ישוב הצל אחורני' עשר מעלות אמנם המקורו' הם באצילות · על כן ניחא שהם בתיקון אדם הנעשה בצלם אלקים:

עוד תמצא ברמות הפרצוף ב' עינים וחוטם הוא ברמות ב' יורין וא"ו נגר שם הוי"ה העולה כ"ו · והמעלה גדולה באדם כשהוא שח עיני' אז נשארו בחבור אחד אבל כשהוא גבה עיני' אז עיני' מסתלקו' מהחוטם ואז אין ידו"ד יושב על כסא רחמים רק נשאר החוטם · ואז חרון אף בעולם · וכשהוא שח עינים אז מרת רחמים ידו"ד · ותחת החוטם הם הנחירי' הם כדמות **ש'** וכן ידו"ד בא"ת ב"ש עולה מצ"פץ בגי' ש':

הג"ה בעיני' הס כ' אישון רוואי' של כ' כרובי' שעל הכפור' כי אורו הלב רוווו כנד קדש קדשים וכנפי הריאה כנד כנפי הכרובי' נשוריינא דשינא כלבא תליא ע"כ כ' אישון רוואי' לנ' כרובי':

עוד תמצא רמז **ידו"ד** בעשר אצבעות הידים שהם מספר עשר ספירות · כיצד הנה בכל אצבע ג' פרקים לבר מאצבע אגורל שבו ב' פרקים · ואשר יצר את האדם בחכמה יצרו כן בכוונה נפלאה יד ימין תרמוז לאותיות י"ה ויד שמאל תרמוז לאותיות ו"ה · קח אותיות יה במילוי כזה **יו"ד ה"א** הרי הם חמש אותיות והם חמש אצבעות היד · וקח אלו האותיות ותמלאם שנית כזה יו"ד וא"ו דל"ת ה"א אל"ף הרי בד' אותיות בכל אות ג' פרקים ובאות ה"א לא יש רק ב' פרקים כן בד' אצבעות בכל אצבע ג' פרקים ובאצבע מגורל ב' פרקים · וע"כ נקרא יד על שם יד פרקים:

ויד שמאל נגד אותיות **ו"ה** במילוי וא"ו ה"א הם חמשה · ואחר כן תמלאם כזה וא"ו אל"ף וא"ו ה"א אל"ף תמצא בד' אותיות ג' ג' ובאות א' ב' · וכן ה' אצבעות ויד פרקים והוא יד שמאל · וזהו ענין וילכו בלא כ"ח לפני רודף כי אלו ב' י"ד הוא הכ"ח וכשישרא' צדיקי' מוסיפי' כח בגבורה של מעלה:

גם תמצא ביד רמז **שדי** · כיצד קח אמה קמיצה זרת תפשיטם כמו **ש'** ואחר כן תכוף אצבע כמו **ד'** אח"כ תכוף האגודל שהוא יותר קטן ואז כדמות **י'** וזהו שהראה הקב"ה לאברהם באל שדי · ולא ביד חזקה ממש שהוא ציור ידו"ד · **גם** שם שדי רמוז בתמונת הגוף כזה ראשו של אדם וב' זרועותיו זקופות למעלה נראה כדמות **ש'** וכשהזרוע שמאל פשוט והימיני נח נראה כדמות **ד'** ועטרה מהמילה כדמות **י'** ואומות שאינם נימולי' הם מצויינ' שד בר מינן וכשאדם נימול ושומר בריתו הקדושה · נדבק בידו"ד ואז צורת ברית הוא **ו'** ותרין אשכים בצורת ב' י' עולה כ"ו · וע"ז בא הרמז °מי °יעלה °לנו °השמימה° · ר"ת מילה וס"ת ידו"ד:

עוד · עיין בפרדס שער הנשמה נפלאות מתמונת הגוף ותמצא כי הגוף מצד תנועתו ראוי הוא להיות משכן לנשמה ·

והנה מדריגת נפש רוח ונשמה משכנם בגוף מוח לב כבד אשר סימנם מלך · חלק הנפש היא בכבד שהוא הכח החיוני כח הטבעי שבו כח הזן וכח המושך ההזנה לכל האיברי' וכח המחזיק המאכל שיעור הראוי לו וכח המגרל וכח המוליד ברימה וכח המרגיש שהוא השמיעה והראות והטעם והריח והמישוש כל אלו כחות בנפש הטבעי' · חלק הרוח הוא בלב שהוא הרצון והוא המנהיג כל כחותיו לפי רצונו כמלך המנהג את עמו לפי רצונו וכמלך המפרנס את שריו ומשרתיו ועבדיו לתת לכל אחד פרנסתו ומזונו לחם חקו כראוי לכל אחד לפי מדריגתו כמו כן הרוח חיים שבלב מפרנס לכל הכחות הן ומכלכל לכל האברים לכל אחד ואחד כפי הראוי לו · חלק הנשמה היא במוח והיא המחשבה השכליית המולכת בכלן ולהבינך זה הנה תרע כי קודם שירצה הרצון שבלב לעשות איזה דבר שירצה לעשותו עולה במחשבה שבמוח שמחשב מה לעשות ואחר שהסכי' במחשבה שבמוח מה לעשות אז יתלבש המחשבה שבמוח ברצון שבלב וגומר מחשבתו ע' רצון הלב שהוא הרוח ומפני זה הטעם נקרא זה הכח שבלב רוח כי רוח פירושו רצון כענין אל אשר שמה הרוח ללכת שמה ילכו והרוח שבלב מתלבש בכחתיו שמתפשטי' מנפש שבכבד ועושה על ידם וגומר הפעולה שהיתה במחשבת המוח כפי רצונו שהסכי' המוח במחשבתו נמצא שכלם מתאחדי' באחרו' גמור הנפש מקבל מרוח שהוא בלב שהוא הרצון והרצון אינו עושה אלא כפי הסכם המחשבה שבמוח וכפי ההסכמה שבמוח הם פועלי':

ולהראותכם קרושת הגוף אעתיק הכתוב בספר עבודת הקודש פ"ח מחלק היחוד וז"ל ראיתי בענין זאת היצירה כפרט דברי' נוראי' באוצרות המעמיקי' בחכמה אביאם פה להועיל בהם אל המשוטטי' לבקש את דבר ה' · הנה מה"ש התבאר היות האדם בצלם אלקים ומי שהוא מבפני' והשלימות זכה בו וכן מי, שהוא מהחצוני' כי לכל אחד נותני' לו מדרה לפי כבודו כאשר גזרה חכמת האדון היחיד להשפיע ולקשר הצורות כל אחת במדור הראוי לה ע' סנדלפון שסוד שמו חומר וצורה שלפי החומר נותן הצורה כאשר גזרה החכמה העליונה · ויש נפש שנאצלה מפנימיות הספירות ויש מהחצוני' ויש מהכנפי' ויש שעקרו מהטוב ויש מהרע והנה עם הקרש הנבחרי' לסגולתו של הקב"ה נפשם מצד הקרושה והטהרה עם שיש בהם עצמם חילוק כי אין נפש הצדיק כנפש הרשע וגם כין אלה חלוק בנפשותם כפי מדריגות אבל נפשות הגוים מצד הטומאה והם טמאים · וראיתי בספר היחוד לבעל התמונה בזה ענין נפלא אמר שם בזה הלשון וצורות ישראל היה ראוי להיות משונות ומובדלות ממין האדם

כאשר

כאשר הכחו׳ ונפשם אבל חק השמיטה וקושיה להיות הכחות מתערבות ומגולגלו׳ ומתגלגלו׳ בגופות בגופים רבים משוני׳ וכולם ישובו למקומם ע״י הקרבנות הנקרבות על המזבח לרצון מהבהמו׳ עכ״ד· פי׳ לכן היה צריך שצורת של ישראל שתהיה משונה משאר הבריו׳ כמו שנפשם וכחם הם משונו׳ ומובדלות מהם כך היה ראוי שיהיו הגופי׳· אבל סדר השמטה וקושי׳ אין נותן הדרך הזה בעבור כי הכחו׳ והנשמו׳ בעונו׳ הגופי׳ מתערבים ומתגלגלי׳ זה בזה ר״ל שנפשם של ישראל מתערבו׳ בגופי׳ הגוי׳ ואותן המתערבות בגופי הבהמו׳ נפדו׳ ע״י הקרבן הנקרב לרצון מן הבהמה אבל גופי הגוי׳ אינו יכול שיפרה הנפש ממנו עד שיתגייר· ע״כ זה הענין הנעלם אבל קושיה זו הקדוש קנה זל״הה תרצה באופן אחר לבנו הקדוש נחום זל״הה ועיין בספר הפליאה שלו ושם תמצא׳ ואשוב אל ענין היצירה אשר הייתי בו ואומר כי ספירת מלכות כוללת כל הצורות ובה סדרים פנימיי׳ מהפנימיי׳ וחצוני׳ מהחצוני׳ כאשר גזרה חכמה העליונה ונותנת הצורות ע״י סנדלפון ונשמרו שרשי העליוני׳ ליתן לכל גויה וגויה הרוחניית המתחברת עם הגוף הגס הצורה הראויה לה· וסוד הענין כי הנה השם המיוחד כולל י׳ ספירות שהם עשר שמות הקדש והם כלים לידיעו׳ הנבדלו׳ שאינם נתפסו׳ במחשבה שהם סוד השם הנעלם ואלה נשמה לאלה ולכל שם ושם מאלה יש כנויים והכנפים נאחזים בכינויים והשרים בכנפים· וכל השרים יש להם מרכבות וחיילו׳ נמצא שהכל תלוי ועומד בשם המיוחד והוא שמנהג עולמו בחסר סוד שם המפורש שבו מתלבש השם המיוחד וחקוק על המטה שהוא מטה כלפי חסד בסוד היכלו׳ המלכות שהם כמו גויה רוחני׳ לקבל הידיעו׳ הפנימיו׳ שהם כמו צורו׳ להם והקליפו׳ נרתק להם והם כמו צורה להם ולפיכך נעשה אדם בצלמנו וגו׳ שהם אחיזת תמרו וחילוק איבריו הם בשם המפורש החקוק על המטה סוד מטה כלפי חסד וגם צורתו כלולה בג׳ מדריגו׳ זו לפני׳ מזו נפש רוח ונשמה והם בקשר אחד אמיץ זו כסא לזו ושואבו׳ משרשם הנפש מהפלה בסוד נפשי אויתיך בלילה והרוח מהחתן בסוד אף רוחי בקרבי אשחרך· והנשמה מהחופה סוד כל הנשמה תהלל יה· ואלו הצורות ג״כ יש להם גויה רוחניי׳ הנזכרת למעלה· והיא מחברת׳ בין הצורה והגוף שהוא לתבנית הקליפה הנזכרת במאמר המאור הקדוש רשב״י ע״ה אשכחנא בספרא דשלמה מלכא בשעת׳ דזווג׳ אשתכח לתתא שדר הקב״ה חד דיוקנא דפרצופא דבר נש רשימא חקיקא בצולמא ואלמלא אתיהיב רשו לעינא למחזי חמא בר נש על רישי׳ חד צולמא רשימא דפרצופא דבר נש ובההוא צולמא אתברי בר נש ועד דקיימא ההוא צולמא דשדר לי׳ מריה על רישי׳ ואשתכח תמן לא אתברי בר נש הה״ד ויברא אלקים את האדם בצלמו וגו׳ ההוא צלם אזדמן לקבלי׳ עד דנפיק לעלמא כדנפק בההוא צלם אתרבי בההוא צלם אזיל הה״ד אך בצלם יתהלך איש וגו׳ והאי צלם איהו מלעילא בשעת׳ דאינך רוחין נפקין מאתרייהו כל רוחא ורוחא אתקין קמי׳ מלכא קדישא בתיקוני יקר בפרצופ׳ דקאים בהאי עלמא ובההוא דיוקנא יקר נפיק להאי עלמא ודא הוא צלם ע״כ· והגויה הזאת היא המתקיימת לגוף הגס לפי שיש לה שיתוף עם הגוף וגם עם הצורה כי לא היה אפשר שיתחברו שני הפכי׳ כי אם על ידי אמצעי שהיא הגויה הרוחניי׳ ונתחברה אל הגוף הגס הזה שנבנה מעפר בית המקדש שהוא בירושלים ששם אחד מפתחי גיהנם ובב״ר אמרו מן האדמה רבי ברכיה ורבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמן אמר ממקום כפרתו נברא היך מה דאת אמר מזבח אדמה תעשה לי אמר הקב״ה הריני בורא אותו ממקום כפרתו והלואי יעמוד ע״כ· ויש בו רמ״ח אברים שהם כלים לרמ״ח כחות ושריגי הנפש שהם לתבנית שם המפורש בהצטרפות ל״ב נתיבות פליאת חכמה שבהם יצאו כל הנמצאי׳ לפועל כי שם המפורש הוא ע״ב שמות והוא נבנה מויסע ויבא ויט והע״ב שמות הם משולשי׳ שהם כוללי׳ ימין ושמאל ואמצע ונפרדי׳ הם רי״ו אותיות והאותיות האלה רמוזים לחכמה הפנימיו׳ הנכללות בסוד השי׳ הנעלם שבו הירה כל ההויה וכאשר יצטרפו ל״ב נתיבות פליאות חכמה עם רי״ו אותיות שם המפורש דתוקפא דדרום בפורח ומאבא נפיק ברא הרי הם רמ״ח וכאשר עלה במחשבה הטהורה לברא את האדם בראו וכננו ברמ״ח אברים שהם כסאות לרמ״ח כחות הנפש שמשתרגי׳ ממנה· עכ״ל ספר עבודת הקודש:

עוד יש לי לומר בענין הגויה הרוחניי׳ המתמצעית בין הנפש לגוף שכביכול דימה צורה ליוצרה כי כבר חכמי האמת אמרו בדבריהם דרך משל ודמיון אין סו״ף הוא נשמה לנשמות דהיינו שאנו מכני׳ להאצילו׳ שהם נשמות של כל הנבראי׳ ואין סוף הם נשמה לנשמות ההם כי הנשמות הם בערכו בערך גוף לנשמה כי האצילו׳ נקרא אדם הגדול כמ״ש ועל הכסא דמות אדם כאשר נבאר הענין באר היטב לקמן· ובצלם ובדמות נעשה אדם הנקרא אדם קטן· כאין סוף באצילות· כן המבדיל הנשמה בגוף· וכמו שבארנו למעלה בחינה נעלמת בין עצם א״ס לאחדו׳ האצילות· דהיינו התפשטו׳ העצם המכת׳ יד״וד כולו קמץ בכתר ויד״וד כולו פתח בחכמה וכן כולם וזה נקרא עצמות המתפשט׳ וזה ההתפשטו׳ הוא התאחדו׳ וקשור השלהבת בגחלת כן האדם הגויה הרוחניי׳ היא התקשרו׳ הנפש והגוף:

גם אעתיק דברי הרב מה״רר מתתי׳ דלוקרט בעני׳ התאחדו׳ אצילו׳ בא״ס· והתקשרו׳ נשמה בגוף· וז״ל ראשית כל דבר האל יתברך הוא ראשון לכל וקדמון לכל ונשגב על כל והוא נקרא עילת כל העילות וקודם שנבר׳ העולם היו כל הדברים כמוסי׳ ונסתרי׳ אתו לא נודע מה שהיה בכחו כמו שאר״ל קודם שנברא העולם לא היה אלא הוא ושמו בלבד כי יחסו העשר ספירו׳ כולם בשם העצם כמו שיתבאר עוד· ואמר שלא היה נודע אלא הוא ושמו בפשיטתו ולא בהוראתו כי היו המדות כולם כמוסו׳ וגנוזו׳ בא״ס באחדותו הפשוט עד שעלה במחשבתו לברוא עולם בברואי׳ יכירו וידעו דרכיו ופעולותיו ונתגלה לכל אחד ואחד כפי׳ עצם כחו להשיג ולראות פרסום אמתתו וזה גילה ע״י הספירו׳ שהם עצם כבודו ומדותיו אשר בהם פעל ועשה כי הכרת השי׳ ע״י מדותיו כדרך שהנשמה ע״ד משל נראית וניכרת אמתתה ע״י כחותיה ופעולתיה באברי גופה· ואל תחשוב כי זה היה התחדשו׳ בו ושינוי רצון אצלו וענייני׳ חלוקי׳ כי אלו הספירו׳ הם כחותיו נמצאו בו בפועל תמיד רק שהיו כמוסי׳ ומיוחדי׳ עמו לאחד והם הם תוארי פעולותיו ומדותיו אשר נתגלו אח״כ ולא היו התחדשו׳ בריאה כי אם התגלו׳ אמתת הדבר הנעל׳ שנתגלה לנבראי׳ ע״י מדריגו׳ מדריגו׳ כי ע״י פעולו׳ כן היתה גליויו ית׳ ע״י פעולותיו ויתחסם בתוארי׳ אמצעיי׳ אלו ונספרי׳ במספר עשר אף כי כולם אחד ומכחו המיוחד יבאו ואליו ישובו· ויש להתבונן כמו זה מפעולות האדם איך יצאו ממקור הנשמה אשר תמשלנו באמצעי׳ אברי הגוף ולפי האמת אין אמצעי׳ להריק מקום התגלו׳ כוחה ותחילת התפשטו׳ כח הנשמה הוא במחשבה ומכח המחשבה תשוב להיות חכמה ומשכלת ואחר מבינה הנאות מכלי נאות והדברים האלה מיוחסי׳ אל המוח ונקראי׳ נשמה ביחוד· עוד יצא מהלב כח המרגיש ומתנועע כל האיברי׳ לפעולת׳ ברוח חיים ואחר מעורר לטוב ולרע ולממוצע פעמים יעורר לחנן ולחסד איש חסד ופעמים כאשר יראה מעשה רע הנה יעורר לנקום ויעלה עשן באפו להתנקם באכזריו׳ וכאשר יראה מעשה טוב ימשוך רצון ונחת רוח מן המוח דרך חוט השדרה לרחם ולהטיב במשפט וצדקה ונקראי׳ הכחו׳ האלה ביחד רוח· עוד יצא מן הכבד כח הזן והמגדל וכח המתאווה ונקרא הכח הזה נפש והוא נוטה אל הדברים הגשמיי׳ ומקיים הגוף מדת זמנו האפשרי· עוד נתבונן בכח הקושר כל הדברים האלה ומנהיג אותם כראוי והוא המזג והטבע אשר בכל איש ואיש לפי הרכבתו· וידוע הוא שאין כל׳ הפעולו׳ האלה כי אם מכח הנשמה דבקי׳ בה והם הם כחותיה הנשפעי׳ ומתגלי׳ ממנה ואף כי נקרא לזה רוח ולזה נפש הנה הוא בבחינ׳ התקרבו״ל הגשמיו׳ אבל היא הנשמה לעול׳ בלתי מתחלק׳ ונפרדת רק עצם א׳ ונעלם ובלתי ידוע מהותה אצלינו רק נאמר שהיא רוחני על כל הפעולו׳ האלה כי טבע המקור

בית נאמן

ראוי שימצא בנחצב ממנו וכן בהיפך ויתגלו הפעולו׳ ע״י אמצעי׳ הנזכרי׳ כן נוכל לצייר ע״ד משל האצילו׳ או התפשטו׳ או זוהר או ניצוץ תקראיהו כמו שתרצה שנתגל׳ לברואיו מאמיתות מהותו והוא מכח האלהו׳ מיוחס ומתוא׳ באמצעי׳ אלו שיצאו לפועל במדרינ׳ מאצילו׳ לאצילו׳ כבחינ׳ הברואי׳ אף כי היה כולו בבלתי זמן ובלתי חלוקה וע״כ קיימו וקבלו המקובלי׳ וסדרו לנו סדר האצילו׳ וקראוהו ספירו׳ על שם הזכו׳ והבהירו מלשון לבנת הספיר וכמו שהרבר הספירי יתראו בו הצורות כך הספירו׳ הם דפוס וצורת כל הנמצאי׳ והם בלתי תוספות בהם כמו שהתראו׳ הדברים ברבר הספיריי הוא מבלתי תוספו׳ בו והחכם ר׳ עזריאל אמר כי הספירו׳ הם כח שוה לכל דבר ותמורתו בהתראו׳ הדברים החפכי׳ בדבר הספיריי בשוה וכן ההויות הנעלמו׳ בעמקי האין מתגלי׳ בהם ונפעלו׳ על ידיהם ואינם תוספות וריבוי בעילת כחוארים שלנו כמו שכל הדברים מתגלי׳ ונפעלי׳ בדבר הספיריי לעין הרואה בו ואינם תוספות וריבוי בו ולכך הותר לתארו ית׳ במדות אלו ואמרו כי כאשר רצה הש״י לפרסם אמתתו ולברא עולם התנוצץ ממנו כח מאוריי על הבריאה יחסוהו למחשבה כאשר יחשוב הפנאי ע״ד משל על בנייגו ומתחכם ומתבונן על בניינו בעת התחלתו וקראו לו כתר עליון כי הוא מכתיר הכל ואז נתגלה עוקץ היו״ד משם העצם ואותו האור התנוצץ לת״רך ניצוצי כמנין כתר ולא הספיק מן הכתר עד שהתנוצץ ממנו בהדרג׳ ניצוץ החכמ׳ ונתגלי׳ עובי היו״ד ומתנוצץ ג״כ לל״ב ניצוצי׳ קראום ל״ב נתיבות חכמה ולא הספיק כח ניצוץ המאוריי הזה עד שהתנוצץ ונאצל מחכמה ג״כ בהדרגת ניצוץ קראוה בינה מתפוצץ לחמשי׳ נצוצו׳ קראום נ׳ שערי בינה ונתגלה אות הה״א וכן מהבינה התנוצץ ונאצל כח קראוהו חסד מתפוצץ בע״ב ניצוצו׳ לע״ב נשרי׳ קראום ע״ב שמות קודש הידועי׳ היוצאי׳ מפסוקי׳ ויסע ויבא ויט׳ וכן מהחסד הפחד במ״ב ניצוצות קראום שם בן מ״ב הידוע היוצא מבראשית עד ב׳ ובהו׳ וממנו התפארת מתנוצץ לשבעי׳ קראום ע׳ ענפי׳ אילן ואלו נכללי׳ בשני גווני׳ לובן ואודם ד״ו פרצופין שהם ע״ב ונכללו כ״ב שמות הויה כי השם בגלגולו י״ב ובצירופו ע״ב כמו שתאמ׳ כי א״א לי״ב ענפים לפחות מכל א׳ ו׳ קצוות מעלה מטה ימין ושמאל פנים ואחור הרי ע״ב וכנגדו שם של י״ב׳ היוצא מפסוק ה׳ מלך ה׳ מלך ה׳ ימלוך לעולם ועד׳ בחילוף נקודותיה׳ ו״א כי הוא יצא מצירוף י״ב אותיו׳ שהם אד״ד ויד״ור ואדנ״ו ונתגלה אז הו״ו מהשם ומהתפארת יצא הנצח ומהנצח יצא ההוד ומההוד היסוד ואחר יצא כח הקושר כל הכחות ומנהיג הכל קראוהו המלכות ונתגל׳ הה״א אחרונ׳ מהשם ע״כ הם דברי הרב ר׳ מתתי׳ והאריך ביותר: היוצא מכל הדברים כי יש דמיון מה לנשמה בגוף לסוד האצילות במאציל:

אתם בני׳ יצו אחרי הודיע אלקים זאת גרד לעומק הענין להבין מה זה שאנו אומרים עליו ית׳ האדם הגדול וכמ״ש הפסו׳ ועל הכסא דמות אדם׳ ואז תבינו ענין נעשה אדם בצלמנו׳ ותתלהב לבכם באהבה להשי׳ לדבק בו ולהיות ענף מאבות שאר״ זל הן הן המרכבה:

בית נאמן מן הדברים המתמיהים בדברי תורתנו הוא מה שכתוב בתורה ותחת רגליו כו׳ כתובים באצבע אלקים כו׳ יד ה׳ עיני ה׳ אזני ה׳ וכיוצא בדברי האלה אשר הם כינויים אל הגוף ודבר זה לא יתייחס בו ית׳ כי אינו גוף ולא כח בגוף ולכן לא יתייחסו הענינים האלה גם בספירותיו והם רחוקו׳ מכל גדרי הגוף שאל״כ נמצא שהוא נשמה אל ספירותיו והוא כח בהם ות״ו יהיה כח בגוף חלילה וחלילה לכן ראוי להרחיק גדרי הגוף הספירות וחייבנו בזה כמו שחייבנו בהרחקתו מעצם הא״ס׳ ולא זו שמרוחק מגדרי הגוף אפילו מרוחק מענין מהות המלאך כמו שתקן בעל שיר יגדל כו׳ אין לו דמות הגוף ואינו גוף דלפו׳ ריהטא זו ואצ״ל זו אמר׳ אלא פי׳ שאין לו דמות הגוף ואין לו אפילו דמות ממה שאינו גוף דהיינו המלאך וק״ל:

וא״כ צריכין אנחנו להתבונן בתוארי׳ הנזכרי׳ בו ית׳ מה הכוונה בהם וע״ד הפשט יתבארו קצת התוארי׳ ממה שכת׳ בספר ערוגת הבשם מצאנו חלוקה בפועל והיא מד׳ מינים היינו פועל מכוון לעצמו ופועל מכוון למה שהושאל ופועל מכוון לפרסם ענייגו ופועל ירומה שאינה פועל יפעלהו ואין בו אלא גילוי ענין הפעל ההוא ע״ד רבר מה משל המין הראשון המה יצאו את העיר ויעשו כל חכם לבו דומיהם שהפעל מכוון עצמו מהפועל אותו׳ ומשל המין הב׳ הרה עמל וילד און שהושאל ההריון אל המחשבה והלידה אל המעשה׳ וכן תביאמו ותטעמו שהושאל הנטיעה אל הקיום במקום רשום ומזה כי אז יעשן אף ה׳ והרה אפי׳ כוונת התעוררות דין לפי׳ המקבלי׳׳ וכן הושאלו דיבור ואמירה וקול אלקים להשגת הנבואה כי ממקורותיהם הנעלמו׳ ירדו דרך המדריגו׳ עד און הנביאי׳ ויושאלו ג״כ אמירה ודיבור אל החפץ והמחשבה כמה מה תאמר נפשך׳ וכמו ויאמר אלקים יהי אור׳ האומרה בלבבה׳ ותהי אשה לבן ארונך כאשר דיבר ה׳׳ דברתי אני עם לבי׳ וקריאה השאלה אל ההשפעת כמו תהום אל תהום קורא׳ וקרא זה אל זה ת״י ומקבלין דין מדין וכן לר״זל מנין שהקב״ה מניח תפילין׳ והשאלה הנחת תפילין אל היותו ית׳ מתייחד במדותיו להשפיע לפי התעוררות התחתוני׳ בהניחם התפילין כנודע לחכמי לב׳ וכאלה רבות אצל רבותינו ע״ה השאלה והשיתוף כאה״ל על ישקני וגו׳ יזייגני יטהרני ידביקני כי ענין ישקני הוא יזייני נגד יצה״ר כאה״ל אם פגע בך מנוול כו׳ מלשון יברח מנשק ברזל׳ והוא גם כן יטהרני מחלאת הרעו׳ הנפסדו׳ כמשיק שני גבים זה לזה והם טהורים ידביקני שהוא ענין הצלחת הנפש ואתם הדבקי׳ וגו׳: ומשל המין הג׳ גדל המלך אחשורש וגו׳ פרסם בו ענין הגדולה׳ וכן עד כי גדל מאוד כלומר פרסם במעשיו ענין גדלתו כאה״ל שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו והבו של אבימלך וזה מפני שכבר כתב ויגדל האיש וילך הלוך וגדל: ומזה לדעתי הן גור יגור אפס מאותי כלומר יראה וימצא בלעדי מי שיפרסם מציאות המגור ובאר איך ומה נסיים כל כלי יוצר עליך לא יצלח וגו׳׳ ומזה והאלקים נסה את אברהם פרסם בו ענין הנסיון עד שהכירו הכל היותו מנוסה׳ וכן עתה ידעתי כי ירא וגו׳ פרסמתי בעולם ושמתי בגבול ידיעה׳ שידעו הכל כי ירא אלקים אתה׳ ומזה ג״כ גדלו לה׳ אתי׳ פרסמו ענין הגדולה׳ וכן ותרוממה שמו׳ לא קרשתם אותי׳ ושבעת וברכת׳ באורים כבדו ה׳ להעת כי אני ה׳ מקדשכם׳ ובתיקון התפילו׳ ורוח כל בשר תפאר ותרומ׳ כו׳ כלם ענין כ׳ יסום הרבר׳ ובדברי רז״ל נצחוני בני׳ פרסומו היותי נצחי ובלתי משתנה׳ ושכן יהיה הדברי אשר יצא מפי אחרי רבים להטות׳ וכן במסתרי׳ תבכה נפשי ענייגו פרסום הבכי במקום המסתרי׳ וכאשר הבינוהו יודעי בינה׳ ומשל המין הרביעי הוא מעלות השחר עד צאת הכוכבים כי גם לילה גם יומם הכוכבים יהלו אורם על ענין אחד׳ אמנם אור השמש לא יתן את העין לראות זוהר הכוכבי׳ ביום׳ ועל ידי שקיעת השמש יתגלה אור הכוכבי׳ ויראה כאלו הם פועלים פועל היציאה׳ וזה ענין אני יוצא בתוך מצרים כלומר שעל ידי מכת בכורות שבה היה המבחן בין טיפה של בכור לשאינה בכור ירמה כאלו האל ית׳ יוצא בתוך מצרים׳ ומזה וירד ה׳ על הר סיני עם היות מלא כל הארץ כבודו׳ ענייגו שעל ידי המראו׳ הגדולות שהיו באותו המעמד הנבחר נראה שירד שם ענין אלהי׳ ומזה ארדה נא ואראה וילך ה׳׳ והנה ה׳ נצב עליו ויעל מעליו אלקים׳ עתה אקום אמר ה׳ ודומיהן׳ שאין ענינם העתקתו ית׳ ממקום למקום אלא התגלות אורו על ידי דבר מה במקום זולת מקום אחד שהיה נעלם במקום ההוא וכן מזה מה שאחז״ל שאין הקב״ה עושה דבר עד שמסתכל בפמליא של מעלה ואמרו ג״כ עד שנמלך בפמליא של מעל׳ ענינם שמה שאנו רואי׳ השכר והעונש מתמזגי׳ ברוך מדריגו׳ פמליא של מעלה שהן ככלי ניגון נערך בשלם שבפנים נראה כאלו הוא מעיין ומסתכל ונמלך בהן וכן בכל פעולותיו יתברך עכ״ל׳ וישמע חכם ויוסף לקח׳ והרמ״בן במורה נבוכי׳ חלק ראשון

ביאר

ביאר כל התוארי' ואמר שהם שמות מושאלי' בהש' וביאר כל תואר ותואר לענין כה מושאל בהש' ביארם כטוב טעם ודעת ע"ד הפשט · והרב המקובל בעל עבודת הקודש בחלק התכלי' השיג עליו ובארם ע"פ הסוד לענין מה מושאלי' וז"ל בספר שערי אורה · דע כי אמתת עצם הבורא ית' איננה מושגת לזולתו ואין בכל המוני מעלה יודע מקומו כל שכן עצם אמתתו הלא תראה מלכי מעלה מה הם אומרים ברוך כבוד ה' ממקומו בכל מקום שהוא ואם עליוני' כך תחתוני' על אחת כמה וכמה ואם כן כל אותן עניני' שאנו קורין בתורה כגון יד ורגל אזן ועין ושאר כל כיוצא בהם מה הוא · דע והאמן כי כל אותן העניני' אף על פי שהם מורים ומעידי' על גדולתו ואמתתו אין כל בריה יכולה לדעת ולהתבונן מהות אותו הדבר הנקרא יד ורגל וכיוצא בהם ואם אנו עשוים בצלם ובדמות אל יעלה בדעתך כי עין בצורת עין או יד בצורת יד אבל הם עניני' פנימי' ופנימים לפנימים באמיתת מציאות ה' יתברך אשר מהם המקור והשפע יוצא לכל הנמצאי' אבל אין מהות יד כמהות יד ולא תבנית' שוה כמ"ש ואל מי תדמיוני ואשוה ודע · והבן ואיננו רמיון מצד העצם והתבני' אלא כונ' צורת האברי' שבנו שהם עשוים ברמיון סימני' עניני' סתומי' עליוני' שאין הדעת יכולה לדעתם אלא כרמיון וכרון מי שכותב ראובן בן יעקב שהרי אין אלו האותיות ואין זו הצורה עצמה של ראובן בן יעקב וצורתו ותבניתו ומהותו אלא זכרון שזה ראובן בן יעקב הכתו' הוא סימן כנגד אותו עצם ותבנית הידוע הנקרא ראובן בן יעקב ולפי שהש' יתברך ויתעלה רצה לזכותנו ברא בגוף האדם כמה אברים נסתרים וגלוים כדמיון סימן למעשה מרכב' ואלו יזכה אדם לטהר אבר מאבריו יהיה אותו אבר כדמיון כסא לאותו דבר עליון הפנימיי הנקרא בשם זה אם עין עין אם יד יד וכן לכל השאר כיצד כגון שנזהר ונשמר אדם אחד במראה עיניו שלא יביט ולא יסתכל בדבר ערוה ולא בשאר כל דבר של גנאי אלא בכל דבר שהוא קדושת ה' ועבודתו אז אותו עין נעשית כמו כסא לאותו דבר הנקרא למעלה עין וכן היד וכן הרגל ושאר כל האברי' · וע"ז אח"ל האבות הן המרכבה ולא אמרו כל אחד מהאבות הם המרכבה אלא האבות · כיצד אברהם אבינו ע"ה לקח בטהרה צד ימין וירש ימין של מעלה שהוא מדת החסד וע"ז נאמר ויסע אברהם הלוך ונסוע הנגבה · ויצחק לקח בטהרה מדת צד שמאל שהוא הפחד וע"ז נאמר וישבע יעקב בפחד אביו יצחק · ויעקב לקח בטהרה קו האמצעי וע"ז נאמר ויעקב איש תם יושב אהלי' בין אהל אברהם ובין אהל יצחק · נמצא ג' האבו' כסא למרכבה · וכן הוא ברקנאטי פרשת ויחי · והובא ג"כ בספר עבודת הקודש · אמנם עדין אנו צריכין למודעי' בדברי הזוהר ובדברי חכמי האמת המדברי' בענין האצילות דברי' מתמיהי' בכינויי' כמו אב ואם בן ובת כיוצא בהם · ואומרי' בענין תפארת ומלכות לשון זיווג כאיש עם אשתו והיסוד הוא ברית המעור אבר התשמיש המייחד יחוד גמור ודבק איש באשתו · והקימותי את בריתי הוא יסוד ברית מילה אמר והקימותי בלשון קימה · כביכול מבשרי אחזה אלוה · והזכיר גם כן ענין חיבוק ונישוק ומרומז ג"כ בפסוק שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני וכתיב ישקני מנשיקות פיהו · דברי' כאלה צריכי' אנחנו לידע ולהבינם אותם · והנה אעתיק דברי הפרדס מ"ש בזה בשער ערכי הכינויי' אמר כי הדברי' הם תואר אל ענין נסתר לא כממש ראיה שמיעה ואין ספק כי לא נקרא העין עין והאזן אזן והפה פה בלשוננו הקודש ע"ד מקרה הזמן או ע"ד הסכמה כשאר לשונות וראיה לזה היות לשוננו זה נקרא לשון קודש ירצה וראי היותו המצאה אלהי' ולא כשאר הלשונות ואין ספק שהוא הלשון המציא הקב"ה כשהמציא עולמו אז וראי קדם אל העולם · עוד אמר וכאשר זרח אור אברהם חלק הקב"ה ע' אומות לע' שרים לע' לשון ובחר בנו והיה הדיבור לנו בחלקנו שהוא גורלנו א' גורל קדוש ולשון קדוש הסכמה אלהית על האזן שנקרא אזן ועל הפה שנקרא פה לחורות על הכחות שהם צל על ראשו נאצל האבר מכחו העליון המאציל עליו ועתה לפי האמת אין המכוון באזן אל אזן הגופני אלא על הפעולה הנפעלת על ידי האזן מכח השפע השופע עליו ועל בזה נאמר הנוטע אזן הלא ישמע היוצר עין הלא יביט פי' אחר שבריאת אברי אדם הוא על ידי גלגל האלפ"א בית"א קדושות שואבו שפע מכחות העליוני' השרשי' המתאחדי' בשרש השרשי' הוא בהכרח היות באורת ההוא כח הפעול' הנפעלת על ידי האבר הנברא וכן בשרש השופע באותה וכן מעילה לעלול עד למעלה כי סהפעולו' גורעו הכחות ואחר שכחם הראיה והשמיעה חויב היות בשרש ההוא כח שמיעה וכח ראיה ולא ראיה ושמיעה גופניית אמנם יהיה דבר רוחני ומשל כמו שהאנשים שכאשר ישמע קול דבר באזניהם יבחנו הענין הנשמע אליו כן הכח העליון המקבל הקול הוא ובוחן אותו אם ראוי שיקובל אם לא וזה יקרא אזן ועל זה נאמר כי אזן מילין תבחן וכן הענין במלאכי' שאין להם כח גופני כמו הפה שלנו שבו ידברו הדבור הזה שהוא גופני אמנם בהביט מלאך אל מלאך יבין זה אל זה כי יהנ"ד בעצמות ברוחניו' אותיות הנרצות אל הענין הנרצה אליו ויבין חבירו הדבר הנרצה אליו והו הדיבור ואין להם עינים כעיני בני אדם שבהם הם רואי' אמנם יש להם רוחניו' הפעולה שהיא פועלת הראו' ובה ישכיל ויביט עד למרחוק והוא משובח מראייתנו כשבח ראיית השכל על העין כי העין לא יראה אלא מה שכנגדו לא כל שכנגדו אלא דבר מקובל שיגבל הכלי הגשמי להגבילו אבל השכל יראה אפי' מה שאינו כנגד העין כמו שיראה האדם בשכלו כמה דברים שראם עתה כמה שני' או אפי' דברי' שלא ראם אותם מעולם ימציא בדעתו שהוא רואה ענין כך עד שתהיה ראות השכל דקה שיראה מעניני' הדקי' שאין העין יכולה להביט ועדל על זה ראות הנביאים שהנביא בשכל ישיג הרוחניי' ולפי רוחב השכל כך רוחב ההשגה וכן אמר שהמע"ה כמים הפני' לפני' כן לב האדם לאדם כי האדם יובנו מעצמם אל עצמ' והוא אבר גופני ויש לו הכח הזה מפני שפערת הנפש השוכבת עליו וכן השכל ועכ"ז לפי שהוא דבר נגבל השגתו נגבלת כפי שיעור הנביא תהיה סדריגות נבואות וכן מן הענין הזה נעלה להשכלת המלאכים אלו לאלו ומשם כמה וכמה מעלות נשיג לדעת מציאות הראות והפעולות הגשמיו' ברוחניי' וכמו שיאמר הנבי' ראיתי והנה מנורת זהב וכן לפני' בישראל יקרא לנביא רואה לא יהיה הענין ראיי' אברי' ולא יהיה ג"כ לשון ראיה ע"ד משל אלא שממש הוא ראי' כן הענין למעלה ראי' במלאכי' כח ההשגה ההיא שבה משגי' העניני' בו' על הדרך זה יהיה הראות בעליוני' ובעליוני' מן העליוני' עד גבוה מעל גבוה שומר ואין זה מן התימ' כי אפי' בכלים הגופניי' האלה אשר בנו לא יקרא עין מפני העין ממש אלא מפני הראות הנקרא עין באמת וכן לא תקרא היד יד מפני היד בעצם אלא הפעולה הנמשכת מהיד היא תקרא יד באמת וראיה לזה ארז"ל בגיטין פ' המגרש ידים שאינן מוכיחות הוויין ידים או לא הוויין ידים ר"ל ענין לקיחה וכן פרש' ז"ל ידים בית אחיזה לדבר לאחוז בו ולומר שע' בו וכן לענין קרושין וגירושין קטנה אין לה יד או יש לה יד ואין הכוונה אין לה יד שהיא גידמת אלא הכוונה כח הקבלה לקבל קדושין או גרושין וכן המורגל בלשון חז"ל רגלי' לדבר או אין לו רגלי' ואין הכונ' על שיש לו רגלי' או על שאין לו רגלי' אלא משל כמו שהרגלים הם עמידת האדם וסמיכת · וכן כשיש לדבר ישיבה ומציאות מתיישב בשכל יקרא שיש לו רגלים לדבר וכשאין הדבר מתיישב יקרא שאין לו רגלי' וכן מ"ש בתורה יד תחת יד רגל תחת רגל כויה תחת כויה וגו' ומכה בהמה ישלמנה נפש תחת נפש ובאה הקבלה כי אין הכונה לומר שהחותך יד שיחתכו ידו וכן שאר הדברי' אלא הכונ' כל דמי היד וכן שאר האברי' והוא הנקרא יד והגל ועין להיות שהוא שווי כח העין ויד והגל וכן הדברי' ברוחניי' הכח אשר יתפש מחספי' להשגיח על העולם מכח א"ס הוא יקרא עיני' וכן ז' המה עיני ה' המשוטטו' ופי' המקובלי' כי הם ז' כוחות ונקראי' אורפניא"ל תגריא"ל דגרי"אל פלטיא"ל אסמו"ן פסקא"ל בוא"ל והם המשגיחי' בעניני בני אדם ולהיות שלהם כח ההשגחה נקראי' עיני' ולא שהם עיני' אלא שיש בהם השגחה רוחניי' ע"ד שפי' למעלה ועל ידם מעידי' על יצרי מעללי איש ועלילו' מצערי גבר מחשבו' אדם ותחבולותיו ומעלי' אותן הדברי' ומעידי' אותם לפני הדייני'

כאשר

בית המקדש ובית אחרון

כאשר נתבאר בשער ההיכלות בהיכל זכות בעזה״ ועל העינים האלה עוד עינים אחרים כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהי׳ עליהם
וע״ד זה ג״כ בפסוק שמעו הרים את ריב ה׳ להיותם כי כמו שההרי׳ מחזיקים את העולם ומעמידים אותו על כף מאזנים כדפי׳
הר״ל והם גבוהי רומו של עולם כן האבות מחזיקים אותנו בזכות ומעמידים את העולם על עמדו והם עומדי׳ ברומו של עולם וכן מ״ש
מרע״ה ליתרו והיית לנו לעינים פרש״ ר״א כל דבר ודבר שיתעלם מסנו תהיה מאיר עינינו עכ״ל׃ ולהיות כי כמו שהעינים מורים
הגוף הדרך הישר אשר ילך בה כן מורה צדק יקרא עינים וער״ז נקיש לכל שאר הדברי׳ אשר נאמר בכנוי הספירו׳ כמו המשל אב
ואם אין הכונ׳ ח״ו שיהי׳ שם אב ואם כי זו כפירה חלילה וחלילה אלא הכוונה כי כמו שמציאות ההולדה במין על ידי חיבור
זכר ונקיבה ועל ידי החיבור ההוא נתהוה הולד ההוא כן הדבר בספירו׳ על ידי חיבור חכמה ובינה והשפעת החכמה בבינה היה סיבת
כל האצילות כי בחכמה היו ההוי׳ דקים בתכלית כמו שהוא העלם הבן במוח האב ואחר שנתפשטו בבינה נתגלמו ונצטיירו ציור
יותר נגלה לפיכך יקרא חכמה אב כי כמו שהאב בניו בעצמותו במוחו דקים תכלית הדקות כטפה ובאמצעות התחברות
הזכר אל הנקיבה תתעורר הטפה ההיא ותתהוה זרע׳ וישפיע׳ אל הנקיבה ומצד שפעו בה יתהוה הולד ההוא במעיה כן החכמה
הוא האב והבינ׳ היא הנקיבה אשר תקבל כל הציורי׳ הנשפעים מהחכמה ויצוייר ציור יותר מתגלה ויאציל אותו האצילו׳ ולזה
תקרא נקבה ואם אל האצילות והאצילו׳ יקרא בשם בנים אליהם מהטעם הנזכר והכל משל מהגשמי אל הרוחני וכן מה שנקראי׳
ת״ת ומלכות חתן וכלה והבינה אם או חמותה והחכמה אב או חמיה והנה לפעמים יקרא שניהן חתן וכלה וחכמה ובינה אב
ואם ולפעמים בן ובת ולפעמים המלכות בת לחכמה וכלה לבינה ולפעמים כלה לחכמה בת לבינה וכיוצא וראוי להרחיב הביאו׳
בענייני׳ האלו והנה הת״ת ומלכות נאצלי׳ מן החכמה והבינה ובמציאות אצילות הפשוט אין להם זיווג יחד כדפ״ל בשער
המיעוט והיחוד אינו להם אלא לאחר התקונ׳ הזיוג׳ וקשוט׳ ולפיכך מאות׳ הבחינ׳ יתקראו הת״ת והמלכות בן
ובת והחכמה והבינה אב ואם ותקרא החכמה אב לת״ת מצד בחינת הדעת הנעלם ונקרא הבינה אם לת״ת מצד
כונג׳ שמכונו׳ אות׳ שהוא מציאות נוסף על הנאצל מהחכמה כדפ״ל כי מהחכמה לה׳ מציאת דק ומפאת
הבינ׳ מציאות יותר מתגלה ומצד מציאת הדק שיש להם שהוא מציאת י׳ למלכות ומציאת רקיע לת״ת
כדפי׳ בשער א׳ ובשער המציאיות יקראו בנים לה׳ ובהיות׳ אח״כ מתייחדים בסוד עטרות שמתעטרות כדכתיב
צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה וגו׳ יקראו חתן וכלה איש ואשתו ויש חלוק בינה׳ כי קודם יחודם והם
מוכני׳ ומזומני׳ ליחוד יקראו חתן וכלה ויש להם קשוטי׳ כמו החתן והכלה ואחר שהם ביחוד יקראו איש ואשתו
ויש ביחוד כמה חלוקי׳ ובהינן יתבארו במקומו׳ רבים בספר אור יקר וכאשר יתייחדו מציאת המתגל׳ במציאת המתגלה או מציאת נסתר
במציאת נסתר אז הם סתם בנים לחכמה ולבינה מיוחדים יחד יחוד גמור והם בן ובת אח ואחות מותרים זה לזה׃ אמנם
לא יתייחס בהם חתן וכלה לחכמה ובינה וכן ובת כי אם בן הוא לחכמה הוא חתן לבינה ויקראו אז חמותו הבינה או חמיו
החכמה אם והוא בן לבינה וכיוצא בזה אם יתייחדו מציאות מתגלה שבת״ת עם מציאת נעלם שבמלכות אז הוא אב המלכות חכמה
ואם הת״ת בינה וכלה המלכות לבינה ובינה חמותה למלכות והת״ת חתן לחכמה והחכמה חמיו ואם יהיה מציאת נעלם שבת״ת
מזדווג במציאת מתגלה שבמלכות אז הוא בן לחכמה והיא בת לבינה והמלכות כלה לחכמה והחכמה חמיו והת״ת חתן
לבינה והבינה חמותו וער״ז יקיש המעיין לכל הכחות וער״ז כל שאר דברים המתמיהין שבספר החכמים בחכמה הזאת כי נתן
רשות להמשיל בה משלי׳ ככל אשר יצטרך האדם להשכיל להבין ולדון ועל כזה נאמר ומבשרי אחזה אלוה׃ וכשכם לו עכ״ל
דברי הפרדס׃ והעתקתי כל׳ לשונו למען ישכילו ויבינו דעתו בענין התוארים ובכל הלשונות הזרות איך החכם
הזה האלהי מראה פנים מסבירות׃ אמנם לפי דבריו אין מבואר בעצם למעלה ענין עין אזן יד כו׳ רק הרמז אל ענין
נסתר ובעזרת חונן לאדם דעת אוסיף נופך משלי ואשתמש באיזה הקדמות מהפרדס ויתבאר הענין בעצם וקודם
שאכנס בביאור הענין׃ אקדים לחקור בחקירה אחרת בענין לשונינו למה נקרא לשון קודש׃

בית המקדש ז״ל הרמ״בן בפ׳ כי תשא הטעם אצלי במה שרבותינו קוראים לשון התורה לשון הקודש שהוא כך מפני
שדברי תורה והנבואה וכל דברי קדושה כלם בלשון ההוא נאמרו והנה הוא הלשון שהקב״ה ית׳ שמו
מדבר בו עם נביאיו ועם עדתו אנכי ולא יהיה לך ושאר דברות התורה והנבואה וכן נקרא בשמותיו הקדושי׳ אל אלקי׳ צבאו׳ ושדי ויו״ד
ה״א והשם הגדול המיוחד ובו ברא עולמו וקרא שמות שמים וארץ וכל אשר בם ומלאכיו וכל צבאיו לכלם בשם יקרא מיכא׳ וגבריאל
בלשון ההוא ובו קרא שמות לקדושי׳ אשר בארץ אברהם יצחק ושלמה וזולתם והרב אמר במורת נבוכים אל תחשוב שנקרא לשונינו
לשון הקודש לגאותינו או לטעותינו אבל הוא כי זאת הלשון קדושה לא ימצאו בה שמות לאבר הבעילה בזכר או בנקבה ולא לטפה
ולשתן ולצואה רק בכינוי׳ ואל יטעה אותך שגל כי היא האשה המזומנת למשגל ואמרו ישגלנה על פי מה שנכתב עליו
ופירשו יקח אשה לפלגש׃ והנה אין צורך לטעם הזה כי הדבר ברור שהלשון קודש קדשי׳ הוא כמו שפיר׳׃ והטעם
שהזכיר על דעתי אינו אמת כי מה שיכנו ישגלנה ישכבנה יורה כי משגל שם עצם לבעילה וכן יכנו לאכול את חוריהם כי הוא שם
מגונה ואם מפני טעמו של הרב היה קורין לו לשון נקיה כענין ששנינו עד שיקיף זקן התחתון ולא העליון אלא שדברו החכמי׳ בלשון
נקיה ואמרו כי אם הלחם אשר הוא אוכל לשון נקי וכן במקומות רבים׃ עכ״ל הרמ״בן׃ ואיני מבין דברי הרמ״בן
כי הוא לא תירץ רק למה אנו קורין לשוננו לשון הקודש ואמר מפני שכל דברי קדושה נאמרו בלשון זה אבל עדיין הקושי׳ במקומה
עומדת למה באמת בחר הש׳ בלשון זה וקידש אותו׃

בית אחרון עוד יש חקירה שלישי׳ במה שחקרו קדמאי ובתראי ואז חוט המשולש לא ינתק׃
בהקדמה אחת שאקדים בעזה״ אז אצא לקראת שלשתן ויבוארו
היטב׃ והחקירה הג׳ היא זאת הובא בספר עבודת הקודש פ״ו מחלק העבודה ואעתיק לשונו ראיתי לצרף
ולברר וללבן הדיבור כיעודי׳ הגשמיי׳ אשר התבארו בתורה וביעודי׳ הרוחניי׳ אשר הוא התכלית האחרון
והאושר הקנוי אל הנפש אשר לא התבארו בתורה לדעת כל החכמי׳ אבל דברו בהם בפירוש באמרם תמיד
כי המצו׳ מקנו׳ החיים האמתיים שהם חיי העה״ב וכבר נשאו ונתנו הרבה מחכמי׳ ז״ל לבאר למה לא
התבארו אלה החיים בתורה ואמרתי אענה אף אני חלקי אבל ראיתי להקדים דבריהם ולפי מה שהתפרסם
הנה נכללו בשלש דעות׃ הדעת הא׳ הוא דעת הרמב״ם ז״ל אמר בטעם זה כי להיות התורה
השלמה נתונה לעם רב והמון הבלתי מציירי׳ מהות העניני׳ ואמתתנו העמידה התורה האלהית העניינים הנסתרים בענייני׳
הנגלי׳ באופן יוכלו לצייר ולקבל כמו שעשתה בתארי האל ית׳ ולהיות אין אצלם הצלחה זולת גופיית
כי לא ישערו בערכות השכל ובהצלחתו העלימה התורה זה מהם וגלה להם מה שישתוקקו אליו מאלה
הקנינים המרומיים זהו דעתו ז״ל׃ וכבר מנו האחרונים ז״ל הבטולי׳ אשר יתחייבו לו ומהם כי הוא ז״ל

יאמר

יאמר כי כשיראו היעודי' הגשמיי' מתקיימי' יעידו ביעוד הרוחני באיזה רמז שיבא עליהם בתורה ואינו ראיה כי איך תלקח ראיה ממה שנזכר בפי' בתורה וישיגוהו בחוש על מה שלא נזכר כלל ולא יציירוהו · ועוד שהרי התורה בארה להמון עקרים עמוקים כאחדות האל ומציאותו כי הם דברי' לא ישיגום ההמון בנקלה אחר שלא ישיגו דבר בלתי גשמי ובהשיגם זה כבר יוכלו להשיג דברי' אחרי' בלתי גשמיי' אין חולק בזה ויוכלו א"כ להשיג הגבול הרוחני כמו שיוכלו להשיג מציאות הנמצא הרוחני · ובענין היעודי' הגשמי' כתב הטעם בפ"ט מהל' תשובה כי הבטיחנו בהם בתורה לומר שאם נעשה אותם בשמחה ובטובת נפש ונהג בחכמת תמיד שיסיר ממנו כל הדברי' המונעי' אותנו מלעשו' כגון חולי ומלחמ' ורעב וכיוצא בהן וישפיע לנו כל הטובו' המחזיקו' את ידינו לעשות את התורה כגון שובע ושלו' ורבות כסף וזהב כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להם אלא נשב פנוים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי הע"הב וא"כ נמצינו למדי' לפי דרך זה כי כשהבטיחנו בטובות ההם אמנם היה להודיענו כי נהיה שלמי' עם הפנאי שיהיה לנו להשלים את נפשנו · ואין זה מספיק כי כשיעד לנו הדרך המביא אל התכלית והתכלית עצמו לא יעדו לנו בפירוש עדיין אין אנו בטוחי' ממנו מה שלא היה כן אם יעד לנו התכלית כי אז היינו בטוחי' בדרך המביא אליו כי אי ספק ימציא לנו דרך להשיגו כי בזולת זה א"א לבוא אל התכלית וא"כ היה לו לבאר לנו הגמול הרוחני ומאלינו נבין כי יתן סיפק בידינו להשיג ולא יאריך ביעודו משל זה מלך א' קרא לאחד מעבדיו היושבי' לפניו והוא ממתיק סודו וציוה עליו ללכת לאי אחד מאיי הים לעשות את מלאכת המלך ולעבוד שם עבודתו · והמלך יעדו בהיותו עוסק במלאכתו שיאכל בטוב האי ההוא ויתעדן בעדניו ועדיין אינו בטוח שבהשלימו את המלאכה ישיבהו המלך אל המקום והמעלה אשר היה בה מתחילה אבל כשהבטיחו שישוב אלי' הנה הוא בטוח שהמלך ימציא לו די סיפוקו כדי שיהא פנוי לעשות מלאכתו אף אם לא הבטיחו בזה בפי' לפי שא"א לעבוד עבודתו בזולת זה · ויקשה עוד לדעתו ז"ל כשידוקדק כי יובן ממנו כי אין הטובה וההצלחה נמשכת אחר התורה והמצות ואינה מחויבת מטבעם וזה הטלת מום בקדשי' וזה שיעור כלל דעת הרב ז"ל בשני הגמולי' ומה שנראה ראוי להשיג עליו :

הדעת הב' הוא דעת הרמ"בן ז"ל נמצאו לו בפ' וארא אמר שם בזה הלשון לא תבוא על אדם טוב' בשכר מצוה או רעה בעונש עבירה רק במעשה הנס ואם יונח האדם לטבעו או למזלו לא יוסיפו בו מעשיו דבר ולא יגרע ממנו · אבל שכר כל התורה וענשה בעה"ז הכל ניסי' והם נסתרי' יחשב בהם לרואי' שהוא מנהגו של עולם והם באדם עונש ושכר באמת ומפני זה תאריך התורה ביעודי' שבע"הז ולא תבאר יעודי הנפש בעולם הנשמות כי אלה מופתי' וכנגד התולדות וקיום הנפש ודבקה באלקי' דבר ראוי בתולדתה שהיא תשוב אל האלקי' אשר נתנה ועוד אפרש זה אם גומר השם עלי והוא מ"ש בפר' אחרי מות בענין הכריתות הנזכרי' בנפש אמר כי הם בטחון גדול בקיום הנפשות אחר מיתה ובמתן השכר בעולם הנשמות · והעולה מדבריו שם להיות שהשארות נמשך לנפש בהכרח כי אין לה סבות ההפסד והיא בעניינה לא תמות ולפי שזה כן לא היה שם סיבה לשיבטיח בעל הגמול בקיומה כלל כי זה מוכרח מתולדת ולכן לא באו יעודו בתורה אבל הטובו' האלה להיות שאין נמשכות לנו כלל בדרך הטבע הוצרך בעל הגמול ית' להבטיחנו לומר כי היעודים ההם נמצאים עמנו בנס ולכן גזר הרב כי שכר כל התורה נסים והם נסתרים · ועוד הוסיף הרב ביעודי' האלה בפ' אם בחקותי אמר שם בזה הלשון וכבר באתו כי כל אלה הברכות כלם נסים אין בטבע שיבאו הגשמי' ויהי' השלו' לנו מהאויבי' ויבא מורך בלבם לנוס מאה מפני חמשה בעשותינו החקים המצות ולא שיהיה הכל הפך מפני זרעינו השנה השביעי' · כל זה הוא דעת הרב ז"ל בשני הגמולי' · וכבר נודע בשערי' היות הרב הגדול המאמיני' רב מובהק לחכמי' בחכמת הקבלה היא חכמת האמת וגם בעיני יפלא על האמינו כי יעודי התורה הם נסים עם היותו גדול בחכמה וכבר אמרו החכמי' כי הנס הוא מציאות הדבר בעצם וזולת סבותיו העצמיו' והנה לדעתו ז"ל הטובו' וההצלחו' המיועדו' בתורה לא ימשכו אחר המצוות ולא יתחייבו מהם כלל ואין יחוס בין עשיי' המצוה אל עליית הארים וירידת המטר בהיות הארץ צמאה ויבשה אין כל ובין התעני' אל זיכוך האויר המעופש הדבריי אבל מציאת כל זה אחר המצות יראה הרב ז"ל שהוא בדרך נס אין המצות סבתם כלל והנה מרמזיו בסתרי התורה כפי קבלתו נראה היפך מזה כפי מה שפירשו תלמידיו המקובלי' ממנו בהרבה מסודותיו והוא האמת וזה כי העליוני' מתברכי' בהתעוררות התחתוני' בעבודתם ומשם מתפשטת הברכה אל הגורמי' ואין לומר כי זה דרך נס למבין האמת אבל טבע העבוד' יחייב כן כמו שהתבאר ויתבאר עוד בס"ד ואולי כוונת הרב ז"ל להשיב על השאלה הישנה כפי הנגלה לרתת מענה לשון להמון החכמים בה לבעלי הריב ונסתפק במה שרמז בסודותיו בעניינת ליחידי סגולה העומדים בסוד אלקינו ובזה יתיישב הלב וינוח הדעת · ואמנם במ"ש הרב ז"ל כי ההשארו' לנפש דבר טבעי בתולדתה ולזה לא זכרה התורה הגמול הרוחני כבר השיגוהו קצת מהחכמי' האחרוני' · מהם החכם ר' יוסף אלבו בספ' העקרי' שלו מאמר ד' פרק ל"ט כתב עליו בזה הלשון וגם זה דבר חלוש כי אין ההשארו' יותר טבעי לנפש מהבחיר' לאדם שאמרה תורה ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו' ובחר' בחיים ואחר שאין ההשארו' דבר מפורסם ונודע למה לא תודיענו התורה כמו שהודיעה הבחירה או חדוש העול' וכיוצא בו מהדעות והאמונות האמיתיות שבאו בתורה · ועוד כי לפי דעת האומרי' שהשכר רוחני הוא לגוף ולנפש כאחד אינו זה דבר טבעי לגוף להתקיים תמי' והיה ראוי שתאמר אותו התורה בפירוש עכ"ד והרב ז"ל ינצל מרשתו בעד שנליץ בעדו ונאמר כי הבחירה טבעי' לאדם בעורו נושא שם זה והוא כאלה החיים והייעודים הגשמיי' טבעיי' לאדם ג"כ מצד התורה והמצו' שימשכו עליהם ויתחייבו מהם בטבע כי כן חייב טבע העבודה וכמו שהתבאר בפ' שלפני זה וכמו שיתבאר בס"ד והרב ז"ל ירצה זה ויודהו וכמו שכתבתי למעלה ואין ספק כי אלה הטובו' הנפש הטהורה גרמא בתועלת' אל הגוף מצד דבקות' במקורה ומעשי' הטובי' ועבודתה לאהיה שהוא היחוד ואחר שאלה הטובו' נמשכו' אחר עשיית התורה והמצו' ומתחייבו' מהם והנפש סבת' כ"ש שיועילו להשאירה בנועם מתמיד במקום ההוא

אשר

הגה

מי לה' צריך לגשת אל הקודש להפוך בזכות איש קדוש הרב הגדול הרמ"בן ז"ל · ע"כ באתי להסיר תלונותיו מעל הרב · ולהראות כי דברי הרמ"בן כנים ואמתיי' · אמת כי שכר ועונש הם טבעי' ולא השכליי' כמו שאמר הרב הזה · וגם אני הארכתי בזה במקום אחר · ע"מ זה הטבעי' אינו בטבע הגשמיי' רק מזיק לטבע כי מי שיאכל מין נפסד אפשר שהוא בריא מאוד לטבע הגוף · והאוכל נבלה כי ברע הוא לטבעיי' הנשמה · ע"מ הוא מזיק לטבע מצד הגוף מה שאינו רואי' · וכן המתעבה ב"כ הוא רע לטבע הגשמיי' · ויהיה רפואת הנפש מצד עצמה ע"מ הוא מזיק לטבע הגשמיי' המפורסמות לכם ומה שתפס עליו הרב הזה ממ"ש חכמי' כי הנס הוא מציאות הדבר בעצם וזולת סיבותיו העצמיו' תמה אני מאוד על הרב הזה כי שכח ולא זכר מה שכתב הוא בעצמו בהקדמת ספרו הוא ז"ל ובפרט בקיים להודיע כי הטוב היה עקר הרצון והמחשב' הכ"א ואמר למען תחיה אתה וזרעך כי מחייתך בקיים הנס שהו' הטוב שהוא האהבה את ה' וללכת בדרכיו כמו שזכר למעלה ימשכו הקיים לך ולזרעך כי טבע הוא כן קי"ב ונכלל שיסיו על הכוונה שנכוונת בהם המחשבה הכ"א והוא לאהבה את ה' אלקיך וגו' ובשתפי' העבודה על ומה

הכוונה

אשר היתה פונה אליו ויעורנת מחוברת אל הגוף שהרי התשארו' והעונג ההוא נמשך גם כן אחר התורה ומצותיה בטבע וקל וחומר הוא ואם היה בעל הגמול ית' מייעד הגמול הרוחני כפי' היה כפל ומותר גמור אחר שגרין אותו בק"ו מהיעוד הגשמי אחר שזה וזה נמשכין אחר המצות ומתחייבי' מהם בטבע ומעתה אין להשיב על הרב ז"ל מהבחירה כי הכרח היה זכרונם כי ממי נרין אותה אבל הגמול הרוחני נרין אותו מהגשמי בשורה ואין בזכירתו כי אם כפל ומותר גמור כי בזכרו הגשמי גם הרוחני בכלל · ובזה יתורץ מה שהקשה עוד שם באמרו והיותר קשה בכל זה הוא כי אחר שלא תזכיר היעודי' הרוחני' שהם עיקר השכר למה תזכיר היעודי' גשמיי' שאינו עקר השכר · ע"כ · ומ"ש כי לפי דעת האומרי' שהשכר הרוחני הוא לגוף ונפש כאחד אין זה דבר טבעי לגוף להתקיי' בו · זהו דעת הרב ז"ל והוא האמת וכך היתה הכוונה בבריאת אדם הראשון לולא שחטא וחטא סמית וכשיתחדש העולם יחזור לטבעו הראשון ולכך יתקיימו שניהם כאחד כי תחזור הכוונה למקומה ולכך אין צורך להזכירו · ועוד אדבר מזה בס"ד · אבל הוא לא יאמין זה כי הפילסופי' תרחיקהו מזה ותאלצהו להאמין חלופו כמנהג' למנוע האמת וצדק מחשוקיה' ההולכי' אחר שקול דעתם ומניחי' דעת עליונ' :

ומהם החכם ר' יוסף בן שם טוב ז"ל בספ' עין הקורא מאמר ב' אמר שם בזה הלשון אפי' שנודה להרמ"בן ז"ל בכל מה שתניח ומה שהלצנו בעדו ומגין הוא יודע כי מציאות השלמה הנצחיות ההיא נמשכת אחר המצות התוריות כי אפילו שנודה לו כי הנפש בטבע היא נשארת לא תשיג' הכליון בהפסד הגוף כי היא בלתי מעורבת בו אבל היא נקשרת בו הקשר המציאו' לבד לא נודה אליו כי בטבע היא נשארת בערבו' וששון ובג"ע אשר לו והוא ז"ל לא ירצהו ג"כ אבל ההשאר בעונג הוא נמשך אחר המצוה לדעתו ז"ל עם שהוא האמת בעצמו ומציאו' ההצלח' הזאת אחר המצות אינו טבעי שכלי אנושי וזה מבואר מאוד · ע"כ · וכבר כתבתי למעלה כי הרב ז"ל יודע מסוד עבודה כי מטבעה להוציא הצל"ח אל הגוף כ"ש אל הנפש כי היא העקר בעבור ומזה יתבאר לו וידע באמת כי מציאות ההצלחה הנצחיי' נמשכת אחר המצות התוריו' בטבע ואם אינו טבע שכלי אנושי הוא טבע שכלי אלהי ובזה יסולק הספק מעליו · זה שיעור כלל דעת הרב ז"ל ובזה הענין אם מה שראוי להשיב עליו ולהליץ ברעתו :

הדעת השלישי הוא דעת הר"ן ז"ל כי הוא כתב בדרשת בראשית בזה הלשון אין ספק שהאומנות בזמני' ההם יהיה עניינ' נוהג ע"ד שנוהג משפט האמונו' אשר אנחנו בתוכ' ר"ל שהיו כולם מבטיחו' על הגמול העתיד לנפש אחרי הפרדה מהגוף והיה מרחיקין עידיהם כי מצד שלא היו נוחלי' האמת לא היו יכולי' לתת אות קרוב ומוחש וכשבאה תורתינו בין אותן האמונו' כמו שנבדל' מהן במעלה כן הבדיל' יעודיה ר"ל שאמתה אות' מה שלא היו הם יכולי' לאמת וכמו שהיה יסוד התורה ענין יציאת מצרים שעל ידו נראה שהענין האלהי דבק בנו מה שלא יכלו החרטומי' לעשות אבל נלאו ברוב עצת' כן המשיכה יעודיה שיראה עין בעין שהענין ההוא לא תוכל תורה אחרת לייעד ולו הבטיחה על גמול הנפש אחר מות נראתה היא ויתר התורו' שוות ולא תודע אליו בענין יעודי' מעלה אליהן כי אחרי היות' כולן מבטיחו' על דבר בלתי מוחש היתה כל אחת יכולה להתחזק ולומר שהאמת אתה ולזה לא הוצרכ' התור' להמשיך יעודיה על ענייני עה"ב אבל המשיכה ספורי' על ענייני' שהם מאמתי' זה בלי ספק עכ"ד · והחכם רבי יוסף השיב עליו במאמ' הב' מספ' עין הקור' כי הדבור ההוא אשר זכר הוא סבה נבונה להבטחת אלה הטובו' אבל להשמטת זכרון התכלית האמתי איננה סבה כלל כי היה ראוי שיזכר זה וזה · ע"כ · ואני תמה שנראה ממנו שלא לקח מלשון הר"ן ז"ל לא מה שיוכל לספק בו עליו אבל מה שיצילהו מהספק השמיטו כי הר"ן ז"ל כבר יצא מזה הספק באמרו בתחיל' הענין בזה הלשון הנה נגלה א"כ שהגוף וכחותיו אינ' נותנין קיום והעמדה לנפש אבל מכחישים וכחתי' עד שראוי שכאשר יוסר המונע תהיה אז יותר הנפש שלימ' וכל יעודי התורה שבאו בענייני' גופניי' ע"ז הצד שאם יראה לחוש שיש לאדם דביקות בענין האלה · והוא עומד בענין מונע אותו מהשיגו שהוא הגוף אין ספק שיהיה מובטח להיות הדבקו' שלם כפי מה שאפשר כאשר יוסר המציק המונע מצורף ע"ז שאין ספק שהאמונו' הזמני' ההם א"כ והיה הענין האלהי דבק וחל עליו והוא עם היותו בענין מונע ומציק דבק בו הנה הוא ראיה הגדולה והמופת על הדבקו' בו כצאתו מחמת המציק ולפי שהדבקות באלה החיים הוראה נמרצה על הגמול הרוחני לא הוצרך זכרונו בתורה כי היה כפל ומותר גמור · והחכם רבי אברהם בן ביאגי ז"ל בספר דרך אמונה שלו מאמר ב' שער ה' כתב עליו ואמר כי זאת התשובה בלתי מספקת ג"כ כי אם היה השארת הנפש מפורסם אז מכ"ש שיהיה מפורסם אצל אברהם אבינו וזולתו מציא'

הכוונ' הנה היא הוראה על שבעלה גר בארץ ולא בא הנה כי אם לעשות רצון קונו ועל ידי העבודה בכוונה הראוי' יתייחד השם הגדול בכבודו כמו שיתבאר בספ' זה גם בס"ד ושם שקראה יד השגחנו למצא טעם ולדעת איך יומשך ויבא זה היחוד מאת התורה ומאלו המנו' ידענו באמונה כי השם הנורא הגדול אליו עם שלא השגנו השגה כי השגנו תועלתו כמוס ויצא כי כל האושר וההצלחה לגוף ולנפש באים ונמשכים מן היחוד הזה ע"י העבודה והוא שאמר יפה באמרו לאהבה את ה' אלקיך לשמוע בקולו ולדבקה בו כי הוא חייך ואורך ימיך עכ"ל שם · עוד כתב בהקדמה הנ"ל במקום אחר וז"ל אמר את הכל סוד יסודו של עולם עשה ותקן יפה בעתו עתו ודאי עתו של צדיק והוא ענין היחוד השלם מצד כוונ' העבודו' והוא אמרו גם את העולם סוד עולם השייטה נתן בלבם והוא כוונת הלב לייחד צדיק בצדיק ואף על פי שזהו ענין הקרבנות והעבודו' והתפילו' שעושי' פעלה גדולה כאות להמשיך הרצון העליון ולייחד ראש המחשבה בסוף אמר כי אם מבלי זה לא תודע סיבה זה איך ימשך זה היחוד בהתעוררו' העבודו' ואין סכלות השגה מעכב בזה והוא אמרו מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלקי' מראש ועד סוף כלומר לא ידע האדם את המעשה אשר עשה האלקי' מראש ועד סוף כלומר לא ידע האדם ולא ימצא איזה סיבה היא שיבא על ידי כוונת הלב בעבור מיחוד השם הגדול בכבודו אבל אין שום ספק שהעבודו' ומעשי' הטובו' יסבבו זה היחוד כשהן בפעלו' בשלימות הכוונה עם שלא השגנו סבת הענין · ועל כן אמר ידעתי כי אין טוב בם בכל המעשי' כי אם לשמוח כי אם לפעול אותם במדרגה השמחה העליונ' כמד"א ושמחת עולם על ראשם לתקוע שם הכוונה ולעשו' טוב לתקן ולחבר בה מדת הטוב והוא היחוד השלם ואין טוב אלא צדיק אלו כן הקיים האמיתיי' שחייב השלם להיות' והוא תיקון השם הגדול בכבודו בזה צריך להוציא ימיו והוא אמרו בחייו עכ"ל · הרי שבתאמת שאמרנו אבל כללתו בכלל הקשור מלמעלה למטה וכשמובעי' מלמטה מתבונעת גם למעלה לכך מתעורר היחוד של מעלה ויורד ונוקב ההשפעה למטה כך הוא האמת · מ"מ אין אנו מבינ' טעם טבע הענין שהמסובב ישורר הסיב' · כי או כבקין שהמסובב בעשה סבה לסבתו והסבה מסובב · אבל אנחנו יודעי' שהוא כן · והוא דבר סגולי טבעי שהוא כן אבל אין מבינ' סיבתו · כי רוב הדברי' יודעי' עניינו ויודעי' סבתו למשל יודעי' זה המאמ' וזה מקרר וזה מייבש וזה מלחלח כי יודעי' סיבתו בזה גובר יסוד אש · ובזה יסוד מים · ובזה יסוד רוח · ובזה יסוד העפר · אבל יש הרבה ענייני' יודעי' בנסיון ענייני אבל נעלם סבתו כמו אבן השואב יודעי' שכן הוא אבל אין יודעי' הסיבה · וכן נזוק האדם כשמשמשין באיזה מקומו כן הוא נזקק זה יודעי' בנסיון אבל נעלם הסבה ודבר זה נקרא סגולה · כי מסוגל כן · אבל נעלם הסבה · כן הענין בשכר שכבר נודע ונתברר לנו כי פעולת המצות וכוונת גורמי' יחוד השם המלך בכבוד והתברך השם או יושפע הברכו' בכל העולם ושכר מצוה היא רוחני' המכונה בעוה"ב · וכן בעבירה · אבל היא בסגולה · ואפשר דעל רמזו הפסוק והייתם לי סגלה · לי פירושו לי לשמי · ור"ל יהיה שאתם מתקני' שמי הגדול במעשיכם שטוב זה בסגלה כי אין טעם הענין מושג לכם · אבל הוא אמת ואמונה עבודת ה' באמונה · ויקרוב לזה כתב הרב הקיים בספר מערכת האלקות וז"ל החכם רבי שמואל דוד האבילו' אבל

באין

האל ואחדותו וא"כ כמו שהביאה לנו התורה האלהי' מציאות האל באמרו אנכי ה' אלקיך והוא בהכרח היה מפורסם אז גם היה לו להביא השארת הנפש ע"כ · ואין זה כלום שאם היה מציאות האל ואחדותו מפורסם בזמן אברהם לא היה מפורסם בזמן נתינת התורה וישראל שגדלו במצרים הוצרכו לשמוע זה מפי הגבורה מפני שהמצרי' היו כופרי' בשתי פנות אלו וכבר אמרו במדרש ואלה שמות רבה אמר להם מתחילה שקר אתם אומרי' כי אני הוא אדון העולם ואני בראתי עצמי ואת נילוס שנ' לי יאורי ואני עשיתני ע"כ · אבל השארת הנפש לא רפו ידיהם ממנה · ועוד יש לי לומר כי באמת השארו' הנפש היה בא זכרתו בתורה כפי' אלא שהתחכמ' להביא עליו מופת ממה שהחוש מעיד עליו מענין הרבקות שיש לאדם ועודנו מצומד אל המונע ומזה נדין ההשארו' בק"ו שאין עליו תשובה וזה ראתה החכמה יותר טוב למה שימשך ממנו וכמו שכתב הר"ן ז"ל · אבל מציאת האל ואחדותו לא היה שם דבר ממנו נדין אותו ולזה הביאתם התורה וזה אם גורה כי אנכי ולא יהיה לך באו לאמת מציאת האל ואחדותו אבל אם היה שלא באו לזה אלא להשרישנו להאמין בכלל שיש תורה מן השמי' ושלא נעבוד אלוה זולתו וכמ"ש הר"ן ז"ל בדרשת ואתחנן אם כן אין מקום למה שהשיב עליו ממציאות האל ואחדותו והאמת לא הוצרכה התורה להביא זה בפי' כי ממה שראו במצרים ועל הים יתאמת להם בכרח שאין ספק בו מלבד קבלתם בהם מצד האבות · זה שעוד מה שראיתי להביא בזה הענין כפי מה שיכללהו ויעירו עליו אלו החכמי' ז"ל בדעותיהם ואחר הקדימו דבריהם ראיתי לברר לחלקי האמת בשני אלה הגמולי' לדעת התורה וכפי מה שתשרשהו החכמה העליונה אשר מדרכה להאיר נתיבה אמרת לפני מבקשה ע"כ הם דברי הרב ספר עבודת הקודש אשר העתיק דעת החכמי' בזו החקירה · ודעת הרב הזה בעל עבודת הקודש בענין יעודי' הרוחניי' למה לא נזכרו בתורה אכתו' לקמן · ועתה הגיע העת להודיע ממה שחנני ה' · ויצטרפו ביחד השלשה חקירות שזכרתי והחוט המשולש לא ינתק :

דע כי אותיות הקדושו' והתיבו' הקדושו' כולם הם בשרשם רוחניי' ואמרו חכמי האמת האותיות מבינה והנקודו' מחכמה והטעמי' מכתר להבין הענין אעתיק מספר הפרדס פ' ראשון משער האותיות וז"ל רבים חשבו היות האותיות האלה הסכימיו ר"ל הסכמו החכמי' לעשות סימניו' מוצא' הדיבור כיצד הסכימו שתהיה התנוע' נחלקת בשפתים שהם בומ"ף נהגות בצורת הב"ת ובצורת הוא"ו ובצורת המ"ם ובצורת הפ"א וכן לשאר התנועו' שהסכימו · וכן שאר לשונו' הגוי' יש להם סימניו' לכל הנרצה אליהם וכמו שעשו בעלי המספר שהמציאו' סימני' שבהם כללו כל המספ' לפי התחלפו' המעלו' וכפי שעור רבוים כמפורסם לבעלי המספר ונמצא לפי זה כי אין בין אותיות אלה לשאר סימני הגוים ללשונם בארצותם לגוייהם אלא שאלו הם הסכמיו' אל האומה ישראל בעצת משה מפי רוח נבואיי ואלו הם הסכמת שכל הסכל שהמציא להם כן ויעלה לפי זאת ההסכמ' שאין עיקר בכתב הנרשם ההוא אלא גילוי כוונת המדבר כמו החכם הרופא הכותב חכמתו בספר הרפואה שאין כונתו שיהיה אספר ההוא רפואה כלל אבל כונה בספרו לגלות דעתו או הנרצה אליו בענין הרפואה וכאשר יבין אדם עיקר החכמה הכתובה בספר לא ישאר בספר ההוא תועלת כלל וכיוצא בזה אמר החוקר לתלמידיו בני אל תבטחו בעורו' הנבלו' המתות ולפ"ז יהיה הדין שאם ילמוד האדם בספר ההוא שני' אין מספר אם לא יבין למוד החכמה לא יועילנו דבר ולא ישלי' נפשו בלמודו כלל אחר שאינו מבין דרושי החכמה אלא אדרב' אבד זמנו במה שיזקהו ולא יעילהו כי יזיקהו אבוד זמנו ואפיסת כוחתיו ולא יועילהו כיון שלא למד ממנו שום לימוד וכן דעתם בענייני התורה שהכונ' גילוי הפנימיו' וההנהגה אל שלימות הנפש ומי שלא ידע ענייני דרושי' לא יגיענו תועלת בלמודה ח"ו וזה מהנמנע כי ודאי ד"ת הם משיבת נפש וראיה ממה שחייבנו בלמוד התורה שני' מקרא ואחד תרגום ואפי' עטרות ודבון וזה מורה על שלימות התורה ושיש לה פניימי' והעלם ורוחניית וחיות וכן פי' ר"ש בפ' בהעלותך כו' ע"ש שהאריך · עו' כתב שם לענין ספרי התורה כי הלומדם לדעת כמי שלמד בפ' זכרונות זה ודאי לא יועיל בלמוד ולא יגיעהו ממנו תועלת והלואי שלא יפסיד אבל כאשר יבא האדם ללמוד בתורה צריך שיהיה כוונתו שהוא לומר הענין ההוא במה שהם דברי' אלהיים שנעלם ממנו עוצם פנימיו' וברבר הזה ייטב בכל התורה היוצא מפיו לפני הקב"ה משור פר ועם היות שהוא לא ישכיל בה כ"א פשטיו' הסיפור ואין צריך לומר זה אפילו מי שלא יבין כלל מפני שאינו בקי בלשון בביאורו אלא הוא מתעסק בקריאה לבד גם יש לו שכר טוב בעמלו ועל אלו וכיוצא בהן נאמר ובתורתו יהגה יומם ולילה ודרשו ובתורה לא נאמר אלא ובתורתו פי' כפי שיעור ידיעתו כי גם מי שלא ידע לחבר התיבו' גם הוא אם יעסוק בו יומם ולילה שכרו אתו ופעולתו לפניו וכתנאי שיוסיף לעול' ראלת"ה הא אמרו במתני' ודלא מוסיף יסוף כו' ע"ש שהאריך · וכתב עוד בפ' שני משער האותיות שאין אותיות התורה הסכמיות אמנם הם ראשונו' מתיחסו' בצורת' אל פנימיו' נשמת' וזהו שרקדקו רז"ל אפילו בעל פשט בביאור מציאות צורת האותיות וקוציהן ותגיהן וזיונויהן לפי שהם רומזי' אל רוחניו' ידוע וספירות עליונות וכל אות ואות יש לה צורה רוחניית ומאור נכבד אציל' מעצם הספי' משתלשל ממדריג' למדריגה כדרך השתלשלו' הספירו' והנה האות היכל ומכון לרוחניו' הה"א ובהיות אדם מזכיר ומניע אות מהאותיות בהכרח

האין סוף כאבן השואבת שמושכת הברזל בסגולת' וכן שיבין כדמיון הזה כי הוא נודק מכל צד ופינה כאגילנות אחר שעיין הדק הלא תדע כי כשלא הואת מאבן השואבת כמשיכה הואת כשמי' מכח אידים כספרי' בלתי נרגשי' לשון מכאים מהאבן וגם מאידים כספרי' מכחי' מהברזל לקבלם ואם חסר אחד מהם לא מושלם הפעולה הואת הנעשית דרך סגולה וזה יהיה כשיהיה מונע מה כגון אם ימשחו האבן בשום או בשום או יפסיקו באיזה הפסק בין האבן והברזל באופן שמסר הפגישה מהאידים העולים ויורדי' או שיהיה האבן כ"כ קטנה שלא תספיק לעשות הפועל הזה כי צריך שיהיה מהם כיכים כענין הכמות ובכמשל הלא תדע כי כמו שלפשעי' יספרו האידי' העולי' מהמלכות וזה כשכנו' של ישראל באופן לא תוכל לעלו' למעלה כי היא יבשה כן לפשעי' מפסיקין כ"כ' לבין האין סוף באופן שהאידים אשר היו צריכי' לירד אלי' ממנו אינן מגיעי' אליה ואז מסתלק הא"ס כי עונותיכם הם המבדילי' שנ' כי עונותיכם היו מבדילי' ביניכם לבין אלקיכם וחטאותיכ' מנעו הטוב מכם והטוב הוא השפע היורד אליה מהא"ס ואז לא די שאינ' עולה אבל יורדת ועו' כאיור נפלה ולא מוסיף קום כו' וזה כי היא נמשכת בכח הא"ס שהוא דוגמ' האבן השואבת הנזכר' וכמו שכשיש איזה הפסק בין האבן לברזל הברזל יפול ארצה כן כביכול השכינה · אבל עכ"פ סומך ה' לכל הנופלים עכ"ל · נחזור לענין כמלאו נתבארו דברי הרמב"ן שאין הענין נודע בטבע רק הוא אמת ואמונה ע"כ הוצרכה התורה להזכיר שכר הגשמיי · וכי תימא גם שכר הרוחני דביקות הנשמה ועלייה בא מכח שהאל' פועל מכו ומתעורר תיקון השם המלך בכבודו · והנרס זה אינו נודע אלא בדרך סגלה א"כ יודיע לנו גם שכר הרוחני · אין זה קושיא כי בענין דביקות רוחנית הנשמה יכול הטבע להבין כמ"ש הרמב"ן כי בטבעה הוא לשוב הרוח אל האלקי' למקומו · ואף שהאמת הוא שעלת המלות והיחוד שגרם גורם שתדבק הנשמה ביותר מעלה מקדם · אין זה דבר מאמן לטבע כי הנשמה היא רוחניי' שכליי' וטבע השכלי הוא אף בלי שום סיבה להתגבר בשכלו שיתחזק שכלו עד בלי שיעור גבוה מעל גבוה · אבל שיתגבר כח הגשמיי מכח קיום המצוה זה אינו מובן לטבע רק הוא כמו סגלה והוא פלא וזאת תורת העולה למעלה ·

הג"ה

ראיתי וקבלתי אף מי שהוא עם הארץ גמור · ומתעסק מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין שום דבר וקורא בכל לבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבע"פ · כגון שמזכיר שמות ה' חומשי תורה · חומש בראשית שמות · תורת כהנים · חומש הפקודים חומש משנה תורה · ואח"כ מזכיר שמות כל פר' ופר'

יתעורר הרוחני' ההו' והבל הפה ממנו יתהוה צורו' קדושו' יתעלו ויתקשרו בשרשם שהם שרש האצילות ולא זה בלבד אלא גם במציאות ר"ל בכתיבת להם רוחניית שורה על האותיות הרהם וזה טעם קדושת ס"ת וזהו טעם מ"ם וסמ"ך שבלוחו' בנס היו עומדי' מפני שהרוחניות מעמיד הגשם הזך ההוא וזהו טעם בענין שבירת הלוחו' שפי' רז"ל שפרחו האותיות· ה"ל במדרש נסתכל בלוחות וראה הכתב שבה' שפרח וכברו ביד משה ונפלו מידו ונשתברו עכ"ל· עוד בירושל' פי' הענין כפי' רבי עזרי' בשם ר' יוסי הלוחות משאן מ' כאה והכתב היה סובלן כיון שפרח הכתב כברו ונפלו ונשתברו כך כל דבר שהקב"ה מסלק שכינתו ממנו שוב אינו מתקיים ובמדרש ורגלו עלי' אהבה כמו וגדלו עכ"ל· הורה כל זה על רוחני' האותיות וזה טעם לענין ס"ת שנשרף ח"ו שאמרו שקורע ב' קריעות והבריחו כן מפסוק אחרי' שרוף המלך את המגלה ואת הדברי' וקורע חדא אגויל וחדא אכתב דהיינו רוחני' האותיות וכאלה רבות· מורות על ענין רוחני' האותיות אפי' בכתיבתן לבד כ"ש בקריאתן כ"ש בכוונתן והענין באותיות הנכתבות הן גוף והיכל לאותיות הקבועו' בפה משל בזה האותיות הנכתבו' הם גשמיו' הנקראו' ע"פ הם רוחני' וזהו טעם תורה שבכתב ותורה שבע"פ כי תורה שבכתב רוחני' במקום גבוה וצריך תיק להתלבש אורה באותיות גשמיו' אבל תורה שבע"פ היא עצמה תיק ואינה צריכה אל לבוש התיק כלל· והנה אותיות הנכתבות הם גוף והיכל אל הנזכר בפה ואותם הנזכרים בפה הם גשמיו' בערך המחשביו' שהם בלב ואותם שהם בלב הם האצילות ידועי' בלב משכילי' עם בני ישראל עכ"ל הפרדס· ויש לאותיות רוחניות הן מצד תמונתן הן מצד מספרן· והנה התמונת האותיות ברמיזתן מבואר בספר התמונה ובפרדס שער האותיות ואז תדע דמכ"ש בהתחברות אותיות הקדושות ונעשים מהם התיבה שרוחני' התיבה הזו הוא ענין גדול למעלה· וכמו שההוויות והשמות הם סוד האצילות רק השמות הם התפשטות ההוויות כן הכינויים התפשטו' השמות ויש כנוי כינויים כן הם כל תיבות לשונינו הקודש וכל התיבו' הם למעלה וכל כח שיש למטה בגשמיו' הוא התפשטות והשתלשלות השפע מלמעלה שנשתלשל ממדריגה למדריג' אלף אלפי אלפים עד שנתגשם בעולם הזה הגשמי· והנה הדבר הזה שנקרא בשם הזה הוא שמו באמת למעלה בשרשו כי שם מקור אלו האותיות וחבורן רק שכל חבל ההשתלשלו' נקרא בשם זה מושאל משרשו· ועל כן נקרא לשונינו לשון קודש כי כל השמות והתיבו' הם למעלה בשרשם במקום קודש העליון· ואחר כך כשיורד ומשתלשל ממקום קודש הזה נקרא זה השתלשלו' בשם ההוא בהשאלה· וכמ"ש הרב הפרדס כי ידוע הכלי מושאל מידי אדם· וכן רגל הכסא· כך אני אומר זה הרוחניי' כח היד של אדם הנקרא יד אין שמו העצם יד רק הוא מושאל וכן עין המורה על כח ראות העין וכן אוזן המורה על כח שמיעת האזן כל השמות כולם הם מושאלים כי יד תחת יד עין תחת עין רגל תחת רגל וכן כולם· רצוני לומר הלשון הוא קודש כלומר נקרא יד למעלה במקום קודש· ואחר כך בהשתלשלו' כל העולמו' מענין לענין ומענין לענין רבבו' מדריגו' בכל מדריג' נקרא יד אמנם בהשאלה· ויד זו תחת יד זו וזו תחת זו עד מקור הקדושה שהוא יד בעצם· הכלל העול' לשונינו הוא לשון קודש רצוני לומר אלו הענייני' שאנו קורין כל אחד בשמו זה אינו שמו בעצם רק מושאל· ועצם השם הוא דוקא למעלה בקדושה· כענין ד' יסודו' אש מים רוח עפר שהאריך הזוהר וכתב שהם משתלשלי' מהמרכב' העליונה חסד מים גבורה אש תפארת רוח מלכות עפר· אלו התיבות מים אש רוח עפר שמם בקדושה הם עצמיי' ואנחנו קוראי' אחר כך ההשתלשלו' מהם בהשאלה אש מים ורוח ועפר בסוד ארבע חיות· אחר כך בהשתלשלו' בכתות מלאכי' מיכאל יסוד מים גבריאל יסוד אש אוריאל יסוד האויר רפאל יסוד עפר· אחר כך בהשתלשלות הגלגלים עד אלו היסודות במקומם· ובכל אחד מהשתלשלו' הנ"ל יש רבוא רבואות מדריגו'· ומים תחת מים· ומים תחת מים עד אין מספר וכן אש כו' וכן כולם· עד שאלו היסודות הגשמיו'· היסוד השורף החם והיבש נקרא בהשאלה אש· והיסוד הקר והלח נקרא מים· והיסוד החם והלח נקרא רוח· והיסוד הקר והיבש נקרא עפר· אבל עיקר שמות מים אש רוח עפר הוא לשון קודש ר"ל מקור הקדושות דהיינו חסד גבורה תפארת מלכות נקראי' בעצם מים אש אויר עפר· וע"ד משל כמו שמות האנשי' נקראי' בכל דור ודור אברהם יצחק ויעקב ראובן שמעון כו' הנה הקורא עתה אברהם נקרא על שם זקינו או דודו וכיוצא בזה וגם הוא היה נקרא ע"ש זקינו או דודו· וכן כולם עד אברהם אבינו שהיה שמו אמיתי אברהם ע"ש אב ארם ואב המון וכל הנקראי' אברהם הם מושאלי' וכל השמות כיוצא בזה:

נמצא כל התוארים הנזכרי' בו ית' עין אוזן רגל יד וכן כולם· גם ענין זיווג חבוק נשוק אב ואם בן ובת חמיו חמותו והרבה כאלה· כל אלו הם לשון קודש שמם עצמיים שלהם בקדושה· ואחר כך בהשתלשלו' הוא בשאלה עד שאפילו הגשמיי' נקראי' בשמות אלו בשאלה ואז מובן כי אדרבה כל אברי פרקי מרכבה שמותם בו יתבר' בעצם והוא אדם העליון· ושמות כחות אברים שלנו הוא בשאלה ונקראי' כן על שם שהם סימן לטה שלמעלה כראובן בן יעקב שהוא סי' במ"ש

והמקומות בראשית נח לך לך וכו' ואח"כ שמות נביאים ראשוני' ואחרוני' וכתובים כגון יהושע שופטי' שמואל· מלכים ישעי' ירמיה יחזקאל כו' וכן כולם· ואחר כך שמות ששה סדרי משנה זרעי' מועד נשי' נזיקין טהרו' קדשי' ושמות כל התוספתו' ופרקיהן כאשר הם נדפסי' בסוף הש"ס ואחר כך שמות מדרשי רז"ל כגון רבות תנחומא ספרא ספרי מכילת' תורת כהני' מדרש תהילי' מדרש משלי תדבי"ר ילקוט ועוד הרבה כיוצא בהם· וכן מדרשים המדברים מסודות אלהיות זהר ותקוני זוהר ובהיר ופרקי המרכבה ופליאה וקנה וכיוצא בהן· והוא קורא אלו השמות ובנפשו חשקה בהן ובוכה על שאינו מבינם או הוא מרוצה להשי' ויזכה לו לעתיד לבוא ובתנאי שיסייעו בכל כחו לשור לאותן המבינים בהם· ע"כ ישים כל א' לבו שירשום כל השמות ויקרא אותם ויהיו סגורי' בפיו כי אף מי שאינו עם הארץ מ"מ ראיתי בני עליה והנה מועטים הזוכים ללמוד כולם וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאלו עיין ולמד כולם· ובתנאי כשעשה כל המוטל עליו ובכל יכולתו· וישמע חכם ויוסף לקח:

הג"הה

אביא משל מהמודע לנו משמי תיבות מענין יוספין ומלבד מה שרמוזין בתמונתן כמעלם מזכנו· הנה בלשונינו הקודש אומרי' זה שבע וזה רעב· הענין מי שמלא ברכת ה' בתמונו נקרא שבע והיפך רעב כי אותיות יהו"ד במלוי שלי' הם ע"ב כזה יו"ד ה"י וי"ו ה"י· זה נקרא פנים· ועוד תמונת בתיבת ע"ב ונקרא אחוריי' כזה י' יה' יה"ו יהו"ה· והאחורים הם דין כערך הפני': וכן תמונה ב' בתיבו' בשם אלקים אף שהוא דין מ"מ מראה פנים· שלו בלול מרחמים והפנים· הוא המילוי כזה אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם שלה ש' כמנין מנפך שהוא יהו"ד באת"ב ש"ש וכיוצא ברחמים· והאחוריי' הם דין· והם השלים ר' כזה· א' א"ל אל"ה אלהי אלהים· תחבר ש' מאלקים שהוא הפני' וע"ב מיהו"ד שהם הפני' הם אותיות שבע כי באור פני מלך ברכה· אבל כשתחבר האחוריי' והאחוריי' מורים מעוט השפעה נקרא רעב· כי האחוריי' הם רע"ב דהיינו אחוריי' של אלקים ר' וקח ע"ב אחורים דיהו"ד או ביחד רע"ב· וכיוצא בזה יש בכל תיבה ותיבה· מלשונינו ולית מה שמורה· סוד התמונה של אות·

עוד אני אומר כפי השגת שכלי· חסד נקרא יד ימין כי גילוי החסד הוא מדת הרחמים והתפארת הנקרא יהו"ד מטה כלפי חסד ונודע שם זה מורה במלואו שהוא רחמי' נכהו עשר דהיינו יהו"ד יו"ד ה"א וא"ו ה"א שאותיות רחבו ד' דהיינו יהו"ד· סרי יד היינו י' נוכח ורחב ד' והוא מלא רחמי' גליתי קנת מהשגת שכלי ולא נעלם ממני כי יש על כל קץ וקץ תילי תילי' הלכו' סתומו' ונעלמות והבן:

בעל האורה והקב"ה ברא אדם התחתון בו סימנים לאדם העליון להיותו מרכבה במציא' אמתתו יש דברי' וענייני פנימיי' דקים רוחניי' בתכלית והם פרקי מרכבה אשר מהם מתפשט האור והשפע לקיום הנמצא הזה העושה בדמותו והם נקראי' ידים רגלים עיני' אזני' לא שמהו' יד כמהו יד או תבנית יד כתבני' יד חלילה שהרי כתי' ואל מי תדמיון אל וגו' ואין בינו ובינינו דמיון כלל מצד העצם והתבנית ואמנם נתקן ונעשה בדמות הזה להורו' שאם יזכה לטהר א' מאבריו ולהשלימו במצות התלוי' בו יהיה האבר ההוא ברמיון מרכבה וכסא הכבוד לדבר ההוא העליון הפנימי הנקרא בשם זה אם עין אם יד יד אם רגל רגל וכן שאר האיברי' ויש לחכמי האמת סי' לזה אמרו אבר מחזיק אבר כי האדם השלם המשלים עצמו לקונו המתוקן במעשיו ובתורתו וטהרת איבריו הנה משלי' ומתקן ומעמיד את כל אבריו לדמות בנין האדם הגדול אשר הוא מתוקן ברמותו כי הנה כל אבר שבו השלימו במצות המיוחדו' אליו והרי הוא כדמות האבר ההוא אשר נתקן בדמותו:

הג"ה
הכוונה כא הגשמיי' דלא נקרא ידי כלי הגשמיי אלא לו בשאלה רק כא סיד נקרא כמ"ש הפרדס ואף הג בשאלה:

וזה היה חכמת אדם הראשון אשר קרא שמות לכל דבר כדי שיוכר ע"י השם ההוא עד שנאמר שהיתה מעלתו בזה גדולה ממלאכי השרת כי ברוח הקודש שעליו בנה אותיות ומלות מיוחסות עם הדבור הפנימיי בשביל שהשמות ההם יורו על שורש הדבר ההוא וכאלו נאמר שבידיעת התחתוני' ידע סוד המרכבו' העליונו' כי כל נברא מטה יש לו שורש למעלה שאל"כ איך מתקשרי' חלקי העולם הזה אם אין ליסודו' שורש למעלה ואם אין לנבראי' שורש למעלה איך מתפשט ההשפעה וההשגחה מאדון הכל בהם הזאת היתה' חכמה נפלאה כי השיג מקור ושרש כל דבר וכנהו בשם ההוא והוא שמו ודאי:

ובאמת יש להקשות לפום ריהטא על הדרך הנ"ל מה שארז"ל דברה תורה כלשון בני אדם כדי לשבר האזן ולדידי הוא להיפך שבו יתברך השמות אמיתיי' ודברי לשון בני אדם הם נקראי' כן דרך שאלה · אמנם הפי' הוא כך התורה היא מדברת אל נהתוארי' באדם כאלו היה לשון בני אדם בעצם ולא בשאלה · ובאמת אינם לשון בני אדם אלא לשון קודש · והית להתורה להזכירם באדם בענין אחר · וע"ז השיבו כדי לשבר את האוזן · עוד יש לי לפרש מאמרם בזה בענין אחר · והוא רמז נפלא הנה מבואר בזוהר · והפרדס האריך בענין האצילו' שהאציל הא"ס (האצילו' מכתה אדם גדול כמו שפירשתי) היה בנין לאשתמודע אלהותו כי לולי זה לא היה באפשרי לידע בו שום ידיעה לרוב העלמו שהוא בתכלית ההעלמה אם לא באמצעו' אצילתו הזה שהוא אדם הקרוב אצל עצמו ומ"ש דברה תורה כו' ענין דיבור תורה ר"ל מציאות הגילוי הזה היה לשבר את האזן בלשון בני אדם שיבינו וידעו אלהותו · ע"כ נאצל האצילו' שהוא האדם באמת כדפי' ואז סוד אלהותו ית' המתגלה בקצת גילוי בהנהגתו בהשגחתו בכח סיבות כל הסבו' עלת כל העלו' ואשתמודע לבני אדם והמשכיל יבין:

הרי מבואר למה נקרא לשון קודש · ומבואר ענין אדם עליון אדם הגדול גדול ה' ומהולל מאוד והוא סוף האצילות המתאחד בעצמות א"ס והוא נשמה בהם · ורמז גדול וסי' לסוד האחדות הלשון המורגל בדברי רז"ל לומר אדם קרוב אצל עצמו: הרי לך שני בחינו' הוא קרוב אצל עצמו והוא באחד · כן באמת האדם העליון קרוב לעצמותו הנעלם והכל אחד מיוחד כשלהבת קשורה בגחלת:

ואז מבואר ג"כ החקירה למה לא נזכרו היעודי' הרוחניי' בתורה · כי הוזכרו והוזכרו ואדרבה הם נזכרו בעצם ולא בשאלה · והוא זה · ואביא לך למשל היעוד הראשון בפ' בחקותי ונתתי גשמיכם · הנה תיבת גשם הוא לשון קודש כי אלו הטפו' המימיו' היורדות אין שמם גשם בעצם רק כח ההשפעה שהי' למעלה למעלה בשרשה נקרא גשם ואח"כ יורד ונוקב ובכל העולמו' נקרא גשם בשאלה אבל הוא ממדריג' למדריג' עד שמקויים נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ ונתהוו אלו הטפו' המרוות את הארץ והולידו והצמיחו וגורמים חיים לעולם והמדריגה שהיא למעלה מזה נקרא גם כן גשם והוא יורד חיים רוחניי' עד למעלה למעלה ברום המעלות אשר שם גשם בעצם הוא החיות הרוחניית הנצחיית שהוא סוד התענוג עה"ב הנצחיי · וכן ענין כל ההבטחות שבחקותי · נמצא מבואר שאדרב' השכר הרוחני נזכר בעצם · ובעוד אנחנו גשמיים מתבארים לנו התבות גשמיות כפי עניינינו עתה הרי נתבאר הכל היטב · ובטחתי בחונן לי דעת כי הנחני בדרך האמת ברוך חונן הדעת:

נחזור לענייננו הרי מבואר ענין האדם

בית ישראל הן מצד נשמתו הן מצד דמות גופו ועל זה נאמר נעשה אדם בצלמנו ובדמותנו הצלם בסוד הנשמה והדמות בסוד הגוף הדמות נגלה ועליו נאמר ומבשרי אחזה אלוה והצלם סוד הנשמה נסתר · וכן נאמר על סוד האדם הגדול על הכסא דמות אדם כי גבוה מעל גבוה · סוד אדם קדמון הוא בחכמה אשר שם נעלם איברי האדם · ואחר כך בתפארת כתיב כתפארת אדם לשבת בית כי שם נתגלה בשש קצותיו והוא דמותו מתאחד באחדות הגמור כי אינו אלא גילוי הנעלם · וזה האדם זכר ונקבה שמם אדם דהיינו ת"ת ומלכות · ורמז לדבר אדם הוא סוד שם ידו"ד במילוי כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א · המילוי של אדם היא אשתו שממנו נתמלאת בסו' העיבור תחשוב המילוי דהיינו ו"ד א' א"ו א' עולה כמנין חו"ה · והתחתון רומז לעליון · הרי ענין צלם ודמות של אדם עד שטעו בו מלאכי השרת ורצו להשתחוות לפניו ואמר להם אדם בואו ונשתחוה ונכרעה ונברכה לפני ה' עושנו כדאית' במדרש · ואיתא במדרש ויפל ה' תרדמה בשעה שבר' הקב"ה אדם הראשון טעו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש כלרה"ר למלך ואפרכוס כו': ולעתיד לבוא כשיקויים כוונת הבריאה ויהיה כמו אדם קודם שחטא ויותר במעלה ארז"ל בפ' המוכר את הספינה א"ר אלעזר עתידי' צדיקי' שאומרי' לפניה' קדוש כדרך שאומרי' לפני הקב"ה שנ' והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כו' · וענין הכל כי דביקות אדם כשהוא בשלימותו דביקותו בשם ידו"ד:

הג"ה
ע"ז אל תבין ר"ל כפשוטו דא"ס כן הוה ליה למימר ארלה שא אמ' תקוה לפון מקוה הרוצו על דרך ההשכלה כי קלילה אין לנו דעות כמ"ש ואל מי תדמיוני:

וכמו שכתבתי למעלה בשם ידו"ד נכלל ביו"ד והיו"ד היא א' וכן פירשתי אצל דביקת התורה כן הוא באדם · אם מצד נשמתו היא באה מסוד ד"ו פרצופין כדפי' · וסוד נשמה לנשמה מסוד י' · וקוצה וסימנ' חי' דהיינו חיה יחידה מחכמה וכתר כדפי' · ובאמת הכל א' אחד כי אין אור הנשמה מתחלקת רק בערך מקבלה כדרך האור יש נהנה מהאור אבל אין יכול להסתכל בתוקף אורו ויש יותר והכל לפי עילוי מדריגת חכמת המקבל ·

וכן דמות הגוף הנה הגוף צורת יו"ד כי גוף האדם פנים ואחור ימין ושמאל זהו ד' שהם נגד ד' רוחות העולם · הראש שעל הגוף כדמות י' והוא מעלה · הרגלים למטה מהגוף והם מתפשטי' כמו ו' הרי יו"ד · והם שש קצוו' מעלה מטה ד' רוחו' · והכל גוף אחד

הג"ה
גם יתכן לפי מ"ש התוס' כלך כיצד הרגל ק"ו לשכינה י"ד יוס אור"ת משום דאמרינן נהימצלת סהלב ואס

נותני' הרי

הרי התורה נדרשת ע׳ הארם ודביקות׳ בשם ידו״ד׃ כותני׳ כו כל א׳ ס׳ דכרי׳ והקב״ה נותן כו י׳ דכרי׳ עב״ל׃
והתורה נדרשת בכלל ופרט׳ רצוני לומר דברתו מענין סוד
ארם יחידי׳ אמנם אומה הישראלית בכלל נקראת ארם ואין בכלל אלא מה שבפרט׳ כי הכלל
דביקות גדול של ידו״ד כמ״ש ואתם הדבקי׳ בידו״ד אלקיכם חיים כלכם היום׳ והנה נודע המילואי׳ של ידו״ד ע״ב ס״ג מ״ה
ב״ן׳ כזה ע״ב במילוי יודין יו״ד ה״י ו״ו ה״י׳ ס״ג במילוי ג׳ י׳ וא׳ אחת כזה יו״ד ה״י וא״ו ה״י׳ מ״ה במילוי ג׳ א׳ וי׳ אחד כזה
יו״ד ה״א וא״ו ה״א ומיליו זה עולה כמנין אר״ם׳ ב״ן מילוי ההי״ן כזה יו״ד ה״ה
ו״ו ה״ה׳ וברוך הוא אשר שמו הגדול קרא עלינו בבחינ׳ שם ע״ב שורש ישרא׳ הנ״ס
הם שבעי׳ זקנים כמו שנאמר אספ׳ לי שבעי׳ איש מזקני ישראל׳ ומשה ג׳ י׳ וא׳ אחת עולה א״ל׳ ג׳ א׳ וי׳ אחת עולה
ואהרן על גביהם׳ וכן היה נוהג תמיד נשיא ואב ב״ד הרי ע״ב׳ וסימנ׳ א״ד׳ וסי׳ כ׳ מלואים הסם׳ אל אחד׃
ושמו את שמי על בני ישראל׳ ע״ב ר״ת על בני׳ ועוד יש רמז גדול בהצטרף
שם ע״ב עם ישראל עולה תרי״ג כמו תרי״ג מצות׃ בבחינת שם ס״ג אשר מלואו בסוד אל הוא חותם ישראל ישר אל כי שמך ה׳ בקרבנו
הוא ע״ד שפי׳ למעלה כי שמו בקרבו הרומז בקרב ארני במלואו אל״ף דל״ת נו״ן יו״ד אותיות אמצעיו׳ עולי׳ ע״ב רומזי׳ על מילוי שם
ידו״ד׳ כן מנין ידו״ד בקרב ישראל׳ כיצד אל הוא החותם וכמ״ש מה נשאר ישר תכתוב במילוי יו״ד שי״ן רי״ש מה הוא
בקרב ישר ר״ל אותיות האמצעיות וי״ו כמנין ידו״ד׃ אחר כך בחינת שם מ״ה העולה אר״ם ישראל נקראי׳ ארם׳ גם מלוי של
שם מ״ה הוא אחד ישראל נקראי׳ אחד כמו שאנו אומרי׳ בנוסח התפיל׳ אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד׳ וזהו ענין
הפסוק כי לא יטוש ה׳ את עמו בעבור שמו הגדול כי בחבור כנסת ישראל להקב״ה אח״ד לאח״ד והיו לאחדי׳ עולה כ״ו כמנין שם הגדול
כי כן עולה ב״פ אחד׳ כי הוא ית׳ בוחר בעמו ישראל באהבה אהב״ה עולה אח״ד׳ ואהבת ישראל להקב״ה מתחיל כשהוא
בן אח״ד דהיינו בן י״ג שנים נכנס בברית קיום התורה׳ לעומתו מעורר הקב״ה י״ג מדות של רחמים׃ בחינת ב״ן חביבי׳
ישראל שנקראו בנים למקום׳ ועו׳ יש בזה סוד הקב״ה אמר ליחזקאל הנביא ואתה בן אדם׳ תמיד קרא אותו בן אדם ולא
אדם כי מעלת הנביאי׳ הן בעליית ישראל ובירידת ישראל ח״ו אז יורדי׳ הנביאי׳ ממעלת׳ וכמ״ש ח״ל על פסוק לך רד רד מגדולתך
כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל ישראל כו׳׳ והנה ישראל בעצם נקראי׳ אדם אדם אתם בסוד צלם ודמות עליון האדם
הגדול׳ אמנם המסתעף דהיינו הענף המתפשט נקרא בן אדם׳ וזהו ענין בן ה״א ה״א סוד הנרי׳ הם נקראים בנים
לאברהם כמ״ש אב המון וגו׳׳ ואנחנו זרע ישראל נקראי׳ בשם אברהם וכן כתיב למען הביא ה׳ על אברהם בית אברהם לא נאמר
אלא על אברהם מלמד כו׳ עיין ברש״׳ כי אברהם נקרא הארם הגדול וישראל קרוין אדם וסוד אר״ם הוא שם מ״ה׳ וסוד ב״ן הוא
שם ב״ן נקרא בן אדם׳ וזה השם לא נתמלא רק באותיותיו עצמן כזה ה״ה ו״ו ה״ה (כי מילוי יו״ד שוה בכל השמות גם יו״ד
נתמלא׳ מעצמה כי ו״ד עולה י׳) וזהו סוד שנקרא ב״ן ה׳ ה׳ שכן שם של בן ה׳ ה׳ וכן ב״ג ב״ג רומז ג״כ על שם הזה רק בן ה׳ ה׳ בחינת
ה׳׳ וכן ב״ג ב״ג בחינת ו׳׳ כיצד ב׳ פעמי׳ ג׳ עולה ו׳ זהו ב״ג ובחינת ב׳ פעמי׳ ג׳ כי כן בחינת ו׳ מהשם כולל ב׳ מערכו׳ של
ג׳ דהיינו חסד גבורה תפארת ואח״כ מערכת נצח הוד יסוד׃

נחזור לדברינו הראשוני׳ ישראל נקראים לסימן ישראל סבא כתפארת אדם בסוד זכר ונקיבה שמם אדם
כי ידו״ד בהיכ״ל קדשו ה״ס מפניו הוא שם אדני השוכן בתוכו ידו״ד׳ וכן שם אדני מקור
ישראל בית קבול לנשמות ישראל הנשפעי׳ מתפארת למלכות כשם ששם אדני עולה ה״ס כן בית ישראל
עליהם נאמר כי אתם המעט מכל העמי׳ וכמו שהביא רש״י בפירושיו ה׳ מעט מכל העמי׳ כי ישראל ס״ה
משפחו׳ והם ה׳ מעט משבעי׳ אומות׳ ועוד יש בזה סוד ה׳ מעט כמו ה׳ מעוטה ר״ל ה׳ זעירא והיא ה׳ זעירא
דהנבראם שבה נברא העולם בשביל ישראל שהם כנסת ישראל כמו ה׳ זעירא שמכנסת כל השפע הבא
אליה מישראל סבא׳ ברוך ידו״ד אלהי ישראל אלהי עולה במספר קטן׳ וכן ישראל במ״ק י׳ ואין
השכינה שורה בפחות מי׳ מישראל והכל בסוד י׳׃

ורמז נפלא כי ר״ת י׳ ספירו׳ כתר חכמה בינה גדולה גבורה ת״ת נצח הוד יסוד מלכות׳ כח״ב׳ גג״ת נה״ים׳ עולים
כמנין ישרא״ל׳ זהו ענין וה׳ בראשם גם ראש״ם בני ישרא״ל׃

וז״ל הרמ״ע בפלח הרמון מחשבתן של ישראל קדמה לכל כטעם רבו׳ עשית ה׳ אלהי נפלאותיך ומחשבותיך
אלינו ותני רבי שמעון ג׳ כתרים הן המיוחדי׳ לנשיא לב״ג ולמלך וללוי יראתם הוצרכנו בתנהגת
האומה הנבחרת לסנן ומשנה ואב״ד ותחתיהן שלשה עדרי צאן צבאות ישראל והן משמרות כהונה
אוהבי שלום ורודפי שלום ושרי החיילי׳ הרודי׳ בעם והסנהדרין יושבי כבאות למשפט וכלם ענוה׳ ולכם לכתר שם טוב
קהלת יעקב אמתון דכלהו עכ״ל׃ סוד נשיא הוא כתר׳ כ״נ חכמה סוד תרומה גדולה אין לה שעור אפי׳
חטה אחת פוטרת למעוט החשנה שבה׳ מלך העולם הוא בינה כי העולם הוא שש קצוות׳ וסגן ומשנה ואב
ב״ד נגד חסד גבורה תפארת׳ סוד האבות המשכי׳ מהשרשי׳ ומשמרת בהונה׳ ושרי החיילי׳ וסנהדרין׳ הם ענפי האבות
שהם הבנים סוד נצח הוד יסוד׳ וכתר שם טוב קהלת יעקב הוא כנסת ישראל׃

הרי סוד ארם וסוד ישראל קרוין ארם׳ הכלל והפרט הכל בסוד ידו״ד׳ ותכלית הבריאה היתה
מארתו ברוך הוא נגרבה בטובו הגדול להטיב לזולתו שיכירו אלהותו ית׳ ואז יהיו דבקים בו בהנצחיו׳ כי
זהו תכלית שכר המקווה והעונש שברא הש״י לא היה עצם הכונה בעבור העונש רק בעבור השכר כי האלקים עשה שיראו לפניו
ואז לפום צערא אגרא וכמו שכתבתי לעיל׳ וזהו נרמז ג״כ בשם ידו״ד וכמ״ש רש״י ריש פר׳ וארא וידבר אליו אני ה׳
נאמן לשלם שכר למתהלכים לפני באמת ולא לחנם שלחתיך כ״א לקיים דברי שדברתי לאבו׳ הראשוני׳ ובלשון זה מצינו שהוא
נדרש בכמה מקומו׳ אני ה׳ נאמן ליפרע כשהוא אמור אצל עונש כגון וחללת את שם ה׳ אלקיך אני ה׳ וכשהוא אמר אצל קיום מצוה
כגון ושמרתם מצותי ועשיתם אותם אני ה׳ נאמן לשלם שכר טוב׳ וכ״כ אח״כ רש״י וז״ל קרוב לענין זה שמעתי פי׳ פר׳ זו מר׳ ברוך בר׳
אליעזר והביא לי ראיה מקרא הזה בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ידו״ד למדנו כשהקב״ה מאמן את דבריו אפי׳
לפורענות מודיע ששמו ידו״ד וכ״ש האמנה לטובה׳ עכ״ל׳ והנה לפום ריהטא יש להקשות הלא כפורסם שם ידוד
מדת הרחמים ושם אלקים מדת הדין׳ ואיך אומר שם ידו״ד נאמן לשלם שכר ולפרוע׳ אלא הענין כמו שפירשתי שהעונש
בשביל השכר כי הרע הוא סיבה לטוב׳ וזהו ענין כי ידו״ד הוא האלקים׳ וזהו רומז ג״כ ריש וארא וידבר אלקים ויאמר
אליו אני ידוד כלומר אתה מתרעם אשר הרע לעם הזה ע״כ אמר לו ית׳ בשם אלקים הרע כי אני ידוד כי אלקים הוא ידוד
מדת הדין הוא בשביל הרחמים׳ כי כאשר ייסר איש את בנו ידוד אלקיך מייסרך׳ ודע כי יש שני מיני יסורין יסורין של
אהבה

אהבה הן אותן שהקב"ה מייכר את האדם · ויסורין שאינן של אהבה הן אות' שמכלה רשעים מן העולם ופן במלחמת גוג ומגוג כתיב והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי לעיני גוים רבים וידעו כי אני יהוה · ואף לאלו שיכו שם ידו"ד כי הרע מכלה את עצמו ומזה נמשך טוב לדבקי' ביהוד שהם תכלית הבריאה · ואקדים לשון רבינו תם בספ' הישר בשער הראשון ז"ל נדע ונבין כי העולם לא בראו הבורא בשביל רשעי' והמכעיסי' אותו כי זה לא יחייב אותו השכל ואולם בראו בעבור החסידי' היודעי' אלהותו והעובדי' אותו כראוי וכל כוונתו היתה לברוא החסידי' אך הרשעי' נבראו מכח טבע הבריאה וכאשר יש לפרי קליפה והמובחר הוא כח שבתוך הקליפה כן החסידי' הם פרי בריאות העולם והרשעי' הם כמו קליפו' וכאשר נראה כוונת הזורע להצמיח החטה לבדה אבל כח הצמח יוציא עם החטה באשה ועם השושנה מיני קוצים · כך כוונת הבורא לברוא חסידי' אבל כח הבריאה יוציא עם החסידי' רשעי' עכ"ל · נמצא בשנופלי' הרשעי' אז התוך נאכל והקליפה נזרקת שהוא תכלי' הבריאה ואז התוך נשאר נקי בלי סיג ותערובת קליפה כולו קודש לידו"ד · ואז נודע אמתת שם ידו"ד ונשגב ידו"ד לבדו · כי ידו"ד פירושו נאמן כמו שפירשו' ועניין נאמן פירושו נצחיי כי הנצחיו' אשר לא תמוט והו אמיתיי' ובהדבק עמו ית' הראוים לנצחיו' אז נודע יד"וד :

נחזור לעניינינו הרי מבואר התורה וישרא' מקושרי' בהקב"ה בשם ידו"ד שהם ג' עקרי' מציאת השם · ותורה מהשמי' · ושכר ועונש · ועתה נבוא לתשלום ביאור המאמר מהזוהר · ועד הנה פי' על ענין הראשון מציאת השם ית' שהוא מפורסם שמו ידוד · אשר ג"כ יש להם דבקות בשם זה התורה והישראל · וכמ"ש למעלה שלש על שלש שלש ר"ל שם המפורסם במציאת השם · בו מקושרי התורה וישראל · והשם המפורסם בתורה בו מקושר השי' כביכול וישרא' והשם המפורסם בישראל בו מקושר השי' כביכול והתורה

עתה נפרש השם המפורסם בתורה ·

בית חכמה זהו תרי"ג כראית' בסוף מסכת מכות דרש ר' שמלאי תרי"ג מצות נאמרו לו למשה שס"ה כמנין ימות החמה ורמ"ח כנגד איבריו של אדם אמ' רב המנונ' מאי קרא תורה צוה לנו משה מורש' תור"ה בגימטרי' הכי הוי תורה תרי"א הוה אנכי ולא יהיה לך מפי גבורה שמענום ע"כ: אמר במאמר הזוהר הנ"ל אורייתא הכי נמי סתים וגליא · לא בא לאשמועינן התורה היא נגלה ונסתר כי דבר זה נודע אפי' להמון עם ובודאי זה המאמר הקדוש הכולל כמה ענייני' בא לאשמיענן חידוש ·

ואתם בני יצ"ו שמעו אלו דעו בני יצ"ו התרי"ג מצות אשר נצטוינו עליה' בעולם המעשה היום לעשות' ולמחר לקבל שכרם אין השכר והעונש הסכמיי רק הוא טבעי' רוחניי נמשך בעצם כהא דתנן שכר מצוה מצוה שכר עבירה עבירה כי שכר מצוה גשמיית שפועל זהו בעצמו שכרו דהיינו רוחניית המצוה הזו כענין שכתבתי למעלה · שכל התוארי' והתיבות שנזכרו בתורה · שורש ועצמיות אלו התיבות הוא לשון קודש ר"ל שהשם למעלה הוא בקדושה באמת רק בהשתלשלו' נמשך שנקרא כן הגשמיו' בהשאלה · כן בפעולת המצות אין לך אפי' מצוה קלה שאין לה שורש גדול מלמעלה וזה השורש הוא בעצמו השכר ששם נדבק נשמתו · וכן להיפך בענין עבירה בר מינן כאשר רמזו חכמי המשנה ואי אתה בא לידי עבירה כי בעל העבירה נופל ביד העבירה שהיא הקליפה שורש העבירה בר מינן וז"ל הרקנאטי ריש פ' בחקותי אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו' דע כי הברכו' והקללו' הכתובו' בתורה אינם על צד הגמול והעונש לבד רק הם טבעיו' ממש כדמיון הזורע שקוצר שנאמר עובד אדמתו ישבע לחם והיהפך ההפך כי השם הנכבד יתברך ויתעלה הנקרא בא"ד אליו יבאו כל מיני שפע ואצילות מרום מעלה דרך השם הגדול יתעלה ובו יתחברו הנחלי' הנמשכי' מי"ג מעלו' הכתר ומל"ב נתיבו' החכמה ומחמשים שערי בינה ומע"ב גשרי' אשר במים העליוני' הנקראי' מימי החסד ומן מ"ב מיני אש להבה מן הגבורה ומן ע' ענפי' שיש לקו האמצעי כלם באי' ומתגלגלי' דרך נצח והוד ומתחברי' בסוד ומשם באורה היא כנסת ישראל ובהיות כל אלו המשכו' שבו אז ה' אחד ושמו אחד יחוד שלם וכל העולם כלו מתברך משם וכל היצורי' למיניהם מלאים כל טוב כי צנורו' הדין מתמעטי' וצינורו' החסד מתרבי' בסבת החסידי' והצדיקי' שבישראל שמהן מתפרנס הלב והלב מפרנסן כענין שנ' גמלתהו טוב ולא רע כל ימי חייה ר"ל בעוד שהיא יונקת בעולם החיים · והו ענין כי כל הברכו' שבתורה הם טבעיו' אמנם כשבני אדם חוטאי' אז מתמעטי' צנורו' החסד ומתרבין צנורות הדין ואז העול' כולו בצער ובחסרון וקשה מכולן כשמסתתמין צינורו' העליונו' לגמרי ונמשכות מצנורו' החצונות כחות רעו' ומים הרעי' אז הוא חורבן ארצו ועקירתן וגליות קשות וזהו ענין התוכחו' הכתובו' בתורה עכ"ל · וכפר' תצוה האריך ז"ל ואל יעלה בדעתך כי העונשי' הכתובי' בתורה הם כמו המעניש את האדם על עברו' על מצות המלך לא כן רק הן דבר טבעי ממש כי המבטל ממצות התורה אותו הטוב שהיה נשפע בסבת עשייתה הוא נמנע כדמיון מי שאינו זורע שדהו שאינו קוצר וכמי שאינו לובש בגדי' שגופו מתקרר · וכמו שטבע האש לחמם וטבע המים להרטיב והלחם להשביע כך טבע כל מצוה ומצוה לעשות אות' הטובו' שנאמרו בה או אותן העונשי' שנאמרו בבטול' ולא כל העבירו' שוות יש עבירות נוגעו' בהיכל פגימי' כגון ע"ז ג"ע ש"ד וכיוצא בהן · ויש עבירו' נוגעו' חוץ להיכל כגון אכילת דברי' טמאי' ולכן נקראי' צדיקי' על היותם מעמידי' הדברי' על מתכונת' · ספר הזוהר פתח ר"ש ואמר עת לעשות לה' הפרו תורתך מאי עת לעשות לה' משום דהפרו תורתך מאי הפרו תורה דלעי' דאיהי מתבטלא אי לא אתעביד כתקונא שכא דא רבי יודא אמר עת לעשות לה' בנין לאתתקנא ולשכללא כלא · זהו שאח"ל כל המקיים מצותי מעל' אני עליו כאלו עשאני הה"ד עת לעשות לה' לעשות ממש וע"כ נקראי' החסידים אנשי מעשה וההפך כי את מקדש ה' טמא · זהו מאמר' ז"ל היה לך לעורי' · ואמרו עוד ואולם חי אני אמר רבא החייתני ברבריך זה סוד ישמעאל בני ברכני וסוד נגע לו בראשו והודיעו כי בברכת ר' ישמעא' נמשך שמן הטוב מן האין וזהו אל תהי ברכת הריוט קלה בעיניך כי ברית כרות' לשפתים · ואחרי שנדע כי יש כח בידינו לתקן עליוני' ותחתוני' ולקדש שם שמים למעלה או להטיל מום בקדשי שמים ועד היכן מגיע טהרתינו או טומאתינו יש לנו לברר הדרך שבו נדבק בשם המיוחד כמד"א ובו תדבק כי בטהר אדם אבריו ומעמידם על כוונת הבריאה אז מוסף דוגמת אותו האבר מלמעלה ודבוק בשי' כד"א דמות כמראה אדם עליו מלמעלה הוק ותשכח אבר מחזיק אבר ואחרי שבידינו הכחות הללו לחזוק הספירו' במתכונת המחשבה הטהורה והכל לפי רוב המעשה נתן השי' לנו מרוב אהבתו לבני אוהביו אנשי אמנתו סוד צורת הי' ספירות בתורתו והוסיף לנו ביאור כי כל ספירה יש לה תקון צורה ודרך חבור ותשוקה עם ספירה הסמוכה לה עד שיתחברו כולן כאחת ועשו' צורה אחת ולפי עומק ההשגה הזאת נתנה לנו כל התורה כלה שלימה מבראשי' עד לעיני כל ישראל והנה כל אותיות התורה בצורותיהן ובחבורן ובפירודן ובאותיות עקומות יתירות וחסירות גדולות וקטנות פתוחות וסתומו' הם צורת י' ספירות והפסקו' והפרשיו' הם דוגמת בנין כמו שיש באדם קשרי יד ורגל ופרקי' וכ"כ דמותו זה והנה כל המקיים מצוה ידועה כביכול משפיע עליה כח למעלה בצורה העליונה דרך צנורות המחשבה אל אותו החלק ואז יתברכו העליוני' בסבת התחתוני' והשם הגדול מתברך ומתרבה בשפע ורבוי מעמקי האין עד שמתעטר ומתעלה בסבת העובדי' מאהבה עליה נאמר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר כלומר בסבתך אקבל רבוי ותוספו' השפעה מהמקור · ובמדרש ילמדנו רבינו אמרו רבותינו אמר הקב"ה אני מתקדש בכם שנ' כי בראותו ילדיו וכן הוא אומר ישראל אשר בך אתפאר ואתם מתקדשי' בי שנ' והייתם קדושי' עכ"ל הקרנא ט: לשלימות ביאור ענין הנחמד הזה אעתיק מספר עבודת הקודש פ"ח מחלק העבודה · כבר הודענו במה שקדם והוא האמת כי מטבע העבודה שהוא היחוד לפתוח המקור ולהמשיך הברכה מראש המחשבה עד סופה ומשם מתפשטת אל התחתוני' הגורמי' זה ביחודם

ובמדרשו

בית חכמה

ובמדרשו של רשבי׳ ע״ה אמרו וארוממנהו בבלא לאכללא מאן דידע לייחרא שמא קדישא דהא הוא פולחנא דהקב״ה ועוד שם כתיב קרוב ה׳ לכל קוראיו וגו׳ מאי באמת כמה דאוקימנ׳ תתן אמת ליעקב דידע לייחדא שמא קדישא כדקא יאות ודא פולחנא דשמא קדישא ומאן דידע לייחדא שמא קדישא אוקים בעלמא יחידא דכתיב ומי כעמך בישראל גוי א׳ בארץ וע״ד אוקמוה כל כהן דלא ידע לייחדא שמא קדישא כדקא יאות לא פולחני׳ פולחנא דהא כלא בידי׳ תליא פולחנא עילאה פולחנ׳ תתאה ובעי לזכאה לבא ורעותא בגין דיתברכון עלאין ותתאין · וענין זה נכפל במדרשו של רשבי׳ ע״ה בהרבה מקומות והכונה בכל זה להשרישנו במה שכבר כפלנוהו הרבה פעמי׳ והוא כי עסק התורה וקיום מצותיה ימשיכו האור ושפע הברכה ממקור ההויה אל עליוני׳ ותחתוני׳ וזה סבת כל הטובו׳ באלה החיים כי טבעם יחייב זה כי התורה הוא השם הגדול ממש ובמדרשו של רשבי׳ ע״ה אוליפנ׳ דהקב״ה תורה אקרי ואין מים אלא תורה ואין תורה אלא קב״ה ע״כ · והשם הגדול מקור כל הטובות והצלחות כי הוא הטוב הגמור בעצמו וראוי א״כ שהתורה שנחקקה ממנו שימשך אליה כל הטוב ההוא כי בזה העיד על מקורה והוא שרמז דהמע״ה באמרו עדו׳ ה׳ נאמנה והזוכה בה זוכה בכל עושרה ואושר בשם הגדול ממש וכמ״ש בפב״ג מהחלק הראשון בזה הספ׳ יעויין משם כי הוא פלא ולפי שזה כן תיו כל הטובו׳ וההצלחו׳ נמשכות אליה ומחויבו׳ ממנה כי כן יסד המלך בטבעה כי כן חויב לה כפי המקור אשר חוצבה ממנו כי טבע המקור ראוי שימצא במה שנחצב ממנו וכמ״ש בפרק ההוא בס״ד ובזה נעמוד בנקל על הברכו׳ הבאו׳ בתורה להולכי׳ בתורת ה׳ והסוד הנעלם בזה כי כל הטובו׳ ההם אינם כדרך ייעוד המלך המייעד לעבדיו לשלם להם שכר פעולת׳ ולתת להם כך וכך חלף עבודתם לפי שהטוב הבא ע״ד ייעו׳ יורה שאינו נמשך אל העבודה ואינו מחויב בטבעה וזה פגם וחסרון גדול בחק העבודה מש״כ כשהטוב נמשך אל העבודה ומתחייב בטבעה כי זה יורה על שבח וכבוד במעלת עבודה ההיא והנעבד בה ולפי שתורתנו נבדלת במעלה עליונה לאין שיעור מכל תורה ודת כי לזה נקראת תורת ה׳ ועבודתינו לאלהינו עבודה אמיתית נבחרת מכל עבודה לזה ראתה החכמה העליונ׳ להטביעה ולחקקה באופן ימשכו אליה כל הטובו׳ וההצלחו׳ ויתחייבו ממנה חיוב גמור והאות והמופת ע״ז כי הקול הגדול ההוא אשר לא יסף ונכללו בו כל הדברי׳ העתידי׳ להתחדש בכל דור ודור כמו שיתבאר פכ״ג חלק ג׳ בס״ד באו בו השכר והעונש על כל דבר ודבר ולא באו עי׳ הסבר כ״א להודיע כי השכר ההוא נמשך ומתחייב מהמצוה ההיא ובמדרשו של הרשבי׳ ע״ה וכן כל מלה ומלה דהויא מליא בכל אינון טעמין וכל אינון מלין גזרינן אגרין ועונשי׳ רזין וסתרי׳ כאסקופא דא · ולזה כל הטובות וההצלחות הבאות בתורה לשומריה אינן אלא דרך הגדה והסיפור כלומר כי מעשיית התורה הזאת וקיום מצותיה ימשכו ויתחייבו כל הטובות ההם בהכרח וזה כי אחר שהם המפתח האמיתי והנכון לפתוח בהם מקור כל הטובו׳ והאושר לפי שנחקקו מהמקור ההוא והושם זה בטבעם ובפתיחת המקור ההוא בהכרח יאצל וימשך שפע האור והברכה מראש המחשבה שהוא המקור עד סופה ובהגיעה שם הנה בהכרח תתפשט משם אל התחתוני׳ העובדים כי טבע העבוד׳ יחייב כן וכבר כתבתי כי האצילו׳ הקדוש הוא הכלי להריק השפע והברכה לעול׳ וזולתו א״א בשום פנים כ״א על פיו ורצונו יתברכו כל העולמו׳ והעבוד׳ הראויה תתחייב זה כי בעלות׳ בכונה הראויה יתעורר השפע לקראתה: ובמדרשו של רשבי׳ ע״ה אמרו בזה הלשון כשמן הטוב על הראש מאן שמן הטוב דא משח רבות׳ קודשא דנגיד ונפיק מעתיקא קדישא דישתכח בההוא נהר עלאה דינקא לבנין לאדלקא בוסינין והההוא משח נגיד ברישא דמלכא ומרישא ליקירי דדקנא קדישא ומתמן נגיד לכל אינון לבושי יקר דמלכא אתלבש בהו הה״ד שיורד ע״פ מדותיו · ע״פ מדותיו ממש ואנון כתרי מלכא דשמי׳ אשתכח בהו · ת״ח כל נגידו וכל חידו דעלמא לא נחית לברכא אלא על ידא דאינון כתרין קדישין דאינון שמא דמלכא קדישא ובגינא כך שיורד על פי מדותיו ע״פ מדותיו ודאי כד״א על פי אהרן ובניו וגו׳ כך ע״פ מדותיו יורד ונגיד לכולהו עלמין לאשתכחא ברכן לכולא ות״ח האי שמן טוב לא זמין עד ההוא זמנא דפולחנ׳ דלתתא חורה סליק ואתערען דא בדא הה״ד שמן וקטורת ישמח לב שמן לעיל׳ וקטורת לתתא כדין ההוא חדוות׳ דכלא ע״כ · הנה בארו כל מה שהיינו צריכי׳ אליו ואמרו שמן וקטורת ישמח לב ההוא לב השמי׳ והוא שכתו׳ בו ויאמר ה׳ אל לבו · והשמן היורד מהמקור על הראש והקטורת סוד העבודה היעול׳ מלמטה נקראי׳ ונאספי׳ שם ומשמחים הלב ההוא ומשם תתפשט השמחה והאור לכל התחתוני׳ ולולי שבא לשם תחילה א״א להתחתוני׳ לאכול בטובה כי משם תיזדמן הפרנסה לכל העולמות בסוד עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו ואמרו במדרשו של רשבי׳ ע״ה מאן עדנו עדנו דצדיק דא מטרונית׳ דאתקרי עדנו דצדיק ובגיני כך כולהו מחכאן להאי עדנו כולהו תתאי׳ מאתר דא אתזנו ורזא דא אוקימנ׳ עיני כל אליך ישברו ואת׳ נותן להם את אכלם בעתו כמא דאוקימנא ת״ח בשעת׳ דהאי כ״ל מבסם לעת״ו וכדין נתברך מיניה כלהו עלמין בחדו כלהו עלמין בברכאן כדין שלמא אשתכח בעלאי ותתאי ע״כ · ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה א״ר רחמאי אלמלא צדיקים וחסידי׳ שבישראל שמרימין אותו על כל העולם בזכיותיהן ומהם מתפרנס הלב והלב מפרנסן ע״כ · וכבר כתבתי זה והגרם הגדול לזה הוא עסק התורה וקיום המצו׳ ולפי היות זה כן באו הברכו׳ והטובו׳ כולן בתורה דרך הגדה וסיפור אינו דרך יעוד כלל כמ״ש והוא כמגלה ואומר כי בעשותינו התורה והמצו׳ ימשך ויתחייב מהם זה הטוב בהכרח כי זה טבע העבודה ואחר שזה כן ואין בו שום ספק אין לשאול למה כמו שיעד לנו הטו׳ הגשמי לא יעד הטוב הרוחני או למה אחר שלא תזכור היעו׳ הרוחני שהוא עקר השכר למה תזכור היעוד הגשמי שהוא אינו עקר השכר · כי לא בא לייעד כלל אלא לגלות ולהגיד הנמשך והמתחייב בהכרח מטבע העבודה ושכל הטובו׳ וההצלחו׳ נמשכות אחר המצות בטבע אלהי שהטביע בהם ודרך תגלוי והגדה הזאת באר באמרו אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם · אם בחקותי תלכו הוא עסק התורה ואת מצותי תשמרו הוא קיום מצותיה ועשית׳ אותם הוא תיקון העליון תקון הכבוד שנתקן בעסק התור׳ וקיום המצות שהו׳ הדרך לתקן התקון ההוא ואחר באר הנמשך והמתחייב מזה אמר ונתתי גשמיכם בעתם ושאר הטובו׳ מהשלו׳ והנצחון האויב והפרו׳ והרבו׳ אותנו ואמרו במדרשו של רשבי׳ ע״ה ועשיתם אותם כתיב ואי אתון תשתדלון למעביד לון לאתקנא שמא קדישא כדקא יאות כל אינון ברכאן דלעילא ישתכחו גביכו בתקוניהון כדקא יאות ונתתי גשמיכם וגו׳ כל חד וחד חילא דידי׳ עלייכו ומאן אינון ההוא תקונא דעבדתון דאיהו שמא קדישא · כתיב ושמרו דרך ה׳ לעשות צדקה ומשפט וכי כיון דכתיב ושמרו דרך ה׳ מאי לעשות צדקה ומשפט אלא מאן דנטר אורחא דאורייתא כביכול הוא עושה צדקה ומשפט דא קב״ה ע״כ · והרב המקובל רבי יוסף בן גיקטיליא ז״ל כתב בספר שערי אורה במדת בינה בזה הלשון דע והאמן כי ספירת בינה וספירת מלכות שתיהן מכוונת זו אצל זו וכשמדת מלכות מתוקנת בתקון ישראל בקיום התורה ומצות אז ספירת בינה תופיע להריק כל מיני שפע וברכה דרך הצנורו׳ עד שספי׳ מלכות מתברכה ומתמלאת ואז נמצאי׳ כל בני עולם בהשקט בשלוה והברכה משתלחת בכל מיני המזונות ונמצאת הברכה רבקה לארץ וזהו סוד סדר כל הברכו׳ אם בחקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה וכל הפרשה ע״כ · והוא מ״ש כי תקון הכבוד הוא בקיום התורה והמצות ואליהם ימשכו כל הטובו׳ ההם הנמשכי׳ מן התקון ההוא ואין זה הטוב בא דרך יעוד כי הדבר הנמשך אשר מטבע איזה דבר להמשיכו והוא תלוי בו אין מקו׳ וצורך ליעוד אליו לא לגלות דרך הגדה וספור שזה נמשך ומתחייב מן הדבר ההוא בטבע כמו שהוא הענין בקיום התורה והמצות שהם המפתח העצמי על מקור הטובו׳ כולם כי הם תלוים בהם ובהכרח ימשכו בפתיחה ההיא שהוא הקיום ואלו לא היתה זאת הפליאה בטבע קיום המצות היינו אומרים בהכרח שמאחר שאין שום יחס בין קיום המצוות בין הטובות ההם ולא ימשכו עליהם בטבע ועם זה אנו רואי׳ שהטובו׳

שהטובו׳ ההם הלים על שומרי התורה נאמר שזה אמנם היה בשביל שיער בהם והוא נאמן בבריתו וקיים במאמרו ולא שטבע קיום
התורה והמצות חייב כן מאחר שירענו באמונ׳ שמטבע קיום התורה והמצו׳ שימשכו אליהם כל הטובו׳ ההם נאמר שמרה שבא
בתורה עניינם הוא הגדה וספור וגלוי ענין כי מה שמרבו להמשך ולבא בטבע היעוד בו מיוחר ואין צורך בו׳ ומזה נרע כמה
טובה גורמי המטיבי׳ ומישרי ארחותם וכמה רעה המקלקלי׳ והמעוותי׳ אותם ושלמה המע״ה רמז כל מה שאמרנו באמרו עובד אדמתו
ישבע לחם ומרדף רקים ישבע ריש׳ כי הנה בעל השרה מזבלה ומעררה וזורעה ונשם יגדל ויצמיח והאדמה בטבעה תוציא
תבואתה והעובד ישבע לחם כי זה ימשך ויתחייב בטבע בעבודתו מוביר׳ ואינה עוברה זה ודאי ישבע ריש כי מה יאכל כי הוא לא הכין
אדמתו ולא תקנה והוא אמרו ומרדף ריקים ישבע ריש׳ וסוד הכתו׳ בנמשל הודיענו בחכמתו כי עובד אדמת העליונ׳ סוד ה׳
אחרונה ונקראת כן לפי שנאצלה מאדם העליון והוא התקון בעסק התורה והמצות כמשל הזריעה אל השדה אחר הזבול והעדור שהוא
משל אל הכוונה הראוי׳ בעבודה׳ ובמדרשו של רשבי׳ ע״ה רבי אליעזר פתח גן נעול אחותי כלה וגו׳ גן נעול דא כנסת
ישראל שהיא גן נעול דא״ר אלעזר מה הגן הזה צריך אדם לעדור ולהשקות ולחפור כך כי׳ הה״ד כי כרם ה׳ צבאות וגו׳ וכתי׳ ויעזקהו
ויסקלהו ע״כ׳ ובהיותה מתוקנת ע״ז והדרך אז משקיף המאור העליון ומוריד גשם האור והברכה על האדמה הזאת והיא תתן
את יבולה׳ והעובד יאכל בטובה כי כל הטוב ההוא ימשך ויתחייב בטבע בעבודתו וזה סוד אם בחקותי תלכו וגו׳ ועשיתם
אתם ונתתי גשמיכם בעתם וגו׳ וכמ״ש למעלה׳ ומרדף רקי׳ שלא השלים התקון העליון והבור רק אין בו מים ודאי ישבע ריש כי התקון
הכבוד שהוא עסק התורה וקיום המצות סבת כל הטובו׳ והברכו׳ ובזולתו אין טובה וברכה באה לעול׳ והא בהא תליא׳ והנביא ישעי׳
ע״ה אמר בנבואה רומז לזה הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק תפתח ארץ ויפרו ישע וצדקה תצמיח יחד אני ה׳ בראתיו׳ וסוד
הכתו׳ הרעיפו שמי׳ עשו באופן שיקבלו השמי׳ העליוני׳ בסוד ואתה תשמע השמי׳ שפע האור והברכה ממעל מהמקור העליון ושחקים
מקבלי׳ מן השמי׳ יזלו צדק ובחגיג׳ פ׳ אין דורשין שחקים רחים טוחנו׳ מן לצדיקי׳ והם צדיק וצדק שהם נקראי׳ צדיקי׳ והוא סוד
השחקי׳ והם למודי ה׳ יכין ובועז שוקיו עמודי שש משפיעי׳ האור שמקבלי׳ מן השמי׳ על צדיק חי העולמי׳ ועל צדק סוד מלכות בית
דוד ובהגיע שם משם יתפשט אל התחתוני׳ והוא אמרו תפתח ארץ ויפרו ישע ובאמרו וצדקה תצמיח יחד רמז הגורם לכל הטוב הזה
הבא מלמעלה למטה אמר כי היא בסבת התקון שמתקני׳ עבריה׳ בעסק התורה וקיום המצות בסוד וצדקה תהיה לנו וגו׳ אמר כי הצדקה
שהוא הזכו׳ בתקון ההוא תצמיח יחד האור והשפע בעליוני׳ והטובה והישע בתחתוני׳ וזה אמרו יחד אני ה׳ בראתיו כלומ׳ תקנתי וסדרתי
התקון ההוא והמתקן באופן ימשך ויתחייב כל זה ממנו בטבע ואדק הנביאי׳ ע״ה רמז כל זה באמרו אין כאל ישרון רכב שמים בעזרך
ובגאותו שחקי׳ ובבראשי׳ רבה פר׳ ע״ה אין כאל ומי כאל ישרון הנאי׳ והמשובחי׳ שבך כלומר כי המשלימי׳ הכוונה בתקון העליון בעבודת׳
שהוא היחוד הם כאל בסוד ויקרא לו אל אלקי׳ ישראל׳ ובמגלה פ׳ הקורא ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל אלקי ישראל׳ ובב״ר
אמר אתה אלוה בתחתוני׳ ואני אלוה בעליוני׳׳ ובאר זה באמרו רוכב שמים בעזרך והוא סוד היחוד שגורמי׳ בעבודתם והוא העזר
הרמוז באמרו בעזרך וזהו התקון העליון שהוא תקון הכבוד והיא הגאוה שמתגאה על ידם בסוד תנו עוז לאלקים על ישראל גאותו
ע״י ישראל למטה הוא מתגאה למעלה ובאמרו שחקים רמז כי הנמשך והמתחייב מהעזר והגאוה שגורמי׳ העובדי׳ שפותח להם המקום
העליון ומשפיע על השמים וכהם מקבלי׳ השחקי׳ הטוחני׳ מן לצדיקי׳ כלומר שמתקן להם יכין ובועז סוד השחקים ומשפיע מהם כל
הטובו׳ והברכו׳ שמקבלי׳ מלמעלה כי זה מחוייב מטבע העבודה׳ והוא מה שרצינו להוכיח בזה הפרק עכ״ל ספר עבודת
הקודש׳ והעתקתי כל הפרק כי הרבה תועליו׳ יוצאות מזה הפרק לענין שאני עוסק בו׳ זולת הרבה מילי מעלייתות היוצאו׳
מהענייני׳ שיבאו לקמן בעזרת השי׳:

נחזור לענין׳ הרי מבואר במו שהתורה בשרשה כולה שמותיו ית׳ בסוד לשון הקודש שפי׳ למעלה ונשתלשלה זה לעמת
זה ונתגשמה כן מעשי המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם חיי הנשמות ס׳ רבוא נשמות ישראל מס׳ אותיות
התורה׳ כי משפט אחד להתורה ולהאדם המקיימה׳ כי התורה נתגשמה ובעילוי מעלות יותר ויותר היו התיבו׳ מאירות׳ כן
האדם אם לא חטא לא היה חומרו רק שכלי ומלאה הארץ דעה אף הארציות שבו׳ ועתה לא נשאר בו משכיל רק
הלב כענין שפי׳ במקום אחר הרמז האדם יראה לעיני׳ וה׳ יראה ללבב שכשהלך אדם הראשון אחר מראות עיניו כמ״ש נחמד
למראה׳ ה׳ לא יראה בו רק הלב׳ ואלו לא חטא האדם ונשאר בג״ע לעבדה ולשמרה ודרז״ל מ״ע ול״ת היה מקיים׳ בבחינ׳ אחרת
יותר רוחניי כמ״ש הפרדס בשער הנשמה ע״ש׳ והאדם והתורה עולי׳ בקנה אחד׳ (סימנך זאת תורת האדם) רמ״ח איברי׳ ושס״ה
גידי׳ נגד תרי״ג מצות׳ וס׳ רבוא נשמות ס׳ רבוא אותיות והנה בחינת לעבדה ולשמרה מ״ע ול״ת נתגשמו אבל מ״מ יוצאי׳ ממקור הקדושה
זה לעומת זה כי שכר המצוה הגשמיי׳ היא הרוחניי׳ של מצוה וזהו ענין שאמרו אדם מקדש עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה
הרבה׳ למשל ציצית עתה שאנו בגשמיות הם אלו החוטים דברים גשמיים מ״מ במעלות הסולם עולים למעלת מעלה עד
ראש המעלות אשר שם ציצי׳ הם דברי׳ עליוני׳ עין לא ראתה אלקים זולתיך׳ וכן כל המצות׳ וזהו שכר מצוה היא המצוה בעצמה
דהיינו השורש כי השכר אינו הסכמיי רק טבעי כמו שהארכתי לעיל׳ וזהו מצוה גוררת מצוה׳ וכן בעבירה עונשה העבירה בעצמה
דהיינו שרשה בקליפה בר מינן שהרי הנגלה והנסתר בתלמוד ובמעשה הכל א׳ מיוחד בסוד לשון קודש׳ ואף הגשמיו׳ החול׳ הוא חולין
שנעשה על טהרת הקודש׳ ובזה יתבאר ענין נגלה ונסתר של כל התורה כלה׳ הנה העולם סוברים דהנסתר הוא ענין אחר מהנגלה׳
וזה אינו רק הוא ההוא שהנסתר נתעבה ונתגשם וזהו גילויו וכמאמר הפסוק תפוחי זהב במשכיו׳ כסף דבר דבר על אופניו
ר״ל כמו שנתקרב הכסף לזהב רק שהוא מדריגה פחותה ממנו כן הנגלה בערך הנסתר׳ ובזה יובן המאמר רז״ל במסכת סוכה
אמרו עליו על ריב״ז שלא הניח מקרא משנה כו׳ עד דבר גדול ודבר קטן׳ דבר גדול מעש׳ מרכבה דבר קטן הויות דאביי
ורבא׳ ותימ׳ כי זהו חיינו ואורך ימינו ויתר ויסוד שהכל תלוי בו יקראהו דבר קטן ובעל עין יעקב הביא דעת הריטב״א והרשב״א ע״ש
ולפי דרכי יתבן הענין היטב׳ כי הנה ההויות ופלפולים מעמידי׳ דיני התלמוד שהם פי׳ על תורה שבכתב על בוריין׳ להבין את מעשי
המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אשר פי׳ זה הפסוק הוא כך שהחיו׳ הרוחניו׳ הוא בהם ממש הוא הדבר אשר דברתי שמצות
הגשמיות שכרה רוחניית הנצחיית והיא היא היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם ממש כי השכר אינו הסכמיי רק המצוה ממש כרפי׳
מקדש מעט מלמטה מקדשי׳ מלמעלה הרבה׳ כמו הכוכב הנראה למטה קטן מאוד׳ כן בחינת המעשה היום לעשותם הוא דבר
קטן׳ אמנם שרשם למעלה במרכבה הוא דבר גדול ונצחיי׳ והדבר קטן הוא ממש דבר הגדול׳ כמו גרעין החטה
שצומח ממנה שבולת הרי מבואר שתורה שבע״פ שהיא הנגלה אשר יעשה האדם היא בעצמה הנסתר סוד תורה שבכתב כול׳ שמורתינו
מעשה מרכבה׳ וזהו ענין שני מאורו׳ הגדולי׳ את מאור הגדול ואת מאור הקטן׳ כבר כתבו חכמי האמת שסוד חמה ולבנה
הוא סוד תורה שבכתב ותורה שבע״פ׳ והנה עתה בעת הגשמיות הם מאור גדול ומאור קטן כנזכר לעי׳ דבר גדול ודבר קטן
אמנם ברוחניי׳ בשרשם הם שני מאורו׳ גדולי׳ משתמשי׳ בכתר תורה א׳׳ וזהו הענין שמרומז כל תורה שבע״פ בתורה שבכתב
כמו מנלן ומנא ה״מ כו׳׳ ומזה יובן הנה ותורה אור כתיב כי היא מאירה מכבודו׳ ובמדרש רבה פר׳ בראשי׳ א״ר סימון ה׳

פעמים

בית חכמה

פעמי' אור כתיב כי נגד ה' חומשי תורה כו' ע"ש · ובמסכת סנהדרין פ' זה בורר במחשכים הושיבני כמתי עולם א"ר ירמי' זה תלמודא של בבלי · ולפום ריהטא מאור תמוהה · כי הוא אור ומאיר עינינו · וגם התורה היא חיינו ואורך ימינו וקורא אותה מתי עולם · גם המדרש דר' סימון שמפרש האור המוכר בריש התורה על ה' חומשי תורה · וכתיב שם דיבדל שגנזו הקב"ה איך שייך גניזה · אלא הענין הכל א' והיא היא סיבת גניזת אור האדם דהיינו כתנו' אור באל"ף שהארכתי במקום אחר · הוא גניזת אור תורה · והפשוטו ודרש ר' סימן הכל אחד · מבואר מהנזכר למעלה שהתורה בעצמ' לשון קודש סוד כולה שמותיו ומעשה התורה לעבדה ולשמרה היה הכל מעשה מרכבה · ואז התורה כולה אור בהיר רק כשנתגשם האדם וסילק האור סוד כתנות אור באל"ף רק כתנות עור בעין שהוא עיור · ונסתלק עץ חיים וגרם מיתה כן נתגשמה התורה לעבדה ולשמרה מעשה מצוות הגשמיי' · ומ"מ תפוחי זהב כו' · לכך תמצא בתורה סוד ורמז כמו שנתנו דרשי רשומות סי' פרד"ס ר"ת פשט דרוש רמז סוד · וסוד הוא האור הגנוז הנסתר עתה ממנו · לסבת הסתלקות אור כתנות אור · והוא עצם הלשון קודש ורמז הוא מעשי מצות הגשמיי' מאחר שמ"מ היא היא כרפי' · רמוז תורה שבע"פ בתורה שבכתב כגון כל מנלן ומנא ה"מ · וליכא מידי דלא יהי' רמוז בתורה באר היטב רק שנתחשך השכל מה שהיה ראוי להיות ומלאה הארץ דעה אינו רק הלב לדעת' ואינה מובנת התורה שבכתב רק אחר היגיעה הגדולה וכמ"ש רז"ל אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממי' עליה שנ' זאת התורה אדם כי ימות באוהל · ולזה צריכה תורה שבכתב ביאור ופי' דהיינו התלמוד שאלולי כן היה מבואר בעצמה · כמו שעינינו רואו' בדור אחר דור · שלהקדמוני' שהיה להם שכל בהיר היו מביני' בלתי פי' ואח"כ פי' על פי' הכל לפי חשכת השכל · אח"כ לא היו מביני' דבר עמוק בלי פירוש · ע"כ אלו לא חטא אדם והיה שכל בהיר היה מבין תורה שבכתב ומתוך הבנה זו היה יודע הכל ולא היה צריך לתורה שבע"פ · רק מכח שחטא וסילק האור והביא מיתה לעולם · הוצרך לייגע ולהיות לו תורה שבע"פ שהוא הפי' ולהמית עצמו עליה · עד שהוצרכה תורה שבע"פ להיות נכתבת · ואז מבואר במחשכי' הושבני כמתי עולם זהו תלמוד בבלי · ר"ל החשך והמיתה שהביא לעולם גרם לזה · ואלו היה ב"ה קיים והיה האור הולך ונובר בלעתיד אז היה ותורה אור ומשמח את הלב ולא חשך וממית עצמו עליה · זהו סוד שני מאורו' · וכבר כתב בספר קול בוכים מאורו' אותיו' אור מות · וזהו במחשכים הושיבני כמתי עולם · שנעשה מות מן מאורות · ואותיו' אור מן מאורו' חשך ולא אור · גם היה ראוי להיות · תורה אחת ויעתה שני תורות · וזהו ענין דברי' שבכת' א"א רשאי לאומרם בע"פ ודברים שבע"פ א"א רשאי לאומרם בכתב · הענין ע"ד ראית' בפ' הבונ' בהנך מילי מעלייתא דדרשו הדרדקי באלפ"א בית"א · ואמרו ס"ע סימני' עשה פירושי' בסדר שמועו' כדי שלא תשכח כו' · והנה תורה שבע"פ ארוכה מארץ מדה ומי יוכל לזכרה אמנם הרמזי' כולם הם בתורה שבכתב ומי שמבינ' על בוריה הוא זוכר הכל כי על הכל יש סי' בה · ותורה שבכתב אין לאומרה בע"פ · כי יש כמה רמזי' בחסירו' ויתירו' ותורה שבע"פ אין לכותבה כי העיקר הוא להיות זוכר את הכל · ועל שבכתב מרומז עשה סימני' · ומפני חטאינו נתחשכנו עד שנחרב הבית ונתוסף ביותר החשך עד שהוצרכו להלמוד בבלי ולהיותו נכתב וזהו ענין אור הגנוז בה' חומשי תורה שהם סוד כרפ"ל · ומשתמשי' ברמז · וגם זה בקושי גדול איש איש לפי מדרגתו ואחר שימית עצמו על ד"ת · ורמז גדול נזכר אצל מרע"ה וירא ה' כי סר לראות · מרע"ה ראה היטב והוא סוד אספלקריא המאירה · כי קרן אור פניו פני משה כפני חמה שהוא ותורה אור · וכשנתן לו השי' התורה שבכתב לא היה חשך לפניו רק שכל בהיר מלא דעה והבין מעצמו תורת שבע"פ · וזהו ס"ר לראות ר"ת סוד רמז · וזהו ענין מדרשם ז"ל ויתן אל משה ככלתו כללי' מסר לו · והבין מעצמו תורה שבע"פ כמו שהארכתי במקום אחר בענין משה בושית אשר לקח סוד תורה שבע"פ שהוא סוד כלת משה הנרמז ג"כ בתיבת ככלתו ככלה שלו יתבאר לקמן בעזה' בארוכה · ובמדרש רבה סוף פר' כי תשא כתב לך התחילו מלאכי השרת אומרי' לפני הקב"ה רבש"ע אתה נותן רשות למשה שיכתו' מה שהוא מבקש שיאמר לישראל אני נתתי לכם את התורה אני הוא שכתבתי ונתתי לכם א"ל הקב"ה חס ושלום שמשה עושה הדבר הזה ואפי' עושה נאמן הוא שנ' לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא ע"כ מבואר לענייני : ועל כן נקרא התורה תורת השם · ונקראת תורה משה · כי משה הבין מעצמו והשיג תורה שבע"פ ע"כ נקראת על שמו · (הגה"ה ואל תטעה בדברי לומר כי הקב"ה לא אמר לו בהדי' תורה שבע"פ ח"ו · רק משה השיג רמזי תורה שבכת' ואמר לו הקב"ה יפה כוונת כי כך הוא תורה שבע"פ · ואמר לו הקב"ה אותה באר היטב לו במילתא ובטעמא ובפני' מסבירו' בהסברה כך וכך תאמר לישראל · אבל עיין לקמן במסכת שבועו' פרק תורה אור שם ביארתי הענין הזה והמאמרי' ההם בביאור ברור :) וזהו ענין זאת התורה אדם כי ימות באוהל · וכתיב וזאת התורה אשר שם משה · כי תורת משה שהוא התלמוד שהשיג וכיוון להלכה · היא התורה שממית אדם עצמו עליה מרוב הפילפולי' וחומרת הסוגי' · והוא הבין תורה שבכתב כול' כי לא היה חשך לפניו כי קרן אור פניו והוא אספלקריא המאירה · וארז"ל כי שקול נגד ס' רבוא · כי ס' רבוא נשמות הם ס' רבוא אותיו' התורה :

נחזור לענין התורה שבכתב היא סוד והיא רמז · וסוד הוא דבר גדול מעשה בראשי' · ורמז הוא דבר קטן הווית דאביי ורבא · ותורה שבע"פ היא תלמוד והוי' דאביי ורבא · ותורה שבכתב לשון הקודש כרפי' · ותורה שבע"פ תרגום שהוא מתקרב ללשון קודש · וזהו סוד שלים מקרא וא' תרגום · המקרא שהוא תורה שבכתב כולל שנים ותרגום אחד ובמחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי הוא התרגו' אבל אי' במעלתו בסוד לשון הקודש והעול' שנברא בלשון קודש · המרכז אבן שתיה במקדש שממנו משתיתו של עולם · ובירושלמי פ"ק דשבת תני בשם רבי מאיר כל מי שהוא קבוע בא"י ואוכל חולין בטהרה ומדבר בלשון הקודש וקורא את שמע בבוקר ובערב מובטח לו שהוא מחיי עה"ב ע"כ · הרי מעלת לשון קודש אצל א"י כי משם אורה יוצאה ותורה אור · וזהו ענין פ' המדיר אמר אביי חד מניהו עדיף כתרי מינן אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו דהא ר' ירמי' דכי הוה הכא לא הוי ידע מה קאמרי רבנן כי סליק להתם קרי לן בבלאי טפשאי · ועל ענין זה יהיה מאמר בחולין פרק גיד הנשה ובנפן ג' שריגי' א"ר חייא בר אבא אמר רב אלו ג' שרי גאים היוצאי' מישראל בכל דור ודור פעמי' שני' כאן וא' בא"י פעמי' שנים בא"י וא' כאן ע"כ · הענין גם כן שאחד בארץ ישראל שקול כשנים דהכא · ואח"כ מתהפך א' מכאן שקול כשנים דהתם · והענין הוא כרפי' שנים מקרא וא' תרגום · וא"י לשון קודש ושם סוד ושם רמז כרפי' · וענין הרמז שהם ענייני תורה שבע"פ אבל הוא בנעימו' מצד שיותר מתקרב להשורש כי הוא לשון קודש והוא כענין הלכות פסוקות · משא"כ בגלות בבל שבא הריחוק ובסוד התרגו' וענין מחשכים מצד זה האדם כי ימות מרוב גירסו' ולפעמים משבשת וצריך להוציא אור מהחשך ומכח זה מתרבה המחלוקת ובפ' זה בורר א"ר אושעי' מ"ד ואקח לי שתי מקלות לאחד קראתי נועם ולאחר קראתי חובלים · נועם אלו ת"ח שבא"י שמנעימי' זה לזה בהלכה חובלי' אלו ת"ח שבבבל שמחבלי' זה לזה בהלכה · ויאמר אלי אלה בני היצהר העומדי' וגו' אמר רבי יצחק אלו ת"ח שבא"י שנוחין זה לזה בהלכה · ושני זתים עליה אלו ת"ח שבבבל שמרירין זה לזה בהלכה כזיתי' ע"כ · הרי ת"ח שבא"י יצהר שהוא שמן המאיר ותורה אור אורה ושמחה' הם כענין רמז לענין תורה שבע"פ ואינם מתחממי' כ"כ בפלפול כמו בבבל · ע"כ עוסקי' הרבה יותר בסודו' מעשה מרכבה שהוא דבר גדול · ות"ח שבבבל להיפך עסקם מרובה וכמעט כולו בדבר קטן הויות דאביי ורבא וכמעט אין עוסקי' כלו' בדבר גדול · ע"כ א"י שנים מקרא · ובבל א' תרגום אבל כשחד מינן שלמד כבר דרכי הפלפול ועולה לא"י ללמוד סודו' המרכבה הרי הוא כתרי מיניהו ·

כי

כי הנה בסודות המרכבה יש ג"כ לפלפל פלפול עמוק ומתוק כראית' בפרקי המרכבה · ושואלי' לאדם צפית במרכבה של' פלפלת בחכמה · ובזוהר אמר אית מקום לשאלא ולאתבא ואית דקיימא לשאלא ולא לאתבא · ואית דלא קיימא לשאלא · והמחודד העולה לאי' אזהוא במעלה יותר לקיים פלפלת בחכמה · נתגלגלו מענין לענין

והכלל העולה מכל הנ"ל המעשה הגשמי רבוק ברוחניותו והיא היא · היום לעשותם · ומחר דבק בשכר העשיה כי שכר המצוה היא המצוה עצמה · ורמז גדול בדברי התנא במשנה בפסחי' כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת · כי המעשה בעצמו אשר עושה בששת ימי המעשה דהיינו ימו'עולם לששת אלפי'הוי עלמא זה המעשה בעצמו יהיה מעשהו בשבת בעולם שכלו שבת · רק מעשהו בחול הוא גשמי ובשבת רוחני · וזהו סוד ויכלו השמים והארץ וכו'עד אשר ברא אלקים לעשות כבר כתב הרמ"בן בפי' התורה כי ששת ימי בראשית רומזים לששת אלפים הוה עלמא ויום השביעי נגד עולם שכולו שבת · ונראה דע"ז בא הרמז ששת ימי תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון וק' תעשה מלאכה למה לי וכי מחויב לעשות מלאכה · וע"ק וביום השביעי ויום הז' הל"ל אלא רמז גדול הוא על מלאכת מעשי המצוות היום לעשותם · וביום הז' קאי על אלו המלאכות שהזכיר שהם היום לעשות' ואמר וביום השביעי שהוא עה"ב יהיה המלאכה קודש כלומר רוחניית · וזהו המלאכה הנעשי' ביום הז' שאמר ויכל אלקים ביום הז' מלאכתו אשר עשה בסוד הרמז הזה · כי הוא ית' ברא באופן הבחירה · ומתן שכרה · וזהו שסיים אשר ברא אלקים לעשו' היום לעשות ולמחר בשבת לקבל שכרם · וזהו סוד מה שפירשו' ע"פ רז"ל מה היה העולם חסר מנוחה כשבא שבת בא מנוחה · וקשה איך שייך בריאה אמנוחה כי המנוחה היא היפך הפעולה · אלא מנוחה זו היא עה"ב · וארז"ל צדיקי' אין להם מנוחה לא בעה"ז ולא בעה"ב שנ' ילכו מחיל אל חיל · רע"כ השכר המצוה שהיא המנוחה היא בלי ערך ובלי תכלי' ואף אם יזכה אחד להלק ממנה ע"ד שארז"ל כל ישראל יש להם חלק לעה"ב · אין החלק כולו גם אין החלקים שוים אזי אם ירצה לזכות ולבא ממנוחה למנוחה נבדקין מעשיו כי יש ראוי לג"ע שלמטה ולא לג"ע שלמעלה ואלף אלפי רבבו' בחינו' כאלה · וכהא דתנן בחגיגה בגדי ע"ה מדרס לפרושי' בגדי פרושי' מדרס לאוכלי תרומה · בגדי אוכלי תרומה מדרס לקודש בגדי קודש מדרס לחטאת כו' · וכשרוצה הצדיק לזכות למנוחה יתירה ממה שזכה לה ולעלות למעלה מעיינים בדיני של אותו צדיק · ואף אם היו מעיינים בדיני בראשונה אז כשילכו מחיל אל חיל מעיינים שוב בדינים · והכל לפי רוב המעשה אם לא היה לו מנוחה בעה"ז שתמיד הוסיף קדושה על קדושה גם ילך מחיל אל חיל בעה"ב ויהי' זכאי בדיני' · ואין להם מנוחה סופו למנוחה · ודו"ק:

נחזור לענייננו הראשון · זהו ענין לשון מאמר הזוהר שהקדמנו · התורה סתים וגליא כי הגליא הוא הסתום כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת · ומעשהו בשבת הוא דרגא על דרגא בענין הדבקות בידו"ד ומה שהזכיר סתום וגליא ולא הזכיר דרגא על דרגא · כי זהו בעצמו דרגא על דרגא כענין ידוד שהזכיר ברישא הקב"ה הוא דרגא על דרגא ובזו דרגא על דרגא בעצמו הוא סוד דביקיו' של שכר הנצחיו' שהוא הסתים של תורה שכולה שמותיו · וניחא דבעל המאמר בריש דבריו אמר בכלל ג' דרגין מתקשרי' דא בדא קב"ה אוריית' וישראל וכל חדא דרגא על דרגא סתים וגליא · ואח"כ כשפרט אמר הקב"ה דרגא על דרגא סתים וגליא ובתורה אמר סתים וגליא כי גליא שהוא סתים של תורה שהיא כולה שמותיו נכנס בדרגא על דרגא שהזכיר בהקב"ה:

והנה בבחינה זו של תרי"ג שלשתן מקושרי' גם הק"בה וישראל · הקב"ה בזוהר ובתקונים איתא בענין שם ידוד שעליו נאמר זה שמי וזה זכרי שמי' עם י"ה שכה · ו"ה עם זכרי רמ"ח הרי תרי"ג וז"ל הפרדס פ"א משער השמות ביאר הרשב"י ע"ה בתקוני' בענין כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' אוף הכי אקדים שב"א דאיהו יראה בשם ידו"ד לאהבה דאיהי קמץ רחמי שב"א מסטרא דגבורה כי באש ה' נשפט קמץ מימינא וקמץ הכהן בגין דמעלין בקודש ולא מורידין ובגין דא אקדימו שס"ה לא תעשה דאינון רחילו לרמ"ח פקודין דאינון רחימו הה"ד זה שמי לעול' שמי עם י"ה שס"ה זכרי עם ו"ה רמ"ח ע"כ · ופי' כי הדין בכל מקום מושפע ומקבל מן הרחמי' כי הנקיבה דין והזכר רחמי' כמבוא' בשער ממטה למעלה ומפני זה צריך להקדים יראה ל"ת למצות עשה שנ' סור מרע ועשה טוב כי שס"ה לאו תעשה מצד הנקיבה ורמ"ח מצד הזכר וזה"ש התורה זה שמי לעלם כו' ושם מדבר בשם המיוחד ושמי עם י"ה שהן אותיות הזכר עולה שס"ח והנה שמי הוא בנקיבה ולהזכיר מדת יום בלילה צריך לערב עם י"ה וזכרי שהוא הזכר עם ו"ה שהם אותיות הנקיבה עולה רמ"ח ואנו מייחדי' זכרי עם ו"ה להזכיר מדת לילה ביום ושם בן ד' מתחלק אל שני חלקי' י"ה ו"ה זה זכר וזה נקיבה וכן פי' הרשב"י ע"ה בתקוני' ז"ל כלא אתברי ואתתקן בשמא דידוד דאינון את השמים ורזא דמלת י"ה בשמים הה"ד ישמחו השמים · ו"ה בארץ ותגל הארץ ע"כ · פי' השמי' הם תפארת הנקרא שמים ומלכות הנקרא את עכ"ל הפרדס · ונראה בעיני שעל זה הענין של מדת יום בלילה ומדת לילה ביום · התורה שבכתב ה' חומשי תורה ותורה שבע"פ ו' סדרי משנה והיה ראוי להיות להיפך כי נודע תורה שבכתב תפארת ו' שבשם מלכות ה' אחרונה שבשם · אלא הוא הכללות:

ושתה אבאר הענין הנה רמ"ח איברי' בסוד האצילות שהוא סוד עולם העליון והם ר"ו אותיות משם של ע"ב וה"ו ילי סי"ט כו' ומקור זה השם בספירת חסד כמ"ש המקובלי' · ושורש ספירת החסד הוא בחכמה כנודע ושם סוד ל"ב נתיבו' חכמה הרי רמ"ח · וידוע כי רמ"ח מ"ע הם מצד תפארת המטה כלפי חסד · ושס"ה מצות ל"ת הם מצד המלכות הנוטה לגבורה · וכן רמ"ח עולה רח"ם · ושס"ה מלשון שיסוי כי הדין משסה ונגד זה באדם רמ"ח אברים לבני' ושס"ה גידי' ארומי' כדלקמן · הרי שם ידו"ד אלקים· שהוא תפארת ומלכות סוד תרי"ג מצות · ונודע כי מלכות נקרא אלקים מצד הגבורה כי מדת הדין הרפה נשתלשל ממדת הדין הקשה · ועל כן נראה לי להמציא בחינ' למנין שס"ה · כי מדת הדין הקשה הוא מדה"ד במלואו רצוני לומר אלהים במלוי כזה אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם עולה ש' · אח"כ תצרף מדה"ד הרפה ולא במלואו כי אינו כ"כ מלא דין כמו מדה"ד הקשה רק קח כמו שהוא דהיינו אלהים עולה פ"ה הכל ביחד עולה שס"ה · הגם כי כבר נודע שזה המילוי של אלקי' שכתבתי שעולה ש' נוטה אל הרחמי' כי ש' עולה כמנין תמורה משם ידו"ד העולה ברחמ"ים היא הנותנת מ"ע כלולי' מל"ת ול"ת מעשה · וכן שם ידו"ד אלקים מתייחדי' עד שלמעלה בשרש בבינה הם בסוד ד"ו פרצופין כרפ"ל · ומשם נתפשט סוד שס"ה כמ"ש הפרדס בשער השערי' כי סתם שנה בבינה · ואף שהשנה הוא שנת החמה דהיינו תפארת מ"מ שרשו בבינ' שהוא שורש שש קצוות הכלולי' מרחמי' ודין שהם סוד י"ב ירחים והנה מצינו ראש השנה שהו' באמת ר"ה וגם י"כ נקרא ר"ה כמ"ש ביחזקאל בראש השנה בעשור לחודש והובא בטור א"ח בהלכות יום כפורים · והענין נודע כי סוד התשובה היא בבינה כל מה שמקלקל אדם כחטאו בהנהגת ששת ימי המעשה סוד הקצוות אשר שם ישובו כל החוו' בשרשם ושם תקונם · הנה מ"כ שהוא ר"ה עד ר"ה הוא שנה · ונקרא השנה שנה על שם שנ"ה ימי' ועם היות נמצא שנה שאין ימי' כ"א שנ"ג ובן שנ"ד וכן שנ"ה לפי שני המחזור אין זה דבר כי זהו ששנ"לות מחברתה ופורעת ולעולם ימות החמה שס"ה והרמז בבינה · ובנגלה החשבון מכוון מעבורי' שאנחנו עושי' שבזה משווים שנות החמה עם שנות הלבנה ודרך הנסתר בינה השורש והמקור לכל תמצא מנין ימי' בשנה במנין שנה והעשר ימי' היתירי' שהרי שנות החמה הם שס"ה ימים שהם י' יתירי' על שנות הלבנה שהיא שנ"ה ימי' הם הי' ימי תשוב' חשבון ממש כל שנ"ה ימים לשרשן ומקורן ממקום שיצאו והיינו תשובה שהוא חזרת והשבת הדברי' לשרשן ומקורן הרומזי' על ספיר' בינה

שנקראת תשובה שבה נכללי׳ י׳ ספירות שנקראין י׳ ימי תשובה שהם שורש ומקור שמהם נשתלשל שנה כרפי׳ והשנה בכל שנה ושנה עם כל ימיה שהם שנ״ה ימי׳ ישובו ויחזרו למקורן לשרשן בסוד הבינה שהוא סוד התשובה כרפי׳ חזרת והשבת הדברי׳ למקורן ושרשן שבו ינוחו וישבתו שלום ושקטי׳ ונחים ואחר י׳ ימי תשובה אלו שבבינה ר״ל אחר חזרת והשבת׳ כל ימות השנה למקורן ואחר שביתתן ומנוחתן שם ישתלשל ויתחדש ממקורו מסוד הבינה שנה אחרת שנתחדש אחר יום כיפורי׳ ומפני כן אלו י׳ ימי׳ שבין ר״ה ויה״כ יכול האדם לתקן מה שעיוות כל השנה ובסוף י׳ ימי תשובה שהוא יום העשירי הוא היום המקבץ והכולל כל ימות השנה עם ט׳ ימי התשובה השייכי׳ לו שהוא יום הכיפורי׳ שהוא בינה בעצמה עם ט׳ ספירו׳ אתשובה שבה שאליה רומז יום הכפורי׳ שהוא חותם ומקור לכל השנה יום מכווי׳ יום שביתה ומנוחה שבו שובתי׳ ונחין ושקטין כל העולמות שנשתלשלו ממנו בסוד עולם שנה ונפש כמבואר בספר יצירה׳ וע״כ כל אדם קודם בואו לפני המקור הגדול לראות פני האדון ה׳ צבאות יתקן את אשר עיוות בי׳ ימי תשובה ואם לא תיקן ח״ו יתקן על כל פני׳ ביה״כ כי הוא חותם לכל והו׳ מקור לכל כי כל אלו י׳ ימי תשובה כל א׳ מקור לחבירו וכל הקרוב יותר ליה״כ הוא יותר מקור ויותר כולל עד שיה״כ הוא מקור כל המקורו׳ בסוד הבינה שבה נכללו׳ ט׳ ספירות שהם נקראו׳ תשובה והיא בעצמה היא העשירית מקור לכלן ואם לא תקן ח״ו גם ביה״כ אין לו תקנה ח״ו כי עתה אחר יום הכפורי׳ נשתלשל שנה אחרת והשנ׳ הוא ענף שיצא מהמקור ואיך יתקן בענף מה שבא ונתגלה לפני המקור לפני האדון ה׳ צבאות שהוא י״כ ע״כ צריך לתקן בבינה שהוא יום כפורים׳ הרי סוד שנה עם שנת החמה שס״ה משתלשל מבינה אשר מינה מתערין דינין כי היא שורש קו הדין׳ ומתיחדי׳ בסוד התפארת הנקרא חמה המטה כלפי חסד והכל בסוד אחרות ד״ו פרצופי׳:

והנה מצינו מצות עשה כלולי׳ בל״ת ול״ת בעשה׳ מ״ע בל״ת זה פרש״י פ׳ משפטי׳ ובכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לעשו׳ כל מ״ע באזהרה שכל שמירה בתורה אזהרה היא במקום לאו עכ״ל׳ ול״ת בעשה שנ׳ לשמור ולעשות את כל דברי התורה הזאת השמירה נכללת בעשיה׳ ורמז לזה זכור ושמור בדיבור א׳ נאמרו כי זכור הם מ״ע ושמור ל״ת׳ וז״ל עבודת הקודש פכ״ה מחלק היחוד והנה מצות עשה והמצות לא תעשה תורה אחת הוא ומצות עשה ממדות זכור יוצאים ואליו עולים׳ ומצות ל״ת ממדת שמור סוד היראה ועלי׳ מורי׳ בסוד העונשי׳ והתורה כללה שתיקן במדת היראה והוא אמרה את ה׳ אלקיך תירא והוא מ״ע כוללה כל מצו׳ ל״ת כי הנמנע מלעבור עבירה הנה הוא ירא שמי׳׳ וכן כלל המ״ע בל״ת באמרה לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו והמבטל מ״ע גורע הוא ולזה היושב ובטל מלקיים המצו׳ ראוי לענש שהרי הוא גורע׳ והיושב ולא עבר עבירה ראוי לשכר והוא אמרם בפ״ק דקרושין ישב אדם ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה והוא שבא דבר עבירה לידו וניצל ממנו שנ׳ אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו׳ ושלמה המע״ה באר זה הסוד באמרו סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם׳ כי באמרו את האלקים ירא רמז כי מ״ע כוללת מל״ת ובאמרו ואת מצותיו שמור רמז כי מל״ת כוללות מ״ע ואמר כי זה כל האדם לפי שהוא כולל את כולם שהרי רמ״ח אברים שבו כנגד רמ״ח מ״ע ושס״ה גידי׳ שבו שס״ה מל״ת והנה הוא מורכב מחומ׳ וצורה ולכן קיום מל״ת הוא בשכל לבד ומ״ע קיומ׳ גם בחומר ואמר כי אלה שני חלקי המצות הם כלל האדם ואם היה חלק א׳ מהם אינו אדם׳ עכ״ל:

והנני אבאר סוד זה הענין כללות העשיין מל״ת והל״ת מעשיין׳ העשיין מל״ת כיצד׳ כל מצוה ומצוה שמקיי׳ אותה האדם צריך להיות בהתעוררות הלב לא מצות אנשים מלומדה רק כפר׳ טנמא חרשה ויעשה אותה לשם שמים אף שהחומר מנגדו והיא נגד תאות הגוף ישבור תאוותו ויקיים המצוה בזהירו׳ ובזריזות ויחשוב האדם בלבו בבוא מ״ע לידו הנה מצד חומרי ותאוותו לא הייתי עושה דבר זה רק אני עושה כי בכח ציווי השי׳׳ הרי במה שחושב שלא היה עושה דבר זה מצד עצמו רק עושה בשביל ציווי השם הנה זה המעשה קרם לול״ת׳ והו בכל לבבך בשני יצריך יצה״ר ויצ״ט ר״ל יחשוב מצד יצה״ר הוא ל״ת אמנ׳ אני אעשה כי אבי שבשמים גזר עלי׳ וכענין שמצינו בל״ת היפך מזה תניא רשב״ג אומ׳ לא יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי הרי בשניהם במ״ע ובמצות ל״ת העשה כלול מל״ת והל״ת מעשה כי בשניהם עובד את ה׳ ביצה״ר וביצ״ט׳ בעשה מצד היצה״ר ל״ת והוא כובש ועושה עשה בל״ת מצד היצה״ר בעשה והוא כובש להיות בל״ת נמצא גם ל״ת הוא בעשה דהיינו סוד הכבישה הזו התעוררות הלב׳ אשר ע״ז תנן בסוף מכות כל היושב ולא עבר עבירה נותני׳ לו שכר כעושה מצוה והיינו בבחינת המחשבה זו כי המחשבה מצטרף למעשה׳ וע״ז נאמר אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו ר״ל אף כשלא פעל עולה דהיינו קיום ל״ת הוא הולך בדרכיו ר״ל עושה מעשה בכבישת יצה״ר כשיאמר אפשי ומה אעשה כו׳׳ ובזה מתורץ דבר גודע ומפורסם בזוהר ובכל ספרי קבלה ושאר ספרי׳ כי רמ״ח מ״ע נגד רמ״ח איברי׳ ושס״ה ל״ת כנגד שס״ה גידי׳׳ ובגמרא דיקן בסוף מכות בדברי ר׳ שמלאי שהבאתי למעלה אמר שס״ה נגד ימות החמה׳ הגם כי ע״ד הסוד מתורץ כמו שרכזתי למעלה סוד שס״ה ימות החמה הם מבינה שמשנה מתערי׳ דינין והם הגידי׳ האדומי׳ מ״מ הוא ג״כ ניחא בדרך השכל קריב אל הפשט׳ ולכרתי כן מדברי המקובל מהרמ״ע שכתב בספר י׳ מאמרו׳׳ בשם הארב״ע שיש באדם שס״ח גידי׳ דופקי׳ ושס״ה גידי׳ נחים׳ הדופקי׳ הם נגד הימי׳ והנחים הם נגד הלילו׳ שבהם שבו נחים ושובתים׳ וכן שס״ה ימות החמה יום נקרא יום עם לילו עמו מ״מ בפרטיו יש שס״ה ימים ושס״ה לילו׳׳ והנה המקיים שס״ה ל״ת בלי התעוררו׳ הנ״ל דהיינו שהוא בשב ואל תעשה הוא נגד שס״ה דלילות אמנם המקיים הל״ת בכללו׳ העשה דהיינו בהתעוררו׳ ובבחינ׳ אפשי לעשו׳ ומה אעשה כו׳׳ זהו נגד שס״ה ימי׳ ואז אור לו גר מצוה׳ וע״פ זה דברי רבותינו ז״ל בגמרא ודברי הזוהר הכל אחדו׳ אחד וארדב׳ הגמר׳ מפרש ביותר׳ ולעולם בל תרי״ג בשעור קומת אדם דהיינו רמ״ח איברי׳ ושס״ה גידי׳׳ אמנם הגמר׳ מפרש לא תימא נגד שס״ה גידי׳ הנקראי׳ לילות דהיינו בשב ואל תעשה רק נגד ימי החמה דהיינו שס״ה גידי׳ דופקים ולעומת קול דודי דופק פתחי לי כו׳ וכל דברי חכמינו ז״ל הם אמת ותורת׳ אמת והכל הולך אל מקום א׳ למבין דבריהם:

נחזור לענין סוד ידו״ד אלקים סוד זכור ושמור בדבור א׳ מ״ע ול״ת מתייחדים׳ גם ענין ההתייחדו׳ עשיה ול״ת הכל הולך אל מקום א׳ כי זה לעומת זה עשה אלקים׳ העשייה הוא סוד הגבורות הקדושה׳ והל״ת הם גדר לקליפו׳ בל יכנס טמא למקדש וזהו סוד אלו מכשירי׳ ואלו פוסלי׳ אלו מטהרין ואלו מטמאין אלו מזכין ואלו מחייבי׳ אלו ואלו דברי אלקים חיים כי אלו נוטי׳ לחסד ואלו לגבורה והכל אחדות אחד וז״ל הפרדס פ״ב משער המכריעי׳ יובן ארז״ל אלו ואלו דברי אלקי׳ חיים וכו׳ פי׳ אקים חיים הוא הבינה שמשם נשפעי׳ כל הבני׳ ואמר שבין המטמאי׳ והפוסלי׳ והמחייבי׳ שהם נוטי׳ לצד הגבורה אל החומרא להראות שיש שם רשות להקליפו׳ ולכן חייב פסול טמא׳ בין המטהרין המכשירי׳ והמזכין שהם נוטי׳ לצד החסד אל הקולא להראות שאין רשות ושליטה להקליפו׳ ולכן זכאי כשר וטהור הכל הוא מהבינה שמשם השפעה ב׳ הקצוות וכאשר יגבר יד ושפע המתגברת מאחד משני הקוים אז הלכה כמותו לאסור ולהתיר כו׳ ולכן בין המטהר ובין המטמא כל א׳ צורקי׳ ולכן לפעמי׳ גם כן יהיה הלכה כב״ש ברוחק שרוב הנטיה הוא לצד החסד ולהעירנו על ענין הזה ארז״ל ב״ה לקולא ב״ש לחומר׳ זה לחסד וזה לגבורה כמרת הדין מרב׳ מספר כנודע וטעם החילוף ע״ד הנני בני שלפעמי׳ החסד לצד הגבורה והגבורה לצד החסד שהאש כלול במים והמים כלולי׳ מאש׳ עכ״ל:

ואם אמור יאמר האומר מ״ע ול״ת הם זה לעומת זה כלולות׳ הלא אינה שוים במספרם׳ אלו הם רמ״ח ואלו הם שס״ה׳ בגיי יצו׳ אודיע אתכם ממה שחנני ה׳׳ דעו כי רמ״ח מ״ע עם שרשם הם שס״ה׳ הנה רמ״ח אברי

האדם העליון פירשנו הם ר״ו אותיות · שם ע״ב ול״ב נתיבות חכמה הרי רמ״ח · ד״ע שורש כלל האותיות של ר״ו הוא ע״ב שמו׳
וה״ו ילי׳ סי״ט כו׳ · ויש שני בחינות כשתחשוב התיבות הם ע״ב · וכשתחשוב האותיות הם ר״ו והו סוד ויעבר ה׳ על פניו ויקרא ופי׳
המקובלי׳ סוד ויעבר אותיו׳ ע״ב ר״ו שהוא כלל ופרט שם של ע״ב · הכלל ע״ב והפרט ר״ו ושורש הפרט הוא הכלל שהוא סוד הס״ד
עולה ע״ב · אחר כך הכלל מרמ״ח אברי׳ הוא סוד אדם המתפשט נהירי׳ למ״ה נהורין סוד יו״ד ה״א וא״ו ה״א עולה מ״ה מנין
אדם · וכבר זכרתי׳ למעלה סוד מ״ע הוא תפארת אדם המטה כלפי חסד · ע״כ תוסיף השני מקורו׳ ההם שהם ע״ב ומ״ה ותצרפם
לרמ״ח עולה שס״ה וע״ז בא הרמז בקרבנות צבור תמימי׳ שנים ליום תמיד · וכתב בעל הטורי׳ תמימו׳ שנים ליום ר״ת תש״ל כי
תש״ל עולה ב״פ שס״ה · והיו מקריבי׳ בכל יום תמיד בבקר ותמיד בערב הרי תש״ל · וכבר נודע כי מ״ע ול״ת הם מדת יום ומדת לילה׳
ורמוז בכאן שגם מ״ע הם בסוד מספר שס״ה :

הכלל העולה

בחינת תרי״ג הם באדם העליון והוא סוד דודי צח ואדום · מ״ע מצד לבנונית הרחמים · ול״ת
מצד אודם הדין · ותרי״ג אורו׳ בו ית׳ הם אורו׳ רוחניו׳ אורו׳ נעלמו׳ מהשגת השכל להשכיל
ולדעת בהם מה מהותם · ומזה התפשטות תרי״ג מצות התורה · אשר הנשמה כלולה מהם כי הנשמה חלק אלוק ממעל ומדה
שיש בכל תמצא מדוגמתו בהחלק · ודבר זה רמה במדריגו׳ נפש רוח נשמה אשר ר״ת וס״ת מאלו עולי׳ תרי״ג · ואמצעי תיבות
עולי׳ ידו״ד שדי׳ אלקים וכבר בארתי למעלה סוד הזיווג ידו״ד עם אלקים דהיינו תפארת ומלכות ע״י יסוד הנקרא שדי׳ · וסוד הזיווג
של זכר ונקיבה הוא תורה שבכתב ותורה שבע״פ כנודע · וצריך שתדע כי הנשמה להיות׳ כלולה מרמ״ח איברי׳ לבני׳ ושס״ה גידי׳
אדומי׳ רוחניי׳ הנה היא מתלבשת בגוף האדם כענין שאמר איוב עו״ר ובש״ר תלבישני ובעצמו״ת וגיד״י תסוכ״כני בצלמה ודפוסה
בדפוס העשוי לה בלבוש רמ״ח אברי׳ לבנים גופניי׳ שהם העצמות שבגוף האדם שהם לבני׳ ובשס״ה גידי׳ אדומי׳ גופניי׳ שהם הגידי׳
שבגוף האדם שהם מלאי׳ דם שהם אדומי׳ כי הלבוש צריך שיעשה בדפוס ודמות הלובשו · והנה כבר ידעת שהנשמה היא חלק אלוק
ממעל הנה מטעם זה מתדמית לו ית׳ ויתעלה שמו ג״כ בענין זה כמו שהק״בה נקרא אדם שנ׳ ועל דמות הכס׳ דמות כמראה אדם בסוד
ידו״ד שעולה במלואו אד״ם שהוא האדם העליון הרוחני ברוך הוא הכלול מרמ״ח אברי׳ ושס״ה גידי׳ הרוחניי׳ האורו׳ הנעלמי׳ כמו כן
הנשמה נקראת אדם התחתון הרוחניי כלולה מרמ״ח איברי׳ ושס״ה גידי׳ רוחניי׳ נעלמי׳ וכמו שצלם אלקי׳ הנקרא אדם כלול מרמ״ח
איברי׳ ושס״ה רוחניי׳ נעלמי׳ באותו צלם ודמות נעשה אדם למטה שיהי׳ כלול מרמ״ח אברי׳ ושס״ה גידי׳ רוחניי׳ נעלמי׳ · והטעם
שנתלבשה הנשמה בגוף ובשר ועור וגידים ועצמות הוא כדי שתתפשט ותתגלה בכח רמ״ח אבריה ושס״ה גידים הרוחניים הנעלמים
בתוך רמ״ח אברי׳ ושס״ה גידי׳ הגופניי׳ הנגלי׳ כדי לגלות כחתיה הנעלמי׳ בעולם הגשמיי בעה״ז ולהראו׳ כחה וכשרון פעולת׳ בכל תרי״ג
אבריה וגידיה בתורה ובמצות שהם ג״כ תרי״ג אבריו וגידי׳ שהם תרי״ג מצו׳ נחצבי׳ מתרי״ג אברי׳ וגידי׳ המאורו׳ העליוני׳ מהאדם העליון
ב״ה כדי להתקשר ולהתדבק תרי״ג אבריה וגידיה ע״י תרי״ג מצות שהם אבריה וגידי׳ של תורה בתרי״ג אברי׳ וגידי׳ הרוחניי׳ האורו׳ העליוני׳
של האדם העליון ב״ה באצילות במקום שרשה ומחצבה כי ע״י קשור ודבוק בתרי״ג אבריה וגידי׳ בתרי״ג מצות של תורה הנחצבה מתרי״ג
מאורו׳ העליוני׳ תזכה להגביר האור בתרי״ג אבריה וגידי׳ הרוחני׳ אורו׳ העליוני׳ של האדם העליון ב״ה להשפיע ע״י שפע שבע רצון
מלא ברכת ה׳ לכל העולמות התחתוני׳ כי כל מצוה שהצדיק הוא עושה הוא מאיר ומגביר אור בשרשו במקום חציבת
נשמתו באותה המצוה · בעצמה האור הרוחני של מעלה שכנגדה ומעורר אור המצו׳ העליונה להשפיע מאורה לכל העולמות
התחתוני׳ כמבואר בזוהר באתערו׳ דלתתא אתער עובדא דלעילא ר״ל כי האדם התחתון מצד שנשמתו היא חלק אלוה ממעל בדמותו
וצלמו בצלם אלקים תרי״ג של אדם התחתון כנגד תרי״ג של אדם העליון ב״ה · הנה מצד זה ומטעם זה כשהוא מתעורר למט׳
במעשיו הטובות מעשה צדיקי׳ ישרי׳ והגונ׳ הנכללי׳ בתרי״ג מצות מתעורר למעלה כנגדו בשרשו ומקום מחצבו להאיר בשרשן של
מצות האורות העליונים ולהשפיע מאורות העליונים אור שפע שבע רצון לכל העולמות התחתונים כמו ששכר מצוה מצוה
שפירשנו למעלה שהמצוה בעצמה שהיא כנגד אותה מצוה שעושה הצדיק למטה אותו מצוה בעצמה שהיא בסוד האורות העליונים
היא נותנת לצדיק שכרו ומשפעת מאורה לעולמות של מטה בזכות הצדיק שהאיר והגביר אורה למעלה ממקורה הנעל׳ מקום שאין
מחשבה ורעיון תופסות וזה הצדיק שגרם זה · אז לאחר מותו שתעלה נשמתו למעלה תתלבש נשמתו במקום האור שפתח ודבר זה
יתבאר לקמן בארוכה בעזה״י :

הרי שורש של תרי״ג מצות התורה סוד האדם העליון והתפשטות התורה בסוד אדם התחתון שהוא תרי״ג וקבלנו כי ס׳ רבו׳
אותיות התורה כנגד ס׳ רבוא נשמו׳ ישראל אשר נשמת מרע״ה כולל כל נשמות ישראל כמ״ש משה שקול נגד כל
ישראל · וע״ז רמזו רז״ל אשה אחת ילדה ס׳ רבוא בכרס א׳ · על כן מש״ה רבינו עולה מספר תרי״ג והוא איש האלקי׳ · כי
ידו״ד אלהי׳ ישרא״ל עולה גם כן תרי״ג · והנה כל ישראל ומשה שקולי׳ זה כזה · כן ישראל עם שבעים זקנים ומשה ואהרן
על גביהן וכן לעולם נשיא ואב״ד · מספר ע״ב הצרף ע״ב עם ישרא״ל עולה ג״כ תרי״ג כמ״ש למעלה · הרי שלשתן קשורי׳ בענין תרי״ג :

נחזור להמאמר בית ישראל

אחר כך אמר בעל המאמ׳ ישראל דרגא על דרגא כו׳ · השם המפורסם אשר
בו נבחן האד׳ הוא הרצון ר״ל הבחירה שאינו מוכרח במעשיו והכל בידי שמים
חוץ מיראת שמים הבחירה נתונה ביד האדם והכל רצון שלו הנפש מתהפך לכמה פעולו׳ ואם הם כמעט הפכיו׳ כמו אהבה ושנאה
וכעס ושחוק ושאר הפעולו׳ ההפכיו׳ כאלו · והרצון הזה מתפשט מנשמת האדם אשר הנשמה היא מהאצילות ורוב המקובלי׳
הסכימו כי הספירו׳ הם כולל הפכיי׳ רבים שיש בהם דין ורחמי׳ לפעמי׳ היא מתלבשת בדין ולפעמי׳ ברחמי׳ וכמו שביד האדם לקבל
ולהשפיע וכל א׳ מאלו השני פעולות יתחלקו אל שני׳ אם קבלת טוב אם קבלת רע אם השפעה טוב אם השפעה רע · וכן כמה
פעולו׳ והוא אבר קטן באדם מתנהג כפי רצון הנפש כן ענין הספירות יש בכל ספירה וספירה כח לפעול אלף אלפי אלפי׳ פעולו׳
משתנות כל אחת ואחת כפי ענינה וכחה והשגתה וידיעתה וטבעה שהטביע בה המאציל · וכבר הארכתי למעלה סוד נפש
רוח ונשמה הוא מזיווג תפארת ומלכות בבחינ׳ שש קצוות הכלולו׳ מדין ורחמי׳ · ולמעלה מזה סוד ד״ו פרצופין בבינה · גם
הארכתי למעלה כי נשמת אדם וחוה היו מצד דו פרצופין בבינה : אבל עתה הנשמות הם מצד זיווג תפארת ומלכו במקומה
סוד שש קצוות וזהו סוד הבחירה לדעת טוב ורע כמו שאמר הכתו׳ הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע כי השש קצוות שהם
מדין ורחמי׳ שורש טוב ורע · ותכלית בריאת אדם היה למעלה · ולא היה בפרסום בגדר טוב ורע כי היתה נשמתו למעלה
מקצוות על כן היה כמו מלאך קדוש · ואין כוונתי שלא היתה בו בחירה כלל · דזה אינו דאם היה מוכרח במעשיו בהכרח
מוחלט לא היה בא לידי חטא רק הבחירה לא היתה בפרסום כל כך רק בנעלם כענין ד״ו פרצופין שהם שורש של הקצוות הם בבינה
בנעלם וכ״מ מסיטרא דבינה מתערין דינין אף שבעצם אין שם דין מתגל׳ ואדם הראשון היה מעורר זה להביאו לפועל והיה נכנס בידיעת
טוב ורע הבחירה המפורסמת · ואל תתמה על דברי שהרי מצינו ג״כ במלאכי עליון בחינת בחירה קצת שהרי מלאכי סרום
חטאו שתלאו הגדולה בעצמם ואמרו כי משחיתים אנחנו ונענשו שנדחו ממחיצתם קל״ח שנה · כדאיתא במדרש רבה כי

בית ישראל

משחיתי׳ אנחנו ר׳ לוי בש״ר שמואל בר נחמן מלאכי השרת ע׳ שגלו מסתורין של הקב״ה נרחו ממחיצתן קל״ח שנה א״ר חמא בר חנינא ע׳ שנתגאו ואמרו כי משחיתים אנחנו את המקום הזה ע״כ · והסוד כי כל נברא הוא חסר ואף אם הוא שלם מ״מ יש בו חסרון קצת מצד ההעדר הקודם להויה (ואעתיק לשון המקובל החייט מ״ש בשער ההריסה אף שאין כולו מצטרך עתה יהיה צריך בו לקמן בחיבור זה בעזה״) ח״ל · וקבלתי מפי מורי הרב ר׳ שמואל אבשרגה ע״ה כי כוונת הנחש בפתותו לאדם היתה מפני כי הוא וסיעתו קנאו באלהות והמה היו במורדי אור על שהם הקליפו׳ והם הוצרכו לגוף האדם הנברא מקליפה ונפש ורמוזות הקליפו׳ האלה בר״ה בפסוק המה היוצרי׳ ויושבי נטעי׳ עם המלך במלאכתו ישבו שם · והדברים עתיקי׳ וכו׳ ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך בישראל כי בכל הדברי׳ ההעדר קודם להויה ובספר התקוני׳ והארץ היתה תהו והארץ הא חד תהו ב׳ בהו ג׳ חשך ד׳ תהום חמש וארבע אינון דכלילן בגופא ואינון ד׳ יסודין דאינון קליפין דאגוזא ובגין דא והארץ היתה תהו ואוקמוה היתה מקדמת דנא הכי אורחא דקליפין דמקדמין למוחא ע״כל · הנה כי בהופיע האצילו׳ האציל הקליפות אשר קדמו ומציאו׳ היה מצד החסרון הדבק בדבר המחודש בהתחדשו והתגלותו אחר שלא היה נגלה וכי הוא צריך לעילתו ולזה קדמו מפני שמצד ההעדר באו וההעדר קודם להויה וכן הענין הזה רמוז במה שאח״ז״ל היה בונה עולמות ומחריבן הם העולמות אשר מצדם בא החורב׳ והשממה וגם עתידי׳ להתבלע שנ׳ בלע המות לנצח ומחה ה׳ אלקים דמעה וכו׳ וכל המרכבו׳ שיש בפנים יש מבחוץ ואם לא היה משגות מקומן טובות היו כי לא תהו בראה לשבת יצרה וידוע שמצד׳ התאוה בארה וכמו שבגוף האדם סובבת הקליפה אל הנפש כמ״ש איוב עור ובשר תלבישני וכו׳ כך למעלה סביב רשעים יתהלכון כי הפרי נשמר ונגוז בתוך קליפתו וקליפו׳ האגוז שהן ארבע רומזי׳ להם כמ״ש בפרישת הרקנאטי יותר באורך ולזה קנאו באלהות כי הנחש היה ערום ר״ל שהיה בחוץ כדרך המלבוש שהוא סובב אל המתלבש בו ונמצא אם כן שהיה ערום ועריה מבלי לבוש כי הוא עצמו הלבוש אשר עומד בחוץ ולזה רצו להפוך הקערה והיה זה נמנע כ״א מצד האדם אשר יש לו הקליפה ונפש ובאמצעיתו יכניסו לפני ולפני׳ לא באופן אחר ומפני זה סבבו עליו אכילת הפרי בעבור שהוא ממונ׳ על התאוה והראיה כי התבוששו מאחר שאכלו ממנו כמו שמתבייש כשרואה דבר שהוא חרפה לו ואז הרגישו כי אותו החוש חרפה להם כי בא מצד כח הבהמי ומפני כשוה קם זה נופל א״כ כשינבר בו הכח הבהמי בענין התאוה הבאה מצד הנחש · הפועל הזה יעורר דוגמתו למעלה ויגברו גם המה ואז תתהפך הקערה והעבד ימלוך כמו שהוא עתה בעונותינו מלבד הרעה הגדול׳ אשר עשה בקצצו הפרי מהעץ ויש מחז״ל שאמרו אתרוג היה שנ׳ וכי תאוה הוא לעינים ותרגומו דמרגג למחזי ולזה אמרו באתרוג אם נטלה בוכנתו פסול כי צריך להניח בו חלק מהעץ היונק ממנו ולא לקצצו נמצא ששתי׳ רעו׳ עשה בחטאו ועוד נצטוה על העץ הדעת טוב ורע כדי להרחיקו מהשינויים הנגלרי׳ מאותו העץ כי הוא עץ מורה על הטוב ועל הרע · וכוונת הקב״ה היתה שיהיה האדם בארץ כמלאך האלקי׳ שלא יטה בבחירתו אל הרע כי אם שיהיה אחד בחלקיו נוטה אל אחד המיוחד ולזה אמר לו שיאכל מעץ החיים מורה על זה כדי להרחיקו מהרע ומהמות · וכל עוד שהוא יפעול בזה האופן למטה יעורר גם למעלה אחרות והקליפו׳ תהיינה משועברו׳ וכל אחד על מקומו יבא בשלום והוא לא כן עשה אלא בבחירתו חטא במחשבה ובמעשה ונטה אחר אילן הנקיבה שרגליה יורדות מות והשתחוה אליה ומיד נעשה בעל שינויים ובחיריי ונכנס בשינויים ונרם עליהם המות אשר הוא שינוי רע ומר היפך החיים · ובספר הזוהר ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעיני׳ ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל ת״ח דהא בני אנשא לא ידעין ולא משגיחין ולא מסתכלין בשעת׳ דברא הקב״ה לאדם ואוקיר לי׳ ביקירו עלאה בעא מיניה לאתדבקא ביה בגין דישתכח יחידאי ובלבא יחידאי ובאתר דדבקות׳ יחידאי דלא אשתני ולא אתהפיך לעלמין בההיא קישורא ומהמנותא דכלא ביה אתקשר הה״ד ועץ החיים בתוך הגן לבתר סטו מאורחא דמהימנות׳ ושבקו אילנ׳ יחידא עילא׳ מכל אילנין ואתו לאתדבקא באתר דאשתני ואתהפיך מביש בשנוין סגיאין ושבקו עילאה דכלא דהוא חד ולא אשתני לעלמין הה״ד אשר עשה האלקים את האדם ישר והמה בקשו חשבונו׳ רבים ודאי כדין אתהפיך לביהו בההוא סטרא ממש זמנין לטב זמנין לביש וזמנין לרחמי וזמנין לדינא בההוא מלא דאתדבקו בה ודאי המה בקשו חשבונו׳ רבי׳ ואתדבקו בהוא״ל הקב״ה שבקת חיים ואתדבקת׳ במותא חיי דכתי׳ ועץ החיים בתוך הגן עץ דאקרי חיים ומאן דאחיד בי׳ לא טעים מותא לעלמין אתדבק׳ במלא אחרא הא ודאי מותא הא לקבלן הה״ד רגלי׳ יורדות מות דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה ואי באתר דמות׳ אתדבק ושבק׳ אתר דחיי בגין כך אתגזר עליה ועל כל עלמ׳ מותא ואי תימא אי איהו חטא כל עלמא מאי חטאו אי תימ׳ דכל בריין אתו ואכלי מאילנ׳ דא לאו הכי · אלא בשעת׳ דאדם קאים על רגלוי חמו לי׳ בריין כלהו ודחילו מקמיה והוה נטלין בתרי׳ כעבדי׳ קמיה מלכא והוא אמר לון אנא ואתון באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה׳ עושנו וכלהו אתו אבתרי׳ כיון דחמו דאדם סגיד להאי אתר ואתדבק בי׳ כולהו אתמשכו אבתרי׳ וגרם מית׳ לי׳ ולכל עלמא וכדין אשתני אדם לכמה גווני׳ זמנין טב וזמנין ביש זמנין רוגזא וזמנין נייחא זמנין דינא וזמנין רחמי זמנין חיי וזמנין מותא ולא קאים בקיומי׳ תדיר בחד מינייהו בגין דההוא אתר גרמא לי׳ וע״ד אקרי חרב המתהפכת מסטרא דא לסטרא דא מטב לביש מרחמי לדינא משלם לקרבא מתהפכת היא לכלא טוב ורע דכתי׳ ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו ונו׳ ומלכא עילאה לרחימאי דילי׳ על עובדי ידוי אוכח ליה וא״ל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו והוא לא קבל מיני׳ ואתמשך בתר אתתי׳ ואתרכן לעלמין דהא אתתא לאתרהא סלקא ולא יתיר ואתתא גרים מותא לכלא ת״ח לעלמא דאתי כימי העץ ימי עמי כימי העץ ההוא דאשתמודע ביה זמנא כתיב בלע המות לנצח ומחה ה׳ אלקים דמעה מעל כל פני׳ וכו׳ עכ״ל · הנה מהמאמר הזה מבואר מה שאמרתי שכוונת הקב״ה היתה לדבקו בו שהוא האחד האמתי ולהרחיקו מהשינויי׳ ואולי לזה כיון הפסוק שאמר הן האדם היה כאחד וכו׳ ר״ל בראשונה בדעתו של הקב״ה היה לעשותו כאחד ר״ל כאותה העץ המורה על האחדו׳ · וממנו היה לדעת טוב ורע כלומר מבחירתו נטה לימשך אחר עץ הדעת טוב ורע · עכ״ל הרב החיט :

נחזור לביאור המאמר הרי דרגא על דרגא · דרגא אחרת מתנשמה הוא מזווג תפארת ומלכות בסו׳ ו׳ קצוות · והדרגא על דרגא הוא מהבינה ולמעלה בסוד הי׳ חיה יחידה שפי׳ למעלה שהוא סוד ע״ב שיהיה האדם במעלת הראשונה ויותר מהמה עולם שכולו טוב ויתעלם הרע ויחזור לטוב גמור והמשכיל יבין : הרי מבואר סוד אדם דרגא על דרגא :

והנה בענין הרצון מקושרים שלשתן · ר״ל גם הקב״ה כביכול · והתורה · הקב״ה כדפי׳ כי האצילות כלול מחפכיים כרצון הנפש : עוד למעלה מזה יותר בנעלם ענין עלה ברצונו להוות כל ההויות · וזה הרצון נעלם ונסתר אמנם ידענו כי הכל היה ברצון הטוב לא בחיוב רק בנדבה · ובזה סרה חקירת החוקרי׳ איך מאחרו׳ יצא רבוי ואיך מפשוט יצא הרכבה ואיך מבלי גבול יצא גבול וכיוצ׳ באלה · גם מחכמי עמנו חקרו ע״ז והתפלספו הרבה · ואמרו מה שאמרו · ודבריהם הבל כי כל חקירת׳ הוא מצד חיוב הטבע · אבל לפי האמת שהבורא ית׳ שמו ברא את עולמו ברצונו הטוב והרצון רוצה מה שרוצה ואין בו ענין חיוב · ודוגמ׳ לזה כתב הרמ״בן בפ׳ בראשית וז״ל דע כי אין ההרכבה מורה על ההפסד אלא לדעת קטני אמנה החושבי׳ כי הבריאה בחיוב אבל על דעת אנשי אמנה האומרים כי העולם מחודש בחפץ אל וזה פשוט גם הקיום יהיה בו לעד כל ימי החפץ וזה אמת ברור עכ״ל · וזה רומז הפסוק והוא באחד ומי ישיבנו ונפשו אותה ויעש אמר שהוא באחד הוא

באחרותו

באחרותו הפשוט · אף אחר שהמציא הנמצאים:· ומי ישיבנו ר"ל אין מי שישיב ע"ז ולפקפק איך אפשר מאחדו'ריבוי והרכבה
ונשמית · כי נפשו אותה ויעש רצה לומר כי רצונו היה כך ולא בהכרח רק נפשו חשקה להוות והויה כפי רצונו · אח"כ אמר בסיפ'
דקרא וכהנה רבות עמו · ר"ל אף שאמרתי לך כי נעשה הכל ברצון לא תאמר כי הם נפרדי'ממנו רק נעשו כך באין טעם ברצון ·
לא תאמר כך · רק אלו הרבות הם עמו ויצרם בחכמה כי כל המציאו'כמנורה של פרקי'זה מקושר בזה וזה בזה מתחיל'נקודה ראשונה
עד אחרונה האצילות בסוד עילה ועלול · ומאצילות לבריאה · ומבריאה ליצירה · ומיצירה לעשיה לעולם הגלגלי'ואח"כ ליסודו'
עד יסוד הארץ שהוא נקודה התחתונ'מהגשמיות · והכל מצד הרצון בנרב'לא בחיוב · וכמה נפלא כי נקודה הראשונ'מהאצילו'סוד
הרצון והכתר הוא הרצון כמ"ש לעיל · ונקודה האחרונה דהיינו הארץ נקרא ארץ על שם רצון כמבואר בזוהר פר'בראשית ויקרא
אלקי'ליבשה ארץ ז"ל ומה דהוות יבשה אתעבידת ארץ למעבד פירין ואיבין ולנטעא אילנין והיינו דכתיב ויקרא אלקי'ליבשה ארץ
בההוא יחודא דלתתא ארעא רעוא שלי'כדקא יאות ועל דא כי טוב כי טוב תרי זימני חד יחודא עילאה וחד יחודא תתאה כיון דאתאחיד
בתרין סטרין מכאן ולהלאה תדשא הארץ דשא אתתקנת למעבד פירין ואיבין כדקא יאות עכ"ל · ובנוסח מפני חטאינו גלינו מארצנו
ונתרחקנו מאדמתנו כתב מהר"מק ז"ל כי מלכות נקרא ארץ מלשון רצון בשפע שבע רצון ונקרא' אדמה מלשון אדומה בקבלת דין ואפי'
מזה נתרחקנו הרי ארץ מלשון רצון הגם כל הנ"ל רומז על הארץ העליונ'מ"מ גם התחתונ'הארץ הגשמיי'הזו נקרא ארץ מלשון רצון · הרי
סוד חותם הרצון מנקודה ראשונ'עד אחרונה: **הרי** הרצון בהק"בה · **עוד** יש ענין גדול בענין הרצון יתבאר לקמן בשער:

התורה מקושרת ברצון כי אנוס פטריה רחמנא · **עוד** יש בזה הענין של רצון התורה סוד והוא זה
כי אין התורה מוכרחת על פני'אחד רק כלולה מכמה פני'כענין שאמרו בעירובין פ"ק א"ר אבא אמר שמואל ג'שנים
נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים הלכה כמותינו והללו אמרו הלכה כמותינו יצתה ב"ק ואמרה להם אלו ואלו דא"ח והלכה כדברי ב"ה ·
ובחגיגה פ"ק בעלי אסופו'אלו ת"ח שיושבי'אסופו'אסופו'ועוסקי'בתורה הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירי'הללו
פוסלין והללו מכשירי' · .היאך אני למד תורה מעתה · ת"ל נתנו מרועה אחד כלן אל אחד נתנן ופרנס אחד אמרן מפי אדון כל
המעש'ברוך הוא שנ'וידבר אלקי'את כל הדברים האלה לאמר אף אתה עשה אזניך כאפרכסת וקנה לך לב לשמוע דברי המטמאין
ודבר המטהרין דברי האוסרין ודברי המתירין דברי הפוסלי'ודברי המכשירי'ע"כ · וביאור אלו המאמרי'אין כאן מקומן רק לקמן אם
יחיינו הבורא · מ"מ ענינו הרואו'שהתורה אינה מוכרחת בהחלט בפני'אחת רק רצוני'כפי רצון משיגיה הדבוקי':

הרי ג'מקושרין ברצון:

אמר בעל המאמר אח"כ תרין דרגין אינון יעקב וישראל חד סתים וחד גליא · הנה מה שאמרברישא דרגא על דרגא זה
מיירי בענין הנשמה כרפי' · ומה שאמר בכאן חד סתים וחד גלי'' זהו בבחינ'הגוף · ויהיה מתורץ מ"ש חד סתים
וחד גליא ולא אמר סתים וגליא · כי בבחינו'הגוף הם שני ענייני'לא ראי זה כראי זה וכמו שאפרש · רז"ל אמרו במדרשם
בתורתו של ר'מאיר היה כתוב ויעש אלקים לאדם ולאשתו כתנות אור וילבישם · אור באל"ף · וז"ל הזוהר פר'פקודי ת"ח
נשמתא לא סלקא לאתחזאה קמי' מלכא קדישא עד דזכאה לאתלבשא בלבושא דהאי עלמא וכלא איהו בגונ'דההוא אתר דאזיל תמן
והא אוקימנ'לא סלקא אלא בההוא לבושא דנהיר ות"ח אדם הראשון כד הוה בג"ע הוה מתלבש בלבושא דלעילא ואיהו לבוש'דנהורא
עילאה כיון דאתתרך מג"ע ואצטריך לגוונין דהאי עלמא מה כתי'ויעש ה' אלקי'לאדם ולאשתו כתנות עור בקדמית'הוה כתנות אור אור
דההוא נהורא עילאה דשמש ביה ג"ע בגין דהא מגנתא דעדן נהור'עילאה דנהיר משמש ביה ועל דא אדם קדמאה כד עאל לגו גנתא
אלביש לי'הק"בה בלבושא דההוא נהורא ועאיל ליה תמן · ואי לאו אתלבש בקדמית'בההוא נהורא לא ייעול לתמן כיון דאתתרך
מתמן אצטרך למלבוש אחר ויעש ה'אלקי'וכו'כמה דאצטריך והכא בגונ'דא עשו בגדי שרד לשרת בקודש לאעלא בקודשא ודא
אוקמוה דעובדין טבין דבר נש עביד בהאי עלמא אינון עובדין משכין מנהורא דזיווא עילאה לבושא לאתקנא בי'לההו'עלמא'לאתחזא'
קמיה מלכא קדישא ובההוא לבושא דאלביש אתהני וחמי גו אספקלרי'דנהרא כר"א לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו וע"ד נשמתא
אתלבשת בתרין עלמין למהוי שלים בכלא האי עלמא דלתתא ובעלמא דלעילא וע"ד כתי'אך צדיקי'יודו לשמך ישבו ישרים את פניך
בההוא עלמא עכ"ל · וענין הדרוש הזה ארוך ויבוא'במקומו · אמנם מבואר מזה שלבוש של הנשמה שיהיה לאדם קוד'שחטא
היה גוף קדוש זך ונקי'נוטה לרוחני'וכן יהיה לעתיד שעליו נאמר ומלאה הארץ דעה ר"ל אף הארציי'דהיינו הגוף הוא הכל שכל ודעה
כמו שהיה לאדם קודם שחטא · וכשחטא היה הלבוש של הנשמה עור ובשר תלבישני שהוא הגוף העכור ונתקיים בו הרמז האדם
יראה לעיני'וה'יראה ללבב ר"ל כאשר הלך האדם אחר מראו'עיניו כמ"ש וכי תאוה הוא לעיני' · אז נתלבש בחומריו' ולא נשאר בו
שכליי רק בלב כי הלב ערך מבין וזהו וה'יראה ללבב שאינו רואה שום דעה בגוף האדם רק בלב שלו · וזה"ש ויתעצב אלקי'אל לבו
ר"ל אל לבו של אדם שלא נשאר בו רק הלב מבין · והנה הגוף הזך הדק שהוא כתנו'אור באלף נקרא סתים · והגוף עכור שהוא
עתה'חומריי נקרא גליא · ע"כ אמרו חד סתים וחד גליא כשזה קם זה נופל וק"ל · והם יעקב ישראל · יעקב וידו אוחזת
בעקב עשו שהוא הנחש הקדמוני כמו שיתבאר במקומו · וישראל הוא השרה החירו'מהשעבוד וממלאך המות:

עד כאן פי'המאמר מהזוהר מתלתא המקושרי'הק"בה והתורה והישראל · וממנו יתבאר מעלת האדם איך הוא בצלם ובדמות:

ולהשלים כוונתי בזו ההקדמה שקראתיה **תולדות אדם** צריך אני להודיע ענין האדם הבחירי' הכולל
עליונים ותחתונים · כשהוא עולה עולה עד למעלה וכשהוא יורד יורד עד למטה מטה מטה · ודוגמא למ"ש
במסכ' מגילה אומה זו משולה לכוכבים ומשולי'לעפר כשהן עולין עולין כו':

והענין דע כי זה לעומת זה עשה אלקי'כמו שהואצל אצילו'קדוש סוד האחדות הנקרא אדם העליון כמ"ש ועל הכסא דמות
אדם · כן עשה אדם בליעל שהוא כקוף בפני אדם והוא הנקרא עולם הקליפות יש בו י'ספירו' וז'היכלות ·
וכמו דו פרצופין בתפארת ומלכות כולל אצילו'הקודש כן בקליפה סמאל ולילית בר מינן ושמותיהן ועניניהן מבואר בארוכ'בפרד'בשער
התמורו' · ואם תשאל מנין יצאו הקליפו'ומי נתן טהור מטמא כבר כתב הפרדס התשוב'פי האמת הוא כי למעלה במקום האצילו'אין
דבר רע יורד מהשמים כי למעלה הדברים דקי'תכלית הדקות אמנם בהתעבו'הדברים וירידת'בסתר המדריג'הנאצלות הוכרח היות
הדבר נפרד אוכל מתוך האוכל ויתהוה שם פסולת' עוד משל נאה ומתיושב ביות'להמשל אל זרע האדם אשר הוא המובחר המתהו'בגוף
האדם והוא יוצא מתמות דרך האשדות אל הגיד ואותה הטפה בבטן המליאה יתהוה ממנו הולד ודברי'אחרים מזוהמי'מזולת הולד וכי
יעלה על הדעת שבזרע האדם שהוא מבחר הגוף יתהוה בו מציאו'הזוהם'ההוא לא ודאי שא"כ יספ'ברגע אבל הזוהם' ההיא מתהוית
בהמשכת טפה הזרעית ממקום למקום וממדריג'למדריג'מתהוה הזוהמא בהבדלת המובחר יתהוה ממנו הולד ומהשאר מתהוה הזוהמ'
וכן הדברי'באצילו'למעלה במקומה אין דבר רע אמנם בהמשכת למטה יתהוה ממנו בהבדלת הטוהר והקדוש'דבר טמא שהי'הפסולת
וסיגי הזהב כו'ע"ש בפרדס שהאריך · ועוד כתב וכן הדין בשכבת זרע אע"פ שנעקר ממקומו לצאת בעוד שלא תצא לא חל עליו שום
טומאה ועדין בעלה טהור הוא · ואינו מטמא עד צאתו מפי האמה ולחוץ ע"כ:

ורע אף שהאדם בצלם ודמות עליון מאחר שנתלבש מזוהמת הנחש לדעת טוב ורע אם בוחר ברע משנ׳פניו ונמשל כבהמו׳ נדמה ונעשה כקוף וארז״ל אין חיה שולטת באדם אלא כשנדמה כבהמה· החיה הרעה המופרת היא הקליפה ע״כ בתוך מעלת ורוממות האדם מרומזת התמורה כי כל דבר פנים טהור בתמורתו פנים טמא והנה כתיב ויהי האדם לנפש חיה שהוא רוממות המעלה כמו שהארכתי לעיל· הנה בשנותו את טעמו אז ויהי האדם לנפש חיה שהחיה רואה שולטת בו בר מינן· וזהו ענין שני יצרי׳באדם יצר טוב ויצר רע מאז שהיה לדעת טוב ורע וע״כ היצ״הר בא לאדם קודם יצר הטוב כי כן קליפ׳הפרי קודם לגידול הפרי וז״ל עבודת הקודש חלק היחוד פ״ח וכבר כתבתי בספ׳תולעת יעקב כי היו עשר אצבעו׳בידי אדם כנגד החכמו׳העליונות כי הידי׳באצבעותיה׳הם כלי הפעולה לשרת בהם את הנפש כן העשרה מאמרו׳הם כלי חפץ לארון יחיד ועשר אצבעו׳רגליו שהם יסודו׳ הגוף כנגד עשר מעלו׳שבאחרונ׳· וגם הוא כלול מהמרכבו׳התחתונו׳הקרובו׳אל הקודש וחלקו מהם העצמות והוא התקון המעולה שבגוף ועליהם נאמר ועצמותיך יחליץ· וגם הוא כלול מהטוב והרע ולזה נתן לו דרך החיי׳ודרך המות כלומר יצ״ט ויצ״הר כנגד טוב ורע שהוא כלול מהם ונתן לו הבחירה כנגד הנקודה· ואולם חלקו מצד הרע הוא הבשר שהוא כלה ואבד ולזה נקרא הצד ההוא קץ כל׳ בשר כי אין לו ממשלה כי אם על חלקו גם הסרים אל משמעתו והם חיילותיו שהוא שר עליהם נעשה נותני׳חלקם והם הגידי׳ והוורידים· גם הוא כלול מהשמי׳והארץ ואולם חלקו מהשמים כסוי עור לכסות על הכל ומן הארץ ארבע יסודו׳זהו כלל אדם התחתון הנקרא בפי החכמי׳עולם קטן· עכ״ל:

והנה הקליפה קליפת הפרי נקרא בלשון רז״ל שומר והוא ענין גדול· כבר כתבתי ענין הקליפו׳הוא ממותרו׳הקדושות והנה אם לא חטא אדם לא היה הקליפה מתנגד רק שומר לפרי· כמו המלך שהוא יושב פנימי והעבדי׳שומרים אותו· אבל מצד החטא התעורר המרירות בהם ונעשי׳מורדים· ובמסכת סנהדרין פ״ד מיתות תניא ר״ש בן מנסיא או׳ חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא לא נתקלקל נחש כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנים לו ב׳נחשי׳טובים אחד משגרו לצפון וא׳משגרו לדרום להביא לו סנדלפוני׳טובי׳ואבני׳טובי׳ומרגליות ולא עוד אלא שמפשילי׳רצועה תחת זנבו ומוציא בה עפר לגנתו ולחרבתו ע״כ· המאמר הזה רומז למ״ש וכן יהיה לעתיד הקליפו׳שהם רעי׳יחזרו להיותן טובי׳בסוד מלאך רע עונה אמן ורמז ע׳ הנביאי׳בכמה פסוקי׳ישעי׳אמר וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדיו ונער קטן נוהג בהם ופרה ודוב ונומר ושעשע יונק על חור פתן ועל מאורו׳צפעוני גמול ידו הדה לא ירעו ולא ישחיתו וגו׳כל זה מורה על כחותיהם למעלה כי יכרע כל ברך ואז הקליפו׳נקראים שומר כי הם שומר לפרי· וזה שרמז קין בגנבו דעת עליון אמר השומר אחי אנכי גורע· קין קנרה דמסאבות מזוהמת הנחש הבאה על חוה· והבל הוא מסטרא דקדושה· וקין הקליפה· והבל הוא פרי עץ חיים הקדושה ואמר השומר אחי אנכי והיא תמיהא מתקיימת כמו הנגלה נגליתי· כלומר כי הוא שומר ולא קליפה כי קליפה הוא הנזרק חוצה כענין שאמרו בחגיגה ר׳מאיר תוכו אכל וקליפתו זרק כי הקליפה מתנגד ומקטרג והוא רצה לגנוב דעת עליון ואמר שהוא שומר הפרי עבד נאמן לקונו וכן באמת יהיה לעתיד:

והנה אבאר זה המאמר דד׳ מיתות כיד ה׳ הטובה עלי כי יהיו יוצאים מזה כמה מילי מעלייתא **בתולדות אדם** שיתבונן האדם איך יתדבק בקדושה· ומקודם אקדים הקדמה· ענין עץ החיים ועץ הדעת כתב הרקנאטי׳ בפ׳בראשית וכ״כ בספר עבודת הקודש כי היה להם שורש א׳ למטה אף כי הם שנים בענפיה׳וע״כ תרגם אונקלס על שניהם במציעת גנתא וא״א לשני אלנות שיהיו שניהם באמצע אא״כ הם מורכבי׳זה בזה ומיוחדי׳בשורש אחד· והנה מדבר בתחתוני׳ ומרמז העליונים וסוד הענ׳בסוד האצילו׳אילן העליון שאין שם קיצוץ· ובביאור עץ החיים ועץ הדעת ופרי עץ הדעת בעליון רבו בזה הפירושי׳· אמנם המחוור הוא זה סוד עץ חיים הוא תפארת שהוא העץ של חיים ר״ל של בינה הנקרא אלהים חיים ושורש הבינה בחכמ׳שהיא תחיה בעלי׳· כי שם שורש התפארת והעלמו ובמקומו הוא עץ שתול כאשר הארכתי בזה למעלה. ועץ הדעת הוא יסוד מלשון וידע אדם את אשתו כי הוא ברית המעור המחבר ד״ו פרצופי׳· והפרי של עץ הדעת הוא מלכות המנהיג את העולם בכח עליון לטוב ולרע כפי התעוררו׳שמתעוררי׳העולם במעשיהם· וארז״ל העולם עומד על עמוד אחד וצדיק שמו· נודע צדיק יס״וד עולם כי אשר כל הנחלי׳הם אל יס״וד וכל הצינורו׳הם כולם ליס״וד ולמלכו׳צינורא אחד דהיינו צינור ההולך מיסוד למלכות ומלכות נקרא עולם כי מלכות מנהיג כל העולמות של נבראים ונוצרים ונעשים· וזה הצינור היחידי הוא העמוד האחד· והנה שפע שש קצוות הם לדין ולרחמי׳הכל נשפעי׳ליסוד ומיסוד במלכו׳וזה סוד ב׳צנורו׳· וז״ל הפרדס פ״ד משער צנורו׳וז״ל עוד צנור נמשך מיסוד אל המלכו׳כי הוא משך הנהר הגדול היוצא מעדני הבינה להשקות הגן וע״י הצנור הזה אוחז במלכו׳לזווגה בבעלה למעלה ודרך הצנור הזה נטרדה בעונו׳ובענין הצנור הזה ראינו בטעמי המצות לכן פרחי מצות ל״ת שלא לשתות יין נסך ז״ל שם ב׳נקבי׳ יש בברית העליון האחד מהם להשפיע אל השכינ׳שנקראו אותו השבע היוצא מים מתוקי׳ומשם יוצאי׳כמה טעמי תורה מים שנ׳הוי כל צמא לכו למים ואין מים אלא תורה ונקב שני משפיע לכחות הטומאה ונקרא יין נסך וכו׳עכ״ל הנה מתוך לשונו משמע היות דברי׳אלה דברי קבלה והדברי׳מוכיחים מצד עצמם כי מבשרי אחזה אלוה והנה באדם ב׳נקבי׳א׳לנקיבה להשפיע להוליד כדומה והשני לגיעול ולמותר· עוד כתב שם בשם מקובל אחד אות **צ** אית לה תרין רישין דרמיז מדת צדיק והנהו תרין מבועי׳קדושין חד שפך ושאיב מתמן מטרוניתא׳ קדישא ומתמן מתברכין עילאין ותתאין כי שם צוה ה׳ את הברכה וכו׳ומבועא דא מתמן אתבריאו מלכין קדישין ואתבריאו כמה נשמתין קדישי׳ובמבוע׳תניינ׳איהו שפיך לסטר שמאלוי׳דקב״ה ומתמן ינקו דאשה זרה ואשה מנאפת· ואי זכיין ישראל ההוא מבוע סתים ופתיח מבועא קדישא דימינ׳ואי לאו כפתח ההוא מבועא דשאיב אשה זרה כו׳וממבועא שנית משם יוצאים שידין ורוחין כו׳· וזה הטוב והרע מתגלה ע׳ מלכות למטה ולא ח״ו שיש עדיין שם גילוי לרע כי לא יגורך רע כתי׳רק רגליה יורדו׳מות ורגלי המלכות הם עולמו׳המשתלשלו׳בריא׳יצירה עשיה להקליפו׳שהם רע הם בעולם היצירה הנקרא מטטרון ועליו נאמר סביב רשעי׳יתהלכון ובכל מקום שתמצא בדברי המקובלים הכנסת הקליפה להקדושה צריך שתבין הענין· כי בהיות בע״הז צדיקים וחסידים אז מלכות מעלה ריח מעשה הצדיקים למעלה והוא מה שמחבר בזוהר מיין נוקבין ראושידת לקבליה ואז נפתח צינור השפע והברכה· ואם בהיפך ח״ו אז מתעורר כח הדין מצד הכנסת קטרוג הקליפות דהיינו הקליפות צועקין ומקטרגין הללו עובדי ע״ז והללו ע״ז וכיוצא בזה· וזה נקרא הכנסת הקליפה לקדושה· ואז נשפע דרך הצינור של סיגי ההשפעה והשפעה הראוי׳להיות מסטרא דימינ׳למיימינ׳בתורה נשפעת משמלא למשמאילי׳כי הק״בה דיין אמת וע״ז רומזי׳כל המאמרים בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא וענין פירסה נדה ח״ו אין הדברים כמשמען אלא הכוונ׳בהכנסת קול קטרוג הקליפ׳למעל׳ נשפע סיג ההשפעה דהיינו כחות הדין ונטלה גאוותן של ישראל ונתנה לא״ה כי הם יושבי׳במיטב הארץ ואנחנו בגלות וזה סוד שכינה בגלות׳· הגם כי על צד האמת הוא אני ה׳לא שניתי· מ״מ קב״ה חפץ חסד הוא ולהיות הכל מצד הטוב הגמור ויבא טוב ויקבל טוב· ודברים אלו של הכנסת הקליפה ח״ו וענין פירסה נדה הנה קצרתי בבאורי׳אבל מבואר היטב בפרדס בפ״ז משער התמורו׳ וצריך המעיין להשכיל היטב· כי מי שלח ידו בדברים כאלה ונקה· וז״ל ספר קול בוכים בפסוק הסגיר

ביד אויב חומ' ארמנותיה הם חומו' ירושלים העליוני' ותחת חיות השומרי' כמש"ה על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים לבל יכנסו בהם החצוני' בשעת החורבן הסגיר ביד אויב החומו' ההם ושלטה בהם הקליפה וז"ש בפ' בראשית בדרוש המדורי' כפי' הפי' הראשון שפי' שהם מדורי' ח"ל מדורא תליתאה הוא דשכיבי' וקטורי' כו' ותמן אשתכח דלטורי' עליהו דישראל לזמנין וכו' וסמאל חייבא אשתכח תמן עכ"ל ופי' מורי זלה"ה שאין זה הקבוע לו אלא אשתכח תמן כשעולה מנוקבא דתהומ' רבה אל תוך המדור הזה לקטרג על ישראל ומשם צועקי' הוא וסיעתו בקול הקטרוג ואומרים השופט כל הארץ לא יעשה משפט ומשם עולה קול קטרוגם למעלה והמלך המשפט בהכרח צריך שיטה אזנו אל קול קטרוגם וזהו קול נתנו בבית ה' דהיינו קול הקטרוג כאותו יום שנעשה העגל שאז נעשי' ונקרא מלכות אהל מועד מועד היחוד לעתים מיועדי' וזהו ביום מועד כיום שנקרא מועד וזמן ליחוד לא ייחוד מתמיד ודמה קול שעשו בימי החורבן כאותו היום שנעשה האהל אהל מועד ששם היה הקטרוג הולך וחזק בלי ספק ולפי זה יהיה בית ה' הם המדורין שהוא בית ומדור למלכו' דמקננא באופן שהם המדורי' כדאית בתקוני' ואגב אורחא רמז לנו המקונן הקדמה מעולה שיש לנו שאין ח"ו הקליפו' נכנסו לא באצילו' ולא בבריא' ולא ביציר' חלילה אלא סוד כניסת החצוני' במקום הקדש שאנו אומרים הוא כי בהמדורי' יש נוקבא הדא הנקרא' נוקבא דתהומא רבה דמתמן נפקין כמה גרדיני נימוסי' וכו' אסגיאו זכאין בעלמא ההוא נוקבא סתים ולא נפקין מתמן אלא כד אסגיאו חייבא בעלמא אתפתח ההוא נוקבא ומתמן נפקין כמה גרדיני נמוסין וכמה חבילי טריקין ומתפשטין באותן המדורין ועולין עד המדור שכנגד היכל גבורה דהיינו היכל זכות דמתמן אתאחיד עשו בריה דיצחק ועד המדור שכנגד היכל החסד דהיינו היכל אהבה דמתמן אתאחיד ישמעאל בריה דאברהם ושם צועקי' בקול קטרוג' ונכנס יותר למעלה עד לפני המלך הישר ואז יוצאה הגזירה כפי העת וכפי העבירה נמצא שאין שום חצוני נכנס בשום א' מהמקומו' הקדושה וזה שרמז כאן המקונן באמרו הסגיר ביד אויב חומות ארמנותי' כפי הפי' הראשון ושם בבית ה' דהיינו המדורין כאמור נתנו קול הקטרוג כיום מועד כאמור עכ"ל:

והנה הזהירו הש' שלא יאכל מפרי עץ הדעת טוב ורע כי אז יעורר שורש הרע להיותו רע בעצם כי בעודו שם בשרשו היה שורש המותרות בבחי' שהם שומר ולא קליפה · אמנם כשיפריד הפרי מהעץ יעשה קיצוץ ויעורר שתי רשויו' כי השומר יהיה קליפה קלוף מהאוכל וטמא טמא יקרא כי הקליפה נזרקת מחוץ למחנה מושבה · וזה גרם האדם ואשתו בהולכם אחר עצת הנחש ששורש הנחש מעצמיו' האילן של החצוני' שהוא סמאל ובת זוגו וקם הסיתו את הזוג אדם וחוה · ובספר הבהיר שאלו לו תלמידיו איפא לן עובדא היכ' הוה א"ל סמאל הרשע קשר עם כל צבאו' מעלה על רבו משום דאמר קב"ה וירדו בדגת הים אמר היאך אוכל להחטיאו ולגרשו מלפניו ירד עם כל חיילותיו ובקש לו בארץ חבר כמוהו ומצא נחש היה לו דמות גמל רכב עליו הלך לו אל האשה א"ל אף כי אמר אלקי' לא תאכלו מכל עץ הגן אמר אבקש יותר ואוסיף כדי שתגרע היא אמרה לא מנענו אלא מעץ הדעת אשר בתוך הגן אמר לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון הוסיפה שני דברים אמר' מפרי העץ ולא אמר להם אלא מעץ ואמר' ולא תגעו בו פן תמותון · מה עשה סמאל הרשע הלך ונגע באילן והוה האילן צווח ואמר אל תבואני רגל גאוה ויד רשעי' אל תנידני רשע אל תגע בי · הלך ואמר לאשה הרי נגעתי באילן ולא מתי אף את געי בו ולא תמות הלכה האשה ונגעה באילן ראת' מלאך המות בא כנגד' אמרה אולי עכשיו אני מתה והקב"ה עושה לו אשה אחרת ונותנ' לאדם הריני גורמת לו שיאכל עמי אם נמות נמות שנינו ואם נחיה נחיה שנינו לקחה מפירות האילן ונתנה לבעלה נתפקחו עיני שניהם וקהו שיניו אמר מהו זה שהאכלתני שכשם שקהו שני כך יקהו שיני כל הבריות ע"כ · והנה נקרא נחש כי משם כל כחות הטומאה של נחושי' וכשופי' · גם נח"ש עם המלה בגי' שט"ן ויש רמז גדול במה שהחשבון עם המלה כי עם המלה גרמה הנחש שטן רצוני לומר מילול שפתיה והוצאת דיבת שקר על קונה גרם לזה · ונשתנה דמות האדם ואדם ביקר בל ילין וגרם מית' ונשתנו פניו כי תכלית בריאת אדם היה חיים נצחיים כמו שאפרש לקמן · וסוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם · סוף דבר הוא האדם שנברא באחרונה וראשית המחשבה סוף המעשה ונברא בסוף כדי שיכלול הכל בצלמו ודמותו · ונברא בתרי"ג דהיינו רמ"ח איברים וש"סה גידי' נגד מ"ע ול"ת · את האלקים ירא זה ל"ת ואת מצותיו שמור זהו מצות עשה וזהו מ"ש כי זה כל האדם · כי בנין האדם הוא מאיבריו וגידין · וב"פק דברכו' מאי כי זה כל האדם א"ר אלעזר אמר הק"בה כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל זה · ר' אבא בר כהנ' אמר שקול זה כנגד כל העולם ר"ש בן עזאי אומר ואמרי לה ר"ש בן זומא אומר כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה ע"כ: אלה החכמים רומזים על ענין בריאת הקליפות · ר' אלעזר אמר ע"ד שכתב רבינו תם בספ' הישר בשער הראשון העולם לא נברא רק עבור חסידים ועובדי השם · ולא בעבור הרשעי' ואליה' הית' כוונת הבריא' אך נבראו הרשעי' בטבע הבריאה כטבע הקליפה לפרי וכאשר כוונת הזורע להצמית החטה לבדה אבל כח הצמח יוציא עם החטה באשרה ועם השושנ' מיני קוצים כן כוונת הבור' לברוא חסידי' וכח הבריאה יוציא עם החסידי' רשעי' ור' אבא בר כהנ' מוסיף שאף יש תועלת בבריאות והוא כמ"ש הזוהר בענין תועלת בריאת יצר הרע הו' להביא את האדם לתכלית האמתי דהיינו אם יכבוש את יצרו אז לפום צערא אגרא ועיין בפרדס בשער התמורו' הביאו באורך · ואז גם מלאך רע יענה אמן · כי גם היצה"ר עושה כן לכבוד בוראו שיהיה האדם מנוסה ויעמוד בנסיון · וכשהוא כן אז האדם שקול נגד כל העולם ומכריע את כולם ר' שמעון אומ' לא נברא אלא לצוות לזה ר"ל הוא הדבר אשר דברתי למעלה שיהיו הם משרתים נכנעים לו ומזה נתבאר ברייתא דר"ש בן מנסיא חבל על שמש גדול שאבד כו' · ויש רמז גדול בענין סנדלפוני' כי משכן הקליפו' הם סביב לעולם מטטרון סביב רשעי' יתהלכון דהיינו בעולם עשיה אשר שרשו סנדלפון כנודע כי יד"וד עולם האצילו' אכתריאל עולם דבריא' · מטטר"ן עולם דיצירה · סנדלפ"ן עולם דעשיה · והוא קרוש אמנם שם משכן הקליפו' גם כן · ואלו היו הקליפו' בסוד שומר כמו שיהיו לעתיד שיטהרו:

בית דוד בם"ש רז"ל כי עתיד חזיר לטהר · הרי גם כן מכוונ' בסנדלפון · ועתה שהם קליפות יש ריחוק כי סטרא דקדושה נקרא סטרא דימינ' וסטרא דמסאבא נקרא סטרא דשמאלא כי מצפון תפתח הרעה · אבל אם יתקדשו הכל יהיה קדושה · וזהו סוד שני סנדלפוני' א' לדרום וא' לצפון כי רב טוב יהיה ג"כ מצפון כי הכל יחזור לימין · ומ"ש אבני' טובו' גם בזה יש רמז גדול · הנה בעל ספר יצירה קורא את האותיו' אבנים כדתנן שם ב' אבני' בונו' שתים ג' ששה ד' כ"ד כו' ר"ל תיבה מב' אותיו' יש לו ב' הפוכי' כמו אב בא ג' אותיו' כמו אב"ג יש לו ג' כו' וכן כולם · והנה כל ההפוכי' וצרופי' תיבו' מורים על עניינים ותמורתם וכמ"ש בספר יצירה תמורת ענג נגע · הרי התמורה דבר והפוכו כי אין למעלה מעונג ואין למטה מנגע · ולעתיד יהיו כל האבני' טובות · לא יהיה תמורת רע · ומ"ש ספשילי' רצועה תחת זנבו כו' גם בזה יש סוד · הנה ספירת מלכות היא מדריג' האחרונה באצילות · והיא ראשונה ראש על כל הנבראי' ונוצרי' ונעשי' ועל ידה כל ההשפעו' להעולמו' הן דין הן רחמי' · ממילא ספירה זו זנב לאריות וראש לשועלי' · ומבחינ' זו שהיא זנב דהיינו ספיר' אחרונ' נמשך ההשפעה ג"כ לקליפו' דהיינו על ידיה שרגליה יורדו' מות' כמ"ש לעיל והקליפו' הם נקראי' נחש הקדמוני · וזהו סוד מטה משה נהפך לנחש ואמר הק"בה אחוז בזנבו ויהיה למטה · הוא הדב' אשר דברתי בהמתקת הקליפו' בהתקרב' לשורש יניקת' כי למעלה בשרשם הכל · קדושה אז הנחש מטה אלקים וזהו אחיזת' בזנב סוד זנב לאריות שם שורש השפעתם · אבל בהטמאם מצד חטא הארץ אז המטה נחש בסוד קטרוג' והמשכיל יבין · ובהטהרם אז

רצועה תחת זנבם להביא עפרם לגינה · כי אלו לא חטא אדם היה ירותו בג"ע · וסוד העפר הוא אדמת קודש מכוון נגד עפר העליון ארץ העליונה ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ · ומ"ש ולחורבתו כי מה שעתה בעונותינו חרב היה מלא כי החורבה והפרצה מצד פורץ גדר ישכנו נחש · ולעתיד אמלאה הזרבה מצד הבנין הקודש ויחזקאל הנבי' אמר והארץ הנשמה שעבר תחת אשר היתה שממה וגו' ואמרו הארץ הזו הנשמה היתה כגן עדן והערים החרבו' והנשמות והנהרסו' בצורות ישבו · וז"ל הרב הגאלנטי בפסוק שישי ושמחי בת אדום הקדמה מעלה קבלתיה ממורי ז"ל ה"ח והיא שלא תהיה בישול הקליפו' כולם מכל וכל אבל תהיה שאותו צד המר והקשה יעקרהו הק"בה מן העולם וישאר הקצה הטוב והמתוק והענין הוא שימתיק הק"בה החיצוני' ממרירות עד שיכנסו אל הקדושה פנים' וזה סוד ושעשע יונק על חור פתן ועל מאורת צפעוני גמול ידו הדה כי כבר ידעת כי סוד הייחוד והזווג נקר' שעשוע והנה השעשוע הזה תרד סוד שמחתו עד שיונק שהוא מטטרון שהוא תינוק יונק משדי אמו שעל ידו נעשה היחוד בשית יומין רחול תרד השעשוע הזה עד חור פתן דהיינו אותו חור שהוא נוקבא דתהום רב' משכן הטמאים · ועל מאורת צפעוני דהיינו נקבתו של פתן חרש וצפעוני הזה שהיא מאורת מארת חסר כתיב · גמול דהיינו סנדלפון אשר הוא נגמל מחלב אמו ידו ומקומו הדה וכל זה מורה סוד המתקת החצוני' ומרירותם תחלף מן העולם וישארו בלי זוהמא וזהו סוד למה נקרא שמו חזיר שעתיד להחזיר שעתה אסור להשתמש ביצה"ר ללא דבר מצוה כי מטבעו חם מקצתו חם כולו ולכן עתה אסור . החזיר הזה להתקרב אליו ואל תקרב אל פתח ביתה אבל לעתיד שיתמתק יהא מותר וזהו חוד שעתי' להחזיר אל שרשו שהוא מקום הגבורו' הקדושה וזהו והסירותי לב האבן מבשרכם שכן דרכו של אבן שאם חם מקצתו חם כולו כמו כן הוא היצה"ר הזה שהוא כיוצ' בו אסיר אותו מקרביכם ונתתי לכם לב בשר שהצד שעל האש הוא נצלה והצד האחר הוא קור וזהו לב בשר וכמו שפי' בזוהר לב בשר לב לעשות בשר כלומר לא יהיה היצה"ר מתפשט מגבולו אלא באותה שעת של זווג שבין איש לאשתו יתחמם האדם לעשות בשר לבר לא לצד בחינה אחרת וזהו סוד אומרו בזוהר פר' פנחס עתיד הק"בה לתברא רגליה דקוף דקנה וישאר הנה וכו' פי' אותו צד הקוף היוצא חוץ מהשורה דמיון החצוני' הזה העושה כקוף אצל בני אדם סרה לקדושה · מדרינו"ח היכלו אף היא נמי וכמה דברים הם גם זה לעומת זה עשה האלקי' וכדאית' בפ' פקודי בסוד י' מדרינו שבהם וסוד הקשרי' שבתרין דרועין ותרין שוקין דמיון האברי' העליונים וכאלה רבות עמהם ולכך נקרא קוף ועתיד קב"ה לתברא ההוא רגלא דקוף וישתאר מקנה הנה וזהו ראשון לציון הנה הנם · וזהו נמי סוד בלע המות לנצח שלא אמר בלע מלאך המות אלא המות המות תבולע וישתאר מלאך קדוש וכן סמאל יוסר ויבוטל ממנו בחינ' סם וישתאר אל שהוא קדוש כלומר אלהי' ורוחני וזהו סוד הנחש' שחיו נמצאי' במערת הצדיקים כדאמרו בגמר' עכנא עכנא פתח פיך ויכנס הבן אצל האב שיצ"חר שלהם כבר נמתק עד שנעשה להם לשומר ולשמש וכן נמי אר"זל חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא לא חטא אדם היה מכנים לנחש רצועה תחת זנבו ומוציא זבל לאשפה והיה מביא לו מרגליות מארץ מרחקי' להורו' על מה שאמרנו שאלמלא לא מרד סמאל ונעשה מר הירה העולם משתמש על ידו והיו קונים עולמם ע' כי היה מסייעו להוציא זבלו טנוף העבירות ולהרחיקו מעשות רע והיה לו התועלת להביא מרגליו' ולעשות מצות כמ"ש ויניחהו ה' אלקים בג"ע לעבדה ולשמרה ל"ת אמנם הטתו ברוב לקחה ומרד ויצא וחטא והחטי' את האד' · וזהו נמי שאמר בפרקי ר' ישמעאל עד שהיו כל שריו נשחטי' ומוטלי' במרום כגדיי' וטלאי' של יום כפורים רמזו ז"ל או' של י"כ על סוד המיתוק שיתמתקו וישתארון במרום ויכנסו פנימה אל הקודש וזהו סוד דם נידות שמתמתק ומתהפך מדם נדות הטמא אל החלב הטהור והוא סימן למה שעתיד להיות · עכ"ל הרב הגאלנטי:

דרי הקליפו' בהמתקתם מתקרבות לשרשם ונטהרו אך עתה בחטא אדם התעוררו במרירות עד עת קץ:

וא"ת קודם החטא של האדם מאין בא לה' המרירו' שהרי סמאל קשר על קונו כו' כדאית' במאמר הבהיר שהבאתי לעיל:

דע כי מתחלה היה חוטא לשם מצוה · ואח"כ שלא לשמה ומתוך כך בא לעבירה לשמה · ר"ל סמאל היה מלאך טהור ואמרו המקובלים שהוא היה מהשרפי' אשר נראה שעל זה בא הרמז שנקרא הנחש שרוף · ולבש קנאה היא קנאת סופרי' שהיה מקנא במעלת האדם כי רצה לקרב אל הקודש פנימה · וקנאת סופרי' תרבה חכמה להעושי' לשמה רק על כל פני' היה בו כח מהמותרו' כאשר רמזתי למעלה כי כל נברא יש בו קצת חסרון אף שאינו גשמי' ואפשר להיות שיבוא לידי חטא ומלאפי' סרום יוכיח שתלו הגדול' בעצמם הגם כי זה אינו אלא באקראי בטל במעוטו · מ"מ סמאל אפשר היה בו יותר בנעלם ענין התמורה ובקנאתו באדם התעורר האדם לנגדו וזה וזה מסייע לדבר עבירה עד שנעשה הוא מקטרג ויצה"ר · והאדם מוכן לחטוא כי נטה מצד הטוב הגמור ונתלבש בידיעת טוב ורע · ואז האדם בעל דמויות הוא דמות הקדושה דמות אדם עליון ודמות האדם בליעל שהוא כקוף בפני אדם ומקויים בו חבחירה כמ"ש החיים והטוב והמות והרע · כשהולך בדרך טוב דבק בחיים סוד עץ החיים וכשהולך בדרך רע דבק במות ודמות נשתנה · כיצד כשהולך בדרך טוב אז הוא דמו"ת סוד סד"ות דבקביד"וד וכמו שאמרו רז"ל ואתם הדבקים ביד"וד הדבק במדותיו ואז נקרא אדם מלשון אדמה לעליון וכשהוא בהיפוך אז דמות משתנה ונעשה ד"ם מו"ת · ואז נקרא אדם מלשון אדמה כי עפר אתה ואל עפר תשוב · ודם מצד אדם ומות מצד חוה גרמה מיתה לעולם · כיצד דע כי חותם מעשה בראשית באמת וירא אלקים את כל אשר עשה ס"ת אמת ושם מרומז אדם · והנה טוב מא"ד אותיות אדם כי הוא תכלית של כל מעשה בראשית · ונברא להיות אמת כלומר נצחי · כי ענין אמת פירושו מציאו' אמיתיי נצחיי שלא יכזב רק יתד אשר לא תמוט והיה תכלית הבריא' שלו · וחי לעולם חיות נצחיי · ודבר זה צריך ביאור רחב:

דע כי המתחכמים בטבע אמרו כי המיתה טבעי' לאדם והטעם כי כל הוה נפסד והאדם הוה ומורכב מארבע יסודו' וא"כ הכרח הוא שיפסד ואל זה הדעת נמשכו כל החכמי' חשוקי החכמה יוונית מבני עמנו ההופכים ללענה משפט התורה וכוונת' · אבל אנשי התורה בעלי האמונה האמיתית החכמים האמיתיי' ז"ל יאמינו כי אין המיתה טבעי' ואמרו אלמלא שחטא לא מת לעולם והחכם באמת המאמין האמיתי רבינו הגדול הרמ"בן ז"ל אמר בפר' בראשית בזה הלשון ודע כי אין הרכבה מורה על ההפסד אלא לדעת קטני אמנה החושבי' כי הבריאה בחיוב אבל על דעת אנשי אמונה האומרים כי העולם מחודש בחפץ אלוה פשוט גם הקיום יהיה בו לעד כל ימי החפץ וזה אמת ברור ע"כ · ובוראי חכמי הטבעיי' בחשיכה יתהלכו כי הדביקות בו ית' הוא למעלה מהטבע · ורצונו ב"ה הוא דביקותו של אדם שיהיה נצחיי כי ענין החיוב הוא מצד הטבע וזה נוטה למאמיני הקדמו' שהי' הכל בחיוב אבל אנחנו מאמיני' האמת שהכל היה ברצונו ב"ה ורצונו הוא להיות האדם נצחיי אם ישאר בדביקות · ובמדבר רבה פר' נשא ובמדרש חזית בפסוק יפה את רעייתי כתרצה ר' מאיר אומר עד עכשיו הן קימו' ולא הוממו ולא הזקינו ולא הטריפו אלא הן חיו' וקיימו' והרי דברים ק"ו ומה הפרות שנדבקו ע"י האדם במלאכת המשכן נתן להם הויה והן חיות וקיימו' לעולמי' עולמי' ישראל שדבוקים בחיי העולמים על אח' כמה וכמה שנאמר ואתם הדבקים וגו' · ובשוחר טוב מזמו' חסד ומשפט אשירה ר' איבוא בשם ר' מאיר או' עד לעתיד לבא הן מתוקנות להפרע מן הרשעים בהם שנאמר לבקרים אצמית כל רשעי ארץ והכוונה להם ע"ה לומר כי הפרות ההן מחייבים את הרשעים לפי שחטא ממית ולפי שרחקו מהשם בעונותיהם מתים והרי הם עתידי' ליתן את הדין על שממיתין עצמן שהרי הפרות ההן שאינן מצוות במצות אלא ע"י שנדבקו ע"י אדם למלאכת המשכן באו אל הקיום והן מחייבו' את הרשעי' לעתיד לבוא וגו' · וביומא פ"

באלו עצי שטים עומדים שעומדים לעולם ולעולמי עולמים· ובפסיקתא שנו רבותינו מצילין תיק הספר עם הספר מפני הדליקה וכי ד"ת כתובי' בו אלא בשביל שהוא דבוק לספר זכה להנצל עמו וכן אמר שלמה הולך את חכמים יחכם אמר הק"בה אדם הראשון שמע לאשתו נתגרש שאלמלא נדבק ושמע לי היה כמוני כשם שאני חי וקיים כך הוא חי וקיים ע"כ· הנה דמו הגוף אל התיק והנשמה אל הספר ומצילין הגוף מן המות שהוא הדליקה עמה הואיל והוא דבק עמה ונשמע אליה ואינו מעלה לה כלל ראוי שלא ישלוט בו המות כמו שאינו שולט בה ויתקיימו שניהם יחד וכמו שמצינו שלא שלט האויב במעשה ידי הצדיקים וכ"ש מן הראוי שלא ישלוט בהם לולא החטא כדאמרי' פ"ק דסוטה דרש ר' חנינה בר פפא מ"ד רננו צדיקים בה' לישרים נאוה תהלה אל תקרי נאוה תהלה אלא נווה תהיל' זה דוד ושלמה שלא שלטו שונאי' במעשה ידיה' דכתיב טבעו בארץ שעריה משה דאמר מר משחרב ב"ה ראשון נגנז אוהל מועד קרשיו בריחיו עמודיו ואדניו היכא אמר רב חסדא אמר אבימי תחת מחילות ההיכל ע"כ· זכ"ש שאין ראוי שישלוט האויב שהוא המות וההפסד במעשה ידיו של הק"בה:

וזה היה הענין כתנות אור באל"ף שאף התיק של הספר דהיינו הגוף היה זך ודק· ובפסיקתא פרשת בחודש השלישי ובויקרא רבה פ' אחרי מות ובמדרש משלי א"ר לוי משום ר' שמעון בר מנסיא תפוח עקיבו של אדם הראשון היה מכהה גלגל חמה ואל תתמה בנוהג שבעולם אדם עושה שני דיסקרין א' לו וא' לבן ביתו של מי הוא עושה יפה לא שלו כך אדם הראשון נברא לתשמישו של הק"בה גלגל חמה לתשמישן של בריות לא כ"ש שיהא תפוח עקיבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה וק"ו והוא ומה אם תפוח עקיבו מכהה גלגל חמה קלסתר פניו על אחת כמה וכמה ע"כ:

ועוד בניי יצו' אשכילכ' בינה מהו הענין של כתנו' אור· ומהו האור כמו שהאור מתרבה והולך עד בלי ערך מאור לאור ומאור לאור כי קח נר אחר ותדליק בו עץ ואותו עץ עץ אחר עד בלי סוף ונבול יתגבר האור· כן היתהה בריאת אדם תכף לתכליתו· להיפך ממה שעתה אחר שחט' נאמר טוב יום המות מיום הולדו כי בעוד אשר הוא חי חיי הבל דהיינו חיי ע"הז אז בחושך הולך עד יום המות בהסתלק ממנו זוהמת החומר הבא מצד הנחש אז זוכה באור העליון הנקרא עה"ב שהוא הבא לאדם לאחר מיתה בשלא חטא היה הטוב הזה מגיע לו בעת יצירתו לדבק באור העליון בהנצחיות כי כן נשמתו היה מסוד ד' ופרצופי' בבינה סוד עה"ב שהוא שורש ג"ע העליון סוד קודש קדשים· אח"כ נלקח גופו ממקום הקודש ממקום מזבח של מטה המכוון נגד של מעלה והיה מקומו בגוף ונפש בגן עדן שלמטה שהוא מסתעף משורש הבנין של מעלה גילוי הד"ו פרצופין דהיינו הבנין במקומו אשר נעשה אדם ונחתם בחותמות אלו· ויחדיו יהיו תמים הגוף והנפש והיה הולך מדביקו' לדביקות מהשגה להשג' עד שהיה בא לכלל לקיחה כמו חנוך ואליה ואלף מעלו' יותר מזה באופן שהיה תמיד חיות נצחי להאיר מאור לאור· כי ע"הז שלו הוא רושם מע"הב כמו אצילו' הבנין במקומו הוא באחרו' אחד עם שרשם הנעלם בבינ' ובעת העליה עולה האצילו' שבמקומו לשרשם בבינה· כן היה הסתלקות האדם בלי מית' רק עליה' ולקיח' למעלה בגוף ונפש כי הכל נצחי ובעודו היותו בג"ע היתה מלאכתו נעשית מאליה לא היה צריך לחרישה ולזריעה ולשום מלאכה והכל היה מצד הקדושה ולא היה שום הסרק בכל הבריא' כי כן הוא מהכרת טבע הרוחני' מאחר שהוא אכל בשלימו' שיהיה השפע הולך ונוקב בכל העולמו' כמו אענה נאם ה' את השמים והם יענו את הארץ וברכה בכל ושלום חותם כל הברכו' כי היה הכל בשלימו' ואין שטן ואין פגע רע והיה תמיד בנצחיו' וענין הנצחיות שלא יפסק מהשנה להשנה ומהשגה להשגה כי אין סוף וגבול להשגה בו ית' וזהו ענין ע"הב לעתיד לבוא ילכו מחיל אל חיל נמצא למי שעיני שכל לו רואה כי אדם מעת בריאתו בא לתכליתו אם היה נשמר במעלתו היה רואה תכף עולמו כי ג"ע שלמטה רושם מג"ע שלמעלה והיתה התורה אז ג"כ רוחני' והיה עוסק בה ומקיים מצותיה והכל ברוחני' ועיין באורך בפרדס פ"ו משער הנשמה· נמצא תורתו קיימת נצחיית ומלאכתו נעשית מאליה:

והענין כבר כתבתי למעלה כי העונש והשכר אינם הסכמיי רק טבעיי' כי מטבע הדביקות למעלה לפתוח המקור ולהמשיך הברכה מראש המחשבה עד סופה ומשם מתפשטת אל התחתונים· וזה הטוב לא היה פוסק רק נצחיי והיה הולך האדם מנצחיו' לנצחיות כי היה מתחכם ומתחכם בלי סוף וזהו בעצמו הטוב שנשפע לו כי זה הטוב היה מתרבה מטוב לטוב והוא הוא בעצמו ע"ד שכתבתי למעלה כי שכר מצוה היא המצוה בעצמה· **זן** היתה כוונת הבריאה באדם שנעשה בצלם ובדמות וציווהו הק"בה שלא יאכל מעץ הדעת טוב ורע· והענין כי אצילו' הבנין הוא כלול מדין ורחמים והם עומק טוב ועומק רע המוזכר בספר יצירה ר"ל השרשי' שמהם נמשך הטוב ומהם נמשך הרע לא ח"ו שיש שם רע כי לא יגורך רע רק מותרו' הקדושה שפי' למעל' בהתעורר אדם יעשה אותם רע והוא מדירת הקליפו' שפי' לפעלה ואז הרע מכלה את עצמו· זהאדם נברא ממקדש שלמטה וממקדש של מעלה באופן שיהיה כולו טוב ואז היה חי נצחי ועולמו היה עולם שכולו טוב בלי הפסק כדפי'· ואלו המותרו' היו שומרי הפרי נכנעי' ובטלים· וע"כ היה מצווה שלא לעורר כוחתם ואז כמו שנשמתו גבוה על גבוה כדפי' כן תיק הנשמה שהוא לבוש הגוף היה אור וזהו כתנות אור· אבל אדם ביקר בל ילין מצד הנחש נרגן מפריד אלוף ובבראשית רבה איש תהפוכו' ישלח מדון זה נחש שהפך דברים על בוראו ונרגן שרגן דברי' על בוראו שאמר לא מות תמותון· ורמז דבר כי הפריד האל"ף ר"ל היה ראוי להיו' כתנות אור באל"ף ועתה במחשכים כמתי עולם כי חושך ולא אור רק כתנות עור בעי"ן ואז הוא עִוֵר שלא ראה ר"ל כי נעשה גשמי עור ובשר ואז יש בו הטבע גשמיי שאמרו הפילוסופי' כל מורכב סופו להפכר והיא המיתה· ועונש המיתה לא היה הסכמיי רק בטבע כי שכר עבירה עבירה היא העבירה בעצמה כי פסק עצמו ממקור החיים· ואח"כ הוליד תולדות והתולדות תולדות והכל מטיפה סרוח' כי נעשית הטפה סרוחה מצד זוהמת הנחש ואלו לא היתה הזוהמא היתה הטפה קדושה כבור סיד שאינו מאבד טפה· והנה הנחש בערות שקר שהעידה על בוראה מן העץ הזה אכל וברא את העולם הפריד אל"ף מן אדם ומן אמת כיצד רמזתי למעלה וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד החותם אמ"ת ומא"ד הוא אד"ם והיה הכל טוב ולא רע רק מכח הנחש וכחה סמאל נתפתו אדם וחוה והוציאו הרע מכח אל הפועל ומה שהיה האדם ראוי להיות אמת כלומר נצחיי עתה כרוך בו ההעדר ונפרד אל"ף מן אדם ונשאר דם המורה על אדמומית תוקף הדין· ונפרד אל"ף מן אמת ונשאר מת ונעשה מן דמות דם מות דם מצד אדם· כח מצד חוה גרמה מית' לעולם ובזוהר איכה א"ר חנינ' התורה למדה הק"בה לאדם הראשון דכתיב אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם והיו מ"ה מקלסין לפניו עד שראה סמאל בשמים וקנא לו וירד מן השמים כדמות צל על נחש ולא היה נראה רק צל הנחש נראה וצל עליו תוקפ' והילא דילי' קריב ההוא נחש לגבה אתתא דדעתה קלה כן האיש מכאן דאתתא לא אתפתת לא באתת' אחרת· ויאמר אל האשה אף כי אמר אלקים מיד פתח באף מדהכא בתחילת דבריו של אדם ניכר מי הוא· כך הוא פתח באף לידע מי הוא נטל ס"ז אם תקבל ואם לא תקבל והמשיכ' בדברים עד שפתחה באות מ"ם ואמרה מפרי עץ הגן נאכל מיד נטל הנחש האות ושם אותו על זרועו השמאלי והיה ממתין ו"ת מפיה כדי להיות מות נכון לפניהם התחיל לפתות עד דכתי' ותרא האשה בטעמא סגי ותקיף מלמד שפרחו ו"ת וסלקו להחבר באות מ' אות מ' היתה עולה ויורדת ולא היתה רוצה להיות' מתחברא עמם עד שנתפתתה ויחברת ו"ת ד' זימנין ואקיפו לאורת מ' לארבע סטרין דכתיב ות"קח מפריו ותא"כל ות"תן גם לאישה עמה ויאכל

בית ישראל בית הוד

והפ"קתנה הא ארבע זמנין ו"ת מלמד שסבבו לאורת. מ'לארבע צדדי' וחמ"ס באמצע מות מכל' סטרין כמה דאת אמר כי עלה מות בחלונינו· בחלונינו רא סמאל דאיהו חד מחלוני שמים ועל דא מי גבר יחי' ולא יראה מות מיד שליט בה והטיל בה זוהמא· נחת קב"ה למחמי מיד ויתחבא האדם ואשתו תא חזי קודם שחטאו היתה עטרת השכינה על ראשיהם להיות בשביל' שורה על העולם כיון שחטאו כביכול תשש כוחם ואסתלקת ולא שליטת ע"כ. ופי' מה שאמר עלה מות בחלונינו כי סופי תיבת ותקח מפריו ותאכל ותתן הוא תלון· וענין החלון שיבא לו אורה אינה עתה אלא מצד המות וזהו עלה מות בחלונינו כי לא יכול אדם עתה לזכות באור אם לא בהתפשטות כתנות עור ובשר שהם מטפה סרוחה מצד זוהמת הנחש ולובש מחלצו'בגדי כבוד הנעשי' מתורה וממצו' אשר נבאר עניינ' לקמן בעזהי' · ונתהפך הפסוק והנה טוב מאוד לענין מה שאמרו במדרש והנה טוב מאוד זה המות וביש מקומו' זה היצ"הר והכל ענין אחד והוא ענין נפלא כאשר אבארהו· והנה מקודם אחקור חקירה אחת הק"בה ברא את העולם בשביל האדם· והנה עשה אדם ישר מ"מ נתן בו כח שיכול להטות מדרך הטוב לעורר הרע וכאשר היה באמת· ואם כן איך ברא את העולם עבורו מאחר שלא יהיה בהחלט טוב נמצא בטל התכלית· אמנם יתבאר כל זה ואקדים במסכת עירובין תנו רבנן שני שנים ומחצה נחלקו ב"ש וב"ה הללו אומרים נח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא והללו אומרים נח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא נמנו וגמרו נח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו ואמרי לה ימשמש במעשיו ע"כ· ויש להקשות על הללו נח לאדם שנברא הלא פסוק מלא בקהלת מנגד דבריה' שאמר ושבח אני את המתי' שכבר מתו מן החיים אשר הם חיים עדנה וטוב משניהם את אשר עדן לא היה וזה ממש נוטה להללו שאמרו טוב שלא נברא משנברא וכן תירגם התרגום ושפיר מן תרויהון ית דעד כאן לא הוה ולא אתבר' בו' ופסוק זה הואל ואתא לידן אתעורר בו איך שייך לומר וטוב משניהם את אשר עדן לא היה כי אם לא היה אז היה אין והעדר ואפיסה· ואיך שייך לומר טוב על דבר שאינו במציאו' וז"ל הרא"בע ורבי' תמהו איך יאמרו וטוב למי שלא נברא וכן אמרו החכמים ז"ל אשרי מי שלא נברא ואינן תימ' בעבור קיצור הלשון לדבר כי אם על דרך דמיונ' כמו שאמרו חכמי שקול הדעת כי כל דבר הוא יש או אין ואם הוא דבר איך הוא אין עכ"ל· ורשי כתב את אשר עדן לא היה אשר ראה את המעשה ראיתי במדרש קהלת אלו תתק' עד דורות שקמטו להבראות ולא נבראו· ולפי זה היה מתורץ כי היו במציאות כי קומטו להבראות אבל לא נבראו אבל תמיהא גדול בעיני איך אמר על תתק' עד דורו' שהם טובי' מהחיים ומהמתי' הלא אר"זל במסכת חגיגה נהר דינור מהיכן נפיק מזיעתן של חיות ולהיכן שפיך אמר רב זוטרא בר טובי' אמר רב על ראש רשעי' בגיהנ' שנ' הנה סערת ה' חימה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעי' יחול ור' אחא בר יעקב אמר על אשר קומטו שנ' אשר קומטו בלא עת נהר יוצק יסודם תניא אר"ש החסיד אלו תתק' עד דורו' שקומטו להבראו' קודם שנברא העולם ולא נבראו עמד הק"בה ושתלן בכל דור ודור והם הם עזי פנים שבדור· עוד קשה איך אמרו שקומטו להבראות ולא נבראו· והא באמת הם נבראו בכל דור ודור ועוד יש קושיא על הללו שאמרו טוב לו שלא נברא משנברא·

וכביכול הם מתחכמי' על הק"בה שהיה הק"בה בראו כמילא טוב הוא שנברא וכן מעיד הפסוק על כל הבריאה שהיא טוב:

עתה אבאר הענין רע"בי העולם בראו הק"בה לתכלית האדם והאלקים עשה את האדם ישר להיותו כולו טוב ולהיותו אור:

ובבחינ'ז אלו האדם לא היה מעורר רע והיה כולו טוב כולי עלמא מודי' טוב לו שנברא· אמנם מחלוקת' הוא לאחר שקילקל האדם בבחירתו ונתבטל' כוונת הבריא'· אם טוב משנברא על שלא נברא או אם טוב שלא נברא על משנברא· אקדים עוד הקדמה אחת עתה בקלקול האדם שעדין לא היה העולם בכוונ'הבריאה עד שיתוקן הקלקול· צריך שתדע אם האדם יהיה מתוקן אז כתנו' עור שהם עתה עור חושך ולא אור· יחזור לאור והיה יותר אור ממה שהיה אור קודם שחטא· וזהו ענין ויתרון אור מן החושך כי מכח החושך יהיה יתרון לאור· רז"ל אמרו חוה סחטה אשכול של ענבים ויש בזה רמז גדול· הנה בעודן ענבים ידוע שם שמרי' אבל מעורבי' אינם נכרי' אם לא כשסוחט אדם אשכול ענבי' ונעשה יין אז נבדלי' השמרי' מהיין ומה שהיו מתחילה השמרים בכח ולא בפועל כי היו נעלמי' עתה יצאו חוצה· ויש גריעות לשמרים כי מתחילה לא היו נכרי' והיו מתאחדי' ועתה נעשו שמרים והם רעים אבל יש מעליות עתה ביותר להיין כי נעשה צלול ואין בו שום סיג רק חכל נקי והיין נשאר משומר ר"ל מסולק מהשמרים כמו ע' משמרת והוא זך ובהיר יותר ממה שהיה קודם הסחיטה· כך הוא האדם כשהי' כתנו' אור כולו טוב מ"מ היה בו כח התעוררו' להקליפה בהנעלם· אבל עתה בהוצי'א חוצה באמת נעשי' קליפה רעה הוא השטן הוא היצה"ר כו' מ"מ מי שכובש אותו ומכניעו ומבטלו לגמרי אז חלף הלך לו והטוב העשם הוא טוב בהיר וברור זך בלי שמרי'· וזה האדם השלם שכובש את יצרו ומגביר עליו ואמר הכובש ולא אמר ההורג· רומז כי אינו הורגו אדרב' כובשו תחתיו להיותו טוב היפך ממה שהיה והוא ענין גדול כי מגביר עליו ומטהרו עד שמלאך רע נתהפך לטוב· למשל לוקח מדותיו שהם רע דהיינו קנאה וחמדה ושנאה כו' ואינו מבטלם רק כובשם תחת ידו לטהרם דהיינו קנאה לקנאת סופרים והמדה לתמורה גנוזה ושנאה לשנאת הרשעי' כמ"ש דוד תכלי' שנאה שנאתים ואלף עניינים כאלה· הנה הוא טוב מאוד· וזה"ש טוב זה יצר טוב מאוד זה יצה"ר כי אז הרע גרם הטוב הגדול כי לא זו שהרע נתבטל אף נתהפך לטוב· וזה יהיה לעתיד לאחר הזיכוך והצירוף בתורבנות ובצרות שסובלים ומעוררים בתשובה ישבתו הקליפו' ועתיד מלאך המות לישחט והרע יתמתק מכח זכות הצדיקים שכבשו על יצרם כנ"ל ולקחוהו לעבודת הקודש· ואז כתנו' עור בעין שהוא לשון עי' יתהפך להיות עין רואה כי מכח עין עיו' יתגדל הראות ויהיה יתרון לאור מן החשך מכח החשך· ולא זו שיחזיר העולם לכוונ' הבריא' להיות כתנו' אור אלא אפי' יהיה תוספו' אור בסוד כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון· כי עין רעה שהוא כתנו' עור יוחזר לעין טוב· טוב רואי' ויהיה כל כך אור גדול שלא היה מושג לנביאים כמ"ש עין לא ראתה אלקים זולתך· ואר"זל זהו יין המשומר בענבין מששת ימי בראשית הוא הדבר אשר דברתי שהיין משומר יצאו ממנו השמרי'· ואז כתנו' אור לעתיד יהיה יותר אור כי לא יהיה בטוב ההוא שום תערובו' סיג אפי' בנעלם· ומה שאמר מששת ימי בראשית רומז ג"כ לדבר נפלא והוא זה· אר"זל עתה אין השם שלם ואין הכסא שלם עד זמן הגאולה· כי תסר אותיו' ו"ה כמ"ש כי יד על כס י"ה ותסר א' מן כסא· הענין כי בשורש אצילו' הבנין דהיינו שש קצוות בבינה ומכ"ש מבינה ולמעלה הנכלל באותיות ו"ה כנודע· שם בבנין הזה אין מגע גוי כי לא יש שם שום אחיזה לשורש שרי האומו' כי אם מהבנין ולמטה הנכלל באותיו' ו"ה שהוא תפארת עם ששה קצוות ומלכות כמ"ש למעל' הכל בארוכה שם יש אחיזה בשורש השרים שלמעל' דהיינו מצד החסד שהיה מרכבה אלי' אברהם יצא ממנו ישמעאל ומצד הגבורה שמרכבה אליה יצחק יצא ממנו עשו· וכן ע' שרים לה' מימיני' ולה' משמאלי' ומהם נמשכים כל עניני הקליפו' אשר רזם בע"הז תנמשכות מאחיזת שרשם בבנין שש קצוות שהם סוד ששת ימי בראשית כנודע וכמו שהארכתי לעיל· אמנם בינה שהוא שבת הגדול סוד עה"ב שכולו שבת ושם שורש של בנין שם אין מגע גוי כי שם אין להם אחיזה רק מוכן לישראל אתם קרוין אדם בסוד הנשמה שלו מר"נ פרצופים בבינה כמו שהארכתי למעלה ולעתיד יתחדשו כל הנשמות ויעלו מעלה מעלה· והרזי סוד והנחש היה ערום סוד ו"ה נחש מצאה שורש אחיזה בסוד עולם ו"ה וגרמה הפירוד בין ו"ה בזווג ו' עם ה' דהיינו תפארת ומלכות וכוונת הנחש לעשות פירוד למטה בין אדם ותוה שימו אדם וישא חוה· וגרמה למעלה להפריד בין הדביקי' ולעתיד יוחזר כתנות אור כי הנחש והיליו יתבטלו ויהיה היין הרמוז על ההשפעה שהוא י"י המשכה יהיה משומר· והוא מששת ימי בראשית ר"ל

למעלה

למעלה מו' ימי בראשית במקומם דהיינו בשרשם למעלה בבינה · וזה יין המשומר אין בו מגע נוי ותתפשט ההשפעה שיהיה השם שלם ביום ההוא יהיה ידו"ד א' ושמו אחד · וסוד כסא הוא דהאדם שיהיה מרכבה לשכי' נושא השכי' כי אדם בצלם ודמות עליון ע"כ הוא יהיה כסא · ותחזור **א** שהיתה חסירה מכח נרגן מפריד אלו"ף ויהיה הכסא שלם כולו תחזור **א'** אור ויהיה אור בעצם שאין בו סיג חשך רק אור בהיר :

נחזור לביאור המאמר בספר עבודת הקודש ז"ל האומרים נוח לו לאדם שלא נברא לפי שמצד חמרו והשטן העומד על ימינו מוכן ומעותד אל הנסיה לחיפך מה שנוצר עליו ושוב לנעוד שם ולא יברא להגדיל פשע ולהרבות אשם לא די שלא ישלים הייחוד שנוצר לייחד אבל יקצץ ויפריד מחובר וזהו היפך מה שכיון בבריאתו · והאומרים נוח לו שנברא לפי שאם ברא יצה"ר וחמרו ישהו מני הדרך הנה ברא לו תורה ותבלין והיא תיעצהו לשמור בריאותו לבלתי יחלה ותדריכהו בדרך הישרה למצא דברי חפץ לחשלים התכלי' המכוון בו שהוא היחוד ושלים ו' הכבוד נמנו ונמרו נוח לו שלא נברא לפי שאפשר נטותו מן הדרך קרוב מאור מצד חמרו ויצרו הרע · ועכשיו שנברא יפשפש במעשיו יבדוק עצמו מעבירו' שעשה כבר ויבערם כלומר יתודה וישוב בתשובה ובזה יתוקן והתורה והמצוה ישיבוהו אל הבריאו' אחר שסר מעליו וחלה · ואמרי לה ימשמש במעשיו שיתן עיניו על דרכיו ולא יסיח דעתו כלל ויזהר במעשיו ויזכור ויתן אל לבו הכוונה בבריאתו שהוא היחוד והעבודה וישלימנה · ומזה הענין אמרם חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה והטעם שלא יסיח דעתו מהם כלל כדי שיתן אל לבו שהוא כסא כבוד ומעון לשכי' ויתקדש במעשיו ויטהר במחשביו והוא אמרם ימשמש במעשיו ומצד משמושו במעשיו יצדק בו נוח לו שנברא עכ"ל עבודת הקודש · אבל אני אומר כי יש עוד רמז ביפשפש וימשמש כי ירמוז למ"ש לא די שמטבל את הרע אלא כובשו ואוחזו תחת ידיו ומטהרו · ויפשפש ר"ל יהיה סור מרע וימשמש ר"ל יאחוז בו · כי יאחז צדיק דרכו של יצ"הר לטהרו כרפי' · ואז הוא אור גדול יותר ממה שהיה כתנו' אור קודם שחטא · ומכח זה היה מתחילה סברת אלו שאמרו נוח לו לאדם שנברא מצד היתרון הזה · וסברת האומרים וכן נמנו ונמרו נוח שלא נברא · כי ראיתי בני עליה והנם מועטי' ורבים הם הפושעי' שאינם גוברי' על יצרם והולכי' בדרכיו · וכוונ' הק"בה שברא את העולם לתכלית האדם היה מכח שעשה אלקים אדם ישר כתנות אור והיה אז כל העולם כולו אור ואף שברא בו כח התמורה גם כן · מ"מ היתה חכמת הבורא מאחר שיש שני דרכים לטובה · דהיינו אם ישאר בכתנו' אור יתמלא הכל אורה ואם יהיה כתנות עור מכל מקום הבחיר והמסולת אף כי הוא המעט יהיה בתוספות אור כי יהיו כת צדיקים גם כן שנבירו האור מן החשך · אבל מה שנמנו ונמרו טוב לו שלא נברא הכונ' בו · אם לא היה זה הענין של בחינת כתנות אור מתחילה רק לא היתה יצירת אדם אפשר בענין אחר כי אם כשהוא כליל לדעת טוב ורע · אם לא היה רק זה הדרך לא בראו · והללו שאמרו טוב לאדם שנברא היו דברים אפי' אם לא היה רק זה הדרך לברו היה בורא את האדם כי צדיקים ילכו בה ומה לנו בפושעי' · והנה לפי דברי שניהם יתבאר הפסוק היטב וטוב משניהם את אשר עדן לא היה · מתחילה מדבר הפסוק עתה מסה שאנו אנחנו כולנו כתנו' עור אמר כי משבח אני את המתים מהחיים חיי הבל כי יקר בעיני ה' המותה לחסידיו כי טוב מאוד זה המות וכמ"ש לעיל · אמנם אותן שמוכני' להיותן נבראים מצד הנשמו' קדושות הנגזות למעלה ועדיין לא נבראו דהיינו מוכני' לימות המשיח שיחזור העולם לכתנו' אור ואור גדול · אז הם טובים מהחיים והמתים שעברו כי יהיו חיים נצחיים רוחניים · ובזה כולי עלמא מודים שהם יותר טובים מכל מה שעבר אף מבחינות כתנות אור · כי זה האור יהיה בלי סיג כרפי' · רק מחלוקות היה מתחילת הבריאה אם לא היה רק זה הדרך של האדם אם בראו הק"בה או לא ור"וק היטב · ובענין הזה שאור שלעתיד יהיה בלי סיג כי תושבת הקליפה יתבאר נ"כ מדרש קהלת שמפרש הפסוק על תתק"עד דורו' · הנה פרשי' בחגיגה על תתק"עד דורו' נגזר להבראות קודם מתן תורה לקיים מ"ש דבר צוה לאלף דור ראויה היתה התורה להנתן לסוף אלף דור וכשראה שאין העולם מתקיים בלי תורה עמד וטרדן ונתנה לסוף כ"ו דורות מאדם הראשון עד מר"עה · ומצאתי כתוב בספ' קבלה א' שכתב דבר צוה לאלף דור התפשטו' אדם העליון היה אלף דור כי הוא סוד עשרה מאמרו' וכל מאמר כולל כל העשרה נמצא כל אחד מאה אח"כ כולל כל אחד כולם נמצא שהוא אלף (ואלף חוזר לאלף כנודע) גם אדם בליעל (שהוא כקוף בפני אדם) כי זה לעומת זה עשה האלקים היה ההתפשטו' כן · והנה מיד שנפתח מעיין הנרפש ההוא במציאו' קין קינ' דמסאבות' היה ראוי שימשכו ויתפשטו בע"הז עד אלף דור ויהיה נעלם התפשטות עץ החיי' כל אותו הזמן אלא שגברו רחמיו אחר גלגול וצירוף אדם הראשון באבות ולא נשאר נעלם עץ החיים אלא כ"ו דורות · ותתק"עד דורות קדמו לעולם כדרך הקליפה הקודמת לפרי ואח"כ נשתלו בכל דור ודור וכל חכם לב יבין מדעתו כי כוונ' הק"בה היתה להשבתת הקליפה ועקר משרשם תתק"עד ששתלן בכל דור ודור בעזי פנים · וזו השתילה לא היתה בריאה להתקיים רק הושמו בעזי פנים שהם כלים ותנהגם על ראשם באופן שנמחה מציאותם ונתבטלה והם והם כלים דהיינו תתקע"ד והעזי פנים ומכח זה יוגרם כתנו' אור הגדול שלעתיד שיתגלה יותר בקירוב זמן מאחר שהשבי' הק"בה מציאו' תתקע"ד דורות קליפות · ומדרש קהלה יפרש נ"כ הפסוק כמו שפרשתיו ות"ק וטוב משניהם יהיו הבריאות החדשו' אשר קדושתם נמשכת מצד השבתת הקליפו' אשר גרם גדול היה לזה אלו תתק"עד דורות שהיה להם ליברא ולא נבראו אז רק עקרן בכל דור ודור ע"י עזי פנים שהם כולם כליה · ואז יתקרב גם כן לזה מעשי הצדיקי' הכובשי' את יצרם ויחזור העולם במהרה בימינו לאור ויהיה האור יותר גדול :

ואז ישמח ה' במעשיו · כי אז תשלם כוונת הבריאה להיותה אדם בכתנות אור ותתרבה הידיעה ומלאכתן נעשית מאליה ועץ השדה יתן פריו ר"ל אפי' אילני סרק יהיו מלאים פירות ואמר ועץ השדה כי יהיה טעם העץ כטעם הפרי כענין תחילת הבריאה והרבה כאלה שאר"זל עתידה א"י שתוציא גלוסקאו' וכלי מילת · ויתקיימו כל הייעודי' הטובי' שבבחקותי שעדיין לא נתקיימו כי תמלא הארץ דעה · ממילא ימשכו הטובו' והם בטבע הענין כי הברכות והקללות שבתורה אינם דרך יעוד כלל רק אומר דרך סיפור בעשותנו התורה והמצות ימשוך ויתחייב מהם זה הטוב בהכרח כי זה טבע העבור' שכל הטובות והצלחו' נמשכו' אחר המצוה בטבע אלהי שהטביע בהם וכבר בא זה למעלה בארוכה · ובביאור ענין זה תירוץ בעבודת הקודש בחלק העבודה תקושי' הקרומה שהארכתי בה למעלה למה הוזכרו היעודי' הגשמיי' בתורה ולא הוזכרו הייעודי' הרוחניי' בתורה יוזכרו שניהן או לא יוזכר שום אחד מהם ותירץ כי הייעוד הגשמי נ"כ לא הוזכר כי לא בא לייעד כלל אלא לגלו' ולהגיד הנמשך והמתחייב בהכרח מטבע העבודה שכל הטובות וההצלחו' נמשכו' אחר המצות בטבע אלהי שהטביע בהם · ואין זה הטוב בא דרך יעוד כי הדבר הנמשך אשר מטבע איזה דבר להמשיכו והוא תלוי בו אין מקום וצורך אליו לייעור אלא לגלות דרך הנדל וסיפור שזה נמשך ומתחייב מן הדבר ההוא בטבע כמו שהוא הענין בקיום התורה והמצות שהם המפתח העצמי אל מקור הטובו' כלם כי הם תלוים בהם ובהכרח ימשכו בפתיחה ההוא שהוא הקיום ואין להקשות יאמר גם כן דרך הגדה וסיפור המשך טובות הרוחניו' כי זה נלמד בק"ו אם נמשכו' אפי' הטובו' הגשמיו' אחר מעשי העבודה · ומי גרם להדביקות ומעשי העבודה הוא מצד דביקו' הנפש הטהורה והיא גרמה בתועלתה אל הגוף מצד דביקות' במקורה ומעשיה הטובי' ועבודתה לאלהיה שהוא היחוד ואחר שאלה הטובו' נמשכו' אחר עשיית התורה והמצות ומתחייבו' מהם והנפש היא סיבתם כ"ש שיועילו להשאירה בנועם תמיד במקום ההוא שהיתה פונה אליו ועודנה מחוברת אל הגוף שהרי השארי'

והעונג הרוא נמשך גם כן אחר התורה ומצותיה בטבע וק"והוא ואם היה בעל גמולות כ"ייעד הגמול הרוחני בפי'היה כפול ומותר גמור אחר שנדין אותו בק"ו מהייעוד הגשמי אחרשזה וזה נמשכי'אחר המצוה ומתהייפי'מהם בטבע: כל זה הוא הדרך של עבודת הקודש בתירוץ קושיא זו · וברמות זה כתב החסיד הר"ר יוסף יעבץ בספ'יסוד האמונה שלו: ואני גליתי דעתי למעלה בחקירה זו ור"ת כפטיש יפוצץ סלע ואלו ואלו דברי אלקים חיים · ובפרט כי החכם אשר יבין מרעתו ידע וישכיל כי דבריו ודברי מתקרבי' בשורש א' והמשכיל יבין:

הנה אלו הטובו' שבפ'חקותי אשר עדין לא נתקיימו עד לעתיד במהרה בימינו · תמצא מעלות מעלות בענין ריבוי הטובות מתחיל בשובע ואח"כ מענין השלום ואח"כ הבטחה גדולה שבגדולו' והיא ונתתי משכני בתוככם שהוא סוד שכינ' בתחתוני' כמו שנתאוה לזה הק"בה בתחילת הבריא' ואדם ביקר בל ילין · אבל לעתיד יהיה נצחיי ויקויים וחי לעולם כי הדביקות יהיה בענין החיים ויתקיים והתהלכתי בתוכב'והייתי לכם לאלהים כי אנחנו נהיה המרכבה בעצם למעלה ממדרי' המלאכים וכעת יאמרו ליעקב ולישראל מה פעל אל · כי השלימו' הנצחיי תהיה בגוף ובנפש שהוא יעקב וישראל:

וכבר נפל מחלוקת גדול בשלימות' הנצחי' האחרון אם יהיה לנפש לבדו או בגוף ונפש · הרמ"בם וסיעתו סוברים שהוא לנפש · וחכמי האמת סוברי' כרמ"בן שהנצחיות לגוף ולנפש כי כמו שהיתה העבודה כן יהיה קבול השכר · העבודה היתה בגוף ונפש בע"הז כן יהיה הקבול שכר בגוף ונפש · ולזה יהיה תחיית המתים הגדול שיתקיימו בנצחיות בגוף ונפש · וזה נקרא עולם הבא בדברי רז"ל עולם שכולו חיים עולם שכולו טוב ועליו נאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ותרגם אונקלס ויחי בהן לחיי עלמא · וע"הב זה הוא ע"הז ר"ל חיים נצחי בגוף ונפש והתעלותו מעילוי לעילוי בלי הפסק רק בנצחיו' וענייני' אלו באו בארוכ' בדברי המחברי' ובפרט בספר עבודת הקודש ולאהבת הקצור איעתיק קצת מדבריהם · ז"ל הרמ"בם בפ"ח מהל' תשובה · הע"הב אין בו גוף וגויה אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת הואיל ואין בו גויות אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופו' בני אדם צריכי' להם בע"הז ולא יארע דבר בו מן הדברים שמארעין לגופו' בע"הז כגון ישיבה ועמידה ושינה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן כך אמרו החכמים הראשונים הע"הב אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש אלא צדיקים יושבי' ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה הרי נתברר לך שאין שם גוף לפי שאין שם אכילה ושתיה וזה שאמרו צדיקים יושבים על דרך חידה כלומר נפשות הצדיקים מצויים שם בלא עמל ויגיעה וכן זה שאמרו ועטרותיהן בראשיהם כלומר דעה שידעו שבגללה זכו לחיי עה"ב מצויה עמהם והיא העטרה שלהם כענין שאמר שלמה בעטרה שעטרה לו אמו והרי הוא אומר ושמחת עולם על ראשם ואין השמחה גוף שתנוח על הראש כך עטרה שאמרו חכמים כאן היא הדעה ומהו זה שאמרו ונהנין מזיו השכינה שיודעי' ומשיגי' מאמתת הק"בה מה שאינ' יודעי' והם בגוף האפל והשפל עכ"ל שם · ויאמין אם זה שאם היות עיקר השכר הוא לנפש בלבד עוד יש שכר אחר גשמי לע"הז לימות המשיח וזה בתחיית המתים שיהיו אז הצדיקים הנמורי' והטעם לדעתו ז"ל אם כדי לפרסם נסי הק"בה ואמונתו בעולם ואם כדי שישיגו קצת תענוג גשמי אז כימים שנצטערו בהם או יותר כפי מה שתגזור החכמה העליונה או כדי שיקנו שלימות יותר מאשר קנו בתחילה כאשר לא יכלו להשיג בחייה' המעלה שהיתה ראויה להם לפי יושר לבם מפני המעיקים ועול הגלות אבל מ"מ לדעתו ז"ל כפי מה שאמר בפ' חלק בפירושו למשנה וכפי מה שנמצא לו ז"ל באגרת תחיית המתים ימותו אחר שיחיו וישובו לעפרם ויזכו אז הנשמות ההן למדרי' יותר גדולה בע"הב ממה שהיו בה קודם התחיה כפי מה שהשיגו בחיים השניים מאמתת הק"בה ולדעתו ז"ל גם ע"ז אמרו הע"הב אין בו לא אכילה כו' לפי שאין שם גוף וגויה שאלו תהיה שם גוף וגוית יהיו אם כן הכלים לבטלה אחר שאין משתמשין בהם הפעולו' הגשמיו' כאכילה ושתיה ותשמיש · ובאגרת תחיית המתים אמר שאין להביא ראיה מהפליאה שמצינו במרע"ה ואליהו ז"ל שנפרדו זמן הרבה בלא אכיל' ושתיה והם בגוף וגויה לומר שכן היתה הפליאה בע"הב שיהיה גוף וגויה ויתקיימו בקיום משה ואליהו שאין לומר כן ואמר הטעם לפי שאם נתבטלו הכוחו' הגשמיו' מהם ע"ה היה זה לפי שעה ואין בזה כלים לבטלה שהרי נשתמשו בכליה קודם הפליא' ואחרית אבל בבני הע"ב שאין שם אכילה ושתיה ושאר שמושי הגוף שנאמר שיברא אלקים חדשה ויהיו שם בגויות וכליהם ישובו ריקם זה מן הנמנע כי אין הפועל החכם מדרכו שיפעול ידו לבטלה חלילה ולכן יש לכל משכיל להאמין שאין בבני עה"ב גוף וגויה כי אם נפשות לבד זה כלל דעתו והעולה מדבריו ז"ל · וכבר השיגו הראב"ד ז"ל וכתב עליו בזה הלשון דברי' האיש בעיני קרובי' למי שאומר אין תחיית המתים לגופו' אלא נשמות לבד וחיי ראשי לא היה דעת חכמי התלמוד ע"ז שהרי אמרו עתידי' צדיקים שיעמדו בלבושיהם ק"ו מחטה וכן היו מצוין לבניהם אל תקברוני בכלים לבנים שמא לא אזכה כו' ולא בשחורי' שמא אזכה כו' והצדיק אמר שלא ישובו הצדיקים לעפר אלא עומדי' בגווייתן וכן אמרו במומם עומדי' ומתרפאי' וכל אלה סוכיחי' כי אם בגויתם הן עומדי' חיים אבל אפשר שהבורא ישים גוייהם חזקות ובריאו' כגויית המלאכים וכגויית אליהו ז"ל ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל עכ"ד · הרי שהרמ"בם סובר שהשלימות הוא לנפש · הן עתה במיתה צדיקים שנשמותיהן זוכות לג"ע הן לאחר תחיית המתים שיהיו כדי שיקנו עוד שלימות וימותו ויבואו נשמותיהן ליותר מדרי' לנצחיותם · והנמשכין אחר הרמ"בם רצו לסייע לו גם כן מנוסח יוצר תפילת שבת וז"ל הזכירו ד' לשונו' מתחלפו' לקבול השכר · נראה שהם ד' מיני שכר על הדרך שכתבנו שאמר אין ערוך לך ואין זולתך אפס בלתך ומי דומה לך ופירשו כיד אלו הד' לשונות על הד' זמני' החלוקים לד' מיני השכר ואמר אין ערוך לך ה' אלקינו בה"עז אין זולתך מלכנו לחיי הע"הב ואלו הב' זמני' הכוללי' לקבול השכר ואח"כ פי' מבחר השכר שבע"הז שהזכיר ראשונה ואמר אפס בלתך גואלנו לימות המשיח ואח"כ מבחר השכר שבע"הב אחר המות שהוא בתחיית המתים והזכיר אחר ע"ז עה"ב לפי שהוא בא מיד אחר המות לכל א' וא' קודם ימות המשיח ותחיית המתים וזה מסכים יותר לדעת הרמ"בם ז"ל שאם כדברי הרמ"בן ז"ל היה לו להזכיר גן עדן אחר הע"הז שהוא המדרי' הבאה אחר הע"הז ולא חיי הע"הב שהיא אחרונ' שבמדרינו' לפי דבריו אבל אחר שלא הזכיר ג"ע כלל יראה שלשון הע"הב כולל כל המדריגות הבאו' לאדם אחר המות והזכיר חיי הע"הב שהיא הנבחרת שבכולן ע"כ:

וסבורת הרמ"בן בהסכמת חכמי האמת היא כי העולם שבא לאדם עתה אחר המיתה והו כאמרת עולם הנשמות כי הגוף שבא מטיפה סרוחה מזוהמת הנחש מעוכל · ועולם הבא הוה לאחר מיתה עתה נקרא עולם הנשמות · אמנם לאחר תחיית המתים שיחיו בגוף ונשמה והגוף נזדכך ונטהר ויהיה כולו אור אז התחיה יהיה עולמי' נצחיי' בגוף ונפש · ולחזק דברי הרמ"בן לסתור ראיות הרמ"בם איעתיק דברי ע"ה פ"מ"ב מחלק העבודה וז"ל שם שנינו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר הע"הב שהזכירו כאן הוא הבא אחר תחיית המתים ואינו הבא לאדם אחר מותו מיד והראי' ע"ז הכתוב שהביאו באמרם לעולם ירשו ארץ כלומר לעולם באין הפסק שאין שיעור אל אריכת הימים והטוב בעולם הרוא ובקדושי' פ"א ובחולין פ' שלוח הקן תניא ר' יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה שמתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה בכיבוד אב ואם כתי' למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך ובשלוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלו' ועלה ושלח את האם ולקח את הבני' ובחזרתו

נפל

על ומת היכן אריכת ימיו של זה והיכן הטבת ימיו של זה אלא למען יאריכון ימיך בעולם שכולו ארוך ולמען ייטב לך בעולם שכול ו טוב׳ ואם זה נאמ׳ על עה״ב מיד אחר המות אינו ארוך ואינו טוב שהרי יש עו׳ הפסק ושיעור לאריכותו וטובתו שהרי עתיד לקום ולשוב בתחיית המתים׳ ובערך זה אין העול׳ ההוא ארוך ואחר שיש לו הפסק אינו טוב מוחלט וערין היכן אריכות ימיו של זה והיכן הטבת ימיו של זה אלא ודאי לא נאמ׳ אלא על עה״ב שאחר תחיית המתים שאין הפסק ושיעור לאריכותו ולטובתו וממקומו הוא מוכרח באמרם שאין תחיית המתים תלויה בה ואמרו לעולם שכולו ארוך לעולם שכולו טוב לומר שעולם זה בא אחר תחיית המתים והוא תלוי בו מפני שבא אחריו והוא סוף מתן שכרן של מצות לגוף ולנפש יחד ואמרו במדרש אין מתן שכרה של תורה אלא לע״הב שנ׳ ותשחק ליום אחרון ואין עולם הבא לאדם אחר המות מיד ראוי ליקרא יום אחרון שהרי בא אחריו עה״ב שאחר התחיה ולדעת הרמ״בם ז״ל והנמשכים אחריו הגוזרי׳ מיתה על בני תחיית המתים מודים שהעולם הבא להם אחר מיתת׳ מיד הוא ראוי שיקרא בשם יום אחרון לא הבא לאדם בע״הז אחר מותו מיד׳ א״כ מ״ש הכתוב לעולם ירשו ארץ הכוונה בו באין הפסק ירשו ארץ החיים שהוא הע״הב וכן יזכו אל שכר התורה והמצות בגוף ונפש ובאומרו נצר מטעי ביאר הטעם שיתן הקיום והנצחיות אל הגוף ונפש יחד בעולם ההוא אמר כי הטעם שיגזור בו הקיום והנצחיות לפי שהוא נצר מהמטע העליון סוד האצילו׳ בסוד ישבעו עצי ה׳ ארזי לבנון אשר נטע והאדם נעשה בדמותו בצלמו וכמו שנתבאר בחלק הראשון מורה הספר והנצר יפרה וירבה ויתקיים בשרשו וממנו ימשך ויאציל עליו הנצחיות ואחר זה אין להשיב ולומר אחר שהעולם הבא אין בו שום שמוש משמושי הגוף והנצחיות עליו ואתם גוזרי׳ הקיום והנצחיות עליו הנה יהיו כליו לבטלה ואין במעשה השם פיעל בטל כי הכלים האלה עשוים לתבנית כלי המרכבה מרכבת הרוכב בשמי שמי קדם סוד האצילו׳ ולזה הוא מוכרח שיתקיימו כלים האלה קיום נצחי לפי שהם מושכים הקיום ממקורם ושרשם ואין קיומם תלוי באכילה ושתיה כי אם ברביקות בשרשם ויובנו לזה תכלית ההכנה בזמן ההוא שהוא זמן ביטל היצה״ר המונע הרבקו׳ ההוא הגורם הקיום והנצחיות ולפי שרמות התחתון כעין העליון צריך לגזור בו הקיום להעיד עליו ועל אחרותו ואלו היה נפסד היה בזה הכחשה ומעוט דמות חלילה ולהעיד על זה ולהשרישו בלבות המאמינ׳ תמיםי דרך אמרו בפ׳ היה קורא מרגלא בפומי׳ דרב לא כע״הז הע״הב הע״הב אין בו לא אכילה ולא שתי׳ ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבי׳ ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה שנ׳ ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו׳ אליכ׳ אישים אקרא הביטו וראו אם הע״הב אין בו גוף וגויה איך ישיאנו רב לדברים בטלים באמרו לא כע״הז כו׳ הע״הב אין בו לא אכילה וכו׳ ומי לא ידע כי דעת רב בכל אלה השמושי׳ שאינן אלא לגוף ואם אין שם גוף בטלו כל שמושין וכי דברים בטלי׳ בא להשמיענו ומאי מרגלא בפומי׳׳ אבל אם קבלנו שיש שם גוף וגויה הנה החדוש שבא רב להשמיענו גדול מאוד שעם שיש גוף וגויה אין שם שמוש משמושיו לפי שאינו צריך בקיומו לאכיל׳ ושתיה כי אם ברביקותו בשרשו ואז יחול עליו אור העליון ויקיימנו בסוד באור פני מלך חיים והוא אמרו אלא צדיקים יושבי׳ והישיבה הזאת הוא הקיום הנגזר בהם ועטרותיהן בראשיהם היא עטרת תפאר׳ המקיימת אותם והיא חשמחה שנ׳ ושמחת עולם על ראשם לפי שנעשו מעין אליה וכסא כבוד כי בנין שלמטה מעין בנין שלמעלה והוא קיום׳ וכפ׳ המוכר את הספינה אמר רבה ב״ב חנה א״ר יוחנן עתידים צדיקים שנקראו על שמו של הק״בה שנ׳ כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו׳ צדיק יסוד עולם נקרא כל בסור כי כל בשמים ובארץ הוא הקושר השמים עם הארץ והרבקים בו נקראו צדיקים על שמו כי הם הקושרי׳ ומיחדים שמים עם הארץ ואמר כי הם נעשי׳ ברמות הכבוד העליון כי הכבוד העליון יש בו בריאה יצירה עשיה אף הצדיק למטה נכללו בו כל אלה לתקן הכבוד למטה והנה הם נעשים לתבנית המאורו׳ הנכללי׳ בשם ה׳ ליוריעי סודו׳ ולעתיד לבוא השם ההוא יגלה עליהם ויחול בהם לקיימם קיום נצחי ואז יקראו בשם ה׳ באמת שיהיה שמם ה׳ ולהיות הקיום והנצחיו׳ מוכרח ומחוייב בשם ה׳ כן יהיה בצדיקים לפי שהם מעידי׳ עליו והוא מתפרסם על ידם׳ ועוד שם א״ר אלעזר עתידי׳ צדיקים שאומרים לפניהם קדוש כדרך שאומרים לפני הק״בה שנ׳ והיה הנשאר בציון והנותר בירושלי׳ קדוש יאמר לו והוא הקיום הנגזר בהם כמ״ש עד שמלאכי השרת יאמרו לפניהם קדוש שיהיו קיימי׳ בהם והוא אמרם ג״כ בפ׳ חלק תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הק״בה להחיות שוב אינן חוזרי׳ לעפרם שנ׳ והיה הנשאר בציון וגו׳ מה קדוש לעול׳ קיים אף הם לעולם קיימי׳ וא״ת אותן אף שנים שעתיד הק״בה לחדש בהם את עולמו שנ׳ ונשגב ה׳ לבדו ביום ההוא צדיקים מה הם עושי׳ הק״בה עושה להם כנפי׳ כנשרי׳ ושטין על פני המים שנא׳ על כן לא נירא בהמיר ארץ ושמא תאמר יש להם צער ת״ל וקוי ה׳ יחליפו כח יעלה אבר וגו׳ הנה באדו כי בע״הב שאחר התחי׳ ישוב העול׳ להויתו ולישנו והוא שיתקיימו בגוף ובנפש ולא ישובו לעפרן לעולם ועד כי יהנו בזיו העליון והאור הבהיר ההוא יקיימם והוא אמרם ונהני׳ מזיו שכינ׳ והיא האכילה והמזון האמיתי אשר בו הקיום הנצחי וכבר ראינו כי זכי הנפש קיום גופ׳ בדברים הדקים מאור ומי שהוא זך מן הזכים ויותר רוחני נזון ביותר דק ויותר זך מהם כי אנשי המדבר נתקיימו במן הנבלע באיברי׳ שהוא תולדות האור והזיו העליון אשר היה יורד ומתגשם לצרכם להעלות נפשם ומאי נתעלתה נפשם במה שהשיגו על הים זכו אליו וארון הנביאי׳ שנעלה יותר מהם ונתייחד בידיעת בוראו לא הוצרך אל תולדת האור אבל נתקיים באור עצמו והוא זיו השכינ׳ וגם אנחנו נאמין אמונת אומן בבני עה״ב שיתקיימו באור ההוא קיום נצחי והוא קיום הרצון העליון ורוחו בהם והוא קיומם והוא שרמז להם מרע״ה באמרו ויענך וירעבך ויאכילך את המן וגו׳ למען הודיעך כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם ופי׳ כי לא היה המן מוטבע ומכוון אל טבעם ומזגם שיתקיימו בו כל הזמן הארוך ההוא אבל הכוונה במזון ההוא להודיעם כי הלחם ואף אם הם שוה לטבעם ומזגם אין החיו׳ והקיום ממנו כי אם ברצון השם הרבק בו ומקיימם ולהעמידם על זארת האמונה האכילם את המן שהוא כמוצא פי ה׳ בסור הנני ממטיר לכם לחם מן השמים והיה מתגשם והיו נזוני׳ בו וכאלו הם נזוני׳ ממוצא פי ה׳ ורוחו מתקיימי׳ בו ואו נזונו באור עצמו שהמן ההוא תולדת ממנו יזכו אל העילוי בנפשם ואל הרביקות באור ההוא עד שיתקיימו בגוף ונפש קיום נצחי ובני הע״הב שיזכו ליהנו׳ וליזון באור ההוא יקנו הנצחיות ויזכו הקיום בגוף ונפש והוא אמרם שוב אינם חוזרים לעפרם כי אז יצדק בהם מעשי ידי להתפאר בשביל הקיו׳ הנגזר בהם כי הוא ההתפארו׳ האמיתי׳ שאין מעשה ידיו נפסדי׳ ולא נשחתים להיותם נצר מטעיו והכנפי׳ פי׳ רבינו הגדול לבישת הנפש מלאכות ותתלבש הגוף עמה ושלא תתבטל׳ בביטול היסודו׳׳ התבאר א״כ שעה״ב שהזכירו ר׳ זל באמרם כל ישראל יש להם חלק לע״הב הכוונה להם בו על ע״הב שאחר התחיה׳ עכ״ל עבודת הקודש׳

ובענין ד׳ זמני׳ המוזכרי׳ ביוצר של שבת שהביאו ראיה מזה כת׳ הרמ״בם כמו שהבאתי לע״יל כתב ע״ז תירוץ בע״ה פ׳ מ״א מחלק העבודה וז״ל ואל יקשה התקון ההוא לרבינו הגדול אבל הוא מסכים לדעתו והוא נגד הרמ״בם ז״ל ויש לי בזה טעמים מהם כי לפי שהע״הב הוא תקות כל מקוה בעבודתו וכשרון מפעליו ועסקו בתורה בע״ז לזה סמך הע״הב שאחר התחיה לע״הז לפי שזה תכלי׳ זה ומהם לרמוז כי כמו שהיתרת העבודה היתה בגוף ונפש בע״הז כן יהיה קיבול השכר בגוף ונפש׳ וזה לא יתכן בעולם הנשמו׳ אבל יתכן בע״הב שאחר התחי׳ ולזה סמכם זה לזה ואין מקום להזכיר ג״ע בכאן׳ ומהם כי כוונת המתקני׳ ע״ה לכלול הזמני׳ שבהם יראו נפלאות הק״בה לעין כל והפליאה תהיה גרולה ומפורסמת בבני העולם הבא שאחר התחי׳ להיות׳ קיימי׳ קיום נצחיי בגוף ונפש ולפי שזאת היתה הכונ׳ אף בע״הז לולי החטא ועתידה עטרה זו לחזור ליושנה בעולם הבא לזה סמכם זה לזה לומר כי מה שחסר בזה יושלם בזה׳ עכ״ל:

וכגון זה צריך אני להודיע כי אף שאמרנו כשיבוא משיח צדקנו יוחזר העולם לתקונו ויהיה נצחי מ"מ מרגני' יהיו בנצחיו מעילוי לעילוי בסוד שית אלפין שנין הוה עלמא וחד חרוב ואר"ז ל בפרק חלק כשם שהשביעי' משמטת שנה אחת לשבע שני' כך העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפי' : ונודע מ"ש המקובלי' בסוד שמיטות ויובל ז' שמיטות ואח"כ היובל סוד בי"נת' והו' מה שרמז הזוהר חמשין שנין דיובל' חמשין אלף דרין דזמין קב"ה לאתב' רוחא ליה כו' אמנם בכל א' מהשמטו' תהיה תוספו' טוב' מאש' היה לפניה:

וזה שאר"ז ל בפ' אין עומדים א"ר חייא בר אב' אמר ר' יוחנן כל הנביאי' כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לע"הב עין לא ראתה אלקים זולתך ופליג' דשמואל דאמר שמואל אין בין הע"הז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות לבד שנ' כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ע"כ · הרי עה"ב שהוא תחיי' המתים הגדול שהוא בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחזתו · הז' בתוספו' מעלה ברוחניית הנצחיית יותר מימות המשיח · מ"מ אלו ואלו הכל בגוף ונפש :

והנה נראה מדעת שמואל שלא יתחדש דבר בימות מלך המשיח על מה שהעולם נוהג בו היום ואל זה הדעת נטה הרמ"בם ז"ל בפי"ב מהלכות מלכים ומלחמותיה' אשר שם בזה הלשון אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבוטל דבר ממנהגו של עולם או יהיה שום חידוש במעשה בראשית אלא עולם כמנהגו הולך וכו' · **אמנם** אומר אני ביראה ורתת וזיע · כי אפשר כוונת שמוא' היא עד כלות אלף הששי הזה · אבל אחר כן מורה שמואל לכל מה שאמרנו · ואפשר אף באלף הששי מורה שמואל לכל מה שאמרנו בענין הנולדים מביאת משיח ואילך שיזכו לנשמו' חדשות והוא לא דיבר רק מאלו הנפשות שנולדו קודם ביאת משיח מטפה סרוחה שבהם יהיה נוהג ענין המיתה · ואח"כ יהיו לתחיית המתים הגדול · אמנם הנולדים בקדוש' לא ישלוט בהם המות עוד · וכן המתי' אשר יהיו בביאת משיח אשר כלה מהם הגוף העכור מזוהמת אז ישארו חיים וקיימים ושמואל ור' חייא בר אבא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי · ואף שאמר ופליגא דשמואל פליגא ר"ל יש חילוק כי כל א' מדבר ענין אחר · והרב בעל עבודת הקודש ביאר דברי שמואל בענין אחר ז"ל פל"ח מחלק העבודה · ואפשר לתקן זה בשנאמר כי כוונת שמואל שלא יחדש הק"בה דבר חוץ מן הטבע אבל יהיו הדברי' על טבעם לשרשם כמו שהיו בתחילת הויתם ובריאתם והנה ידוע כי בתחילת הבריאה כבר הוטבע העולם לטובת האדם והנאותיו על השלימות והטוב שבפנו' שאיפשר לו גם כוון בו שיהיה חיים נצחיים כמ"ש כבר וחטאו גרם לו שישתנה טבעו של עולם עליו ועל כל הבאים אחריו וסוף אדם למות וכמו שהעיר הכתוב באמרו ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם ואר"ז ל בפרק אין דורשין כיון שסרח הניח הק"בה ידו עליו ומעטו נראה מכל זה שבכח האדם היה כל השלימות האפשרי לו לולי שמעטו על חטאו וענשו וכמו שיראה מעונש אדם ואשתו וכן האדמה נענשה גם כן וכמ"ש ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה וגו' וקוץ ודרדר תצמיח לך וגו' הרי היא גם היא נענשה בשלא תוסף תת כחה ומה שהוטבע בה בתחילת הבריאה ובזה תיקנו הכתובים שמעידים כי לעתיד לבו' ישובו המעלו' והטובו' אל טבעם ושלימות' שהיו בו בתחילת הבריא' ונתמעטו בסיבת החטא והוא שדייקו באמרם הגפן תתן פריה כלומר הפרי הראוי לתת לה כמו שהיה בתחילת הבריאה וכן הארץ תתנה יבולה והשמים יתנו טלם שנעצר בסבת חטא של אדם וכל הדברים יחזרו ליושנם ולסוד חזרת כל הדברים ליושנן ולתקונן וצאתם ממעוטן וקלקלתן בסבת החטא ושובם למלוא' ולשלימות' כמו שכוון בהם בוראם אמר הנבי' ע"ה רנו שמים כי עשה ה' וזה כנגד מיעוט המאורו' שלקו ונתמעטו בסבת החטא ולזה בא מארת חסר על חסרונן הריעו תחתיו' ארץ כנגד פירות הארץ ופירו' האילן וקללת האדם' שנתקלל' בסבת החטא ולזה המשיך פצחו הרי' רינה יער וכל עץ בו ובאר סברת זה ואמר כי גאל ה' את יעקב ובישראל אתפאר כי אז ישובו כל הדברים לתקונן וימלאו כל החסרונו' וזה כשימחה החטא הגורם כל זה והוא שהקדים באמרו מחיתי כעב פשעיך וגו' רנו שמים וגו' כי החטא הקדום גרם קלקול ומעוט עליונים והתחתונים ובשובן אל יושנן כמו שכוונה בהן החכמה העליונה השלמו' התוא שישובו אליו הוא רנתן ושמחתן בהיותם על הכוונה שכוון בהם בבריאת' וכל הכתובים שבאו בדברי הנביאי' והמדברי' ברוח הקודש בענין זה הכונ' בהם זה הפי' עצמו ואין ספק שיודה שמואל שאין העולם נוהג אחר החטא כמו שהיה נוהג קוד' החטא כי החט' ממית וגורם קלקול העולמו' והפסד סדרי בראשי' ושנוי טבעו של עולם ויאמין עם זה שהכוונה העליונה בבריאה לא הגיעה עדין ולא נשלמה והכרח שתשלם ותגיע על כל פנים והנה לא בא זה ולא הגיע עד היום ולא יבא עד אשר יגלה אשר לו המשפט ואז תשיב הממשלה הראשונה ממשלת הרצון והחפץ העליון אל יושנה ויישוב המאמר כמו שאומ' כי דעת ר' יוחנן כי מה שנבאו הנביאים מטובות ונחמות יהיו דברים יתחדשו בימות המלך המשיח שלא היו בזמן הבריאה וקודם שחטא אדם הראשון ודעת שמואל כי אין בדברים ההם שנבאו הנביאים כי אם חזרת העולם אל טבעו ומנהגו הראשון שהיה נוהג בתחילת הבריא' קודם החטא וכשחטא

הג"ה

השער הזה של שמיטות ויובלות הוא פגור · ע"כ אין להאריך בו רק כדי לרמז אעתיק דברי מערכת אלהות ודברי המפרש עליו ז"ל בעל המערכת · הנה באמרנו כי שבעה ימי השבוע רמוזים למה שהיה בבריאה אבל ענין השמטה שבו' שנים כחרוש וזורע וקוצר בארץ ונטועיכו בשנה השביעי' שתשבו' הארץ אשר אין חריש וקציר והוא רמז לאשר יהיה בסוף בריאה בכל הדורו' והו' מ"ש החכם רב קטינ' ז"ל אשר בכלל הרמז בשית אלפי שנין הוה עלמ' וחד חרוב כיום אתה צריך להבין ולהתעורר במאמ' הנז' רב קטינ' אשר בכלל בשתי תיבו' או וחד חרוב עיקר גדול והוא וחד חרוב כי ישאר הזמן אך יהיה חרב מבלי אדם ובהמה והדברים אשר הם סיבותם שיפסיקו' בהשבתת' ויצטרכו להפסיק ולהשאר מיסודו על עומדם וזה"ש ונשגב ה' לבדו כו' וכפלו' וכן הוא אומר דבר צוה לאלף דור ובאותו אלף שנים וישאלת תמיד העטרה מתי תפקד ותתקדש וזהו ענין כל אלף ישברו וכו' ר"ל המסכת וכן המלה וחד חרוב יורה על הקידוש אשר האלף וכמו שהיו כל דור חומשים שנה כמנין האלף דור הם חומשי אלפים וזה דבר השמטה והיובל שנאמר שנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו · וכן ושבתם אל אחוזתו וזהו סוד היובל כלו · והו' שנים רמז לו' אלפי שנה ושנת השמטה רמז לע"הב שהוא האלף הז' שיהיה שוב חרב ותשבות הארץ ויתבטל הכל כענין שנ' כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה ולא נאסרו שאר מלאכות מפני כי בשאר המלאכות אינ' נכרת פעולת הארץ כמו בעבודת הארץ · כאשר תוכיח מזה בשנת השמטה וכענין אשר באמרנו בהעברת האדם ביום השבת · ויש לנו לדעת כי הימים שבפ' בראשית רמוזים לענין זה כי כל יום רמוז לאלף שנים ויום השבת רמוז לאלף השביעי שהוא הע"הב והוא השבת הגדול שזכרנו שאר"ז ל יומו של הק"בה אלף שנה שנאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וכו' והנה ימי בראשית רמוזים לעולם שלם והוא הנקרא הקף א' · ואמנם דע כי הגלג' יקיף ו' פעמים והם הו' שלמות שיקיפו כנגד ו' העליוני' שכל א' מהם כלולה מו' וכל אלף ו' מן ההקפו' האלה יהיה קודש כנגד השבת שיש בו זכור ושמור ולכן באמר בה שבת לה' כמו בשבת כי בסוף הוא מתקדש עטר' תפארת ואח"כ יברא השמים חדשי' והארץ חדשה ותכון העטרה לראש פינה והימים שבפ' בראשית ירמוזו גם לו' הקפות האלה בכל יום להקף א' ושם הקפו' כנגד ו' ימי המעשה שהפועלי' פועלי' בו והיקף הז' כלו קודש ושבת לה' והוא היום שכלו שבת ושלם שכלו ארוך ומנוחה לחיי העולמים והמנוחה ההיא היא כמשלת ביובל הגדול ועל השבתו' הגדולו' שזכרנו אמר הנבי' והיה אור הלבנ' כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים כלומר שיהיה ב' המלכי' משתמשי' בכתר א' כמו שנשתמשו במקבת הימים עד יום ד' שנתלו בו המאורו' הבראים לבא שהם כולם המאורים הגדולים ולא יהיה כשיכ' כאורה והוא ענין מה שאומרים בברכת הלבנה שמתקדש עטרת תפארת כי לא יקדש הנשר בעוריו וכדרך שאמרו אותן שני שעתיד הק"בה לקדש את עולמו ודע כמו שנותה התור' בשמיטה לרמוז בהיקף עולם אחר כן נותה התור' לספור ו' שנים ו' פעמים והם מ"ט שנים כנגד ו' הקפות

אדם הראשון נשתנה הטבע ויחזור ליושנו בימו' המלך המשיח כי תשלם אז הכוונה העליונה עכ"ל הרב בעל עבודת הקודש אבל נראה בעיני יותר הדרך שכתבתי למעלה כי ר' יוחנן ושמואל מר אמ' חדא ומ"א חדא ול"פ כי אפשר שמואל איירי באלף הששי הזה ור' יוחנן מיירי אחר כך ובזה יתורץ קושיא שהיתה קשה לי מימי בפרש' שופטי' כתי' ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך וגו' ויספת לך עו' ג' ערים פרש"י הרי תשע ג' בעבר הירדן וג' בארץ כנען וג' לעתיד לבא ותמיהה כי בבוא השלימו' הזה בודאי לא יקרה שום רע אפי' כי הרע יכלה מהעול' ולא יהיה רק טוב בהחלט ויש להביא ראיה לזה במדרש תהילי' מזמור לתודה ר' יוחנן בשם ר' מנחם דמן גליא כל התפילות בטילו לעתי' לבוא וההודאו' אינם בטילו' כל הקרבנות בטלים לעתיד לבוא וקרבן תודה אינו בטל וז"ל תולעת יעקב בסתרי חג השבועות כבר ידעת כי החטא גורם הרחקת הארץ ולפיכך הוצרכו הקרבנות לבסם העול' ולפתות המקור להשפיע השפע לקרב תמרות ולהרחיק כל דבר רע ולעתיד לבא זמן בישול יצ"הר ויתמו חטאים מן הארץ לא יצטרך לקרבן כי תתעלה מדת דינו ברחמים וביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד קרבן תודה אינו בטל כי אינו בא על עון ולא לרצון אלא דוגמ' למ"הר ולמר"ר אבל יהיה שלום בכל כי לא יהיה כנעני בבית ה' צבאות עוד והיתה לה' המלוכה והיה ה' למלך עכ"ה והמעמיקי' בחכמ' אמרו כי לפיכך קרבן תודה אינו בטל מפני שהוא לצורך הודאו' הנשמות בשיצאו כל אחת מגלות' הידוע ויתעלו בתפארת מקום היחוד ומקום ההודאה כענין ד' שצריכי' להודות בבואם אל ביתם בשלום ולומר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם שבאו בשלום אל עולם הנשמות האילן שפורחין משם ומשם תשובתם הרמתת עכ"ל וכ"כ בע"ה בחלק העבודה פמ"ג וז"ל ולעולם הבא אחר התחיה אין חטא אין מות ולזה אין חטאות ואשמות ושום קרבן לעתיד לבא זולת תמידין ומוספין וקרבן תודה שלא יתבטלו לעולם כי חטאות ואשמות באות על חטא ובזמן שאין חטא חטאו' ואשמות למה ובמדר' שוחר טוב באו שעריו בתודה וגו' הודו לה' ברכו שמו א"ר פנחס בשם ר' לוי כל הקרבנות בטלי' וקרבן תודה אינה בטל לעולם שנאמר אשלם תודות לך שתים אחד כנגד התפיל' וא' כנגד הקרבן וכן הוא אומר קול ששון וקול שמחה קול אומר הודו את ה' הרי תפלות ההודייה ומביאים תודה בית ה' הרי קרבן תודה וסוד הענין כי החטא הוא הגורם הרחקת הארץ העליונה והקיצוץ והפירוד ביחוד ולזה הוצרכו הקרבנות לבסם העולם ולפתות המקור להאיר באורו ולקרב רחוקים ולהרחיק כל דבר רע וטמא מן המקדש ולעתיד לבוא שיתבער היצ"הר המחטיא ויתמו חטאים מן הארץ לא יצטרך לקרבן עוד כי תתעלה מדת דינו ברחמים והיה ה' למלך עכ"ה ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד עכ"ל ע' יש לי קושיא בפסוק הנ"ל ויספתי לך עוד ג' ערים ופי' ר"ל דהיינו קני קניזי קדמוני שהוא עמון ומואב ואדום כי עשרה אומו' הבטיח הק"בה לאברהם אבינו ולא נתן לא ז' ולעתיד עוד ג' וק' וכי לעתיד יש גבול בדבר הלא כתיב וירד מים עד ים כי בודאי ימשול משיח מסוף העולם עד סופו ואין סברא לומר שבג' אלו נכללו כל אומו' שבעולם ואפש' לומר בזה כי משיח ימשול מים עד ים דהיינו שכול' יהיו תחתיו ויעלו לו מס אבל עשר אומות הם שלו לגמרי אמנם גם זה דוחק שיהיה נשאר איזה מלכות ושררה מן האומות על כן נראה שכל ההצלחות הגדולות לא יהיו תכף בביאת הגאולה רק בהמשך זמן שתתרבה הדעה בישרא' ויבאו למעל' כתנות או"ר באלף אז תתבטל הקליפה מכל וכל ויתקיים וירד מים עד ים ואז יתבטלו כל הקרבנות זולת תודה ואז לא יצטרכו לערי מקלט ומצאתי בירושלמי במסכת מעשר שני במשנה ותנאי היה אימתי שיבנה בית המקדש יחזור הדבר לכמות שהיה איתא שם א"ר אחא זאת אומרת שבית המקדש עתיד להבנות קודם למלכות בית דוד ובזה מתורץ למה הוצרכו לתנאי יעשו הב"ד תקנת כפי רצונם כשיבנה בית המקדש לא דאגו אולי לא יהיה הב"ד גדולים מהם בחכמה ובמנין שיוכלו לבטל דבריהם ומפני שקשה וכי ב"ד של משיח לא יהיו גדולים מהם ע"כ הוצרכו לומר שיבנה ב"ה ועדין בן דוד לא בא ואפשר שזה יהיה בזמן משיח בן יוסף ומעתה נוכל לומר שהדברים ההם וכיוצא בהם נאמרים קודם ביאת משיח בן דוד וברוך היודע ובזה יתורץ ג"כ קושי' גדולה הנה בנין בית של יחזקאל הוא הבית של עתיד והזכיר שם חטאות ואשמות וקשה מהמדרש הנ"ל הלא עתיד יתבטלו כל הקרבנו' זולת תמיד ע"ק שם ביחזקאל מזכיר טומאת מת לאביו ולאמו יטמאו הלא כתיב בלע המות לנצח ע"כ נראה לפרש הכל זה מדבר בזמן משיח בן יוסף וההבטחות הגדולות הם בזמן משיח בן דוד וברוך הוא היודע זמן רב אחר שכתבתי זה מצאתי בנימוקי כתבי הקוד' של האר"י ז"ל שהתעורר גם כן בענין ג' ערי מקלט לעתיד וכת' תירץ בע"א ואעתיק הלשון ואם ירחיב ה' את גבולך ויספת עוד ג' ערי' וגומר הנה קשה אחר שיבא משיחנו אשר ראוי שלא יהיו רוצחי' כמ"ש לא ישא גוי אל גוי חרב כו' איך אמר ויספת עוד ג' ערים מלבד הראשונות אך דע כי כל זרעו של הבל כולם נתחייבו מיתה ולכך הרגו קין ואמנם משה הרג את המצרי קודם זמנו להעלותו ע"י

שם

שיקיף העולם · והנ"ט שנים שהם מידתו נקראו שלם אחד כנגד עולמו של יובל הגדול שהוא מ"ט אלף שני' שרומזים העולם כלו ומלת יובל רמז לתשובה ושנת נ' רמוז לה · עכ"ל בעל המערכת · וז"ל הרב הקייש · הנה באמרנו כי ו' ימי השבוע רמוזים למה שהיה בבריאה כו' · פירוש הם רמז להויות במה שהיו נכנסים כל המציאות כי הכל בריאת באלו אבל ענין השמטה רמז למה שיהיה כי השמיטה רמז למה שיאכל מן ההויות הראשונות הברואו' בכח ששת ימי בראשית :

הששי שנים רמז לו' אלפים כו' בענין המורכב שבאלף הו' האריך הריב"ן וגם הרב מנחם מרקנאטי ז"ל והכוונה כי ראוי שבאלף הו' ישבתו הפועלי' ממלאכת' ותגיע כוונתיה דרך קטנה כמו שהשביעי' משמטת שנה הא' לז' שנים כך השל' משמטת אלף הא' לו' אלפים שנ' ונשגב ה' לבדו ביום ההוא ואומר מזמור שיר ליום השבת ואו' כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור וגם רבינו סעדי' ז"ל כתב השמים ואומר הם מוגבלי' ונקצבי' וכמו שהם נקצבים ונחקרי' כך יכלתם וממשלתם וכמו נקצבי' ונחקרי' וכיון שמגעת יכלתם עד קצה מעשיה ואחרית פעולותיה כבר כלתה ואפסה וכיון שכלתה ואבדה ואפס' כבר אבד הגשם ובטל הגולם וחזר להעדר ואפיסה כמו שהיה מקודם היותו והנה כיון שבאה לנו המנוחה בימים שהם ו' ימי בראשית כן באה לנו בשנים שיומו של הק"בה אלף שנה וע"כ נ"כ נאמר בשני' שבת לה' עכ"ל · ואר"ז"ל כמו שנאמר בשבת בראשית כן נאמר בשביעי' שבת לה' כי הוא יום שבת ומנוחה לחי העולמים עליו רמז הכתוב יום אחד הוא יודע לה' לא יום ולא לילה ואר"ז"ל זה יום שביעי לעולם והטעם כי בכל מעשה בראשית נאמ' בכל יום ויהי ערב ויהי בקר אך בשבת לא נאמ' בו ערב ובקר והנה אות סנדלפון הנקרא' שבת תלקט הנפשו' והתענוגי' שלמעלה אשר לא לקטת בזמן כי אין איש שם על לב ומי יהיה אשר שיכלו הנשמו' שבגוף באלף השביעי תמונה שבשמות אל שיק כל אחד ואחד וגם הכתובים מורי' בלא ספק כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה וכתיב אני ראשון ואני אחרון ואם היה העולם מתקיי' בלי תכלה לא היה הוא ית' אחרון כמו שלא היה נקרא ראשון אם היה ראשון אחר וכתיב המה יאבדו ואת' תעמוד וכלם כבגד יבלו ואשר יביאו ראיה ממ"ש והארץ לעול' עומדת וכן ויעמידם לעד לעולם ר"ל לעולמו של יובל ובענין' כאומר על אורך ימים בלי ידיעת קצבה אבל יש להם סוף כמו יחי אדוני המלך דוד לעולם ולפעמים כאומר על זמן שאין לו אחרית ותכלית כמו ה' ימלוך לעולם ועד · ומה שהוקשה להרי"ן גם ז"ל יסד ארץ על מכוני' בל תמוט עולם ועד גם אר"ז"ל כל מקום שנאמר נצח סלה ועד אין לו הפסק יש לפרש כי בל תמוט מוסב על הבורא ית' א"נ יש לפרש אין לו הפסק כל זמן קיום העול' אף כי לפי דעת רז"ל לא נאמר עולם ועד על אורך הזמן רק עולם ועד הוא שם לכסאו של הק"בה הנקרא עולם ועד כמ"ש כסאך אלקים עולם ועד ולפי כוונתם יהיה פי' הפסוק יסד הק"בה ארץ על מכוניה בעבור שהכסא שנקרא עולם ועד לא יתמוטט כביכול לא נקרא כסא שכבוד אלא בשביל הצדיקים שנאמר וכסא כבוד ינחילם וקרא לארץ העליונה ועד כי שם מתועד הכל מלשון ונועדתי לך שם על כן אין להאמין שיתקיים העולם בקיום ממציאו' חלילה רק הכל כליה יען הסיבה הראשונה והכל שב אל הסיבה הראשונה ואין ספק עוד שאחר שתשוב אל יסודה תחזור ותתחדש וזהו כי הוא על ימים יסדה ועל נהרו' יכוננה

אחד

שם ע"ב וחטא בזה נתחייב גלות וזהו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה ואותיות
שמה הם אותיות משה · והנה לפי שחטא הבל במחשבה דאימא באל"ף יו"ד מן
אדנ"י שהוא סוד אהי"ה בסוד אי' הבל אחיך ולכן נתחייב הוא וכל זרעיותיו מיתה
וזהו סוד קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו · והנה תקון הבל ע"י שיהרג הוא מתעלה
לבינה בנ' שערים · ולכן סוד הקליפה של הבל שהוא בלעם ונפרד ממשה כמבוא'
הנה כשנהרג זכתה אותו ניצוץ הקדושה שבו ועלתה בסוד הבינה · ולכן הבל ונבל
הם אותיות שוות רק שה"א של הבל מתחלפת בנ' של נבל לרמוז כי התחיל לתקן
סוד הבינה אשר חטא בה · וזהו סוד הכמות נבל ימות אבנר כי גם אבנר מסוד
הבל ונהרג להתעלו' בבינה דוגמת נבל ודי למבין · וכן בשאר הנהרגים של הבל ·
והנה הם שני קיצי' זכו אחישנה לא זכו בעתה · והנה אם יבא הקץ בעתו אז ודאי
שנתקנו כל זרעיותיו אך אם זכו ותקדים הקץ אז עדיין לא נשלם תקון הבל וזה
אם ירחיב כו' אם תשמור את כל המצוה כלומר כי יהיה מחמת זכותם שיקדים אז
ויספת עוד ג' כדי להשלים זרעיותיו של הבל רק לא ימות במזיד רק בשוגג כי אז
רוח הטומאה אעביר מן הארץ אך יהרגו ע"י אונס בשוגג ואז יתחייבו ההורגים
גלות ולכן צריך להוסיף עוד שלש ערים כדי להשלי' זרעיותיו במהירות גדול ע"כ
הלשון אשר מצאתי בשם האר"י ז"ל:

הכלל העולה מכל דברינו מעתה שיבולע המות אז לא יהיה מות ויהיה הכל
היות נצחיו ויקויים ונתתי משכני בתוככ' יהיה השכינה בינינו בגוף ונפש
עולמית וכל זמן שיזכינו יוסיפו חכמה וילכו מחיל אל חיל עד בלי סוף ותכלית
וההתחלה תהיה תכלית חשובע ובלי יגיעה כי מלאכתן נעשית מאליהן ואי' תוציא
גלוסקאו' ובלי מילת ואח"כ השלו' בארץ והשבתי חיה רעה הוא סוד הקליפ' תסולק
המרירות מתקליפ' ותהיה נכנעת שומר לפרי כמ"ש לעי' והפריתי אתכם והרביתי
אתכ' בקומה זקופה כמו אדם קודם שחטא · ונתתי משכני בתוככם וגו' והתהלכתי
בתוככם · הרי כל הענין זה בעצמו הוא הנצחיות כי תכף בחול' הברכות ההם
מתחיל הנצחיות · ואין קושיא שיזכיר הנצחיות רק לתרם"בם שס"ל שיפסק הטוב'
הזה ויחזרו וימותו אף לאחר תחיית המתים ואז תהיה הנצחיות לנפשות לבד אז
הקושיא במקומה עומדת למה לא הזכירה התורה זה · אבל בהסכם חכמי האמת
שהנצחיות בגוף ונפש ולא תפסק רק יוסיף מעלה מעלה תמיד עד בלי סוף ותכלי'
אז הכל בא על נכון כך העליתי בהבנת דעת בעל עבודת הקודש שהאריך בספרו
ונעתק מענין לענין להסביר הדברים בפני' יפות ומתורצים ומבוארי' הדברים יותר
בביאור נכון התקירה של למה לא החכרו היעודי' בתורה כי הן הן הייעודי'
הרוחני' שהאדם יהיה נצחיי בגוף ונפש ולא יהיה עוד מות רק דביקות נצחיי אמנם
יעלה מעלה בדביקות הנצחיי ההוא עד שיזכה למעלת הלקיח' כחנוך ואליהו ויותר
מחמה אלף פעמים בלי תכלית וכבר כתבתי אף שתירצתי בע"א הכל אמת והכל
שב למקום אחד למבין:

הרי נתבאר ענין כתנות אור · ואדם ביקר בל ילין נעשה כתנות עור בע"ן
ולעתיד יוחזר כתנות אור ישמח ה' במעשיו · ששח לא כתיב כי עדין
לא

אחר האלף חרוב ולפי דברי הרב ז"ל שאמר כי הארץ
בוזאת היא ארץ החיים ירמוז ע"ס כלא שיחזרו הבניו'
לתשובה והמשכיל יבין וזהו ושבת הארץ כי ינוחו הבניו'
מלפעול בתענוגים וזהו שאמר ז"ל כפכו כי גריס ותושבי'
וכו' ודיו לעבד להיות כרבו וגם יש ז' היקפי' כי ז' שבתות
שנים הם ז' שמיטו' רמז כי יקדש הק"בה את עולמו ז'
פעמים בכל שמיטה פעם א' ובכל א' מהן יהיה תוספות
טובה והשפעת ברכה מלפניו כי בהתעלו' יום הו' שאמ'
חרוב מהנשמות כי יחזור אותם ואח"כ יהיה עולם חדש
להשפיע נשמו' חדשו' כלא יצ"הר וכלא מזיקי' ומיתה ושבת
ע"ט עמו היא שמיטה ואחריו היובל בשבת הג' ולכן יובל
מלשון ועל יובל ישלח שרשיו · ואולי תשאל מה הבדל
יש בין השמיטה והיובל דעכי יש כוח ג' תשובות · א'
מה שאמר ז"ל ונד חרוב אינו ר"ל שיחזור לתהו ובהו וזהו
הדעת שקר לבעלי הקבלה וגם זה רמוז במאמר רב
קטינ' כמ"ש ונד חרוב כי ירמה שעל כל פני' שאמר הזמן
אך יכלי' אדם והדברים שהם סבתם שיספיקו ומפעלתם
והמשכתם יצטרכו להספיק ולהעור שישובו על עונם
וז"ש כויך ה' לכל הנופלים וכן או' דבר צוה לאלף דור
וכאומן האלף שנים נייאלת תעיד השעירה מתי תפקד
ותתקדש וז"ש עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את
אכלם ר"ל המשכתם ויין מלת ונד חרוב יורה על השרום
אחר אלף ואל היובל הגדול רמוז ושבתם איש אל אחוזתו
כו' · ואם תרצה לפרש חרוב מאם יהיה ההבדל ביניהם
כי אחר השמיטה תחזור לקדוש' מה שאין כן ביובל והתכונן
על אמרו ביובל ספיחיה נוירה ובשמיט' אמר את ספיח
קצירך וענבי נזירך רמוז כי בשמיטה עדין הארץ תהיה
לכנו חלק בהתקדש הבריא' אבל ביובל אמר בפניה אבל
כשנכנס אל היובל היא של עבודה · אוכם מגלתי לקנת
מהמקובלים האחרונים שהעמיקו בסתרי התורה שאין
דעתו מסכמת לגמרי בכל מ"ש כי קשה להיות ימי
המשיח לישראל כל כך ואין מושב כמות מאלף שנים ואין
סדין ימי בטובה יש להיות אלף ידות יותר מימי גרות
ולונו שסבלנו לקדושת השם · וע"כ פי' מה שאמ"ז אלף
חרוב אינו ר"ל שיחרב העול' א' שבין כי כל עד שלא
נתבערה רוח הטומאה מן העולם הנשמו' הבאות לעולם
צריכים למות כדי להתים כח הטומאה ולכלות ככסף
העליאה סיגים שנגרפה בעליל לארץ וכל זה היה
מפני הגזירה שנגזרה על הטומאה ועל הזוהמא שהטיל
בהם בסוף ואם כן כל הנפשות שנבראו בזוהמת הסי'
צריכין למות קודם בא המשיח וכבר ידעת כי העולם הנקרא' שבת יהיה כורחו' הנשמות ואם כן כל הנשמו' מהם שם כולם צריכים להתלבש בזה הגוף
ולמות קודם בא המשיח וכביאת המשיח יכלו כל הנפשו' מהם ואז הוא חרב מן הנשמו' וזהו אומ' ונד חרוב כו' וע"כ צריך היום ההוא הנקר' שבת להתעלו'
ולנקום רוחות חדשו' שאין בהם מזוהמת הנחש המקטרג ולהורידן בזה העולם וזהו ודוח חדשה אתן בקרבכם ואז יתקיים כי הנער בן מאה שנה ימות
ע' עוד ישבו זקנים וגו' ויאסף זה הזמן לפי זאת הכוונה אלף שנים אין שטן ואין פגע רע והנה באלף השביעי שהזכרנו אין שם תולדות כי כבר כלו הנשמות
מהגוף והגוף חרב מהם עד שלקטו רוחות ונשמות אחרות לתתם לישראל למטה ואז יהיה עולם חדש להיות תולדות לעולם בלי טינוף ובלי יצ"הר
והנה לפי זאת הכוונה באלף השני יבוא משיח אחרי כלות הנשמות מהגוף ויחיו המתים ובאלף השביעי תפסק השפעת הנשמות ואין נשמות חדשות
בעולם כל האלף ההוא כי יתעלה מדת השבת לקבל נשמות טהורות חדשות ולאחר קבלתה תשפיעם למטה בטהרה ובקדושה וכל אלו יהיו בכלל ימי
המשיח עד גמול הע"הב שהוא היובל ועל שבת היובל רמוז הכתוב לא תאכל ונשמותיו כשוב העליונים ליסודם ונשגב ה' לבדו ביום ההוא · וזהו שכתוב
יבנה חכיר ככל ניך לשבעת אלפים ודבר אלהינו יקום לעולם לשלמו של יובל ולפי הדעת הזה לא יהיו שבעה הקיפי' כי אם השמיטה הראשונה תימשך
לטעם שאמרנו עכ"ל הרב הקייס · וז"ש הרב הקייס ולפי הדעת הזה לא יהיו ז' הקיפי' דבר זה אין לעלות במחשבה לאמין כי כבר בטל ברוב דברי
חכמי האמת וכראה הזוהר שהזכרנו מדברים עדן סוד ז' הקיפים:

לא היה העולם בטובו רק ישמח כתיב שהוא לעתיד בביאת משיח צדקנו רמז לדבר ישמ"ח אותיות משי"ח · ואז יהיה כקיום יתרון
אור מן החשך כי מסבת החשך שהיה ממרק זוהמת כתנות עור יתרבה האור ויהיה מקויים בעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל שהם
שני בחינו' המוזכרו' בזוהר בזה המאמר שאנחנו עסוקים בו שאמר יעקב וישראל חד סתים וחד גליא:

ואז יחדיו ידובקו ומקושרים בקשר אמיץ הק"בה ותורה וישראל הנזכרים במאמר הזה של הזוהר:

ומענין היתרון אור שרמזנו יתבאר נוסח חותם שלשה ברכות · יוצר המאורות · נותן התורה · בוחר בעמו ישראל באהבה · אמר
כולם לשון הווה היה לו לומר כלשון עתיד יצר המאורות בחר בעמו ישראל · ואע"ג דבמסכת ברכות פר' אלו דברים
איתא שם במסקנא לענין בורא מאורי האש בברא ובורא כ"ע ל"פ דברא משמע ומוכיח כן מהפסוק יוצר אור ובורא חשך יוצר הרים ובורא
רוח

רוח בורא השמים ונוטיהם · מ"מ בכל ענין וענין על כרחך יש איזה רמז למה תיבה אחת ישתמש בתרי אפי · או למה לא בחרו החכמים
בלשון יותר מבורר שהוא לשעבר : **בית ה' והנאיל** ואתא לידי אגיד טעם לדבר למה אנן מברכין בורא מאורי
האש ולא ברא שהוא יותר מבורר · והתוספות שם בברכות כתבו ז"ל לשנא דקרא ואני אומר יש
סוד בדבר · והנה איתא שם כי פליגי ב"ש וב"ה במאור ומאורי ב"ש סברי חדא נהורא איכא בנורא וב"ה סברי טובא נהורי איכא בנורא
פרש"י שלהבת ארומה לבנה וירקרקת · וק' וכי לא ראה ב"ש שהרבה גווני' יש לאש המאירי' · עוד ענין גדול בברא ובורא ב"ע ל"פ ועכ"ז
חזינן נוסח ב"ש היה ברא מאור האש ונוסח ב"ה היה בורא מאורי האש · אלא אלו ואלו דברי אלקים חיים ידוע האצילות ה"א כשלהבת
קשורה בגחלת והוא הכל סוד אחדות מיוחד אף החיור והסומק והירוק שהוא קו החסד וקו הדין וקו הרחמים הכל במקומו אחדות
מיוחד רק בהשתלשלו' מצד הפעולות שנפעלו' בזה העולם הנמשך מהאצילות אז נפעל למטה חסד ודין ורחמים והנה באצילו' במקומו
שייך ברא מאור האש כי הכל מאור אחד ומיוחד וכבר נברא · רצוני לומר הנאצל ובבחינה זו רומז ב"ש ברא מאור האש וב"ה רומז
על הפעולות המתחדשו' ונמשכות מהם שהם רבים ומתחדשים בכל עת וזהו בורא מאורי האש · וכה שב"ש מדבר בבחינה זו וב"ה
מבחינה זו · סוד הענין הוא כבר מבואר בזוהר שמאי היה מצד הגבורה והלל היה מצד החסד על כן שמאי הוצרך תמיד להכנים
ולהעלות מדתו שהיא הגבורה למעלה בשרשה ומקורה שאז תתמתק ולא תחריב העולם · אבל הלל שהיה מצד החסד אז בהתפשטות
החסד עולם יבנה ולשלימות הענין ברמזי מאורות האש אעתיק לשון הזוהר פ' בראשית ופר' תרומה ת"ת כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא הא
אתמר מלה דא מן חברייא דאית אשא אכלא אשא ואכיל ליה ושצי ליה בגין דאית אשא תקיפא באשא ואוקמוה אבל ת"ח מאן דבעא
למנדע חכמת' ביחודא קדישא יסתכל בשלהוב' דסלקא מגו גחלת' או מגו בוצינא דדליק דהא שלהובא לא סלקא אלא כד אתאחדא
במלה עבה ת"ח בשלהובא דסליק אית נהורין חד חוורא וחד נהורא דאחיד ביה אוכמא או תכלא ההוא נהורא חוורא איהו לעיל' וסלקא
באורח מישור ותחותי' ההוא נהורא תכלא או אוכמא דאיהו כורסי' להאי חוורא וההוא חוורא שריא עלוי ואתאחדו דא בדא למהוי חד
דא נהורא אוכמא נוגא תכלת דאיהו לתתא הוא כורסייא דיקר להאי חיורא ועל דא רזא דתכלתא והאי כורסייא תכלא אוכמא
אתאחיד במלה אוחרא לאתדלק' דאיהו מתתא ואיתי אתער עלי' לאתאחדא בההוא חיורא ודא תכלא אוכמא לזמנין אתהדר סומק וההוא
נהורא חיורא דעלי' לא אשתני לעלמין דהא חיורא הוא תדיר אבל כד האי תכלא אשתני לגוונין אלין לזמנין תכלא או אוכמא ולזמנין
סומקא והאי אתאחיד לתרין סיטרין הוא אתאחיד לעיל' בההוא נהורא חיורא אתאחיד לתתא בההוא דתחותוי ומתקנ' בי' לאנהרא ודא
אכלה תדיר ושצי לההוא מלה דשוויין ליה דהד בכל מה דאתדבק ביה לתתא ושרי' עלוי ההוא נהור' תכלא ושצי ואכיל לי' בגין דאורחא
הוא לשצאה ולמהוי אכיל דהא ביה תליא שצי דכלא מותא דכלא ובגין כך איהו אכיל כל מה דאתדביק בה לתתא וההוא נהורא חיורא
דשרי עלוי לא אכיל ולא שצי לעלמין ולא אשתני נהורי' ועל דא אמר משה כי ה' אלקיך אש אכלה הוא ודאי אכיל ושצי כל מה דשרי
תחותוי וע"ד אמר אלקיך ולא אלקינו בגין דמשה בההוא נהורא חיורא דלעיל' דלא אכיל ולא שצי הוה · ת"ח לי' ליה אתערות לאתדבקא
האי נהור' תכלא לאתאהד' בנהורא חיורא לא ישרא' דאינון מתדבקין ביה תחותוי' ות"ח אע"ג דאורחי' בהאי נהורא תכלא אוכמא לשצאה
כל מה דאתדבק בזה תחותוי ישראל מתדבקין ביה תחותוי וקיימי בקיומא הה"ד ואתה הדבקים בה' אלקיכם ולא אמר אלקינו
בההוא נהורא תכלא אוכמא דאכיל ושצי כל מה דאתדביק ביה תחותוי ואתון מתדבקין בזה וכתיב חיים כלכם היום : ועל נהורא
חיורא שריא לעולם נהורא כתים דאקיף לי' ורזא עילאה הכא וכולא תשכח בשלהובא דסליק וחכמתא דעליעם ביה · אתא ר' פנחס
ונשקיה אמר בריך רחמנא דאיערענא הכא אזלו עמיה דר' פינחס תלת מילין אהדרו ר' שמעון וחברייא אר"ש הא דאמרנא רזא דחכמתא
איהו ביחודא קדישא בגין כך ה' בתראה קדישא איהי נהורא תכלא אוכמא דאתאחיד ביה נהורא חיורא דנהיר ע"כ · הנה סוד
הייחוד כשלהבת בגוני' וגוון הלובן הוא למעלה ואינו משתנ' לעולם ואינו שורף כן מדת הרחמים היא למעלה ואינה משתנית לעולם
ואינה שורפת ולא עושה דין לעולם והאש הלובן רומז לתפארת ישראל והאש השחור רמז לכנסת ישראל וכשישראל מייחדי' השם
ומתדבקי' בשכינה אז הוא יחוד גמור ה' בה' עם שכינת עזו כמו שלובן ושחרות השלהבת הכל להב אחד וזהו סוד כשלהבת קשור בגחלת
כי כשהשלהבת קשור' בגחלת אז אור הלבן ואור השחור נמצאי' ומיוחדי' בלהב את' ושלהבת אחת והבן שלולי הפתיל' אז הגחלת והשלהב'
לא היתה נראית ולא היו אור הלבן ואור השחור מתייחדי' כן לולי ישראל שהם הפתילה לא השכינ' מתדבק' עם הק"בה ולא היתה מקבלת
השפע העליון · הרי מבואר ענין מאורות האש : **גם** בנוסח נ' ברכות הנ"ל צריכי' למצוא רמז ומצאתי בהגהת תפילת הדרת
קודש וז"ל והקשיתי שיחתם נתן התורה כמו שהתחיל הברכה אשר בחר בנו ונתן לנו שהוא עבר וגו' עד שלכך חתם
נותן התורה שהוא הווה כי השפע הנזכר הוא יורד בכל יום תמיד כנרמז בפסוק כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם צוה ה' את
הברכה חיים עד העולם · והוא סוד ד' אמות של הלכה שהם להק"בה בעולמו וחתימת התורה כחתימת ברכת המאורות שמחדש
לבקרים בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית שגם חותם יוצר המאורות ולסוד זה גם חותם בוחר בעמו ישראל באהבה כי בכל יום
הוא בוחר מן היחידי' השרידי' אשר ה' קורא עכ"ל · ואני ארחיב הדיבור כיד ה' הטובה עלי ולבאר אלו הג' ברכו' ע"פ העניני' אשר הארכתי
למעלה · וכלל הענין אומר יוצר נותן בוחר על התרבו' הקדושה הנובע מהמקור בסיבת ההתנגוררות המוסיף כח למעלה ·

בית דוד ענין בוחר ישראל הוא בוחר יותר ממה שבחר רצוני לומר אלו היה האדם נשאר בכתנות אור כמו שנבחר בתחלת
הבריאה לא היה מאיר באור גדול כל כך כמו שיאיר בהתבטל כתנות עור ויוחזר לאור אז עין לא ראתה אלקים
זולתיך כמו שהארכתי בזה הענין למעל' · כי יתרון אור מהחשך מכח התרבו' החשך והגלגולים וההזדככו' יתרבה לעתיד האור בהיר נמצא
בוחר תמיד בישראל · **בית חכמה** וענין נותן התורה · באמת הש' כבר נתנה אבל עדין נותן התורה ולא יפסוק
ודבר זה צריך ביאור רחב · הפסוק אומר את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם בהר מתוך האש הענן והערפל קול גדול ולא יסף
פרש"י ולא יסף מתרגמינן ולא פסק כי קולו חזק וקיים לעולם · ד"א לא יסף לא הוסיף להראות באותו פומבי עכ"ל · יש בזה הענין סוד
כמוס והשני פירושים כולם הם אמת ענין לא יסף לא הוסיף הוא מצות דרבנן וחומרתן הן וסייגיהן עדיין לא נצטוו מפי הגבורה וענין לא
פסק פי' שאף זה לא פסק מהקול ההוא כי היה כלול בקול ההוא בכח אבל לכל זמן ועת לא הגיע עדין עת שיצא מכח אל הפועל כי היה
הדבר תלוי לפי התעוררות התחתונים ולפי מהותם ואיכותם ולפי מדריגות נשמות שבכל דור ודור ואז הוסיפו החכמי' להתעורר הכח
העליון ויצא לפועל בזמנו ורעתו לא ח"ו שחרשו חכמים מדעתם רק כוונו דעת עליון ונשמתם שעמדו בהר סיני כי היו במעמד ההוא
כל הנשמות קבלו כן שמצד בחינת נשמתם ודורם אז הדבר ההוא מתוקן ומקובל והוא מפי הגבורה רמז לדבר מדרב"נן עולה מפ"י
גבו"רה · ובאלה שמות רבה ובמדרש ילמדנו אמרו שם וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמור א"ר יצחק מה שהנביאים עתידי'
להתנבאות בכל דור ודור קבלו מהר סיני שכן משה אומר להם לישראל כי את אשר ישנו פה וגו' ואת אשר איננו פה עמנו היום עמנו
עומד היום אין כתי' כאן אלא עמנו היום אלו הנשמות העתידו' להבראות שאין בהם ממש שלא נאמר בהם עמידה · שאע"פי שלא היו
באותה מעמד כל אחד ואחד קיבל את שלו · וכן הוא אומר משא דבר ה' אל ישראל ביד מלאכי בימי מלאכי לא נאמר לא ביד מלאכי
שכבר היתה הנבואה בידו מהר סיני ועד אותה שעה לא נתנה לו רשות להתנבאו' וכן ישעי' אמר מיום ומעת היותה שם אני וגו' אמ' ישעי'

מיום שנתנה תורה מסיני שם הייתי וקבלתי את הנבואה הזאת אלא ועתה ה' אלקי' שלחני ורוחו ועד עכשיו לא נתנה לי רשות להתנבאו'
ולא כל הנביאים בלבד קבלו מסיני נבואתן אלא אף החכמים העומדים בכל דור ודור כל א' וא' קבל שלו מסיני וכן הוא אומר את כל
הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם קול גדול ולא יסף הנה בארו כל מה שחדשו החכמים בכל הדורות קבלו בסיני מן הקול ההוא
ולא היה כפי שכלם וחקירתם ולהיות בן האמת צונו בתורתו ע"י נביאו נאמן ביתו על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך
תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל וחייב מיתה למי שלא ישמע אליהם לפי שקולם הוא הקול הגדול ההוא אשר לא
יסף ואמר והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן וגו' או אל השופט ומת האיש ההוא · ובירושלמי דפאה אמרו אפי' מה שתלמיד
ותיק עתיד להורות לפני רבו נאמר למשה בסיני · מזה מבואר שכל דברי חכמים שבכל דור ודור וכה שמחדשי' וכל פלפולם הוא כסיני
ולא שכל אנושי רק שכל אלהי רק שהם הוציאו מכח אל הפועל וז"ל כפר ע"ה פ"ב מחלק התכלית אחר שהתבאר היורת מקור החכמה
החצוני' מפאת הרע שבעץ הדעת ואנחנו נתרחקנו מן הצד ההוא והובדלנו להיות עם נחלה וכמ"ש ואבדיל אתכם מן העמים להיורת לי
יתבאר ג"כ מזה שאסור לנו לשקול בדעתינו שום דבר מדברי התורה ולהמשך אחר העיון השכלי לחקור בסתריה ובטעמיה ודבר זה
בארוהו והאירו עינינו בו חכמי עליון הקדושים במדרשו של רשב"י ע"ה אמרו שם בזה הלשון לא תעשה לך פסל ר' יצחק פתח אל תתן
את פיך לחטיא את בשרך כמה אית ליה לבר נש לאזדהרא בפתגמי אורית' כמה אית ליה לאזדהרא דלא יטעי בהו ולא יפיק מאוריתא
מה דלא ידע ולא קביל עליה כתיב לא תעשה לך פסל וכל תמונה וקב"ה זמין לאתפרעא מיניה בעלמא דאתי בזמנא דנשמתי בעיא
למיעל לדוכתא דחיין לה לבר ותשתני מההוא אתר דצרירן בצרורא דחיי שאר נשמתין ר' יודא אמר כמה דתנינן למה יקצוף האלקים על
קולך דא נשמתא דבר נש א"ר חייא כתיב כי אנכי ה' אלקיך אל קנא מ"ט בגין משום דקני לשמיה בכלא אי בגין פרצופין מקני לשמיה
משום דמשקר לשמים ואי משום אוריתא תנינן אוריתא כולה שמא קדישא דלית לך מלה באוריית' דלא כליל בשמא קדישא ובגיני כך
בעא דלא יטעי בשמיה ולא ישקר ביה ומאן דמשקר במלכא לא עאלין ליה בפלטרוי דמלכא וישתיצי מעלמא דאתי א"ר אבא כתיב
לא תעשה לך פסל וכתיב פסול לך שני לחות אבני' כלומר לא תעביד לך אוריתא אחרא דלא ידעת ולא אמר לך רבך מ"ט כי אנכי ה'
אלקיך אל קנא אנא הוא דזמין לאתפרעא מינך בעלמא דאתי בשעת' דנשמתא בעיא למיעל קמיה כמה זמנין לשקרא בה ולא עאלא לה גו
נהגם · וכתב עליו הרב המקובל ר' שם טוב בן שם טוב ז"ל תן עיניך בדברי אבות העול' קדושי עליון רואי פני המלך וראה איך השוו דרך
הטעי' והשקול אל הפסילים והתמונו' והטעם אחר כי הבעלי התמונו' כוונת לעשות התמונו' ההם כדי לקבל מן הכחות החן ולהיו' מכוונות
כנגדן לאות ולזכרון ואין רשות לעשות התמונו' כי אם ע"ד שעשאם בצלאל ושלמה שהיו יודעים לצרף האותיו' שנבראו בהם שמים וארץ
ועשו אותם ע"פ השם ונתקדשו הצורות האלו להיות מוכנות ומיועדו' לכבוד אלקי ישרא' וכפי השיעור שהורשה כל א' מהם כמראה אשר
הרא' ה' את מש' לתבנית המרכבה הקדושה הנעלמת מרכבת הרוכב בשמי קדם · וכאשר יחשוב אחר לעשות דמיון הצורו' ההן לא הוקדשו
ולא הוכנו כלל לכבוד כמו שלא הוכנה התמונה האמתית שפסלה האומן לחול עליה הנשמה ויהיה המרחק ביניהם כהרחק הבור' לנברא
ועל פי העצה הנעלמת היא מוכנת לכח הצון הוא הנקרא כח הטומאה כי מחוץ למחנה שכינה מושבם כי הם פותחי' ומתקרבי' אל הבא
ליטמא ומפרי' מעלליו ישבעוהו ולכן הוא טועה בה ונעקר מן העולם כי הוא מחליף המלך בעבד וממיר טוב ברע ומשקר באדון הכל ·
וכן במשל הזה אותיות התורה ואם הן גשמיות הם רומזות לשמות האלהו' ולחכמו' הנאצלות מאדון הכל והוא בהכרח להעמיד גופן
ופירושן בענין שיסכימו עם הנסתר בהם והרמוז בהם בענין שיתיחס החומר לצורה וכאשר דרך בהם דרך אחר אין הצורה ההיא מוכנת
לשבת ולחול על החומר ונמצאת תורתו וחכמתו ללא אלהי' והפכה פגומה ופסולה ויהיה ממש כעושה צלמים עכ"ר:

וזהו ענין מה שאמרו אומר הק"בה תורה מפומא כולהו דרבנן אשר ע"ז יש מפרשי' כוונת מה שאנחנו מבקשי' ותן חלקנו בתורתך
ר"ל שיהיה חלקנו בתורה שלומר הק"בה כלומר שנזכה שיאמר שמועה בשמנו הענין החכמים חרשו דברי' או מכח פלפול'
אבל הכל היה בכח הקול הנזכר והגיע העת שהם הוציאו מכח אל הפועל בהתבוננותם ואמנם גדול ה' ורב כח לתבונתו אין מספר ·
כי בבחינ' הכח לא פסק כי אין מספר ואין לו סוף ותכלית לפי ההתחדשות ומקור נשמות בכל דור ולפי ענין כח התחתונים שמעוררי' כח
העליון · נמצא הק"בה נתן התורה והוא נותן התורה בכל עת ובכל שעה המעיין הנובע אינו פוסק וכה שנותן הוא בכח מה שנתן:

עוד אבאר הענין בעצם הנה אנחנו רואי' בכל דור ודור החומרו' מהפשטות בימי מר"עה לא נאסר רק מה שקבל בהדיא בסיני אמנ'
הוסיף איזה תקנות לאיזה צורך שראה וכן אח"כ הנביאים והתנאי' וכל דור ודור ודורשיו · והענין ביותר שיש התפשטות
זוהמת הנחש צריך ביותר לגדרי' ופורץ גדר ישכנו נחש והק"בה צוה שס"ה ל"ת שלא לעורר זוהמת הנחש ובהתפשט זוהמת הדור צריך
להתפשטו' יותר איסורים ולו היה כן בזמן מתן תורה היה כתוב כן בתורה · אבל נכלל זה במה שאמר' התורה כי הכל ענין אחד וע"כ צוה
הש"י עשו משמרת למשמרת כלומר הכל לפי הענין · ממילא בכל דור ודור כשראוי להוסיף חומרות אז הכל הוא מדאורית' כי מאחר
שמתפשט זוהמת הנחש ויוצא יותר מכח אל הפועל · הנה הקב"ה ברא יצ"הר ברא תבלין כי אז צריכי' אנחנו להתעוררו' עליך להמשיך
האסורין מכח אל הפועל עד לעתיד נתדבק במקור העליון ודי בזה למשכיל ולמבין:

עוד יש לי לגלות סודות קרוב לענין זה להבין כל דברי החכמים הם דברי אלקי' חיים · ובזה יתבונן מאמרם ז"ל בעירובין פ"ק
א"ר אבא א"ר שמואל ג' שנים נחלקו ב"ש וב"ה הללו אמרו הלכה כמותינו והללו אמרו הלכה כמותינו יצתה ב"ק ואמרה להם
אלו ואלו דברי אלקים חיים הם והלכה כב"ה · והריטב"א ז"ל כתב בחידושיו ושאלו רבינו צרפת ז"ל היאך אפשר שיהיו שניהם דברי
אלקים חיים זה אוסר וזה מתיר ותרצו כי כשעלה משה למרו' לקבל תורה הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פני' לאיסור ומ"ט פני' להתר ·
ושאל להק"בה ע"ז ואמר שיהא זה מסור לחכמי האמת מישראל שבכל דור ודור ויהיה ההכרעה כמותם ונכון הוא לפי הדרש ובדרך
האמת יש טעם בדבר ע"כ · ואני אלו היה אפשר להעמיד דברי שניהם הנה יצדק אמרם אלו ואלו הם דברי אלקים חיים ואמנם יצדק
זה במעשה פלגש בגבעה בגטין פ"ק אביתר בני כך אומר יונתן בני כך אומר א"ל ח"ו ומי איכא ספיקא קמיה קב"ה א"ל אלו ואלו דברי
אלקים חיים לפי שאפשר להעמיד דברי שניהם אבל זה אוסר וזה מתיר א"א להעמיד דברי שניהם · ואם בשביל ההכרעה אחר שאינ' כי
אם לצד אחד ואין אנו מקיימי' דברי חבירו אם הם דברי אלקים חיים איך יפול דבר א' מדבריו ארצה · והדעת א"כ לא ינוח בדברי רבני
צרפת ז"ל כי אינם מספיקים בזה אבל ינוח בטעם וסוד שיש בו ע"ד האמת המקובל כמו שרמז הרב ז"ל · ובחגיגה פ"ק בעלי אסופו' אלו
ת"ח שיושבי' אסופו' אסופו' ועוסקין בתור' הללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירי' הללו פוסלין והללו מכשירי' שמא יאמר
האדם הואיל והללו מטמאין והללו מטהרין הללו אוסרין והללו מתירין הללו פוסלין והללו מכשירין היאך אני למד תורה מעת' ת"ל נתנו
מרוע' אחד כלן אל אחד נתנן ופרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים ברוך הוא שנאמר וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר
אף אתה עשה אזנך כאפרכסת וקנה לך לב לשמוע דברי המטמאין ודברי המטהרין דברי האוסרין ודברי המתירין ודברי הפוסלין ודברי
המכשירין · הנה העידו ע"ה כי כל חלוקי הדעות והסברו' הסותרו' זו את זו א' נתנן ופרנס א' אמרן · וזה הדבר רחוק מאד משכל האנושי
נמנע בחיקו להולמו אם לא ילוה אליו דרך הסלולה דרך ישכון אור האמת · ועבודת הקודש פרק כ"ג מחלק התכלית כתב וז"ל והוא כי
המקור ההוא הנובע תמיד בו פנים ואחור וממנו השנויים וההפוכי' והפני' המתהפכי' והמשתני' לטמא וטהור לאסור ולמותר לפסול ולכשר

כידוע לחכמי לב והקול הגדול אשר לא יסף נמשך מהמקור ובא ממנו ונכלל מכל הפנים המשתני׳ כי אין חסרון כל ובגודל וחוזק הקול ההוא היו הדברים מתהפכי׳ מכל צד זה לעומת זה וכל א׳ מתנבאי׳ והחכמים קבל את שלו זה קבל טמא וזה טהור כפי מקום עמידתו וקבולו והכל בא ממקום אחד והולך למקום א׳ ובמדרשו של רשב״י ע״ה תא חזי לית לך מלה דאמרו כולהו חבריא דא הכי ודא הכי באורית׳ דלא אזול כולא לאתר חד ולמבועא חד אתכנש הה״ד הולך כו״א כל הנחלי׳ הולכים אל הים וכתיב הכל הולך אל מקום את׳ והכוונה כי כל הדברים יצאו מן המקור ראש המחשבה העליונה ומתפשטי׳ והולכים עד סופה שהוא הים האחרון והוא מקום אחד שהכל מתייחד שם ובו נשלם הייחוד ולזה נאמר נתנו מרועה אחד ואמרו כולן אל אחד נתנן לומר שלא באו ההפכויים והשינויים מרשויו׳ שונות כי אם ממקום אחד מיוחד בא הכל עם שאין בו שינוי ותמורה ׃ ולהורות על סוד הנפלא הזה כל אחד מהחכמים מקיים דעתו ומביא ראיה מן התורה לסברתו ולפי שאין הייחוד נשלם בזולת כל זה וכמו שהתקון בכל זה למעלה כן צריך לתקן ולעשות השם למטה לזה אמרו אף אתה עשה אזנך כאפרכסת וקנה לך לב לשמוע דברי המטמאין ודברי המטהרין וכו׳ לפי שזה דרך התקון והשלימו׳ לעשות לה׳ ׃ ויע״ז הדרך יאמר אלו ואלו דברי אלקים חיים ׃ ולפי שרחוק מה שהיה ועמוק עמוק מי ימצאנו כי דבר זה תלוי במחשבה (ר״ל חכמה) שא״א לעמוד עליה ושער החמשים נעלם אפילו ממשה רבינו ע״ה וכל אלה הדברים נראין כסותרין זה את זה ומשתני׳ זה מזה וכל״ זה מצדנו שאין ברשותנו וכחנו די לעמוד עליהם ולזה אי אפשר לקיים שני חלקי הסותר ונקבעה ההלכה כא׳ משתי הדיעות ולזה אמרו אלו ואלו דברי אלהים חיים והכל א׳ מצד הנותן ב״ה אבל מצדנו הם דברים שונים והלכה כב״ה בלבד עכ״ל ספר עבודת הקודש וקרובים לזה הם דברי הפרדס סוף פ״ב משער המכריעי׳ וז״ל במחלוקו׳ שהיא כמחלוקות הלל ושמאי שהלל היה נשיא איש החסד ושמאי אב״ד בעל הגבורה וממדרותיה׳ נכרים שהלל לא כעס מימיו שלא לפנום ושמאי היה רגזן שמדתו גרמה לו ועקר מחלקותם היה לשם שמים לקבל ההכרעה ולפיכך נתקיימו מחלקות׳ ועד״ז יובן מה שאח״ז מפני מה זכו ב״ה לקבוע הלכה כמות׳ מפני ענוותנותם והכוונ׳ שהיו מתדבקי׳ לצד החסד בענוה ובשפלות ובהיותם נחים לכן הלכה שהיא השכינה כמותם שנטייתם לצד החסד כענין אר״ז אסתר ירקרוקת היתה אלא שחוט של חסד משוך עליה ועד״ז יובן אר״ז אלו ואלו דברי אלקים חיים וכו׳ פי׳ אלקים חיים הוא הבינה שמשם נשפע הבנין ואמר שבין המטמאין והפוסלי׳ והמחייבין שהם נוטים לצד הגבורה אל החומר׳ להראו׳ שיש שם רשות לקליפו׳ ולכן חייב פסול טמא בין המטהרין המכשירין והמזכין שהם נוטי׳ לצד החסד אל הקולא להראות שאין שם רשות ושליטה לקליפו׳ ולכן זכאי כשר וטהור הכל הוא מהבינה שמשם השפעת ב׳ הקצוות וכאשר יגבר יד ושפע המתרבה מאחר משני הקוים אז הלכה כמותו לאסור ולהתיר כו׳ ולכן בין המטהר ובין המטמא כל א׳ צודקי׳ ולכן לפעמים יהיה גם כן הלכה כב״ש בדוחק שרוב הנטייה הוא לצד החסד ולהעירנו על ענין הזה אז״ל ב״ה לקולא וב״ש לחומר׳ זה לחסד וזה לגבורה כמדתם חוץ מדבר מספר כנודע ׃ וטעם החלוף ע״ד הנני בני שלפעמים החסד לצד הגבורה והגבורה לצד החסד שהאש כלול במים והמים כלולי׳ מאש כדפי׳ בשער מהות והנהגה פ״ו וזה טעם עקידת יצחק כמבואר בזוהר פרשת העקידה עכ״ל הפרדס׃

ואני הוספתי נופך משלי בביאור המאמר בילקוט פ׳ יתרו וז״ל ר׳ אחא בשם ר׳ יוסי בר חנינא בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב״ה שיושב ועוסק בפרש׳ פרה ואומר אליעזר בני אומר פרה בת שתים ועגלה בת שנתה אמר משה לפני הקב״ה רבש״ע העליונים והתחתונים ברשותך ואתה יושב ואומר הלכה משם בשר ודם א״ל הקב״ה משה עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפר׳ פרה תחילה ר׳ אליעזר אומר פרה בת שתי׳ וכו׳ אמר לפניו רבש״ע יהי רצון שיצא מחלציי א״ל הקב״ה חייך שיצא מחלציך הה״ד ושם האחד אליעזר ושם אותו המיוחד אליעזר ע״כ ׃ וקשה הלא אין הלכה כר״א דאמר פרה בת שתים רק כחכמים דאמרו בת שלשה ואילך ׃ ע״ק מה שייכות לזה מ״ש העליונים ותחתונים ברשותך ׃ ע״ק מה השיב הקב״ה על זה ׃ ע״ק מה תלוי במה שיתחיל מסכת פרה ׃ בזה המאמר של אלו ואלו דברי אלקים חיים ׃ נל ע״ד בירור הענין ע״ד הא דאית׳ בפרק הזהב במחלוקות ר׳ אליעזר ור׳ יהושע לא בשמים היא כו׳ ׃ הנה כבר הארכתי לעיל כל מצוה ומצוה יש לה למעלה שורש ושורש מעל שורש עד שרשי השרשי׳ ׃ ולפי הדביקות למעלה כן למטה המצוה הגשמיית ואיך שנעשית המצוה למטה הנה יש אמת כן כי כן יש דביקות למעלה ׃ אמנם יש מעלות זו על גב זו ואחד נכנס ודבק למעלה יותר מאחר ׃ על כן זה אומר דין המצוה כך לפי דביקותו למעלה וזה אומר כך לפי דביקותו והלכה נפסק כרבים כי מאחר שרבים ס״ל הכי נמצא שדביקותו כך וכפי הדביקות של רבים כן ההשפעה במלכות כי שם הנטיה ׃ ואע״פ שדברי היחיד הם גבוה על גבוה בודאי אלו היה הסכמת הרבים כן היתה ההלכה כי כן היתה ההשפעת במלכות במעלה גובה ורמה רק שההלכה היא כפי התעוררו׳ התחתון ואלו ואלו דברי אלקים חיים ׃ ואביא למשל בענין תפילין מחלוקת רש״י ור״ת ותפילין של מר פסולין למר וכי ס״ד שאחד מהן ח״ו לא קיים מצות תפילין כל ימיו ׃ אלא הענין לכל דעה דביקות למעלה כפני עצמו והלכה שהיא מלכות אחרי רבים להטות ׃ ובזה יתבאר המאמר הקב״ה אמר בפר׳ פרה משמו של ר׳ אליעזר ׃ והבן מר״עה שעתיד יעמוד ר״א ויחדש ענין חדש מה שלא היה ח״ו לעשו׳ מקור חדש ׃ אמ׳ משה עליונים ותחתוני׳ הכל שלך ואיך יבא בשר ודם ויחדש מה שלא היה ׃ השיב לו הקב״ה לא שיעשה חדש׳ רק יהיה מעלת ר״א כל כך שיהיה דביקותו למעלה כל כך שיהיה דבק בשורש המצוה של פרה אדומ׳ שהיא עמוקה במאור ויכנס בדביקותה עד שורש שרשיה שהיא סוד ההתחלה ׃ כי ההתחלה היא שורש כל השרשי׳ ואח״כ מההתחלה נמשך שרשיה וענפי׳ כו׳ ׃ וזה״ש בו יתחיל מסכת פרה ׃ והרבים שאינם בבחינה זו רק בדביקות אחר ׃ אזי ההלכה כמותם ׃ ואלו היה כולם במדריגה זו אז היתה ההלכה כן ׃ אבל ר׳ אליעזר הוא אחד מיוחד גבוה למעלה למעלה ׃ כמו שמר״עה היה נבדל למעלה מכל ההשגות של חכמי ישראל ׃ וע״כ ברא כרעא דאבוה ׃ הוצרך ר״א להיות מיוצאי חלציו של מר״עה׃

ובבחינות והשגות ומדריגות למעלה למעלה עד א״ס ותכלית ואז קול גדול ולא יסף לא פסק ׃ גם לא הוסיף כי הכל סוד אחדות מיוחד והפרט נמצא בכלל ׃ הרי מבואר נתן התורה ונותן התורה׃

בית ה׳ בית דוד

ענין יוצר המאורות מנהג אשכנז הוא המנהג המחוור לחתום באמור לעושה אורי׳ גדולים כל״ח אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו באי׳ יוצר המאורות ׃ כמ״ש הטור א״ח סי׳ נ״א ׃ וכתב וא״א הר״אש ז״ל כתב בתשובה דהוי שפיר מעין החתימה ׃ ופתיחה ויוצר אור היינו אור שברא הקב״ה בששת ימי בראשית ולא היה העולם כדאי להשתמש בו וגנזו לצדיקים לעתיד לבוא ועל אור זה נאמר והלכו גוים לאורך והיינו נמי אור חדש שחדש בו׳ ימי בראשית שעתיד הקב״ה לחדש לנו עכ״ל ׃ והנה סוד אור הגנוז נרמז בפסוק לעושה אורים גדולים ואח״כ אמר את השמש ואת הירח כו׳ נמצא אורים גדולים הם הרוחניי׳ של שמש וירח שהוא הגנוז וזה הגנוז הוא בתוך גנזי גנזים סוד המאורות הגדולים שהוא תפארת ומלכות ׃ שהכוונה היתה מתחילה להאיר לאדם אלו לא חטא והיה בכתנו׳ אור כי כן תכלית האצילות במקומו סוד הבנין הירח בשביל האדם כמו שהארכתי לעי׳ והם סוד שורש ג״ע שלמטה שהוא הבהיר והסולת נקיה של עה״ז ׃ והוא סוד ו״ה משם ידו״ד כמו שהארכתי למעלה ׃ ואותיות י״ה משם יד״וד אשר ביה ה׳ צור עולמים ר״ל ההיקף של עולם שהוא הבנין ז׳ ימי בראשית היה נצטייר באותיות י״ה שהוא חכמה ובינה ׃ וזה״ש באותיות י״ה צר עולמים ההקפי׳ ההם כי כל ספירה כולל ימי העולם בסוד ההיקף בסוד שבע שמיטות ויובל ׃ ואותיות י״ה הם השרשי׳ משורש גן עדן שלמעלה ׃ ותכלית צר העולמים היה בשביל אדם לעבדה ולשמרה ׃ אמנם כשקלקל דרכיו והמשיך עליו הזוהמא אז פגם

באותיות ו״ה · והמשיך הזוהמא באופן שהוציא לפועל מנע נ״ו בההיקף ההוא · משא״כ מבינה למעלה יין המשומר ואין שם מנע נ״ו
באשר הארכתי למעלה · ואז נתלבש בכתנו׳ עור ואין השם שלם כי אותיות ו״ה כביכול אחז בהם פגם ע״ד שנפרש לקמן ואז כביכול
לא יש עליה לאותיות ו״ה באותיות י״ה וכאשר יחזור העולם לקדמותו כתנות אור אז יהיה השם שלם · וכבר הארכתי למעלה כי
יתרון אור מכח החשך ולעתיד יהיה הטוב בהחלט ולא יהי׳ה עוד שום פגם עולמית כי כבר כלה ענן וילך · ואותיות ו״ה יהיו כמו אותיות
י״ה שלא יהיה שום אחיזת פגם כי תמיד יעלו לשרשם בחכמה ובינה יעלה בן לאב דהיינו ו׳ בתוך י׳ ותיעלה בת לאמה דהיינו ה׳
אחרונה בה׳ראשונה · ובבחינה זו אותיות ו״ה בשרשם ג״כ יהיה י״ה · ואז סוד השם שהוא יד״וד אז יתהווה בשם יהיה כי ו״ה ג״כ י״ה ·
כך הבנתי מקבלת האלהי האר״י ז״ל · ויהיה סדר המעלות כך מתחילה יהיה השם שלם דהיינו יד״וד ויתגדל ויתקדש שמיה רבא להתגלו׳
סוד גנזי נגזים ויהיה ידו״ד סוד יהי׳ה ועז׳ רומז הפסוק והיה יד״וד למלך עכ״ה ביום ההוא יהיה ידוד אחד ושמו אחד · מתחילה יתגדל
ויתקדש השם זהו אותיות וה׳ה שהם אותיות ידו״ד שיהיה השם שלם והכסא שלם והם אותיות הוא והסימן או״ה למושב לו זהו והיה ה׳
למלך כו׳ ביום ההוא הו״א או״ה למושב לו · ואח״כ שמיה רבא מעילוי לעילוי יהי׳ה יד״וד ר״ל אותיות יד״וד יחזרו להיותן אותיות יהי״ה
ואז הוא אחד ושמו אחד בסו׳ שני מלכים משתמשים בכתר אחד למעלה בשרשם בבינה · ועתה יד״וד ושמו אחד ויד״וד בהיכל קדשו
בסוד מאור גדול ומאור קטן אבל בבחינת עילויים למעלה למעלה שני מאורות גדולים בסוד עטרת תפארת · ולהבין הענין על
בוריו הנני מודיע כי הם ג׳ענייני׳ ראשית דבר האור האמיתי הוא ית׳ה׳ אור לי׳ קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה׳ עליך זרח והוא
בג׳ ענייני׳ כמו שאפרש · ומתחילה אקדים אמר הפסוק יהי אור ויהי אור · עוד מצינו ג׳ אותיות מהשם ביחד במקום שיפול הענין
שם יהו והם אותיות יד״ור כי ה״ה אחרונה כפולה · והנה אור הגנוז בגנזי הגנוזות הם אותיות יה״י במקום יה״ו כי אז השם יהי״ה
במקום יד״ור וזהו רמז יה״י אור ונגנז · ונעשה ויהי׳ דהיינו וי״ה הם אותיות יה״ו יהי׳ נעשה יה״ו וכשנסתלק ו׳מן ויהי אזי יחזור להיות יהי׳
דהיינו לאחר ו׳אלפים שנה אזי יחזור להיות אור וזה שאר״זל ויהי אור שכבר היה וזהו סוד יהי אור ויהי אור :׳

ואז יתבאר פי׳ השם שמפרשים בו היה הוה ויהיה וק׳איך נרמז אותיות יהי׳ה באותיות השם אלא ע״פ הדרך שכתבתי א״ש ·
וזהו מ״ש הכתוב מה שהי׳ה הוא שיהי׳ה כי הי׳ה הוא ושמו ונגנז ולעתיד יחזור השם להיות יהי׳ה · ועתה אף כשהשם
במלואו הוא בסוד יה״ו · וזהו רמז מה הו״ה לאדם כי שם ידו״ד במלואו יו״ד ה״א וא״ו ה״א עולה מ״ה כמנין אדם · ומעת קלקול
אדם אף שבאו אח״כ לתקונים כגון בקבלת תורה · ואח״כ בבנין ב״ה שהיתה הלבנה במלואה לא חזר לבחינת הי״ה רק הו״ה כי לא
נתקן העולם לגמרי · רק בביאת משיח יהיה מתוקן ויתגלה אור הגנוז וזהו רמז במקום שיפול העץ שהוא העץ שאכל ממנו אדם
הראשון שם יה״ו · אף בתקון הקלקול לא יהיה עדיין בבחינ׳ יה׳ רק יה״ו עד לעתיד אז מה שהי׳ה הוא שיהי׳ה ועתה הוא הוה · וזהו
היה הוה יהיה · ובעת קלקול דהיינו בחורבן אז אין השם שלם לגמרי ואותיות ו״ה חסירי׳ ואז סוד הוה על הוה · לא זו שאין אותיות
הוה אלא הוספת הוה מפני חטאינו שגם אין באלו אותיות השם שלם · הרי ג׳ ענייני׳ אחד היה יהיה שהוא סוד אור הגנוז · ב׳
בחינת יד״וד תקון השם בעת המקדש · ג׳בחורבן אין השם שלם לגמרי עד רוח ממרום יערה והיה ה׳ למלך עכ״ה ביום ההוא
יהי׳ה ידו״ד · וזהו סוד אם כל חי נקראת חוה והיה מן הראוי לקרותה חי׳ה וכתב רש״י ז״ל כי חוה כמו חי׳ה כמו מה הוה כמו מה היה מי
שעיני שכל לו מתבונן הסוד שכתבתי כי עתה אף בעת התקון נעשה ו״ה ממה שנגנז י״ה · וזהו עצמו הרמז בפסוק מה הוה
כרפי׳ ולעתיד בחזרת אותיות לשרשם בסוד אם כל חי שהיה בינה בזיווג החכמה תהיה כמ״ש למעלה · אז הי׳ה כי אותיות ו״ה יחזרו
לי״ה · וזהו סוד שאר״זל שירה חדשה בלשון נקיבה ולעתיד בלשון זכר כי אף בעת השיר דהיינו בבנין ב״ה היה בסוד ישמחו השמים
ותגל הארץ ר״ת ידו״ד ואומר הזוהר ישמחו השמים לשון זכר הרי י״ה זכר · ותגל הארץ לשון נקיבה · הרי ו״ה נקיבה אמנם לעתיד
אותיות ו״ה יהיה ג״כ י״ה הכל זכ״ר בגימטרי׳ ברכה בכ״ל :

וע״פ מה שכתבתי יתבאר מדרש רבה פ׳ וירא וזה נוסחו · אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההו׳
ה׳יראה · שם קרא אותו שלם שנאמר ומלכי צדק מלך שלם אמר הק״בה אם קורא אני אותו יראה כשם שקרא אותו
אברהם שם אדם צדיק מתרעם ואם אני קורא אותו שלם אברהם אדם צדיק מתרעם אלא הריני קורא אותו ירושלים כמו
שקראו שניהם יראה שלם ירושלים · ר׳ברכיה בשם ר׳חלבו אמר עד שהוא שלם עשה לו הק״בה סוכה והיה מתפלל׳ בתוכו שנאמר
ויהי בשלם סכו ומעונתו בציון ומה היה אומר יהי רצון שאראה בבנין ביתי · ד״א מלמד שהראה לו הק״בה בית המקדש חרב ובנוי
חרב ובנוי · בנוי שנאמר שם המקום ההוא ה׳ יראה הרי בנוי היך מה דאת אמר שלש פעמים בשנה יראה · אשר יאמר היום בהר ה׳
הרי חרב שנאמר על הר ציון ששמם · יראה בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא כענין שנאמר כי בנה ה׳ ציון נראה בכבודו ע״כ · ק׳ בזה
המאמר למה מקדים את אברהם לשם שני פעמים · אחד במ״ש אברהם קרא אותו יראה כו׳ · שם קרא אותו כו׳ · ב׳ אח״כ במאמר
הק״בה אם קורא אני אותו יראה כו׳ הקדים ג״כ את אברהם לשם · אח״כ פעם שלישי׳ בקריאת שם ירושלים שהוקדם ירו על שם יראה
לשם שלם · ע״ד הפשט יש לתרץ זה ויהיה מתורץ ג״כ למה לא אמר הק״בה בדבריו כשהזכיר את שם כמ״ש כשהזכיר את אברהם ·
הנה באברהם אמר אם אני קורא יראה כמו שקרא אברהם · ואצל שם אמר אם אני קורא אותו שלם ולא אמר כדרך שקרא אותו שם
אלא הענין הוא כי שם לא היה קורא להעיר שם מעולם רק היתה העיר נקראת שלם מעולם ונקרא זה השם שלם אף מפי שם ·
אבל לא שהמציא שם את השם הזה של שלם אבל השם של יראה זה השם המציא אברהם · על כן מאחר שאברהם יותר עצמי
בשם שמות יש לו קדימה · אמנם לפי זה צריך להעמיק בענין מה כבוד יוצא מזה לשם שנשאר השם של שלם מאחר שהוא לא המציאו
ועל זה גם כן יש לומר מאחר שנקרא מלכי צדק מלך שלם · אלו היה נשתנה השם של שלם לא היינו יודעי׳ מעלתו של שם כי מי
היה יודע שהיה מולך על ארץ הקדושה ארץ אשר ה׳ דורש אותה · כי היה נשכח בדורו׳ אחרונים מהו שלם אולי היו חושבים שארץ
נכריה היתה נקראת כן · באמת כך הוא באור המאמ׳ אמנם יש להעמיק במאמר הזה ולהרחיב הענין · עוד יש להקשות כשעשה
הק״בה פשר דבר קרא שם ירושלים למה לא קרא יראה שלם כי אברהם קראו יראה ולא ירו · בדברי ר׳ברכיה צריך ביאור ענין התפיל׳
ומהותה · ובאמת מצינו כמה פעמים בתלמוד ובמדרשים כיוצא בזה והרבה מפרשים צללו במים אדירים ולא העלו בידם כלום ·
ואנו אין לנו אלא דברי אלקים חיים ולעשות סמוכות׳ מדברי חכמי האמת שהם אמת ודבריהם וסוד ה׳ ליראיו · גם מהו זה שאמר
חרב ובנוי וחרב ובנוי · ובאמת ראיתי ביש ספרים שמחקו תיבת חרב הראשון · אמנם כשיש לישב הגירסא מה טוב ומה נעים ;
עוד באתי ליתן טעם ירושלם כתיב חסר וקרינן ירושלים מהו הענין · הקדמה אר״זל ירושלים שמה בשם מלכה אל העיר אשר ה׳
שמה אל תקרי שָׁמה אלא שְׁמָה · עוד אר״זל בקרבך קדוש לא אבוא בירושלים שלמעלה עד שאבוא בירושלים שלמטה הפשוטו
הוא ירושלים שלמטה הוא ירושלים אשר בכאן בארץ הקדושה אשר אנחנו מצפי׳ לבניינה במהרה בימינו ומכוונת נגד שלמעלה
שהוא סוד הארץ העליונה ארץ חפץ היכל ה׳ אשר עליו נאמר ויד״וד בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ · אמנם יש גבוה מעל גבוה
כי בפנימיו׳ הסוד ביאת ירושלים שלמטה הוא יד״וד בהיכל קדשו היבור יד״וד אדני · סוד זיווג שלמטה וא״ו בה״א · וירושלים
שלמעלה חיבור חכמה ובינה סוד זיווג שלמעלה יו״ד בה״א כמבואר בזוהר ובתקוני׳ והובא בפרדס פ״ג משער מהות והנהגה · וכן הורה

אליהו ז"ל בזוהר שיר השירים ז"ל כמה דאצטריך אתערו בחדווא לאתערא מהאי עלמא לעילא הכי אצטריך לאתער בחדווא וחדו מעלמא דסיהרא לגבי עלמא עילאה ובגין כן עלמין קיימין בדוגמא חדא ואתערא לא סלקא אלא מתתא לעילא עכ"ל · הרי שצריך ל היחוד העליון דהיינו ל הבינה התעוררו' מהמלכות ועיין בפרדס פרק ך' משער מהות וההנהגה ופרק ששי משער הזה · מענין התעוררו' זיווג תפארת ומלכות ירושלים שלמטה המעורר זיווג חכמה ובינה ירושלים של מעלה · וירושלים הבנויה למטה למטה ממש בעה"ז מכוונת נגד מדריגו' שלמעלה · והנה שם בן נח היה הראשון שהיה הולך וכובש וזכה ב' ירושלים וראשית המחשבה סוף המעשה · דהיינו שמו מרמז על בחינת השם כשיהיה שלם מתייחד אותיות ו"ה כמו י"ה בסוד יהי"ה שפי' · וזו היתה ראשית המחשבה בסוד יהי אור ונגנז ולא יצא לפועל מ"מ הראשון שאחז בירושלים זו שלמטה שמו שם רמז לזה והיה מלך שלם · כי שלם סוד שם שלם ירושלים שלמעל' על גב מעלה סוד יהי"ה ואחר כך נתנה ארץ ישראל בהבטחה לאברהם אבינו ויאמר ה' ונו' לך לך מארצך ונומ' אל הארץ אשר אראך · וכבר נודע אמרם ז"ל אלה תולדות השמים וארץ בהבר"אם אותיות באבר"הם הכל בשביל אברהם כי הוא בנין העולם חסד לאברהם ונאמר עולם חסד יבנה ע"כ רמז בפסוק לך לך ונו' והיה ברכה סוד אותיות יד"וד כי לא יצא אז אור לפועל אף בעת תקון מעמד א' רק שם יד"וד בסוד יה"ו ולא יהיה רק לעתיד יתהווה יהי"ה · וזה סוד ואברהם הי"ו יהי"ה עתה נתקיים בחינת הי"ו שהוא יה"ו בסוד במקום שיפול העץ שם יה"ו · ואברהם אמר והשענו תחת העץ וכבר אמרו בזוהר שזה העץ היה תיקון של אדם הראשון בעץ הדעת וע"ז אמר ואברהם הי"ו · ולעתיד יהי"ה · והנה שם רמז לסוד המחשבה הנגוזה לעתיד ואברהם שהוא חסד בנין העולם הוא סיבת תיקון שם יד"וד שהוא רומז ג"כ במלואו למדת חסד בסוד ע"ב גשרי' שהם בחסד שהם סוד השם במלואו ביודין כזה יו"ד ה"י וי"ו ה"י עולה ע"ב ועל זה קרא שם יראה העולה רי"ו · ואין חילוק בין יר"אה לרי"ו כי שם של ע"ב רי"ו אותיות וזהו ויעבר ע"ב רי"ו וכן באברהם כתיב ויעבר אברם בארץ · גם ירא"ה אותיות ארי"ה המשתלשל מחסד · וזהו סוד שלש פעמים בשנה יראה עולה ע"ב · כיצד חשוב ג"פ בשנה עולה אל"ף ע"א · ובחזרת הגלגל אֶלֶף הוא אַלֶף נמצא הוא ע"ב · נמצא ענין אברהם קדם לרמז של שם הרומז לראשית המחשבה שיהיה בסוף המעשה לעתיד בסוד יהי"ה · ואברהם קדמו בפעול' שנתגלית במקדש שם יד"וד שהוא רי"ו כדפי' ע"כ מקדים במאמר מדרש רב' אברהם לשם וכן בקריאת שם ירושלם קדם בחינת יר"ו שהוא סוד יד"וד לשלם סוד יהי"ה · ואנחנו קוראי' ירושלים י' נוספת רומזת לסוד י"ו שתתעלה משם יד"וד להיות י' · ומאחר שרמז של שלם גדול כל כך ושם היה מרמז ע"ז בכבישתו הארץ ונקרא מלך שלם בוראי כבוד גדול הוא לו זה והיה לו תרעומת גדול אם היה לוקח זה השם ממנו:

ומבואר גם כן מ"ש חרב בנוי וחרב ובנוי · כי חרב הראשון רומז על אור הראשון הנגנז אמר יהיה אור ונגנז נמצ' היה בנוי וחרב כלומר בנין הגילוי נחרב כי נגנז · בנוי הראשון רומז לשם ידו"ד בבנין המקדש · חרב רומז עתה שבע"וה אין השם שלם · בנוי רומז לבנין האחרון בסוד יהי"ה:

ואז מבואר ג"כ מאמר דר' ברכיה עד שהוא שלם עשה לו הק"בה · **סו"כה** נודע כי סוכה סוד כ"ו ה"ס יחוד ידו"ד ואדני · ידו"ד עולה כ"ו אדני עולה ה"ס · שהם בפרטיות · **ו"ה** זיווג תפארת ומלכות אשר זכינו לזה במקדש ומבואר בזוהר ומובא בפרדס פ"ו ממהות והנהגה ופ"ך כי מלכות משוררת לעורר הייחוד העליון חכמה ובינה דכמו שמכח התעורר' שלנו למטה מתעוררי' אנחנו יחוד תפארת ומלכות · כך מלכות מתתעוררות למעלה הימנה וזהו סוד התפילה שהזכיר שהק"בה מתפלל בסוכה יהי רצון שארא' בנין ביתי היינו ההתעוררות העולה מסוד סו"כה מדה שמלכות משוררת לירושלים שלמעלה הימנ' שהוא בנין בית בחכ"מה יבנה בית בסוד של"ם ואז יתקיים ויהיה בשל"ם סוכ"ו · בסוד יהי"ה:

נחזור לענייננו מכח השבתת הקליפו' וההזדככו' דבר יום ביומו אז אור חדש על ציון יאיר · וזהו סוד יוצר המאורות לא אמר יצר כי זה נגנז · אמנם בכל יום ויום יותר מתקרב מדה שהיה ביה ה' צור צר עולמים להיות המאורות יוצר דהיינו גם ו"ה יהיה י"ה ואז סוד יהי"ה · ורמוז ג"כ דרך רמז יוצר י"ו צר שיהיה צר צורה בנו צורה והיוד הוא הציור של וא"ו וזהו י"ו צר · והוא"ו תהיה יו"ד · השם יתברך יכפר עלי במה שהארכתי לגלות רמזים אלה:

הרי נתבאר ענין נוסח הברכות יוצר המאורות ונותן התורה ובוחר בעמו ישראל באהבה · והם אלה השלשה המקושרי' הק"בה ותורה וישראל וחלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו כחבל הזה שקשור למעלה והאוחזו למטה ומנענע אזי הנענוע הולך למעלה · ואם מקשר את עצמו בסיטרא דימינא בצד הקדושה אזי בעצם מוריד הקדושה והשפע טוב ואם מתקשר בסטרא דשמאלא צד הטומאה אזי בעצם מוריד הטומאה וגורם רע לעצמו · ואז מחבל נחלתו נעשה חבל על דאבדין והוא מאמר חבל על שמש גדול שהבאתיו למעלה כי האדם בצלם ובדמות עליון גם כלול מצד הרע בסוד זה לעומת זה עשה אלקים והוא סטרא דמסאבא בקוף בפני אדם שנתעורר בחטא אדם · והבחירה ביד האדם לנטות לאיזה צד שירצה הבא לטהר מסייען לו אם בא ליטמא פותחין לו והשכל והעונש הכל הוא בעצם ובטבע המעשה אשר עושה לא הסכמיי כדרך מלך ב"ו הנותן שכר לעושי רצונו ומעניש לעוברי רצונו כפי מה שיסכים אבל היה יכול להעניש ולהשכיר בענין אחר · אמנם באזהרו' וציווי השם הכל בעצם כי שכר מצוה היא המצוה עצמה אשר הוא ושם הוא דביקותו · ושכר עבירה היא העבירה בעצמה שמביא את עצמו לידי שורש העבירה שהוא הקליפה ב"מ ושם חלקו וכבר הארכתי לעיל בענין הזה:

ומזה נבין היטב מה שנעלם מעיני החוקרי' במה שחקרו בענין שינוי רצון: ח"ו בהשי' הק"בה גוזר גזירה ואח"כ בתשובה תפלה וצדקה נשתנה לטובה וכן לפעמים נשתנה מטובה לרעה אבל הם בחשיבה יתהלכו כי אין שום שינוי ח"ו · רק הכל אחרות ענין רצון אחד כי אלו היו השכר והעונש הסכמיי' אז היה ח"ו נראה כשינוי מרוצה לרוצה כי עתה הסכים כך ועתה מסכים כך אמנם ענין הרצון היה סוד גילוי האצילות הכוללי' כל ההפכיים לפי התעוררו' המתעוררי' כן ממשיך בעצם ובטבע הענין אם מקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו מלמעלה בטבע הענין שהתעורר · ואם מטמא את עצמו מטמאין אותו מלמעלה בטבע הענין שהתעורר · ואם אחר כך מתעורר ומשליך מעליו גילוליו ומדביק בקדושה נמצא בטבע נתקדש ולא נשתנה הרצון של מעלה כי אדרבה כך הואצל הרצון והכל צפוי והרשות נתונה וכן ענין מה שאמרו הק"בה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמים · זה דרך לשון בני אדם אבל הענין הוא בעצם כפי כתיר' האדם כך מתעורר · וכן כמה פסוקים לדין וחרה אף ה' בכם וגו' וכן הרבה אין הענין התפעלו' ח"ו כמו בבן אדם שעתה היה מרוצה · ולסיבת בעלי מרי נגרו נתקצף · רק זה בבחירתו התעורר על עצמו החרון אף ושרשו הכלול ברצון הגוף (הג"הה וכן ענין הא דארז"ל האי ת"ח דרתח אוריית' הוא דרתח כו'

הג"הה

ויען כי חקירה זו היא דבר אמוני · אעתיק ג"כ מ"ש בילדותי בקונטרס שלי אף שהוא קצת בסגנון אחר · מ"מ הכל הולך אל מקום אחד · וזה לשוני:

כתב בעל מערכת אלהות בשער האחדות · וכלל אמונת האחדו' בשלימות הוא שאינו גוף ולא כח בגוף ולא שכל נפרד ולא ישתנה ממחשבה למחשבה ולא מפעולה אל פעולה ולא מהכונה אל הכונ' ושהוא שכל שלם ופשוט ומיוחד בכל חלקי שעותיו ובכל חלקי ידועותיו ושינוי פעולו' אשר מצד ההכנה אינה רק מצד המקבלי' כי ההולך בתומו וביושר שומר בית קיבולו הטוב

בית עיר חומה

בו׳ ר״ל אם הת״ת מתרגז ח״ו שמתרגז בהתלבשות הרוגז רק אורייתא כלומר עושה דין תורה ׳ ע״ד משל הב״ד שרגו ד׳ מיתות וכי עשו בשנאה וברוגז ח״ו רק עשו דין תורה וק״ל עד כאן הג״הה ׳) וכן לענין ברכה ונתתי וגו׳ לא השתנות רק התעוררות

הטוב הנגזר מאתו הא־ל יתברך והמסלף דרכו ומפקיר עצמו להתרחק מהטוב הנגזר מאתו הא־ל מקבל ההיפך הנגזר גם מאתו ית׳ אך מצד ה׳ יתברך אין דבר רע נוטה יורד מהשמים כי הוא פשוט והנהגותיו פשוטי׳ דומה לא״מ לעתיד לבוא מוציא הקב״ה חמה מנרתקה הצדיקי׳ מתרפאין מ״הד לרחמים והרשעים מתהפכין מד״הר למדת הדין ׳ כי צדקת הצדיק חסד ורחמים וברכה לו ולשכיניו ולדורו ׳ ורשעת הרשע משפט דין וקללה לו ולשכיניו ולדורו כי גמול ידם יעשה להם עכ״ל ׳ וכתב הרב ר׳ יודא חייט ז״ל כי ההולך בתומו וביושר שומר בית קבולו כו׳ נפשו מוכנת לקבל הטוב והרע כי ההכנה המגולת בו כשמש אשר הוא אחד ופועל דברים הפכיי׳ כפי הכנת המקבל ׳ ואני אומר באולי כיון לזה דוד המ״עה באמרו כי שמש ומגן ה׳ אלקים כו׳ כלומר כי ב׳ המדות האלו דבר א׳ הם ופועל אחד פועלם ומביא לזה משל מהשמש שהוא שמש ומגן כי כמו שענין שמענים את הרשעים מרפא את הצדיקים עד שאמר הנביא הנה יום בא בוער כתנור כו׳ ואותו השמש עצמו שמענים את הרשעים ירפא את הצדיקים שנאמר שמש צדקה ומרפא בכנפיה ׳ וגם יש אבל הענין הזה משל יפה מהחלב שהיא הטובה שבמזונות לבריא והרעה שבמזונות לחולה כי ממנו קלות מזגה וטובותי׳ מתהפכת להכנה המגולת בגוף עכ״ל ׳ וכן כתבו כל המקובלי׳ שהשתנות הוא מצד המקבלים וכן הוא ג״כ מאמר כל הפילוסופי׳ וז״ל בעל עקידה פרשת דברים ׳ הנה יש מין ממיני התוארי׳ שלא יחייב לו יוחס ריבוי ושינוי בעצמותו ית׳ כשיבחן בטוב ההשקפה והוא הנאמר בצירוף א׳ ולא מצד כי הוא יורה על ענין מה על זולת ההוא לא עליו ׳ דרך משל השמש עצם פשוט בלי שום הרכבה וכשיתיך השעוה ויקפיא המלח הוא מבואר היות זה לחילוף המקרי׳ לא לחילופו כלל כמ״ש הרב המורה פנ״ב ח״א יותר בארוכה וכן הדבר בו ית׳ כי הוא הפשוט בתכלית הפשיטו׳ והוא הטוב האמיתי אשר אין חילוף ושינוי כלל והנה האיש הטוב יקבל ממנו הטוב והאיש הרע יקבל ממנו הרע כי עם הטוב הוא טוב ׳ רשע ורע לו כמו שעם הרע יהיה בהיפך ׳ והנה הכל הוא טוב בהשקפה אל עצמו ׳ אמנם לחילוף זה קיבל הטוב לעצמו וזה הרע לעצמו ׳ וכמשל הזה עצמו הלך אותו המשורר באמרו כהנדוף עשן תנדוף כהמס דונג מפני אש יאבדו רשעים מפני אלקים וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלקים וגו׳ וזה כי שמש ומגן ה׳ כאלו׳ והרשע הוא כדונג אשר חום יומס מפני ניצוציו אמנם הצדיק הוא כדבר שמתמתק ומתקיים בו ולזה לא די שלא יקבלו ממנו הרע אבל שישמחו וישישו בשמחה לפניו ׳ הרי שהתואר הצירופיי הזה לא יתחייב לו ית׳ לא ריבוי ולא שינוי בחילוף המקבלי׳ וריבוי׳ וכבר המשילו חכמים זה לאדם השותה אבל השותה פעם לימינו פעם לשמאלו והשותה לא זז ממקומו ׳ והמשורר כיון לזה באמרו ואומר חלותי היא שנות ימין עליון׳ והכוונה שאם נראים שינוי במנהגיו אלו אם ית׳ פעם אנו עומדים לימינו כבני האהובי׳ אליו ופעם לשמאלו כעבדי׳ המרוחקי׳ מאדוניהם ׳ אמר כי זה חולי שלי הוא לא שינוי בו ולא בימינו חלילה עכ״ל ׳ והנה דברי חכמים וחדותם ומשליהם מתוקים מדבש ונופת צופי׳ ׳ אמנם הדברים עמוקים וצריכין באור רחב להבין תוכן הדבר כשעם:

ומתחילה אקדים ג׳ הקדמות יקרות ׳ ושם זה יתבאר האמונה המפורסמת הכל בידי שמים הטוב והרע ואין אדם נוקף אצבעו כו׳ והכתוב אומר להיפך מפי עליון לא תצא הרעות ׳ אין רע יורד מלמעלה ׳ עוד יתבאר מאמר המקובלים שאמרו שהשכר והעונש מהשי׳ אינם הסכמיי׳ כמו שהארכתי בזה:

הקדמה א האדם הנעשה בצלם אלקים כולל עליונים ותחתונים בנשמתו וגופו ׳ הנה רוחניית נשמתו היא רוחניית התורה והמצות ׳ וז״ל ראשית חכמה סוף פרק ד׳ משער היראה ענין הנשמה באדם וענין מצות התורה שבתגשמות דרך א׳ כי הנשמה בגוף האדם היא מעורבת כענין מה שהיה הקב״ה מצמצם שכינתו בין שני בדי הארון כי למעלה השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו ועכ״ז לאהבת ישראל ולתועלת׳ מצמצם שכינתו שם וכן ענין הנשמה כי למעלה קודם שתלבשה בע״הז היא מאירה לאין תכלית וגדולה מהמלאכי׳ שאצילותה וחשיבותה מכסא הכבוד כאמרו הנשמות חצובו׳ מכסא הכבוד וכיון שכל מדריג׳ מהכסא גדולה כנגד כל מה שלמטה הימנה שתחתי׳ כן הנשמות הנגזרות ממנה ובפרט אם תהיה נשמה שהיא מאירה יותר ויותר וחקק׳ כאורה כל מה שלמטה ממנה וכבר ידוע הנשמה כמשל׳ להקב״ה מה הקב״ה רואה ואינו נראה כן הנשמה וכמו שפי׳ ז״ל וכן אר״ז״ל למה דומו׳ נשמות הצדיקים לפני השכינ׳ כנרות לפני האבוקה וזה נבין מ״ש בזוהר שנשמות האבות ומשה אהרן ויוסף ודוד באים לכל סוכה וסוכה מישראל וכיצד אפשר לביירו אם לא ע״ד האמור כמה היות הנשמ׳ בגוף האדם השבור הזה מעורבות שלא כדרכה ודרך זה קרא לתורה ולמצו׳ כי כל מצוה ומצוה למעלה היא אור עליון דבק בעץ החיים כי מצוה הוא יו״ד כדפי׳ בתיקוני׳ ור״מ ׳ אבל בחטא אדם הראשון וכן בעון העגל נתגשמה התורה והמצות ואדם עושה עתה מצוה גשמית כלבישת טלית בגדי׳ ותפילים של עור וכיוצא לשאר מצות והאריך מורי ע״ה בדרוש זה בהרבה מקומות וכן פי׳ בתקונים הנקודות כי למטה נראים לנו קטנים והם למעלה מאירי׳ לאין תכלית כענין השמש שנראה לנו קטן והוא גדול מהארץ כמה פעמים וכן לענין האותיות שפי׳ בפר׳ אחרי מות אלף וארבע מאה רבבן דעלמין כולהו תליין בקוצא דאל״ף ושאר העולמות בגוף כל הא׳ פי׳ שם נמצא כי כעשות אדם עתה המצוה הגשמיית ונראה בעיניו שהוא דבר מועט בעיני הש׳ הוא הרבה מאוד כי בכפפות המצוה הגשמיית מעורר שורשה הרוחניי למעלה והנה רוחניו׳ למעלה אין לה שעור וקץ ולכך אמרו מקדש מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה בלי שיעור וזה הבין למה יערך הש׳ לתת שכר לאדם שיהיו ממונים על כל מצוה כמה אלף אלפי אלפים מלאכים כמו שפי׳ הרשב״י ע״ה בהיכל ו׳ הקדושה הטעם הוא כי יתבונן אורה העליון ורוחניו׳ אותה המצוה עם כל אותם הכלים הקטנים וא״א די שיהיה מלאך א׳ נשב כי אי אפשר לאור העליון שיתעבה במלאך א׳ וכמצא המלאך גדול ברוחניית המצוה במקומה והיא היא המצוה ואין זו הכוונה אלא שיתבונן האור בכלים שתהנה בהם הנשמה ות״ע יש מלאך אחד שבו עיקר אור המצוה ותחתיו כמה אלפים מקבלים שאר ניצוצי האור ׳ ויזה נבוא להבין ענין הטומאה כי כעבור האדם על מצוה אחת מתורתנו הקדושה כאכילת חלב ודם וכיוצ׳ הרי הדבר הזה למטה הוא גשמי ונראה לעובר עליו דבר מועט אמנם למעל׳ היא הטומאה בלי שיעור כי כפי רוחניית עליית המצוה כן הוא שיעור ירידת הטומאה בכמה מלאכי חבלה עכ״ל ׳ הרי שהתורה והנשמה ענין א׳ ורז״ל אמרו מלמד שכל הנשמות היו בהר סיני כי כינויי התורה הם הנשמות:

הקדמה ב מעלות הגוף וציורו ותכונתו אר״ז״ל והובא ברשב״י האותו הוא עשך ויכוננך הקב״ה ובית דינו נמנו על כל אבר ואבר והושיבוהו על כנו והענין כי נעשה כביכול בצלם ודמות והוא דמות עליונים ותחתונים כמבואר בזוהר ובתקוני׳ ובכל ספרי המקובלים והפרדס פ״ט משער עצמות וכלים כתב איך שנעלם בעיני כמה חכמים מציאות ויחוד קשר הנשמה עם הגוף הגס והעב בעל התאוות הגשמיו׳ ושאר הדברים המתייחסי׳ אליו והנשמה משוללת מטבעי הגוף ומקריו והוא כתב כי מציאו׳ קשר הנשמה עם הגוף מבואר והוא מן הדברים הפשוטי׳ שבחכמ׳ כמו שיתבאר בשער הנשמה כו׳ ועיין בשער הנשמה פ״ח פלאו׳ מהרמזי׳ שבצורת הגוף ואית בתקוני׳ שם יו״ד הוא בכל אבר ואבר דבר גם ועיין בראשית חכמה בפ״א משער היראה ותמצא באורו ועיין ריש פרק ו׳ משער אהבה מזה ועיין פ״ח ופ״י משער הקדושה מזה גם רמ״ח אברי׳ וש״סה גידי׳ רמ״ח מ״ע ש״סה מל״ת עד תמונת האדם הרמוז לכמה שמות הארכתי במקום אחר ומאחר שהגוף דמות הכל יש בו ג״כ רמוזים בציורו כנגד עולם הקליפו׳ כאשר האריך הזוהר ועיין בפרדס שער הנשמה פ״ח ועיין בתולעת יעקב בסוד התענית כי המזווג מורה כנגן ע״ש:

הקדמה ג בחינת הגוף ונשמה בסוד שהביא פוין דהיינו שהביא רוחניים כמו שהיה אדם הראשון קודם שחטא וכמו שיהיה לעתיד ומלאה הארץ דעה את ה׳ המוחר הארציי ישוב רוחני ונכנס שלי׳ בקנה א׳ כי והו התכלית ויהיו בגשמיי׳ כמו שהארכתי בדרוש הזה במקו׳ אחר כי כן נאה להם החיבור והדישות והשתתפו׳ כי יש להם בחינות המתקרבו׳ וז״ל בספר קול בוכים בפסוק פני ה׳ חלקם דע לך כי כמו שיש לגוף רמ״ח איברי׳ כמו כן יש לנשמה רמ״ח אברי׳ ואין מי שיקשר אותם אברי הנשמה כי אם כ״ב אותיות התורה כמו שהגידי׳ הם לקשר רמ״ח איברי הגוף כמו כן האותיות מקשרות רמ״ח אברי הנשמה ולהבין זה באר היטב צריך את׳ לדעת כי תכלי׳ בנין האדם ותכונתו נעשה ע׳ כ״ב אותיות כמבואר בספר יצירה

הולך

התעוררות השפע הטוב במעשה טוב זה · כי הרצון הקדום כולל ההפכיים וכן קול גדול ולא יסף במתן תורה שהיא גילוי אצילות היה גם כן זה הקול כלול ממ"ט פנים טמא וטהור ואסור ומותר וחייב וזכאי כאשר הארכתי למעלה:

על פי הענין שכתבתי הנני אכנס באימה וביראה ברתת ובזיע לשער בית הבחירה:

בית הבחירה

רצוני לומר בענין ידיעה ובחירה אשר חקרו הקדמונים והאחרונים והתעורר ע"ז הרמ"בם בספר המדע בהלכו' תשובה ובפ' שמיני מח' פרקי' שהקדים למסכ' אבות ח"ל שמא תאמר והלא הק"בה יודע כל מה שיהיה קודם שיהיה ידע שזה יהיה צדיק או רשע או לא ידע אם ידע שיהיה צדיק אי אפשר שלא יהיה צדיק וא"ת שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע הרי לא ידע הדבר על בוריו עכ"ל והרמ"בם עלה שם בדבריו

המליך אות ב' וקשר לו כתר בראשו וברא שבתאי בעולם ויום בשנה ושן ימין בנפש כו' · המליך אות ג' וקשר לו כתר וצירפן זה את זה וברא בהן צדק בעולם ושן ימין בנפש וכו' והבקש ש' בשאר האברים בשאר האותיות באופן שעל' המלכות האותיות וצירופן וחקיקתן וצורותיהן בראשית נברא כל היצור כמו' כנגדי אחד מאבריו וגידיו ושרקיו כל כ"ב האותיות וכשהאדם נפטר מהעולם מתפרד אותו ברית וקשר הקושר בין האברים דהיינו האותיות שבהם נברא והאברים מתחלקים כל אחד לבדו ונגררים אל שרשם ולכן ויסוב העפר אל הארץ כשהיה וכשהאדם מוליד הולד מטביע בו סוד כ"ב אותיות המוטבע בו ומאביו כשהולידו כדי לקשר אבריו ועורקיו וכן הוא בזוהר פ' בראשית חבקוק אומר שמטעם שמת היה שאותן האותיות שחקק בו אביו בשעת הולדה פרחה להם ולכן הוכרח אלישע הנביא ע"ה להשתטח עליו פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפיו על כפיו כדי לחזור ולהחקיק בו כ"ב אותיות שהחקיק בו אביו שפרחו לחזור ולהחקיקן עליו ושלו והאר שהחקיקן עליו וכל אבר החזיק אבר כדי שלא יחזרו לפרוח לכן החתים עליו שם ע"ב ב"פ ויסע ויבא ויט ולכן נקרא חבקוק שעלה רמז כמנין ב' פ' ע"ב עכ"ל וכשתערוך לרי"ו ל"ב נתיבו' חכמה שהם שורש רי"ו יעלה רמ"ח אברים רומזי':

ומעתה יתבארו כל הענייני' באר היטב כשאם אור השפעתו שהבינותי ית' הוא אור פשוט לא ישתנה הוא אור מתוק בתכלית הטוב וזה האור הוא שורש רוחני' התורה והמעשים ושורש הנשמות כמ"ש בהקדמה ור וכשהאדם מוסף עניו ולמעלה למטה ממקום נשמתו ומקיים התור' ומצותיה והבן נוכו כי הוא ניתקבל הוקטו בשירה כמ"ש בהקדמה באמולא בענים שורה עלין האורה האלהית כי שם ביתו והוא קשור כמ"ש כי יעקב חבל נחלתו והוא דבר טבעי הגוף הוא כלי מוכן לקבל אור גדול יותר ממלאך דהיינו הנשמה (ולכאורה תיו' גדולה הלא מי שיש לו הזדככו היסוד ביותר הוא יותר מוכן לאור בזיר כמבואר בפרדס פי' משער היכלות ולמה לא יזכה המלאך ביותר לאור הנשמה אלא הענין שאם היה האדם מזדכך ביותר היה נוטה לספיטנו ולא היה גופו ומוכרח נגד כל הבחינות עולה ומטה כל השתלשלו' ואף נבטנו ביורי הקליפו' וגם לא היה לו הבחירה עיקר הכל לטובת הבחינות וזה לטעות וזה עשה אלקים כנגד השתלשלו' הקדושה השתלשלו' הקליפה (וגם זה לטובה עי' בפרדס בשער התמורו') והאדם ההולך ומוסף ואמנם לעולה דהיינו כמי' הגוף כמו שהוא חומר עכור ומעולה ומתנבק בביורי ורמזי הקליפו' הרמזים בגופו אז כונס גם כן יקור נשמתו כי גורם להיות האור הפשוט המשתלשל דרך מכור נשמתו להיותו מאיר ונשמתו בקליפו' שהם עצם העבירה ועצם העונש (והנו שמח לו להאור אבל לא בעצם ובענם היום לבנים וק"ל אבל מ"מ כנס הוא נעקרה והנו סוד למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא) ויהיה העונש מנשי והאור הפשוט ית' לא נשתנה רק הוא הביא על עניו הרעה במה שבבחירתו המשיך האור למקום הטומאה ואי אפשר לו להבין כי אם שמקדים לך משל נאה יש בכאן חדר גדול ארוך במאוד והוא שלל הרבה בני אדם כל אחד יש לו בו זווית מיוחדת והוא חשוך כי הוא סגור מכל צד עד שהוצרכו לפתוח חלונו בכותל הבקיעו עשה נגד חלקו חלון גדול והיה נכנס בו אור סתום ויש מי שעשה ג"כ חלון אבל איננו גדול כל כך וג"כ נכנס בו אור נגד חלקו אבל לא ג"כ כמו בבקיעו ויש מי שלא פתח נגד חלקו והוא בכיל במסך הולך אף שנכנס קצת בזה שפתח חבירו כי מתפשט קצת ג"כ נגד חלקו מ"מ במעט כטל במיעוטו ויש מי שבנה בזווית שלו בית הכסא מקום מטונף ופרוש שם החלון ובשרוגה להנות מהאור במסך חלקו במה שהוא נגד בית המטונף שבכ' הולך לעשות פתח בבית המטונף שדרך שם יכנס האור וכזה שבא האור נאה ג"כ ריח רע שקפה לרכות והנו דומ"ל לא לפתח פותחי' לו והנה שיכך רואה שאין השינוי באור המאיר רק עגד המקבלים ובכנת זה מקבל אור גדול וזה מעט וזה אור כרוס כן הענין כמעשה בני אדם ואור השגתו לא ישתנה ית' ומזה המשל תבין שבין כל ישראל ערבין זה בזה וכן להיכך זכות של זה מסייע לזה כי מי שפתח חלון המשיך לעצמו אור גדול ונכנס ומכנה קצת ג"כ חבירו כי מתפשט עצמו קצת לרחבו של החדר ומי שסוגר חלונו כמסך קצת חושך לכל החדר המעט שהיה מתפשט האור מזה החלון לכול' וחליו עצמו גרם חושך הכסיל במסך הולך וקרוב לענין זה ומשל זה הוא בפרדס שער הכוונה פ"א וז"ל כמשיל משל נאה כשבעלה בדעתנו שיהיה כאן מעין נאה גדול בקורו בית הבד ושורש המעיין הוא המקורו מקורו דקי' כניכורי המעט אמנ' כאשר יתייחדו כולם יחד יעשה הכל נהר גדול מי שמו נשתה אם יבא א' ויסגור מקור אחד מן המקורו' הדקי' הקטני' הלא עכ"פ נמעט המעיין שיעור המקור ההוא ובזה נתבונן כי המעיין הגדול הוא התוקף ההשפעה ההשפעת פעולם והמכורות הדקות הם מציאו' הנשמות שהם מוצי שלהביו עולות ובעלמי' תוך מקורם בכל הספירות ועל ידם יהיה יחוד וקשורם והשפעו וכאשר יסתום המקו' ויעקור מציאותו הדק מאחד מהמדרגו' לפו שיעור הסתום אם גדול למעלה ואם גדול למטה הלא ימעט הטוב וההשפעה בהשפעת דרך ניכור נשמתו כי יכבר נכור נכור ההוא ויקבץ כדפי' וכי יש בכל אותם הנכורו' הדקי' הנשארי' מי יוכל לתקן את אשר השחית נכור הסגור ההוא דבר גדול הוא שאין מי שיוכל לתקנו אבל אדרבה יקבלו פגם ויקלקול כי עד שתה כל א' מניכורו' הדקי' היה כלול מס' רבוא נכורו כמנין הנשמות ועתה כשחרב ס' רבוא כל א' וא' וכולם כלולים רבוא כל א' וא' חלק אחד כנוס הרי כפי' שפגם את עצמו ואחרי' והנו כל ישראל ערבי' זה לזה ועם היות שאמרנו שהם ניכורו' לא מפני זה כאשר שיהיו הניכורו' שוים אלא יש בענין הזה חלוקים רבים כי כאשר יעשה האדם היושר מצוה אחד לפי שיעור המצוה ושכרה כן ישפיע בה ויגדל השפעת הניכור ההוא ויתעבה ויגדל אורו והשפעתו וכאשר יהיה האדם תורתו אומנתו לא יפסוק גודל ההשפעה לעולם כו' ע"כ ובמאור המשל הקדמון כי כן הוא הנוטל המעשה המצוה או במעשה העבירות רק קצת חילוק יש בין המשל לנמשל במשל המושך האור למקום המטונף אם ירצה יוכל להיות ננצל מהעונש דהוא הסירחון דהיינו שלא יעשה פתח בבית המטונף להביא האור אליו אלא ישב כך בחושך אונס בנמשל אם עשה עבירה מושך האור לקליפה בעל כרחו יבוא האור דרך שם אליו ויגיע לו הסרחון והטעם שב"ע יבוא אליו הוא מפני שהאדם ומאחר שהוא דבוק בכל והוא קשור בכל מה שמתעורר בעל כרחו דרך שם ירד בחבל הקשור הוא הדבר שדברתי שהשכר והעונש הוא עצמיי והכל תלוי בבחירת המקבל והאור הפשוט איננו משתנה ערוגה אל רוגה וזה"ש כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעי' יכשלו וזה נוכל להבין החילוק שבין בעל תשובה לבעל תשובה ואיזה בעל תשובה שהוא גרוע מצדיק ואיזה ב"ת עדיף מצדיק ומתחילה אקדים מאמרם ז"ל ביומא פ' יום הכפורי' אמר ר"ל גדול' תשוב' שזדונות נעשו לו כשגגות שנאמר כי כשלת בעונך עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול איני והאמר ר"ל גדול' תשובה שזדונות נעשו לו כזכיות שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם חיה יחיה לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה ע"כ· ועיין בעיקרים פכ"ו מאמר הרביעי מ"ש עז המאמר דברי' אשר לא נתיישבו לי והא לך ביאור המאמר לפי הדרך הנ"ל על פי המשל דלעיל השב מיראת עונש אף שיש בו קצת טובה בזה שמאמין בעונש הש"י ויראה מ"מ אין זה מגיע לו אלא מצד גופו רצוני לומר יראת עצמותו ולא מצד גדולתו ית' והענין הוא שאינו רוצה אלא שלא ישלטו עליו הקליפו' שהוא העונש כעצם כי בקליפה היא העבירה והיא העונש כמ"ש ואינו אלא כמי שסותם הפתח (כי עתה איננו דבק לא בקדושה ולא בקליפה ולא קשיא ומ"ם לפי' שמוכרח להיות דבק כי זהו כשממשיך האור לקליפה) שבבית המטונף במשל דלעי' ואינו מתקן באור שיעבור לו כדרך לא משקנין ולא מדובקין כי לא יוכל לסבול הריח הרע אמנם זה האיש לא ראה המאור גם כן ואף אם הוא שב ועשה תשובה גדולה ועשה גדרי' וסייגו' מ"מ מאחר שהיה מיראה לא ישיג האור כי הוא למה זה דומה למי שעושה גדר וסוגר אף החלון שהוא מעבר הקיכון כנגד אור החיה ולא יתפשט האור בבית המטונף כי עשה כן

בעבור

בדבריו מאחר שעצמותו וידיעתו הכל עצם אחד כי אין ידיעתו כידיעתינו כשם שלא נוכל להשיג עצמותו כך לא נוכל לידע ידיעתו כו' עיין שם והראב"ד בהשגותיו כתב מה שכתב וכן כמה גדולים קדמאי ובתראי ואני אבוא פתיל להתיצבה להתבונן ג"כ בחקירה זו כי אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט רצוני לומר כי הוא החונן לאדם דעת לא זו שהב חכמה לחכימין שהם כבר מרובי' בדעה בינה והשכל אלא אף להמועט בדיעה איש כמוני אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לשמי' והוא יתברך יחנני דעה ובינה והשכל שלא אכשול ח"ו ואמת יהגה חכי:

מתחלה אקדים לבאר דברי הרמב"ם שכתב הוא המדע והוא היודע ביאור ענין הזה כי אין ידיעת הבורא כידיעת שאר הנמצאי' כי ידיעת שאר הנמצאי' אינם הם וידיעתם א' אלא יודעי' הדברים בידיעה שחוץ מהם המשל בזה האדם היודע צורה מהצורות או איזו דבר שיצטייר בדעתו הנה עכ"פ יהיו ג' דברי' הא' הדעת אשר היה משולל מאות צורה קודם ידיעת אותה · והב' הדע' אשר בה ידע ויכיר הצור' ההיא והג' הצורה הידועה המצויירת בדעתו הם ג' הדעת והיודע והידוע ויש שכנו אות' בלשון שכל משכיל מושכל ואין ידיעת והידוע הק"בה כן אלא הוא הדע' היודע והידוע והענין כי אין ידיעתו ב' ענייני' מצד השגחתו בהם אחר הפרדם ממנו אלא בהשכלה ובידיעת עצמותו ידע וישגיח כל ענייני העולם כי כל הדברים שבמציאו' הם נמצאים מיוחדי' אליו בעצמותו כי רפום כל הנמצאי' כלם הם בו במציאת רק ונבחר שבעול עד שאין לכל הנמצאי' שלימות אם לא שלימות' במציאות הנבחר ההוא המתייחד בממציאם וכפי רדתם מאת פניו כן ירדו משלימות' וממעלת' והנהגת כל הנמצאי' מצטיירי' בספירו' והספירו' במאצילם עיין בפרדס פ"ג משער מהות והנהגה וכ"כ תולעת יעקב בסתרי ר"ה אתה זוכר מעשה עולם וז"ל עתה מתחיל הזכרונו' סוד ספר זכרון שבו נזכרי' כל מעשה העולם בסוד הזכירה ופוקד כל יצורי קדם בסוד הפקידה כי במח שלפניו גלוי כל תעלומו' והמון נסתרו' שמבראשי' כי הכל לפניו ובידיע' מה שלפניו יודע הכל ומזה זוכר כל המפעל וכל היצור לא נכחד ממנו כי אחר ששורש כל היצור ממנו ולפניו א"א שיעלם ממנו דבר ממה שהיה מן העולם ועד העולם ומזה צופ' ומביט עד סוף כל הדורות ומזה אין אדם מתנועע למטה שאינו עושה רושם מלמעלה והכל גלוי לפניו כי עדיו מגיע וזה סוד גדול עכ"ל:

עתה יש להתבונן ולחקור מה שהגיה הרמ"בם בהשאלה שהוא חסרון אם נאמר שח"ו לא ידע על בורינו שלפי מה שכתבנו שידיעתו היא בידיעת עצמו ולא הידיעה מצד זולתו אפכא מסתברא דאיך נוכל לומר שיודע מה שיבחור האדם מאחר שאין הבחירה זו בידי שמים רק נתונ' לאדם והוא המושל בה וידיעתו ב"ה אינ' אלא מצד עצמותו אלא על ברחך לא תקיף ידיעתו רק אחר שיצתה הבחירה לפועל ועשתה רושם למעלה בו ית' אז יודע כי אז הידיעה בידיעת עצמו ואם כן השאלה אינ' שאלה אלא יש מקום להשאל' והשאלה במקום' עומדת מצד

בשבור נדר שירא לנפשו אולי לא יוכל לעמוד על שאינו לסבול העונש ויפתח הפתח שכנגדו כדי שיתפשט האור ולא יעלה מן הסרחון ע"כ. גם הוא סוגר החלון שכנגד אבל השב מאהבה רצוני לומר מצד מקור נשמתו מקור הקדושה שבנפשו חשקה באלהות ולא מצד עונו יראת העונש רק שיש לו חשק ודיבוק וחשק בו ית' ואליו הוא נושא את נפשו האלהים וזה דומה למי שסתר בית האוטונק והחלון הפתוח כנגד אור חמה והיה מאיר בתחילה למקו' האוטונק וכיותר שהיה החלון גדול והיה צריך לשנו פנים כנגדו היה האור גורם סרחון ועתה שסתר זה או האור גורם הנאה גדולה לפי זה אם היה מתחיל' מעט סרחון כי הפתוח היה מעט עתה ג"כ מעט הנאת האור ואם רב גם עתה רב. וזהו סוד הודונו לעשי' וכיו' כי נשמתו היה נגור רחב להשפעת הקליפה ועתה כשסבר הקליפה כעשי' נשמתו ניכור רחב לקדוש' ואם היה מתחלה הגיגו' קצר גם עתה קצ' וכדי להבין הענין בעצם צריך את' לידע כל פרק רביעי משער האהבה בראשי' חכמה בענין דביקה חשק' חפיצה שאינו ממין מפרשתו של אותו רשע שכם בן חמור המוי כי יצר לב האדם רע וחשקו גדול לעביר' וכשחוזר בתשובה או נשאר טבע של החשק והחפיצה והדבוק בו והוא פועל בה דברים טובים במנת שמחה כעשית עבירה ועמ"ש בסוף הפרק במעשה אחד שכתב הר"ר יצחק דיין עכו וז"ל בסוף הענין מי שלא חשק לאשה הוא דומה לחמור ופחות ממנו והטע' כי מחומרים צריך שיבחין העבודה האלהית וזה הבעל תשובה עדיף ממעלת הצדיק כי היה בו הקליפה ושברה כמ"ש הפרדס שער הנשמה פ' ויש בזה שני תועליו הא' ששבר הקליפה והב' שאחז בו עדת הקליפה דהיינו החשק והחפיצה והדיבוק וזה הבעל תשובה הוא בחינת אור ישר כי נמשך מצד נשמתו מקור הקדושה מלמעלה למטה משא"כ השב מיראה שהוא מצד גופו והוא אור החוזר מלמטה למעלה ואלו זה רמז הרב קורדוברא במ"ש בשמו בכלי חמדה פ' האזינו ע"ש שמעלת הצדיק למעלה ממנו וכן הוא האמת כי להצדיקים נגור בנשמתו מעבר האור והשב מיראה אינו אלא שמסלק הקליפה אבל לא ראה אור ודוגמת כעשית כשגנו מאחר שמתקרש ונראה שהפועל הראשון נעשה בלי דעת ובטעות וכמ"ש העקרים פכ"ו מאמר

רביעי ואין לדברי הר"ן סותרי' זה את זה כל בעלי תשובה הם בבחינה כי הבחינה היא התשובה כן השב מיראה הוא בבחינה בסוד אור החוזר ומעלת הצדיק שהוא בסוד אור הישר עדיף מיני' והשב מאהבה הוא בבחינת אור הישר שבבחינה במנה מעלתו גבוה ממעלת הצדיק שהוא בים וד:

הרי נתבאר כי אור השגחתו ית' פשוט טוב בתכלית הטוב ואין רע יורד מלמעלה והכל בא מאתם השינויים מצד המקבלים ואין שינוי בו ית' מרוכה אל רוכב:

ומזה מבואר למה השכר בנפשי והעונש אינו בנפשי כי העולה מקור שלה הוא יתברך כדפי' בהקדמו' ומאחר שמקור השגחה בנפשי כן המשך האור עליו בנפשי משא"כ מקור העביר' מצד עבירת הגוף ורמיותיו בקליפו' שהם גופים ובנפסדי' כלים גם העונש כלה והכל הוא בעצם וטבע לא ע"ד הסכמיי: וגם נתבאר עתה חקירת בעל עקרים שחקר בענין התשובה מה מועיל התשובה היסוד השבת שחלל ומשוער או התשוב בנפש הברנק בשיטוב ע"ש שהאריך אומנם חקירה זו אינה כלום בשלמא אם היה הסכמיי היה מקו' לקושיא אבל עתה שמבואר שאינו הסכמיי רק עצם המוגו' היא עצם אור ניכור הנשמה ועצם העבירה היא עצם פגם האור במנת כששפנק עונו ומסלק הפגם או האור מאיר כי נשתנה המקבל:

ועפ"י ההקדמות הנ"ל אמינו ג' חלקים בענין תשובה א' השב מיראה בחי' הגוף אור החוזר ב' השב מאהבה בחינת הנשמה אור הישר: ג' יש מעלה שלישי' התשובה דלעתיד בזמן הגאולה היינו אחר ההקדמה ג' דהיינו שיתוף הגוף ויהיו בנפשי דהיינו שישוב חומר הגוף לזכך הנשמה ויהיו בני מלכים ומתעוטי' בכתר א' והוא כדמיון דלעתיד שתהיה הקליפה בעצמה נטהרת כמו שהארכתי במקום אחר בענין עתיד חזיר לטהר ואין להקשו' מאי אלימוא דהך מעלה שלישי' והא במעלה שניה גם כן מסהר פעולת היצר בענין דביקה חשיקה חפיצה כדפי' מ"מ אינה טובה בגייהו מעלה שניה הוא בחינ' איזה גבור הכובש את יצרו שצריך לכובשו בעל כרחו כאדם הכובש את סוסו לעבדו ואלו לעתיד יהיה מצד עצמו הכל נטהר וזה לך האות שאף הסוור יודכך כמו שהיתה הכוונה בתחילת הבריאה וק"ל:

מצד ענין אחר והוא זה כי האמונה האמיתית המוחלטת היא כי בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד ואין פירוש הפסוק כמ"ש אין עוד שאין עוד אלקים אחר רק הוא ית' כי זה כבר ידענו ה' אלקינו ה' אחד לא הפי' הוא שאין עוד בעולם שום ענין רק אלהותו רצוני לומר שאין דבר בעולם יהיה מה שיהיה שיהיה לו איזה חיות וכח ותנועה וגם הדומ' שלא ישתלשל ממנו ית' בענין ואתה מחיה את כולם הוא ית' הווה את כלם ומחייה הוא ית' אותם דאל"כ לא היו במציאות וקודם שהוא המציאם הוא יודעם כי הוא ממציאם וידיעתו היא גזירתו גזר ואמר וציוה ויהי ומי שאינו מאמין כן ומפריד ונותן לאיזה דבר כח לעצמו ח"ו עושה שתי רשויות ועפ"י הדברים האלה נופלת החקיר' בין ידיעה לחקירה · כי אם יש בחירה בלי ידיע' נמצא ח"ו יש פירוד וחילוק רשויות ואם יש ידיעה והיא גזרתו אשר צוה ויהי נמצא אין בחירה:

אמנם לפי המתבאר מ"ש למעלה יתוקן גם הדבר הזה ומתחלה אקדים דברי רבותינו אשר מדבריהם יתגדל השאלה הזה לבאורה

לבאורה אבל בטוב ההשקפה יבוא הכל על נכון כעזה' בפרק במה מדליקין דף ל"ג תנא דבי ר' ישמעאל כי יפול הנופל ממנו ממנו ראוי זה ליפול מו' ימי בראשית שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל אלא שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב · וז"ל רש"י משששת ימי בראשית דכתיב קורא הדורו' מראש שנגלו לפניו הדורות ומעשיהם וקנס פורענתם שהרי כשנתנה תורה עדין לא נפל זה והתור' קראו נופל עכ"ל הרי אומר בהדיא שכבר הכל גורע קודם שעשהו אף שכרו ועונשו וז"ל רש"י פ' וזאת הברכה על פי דברי רז"ל ויראהו ה' את כל הארץ הראהו א"י בשלוותה והמציקין העתידי' להיות מציקין עד דן הראהו בני דן עובדי ע"ז שנאמר ויקימו להם בני דן את הפסל והראהו שמשון שעתיד לעמוד ממנו למושיע ואת כל נפתלי הראהו ארצו בשלות' וחורבנ' והראהו דבור' וברק מקדש נפתלי נלחמי' עם סיסרא וחיילותיו ואת ארץ אפרים ומנשה הראהו ארצם בשלות' ובחורבנ' והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען שבא מאפרים וגדעון שבא ממנשה נלחם עם מדין ועמלק ואת כל ארץ יהוד' בשלותה ובחורבנ' והראהו מלכות בית דוד ונצחונה עד הים האחרון ארץ המערב בשלותה ובחורבנ' א"ת הים האחרון אלא היום האחרון כל המאורעו' שעתידי' ליארע לישר' עד שיחיו המתי' ואת הככר הראהו שלמה יוצק כלי בית המקד' שנאמר בככר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה עכ"ל · והנה לפום ריהטא ידיעה זו היתה מוחלטת ידיעה גזריית' ואם כן מה שאירע אח"כ היה הכל בהכרח ולא בבחירה וכן מ"ש רז"ל שהקב"ה הראה לאדם הראשון דור דור ודורשיו דור ודור וחכמיו דור ודור ומנהיגיו נמצא אלו הדרשני' והחכמים והמנהיגים כבר נגזרו והיו בהכרח וכן הראה הקב"ה למר"עה עד שגילהו מעלת ר' אליעזר והתפלל משיצא מחלציו ונעתר וכן הרבה מאמרי רז"ל מעניינ' כאלה ובספר מלכים כדה אמר ה' הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו וזבח עליו את כהני הבמות כו' וזה היה אריכת זמן קודם שנולד יאשי' נמצאו ירבעם וכהני הבמות היו מוכרחי' ח"ו לקיי' זה המזבח ויאשי' היה מוכרח לעשות זה המעשה הטוב :

ועתה שמעו אלי ותחי נפשיכם הידיעה הוא הרצון והרצון הוא הידיעה כי ענין הרצון הוא מה שחפץ לעשות והרצון הוא שורש כל ההשתלשלו' מגדול ועד קטן אין זולתו וכל אשר חפץ ה' לעשות עושה וזהו בעצמה הידיעה בידיעת עצם רצונו והוא הרצון והוא הידיעה ויודע הכל מעצמות רצונו וכבר הארכתי למעל' כי הרצון כלול מדברים הפכיים וכל הדרכי' בו והבחיר' נתונה לאדם להתעורר איזה כח שירצ' והאלקי' עשה את האד' ישר וציוהו שלא יעורר כח הרע ומכח חטאו היה לדע' טוב ורע ומזה נמשך השכר והעונש שאינם הככמיי' רק שכר מצוה היא שורש מצוה למעלה בשרשה ושכר עבירה עבירה וזה הכל מושרש בענין הרצון מאחר שהרצון כולל כל הדברים והמורתן וכן ענין התורה הנמשכת מזה הרצון כוללת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור אסור ומותר חייב וזכאי ואלו ואלו דברי אלקים חיים כי כלם בכח קול גדול ולא יסף רק כפי התעוררות התחתונים כן היא ההטיה ליצא לפועל ויהיה איך שיהיה אין דבר נפרד ח"ו רק הוצאה איזה מהדרכים מכח אל הפועל והנה קודם עשיית אדם איזה ענין הן טוב הן רע כבר היו מוכנים אלו הדרכים והוא ראיה שהפסוק אומר בפ' ראה ראה אנכי וגו' שאומר הרי דרכים לפניך ש"מ הדרכים קודמין לעשייתן וכן בפר' נצבים ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וכו' עד ובחרת בחיי' הרי יש דרך צדיקי' ודרך רשעי' ושורש כלם הרצון העליון והיא הידיעה ידיעת עצמות רצונו בשרשי כל ההשתלשלו' וכל מה שאדם עוש' עושה בכח עליון אלא הצדיק בוחר והולך בדרך הישר הקודש והרשע בתמורה וכפי פעולת' כן אחיזתם ודביקותם ותלוי הכל בהתעוררות התחתון ואם היה האדם נשאר ישר ולא היה מתעורר כח הרע אז היו ראויים כל יוצאי חלציו דורי דורות להיותם בענין אח' מכח שהם עכשיו כי רהידה נפתח מקור הטוב והיה מתפשט והולך כהתפשטות להתפשטות וענף מענף ולאחר שחטא ופתח המקור מענין אחר מטוב ומרע אזי הראהו הקב"ה דור דור ודורשיו וחכמיו ומנהיגיו לפי ענין המקורו' שנפתחו עתה איך ראוי להיות ההתפשטות והענפי' וענפי ענפים אמת שבעבור זה אינם מוכרחים כי מי שירצה להגביר ולילך מזה ההתפשטות וירצה לפתוח מקור אחר מהמקורות וימשיך כפי רצונו אזי כח הבחירה בידו להגביר רק הקב"ה הראה לאדם לפי פתיחת המקור של עתה איך ראוי להיות ההתפשטות ובוראי אלפי ורבואו' עניני' שהיו ראוין להיות לפי פתיחת המקור של עתה כך ונשתנו מכח הבחירה והרבה דברים נשארו' כפי שהיו ראוין כמו שמואל ירחינא' חכם יתקרי רבי לא יתקרי ואלף עניינ' באלו ואלו רצה שמואל שלא ללמוד תורה כלל ח"ו היה יכול לבחור אבל בחר בדרך הטוב שהלך והרבה דברים נשתנו מכח הבחירה ונדבקו במקור אחר אבל הכל הוא בהרצון כי מקור ושורש כל הדרכים משם והנה דוק בלישנ' פ' במה מדליקין דלעיל אמר ראוי היה זה ליפול כו' יש חילוק בין ראוי למוחזק כהא דתנן הבכור נוטל פי שנים במוחזק ולא בראוי רצוני לומר כי כפי פתיחת המקור העליון כן ראוי להיות ההתפשטות והענפים אבל עדין אינו מוחזק עד בוא הבחירה ובבא הבחירה אזי הידיעה למעל' במוחזק בידיעת עצמות רצונו יודע ולא בידיעת מחוץ ממנו דהיינו שנעש' רושם למעלה הן כשהלך בחשך ופגם לעורר כח הדין והן כשהלך באור והאיר למעלה ושב הכל ממטה למעלה במקור העליון אז הידיע' למעלה בידיעת עצמותו בחלט ובמוחזק וזה"ש הפסוק עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה והנה עתה משמע עתה וידעתי משמע כבר אלא הענין עתה במוחזק מה שידעתי כבר בראוי אחר כותבי זה זכני הש"י מצאתי ברמ"בן דברים כתומי' הנוטי' לדבריו ז"ל פר' וילך וטעם כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום כטעם כי ירא אלקים אתה שהיא הידיעה בפועל כי הידיעה בעתיד בכח ואם לא חטא ישרא' במדב' ולא נודע יצרו בפועל לא היה הנון שיעיד בהם שירה לאמור גלוי לפניו שתחטאו ואעיד בכם שתמצאן אתכם רעות רבו' וצרות כזה וכזה אבל היה ראוי שיתן להם התורה ביעודיה סתם אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו אבל עתה שנודע גם להם יצרם הרע ולבם הזונה יגיד להם כל הקורות אותם כענין שנא' מדעתי כי קשה אתה וגיד ברזל עורפך ואגיד לך מאז טרם תבוא השמעתיך עכ"ל הרמ"בן וכזה יובן דברי רז"ל במסכת ע"ז לא היו ישראל ראוין לאותו מעשה כו' ולא היה דוד ראוי לאותו מעשה כו' אלא שאם חטא יחיד כו' ואם חטאו רבים כו' הענין כי מצד הראוי ר"ל כפי מה שנפתח מקור של ישראל לא היה מן הראוי להתפשטות הזה אדרבה היה מן הראוי להיפך כי כשישרא' קבלו התורה פתחו המקור העליון הטוב וכן דוד נודע חסידותו רק שנשתנה במוחזק מכח גבורת הבחירה שבחרו אבל מן הראוי היה שלא יבאו לידי חטא זה ואמרו אלא אם חטא רבים כו' או אם חטא יחיד כו' ביאור דבריהם הוא לא היו ראויין להחטא רק הם ראויין להטוב הנמשך מהחטא כי אף בגבורת בחירתם יוצא מפעולתם ההם דרך טוב הנוטה להראוי דהיינו שאם חטא יחיד כו' ואם חטאו רבים כו' וכל העתידות שהראה הקב"ה לאדם ולמר"עה הכל היה כפי הראוי ר"ל כפי ההכנה המוכנת להיות מצד כח שנפתח המקור ובבחינ' זו קורא הדורו' מראש אבל הבחירה נתונה בכח להגביר אם לטוב אם לרע והרבה עניני' נשארו כפי ההכנ' שהיו מוכנים לפי הראוי ולא התגברו עליה בכח הבחירה והרבה דברים נשתנו מכח הבחירה לפתוח מקור אחר אבל הכל הוא במקור העליון בשורש הרצון והרצון הוא הידיעה כי אין הידיעה חוץ ממנו ובזה יובן ענין שאר"ז ל והביא' רש"י בפ' וירא בפסוק באשר הוא שם ז"ל לפי מה שהוא עכשיו הוא נידון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשו' לפי שהיו מ"ה מקטרגין ואומרי' רבש"ע מי שעתיד להמית בניך בצמא אתה מעלה לו את הבאר והוא משיב' עכשיו מה הוא צדיק או רשע א"ל לפי מעשיו של עכשיו אני דנו וזהו באשר הוא שם והיכן המית את ישראל בצמא כשהגלם נבוכד נצר שנאמר משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים וגו' כשהיו מוליכין אותם אצל ערביי' היו ישראל אומרים לשבאי' בבקשה מכם הוליכונו אצל

הנ"סה
מעתיק לשון הרינ"ס מ"ס פ"ק ימן פרקי' שמבר להקדש
עסכת חכו נ"ל מי מכסר שילר האדם יותקילת עייכו
בטבע בעל מעלה ולא בעל חפרין כמו סח"ח סיגל
אדם

בני דורינו ישמעאל וירחמו עלינו שנא' אורחות דדנים א"ת דדנים אלא דודים ולו יוצאים לקראתם ומביאי' להם בשר מלוח ונודו נפוחי' כסבורין ישראל שהם מלאי' מים וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו הרוח נכנסת בתוך גופו ומת עכ"ל רש"י ויש להקשות מלאכי השרת שרצו לעכב עליית הבאר לישמעאל ובודאי היה מת כמו שהעיד הכתוב ותשלך את הילד וגו' כי אמרה אל אראה במות הילד וא"כ איך ס"ד דמלאכים שימות ומה יהיה מהעתידות אשר ישמעאל ימות ישראל בצמא אם ימות עת' ישמעאל נמצא ידיעת העתידו' בטל אלא הענין כמ"ש הידיע' בעתידו' היא כפי הראוי ולא במוחזק רק כפי מה שמוכן לעת עתה מצד פתיחת המקור ואז הידיעה בידיעת עצמו כך אבל אפשר להשתנות בכח התגברות הבחירה ובקשו מלאכי השרת מהקב"ה שישנה הראוי בהכרח ולא רצה הקב"ה רק אמר באשר הוא שם והבחירה נתונה ואם היה רוצה ישמעאל להתגבר ושלא לחטוא או ישרא' באותו הדור היו צדיקים לא היה במוחזק כמו שהיה בראוי וע"ד זה כל העניינים שבתורה ע"ד משל ונושנתם רמוז על מנין ונושנ"תם יתקיים א' ואלו לא חטאו לא היה הרמז הזה בפועל וכי תימא מה היה הרמז משתמש רע כי כמו שהרצון כלול מכל ההפכיים כפי' כן התורה כל תיבותיה ורמזיה משתני' להרבה עניני' וחלופי חלופיהן והכל אמת הכל כלול בתורה והבוחר יבחר ואביא לך ראיה משורש כל העניני' כי אלו לא חטא אדם הראשון אז היתה זאת התורה מוכנת בענין אחר ממה שעתה כאשר כתב הפרדס בשער הנשמה והעתקתיו לעיל :

וכן אם היה ירבעם בן נבט הורס מיד המזבח ועשה תשובה אז היתה זו ההכנה שאשיהו יבא ויהרס בטיל' וכענין בנינוה היתה ההכנה לפי הראוי ונינוה נהפכת בתוך ארבעי' יום ואח"כ נשתנה מכח גבורת בחירתם הרי הידיעה לא נשתנית ולא תשתנה כי לעולם אין ידיעה חוץ ממנו רק ידיעתו עצמות רצונו הן קודם פעולת אדם הן לאחר פעולת אדם הידיעה מתקיימת שהוא מידיע' עצמותו יודע ולא נתפשטה חוץ ממנו והבחירה ביד האדם לעשות רושם למעלה לפתוח מקור הרצון כפי חפצו ורצונו כי הרצון כלול מכל דבר ותמורתו ומה שיש לאדם כח לעורר העליון כפי בחירתו ורצונו זהו משום שנעשה ברמזות וצלם הקדושה וגם כלול מסטרא אחרינ' ובבחינ' זו כולל עליוני' ותחתונים על כן מפתח המקורו' בידו והעצה היעוצה לו היא ובחרת בחיים כי הרצון רוצה ומרוצה יותר בטוב כי כן רצון הטוב האמתי להטיב לזולתו כי כן היה נדבותו הטוב להמציא להיות טוב ויקבל טוב ואף הרע שברא לא היה בעצם בשביל הרע אלא כדי שיבא לטוב וכמו שארכתי לעיל בענין הזה :

אדם נטבע במעלה מן המעלות אבל אפשר שיולד בטבע מוכן למעלה או לחסרון בהיות פעולה האחת מהן יותר קלה עליו מפעולה האחרת והמשל בו כשיהיה האדם מזגו נוטה אל היובש ויהיה עצם מוחו זך והלחות בו מעט יקל עליו לגרוס ולזכור ולהבין העניינים יותר מבעל לחה לגבה רב הליחות במוחו אבל אם יונח האיש ההוא המוכן במזגו אל זאת המעלה מבלתי למוד כלל ולא יעורר כחותיו ישאר סכל בלי ספק וכן כשילמדו ויבינו מעט הטבע רב הליחות ידע ויבין אבל בקושי וע"ז המין בעצמו ימצא איש שמזג לבו יותר חם ממה שצריך יהיה גבור ר"ל מוכן לגבורה אם ילמדוהו הגבורה יהיה גבור במהרה ואחר שמזג לבו יותר קר ממה שצריך והוא מוכן לצד המורך והפחד וכשילמדוהו וירגילוהו יקבל במהרה ואם יכוון בה הגבורה לא ישוב גבור רק בקושי גדול אבל ישוב כשירגילוהו בלי ספק ואומנם באורתי לך זה שלא תחשוב ההבל שכזבו אשר ישקרו בהם חוזי הכוכבי' אמתיי' כי יחשבו שמוליד האדם ישימהו בעל מעלה או בעל חסרון ושהאיש מוכרח על המעשים ההם בהכרח ואתה צריך שתדע שהדבר המוסכם עליו מתורתנו ומפילוסופי יון כמו שאמתוהו טענות האמת שפעולו' האדם כול' מסורו' לו אין מכריחים אותו בהם ולא מטי' ולא אותו כלל שיטהו לצד מעלה או צד חסרון אא"כ יהיה לו ההכנה המזגיי' לבד כמ"ש שיקל לו ענין או יכבד אבל שיתחייב או יהיה בו נמנע אין זה כלל עכ"ל :

הנה קרוב למה שכתבתי הוא דרכו של הרב הפרדס פרק ט' משער עצמות וכלים אמנם יש הבדל גדול מובן להמעיין במיטב העיון ובאם דעתו כדעתי ברוך השם שכוונתי לדעתו ולהבינו היטב באורך בירור הענין אשר אין לו ספק שזוהי כוונת הרב הגדול הרמ"בן ז"ל פ' וילך שהעתקתי למעלה ברוך חונן הדעת :

שער הגדול ודעו בניי יצו כי דבר הזה שדברתי שהמפתחות מסורות ביד האדם יש בו סוד כמוס מסור לחכמי האמת הבאי' בסוד ה' המקובל איש מפי איש עד ממשה מסיני כי ממש ביד האדם נתוני' נתוני' הם מפתחו' החיצונו' ומפתחו' הפנימיו' ולא לפתוח על עצמו לבד יצא בעבודת הקודש אשר עובד כי אם עיקר העבודה צורך גבוה ליחד השם הגדול בכחתיו עד אין סו"ף וזהו ע"י התורה וקיום מצותיה אשר שרשם הם סוד האצילות הנאצל עבור האדם שהוא בצלם ודמות עליון שע"י ידי קיום התורה והמצות מעורר כח עליון וכביכול מחזיקו כי כבר רמזתי למעלה בכמה מקומו' כי כלל אצילת הבנין הוא תפא"רת ומלכו"ת שהם שרשי העולמו' והם סוד סור מרע ועשה טוב דהיינו מ"ע ול"ת ואז בקיום מעשה טוב ההתחתונ' כי כן ראשית המחשבה סוף המעש' אז נתוסף כח בגבורת שלמעלה כביכול ואהבה וריעו' וחיבור גדול בין שני הדודי' הנ"ל ושני הכרובים והם פניהם איש אל אחיו כמעור איש ולויות כי אנחנו בית ישראל יצאנו בנשמותינו מבטן אמנו דהיינו שם אדנ' מקור ישראל כמו שנ' במקהלות ברכו אדנ' ממקו' ישרא' ע"י זיווג תפאר"ת המריק שלו צדי"ק יסוד עול"ם שמשם נשמות פורחו' כי א"ל ח"י בקרבנו וע"כ משפחות ישראל הם ס"ה כמ"ש כי אתם המעט ה' מעט מכל העמים והעמים הם ע' וישראל ס"ה כמנין שם אדנ' וכשהענפי' שבמדת אדנ' שהם שרשי ישראל מאירין אז מאיר נגד פני השם הגדול ואז מתיחד השם בכבודו בסוד יד"וד אחד ושמו אחד וגורם אהבה ויחוד למעלה ואז שכינ' בישראל בסוד ונתתי משכני בתוככם ואם ח"ו ישראל חוטאי' אז פירוד בין הדביקים ושכינה כביכול בגלות ושפחה תירש גברתה כדנפרש לקמן ואז אין השם שלם ח"ו כי חסר ו"ה כי כבר פי' למעלה באותיות י"ה שהוא הבנין שם יש אהיה לשרי' החצוני' וז"ל הרב הגאלנטי להיות שבכל הפעולו' צריך שיהיה המתפעל דומה לפועל לכן יען היות עצמותו ית' בלתי בעל תכלית לברוא את ברואיו ב"ה הוצרך להאציל כמנוית אלו הי"ס כדי שיהיו מעט קרובי' ומתדמי' אלינו בהשתלשלו' וירידתם מעילה לעלול עד טבור הארץ כדי שיהיה המתפעל דומה כמעט לפועל ותחילת המחשבה באצילו' הוא לסוף המעשה דהיינו להאציל המדה האחרונה הפועלת הפעולו' כלם ולכן ע"י המדה הזאת עולות וירדו' כל התהנהגו' אם לחסד אם לרחמים או להפך וכדאית' בזוהר פ' תרומה וז"ל אוף הכא עת לעשו' אשתאר בלא תקונא ובלא שלימו מ"ט משום דהפרו תורתך בגין דאתבטלו ישראל לתתא מפתגמי' אוריה' בגין דההוא עת הכי קיימא או סלקא או נחתא בגינהון דישרא' עכ"ל ר"ל כי העת הזה דהיינו מדה האחרונה הזאת אינה עשויה כלומר מתוקנת אלא צריכה לעשותה ולתקנ' ולקשט' לה לפי שהפרו תורתך ואז היא פירשה נידה וע"י קיום התורה תחזור לאיתנה והמקרה הזה יקרה לה להיותה עולה ויורדת יען היה שורש לכל נשמותיהן של ישראל הקדושו' וכל דיוקנותיה' מחוקקי' בה וכדאית' בתקוני' תקונא קדמאה וכשישראל למטה עוסקי' בתור' ובמצות שורשי נשמותיהן המושרשי' בה מתנוצצי' ומאירי' כזוהר הרקיע ואז עולה התעוררות התחתונים וכניע עדיה ומתראה פני' אל פני' אל המלך הקדוש ומרא' פני' לו ואומרת חזי במאי ברא אתיג' לקמך בסוד מיין נוקבין ובזה עולה עמו ואינה יורדת כו' אם בסבת עונותיהם של ישרא' דבר אסגיאו חייבין בעלמא פוגמי' אותם השרשי' אשר בה מושרשי' וכמ"ש בתקוני' גרים למהוי ההו' נהר יחרב ויבש מסטרא דנשמתי' וזה מחמת קטרוג המקטרגי' במדורי' המקיפי' מחוץ להיכלו' ואז משפיעי' בה כחות בגבורו' העליונו' ואז יורדות להשפיע דיני' לעול' ואוקידת עלמ' בשלהובהא עד אשר תטהר ממקור דיניה ותשיב אל ביתה ואל שרש של תפוחי' קדישי' ומתקשרת בג' גווני דעינ' ובת עין בתוכ' ואתבכם עלמא עכ"ל :

והענין מבואר כי בהתברך השם הגדול ית' העובד הממשיך הברכה בעבודתו והוא שרמז הנביא ע"ה באמרו אשר המתברך בארץ

בארץ יתברך באלהי אמן אמר כי סבת המתברך בארץ הוא בשביל שגרם הברכה קודם באלהי אמן כי העובד בכוונה הראוי הוא מיחד את השם בכחותיו ובזה נותן אך וחיל בו בסוד באלהים נעשה חיל ובסוד תנו עז לאלהי והענין כי אחר שראתה החכמה העליונה לתקן את הדמות התחתון כדמות העליון וכמו שקבלו חכמי האמת בפרקי האדם שהם לתבנית פרקי המרכבה ומזה יתבונן האדם היות בנינו מעין בנין האדם העליון יתבאר א"כ שיש לדמות זה יחס ודמיון עם הדמות העליון אשר נעשה בצלמו כדמותו יתחייב מזה ויאמין כי בהתנענע זה הדמות בפעולותיו כן הדמות העליון יתנועע לקראתו וישמע ויענה אליו הנה יצוייר כי בהתעוררות שנעורר למטה בעבודתינו יתעוררו הדברים העליונים למעלה כי התורה והמצוה שהם אמצעי הושם בטבעם זה הכח אחר שנאצלו ונחקקו ממקור ההויה והאור העליון שיהיו הם המפתח לפתוח המקור ההוא שנבעו ממנו בהיותה נפעלו בשלימות ועולות כתיקנן ע"י הדמות התחתון הנבנה כדמות העליון לפי שכל הבנייני מתייחסי זה עם זה כמו שהתבאר ובפרק הנושא בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה אמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה הודיע ע"ה בשעת פטירתו על היותו כל ימיו מייחד אמיתי ומעלה כל הענפים ומייחד בשרשם וזה הורה בזקיפת עשר אצבעותיו והורה שבכל תורתו ועבודתו לא שאל ולא כיון כלל לעצמו כי אם כל כוונתו לצורך גבוה לא זולת וזהו אמרו יגעתי בתורה בעשר אצבעותי ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה ומיחודו האמיתי לצורך גבוה עם שלא כיון לעצמו כלל נמשך לו העושר והכבוד על כל חכמי דורו ובמדרש א"ל הק"בה למשה לך אמור להם לישראל כי שמי אהיה אשר אהיה מהו אהיה אשר אהי' כשם שאת הווה עמי כך אני הווה עמך וכן אמר דוד ה' צלך על יד ימינך מהו ה' צלך כצלך מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך ואם אתה מראה לו פנים זעומו' או מסוברו' אף הוא נותן לך כך אף הק"בה צלך כשם שאתה הווה עמו כך הוא הווה עמך ע"כ: הנה הוא על מ"ש כי העליונים מתעוררי' כפי התעוררו' התחתונים ולזה דימו העליונים אצל התחתונים כדמיון הצל אצל הצורה להיותם מתייחסי' ונערבי' זה עם זה ולכך יעורר הצל כפי מה שתעורר הצורה כך כפי הפעולות אשר יעוררו התחתונים כפיהם יעוררו העליונים טובו' או רעו' והוא אמרם ואם אתה מראה לו פני' זעומות או מסוברו' כו' והוא אמרם ג"כ כשם שאתה הווה עמו כו' וכל זה הוא מצד היחס והדמיון אשר ביניה' ולכן ישמעו ויענו העליונים אל התחתונים והוא שיפתח המקור העליון וירד שפע הברכה והאור והיא הענין העתידה אשר זכר הנבי' כי אז ישמר היחס והדמיון ההוא על השלמות והוא אמרו והיה ביום ההו' אענה נאם ה' אענה את השמי' והם יענו את הארץ והארץ תענה את הדגן ואת התירוש ואת היצהר והם יענו את יזרעאל וכפל הכתוב באמרו אענה נאם ה' אענה והי' ראוי לומר והיה ביום ההוא נאם ה' אענה את השמים וגו' אבל בא לרמוז כי ההתעוררות העולה מאת הדמות התחתון מעירר העליון ופותח המקור ומתברכי' הראשי' העליונים והוא הרצון באענה הראשון לומר כי מקור ההויה נענה לקראת ההתעוררות העולה מלמטה תחילה ומשם בא השפע והאור אל השמים העליונים סוד שמו הגדול ואמרו בספר הבהיר ומנא לן דהשמים הוו הק"בה דכתיב ואתה תשמע השמים וכו' והוא אמרו אענה את השמי' ומשם מתפשט האור והברכה ובא אל ארץ העליונה ארץ החיים סוד ה' אחרונה והוא אמרו והם יענו את הארץ ותחילה מתברך ומתיחד השם הגדול בכחותיו כי בזולת זה אין מקום להשפע והברכה כלל ואח"כ מתפשטת הברכה אל התחתונים באמרו והארץ תענה כו' והוא סוד ונתנה הארץ יבולה והם יענו את יזרעאל קרא יזרעאל אל המעוררי' וגורמי' היחוד על שם שזורעי' זרע חשלו' למעלה במעשיהם הטובים שהם המצות והוא האמצעי המעורר דמות עליון לקראת התחתון כמ"ש למעלה:

ז"ל הרב החייט בשער מרכבה התחתונים מעוררים את העליונים ומפני שהכתוב אומר ומבשרי אחזה אלוה וגם כתיב זכר עשה לנפלאותיו כי באמצעי' הדברים התחתונים נשיג העליונים יש רמז גדול לזה בטבע מענין האבן מכנ"טס השואבת הברזל כי כשתחזקנה היטב ותסיר מעליה כל סיגיה ואח"כ תשברתה לשתים ותשים החתיכה האחת בקרן זוית אחד והאחרת בקרן זוית אחרת אפילו שיהיו מרוחקו' זו מזו כל מה שתרצה אפי' אלף מילין ותניח הברזל סמוך לא' מהחתיכו' האלה תמצא כי כל התנועו' שעושה אותה החתיכה עושה האחרת באותה שעה עצמה ועוד יש לזה רמז גדול בענין היין בחבי' כי בעת שהאם שלו שממנה יצא והיא הגפן יש בה שינוי וזהו כשהיא פורחת עלתה נצה גם היין שבתוך החבי' מקבל שינוי באותו הזמן עצמו מצד השינוי המקבל האם שלו אע"פ שהיין ההוא רחוק ונפרד מהגפן וזהו רמז במ"ש החכם וחכך כיין הטוב הולך לדודי למשרי' דובב שפתי ישני' ואר"זל שפתותיו דובבו בקבר והענין כי כשמזכירי' בזה העולם הלכה בשמו גם שפתותיו מתנועעו' בקבר באותה שעה דומה למה שעושה היין הטוב כמ"ש וגם הפירות מתעפשי' בזמן שהאילנו' מוציאי' פרח ויציצו ציץ מכל אלו הדברים יש עדות נאמנ' על שהאדם עושה ג"כ רושם למעלה וכל פסיעותיו שהוא פוסע למטה בין לטוב בין לרע וזה מהצד שנברא מהעליונים בצלם אלקים וזה הצלם האלהי קושרו עם אלהיו כמו השרשרת של ברזל התלויה באויר כי כשתניע החולי' השפילה שבה תנוע גם העליונה והמצות הם מי' ספירות ובהיות האדם מקיימם למטה כביכול משפיע כח למעלה מאין סו"ף בצורה העליונה דרך צנורות המחשבה על אותה המידה הסורה על המצוה הזאת ואז יתברכו עליונים בסבת תחתונים עכ"ל:

ודבר זה שרברנו העבודה צורך גבוה מבואר במקרא כתוב בתורה שנוי בנביאים משולש בכתובים ובמשנה · ובתלמוד · ובמדרשים · ואחרון חביב בזוהר :

כתוב בתורה ועתה יגדל נא כח ארני וכן כתיב רוכב שמים בעזרך ולהיפך ח"ו כתיב צור ילדך תשי :

שנוי בנביאים ומה תעשה לשמך הגדול :

משולש בכתובים ויעש דוד שם וענין ויעש לשון תקון כמבואר בזוהר שאעתיק אח"כ וענין ויעש דוד שם וענין ועשיתם אותם אתם כתיב הכל יתבאר לקמן ולזה נקראו הצדיקים אנשי מעשה לפי שבמעשיהם הטובים מתקני' ועושי' הכבוד סוד הכח ועתה יגדל נא כח ארני ועוד משולש בכתובים דהמ"עה אמר ה' ארונינו מה אדיר שמך בכל הארץ דניאל אמר והאר פניך על מקדשך השמם למען ארני כלומר בנה הבית שלא תשב המלכה בבית השפחה כי אין כבוד המלכה להיות מחוץ מפלטין שלה וכ"ש ברשות אחר ולפי שבית המקדש הוא כסא לכבוד העליון שהוא השכינה שהיא הנרמזת בשם זה אמר למען ארני' כי בהיות השכינה שוכנת בב"ה ושורה בישראל שהם בניה אז השם הגדול מתיחד בכבודו ואם הבנים מעטרת למלך שלמה ומאצלת עליו האור מהמקור כי כשהשכינ' התחתונה שורה בתחתונים גם שכינה עליונה שורה בעליונים ולפי שזה כן היות שרות השכינה בישראל צורך גבוה וזה טעם העבודו' שהיו במקדש מקום השכינה להמשיכה ולהתמידה בתחתונים שהקבע במקדש ובזה מתיחדי' הדברים העליונים מראשית

שער הגדול

המחשבה עד סופה והוא יחוד השם הגדול נמצאו העבודו׳ סבת שרות השכינה בתחתונים ונמצא שרותה בתחתונים צורך גבוה ודניאל ע״ה היה יודע שזה כן היה מתפלל על המקדש שהוא מקום השכינה שיכנה שתחזור למקומה ובחזרתה למטה תחזור ג״כ למעלה ואז השלם הכוונה בבריא׳ כי כן אר״ל כבראשי׳ רבה עיקר שכינה בתחתונים היתה:

ובמדרשו של רשב״י גדול ה׳ ומהולל מאד אימתי איקרי ק״בה גדול מאוד כד איהו בכנסת ישראל הה״ד בעיר אלקינו בעיר אלקינו הוא גדול א״ל ר׳ יודא אלקינו מאי בעי׳ הכא א״ל הכי הוא ודאי האי עיר דחלא ותושבחת היא דישראל מאי משמע אשתמעא דמלכ׳ בלא מטרוניתא לאו הוא מלכא ולאו הוא גדול ולאו הוא מהולל מכאן שאם הוא בעיר שהיא אלקינו כלומר שהו׳ ביחוד גמור בה הוא גדול והסבה והגורם ליחוד הוא שלימות הנשמה בתורה ובמצות וזה רמז במ״ש אלהינו ר״ל שאנחנו מקבלים אלהותו ועושים מצותו:

במשנה תנן וכל מעשיך יהיו לשם שמים · דהיינו ליחד שם שהוא מלכו״ת כנודע · לשמים שהוא תפאר״ת כנודע · ועוד שנו החכמים בלשון המשנה פ׳ רבי מאיר אומר בשלהי הפרק אמר כל מה שברא הקב״ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו׳ ר״ל להיות עובד את השם לכבוד השם להגביר כח שלמעלה ליחד השם הגדול בכבודו · אמת הדבר שפיר׳ הנגלה הוא שבראו לכבודו כענין שכת׳ הזה׳ בגין לאשתמודע׳ אלהותו שיהיו נבראי׳ שידעו ויכירו אותו שני הפירושי׳ הם אמת והא בהא תלי׳ כמו שיתבא׳ לקמן:

בתלמוד בברכות פ״ק תניא א״ר ישמעאל בן אלישע פעם אחת נכנסתי להקטיר קטרת לפני ולפנים וראיתי אכתריאל יה ה׳ צבאות שהוא יושב על כסא רם ונשא וא״ל ישמעאל בני ברכני אמרתי לו יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמך את כעסך ויגולו רחמיך על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת רחמים ותכנס להם לפנים משורת הדין ונענע לי ראשי וקמ״ל שלא תהא ברכת הדיוט קלה בעיניך ע״כ · המאמר תמוה לכאורה במאור · וכן המאמר שם המחכר לפני ברייתא דרבי ישמעאל זה נוסחו · א״ר יוחנן משום רבי יוסי מניין שהקב״ה מתפלל שנ׳ והבאותי׳ אל הר קדשי ושמחתי׳ בבית תפילתי תפלת׳ לא נאמר אלא תפילתי מכאן שהקב״ה מתפלל · מאי מתפלל אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב יהי רצון מלפני שיכבשו רחמי את כעסי ויגולו רחמי על מדותי ואתנהג עם בני במדת הרחמים ואכנס להם לפנים משורת הדין ע״כ · ביאור אלו המאמרים יהיו ע״ד שבארתי למעלה בביאור מדרש רבה ויהי בשלם סכו שאמר שם ג״כ שהתפלל הקב״ה כו׳ · הענין שכשם שחיבור זיווג תפאר״ת ומלכו״ת סוד ו״ה שרשי העולמות הוא ע׳ התעוררו׳ התחתונים כן זיווג חכמה ובינ״ה שהם שרשי הבנין הם ע׳ התעוררו׳ מלכות וזהו סוד יהי רצון מלפני שהוא התעוררו׳ השורש העליון · ואמר אחר כך שיכבשו רחמי את כעסי כמדבר בעדו · כי הכל אחרות אחד מיוחד שורש הבנין והבנין רק זה בסוד נעלם וזה בסוד נגלה · וכן היתה כוונת ברכת ר׳ ישמעאל כ״ג יהי רצון מלפניך כו׳ לא אמר לפניך רק מלפניך שהוא השורש העליון ובהתגולל הרחמים על המדות אז הכרובי׳ פניהם איש אל אחיו כמעור איש ולויות ומזה ירד השפע למטה להתנהג עם הבנים הנמוסי׳ מבטן במדת הרחמים · ובמסכת שבת פרק רבי עקיבא בשעה שעלה משה למרום מצאו להקב״ה שהיה קושר כתרי׳ לאותיות א״ל משה אין שלום בעירך א״ל כלום יש עבד שנותן שלום לרבו א״ל היה לך לעזרני מיד א״ל ועתה יגדל נא כח ארני כאשר דברת לאמור · ז״ל עבודת הקודש בהקדמה · ירצו ע״ה להודיע כי זה הענין קשה עד מאור לא יפול תחת רשת שום שכל והוא כי לא ישער שכל האדם שיהיה תקון העליון מסור ביד תחתונים ושיהיו העבודות והתפלות צורך גבוה לולי שגלה הקב״ה הסוד המופלא הזה לאדון הנביאי׳ עד שתמה הוא ע״ז והוא אמרם קושר כתרי׳ הוא קשר וחבור ויחוד האותי׳ סוד כחו׳ השם המיוחד זה בזה ואותיו׳ מלשון אתא בקר כי בקשר הכתרי׳ האור והשפע בא תמיד ואינו פוסק ועל זה כנו הכתות ההם בשם אותיות על כי באים זה לזה ומתייחדי׳ זה עם זה והם הם האותיות והתורה היא נארגת מן האותיות והכל נאצל ובא מן חכמות ההם ולזה כנום בשם אותיות להודיע נאמנה כי הייחוד שהו׳ צורך גבו׳ תלוי בעסק התורה וקיומה כי זה הוא הגורם הגדול אליו ובטול התורה גורם הפסק המעין ופירוד הייחוד ולזה אמר אין שלום בעירך כלומר כשהשלו׳ יהיה מסולק מעיר אלקינו מצד קלקול הבריות ועברם על׳ התורה לזה אני מראה אותך באיך ומה יתוקן זה והוא בקשר הכתרי׳ וייחודן מצד הטיבם מעשיהם ושובם אל דרכי התורה וקיום מצותיה ובזה יתוקן הקלקול ההוא · אז בשמעו זה תמה ע״ה ואמר כלום יש עבד כלומר איפשר שהעובד השלם יהיה זה הכח בידו זה פלא ועוד איך ימשך זה מזה · ומקובל היה שהתפילו׳ והעבודות ימשכו הרחמי׳ לא שהעיר שלה דרך תימא כדי שתבואהו תשובה על נכון מפיו ית׳ ויהיה נאמן בקבלתו אז השיבו וא״ל היה לך לעזרני כלומר הגיד לך אדם מה טוב ומה ה׳ דורש ממך כי אם לעזרו בפעולתו ואם אין סיבה לזה איך ימשך זה מושגת לא יעדר העזר והפועל לסבלות הסברא ואפשר שהוא ית׳ גילה סודו הסיבה לעבדו נאמן ביתו מיד א״ל כלומר בשחטאו ישראל הוצרך משה אל הלמוד ההוא והעצה הנכונה אשר יעצוהו ואשר הורהו דרך תיקון אל קלקולם לקרב מה שהרחיקו ולהשיב נדחים אשר בעונם נדחו וכמו שיתבאר סוד זה יפה במ״ש ועתה יגדל נא כח ארני ובהזכר׳ המדו׳ ההם שהזכיר בהתפלל בעדם ובתשובתו ית׳ אליו באמרו סלחתי כדבריך ואולם חי אני וימלא כבוד ה׳ את כל הארץ והכל מתוקן ומבואר לחכמי לב ואמר ע״ה כאשר דברת לאמור כי אתה המורה דרך למצוא פתח סליחה ולמדתני סוד התפלה והבקשה בה תעתר ולולי רצונך למחול ולסלוח לא נדרשת ללא שאלוך · עכ״ל עבודת הקודש:

במדרש ולכו בלא כח לפני רודף רבי עזריה בשם רבי יודא בר סימן אמר בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה שלמעלה כד״א באלקים נעשה חיל ובזמן שאין ישראל עושי׳ רצונו של מקום כביכול מתישין כח גדול שלמעלן דכתיב צור ילדך תשי רבי יודא בר סימן בשם רבי לוי בר׳ טרפון בזמן שישראל עושין רצונו של הקב״ה מוסיפי׳ כח בגבורה שלמעלה כד״א ועת׳ יגדל נא כח ארני ובזמן שאין עושין רצונו של הקב״ה כביכול מתישי׳ כח גדול שלמעלן והולכי׳ גם הם בלא כח לפני רודף ע״כ:

בזוהר ישראל שלימו רשמא קדישא אינון וכד ישראל לתתא אשתלמאן בעובדייהו כביכול שמא קדישא אשתלי׳ וכד ישראל לא אשתלימו לתתא בעובדייהו ואתחייבו גלות׳ כביכול שמא קדיש׳ לא שלים לעילא · ועוד שם כביכול אמר הקב״ה כד ישראל אינון זכאין לתתא אתגבר חילא דידי על כלא · וכד לא משתכחין זכאין כביכול מתישין חילא דלעילא ·

ובספרי כיוצא בו אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים אלמלא אני לא הייתי יושב בירושלים וכן הוא אומר הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה ע״כ · **ובמדרש** של רבי נחוניא בן הקנה אמרו בזה הלשון וכמה מתחסד עם קונו בתלמוד תורה שכל הלומד תורה גומל חסד לקונו דכתיב רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים הוי אומר כשאדם לומד תורה לשמה אז אתה עוזר לי ואני רוכב שמים ואז בגאותו שחקים ע״כ ואמרו במדרשו של רשב״י ע״ה בזה הלשון ת״ח בטח בה׳ ועשה טוב בעובדא דלתתא יתער עובדא דלעילא והא אוקמוהו ועשיתם אתם כביכול אתון תעבדון להון בגין דההוא אתערותא דידכון דאתון עבדין להת׳ אתער לעיל׳ ועל דא ועשה טוב כתיב ואין טוב אלא צדיק דכתיב אמרו צדיק כי טוב כיון דאתון עבדין ודאי טוב אתער כדין שכון ארץ ורעה אמונה וכל אחד שכון ארץ ארץ עילאה דהא לית ליה בעלמא דיכול למשרי בהדה עד דיתער האי טוב לגבה כיון דיתער ליה כביכול הוא עביד ליה וכדין שכון ארץ שרי בגווה · אכול איבה אשתעשע בהדה ורעה אמונה דא ארץ וכל אחד כד״א ואמונתך בלילות ורעה אמונה הוי רבר לה לרעותך ע״כ · הנה ביאור כי כפי המעשה למטה כן דוגמתו יעשה ויתעורר למעל׳ ובמעשה הטוב יתעורר צדיק יסוד עולם הנקרא טוב ויתייחד בלויה שלו והגורם זה במעשיו הטובים הרי הוא כאלו עושה הדבר ההו׳ והייחוד ההוא

למעלה

למעלה וכמ"ש ועשה טוב שהוא תקון הכבוד והנה זה משים שלום בפמליא שלמעלה וגם הוא יאכל בטובה וישכון בארץ וזה"ש שכון ארץ סוד ארץ החיים ויתבאר שכל עוד שלא יעשה הטוב הזה האמור כאן והו' יחוד צדיק בצדק שא"א לשכן בארץ ההי' ובהתעוררו' הטוב לבא לחול במקומו מעלין עליו כאלו הוא עשאו ותקנו ואז שכון ארץ ורעה אמונה כי ינהיג האמונה ההיא בסוד וכל מעשהו באמונה לרצונו כי כמו שעשה הרצון העליון למעלה במעשיו הטובים כן יעשה רצונו ואזותנזור אומר ויקם לך וגו' · ומבואר מזה אמרו עוד שם בזה הלשון ועשיתם אותם מאי ועשיתם אותם אלא מאן דעביד פקודי אוריית' ואזיל בארחוי כביכול כאלו עביד ליה לעילא אמר הקב"ה כאלו עשאני ואוקמוהו ועל דא ועשיתם אותם ועשיתם ודאי דהואיל ומתערי עלינו לאתחברא דא בדא לאשתכחא שמא קדישא כדקא יאות ועשיתם אותם ודאי כגוונא דא אר"ש ויעש דוד שם וכי דוד עביד ליה אלא בגין דאזיל באורחי דאוריית' ועביד פקודי אורייתא ואנהיג מלכותא כדקא יאות כביכול עשה שם לעילא ולא הוה מלכא בעלמא דזכי להאי כדוד והוה קם בפלגת לילא וקא משבח להק"בה עד דסליק שמא קדישא בכורסי בשעת' דסליק נהורא כיממא כביכול עביד שם ממש כד"א ויקוב בן איש הישראלית את השם ובגיני כך ויעש דוד שם ועל דא ועשיתם אותם כתיב ואי אתון תשתדלון למעבד לון לאתקנא שמא קדישא כדקא יאות כל אינון דכאן דלעיל ישתכחון גבייכו בתקוניכון כדקא יאות ע"כ · מכל זה יתבאר כי הצדיקים בעבודתם ובמעשיהם הטובים מוסיפי' כח בגבורה שלמעלה כמאמר מדרש איכה דלעיל בזמן שישראל עושי' רצונו של מקום מוסיפי' כח בגבורה של מעלה כמד"א באלהים נעשה חיל כי בעשיית התורה והמצות ימשיכו האור מן העדן אל הג"הר ומהג"הר אל הגן סוד כנסת ישרא' שהוא אלהים ונותנים בה און וחיל ואז היא מתגברת בעזרתן של ישראל כי היא גבורה התחתונה וממשיכי' אליה האור והעוז מראש אמנה ומיחדי' אותה עם דודה סוד צדיקי' של עולם האור המאיר עליה והצדיק למטה מעורר הצדיק למעלה ושניהם מתקנים ועושי' הכבוד העליון ומוסיפי' ומאמצים כחו זה מלמטה וזה מלמעלה והצדיק שלמעלה מתגבר כשיש צדיקים למטה שמאמצים כחו בסוד תנו עוז לאלהים ובמדרשו של ר' נחוניא בן הקנה תאנא עמוד א' מן הארץ לרקיע וצדיק שמו על שם הצדיקים וכשיש צדיקים בעולם מתגבר ואם לאו מתחלש והוא סובל כל עולם דכתיב וצדיק יס"וד עולם ואם חלש לא יוכל להתקיים העולם הלכך אפי' אין בעולם כ"א צדיק אחד מעמיד העולם ע"כ העמוד הזה הוא שאמרו עליו בחגיגה פ' אין דורשין ר' אלעזר בן שמוע אומ' על עמוד א' עומדת וצדיק שמו שנ' וצדיק יסוד עולם והוא כן הארץ סוד ארץ החיים עד לרקיע העומד באמצע ועליו נאמר כי כל בשמים ובארץ והוא המיחד שמים וארץ ומחבר להיות אחד ונקרא צדיק ע"ש הצדיקים וכשיש צדיקים בעולם המעוררים אותו במעשיהם הטובים המאמצים כחו מתגבר כי עושי' בו חיל וממשיכי' אליו האור והשפע ממקור הכל ואז מריק בלויה שלו והוא סובל כל העולם סוד מלכות בית דוד וההיפך בהיפך והכל מהתעוררו' התחתונים:

ובמדרש שוחר טוב אני מדבר בצדקה רב להושיע באיזה צדקה בצדקה שעשית' שקבלת' את התורה שאלמלא כן היכן היתה מלכותי ובמכילתא אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו ר' עקיבא אומר אלמלא מקרא שכתו' אי אפשר לאומרו כביכול אמרו ישראל לפני הק"בה עצמך פדית וכן בספרי:

וז"ל גדול החכמים האחרונים בחכמה האמיתי' הרמ"בן ז"ל כתב כפי' נפסוק לשכני בתוכם בזה הלשון יש בענין סוד גדול כי כפי פשט הדבר השכינה בישראל צורך הדיוט ולא צורך גבוה אבל הוא כענין שאמר הכתוב ישראל אשר בך אתפאר ואמר יהושע ומה תעשה לשמך הגדול ופסוקים רבים באו כן אוה למושב לו פה אשב כי אויתיה וכתיב והארץ אזכור עכ"ד · וז"ל רבינו בחיי בפרשה ההיא בפסוק וידעו כי אני ה' אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכ' יאמר כי ההוצא' היתה על מנת לשכני בתוכ' כי לולא כן לא הוציאה וזה יורה כי השראת שכינה בישראל צורך גבוה הוא ג"כ לא צורך הדיוט וזהו לפי דעתי מ"ש הנביא הושע ע"ה ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים ואלקים זולתי לא תדע ומושיע אין בלתי יאמר כי לא הוצאתיך מ"מ אלא בשביל אנכי ה' אלהיך כדי שתקבל עליך אלהותי וכדי שלא תדע אלהי' זולתי ולכך הזכיר מארץ מצרים באמצע' וכן מצאתי במדרש תילי' בפסוק בצאת ישראל ממצרים · ר"בל אמר בזכות המשכן נגאלו ישראל ממצרים שנ' וירא אלקים את בני ישראל וכתיב וירא משה את כל המלאכה ויש לך מקו' אחד ללמוד ממנו אשר הוצאתי אותם מ"מ על תנאי לשכני בתוכם עכ"ל המדרש · וזה"ש אוה למושב לו וכתיב פה אשב כי אויתיה ורבו המקראו' המעידים ע"ז וכבר הזכרתי' בפסוק וידבר עכ"ד · ובפסוק וידבר כתב בזה הלשון ומכאן תבין שהשכינה בישראל לא צורך הדיוט לבד אלא צורך גבוה כי כיון ששם המיוחד מפורסם ע' הכבו"ד הנה הכבוד מקבל תוספות רוח הקודש וזהו יהי כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו ולכן יש להם כח לישראל להיות מחלישי' או מוסיפי' כח בגבורה שלמעלה כפי מעשיהם שכן כתיב צור ילדך תשי וכתיב באלהים נעשה חיל עכ"ד:

עיניכם הרואות הסכמת כולם שהעבודה צורך גבוה כי בזה מתקן השם הגדול והצדיק המרמה צורה ליוצרה בסוד שהאדם התחתון נעשה בצלם ודמות אדם העליון כרפ"ל אז בהתקדש אבריו פנימיי' ותצוני' אז אבר מחזיק אבר סוד איברי מרכבה עליונה מוסיף בהם כח: **ואם** ח"ו דמות אדם משתנה רצוני לומר שפינה מסטרא דקדושה ומתדבק בסטרא דמסאבא אז פוגם בכל העולמות וגם הפגם נוגע למעלה כמבואר · בזוהר ובתקוני' בכמה מקומות והביא קצת בפרשת אחרי מות ר' יודא אמר בשעת' דאסגיאו זכאי בעלמא דסלקין ריחין טבאן כנסת ישראל מתברכא ממלכא קדישא ואנפהא נהירין ובשעת' דאסגיאו חייב' בעלמא כביכול כנסת ישראל לא סלקא ריחא ואטעמת מסטרא אחרא מרירא כדין השליך משמים ארץ ואנפהא חשוכן ר' יוסי אמר בשעת' דאסגיאו זכאין בעלמא כתיב שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני ובשעת' דאסגיאי תייבי' בעלמא כתיב השיב אחור ימינו ר' חזקיה אמר מהכא ונרגן מפריד אלוף כלומר פריש מלכא מן מטרוניתא הה"ד ערות אביך וערות אמך לא תגלה · **ע"ש** כל זמנא דישראל עבדי' רעותא דק"בה קב"ה עביד מדוריה בכנסת ישראל מ"ט בגין דישרא' בוכרא להק"בה דכתיב בני בכורי ישראל אימא דא כנס' ישראל דכתיב ואל תטוש תורת אמך: **ע"ש** חמי מה כתיב בן חכם ישמח אב בעוד דהאי בר אזיל באורח מישר והוא חכים ישמח אב דא מלכא דלעיל' ישמח אב סתם אשתכח האי בר באורח תקלה מה כתיב ובן כסיל תוגת אמו ולא אביו ורזא דמילתא ובפשעכם שולחה אמכם ע"כ · עוד בספר הזוהר ז"ל תנינן כביכול חייבי' עבדין פגימות' לעילא מאי פגימות' כמה דכתיב שחת לו לא בניו מומם דהא כל הני תקונים לא משתכחין כדקא יאות כתוב אחד אומר וילבש צדקה בשריון וכתוב א' אומר וילבש בגדי נקם תלבושת אלא אמר ר' יצחק וילבש צדקה בזמנא דישראל זכאין לא זכו וילבש בגדי נקם אמר ר' יוסי מאי פגימות' כמא דתנינן דאבהן לא מסתפקין לאתברכא מההוא שקיא דנחלין כ"ש בנין הה"ד שחת לו לא בניו מומם לעילא ולתתא והיינו דאר"ש כל זמנא דחייבייא אסגיאו בעלמא כביכול שמא קדישא לא מתבריך בעלמא וכל' זמנא דחייבייא לא אסגיאו שמא קדישא מתברך בעלמא הה"ד יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללויה א"ר אבא מקרא זה ממש איהו דכתיב שחת לו לא בניו מומם מאן גרים לחבלותא דא דור עקש ופתלתול בגין דאינון חייבייא דרדא אשתכח הכי בגיני כך בתר דאמר משה כל הנך מילי ואמר שמא קדישא כדקא יאות אמר צדיק וישר הוא מלא כתקוניה אבל שחת לו לא בניו מומם מ"ט משום דאינון דור עקש ופתלתול א"ר אבא לו לא הא אוקמוה והכי הוא מה כתו' בתריה הלה' תגמלו זאת לשלמא דא גמול לקבלי' על דא טבא דגרים לך ועביד לקבלך עכ"ל: ויש מאמרים עוד

בזוהר

שער הגדול

בזוהר ובמדרשי׳ אשר אין להם מספר וכן האריכו המקובלי׳ בספריה׳ כי בהיות כנסת ישראל שלמטה בארץ הטהורה נוהגים כשורה
לעשות כמשפט וכתורה היתה השכינה ברוח הקודש ביניהם נאה והדורה ועל כל כבוד חופה ועטרה שנאמר מודעת זאת בכל הא״רץ
וכתיב ה׳ מלך תגל הארץ שהרמז לארץ החיים ובהיפך זהו כצפור נודדת מן קנה ויוצאת מביתה ומסלונה כענין שנ׳ משדד אב יבריח אם
וכתיב למה תהיה כגר בארץ וכאורח נטה ללון וכמו שהאריכו ח״ל בענין שכינה בגלות במדרש תילים אגילה בישועתך א״ר אבהו זה
אחד מחמש מקראו׳ הקשין שישועתן של ישראל ישועתו של הק״בה ישועתנו אין כתיב כאן אלא ישועתך אמר דוד ישועתנו׳ היא ישועתך
א״ר ברכיה הכהן מה דכתיב צדיק ונושע הוא מושיע אין כתיב כאן אלא נושע וכשעתידי׳ לחזור שכינה היא חוזרת עמהם שנאמ׳ ושב ה׳
אלקיך והשיב אין כתיב כאן אלא ושב עכ״ל והאריכו בזה יותר כי מפורסם באורך ורוחב בכל ספרי המקובלי׳:

אמנם יש קושי עצום על כל הנ״ל מכמה פסוקי׳ המורי׳ שאין המצות והעבירו׳ נוגעות בו · אליפז אמ׳ החפץ לשדי אם תצדק ואם בצע
כי תתם דרכיך · אליהו אמר אם חטאת מה תפעל בו וגו׳ אם צדקת מה תתן לו וגו׳ · והרבה פסוקים כאלה · והנה מצאתי
הרב בעל עבודת הקודש התעורר על זה ואעתיק כל לשונו מאחר שהוא דרוש גדול ואח״כ אגלה דעתי בעזה׳ ז״ל פ״ג מחלק העבודה ·
ראיתי לרז״ל דבר יראה מפשוטו שהוא סותר מה שקובל וקויים במה שאין בו ספק כלל והיא היות העבודות צורך גבוה ג״כ · והוא
שהם ע״ה אמרו במדרש ילמדנו בפרק שמיני בזה הלשון וכי מה אכפת לו להקב״ה כששוחט בהמה ואוכל או נוחר בהמה ואוכל כלום
אתה מועילו כלום אתה מזיקו או מה אכפת ליה אוכל טהרות לאוכל טמאות שנ׳ אם חכמת חכמת לך הא לא נתנו המצות אלא לצרף
בהם את הבריות שנ׳ אמרת ה׳ צרופה וגו׳ למה שיהא מגן עליך שנ׳ מגן הוא לכל החוסים בו ע״כ · אשר יראה בתחילת המחשבה
דלא אכפת ליה לשוחט ואוכל או מנבל ואוכל או אוכל טהרות או טמאות שאין דבר מאלו וכיוצא בהם מזיקו או מועילו ואין דבר
מגיע לו כלל וכמו שיראה מפשט הכתובים שאמרו החפץ לשדי אם תצדק ואם בצע כי התם דרכיך והם דברי אליפז לאיוב · וא״ל
אליהו אם חטאת מה תפעל בו וגו׳ אם צדקת מה תתן לו וגו׳ לאיש כמוך רשעך וגו׳ ואמר שהמע״ה אם חכמת חכמת לך וגו׳ אש׳ מכל זה
יראה שאין טובות האדם ורעותיו נוגעים כלל לגבוה כ״א אל פועלם בלבד · וכבר התבאר חיפך זה כי העבודה צורך גבוה ·
ובענין מאכלות אמרו במדרשו של רשב״י ע״ה בזה הלשון ת״ח כל מאן דאכיל מאינון מיכלי׳ דאסירי׳ אתרבק בסטרא אחרא וגעיל נפשי׳
גרמי׳ ורוח מסאבא שרי׳ עלי׳ ואחזי גרמי׳ דלאו חלקי׳ באלהא עילאה ולא אתי מסיטרא ולא אתדבק ביה · ואי יפוק הכי מהאי
עלמא אחדי׳ ביה כל אינון דאחידן בסטרא דמסאבא ומסאבין ליה ודנין ליה כבר נש דאיהו געלא בהאי עלמא וגעלא בעלמ׳ אחרא ·
ועי״ד כתיב ונטמתם בם בלא אל״ף דלא אשתכח אסוות׳ לגעולי׳ ולא ממסאבותיה לעלמין וי להו ווי לנפשייהו דלא יתרבקון בצרורא
דחיי״א לעלמין דהא אסתאבו ווי לגרמייהו ועלייהו כתיב כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר מאי דראון סרחונ׳
מא נרים לון ההוא סטרא דאתדבק בי׳ ישרא׳ אתיין מסטרא דימינ׳ ואי אתדבקן בסטרא דשמאלא הא פגימין לסטר׳ דא ופגימין לגרמיהו
ופגמין לנפשיהו ופגימין בעלמא דין ובעלמא דאתי כ״ש מאן דאתדבק בסטרא דמסאבא דכלא אחיד דא ברא וכתיב כי עם קדו׳ אתה
לה׳ אלקיך וגו׳ ע״כ · הנה בארו בפי׳ כי המטמ׳ עצמו באכילת מה שאסרה תורה פגים לסטרא דא והיא סטרא דימינ׳ שאמר · ישראל אתיין
מסטרא דימינא והוא צד הקדושה והטהרה סוד האצילו׳ וא״כ הרי הטהרות והטמאו׳ נוגעו׳ לגבוה ג״כ ומזה בא הרבה במדרשו של רשב״י
ע״ה ובפרט בפר׳ נגע׳ ובפר׳ עריו׳ ומהם בזה הלשון ר׳ חייא אמר ר׳ יצחק גריעותא דכלא לא אשתכח לתתא אלא בגין דישתכח לעילא
ועילא לא אשתכח אלא כד אשתכח לתתא בחובי עלמא דילפינן דכלא תליא האי בהאי והאי בהאי ע״כ:

ואמרם וכי מה אכפת לי׳ להק״בה וכו׳ הא לא נתנו המצות וכו׳ אינו נגד מ״ש אבל יתבאר ויובן ממנו לחכמי לב כי העבודה צורך
גבוה ג״כ כי הכונה להם ע״ה באמר׳ וכי מה אכפת ליה להק״בה הוא על ארון יחיד שורש השרשים דליה לא אכפת לי׳
כלל ועל זאת הכונ׳ באו כל הפסוקים התם ג״כ ומה שירומה להן כי אין צדקת האדם ומריו נוגע לו כלל כי אם אל הפועל הטוב והרע
בערך הארון היחיד אמנם לצורך הכבוד להשפיע על הראשים העליונים ליחד ראש המחשבה בסופ׳ כי כן היה הרצון הטהור והחפץ
הקדוש צורך גמור הוא ולהעיד ע״ז ולהשלי׳ הכונ׳ בו ולהורו׳ שזה כן באו כל המצות והעבודות ונצטווינו בהם לזאת הכונה ועשייתן
והעסק בהם תמיד משלים הכונה בהם והוא יחוד השם הגדול בכבודו אשר הוא צורך גבוה ג״כ ועשיית המצות והעסק בעבודו׳ הנכונו׳
על הכונה הראויה בהם הם המגיעי׳ את עושם אל הדביקות בדברים העליונים בסוד ובו הדבק ולדבקה בו והוא חבור התחתונים
בעליונים אשר השתדלו באלו החיים לתקנם כראוי והוא אמרם לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריו׳ והוא החבור והדביקות
בשם המיוחד ע׳ המצות כי הם החוט המחבר בין עושיה׳ ומקיימם ובין השם המיוחד ואמנם המצות שהוזהרנו מהם שלא ליטמא בהם
באו ג״כ לצורך הכבוד כי המטמא בהם למטה טומאתו מגעת גם למעל׳ עד הסקדש המקודש בסוד את מקדש ה׳ טמא כי העובר עבירו׳
מעורר הדברים החצוני׳ סוד התמורו׳ אשר הם צד הטומא׳ ובאי׳ ומטילי׳ זוהמ׳ בחוה ומטמאי׳ המקדש ואז מפני רעה נאסף הצדיק ונפשו
יבשה והטעם אין כל ונצטוינו שלא לעורר הצד ההוא שהוא הסיג היוצא מן הכסף כ״א להרחיקו לבל יבא אל הקודש פנימה שיהיה
הכסף נקי וטהור משולל מן הסיג בסוד הגו סיגי׳ מכסף וגו׳ הגו רשע׳ לפני מלך וגו׳ ולזאת הכונה הזהירה התורה שלא לעבור על מצות
ל״ת והכל במשמע לצרף בהם את הבריות שיובן ממנו צרוף וחבור כל הדברים זה בזה וגם פירוד והוצאה והרחיק הסיג מן הכסף והוא
אמרו כל אמרת אלוה צרופה אמרת ה׳ צרופה אשר מכל זה יתבאר על נכון היות המעשי׳ ההם הן טובים הן רעי׳ כלם נוגעי׳ לגבוה והרב
המורה בחלק ג׳ פכ״ו מספרו אמר בזה הלשון מצאתי לחז״ל דבר בב״ר יראה ממנו בתחילת המחשבה שקצת מהמצות אין להם סיב׳ אלא
צוואה לבד ולא כוון בהם תכלית אחרת ולא תועלת נמצאת והוא אמרם שם וכי מה אכפת ליה להק״בה בין מי שישחט מהצואר למי
שישחט מהעורף הוי אומ׳ לא נתנו המצות אלא כדי לצרף בהן את הבריו׳ ועם היות המאמר הזה זר במאוד שלא ימצא לו דומה בדבריה׳
פירשתי אני בו פי׳ תשמעהו עתה עד שלא יצא מסדר דבריהם כלל ולא נפרד מהשרש המוסכם עליו והוא היות כל המצוה בקש מהם
תכלית מועיל במציאו׳ כי לא דבר רק הוא ואמר לא אמרתי לזרע יעקב תהו בקשוני אני ה׳ דובר צדק מגיד מישרי׳ ואשר צריך שיאמינהו
כל מי שדעתו שלימה בזה הענין הוא מה שאספרהו והוא שכלל המצות יש להם סבה בהכרח ומפני תועלת אחת צוה בה אבל הלקיהם
הם אשר נאמר בהם שהם למצוה לבד והמשל בו שהריגת ב״ח לצורך המזון הטוב מבוארת התועלת כמו שאנחנו עתידין לבאר אמנם
היותו בשחיטה לא בנחירה ובפסיק׳ הושט והגרגרת במקום המיוחד או וכיוצא בהן לצרף את הבריות וכן יתבאר לך ממש שוחט מהצואר
לשוחט מהעורף אבל אמתת הדבר כן הוא כי כאשר הביא ההכרח לאכילת ב״ח כוון למיתה הקלה עם קלות המעשה שא״א תכארת
הצואר אלא בסייף וכיוצא בו והשחיטה אפשר בכל דבר ולברור מיתה התנו חדוד הסכין ע״כ · ויש לדון אחריהם ולומר שאם יספיק טעמו
לפי דעתו במ״ש בב״ר וכי מה אכפ׳ לי׳ להק״בה בין מי שישחוט מהצואר למי שישחוט מהעורף הנה לא יכפיק במ״ש במדרש ילמדנו או
מה אכפת לו אוכל טהרו׳ לאוכל טמאו׳ שיראה מדבריה׳ אלה שהם גוזרי׳ על קצת מצות בכלל שהם למצוה לבד ולא כוון בהם תכלית
אחרת לא חלקיהם בלבד והנראה מדבריהם ז״ל שלקחו המשל באלו ומהם יובן לכלל המצו׳ כלן אמר בויקרא רבה פ׳ שמיני זאת הבהמ׳
הה״ד כל אמרת אלוה צרופה רב אמר לא נתנו המצות לישראל אלא לצרף בהן את הבריות וכ״כ למה שנ׳ מגן הוא לכל החוסי׳ בו ע״כ ·
וכן נראה ממשמעו׳ כל אמרת אלוה צרופה והם ז״ל על כלל המצות אמרו ובזה אמרו במדרש שוחר טוב אמר רב לא נתן הק״בה המצות
לישראל

לישראל אלא כדי לצרף אותם שנאמר אמרת ה' צרופה הרי כל דבריה מכותי על כלל המצות לא קצתם כדעת הרב' ועוד שאפי' חלקיו' כוון בהם לתועלת הנפש שהיא ההצלחה האחרונה והוא אמרם בויקרא רבה פ' שמיני א"ר ברכיה בשם ר' יצחק אריסטון עתיד הק"בה לעשות לעבדיו הצדיקים לעתיד לבא וכל מי שלא אכל נבילות בע"הז זוכה לראותו לע"הב הה"ד וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלהו בשביל שתאכלו ממנה לעתיד לבוא לפיכך משה מזהיר לישראל וא"ל זאת החיה אשר תאכלו ע"כ· הנה כי השחיטה בקנה ובושט במקום מיוחד שהוא חלק תמצוה והיא מטהרת את החי ומכשירתו לאכילה ימשך ממנה התועלת הזה העצום לנפש ושחיטה מהעורף שמנבלת את החי מטמאה את הנפש ומרחיקתה מן ההצלחה ההיא ונמצא א"כ פסיקת הושט והגרגרת במקום מיוחד שהיא חלק המצוה לדעת הרב וכוון בה התועלת העצום ההוא זולת תמצוה בו שלא כדבריו· מלבד מה שקבלו חכמי האמ' בטעם מצוה זו דברים שהם כבשונו של עולם נעלמו מעיני הרב ובמדרש שוחר טוב אמרו כזה הלשון האל תמים דרכו דרכו של אלהים תמים את' על אח' כמה וכמ' וכי מה אכפת לי' להק"בה שוחט מהקנה ואוכל או מן הזנב ר' ברכי' בש"ר יעקב כתב חלב נבילה וחלב טריפה אם לא אכלתם אותם בעה"ז חייב' שאירפטון גדול מתוקן לכם לעה"ב שנ' ואכלתם אכול ושבוע ע"כ· ואמרם דרכו של אלקים תמים אתח כו' רמזו למה שהתבאר למעלה בסוד לצרף בהן הבריות שהוא שלימות עליונים והתחתונים ניתוחם זה בזה ולהק"בה ארון יחיד לא אכפת לי' שוחט וכו' כי הכל לצורך הכבוד בסוד הצרוף והנזהר מנבלות והטמאו' זוכה אל הצרוף ההוא נמצאו א"כ המצות כול' וחלקיה' גורמת הצירוף ההוא אשר הוא שלימות וחבור העליונים אלו באלו והתחתונים נכללו' וזוכי' אל השליכות ההוא וא"כ אין במצות דבר או חלק שלא כוון בו תכלית ותועלת בהצלחת הנפש והיחוד השם הגדול בכבודו כידוע ליודעי האמת ולהורות שאין דבר וסיפור בתורה שלא כוון בו תועלת זה וכ"ש המצות בכלל וחלקיהם אמר אדון הנביאי' ע"ה שימו לבבכם לכל הדברים וגו' כי לא דבר רק הוא מכם וכל מיני השלימיו' וההצלחו' דבקי' בדברי' ההם ונמשכים מהם והוא אמרו כי הוא חייכ' והם חיי עה"ב ובדבר הזה תאריכו ימים על האדמה לומר שמהם נמשכים חיים הע"הז ג"כ עכ"ל ספר עבודת הקודש:

הנה בענין תירוץ הקושי' אין דבריו ישרי' בעיני כי הוא מפרש הפסוקים המורי' שאינם המעשי' נוגעי' בו דקאי על אין סו"ף אבל באצילות נוגעי' מעשה בני אדם אם כן מה אמר אם חטאת מה תפעל בו וכן אם צדקת כו' כי אף שאינו פועל ונותן באין סו"ף מ"מ פועל ונותן באצילות שהם כלוי א"ס שבהם מגיע כל העניני' כי בעצם א"ס מצד העלמו הוא נעלם תכלית ההעלם כי אם ע"י האצילות ולכך א"ס לא רמזו בתורה לא בשום תיבה ולא בשום אות ולא באות של עוקץ גם מ"ש במדרש ילמדנו וכי מה איכפת ליה להק"בה ופי' הרב שזה קאי אא"ס הוא רחוק במאוד כי על הרוב ורובא דרובא פירושו של הק"בה הוא באצילות וברוב המקומות רומז הק"בה על התפארת ובקצת מקומות על מלכות:

על כן בניי יצו' שמעו אלי ותחי נפשכם ואשכילכם בינה להבין הענין של העבוד' צורך גבוה:

ומתחילה אביא דעת המקובלי' האחרונים בענין הזה של הוספת כח שלמעלה או התשת כח שלמעלה ואביא מחלקותם ואח"כ אומר מה שחנני ה'· ז"ל מערכת אלהות במערכת הטעם כי המחשבה בבריאה בתפארת בעבור שיהיה ראוי לקיום המין וכאשר בארנו למעלה אבל יציאת המחשבה מכח למעשה ע"י העטרה אשר היתה לראש פינה והנה הוא שר העולם העליון וכן נקראת בכור כלומר ממונה בכחו וכענין אף אני בכור אתנהו ואמנם א"א לומר שנקרא שר העולם כמשמעו בעבור שהוא מנהיגו של עולם התחתון ומשניה בו אמנם יונק מלמעלה ומשפיע למטה וכענין שתף מ"ר עם מדת הדין וברא את העולם וכענין שרמזו במשל החוא על האדריכל והסרסו' אמרו בפ' נח על פסוק ויתעצב אל לבו משל למלך שבנה פלטרין ע"י האדריכל ראה אותם ולא ערבו לו על מי יש לו להתרעם לא על האדריכל משל אחר בפר"נת למלך שעשה סחורה ע"י הסרסור והפסיד על מי יש לו להתרעם לא על הסרסור עוד משל אחר במדרש למנקת שירדת בסרחון בן המלך וכל אלו המשלים הם רומזים להסתרת פנים המאירים בעת הזעם וכענין והירח בענני ענן על הארץ הרומז שתחשך הארץ ואין אור השמש מורית ומלת אדריכל וסרסור ומינקת רומזים לשר העולם וכן מלת בן המלך רומז לתפארת רמזו כי אם יטב בעיני המלך מעשה האדריכל או סחורת הסרסור או גדל המנקת בא המלך לשכון בבנין הבנאי או יעמו' בסחורו' הסרסו' או עם בניו בביתו ויקרא בשלו' האדריכל והסרסו' והמינקת והכל בשלו' ואם לא ערבו לו מעשיהם בעבור היות נמשכים אחר שרירות לבם אז יתעצב המלך אל לבו ויסתלק ממנו מחמת זוהמת הנחש אשר בביתו כי אין אדם דר בבית א' עם נחש שזה בכפיפה וזה בקומה ותתוסף זוהמת נחש על חוה ומזוהמ' אחי' יעלו האומו' לגדולה כי השרי' הממונ' עליהם מתפרנסי' ממנה ובהיות מעלה לאומו' מצד הזוהמא אז יורדי' ישראל בפשעיהם וטומאתם וישלחו עם אמם מארץ מולדתם לתחת ידי האומות אל ארץ לא להם ויעבדום וענו אותם כי שם כוחם וטפני' דבקות האם על הבנים היא בצרה בצרתם כמ"ש בכל צרתם לו צר והוא באור ענין הרדיה אשר נרדים בעבור' והטומא' אשר נטמאת בזוהמתן ועוד יתבונן בענין שרדשו גלו למצרים גלו לעילם שכינה עמהם מה שצריך להתבונן ועוד מה שבארנו למעלה כי בזכות הצדיק המדמה צורה ליוצרת שכינה שורה בתחתונים ויותר על הצורה הטהורה כי מצא מין את מינו וניער עד שהנקיבה תסובב גבר ויתחכם בתורה ובחכמה ובמצות שטרת בהם תמיד עד שיתנבא וידע העתידו' אבל כאשר ימרה בתורה ובמצות אשר הם דוגמת הדמות יטמא את צורתו ויחשב כבהמה להתרחק מן הקדושה ומן הנבוא' אשר בפעלי' ולא כראי להשתמש בשרביט המלך וזהו בסוד הענין כי כל ענין סילוק השפע איננו ענין שיהיה חסרון למינקת חלילה בצד מהצדדי' אך הוא חסרון לבני' המשחיתי' אשר מקבלים היפך שפע הטוב והוא מצד מרים ובשלות האם ישולחו הבנים כענין שנאמר והנני משחית' את הארץ אשר התורה כי בהשחתת הארץ ישחתו ג"כ כי תכרת ברה מכרה רבה כדי שישובו מדרכם לשוב עמה מבית עבדים אל בית מלך פנימה נמצא כי החסרון כלו לישרא' הם המקבלים היפך הטוב הראוי להם אם יהיו טובים עכ"ל· וז"ל הרב החיים איננו ענין שיהיה חסרון למינקת כו' הפירוש איננו ענין שהכוונה העצמיית היא לתת ברה חסרון כי היא לא חטאה אלא הוא ליסר את הבנים ובמקרש ימשך כזה חסרון אליה כי ליסר הבנים א"א מבלי שהיא תהיה משולחת ומגורשת עמהם ורחקתי עצמי לפרש דברי הרב בזה האופן אע"פ שאני יודע כי הוא טלאי לא יסבלהו הלשון שאם לא זאת כוונתו הוא סותר את דבריו כי אמר למעלה בענין משל המגדלת והסרסור והאדריכל אם לא ערבו למלך מעשיהם אז יתעצב אל לבו ויסתלק מהמגדל' ומהסרסור והאדריכל הנזכרים וכי זהו ענין הרדיה אשר נרדית המגדלת בעונם של ישראל והטומאה הנטמאת בזוהמת והשכינ' הולכת עמהם בגלות הנה דבריו סותרי' אלו לאלו וגם בתחילת השער הזה אמר שכאשר האשה תמרוד במלאכות שלה גם הבעל ימרוד בשלו ויניח את ביתו ילך לו ויגרש את אשתו ואם יסרחו הבנים ישלחם ביד פשעם ותתגרשה האשה מבעלה וילך האב המרחם למרחוק וכמוך לזה אמר בהיפך זה כמ"ש כי איננו ענין היות בעטרה מעוט כח ומעוט קדושה ובבוד ופרוד בסבת התחתונים כאשר לא יכשרו מעשיהם כי חלילה לאל כאשר חשבו רבים מקלי המוח בחולשת הבנתם בדברי רז"ל ובדברי המקובלים וכו' ועתה אחי ראה גם היאך דבריו סותרי' אהדדי ואם אין כוונתו מה שפירשתי בו אסור לשמוע דבריו וכ"ש להאמינם והרודף אחר דעתו זה הוא קל המוח בחכמת הקבלה אשר כולה בנויה על הקוטב הזה ואם יפלא בעיניך בענין השכינה היאך מקבלת פגימה בעונו' ישראל וגם ישראל בענין הסתלקות האין סו"ף והסתלקות העטרה בא וראה בספר התקונים ז"ל אמר אליהו רבון עלמין אנת הוא אשתמודע על כלא וכל ספירן כל חד

שער הגדול

לית לירה שם ידיע ובהון אתקריאו מלאכיא ואנת לית לך שם ידיע ואנת ממלא כל שמהן ואנת הוא שלימו דכולהו דכד תסתלק אנת מנהון אשתארו כל שמהן כגוף בלי נשמתא עכ"ל · הנה לפי זה יש בהם שלימות וחסרון והכל לפי מעשה אדם ואני בא לבאר זה יותר ומסגו תדע מה ענין הסתלקות הא"ס מהספירות וגם מהו ענין הסתלקות העטרה אל הא"ס ומהו ענין נפילתה הלא ידעת אם לא שמעת כי העטרה נקראת הבל פרה והיא אחת מה הבלי שאמר החכם עליהם הבל הבלים וכו' כי שם תמצא באותו הפסוק עולה לז' הבלים המורים על הכנין המתרבי ומתחזקי מצד הבל הפרה היוצא מפי הצדיקים בין בתורה בין בתפילה שנ' יש הבל אשר נעשה על הארץ וגם העטרה היא ה' והיא ל"ב וא"כ הוא הב"ל והכל למפרע להב כי היא שלהבת הקשורה בגחלת והיא אחת מהלהבו' אשר עליהם נאמר קול ה' חוצב להבות אש ועל ב' ענייני האלהה הבל ולהב מיוסד סוד הענין הזה והוא כי ההבל העולה מהפה כלול מג' דברים ממים היוצאי וממות ומאש היוצא מהלב ומאויר היוצא מהריאה והאותיות היוצאות כלולו מאלו הג' דברים דרך ה' מוצאות הפה ולזה ברא בראשם אמ"ש כי אלו הג' נקראו אמות שהם אויר מים אש ולזה אמר בעל ספר יצירה כ"ב אותיות בעין כרוח משכן במים דלקן באש כו' וההבלי האלהה עולים עד אור המרה הכלולה כהג' מדות מים אויר אש שהיא העטר' וכאמצו' אותה ומוסיפין בה כח באופן תתפשט ותתגדל עד למעלה בדרך האידי העולים מן הארץ המתהפכי לענני' ומטר באויר ועל הארץ יריקו כי מצא מין את מינו וניעור ועכ"פ ההתעוררות קם ממנה כ"א תהיה יבשה חסירה מהאידי העולי לא ירד מטר ארצה שנ' ואד יעלה מן הארץ והשקה את פני האדמה ולא יותר ולא פחות הענין בעטרת כי כשהיא יבשה בעונו' ישראל לא יעלו ולא יתפשטו ממנה אידי אל הא"ס באופן עליה יריקו וגם צריך שמה"אם ירדו אליה אידי נסתרי' יפגעו זה בזה כדרך חוש הראות שהדבר המוחש יצאו ממנו ניצוצו' ויגיעו לחוש העין וגם מחוש העין יצאו ניצוצו' לקבלם יפגשו זה בזה לא באופן אחר כאשר הוא ידוע לחכמי הטבע וכן מא"ס ירדו ל' האצילו' עד שיגיעו אל העטרה אידי נסתרי' יפגשו אלו באלו ואז ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה ואמשול לך משל יפה על הענין הזה מהאבן השואבת הלא החכם ר' עזריאל דימה האצילות אצל הא"ס כאבן השואבת המושכת הברזל בסגולתה כו' עוד כתב אח"כ וז"ל · וגם הענין הזה יובן מצד הלהב כי היא שלהבת ומאירה בג' גווניה הנמצאים גם בקשת כשהג' אורו' שעליה שהם האבו' יאירו אליה כי היא אספקלריא דלא נהרא ובה נמצאו הגוונים אבל האורו' באים מלמעלה ויעלו הגוונים שבה לעומת' והמשל לזה מהנר הדולק שנתכב' ונשאר בה איד עשני אם יניחו הנר הזה למטה מנר דולק סמוך אליה ימשיך האיד העשני שבנר ונדלק ואע"פ שמטבע האש לעלות למעלה יורדות אז למטה לקראת האיד העשני שבנר אע"פ שלא יפגשו ממש זה בזה יש כח באיד להמשיך אליו הלהב כביכול כי הענין בעטרה שבה דוגמת האיד העשני לגבי המדות שעלי' כי היא אספקלרי' דלא נהר' וכשעולה מכנה האיד העשני פוגש עם הלהב שב"אס וממשיכו למטה וכל זה כשלא יהיה מונע והם עונו' ישראל שלא יעלה הלהב תן עיניך בענין הזה מכל משמר תצרנו כי ממנו תוצאת חיים עכ"ל הרב החיים · עוד כתב בעל המערכת במערכת הטעם לעיל מיניה וז"ל יש להתבונן עוד ולדעת כי בעלו' המחשבה היתה עטרת לראש פינה ולקבל מן הכל ולהשגיח בעולם השפל ולהנהיגו אינו ענין היות בה מעוט כח או מעוט קדושה וכבוד ופרוד בסבת כאשר לא יכשרו מעשיהם חלילה לאל כאשר חושבים רבים מקלי המוח כחולשת הבנתם בדברי רז"ל ובדברי המקובלים אבל היתה המחשבה היא לתכלית השלימות בענין הבריאה לצורך הקיום עכ"ל · וז"ל החיים שם אינו ענין היות בה כח וקדושה כו' אם כוונת הרב שהעטרה אינה מקבלת פנם בעונו' ישראל כבודו במקומו מונח וזהו ענין פילוסופי אבל לא דעת אמתי מחכמי הקבלה כי מה היא הרדיה של המניקת ושלוח האם שנאמר ובפשעיכ' שולחה אמכם ונאמר בזמן דור המבול ותשחת האר"ץ ומהו הקצוץ שעושה האדם בעשותו עבירו' או היחוד שמיחד בעשותו המצות וכל טעמי המצות תלוי' על הקוטב הזה אלא יש לנו בהכרח להודות כי עונותינו גורמים בה פנם וגם בכל הבנים כי מסלקי' האם מעל הבנים ובספר הזוהר לא תקח האם על הבנים לא תקח האם מעל הבנים והפנם הוא זה שמסתלק למעלה האור הבהיר ואינו פוקד הארץ כפני שהפקידה היא לחשיב לתחתונים המרמים הצורה ליוצרה ואם אין צריך להמשיך ההשפעה מהמזל העליון נמצא שגם העטרה היא פגומה וחסרה מאותו השפע והו פי' ויתעצב אל לבו כפי מה שפי' הרמב"ן ואמשילך משל משדי האדם כי כל עוד שיונק התינוק מהם מוצץ ומושך החלב אל השדיי' מהמקורו' ואם יחסר היונק גם תחסר החלב וגם הענין זה תמצא במי הבאר כל עוד שיכלו מימיו יתרבו המים ואם אין לא די שלא יתרבו המים אבל יחסרו וכן באצילות ואני תמה מהרב שנראה מדבריו כי אין חילוק בין המאציל והנאצל והוא הספק שהיה לו בזה אשר כעבורו הוצרך לומר זה הא גיתא אם היינו מייחסי' זה אל המאציל הראשון האין סוף עלה על כל עלות אבל באצילות הותרה הרציעה וכבר פי' בדרוש האצילות כי בתחילה הוצרך הק"בה לברוא את העולם באמצעי' האצילות אשר הוא מקבל השלימות והחסרון כדי להרע ולהטיב והוא עצמו אמרו זה בתחילת ספר הזה וז"ל יש לך לדעת כי בזכרי בענין הספירו' ראש וסוף אין הכוונה בו חלילה להיות לאלהו' ראש וסוף שכבר בארתי בעבודת האחרות אשר נתבאר ממנו כי אין האלהות נגדר אבל הכוונה היא על ענין האצילות אשר לו ראש וסוף לסדר תקון כל הנבראי' וכו' ואם באולי נוכל להליץ בעדו ולהטיל טלאי בלשונו ולומר כי בא להזהירנו שלא נטעה לומר כי הונחה העטרה לראש פינה להיותה ראש לשפלי' מצר מיעוט קדושתה וכדי שתקבל הפירוד מלמעלה כשיחטאו התחתונים כי לא היתה זאת הכוונה חלילה אלא לסברה אשר הוא אומר כי ההכרח להיות כן לקיום התחתונים עכ"ל הרב החיים :

נ"ל הרב פ"ז שהוא ג"כ פי' על ספר המערכת וכתב וז"ל אינו ענין היות בה מיעוט כח וקדושה כו' פי' אע"פ שנראה בתורה שבכתב ובתורה שבע"פ דברים המורים כי כאשר התחתונים אינם עושי' רצון השם שהפגם ההוא עולה למעלה חלילה כי לא יגרום שום חסרון בההוויות האלהיות אלא כשישראל עושים רצון ה' אז הברכה נמשכת מלמעלה למטה ואזי כל אותם הכפירי' לטרף מבקשי' מאל אכלם והקטגורי' נעשית סנגורי' על ישראל הנקראים בנים למקום ואז הברכה מצויה בעולם · ועמדו זרים למטה ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכרמיכם ואם ח"ו אין עושי' הרצון אזי ההשפעה והברכה וההשגחה מתעלת ממטה למעל' ומסתלקת ההשגחה מהתחתוני' וגם מן הכוחו' הפועלים פעולות בעולם השפל ואזי אותם הכפירי' שואגי' לטרף כי אין משגיח ועוזר והם המונעי' הברכה והשפע עד שיחזרו בתשובה כי הוא יתברך ויתעלה אינו מונע בר אלא האדם עצמו גורם לעצמו המונעי' שלא נבראו אלא לעשות דין אמתי וישר ברשות בראם בהסתלק השפע מהם בסבת התחתוני' אזי הסנגורי' נעשו קטגורי' וזה מבואר שאין חסרון למעלה בסבת התחתונים וא"ת איך יתיישבו הפסוקים שבתורה המורים שיגיע חסרון למעלה כמו עמו אנכי בצרה בכל צרתם לו צר ובפשעיכם שולחה אמכם והדומים לאלו הכוונה אע"פ שהמנהיג עומד בביתו ובאוצרותיו לא נוח לו כל זמן שמשליטין רשות אחר וכאלו לא היה בידו להספיק מה שיחסר אלא באמצעי' אחרים כאלו צר המנהיג על ענין זה על זאת תרגז הארץ תחת עבד כי ימלוך ותחת שפחה כי תירש גבירתה וזה מבואר אין לנטות ימין ושמאל עכ"ל הרב פ"ז · ובודאי דעת המערכת היא כפרישת הרב הפ"ז וענין קרוב לדברי הפ"ז כתב המקובל מהר"ש מתתיא דלוק' ראט בפירושו על הרקנאטי ואעתיק לשון הרקנאטי ד"יש פ' נח וז"ל ותשחת הארץ לפני האלהי' ותמלא הארץ חמס אמר כי הארץ העליונה נשחתה בחטא האדם ולשון השחתה מלשון חבר הוא לאיש משחית וכן כי שחת עמך והכוונה הפריד ההוויות וכן בנים משחיתים לא תשחית את עצה ושחת ארצה שחת לו · וטעם והנני משחית' את הארץ עם הארץ כמו שאר"ז"ל בב"ר לבן מלך שהיתה לו מניקה כל זמן שהוא כורח היתה מניקתו נרדית ונקראת מניקה כי משם יונקין הכל כר"א טוב הארץ תאכלו ופי' ותמלא הארץ חמס

כענין

בענין ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה וכתיב וישימו ארץ חמדה לשם ופי׳ חמדה כלולה ויכל אלקי׳ כמו דתרגם ירושלמי וחמיד כו׳ עד וינקה מכחות הטומאה תחת כחות הקדושה והטהרה ע״כ׳ וז״ל מהר״ם דלוקרט וינקה מכחו׳ הטומאה כו׳ פי׳ כי כאשר אין אדם צדיק בארץ לעוררה בצדיק העליון הנה כחות הטומאה שהם שלוחי הדין מתעוררים וממהרין לכנס ולהטיל זוהמתן בקטרוגתן מכת הנחש העליון הדין תקשה ולעשות מלאכתן וכפי הדין אזי הלבנה תעמוד על כוונתה הראשונה להאיר להם ולהשגיח עליהם לפיעול על ידם כפי כחם לפי הדין הנגזר ממ״ה העליון לסלקה מהשפעת הרחמים ופעלות הכחו׳ הקדושו׳ שהם שלוחי הרחמים וזהו ענין היניקה והשפעה שאומר בכל מקום ער״מ שהיא יונקת מהם והשפעתן בה וענין הרידוי וההשחתה גם כן ע״ד משל כאלו צר המנהיג על ענין זה כי תשתקק אל בעלה הראשון ועל אלה תרגז הארץ לנקום נקמות בבני׳ כדי שישובו מדרכם הרעה והארכתי בזה כדי שלא תבוא לכלל טעו׳ ולטעון מי יתן טהור מטמא ושיש כאן חסרון במניקת ח״ו רק החסרון בבני׳ תמשתיתי׳ כאשר פי׳ למעלה ובסוף מערכת הטעם עב׳ לי׳ ודבר זה מבואר בפרדס היטב הענין המוזכר ביניקה מכחות הטומאה והענין בא נחש על חוה וענין פירסה נידה שרומז הכל על קטרוג המקטרגי׳ העולה מעלה לפני דיין האמת ברוך הוא ואז נמנע השפע הטוב כו׳ ע״ש שער צינורו׳ פ״ד ושער התמורות פ״ו באורך והעתקתי מזה למעלה: **ובאמת** השאלות אשר שאל הרב החיט על בעל המערכת והראיות שהביא בעיון קל אדם רואה שאין בהם ממש כי כל הראיות שהביא על ענין קבלת חסרון ושלימות העטר״ת׳ זהו לא לעצמה ח״ו רק לענין צורת השפעת הנבראי׳ וכן מורה בקצת משל שהביא שמשפיע׳ לה חלב כל זמן שתינוק יונק׳ ודבר ידוע שזה החלב אינה תועלת למינקת עצמה אלא התועלת מגיע לזולתה דהיינו לתינוק היונק רק שהיא חפיצה ונחת רוח לה כשהתינוק יש לו מה לינק׳ כך כביכול למעלה נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני והטוב האמתי חפץ בטוב:

ולחזק זה אקדים ידוע כי האצילות הנם כי מדתן עשר אין להם סוף ומשנה שלימה היא בספר יצירה עשר ספירות בלימה מדתן עשר שאין להם סוף ופי׳ הפרדס׳ וז״ל עשר ספירות בלימה פי׳ המיל׳ הזאת נחלקת לשתים ר״ל בלי מה ופי׳ כה מהו׳ והכוונה שע״ס הם בלי מהות לפי שאין מהות מושג אלינו ואף אם נאמר זו דין וזו רחמים וכיוצא בזה הכל מושג אלינו מתוך פעולת׳ אבל מצד עצמות הם בלימה עוד הוא מלשון בלום כדכתיב עדיו לבלום שראוי לאדם לבלום פיו ואל ירבה דבריו במהותם עניינם מפני קוצר המשיג ועומק המושג או יהיה מלשון הפתר והעלם כמו עדיו לבלום והיינו כיסוי העדי והסתרו והנה הספי׳ נקראו בלימה ר״ל כפי ההעלם שהן נעלמו׳ וכל ג׳ פירושי׳ אלה עולי׳ אל מקום אחד שהכוונה להורו׳ על העלמ׳ וקוצר השגה ושאין ראוי להאריך בהן הדיבור מפני העלמן ואמר מדתן עשר מפני שמזה ימשך חיות להן גבול ח״ו ואמר שאין להם סוף ועם היות שהוא דבר והפוכו שאנו נותני׳ בו גבול ואח״כ נאמר שאין להם גבול כבר פי׳ בפרקי׳ הקודמי׳ כי בערך שיש להם בחינתם אל המאציל אין להם גבול אבל בערך בחינת׳ ופעולת׳ הנמשכו׳ אלינו יש להם אל פעולתם כפי קבלתנו שאנו בעלי גבול וזה כח גדולתו של יוצרנו כי מבלי גבול יגבילהו ויצמצמהו לתועל׳ התחתוני׳ בעלי גבול ותכלית לדבר זה אל יבהל עיני המשכיל שאינו רחוק כי השמים ושמי השמי׳ לא יכלכלוהו אף כי ב״ה ועל כל זה לא הנרת ישראל היה מצמצם שכינתו בין שני בדי הארון כמו שפירשו רז״ל עכ״ל הפרדס׳ ע״כ לא יוצדק באצילות לומר תוספו׳ או גרעון מצד האצילות בבחינ׳ קיומם באין סו״ף שהוא נשמה להם והם דבקים בו׳ אמנם מצד ההשפעה להשפיע בתחתוני׳ יש בהשפעה זו ענין חסיר ויתיר והכל לפי התעוררו התחתוני׳ ולהבין היטב אקדים מ״ש הפרדס פ״ג משער מהות והנהגה כי יחוד הספירו׳ הוא מג׳ פני׳ כו׳ ועתה אביא ב׳ פנים׳ והפן הג׳ זכור אזכרנו עוד לבסוף׳ ואלו ב׳ פני׳ אביאם בארוכה כפי מה שהוסיף בהם מעט דברי׳ שאירי הגאון מהר״ר שעפטל סג״ל ז״ל בספר שפעטל שלו וז״ל והנה להאיר עיני שכלך בהבנת הסוד הזה ובאיזה בחינ׳ יתכן לומר במלכות שהיא ריקה משפע ח״ו והלא היא אדון הכל אשר כל טוב אצילות בידה והיא עצמה עצם אוקות עצם אצילות כידוע וא״כ איך יפול ריקות ח״ו בגדר האצילות ועו׳ שהוא ג״כ קיצוץ ופירוד ח״ו שהיא ריקה ח״ו ושאר ספירות מלאי׳ והנה להבינך סוד זה צריך שתדע כי יחוד הספירות בדרך כלל היא על ג׳ אופנים ולהיות שלענייננו שאנחנו בו להבין ענין הריקות במלכות יאירו עיני שכלך בשני אופני היחוד על כן לא נטריח לפרש אופן הג׳ מאופני היחוד ולא נפרש רק שני אופני יחוד כי בשתים מהם יתבאר מבוקשנו ואלו הם׳ אופן יחוד א׳ הוא בכח שהם מיוחדי׳ מצד אצילותם ר״ל כי בהיות שכוונת א״ס ב״ה לברוא עולמות בעלי תכלית ובעלי גבול ומבלי תכלית להמציא תכלית ומבלי גבול להמציא גבול כדי לגלות כח אלהותו ית׳ לזולתו שהם בעלי גבול ובעלי תכלית ולהשגיח עליהן בכל צרכיהן בתיקונן ובקיומן על עמדן ועל הווייתן ועולם כמנהגו ינהוג ולא יהיה חרב ובטל ח״ו כהרף עין והיתה זאת הכוונה אינה בחק גדר היכולת הפשיטו׳ הבלתי בעל תכלית להמציא הבעל תכלית ובעל גבול כאמור כי על ידי נאצליו שירדו בסוד עילה ועלול י׳ מדריגו׳ ומן י׳ מדריגו׳ אצילות ירדו עו׳ י׳ מדריגו׳ בסוד עיל׳ ועלול שהן י׳ עולמו׳ בריא׳ המכונו׳ בשם כסא כבוד ומן י׳ מדריגו׳ בריאה ירדו עו׳ י׳ מדריגו׳ בסוד עילה ועלול שהן י׳ עולמו׳ יצירה ומן י׳ מדריגו׳ יצירה ירדו עוד י׳ מדריגו׳ בסוד עשיה עד שירדו המדריגו׳ לגבול ותכלית בעצם עד שכל העולמות יתיחדו ויתקשרו כמנורה של פרקים׳ והנה מצד זה השגחת א״ס ב״ה בהם בתחילת אצילתם במה שהשפיע בהם שפעו והאיר בהם אורו אשר בשפע האור ההוא הם מתייחדי׳ יחוד אמיתי חזק ואמיץ ולא יחסר השפע ההוא לעולם וממיטב השפע הם ניזוני׳ באחדות השוה מלאים. שפע שבע רצון מלאים על כל גרותם הוד וחדוה במקומו ומשפע שלימות משפיעי׳ בשאר עולמות בריאה יצירה עשיה לחם חקם ומזונם אשר בשפע ההוא תלוי קיום קישור עולמות וקשור היסודות עד טבור הארץ ואלו יעלו ברעת חס שלום המנע השפע ההוא אפילו רגע אחד היו כל העולמות הגשמיים כלים ונפסדים כרגע והרוחניו׳ ישובו אל מקורם כקודם אצילותם וזו היא כוונת ק״ש לפי הכוונה הנכונ׳ שמייחד כל העולמות ממטה למעלה עד הסבה הראשונ׳ ב״ה שכולם מקושרי׳ ומיוחדי׳ זה בזה וזה בזה עלול בעילתו ועלול בעלתו לפי המדריגו׳ עד הסבה הראשונ׳ שהוא בשפעו הגדול והקדוש מקשרם ומיחדם ומקימם מנקודה הראשונה עד נקודת טבור מרכז הארץ ואולי ישוער ח״ו והעדר שפעו רגע א׳ כול׳ יעדרו והרוחניו׳ יחזור למקורו׳ אבל אין הכוונ׳ ביחוד ק״ש שישפע א״ס בנאצלי׳ שפע רב יותר משפעם ששפע בהם בעת אצילתו אשר בו תלוי קיום קישור העולמות וקשור היסודו׳ שבו העולם כמנהגו נוהג שא״כ יהיה השתנו׳ באצילות בעצמו ח״ו פעם בריבוי השפע ופעם לא כל כך בריבוי ליחסר הריבוי ההוא אלא הכוונ׳ הנכו׳ בק״ש שנייחד הספירו׳ כלם א׳ אל א׳ וכלם במאציל ונמליכהו בכל הנמצאי׳ גדולי׳ וקטני׳ שהו׳ בשפעו הגדול והקדוש ע׳ נאצליו סיבת קיומם זוהי אמונתנו אבל לא להוסיף ולהעדיף שפע יותר על המתנהג בעת אצילותן לקיום העולם והעמדתן כי כל הנבראים על צד היותר שלם נבראו כארז״ל כל הנבראי׳ בצביונן ובקומתן ובדעתן נבראו ר״ל בכל השלימות היותר שלם וע״כ עליו אין להוסיף ואין לגרוע׳ והגם כי נמצא בדברי רשב״י ז״ל שביחוד ק״ש יוסיף שפע הענין הוא להיות כי אדם הראשון חטא ובעונתינו נתדלדלה הארץ והשפע הנשפע מאצילות לכל העולמות נתמעטה ואינו בכח וחיל ועוז כמו שהיו שופעי׳ קודם שחטא אדם הראשון ומפני זה מוסיפי׳ שפע ע׳ היחוד ק״ש שהאצילו׳ ישפיע אור גדול בעולמות כמו שהיה משפיע קודם החטא ויתחזקו העולמות כמאז אבל לא שיתחדשו תוספות שפע באצילות מאת המאציל ב״ה בעצם האצילות כי השפע בעצם האצילות לעולם על עמדו יעמוד בתקפו ובגבורתו כאז וכקדם באורן הגדול מאת המאציל ב״ה נמצא שביחוד זה שהוא קיומן לא יחסיר ולא יעדיף לעולם וזהו יחוד א׳ באצילות׳ יחוד שני באצילות הוא מה שהם מלאי׳ שפע שבע רצון ברכת ה׳ להשפיע

שער הגדול

לכל העולמות כפי מה שנתמנו עליהם בעת אצילת׳ כל ספירה וספירה כאוצר שתחת ידה דרך משל כתר אוצר לבנתיו הרחמי׳ הגמורי׳
הפשוטי׳ בלי תערובו׳ · חכמה אוצר החכמה · בינה אוצר התשובה · חסד אוצר החסד · גבורה אוצר העושר · תפארת
אוצר התורה · וכן כולם לפי צורך פעולת הנבראי׳ כפי צורך השעה והזמן כי יש פעם שיהיה צריך הזמן אל מחילה וסליחה וכפרה
שאז צריך להמשיך השפע מהליבון העליון שהוא כתר המלבן עונותיהם של ישראל ע׳ חבינה כי היא עיקר התשובה אל הסליח׳ ועל ידרה
ביחוד האב שהוא חכמ׳ ישפיע השפע ההוא אל מלכות ויתיחדו הבינה והמלכות ע׳ ששה ספירו׳ האמצעי׳ בין בינה ומלכות שהם גדולה
גבורה תפארת נצח הוד יסוד וזה הסוד שהיה מונה הכ״ג בי״ה אחת אחת ואחת אחת ושתים אחת ושלש אחת וארבע וכן היה מונה
עד אחת ושבע והיה מונה ג״פ אחת זה אחר זה להורות על ג׳ ראשונות שהן חשובות כאחת · והיה מונה עד שבע שהיא מלכות
וכבלן היה מונח אחת עמהן להורות על ירידת ההשפעה דרך המדריגות והשפעתן שזהו׳ עיקר עבודת י״כ שהיה ממשיך הסליח׳ והכפרה
אל מלכות ויש פעם שיצטרכו חכמה כדי להתחכם בתורה ואז ישפיע שפע חכמה דרך חסד והיינו הרוצה שיחכים ידרים כי החסד הוא
דרום ומשם אל תפארת שהוא התורה ומשם אל מלכות שנקרא׳ חכמה תתאה · ויש פעם שיצטרך עושר ואז ימשיך שפע בינה
אל הגבורה והיינו הרוצה להעשיר יצפין פי׳ יכוון שבינה יפתח לו אוצר העושר שיש לה בגבורה ומשם אל המלכות · ולפעמים
שיצטרכו גבורה וכח להנקם מאויביהם ואז ישפיע מהבינה דין בסוד שהיא שורש ומקור לדין אל גבורה ומגבורה אל הוד ומשם אל החרב
הנוקמת נקם ברית בסיוע הנצח המנצח ואז יגבירו על האויבי׳ וינצחו׳ וכן הם בחינו׳ לאלפי אלפי׳ שהם כלם מתחדשי׳ לפי פעלת הנבראי׳
שמתחדשים בפעולתן ומעשה ידיהן כפי המצטרך להם והנה באמת אלו ההשפעו׳ אינם באים לקיום העולם והתקשרותו והתאחזותו
במדריגו׳ הסלם בדרך עילה ועלול מנקודה הראשונ׳ עד נקודה אחרונ׳ להתמדתו וקיומו על עמדו והוייתו כדי שיתקיים העולם ולא
היה חרב כי בלא אלו השפעו׳ העולם על עומדו יעמוד רק אלו השפעו׳ הם לפי הפעולות שנפעלו ונתחדשו ע׳ הנבראי׳ מעש׳ התחתוני׳
למטה כך פועלי׳ להם מלמעלה וכמאמר הזוהר באתערות׳ דלתתא אתער עובדא דלעילא · נמצא כי זה השפע הוא רב טוב ונוסף
באצילות על השפע ששפע בהן לקיום העולם והעמדתו שינהג כמנהגו · והנה אחר שתדע סוד אלו שני יחודי׳ שהם באצילות שהם
שני מיני השפעו׳ דהיינו השפעה א׳ שהיא לקיום העולם והתמדתו לעמוד על עמדו והוייתו והשפעה השני׳ שהם לפי מעשה התחתונים
יאורו עיני שכלך באור אלקים חיים · בסוד הריקות שימצא כביכול במלכות · ונאמר כי יחוד הראשון הוא בשוה אל כל
הספירות ולא ידין ביניהם לא ריקו׳ ולא חלק ופרוד ח״ו אלא לעולם ההשגחה שוה בהם מהספיר׳ ראשונה כתר עד ספירה אחרונ׳
מלכות כולן שוין לטובה כהוד והדר וששון ושמחה ברוחנייתן באורן בזיון מלאי׳ זיו זוהר על כל גרותם לא יחסר ברהם ולא יעריף
כי בנגדר אלהו׳ אין בו לא הסרון ולא יתרון כמבואר בספר מורה הנבוכי׳ אבל לענין היחוד השני שהוא צורך ההנהג׳ לפי פעולת שיפעלו
ויחודשו ע׳ נבראים ומעשה תחתוני׳ שזה השפע אינו לעצם קיום העולם והתקשרותו והתאחזותו בסוד עלה ועלול לעמוד על עמדו
וקיומו והויתו שלא יאבד כרגע ואינו נוגע בעצם אור אלהו׳ ב״ה הצריך בבחינ׳ עצמו ב״ה השלם שאין שלימו׳ למעלה ממנו כי בזולתו
זה השפע הוד והדר במקומו ובחביון עוזו ועל שלימותו שאין שלימות למעלה ממנו יעמוד וא״צ לקבל שום שלימות מאחר אבל הוא
לצורך הנבראי׳ בזה השפע הוא שיחסר לפעמים לפי פעולת הנבראים ובענין זה יתייחס הריקות למלכות דרך משל כשצריך ישרא׳ עושר
ואין ישראל זוכי׳ לכך לא תשפיע בינה עושר ע׳ הגבורה למלכות נמצא שהמלכות כביכול ריקה מעושר לא שהיא ח״ו ריקה כי היא
לא תחסר כל טוב רק היא ריקה שלא קבלה אותו העושר המצטרך לישראל · וכן כשיצטרכו ישראל להנקם מאויביהם ואין
ישראל ח״ו זוכין לכך היא אינה מקבל׳ הגבור׳ והכח נצחון להשפיע לישראל שינצחו אויביהן וכן כולם באופן שהיא ריקה מהשפע שהיה
לה לקבל המצטרך לישראל אבל לא שיהיה לה ח״ו ריקו׳ או חסרון כי היא בערך עצמות׳ המלאה כל טוב וכל טוב האצילות המצטרך לה
לענין גדר אלהו׳ היא בידה עכ״ל · עוד אמר שם וכשאין שפע להנהגת עולמות התחתוני׳ שהוא בא מצד התעוררו׳ התחתוני׳ כביכול
כלם יבשי׳ מתוספו׳ השפע כי השפע הצריך לעולמות התחתונים אינו מתגלה אלא מצד התעוררו׳ התחתוני׳ כשזוכי׳ לה וזהו סוד שכינה
בתחתונים צורך גבוה כביכול כשהשכינ׳ משפעת הוא צורך הספירות שגם כביכול הם מקבלים שפע ורב טוב שכשיש להם מקום
להשפיע שפעם מתרבה בעצמם כי כל ע׳ שמשפיעי׳ מתרבה שפעם וזה סוד שהשכינה רודפ׳ אחר הצדיק להיות מרכבה אליה כדי
שתשפיע ע׳ שגם היא מתרבה שפעה ע׳ השפעתה כמו אשה המינקת כל ע׳ שמניקה החלב מתרבה כמו כן השכינה כל ע׳ שמשפעת
מקבלת תוספו׳ שפע וכן הספירה למעלה ממנה כל ע׳ שמשפיע הנעלם לגילוי אותו ג״כ מתרבה שפע מתעלם שלמעלה ממנו · כי
הכל נקרא שכינה עד בינה וי״א עד חכמה כי גם חכמה נקראת שכינה כי מלכות היא שכינה אם תתאה השוכנת על העולמו׳ שלמטה
ממנה ובפרט על הצדיקי׳ שהם מרכבה א׳יה להשפיע על ידם וחכמה שוכנת על בינה ובינה שוכנת על הקצוות ומלכות להשפיע כחם ·
ואל יעלה ברעתך ח״ו מ״ש שכינה בתחתונים צורך גבוה שהספירות בעצמם מתרבה שפעם שאותו שפע שמתרבה הוא צורך עצמות׳
ח״ו שהרי כבר אמרנו השפע שהוא לצורך יחוד עצמות הספירות לא יחסר ולא יעדיף שהן בשלימות שאין שלימות למעלה ממנו · אך
אמנם השפע המתרבה הוא לצורך הנהגת העולמות שיתרבה בהם השפע להשפיע בשפע רב לעולמות כמו החלב שמתרבה במנקת
שאינה · לצורך עצמה אבל הוא לצורך הולד כמו כן השפע המתרבה בספירות הוא לצורך העולמות שלמט׳ מהם להשפיע בהם והטעם
שרודפת אחר הצדיק שהרי רבוי השפע שיש לה אינ׳ לצורך עצמ׳ הוא מהטעם כי הנה יותר שהעגל רוצ׳ לינק הפרה רוצ׳ להניק והוא
בסוד שמטבע השלם מצד שלימותו טבעו הוא להשלי׳ לזולתו ולהשפיע משלימותו לזולתו ומפני כך היא רודפת אחר הצדיק להשלים
לזולתם ולהשפיע ע׳ לזולתו · וזהו צורך הספירו׳ שאמרנו · כי הספירות הם בשלימות שאין שלימות למעלה מהם וטבע השלם
הוא להשפיע ולהשלי׳ לזולתו ע״כ צריכה השכינה להיות בתחתונים כדי שעל ידה ישפיע הספירו׳ שטבעם מצד שלימות׳ להשפיע אשר
על כן ההשפעה הוא צורך להם להשלים טבע שלימות׳ עד כאן לשונו · הרי מבואר מדבריו שצורך גבוה אינו אלא שנחת רוח
לפניו כביכול שנעשה רצונו כדי להשפיע טוב · ונוטה קצת לזה מאמרם ז״ל פ׳ היה קורא אשרי אדם שגדל בתורה ועמלו בתורה
ועוש׳ נחת רוח ליוצרו שנעש׳ רצונו ע״כ משמע שאין מעש׳ בני אדם צורך לו לעצמותו לאיזה שלימו׳ רק שהו׳ נחת רוח ליוצרו לעשו׳ רצונו:

ואז מבוארי׳ הפסוקי׳ והמדרשי׳ הנראי׳ אם יצדק האד׳ או ירשיע אין הדבר נוגע לו ית׳ רק כביכול לו נחת רוח כשנעשי׳ רצונו ·
וההיפך בהיפך ח״ו · **אמנם** בספר עבודת הקודש בהקדמתו פי׳ זה המאמר של ועושה נחת רוח ליוצרו בעול׳ ח״ל הכוונה
כי ויורד מתרגמינן ונחת והוא סוד הורדת הרצון ורוח הקודש על הראשי׳ העליונים ומשם נחת רוח ורצון אל היוצר וכל זה בקיום התור׳
המצו׳ לשמן עכ״ל · ושטת בעל עבודת הקודש בכל ספרו בכמה מקומות נודע כי הוא מבאר שהעבודה צורך גבוה ממש בעצם
האצילו׳ ומוסיף כח ומתקן ומיחד השם · וההיפך בהיפך ח״ו · נוטה לדעת הרב החייט · **אמת** הדבר שכן נוטי׳ פשוטן של
הכתובי׳ והמאמרי׳ המרמזים ענין העבוד׳ צורך גבוה שהכוונ׳ על עצם הצורך בו
ית׳ · כענין שאמ׳ הקב״ה למשה היה לך לעזרני׳ ולר׳ ישמעא׳ אמ׳ ישמעא׳ בני ברכני׳
וכן מורים רוב הפסוקי׳ ומאמרי׳ · ובפרט ענין יחוד הג׳ מג׳ יחודי׳ בספירו׳ שכתב
הפרדס בפ״ג משער מהות והנהגה שיערתי לעיל להעתיקו · וזהו בוראי דבר הנוגע

הג״ה
והסביר הענין כי יש לאצילו׳ כח שלם וכח חסר כמ״ש

בו בעצם ית' · ח"ל ויש עוד יחוד ג' שהוא פרטי בו' ספירות שהם חכמה ובינה תפארת ומלכות שהוא ענין הזווג אשר לא ימצא אלא בספירו' האלהו' · והענין הזה הוא כעין זיווג איש ואשתו דבר שאין אדם יוכל לעמוד בו אם לא שיצריך היחוד השני אל המזון שאדם נותן לאשתו בשופע אם יהיה פעמים ע' השליש והיחוד הג' כעין זווג ממש שמזדווגת עמה להוציא כל למעשהו והוא ענין משובח עד שאין הפה יכול לשכך האוזן בענייני' אלה ונרחיב ביה הביאור בשער הזה בפרק מיוחד עכ"ל · עוד כתב שם והיחוד ג' שהוא יחוד הזיווג היחוד הזה תחסר בעונו' גם בבינה מפני שיחודה תלוי ביחוד תפארת ומלכות וכל עוד שאין יחוד בן ובת למטה אין יחוד אב ואם למעלה וכן ביאר הרשב"י בתקוני' כו' ע"ש · בודאי זה הענין של הזיווג הוא שלימו' ומעלה בו ית' לצורך גדול התאחדו' שמו וכן יקויי' לעתיד והיה אור הלבנה כאור החמה · לדרך זה נמצא הדרה קושיין לדוכתא

ואפשר לומר שהפסוקי' והמאמרי' חמורי' הן אם יצדק אדם או ירשע אינו נוגע בו ית' הוא לענין קיום התמידי · שהוא יחוד הראשון מיחוד הספירו' שהעתקתי לעיל השפע הנקבע בתחילת האצילות לצורך קיומן שהוא קבלת עול מלכות שמים שוה לא יחסיר ולא יעדיף לענין תמידי · אך מעשה בני אדם גורמי' מצד מעשיהם תוספו' השפעה בהם ומהם יורד למטה אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן כי בזו תוספות השפע' מתברך ומתיחד השם וזה אינו דבר תמידי רק לפי מעשה בני אדם והחוטאים מונעי' זה הטוב ומחסרי' זה השלימות אשר תכלית בריאת האדם היה לעבד' ולשמרה ולתקן זה ליחד השם:

עוד נראה לי ביאור הענין ע"פ מה שנתבא' למעלה בהקדמה זו באריכות כי אין רשות לאדם להתבונן אלא בעולמו ובנינו שהוא מבנין שלמטה שהם ז' ימי בראשית כי משם נמשכות הפעולות · וזהו מחסר ולמטה עול' חסר יבנה · אבל מעולמו של אדם ולמעלה דהיינו ג' ראשונות החשובו' כאחת ושם נאמר אין לך עסק בנסתרות · והם אינם עולמו של אדם כי משם אין נמשכין הפעולות רק הם עולם הנעלם עולמו ית' מחשב"תו וחכמ"תו ובינ"תו והם הם ביותר עצמותו ממש כאלו שנתגלו להיות מהם נמשכי' הפעולו' לפי דרכי בני אדם · ובעולמו ית' דהיינו בג' ראשונו' שהוא הנעלם אם יצדק אדם או ירשע מה יפעל · אמנם בעולמו של אדם דהיינו הבנין מחסר ולמט' בהם יצדק לומר כח החסר וכח השלם כפי התעוררו' האד' ומעשיו · כי מהם נמשכין הפעולות וכפי הפעולות התעוררות בהם ואז מקבלי' הם שפע רב והוד והדר ועוז וחדוה · והשם נעשה שלם כי כבר הארכתי למעלה בהקדמה זו כי כלל הבנין תפארת ומלכות · ומלכות מקור ישראל בהשרשת נשמותיהן ואז כשזוכאין בדור מאירו' שרשות נשמותיהן · ומלכות אושידת מיין נוקבין שהוא התעוררו' מעשי' הטובים המאירין בשרשי נשמותיהן ומאיר נגר פנירה תפארת מיין דכורי' הנשפעין עליו ממקורו הקדוש ואז יחוד השם שלם · ומשם נמשך השלום והברכו' בכל העולמו' · ובהיפוך ח"ו אז אין יחוד למעלה כביכול להריק טוב ואין שפע למטה והיא פירסה נידה ושפחה תירש גבירת' ובא צר ואויב בירושלים שלמעלה · וכבר כתבתי למעלה בשם חכמי האמת שלא יחשוב המעיין שיהיו הקליפות נכנסו' תוך האצילו' כאשר תשבו רבים מהמתקבלי' בדורינו ועם היות שפשוטי הדברי' יחייבו הענין צריך להבינם ולכוונם · והענין הוא כי בהכנסת צעקת הצוררי' הנקראים אחרים שהם חוץ לישיבה ואינם נכנסין לחזות בנועם ה' יצעקו בחובות ועונותם של ישראל ואומרי' הללו עע"ג והללו עע"ז הללו מגלי עריות כו' והגרה אז יעשן אף ה' וקנאתו ובמקום אשר יאמר והם עמי אתם יאמר להם לא עמי ח"ו וחרה אף ה' במקום שהיה ראוי שיושפע שפע רב ורחמים במדות ח"ו מתעורר כח הדין וסיגי הזהב שפעו אל החצוני' והדין נגמר וזהו כניסת' אל תוך הקדושה ולא ממש שיכנסו ולא תביעתם ולימורם חובות על שונאיהם של ישראל וכניסת צעקתם שם להעלו' חמה ולעורר דין ולנקום נקם ענין זה יקרא כניסת' אל הקדושה ולא לבר השפעת הדין אלא שאז במקום שהדין מתעורר פני הרחמים מסתלקים והפחד והדין נוכר והמדה ההיא נפגמת עד נטילת נקמה מהענין ההוא או שיתגלו הרחמי' ויאירו מקום החושך וברבוי המים יכבה האש והעולם נתן בדין ובזולת זה המקום ההוא פגם שהוא חושך בהסתר פני הרחמי' ממנו והוא פועל הדין · ומה הבנין ולמט' שם מגע גוי סוד עה"ז כדפירש לעיל בהקדמה · אבל מבינ' ולמעלה שם הדין משומר והוא סוד עה"ב · שם אין צורך גבוה מהפעולות בני אדם :

פ"ג ומחלק כתרי התורה וז"ל אדון יחיד שלימו' וגלגלי' חסרון ואלו היה הנברא מאתו בלי אמצעי לא היה בו כח אפשרו' קבול חסרון ויהי' נמצא כמוהו בהכרח ובלתי בעל תכלית ואין זו הכוונה אלא שיהיה בעל תכלית ושו נברא מן הנה מצד היותו בעל תכלית לא היה יכול לסבול אור הבלתי ב"ת ומהכרח כל א' מהצדדי' לא היה אפשר לעולם שיברא אם לא ע"י אמצעי יהיה בו שני הצדדי' מצד יהיה ב"ת וחסר ומצד יהיה בב"ת ושלם והנה האצילות שיש בו כח שלם וכח חסר וזה הכח הכולל א"א שיהיה מוצא בעצם וראשונה בדבר נברא כנברא כ"א בכלל המיוחד יהיה פורש ויסוד אל הנברא כי מצד היותו בכלל המיוחד יהיה כולל השלימות והחסרון השלימות בהיותו מקבל השפע חסר בהיותו השפע מסתלק מעליו עכ"ל · וכ"כ בשם הרב המקובל הר"ר שריא בפ"ק ומחלק היחוד וז"ל שם · ז"ל החכם הרב המקובל הר"ר שריא ז"ל שקיבל מפי הרב החסיד רבי יצחק סגי נהור בן הרא"בד ז"ל שהיה שלישי לאליהו ז"ל · הוסיף השואל לשאול איך נדע הנברא מבריא שיש שם עשר ספירות כי רבותי לומר כי אין שם רק א"ס בלבד · תשובה א"ס הוא שלימות מבלי חסרון וא"ת שיש לו כח בלי גבול ואין לו כח בגבול אתה מחסר שלימותו וא"ת שהגבול הנמצא תחילה היה השע"ז שהוא חסר מהשלמתו סברת הכת שהוא ממנו ולפי שאין לחסר שלימותו יש לנו לומר בהכרח שהוא בגבול מבלי גבול והגבול שנמצא ממנו תחי' והם הספירות שהם כח השלם וכח החסר כשהם מקבלים מהשפע הבא משלימתו הם כח שלם וכשימנע השפע מהם יש בהם כח חסר · ולכך יש להם כח לפעול בהשלמם ובחסרון כו' ע"ש:

הג"ה

סוד כנסת ישראל תקרא בת וונך לא' הפירושים האמורי' באמת לפי המכוון בשערי' הללו שאלו לא חטאנו אנחנו ואבותינו היינו זוכי' כולנו לנשמה דאצילות ונהייתינו כתרשים כמלאכי' עלאין קיימין לדרי דרין כגופנו של חנוך והיתה מעלתנו יתירה עליו כי הוא מרומי' שכון וכאן לא זכה לכך כאמרם ישב אלקים את האדם על הארץ ונעקר שכינה מתחתוני' בהיות גוף ונפש תאומי' ומתעק ויסדיו יהיו תמי' לנצחו' כעב וכענן אותה מחיצה של ברזל המפסקת בין ישרא' לאביהם שבשמים וגם הגלגלים מן הנפרדי' המבדילי' בפני שכינה עכ"ל · עוד כתב אח"כ וז"ל בתקוני' על פסוק אני ה' לא שניתי ודאי אני איהי שכינתא הה"ד ויסרתי אתכם אף אני איהי לא אשתני ולא איהי תמורה באתגלי' ואיהו לא אשתני ולא אסתתר מינה אבל לגביה דילייה אשתני קב"ה ואסתתר מינייהו הה"ד אסתירה פני מהם וזהו תכלית הפגם הנמשך מהמעוט שלא בשלימה הכוונה לשכון כבוד בארצנו ולמה שהיו כל הנשמות הקדושות חקוקו' בה הנה הנפש החוטאת פוגמת בשרשה ונהר יחרב ויבש מסטרא דההיא נשמת' כדאיתא בתקוני' עכ"ל:

אך יש להקשות לכאורה על זה אם האדם גורם ומונע היחוד שלמטה דהיינו זיווג תפארת ומלכות נמצא גרם גם מבינה ולמעלה שאין זיווג חכמ' ובינ' שהוא אב ואם אם אין יחוד בן ובת שהוא תפארת ומלכות כמו שהבאתי לעיל ·

אמנם גם זה מתורץ ע"פ שנבאר מהו ענין של זיווג חכמה ובינה לאחר שהואצלו ההויות · בשלמא בראשונה בעלות הרצון להתהוות אז ע"י חכמה ובינה נאצל הבנין אבל אח"כ מהו ענין זיווגם · ודבר זה ביאר הפרדס פ"ז משער מהות והנהגה וז"ל כי קיום האצילות הוא ע"י האב והאם והנגלה כמו שיש בענין יחוד איש ואשתו ב' בחינות הא' הוא להוליד מחדש והשני לגדל הנטיעות דהיינו כדי שיצא הולד מזורז כמ"ש לעיל בשער הקודם פ"א · וכן הבינה והחכמה אין יחודם להוות הויה מחודשת אלא כדי להעמי' ההויות על מעמדם שיהיו עומדי' בצביונן והענין ב'

שער הגדול

כדי שיתעטרו תפארת ומלכות כדי שיתיחדו א"א להם להתעטר באותן העטרות המשובחו' המורו' ומזינים הספירות אם לא ביחוד
חכמה ובינה וכן ביאר הרשב"י ע"ה בזוהר כו' · נמצא ענין זיווגם לא על עצמם יצא אלא לצורך הבנין כנודע שורש הבנין הוא
בבינה · ומשורש זה מתפשט להויות שלמטה אבל מעצמיות הבינה
ולמיל' אין עסק בנסתרות ההם לא זו שלא יש נגיעת פעולה ממעש' בני אדם · אף
נגיעת שכל להשיג משם הוא מופלא ומכוסה · **הרי הכל מבואר היטב·**
עוד דא צריך אני להודיע כי אפילו למטה באצילות הבנין בענין גלות
השכינה לא השכינה ממש אלא ניצוץ ממנה וז"ל הפרדס

קנ"סס
שין בפרדס פ"ג משער הונילות כי יש לבינ' מניאות ה' ומניאות י' מניאות ה' מתייחס עם האצילו' ומניאות י' לא מתייחס עם האצילות · ע"ש :

פ"ד משער אבי"ע המלאך הזה נקרא בשני שמות פעמי' נקרא מטטרון ופעמים נקרא מיטטרון ביו"ד והכונ' כאשר המלאך לבוש
השכינה והשכינה מתעלמת בתוכו והיא מראה פעולותיה ע"י אז נקרא מיטטרון ביו"ד רמז אל השכינה הכלולה מעשר היורד' ומתעלמ'
ומסתתרת בתוכו ולא השכינה ממש לא ניצוץ והאור המתאצל מהשכינה והוא ניצוץ ואור כלול מי' ניצוצי' וכביכול הדבר הזה נקרא
גלות שכינה וזה נתבאר בתקונים כו' ע"ש והגלאנטי השליך משמים ארץ כתב וז"ל כבר ידעת הקדמת רעיא מהימנא כי כל סוד הגלות
שאנו אומרים גלות אינו כי אם שכינה דבריאה דהיינו נצוץ א' המתנוצץ ממנה בבריאה כי שכינה דאצילו' עלה כתוב אני ה' הוא שמי
וכבודי לאחר לא אתן עכ"ל :

ולשלימת ענין זה אעתיק דעת דברי המגיד שהיה להרב הגדול הבית יוסף ז"ל וזכינו לקונטריסי' ההם ואעתיק מה
ששייך לענין זה · זה נוסחו · הלא ידעת אם לא שמע' אקי עולם ה' הלא לך למנדע דקב"ה וכל מתיבתא
דרקיעא משררין לך שלם · ושדרוני לגבך לאודעותך מילין עילאין ורזין דרזין ובכן תשתמודע סגיאת טיבותא דהקב"ה ורחמוי וחסדוי
ופשוטו' ימיניה לקבלא לרתייבין לפולחנא קדישא הלא ידעתי דקש' לך טובא בענין ספירי' קדישתא בענין מלכות דהיא מתייחדת עם
ספיראן ובקצת דוכתי אתחזי דלאו הכי ח"ו כגון ההיא דספר הבהיר דתשעה שרו' ותתיכה ובכמה דוכתי' אחרנין משמע נמי הכי עד
דאי איתוה לבעל מנחת יהודה למימר מאי דקאמר דהוא רוגמת כלי הספינה וכו' שרי ליה מרי רחמנא לישיזבינן מההוא דעתא ומ"מ
לא אענש על ההוא מלה דאמר בנין דלא אמרה בכוונ' למחטי קמי קב"ה אבל טעו' גמורה איהו · תו קשיא דבדוכת' חזינא דאמרי' דהיא
בת אברהם ובקצת דוכת' אמרין דאיהי בת בינה ובקצת דוכתא אמרין דאיהי בת גבורה · תו קשיא דאתחזיא דאית שינויא בספיראן ח"ו
כדאמר עמר מכסא דין ויושב על כסא רחמים עד דהאי מיתי' למימר דלאו אינון עצם אקו' ח"ו · תו קשיא דבכמה דוכתיה אמרו רבנן
דחובא מטא לשכינת' ולספיראן ובקצת דוכתא אמרין דלא מטי מידי מחובוי דבר נש לגביה קב"ה ושכינתי' וכד חזית בתיקונא קדישא
אנן מהודענן לך קושטא דמילת' והוא דרזין הלא לך למנדע דכד סליק לרעוא דרעוין עתיקא דעתיקין א"ס למברי עלמין בטיש מיניה
חד בטישו ונהר חד נהיר דאיהו בליל תלת וכדאמר רבנן דנקודה חדא איהי כליל' תלת ארכה ורחבה ועומק' והיא נהירו הוה חד
וכלילן ביה תלת דאינון כח"ב ולבת' כל חד מהני תלת בטש חד נהירו מיניה חכמה בטיש נהירו חדא דאיהו כליל תרי דאיהו חסד ונצח
ועם חכמה גופה הוה תלת ובינה נמי בטיש נהירו חדא דאיהו כליל תרי דאיהו גבורה והוד ועם בינה גופיה הוו תלתא וכתר בטיש
מיניה נהירו חד דאיהו כליל תלת דאנחו תפארת יסוד ומלכות דבגין דאיהו קריב טפי לא"ס ודמי ליה דאיהו נעלם טובא מ"ה בנהירו
דאפיק כלילן תלת כגוונ' דא"ס והשתא מגו דכתר חכמה ובינה הוו חד נהירו ומלכות נפקת מכתר ואברהם מן החכמה הוה כאלו
נפקו תרוייהו מאתר חד ומש"ה קאמר אברהם עלה וגם אמנה אחותי בת אבי הוא אך לא בת אמי כלומ' אנא והיא מכתר עילאה
מתמשכנא דאיהו אבא וכה"ט אתקריאת בת בינה דכיון דבינה היא כלולה בכתר כי נפקא מלכות מכתר הוו כאלו נפקא מבינה ומשו'
דגבורה מרה"ד ומלכות מרה"ד הרפה אמרי דינקא מינה וכל חד מהנך ספירין עילאין כלילן כולהו עשר דבגין דכולהו כלילן בא"ס כי
אפיק נהירו קדמאה כלם עשר הוו כלילן בההוא נהירא דוגמ' האדם דכולהו תולדין בלילן בי' ואוף הכי כד בטיש כל חד מהנך נהורין
דכלילן בההוא נהירא ואפיק נהורין אחרנין בכל נהורין דכלילן ביה אפוק לק אשתכח דכל חד מהנך י"ס כליל מכולהו עשר ואשתכח
דהנך ספירין סלקין לק' ומק לכמה רבוא רבוון דלית תושבן ומגין וכל הני י"ס יחודא חדא איהו ואינון עצם אקו' דהא אינון בא"ס כשלהב'
הקשורה בגחלת והוא דוגמ' נשמה בגוף האדם עם האברי' שהכל א' וכן הכל יחוד גמור בלי שום צד פירוד בעולם ח"ו ומלכות שהיא
מטרוני' ושאר ספירות הכל א' ביחוד גמור עם א"ס והכל היה והכל הוה והכל יהיה וכמ"ש מנחם מרקנטי בשם הזוהר כולא הוא כולא
יהא כו' וזהו עולם היחוד הגמור ומשם ואילך התחלת עולם הפירוד כלומר שהעולמי' כלם תלויים במאמרו של הקב"ה מ"מ אינ' עצמותו
כמו אלו הי"ס ובין עולם היחוד הגמור לעולם הפירוד הגמור עולם שיש בו צד יחוד והוא כלול מכל י"ס ויש בו צד פירוד והוא נרתק לי"ס
עליונות כהדין קומצא דלבושא מניה והוא נקרא שם כי עליו נאמר ויתיצב עמו שם כי ויירד ה' בע"נ והוא סוד ע"ב וסוד נו"ן פשוטה
ונו"ן כפופה שהם חכמה תפארת ומלכו' ויעבו"ר ע"ב ר"ו על פניו לא על פניו של משה לא על פניו של ה' וזהו העולם שהוא בין עולם
היחוד לעולם הפירוד הוא מטטרון שכל הי"ס כלילן בו וכו טעה אלישע אחר לומר שח"ו הוו שתי רשויו' לפי שראה שהוא מנהיג עולם
הנפרדים ושם הוא סוד אלהים אחרים וכו הוא אחיזת שרי האומו' כי בי"ס עליונו' אין שם שר ראשי לעלו' ח"ו וזהו שם השלת וזהמת נחש
בחוה להפריד בינו לעולם הייחוד והעוונו' שם מגיע' להפריד בין עולם הייחוד הגמור לבינו אבל בי"ס עליונו' אין שם פגם ח"ו כמ"ש
אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך מה תעשה לו ומשם שהוא עולם הנזכר יפרד והיה לד' ראשים הם ד' מחנות שכינה ובין העולם הנזכר
לד' מחנו' שכינה הוא עץ הדעת טוב ורע הנזכר אצל סוף התקונים הקדושים והוא הנקרא תלי שראשו טוב ותנבו רע ושם הוא חטא
אדם הראשון שעירב טוב עם רע והי"ס העליונות הם עצם האלהו' והן אחדות גמור כמו שאמרת ואין שם שינוי כלל רק כפי מה שאדם
עושה כך מודדי' לו עכ"ל · אחר כך בא המגיד שנית ואמר לו וזה נוסחו' עמך בכל אשר אתה עושה הנה יצאתי לשחרך לראו' פניך
ואמצאך בפתגמא דרזא דרזין טמירתא דטמירין די אולפתך בספריאן קדישא חזינא דלא קמת במיל' שפיר הלא לך למנדע די ספיראן
עילאין נפקו מא"ס באורחא די אולפתך ומאי דאמרית לך דבין עלמא דיחודא לעלמא דפרודא אית עלמא דאית בוה צד יחוד וכלול
מי"ס ואית ביה צד פירוד האי איהו שכינת' והיא מתייחדא בי"ס עילאין והיא כלילא שבעה לקבל שבעא עילאין ברזא דשבעה ושבעת
מוצקות והני ז' אינון ז' דרגין ותלת עילאין נמי כלילן ביה באורח סתים ונעלם לקבל תלת עילאן וכלא יחודא חד לגמרי בהדי י"ס עילאין
ח"ו מלאסקא ארעתי' תמן שום פרודא בשום גוונ' בעלמא ומאן דאסיק ברעתיה הכי ח"ו איהו קוצץ בנטיעו' ובהנ' קציצו טובא ונציצו
בשכינת' דאיהו האי עלמא דקאמינ' וכל מאן דמפריד לה מי"ס עלאין ענשי' סגי ולכן ידיע לחוי' לך דהאי עלמא הוא שכינת' את ייחדא
בספירי' עילאין ביחודא שלימא בלי פירוד ומאי דאמרית לך דאית ביה פירוד לאו למימר דאית ביה פרודא כלל ח"ו ולא היינו לומר
דמשום דמשפיע במטטרון וזעירא דאיהו עלמא דפירודא ומתמן מתזנין עלמין כולהו מקרני ראמים עד ביצי כיני' ובגין דאיהו משפיע
לעלמא דפרודא ולית כן בספירין עלאין דאינון משפיעו' בשכינת' דאיהי גמי יחודא מ"ה אמרינן דאית ביה צד פרודא אבל לית דאיהי
בית כלל פרודא וענין לא ביחודא שלימא בי"ס עילאין והאי איהו רזא דיחודא דמייחדין לשכינת' עם קב"ה דהא אמינא לך די איהו לגבי
י"ס עילאין כהדין קומצא דלבושין מיניה ולבושוהי כלא חד בלא פרודא כלל עכ"ל · אחר כך בא המגיד שלישי' ואמר ליה הא חזינא
דקשיא ·

דקשיא לך על מה דאוליפתך ברזא דרזין רעוא דרעוין טמירא דטמירין הוא רי"ס עלאין ושכינת' ומטרונית' קדישתא דא"כ הוה לומ' יא
ובעל יצירה אמר י' ולא ט ולא יא הא לך למנדע דקב"ה וכל מתיבתא עילאה שדרוני לגבך לאוליפך רזא וקושטא דמילתא והלא לך
למנדע די"ס עלאין אתנהרו מא"ס באורחא דאוליפך דא"ס בטיש ואפיק חד נהירו כליל תלת נהורין וכו' והא אשתליםו להו י"ס עילאין
וכו' ולבתר כל חד מהנך י"ס עילאין בטש ואפיק חד נהורא כעין נרתקא כהדין קומצא וכו' דאיהו יחודא חד עמיה וכל הני עשר נהורין
דמתנהרו מי"ס עילאין אתכללו כלהו והיא שכינת' רבה משפיע' י"ס עילאין למיזן עלמא כלהו והיא שלמות' עם י"ס עילאין דהא בבטישו
דלהון נפקא ומשום דהוה אפשר דעתא למיסק אדעתא למימני יתה ולמימר דספריאן אינון יא ולהכי אוליפך בעל כפר יצירה דליתא דלא
דמיא לכפירין עילאין דאילו ספירין כח"ב נפקי מא"ס וחסד וגבורה מבינה ותפארת מחכמה ונצח והוד מבינה ויסוד ומלכות מכתר אבל
שכינת' איתי מנהא דכולהי מכולהו נפקת' דכל חד מי"ס עילאין נהיר חד נהירו ואתכלילת מכולהו ולהכי היא עמהם באחדות ולא
באצילות וכל זכיין וחבין בה תליין ליחדא לה בי"ס עילאין דיהון נהרין בה דתמן הוא רזא דבשכמ"לו ותמן תליין כל מ"ע ול"ת כלא
ליחדא לה בכל י"ס כי היכי דנפקת מכלהון הכי בעי ליחדא לה בכל י"ס ולכוונ' י"ס דילה לקביל י"ס עילאין דכד אינון מכווני'
כחדא הוי שלימות' וחדוה בעלמין כלהו ודא רזא דויאמר אלקים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו דהאי אלקים דאיהו בינה אמר לי"ס עילאין
נעשה אדם כלומר כל חד מיננא לבטיש וליפק חד נהורא דבאתכללות' דכולהו עשר נהורין יהא אדם דהיינו מטרונית' דנוקבא נמי
אתקריאת אדם כד"א כתפארת אדם לשבת בית ומאן איהו דיתבא בבית היא אתתא ולהוי האי אדם בצלמנו כלומר דלהוי נרתיקא
דכל חד מיננא ולהוי כדמותנו כלומר דיהא דמי לן דלהוי כליל מי"ס כוותן וטעמא דאמר הכי בינה משום דתרי עילאין כליל בירה
ואיהו גוזר ומקיים במאמר דילהון ולית לך למשאל אמאי אמר הכי בההיא שעתא ולא מקמי הכי דהא הא שאילת' מה לפני' מה
לאחור ובמופלא ממך אל תדרוש ומהכא תשתמודע רזא דפלוגת' דד"ו פרצופין היו או זנב היתה דמ"ד ד"ו פרצופין היו בעי' למימ' דהא
נהורא דאפיק כל חד מי"ס הוה כליל בגוה ולא הוה מתחזי לבר עד דאמר בינה נעשה אדם דבההי' שעתא איתנהירו ההוא נהורא
ואתכלילו כל הנך נהורין ואתעביד האי אדם ומ"ד זנב היתה בעא למימר דההוא נהורא הוי מתחזי בכל ספירה וספירה וכד אמר
בינה נעשה אדם אתכלילו הנך נהורין ואיתעביד האי אדם דאיתי דוגמת' נוקב' דמכוונ' לקביל כל הנך שייפין דדכורא כד מתיחדי' ביחוד
חד ולהכי כד אתיחדי' י"ס דמטרונית' עם י"ס עילאין מכוונ' חד לקבל חד האי איהו חדוא שלימא ואיהו חדו' דעלמין כולהו והאי איהו
רזא דיחודא דאנן בעינן ליחדא תדיר ודא הוא הוא דאפיק אתתא מצלעו של אדם כמ"ש ויבן אלקים את הצלע כי היכי דמטרונית'
נפקת מבטישותא דבטישו י"ס עילאין דאיהו עלמא דדכור' ותא חזי היאך מבשרי אחזה אלוה דכי היכי דא"ס אפיק י"ס עילאין וי"ס
עלאין אפיקו שכינתא וכלא איהו יחוד' חדא הכי קב"ה בעובדא דאדם כמ"ש ויפח באפיו נשמת חיים דהוי רמז לא"ס ומההוא נשמת חיים
מתהורה גופא דאדם דאיהו בדוגמת י"ס עילאין ומגופא דאדם אתבניאת נוקבא רמז למטרוניתא דאתבריא' מנהירו די"ס כמה דאמרן
דכל ספי' אנהר בה חד נהירו דאיהו נרתיקא לדה ואיהו מיחדא מדהוא נרתיקא וההוא נרתיקא מיחד בה ביחודא שלימה וכל
הני י' נהורי' אתכלילו ואתעבידו חד ואיהו שכינתא דהיא דוגמת נוקב' דמקבלה ומתעברא מדכורא מכל שייפין דילי' נגיד בה ואוף הכי
מנהני ביתא ומפלנא מזונא לכלא הכי מטרונית' מקבלה מכולהו ספיק עילאין ואתעברא מינייהו ומפלגא מזונא לעלמין כלא דנא
הוא רזא וקושטא דמילת' דשדר קב"ה וכל מתיבתא דיליה לאודעותך עכ"ל הרי מבואר מדבריו שענין הזכיו והחובין אינן אלא
בשכינת' מטרונית' ועליה רמז הרמ"בן במ"ש כי היא עמהם באחדות ולא באצילות ורבים נבוכו בפי' דבריו אמנם לפי' המגיד מבואר
היטב כי שכינת' מטרונית' היא עם י"ס עילאין באחדות א' כהדין קומצא דלבושא מיניה ואינ' עמהם באצילות כי י"ס עילאין והם
מא"ס והם בו כשלהבת קשורה בגחלת ושכינה מטרונית' י"ס ובי"ס עילאין אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיו מה תעשה לו והנה
לפי המובן בדברי המגיד כונתו היא שכל מה שנאמר בענין יחוד השם וזיווג תפארת ומלכות והרבה עניני' כאלה הכל הוא
בבחינ' האורות בנרתק שלהם ויחודם הנזכר וכדוגמ' שכתב הפרדס בשער מהות וההנהגה פט"ו יחזקאל כשאמר ואפול על פני הגיע
עד לכתר אבל מעולם לא הוא ולא שום נביא בעולם שהשיג באצילות עצמו יחזקאל השיג בציורין בחותם' רשעיה השיג זה ביצירה
וכ"כ בשער אבי"ע פ"ו וז"ל בשער היכלו' פ"ב ועתה ראוי לדעת שאין מקום יניקת הנביאים בספירו' ממש כי אין הספי' דבר נגלה בשום
אופן בעולם ואפי' למר"עה אמנם החלוק שבין מר"עה לשאר נביאים הוא מר"עה היה מתנבא מתוך היכל הרצון שהוא ההיכל הששי
ושער הנביאים כהיכל נוגה שהוא היכל ג' ודניאל וחביריו המדברים ברוח הקדוש בסראה וחלום הם מביטי' בהיכל זה השני שאנו
בו ועוד בזולת זה כי כשמר"עה היה מתנבא מהיכל הרצון ע"י חיבור התפארת והמלכות המתגלי' בההיכל ההוא והיתה נבואתו
מאספקלרי' המצוחצחת כי לא היה צריך אמצעי בינו ובין ההיכל להביט עניני הנבואות ולפיכך היה במראה ולא בחידות אבל
שאר הנביאים מיוחד הספירו' האלה בהיכל ג' והמדברים ברוח הקודש היה מיוחד הספי' האלה ברביעי והענין כו' ע"ש:

כך אני אומר כונת המגיד שכל הנאמר מיחוד השם הכל הוא בנרתק ולבוש והוא שהוא שכינת' ומטרונית' הנ"ל
המאירה מכבודה לתוך הכסא והיא הניצוץ מי"ס עילאין אשר סוד גלות השכינה הוא כשמתפשט ניצוץ זה עד לתוך
מטטר"ון ומה שאמרו רז"ל השם שלם והכסא שלם הנה השם שלם הוא בסוד זה הניצוץ הנקרא שכינ' מטרוניתא והכסא הוא עול'
הבריאה כי השם הוא נשמת הכסא ואין להאריך מזה הדרוש עוד · הק"בה יכפר במה שהארכתי עד כה:

יהי מה מכל מה שנזכר עד כאן יהיה איך שיהיה על כל פנים נודע באמת כי האדם בבחיר' מעשיו נוגע למעלה למעלה
בגבהי מרומי' ויש בעבודה צורך גבוה ושזהו תכלית העובד לעשות הכל לשמו ית' נחת רוח ליוצרו לא לצורך עצמו לקבל
שכר אלא למען שמו באהבה וסוף הכבוד לבוא כי בהתרבו' השפע למעלה מכח התעוררות העובד אז יורד למטה ושלו' בכל:

זאז האדם באמצעית התורה וקיום מצותיה מקושר בהק"בה ונתבאר בשלימות מאמר הזוהר תלת' מקושרי' הק"בה ותורה
וישראל וכמו שהותחלה ההקרמה:

בשם ה' : זה ספר תולדות אדם וברוך ה' אשר עזרני עד בה ונתגלגלו דברים הרבה ועניני' גדולים אשר מתוך דברים
הדברים ההם מבואר מה מעשה האדם הן בצלמו הן בדמות נפשו וגופו וכשם שתורתו כך יצירתו מבואר ענין כתנו'
אור ונעשה כתנות עו"ר בעון ועתיד עין פקיחא אור גדול מאור הגנוז וענין אור האמתי אורו ית' הגנוז לעתיד יתעל' יתקדש שמו בסוד
ביום ההוא יה"יה ה' אחד והכל מהתעוררות האדם אשר בידו הכח מכח בחירתו לעורר העליון והכל צפוי והרשות נתונה
ואז יהיה תכלית האדם בבריאה וענין הע"הב והנצחיות כי כלה ענן וילך וזהמת הנחש אשר משך האדם בחטאו להרע יתהפך לטוב ואז
יהיה עולם שכולו טוב כל אלה הדרושים נתבארו בהקדמה היקרה הזו אשר נקראת בשם **תולדות אדם** יען כי הוזכרו בה כל סבו'
ומאורעו' האדם ותכליתו: **ולחתימת הקדמה זו בית הגדול** ראה ראיתי להביא ברייתא אחת אשר בה מרומזים אחר העיון
הטוב כל העניני' האלה הנ"ל והוא במס' שבת פר' הבונה זה נוסח וכתבתם שיהא כתיבה תם שלא יכתוב אלפין עיינין אלפין ביתין כפין
כפין בתין גמין צדיק צדיק נמין דלתין רישין רישין דלתין ההין חתין חתין ההין ווין יודין יודין ווין זיינין גונ' נונין זיינין טיתין פיפין פיפין טיתין
כפופין

שער הגדול

כפופי׳ פשוטין פשוטין כפופין מימין כמכין סמכין מימין סתומין פתוחין פתוחין סתומין פרשה פתוחה לא יעשנ׳ כתומה סתום׳ לא יעשנה פתוחה כתבה כשירה או שכתב את השירה כיוצא בה או שכתב שלא בדיו או שכתב את האזכרו׳ בזהב הרי אלו יגנזו ע״כ· בודאי יש בברייתו׳ זו הכוללת צורת כל התורה הרב׳ רמזים ודברים נפלאי׳ וסודות גדולי׳ על כן באתי לגלות כפי יכולתי ולבי אומר שמרמז על כל הדברים המחכרים בהקדמה זו וידבר משלשה המקושרים מציאות הש״י ותורה והאדם עם כל תולדותיו הש״י גילה מציאות אלהותו ע״י העולם אשר חידש יש מאין בנין לאשתמודע אלהותו להאדם שהוא תכלית הבריאה כדי שיקבל התורה ויקיים מצותיה:

והנה בפרישת רזי סודות הברייתא זו אף שלא אפרש התיבות כפי שהוזכרו בברייתא רק אפרש כפי סדר הענינ׳ ובריתא הולכת וסודרת הדברים לפי סדר האותיות של אלפ״א ב״יתא להקדים המוקדם ולאחר המאוחר:

ענין וכתבתם כתבתם הנה באמצעית התורה מקושרי׳ אנחנו אומה ישראלית בהק״בה וכן ס׳ רבוא אותיות בתורה נגד ס׳ רבוא נשמות ואז יחדו יהיה תמי׳ הש״י תמים פעלו והוא ית׳ תם ומתמם עם תמימים דהיינו תורה תמימה ואנחנו בית ישראל שעלינו נאמר תמים תהיה עם ה׳ אלקיך:

על ענין מציאות הש״י רומז לא יכתוב דלתין רישין רישין דלתין זה רומז לאחדותו ית׳ כי הנה ד׳ של י׳ אלהינו י׳ אחד רבתי וכן ר׳ דאל אחר רבתי׳ וח״ו המהפך ד׳ לר׳ או ר׳ לד׳ הוא כופר ועליו נאמר כי ד״ר תהפוכו׳ המה המהפכין ד׳ לר׳ ור׳ לד׳ אבל יהודה עוד ר״ד עם אל הם הנאמנים לאל לא משתחוים לאל אחר אלא ה׳ אלקינו ה׳ אחד:

ווי״ן יודי״ן יודי״ן ווי״ן זה רומז לסוד גדול שגליתי בהקדמה זו בענין שם יד״ור שיש חילוק עליית מעלה בין ו׳ לי׳ דהיינו כי עדין היה נכתב בבחינה ו׳ דהיינו יד״ור אף בזמן השלימות כשהיה בית המקדש קים שהיה השם שלם ולעתיד יתגלה אורו הגדול הגנוז ביותר בבחינ׳ י׳ בסוד השם בבחינ׳ יה״יה על כן במה שעבר לא היה לכתוב ו׳ י׳ ולעתיד לבא לא יהיה נכתב י׳ ו׳ ותמונ׳ כתיבת אותיות התורה רומזים על העבר והוה ועתיד ע״כ לא ישתנה האות מתמונתו:

זייני״ן נוני״ן נוני״ן זייני״ן זה רומז על חידוש העולם המורה אמציעות׳ יתברך והנה כבר הזכר בהקדמה זו מענין סוד הגדול ששת אלפי׳ הוה עלמא וחד חריב שהוא נגד ששת ימי המעשה ויום השבת וככה יחזור חלילה בסוד שמיטי׳ ויובלו׳ עד נ׳ אלף דרין הזמין הק״בה לאתבא רוחא לעיל׳ כמבואר לעיל בהקדמה הנה כל אלף השביעי׳ שהוא שבת הוא תוספות קרושה אבל אין לרמות הקרושו׳ של השביעיו לאלף החמישי׳ תקוס סימנ׳ בירך מר״עה השיג שערי בינ׳ חוץ משער החמשי׳ ע״ז רומז בבחינ׳ זיינ״ן אין בחינ׳ נו״ן ובעת בחינת זייני״ן לא תהדר בנו״ן וכמו שאר״זל במאמר מקצה השמים עד קצה השמים כו׳ אין לו לאדם אלא עולמו ולא לפני ולא לאחור והובא המאמר לעיל וכשיהיה בחינת נו״ן אזי לא בחינת זיינ״ן כי נתעלה ברוב עילוי:

טיתי״ן פפי״ן פפי״ן טתי״ן לדבר זה צריך להקדים מאמרם ז״ל שיש שייכו׳ לאות ט׳ לענין האור וגם שהעתיק דברי רוקח שיש שייכו׳ לאות פ׳ לענין האור ואח״כ אפרש מאמר רז״ל הוא במסכת ב״ק ס״פ הפרה א״ר יהושע הרואה ט״ית בחלומו סימן יפה לו מ״ט אלים׳ משום דכתיב טוב אימא וטאטתי במטאטי השמד חד ט״ית קאמרינן אימא טומאת׳ בשוליה ט״ית ב״רת קאמרינן אימא טבעו בארץ שעריה א״ל הואיל ופתח בו הכתוב לטובה תחילה שמבראשי׳ עד וירא אלקים את האור לא כתב ט״ית ע״כ· ובענין פ׳ מוזכר ברוקח בסדר תפילות יום כיפורים כ׳ ר״יו ז״ל בכל חרוז ביוצר יום כיפורי׳ אז ביום כפור כו׳ יש אור ונעלם אור בחרוז פ׳ פתח לנו שער על כן יש בחרוז לפני חרוז פ׳ ב׳ פעמים אור להשלים חרות פ׳ ולמה העלי׳ בפ׳ אור לפי שיש פ׳ אותיות מן בראשית עד על פני המים ואח״כ כתוב ויאמר אלקים יהי אור לכך בתכנא אפי׳ פסוק א׳ שמתחיל בפ׳ פלאות עדותיך ואח״כ פתח דבריך יאיר לפי׳ שקדמת החשך היא הלילה אחת קודם האור יהי אור ומהלך לילה או יום י׳ פרסא׳ וכל פרסה ד׳ מילין הרי מהלך יום מ׳ מיל והמיל ב׳ אלף אמה הרי פ׳ אלף אמה הרי מירת מהלך יום פ׳ אלף אמה היתה הלילה חשך ואח״כ נבראת האור באמירה ראשון כפתח פוסק הזה לו נהור לכך בעלם אור בחרוז פ׳ למה כי בכפ׳ יצירה אמר נברא עם פ׳ נוגה בעולם ורביעי׳ בשבת כתוב בו יהי מאורו׳ ולמה נברא עם פ׳ אורה לפי שלא נתלו המאורו׳ ליראו׳ עד תחילת יום ד׳ הרי יום ראשון ושני ושלישי וליל ד׳ הם פ״ד שעו׳ ובהאיר השחר יום ד׳ נראית הרי פ״ה שעות זהו פתח דבריך יאיר מבין פתיים כו׳ ע״ש שהאריך:

דע כי אור הגנוז אשר עליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסי׳ בך נגד בני אדם זהו בשני מדריגות מדריגה אחת היינו עולם הנשמות שהוא עולם הבא תמיד ואינו פוסק דהיינו בצדיקים שמתו כבר ושימותו עד זמן התחיה והם נהנים מאור הגנוז ולעתיד עולם הבא הנצחיי אשר עולם הבא שיבא ויהנו בגוף ונפש ביחד נצחיי כאשר הארכתי למעלה בהקדמה זו ואז יהיה עולם שכולו טוב ואז יתגדל ביותר רב טוב הצפון ועליו רמוז מה רב טובך אשר צפנת וזהו ט״ית טוב ויתחיל בט״ית ויתגבר מט״ית ואילך והוא ע״ד שכתב הרוקח במקום הנ״ל יום הכפורים נגד עה״ב שהוא עשירי וכן עה״ב עשירי כי ב׳ אלפי׳ קדמה תורה לעולם ששה אלפי׳ עה״ז ואלף הרב ואז בעשירי יתחיל עה״ב עכ״ל שם ומ״ש יתחיל ר״ל יהחיל התגברות הגדול כי אלף השביעי החרב שהוא אלף הט״ית בודאי יש תענוג רוחני גדול לצדיקים ורמז פ׳ שהאור בא אחר החשך אחר הלילה זה רמז לעולם הנשמה שנוהג עד עתה לאחר המיתה שאדם יוצא מע״הז הנקרא לילה לעולם העליון כדאית׳ במסכת בבא מציעא פרק הפועלים דרש ר׳ זירא וא״ל תני רב יוסף מ״ד תשת חשך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער תשת חושך ויהי לילה זה עה״ז שדומה ללילה כו׳ תזרח השמש לצדיקים כו׳ וע״ז אמר פעלת לחוסי׳ בך אמר פעלת לשון עבר אבל האור לעולם שיבא לאחר התחיה הוא עדין צפון וגנוז והוא יותר בעילוי רב מבעולם הנשמות אשר ע״כ כינה לזה בשם פעולה בערך הגנוז שהוא ביותר רוחני נמצא בחינת ט׳ טוב מה רב טובך ובחינת פ׳ פעלת לחוסי׳ כו׳ ע״כ אין לערב ט׳ עם פ׳ ולא פ׳ עם ט׳:

ביתי״ן כפי״ן כפי״ן ביתי״ן זהו רומז על התורה ואור הגנוז בה במדרש רבה פ׳ בראשית אמר ר׳ סימן חמשה פעמים אור כתיב כנגד ה׳ חומשי תורה כו׳ במסכת סנהדרי׳ פ׳ זה בורר במחשכים הושיבני כמתי עולם א״ר ירמי׳ זה תלמודא של בבל ולפום דיהטא הוא תמוהה כי התלמוד אור ומאיר עינינו גם התורה היא חיינו ואורך ימינו וקורא אותם מתי עולם גם הכדרש דר׳ סימאי שמפרש האור המוזכר בריש בראשית על ה׳ חומשי תורה וכתיב שם ויבדל שנגזו הק״בה איך שייך גניזה בשלמא אם קאי על אור הנראה לבני אדם שייך גניזה הנה התור׳ היא אחת כמ״ש תורה אחת והיא ב׳ תורות דהיינו תורה שבכתב ותורה שבע״פ ובאמת הכל תורה אחת כי כל תורה שבע״פ רמוזה בתורה שבכתב כגון כל מנלן ומנא ה״מ וליכא מידי דלא יהיה רמוז בתור׳ היטב רק שנתחשך השכל ואור השכל נתמעט בסבת חטא אדם שנגנז כתנות אור ונתלבש בעור בען עיני׳ להם ולא יראו זהו ויבדל צפה הקב״ה כו׳ וגנזו והנה מכח התמעטו׳ שכל האדם אינה מובנת התורה שבכתב רק אחר היגיע׳ הגדולה וכמ״ש רז״ל אין ד״ת מתקיימי׳ אלא במי שממית עצמו עליה שנ׳ זאת התורה אדם כי ימות באוהל ולזה צריכה התורה שבכתב ביאור ופי׳ דהיינו התלמוד שאלולי כן היתה מבואר בעצמו כמו שעינינו רואו׳ בדור אחר דור שלהקדמוני׳ שהיה להם שכל בהיר היו מביני׳ דבר עמוק בלי פי׳ אח״כ לא היו מביני׳ בלתי פי׳ ואח״כ פי׳ על פי׳ הכל לפי חשכת השכל ע״כ אלו לא חטא אדם והיה שכל בהיר והיה מבין תורה שבכתב ומתוך הבנה זו היה יודע הכל ולא היה צריך שבע״פ רק מכח שחטא וסילק האור והביא מיתה לעולם הוצרך לייגע ולהיות לו תורה שבע״פ שהוא הפי׳ ולהמית

עצמו

עצמו עליה עד שהוצרכה התורה להיות נכתב׳ ואז מבואר במחשכי׳הושיבני כמתי עול׳זהו תלמוד בבלי ר״ל ההשך והמית שהביא לעול׳גרם לזה ואלו היה ב״ה קיים והיה האור הולך וגובר כלעתיד אז היה התורה אור ומשמח את הלב ולא חשך וכמית עצמו עליה זהו סוד ב׳מאורות וכבר כתב בקול בוכי׳מאורו׳אותיות אור מות וזהו במחשכים הושיבני כמתי עולם שנעשה מורה מן מאורות ואותיות אור כן כאורות חשך ולא אור גם היה ראוי להיורה ותורה אור תורה אחת ועתה שתי תורות ולעתיד שיחזור כתנות אור בה״ד אז יהיה התורה שבכתב לנו מבוארת מצד אור השכל ולא צורך בביאור תורה שבע״פ :

ומכה ענין זה יתבאר קושיא במאמר א׳פ׳הבונה וזה נוסחו א״ל רבנן לריב״ל.אתו דרדקי האידנ׳לבי מדרשא ואמרו מילי דאפי׳בימי יהושע בן נו״ן לא אתמר כוותייהו אלף בית אלף בינה ג״ד גמול דלים כו׳עד ה״ו זה שמו של הק״בה ז״ח ט״י כ״ל ואם אתה עושה כן הק״בה זן,אותך וחן אותך ומטיב לך ירושה וקושר לך כתר לעה״ב מ״ם פתוחה מ״ם סתומה מאמר פתיח מאמר כתום נו״ן כפופ׳ נו״ן פשוט׳נאמן כפוף נאמן פשוט ס״ע סמוך עניים ל״א סי׳עשה בתור׳וקנה אות׳פ׳כפופה פ׳פשוטה פי פתוח פי סתום צדי׳כפופה וצדיק פשוט׳צדיק כפוף וצדיק פשוט היינו נאמן כפוף היינו נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה התורה במנור ראש כו׳ויש לתמוה הנה פירשו כל האותיות הפשוטו׳וגם כל אותיות הכפולו׳דהיינו אותיות מנצ״ף לבד ך׳ פשוטה והוא דבר תימה אמנם לפי מ״ש יתבאר ומתחיל׳אקדים מאמרם ז״ל בפ׳ר׳עקיבא דרש ר׳סימאי בשעה שהקדימו ישרא׳ נעשה לנשמע באו ס׳רבוא של מלאכי השרת לכל א׳וא׳מישראל קשרו לו שני כתרי׳אחד כנגד נעשה ואו׳ כנגד נשמע וכיון שחטאו כו׳ע״ש א״ר יוחנן וכולן זכה בהן משה תמלן דכתיך ליה ומשה יקח את האהל א״ר לקיש ועתיד הק״בה להחזירן לנו שנ׳ופדויי ה׳ ישובון ובאו ציון ברינה ושמחת עולם על ראשם שמחה שמעולם על ראשם המשכיל ישכיל כי נעשה תשמע הם תורה שבכתב ותורה שבע״פ והם שני כתרי׳ ובמאמר הנ״ל דפרק הבונה בדרוש הכ״ף וקושר לך כתר לעה״ב ע״כ פשוט הכ״ף שגם הכ״ף פשוטה רומז על כתר כי הם ב׳כתרי׳ומאחר שאין בכ״ף פשוטה פי׳אחר ממה שמפורש כ״ף כפופה ע״כ לא הוצרך להזכיר ורמז בהזכרת כ״ף אחת לבדה לרמוז על הדבר שבארתי שלעתיד השני תורות שהם שני כתרים יהיו כתר אחת וכתר אחת כולל שני כתרים מטעם שלעתיד יחזור כתנות אור וז״הש במאמר דר׳ עקיבא הנ״ל שמחה שמעולם על ראשם · השמחה שהיתה מתחילת בריאת העולם דהיינו האור ונגנז יוחזר על ראשם ודרך רמז בתיבת שמחת רמוז תורה שבע״פ כי תורה שבע״פ היא הויות ופלפול תלמידי חכמים ומחלקותם שהוא לשם שמים את והב בסופה וזהו רמוז בתיבת שמ״חת ר״ת תלמידי חכמים מרבים שלום ואין להקשות בשעה שהקדימו נעשה לנשמע למה נתן להם ב׳כתרים הלא אז פסקה זוהמת הנחש והיה ראוי להיות כתנות אור באל״ף כבר שאל שאלה זו בפרדס פ״ו משער הנשמה על ענין אחר ותרצה ה״ל ומה שיש לנו לשאול בזה הוא כי מאחר שפי׳רז״ל שישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן א״כ למה לא הכניכן בג״ע שלמטה ולמה נצטרכו עוד אל ישוב הע״הז ולא אי׳ ולא שאר הדברים והאיר השם עינינו בדרוש הנעלם הזה שפי׳מענין הלבושים כי אחר שגורש אדם מג״ע אבד ארת לבושו ונשאר ערום כדכתיב כי ערומים הם כי נסתלק מהם האור ונשארו הרוחות ערומים בלי לבוש עד שהלבישם הק״בה כתנות עור מאויר עה״ז ועמד בע״הז זמן עד שמתוך המעשה וקיום המצוה תתלבש בג״ע כדפי׳ולכן אם היות שכשעמדו ישראל בסיני פסקה זוהמתן אמרה כי זכו חומרם הרבה אבל עכ״ז אלו הוו נכנסי׳בג״ע היו עומדים ערומים בלי לבוש מפני שעדיין לא קיימו את המצוה ובלי קיום המצות אין במה להתלבש כדפי׳ולומר שיכנסו שם בלבוש הזה שהם לבוש׳בע״הז עם שזרכך ח״ו דבר זה לאות ועמל כי אין לחשוב כי בהיות האדם זך ותכלית הזיכוך שיוכל מפני זה ליכנס בחמרו העכור בג״ע החיים אם לא יפשוט הלבוש ההוא ויכלה מאליו וילבש בגדי׳ אשר מעין העולם ההוא כו׳ע״ש:

אבל לעתיד יקשור הק״בה כתר אחת שתהיה תורה אחת מיוחדת ואח״כ יעלו מעלה מעלה שתהיה תורה זו האחת מתיחדת ביותר בסוד פנימיותיה שהיא כולה שמותיו ית׳כי יתבטל מעשה הגשמיים ויזדכך הכל ברוב הזדככו׳כענין ליסוד התורה בג״ע שהיה מוכן לאדם הראשון אם לא חטא כמבואר בפרדס פ׳הנ״ל :

נחזור לענינינו הנה עתה אי אפשר בלי שני תורות תורה שבכתב ותורה שבע״פ זהו סוד שהתחילה התורה **בבי״ת** אמנם עשרת הדברות שעליהם אמר בזוהר כ״ף אחת עשרה זהב וגו׳ר״ל שעשרת הדברות מכוונות נגד עשרה מאמרות והי׳ נעשית יו״ד במילוי שהיא כ״ף הם מתחילין **באל״ף** אנכי זהו שרמז לא תתערב בי״ת בכ״ף ולא כ״ף בבי״ת עתה המעלה בבי״ת ולעתיד המעלה כ״ף וזהו הכ״ף כתר וכמ״ש וקושר לך כתר לעולם הבא :

אלפין עיינין · עיינין אלפין כבר הארכתי למעלה בסוד כתנות אור באל״ף ואחר נתלבש בכתנות עור בעי״ן ולעתיד יוחזר כתנות אור באלף ביתר שאת ע״כ לא יתערב אל״ף ראשון בעי״ן ואחר כך יתרון אור מהחשך ויהיה עי״ן פקיחא עי״ן לא ראתה אלקים זולתך תהיה יותר במעלה מא״לף בתנות אור הראשון :

ההי״ן חיתי״ן חיתי״ן ההי״ן במסכת מנחות פ׳הקומץ בגרא אמר רב אשי חזינא להו לספרי דוקני דבי רב דחטרי להו לגגא דה״ת ותלו ליה כרעא דהי׳ דחטרי להו לגגיה דח״ת כלומר חי הוא ברומו של עולם ותלו ליה לכרעיה דהי׳ כו׳ע״ד ומפני מה נברא עה״ז בהי׳ מפני שדומה לאכסדר׳שכל הרוצה לצאת יצא ומ״ט תליא כרעי׳דאי הדר בתשובה מעיילי ליה וליעיילי בהך לא מסתייעא מילתא כו׳ במסכת ברכות ס״פ אין עומדים וא״ר חייא בר אבא אמר ר׳יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלקים זולתך ופליגא דר׳ אבהו דא״ר אבהו מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם עומדים שנ׳שלום שלו׳לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב ור׳יוחנן אמר לך מאי רחוק שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקר׳ומאי קרוב שהיה קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו ע״כ׳ דע כי מר אמר חדא ומר אמר חדא ול״פ ואף שתלמודא אמר ופליגא ר״ל הם מחולקי׳ כל א׳מדבר בענין בפני עצמו ע״ד שתרגם אונקלס בפ׳מטות וממחצי׳בני ישראל ומפלגות בני ישראל ונוכל לומר ולחלק בין תשובה מיראה לתשובה מאהבה דהיינו צדיק גמור עדיף מב״ת כשהוא מיראה וב״ת עדיף מצדיק גמור כשהוא שב מאהבה כך נוכל לומר דרך הפשט אמנם יש נ״כ בעניינ׳רמז גדול כי לו היה האדם נשאר בכתנו׳אור כמו שנבר׳שלא המשיך על עצמו היצה״ר היה צדיק גמור אח״כ כשנתלבש בכתנות עור אז אין לו תקנה אלא בתשובה וכן כל תולדותיו הנמשכים אחריו בעכירת החומר ודבר הזה הוא קרוב להפסד וקרוב לשכר קרוב להפסד אם לא יזדכך וקרוב לשכר אם יזדכך אזי הוא טוב ומטיב טוב לדידי׳שמזכך את עצמו ומטיב לאחריני במה שמשבר ומכניע הקליפות ומטהרם וממתקם ואז יתרון אור מהחשך כמו שהארכתי לעיל נמצא יש פנים לכאן ולכאן יש פנים טוב היה אם היה האדם נשאר בכתנו׳ אור שהוא צדיק גמור כי אז היו כל העולמות זכאין ויש פנים אדרב׳טוב יותר שנעשה בעל תשובה ואז בני עליה הזוכין הם ביתר שאת ובתוספו׳מעלה וכענין למעלה מחלוקות (ככאן שייך דרוש יואו׳לכי יודע אם לדיקים כו׳)ב״ש וב״ה אם טוב לאדם שלא נברא משנברא כו׳ :

והנה ח׳ית חי ברומו של עולם שזהו בחינת צדיק גמור סוד כתנות אור אז השכינה בתחתונים ואנחנו דבקי׳בו כמ״ש רז״ל מתחילת בריאת׳הק״בה העולם נתאוה להיות שכינה בתחתונים כי אז העולם ברומו בהתרוממות מעלה זך ונקי ואז חי השי׳החי וקיים שוכן ברומו של עולם וממנו מושפע החיות לארם וחי לעולם אבל ההי׳ רומז על בעלי תשובה שהעולם כאכסדרה

ההי׳ פתוחה למטה · וז״ל תומר דבורה פי׳ העולם נברא בה׳ וחק״בה ברא ה׳עולם פתוח לצד הרע ורה״חטא לרווחה אין צד שאין חומר ויצ״הר ופגם כמין אכסדר׳ אינו בעל גדרי׳ אלא פרצה גדולה פרוצה לצד הרע לצד מטה כל מי שירצה לצאת מעולמו כמה פתחין ל״ו לא יפנה לצד שלא ימצא צד חטא ועון ליכנס אל החצונים והיא פתוחה מלמעלה שאם ישוב יקבלוהו והקשו ולהדרורה בהאי לא מסתייעא מילתא ירצו בזה שהשב בתשובה לא יספיק לו שיהיה נגדר בגדר הצדיקים מפני שהצדיקים שלא חטאו גדר מעט יספיק להם אמנם החוטא שחטא ושב לא יספיק לו גדר מעט אלא צריך להגדיר עצמו כמה גדרי׳ קשים מפני שאותו הגדר המעט כבר נפרץ פעם א׳ אם יתקרב שם בקל יפתהו יצרו אלא צריך להתרחק הרחק גדול מאוד ולזה לא יכנס דרך פתח האכסדרה שהפרצה שם אלא יתעלה ויכנס דרך פתח צר ויעשה כמה צרות וסיגופי׳ לעצמו ויסתו׳ הפרצות מטעם זה במקום שבעלי תשובה עומדים וכו׳ מפני שלא נכנסו דרך פתח הצדיקים כדי שיהיו עם הצדיקים אלא נצטערו ועלו דרך פתח העליון וסגפו עצמן וגבדלו מן החטא יותר ויותר מן הצדיקים לכך עלו ועמדו במדרג׳ה׳ היכל ה׳ שב״נע דהיינו גג הה״א וצדיקים בפתח הה״א בכניסת האכסדרא ולזה כאשר האדם יעשה תשובה דהיינו תשוב ה״א למקומה כו׳ :

ולעתיד כשיוחזר כתנות אור אז נהיה מדריגות צדיק גמור תכלית הגמר כולו טוב כי יצא הסיג חוצה ולא נשאר שום שמרי׳ביין והו סוד עין לא ראת׳ אלקים זולתך זהו יין המשומ׳ וכבר הזכרתי זה למעל׳ ·נחזו׳ לענין זהו שרמז לא יתער׳ה׳בה׳ ולא ה׳בה׳:

גמליך צדיך גמלין זה ירמוז גם כן על ביטול זוהמת הנחש ידוע שורש כל המדות הוא ההכנעה וזוהי עיקר התשובה· ומעלה הגדולה שבכל מעלות המדות היא הענוה · ומרע״ה אשר לא קם כמוהו עוד נביא לא הפליגה התורה בשבחיו רק במעלת ענוה יתירה שהיתה בו · והענין דתנן הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מהעולם · ואדם הראשון שיצא מהעולם ונקנס מיתה עליו ולכל הדורות בא לו ממידו׳ אלו מצד הנחש שנתקנא׳ כשראתה את חוה כו׳ אז הסיתה לתאוה כמ״ש וכי תאוה הוא לעינים · ולכבוד כמ״ש והייתם כאלקים · והנה זה החטא של אדם הראשון הוא שורש פורה ראש ולענה מכל החטאים · שהביא זוהמ׳הנחש ויצה״ר לעולם · והתקון לזה הוא מדת הענוה כי מי שהוא עניו במאוד ונפשו כעפר אז אינו מקנא ואינו מתאוה ובורח מהכבוד·והנה אמר שם במאמר דהבונה הנ״ל נון כפופה נו״ן פשוט׳ נאמן כפוף נאמן פשוט צדי׳ כפופ׳ צדי׳ פשוט׳ צדיק כפוף צדיק פשוט היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה התורה במגור ראש׳ הענין מבואר ע״פ מ״ש הרמב״ם פ׳ רביעי מח׳ פרקי׳ שהקדים למסכת אבות וז״ל המעשי׳ טובי׳ הם המעשי׳ השוים הממוצעי׳ בין ב׳ קצוות ששתיהן רע · הא׳ מהן תוספות · והב׳ חסרון · והמעלות המדות הם תכונו׳ נפשיו׳ וקניינים ממוצעי׳ בין ב׳ תכונו׳ רעות · הא׳ יתירה והאחרת חסירה המשל בו הזהירו׳ שהוא מידה ממוצעת בין רוב התאוה ובין העדר הרגש הנאה · והזהירו׳ היא מפעולו׳ הטובו׳ ותכונו׳ הנפש אשר יחייב ממנה הזהירו׳ היא מעלה המידו׳ · אבל רוב התאוה הוא קצה הראשון · והעדר הרגש הנאה לגמרי הוא קצה האחרון ושתיהן רע גמור ושתי תכונו׳ הנפש אשר מהן יתחייב רוב התאוה והיא התכונה היתירה והעדר ההרגשה והיא התכונ׳ החסירה שתיהן יחד פחיתו׳ מפחיתו׳ המדות · וכן הנדיבו׳ ממוצע בין הכילות ופיזור והגבורה ממוצעת בין המסירה לסכנה לרך הלבב · והסלסול ממוצע בין ההתנשאו׳ והנבלה כו׳ ע״ש באורך איך שהפליג בשבח בחירת׳ דרך הממוצע זולת במעלת הענוה בין הגאוה ושפלו׳ הרוח לא ישאר במיצוע רק ילך בקצה אחרון ויהיה שפל רוח כמ״ש במשנה ריש פרק בן זומא הוי שפל רוח מאוד מאוד שתקות אנוש רימה · וכ״כ במדע בהלכות דעות פרק ראשון · וכן האריכו רז״ל במאוד פ״ק דסוטה · וע״כ אמרו מאוד מאוד הוי שפל רוח ר״ל אל תלך בדרך המיצוע רק לקצה אחרון שתהיה שפל רוח במאוד וכן כתיב ומשה היה עניו מאוד הוסיף תיבת מאוד · וז״הש צדיק כפוף הוסיף לך כפיפה על כפיפתו · והנה פ״ק דסוטה אמרו אמר רב חייא בר אשי אמר רב ת״ח צריך שיהא בו גאות אחד משמונה בשמיני׳ שהוא חלק ס״ד וכן אמר שם רבא בשמתא מאן דאית ביה ובשמתא מאן דלית ביה פורתא מגאותא פרש׳ כדי שיהו יריאים ממנו ויהיה לו כח להוכיח הרי מי שהוא ת״ח לא יטה לגמרי לקצה האחרון רק יאחז בקצת מהקצה בשביל כבוד התורה ללמדה ולהוכיח אבל זולת זה לא מינה ולא מקצתה לא יהיה בו שום נקודה מהגיאו׳ רק ילך בקצה האחרון לגמרי להיות שפל רוח ואז יתבאר ענין גמלין צדין כו׳ פרש׳ שם דומים בכתיבתן אלא שזה למעלה וזה למטה · ר״ל צדי׳ כפוף למעלה רומז למ״ש מי שהוא אדם גדול המוכיח לרבים אף שהוסיף לו כפופה על כפיפותו · פ״מ יהיה בו קצת גאוה מעט מן המיעוט לשם שמים כדי להטיל אימה שיקבלו תוכחתו · ע״כ נשאר הראש למעלה אף שהוא כפוף מ״מ צדיק ראשו למעלה · אבל הנימ״ל הפוכה זה הראש למטה רומז על אינש דעלמא לא די לו שיוסף כפיפה על כפיפה רק יהיה כאלו אין ראש כלל והוא למטה לארץ ולהיות ממש כעפרא דארעא ילך לגמרי בקצה האחרון של שפל רוח · ולזה לא יתערב נימ״ל בצדי׳ ולא צדי׳ בנימ״ל · וענין רוב מעלת הענוה הוא מטעם שכתבתי כי בזה מתוקן חטא אדם הראשון הכולל כל החטאי׳ ולעתיד כשיכלה זוהמת הנחש והקליפות כתיב ואולך אתכם קוממיו׳ כי ה׳ ישכון בתוכנו ה׳ מלך גאות לבש :

מכ״ן סמכ״ן ממ״ן ם׳ סתומה יש לה ד׳ רוחות · ס׳ דומה לה רק ם׳ מרובעת וס׳ עגולה· ויש בענין הזה רמזים גדולים· כתיב כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם · וארז״ל בפ״ק דע״ז כשם שא״א לעולם בלא רוחות כך א״א לעולם בלא ישראל ע״כ מעלת ישראל גדולה בד׳ דגלי׳ לד׳ רוחות · דע כי יש רמז ברוחו׳ לתורה ולטהרת המעשי׳ · כיצד מפורסם לטהרת המעשים תשובה תפילה וצדקה · ותלמוד גדול ת״ת כנגד כולם · ובאלה נכללו הא דתנן על ג׳ דברים העולם עומד תורה ועבודה ג״ח · א׳ תורה · ב׳ תפילה נכלל בה העבודה כמ״ש רז״ל איזה עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפלה שהיא במקום קרבן · ג׳ צדקה וגם נכללי׳ ביהד · ד׳ תשובה · ואלו הארבע הומו׳ הם ד׳ רוחות כמו שאפרש · נשאו מעלה ומטה דהיינו שמים ממעל והארץ מתחת · הנה אלקים בשמים כביכול בגבהי מרומים והוא רום עליון · והאדם והארץ מתחת · נשארו הד׳ רוחות הרומזי׳ להנ״ל ועל ידיהם יתרבק האדם שהוא בארץ מתחת יתדבק ברום עליון · ומתחילה אקדים כי מזרח נקרא פנים ומערב אחור ודרום ימין וצפון שמאל · וכביכול פניו של הקב״ה נאמר באור פני מלך חיים כי הוא חסד וצדקה כמ״ש חיים וחסד עשית עמדי ונאמר וצדקה תציל ממות ונאמר חסד ואמת יקדמו פניך ונאמר אני בצדק אחזה פניך · והנה בריאת עולם היתה מאתו מצד החסד והחנינה והנדיבות כמ״ש עולם חסד יבנה · ומה היתה תחילת הבריאה ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור ע״כ לזה רומז רוח מזרח שמשם יוצא אורה לעולם וכתיב שמש צדקה ומרפא בכנפיה ומזרח נקרא פנים כי באור פני מלך חיים וכתיב והלך לפניך צדקך · על כן דגל יהוד׳ מזרחה כי מלכות בית דוד יתכונן בצדקה · כמו שהעיד הכתוב על דוד ויהי דוד עושה משפט וצדקה וארז״ל אף במשפט עשה צד שזיכה בדין לזה וחייב לזה ואח״כ החזיר להמתחייב מכיסו אשר ע״ז היה מתפלל עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעשקי כי היה מתיירא נפישי רמאי ויעשו קנוני׳ לתבוע זה את זה כדי שיצא אחד חייב ויחזור לו דוד ואח״כ יחלוקו ביניהם ע״כ התפלל רבש״ע בל תניחני לעושקי סכל עצתם · וכן פי׳ במדרש שמואל · וכן בדברי הימים תמצא בהתנדבו׳ דוד למקדש הוא והשרי׳ נדבות גדולות ובשמחה ואז ויברך דוד את ה׳ לעיני כל הקהל כו׳ כאשר מבואר בספר דברי הימים : ע״כ נכון בעיני המנהג שראיתי בקהילו׳ ארץ ישראל כשהגבאי הולך לגבות צדקה בב״ה הולך לאחר ויברך דוד ואומרי׳ שכן מקובלי׳ בשם אלהי הארי ז״ל ואפשר שטעמו

שטעמו משום כי בהתגרבותו והתגרבות השרים אז ויברך דוד כו׳ ע״כ ראוי בזה המקום לנבות צדקה ולא כמו שעושי׳ בשאר ארצות שהולך הגבאי בעת חזרת ש״ץ התפילה ואז אין מחשבת העם על שמיעת התפילה לומר אמן כרינה · ע״כ טוב ויפה זה המנהג נחזור לענין הרי רוח מזרחי׳ שמשם אורה יוצאה לעולם ונקרא פני׳ וכן נאמר יאר ה׳ פניו אליך ·

ימינך של הקב״ה פשוטה לקבל שבים · ורוח דרומית היא ימין כמ״ש צפון וימין אתה בראתם · ע״כ שם דגל ראובן כמדרש אמר הקב״ה לראובן אתה פתחת בתשובה חייך בן בנך עומד ופותח בתשובה · וכגו הושע בן בארי שנ׳ שובה ישראל עד ה׳ אלקיך · ויש להקשות ע״ז איך אמר שראובן פתח בהשובה הלא כפרו רז״ל במאוד מתשובה שעשה אדם הראשון עכד ק״ל שני׳ בתעניו ונכנס במי גיחון כו׳ וכן קין עשה תשובה והראשי׳ הככה תירין הם נעשו תשובה על ל״ת · אבל בענין קיום עשה התחיל ראובן לעשות תשובה דהיינו קיום כיבוד אב ואם הוא מ״ע · והתירוץ זה דחוק בעיני כי הוקשה כבוד לכבוד המקום ועיד בפ׳ אלו מציאות · ונלע״ד לפרש הם לא פתחו בהשובה תחילה מעצמם קודם שהראה להם הקב״ה רמז על תשובה אבל ראובן פתח והתעורר מעצמו ולא בא לו זירוז מלמעלה · באדם היתה פתיחה כדאיתא בב״ר ועתה פן ישלח ידו א״ר אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הקב״ה פתח של תשובה שנ׳ ועתה אין ועתה אלא לשון התשובה שנ׳ ועתה מה ה׳ אלקיך שואל מעמך · וכן קין אמר לי הקב״ה הלא אם תטיב שאת כו׳ · אבל ראובן פתח והתעורר מעצמו · עוד נראה לפרש ענין פתח פירושו שהיה סגור והוא פותח דהיינו מתגלה הנעלם · והענין כי חטא אדם וקין מפורסם שהוא חטא ומה החידוש שפתח בתשובה · אבל חטא ראובן הוא נעלם תכלית ההעלמה וכמו שארז״ל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה כי תבע עלבון אמו כו׳ ואדרבה לפי הרואה מצוה קא עביד וזהו ענין שרמזו רז״ל יפשפש במעשיו כלומר יפשפש ויתבונן אולי יש איזה חטא טמון בלתי נגלות · וזה עשה ראובן כי התבונן אע״פ שעשה לשם שמי׳ לכבוד אמו · מ״מ אולי הוא נגד כיבוד אב וזהו ענין הפתיחה שפתח הגיגול ופשפש במעשיו ·

אחורו של הקב״ה כתיב וראית את אחורי ושם למד למרע״ה סדר התפילה בי״ג מדות כמ״ש רז״ל שנתעטף הקב״ה כש״ץ ואמר בזמן שבני עושי׳ כסדר הזה כו׳ · והנה מערב נקרא אחור וארז״ל שכינה במערב ועל כן מחויבי׳ לשלוח התפילות ולכוון נגד בית קדשי קדשים שהוא במערב · ושם דגל אפרי׳ שבא ממנו יהושע שארז״ל אכור לת״ח שיפול על פניו עד שיהיה מובטח שיהיה נענה כמו יהושע · הרי הפנים והימין והאחור רומזי׳ על תשובה תפילה צדקה · וזהו ב׳ בראשי׳ שהם אלו הג׳ ריחות · ורוח צפון נשאר פתוח · והענין כי מצפון תפתח הרע׳ כי בצפון סוד הגבור׳ וכחות חדין אשר משם השתלשלו׳ יניקת הקליפות שלוחי הדין · ומה שהתחיל התורה בבי״ת רומז על ג׳ חומות אלו ולא רמה חומה נשגבה של התורה · דע דהתורה קדמה להעולם אלפים שנה · והנה אמרו עוד במדרש התחילה התורה בבי״ת שהיא ברכה וכל דבריהם אמת ועתה אבאר דע כי אלו לא היה זוהמת הנחש והחטאי׳ לא היה צריכות להשובה ואף לתפילה לא היה צורך הרבה כמו עתה כי לא היה חסר דבר וכמו שיהיה לעתיד בסוד זוהמת הנחש ארז״ל עתידה א״י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת ושלו׳ והשקט בארץ · ומכ״ש שאין צורך בצדקה כי לא יהיה בן אביון ולא היה בעולם רק התורה ברוחניותיה בסוד שבולה שמותיו · אבל צפה קב״ה העתידו׳ ענין ארור הנחש · ע״כ התחיל בבי״ת ברכה ובי׳ היא רמיזת ג׳ אלה תשובה תפילה צדקה תקן החטא הנמשך מהנחש הארור ויכנס בברכה · והנה ארז״ל ברא הקב״ה יצה״ר ברא תבלין נגדו והיא התור׳ דהיינו מכח התורה סותמין רוח צפונית אשר פתוחה לרעה דהיינו בסור מרע ועשה טוב שהוא ל״ת ועשה ויתהפך הרוח לטוב ע״ד שארז״ל צריכה שמעתה צלותא כיומא דאסתנא רוח צפונית · לכך נתנה התורה מפי הגבורה שהוא בצפון כנודע וכמו שפירשו בי׳ דברו׳ וידבר אלקים אין אלקים בכל מקום אלא דיין אמת כי שורש התורה חסד כמ״ש ותורת חסד על לשונו כי לקוחה היא מחכ״מה עילאה שהוא חסד עליון כנודע למקובלי׳ וע״ז נרמז מימינו אש דת למו מ״מ נתינת׳ בקולו׳ וברקי׳ ע׳ הגבורה שהיא בשמאל · והוהו אורך ימי׳ בימינ׳ ובשמאלה עושר וכבוד · ועל עושר זה ארז״ל הרוצה להעשיר יצפין כי אין עני אלא בעניות תורה · וע״ז נאמר מצפון זהב יאתה · ובבראשית רבה וזהב הארץ ההיא טוב אין תורה כתורת א״י · והרוצה להחכים ידרים זהו חלק ההשכלה מהתורה בסודותיה שקראו רז״ל דבר גדול מעשה מרכבה מה שאינו נוגע למ״ע ול״ת · אבל מצד הצפון שם סור מרע ועשה טוב כדפירש ואז צדיקים מהפכין מדה״ד לרחמים · על כן צפון שהוא פתוח מצד הדין כדפירש סהם בתורה · ע״כ שם דגל דן שנקרא על שם הדין כמ״ש דנני ה׳ · והסוד יהי דן נחש כי משם יונק כח הנחש ואם פגע בך מנוול משכהו לב״ה · במתן תורה נשלמו ד׳ רוחות ונעשו ם׳ סתומה והיא ם׳ סתומה בפסוק לםרבה המשרה ולשלום אין קץ ·

והנה האדם הוא סלם מצב ארצה וראשו מגיע שמימה · ר״ל גוף האדם לקח הקב״ה האדמה ממקום מזבח האדמה כדי שיתקדש וראשו דהיינו הנשמה היא מרום המעלות ואנחנו אומה ישראלית נקראים אדם · הרי לך סוד שש קצוות · האדם מעלה ומטה וד׳ רוחות סובבות אותו המורו על הקדושו׳ הנ״ל ושכינה למעלה מראשו · ומצאתי בגנזי האלהי הארי׳ ז״ל בכפר כנפי יונה וז״ל מזרח מערב צפון ודרום בגי׳ ז׳ השמו׳ הבלתי נמחקי׳ · אל אלקים ידו״ד אדו״ד שדי׳ צבאו״ת אדני׳ שהם ז׳ ענני כבוד מקיפין את ישראל מכל רוח · ודע כי שם י״ה אינו מן המנין כי הוא ראשית ידו״ד וסוף אדו״ד: אבל שם אל אינו ראשי׳ לשם אלקים אלא צירוף תלת יודין ואל״ף משם ס״ג בגי׳ א״ל: מזר״ח בגי׳ נה״ר נהר יוצא מעדן להשקות את הגן · מער״ב עולה מנין י״ב צרופי שם הוי״ה · צפו״ן בגי׳ בחירה עם המלה וכן ויבח״ר ברוך עבדו והוא סוד הבחיר׳ המתבאר במקומו שבשבילו צפון לצדיק חיל חוטא והכל במשפט צדק סימנ׳ מילתא היא מדברי רז״ל שאמרו וסימנך מגור׳ בדרום על איזהו ענין מראה הסימן שמדקדק בלישנא וסימנך אלא ודאי להורות בא שזהו סימן טוב שדרום עולה בגימטרי׳ נ״ר וחכמת אדם תאיר בנר אלקים · דרו״ם בגי׳ נ״ר · נר ה׳ נשמת אדם כי היא בת כהן ברתי׳ דאברהם הסידא עכ״ל · הרי לך כמה סודות בד׳ רוחות:

ועתה אפרש ענין ם׳ וס׳ הנה ס׳ קרוב למ״ם סתומה רק שזו ריבועא וזו עיגולא · ויש בכאן רמז גדול כי הנה זה עולם העשיה הכולל שמים וארץ וכל צבאם הוא בעיגולא כי אנחנו רואי׳ השמים עגולים · ועשיה רוחני׳ היא כח בהשמים כמו הנשמה בגוף ע״כ נרמז בס׳ · ולמעלה מכנו עולם היצירה ששם מחנה השכינה מיכאל גבריאל אוריאל רפאל שלעומתם היו ד׳ דגלי׳ לישרא׳ כמוזכר במדבר רבה ובזוהר ובספרי המקובלי׳ · הנה אלו ד׳ מחנות השכינה מציירי׳ בשכלנו ציור רוחניו׳ כאלו מרובעי׳ והם מכוונ׳ נגד העולם שלמעלה מהם ד׳ החיות המרובעי׳ אדם שור נשר אריה הנושאים הכסא · ועתה אוריע הסוד הנה הלקו רז״ל לענין מעשי׳ בין עושי׳ באהבה לעושי׳ ביראה · וכן לענין התשובה חילוק בין תשובה מיראה להשובה באהבה כמ״ש במס׳ יומא · והעושי׳ מיראה הוא דבק בנשמיו׳ כלומר ביראה מצד עצמו ואז הוא דבוק בעולם הגשמיי ובשרשי המרומז כתמונ׳ ס׳ · אמנם מאהבה הוא באהב׳ הקב״ה ורוצה לידבק בו ית׳ ונכנס ברוחניו׳ ונתקיים בו ונתתי לך מהלכים בין העומדים · וגדולה תשובה שמגעת עד הכסא דהיינו בריבוע החיות שהוא למעלה מריבוע הכתנות הנ״ל וזהו כוד ם סתומה דלםרבה המשרה ולשלום אין קץ · והנה כשתשי׳ עיגול בגו ריבוע כמו שהעולם עשיה הוא בגו עולמו׳ הרוחני׳ · נמצא הריבוע עודף עליו בד׳ קרנות ועל אלו הקרנות היו רומזים ההזאו׳ בקרבן לה׳ כדתנן בא לו לקרן דרומית מזרחית מזרחית צפוני׳ צפוני׳ מערבי׳ מערבית דרומית · ועל אלו הקרנות הרמז נגדע בחרי אף כל קרן ישראל · כי אף שהיו בניה׳ בלי ספק איזה בעל תשובה ובעלי מעשי׳ לא היו בערך ם׳ רק בערך ס׳ דהיינו מיראה כמ״ש השיב אחור

ימינו מפני אויב · כי הקב"ה השיב לאחור ימינו הפתוחה לקבל שבים מפני שלא עשו תשובה רק מפני אויב כלומר מיראה · ואז נגדעו הקרנות העורפות ברבוע על העיגול · וזהו סוד ונותרה בת ציון כסכה וקבלתי רמז בתיבת סכה ובזה הרמז יתבארו דיני דפנות של סוכה · מצוה מן המובחר ד' דפנות ויוצא לכתחילה אפי' בשלשה · והלכתא אפי' בשנים ושלישי' משהו · בחינת ד' דפנות רומזות לד' חומו' שזכרתי תשובה תפלה צדקה תורה ונגד זה ס' הסכה הסובבת ומקפת בל צד' · אמנם יש בישראל שאינם בני תורה ולא יש לב להבין נמצא הם מחזיקי' בג' דפנות שהם ג' חומות תשובה תפלה צדקה · נגד זה כ"ף דתיבת סכה הסובבת ג' רוחות · אמנם לפעמי' יש שלא יוכלו להחזיק אף בג' כי אינם בעלי תורה וגם הם עני' שלא יוכלו ליתן צדקה אזי יחזיקו בשני דפנות שהם שני חומו' תשובה ותפלה שזה יוכל לקיים כל איש ישראל · ועוד שלישית משהו דהיינו ליתן דבר מועט וכמ"ש רז"ל אפילו העני הנוטל צדקה צריך ליתן מעט צדקה · נגד זה אות ה' מן סכה שהיא ב' דפנות שלימות ושלישי' משהו · ולזה הה"לכה שנים כהלכתן והשלישי' משהו · והנה סכה דירת עראי כי זה בבחינת' לא יחדל אביון מקרב הארץ · אמנם בחכמה יבנה בית ופירשו המקובלי' בית דבראשי' רומזת על חכמ"ה וכמו שתירגם יונתן על בראשי' בחוכמתא והוא בית קבוע כמו שרמזתי ב' בראשית רומז על הריבוע אשר אח"כ בנתינ' התורה נעשית ם' סתומה · ואז בעת הגאולה יקויים למרבה המשרה כי אין גאולה אא"כ יעשו תשובה גמורה ואז תהיה התפלה זכה בסוד ושמחתי' בבית תפלתי סוד הדביקות והקישור · ואפס כי לא יהיה אביון יהיה החסד ולא צדקה כי חסד שייך בין לעני' ובין לעשירי' ותלמוד תורה יתרבה ויקויים ומלאה הארץ דעה · כל זה סוד ב' הנעשית ם' סתומה ואז יהי' בית נאמן אמנם סכה רומזת על התמעטו' המחיצו' שעל זה נאמר ונותרה בת ציון כסכה · על כן ב' דבראשית רבתי · וה' דבהאברהם שארז"ל הבריאה היתה בה' היא זעירא · כי יש לב' ג' קוין וכן לה' ג' קוין · והקוין דב' רומזי' באפס לא יהיה בך אביון · והקוין דה' אפס כי לא יחדל אביון · והכל לפי רוב המעשה הזכות · ואז מבואר שלא תעשה מן ם' ס' · והנה ארז"ל ם' וס' שבלוחו' בנס היו עומדי' · כי ם' וס' רומזות שניהם לענין המעולה ההוא רק יש למעלה לם' על ס' ום"ם היא גם כן קדושה וע"ד שאמרו לעולם יעשה אדם אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה · אבל בחורבן הבית שלא באו לעשות לשמה אמר היתה למ"ס ר"ל מ' נעשית ס' כי נגדע כל קרן · ואל תתמה הלא מ' דתיבת למס היא פתוחה ולא סתומה · דע כי זה סוד חומת ירושלים הם' פורצות בא מ' פתוחה במקום סתומה כי עלה בו הפורץ ונפתח · וזהו והיתה למס כי ענינם לא היה רק מפני אויב דהיינו מיראה וזהו ס' ולא באו לכלל ם' סתומה · כי נעשית פתוחה ר"ל פרוצה ופתוחה לחוץ וזהו סוד מסו"ה משה כי בשחטאו ישראל לא יכלו להסתכל בפני משה · ומזה החטא של עגל הנמשך שברון הלוחות ונמשך אח"כ בכל דור ודור כמ"ש ז"ל אין לך פקידה שאין בה מעונש העגל ונמשך עד שבא חורבן הבית · ואז בער"ר אין השם שלם דהיינו אותיות ו"ה ובעת שבירת הלוחות נתבטל הנס של ם' וס' והם' נעשית פרוצה · והו סוד מסו"ה שהיה מפסיק לבין קירון אור פני' שהם מ"ס היתה למ"ס ם' וס' שבלוחות · ו"ה מהשם · זהו מסו"ה · והו איכה ישבה בדד העיר ר"ת איב"ה הכתוב בנחש ואיב' אשית כדאיתא בזוהר איכה שגבר הנחש עד שהחרב הבית · ומסיים למס · וכבר כתוב לטעלה באריכות הרמז של והנחש נתוסף ו"ה · זה נחש שהנחש גרם אין השם שלם · ו"ה חסר · זהו מסו"ה · ולעתיד יתוקן זה · ויחזור קירון אור :

הג"ה

אמנם בסוכה של מצוה אמרו אם היתה עגולה אם יש כם לרבע ז' על ז' כשירה דאז שיעור כמו מרובעת:

הג"ה

ורמז של מצות סוכה הוא שיסבב האדם כל העולם הוא ערוא כדי שיתעורר לדבק בבית העליון שעליו נאמר בכל ביתי נאמן כאשר יתקבל במקומו אם ירצה השם:

הג"ה

עיין לעיל בכלתי הוסף איכה שבין מ' נכפרו בין ד"ת הכורס אות מד' רמזות וענין קלון המוכר שם כי עלה אות בקלוביבו יש · ג"כ רמז גדול כי זה רומז על הם"ס שנעשית פרוצה ולעתיד לעתיד יהיה הם"ס סתומה:

אמר אח"כ שלא תעשה מ' ממ' ס' זה ירמוז על קיבול שכר על התורה ותיקון המעשים והוא ע"ד שכתב עבודת הקודש פמ"ג מחלק העבודה בענין הקיום נצחיית לעתיד אמרו בסוף תעניות א"ר חלבו אמר עולא א"ר אלעזר עתיד הק"בה לעשות מחול לצדיקים בג"ע והוא יושב ביניהם וכל א' וא' מראה עליו באצבעו שנ' ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו וגו' ובויקרא רב' פ"א עתיד הק"בה להיות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבא הה"ד שיתו לבכם לחילה לחולה כתיב ומראין עליו כאלו באצבע ואומרי' כי זה אלקים אלהינו עולם ועד הוא ינהגנו עלמות כעלמות בזריזות עלמות באלין עולמות כדכתיב בתוך עלמות תופפות תרגום עקילס אתניסאה עולם שאין בו מות עולמות ינהגנו בשני עולמות ינהגנו בע"הז וינהגנו בע"הב וכן בירושלמי דסוכ' ומחול · וחולה עגולה שאין לה ראש וסוף והוא משל אל התענוג שאין לו סוף ותכלית ולזה נקרא הע"הב אחר תחיית המתים עולם שכולו טוב עולם שכולו ארוך ואז הצדיקים תכלית ההשגה כי השכינה באמצע והם סביב והוא המחול והחולה ולרמוז אל ההשגה הנפלא' החיא אמרו וכל א' וא' אחר מראה עליו באצבעו עכ"ל · הרי העיגול מורה על דבר החוזר חלילה ואין לה סוף נמצא הענין הוא עיגול בגו ריבוע וריבוע בגו עיגול והעיגול ס' והריבוע ם' הנה בע"הז עולם המעשה מעלת הריבוע על העיגול על כן מקיפו ולעתיד בעולם השכר הריבוע בגו עיגול כי העיגול מורה אנצחיות נמצא מבואר שלא יעשה מן ם' ס' ולא מן ס' ם' :

כפופין פשוטין כפופין זה יתכן ע"פ דרש הרדרקי נאמן כפוף נאמן פשוט פי פתוח פי סתום צדיק כפוף צדיק פשוט ע"כ לא יעשה זה כמו זה :

סתומין פתוחין סתומין זה מתבאר ג"כ ע"פ דרש הרדרקי מאמר פתוח מאמר סתום פרש' יש דברים שנתפרשו לדורשן ויש שאתה מצוה לסותמן כגון מעשה מרכבה עכ"ל · וגל"ער שרמזו בכאן סוד דלפרשי' ק' איך המ"ם רומז על מאמר דהא נוכל למצוא על מ' אלפים תיבו' אחירות בשלם' נאמן כפוף כו' פי פתוח כו' צדיק כפוף כו' מורה ע"ז תמת האות · אכרי' כמ"ש הפרדס ד' אותיות מורו' על יחוד שם יה"וה ועדותם כפול חותם בתוך חותם והם אל"מם · א' י' למעלה ו' למטה ו' באמצע עולה כ"ו · ל' הוא צורת כ' ולמעלה עומד ו' עליה הרי כ"ו · מ' היא צורת כ' ו' בצידה · וכן ם' סתומה רק שנסתמה ך' והעדות חותם בתוך חותם דהיינו א' מורה על ל' כזה אל"ף הרי אחר אל"ף למ"ד ל' מורה על מ' כזה למ"ד · מ' מורה על שניה כזה מ"ם והנה אבאר הענין א"ל מורה אמציאות אצילות מ"ם ירמוז על המתגלת באצילות מצרינו כיצד א' רומז על יה"וה הכולל האצילות שנתגלה ל' רומז על שם יה"וה הכולל האצילות כשהוא בנכתר דהיינו בבינה כי כבר נודע ל' הוא מגדל הפורח באויר שהוא בינה כמ"ש המקובלים הרי א"ל רומז לאצילות בנסתר ובנגלה וסי' אל אחד :

הג"ה

אע"פ שפי' לעיל שבין מ"ס סתומה זהו בארך כס"יין אבל בארך מ' פתוחה יש רוצו אמר כמ"פ · שאסור לשנות כל פתוחין סתומות לסתומין וכן סתומין לפתוחין :

מ״ם ירמוז מצרינו הוא סוד הרצון והידיעה והבחינה שהארכתי לעי׳ שהידיעה קודם הבחירה היא בידיעת עצמותו פתוחה מצד תראוי לפי מה שנפתח המקור והשורש אמנם היא סתומה מצד המוחזק והבחירה ביד אדם ואז הידיעה במוחזק כפי המקור שפותח ואין שום ידיעה כתפשטת ה״ו כמנו רק הוא יודע בידיעת עצמותו וזהו שם ירו״ד הרמוז בפתוחה וסתומ׳ והכל מכחו ית׳ לא זולתו׳ כי ידיעתו היא רצונו כמו שהארכתי למעלה וזהו סוד מאמר פתוח מאמר סתום ופי׳ של מאמר הוא רצון כמו שפי׳ הרמ״בן פר׳ בראשית על כל ויאמר דמאמרות שר״ל חפץ ורצון:

פרשה פתוחה לא יעשנה סתומה סתומה לא יעשנה פתוחה זה יתבאר ע״פ מ״ש הרב החייט במערכת השמות וז״ל כמו שהבית צריך חלונו׳ לאורה וגם צריך לסתום הפרצות והמקומות החלושי׳ שלא יכנסו הגנבים בהם כי פרצה קורא לגנב כך בספר התורה צריך פתוחות וכתומו׳ ואם יסתם מה שצריך פתיחה ויפתח מה שצריך סתימה הכפר פסול כי מהפרשיו׳ הפתוחו׳ שהם החלונו׳ מצדם בא האור אלינו ועליהם אמר החכם הנה זה עומד אחר כתלינו משגיח מן החלונו׳ מציץ מן החרכים וצריך פתומו׳ כדי שהשטן לא יכנס דרך שם כי יש מקומות של פורענו׳ בתורה שאם השטן ימצא דרך וסדק לכנוס שם יזרוק זוהמתו וארסיותו וידרוך קשתו כנגדנו ויקטרגנו והסתים׳ למטה בספר התורה תורה על סתימה למעלה בתורה הכלול מהבל שהיא חכמת שלמה באופן לא יבא בה ערל וטמא ועכ״ז צריך לפתוח לה חלונו׳ מצדם תקבל האור ויאר לנו באופן שהשטן לא ירגיש בזה בעבור שלא יקטרג גדל״א מציץ מן החרכים כמי שמציץ לתשוקתו בדרך נסתר וזה כדי שלא ירגישו בדבר סמאל וסיעתו ואותיות מנצפ״ך הכפולו׳ שבאו׳ לעולם בסוף התיבה מלבד מה שאמרתי למעלה בזה יש עוד בהם סוד קרוב לדבר ההוא שאמרתי כי הם אותיות המורו׳ דין גדול והם כבלי זיין לכן הם תמיד באורת בסוף מלה כמו שמדר׳ הכלי זיין והבלספטראו׳ לחניתם סביב הבירה והמגדל להגן עליו עכ״ל:

כתבה כשירה או שירה כיוצא בה ה״ל חלקו בין שירה לשיר עתה שירה בלשון נקיב׳ ולעתיד שיר חדש לשון זכר הנה ארז״ל כל התורה בלשון זכר נאמרה זה רומז על העתידות אמנם השירה שכבר נאמרה ממה שעבר היתה בלשון נקיבה כמ״ש את השירה הזאת לאמור וכיוצא בזה כל השירות שכבר עברו:

או שלא בדיו כפ׳ במה בהמה א״ל הק״בה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תי״ו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה ועל מצחן של רשעים תי״ו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה אמרה מדה״ד לפני הק״בה רבש״ע מה נשתנו אלו מאלו א״ל אלו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים א״ל רבש״ע הידה בידם למחות ולא מיחו א״ל גלוי וידוע לפני שאם ימחו בהם לא יקבלו מהם א״ל רבש״ע אם לפניך גלוי להם מי גלוי והיינו דכתיב זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התי״ו אל תגשו וממקדשי תחלו וכתיב ויחלו באנשי׳ הזקנים אשר לפני הבית תני רב יוסף א״ת מקדשי אלא מקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מא׳ עד ת׳ ומיד והנה ששה אנשים כו׳ עד ומ״ש תי״ו תי״ו תחיה תי״ו תמות ע״כ׳ דבר זה ירמוז על החקירה למה לא באו יעודי הנפש בתורה כמו יעודי הגוף והארכתי בזה למעלה ודעת עבודת הקודש היא משום שהנצחיות הוא בגוף ונפש שיהיה חי לעולם וזהו בעצמו יעודי׳ הבאים בתורה כמ״ש לעיל והוא תי״ו תחיה וכלל זה באמצעי׳ התורה ע״כ צריכה להיות כתובה בדיו ולפי שיטה שלי שהארכתי למעלה שאדרבה תיבות התורה הם בעצם מורים אדותנו׳ רק מושאלים לגשמיו׳ אשר ע״ז רומז מאמר ירושלמי בשקלי׳ ר׳ פינחס בשם ר״ל תורה שנתן הק״בה למשה נתנה לו באש לבנה חרותה באש שחורה רומז על הנגלה המשתלשל מהנסתר בסוד שחורה אני ונאוה כי הגשמיות יש לו שורש למעלה וגבוה על גבוה ע״פ צריכין לכתוב בדיו שהוא שחור על קלף לבן:

כתב האזכרות בזהב הנה מחמת זוהמת הנחש שהביא אדם לעולם היה ראוי לתקן במתן תורה והוא אומרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש וגו׳ הנה בא להזהירם שלא יאחזו להם דרך אביהם הראשון שהניח דעתו והלך אחר דרך דעת הנחש וא״ל כי שמעת לקול אשתך ולפי שהיה בא לתקן את העולם ולחרשו בנתינ׳ התורה א״ל שישמעו בקולו לקבל עליהם כל מצותיו לעשותם וזה הוא קולו ולא לקול השטן הוא נחש הוא יצ״הר כדרך ששמע אדם הראשון וגרם מיתה לעולם וכל הבאים אחריו ושמרת׳ את בריתי לא כאדם הראשון שעבר ברית שהפר חק בפ׳ אחד דיני ממונות ר׳ יצחק אמר מושך בערלתו היה כתיב הכא והמה כאדם עברו ברית וכתיב התם את בריתי הפר רב נחמן א׳ כופר בעיקר היה כתיב הכא והמה כאדם וגו׳ וכתיב התם על אשר עזבו את ברית ה׳ וגו׳ ודברי שניהם אמת כי המשיך הערלה והטומאה לעולם וכסה ואטם הברית הקדושה והיא הכפירה בעיקר ועבודה זרה הנה בא לתקן אשר עיוותו אדם הראשון כי הוא לא שמע בקול ה׳ כי אם בקול אשתו ולא שמר הברי׳ והביא מות עליו ועל כל הבאים אחריו ונענש בטורח המזונו׳ וכשקבלו ישראל התורה החזירו עטרה ליושנה ונתבסם העולם ופסקה זוהמת׳ כדאית׳ פ׳ אין מעמידים ובמדרש הנה אנכי שולח מלאך הה״ד אני אמרתי אלקים אתם אלו המתינו ישראל למשה ולא עשו אותו מעשה לא היתה מלכות ולא מלאך מות שולט בהן וכן הוא אומ׳ חרות על הלוחו׳ מהו חרות ר׳ יהוד׳ ור׳ נחמי׳ ר׳ יהוד׳ אמ׳ חרות מהמלכיות ור״נ אמ׳ חרות ממלאך המות הורו על כל מיני הטוב והאושר אשר ימשכו מקבלת התורה כי באמרם חרות מהמלכיות הכוונה היותם ממל״כת כהנים ובאמרם חרות ממ״ה הכוונה על הקיום והנצחיות הנרמז בהייתם לי סגלה וגוי קדוש וכמו שאר״זל כל הנשאר בירושלים קדוש יאמר מה קדוש קיים אף הם קיימים והם חזרו לסורם כשהיה השטן מרקד ביניהם בעגל הזהב שעשו ואמרו אלה אלקיך ישראל הרי כתבו האזכרות בזהב:

הרי אלו יגנזו כי נשאר האור גנוז עד לעתיד אור חדש בציון יאיר ויתקיים בנו קרא קומי אורי כי בא אורך ברוך ה׳ לעול׳ אמן ואמן:

נשלמה ההקדמה· בעזרת שוכן שמימה· ותולה ארץ על בלימה

הבנים בני ציו״ן אתם ראיתם את כל תוקף התרוממו׳ האדם לכשירצה ואיך הוא דבוק בו ית׳ בסוד צלם ודמות וקושר בו ית׳ באמצעי׳ התורה ועל ידי הבחירה הנתונה לו ומבואר תכלית האדם מה שיהיה בענין נצחיותו כאשר הארכתי בהקדמה היקרה הזו אשר קראתיה בשם **תולדות אדם** אשר מזה יתלהבו לבבכם לאהבה את ה׳ בכל לבבכם ובכל נפשיכם ובכל מאודיכם ובשמחה וטוב לבבכם ויהיה דברי אלה בהקדמה המעולה הזו קרובים אליכם ולזכרון בין עיניכם · ואז **נ״ר מצו״ה ותור״ה א״ור ודר״ך חיי״ם** לא ימושו מפיכם כי זו ההקדמה היא פתח ושער לבוא ממנה לידיעת ה׳ ית׳ וללימוד תורתו וקיום המצות ולהתלבש בחמודו׳ ובכל מעלות המדות והן הדברים אשר אזכיר בעז״הי בפרקים הבאים · יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳ צורי וגואלי · ואתה אלי ואילי בעזרתך זה החלי ואתה גומר לי:

בעשרה מאמרות

ואתחיל בפרק בעשרה מאמרות׳ בעזרת יוצר המאורות

בעשרה

מאמרות נברר עבודת האדם שהוא העולם והם כולם נכללי׳ במאמר אחד הוא אחד האמתי אחד ואין יחיד כיחודו יתברך ויתע׳
ועתה ארמוז העשרה מאמרות ואיך הם כלולי׳ במאמר אחד׳ ואח״כ אבארם כיד ה׳ הטובה עלי׳ **מאמר ראשון**
ה׳ אחד׳ **מאמר ב׳** ישראל גוי אחד׳ **מאמר ג׳** יראה ואהבה פנימי׳ **מאמר ד׳** עבדו ה׳ פי׳ עבודה צורך גבורה
לשם ה׳׳ **מאמר ה׳** עבודה נצחיית פי׳ בכל מדה ומדה שמודד לשי׳ **מאמר ו׳** עיקר העבודה בלב׳ **מאמר ז׳**
שער המדות׳ **מאמר ח׳** דביקות הלב בכל דרכיך דעהו׳ **מאמר ט׳** טהרת מחשבה שבלב׳ **מאמר י׳** שכינה בלב:

ביאור המאמרי׳ איך הם תלוים זה בזה כשלשלת ומקושרי׳ כמנורה של פרקים׳ בפ״ק דברכות א״ל רב נחמן בר יצחק לרב חייא
בר אבין הני תפילי׳ דמרי׳ עלמא מה כתיב בהו א״ל מי כעמך ישראל גוי א׳ בארץ ומי משתבח קב״ה בשבחייהו דישראל אין
דכתיב את ה׳ האמרת היום וכתיב וה׳ האמירך היום א״ל הקב״ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם אף אני אעשה אתכ׳ חטיב׳
א׳ בעולם אתם עשיתוני חטיבה א׳ בעולם שנ׳ שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד׳ אף אני אעשה אתכם חטיבה א׳ בעולם שנ׳ ומי כעמך
ישראל גוי א׳ בארץ ע״כ׳ הענין ע״ד שהקדמתי בהקדמה **תולדות אדם** בענין נעשה אדם בצלמנו כי האדם שלמטה יש בו
סימני׳ ורמזי׳ בדמות אדם שלמעלה היושב על הכסא׳ כי במציאת אמתתו יש דברי׳ ועניני׳ פנימיי׳ דקים ורוחני׳ בתכלי׳ת והם פרקי
המרכבה אשר הם מתפשטי׳ האור והשפע לקיום הנמצ׳ הזה העשוי בדמותו והם נקראים ידים רגלים עינים אזנים לא שמהות יד כמהו
יד או תבנית יד כתבנית יד חלילה שהרי כתיב ואל מי תדמיון אל וגו׳ ואין בינו ובינינו דמיון כלל מצד העצם והתבנית׳ ואמנם נתקן
ונעש׳ בדמות הזה להורו׳ שאם יזכה לטהר א׳ מאבריו ולהשלימו במצות התלויו׳ בו יהיה האבר ההוא כדמיון מרכבה וכסא כבוד לדב׳
הרוא עליון הפנימי׳ הנקרא בשם זה אם עין עין אם יד יד אם רגל רגל וכן שאר האברים ויש לחכמי האמת ס׳ לזה אמרו אבר מחזיק
אבר כי אדם השלם המשלים עצמו לקונו המתוקן במעשיו ובתורתו וטהרו אבריו הנה משלי׳ ומתקן ומעמיד את כל אבריו לדמות בנין
האדם הגדול אשר הוא מתוקן בדמותו כי הנה כל אבר שבו תשלימו במצות המיוחדת אליו והרי הוא כדמות האבר הרוא אשר תקן
בדמותו׳ ובזה ישמור האדם צלמו ודמותו לדמות העליון ובהשלימו כל איבריו בשלימות המצוה הנהיה נעש׳ מרכבה וכסא כבוד
אל חדפות העליון וע״ז אחז״ל האבות הן הן המרכבה׳ כי הנהיג אברהם זכה להיות מרכבה אל הימין סוד מדת החסד לפי שפעל
פעולותיה וטהר וקדש עצמו ושמר דמותו ועשה יד ימינו כתרומה שהיא קודש ולזה רמז באמרו הרימותי ידי אל ה׳ אל עליון וגלה
לנו באחד מאיבריו להקיש אל שאר חלקיו שהרי הוסיף לו ה׳ על שמו להשלים איבריו לחורות שכולם היו טהור׳ וקדושי׳ ולזה נעשה
מרכבה למדת החסד כי השלים מצותה והלך בדרכיה׳ וע״ז הדרך זכה יצחק למדת הפחד ונעשה מרכבה אליה׳ וכן יעקב למדת
האמת׳ ודוד המע״ה הנהיג מלכותו כראוי שהרי כתוב בו ויעש דוד שם שם והאי ודאי זכה להיות רגל רביעי במרכבה ומי שהשלי׳
דמותו על הדרך שכתבתי הנה זה יעלה למעלת הנבואה ויפשט הצורה החומרי׳ וילבש הצורה הרוחני׳ אשר תיקן והשלים ואז יתנבא
והצורה ההיא היא צורת אדם אשר תקנו והשלימו בסוד וביד הנביאים אדמה אדם ה׳׳ סוד אדם היושב על הכסא סוד ח״א אחרונה
דכב״ר פכ״ז א״ר יודן גדול כחן שלנביאים שמדמין צורה ליוצרה שנ׳ ואשמע קול אדם בין אולי א״ר יודא בר סימון אית לן קריה אחרן
דמחוור יתר מדין שנ׳ ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה ע״כ׳ והוא סוד מ״ש כי הנביאים מתקנים ומשלימים בנינם
לבנין האדם הגדול ומעמידים סוד הדמות על מכונו והוא סוד שמדמים הצורה שלהם ליוצרה בשלימות מעשיהם ולזה יזכו למעלת
הנבואה הנשפעת מהצורה ההיא אשר השלימו ולזה ישנוה כדמות צורת צורת שהיא צורת אדם להודיע שזו לעומת זו מתוקנת ושלמה ולפי
שרמזו הצורה ליוצרה דבר גדול וגבורה רבה להגביר השכל על החומר מי ומי אשר יוכל ע״ז לזה אמר גדול כחן ובפסוק שהביא ר׳ יודן
אין הענין מבואר שיש לום קול אדם ולא אדם ועוד שלא אמ׳ וארא ועוד שאדם הנז׳ בכתוב מן העלולי׳ הנפרדי׳ כי לא עלה דנ״אל למעלת
הנבואה לזה הביא ר׳ יודא פסוק מבנ׳ יתבאר הענין יותר׳ ועוד הוסיף נפך בספר עבודת הקודש בפ״א מחלק סתרי התורה וז״ל כבר
התבאר בזה הספר כי האדם הקטן נתקן כתקון האדם הגדול כדי ליחד את השם הגדול בכבודו והחפץ היה בבריאה שיהי׳ זה הכח ביד
אדם פקידו לתקן הכבוד במעשיו המתוקנים ולזה נכלל בו כל מה שנכלל בכבוד העליון והנה העליון למעלה והתחתון למטה זה לעומת
זה מפארי׳ ומתקנים את הכבוד וזהו סוד כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו׳ ולהיות האדם התחתון כלול מכל מה
שבאדם העליון כי בו הכל נקרא בשם כל כי הנה צדיק חי העולמים מתקן ומעמיד עולמו למעלה נקרא כל להיות הכל בו גם צדיק
שלמטה בהיותו מתקן ומעמיד העולם ההוא בסוד וצדיק יסוד עולם נקרא כל בשמו כי הואיל ועוסק בבנין העולם העליון למטה כדמות
הצדיק שלמעלה ראוי א״כ שיקרא בשמו ותהו סוד כל הנקרא בשמי וזה סוד ויקרא לו אל אלהי ישראל את״כ גילה הטעם ולכבודי בראתיו
יצרתיו אף עשיתיו כי טעם שנקרא בשמו לפי שכלל בו כל מה שבכבוד העליון והנה יש בו בריאה יצירה עשיה וזה כדי לתקן הכבוד
התחתון לכבוד ה׳ גם באדם התחתון יש בו בריאה יצירה עשיה כדי שיתקן גם הוא מלמטה הכבוד ההוא והנה על ידו מתיחד השם
הגדול בכבודו ולזה באו איבריו בכיון נפלא לדמות איברי המרכבה כי בהיותו מקדש ומטהר אבריו למטה הנה התיקון ההוא עולה גם
למעלה ומתקן הדמות ההוא אשר נעשה לנגדו ובזה מתעלה השם הגדול במעשה הצדיקים שהם בדרכיהם מתקנים הכבוד והרי הכם
ברוגמ׳ ההיא ממש למטה ולזה יקרא הצדיק בשמו ממש וזהו סוד אמר׳ בפ׳ הקורא את המגלה א״ר אחא א״ר אלעזר מנין שקראו הק״בה
ליעקב אל שנ׳ ויקרא לו אל אלקי ישראל ומי קראו אלקי ישראל לפי שיעקב אבינו ע״ה מדתו אמת סוד תורת אמת
ישראל סבא והוא מתקן ומפאר הכבוד למעלה גם יעקב למטה בסוד ישראל אשר בך אתפאר לזה נשא את שמו וקראו אל וזה סוד
אר״זל האבות הן הן המרכבה כי תקנו הכבוד למטה וכל אחד נעשה כסא ומעון קדש לשכינה כו׳ ובני המעלה הזאת הם מעטים וזולת
הנביאים ואנשי רוח הקודש וכשעמד שלמה ע״ה על הסוד המופלא הזה אמר גם זו ראיתי חכמה תחת השמש וגדולה היא אלי גם זה
אמר גם לרבות ולהגדיל הענין כי נפלא הוא וחכמה גדולה והוא מה שיאמר אחר זה כי יהיה ויעזוב זה הכח לנברא תחת השמש כי בא

חפץ

חפץ העליון לתת בידו תיקון העליונים ויחוד השם הגדול בכבודו וגדול היא אלי זאת החכמה אשר התחכמתי בזה יותר מכל שהשגתי עד עתה מחכם ומלכות לפי שהכל ראויה לתכלית זה התיקון ולזה היה זה התכלית גדול מכל הקודם לו ועוד הכוונה לו באמרו וגדול היא אלי שבח והלול לעצמו על הסוד ותיקון הכבוד שהוא סוד היחוד והוא חכמה גדולה וגו׳ · כנרה עצמו בשם חכם כמו שיבא והלול ושבח בזה מותר לו לפי שהוא הדעת את ה׳ וכתיב כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וכבר קדם זה והנה הוא בא לגלות הסוד והוא אומרו עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא עליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים ובמדרש רות הנעלם אמרו בזה הלשון עיר קטנה זו כנסת ישראל שנקראת עיר הקודש קרתא קדישא לגבי קב״ה כד״א אחות לנו קטנה אחות כמד״א אמור לחכמה אחותי את זו כי נקראת קטנה כמד״א ושם הקטנה רחל ובגין כך אקרי קטנה ואנשי׳ בה מעט בא אדם הראשון ירדה עמו מרקיע שביעי לששי כו׳ ושרתה בתוכו חטא אדם הראשון ונסתלקה ממנו בא נח והורידה לארץ בא דור המבול ונסתלקה מן העולם בא שם בנו והורידת בא דור הפלגה ונסתלקה מהעולם הוי אומר ואנשי׳ בה מעט בא אברהם והורידה באו אנשי דורו ונסתלקה ובן כלם ולפיכך ואנשי׳ בה מעט להתקי׳ עמה בעולם זמן מועט היה ולא נתקיימו בה זמן הרבה ובא עליה מלך גדול מאן מלך גדול דא ק״בה מלך שהשלו׳ שלו מאי וסבב אות למהוי נטיר מכל סטרין כמד״א ואני אהיה לה נאם ה׳ חומת אש סביב וגו׳ ובנה עלי׳ מצודי׳ גדולי׳ מאן מצודי׳ עונשי דאורייתא ׳וגזרין וקנסין דאורייתא כמד״א אשר היא מצודים וחרמים מצודי להפשא תייבא דתטאין ויעברין על פקודי אורייתא׳ ומצא איש מסכן וחכם וגו׳ ההוא מלך אשכח בכל בני עלמא ולא אשכח בר נש בעלמא דיתקיים בהדה וישתדל אבתרא תדיר יממא ולילא בר א״ש מסכן ומאן איהו דא דוד מלכא כמ״דא כי עני ואביון אני וחכם דא שלמה מלכא מסכן חכם לא כתיב אלא מסכן וחכם דלא אשכח בכל עלמא מאן דישתדל אבתרה כדקא חזי בר דוד דאיהו מסכן ושלמה דאיהו חכם דא אתקין שרגא ודא אנהיר לה גהירו ומלט הוא את העיר בחכמתו דאיהו אתקין אזנים לאורייתא דתנינן עד לא אתא שלמה הות אורית׳ כקלתא דלית לה אזנים ומאן דקריב בהדה יתוקד כיון דאת שלמה עבי׳ לה אזנים ואשתזיבו בני עלמא יהיב בהאי עיר כביכול שזבותא ובבה בחכמתו על תקנא דאתקן ואשתדלות דאשתדל בתורה ההוא מסכן דא דוד מלכא דלא הוי בר נש דאשתדל אבתר׳ כדוד מלכא ע״כ · נתהו סוד ויעש דוד שם שתיקן הכבוד הנקר׳ שם ה׳ צבאות תיקן תגר שתאיר תמיד אל עבר פנים בתורתו ובמעשיו כדאית׳ פ״ק דברכו׳ רב אשי אמ׳ עד חצות לילה היה עוסק בתורה מכאן ואילך בשירו׳ ותשבחו׳ והיה שכרו כי היה מתקן ועושה השם ונעשה גם הוא רגל רביעי במרכב׳ כענין הדבר שתיקן כי הוא רגל ד׳ גם הוא ניתקן והיה רביעי לאבות במרכבה והוא השלימה וע״ז נאמר לו ועשיתי לך שם כשם הגדולים אשר בארץ ואמרו בפ׳ ע״פ תני רב יוסף ז״ש מגן דוד · הנה כי להיות האדם מתוקן באבריו וצורתו לתיקון האדם העליון יש כח בידו לתקנו ולפארו וכשמשלים ועושה זה התקון הנה הוא ברמות ההוא עצמו שתיקן והוא מין במינו וכשמצאו נעור ובא אליו בשורה עליו כי אין שם חציצה ולא מונע מצדו שהרי השלים מה שהיה צריך להשלים וזה כי בכשרון מעשיו כפי התורה ויושר כוונתו וטוהר רעיוניו וקדושת נפשו ודבקותו למעלה בכחות והנכללי׳ בשם הגדול ותמיד מחשבתו משוטטת שם ליחדו בכבודו הנה הוא דימה הצורה ליוצרה והיא הכוונה לר״זל באמרם בב״ר פכ״ז במדרש קהלת רבה א״ר יודן בר סימון גדול כחן של נביאים שמדמין את הצורה ליוצרה הה״ד ואשמע קול אדם בין אולי א״ר יודא בר סימן אית קריה חורן רהוא מתנור יתיר מן דין הה״ד ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה ע״כ · ואומר כי כבר התבאר בזה הדבר כי מ״ש ויברא אלקים את האדם בצלמו בצלם אלקים ברא אותו כי אין הכוונה על הגוף הבא מטיפ׳ סרוחה כי הגוף ההוא הלבוש והוא בשר אדם לא אדם וכמ״ש עור ובשר תלבישני וגו׳ · ואם עור ובשר הוא לבוש האדם יהיה א״כ האדם האמיתי הרוח הפנימי והצורה שבו ולהורות ע״זהיו אותיות אדם רומזו׳ על כל האצילות מראש עד סוף כי האל״ף שבו תרמוז לראשית ההויה בסוד רום מעלה והמ״ם למ״ם דמרכבה המשרת בסוד מ״ם סתומה · והדל״ת סוד דל״ת שבאחד הנה כי אותיות אדם כוללו׳ הכל למעלה ולמטה וזה סוד צורת אדם התחתון כצורת אדם העליון וידוע סתרי החכמה הפנימי׳ כי בהיות הכחו׳ העליונים נכללים ומתיחדי׳ אלו באלו וזה בשהתקון עולה ממטה בקדושת המעשים והעבודות הנה הנשמה העליונה הפנימי׳ נכללת עמהם שורה בהם כנשמה בגוף והכל ביחוד א׳ מיוחד חרי זה לדמיון גוף ונשמה שהם דבר א׳ בלי פירוד והנה בהיות העובד השלם משלי׳ חוק הגוף והרוח הפנימי׳ שבו בכל א׳ כראוי לו בטוהר המעשים הישרי׳ והרצוים התורה והמצוה וזה בכוונה הרצויה הפנימי׳ הרוחני׳ הפת׳ תמיד אל היחוד הנעלם הנה בהיות הצורה ערוכה בכל זה ושמורה מכל סיג ומהדברים אשר בחוץ הנה היא דומה ברוך זה ליוצרה סוד הצורה העליונה והנה כל האדם למעלה כי המצו׳ סוד התורה עם כל סוד העבודה הקדושו׳ כצורה ההיא נחקקו׳ ומשם באו ונתנו והכוונה הרצויה בהם שם מקומם ומקוריה כי הכל בא משם והכל שב לשם הנה כי צורה לדמות צורה וזה נקראת אדם וזו נקראת אדם וכל אחת כלולה זו מזו ואשר מילא את ידו והשלים צורתו ועד״ז הנה דימה צורתו ליוצרה ומצא מין את מינו ונעור כי אין חוצץ ואין מעכב דבקותו למעלה עם הכחו׳ הנכללים בשם הגדול הואיל ועוסק בבנינו שהוא סוד היחוד גם הוא יחד שמו עליו וישרה שכינתו בו וינבאהו וזהי כוונת באמרם גדול כחם של נביאי׳ שמדמי׳ צורה ליוצרם והביא ר׳ יודן ראיה ממ״ש דניאל ע״ה ואשמע קול אדם בין אולי וכתיב ויקרא ויאמר גבריאל הבן להלז את המראה והאדם הזה הוא האדם שבמרכבת יחזקאל הנביא ע״ה וממנו הקול נמשך לגבריאל המדבר עם דניאל ע״ה והוא ע״ה לא השיג האדם כ״א הקול שהרי לא אמר בו ראית כ״א שמיעה ועם שהשיג את גבריאל לא השיג האדם שבמרכבה ולפי שאין הוכחה מחוורת מזה הפסוק מהידמו׳ הצורה ליוצרה שהרי האדם הזה אדם דיצירה הוא והוא נוצר לא יוצר כי איננו מכלל היחוד ודניאל ע״ה איננו מכלל הנביאים ואין לומר עליו גדול כחן של נביאים ולזה הביא ר׳ יודא כתוב שההנהרה בו יותר מבוארת והוא מן הנביא והוא אמרו ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם עליו מלמעלה והסוד הפנימי כי ה״א אחרונה היא אדם כשהיא ביחוד עם כה שעליה סוד וא״ו שהוא אדם העליון ד׳׳ו פרצופי׳ כאחד נקרא אדם והוא אמרו עליו מלמעלה כלומר עם מה שלמעלה דיקא והוא היוצר ב״ה והוא שהנביאים מדמין הצורה לו שהוא היוצר · ועוד יש ענין נפלא במאמרם זה והוא כי ירצו להעמידנו על למוד אמתי בהשגת הנביאים כי היא נקיה וטהורה מכל שבוש ומעו׳ והסוד בזה כי עם שהשגתם באדם הזה שרמזנו לא יטעו בו להאמין כי הוא רשות לעצמו חלילה לנביאי האמת והצדק כמו שהיה כן טעו׳ אלישע אחר בו אבל ישיגו בו ויודעי׳ כי למעלה ממנו הוא הרשות האמיתי כענין כי גבה מעל גבה שומר וגבהים עליהם ולפי שאין הענין בזה מתבאר היטב מהכתוב שהביא ר׳ יודן כידוע מעניינו א״ר יודא שיש כתוב אחר יותר מחוור ממנו נגמור ע׳ הסוד והוא אומרו ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם ועם שמשיגי׳ זה המראה הנה יודעים שלא יכלה הענין בו אבל הרשות האמתי עליו מלמעלה · וזה אמרם גדול כוחן של נביאים שמדמין את הצורה ליוצרה כלומר שמדמי׳ ומטפלי׳ הצורה ההיא שמשיגי׳ בנבואת ליוצרה ויודעים שזו עלולה ולמעלה ממנה עילתה שהוא מסובבת ממנה ולא וטעו בה להאמין שהוא רשות לעצמה חלילה כי חכמתם האמיתית חנקיה מכל סיג והלאה תוהירם ותשמרם מזה לפי שהם מתהלכים תמיד בחצרו בית מלכו של עולם וקם מקובלים בהיכליו ויודעים מובאיה ומוצאיה ומכירים בצורות הנוהאות ההן אשר בכל היכל והיכל פנימיים וחצוניים ומקבלת בכל גנזי המלך ההוא התאמת להם כי כלם שריו ועבדיו משרתיו עושי׳ רצונו בקטן כגדול כולם שומרי משמרתו ולא יתחלף להם דבר בדבר ולא ימירו הארון בעבד חליל׳ נוסף ע״ז צדקתם וחסידותם תגן עליהם וכתוב לא יאונה לצדיק כל און וכתיב רגלי חסידיו ישמור עכ״ל ספר עבודת הקודש שנתבאר וישראל קרוין אדם והם עבדי ה׳ אשר גבהאו כמו אדם קדמאה לעבדה ולשמרה שהוא קיום התורה כמו שפי׳ רז״ל במדרש והעבודה

הזה

הזה הוא להיות מורא רבו עליו ולאהבו על כן נמשך מאמר יראה ואהבה פנימיי' אחר המאמרים של ה' אחד וישראל גוי אחד ומזה המאמר יעלה עוד מעלה מעלה לעבודות יראה ואהבה פנימית דפנימיי' עבדת ה' בסוד תיקון השם והוא מאמר הרביעי ואז כשהעבודה הכל למענו ית' לצורך גבוה ולא לצרכו צורך הדיוט אז יעבוד בשוה בכל מדה ומדה שמודד לו ית' והוא מאמר הה' ויען כי העבד הנאמן העושה כל צרכי רבו יש בעבודתו גם כן תפיסת יד ברבו מלבישו ומנעילו וכיוצא באלה וזה אין שייך בעבודתנו לו ית' כי הוא ית' רוחני תכלית הרוחניי' נעלם מעין כל אף מלאכי השרת שואלין איה מקום כבודו על כן אי אפשר להיות לנו אחיזה בו בעבודתנו כ"א בעבודה שהי' כלה ע"י הרוחניית הזה יעלה הדביקות וע"ז אמר הכתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב הביאור גם כי עבדת את ה' אם לא היתה העבודה בהתעוררות הלב ובהתלהבו' השמח' לעבדו במה תדבק העבודה ולענין זה יש כמה פנים לעבוד בשמחה ולהיות כל ענין כפרוטגמ' חדשה ובכל כחו ר"ל בכל כוונתו ולא זו בקיום מצוה בקום ועש' שהוא כל מצות עשה אלא אף בלא תעשה שהן בשב ואל תעשה צריך לראות שיהיה בהתעוררות ולא כמתנמנם ויושב בטל כהא דתניא רש"בג אומ' לא יאמר אדם א"א בבשר חזיר כו' אלא יאמר אפשי ואבי שבשמים גזר עלי וזהו מאמר הו' עיקר העבודה בלב ואז לא די לו במצוה ועושה בלבד דהיינו תרי"ג מצות הנאמרי' בפירוש אלא אף שאר המדות שאין להם מדה שעור והכל תלוי בלב והוא שער השביעי ואז קדושת הלב בכל הדרכים לא מביע' בטהרת הקודש אלא אף חולין נעשין על טהרת הקודש כענין שכתב הרמ"בם על פסוק בכל דרכיך דעהו וזה מאמר השמיני ואז טהרת המחשבה שבלב לא יראה און בלבו ולא יעלה במחשבה וזהו מאמר התשיעי ואז שער העשירי קודש לה' שכינה בלב כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד נעוץ סופו בתחילתו שער העשירי כשער הראשון ועתה אבאר המאמרים אחת לאחת ומרומזים כולם בזה הפסוק צוואת דוד המלך ע"ה לבנו ידידו היושב על כסאו:

ואתה שלמה בני דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין אם תדרשנו ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד:

הפסוק הזה כולל האמונה בו ית' והתורה והמצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם חיים נצחיים וכולל המדות התרומיות וקדושת איברי חצוניים ופנימיים אשר חכמים צירו בספריה' והאריכו למעניהם כמו חובת הלבבות והמשכילים אחריו דור דור ודורשיו דור דור ומנהיגיו ואחרון חביב בעל ראשית חכמה וכל חבורת קרישתא וההולך בדרכיהם הוא ההולך אחרי ה' ומקיים בהם ואתם הדבקים בה' אלהיכ' חיים כל אלה רמוז בפסוק זה התבונני בו עשר קדושו' כלליו' הם עשרה מאמרות שרמזתי אשר בעבור עשרה מאמרות הללו נבראו העולמות

המאמר

הנ"ה

הנה באתי לבאר הברייתא דפרק ר' אליעזר אומר כל מה שברא הק"בה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנא' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו׳ זה יתפרש בשני פנים. אחד מצד הק"בה מטיבה אחת הב' מצדנו מטיבה אחת והכל מקושר זה בזה. כי הק"בה ברא את העולם בנדבה ובמדת טובו הגדול לזכותנו שנדע ונכיר אותו ונהיה דבקים בו ית' ונאציל האצילות והשתלשלו באופן זה אשר כביכול יהיה עבודתנו צורך גבוה ונחת רוח לו כשנעשה רצונו ונייתקן השם בכבודו כסוד המלך בכבודו תמיד יחוד קב"ה ושכינתיה כסוד שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא מלך הכבו"ד. מי הוא זה מלך הכבוד וגו' וזהו ענין העבודה צורך גבוה אשר רמזו במאמר אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם. וענין הוא עשאנו חטיבה אחת בעולם הוא הדבר אשר זכרתי שברא העול' בנדבותו הטוב לזכותנו שנדע ונכיר אותו ונשיג לנבואות ונהיה עם ישראל במקהלה. וזהו מ"ש לא ברא אלא לכבודו ר"ל כדי שנוכל להשיג כבודו הכל לדביקותנו בו וזהו הנשגב' הנבואי אשר עין לא ראתה אלקים זולתך. ועל אלו שני פנים יתבאר הברייתא זו אומר כל שברא הק"בה בעולמו לא בראו אלא לכבודו כי נברא האדם לעבדה ולשמרה ועיקר השעבוד צורך גבוה להתיחד המלך בכבודו תמיד וע"ז יתפרש הפסוק כל הנקרא בשמי וגו' פי' השכו' כל הדרגות נגד אין סוף שהוא עלת כל העלו' רמז הביא באמרו כל כי הוא כולל כל העליונות אצילות בריאה יצירה עשיה כי כל ההמשכות מנקודה ראשונה עד נקודה אחרונה מושפעים בו ית' השפעה רוחני' מוריית שכליית וכלם כשתלשלו ממנו מפני זה נקרא כל שהוא שם מושג בדבר פרטי רק בשם הכללי שהכל ממנו בו והכל נשתלשל ממנו ידו בכל ויד כל בו. הנקרא בשמי רומז לעולם האצילות והטעם כי כלל הנבראים נכללי' בבריאה יצירה עשיה ואין לך דבר בבריאה יצירה עשיה שלא יהיה נקרא באיזה שם המוכם לו מאדם הראשון כמ"ש ויקרא אדם שמות לכל וגו' עד שאמר לו הק"בה ואני מה אתה קורא א"ל אדני מפני שאתה אדון לכל וכאמר"ז"ל אני ה' אני הוא שמי הוא שמי שקרא לי אדם הראשון. הנה מבואר מזה שאין לך דבר בעול' שלא יהיה לו שם שיקרא בו ואותו דבר הנקרא שהוא כולל כל מה שבעול' הנברא' וכל מה שבעולם יצירה וכל מה שבעולם עשיה הוא בשמי ר"ל באצילותי כי כשתלשל ונברא מאצילותי שהוא שמי כי האצילות הוא שמו של א"ס והטעם כי כמו שהשם הוא כמו מקום מאחז על הכוכב כאלו כאומר שלא נוכל לדבר מעניני' ועסקי' של ראובן אם לא שידענו ששמו ראובן ועל שמו נוכל לדבר מעניניו ועסקיו כמו כן כא"ס אין מקום לדבר בו אם לא מצד כסוי אצילותו וגילויו כאן ויהיה פי' הנקרא בשמי כאלו אומר כללו' הבריאה שהיא בריאה יצירה עשיה הוא באצילותי דהיינו בשמי ולכבודי בראתיו ר"ל כדי לגלות אלהותי וכבודי שעדין באצילות לבד אינו מושג לגודל אורו מפני כן בראתי העולם הבריאה שפירושו גילוי מלשון אם בריאה יברא שהוא כמו לכבודי שיתגלה כבודי על ידו ומפני שגם בעולם הבריאה עדין לא תושלם התגלות אלהותי אמר יצרתיו ר"ל יצרתי עולם יצירה שהוא יותר נגלה ומפני שגם בעולם היצירה לא תושלם התגלות אלהותי אמר אף עשיתי ר"ל עשיתי גם עולם עשיה ואמ' בו אף לשון תוספה מפני שעולם העשי' הוא מורכב מי"ט ונהנה"ר שבו תושלם ההנהג' שבו שכויים רבים שישקר גדולתו ית' והנהגתו בעולם עשיה בעלי קומר בעלי שיכויים ועוד טעם שני שאמר בעולם עשיה אף כי אף הוא לשון כעס ורוגז וקוה ומפני שבעולם עשיה ימצאו כחות הטומאה והשטן והיצ"הר הנגורתי' ומביאים כל אף וקוה בעולם ומפני כן אמר בו אף מפא"כ בג' עולמות הקדושה הראשונים אצילות בריאה יצירה יד וד ושכינת שו שוכן בתוכם: וזהו סוד הפסוק קדוש קדוש קדוש ה' צבאות מלא כל הארץ כבודו ר"ל ג' קדושות מרימות על ג' עולמות קדושו' שכל אחת מקודשת בקדושה יותר עליונה ממחברת ומכה"כ ר"ל אפי' בעולם העשיה גם כן מלא כבודו והשגחתו כי אין לך דבר חוץ מקדושתו ח"ו ואמר אף עשיתיו כי הכל מעשה ידיו הטוב והרע ולא כהכופרים האומרים מי שברא טוב לא ברא רע ח"ו אלא הכל בורא אחד ימגדל ויתעלה:

הנה מאמר זה שאמר לכבודי סובל ב' הפירושים אם לכבודו לתקן השם בכבודו המלך בכבודו תמיד וזהו ע"י עבודת האדם ושמקו ביחוד ובמנו בדיבור במעשה במחשבה ע"כ הוכרך לשתלשלו בריאה יצירה עשיה א"נ בראו ולכבודי בראתיו יצרתיו וגו' הוא ע"ם ר"זל כפ' אלו טריפו' במיעוט הירח הרבה נביאים ופי' בפרדס בשער אבי"ע. ריבוי נביאים הם בריאה יצירה עשיה ע"ם. **גם** הפי' כל ר"ל האדם נקרא כל שכולל כל ההשתלשלו' מעלה ומטה ע"כ לאמר שנברא כתיב וירא אלקים את כל אשר עשה וגו' וע"ז כתיב לאלקים מה נורא מעשיך ולא אמר מה נוראי מעשיך אלא כל המעשים שבעשו אינו אלא מעשה א' דהיינו האדם ע"כ נקרא כל ואמר שהוא נקרא בשמי כי נקרא אדם על שם על הכסא דמות אדם. וגם אדם עולה מ"ה כמנין שם יד"וד במלואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א והו הנקרא בשמי ולכבודי ר"ל המצאתי את האדם בנדבת לבי הטוב המוחלט לכבודי שידע כבודי ויחי"ד דבוק בי וכללתיו מבריאה יצירה עשיה כי האדם בגלמו ובדמותו כולל הכל גם נפש רוח ונשמה אשר מקורה הנעלם הוא סוד שמו דהיינו נשמה מבינה ורוח מתפארת ונפש ממלכות מ"מ מתהוים ונאצלים בסוד בריאה יצירה עשיה כנודע ומפורש בזוהר בשיקו בבריאה רוח ביצירה נפש

בעשי'

בעשיה ואומר אף עשיתיו · כי האדם כמו שהוא בדמות וצלם הקדושה וזו אם יתדבק בסוד דייתי אומם נ"כ אסתנכב פניו או הוא כקוף בפני אדם כשיתדבק בסטרא דשמאלא שהוא האף והחימה ועל זה כתבה לו הבחירה ולפום טעוא אבר וא"ת לזה הפירוש שברא להטיב שזכו שבכיר כבודו ק' תיכף בריאת אדם שהוא שכלי יודע ומכיר רבונו גם המלאכים גם הגלגלים לפי מה שהוכח שהם חיים משכילים אומם שאר הנבראים כמו הדומם כו' והיסודות כו' יקשה מה טובה מגיע להם בגלותו אם נפרש שברא לכבודו כביכול לכבוד עצמו הוא דורש להראות גדולתו ויכלתו אתי ספיר אבל לפי זה קשה · תשובה לדבר כי תכלית הבריאה הוא האדם והכל נברא בשביל האדם כי אי אפשר לאדם להתקיים זולת הנבראים שברא הק"בה והכל בעבור האדם וז"ל הרמב"ם בהקדמת כדר ורשם אמרו אין להק"בה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד והסב לבך לזה הדבר שאם תסתכל אותו על פשוטו תמצאהו רחוק מאוד מן האמת כאלו ד"א של הלכה בלבד היא התכלית הנדרשת והשאר החכמות והדיעות ומושכלות אחר ביו ובזמן שם ועבר שלא היתה שם הלכה הכוכל לומר שאין להק"בה חלק בעולם כלל אבל אם תעיין זה הדבר עיון שכלי תראה בו מן החכמות דבר פלא דע כי הקדמוני' חקרו חקירה עצומה באשר בתן להם מן החכמה וטוב המחשבה עד מתקיים אלכם שכל דבר נמצא ימצדק עב"פ להיות לו תכלית אשר בשביל' היתה המציאות כי לא לדבר רק נמצא הנמצא' וכאשר נתקיים לאם זה הדין השכלי התחילו לחלק כל הנמצאי' לדעת תכלית כל מין מן מיני הנבראי' וראו כי כל נמצא שהוא מלאכותי ר"ל העשוי למלאכה היה תכלית עשייתו ידועה וא"כ בענין ההוא להמקירה שהאומני לא יעשו מלאכה אלא אם שתכליתה מכויר בנפש האומן אבל מה שהמציאתו השמלאכה האלקית והתכוה הטבעיי' כגון מיני האלנו והעשבי' ומיני מחצבי האדמה ומיני האבני' ומיני החיות

המאמר הראשון הוא מאמר ה' אח'שורש הדברים הוא שורש

השרשים וידיעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים ר"ל ידיעה בלב בהשגה מופתיית נוסף על הקבלה מצד אבותיו כאשר האריך בעל חובת הלבבות בשער היחוד וזהו מרומז · במ"ש רע' ארת אלהי אביך ר"ל נוסף על מה שהוקבע אמנ' האלהו' בלבך מצד אביך דהיינו הקבלה איש מפי איש רע אתה בעצמך מצד ההשגה וזהו רמז הפסוק זה אלי ואנוהו ואלהי אבי וארוממנהו ר"ל בשורה אלי שהוא לי מצד השגתי וידיעתי אז ואנוהו מלשון אני והו ר"ל אני והו דבוקי' ביחד כביכול כי הידיעה נתפסת בלב אמנם כשאין לי הידיעה מצד ההשגה רק מצד הקבלה שהוא אלקי · אבי אז וארוממנהו כי הוא רם ונשגב ממני ואני מרוחק מאתו במצפון הלב · ע"כ חל החיוב להיות בקי במופתים של חובת הלבבות ויהיו מובני' בלב היטב וכל שער היחוד יהיה בלב וכרון מיוחד לידע ולהבין כי ה' אחד ושמו אחד · ויען כי דברי חוברת הלבבות הם דקים ענין פילוסופיי אעתיק המבואר ביותר דברי הגאון רבינו סעדי' והובא בס"מג בחלק מ"ע מצוה שניה ואנב אעתיק כל המצוה לעורר הלב · וז"ל מצות עשה להאמין ולשמוע היא חקבלה שהוא אחד בשמים ובד' רוחות העולם שנ' שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד · שמע כמו תקבל וכן ואתה תשמע מן השמי' וצריך שיאריך עד שיגמו' בכוונתו

יש מהם אשר תכלית מציאותו בעלם ואין יודע אותה כלל וא"כ תודע בנבואה או בכח דעת שעתידו אבל מחקירת הדעת וא"א מפני שאין ביכול האדם לחקור עד שיבין וידע לאיזה טעם מיני הטבע קצת הבעלו בכפפי ומהם בלי בכפי ולאיזה טעם נ"כ המציא תולעי' ורבים רגלי' ואחרי' מיעוטי רגלים ומה היה תכלית זאת התולעת וזאת הבהמה אבל בדברים שהם גדולי' מאלה ושעלם יותר גלוי אומם בידיעת תכלית בריאת' גלה יתרון אנשי חכמה ואע"פ שיהי' יותר מהם מאלה התשוקה וכך שצריך ללמוד כן תהיה ידיעתו יותר נמורה וע"כ כשבכין הק"בה לשלמה החכמה ידע ויסודו בריאת אלה המיני' וזה שאפשר לאדם לדעת מדרך שהוא אדם ודבר על תכלית ידידות אילנו ועשבים ומיני החיי' כמ"ש הכתוב וידבר על העצים מן הארז אשר בלבנון עד האזוב היוצא בקיר וידבר על הבהמה ועל העוף ועל הרמש ועל הדגים והיה זה לעד שהיה בו רוח אלהים אך ע"ד כלל יש לדעת שכל הנמצאי' שתחת גלגל הירח נמצאו בשביל האדם לבדו וכל מיני החיות יש מהם למאכלו כצאן ובקר וזולת' ויש מהם לתועלתו בזולת המאכל כמו החמור לנשוא והסוסי' לילך בהם דרך רחוק ומהם מיני שלא נדע להם תועלת ויש בהם תועלת לאדם ולא יכיר אותה וכן האלנו והצמחים מהם למאכלו ומהם לרפאתו וכן העשבי' ושאר המיני' וכל מה שתמצא מן החיות והצמחי' שאין להם תועלת ואין בו מזון לפי מחשבתך · דע שהדבר ההוא לחולשת שכלנו וא"א לכל עשב ולכל מין ומכ"מ מן הפילי' עד התולעים שלא יהיה בהם תועלת לאדם · והמופ' ע"ז שהרי בכל דור ודור יגלו לנו עשבי' ומיני פירות שלא נגלו לקדמונינו ויש בהם תועלת ואין ביכול אדם להיות דעתו כוללת תועלת כל צמח הארץ ואולם כגלה עביי' דרך נסיון אבל בדורו הפולפים אבל אם תאמר ידוע בבריאו הסמים הממיתי' ראוי לך לדעת שיש בהם תועלת שאם תמית בשת שיאכלו אותו לא תמית בעת שיתכשו על גבי הנוף וכשתכיר שתועלת גדולה לאדם באפעה ובנחשי' ק"ו במה שמועעי' מהם בהיזק:

ובאשר ימצאו שתכלי' כל אלו בעבייני' הוא האדם הוצרכנו לחקור כמו כן למה נברא האדם וכאשר הוצרכו לחקור בענין זה מצאו לאדם פעלי' רבים מאוד שהרי כל מיני ב"ח והאילנו' יש להם פועל א' לבד או ב' פעלי' כמו שאנו רואין הדקלי' שאין להם פועל אלא להוציא התמרי' וכן שאר האלנו וכן בחיות נמצא מהם מי שיארוג בלבד כמו העכבים ומי שיבנ' כמו השנוני' והוא נפור דרור המקבכת בבתי' בזמן הקום ומי שיטרוף כאריה · אבל האדם יעשה מעשים רבי' משתני' זה מזה וחקרו על כל פעלותיו פעל פעל לדעת תכלית בריאתו מאלו הפעלים ומצאו כי תכליתו פעל א' לבד ובשבילו נברא ושאר פעליו הם לקיום עמידתו כדי שישלם בו הפועל הא' ההוא והפועל הזה הוא לצייר בנפשו המודות מושכלו' כו' שהדעת כותן שאוא ושקר להיות תכלי' האדם לאכילה ולשתיה ולבעילה או לבנו' קיר או להיות מלך כי כל אלה מקריים מתחדשים עליו לא יוסיפו על כחו הפנימיי וש' שהוא משתתף בזה עם רוב הברואים והחכמה היא אשר תוסיף על כחו הפנימיי ותעתיק אותו ממעלת בזו למעלת כבוד שהרי היה האדם בכח וחזר אדם בפועל והאדם קודם שישכיל וידע הוא נחשב כבהמה לא נבדל משאר מין החיות אלא בהגיון וזה והמי בעל הגיון ר"ל בהגיון שהוא מצייר לנפשו המושכלות והנכבד שבמושכלו' לצייר לנפשו אחדות הק"בה וכל הנלוה לענין ההוא מהאלהו' ושאר החכמות אינם אלא להרגיל בהם עד יגיע לדעת האלקי כו' ונתברר מאו המוקדמו' כי תכלית העולם וכל אשר בו הוא איש חכם וטוב כו' עב"ד · ונשאר בכאן שאלה אחת והיא שיוכל אדם לומר אתם כבר אמרת שהחכמה האלהית לא המציאה דבר לריק אלא לענין · כי מכל היצורי' שתחת גלגל הירח הנכבד מהם הוא האדם ותכלית היות האדם לצייר בנפשו המושכלו' וא"כ ידוע המציא הק"בה כל האנשים אשר לא יציירו מושכל לנפשם ואנו רואים שרוב בני אדם ערומים מן הערמה ורקים מן החכמה מבקשים התאוה ושהאיש החכם היחיד בעולם הוא יחיד בין רבים לא נמצא אלא א' בדור מהדור והתשובה ע"ז שהאנשים ההם נמצאי' לב' סיבות · הא' להיות משמשי' להאחד ההוא שאלו יהיו כל בני אדם מבקשי' חכמה ופילוסופי' נשחת תיקון העולם ואבד מין ב"ח מהעולם בימים מועטים שהאדם חסר מאוד ויצטרך לדברים רבי' והיה בכרך ללמוד החריש' והקצירה ולדוש ולטחון ולאפו ולתקן כלים למלאכות האלה כדי להשלי' בהם תקון מזונו וכן יהיה צריך ללמוד הטויה והאריגה כדי לארוג מה שילבוש וללמוד הבנין לבנות מקום להסתר שם ולעשו' כלים לכל אלו המלאכות ואין בחיי מתושלח עד שיספיק ללמוד אלו המלאכות שהאדם מצטרך במחיתו לכולם בורך ומכרם ומתי יהיה מוצא פנאי ללמוד ולקנות חכמה ע"כ נמצאו שאר בני אדם לתקן אלו המעשים הצריכים אליה במדינה כדי שימצא החכם צרכו מזומן ותתישב הארץ ותהיה החכמה מצויה ומה טוב אמר האומ' לולי השתגעי' כשח העולם חרב שאין בעולם שגעון דומה לשגעון האדם שלוש הכפש ודל ההרכבה והוא נוסע ממחילת הגליל השני משבעה גלילו' שישוב עד סוף השני והוא עובר ימים בזמן החורף והולך בארץ תלאובו' בזמן הסתיו והקין ומסתכן בנפשו לחיות השדה ולרמשי' כדי שירויח דינרי' כשיקבץ כלום מן הוהוני'

פנ"ים

מה שכתב שתחת גלגל הירח הם בעבור האדם ווהי אמונת פילוסופי' אמנם דעת חכמי האמת שכל מה שנברא אף שלמעלה מגלגל הירח הכל בשביל האדם בשלם והאדם השלם מעלתו למעלה מהם ויתבא' לקמן:

שמכר

בכוונתו מחשב' זו שבארנו לא יאריך בא' ראחר שלא יראה כאומר אי חד וזה האח'
אינו כשאר האחדי' שהמלך הנה אחר בארצו אבל אינו א' מכל צדדי' כי יש בארצו
אנשים שהם אנשים כמותו ובשאר ארצו' יש מלכים כמותו · ואם מלאך מן השמים
ירד למטה לארץ הנה המלאך ההוא א' בארץ אבל אינו א' מכל צדדי' כי יש בשמים
מלאכי' כמותו · אבל ה' אלהינו אינו כך הוא אחד מכל צדדי' · ורב סעדי'
כתב להשיב להכופרי' שאומרים שהם שנים או שלשה אם לא יוכל האחד לעשות
מעשה אלא בעזר חבירו הרי שניהם חלשי' ואם אחד מהם יכול להכריח את חבירו
הרי שניהם מוכרחים ואם שניהם רשאים לעשות כל א' מה שירצה ובקש א' להחיות
האדם והא' בקש להמיתו ראוי שתהא האיש ההוא מת חי חי מת לאלתר כהרף עין
ואם יוכל א' להסתיר דבר מחבירו הרי שניהם אינם חכמים ואם לא יוכל להסתיר
הרי שניהם נלאי' ועוד כתב להשיב לאותן שמוקרי' על נעשה אדם בצלמנו כי דרך
שפת לשון הקודש שהגדולים מכנים עצמן לשון רבים אע"פ שהם יחידי' כמו אוכל
נכח בו ובדניאל פשריה נאמר קדם מלכא ובמנות נעצרה נא אותך ע"כ דבריו · ועוד
האריך מאוד בענין היחוד וא"צ כ"כ להאריך כי כל ישראל תוקעי' באמונה חזקה
כי יוצר הכל הוא א' מיוחד כמ"ש ה' אחד ונאמר אתה הראת לדעת וגו' ונאמר
וידעת היום והשבות ונאמר אני אני הוא ואין אלקים עמדי עכ"ל :

ובמאמר האחדות של החכים הר"ר יוסף יעבץ ז"ל מצאתי עוד ביאור אמתי
על ה' אלהינו ה' אחד וז"ל עיקר האמונה הם ג' אשר הם פי' שם
ההויה והם בעצמם פי' של אחד וזה כי שם אחד יורה על שהנקרא מיוחד במעלה
שלא נמצאת בזולתו אחד העם מיוחד שבעם והוא המלך שאין כמוהו בעמו אחד
היה אברהם שלא נמצא בזמנו כמהו קורא בשם השם ולזה שם אחד יורה על
בוראנו יתברך שמו על מעלת אחד איננה נמצאת בזולתו · והנה האחדות נחלק
לג' חלקי' · האחד והוא האחדות במוחלט כי הוא ית' בורא לבדו ואין אחר אתו
במאמר הכתוב אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים ואת הארץ · והחלק
הב' מאחדות של אלהינו שהוא ית' המשגיח האמיתי ואין מבלעדיו והחלק הזה
אינו אחדות במוחלט כחלק הראשון לפי שהשי' ברא את העולם מאפס המוחלט
לבדו · אך החלק הב' לפעמים ע' אמצעי' ולפעמים לבדו כאומרו לעושה נפלאו'
גדולות לבדו אבל אחרי שהכל בחפצו ורצונו ואין כח לשום א' מהאמצעי' לשנו'
כאמרו כאמרם חז"ל שפעולתו אמת נאמר עליו אחד באמיתות · והחלק הג'
אינו בזמן הזה רק עתיד להיות ואליו עינינו צופו' כי הוא ית' לבדו יעבד כאמרו כי
אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' ולזה אמר בספרי ה' אלהינו בעה"ז · ה'
אחד לעה"ב כי אז יהיה אלהו' השי' ומלכותו ניכר ומפורס' למטה כמו שהוא למעל'
יראו עינינו וישמח לבנו · וזהו פי' שם ההויה הרומז היה הוה יהיה · היה באחדות
הראשון כי היה לבדו והיה במחשבתו לברוא את העולם בזמן אשר רצה כפי אשר
רצה · הוה כנגד חלק הב' · יהיה כנגד הג' · ועיקר האמונה בזה הג' כי הא' שאו
מרום עיניכם וראו וגו' והב' באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו וגו' אמנם זה צריך
להאמינו באמונ' מוחלטת ולפי שאז יהיה האחדות שלם · התחיל השם הנכבד
והנורא שם ההויה ביו"ד שהוא א' מאותיות איתן המורות אעתיד גם זה פי' של אהיה
כי לעתיד יתברר אחדותו בפי כל ברואיו כי זה תכלית הבריאה ואלו ג' מקושרים
כי מאחר שכתוב בראשית ברא אלקים בו' ובא ג"כ במופת הבריאה מהבורא והנה
בראו נדבה להטיב לזולתו ע"כ משגיח בכל נבראיו ולא כהכופרים אשר ימרוץ
למזים' אמרו אין משגיח אלא עד גלגל הירח · וזה ע"כ אי אפשר כי נמצא בראם
לבטלה ואדרבה אם הם פחותי' הערך בעלי חסרון ביותר צריכין השגחה משל לאב
שיש לו בנים ואחד מהם חולה יותר משגיח עליו ועוד זה שבחו יתברך ומעלה כאומן המובחק אשר תתפרסם חכמת אומנתו כאשר יפעול
בכלים בלתי נאותי' ובחומר בלתי מוכן ואחר שנתברר ההשגה נתברר אמונ' הג' מאחר שברא העול' לכבודו לטובת הנברא' לאשתמודע
אלהותו ועתה הרסו האומות בית מלכותו נמצא היתה פעול' הבריאה לבטלה ח"ו
ע"כ בהכרח האמונה שיבא העולם לשלימותו לאשתמודע אלהותו · כתוב בתור'
ה' בדד ינחנו ואין עמו אל נכר · שנוי בנביאים והיה ביום ההוא נאם ה' צבאו' אכרית
את שמות העצבי' מן הארץ ונאמר ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ · משולש
בכתובים יזכרו וישובו אל ה' כל אפסי ארץ :

וזהו ה' אלקינו ה' אחד · ה' קודם שברא העולם · אלהינו המשגיח עתה בנו ·
ה' לעתיד · תמיד הוא אחד המיוחד שאין כמוהו ע"כ · ולקמן
במסכת תמיד יתבאר היטב הפסוק של יחוד שמע ישראל וגו' ע"פ חכמת האמת :

עוד אודיעכם בני יצו' מן המושג אצלי בענין אחדות ית' בהשגחתו ·
הנה סברת העולם היא בענין מערכת צבא השמים כך ·
הבורא ב"ה חידש הכל יש מאין המוחלט ע"כ ביכלתו לעשות מה שרוצה לשנות ולשדד · בראשית נתן הקב"ה לצבא
השמים כח ויכולת להנהיג העולם וכל כוכב ממונה על מינוי שלו · העולם כמנהגו נוהג · וכביכול זה ידו מהם רק
אם לעת מהעתים רוצה לשדד אות' · וכל זמן שאינו משדד אז מנהינם בכח שהושג להם בעת הבריאה · אמנם אמיתי
האמונה הנראה בעיני הוא השי' מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית בכוונה מכוונת שופע שפעו ואלו היה
מונע

שיסדר בהם כפעולתיו העולם ויהיה לנו שהם חלק יתחייב
לחלוק אותם על אומות לבנו לו יכוד על טבור הארץ
נביד וכאבני כדי להקים עליו קיר שישוו סביב רבות
והוא יודע שלא כאחד מבנו מיין מה שיבלו בהם לבלות
בנין עשוי מן הבנויים שטו' ושנשען כוח וכן כל תיבונו'
השלם הם הוללו ובכלו' ניעור אבל הם כינה ליסוד
העולם וע"כ קראו חכמים ע"ה לוי שאין לו חכמה עם
הארץ כלומר לא כמותו כ"א ליסד הארץ לפיכך הם
מיוסדי' שים לארץ ואם יאמר אים שהרי אנו רואי' שוטה
וכסיל והוא שוקט העול' לא ייגע בה ואחרי' עובדי' אותו
ומתעסקי' בעסקיו ואפשר שיהיה מושתמש בעסקיו אים
חכם ונבון ואין הדבר כאשר יחשוב שמכוונת הכביל הזה'
כמו כן שבר ומכין הטוב הבוא לאים אשר תכן הבורא
לתתו לו שע"פ שהוא כח ברוב מיוחד או רכושו יגוע
לעבדיו לבנו הריון כליל יופי ולבטוע כרם תשוב כמו
שישנו המלכי' וכדומה להם ואפשר שיהיה הארץ הבוא
מזומן לאים תמיד יהא באחרי' ימי' ויפסה יום אחד בכל
קיר מן הקירות ויהיה לו סוכה להגגל מאות כמ"ש
יכין רשע וצדיק ילבש וכן נכרם כו' וזה הענין באורהו
החכמי' ע"ה אמרו כי כן ומאה היה עוד על סר הבית
והיה רואה ישראל בעלי' לאוג ואמר ברוך שברא כל אלו
לשמשני כי היה ע"ה יחיד בדורו · והסיבה השני' באמיתא'
מי שאין בו חכמה מעבי שאנשי' החכמי' הם מעטי' מאוד
וזה הדבר מתחייב בדרך החכמ' באשי' וא"ל כאשר מייבה
החכמה הראשונית ידוע היה כך כמו שאין לשאול לבה
בגלגלי' תשעה וכוכבי לכת שבעה והיסודו' ארבעה שלא
כולם והכוכבי' ומהיניה' נתחייבו להיות כך במניאות
הראשונה וכבר אמר רבני' ראיתי בני עלי' והם מועטי'
אם שני הם כו' וע"כ נברא המיון להיות חברה להחכמי'
שלא ישארו שוממי' ואולי תחשוב שזאת התועלת קטנה
אבל היא גדולה ונראיה יותר מהראשונה שהרי הקב"ה
העמיד הרשעים בא' כדי לעשות להם חברה להבכיר
שמיון כפשות החסידי' כמ"ש לא אגרשנו מפניך בשנה א'
פן תהיה הארץ שממה וזה הענין פי' החכמי' גם כן ואלו
כי זה כל האדם כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה פי'
להסיר עצבו ושממון יחידותו · וא"כ כאשר יגלה זה
שאמרנו שהכוונה בבריאה כלומר שיש בעולם הזה
הנפש איננו אלא אים שלם כולל החכמ' והיושר וכשתתבונן
ותלמוד מדבריהם ע"ה אלו שבי העניני' ר"ל החכמה
ואשר באורהו ובאוהו תדע כי על כדון אמרו שאין לו
להקב"ה בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה · עכ"ל
הרמב"ם :

הג"ה

ועוד או המפרשי' אשר ימרוץ הוא לויזוק אדרבה הם
שהושבי' גדולה הוא בפיקות כי בשלמא עלך כ"ו משנים
ומדבק בסברים גדולים לא בפקותים כי הוא צריך להם
להיות בשורו ואין לו תועלת בפקותי' אבל הקב"ה הוא
מחיה את כולם ושה לו בפקוחים מפקותי' וגם אין
צריך לומר בערכו פקוחים כי הכל לכלום נגדו לא כיולך
כ"ו שהפקוחים ימינו שלו :

פונע רנע א׳היה הכל כלא היה בטל המציאות והוא פירוש הפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה׳ הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד· אין הפירו׳ כי אין אלוה זולתו כי זהו פשט׳ וכבר גילה זה בפסוק שמע ישראל ה׳ אלקינו ה׳ אחד אלא ר״ל שאין עוד מציאות בעולם זולת מציאותו ית׳ כי בהסתרו יאבד הכל· ומ״ש כח וגבורה נתן בהם להיות מושלי׳ בקרב תבל אדרבא משם ראיה להיפך כי לא אמר שמינה אותם להיותם מושלי׳ רק אמר כח כלומר ששם בכח להיות מושלי׳ היינו כח ההכנה בטבעם כמו שהעין מוכן לראות כשנשפע לו הראיה· וכן האוזן וכן כל האברים איש איש על עבודתו כפי המערכת השמים כח וגבורה נתן בהם כו כל זמן שהשפע נשפע בהם אז פועלים כפי טבעם הן לטוב הן לרע· וענין שידור המערכת הוא אף שהשפע נשפע בהם והם קיימי׳ ושפע בהם שלא בטבעם· ומכח ענין זה נראה לי לבאר מאמר אחד בפרק חלק בענין דק השכל· זה נוכחו פעם אחרת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון· א״ל הרי הוא אומר וה׳ נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו· אמר גביהה בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני א״ל ההדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם א״ל תורת מר״עה נצחה אתכם נתנו לו רשו׳ והלך ודן עמהם א״ל מהיכן אתם מביאים ראיה א״ל מן התורה א״ל אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה שנ׳ ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר של ס׳ רבוא ששיעבדתם ת״ל שנה א״ל מוקדון החזירו להם תשובה א״ל תנו לנו זמן ג׳ ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה· מיד הניחו שדותיהן וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה ע״כ· יש להתעורר כמה ספיקו׳· ספק א׳ למה המתינו אנשי מצרים להבוע את ישראל עד זמן אלכסנדר והלא היו יכולין לתבוע אותם מעת שגלו מארצם לפני נבוכד נאצר הרשע אף שיש לתרץ ולומר משם שאז היו ישראל עניים ששללם לבוז בזמן החורבן משא״כ בהיותם יושבים על אדמתם מלאים כל טוב· ספק ב׳ מה״נ היה גביהה בן פסיסא היותר חכם שבחכמים או לא אם היה ביותר חכם פשיטא שראוי לילך ומה היה צריך ליטול רשות כ״כ וליתן אמתלא לדבריו· ואם היו חכמים מחוכמים כמנו איך עשו דבר זה לשלוח אותו כי שמא ח״ו עי׳ זה יצאו חייבי׳ בדין ויהיה הפסד גדול לישראל בלי שיעור וכי במה שאמרו הדיוט שבנו נצחהם בזה יהיה תרופה למכה גדולה כזו ח״ו· ספק ג׳ על נתינת זמן שיתן אלכסנדר למצרים ג׳ ימים הלא היה משפט מעוקל כי כששני בעלי דינין עומדין וטוענין לפני הדיין בענין דיני ממונו׳ איך שייך ליתן זמן להשיב כי בודאי ילמדו לטעון שקר אדרבה ראוי לדיין הנה שמיעת מה שטוען מתנגדו השב לו אם אמת הוא או לא· והאמת הוא שענין נתינת זמן הנזכר כמה פעמים היינו על שאלה וקושיא וחקירה אבל לא בדיני ממונו׳· ואף שיש להשיב עי׳ כי שאני הכא שבאו ג״כ מכח התורה· ספק ד׳ איך ישראל טענו שקר ח״ו ותבעו מה שלא מגיע להם דהיינו תבעו שכר עבודה ס׳ של ת״ל שנה ובאמת לא שעבדו אותן המצרים רק רד״ו שנה· ומ״ש ומושב בני אשר ישבו במצרים ת״ל שנה זהו עם שאר ארצות וכמ״ש רש״י· הענין חכמי ישראל הבינו כי המצריי׳ התובעי׳ לפני אלכסנדר המה ישענו נגלה ונכתר כי היה קשה לחכמי ישראל למה מביאים הפסוק וה׳ נתן את חן העם במצרים וגו׳ ולא הפסוק הקודם לו ובני ישראל עשו כדבר משה וישאילו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלו׳ וכך היה הענין הם הבעו לפני אלכסנדר המאמין בקדמות העול׳ ולפי סברתו בודאי ישראל גולנים ח״ו· אבל אם ברא השי׳ העולם אזי ברצונו נתן וברצונו נטל וכמאמר ר׳ יצחק הכובא בריש רש״י על החומש המצריים לאחר שראו אותות ומופתים אז הכירו מציאות השי׳ וחידוש עולם והשגחה ויכולת· ועכ״ז היו מפוקפקים בקצת כמו שאפרש· והשבו שאלכסנדר אף אם יאמר למצריים ולטעמיך הלא אתם מודים בחידוש מ״מ יודה לסברתם דהא דעתו וסברתו יותר רחוק ועתה אפרש סברת המצריים אמת שהשי׳ חידש ומשגיח ומשדד מ״מ בראשית נתן הק״בה לצבא השמים כוכב ויכול והעול׳ כמנהגו נוהג וכביכול זזה ידו מהם כל זמן שאינו משדד אז הם מנהיגים בכח שהושם להם בעת הבריאה· אבל אמתת הענין הוא כמ״ש שרנע״א אין הק״בה מונע שפעו מהם ולא זזה ידו מהם· רק כח וגבורה נתן בהם כלומר כח ההכנה זה מוכן לזה וזה לזה והכל דוקא כשירצה הבורא וכמ״ש לעיל· והנה המצריים כפי סברתם כל זמן שהמערכת אין משודד אז כביכול זזה ידו· ונמצא הוא קנוי למקבל השפל מהמערכת אף שביד הבורא לשדד מ״מ שכירות ליומא מכר הוא וע״כ הוקשה להם אמרה דינו של הק״בה הלא הדין והסבר׳ הוא כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיו׳ כדאית׳ בכתובו׳ ובככו׳ וא״כ למה נענשו מיתה וממון המצריי׳ על הים ומלקו׳ וממון אותן שנשארו במצרים כי אף היו נלקין כמ״ש רש״י בפ׳ בשלח· בשלמא לפי אמונתינו האמיתית לא ק׳ דהא לא זזה ידו ותמיד ית׳ שופע ולא שייך לומר במוחלט שנענשם ולקח מהם ממון רק מנע מהם ממון· והמצריים רצו להוכיח דאין הענין כן דא״כ למה כתב וה׳ נתן את חן העם שזה הלשון אין שייך אלא כשהוא קנוי למצריים ע״כ הוצרך למציאת חן שישאלו׳ אא הל״ל וה׳ נתן הממון הראוי למצריים לישראל ע״כ קראו תגר ח״ו על דין שלמעלה שאין בדין לענש בשתים· גביהה ב״פ אמר אני אלך ואדון ואשיב לו ג״כ על החקירות· ואם ח״ו ינצחוני אמרו אתם שאני הדיוט ולא שלחתם אותי לנכהרות כי לא ידענו שאתם תטענו נפתרות· ואז יצוה המלך לשמוע מה בפיכם ור״וק· נחזור לענין גביהה ב״פ השיב ע״כ אין הפשט בפסוק וה׳ נתן חן העם כדבריכם (ומ״ש נתן חן הוא כפרש״י אם שאל א׳ א״ל קח שני׳) רק האמת המוחלט שאין במערכת רק הכח ולא הפועל וזה מוכח מפסוק ומושב בני אשר ישבו במצרים ת״ל שנה וק׳ הלא לא ישבו רק רד״ו שנה ואם ר״ל עם שאר הארצות ליכא כן בהדיא· אלא הענין לעולם אין שום דבר בפועל זולת ית׳ והכל אינו אלא בכח על כן יסוד הרברבים מכח עצם המערכת אינו אלא כח כדפי׳ ואז מתורץ הקושיא דת״ל שנה במצרים כי מברית בין הבתרים היו המצריים בכח מוכני׳ לשעבד באברהם ובזרעו ולקיחת פרעה את שרה הוא מוכיח ע״ז· ובנוי שהם תוקעי׳ במערכת או הדין אצלו חשב לעשות עבירה ולא עשאה כאלו עשאה· כי כח שלמעלה אינו אלא כח והוסיף גביהה ב״פ לומר שהוא כן חישב לעשות כאלו עשאה תנו שכר ס׳ רבוא עבודת ת״ל שנה· ואף אם הממון שלקחנו בשכר פעולת זמן שהיינו במצרים מ״מ אנו מבקשים שכר כל ת״ל שנה ולא היה סיפק בידם והוצרכו לברוח· וסיפר שאותה שנה שביעי׳ היתה ר״ל המורה אחידוש העולם ומחדש בכל יום תמיד כי כשם שנאמר בשבת בראשית כך נאמר בשביעי׳ נשמע מכל הלין כי ה׳ הוא האלקים אין עוד מלבדו שאין שום יכול׳ כי אם יכולתו ולו לבד היכולת· נחזור לביאור הפסוק:

עוד פירוש הפסוק מ״ש דע את אלקי אביך בענין אחדותו ית׳ וידיעת שמותיו וסוד האצילות אמר דע כמו שאמר הפסוק אשגבהו כי ידע שמי הוא כזר ליסוד חכמת הקבלה אשר מחכים פתי ומי שלא ראה אור החכמה ז׳ לא ראה מאורו׳ מימיו כי אז יבין וישכיל סוד אחדותו ברוך הוא וסוד השגחתו ועניני התוארים הנזכרים בתורה הנעלמי׳ מחכמי הפלוסופי׳ אשר עין ראתה כל אלה ויען כי הרבה בני אדם פורשי׳ מזו החכמה וכל הפורש ממנה פורש מהחיים הנצחיים הרוחניים· ע״כ אעתיק דברי החכמים חכמי האמת כמ״ש על ענין הזה· הרב בעל מנחת יהודה בהקדמתו להמערכת כתב וז״ל ראוי שיחפוץ האדם בחיים כדי לראו׳ בטוב שנ׳ מי האיש החפץ חיים לראות טוב והטוב הזה לא יושג כ״א באמצעית התורה שנ׳ כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו והפס לשון לקח לומר תקחו הטוב אם תורתי אל תעזובו ויש למצות טעמים נסתרים אשר טועמיהם טועמים בע״הז מהטוב הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא שעליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו׳ וכמו שהטוב ההו׳ גנוז לצדיקים בלבד ועליו אמר הנביא הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו

ונו׳ כך סגנזי התורה לא יתהנו אלא יחידי הסגולה ראיתי בני עלי׳ והנם מועט׳ ורוב העולם הרחיקו מחכמת הקבלה דרכיה ויש כזה כתות אם להיות בעיניהם מאוסה שלא יחפוץ כסיל בתבונ׳ כ״א בהגלו לבו ר״ל בדברים הגלוי׳ והוא הפשט ולא די לנו הצער הזה א״א שכופרי׳ בה ואומרים שאין בתורה אלא פשטה · ואם לחשבם כי מי ומי הוא אשר יבא אל שער המלך · ואם מפני פחדם משגיאה לחשבם כי שגגתה עולה זדון · ומי שהוא מכת הראשונה אוי לו ולמולו נח לו שלא נברא בא וראה בספר התקונים של הזוהר ז״ל בראשית תמן יבש ורא איהו נהר יחרב ויבש בההוא זמנא דאיהו יבש ואיהי יבשה צווחין בנין לתתא כיחורא ואמרין שמע ישראל וכו ואין קול ואין עונה הה״ד אז יקראוני ולא אענה והכי מאן דאסתלק קבלה וחכמתא מאורייתא רב״ עפ ומאורייתא דבכתב וגרים דלא ישתדלו בהון ואמרי דלא אית א״א פשט באורייתא ובתלמוד בודאי כאלו אסתלק נביע מההוא נהר ומההוא גן ווי ליה טב ליה דלא אתברי בעלמא ולא יוליף ההוא אורייתא דבכתב ודב״ עפ דאתחשיב ליה כאלו אחזר עלמא לתהו ובהו וגרים עניות בעלמא ואורך גלות עכ״ל · ועוד בספר הנזכר ותנח התיבה בחדש השביעי׳ על הרי אררט ודאי האי קרא מכללא דאורייתא נפיק ואתי בסיפור בעלמא דמה אכפת לן אי דשרי בהאי או בהאי דהא באתר חד לשרי אלא ללמד על הכלל כלו יצא ומאן דאמר דההוא סיפור דאורייתא לאחזאה סיפור בעלמא קא אתיא תפח רוחי׳ דא״ה לאו איהו אורייתא עילאה דקשוט אלא ודאי אורייתא קדישא עילאה היא אורייתא דקשוט ת״ח מלך ב״ו לאו איהו יקרא דילי דלשתמען מילי דהדיוטי בפומי׳ כ״ש למכתב ליה ואי סלקא ברעתך דמלכא עילאה קב״ה לא הוה ליה מילין קדושין למיכתב ולמיעבד מנייהו אורייתא א״א דאיהו כנש מלין דהדיוטין כגון מלין דעשו מלין דהגר מילין דלבן ביעקב מילין דאתון מילין דבלעם דבלק מילין דזמרי וכל שאר ספורים דכתיבי ועביד מנייהו אורייתא א״ה אמאי אקרי תורת אמת תורת ה׳ תמימה עדותה׳ נאמנה · פקודי ה׳ ישרי׳ מצות ה׳ ברה · יראת ה׳ טהורה · וכתיב הנחמדים מזהב ומפז רב וגו׳ ואילין אינון מילי דאורייתא אלא ודאי תורת ה׳ אקרי תורת תמימה תורת אמת וכל מלה ומלה אתי׳ לאחזאה מילין אחרנין עילאין וההוא מלה דההוא ספור לא לאחזאה על גרמא קא אתיא אלא לאחזאה על כללא קא אתיא כמה דאתמר עכ״ל · הנה מבואר העונש המגיע לאיש כזה :

ומי שהוא מהכת השני׳ עליו אמר החכם ע״ה רמות לאויל חכמות בשער לא יפתח פיו · ופי׳ מצד שבעיני האויל רמות החכמות כוונתו יתרשל מללומדם והו סיבה כי בחכמה הנשגבת ורמה והיא חכמת הקבלה אשר היא שער לה׳ לא יפתח פיו :

ומי שהוא מכת השלישי׳ כוונתו רצויה ומעשיו אינם רצוים כי לא מפני זה ראוי להתרשל ממנה וה׳ הטוב יכפר בעדו כי על כל פשעי׳ תכסה אהבה והשגיאה ההיא ערבה לפני ה׳ בא וראה בספר הזוהר ז״ל האי מאן דתאובתי׳ למלעי באורייתא ולא אשכח מאן דיוליף ליה כל מלה ומלה סלקא וקב״ה חדי בההיא מלה וקביל לה ונטה לה סחרניה דההוא נחלא ואתעבידו מאילין מילין אילנין רברבין ואתקרון ערבי נחל הה״ד באהבתה תשגה תמיד עכ״ל · ועוד מבואר זה יותר בספר המכונ׳ לר׳ נחוני׳ בן הקנה ז״ל וז״ל שאלו תלמידיו לר׳ רחומאי מ״ד תפלה לחבקוק הנביא על שגיונות תפלה תהלה מבעי ליה אלא כל המפנה לבו מעסקי העולם ומסתכל במעשה המרכבה מקובל לפני הקב״ה כאלו מתפלל כל היום שנ׳ תפילה · מאי שגיונות כד״א באהבתה תשגה תמיד ומאי ניהו מעשה מרכבה עכ״ל · ועוד בספ׳ הנזכר ז״ל אמר רחמאי מ״ד ודרך חיים תוכחת מוסר מלמד שכל הרגיל במעשה מרכבה ובמעשה בראשית א״א שלא יכשל שנא׳ והמכשלה הזאת תחת ידיך דברים שאין אדם יכול לעמוד בהן א״כ יכשל בהן והתורה אומרת תוכחת מוסר אבל באמת זוכה לדרך חיים עכ״ל · הנה מבואר מזה כי מצדה יזכה העוסק בה לחיי העה״ב אפי׳ שישגה בה וראוי שלא יתרשל ממנה אע״פ שיבאו עליו תוכחות מוסר כי מה תוחלתנו בעה״ז אלא לקנות חיי העה״ב · ותועלותיה ידועו׳ כי מלבד היות האדם מצדה יורע את קונו ויודע סתרי תורה וטעמי המצו׳ המתוקי׳ מדבש ונופת צופי׳ אשר מצדם היא משיבת נפש כי הנפש מתחזקת בהם ומתבודדת עם קונה גם כן ימשך ממנה עשיית המצות כתקונן ובאהבה רבה והיא המלהבת אותו לעשות בשלימות · וע״ז אמר החכם מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה · ועוד יגיע לנו ממנה תועלת נמרץ בענין התפילו׳ · בא וראה בספר הזוהר ז״ל בעי בר נש לסדר שבחא דמאריה מתתא לעיל לסלקא יקרא דמארי׳ לאתר עמיקתא דבירא נגיד ונפיק לבתר יעיר לאמשוכי מעילא לתתא מההוא שקיא דלעיל לכל דרגא ודרגא עד דרגא תתאה לאמשכא ברכאן מלעילא לתת׳ לבתר בעי לקשרא קשרא בכלא קשרא דמהימנותא ורא הוא בר נש דאוקיר לשמא קדישא לשמא דמאריה וע״ד כתיב כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו ומאי ובוזי יקלו דא הוא מאן דלא ידע ליחדא שמא קדישא ולקשרא קשרא דמהימנות ולאמשכא ברכאן לאתר דאצטריך ולאוקיר שמא דמריה וכל מאן דלא ידע לאוקיר שמא דמאריה טב ליה דלא אתברי עכ״ל · ואומר אני אם לא למד היאך ידע ליחד ולקשר קשרין ולהמשיך ברכאן וע״ז אמר דהמע״ה לבנו ואתה שלמה בני דע את אלהי׳ אביך ועבדהו · ועוד לא ראו הפתאי׳ כי עתידי׳ לתת עלי׳ את הדין והיא תובעת עלבונה · בא וראה מה שאחז״ל במדרש משלי׳ כי אחד מהדברים שתובעי׳ מהאדם ביום הדין היא צפית במרכבה בשיעור קומה שלי וכו׳ ומלבד הטוב הנגזה העה״ב למשתדל ומתחכם בה גם בעה״ז טועם טעם עה״ב ונדבק באלהיו יותר ויותר ממארי מקרא וממארי משנה בא וראה בס׳ התקונים ז״ל כי יקרא קן צפור לפניך וכו׳ אפרוחים אלו ת״ח דבגינהון שריא שכינתא על ארעא או ביצי׳ אלו תנוקות של בית רבן שבגינהון שכינתא שריא על ישראל ואילין אינון מארי דמקרא בזמנא דאינון עסקין באורייתא או במצו׳ דאינון קב״ה ושכינתי׳ גרמין לחבר׳ לון כחדא וירתי מתמן נשמתין אתקריאו צפרין בנין דמארי מקרא ומארי משנה אינון גרפין דילה ובנ״ד והאם רובצת על האפרוחי׳ או על הביצים איהי רביע עלייהו בארבע גדפין דילה דאתמר בהון וארבע כנפי׳ יונקין אנפי׳ זוטרי ואינון ד׳ אנפין לכל חד וכהון אמא רביעא עלייהו ובגין אסתלקת מינייהו אבל בגין סן מעוי דאתמ׳ בהון דרחימו דאינון מארי דקבל׳ אתמר בהו לא תקח האם על הבני׳ דשכינת לא זזה מינייהו לעלם עכ״ל · מכאן תראה כי יש עשר ידות למארי דקבלה על מארי דמקרא ומארי דמשנה ואע״פ שא״א לירד לעומקיה מצר גודל ורוממות דרושיה כי המעט המושג בדרושים הנשגבי׳ יותר גדול התועלת והמעלה מהרב המושג בדרושים השפלי׳ ואשרינו מה טוב חלקנו שזכינו לספ׳ הזוהר אשר לא זכו קדמונינו אשר קטנם עבה ממתנינו כמו רב האי גאון ורב ששת גאון והרב ר׳ אליעזר מגרמייזא והרמ״בן והרש״בא והרא״בד שכל אלו היו מכלל יודעי חן ולא טעמו מדבשו כי בזמנם לא נתגלה ואל תתמה מזה כי בוראי לא נתגלה עד דור האחרון אשר אנחנו בו היום וסיוע לזה מצאתי בס׳ התיקונים וז״ל א״ל אליהו לר׳ שמעון ר״ר כמה זכאה אנת דמהאי חבורא דילך יתפרנסון כמה עילאי עד דאתגלי לתתאי בסוף יומיא ובגיני׳ ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו עכ״ל · הנה מבואר מכאן שהחיבור מהזוהר היה עתי׳ להיות נגוז ובאותו הזמן יתהנו ממנו העליונים והם המלאכים עד שיבא הדור האחרון בסוף הימים שאז יתגלה לתחתונים ובזכו העוסקים יבא משיח כי אז תמלא הארץ דעה בספתו אשר זה תהיה סבה קרובה לביאתו וז״הש ובגיניה ושבתם איש אל אחוזתו עכ״ל ספר מנחת יודא · ואיש אלקים קדוש מה״רם קורדוורא בספר אור נערב הביא אלו המאמרים ופירשם בטוב טעם ודעת ועוד הוסיף כהנה וכהנה שם בענין היות לימוד חכמה זו ז״ל קרי ביה · גם האריך מאוד הגאון החכם הכולל מהר״ר יצחק דלמאש בפסק שעשה והוא נדפס בהקדמת זוהר הקטן החיוב המוטל בלימוד חכמת הקבלה · ותירץ את המאמרים המתנגדים לכאורה המורים לימשך ידו מהתחכמה זו כגון מ״ש ר״ז ל במופלא ממך אל תדרוש אין לך עסק בנסתרו׳ במדרש שהרשית התבונן ואמר כי אדרב׳ מזה ראיה שיש להתבונן בסתרי תורה כ״א היתה כוונת המאמר לאסור ההתעסקו בנסתרו׳ והיה פי׳ במה שהרשית התבונן על התורה כפשוטו בביאור מעשה המצו׳ ודקדוקיה יקשה מאוד הלשון איך יאמר בפה שהרשית שמשים למוד התורה

רשות

רשות והיא חיוב וחל"ל במה שחייב' התבונן כו' · אלא הענין יש רשות להתבונן בחכמה זו מ"מ יש לך איזה עניני' נסתרות שאי' רשות לעסוק כמ"ש בזוהר פ' יתרו שלח תשלח את האם ואת הבני' תקח לך רזא דעלמא עלאה דלא אתיהיב בה רשו לאסתכלא ואצטריך לשלחא מנו שאילתא ואסתכלותיה פיה ואת הבנים תקח לך דכתיב כי שאל נא לימים ראשונים ולמקצה השמים ועד קצה השמים אבל לעילא מקצה השמים שלח תשלח סרעיונך למשאל כו' · והפרדס הביא זה המאמר שער מהות והנהגה פט"ו וביאור הענין בארוכה באיזה מקומות מהאצילות יהיה הענין בשאלה ובתשוב' ובאיזה מקום אית לשאלה ולא להתשובה ובאיזה מקום אפי' בשאלה אינו · וכדה ענין השאלה ותשובה או שאלה בלא תשובה או אפילו שאילה אינה כל זה מבואר היטב שם בפרק הוה יראו עיניך וישמח לבך · וע"זא הפסוק הנסתרות לה' אלקינו · הוא בחינת אין לך עסק בנסתרות · והנגלות לנו הוא בחינת עסק בסתרי תורה שהורשה לנו להתבונן בו · לעשות את כל דברי התורה הוא חלק הנגלה מהתורה · ותרי"ג מצותיה בפירוש ודקדוק לעשות אותם · וכן ענין הא רא"ל ר' יוחנן לר' אליעזר תא ואגמרך מעשה מרכבה א"ל אכתי לא קשאי כו' בודאי יש בחכמה זו דבוא רבוא מדרינו' וכהא דאמר רש"בי על ענין עמוק בחכמה זו לאו כל מוחא סביל דא · ולזה צריך רוחב השכל וגודל חכמה ובינה · אבל ללמוד כל מה שביכולתו להבין ולהשיג בחכמה זו וריזן מקדימין · רק יקדש את עצמו בקדושה יתירה בתלמוד ובמעשה ואז יעלה בסולם העולה בית אל להבין בכבוד קונו · ובפרט בדור האחרון הזה אשר הגיד אליהו הנביא שהיה כמוס הזוהר עד הדור האחרון · ואז יתגלה חכמת הזוהר כדי שבזכות זה יגאלו ישראל כשם שלא נגאלו ישראל ממצרים עד שהוצרך הק"בה לקדשם בדם פסח ובדם מילה כן גאולה העתידה לא יהיה הגאול' עד שיזכו לתוספות הקדושה הזו והיא רצון האל ית' ואשרי הזוכה בה · ועליו נאמר אשגבהו כי ידע שמי · והפרדס בשער הראשון פרק תשיעי פלפל בחכמה · אם המכחיש מציאות הספירו' יקרא כופר או לאו · אמר שם מי שלא ידע בענין הספירות מצד שלא הורגל בהם ולא נתגלו לו שערי אורה ודאי ראוי שלא יקרא כופר אמנם יצדק אמרנו עליו שלא זכה לראות מאורות מימיו ולא טעם במתן התורה וצוף אמרידה הנעימים והנה מת באין חכמה ולא ראה טובה · אמנם אותו אשר יתגלה אליו ענין הספירות ומציאות' ויכחישם מפני רוע תבונתו כי הורגל בחכמות חצוניו' ובילדי הנכרי' ישפיק יקרא כופר כמו הכופר ומכחיש בתורה שב"עפ ומלבד אשר אלה לו עוד יוסיף על חטאתו פשע כי מהכחש' הספירות ימשך אל הכפירה כי נכריחנו בהקדמות ופנות התורה כי אחר שהאחד הפשוט לא ישיגוהו שנוי איך ישגיח בעניני' חולפים וכן אחר שהו' אחד איך ישגיח על סוגי המיני' כי יחייב הרבוי כנודע ולזה יוכרח להאמין בספירו' ואם לאו יכפור ח"ו כאשר טעו רבים בסילוק ההשגח' הפרטיי' ובעניני' האלה שאין ראוי להעלותם בכתב והנה על כרחו נכריחהו בהאמנת הספירות או יקרא כופר וע"ז הדרך יוכרח שהאומר שאין לו עסק בקבלה ואינו רוצה לכוון בתפילותיו אלא לבעל האורות כאשר חשבו רבים ודאי שיקרא טועה שאם יבא אדם לדבר באחד הפשוט בערך בחינתו אל מציאותו ובחינתו בערך הספירות נמצא מסלק פעולותיו מכל וכל כי הא"ס בערך בחינת עצמותו הוא פשוט ואינו בעל שינוים שישתנה מדין אל רחמים ושיפעל ברצון וישתנה מרצון אל רצון ע"י התפילה אם לא בערך בחינתו אל ספירותיו שהם הם השגחותיו ועל ידם יהיה שינוי הדין והרחמים ואל ירחוק המעיין ליכנס מתוך דברינו אלה לפני' מהמחיצה להבין ענין השינוי' וההשגחה כי ישיגהו היזק ולא תועלת אמנם נבאר הענין בארוכה בשער עצמות וכלי' בעז"הי סוף דבר האדם מוכרח להאמין בספירות כדי שיצדק בעקרי האמונה ובפינותיה שא"א להעמיד פינות התורה אלא בהם ר"ל על ידם שעל ידם יפעול המאציל השינוי' ולא ישיגהו מזה שינוי כלל ח"ו וכמבואר בארוכ' בשער הנחמד ההוא ומהאל נשאל מחילה עכ"ל הפרדס :

הג"הה

ונראה בעיני שניתן רשות עתה יותר מלדורות הראשוני' כי ענין טעם עסק הנסתרו' שלא היה ניתן רשות כי אם ליחידי סגלה משום יראה גדולה פ"ש כשעוסק הסודות ההם לבוא ח"ו לידי קיצוץ כמו שאירע לאחר אלישע וכיוצא בהם סכנה אבל בדורות האחרונים שהם סמוך לגאולה ואז יתבערו מהעולם הקליפו' והעבודות זרות ובכל יום שקרוב יותר לזמן הגאול' מתקרב יותר ביטול הקליפו' · על כן אין לחוש לזה רק קדושת הסודות יהיו נקבעי' בלבות ולא יבואו לידי טעו' ובזכות זה יזכו ליותר סודות כי מלאה הארץ דעה בבוא הגאולה :

ואתם · בני יצו' אשריכם מה טוב חלקיכם אם תזכו לזאת החכמה בקדושה ובטהרה ובענוה יתירה לאחר שתמלאו כריסכם מתלמוד ופוסק בכל יום ויום אזי אח"כ תבררו חלק יפה מהיום ותדבקו בלימוד זו החכמה בתוספות קדושה ובדביקו' גדול בו יתברך ויתעלה :

ואשוב · לפי' הפסוק אמר דע את אלקי אביך · הידיעה היא ידיעת שמו וצריך הדבר להיות לו בקבלה וז"הש אביך כענין שנ' שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך · אמנם צריך להיות ג"כ חכם מבין מדעתו יותר ממה ששומע מרבו וזה"ש דע את אלהי אביך מוסף מה שקבלת מאביך דע אתה את אלהי אביך כהא דתנינן בספר יצירה הבן בחכמה וחכם בבינה ופי' הפרדס בשער הראשון פ"ו וז"ל הבן בחכמה ר"ל עיין היטב במה שלמדת מרבך בחכמת המדות שאין מוסרין בה אלא ראשי פרקים וצריך שאד' יבין בה דבר מתוך הדבר כענין אמרם ז"ל אין אומרי' דבר זה אלא לחכם ומבין מדעתו הנה שצריך האדם לדמות דבר אל דבר ולהוצי' דבר מתוך דבר כדי שיהיה שכל מוליד ולא שכל עקר · ואמר חכם בבינה פי' כשאתה מוליד ומדמה בשכלך ומבין צריך שתחכמהו והסכרהו בקבלת הרבנים ובקוצר דבריהם שיהיה נכלל הענין במוסף אליך הן רב הן מעט ואל בינתך אל תשען עכ"ל · ומזה אני אומר רמז ע"ד הסוד בחולין פ' אלו טריפו' תנן התם כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת כו' ע"ד ולכתוב רחמנא קשקשת ולא לכתוב סנפיר א"ר אבהו וכן תני דבי ר' יגדיל תורה ויאדיר ע"כ · הנה ת"ח נמשלו לדגים הפרי' ורבים ואמרו בהגיגה כמסמרות נטועי' מה נטיעה זו פרה ורבה אף ד"ת פרים ורבים והעוסקים בסודות התורה צוללי' במים אדירים ועמוקים והם קדושים וטהורים כמוגו ותנן קשקשין הקבועין בו סנפיר הפורח בהן · ועתה אפרש הסוד הקבועין רומז על מה שקיבל מרבו והוא בחינת החכמה וסנפיר אשר מתפשט בהם בחינת הבינה שכל המולי' ובזה יגדיל תורה :

וז"ל הרב ר' מנחם רקנאטי בהקדמת ספר טעם מצות שלו ואתה הבן זה שאומר לך עתה וזהו כי בכל מקום שבתורה תוכל לעשות המעשה ההוא או המצוה ההיא אל דבר עליוני · ממנו העלהו וטוב לך אע"פ שלא קבלת אותו הטעם מפי הכם מקובל או אפי' לא ראית אותו באחד מספרי חכמים ובלבד שלא תאמר כי אין הדבר כפשוטו ורומז לדבר עליוני מכנו שנ' כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהים עליהם · וגם לא תאמר שאותו הטעם שחשבת מעצמך הוא עיקר נתינת התורה ר"ל המצוה ההיא אלא תאמר אם לא נתנה מצוה פלוני' ראויה היתה ליתן מטעם כך וכך והכריחני לומר זה כי בעבור שכל החכמות כולן רמוזין בתורה ואין דבר חוץ ממנה והמצוה הן דבר אחד ותלוי' במרכבה העליונה איש איש למלאכתו אשר המה עושי' וכל מצוה ומצוה תלויה בחלק א' מן המרכבה א"כ הק"בה ית' אינו צד אחר בלתי התורה ואין התורה חוץ ממנו ואינו דבר חוץ מן התורה ע"כ אמרו חכמי הקבלה כי הק"בה יתברך הוא התורה עכ"ל · ומ"ש אע"פ שלא קבלת אותו הטעם כו' ר"ל שלא קיבל אותו הטעם בפי' אבל אמירת ענין של זה הטעם בסודו ושרשו קיבל דהיינו שמפרש איזה פסוק או מאמר או אומר טעם למצוה ע"פ הסודות שקבל מרבו ורבו מרבו עד למשה מסיני או על פי ענפי הסודות בבחינת הבן בחכמה הנזכר · אבל המפרש פסוק או מאמר או טעם מצוה ע"פ סברות בדויות

וכווכו׳ שהמציאו הפילוסופי׳ ואינם מפי משה מפי הגבורה זה האיש עובר על לא תעשה לך פסל כראית׳ בזוהר וז״ל לא תעשה לך פסל
ר׳ יצחק פתח אל תתן את פיך לחטיא את בשרך כמה אית ליה לבר נש לאזדהרא בפתגמי אורייתא כמה אית ליה לאזדהרא דלא יטעי
בהו ולא יפיק מאורייתא מה דלא ידע ולא קביל עליה בתיב לא תעשה לך פסל וכל תמונה וק״בה זמין לאתפרעא מיניה בעלמא
ראתי בזמן דנשמתיה בעית למיעל לדוכתא דחיין לה לבר ותשתצי מההוא אתר דצדיקים בצרורא דחיי שאר נשמתין ר׳ יודא אמר כמה
דתנינן למה יקצוף אלקים על קולך דא נשמתא דבר נש א״ר חייא כתיב כי אנכי ה׳ אלקיך אל קנא מ״ט משום דקני לשמיה בכלא אי בגין
פרצופין מקני לשמיה בשמי׳ אי משום אוריית׳ תנינן אוריית׳ כלא שמא קדישא ובגיני כך בעי דלא יטעי בשמיה ולא ישקר בי׳
ומאן דמשקר בעלמא לא עאלין ליה בפלטרוי דמלכא וישתיצי מעלמ׳ דאתי א״ר אבא כתיב לא תעשה לך פסל וכתיב פסל לך שני לחו׳
אבנים כלומר לא תעביד לך אורייתא אחרת דלא ידעת ולא אמר לך רבך מ״ט כי אנכי ה׳ אלקיך אל קנא אנא הוא דזמין
לאתפרעא מינך בעלמא דאתי בשעתא דנשמתא בעיא למיעל קמיה כמה זימנין לשקלא לה ולאעלא לה גו גיהנם ע״כ׳ וכתב
בתולעת יעקב בשם המקובל הרב ר׳ שם טוב בן ש״ט ע״ז המאמר ח״ל תן עיניך בדברי אבות העולם קדושי עליון רואי פני המלך וראו
איך השוו דרך הטעות והשיקול אל הפסילי׳ והתמונו׳ והטעם א׳ כי הבעלי תמונו׳ כוונת׳ לעשות התמונו׳ ההם כדי לקבל מן הכחות ההם
ולהיות מכוני׳ כנגדם לאות ולזכרון ואין רשות לעשות התמונו׳ כ״א ע״ד שעשאם בצלאל ושלמה ע״ה שהיו יודעי׳ לצרף אותיות שבהם
נבראו שמים וארץ ועשו אותם ע״פ השם ונתקדשו הצורות האלו להיות מוכנות ומועדו׳ לכבוד אלהי ישראל וכפי השיעור אשר הורש׳
כל אחר מהם כמראה אשר הראה ה׳ את משה לתבנית המרכבה הקדושה הנעלמת מרכבה שרוכב בשמי שמי קדם׳ וכאשר
יחשוב אחר לעשות דמיון הצורות ההם לא הוקדשו ולא הוכנו לכבוד כמו שלא הוכנה התמונה האומנייתא שפסלה האומן לחול
עליה הנשמה ויהיה המרחק ביניהם כהרחק הבורא לנברא וע״פ העצה הנעלמ׳ היא מוכנת לכח חיצון הוא הנקרא כח הטומאה כי מחוץ
למחנה שכינה מושב׳ כי הם פותחי׳ ומתקרבים אל הבא ליטמא ומפרי מעלליו ישבעהו ולכן הוא טועה בה ונעקר מהעולם כי הוא מחליף
המלך בעבד וממיר טוב ברע ומשקר בארון הכל וכן במשל הזה אותיות התורה ואם הם גשמיות הם רומזות לשמות האלהו׳ ולחכמות
הנאצלות מארון הכל והו׳ בהכרח להעמיד גופן ופירושן בענין שיסכימו עם הנסתר בהם והרמז בהם בענין שיתייחס החומר לצור׳ וכאשר
דהך כדרך אחר אין הצורה ההוא מוכנת לשבת ולחול על החומר ונמצאת תורתו וחכמתו ללא אלהי וחכמה פסולם ופגומה ויהי׳ ממש
כעושה צלמי׳ עכ״ל הרב ר׳ שם טוב׳ אמנם החורז תורה נביאים וכתובים ודברי רז״ל ע״פ חכמת האמת אשריו מה טוב חלקו :

המאמר השני ישר״אל תטיבה את״ת׳ ברוך הוא אלהינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועי׳ ונתן לנו תורת אמת וחיי
עולם נטע בתוכנו׳ זכרון טוב תמיד יהיה באמירת זה הנוכח וכן בכל עת ועת זכור יזכור׳ ידמה כאלו
היה שבוי ומנוגע ומוכה ועני מדובא ושבוי כולו איתנהו ביה ובא מלך גדול וגאלו ורוממו וגדלו עד שנתן לו בתו יחידה׳ הלא שור׳
הדין נותן כל ימי חייו יומם ולילה לא ישבות מלעבדו עבודה ועבודת משא ויזכור חסדיו הגדולים בכמה מעלות טובות על אחת כמה
וכמה שפדאו ועשאו בן חורין ורפאו מכל מחלה ונתן לו ממון והעלהו לגדולה מעלה מעלה עד כי היה חתן המלך כך אבותינו בע״נפש
ירדו אבותינו מצרי׳ והיינו שבויים גוי בקרב גוי מוטבעי׳ בתועבו׳ מצרים כמונו כמוהם והמלך הגדול הק״בה הראה ידו החזקה ועשה ניסי׳
ונפלאו׳ בשידור המערכת להראות אלהותו ויכולתו והשגחתו עלי דינו בהוציאנו מעבדות לחירות ואזנתן לנו ממונם וקרבנו לפני הר סיני
ונתן לנו בתו היא התורה הקדושה אשר היא גילוי אלהותו ית׳ בסוד שמותיו אשר בקשוהו מלאכי עליון ואמרו תנה הודך על השמים
ואדיר אדירנו ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ רוממנו מכל לשון וקדשנו במצותיו למען החיותינו לעולם שכולו חיים להיותנו
גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת ומחיצתם לפנים ממ״ה בכבשם יצ״הר סטרא דמסאבא ובמתן תורה פנים בפנים דיבר ה׳ אתנו
וכרת עמנו ברית לא את אבותינו בלבד כי גם אנחנו פה היום כלנו חיים וזרענו וזרע זרענו עד סוף כל הדורות כולם שוים לטובה
במעמד הזה כי נשמותינו שמה היו והדבו׳ היה יוצא מפי הק״בה לכל א׳ בפרטיו כאלו היה מדבר עמו לבדו ועל זה נכרת ברית ומי הוא זה
ואיזה הוא אשר יזכור בכבוד ובתפארת הזה ובכריתתו ברית עם ממ״ה הק״בה ובאלה ובשבוע׳ ולא יתמלא אימ׳ ויראה ורתת וזיע ויתעורר
בדביקה וחשיקה וחפיצה רבה ואהבת עולם כי הוא יתברך אדונינו כי לקחנו מבית עבדים ואנחנו עבדיו והוא אבינו מצד שורש נשמתנו
כי חלק ממעל ואנחנו בניו בני אל חי באם נהיה כרוכים אחריו כמ״ש אחרי ה׳ תלכו וזה הענין של כריתת ברית בעצמנו מצד נשמותנו
ונוסף על מה שהיינו בכח באבותנו שעמדו בגוף ונפש כמו כן כמ״ש דע את אלהי אביך ר״ל לא תתלה הברית באביך לבד שהיית בו בכח
רק דע את אלהי אביך כי עיניך ראו את המראה הגדול הזה ונכנסת בברית׳ והק״בה כרת עמנו ברית כמ״ש משה לישראל ה׳
אלהינו כרת עמנו ברית בחורב לאמור לא את אבותינו כרת ה׳ את הברית הזאת כי אתנו אנחנו פה היום כולנו חיים ואע״ג שמשמעו׳
הפסוק שקאי על הדור שקבלו התורה וכמ״ש אח״כ פנים בפנים דיבר ה׳ עמהם וכתב רש״י א״ר ברכי׳ כך אמר משה אל תאמרו אני
מטעה אתכם על לא דבר כדרך שהסרסור עושה בין מוכר לקונה אלא הלוקח עצמו מדבר עמכם כו׳ מ״מ זה הפסוק נכתב בתורה
והוא נצחיי דור ודור קוראין זה הפסוק וע״ד שכתב רש״י בפסוק אשר יאמר היום בהר ה׳ יראה היום הימים העתידי׳ כמו עד היום הזה
שבכל מקום שבא אל הדורות הבאים הקורא׳ את המקרא הזה וכו׳׳ כן יתבאר זה הפסוק גם כן ומתחילה אקדים דברי הזוהר פ׳ לך לך
א״ר שמעון כתיב זה ספר תולדות אדם וכי ספר הוה אלא אוקמוה דהק״בה אחמי ליה לאדם הראשון דור ודור ודורשיו דור ודור ופרנסיו
היאך אחמי ליה איתימא דחמא ברוח קודשא דאינון זמינין למיתי לעלמא כמאן דחמא בחוכמתא מה דייתי לעלמא לאו הכי
אלא חמא בעינא כולהו וההוא דיוקנא דזמינין למיקם בהאי עלמא כולהו חמא בעינא מ״ט בגין דמיומא דאתברי עלמא כלה נעשה
דזמינין למיקם בבני נשא כולהו קיימי קמי קב״ה כההוא דיוקנא ממש דזמינון למיקם בעלמא בגונ׳ דא כל אינון דצדיקיא בתר
דנפקי מהאי עלמא כלהו נפשן סלקן וק״בה אזמין ליה דיוקנא אחרא לאתלבשא בחו כגונ׳ דהוו בהאי עלמא בג״כ כולהון קיימין קמיה
ואחמא לון לאדם הראשון בעינא ואי תימא בתר דחמא לון לא קיימי בקיומייהו ת״ח כל מילוי דק״בה בקיומא אינון וקיימין קמיה עד
דנחתא לעלמא כגונ׳ דא כתיב אשר ישנו פה כו׳ הא אוקמוה דכולהו בני נשא דזמינין למהוי בעלמא כלהו אשתכחן תמן הכא
אית לאסתכלא דהא כתיב ואת אשר איננו פה וכו׳ ומשמע כולהו דיפקן מאינון דקיימי תמן בגין דכתיב עמנו היום ולא כתי׳ עמנו עומד
היום אלא ודאי הכא כלהו קיימו תמן ולא אתחזאו לעינא בג״כ כתיב עמנו היום אע״ג דלא אתחזון וא״ת מ״ט לא אתחזון הכא
כמה דאתחזון לאדם הראשון דחמא לו עינא בעינא והא הכא כד אתיהיב אורייתא לישראל חיזו אחרא ודרגין
עילאין הוו חמון ומסתכלין עינא בעינא והוו תאיבין לאסתכלא ולמחמי ביקירא דמאריהו ובג״כ תמו יקרא עלאה דק״בה בלחודו׳
ולא מאחרא וע״ד כולהו בני נשא דזמינין לקיימ׳ בעלמ׳ כלהו קיימי קמי קב״ה בההוא דיוקנא ממש דזמינין לקיימו בי׳ הה״ד גלמו ראו
עיניך ועל׳ ספרך כלם יכתבו׳ גלמו ראו עיניך פי׳ מ״ט בגין דדיוקנא אחרא עלאה הוי פתאי ובג״כ כתיב ומי צור
זולתי אלהינו מאן צייר טב דכל׳יל׳ כלא דא ברא קב״ה ע׳כ״ל׳ ח״ל הפרדס פכ״ב משער מהו׳ וההנהגה בעת שהאציל
הק״בה נשמת יציר כפיו האצילה כלולה מס׳ רבוא נשמות שאין דור פחות מס׳ רבוא וכן פי׳ רשב״י בספר התקונים והנה בהיות
נשמתו כלולה מאותן ס׳ רבוא כל׳ עוד שהיו האנשי׳ הולכים ומתרבים היתה נשמתו מתפשטת בהם ולעולם אין הנשמה של׳

חכרה

חסרה דבר וזה הטעם קנס דמית׳ לכל הבאים אחריו כי כלם חטאו במעשה ההוא והוא הלך ומצטרף בכל הנשמות ויש לנו קצת דמרומי ראיה שהרי במר״ע שהוא שת כנדרש בתקונים ועליו נאמר ויולד ברמותו ובצלמו שהיה כלול מס׳רבוא כאביו כי הוא חבן הנמשך מהאב ולכן הוציא ממצרים ס׳רבוא ועליו נאמר אשה אחת ילדה ס׳רבוא בכרס אחד וע״ז רמזו שקול משה כנגד כל ישראל וע״ז אמר ו׳מאו׳אלף רגלי׳העם אשר אנכי בקרבו כי עמו ממש היו ממנו יצאו ובו היו כלולי׳ולכן כלם ינקו ממנו תורה וע״ז רמז האנכי הריתי מהם את כל העם הזה אם אנכי ילדתיהו כי הם כלולי׳בו׳ עכ״ז אין אנכי הרה מהם שהוא כנגד השכינה המתעברת מהם וגם אין אנכי מוליד אותם כנגד התפארת שהוא האב המוליד׳ וע״ז אמר ויתעבר ה׳ בי למענכם פי׳נעשית השכינה מתעברת בי פי׳כל עובריה היו בי ואנכי הייתי של וחכם למענכם ודאי ולכן פי׳בתקונים שמר״ע מתפשט בכל דור ודור בס׳רבוא דהיינו סבוב הגלגול של ס׳ רבוא שעליו נאמר דור הולך ודור בא ופי׳ דור שהולך הוא דור שבא ולכן בכל דור ודור הוא מתפשט בס׳רבוא ותורתו מאירה בהם וכלם יונקים ממנו כמבואר ענין זה בתקונים בפסוק ותוסף ללדת וכו׳׳ ובזה יובן הנדרש בספר רעיא מהימנא שמרע״ה בע״הז בגוף נבזה בין ישראל כמבואר שם והם ושלו׳שיהיה מר״ע מבחר היצורי׳כלם מגולגל כלל וכ״ש בבזיון אלא הכוונה על מציאות אור תורתו המאירה בבעלי התורה בס׳רבוא היונקים ממנו והם נבזים בין עמי הארץ וזה אמת שאין בו ספק אל הענין ההוא עכ״ל׳ הרי שניצוץ מר״ע בכל דור ודור כי כל הדורות היו בהר סיני׳ ובכל דור ודור יתפרש זה הפסוק שלא אבותינו לבד כו׳רק גם אנחנו היינו שם פנים בפני׳וגו׳׳ ובדור המדבר היה מר״ע בנגלה והדור היה בנגלה בקבלת התורה׳ ומאמר משה להם היה בנגלה לא את אבותינו כרת ה׳ וגו׳׳ אבל כל הדורות הבאים אחריהם היו שם בנסתר וניצוצי מר״ע עמהם בנסתר וזה המאמר ממנו אלינו הוא ג״כ בנסתר לא את אבותינו כו׳ וענין הנסתר רצוני לומר התתעוררות דהיינו שגרע שעתה יוצאים אנחנו לפועל ולגילוי מה שהיה כבר לנו פנים בפני׳בנעלם׳ וכולנו היינו בכריתת הברית ומקבלת התורה באלה ובשבועה׳ וכן אח״כ בערבות מואב בכריתת ברי׳אתם נצבים כו׳כתיב ולא אתכם לבדכ׳אנכי כורת את הברית הזאת ואת האלה הזאת כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה׳ אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום וכרלע׳בשם הזוהר׳ וכבר אר״ל כל הנביאים קבלו נבואתם בהר סיני כו׳וכן אמרו כל מה שהתלמיד ותיק עתיד לחדש הכל מסיני:

עוד יש דבר גדול כמוס בזה הפסוק שאמר דע את אלהיאבין אשר ממנו יתבאר היטב ענין כל הדורות היו שם בעצם ואיך כריתת הברית והשבועה והאלה היתה ג״כ אתנו ממש כי הדבר הזה צריך התבוננות׳ וכבר חקר בזה בעל עקידה פ׳נצבים ואביא דעתו ומה שיש לו להתעורר עליו׳ ואח״כ אבאר הענין כיד ה׳ הטובה עלי:

ז״ל בעל עקידה ז״ל במדרש תנחומא כשבקשו ישראל לפרוק עול בימי יחזקאל מה כתיב שם ויהי בשנה השביעי׳בחמישי בעשר לחודש באו אנשים מזקני ישראל לדרוש את ה׳ וישבו לפניו וא״ל כהן הקונה את העבד מהו שיאכל בתרומה א״ל אוכל׳ א״ל אם חזר כהן ומכרו לישראל לא יצא מרשותו א״ל הן א״ל אף אנו כבר יצאנו מרשותו ונהיה כאומו׳ העולם א״ל יחזקאל והעולה על רוחכם היו לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות האדמה לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה׳ אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכ׳אמלוך עליכם בית ישראל כי בשבועה אתם עומדי׳ וגו׳׳ למען הקים אותך היום לו לעם והוא יהיה לך לאלקים כאשר דיבר לך וכאשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב שלא אחזור בדבר שנשבעתי לאבותיכם ולא אתכם לבדכם כרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת אף הדורות העתידים לבא היו שם באותה שעה כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה׳ אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום ר׳אבהו בשם ר׳שמואל בר נחמני אומר למה כתיב כי את אשר ישנו פה עומד היום לפני ה׳ אלהינו ואת אשר איננו פה היום לפי שהנפשות היו שם וגוף עדין לא נברא ולפיכך לא נאמר בהן עמידה כל אלו דברי המדרש׳ להיות מבואר שאין אדם מוריש לבניו ולזרעו אחריו חובת נדר ושבועה איסור לדורות עולם באופן שלא יוכלו למחות בה כל זמן שלא קבלוה עליהם בהגיע לפרקם אם בהוראה או בשתיקה שזה לא יתכן מן הדין דמהיכ׳תיתי לא מצד הגוף ולא מצד הנפש כי הנה גופי הבנים העתידי׳לא היו ולא נמצאו בעת השבועה כ״א בכח רחוק וזה מבואר כי לא בכח זה יגבר איש להשביע את בניו׳ וכ״ש מצד הנפש הדברים שהוא ידוע שאין לו לאב בה שותפו׳ושום הקשר שהוא ידוע שאינה נדונית ע״פ שבועתו ואיסרו אשר אסר על נפשו וכמו שבא מבואר בדברי יחזקאל הנביא מה לך מושלים את המשל הזה על אדמת ישראל לאמור אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהנה חי אני ה׳ אלהים אם יהיה לכם עוד המשל הזה בישראל הן׳ כל נפשות לי׳ הנה כנפש האב וכנפש הבן לי הנה הנפש החוטאת היא תמות יורה באמת שאין הקשר אבות ובניו בין נפש האב ובין נפש הבן ושהם אצלות׳בשוה מבלי שיתוף כלל ולכן הנפש החוטאת היא תמות בעונה ולא בעון אבותיו וכמו שתורה ע״ז כל הפרש כולה וגם ירמי׳אמר דברים כאלה והוא עצמו בעינו מאמר החכם שלמה באמרו יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו ואין קץ לכל עמלו ולמה אני עמל וגו׳כי על חלק השכלי שבאדם מדבר שם כמו שבראתי שם במקומו׳ והנה אחר שלא יושלם שום עונש לנפש הבן ממעשה האב איך יתפס ברברו׳ויכר במאמרו וכ״ש שימשך זה עד כוף כל הדורו׳ כמו שיראה מהכתוב שאומר כי את אשר ישנו פה עמנו עומד היום לפני ה׳ אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום ובכ״מ שתמצא בפי חכמים ז״ל שכל בר ישראל הוא מושבע ועומד מהר סיני על כל דברי התורה הזאת׳ אמנם יראה שזה מה שכוונו חכמים ז״ל התרתו בט״ש במאמר שזכרנו ובזולתו שהיו כל הנפשו׳העתידות נמצאות במעמד ההוא והמה קימו וקבלו עליהם להשלי׳ולקיים עד סוף כל הדורות אבל עדיין יש במאמרם זה עיון רב לדעת איך היו הנשמות שם בלי גופו׳כי חיבור הנפש והגוף מהכרחיות האדם הנמצא אל המצות הוא ומעצמות מהותו וכמו שבא בתורה בפי׳אשר יעשה האדם וחי בהם יראה שאין חובת מעשה המצות נמשכת רק בהיותו אדם כלומר מחובר מגוף ונפש ובהפרדם זה מזה אינו אדם אינו בכלל וחי בהם כי במתי׳חפשי וכ״מש החכם באשר הוא סוף כל האדם׳ ועוד שהרי הוא מבואר שהתורה והמצות חוב הגוף הם דגופ׳ודאי בהפקירא ניחא ליה ומן הדין אין חבין את האדם שלא בפניו והיה הוא צריך להיות שם לקבל עליו וכבר אמרו בפ״ק דכתובו׳קטן שנתגייר מטבילין אותו על דעת ב״ד ואם הגדיל יכול למחות וכ״ש כשלא היה שם כלל גם מ״ש שהיו שם אוכלוסא כוללו׳ כל הדורות וכל הפרצופי׳כי ע״כ אמרו כי הרואה אוכלוסא שיש בה ו׳ מאות אלף רגלי שיברך בא׳ חכם הרזים׳ כי מעתה א״א להמצא שום אדם בדורות הבאים שלא היה שם ברמותו וצלמו בגופו ונפשו ושלזה אין בשום אדם יכולת למחות במה שקבלו כלם בסיני באלה ושבועה הנה אלה גם הם דברים קשים על השכל לקבלם והנה חלושי׳לתלות בהם שאלה הזאת אשר בה ועליה תלוי קיום ועמידת הברית והשבועה אשר לו יתעלה עמנו תחת שבועתנו זאת שאנו מושבעי׳עמו רחוא בהא תליא וצריך קיום וחיזוק גמור שלא יופרו לעד לעולם כמ״ש אם ימשו החקים האלה מלפני נאם ה׳ גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים:

ואולם אנכי מעורר על חומר השבועה הזאת והנחתה ספק עצום שזה תארו שבועה זו שאלו הנשבעי׳מושבעין ועומדין בה לא ימנע משיש בידם יכולת בחיריי לעבור עליה או לאו ואם נאמר שאין ביד בחירתם יכולת לעבור עלי׳הנה כבר תתבטל פנת הבחירה אשר עלי׳העולם עומד וצורך כל התוכחות והמוסרים הכתובים בתורה שכלם לא נאמרו אלא לבלתי עשות את כל המצות והפר בריתם: והנה על כרחינו אנו צריכים להודות שהם יכולין לעבור על השבועה מכח אפשרותם אע״פ שאינם

מאמר השני

ראשים מפאת שבועתם · והנה כאשר יונח האפשר ההוא נמצא הרי יקר מהנחתנו בטל והוא ביטול כל הכתובים המעידים שלא
יתבטלו חומרו השבועה הללו לעולמי עד ושלא ישבתו העם הזה מהיות גוי לפניו כל הימים · וקשה עוד מזה מרה שנתבאר מפי כל
הנביאים ומפאת הנסיון שכבר עברו כלם לעבור אלה והפר ברית · והנה א״כ לפי הסונח בטלה ג״כ שבועת האלהים הסמוכה
עליה וכבר אבדה התקוה ח״ו · וא״ת אין מצור קיום הנצחי שמירת השבועה כ״א מציאותה לבד כי אחר שנשבעו לו כבר זכה
עליהם בכח שבועתם לכוף ולהכריח אותם על קיומם וכמ״ש ע״י יחזקאל חי אני נאם ה׳ אלקים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה
שפוכה אמלוך עליכם מה שלא יעשה כן זולת׳ · הנה זו באמת קשה מראשונה כי יש לשאול אם יש לו ית׳ עליהם דין שבועה זו
או לא וא״ת שיש לו עליהם דינה כלומר שהם חייבי׳ לשמור ולעשות את כל דברי התורה מעצמם ושבועה זו חומרא יתירה היא כמי
שמשביע חבירו לפרוע לו חובו · הנה השבועה הזו אצלו ית׳ היא שבועה בטילה כי ההכרח ההוא שיש בידו לעשות להם מכח
השבועה הוא עצמו יכול להכריחם מבלתה כי מה טעם שישביע אדוני הארץ אחד מעבדיו שיפרע לו חובו כדי שיוכל לכופו על פרעונו
כי הנה בזולת השבועה יכול להכריחו אדרבה מוטב שיכריח בלי שבועה ממה שיכריח אחר עבור אותה ואם נאמר שאין לו עליהם דין
שבועה זו הנה באמת השבועה עצמה היא תחילת האונס ועיקרו כי הוא ית׳ בקש אותה מידם וע״י נביאו השיא ופתה אותם עליה ומ״מ
שיכריח לעשות דבר שהוא הכריח ופתה אותם להשבע על עשייתו ואם יתיר לעצמו האונס על השבועה יתירהו בלא שבועה דאי דעביד
האי נפיל בהא ועוד שא״כ אין לו עליהם רק דין השבועה לבד לא עיקר התור׳ והמצות שאתה אם יש מחברך אצלך מנה ונשבעת לו
לפרעו ביום פלו׳ הנה כשעברת על השבועה יש לו עליך שני דיני׳ הא׳ חיוב הממון · עצמו והב׳ חיוב השבועה · אמנם אם
נשבעת לתת לו דבר שלא נתחייבת הנה כשתלקה על השבועה שעברת ודאי הפטר מן הממון וכן ג״כ כשנענש רק עוברי שבועה לבד
כבר נפטר מהתורה והמצוה ואין לו עליה שום חיוב עליה כמו שיראה מהכתובים שזכרנו ראשונה ומה זה שאמר יחזקאל אחר המאמר
הנזכר והבאתי אתכם אל מדבר העמים וגו׳ והבאתי אתכם במסורת הברית · עוד אמר במקום אחר ועשיתי את אשר בחקי תלכו
ומשפטי תשמרו ועשית׳ והנה מכל אלו הצדדי׳ יראה בבירור שאפי׳ יניחו שהיה ביד האבות כח להשביע לבנים לא היה כח בשבועה ההי׳
להמשיך בחבלי מציאות׳ ובעבותו׳ קיום׳ הדבוק הנצחי ההוא שרצו שיתלו בה:

האמנה כי לדעתי אין דבר השבועה הזאת כמו שחשבו רבים ואין קיום ונצחיות ברית הש׳ ואהבתו עם האומה הזאת תלוים
בחומרת אבל הוא קיום ודיבוק טבעי הכרחי גדול וחזק ממנו לא ישוער בטולו בשום צד וענין בעולם והוא כרת
שיחייב חק וטבע כל נמצא שלא להפריש בחייו ומה שיש ברית כרות׳ לכל ב״ח שלא יאבד את עצמו שזה אם ישוער בא׳ מעיר וברוב
הימים להספר דמיונו יעבור החוק ההוא ויאבד את עצמו הנה באמת לא ישוער אפשרותו על כל אישי אותו המין וכמ״ש בטלה דעתו
אצל דעת כל אדם וכן וע״ז האופן עצמו לא ישוער אפשרות הנזר האומה הזאת באלהיה וממצותיו וחקיו בשום פנים כי הוא חק מוטבע
בהם יותר חמור ויותר חזק משבועה וכדי שיתבוננו בו רבים נעריך עליו משל נאות ומסכים לפי ענינו · הרימותי בחור מעם
פקח ובעל זרוע בפקחתו עקב אנשים ובאונו שרה על נגידי׳ ע״כ שנאו אותו שרים רבים וישטמהו בעלי חצים ולא מצא מנוח לכף רגלו
עד שבא להסתופף בחצר המלך לחסות תחת כנפיו וישנס את מתניו להתחזק בעבודתו ושמירת ביתו ועשה כרצונו והצליח עד שנשא
חן בעיניו ויט אליו חסד ויאמר לו עמוד על משמרתך והורדז על עבודתך ואשימה עיני עליך להצילך מכל אויביך הקמים עליך ועוד אתן
לך עושר ונכסי׳ לרוב ואגדיל את כסאך למעלה וכבוד על כל השרי׳ ואתנה בריתי על כל הדברים הא׳ ביני ובינך ובין זרעך עד העולם
רק אם ישמורו בניך את דרכם ללכת אחריך בכל עבודת הבית ומשמרתו וישבע לו על הדבר הזה · וישמע הבחור וייטב בעיניו
וישתחו לפניו וקבל עליו עבודות המלך ופקידת ביתו עם כל תנאיו ויעבוד אותו הוא ובנו ובן בנו והצליחו בעבודתו ויגדלו עד למאוד
ובנו ערי׳ וישבו והרבו עבדי׳ ויקבצו עושר וכבוד ונכסי׳ עד כי חדל לספור ודור רביעי׳ או חמישי כאשר שמנו עשתו מאכו בעבוד׳ המלך
ומשמרת ביתו מיאנו בשירותו ויפרו בריתו ומיחו במה שעשה אביה׳ הראשון מקבלת עול מלאכת המלך ושבועתו ופקפקו בה לאמור
מי נתן כח ביד אבינו למכור אותנו ביד המלך לצמיתות הלא לנו ולבנינו רשות ויכולת לשוב מאחריו ולעזוב עבודתו והיינו נקיים מאתו
ויאמר להם המלך עתה כדבריכם כן הוא אמנם אם הנק׳ תנקו מהיות עבדים לפני גם אנכי נקיתי הפעם מכל מה שהבטחתי לכם בנדרי
וכל מוצא שפתי וילכו לדרכם גם המלך נסתלק מעליהם ויעבור כרוז בכל מלכותו כי האנשים ההמה אינם תחת משמרתו ושלא יסלו
עוד פרס מאתם גם העביר מהם כל כבורו וישמעו כל השרי׳ אשר היו אויביהם מלפני׳ ויקומו עליהם ויהרגו אנשים וילחמו בעריה׳ ויקחו
כל ארצם מידם ויבוזו את כל שללם עד אשר אבדו מהארץ ורובם גועו והנשארים בהם דלו מאנוש נעו · ועתה האמור האמר
למלך בליעל לומר שהענישם כל זה העונש על שסרו מעבודתו בהיות לאל ידם לסור אחר שלא היה כח באביה׳ להחליש אותם לעבודה
ההיא ודאי לא כי הוא לא הענישם על סורם מעליו כלל אבל אולתם תסלף דרכם בסורם משותפו המלך אשר יסד אותם אביהם כי הם
פירשו ממנו והנה גם הוא פירש חסדו וטובו מהם · והנה לזה א״א לשער לשום בר שכל שיסכים בדעתו לבטל החברה והשותפות
הזה ולהפר בריתה בשום צד אבל חיוב שברית כזאת אם תהיה במציאות לא תופר לעולם כמו שהו׳ ברית כרותה על כל בר שכל שלא
יאבד נכסיו ושלא יהרוג את עצמו וכ״ש שיחזק ויתקיים טבע זה הענין חזוק וקיום נצחי בהיות אנשי הברית רבי׳ המספר מאוד גדול או
אומה שלימה אחת וכן בעינו הוא ענין קורבת האומה הזאת אל אל ית׳ עלה בלי ספק כי הנה יעקב אבינו בחור מהאבות מתחילתו עקב
את אחיו שני פעמים ובאונו שרה עם גדולים עם שנשטם מעשו ויברח שדה ארם ועם לבן נר ובו התקושש ובשובו נעכר להבאיש ביושב
הארץ הכנעני והפריזי ולא היה לו מנוח בבניהם כ״א בבואו לחסות תחת כנפי השכינה כמ״ש לאל העונה אותי ביום צרתי ויהי עמדי
בכל הדרך אשר הלכתי · והנה לפי שישרו מעשיו ועבודתו לפני אלהיו הבטיחו לשמרו מכל אויביו ולהצליחו בכל דרכיו וכרות
עמו הברית ואת בניו עמו לדור דור כמ״ש אנכי עמך וגו׳ וכל הפ׳ כלה תחילה וסוף: אמנם הברית הזאת עם כל תנאיו ביאר
אות׳ באר היטב לבני בניו אם במעמד הר סיני באמרו ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגו׳ והייתם לי סגל׳ מכל העמים וגו׳ ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים וגו׳ ויותר מבואר בפרשיות הבריתו׳ וכמה שנתבאר באומרו וה׳ האמירך היום להיות לו לעם וגו׳ סוף דבר כל התורה
תבוא ותעיד כי בהיות ישר׳ על משמרתם ומעמדם גם הוא יהיה בעזרם וישמור אותם וינשאם וינטלם עד העולם · וכל זה בתנאי כפול
וחזק מאוד · אמנם אם ישוער שזאת האומה וכל אנשיה יחדיו יבערו ויכסלו לסור מאחרי ה׳ ולקרוא תגר על אבות הראשונים
אשר הביאם בברית הזאת וימאנו בו לאמור אי אפשנו בו ולא בתורתו ויען זאת יסלק השם מהם חברתו והשגחתו ויעזבו למה שימשך
להם מהשנאה הקדומה מהתקוממו׳ האויבי׳ הרבים לאכול אות׳ בכל פה ואין עוזר כמ״ש הכתו׳ בפי׳ ויעזבו את ה׳ ויעבדו לבעל ולעשתרו׳
ויחר אף ה׳ בישראל ויתנם ביד שוסים וישוסו אותם וימכרו ביד אויביה׳ מסביב ולא יכלו עוד לעמוד לפני אויביהם והוא מה שיתמיד
הוראתו בכל ספר שופטים והוא אומרו ע״י ירמי׳ כי הנני קורא לכל משפחות ממלכות צפונ׳ נאם ה׳ ובאו ונתנו איש כסאו וגו׳ · כי אחר
שהעבי׳ר כרוז שאינם תחת משמרתו הרי הם קרואי׳ מעצמם וכח אין בידם לעמוד כי הנה כעץ הגפן בין עצי היער · והנה כאשר
ישדום ויכלום לא יאמר ודאי שהענש מעליו הגיע להם כל זה השיעור מההפסד אבל חיוב להם זה מסורם מעליו בלי ספק והו׳ הוא
עיקר הברית והאלה אשר לא תיפר לעולם כי לא ישוער לאומה שתבחר בפורה מעל אלהיה בשום פנים כמו ששוער שיכחרו כל

אנשיה

אנשיה ליתנק יום אחד ומה שאין בחק טבע האדם לעשותו הנה הוא נחשב לנמנע גמור כמו שהיא ברית כרותה לעולם שלא יתבטל
אנשיו כלם מצד בחירתם בביטול פריה ורביה וכיוצא אע״פ שאפשר שאחד מעיר יבחר לעשות ולזה היתה הברית הכרותה בינינו ובינו
יתעלה ברית עולם אשר לא ישוער הפרתו בצד מהצדדי׳ עכ״ל בעל העקידה· ע״ש עוד שהאריך וכוונתו שלא מכח שבועה
עמדו הדורות ומקיימין התורה כי אם מהכרח חיותם שהיא חומרה יתירה מהשבועה שאז ראו והכירו שאם ישוער להם לצאת מתחת ידו
ומשמרתו ית׳ יהיה כולם נכוני׳ להשמיד להרוג ולאבד רגע אחד ושהפורש ממנו פורש מהחיים כו׳· ובאמת דבריו מתוקי׳
ודברי פי חכם חן במה שממתיק דבריו שהם מביאים את האדם להתעוררות· אמנם בדברי רבותינו ז״ל מבואר שהיתה שבועה
ממש שנשבעו בית ישרא׳ וכדאית׳ בנדרי׳ שאמ׳ משה לישרא׳ לא על דעתיכ׳ אני משביע אתכם אלא על דעת הקב״ה ודעתי: עוד אינני מבין
דברי בעל עקידה כי לפי משמעו׳ דבריו העונש על הדורות אם אינם רוצים לקיים קישור האבות אינו אלא שהק׳ בה מסלק שבועתו
מהם דהיינו שמסלק שמירתו· אם כן מהו זה חילוק עונשי התורה לזה מלקות ולזה מיתה ולזה כרת ולזה ד׳ מיתות ב״ד ש״מ
שהעונשים הם בכוונה מכוונת ממנו ית׳ וכן עונש הגהנם ויש לו קצב זה יעמוד זמן כך בגהנם וזה זמן כך והכל ע״פ התורה· ש״מ
שהקישור הראשון נשאר בתקפו בכלליו ופרטיו עד סוף כל הדורות ודורי דורות· ומה שהקשה בעל עקידה על ענין השבועה
ממה נפשך אם יש לו ית׳ עליהם דין שבועה זו או לאו וא״ת כו׳ הקושי׳ אינה כלו׳· כי ענין השבועה לא היתה רק גמר וחיזוק קנין
בלב להראות שקיימו וקבלו התורה בלב שלם ונפש חפיצה· כי לולי זה היה דבורים שדברו נעשה ונשמע כמו אסמכתא דלא
קניא כי כל ראי לא קני· וכל ההבטחות של תורה הוא בענין הזה אם בחקותי תלכו ואם בחקותי תמאסו כו׳ וכן בענין זה כל
התורה· אמנם בשבועה אז נגמר בלב שלם מה שקבלו התורה בבחירתם הטובה ולא שייך לומר אסמכתא וכן פסק מרה״רם
דנדר ושבועה וה״ב קני באסמכתא:

אך מה שתמיה בעל עקידה כי איך היו אבותינו יכולין להוריש שבועה לבניהם כו׳ ואינו מסופק בדברי רז״ל שאמרו שכל הדורות
היו שם ונשבעו בעצמם· רק מקשה מאחר שלא היה גופתם שם והמצות הם חובת הגוף· דעו בני יצ״ו שכמו הנשמות
של כל הדורות היו שם כך היה שם המרכז והפנימיו׳ של הגופות ודבר זה הוא ענין דק ואבארהו בשני פנים· הפן האחד הוא
ע״ד מ״ש בעל עבודת הקודש פ״ח מחלק היחוד אשר הפליג שם לדבר מענין האדם שהוא בצלם ודמות עליון רומז על הספירות ודמותו
ג״כ כולל כל ההשתלשלו׳ והאריך בענין ומענין לענין וכתוב לבסוף וז״ל ואשיב אל ענין היצירה אשר הייתי בו ואומר כי ספירת מלכות
כוללת כל הצורות ובה סדרי׳ פנימיי׳ מהפנימיי׳ והצוני׳ מהחצוני׳ כאשר גזרה החכמ׳ העליונה ונותנת הצורו׳ ע״י סנדלפון ונשמרו שורשי
העליונים ליתן לכל גויה וגויה הרוחניי׳ המתחברת עם הגוף הגם הצורה הראויה לה וסוד הענין כי הנה השם המיוחד כולל כל הי׳ ספירו׳
שהם עשר שמות הקודש והם כלים לידיעות הנבדלות שאינם נתפסות במחשבה שהם סוד השם הנעלם ואלה נשמה לאלה ולכל
שם ושם מאלה יש כנויים והכנפים נאחזי׳ בכינויי׳ והשרי׳ בכנפי׳ וכל שרים יש להם מרכבו׳ וחיילו׳ נמצ׳ שהכל תלוי ועומד בשם המיוחד
והוא שמנהיג עולמו בחסד סוד שם המפורש שבו מתלבש השם המיוחד וחקוק על המטה שהוא מטה כלפי חסד בסוד היכלו׳ המלכות
שהם כמו גויה רוחניי׳ לקבל הידיעו׳ הפנימיו׳ שהם כמו צורו׳ להם והקליפה נרתק להם והם כמו צורה להם ולפיכך נעש׳ אדם בצלמנו
וגו׳ שהוא אחיזו׳ חמרו והלוק אבריו הם בשם המפורש החקוק על המטה סוד ההיכלות ול׳ פעמים מתהפך לנחש כפי אחיזתו ודביקותו
ופעמי׳ מטה כלפי חסד וגם צורתו כלולה בג׳ מדריגו׳ בג׳ מדריגו׳ זו לפנים מזו נפש רוח נשמה והם בקישור א׳ אמיץ וזו כסא לזו ושואבת
משרשם הנפש מהכלה בסוד נפשי איויתיך בליל׳ והרוח מההתן בסוד אף רוחי בקרבי אשחרך והנשמה מהחופה סוד כל הנשמ׳
תהלל יה ואלו הצורו׳ יש להם ג״כ גויה רוחניי׳ לתבנית הגויה הרוחניי׳ הנזכרת למעלה והיא מחברת בין הצורה והגוף שהוא לתבנית
הקליפה הנזכר במאמר המאור הקודש רשב״י ע״ה אשכחנא בספרא דשלמה מלכא בשעת׳ דזווגא אשתכח לתתא שדר קב״ה
חד דיוקנא דפרצופא דבר נש רשימא חקיקא בצולמא ואלמלא אתיהיב רשו לעינא למחזי חמי בר נש על רישי׳ חד צולמא רשימא
דפרצופא דבר נש ובההוא צולמא אתברי בר נש ועד דקימא ההוא צולמא דשדר ליה מריה על רישי׳ ואשתכח תמן לא אתברי בר נש
הה״ד ויברא אלקים את האדם בצלמו וגו׳ ההוא צלם אזדמן לקבלי׳ עד דנפיק לעלמא כדנפק בההוא צלם אתרבי בההוא צלם
אזיל הה״ד אך בצלם יתהלך איש וגו׳ והאי צלם איהו מלעילא בשעתא דאינון רוחי נפקי מאתרייהו כל רוחא ורוחא אתק׳
קמי מלכא קדישא בתקוני יקר בפרצופא דקאים בהאי עלמא ובההוא דיוקנא יקר נפיק דהאי עלמא ודא איהו צלם ע״כ· והגויה
הזאת היא המקיימת לגוף הגם לפי שיש לה שיתוף עם הגוף וגם עם הצורה כי לא היה באפשר יתחברו שני הפכים כי אם ע״י אמצעי
שהיא הגויה הרוחניי׳ המחברה אל הגוף הגם הזה שנבנה מעפר ב״ה שהוא בירושלי׳ ששם א׳ מפרתחי גהנם ובב״ר אמרו
מן האדמה רבי ברכי׳ ורבי חלבו בשם רבי שמואל בר נחמן אמר ממקום כפרתו נברא היך מה דאת אמר מזבח
אדמה תעשה לי אמר הקב״ה הריני בורא אותו ממקום כפרתו נברא והלואי יעמוד ע״כ עכ״ל עבודת
הקודש· הרי סוד הגויה בה בנעלם ג״כ שורש הגוף· ואין ספק כי ענין הזה הוא דוקא בנפשות ישראל
שהם חלק אלוה ממעל נר אלהים נשמת אדם והוא התפשטות אדם הראשון וכשם שנתפשט מנשמת אדם הראשון ס׳ רבוא נשמות
של ישראל כן נתפשט ג״כ ענין הגויה הנזכר ולכן ישראל קרוין אדם כי אנחנו כולנו באמת אדם הראשון בנשמה וגויה לא כן האומות
ואז יתבאר ג״כ המדרש רבה דפ׳ משפטי׳ וז״ל עד שאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקב״ה כל צדיק וצדיק שעתיד לעמוד ממנו
יש שהוא תלוי בראשו של אדם הראשון ויש שהוא תלוי בשערו ויש במצחו ויש בעיניו ויש בחוטמו ויש בפיו ויש באזנו
ויש במלתון זה מקום הנזם ותדע לך בשעה שהיה איוב מבקש להתווכח עם הקב״ה אמר מי ידעתיהו ואמצאהו אערכ׳ לפניו משפט
הקב״ה משיבו אתה מבקש להתווכח עמי איפה היית׳ ביוסדי ארץ מהו איפה אמר רשב״ל א״ל הקב״ה איוב אמור לי האיפה שלך באיז׳
מקום היתה תלויה בראשו או במצחו או באיזה אבר שלו אם אתה יודע באיזה מקום היתה איפתך אתה מתווכח עמי הוי איפה היית
עכ״ל· בודאי זה המדרש מדבר מענין הנשמות וכמו שמבואר בפרדס בפרק כ״ב משער מהות והנהגה· מ״מ יש לעיין במ״ש
מוטל גולם כו׳ כי לשון גולם שייך ברב גופניי׳ אף שהפרדס מיישב שם זה וכתב וז״ל ואמר עד שאדם הראשון המוטל גולם מפני שאחר
שהציבו העמידו הקב״ה בצביונו ובמעמדו נתפשטו הנטיעות הכלולות בו בג״ע עד עמוד להם גופות להתלבש אבל היו כלולי׳ בו קודם
גמר בריאתו בהיותו גולם דהיינו עיסה מגולגלת עכ״ל· מ״מ אומר אני שמלת גולם רומז גם כן על כח הגופניי׳ נרתק הנשמה
שגם זה מתפשט בכל דור ודור בקרב ישראל· על כן ישראל קרוין בעצם אדם· והנשמות עם הגויות עמדו בהר סיני בשע׳ קבלת
התורה בשבועה ובאלה ובברית· ומאחר ששרש ודקות הגוף הוא בגויה זו הרי נשבעו כל הדורות בנשמה ובגוף רוחני:

עוד פן שני והוא קרוב לזה כי הנה האדם נעש׳ כתנות אור גוף נקי ואח״כ נתלבש בגוף עכור שהו׳ החומר הגס עור ובשר תלבישני
והרי לו ג׳ ענייני׳· נשמה בגוף נקי הנתלבש בגוף עכור· כי הנה רשי׳ פי׳ על בריאת האדם מהאדמה ממזבח האדמה· אי
נמי צבר עפרו מכל העולם כלו׳· אלו שני הפירושי׳ שניהם אמת מצד גוף נקי צבר עפר ממזבח אדמה ומצד גוף עכור מכל העול׳
כלו וכמו שהאדמה מגדלת טוב ורע· מגדלת הרבה צמחים ועניני׳ שהם טובות למאכל· ושהם סגולי׳ לרפואות וכיוצ׳ בזה

מגדלת

מאמר השני

מגדלת · גם מגדלת דברי׳ רעים מיני סמני תמות ודברים מרים וקוצי׳ ודרדרי׳ · כך גוף האדם יכול להיות זכי תקי כעצם השמים לטוהר
וכמו כתנות אור׳ וגם חומר עכור כמו כתנות עור׳ ואף עתה שהוא כתנות עור מי שרוצה לזכך ולקדש עצמו אזי גופו
נעשה נקי וטהור והענין כאלו תאמר הנשמה בגוף אור׳ והגוף אור בגוף עור · כבלע את הקודש בנרתק שלו · אבל
לא נתבטל כתנות אור רק נבלע בנרתק · וזה אור הגוף הזך והדק הוא לישרא׳ דוקא ונמשך להם מאדם הראשון ע״כ אתם קרוין אדם ·
ובעת מתן תורה שפסקה זוהמת הנחש היו הנשמות מלובשי׳ כמו בכתנות אור ר״ל שהיו עומדי׳ בלבוש זך ודק כעצם השמים לטוהר
שהוא חכח של כתנו׳ אור נמצא הוא בגוף ונפש׳ וכן בערבות מואב אף שהיו מלובשים בכתנות עור מ״מ התעורר בהם הגוף
הזך והדק כי נתקדשו והיה ערה שלמה כמ״ש ואתם הדביקים בה׳ אלקים חיים כולכם היום וזה הגוף הזך והדק מתפשט בכל דור ודור
כל מי שרוצה לעורר אותו · ומזה יתבאר מ״ט כשנקנס אדם מיתה למה נקנסו כל הדורות הבאים ממנו כי לא יספיק הטעם
של הפרדס במה שנשמת אדם כולל כל הנשמות כי המיתה אינה בעצם אלא על הגוף ולהנשמה במקרה · וא״ל שהענין הוא
מאחר שנתלבש בכתנות עור ובשר ותולדותיו כיוצא בו אזי המיתה בטבע משום שכל מורכב סופו להפרד · ומה שהיה ראוי להיות
חי נצחי והו דוקא בכתנות אור באל״ף וכמו שהארכתי בהקדמה · כי זה לא יתיישב רק באומות העולם וכן בישראל כשהמיתה
מצד החטא או ע״פ הטבע כל המורכב סופו ליפרד בבוא זמנו׳ אמנם אלו שאר״זל שלא מתו אלא מתוך עטיו של נחש דהיינו
שנקנס מיתה על אדם הדרה קושיא לדוכת׳ · אלא הענין כולנו אדם ממש כרפי׳ ע״כ מאחר שנגזרה המיתה על אדם בעצמו
נגזרה ג״כ עלינו כי אנחנו בעצמנו אדם כי ישראל קרוין אדם ממש · **וע״ז** נתבאר דע את אלהי אביך כי אלו השני פנים
שפי׳ מצד אחר נוגעי׳ ברוחניי׳ הנשמה שהיא חלק אלוה ומצד השניה נוגעי׳ בחלק אביך הראשון · בבחינ׳ עליונה · שבהם משתים
לחלק אלוה ובבחינת התחתוני׳ שבהם משתוים לחלק אביך שהוא חלק הגשמיי · וע״כ חלה השבועה על כל הדורות ודורי דורות:

עוד יש דבר כמוס בענין מ״ש דהמ״עה לשלמה המלך בנו דע את אלהי אביך לרמוז על מעלה גדול׳ לישראל באמצעי׳ התורה
שקבלו שהם תכלית הבריאה כי תכלית הבריאה בשביל התורה וישראל אחר כן כל הנבראים תחתונים ועליונים הכל
בשביל ישראל ולצרכם · ומעלת ישראל למעלה אף ממעלות מלאכי עליון כי גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת כהטעם
שאבאר לקמן · וביען כי בחקירה זו יש מחלוקת גדול בין חכמי ישראל ע״כ מן הראוי להאריך ולברר ול״ל בן הדבר
על בוריו :

דעת הפלוסופים כי דעת האדם למטה מאוד מדעת הגלגלי׳ והרב הרמבם ז״ל בפ״ג מהלכות יסודי התורה הסכים
לדעתם שכתב בזה הלשון שם ודעת הכוכבים והגלגלי׳ מעוטה מדעת המלאכים וגדול׳ מדעה בני אדם
ע״כ ולא חלק הרב ז״ל בין מקבלי התורה לזולתם כי לא הניחתו החכמה יוונית והוא הולך לשטתו כמ״ש במורה נבוכים בפ״א מהחלק
הב׳ ובפ״ג מהנ׳ שהאדם פחות מאוד מאוד בערך הגלגלי׳ כ״ש בערך המלאכים וכ״כ הוא בפ״ב מהלכו׳ יסודי התורה ואין הפרש
בזה בין האדם לגלגל למלאך ובפ״ד כתב בזה הלשון וירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו כשיערך עצמו לאחד מהגופי׳ הקדושים
הגדולים וכ״ש לאחד מהצורות הטהורות הנפרדות מן הגולמי׳ ע״כ הנה הציב לו הרב ז״ל יד והרבה מקומות לבזות ולהשפיל
הדמות והצלם העליון׳ והראב״ע ז״ל שלח יד לשונו בגאון וחרה בו אפו על אשר שלח ידו במלאכים · באמרו שבני אדם
נכברי׳ מהם · והוא שכתב בפר׳ משפטי׳ בזה הלשון הנה אנכי שולח יד בגאון שהעתיק על הנכברי׳ ממנו דבריו ויצא עתק מפיו
ואמר שבני אדם נכברי׳ ממלאכי השרת ואמר כי בעבור בני אדם נבראו וראיותיו דברי חכמים והם לא אמרו רק על המלאכים
המתחדשים בכל רגע ודבריהם אמת ועוד הביא ראיה שאמר שולח מלאך לפניך והנה שבח דברי השם אני לפניך אלך ועוד לשכרך
ברוך ואמר כי השמור נכבד מהשומר והנה לא ידע כי אברהם אבינו גם משה ארוננו ודוד מלכנו היו שומרי צאן גם ה׳ אלקינו לא
ינום ולא ישן שומר ישראל אני ארעה את צאני אם ה׳ לא ישמור עיר ושמרו כרועה עדרו ושמרתיך בכל אשר תלך והכתוב ידמה
השם למלך גם המלאכים לשרים ובני אדם עבדים והנה כתוב ושר מלכות יון ושר מלכות פרס יעמוד מיכאל השר
הגדול ולמה נקרא שר על ישראל וישראל נכבד ממנו ואיך יצוה השם לנכבדי׳ בעיניו שישמרו מפני הקטן במעלה מהם כי הכתוב אמר
השמר מפניו ומ״ט כי לא ישא לפשעכם מתנבוה וידענו כי אין בבני אדם נכבדי׳ מהנביאי׳ והנה יהושע שנכתב עליו נביא אקים להם
מקרב אחיהם כמוך כאשר ראה המלאך נפל על פניו וא״ל מה אדוני מדבר אל עבדו וכן זכרי׳ גם דניאל אומרים ואיך יוכל עבד אדוני
זה וגו׳ עם אדוני׳ והתקועית אמרה ואדוני חכם כמלאך האלהים ולא באה לחרף את דוד · ועוד כתיב ובית דוד כאלהים
כמלאך ה׳ שפי׳ כמלאכים ; ועוד ובמלאכיו ישים תהלה אף שוכני בתי חומר וגו׳ והוא האריך להביא ראיות מדברי הנבואה
על שפל מדרגת האדם ונריעתו בערך הכוכבים כ״ש בערך המלאכים לא ראיתי להביננ׳ ולהאריך בהם זולת מ״ש בסוף בזה הלשון ואני
אומר כי ילוד אשה שיחשוב כי השיגה ידו בחכמתו אל מדריגה גבוה וכדבריו כן הוא רק נגד החיו׳ והבהמו׳ והעופו׳ כאשר הוא כלפני
מבהמות הארץ וגו׳ ואם ינבו לבו פאמונתו וכו׳ ואם בעבור דעתו משפטי נזיקין כי הם לא נתנו כ״א לישר המעוותים כי אלו היינו יושבי׳
במקום שאין שור א״צ למשפט שור נגח · ואלו היינו יושבי׳ באהלי קדרי׳ א״צ למעקה ומזוזה · ואם היינו יושבי׳ בארץ
הודו א״צ למשפטי גניבה ורציחה ועדות שקר׳ ואם בעבור דעת התורות והמצות אין חכם שיבינם למה יתענה בעשור וחלוקי
הקרבנות והעד שאמר משה לדור המדבר אחר שאמר והודעתי חוקי האלהים ואת תורותיו ארבעי׳ שנה ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת והנה
גם הוא אמר בשנת מותו שהיא נבי׳ הנביאים וחכם החכמים ה׳ אלקים אתה החילו׳ וגו׳ והנה העיד כי עתה היחל לדעת כי מי ידע מחשבו׳
השם כי הם עמוקות ונשגבו מכל הנבראים אלו דברי׳ ובספר עבודת הקודש פ״ד מחלק התכלית דחה את כל ראיותיו ואת כולם ישא
רוח וז״ל ומה שהשיב על הגאון באמרו והנה שבח דברי השם אני לפניך אלך יושב ע״ז אחר שאשאל ולמה הודיה מעלת כורש עם
היותו משיח למעלה ממעלת ישראל שבישראל כתיב כי ילך מלאכי לפניך ובכורש אני אלך לפניך והנ״ל לומר בזה הוא כי הליכת
המלאך לפני ישראל אינו מהפלא לפי שישראל נכברי׳ ממנו מצד מעלת התורה שקבלו ומצד הנשמה שבהם משא״כ בשום אומה
ולשון ואלו אמר בכורש מלאכי ילך לפניך הי׳ בזה מקום לטעו׳ שאין הפרש בין מקבלי תורה להאומות ושאפי׳ שאר האומות גדולי׳ים
ממ״ה לזה לא נאמר בו מלאכי ילך לפניך אלא אני אלך לפניך שאין בזה מקום לטעו׳ · עוד השיב עליו כמ״ש על מה שאמר כי השמור
נכבד מהשומר והוא דעת רז״ל כבראשי׳ רבה פרשה ע״ו ע״ש ומה שהשיב על הגאון מהאבו׳ שהיו שומרי צאן כו׳ אינה תשובה ויש להתמיה
עליו שהשוות כל הענין שא״ל מפני שיהיה הנשכר גדול מהשומר שהרי אין ביניהם יחס ודמיון מפארת הצורה והשכל ולא ימשך
משמירה זו טעו׳ לומר הנשכר גדול ואין להשומר ירידה מכבודו בשמירה ההיא כלל · ועוד כי אין שמירת המלאך הצדיקים
דומה לשמירת האדם הצאן שהאבות היו שומרי צאן להסתפק מהם כדי חיותם כשאר מלאכות אלא שבחרו להם מלאכת הרעיית
בהתרחק מהישוב להתבודד במדבר כו׳ ומה שהשיב עו׳ שהשם נקרא שומר ישראל אינה תשובה גם זו כי אין הדברים אמורים כ״א
לנבראי׳ המתייחסי׳ בקצת וכ״ש אם יש מעלה לורה על זה כמו שיש לנשמה הצדיק על המלאך ועוד מצד התורה ועוד שאין שמירת השם
לישראל דומה לשמירת המלאך כי אין שמירת המלאך לישראל כ״א כמשל האומן השומר את בן המלך מאיזה נזק מעוהר לבוא

עליו

עליו אם לא ישמר והנה הוא אינו יכול להשמר וצריך אל שומר מבחוץ ישמרנו במצות המלך ואין השומר יכול כ"א על השמירה המסור'
לו מיד המלך כו' והנה הנשמר גדול מהשומר כמו שבן המלך גדול המעלה מהאומן אבל שמירת השם לישראל היא ההנהגה המעולה
וההשגחה הנפלאה בהם אשר בה נבדלי' מכל אומה ולשון שאין שום כח ומלאך זולת השי' ב"ה יכול על שתי' אלה והדביקות הגדול שהם
דבק בהם והם בו גורם להם ההשגחה ההיא שאין שום אמצעי ביניהם · ומזה נקרא השם המשגיח השגחה כזו שומר ישרא' מצד
ההנהגה המעולה נקרא רועה ישראל ולא נמצא בשום מקום שיקרא המלאך שומר או רועה ישרא' שזה היה מורה עצם השמירה בעצמ'
אבל אמר בו לשמרך כי מלאכיו יצוה לך לשמרך שזה יורה תכלית ההבדל בין שמירה לשמירה כהבדל שבין בורא לנברא · ומה
שהשיב עו' ממיכאל שנקרא שר ישראל כבר פי' ה"ל שלא נקרא כן כ"א על שהוא תובע צרכיהם ומדבר ומליץ טוב עליהם בואלה
שמות רבה פ"ח ורבינו הקדוש א"ו זה מיכאל לעצמו שנא' ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך שהוא תובע צרכיהן
של ישראל ומדבר עליהם שנ' ויען מלאך ה' ויאמר ה' צבאות עד מתי אתה לא תרחם את ירושלים ואומ' ואין א' עמי מתחזק על אלה כ"א
מיכאל שרכם ע"כ · ועוד אין הדברים אמורים שמעלת ישראל על מ"ה כ"א בזמן שישראל צדיקים ועושי' רצונו של מקום אבל
כשאין עושי' רצונו של מקום הרי הם עבדים לעבדים שהאומו' שהם נתונות לממשלת השרי' הם שריהם ואדוניהם · ובעת ההיא מחסדי
השם היה שנתנו למיכאל שר החסד להליץ טוב עליהם ובואלה שמות רבה ד"א הנה אנכי שולח מלאך אמר הק"בה לישראל אלו זכיתם
אני בעצמי נעשיתי לכם במדבר שנ' וה' הולך לפניהם וגו' עכשיו שלא זכיתם הריני מוסר אתכם לשליח כו' והנה החטא גרם להם לראות
עולם הפוך עליונים למטה ותחתונים למעלה · ומה שהשיב מיהושע שהשתחוה להמלאך ואמר מה אדוני וגם דניאל כו' כבר אר"זל
בואלה שמות רבה פל"ב בזה הלשון ד"א ה"כם רבנן אמרין שמו של אלהים היה מעורב עם כל א' וא' מיכאל וגבריאל הנה לא התשחוה לו
יהושע מצד עצמו כי הוא גדול ממנו אבל השתחוה וקראו אדון מצד השם שם מפני שהיה שליח השם · נמצא שהשתחוה
לשם ואליו אמר מה אדוני אבל באופן אחר לא היה משתחוה לו כלל וגם שהיה עובר ח"ו על לא תשתחוה להם כו' ע"ש בע"ה שהאריך
וסתר ראיותיו · ועוד כתב בפ"ג מחלק התכלית על דברי הראב"ע שאמר ואם בעבור דעתו משפט נזיקין גם הם לא נתנו כ"א
לישר המעוותי' כו' כתב וז"ל והנה זה האיש המפורסם בחכמה לא נתקררה דעתו במה שרגם את האיקונין של שמיעט בכבוד האדם
הנעשה בצלם ודמות אלא שקלל את השלטון במה ששלח רסן לשונו במשפטי התורה הצדיקים והישרים המכוונים לעצמם ועו' נוסף על
זה שמפיהם אנו חיים בהיותינו עוסקי' בהם ע"ד דרוש וקבל שכר וכמ"ש רז"ל הקרבנו' כל העוסק בתורת העול' כאלו הקריב עולה עכ"ל:

אמנם מבואר בדברי רבותינו האמיתיים הם אמת ודבריהם אמת מבואר
בדבריהם שבני אדם נכבדים ממ"ה ולא מאותם המתחדשים בכל
רגע כדברי הראב"ע ז"ל אבל מהשרים היושבים ראשונה במלכות קיימים תמיד
במדרגתן דבר זה עקרו מדברי נבואה ומקובל ביד חכמי ישראל הקדושים אשר
מפיהם אנו חיי' אמרו בפ"ח א"ר אלעזר גדולים צדיקים יותר ממ"ה שנאמר באדין
נ"נ מלכא תוה וגו' וכתיב ענה ואמר הא אנא חזי גוברין ד' ורוה די רביעאה דמי לבר
אלהין ובאלה הדברים רבה א"ר אבא לעתיד לבוא עתיד מחיצתן של צדיקי' להיות
לפנים ממ"ה והם שואלי' מה הלכות חדש הק"בה היום · א"ר ב"ח ואל תתמה אף
בע"הז היו מחיצתן לפני' ממ"ה שנ' ורוה די רביעאה וגו' שהיו לפני' מהמלאך והוא
מכבה לפניהם האש ובפסיקתא רבתי ענה ואמר הא אנא חזי וגו' ורוה די רביעאה
ורוה דקדמאה לא נאמר אלא ורוה די רביעא זה גבריאל שהיה מהלך אחריהם
כתלמיד אחר הרב ללמדך שהצדיקים גדולים ממ"ה כיון שראה נ"נ את גבריאל
מיד הכירו ואמר זהו ראיתי במלחמתו של סנחריב בשע' ששרפן ר' אליעזר הגדול אמ'
בשעת שרא' נ"נ את גבריא' נזדעזעו כל אבריו ואמר זהו המלאך שראיתי במלחמתו
של סנחריב שנדמה כביבית קטנה של אש ושרף כל מחניהו · ובפ' אע"פ
בשעה שהפיל נ"נ לחנני' מישאל ועזריה לכבשן האש אמר יורקמי שר הברד לפני
הק"בה רבש"ע ארד ואצנן את הכבשן ואציל את הצדיקים אמר גבריאל אין
גדולתו של הק"בה בכך אני שר האש ארד ואקרר מבפנים ואקדיח מבחוץ ואעש'
נס בתוך נס א"ל הק"בה רד · ובב"ר פמ"ד אימתי ירד מיכאל בחנני' מישא'
ועזרי' · ומכל מקום למדנו שהצדיקים רבים ונכבדים ממ"ה ושאינן מהמתחדשי'
בכל רגע כדברי הראב"ע ז"ל ובב"ר פע"ו א"ל זה מיכאל וגבריאל שהן שרים
שלמעלה דכלא מתחלפין ואינן לא מתחלפין · ובמדרש שוחר טוב במזמור
ק' מה שלא יכלו ס' רבוא לשמוע שמע משה לעצמו שקרא לו הדיבר שנא' ויקרא
אל משה ולא נזוק ללמדך שגדולים הצדיקים יותר ממ"ה שהם אינ' יכולין לשמוע
קולו אלא עומדים ומזדעזעים וכו' ובפ' גיד הנשה וישר אל מלאך ויוכל איני יודע
מי נעשה שר למי כשהוא אומר כי שרית וגו' הוי או' יעקב שר למלאך ובויקרא רבה
פכ"ד והיית רק למעל' יכול כמוני ת"ל רק לשון מיעוט גדולתי למעלה מגדולתכם
ע"כ הרי שלא מיעט רק גדולתו אבל גדולת' למעלה מגדולת מ"ה ובספר סודי רזי
ויאבק איש עמו שרו של עשו היה וי"א מיכאל היה א"ר טרפון לא היה רשות למיכא'
לזוז ממקומו עד שנתן לו יעקב רשו' ויאמר שלחני א"ל גנב אתה או קוביוסטוס אתה
א"ל עכו' וראה כמה כתות של מ"ה שאומר למיכאל עלה כי הגיע זמן השירה לומר
א"ל איני יכול מפני זה ע"כ ואמרו בב"ר פע"ו ר' מאיר ור' יודא ור"ש ר"מ אומר מי
גדול השומר או הנשמר כן מה דכתיב כי מלאכיו יצוה לך לשמרך הוי השומר
גדול מהנשמר · ר' יודא אומר מי גדול הנושא או הנישא · מן מה דכתיב
על כפי' ישאונך הוי הנישא גדול מהנושא ר' שמעון אומר מן מה דכתיב שלחני הוי
המשלח גדול מן המשתלח · הנה בארו ע"ה כי מעלת ישראל על המלאכי'
מצד התורה ומ"ט שבהם ובעבור' יהיה הנישא והנשמה גדול המעלה מהנושא
ומהשומר · והענין האדם שהוא סוף המעשה והוא ראשית המחשבה ונעשה

הג"הה

הנה הרמב"ם וסיעתו המגדילים מעלת המלאכי' על הכל
הולכי' לשטתם שסוברי' שאין חילוק בינם לגופם אלא
שהם שכלי' ממש וז"ל הרמב"ם ע"ה בפ"ב מהלכות
יסודי התורה כתב וז"ל ובמה יפרדו הצורות זו מזו והם
אינם גופו לפי שאינם שוים במציאותן אלא כל אחד
מהם למטה ממעלתו של חבירו והוא מצוי מכחו זה למעל'
ממנו והכל נמצאים מכחו של הק"בה עכ"ל · והכוונה כי
הוא הפליג שם בשלילת הגוף ומאורעיו מהמלאכי' והוקש'
לו כי אחר שהם רחוקים ממאורעי הגוף ואחר שאין
הנמצאים השוים במציאותן נפרדים זה מזה אלא במאורעי
הגוף ואחר שהמלאכי' אין להם מאורעי הגוף א"כ במה
יפרדו להיותם עשרה עדרינו' כמו שמנה הוא בעצמו
ותירץ לפי שאינם שוים במציאות פי' כי אמת הוא כי
השוים במציאות לא יפרדו אלא במאורעי הגוף והמלאכי'
שהם נפרדים עם היות שאין להם מאורעי הגוף הטעם
הוא מפני שאינם שוים במציאות אלא שכלי' זה מזה וכל
א' מהם למטה ממעלתו של חבירו וכו' והרב ר' שם טוב
בן שם טוב בספר האמונ' שער ד' פרק א' כ' נ' הכריע
בראיות ברורות שאין דעתם מודקת וז"ל הנה לדעתם
אין בין עלות השלו' אליה' אלא שזו עלה אל הגלגלים
ממנו ואינו כנו כח לידע דבר אחר מחילוק בין סיבה
ראשונה לאחרון מהם וכו' כ"א מעלה לגלגל כלומ' כלם
מתייחדו באחדות גמור כי אין ביניה' לא חבור ולא פירוד
ואין להם מקום כלל כי אינם גשם ולא כח בגשם לא
שכל כגדל אבל הסבה למעל' מן המסובב והעלה למעלה
מן העלול ונמצא שהסבה ראשונה עלה לכלם והעלול
הראשון עלה לכל העלולי' שלמטה ממנו והם והם למעלה
מהתחתונים ועוד הרב הכריח כברא זו בהמלאכים מפני
שהוכרח כדברי רז"ל שהמלאכים נבראו ביום ב' או ביום
ה' כפי מה שנחלקו בזה רז"ל ואמר שאם היו המלאכים
באחדות השם איך אפשר לומר שאחר בריאת שמי' וארץ
נבראו והוא כיודע כמו שכתוב לומר שקדמו לסיבה
ראשונה ועו' איך נודק בהם ל' בריאה ועוד הכריח מפר'
וירא אליו ממראה אברהם שראה אותם בדמות אנשים
והכריח שם כי לא יבדק לומ' שהיה במראה הנבואה עכ"ל
השגותיו

ברמות ובצלם אלהים לתקן הכבוד העליון המלך בכבודו ע' פעולות מעשי' של תורה ושוהר מחשבתו וכוונתו בהם · ולזה נכללו בו כל המעלות הנכללות בשם הגדול כדי שיהי' כח וסיפוק בידו לזה כי כן היה הרצון מתחיל' שיהיה זה הכח מסור ביד האדם הנברא בצלם וכדמות ושהתעוררותו למטה במעשיו הטובי' ועבוד' על הכוונה הראויה יעורר הדברים העליונים למעלה והוא סיבה בהתעוררות ההוא שיתיחד השם הגדול בכבודו וזה תכלית העבודו' והמצו' ולזה באו הציווי' והאזהרו' כל התורה כול' והיוב שיהיה זה כן לצורך האצילות שהוא האלהות ליחדו באדון יחיד המאציל אשר הוא צורך גבוה כמבואר בארוכה לעיל על כן גדולים מעשה הצדיקים בפעולתן זה יותר ממלאכי השרת · ולזה אמרו שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים ולא אמרו כן על עבודת מלאכים ושירותן · ובפרקי היכלות פ"ט למרו אות' ואמרו להם שאו עיניכם לרקיע בבית תפילתכ' בשעה שאת' אומרי' לפני קדוש כי אין לי הנאה בכל עולמי שבראתי באותה שעה שעיניכם נשואות בעיני ועיני בעיניכם בשעה שאתה אומרים לפני קדוש ע"כ · והנה הקדושה סגיע לנו ממ"ה וקרא זה אל זה ואמר וכו' ולא מצינו חיבה זו כשמקדשין המ"ה כ"א בישראל ועוד לר"זל בזה הלשון א"ר ישמעא' אשריהם ישרא' כמה חביבין לפני הק"בה יותר ממ"ה כי בשעה שמ"ה מבקשים לומר שירה תחלה למעל' באי' סביבו' כסא הכבוד הרים של אש וגבעות של להבה ואמר הק"בה להם החרישו אלי כל מלאך ומלאך וכל חיה וחיה וכל אופן ואופן וכל שרף ושרף שבראתי בעולמי עד אשמע ואאזן תחילה כל שירות ותשבחות של ישראל שנ' ונאום זמירות ישראל מלמד שערב לפני הק"בה קול שירות ותשבחות של ישראל יותר ממ"ה שנ' ברן יחד כוכבי בקר אלו ישראל ויריעו כל בני האלהים זוהי פמליא של מלאכים אם אין כבודי בארץ אין כבודי בשמים אימתי רומה על שמים אלקים בזמן שעל כל הארץ כבודי ע"כ · וכבר הועתקו המאמרים הנ"ל ממעלת צדיקים על מ"ה בספר עבודת הקודש ושהסבה היא מאחר שהוא מתקן את השם מכח שנעשה בצלם ודמות וכתב הרב שזה רמז רהמ"עה ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ כלומר כוונת האדם בבריאתו שהוא יחוד השם הגדול בכבודו וזהו אומרו ה' אדונגו שהם שני שמות יו"ד ה"א ואל"ף דל"ת · וזה פלא ששמת זה הכח והיכולת ביושב הארץ שהוא האדם וע"כ נעשה האדם בצלם וברמות בבנין השם הגדול והוא אומרו מה אדיר שמך כלומר האדם שהוא עשוי בבנין שמך כמה כחו גדול כי מעשיו ועבודתו יהיה סיבה אשר תנה הודך על השמים הוא השפע והאור הבא מן המקור העליון על השמים שהוא השם הגדול ובזה יתיחד בכבודו וזה הכח הושם בארץ ר"ל בתחתונים מה שלא הושם בעליונים ולזה היו נכברים מהם אחר כך אמר כמתמיה על המעלה הרמה הזאת כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו' אני אומר בלבי מה אנוש וכו' בריה פחות' ושפילה בערכם וכשיבחין האדם עצמו ועצמם יתאמת לו שהוא בקצה הפחיתו' בערכם וכ"ש בערך המלאכים כך הוא מצד הנגלה של אדם וכשהוא משולל מהשלימות אמנם כשהוא בתכלית השלימו' הנ"ל ונתרבק בו ית' הנה הוא מעולה מהמלאך הרבה עד שיש לומר בפשיטות בינו ובין אלקים והוא אומרו ותחסרהו מעט מאלקים :

והנה

הסנוניתו · והנה בכרים על פי השולו' הללו שהם הווינן דקים מתגשמים כגוף דק ונך וזה הכרים מזכרי רז"ל · וז"ל הפרדס בפט"ו משער היכלות וז"ל הרמב"ם ע"ה האמין היות מראה מלאכים אל אאע"ה וכיוצא בה שהיה במראה הנבואה וזה מפני שהאמין שהם דקים תכלית הדקות רוחניי' בלתי מתגשמים ועז' הוקשה לו ריבוים ותירץ שהם מתרבי' כדרך עלה ועלול ולזה הביא' אחריו הקשו לדעתו שא"כ יחייב שלא יהיו במדרג' מלאכים כ"א שכלים א' לא נאמר שאין הפרדס אלא מעלה לעלול ומדריגות הם י' מינות אופנים אראלים חשמלים שרפים מלאכים אלהים בני אלהים כרובים אישים · והנה נודע היותן יותר ויותר ובדקותן בכמיה עבייני' לייטב הענין הזה · ואמנו אין לנו אלא קבלת הרשב"י ע"ה שפי' שאפשר ש' המלאכי' להתעבות ולהתגלם כאוי' וז"ל פ' וירא ת"ח בשעתא דאתגזר אברהם הוה יתיב וכאי' וק"בה שדר לגבי' תלת מלאכין באתגליא וכי מאן יכול למחזי למלאכין והא כתי' עשה מלאכיו רוחות אלא ודאי חמון לון ונחתי לארעא כגוונא דא ולא יקשה לך דהא ודאי אינון רוחין קדישין ובשעת' דנחתין לעלמא מתלבשי' באוירין ובסודי דגלגלין ואתחזיין לבני נשא ממש כחיזו דיוקנא דלהון ות"ח אברהם חזו לון כחיזו דבני נשא ואע"ג דהוה כאיב מילה רהיט בתרייהו כדי דלא למגרע מה דהוה עביד מקדמת דנא עכ"ל והנה כפי' אמר שאפשר למלאכי' להגלם ולהראות לזכי' המדרגה והצדיקים זכי הראות עד לעולם גם בענין המלאכים שאינם יודעי' בע"הו ובעניינו אלא איש על עבודתו ועל משמרתו וזולת זה אין להם ידיעה בעולם וז"ל התם בפסוק איה שרה אשתך וכי לא הוו ידעי מלאכי עילאי דשרה הוה באוהל אמאי כתוב איה · אבל לא ידעי בהאי עלמ' אלא מה דאתמסר להו למנדע ומה דלא אתמסר להו למנדע לא ידעי ת"ח ועברתי בארץ מצרים אני ה' וכי כמה מלאכין שליחין לי' לק"בה אלא בגין דאינון לא ידעין בין טפה בוכרא לההיא דלא בוכרא בר קב"ה בלחודוי' כגוונ' דא והתוית תיו על מצחות אנשים ואמאי צריכין את בגין דאינון לא ידעי אבל מה דאתמסר לון למנדע ידעי כל אילין מילין דזמין קב"ה לאייתאה על עלמא ע"ס דקב"ה אעביר כרוזא בכולהו רקיעי' בההוא מלה דזמין לאייתאה על עלמא ואינון שמעי מלה וידעי כגוונא דא בשעת' דמחבלי' אשתכח בעי בר נש לאתכסיי' בביתי' ולא יתחזי לבר בשוק בגין דלא אתפסל כמ"דא ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר מנייהו אין אבל מקמי קב"ה אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' עכ"ל ומבואר הוא עכ"ל הפרדס · וזה כנגד התוס' דפ"ק דשבת שכתבו אהא דאמר ר' יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מה"ש נזקקין לו שאין מ"ש מכירין בלשון ארמי וכתבו התו' שאין מכירין בלשון ארמי לכד מגבריאל כדאיתא בסוטה אלו נאמרין דאמר מר בא גבריאל ולמדו ע' לשון ליוסף · ותימה דהא מחשבה שבלב כל אדם יודעי' ולשון ארמי אינ' יודעים עכ"ל ויוכבר כשאתי על דבור תוספו' זה אמנם להו דידעי מחשבה שבלב ואמרתי שהתוספות מאמיני' שהמלאכים כדרך שאמין הרמב"ם ולא"כ בהכרח אין נסתר מהם · אבל האמת אינו כן כמבואר באור הנ"ל שאינ' יודעין ונ"ל שמקרי מאמר שלבו שכרה חולק על הזוהר וכמו שהביא רש"י ריש וירא איה שרה אשתך יודעי' היו מ"ה שרה אמנו היכן היא אלא להודיע שצנועה היתה ע"כ יש קושיא שהמאמר חולק על סברת הזוהר מ"ו אלא כמאמר סובר כוללי כאן הודיע הק"בה למ"ה היכן היא שרה אם שרה היה המלאך צריך לבא ובמקו' שתשמע שרה וכמ"ש ושרה שומעת פתח האהל · וק"ל:

והנה נאמרו פסוקים אשר מפשוטן יש להוכיח היפך מהנזכר הן בעבדיו לא יאמין ובמלאכיו ישים תהלה אף שכני בתי חומר וגו' הן בקדושיו לא יאמין ושמים לא זכו בעיניו אף כי נתעב ונאלח איש וגו' ובעבודת הקודש פרק ח' מחלקי' התכלית האריך בישובן ע"ש · אמנם נראה לי יתיישב הענין בבירור ע"פ מ"ש הפרדס שהמלאכים זכים וברים בסוד קבוץ חלקיהם וקרבתם אל יסודות העליונים ובבחינ' זו האדם רחוק מהם אבל בפנימיו' דהיינו מצד הנשמה האדם למעלה מהם והאריך בפרדס פ' עשירי משער היכלות · כי כל דבר הוא מד' יסודות והענין כי ד' יסודות העליונים הם חסד יסוד המים גבורה יסוד האש תפארת יסוד הרוח מלכות יסוד העפר והם מיוחדי' תכלי' היחוד · וע"י ד' יסודות האלה הנאצלים הדקי' נתהוו הד' יסודו' שבספירו' אצילות והבריאה והיצירה והעשיה מדריגה אחר מדריגה מעילה לעלול וכל ד' מדריגות בכל א' וא' מהמדריגות בעצמם · באצילות יש אבי"ע וכולם אצילות · ובבריאה יש אבי"ע וכולם בריאה וכן ביצירה ועשיה

הג"הה

ואם תקשה א"כ מעלת הגוף ולאיזו סבתו מלאכי עולם' שהצדיקים יותר גדולים מהמלאכים דבר זה נתבאר בפרדס פ"ב ופ"ג משער היכלו' · כי נוסס נתהפך למלאכות · אבל כשיוצא הוא למעלה מעלה ועיין שם וייטב לך:

ועשיה משל אל צורף הכסף שיבדיל לכל מין ומין בעצמו לד׳מיני׳כו׳ע״ד עשיה שבאצילו׳ראש לאצילות שבבריא׳ועשיה שבבריא׳ראש לאצילות שביציר׳ועשיה שביצירה ראש לאצילות שבעשיה · ומד׳ השתלשלות מדריגות אלו נשתלשלו כל העולמו׳ מאצילות לבריאות ומבריאו׳להיכלות ומהיכלות לקליפות ומקליפות למציאות הרקיע׳הם המזלות ומהם ל׳ היסודות האלה העבים והמורכבים כו׳ע״ד נמצא לפי זה כי ד׳ יסודות אלה והם ד׳יסודות שברקיע׳עם היותם ספיריי׳ור׳יסודו׳ הרקיע׳הם עצמם שביציר׳וכן עד העליוני׳אמנם ההתעבו׳לפי ההשתלשלו׳כפי רחוקם ממקורם · ולפ״ז אין דבר בעול׳שלא יושפע עליו מלמעל׳שפע ואור אלא שהשפע ההוא כפי רדתו כהאחוריי׳שהם פנים אליהם כו׳עד שלא תמצא בע״הז דבר שלא יהיה בו רוחני׳וחיות קצת׳כפי ערך גופו וחומרו לפי המדרינו׳ שיתרחק מהמקור המשל אל עששי׳גדולה דולקת באמצע הבירה ומפני גודל הבירה בירכתים אלא אור מועט וכל זמן שהאד׳יתקרב אל העששי׳תאיר אורה יותר נאה עד שהמגיע ל׳ תוך ד׳אמותיה יכהו עיניו מרוב אורה · הנה אפי׳היסודות שהם גולמי׳ מתים יש להם מעלה זה על זה · העפר שהיא אחרון במדרינה לא יתנועע וממקומו לא ימוש · והמים שעליה מתנועעי׳והרוח שעל המים ביותר ויסוד האש עוד ביותר עולה בטבעו למעלה מעלה · וכן סדר עליית המורכבים זה על זה על הדומם הצומח ועל הצומח החי ועל החי המדבר · ומזה נוכל להבין ענ׳נפש הבהמה ונפש״ב״ח כי כאשר יתקבץ החומר ההוא מורכב מד׳יסודות ויתהוו׳ממנה הבהמה או הבריאה ההיא הנה לפי שנצטיירו היסודות צורה נכברת עלו במדריג׳ונתקרבו אל האור החיוני השופע בו ואותו אור השופע בו הנשמה אליו ועל האמת יש נפש חיוני׳ועל היותר אמת אין בה נפש כל עיקר מפני כי במו׳הבהמה והפרדה תחזור אל יסודותיה להתרחק מן האור לאין לה נפש ולא רוח ונשמה שתעלה או תרד ולא היתה אלא כדמיון הזבוב הפורחת באויר בהתקרבה אל העששי׳תאיר בה האור ונקרא זה חיות שלה ובהתרחקה יתרחק ממנה וזה מיתתה כו׳ע״ד ועתה להיות שהיסודו׳מתקבצים ע׳ הטהרה והקדושה האור המאיר בהם הוא הטהרה והקדושה לכן התירה התורה אכילתם ומפני כי קצתם קיבוץ חלקיה׳ ע׳ קליפות כנודע והקליפה מאיר בהם אכרה אותם התורה· ועם זה נבין כי כל הדברים בעה״ז עולי׳מכדריג׳למדריג׳המים יורדים על הארץ ויונקי׳ הזרע החוא עובי ושומן הארץ וגדוליהם שיסודו׳מן העבי׳עלו אל חלק אבר הזרע ההוא והזרע גדל ונעשה עשב כו׳ומתקרבי׳יותר אל המקור ואז כה שהידה תחת מלאך הכמות׳אהארץ יצא מרשותו ושופע בו מלאך הממונה על העשב · ואח״כ הבהמה אוכלת העשב ונעשה חלק אבר ממנה ונעשה כצורתה וכתקרב יותר אל מקורו וכפי קרבותו אל מקורו כן יתקרב אלי׳דאור ויגדל בה האורה ואז יצא מרשו׳המלאך הממונה על עשב ונכנס תחת המלאך הממונה על הבהמות וכאשר האדם יאכל הבשר ההוא יעלה הבשר אל מדרינה משובחת בקורבת׳אל מציאות האדם השופע עליו אור מלך מלכי המלכים הוא הנשמה העליונה ואין ישראל תחת מזל ומלאך ושרף ואדרבה המלאכים שואפי׳שפע מהצדיקים וזהו טעם שישרא׳ בעוד שהיה מר״עה היתה השפעת׳ע׳ שכינה ממש וכשחטאו נאמר הנה אנכי שולח מלאך לפי שירדו מדריגת׳מעלת׳אל החת העלול מהן כו׳ובזולת כל זה ר״ל מעלת הנשמה אפי׳ביסודותיו יש בהם הכנה כמ״ש רז״ל אדם הראשון ממקום כפרתו נברא שהוא מקום מזבח כי שם תוקף הארת ממ״ה ית׳ע״ד והנה ע׳ פרק זה נתבאר שהמלאכים זכים וברים בסוד קבוץ חלקיהם וקרבתם אל היסודו׳העליונים ובבחינ׳זו האדם רחוק ממנו ודאי כי אין מעלת קיבוץ חלקי האדם כמעלת קיבוץ חלקי המלאך אבל המלאך אין בפנימיותיו לא אור סתם כדרך שאר מעברי האור השופע והאדם לא כן שיש בתוכו נשמה נקיה וברה עד שכאשר יגביר הנשמה על חלקי חומרו יאיר בו אור המאיר נשמתו אור עליון ומשובח מאור השופע על המלאך מפני כי נשמתו אב״ע ואינו מצטרך לקבל ע׳ שום אחת מהמדריגות אלא ע׳ עצמה כי תאיר ותקבל השפע ממקום מקור נשמתו · עד כאן מהפרדס:

נתבאר לי מתוך דברי הפרדס שמצד חלקי היסודו׳מעלת המלאך עדיף על האד׳ואפשר שע״ז סובבי׳הפסוקים הן במלאכיו כו׳המורים על שפלות אדם בערך המלאך · אמנם מצד הנשמה הוא יותר ממלאך ואדרבה המלאך שואף ממנו:

ועתה יש להקשות לפי זה דהיה ראוי שיהיו לאדם הרכבת ד׳יסודותיו למעלה מהרכבת ד׳יסודו׳של המלאך מאחר שאור הפנימי שבו הוא יותר גדול מאור הפנימי של המלאך **שני** תשובות לדבר הא׳כדי שיהי׳ בחירי׳ כי אז מורכב מטוב ומרע הטוב מצד הנשמה והחומר רע רע יאמר וכשנגבר מצד הנשמה אז ברין שיהא מעלתו נוסף על מעלת המלאך זולת הטעם שכתבתי לעיל וכהא דתנן לפום צערא אגרא · וכן נאמר האדם הוא מצווה

הג״הה
ומתוך לשון הפרדס נכון שו׳תירוץ שכתב ביומי מר״עה היו מקבלי׳מעגם השכינה וכשחטאו אז ירדו תחת העגלגל מלהם · ולפסר דבכקיכ׳זו יודכרים הכתובים משפלו׳ האדם כנגד המלאך · וכ״כ בעבודת הקודש:

ועושה והמלאך אינו מצווה ועושה · והמלאך אינו עושה בבחירה רק טוב הוא להיותו כולו טוב מש״כ האדם הטוב שעושה הוא מצד בחירתו כי מצד החומר היה מעוכב הנם כי יש למלאך לפעמים ג״כ איזה בחירה כמו שמצינו במלאכי סדום שחטאו ותלו גדולה בעצמם זו הבחירה נקרא בחירה נעלמת מילת׳דלא שכיחא ואינה רק מצד שכל נברא דבוק בו הסרון מצד שהוא נברא וזהו הענין שהארכתי בהקדמה **תולדות אדם** שהאדם לאחר שנתלבש בכתנות עור ויחזור לכתנות אור מעלתו יהיה יותר גדולה מאלו היה נשאר כתנות אור כתחלה כי אז נברא בבחירה נעלמת אינה גלויה כ״כ אבל עתה נתגלה הבחירה טוב ורע ושקולי׳הם הצדדי׳ובידו להטות הכף כמו שירצה · זהו הטעם שד׳יסודו׳שלו אף שהם מעולי׳ב״מ הם חומריי׳ לטובתו אם ירצה ולעתיד חלק הרע שנתגלה יתבטל לגמרי עיקרו וישאר כולו טוב בלי סיג ויזכה לכולו טוב:

התשובה השניה השי׳ברא את האדם להיות כולל עליונים ותחתונים כל ההשתלשלו׳מראש ועד סוף ע״כ הוצרך להיות בהרכבה זו כי המרכיב ית׳הוא יודע להרכיבו שיהיה בו תחתון כמו עליון · וזהו אדרבה הסיבה שיזכה לנשמת אלוה מאחר שהוא כולל כל המציאות מבואר למבין:

הכלל העולה מכל הנזכר כי האדם כשיהיה משולל וערו׳מכל השלמיו׳הנה הוא להבל דמה ובמה נחשב והוא והבהמות שוין ועל ענין זה באו הפסוקים הכפליגי׳בפחיתתו בערך העליונים כמו שרמזתי בשם ע״ה והפרדס אמנם כשגדול כוחן של צדיקים המדמין צורה ליוצרה בעמלם בחכמה ובדעת ובכשרון מעשי׳אז ידם על העליונה על כל הנבראים עליונים ותחתונים וכל זה באמצעי׳התורה וזה רמז מר״עה באמרו אנכי עומד בין ה׳ וביניכם הרי שלא כפסיק וחוצץ שום נברא בין ה׳ ובין ישראל וישראל יושבי׳ ראשונה במלכות ומשה על גביהן ובזה יתבאר מאמרם ז״ל כשעלה משה למרום אמרו מ״ה לפני הק״בה רבש״ע מה לילוד אשה בינינו וקשה הלא הראש שלהם שהוא מטטרון שר הפנים הוא ילוד אשה כקבלת חכמי האמת חנוך זה מטטרון והנה לפי האמת אין זה קשיא כי הרעומת מ״ה היה על שמר״עה עלה למרום כמות שהוא בעור ובשר לא סילק לבוש החומר רק כמו שנולד מהאשה כן נשאר וזכרה לעלות ביניהם · משא״כ חנוך כשעלה סילק לבוש הגשמי שבא לו מזה שהיה ילוד אשה כראיתא בספר היכלות א״ר ישמעאל שאלתי למטטרון מפני מה אתה נקרא בשם קונך בע׳שמות ואתה גדול מכל השרים וגבוה מכל המלאכים וחביב מכל המשרתים ונכבד מכל הצבאו׳ורב מכל האדירים בגדולה ובמלוכה ובכבוד השיב ואמר לי מפני שאני חנוך בן ירד וכשחטאו דור המבול וקרחו במעשיה׳

ואמרו לאל סור ממנו מה עשה הק"בה נטלני מביניהם להיות עד עליהם בשמי מרום לכל באי עולם וכיון שלקחני הק"בה לשמש את כסא הכבוד ואש גלגל המרכבה ואת כל צרכי השכינה מיד נהפך בשרי אל שלהבת וגידי ועצמות לגחלי רתמים ואור עפעפי לזוהר ברקי' וגלגל עיני ללפיד אש ושערו' ראשי ללהט ולהבה וכל אברי לכנפי אש בוערו' וגוף קומתי לאש יוקדת ומימיני חוצבי להבות אש ומשמאלי בוערי לפידי אש, וסביבותי מפרחו' רוח סערה לסופה וקול רעש ורעם מלפני ומלאחרי ע"כ· אמנם לפי דרכי יתכן עוד שתרעומות מ"ה היה על מה שמר"עה עלה למעלה על גביהם והוא חוצץ ומפסיק בין ה' וביניהם וזהו שאמרו רב"שע מה לילוד אשה בינינו שיהיה מפסיק בינך לבינינו:

וז"הש דע את אלהי אביך· הנם כי ילוד אשה מאב אתה הוא אלקיך בלי חציצה והפסק ואת"כ אלהי המלאכים·

עוד רמז זה הדבר ביותר פנימיו' לשלמה בנו בסוד שאר"זל שלמה מלך בעליונים כמ"ש וישב שלמ' על כסא ה' והוא היה בערך מדריגת מר"עה וכן אמרו לא קם כמשה בנביאים הוא דלא קם כמשה אבל במלכים קם ומנו שלמה· וכן אותיות של"מה למ"שה וז"הש דע את אלהי אביך ר"ל כי דוד אביו סוד רגל רביעי במרכבה· ואלהי אביך סוד עצם המרכב' בסוד האבות הן הן המרכבה ו'זל ע"ה פ"ז מחלק כתרי התורה· האבות לפי שהשלימו זאת המרכבה והיחוד נתייחד השם הגדול בהם ובזה היו מרכ' בה לשם המיוחד ולזה אמרו עליהם האבות הן הן המרכבה לפי שכל א' מהם ע"ה לוקח לו מידה אחת וייחד בה כל השאר אלא שאותה המדה היתה לו לראש פינה והתנהג בה כל ימיו ונעשה מרכבה וכסא כבוד לה עם כללו כלן במדה ההיא ונדבק ונתיחד בה וגם היא בו וכב"ר ויעל אלהי' מעל אברהם אר"ל האבות הן הן המרכבה שנ' ויעל אלהי' מעל אברהם· ויעל מעליו אלהים והנה ה' נצב עליו ע"כ· ויצחק נתקדש בהר המוריה ומשעה שעלה ע"ג המזבח והיה עולה תמימה לא זזה שכינה מעליו ולזה לא נזכרה בו לשון עליו מעליו בכתוב ולפי שיעקב הוא עיקר האבות כי כתרו שלימה ובו שלימו' היחוד כי הוא המתקיים את ההכל הבריח והתיכון מבריח מקצה אל קצה מדתו מדת האמת שבה קיום הכל ויעקב מקיים הכל מעלה ומטה ולזה הכתיב בו והנה נצב עליו כדה שהוא הכתיב באבותיו והוא עיקר המרכבה ושלימותה ובפרק היה קורא ת"ר אין קורין אבות אלא לשלשה ואע"פ כן אין המרכבה פחותה מארבעה כי דוד המלך ביחוד א' עם האבות ובו המרכבה שלימה· אלא שאינו נקרא אב כי מדתו צורת נקיבה ואין אור הלבנה מעצמה כי אם מאור החמה והיא נכללת בה· אלא הם סוד המרכבה העליונה מרכבת הרוכב בשמי שמי קדם והם כוללי' שבעת ההוויות הנכללות ביחוד כי הענפים בכלל השרשים· נמצאו זרועו' עולם ימין ושמאל וענפיהם אברהם ויצחק שוקיו עמודי שש כנגדם ימין ושמא' וגוף האילן תתן אמת ליעק' מבריח ביניה' ואמת ושלו' חד הוא סוד וו' העמודי' ו' אחד גדולה וא' קטנה הרי ג' רגלי המרכב' וכשב' דוד נשלמה המרכבה וזכה למלכות והנה הוא רגל רביעי עם האבות ביחוד אחד וכנגדם ארבע' פנים קבועים במרכבה פני אדם פני אריה פני שור פני נשר· פני אדם כנגד יעקב שהו' מעין שופרי' דאדם הראשון והוא כולל כל הפני' כי בו נשלמה הצורה העליונה צור' אדם הכולל כל הצורות ולזה נקבעו פני אדם במרכבה פני אריה אל הימין כנגד אברה' והיה ראוי להיות בשמאל להורות על הגבור' גבו"רה עולה אריה והפוך וקרי יראה· ואמנם נהפך אל הימין להורות על גבורת אברהם שנתגבר על יצרו כארי והלך לשחוט את בנו יחידו ובכלל השמא' שהו' יצחק בימין שהו' אברהם ונא' לו עתה ידעתי כי ירא אלקי' אתה ירא הפוך וקרי ארי אריה עולה למנין יר"ו אותיו' שבשם ע"ב המתחיל מן חס"ד לאברהם הס"ד בגי' ע"ב בסוד ע"ב גשרים ולסוד זה נקבעו פני אריה מימין המרכבה ·פני שור מהשמא' נגד יצחק והיה ראוי להיות בימין וכמו שדרשו רז"ל פ' נשא פר א' בן בקר כנגד אברהם שהיה עיקר היחס שעליו נאמר ואל הבקר רץ אברהם ואמנם נהפך אל השמאל על שהיה יצחק נוח לפשוט צוארו ע"ג המזבח כשור פר ונכלל הימין בשמאל והכל להורות על היחוד ולסוד זה נקבע פני השור משמאל המרכבה· פני נשר כנגד דוד להורות על מדתו פעמים פורח ועולה בסוד דרך נשר בשמים ופעמי' נושר ויורד והכל כפי התעוררות גוזליו ולסוד זה נקבע פני נשר במרכבה עכ"ל:

הג"ה

וזה רמז הפסוק חבר אני לכל אשר יראוך ולשומרי פקודיך· דקשה ברישא אומר שהוא חבר לכל אשר כבר יראוהו כי דיבר בלשון עבר· ובסיפא אומר לשון הוה לשומרי פקודיך· אלא אין דיבר כזה דהע"ה אמר כבר נתגלה ענותנותו באמרו ואנכי תולעת ולא איש· אלא הענין כך אמר דוד אני נתחברתי ליראי ה' אשר כבר קדמוני והם האבות שהם כסא של שלש רגלים וכדי שיהיה כסא של ד' רגלי' נתחברתי להיות רגל להם וזהו המרכב' שלימה· ולא זו אלא בכל יום ויום נתרבה הרגל הזה דהיינו השומרים פקודיך יוסיפו כח בגבורה של מעלה כמוהם כמוני שמעתי מפי החסיד הר"ם עבני מק"ק קמברון:

עוד רמז לו כמ"ש דע את אלהי אביך מדריגה על מדריגה דהיינו ידיע' למעלה ממדריגת האבות שהם כלל הבנין מחסד ולמטה· וזהו אלהי אביך ואביך כמו ואבותיך· ור"ל האבות ומ"ש אביך לשון יחיד כי כולם נכלל באברהם כמ"ש ר"זל יכול יהא חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין· וכן הוא מקרא מלא בואתחנן ותחת כי אהב אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו התחיל בלשון רבים וסיים בלשון יחיד:

הרי מבואר מכל הלין נתבאר ענין ישראל חטיבה אחת בעולם ואשרינו מה טוב חלקנו אשר בחר בנו ונתן לנו את תורתו ע' יתלהב כל לב ויעורר לקדושה ולטהרה ולעבוד את הש' בכל לבו ולהיות דבק בו ממש אם ירצה כי לא יש הבדל בינו ית' לבינינו כי אם העון הוא מבדיל כמ"ש כי אם עונותיכם הבדילו ביני וביניכם· ואתם בני יצו' תהיו הדבקים בה' אלקיכם להוסיף קדושה בכל יום ויום ובכל עת ובכל שעה אז תזכו לחזות בנועם ה' נעימות בימינו נצח:

מאמר ג' יראה ואהבה פנימית מאמר ד' העבודה צורך גבוה לשם ה'· אלו השני מאמרים מקושרי' כאשר אפרש· ע"כ אפרשם בפעם אחת· תכלית בריאת האדם בשביל לעבוד ה' אלהינו· כמ"ש בבריאת אדם לעבדה ולשמרה וכשנתקלקל אדם והדורות שאחריו ובחר הק"בה בהאבות צירף את זרעם בכור הברזל במצרים והיו שם עבדים ובזה נצרף הסיג מהם להיות נקיים לעבודת הש'· ולכך הרגילם הק"בה בעבדות כדי שאח"כ כשיוציאם מעבדות פרעה יהיו עולמי' עבדי ה' כמ"ש כי לי ב"י עבדים עבדי הם שקנאם לו לעבדי' כשפדה אותם מבית עבדים ע"כ אמר הפסוק אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מ"מ מבית עבדים ולא אמר אשר בראתי את העולם אלא הענין שבמצרים נתפרסם ג"כ חידוש העולם ונתגלה תכלית החידוש שהוא בשביל עבודה ע"כ אמר אשר הוצאתיך מבית עבדים· אמנם כמוס בכאן עוד ענין בעומק זה הענין יתבאר בסוף הדרוש הזה· והנה העבודה מצינו בתורה בשני פנים דהיינו מיראה ומאהבה· והאריכו רז"ל בזה גם המחברי' גם בארו כי יש עבודת חוץ ויש עבודת פנים דהיינו יראה ואהבה חצוני' ויראה ואהבה פנימי'· יראה ואהבה חצוני' הוא שירא את עצמו ואוהב את עצמו והיראה והאהבה הפנימי' הוא שירא את הש' ואוהב את הש' ולאחר עיוני בהבנת דבר מתוך דבר בדרוש הנחמד הזה יגעתי ומצאתי כי העבודה תתחלק לשנים שהן ארבע בחוץ ולשנים שהן ארבע בפנים רצוני לומר כי יראה חצוני' ואהבה חצוני' כל אחד יתחלק לב' חלקי' ונקראים חוץ וחיצון החוץ יותר חוצה מהחיצון והחצון מתקרב לפנימי הרי שני' שהן ארבע בחוץ וכן שנים שהן ד' בפנים כי יראה פנימי' ואהבה פנימי' כל א' יתחלק לב' חלקים ונקראים פנים ולפני ולפנים הרי שנים שהן ד' בפני'· ועתה אפרשם אחת לאחת

לאחת היראה שהיא עבודת חוץ היא אשר יראת אלקים בלבו אמנם הוא ירא מעבור על מצותיו שלא יענישוהו העונשים ההם המתחייבי' מהעבירות ההם אשר הוזהר עליהם וגם בבוא המצוה מעשית לידו יקימנה למען לא ימנע ממנו השכר המתחייב ומיועד מהמצוה ההיא · נמצא זה עובר מאהבת שכר ומיראת העונש ואמרו בסוטה פ"ה נוטל פרוש מאהבה פרוש מיראה ופרש"ז"ל פרוש מאהבת שכר מצות ולא מאהבת מצות בוראו ומיראה של עונשין ע"כ · והנה העבודה ע"ז הדרך עם שהיא טובה מאוד שהרי זה נזהר ושומר עצמו מעשות כל רע למען לא יטמא את עצמו והגיע טומאתו אל מקדש הקדש אינה עבודה ולא יראה שליבה כי זה אינו ירא' כי אם את עצמו ושנינו ויהא מורא שמים עליכם שיובן ממנו לא מורא עצמיכם והירא ועובד על הדרך שאמרנו אינו ירא כי אם את עצמו שלא יענש בעונשים ההם אשר יתחייבו אל הנפש בעברו עליהם ויש מי שאינו משי'ידו אחור מאימת עונשים הנפש כי יקלו בעיניו לעוצם הסתבכותו בתאוותיו אבל יניח ידו ועוצר עצמו מאימת מוסרי השופטים הממונים לייסר ולענש העובר על התור' ומצותיה עוד יש ירא אבל הוא ליראתו מפגע הזמן ותלאותיו שלא יחולו עליו ועל בניו ובני ביתו וגם על קניינו ורכושו אשר רכש ומאימתו שלא יחסר לחמו ולא ימותו בניו בחייו ולא יחולו על גופו יסורין וחלאי' רעי' ונאמנים שומר ידו מעשות כל רע · ואם שאילו סיבו' מונעו' האדם מחטוא מ"מ ומזה הצד הם טובו' שהרי הוא מאמין שיש אדון משלם גמול לאויביו הנה אין היראה הזאת לבד הנדרש' מהשלמים ואמנם כל סיבה המונעת את האדם מבא ברמים ומהתנאל באשמים היא טובה והרשות נתונה לעסוק בה וכאמרם פרק מקום שנהגו לעולם יעסוק אדם בתורה ואפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה כי אמנם היראה הזאת החצונית פרוזדור והתחלה לבא מכנה אל הקודש פנימה היא היראה הפנימי' הטהורה · וכן האהבה שהיא מצד החסר כי כל אהבת חסר החלק החצוני מכנה הוא שאדם אוהב את המקום מצד הצלחתו כשרואה את עצמו מוצלח בכל ענייניו יגזור אומר ויקום לו לא תמעד אשוריו בראות ארח עצמו אשר כל יעשה יצליח משום תשוקת אהבתו בבוראו או לפעמים עובד את השם כדי שיהיה אהוב בעיני השם וישפיע לו רב טוב להיות לו עושר וכבוד ובנים ובני בנים וזהו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וגם לענין יראה מפיים ויהא מורא שמים עליכם הנה עבור' אהבה שהזכרתי היא עבודת חוץ אע"פ שהיא דרך ומבוא לבוא לידי אהבה הפנימיי' שמתוך שלא לשמה · מ"מ זו האהבה אינה מגעת אלא עד לשמים משא"כ האהבה הפנימיי' שהיא החסר באמת מעל השמים · ובפ' מקום שנהגו רבא רמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך וכתיב כי גדול מעל שמים חסדך הא כיצד כאן עושין לשמה וכאן עושין שלא לשמה וכן הוא לשון סמ"ג חלק עשין עשה ג' · ואהבת אה ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך בשלשה ענייני' הזהיר הק"בה את ישראל בעבודתו במור' שנ' את ה' אלקיך תירא בקבלת שכר שנ' למען ייטב לך והארכת ימים באהבה שנ' ואהבת את ה' אלקיך ושלשתן חלוקין זה מזה כי כמה אנשים עושי' מצות המלך שאינם עושי' אותה לא מפני אהבת המלך ולא מפני קבלת שכר אלא מיראת המלך פן יזיקם וכמו כן אנשי' שאומרים לעבור את הק"בה פן יזיקם בע"הז ולאחר מיתה פן ידונם בגהנם וראי מדה טובה שירא מלפני הק"בה כאשר צוהו אבל זו אינה עיקר העבודה כי עיקר מחשבתו לצורך עצמו וכן תראו כי כמה גוים עובדים יהודי' שאינם עובדים אותן לא מפני אהבה ולא מפני יראה אלא כדי לקבל שכר וכמו כן אנשי' שעובדי' הק"בה על דעת שייטיב להם בע"הז ובע"הב ודאי מדה טובה היא שמאמין בהק"בה שיתן לו שכר טוב אבל זו אינ' עיקר העבודה כי עיקר מחשבתו לצורך עצמו אבל המעלה הטובה והעליונה בעבודת הבורא היא הכתוב' אצל יחוד שמו ואהבת לעבור את הבורא מאהבה שלא ע"מ לקבל פרס עכ"ל:

הלק שני מיראה ואהבה חצונית היא אשר חשבה החכם הרב ר' יוסף בן הרב המקובל ר' שם טוב בן שם טוב ליראה ועבודה אמיתית אבל באמת ערין היא מבחוץ וז"ל בכפר עין הקורא שלו והעתיקו הרב בעל ע"ה בחלק העבודה פ"ו המדרינה הרביעי' מדרינת מי שיעשה אלה המצות לתכליתם האמיתיי' והוא כדי שיהיה חופף עליו השפע האלהי ויהי' איש אלהי' קדוש דומ' למלאכי השרת ויגיע באחרית הענין אל שיזכה אל ההשארו' הנצחי' לעמוד עם המלך ה' צבאות ולהנו' מזיו השכינ' והי' הזכיה לחיי עה"ב ולתחיי' המתים וזה העובד ישתדל בזאת העבודה בשמח' ובטוב לבב מצד שהוא ירצה להתדבק באלהיו ולקחת משעור מעלתו כל מה שאפשר לפי טבעו אחר שהית' התכלית האחרונה לנמצאות הגעת השלימות באופן ידמה כל נמצא לפי טבעו אל השלם הראשון ושישעבו בו כמשפט הראשון הפשוט שבכל סוג וסוג ואמנם זה העובד אם יצוייר שהוא ית' יצוה דבר אף גם זאת לא יגיע אל זה העובד זה הטוב הוא ג"כ כבר ישתדל בכל כוחו לעשו' רצונו כי עשו' מאמרו טוב וראוי שיאהב ולא מפני זה תבטל האהבה וזוהי מדרינת אברהם אבינו שנקרא אוהב את השם וכאשר צוה בעקידת בנו יחידו לא מיראתו אותו פן יגיע רע על עזבו העקידה הלך לדרכו כי כבר נאמר קח נא שהרצון בו ענין בקשה והחינ' לא מאמר יגזור על עזבו עונש וגם לא מאהבתו בטוב זה העול' היה הורג את בנו יחידו וחלילה לו אבל שהוא צייר שזה המאמר ממנו ית' לתכלית טוב והוא הגעת שלימות אברהם באופן שלם מאוד ושבזה האופן מהשירות וידמה אל אלהיו ביותר שלם שאפשר ויהי' משוער בשלמותו באופן יגיע לתכלית האחרון אשר בעבורו היה ולהשתקקותו להתדמות אל בוראו מאהבתו לא נתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה [illegible] מצא מקום לה' בו שלח ידו הקרושה לשחוט את בן יקיר לו כי ידע ישובו באחרונה אותו ואת בנו במדרינת מלאכי השמים ואברהם צייר ג"כ באותה העבודה כי לו נודע שלא יגיעהו דבר ושהוא ית' צוה אותו לעשו' כדבר כבר היה עושה מאהבתו את בוראו ובחשקו אותו וזו היא תכלית המדרינות לפי דעתי אמנם שנתעצם שאין ראוי שנשתדל בעשותנו אלה המצות אשר צוה ה' את האד' וחי בהם אל מול תכלית וטוב ושלמות קניי מהם עם חיות שהוא ית' צוה אותנו בהם

הג"הה

ע"ז ריוזו נבלכו מרגלא בפומי' דאבי' לעולם יהא אדם ערום ביראה' ערום הזה פירושו כמו שפירשו רז"ל התוס' ס"ת ערום נקבר ערום כלא · מגנה ויהיה ע"ד שאר"ול כמכותיו מכן מאוד ולא כשכר עוותיו ע"ז אמר שיהיה ערום ביראה ר"ל ערום בלא שכר מגוה שלא יהיה עבודתו לא משום יראת עונש ולא משום קיבול שכר וכן אדם הראשון לאחר שחטא כשהכיר תשובה כתלבש ביראה זו להיותו ערום ביראה והנ הכינו ולירא כי ערו"ם אנכי:

הג"ה

וה הדבר שמתוך שלא לשמה בא לשמה יתבאר ויתחלק לשני חלקים חלק א' להיות העם שאין להם ידיע' ודביקו' כלל ילמדו אותם ליראה את השם הנכבד מאמת העונשי' גדולים אולי ישמעו ויראו ואח"כ יתקדשו ויבאו מתוך שלא לשמה לשמה ודבר זה כלמוד מגודות בוראינו ית' · שלפעמים עושה ענין ומקדים כדי שיראו מלפניו וכמו שאר"ול על פסוק והאלהים עשה שיראו מלפניו אלו הרשעים או זה הלום רע וזהו ע"ד אם יתקע שופר בעיר והעם לא יחרדו · אמנם יש עוד חלק בידיעת יראת העונשי' שיוביא מידיעה זו שלימות גדול אף להדביקים בו ית' מגדל יראה כבימי' אשר בזה ימורך קושיא גדולה אשר קשה על ר"ול ובפרט בזוהר שהאריך במאוד מאוד בעונשי העבירות לא זו הקיומרג' הלא אף הקלג' והאריך במאוד בקרדת מרירת המות ואימת מלאך המות הכוד'ז במאוד שעונש הגיהנם קיוור מכל העונשי' שבעול' שיש לאדם בחיותו נהנטרף כולם יחד כל העכאובי' אן כל החלאי' אן כל היסורים וכל הקפרונו' כולם כאשכי' לאין כנד מרירת המות ע' קושט ז' דינין דיקלפון על האדם ומרים במאוד בתוקף מרירות העונשי' שאחר המות דהיינו דין הקשה של חיבוט הקבר ונעבייכי נהג' זו' מדנן' שכו כאשר האריך במאוד בו היכלג' הט ויואת' אשר העתיק הפרדס ובראשי' חכמה בשער היראה באורכם · ענב עונשי' גדולים ומרים אחר שכלה דין הנהגם הנעשכות

בהם כדי שנזכה לעה"ב זה אין ראוי שימנה מכלל המעלה מכל מה שראוי שיונח בזה שאנחנו עוברים לתכלי' יגיע אלינו אותו הדבר שבעבורו צוה אותנו בהם ושלו הונח שלא צוה אותנו כדי להגיע אלינו זה ההשארו היינו עוברי' זה האופן מהעבודה מאהבתנו אליו ית' הנה ע"ז האופן ראוי שיונח הענין אלו דבריו ז"ל וזה דעתו בכוונת העבוד' והמצות אמנם בעל ע"ה השיגו והעלה כי אין יראה ועבוד' פנימי' אלא כדרך שאפרש לקמן אי"ה והנה אני אומר אף שהדרך שאזכי' הרב ר' יוסף הנ"ל שהו' פנימי אף שאינו פנימיי מ"מ אינו חוצ' ממש כחלק הראשון שזכרתי שהוא העובד ע"מ לקבל פרס · כי יש שני מיני ע"מ לקבל פרס ומתחיל' אתעורר הנה אנטיגנוס אמר שלא תהיו כעבדי' המשמשין ע"מ לקבל פרס וקשה כי הנה ייעודי התורה תמיד לא יחשו מלקרוא בני אדם לעבודת המצוה מפני השכר נאמר בי' דברות למען ייטב לך והארכת ימים למען יאריכון ולמען ייטב לך ואמר ושמרת את חקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום למען יטב לך ולבניך אחריך וכן במקומו' רבים ולא עוד אלא שהק"בה בעצמו אמ' ומי יתן והי' לבבם זה להם ליראה אותי ולשמור את מצותי כל הימים למען ייטב להם וגו' ותירץ במדרש שמואל ודייק כן מן רש"י ז"ל שאנטיגנוס לא אמר שלא לעבוד ע"מ לקבל פרס לא על שכר בהאי עלמא דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא אבל לא דיבר משכר וגמול הנפשיי כו' ע"ש באורך:

הרי ביראה ואהבה שנים שהן ד' דהיינו חוץ וחיצון כי לראות את עצמו בא ירא את עצמו ואוהב את עצמו:

ושנים שהן ד' בפני' ביראה ואהבה דהיינו עבודת פני' ולפני' ולפני' ובשניה' ירא את ה' ולא את עצמו וכן אוהב את ה' ולא את עצמו כיצד היראה הפנימית בארה הזוהר פרשת בראשית ח"ל יראה יראה דאיהי עיקרא למדחל בר נש למריה בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרש' דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיב כמה דאתמר וכל דארי ארעא . כלא חשיבין ולשוואה רעותי' בההוא אתר דאקרי יראה עכ"ל · ודבריו אלו קטני הכמות ורבי האיכו' צריכין ביאו' רחב כמו שהאריך בביאור הרב ר"ח בשער היראה ע"ש אשרי עין הרואה את דבריו גם אנכי לא אחשך מלבאר זה הענין של רב ושליט לעורר הלבבו' להביאם ליראה את ה' ולא לירא בשביל עצמו ואגלה קצת מרוממו' אל ית' כפי כחי ולא כפי כחו כי גדול אדוננו ורב כח לתבונתו אין מספר וכהתבונן אדם קצת מגדולתו ורוממותו אז ירא מלפניו ויבוש כי היראה באה מבושה וכן ביאר הרשב"י ע"ה בתקונים בענין היראה מחמת בושת פנים וז"ל דרגא תמינאה ביראת ה' למהוי ליה בשת פנים מאן דאית ליה בושת אנפין דלא למעבד עבירה דאתי לידוי בגין דהילו רק"בה כאלו ביה אתברי עלמא ובגין דא בראשית יר"א בש"ת הרי יראה עם בשת כלא חד ואמר לקמי' ועוד בוש' פנים לג"ע ועז פנים לגהינ' ואינון דעבדין עביר' ביד רמה ולית לון בושת אנפין מק"בה דאתמר ביה מלא כל הארץ ואתמר ביה חופש כל חדרי בטן רואה כליות ולב וענוה קשירא בדחילו הה"ד עקב ענוה יראת ה' מאן דאית ביה יראת ה' אייתי ליה לידי ענוה דאיהו שכינתא עילאה דירא' ה' עקב לגב' דרא דרגא דמשה דאתמר ביה והאיש משה ענו מאד ובגין דאיהי יראה עקב לגבה אוקמוה מרי מתני' יראה מילת' זוטרתי לגבי משה עכ"ל · נמצא כי צריך לירא ולהתבושש מהשכינה שלפניו שמלא כל הארץ כבודו ולא יעבור על שום מצוה ממצותיו ית' וכ"כ בעל חובת הלבבו' אמר החסיד אל תמרה את אדונך והוא משגיח בך והנה היראה מבחינה זו היא היראה שעלי' אמר הכתוב למען תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו וכן בארו רז"ל במכילת' וכן בנדרי' ז"ל תניא בעבור תהיה יראתו על פניכם זו בושה לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביאה לידי ירא' חטא מכאן אמרו כי יפה לאדם שהוא ביישן אחרים או כל אדם המתבייש לא במהרה הוא חוטא ומי שאין לו בשת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני ע"כ · הוכרחו לומר שהיראה היא בושה מפני שאמר על פניכם כי היראה אינה אלא בלב ועוד מאי לבלתי תחטאו וכי מפני שתהיה היראה בפנים לא יחטאו ולזה דקדקו שתיהם ואמרו שהיראה שהיא הבושה בפנים מביאתו ליראת חטא והבושה היא שאדם המתבייש בדברי העולה מבני אדם והוא צנוע במעשיו וכן כשמדברי' עמו מתבושש ואינו מסתכל בפני אדם מור' אימת מלכותו של מלך עליו וכן דבורו בנחת וזהו ענין הבושה ומזה ימשך עליו יראת חטא:

וקודם ביאור דברי אביא משל מענין יראה ובושה בפני בשר ודם הנה יש אדם רשום בתורה ובחסידות והוא מופלג ברוממות המעלות ופוגע בנער אחד ואומר לנער תעשה לי זה הדבר לך לי בשליחות הזה וכיוצא בזה ממה שאומר לעשות לו איזה שירות שהוא ביכולת הנער לעשות אז מזהירו באיזה שירות שיהיה נמנע עבורו באיזה ענין שלא לעשותו דרך משל מצווה לו אל תפתח זה החדר אשר אני בו לשום אדם בלתי רצוני הנה אם היה הנער המגוער מסרב פנגדו בודאי כל העולם היו רוקקי' בפניו לאמור לו אתה עז פנים איך סרבת נגד

ואין רב ושכל לפי ערך החוטאים כי אף שאחז"ל משפט רשעי' בגיה' י"ב חודש אין כוונת' שאחר י"ב חודש פטורי' מעונשי' רק הכוונ' שאין שום גיה' להם אבל שאר עונשי' יש ויש הרבה ונוסף ע"ז עונש הגלגול המר לפעמים בבהמות חיות ועופו' כלבים וחזירים שקצי' ורמשי' וכאלה רבות לאלף באופן שאין עונשי' מאורי' בעולם מסובים לעונש כנגד עונש המות וכל העונשי' שלפניו כאין נגדו ואין עונש קל בעולם כעונש המות בערך העונשי' שהם לאחר המות ומי מרגל' לידע עניני' או יעיין שם במקומות' הנ"ל הנה יש להקשות לאחור' על הזוהר למה כתב העונשי' הללו ולא כדי להתלבש ביראה הלא זו היראה היא יראה חיצוניי' כמו שהפליג הוא בעצמו להרחיק יראה זו שכתב בפר' בראשית וז"ל באתר דירא' שרי עלרע אית יראה רעה דלקי ומחי ומקטרג ואיהי רצועה לאלקאה חייבי' ומאן דדחיל בגין עונש דמלקיות וקטרוג' כמא דאתמר לא שריא עליה ההיא יראת השם אלא מאן שרי' עלי' ההיא יראה רעה ואשתכח דשריא עלי' ההיא רצועה יראה רעה ולא יראת ה' ע"כ · ופי' לקמן שיראה רעה היא רצועה רעה עונשי הרשעי' ד' מיתות ב"ד שהם נגד ד' קליפות תהו בהו חשך תהום וכן בתיקונים תמר אית דחילו ואית דחילו יראת ה' דא שכינת' מלכות קדישא יראה רעה דא רצועה לאלקאה לחייבא ומאי ניהו כס המות דסמאל נוקבא דילי' יראת ה' איהי למאן דנטר פקודין דלא תעשה יראה רעה היא רצועה לאלקאה למאן דעבר עלייהו ע"כ ועו' בתקוני' אית יראה ואית יראה לא כל אפיא שוין אית יראה דדחיל בר נש לקב"ה בגין דלא ילקי ליה ברצועה דאתמר בה והארץ היתה תהו ובהו ומסטרא דאילנא דטוב ורע דאיהי ארעא דיקניא שכינה בישא בגוונא דקל מד' אבות נזיקין דאיהי הבור וכגוונא דבור דיוסף דאוקמוה עליה והבור רק הבור נוקבא בישא בור דבורא נבור בגין דאיהו מתמן אוקמוה עליה אין בור ירא חטא כמה דלית ירא' ה' דאיהו דחיל מגו אורייתא דאיהי תפארת דאיהי נפקת מב"ד איסי שקילא לגביה וכג"ד אין כל יראה טוב דהא יראת ה' היא עלמא דילי' כלילא מכל פקודי אורייתא בגין דאיהי יראה דנפק' מגו תורה דאיהו עמודא דאמצעות דאיהו יד"וד דבגיני' אוקמוה מרי מתני' גדולה תורה שמביאה לאדם לידי מעשה דאם בר נש לא ידע אורייתא ואגרא דפיקודיא דיליה ועונשי' דילה למאן דעביר על פיקודיא ומאן הוא דברא אורייתא ומאן הוא דיהיב לה לישראל איך דחיל לי' ונטיר ליה לפקודוי וכג"ד אמר דוד לשלמה בנו דע את אלקי אביך ועבדהו דאי בר נש לא אשתמודע מאן הוא דיהיב ליה אורייתא ומכי ליה לנטרא לה איך דחיל מיניה ועביד פיקודוי וכג"ד אוקמוה רבנן ולא ע"ה חסיד ולא בור ירא חטא בגין דאורייתא דאיהי תרי"ג ומתרין דרגין אתייהבת מחסד ומגבורה דתמן תרין פקודין אהבת חסד ודחילו דגבורה דאיהי יראה דכהון אשתלימו תרי"ג פקודין ובגין דכל אורייתא ופיקודהא מתרין דרגין אתייהבת אוקמוה רבנן אין בור ירא חטא ולא ע"ה חסיד עכ"ל:

והנה הדרה קושיא לדוכת' למה הזכיר הזוהר העונשי' שהם יראה חיצוני' ולא יספיק תירוץ במ"ש בפלוגתא הראשונה להודיע גבורי' וסתרי הדעת שיפיש העונשי' ויחזרו למוטב ומתוך שלא לשמה בא לשמה כו' כי הלא כת' דאם בר נש לא ידע אורייתא ואגרא דפיקודיי' דילה ועונשי' דילה למאן דעבר על פיקודיי' איך דחיל מיניה כו משמע דידיעה זו מוכרחת אף לחכמי' והשלמים וכ"ל כי זה הענין יתבאר ע"פ מדרשם ז"ל ברבה רות

וינכש

אדם גדול כזה ולא הירא לך מורא ובשת פנים נגדו אע"פ שזה האדם הגדול היה מארץ מרחקים ולא היה רבו ולא היה חכם העיר ולא היה מצפה לו לתשלום איזה גמול או לירא מאיזה עונש שיענישנו על כל זה היה עזות גדול מזה הנער ואף שזה האדם גדול הוא קרוץ מחומר כמו זה הנער ומעתה ק"ו לשכינה אלף אלפי רבוא רבבות ק"ו עד אין מספר בזכור האדם שהוא טפה סרוחה עפר מרה ארמה רמה ותולעה שלא יעיז פניו נגד ממ"ה הקב"ה רבון כל העולמות הרם בתכלית הרוממות ובהכרח מצד טבע ענין הבושה והיראה לקיים כל ציוויו ית' הן מ"ע הן מל"ת שמנעו לעשות הן מה שציוהו לעשות אף אם לא הגיע לו עונש ושכר וח"ש בזוהר בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין ועתה אפרש רב ושליט כפי כחי כאשר הקדמתי בדברי ונתחיל להבחין בענין נבראיו ואז תשקע בלבנו מענין רוממותו ית' והנה אתחיל להבחין בענין ההשתלשלות מלמטה למעלה:

הארץ היא הנקודה האחרונה והיא החומר גם שלא יש חומר גס ועכור וחשך כמו הארץ והיא השפילה שבעולם היסודות שהן מלמטה למעלה עפר מים רוח אש עכ"ז כמה פלאי פלאו' מהבריאה שברא הבורא ית' בארץ הלזו כאשר גלו אות' בזוהר ר' יודא פתח ויאמר אלקים יהי רקיע בתוך חסיכם ת"ח כשברא דק"בה ברא עלמא ברא ז' שחקים לעיל' ברא ז' ארצות לתתא כו' ז' שחקים לעיל' וכל חד וחד שמשי' וכוכבים ומזלו' דמשמשי בכל רקיע ורקיע וכולהון מאינון רתיכין אילין על אילין לקבלא עליהון עול מלכות' דמאריהון ובכלהו רקיען אית רתיכין ושמשין משניין דא מן דא מנהון בשית גדפין מנהון בד' גדפין מנהון בד' אנפין מנהון בתרין אנפין מנהון בח' מנהון אשא דלהיט מנהון מיא מנהון רוחא כו' ע"ד כגוונא דא ז' ארצות לתתא וכולהו בישוב בר דאילין עילאין ואילין תתאין וארעא דישראל עלא' מכולהו וירושלים עילאה על כל ישובה וחברי' יתבי דרום' חמו בספרי קדמאי ובספר' דאדם דהכי מסלק כל אינון ארצות דכלהו משתכחי לתתא בגוונא דאינון רקיען לעיל' אילין על אילין ואילין על אילין ובין כל ארעא וארעא רקיע דמפרש בין דא לדא וע"ד כולהו ארצות פרושין בשמהן וביניהו ג"ע ונהנ' ואית בנייהו בריין משניין אילין מאילין כגוונ' דאינון רתיכין דלעיל' מנהון בתרין אפין מנהון בד' מנהון בחד וחיזו דאילין לא כאילין ואי תימא הא כל בני עלמ' מאדם נפקו לאו הכי דלא נחית אדם לכולהו ארצות ואוליד בנין וכמה נשין הוו ליה אלא אדם לא אשתכח אלא בהאי עלמא עילאה מכלהו דאיקרי תבל כמה דכתיב ויצו לתבל ארצו והאי תבל אחידא ברקיעא דלעילא ואתאחידא בשמא עילאה הה"ד ישפוט תבל בצדק בצדק ודאי ובגין כן בנוי דאדם אשתכחו בהאי עילאה דאקרי תבל ואינון עילאין על כולם כגוונ' דלעילא מ"ט כמא דלעיל' בכולהו רקיען אית רקיע עילא' מכולהו ולעיל' אשתכח כסא וקב"ה כמת דכתי' כמרא' אבן ספיר דמו' כסא ועל דמות הכסא כמראה אדם עליו מלמעל' אוף הכי בהאי תבל אשתכח מלכא דכול' ומאי איהו אדם כו' ע"ד ובכפרא דרב המנונא פריש יתיר דהא כלהון ישוב' מתגלגלא בעיגול' כבדור ואילין לעיל' ואילין לתתא וכל אלין בריין משניין בחיזוהן משינויא דאוירא כו' ועל דא אית אתר בישוב' כד נהיר יממ' לאילין חשיך לאילין יממא ולאילין לילא ואית אתר דכול' יממא ולא אשתכח בו לילא בר כחד שעתא זעירא כו' ע"ש שהאריך והפרדס העתיקו בשער סדר עמידתן הרי נפלאו' הבריאה שבכדור הארץ ורז"ל במדרש אמרו שהארץ יש לה כל פרצוף אדם וז"ל והארץ לעול' עומד' אר"ל כל מה שברא הקב"ה באדם ברא בארץ האדם יש לו ראש ולארץ ראש שנ' מרא' עפרו' תבל אדם יש לו עינים ולארץ עיני' שנ' ויכס את עין הארץ אדם יש לו אזנים ולארץ אזנים שנ' והאזיני ארץ אדם אוכל והארץ אוכלת שנ' ארץ אוכלת יושביה אדם שותה והארץ שות' שנ' למטר השמי' תשת' מים אדם מתגעש והארץ מתגעש' שנ' ותגעש ותרעש הארץ אדם משתכר והארץ משתכר' שנ' נוע תנוע הארץ כשכור אדם מקיא והארץ מקיאה שנ' ותקיא הארץ את יושבי' אדם יש לו ידים והארץ כן שנ' והארץ הנה רחבת ידים אדם יש לו טבור והארץ כן שנ' היושב על טבור הארץ אדם יש לו ירכים והארץ כן שנ' וקבצתם מירכתי ארץ אדם יש לו רגלי' והארץ כן שנ' והארץ לעולם עומדת ומעמדת תפקידתה עכ"ל הרי לך פליאו' הבריאה בארץ **ומה** מאוד יש להבחין בהרים וגבעו' הרמים ונשגבים עוד להבחין כמה עניני מחדומם ביראות חשובו' שהם בארץ מזהב ככף ונחוש' וברזל וכל מתכו' אוצרו' וסגולו' שאין להם ערך ושיעור **ומי** הוא זה שידע להבחין הצומח היוצא מהארץ מכל מיני זרעי' מיני תבואו' מיני קטניות ומיני ירקות וכל מיני אלנות של' כל הפירו' אח"כ מיני עשבים שיש ברהם ריח ואלפי אלפי' רבבות מיני עשבי' שאין אנחנו מבינים תועלתם וסגולת' זולת לשהם"עה היו נודעי' כי חכמת אלקים היה בקרבו ועוד פלא צורת הצמחים וגווניה' אין צייר כאלהינו ברוך הוא:

עוד נבראו מן הארץ הבעלי חיים כמ"ש תוצ' הארץ נפש חיה וגו' ובהמ' וגו' מי הוא זה ואיזה הוא שיכול לידע מספר הבהמו' הטמאו' והטהורו' והחיות הטמאות והטהורות וכן העופו' הטמאות והטהורות וגדלן באיכותן וכמותן ובפרט החיות הגדולות כמו פיל וראם וכיוצא בהם וסימני התחבולו' הנרא' בהן ומזונותיהן ופרנסתיהון כל זה כוללת הארץ:

עתה נדבר מיסוד המים המקיף את יסוד העפר כי כל הארץ הוא כגרגר חרדל נגד הים הגדול המקיפו וזה הים גדול מאוד כל מה שיש ביבש' יש בים והים באלף אלפי אלפי' מדריגות יותר על הארץ בסוד שבילי הים וחבריו' הנורא' מהדגי' הגדולים אשר ספרו ר"ל בפ' המוכר את הספינ' וסוד לויתן אשר בו התפאר הש"י באמרו אל איוב באופן שמציאת הארץ וכל צבאי' לא נחשב לכלו' נגד יסוד המים הן בכמו' הן באיכו' כי העפר הוא בתכלית הגסו' והעכירו' ויסוד המים הם אספקלרי' זכים וטהורי':

אח"כ נלך מיסוד המים ליסוד האויר המקיף יסוד המים ראה החילוק הגדול בענין הדקות שבין יסוד המים ליסוד האויר כי האויר הוא רוחני בערך המים כי אינו נתפס בתפיסת יד כמו המים ומי הוא זה שיהיה לו ידיעה מענין סוד הרוחו' המנשבות

הרוחות

ויפגש לה קלי' א"ר יצחק בר מוריין בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלב שלם שאלו היה ראובן יודע שהקב"ה מכתיב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם בכתיפו היה מוליכו אצל אביו ואלו היה יודע אהרן שהקב"ה מכתיב עליו הנה הוא יוצא לקראתך בתופי' ומחולות היה יוצא לקראתו ואלו היה יודע בועז שהקב"ה מכתיב עליו ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע עגלות מפוטמות היה מאכילה עכ"ל וקשה רישא לסיפא כרישא אמר בלב שלם וסלב שלם הוא כמ"ש רז"ל עשה הדברים לשמן ולא ע"מ כו' ובסיפא אמר אלו היה יודע כו' ונראתי ביאור המאמר הזה במ"ש שאו היה יודע אין הכוונה שבשביל זה היה עושה אז יותר בוריות ח"ו אלא כן רק הכוונה אלו היה יודע זה כמה היה רואה שהמצוה גדול במאוד והיה מורו ביותר לשם המצוה כי העונש העבירו' והשכר המצו' יוכל אדם לידע גודל העבירה או המצוה וזהו שאמר ג"כ כוונת הזוהר שצריך לידע השכר והעונש שאו ידע כמה גדול' המצוה ודין ביותר לא למען ענש העביר' או שכר המצוה רק לש"ש שיהיה במצוה יקירה מעשות העבירה ובוריות ויופלג בעשות המצוה וכ"כ בראשית חכמה פ"ד משער היראה ז"ל ואפש' לתרץ כי לפני האדם כי אחר שיראת הרוממות כיוה עונשי' על יהי' שעבר כפי קווי' העונש יבקש לעשות תשובתו כענין תשוב' המשקל ספי' הר"ר אלישע וגרירישאי הכ' כוכל לומר כי אע"פ שהאדם יראה עונשי הדברים לא מפני זה נכרית שיהיה יראתו מהעונש לא מהקטנה ואת שיראה מהפגם שיגיע לנפשו לכפשו שיצטרך ללבן הנה וכענין לבושי' כגלוי' שלבישו לנשיה ויאמר בלבו אין ראוי שבשיתי שהי' חלק אלוה ממעל להמכרה ביד אלוני השבד הרע שימשול בה שנמלאתי פגם בכבוד קוני ונמצא תחת שלשה רגוה ארץ תחת עבד כי ימלוך כו' וכענין זה מצינו שהזהירה התור' וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדי' וכן לשם נכרי לא יוכל למכר' כדפי' כמלא פר' משפטי' הנ' כוכל לומר כי העונשי' נכתבו כי כפי עדרינת המטא כן צריך לטהר פגם הנפש והעד יוק שפי' הרשנ"י כו' היכלות השומאה וכן במדרש רות ו' מדורין שעין פלוני נפקד בהיכל פלוני ובמדור פלוני והטעם כי כפי שירד ונפגם בנפשו כך צריך שתרד לנקו' מדור פלו' וכזה יכא להתרחק מהחטא מפני שהוא יודע הכפם שיש טונא' כן עד שלפסר הטומאה היא צריך לרדת לנקום פלו' ולעולם הוא יראה מחומת החטא עכ"ל:

הרוחו׳ הגדולו׳ והחזקו׳ מצויות ושאינן מצויות ומוצאותם ומבואם ועניינם אשר יסוד המים נחשב למאומה נגד יסוד הרוח:

אח״כ יסוד הרוח נחשב לכלו׳ והוא כאין נגד יסוד האש המקיף אותו והאש היסודי דק במאוד מאוד עד שהרוח נחשב נגדו גשמיי הרי לך היסודות שהן במעלות זו ע״ג זו:

ומה נאמר ומה נדבר מעוצם גדולת גלגל לבנה הסובב את עולם היסודו׳ ועוצם בהירתו וזהרותו כי מה שאנו רואין אין אנו רואין עצם וזוהר הרקיע רק המראה היא כמין צל ומתלבש באויר והרי אין ערך לעולם היסודו׳ נגד גלגל לבנה לא בכמותו ולא באיכו׳ דקותו:

וכן אין ערך לגלגל לבנה נגד גלגל כוכב לא בכמותו ולא באיכות דקותו:

וכן אין ערך לגלגל כוכב נגד גלגל נוגה לא בכמותו ולא באיכות דקותו:

וכן אין ערך לגלגל נוגה נגד גלגל חמה לא בכמותו ולא באיכות דקותו:

וכן אין ערך לגלגל חמה נגד גלגל מאדים לא בכמותו ולא באיכות דקותו:

וכן אין ערך לגלגל מאדים נגד גלגל צדק לא בכמותו ולא באיכות דקותו:

וכן אין ערך לגלגל צדק נגד גלגל שבתי לא בכמותו ולא באיכות דקותו:

וכן אין ערך לגלגל שבתי נגד גלגל המזלו׳ שבו קבועי׳ **טש״ת סא״ב מע״ק גד״ד** לא בכמותו ולא באיכות דקותו:

וכן אין ערך לגלגל המזלות נגד גלגל המקיף גלגל היומי׳ הסובב את כול׳ בכל כ״ד שעות בכל יום ויום תמיד ומכריח כל הגלגלי׳ לסבב את העולם היפך תנועת׳ ברצון ויכולת הבורא שנתן בו:

מי יוכל לשער הבהירות והזכות והדקות וענייני העולמו׳ הנעלמות בכל א׳ וא׳ מי ימלל גבורת ה׳ ובמס׳ ברכות פ׳ אין עומדין ותאמר ציון עזבני ה׳ וה׳ שכחני כו׳ ע״ד אמר לה הק״בה בתי י״ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשי׳ קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גיסטרא ועל כל גיסטרא וגיסטרא תליתי בו שס״ה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי אלא בשבילך ואת אמרת עזבתני ושכחתני כו׳ ע״כ· **וכל** גלגל הוא גשמי נגד גלגל שעליו ועל כול׳ הוא גלגל השכל גלגל העשיר׳ קודש לה׳· **וכל** ההשתלשלו׳ הזה נקרא בפי חכמי האמת עולם דעשיה ודע כי יש עשיה גשמיי ועשי׳ רוחניי׳ העשיה רוחני׳ הם המלאכים כחות הגלגלים ופנימיו׳ אשר עליהם נאמר השמים מספרים כבוד אל והם גלגלים השכליי׳ כי הם פנימיו׳ הגלגלים כמו הנשמה בגוף ודע כל מה שחקרו הפילוסופי׳ הראשונים וחלקי מציאות ההשתלשלות לג׳ חלקים דהיינו עולם השפל ועולם הגלגלים ועולם המלאכים כל זה נכלל בדברי חכמי האמת לקרוא בשם עולם העשיה ולא זכו בשכליה להשיג ביותר· **הרי** דברנו מעולם העשיה מי יוכל להשיג א׳ מאלף אלפי׳ וריבוי רבבות גודל מעלת ורום הסתר סתרי העשיה ושם הכולל עשיה הוא סנדלפון והוא אופן אחד בארץ **וכ״ש** מי ידע גודל ורום מעלה של עולם היצירה אין מספר לגדודי׳ צבא מעלה אשר שם ממלאכי הקודש מכרובי׳ וחיות ושרפי׳ ורום מעלותם זה על זה אזכיר אחת מהנה המחבר בזוהר תנא הדרנ״אל שמו והוא למעלה על כל שאר מלאכים אלף ושש רבוא פרסה וקולו הולך במאתים אלף רקיעי׳ המסובבי׳ באש שחורה וזהו המלאך השני שפגע מרע״ה בעלותו לקבל התורה והיה מרע״ה ירא ממנו עד שהזכיר שם ע״ב וכיון ששמע המלאך הזה נזדעזע וקרב אצלו והיה הולך עמו עד שהגיע לאש הגדול והגבור של המלאך סנדלפון והוא למעלה על כל שאר חבירית ת״ק שנה והוא עומד אחורי הפרגוד של הק״בה וקושר כתרים מתפילתן של ישראל וכשמגיע הכתר לראש המלך הקדוש ית׳ הוא מקבל תפילות ישראל וכל צבא מעלה מזדעזעי׳ ואומרים ברוך כבוד ה׳ ממקומו א״ל הדרנ״אל למשה איני יכול לילך עמך שלא ישרוף אותי האש החזק דסנדלפון באות׳ שעה נזדעזעו משה עד שהחזיק הק״בה בו במש׳ והשיבו לפניו ע״ב׳ ושם הכולל של עולם היצירה הוא· **מטטרון** ובמסכת חגיגה פ׳ אין דורשין מן הארץ ועד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ועוביה של רקיע מהלך ת״ק שנה וכן בין כל רקיע ורקיע למעלה חיות הקודש רגלי החיות כנגד כלן קרסולי החיות נגד כולן שוקי החיות כנגד כולן רכובי החיו׳ כנגד כולן ירכי׳ החיות כנגד כולן גופי החיות כנגד כולן צווארי החיות כנגד כולן ראשי החיות כנגד כולן קרני החיות כנגד כולן למעלה מהן כסא הכבוד רגלי כסא הכבוד כנגד כולן מלך אל חי וקיים לעד רם ונשא שוכן עליהם ע״כ:

ומי יוכל להעלות במחשבתו לדעת אחד מאלף אלפי אלפי׳ וריבוי רבבי רבבות סתרי סודות צפונו׳ בעול׳ הבריאה אשר שמו הכולל הוא **אכתריאל·** **כ״ש וק״ו** להשיג קצת מן הקצת מחלק מן החלק של אלף אלפי אלפים וריבוי רבבי רבבו׳ בלי מספר מעולם האצילות שארון יחיד ואין שני מתיחד עמהם יחוד גמור ושם הכולל האצילות הוא שם המיוחד **יד״וד** וסוד האצילות נעלם מעין כל חי אף מר״עה לא השיג מהאצילות כי נבואתו היתה מיחוד תפארת ומלכות ע׳ היכל הרצון כמבואר בפרדס בשער ההיכלו׳ והבאתיו לעיל· **אתה** בן אדם תלך בשכלך מלמט׳ למעל׳ עד רום המעלו׳ רבון העולמי׳ אז תתמלא יראה בהתבונך כי אין ההתחלה ואין סוף לרום ההתרוממות אחר כך תלך בשכלך מלמעלה למטה ותתבונן כי ארון יחיד הנקרא א״ס מתפשט בכולן עד שלא יצדק לומר זה מלכות ולא א״ס ח״ו אלא המלכות ג״כ יש בו כח א״ס ולא זו בלבד אלא ברוך זה הוא חיות הספירו׳ וחיות המרכבו׳ וחיות המלאכים וחיות כל מעשה בראשית מן הנקודה ראשונה ועד אחרונה וזהו ואתה מחיה את כולם ופי׳ רז״ל ואתה מהוה לכלם וכן פי׳ ואתה מחיה את כולם והכל ענין אחד כי אחר שהוא הויה אותם והמציאם מהאין יוכרח שיושפעו ממנו ושואבי׳ כול׳ ממנו חיותו ואחר שהוא מחיה אותם נמצא שהוא ממציאם ומהוום בכל עת ובכל רגע ובכל שעה והנה מהווה ומחיה הכל ענין מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית שהוא שפע השופע להחיות להעמידם ולהציבם בצביונ׳ ואם ח״ו יעלה על הדעת הסתלקו׳ שפע מהם כרגע יוספו ואינ׳ אלא מחודשים בסוד חידוש אורו והוא שפע נהר שאינו פוסק אלא מתחדש כמימי הנהר שבכל רגע הם מחודשים כי א״ס ממ״ה מושל בכולם כי עצמותו נוקב ויורד דרך הספירו׳ ותוך הספי׳ ובין הספירו׳ ותוך המרכבות ובין המרכבות ותוך המלאכי׳ ובין המלאכים ותוך הגלגלים ובין הגלגלי׳ ובין היסודות ותוך היסודות השפלי׳ ותוך הארץ ובין הארץ וצאצאי׳ ועד הנקודה אחרונה שבתהומו׳ מלא כל הארץ כבודו ואלה הם דברי הפרדס· **ומי** הוא זה ואיזה הוא הקרוץ מחומר טפה סרוחה שיסלק הבושה ולא ירא ממלך גדול רם ונשא הזה ברוך הוא וימנע ממה שמנעהו לעשות ויקיים מה שציוהו לקיים:

וזהי היראה הפנימי׳ שיהית ירא ה׳ ר״ל מחמת רוממותו ולא יראת עונש או בשביל שכר רק מחמת יראה ובושה יקיים כל דבריו ובזה יקיים התורה ויתן אל לבו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי ת״ת הן דאורייתא הן דרבנן כי מילי דרבנן ג״כ הוא ית׳ ציוה אותנו לא תסור מן הדברים אשר יגידו לך:

ומן היראה זו הפנימי׳ יבוא האדם להאהבה הפנימי׳ כיצד כשיתבונן בגדולות ורוממו׳ רם ונשא כדפי׳ ואח״כ יתבונן כי לרוב גדולתו מרא׳ רוב ענוותנותו וטובו וחסדו הגדול׳ והמציא את העולמות בנדבתו הטוב להטיבנו שנדע ונכיר את אלהותו ותמיד השפיע לנו ברוב חסדו אם במציאות האדם בכללו שהמציאו על תכונ׳ איבריו בתכלית השלימות ח״ל הס״מג במצות האהבה ויחשוב בלבו הטובו׳

קנ״סס
הנה לעתיק דעת הרמב״ם ז״ל בהלכה וקנוח כי הרמ״בם ז״ל כתב בס׳ עשירי מכל׳ תשובה סעובד מאהבה עוסק בתורה

הטובו' שעשה לו הק"בה כבר שברא' מטפה סרוחה ויכוננהו בחכמה וברא בו נקבים נקבים ומחוץ עשה לו נקבי עיני' להביט ולראות בהם עשה לו העפעפים להעצים עיניו ולישן שלא להביט ברע כמ"ש דוד עוצם עיניו מראות ברע עשה לו נקבי האזני' לשמיעה עשה לו נקבי החוטם להריח ולהוריד בהם העדפת ליחות הראש עשה לו הפה למאכל ולדיבור עשה לו שינים לטחון המאכל עשה לו הלשון ללוש המאכל בתוך הפה וכדי לחתך הדיבור עשה לו בית הבליעה והושט לבלוע המאכל והמשקה עשה לו גרגרת להעלו' ולהוריד נשמת רוח חיים מהלב מתוך הריאה אל הנחירי' ואל הפה ולהוציא הברת קול הדיבור היוצ' מתוך סמפוני הריאה הבא' בנשמת רוח חיים עשה לו הלב להיות בית מכון לרוח היים ולחשוב מחשבות עשה לו הקרב העליון היא האצטומכא לקבל המאכל והמשקה בתוכו ולכלכל מט"עם המאכל והמשקה כל הגוף להחיותו עשה לו הכבד לצד הימין עם מרה הארוכה והדם במקורו' הכבד לחמם הקרב העליון ומתוס הכבד והמרה אדומה והדם מתבשל המאכל והמשקה בתוך הקרב העליון עשה לו מעיים לקבל פסולת המאכל והמשקה ומתגלגל בתוכ' בינקמומי' לאט לאט עד שמגיע למקום הוצאת גדולי' וקטני' עשה לו שתי הכליות ימין ושמאל לחמם הבטן והחום בחומם לחותו לחזקו ולהוציא צרכיו חוץ לגוף כדרך האדם ועו' אמרו רבותינו הלב מבין והכליו' יועצים עשה לו הטחול בצד שמאל על המרה השחורה לקרר בקרותם הקרביים והמעיי' והבטן שלא יתייבשו ויחרבו המאכל והמשקה מפני חום ריתוח הקרביים המתחממי' וסרותחי' מחום הדם והכבד והמר' הארומה ועוד אמרו רבותינו הטחול שוחק עשה לו עצמות השדרה ושאר עצמות להיות בנין גופו חזק שם בשר על העצמות כדי לחמם קור העצמו' עשה לו גידי הדם הם המורידין להשקות את הגוף והולכין מצד לצד ומפה אל פה עשה לו מיתרי' שמחזקי' דבק העצמות והאיברים עשה לו אברים וקשרי' ודבקים וחוליו' על שדרה וקשרי אצבעו' ידים ורגלי' הרועים ויריכיים וברכים ושוקים וקרסולי' וכפות הרגלי' וחליו' הצואר ושכמי הכתפי' כדי שיוכל אדם להתפשט ולכרוע לכפות ולזקף לעמוד ולישב קרם לו עור מלמעל' לבשר ולעצמות ולגידי' ולמיתרי' כדי לכסות את הגוף להיות הם מלהתקרר ולהגין על לחות הגוף והאיברי' הפנימיי' עשה לו גולגולת הראש להיות מלך על כל האיברי' ומוח הראש ששם ישכון יישוב דעת הנשמה והחכמ' עשה לו ליחה מסביב למוח הראש כדי שלא יתייבשו המוח והעיני' מחום הקרביי' העולה מלמטה למעלה אל מקום הראש עשה לו שערות הראש לחמם הראש שלא יתקרר על כי אין לו בשר בין העור ובין עצם הגלגולת עשה לו שערו' הזקן מפני תואר הדרת פניו ולהיות מובדל במראיתו מן הנשים עשה לזכר ולנקיבה טיבור כדי לקבל מחיה בעודן במעי אמן עד צאתם לאויר העולם כי לא יוכל הילד לקבל מזון ומחיה מן הפה על שהוא סתום עד צאתו לאויר העולם עשה לו ידים למשמש ולתפוס ולאחוז ולהחזיק ולעשות מלאכה כדי לחיות את האדם עשה לו רגלים כדי להעמיד עליהם הגוף ולהוליכו ולהביאו בכל מקום ואחר צאתו לאויר העולם מגדלו ועוזרו בכל מיני עזר והיאך יוכל האדם הנבזה והנבאה לעשות מצות כ"כ שיוכל לגמול הטובו' שעשה עמו הקב"ה כבר עכ"ל הסמ"ג · עוד אני אומר ראה אתה בן אדם אם היית עיור בעיניך שהיה עליה' דק או תבלול ובא רופא ממך וריפא אותך היית אוהב אותו כנפשך נוסף על הפרעון שהיית פורע לו וכן אם היה רגלך או ירך שבורה וממ"ה הק"בה נתן לו עיני' לראות ואזנים לשמוע וידים ורגלים ומוח ולב להבין ולהשכיל כל זה נתן לך במתנת חנם איך לא תאהבהו בלב שלם על אשר לך אהבתו ועינוותנותו והמציאך והטיב עמך בלי טובה שקדמת לו אתה הן אף אם לא יתן לך שכר על המצוה אשר אתה עושה מ"מ לא תוכל לשלם לו אחד מאלפי אלפים מהטובו' שהקדימך ובפרט אנחנו אומה ישראלי' אשר בחר בנו מכל עם וקדשנו ולא שם חלקינו כגויי הארצו' אשר הם תחת יד שרים של מעלה רק אנחנו חלק ה' עמו בנים לה' אלקינו והוא אבינו איך לא נאהבהו אהבת נפש בכל לבבנו ונפשנו ולמו' על קרושת שמו ית' וכל זמן חיינו להיות אהבתו תקוע' בלבנו לעשות רצונו בלב שלם ובשמחה גרולה ובהתעוררו' הלב כי זהו ענין אהבה מעל' נוספת על היראה' היראה היא לירא ולבוש מפניו שלא נסור ח"ו מכל מה שצוה הן עשיין הן לאו תעשיין דאורייתא ודרבנן והאהבה היא שיהיה הכל בהתלהבו' הלב ולעבור אותו בשמחה ולא יחוש לשום כאב ולשום נזק שיקר' לו מחמת עבודתו וכל ממון שבעולם ואף גופו ונפשו הכל יהיה כאין בשביל אהבת עבודתו ראה והתבונן כאהבת אשה כשהאדם מזדווג עמה בעת תוקף הנאתו לא היה פורש ממנה אפי' היה יודע הפסד גדול ק"ו כפני אהבת הק"בה יהיה זהיר וזריז בעבודתו לא יתן שינה לעיניו ולא שום מנוחה רק הכל לעבדו ית' וע"ז א הפסוק תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל ופי' האלהי' הארי' ז"ל עבודתך תהיה כל כך בשמחה כו' יותר ממה שהיית שמח על רוב כל שהזדמן לך והעידו תלמידי האלהי' הנ"ל שאמר מה שזכה לרוח הקודש היה בשביל שהיה שמח מאור שמחה גדולה בקיום המצות ועל ענין אהבה זו אר"זל במדרש רבה אמר רש"בל בשלשה לשונות של חיבה חבב הק"בה את ישראל ברביקה בחשיקה בחפיצה ברביקה מנין שנ' ואתם הרביקים בה' אלקיכ' בחשיקה מנין שנ' חשק ה' בכם בחפיצה מנין שנ' ואשרו אתכם כל הגוים כי תהיו ארץ חפץ ואנו למדין מפרשתו של אותו הרשע ברביקה ותרבק נפשו ברינ' בת יעקב בחשיקה כתיב שכם בני חשק' נפשו בבתכ' בחפיצה כי חפץ בבת יעקב ר' אבא בן אלישע מוסיף ע"ו תרין באהבה ובריבור באהבה אהבתי אתכם אמר ה' ברבור דברו על לב ירושלי' ואנו למדין מפרשתו של אותו רשע באהבה ויאהב את הנערה ברבור וידבר על לב הנערה רברים שהם מנחמי' את הלב עכ"ל · כבר הארכתי לעיל בהקדמת תולדות אדם כי העשיין כלולי' מלא תעשיין ולא תעשיין מעשיין דהיינו כשבא מצות עשה לידו יחשוב מצדי ומצד רצוני לא הייתי עושה דבר זה כי הוא לטורח בגופי או בממוני וכיוצא בזה אבל אני עושה דבר זה בזריזות בשביל קוני

בתורה ובתפלות והולך בנתיבו' החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בכללה ע"כ · ואמר שזו היתה מעלת אברהם אבינו שהק"בה קוראו אוהבו שלא עבד אלא מאהבה ושזוהי המעלה שצונו בה ע"י מרע"ה שנ' ואהבת את ה' אלקיך והוכיח כן ממאמר החכמים שאמרו שלא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהיה עשיר כו ת"ל לאהבה וכו' ואמר שזהו מש"ה במצותיו חפץ מאוד ואמרו ז"ל ולא בשכ' מצותיו ושזו היתה כונת אנטיגנוס באמרו אל תהיו כעבדי' כו' לא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כאומר עבדו מאהב' ואמר שכל שיר השירים הוא משל לענין זה לפי שמאמ' בו שאמר כי חולת אהבה אני וזו העולה מדבריו בפרק הזה' וכיון היה דעתו בפי' מסכת אבו' כמוש' דאנטיגנוס ובהקדמתו לפרק חלק והעולה מדבריו שם הוא כי הוא ז"ל ירא כי העובד האמיתי הנז' אשר לא יכוון בעבודתו לשום תכלית זולת עבודת המצוה · ועשיית בוריתה וזה הוא הנקרא עובד מאהבה בדברי רז"ל ואמרו כתו כל החכמים הבאים אחריו אחכם אבי אומר כל זה שהבין בדברי אהבה בכלל לפי שטעי בידה הקודמת לאהבה :

הג"ה

כמדרש מי הקדימני ואשלם מי קלס לפני עד שלא נתתי לו נשמה מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן זכר מי עשה לפני ציצי' עד שלא נתתי לו טלית מי עשה לפני מזוזה עד שלא נתתי לו בית מי עשה לפני מעק' עד שלא נתתי לו בית גג מי עשה לפני סוכה עד שלא נתתי לו קבר מי הניח לקט שכחה ופאה עד שלא נתתי לו שדה מי הפריש לפני תרומה ומעשר עד שלא נתתי לו גורן מי הפריש לפני קרבן עד שלא נתתי לו בהמה עלי לשלם שכרו כתיב למה תחת כל השמים לי הוא שהכל שלי ומשלי הוא נותן לי מכל מקום עלי לשלם שכרו עכ"ל ובכתיבה זו תוכל לצייר כל תרי"ג מצו' דהיינו מצות התלויו' בגוף שהק"בה נתן לו חיות הגוף קודם שקיי' המצות התלויים בגוף וכן מצות התלויי' בשכל כמו האמונ' והתור' וכן התלוי' בדבור הש"י נתן לו מקודם השכל והדיבור וכן כולם כמצא קיום תרי"ג כללותיהן ופרטותיהן והשייך לכן החיוב של על האדם מגד אהבה שקדם לו הש"י :

שציוני לעשות כן וכן בל"ת יחשוב ויאמר במה היה חשקי לאכול בשר חזיר כו' וכיוצא בזה אבל מה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי והו
בכל לבבך בשני יצריך דהיינו במ"ע או היצ"הר בל"ת והוא כובש אותו נמצא המצוה בכפל מקיים העשה בעצת יצ"ט וכובש את היצ"הר
שהוא בל"ת וכל"ת הוא להיפך שעצת יצ"ט הוא הל"ת וכובש את היצ"הר שהוא בעשה ובענין זה קבלתי מפי קדוש ה' אבא מורי זלה"ה
פי' המאמר בחולין פרק כל הבשר א"ל ילתא לרב נחמן מכדי כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה אסר לן דמא שרא לן כבדא נדה
דם טוהר חלב בהמה חלב חיה חזיר מוחא דשיבוטא גירותא לישנא דכוורא · א"א גרושה בחיי בעלה · אשת אח יבמה · גויה יפת תואר · בעינא
למיכל בשרא בחלבא א"ל רב נחמן לטבחי זוויקו לה כחלי ע"כ · וקשה וכי אשה חשובה כמו ילתא תדבר עם בעלה רב נחמן
דברים כאלה אשר הם לפו' ריהטא דברי' בטלי' ולא זו אלא אף זו שקבעו רז"ל הדברים בתלמוד וא"ל שהתלמוד קבע הדברים ללמוד
הדין שאמר זוויקו לה כחלא שיוצא מזה הרבה לענין דינא כמו שהאריכו התו' והפוסקים דאי משום הכי היה לו להתלמוד לקצר להביא
ריש הדברי' · ופי' אבא מורי ז"להה שמלו הדברי' וצאי' ענין גדול והוא הרב' אשר דברתי שבכל ל"ת יחשוב בלבו החשק שהו' חושק לעשו'
ומניח ואינו עושה בשביל כבוד שמים כענין שאמ' רשב"ג לא יאמ' אדם אי איפשי בבשר חזיר אבל יאמר אפשי ומה אעש' ואבי שבשמים
גזר עלי וזהו הענין שאמרה ילתא כל מה שאסר רחמנא שרי לן כנגדו כדי שנטעם ונדע טעם האיסור שטעמו טוב ונחשוק אותו ונניח
האסור בשביל כבוד הבורא וכן טעם השיבוטא כטעם החזיר ואז נדע שטעם החזיר הוא טוב ונחשוק אותו ונניח בשביל כבוד הבורא
והנה אסר לנו התורה בשר בחלב במה יהיה לנו חשק לבשר בחלב שנ' אנו מניחין כבוד הבורא א"ל זוויקו לה כחלא ומרה מאור מתקו
דברי אבא מורי ז"להה בפשט הזה ועתה נבוא אל ביאור המאמר דבוקה חשיקה חפיצה ואקדים מ"ש הראשי' חכמה שער האהבה פ"ג
ה"ל דביקה יורה על דביקת האדם נפשו בנפש חבירו בענין שיש בהם דבק שלימה לאהבה וכן ורות דבקה בה דהיינו דביקת רצונה בה
ואמנ' הדביקה זו לא יורה על האחרות כ"כ שכבר אפשר שיפרד הדיבוק והראי' ממקום שלמדו ז"ל הדביקות כאשר ידבק האזור אל
מתני איש כן הדבקתי לי בית ישראל וגו' כמבואר לעיל והאזור פעמים הוא דבוק כאדם פעמים אינו דבוק שהוא מתירו ממנו אמנם
מלת השק מורה על קשר האהבה יותר שהרי מצינו שנשתמשה תורה במילה זו בענין קשר ויחור וחשוקיהם כסף שפי' הרוק ודבוק כי
היו לעמודי' חוטי' כסף שהיו מהודקי' ומדובקי' ומקושרי' בהם סביב כמו שעושי' בחבלים' ענין להדיק אותו כן פי' הרד"ק בשורש חשק' חפץ הוא
יותר שיהיה חפץ רצון האדם וכל מגמת פניו אל פניה אפי' שעה אחת לא יזוז ממנה כענין שנ' בלב שלם ובנפש חפיצה והיינו דלא אחר
הנער לעשו' הדבר כי חפץ בבת יעקב ולא אחר הדבר והוא כאלו היה מת באהבתה שלא היה לו רצון אחר בעולם אלא רצון זה לבד וכן
מתייחס מציאו' הזיווג במקר' בלשון חפץ כענין כל חפצה אשר שאלה במלכת שבא ואר' ז"ל שבא עליה ועוד פי' בזוהר פ' יתרו בפסו' ובחרו
באשר חפצתי סתם דא זיווגא דמטרוניתא' והטעם כי הזיווג כל רצון האדם ולבו וכל אבריו כלם אל פניה אחת ולכן במאמ'
בראיו שהבי' לדביקה חשיקה נלמד הבנת הענין היות חשיקה יותר מדביקה וכן חפיצה יותר מחשיקה דביקה הביא מפסוק ואת' הדביקים
כבר ידעת מה שפי' לעיל כי זה אינו מורה כ"כ על דביקות הק"בה עמהם לא שהם דבוקי' בו' הפסו' הב' מורה חבה יותר לא מרבכם מכל
העמים חשק ה' בכם נראה שהוא מעצמו חשק בהם בלי שקדמו הם התעוררות מעשה אבל אינו דומה כ"כ על החיבה שרז"ל פי' לא
מרובכם אמר הק"בה לישראל חשקני בכם ובו' מפני שהק"בה נותן להם גדולה וממעטי' עצמיכם הפסוק הג' ואשרו אתכם הוא לעתיד
לבוא כי תהיו ארץ חפץ נראה שהוא מעלה שלא השיגו אותה עדין לא תהיו ארץ חפץ ופי' חפץ לשון רצון שרצונו ית' בנו בלי שום סיבה
כלל אלא שתפצו ורצונו בהם מרוב חבה כאדם שחפץ בארץ זו יותר מבזו אע"פ שהם שוים עכ"ל · והוא ז"ל ביאר המאמר הזה
על ענין נפש רוח ונשמה ז"ל קרי בי' אבל לפי ענייני יתבאר ע"פ מ"ש למעלה וגם אוסיף נופך משלי על ג' תיבות אלו דביקה חשיקה
חפיצה שהם ג' עליות ע"ג זו ואפרשם על שני דרכים העולים בקנה א' · דרך א' דביקה היא התעוררות האדם לעבוד השי' הבא לו
מצד יצה"ט אבל הוא כאשר ידבק האיש את האזור שלפעמים מתיר האזור דהיינו שלוחם עמו היצ"הר ועושה לו הענין ההוא בכבידות
ואע"פ שהוא מנצחו מ"מ אינו עושה הדבר בהתלהבו' השמחה כי התלהבות השמחה גורם ביותר הזהירו' והזריזות בכלל ופרט ובדיקדוק
ובהידור מצוה וכיוצ' בזה וזה נקרא דביקת האדם בה' וע"ז א' ואתם הדביקי' בה' אמנם כשמוסיף קדושה ומבטל לגמרי ענין היצ"הר דהיינו
שעבודת המצוה נותנ' שמחה בלבו וטוב לבב מרוב כל זה הענין נקרא חשק וגורם התעוררות הק"בה אליו כמו שנאמר חשק ה' בכם שהוא
חיבה יתירה בחשק ה' בנו מרביקותינו אנחנו בו ית' וקרוב לזה כתב החכם הקורדוורא ז"ל בפי' התפילות בנוסח מוסף ר"ה יצרי מעללי
איש וכתב ז"ל פי' האדם צריך לעבוד את ה' בכ' לבבות ביצ"ט וביצ"הר והענין מאהבה שעי' כך ב' לבות שוין אל הפעולה והעושה מצותו
כפשוי אינו עובד עם יצה"ר שהרי על כרחו הוא והו תחת אשר לא עבדת כו' עכ"ל · הדרך השני הוא הדבר אשר זכרתי למעלה והוא
יותר פנימי כי לא די שעצת יצה"ר יהי' בטל לגמרי אלא נוסף ע"ז מסגל יקח לעבוד את ה' ומצד יצה"ר יעשה קדושה ביותר דהיינו במ"ע
יתעורר לל"ת של עצת יצה"ר ויקום כארי ויתגבר ובמצות ל"ת יתעורר לעשה של עצת יצ"הר ויקום כארי ויתגבר ואז בזה יגדיל הענבו'
עבודת הקודש שיעובד לה' וע"ל ענין זה מדוקדק לשון התנא איזהו גבור הכובש את יצרו ולא אמר הדיחהו והרגו ומבטלו רק אדרב' לוקח
אותו וכובשו תחת רגליו ומדוקדק ביותר ג"כ בכל לבבך בשני יצריך ביצ"ט וביצה"ר והנה אם מקיים מ"ע ול"ת כמאמרן בלי התעוררות
ענין זה נקרא דיבוק כי הוא מתדבק בה' אמנם בשמתעורר לזה ועל כל זאת מתגבר כארי בשביל שגזר הקב"ה זה נקרא חושק שנפשו
חשקה לרע והוא מהפך החשק לחשוק בהק"בה וזהי' עבודה באהבה רבה ענין החפץ הוא ענין שליש' ונקרא לו שם לפי הענין אשר
אנחנו עתה בו ונקראהו אהבת עולם כי הנה החפץ הוא הרצון ויהיה הכוונה ברצון שרוצה תמ' בלי הפוגו' ואקדים משל מענין פלאות
אהבת אשה שחושק ומזדווג עמה ובעת הזיווג לא היה פורש ממנה ולא היה מונע את עצמו ממנה משום סיבה בעולם מ"מ אחר נגמר
הזיווג נגמר החפץ ורצון שלו ונתמל' תאוותו אמנם בעבודת אהבת להשי' היא אהבת עולם החפץ והרצון אינו פוסק ואם שנגמר'
המצוה הבאה לידו במלוא' וטוב' אז ביותר חושק ומתאווה ורוצה תמיד להתדבק ושתבוא לידו מצוה אחרת ואינו שבע מבה
שעשה אדרב' נכנס בתאוה ביותר מכח הדביקות והו ענין מצוה גוררת מצוה כי ביותר שהשלם האמיתי עושה ועובד ביותר מתאוה
וחפצו ורצונו לעבוד עוד כי הולך משלימו' לשלימו' ולחשק אלהי ואם עושה ביותר עוד מתאוה עוד ליותר כענין מר"עה שהיה מתאוה
לאי' לקיים מצותיה אע"פ שעדיין לא באו לידו ולא חל עליו חובת קיום' מ"מ היה חושק ומתאוה וחפץ וחצה נמצא בחינה
אהבה זו היא אהבת עולם אחזור לענין המאמר אמר וכולן למדין בפרשתו של אותו הרשע וקשה מה תועלת מזה
ללמוד מפרשת הרשע מי יתן טהור מטמא אבל לפי מ"ש למעלה ניחא שכובש את יצרו שהוא הרשע ומזה נמשך טהרה:

הג"ה (ודברי ר' אבא בר אלישע שהוסיף תרין אהבה ודיבור הו' יתבארו לקמן) ומה מתקו עתה דברי הרב ר' מנחם מרקנאטי ע"ה שכתב
ששכם בן חמור החוי שבא על דינא סוד הוא הנחש שבא על חוה והיינו חוי לשון חויא ודינה כבר נודע מה שפי' בזוהר שהו' דמלכותא
דינא (דינ"א אותיות אדני') והיינו כי לאה איכא עילא' ילדה ששה בנים ובת אחרת והבת הזו היא השכינה והיא הדין כנודע וכיון
שהרשע ההוא לסבת עון נדבק נפשו בדינ' בת יעקב בדביקה בחשיקה בחפיצה כן ראוי לאדם שתדבק נפשו בהשכינה בג' מציאות אלו:
הרי מבואר ענין האהבה הפנימי' ולשלימות הענין אביא דברי רבינו תם בספר הישר מה שכתב בענין אהבה בשער השני
ז"ל האהבה נבחנת בעשר דברי' מהאוהב הא' להיותו אוהב תורת אלהיו · הב' להיותו נהנה בתענוג עבודת האל יתר

מכל

בכל תענוג · הג' למאוס מואסי הבור' ולאהוב אוהביו · הד' להיותו אהבתו בטוב העולם חשובה כאין לצד עבודת הבורא ית' · הה' שתערב
לו כל יגיעה וחסרון ועינוי לנגד אהבת האל ית' · הו' לבל יקדים עסק מעסקיו על עסקי האל ית' · הז' להודיע לבני אדם אהבתו באל ית'
ולהתפאר בה · הח' לבל ישמע לקול מסיתי' ומדיחי' בעבודת הא' ית' · הט' אם יתחדשו עליו מאורעו' מטוב ועד רע לבל יעזוב בשביל' עבוד'
האל ית' · העשירי' לבל תהיה עבודתו ע"מ לקבל פרס כי אז תהיה עבודתו תלויה בדבר ואלה עשר מידות כשיתקבצו באדם נקרא אוהב
האל ית' והוא חסיד בתכלית ולא אמר הבורא ית' על אברהם אבינו ע"ה זרע אברהם אוהבי אלא בעת שנראו בו כל המדות האלו ואני
אפרשם לך מן הכתובים המדה · הראשונה דע כי אהבת א"א ע"ה היתה ללמד לכל באי עול' עבודת הבורא ית' ולקרוא בה תמיד כאשר
אמר ויקרא שם אברם בשם ה' ואמר במקום אחר ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה' ואמר ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה'
להודיעך כי בכל מקום אשר היה הולך שם היה קורא בשם ה' ומתעסק בעבודתו ולא היה נמנע מפני פחד אומו' העולם · המדה השני'
כי החסיד הוא נהנה באהבת אלהיו ית' יותר ממה שנהנ' בכל' תענוגי עולם כי מן הידוע שאין תענוג ושמחה לאדם כמו בבני שנ' ישמח
אביך ותגל יולדתך והיה א"א ע"ה נהנה בכבוד' האל ית' על אהבת בניו והרחיק ממנו את ישמעאל בנו מרוב אהבתו באל ית' · המדה הג'
כי החסיד מואס לכל מואסי הבורא ית' ואוהב אוהביו כי הבורא ית' אמר לאברהם לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך והוא מאס
במשפחתו ובית אביו מפני שמאס אותה האל ית' שנ' וילך אברם כאשר דיבר אליו ה' · המדה הד' כי החסיד אהבתו בכל טובת העולם
חשובה אליו כאין כנגד אהבת האל ית' והנה הבורא ית' אמר לא"א ע"ה קח נא את בנך יחידך אשר אהבת את יצחק ואמר אשר
אהבת להראות לבני אדם כי מה שהי' אוהב אותו תכלית האהבה מאס אותו והרחיקו מפני אהבת הבורא ית' · המדה הה' כי
החסיד חושב כל יגיעה וטורח תענוג והנאה בעבודת האל ית' כי א"א ע"ה היה מעונה ברדכים וכנוסה בכמה נסיונו' ולא קץ בהם
וקבל הכל בסבר פנים יפות כי מנערותו ניסהו הבורא ית' ברדכים ואח"כ בלקיחת שרה פעמים ואח"כ בברית מילה ואח"כ נסהו לגרש
את ישמעאל ואח"כ לשחוט את יצחק ואלו היתה עבודתו מיראה ולא מאהבה לא היתה מתקיים' בכל אלה נסיונו' אך ברוב אהבתו
באל' ית' הכל היה ערב בעיניו שנ' לא יוכלו לכבות את האהבה · המדה הו' החסיד לא יקדים עסק מעסקיו עד ישלי' מצוה הבורא
ית' כי מצאנו כל דבר שציוה הבורא ית' לא הקדים שום מעשה עד שהשלי' מצות האל ית' כי התורה בברית מילה נא' ויעל מעליו אלהי'
וכתיב בעצם היום הזה נימול אברהם ולא הקדים שום עסק עד השלים המצוה ואמר בישמעאל כל אשר האמר אליך שרה שמע
בקולה כי ביצחק יקרא לך זרע וכתיב אחר' וישכם אברהם בבקר ויקח לחם והמת מים שם על שכמה וגו' ולמדנו מזה כי בחלו' הלילה
נאמר לו הדבר וע"כ השכים בבקר בטרם שיעשה שום מעשה להשלי' מצות האל ית' · המדה הז' כי החסיד יודיע לכל אדם אהבתו
הבור' ית' ודרכיו כי כן ארז"ל כי א"א ע"ה מנעורתו היה מזכיר אנשי דורו ומודיע לכל אדם אהבתו בא' ית' כי כאשר אמ' הכתוב כי ידעתי
למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' ר"ל יודיעם שיהיו אוהבי' לאל באהבתו ולא אמר את בניו לבד רק את בניו ובני
ביתו כלומר כל הנלוים אליו ואשר יש לו רשות עליהם · המדה הח' החסיד לא ידאג ללעג הלועגי' ולחרפת המחרפי' אמרו כי א"א ע"ה
מנעוריו החל לדבק בעבודת האל ית' והיו אנשי דורו מחרפי' אותו ולא היה משים לבו אליהם עד שהשליכו לכבשן האש והצילו הבורא ית'
כמ"ש אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים · המדה הט' כי החסיד כשיתחדש עליו מאורעות טובו' או רעו' לא יבטל עבודתו וכן עשה א"א
ע"ה כי בכל אשר היה מתחדש עליו הן טוב הן רע היה נאמן לבבו שנ' ומצאת את לבבו נאמן לפניך · המדה הי' כי החסיד אין אהבתו באל
ית' תלויה בדבר או ע"מ לקבל פרס ובעבור שלא בקש אברהם שכר מעבודתו ע"כ אמר לו האל ית' שכרך הרבה מאוד כי כן מנהג האל
ית' עם חסידיו בעת יעבדוהו ע"מ שלא לקבל פרס יכפול להם טובה כפולה כאשר אמר לשלמה המלך ע"ה יען אשר
לא שאלת עושר וכתיב אחריו גם אשר לא שאלת אתן לך גם עושר גם כבוד ואלה הם יסודות האהבה וכל שיהיו בו י' מדות הללו נקרא'
אהבתו אהבה גמור' ועל אלה המדות נאמר ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך עכ"ל רבינו תם :

עוד כתב רבינו תם בספר הישר בשער החמישי ז"ל דע כי האהב' תתחבר משני חלקי' הא' ממדות האוהב והשני ממדת האהוב
וכפי טעם מדות האוהב תהיה תוקף אהבתו במדות הטובו' אשר באוהבו ועתה אפרש מדות האוהב ואומ' כי מדת האוהב
הם השכל הטוב והנפש הזכה הצחה וכשיהיה באוהב קצת מאלו המדות יהי' נמשך לאהוב לכל אשר נמצא בו במדות האלה בעבור
כי כל מין יסור למינו ויתרחק מהיפכו ובעבור זה ימשך כל איש בעל שכל טוב ונפש נקיה לאהבת האל בעבור כי הבורא הם בו המדות
הישרו' והטובות הכלליות האמיתיו' וע"כ כשימשך האדם לעבודתו היא לאות כי יש בו ממדות הבורא ית' וע"כ ימשך אחריו כאשר
משך המשכיל לחברת המשכילים ובכל' חכם לחברת החכמים וכל כסיל לחברת הכסילי' והנער לחברת הנערים והזקן לחברת הזקינים
וכל איש לחברת חבירו ועוף השמים למינו וע"כ כשתראה אדם מתרחק מעבודת האל ית' דע כי אין בו ממדות האל ית' כלו' לא היפכ'
ע"כ ירחיק מהם כי אלו יהיה בו שכל או קדושה או תמימ' או יושר נודע כי אלו המדות הם מדות הבור' ית' וכשיהיה לאדם מהם שמץ
דבר ימשכהו לבו לאלהי' כאשר תמשוך נפש החכמה גוף האדם למע"ל והעמידה אותו בקוכה זקופה מפני שהיא נמשכת למקום השכל
אשר היא ממנו וכאשר תמשוך נפש הבהמה לארץ עד אשר כפפה אות' והלכה בקומה כפופה מפני נפש' אשר היא מעפר והיא נמשכ'
לשרשה וע"כ נדע כי השכל הטוב אשר באדם הוא יעירהו לבקש תוספות על מדותיו והנפש הזכה אשר היא לו כראי מוצק מגלה
לו מה שנעלם מסודות אלהי' כי בהיות הנפש לטושה וזכה יראה האדם ממנה אל הבורא ית' ואחדותו ומציאותו ושאר כחותיו המושגי'
בשכל כאשר יראת האדם כראי מוצק מה שנעלם ממנו ואם לא תהיה הנפש זכה ונחה לא יוכל התעלומו' מבלעדה כי הגוף אפל וגם
לא יוכל הרואה לראות בה שיהיה לאחריו אם לא יהי' הראי זך ודק שיעבור בו הראות וע"כ בהיות זכה יעבור בה ראות השכל ותראה
מה שלאחריה ואין אחרי הנפש כ"א הבורא ית' ועל כן אמרתי בהיות לאדם שתי' אלה המדות והם שכל טוב ונפש זכה תתעורר מן האדם
אהבה גמורה לבורא יתברך וכאשר האהבה גמורה באל ית' תצמח מן האהבה ההיא היראה כי אנו רואי' כל מי שיאהב לאדם א' בעבור
מדו' טובות שיש בו תהיה האהבה עול צוארו ותכניעהו לבקש רצון האהבה ולא ימצא מנוח' רק בעת יגיעתו בעסק האהוב ותמתק לחכו
היגיעה יותר מהמנוחה ובעת יעשה האוהב להאהוב דבר אשר ייטב בעיניו אז תיקר נפש האוהב בעיניו מפני אשר יכול למצוא חן בעיני
אהובו לעשות דבר אשר ייטב בעיניו ואם יזדמן לו דבר חטא או שגגה או יעשה דבר אשר לא ייטב לאוהבו יהיה האוהב משתומ' ונכלם
ויתגנב כאשר יתגנבו העם הנכלמי' וזה הדבר מכח האהבה אשר היא כעול ברזל עליו להכניע האוהב לאהוב כאשר אמר הכתוב כי
עזה כמות אהבה וגו' ואחרי אשר האוהב תכניעהו האהבה לאוהבו לבוא בכפל רצונו יש לנו לפרש מרוע יש באהבה הכח הזה ונאמר
כי אהבת האוהב לאהובו תהיה בשביל המדות הטובו' אשר באהוב ונפש האוהב יש לה ג"כ קצת מדות טובות וע"כ זה המעט אשר יש
באוהב ממדות הטובות ימשכהו הרבה כאשר ימשך כל מין אל מינו והוא לאות על בעל נפש נדיבה שהוא נמשך לכל דבר נכבד
וזאת היא האהבה אשר היא בהאוהב להשלי' רצון האהוב הוא מפני שיכיר האוהב יתרון האהוב עליו כאשר יכיר התלמיד
יתרון רבו והעבד יתרון אדוניו וע"כ יכנע לאהובו בהכירו יתרונו עליו וזה הדבר יירא' האוהב לאהוב כאשר יירא העבד מאדונו והתלמיד
מרבו מפני היתרון אשר לו עליו ועוד שיקוה תמיד ללמוד ממדו' הרב ומחכמתו וממוסרו ואלה המדות יכריחו שיהיה האוהב ירא מאהובו
א"כ נתבאר כי מהאהבה תצא היראה עכ"ל :

הרי מבואר מכל מה שזכרתי היראה פנימי׳ והאהבה פנימי׳ ואיך האהבה יוצאת מהיראה :

ועתה אבאר היראה שהיא לפני ולפנים והיראה זה היא יוצאת מהאהבה הפנימי׳ אף שזכר ר״ת מזה בהדברי׳ שהעתקתי מ״מ אני אלך לפי עניני בעומק הענין · הנה אם זוכה האדם לאהבה פנימי׳ שהוא התלהבות הלב ולעבוד את השי׳ עבודה מתוקה ובדביקה וחשיקה וחפיצה ואז הוא דבק בה׳ וגם ה׳ חושק בו כרפי׳ ואז מתאחדי׳ כביכול כי נעשה אז בצלם ובדמות אדם התחתון מכוון נגד האדם היושב על הכסא כאשר הארכתי בהקדמת **תולדות אדם** · ומזה נמשך העבודה צורך גבוה ר״ל שלא די שעושה ומקיים ועובד את השי׳ בכל אשר ציווהו בשמח׳ ובטוב לבב נוסף הוא להיות מרכבה ולגרום שמעבוד׳ ימשך צורך גבוה להיות השם מתוקן שיתייחד המלך בכבודו בסוד יחוד זיווג תפאר״ת ומלכו״ת כמו שהארכתי לעי׳ כי זהו תכלית העבודה בשביל צורך גבוה כי יש ויש הכח ביד האדם השלם לעשות התקון הזה ע״כ · כשנתדבק ונתקשר בהשי׳ בדביקה ובחשיקה ובחפיצה אז בא לענין הזה לתקן השם ואז מוסיף ביראה ונעשה ירא חטא וקודם שאפרש ענין ירא חטא אקדים הנה כבר הארכתי למעלה כי בעבודה האמיתיית אז מתקן העובד השם בכבודו וכשהשם שלם אז כל העולמות בשלימות ושלום וברכה בכולם וזהו חפץ ורצון השי׳ כי אז ישמח ה׳ במעשיו כי הכל ברא לכבודו וברא את הבראים שיכירו כבודו ואז יהיו מבורכי׳ בתכלית הברכה כי כן רצונו מצד טובו וחסדו הגדול אבל החוטא קוצץ ומהרס ופוג׳ בכל העולמות וענין הפגמות אין להם ערך ושיעור הזכיר הרבה מהם בראשית חכמה שער היראה ע״ש ואני לא אזכיר רק הפגם שהאדם גורם בכל עולמות אבי״ע הנה פוגם בעולם עשיה כשמכריע את כל העולם לכף חובה ע״כ צריך האדם להיות ירא וחרד באיזה ענין שיקרה לידו הן ל״ת הן עשה הן חמור הן קל יחשוב על העולם שקול ממש ודבר קט יכריע ומכח יראה זו ירא וחרד שלא יעבור על חטא קטן שבקטנו׳ ואף נדנוד חטא כדי שלא יכריע הכף חובה וכן להיפך יהדר בכל עת ובכל רגע ויחזור אחר קיום מצות ועשות חסד וצדקה כדי להכריע את העולם לכף זכות ככה בכל עת יחשוב תמיד אף שעשה הרבה מצות יחשוב תמיד אולי עתה העולם מחצה על מחצה ויהי׳ נזהר מהכרעת כף חובה וירוץ להכריע הכף זכות וזה הכל נכלל ביראת חטא כי העובר עבירה נקרא חוטא וכן מי שלא קיים מצוה נקרא נ״כ חוטא כי אז חסר שלימות ומצינו חטא פירושו חסרון כמ״ש ואני ובני שלמה חטאי׳ פי׳ חסירים ומזה מבואר מ״ש רז״ל ברוך אתה בבאך וברוך אתה בצאתך שתהא יציאתך מהעולם בלא חטא כביאתך וקשה אם בגפו יבא ובגפו יצא רצונו לומר שלא חטא מה הרויח בביאתו לזה העולם הלא מעולם הזה בלא חטא אלא ע״כ מרויח קיום מ״ע שמקיים בקום ועשה נמצא מ״ש יציאתך מהעולם בלא חטא ר״ל נ״כ שלא תהיה חסר מקיום המצות עשה נוסף על שלא עברת על לא תעש׳ והכל נכלל ביראת חטא וזהי עצה נפלאה שבכל רגע מחיי אדם יזכור כנ״ל שהעולם מחצה על מחצה ואז ימנע מהחטא ויהדר אחר מצוה וכראית׳ בקדושין ת״ר לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה א׳ אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות עבר עבירה א׳ אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנ׳ וחוטא א׳ יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו טובה הרבה ר׳ אליעזר בר ר׳ שמעון אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה א׳ אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העול׳ לכף זכות עבר עבירה אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העול׳ לכף חובה שנ׳ וחוטא א׳ יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שעש׳ זה אבד ממנו ומן העולם טובה הרבה עכ״ל · הרי כשמכריע פוגם בכל העול׳ וכן במדרש ויקרא רבה ז״ל שה פזורה ישראל ישרא׳ נמשלו לשה מה דרכו של שה לוקה בא׳ מאבריו וכלם מרגישי׳ אף ישרא׳ א׳ חוטא וכולם נענשי׳ תני רשב״י משל לשני בני אדם שהיו נתוני׳ בספינ׳ נטל א׳ מהכם מקדח והתחיל קודח תחתיו א״ל חביריו למה אתה עושה כך א״ל מה אכפת לכם לא תחתי אני קודח א״ל מפני שאת׳ מציף עלינו את הספינה אף איוב אמר כן ואף אמנם שגיתי אתי תלין משוגתי א״ל חביריו כי יוסיף על חטאתו פשע בינינו יכפוק אתה משפיק עלינו את עונותינו עכ״ל · עוד מגיע הפגם לשמים כמ״ש אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם עוד עולה הפגם לחמלאכי׳ כמ״ש מלאכי שלום מר יבכיון עוד עולה הפגם לחכסא שאין הכסא שלם כמ״ש רז״ל · עוד הפגם לשמו כביכול שאין השם שלם וחסר כביכול אותיות ו״ה מהשם דהיינו חיבור ידו״ר בהיכל קדשו אבל העובד האמיתיי יחזיק במעוזו ושלום עשה לו ושלום בפמליא של מעלה ושל מטה :

הרי יראה גדולה הנוגעת בכבוד צרכי גבוה בעצמו כביכול שלא יפגום וזהו פירושו של יראת חטא ע״ד משל כמו שהאדם אשר יש לו עושר ירא מהשודדי׳ ומהגנבי׳ ועושה גדר אבנים סביב לביתו ומשמרת למשמרת כן יהיה ירא מהחטא שלא יבוא לידו חטא מאחר שנוגע בחחטא בבבת עינו כביכול ופוגם ואז יעשה גדר ופייגו׳ ומשמר׳ למשמרת נוסף על מה שמוזהר ועל מה שמצווה וביראה זו שהיא לפני ולפנים ירא תמיד אולי הפסיק האהבה ח״ו דהיינו האהבה שלמעלה סוד ייחוד השם סוד חזיוג הנ״ל ע״כ יעשה משמרת למשמרת לענין אזהרת החטא ויוסיף קדושה על קדושה להרמות בעסק המצוה וחסד וצדקה הרבה יותר ככה שחייב כדי לייחד המלך בכבודו ובסוג זה נכנס מ״ש המקובל מהר״א גלאנטי בספר קול בוכי בפסוק טוב ה׳ לקויו לנפש תדרשנו ח״ל כבר ידעת סוד יסורין של אהבה כי בעוד שמדה זו מלוחם בריע״ה א״א לה לעלו למקומה הרמתה ולהתייחד עם דודה אל תוך החדרי׳ וכדה עושה משפע׳ אותה הדינ׳ לצדיקי הדור והיא עולה והם נקראין יסורין של אהבה שגורמים האהבה והייחוד למעלה שכן עולה אהב״ה כמנין אח״ד וזהו סוד במו״ך שהתקינה לנדתה דהיינו הצדיק הזה שנעשה מ״ך ביסורין והצדיק הזה יש לו שכר גדול וייטב לו לעולם שכלו טוב וזהו טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו טוב הוא לו לגבר הזה שנגבר על יצרו והוא צדיק שישא עול בנעריו ואלו היו יסורין של ר׳ יוחנן שהיו יסורין של אהבה מדהשיב לו לא הן ולא שכרן ואם היו לפריעת חוב עון מהו ולא שכרן על כרחך אתה חייב לפרוע אלא ודאי שהיו באין עליו להרבות לו שכרו ולא נתרצה בשכר זה · וא״ת ולמה ר׳ יוחנן לא רצה בהם אחר שהיה גורם האהב׳ והייחוד כדאמרן וי״ל שאפשר שהיו לו מציאיות אחרים לגרום הייחוד בעסק התורה וסיגופי׳ אחרים וזהו לא הן ולא שכרן כלומר שכרן של היסורי׳ הללו עכ״ל ונודע כל יסורין הם יראה והם באים מצד אהבה :

נחזור לענין הנה ג׳ אלה שזכרתי יראה אהבה הפנימיי׳ ויראה לפני ולפנים הם כך יראה הפנימיי׳ הוא צדיק גמור השומר כל התורה תרי״ג מצות כלולותיהן ופרטיהן ודקדוקיהן הן דאורייתא הן דרבנן כל מה שמצווה עושה הן ל״ת הן עשה מקיים הכל לא משום יראת עונש ולא משום קבלת שכר רק מיראת שמים ר״ל שהוא ירא ובוש לעבור על ציווי מלך גדול רם ונשא רב ושליט אח״כ נכנס ליותר מדריג׳ דהיינו שעושה באהבה ואין עליו כמשאוי רק בשמחה ובטוב לבב ובדביקה וחשיקה וחפיצה אח״כ נכנס ליותר מדריג׳ ליראה לפני ולפנים · כי כאחר שנתדבק בו ית׳ ידע שהוא כביכול בדמותו ובצלמו ורוצה לקיים הדברים בשביל עצמיית וצורך גבוה לתקן שמו הגדול ואז המור׳ עליו ביותר דירא מפני החטא ביותר כמה שמחויב כי יש עליו המורא תמיד שלא יחסר סוד התאחדות המלך בכבודו נמצא היראה הראשונה בחינת צדיק גמור המקיים התורה לא גורע ולא מוסיף על מה שהוא מצוו׳ והאהבה היא הדביקה וחשיקה וחפיצה בכל אשר עושה והיראה לפנים ולפנים הוא חסיד עושה ביותר מכה שהוא מצווה מפני היראה הזו שהוא לפני ולפנים סוד יחוד השם וכן אמרו בתקונים נקרא חסיד שמתחסד עם קונו והוא הדבר אשר דברתי כי מתחסד בשביל צורך קונו וע״ז נאמר רוצה ה׳ את יראיו המיחלים לחסדו ותיבת לחסדו קאי על ה׳ אשר הזכיר דהיינו מכח יראה זו מתחסד עם ה׳ ולא היר׳ זכה אברהם אבינו שאמר לו השי׳ כי ירא אלקים אתה והיא הירא׳ היוצאת מהאהבה ונעשה חסיד שמתחסד עם קונו וזהו סוד חס״ד

אברהם וזהו כי ירא אלקים אתה ובזה מתורץ קושיא אחרת שקשה לפום ריהטא בדברי רז"ל בפסוק נלכה עד כה אראה היכן הוא מ"ש לו המקום כה יהיה זרעך ע"כ. כנראה ח"ו שאברהם היה כמתרעם וחלילה לנו לחשוב כן כפועל הטוב ההוא אשר אנחנו אוכלים עוד היום מזכו' הזה אלא הענין ההוא אברהם אבינו רצה לעשות במעשה הטוב ההוא לפנים משורת הדין להתלבש ביראה פנימה דפנימי' כי מצות השם לא היתה מכרחת אותו כי היה יכול להשיב רבש"ע רבריך הראשונים אני מקיים שאמר כה יהיה זרעך ואפ"ה נתרצה לדברי האחרונים דהקב"ה וזה ענין המאמר שאברהם חשב עם עצמו דברי הקב"ה כה יהיה זרעך כדי להגדיל המצוה במה שירצה לקיים עתה דברי הקב"ה להעלהו עולה ובבראשית רבה ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה א"ר יוחנן אמר לפניו רבש"ע משעה שאמרת לי קח נא את בנך יחידך היה לי להשיב אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע עכשיו קח נא את בנך וגו' וח"ו לא עשיתי כן אלא כבשתי רחמי לעשות רצונך כו' ע"כ. הרי מבואר מדבריהם הדברים שדברנו וזה כוונת ז"ל במסכת סוטה סוף פ' כשם ירא אלקים האמור באברהם מאהבה ע"כ. וק' הלא ירא כתיב ואיך מפרשי' הם מאהבה אלא ה"פ יראה הכתוב באברהם זו היראה היא מאהבה כי מקודם העקידה לא זכה רק נגד אהבה פנימי' ועתה זכה ליראה פנימה דפנימי' הבאה לאחר האהבה הפנימי' והוא דאית' שם גדול העושה מאהבה מהעושה ביראה שזה תלוי לאלף דור וזה לאלפים היינו מיראה ראשונה שלפני האהבה והיראה שלאחר האהבה היא הדביקות ממש בה' שנעשה מרכבה והתחלת הדביקות מאהבה ע"כ לא תמצא אהבה רק אצל שם ידו"ד וכן יראה על הרוב ועתה ישראל כה ה' שואל מעמך וגו' את. ה' אלהיך תירא ליראה את השם הנכבד והנורא יראו את ה' עבדו את ה' ביראה יראת ה' טהורה עין ה' אל יראיו יראת ה' אלמדכם אשרי איש ירא את ה' אשרי כל ירא ה' ובמקום שנזכר יראה אצל שם אלקים שהוא מדת הדין רומז על היראה החצוני שאין עסקנו בה שהיא מפני יראת העונש ח"ש א"א אמרתי אין יראת אלקים במקום הזה כלומר אפי' יראה חצוני' יראת העונשים אין בכם ע"כ יראתי שתקחו את אשתי ובמסכת ברכות והאלהים עשה שיראו מלפניו אמר רבה ב"ב חנה אר"י זה חלום רע אר"בל לא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיו שבלב' חלום רע ע"ד היינו כחולמים ומ"ש באברהם ירא אלקים אתה ולא כתיב ירא ה' מתורץ ע"פ הזוהר מה שפי' על פסוק הנני בני שיצחק אמר לאברהם הלא אבי ארתה כלום' נתפרסם ענינך במדת החסד כמ"ש חסד לאברהם ואיך עתה תעשה כזה השיב לו הנני בני כלומר לעת עתה אני במדת בני להתלבש בגבורה ובמדת הדין וזהו ענין שנתלבש עתה באלקים וזה רמוז במאמר הלעיל בב"ר אלא כבשתי רחמי כו' ודוק וענין תפסוק סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא וגו' ולא כתב את ה' ירא האלקים הכתוב כאן בהי' הידיעה נ"ל רומז על עצם אלהותו ית' והוא ע"ד שפירש בראשית חכמה על הפסוק אתה הראית לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו ז"ל ירצה הראית כי בעינינו ראינו מציאת הנבואה וידענו כי ה' הוא האלהים ירצה האלוה ארון ופטרון לעולם ואין עוד מלבדו והוא מה שפי' המתרגם ארי ה' הוא אלהא כי אלהא מורה על אלהות א"ס ממ"ה עכ"ל:

ומכה שכתבתי תתבאר פר' יראה ואהבה שהיא בפרשת עקב ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כ"א ליראה כו' את ה' אלהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע יש להתעורר מה לשון ועתה היה לו לומר הנה ה' שואל ורש"י פי' מה שפי' עוד יש להתעורר מה ה' שואל מעמך כ"א ליראה למה אמר לשון שלילה ואריכות לשון היה לו לומר הן ה' אלקיך שואל מעמך היראה ור"ל תקנו זה הדבר במ"ש יראה מילתא זוטרתי לגבי משה גם אני אלך בעקבותיה' אמנם דבריהם צריך פי' גם יש להתעורר למה אמר שואל ולא אמר ה' אלקיך מצוך גם יש להתעורר ולעבוד את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך למה לא הזכיר ובכל מאודך כמו שהזכיר בפרשת שמע או למה הזכיר עבודה יותר באהבה ממה שהזכיר ביראה גם יש להתעורר בפסוק לשמור את מצות ה' וגו' לטוב לך לכנ"מ אמר לטוב לך כאלו נותן ח"ו מקום לטעו' לעבוד ע"מ לקבל פרס: או למה לא אמר לטוב לך בפסוק הראשון בכל לבבך ובכל נפשך לטוב לך ע"ו יש להתעורר בפסוק רק באבותיך חשק לפי המשך הענין היה לו לומר ולא חשק רק באבותיך. ע"ו יש להתעורר את ה' אלקיך תירא למה כפל ענין היראה הלא כבר הזכיר כי אם ליראה וגו': ביאור הפרשה אמר ועתה בב"ר הן האדם וגו' ועתה הן ישלח ידו אין ועתה אלא תשובה כמ"ש ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך צריך ליתן טעם לדבר היאך נרמז בתיבת ועתה התשובה הענין הן תשובה או מעשים טובים או תלמוד תורה רמוז בועתה כלומר שיעשה עתה מיד ולא יאמר כשאפנ' אשנה שמא לא תפנה וכן תשובה שוב יום א' לפני מותך כמו שהשיב ר"א לתלמידיו כי אינך יודע באיזה יום שתמות ע"כ תקדי' מיד וכן הענין אמור בכל מעשה טוב יחטוף מיד אולי יקדמנו המות ומ"ש אין ועתה אלא תשובה כי שם בענין חטא אדם שייך ענין התשובה וק"ל. אמר ה' שואל לא אמר מצווה רק שואל הוא מבואר בפרק במה סודליקין דאמר ר' יוחנן משום ר' אלעזר אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנ' ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגו' שכן בלשון יוני קורין לאחת הן עכ"ל. והענין כי היראה ואהבה הפנימית כביכול אין בידו של הקב"ה משא"כ ביראת החצוני' שהוא העונש והאהבה החצוני' שהיא לקבל פרס אע"פ שהבחירה נתונה במעשים אשר עושה מ"מ בעל המעשה הזה עושה בשביל דבר מה שביד הקב"ה כי זהו בידו של הקב"ה גומל לאיש חסיד כמפעלו יתן לרשע רע כרשעתו אמנם על הפנימית אמר הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים דגם אינו בשביל דבר שביד הקב"ה דהיינו גמול ועונש ועל זה נאמ' יראת ה' היא אוצרו כי מדרך המלכים להניח באוצרם דבר שהוא סגולה ואינו בנמצא כי מה שהוא בריבוי אצלם מה להם לעשות מזה אוצר כך כביכול הקב"ה מניח באוצרו יראה כי יראה כביכול אין בידו כמדום' שכן פי' הרב הבחיי על כן אמר ה' שואל וכדי לשלול אהבה ויראה חצוני' לא אמר ה' שואל ממך יראה כי אולי יבין שהכוונ' על יראת העונש וכן אהבת השכר ע"כ שלל ואמר צריך אתה להבין מה ה' שואל מעמך כי אינו שואל היראה והאהבה שאתה סובר כי אם ליראה את ה' אלהיך ולעבוד אותו כלומר היראה תהיה מצד יר"ור ליראה מפניו וכן האהבה לאהוב אותו ברוך הוא ולא יראה ואהבה יראת עצמך ואהבת עצמך מפני העונש בשביל קבלת הפרס רק ירא' ואהבה קצרו ית' שהם פנימיי' כרפי' ואמר ולאהבה אותו ולעבוד את ה' אלהיך בכל לבבך בכל נפשך הזכיר עבודה אצל אהבה ולא הזכיר אצל יראה כי עיקר העבודה היא בלב וכמו שאה"ל איזה עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפילה ביאור דבריהם כי להיות כוונת הלב שלא יפנה אנה ואנה לשום מחשבה רק לכוונת התפילה ולהיות שמח ודבק בו ית' היא עבודה גדולה בלי ערך שלא יתור הלב והרבה צריך האדם להרגיל ארח עצמו שיהיה לבו דבק תמיד ולא יהיה בלבו פניית מחשבה חוץ ע"כ אמרו התפילה היא עבודה גדולה בלב שיהיה מחשבתו תמיד דבוקה ובכוונת המלות וכן אני אומר לכל העבודות הנכללות בענין אהבה הפנימיי' כאשר פירשתי שיהיה עבודה בשמחה ובטוב לבב ברביקה וחשיקה וחפיצה היא עבודה גדולה עבודת הקודש נע"כ אמר בכל לבבך ובכל נפשך ע"כ לא זכר כאן בכל מאודו כמו שזכר בק"ש ואהבת את ה' אלהיך וגו' כי באמת הכל בכלל אהבה המוסר גופו ונפשו ומאודו בשביל קדושת שמו ית' אבל להיות נקרא עבודת אהבה כשמוסר ממונו באמת הוא אהבה אבל אינה עבודה קשה בעצם כמו עבודה שבלב דהיינו בכל לבבך ובכל נפשך וכן בפרשת והיה אם שמוע כתיב ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ולא כתיב ובכל מאודכם היינו מטעם זה שהזכיר שם לשון עבודה אבל המוסר ממונו בשביל קדושת השם ומשום ציוויו ולא ע"מ לקבל פרס בודאי הוא נכלל באהבה פנימיי': אח"כ אמר לשמור את מצות ה' ואת חקותיו וגו' לטוב לך זה הפסוק רומז על בחינת לפני ולפנים לעשות העבודה לצורך גבוה לתקן השם המלך בכבודו כי זה

חתיקון תלוי בנו ה״ש לטוב לך כלומר זה הטוב יהיה מיוח׳לך כי כביכול ממך בא כמ״ש ויעש דוד שם כביכול הוא תקון השם כמבוא׳
למעלה באורך בהקדמה **תולדות האדם** וע״ד הסוד ביותר פנימיי׳יהיה רמוז זה במ״ש בפסוק זה לשמור
את מצות יד״וד וחנה מצוה רומזת במלכ״ות כשמתייחדת עם תפארת כמ״ש הפרדס בערכי
הכינויי׳ואז ג״כ פירושו של מצוה מלשון צוותא שהוא רייעות כי מלכות רעייתו של יד״וד והם שני דודים ויחודם ע׳ יסו״ד ברית המעור
הנקרא חק כמפורסם וזהו מצוותיו וחקותיו וגם יסוד נקרא טוב כמ״ש אם ינאל טו״ב זהו לט״וב לך ותיבה ל״ך בהיפך כ״ל הרומז
על היסוד בפסוק כי כל בשמים וארץ הוא יסוד המייחד שמים וארץ ועיין בפרדס בביאור הפסוק לך ה׳ הגדולה והגבורה כו׳ע״ד
כי כל כל הוא חותם המתהפך מן לך לכל ע״ש וזה הפסוק של לשמור את מצות ה׳ הוא ענין הנ׳שזכרתי יראה שהיא לפני ולפני׳
וממנה ימשך להיות ירא מפני החטא לעשות משמרת למשמרת וזה״ש לשמור וגו׳אח״כ אמר הן לה׳ אלהיך השמים כו׳עתה יפרש או
הנ׳הנ״ל דהיינו יראה ואהבה פנימיי׳ויראה דלפני ולפנים באיזה הדרך יבוא האדם לזכות בהם אמר ליראה פנימי׳תזכור הן לה׳אלהיך
השמים ושמי השמים כדרך שכתבתי למעלה בנין דאיהו רב ושליט ואז יתלבש יראה גם יתלבש בושה וגם דרך שיבוא ממנה לידי אהבה
פנימיי׳בהתבונן איך רוממנו וגדלנו במקום רוב גדולתו הראנו ענוותנותו וזה״ש רק באבותיך חשק ה׳ והוא כענין המדרש קדושים תהיו
יכול כמוני ת״ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם וכן הייתי רק למעלה יכול כמוני רק גדולתי למעלה מגדולתכם ע״כ והענין
בין גדולת ישראל להקב״ה אין הפסק ואנחנו למעלה על כל אף על המלאכים רק גדולתו היא למעלה מגדולתינו הרי מבואר כבאן
במקום גדולתו ית׳ענוותנותו ודבר זה מביא לאהבה ויראה פנימיי׳ומאחר שהם ענייני׳גדולים בעבודת האל ית׳חזר והזכיר הדברי׳ההם
ושנאן וזה״ש ומלתם את ערלת לבבכם וגו׳כי ה׳ אלהיכם - וגו׳ובמדרש ילקוט זה הדבר אשר צוה ה׳ א״ל משה לישראל אותו יצה״ר
תעבירו מלבבכ׳ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום כשם שהוא יחידי בעולם כך תהיה עבודתכ׳מיוחדת לפניו
שנ׳ומלתם את ערלת לבבכם וגו׳מפני מה כי ה׳אלהיכם הוא אלהי האלהים וגו׳עשיתם כן וירא אליכם כבוד ה׳ע״כ וקשה מה שייכו יש לזה
הדרש לפסוק זה הדבר וגו׳או מהו זה שאמר יראה אחת ועצה אחת או מהו זה שאמר מפני מה כי ה׳ אלהיכם וכו׳לבעל המדרש ק׳וזה
הפסוק של זה הדבר אשר צוה ה׳ וגו׳ למה הוזכר במצוה זו יותר מבשאר המצות ואין לומר שאמר משה כן להודיעם שלא לכבוד אהרן
ובניו הוא עושה רק כך צוה ה׳ הלא זה כבר מבואר למעלה כמ״ש קרא משה לאהרן ולבניו ולזקני ישרא׳ ופרש׳ להודיעם שע״פ הדיבור
כו׳ ע״כ יפרוש זה הפסוק בענין אחר ויתבאר זה הפסוק ע״פ הא דתני׳לאהבה את ה׳אלקיך ולדבקה בו כו׳לא ע״מ שיקרא חכם ולא ע״מ
שיקרא ר׳ולא ע״מ שיהיה זקן ויושב בישיב׳ אלא עשה הדברי׳לשמן וסוף הכבוד לבוא · וזה״ש זה הדב׳ אשר צוה ה׳תעשו ר״ל תעשו בשביל
שהוא ציווי ה׳ ולא תעשו בשביל כבודכם כי מר״עה ראה כשהוקם המשכן כל ז׳ימי המלואי׳ולא שרתה השכינה שהיו ישראל בצער
כי התאוו תאוה שתשרה השכינה במעשה ידיה׳לעין כל ראה משה אולי אלו הם מבקשים זה הכבוד בשביל כבוד עצמם כדי שיראו עמי
הארץ כי שם ה׳ נקרא עליהם ע״כ הזהירם תעשו בשביל ה׳ כלומר שיהא מורא שמים עליכם ואז תעשו לשמן וסוף הכבוד לבוא וזה
שסיים וירא אליכם כבוד ה׳ כלומ׳תעשו אתם לשמו ואל תדאגו כי סוף הכבוד לבוא והפי׳הזה של זה הפסוק רמז מדרש הילקוט במ״ש
אותו היצ״הר תעבירו מלבבכם דייק בלישנ׳ואמר לשון אותו כלומר המעשה שעשיתם בפעול׳המשכן הוא מעשה טוב אך יש לחוש
שבטוב ההוא מעורב איזה חטא כענין שמפרשים פסוק אין אדם צ״ב אשר יעשה טוב ולא יחטא דר״ל שלא יהיה חטא בהטוב שעושה
דהיינו כשמשתף בטוב ההוא איזה כונ׳חצוני׳ע״מ לקבל פרס או שעושה שיהיה לו לכבוד ולתפארת עז״א אותו היצ״הר שהוא טמן בלב
ואינו נראה בנגלה כי הנגלה הוא טוב ועושה גם כן לשמים רק טמון בלב החומר איזה כוונה חצוני׳ג״כ תעבירו אותו מלבבכם ולא
תהיה רק יראה אחת ועצה אחת יראה היא כפשוטו והעצה הוא ההתעוררות וההתלהבות שזהי מדת אהבה ובא לשלול יראה ואהבה
חצוני׳להעביר מלבבכם ולא ישאר רק יראה אחת ועצה אחת דהיינו יראה ואהבה פנימי׳והיא לפני המקום ולא לפניכ׳ומלתם ערלה זו
מלבבכם למה כי ה׳אלהיכם וגו׳כלומר תזכרו כי הוא רב ושליט הא׳ הגדול הגבור והנורא או תתלבשו ביראת פנימיי׳אח״כ תזכרו כי הוא
עושה משפט יתום ואלמנה וגו׳שבמקו׳גדולתו ענוותנותו כדאמ׳ר׳יוחנן בכל מקו׳שאת׳מוצא גדולתו של הק״בה שם אתה מוצא ענותנותו
כתוב בתור׳כו׳ומביא זה הפסוק הנה דבר זה מביא לאהבה פנימיי׳כי יתבונן מלך גדול רם ונשא מרא׳אהבת השגחתו אלינו השפלי׳ק׳ו
שנעבדהו באהב׳ובשמח׳ובטוב לבב מרוב כל הרי מבוא׳מדרש הילקוט ומבוארי׳הפסוקי׳בכאן שחזר והזהירו עוד פעם שני׳ומלתם וגו׳ורמז
דברי׳המתעוררי׳ליראה ולאהבה פנימי׳כי ה׳אלהיכם כו׳ · אח״כ אמר את ה׳ אלהיך תירא אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע זו היראה
היא היראה שאחר האהבה דהיינו יראה שהיא לפני ולפני׳לתקן המלך בכבודו שם יד״וד אלקים סוד ד״ו פרצופין כנודע וזו היראה היא באה
לאחר הדביקה וחשיק׳וחפיצה וקנה מעלת ההשגה׳ וזה שרמזו רז״ל את לרבות ת״ח והוא יעבור ויתקן שם יד״וד אלהיך כי ידע שמו וק״ל ·
הרי ג׳עליות זו על גב זו יראה פנימי׳אהבה פנימיה יראה דלפני ולפנים ועל יראה דלפני ולפנים אמ׳אנטיגנוס כי לאחר שהזהיר שנעבוד
ע״מ שלא לקבל פרס הרי רכוז יראה ואהב׳ פנימי׳כמילא מ״ש אח״כ ויהא מורא שמים עליכ׳זהו היראה שהיא לפני ולפנים ועל ג׳מעלות
הנ״ל רמזו כפ׳במה מדליקין אמר רבה ב״ב חנ׳כל אדם שיש בו תור׳ואין בו יראת שמי׳דומה לגזבר שמסרו לו המפתחו׳הפנימיי׳ומפתחו׳
החיצוניו׳לא מסרו לו בהי ע״יל הנה היר׳אף היראה הפנימיי׳כללה בכלל מפתחו׳חצוני׳ולא חצוני ח״ו שהרי היא כפתח ליכנס להחדר
ועוד יכנוס ב׳פתחי׳שהם מפתחו׳פנימיו ממש ובעצם דהיינו האהב׳ שבתוך היראה והיהא׳שמתוך האהב׳ ול׳ תתכה במה שפירשתי יראת
שמים בזה המאמר על היראה הראשונה פנימיי׳ובדברי אנטיגנוס פירשתי מורא שמים על יראה דלפני ולפנים כי הוא כראית׳כפ׳מקו׳
שנהגו כתוב א׳אומר עד שמים חסדך וכתוב אחד אומר מעל שמים לא קשיא כאן לעושי׳לשמה וכאן לעושי׳שלא לשמה ע״כ וענין לשמ׳
הוא לשם ה׳ ר״ל חיבור וזיווג ה׳ אחרונה מהשם בוי״ו ובכל מקום שהזכר לשם שמים הכי פירושו לחבר שם שהוא מדת מלכ״ות כנודע
עם שמים שהוא תפארת כנודע הרי נתבאר ענין יראה ואהבה יראה ואהבה יוצא מיראה ויראה יוצא מאהבה ושלשתן משולבות ועל זה
מורות צורות אותיותיהן כשתכתב זה על זה ותתלקם לאורך ולרוחב כזה יר את אז תמצא יראה אהבה בקו הישר
וכן תמצא יראה אהבה בנוכח אה בה דהיינו סלמעלה למטה ואהבה דהיינו ברוחב ·
משלי׳יראה ויראה משלי׳אהבה להורות כי יחדיו ידובקו וזאת היא כוונתי שכללתי ביראה קיום ל״ת ויעשה
וכן כללתי באהבה עשה ול״ת הנם כי מפורסם בכמה מקומות כי ל״ת מצד היראה ומ״ע מצד האהבה מ״מ הואיל והם תמי׳יהרו וכלולי׳
מה שיש בזה יש בזה והכל אמת ומבואר למבין נחזור לענין יראה הפנימי׳צריק גמור אהבת פנימי׳צריק גמור ודבוק בה בדביקה חשיק׳
חפיצה יראה לפני ולפנים הוא בחינת חסיד המתחסד עם קונו וכתקן המלך בכבודו והם בני עליה שמעלין את הקודש אבל הם מועטי׳
וזו היתה מעלת אברהם אבינו כי ירא אלקים אתה ר״ל יראה מתוך אהבה וע״ז בא הרמב״ן מדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה בכל
ביתי נאמן הוא כי מר״עה תקן בית ה׳ ובנה אותו בבנין קבוע תמיד לא זז רגע א׳ והכוונ׳אתם לא יראתם כמוהו ועתה שמעו אלי ותתי
נפשיכם יש קושיא בזה הפסוק שמדבר ממעלת מדריג׳מר״עה וקראו עבד כמ״ש בעבדי במשה היה לו לומר בבני במשה כי מרגלא
בפום׳דעלמ׳מעלת בן הוא יותר ממעלת עבד וכמבואר בנוסח של היום הרת העולם אם כבנים אם כעבדי׳כו׳ועל שם זה נוסח אבינו
מלכנו אם כבני׳אתה אבינו ואם כעבדי׳אתה מלכנו וכן לאח׳ מות משה קראו עבד כמ״ש משה עבדי מת ודוגמת קושיא זו קשה שלח את
בני

בני ויעבדוני שהוא זו אין צריך לומר זו פתחילה קראם בן ואח״כ עבד:

על כן חרעו אמנם בן הוא ברובא ורובא דעלמא שמעלה גדולה לבן מעל עבד׳ אמנם בבחינ׳ בני עליה מעלת עבד עדיף ולענין הזה צריך אני להקדים ב׳ הקדמות׳ הקדמה א׳ כי בחינת מלך יותר מעלה מבחינת אב כי ברוך הוא נקרא מלך מצד מהותו אף קודם שנברא העולם שהיה הוא ושמו בלבד ה׳ מלך והוא ית׳ מלך בעצם לא כמלך בשר ודם שאין מלך בלא עם אבל הוא ית׳ אין צריך לעם כי די לו במציאותו וגם ביכולתו להוות עם בעת שירצה ואינו חסר והוו השבח ה׳ מלך קודם שנברא העולם ה׳ מלך בפועל כשברא העולם ה׳ ימלוך לעתיד כשיתחדש העולם ולא נקרא אב כי אם בהתגלותו בבוא הבריאה ההשתלשלות עילה ועלול או נקרא העילה אב והעלול בן׳ הקדמה ב׳ בחינת עבד היא מיראה מורא עבד כפני רבו ובחינת בן היא מאהבה אהבת בן לאב וי״ש יותר קירוב ודביקות בן לאב מעבד לרבו ולפי הקדמה זו אם כעבדים היא בחינ׳ יראה פנימי׳ ואם כבני בחינ׳ אהבה פנימי׳ וזהו ברוב וברובא דרובא אמנם בני עליה הם מועטי׳ והם נכנסי׳ מאהבה פנימי׳ ליראת שהיא לפני ולפנים והיא בחינ׳ איזה חסיד המתחסד עם קונו שעושה נחת רוח ליוצרו וכל מגמתו הדביקות בו ית׳ למען שמו הגדול ונעשה מרכבה אליו וכל עבודתו היא עבודת המלך וע״ז בא הרמז עבד מלך כמלך ובבחינ׳ זו נקרא משה עבד ה׳ בעצם בחינת בני עליה ומשה כולל כולם ועל ב׳ מיני עבדות שזכרתי ידמוז הכתוב אם אב אני איה כבודי ואם ארוני אני איה מוראי וקשה למה אמר ארוני לשון רבים אלא כדפיר׳ ב׳ מיני עבדו׳ הן א׳ למטה ממדריגת בן וא׳ למעלה ממדריג׳ בן ועתה נחשוב ד׳ עניני׳ בעבודת המקום ונחשוב מלמטה למעלה לפי סדר המדריגות המדריגה התחתונה העובד ע״מ לקבל פרס דהיינו פרס הנצחיי לעה״ב וזה מותר שאין איסור אלא בע״מ לקבל פרס בעה״ז ובחינה זו אני קורא לה בשם עובד את עצמו ר״ל בשביל עצמו שיזכה לעה״ב ואפ״ה שרי׳ המדריגה השנית היא פנימיי המקיים כל התורה בעבור יראת אדונו וירא מפניו שלא יעבור ציוויו הן מ״ע הן ל״ת כדפי׳ המדריגה הג׳ היא נוסף על מה שקיים כל מה שמצוו׳ הוא מתאהב ומתלהב ואוהב את ה׳ בשמחה ובטוב לבב בכל לבבו ובבחינה זו נקרא בן׳ אמנם בני עליה ומשה עלה על כולם הוא היראה לפני ולפני׳ ולהיות המרכבה אליו לעשות נחת רוח לקונו ואף הפרס שמקבל הפרס בעצמו הוא להתקרב אליו ליראה אותו ולעבוד אותו דהיינו השררה הנתנה לו ועבדות היא לו להיות מרכבה נושא הכסא ואין לו מנוחה בעה״ב כי השררה עבדות כנ״ל ובחינה זו עבד מלך מלך מלבד פשט הענין הרמז עבד המלך הוא המלך בעצמו ושם הוא הדביקות שלו הכל למענו והרי יש שתי מיני עבדות ע״ד יליד בית מקנת כסף כי הילוד בבית יותר דבוק באדונו ממקנת כסף ובחינת עבד שהוא למטה ממדריגה בן נקראהו מקנת כסף ובחינת עבד שלמעלה ממדריג׳ בן נקרא ילוד בית ועל אלו הד׳ בחינו׳ בא הרמז ואני עב״דך ב״ן אמת״ך ואני בחינת עובד את עצמו שאומר אני לי לעה״ב עב״דך בחינת העובד מיראה פנימית כדפי׳ ב״ן בחינת אהבה פנימי׳ הבא׳ לאחר יראה פנימי׳ כדפי׳ והוא סוד בני׳ אתם לה׳ אלקיכם ואח״כ כאלו היה כתוב בן פעם שנית דהיינו ב״ן אמ״תך וזהו בחינת יליד בית וע״ז אמר שלמה ירא את ה׳ בני ומל״ך וק״ל׳ ועל היר׳ האחרונה כתיב סוד ה׳ ליראיו כי עומדים בסוד ה׳ וכ״כ אשר צפנת ליראיך והיראה הראשונה שלפני האהבה עליה נא׳ יראו את ה׳ קדושיו כי אין מחסור ליראיו כי היראה החצונה לגמרי דהיינו יראה מפני דברים הנוגעים לעה״ז יש בה מחסור דהיינו כשהוא חסר אז אינו ירא כענין שנ׳ והיה כי ירעב כו׳ וקלל כו׳ אמנם ביראה הפנימי׳ מצד הקדושה דהיינו קיום תורתנו הקדושה אז אין מחסור כי חולת אהבה אני אף בחליינו מקבלים באהבה ועבודת הקודש עליהם בכתף ישאו כי נורא אלקים ממקדשיך ולמטה מהיראה הפנימי׳ הראשונה הזו העובד את עצמו בשביל נצחיותו לעה״ב אף כי הוא חולין מ״מ הוא חולין שנעשו׳ על טהרת קודש מאחר שהפרס שמבקש הוא שכר עה״ב והוא ג״כ מצד הטהרה וטהרה זו מביאה אל הקודש דהיינו המדריגה שעליה שרמוז בירא׳ את ה׳ קדושיו:

רעתה יתבאר הפסוק אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מ״מ מבית עבדים והקשיתי למה לא אמר אשר בראתי את העולם וכבר יעדתי בריש זה הדרוש לגלות בזה סוד והנה הסוד מגול׳ כי ההוצאה מבית עבדים להיותינו עבד מלך יותר ממדריג׳ סבריא׳ עולם כי סוד בריאת העולם בהשתלשלות מדריגות בסוד עילה ועלול ואז נקרא הוא ית׳ אב ואנחנו בן כבן המשתלשל מהאב והאב עילה לבן אמנם בחינ׳ מלך כתבתי לעי׳ בסוד ה׳ מלך הוא קודם ההשתלשלות כי הוא ית׳ מלך בעצם בבחינת עצמו:

אמנם יש עוד מדריגה על המדריגות והיא בסתר המדריגה שלא זכה ולא יזכה אליה שום אחד מבני עליה אלא מר״עה והוא גם הוא בדרך נסתר וזוהי אהבה מסותרת ונקרא אותה בשם אהברה רבה כי אהב׳ הפנימי׳ נקרא בשם אהבת עולם רצוני לומר שיכולין לזכות בה כל באי העול׳ הבוחר בה אבל אהב׳ רבה זו לא קם כמשה ולא יקום רק הוא לבדו בדרך הנסתר זהו סוד ומשה עלה על בני עליה ואהבה רבה זו יוצאת מיראה שהיא לפנים ולפנים ותהיה אז אהב׳ לפני ולפנים ויחזו׳ להיות נקרא בן כי כל אהבה בחינת בן אמנם בחינה זו אף במר״עה הוא בנסתר ע״כ לא נקרא בשם בן בנגלה להורות על זה רמח בנסתר בזה הפסוק בעבדי במשה בכל ביתי נאמן ביתי נא״מן ר״ת בן׳ והענין הוא כבר כתבתי יראה לפני ולפנים סוד תיקון השם המלך בכבודו הוא זיווג תפאר״ת ומלכו׳ ששם סוד כל תקוני השם בסוד ו״ה שהוא כלל ו׳קצוות שהוא הבנין ושם יש רחוק מפני חטאינו הגורמי׳ מנע גוי כרפי׳ בהקדמת **תולדות אדם** אמנם יש זיווג לפני ולפנים סוד י״ה מהשם חכמ״ה ובינ״ה ע״י הדעת דרגא דמשה ואמר הזוהר ספירת בינ״ה נקרא בינ״ה ע״ש ב״ן י״ה שהו׳ סוד הדעת המתמצע בין חכמה ובינה שהם אותיות י״ה מהשם ושם סוד נ׳ שערי בינה שנמסרו למשה זולת שער א׳ ע״כ לא נקר׳ בן בענין הזה בגלוי כ״א בנסתר אבל היראה שהיא לפני ולפנים ששם עולי׳ בני עלי׳ משה רבינו היה מקיף אותה וכוללה כמ״ש עבדי משה בכל ביתי נאמן אבל הבית העליון שעליו נאמ׳ בחכמה יבנה בית לא היה עדין שמשה בכל הבית נאמן כי חכ׳ בעוד שהיה חי שער הנ׳ המשתוה לחכמה והבן מאוד אלו הדברים: **מכל מקום** היראה מילתא זוטרתי לגבי משה והבן:

ואז מבואר סיפא דמדרש רבה שהבאתי לעיל בדביקה וחשיקה וחפיצה ר׳ אבא בן אלישע מוסיף עוד תרין באהברה ובדיבור כי רשב״ל דיבר מאהבה פנימי׳ שהיא דביקה חשיקה חפיצה ור׳ אבא הוסיף אהבת על אהבה דהיינו יראה שהיא לפני ולפנים היוצאת מהאהב׳ שעלי׳ ארז״ל ירא אלקים האמו׳ באברהם מאהבה וכד״פל ועוד הוסיף ענין הדיבור אשר לא נתעלה בו רק מר״עה בסוד פה אל פה אדבר בו ולא׳ כדיבור שדיבר עם שאר הנביאים כי ענין סוד זה הדיבור הוא גילוי מה שיש בסוד מחשב״תו כביכול המדבר עם חבירו כי מדבר ומגיד לו מה שהיה כמוס ומגלה לו וזהו סוד הפסוק דברו על לב ירושלים שהבאתי׳ כבר נודע סוד ירושלים שלמטה הוא זיווג תפארת ומלכות ועל ירושלי׳ זה הוא ירושלים שלמעלה סוד חכמה ובינה וכבר בא זה בארוכה לעיל בהקדמת

תולדות

הג״הה

זה סוד הפסוק הנעשי׳ ומחלוקת הפוסקים לומר אהבת עולם בערבי׳ ואהב׳ רבה בבקר ובכי׳ הבקר אור ומרע״ה הוא כלו אור ותרא אותו כי טוב פי׳ רז״ל שנתמלא הבית אורה:

הג״הה

ע״ש רמז בפסוק ועתה ישראל מה ה׳ אלקיך שואל מעמך כ״א ליראה ויראה מילתא זוטרתי לגבי משה הנה הבקין היראה והאהבה שהם ממלכות ותפארת ממלכו׳ מתעורר היראה ומתפארת מצוא רחמים האהבה ומר״עה מנהיג התפארת האהבה על כן יראה מילתא זוטרתי לגבי משה כי כן מלכות לגבי תפארת זוטרתי אמנם יש עו׳ יותר ויותר פנימי׳ לפנימי׳ כי החכמה והבינ׳ הם שורשי האהב׳ והיראה המתפשטי׳ בתפארת ומלכות ושם עולה משה

בסוד

הולרו״ת אד״ם ולפי מ״ש יתבאר בפסוק את ה׳אלקיך תירא וגו׳שפי׳על היראה לפני ולפנים סיים ובשמו תשבע מה שייכו׳יש לזה כבר כתבתי תקן השם המלך בכבודו סוד הבנין ושם סוד השבועה כמ״ש המקובלי׳ כי סוד שביעה הם שבעה ספירות שבעה של בנין וסוד גרר הוא לםעלה מהם בסוד הבינה ג׳ רר׳ נ׳שערי בינה ששם משה עלה והמשכילים יבינו ויתבונו בדברי׳ שכתבתי:

ועתה אלכה ואשוב לענין המאמרים:

המאמר השלישי הוא יראה ואהבה פנימי׳ע״ז אמר דע את אלהי אביך ועבדהו בבינו׳ר״ל לו לבדו ולא לזולתו ושולל שני פני׳ מין השתוף· הפן האחד נחלק לב׳עניני׳האחד העושה ח״ו עבודת הש׳ בשביל ש׳שבחוהו בני אדם או לאיזה סיבה אחרת ואינו ירא שמים בסתר ארור היום שנולד בו· הב׳מי שעובד להש׳ גם בסתר אבל חפץ ושמח כשנודע לבני אדם גם זה רע ומר· הפן השני מי שירא שמים בסתר ומסתיר ענייניו מבני אדם ועובד בכל לבבו ונפשו ומאודו אבל עוש׳בשביל אהבת שכר עה״ז ויראת עונשי עה״ז וזה נקר׳ אהבה ויראה חצוני׳כי עובד בשביל אהבת עצמו אף כשעושה בשכר עולם הנצחי שהנ׳ מותר כדפ״ל מ״כ עדיין לא היא העבודה בעצם פנימיי רק העבודה האמיתי׳ שהיא לו לבדו ית׳רהיינו בזוכרו בגדולת המלך הגדול והקדוש ממ״ה הקב״ה דאיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין מה גדלו מעשיך ה׳ שאו עיניכ׳וראו מי ברא אלה יש מאין המוחלט התבונן בגדולי מעשי ה׳ בבריאת הארץ וכל צבאיה מדומם וצומח וחי מדבר ובריות גדולות וחכמות נפלאות והים הגדול וכל אשר בו ומנוראות הלויתן ויצר הרים וברא רוח ואש לוהט והכל כגרגר חרדל נחשב נגד עולם הגלגלים וכן גלגל בפני גלגל שלמעלה הימנו וכולם נחשבים לאין נגד המלאך ומלאך לפני מלאך גבוה מעל גבוה לאלפים ולרבבות עד אין מספר לגדודי חייליו וכולם היו כלא היו כנגד הכסא והכסא נגד כבודו והוא סיבת כל הסיבות ועילת כל העילו׳ואין זולתו הלא בהתבונן אלה וכיוצא בזה אלף מי ימלל גבורת ה׳ איך לא ירא מפניו תהו יראה פנימי׳ואח״כ יזכור כי לפי גדולתו ענותנותו ובגרבת לבו הכציאנו יש מאין ויתעורר על הטובות והחסדים שעברו שעשה והקדים להראו׳אהבתו אינו ואז יתעורר לאהב׳הפנימית בזכרו החסדי׳שעברו עליו מחשי׳ אילו פינו מלא שיר׳ כים כו׳קח משל ממי שנשברה רגלו או נסמו עיניו ובא אדם אחד רופא גדול ובחכמתו הרבה רפאו חנם ואף בשכר· הלא זה אוהבו כל ימיו אהבה עזה בלי ערך· הנה הש׳ נתן לו ידיו ורגליו וכל רמ״ח אברי׳וזן ומפרנס אותו ומשגיח עליו ונתן לו נשמה שיוכל לבא לידי נצחיות ואף היצה״ר שבו לטובתו כי אם יכבוש אותו יהי׳מעלתו יתיר׳ממלאכי השרת ובבחינ׳דברים כאלה אלף פעמים וכל אדם כשהשפיע לו הש׳ עושר וכבוד וגדולה יותר מזולתו מכ״ש צריך לירא כדרך שהיה ירא יעקב שמא נתמעטו זכיותיו כמ״ש קטונתי מכל החסדים ויתלבש ויתלהב באהבה פנימיית מאחר שקדם הש׳ והראה לו אהבה בגדבה ובחסר איך לא יתמלא אהבה ויראה פנימיי׳ח״הש ועבדהו בלב שלם ונפש חפיצה לב שלם הוא עבודת הלב ביראה פנימי׳ובנפש חפיצה הוא החשק והדיבוק בו ית׳ באהבה פנימית· כי כ״ל לבבו׳ת דור״ש ה׳ היינו העבודה האמיתית לו לבדו ית׳כמ״ש לא לאהבת שום שכר ולא מיראת שום עונש ומכ״ש שלא יעשה ח״ו בשביל ש׳שבחוהו בני אדם וע״ז אמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים ר״ל שלא יהא במעשה קצת מן הקצת זולת שם שמים כי כל לבבות דורש ה׳· ע״כ אמר ועבדהו בלא שיתוף שום ענין:

המאמר הרביעי העבודת צורך גבוה שפרישית רמוז גם כן בפסוק הזה אמר ד״ע את אלקי אביך הכוונת שישתדל כל ימיו בכל דרכיו אשר יפנה לקרב הדע״ת שהוא סוד תפארת ישראל ולייחדו בה״א אחרונה שבשם הגדול סוד אלהי דוד· זהו סוד ועבדהו ועבד ה״ו והיינו אותיות ו״ה מחשם תיקן המלך בכבודו והוא היראה שהוא לפני ולפנים הנמשכת מאהבה׳ הפנימי׳שעליה רמוז רק באבותיך חשק ה׳ לאהבת· והאהבה עניני׳היחוד האמתי אהבה בני׳אח״ד והוא חשק באהבה ומבואר בזוהר חש״ק הוא חל״ם שב״א ק״מץ· קמ״ץ סוד החסד בסוד וקמ״ץ הכהן שהוא מצד החסד וחסד לאברהם· וש״בא מצד הגבורה בסוד ותפול שב״א ותקחם שב״א בא״ש ה׳ נשפט והיא מדת יצחק פחד יצחק· וחולם הנקודה עליון סוד תפארת מדת יעקב הקו שעולה עד למעלה בסוד נחלה בלי מצרים והו באבותיך חש״ק ויבחר בזרעם סוד כנסת ישראל במקהלות ברכו אלקים **אדני** ממקור ישרא׳ והמלך בכבודו השם ידו״ד המנוקד בנקודת חש״ק והלבש באדני׳ שנקודותו ג״כ חש״ק הרי ד׳רגלי המרכב׳הכולל׳כל הבנין אשר הם במלוא׳ ביחוד חיווג המלך בכבודו הגורם העובד האמתי ואינו עובד בשביל צרכו רק לצורך גבוה לתקן את השם ולא זז מעבוד׳השם לא ינום ולא ישן יום ולילה לא ישבות להיות נזהר וזריז בחמורות וקלות דאורייתא ודרבנן ותקנות וסייגו׳ולהיו׳ירא מהחטא כהירא מפני שוללי׳ ושודדי׳ועושה מסגרת ומשמרת כן יעשה משמרת למשמרת וירא ויפחד שלא יבא לידי מכשול אף בשוגג כי השוגג צריך ג״כ כפרה וכן נתבאר בגמר׳במס׳נדרי׳פ׳מי שאמר ושמע ז״ל כיוצא בו אישה שנדרה בנזיר והפר לה בעלה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתו׳מדבר

שהיא צריכה כפרה וסליחה וכשהיה ר׳עקיבא מגיע לפסוק הזה היה בוכה ומה שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר טלה צריך כפרה וסליחה המתכוון לעלות בידו בשר חזיר ועלה בידו בשר חזיר עא״כו ועוד שם איסי בן יורא אום ולא ידע ואשם ונשא עונו על דבר זה ידוו כל הדיווים ע״כ· והטעם מפני חיות הנפש הויה דקה ורוחניית אצילה ממקום גבוה כל דבר שיפגם האדם אפי׳שוגג מחשיך הנפש והוא כמשל השופך על בגדים הלבנים והנקיים קתון של שמן או של דיו אפי׳שוגג שהכתם מחשיך הבגד ההיא וע״ז אמר שהמ״עה בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר וכן בא הרמז בפסוק חטאתי כי לא ידעתי ר״ל אף מה שלא ידעתי והגני שוגג עכ״ז חטאתי כי האדם מועד לעולם וצריך להתבונן בדרכי׳אשר הולך שלא יהא נכשל אף בקטנה שבקטנו׳ומכ״ש מי שהוא אדם השוב צריך נטירות יתירתא וכל הגבוה ביותר עוד צריך ביותר ז״ל ראשי׳חכמה שער היראה פי״ד והענין כי כל עוד שיעלה האדם במעלה כן ידקדקו אחריו כענין וסביביו נסערה מאוד ופי׳שהוא כמשל העבדים העובדי׳את המלך שהמלך יש לו עבדים רבים יש עבדי׳העומדי׳ לפניו בבי הפנים׳שבו המלך בעצמו ויש אחרי׳שהם עובדי׳בבית החצון יותר ויש בחצירו ויש בעירו ויש חוצ׳לעירו והכל עובדי׳וכול׳יראים את המלך אבל כל עוד שיהיה קרוב ירא יותר וכל עוד שיתרחק יתרחק ממנו היראה ואות׳לפניו ממש עומדים באימ׳וביראה לבל ימצא בהם משגה כל דבר ולכן אמר וסביביו נשערה מאוד אותם שהם סביב למלך ממש נשערה מאוד כל מקום שנאמ׳מאוד הוא בלי שיעור כך פי׳בזוהר פ׳וארא וכן כאשר יחשוב הצדיק שהוא עומד בעולם לפני השגחתו ית׳ועי׳עיל׳כל העילות סבת כל הסיבות אשר רגע לא יפסק השגחתו מכל הנבראי׳ ונמצא שהו׳סביב למלך מצד מה שקרבהו המלך להיותו לפניו שהודיעו סתרי היכלו וזה ודאי מצד הנשמה העליונה הנתונ׳בצדיק יותר משאר דלת העם צריך לירא פן ימצא המלך העליון בו שום משגה ויעלם אור השגחתו ושפעו מנשמתו

ויתרחק

בכוד הבינה היותאל בין חכמה ובינה ויראה התחתונ׳ היא מלכות היא ונטרתי אף לגבי יראה העליונה ע״כ הזכיר שני פעמים ה׳ אלקיך א׳רומז על מלכות ותפארת וא׳רומז על חכמה ובינה גם ידוד אלהיך רומז כי ידו״ד בלול באלהים כנודע אהבה ויראה מיוחדים כיוד פס אלהים תוכו רצוף אהבה כי אותיות אמצעי׳הם **לה״י** עלים ע״ה כמבין ד ה׳א וא״ו ה׳א וגם נכוד פס **אכד״טם** שהוא תמורת אותיות הקדושות שלגבי אותיות לה׳ הו׳כל״ט ולגבי א״ם אין קדושה כי לגבי א׳ אין אות ולפני ע״ס כתוכה היא פתוחה והיא ג״כ מ״ס כונת השם הוא **אכדטם** כל״ט יונק מכפוק כי טובים דודיך כמבואר במקומו בארוכה קרי להי׳ ותמורתו כל״ט הכל אהבה כאשר **אם** מורה על אם העליונה המייבדרת בניה ומייראם וכתיב בפסוקים שולמה אימכם והנ סוד כי **אם** ליראה את ששי׳ ל ריאה **לה״י** שהוא **מ״ה מ״ה** ה׳ טואל:

דיתרחק ממנו ואז נמצאת נשמתו פגומה וראי' לזה מ"ש רשב"י ז"ל אמר הרשב"י לחביריו ואתון חבריא הא קב"ה אשתעשע השתא באנן
מילין דקא מתעטרי בההוא אורחא וקא קיימתון קמי מאריכין בדיוקנייכו קדישין דהא אנא בשעתא דחמינא לכו ואסתכלו' בדיוקנייכו
חמינא בכו דאתון רשימין ברזא דאדם וידענ' דהא דיוקנא דלכון אתעתדא לעילא והכי אזדמנן צדיקיא לאשתמודע לעיניהון דכלא
ולאחזאה פרצופא קדישא לקמי' כל עלמא הה"ד כל רואיהם יכירו כי הם זרע בירך ה' ארהכי חמי ר' יוסי דהוה מהרהר במילי דעלמא
א"ל יוסי קום אשלי' דיוקנך דאית חד חסר בך קם ר' יוסי וחדי במילין דאורייתא וקם קמיה מסתכל ביה ר"ש א"ל ר' יוסי השתא אנת שלי'
קמי' עתיק יומין ודיוקניך שלים עכ"ל · ווזהי בחינת היראה העליונה שיהיה בעיניו כאלו לעולם עומד לפני עילת העילות כי דיוקנו
חקוקה למעלה בסוד הנשמה ואם ח"ו יפגום אפי' בהרהור נמצא נשמתו פגומה ומתרחק' מאור פני מלך עליון כמבואר במאמר שהבאתי
ויחשוב האדם כמה מור' היה לו אלו היה עומד לפני הרשב"י ע"ה שהיה מכיר בפרצופו אפי' ההרהור כמבואר כמו שהיו חביריו עומדים
במורא לפניו כי בהיותן עומדים לפניו היו עומדים לפני השכינה ממש ובערך זה צריך אדם לירא מהבורא העומד לפניו ומכיר הרהוריו
וכפי מה שהאדם מתדבק בבוראו וירא ממנו כן הבורא נמצא עמו כענין אם תדרשנו ימצא לך עכ"ל · כל זה בכלל ירא חטא
שכל כך מפני החטא שלא יבא לידו ובילקוט בפסוק ונפש כי תחטא בשגגה בתנחום' משל למה הדבר דומה לשני בני אדם שחטאו על
המלך א' קרתני ואחד בן פלטין ראה ששניהם חטאו חטא אחד פינה לקרתני ונתן לבן פלטין איפופוסין א"ל בני פלטין שלו שניה' חטאו
חטא אחד לקרתני פנית לבן פלטין נתת איפופוסין א"ל לקרתני פניתי שאינו יודע נימוסי מלכות · אבל בן פלטין בכל יום ויום הוא
עומד עמי ויודע נימוסי מלכות וחוטא אף כך הגוף קרתני וייצר ה' אלקים את האדם וגו' והנפש בן פלטין שלמעלה ויפח באפיו נשמת
חיים ושניהם חוטאים לכך הכתוב מתמיה נפש כי תחטא' מהו בשגגה מכל מצות ללמדך שכל החוטא בשוגג כאלו עבר על מצות ה' וכן
הוא אומ' וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות ואו' שגיאו' מי יבין וגו' גם מזדים חשוך עבדך ששגגת תלמו' עולה זדון עכ"ל · וכמו שיש הבדל
בין גוף לנפש כן יש הבדל בין נפש לנפש ולפי' גודלו דינו יותר מדוקדק ומ"ש וכן אומ' וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות יובן במה
שאמרו ברעיא מהימנ' וחובא בפ' נשא ז"ל וכל מאן דקיים פקודא חד כדקא יאו' כאלו מקיים רמ"ח פקודים דעשה דלית פקודא דלאו
איהי כלילא מכולהו רמ"ח עכ"ל · והנה מהקיום נדע העונש על העובר כי העובר על מצוה אחת כאלו עובר על כלם והיינו וכי תשגו ולא
תעשו את כל המצות כן כתב בראשית חכמה · וכפי גודל שמירה וסגירה מפני החטא כן יגדיל תורה וירדוף במהירו'
וזריזות ולקיים להדר אחר מצוה ולעשותה בהידור בכל עת ובכל רגע :

המאמר החמישי

עבודה נצחיית פי' בכל מדה ומדה שמודד לך השי' הוי מודה לו זה נמשך מהעובד האמיתי ביראה ובאהבה
שאינו ירא את עצמו ועובד את עצמו רק ירא ואוהב את ה' נמצא שאינו זז מעבודתו אף · בעת הצר לו
מקבל היסורין באהבה ונמצא עובד תמיד בנצחיי אינו זז מעבודתו בשום ענין והנה גודל המדה הוא לקבל יסורין באהבה כתוב בתורה
ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ונרסי' בתלמוד ומבואר בדברי חכמים הראשונים והאחרונים בענין יסורין הבאים על האדם שאין טוב
לאדם השלם שיתעצב ביסורים להיות בועט בהם חלילה רק יקבלם באהבה בסבר פנים יפות ויט שכמו לסבול עול התלאות מאורעות
הבאות לקראתו וישיש וישמח בחשבו כי הוא ית' דיין אמת כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול את אשר יאהב ה' יוכיח וכאשר ייסר איש
את בנו ה' אלקיך מייסרך גם יחשוב כי אין רע יורד מלמעל' אלא כל מה דעביד קב"ה לטב עביד למרק עונותיו למען הטיב לו באחריתו
כי אין יסירה בלא עון וגרסי' בספרי תניא ר' אליעזר בן יעקב אומ' כל זמן שאדם שרוי בשלוה אין מתכפרי' לו מעונותיו כלו' וע"י יסורי' הוא
מתרצה לפני המקום שנ' כי את אשר יאהב ה' יוכיח · גם היסורין סיבה לאדם להתעורר בתשובה כמ"ש בפ"ק דברכות אמר רבא
ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם יסורין באי' עליו יפשפש במעשיו כו' ובפ' חלק א"ר עקיבא חביבין יסורין כתיב בן שתים עשרה שנה
במלכו וחמשי' וחמש שנים מלך בירושלים וכתיב ויעש הרע בעיני ה' ואומ' גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו וגו' וכי חזקיה מלך יהודה
לכל העולם למד תורה ולבנו לא היה ללמד אלא לומר לך כל עמל שעמל בו וכל טורח שטרח בו לא העלהו למוטב אלא יסורין שנ'
וידבר ה' אל מנשה ול עמו ולא הקשיבו ויביא ה' עליה' שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחוחי' ויאסרוהו בנחשתי' ויוליכוהו
בבלה וכהצר לו חלה את פני ה' אלהיו ויכנע מאוד מפני אלהי אבותיו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו וידע מנשה
כי ה' הוא האלהים מאי עבדי' ליה כו' ע"ש הרי לך שהיסורין מביאין לידי תשובה · ובפ' חלק והנה טוב מאוד אמר רב הונא זו מדת יסורין
טובה מאוד אתמהה אלא שע"י ידיה באין הבריות לחיי הע"הב וכן שלמה אמר ודרך חיים תוכחת מוסר ובפ"ק דברכות ג' מתנות טובות
נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנן אלא ע"י יסורין תורה וא"י וע"הב כו' להודיענו כי ביסורי הגוף גובר הנפש שהו' הפכו וע"כ בחר אברהם
אבינו בזרעו שיפלו בגלו' על עונם כדי שלא יפלו בגהנם כדאית' בב"ר פמ"ב ע"ש כי טוב לישראל לענות גופ' ביסורי' וצרות וגליות ולא
יענש נפשם בעונש הנצחי · והעיקר שהיסורין מביאין לידי תשובה · והר"ן בדרושותיו בדרוש העשירי נתן טעם לשבח ע"ז כי כשאדם
הוא בימי שלוה אינו מכיר ובוחן הדברים על אמיתתן מפני הדמיון הנטוע באדם כו' שהוא טורדו ומראה לו תמיד הע"הז ותאוותיו אבל
כאשר צר לו אינו יכול לפתותו ע"ד זה ולפיכך מכיר האמת על בוריה · ומבקש ה' לא להמלט מהצרה לבד אלא בכל לבבו ובכל נפשו
שהשכל נוטה למה שבטבעו לנטות כשאין לו מונע כו' וזהו סוד יסורין של אהבה כי אי אפשר לאיזה צדיק שעם היות שאיננו חוטא
והוא מקיים המצות כולן שלא יטרידוהו מעט תאות העולם מהתדבק בבוראו · ומפני זה השי' מביא לפעמים יסורין על הצדיקים אע"פי
שלא נכשלו בעבירה אלא כדי שיוסיפו להתרחק מעניני הע"הז ושלא יהפתו אליו כלל כו' ע"ש ובפרק השוכר את הפועלים ר' אלעזר
בר שמעון קביל עליו יסורין וכן רבינו הקדוש יסורין גדולים ועצומים ע"ש · נשמע מכל הלין שיסורי' הם טוב לאדם על כן כשם
שמברכין על הטובה בשמח' ובטוב לבב מרוב כל כן מברכין על הרעה בשמח' כי אלקים חשבה לטובה אף שזה נעלם מבני אדם ובמעל'
זו זכה הילל הזקן כדתניא מעשה בהלל הזקן שהיה מהלך בדרך ושמע קול צווחה בעיר אמר מובטחני שאין זה בביתי עליו אמר הכתו'
משמועה רעה לא ירא נכון לבו בטוח בה' והקשה בספר תפלה למשה איך התנשא הילל לאמור שמובטח שאין זה בתוך ביתו בהיות כי
אין אדם צדיק בארץ כו' ואין חטא בלא מירוק יסורין ואף אם היה באפשריות להיות נמצא אדם בלא חטא כלל היתכן שישבח הוא את
עצמו וכבר נודע ומפורסם בתלמוד מדת ענוה שהיה בהילל והאריכו בפ' במה מדליקין בכמה מעשיות גדולות של מידת ענוה דהילל
אלא הענין הוא שהילל שמח ביסורין לקבל אות' בסבר פני' יפות ובזו המיד' הרגיל
ג"כ בני ביתו לזה כששמע קול צווח' בעיר שהיו צועקים על הצרה שהית' בעיר אמר
מובטחני שאין זה בביתי ר"ל הצווחה ולא היה שולל הצרה חליל' כי הצרה אפשר
היה שתהיה ג"כ בביתו אבל הצוחה והצעקה עליה היה מובטח שלא היתה בביתו
כי הורגלו לקבל הצרה בטוב לבב · ע"ז אמר עליו הכתוב אומר משמועה רעה
לא ירא ר"ל כי לא אמר הכתוב שמועה רעה לא ישמע אשר בזה האופן היה שולל
השמועה רעה אך אמר משמועה רעה לא ירא רמז שאף אם ישמע שמועה רעה לא
ירא ממנה כי יודע הוא שלטובתו שמע השמועה למרק עונותיו הרי שאין לאדם

הג"ה
ובכתבי הקודש של תלמידי האריז"ל מצאתי הילל חי ק"ך
שנה כמו מרע"ה כמו שהזכירו רז"ל כי היה נשמתו ענף
גדול ממרע"ה וכמו שמרע"ה עניו מכל האדם כן
הילל ודבר זה כרמוז במסכת שבת פ' ר' עקיבא כשעלה
משה למרום א"ל הקב"ה אין שלום בעירך השיב לו בענוה
רבש"ע כלום יש עבד שנותן שלום לרבו א"ל הקב"ה היה
לך

תשלם לצעוק ולהתרעם על יסורין רק ישב בדד וידום אשר האריכות להביא ראיו׳ על הסכמת ענין זה הוא דברי מותר כאשר כל דברי ספרי חבורי החכמים מלאים מזה׳ גם בכל חכמי הגוים הפילוסופים עלה המוסכם כן וכבר הביא החכם הר״מ אלבילדה בספרו שערי דמעה שש ראיות פילוסופיו׳ע״ו ע״ש:

ואפי׳ יסורין שיש בהן ביטול תורה מוכח במסקנא בפ״ק דברכות דהם יסורין של אהב׳ ראית׳ שם פליגי בה ר׳ יעקב בר אידי ור׳ אחא בר חנינ׳ חד אמר

לך לשרני ר״ת הל״ל וכשתנדקי יו״ד של שם הוא הלל באלוהו כי לפעמים כתוב כך ולפעמים כך ולכל ענין יש סוד וסוד גדול תמלא שני שמות כשם של ע״ב כיצד שם הקדוש ושם הפשוט הם יה״ו לל״ה והם אותיו׳ יושב הלל:

אלו הם יסורין של אהב׳ כל שאין בהן ביטול תורה שנ׳ אשרי הגבר אשר תייסרנו יה ומתורתך תלמדנו וחד אמר אלו הן יסורין של אהב׳ שאין בהן ביטול תפילה שנ׳ ברוך ה׳ אשר לא הסיר תפילתי וחסדו מאתי א״ל ר׳ אחא ברי׳ דר׳ חייא בר אבא הכי אמר ר׳ חייא בר אבא א״ר יוחנן אלו ואלו יסורי׳ של אהב׳ הן שנ׳ כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח אלא מה ת״ל ומתורתך תלמדנו א״ת תלמדנו אלא תלמדנו דבר זה מתורתך תלמדנו ק״ו משן ועין מה שן ועין שהן א׳ מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחירו׳ יסורין שממרקין כל גופו של אדם עאכ״ו והיינו דרש׳ בל דארשב״ל נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין נאמר ברית במלח דכתיב לא תשבית מלח ברית ונאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הבשר אף ברית האמור ביסורין ממרקין כל עונותיו של אדם עכ״ל: **ובפרק** הרואה

מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה אמר רבא לקבולי בשמחה א״ר אחא בשם ר׳ לוי מאי קר׳ חסד ומשפט אשירה לך ה׳ אזמרה אם חסד אשירה ואם משפט אשירה ר׳ שמואל בר נחמני אמר מהכא בה׳ אהלל דבר באלהים אהלל דבר בה׳ אהלל דבר זו מידה טובה באלהים אהלל דבר זו מידת פורענו׳ ר׳ תנחום אמר מהכא כוס ישועו׳ אשא ובשם ה׳ אקרא צרה ויגון אמצא ובשם ה׳ אקרא ורבנן אמרי מהכא ה׳ נתן וה׳ לקח יהי שם ה׳ מבורך ע״כ · קשה מאי בנייהו הנה אלה ד׳ הקדושים גילו ד׳ סיבות לחבב היסורים וכל אחד ידבר מסיבה אחר **א** טעם היסורין שמעוררין את האדם לתשובה וגם להרבות כח השכלי כמ״ש לעיל בשם הר״ן **ב** אדם טועה שהוא רע כענין לעבד נמכר יוסף וארדבה זה היה הסיבה שנעשה למלך במצרים וכן אומר הפסוק אודך ה׳ כי עניתני ותהי לי לישוע׳ ומביא במדרש לשני סוחרי׳ שהיו להם ספינו׳ בים וא׳ הלך והב׳ ישב לו קוץ ברגלו לא יוכל לילך ונצטע׳ על כי זה יקרים בסחורתו אח״כ נטבע הספינ׳ בים נמצא לטובתו ישב לו הקוץ ואומר אודך ה׳ כי עניתני כי זה העינוי היה לי לישועה וזהו פי׳ התפילה הטוב בעיניך עשה ר״ל אדם טועה וחוש׳ כי זהו טוב למשל מצא כציאה ואח״כ נעש׳ רע שמע המלך ונתפס אבל רבש״ע בקשתי תעשה לי טוב מה שבעיניך הוא טוב שאתה יודע האמת מה היא הטובה וזה ביאור הפסוק עניתי באמת ישנך וק׳ מהו זה באמת וכי ח״ו יענה בשקר אלא הכוונ׳ רבש״ע אתה הוא יודע איזה ישע הוא באמת ישע ובזה הישע עניני ולא מה שאני סוב׳ שהו׳ ישע והענין כי הש׳ מטה כלפי חסד אף שלפום דיהטא נראה לעין שהוא רע ועד״ז יתפרש רישא ואני תפילתי וגו׳ עת רצון ר״ל שאף הנגלה יהיה רצון נוסף ע״ז שהנסתר הוא ישועה ע״ד שאר״זל מי סני לצדיקי דאכלי שני עולמות וזהו תפילתי לך ירו״ד שם הרחמים שיהיה תמיד עת רצון אלקים אמר נגד מדת הדין הנגלה שהוא לרעה אבל הוא רוב חסד כי הוא באמת ישע וזה״ש אלקים ברוב חסדך ואני אבקש ירו״ד יהיה הכל חסד ורחמים אף הנגלה מהענין **ג** אין רע יורד מלמעל׳ אף אם הוא רע הוא להצלה מעונש רע יותר מזה ועל דרך שבחר אברהם אבינו בשיעבוד מלכיות לזרעו כדי שלא יבואו לגהנם כמו שרמזתי לעיל מדרש בראשי׳ רבה ד׳ יסורין של אהב׳ היסורין המסירין פגם של מעלה ומונעים היחוד העליון והצדיק מקבל עליו יסורין לקנות הפגם כדי שיסולק הפגם למעלה ויהיה אהבה ואחדות למעלה באצילו׳ סוד היחוד והזיווג כמ״ש הרב הגאלנטי באיכ׳ בפסוק טוב ה׳ לקויו ובו׳ והעתקתיו לעיל אשר מזה יובן דברי רשי׳ בפ״ק דברכו׳ במאמר דרבא ואיתמ׳ ר״ח אם רוא׳ אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו שנ׳ נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה׳ פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה שנ׳ אשרי הגבר אשר תייסרנו יה ומתורתך תלמדנו ואם תלה ולא מצא בידוע שיסורי׳ של אהבה הן שנא׳ את אשר יאהב ה׳ יוכיח ופרשי׳ יסורי׳ של אהבה הקב״ה מייסרן בע״הז בלא שום עון כדי להרבות שכרו בעה״ב יותר מכדי זכיותיו עכ״לי ולכאורה תמוה זה הענין היסורין בלא טעם והשכר בלא טעם אלא ענין היסורי׳ הוא לנקות הפגם שלמעלה ולהוסיף ארהכרה בסוד היחוד שלמעלה

הג״ה

לרוב חכת היסורין שהן חביבין לדבר נאות במזמור א׳ מן ספר תהלים משם כאמור אשרי הגבר אשר תייסרנו יסובב המזמור הזה על ק״ו דשן ושן ועין והוא המזמור כ״ד שמתרעם על יסורין של אומ׳ ישראלית שכבושים תחת האומות ואומ׳ אח״כ לאומו׳ בינו בוערי׳ בעם וכסילי׳ מתי תשכילו שאתם האומו׳ אין לכם הבנה כי לא יטש ה׳ את ישראל לעולם בידכם רק יגאלם ויצאו לחירות כי הכן נכנו ה׳ מסרים לו לעבדים ולא עבדים לעבדים והתבוננו זה הנוטע אוזן הלא ישמע כזה בתורה עבד עברי שאינו רוצה לצאת בשש ורצע אדוניו את אזנו אוזן ששמע כי לי בני ישראל עבדים ולא עבדים לעבדי׳ תרגמ׳ ואם הוא עבד כנעני היוצא ענין הלא יביט כי הוא יוצא לחירות אם אדונו סימ׳ את עין עבדו וה״ה לשן וזה שלא הזכיר רק עין כי עין הוא בהמשל הן של עבד גדול או קטן ומא״כ הפיל שן קטן אינו יוצא לחירו׳ כדעי׳ רש״י בפ׳ משפטים ואמר הלא יביט לשון תמוה ללמוד מזה ק״ו כיון שלומד בתלמוד ואומר אם עבד יוצא בשן ועין אתם שמייסרים את ישראל בכל מקום ק״ו שיצאו לחירו׳ ואם תאמרו דהאי ק״ו פריכא דאיכא למיפרך מה לשן ועין שכן אין הכאה להיזקן תאמר בשיעבוד את ישראל יש הכאה להיזקן ונפרא זו תמצא בתוספות פ״ק דב״ק סוף דף נ׳ כד״ה לא ראי הקרן שסים הוא אוכלא לומר דקרן יותר חייב משן כי לקרן אין הכאה להזיקו ומשיבה הוא עסא״כ כשן שיש הכאה להזיקה אף שבמשקלא הטובים לסיפך דשן מיזור ממצית שיש הכאה להזיקו מן ע׳ אומי׳ האומות יתפסו סברא של התוס׳ אמינ׳ דיאמרו מזה שיצא העבד בשן ועין משום שאדונו עשה לו היזק שלא יש לו הכא׳ מזה והוא כמו מעונד להכעיס וזהו כמישה ומא״כ בשיעבודם את ישראל שאין עושי׳ האומו׳ רק להנאתם ש״א סיוכר גוים הלא יוכיח רוצ׳ לומ׳ שיש יוכיח לפירכ׳ זו כי אין בפרכא זו טעם כי הק׳ בה ייסר גוי׳ והם הנקראים גוים ולא גוי׳ ע״ש הפסוק גוי׳ ונקרא גוי כי כשהי׳ ישראל מעורבים ביניה׳ למדו מעשיהם וכמוהם היו גוים ואמרו מצרים יוכיח שהם רדפו אחר ישראל בשביל הנאת דהיינו מעוכם שלקחו ואמרו כי שלחנו את ישראל מעבדנו דהיינו מעבד אותנו וכל זה להנאת׳

ועכ״ו ייסר הקב״ה אותם וישראל יצאו לחירות (אמר לשון יוכיח בלשון המורגל בתורה יוכיח על פירכא וכאן סיום׳ הוליתא היא אשר ביסורין כתיב אשר יאהב ה׳ יוכיח) ומ״ש הלא יוכיח כי תיבת הלא מיותר ולא היה לו לומר רק יוסר גוים יוכיח אמנם מוריוו בתיבת הלא שקלי׳ גם אלמטה והיה ש׳ יוכיח על זה מיאמר ש׳ פירכא על מצרים המלמד אדם דעת והיה ע׳ זמן ושן יוכיח כדרך ליתור כל מה הנד דהיינו אם תרנה לומר זה למצרים שכן המלמד אדם דעת כלומר עמו בניהם בדולה כמה שם עבדו את ישראל ולא זכרו את יוסף כמ״ש ולא ידע את יוסף שלימדם דעת והציל את מצרים ולא יאכדו כרעב כמ״ש למה נמות כנגדך אכשנו וגו׳ וזה שאמר המלמד אדם בעת נקודי אף כה כי״ק אמר יוסף את אשר האלהים עשה הראה לפרעו׳ ואמר בלשדי אלהים יענה וגו׳ ועז״ו אמר יוכיח כלומר מן ושן ועבד יוכיח משם אין סיוך זה היוכיח ואותה דין לא ראי זה כראי זה הגד השוה שבהן שהכה יסורין יוצאים לחירות אף אומה ישראלית כן ואם תאמר מה להצד השוה שבהן שכן יש שנמכר לעבד כמו עבד כנעני הנמכר וכן לעבד נמכר יוסף ומשתעה כל עבד ואמתי שוכר את לבו כתהלה כמו שעבדו בידהם על כן ואלו אח״כ לחירות אשה׳ב אומה ישראלית לא אומו׳ ע״ז ואומר ה׳ יודע מחשבות אדם כי המה הבל כלומר אתה סובר שעבד שמכרה לאמה כן הוא האמת אבל הש׳ הוא יודע שמחשבו׳ לומר בשר שכלפול ואומר אשרי הגבר

אשר

שלמעלה ואז מתרבה שורש הברכה למעלה ומשם יורד לראש הצדיק וק"ל · הנה הראשון אמר חסד ומשפט אשירה לקיים המצות מעושר דהיינו חסד פשיטא אא אף מעוני דהיינו משפט סיב' לוה להגביר השכל והו' גורם כאור לזה כרפי' לע"ל בשם הר"ן בטעם א' · השני אמר בה' אהלל דבר באלקים אהלל דבר הוא מ"ש בטע' ב' בענין לך ידו"ד עת רצון אלקים ברוב חסדך · הג' אמר כוס ישועות אשא לעתיד

אמר תייסרנו יה ומתורתך תלמדנו כלומר הפתח את ספיר הלימוד הק התורה דהיינו הקל וחומר יוסן ושי העוחכר בגמרא לנע"וק"ל · וה כתבתי למעלה ולהבלה עבור כי קבלין היסורין :

להיות מנוקה מעונש החמור ואמ' לשון ישועה ע"ד דאית' בפ"ק דתעני' אמר ר"ל כל השמח ביסורין בע"הז מביא ישועה לעולם שנ' בהם עולם ונושע ואמר צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא יהיה ע"ד הפסוק על מה תכו עו' תוסיפו סרה כל ראש לחלי וכל לבב דוי הכוונה שהק"בה שולח איזה מכה ההולכת בעולם אז העולם מוסיפין סרה אינם תולי' בהק"בה שהוא עושה כן לענש על חטאם רק אומרים שהוא במקרה נקרא בלשון אשכנז אומג"נג וזה"ש כל ראש לחלי וכל לבב דוי כלומר שהם אומרי' מקרה הוא והא ראיה שכל ראש לחלי נמצא מוסיפי' סרה אבל באמת מאת ה' הוא אם המכה מהלכת בכולם אף החטא היה מהלך בכולם כי כולם חטאו וז"הש בכאן צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא כי ממנו היתה זאת לנקות חטא ולא מקרה הוא · הד' אמר ה' נתן וה' לקח יהי שם ידו"ד מבורך הוא סוד אהבה ויחוד של מעלה בהתברך שמו אז יתברכו התחתונים וה' נתן השפעה איזמת בזמן וה' לקח כלומר כשלוקח התעוררות התחתונים אז וה' נתן כמו שהארכתי לעיל בהקדמה כי מצד מעשה התחתונים וקיום התורה והמצות מתברך השם הגדול ומברכתו יבורכו התחתוני':

הרי כבואר סיבות חביבו' מעלות היסורין ומה שאנו מתפללין אבל לא ע' יסורין וחלאים רעים' היינו יסורין שבאין על האדם לנקמה מהשי' כשהוא נמאס בעיני הבורא שולח עליו יסורין כדי שיהיה הרע כלה ובטל מהעול' רחמנ' לצלן אבל היסורין הבאים לנקות אותו מהחטא כדי שיהיה זך ונקי או לסבו' אחרות טובות להגדיל זכותו וכיוצא בזה אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ע"כ תנן כשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה ואמר רבה לקבולי בשמחה כמו שמקבל בשמחה ובטוב לבב הטובה שמגעת לו כי הני והגי ברכת' נגהו · על זה אמר בפסוק שלנו דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ונפש חפיצה מ"ש בלב שלם ר"ל שיהי' תמיד הלב שלם אף בעת שהוא נשבר ונדכה ובנפש חפיצה הוא עת חפץ ורצון ר"ל כמו שהוא בעת חפץ ורצון כן יהיה הלב שלם כשהוא נשבר בידו"ד אהלל דבר באלהי"ם אהלל דבר וכבר נודע שם ידו"ד ואלהי"ם כלולי' זה בזה · גם רומז בל"ב שלם ובנפ"ש חפיצה בכל לבבך ובכל נפש"ך ודר"ז ל אפי' נוטל נפשך תהיה עובד באהבה:

המאמר הששי עיקר העבודה בלב כבר רמזתי למעלה יען כי העבד הנאמן העושה כל צרכי רבו יש בעבודתו ג"כ תפיסת יד ברבו מלבישו ומנעילו וכיוצ' בזה וזה אין שייך בעבודתו לו ית' כי הוא ית' רוחניי תכלית הרוחניי' נעלם מעין כל אף מ"ה שואלין איה מקו' כבודו ע"כ א"א לנו להיות אחיזה בו בעבודתינו כי אם בעבודה שהיא בלב ע' הרוחניי' הזה יעלה הדביקו' עז"א הכתוב תחת אשר לא עבדת וגו' בשמחה ובטוב לבב וגו' כי אם לא תהיה העבודה בהתעוררות הלב ובהתלהבות השמחה לעבדו מה תדבק העבודות ולענין זה יש כמה פנים לעבוד בשמחה ולהיות כל ענין כפרוטגמא חדשה ובכל בחור"ל בכל כוונתו ולא זו בקיום צוה בקום ועשה שהוא כל מצות עשה אלא אף ל"ת שהם בשב ואל תעשה צריך לראות שיהיה בהתעוררות ולא כמתנמנם ויושב בטל כדתני' רשב"ג לא יאמר א"א בבשר חזיר אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים כו' כאשר בא בארוכה למעלה וזהו מאמר היא עיקר העבודה בלב וע"ז בא הרמז ועבדהו בלב שלם ונפש חפיצה היינו מ"ע שיהיה הלב שלם בכל לבבך בשני יצריך וכמו שבא בארוכה בדרוש אהבה פנימי' ובנפש חפיצה במצות ל"ת שיהיה חפץ ויתאוה תאוה לדבר זה ויניח בשביל גזרת בוראו ולילך אחר עצת נפשו שהיא נשמתו ולא אחר חשקת הגוף וכה שבאתי עתה בדברים ההם אשר כבר הארכתי בהם בדרוש אהבה פנימי' מפני כי אין מדרש בלא חידוש הנה לעי' לא מבואר רק שיתעורר בחשקת היצה"ר המנגד למ"ע ולל"ת ויהיה גבור ויכבוש אותו וע"כ אמרו איזהו גבור הכובש את יצרו וכמוזכר לעיל ועתה אני אומר שיש בחינה להוסיף קדושה על קדושה זו דהיינו כיבוש יותר גדול שיהיה כבוש תחת ידו וברשותו כבור סלאן רע יענה אמן ויתן טהור מטמא דהטומאה בעצמה תתהפך לטהרה ואביא לך למשל איזה מידות הנה המדות הרעות ביותר הם הקנאה והשנאה והחמדה והתאוה וכיוצא בהם שהם מדת יצה"ר בהם בעצמם יעבוד את השם כיצד במדת הקנאה יקנא קנאת סופרים או קנאה כמו פינחס בקנאו את קנאתי וכיוצא בזה חמדה לחמו' חמודה נגוזה תאוה כמ"ש דה"עה נכספה גם נפש לתאבה אל משפטיך וכן שנאה אמר דהמ"עה על הרשעים תכלית שנאה שנאתים ויש אלף ענייני' כאלה כמו הכבוד שהזהירו רז"ל מאוד לברוח מהכבוד ולענין קדושה אמרו בהיפך זרוק מרה בתלמידים ועל ענין כזה בא הרמז בלשון שארז"ל תשובה ומעשים טובים וק' מה ק"מל במ"ט פשיטא דאם לא יהיו לו מ"ט מה היא תשובתו הרי הוא כטובל ושרץ בידו לא הכוונה היא תשובה היא כבישת היצ"הר שיתגבר עליו כארי ויבטל חמדתו לתשוקתו בשביל ציווי הבורא ית' ומעשים טובים הכוונ' הוא שיטהר אותו דהיינו שיקח מעשיו הרעים ויעשה המעשים האלו רק יהיו טובים דהיינו שיהפוך המדות מרע לטוב וכרפי' ועל העושה כך מקויים זדונות נעשי' לו כזכיות וק"ל:

עוד יהיה נרמז בעיקר עבודה בלב לרמז שיש עבודה בלב רצוני לומר במחשבת הלב ובהסכמו אבל אין עבודה זו בפועל ולהבין זה צריך להקדים מה שאמר ר' מאיר אומ' כל העוסק בתור' לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד כו' ויש להקשות מה הם הדברים הרבים שזוכה להם ואין לומר אלו שחושב אחר כך כל העולם כלו כדי כו' דאלו דקא חשיב הם קאי על ולא עוד אלא הענין הוא הק"בה נתן תרי"ג מצות ובאלו התרי"ג מצות נשלם דמות וצלם האדם בסוד רמ"ח אברי' ושס"ה גידי' ולכאורה יתבהל האדם כי מי הוא זה ואיזה הוא הנשלם בכל התרי"ג כי יש ויש הרב' מצות שהם בחלק הנכנע אצלו לקיים ואפי' מר"עה לא קיימם כגון מצות הנוהגי' בכהני' וכל תורת כהנים מי שאינו כהן ומצות יבום או חליצה לא נזדמן לידו גם דיני מחזיר גרושתו והוצאת שם רע וכיוצא בהן הרבה וא"כ לא נשלם דמות וצלם שבו חלילה חלילה לא הענין הוא כל העוסק בתור' לשמה הכוונ' משל למלך שכותב כתב לבני מדינתו מה לעשו' ומה למנוע מלעשות והם פותחים הכתב לעשות רצון המלך דהיינו כל א' וא' יעשה מה ששייך לו זה חולך ולוחם וזה בונה פלטירין וזה גובה המכס כל א' עושה מה שאפשר לעשות וזה נקרא עובד המלך כי עושה מה שאפשר לו לעשות ואלו היה באפשרי לו לעשות יותר מזה אז הידה עושה אז מעלה עליו כאלו עשה הכל כן אנחנו עבדי ה' התורה היא הכתב שכתב הק"בה לבני מדינתו דהיינו אנחנו אומה ישראלית ואנחנו פותחים זה הכתב לקיים כל מה שכתוב כל א' מה שאפשר לו על כן אנחנו עבדי ה' אם אנחנו עוסקים בתורה לשמה דהיינו כדי שנדע מה שהזהירנו הק"בה ומה שציוונו ואנחנו לומדי' לשמור ולעשות ולקיים או אם מקיי' כל מה שאפשרי לו לקיים מעל' עליו הק"בה כאלו קיים הכל כי הקב"ה מצטרף מחשבה טובה למעשה וכפ"ק דברכות בפסוק אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וגו' ולחושבי שמו מאי ולחושבי שמו אמר רב אסי חשב מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה ובזה יתורץ גם כן במה שאמנו וגמרו תלמוד גדול שמבי' לידי מעשה והקושיא מפורסמת בזה המאמר כי נודע התכלית הוא גדול מהפעולות הקודמות המביאות להתכלית ומאחר שהתכלית הוא המעשה נמצא המעשה גדול וכבר כתבו מה שכתבו גם אני כתבתי ע"ז תירוצי' במקומו אמנם לענין זה נראה לי לפרש דה"ק התלמוד מביא לידי מעשה כלומר שהלומד והעוסק לשמה וחושב לקיים מביא כאלו היה קיים זה המעשה מאחר שמצד

לא היה בצר באם היה באפשר לו לקיים וזה שסיים ר"מ זוכה לרברים הרבה כלומר זוכה לדברים הרבה דהיינו יותר ממה שעשה מקבל שכר כאלו עשאם מאחר שצר מחשבתו שבלב היה מוכן לקיימם אם היה באפשרי לו וזו העבודה היא עבודה בלב כי לא באה לכלל עבודה בפועל ועל דרך זה קבלתי פי' מקרוש ה' אבא מורי זלה"ה בדברי רש"י ריש ואתחנן רב לך הרבה כזה שמור לך רב טוב הצפון לצדיקים ולכאורה אין להדברים חיבור ולא הבנה אלא הענין הוא הקב"ה אמר למשה מה דעתך וכי לאכול מפריה אתה חושק אלא רוצה אתה לקיים המצות התלויות בארץ ולטעמיך הלא הרבה מזה שמור כלומר מצות שאי אפשר היו לך לקיימם אלא מאי איכא לך למימר רב טוב הצפון שאף מה שהוא צפון שלא בא לידי מעשה השכר הוא צפון מכח שהמחשבה מצורף למעשה כן במצות התלויות בארץ שנפשך חשקה לקיים ואתה נאנס ולא תקיימנ' שכרך הרבה כאלו קיימתם מאחר שמחשבתך הי' לקיימם וזוהי עבודה שבלב וע"ז רמז ועבדהו בלב שלם ובנפש חפיצה מאחר שלבך שלם ונפש חפיצה היא עבודה שבלב:

מאמר ז'

שער המרות רע כי מצות המעשיות דהיינו עשיין ולא תעשיין הם במספר ובמפקד תרי"ג וכתר תלמוד תורה בראשן כי תלמוד תורה נגד כולם אמנם ענייני המרות הם רחבי' מיני ים כגון מרות התלויות בלב לב טוב או רע׳ כעס או רצון׳ אהבה או איבה׳ שמחה או יגון׳ זריזות או עצלות׳ והסתפקות או מותרת׳ ואף אפים כאלה ומי מנה אותם ואין איש יכול למנות אותם ואבאר מהם כטיפה מהים והנה המרות נחלקים לחלקים׳ חלק א' ממרותיו של הק"בה הם הם המרות התרומיות כמרה שאפשר לאדם לרבק בקונו ולאחוז במרותיו׳ חלק ב' מרותיו של בשר ודם רצוני לומר הם המרו' הישרות שאינם שייכו' בהק"בה וילבוש מרות אלו האדם ואלו הם נחלקים לב' חלקים חלק א' מרות שיעשה האדם והם נוגעים לרין של מצות המעשיות חלק ג' מרות תכונו' הלב שאין נוגעים ברינ':

חלק א'

מרותיו של הקב"ה שיתרמה להם האדם בספ"ק רסוטה א"ר חמא בר חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלקיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלוך אחר השכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אכלה הוא אלא הולך אחר מרותיו של הק"בה מהו מלביש ערומים דכתיב ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם אף את' תלבש ערומים הקב"ה ביקר חולים דכתיב וירא אליו ה' באלני ממרא אף את' בקר חולי' הק"בה ניחם אבלי' דכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלי' הק"בה קבר מתים דכתיב ויקבר אותו בגיא אף אתה קבור מתים עכ"ל׳ ובפרק ר"א דמילה תניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה ס"ת נאה וכתוב בו לשמו בריו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין אבא שאול אומ' ואנוהו הוי רומה לו מה הוא חנון ורחום אף אתה הוי' חנון ורחום עכ"ל׳ פרש"י הוה רומה לו לשון ואנוהו אני והוא אעשה עצמי כמותו לרבק בררכיו עכ"ל וכן פירשו רז"ל במררש ז"ל ללכת בכל דרכיו ואלו הם דרכי המקום ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת ואומ' כל אשר יקרא בשם ה' ימלט וכי היאך אפשר לו לאדם ליקרא בשם ה' אלא נקרא המקו' רחום וחנון שנאמר רחום וחנון ה' אף אתה הוי' חנון ועושה מתנת חנם׳ נקרא המקום רחום שנ' כי אל רחום ה' אלקיך אף אתה הוי רחום נקרא המקום צדיק שנ' כי צדיק ה' צדקות אהב אף אתה הוי צדיק׳ נקרא המקום חסיד שנ' חסיד אני נאם ה' אף אתה הוי חסיד לכך נאמר והיה כל אשר נקרא בשם ה' ימלט ואומר כל הנקרא בשמי לכבורי בראתיו ואמר כל פעל ה' למענהו עכ"ל׳ וכתב ראשי' חכמה פ"א משער הענוה ז"ל ושמעתי בשם הגאונים כי על כוונה זו אמרו במסכת ר"ה על ויעבר ה' על פניו ויקרא אמר ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שנתעטף הק"בה כש"ץ והראהו למשה וא"ל שכל זמן שישרא' יעשו לפני כסרר הזה אני מוחל להם עכ"ל׳ והרבר קשה שהרי אנו רואים שכמה פעמים אנו מזכירין י"ג מרות ואינם נענים אלא אומרים הגאוני' כי כוונת יעשו לפני כסדר הזה אין הכוונ' לבר על עטיפת טלית אלא שיעשו סרר המרות שלמד הק"בה למשה שהוא אל רחום וחנון דהיינו מהו רחום אף אתה תהיה רחום וכו' וכן לכל הי"ג מרות עכ"ל ר"ח:

ולעד"ן נראה לי לבאר פסוקים בפרשת שלח לך ועתה יגרל נא כח ארני כאשר דברת לאמור ה' ארך אפים ורב חסד נושא עון ופשע ונקה לא ינקה פוקר עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעי' סלח נא לעון העם הזה כגודל חסרך וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה ויאמר ה' סלחתי כרברך יש להתעורר מה זה שאמר ועתה יגדל וגו' שהוא לכאורה תמוה כי גרול כח ארני לעולם אמן ואמן ע"ד הפשט בהמשך הפרשה הוא כך הקב"ה אמר למשה אכנו ברבר ואורישנו ואעשה אותך לגוי גרול פרש"י וא"ת מה אעשה לשבועת האבות אעשה אותך לגוי גרול את"כ התפלל משה ואמר עשה למען שמך שלא יחולל כי יאמרו מצרים מבלתי יכולת ה' ו לא יוכל לעמוד נגר ל"א מלכים וחשב משה בלבו הלא יתגלה יכולת ה' לאחר זמן שיהיה למשה גוי גרול יוצאי חלציו והמה ירשו את הארץ ויראו יכולת ה' ע"א משה ועתה יגרל נא כח ארני כלומר אמת הוא שלאחר זמן כשיצאו מחלצי עם רב וירשו את הארץ יהיה נורע יכולת ה' אבל בני ובני יאמרו מבלתי יכולת כי בוראי יהיה זמן רב קודם שיצאו מחלציו עם רב וזה"ש ועתה יגרל נא כח ארני כך הוא ע"ר הפשט עוד יש להתעורר מה זה שאמ' כאשר רברת לאמור תיבת לאמור הוא מיות' עוד יש להתעורר במה שהזכיר קצת מי"ג מרות וקצתם לא הזכיר עוד יש להתעורר למה היה מקטין בקשת החסר שאמר סלח כו' כגודל חסרך בכף הרמיון היה לו לומר בגודל חסרך בבי"ת עוד יש להתעורר במ"ש וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה ארבה הסברא להיפך מאחר שנשא כמה פעמים לא ישא עוד וכענין שכתב רש"י במחלוקתו של קרח וישמע משה ויפול על פניו כי זהו סרחון רביעי כו' עו"יש להתעורר סלחתי כרברך תיבת כרברך מיותר ורש"י פי' מה שפי'׳ ביאור הענין פשט הגאוני' אמת כל זמן שבני עושין כסרר הזה שילכו ויעשו מעש' י"ג מרות מ"מ גם זה אמת שהזכרת המרות הוא טוב כפי משמעו' הפשוטו מלמר שנתעטף הק"בה כש"ץ כו' שזה קאי על הזכרת המרות כו' ומר"ע לא עלתה על מחשבתו להתפלל עתה שימחול להם הק"בה עונם לגמרי כי ראה עונם גרול מנשוא רק תפילתו היתה שלא יכלה אותם כרגע רק יהיה מאריך אף ויגבה דילי' לכך הזכיר אלו המרות כמבואר ברמ"בן ז"ל והזכיר במרת ארך אפים ורב חסר ולא הזכיר אמת כי במרת אמת יהיו חייבי' מיתה ולא הזכיר נוצר חסר לאלפי' כי לא בזכות אבות נתפלל משה עכשיו ולא הזכיר בתפיל' הוא' לאברהם ליצחק וליעקב כלל והטעם בעבור שהארץ נתנה לאבות ומהם ירשוה והם מורדי' באבותם ולא חפצים במתנה שלהם אשר האבו' היו בוחרי' בהם מאור יאמר אשר נשבעת להם בך וכל הארץ הזאת אשר אמרת אתן לזרעכם והם אומרים אפשנו במתנה זו ולא הזכיר וחטאה בעבור שאלו מזידי' ופושעי' ולא ידעתי למה לא הזכיר רחום וחנון אולי ידע משה כי הדין מתוח עליהם ולא ימחול לעולם ע"כ לא בקש רק אריכ' אפי' שלא ימיתם כאיש א' ולא ישחטם כצאן במרבר שימותו במגפ' ובעבור שלא בקש עתה רק אריכת אפי' א"ל סלחתי כרברך שאהיה להם ארך אפים ורב חסר והזכיר פוקר עון אבות לומר שאם יראה שלא למחות עונם יפקוד עון אבות על בניהם ולארך אפי' יקחם ומזה היתרה הגזירה לקבוע להם בכיה לרורות בלילה הזה כי פקד עונם על זרעם ואמר ר"א כי בעבור שמצאנו אם יראו את הארץ אחר סלחתי כרברך ידענו כי מלת סלח נא אריכות אף וכן נסלח לו עד שיעשה תשובה שלמה והנכון בעיני כי סליחה הנחת העונש כרברי אונקלס והקרבנות מעלין ענש השוגג מעליו וכן טוב וסלח ואמר סלחתי כרברך לעם בכללו שלא יכם ברבר ויורישם ויעשה אותו לגוי גרול ועצום ממנו והם וזרעם יאברו מן הארץ אבל יסלח להם שירשו בניהם את הארץ ושלא ימותו הם במגפ' וגזר שיתמו פגריהם במרבר וימותו כל א' בבוא יומו והנ' במשנה תורה הזכיר משה במעשה העגל תפילתו אשר התפלל עליהם ואמר ואתנפל לפני ה' כבראשונה וגו' ופי' שם תפילתו ואתפלל אל ה' והזכיר ג"כ תפילתו על אהרן ולא הזכיר להם במרגלים שהתפלל עליה'

כלל

כלל וכל זה כהטעם שהזכרתי כי הוא לא התפלל למחול להם אלא שבקש שישא להם ויאריך אפו ויפקוד עון אבות על בנים ולא היתה תפילתו שלמה עליהם וע״כ לא הזכיר להם כי היו יכולין לטעון עליו עכ״ל הרמ״בן ׳ ומה שלא הזכיר שם ידו״ד רק פעם אחת זהו מבואר מעצמו כי ידו״ד ידו״ד פי׳ רז״ל א׳ קודם שחטא וא׳ לאחר שחטא וכגון היו לאחר שחטא זהו שהתחיל ואמר ועתה יגדל נא כח אדני כדי שאני מתפלל שיגביר כח אדני דהיינו שיגביר מדת הרחמי׳ על מדת הדין כמ״ש במדרש אמר אינני מבקש זה רק על זמן של עתה דהיינו שלא תכלה אותם עתה אבל תגבה דילך בפרטיו וכאשר נשאת לעם הזה ממצרים ועד הנה שתמיד נתת להם עונשים על חטאתם גם ע״ד זה בקשתי עתה ליתן להם עונשים ואם עונשם יותר גדול מאחר שהוא כרחון ג׳ צא תן להם אך באריכות אף ועתה יגדל כח הרחמים שלך ואמר כאשר דברת לאמור רבש״ע אמרת וכרת ברית לאמור המדות ואז אינן חוזרות ריקם והנה באתי לאומרם אמר משה הגם כי יודע אני שרפשט הוא כל זמן שבניך עושין ממש אני מבקש אותך שתבקש האמירה שגם היא חביבה לפניך ובפרט שאיני מבקש הרחמנו׳ והחנינ׳ לכחול לגמרי יהיו לרצון אמרי פי זה לאמור והנה אף שמשה לא בקש הויתור רק אריכת אף על כל זאת מתוך חיבתו לישראל היה מעורר מדת החסד כי הזכיר ורב חסד וטעמו היה כי רב חסד קאי אף לאותן שאין להם זכות כ״כ כמו שפירש׳ בפרשת כי תשא ורב חסד לצורכי חסד שאין להם זכיות כל כך וא״כ בהתעורר חסד הזר הענין לדוכתיה לומר כל זמן שעושה חסד יתעורר חסד ע״ז התחיל לבקש ולהתחנן בהתנוגים נדולים סלח נא לעון העם הזה כגודל חסדך ר״ל כאלו היו מתדמי׳ לך במדת החסד להשוו׳ אליך במדה זו ע״כ אמר כגודל בכ״ף בכ״ף הדמיון כי קאי על העם ואף שאין בהם מעשה חסד כ״כ תהיה האמירה במדה זו עולה לברית כרותה ובפרט כי מידה זו היא לשאין להם זכיות כ״כ השיב לו הק״בה סלחתי כדברך שלא יחרה אפי לכלותם עתה ואול׳ חי אני כו׳ נשמע מכל אילין צורך האדם לדבק במדותיו יתברך ובכפרי אכרו והיה כל אשר יקרא בשם ה׳ ימלט וכי אפשר לו לאדם לקרא בשמו של הק״בה אלא נקרא הק״בה רחום שנ׳ רחום וחנון ה׳ אף אתה עשה מתנת חנם נקרא הקב״ה צדיק כו׳ אף אתה הוה צדיק נקרא הק״בה חסיד כו׳ הכוונ׳ היא כי ס״ל להכפרי יקרא יִקָרֵא קרי ועז״א וכי אפשר לו לאדם להיות נקרא בשמו ׳ הרי מבואר ענין מדות תרומיות ממדותיו של הק״בה:

חלק ב׳ מדותיו של בשר ודם והוא נחלק לב׳ חלקים הראשון נוגע לענין דיני׳ ׳ כלל גדול ארז״ל בגדר הקדושה קדש עצמך במותר לך ועם המאמר הזה יתבאר מה דאית׳ סוף פרק האומנין רבה בר רב חנן תברו לי׳ הנהו שקולאי חביתא דחמרא שקול לגלימייהו אתו א״ל לרב א״ל הב להו גלימייהו א״ל דינא הכי א״ל עניי אנן וטרחינן כולא יומא וכפינן ולית לן מידי א״ל זיל הב אגרייהו א״ל דינא הכי א״ל אין וארחות צדיקים תשמור ומאוד יש להפליא רב שהיה דיין איך יכול לכפות את רבה בר רב חנן שיתנהג בחסידות ובפר׳ הגזול עצים דף ק׳ ׳ ובפרק אלו מציאו׳ תנא רב יוסף והודעת להם זה בית חייהם׳ את הדרך זו ג״ח׳ ילכו זה ביקור חולי׳ בה זו קבור׳ את המעשה זה הדין ׳ אשר יעשו לפני׳ משורת הדין ויש להקשות מאחר שציווי המקום הוא כן לפנים משורת הדין אם כן יהיה דין ולמה לא בא בתורה בהדיא בתורת תורה ואזהרה וקודם ביאור אקדים מ״ש הרמ״בן בפר׳ קדושים תהיו וז״ל קדושים תהיו הוו פרושים מהעריו׳ שבכ״מ שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא קדושה לשון רש״י אבל בת״כ ראיתי סתם פרושים תהיו וכן שנו שם והתקדשת׳ והיית׳ קדושי׳ כי קדוש אני ה׳ כשם שאני קדוש כך אתם תהיו קדושים כשם שאני פרוש כך אתם תהיו פרושי׳ ולפי׳ דעתי אין הפרישו׳ הזאת לפרוש מן העריות כדברי הרב אבל הפרישות הוא המוזכר בכל מקום בתלמוד שבעלי׳ נקראים פרושים והנה כי התורה הזהיר׳ בעריות ובמאכלי׳ האסורים והיתר הביאה איש באשתו ואכילת בשר ויין א״כ ימצא בעל התאוה מקום להיות שטוף בזימת אשתו או נשיו הרבות ולהיות בסובאי יין בזוללי בשר למו וידבר ברצונו בכל הנבלות שלא הוזכר איסור זה בתורה והנה יהיה נבל ברשות התורה ולפיכך בא הכתוב הזה אחר שפרט האיסורים שאסר אותם לגמרי וצוה בדבר כללי שנהיה פרושים מהמותרות ימעט במשגל כענין שאמרו שלא יהיו ת״ח מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים ולא ישתמשו בו אלא כפי הצורך בקיום המצוה ממנו ויקדש עצמו מן היין במעוטו כמו שקר׳ הכתו׳ הנזיר קדוש ויזכור הרעו׳ הנזכרות ממנו בתורה בנח ולוט וכן יפרוש עצמו מן הטומאה אע״פ שלא הוזהרנו ממנה בתורה כענין שהזכירו בגדי ע״ה מדרס לפרושים וכמו שנקרא הנזיר קדוש משמרו מטומאת המת ג״כ וכן ישמור פיו ולשונו מהתגאל בריבוי האכילה הגסה ומן הדיבור הנמאס וכענין שהזכיר הכתוב וכל פה דובר נבל׳ ויקדש עצמו בזה עד שיגיע לפרישות מה שאמרו על ר׳ חייא שלא שח שיחה בטילה מימיו באלו ובכיוצא בהם נאמר באה המצוה הזאת הכללי׳ אחר שפרט כל העבירות שהן אסורות לגמרי עד שיכנס בכלל זאת הצואה הנקיות בידיו ובגופו כמ״ש והתקדשתם והייתם קדושים והתקדשתם אלו מים הראשונים והייתם קדושים אלו מים האחרונים כי קדוש זה שמן ערב כי אע״פי שאלו המצות מדבריהם עיקר הכתוב בכיוצא בזה מזהיר שנהיה נקיים וטהורים ופרושים מהמון בני אדם שהם מלכלכין עצמם במותרות ובכיעורי׳ וזה דרך התורה לפרוט ולכלול בכיוצא בזה כי אחרי אזהרת פרטי הדיני׳ וכל משא ומתן שבין בני אדם לא תגנוב ולא תגזול ולא תונו ושאר האזהרות אמר בכלל ועשית הישר והטוב שיכנס בעשה הישר וההשויה וכל לפנים משורת הדין לרצון חבריו וכן בענין השבת אסר המלאכות בלאו והפרחי׳ בעשה כללי שנאמר תשבות וטעם הכתוב שאמר כי קדוש אני ה׳ אהיכ׳ לומר שאנחנו נזכה לדבקה בו בהיותינו קדושים עכ״ל הרמ״בן ושפתים יושק פה קרוש ואני באתי לבאר הענין יותר בארוכה הנה בוראי כל המותרות אף שהוא מן המותר הוא אסור כגון אכילה או ביאה יתירה או דיבור יתר וכיוצא בו ומה שלא הזהירה התור׳ ע״ז בפרטיות כמו שאר אזהרות כי בלתי אפשרי להודיע הכל כי כל אדם משתנה לאלף אלפי אלפים השתנו׳ א״כ כל אדם היה צריך לתורה בפני עצמו וגם אדם א׳ בכל עת ובכל שעה ישתנה למשל לענין אכיל׳ לזה נקרא מותר כשאוכל יותר מחצי לטרא ולזה מצד טבעו אינו מותר רק כשיאכל יותר מלטר׳ ולפעמים באדם עצמו משתנה הכל לפי הזמן והעת והשעה ואלו היו כל טבע בני אדם שוין וכל העתות שוות היה התורה כותבת באזהרה כזה השיעור תאכל ולא יותר אבל מאחר שיש השתנות הוצרך התורה להודיע דרך כלל אני מצוה לך להיו׳ קדוש ופרוש בכל מה שתתבונן בך שהוא מותרות לפי העת והשעה תפרוש ממנו וכן לענין היתר הביאה יש השתנות בטבעי בני אדם אם מבעי הם או קר גם השתנות העתים וכן לענין הדיבור של חול שאין בו איסור רק שהוא דיבור מותרות אין אפשר להתורה לפרוט לומר זה תדבר וזה לא תדבר כי לפעמים לזה יש איזה נפקותא מדיבור זה ולחבירו לא יש נפקותא נמצא אצל חבירו הוא דיבור מותרי׳ ולא אצל עצמו ובחינות כאלה הם בלי ערך וסוף כלל התורה בקדושים תהיו כלומר כל מה שהוא מותרי׳ באיזה פעולה בעולם שתהי׳ תהיה קדוש ופורש ממנה ואלו היו כל העולם שוים בענין אחת בזה היה התורה כתבם באזהרה ועל ענין זה אח״ל קדש עצמך במותר לך אע״פ שהוא מן המותר כשתרגיש שהוא מותרי׳ קדש עצמך והנה השומע סבר העושה כן הוא פרוש כלומר עושה יותר ממה שמחויב לעשות ובאמת אינו אלא חיוב ולא כתבה התורה בחיוב לפי שא״א לכתוב מאחר שאין דעות בני אדם וטבעם שוה כרפי׳ וכן בענין אשר יעשה האדם כתבה התורה חוק ואמץ כי הזריזות אינן שוה בכל ולא בכל פעם והמשכיל יבין וכן בכל מקום שארז״ל אדם חשוב שאני הכוונה מצד החיוב יעשה כן כי אלו יהו כל העולם שוה במזגם לזה היה הדין נכתב כן בתורה לכולם נמצא עניני׳ כאלה וכאלה נקראי׳ לפנים משורת הדין והוא דין גמור להההוא גברא וע״ז אמ׳ בהגוזל עצים בעובדא דר׳ חייא דההוא איתת׳ חזיא לי׳ דינר ואמר לה מעליא הו׳ והוה בישא ופסיק לי׳ רב שיחליפנו לאשה ואע״ג דמדינא הוה פטור כמו נכו ואסרי דפטירי משום דלא הוו צריכי למגמר ור׳ חייא נמי לא צריך למגמר מ״מ משום לפנים משורת הדין דהעניןאף שלא היה צריך למגמר ממג׳ מכח רוב דביקותו בתורה ומחשבתו אינה דבוקה

מאמר ז׳

בענייניס אחרים לא היה לו לראות הדינר כי נחשב בבחינתו לענין עיון הדינר כמו צריך למגמר וכיוצא כזה בענין ר׳ישמעאל בר יוסי כפ׳אלו מציאות דאמר שם ר׳ בר יוסי הזה קאזיל באורחא פגע ביה ההוא גברא הוה דרי פתכא דאופי אותבנהו וקא מתפח א״ל דלי לי א״ל כמה שוין א״ל פלגא דזוזי הב ליה פלגא דזוזא ואפקרה הדר זכי בהו הדר יהיב לי׳ פלגא דזוזא ואפקרא חזיא דהוה כו׳ע״ד והא ר׳ בר יוסי זקן ואינו לפי כבודו הוה ר״י בר יוסי לפנים משורת הדין הוה עביד ע״כ כי בודאי אלו היו מזדמני׳תמיד בענייני המציאות כמו הך עובדא דר׳ישמעאל ב״י שיכול בזוא לקיים מצות התורה ובפרט איש אמוד כמוהו לא היתה התורה כותב והתעלמת פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו כו׳אלא שהתורה אמרה כן בענין אחר ועל זה הענין נאמר לפנים משורת הדין אבל הלפני משורת הדין הוא דין כי מאחר שצותה התורה לעשות לפנים משורת הדין ממילא הדין רק שאינו כך אלא בענין כזה ועו׳יש ענין שאפי׳היה ענין כל העולם בשוה לזה רק היה הדין נותן כך אלא מ״מ הוא קרוב לדין כפסק שפסק רב לרבה בר רב חנן בענין הנהו אגירי לומר לאיש כמוך חונן וחומל דל ומצד החמלה עניינך למחול על הפסר כזה נגר פועלים עניי׳ ומחילה בלב מחילה היא על כן החזיר גלימא שלהם ותן להם שכרם ואע״פ שעתה נתגלה שלא מחל להם בלב שהרי תפס גלימיהו מ״מ אני רבך ומלמדך להועיל לך למען תלך בדרך טובים כו׳כלומר מאחר שטבעך כן לא תשנה עתה טבעך כו׳וכזה הדבר לא שייך לומר לפנים משורת הדין אלא כדבר שאנו אומרים אם היה כל טבע בני אדם כך היה דין תורה כן וזה לא שייך בכאן כי באמת רבה לא מחל בלבו לא שייך למען תלך בדרך טובי׳ כדפי׳ ואז מתורץ היטב קושיית התו׳בהגוזל עצים שמקשי׳למה פעם אומר לפנים משורת ושם נאמר למען תלך בדרך טוב והתוס׳כתבו מה שכתבו והקשו על תירוצם ע״ש ולדידי ניחא כמו שכתבתי הא קמן דדבר גדול הוא להתלבש בקדושה דהיינו בפרישות מה דאפשר לו ומחויב כן מן התורה גם לאזור חלציו להיות גבור כארי בזריזו׳בדברים שהם בקום ועשה וראיתי קרוב לזה בספר הפרדס שחובר על שם רשי׳ ז״ל בענין ד׳צומות שארז״ל שראוי היה לנהוג בכול׳כמו בט׳באב רק שאין גוזרין גזירה על הציבור אא״כ יכולין לעמוד בו וכת׳ ז״ל על כן למי שאפשר לעמוד בו מחויב לנהוג כן ואתה דע לך :

השני במה שאינו נוגע לדיני׳והוא המעלות המדות ממדותיו של בשר ודם כגון הרחקת העזות והרחקת השנאה והקנא׳והתאו׳ והמותרות ומעלת ההסתפקות ומעלת הבטחון בו ית׳ולהשליך על ה׳ יהבו וליראה את השם הנכבר והנורא ולהיות לב נשבר ונדכ׳בזכרו את עונותיו וחטאתו יהיה לנגד עיניו תמיד והלב יהיה מלא חרטה וצער ודאגה וכיוצא בזה אלפים מדות הוא הדבר אשר דברתי שער המדות אין לו שיעור ולא מספר :

עוד יש ענין הנכנס בסוד המדות הוא הענין הנקרא דרך ארץ איך יתנהג האדם בכל דרכיו ועניניו ושמירת גופו בשבתו בלכתו בצאתו בבואו גם במאכליו ובמלבושיו גם הנהגת בחורי׳וגם בתולות זקני׳עם נערים גם איש שיבה והנהג׳תלמידי חכמים והמון עם הכל בא בארוכה בדברי רז״ל ובדברי המחברי׳ויהיה קבוע לזה אות בפני עצמו הוא אות דרך ארץ לקמן יתבארו בו מאלה העניני׳:

עתה נבחן ונתבונן ונאמר בריך רחמנא דיהיב לן אורייתא תליתאי רצוני לומר שלימות האמיתי הוא נכלל בשלשה חלקים :

תלמוד מעשה מדות מעשה הוא תרי״ג מצות כללותיהן ופרטותיהן ודיקדוקיהן תלמו׳הוא ת״ת כנגד כול׳ כמו שארז״ל תלמו׳ גדול שמביא לידי מעשה מדות הוא שער המדות וחלוקיו שזכרתי ע״ז בא הרמז בפסוק תמים תהיה עם ה׳ אלקיך תמ״ם ר״ת תלמוד מעשה מדות ותי״ו של תמים גדולה לרמז על מ״ש רז״ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה ותי״ו דתמים רומז להתלמוד ע״כ היא גדולה וביאור הפסוק תמים תהיה כלומר שתהיה תמים אז אתה עם ה׳ אלקיך במחיצתו ויו״ד של תמים דהיא פנימי׳ונעלמת היא נחה ואינה נעה רומזת על דבר פנימי׳ונעלם כי נוסף על מה שזכרתי להרבק במדותיו של הקב״ה רחום וחנון וארך אפים וכו׳אלו הם מדותיו של הקב״ה שהם בנגלה ׳ עו״ש פנימי׳להתדמות האדם במה שאפשר לעשר ספירותיו והם מדותיו של הקב״ה היותר פנימי׳וזוהי יו״ד הפנימי הנעלמת בתיבת תמים ובהתדמות האדם אליהם אז הוא ברמות ובצלם ונעשה מרכבה ונסדר ענין הספירו׳ מלמטה למעלה ואחיזת האדם השלם בהם וכפי אשר סידר החכם השלם האלהי בספר תומר דבורה ׳ **א׳ מלכו״ת** עיקר השכינה לאדם מצד הנקיבה והאדם עומד בין ב׳ נקיבות נקיבה תחתונה נקיבה גשמיית שהיא נוטלת ממנה שאר כסות ועונה והשכינה עומדת עליו לברכו בכלן שיתן ויחזור ויתן לאשת בריתו כענין התפאר״ת שהוא עומד בין ב׳נקיבות אימא עילאה להשפיע לו כל הצורך ואימא תתאה לקבל ממנו שאר כסות ועונה דהיינו חסד דין רחמים כנודע ולא תבוא אליו השכינה אם לא ידומה למציאות העליון והנה האד׳ פורש מאשתו לא׳מג׳סיבות הא׳להיות נדה׳ הב׳שהוא עוסק בתור׳ובודל ממנה כל ימי החול הג׳שהוא הולך בדרך ושומר עצמו מהחט׳ ובזמני׳אלו השכינה דביקה וקשורה עמו ואינה מנחת אותו כדי שלא יהיה נעזב ונפרד אלא לעולם אדם שלם זכר ונקבה והרי שכינה מזדווגת לו צריך אדם ליזהר שלא תפרד שכינה ממנו בהיותו יוצא לדרך ויהיה זהיר ונשכר להתפלל תפילת הדרך ולאחוז בתורה שבסיבה זו שכינה שהיא שמירת הדרך עומדת לו תמיד בהיותו עוסק בתורה ג״כ שכינה עומדת עמו בהיותו זהיר מן החטא ועוסק בתורה וכן בהיות אשתו נידה שכינה עומדת לו כששומר הנדה כראוי אח״כ בליל טהרה או בליל שבת או בבואו מן הדרך כל א׳מהן זמן בעילת מצוה הוא ושכינה תמיד נפתחת למעלה לקבל נשמות קדושות גם אשתו ראוי לפקוד אותה ובזה שכינה תמיד עמו כן פי׳ בזוהר פ׳בראשית הפקידה לאשתו צריך דווקא בזמן שהשכינה במקומה דהיינו כשהוא בין ב׳זרועו׳אמנם בזמן צרת הציבור שאין שכינה בין ב׳ זרועות אסור וכן פי׳בתקונים פר׳בראשית הרוצה להזדווג עם בת המלך ושלא תפרד ממנו לעולם צריך תחילה שיקשט עצמו בכל הקישוטי׳ומלבושים נאים והם תקוני המדות הנזכרות כולם ואחר שתיקן עצמו בתיקונים וכיון לקבלה עליו בהיותו עוסק בתורה ונושא עול מצות בסוד כונת היחוד תמיד ומיד היא נשאת לו ואינ׳פורשת ממנו וזה בתנאי שיקדש ויטהר עצמו ואחר שהו׳קדוש וטהור יכוין לקיים לה שאר כסות ועונה שהם ג׳דברי׳שחייב האדם לאשתו ׳ הא׳להשפיע לה בכל מעשיו שפע מן הימין מזונה הב׳לכסות ערוות צד הגבורה שלא ישלטו בה החצונים שלא יהיה צד יצה״ר בעסק מצותיו כגון להנאת הגוף ולתקות הכבוד המדומ׳ וכיוצ׳שיצה״ר מצוי באותה מצוה והיא בורחת ממנו מפני שהוא ערוה א״כ צריך לכסות הערוה ולהסתירה תמיד שלא ישלט בה כיצד כל מעשיו יהיו לשם שמים בלי חלק ליצה״ר וכן תפילין וציצית הם מגיני׳גדולים בערה שלא ישלטו החצונים בה ויהיה רגיל בהם כל היום ׳ הג׳לייחדה עם התפארת בעונת ק״ש ובקביעו׳עתים לתורה וכשיקבע עונה לכל דבר יכוין שזהו עונת השכינה בת מלך ויש רמז לזה בתקונים ׳ **ב׳ יסוד** צריך האדם ליזהר מהדיבור המביא לידי הרהור כדי שלא יבואו לידי קרי אין צ״ל שלא ידבר נבלה אלא אפילו דבור טהור המביא לידי הרהור צריך להשמר ממנו והכי דייק לישנ׳ דקרא אל תתן את פיך לחטיא את בשרך הזהיר שלא יתן פיו בדיבור שמביא לחטי׳בשר קודש אות ברית בקרי וכתיב למה יקצוף אלהי׳וגו׳אם הוא נבלת הפה מאי לחטי׳הרי הוא בעצמו חטא אלא אפי׳שהדיבור לא יהיה חטא אלא דיבור טהור אם מביא לידי הרהור צריך להזהר ממנו ולז״א לחטיא את בשרך למה יקצוף יוצרו אחר שמחטיא יקצוף על אותו קול אפילו שיהיה מותר כי ע׳ פעולה רעה הנמשכת ממנו חזר הקול והדיבור רע ב״כ צריך זהירה לאות ברית שלא להרהר ולא ישחית ועו׳צריך להזהר שהיסו״ד הוא אות ברית הקש״ת והקשת אינה דרוכ׳למעל׳לשלח חצים למדת המלכו״ת שהיא מטרה לחץ שומרת הטפה היורה כחץ לעשות ענף ולשאת פרי וכשם שמעולם לא ידרך הקשת העליון אלא לנוכח המטרא

הנזכרת כן האדם לא ירדוף הקשת ולא יקשה עצמו בשום צד אלא לנוכח המטרה הראויה שהיא אשתו בטהרתה שהוא עת הזיווג ולא יותר מזה יפגום המדה הזאת שהיא ברית המעור ח"ו נמאור מאוד צריך זהירות ועיקר השמירה בהיותו שומר עצמו כן ההרהור :

ג"ד נצ"ח והו"ד הסה למודי ה' מרכבה לשניהם להחזיק התלמידים בלימודם ולהשגית על סיפוקם ועל כל צרכם ולהזמין להם כפרים צורך עסקם ובית המדרש וכל כיוצא שהוא חזק וסעד לעוסקי התורה והכל תלוי בב' מדות הללו כל אחד כפי כחו הן רב הן מעט סיף דבר כל מה שירבה בזה לכבד התורה ולהחזיק בדבור בגופו בממונו ולעורר לב הבריות אל התורה שיתחזקו בה הכל נאחז ונשרש בשתי ספירות אלה מפני שהם נקראים מחזיקים בה ותומכיה אמנם צריך העוסק שילמד מכל אדם כדכתיב מכל מלמדי השכלתי כי אין התורה משתלמת אצל רב א' וכיון שהוא נעשה תלמיד לכל זוכה להיות מרכבה אל נצ"ח והו"ד לימודי ה' והמשפיע אליו תורה במדריגת התפאר"ת והרי בהיותו יושב ולומד זוכה אל התפאר"ת שישפיע בנצ"ח והו"ד והוא במדרגתם ממש והנה בהיותו לומד מקרא שהוא מימין יש לו יחוס פרטי אל הנצ"ח ובהיותו לומד משנה שהיא משמאל יש לו יחס פרטי אל ההו"ד והגמר' הכלולה בכל שמביאה ראיה לדיני המשנה מן הכתוב הרי זה תקון לשניהם יחד :

ה' הפאר"ת הוא העסק בתורה צריך זהירות גדול שלא יתגאה אדם בדברי תורה שלא יגרום רעה גדולה שהרי כמו שהוא מתגאה כן גורם שמדת התפארת שהיא התורה תתגאה ותסתלק למעלה ח"ו אלא כל המשפיל עצמו בד"ת גורם לתפארת שירד וישפיל עצמו להשפיע למלכות והרי למטה מתפארת ד' ספירות ולהן ג' מידות ' ראשונה המתגאה על תלמידיו גורם שהתפארת יתגאה ויתעלה מעל נצח והוד שהם למודי ה' תלמידי הפארת והמשפיל עצמו ומלמדם באהבה גם התפארת ישפיל עצמו אל תלמידיו וישפיעם לפיכך יהיה האדם נוח לתלמידיו וילמדם כאשר יוכלון · שנית המתגאה בתורתו על העני ומבזהו אותו כההוא עובדא דאליהו שנדמה לר"ש בן אליעזר כעני מכוער נבזה ונמאס להכשילו שזחה דעתו עליו וגינה את העני והוא הוכיח על פניו ומומי כי המתגאה על העני גורם שהתפארת יתגאה על היסוד ולא ישפיע בו ואם תהיה דעתו של חכם מיושבת עליו עם העני אז התפארת ישפיע ביסוד לפיכך יחשב העני מאוד אצל החכם ויקרבהו · שלישי' המתגאה בתורתו על עמא דארעא שהוא כלל עם ה' גורם שהתפארת יתגאה על המלכות ולא ישפיע בה אלא יהא דעתו מעורבת עם הבריות וכל עם הישו' חשובים לפניו מפני שהם למטה בסוד הארץ וח"ו אם קורא אותם חמורים מורידם אל הקליפות לכן לא יזכה לבן שיהיה בו תורה כדאית' בגמר' אלא יתנהג עמהם בנחת ע"פ דרכם בענין התפארת שהוא משפיע למלכות ומנהיג' כפי עניות דעתם שהנשים דעתן קלות ובכלל זה שלא יתגאה על כל תלושי הדעת שהן בכלל עפר הארץ ומפני זה הקדמונים לא היו מתגאי' בתורה כעובדא דרב המנונא בזוהר פ' בראשית וכעובדא דר' חגאי ובתקונים ההוא סבא דבעא לנשק' ליה פרח שלא היה רוצה להתגאו' בד"ת עוד יהיה רגיל בהיותו נושא ונותן בד"ת לכוין אל תיקוני שכינה לתקנה ולקשטה אל התפארת דהיינו הלכה אל האמת וזהו מחלוקות לש"ש דהיינו חסד וגבורה לבא אל התפאר' שמי' ולהסביר הלכה עמו וכל מחלוקות שיצא מן השורה הזאת יבדל ממנו כי לא ירצה התפארת להתאחז בחוץ אפי' שיהיה בד"ת אם הוא לקנטר סוף' גיהנם ח"ו ואין לך מחלוקות שלא יפגום התפארת אלא מחלוקות התורה לש"ש שכל נתיבותיה שלום ואהבה בסופ' והאוכל הנאות מד"ת פוגם במדה הזאת שהיא קודש ומוציאה אל החול וכאשר יעסוק בתורה להנאת גבוה אשרי חלקו ועקר הכל הוא לצרף דעתו בסבחן המחשבה ולפשפש בעצמו דרך משא ומתן אם ימצא שמץ ערות דבר יחזור בו ולעולם יורד על האמת כדי שימצא שם התפארת מדת אמת :

ו' גבורה כל פעולות התעוררות היצה"ר הם ממש מעוררות הגבורות החזקות ולא יתנועע היצה"ר שלא יעורר גבורה והטעם שהאדם נוצר בשני יצירות יצה"ט ויצה"ר זה חסד וזה גבורה אמנם פי' בזוהר בראשית שיצה"ט נברא לאדם עצמו לצרכו ויצה"ר לצורך אשתו ראה כמה מתוקי' דבריו הרי התפארת בעל החסד נוטה אל הימין וכל הנהגותיו בימין יצה"ט והנקיב' שמאלית וכל הנהגותי' בגבורה א"כ ראוי שלא יתעורר יצה"ר לתועלת עצמו שהרי מעורר אדם העליון בגבורה ומאבד העולם ומכאן יראה כמה גדול עון הכעס וכל כיוצא בו שהו' מגביר הגבורו' הקשות אמנם לצורך אשתו יעורר יצרו בנחת לצד הגבורו' המתוקו' כגון להלביש' ולתקן לה בית ויאמר הרי בזה שאני מלביש' אני מתקן השכינ' שהיא מתקשטת בבינ' שהיא גבור' דכליל כולהו גבורו' והם מתמתקו' בהמון רחמיה לפיכך כל תקוני הבית הם תקוני השכינה שהיא מתמתקת מצד יצ"הר הנברא לעשות רצון קונו לא זולת לפיכך לא יכוין האדם בו שום הנאה של כלו' אלא כשאשתו מתנאות לפניו ברירה נאה יכוון לתקוני שכינה שהיא מתתקנת בגבורו' השמאלי' הטובות שמשם העושר והכבוד ומצד זה יעורר היצ"הר לאהבת' ואז יכוון אל השמאל המתעורר לקרבה בסוד שמאלו תחת לראשי אינה מתקשרת תחילה לא מצד השמאל ואח"כ וימינו תחבקני יכוון למתק כל אותן התקוני' ביצרו הטוב ולתקן אותה ממש לשמח' בדבר מצוה לשם היחוד העליון הרי המתיק כל הגבורות ותקנ' בימין ודבר זה יהיה לכל מיני חמדה הבאים מצד היצ"הר יהיה עקרם לתקוני האשה אשר הוכיח ה' לו לעזר כנגדו ויהפוך כול' אח"כ לעבודת השם לקשרם בימין :

ז' חס"ד המרכבה אל החסד לאהבת את ה' אהבה פנימי' כדפי' לעיל ואיזה חסיד המתחסד עם קונו כמבוא' לעי"ל ויאהוב את ה' בכל מרה ומרה שמודד לו עם היות שהוא פעולת דין יקשרם בחסד ויקבל באהב' כמ"ש נחום איש גם זו היה אומר תמיד גם זו לטובה כלומר גם ענין זה מקושר בטוב בחן ובחסד אח"כ נודע כל מיני החסדים הן בגופו הן בממונו הן בדיבורו הן בשכל החסד והטוב שנמשך מהם הוא מרכבה לחסד :

ח' בינה המרכבה אל הבינה הוא התשובה שאין דבר חשוב כמוה מפני שהיא מתקנת כל פגם וכמו שדרך הבינה למתק כל הדינו' ולבטל מרירות כך האדם ישוב בתשובה ויתקן כל פגם מי שמהרהר תשובה כל ימיו גורם שתאיר הבינה בכל ימיו ונמצאו כל ימיו ימי תשובה דהיינו לכלול עצמו בבינה שהיא תשובה וימי חייו מעוטרי' בסוד התשובה העליונ' וראה כמו שהתשובה יש בה שורש כל הנמצאות בסוד היובל והרי שורש החצונים סוד נהר דינור הנכלל בקדושה בסוד הגבורות נשרש שם ויתפשט משם ויקרא ההתפשטות חרון אף בסוד ויחר ה' את ריח הניחוח יחזיר ההתפשטות ההוא אל מקורו ויומתקו הדינים וישקוט החרון וינחם ה' על הרעה כך האדם בסוד תשובתו עושה סוד זה שלא תאמר שהתשובה טובה לחלק הקדושה שבאדם אלא גם לחלק הרע שבו מתמתק כענין המרה תרע שהרי קין רע היה מנחש היה ונאמר לו הלא אם תטיב שאת אל תחשוב מצד שאתה מן הרע שאין לך תקנה זה שקר הלא אם תטיב ותשריש עצמך בסוד התשובה שאת תסתלק שם בסוד הטוב המושרש שם שבכל מר עליון שרשו מתוק ויכול ליכנס דרך שרשו ולהטיב עצמו ולזה הפעולות עצמן מטיב האדם וזדונות נעשי' לו כזכיות כי הנה אותם הפעולות שעשה היו מקטרגות מסטרא דשמאלא שב בתשובה שלימה הרי מכניס ומשריש אותן הפעולות למעלה וכל אותם המקטרגי' אינם מתבטלי' אלא מטיבים עצמן ומשתרשים בקדושה בענין הטבת קין והרי אם קין שב בתשובה ונתקן הנה זדון אדם הראשון שבו הוליד את קין קינא דמסאבותא היה נחשב לו זכות בסוד ברא מזכה אבא אמנם לא רצה לשוב ולכן כל סטרא דשמאלא נמשך משם וכל ענפיו עתידי' להתמתק והם שבי' ומתקנים והיינו ממש מן הטעם שפי' שהאדם משריש בעצמו סוד הרע וממתיקו ומכניסו אל הטוב לפי' האדם מטהר יצה"ר ומכניסו אל הטוב והוא משתרש בקדושה שלמעלה וזהו מעלת התשובה שהאדם המתנהג בה צריך שבכל יום ויום יהרהר בה ויעשה תשוב' בצד

מאמר ז'

מה כדי שיהיו כל ימיו בתשובה :

ט' חכמ"ה הנה החכמה העליונה פרושה על כל הנמצאים כולם עם היותה נעלמ' ונשגבת מאוד ועלי' נאמר מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית כך ראוי לאדם חכמתו תהא מצויה בכל ויהי' מלמד להועיל לבני אדם לכל א' וא' כפי כחו כל מה שיוכל להשפיע עליו מחכמתו ישפיעהו והנה אל החכמה שני פנים · הפן העליק הפונ' אל הכתר ואין אותן הפנים מכתכלי' למטה אלא מקבלים מלמעלה · הפן הב' התחתון הפונה למטה להשגיח בספירות שהיא מתפשטת בחכמת' אליהם כך יהיה אל האדם שני פנים הפן הראשון הוא התבודדתו עם קונו כדי להוסיף בחכמתו ולתקנ' · הב' ללמד בני אדם מאות' חכמ' שק"בה השפיע עליו ועו' מדרך החכמ' להיות משגחת על כל המציאות שהיא המחשבה המחשבת בכל הנמצאות ונאמר וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח וכתיב כי אנכי ידעתי את המחשבות אשר אנכי חושב עליכם בית ישראל מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית ותקוה כך צריך אדם להיו' עיני' פקוחות על הנהגת עם ה' להועיל' ומחשבותיו תהיינה לקרב הנדחי' ולחשוב עליהם מחשבות טובות ולייעץ עצות טובות והיוצא מהנהג' טובה ינהלהו אל הנהגה ישרה ויהיה לו כמו שכל ומחשבה להנהיגו ולנהלו אל המנהג הטוב והיושר וכמו שהחכמה נקרא אב כי היא אב לכל הנמצאות כמ"ש כולם בחכמה עשית כך יהיה האדם לכל יצורי של הק"בה ובפרט לישראל ויבקש תמיד רחמים וברכה לעולם ויהיה תמיד מתפלל בצרת המצירים כאו היה אביהם וירחם על ישרא' וישא בסבר פנים יפות משאם כאב הרחמן העליון הסובל כל :

י' כת"ר המרכבה הוא מדת הענוה שהיא כוללת כל המדות ולפי גדולתו של הק"בה ענוותנותו כי הכתר גבוה רם ונשא מכתיר כל האצילות והוא מביט בהם כביכול משפיל עיניו להשגיח בהם תמיד עוד יש שם כל תקוני הראש טהרת עיני' ואזנים וסילוק חרון אף וקדושת הפה ויתבאר לקמן בארוכה באות **קדו"שה** · הרי מבואר סוד **תמים** תהיה עם ה' אלהיך ועל תמים זה בקש דהמ"עה יהי לבי תמים בחקיך כי כל המדות וההנהגות תלוים בהתעוררות הלב כי רבות מחשבות בלב איש והתורה אמרה ומלתם את ערלת לבבכם וצריך להיות לב טהור וגבור כארי לעורר רצון ומחשבה לדבק במדותיו ית' וז"הש :

בלב שלם ונפש חפיצה כי כל לבבות דורש ה': מאמר ח' דביקות הלב בכל הדרכי' לעבודת הש"י וכתב הרמ"בם בפ"ה מח' פרקים שהקדים למסכת אבות וז"ל צריך לאדם שישעבד כחות נפשו כלם וישים לנגד עיניו תמיד תכלית אחת והוא השגת הש"י כפי יכולת האדם לדעת אות' וישים פעולותיו כלם תנועותיו ומנוחותיו וכל דבריו מביאין לזה התכלית עד שלא יהיה מפעולותיו דבר מפועל ההבל ר"ל פועל שלא יביא לזאת התכלית והמשל בו שישים הכונ' באכילתו ובשתייתו ומשגלו ושנתו ויקיצתו ותנועתו ומנוחתו בבריאת גופו לבד והכונ' בבריאת גופו שתמצא הנפש כליה בריא' ושלמים לקנות החכמו' וקנות מעלו' המדות ומעלות השכליו' עד שיגיע להתכלית ההוא וע"ז ההקש לא תהיה אז כוונתו אל ההנאה לבד עד שיבחר מן המזון והמשתה הערב וכן בשאר ההנהגות אבל יכוון אל המועיל וכשיזדמן שיהיה ערב יהיה · או יכוון אל הערב ע"ד חכמת הרפוא' כמו שהלשה תאוותו למאכ' יעירה במזונות המתובלות הערבות שנפש האדם מתאוה להם וכן מי שתתעורר עליו מרה שחורה יסירה בשמיעת הנגונים ובמיני זמר ובטיול הגנות ובבנייני' הנאי' וחברת הצורות היפות וכיוצא בהם ממה שירחיק הנפש ויסור חולי המרה השחורה ממנו והכוונה בכל זה שיבריא גופו ותכלית הכונה בבריאת גופו לקנות חכמ' וכן כשיתעסק לקנו' ממון יה' תכלית כוונתו בקבוצו שיוציאו במעלו' ושימצאהו לחושי גופו ולהמשיך מציאתו עד שישיג וידע מהש"י מה שאפשר לדעתו וע"ז ההיקש יש למלאכ' הרפואות מבוא גדול במעלות השכליו' והמדות ובידיעת הש"י עכ"ל · **ע"ש** ישמש כחות נפשו כלם וישי' הכלית ידיעת הש"י לבד ולא יעשה מעשה קטן או גדול ולא ידבר דבר אלא שהפועל ההוא או הדבר ההוא מביא למעלה או למה שמביא אל מעלה והוא יחשוב ויסתכל בכל פועל ותנועה ויראה אם יביא אל התכלית ההוא או לא יביא ואז יעשהו וזהו אשר בקש ממנו ית' שנכוון אליו באמרו ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך ר"ל בכל חלקי נפשך שתעשה תכלית כל חלק ממנה תכלית אחת והוא לאהבה את הש"י וכבר הזהיר הנבי' ע"ה ע"ז ג"כ אמר בכל דרכיך דעהו ופירשו חז"ל ואמרו אפי' לדבר עבירה ר"ל שתשים לפועל ההוא תכלית והוא האמת אע"פ שיש בו עבירה מצד אחר וכבר כללו חז"ל זה הענין כלו בקצרה במלות מועטות מורות ע"ז הענין הוראה שלימה מאוד עד כשאתה תבחן קוצר המלות איך ספרו זה הענין הגדול והעצום כולו אשר חברו בו חבורים ולא השלימוהו תדע שנאמר בכח אלהי בלי ספק והוא אמרם בצוואתיהם וכל מעשיך יהיו לשם שמים עכ"ל הרב הגדול הרמ"בם וכדמות זה כתב הטור א"ח סי' רל"א וז"ל לא תהא כוונתו להנאת גופו אלא להחזיק גופו לעבוד הש"י וכן כל מה שיהנה בעה"ז לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא ית' כדכתיב בכל דרכיך דעהו ואמרו חכמים ויהיו כל מעשיך לש"ש וכן סידר הר"ר יונה הענין בפרקי אבות ויהיו כל מעשיך לש"ש אפי' דברים של רשות כגון האכיל והשתיה וההליכ' והישיב' והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך יהיו כולם לעבודת בוראך או לדבר הגורם עבודתו אכילה ושתיה כיצד אין צ"ל שלא יאכל ולא ישתה דברים האסורים אף כי אכל ושתה דברים המותרים וחיי רעב וצמא אם להנאת גופו עשה אין זה משובח אא"כ נתכוון להשלי' צרכי גופו ושיאכל כדי חיותו כדי לעבוד בוראו הישיבה והקימה וההליכה כיצד אין צ"ל שלא ישב במושב לצים ושלא לעמוד בדרך חטאים ושלא לילך בעצת רשעים אלא אפי' לישב בסוד ישרי' ולעמוד במקום צדיקים ולילך בעצת תמימי' אם עשה להנאת עצמו להשלי' חפצו ותאוותו אין זה משובח אא"כ עשה לש"ש שכיבה כיצד אצ"ל בזמן שיכול לעסוק בתורה ובמצות אם יתגרה בשינה לענג את עצמו שאין ראוי לעשות כן אלא אפי' בזמן שהוא יגע וצריך לישן כדי לנוח מיגיעתו אם עשה להנאת גופו אין זה משובח אא"כ נתכוון להשלי' צרכי גופו שיוכל לעבוד בוראו ויתן שינה לעיניו ולגופו מנוחה לצורך הבריאו' ושלא תטרף דעתו בתורה מחמת היגיעה' התשמיש כיצד אצ"ל שלא יעבור עבירה אלא אפי' בעונת האמור' בתורה אם עשה להנאת גופו או להשלי' תאותו הרי זה מגונה ואפי' אם נתכוון כדי שיהיו לו בנים שישמשו אותו וימלאו מקומו אין זה משובח אא"כ נתכוון שיהיו לו בנים לעבודת בוראו או שנתכוון לשמש כשתו לקיים עונה האמורה בתורה כאדם הפורע חובו · השיחה כיצד אצ"ל לספר לה"ר ונבלות פה אלא אפי' לספר בדברי חכמה צריך שתהיה כוונתו לעבוד' בוראו או לדבר המבי' לעבודתו כללו של דבר חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול את כל מעשיו במאזני שכלו וכשרא' דבר שיבא לידי עבודת הבורא יתעלה יעשהו ואם לאו לא יעשנו ומי שמדות הללו מצויות בו נמצא עובד את בוראו כל ימיו ואפי' בשעת שבתו וקומו והלכו ובשעת משאו ומתנו ואפי' באכילתו ובשתייתו ואפי' בתשמישו ובכל צרכיו ועל הדרך הזה זקף רבינו הקדוש אצבעותיו למעלה בשעת מיתתו ואמר גלוי וידוע לפניך שלא נהנתי מהם אלא לשם שמים עכ"ל הטור :

וע"ד זה יש לפרש גם כן המשנה בברכות ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך ביצ"ט וביצה"ר ר"ל אפי' בעסקים החומריי' הבאי' מצד היצה"ר כמו אכילה ושתי' ומשגל ורדיפת הממון יהיה לתכלית אהבת הש"י וכמו שפי' הרמ"בם המאמר בכל דרכיך דעהו אפי' לדבר עבירה :

ומזה יתבאר מדרש מובא בילקוט ריש בחקותי חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך אמ' דוד לפני הק"בה רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומ' למקום פלוני אני הולך לדירה פלוני אני הולך והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיו' ולבתי

הג"ה

ומ"ש הטור בשם רבינו יונה בענין רבי זקף עשר אצבעותיו כו מתורץ דלא קשה הא בפ"ק דע"ז איתא איפכא שכי נשיאו דר' ואנטונינוס שלא פסקו משלחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים משמע שהיו לו כל התענוגים ומש שסלקו הם בין רבי

ולבתי מדרשות ואשיבה רגלי אל עדותיך ויש לתמוה נמצא זו תהליכ' לבתי כנסיו' ולבתי מדרשות לא היתה בבחירת דוד רק הכרחיי' ע"ק וכי בכל יום ויום מתחדש נס הזה שהיו רגליו מהפכות רצונו' ע"ק כיון שראה דוד כן בכמה וכמה פעמי' עם כן היה לו למנוע שוב לילך למקום ולדירה פלוני' מאחר שרא' כמה פעמים שבעל כרחו רגליו משיבות אותו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות דוקא **אלא** הענין הוא לכל מקום שרצה לילך דוד המע"ה לעשות עסקיו שם הלך ועשה מה שלבו חפץ כי משא ומתן גדול היה לו ובפרט מלך גדול ואדיר כמוהו אבל אמר שתכלי' משא ומתן שלו היה בשביל קיום בתי כנסיות ובתי מדרשות להיות לוחם מלחמת ה' בעד עמו ישראל ולהתעסק בצרכיהם וזהו מ"ש היו רגלי מביאים אותי לבתי כנסיו' ולבתי מדרשות לא שנתהפך לילך ממקום שהית' כוונתו לילך שמה רק סיבת חליכה זו היה בשביל זה :

כלל העולה כל מעשיך יהיו לשם שמים לא מבעיא במעשה קיום התורה והמצוה שיהיה כל המעשה לשם שמים רצוני לומר שלא יתערב במעשה הטוב שום נטי' לחצוניי' דהיינו ליראת העונש ואהבת השכר או איזה ענין שיהיה רק יהיה מתחילה ועד סוף הכל קודש לה' הה"ש כל המעשה יהיה לשם שמים אלא אף זו בעובדא דחול דהיינו בעסקיו דהיינו במאכלו ומשתהו ומשגל והרב' כמוהם יהיו לשם שמים ויהיו חולין שנעשו על טהר' הקודש נמצאו כל מעשיו שעושה כל ימיו הם לשם שמים :

מאמר תשיעי טהרת כהשב' שבלב כי בקיום מאמר הנ"ל של בכל דרכיך דעהו אז טהרת מחשב' שבלב לא יראה און בלבו ולא יעלה במחשבה · **כתיב** לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו קשה כי הענין בכלל בא כפול בפסוק · ע"ק שלשה לשונות משתנות בסיפא דקרא ברישא אמר לשון הבטה ובסיפא לשון ראיה ברישא אמר לשון און ובסיפא לשון עמל כו' ברישא הזכיר שם יעקב ובסיפא שם ישרא' עוד יש כפל ושנוי בסיפא עצמה ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו לזה אקדים ד' הקדמות קצרות · א' יש חילוק בין הבטה לראיה כי הבטה יותר הסתכלות מראיה דעלמא כמו שפירש"י בפ' חוקת אצל נחש הנחשת שכתיב וראה וכתיב והביט ע"ש · ב' און פירושו על המחשב' שחושב בלבו לעשו' עביר' כמ"ש און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ועמל היא העבירה שנעשית בפעול' כגון ביטול מ"ע או עובר בל"ת כמ"ש ותקצר נפשו בעמל ישרא' הוא ל"ת וכתיב כי אדם לעמל יולד קיום מצות עשה · ג' שם ישרא' יותר במעלה ומדריגה משם יעקב כנודע · ד' יש חילוק בין עמו לבין בו כי בו יותר פנימי מעמו והוא ע"ד נוכח אלהי נשמה שנתת בי כו' בראת בי יצרת בי נפחת בי אח"כ אמר ואתה משמרה בקרבי ואח"כ חזר לתיברת בי ואמר ועתיד להחזיר כי הענין התרוממות הנשמה ודביקותה בגוף כפי כוונת הבריאה אם לא היה חוטא אדם הראשון אז היתה בו בעצם וכן עתיד להחזירה בו כי יחזור העולם לשלימותו הראשון אבל עתה היא בקרבו ולא בו ממש רק בקרוב היא אתו עמו כלומר אליו וזהו שכתוב כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו וכבר כתבו המקובלים אל תקרי עמו בפת"ח אלא עמו בחיר"ק וכתיב ישראל אשר בך אתפאר הרי אצל יעקב אמר עמו ואצל ישראל אמר בו ועתה אפרש הפסוק ויהיה ע"ד מה שאר"זל אצל ישראל אין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ובגוי הוא להיפך מחשבה טובה אין הקב"ה מצרפ' למעש' ומחשב' רעה מצרפה למעשה וזהו הענין בפ' בלק והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית וגו' ולא הזכיר שמו עד אח"כ בפ' פנחס אמר ושם האיש זמרי וגו' הטע' קודם שעשה החטא בפועל לא הזכירו אף שחשב לחטוא ולאחר שחטא הזכירו וכן באלימלך אמר ויצא איש מבית לחם יהודה לא הזכיר שמו מאחר שעדיין לא יצא לגמרי ולדור בשדה מואב אח"כ הזכירו ושם האיש אלימלך אמנם יש להתפלא הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול וכי ח"ו משוא פני' בדבר יש דבישרא' תרתי לטיבותא מחשבה רעה לא תצטרף למעשה ומחשבה טובה תצטרף למעשה ובגוי להיפך תרתי לריעות' מחשבה רעה מצטרף לו הקב"ה למעשה ומחשבה טובה אין הקב"ה מצטרף לו למעשה אלא ברוך הוא וברוך שמו צדיק בכל דרכיו בר ישראל נשמתו אצולה ממקום קודש וחזקתו היא חזקת טהרה על כן אף שחושב רע אמרינן בודאי יתעורר קודם שיבא לידי מעשה ויתחרט ע"כ אם בלאו הכי נאנס ולא נעשתה העבירה החזקה היא שאף אם לא היה נאנס היה חוזר מעצמו ולהיפך במחשבה טובה חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה החזקה היא שאם לא היה נאנס היה עשאה ולא היה חוזר וע"ז אמר הפסוק ולך אדני חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו לא אמר אתה תשלם לו מעשהו אלא כמעשהו ר"ל אף שלא עשאה מקבל שכר כעשא' גם נרמז בתיבה זו של כמעשהו מילתא בטעמא מיד כשחושב לעשו' הוא כאילו נעשה כי חזקתו היא שלא יחזור ממחשב' הטובה וזהו ענין שאנו מתפללי' עשה למען יונקי שדי' שלא חטאו וקש' נהי דלא חטאו מ"מ מה זכו מה זכות בידם להנצל עבורו והוא כאלו היה אומר עשה בשביל עץ ואבן שלנו שלא חטאו לא יש זכות בהם דהיינו כח ההכנה שבהם לקדושה ולטהרה מכח נשמותיהן אבל הגוי אשר נשמתו מסטרא דמסאבא טמא טמא יקרא והחזקה היא להיפך על כן גם דינו להיפך · **והנה** אף שבישראל אין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה מ"מ לאו משנת חסידים היא הנה אומר הפסוק און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' ולא ישמע פי' מלשון רז"ל לא שמיע כלומר לא ס"ל והכוונה שאין הקב"ה פוסק על מחשב' זו כמעשה מ"מ הקב"ה רואה אות' דרך ראיה אף שאין מביט הבטה גמורה וזה"ש און אם ראיתי ר"ל מחשבה שהיא דרך ראיה ולא הבטה כי אלו היה האדם מעמיק במחשבתו בדרך הבטה שחושב ומעמיק איך לעשות העבירה ומתאמץ במחשב' זו ומתלהב ומתחכם לחשוב תחבולו'

ר' לבני ביתו דלא קאי על ר"ש הוא לא נכנס רק בני ביתו וזו שבני דקדק לא הענין הוא אמת דרכי לא פסק מעל שלחנו כו' אבל לא עשה זה בשביל הנאה דהיינו שיהנה הגוף רק עשה על דרך רפואה לחזק הגוף שיהיה חזק לעבודת הבורא וזו הלשון בכתובות מדוייק שאמר לא נהניתי כלומר אע"פ שאכלתי לא עשיתי בשביל הנאה וז"ל התוס' שם בכתובות לא נהניתי כו' דאמרינן במדרש עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדני' לתוך גופו ומייתי הא שנגד דרכי עכ"ל : **ועתה** אבאר דברי רבי על מ"ש רבש"ע גלוי וידוע לפניך למה האריך בלשונו הל"ל רבש"ע אתה יודע כו' אלא הענין שייך ע"ד לשון הר"ר יונה שהביא הטור שאז"ל חייב אדם לשום עיניו ולבו על דרכיו ולשקול כו' דהענין הוא דיכול להיות אף מי שכוונתו בשביל הבריאות ולא בשביל הנאה בקל הוא טועה ומיקל לעצמו לומר אף כי מרבה בתענוג אומר כי הכל צריך לבריאת הגוף ולחזק כחותיו וע"ז אמר ישום עיניו ולבו וישקול כו' הכל בדיקדוק גמור ולפי שכן דברי' המסורי' ללבו שלו כי הלב יודע מרת נפשו ובהלב יש התכוונות ע"כ אמר הלשון גלוי וידוע לפניך כלומר רבש"ע אתה בוחן לבות וגלוי לפניך כל מחשבות שהיו בלבי וכענין שרש"י מפרש במונעם ויראת מאלהיך בדברים המסורים ללב אמר הפסוק תמיד ויראת מאלהיך כי הוא בוחן לבות:

הג"הה

אמנם יש לי לפרש מאמר הזה גם כן ע"ד הא דאיתא בברכות אם רואה אדם יסורין באין עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בעון ביטול תורה ורז"ל שהזכיר גם הפסוק ר"ל סיבה כמו ויברכך ה' לרגלך פירושו לסיבתך ותהיה הכוונה כי אמר דוד חשבתי דרכי ר"ל פשפשתי בכל דרכי בכל מעשיי ולא מצאתי מאומה ע"כ אשיבה רגלי ר"ל הסיבה שלי שבאו היסורים אל עדותיך בשביל עדותיך שהיא התורה וכמ"ש יתלה בביטול תורה ע"ז אמר בעל המאמר בכל יום הייתי מחשב ומעיין בכל עסקיי שהייתי עוסק במקום פלוני ובדירה פלו' ולא מצאתי שום חטא והייתי מחפש ומצאתי הסיבה בשביל בתי מדרשות דהיינו ביטול תורה והזכיר גם כן בתי כנסיות שרומז על ביטול תפילה אף שבמאמר דברכות לא הזכיר רק תורה מ"מ קרובים הן ודמיין להדדי וע' בית המדרש מוכן יותר לתפילה ממקום אחר וכדאית' בברכות ובשבת ר' אמי ור' אסי אע"ג דהוו תליסר בי כנישתא כו' לא הוו מצלי אלא ביני עמודי במקום דהוו גרסי הרי בית הכנסת בכלל בית המדרש :

ע״זאר״ול קשין הרהורי עבירה מעבירה והטעם כי פעולת העבירה הוא בכלי גשמיי׳ והרהורי עבירה הוא ברוחניות בסוד המחשבה רק כשהמחשבה היא דרך ראיה אז אין מביט בה אבל מ״מ רואה בה דרך ראיה הגם כי און לא ישמע כלומר לא ס״ל מ״מ שמיעה כפשוטו יש דהיינו הכנה ובא הרמז וישמע ה׳ ויחר אפו בר מינן וע״ז נאמ׳ ה׳ יודע מחשבו׳ אדם כי המה הבל ר״ל אע״פי שאינו מעניש על המחשב׳ מ״מ ה׳ יודע אותה אף כשעדין לא יצתה לפועל והיא הבל כי כל דבר שלא נגמר נקרא הבל כלשון רז״ל גולמי כלי עין על שם גולם וכן רמוז בפסוק אשרי אדם לא יחשוב לו ה׳ עון ואין ברוחו רמיה כלומר אשריו שאין הק״בה חושב מחשבת עון מ״מ יותר אשרי מי שלא עלה על רוחו רמיה נחזור לענין הנה מחשבה רעה אין הק״בה חושב אותה להביט בה לסיבה כי ה׳ אלהיו עמו מאחר שהנשמה שלו מסטרא דקדושה בסוד יד״ור אלהים דיווג תפאר״ת ומלכו״ת כמוזכר בהקדמת **תולדות אדם** וזה ידו״ד אלהיו עמו ע״ד כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו ומ״ש ה׳ אלהיו עמו קאי על לא הביט און ביעקב׳ כי אף שלא הבים פ״מ ראה וע״כ הזכיר מדרי״ג יעקב אמנם במחשבה טובה הזכיר בישראל וירמוז עליה לא ראה עמל בישראל וביאור הפסוק שאף יש הרבה עמל שהם לכאורה עבירה בפועל אז לא זו שאין הק״בה מביט בה אלא אפי׳ אינו רואה בו כיצד יש הרבה מצות שכלל עדת ישראל אין מקיימין כמו עתה בחורבן בעו״ה מצות המקדש וקדשיו ומצות טומא׳ וטהרה והרבה כיוצא בזה הק״בה יודע דעת ישראל שבמאור הם שמחים לקיימם וכל תפילתם ע״ז לקיימם רק עתה עוברים באונס הק״בה מצרף מחשבתנו למעשה כאלו היה מעשה ואז לא זו שאין מביטה עמל אלא אפי׳ אינו רואה ועו״ש הרבה מצות מתרי״ג מצות שאי אפשר לקיים׳ וכבר הארכתי בזה למעלה בדרוש כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה שכן התורה נתנה לכלל עדת ישראל כמלך שכותב לעבדיו כתב ומזהירם ומצוום על כמה ענייני׳ מה שלא לעשות וכה לעשות והנה העבדים כשקורין הכתב שכל א׳ יהיה זהיר וזריז בעבודת המלך ככל מה שאפשר לו לעשות כי זה הציווי שיין לעבד זה וזה לעבד זה ולפעמים הם משותפי׳ באיזה ציווים כולם שוים ואם הם מקיימי׳ מכתב המלך אז כולם עבדים נאמנים כאלו כל אחד מהם קיים כל הכתב כן התורה היא כתב ממ״ה הק״בה ואנחנו ישראל עבדיו וכשאנחנו עוסקים בתורה לשמה דהיינו לקיים כתב המלך לעשות כל א׳ מה שאפשר והיתה מחשבתו כשקור׳ הכתב לקיים כל הכתוב בו אז אף מה שלא קיים דהיינו מצד שלא היה באפשרי לו לקיים מעלה עליו הכתוב כאלו קיים וזה״ש ותרועת מלך בו וזה קאי על לא ראה עמל בישראל והטעם כי ריעות והתחברות כתב המלך בו ונפשו חשקה לקיים ווהי המעלה הנפלאה על כן אמר בישר׳אל ואמר ב״ו וכמ״ש בהקדמות׳ הכלל העולה האדם יטהר מחשבתו ולא יעלה שום מחשבת פיגול במחשבתו אפי׳ בדרך ריהטא וידבק תמיד מחשבתו לקיום התורה ומצותיה ויכסוף ויתאוה ואם איזה דבר נמנע ממנו לקיים יצטער ויגלה מחשבתו לפני היודע המחשבות ויאמר רבש״ע גלוי וידוע לפניך אם היה אפשר לי דבר זה לקיים הייתי מקיימו וכמ״ש אברהם אבינו בהקרבת האיל תחת יצחק נגו אמר כאלו בני שחוט כאלו זרוק דמו כאלו הופשט כי מאחר שהיה מחשבתו לעשות כן אז הוא ממש כאלו נעשה ועל זה אמר הפסוק כי כל לבבות דורש ה׳ וכל יצר מחשבות מבין **אם תדרשנו** ימצא לך ואם תעזבנו יזניחך לעד מ״ש לבבות דורש ה׳ היא מחשבה טובה שבלב דורש אותה דרישה לטוב וע״ז אומר אח״כ אם תדרשנו ימצא לך כי הבא לטהר מסייעי׳ לו ומ״ש וכל יצר מחשבות מבין קאי אמחשבת רעה אע״פ שאין דורש אותה מ״מ מבין ויודע אותה ויומשך מזה רע כי הבא לטמא פתחין לו ואית דגרסי׳ פותחין לו וזה״ש ואם תעזבנו וגו׳ ע״כ יקדש עצמו במעשה ובדיבור ובמחשבה:

המאמר העשירי שכינה בלב לאחר קיום תשעה ויאמר הנ״ל אז שער הכניסה למאמר העשירי הזה שהוא קודש קדשים והוא שויתי ה׳ לנגדי תמיד׳ תמיד יזכור האדם ולא יזוז מחשבתו מזכרון בהשי׳ וכתב במורה נבוכים והובא בהגהת ש״ע ריש טור א״ח וז״ל שויתי ה׳ לנגדי תמיד פסוק זה כלל גדול בתורה ובמעלת הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול ולא דבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו כדיבורו במושב המלך כ״ש בשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הק״בה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמ״ש אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה׳ הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה׳ מיד יגיע אליו היראה וההכנעה ופחד השי׳ ובושתו ממנו תמיד ולא יתביש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השי׳ גם בהצנע לכת ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ומיד שיעור משנתו יקום בזריזו׳ לעבודת בוראו יתברך ויתעל׳ עכ״ל׳ וזה״ש דע את אלהי אביך דע כי תמיד עומד עליך ובתוך מצפונך כל לבבות דורש וגו׳ כי לא יסתר איש במסתרים ע״כ תשימהו נגדך תמיד ותתמלא יראה והכנעה ובושה:

עוד רומז זה הפסוק שויתי ה׳ לנגדי תמיד להתעוררות בענין אחר נוסף על ההתעוררות הראשון אשר יהיה נמשך מזה בזכור האדם דבר זה שיד״ור נצב עליו ורואה ויודע מה בלבו והוא הדבר מוסר אשר זכר חכם א׳ מחכמי המוסר יחשוב האדם כשבא היצ״הר לפתות אותו שיעבור על ל״ת או שלא יקיים מ״ע או איזה מדה מהפרו׳ יחשוב ממה נפשך אם מאמין שהשי׳ יודע ורואה ומשגיח בכל עת ורגע או לא מאמין אם אינו מאמין נמצא הוא כופר בעיקר במציאות השם ומי הוא אשר מבני ישראל שיהיה כופר בעיקר ח״ו הלא כל א׳ מישראל מוכן ומזומן לסבול סקילה שריפה הרג וחנק וכל מיתות אכזריות אינו כופר אלא הוא מהמאמינים שמלך מ״ה הק״בה רואה ומביט ומסתכל ומבין בו ובוחן את הלב כמ״ש אני ה׳ חוקר לב ובוחן כליות וגו׳ ואיך הוא חצוף להמרות פני המלך בפניו ועיניו רואו׳ והו שויתי ה׳ לנגדי תמיד והמחשבה הזו תסלקנו מחטוא ותעורר אותו להיותו צדיק וחסיד כי יאמר אעשה רצון קוני שהוא מסתכל ומביט בי וע״ז אנחנו אומרים בדרך וידוי אבינו מלכנו חטאנו לפניך כלומר כמה העזנו פנינו שחטאנו לפניך וידענו כי עיניך רואו׳ וק״ל׳ ובזכור אדם זה אזי אפי׳ עבירה קלה יהי בעיניו בחמורה כי איך שייך למרוד בפני המלך אפי׳ דבר קטן ועיני המלך רואות וע״ז אמר הנביא שמוא׳ כי חטאת קסם מרי ואון ותרפי׳ הפצר פי׳ הר״דק כי חטאת חסר כ״ף וכמו כחטאת ור״ל שכל מרי מי שמורה פי האל הוא כחטאת של קסמי׳ והוא׳ הפצר פי׳ הרבה וגדול כמו און ותרפי׳ וכמדרש תנחומ׳ אם יסתר איש במסתרי׳ כו׳ משל לאחת שבנה מרינה ועשה בתוכה מחילין כו׳ כך הקב״ה אומר למנאפי׳ ממני מסתירי׳ שנ׳ ועין נואף שמרה נשף לאמור לא תשורני עין וסתר פנים ישים הנואף אומר אין בריה יודעת כי ואני עיני משוטטו׳ בכל הארץ מה דרכם של עוברי עבירות משמרים שעת אפלה שעת חשך וכן הגנבים חתר בחשך בתים וכן הוא אומ׳ הוי המעמיקי׳ מה׳ לסתור עצה והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואנו ומי יודענו קשה הנואף שהוא מסלק את השכינה כביכול ׳הוא ממלא את העליוני׳ ואת התחתונים שנ׳ הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ובא׳ מקום האיש הזה נואף כשהוא בא לנאוף הוא אומ׳ למקום סלק את עצמך ותן לי שעה א׳ וכביכול מפני שהוא ארך אפים הוא נותן לו מקום שנ׳ כי הוא ידע מתי שוא וירא און ולא יתבונן וסתר פני׳ ישים מי שהוא יושב בסתר עליון ישים פנים שהיא מעוברת ממנו צר חולר ופניו רומות לנואף עכ״ל׳ וז״ל ר״ח שער היראה פ׳ ומבואר כמה שאמר שני׳ מתי כיעור וגנות בחוטא הא׳ שמבזה את המלך לומר שאינו משגיח עליו בהיותו מסתיר עצמו וזהו אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה׳ וכאן פסיק טעמא הלא את השמים ואת הארץ אני מלא הוא פנם ב׳ שהוא מסלק את השכינה כביכול הק״בה ממלא וכו׳ וכיוצא בזה אמרו במתני׳ כל שלא חס על כבוד קונו ראוי לו שלא בא לעול׳ ואמרו בגמר׳ רב יוסף אמר זה העובר עבירה בסתר דאמר ר׳ יצחק כל העובר עבירה בסתר כאלו דוחק רגלי השכינה שנ׳ השמים כסאי והארץ הדום רגלי עכ״ל:

עוד שמעתי בילדותי פי׳ ע״ז הפסוק מפי הגאון מהר״ר אפרים ז״לה נודע כי כל התאוות באים מהכבד כי כברא כולה דמא

עשו הוא אדום והלב שם מקום בינה שאם הוא משכיל וחכם יבין לאחריתו והנה הכבד הוא מונח לצד ימין והלב נוטה לשמאל וראוי להגביר הלב על הכבד ע"כ זאת העצה היעוצ' לו ישים ה' לנגדו יצייר במחשבתו שכינה כנגדו ממש ואז שמאל שלו נגד ימינו של הק"בה וימינו נגד שמאלו ואז נמצא לב חכם לימינו ולא כלב כסיל שהוא בשמאל ואז יהיה גובר הלב על הכבד וזה"ש שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט כלומר אף שהכבד בימיני אני משים ה' לנגדי ואז יבוא הלב לימין ימין ה' רוממה וזהו שסיים לכן שמח לבי ג'

עוד יש לי לפרש זה הפסוק של שויתי ה' לנגדי תמיד ופסוק שלנו דע את אלהי אביך וגו' והנה לפום זה הפסוק של שויתי וגו' הוא נגד דברי רז"ל שאמרו כל ההולך בקומה זקופה כאלו דוחק רגלי השכינה כי השכינה היא למעלה מראשו הרי אמרו שיצייר האדם והשכינה על ראשו ויד ימין כביכול תחת יד ימינו של הק"בה ויד תחת יד ורגל תחת רגל כו' כביכול ובאמת האדם דמות צורה העליונה בכל אבריו כביכול והוא צל עליון שנתגשם ודמות בבוא עליונה שנראית בע"א והצל ימיני הוא נגד ימין שרשו כביכול כי באמת למעלה לא ימין ולא שמאל רק הענין יהי מורא שמים עליו יחשוב כי ה' נצב עליו והמע"ה אמר שויתי ה' לנגדי וכן אר"ל שלאחר תפילת העמידה נותן שלום תחילה לשמאלו שהוא לימין הק"בה ואח"כ לימינו שהוא שמאל של הק"בה הענין הוא מי שהוא צדיק גמור שמעולם לא טעם טעם חטא והוא צל עליון הולך בדרכיו אשריו אז שכינה למעלה מראשו ממש דבק בו יד תחת יד רגל תחת רגל עין תחת עין כו' בסוד כל אבר מחזיק אבר שכתבתי בהקדמת **תולדות אדם** וזהו שהלך בסטר דימינא וכמ"ש רז"ל למיימינים בה כמא רחיי אבל מי שחטא והיו מעשיו ומדותיו מנגדים למדות הק"בה ודבק בסטרא דשמאלא וכמ"ש רז"ל למשמאילים בה סמא דמותא אז צריך לצייר ולשום שכינה נגדו שכר ההפך שמאלו לימינו של הק"בה בסוד תשובה מאהבה שאר"ז"ל זדונו נעשי' זכיות וע"ז קאי שויתי ה' לנגדי תמיד וכתיב וחטאתי נגדי תמיד ותלמוד בגזירה שוה תמיד כתמיד נמצא שורת הפסוק שויתי הוא וגו' מיירי בבעל התשובה ותמיד לא יזוז מהתשובה כל ימי חייו וכן אנחנו בתפילת העמיד' תפילה לעני כי יעטוף כתיב רוב בקשתינו שיתן לנו לב להבין החונן דעת ושישיבנו לתורתו הרוצה בתשובה ושיסלח לנו עוונותינו כו' ואנחנו נעשי' כבעלי התשובה ע"כ אחר התפילה אנו מקיימין שויתי ה' לנגדי תמיד ונותן מתחיל' שלום לשמאלו כו' ועל ענין זה רומז פסוק במלאכי אהבתי אתכם אמר ה' ואמרתם במה אהבתנו הלא אח עשו ליעקב נאם ה' ואהב את יעקב ואת עשו שנאתי הנה ידוע אהבה האוהבים היא היא כשני פנים לפעמים האהבה מצד הדמיון שהם דומים זה לזה בטבעם ובמדותם ובענייני' ולפעמים להיפך האהבה והיחוד מצד ההנגדות טבעם כמו שאמרו החוקרי' שא"א לאשה להתעבר מא"ש כשטבעם שוה אם לא כשטבע' היפך מטבעו וזהו שאמר הפסוק אעשה לו עזר כנגדו כלומר כשיש התנגדות בטבעם אז עזר זוכים להוליד וע"ז אמר אהבתי אתכם וגו' ואמרתם במה אהבתנו אם האהבה ברום' כשאנחנו מתדמי' למדותיו והולכין בדרכיו או אהבה כשיש התנגדות ע"ז השיב הלא את עשו ליעקב ואהבתי את יעקב שהי' מהדמה לקונו ואת עשו המתנגד שנאתיו ואם תאמר מאי קמ"ל פשיטא מי שהוא מתנגד להשי' הוא מאוס בעיניו והמתדבק בו דבוק בו וי"ל כי הענין הוא ע"ד המחלוקת שיש בין חכמי ישראל אם צדיק גמור עדיף אם בעל תשובה עדיף ובאמת הלכה כדברי שניהם כי יש חילוק בין התשובה להתשובה כמו שחלקו רז"ל במס' יומא בין התשובה מיראה להתשובה מאהבה כי התשובה מיראה הזדונות נעשי' כשגגות והתשובה כאהבה זדונות נעשי' כזכיות ודברי' אלו צריכים ביאור רחב ויתבארו לקמן בעזרת השי' בחלק התשובה ובע"ה רוב התשובות בני אדם הוא מיראה ובבחינ' זו צדיק גמור עדיף וראיתי בני עליה בתשובה המעולה הגם מועטים ועל אלו אמרו בעל תשובה עדיף והנה זהו הפסוק במה אהבתנו ידבר מתשוב' רוב העולם וכאלו היה מפלפל במה אהבתנו אם בצד הדמיון דהיינו צדיק גמור אם בצד ההתנגדות דהיינו בעל התשובה ע"ז השיב את יעקב אהבתי שהיה איש תם ומעולם היה תמים עם אלקיו אפי' בבטן אמו כשהיתה עוברת לפני בתי מדרשות היה מפרכס לצאת ואת עשו שנאתי רמז אף שפושט טלפיו להראות סי' טהרה וזה רמז על התשובה אינו אהוב כל כך כי אף שהזדונות נעשים כשגגות מ"מ אף השוגג צריך כפרה:

הג"הס ונפרדם בשער הפשי בסדר שוידין הארך בענין הזה ע"ם:

הג"ה וכבר הביא הפרדס ענין זה בשער יחות והנהגה פ' והאריך יותר בזה שכן בכוונות עליונות:

אבל דהמ"עה שאמר נאם הגבר הוקם על שפירשו רז"ל שהקים עולה של תשובה וכמ"ש וחטאתי נגדי תמיד שתמיד לא זז רגע כמימרי' אז נתקיים בו שויתי ה' לנגדי תמיד בסוד מה שהיה למשמאילים סמא דמות' שהלך בסטרא דשמאלא נתהפך לימינו של הק"בה כי הזדונות נתהפכו לזכיות· **וע"ז** בא רמז הפסוק שלנו דע את אלהי אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפיצה אמר דוד לשלמה בנו אלהי אביך כי דוד היה מקיים כל הנ"ל והזהירו על העבודה שתהיה בלב שלם ונפש חפיצה ותמיד לא יסור הדביקות והידיעה בהשם הן בבחינת צדיק גמור שכינה למעלה מראשו והן בתיקון העון ישים ה' נגדו תמיד כי כל הלבבות דורש ה' הן יהיה הדביקות בההתעוררות דליבא בבחינ' זו שכינה למעלה מראשו או בהתעוררות דליבא בבחינת שויתי ה' לנגדי תמיד רק הידיעה והחבור בהשם ית' לא יפסוק רגע אחד וכמ"ש הפסוק ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם:

נשלמו עשרה מאמרות · בעזרת יוצר המאורות · ומהם להבין ולהורות · אמרות ה' אמרות טהורות · מצות ה' ברות:

והנה ראה ראיתי כי אלו י' מאמרות הם שרשיים גדולים יחוד השם ויחוד עם ישראל הם עשו את השי' חטיבה אחת והוא ית' עשאם חטיבה אחת ע"כ אנחנו עבדיו נאמני ביתו ולעבדו ביראה ואהבה פנימי' ובלב שלם ולהיות דבק במדותיו ית' ובהרבה ענייני' אתערות דליבא ולאלה שרשיי' הגדולים יש כמה וכמה ענפי' ובפרט שער המדות ארוכה כארץ מדה ע"כ אמרתי בלבי להיות הפסקה משמשת ולרשום שער בפני עצמו להזכיר הענפי' אף כי הם רבים במאוד ואלו דברים שאין להם שיעור מ"מ אפס קצהו תראה ואזכיר קצתם בזה השער אשר לה' צדיקים יבאו בו ונקרא בשם **שער האותיות** מסודר ע"פ אלפ"א ביתא מרומם הוא אלהין בקדמא ובהריית' וסימנך בעשרה מאמרות נברא העולם והעולם נברא באותיות התורה כדתנן בספר יצירה והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה יראת ה' על פניך:

שער האותיות

אמת ואמונה · בריות · גירות · דרך ארץ · הלל · והתרנות · זריזות · חבר טוב · טהרה · יצר טוב · כף זכות · לב טוב · מתון · נאמן רוח · סיפוק · ענוה · פריון · צניעות · קדושה · רצון · שתיקה · תשוקה:

אמת ואמונה עיקרי הדת הם שלש עשרה זכרם הרמ"בם במשנה בפ' חלק והם מציאות השם ואחדות והרחקת הגשמות ושהוא קדמון ושראוי לעבדו ולא לזולתו והנבואה (נביאי האמת והצדק) ונבואת מרע"ה ותורה מן השמים ושלא תשתנה התורה וידיעת השם ושכר ועונש ומשיח ותחיית המתים וע"ז מיוסד השיר המשובח יגדל אלקים חי כו' ועתה אפרשם אחת אל אחת ויתבאר השיר המשובח של יגדל ואח"כ ארשום איך י"ג עקרים הם רמוזים בי"ג מדות ואפרש הענין בשרשו ע"פ האמת בסודות הקבלה:

העיקר הראשון נמצא ואין עת אל מציאותו ונקרא · **מחויב המציאות** וכפי המון המקובלים **אין סוף** והוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות וממציאותו מציאת כל הויה רוחני וגשמיי השתלשלות האצילות ובריאת הבריאה ויצירת היצירה ועשיית כל נעשה ובו הוא קיום מציאותם ואלו נעלה על לבנו ביטול כל הנמצאים זולתו לא בטלה מציאותו בעבורה כי אין צריך לזולתו והנמצאים צריכי' אליו והוא היוה אותם והוא מחיה אותם בחפצו הפשוט כוננם ובחפצו יעדרו:

העיקר השני אחד ואין יחיד כיחודו נעלם וגם א"ס לאחדותו אחדות אחד האמת לא כאחד המין הכללי ולא כאחד המין הפרטי ולא כאחד המורכב הנחלק לאחדים ולא בגוף הפשוט המקבל החילוק ולא כאחד המנין זהו שאמר אחד ואין יחיד כיחודו וסוד האחדות הזה במה שאנו עוסקין הוא בסוד שמותיו ית' שהם לדין ולרחמים הם באחדות האמיתי כמו שנאמ' שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד רק הפעולות הנמשכים מהם בהשתלשלו' העולמו' מצד המקבלים לפי כחם נעשה חלוק' מצד המקבלי' אבל מצד בחינת במקורם הם בלי סוף ובלי תכלית ושם אין שייך לומר אפי' תיבה של אחד וכהא דתנן בספר יצירה ולפני אחד מה אתה סופר כי סוד האצילות הוא בסוד אחד יחיד ומיוחד ושייך חיבור ולא פירוד אבל בשרשם לא שייך לומ' אפי' חיבור לרוב ההעלם בעצם הפשוט וזה שכיים וגם · **אין סוף** לאחדותו שהוא נשמה לנשמות דהיינו שמותיו הם נשמות העולמות והוא נשמ' להם והם בערכו המבדיל ערך הגוף בערך הנשמה לשבר את האוזן:

העיקר הג' אין לו דמות הגוף ואינו גוף כמו שנאמר כי לא ראית' כל תמונה זה העיקר סובב והולך אדלעי' לומר שאף שהמשלנו סוד שמותיו נגד מציאותו המחויב כערך גוף לנשמה אין המשל דומה לנמשל כי ח"ו אין לו דמות הגוף ואינו גוף ולא ישיגוהו משיגי הגוף ומקריו כמו התנועה והעמיד' או שאר שינויים ודברה תורה בלשון בני אדם אבל יש להדברים סוד ורבי' שואלי' מאחר שאמר אין לו דמות הגוף מה צריך לומר עוד שאינו גוף הלא הוא בקל וחומר ומפרשי' אין לו דמות הגוף ואפי' אין לו דמות ממה שאינו גוף דהיינו המלאכי' אין לו דמות מהם ואני אומר שיש בזה ענין עמוק ואקדים דברי החכם בספר יונת אלם כתב ז"ל ואי קשיא לך עילוי החומר על הצורה כפי מה שהנחנו בסדורן של שש סיבות אלה מפורסם בהפכו אצל חכמי המחקר עד שמקצת' אמרו היות החומר משתוקק ונכסף תמיד להחליף הצורה של אותה שעה בצורה אחרת כאשה אהבת ריע המנאפת צא ואמו' להם כי לא יביטו אל פעולת ה' שהרי נתחלפה להם הצורה בנפש מאין להם חלק בנפש העליונה כמבואר במקומה אשר אין חליפות לה ולא תמורה כלל ולא מבעיא בגובהי מרומי' כי הכא שהנושא מאוד נעלה עד אין שיעור והוא המהות הנעלם שהצורה והיא הנשוא נגלי' ממנו אלא אפי' במוחשות הטבעיות אין ספק כי בין הפשט הצורה הראשונה להלבשת הצורה השניה יש בהיוב בין מסרח לנביל מציאות דק נבבר מאוד בלתי מושג ההוא יקרא עפר במסכת תמורה בשנם הכל היה מהעפר והכל שב לעפר דאתמר התם גבי אפרוח של ביצה טריפה שהוא מותר באכילה ולא אמרינן ביה היוצא מהטמא טמא מ"ט כמה דלא מסריח לא נבול ובערנא דקא נבול עפרא בעלמא הוא וזה המציאות דביני וביני הוא הנושא האמיתי אל הצורה השניה בהעדר הפרטי קודם להווייתו אשר אין בו סרחון בשום פנים ולא צור' אחרת כלל ועיקר והוא תחלתו והוא הדין הפשוט בגמרא אין מי מלין ע"ג מי מלין · ועו' הדבר ידוע כי לובן שמזריע האב לשעה קלה הוא עיקר בניינו ויסוד חומרו של עובר ומן האודם שמזרעת האם ממש נתקן לבוש עור ובשר ע"ג עצמות וגידים הנעשי' מהלובן אלו ואלו מצטיירי' ברחם האם כל ימי ירחי' שאין בהם שנה אלמא עיקר החומ' הוא מזרע האב וכל עצמ' של צורה לרקום האברי' והגידי' כלם היא מכח האם וזה יספיק להוכיח במישור שיש הקדש עילוי אל החומר על הצורה אפי' בנבראים הגשמיים כי הוא הנושא הקיים מעמיד בשעתן הצורות המשתנות חולפו' ובאות שיש לכולן ביטול ותמורה חוץ ממנו והוא זוכה לכל השלחנו ההעדריי' לא יבטלוהו והפועלים לא יצמצמוהו כי כחו אז כחו ועתה לקבל הצורות זו אחר זו שכולן אובדות והוא יעמוד ועלויו על כלנה הוא הגורם כי כל ישן וכל חפץ להחקק בו שהרי בהסתלקן ישאר הרושם קיים אצלו בסוד שימני כחותם על לבך והוא משתוקק וחלוק מכבודו וצחיותו אליהם והכל מיניה וביה אשר הוא לו שלימות נפלא לא ישוער זהו האמת בעצמו בלי ספק ומכאן יובן סוד הלוז אצל תחיית המתים וסוד נצחיית הימי' דאינון קריבין קמיה מלכא עילאה לצדיקים ודע כי אפי' בחומר השפל שבמציאות והוא הדומם אשר אין שום רושם נשאר בו מהתחלף הצורות יום יום אמרינן בפ' הגוזל גסכא ועבדי' זוזי לא קני מ"ט הדר עביד להו נסכי וקרי לי' שינוי החוזר לבריתו זוזי ועבדינהו נסכי קני מ"ט ראי הדר עבדי' זוזי אחריני נינהו הא למדנו יתרון הנסכ' שהוא החומר על הצורות המשתנו' דאינן זוזי שזה גומר את הקנין והצורה לא כן והוא מבואר עכ"ל · והחכם המבין ומעמיק בענין ישכיל וידע כי כן כי עיקר שורש החומר תמציתו ומרכיזו הוא מעולה על הצורה והגוף מעול' על דמות הגוף:

העיקר הרביעי קדמון לכל דבר מעונה אלהי קדם קדומת מוחלטת כמ"ש אני ראשון ואני אחרון ואמר אין ראשית לראשיתו כי יש שהוא ראשית אבל יש ראשית לראשיתו ע"ד משל ר"ח ניסן הוא ראשון לחדשים הבאי' אחריו אבל בשנה שעבר היה ראשית לראשיתו וכן שנה לפני שנה ראובן הוא ראשון לשמעון ולוי וכו' אבל יש לו ראשית כי יעקב ראשון לפניו וכן למעלה מיעקב כו' אמנם השי' ראשון ואין ראשית לראשיתו · **עוד** באתי להשכילך בינה באו שני עקרים דהיינו מה שדבר למעלה נמצא ואין עת אל מציאותו ומה שזכר בכאן

קדמותו

פי' מין הכללי כמו נוצח כולל כל מיני מקנים ומיני בעלי חיים מין פרטי מין האדם ע"מ כולל ראובן שמעון לוי כו' אחד המורכב כמו זה הראובן ע"מ כל א' מאבריו כולל ד' יסודות בגוף הפשוט כמו א' מד' יסודות שהוא אינו מורכב מ"מ יקבל החילוק למחצה לשלים לרביע א' המנין אע"פ שהוא שלם למספר בג"ד כו' ולא יתכן להיות עכילות כלפי א' ומניית א' אפשר ולא ע"מ א' ראש סינונים תוכל לחלק לחלקים למחצה שלים ורביע כו':

הג"ה

לכן אמכנו בני ישראל יחידי' לבית אבות למשפחותינו אחר ודע אבותינו כי אמכנו השוחר קיים לעד שמעולו אבותינו על הר סיני ואומו העולם יקום' קוסמי' לגרע קאס בגורותיה' חולפי' נשי' מעט ואיכס כל הגוים כאין נגדו ולא ישאר אלא היו שם השוקיק' ככנף איש יהודי מכל הלשונות לעבדי' ולשפחות ונספחו לא בית יעקב ברושם הזה טפל אל המעמיד שהוא עיקר:

קדמותו הנה מצאתי כתוב בכתבי הקודש של האר"י ז"ל כאשר דיבר ממעלת ורוממות והעלם אין סוף אמר ז"ל ובאלה העיני' העליוני' בתכלית הרוממות וההעלם התחיל התואר המורגל בפי החכמים לקרוא בשם אין סוף שהוא כנ' או"ר וכן כל היכא דדרשינן באצילות העלם וגלוי יאות לפי סדר הלימוד הראוי ברומו של עול' שניהם א"ס להעלמו של כתר עליון לאפוקי תואר זה של א"ס וזולתו מהתוארי' מבעל הרצון ית' שמו המרומם על כל ברכה ותהילה שלא הורשנו להתבונן בו כלל ועיקר אלא להג"ה בפשיטות חיוב מציאותו כו' ומצאתי במגלת סתרי' דסהרמ"ע ז"ל כתב הר"ב הגרו"ל הרמ"בם ז"ל צריך לידע שא"ל יתעל"ה קדמון כו' עד אין השפעת"ם אלא מאתי ע"כ ע"ש ולפי זה נפרש נמצא ואין עת אל מציאותו על עלות רצונו שנמצא מ"מ אין עת למציאותו כי הוא למעלה מזמן ואף למעלה מסדר זמנים · והוא אחד מתיחד עם האצילות · וקדמון לכל דבר כו' הוא מדבר מבעל הרצון קדמון המוחלט :

העיקר החמישי שאין לעבוד ולהתפלל לזולתו כי לו לבדו ית' יאתה העבודה והגדולה לא לזולתו כי כולם ברואים ואין להם יכולת זולתו והוא ית' כל יכול ולא יבצר מאומה וזהו שאמר תנו ארון עולם לכל נוצר יורה גדולתו ומלכותו :

העיקר הששי שפע נבואתו נתנו אל אנשי סגולתו ותפארתו כי למען טובו משפיע שפע נבואתו על איש או אנשי' ממין האד' ועל אותם הראוים לכך והישרים בעיניו כדי ליישר מין האנושי בדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון :

העיקר השביעי לא קם כמשה זה האיש משה גדול מאור בנבואה על כל הנביאים שהיו מהעולם ועד העול' וכל שאר הנביא' שהיו לפניו ואפי' האבות ואשר קמו אחריהם כולם הם תחתיו במעלה והוא היה בחיר אלהי יעקב שנתן על ידו לישראל תורת אמת משיבת נפש והשיג מידיעתו ית' מה שלא השיג שום אדם ומעלת נבואתו כתב הרמב"ם נבדלת בארבעה דברים משאר הנביאים · הא' כי איזה נביא שהיה לא דיבר לו ה' אלא ע"י מלאך או נבדל אמנם משה דיבר ה' עמו פה אל פה שנ' פה אל פה אדבר בו · הב' כי כל שאר הנביאים לא באה להם הנבואה אלא בחלום וחזיון לילה או ביום באופן אחר שיבטלו כל הרגשותיהן כמ"ש במראה אליו אתודע בחלום ארבר בו אבל במשה נאמר לא כן עבדי משה פה"פ וגו' · הג' כי כל שאר הנביאים בבוא אליהם שפע הנבואה יתבטלו כחותיהם ויחלשו אבל משה לא ישיגיהו רתת וחולשה בשום אופן אמנם כאשר ידבר איש אל רעהו · הד' כי כל שאר הנביאים לא תנוח עליהם הנבואה כל זמן שירצו אלא ברצון ה' והכנת הנבואה אבל משה בכל עת היה מוכן וכל זמן שהיה רוצה שיחול עליו רוח ה' היה חל שנ' עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם :

העיקר השמיני תורת אמת נתן כו' היא תורת ה' מן השמים היא הנמצאת עתה בידינו והיא כולה מהש' הגיעה למר"עה בהגעה הנקראת דיבור ומר"עה כדמות הסופר כתב וחקק מפי הש' מבראשית עד לעיני כל ישראל כלה כתבה משה מפי חק"בה ואין הפרש בין פסוק אנכי ה' אלהיך לותמנע היתה פלגש וכדומה לזה אלא כלה שוה ודיבור ה' ומאמריו הם כל פסוקיה ודבריה וכן פירושה המקובל בעל פה באופן עשיית מצותיה גם כן הלכה למשה מה' בסיני ומשה אמר לנו ונאמן הוא בשליחותו כמ"ש בכל ביתי נאמן הוא :

העיקר התשיעי לא יחליף האל ולא ימיר דתו לא החליף תורת מר"עה ולא תצא תורה מעם הש' זולתה ולא יהיה בה לא תוספות ולא גירעון לא בכתב ולא בע"פ ועל תורת הש' נאמר לא תוסיף ולא תגרע וכה שנאמר בירמיה סי' ל"א הנה ימים באי' נאם ה' וכרתי את בית ישרא' ואת בית יהוד' ברית חדשה לא כברית אשר כרתי את אבות' ביום החזיקי בידם להוציא' מארץ מצרים אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בם נאם ה'. כתב הרד"ק ז"ל ברית חדשה היא שתהיה קיימת לא תופר כמו שהופרה הברית שכרת ה' עם בני ישראל בהר סיני והפוקרי' בזה או' כי הנביא ניבא על תורה חדשה שעתידה להיות לא כתורה שנתנ' בהר סיני כמ"ש לא כברית אשר כרתי את אבות' והיא התורה חדשה שהרש להם תשובתם הרי אמר ופי' מה היא לא כברית אשר כרתי את אבות' והם הפרו את בריתי וזאת הברית לא יפרוה כי אתן תורתי בלבם ועל לבם אכתבנ' שלא תשכח מהם לעולם וכל הענין כמו שמפרש והולך כי לא תהיה תידוש הברית אלא קיומ' והרי מלאכי חותם הנביאים אומ' בחתימ' דבריו זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים וכל אותה פר' עתידה כמו שחתם הנה אנכי שולח לכם את אליה הנבי' הרי אתה רוא' כי לא תהיה לעולם תורה חדשה אלא אותה שנתנה בהר סיני כמ"ש אשר צויתי אותו בחורב עכ"ל ודברי פי חכם חן · אבל יש עו' פנימיי' לדבר זה כי נודע כמו שנתגשם האדם כן נתגשמה התורה כי אלו היה האדם נשאר בכתנות אור בג"ע היתה התורה מובנת בענין יותר רוחני כמו שכתב הפרדס בשער הנשמה כי איך שייך לא תחרוש בשור וחמור וכי צריך חרישה בג"ע וכיוצא בזה הרבה אלא שהיה מובן בענין רוחני מה שנקרא שור וחמור כן לעתיד שיחזור העולם תפשוט התורה גשמיותה ויתקיימו מצותיה כפי המוכן בעת ההוא וק"ל אבל הכל היא זו התורה בעצמה רק אורה יאיר ביותר כמו שהאדם יאיר ג"כ וק"ל :

העיקר העשירי צופה ויודע סתרינו הוא הידיעה שהש' משגיח יודע מעשה בני אדם ואינו מעלי' עיניו מהם כמ"ש גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחו' על כל דרכי בני אדם ונאמר ומגיד לאדם מה שיחו ומ"ש מביט לסוף דבר בקדמותו מבואר בכאן סוד ידיעה ובחינה שאינ' סותרים זה את זה וכבר בארתי בארוכה בהקדמת תולדות אדם יעויין שם ואז תבין מ"ש מביט לסוף דבר בקדמותו והבן :

העיקר הי"א שכר ועונש ואמר כמפעלו וכרשעתו מורה למה שהארכתי למעלה בהקדמת תולדות אדם כי השכר והעונש אינן הסכמיי' רק טבעיי' כי שכר מצוה היא המצוה בעצמה ושכר העביר' היא העבירה בעצמ' וזה"ש כמפעלו וכרשעתו וזהו שדייקו רז"ל בלשונית' ואמרו בע"הב צדיקי' יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו שכינה לא אמרו ועטרות בראש' רק ועטרותיהן ר"ל מה שעשו הן עצמן כי כמעשהו בחול כן מעשהו בשבת וכמו שהארכתי לעיל :

העיקר הי"ב ישלח לקץ ימין משיחנו מצמית דוד לגאול את עמו ישראל מיד האומות ותשוב הממלכ' לישראל לא יעברו עוד זרים וישובו בית ישרא' לארמתם לשם טוב ולתהילה יותר מההצלחות הראשונות גם משיח הש' אשר ימלוך אז יעברוהו האומו' ויבאו בבריתו וישם בארץ משפט צדק ונבנת' עיר השם יהיה קודש לה' ולא ינתש ולא יהרס עו' לעולם עמו כנאמר וירד מיעקב שעיר מעיר ואז יעלו מושיעי' בהר ציון לשפוט את הר שעיר וכן ישלוט בכל לשון ואומה בסוד וקבצך ה' אלקיך מכל העמי' אשר הפיצך ה' אלקיך שמה ויהיה אז שם ה' אחד וכל בית ישראל ידעו אותו ויתנו לו הודיה ברוך ה' מציון שוכן ירושלים הללויה :

העיקר הי"ג תחיית המתים ואף אם כבר נרקבו ונפרדו לארבעה וכמו שהמציא מטיפה קטנה את האדם כן ימציא מדבר הנשאר מיסודם וכל זה שישלימו חקם בתורה ובמצות וישמח ה' במעשיו ולגמול טוב אף לגוף האדם מעשי' הטובים אשר בהבלי העולם קנו בסוד ורבים מישני אדמת עפר יקיצו ויבירו וידעו כי אתה דיין אמת בדין ממית ומחיה וזכרך לדור ודור היה הוה ויהיה :

הרי י"ג עקרים במנין אח"ד כי באמת הם מתייחדים : **מחויב המציאו"ת ואחדו"תו** כשלהבת קשור' בגחל' כמבואר הסוד בפרקי ר"א הגדול קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד ואח"כ נתגלה השם והדברים עתיקים ובארתים באורך בהקדמת תולד"ות **אד"ם**

יעויין

יעויין שם ובכח התקשרות והתאחדות זה הוא מבואר שאין לו דמות הגוף ואינו גוף ושהוא קדמון בסוד מעת׳ אלהי קד״ם כי צרופי אותיו׳
השם עם מספר אותיותיהם ומלותיה׳ עולה קד״ם דהיינו סוד ו׳ חותמו׳ יד״ו יו״ד דיו דו״י וד״י ויד עולה ק״ך וי״ח אותיות וששה תיבות עול׳
קד״ם ופנימיו׳ הסוד כי פנימיו׳ השם הוא קדם בסוד היה הוא ושמו שפי׳ למעלה ודי׳ למבין וכאחר שהוא קדם ע״כ הוא דפוס כל
הנבראים ושרשם ולו היכולת ע״כ לעבור ולהתפלל לו ולא לזולתו ומאחר ששורש כל הנמצאים בו וממנו כתהווים ומתפשטים ע״כ
קרב אליהם בשפע נבואה וכולם היו ראוים לדביקות הזה הענפי׳ בשרשם רק כי העוונו׳ הם המבדילים והוצי׳ אבל לראוים שיפע שפע
הנבואה והשפיע שפע נבואה לס׳ רבוא ישראל בפעם א׳ בשינוי טבע והיה כרוכם לנבואת מר״עה על כולם בשביל תורת אמת שהתורה
היא גילוי אלהותו ית׳ ולתת האמונה נצחיית הוצרכו ישראל כולם למדריג׳ זו של נבואה ולראות בעינם קבלת התורה ושמשה נאמן בית
למען יאמינו בה׳ וגם במשה עבדו והוא ע״ר שכתב הסמ״ג בהקדמת מ״ע וז״ל ברא הק״בה את עולמו ונתן תורה לעמו ישראל ע׳ משה
בחירו נאמן ביתו ועטרם בתרי״ג מצות והוציאם התחיל ממצרים במסות באותו׳ ובמופתים גדולים קרע להם אתה״ם והוריד להם את המן
מתחרש לבקרים כל מ׳שנה הוא האות המופלא בעיני כל חכמי האומו׳ ונזונו בו מ׳שנה וכאשר רצה אדון הכל ליתן תורה הטה השמים
ושמי השמים על הר סיני בקולות ולפידים נוראים וקרא למשה בחירו ואמר לו הנה אני בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי
עמך וגם בך יאמינו לעולם ולמה הוצרך לזה והלא כבר כתוב על הים ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו אלא כן אמר הק״בה למשה אני רוצה
שיאמינו בך ישראל שאתה נביא ע׳ אותות ומופתי׳ שעשית אבל בתורה שאני רוצה ליתן איני רוצ׳ שיאמינו בך ע׳ שום אות או מופת א״א ע׳
שישמעו באזניהם שאני מדבר עמך ולכך עשה הק״בה דבר זה שבשיהיו ישראל בגולה אם יאמר להם גוי או ישמעאל לעזוב תורת ולעבוד
אלקים אחרים ויתן להם אות או מופת יכולי׳ ישראל לענות לו אפי׳ תרבה אותות או מופתים כמשה בן עמרם לא נאמין אותך בחילוף
בתורתנו אא״כ נשמע באזנינו שידבר השם עמך כמו שדיבר עם משה כי אפי׳ משה בחירו נאמן ביתו לא רצה שנאמינהו בתורה אלא
ע׳ מה ששמענו שדיבר עמו ולאחר שנתן את התורה אמר אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם כלומר אין לכם להאמין עוד לשום
אדם שיאמר שהחלפתי תורה זאת אם לא תראו שאדבר עמכם מן השמים להחליף ולפי שאמרנו שאין לנו להאמין לשום גוי או ישמע׳
באות או מופת שיעשה להחליף תורתינו פי׳ בתורה היאך יש לו יכולת לעשות אות או מופת שנ׳ כי יקום מקרבך נביא או חולם חלום ונתן
אליך אות או מופת וגו׳ ובא האו׳ והמופת וגו׳ לא תשמע אל דברי הנביא ההוא כי מנסה ה׳ אלהיכם אתכם הרי פי׳ לך שורת האות
והמופת אינו מכח ע״ז שלו אלא הק״בה עושה זה האות לנסות בו את ישראל ואחר פטירת מר״עה עמדו נביאים לישראל ודברו כחדות
ובמשלי׳ דברים סתומי׳ וע׳ כן אמרו הגוים כי הנביאים נתנבאו׳ בתורה חדשה שלהם לכך שלח להם הק״בה ביד מלאכי שהוא אחרון לכל
הנביאים ואמר ב׳ דברים בסוף דבריו לחתום כל הנבואו׳ הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום ה׳ הגדול והנורא
כלומר הנני אחרון לכל הנביאים ומני עד שיבוא אליה לא יעמוד נביא והנני אומ׳ לכם בשם הק״בה זכרו תורת משה עבדי
אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים כלומר אל יעלה על לבבכם שהנביאים שעמדו לפני נתנבאו בחילוף תור׳ משה
כי כולם לחזק תורת משה באו עכ״ל הסמ״ג ושפתי׳ יושק׳ **והנה** כבר בארתי תורת ידו״ד תמימה שהתורה היא רושם אלהותו
כולה שמותיו וכמו שהוא ית׳ נצחיי כן התורה נצחיי לא יחליף ולא ימיר׳ **ומצד** התורה אנחנו מחוברי׳ בו בהשגחה פרטיי׳ בסוד
המראה הנראה במראה וצופרה ויורע סתרינו׳ **ומצד** התורה שכר ועונש כמ״ש שהם טבעיי׳ שכר מצוה כצו׳ ושכר עבירה עבירה

ויען כי אי אפשר להתגלות אור התורה עהרה בלבוש העכור הזה כי אדם ביקר בל ילין ע״כ האמונ׳ כי ישלח משיח צדקנו אז ישבת
ה׳ במעשיו משיח ישמח אותיות רין כרין׳ **ויקיצו** המתים בטהרם מזוהמת הנחש ומעכירת החומר ויזדככו להיותם
בריות חדשה לקבל אור חדש:

וי״ג עקרים הם יוצאים מי״ג מדות מכל מדה ומדה יוצא עיקר אחד וקודם ביאור ענין זה צריך אני להקדים פירושן של י״ג מדות
כי רש׳ דיבר בקצרה בפירושם והתוספות פ״ק דר״ה עם הג״הה של תוספות שם האריכו בפירושן אבל עדיין אינו ככל הצורך
ומצאתי בהדרת קודש שהאריך והתפשט כוונתן של חתו׳עם תוספת מיעוט ע״כ אעתיק לשונו ז״ל ה׳ ה׳ ים שהשם הראשון אינו מחשבן
הי״ג מדות אלא סמוך הוא לויקרא כאומ׳ה קורא ה׳ אל רחום כו׳ ואינו כן שהרי הטעם מפסיק בין ויקרא להשם הראשון א״א שניהם
מדת רחמים הם א׳ קודם שיחטא האדם וא׳ לאחר שיחטא וישוב כן נראה דעת רש׳ ור״ת הוכיח כן מפסיקתא דאית׳ שם ותאמר ציון עזבני
ה׳ וה׳ שכחני אמרה כנסת ישראל לפני הק״בה רב״שע אותן שני מדות טובות שנתתי לי בסיני היאך עזבתם והיאך שכחתם א״כ נראה
שהם שני מדות וכאור היאך מובן משם ה׳ שהוא מדת רחמים לפי ששם בן ד׳ הוא שם ההויה היה הוה ויהיה ממציא ומהוות
כל הנמצאים וא״כ הוא אביהם כדכתיב הלא הו׳ אביך קנך וגו׳ ורחמיו עליהם כרחם אב על בניו ההולכים בדרכיו תהו ה׳ קודם שיחטא
אבל כשיחטא והוא בן סורר ומורה ויסרו אותו ולא ישמע אליהם נאמ׳ והוציאו אביו וגו׳ ונהפך עליו לאכזר ואם ישמע להוריו ביכרם אותו
וישוב ירחמהו וינצל וזהו ה׳ לאחר שיחטא וישוב א״כ הב׳ שמות הם ב׳ מדות הרחמים: **אל** מידה ג׳ לשון חוזק בכרה זאת שהיא
מדת הרחמים כמ״ש ראשונה ובא אחר ב׳ המדות הראשונות לומר שלפי׳ שלא חטא או חטא ושב הוא כמבצר וגואל חזק לעזות בצרה
ואף נגד הטבע וכן דרז״ל מזמור אלי אלי למה עזבתני על אסתר המלכה שאמרה אותו בעת צרה מחשבת המן:

רחום היא מדה רביי׳ וצריך לדעת מה חדשה מדה זו בשם זה ולמה הפסיק במדת אל בנתיים שיותר קרוב היה לסמוך להם
רחום המפורש לשני שמות של רחמים מלסמוך להם שם אל שאינו כ״כ מפור׳ ושמעתי שזה השם הוא מדת רחמים רביעי
בינו ב׳ השמות הראשונו׳ שהזכיר שאף האדם שחטא ולא שב עדין מחטאתו עם כל זה רחמי השם עליו ולא יעיר כל חמתו ומקרא
מבייענו כי אל רחום ה׳ אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך והוא רחום יכפר עון ולא ישחית מדאמר ולא ישחיתך ולא ישחית מכלל דראוי
להשחתה אלא שמדת שמו׳ רחום מגן בעדו שלא יעיר כל חמתו ולכן באה מדה שלישי׳ שהיא א״ל קודם לומר שהמד׳ שלישי׳ שהש׳
הוא מבצר וחזק לרחם עליו אף בשינוי טבע ואינו מתנהג במדה ההיא א״א למי שלא חטא או למי שחטא ושב שהם הב׳ מדות הראשונו׳
ששניהם ראויין לנס ושנוי טבע אבל לא למי שחטא ולא שב הנרמז במדה רביעית שהיא רחו״ם:

וחנון היא מידה חמישי׳ שהיא מורה על מתנת חנם וכן דרשו על ואתחנן שאין הצדיקים רוצים לקבל שכר מצות בהאי עלמא
רק מה שמקבלים רוצים שיהיה מתנת חנם ועוד כי צדקתם מועטה בעיניהם כמ״ש יעקב אבינו קטונתי מכל החסדי׳ וגו׳
ועוד אמרו בהגר״ג אוצרות פותח הק״בה א׳ ללומדי תורה ומצות וא׳ לגומלי׳ חסדים וא׳ למי שלא זכה לא לזה ולא לזה וממנו נותן מתנת
חנם וזהו מ״ש וחנותי את אשר אחון ר״ל אפי׳ אינו הגון:

ארך אפים מידה ששית שמאריך אפו לחוט׳ ונותן לו ארכא כדי שיתן אל לבו וישוב ואמר אפי׳ מלשון מיה אחת אפים לשון רבים
משום שהוא מרבה המדה הזו ור״ל האריכות הזה הרבה וכמ״ש והרבה להשיב אפו ועוד שעושה כן אף לרשעי׳ כמ״ש
בין לצדיקים בין לרשעים ויהיה פירושו לפי זה שני אף לשון מה הרי׳ אף הגדול הזה וי״מ אפי׳ לשון שני פנים ר״ל פני השכר לצדיקים
ופני העונש לרשעים והוא כאריך זה לצדיק כדי לנקותו מעונותיו פה ושכר מצות בהאי עלמ׳ ליכא עד בואו לעולם שכולו טוב ומאריך
לרשע כפי רשעתו להאכילו מעט זכיותיו פה כדי שלא יזכה לעה״ב:

ורב חסד מדה שביעי' אר"ל מטה כלפי חסד שאם היו זכיותיו שקולי' עם עונותיו הש' מטה בידו ומכריע הזכיות כאלו היו מרובים וזה כשאין בעונותיו אלו שעליהם נקרא בכלל פושעי ישראל בגופו כגון קרקפת' דלא מנח תפילין מעולם לסכת ולולו במצוה וםגלה עריות ודומיהן :

ואמת מדה שמינית שמאמת דברו והבטחתו אפת לא ישוב מסנה ריקם נעוד אמרו כפ"ק דברכו' מעולם לא חזר הש' מדבור מדה טובה כו' :

נוצר חסד לאלפים מדה תשיעית שאף להורות הרבה שומר אהבת הצדיק לעשות חסד עם זרעו דכתיב ויזכור אלהי' את בריתו את אברהם וגו' :

נושא עון מידה עשירית היא החטא הנעשי' בזדון אלא שהוא רק לתיאבון ודאו' לדבר שנ' הכרת תכרת הנפש ההי' עונה בה :

ופשע מדה י"א והיא המרד שעושה החטא להכעים וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי :

וחטאה מדה י"ב והיא השוגג שנא' נפש כי תחטא וחטאה בשגגה וזכר הג' מיני חטאים אלו כמדריגה זו הב' הראשוני' ע"ד לא זו אף זו והאחרון זו ואצ"ל זו אחרי הוא חשוגג ויש כדרש שלכך אמרו אחרון לומר שכל העונו' והפשעי' שהם מזידים אם עשה תשובה נחשבי' לו כחטאי' שהם שגגות ואמר נשא עון ופשע וגו' לומר שבתשובה נושא אותם עד שלא ישאר רשומם וכמ"ד נעשים לו כזכיות וע"ד במקום שב"ת עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד : **ונקה** מדה י"ג דר"ל שמנקה ביסורין לבעלי תשובה למרק העון ונקה לשבים לא ינקה לשאינם שבים עכ"ל · והנה כפי' פ שמות הראשונו' ה' קודם שחטא ה' לאחר שחטא מקשים העולם ה' מדת רחמים קודם שחטא למה צריך למדה כפשט' והמובן מדבריו של מעלה הוא כי הוא מרחם מאוד כרחמי האב לבן עוד יש לפרש קודם שחטא ר"ל אף שחשב לחטוא אין הק"בה מצרף המחשבה רעה וזהו מצד מדת הרחמים אבל יש לי עוד בזה סוד וכבר רמזתי בהקדמת **תולדות אדם** סוד מאמר רבי אליעזר הגדול קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד על כן אלו ב' שמות ידו"ד ידו"ד יש פסיק ביניהם שם הראשון מורה אמתו"ב המציא"ת בכוד המעלמו והסתרו של זה השם המורה על אמית' הוויתו ומחויב מציאותו כמו שבא בארוכה בהקדמה הנ"ל ושם השני מורה על עיקר השני סוד יד"וד את"ד כולל באחדותו התיחדות השמות במבואר הכל לעיל בהקדמה וזהו סוד שאר"זל ידו"ד קודם שחטא ידו"ד לאחר שחטא קודם שחטא ר"ל קודם למציא' החטא דהיינו קודם שנברא העול' ולאחר שחטא ר"ל לאחר שהמציא את העולם ואין כוונתי לומ' קודם שהמצי' עולם כפשוטו דאז אין שייך לומר מידה וכבר מבואר לעיל דב' שמו' ידו"ד הן ב' מידות אלא כוונתי קודם שחטא פי' כפשוטו כדלעי' עתה במציאות העולם הוא מתנהג כרחם אב על בנים אם הולך בדרכיו אבל שרש שרשי המדה זו וגילויה נתגלה מצד עצם מציאות ההויה בסוד קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד ומזה הנעלם נתגלה ברצונו הטוב כשנברא העולם להיות רחמיו כרח' אב לבן והבן זה :

אל הרומז על חוזק וגבורת הרחמים ומזה יוצא העיקר שאינו גו"ף כי הגוף החלוש צריך תדיר דבר זולתו שהוא חוץ ממנו ומכח זה הוא זעף אבל מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורתיך פרש' אינך דומה למלכי ב"ו שיש להם יועצי' כו' ע"ש :

רחום מדה זו מורה על עיקר שהוא קדמו"ן והוא ראשון וסיבה לכל והוא המציאם מההעדר המוחלט ומאפיס' מוחלטת א"כ מצד מדת טובו המציאם מה דלא הוה הוה · ק"ו מה דהוה שלא יתבטל וכענין שאמרו בהוכחת תחיית המתי' בפרק חלק ע"כ אל רחום ה' אלקיך לא ירפך ולא ישחיתך :

וחנון מרע"ה אמר ואתחנן אל ה' בעת ההיא כי הוא ית' הנותן האמתי במתנת חנם ק"ו להגון ע"כ אין להתפלל ולעבוד כי אם לו ית' ולא לזולתו כי הוא חנותן והמשפיע לברו וכשנותן בעין יפה נותן :

ארך אפים זו המדה מורה על עיקר סוד הנבואה כי ענין הנבואה הוא לפי קירוב האדם להשי' כי אין מבדיל רק העונו' וכפי עונות כך הם מסכים ומ"מ אין אדם צדיק בארץ וגו' וא"כ אף כשיש מסך כל דהו ראוי להיות חוצץ רק מידת ארך אפים גורם להיות המסך כמונח בקרן זוית לא יזכר עתה כי היה יתברך מאריך אף לרשעים ק"ו לצדיקים :

ורב חסד הוא מטה כלפי החסד דהיינו שלפי טבע הענין לא היה ראוי לחסד רק הוא ית' מטה כלפי חסד יותר ממה שמוכן בטבעו כן בענין נבואת מרע"ה הגיע מה למעלה מן טבע האנושית להשיג הטהו הק"בה להתרוממות אשר אי אפשר בטבע האנושית להגיע שם :

ואמת זהו העיקר של תורת אמת נתן לנו · **נוצר חסד לאלפים** זהו בטבע החפץ בקיום והתמדה ושלא ישנה כי כן עיקר שהתורה נצחיי' לא תשתנה ע"כ נמשך מזה בקיום חסד א' שימשך הזמן כי כן התורה גורם אורך ימים מאחר שהי' נצחיי' ובזה העולם שיש לו קצוב נמשך אריכות זמן החסד ג"כ לזמן קצוב וזהו הפרי שאדם אוכל בע"הז אבל הקרן קיים לו לעולם שכולו ארוך בלי הפסק · **נושא עון ופשע** מכאן יוצא העיקר של הידיעה שהוא יודע מעשה בני אדם ופעולתם ואם משגיח ואינו עוצם עיני השגחתו · לראות ברע מכ"ש שמשגיח ויודע ורואה מעשים הטובים שעושי' ויוצא ג"כ עיקר מזה לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו ויש חילוק בין עון לפשע כי עון הוא עבירה הנעשית במזיד מצד תאוות היצ"הר ופשע נקרא מרד דהיינו שעובר אדם על בוראו בלי הכרחת יצ"הר אותו כי השי' ב"ה בוחן ורואה בליות ומעניש כפי ערכו על כל זאת אם חוזר בתשובה שלימה אז נושא עון ונושא פשע ומכ"ש שמשלם גמול טוב לצדיקים וק"ל :

נושא חטאה מזה יוצא העיקר של ביאת משיח כי תכלה הזוהמא זוהמת הנחש ויחשוב הק"בה הזדונות לשגגות כי חטא הוא שגגה שנ' כי אסלח לאשר אשאיר :

ונקה לשבים זהו תחיית המתים כי היסורים ממרקין ומנקין מכ"ש המיתה ותכלה הזוהמ' ואז יהיו נקיים וזכים :

הרי י"ג עקרים יוצאים מי"ג מדות ו מצאתי תפילה ישנה מיוסדת בשם **טביומי** וזה נוסחה יהי רצון מלפניך השם המקודש שלש עשרה למען אברהם יצחק הראשונים בבריאות שלש עשרה למען יעקב איש תם וצאצאיו שלש עשרה תחנינו עם מקיימי תורתך הנדרשת במדות שלש עשרה וברכני לדבק לשמרני ממקרה ולא ימנעו ממני מדותיך השלש עשרה והאר פניך אלי והוציא שכלי לפועל תורה ותחנני וארעך בשם עם יושר עקרים שלש עשרה ותשא זיו שכינתך אלי ועלי תשרה ותשים לי שלום מהמונע' באלו השלש עשרה :

פי' התפילה · אברהם ויצחק הראשונים בבריתו י"ג היא המילה שנכרתו עליה י"ג בריתו' כתנה לאברהם ואברהם הא' בכיוול ראשון · ויצחק הוא הראשון בכיוול לח' ימים תם ותולדותיו יעקב ובניו הם י"ג · הנדרשת ב"ג מדות היא בריית דר' ישמעאל · וברכני לדבק לשמרני · כנגד יברכך ה' וישמרך והאר פניך ה' · ותחנני כנגד יאר ה' פניו אליך ויחנך · ותשא זיו כו' ותשים לי שלום כנגד ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום :

שער האותיות

לקבל האמונה כשאדם עומד ממטתו אל יעסוק שום עסק בעולם ולא ידבר אפי׳ דיבור אחר רק יפנה וירחוץ כו׳ ויחשוב בבורא עולם יתברך במחשבה דבוקה כי הוא אחד יחיד ומיוחד ויחשוב כי הוא ממ״ה הקב״ה איהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין ויסד הכל בשמים ובארץ ויחשוב בלבו הפסוק שאו עיניכם וראו כי ברא אלה וכי הוא ית׳ ברא יש מאין המהלל ויחשוב מה רבו מעשיך ה׳ ויתבונן בגבולי מעשי ה׳ בבריאת הארץ וכל צבאי מרומם וצומח וחי ומדבר ובריות גדולות וחכמות נפלאות והים הגדול וכל אשר בו ומנוראות הלויתן ויצר הרים וברא רוח ואש לוהט והכל כגרגר חרדל נחשב כנגד עולם הגלגלי׳ וכן גלגל בערך גלגל שלמעלה הימנו וכן כולם וכולם נחשבים לאין נגד מלאך ומלאך נגד מלאך גבוה מעל גבוה לאלפים ולרבבות עד אין מספר לגדודי חייליו וכולם חיו כלא היו נגד הכסא רם ונשא והכסא נגד כבודו והוא סיבת כל הסיבות ועילת כל העילות ואין זולתו ואז תתמלא יראה לירא מפניו יתברך ויכנס גם כן אהבה בלבו לדבק בו ואחר המחשבה הזו יתחיל בברכה ברוך אתה ה׳ כו׳:

בכלל דביקות האמונה שיאמר על כל פעולה שרוצה לעשות אפי׳ לזמן קרוב יאמר אעשה זה אם ירצה השם הן שיהיה דבר גדול או דבר קטן וסימנ׳ עצת ה׳ היא תקום היא ר״ת אם ירצה השם ואז תקומה ואיה מקום כבודו וכן אם ירצה לעשות איזה משא ומתן כגון לקנות או למכור איזה סחורה יאמר אני בוטח בה׳ ומקווה כזו הסיבה ישלח לי השי׳ מזונותיי וצרכיי כי היעשה ה׳ ארבות בשמים להוריד לו שק מלא מעות רק השי׳ מזמין ברצונו הטוב על הטבע כמ״ש רז״ל וברכך ה׳ אלקיך יכול אפי׳ יושב בטל ת״ל אשר תעשה ויבטח כי העסק זה הוא הסיבה ששולח לו השי׳ הקצוב לו וכ״כ בחובת הלבבות ואם הרויח יאמר הרווחתי בעזרת השי׳ כמ״ש וידעת כי ה׳ הוא הנותן לך כח לעשות חיל וכן להיפך אם אירע לו איזה רעת או הפסד יאמר מאת ה׳ היתה זאת לי עבור איזה חטא ויפשפש במדה כנגד מדה ויתקן המעוות לא כמו איזה בלי דעת נמשל כבהמות כשמזמין השי׳ הפסד בממון אז אחר כן מקמץ בנתינת צדקה וכיוצא בזה והרי הוא כמכבה אש בתבן שלפי רגע נכבת האש אבל אחר כך מתלהב ביותר וגם דומ׳ למי שהוא צמא ומרוה צמאו במים מלוחים שלפי רגע זו מרוה הצמא׳ אבל אח״ב יצמא ביותר ויותר אלא יפשפש אולי חטא באיזה ממון ויחזירו לבעליו או אולי מנע איזה צדקה ויתן ויחזור ויתן ויודה לה׳ ויהיה מודה ועוזב׳ **וכן** כשהולך לעשות איזה עסק יאמר אני הולך לעשות זה ברשות השי׳ ולמען שמו ויתפלל תפלה קצרה זה נוסחה רבש״ע בדברי קדשך כתוב לאמר בוטח בה׳ חסד יסובבנו וכתיב ואתה מחיה את כולם חלוק לי מחסדך ליתן ברכה במעשה ידי בפעולה זו:

וכל מחשיקרה לאדם יאמין שהיא מאתו ית׳ כגון שפגע בו אדם רע וזילזל וביישו אותו וקללו יקבל באהבה ה׳ אמר לו קלל והוא שלוחו של מקום מפני חטאי כמ״ש דוד על שמעי בן גרא ככה יתנהג בכל המקראות הן טובים הן רעי׳ יאמין ויאמר מאת ה׳ היתה זאת: **וכן** בכל פעולה ומלאכה שעושה הוא בבחירתו הן דבר מצוה הן דבר רשות יהיה שם שמים שגור בפיו כגון אם בונה איזה בנין או קונה כלי או עושה בגד חדש וז״ל ר״ח שער אהבה פ״ט צריך קודם שיעשה הייחוד ההוא יאמר בפיו ויוצא בשפתיו דבר זה או מצוה זו אני עושה לייחד השכינה עם קודשא בריך הוא ויכוין בייחוד:

יאהדונה״י ויכוין שבזה תתעלה מהגלות כיצד הולך לב״ה לתפלת שחרית יאמר הריני הולך לייחד השכינה עם הקב״ה בדחילו ורחימו וכיוצא לשאר התפלות והמצות ודבר זה נתבאר מזוהר והם דברי ר׳ אליעזר ז״ל אר״א בכל עובדוי דבר נש בעי ליה דלהוו כולהו לשמא קדישא לאדכרא בפומי׳ שמא קדישא על כל מה דאיהו עביד דכולא הוא לפולחנ׳ ולא לשרי עלוי סטרא אוחרא בגין דאיהו זמין תדיר לגבי בני נשא ויכול לאשראה על ההיא עבידת׳ עכ״ל ועם היות שתחיו דבריו במ״ש על מה דאיהו עביד במעשי׳ בדברי העולם שהם לעבודתו שאם הוא במעשה המצות הוא העבודה עצמה מ״מ כבר אפשר שיהיה במעשה המצוה איזה פנים כי בוחן לבות יודע הכל וכאשר בתחילת העשיה יאמר בפי׳ שהוא לעבודתו לשם ה׳ והכוונה לייחד כדפי׳ הרי בזה מסלק כל חצוני שלא תשרה באותה המצוה וכן נראה מדבריו שאמר בכל עובדוי דבר נש ליבעי לי׳ ומאי ריבה בכל אלא ודאי ה״פ לא מבעיא בדברי הקרושה שצריך להזכיר כי יותר הקליפה רוצה להאחז ברוחניו׳ המצות יותר מדבר הגשמיי׳ שאין בו ממש אלא אפי׳ בדברי העולם יאמר לשם ה׳ כדי שלא תשרה בשום מעשה ממעשיו הגשמיי׳ וכן תמצא שמנהג הקדמונים ע״ה היה שקודם שיעשו המצוה היו מוציאים מכונ׳ בפיהם כענין ר׳ אבא ע״ה בג׳ סעודות בזוהר אמרו ז״ל ר׳ אבא כד הוה יתיב בסעודת׳ דשבתא הוי חדי בכל חדא והדא הוה אמר דא היא סעודה קדישא כו׳ בסעודה אחרא אמר דא היא סעודת׳ דקודשא בריך הוא וכן בכולהו סעודת׳ עכ״ל וכן אמר הוא עצמו בזוהר ז״ל ת״ח כתיב וכל הנשים אשר נשא לבן בשעתא דהוו עבדין עבידיתא הוו אמרן דא למקדשא דא למשכנ׳ דא לפרוכתא וכן כל אינון אומנין בנין דשריא קדושה על ידייהו ואתקדש האי עבידת׳ וכד סליק לאתריה בקודשא סליק עכ״ל ואמ׳ עוד לקמיה שנ״כ בדברי העולם צריך להזכיר ז״ל ועל דא מאן דבני בנין כד שרי למבניה בעי לאדכרא דהא לפולחנא דקב״ה הוא בני דכתיב הוי בונה ביתו בלא צדק ובדין סייעתא דשמיא שארי עלוי וק׳ בה זמין עליה קדושת׳ וקארי לי׳ שלם הה״ד וידעת כי שלום אהלך ומהו ופקדת נוך הא אוקמו׳ אבל ופקדת לאפקודא מלה בפומא כד איהו בני וכדין ולא תחטא כתיב עכ״ל ומזה נקיש לכל שאר דברי העולם עכ״ל ראשית חכמה׳ ונראה בעיני שלא די כשאומר בשם ה׳ אני עושה זה במלאכה גשמיית רק יאמר בלשון שאומרים בעשיית מצוה שהלשון הוא לשם יחוד קב״ה ושכינת׳ ע״י ההוא טמיר ונעלם כך יאמר גם כן בכל מלאכה ופעולה וטעמי כי כבר כתבתי לעיל במאמר שכל המעשים יהיו לשם שמים אפי׳ פעולת גשמיי׳ כגון כשבונה בית יאמר אני בונה אותו שיהיה מקום ובית ועד ללומדי תורה וכן בכל ענין נמצא שאף החול נעשה קודש והכל הוא מצוה וק״ל׃ ובזה יתבאר מ״ש כי ה׳ אתו שם שמים שגור בפיו וקשה אצל אשת שמשון כתיב ותרא כי הגיד לה כל לבה ופי׳ רז״ל ששמעה שהזכיר השם שאמר נזיר אלהים אני אמרה יודעת אני באותו צדיק שאינו מזכיר השם לבטלה אלא ל״ק הענין של שמים שגור הוא ע״ד שפי׳ שבכל ענין שבעולם אמר אם ירצה השם או בעזרת השם או בשביל השם אני עושה וכיוצ׳ בזה אמנם להזכיר השם כך בכדי ח״ו וק״ל:

גם שייך לכלל האמונה מצות עשה של קידוש השם שימסור אדם נפשו וגופו ומאודו בשביל קדושת שמו יתברך שנ׳ ונקדשתי בתוך בני ישראל וקדוש השם הוא כשהגוי מכוון להעביר את היהודי על דת והדבר הוא בפרהסי׳ ופרהסי׳ הוא עשרה בישראל יהרג ואל יעבור וזה נוהג בכל עבירה מהעבירות אם הגוי מתכוון להעבירו על דת ואפי׳ אדבר שהוא מנהג בעלמ׳ בישראל והגוי בא להעבירו יהרג ואל יעבור ואם הוא בשעת השמד אזי יהרג ואל יעבור אפי׳ בצנעא ומבואר׳ אלו הדינים היטב בתלמוד ופוסקי׳ ומ״ש בפרהסי׳ בי׳ בני אדם אין הפי׳ דוקא כשיש בעמוד הזה י׳ בני אדם ורואים שאז הקדושה יהיה לעיני בני ישראל אלו העשרה הרואי׳ אלא אפי׳ אינם רואים והענין הוא במקום סתר שאין אלו העשרה שם במעמד רק שהדבר מפורסם לעשרה נקרא בתוך בני ישראל וראיה מדמקשה הלמודא והא אסתר פרהסי׳ הוי כו׳ מה מקשה דלמא בשעה שנלקחה לקחו אותו בשעה שלא היו באותו מעמד עשרה מישראל לא מאחר שהדבר היה מפורסם אע״פ שלא נראה נקרא בתוך בני ישרא׳ ואית׳ בגמר׳ א״ר יוחנן משום ר״ש בן יהוצדק נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתור׳ אם אומרים לו לאדם עבור ואל תהרג ייעבור ול׳ יהרג חוץ מע״ז וג״ע וש״ד ובעבירות אלו לא מפלגינן בין שעת השמד לשלא בשעת השמד ובין צנעא ובין פרהסי׳ ובין אם הגוי עושה להנאתו או מכוון להעבירו על דת וכתב בנמקי יוסף דטעמא משו׳ דהנהו לאו משום חילול השם הוא דאסירי אלא מפני חומר עצמן הלכך בכל ענין אסירי וכתב הרמ״בם בפ״ה מה׳ יסודי התורה כל

מי שנ'בו יהרג ואל יעבור ועבר ולא נהרג ה"ז מחלל את השם ואם היה עשרה מישראל הרי זה חילל את השם ברבים וביטול מ"ע שהיא קידוש השם ועבר על מצות ל"ת שהוא חילול השם כו' וגרא' בעיני מי שבא לידו קידוש השם ומקיים מ"ע דונקדשתי בתוך בני שמפורס לי' בני ישראל אז קודם שיהרגוהו יברך בשמחה · **בא"י אמ"ה אקב"ו לקדש שמו ברבים** כדין הרבה מ"ע שמברכין על קיומן כדגרסינן בתוספת דברכות העושה מצוה צריך לברך לפני' ואף שיש הרבה מ"ע שאין מברכין עליהן כבר נאמרו בהם טעמים ואין טעמים האלה שייכי' למ"ע של ונקדשתי ועיין באבודרה"ם ותמצא שהביא הטעם לפעמי' אין מברכין על מצו' עשה כשיש להסתפק שיעקר העש' כגון ושפטתם צדק הוא מ"ע ואין מברכין על עשיית דין אולי בעלי' דיני' לא יקבלו הדין א"נ מחלו להדדי מאי דתבעי ומיעקר לי' העשה ודוגמ' לזה איכא דלא מברכין עלייהו דתלוי' בדעת אחרי' כגון נתינ' צדקה ומ'עשר עני' לעני ומשמח גר יתום ואלמנה ברגל והענקת עבדים ונתינת גביל לגר ומכירת לנכרי הואיל ואפשר דממנעי או דמחלי לי' ומיעקר העשה ויש מהם דאין מברכין מפני שהם מצוה הבאה בעבירה אין מברכין על החליצה דמצוה באה בעבירה היא דקא עבר על מצות יבום וכן השבת גזילה ורבי' ורבית וכרום' להם וע"ש בספר הנ"ל שהאריך וא"כ אין שום טעם שלא לברך אקדושת השם ואין לומר כי אין לברך ברכת קידוש השם כי אולי יחזור המעליל ויפטרנו וכמ"ש אבודר"הם במ"ע ושפטתם צדק דאין מברכין אולי מחלי אהדדי ומיעקר העשה זה אינו שייך למצות קדוש השם דאטו אם יעשה לו הק"בה נס וינצל כמו שניצולו דניאל וחביריו אטו לא קיים מצות ונקדשתי כי תכף כשמסר גופו להרימה קידש השם בתוך בני ישראל ובראשית עיוני הייתי רוצה לומר טעם אחר מלבי למה אין מברכין על כמה מצות עשה ומכח זה הטעם אזי לא יברכו ג"כ אמצות קדוש השם וזהו הטעם שאין מברכי' אלא על מ"ע שמחויב אדם להדר אחריה ולעשות כגון תפילין מילה סוכה ולולב מצה ומרור וכיוצא בהם מה שאין כן במ"ע שאין מחויב להדר אחריהן כגון לקט ושכחה ופיאה וכי מחויב לקנות שדה כדי ליתן לקט שכחה פיאה אלא אם יש לו שדה אז חל החיוב וכן ושפטתם צדק אין מחויב לחדר להיות דיין ואם הוא דיין אז מ"ע שישפוט בצדק אבל אינו מחויב לבוא לידי זה נמצא לפ"ז שלא לברך בקידוש השם כי אינו מחויב להבי' עצמו לידי זה ואדרבה אם יכול לברוח יברח או אם יוכל לפרו' עצמו בכל אשר לו את כל הון ביתו יתן ולא יהרג אמנם חזרתי דיש להשיב על טעם זה צדקה יוכיח דמצוה להדר אחרי' וכן כתיב אשרי משכיל אל דל כלומר שאינו ממתין עד שיבא הדל אליו רק הוא משכיל אם לא שנא' ונרכיב שני טעמים דהיינו לענין צדקה שאין מברכין ישאר טעם האבודרהם אולי ימנע העני ולא יקבל ובשאר מ"ע ישאר טעם שלי וזה דוחק ועוד דמצינו בהדיא גם במ"ע דקידוש השם לחדר אחר מצוה זו כדאמר ר' עקיב' כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה בכל נפשך אפי' נוטל נפשך מתי יבא לידי ואקיימנו והן אמת שאין הפשט וגם אין הדין להדר שיבא לידי מיתה בקדושת השם דכבר כתבתי אם יוכל לברוח יברח מ"מ שייך הידור ונפשו היתה חושק' שתבוא המצוה זו לידו באופן שיהיה מוכרח לקיימה ע"כ פשוט בעיני לברכה לא מביניא לתוספו' בפ"ג שאכלו ובפ' ערבי פסחים ולמנהג אשכנז שמברכין על אתה הוא עד שלא נברא העול' כו' באי' מקדש את שמך ברבי' ונתקנ' ע"פ הירושלמי שגזרו שמד שלא לקרוא שמו וקראו' ונתבטל' הגזיר' וחביב לנו זה שאנחנו מברכין עליו אע"פ שלא בא לידינו אנחנו היום פה מכ"ש מי שמקדש השם בפועל אלא אפי' להרמ"בם דלא כתב חתימת בברכת אתה הוא וכן נוהגין הספרדיים מ"מ לכ"ע באם בא קידוש השם לידו שהוא מקדש יברך בפרט כי חביב' מצוה זו מכל מ"ע שבעולם וכל הברכות תלויות בקדושה כי כן נוסח הברכות וקדשנו ואיך לא נברך על הקדושה עצמ' אחר כותבי זה מצאתי כן בהדי' בתשוב' המקובל הרב רבינו מנחם מרקנאטי סי' ע' וז"ל המקדש' את השם חייבי' לברך על קדוש השם הנכבד והנורא כיון דהיא מ"ע מדאוריית' דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל עכ"ל · ושמחתי כי כוונתי לדעת הגדול אמנם בענין נוסח הברכה נראה בעיני כמ"ש לעיל לקדש שמו ברבים כי כבר נחלקו חכמי ישראל בטעם נוסח הברכות לפעמים מברכין בעל ופעמים מברכין בלמד ור"ת חילק ונותן טעם לדבר בכל מצות הנעשות מיד שייך לברך עליהן על כגון על מקרא מגילה על הטבילה על נטילת ידים על אכילת מצה על אכילת מרור אבל להניח תפילין להתעטף בציצי' לישב בסוכה יש ברהן שיהיו זה לשון מורה על כך להיות עטוף בציצית ולישב בסוכה ולאכול ולטייל ולישן כו' והקשו עליו מכמה ברכות והובא באורך באשרי' ובר"ן פ"ק דפסחי' אח"כ הביאו באהרונה דעת ריב"א שהיה מחלק דמצות דאפשר לעשות ע"י שליח מברך על אבל המצוה שהוא צריך בעצמו לעשות צריך לברך בל"מד וכתבו הראש והר"ן שזוהי קצת סברת התלמוד כו' דנראה מדבריהם שהם מסכימי' עם סברת ריב"א ותירצו בטוב ודעת מהקושיות שקשה עליו מאיזה ברכות ותירצו בתירוצי רווחי נמצא צריך לברך בכאן בל"מד כי היא מצוה בו ולא בשלוחו ואל תבין לישנא דהרב מרקנאטי שהבאתי שכתב לברך על קידוש השם שרוצה לומר שכך היא נוסח הברכה אלא רי"נ קאמר שחייב אדם לברך על קרוש השם הנכבד והנורא אבל נוסח המחוור הוא כדפי' ואף אם היתה כוונת הרב רקנאטי על הנוסח אפשר שהו' סובר כרבינו תם אבל לפי המובן מהרא"ש והר"ן הסכימו עם ריב"א אז הנוסח כמו שכתבתי ואין לשנות :

ואין להקשות למה מברכין אציצי' הלא אינו מחויב דוקא בטלי' שיש בו ד' כנפו' רק היו' ע"אס יש לו טלית בד' כנפו' חייב לעשות בו ציצית וי"ל על כל פני' עושה מצו' כשמתעטף אחד טלית של ד' כנפות כדי להביא עצמו לידי חיוב ולא זו אלא אפי' מעניש' ע"ז כעידן ריתחא כדאית' במנחות דא"ל מלאכא לרב קטינא קטינא קטינא סדינא בקייטא סרבלא בסיתוא ציצית מה תהא עליה :

ודע כי הברכה הזו היא משום שמברכין על מ"ע ונקדשתי הוא מ"ע ומ"ע היא לקדש שמו בפרהסי' ברבים בתוך ישראל אבל כשאינו בפרהסי' אע"פ שדינו ליהרג ולא יעבור כגון כפירה ורציחה וערוה וכן כל העבירות בשעת השמד זהו חיוב בצד עצמו ואינו משום ונקדשתי אז אין מקום לברכה וכן אילו הקדושים והטהורי' מישראל שמענים אותם כדי שיודו על דבר מה שיהיה היזק לישרא' והם סובלי' העינוים אשר הם קשים ממות אע"פ שהוא בפרהסי' ונודע לרבים מישראל אין מקום לברכה זו מתרי טעמי חדא דמ"ע דונקדשתי אינו אלא כשהגוי רוצה להעבירו על דת מדתי תורה או מדתי ישרא לנהוג ים והוא רוצה להעבירו על הדת והוא בפרהסיא ע"ז קאי ונקדשתי אבל העינויים שהם אינם להעבירו על דת רק כדי שיודה אע"פ שקדוש יאמר לו והוא מבני עלי' כמו פפוס ולוליינוס במסכת תענית זה אינו בכלל ונקדשתי ועוד איך יברך אולי ח"ו לא יעמוד בנסיון דאר"ז אלמלא נגדו לחנני' מישאל ועזריה כו' אבל מ"מ שכר האיש הזה רב ועצום וקדוש יאמר לו ובהיכלו כבוד אומר כולו :

קשה עליו נ"כ למה מברכין בנר חנוכה להדליק הלא יכול לעשות ע' שליח כו' ותירצו כו' ע"ס ואני קבלתי ע"ז תירוץ יותר מרווח מהגאון מהר"ר שמשון ז"ל דהטעם הוא משום דק"ל הדלקה עושה מצוה ואלו היה מברך על הדלקת נר חנוכה היה משמע אף הדלוקה כבר הלא המצוה דהיינו כשעושה הנחה אח"כ לשם חנוכה ע"כ מברכין להדליק שאנחנו חייבי' להדליקה לשם חנוכה :

כתב בזוהר המוסר עצמו למיתה בעבור קדושת השם ועושה במחשבתו הסכמה חזקה בעת קבלת עול מלכות שמי' ואהב' וגו' בכל נפשך אפי' נוטל נפשך אז הוא כאלו היה הדבר בפועל ונחשב בעקידת יצחק ובתנאי כשיהיה צדיק בכל דרכיו כי בקרבן מום בו לא ירצה ואני תקנתי תפילה נאה ע"ז שיתפלל האדם שיעזרהו הק"בה לקדושת שמו והיא מסודרת בין שאר התפילות :

שער האותיות

נשלם אות האלף.

אות ב' בריות כתיב ואהבת את ה' אלהיך וכתיב ואהבת לרעך כמוך הנה מחוברי' אלו ב' אהבות ומתייחדי' ע' אחדותו ית' כי כן אנו מסיימין הבוחר בעמו ישראל באהבה ואוהב עמו ישרא' ואומרים פסוק היחוד ואח"כ אהבת השי' ואהבת את ה' אלהיך גם עשרת הדברות מסיימין אשר לרעך והנה כתבו המחברים בעשרת הדברות יש תר"ך אותיות כמנין כת"ר תורה ותרי"ג אותיות הם רומזות לתרי"ג מצות בכל אות מצוה אחת ובזה אותיות הנשארות מה הן משמשות דברו מזה הקדמונים יא שהן נגד ז' מצות דרבנן וי"א ענייני' אחרים אמנם המחוור שבכולם הוא מה שהבנתי מדברי הציוני שאומר מה הם הז' אותיו' שנשארו הם אש"ר לרע"ך הוא הרגל שעליו עומד כל התורה דהיינו תרי"ג כההוא דפ' במה מדליקין דלימד הילל את הגר כל התורה על רגל א' דעלך סני לחברך לא תעביד זוהי כל התורה כולה ואידך פירושא הוא זיל גמור פרש"י דעלך סני לחברך לא תעביד רעך וריע אביך אל תעזוב זה הק"בה אל תעבור על דבריו שהרי עליך שנוי שיעבור חבירך על דבריך ל"א חבירך ממש כגון גזילה גניבה ניאוף ורוב המצות עכ"ל ובאמת כי דייקת תמצא רובא דמצות הם תלוי' באהבת חבירו כמוהו כל מצות צדקה ולקט שכחה ופיאה ותרומות ומעשרות ומשא ומתן באמונה ואיסור ריבית והרבה והרבה כיוצא בהם אח"כ במעט כל המדות הרחמים והחנינה וארך אפים ורב חסד ולדונו לכף זכות ושלא לעמוד על דם רעך והרחקת רכילות ולה"ר והוצאת ריבה וליצנות וקנאה ושנאה ונטירה וענין כעס ורצון ורדיפת הכבוד ומדות אלפים ואלפים כיוצא בהן שיקיים רוב מ"ע ולא יעבו' על רוב ל"ת ויהא שלם בכל המדות כשיאהב לחבירו כמוהו ואף מה שלא שייך בין אדם לחבירו כמו מאכלים אסורים וחמץ בפסח וכיוצא בהם יקיימם בק"ו אם יאהוב לחבירו כעצמו ק"ו יאהב להק"בה העושה חסד חנם עמו חסד של אמת והוא ארון העולם ובוראו הכל יתברך שמו הרי ואהבת לרעך כמוך הוא הרגל שהעולם עומד עליו הרי ואהבת לרעך כמוך הוא הנורם ואהבת את ה' אלהיך וז"ל החכם הר"ר אברהם יגל ולהיות ששתי האהבות האלו הם שני עמודי התורה ראוי שיהיו דומים זה לזה וכמו שאהבת המקום היא בכל לב בכל נפש ומאוד ר"ל כי לקיים מצות ה' התלוים בל"ב ונפש כגון להרחיק הדעות הזרות והנכריו' מלבו צריך להתלהב בנפש משלהבת האלהי' והיראה הפנימי' עד שאפי' אדם נוטל נשמתו לא יעבור מפקודי ה' ומצותיו וכ"ש שלא יעבור אם יהיה בדבר חסרון כיס כן באהב' הבריות יהיו שלש אלה כיצד בכל לבבך היינו שלא לשנוא שום אדם בלב כמ"ש לא תשנא אחיך בלבבך והשנאה שבלב רובא באה מחמת הקנא' וגדולה השנאה הבאה מחמת הקנאה יותר מהבאה מחמת עלבון ותחרות או דבר אחר כי זו בסור הסבה סור כל' חלאתה ויש לה תקומה אמנם הבאה מחמ' הקנאה אין שום תקנה לה כי בכל עת תעורר מדנים ויעלה כאש היא אשר החריב מקדש שני שלא היו בו לא ע"ז וג"ע וש"ד כמו במקדש ראשון והיא אשר הגלה את פליטת יהודה ומקיימ' שארית ישראל בגלות ואשר סיבבה כל הגירושי' והרעות והצרות שהיו מעולם בגלות החל הזה כי עדין צחנתה ועושנ' עולה להשתי' והשנאה הזאת אשר בלב נקרא שנאת חנם כי על עסקי חנם וקנאה לבד נכנסת בלבו של אדם והיא קשה שבכלם כי תרתי אית בהו לגריעות' הקנא' שמוציא' את האדם מהעולם והשנאה אשר בלב ועל' זה נא' בכל' לבבך כי לא לבד חייב האדם להזהר שלא ידבק בה מאומה מהאדם הרע הזה אמנם לאהוב את האדם בלבו ולהרחיק ממנו שמץ קנאה ותחרות וזו היא האהבה שבלב' עוד יש שנאה אחרת והיא שהאדם שונא לחבירו לא מפני קנאה או תחרות לא מפני רוע המדות אשר בנפש המתעורר כי כמו שהטבע נותן שהאהב' נופלת בין הדומי' כן כשלא ידמו יחד האנשים במדותיהם ובמזגיהם יפול ביניהם שנא' וזו אינה קשה כראשונה אמנם קשה לתקן ולכן אנו מוזהרים להתרחק ממנה לפי שנא' בכל נפשך היינו אע"פי שחבירך אינו שווי במדות בנפשך חייב את לסבול אותו ולאהבה אותו בעבור ה' שכבה בראו' חמין הג' מהשנאה היא הבאה מחמת דררא דממונא וזהו שנ' בכל מאודך ובזו השנאה גם כן אותה הנופלת בין בעלי האומניו' שכל אומן שונא בני אומנתו וע"ד הדבר הזה נ"כ מחחרי' אנו וכשיתשוב הבעל אומנו' שהכל מאת ה' העושר והכבוד נאין האדם נוגע כמה שמוכן לחבירו לא ישנא לבעל אומנותו אדרבה יאהב אותו מפני הרמותו אליו וכן אם ריב ומצה יפול בין אנשים ונגשו אל השופט ושפטום ורוב יריבו יחד באותו הדבר אשר יפול הריב והאמת יעשה דרכו ולמה ישנאו זה את זה אח"כ כי כל העדה כולם כגוף א' נבדל באבריו וכמו שאם ידו של אדם תכה את רגלו או שום אבר א' מאבריו לא ישוב להכות לידו לנקום נקמת רגלו כן אם יחטא איש לאיש מצוה שלא לנקום ולנטור אבל למחול לו מיד ולהתפלל אלה' עליו שימחול לו כמו שעשה הזקן אבינו שנ' ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ויחשוב גם כן בלבו כמה אנחנו מוסיפי' לחטוא בכל יום ויום לפני ית' והוא מוחל לנו על העונות והפשעי' ואם אנו בניו כד"א בנים אתם לה' אלהיכם ומצווים ללכת בדרכיו מחויבי' אנו ג"כ למחול כמוהו ולהעביר על מדותינו כי כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על פשעיו מדה כנגד מדה והוסח נוכיח את עמיתינו בדברי' חמת יישבי' על הלב ולא נשא עליו חטא לא במחשבה ולא בדיבור ולא במעשה אבל בשלשת אלה נועילהו וזהו ואהבת לרעך כמוך כי כל הדברים הנאהבים והרצויים לך חייב אתה להשתדל במעשה ובדיבור ולעשו' לרעך להביא שלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו כמ"ש בקש שלום ורדפהו ובמחשבה שתחמור בלבך שיבא אליו טובה וע"ז תתפלל אל ה' תמיד כמו שאתה מתפלל על טובתך עכ"ל:

הג"הה

כפסוק ואהבת ה' אלקיך י"ד אותיות וכן בפסוק ואהבת לרעך כמוך י"ד אותיות רק בפסוק ואהבת את ה' אלקיך את יותר וה יתור בא לרבות ת"ח כמו את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח כן ואהבת את ה' אלקיך לרבות ת"ח להוסיף להם אהבה ויראה יתירה והנה אלו שני י"ד רומזי' ליד ימין וליד שמאל יד ימין לאהבת הק"בה ויד שמאל לאהבת רעך כמוך כאלו ב' הידי' יעשה החבוק והאהבה ויסיפך אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד כי ימינכו אש דת למו ושם הדביקות בו יתברך ואהבת הרי"ע נקרא שמאל כערך וה כי האהבה להק"בה הוא שימסור גם גופו בשביל קדושתו ית' אמנם באהבת הרי"ע אינו מחויב למסור חייתו ואדרב' חייו קודמין אמנם וולת זה תהיה אוהב לרעך כמו לנפשך ונודע כי עיקר ההרחקה שבין אדם לחבירו בא מצד הקנאה והתאוה והכבוד והן מוציאין את האדם מן העולם ע"כ כל אדם ישים בחלקו ויודה כאלו כל העושר והכבוד די והותר או יאהב כל אדם והוא בשמאלה עושר וכבוד:

עוד בא ואלהיך כי אהבת רעך משתלב עם אהבת הק"בה כי גודל חיוב אהבת הרי"ע הוא לכבוד אהבת הק"בה דהיינו שיזכור מאחר שנוי כולם וכדמות עליון וחלק הנשמה שבו היא חלק אלוה ממעל ועל כן נקראים אחינו כנסת ישראל כי כולנו מכונסי' ומתיישדי' בסוד אחדותו יתברך:

והרעה שבמיני השנאה והקשה שבהן כגון בני אדם השונאי' מוכיחיהן והמייסרי' אותם להורות דרך הישרה כענין שנא' שנאו בשער מוכיח ויש שנאה רעה ממנו כגון בני אדם השונאים עושה טובה ורודפי צדק כמ"ש ישנאוני תחת רדפי טוב וההולכים בדרך שנאה הם שונאי השם כי הם שונאים את אוהביו והם שונאים התור' והמצות אחרי שהם נועלים ומואסי' ושונאי' המקיימין אותה:

ובזוהר ריש פ' במדבר ר' יצחק פתח ה' זכרנו יברך יברך את בית ישרא' וגו' ה' זכרנו יברך אלין גוברין דהוו עאלין בחושבנא דמדברא וקב"ה מברך לון ואוסיף עלייהו בכל' ומנא ת"ח האי מאן דאמר שבחא דחברי' דבנוי או דממוני' בעי לברכא

לברכא ולאודאה עליה ברכאן מנלן ממשה דכתיב והנכם היום ככוכבי השמים לרוב לבתר מה כתיב ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים וגו' תרין ברכאן הוו חד ה' אלהי אבותיכם וגו' הא חד לבתר ויברך אתכם כאשר דבר לכם לאודאה עלייהו ברכאן על ברכאן ואי איהו מני שבחא דחברי' ולא אודי עלי' ברכאן הוא נתפס בקדמית' מלעיל' ואי איהו מברך לי' הוא מתברך מלעילא וברכתא בעא לברוכי לי' בעינא טבא ולא בעינא בישא ובכולא בעי קב"ה רחימותא דלבא ומה מאן דמברך לחברי' בעי קב"ה דיברך לי' בעינא טבא בליבא טבא מאן דמברך להקב"ה על אחת כמה וכמה דבעי' עינא טבא ולבא טבא ורחימות' דלבא בגין כן ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך וגו' עכ"ל:

וממון חבירך יהיה חביב עליך כשלך ואם מגיע הפסד לחבירך מחויב אתה לבקש רחמים עליו שהקב"ה ימלא חסרונו כדאית' בברכו' פר' היה קורא שאומרים לו על שורו וחמורו שמתו המקום ימלא חסרונך· **הכלל** העולה צריך לראות תמיד להיות אהוב למטה ונחמד למעלה וכמ"ש טוב אלהים ועם אנשים ונאמר ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם ותנן כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו ותמיד יראה להוסיף אהבה כדאית' בפ"ק דשבת אמר רבא בר מחסי' א"ר חמא בר גורי' אמ' רב הנותן מתנ' לחבירו צריך להודיעו שנ' לדעת כי אני ה' מקדשכם תניא נמי הכי כו' עד מכאן אמ' רשב"ג הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו מאי עביד ליה אמר אביי שאיף ליה משחא ומלי' ליה כוחלא והאידנא דחיישי' לכשפי' מאי אמר רב פפא שייף לי' מאותו המין ע"כ:

ואם יודע איזה בשורה טובה לבר ישראל או לבת ישראל ירוץ אליו לבשרו כמ"ש איש טוב ומכ"ש כשיודע איזה מכשול ח"ו שיגיע לחבירו בדרך או באיזה עסק ירוץ ויזרזו ויאמר לו אחי השמר בזה הענין כי גדול הכלל של ואהב' לרעך כמוך שיאהוב אותו כנפשו ח"ל כפר ארחות צדיקים שער האהבה תועלת גדול' למי שנוהג בחיבה ובריעות עם בני אדם תועלת אחר בעה"ז כשמתנהג באהבה עם כל אדם יעזרוהו הכל אם יפול ירבו עוזריו וסמכיו ואם יעמוד אדם נגדו לריב עמו רבים ישתיקו את המדברים הרעה ומכלימי' אותם אם תבוא צרה עליו הכל מצטערי' עליו ונותנים לו יד ואם יבא לידי דוחק ועוני רבים ירחמוהו בנתינת מתנותיהם תועלת עה"ב מחמת שהוא נאהב לכל אז דבריו נשמעי' ויהיה יכולת בידו להוכיח בני אדם שישיבו דרכיהם וגם מתוך האהב' יעמוד בשלום עם הכל ומתוך האהבה הוא שקט ושלו ופנוי ללמוד ולעשות מעשים טובים וגם מתוך האהבה יעזרוהו ויעשו מלאכתו ויגינו בעדו וימצא הרווחה יתירה לעבוד הבורא ית' עבודה שלימה ומחמת האהבה הוא נושא חן בעיני כל רואיו ומעשיו הטובים יהיו מקובלים לכל וכל א' יחמוד לעשות כמעשהו ובאיזה דרך יגיע האדם לאהב' כל אדם אשכילך ואורך הדרך הוא שיעזו' בנפשו ובממונו כפי יכלתו· העזר בנפשו הוא שישרת לכל אד' הן עני הן עשי' וישרח עבורם· העזר בממונו הוא שילו' לעשי' בעת הצרכו למעו' וכן לעני ילוה בעת דחקו וכן יפקידהו במתנות כפי כחו ולקצת עתים ישלח מנות ודורונות גם לעשירי' ויהיה ותרן בשלו אם יהיה לו עסק עם בני אדם יהיה כל משא ומתן שלו בנאמנות ואל יקפיד בדבר מועט על חבירו לעולם יהיה חפץ שחבירו יהנה ממנו ואל ישתדל הו' להנות מחבירו ויהיו דבריו בנחת עם בני אדם ביישוהו אל יביישהו הטעהו אדם אל יטעהו יסבול על צווארו עול העולם והוא אל יכביד עליהם ולא יתקוטט עם בני אדם ויקבל כל אדם בשמחה ובסבר פנים יפות כי הסברת פנים תחזק האהבה וישא ויתן עם חבירו בטובתו וינחם כל אדם מעוצבו ומדאגתו אם גילה לו אדם סוד אל יגלהו אף אם יכעיסהו ולא ידבר על אדם רע ולא ישמע שידברו רעות על אדם ולעולם ישתדל למצוא זכות על בני אדם במקום שאפשר להיות ויזהר בזה יזהר ואז יהיה אהוב לכל ויכבד כל אדם כמעשיו ובדברי' ולא יתגאה על שום אדם אך יכנע תחת כל אדם ובכל יכוין לשמים עכ"ל·

ואם ח"ו חבירך עשה לך איזה רעה מחול לו מיד כי אתה צריך לאהוב אותו כנפשך ומה נפשך אם יד אחת הוכה לחברת' כי נשל הברזל וכי תחזור היד ונוקמת בראשונה כמחבר לעיל ותאמר בלבך מה היתה זאת לך כי כל מה שאירע לאדם הוא שלימות מהקב"ה לאיזה עונש גם תדינהו לכף זכות ומכל שכן שלא תתקוטט כי הרעה הגדולה שבעולם היה המחלוקת שהיא קשה מע"ז כמ"ש ר"ז ל דורו של אחאב היו מנצחים במלחמותיהן אף שהיו ע"ז מפני שהיה הבור ושלום ביניהם ודורו של שאול היו מנוצחים במלחמ' אע"פ שלא היה בהם חטא מפני שהיו דולטרין מחרחרי ריב ביניהם וסוד הענין כמבואר לעיל בהג"ה כי אנחנו כנסת ישרא' מיוחדים בסוד האחד האמתי וכשיש מחלוקת אז ח"ו יש חלוקה ופירוד למעלה וקיצוץ בנטיעו' ואיסור מחלוקת הוא במשהו כי מניצוץ א' של אש יתגדל המדורה בר מינן אש הוא עד אבדון תאכל וכהא דארז"ל בסנהדרין אפסוק פוטר מים ראשית מדון האי תגרא דמיא לצנורא דמיא ושמעתי משאירי הגאון המופלג כבוד מהר"ר פינחס סג"ל ז"ל כי דבר זה רמוז באותיות של תיבת **מחלוקת** כיצד **מ'** לא יש לה רק פתיחה קטנה מלמטה כך הוא ריש תגרא אח"כ מתרב' ונעשה פתח פתוח כמו **ח'** אח"כ מתלהב אש המחלוקת עד למעלה זהו אות **ל'** מגדל הפורח אח"כ יורד למטה עד התהום זהו אות **ק'** הרי הוא ברום רקיע ובעומקא דארעא אחר כך נמשך משך זמן גדול ויש לו מעמד וזהי צורת **ת'** יש לה שני רגלים **ואות ו'** המפסיק זה משענת המטה אשר בידו להחזיק המחלוקת אבל זה המטה מתהפך לנחש על כן מי שמצפה להיות זוכה לראות פני שכינה ירוץ מזוהמת הנחש וירחיק ממחלוקת אפי' ממיעוט קמא ומה לי להאריך בגנות המחלוקת כי כל הספרים מלאים מזה נקוט האי כללא בידך כי עון מחלוקת יותר קשה מעון ע"ז כמו שמצינו באחאב ושאול· עוד אר"ז ל בג' מקומות ויתר הקב"ה על ע"ז ולא ויתר על המחלוקת· ראשונ' בימי דור אנוש בו התחילו לעבוד ע"ז שנא' אז הוחל לקרוא בשם ה' ובשביל שהיו ביניהם שהיו גוזלין וחומסין זה את זה לא ויתר להם שנ' כי מלא' הארץ חמס וגו'· שניה בדור המדבר כשבאו ישראל לידי מעשה העגל מחל להן הקב"ה אבל כשהיו באין למחלוקת לא ויתר להן הקב"ה שבכל מקום שאתה מוצא וילונו של מחלוקת אתה מוצא שם מכה גדולה מנלן מחלוקת של קורח· שלישי' פסלו של מיכה מתוך שהיה שלום ביניהם ניתן להם ארכא שנאמ' ויקרא להם בני דן את הפסל ויונתן בן גרשון בן מנשה היו כהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ אבל כשנחלקו השבטים על שבטי יודא ובנימן ולא היה ביניהם שלום נעשו אלו פורענות לאלו כשהיו אלו חוטאין היה הקב"ה מביאו לו ופורעי' מהם שנא' ויכו מהם אביה ועמו מכה רבה מאוד ויפלו חללי' מישראל חמש מאות אלף איש בחור וכשחטאו שבט יודא ובנימן באו עשרת השבטי' ופרעו מהן שנאמר ויהרוג פקח ביודא מאה ועשרים אלף ביום א' ע"כ· ובודאי הגרוע שבישראל היה סובל ארבע מיתות קודם שיעבוד ע"ז ואיך לא יכבוש את עצמו מלעשות מחלוקת שהוא קשה מע"ז ואמר רבא כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו ע"כ לא זו שלא יצטער על דבר הנעשה לו להחזיק במחלוקת אדרבה ישיש וישמח שבא לידו דבר זה לקיים להעביר על מדותיו וההוא הסידא כל איממא דהוה סליק לפוריא הוה אמר שרוי' ליה מחול לי' כל מאן דצער לי· בניי יצו' באו וראו כמה גדול כח השלום שאפי' לשונאים אמר הקב"ה פתחו להם בשלום כמ"ש כי תקרב אל עיר וגו' ואפי' בזמן הזה ארז"ל שואלין בשלום הגוים משום דרכי שלום אמרו עליו על רבן יוחנן

שער האותיות

בן זכאי שלא הקדימו אדם שלום בעולם ואפי׳ גוי בשוק ואמרו ח״ל הוי מקדים בשלום כל האדם והוי זנב וגו׳ מהו בשלום כל אדם אפי׳ אם אתה רואה שלבו עליך הוי מקדימו לשלום שאם אתה עושה כן תגרום לו שיאהבך ולא עוד אלא אפי׳ שאינו נכנע להשלי׳ עמך הק״בה מוסרו ומכניעו תחתיך כענין שנ׳ ואם לא תשלים וגו׳ ונתנה ה׳ אלהיך בידיך וגו׳ וכן מצינו בדוד ע״ה שהיה רודף אחר שלום של שאול כמ״ש אני שלום וכי אדבר המה למלחמה ושאול לא די שלא נתפייס לו שהיה רודפו כדי להרע לו ומסרו הק״בה ביד דוד במערה ובמעגל ואע״פכ לא עלת׳ בלבו של דוד להרע לו לפי שצריך לו לאדם להיו׳ אוהב שלו׳ ורודף שלום כמ״ש בקש שלו׳ ורדפהו בקש אוהבך ורדפהו עם שנאך׳ בקשהו במקומך ורדפהו במקומו׳ אחרים · בקשהו בגופך ורדפהו בממונך ׳ בקשהו לעצמך ורדפהו לאחרים ׳ בקשהו היום ורדפהו למחר ׳ ואל תתיאש לומר לא אוכל להשלי׳ אלא רדוף אחר השלום עד שתגיעהו : ומה לי להאריך במעלת השלום כי נודע ומפורסם גם בעוה״ לקמן בעמוד פורם סכת שלום יבא שלום בארוכה ולא באתי עתה רק לסיים זה המאמר של אהבה בשלום לקיים מה שאמר האמת והשל״ום אהב״ו והדבק בשלום ומקיים ואהבת לרעך כמוך אז יהיה נקרא בשם ה׳ כדאית׳ בספרי שלעתיד יהיו נקראים הצדיקים בשם ה׳ כי ואהבת את ה׳ אלקיך מכוון לואהבת רעך כמוך המקיים זה מקיים זה וכשאהבת ודביקות השם עליו אז נקרא בשמו כי שמו של הק״בה שלום כדאית׳ בפ״ק דשבת דאמר רב המנונ משמיה דעולא אסור לאדם שיתן שלום לחבירו בבית המרחץ משום שנאמר ויקרא לו ה׳ שלום :

נשלם אות הבי״ת

אות ג׳ גירות גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך התורה אמר׳ כי גרים ותושבי׳ אתם עמדי ויש להקשו׳ אם גר אינו תושב ואם תושב אינו גר כמו שהקשה רש״י בפ׳ חיי שרה בדברי אברהם אבינו שאמר גר ותושב אנכי עמכם ע״ש אלא ביאור זה הפסוק הוא כך אם גרים ר״ל שתזכרו תמיד בין עיניכם שאתם גרים בע״הז אז תהיו תושבי׳ עמדי להיותכם לעתיד דבקים בנצחיותי וענין הזכירה תמיד בגירות של עה״ז כולל קיום התורה והמצו׳ שיהיה לזכרון תמיד כי האד׳ אין דירתו בע״הז רק דירתו למעלה מצד נשמתו שהיא חלק אלוה ממעל והנשמה הושמה באדם ונשלחה בזה העולם שהוא עולם המעש׳ לעבדה ולשמרה דהיינו עסק התור׳ וקיום המצות והיא בזה העולם נכריה כגר בארץ אחרת כי מתושבי העולם עליון היא והנה היא דומה ממש למלך השולח שליח א׳ מנאמני ביתו לארץ נכריה ומצווה אותו דבר מה אשר יעסוק בהם בשליחות הזה ומזרזיהו המלך הוי זהיר וזריז במלאכת שלחותך כי בפתע פתאום אשלח אחריך ולקחתיך אלי ואם תמעול בשליחותך אזי ארחה אותך מכבוד ביתך ואסיר את ראשך מעליך והיית לחרפה למשל ולשנינ׳ אבל אם תהיה נאמן בשליחותך אזי אעשה לך בית נאמן וגדול יהיה כבוד ביתך עתה אתי עמי במחיצתי ממה שהיה לך ככר בתוספות תפארת וגדולה כן הוא הענין המלך הוא מלך מלכי המלכים הק״בה לוקח הנשמה שהיא במדור עליון מדור השכינה ושולחה לעה״ז ונתנה באדם וציוהו וענין שליחותו הוא העסק בתורה ובמצו׳ וכל ימי היותו בארץ נכריה לא יסיח דעתו אפי׳ רגע כמימרי׳ מענין השליחות כי העסק זה שהוא התורה והמצות הוא מכוון נגד ניצוצי אור השכינה המתנוצצי׳ בהיכלו של הק״בה וציוהו אל ישעה בדברי שקר לא ילך אחר עניני עה״ז כלל וכלל לא מינה ולא מקצתה ובפרט כי זה העולם ארץ נכריה הוא ההיפך כעולם העליון אומר לרע טוב ולטוב רע כי הע״הז מואס בטוב ובוחר ברע מתאוה לאכול ולשתות וכל הנאות הנופני׳ ולילך אחר המותרות ובכל אשר לבו חפץ רק יספיק במעט כפי אשר יוכל לחיות לבד כדי שיוכל לעסוק בשליחותו והמותר יחרי׳ ומכ״ש שיהיה בורח מקנאה תאוה וכבוד ומאלף מדות בכיוצא באלה מאחר שאינו מזה העול׳ רק הוא שליח וגר בארץ ומה לו בעסקי זה העול׳ רק יהי׳ טרוד בעסקיו שהוא עסק שליחותו יום ולילה לא ישבות מדביקות השליחות וידאג במאוד אולי בפתע פתאו׳ יקחהו הק״בה ויחזירהו אליו אל המקום אשר היה שם בראשונ׳ והוא עדין לא נמר השליחות ע״כ תכבד עליו העבודה עבודת הקודש בכל עת ובכל רגע לעשות מלאכתו מלאכת שמים וע״ז התפלל דוד גר אנכי בארץ כי אני שליח שלוח לארץ נכריה רבש״ע אתה הוא חמסייע להבא לטהר תסייעני שלא יהי׳ נסתר ממני מצותיך שהוא ציווי השליחות והאדם העושה לעצמו דירת קבע בזה העולם ונוהג במנהגו ומועל בשליחותו אם יחזירהו הק״בה למקומו ויאמר לו אתה השליח הנר לי שליחותך והוא לא זכר השליחות וישכחה ואדרבה קלקל ועשה להיפך משליחותו אוי לו לאותה כלימה זאת ישית האדם אל לבו כל ימי חייו בכל יום ובכל לילה ובכל שעה ובכל רגע ואף אם הוא עוסק בענין השליחות יהיה מלא רתת אולי מקצר הוא כפי המצטרך ואולי בפתע פתאום כצפור נודד מקינה כן איש נודד ממקומו מאחר שאין דירתו בכאן ח״ל מדרש שמואל במשנה אם לא עכשיו אימתי ז״ל כי לא תלד מה יולד יום ונקט מלת עכשיו ולא אמר ואם לא היום אימתי לומר כי אפי׳ היום בעצמו הוא בספק אם יחיה אם לאו כי בכל רגע הוא מעותד למיתה כי רגע ימות ואין לו אלא שעתו ולכן אמר אם לא עכשיו אימתי עכ״ל :

וז״ל ספר אבן בוחן וישא משלו על עוזבי ה׳ העולם קרקע שוה ובקצתו בור עמוק גוב אריוותא אין מים בו זולתי נחשי צפעוני׳ אשר אין להם לחש רבים יהמו כדובים ככפיר ותנין והאדם הסכל הולך סביב לו עודנו מסתכל בתוכו שוחק ונופל ובחמלת ה׳ עליו אולי ישוב ונחם הקרה לפניו מידי נופלו שורש עשבים צומחי׳ בכותלי הבור ונאחז בסבך השרש לבל ירד מטה פן יבלע ובין כך ובין כך נשא עיניו וראה חלון קטן ובו הלך דבש ושלח ידו להתפרנס ממנו תמיד ידו האחת מחוקת בשרש ובשנית ירדה הדבש להשיבה אל פיו ועודנו פעם אוכל ופעם חדל והנה שתי חולדו׳ אחת לבנה ואחת שחור׳ אוכל׳ תמיד שורש העשב ואותו הפתי להתפתותו לדבש מצא לא ירגיש לזה אפי׳ חולדות אוכלות אותו והוא לא ידע עד יעקר העשב מעקר ויפול פתאום לארעית גובא ינותח לנתחים בתוך לבאים ואכלוהו ויכולוהו ואין אומר השב · חסר תבונות החרש ואאלפך חכמה הנמשל בזה חמשל המופלא העשוי לרמז אחרית נבלים לבד ובהיפך תדין ההיפך לשומרי דרך ה׳ אולם שהעול׳ קרקע שוה כן הוא באמת בעיני החוטאי׳ ברצפת בהט ושש אין בה תלוליות וגומות ובקצהו בקצה החיים סוף אל האדם קבר פתוח שוחה עמוקה בתחתית מלאכי חבלה נערו בגורי אריות יכספו לטרוף נפש רשע אותה רע ובעוד ודים ארורי׳ פניהם למטה ונופלים עד קרוב מקרקע הבור הזה׳ כי הם בחיים קרויי׳ מתים אלא שהם מסתבכים בסבך עץ החיים הגשמיים והם מוצאי׳ סביבם ממתקי הזמן כדבש למתוק אוכלים בהשקט ובבטחה ושוכחים מגורות האדמה אשר תחתיה והעולם לא נתן בלבם יראו פן יפלו בתוך הבור אשר שם ערוב כבד ישלטו הדובים המה בנתחיהם עודם נואשים מזאת הסכנ׳ והנה שתי החולדו׳ הלבנה והשחורה והם היום והלילה מדקדקו׳ חוטי חייהם אשר יתלו בהם אשר ינתקו באחרונה ויפלו לגמרי הה ליום שעת שחור׳ ורגע ועם את אשר אכלו צוף דבש פרי מעלליהם יאכלו פרי נבלה ללענה עכ״ל׳ ע״כ כלל גדול גר הוא בארץ התעיף עיניך בו ואיננו וימינו כצל עובר ופי׳ רז״ל לא כצל אילן ולא כצל כותל אלא כצל עוף העובר :

האבות הקדושים היו גרים בארץ אברהם אמר גר ותושב אנכי עמכם ׳ ביצחק נאמר גור בארץ הזאת ׳ יעקב אמר שני מגורי ׳ דוד רגל רביעי במרכבה אמר גר אנכי בארץ ע״כ יהיה לזכרון בין עיניכ׳ תמיד הגירות בארץ ושלא להתעסק בענין השייך לקביעת דירה בארץ הזו כי במדור העליון שם ביתו ואז אל ידאג על עולם שאינו שלו רק ידאג תמיד אולי מקצר הוא בעבודת השי׳ ויהיה ירא וחרד לשמור ולעשות ולקיים לא ינוח ולא ישקוט אפי׳ רגע כמימרי׳ מעבודת השי׳ ודביקותו בספר ארחות צדיקים מביא

מעשה

מעשה בחכם א'שראה אדם א'שהיה דואג אמ' לו אם דאגתך על עולם זה ימעט השי' דאגתך ואם דאגתך על עולם הבא יוסיף השי' דאג' על דאגתך והבא לטהר מסייע' לו · עוד מצאתי חכם אחד היה במדינ' והיו אנשיה בצרה גדולה והיה מדבר דבריו ולא היה מרגיש בצרה א"ל הלא תצטער למה שכולנו בצער א"ל לא א"ל ולמה א"ל אם הייתי רואה אותה בחלומי לא הייתי מרגיש לו בהקיץ ע"כ לא אצטער על זה למה שאני רואהו כי כאשר אשוב אל השכל האמת יהיו ענייני הע"הז כולם כחלום והעצה ברורה כהקיץ ע"כ יקויים אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך :

נשלם אות גימ"ל

אות ד' דרך ארץ בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך במסכת ברכו' דרש בר קפרא איזוהי פרש' קטנה שכל גופי תור' תלוין בה הוי אומר דרך ארץ שנ' בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחותיך ובמסכת סוטה פ"ק אר"י כל המיישר אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הק"בה שנאמ' ושם דרך אראנו בישע אלהים וגרסינן באבות דר' נתן ר' אלעזר אומר יהיו לך ב' ידות אחת בתורה ואחת בדרך ארץ כל מי שאינו לא במקרא ולא בדרך ארץ אין זה מן הישוב אר"ש בר נחמני כ"ו דורות קדמה דרך ארץ לתורה הה"ד לשמור את דרך עץ החיים · דרך זו דרך ארץ · החיים זו התורה · וכל מי שהוא זהיר בדרך ארץ זוכה לראות בנחמה שנא' ושם דרך אראנו בישע אלקים :

ענין דרך ארץ הוא הנהגה ישרה וצניעות יתירה ומעלת המדות וכל החמודות ולהיות אוהב לבריות ואהוב מבריות איש השלום ואיש השלם מחזיק קיום העולם בכלליו ופרטיו במילי דשמיא ובמילי דעלמא :

ונהוג ובכל הדרך ארץ בג' דרכי' א' דרך שלימו' הנהגת האדם בעצמו · ב' דרך שלימו' הנהג' האדם בביתו · ג' דרך שלימו' הנהג' האד' בזולתו : דרך מהדרכים הוא נוהג בג' שלמיות הכוללי' כל השלמי' דהיינו שלימות הממון שלימות הגוף שלימו' הנפש אשר רמזו רז"ל בפסוק ויבא יעקב שלם ופי' שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו והם רמוזים באהבת האל ית' ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך · מאודך שלימות הממון · לבבך הלב הוא עיקר חיות הגוף · נפשך הוא הנפש ·

והנני מפרש דרך שלימות האדם בעצמו בשלש אלה יתבונן האדם כי הק"בה הרים אותו על כל הנמצאי' כפי סדר המדרינו' דומם צומח חי מדבר כמ"ש ותחסרהו מעט מאלהי' וכבוד והדר תעטרהו תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו צונה ואלפי' כו' הנה הצומח יונק ואוכל תמצית הדומם ובעל חי אוכל הצומח והאדם שהוא המדבר אוכל את החי · דע שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא לא לקילוסו שנ' כל פועל ה' למענהו לקילוסו וכל נברא חושק ומשתוקק לעלו' במדרינ' רבה ממנו עד שעול' למדרינת מלאך ובאכול ב"ח את הצומח נהפך הצומח לב"ח ובאכול האדם הב"ח נהפך בשר של ב"ח לבשר אדם על כן ע"ה אסור לאכול בשר כי אוי לבשר מפני בשר כי עם הארץ הוא חומר בהמה כבהמ' שאוכל ובהמ' יש לה לטעון מה חזית דדמך סומק טפי סדמי אבל אדם השכלי האוכל בעל חי אז הב"ח זכה למעלה להיות בשר אדם אחר כך עולה מעלת האדם מצד השכל והנשמה שנתן בו השי' עולה למדרינת מלאך עד שמתדבק בהשי' בתפוס מדותיו של הק"בה במה שאפשר לו להתדמות לבראו ואף אם לא נתנה התור' ח"ו היה כל מדרך ארץ ר"ל מדרכי המוסר והנהג' ישרה דהיינו שבכל עתיו ורגעיו יהי מורא שמים עליו ויאהוב אותו ויתדבק בו ויחשוב בגדולתו יתברך תמיד כי מלא כל הארץ כבודו רואה נגליהו ונסתרו ויקבל עול מלכותו ויירא ויבוש לפניו ית' ויהיה תמיד באימ' וביראה וברתת ובזיע מלא בושה וצניעות ויהיה בכפיפ' ראש כמ"ש רז"ל ההולך בקומה זקופה כאלו דוחה רגלי שכינה ויהיה שת עיני' ולא יעסוק בשום שחוק והיתול והכל משום מורא מלכות שמים עליו ותמיד לא יזיז מחשבתו מגדולת הבורא ית' ומהנהגתו עם בראיו לא יסיח דעתו בשבתו בביתו ובלכתו בדרך בשכבו ובקומו ויתפלל לו ויבטח בו תמיד עוד הוא מדרך ארץ יחלוק כבוד לנשמתו שהיא חלק אלוה ממעל ויבוש מהנשמה שלו שלא ימרוד בה אלא יעשה רצונה ויבטל רצון הגוף נגד רצונה ויעשה הכל כפי טבע הנשמה ולא כטבע הגוף שרודף אחר התאוות ואחר המותרות ואחר הקנאה ואחר הכבוד וכיוצא באלה אלא ילך בטבע הנשמה המתנגד לכל זה ויחשוב כי באמצעית הנשמה הוא זוכה לכבוד הגדול להיו' לו ידיעת בבוראו ע"כ ירומם הנשמה על הגוף וילמוד מהגוף בעצמו שמצד דרך ארץ הוא לרומם אבר על' על שאר אבריו מגופו ולהדרת גדולה כמו יד ימין על יד שמאל ורוממות הראש על הגוף כהא דתנו רבנן בפרק במה אשה יוצאת כשהוא נועל נועל של ימין תחילה כו' כשהוא רוחץ רוחץ של ימין ואח"כ של שמאל כשהוא סך סך של ימין ואח"כ של שמאל והרוצה לסוך כל גופו סך ראשו תחילה מפני שהוא מלך על כל אבריו עכ"ל · ולא לענין זה בלבד אמרו אלא בכל פעולה מפעולתיו וכן בשאר אבריו להגדיל הלב על שאר אבריו כי הלב הוא מבין וכן המוח ששם המחשבה יגדילם בתנועת עסקיו ובצרכי מלבושיהן ובטהרתן וכיוצא בזה והטעם כי גדולת האברים זה למעלה מזה היא מצד התפשטות הנשמ' בהם שבאבר זה יותר מעלת ההתפשטות מבזה אם כן לא מדרך ארץ היא להגדיל הנשמ' על' הגוף כולו ולהמליכה ולראות שיהיה הגוף נכנע תחת הנשמה הולך ברדכיה שיהיו חולין נעשין על טהרת הקודש דהיינו הגוף ימשוך אחר הנשמה ויחשוב כי הגוף הוא תיק ונרתק הנשמ' ע"כ ראוי לדמות לה כהא דתנן מצילין תיק הספר עם הספר ויחשוב כי ע"כ נשאו אלקי' על כל בעלי חיים שיהיה מרומם עליהם ולא יהיה כסוס כפרד אין הבין אף בדברים הגופני' ההכרחי' יהיה רוממות הנשכר לנגד עיניו ויהיה לו דרך ארץ שיהיה נוטה מצד הבהמות לצד השכל בכל מעשיו במאכלו ובמשקיהו ובפעולתו ובעשיי' צרכיו ובדבורו ובהלוכו ובמלבושיו ובכלכול דבריו במשאו ובמתנו ויהיה כל המעשים האלו נאים ומתוקנים ומסודרי' ביותר ואזכיר בקצרה מ"ש הרמ"בם בהלכות דעות מזה עם תוספות משלי לא יאכל ולא ישתה מה שהוא ערב לגוף ומזיק לגוף אלא יאכל מן המועיל לגוף ואף מה שהוא מועיל לא ימלא כריסו כבהמה רק כפי צורך קיומו והמותר יחרים · וזה המעט שאוכל ושותה יהיה בנקיות ובטהרה לא יאכלנו אלא בביתו על שלחנו ויהיה ערוך במפה נקיה ויאכל וישתה בנחת לא בגרגרנו ולא יאכל שום דבר בחנות או בשוק ולא יאכל ולא ישתה מעומד ולא יקנח הקערה ולא ילקק באצבעותיו ולא יאכל כל התבשיל שבקערה אלא ישאיר בה מעט שלא יראה כגרגרן ולא יאכל אצל עם הארץ ואין ראוי לו לאכול אלא בסעודה של מצוה בלבד כגון סעודת אירוסין ונישואין והוא שיהיה ת"ח שנשא בת ת"ח והצדיקים והחסידי' הראשוני' לא אכלו בסעודה שאינה שלהן · כי ירחיב ה' את גבולך וגו' ותתאוה לאכול בשר אר"ז ל למד' תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא מתוך רחבה ז"ל הרמ"בם פ"ה מהלכות דעות צוו חכמים בדרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון שנ' כי תאוה נפשך לאכול בשר דיו לברי' לאכול מע"ש לע"ש ואם היה עשיר וכדי לו לאכול בשר בכל יום אוכל עכ"ל · ולא יאכל ולא ישתה דברים מסוכני' כמו שהזהירו רז"ל על שתיית מים מהנהרות בלילה ועל מים מגולים ולא יצא יחידי בלילה ועל הרבה ענייני' · עוד הזכירו מאכלים מסוכני' פ' ערבי פסחים דף קי"ב ובמס' נדה פ' כל היד דף י"ז ובמס' כתובו' פ' אע"פ הזכירו דברים שהם רעים לעוברו ולמניקות עוד הזכירו רז"ל כמה מאכלי' שהם בריאי' במסכת ברכות פ' כיצד מברכין דף ל"ט גם בפסח"ם פ' אלו עוברים דף מ"ד גם במסכת ב"ק פ' מרובה דף פ"ב והרב הגדול הרמ"בם והרופא המופחה שבמוס' האריך מאוד בענייני המאכלים המזיקי' והבריאים בהלכות דעות פ' ד' גם הזכיר סדר האכיל' וזמנה גם הזוכר שם ענין המרחץ וסדר רחיצה וזמנה ואיכותה וכמותה גם הזכיר ענייני הבעילה וכמותו וזמנו

מצד

שער האותיות

מצר הקדושה ומצר הבריאות ולהעתיק כל אלו העניינ' הוא אריכות גדול וזכור אזכור קצת מהם במקומות סדר אכילה בהלכות אכיל'
וסדר ביאה בהלכות ביאה והרוצה לעמוד בכולן יעיין בכל המקומות שרשמתי:

[illegible]וד הזהירו רז"ל שירחיק אדם עצמו מהסכנות ומהלסטי' ומחבירי' רעי' ומכותל רעוע ובריש פסחים ובב"ק פ' הכונס אמר רב יהודא
אמר רב לעול' יכנס אדם בכי טוב ויצא בכי טוב שנאמ' ואתם לא תצאו מפתח ביתו עד בקר ובפ' סדר תעניות א"ר ינאי לעולם
אל יעמוד אדם במקום סכנה ויאמר עושין לי נס ואם עושין לו נס מנכין לו מזכיותיו וכן בפ' במה מדליקין דף ל"ב וגם הזהירו על סכנת
כשפי' על המקנת בחכפ' והחורג כינה אבגריו והשולף ירק מכישא דירקא דאסר גינאה ואוכל אותו אלו קשים לכשפי' כדאית' פרק המוצי'
יין דף פ"א ובמסכת חולין פ' כל הבשר דף ק"ח ועוה' הזכירו באורך כמה דברים הקשים מפני המזיקי' בפרק ערבי פסחים דף קי"א ע"ש
באורך וכמה דברים הזהירו משום רוח רעה כדאית' בחולין פ' כל הבשר דף ק"ה ובפ' הכונס צאן לדיר הזהירו שם על דבר בעיר ועל רעב
בעיר כו' ע"ש וכתב רמ"א בטו"ד סי' קי"ו שיש לברוח מהעיר כשדבר בעיר ויש לצאת מן העיר בתחילת הדבר ולא בסופו וכל אלו הדברי'
משום סכנה ושומר נפשו ירחק מהם ע"כ וכן נוהגין העולם ואני תמה אודות מכת אבעבועו' קטנות ההולכ' בין התינוקות הנקר' בלאט"רן
בל"א בר מינן למה אין נזהרין להבריח התינוקו' ולצאתם מן העיר ובודאי עתידי' האבות ליתן דין על מיתות יונקי שדי' שלא חטאו וגמולי'
חלב שלא פשעו שמתו בחולי זה ולא חשו אביהם להבריחם ע"כ כל איש ירא אלקים יהיה ירא וחרד על כל צרה שלא תבוא וכל אלו
הדברים שהם שמירת הגוף הוא בכלל האזהרה של השמר לך ושמור נפשך מאוד והוא ג"כ מדרך ארץ לשמור הגוף שהוא תיק ונרתק
הנשמה כדי שיהיה כסא לנשמה גם מדרך ארץ הוא לראות שיהיה גופו נקי תמיד הן אברים הנגלוים הן אברים הנסתרי' הן מכל לכלוך
הן מכל זוהמא וכהא דתניא בפ' במה טומנין רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו שנ' כל פועל ה' למענהו ע"כ וזולת זה
הטעם הוא בטבע נקיות הגוף מביא לידי התעוררות נקיות הנשמה וכשאינו נקי נמשל כבהמה ועושה מעשה הבהמה ויראה שלא
יאכל מאכל שיצא ריח רע מפיו ואם ריח רע נודף מפיו ישתדל להתרפאות ממנו כדי שלא יהא מאוס אצל בני אדם ויהיה כל גופו נקי
ויתקן שערו וזקנו כדי שלא יהיה מכוער אצל חבירו ובקל וחומר שלא יצא ריר מפיו ולא יטנפו נחיריו • **גם** יזהר בכבוד מלבושיו
ילבוש מלבוש נאה ונקי ואסור לו שימצא בבגדו כתם או שמנונית וכיוצא בהן כדאית' בפ' ואלו קשרי' שאם נמצא בת"ח רבב על בגדו
חייב מיתה ולא ילבש מלבוש מלכים כגון בגדי זהב וארגמן שהכל מסתכלין בהם ולא מלבוש עניי' שמבזה את לובשיו אלא בגדים
בינוני' נאים לפי יכולתו ולא יהא בשרו נראה מתחת בגדיו כמו בגדי פשתן הקלים ביותר הנמצאים במצרים • **גם** במהלכו של
אדם ניכר אם חכם ובעל דעה הוא או שוטה וסכל וכן אמר שלמה בחכמתו וגם בדרך שהסכל הולך לבו חסר ואומר לכל סכל הוא
מודיע לכל עצמו שהוא סכל • **הרי** נתבאר מקצת דרך ארץ משלימותו בשלים' הגוף ולפרט כל העניני' של דרך ארץ אי אפשר
וישמע חכם ויוסף לקח ומזה הדרך ארץ הוא דרך ומובא לבוא לידי שלימות הנפש שהיא הנשמה שראוי לאדם להגדילה ולהמליכה
כנזכר לעיל בהגברת השכל • **ומ"ם** דרך ארץ של השכל הוא שלא יתחכם יותר מיכולת ומדריגת חכמתו וע"ד שאמר שהמ' ע"ה
אל תתחכם הרבה פן תשומם וע"ד שארז"ל במופלא מכך אל תדרוש כו' אלא ילך בהחשכלה מעלה מעלה ויוסף תמיד דבר יום ביומו
בחכמתו ובהשכלו בדרך ההדרגה ואז בלב חכם תנוח חכמה:

דרך ארץ בשלימות ממונו הוא שיעיין תמיד שיהי' משומר מה שנתן לו הש"י ושלא יהיה נפסד ובפ' כל הבשר דף ק"ה אמר
שמואל אנא להא מילתא חלא בר חמרא לגבי אבא דאלו אבא הוה סייר נכסי' תרי זמני ביומא ואנא לא סיירנא
אלא חדא זימנא' שמואל לטעמיה דאמר שמואל מאן דסייר נכסי' כל יומא משכח איסתרא אביי הוה סייר נכסי' כל יומא ויומא חד פגע
בארס' דדרי פתכא ראופי א"ל חני להיכא א"ל לבי מר א"ל כבר קדמוך רבנן והנה זו נאמר לענין שרות מ"מ יש ללמוד ממנו שיעיין
האדם בכל אשר לו ואם אינו בכל יום ע"מ יקבע בכל חודש יום א' וגם יתבונן במש' ומתן שלו ואם רוצה שההוצא' שלו היא יותר מהריוח
שמרויח יתבונן לצמצם כדי שלא יתמוטט האשה תחיה עקרת הבית ותעיין תמיד בכל אשר להם ובמטלטלין להיותן שלמים ונקיים
ומיופים ומסוגרי' ומשומרים וכן במיני מזונות שבבית כתב אבא מורי ע"ה בצווא' יש נוחלי' ח"ל קבלה ישנה מאבותי ז"ל שלא להשליך
שום חשבון ישן אע"פ שנחשב ונפרע הכל ואין יוצא עתה מזה החשבון כלו' מ"מ לא יושלך אלא יהא מונח במקום מוצנע כי מי יודע מה
יולד יום באולי יבא עת שצריך להוכיח איזה דבר מתוכו עכ"ל • תנן כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה ע"כ צריך אדם לראות
ולהמציא לעצמו בעו"ה מלאכה או איזה עסק שממנו יהיה פרנסתו ופרנס' ביתו ואל יסמוך לידי מתנת בשר ודם ח"ו ולא לידי הלוואת'
ברוך הגבר אשר שם ה' מבטחו:

דרך ארץ בשלימות ג' אלו ממון וגוף ונפש אשר ינהוג עם אשתו ובניו אנשי ביתו מה שהוא שלימו' הנפש הוא צריך להנהיג'
ולהוכיחם במילי דשמיא בכלל ובפרט גם בדרכי המוסר ואם אינו עושה כן הוא נתפס בעוונם כמ"ש רז"ל בפ'
במה בהמה מי שאפשר למחות באנשי ביתו ולא מיחה נתפס:

עיקר ויסוד גדול גידול בנים התורה אמרה ולמדתם את בניכם כי זהו התכלית של פריה ורביה להיות לו בנים ובני בנים
עד עולם עוסקי' בתורה ובמצות וידוע כי אדם עיר פרא יולד ויצר לב האדם רע מנעוריו ע"כ צריך להרגילו ולחנכו
במדות טובות וישרות מעט שיוכל לדבר כמ"ש רז"ל תינוק היודע לדבר אביו מלמדו שמע ישראל כו' תורה צוה לנו משה כו' ועניני'
כאלה ואמר הפסוק חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו • האב והאם לא ימנעו המוסר הכף מימי נערותו ולהוסיף תמיד
דבר יום ביומו כפי אשר יוכל שאת לפי הבנתו ולא ימנע ממנו שבט מוסר כמ"ש חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר וכל המדות
הרעות שראוי לאדם השלם להתרחק בהם כגון השבועות והקללות והכעס והאכזריות והגאו' והעזות והקנאה והשנאה והתאו' והרכילות
וליצנות ולה"ר ודברי המותר וכיוצא בהם אלף אפים וכן המדות הטובו' שראוי להאדם השלם להתדבק בהם דהיינו ההיפך ממדו' הנ"ל
והמורא והבושה והשתיקה ואלף אלפים כיוצא בהם ועל כולם ידיעת השי' כפי כחו ולהיות תמיד דברי קדושה יוצא מפיו והרב' כאלו
בכל שער המדות צריך למסור גופו שיעשה אותו קנין בנפשו ויוכיחו תמיד בכל יום ויום הוכח יוכיח אפי' מאה פעמים דבר יום ביומו
לא ינוח ולא ישקוט עד שיהיו נקנים בנפשו ויתחיל בו מבן ב' או ג' שנים להדריכו בכל ויתחיל להדריכו מקטנותו מצד שני טעמים הא'
כי אר"ז ל ינקותא כלילה דוורדא כל מה שקונה בנפשו בילדותו נשאר כן בטבע קיים כל ימיו וזה"ש חנוך לנער ע"פ דרכו בעוד נער
קטן ינהוג במדות טובות ואז כי יזקין לא יוסר ממנו • הב' כי כשמתחיל האב בבנו להוכיחו בשבט מוסר ובמורא גדול בעוד הנער קטן
שיהיה לו עמו תוכחת מגולה ואהבה מסותרת אז יהיה לעולם מורגל במורא האב ולהיות ירא וחרד כי ישמע מוסר אביו גם כי יזקין אבל
אם בנערותו הראה לו אביו חיב' יתירה ולא עצבו אביו ח"ו אז אח"כ כשנתגדל מסיר אזנו משמוע לאביו ולאמו בקולם והמשילו דבר זה
לנטיעה בעוד שהיא ילדה יוכל האד' לנטותה ולישר' כפי רצונו אבל אם נתגדל האילן בעקמימות א"א לו לישרו אח"כ כן משפט הנער
וע"ז אמר דוד המ"עה אשר בנינו כנטיעי' מגודלים בנעוריהם וגו' והוא משל הנטיעה הנ"ל על כן ואוהבו שחרו מוסר ר"ל יעמוד בשחרי'
ובהשכמה ר"ל בעודו קטן כי שחרו מלשון הילדו' והשחרות ועל שחרית זה רמזו חכמי' משנת באזהרת שינה של שחרית הפשוטו אמרו
אבל גם זה אמת שיהיה האב נוהר שלא יישן השחרית כלומר הינקות וכן כל אדם ואדם ירגיל עצמו בילדותו ויתעורר בהתעוררות רב

ואם ח"ו ישן השחרי' ו לחאי כלילא ראזולא ולא אתיא ובכל זריז ונריז ישבים בבוקר בבוקרו בהשכבה ואז אשריו ואשרי בניו אחריו ואיזה אב שחושב ערין הוא ילד וכיוצא בו והו ממית את בנו כמ"ש יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך כי אם אין אתה מייסר אותו אז אליו אתה נושא נפשך להמיתו כי יצא לתרבו' רעה או לגירול רע וטוב מותו מחייו ועונש האב גדול מאוד בע"הב כדאית' בדברי רז"ל ובהיפך אשרי לאביו בע"הז וטוב לו לעה"ב בע"הז אם מייסרו בקטנותו ומדריכו בדרך טוב וישר יהי' במנוחה ובהשקט ושלוה שלא יצטער עליו שיבא לתרבות רעה ולעשות עבירות רק ילך בדרך השם ית' ואז יהיה מקורו ברוך וימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם וטוב לו לעה"ב כדגרסי' במדרש יסר בנך ויניחך למד בנך תורה ויניחך מדינה של גיהנם ויתן מעדני לנפשך שיכניסך בג"ע עם הצדיקים כו' וכן הוא בזוהר סוף פרש' בחקותי ור"ל אמרו ברא מזכה אבא ואמרו גדולה הצלת הבנים לאבות מהצלת האבות לבנים שהאבות אין מצילים את בניהם אלא מן היסורין של הע"הז בלבד ומזכין את' העושר ומזכין את' הכח ומזכין אותם החיים אבל ליום הדין אינם יכולי' להציל מדינ' של גהנם שנ' ואין מידי מציל לא אברהם מציל את ישמעאל בנו ולא יצחק מציל את עשו בנו אבל הבנים מצילין את האבות מדינה של גהנם כו' הרי יפה כח הבן מכח האב זכות האב לא יועיל להבן רק לענין ע"הז וזכות הבן להיפך לא יועיל להאב לע"הז רק לע"הב שהוא עולם הנצחיי והטעם כי יפה כח הבן ר"ל יפוי כח הבן מתורתו ומ"ט ומדות ישרו' בא לו מכח אביו שהדריכו בזה ע"כ אשרי לאב המוכיח בניו בכל עת ובכל רגע בכל פסיעה ודיבור וראיה ותנועה שעושה והנשים מצוות על תוכחת בניהם כמו האב ויותר מהם מטעם שהם פנויות ומצויות יותר בבית ממה נפשך אם האב תלמיד חכם אז הוא טרוד מאוד בגירסא לא יוכל לעיין בכל עת ובכל שעה על מעשה הנער ואם הוא טרוד במשא ומתן ובהליכת דרכים אז על הרוב אין האיש בביתו ובמסכת ברכות פ' היה קורא גדולה הבטחה שהבטיחן הק"בה לנשים יותר מן האנשים שנ' נשים שאננו' קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזינה אמרתי א"ל רב לר' חייא נשים במה זכיין באקרויי בנייהו לבי כנישת' ובאתנויי גברייהו בבי רבנן ונטרי לגברייהו מבי רבנן ע"כ ויען כי טבע הנשים רכות על כן החיוב מוטל על הנשים ללבוש כלי גבר ר"ל להיות לה אביר לב להוכיח בשבט מוסר ולהכות אותו הכאות בטוב גם כי ישוע ויזעק לבלתי שמוע אליו עד שיסור מדרך הרע וילך בדרך הטוב והישר ודרך רמז אני אומר ידי נשים רחמניו' בשלו ילדיהן ר"ל אותן הנשים שמרחמי' על ילדיהן לבלתי הכות אותם הם מבשלות אותם כלומר ממיתות אותם כאלו היו שוחטי' אותם ומבשלי' אותם כבשר בהמה וחיה ועוף:

ותמיד יהיו תפלה שגורה בפי אב ואם להתפלל על זרעם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מדות טוב ויכוון במאור ע"ז בברכת התורה ונהיה אנחנו וצאצאנו כו' וכן בברכת אהבה רבה אבינו אב הרחמן המרחם רחם עלינו ותן בלבנו כו' יחשוב ג"כ על זרע וזרע זרעו עד עולם וכן כשאומ' למען לא נגע לריק ולא נלד לבהלה בכל מקומות כאלה יעשה תפילתו קבע בכל לבבו ובכל נפשו וכן איתא בילקוט בפסוק בטח בה' וגו' ז"ל תנא דבי אליהו מעשה בכהן א' שהיה ירא שמים בסתר והיו לו עשרה בנים מאשה אחת ו' זכרי' וד' נקיבות ובכל יום היה מתפלל ומשתטח ומלחך עפר בלשונו כדי שלא יבא א' מהם לידי עביר' ולא לידי דבר מכוער אמרו לא יצאת אותה שנה שלימה עד שבא עזרא והעלה הק"בה את ישראל מבבל והעלה אותו הכהן ולא נכנס אותו כהן לעולמו עד שראה כהנים גדולי' ופרחי' כהונה מבניו ובני בניו עד חמשים שנה ואח"כ נכנס לעולמו ועליו הוא אומר בטח בה' ועשה טוב כו':

וכתב בראשית חכמה ז"ל וצריך אדם ליזהר ביותר ולשמור פיו ולשונו שלא ידבר בפני בנו בדבר מגונה וכ"ש לעשותו ואע"פ שהוא מגונה הן אם עשאו בפני הבן או שלא בפניה הבן מ"מ יותר מגונה הוא האב אם דבר או עשה דבר מגונה בפני בנו שלא ילמוד בנו ממנו כו' ואם ישמע האב דבר מגונה שעשאוהו אחרים יתעבנו מאוד בפני הבן ויפליג בגנותו ויאמר תבוא קללה על פלו' שעשה כך וכך ועלי העושה כמעשהו כדי שיתגנה הדבר בעיני הבן ויתרחק ממנו ומכיוצא בו ואם ישמע דבר משובח שעשו אחרים כגון לימוד או כתיב' נאה וכיוצא בזה ישבחנו ממנו בעיני בנו ויאמר כמה נאה דבר זה שעשה פלו' וסופו לירש מעלה עליונ' ויפליג בשבחו כדי שישמע הבן ויתאוה לעשות כן סוף דבר שישתדל מאוד להרחיק את בנו מהכיעור וכן הדומה לו ויקרבנו למדת החסידים והישרים כו' וכשיעשה האב מצוה מהמצות כגון שקושר הלולב וכיוצא בו יעשה לפני בנו וילמדנו לעשות כך כדי שיהיו המצו' תאבות כו':

כלל גדול יהיה לאב המייסר בנו ושיהיה בטוח שהבן הולך בדרך הישר אף בסתר שלא בפני האב יראה בכל כחו להדריכו במדת אמת כמ"ש למדו לשונ' דבר אמת ויגדיל לו עונש השקר אפי' בשיחה בטיל' ויתפאר לו השכר הגדול מהאומר אמת ויטיל מורא גדול עליו באם יוציא מפיו דיבור א' של שקר יתרה בו התראו' גדולו' נמצא כשיהי' מדה זו של אמת תקועה בלב הבן אז יקיים הבן כל מצות אביו כי ירא שישאלנו אביו עשית כך וכך או מה המעשה הזה אשר עשיתם והוא ישיב לו מפני חידאה אמת כי ירא אולי יאחז ונמצא בדאי וענשו יהיה מרובה ומכח שמוכרח לומר אמת נמצא מוכרח להיות סור מרע ועושה טוב והנה פה בירושלים ע"ת תוב"ב היה רגיל אצלי חסיד גדול מחסידי עליק מהספרדיי' ואם היו נותנים לו כל חללי דעלמא לא היה ח"ו מוציא מפיו דבר שאינו אמת בבירור וסיפר לי מנהג אביו בעורו היה נער הוא ואחיו ובא קובלנא שנעשה איזה ענין שלא כהוגן אמר מי שיודה על חטאו ויאמר אמת אני אמחול לו רק יזהר מהיום והלאה שלא ישנה באולתו ואיזה שיכפור ואני אחקור ואדרוש שאחז בשקר וכפר אזי אעש' לו עונשי' בכפלי כפלים וכן עשה מי שהודה מחל לו ונתן לו מתנה עוד איזה מטבעות בעבור שהודה באמת ולהאחר ששקר ענשו בעונש' גדולים כן היה מגדל בניו במדת האמת והיה קונה האמת במטבעו' לקיים אמת קנה ונעשה בבנו חסיד הנ"ל טבע האמת עולמית וכל ערום יעשה בדעת איך יגדל בניו במעשים טובים ובצדקות ובחסידות ובכל מדות ישרות:

עתה אדבר מכתר תורה לקיים ולמורתם את בניכם ע"ז ימסור האב נפשו וגופו ומאודו ויוציא הוצאה הרבה על בניו לתלמו' תורה לא יחשב בעיניו לכלום ויוליכנו בד"ך הסופר לספורת לו כתורא וגם בדרך פיוס לפי הבנתו וישתדל מקטנותו ללמדו תורת כפי כח הנער וכח שניו וכפי שכלו כיצד כשודע לדבר מחנכו בלשון קודש ובפסוקים כמו תורה צוה לנו כו' ושמע ישרא' כו' ויפייסנו בעניני' שאוהב התינוק ומתאוה להם כדי שילך בסבר פנים יפות ללמוד וכשיגדיל וימאס במתנות הקטנות הראשונו' יתן לו אחירות כפי תאותו ואם יגדל וימאס בכל זה יאמר לו ללמוד תורה ואשיאך אשה חשובה ואח"כ כשיתגדל ביותר יאמר ללמוד תורה ואת תהיה ראש ורבי יתקרי לך ואח"כ כשיתגדל ביותר יאמר לו בזכות התורה תזכה לגן עדן אח"כ כשיתחכם ידריכו שילמוד תורה לשמה ולא בשביל שום ענין בעולם וע"ז נאמר שמתוך שלא לשמה בא לשמה ועניין מהות הלימוד וסדר הלימוד זכור אזכרנו אי"ה

בעמוד

הג"ס

ו"ל ראשית חכמה חנוך לנער כו' אם תחנך לנער ע"פ דרכו של הנער והו דרכו של כשר שלא ללמוד ושלא להתפלל אלא לישב בטל ולרדוף אחר יצ"הר שכ' כי יצר לב האדם רע מנעוריו אם תשוב אותו על דרכו הרעה ועל טבע בשרותו ולא תמחה בידו להחזירו למוטב גם כי יזקין לא יסור ממנו ומפני שנעשה לו הכבלות בטבע ולא יוכל להשלט ממנו והיפך מזה אם תייסרנו מנעורותו יהיו לו הטובות בטבעו ולא יוכל לפרוש ממנו ולפ"ז הענין אין ר"ל חנוך לנער ע"פ דרכו מגונה אלא כמו שהוא אומר ושמחת בחו' בילדותך וגו' ור"ל אם תשמח בחור בילדותך שתעשה כך וכך דע כי על כל אלה וגו' וכן חנוך לנער וגו' גם כי יזקין לא יסור ממנו הדרך הראשון שהורגל בו עכ"ל:

בעמור התורה :

ויזהרו אב ואם שלא יעשו מורא לתינוק בדבר טמא כמו לומר התול או כלב או גוי תקח זה התינוק כי ברית כרותה לשפתי׳ ובר מינן תכף הקליפה אשר שם שמות הטומא׳ההם מצוים ויש חשש היזק להתינוק לע״הז וגם כתם לנשמתו ע״כ שומר נפשו ירחק ודבר זה מבואר לחכמי׳ הסודות ע״כ קדוש יאמרו לו ובהיכלו כבוד אומר כולו ע״כ ביארתי דרך ארץ משלימו׳ הנפש בביתו:

דרך ארץ משלימות הגוף בביתו אר״זל במסכת חולין פ׳ כיסוי הדם דרש רב עוירא זמנין א״ל משמיה דר׳ אמי וזמנין א״ל משמי׳ דרב אסי מ״ד טוב איש חונן ומלוה יכלכל דבריו במשפט לעולם יאכל אדם וישתה בפחות מה שיש לו וילבוש ויתכס׳ במה שיש לו ויכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו שהן תלוים בו והוא תלוי במי שאמר והיה העולם פרש״י טוב איש חונן דליכא ומלוה אותם וטוב המכלכל דבריו במשפט ואר״זל לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה לבוא פרש״י פורענו׳ אונאתה ממהר לבא ואל יטיל אימ׳ יתירה בביתו רק הכל בנחת וכפ׳ במה מדליקין אמר רבה בר רב הונ׳ אע״ג דאמרי רבנן שלש׳ דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע״ש עם חשיכה בעי למימרינהו בניחות׳ כי היכי דלקבלינהו מיניה אמר רב אשי לא שמיע לי הא דרבה בר רב הונ׳ וקיימתי מסברא ובפ״ק דגיטין אמר רב חסדא לעולם אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו שהרי פילגש בגבע׳ הטיל בעלה אימה יתירה עליה והפילה כמה רבבות מישרא׳ אמר רב יהודה אמר רב כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי ג׳ עבירו׳ גלויי עריות ושפיכות דמים וחילול שבת ואמרו עוד לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנ׳ ולאברם הטיב בעבורה וגו׳ ר׳חייא הוה קא מצערא ליה דביתהו כי הוה משכח מידי צייר לי׳ בסודרי׳ ומייתי לה א״ל רב והא קא מצעריא לי׳ למר א״ל דיינו שמגדלות בנינו ומצלת אותנו מהחטא וקל וחומר שלא להכות אשתו והוא מעשה גוים וכתב בשם הר״ר שמחה המכה אשתו עובר על רשע למה תכה רעך :

ודרך ארץ של אשה הוא להיותה נכנעת לבעלה שומעת בקולו ודבריה עם בעלה בחן ובתחנוני׳ ובכבוד ובבשת ובענו׳ ותשמע דבריו ותעשה רצונו ותמיד תראה לו שמחה ותשמור לו עת אכילתו ותעשה לו מטעמים כאשר אהב ותבטל רצונה מפני רצונו (אף שבעיניה דבריו תמוהין) איתא בפ״ק דנדרים ההוא בר בבל דסליק לא״י נסיב איתתא כו׳ עד אמר לה אייתי לי תרין בוצינין (פי׳ אבטיחין) אייתיאת ליה תרין שרגין (פי׳ נרות מתרגמינן בוציינא) אמר לה תבר יתהון על בבא (פי׳ אמר לה שתשבר אות׳ על ראש הפתח והיא סברה על ראש בבא בן בוטי) הוה יתיב בבא בן בוטי על בבא וקא דאין דינא תברת יתהון על רישי׳ א״ל מה דין דעבדת א״ל כך צווני בעלי אמר לה אתה עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך ב׳ בנים כבבא בן בוטי ע״כ :

האשה בעת כעסו של בעלה תישבהו ובעת צרתו תשיחהו ובעת רעתו תנחמהו ואפי׳ יהיה לה דאגה בלבה תסתירנה כדי שלא יתעצב מתקשטת תמיד לפניו בענוה ובחן ובצניעות ויהיו בגדי׳ בכל׳ עת נקיי׳ תכבד אביו ומשפחתו ואפי׳ הם בזוים ותהי׳ שמחה במתנתו ותראה שהיא מרובה ואפי׳ מעוטה תתפלל בכל יום על בעל׳ שיצליח במעש׳ ידיו ועל בנים שיהיו מצליחין בתור׳ ובמצו׳ :

ויהיה שלום גדול בין איש לאשתו כי שם יה שורה ביניהם ·כמ״ש רז״ל שאיש ואשה שזכו כו׳ ואם עושים מחלוקות ח״ו אז מוחקי׳ השם ונשאר אש ואש בר מינן והנה נודע גודל המצוה של הבאת שלום בין אדם לחבירו ומכ״ש בין איש לאשתו ואם אמרו באשת חבירו כן ק״ו באשתו שיראה הוא והיא שיהיה שלום ביניהם ואז אשריהם בע״הז וטוב להם לעה״ב:

ודרך ארץ של שלימות הממון בתנהגת ביתו כבר זכרתי דברי רז״ל יכבד אשתו ובניו יותר ממה שיש לו בפרט כי צרכי נשים רבים דברים הכרחיים לשמירת גופם ולענין הולדה והנקה וכיוצא בזה:

בענין הוצאת בניו כבר הזהירו רז״ל בפ״ק דשבת שאל ישנה אדם בן בין הבנים · **וראוי** לאדם ליתן לבניו כפי יכולתו ממון רב כדי לעשות שידוך חשוב והגון ולהזדווג לתלמידי חכמים ומשפחה גדולה ומיוחס׳ והעיקר הקרן בעצמו שיהיה הקרן קיים בכל מעלות המדות ובכל חמידות אבל ראיתי מקצת אבות כשיש להם עושר בבואם לימים נותנים לבניהם לכל א׳ כך גדול אחר שהם נשואי׳ ומחזיקי׳ לעצמם כפי שיעור שמשער׳ שיהיה להם די כל ימי חייהם וזהו שטות גדול והוא שטות אשר יכול לבוא לידי עבירה גדולה כי מה יודע מה יולד יום אולי יתהפך הגלגל על האב ואוי לאב שיבא על שלחן בניו כי הוא דבר שנגד הטבע והבנים מחזיקים את אביהם והוא עליהם כעול הכבד אף שהוא העשירם כבר נשכח מהם כל השובע ומכת זה באים הבנים לידי עון גדול ע״כ כל חכם וכל הרואה את הנולד לא יעשה כזה רק לענין ליתן נדוניא לעשות שידוך חשוב וכשר יעשה מפני שזה הוא תכלית גדול אבל לחלק ולתת מתנות גדולות אח״כ לא יעשה כלל כל ימי חייו כי אין רע בעולם ברעה הזו שאב או אם יסמכו על שלחן ביניהם רע ומר כמות שמעתי אומרים דרך הלצה כשבא יעקב למצרים הוא וביתו לסמוך על שלחן בנו הצדיק שהיה מכלכל את כולם אמר אמותה הפעם אחרי ראותך כלומר הוא בעיני קשה כמות שהוכרחתי לבוא לראותך אמרו במשל הדיוט אב א׳ מפרנס עשרה בניו באהבה וברצון ועשרה בנים לא מפרנסים באהבה וברצון אב א׳ שלהם על כן שום אב חכם לא יגרום בעצמו לבא לידי מדה זו ברעות נפשיה אם לא אם מה היתה זאת אז די לצרה בשעתה הרחמן יציל :

דרך ארץ שלימות גוף ונפש ממון בהנהגת זולתו כיצד שלימות הנפש יתחבר תמיד לחכמים ולאנשי הגוני׳ וילמוד ממעשיהם וממדותיהם ומכל אדם שרואה דבר טוב או איזה לימוד או הנהגה ילמוד ממנו כמ״ש בן זומא איזהו חכם הלומד מכל אדם וכן להיפך אם יודע שדבריו נשמעי׳ ילמוד הוא לאחרים מתורתו וילמדם מצות ומ״ט ומדות ויקיים הוכה תוכיח את עמיתך ולהחזיר למוטב ככל מה דאפשר לו באופן שיהיה זוכה ומזכה לאחרינ׳ :

שלימות הגוף יגמול חסד בגופו לכל ויעשה שירות לכל א׳ ויקיים ואהבת לרעך כמוך ויהיה שפל ועניו בפני כל העולם כשמזכיר את עצמו ואת חבירו מדרך המוסר יקדים שם חבירו לעצמו יאמר פלוני ואני וכשהולך עם חבירו ילך עם חבירו אצל שמאלו ויהיה לו בושת פנים לא ירים עיניו דבורו יהי׳ עם הבריות בנחת בלי הרמת קול ובענות · כתב הרמ״בן באגרת ששלח לבנו אפרש איך תתנהג במדת הענוה ללכת בה תמיד כל דבריך יהיו בנחת וראשך יהיה כפוף ועיניך יביטו למטה לארץ ולבך למעלה וגו׳ תביט בפני אדם בדברך אתו וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך אם עשיר אם חכם עליך לכבדו אם הוא רש ואתה עשיר ממנו או אתה חכם ממנו חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד בכל מעשיך ודבריך ומחשבותיך תחשוב כאלו אתה עומד לפני המקום ושכינתו עליך כי כבודו מלא עולם ודבריך יהיו באימ׳ וביראה כעבד לפני רבו והתבייש מכל אדם ואדם ואם יקראך לא תענהו בקול רם רק בנחת כעומד לפני רבו עכ״ל :

שלימות הממון יהיה משאו ומתנו באמונה הלאו לאו וההן הן לא ישנה דבורו מוצא שפתיו ישמור יגמול חסד בממונו ככל מה דאפשר ונדיב על נדיבות יקום :

נשלם אות הדל״ת

אות ה׳ הלל האות הזה של הילול יהיה לך לזכרון על ההילול לגדול ה׳ המהולל ברוך הוא וברוך שמו ויהיה גם כן כולל מעשי ה׳ הגדולים אשר המציאם ברוך הוא לשבחם ולהללם כמו שאפרש כל הנשמ׳ תהלל יה אמרו בבראשי׳ רבה ע״ז הפסוק על כל נשימה ונשימה שהוא נושם צריך לקלס שנ׳ כל הנשמה תהלל יה וז״ל רבינו בחיי פר׳ קדושים על פסוק שאמר דהמ״עה בידך עתותי בא לרמוז שהשם הגדול שדרשו בו זה שמי לעולם לעלם כתיב כולל בצירופו השעות שהן י״ב ביום וי״ב בליל׳ וכולל ג״כ הרגעי׳ שהסימן בהם אפש״עה (ר״ל אלף ופ׳ היא שעה) שהרי בגלגול אות ראשון לארבעתן כולל כמנין הרגעי׳ ולכך מסיים הכתוב אני ה׳ יזהרנו שלא יפנה בכל שעותיו ורגעיו כ״א בשם הגדול הכולל את כולם עכ״ל ׳ ודבריו סתומי׳ והרבה פירושי׳ בו ואת כולם ישא רוח ואני קבלתי בילדותי פי׳ נאה ע״ז שכוונתו כך בגלגול אות ראשון ר״ל אות ראשון משם של ד׳ דהיינו יו״ד שעולה במלואה ך׳ ותגלגלה על ד׳ אותיות השם ותמצא תתר״ף דהיינו ך׳ פעמים יו״ד עולה ד׳ מאות ך׳ פעמי׳ ה״א עולה ק״ך ך׳ פעמים וי״ו עולה ת״ם ך׳ פעמים ה״א עולת ק״ך סך הכל תת״רף אבל זה הפי׳ גם כן דחוק הרא מצד הלשון ועוד כי אין יחוס המלואין אלו ביחד שבשממלאין החי״ן באלפ״ין צריך למלאו׳ וא״ו ג״כ בא״ף והוא שם מ״ה ראין ממלאי׳ ו׳ ביו״ד אא״כ כשממלאים ההי״ן ג״כ ביו״ד כנודע והוא שם ע״ב ׳ והנה האיר ה׳ את עיני במ״ש הרב הפרדס שער פרטי השמו׳ פרק שני שכתב כשתצרף אות אל״ף עם שם ידו״ד עם כל אות מהשם עם ששה נקודות שהם חמש׳ תנועות הכבטא שסימנם נשקיז״ו ועם השב״א שהיא תנועה בינוני׳ בין הפת״ח והסג״ול הרי ששה נקודות תצרף האל״ף עם היו״ד ועם הנקודים ששה ל״ו פעמים וכן עם הה״א באותן הנקודות ל״ו פעמים וכן עם הוא״ו באותן נקודות ל״ו פעמים וכן עם הה״א באותן נקודו׳ ל״ו פעמים עולה הכל ביחד תת״רף כי בגלגול אל״ף עם יו״ד ל״ו פעמים א׳ עולה שצ״ו וגלגול אלף עם ה״א ל״ו פעמים עולה ל״ו פעמי׳ א״ה עולה ר״ו וגלגל האלף עם וא״ו ל״ו פעמים א״ו עולה רנ״ב וגלגל אלף עם ה״א ל״ו פעמים אז ל״ו פעמים א״ה עולה ר״ו שצ״ו ר״י ו רנ״ב ר״ו הוא תתר״ף ע״ש שהאריך ז״ל קרי ביה ותמצא נפלאות והנה לשם הוי״ה י״ב צירוף וכל צירוף בגילגול הנ״ל הוא תת״רף זהו סוד י״ב שעות ביום וי״ב שעות בלילה ועל זה מבוארים דברי הרב הבחיי ובזה מבואר ג״כ מ״ש בראשית חכמה סוף פ׳ עשירי משער היראה וז״ל יש תתר״ף חלקים בשעה וכנגדם שם בן ד׳ מתגלגל בצירוף נקודו באלפ׳ ביתא תתר״ף צרופין וכתב עו׳ ואחר שתת״רף הלקים אלו שבשע׳ הם תתר״ף נשימות שאדם מנשף ועל כל נשימה ונשימה יש אות משם בן ד׳ הנותן בו חיות הנשימה ההיא וזהו כי על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם וכיון שהשי׳ הוא נותן הנשימה והחיים ראוי שיהיו כל נשימותיו לעבודת הבורא וכשיסתכל האדם בדבר הזה יירא מלחטוא ויתנהג בעצמו ענוה ושפלו׳ כי איך יחטא ויקל ראשו בחיים שהשי׳ ממ״ה משפיע בו והיה אומ׳ מורי ע״ה כי על זה קראו בספרי היכלו׳ להשי׳ מלך עלוב כי אין לך עלבון גדול מזה שבחיים שהוא יתברך שופע באדם ובאבריהם שהכין לו לעבדו יחטא לו וימשול בזה למלך שנתן לעבדו מעות לקנות לחם שיתפרנס בא העבד וקנה מהמעו׳ מקל להכו׳ לאדונו היש לך עבד רע גדול מזה וע״כ השי׳ הוא עלוב ועוכר על פשע ומאריך אפו כ״ש נוצר מטפה סרוחה שראוי לעבור על מדותיו עכ״ל:

עוד בכלל הלל להלל ולהודות להשם יתברך בכל מה שמשפיע הן טוב הן רע כי על הכל קבעו רבותינו ז״ל ברכות כי בעצם הכל עושה השי׳ לטוב ע״כ כשם שמברכין על הטובה כך מברכין על הרעה ויתן שבח והודיה להשי׳ על כל טובה וטובה שבאה לו הן טובת הנשמה דהיינו שנתוסף לו עיון שכלי הן טובו הגוף הן טובת הממון אפי׳ אם הוא מועט יהיה בעיניו רב ויחשוב מה אני ומה חיי שיהיה לו יותר ממה שיש לזה פלוני ופלוני ומכ״ש אם השפיע לו השי׳ השפעה מרובה שיפאר וישבח ויאמר כו׳ גם אם משפיע לו השי׳ איזה פורענו׳ יחשוב שאלהים חשבה לטובה ויפאר וירומם ומחויב להלל כמו שלמדו רז״ל מפסו׳ ביו״ד אהלל דבר באלהים אהלל דבר וכבר הארכתי בזה במאמר:

עוד בכלל הזה יש ענין פרטי שמחויב אדם להלל לה׳ על עטישותיו והוזכר זה בפרקי ר׳ אליעזר מיום שנבראו שמים וארץ לא היה אדם עוטש וחיה מאליו אלא בכ״מ שהיה או בדרך או בשוק והיה עוטש היה נפשו יוצאה עד שבא יעקב ובקש רחמי׳ על זאת אמר לפני הק״בה רבש״ע אל תקח נפשי ממני עד שמצוה אל ביתי את בני ואת בני בני ונעתר לו שנ׳ ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף וגו׳ שמעו כל מלכי הארץ רגזו וחלו שלא היה בטוח מיום שנברא העולם לפיכך חייב אדם בשעת עטושו להודו׳ להק״בה שהפכו ממות לחיים שנא׳ עטישותיו תהל אור ע״כ ׳ ושמעתי במה שאומרים בעישושם לישועתך קויתי ה׳ ויפה הוא והכוונה בזה ההילול לה׳ כשם שהושעתני עתה כי אני מקוה לישועתך כעין ברכת הגומל שאומרים מי שגמלך טוב הוא יגמלך טוב סלה:

עוד בכלל הזה להלל ולשבח כל מה שברא הק״בה וזהו כבודו כי פעולות האומן מראים על חכמת האומן כענין שנאמ׳ מה רבו מעשיך ה׳ וכתיב גדולים מעשי ה׳ ויבחון בכל ההשתלשלות וישכיל בכל מה דאפשר ואף מה שנראה מכוער הכל עשה ה׳ בחכמה וע״כ קבעו רז״ל ברכות על הרואה בריות משונות כמו הברכות על הרואה בריות נאות כי האומן הגדול שעשאם יודע למה עשאם כך כעובדא דר׳ שמעון בן אליעזר שבא ממגדל עדר והיה רוכב על החמור ודעתו גסה עליו שלמד תורה הרבה מצא אדם א׳ מכוער א״ל כמה מכוער אדם זה א״ל לך אל אומן שעשאני ותאמר לו כמה מכוער כלי זה שעשי׳ מיד ירד רשב״א מן החמור ונשתטח לפניו וא״ל נעניתי לך מחול לי א״ל אין אני מוחל לך עד שתלך להאומן כו׳ יצאו בני העיר לקראתו א״ל שלום עליך רבי אמ׳ להם למי אתם קורא׳ ר׳ א״ל לזה שמטייל אחריך א״ל אם זה ר׳ לא ירבו כמותו בישראל א״ל מה עשה לך א״ל כך וכך א״ל אע״פ כן מחול לו א״ל מוחל אני לך ובלבד שלא תהא רגיל בכך ע״כ: ולאו דווקא בצורת אדם אלא מכל מה שנברא בעולם לא יספר בגנותו ומביא מעש׳ בחובת הלבבות בחסיד שהיה הולך בדרך ועמו אנשים והיתה נבילה מוסרחת בדרך אמר א׳ כמה מסריח נבילה זו השיב לו החסיד שיניה לבנות כלומר למה אתה מספר בגנותה תתבונן שיש בה איזה דבר משובח ובודאי לא הפשיע אותו על שרצה לעבור מריח רע אלא על מה שסיפר בגנות׳ ור״זל הפליגו באיסור בזיון אוכלים שהם צומח המתגדל מהדומם ע״כ איסור הוא לשלוח יד בשום דבר בעולם אם לא לכבודו וכ״כ מהר״מק בתומר דבורה וז״ל לא יבזה שום נמצא מהנמצאים שכלם בחכמה ולא יעקור הצומח אלא לצורך ולא ימית הב״ח אלא לצורך ויברור להם מיתה יפה בסכין בדוקה לרחם כל מה שאפשר זה הכלל החמלה על כל הנמצאים שלא לחבלם תלויה בחכמה זולתי להעלות ממעלה אל מעלה מצומח לחי ומחי למדבר שאז מותר להעקיר לצמח ולהמית את החי לחוב על מנת לזכות עכ״ל:

והשבח המעולה העולה על כלם לשבח הנמצאים הוא שבח מעלת התורה מצפוניה וגילויה ולשבח הצדיקים והחסידים ואנשי מעשה כדי לעשות קנאת סופרים ואז תרבה חכמה:

נשלם אות ה״א

אות ו׳ ותרנות במסכת מגילה שאל את ר׳ נחוני׳ הגדול במה הארכת ימים א״ל מימי לא קבלתי מתנות שנ׳ ושונא מתנות יחיה ולא עמדתי על מדותי ותרן בממוני הייתי ואין הכונ׳ לוותר ולבזבז דהא אדרב׳ אר״זל ה״ח מדקדק אפי׳ בפחות משוה פרוטה אלא הענין יהיה נדיב במקום שראוי לו להתנדב וישקול דבר זה במאזנים של תורה וילמד מיעקב אבינו שהיה

שער האותיות

ציקני שנ׳ ויותר יעקב לבדו ואז״ל ששכח פכין קטנים מלמד שהצדיקים חביב עליהם ממונם והכל בשביל שאין פושטין ידיהם בגזל ומצינו במקום אחר שהיה ותרן אין כמוהו כמו שדרז״ל בקברי אשר כריתי מלמד שנטל יעקב כל כסף וזהב שהבי׳ מבית לבן ועשה כרי ואמר לעשו טול כרי זה בשביל חלקך במערה לכן ממנו ילמוד האדם שלא יפזר לריק ושלא לצורך ובמקום מצוה כגון בצדק׳ ובשאר מצות התלוי׳ במעות כגון לקנות רב וחבר וספרים יהיה ותרן גדול ואדרב׳ כל מצוה שקונה אותה ביוקר ה״ז מעולה והזוהר נתן סימן חנם בלא מצוה כי הקליפה בהפקירא ניחא לה ע״כ יבזבז בשביל מצוה ואין להניח שום מצוה בשביל דמיה שהרי רבן גמליאל ל׳קח אתרוג באלף זוז ובתנאי שלא יבזבז יותר מחומש כמו שאר״זל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש ואע״פי שמדברי התוס׳ והר״אש בפ״ק דב״ק משמע דאין צריך אדם לבזבז הון רב בעבור מצוה אחת אפי׳ אם תהא מצוה עוברת ולכך חשיב ליה לר״ג רבות שקנה אתרוג באלף זוז אע״פ שהיה נשיא ועשיר מ״מ הרוצה ליטול זה השם וליתן ממון רב בעבור מצוה רק שלא יהיה יותר מחומש ה״ז זריז ונשכר ואוהב את ה׳ במאורו ואפי׳ שאינה מצוה עוברת כשיש עוד ביותר למכור אר״זל במסכת ב״ק פ״ק בהדור מצוה עד שליש במצוה פרש״י שאם מוצא ב׳ ספרי תורות לקנות א׳ הדור מחבירו יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור דתניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לך ס״ת נאה לולב נאה טלית נאה ציצי׳ נאה וז״ל התו׳ עד שליש במצוה פי׳ שאדם מצא אתרוג כאגוז כמו ששיערו ואחד גדול ממנו שליש יקנהו וז״ל הרב הגדול רש״ל בספר ים שלמה על פרש׳ של שליש מצוה שיוסיף שליש לקח את ההדור כו׳ כת׳ וז״ל וכן משמע להדי׳ דעת הריף בפ׳ לולב הגזול שהביא האי מימר׳ הידור מצוה כו׳ על האי ברייתא׳ עשה לך ס״ת נאה כו׳ וכן פי׳ הרא״ש לשם שאם קנה לולב ונזדמן לו אחר יפה יותר יוסיף עד שליש בדמי הראשון להחליפו ביפה והיינו בהדיא כרש״י וקשה לי דא״כ אין לדבר סוף אם נזדמנו לו עשרים הדורים א׳ מחבירו וכי ליתב לכול׳ ביתיה לכן נ״ל פר״ת עיקר כאשר אית׳ בסמ״ג וז״ל גרסי׳ בפ״ק דב״ק בהדור מצוה עד שליש ומפרש רבינו יעקב שאינו רוצה לומר בס״ת נאה או אתרוג נאה יוסיף שליש שהרי לעולם ימצא נאה ונאה אלא אם קנה אתרוג כשיעורו כאגוז לר״מ או כביצה לר׳ יהודה ומצא נאה ישלו ליתן עד שליש יותר אבל אם גדול מכביצה אין לו להוסיף עליו לשון מורי רבינו יודא עכ״ל וכן פי׳ הרא״ש בב״ק ואין זה כ״כ תמיהה על הרא״ש שדבריו סותרו׳ כי בפ׳ לולב הגזול הביא ריף מאמר דהידור מצות כו׳ על ברייתא׳ דזה אלי ואנוהו כו׳ לכן פי׳ על דעת הריף ובכאן שהוא גוף המאמר פי׳ איבא דתו׳ וראי׳ שטור בנו סי׳ תר״נו כתב ממ״ש בסמ״ג עכ״ל רש״ל ולי נרא׳ דדברי רש״י אמתיים ומה שהקשו על רש״י ראין לדבר סוף שהרי לעולם ימצאו נאה ונאה נראה בעיני שלא דקדקו בדברי רש״י כי כוונ׳ רש״י היא דוקא בעת שרוצה לקנות אתרוג ויש כאן אתרוגים הרבה וכולם הם כשרי׳ אזי יקנה ביוקר היותר מהודר אפי׳ אם צריך להוסיף שליש על דמי האתרוג הכשר שאינו מהודר כ״כ יוסיף אבל אם כבר קנה אתרוג כשר וזכה בו דהיינו ששילם אותו ואח׳ זמן נזדמן אתרוג יות׳ מהודר מורה רש״י דא״צ וכן משמע לשון רש״י שכתב אם מצא ב׳ ספרי תורות לקנות משמע בעת שרוצה לקנות מצאם כך וק״ל׳ והשתא נאמר דסברת שניהם טובים של רש״י ושל תוס׳ דהיינו בתחלת הקניה יקנה המהודר ביותר שנמצ׳ אפי׳ אם הוא ביוקר יותר בשליש אבל אם כבר קנה אתרוג וזכה בו אזי א״צ להוסיף שליש בשביל ההידור רק צריך להוסיף שליש אפי׳ אח״כ בשביל גדלו דהיינו אם לא היה זה שקנה רק שיעור מצומצם יקנה יותר גדול ויוסיף שליש אבל אם זה שקנה כבר היה גדול ואין מצומצם בשיעורו אזי א״צ להוסיף אח״כ בשביל ההידור אלא דוקא בתחילת הקניה קדם שזכה בו יקנה המהודר ואז ניחא דברי הרא״ש בפ׳ לולב הגזול ובפ״ק דב״ק כי מסכים הר״אש לדברי שניהם ודברי רש״י ותו׳ אלו ואלו דברי אלקים חיים וירא שמים יוצא ידי שניהם ואית׳ שם עוד בגמ׳ בעי רב אשי שליש מלגיו או שליש מלבר תיקו במערבא אמרי משמיה דר׳ זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב״ה פרש״י עד שליש משלו דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מצו׳ משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו כדאמרינן היום לעשות׳ ולא היום ליטול שכרם מכאן ואילך מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב״ה בחייו עכ״ל׳ ור״ל עד שליש הוא מחסר מממון שלו ושכר מצוה תהיה לו לע״הב ומה שמוסיף על השליש זו התוספה לא תהיה חסר מממונו רק הקב״ה יפרע לו ע״ר לוו עלי ואני פורע והקרן קיים נ״כ לעה״ב וכתבו הפוסקים דהא דאין מחויב לוותר בשביל מצוה עוברת הון רב וגם לא יותר יותר מחומש זהו בקום מ״ע אבל לעבור על לא תעשה שהוא בקום ועשה את כל הון ביתו יתן ולא יעבור:

עוד ממדת ותרנו׳ בינו לבין חבירו כתב הרמ״בם סוף פ׳ מהלכות דעות וז״ל משאו ומתנו באמת ואמונ׳ אומר על לאו לאו ועל הן הן מדקדק על עצמו בחשבון וכשנותן ומוכר מוותר לאחרי׳ וכשיקח מהם לא ידקדק עליהן ונותן דמי המקח לאלתר מחייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חייבה אותו התורה כדי שיעמוד בדיבורו ולא ישנהו ואם נתחייבו לו אחרים בדין מאריך ומוחל להן ומלוה וחונן ולא ירד לתוך אומנות חבירו עכ״ל׳ **ומכ״ש** שלא יכנוס אדם לריב אשר לא לו כמ״ש רז״ל אשר לא טוב עשה זה הבא בהרשאה׳ וז״ל אבא מורי זל״הה בצוואת יש נוחלין אשר תעשו זו לפנים משורת הדין ל׳ תצאו לריב מהר עם בעלי חובו׳ שלכם שופטים ושוטרים תתנו לכם פי׳ לעצמיכם ר״ל שפטו עצמיכם קודם שתבואו לדין ואל תבואו במשפטים אפי׳ אם אתם זכאין כי גנאי הוא לת״ח לבזות עצמו בפני דייני׳ כי על השני בעלי דינין אר״זל יהיו בעיניכם כרשעי׳ ולא חלקו בין גברא לגברא עכ״לי׳ על כן מדה גרועה באדם שהוא להוט אחר מדת הדין אף אם נתחייב לו חבירו כדין׳ ראוי לוותר דבר מה אם לא שהוא בלתי אפשר עמוד בו אז הדין יקוב את ההר ואף גם זאת לא במהירות כי אם במתון ואז מתדבק האד׳ במדת הרחמים של מעלה ונגד הגוים מצוה רבה לקדש השם בממון להחזיר להם כדי שיאמרו ברוך ה׳ אלהי ישראל׳ **ואף** שמדת ותרנות טוב יזהר אדם בותרנות שהזהירו רז״ל עליו לעולם ישמור אדם עצמו מהערבות גם אנכי מצווה ומושבע מאבותיי זל״הה שלא אהיה ערב בשביל אדם כן אנכי מצווה אתכם בתוקף ציוויי והשמרו לכם במאור:

מצוה רבה וגדולה בלי שיעור להלוות לעני׳ על משכנות על כן אחוז במצוה זו הרבה ובכלל ראו תראו כל הצדקה וג״ח לעני החשוב חשוב קודם ושלא תכשלו ח״ו בעניי׳ שאינם מהוגנים ועניך קודמין כו׳ ועל כל פנים אל ישוב שום דך נכלם׳ **וז״ל** ארחות צדיקים ויהיה נדיב בממונו לכתוב ולקנות ספרים ולהשאילן למי שאין לו בזה צדקתו עומדת לעד ויהיה ותרן בזה שלא יחוש אם יקלקלו הספרים עבור שלומדים בהם ועל כלי ביתו יהיה נדיב להשאיל לשכיניו ומיודעיו ויהיה נדיב להלוות לעני כספו ואם יוכל להספיק ילוה גם לעשירי׳ ויהיה נדיב במשאו ומתנו לעולם אל ידקדק בדבר מועט אם הוא מודד יין או שמן או איזה דבר שיהיה לא יתמצם ויהיה נדיב בגופו לטרוח עבור כל אדם לסבול עולם ומשאם ולהצטער בצרתם ולהתפלל בעדם ולשמוח בשמחתם ולבקר חולי׳ ולעשות חסד עם המתים וביותר צריך להיות נדיב בחכמת תורתו ללמוד כל אדם דעת להמשיך לבם לשמים וזהו נדיבות הגדול שבכל מיני הנדיבות המתנדב לאדם להביאו לחיי הע״הב עכ״ל:

נשלם אות וא״ו

אות ז זהירות זריזות זהיר נקרא הנזהר בשעת מעשה הריז קודם מעשה כי זריזין מקדימין ושניהם שייכין הן בסור מרע הן בעשה טוב הן שיהיה זהיר בסור מרע ויהיה זריז ויקדים את עצמו בסייג׳ ובשמירה יתירה שלא יבא לידי

לידי שום איסור הן חמור הן קל הן איזה מדה ממדות רעות והן בעשה טוב איזה מצוה ופיעולה טובה ומדה טובה יהיה נזהר לשמירה ויהיה זריז ומקדים להביא עצמו לידי טוב הזה ויעשה הדבר בזריזות ובשמחה וע"ז אמר יודא בן תימא הוי גבור כארי ולא יתן מנוחה רגע אחת שיהיה מקום להיצה"ר להסית ולהדיח וגבור כארי הוא כענין איזהו גבור הכובש שהזכיר בן זומא ובמעלו' המדות כת' וז"ל דעו בני כי מעלת הזריזות היא מידה חשובה לפי שמתחילת ברייתו של אדם לא נברא אלא להיות זריז במעשיו ובדרכיו כמ"ש ויהי האדם לנפש חיה מאי חיה זריזותא ואמרו חז"ל באגדה עשאו עבר מכורן לעצמו שאם אינו יגע אינו אוכל ראה מ"ש בענין ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה וכי עבוד' ושמירה הוה צריך אלא כדי לזרזו כו' עכ"ל ויש לפרש מ"ש הכתוב אשר יעשה אותם וחי בהם פי' כענין לנפש חיה הנ"ל שר"ל שיעשה בחיות ובזריזות ולא בעצלתים כשיש באדם רוח עצלות ועצבו' שהוא כח החצוני המכביד כל אבריו של האדם באופן שאין כח באבריו לקום ממטתו לעמו' לתור' ולתפילה וכן בשאר המצות ואז אבריו כאלו מתים אבל יעשה אותם האדם ויגבור כארי על ידי דביקותו בה' אלהים חיים ואז וחי בהם וגם כן קרוב לענין שפרשי' במס' ברכות על הדברים הנאמרים בכוס של ברכה וא' מהן חי פרשי' פרישק"ו בלע"ז כלומר שהוא בריא ולא הופג טעמו והכל ענין אחד:

הג"ה

ולא בעצלות ובעצבות וע"ז נאמר תחת אשר לא עבדת וגו' בשמחה וגו' שורה השכינ' כי אין השכינ' שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה ר"ל שמחה הנזכר ונודע כי פרשת אשת חיל בסוף משלי קאי אשכינה והזכיר הזריז' ותקם בעוד לילה וגו' עד ולחם עצלות לא תאכל ולחם נקרא מאכל המזון התור' כדפי' בזוהר ועשה לי מטעמי' כאשר אהבתי מפקודין דעשה וכן התורה נאמר בה לכו לחמו בלחמי וכיון שהשכינה אוכל' אותם הם נקראים לחם ע"כ צריך ליזהר בזריזות כ"כ בראשית חכמה:

נשלם אות זי"ן

אות ה' חבר טוב תנן בפ"א דמסכת אבות וקנה לך חבר גם ארז"ל או חברותא או מיתותא ואמר החכם אדם בלא חבר כשמאל בלא ימין וכתב החסיד הרב ר' יונה שלדרכי תשובה צריך שיהיה לו חבר שידבר עמו אם עבר על תקנת התשוב' להוכיח זה את זה ולעיין היאך ינצלו מהחטא ועליה נאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו וגו' עכ"ל' וכן לענין לימוד התור' אר"ז ל חרב על הבדים כי צריכים החבירים לחזור ביחד הלימו' שלומדים ומה שחיסר זה יגלה זה ויש שני מיני התחברות חבירים ללמוד א' אם הם שניהם חכמים ששמשו רבן כל צרכן רק מתחברים כדי להדר זה לזה אז צריכין לקיים דברי רז"ל במסכת שבת פ' במה אשה א"ר ירמיה א"ר אלעזר שני ת"ח המחדדי' זה לזה בהלכה הקב"ה מצליח להן שנ' והדרך א"ת והדרך אלא וחדדך (פרשי' והדרך כמו וחדדך) ולא עוד אלא שעולי' לגדולה שנ' צלח ורכב יכול אפי' שלא לשמה ת"ל על דבר אמת יכול אם הגיס דעתו ת"ל וענוי צדק ואם עושים כן זוכי' לתורה שנתנה בימין שנ' ותורך נוראות ימינך רב נחמן בר יצחק אמ' זוכין לדברים שנאמרו בימינה של תורה עכ"ל · הרי צריכי' ליזהר להיות דווקא לשמה ושלא יתגאה ויחשוב בלבו מה אני ערין לא השגתי אפי' כטפה מן הים מעמקות התורה ע"ש א"ר ירמיה אר"ש בן לקיש שני ת"ח הנוחין זה לזה בהלכה הקב"ה מקשיב להן שנ' אז נדברו יראי ה' ויקשב אין דיבור אלא נחת שנ' ידבר עמי' תחתינו פרשי' הנוחין זה לזה נושאים ונותנים בה בנחת רוח מתעסקים כדי שילמדו זה מזה ידבר עמים תחתינו ישפילם וכל שפלו' בנחת · ל"א הנוחין מנהיגין זה את זה להכנת של הלכה כמו לך נחה ידבר תרגום של ינהג עכ"ל · ללשון ראשון הענין שיהיה פלפולם בנחת ולא בצעקה יבין היטב א' דברי חבירו ואח"כ יודה על האמת ול' לשון שני הענין הוא שאחר יסייע להשני אם נפל איזה קושיא לפי עיונו אז הוא יסייע לתרץ דברו כמו שמצינו פעמים בתלמוד תרגמא אביי אליבא דרבא כו' אע"פ שהיה בר פלוגתיה:

עוד יש חלק שני בחברת תלמידים שכל אחד חסר ידיעה ומכח התחברות ירצו לבוא להכנת הדבר ולידיעתו וע"ז אמרו שם א"ר אבא אמר רש"בל שני ת"ח המקשיבי' זה לזה בהלכה הקב"ה שומע לקולן שנ' היושבת בגני' חברי' מקשיבי' לקולך וכו' ופרשי' המקשיבי' מלמדים זה את זה ומביני' זה את זה בגני' בתי מדרשות ע"כ ע"ש א"ר אבא אמ' רש"בל שני ת"ח המדגילים זה לזה בהלכה הקב"ה אוהבן שנ' ודגלו עלי אהבה אמר רבא והוא דידע צורת' דשמעתת' והוא דלית להו רבא במתא למיגמר מיניה ע"כ פרשי' המדגילי' מאספין זה את זה ואומרי' בא ונלמוד ונבין בין שנינו הואיל ואין לנו רב ללמדנו· צורת' שורש הרב' קצת למדו מרבם עכ"ל · וענין המדגילי' שתמיד יתאספו ויתאכפו עד שיבינו הפשט ואח"כ יהיו מוסיפי' והולכים וה' אתם · גם בכלל חבר טוב מ"ש רבינו תם בכפ הישר בריש שער הרביעי' אחד מאופני העבוד' שיתחבר האדם לאנשי' שיעורהו לעבוד' כגון החכמים והחסידים והעני' והחולי' והשרוי' בצרות ולרחק מהפך כל אלה הנזכרי' והם אנשי התענוג והעשירי' והרשעי' והכסילי' ונעדרי השכל והנשים והאפקורסי' כי חברת כל אלו ישחיתו האמונ' ולא תתקיים בהם העבודה עכ"ל· ויתחבר תמיד לחכמי' ויתאבק בעפר רגליה' ולא יהיה בחברת עם הארץ אף שהוא חסיד כדאית' בפרק במה אשה א"ר אבא אמר רש"בל אם ת"ח נוקם ונוטר כנחש הוא חוגרהו על מתנך אם ע"ה הוא חסיד אל תדור בשכונתו ע"כ · פרשי' חוגרו הדבק בו שסופו להנות מתלמודו · אל תדור בשכונתו שאינו יודע בדקדוקי מצות ואין חסידותו שלם ללמוד כמנו עכ"ל:

ובשיש לאדם חבר טוב שמתחברי' ביחד בשביל התורה והמעשים והם באמונה זה לזה בלב שלם לעבודת האל ית' אשריהם מה טוב חלקיהם כי אז כל א' יסייע לחבירו בהתעוררות ויעשה קביעו' בכל יום נוסף על למודם יקבעו שעה אחת שיפשפשו במעשיהם וידברו מהתעוררות תשובה ותיקון מעשיהם ויהיו אוהבי' זה לזה כנפשם כאהבת דוד ויונתן אמר החכם אין נקב המחט צר לב' אוהבי' ואין רחב העולם די לב' שונאים וכן הוא בתלמוד במסכ' סנהדרין כד רחימתן עזיזי כו':

עוד בכלל חבר מ"ש רהמ"ע חבר אני לכל אשר יראוך ר"ל בכל מקום שאדם רואה חבורה קדישא יתחבר להם כגון חבורה דבקור חולים וחבורה דקברני' וחבורה דתהילי' וחבורה הקוני' איזה מצוה כמו חיפוש נר למאור וכיוצא בזה:

עוד לענין חבר טוב אמר החכם חבירו של אדם שכלו ואויבו תאותו ע"כ יתחבר האדם אל השכל והנשמה:

נשלם אות חי"ת

אות ט' טהרה הטומאה הצריכה טהרה מצינו בג' עניני' טומאה רוחני' וטומאה גשמיית ואמצעית שהיא רוחני וגשמי טומאה רוחני' היא רוח הטומאה השורה על הידים ואינה סרה אלא בנטילה והובאו בבי' בטור א"ח סי' ד' וכן הוא בש"ע וז"ל אלו דברים צריכים נטילה בכים הקם מהמטה והיוצא מבית הכסא ומבית המרחץ והנוטל צפרניו והחולץ מנעלים והנוגע ברגלי' והחופף ראשו וי"א אף ההולך בין המתים ומי שנגע במת ומי שמפליא כליו והמשמש מטתו והנוגע בכינה והנוגע בגופו בידו ומי שעשה אחת מכל אלו ולא נטל אם ת"ח הוא תלמודו משתכח ממנו ואם אינו ת"ח יוציא מדעתו והמקיז דם מהכתפי' ולא נטל ידיו מפחד שבעה ימים המגלח ולא נטל ידיו מפחד ג' ימים הנוטל צפרניו ולא נטל ידיו מפחד יום א' ואינו יודע ממה מפחד עכ"ל · וצריך ליזהר לנטלם יפה בעירוי ג' פעמים אבל לא יברך ברכת נטילת ידים כ"א בשחרית · והבי' מסופק בניעור כל

שער האותיות

הלילה אם צריך ליטול ידיו וכן מסופק אם השכים ללמוד ונטל ידיו ואח"כ השכיב עצמו ליישן קודם היום אם צריך לחזור וליטול ידיו כשיאור היום ורמ"א כתב בש"ע שיטול ידיו בלא ברכה ע"כ צריך להזהיר את המון העם כשעומדים לסליחות קודם ר"ה ולאחר ר"ה שיטלו ידיה' כשיאור היום עוד יש ספק אם צריך לנטילה כשישן ביום ומכח ספיקא צריך לטול ידיו ולערות ג' פעמי' גם לאחר שינת היום כדי שיחזיק את עצמו בטהרה וזהו טומאה רוחני' כלומר שאין בה משמוש וטהרתה ע' נטילה:

עוד יש טומאה ממשית והיא טומאה היוצאת מגופו כגון זיבה וקרי וצרעת:

עוד יש טומאה ממוצעת כגון כגע נבילות והסיטן ומגע שרצים וטומאת מת שנעשה טמא מאחר שנוגע בממשית אבל כו לא נדבק ממשית ע"ז אמרתי שהוא ממוצע וראוי לאדם להיות טהור ולהרחיק את עצמו מלטמא בכל כה דאפשר אף שאין בעו"ה עתה הבית המקדש שלא יש החשש מפני יראת המקדש אולי ישנה וילך לשם מ"מ למה ימשיך הטומאה עליו אם לא במקום מצוה להתעסק במת בצרכיו אבל זולת זה יפרוש מכל טומא' אף שאנחנו עתה כולנו טמאים מ"מ למה יוסיף וימשיך טומאה על עצמו ואשרי האדם שמרגיל את עצמו תמיד בטבילת מקוה שאז נטהר מכמה טומאו' אף שלא מועיל בטומאת מת ולענין טבילת בעל קרי לתורה ולתפילה בזה רבו הדיעות בתלמוד ובפוסקים אם בטלוה או לא וענין ט'קבין ונמצא באיגרות הרמ"בם כי ראשי ישיבות שבבבל תמהו עליו למה הירה מיקל כ"כ בענין טבילות בעל קרי והוא ז"ל השיב להם שמימיו לא ביטל אותה אלא שלא הירה יכול לכתוב בחבורו כי אם היוצא מהדין ע"פ הלכה כו' ואני אומר הבא לטהר מסייעין לו מי שעושה מוסכם להיות בטהרה בודאי הק"בה יסייע לו להזדמן לו טהרה אמנם אם לא הזדמן לא יניח בשביל זה לימוד התורה או התפילה מאחר שלדעת רוב הפוסקי' אינו חייב מ"מ יתלבש בקדושה לעתות התעוררות אין צ"ל לר"ה וליה"כ אלא אפי' איזה זמן מן הזמנים שירצה להתעורר לקדושה יעטרה כן ואני מעיד מאדם כשר אחד שהיה נוהג כן לטבול עצמו בעתות ידועו' לו ולפעמים באיזה התעוררות והיה נוהג ג"כ לטבול ביום שטבלה אשתו מימי נדותה כי אמר בלבו אולי היה בלבו איזה הרהור כשהיה פורש מאשתו וגם בשביל קדושה יתירה שמחויב אדם לקדש את עצמו בשעת תשמיש עשה כן כדי להמשיך קדושה מלמעלה בעת הזיווג:

עוד יש נוסף על ג' מיני טומאה הנ"ל יש רגל רביעי במרכבה הטמאה שראוי האדם ליטהר ממנו והוא דבר שאינו מטמא רק הוא מלוכלך ומטונף והתורה אמרה והיה מחניך קדוש ואסור מדינא לקרוא ק"ש ולהתפלל וללמוד תורה במקום טינופת והדיני' מבוארי' בתלמוד ובפוסקים ולא אזכיר רק שני דברים שראוי להיות כמזכיר וכמתעורר האחד שיראה האדם תמיד שיהיה נקי פי הטבעת שלו שיקנח עצמו היטב שלא ישאר שם אפי' במשהו מצואה אע"פ שמכוסה שהרי הדין פסוק צואה במקומה אפי' מכוס' אסור אפילו אינה נראית כשהוא עומד 'הב' שרין שכבת זרע כדין צואה לענין טינוף נוסף ע"ז ששכבת זרע מטמא הוא כמו טינוף ג"כ להרחיק ממנו על כן מי שהוא נשוי יהיה נזהר שלא יקנח עצמו בחלוק שלובש כשפירש מאשתו לאחר הזיווג ואם יש על חלוקו שכב' זרע מאיזה סיבה שיהיה שבא לשם לא ילבוש זה החלוק אם לא כשרחוץ יפה וז"ל אבא מורי ז"ל' הה בצווא' יש נוחלין בכל עת יהיו בגדיך לבנים רצוני בזה בגדים ממש שלא יהיו מלוכלכים בכתמי צואה ומן טיפי מימי רגלי' ודר"ז"ל על פסוק שמור רגליך באשר תלך אל בית האלהים שמור נקביך בשעה שאתה עומד בתפילה לפני המקום ובכלל דבריהם דברי ובכלל זה ג"כ שלא יהיו המנעלים של רגליכם מלוכלכי' מטיט ומצואה כאשר תלכו אל בית האלהים כי אדמת קודש הוא ובספר חסידים כתוב שיהיו ב' זוגי מנעלי' אחד שלובש בשעת תפילה לבד ע"כ למדו עצמיכם בקנוח היטב כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש מטונף או במנעלי' מטונפי' כתב הרוקח טוב לאדם שאינו יכול לטבול ששפשף במים ידיכו וערותו לטהר מן הקרי הרבק הכון לקראת אלקיך ישראל כו' וז"ל כפר חסידי' ישים אדם אצלו מים בלילה שאם יראה קרי (הג"ה וה"ה אם יבוא אל אשתו) ולא יוכל לשפוך עליו ט'קבין יקח מים וישפשף סביב לערו' כי לא יתכן שילך לב"ה עד שישפשף בשר שנגע בו השכבת זרע וגם יראה במכנסיים שלו שלא יהיה רושם צואה דבוקה במכנסיים כו' ע"ד שיהיה רגיל אדם לו סובין בכלי שאם יגע אדם בחלב או בדם או בדבר האיסור שיעבור בסובין כל הלכלוך כי אין מנקה את הידים כמו הסובין שאין בהם קמח כי כשימות פן יהא נשאר בטנופת והסובין מסירי' אותו עם המים מעשה בחסיד א' כשהיה ישן או שכש מטתו היה לו חלק לבן לכך כי אמר שמא ידבק שכבת זרע וכשאני אלך לב"ה שמא ידבק בחלוק שאני רגיל ללבוש כו' ואיך תפילתי נשמעת כו' וטוב להיות בגדי' מיוחדי' להתפילה אם הוא אפשר כמו שלמדו רז"ל מהכון לקראת אלהיך כו' ע"כ:

כתב רבינו יונה בפרק היה קורא כי שמתחייב בברכה ואינו יכול לאמרה מפני שאין ידיו נקיות או שעומד במקום שאינו נקי כגון תולה שאין מטתו נקיה ואינו יכול לבטא בשפתיו יש לו להרהר הברכה או התפילה שנתחייב בה ואע"פ שאינו יוצא ידי חובתו אלא באמירה יש לו להרהר בלבו וה' יראה ללבב ויתן לו שכר המחשבה דאמרינן הכי במדרש אמרי האזינה אמר רחמ"ע רבש"ע בשעה שאני יכול לדבר אמרי האזינה ובשעה שאיני יכול לדבר בינה הגיגי' והגיגי ר"ל מחשבה וכן נראה מהפסוק שאמר בהגיגי תבער אש דברתי בלשוני דמשמע שהריבור דבר א' והמחשבה דבר אחר עכ"ל ובי' סי' פ"ה תמה עליו דאם אינו יכול לבטא בשפתים גם להרהר אסור וכדאית' בפ' כירה דאמר רבה ב"ב חנה א"ר יוחנן בכל מקום מותר להרהר בד"ת חוץ מבית המרחץ ובית הכסא וכתב הב' ואפשר דלאו בידים מטונפות או מקום מטונף ממש קאמר אלא כשהידי' או המקום אינם נקיים אבל טינוף אין בהם ואלו לא היה אנוס היה צריך לנקו' ידיו והמקו' כדי שיוכל להוצי' בשפתיו והשת' שהוא אנוס וא"א לנקותם אינו רשאי להוצי' ומ"מ יכול להרהר בהם כיון שאין שם טינוף גמור כנ"ל לדחוק כדי ליישב דבריו עכ"ל וכבר העיד הב' בעצמו שמה שאמ' בכאן הוא דוחק אמנם נראה בעיני שאין הפשט בדברי רבינו יונה כך שיהרהר נוסח הברכה או נוסח התפילה דאז בודאי אין חילוק בין דיבור ובין הרהו' לא כוונת ר' יונה היא כך יהרהר בלבד חיוב הברכה או התפילה שהוא מחויב לעשותה ויצטער על שאין יכול לעשות מחמת אין נקי אז הק"בה מקבל הרהור זה כאלו היה במקום נקי והיה מברך או מתפלל ויהיה ע"ד שאר"ז"ל במקום אחר חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו כאלו עשאה וק"ל:

ובענין הלילה שרדכן של בני אדם לעמוד ולהשתין ירגיל אדם שיהיה לו עביט של מימי רגלים של מתכות או זכוכי' שאינם בולעי' כמ"ש התו' והרא"ש בפרק מי שמתו רק שיטול לתוכו רביעי' מים בכל פעם שמשתין והכלי בעצמו יהיה רחוץ ונקי ואז מותר לו לעשות ברכת אשר יצר וללמוד תורה ונראה לי אם הכלי נקי ואינו יוצא שום ריח מהכלי אז די כשירחצו הכלי מע"ש לע"ש וטהור ידים יוסיף אומץ:

ואז"ל אסור לילך במבואו' המטונפו' והטע' כי אסור לילך ד' אמות בלי הרהור תורה ואיך ילך במבואו' המטונפו' שאסור שם להרהר בדברי תורה: **ובענין** מה נקרא מקום הטינוף הביא הב' בטור א"ח סוף סי' ר' תשוב' הרשב"א שכתב וז"ל שנשאל בלשון הזה אנו צריכין ליזהר בתפילה או באכילה שלא ליגע במקום הטינוף' איזה נקרא מקום הטינופת והשיב מסתברא שלא מקום הטנופת ממש אלא אפי' שוק וירך המכוסי' באדם לפי שיש שם מלמולי זיעה וכן מחכך בראשו אבל מקומות מגולי' בראשו ובפניו ומקום מגולה שבזרועותיו אין שם מקום הטינופת שאין שם זיעה וכך אנו נוהגין עכ"ל ובעבור שראיתי רבי' מהמון עם שאין נזהרים בזה ונוגעים בגופ' במקומות מכוסי' בעת שהם בבית הכנסת או בעת לימודם או בתוך אכילתם צריך להודיעם ולזרזם שלא יעשו כן ואם עשו צריכין תכף נטילה רחיצה ושמעתי שהיו נוהגים אנשי מעשה שהיו מעמידים כלי מלא מים במקום שהיו לומדים

מחמת

מחמת שהידי' עסקניות הם ותכף מיד כשנגעו במקום המכוסה טהרו האצבעי' ולא היו צריכים לבטל לצינק מים מיכם כי היו לרחם מהמוכן ובבית הכנסת צריך לשמור בנטירותא יתירתא מהנגיעה ואם אירע כן או אירע כן בשעת אכילה צריך לטהר אצבעותיו :

עוד יש טומאה רוחניית שהוא האב של אבי אבות הטומאה והיא טומאת עבירות כמו שכתוב בהדי' בעריות ובמאכלות אסורות לשון טומאה וה"ה בכל עבירה שעושה טמא טמא יקרא וכשמטהר את עצמו מכל עון ואשמה נקרא טהור כמ"ש וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טמאותיכם ומכל גילוליכ' אטהר אתכם ורמה"עה אמר ומחטאתי טהרני ורהגר"ה מצינו טהרה במים כדכתיב ורחץ בשרו במים וטהר ומצינו טהרה באש כדכתיב כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר ככה היא טהרת עונות ומים ואש הוא חסד וגבורה וענין טהרת האש הוא גבורת התשוב' תהיה בוער בו כאש בוערת ויהיה סובל סיגופי' גדולים כפי ערך העונש' אשר חטא ואף כנגד ד' מיתות ב"ד שהשריפה חמורה וגנר מימי החסד העליון הוא סוד המקוה מה גדול מאוד ענין טהרת המקוה הן לטומאת והן לטומאת העבירות ליטהר לא פני דלאו הכי וז"ל ר"ח בשער האהבה בסוד המקוה כבר נודע מה שפי' הרשב"י ע"ה בזוהר ובתקוני' שהיא בסוד עילאה ט' נקודין לכל סטר כו' ע"ש וסוד המקוה הוא סוד יד"וד שהמקוה בו מ' סאה וכן ידו"ד בו ד' אותיות כל אות כוללת עשר והיינו סוד מקוה ישראל ידו"ד והבן בזה מ"ש מה מקוה מטהר הטמאי' אף הק"בה מטהר אות ישראל דהיינו טהרת נשמותיהן הרביקי' בשמו נמצא הטובל הוא דבק בידו"ד ממש לטהר גופו ונפשו גופו במים ונפשו ברוחניו' השם השורה שם עכ"ל · ובמקום אחר אבאר איה בסוד המקוה וצורתה וסוד טבילת ע"ש ועי"ש וטבילות העבירו' ועתה לא באתי רק להודיע גודל מעלת המקוה אשרי מי שמרגיל בטהרת זו תמיד ויועיל לכל הטומאות וגם לטומאת העבירו' ויבא לידי טהרה דהיינו טהרת הלב כמ"ש לב טהור ברא לי אלהים לב טהור ברא ר"ת טב"ל ומטהרת הרהור לב נמשך טהרת המחשבה שהיא כמוח שיהיה לו מחשבה טהורה ושורייג' דיענא בלבא תליא ויהיה טהור עיני' מראות ברע ואח"כ נמשך טהרת כל' הגוף רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו שהם נגד תרי"ג מצות וכתב בראשית חכמה כי הפורש מהטומא' נקרא טהור לבד שנאמר ורחץ בשרו במים והפורש מטומאת עבירות נקרא טהור וקדוש · טהור דכתיב וטהרתם מכל טמאותיכ' קדוש כדכתיב בפרשת עריות אל' תטמאו בכל אלה וכן כתיב במאכלו' אסורות ולא תטמאו בהם ואח"כ כתיב בעריות והתקדשתם והייתם קדושי' ובפ' שרצים נמי כתיב והתקדשתם והייתם קדושים ע"כ :

עוד נמצא רמוז טהרה בבגדים שסמך הפסוק המלבושים לטהרה כמ"ש והטהרו והחליפו שמלותיכם שמחויב לראות שיהיו בגדיו טהורים מטינוף וטומאה ושלא יהיו מלוכלכי' בשמן ורבב וכמ"ש רז"ל ת"ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה :

כלל הענין המלבושים לבוש הגוף והגוף לבוש הנפש ובטהרות המלבושים יעורר טהרת הגוף וטהרת הגוף יעורר טהרת הנפש וכן בכל כלי תשמיש האדם כגון כוסות וקערו' וכפו' יראו שיהיו נקיים בלי שום ליכלוך רק טהור ונקי גם כלי הבישול תשגיח האשה שיהיו נקיים מאוד מכל' ליכלוך רק נקי וטהור וכל' ענייני' הא' מביאים לידי טהרת הנפש כי זה גורם לזה וזה גורם לזה ויוסיף טהרה יתירה וכשרוחץ ידיו ירחוץ בשפע רב והכל כדי להוסיף טהרה :

עוד יש טהרה באכילה וכמו שהיו נוהגים הקדמונים שהיו אוכלין חולין שלהן בטהרה אבל הוא דבר כבד במאוד לקיים זה מאחר שאנחנו כולנו טמאים א"כ צריך לראות שלא יהיה המאכל מוכשר לקבל טומאה והיינו הלחם שהו' אוכל צריך להיות לו דגן שהיה משומר שלא בא עליו מים משעת קצירה נמצא שלא הוכשר לקבל טומא' ולוש העיסה במי פירו' ג"כ שהם משומרים שלא בא עליה מים משעת קצירה ולא יוכל לאכול כי אם ביצי' ופירות שלא הוכשרו וכשירצה לשתות ילך אל הבאר או אל הנהר וישות וישתה שלא יגע בהם ויטמאם והאלהי הקדוש האר"י ז"ל היה נוהג כן מראש השנה עד אחר י"כ ובטור סוף הלכות ר"ה כתב ירושלמי ר' חייא מפקיד לרב אי את יוכל למיכל כולי שתא בטהרה אכול ואי לא אכול ז' ימים וכתב אבי העזרי אלו הם ז' ימים שבין ר"ה לי"כ כו' ער וע"כ נוהגין באשכנז שאף מי שאינו נזהר מפת ש"ג בימי השובה הוא נזהר עכ"ל הטור · וז"ל הב"י וכתב בתשבץ על דברי אבי העזרי וה"ר שמואל מבונבערק אומ' דלא דק דרוקא חולין בטהרה דלית בהו איסור טוב הוא לטהר עצמו אבל פש"ג דמשום איסורא הוא אי נהיג בהני יומין בכולי שתא נמי לא מצי אכיל ואין זו טענה דכיון כו' ע"ש והרב הקדוש האר"י ז"ל אמר בודאי האמת הוא דלא קאי רק אענין חולין בטהרה ומ"ש הר"ש מבונברעק דלא דק דפש"ג דמשום איסורא כו' לא הבין את הפשט דפ"שג שכתבו כאן אין ר"ל שיש בו איסור פש"ג אלא הוא כשר רק שאפאו גוים כיצד כגון שהוכשר בקיסם ואלו שנהגו שלא לאכול פש"ג כו' ר"ל פת שאפו גוים והוא כשר מ"מ לא אכלו אותו משום טומאה שבודאי הוכשר לקבל טומאה וצריכין לאפות בעצמן ולבחור מה שלא הוכשר כדלעיל נמצא פש"ג שהזכר כאן הוא משום לתא דאוכל חולין בטהרה :

נשלם אות הטי"ת

אות י' יצר טוב הפילוסופים חלקו תשוקת האדם נמצאו מג' ענייני' טוב ומועיל וערב · ענין ערב הוא גוף המתאוה לדברים עריבים ומתוקים כגון חשק האכילות והבעילות וכל התאוות אף שבריבויים מזיקים לגוף מ"מ חמדת וחשק' הגוף העכור אליהם מועיל נקרא מי שמתחכם ביותר ומניח הערב מאחר שהוא רע לו להבריאות ואוחז המועיל מה שמועיל לגופו וזה הוא יותר במעלה מ"מ אינו דבר נצחיי כי לבסוף כבוא זמן חליפתו איננו כי לקח אותו אלהים · הדרך הג' הוא תשוקת וחשקת הצדיקים הגמורים דהיינו לידבק בהתורה והמצוות כל ימי חייו ולעשות הטוב בעיני ה' זהו נקרא טוב נמצא יצר רע הוא הקצה האחרון אשר נמשל כבהמה והולך אחר הערב והרע מכלה את עצמו ויצר טוב הוא הקצה העליון המתדבק בטוב וחלק המועיל הוא בינוני אם אדם הולך אחר המועיל כדי שיהיה בריא ויחיה חיי הבל זמן ארוך זה נוטה ליצה"ר ואם הולך אחר המועיל כדי שיהיה בריא ויוכל לעבוד עבודת הקודש זה נוטה ליצר טוב ובזה יבחר האדם :

עוד אני אומר כי זה השם של יצר טוב יתפרש בג' ענייני' ובכל ענין יתגלה אשרי האיש אשר ילך וימור וישב בצילו הנה הק"בה נתן התורה והמצות היום לעשותם בעה"ז ולמחר לקבל שכרם בעה"ב הרי ג' דברים · הא' המצווה הק"בה ואח"כ המצווים יש בהם ב' דברים דהיינו העשיה היום לעשות' וקיבול שכרם דהיינו למחר לקבל שכרם הנצחיי ומצד שלשתן נקר' י"ט מצד היום לעשות' נקרא יצר טוב ואז טוב פירושו מלשון הארה ע"ד בהטיבו את הנירות וכתיב וירא אלקים את האור כי טוב וכתיב במר"עה ותרא אותו כי טוב ופי' רז"ל שנתמלא הבית אורה ויהיה ע"ד הפסוק החכם עיניו בראשו והכסיל בחושך הולך כי בודאי המורד בציווי' השי' הולך חשכים והוא כסיל ובער ואין שגעון גדול מזה למרוד במלך מ"ה הק"בה רבון העולמות דאיהו רב ושליט כי מי שהו' משכיל שש ושמח לעשות רצון קונו אף שאינו מקבל שכר כמו שפרשי' פר' נצבים העדותי בכם את השמים וגו' הסתכלו בשמים אם שנו מדתם כו' ומה אלו שאין מקבלים שכר כו' אבל החכם עיניו בראשו ורואה ומסתכל וירא את האור כי טוב זה החכם עיניו בראשו והכסיל הולך בחשך והוא כסיל כי כסיל לא יבין וכמו שארז"ל כי תשטה אין אדם חוטא אלא אם כן נכנס בו רוח שטות ואני נותן סימן כל חוטא שוטה ע"כ יעורר אדם שכלו ויהלך חכמים ויחכם :

נקרא גם כן יצר טוב בבחינת השכר למחר לקבל שכרם והוא עולם שכולו טוב ועל זה הטוב היה ראשית המחשבה על סוף

המעשה

שער האותיות

המעשה ר"ל ראשית הבריאה תמצא תמיד וירא אלהים והנה טוב כי הכוונת על התכלית סוף המעשה דהיינו עולם שלאחר המעשה שהוא עה"ב עולם שכולו טוב ומאחר שזה הוא התכלית וראשית המחשבה היה על זה והקדמת עה"ז אינו אלא כטבע הקדמת הקליפה לפרי ומשם נתגדל הפרי כן במעשים טובים של עה"ז נתגדל פרי צדיק עץ חיים נצחיים בעולם שכולו טוב מי הוא זה המשוגע שלא יאחז בהתכלית האמיתי ושהוא היה ראשית המחשבה וידע כי ענין יצ"ט ויצ"הר הוא כרמות יעקב ועשו שלפי הנגלה עשו הוא הבכור מאחר שיצא ראשון אבל באמת יעקב הוא הבכור הטפה ראשונה כמו שפרש"י פ' תולדות ועשו שיצא ראשונה הוא הקליפה הקודם לפרי שהוא יעקב כן באמת הנשמה קדמה לגוף כי הנשמות נבראו כבר בבריאת עולם וגם קודם שנולד משביעין אותו שילך בדרך הטוב כמ"ש רז"ל על פסוק תשבע כל לשון וגם תינוק בזמן שהו' במעי אמו נר דולק על ראשו וצופה ומביט מסוף העול' ועד סופו כדאית' בפ' המפל' והנר משל האור הבהיר שהנפש מתלבשת בו ונכללת ממנו אשר מתוכו צופה ומביט והיא ההשגה והידיעה בייחוד האל שהוא מסוף העולם ועד סופו ראשית המחשבה וסופה ומזה עומד על סתרי התורה וטעמים המופלאים וכמ"ש שם ומלמדין אותו כל התור' כלה שנ' ויורני ויאמר לי וגו' ואומ' בסוד אלוה עלי אהלי ובניתו מרחם משכחין ממנו כל מה שראה וידע והש"ג והוא אכרם שם וכיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכח ממנו כל התורה וטעם הדבר כדי שלא יהיה כוכרח במעשיו ויהיה לו הבחירה ויבחור בטוב ואז בצאתו להגילוי מקדים יצ"הר ליצ"ט כדרך הקליפה הקודמת לפרי ואדם עיר פרא יולד ויצר לב האדם רע מנעוריו עד אחר זמן בהגיעו לגדלות פועל בו היצר טוב והנה לפי מראות עין נראה כי היצ"הר יותר זקן מיצה"ט ולו משפט הבכור אבל באמת הוא להפך ובזה יובן הפסוק עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא עליה מלך גדול וגו' ומצא בה איש מסכן וגו' ופירשו רז"ל זה על היצ"הר וכמו שהביא רש"י שם בקהלת בפירושו עיר קטנה זה הגוף מלך גדול הוא היצ"הר שהרבה שומעי' ואיש מסכן הוא חכם המסכן היצ"ט כי בני עליה המה מועטי' כו' ויש להקשות ע"ז לפי סברת העולם שהיצה"ר קודם באדם מהיצ"ט איך אמר שהמלך גדול שהוא היצ"הר מצא בעיר זאת המסכן שהוא היצ"ט אדרב' אפכא הוא היצ"ט הוא האחרון והוא מוצא בעיר את המלך הגדול והנה צריך לדחוק ולפרש ומצא בה איש מסכן שמצא קאי על האיש המסכן שהאיש המסכן מצא בעיר המלך הגדול ודוחק אבל לפי מ"ש ניחא שבמציאות האמיתי מציאת היצ"ט קודם ולו משפט הבכורה כי הוא ראשית המחשבה לסוף המעשה וזה שכיים הפסוק ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא הרצון כי שהמ"עה בעצמו מתרץ מה שקשה על דבריו שאמר ומצא בה איש מסכן הלא עינינו רואו' שהמלך גדול קדם ע"ז השיב באמרת המסכן קדם והוא ראיה כשהיה בבטן אמו נר דולק כו' רק שבא מלאך וסטר על פיו ומשכח ממנו כו' וזהו ולא זכר את האיש המסכן וק"ל ע"כ בעצם הבכורה להיצ"ט והוא נוטל פי שנים עה"ז ועה"ב להרבק בו והיצה"ר החושב עצמו לבכור הוא רשע ערום שמקדים טענתו וכדאית' בזוהר פ' וישב ז"ל ת"ח על דא אקדים עם בר נש ביומא דאיתייליד בגין דיהימין ליה דהא כד אתי יצה"ט לא יכול בר נש למהימנ' לי' ורמי עליה כמטולא כגוונ' דא תנינן מאן הוא רשע ערום דא הוא דאקדים לאטענ' מילוי לקמי' דיינא עד דאיתי חבריה מאריה דדינא כמד"א צדיק הראשון בריבו וכו' כגוונ' דא רשע ערום כמד"א והנחש היה ערום והוא אקדים ושארי עמיה דבר נש עד דלא ייתי חבריה דאיהו יצ"ט אבאיש ליה לבר נש בהרי' ול"א יכיל לזקפא רישי' כאלו אטעין על כתפי' כל מטולין דעלמא בגין שהוא רשע ערום דאקדים עמיה כו' ע"ש ובאמת היצ"ט הוא ראשית ולו משפט הבכורה אליו תשמעון:

עוד בו שלישיה למה נקרא יצ"ט על שם טוב ה' לכל הש"י ב"ה הוא עצם הטוב והנשמ' חלק אלוה ממעל והיצ"ט הוא אפטרופוס הנשמה על כן נקרא טוב על שם הטוב האמיתי ברוך הוא ומצד זה נקרא הקב"ה לישראל אוהביו ריע כמ"ש רעך וריע אביך אל תעזוב וכתיב הוקר רגליך מבית רעך ועיין בזוהר פ' בשלח מה שפי' על הפסוק בכל עת אוהב הרע וגו' ועל פסוק של הוקר רגליך כתבו ז"ל רעך וריע אביך אל תעזוב למפלח לי' ולאתדבקא בי' ולמעבר פקודוי אל תעזוב ודאי והא דאתמ' הוקר רגליך מבית רעך כלומר הוקר יצרך דלא ירתח לקבלך ולא ישלוט בך ולא תעביד הרהורא אחרא מבית רעך מאן בית רעך דא נשמת' קדישא דאעל בך רעך ויהבה בגווך כו' והנה הזוהר פי' הוקר לשון קרירות שיקרר רתיחת היצה"ר שלא יחמם בית רעך הבית הוא הגוף כמ"ש עד שלא יזועו שומרי הבית ומה שקוראו לפעמים בית ולפעמים עיר כמו הפסוק דלעיל עיר קטנה וגו' כבר ארז"ל אדם מקדש עצמו למטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה וכן מטמא עצמו למטה מעט מטמאין אותו מלמעלה הרבה נמצא כה שלמטה בית הוא למעלה עיר וק"ל וז"ל ר"ח סוף פ"ד משער היראה בחטא אדם הראשון ובחטא העגל נתגשמה התורה ובעשות אדם עתה המצוה הגשמיית ונראה בעיניו שהוא דבר מועט בעיני הש"י הוא הרבה מאוד כי בעשות המצוה הגשמיית מעורר שורשה הרוחני למעלה והנה רוחניו' למעל' אין לה שיעור וקץ ולכן אמר מקדש את עצמו למטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה בלי שיעור וכיוצא בזה פי' בח"ה ז"ל ואל ימעט בעיניך שום טובה שתעשנה לשמו אפי' במלה או ראיה כי המעט ממך רב אצלו וכן בענין העבירו' הדמיון העתקת השמש בארץ שיעור אמה תעתק בגלגל מילין הרבה כו' וכן פי' בתיקונים בענין הנקודות למטה נראים קטנים ולמעלה מאירי' לאין תכלי' ובזה נבין למה יצטרך הש"י לרבות שכר לאדם שיהיו ממוני' על כל מצוה כמה אלף אלפי מלאכים כמבואר בהיכלו' הקדושה הטעם הוא כי יתנוצץ אור העליון מרוחניו' אותה המצוה ע"י כל אותם הכלי' הקטנים וא"ת די שיהיה מלאך א' נשיב כי א"א לאור העליון שיתעב' במלאך א' שנמצא המלאך גדול ברוחניו' המצוה במקומה והיא היא המצוה ואין זו הכונ' אלא שיתנוצץ האור בכלי' שתהנה בהם הנשמ' ומ"מ יש מלאך א' שכן עיקר אור המצוה ותחתיו כמה מלאכים אלפים שמקבלי' נצוצי' האור ומזה נביא להבין ענין טומאה כו' למטה הוא כזית חלב למשל ולמעלה טומאה בלי שיעור כו' ע"ש והנה הגוף הוא בית רעך בית של הקב"ה ע"י הנשמה וזהו ראשית המחשבה וסוף המעשה וזהו ענין כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך וגו' והיה מחניך קדוש · ובזוהר אחרי מות ר"ש פתח כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחנך להצילך וגו' כי ה' אלהיך דא שכינתא דאשתכח בהו בישראל וכו' ע"ד ותאנא מאתן ותמניא וארבעין שייפין בגופא וכולהו אסתאבן כד איהו אסתאב כלומר דבעי' לאסתאבא וע"ד והיה מחניך קדוש מאן מחניך אילין שייפי גופא כו' ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך כו' ע"ש אמר ולא יראה בך וגו' לא יתראה בגופך הפגם והערוה שפוגמת בדבר אלא והיה מחניך קדוש שיהיה כל רמ"ח אברים קדוש פי' בראשית חכמה כלם מיוחדים כאחד עד שנוכל לומר בהם שכולם אבר א' קדוש והענין כי בהיות האדם פוגם אפי' באבר אחד נחשב כאלו פגם בכל הקומה כולה כי כל האיברים מתייחדי' בא' ולכך אפי' שלא חטא אלא באבר א' מטמאין אותו כל רמ"ח אבריו וזה"ש הרשב"י ע"ה רמ"ח שייפין בגופא וכולהו אסתאבן ובזה נבין אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה כי אע"פי שלא חטא אלא באבר א' מטמאין אותו הרבה בכל רמ"ח אבריו וכן לענין קדושה והיה מחניך קדוש מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה כי אפי' שלא קדש אלא אבר א' כל רמ"ח אברים שהם מחניך לשון רבים מתקדשים בקדושה עליונה קדוש בלשון יחיד כדפי' וכמו שארז"ל העושה מצוה כמאמרה זוכה לחיי עה"ב עכ"ל · הכוונ' ע"ד הבא לטהר מסייעין לו ומצוה גוררת מצוה ואז יתקדש כל שיעור קומה וההיפך בהיפך בר מינן כמ"ש וכי תשגו ולא תעשו כל המצות הרי בעשו' עבירה א' כעבר על כל מצות · והוב' זה הענין למעל' מהזוהר עוד יש בזה הענין סוד כבר נתבאר לעיל בהקדמ'

תולדות אדם כי שורש רמ"ח מ"ע ורוחניות' הוא סוד אדם העליון וברמ"ח מ"ע נכללים שס"ה גידי' העשיים כוללי' לא תעשיים והנה מצד שרשם שבאדם העליון שיעור קומה לא שייך ח"ו מספר וכנין רק דרך עילול ועלול כמבואר בארוכ' בסוד מספר עשר באצילות שהם אחדות אחד במוחלט והמספר אינו אלא בדרך השתלשלות בעילה ועלול אבל הכל אחדות א' חה

כלול מזה וזה בלול מזה וזהו הענין שבכל מצוה כלולה כל המצות וכן הוא ברעיא מהימנא וז"ל מאן דקיים פקודא חד כדקא יאות כאלו מקיים רמ"ח פקודין דעשה דלית פקודא דלאו איהי כלילא מכל רמ"ח נמצא שבכל מצוה ומצוה בכל אבר ואבר כלולים כלם ומה שיש בזה יש בזה ומה שבזה יש בזה ומפני כן העושה מצוה אחת כתקונה עשה מלאך א' שלם בכל רמ"ח אבריו הרוחניי' שמליץ בעדו כי כל מצוה כלולה מרמ"ח וזהו דתנן העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד ואר"ז ל בפרק קמא דסוטה אר"ש בר נחמני אמר ר' יונתן כל העושה מצוה אחת בעה"ז מקדמתו והולכת לפניו לעה"ב שנ' והלך לפניך צדקך תכוונה הוא המלאך הנעשה מזו המצוה והוא הפרקליט ולכאור' קש' דהא בכל מלאך רמ"ח איברי' רוחניי' המתנוצצי' מרמ"ח רוחניות רמ"ח איברי' שבאדם העליון ואיך נעש' מלאך מרמ"ח אברי' ממצוה אחת אלא הוא כדפי' שכל מצוה כלול' מכל רמ"ח וק"ל נחזור לענין זהו והיה מחניך קדוש ורמ"ח אבריו של אדם וש"סה גידיו שהם לבוש אל נפש רוח ונשמה שלו שבה תרי"ג אורו' רוחניי' העשויים בצלם ודמות תרי"ג רוחניים בסוד שיעור קומ' דאדם העליון כמבואר בארוכה לעי' בהקדמ' תולדו' ת אד"ם נמצא מחניך הוא בית רעך ואמר הוקר משם רתיחת היצה"ר שלא יטמא המחנה שהוא בית ה' ומרומז היצה"ר ברגלך כי רגליו יורדות מות וגם יש רמז ליצ"הר רתיחתו ע"ד השכל ברגלי' כהא דתנן בפ"ק דיומא בקש להתנמנם כו' אומרים לו אישי כ"ג עמוד והפג אחת על הרצפה כי חמימות הרגלי' מעוררי' השינה וקרירות מבטלי' וכן הוא בכל התאוות וע"ז אומרים דרך הלצ' שעל כן רות גלה מרגלותיו של בועז שיתקררו כדי שלא ישמע לקול היצה"ר שהיה מפתהו בוא עליה אתה בחור והיא פנויה כו' וזהו הוקר רגלך מבית רעך לבטל החמדה והתאוה ודרך רמז לא תחמוד בית רעך :

הג"ה

ואל ישאל השואל א"כ די בקיום מצוה אחת ולמה מחוייב לקיים כולם דע כי הענין הוא כלל ופרט וכשעשה מצוה א' אף שכולם כלולים בה מ"מ אינו אלא בכלל אבל לא בפרט רק מועיל לו אם כולם או איזה סיבה שלא יוכל לקיים האחרות והוא חושב לקיימם או יתכוין זה הכלל ויתפשט :

הג"ה

אמרו במאמר כי מצוה היא יו"ד דהיינו י"ן כא"ת כ"ש יה וכיוון משם יו"ד כולל תרי"ג כסוד שמי עם יה שס"ה ו"ה עם זכרי רמ"ח כמבואר לעיל בהקדמה והכל מיוחד וכלול זה מזה כן כל מצוה כוללת כל המצות :

הרי שמצד היצ"ט הוא ריע להקב"ה וע"כ נקרא יצר טוב על שם הקב"ה שהוא הטוב האמיתי ואין רע יורד מלמעל' ובזה הדבר יהיה מרומז רמז גדול ותדע מה כוונתי בתזכיר יצר טוב ושהוא נקרא ע"ש הקב"ה ומהקב"ה אין רע יורד רק טוב והרע שהו' רע לכאור' הוא לתכלית הטוב והענין כאשר האריך הזוהר בפ' תרומה והובא בפרדס פ"ג משער היכלי' התמורות ששואל הלא כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו איך ברא היצה"ר שהוא עבד מורד באדונו והאריך מאוד וכלל העולה מדבריו אדרבה הכוונה ביצה"ר היא לטובה כפולה דהיינו שיסית את האדם כדי שיתאוה תאוה והאדם לא יציית לו ויאמר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ואז יהיה שכרו כפול ומכופל כי לפום צערא אגרא וזהו שארז"ל והנה טוב זה היצ"ט מאוד זה היצה"ר הרי כל יצר לב האדם הוא לטוב ואף היצר שהוא לרע זה הרע הוא לתכלית הטוב וטובה מאוד וזהו הענין שהשני יצרים הם בלב כראית בתקונים שיש בלב ב' בתים א' משכן להיצ"ט והב' משכן להיצה"ר והאריך שם ואמר לב חכם לימינו ושם יצה"ט ולב חכם לשמאלו ושם יצה"ר וזהו דתנן בכל לבבך בשני יצריך והנה האד' השומע ליצה"ר לפי כוונתו הנגלה אז הוא לשמאל הולך בסטרא דשמאלא ונתקיים למשמאלים סמא דמותא אמנם כשהולך אחר הנסתר של יצה"ר שהוא טוב מאוד דהיינו כדי שיתאוה ויהיה גבור ויתגבר ואז שכרו מרובה אז מקיים שויתי ה' לנגדי תמיד כי מה לא יצא רק טוב ואז השמאל נגד ימינו של הקב"ה והוא טוב מאוד ונמצא הכל יצר טוב ואדרבה תוכיות הרע הוא טוב ביותר על כן ישים אדם אל לבו אם יבא לו איזה תאוה לעביר' או למידה רעה או לבטול מצו' יאמר איך אהי' ציית לזה לעשו' כן הלא עצמיות תוכיות כוונתו היא להיפך וזהו פי' הוידוי סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובי' ולא שוה לנו ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי אמת עשית ואנחנו הרשענו אמ' סרנו ממצותיך וממשפטיך הטובי' הוא ע"ד שאר"זל צדיקים יצ"ט שופטן ורשעי' יצה"ר שופטן וע"ז אנו מתודי' סרנו מציווייך בתור וגם לא שמענו לקול השופט הטוב שהו' יצ"ט השופט של צדיקי' שהיה מתעורר אותנו רק הלכנו אח' שופט הרע שהו' יצה"ר השופט להרשעי' ואמר ולא שוה לנו כלומר לא זו שלא שמענו בתדירה ושמנו עלינו השופט הטוב א"א אף לא שוה לנו כלומר שלא אחזנו אפי' שוה בשוה לילך אחר הי"ט כמו אחר היצ"הר וכהא דאית' בפתיחת' דאיכה רבתי על ולא תהא כהנת כפונדקי' כו' ע"ש אמר אח"כ מאחר שיצ"הר רע כל כך נמצא כביכול הקב"ה גרם להמציא מזיק חוטא ומחטי' ע"ז אנו מתוודי' ואתה צדיק על כל הבא עלינו כי כוונת הקב"ה בכל היצרים הבאי' עלינו לטובה וכדפרישי' ואמר על כל הבא ע"ד לשון רז"ל הבא לטה' מסייעין לו הבא לטמא כו' אמר בכל הבא עלינו אתה צדיק כי אמת עשית ענין אמת פי' נצחיית כי הנצחיות הוא דבר אמתי כלומר קיום אמתי כלומר כוונת שניהם בעבור שיזכה האדם להנצחיות גם אמת רומז על האחדות כמ"ש הפייטן אמת חותמו להודיעו כי הוא אחד הפי' אם תשאל על איזה דבר מה הוא למשל תשאל כלי זה מה הוא אם תרצה לומר אמת אזי אינו אלא דבר א' שתאמר כלי זה הוא קנקן או כוס או קערה אבל אם תרצ' לומר שקר אז תוכל לומר עליו שקרים רבבי רבבות נמצא האמת והאחדות הוא ענין א' ע"כ חותמו של הקב"ה אמת כי הוא האמיתי ית' אחד יחיד ומיוחד וזה"ש כי אמת עשית כלומר טעם בריאת שני יצרי' הכל לטעם אחד כי טעם הנסתר של יצ"הר הוא ג"כ לתכלית טוב האמיתי רק אנחנו הרשענו מצדינו מרוע בחירתנו שהלכנו אחר היצה"ר לפי הנגלה שלו דבר זה ישים אדם אל לבו ויחשוב הלא יצה"ט גם הנגל' שלו מודיע דעתו וכן הוא האמת של טעם היצה"ר ואדרב' טוב מאוד וא"כ ח"ו אם אני חוט' כמאן ס"ל לא כמר ולא כמר ומר תהי' לו באחרונ' ראש ולענ' נראה לפרש שזהו פי' הודוי ע"ח שחטאנו לפניך ביצ"הר וקשה וכי כל העבירות שחישב אינם באים מצד היצה"ר אלא ה"פ קאי על כלל עבירות שאנחנו חוטאים ביצה"ר כלומר במה שאנו מתנצלי' ששאור שבעיסה מעכב הוא היצה"ר ע"ז אנו מתודים שאין בהתנצלותינו כלום' שפנימיו' טעם היצה"ר הוא אדרבה להיפך : **גם** באמרי' **יצר טוב** יש בזה התעוררות שיהיה יצר של אדם טוב תמיד אף כשלא שעת מעשה דבשעת מעשה פשיטא כשתבוא עבירה לידו שידחנה ויש מחר וכשתבוא מצוה לידו תכף יעשנה בזריזות אלא אף בעת שהוא בטל מזה יחשוב בלבו ויתאוה לדבר טוב וימאס ברע רצוני לומר שיהרהר אחר רדיפת מצוה ואל יהרהר בעבירה ותמיד יהיה יצרו כלומר תאוותו לטוב ואף בדבר שאין ביכולתו לעשות יחשוב בלבו אם היה ביכולתי לעשות הייתי עושה כך והקב"ה מצרף מחשבה זו למעשה כי הוא בוחן לבות ואם גלוי וידוע לפניו ית' שאם היה ביכולתו היה עושה כן אף עכשיו שאין עושה מכח שאין ביכולתו והוא מצטער על זה מעלה עליו כאלו עשאו ועל ענין זה פי' בכלי' חמדה הפסוק מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי הנה הצורך שהיה להמשכן היה רב במאוד בפרט הזהב טהו' ולא היה מספיק בל מה שהתנדבו כי לא היה נמצא בידם כל כך זהב טהור רק שהקב"ה שלח ברכתו ומהמעט נעשה הרבה ומאיזה התעוררות באה זו הברכה אמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו כלומר לפעמים היה איש נותן מעט מפני שלא היה ביכולתו ביותר והיה מצר גרבת לבו נותן ביותר אם היה לו והקב"ה בוחן לבות נתן ברכתו בנרבת האיש הזה שמהמעט נעשה רב וזהו מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי וקשה תרומתו הוה לי' למימר אלא באמת הוא תרומת ה' כי מברכתו ית' באה הברכה אבל ההתעוררות היתה מנרבת האיש הזה וזהו **יצר טוב** :

אבל ברשעים להיפך חושבי' רע אלו היה ביכולתי להנקם מזה הייתי עושה כך וכך או אלו היה לי ממון הייתי הולך אחר תאוה

זו וזו ואפשר שזהו פירושו ע"ח שח"ל ביצר הרע והקשיתי פשיטא כל העבירות הם מצד היצה"ר די"ל רכל העבירות הם בשעת מעשה י כשבא עבירה לידם אבל זה מיירי בתכונה רעה שחושב מחשבות און בדבר שאין ביכולתו לבוא לידי עבירה זו רק חושב או היה כך הייתי עושה כך כמו שאומר אבשלום מי יתנני שופט בארץ והצדקתי וגו׳ :

והפשוטו של ע"ח שח"ל ביצה"ר פירוש שלא יביא את עצמו לידי יצה"ר וכהא דאר"זל המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי ופריך ולימא אסור ומשני דמשום רמגרי ביה יצה"ר וזהו ע"ח שח"ל ביצר הרע שהבאנו את עצמינו לגירוי יצה"ר ובענין זה רומז בפסוק אל תתן את פיך לחטיא את ופי׳ האלהי הקורדווירא אפי׳ דיבור מותר שיגרום לבוא ממנו גירוי היצה"ר אסור דאלו דיבור אסור מה זה לחטיא הלא זה בעצמו הוא החטא אלא ר"ל דיבור תמביא לידי חטא :

עוד יש לפרש ע"ח שח"ל ביצר הרע ע"ד הא דתנן בכל לבבך בשני יצריך שיעבוד את הש׳ ביצ"ט וביצ"הר ומה ענין האהבה עם יצה"ר ע"ז יש הרבה פירושי׳ וכתבתים לעיל ולכל הפירושי׳ ניחא שמתורה עליהם שחטאנו שלא אהבנו את ה׳ גם ביצה"ר וכל הדברים שזכרתי שומר נפשו ירחק מיצה"ר ותולדותיו ויבא טוב ויקבל טוב מהטוב הוא היצר טוב המוליכו בדרך טוב ואז יזכה לעולם שכולו טוב :

נשלם אות הי"וד

אות הכ׳ כף זכות תנן בפ"ק דאבות הוי דן את כל האדם לכף זכות זו המדה היא מדה מעולה ויקרה מונעת הקטט והמריב׳ ונותן שלום בארץ וגורם שמן השמי׳ ידונו אותו לכף זכות כדאית׳ במס׳ שבת פ׳ מפנין ת"ר הדן את חבירו לכף זכו׳ דנין אותו לכף זכות מעש׳ באדם א׳ שירד מגליל העליון לגליל התחתון ונשכר אצל ב"ה א׳ ג׳ שנים בעי"ה א"ל תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ואת בני א"ל אין לי מעו׳ תן לי בהמות א"ל אין לי בהמות תן לי קרקע׳ א"ל אין לי קרקע׳ א"ל תן לי פירו׳ א"ל אין לי תן לי כרי׳ וכסתות א"ל אין לי הפשיל טליתו לאחוריו והלך בפחי נפש לביתו ואח׳ הרגל נטל שכרו בידו ועמו משוי ג׳ חמורים א׳ של מאכל ואח׳ של משתה וא׳ של מיני בגדי׳ והלך לביתו לאחר שאכלו ושתו נתן לו שכרו א"ל בשע׳ שאמרת לי תן לי שכרי ואמרתי לך אין לי במה חשדתני אמרתי שמא פרקמטי׳ בזול נזדמנה לו לרבי ולקח בהן בשעה שאמרת לי תן לי בהמה ואמרתי לך אין לי במה חשדתני אמרתי שמא מושכרת הנה ביד אחרים בשעה שאמרת לי תן לי קרקע׳ ואמרתי לך אין לי במה חשדתני שמא מוחכרו׳ הן ביד אחרים בשעה שאמרת לי תן לי פירו׳ ואמרתי לך אין לי במה חשדתני אמרתי שמא אינן מעושרי׳ בשעה שאמרתי לי תן לי כרי׳ וכסתו׳ ואמרתי לך אין לי במ׳ חשדתני אמרתי שמא הקדיש רבי כל נכסיו לשמים א"ל העבודה כך היה מעשׂה שהדרתי כל נכסי מפני הורקנוס בני שלא עסק בתורה ועד שבאתי אצל חברי שבדרום והתירו לי את נדרי ואתה שדנתני לכף זכות המקו׳ ידין אותך לכף זכות ע"כ · עוד מביא שם בתלמוד מעשים איך שדנו לכף זכות ומסיים בכל מעש׳ כך המקו׳ ידין אתכ׳ לכף זכות׳ וכבר נודע הפעול׳ שאדם עושה אותו למט׳ מתעורר לעומתו למעל׳ ומי שיש בו מדה זו אז אפי׳ נרשמי׳ עליו למעלה כמה עונות שעשה באו מליצי׳ ופרקליטי׳ יושר ודנין הדבר לכף זכות ואין כח למקטרגים לקטרג ראה עד היכן מגיע מדה זו ע"כ כל אדם ירגיל עצמו במדה זו לדון חבירו לכף זכות בכל מה דאפשר אפי׳ בדרך רחוק ונוסף על זה שכתבתי שמסלק קטטה ונותן שלום בארץ מרבה כבוד שמים כי כל עבירה היא מיעוט כבוד השם ובזה מתרבה כתרא דקדושה והקב"ה חפץ מאוד בזה ולא זו שדנין אותה למעלה לכף זכות אלא אף בזה העולם הקב"ה מראהו לו חיבה יתירה כדאית׳ בפרק כדר תעני׳ דלאבא אומנא הוו מייתי ליה שלמא מרקיעא כל יומא ולאביי בכל מעלי שבתא ולרבא למעלי יומא דכפור׳ כו׳ וחישב שם המעשי׳ דאבא אומנא והשיב בינייהו זו המדה שהיה דן לכף זכות דזימנא חדא אביי שדר זוגי דרבנן למבדקיה אזיל לביתיה ואכלינהו ואשקינהו ומך להו בסטרקי לצפרא כרכינהו ואייתינהו לשוקא א"ל לישיימנהו מר א"ל הכי והכי שוו א"ל דילמא שוו טפי א"ל בהכי שקלי׳ להו א"ל במאי חשדתינן א"ל אמינ׳ מילתא דמצוה אית להו לרבנן וכסיפו לו מילתא למימר א"ל לשקלנהו מר א"ל מהה׳ שעתא אסחתי׳ לדעתאי מינאי ייהבתינהו לצדקה ע"כ · הרי זה הצדיק היה דן לכף זכות והיה עושה מעשה ע"ז להסיח דעתו מהם כי דן כי בוראי הם לצדקה :

בספר מבחר הפנינים אדם אחד בא לפני המושל אמר לו באתי אליך לשאול דבר ששאלתיו תחילה מהבורא אם תעשהו אשבח אלהים ואודך ואם לא תעשהו אשבח ה׳ ואורהו ואדינך לזכות עכ"ל · וכ׳ שאין בו המדה זו לא זו שאינו זוכה לזה שידונו אותו לכף זכות אלא אף נלקה כדאית׳ במסכת שבת פ׳ הזורק אר"ל כל החושד בכשרי׳ לוקה בגופו שנ׳ והן לא יאמינו לי וגו׳ א"ל הקב"ה משה כבר ישראל הם מאמיני׳ בני מאמיני׳ (הג"ה כלומר כבר גלוי וידוע לפני שהם כאמיני׳ כי כן יהיה לעתי׳ יאמינו בה׳ וגו׳) מאמיני׳ דכתיב ויאמינו בה׳ בני מאמיני׳ דכתיב להאמין בה׳ אבל אתה אין סופך להאמין דכתי׳ יען לא האמנ׳ בי ולקה דכתיב ויאמר לו ה׳ עוד הבא נא ידך וגו׳ ע"כ :

וכתב במדרש שמואל בפ"ק דאבות בשם מפרשים דדבר זה לא נאמר אלא באדם בינוני אשר מעשיו שקולים אבל ברשע גמור ומפורסם אפי׳ אם רואים עושה טוב ידונו לכף חובה שלא לשם שמים נתכוון במצו׳ זו שעשה אלא להראות טלפי׳ כחזיר כדי שיחזיקו אותו לאיש טוב וחכמי המוסר אמרו מחלקת לשון הנבלי׳ בהזהר מן הקשת אשר כל אדם שיוסיף להכניע יוסיף להכות ע"כ · ואפשר שמשום הכי נקר׳ הקשת קשת רמיה **וכן** בתלמיד חכם אפי׳ רואין אותו עושה עבירה יאמרו שהוא עושה עבירה זו לשמה וגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה ואם היא עבירה שאי אפשר לומר שהיא לשמה ארז"ל ת"ח עובר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום כי בודאי עשה תשובה :

ומיהו אף שהחיוב הוא לדון את חבירו לכף זכות מ"מ אם יוכל לבוא לידי בירור הענין והוא רוצה לבוא לידי בירור לשם שמים כדי שבאם חטא לקיים מצות הוכח תוכיח את עמיתך ולדבר עמו בנחת ובהשקט ושלום הן הוא ענין שבין אדם לחבירו והן הוא ענין שבין אדם למקום אז מצוה עביד ובלבד שיכוון לבו לשמים :

נשלם · אות הכ"ף

אות הל׳ לב טוב לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי דע כי הלב הוא מקור החיים נתן באמצע הגוף והוא נגד בית קדשי הקדשים שהוא נקודה אמצעי׳ לעולם וכדאית׳ בזוהר פ׳ שלח ז"ל ת"ח כד ברא הק"בה בר נש בצלמא אתקין לי׳ כגוונ׳ עילאה יקירא ויהיב לי׳ חילי׳ ותוקפיה באמציעותא דגופא דתמן שריא ליבא דהוא תוקפא ומזונא דכל גופא ומתמן׳ אתזן כל גופא וכל אנון שייפין דגופא מתמן אתזנו והא לבא אחיד ואתקף באתר עילאה דלעילא דאיהו מוחא דרישא דשארי לעילא ואחיד ביה ודא אתקשר בדא כו׳ ענין דבריו כך הוא כד בריא הק"בה עלמ׳ אסדר לימא דאוקינוס דאסחר כל ישובא דעלמ׳ וישוב דכל ע׳ אומין כולא אסחר לירושלים וירושלם באמצעית׳ דכל ישובא שריא והיא אסחר להר הבית והר הבית אסחר לעזרו׳ ישראל ואינן

עזרות סחרן ללשכה הגזית דתמן סנהדרי גדול' יתבין ותנינן אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד לחורייהו ולשכת הגזית אסחר לבית האולם והאולם להמזבח והמזבח אסחר להיכל וההיכל לבית קודש הקדשים דתמן שכינה שריא וכפורת וארון והכא הוא לבא דכל ארעא ועלמא ומהכא אתזנו כל אינון אתרי דישובא דאינון שייפי גופא ולבא אתזן ממוחא דרישא ואתאחיד דא ברא הה"ד מכון לשבתך פעלת כגוונ' דא לעילא לעילא כו' ת"וצא מדבריו כמו שהשכינה שורש בקדש קדשים ששם ארון ולוחות וכרובים וקודש קדשים הוא מרכז האמצעי' שממנו ניזוני' כל שייפי דהיינו כל ישוב' וקודש קדשים שלמטה מכוון נגד הראש דהיינו שלמעל' כן הלב באמצע גוף האד' שולח חיו' ומזון לכל אבריו ואתקשר בראש ובתקונים אמרו שעל כנפי ריאה נאמר והיו הכרובים פורשי' כנפי' למעלה סוככי' בכנפיהם על הכפורת · על הכפורת דא כפורת דלבא קודש קודשא דא לבא ע"כ · ובמקום אחר אמרו בתקונים ארונא דס"ת דא כיכא דליבא ואיהו נור דליק ואי לאו כנפי ריאה דאיהי נשבין עליה הוה לבא אוקיד כל גופא והחוא נורא דאיהו דרם דערקין דלבא רוחא נשיב בערקין דרמא וכולהו מתנהגן אבתרי' והא הוא דכתיב אל אשר יהיה שם הרוח ללכת ילכו וגו' עכ"ל · ובארו במקום אחר כי משכן הנשמה במוח רוח בכנפי ריאה ונפש בלב וכבר נודע כי נשמה בבינה רוח בתפארת נפש במלכות וכן כנפי ריאה חמשה אוני' ועם הוורדא הם שש' נגד ו' שבשם והלב הוא מלכות כמבואר בכל מקומות ע"כ צריך הלב להיות תמיד קודש קדשים שישר' בו השכינה כמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם לא אמר בתוכו אלא בתוכם דהיינו בקדש קדשים שהוא הלב כי כפי התעוררות הלב בא התפשטות לכל המדות והנהגו' וזהו אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת ילכו ונחה עליו רוח ה' ע"י התורה והמצות והמדות ואם לאו ח"ו הרוח הקודש הזה מסתלק ורוח סערה נכנס בו בר מינן וז"ל ראשית חכמה ע"ו אמרו בגמר' נדרי' ו' ולקוט בפי' הפסוק ולא תתורו אחרי לבבכם מכאן א"ר נתן אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר אמ' רבא לא נצרכה אלא אפי' ב' נשיו · ד"א ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם מגיד שהעינים הולכות אחר הלב או הלב אחר העיני' אמרת והלא יש סומא שעושה את כל התועבו' שבעולם הא מה ת"ל ולא תתורו מגיד שהעיני' הולכות אחר הלב ואמר עוד לקמי' לבא ועינא תרי סרסורי דחטאין לא תתורו וגו' תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה אמר הק"בה רק יהבת לי לבי ועיניך אנא ידענא דאת לי עכ"ל · הרי מבואר היות הלב מקור לכל המדות אם לטוב אם להיפכו ולכן הפסוק מקדים הלב לעיני' לא תתורו אחרי לבבכם ואח"כ עיני' וכן תנה בני לבך לי ועיניך כו' ולדעת ר"ז"ל שאמרו הן יהבת לי לבך ועיניך צ"ל שפשט הכתוב הוא תנה בני לבך לי ועיניך וכאן פסיק טעמא ובזה דרכי תצרנה והטעם שלא אמר הכתוב תנה בני לבך ועיניך לי מפני שהלב הוא עיקר כמבואר במאמר שאמר שהעיני' הולכו' אחר הלב עכ"ל ר"ח · והא דאר"ז"ל במקו' אחר העין רואה ולב חומד כו' דמשמע דהלב הולך אחר העיני' זו הראיה גופא שעיניו משוטטות בכל בא מן הלב וכמו שרמוז במקום אחר שורייני דעינא בלבא תליא ואח"כ בהתגברות חמדת הלב מוסיף ראיה ותופש כל חדרי בטן ומאחר שכבר הוזכר כי הלב קודש קדשים ושורייני דעינא בלבא תליא תמצא שני אישון בשני עיניו צורות אדם להנה הם ממש כשני הכרובים שהיו כצורות תינוקות וכן נקראי' אישון מלשון איש רק על קטנות' אומר אישון המור' על הקטנות · הרי לך שהלב הוא שורש ומקור מן הכל וע"כ הסכים רבן יוחנן בן זכאי ואמר רואה אני דברי ר"א בן ערך מדבריכ' שבכלל דבריו דבריכם שאמר לב טוב כו' כי הנה כל המדות קנאה ותאוה וכבוד הם בלב ויש בו רעות רבות מהמדות טובות ורעות הגאוה והענוה הזכרון והשכחה הינוק והשמחה הבושת והעזות האהבה והשנאה הרחמנו' והאכזריו' הנריבות והציקנות הכעס והרצף והחרטה וכאלה רבות וכן הרבה דברים מסורים ללב שעליהם נאמר ויראת מאלהיך ע"כ התפלל דוד לב טהור ברא לי אלקים ומחויב לראות תמיד שיהיה הקודש קדשים נשאר בקדושתו שיהיה מדור לשכינה לקיים מ"ש ושכנתי בתוכם ואם ח"ו מטמא את הלב שיהיה לב חורש און אז הוא מכנים צלם בהיכל לפני ולפנים וארז"ל הלשון קולמוס הלב ודובר שקרי' לא יכון נגד השכינה כן בלב כתיב ודובר אמת בלבבו ומי שחולק הפה מן הלב שהוא אחד בפה וא' בלב אפי' בדבר קטן אז עונשו מרובה וח"ו עושה פירוד בתוך השכינה כנודע לבאי' בסוד ה' כי השכינה היא בחינות פה ולב שלמעלה והפה והלב שוין: גם בכלל פה ולב שוין הוא באם הוא מוכיח לרבים שיהיה נאה דורש ונאה מקיים יקשוט עצמו ואח"כ יקשוט אחרים וכ"כ רבינו תם בספר הישר שער י"ג וז"ל וכאשר ילמד לזולתו או ייסר לתלמידיו אל ישכח לייסר נפשו עמו כי לא יכון לאדם לייסר לזולתו במה שאינו עושה וללמד מה שאינו מאמין בו כי כל דבר שיצא מן הלב יכנוס בלב וכל אשר לא יצא כ"א מן הפה לא יעבור האוזן והיה החכם אומר כשיסרני אדם וארצה להכיר אם המוסר ההו' תבוא מן הלב אראה אם נכנס מוסרו בלבי והתעורר נפשי לדבריו אכיר כי בכל לבו ובכל מאודו הוא מדבר ואם נפשי לא תשיב לבה לדבריו ולא התעורר להחזיק בם ארע כי מוסרו אינו כי אם דבר שפתים עכ"ל:

ומי שהוא בר לבב בזאת יבא אל הקודש פנימה בהיות לו לב טהור תמיד וכתב בספר ארחו' צדיקים הכסילי' יציירו בלבם ציורי הבל ושקר ויכתבו עליו חקקי הבל ואון וימלאו לבם מחשבות הבל וריק והמשכילי' יכתבו על לבם מכתב אלהים שהוא יסוד התורה והמצות וחכמות המדות עד אשר יזהירו נפשותם כזוהר הרקיע ולזה אמר שהמע"ה כתבם על לוח לבך עכ"ל:

ומצאתי כתב יד של האלהי' מהר"ם קורדוורא ז"ל שכתב וז"ל למרנו זקן אחד לבטל המחשבה יאמר פסוק זה הרבה פעמים אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה ובעיני פשוט שזה הזקן היה אליהו הנביא ולרוב ענוותנותו של הרב לא רצה לגלות ע"כ יהא נזהר בזה במי שנפל בלבו מחשבת און או מחשבת הבל שיאמר הפסוק הנ"ל הרבה פעמים ונראה בעיני יאמר ג"כ הפסוק סעפים שנאתי ותורתך אהבתי ויאמר אותו בהתעוררות גדול ויהיה גבור כארי:

ומאחר שנתבאר שהל"ב הוא נגד קודש קדשי' וינוחו בו התורה והמצות נגד הלוחות גם יראה שיקרע לבבו כמ"ש קרעו לבבכם וגו' ויהיה לבו נשבר · **ונדכא אלהים לא תבזה** והוא כמו השברי לוחו' שהיו מונחות בארון ותמיד יהיה לבו נשבר על איזה מעשה או מירה בלתי נכונה שעשה או ביטול ת"ת וכיוצא בזה ויצטער במאוד ויתחרט מהחטא נמצ' ויעשה הסכמה חזקה בלבו של"א ישוב בדרך הזה לעולם ובפ"ק דברכות אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות שנ' ורדפה את מאהביה וגו' ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה וריש לקיש אמר יותר ממאה מלקיות שנ' תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה ע"כ · פרש"י מרדות אחת לשון רידוי והכנעה שאדם שם על לבו מאליו ורדפה את מאהביה וגו' וכשתראה שאין עוזר תשים על לבה לאמור אשובה אל אישי הראשון תחת גערה במבין תחת באדם מבין טובה מהכו' כסיל מאה תחת הטעם למעלה תחת הת"ו ולא כמו לא תירא ולא תחת שטעמו בחי"ת אלא למעלה תחת הת"ו ראשון לומר שהוא שם דבר שא"י אפשר לפותרו לשון הפעל לומר תכניע את האדם אלא תכנע היא בעצמה ולכן שינה את נקודתה לומר שהו' שם דבר עכ"ל · על כן מה טוב ומה נעי' שתמיד יזכור אדם במעשיו והנהגתו העבר וישבר לבו ויאנח ויתחרט ויהיה מודה ועוזב ויטהר את לבו מעתה והלאה ואז אלהים לא יבזה אותו וזהו לב נשבר ונדכא נדכא פי' כפשוטו וגם התרגום של טהור דכי וכאלו אמר הלב יהא נשבר על העבר ויהיה נדכא כלומר טהור מעתה ועד עולם:

נשלם אות הלמ"ד

שער האותיות

אות מ' מתון לשון הגמרא במסכת ברכות פ' מי שמתו מתון מתון ארבע מאות זוזי שוה זו התוכחת מוסר היה מרגלא בפומי' דקדוש ה' אבא מורי זל"הה שאל יבהל בשום מעשה הן גדול או קטן רק ישים עצה בלבו ויהיה חכם רואה את הנולד כי כל העושה בחפזון על הרוב מקולקל והסימן אמרתי בחפזי כל אדם כוזב כלומר כשעושה מעשיו בחפזי בלי מתון אז כוזב מלשון היו תהיה כמו אכזב אשר לא יכזבו מימיו ואמר הפסוק כי אקח מועד אני מישרים אשפוט ולא דוקא משפט אלא ה"ה לכל הדברים אשר יעשה אותם האדם יקח מועד ועת הזמן לכל חפץ להתבונן עליו טרם עשוהו ונתן אבא מורי זל"הה סי' בשובה ונחת תושעון כשעושה ענייניו בנחת וחושב מחשבו' טרם עשוהו זהו נושע ולאו דוקא מעשה אלא ה"ה דיבור לא יצא שום דיבור מפיו לרעה ואפי' לטובה עד שיהרהר בתחילה תכליתו ויראה את הנולד ממנו:

אמר חחכם המתון מגדל עוז והמהירות פתח החרטה · **אמר** החכם מי שרוכב במהירות אינו בטוח מהמכשול · **אמר** החכם אתה יכול לעשות מה שלא עשית יותר מהשיב מה שעשית כלומר אם במהירות עושה איזה ענין ועיוות אז לא יוכל לתקן אבל המעשה שהיה רוצה לעשות ולא עשאו תכף עדיין יוכל עשוהו אם הם טובים ע"כ אל ימהר:

אמר ההכם המתון ותנצל מהר ותתחרט : **דהמ"עה** אמר חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך כן אמר דוד כל דרך שהייתי חפץ לילך בה וכל דבר שהייתי רוצה לעשות הייתי מחשב בו בטרם שאעשנו אם היא טובה וישרה בעיני המקו' ובעיני הבריות הייתי עושה והולך בה ואם נראית בעיני דרך לא סלולה הייתי מניחה והולך לפי שכל דבר יש לו שני דרכים ומכח זה ואשיבה רגלי אל עדותיך לעולם על כן ידבק האדם במידה זו ויעשנה טבע אצלו שלא יעשה שום מעשה בעולם הן גדול הן קטן ולא שום דיבור בעולם ואף ששומע חרפתו לא ישיב עד שישים אל לבו ויתייעץ עם שכלו כדת מה לעשות ויזכור בהש' ובתורתו הקדושה וישים לנגד עיניו מדות תרומיות ואז ילך לבטח דרכו ולא יכשל:

ולא זו בדבר הרשות שיש"כן לא אפי' בדבר מצוה יעשה במתון דהא ההוא עובדא דברכות שאמר עלה מתון מתון ת' זוז שוה היה לדבר מצוה ולקידוש השם דרב אדא בר אהבה קרע מכבנתא מרה"יא אתתא דהוה לבישא בשוקא כסבור שה"יא ישראלית ע"ש · **והא** דאמרינן דזריזין מקדימין למצוה וצריך לעשותה בזריזות זהו ענין מצוה שכבר היא מפורסמת ומושכלת אצלו כגון לילך לב"ה ולבית המדרש וקיום כל מצות המעשיות שבתורה אבל בדבר שצריך התבוננו' למשל מי שברעתו ליתן כים מלא מעו' זה לחלק לעניי' ופגעו בו עניי' לא ימהר עד שיתבונן מתחילה איזה עני חשוב והחשוב, חשוב קודם והכל לפי צרכיו המרובים וכיוצא בזה הרבה וכ"ש וק"ו בדבר הרשות שלא יעשה מעשה או דיבור עד שיקח מועד וישכיל ובק"ו בנו של ק"ו אף פעמים אם הוא מעשה או דיבור של איסו' כגון הכאה או ריב ומחלוקת כיוצא בזה שיהיה בשובה ונחת ואל ימהר ואז יבא שלום וינוח וישקוט כל ימיו ממכאובו' וימצא חן ושכל טוב בעיני' אלקים ואדם:

הג"ה

כתב אבא מורי ז"לה"ה בכוונות יש בקבלה ישנה אם יזמן אדם לעשות איזה מעשה שיראה לו שיהיו רצון מקנת הבריות כנראה מזה וקנת אין כוונתו רק לפנים שלא יעשה שהמעשה ההוא מכדי שקולים הם דעות בני אדם זה רוצה וזה אינו רוצה טוב לו לאדם להיות בשב ואל תעשה כי שב ואל תעשה כב"מ עדיף:

נשלם אות המ"ם

אות הנ' נאמן רוח היא מעלה גדולה וחביבה להק"בה שנותן עיניו בו כמ"ש עיני בנאמני ארץ וכתיב ה' עיניך הלא לאמונה ובמעלת המדה הזאת נתייחס הק"בה כענין שנ'א"ל אמונה ואין עול ומבחר היצורי' מר"עה נתדבק במדה זו כמו שהעיד עליו הש' בכל ביתו נאמן הוא · **ומה** היא האמונה תחילתה שיבטח האדם באלקי' ולא יירא משום דבר וירצה בגזירת הבורא וימסור עצמו וממונו ונפשו אליו ויהיו משאו ומתנו ודבריו כולם באמונה וביושר ויאמר על הן הן ועל לאו לאו ואינו אץ להעשיר אלא שבטחונו בהק"בה בכל ענייניו כמ"ש בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה:

והנה עתה באות זה של' **נאמן רוח** לא יהיה העסק בענין משא ומתן באמונה או בענין דיבור אמת ושקר כי כל זה יבוא לקמן בעזה"י בעמוד האמת ושם מקומו רק הדיבור עתה להיות נאמן ברוח נאמן רוח מכסה דבר ולא כל רוחו יוצא כסיל יהיה אדם בכל ענייניו בעל סוד לא יגלה נסתריו לשום אדם · ולא יגלה נסתריו של שום אדם הנגלים לו · והוא לא יגלה נסתרי' כמאמר ההכם סודך אסירך ואם תגלהו אתה אסירו · עוד אמר אל תגלה לאוהבך מה שתסתיר משונאיך אם לא בחנתו פעמים רבות להיות אוהב נאמן פן יהפוך להיות שונאך ויגלה סודך ובפרט בדורות הללו כי בע"וה פסקו אנשי אמנה · **אל** תהדרו לידע סודות של אחרים כתב במבחר הפניני' איש אחד גילה לאוהבו ענין אמר לו הבנת א"ל הקהבנתי אבל שכחתי על כן ישים אדם עצמו כאילם מה שיודע מסוד חבירו ויהיה שכוח ממנו ובזה הוא נאמן רוח מכסה דבר · **ולפעמים** יהיה נאמן רוח רצוני לומר יראה נאמנתו נגד כל רוח ורוח ולא יכסה דבר כיצד אם נתמנה פרנס על הציבור להוציא ממונו על דבר ידוע אע"פ שיודע בעצמו שכל מעשיו באמונה וגם העולם מחזיקים אותו לאיש אמונה ואינ' מבקשי' ממנו חשבון כי מחזיקי' אותו כי באמונה הוא עושה על כל זאת מידה נכונה הוא שיבוא עמה' בחשבון בדיקדוק אפי' בפחות משוה פרוטה מי לנו גדול כמר"עה ונאמן שהעיד עליו הק"בה בכל ביתי נאמן אע"פ כן איתא במדרש כשנגמר מלאכת המשכן אמר להן לישראל בואו ונעשה חשבון לפניכם נכנסו כל ישראל אצלו וא"ל משה אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פקד משה וגו' כך וכך יצא על המשכן עם כשהוא יושב ומחשב שכח אלף ושבע מאות וע"ה שקל שעשה ווין לעמודים התחיל יושב ותוהה אמר עכשיו יאמרו ישראל משה נטלן לעצמו האיר הק"בה את עיניו וראה אותן עשוין ווים לעמודים אמר את האלף ושבע מאות עשה ווין לעמודים ומהו משכן העדות אמר להן משה הרי אתם מעידין עלי ממה שאני נותן לכם חשבון ואם מר"עה עשה כך מה יעשו אזובי הקיר' · **גם** אם נותן אדם א' פקדון ישמור אדם עצמו שלא יקבל פקדונות בכל מה דאפשר ואם אי אפשר והוא עושה ג"ח גדול במה שקבל ממנו פקדון כגון שהוא הולך בסכנת דרכים ולא יש בכאן נאמן אחר שיוכל להפקיד אצלו כי אם הוא לא יקח הפקדון כך אם לא שנותן לו כתב כך וכך הוא הפקדון ויפרוט דבר גדול ודבר קטן או ישום הכל בשק א' וחבירו המפקיד יחתו' השק היטב בחותמו והכל כדי שלא יבא לחשש איז' חשד ח"ו וידעו הכל כי נאמן הוא ואין די בזה שהק"בה יודע האמת רק כגון דא צריך לאודועי':

נשלם אות נו"ן

אות ס' סיפוק מידה של הסתפקות היא אבן יקרה כתר ועטרה אשריו בעה"ז וטוב לו לעה"ב בע"הז אשריו כי הוא עשיר כהא דתנן איזהו עשיר השמח בחלקו מה שאין כן דהבלתי מסתפק לעולם הוא חסר כמ"ש רז"ל אין אדם מת וחצי

וחצי תאותו בידו יש לו מנה מתאווה מאתיים וע"כ מרבה נכסי' מרבה דאגה כי ביותר שמרבה נכסי' ביותר מרבה דאגה כיצד תמיד כה שבידו היא חצי תאותו ומתאוה עוד כהנה נמצא כשיש לו מנה אינו דואג אלא להמציא עוד מנה וכשיש לו מאתיים דואג לעוד מאתיים וכן לעולם נמצא מבואר המרבה נכסי' מרבה דאג' אבל השמח בחלקו וממה שחננו הש"י יאכל הן רב הן מעט ומספיק לו בטוב נמצא הוא לעולם עשיר · **ולענין** עה"ב נמשך ממעלת הסיפוק כמה מעלות טובות לא יתאוה ולא יחמוד ומכ"ש שלא יגזול ולא יונה את חבירו ויהיה משאו ומתנו באמונה ולא ימלא רצון היצ"הר שרוצה תמיד בריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט וכדפי' כי מרבה דאגה · יעקב אבינו לא בקש מהק"בה רק ההסתפקות לחם לאכול ובגד ללבוש וכן שהמ"עה התפלל ריש ועושר אל תתן לי וגו' על כן אל יהי אדם נבהל אחר הממון לבקש תחבולות איך יאסף ואז מפריד עצמו מחיי עה"ב היא עסק התורה תורת אמת חיי עולם נטע בתוכינו וציוונו להגות בה יומם ולילה אמת כי טוב תורה עם דרך ארץ אמנם התורה תהיה עיקר וכי ירחיב ה' את גבול ונותן עושר בלי טורח גדול יראה שלא יהיה עושר שמור לבעליו לרעתו ח"ו רק יראה תמיד לעשות צדקה וחסר כפי הברכה אשר בירכו ה' ואל יתגאה בעשרו ח"ו כי אש היא עד אבדון תאכל אדרב' ואדרב' יותר יהיה נכנע לפני הש"י ויאמר קטונתי מכל החסדים ויעשה רצון קונו :

עוד מעלה גדולה ונפלאה הנמשכת ממעלת ההסתפקות שיבוא למעלה הגדולה הרמה והנשאה הדבוקה במעלת האמונה דהיינו מעלת הבטחון כי מי שמאסף ממון רב עד כי חדל לספור באיש הזה אין שייך בטחון לומר שבוטח בהש"י שיתן לו ריבוי הזה כי מה מקום לבטחון הזה כשלמא לכדי סיפוקו וצרכו לחיות נפשו ונפשות ביתו כפי ההכרח שייך לבטוח בהש"י אשר בראם שיתן להם שהוא ית' זן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כיני' אבל לומר אני בוטח בהש"י שיתן לי אוצרו' וסגולת מלכים האיש הזה יצא לחוץ לדעת ובוודאי אין ענייניו על צד הבטחון וכבר נודע מה שהאריכו ממעלת הבטחון שהוא איש אמונה ואמר הפסוק ברוך הגבר אשר יבטח בה' כי הבוטח מוסר עצמו וכל אשר לו ביד הק"בה ובוטח בו הבטחה גמורה ומקבל באהבה כל מה ששולח הק"בה עליו הן טוב הן רע כי בוטח שגם זו לטובה ואף שהוא רע לכאורה אלהים חשבה לטוב' ומי ששם ענייניו על בטחון בהש"י הוא ממש דבק בהש"י ועליו אמר קרא ואתם הדביקים ביו"ר אלהיכם כי רבוק בשמו הגדול היה הוה יהיה שהיווה את הכל ומהיה את הכל כמ"ש ואתה מחיה את כלם וכמו שדרשו אתה מהווה את כלם ממילא אתה מחיה את כולם וזהו שכתוב בוטח בה' חסד יסובבנו וקשה דה"לל חסדו יסובבנו או חסדיו אלא אמר הס"ר שהוא עולה ע"ב מילוי שם הויה יו"ר ה"י וי"ו ה"י שהוא עצם החסד ואשרי שם ה' מבטחו כי הוא מאמין אמיתי ודבק בו יתברך וכתנאי שיקיים התורה והמצות והמדות ואז הוא בטוח :

נשלם אות הסמ"ך

אות הע' ענוה מי יפאר גודל פאר המדה זו של הענוה ושפלות הרוח כי מרע"ה שנשתלמו בו מעלות המדות ומעלות השכלי' יותר מכל בן אדם ונוסף לו שהיה שלם במדריגת הנבואה אשר לא קם כמוהו והוא אב בתורה ואב בחכמה ואב בנבואה ומכל זה לא שבחו הק"בה לייחד לו מידה מעולה הכוללת כל המדות אלא מדת הענוה שנ' והאיש משה עניו מאוד מכל האדם ומ"ש מכל אדם יש בו רמז לאדם הראשון וזה יתבאר ע"פ מ"ש בהקדמת **תולדות אדם** כי הופלגה מדת הענוה יותר מכל המדות שבכל המדות המיצוע הוא טוב אבל במדת הענוה צריך להטות לקצה האחרון שיהיה עניו תכלית הענוה כמ"ש הרמב"ם כנודע בהל' דעו' וכן פי' המשנה במשנה מאוד מאוד הוי שפל רוח שיש במדה זו מאודיית יותר משער מעלות המדות דהאמצעי' משובח ובכאן צריך לילך בקצה האחרון לגמרי וכהא דאמר רב נחמן בפ"ק דסוט' לא מינה ולא מקצת' נוסף על שהוא מן התורה א' משס"ה לאוין כמ"ש הסמ"ג והביא הגמר' דסוטה אזהרה לגסי רוח מנין יליף רב נחמן בר יצחק דכתיב ורם לבבך ושכחת וגו' וכתיב השמר לך פן תשכח וגו' וכדר' אבין א"ר אלעא דא"ר אבין א"ר אלעא כל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה הרי שהוא מדאורייתא מיד שעושה גסות הרוח הוא עובר על לאו נוסף ע"ז החמירו חכמינו ז"ל וכל חכמי המוסר והמדות וכתבתי הטעם בהקדמה הנ"ל להיות כי הקנאה והתאוה והכבוד הוציאו את אדם הראשון מהעולם כי הנחש קנאה בחוה ונתאו' לה וכן כתיב וכי תאוה היא לעינים וכן הכבוד והייתם כאלהים כו' ונודע שחטא הראשון של אבינו הראשון המשיך את היצ"הר לעולם וממנו נתפשטו כל החטאים מאחר שהמציא את היצה"ר והוא בנין אב לכל החטאי' ובאמת הבנין הזה הוא כתירה ומדת הענוה הוא ההיפך מאלו המדות כי מי שהוא עניו אינו רודף אחר הכבוד ואינו חומד ומתאוה כי די לו בפת במלח ומים במשורה לפי שפלותו ואינו מקנא בשום אדם כי תמיד חושב את עצמו לעפר מן האדמה נגד מעלת חבירו ע"כ מדת הענוה תיקון לכל העבירות שבעולם כי מאחר שנתקן חטא אדם הכולל נתקנו כולם וזהו מה שרמז כאן מרע"ה היה עניו מכל האד' הוא אדם קדמאה ע"כ זכה מר"עה לקרון אור שהוא סוד כתנות אור שהופשט מאדם וניתן למשה · **ומה** לי להאריך במדה זו או להעתיק דברי רז"ל ודברי חכמי המוסר כי רבו גם רבו וקטו היריעה וכמה יריעות מלכתבם ולזכרם אמנם קצהו תראה קצת מהם אזכיר ודי בהם למי אשר לו חלק באלהי ישרא' ובתורתו ה"ל הפליגו בפ"ק דסוטה בתועבות הגסי רוח איתא שם אמר ר' יוחנן משום רשב"י כל אדם שיש בו גסות הרוח כאלו עובד ע"ז כתיב הכא תועבת ה' כל גבה לב וכתיב התם ולא תביא תועבה אל ביתך ור' יוחנן דידיה אמר כאלו כפר בעיקר שנ' ורם לבבך ושכחת וגו' ור' חמא בר חנינא אמר כאלו בא על העריות כולן כתיב הכא תועבת ה' כל גבה לב וכתיב התם כי את כל התועבות האל עשו כו' ע"ש עוד שם אמר ר' אלעזר אדם שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשירה דכתיב ורמי הקומה גדועי' וכתיב ואשיריהם תגדעון ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו ננער שנ' הקיצו ורננו שוכני עפר שוכבי עפר לא נאמר אלא שוכני עפר מי שנעשה שכן לעפר בחייו ע"כ· הרי שהוא ככופר בעיקר ובא על העריות החמורות ואינו עומד בתחיית המתים ואוי לו שנברא כי תקנת האדם הוא מה שיחי' בתחיית המתים על כן זה תורת אדם אפר דם מרה נפשו כעפר לכל תהיה כעפר הארץ כמ"ש אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר ויחשב בתולעת הארץ כמ"ש דוד ואנכי תולעת ולא איש ומר"עה היה עניו מכולם שנ' ונחנו מה כלומר שלא יש מציאות שפל בעולם שאתמרה אליו כראית' במסכת חולין פרק כסוי הדם וזהו סוד עניו מכל אד"ם כי ראשי תיבות של הענוים הנ"ל הוא אד"ם אברהם דוד משה ומשה היה העניו מכולם ועל כל פנים לא יחשיב את עצמו יותר מתולעת ויותר מעפר הארץ ויהיה מדרס תחת כל אדם לקיים ונפשי כעפר לכל תהיה ומוצא שפתיו ישמור ותנביא אמר גוי נתתי למכים ולחיי למורטים פני לא הסתרתי מכלימות ורוק ונאמר יתן למכהו לחי ישבע בחרפה יתן בעפר פיהו ונאמר נבזה בעיניו נמאס סבלן אחר היכולת כבר נודע מגדולת מידת סבלנות ומי שאין לו יכולת לנקום וסובל אין זה נקרא סבלן כי בעל כרחו סובל אמנם מי שיש לו יכולת וסובל זה נקרא סבלן וילמוד ממלך מ"ה הק"בה הסובל ומעלים עין מסורריו ולו היכולת ברוך הוא :

עוד ישים האדם על לבו מאמרם ז"ל בפ"ק דסוטה אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל אדם שיש בו גסות הרוח אומר הק"בה אין אני והוא יכולין לדור בעולם שנ' גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אתו לא אוכל ע"כ · אבל עם הדכא שכינה שורה דכתיב אשכון את דכא ובפ' המקנ' ואת דכא ושפל רוח רב הונא ורב חסד' חד אמר אתי דכא וחד אמר אני את דכא כו' :

שער האותיות

הנה כל תורתנו ומעשינו קיום מ"ע ול"ת וכל הקדושות אשר אנחנו מתקדשים הוא הכל בשביל שנזכה לדביקותו ית' כמ"ש ואתם הדבקים בה' אלהיכם להיות עמו ית' בחיצתו ובגסות רוח דוחה את עצמו ממדור השכינה ואוי לו ולמזלו יאבד יום אשר נולד בו כי כל הטוב שעשה הוא כאלו השליך במצולת ים ונשכח כל השובע אף שהיה שבע במצות ת"ל והטעם שאין השכינה יכול לדור עמו הוא בשביל שהוא אינו חושב לשכינה כלו' למשל אדם חכם שבא לבין עם הארצים אף שהוא אין חכם גדול ומומחה בחכמה מ"מ בערכם הוא חכם אבל אם זה החכם בא לכת חכמים גדולים מופלגי' אשר קטנם עבה ממותניו במה הוא נחשב נגרם כענין שאמרה הצרפי' לאליהו הנביא מדוע באת להזכיר עוני עד שלא באת היו שוקלין מעשיי נגד מעשה עירי כו' נמצא האדם אף שיש לו איזה מעלה לפי דבריו נגד הפחותי' ממנו על כל זאת על כרחך אינו משים השי' נגדו תמיד ואינו מקיים שויתי ה' לנגדי תמיד כי אלו היה עושה כן היה חושב מה אני מה חיי נחשב נגד כבוד השכינה הוא קדוש ומשרתיו קדושים ואני מגואל ומטונף חומר עכור בזוי ומשוקץ וע"כ מאחר שהוא מסלק השכינה מנגד עיניו גם השכינה מסתלקת ממנו וק"ל · ומי שהוא דכא ושפל רוח השכינה שורה עליו כמו ששרתה השכינה על הר סיני שהוא שפל בהרים וכר"ח שער הענוה הביא שכתב ה"ר יצחק דמן עכו ע"ה ששמע מפי ר"מ תלמידו של הר"ר יוסף גיקטלייא ע"ה שא"ל הר"ר יוסף גיקטלייא ע"ה כי האיש אשר ידבנו לבו לתקן מדותיו ולישר דרכיו ומעשיו ולרדוף אחר הענוה בתכלית השלימות להיות עלוב ולא יעלוב שומע חרפתו ולא ישיב מיד תשרה עליו השכי' ולא יצטרך ללמוד מבשר ודם כי רוח אלקים תלמדנו עכ"ל · והוא נעשה מרכבה וז"ל האלהי החכם קורדווירא בספר תומר דבורה פ"ב צריך להיות האדם דומה לקונו בסוד מדת הכת"ר צריך שיהיה בו כמה גופי פעולות שהם עיקר ההנהגה · הא' הכוללת הכל היא מדת הענוה כפני שהיא תלויה בכת"ר שהרי היא מדה על כל המדות ואינה מתעלית ומתגאה למעלה אמנם יורדת ומסתכל' למטה תדיר וזה משני טעמי' הא' שהוא בוש להסתכל בסיבתו אלא מאצילו מביט בו תמיד להטיבו והוא מביט בתחתוני' כך האדם צריך שיבוש מלהסתכל לצד מעלה להתגאות אלא תדיר תסתכל לצד מטה להפחי' עצמו כל מה שיוכל והרי המדה הזאת היא דרך כלל תלויה בראש שאין האדם מתגאה אלא בהרמת ראש כלפי מעלה והעניו משפיל ראשו למטה והרי אין סבלן ועניו כאלהינו במדת הכתר שהוא תכלית הרחמים ולא יכנס לפניו שום פגם ולא עון ולא דין ולא שום מדה מונעת מלהשגית ולהשפיע ולהטיב תדיר כך צריך האדם ששום סיבה שבעולם לא תמנעהו מלהטיב ושום עון או מעש' בני אדם בלתי הגון לא יכנס לפניו כדי שיעכבוהו מלהטיב לאותם הצריכי' טובתו וכמו שהו' יושב וזן מקרני ראמים ועד ביצי כיני' ואינו מבזה שום בריה שאלו יבזה הברואי' מפני פחיתותם לא יתקיימו בעולם אפי' רגע אלא משגיח ונותן רחמיו על כולם כך צריך שיהיה האדם מטיב לכל ולא יתבזה שום נברא לפניו אלא אפי' בריה קלה שבקלו' תהיה מאוד חשובה בעיניו ויתן דעתו עליהם וייטיב לכל המצטרך אל טובתו וזו מידה תלויה בכתר בסוד הראש דרך כלל עכ"ל לענייננו · והנה על מדת הכתר שהיא כתר ועטרה לכל המדות נראה שרמזו רז"ל בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו כו':

ומדת הענוה צריך להיו במחשבה בדיבור במעשה · במחשבה כיצד יחשוב שהוא כאין והעדר טוב ממציאותו ושהוא בריה השפל' שבכל נבראים שבעולם ויזכור כי הוא נסתעף מטפה סרוחה ומעברו היה דרך מקום הטינופ' ואיך הוא בעל ליחו' ובעל מכאובו' וכיעורי הצואו' היוצאות מגופו הכרס מלא טינוף וצואת האף וצואת האוזן אח"כ יזכור כצואת חטאיו ועונותיו ופשעיו אשר אין די להרחיק ממנו כמלא עיניו כדין צואה סרוחה אלא ראוי להרחיק ממנו מלא הארץ ויזכור במיעוט ידיעתו בעומק התורה ובסודיה אם כן במה הוא נחשב הלא הנפל טוב ממנו ונוח לו שלא נברא ממה שנברא וא"כ איך יתגאה וז"ל האלהי החכם קורדווירא בתומר דבורה ואני מצאתי תרופה להרגיל האדם את עצמו במדת הענוה יעשה תחבושת מג' סמים · הא' שירגיל עצמו להיו' בורח מהכבוד כל מה שיוכל שאם יתנהג שיכבדוהו בני אדם יתלמד בהם על צד הגאוה ויתרצה הטבע תמיד בכך ובקושי יוכל להרפא · הב' שירגיל מחשבתו לראו' בבזיונו ויאמר עם היות שבני אדם אינם יודעים את גריעותי מה לי בזה וכי אני איני מכיר בעצמי שאני נבזה בכך וכך אם בהעדר הידיעה וחולשת היכולת ובזיון המאכל והפרש היוצא ממנו וכיוצא עד שיהיה נבזה בעיניו נמאס · הג' שיחשוב על עונותיו תמיד וירצה בטהרה ותוכחת ויסורי' ויאמר מה הם היסורים היותר טובים שבעולם שלא יטרידוני מעבודת השם אין חביב בכלם מאלו שיחרפוהו ויבזוהו ויגדפוהו שהרי לא ימנעו ממנו כחו ואינו בתולאי' ולא ימנעו אכילתו ומלבושו ולא ימנעו חייו וחיי בניו במיתה א"כ ממש יתפוץ בהם ויאמר מה לי להתענו' להסתגף בשקי' ובמלקיות המחלישי' כחי מעבודת השם ואני לוקח אותם בידי יותר טוב אסתגף בבזיון בני אדם וחרפתם לי ולא יסור כחי ולא יחלש ובזה כשיבאו העלבונו' עליו ישמח בהם וארבה יתפוץ בהם יעשה מג' סמים אלו תחבושת ללבו ויתלמד בזה כל ימיו עכ"ל · וזה הענין הוא שאמר דהמ"ע על שמעי בן גרא כי ה' אמר לו קלל כלומר השי' שלח אותו אלי מפני חטאיי וזהו ממידת חסדו יתברך שיסורין אלו שאינם חסרון בחיי ינכו וימרקו עונש חטאיי ואיך לא אקבלם באהבה מהשי' ע"כ אע"פי שהיה מלך גדול וקדוש קבל באהבה וק"ו להדיוט כמוני שיקבל כל עילוב וישמע חרפתו ויודה לה' כתב ר"ח בשער הענוה בשם ה"ר יצחק דמן עכו שכת' וז"ל כתוב בספרי המקובלים אשר נכו אל דרך האמיתית שאחד מהתקונים הגדולים מתקן אשר יש למבקש דעת את ה' הוא שיהיה מהעלובי' ואפי' מאשתו ובני ביתו אשר לא ירא מהם ולא יתבייש והוא לא יהיה עולבן כו' ואם יצטרך ליעלוב את בני ביתו להסירם מדרך המות אשר בה עוברים על רצונו של מקום ולהיישירם ולהדריכם בדרך החיים שהיא הדרך אשר בה עושי' רצונו של מקום יעלוב בענין שלא יכעוס בלבו אבל תמיד יהיה לבו שמח דבק בה' עכ"ל · וכ"כ בתנא דבי אליהו הועתק בילקוט פ' כי תשא ז"ל שנו חכמים הוי עניו לכל אדם ולאנשי ביתו יותר מכל אדם עכ"ל הר"ח:

הג"ה

כמ"ש שבת פ' ר' עקיבא ת"ר עלובין ואינם עולבין שומעים מאהבה ושמחין ביסורין עליהן הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו · אמר מתתיה עושין מאהבה כי כן ראוי לקבל כל יסורין מאהבה אמר צו' ושמחין ביסורין סוף הדרך הג' שזכרתי שיהיה שום שום יהיה כיגול היסורין קשים וק"ל · ודרשה דברייתא שאמר בכפל עלובין שומעי' כו' שמעתי מפרשי' דה"ק אין עלובין לומר ולהשי' ולווי' כדרך מתלוקות לומר לו דינה אף שהוא שקר ולא זו אף זו שאו הכעלבי' שומע חרפתן של שעלבי' שים לשעולבי' איזה חרפה או ר"ל שומעי' ומפייס החרפה שיש בהם בשנים אינם משיבי' לומר להם מום שבך אתה תאמר לחבירך וק"ל:

עוד יראה הכנעה וענוה בדיבורו להיות דבורו בנחת עם הבריות וכמ"ש הרמב"ן לבנו והעתקתיו לעיל שידבר בנחת ואל יבט בפני אדם בדברו אתו וראשו יהיה כפוף ויתבייש וידבר באימ' וביראה ואם יקראנו אדם לא יעננו בקול רם רק בנחת ויכבדנו בדברים וכיוצא בזה ואם שומע חרפתו ישתוק ויסבול: **והכנעה** במעשיו יהיה נפש שפלה בכל ענייני התאוות לא ירדוף למלאות תאוותו בענייני המאכלי' והביאות ומצינו שהתאוה נקרא נפש כמ"ש בכל אות נפשך ובכל אשר תשאלך נפשך ונפש רחבה היא הרודף תאוותה כמ"ש וגם הנפש לא תמלא והרודף אחר תאוות המאכלים וכן אחר שאר תאוות לבו מתגאה כדכתיב פן תאכל ושבעת ובתי' טובים תבנה וישבת ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך וגו':

גם מהלכו יהיה בהכנעה בכפיפת ראש ושח עינים לא יסתכל מחוץ לד' אמותיו ויזכור תמיד בד' אמות שישנם לכל אדם שהוא הקבר וזה שרמזו חכמי המשנה ועל הארץ תישן כלומר שיזכור תמיד בהארץ כי עפר הוא ואל עפר ישוב:

גם

גם יתנהג במדת ענוה במלבושיו וזהו כלל גדול וכן הוא בזוהר פ׳ וישב ז״ל ותתפשהו בבגדו לאמור שכבה עמי ותתפשהו בבגדו בגין דכד שליט יצה״ר עליה דבר נש אתקין ליה וקשיט לי׳ לבושוי מסלסל בשערוי הה״ד ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי ארתבק עמי מאן דאיהו זכאה איתתקף לקיבליה ואנח בי׳קרבא מה כתיב ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה ישבוק ליה ויתתקף לקבלי׳ ויערוק מיניה כגון לאשתזבא מיניה ולא ישלוט עליו עכ״ל :

כתב בספר מנורת המאור וז״ל האוחז במדת הענוה יהא פרוש ומובדל מכל סינוף בני אדם ויהא זריז בכל דבר קדוש וטהרה ופרישות כי בה׳ דברים הענוה נכרת ואלו הן א׳ שימחול למי שהרע לו ואפי׳ יכול לשלם לו שנ׳ אל תאמר כאשר עשה לי כן אעשה לו אשיב לאיש כפעלו (וזהו שאמרתי למעלה ככלן אחר היכולת **אמר** החכם מי שלא יסבול דבר א׳ ישמע דברים הרבה) שנית אם יבאו עליו צרות בגופו או בממונו או ימותו בניו או קרוביו יצדיק עליו את הדין ויקבל משפטי השם באהב׳ כי מדרכי הענוה היא המקבל עליו היסורין שכן מצינו באהרן ע״ה כשמתו נדב ואביהוא הצדיק עליו את הדין מפני ענותנותו ולא קץ בצרתו שנ׳ וידום אהרן וכתיב דום לה׳ והתחולל לו כי בעת הצרות הענוים והמשכילים יקבלו אותם באהבה וידומו שנ׳ והיה המשכיל בעת ההיא ידום · שלישי׳ אם יכבדוהו בני אדם אל יתנאה אלא ידריך עצמו בדרך הענוה ואל יגבה לבו שכן מצינו באברהם אבינו ע״ה שכבדו עפרון וקראו אדוני נשיא אלהים והוא השפיל עצמו ואפי׳ לפני הפחותי׳ שנ׳ וישתחו אברה׳ לפני ע״ה ׳רביעי׳ אם המציאו השם חכמה ובינה ועוש׳ גדול ושררה או חן בעיני המלך או שאר דברים שרגילין בני אדם להתגדל בהן אל יגבה לבו על חביריו אלא יהיה ענו וצנוע ויתנהג כפי מה שהיה רגיל קודם השררה שנ׳ אם רוח המושל תעלה עליך מקומך אל תנח ר״ל מקומך הראשון · חמישי׳ כשיראה ייסורי׳ באין עליו יעשה תשובה מיד בפרהסיא ולא יניח מלעשות מפני הגאוה כמו שמצינו באנשי הגולה כשהוכיח עזרא ע״ה הודו ועשו תשובה מיד שנ׳ אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריו׳ וגו׳ ועשו תשובה מפני ענוותנותם ויישר פעולהם עכ״ל :

ענוה יתירה צריך האדם לנהוג בלימודו שלא יתנאה בתורתו ת״ו ויהיה עניו ויודה על האמת גם לא יתבייש ללמוד מכל אדם ולקבל האמת ממי שאמרו ועל דבר שאינו יודע לא יתבייש לשאול אפי׳ מהקטן ממנו ק״ו מהגדול · **אמר** החכם שאלת החכם חצי חכמה :

ובכלל ענוה הוא אם היצר לו חבירו בעניני׳ שראוי הוא וטוב וישר לתבוע איתו ולבקש דין עליו לא ימסור דינו לשמים כשיש דין בארעא כדגרסי׳ בסוף פ׳ החובל א״ר יוחנן המוסר דין על חבירו הוא נענש תחיל׳ שנאמר ותאמר שרה לאברהם חמסי וגו׳ וכתיב ויבא אברהם לכפוד לשרה ולבכותה וה״מ דאית ליה דינא בארעא א״ר יצחק אוי לו לצועק יותר מן הנצעק כו׳ · וכתב הר״ח הטעם בשם רבנו הקורדוורא כי אין ראוי לעורר דין למעלה כי המלך ראוי שיהיה לעולם ברצון והמוסר דין מעיר דין וקטגורי׳ למעלה והמלך כועס לעשות הדין וכתיב חמת מלך מלאכי מות ולכן נפרעי׳ מן הצועק תחילה מפני שהוא מעורר הדין שהוא שקט והוא ע״ד חופר גומץ בו יפול ומטעם זה היה מר זוטרא אומר בכל לילה קודם שישן שרי׳ לי׳ מארי לכל מאן דצערן לי במגילה פ׳ בני העיר עכ״ל · וטעמו היה אף שלא מסר דינו לא רצה שעל ידו יתעורר הדין וכל עניו מעורר מדת הרחמים ואמר רבא המעביר על מדותיו מעבירי׳ לו על כל פשעיו גם תפילתו נשמעת כדאיתא במסכת תענית מעשה בר״א שירד לפני התיבה ואמר כ״ד רננות ולא נענה ירד ר׳ עקיבא ואמר אבינו מלכינו ונענה יצתה ב״ק ואמרה לא שזה גדול מזה אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו ע״כ ראה עד היכן מעלת הענוה תפילותיו נשמעות ונמחלין לו עונותיו וזוכה להיותו במחיצת השכינ׳ כדלעי׳ אשכון את דכא ושפל רוח וזוכה לתורה כי המתייהר ארז״ל אם ת״ח הוא תורתו משתכחת אבל ענוים זוכים לתורה כמו שנתנה תורה על הר סיני השפל בהרים נמצא נחה עליו רוח ה׳ היא השכינה ונחה עליו רוח חכמה ובינה וגו׳ :

נשלם אות ע״ן

אות פ׳ פריון פירושו חן וכ״כ רש״י בפ׳ ויחי בן פרת יוסף בן חן לשון ארמי אפריון נמטיי׳ לר׳ בבבא מציעא ע״כ :

והכוונה בפריון שהאדם יראה תמיד שימצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם ויהיה טוב עם אלהים ועם אנשים :

תנן בפרק כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה ממנו · **בפרק** היה קורא מרגלא בפומ׳ דאביי לעולם יהא אדם ערום ביראה מענה רך משיב חמה ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפי׳ עם נוי בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ויהא מקובל על הבריות אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הקדימו אדם שלו׳ מעולם ואפי׳ נוי בשוק ע״כ **והוו** מקבלין כל אדם בספר פנים יפות בפנים צהובו׳ ופנים שוחקות · **איש** טוב מבשר טוב והרע מכסה ומעלים :

כתב אבא מורי ע״ה בצוואת יש נוחלין אל תשנו מן המנהג בכל מקום אשר תהיו תתנהגו עצמיכם כמנהג המקום ההוא ואז תהיו אהובים להם א״ר תנחום בר חנילאי לעולם אל ישנה אדם מן המנהג שהרי משה עלה למרום ולא אכל לחם ומלאכי שרת ירדו למטה ואכלו לחם ועוד אר״ז ל עלירת לקרתא נהוג בנימוסא עכ״ל · **אמר** החכם אל ימעט בעיניך שונא א׳ ואל ירבה בעיניך אלף אהובים וחכמי המשנה אמרו ע״ז הדרך שאין לך אדם שאין לו שעה :

והייתם נקיים מה׳ ומישראל רז״ל למדו מכאן שצריך אדם להרחיק את עצמו מהחשד כדתנן במסכת שקלים אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל שמע יעני ויאמרו מעון הלשכה העני ושמא יעשיר ויאמרו מתרום הלשכה העשיר האדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מן התורה שנ׳ והיית׳ נקיים מה׳ ומישרא׳ ומן הנביאים שנאמר אל אלהים ה׳ הוא וישראל הוא ידע מן הכתובים שנ׳ ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם וכיוצא בזה מ״ש רז״ל הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו ובמסכת ברכות פרק היה קורא ותען חנה ותאמר לא אדוני אמר עולא ואיתימא ר׳ יוסי בר חנינה אמרה ליה לא אדון אתה בדבר הזה א״ד הכי אמרה לי׳ לא אדון אתה בדבר זה לא איכא שכינה ורוח הקודש גבך שדנתני לכף חובה ולא דנתני לכף זכות מי לא ידעת דאשה קשת רוח אנכי ויין ושכר לא שתיתי א״ר אלעזר מכאן לנחשד בדבר שאין בו שצריך להודיעו כו׳ ויען עלי ויאמר לכי לשלום א״ר אלעזר מכאן להחושד את חבירו בדבר שאין בו שצריך לפייסו ולא עוד אלא שצריך לברכו שנאמ׳ ואלהי ישראל יתן את שאלתך ע״כ · **וכן** מצינו הרבה דברים בתלמוד שאסרו מפני החשד :

ויש ליתן שני טעמים לדבר א׳ כדי שיתרבה כבוד שמים שאם אדם א׳ נחשד בדבר עבירה אז ח״ו נתמעט כבוד שמים כי יאמרו פלוני זה מרה בהש״י ועשה כך וכך גם אולי ילמדו אחרים ממנו לעשות ג״כ ככה ח״ו ע״כ כגון דא צריך להודיע וכמ״ש בני גד ובני ראובן אל אלקים הוא יודע וישראל ידע כי לא במרד ובמעל כו׳ וטעם השני כי ה׳ חפץ שנאהוב איש את אחיו והשונא עובר בלאו שנ׳ לא תשנא אחיך בלבבך ואהבה היא המצוה אשר עליה עומד כל התורה ואהבת לרעך כמוך ואם הוא סובר שחבירו עשה עבירה אז מותר לשנאותו כדאית׳ בפ׳ ערבי פסחים כי תראה חמור שונאך רובץ דמיירי בזה הענין שראה בו דבר עבירה שמותר לשנאותו ואפי׳ מצוה לשנאותו שנ׳ יראת ה׳ שנאת כל רע ואומר הלא משנאיך ה׳ אשנא ובתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתי׳

שנאת לאויבי היו לי אבל בהסתלק החשד אז כבוד שמים במקומו מונחת גם אהבת הבריות ׃ **ע״כ** יראה האדם שכל מעשיו יהיו לשם שמים להרבות כבוד המקום ויהיה טוב עם אלקיו ועם אנשים וכשרות הבריות נוח הימנו רוח המקו׳ נוחה הימנו ואל תטעה בפי׳ זה ולא תאבה לעצת היצה״ר המסיתך ומורה לך היתר ומסביר לך סברות שיש לך מצוה ושכר על מה שתתהלל ותתפא׳ לגלות להם חכמתך וחסידותך כדי שיאהבוך ותמצא חן בעיניהם ויהיה רוחם נוחה הימנך כי זהו ענף מהגאוה רק הפירו׳ הוא אם האדם ירא שמים בסתר גם בנגלה עושה מצות הש״י ומסלק כל חשד מעצמו האדם כזה שנכנס רוח חן בלבות בני אדם עליו אע״פ שאין מראה חסידות בפניהם ולא מגלה ענייניו להם רק מעצמו חוט של חסד משוך עליו שרוח הבריות נוחה הימנו אז הוא סי׳ מובהק שרוח המקום נוח הימנו וע״ר שנא׳ ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ויש לפעמים בני אדם הנאהבי׳ לבריות מכח שמחניפין להם ומקרבי׳ הנייתן והם שנוא׳ למקום כשאין מקימי׳ התורה והמצות וזהו שרקדקו כל שרוח הבריות כו ולא אמרו כל האהוב לבריות כו׳ אלא האהבה שהיא תלויה בדבר אינו כלום רק כשההתערות הוא מצד רוח הפנימי׳ שהבריות נחה עליהם רוח פנימיי רוח חן ע״ז האיש מעצמן בלי תנופת וקבלת תועליו גדולו׳ וסמנו רק שמדותיו ישרים בעיניהם ומחזיקים אותו לטוב עם אלקים ועם אנשים אז רוח המקום נוחה הימנו ועל כל פנים נוסף על צדקתו וחסידתו נגד ה׳ יראה שיהיה נחמד למטה ג״כ כדמרגל׳ בפומי׳ דאביי כדלעיל כי זהו בעצמו רצון הש״י שנינו במסכת עדיות סוף פ״ה בשעת מיתת עקביא בן מהללאל אמר לו בנו אבא פקוד עלי חבריך א״ל איני מפקיד א״ל שמא עילה מצאת בי א״ל לאו מעשיך יקרבוך ומעשיך ירחקוך ע״כ ׃ **בכלל** נחמד למטה הוא תוכחת מוסר של אבא מורי ע״ה בצוואה יש נוהלין וז״ל הוו זהירין שלא תריבו עם הקהל לעולם לא בעבור מס ולא בעבור צדקה ולא בעבור שררה ולא בעבור שום דבר בעולם אף אם נראה בעיניכם שהקהל עושה לכם עולה גדולה אך דברו ענייניכם לפניהם בנחת רק שפתותיכם נעות וקולכם לא ישמע לצעוק לפניהם כדרך אנשי ריב ומדון ואח״כ כאשר יצא עליכם מהם כן תעשו לא תסורו מן הדבר אשר יגידו לכם ימין ושמאל ר״ל אפי׳ אם יהיו הדברים בעיניכם כמחליף הימין בשמאל אפי׳ הכי תעשו כמצוותם כי יש לכם לחשוב שהם אומרים על ימין שהוא ימין כי רוח ה׳ על ראשי העם ומנהיגיו ולא יעזוב את חסידיו לעולם נשמרו מן חטעות ומן המכשול אר״ז ל הראה הק״בה לאדם הראשון דור ודור ודורשיו דור ודור ומנהיגיו כו׳ ואר״ז ל על ומתנשא לכל ראש אפי׳ ריש גרגותנא מן שמים מוקי לי׳ כו׳ ׳ועוד כי כח רבים עדיף ותמיד דברי יחידי׳ בטלים הם אצל רבים ואפי׳ במחלוקת שהוא לשם שמים ואפי׳ תאמרו עם היחידים כמו שמצינו בר״א הגדול שברכוהו החכמים על שהיה חולק על רבים ולא השגיחו לכל האותיות והמופתים אשר עשה לפניהם כגון חרוב זה יוכיח אמת חסים יוכיח כו׳ ׃ ע״כ אבי מצוה אתכם ומזהיר אתכם באזהרה יתירה שתרחיקו מזה הדבר ומן הדומה לו הרחק מאוד עכ״ל אבא מורי ע״ה ׃

נשלם אות פ״א

אות צ׳ צניעות מעלה גדולה ונפלאה היא מדת הצניעות שיהא אדם צנוע בכל דרכיו במאכליו ומשתחו בדיבורו ובהילוכו במלבושיו צנוע עם אשתו בכלל כל ענייניו יהיו בצניעות ובבשת פנים כי גדולה מעלת הבושה רבי יוסי היה מתפאר בצניעות שלא ראו קורות ביתו שפת חלוקו הרי שהיה צנוע אף בחדר משכבו אף בחשך ׃ מחויבין אנחנו ללמוד דרכי צניעות מאברהם אבינו לשרה כשירד למצרים הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את ופי׳ רז״ל שעד עכשיו לא הכיר בה מרוב צניעות שבשניהם ובמס׳ שבת פ׳ במה בהמה ת״ר מעשה בארם א׳ שנשא אשה גרמת ולא הכיר בה עד יום מות׳ א״ר בוא וראה כמה צנועה אשה זו שלא הכיר בה בעלה א״ל ר׳ חייא זו דרכה בכך אלא כמה צנוע איש זה שלא הכיר באשתו וצא ולמד מצניעות יוסף הצדיק שנ׳ ותשא אשת ארוניו עיניה ונו׳ היא נשאה עיניה כדי להסתכל בו והוא לא נשא עיניו להסתכל בה ואמרו באגדה שרצוע׳ של ברזל נתנה תחת צווארו כדי שיתלה עיניו ויביט בה ואע״פ כן לא הביט בה שנ׳ ענו בכבל רגלו ברזל באה נפשו ׃ **ומכ״ש** האשה שהיא מחויבת להיותה צנועה ביותר שיהיה כל כבודה פנימה ותסתיר עצמה מכל אדם שבעולם ככל מה דאפשר ועיניה תמיד למטה ודיבורה בנחת ולא יראה ולא ימצא ולא יהיה מגולה מכל גופה אפי׳ במשהו שלא תכשול שום אדם במראית עין ורז״ל אמרו במסכת שבת פ׳ במה אשה למה נמנו תכשיטי חוץ עם תכשיטי פנים לומר לך המסתכל באצבע קטנה מהאשה כמסתכל במקום התורפ׳ ולא ישמע קולה כי קול באשה ערוה ולא יראה שער משערותיה והפליג מאוד בזוהר על חטא הזה ואפי׳ בחדרי חדרי׳ צריכ׳ ליזהר ור״ז ל אמרו במסכת יומא כפרו שבעה בנים היו לקמחית וכולן שמשו בכהונ׳ גדולה ושאלו לה החכמים מה מעשים טובים יש בידך השיב שלא ראו קורו׳ ביתה שערות ראשה ׃

וצניעות אשר ינהג איש ואשה בעת זיווגם האריכו רבותינו במאוד ולקמן בקדושת הזיווג יוזכר גם כן קצת מדרכי הצניעות ׃

וכן האריכו בצניעות אכילה ושתיה במאוד מאוד ויוזכר ג״כ קצת לקמן בקדושת האכילה וראה עד היכן מעלת הצניעות כי לא מבעיא שצריך להיות צנוע בבית ובחוץ כי מלא כל הארץ כבודו יתברך שמו וכמ״ש הצנע לכת עם אלהיך אלא אפי׳ במקום שריית תקליפו׳ במקום המטונף בבית הכסא יש כמה וכמה דיני צניעות איך מחויב אדם להתנהג כמוזכר בהלמוד ובפוסקים ומחויב להיות צנוע בלילה כביום ובפר׳ הרואה ההוא ספרנ׳ דהוה נחית קמיה דרב נחמן אמר האי צנוע בארחותיו הוה א״ל רב נחמן את עיילת בהדי׳ לבית הכסא וידעת אם צנוע אם לא דתניא אין קורין צנוע אלא מי שהוא צנוע בבית כסא כו׳ וסוד הענין הוא שלא יתן פתחון פה לקליפו׳ החונים שם לקטרג ע״כ יתלבש בקדושת הצניעות וגם מכח הצניעות שעושה שם נשאר דבק בקדושה אף שהוא במקום טומאה ק״ו לשכינה במקומות הטהורות שיהיו כל ענייניו בצניעות הן בגילוי הן בסתר כי הכל גלוי לפניו ית׳ ומלא כל הארץ כבודו ׃

שאלו להחכם מה הצניעות א״ל שיתבייש בפני עצמו ודבר זה מרומז בדברי הנביא ע״ה הגיד לך אדם מה טוב ומה ה׳ דורש ממך עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך כי לא די במי שהוא צנוע נגד בני אדם אלא אפי׳ בהסתר במקום אין רואה כי עם הש״י תהיה צנוע בכל החושי׳ מישוש טעם ריח שמיעה ראיה נקוט האי כללא בידך כל דבר שלא היית עוש׳ למשל אם היית עומד לפני מר״עה ושבעי׳ זקנים ככה תנהוג בסתר זולת העניני׳ ההכרחי״ כמו הזיווג וכמו בית כסא שמוכרח לעשות אותם מ״מ יהיה בצניעות יתיר׳ ויתיר׳ ׃

עוד מעלה גדולה ונפלאה רמה ונשגבה הנכלל במדת הצניעות הצנע לכת עם אלהיך היא מעלת התבודדו׳ שיתבודד האדם וישב בדד בד׳ אמות הלכה שלו סגור ומסוגר מן המקדש לא יצא רצונו לומר מבית הקדושה שלו ולא יתערב בין בני אדם וכמ״ש ירמיה מי יתנני מלון במדבר כי אז ניצול האדם מכל העבירות שבין אדם לחבירו גם נשאר קודש בדיבור במחשבה ובמעשה וניצול מתאוה ותמדה ועוסק בתורה כי אין לך בטולי׳ גדרו ואינו לומר ממעשה הדור ומתיחד עם קונו וזהו הצנע לכת עם אלהיך שיהיה מוצנע ומוסגר ואין אתו רק הש״י ואף כשהולך מההסגר שלו לא ילך רק עם אלהיך כלומר לבית הכנסת ולבית המדרש שהם בית אלקים ובחזרתו משם תכף ומיד יחזור להסגר שלו ואבא מורי ז״ל ע״ה נתן סי׳ ע״ז מאמרם ז״ל תינוק בזמן שהוא במעי אמו נר דלוק על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו מיד שיצא לאויר העולם בא המלאך וסטרו על פיו כך התינוק נער ישראל ואוהבהו כל זמן שהוא בחדר הורתו אז נר מצוה ותורה אור אתו עמו מיד שיצא לאויר העולם בא המלאך הוא היצ״הר הוא השטן הוא מלאך המות בר מינן וסטרו על פיו והסטירה היא כשמעורב עם בני אדם אז ויפתח האתון את פיו בלשון הרע ורכילות וליצנו׳ וכאלה הרבה כל עמל אדם

לפיהו ומתאוה וחושק למלאות פיהו (חג"ה אמר החכם אין חוצץ בפני התאוה כעצימ'עינים) והרבה כזה ע"כ סגור יהיה האדם
בששת ימי המעשה רצוני לומר זמן עמידת עה"ז כי יום הוא אלף שנה אזי הדרך הטוב להיות סגור באלה ימי המעש'היום לעשותם אבל
למחר לקבל שכרם ביום השבת עה"ב יפתח נחלה בלי מצרים ועתה די לו ארבע אמו'של הלכה ואז וה'אתו הלכה כמותו מי יוכל לשער
תוקף מעלת התבודדו'שגורם לו סור מרע ואם הוא לדבר מצוה ילך כמו שרמז הפסוק הצנע לכת עם אלהיך· ותכף יחזור להסגר
שלו ודבר זה מביאו ג"כ לאור התורה כי סגולה נפלאה של התבודדו'פותח לו פתח גדול בהתורה כי שם ביתו גם התבודדו'היא הכנעה
גדולה מאת האדם נגד השי' מראה שהוא עבד משועבד אין לו רשות לצאת מאדונו ואינו זוכה בהיפקרא כי לא ניחא לי'בהיפקרא דהיינו
לילך בארץ לארכה ולרחבה נמצא כל ימיו הוא בתשובה ומי שזוכה למעלת התבודדו'ומהרהר בכל יום בתשובה ומתחרט על העבר
כחרטה גמורה ויעזב בעזיבה בוראי מתכפר'לו כל עונותיו וזוכה לקדושה יתירה יכול לבוא לידי רוח קודש וסימנ' בר קודש ילבש בד
ר"ל התבודדו'והנה ידוע דהמ"עה דהי"ה מתבודד עם קונו במה שעמד בחצות לילה כמ"ש חצות לילה אקום להודות לך וכמ"ש רז"ל
בריש ברכות וכמו שהאריך הזוהר על כן זכה לקדושה יתירה ונעשה רגל רביעי במרכבה וסימנ' ודוד חגור אפוד בד הרמז כי היה מאופד
ומקושט במעלת בד דהיינו התבודדות:

וזהו ענין של נח שאמר הכתוב את האלהים התהלך נח כלומר במקומות התבודדות שאין שם רק השי' כי היה צריך סעד
לתומכו ואלו היה הולך בין הבריות אפשר היה לומר ממעשיהם אבל אברהם ידע כחו הגדול בדביקות השי' ולא
היה צריך סעד והוא היה הולך בין הבריות כדי להפכם כמ"ש רז"ל אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים אבל מי שאינו כחו
גדול כמוהו ירגיל את עצמו בהתבודדות ואם יודע איזה מצוה לעשות או איזה זכות לזכות את הרבים ילך לשמור ארח העסק ויחזור
להתבודדות שלו כי או בודאי לא יבא חטא לידו מאחר שעוסק בעסק מצוה אבל להיות בין הבריות כך אף בלא עסק מצוה יש לחשש
אולי ילמוד ממעשיהם ומכח זה הענין פי'אבא מורי ע"ה פי'נאה על הא דאיתא במסכת סנהדרין פ"ק יצתה ב"ק על שמואל הקטן ראוי
היה שתשרה עליו השכינה כמר"ע האלא שאין דורו ראוי לכך וקשה בשביל שאין הדור ראוים למה ימנע מהראוי ותירץ א"מ ע"ה כי
מכח שהדור שלו לא היו ראויי' והיו ביניהם מדות מגונו'ואפשר שזה הצדיק היה בו איזה מדה שהיא מסך מפסיק בין הנבואה ומדה זו לא
היה בו מצד עצמו רק מכח התחברותו לדור ואע"פ ששמר כל התורה כולה והיה צדיק וחסיד ועניו זהו המדה קטנה היא מסך
ומחיצה בין הנבואה והבת קול העיד שאף זה לא בא לו מצד עצמו רק מצד דורו ובזה מפורש גם כן מ"ש רז"ל צדיק נתפס בעון הדור
זק'טוביה חטא ויגוד מנגיד יתמו החוטאים וישאר הצדיק חי והרבה פירושים נאמרי' בזה וכאן אין מקומם ולפי הנזכר ה"פ בודאי הצדיק
מת מחמת איזה חטא שעשה אבל זה החטא שעשה הוא בעון הדור שלמד ממעשיהם אבל מצד עצמו לא היה בא לידי חטא זה וזה"ש
נתפס בעון הדור על כן מעלה גדולה ורמה מעלת התבודדות וממעלה זו יזכה למדריגו'רבות קדושות וטהורות ויריעו'הנעלמות:

נשלם אות הצדיק

אות הק' קדושה ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים עשה את האדם הכונ'אף על תכונת הגוף ואבריו וגידיו
וכל אשר בו הכל רמוזים עליונים ע"כ נפח בו נשמת חיים ואם באתי לפרש זה לא יספיק כמה וכמה
קונטריסים לפרש אפי'אחד מאלף ממה שרמוז בספר הזוהר באידרא רבא ובאידר'זוטרא וביתר המקומות ולא באתי אלא להודיע דרך
כלל אחת או שתים ואין בכלל אלא מה שבפרט תילי' תילי':

הנה האדם התחתון בסוד שיעור קומת אדם העליון הגדול"ה והגבור"ה משל לזרועות ובמדרשו של ר'נחוני'בן הקנה אמרו
מלה"ד לאדם שיש לו זרועותיו ובהם יגן על ראשו והתפארת משל לגוף והוא עולה עד עולם הלבן במשל חוט השדר'
הנמשך מהראש נצ"ח והו"ד משל לשוקי'ים"וד עולם משל לאבר המוליד ובו סוד הבריות יו"ד זעירא והוא הלוקט הזרע הנמשך מכל
האיברי'ומריק בלויה שלו ובה האדם שלם באחדות שלימה ודבק באשתו והיה לבשר אחד ויברך אותם ויקרא שמם אדם והראש נגד ג'
ראשונו'החשובות כאחת וכתבו המקובלים שהמוח והחך והלשון הכם נגד כתר חכמה ובינה והאריכו בזה ולשון ספר עבודת הקודש הוא
כן המרכבה הראשונה והיא מרכבה לידיעו'הנשללות מכל השגה היא רמוזה ברא'בסוד פרקי המרכבה והם החכמ"ה והבינ"ה והדע"ת
וביצירת האדם המוח והגלגולת והלשון אחר כך במרכבה של הבנין כנ"ל הגדול' והגבורה משל לזרועות כו'ובפרדס בשער הגשמ'האריך
בפרטית היצירה אשר בראש וז"ל והנה בראש נרמזו'חג'ראשונו'כיצד קרום של מוח והעצם החופה והעור שעליו הוא רמז לכתר עליון
ולכן יש בו שערות לרמוז אל שורשו העליון והם עולמות וצנוריות המתפשטות מכח הא"ס הנעלם בתוכו ולהראותו מעלתו וכחו לכל
א'משער הראש גומא בפני עצמו ויניקה בפני עצמה להראות עוצם וגבורת החשפעה העליונה שממנו שואבי'כל הנאצלים שפע מקור
המקורות א"ס אשר אין לפניו צרות עין כלל ולכן לכל א'תעלה בפני עצמו ואין מצטרך אל חבירו כי אין עניות במקום עשירות משא"כ
בשאר שערות הגוף וידוע כי כל שער ושער עולם בפני עצמו ויש שורש נעלם המתאח'בסבתו כמו שהו'השער שכל מה שיכנוס במקורו
שבתוך העור מתקרב אל מציאות טבע הבשר והמוח תחת הקרום מתחלק אל ג'מוחו'להראות ג'מציאיות שבחכמה והם חכמה תבונה
ודעת כמו שבארנו בשערי'הקודמים וכן העצם החופף על המוח חלול חללי'רבים וחדרי'רבים להראו'עולמות נעלמי'בענין תר"ך עמודי
האור שבכתר כרפי'בשער מהות וההנהגה וכן תלוים מהחושי'והם י' ראיה יה שמיעה יה"ו ריחא ידו"ד דיבור כמבואר בתקונים ואין זה
מקומו ואמרו חכמי הנתוח כי ל"ב נתיבו'נמשכים מהמוח אל הגוף לרמוז אל ל"ב נתיבו'שבחכמה וכן נשפעי'ל"ב מקורו'מהראש אל
ל"ב שיניים שיש לאדם בפה לרמוז אל ל"ב נתיבות ול"ב כנגד ל"ב והל"ב שיניים הם נחלקים בצורה רוחני'ד'שיניים עליונים וד'שיניים
תחתונים ושני ניבי'עליונים ושני תחתונים הם יב וה' טוחנו'מצד ימין וה'מצר שמאל הם עשר למעלה בלחיים העליוני'וכנגדם בתחתוני'
עשר ובאו לרמוז ענין גדול כי הם ה'מפה וה'מפה וששה באמצע בין ניבי'ושיניים הרי שתי ההי"ן ו' באמצע להראות על שם בן ד'והיוד הוא
המוח על חכל שמשם נשפעי' כל ל"ב והם סוד הו"ה למעלה בשיניים עליוני'ה"וה למטה בשיניים התחתונים דהיינו זכר ונקיבה שבעה
בשבעה מוצקות כזה:

הוהה י' הוהה והם שבעה קני מנורה העליונה בסוד המשפיע וסוד ז'קני מנורה התחתונ'המקבלת והם תפארת ומלכות והרות
אשר ביניהם קו האמצעי המייחדם תיוצא בכח הדיבור ובזה יובן טעם בני ישרא' לא ידברו כזב וגם כי עונש הכזב גדול
כי יהפך לו מקור מים חיים לאכז"ב כו'ע"ש שהאריך גם בתואר הפני'והעיני' גם האריך במאור אח"כ בתמונת כל הגוף הזרועו'והכתיפו'
והאצבעות והרגלי' והבטן ובני מעיים והוא ענין פלא יעויין שם· **וכמו** שרמוז שם יד"וד בשיניים כן רמוז בתואר הפני'הם שני
עיני'במדות שני יודי"ן והחוטם בדמות ו' רמו ליד"וד העולה כ"ו ושם ידו"ד הוא רחמי'אך כשהאד'גבה עיני'אז ג"כ נתגבהו העיני'שלמעל'
כביכול ונשאר החוטם ואז חרק אף ובמתן תורה פני'בפנים דיבר ידו"ד עמכם והיו עיניך רואו'מוריך· **וכמו** כן רמוז יד"וד בצורת
הגוף כיצד הראש בדמות י' עשר אצבעות הידי'חמש כנגד חמש שני ההי"ן שטח הגוף שהוא כמו קו דמות ו' ומטיבורו ולמטה הוא
כרמות

שער האותיות

כדמות צל למה שלמעלה רומז כי הכל ממנו ית׳על כן הוא בצל עליון הנה העטר׳של ברית קודש היא כמו ראש וזהו סוד עטרה לראש ושטח הברית שהו׳ כמו קו הוא כדמות ו׳וחמש כנגד חמש באצבעות הרגלים שני תהו״ן וזהו סוד הצל וכתיב יושב בסתר עליון בצל שדי ׳ והנה שם שדי הוא שאמר לעולמו די והאדם הוא העולם קטן ע״כ נרמז בו שם שדי כיצד תחת החוט׳נרשם אות ש׳ ובפישוט זרוע לרחבו כמו ד׳ והעטרה דמות י׳ וכבר באו הדברים האלו באורך למעלה בהקדמת

תולדות אדם ושם מבואר ג״כ שעשר הידים חמש נגד חמש שרומזים על עשר ספירות שעליהם אמר דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו׳ וכתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים שהוא יד ימין ושמאל בכל חמש אצבעות מהיד יש יד פרקים בכל אצבע ג׳ פרקים זולת אצבע אגודל בו שני פרקים שכל זה רומז נגד מילוי אותיות שם ידו״ד ומילוי דמלואו יד ימין נגד י״ה יד שמאל נגד ו״ה י״ה במלואו יו״ד ה״א הם חמשה אותיות כמו חמשה אצבעות דימין והמילוי מהם יד פרקים כזה יו״ד וא״ו דל״ת ה״א אל״ף וכן ו״ה במלואו וא״ו ה״א כמו חמשה אצבעות דשמאל והמילוי מהם יד פרקים כזה וא״ו אל״ף וא״ו ה״א אל״ף

וכן זה הפסוק יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן אמור על המשכן והמקדש שהם ציור העולם שהמשכן והמקדש וכליהם הכל מיד ה׳ השכיל התחתון מכוון נגד העליון וכמ״ש במדרש על המשכן ומקדש נאמר ה׳ אהבתי מעון ביתך אח״כ אמר מקום משכן כבודך הוא העולם ע״כ האדם הנקרא עולם קטן הוא נקרא ג״כ מקדש כמ״ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ולא כתיב בתוכו אלא בתוכם ר״ל בתוכיות המקודשים והלב של אדם נגד קודש קדשים כמ״ש למעל׳ באות ל״ב טו״ב ושורייני דלבא הם עיני׳ובהם שני אישון כשני הכרובים ע״כ הלב החורש און כמכניס צלם בקודש קדשים והעיני׳הרואו׳חוץ לארבע אמות הנתונות לאדם הוא מתדמה לעמון ומואב שהוציאו הכרובים חוצה אחר כך דומה האדם גם מצד גופו הנגלה להמנורה שהיתה במקדש לכך נאמר נר אלקים נשמת אדם חופש כל חדרי בטן ומתחילה אבאר איך הוא מצוייר כמנורת והמנורה היו ג׳בליטות מכל צד הכולטי׳מגוף המנור׳כי ג׳קני מנורה מכל צד והבליטה שלמעלה יותר קטן משלמטה הימנ׳כן האדם למטה בליטות גדולות הבולטות מהגוף הן הרגלים אח״כ בליטות הידי׳הם קטנות מהם אח״כ בליטת האזני׳ יותר קטנים מהם וגובהה של מנורה ח׳ טפחי׳שהן ג׳אמות כן הוא האדם כמ״ש התוספות בפר׳המצניע נמצא דמות האדם בנגלה מורה על הקדושה כמנורה שהיתה במקום קודש באוהל מועד ובפנימיות שהוא הלב והנמשך ממנו קודש קדשים רומז להארון והכפורת העומד במקום קודש קדשים וכמו שהארכתי לעיל זה״ש נר אלקים נשמת אדם ע״כ הרפוס של הנשמה שהוא הגוף הוא כדמות נר המנורה ואח״כ חופש כל חדרי בטן שהוא קודש קדשים שהם חדר לפנים מחדר וע״ז נאמר הביאני המלך חדריו וע״ז רומז נ״כ הפסוק כי נר מצוה ותורה אור ר״ל חלק הנגלה קדושת הגוף מורה על מצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם והוא נר מצוה שהוא במקום קודש ותורה אור סוד רוחניו׳הכוונ׳שהוא אור התורה נגד קודש קדשים ששם מונחי׳הלוחות והתורה וזהו ותורה אור׃ **גם** כללות בנין האדם שהוא רמ״ח אברים וש״סה גידי׳נגד תרי״ג מצות וכבר הארכתי בהקדמת

תולדות אדם שהוא נגד תרי״ג אברים הרוחניים של הנשמה הרמוזים בר״ת וס״ת של נפש רוח נשמה עולה תרי״ג ושורש הנשמה למעלה בסוד שמו ית׳שכן ל״ב נתיבות עם אותיות משם של ע״ב הם רמ״ח ושס״ה גידי׳הם יוצאים מהגבורה והארכתי בהקדמה מזה הרבה ׃ **הרי** לך מבואר סוד קומת האדם נגד שיעור קומה של מעלה ׃

ודע כי זה לעומת זה עשה האלהי׳כי כמו שיש שיעור קומה בסטרא דימינ׳סטרא דקדושה הנקרא אדם העליון כן לעומתו עשה שיעור קומה מסטרא דשמאלא הנקרא אדם בליעל שהוא כקוף בפני אדם והבחירה נתונ׳ביד האדם לנטות לכף זכות או לכף חובה רמ״ח מצות הם שיעור קומת האדם העליון רמ״ח שייפין קדישין וכל מצוה יש בה רמז ידו״ד כמו שפי׳בתקוני׳ורעיא מהימנ׳ כי מצוה בחילוף מ״ץ בא״ת ב״ש הוא ידו״ד והרי ידו״ד כללות כל הקומה אלא שבכל אבר ואבר יש כללות הכל וה״ש בסוט׳ א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן כל העושה מצוה אחת בע״הז מקדמתו והולכת לפניו כי יהיה נעשה מהמצוה מלאך א׳ שלם ברמ״ח אברים שהוא סניגור לו וכתב ראשית חכמה שהוא כענין אדם הראשון שאח״ז באדם הראשון שהיו בו כללות כל הנשמות יש מהם תלוים בשערות ראשו ויש מהם בזרועו יש מהם בגופו יש מהם ברגלו והרי כל נשמה כלולה מרמ״ח אברים ומ״מ היא חלק אבר פלו׳וכן כל קטיגור כיון שנעשה מכח האדם הזה בכח כל רמ״ח אברים יש לו רמ״ח אברים והיא חלק אבר פלו׳משיעור קומת סמאל וזהו אל תאמר אשלמה רע וכו׳ בזוהר פר׳מקץ שלא תאמר אשלי׳הרע שהוא סמאל בחטאי ליעשו׳לו שיעור קומ׳שלימ׳ואמר דהא לא אשתלי׳דא מנוולא אלא בחטאין דבני נשא ובנין כך בעי בר נש לאזדהרא דלא ישתלי׳ההוא יצ׳הר בחטאוי ויסתמר תדיר דהא יצר הטוב בעי לאשלמא לי׳בשלימו׳תדיר ולא יצה״ר ובנין כך אל תאמר אשלמה רע קוה אל ה׳ ויושע לך ע״כ נמצא כי שיעור כל הקומה משתלם ע׳ מעשים רעים הרבה אמנם כל חטא וחטא חלק אבר ממנו כלול מר״מח כמ״ש ובהקרכה זו מובן מ״ש בפ״ק דסוט׳כל העושה עבירה בע״הז מלפפת והולכת לפניו ליום הדין שנ׳ילפתו אורחו׳דרכם יעלו בתהו ויאבדו וענין הליפוף הוא שעבירה א׳כלולה מכולם ונעש׳לבוש לנשמתו וזהו מלבוש בגדי׳ צואי׳כו׳ וזהו סוד גבוה שתי קומות המחבר בדברי רז״ל וע״ז אמר הכתוב קדושים תהיו כי קדוש אני כלומ׳תהיו בסטרא דקדושא דומה לי׳ עין תחת עין יד תחת יד רגל תחת רגל כו׳על כן צרי׳אדם להתקדש כל שיעור קומתו מראשו עד רגליו ואזכיר דרך כלל ואח״כ דרך פרט דרך כלל אמרו במדר׳ ילקוט לכל הרגשה והרגשה נתן הקב״ה תורה מה לי לעשו׳ומה שלא לעשות ללב לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם לאזנים לא תשא שמע שוא לפה לא תאכל כל תועבה ללשון לא תשא את שם ה׳ לא תשבעו לא תשקרו ולא תענה לידים אל תשת ידך עם רשע לעריות לא תנאף לא תזנה לרגלים לא תלכון אחרי אלקים אחרים הרי לא עשה ומה לעשות מלמד ללב ושמתם את דברי אלה על לבבכם לעינים לא תשכח את אשר ראו עיניך לאזנים שמע ישרא׳ את החוקי׳ ללשון ושננתם לבניך לידי׳ פתוח את ידיך לערוה ואתם פרו ורבו ואומר קחו נשים והולידו לרגלים בכל הדרך אשר צוה ה׳אתכם תלכו עכ״ל ׃ ודרך פרט כבר הארכתי למעלה מהשלימות נחלק לג׳חלקים ׃ א׳תלמוד ׃ ב׳מעשה ׃ ג׳מדות ובכן ארשום שלימות קומת האדם איך יקדש בג׳קדושו׳ אלו ׃

לתלמוד תורה דרך כלל ישעבד את כל קומתו לתורה המוח שהוא המחשבה והלב יתגם על התורה להיותו חכם ומבין דבר מתוך דבר אזניו יהיו פתוחו׳לשמוע דברי תורה עיניו החזנה משרים בתוך ספרי הקודש מסיר אזניו משמוע התורה בחוטם ריח ניחוח כי לא הקפדן מלמד פיו ידבר דברי תורה הקנה יהיה בסוד קנ״ה חכמ״ה וק״נה בינ״ה ילך הקול מחקנ׳דרך פ״ה ללמוד בקול כמ״ש רז״ל אל תקרי למוצאיהם אלא למוצא מפיהם הושט ששם האכילה יקיים כך דרכה של תור׳ פת במלח תאכל כו׳ ואז נקי יהיה הכרס פי טבעת ופי האמה שהם נקבי׳נקבי׳לצואה ושתן׳על ידיהם יהיה נקי וטהור לגמרי אפי׳מהמעט שאכל ושתה יראה שיהיה נפנה ברגילו׳והכל כדי שילמוד תורה בטהרה בידים יכתוב ספרים וגם בהם נושא ספרים גם אמרו אין מקנחין בימין מפני שבה מראין טעמי תורה פרש״י סוף פרק הרואה נגינות טעמי המקרא של תורה נביאים וכתובים בין בניקור של ספר בין בהגבהת קול ובצילצול נעימו׳הנגינה של פשטא ודרגא ושופר המהפך מוליך ידו לפי טעם הנגינה ראיתי בקוראי׳הבאים מארץ ישרא׳ עכ״ל ׃ גם בידיו יצייר צורו׳ משמעתות חמורות המוזכרות בתלמוד כמו בעירובין וסוכה והרבה כהם רגליו ירוצו לתורה לבית המדרש ילך מחיל אל חיל הרי נעשה מרכבה שיעור קומה בתלמוד תורה ׃

למעשים יהיה סור מרע ועשה טוב במה ששייך לכל אבר ואבר חצון ופנימי מראשו עד רגלו הן ראורייתא הן מדברי קבלה הן מד״ס ואזכיר

ואזכיר המחברים בספר החרידי' הנהגים אף עתה ואוסף נופך משלי אמנם יותר ויותר מהמה יש ויש:

מחשבה במוח והלב לא יהיה לך אלקים אחרים וגו' לא תחמוד וגו' השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך כתב רבינו יונה
ארז"ל כל מקום שנ' השמר פן ואל אינו אלא ל"ת והרי כאן ב' לאוין הזהרנו בזה לזכור את השי'
בכל עת ויתחייב אדם לקנות לנפשו תמיד הנהגו' המחוייבו' מן הזכירה כמו היראה והצניעות וקישוט המחשבו' ותיקון המדות שנ' בה' יצדקו
ויתהללו כל זרע ישראל עכ"ל שלא לשכוח מעמדת הר סיני שנ' השמר לך ושמור נפשך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו
וגו' יום אשר עמד' לפני ה' אלהיך בחורב גם בכלל לאוין או מלשון השוכח דבר א' מלימודו כו' כדאית' בסמ"ג שלא נשכח מעשה עמלק שלא
נשכח את אשר הקצפנו את השי' שנ' זכור אל תשכח את אשר הקצפת וגו' בכלל לאו זה שלא ישכח עונו של עצמו שלא לשכח צרעת
מרים כדי ליזהר מלשון הרע שלא להתגאות שנ' פן תאכל ושבעת וגו' ורם לבבך וגו' שלא לכעוס והכועס כעובר ע"ז שנ' לא יהיה בך אל
זר כו' לא תנסו את ה' לא תקום ולא תטור שלא לפנו' אחר ע"ז כו' בסמ"ג כו' לא תשא שמע שוא שלא יקבל לה"ר לא תאמץ את לבבך
הנאמר אצל צדקה לא תתורו אחרי לבבכם ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביו' ויבא לידי קרי בלילה לא תגורו מפני איש לא תאבה
ולא תשמע ולא תחמול למסית והרחקת הקנאה והתאוה והכבוד כל אלו הם ל"ת שהם במוח ובלב ויש עו' הרבה גם יש מדברי קבלה
ומדברי סופרים התלויים במחשבה ולב אל תאמן בעצמך עד יום מותך אל תהי חכם בעיניך אל תהי בז לכל אדם אל תדין את חבירך
עד שתגיע למקומו בנפול אויבך אל תשמח אל תעש תפילתך קבע אל תהיו כעבדי' המשמשין ע"מ לקבל פרס אם למדת תורה הרב' אל
תחזיק טובה לעצמך אל תשמח ישראל אל גיל אל תתייאש מהפורענות אל תצור צרת מחר כי לא תדע מה יולד היום ועו' הרבה:

ויש מ"ע התלויו' במוח ולב להאמין האמונה האמיתית ושלשה עשרה העקרי' יהיו תקועי' בלבו מצות האהבה מצות היראה
לדבקה בו ליראה את ת"ח לאהוב את ת"ח לעשות מוסכם חזק בלבו כשקורא ק"ש ומקבל מלכות שמים ואומ' ואהבת וגו'
בכל לבבך שימסור את עצמו וכל אשר לו בעבור קדושת השם כמ"ש הזוהר עבודה בלב היא התפילה בכונ' להיו משרש' בלבו מדותיו
של הק"בה רחום וחנון ארך אפים כו' מורא מקדש ועתה בעונותינו שאין ב"ה יחקוק בלבו מורא בית הכנסת ולא ידבר שום שיחה בבית
הכנסת אפי' שלא בשעת פסוקי דזמרה וק"ש וברכותיה והתפילה מעלת הבחירה בלב ובחרת בחיים מעלת הבטחון תמים תהיה עם ה'
אלהיך וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים וזכרון חסדי ה' וזכרת את כל הדרך אשר הוליכך ה' אלקיך זה מ' שנה וגו' לזכור
יציאת מצרים מורא אב ואם ואהבת אחבת הגר בצדק תשפוט עמיתך לדון לכף זכות להצדיק הדין על כל מאורע שנ' וידעת עם
לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מייסרך זכור ושמור מצות התשובה עקרה בלב ושמת את דברי אלה על לבבכם היינו קבלת
עול מצות ומלתם את ערלת לבבכם וזכרתם את כל מצות ה' ויש עשין מדברי קבלה ומדברי סופרים במסכת ברכות
לעולם ירגיז האדם יצ"ט על יצ"הר שנ' רגזו ואל תחטאו לעולם יהא אדם ערום ביראה כו' נבזה בעיניו נמאס כו' והוי שפל רוח בפני כל
אדם להתעצב על חורבן ירושלים אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני לא יתפלל אלא מתוך כובד ראש דהיינו הכנעה ולא מתוך עצלות
ועצבות אלא מתוך שמחה של מצוה לשמוח ביסורין שנ' שמחה לצדיק עשו' משפט חסד ומשפט אשירה אם חסד ואם משפט אשיר כשם
שמברכין על הטובה כו' מזמור לדוד בברחו יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך וכבוד חבירך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים עז
כנמר וקל כנשר וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים לזכור בג' דברים דעקביא מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן
את הדין וכג' דברי' אחרים דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום
ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה להתבונן בקיום המצות וביראת ה' ולא כאותן שנ' עליה' ותהי יראתם אותי מצות אנשים
מלומדה לקנא ביראת ה' ולחמור חמודה נגוה יצפה לישועה במהרה בימינו עו' יש הרבה דברים ולב טוב כלל גדול הכולל הכל:

בעינים סור מרע לא תתורו אחרי עיניכם שלא יסתכל באשת איש ובשאר עריות שלא להסתכל בצלמים דכתיב אל תפנו אל
האלילים ומדברי קבלה ומדברי סופרים וחכמים אסור להסתכל אפי' בפנוי' כמ"ש איוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן
על בתולה אם לא שמסתכל לראות אם ישרה בעיניו כדי לישאנה ואסור להסתכל בבגדי צבעוני' של אשה כשמכיר אות' אפי' שטוחי' על
הכותל לא יסתכל בבהמה חיה ועוף כשנזקקין זה לזה אסור להסתכל אפי' בראש הגויה שלה אסור להסתכל בקשת אסור להסתכל
בלבנה כן כתב רבינו מאיר הלוי בספר שושן סודות אסו' להסתכל בנשיאו' כפים של כהני' אסור להסתכל בפני אדם רשע אין מסתכלי'
בפני האוכל ולא במנתו שלא לבייש רמב"ם פ"ז מה' ברכות איסור הסתכלות משו' היזק ראי' אסור להסתכל להשתמש נגד נר חנוכה
מליצות ומשלי' של שיחת חולין ודברי חשק אסור לקרות בהם משום מושב לצים הרא"ש בשם הרב רבינו יונה:

ועשה טוב התלוי' בעיני' להסתכל בציצי' כדכתיב וראית' אותו וגו' לבכות על מיתת אדם כשר שנ' ואחיכם כל בית ישראל יבכו וגו':

באזנים סור מרע שלא לשמוע למסית שלא לשמוע למתנבא שקר ומדברי קבלה לא תשא שמע שוא שלא לשמוע לבעל דין
א' קודם שיבא חבירו ומדברי קבלה ומדברי סופרים אחז"ל אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים שהן נכוות תחילה
לכל האברים בגהנם קול באשה ערוה משחרב ב"ה אסור לשמוע ולשמוח בקול ניגון וכלי שיר ומד"ס אדם בתפילה להיות עיניו למטה
ולבו למעלה וצריך שיהיו עיניו סגורו' בשעת תפילה כדאית' בזוהר צריך האדם להיות שח עיני' שנ' ושח עיני' יושיע:

ועשה טוב לשמוע תורה לשמוע תוכחת מוסר לשמוע קול שופר לשמוע אל השופט שבימים ההם צריך להשמיע לאזניו כל
הברכות והרבה מהם מדאורייתא כמו תפילה וברכת המזון וברכת התורה ולהטות אוזן לחזרת שליח ציבור התפיל'
שלא יענה אמן יתומה להטות אוזן לקריאת התורה:

בפה ובקנה (יען כי מעלת האדם הוא הדיבור ונקרא כן חי מדבר וכמ"ש הפסוק ויהי האדם לנפש חיה ות"א לרוח ממללא
על כן ראוי ליחד לזה חדר בפני עצמו כי יאריך הסיפור ויבוא באות שתיקה ולא אזכיר כאן רק קצת מילין
התלוים בפה ובקנה) לא תענה ברעך עד שקר אלקים לא תקלל נשיא בעמך לא תאור היינו מלך ישראל או נשיא או ראש ישיבה ויש
בזה תוספות לאו על המקלל שאר מישראל במקלל לעצמו נכפל לאו בתורה דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאוד וכתיב ונשמרתם
מאוד לנפשותיכם והשמר הוי ל"ת ואמרו בזוהר רכמה אלפים ורבבות מלאכים רעים עוני' אחר קללתו אמן לקיים לכן כל איש יחרד.
כל אלמנה ויתום לא תענון בכלל העינוי אף כשמדבר עמהם בקושי לא תונו איש את אחיו וכתיב לא תונו איש את עמיתו פי' רז"ל
באונאת דברים כי לא תונו איש את אחיו מוקמינן אאונאת ממון ושמעתי בשם הדרשן מהר"ר פייווש ז"ל שדברי רז"ל הם מדוקי' היטב
בפסוק כי בזה הפסוק אמר אחיו ובזה הפסוק אמר רעך משום דאונאת ממון שייך אפי' בינו ובין אחיו כמ"ש ושפטתם צדק בין איש ובין
אחיו וכן גרו פרש"י בן גבו אף על עסקי דירה בין חלוקת אחים הרי בעסקי ממון יש לפעמים אונאה אף בין איש לאחיו אבל באונאת
דברים דהיינו דברי קנתורין וזלזולים זה לא נמצא בין איש לאחיו כי אם אחיו מזולזל נמצא גם הוא מזולזל ע"כ כתיב לא תונו איש
עמיתו הנה רשמתי מקצת שהם בסור מרע התלוים בדיבור ויבאו בארוכה באות **שתיקה**

ומדברי קבלה ומד"ס פ"ק דנדרי' תני ר' חייא כל שאינו אומר דבר בשם אמרו עובר בלאו שנ' אל תגזול דל כי דל הוא אל תצא
לריב מהר אל תען כסיל כאולתו אסור להפסיק ר"ת במילי דעלמא דכתיב הקוטפי' מלוח עלי שיח ושורש רתמי' לחמם

פי' מלוח מר"ת שנתנה בלוחות אין משיחין בסעודה מפני הסכנה שמא יקדים קנה לושט אין משיחין בבית הכסא מפני הסכנה דשרים רשכיחי התם וצריך צניעות ושתיקה להנצל המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה ניר זה מה נאה אילן זה ה"ז מתחייב בנפשו אין מפסיקין בין גאל ישראל לתפילה וכן בין תפילי' של יד לתפילין של ראש אפי' לענות קדיש או קדושה להתפלל בלחש שלא ישמע חבירו אל תהי בז לכל אדם לא גדול ולא קטן לא גוי ולא ישראל אלא יהא בעיניך כלסטי' להשמר ממנו ומכבדו כרבן גמליאל אל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו ק"ו באשת חבירו באשתו שהיא טהורה ק"ו נגירה וק"ו באשת חבירו אל יפתח אדם פיו לשטן כדכתיב כמעט כסדום היינו לעמורה דמינו מיד כתיב שמעו דבר ה' קציני סדום ויהוא בן נמשי אמר דרך מראה שהוא יעבוד ע"ז לסוף עבדה אל תריב עם אדם חנם אם לא גמלך רעה אמרו אין רעה אלא נהנם היינו שהחטיאך אבל חנם כלומר שעשה היזק בגופך או בממונך לא תריב עמו כי הכל הבל אל תלשן עבד אל אדוניו דור אביו יקלל פ"ח דפסחים פי' שלא ילמד קטיגורים על ישראל אפי' הדור רשע ראיה מיהושע שנתפס על שהלשינם אע"פ שהרשיעו ואם החכם ר' אברהם הלוי שרא' במדרש כתיבת יד בארץ המערב דהשליש שנענש שאם הנה ה' עושה ארובו' בשמים היהיה כדבר הזה כן אמר וראי ה' יכול לעשות אך הדור הזה כדור המבול שראוי היה שיעשו ארובות בשמים בהתם דכתיב וארובות השמי' נפתחו ואיך אפשר של דור רע כזה יהיה נעשה גדול כזה השיבו אלישע הנביא דלפי שלמד קטיגורי' על ישראל יראה ולא יאכל אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן שלא לדבר בדברי סחורה בשבת שנ' ממצוא חפציך שלא לדבר שיהא בשילה בו דכתיב ודבר דבר ואמרו בירושלמי בקושי התירו שאלת שלום בשבת תוספות ובזוהר קרי לדברים בטלי' חילול שבת ואסור לתת שלום לאדם רשע ומפני דרכי שלום יכוון שנותן השלום לרבו או להשי' שנ' ואמרתם בה לחי ואתה שלום אמר להם דוד שיכוונו לחי העולמים וכו' ואסור לגנוב דעת הבריות ואפי' דעת גוי:

ועשה טוב התלוין בריבור יתבארו במקומן כגון זכור את יום השבת יתבאר במסכת שבת וזכרון יציא' מצרים במסכ' פסחים וכן הרבה · ואזכיר בכאן קצת וזה דבר השמטה צריך שיאמר משמט אני ואם א"ל חבירו אע"פ כן יקבל ממנו וכן ברוצח וזה דבר הרוצה אם נולד אצלו בכור בהמה טהורה מצוה לקדש הבכור בפה · **ומדברי** קבלה ומר"ם א"ר יצחק כל המזכיר צדיק ואינו מברכו עובר בעשה זכר צדיק לברכה והמזכיר רשע ואינו מקללו שנ' ושם רשעים ירקב לפיים העני בדברים דכתיב ותפק לרעב נפשך להספיד אחורבן ב"ה וגלות שכינה שנ' אם אשכחך ירושלים מן הלב תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי בפה וירים קולו שנ' קול צופיך נשאו קול יחדיו ירננו כדאית' בזוהר אסור למלאות שחוק פיו עד שיבנה ב"ה שנ' אז ימלא שחוק פינו לא יישן עד שיעסוק בתורה שנ' ושבע ילין בל יפקד רע שיהא שבע מד"ת ויישן מתוך ק"ש או ד"ת ולא יפסיק בדבור חול שנאמר אמרו בלבבכ' על משכבכ' דהיינו ק"ש ודומו סלה ועו"ש הרבה ויתבארו במקומן:

בפה ובושט סור מרע יש הרבה דאורייתא ודרבנן מהלכות מאכלות אסורות גם מדברי' המאוסי' גם חמירא סכנתא מאיסור גם לענין ועשה טוב כגון בערב תאכלו מצות וסעודת כיבוד שבת ויו"ט הנה ימשך הסיפור בזה ואחרי ראו' פי' ענין האכילה היא כלל ופרט רצוני לומר כפרט אבר מהאיברים דהיינו בפה ובושט והוא כולל כי הוא מחיה כל הגוף ודוגמ' לזה ענין הביאה תלוי בפרט באבר ראש הגויה והוא מהווה כל הגוף שמפני גולר ואני בבחרותי' למדתי תורה אצל הרב הגדול הגאון המופלג החסיד מה"רר שלמה ז"ל כשנפטרתי ממנו לילך לנשואין שלי אמרתי לו רבי ברכני וצוה עלי מה לעשות אמר לי בזה הלשון קדש עצמך בשני ענייני' אלו בקדושת מאכל ובקדושת הביאה והוי זהיר במאוד להרחיק אלף אמה ממה שנוגע לאיסור והתקדש במאוד בקדושתם כי שאר מצות התורה אינם עושי' רושם גופני אבל אלו שני הדברים האכילה מקיים הגוף והביאה מהווה הגוף והרושם הזה עומר תמיד ע"כ היה לשון פה קדוש זל"הה ע"כ בחרתי להזכיר באחרונה אחר קדוש פרטי' האיברי' אזכיר אלו השני' שהם כללי הגוף ואזכיר אותם בשם הלכות מאכלות אסורות ומותרות והלכות ביאה אסורה ומותרה:

בחושם לא תנאף כולל בעילת כל עריות אבל עוד דרשו בו לא תנאף נוטריקון לא תתנה לאף ופי' המפרשי' שר"ל שאסור להריח ריח אשת איש המבושמת וכן דשאר עריות דאף פירושו חוטם רש"בין בשמים של ע"ז אסור להריח בהם שנ' לא ידבק בידך מאומה מן החרם מצוה להריח בהדסי' בשבת ויתבאר במסכת שבת:

בידים הרבה לאוין בענין עשיית פסל וצורה שלא לעשות ושלא לקיים ותנן בפ' כל הצלמים המוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה צורת דרקון יוליכם לים המלח וכתב הרמ"בם בפי' המשניות וז"ל צורת חמה ולבנה אין ענינו שימצא ענול ויאמר זה הוא שמש או קשת ענול ויאמר זה לבנה אלא שבעלי הצלמים הנקראים טלאסם מיחסי' לכוכבים צורות עד שאומרים צורת שבתי צורת זקן שחור וצורת נוגה צורת נערה יפה בחלי זהב וצורת השמש צורת מלך מעוטר יושב על העגלה כו' עד ואמרו צורת חמה ולבנה ר"ל שימצא הצורה המיוחסת אל השמש והצורה המיוחסת אל הלבנה עכ"ל · וכ"כ רמ"א בהגה"ה בטור י"ד סי' קמ"א ותמיהה גדולה פניני דמצינו שני איסורין בצורת חמ' ולבנה א' זה הדין של המוצא דאסור להנות דחיישינן שמא פלחו לה · והדין השני בעשה שאסרה התורה לעשות דמות שמשים שהם במרום הן במדור העליון הן במדור תחתון אע"פ שאין עושה לשם ע"ז אסרו הכתוב העשיה' ושם ע"כ אין הפי' כשעושה הטלמסא שלהם רק הפי' הוא שעושה צורה שהיא מעין דוגמת חמה ומעין דוגמת צורת לבנה כמו שעושי' הגוים שעושי' ענול כעין דוגמת פני' ועושי' קרנים סביבו שזהו נגד חמה כי הקרנים הם ניצוצי החמה וכן עושי' צורה מעין דוגמת הלבנה דאם לא כן אלא גם שם נפרש דהכוונה היא על טלמסאו' א"כ קשה מה מקשה בגמ' פרק כל הצלמים על הא דתנן צורות לבנה היו לו לר"ג בעלייתו בטבלא בכותל שבהן מראה את ההדיוטות ואומ' להם כזה ראיתם או כזה ראיתם ומי שרי והתניא לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרו' כגון חמה ולבנה כו' ומשני שם ג' תרוצים ועל כרחך לר"ג על הטבלא לא היו טלמסאו' כי אין בלבנה למעלה ששאל כזה ראיתם או כזה ראיתם אלא על כרחך צורות לבנות כפשוטו כמות שהיא ויש כח ביד אדם לעשות ציורי' ממיני קשת שהן כמו קשת ללבנה והתורה אסרה לעשות כן רק הותר לר"ג כדמשני התם בג' תירוצי' כן לענין ע"ז נאמר גם כן שהגוים עושין דמותיים לחמה ולבנה כמות שהם ועובדים אותם וע"כ המוצאם אסור להנות מהן וכן ראיתי בעיני במקומות הגדולות שבאשכנז שמצויירי' דמות חמה ולבנה ותכף ניכר לרואה שזהו דמות חמה וזהו דמות לבנה כל כך הם בקיא' לעשות כדמותם ואז המשנה דדמות חמה ולבנה היא כפשוטו כי דבר רחוק הוא שהתנא סותם דבריו ויהיה כוונתו על הטלמסא אע"פ שאיני כדאי לחלוק אפי' על קטן מקטני תלמידיו של הרמב"ם מ"מ ראוי לחוש גם כן לדברי' אבל על כל פנים המוצא טלמסא פשיטא דאסור דבודאי הוא ע"ז שלא לעשו' צורת אדם תבולטו' ויש מחלוקו' בין הפוסקי' אם האיסור דוקא צורה שלימה בכל אבריה או אפי' צורת ראש לבד והבי' בש"ע סי' קמ"א לא הכריע בבירור רק כתב בשם י"א שאין אסור אלא צורה שלימה אבל רמ"א הכריע וכתב שכן נוהגין מ"מ נראה לי כשר הדבר שלא לנהוג כן מאחר שסיים הסמ"ג בשם רבו שאין להקל בזה ועל זה נאמר קדש עצמך וראוי לפסול הצורה · לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו גניבת ממון הוא בלאו לגוי עע"ז כמו לישראל ואפי' גניבת דעת אסור ג"כ לגוי כמו לישראל כדאית' פ' ג"ה וכתב הסמ"ג לא תעשין סי' קנ"ה וז"ל ויש ליתן טעם אע"ג דכתיב לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו לא תגנובו לא קאי אבעמיתו במליצת הלשון דא"כ היה לו לומ' מעמיתו ועו"כ פיגון תביר מפסיקו כדאמרי' במס' נדרי' פ' אין בין המודר הנאה ושום שבכל אלו פסוקי טעמים משמע שפסוקי טעמים מן התורה כל הגונב

ממון משוה פרוטה ולמעלה עובר על לא תגנובו ואסור לגנוב אפי׳ כל שהוא דבר תורה עכ״ל תניא לא תגנובו ע״מ למיקט לא תגנובו
ע״מ לשלם תשלומי ד׳ וה׳ השואל שלא מדעת נקרא גזלן אין השואל רשאי להשאיל ואם השאיל ה״ז גזלן :

ועשה טוב יש מ״ע הרבה התלויים בידים והם גלויים וידועי׳ ואזכיר דבר א׳ מכפר החרדי׳ ח״ל התפילה מ״ע מן התור׳ והיא עבוד׳
שבלב וכתב ועבדתם את ה׳ אלהיכם וכיון דנקט לשון עבדות למדו רז״ל דצריך שיהיו ידיו של אדם בתפילה זו על זו
על לבו כעבד לפני רבו וכתב רבינו אברהם בנו של הרמב״ם ז״ל דה״מ בג׳ ראשונו׳ ובג׳ אחרונות אבל באמצעיות שהם שאלה צריך שיהיו
ידיו פרושות כדל השואל דאשכחן בתפילת אבותם הריסותי ידי אל ה׳ ותרגומו ארימת ידי בצלו ובתפלת משה אפרוש כפי אל ה׳ וכאשר
ירים משה ידו ובתפילת שלמה ויפרוש כפיו השמי׳ מצות נשיאת כפי׳ לכהני׳ לברך את העם וירום ימין על השמאל וכן נכון על פי הקבלה :

ברגלים נאמרו בהם לא תעשין הפשוטים וידועים לכל כגון שלא לחשתחוות לע״ז כו׳ גם שלא להשתחוות ארצפת אבנים אף
להשי׳ ואם השתחו׳ בפישוט ידים ורגלי׳ לוקה מן התור׳ ושלא בפישוט ידים ורגלים אסור מדרבנן לכן יש להציע מתצלאו׳
או מיני קש בב״ה להפסיק בין פני הציבור והאבנים ואם לא יש אזי יקח כנף מטליתו ויעשה הפסק בין פניו לאבנים כשמשתחוה ואיכורי
דרבנן ברגלים שלא יצא מחוץ לתחום שבת וי״ב וי״ם שלא יפסיע פסיעה גסה כשיוצא מב״ה והוא איסור ובלאו הכי נמי הזהירו שלא
יפסיע פסיעה גסה משום שנוטלת א׳ מת״ק ממאור עיניו של אדם ופסיעה גסה בשבת הוא איסור חמור מדברי סופרים משום אם תשיב
משבת רגליך שלא יהא הלוכך של שבת כהלוכך של חול אבל לרוץ לדבר מצוה מותר ואפי׳ בשבת ואפי׳ מצוה איכא שנאמר ונדעה
נרדפה לדעת את ה׳ כגון לילך לבית הכנסת או לבית המדרש ונשאלה שאלה ההולך מבית הכנסת לבית המדרש כיצד יעשה אם ירוץ
או לא ונראה דירוץ דתלמוד תורה עדיף מתפילה דהא תנן בפ״ק דשבת דאין מפסיקין מתורה לתפילה וכתב הר״ן ואפי׳ בדליכא שהות
ואע״ג דשם בגמר׳ אמר ר׳ יוחנן ל״ש אלא כגון רשב״י וחביריו שתורתן אומנתן אבל כגון אנו מפסיקין לק״ש ולתפילה זה אינו מצד מעלת
התפילה על התורה רק מצד תסרונינו שאנו הולכין בטל כמו זמן זה ע״כ ראוי להפסיק גם קדושת בית המדרש גדול מקדוש׳ בית הכנסת
כדאיתא בפרק בני העיר דעושין מבית הכנסת בית המדרש אבל אין מבית המדרש בית הכנסת דמעלין בקודש ולא מורידין ואין סברא
לאסור לרוץ מפני הרואים שאינם יודעים שהוא רץ למדרש ויש להביא קצת דמדומי ראיה מלישנא דגמר׳ פ״ק דברכות א״ר חלבו אמר
רב הונא היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה אמר אביי לא אמרן אלא למיפק אבל למיעל מצוה למרהט שנ׳ ונרדפה לדעת את
ה׳ ע״כ ומקשים העולם אביי מאי קמ״ל פשיטא דהא היוצא אמר ויש לפרש דאביי בא לאשמיענן דלא זו דמותר לרוץ לבית הכנסת
ולא יחוש לפסיעה גסה הנוטלת א׳ מת״ק ממאור עיניו אלא אפי׳ מצוה קא עביד וזה בא אביי לאשמועינן דלא תפרש היוצא מב״ה אל
יפסיע אבל הנכנס יפסיע ואינו עושה שלא כהוגן במה שמפסיע אלא תפרש שאף מצוה קא עביד וק״ל אמנ׳ לענין שאלה הנ״ל יש לפרש
כן ל״ש אלא למיפק שיוצא לגמרי מבית הכנסת דהיינו שהיציא׳ היא ע״מ שלא לחזור עתה לבית הכנס׳ אבל אם יוצא ע״מ למיעל דהיינו
שיוצא לצרכיו ולהחזיר מיד אזי ימהר וירוץ ואז יהיה בק״ו למיעל לב״ה דירוץ וק״ל . בגרה פ׳ כל חיד הק״בה שונא למי שנכנס לביתו
פתאום וק״ו לבית חבירו :

ועשה טוב מ״ע התלוים ברגלים קימה והידור לפני אביו ואמו באימה וביראה וקימה והידור בפני חכם אע״פ שאינו רבו
וקימה והידור בפני זקן בן שבעי׳ שנה אע״פ שהוא עם הארץ וענין ההידור פירשו המפרשים היינו בדברים לדבר
לו בלשון כבוד וארנות וענוה ולכוף ראש לפניו ודין הקימה כשנכנס לתוך ד׳ אמותיו ויקום מלא קומתו ילך ברגליו לבקר חולים ולהלווי׳
המת וללות אדם היוצא לדרך : **ומדברי** סופרים מצוה לילך להיות מעשרה ראשונים בב״ה חייב אדם להקביל פני רבו ברגל
שנ׳ מדוע את הולכת אליו היום לא חורש ולא שבת הא חורש ושבת בעי׳ למיזל להקביל רבו וחבירו שבא מהדרך במסכת ברכות מצוה
לרוץ לקראת מלכי האומות שאם יזכה לע״הב לראות גדולתן של ישראל יבחין כמה גדולה גדולתינו :

יש מצוה התלויה׳ **בפה ובעינים וברגלים** והיא מצות קידוש הלבנה אמר רב יודא הרואה לבנה בחדושה אמר
ברוך אתה ה׳ אמ״ה אשר במאמרו כו׳ כבר כתבתי לעיל שאסור להסתכל בהלבנ׳ בשם רבינו מאיר הלוי ויש סוד לדבר רק
רואה בה ראיה כשירצה לברך וכשמתחיל לברך אז אין מסתכל בה :

ומנהג יפה אנחנו נוהגים פה ירושלים ע״ה תוב״ב לומר מזמור אחר סיום הברכה ואומרים מזמור של י׳ הללוי׳ הללויה הללו אל
בקדשו כו׳ ונכון הוא מאוד להתעורר אור הלבנה שלמעלה היא מלכ״ות בית דוד שעלי׳ רומזים דוד מלך ישראל חי וקים
ואח״כ אנו אומרים תנא דבי ר׳ ישמעאל אלו לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביה׳ שבשמי׳ פעם אחת בכל חודש דיים אמר אביי הלכך
מברכין מעומד ואח״כ קדיש דרבנן ומה מאוד טוב ויפה הענין כי לעתיד ילך פגם הלבנה ותהיה אור הלבנה כאור החמה ואז יתגדל
ויתקדש שמיה רבא כו׳ ויהיה השם שלם והכסא שלם כנודע ליודעי׳ חן אשר נראה בעיני שמטעם זה מתרחקי׳ הנשים ממצוה זו אע״פ
שמקיימין הרבה מ״ע שהזמן גרמא כגון שופר ולולב ולא ראינו מעולם נשים מקיימות קידוש הלבנה אף שהן נזהרות בכל התפילות מפני
שפגם הלבנה גרמה האשה הראשונה דהיינו חטא חוה ומתרחקי׳ מפני הבושה אע״פ שמצאו להם תיקון אח״כ שנתקנו בעגל שלא חטאו
ולא שמעו להנחש הקדמוני שהוא השטן הוא היצה״ר וע״כ ניתן ר״ח להנשים שיהיו משמרות אותו יותר מהאנשים וכדאית׳ בפרקי ר״א
והובא בטור א״ח סי׳ תי״ז מ״מ האשה היא סיבה ראשונ׳ שבא המסית לעולם ואח״כ החזיקו אותו האנשי׳ בעגל ועדיין לא נטהרנו ולפעמי׳
פגו׳ ולפעמים מלא׳ **ברגלים** רוקד ג׳ פעמים ואומר כשם שאני רוקד כו׳ וקבלת ממורי הגאון החסי׳ מהר״ע ז״ל ליזהר במאור
כשרוקד שלא יכרע ברכיו לרקוד כי אז היה נראה ח״ו כאלו היה כורע נגד הלבנה אלא יסמוך על אצבעות רגליו וירקוד ויש להביא ראי׳
לדברי מורי ז״ל הה ראית׳ בפ׳ הרואה א״ר אלכסנדרי אמר ריב״ל הרואה את הקשת בענן צריך שיפול על פניו שנ׳ כמראה הקש׳ אשר יהיה
בענן וגו׳ ואראה ואפול על פני לייטי עלה במערבא משום דמחזי כמאן דסגיד לקשתא אבל ברוכי ודאי מברך ע״כ :

בראש הגויה יש בו סור מרע ועשה טוב דאורייתא ומדברי קבלה ומד״ס ונאריך בזה אח״כ בהלכות איסורי ביאה וקדושת
הזיווג ונקדים הלכות מאכלות אסורות ומותרו׳ כאשר כתבתי למעלה אף שהוא תלוי באבר פרטי דהיינו הפה
והושט מ״מ הוא מחיה את כל הגוף ע״כ וכור אזכרנו עתה :

התורה הזכירה במאכלות אסורות ומותרות והתקדשתם והייתם קדושים ולא תשקצו את נפשותיכם ופירשו בזוהר בענין
הזה כי המאכלו׳ הטמאים שהזהיר׳ לנו התורה מהם שורה עליהם רוח חצוני וטמא ולכן האוכל מאותן הדברים
מטמא את נפשו ומראה על עצמו שאין לו בקדושה ולא באלהי ישראל כי הדבר הטמא נעשה חלק אבר בעצם האדם והנפש מתלבשת
שם נמצא שהוא מטמא נפשו ומטמא הנפש המתלבשת בגוף ורוח הטומאה שורה עליו ב״מ · וכתב בראשי׳ חכמה כן האוכל מדברים
המותרים ואכילתו לשם שמים שורה רוח צד הקדושה והטהרה והנפש נהנית מהאכיל׳ ההיא מצד הקדוש׳ שבה והיינו צדיק אוכל לשובע
נפשו כי לפי פשוטו קש׳ מאי לשובע נפשו שהרי הנפש היא רוחני׳ אלא הענין שבאכילה עצמה יש בה צד קדושה ומצד הקדושה דההיא
הנפש שביעה ודבר זה מצאתי יותר מבואר בשם האלהי האר״י ז״ל שפירש הפסוק כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי אם על כל מוצא
פי ה׳ יחיה האדם כבר חקרו הפילוסופים לידע סיבת חיבור הנפש בגוף ע׳ אכילה וכי הנשמה בת אכיל׳ היא ולא עלתה בידם לידע הסיב׳

אבל הרב ז"ל הנ"ל אמר אין לך דבר שאין בו צד קדושה כמ"ש רז"ל אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל הכוונה כח ההשפעה הבאה מלמעלה כמ"ש נאם ה' אענה את השמים והם יענו את הארץ נמצא כל מאכל בעולם הוא מעורב בגוף ונפש המאכל הנגלה הוא גוף וקדושת ההשפעה מלמעלה שמכה בו לאמור גדל זהו הנפש שלו וכשהאוכל אוכלו אז ע"י אכילה נשאר גוף ונפש שלו מחוברים כי הנפש נהנה מהנפש של המאכל והגוף מהגוף וזה"ש כי לא על הלחם לבדו ר"ל על הלחם לבדו הנגלה לבדו יחיה האדם דזה אינו דאם כן מה תועלת להנפש מזה אלא על כל מוצא פי ה' ר"ל שיש למוצא הלחם פי ה' דהיינו ההשפעה שמכה בו ואומר לו שיצא לחוצה ויגדל ע"ז יחיה האדם וזה הפי' הוא פי' מופלא וכתב ראשית חכמה וז"ל לכן ראוי להחמיר האדם על עצמו במאכל עצמו שלא יהיה בו צד איסור כלל שהרי יחזקאל הנביא היה משבח את עצמו שלא אכל מבהמה שהורה בה חכם אפי' שהיא מותרת כיון שנפל בה ספק איסור כמ"ש רז"ל בפ' אלו טריפות על פסוק ולא בא לפי בשר פיגול כ"ש אם יהיה במאכל עצמו צד איסור שראוי להתרחק ממנו והרי יש כמה דברים שנפל מחלוקת בין הפוסקים האחרונים הלכה כדברי מי וזה אוסר וזה מתיר ובודאי שיחזקאל הנביא ע"ה בדבר זה לא היה אוכל שהרי אותו האוסר שויא לגביה חתיכה דאסורא והוא חמור יותר מהורה בה חכם וכתב בחוברת הלבבות שהחסידים היו פורשים משבעי' שער משערי המותר מיראתם שער א' משער האיסור עכ"ל ראשית החכמה ראה עד היכן קדושת המאכל והנה ראיתי בני עליה והנם מועטי' אפשר אפי' שנים בדור אינם שלא לאכול מדבר שיש בו מחלוקות אף דנהג עלמא ופסקו כהמתיר:

כ"מ הבנים בניי יצ"ו ארשום לכם איזה עניני' להזהיר אתכם להחמיר במה שאין העולם נזהרים ואל תהיו אחרי רבים לרעות כאחר שהוא מצד דינא כמו שאפרש:

ע"ד הנני מודיע אתכם הנה רבותינו גדולים האחרונים הגאון מהר"ש לוריא ז"ל והגאון מה"רם איסרלו ז"ל כל אחד מהם חיבר וסידר איסור והיתר וכמה פעמים הם מחולקים וכבר יצא טבעו של הגאון מהרמ"א ז"ל לילך אחריו ולפסוק כמותו ולבר כן השמי' זכה לזה כמו שנפסק הלכתא כב"ה אע"ג דב"ש הוה חריפי רק כנגן דא צריך אני לאודיע כי הגאון מהרש"ל ז"ל הוא בתראי בסדר חיבור איסור והיתר שלו לאחר שחיבר מהרמ"א ז"ל תורת חטאת שלו כי כן היה המעשה תלמידים של הגאון מהרש"ל ז"ל העתיקו איסור והיתר שלו והביאו אותו ליד ההרמ"א ז"ל כשחיבר התורת חטאת ע"כ הביא כמה פעמים א"ו של הגאון מהרש"ל ז"ל ומשיג עליו ואח"כ בא התורת חטאת ליד הגאון מהרש"ל ז"ל וכתב מהרש"ל ז"ל בא"ו שלו מ"ש נמצא שזה הגאון מהרש"ל ז"ל הוא בתראי אבל כבר אמרתי שכבר נתפשט בתפוצת ישראל שבחוצה לארץ במלכות פולני' ופיהם ומערהרין ואשכנז לפסוק כהגאון מהרמ"א ז"ל אבל מ"מ ראוי להיות כל איש שורר בביתו להתקדש ולהחמיר לאסור לעצמו הן מה שאוסר זה והן מה שאוסר זה אף שמיקל לאחריני בהורא' לפי המנהג יחמיר לעצמו ומכ"ש שלא יקל לעצמו ויחמיר לאחריני וארשום איזה מקומות וישמע חכם ויוסיף לקח:

והנה הוחמרות מצד הדין הם אלו ראשית דבר דבר גדול מחמת בריקת הסכין של שחיטה כתב רבינו יונה בשערי תשובה שלו והובא בב"י בטור יד סוף סי' י"ח וז"ל ולמוכיחי' נעם העד בעם ויזהרו בתורת השחיטה ובדקדוקיה ויבחרו להם שוחט ירא חטא כי עם רב מישראל תלוין עליו במצות השחיטה והבדיק' וגם אמנה אדז"ל רוב מצוין אצל השחיטה מומחין הן יש מקומו' בלי משים ואין תוכחת מצויים שם רבים מן העם הנמצאים אצל שחיטה בלתי מומחי' ועו' ראינו במקצת שעורי' כי רבים מהמומחים רחקו לבם מיראת חטא ואשר איננו ירא לבו לא יבין לדקדק לבריקת הסכין כי צריך לכוון את לבו במאוד מאוד בבריקתו הלא תראה כי יברק אדם פעמים שלש ולא ירגיש בפגימה דקה לאחר כן ימצאנה כי הכין לבו באחרונה ובחינת חוש המישוש כי כוונת הלב מלבד כי יפשע גבר מבלי יראה בבריקת הסימנים ויתר דרכים וצדדים עכ"ל ואני הגבר מיום היותי לאיש נצטערתי על דבר זה מה שאוכלים בשר מכל אשר יביאו מישובי העיר ואנפיה אף כי נתמנה שם שוחט שקבלוהו בני הישוב ההוא מ"מ לפעמים מקבלין לשוחט מכל אשר בחרו אף שאינו מופלג בחסידות ובאומנות יתירה ואף בעיר גדולה שהיא עיר ואם בישראל ראוי לכל ירא וחרד לדבר על לב האב ב"ד לחקור ולדרוש איך הוא הסכין של שוחט דמתא אף אם הוא ירא שמים כי נוסף על יראת שמים צריך אומנות יתירה ואני ראיתי אחד מן הפרושים האמתיי' שלא אכל בשר אם לא כששחט הוא בעצמו והיה בא לעיר גדולה לאלהים המתנהגת בחסידות ובקדושה ודברו עמו חכמי העיר למה לא יאכל הבשר ששוחט השוחט המוכחה שלהם ובכן לרוב הפצרתם לקח הסכין מן השוחט וברק אותו ואמר להשוחט תאמר לי איך אתה מחזיק הסכין אמר השוחט הוא כשר אמר לו להשוחט ברוק אותו שנית וברק אותו שנית ואמר שהוא כשר אחר כך הראה הוא לחכמי' ואמר תראו שבכאן יש פגימה ודבריו כן היה ותמהו חכמי העיר ראו עד היכן הדבר מגיע כי צריך להיות מופלג ביראת שמים ומופלג בהבנת הבדיקה ולא לחנם היה המנהג של חכמי התלמוד לבדוק הסכין דוקא הם בעצמם ובכבודם ולא להאמין לשום טבח אף שהוא ירא שמים כי הרבה צריך ישוב הדעת ויראת שמים לבריקת הסכין והנה כשזיכני השי' לבוא לירושלים ע"ה תוב"ב ראה ראיתי הנהגת בריקת הסכין בכאן באימה יתירה ובהראותו לחכמי העיר וכן המנהג בכל המלכות הזה ראו עיני ושמח לבי:

עוד שנית בענין משמוש בסירכא למעך בה שנוהגין העולם ונתפשט הנגע בהרבה מדינו' וקהילות וממעכין אפי' בנסרך שלא כסדרן שהוא טריפות המוזכר בתלמוד כבר כתב הרש"בא שהעושין כן כאלו מאכילין טריפות בישרא' וכ"כ רבינו ירוחם וכתב כן בשם רבינו תם ובשם גדולי האחרונים ור"מא בהג"ה ש"ע טור יד סי' ל"ט אף שהמובן מדבריו שאין הדבר כשר לעשות כן מכל מקום לא מיחה כי כן דרכו שלא לסתור מנהג הנהוג בכל מה דאפשר לקיימו אמנם קנאת ה' צבאות תעשה זאת לבלתי שמוע אל המנהג הרע הזה כי אף בגיעניע הריאה שהורה מר יעקב גאון רבו החולק' עליו ואתם בנים בניי יצ"ו הנני מצוה אתכם שלא תאכלו בשר הנכשר מכח מיעוך במקום שהיתה טריפת הסירכא מצד הדין ולא תקנו בשר מהטבח עד שדרשו אחר זה ויושבי ארץ ישראל וכל תפוצו' ישראל היושבי' במלכות התוגר כולם מטריפין:

בענין נסרכה המרה כתב הגאון רמ"א בתורת חטאת שלו כלל וסי' פ"ח ז"ל כתב הגהת מרדכי דחולין דף תשמ"ב ע"א דיש להסתפק אם נסרכה המרה למקום אחר אם הוא טריפה ובמרדכי פ"א"ט דף תשל"א פסק להיתר וכ"נ האיסור והיתר הארוך כלל נ"ב וכן הוא דעת ב"י לענין חצר הכבד שנסרך דלא מטרפין בסירכא רק בריאה וכ"כ מהרי"ו בבדיקותיו לענין חצר הכבד הנסרך דכשר ונראה דה"ה לענין מרה הנסרכת דחד טעמא אית להו ודלא כדברי תרומת הדשן שכתב סי' קס"ג דכל מקום שהנקב פוסל שם ומטריף סירכא נ"כ טריפה שם עכ"ל׳ כמדומה לי שהגאון רמ"א לא ראה דברי תרוכת הדשן שהרי שם סתר כטוב טעם שאין ראיה מחצר הכבד ע"ש וכן מ"ש הגאון דבמרדכי פ"א"ט דף תשל"א פסק להתיר לא היא כי המרדכי לא כתב כן אלא לענין חצר הכבד ואדרב' תתרומ' הדשן מוכיח מהמרדכי דסירכא טריפה בכל מקום שניקב טריפה וכן בא"ו הארוך כלל נ"ב כתב בת"ה דטריפה בנסרכה ומ"ש בכלל נ"ב בענין דיבוק המרה בשם ראבי"ה הוא ענין אחר ודו"ק ופשוט בעיני שהגאון רמ"א ז"ל לא ראה דברי ת"ה בפנים בספרו רק ראה ריש דברי ת"ה שהביא הב' סוף סי' מ"ו דאלו קרא כל התשובה שאין ראיה מחצר הכבד ח"ו שהיה מתיר על כן אין להכשיר אף שכתב שם הב' בשם אורחו' חיים להכשיר ח"ו לעשות מעשה כן מאחר שכל ראיותיו של רמ"א דחויו' ח"ו להכשיר מה שמטריף התרומו' הדשן זמן רב אחר שפסקתי פסק זה ראיתי ספר אחר של שאלו' ותשובות נקרא ספר משפטי שמואל ופסק להטריף כדברי והנאני

במאור

במאור :

טחול שנמצא נקוב בראשו העב במקום הדק שיש בו דהיינו שהטחול אפי' בקצה הנ"מ והעב יש לו נקצוו כדמות שפה סביב כראשו דק אם הוא נידון כסומכי' או יהיה כקולשא ולשירה שאלה זו בא לידי כמה פעמים ונשאתי עם בעלי תריסין לאתר העיון בכל הפוסקים ולא מצאנו היתר מפורש וארבה קצת נוטה לשון הטור להטריף שכתב ב"ר סי' מ"ג וז"ל ניטל הטחול כשרה ובניקב יש חילוק בין ראשו הראשון לחבירו שהטחול בראשו הא' עב וכו' שנראה שאין חילוק רק בין הראש הא' לחבירו בלבד אבל בראשו הא' מיהא אין שום חילוק בין הדק שבו לגס שבו ואם איתא שכל נקב שהוא במקום הדק בכל מקום שיהיה הוא כשר איך כתב שבניקב יש חילוק בראשו הא' לחבירו דוקא הרי אף בראשו הא' יש הפרש בין הגס שבו לדק שיש בו על כן מי הוא זה ואיזה הוא אשר מלאו לבו להתיר וכן מצאתי בהר"א בתשובה אחת חרשה שפסק כן וכתב בסוף התשובה וז"ל סוף דבר פס לפנט"ו ובכלל המורי"ה נוהגין להטריף בכל מקום שיהי' הנקב בצד העב ואין חולקים בין הדקות שיש בו בלל וכן בצד חדק מכשירי' בכל הצד ההוא :

עתה ארשום קצת מהחילוקים שבין הגאונים בתראי מהרש"ל ז"ל ומהרמ"א ז"ל ולא ארשום במקום שר"של מתיר ורמ"א אוסר דלא יש נפקות' מזה כאחר דפסקינן בדור הזה אחר רמ"א ומי יקל ראש ומי הוא זה שיחמיר לאחריני ויקיל לעצמו אך ארשו' קצת מקומו' שרש"ל מחמיר ואף המיקל לאחריני ופוסק כרמ"א מ"מ ראוי שיחמיר לעצמו כרש"ל כי על הרוב טעמו ונימוקו עמו:

כתב בתורת חטאת כלל א' סי' א' בשר שלא הודח הדחה אחרת ובשלו אם יש ס' בחתיכ' ובמים נגד דם ומלח שעליו הכל מותר רש"ל אוסר אותה חתיכה :

כלל ב' בשר שהודח ולא נמלח ונתבשל צריך ס' נגד כל החתיכ' ואותה חתיכה אסורה ואם הוא שעת הדחק או במקום הפסד מרובה יש להתירה ורש"ל אוסר :

כלל ג' בשר ששהה במים מעת לעת הוי כמבושל ואסור אם אין ס' במים נגדה אבל אם יש ס' אז מקילין אפי' באותה חתיכה ור"של אוסר :

כלל ד' בשר ששהה ג' ימים בלא הדחה ומליחה אסור בבישול ובצלי מותר ואסור לבשלו אחר הצליה ואם בשלו בדיעבד שרי ורש"ל לא חילק ואוסר סתם :

כלל ה' חתיכה של בשר שנמלחה ולא הודח כתחילה אסור אף בדיעבד אף לצלי אך אם הוא בשעת הדחק או במקו' הפסד מרובה יש להקל ור"של ז"ל לא חילק ואוסר בכתם :

כלל ו' הביא דעת רש"ל דלא מחני הא דאמרי' אנב דפליט ציר דידי' כו' רק לענין אם נמלח אצל בשר אבל אם נפל לתוך הציר או הציר עליו אסור מיד אחר שעור המליח' והמחבר חולק וס"ל דשוין הם בין אם נמלח אצל בשר או אם נפל לתוך הציר או ציר עליו ואח"כ כתב המחבר מיהו נראה להחמיר כו' ער אע"ג דמדינ' נ"ל מה שכתבתי כו' ע"ש הרי שדעת רמ"א שמדינ' אין להחמיר מ"מ במקום צורך יש להקל וכמ"ש בסימני' אבל רש"ל כתב שמדינ' הוא נאסר ואל תשגיח כלל בזה בתורת החטאת עכ"ל :

ע"ש כתב בת"ה דבהפסד מרובה ולצורך סעודת מצו' אמרינן דציר הבאה מבשר לאחר שיעור מליחתו לא מחשיב רותח ואינו אוסר אבל שלא לצורך מצוה והפסד מרובה אפי' ציר היוצא מהבשר לאחר שיעור מליחתו חשיב כרותח ואוסרת אם נפלח על בשר או בשר שנפל לתוכה ונ"ל דמ"מ אינה אוסרת רק כדי קליפה דהא בהג"הה ש"ד ובת"ה מדמי לה לבשר שנמלח ומצא עליו אח"כ ציר ומאחר דגם שם ק"ל דסגי לי' בקליפ' כמו שיתבא' לקמן סי' ד' ה"ח כאן כנ"ל עכ"ל ועל דברי ת"ה כתב רש"ל וז"ל ובספרי כתבתי דאין לסמוך ע"ז אף בשעת הדחק ופסק של רמ"א דאין אוסר רק כדי קליפ' ומביא ראיה מבשר שנמלח ומצא עליו אח"כ ציר רש"ל פסק לשם דלא סגי בקליפה מה שהוא בתוך הציר :

כלל יב אם מלח אפי' בכלי מנוקב אסור לכתחילה לאכול בה רותח ובדיעבד שרי אפי' בכלי חרס ורש"ל פסק כתם דאסור משמע אפי' בדיעבד :

ע"ש כתב הא"ו הארוך דוקא רותח אסור לאכול ממנה אבל מותר להזור ולמלוח בה כו' וכ"כ ב"י וכתב וה"ה אם לא נקבוה מותר למלוח בתוכו בשר ששהה כבר כדי מליחה והדיחו במים כהלכתו ע"כ נראה בעיני דמיירי שאינו רוצה לשהותו שם יום שלם אבל אם רוצה לשהותו יום שלם אף שאין כליחה לעץ מ"מ כבוש כמבושל והוא כבוש בכלי הנאכר :

כלל יד בשערי דורא בשר ששהה שיעור מליחה בכלי מנוקב ואח"כ שמוהו לכלי שאינו מנוקב ונמצא ציר נהגו להתיר ע"י הקליפה הכי נהוג עכ"ל ורש"ל פסק למעשה לאסור הכל ולא מועיל קליפה כמו בשר שנמצא בתוך הציר דאינו שרי בקליפה אלא מה שלמעלה חוץ לציר :

כלל ט"ו כתב בא"ו הארוך דאסור להשתמש בכלי ששורין בו אפי' לא שרה בו רק שעה אחת דחיישינן שמא נדבק בו עדיין דם מיהו בדיעבד שרי דהא הכלי כשר עכ"ל אפי' לא שרה בו כו' דחיישינן אבל בכלי מנוקב שמלחו בו מותר למלוח בו בשר דאין מליחה לעץ כדלעיל ע"כ נ"ל אפי' כלי ששורין בו אם רחצו היטב שלא נדבק בו דם מותר למלוח בו בשר כשר ודוקא אם אין רוצה לשהו' הבשר כשר שם יום שלם אבל אם רוצה להשהותו שם יום שלם אסור משום כבוש :

כלל יז בשר צונן בכלי של איסור צונן בעי' הדחה כתב רש"ל וז"ל ולפי שמצריך הדחה כו' נראה לי דלא שפיר עבדי הולכי דרכים שמניחי' דגי' מבושלים בקערות ש"נ וכ"ש הקישואין מלוחין שקורין בל"א אוגר"קס שאסור לאכול בקערה ש"נ וכ"ש הציר שלו וכן כרוב מלוח והרומרה לו שהוא לח אפי' אינו מלוח אסור וכ"ש מלוח והבא ליטהר מן השמים יסייעו לו עכ"ל:

כלל יז הרש"בא התיר למלוח בשר בכלי של יין נסך נרא' דוהו נ"כ כשאינו רוצה לשהותו שם יום שלם דאל"כ כבוש כמבושל:

כלל ך' פסק שם דגים מלוחים שקונ' מהגוים אם רואין ביניהם טמאים אסו' ליקח מהם אף אם לא שורין ביחד אבל אם כבר קנה אותם מותרים דספיקא דרבנן לקולא ואמרינן שמ' לאחר שפלטו כל צורכן עירבן יחד ואם יש בהן שמנוני' אז הוא ספיקא דאורייתא ואסורין ואם ספק אם יש בהם שמנוני' או לאו מותרין משום דהוי כספק ספיקא שמא לאחר שפלטו כו' ולפי דעת רש"ל בספרו פכ"ה סי' ע"ח גם בהגה"ה א"ו שלו אין היתר לדגי' מלוחי' לקנות מהגוי' ואפי' אם כבר קנאם אסורין דהאי לא מקרי ספיקא דהיינו הדגי' רותחין הן ומקבלין מלחלוחי' הטמאי' אא"כ רואין מונחין על השלחן מלוחי' הטמאים והטהורי' ולא נגעו יחד דאז יש להתיר בדיעבד כיון דלא ראינו שנגעו יחד ואפי' בכה"ג תבוא מאירה לאיש הקונה אותם לכתחיל' משום הרחק מן הכיעור ולדעת רש"ל גם בהאי דינא שפסק בספק אם היה שמנוני' דאולינן לקולא משום ספק ספיקא ולסברת רש"ל אינן אלא ספק א' נמצא הוא כספק דאורייתא :

ע"ש וכתב הא"ו מיהו אם הירה ס' מן הטהורים נגד הטמאים קונ' לכתחילה ולא מחזיקין איסור שמא היו הטמאים יותר ומכר מהן ע"כ ורש"ל חילק בספרו שם ובא"ו שלו דוקא אם מונח באמצע דאז ודאי נמלח עמהן ואם יש ס' מותרין הטהורים חוץ מהקליפה מכל א' מהן ואם יש בקליפת כולן ס' נגד הדג שמא גם הקליפ' מותרי' אבל אם אין הדג נמצא באמצע אסרי' לכתחילה כל הדגי' שנוגעים בו שמא לאחר שיעור מליחה הגית עמהן דאז אין כח למלטוה לפעפע איסורו בכולן ובדיעבד מותרין בקליפה אם יש ס' כיון שהוא ספיקא דרבנן

ע"ש

שער האותיות

ע"ש וחילוק זה כתוב ג"כ בש"ד דפוס קטן בשם א"ז ע"ש:

ע"ש כתוב ע׳ מהרא״י בת"ה סי׳ קע"ד דהרי"נג ומרקריי"נש מותר לקנות מהן אע"פ שטמאים ביניהם כדברי המרדכי דידוע דאין דגים טמאים נמלחין עמהן ובודאי לאחר פליט׳ ציר׳ן הניחן שמה עכ"ל · וכתב רש"ל בספרי כתבתי שיש לפקפק על דברי מהר"אי ויש לאסור ע"ש פב"ה ס"עח וגם מפרש רא"ז ס"ל אפכא היכא דלא נמלח עמהן גרע טפי דשמא עתה בלע מהרדי מאח׳ שהן מלוחין ולא יועיל עתה ס׳ רק דוקא כשנמלח בתחילה ביחד א"כ יש חומר להרי"נג יותר מבשאר דגי׳ דאפי׳ יש ס׳ נגד הדג טמא והוא מונח באמצע אפ"ה נאסרו אלו שסביביו כיון שבודאי לא נמלחו יחד אבל אינן בכלל מאירה דלעיל אם אין רואין נוגעים יחד מותר לקנותן לכתחיל׳ כיון שאין דרכן למלוח יחד:

ע"ש ואם רואה הרי"נג שרוין עם דגי׳ טמאים כתב בתרומ׳ הדשן דאסור לקנות מהן כו ובי׳ חולק ובא"ו הארוך כתב דלכתחילה נוהגין כדברי מהר"אי להחמיר שלא לקנותן אבל בדיעבד מותרין כדעת בי׳ ע"כ ורש"ל הביא מהר"אי בפשוטו ולא חילק כלו׳ בין לכתחילה ובין דיעבד גם בספרו סי׳ ע"ח הביאו ולא הבי׳ דעת המתירין:

ע"ש בדין דגי׳ ועופו׳ שנמלחו יחד אסורין וכתב א"ו הארוך הא דדגים אסורין דוקא שמונחין אצל העופו׳ או תחתיהן אבל מונחין על העופו׳ מותרין כו׳ וכ"כ רש"ל פב"ה ס"עג וכתב אבל צריכים קליפה במקום הנגיעה ודוקא בשירוע שמתחילה ועד סוף היו הדגים למעלה אבל מספיקא אסור דמסתמא דרכן לערבן במליחה עכ"ל:

ע"ש כתב בית יוסף ואם העוף נמלח והדג טפל נמי טריפה כו ואין דבריו נכוני׳ כו׳ ורש"ל פסק כהבי׳:

כלל כ"ג בענין תתאה גבר כתב וז"ל ובהג"הה ש"ד בשם תורת הבית דאם מונחים זו אצל זו סגי להו בקליפה ורש"ל כתב הנר"לו בשהאיסור חם והחיתר קר שמונחים זה אצל זה לאסור כולן ואם האיסור קר וההיתר חם יראה להחמיר כדברי רשב"א להצריך קליפה עכ"ל:

ע"ש הביא דברי הטור בצלי אפי׳ התחתון חם סגי ליה בנטילה וכתב רש"ל וז"ל ואנו לא ק"ל הכי אלא כדברי השערים ולא מחלקינן בין בישול לצליה לפי מה דק"ל צליה ומליחה כבישול אלא אסור הכל וגם רמ"א בעצמו בכלל לז׳ סעי׳ אחד מצריך ס׳ ואם אין ס׳ הכל אסור וכן במליחה בסי׳ ל"ח ע"ש ובבי׳ בטור יד סי׳ צ"ב כתב שנאסר כולה ובסי׳ ק"ה פסק שאין נאסר אלא כדי נטילה וצריך לחלק בין טפת חלב שנפלה שהוא צלול ובקל מתפשט בכל החתיכה ובין איסור גושש שנפל על חתיכת היתר אבל רש"ל פסק בהדיא אפי׳ באיסור גוש צריך ס׳:

ע"ש בנפל בשר לתוך חלב צונן או איפכא הבשר בקליפה והחלב שא"א בקליפה רי"בא כתב דבעי ס׳ נגד הקליפה ורי׳ כרתב כו׳ ומהרא״י כתב דיש לנהוג כריב"א ובי׳ פסק דהחלב שרי׳ כו׳ וגם רמ"א פסק כן רק כתב דאין להקל אלא במקום צורך מאחר שמהרא״י כתב להחמיר ורש"ל לא חילק אפי׳ במקום צורך ור"מא בעצמו בטור יד סי׳ פ"א ס"ט פסק דבעי ס׳ נגד הקליפה וכ"כ בטי"ד סי׳ קל"ז לענין יין נסך:

ע"ש פסק אם הניח איסור חם לתוך קערה חוי חם לתוך צונן והקערה צריך קליפה ואם הניח בשר בקערה חולב׳ שניהם צריכין קליפה וז"ל רש"ל וליתא מאחר שהוכחתי הכא וגם בספרי מכל הני הגדולים דס"ל דבקערה היכא שהיא בת יומא אוסר דבר חם בלא רוטב מאחר שאין בה פליטה מגופה ממילא נמי דלא שייך למימר נבידה תתאה או עילאה גבר כו׳ ע"ר וא"כ כל זמן שהוא חם שהיד סולדת בו אוסרת וגם נאסרת היכא דליכא ס׳ לפי׳ מה דק"ל דחום הצלי וחום הבישול הכל בס׳ כו׳:

כלל כ"ח הא דהחתיכה אוסרת חברתה בנגיעה דוקא שאסורה מעצמה אבל חתיכה שנאסרת מאיסור על ידי בליעה אינה אוסרת בנגיעה אפי׳ נצלו או נמלחו ביחד ור"של כתב אבל אם נצלה או נמלח חתיכה שנאסרה מחמת בליעת איסור עם חתיכות אחרות אסורות לפי מה דק"ל מליחה וצלייה כבישול אכן אם לא נמלחו ביחד אלא שהחתיכ׳ מלוחה נוגעת בבשר ואפי׳ שניהן הן מלוחין בודאי אינו אסור כו׳:

כלל ל"ג פסק דאין חילוק בכלי שני בין של עץ או מתכות או חרס ורש"ל פסק בכלי חרס דבולע בכ"ש כה"גה אשירי׳:

כלל ל"ה פסק בדין ריחא מילת׳ דבדיעבד יש להתיר בכל ענין בהפסד מרובה ורש"ל פסק לאיסור היכ׳ שהתנור סתום מכל צד והקדירות פתוחות׳ **עוד** כתב רש"ל בדין ריחא מילתא היכא שנאסר הבשר משום דם כגון שנמלח בכלי שאינו מנוקב אוסר שאר בשר שנצלה או נתבשלה עמו בתנור משום ריחא אף דדם אינו מפעפע והוי כמו כחוש ולא מפטם מ"מ השמנונית מפטם אותו ומוליך הריח וטעם הדם עמו כו׳:

כלל ל"ז אם נצלה הירך בשומן הגיד פסק דטוב לקלוף ורש"ל פסק ששמנו של גיד אוסר עד ס׳:

כלל מ"ב בדין דבר שבמנין לא בטל פסק כרי׳ דוקא דברים שלעולם אין מוכרין לא במנין אבל דברים שלפעמים מוכרין בלא מנין אלא באומד בטילין ורש"ל פסק דלא ק"ל כרי׳ אלא כל שדרכו למנות אפי׳ לפעמים אינה בטילה · **וכתב עוד** דביצה אינה בטילה וכן דעת השערי׳ וס"ת וב"ה וכ"ש בזמן הזה שאינו בנמצא למכור סל בצים ביחד עכ"ל:

כלל נ"ז בדין דגים שעלו בקערה כו׳ באם נצלו אסורין לכתחילה ובדיעבד יש לסמוך אהמתירין ורש"ל לא חילק בין לכתחילה ודיעבד רק בנתבשלו פסק להיתר ובנצלו פסק לאיסור וכתב אבל העולם נהגו איסור בנתבשלה וחלילה בשניהם מאח׳ שהתוספות אשר מימיהם אנו שותים פסקו לאיסור בנתבשלו:

ע"ש כתב בהג"ה שערי דורא דטוב ליזהר ליתן המים תחילה לתוך הכלי שמדיחין בו ואח"כ יש ליתן בו הקערות ור"של בא"ז שלו חילק וכתב דכלי חרס בולע אף בכלי שני ואם א"יש בו שיורי מאכל נתמחה בכ"ש ונבלע בכלי חרס וכתב שם בשם מהרי"ח דכ"ש מבליע כלי חרס אבל אינו מפליטו משמע שבעירוי אף מפליט כלי חרס ע"ש:

ע"ש בדין אם תחבו כף של בשר בן יומו לקדירה של חלב שאינו בי׳ או אפכא ויש שם קטנית או ירקות אין לאכלם לא עם בשר ולא עם חלב כו׳ אבל לשומו בכלי של א׳ מהן אין להקפיד ור"של פסק שלא לתת אלא לקערה חדשה או לאכול מהקדירה בכף או ללפות בו בלחם עכ"ל:

כלל ס"א צנון שחתכו בסכין של בשר אסור לאכול בכותח הר"אש אינו אוסר רק קולף מקום החתך והרשב"א אוסר כולו וכ"כ הר"ן וכ"כ רש"ל ז"ל דכולו אסור וגם כתב דכן משמע לישנ׳ דמהרא״י · **וכן** אם חתכו בסכין ש"ג שהיינו צריך לאוסרו פסק רמ"א כדברי הפוסקים דסגי בנטילה ורש"ל פסק לאסור כולו וגם בקרי"ן פסק הכי:

ע"ש ואם עבר ובשלו צריך ס׳ נגד הסכין ולא נגד הסכין כלו רק נגד מקום הסכין שנגע בצנון ורש"ל היכא שחתכו בשר רותח בסכין חולבת אע"ג דלא אמרינן חם קצתו חם כולו לענין סוליך בליעותו אפי׳ בבלי מתכו׳ מ"מ ראוי להחמיר ולשער נגד כל הסכין היכא שחתך בה בסתם אפי׳ אמר שעד כך וכך חתכתי כי דרך הסכין להוליך ולהביא בכולו ולא רמי׳ עליה לאדכורי אבל תחב כף בקדיר׳ באקראי אם ברור לו עד כמה תחב לא משערינן יותר ממה שנכנס ואם לא ברור לו משערינן בסתם דרך לתחוב בקדירה

דהיינו

דהיינו ראש הכף ומ"מ גם לענין הסכין לא משערינן נגד הקתא עכ"ל:

ע"ש הביא דברי בי' שכתב בשם שבולי לקט על הלימוני' ש"ג אע"פ שנתתכו בסכין ש"ג וחריפי דומי' רצנון מ"מ מאחר שממלאין חבית גדול ורבים מהם נחתכו בסכין א"כ בטל בהם טעם הסכין ודאי הראשון והשני שנחתך בהן היה מדינא לאסור אך מאחר שאין מכורין בטלי' הם ברוב אחרים שנחתכו את"כ באותו הסכין ע"כ· ובס"כ האריך כלל ל"ח עכ"ל· ומצאתי כתוב על זה וקשה על המחבר שמביא דין זה של בית יוסף שבטל בהם טעם הסכין כו' אליבא דהלכתא הרי אינו בשלמא לדעת בי' הדין כך דהוא פסק כר' אפרים דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשה נבילה אלא בבשר בחלב ומ"ה היכא שחתך ירקות חריפין בסכין ש"ג א"צ לבטל רק טעם הסכין הבלוע בירק אבל אנו דקי"ל כר"ת דאמרינן חתיכה עצמה נעשי' נבילה בכל האיסורין שבתורה ומ"ה היכא שחתכו ירק חריף בסכין ש"ג מצריכינן ס' נגד כל הירק וכ"כ הבי' עצמו בלשון הזה בסי' צ"ו אבל אם חתך בסכין ש"ג צריך ס' נגד כל הצנון דדין זה קאי אליבא דר"ת וכן יש לי להביא ראי' עוד מטור א"ח בהלכות פסח שכתב וזתים שכובשים בשאר ימות השנה כו' עד ולא שייך ביה ביטול דבכולה כבין משערינן וא"כ חזרו הזתים כולו חמץ עכ"ל· אף שזה הדין תימא בעיני ולא אוכל ליישבו דלמה חזרו הזיתים כולו חמץ דהא לא שייך לומר חתיכה עצמה נעשה נבילה אלא כשבלע איסור אבל בלע היתר כגון חמץ בעת היתרו לא שייך לומר נעשה נבילה אלא הוא כולו חמץ וכמו שהדין בבצלי' וירקות שבלועי' מבשר ובשלם בחלב אם ידוע כמה בשר בלוע בבצלי' ובירקות א"צ ס' אלא כנגד הבשר דלא שייך לומר חתיכה נעשית נבילה הואיל ועדיין כולו היתר ולכן א"צ לשער רק נגד מה שבלע א"כ תימא על הטור למה חזרו הזתים כולו חמץ והנה אניח דבר זה עתה מ"מ בבלע איסור כמו בכאן בלימוני שחותכין בסכין ש"ג אז הכל נעשה נבילה:

ע"ש בדין בשר רותח שחתכו בסכין חולבת בן יומו דצריך ס' נגד הסכין וכתב ונ"ל דדוקא אם חותך בשר רותח שהוא על האש או שהסירו מהאש ועדיין בכלי ראשון אבל אם כבר הניחו בכלי שני מעתה כבר עבר רתיחתו וא"צ רק קצת קליפה כו' משמע אפי' אם הם שהיד סולדות דאם אין היד סולדות אף בהסירו מן האש לא דהוה נאסר אבל רש"ל חולק וז"ל בא"ו שלו ולא שייך כלי שני אלא במים ורוטב וכל דבר הצלול שמתערב מיד כאחת ונתקרר במהרה אבל לא בחתיכת בשר או דג וכל דבר שהוא גוש דכל זמן שהיד סולדת בו עומד בחמימתו ומפליט ומבליע שפיר ומ"ה נראה דרוחן ואורז ג"כ אחר שנתערו מקדירה לקערה כל זמן שהיד סולדת בהן חמין הן ככלי ראשון א"מ לענין בשר בחלב כו':

כלל ס"ב בדין דם בצים אם הוא ספק אם היה הדם על החלבון או על החלמון הוי ספיקא דרבנן ולקולא משום דס"ל דדם ביצים דרבנן אבל רש"ל כתב בא"ו שלו שמצא כתוב וז"ל שמעתי ממהרי"ו ז"ל שאנו ק"ל דדם ביצים דאורייתא ע"כ מצאתי וכן נראה עיקר מאחר שסתם תוס' ואשירי' מסופקים אם הוא דאורייתא כו' עכ"ל:

כלל ע' בדין שוחט תרנגולת ומצא בה בצים גמורים דנוהגין למלחן אפי' הקליפה החיצונה קשה אבל אין למלחן עם בשר וכ"כ רש"ל וכתב אם מלחן עם בשר נעשית נבילה ואם נתבשלה עם אחירות צריכות ס"א נגדה והיא:

ע"ש בשיש להם חלבון ונתערב בחלב יש לסמוך ארש"י והרשב"א והרא"ש דבכ"הג לית בהו משום בשר בחלב אבל רש"ל פסק כרש"בם שפי' בצים גמורים שנגמרה הקליפה לגמרי אבל לא נתקשה הקליפה כדרך ביצה הנמכרת בשוק דין בשר עליה לכל דבר וכתב שכן הוא דעת מהרא"י וגם כתב שמה"ם נוהגים שאפי' בנגמר קליפתן לגמרי אין אוכלין בחלב דדלמ' לא נתקשה לגמרי כי כן הוא בנמצא עכ"ל:

כלל ע"א בדין החלב מן בהמה שנשחטה ונמצאת טריפה פסק אם הוא טריפות שאפשר שלא אירע לה עתה כגון ניקב קרום של מוח וכיוצ' בזה מותרת רש"ל פסק כמהרא"י לאסור כל טריפות תוך ג' ימים:

כלל ע"ד כתב הר"ן דבר שיש לו מתירין שנפל ברוטב אי חזר אותו רוטב ונפל לרוטב אחרת אוסרת באלף ולפי מה שנתבא' דטעם דש"לם בטל ואינו אוסר רק ממשו של איסור ה"ה רוטב זו נמי בטילה ועו' דלפי דבריו איסור שאינו מחמת עצמו רק מחמת שבלע איסור אחר שייך בזה דשל"ם ואין כן דעת מהרא"י ז"ל בת"ה סי"ק"ע שכתב על החתיכ' הבלועה מדם דלא מיקרא דשל"ם דאין איסור מחמת עצמו לא מחמת דם הבלוע בו ונר' דיש לסמוך אדברי מהרא"י מאחר דאיסור דרבנן הוא דאינו בטל ועו' סברא זו נמי אמרי' לענין חשיבות חתיכ' הראוי' להתכבד עכ"ל אבל רש"ל הבי' מהרא"י בהג"הה ש"ד שלו סי"מ"א בלשון אחר וז"ל מ"כ בשר ששהה ג' ימים בלא מליחה ונתערבה בשאר חתיכו' בטל ברוב ע"כ ויראה הטעם דלא חשיבא שיש לו מתירין הואיל ומותר לצלות אף קודם לכן ולמה שהוא נאסר דהיינו בישול עדין הוא אסור כו' עד ויראה דאפי' היתה חתיכה הראויה להתכבד מ"מ בטילה לפי שאינו שורשו של איסור אלא מחמת דם הבלוע בה מהרא"י ז"ל מכאן מוכח להדי' דדשל"ם לא בטל אפי' באלף אפי' אינו אסור מחמ' עצמו עכ"ל רש"ל פי' לדבריו הואיל והוצרך מהרא"י לכתוב טעם אחר על היתר דדשל"ם ומ"ש רמ"א ועו' סברא זו אמרינן כו' שאני הכא דיהיה לו היתר:

ע"ש דדבר המתקלקל אם ישהנו לא מקרי דשל"ם ובטל ורש"ל חולק:

ע"ש חמץ בפסח לא מקרי דשל"ם רש"ל חולק:

כלל ע"ה בענין בישול גוים פסק אם חתה ישראל בגחלים אף לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי ע"י גוי שרי ודלא כשאר פוסקים שכתבו דצריך לחתות קודם שיתבשל כמאכל בן דרוסאי וכתב בי' דנקטינן כוותייהו כו' ורש"ל פסק דצריך:

ע"ש פסק דעשיית האש או שגירת התנור מועיל לענין בישולי גוים ורש"ל מוכיח מדברי מהרא"י דאין מותר לא במחת' בגחלי' שמקרב בישולו אבל בכה"ג לא מקרב בישולי' ואין מותר אלא בפת והא ראיה דהשלכת קיסם לא מהני בבישול גוים אלא בפת:

בפרק אין מעמידין אמר רב אסי אמר רב דגים קטנים מלוחים אין בהם משו' בשולי גוים וז"ל התוס' אומר ר' יודא דמדקאמר מלוחי' דמשמע שאין מלוחי' אסירי' א"כ צריך לומר דמיירי בגדולים קצת שעולי' לפעמים על שולחן מלכים דאל"ת"ה תקשי לן להא דאמר איכא בנייהו דגים קטנים פי' דלמ"ד נאכל כמות שהוא חי יש בו משום ב"נ ולמ"ד אינו עולה דגים קטנים אין בו משום ב"ג והלכתא כתרוייהו לקולא וא"כ אמאי נקט מלוחי' אפי' אין מלוחי' נמי עכ"ל· והבי' סי"קי"ג הקשה גם כן קושיא זו ותירץ דדגים קטנים כשנמלחו עולי' על שלחן מלכים ואפ"ה שרו משום דאז נאכלין כמות שהן חיין וכשלא נמלחו שרי משום דאז אין עולי' על שלחן מלכים וכתב הבי' שהעלה זה התירוץ מדברי הרשב"א והנה לדברי כולם דגים קטנים שהם קטנים ממש אין בהן משום בשולי גוים אבל רבותינו הנ"ל הניחו מקום להתגדר כי יש שני ענייני דגים קטנים האחד הדגים שדרכם להתגדל אינם עולי' לשלחן מלכים בעודן קטנים עד שנתגדלו אמנם יש עוד ענין שני של דגים קטנים דהיינו שיש מין דגים שנשארו לעולם בקטנותן ואינן גדולי' ואו עולים על שלחן מלכים ואסירי' ועל אלו אמר רב יוסף כשהן מלוחין אין בהן משום בישול גוים הא אם אינן מלוחין אסירי וראוי לחוש לזה:

כלל ע"ו ולענין המנהג כתב מהרא"י בהג"ה ש"ד רבים נוהגים להקל להמתין שעה אחת אחר סעודת בשר וסלקו וברכו ואח"כ אוכלים גבינה כו' אמנם הצנועי' מושכי' ידיהם עד ו' שעות וכתב רש"ל ומ"מ נראה דאפי' ששהה שש שעות מ"מ אסור לאכול

לאכול אחריו גבינה עד שיסלקו ויברכו מפני מראית עין וכן קבלתי עכ"ל:

ובית יוסף כתב בא"ח סי' קע"ג בשם הזוהר דיש להחמיר בבשר אחר גבינה אפי' בשר עוף כמו בגבינה אחר בשר ואמר שם בזוהר מי שאינו נזהר שורה עליו רוח הטומאה מ' יום ואם מוליד בן באינון מ' יום נותנין לו נשמה מסטרא אחרא דלאו איהי קדישא כו' מינן ע"כ שומר נפשו ירחק ויקדש עצמו אפי' במותר לו מצד הדין מ"מ המחמיר תבוא עליו ברכה ובפ' כל הבשר אמר מר עוקבא אנא בהא מילתא חלא בר חמרא דאלו אבא כד הוה אכיל בשרא לא הוה אכיל גבינה עד למחר כי השתא ואלו אנא בהאי סעודתא לא אכילנא בסעודתא אחרינא אכילנא והיינו ו' שעות לדעת הרמב"ם והרא"ש והרשב"א וקרא עצמו חלא על כן המתקדש ביותר קדוש יאמר לו ואשרי בניו אחריו:

הג"ה

(ודעו בני יצ"ו דזה המנהג שנתפשט בהמתנת שעה רק אחור בעיני דכולי פוסקי הדין כמ"ש והר"מ להמתין ו' שעות והכי כ"ח כי ק"צ כתב דכן נהגו השלם וכן פסק הרשב"א בת"ה וכתבו הר"ן כמ"ש הרשב"א שמשער הו צריך להמתין אף לאחר בשר עוף עכ"ל הכי ע"כ תפסנו מכתב אחריכם כזה)

כלל פ"ה בענין חתיכת כף של בשר לחלב או אפכא דצריך ס' פסק דאין חילוק בין תחב הכף פעם א' או ב"פ ורש"ל כתב בספרי כתבתי שצריך ב"פ ס' וקבלתי דאין צריך להחמיר באם תחב ג' פעמים להצריכו ג"פ ס' רק די בשני פעמים ס' דס' ראשון לבטל האיסור וס' השניה אולי חזר וניער ותו לא חיישינן:

ע"ש כתב בשערים דמהרא"י בשם א"ז קדירה הנאסר מבשר וחלב שאסור בהנאה ובשלו בו מאכל אע"ג דהקדירה אינה ב"י ולא נאסר המאכל מ"מ צריך להשליך דמי הקדירה לנהר שלא להנות מדבר האסור בהנאה ולי נראה דלפי מה שנהגו לחום בו חמין אין לחוש גם לזה וכמ"ש הרא"ש לענין סכין של ע"ז ששחט בו ע"כ ורש"ל פסק כמהרא"י בשם א"ז וכתב שלא דמי למה שנהגו לחום בו חמין שהוא לחוף בו הראש אבל לא לשום מאכל ומשתה והא ראיה דמותר שם לכתחילה גם לא דמי לסכין ששחט בו דשמא הנאת בישול אינו חשוב כ"כ דבר מועט כמו שחיטה ועי' בספרי שהיתי נרגא בדברי הרא"ש ופסקתי כדברי הרשב"א שצריך להשליך:

ע"ש כשבא החכם להתיר האיסור שנפל בקדירה ולשערו בס' כתב בספר המצות צריך לחקור אם נתנו מים בקדירה אחר שנתנו בו האיסור והטור חולק שאפי' אם הוסיף בשוגג ק"ל כל איסורים שבתורה שריב' עליהן בשוגג מותרין כו' ורש"ל פסק דצריך החכם לחקור אחר זה כדעת ספר המצו' וכן סובר הסמ"ק והמרדכי ובעל שערי דורא ומהרא"י והאי דכל אסורים שבתורה מוקמי לה בדבר יבש שאין מתערב רובי' דתרומה דהתם אבל בדבר לח חתיכה עצמה נעשי' נבילה כבשר בחלב לכ"ע ולדידן אף בשאר איסורין ואין חילוק בין נודע התערובו' בנתים או לא נודע וגם רמ"א כתב דטוב להחמיר ולנהוג לחקור אחר זה על כן כל ירא שמים יזכור בזה ולא ישכח:

ע"ש ברינא דאם נתוסף האיסור מצטרף לאסור וכתב ה"מ דוקא שנתוסף ממין איסור ראשון אבל אם אין האיסור השני ממין הראשון אינן מצטרפין ואדרב' השני מבטל את חבירו כתב ע"ז רש"ל דוקא אם נפלו שניהם כאחד אבל אם לא נפלו כאחד דנעשו מתחיל' חנ"ט חתיכה דנבילה מאיסור ראשון שוב אין לו היתר והרהיא דכל האיסורין שריב' שוגג כו' כבר כתבתי דמוקי לי' בדבר יבש כדלעיל:

ע"ש וכתב עו' הרש"בא שאם נתערב במינו ושלא כמינו ונשפך רואין שאינו מינו כאלו אינו ותולי' לומר שמינו היה ונתבטל כמו דאמרינן לקמן למאן דאית ליה מין במינו לא בטל סלק את מינו כמי שאינו כו' ה"ה איפכא ח"ל רש"ל היד הביאו לפסק הלכה ואין נראה בעיני כלל דבשלמא התם גבי מין במינו אין בו איסור משום צד נתינת טעם אלא מגזיר' הכתוב שאינו בטל ומשום הכי כי איכא נמי בהדי' מין בשאין מינו אמרינן סלק את מינו כדי שיבטל הטעם בשאינו מינו וממילא יותר הכל אבל הכא שאסר את שאינו מינו בנתינת טעם מדאורייתא א"כ היכא שנשפך הרוטב אפי' איכא נמי מינו בהדי' ס' ערין בספק עומד וכספיקא דאורייתא לחומרא עכ"ל:

כלל פ"ט נטלו הכליות כשרה וכתב הרא"ש וכן אם נקבו וחסרו אפי' הג"ע חסרון והנקב עד הלובן כשירה וכתב רש"ל ומה שהכשיר בחסרון כוליא עד ההריץ לא נהירא לי ועיין בספרי פ' אלו טריפות:

ע"ש וכתבו הגהו' אשירי' דאם נמצא דם בכוליא דכשיר' כתב רש"ל בספרי כתבתי שיש לפקפק על היתר דם בכוליא:

כלל צ"ר כתב הרשב"א בתשובה מחט שנמצאת בקורקבן וכולה נבלעת בעובי בשרו ונשאר כחצי אצבע מצד הכיס גם מצד החוץ שלא היתה המחט אוכלת ולא היתה ניכר שם נקב לא לצד פנים ולא לצד חוץ תלינן להקל דדרך פנים באתה דדרכו לבוא דרך וושט עם המאכל ובה"ג שערי דורא כתב בשם מהר"ם לאסור בכי האי וכ"כ בא"ו הארוך ושמעתי מגדול אחר דהרשב"א ומה"רם לא פליגי דהרשב"א מיירי במונח בעובי בשרו דתלינן דדרך פנים באתה ומה"רם מיירי שהיה מובלע לאורך הקורקבן ובאמת הוא תירוץ יפה ואז יתקיימו דברי שניהם אמנם אין להקל כי גם מדברי רש"ל משמע שס"ל דמה"רם מטריף בכל ענין שכתב על דברי מהר"ם הטעם מבחוץ במקום בשר ראוי להתרפא יותר שהוא רך מכיעור הפנימי שהוא קצת קשה ומאחר שאינו ניכר מבפנים בודאי בא מן החוץ עכ"ל:

באתי להזכיר ולהזהיר במי שיש לו תרנגולים בביתו וגם חתול שיש לחוש לדריסה אם ראו החתול נכנס למקום התרנגולים והטור י"ד סי' נ"ז דברי הרשב"א שכתב אפשר שחתולי' שלנו הם בני הרבו' עם התרנגולים וכל שלא ראינו שרדף אחרית והכה אין חוששין לו וראוי לחוש להן הרי אם ראינו החתול רודף ומכה פשיטא שטריפ' אף שהחתול מגודל בית וכשלא ראינו רודף ומכה רק נכנס למקום התרנגולי' העולם אין חוששין וסיים אבל מן הראוי הוא לחוש וכתב הב"י הטעם משום דאשכחן בגמר' שהיו חוששין שמא דרס והחתול ושונרא דידהו היו רגילין עם התרנגולים כמו שהם רגילין עכשיו ואף שבשלחן ערוך לא הזכיר שראוי לחוש מ"מ ראוי וראוי הוא מאחר דאשכחן בגמרא כן וגם בש"ע לא פתם הדין רק כתב יש אומרים כו' על כן כל בעל נפש יחוש:

עתה באתי לדבר ולהזהיר באזהרות גדולות מחמת שתיית יין אתם בני יצ"ו הוו זהירין במאוד שלא לשתות יין בכל מקום ומקום אף אצל ישראל אלא אם כן יהיה קים לכו בגוויה שהיין נעשה בהכשר ובשמירה גדולה ממגע גוי כי המכשלה הזאת תחת יד רבים מעמינו להקל בשמירה יתירה והפגם הגדול המגיע מאיסור סתם יינם של גוי וה"ה למגעם ביין שלנו רב עצום הוא מאוד וז"ל הזוהר פ' שמיני תא חזי ישראל קדישין כל חיי עלמין דירתי כלא תליין בההוא עלמא דאתי בגין דאיהו חיין דכלא לעילא ותתא והוא אתר דיין דמנטרא שארי ואקרי יין ומתמן נפקין חיין וקדושה לכלא ויין דישראל בגין יין דישראל אחרא ודא כדא תליא דהא ישראל לעילא ביה נטיל חיין וכג"כ אקרו עץ חיים עץ מההוא אתר דאקרי חיים ונפיק חיין ועל דא מברכין לי' להק"בה ביין וביין דישראל לתתא בהאי גוונא עע"ז דאיהו מסאב ומאן דקריב בי' יסתאב כד יקרב ביין דישראל הוא אסתאב ואסור כ"ש מההוא יין דאיהו עביד וע"ד לא תימא דדא ההוא בלחודוי אלא כל מה דעביד ישראל לתתא כי כלא הוא כעין דוגמא דלעילא כ"ש יין דקאי באתר עילאה

דוגמ׳ דיין דמנטרא בגין כך ישראל שתיין יין דישראל דאתעביד כרקא חזי בקדושה כנות׳ דישראל דלעיל׳ דשתי׳ ואשתרשא ואתברכא בההוא יין עלאה קדישא ולא שתאן יין דאתעביד במסאבותא ומסטרא דמסאבות׳ דהא ב״ה שריא רוחא דמסאבות׳ ולאו הוא מסיטר׳ דישרא׳ ומאן דשתי בהדייהו אסתאוב רוחיה ואסתאב איהו ולית לי׳ חולקא בעלמא דאתי׳ · דהא ההוא עלמא דאתי׳ יין דמנטרא איהו וע״ד ישראל קדישין בעיין לנטרא דא על כלא בגין דאתקשרו באחר דעלמ׳ דאתי ובגין כך בזין אתבריך קב״ה עכ״ל : ספירת בינ״ה שהיא עה״ב שם היין משומר ממגע גוי ששם בבינה הששה קצוות של מעלה נעלמי׳ ואין שם אחיזה לקליפה · דק בהתפשטו׳ שש קצוות במקומה שהוא עה״ז · וזהו שארז״ל על עה״ב שאמר הפסוק עין לא ראתה אלקים זולתך שהוא יין המשומר מו׳ ימי בראשית כלומר כי שם סוד ו׳ ימי בראשית משומרים · ובחטא חוה שסחט׳ אשכול ענבים נתגברו כח הקליפות ושם יין המשבר · אבל אנחנו ישראל שנשמתינו מצד הקדושה אז כל מגמתינו לעה״ב כהא דתנן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואנחנו ישראל למטה מכוונ׳ נגד ישראל שלמעלה סוד תפארת ישרא׳ שהוא העץ מחיי עלמא הנ״ל · וכשישראל קדושים ומקדשים עצמם למטה לשתות כיין המשומר ממגע גוי מתעורר יין המשומר בבינ׳ להשפיע ע״י ישראל שלמעלה · על כן מברכים ומקדשין על היין · ומי ששותה ממגע גוי נסתאב וסמא טמא יקרא ואינו זוכה לחיי עה״ב · ואמר הזוהר לא ביין בלבד כך · אלא בכל מאכלות אסורו׳ הוא מטמא את עצמו אל״א שביין הוא מרינה על כולם · ומי הוא זה ואיזה הוא שלא ישים את לבו להבדי׳ ההם להיות נזהר בתכלית הזהירו׳ ולקדש עצמו בעשר קרושות :

ומצאתי בספר טעמי מצות שחיבר הרב ר׳ מנחם הבבלי שכתב בלאו שלא לשתו׳ יין נסך וז״ל ובימי חדפי האיתי אנשי מעשה שהיו מחמירי׳ על עצמם שאפי׳ בראיי׳ הגוי היין לא היו רוצים לשתותו אע״פ שלא נגע בו הערל כיון שנתן עיניו בו אין בו סימן ברכה ומנהג ותיקין הוא כיון שהערל רואה גוון היין או ריחו נתאווה לו במחשבתו וסתם מחשבת נכרי לע״ז א״כ אע״פ שהוא ביד ישראל כבר ציירו בשכלו ול׳ תתמה על דקדוק החומר׳ בכל שהוא שהנשמר ממנו זוכה ליין המשומר בענביו אחר שמשמח אלהים ,אנשים בברכו׳ ותמה אני על המקילי׳ בארצות הערלי׳ כו׳ · טעמו וראו הצורך הגדול להתקדש בזה ע״כ קדושים תהיו ולהחמיר בכל החומרות וע״ז נאמר קדש עצמך במותר לך :

עתה באתי על ענין דין של חדש לאמור כורה ראה וקדש · איסור זה נוהג בין בזמן הבית בין שלא בזמן הבית בין בארץ בין בח״ל בין בשל ישראל בין בשל גוי והוא אסור מן התורה דכן פסקו הפוסקים הלכתא כר׳ אלעזר דסוף קדושין דסתם לן ר׳ תנא כוות׳ דתנן בסוף מסכת חלה החדש אסור מן התורה בכל מקום · וראוי להצטער מאוד על מצוה זו שאין נזהרי׳ בה אלא בני עליה והגם מועטי׳ אודות המקילים שהזכרו בטור י״ד סי׳ ר״צ שהתיר הראש דסמכינן ארובא שנשרשה קודם לעומ׳ ועו׳ שהוא ספק ספיק׳ שמא היא מתבוא׳ שנה שעברה ואפי׳ היא מתבואה זו שמא נשרשה לפני העומר פו׳ דעו בניי יצו כי זכני ה׳ להיות מרביץ תורה כמעט בכל המדינות ועיני ראו שחילוק גדול יש בארצות באלו הארצות שהי׳ה הרא״ש וכן המרדכי שהביא את דברי ראבי״ה כמובא בב״י בסי׳ הנ״ל הם היו דרי׳ בארצות החום ושם באמת רוב נשרש קודם לעומר · אבל בארץ פולן ומכ״ש ארץ רוסי״א וא״לין ליט״א שם על הרוב ורוב דרוב נשרש אחר העומר · ולהתיר בארצות ההם משום טעם ראין דלתות המדינ׳ נעולו׳ ומביאים לשם ממקומות אחרות אשר שם היו נשרשו קודם לעומר · זה שקר מפורסם ארבה מארצותיכם מוליכי׳ כל זרע הארץ לארצות אחירו׳ · על כן בניי יצו׳ אל תהיו אחר רבים לרעות ותחזקו במצוה זו אתם וזרעיכם לדורות · אמרות ה׳ אמרות טהורות . והיו למאורו׳ :

עתה ארשום אזהרת פרישות מאיסורא שציוה עליהם אבא מורי זלה״ה בצוואת יש נוחלין ולא ימושו מפינו ומפי זרעינו עד עולם · ואלו הן

אל תרבו לאכול בסעודה בכל מקום כי אם באנשי׳ צנועי׳ ומעלי׳ וברוקי׳ אצליכם שהם אנשי אמת וטובי׳ וישרים בלבותם או״ל נקיי הדעת שבירושלי׳ כו׳ בכלל דבריהם דברי׳ :

אל תשתו בבית גוי אפי׳ שכר שקורין בי״ר וק״ו דבש שקורין מי״ד שהוא משכר יותר ב״א שתיית ערא״י או ברנך במלין תוכלו לשתות כשבעכם׳ אבל לא לקבוע כמנהג קצת אנשי מרינה כי הקביעו׳ בבית גוי אסור מדרבנן משום חתנות בכל משקה כמ״ש בי״ד אע״פ שמורי מהרמ״א ז״ל כתב ע״ז בש״ע שלו שנוהגין להקל במדינות אלו ראוי ונכון שתהיו אתם מהמחמירי׳ :

אל תאכלו מירך הבהמה אם לא תרעו נאמנה שהוסרו חוטיה בחמימי׳ שאז יוצאים לגמרי כי הם אסורים משום חלב וע״כ אני מזהירכם מהם על אשר פשט היתרן בלא טעם ובלאו הכי ראוי להסיר שיפרוש מבשר אחוריי׳ של בהמה אם לא שניקר אותה צדיק וישר ומוחזק במומחה · ואע״ג דרוב המצוין אצל ניקור מומחין הן מ״מ טוב להחמיר שלא תאכלו בשר אחוריי׳ בהיות לאל ידכם לאכול שאר בשר בהמה ועוף כי אף למכן גדול אינו יכול לבאר זה מתוך הספר ·

אל תאכלו אותן כמהות ופטריות היבשות שקורין שוואמן כי דרכן להתליע במחובר והם נתייבשו בתולעי׳ וכתב הטור י״ד סי׳ ע״ד שכל מיני פירות שדרכן להתליע כשהן מחוברי׳ לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו כו׳ · ולפ״ז היה נראה דגם הפליומ״ן היבשי׳ אסורים לאכול עד שנבדקין היטב קודם יבשן הואיל ושכיח בהן תולעי׳ מ״מ הואיל ומהרמ״א בת״ח בסי׳ מ״ו דוחק עצמו להתירם כשהם מבושלים מכח איזה טעמי׳ דכתב שם נתירים גם אנחנו הואיל ודשו בהן רבים · ועל כל פנים השוואמ״ן באיסורן קיימי · ואם תרצו לבשל פלוימ״ן לחין · אזי תחתכו מקודם כל א׳ וא׳ לשנים כדי לבודקן מן התולעים · וקטניות שקורין ערבו״ש הואיל ואין דרכן להתליע אלא בתלוש כמ״ש בשערי׳ יש להם תקנה בבירור הנקובי׳ מהם על השלחן ואח״כ תצוו לביתכם שיתנו הקטני׳ לתוך מים צוננים דאז המתולעים והמנוקבי׳ יעלו למעלה וישליכם לחוץ וגם המים ישפכו ויתנו אח״כ הקטנית הנשארים בקדירה של מים רותחים שאם נשאר בו תולעת ימות מיד ותקנה זו כתב בי״ד בסי׳ הנזכר גבי פירו׳ שדרכן להתליע במחובר ושהו י״ב חורש אחר שנתלשו ה״ה והוא הטעם שייך ג״כ בזה · ע״ש · ותמהני על רוב העולם שאינם נזהרין לעשות כן כשמבשלין קטנית · וגם אינם נזהרים בשווא״מן דלעיל וכבר ידוע מ״ש התו׳ בחולין ובשבת גבי מעשה דר׳ ישמעאל שקרא והטה כו׳ שאיסור מאכלי איסורים חמירי יותר משאר עבירות ואמרינן במדרש כל עמל אדם לפיהו כל העמל שבא להאדם בעה״ב הוא בשביל פיהו שלא היה נזהר :

אל תאכלו אותן אגוזים שלמי׳ שקורין שטעכ״ל נויסי״ן כשנתבשלו בכלי גוי ואע״ג דסתם כלי גוים אינן בני יומן מ״מ טוב להחמיר לכתחילה בכיוצא בזה · ואפשר דאסירי גם כן משום בשולי גוים דיכול להיות שעולין על שלחן מלכים ואין נאכלים כמות שהן חי : עכ״ל אבא מורי ז״ל ה״ה :

עוד אודיעכם בניי יצ״ו בהיותי מרביץ תורה בק״ק פרנקפורט ראה ראיתי בכל שנה ושנה , הגורגניו׳ הנקראות קירשן יש בהם תולעים כמו שרגילי׳ להיות בפלומ״ן · ונזהרין שם שלא לאכול קיר״שן בלי פתיחה לבדוק אותם אם יש בו תולע · והגידו לי שזהו דבר תמידי לעולם שרגילים למצוא בהם תולעי׳ ואלו התולעי׳ הם בגורגניות המתוקים · אבל החמוצי׳ הנקראי׳ ווייקסלן שם אין שכיחי · אחר כך בבואי להרביץ תורה בק״ק פראג בדקתי שם ומצאתי גם כן ככה · על כן בניי שימו לבכם לדבר זה כי איני יודע אם הוא כן בכל העולם · או דווקא בארצות החמות ההם · וס״מ צריך לבוא לידי בירור :

שער האותיות

גם הנני מוריע אתכם מחמת הכניסות תקטנות נקראות סילב"ן רגילין לתיות בימי קיץ בכל הפירות היבשו' כמו פלוים"ן ורוזיי"ני גדולים וקטנים וכן מיני קטנית ואורז ודוחן ובמדינתכ' לא תורגלת' לראות אחר זה והוא מילתא רשכיחא וכמה פעמים בק"ק פראג אסרתי כל השוקא שמוכרי' דברים אלו מפני שהבורקם צריך להיות לו ראיה טובה ודקה וכמה פעמים ברקו ואמרו שאין שם מהם ובא רואה אחר והראה לכל איך שהם הרבה והרבה בלי ערך נעים ומתנודדים · ע"כ חל החיוב לראות אחר זה שהוא איסורא דאורייתא :

עתה באתי להיות כמזכיר בדיני' תנהוגים בארץ ישראל כאם תזכו כמוני לבוא לארץ הקדושה לדור כדי שתדעו מה לעשות ולזרז אתכם שתהיו מאוד מדקדקי' בתם לבלתי תחטאו ח"ו והנה שנה אחת אחר בואי לירושלים ע"ה תוב"ב היא שנת השמט' שנת השביעי' ורבים מיושבי ארץ הקדושה רצו לפטור את עצמם מחמת הדוחק הגדול שהיה ערב שביעי' רעב בסדינ' ולא היה סיפק בידם לאכול דבר יום ביומו ק"ו להכין איזה עיינים בביתם על שנת השביעי' ואמרו שינויי דחיקי ואני רנתי עם עצמי וחשבתי בלבבי אני מחויב לקיים יותר מהם ואפי' למכור גלימ' דעל כתפאי כי יאמר לי הקב"ה למה באתה ממקום שהיית פטור מזה ובאת למקום החיוב ועתה במקום החיוב תעזוב המצוה הזה מדוע באתה לטמא את ארצי בשלמא הדרים ככר שמה אין עונשם גדול כל כך ועו' כל הנוסע לארץ הקדושה נוסע בשביל לקדש את עצמו ולקיים המצות אשר שמה כענין שארז"ל סוף פ"ק דסוטה דרש ר' שמלאי מפני מה נתאו' משה רבינו לכנוס לארץ ישראל וכי לאכול מפריה הוא צריך כו' אלא לקיים המצות התלויות בארץ והענין כי ראוי לאדם להביא את עצמו לידי חיוב מצוה כדי לקיימנה אע"פ שאין מחויב בה יביא עצמו לידי חיוב ומי שאינו עושה כן לפעמים נענש בעת שהדין שלמעלה מתוח כדאית' בפ' התכלת דא"ל מלאכא לרב קטינא סדינא בקייטא סרבלא בסיתווא ציצית מה תהא עליה אמ' ליה ענישתון אעשה א"ל בעידן ריתחא ענשינון · ובפ' במה מדלקין אית ליה לחד תנא רבעון מזוזה בנים מתים דכתיב גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים נקיים לא במחתרת מצאתים פרש"י במחתרת שאין לה פציםך הכי קאמר קרא לא במחתרת מצאתי' שלימים כו' כי מאחר שלא עשו פצימין בפתרו מזוזה' והיה ראוי ארבה להביא עצמן לידי חיוב מזוזה' וזה היה ענין מרע"ה שהיה רוצה להביא את עצמו לידי חיוב קיום המצות בא"י והנה תבא לארץ ישראל והמצוה הבאה לידו לא יקיימנה חס ושלום · אחר זמן אשר שמתי אל לבי הדברים ההם מצאתי כן בספר החרידי' אשר חיבר החסיד הר"ר אליעזר אזכרי ז"ל שכתב וז"ל וכל הבא' לדור בא"י חייבי' להזהר מאוד בשמטה ובכל המצות התלויות בא"י כשם שהיו זהירים לקיימם האמוראים הדרי' בה כדאית' בירושלמי כדי שלא תהא מצות הדירה בא"י באה בעבירה של ביטול המצות התלויות בה ונמצא הפסדו יותר על שכרו ואלהי ישראל יעזרנו לקיימן · אמן :

ואלו הן תרומות ומעשרות ולקט שכחה ופיאה ופרט ועוללות · כולהו הן מדאורייתא בארץ ישראל אפי' בזמן הזה ודל' כבי' בטו"ר סי' של"א שפס' כרמ"בם שהם בזמן הזה דרבנן אפי' בא"י ורמ"א בהג"ה בטור י"ד כתב ויש חולקין וס"ל דאפי' בזמן הזה דאורייתא אך לא נהגו כן עכ"ל אמנ' קבלו האמת ממי שאמרו דלפי האמת פסק הלכה הוא שהוא דאורייתא' ושורש הענין הוא ביבמו' פרק הערל נחלקו ר' יוחנן ור"ל אי קדוש' שקדש עזרא במקומות אשר כבש בא"י קדשה עד עולם או עד שחרב מקדש שני ר' יוחנן סבר קדשה עד עולם וכל המצו' התלוי' בא"י נוהגות גם אחר החורבן מדאורייתא ור"ל סבר דבטלה הקדושה כשחרב המקדש ואין המצות הנוהגות בזמן הזה אלא מדרבנן וז"ל סבר החרידי' רמב"ם וסמ"ג ובעל התרומה פסקו כר"ל אבל הרא"בד ורש"י ובעל תוספו' ורבינו שמשון פסקו כר' יוחנן וכן פסק גאון ורבינו יוסף טוב עלם והרב ר' מתתי' והרב בעל העור והרב ר' אליעזר טהור קדוש · עכ"ל והנה דיני תרומות ומעשרו' מפורשות ברמ"בם ובסמ"ג גם מקצתם מיני תרומות ומעשרות הוזכר בטור י"ד ובש"ע אך תימא גדולה בעיני על הטור וש"ע שלא כתבו שום דבר מדיני שביעי' כולן שוין לטובה שביעי' ותרומות ומעשרות דלר"ל הם דרבנן בא"י ולר"י הם דאורייתא בא"י ומלקט ושכחה ופיאה לא הוזכרו אלא מעוט דמיעוטא ובתרומת הזכיר הרבה דיני' והרבה דיני' לא הזכיר ממעשרות כגון אימתי זמנן של מעשר ודיני אכילת עראי וקבע שהם הרבה מאוד ואתם בניי יצ"ו אם תזכו לבוא לא"י אזי דיני תרומו' ומעשרות מבוארי' לכם בהרמ"בם ובסמ"ג וקצתם בטור י"ד ובש"ע ומה שלא מבורר בבירור גמור אזי אבאר וארשום ודיני שביעית סתומי' ביותר ארשום לכם ביותר ודיני לקט שכחה ופאה ופרט ועוללו' מבוארי' היטב ברמ"בם וסמ"ג על כן איני צריך לטרוח בזה ובפרט לקט שכחה ופאה ופרט ועוללות אינם שייכין אלא למי שיש לו שדה וכרם וזה לא שכיחא כל כך :

לענין סדר הפרשה תרומות ומעשרות צריך לידע אימתי שנת השמטה כי משתנית סדר הפרשה לפי סדר השנים והנה נפסקה הלכה כהסכמת הרמ"בם וכתב הבי' בטי"ר סי' של"א ששנת השמט' היה שנת ש"ג וכ"כ בטור ח"מ סי' ס"ז וכן הסכים רמ"א נמצא עתה שנת שפ"ג היא שנת שמיטה ונמצא בפסק הרבני' הראשונים אשר לפני' קרוב לתשעי' שנה קם חכם אחד לערער על חשבון שנת השמט' כפי הבנת לשון הרמב"ם ועמדו החכמי' השלמים רבני ירושלי' תוב"ב אשר היו בימים ההם ונשאו ונתנו לברר ליבון הרמ"בם ושלחו חכם א' שליח לרבני צפת תוב"ב יוציאו לאור משפט לשון הרמב"ם ז"ל והבנתי גם לדעת המנהג אשר נהגו קדמוניהם והרבנים אח מפה ואלה מפה אחר העיון עלתה הסכמת כלם היורה המנהג הפשוט מיוסד על אדני האמת סברת הרמב"ם והשנה אשר היו נוהגים בהשביעי' היא ע"פ סברת הרמ"בם גם כפי מה שהורו הרבנים גם כתוב באותו פסק כי אז העידו זקני דמשק וכל סורי' היות המנהג כן ואחרי כן כמו שלשי' שנה בימי הרב ר' לוי בן חביב ז"ל קם מי שרצה לחלוק על המנהג הקדום ועל הרבנים הקודמי' אז נתקבצו כל החכמים אשר בירושלים גם שלחו לחכמי צפת והסכימו כלם לדעת אחד כמו שהסכימו הרבני' הקודמי' ושלחו לכל תפוצו' ישראל לסלוניקי ולקושטנדינ' אשר היו שם אנשים גדולים אנשי שם וכלם הסכימו לדעת הרבני' הקדמונים וכן פשט המנהג בכל תפוצו' ישראל הקרובים והרחוקי' ועל פי אותו החשבון השמיטה עתה שנת שפ"ג ואח"כ שנת ש"ץ כו' :

וסדר הפרשה הוא כך שנה ראשונה תרומה גדולה ומעשר ראשון ותרומת מעשר ומעשר שני וכן בשנה שנייה ובשנה שלישי' נותן מעשר עני במקום מעשר שני וכמו שנהג שנות אב"ג כן נוהג שנות דה"ו והשנה השביעי' אין נוהג בה בכלל שום תרומה ומעשרות וזה הסדר חוזר חלילה עולמית ועתה אפרש מה שמפריש תחלה נקרא תרומה גדולה ושיעור' עין יפה אחת מארבעי' והבינוני' אחד מחמשי' והרעה אחד מששים אבל מדאורייתא אין לה שיעור אפי' חטה א' פוטרת כל הכרי ולפיכך נקראת גדולה ע"ד סגי נהור כמו שקורין לקידוש של בקר יום שבת קדושא רבה לפי שהוא קטון כמ"ש הר"ן ומדרבנן אין פוחתין לתרומה מששי' בין טהורה בין טמא' טהור' הכהן אוכלה כשהו' טהור והטמאה הכהן מסיקה תחת תבשילו כמו עצים ואם הוא משקה שמן ידליקנ' בנרו יין יעשה בו זילוף וזה היה בזמן שהית' טהרה בישראל שאפי' בימי האמוראי' היה להם אפר פרה מזמן בית שני ולא ראו חכמים לחלק בין תרומה טמאה לטהור' אבל אחר זמן הגמר' דפסקה אפר פרה והכל בחזקת טומאת מת כמ"ש רבינו שמשון ורבינו אשר סוף מסכת חלה הגאוני' אוקמי' ארין תורה ואמרו שיש רשות לאדם להפריש תרומה גדולה כל שהוא וכ"כ סמ"ג ורמ"בם וכתב בספר החרידי' וכן הדין בחלה כמ"ש התו' סוף פ"ג ד"ט וכ"כ סמ"ק בסי' רמ"ח דאין שיעור לחלה אלא כשהיתה החלה נאכלת לכהן בא' ואז לא פלוג רבנן בין נאכלת לנשרפת אבל בזמן הזה דבלן טמאו' והכל לשריפה מפריש כל שהוא לכתחילה ובודאי דגם הרמ"בם כן דעתו דחלה נמי יש רשות לאדם להפריש כל שהוא במו בתרומה :

וכ״ת פ״ה כהלכות בכורים בזמן הזה שאין שום עיסה טהורה מפני טומאת המת מפרישים חלה א׳ בכל א׳ אחר ממ״ת ושורפי׳ אותה מפני שהיא טמאה עכ״ל לא תלמוד מדבר זה שצריך לכתחילה להפריש שיעור אחד ממ״ת שהרי באותו פרק עצמו כתב שחלה נמי נקראת תרומה וכל דיניה כדין תרומה רק בדין אחד שבחלה חלוקה מהתרומה דהיינו דשכור וסומא מפרישין חלה לכתחילה משא״כ בתרומה ונתן הרב טעם לחילוק הזה מפני דאין בעיסה רע ויפה כדי להצריך לב ועין להפריש מן היפה וא״כ הרב קשה מרידי׳ אדידי׳ דהא כתב פ״ג מהלכות תרומה זה לשונו בזמן הזה שהיא עומדת לשריפה מפני הטומאה יש לו להפריש כל שהוא לכתחילה ע״כ הרי תלה הרב טעם הדבר מפני שאין לנו תרומה טהורה והטעם הזה ישנו ג״כ בחלה וליכא נגר בר נגר דיוכל להחלק בין תרומה לחלה בדין זה שאלו רמב״ם ידע בחכמתו הגדולה טעם לשבח לחלק היה לו לפרשו ולהשמיענ׳ אותו כאשר פי׳ טעם בדין החילוק שנתן בין תרומה לחלה בהפרשת סומא ושיכור שהיה קל להבין מבלי שהוא יפרש אותו:

אלא ע״כ דעת הרב דגם בחלה יש רשות להפריש כ״ש לכתחילה אלא דבהלכו׳ בכורים כתב שורת הדין שדין החלה גם בזמן הזה להפריש כשיעור אחד ממ״ח וכן הדין גם בתרומה אלא שהרשות נתונה לאדם להפריש כ״ש מפני שאין לנו תרומה וחלה טהורה וזהו שדקדק הרב בלשונו שכתב בהל׳ תרומה ובזמן הזה וכו׳ יש לו להפריש כ״ש ולא כתב מפריש כ״ש כלומר דאע״פ ששורת הדין להפריש כשיעור אין צריך לדקדק בו׳ בר אלא יש רשות לאדם להפריש כ״ש אם ירצה וכן הוא לשון הפוסקים ורוב הגאוני׳ פסקו שבזמן הזה שהתרומ׳ עומדת לשריפה מפני שהיא טמאה רשאי אדם להפריש כ״ש ע״כ· ולא הוצרך הרמב״ם לחזור לכתוב הרשות הזה בהל׳ חלה שהרי כתב שם דחלה נמי נקראת תרומה ודין אחד שהיה חולק ביניהם כתבו ופירוש טעמו ומיניה אתה למד דבכל שאר הדברים דינן שוה וכיוצא בזה כתב הרב בהל׳ תפילה פרק ג׳ בדין תפילת ערבית וז״ל המתפלל תפלה קודם זמנה לא יצא י״ח וכו׳ ויש לו להתפלל תפילת ערבית של לילי שבת בע״ש קודם שתשקע החמה לפי שתפיל׳ ערבית רשות אין מדקדקי׳ בזמנה ע״כ וכן דקדק שם הרב בעל מגדול עוז שלכך כתב הרמב״ם לשון ויש לומר שדוקא על צד הרחק הוא שמותר לעשות כן:

וכן המנהג בא״י ופעם אחת קרוב לפסח ראינו קצת בני אדם מונין המצות לאחר האפי׳ כדי להפריש אחד ממ״ח אמרנו להם הרי כל השנה מפרישין כ״ש ומ״ש השתא ולא השיבו כי לא ידעו ולא יבינו והלכתי אני וחבירי החכם הנעל׳ מעין המתגבר הר״ר אליה ששון ז״ל ושאלנ׳ את פי א׳ מגדולי הדור הרב ר׳ משה מטראני ז״ל כדת מה לעשות בהפרשת חלה ואם יש טעם לחלק בחלת הפסח לחלת שאר ימות השנה ואמרו לנו שרבו הגדול רבי יעקב כי רב שהיה רבן של כל חכמי צפת הורה הלכה למעש׳ להפריש כ״ש לכתחיל׳ ואין חילוק בין פסח לכל ימות השנה ותו לא מידי עכ״ל על כן נתפשט המנהג בכל א״י שאין מפרישי׳ לתרומה גדול׳ א משהו:

אח״כ מפריש מעשר ונתנו ללוי והלוי מפריש חלק עשירי משלו וזהו תרומת מעשר ונותנה לכהן ועתה בעו״ה שכולנו טמאים אזי אסור הכהן לאכול התרומ׳ אבל מותר ליהנות בה בעת ביעור׳ דהיינו להסיק בה ואם הוא שמן להדליק בנרו ואם הוא יין לזלף:

ואח״כ מפריש מעשר שני ודינו לאוכלו בירושלים בטהרה ועתה אם המעשר הוא טהור כגון שלא הוכשר לקבל הטומאה אי׳ אפשר לאוכלו בירושלים שאין אוכלי׳ מעשר שני כשאין מזבח כדתנ׳ פרק אלו הן הלוקין ובכל ארץ ישראל חוץ לירושלי׳ פודין אותו על שוה פרוטה ומשליכי׳ אותו לנהר דבזמן הזה דאין ב״ה פודין לכתחילה על שוה פרוטה אבל בירושלים אסור לפדו׳ כשהוא טהור רק מכשירי׳ אותו כדי שיטמא בנגיעת אדם כי כולנו טמאי׳ בזמן הזה שאין אפר פרה ואז יוכל לפדותו אפי׳ בירושלים דמה שאין פודי׳ בירושלים היינו דוקא כשהמעשר טהור אבל כשהוא טמא פודין אותו ופודין על שוה פרוטה:

ובשנת ג׳ ובשנת הו׳ לשמיטה אז במקום מעשר שני נותן מעשר עני וצריך לחלק בין העניי׳ ונוהגים בא״י כשהפרישו מעשר עני לומר הריני מפקיר נכסי שאז הוא עני ואח״כ זוכה בה ואני התרעמתי על זה מיום בואי הנה דהפקירם אינם הפקר חדא דהא ק״ל דלא הוי הפקר אלא בפני שלשה וכן מצאתי בספר החרדי׳ שכתב כן ועו׳ אפילו הוה הפקר גמור מי שיש לו חובות אצל אחר הן בע״פ הן בשטר ממה נפשך לא שפיר עביד הן אם בשעת ההפקר מוחל החובו׳ או לא אם מוחל אותו כי לפי האמ׳ יוכל למחול אף בתפיס שטרא ואפי׳ משכון והויא מחילה כמו שכתב המרדכי ריש סנהדרין והביאו רמ״א בטור ח״מ סי׳ רמ״א אם כן דהויא מחילה כשתבעו אחר כך שיפרע לו גזול הוא בידו דכבר נמחל אלא בודאי אינו מוחל נמצא אינו עני ואין לומר דמאחר שאין עתה זמן הפירעון הוא עני באותה שעה מאחר שהפקיר כל מה שתחת ידו והחובו׳ אין ומנם זה אינו כלום דאטו אם יהיה לו תרקבי דדינרי בחובו יחשב לעני ולא שייך לומר זה אלא מי שהוא בדרך ולא יוכל להמציא מעות וכהא דתנן בפיאה בעל בית שהיה עובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה ופאה יטול וכו׳ אבל מי שהוא בביתו ויכול להמציא מעות על סמך שיש לו או למכור החובו׳ בפחו׳ משוויין והו עשיר ודברתי מזה עם גדולי חכמי ההוראה והסכימו לדברי: **עוד** יש כת אחרת נוהגת לשום המעשר כמה הוא שוה ואח״כ כשנותני׳ כל השנה צדקה נותן על של מעשר עני גם זה לא יתכן בעיני מתרי טעמי חדא דזו הצדק׳ נותן בכל שנה ושנה אף כשאין מעשר עני נוהג ועו׳ דאם עושה כן יצטרך בכל פעם להגיד להעני מה שאני נותן לך הוא ממעשר עני כדי שלא יבוא גם הוא לגמלו חסד אם יחשוב שמשלו שולח לו כמבואר ברמ״בם פ״ו מהלכות מתנות עניי׳ ובטור י״ד סי׳ של״א על כן מי שיש בו יראת שמים יעשה המצוה כתיקונה ויודה לה׳ על שזיכהו לקיים מצוה זו ולא יבקש טצדקי׳ למפטר נפשי׳ כי לא יענה מזה אדרב׳ יתברך כמו שאמרו בפר׳ במה מדליקין בעון ביטול תרומה ומעשרות שמים נעצרו כו׳ ע״ד ואם נותני׳ מתברכין שנ׳ הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה׳ צבאות אם לא אפתח לכם את ארובו׳ השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די מאי עד בלי די אמר רמי בר רב אמר רב עד שיבלו שפתותיכ׳ מלומר די ואסור לנסות את ה׳ לומר אעשה מצוה פלוני׳ ואראה אם אתברך חוץ ממעשר כמ״ש ר׳ יוחנן עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ואמ׳ בפ״ק דתעני׳ בכל התורה אסור לנסות חוץ ממעשר שנ׳ בחנוני נא בזאת והענין כי במעשר הבטיח הקב״ה שישלח הברכה בוודאי משא״כ בשאר המצות לא הבטיח הק״בה שישלח ברכה בודאי לו בעו״הז כשקיים המצוה ואם ינסה ויראה שלא יש ברכה ימנע שוב מעבודת הש״י על כן כל אשר יראת אלקי׳ נגע בלבו ישים הדברים האלה על לבבו:

ויש עוד מנהג רע נוסף על מ״ש בענין ההפקר הם עושי׳ עצמם כמסופקי׳ בידיע׳ שנות השמיטה ואומרי׳ אם השנה הזאת שנת מעשר שני יהיה מעשר שני בצר פלוני׳ מהחברו׳ ומחולל על שוה פרוטה ואם הוא שנת מעשר עני הריני׳ מפקר נכסי כו׳ וכבר התרעם ע״ז בספר החרדים וכתב שוה מנהג בורים אבל מעיני החכמים אינו נעלם זמן שנת השמיטה שהרי כל ישרא׳ נהגו כרמ״בם לענין שמיטת כספי׳ ועבודת קרקע דשביעי׳ על כן אין לעשות וחביבה מצוה בשעתה והכל יפה בעתו:

ובענין מתי התחלת השנה כבר שנינו ריש מסכת ר״ה באחד בתשרי ר״ה לירקות ואמר בגמרא דנקט ירקות שהן דרבנן וכ״ש תבואו׳ שחיוב מעשר שלהן דאורייתא ובט״ו בשבט ר״ה לאילנו׳ דהיינו לענין מעשר פירות שאין מעשרי׳ פירות האילן שחנטו קודם ט״ו בשבט על שחנטו לאחר ט״ו בשבט ונפקא מינה נמי לענין שלישי׳ של שמטה שנוהג בה מעשר עני שאותן פירו׳ שחנטו מר״ה של שנה שלישי׳ עד ט״ו בשבט דנין אותו כפירות של שנה שניה לעברה ומפריש מהם מעשר שני ומט״ו בשבט ואילך מעשר עני עד ט״ו בשבט שיבוא וז״ל הרמבם פ״ט מהל׳ מעשר שני בא׳ בתשרי הוא ר״ה למעשר תבואו׳ וקטניו׳ וירקות וכל מקום שנאמר ר״ה הוא אחר בתשרי ובט״ו בשבט הוא ר״ה למעשר לאילנות כיצד תבואה וקטניות שהגיעו לעונת המעשרות לפני ר״ה של שלישי׳ אע״פ שנגמרו

ונאספו בשלישי׳ מפרישי׳ מהן מעשר עני ואם לא באו לעונת המעשרות אלא לאחר ר״ה של׳ שלישי׳ מפרישין מהן מעשר עני וכן פירות האילן שבא לעונ׳ המעשרות קודם ט״ו בשבט של שלישי׳ אע״פ שנגמרו ונאספו אחר כן בסוף שנה שלישי׳ מתעשרין לשעבר ומפרישי׳ מהן מעשר שני וכן אם באו לעונת המעשרות קודם ט״ו בשבט של רביעי׳ אע״פי שנגמרו ונאספו ברביעי׳ מפרישין מהן מעשר עני ואם באו לעונת המעשרו׳ אחר ט״ו בשבט מתעשרין להבא עכ״ל · עוד כתב שם הירק בשעת לקיטתו עישורו כיצד אם נלקט ביום ר״ה של שלישי׳ אע״פ שבא לעונת המעשרות ונגמר בשניה מפרישין ממנו מעשר עני ואם נלקט ברביעית מעשר שני וכן האתרוג בלבד משאר פירות האילן הרי הוא כירק והולכין אחר לקיטתו בין למעשר בין לשביעי׳ כיצד אם נלקטו כו׳ עיין שם :

ואיזה עונת המעשרו׳ ואיזה גורנן ליאסר אפי׳ עראי ואיזה דברים קובעין למעשרו׳ לאוסרן בעראי

כולן מפורשין במיימוני הלכות מעשר בסמ״ג :

וכל זרה מחויב הפרשת תרומות ומעשרות הוא בשדה ובכרם של ישראל אבל בקונה מגוי ישתנו הדיני׳ ולא שיש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשרות דכבר פסק הרמב״ם הלכה דאין קנין לגוי בא״י להפקיע מידי מעשרות ויש מפרשים דלא פליגי ביש קנין או אין קנין אלא מדאורייתא אבל מדרבנן יב״ע מודו דאין קנין נמצא מאחר שהלכתא כמ״ד אין קנין אז הוא מדאורייתא ואפי׳ בזמן הזה לפי מה שהעלתי למעלה לפסוק כר׳ יוחנן דקדושת עזרא קדשה עד עולם · **אך** זהו החילוק יש פירות שקנה מן שדה וכרם גוי בארץ ישראל לאחר שנגמרו ביד גוי אז הישראל פטור מכל תרומו׳ ומעשרות דגזירת הכתוב הוא דפירות הגוי פטור ולא משום שיש לו קנין להפקיע אלא דגנך ולא דיגון גוי אמר רחמנא ואלו שכר הגוי ישראל לגמור פירותיו או נמרן לו באונס כיון דעל ידי ישרא׳ נגמרו חייבות בתרומות ובמעשר שהרי אין קנין לגוי להפקיע רק כשמרחן הגוי בידיו פטורו׳ וכן משמע בהרי׳ ברמ״בם פ״א מהלכות תרומות שכתב פירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה בא״י אם נגמרה מלאכתן ביד גוי ומירחן הגוי פטורין משמע דדווקא נמרן הגוי בידיו אבל גמרן לו ישראל חייבין : **ואפי׳** הגדל בשדה וכרם של ישראל אם נגמרה מלאכתן ע״י גוי פטורין מדאורייתא כמ״ש הרמ״בם בם פרק הנ״ל ח״ל גוי שנמר פירות ישראל הואיל ודיגונן ביד גוי אין חייבין בתרומה ומעשר אלא מדבריה׳ כלל העול׳ תלוי הכל במעשה הדיגון אם המרגן הוא גוי אף שהפירות של ישראל פטורין מדאורייתא ואם המרגן הוא ישראל אף שהפירות של גוים חייבין בתרומה ומעשרות ואם המרגן הוא גוי והפירות של גוי אוקמות אדאורייתא ופטורין רק אם המרגן הוא גוי והפירות של ישרא׳ או ישרא׳ המוכר פירותיו לגוי לאחר שהגיעו לעונת המעשרות והגוי גומר מלאכתן דפטור ג״כ מאחר שהוא המרגן מכל מקום חייבוהו מדרבנן כך העלת בספר התרדי׳ ותירץ למה חייבוהו רבנן באלו ולא חייבוהו כשהפירות של גוי ודגנן גוי ואמר בשלמא באלו הוא משום גזירה בעלי כיסין ראית׳ במסכת מנחות פרק ר׳ ישמעאל פי׳ שבעלי בתי׳ שיש להם שדות הרבה וחסים על ממונם שלא להפריש כל כך תרומה ומעשר ומוכרי׳ התבואה לגוים קודם מירוח כדי להפטור א״נ משכירי׳ גוים למרחה לכך גזרו שלא תועיל להן ערמתן אבל בפירות הגוי שגדלו בקרקע לא שייכא גזירה זו ככלל ככתוב בתוס׳ בפרק ר׳ ישמעאל · **וכן** הדין בישראל שמכר פירותיו לגוי קודם גמר בישולן דהיינו קודם שהגיעו לעונת המעשרות לא גזרו דודאי לא ימכור כדי להפטר מתרומות ומעשרות דודאי כיון דלא נגמר בישולן לא יקנה הגוי אותן אלא בזול הרבה ומפסיד יותר מתרומה ומעשר :

וכבר היה מחלוקות גדול בזמן הב׳ שיש שהיו רוצים לעשר פיאת הגוי אף שנמרן הגוי ונמנו ורבו כל החכמי׳ וגזרו בנח״ש שעוד כל ימי עולם לא יעשר אדם לוקח מהגוי אחר שנגמרו ומוכר זה הדבר בכסף משנה פ״א מהלכות תרומות :

ואם לקחן הישראל מהגוי קודם שנגמרה מלאכתן יש בזה חילוק אם לקחן בעודן במחובר אז הדין כאלו היה של ישראל וגדל בקרקע ישראל להפריש תרומות אפי׳ דבר מועט והמעשר ראשון ליתן ללוי ותרומת מעשר לכהן ובשנות מעשר שני לפדותו כדלעי׳ ובשנת מעשר עני ליתן מעשר עני לעני :

ואם לקחן הישראל מהגוי אחר שנתלשו קודם שנגמרה מלאכתן וגמרן הישראל כתב הרמ״בם בפ״א מהלכות תרומות וז״ל חייבין בכל מן התורה ומפריש תרומה גדולה ונתנה לכהן ותרומת מעשר ומוכרה לכהן ומעשר ראשון הוא שלו מפני שהו׳ אומר ללוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר אני באתי מכח איש שאין אתם יכולי׳ ליטול ממנ׳ כלום ומפני מה אמרו לא יתן תרומת מעשר לכהן כתרומה גדולה לפי שנאמר בתרומת מעשר כי תקח מאת בנ״י את המעשר טבל שאתה לוקח מישראל אתה מפריש ממנה תרומת מעשר ונותנה לכהן אבל טבל שאתה לוקח מהגוי אין אתה נותן לכהן תרומת מעשר שהפריש ממנה אלא מוכרה לכהן ולוקח דמיה עכ״ל והאידנא נוהגים בא״י שלוקח המפריש התרומה הגדולה ותרומת מעשר ומאבדין אותה שופכה לחוץ במקום נסתר ושאלתי להם למה אתם עושי׳ כן ואינכם נותנים לכהן נהי דבזמן הזה אסור לאכול ולשתות התרומה מ״מ יכול להנית בה אם הוא שמן להדליק ויין לזלף כדלעי׳ל השיבו לי שדבר זה לא נחשב עתה לכלום לכהן ומוטב שיאבד ולא יבא הדבר לידי מכשול ואמרתי בתרומה גדול׳ שהיא דבר מועט בזמן הזה חטה א׳ פוטרת כדלעי׳ שפיר עבדי אבל בתרומות מעשר כשהוא הרבה לא יעשו כן רק יתנו אות׳ לכהן במתנה או בתשלומין בזול כפי מה ששוה הנאת הנ״ל ויזהירו לכהן שלא יהא נכשל בה :

אחזור לגופא דדינא הנה כדת מה לעשות במעשר עני לא הזכיר הרמ״בם וכן הטור אמנם פשוט בעיני שהוא שוה לדין מעשר ראשון שאומר הישראל ללוי אני בא מכח איש שאין אתה יכול לטול ממנו כלום גם ממני לא תטול כן יאמר נ״כ לעני דחד טעמא הוא רק התרומות שהם בעצמם איסור לזרים באכילה צריך לתנם לכהן אבל לוקח דמיה אבל במעשר ראשון ומעשר עני שאין לישראל איסור באכילתן רק הוא דבר שבממון אוחזו לעצמו וכן מעשר שני פודהו בפרוטה וכן כתב בהרי׳ בספר חרדי׳ דמשייר לעצמו המעשר עני בשנתו וכן משמע בתשובת הרמ״בם שהביאה בספר חרידי׳ דף נ״ב שהרמ״בם שם חושב שא״צ להפריש וליתן רק התרומות ומכרה לכהן גם המעש׳ שני לפדות ותו לא שמא כשם שאין נותן ללוי מעשר ראשון כך אינו נותן ג״כ לעני מעשר עני אבל מ״מ צריך לקרוא שם לכל המעשרות כי הם טובלו׳ ואפי׳ מעשר עני טובל כדאית׳ בסוף מכות ולאחר כך אוחז לעצמו מעשר ראשון ומעשר עני :

ואם לוקח מהגוי לאחר שנגמרה מלאכתן ביד גוי אז פטו׳ מהכל כדפי׳ לעיל הרי ג׳ דיני׳ א׳ בלוקח מהגוי במחובר והישרא׳ גומרן אז הדין כאלו גדל בשל ישראל ונמר הישרא׳ ומוכרח ליתן התרומות לכהן בלי לקיחת דמיה וכן המעשרות ללוי ולעני צריך ליתן · ב׳ כשלוקח מהגוי בתלוש קודם גמר מלאכתן ואח״כ גמרן הישראל אזי נותן התרומ׳ לכהן אבל לוקח דמיה ומעשר שני פודה ומעשר ראשון ומעשר עני אוחז לעצמו · ג׳ כשלוקח מהגוי לאחר שנגמרה מלאכתן ביד גוי אז הישראל פטור מהכל וזהו על הרוב בא״י שאנו לוקחין מהגוים החיטי׳ והקטנית והשמן ושאר פירות מפני שנגמרה מלאכתן ביד גוי וכן ענבים כשקוני׳ אותן לאכול כבר נגמרה מלאכתן נגמר כל הפירות אבל הענבי׳ שקונין לעשות מהן יין דנגמרה מלאכת היין ביד ישרא׳ וכן אם קנה הישרא׳ זתים מהגוי כדי להוציא שמנן והישראל הוציא שמנן אזי נעשה גמר ביד ישראל מחויב הישראל בהן ויעשה כפי מה שכתבתי בדין ב׳ :

אם קנה זתים מהגוי ודעתו לאכלן ולא להוציא שמנן אזי כבר היה גמרן ביד גוי ופטור אבל כשהוא רוצה לכובשן במלח יש

מי

מי שהית חושש רהכבישה נעשי׳ גמר מלאכה מאחר שאין אוכלי׳ כך והניעשה נעשי׳ ביד ישראל אבל בספר חרדי׳ פסק דפטור וטעמו ונמוקי עמו דהא הכיבוש במלח הוא אחד משהה דברים שקובעי׳ למעשר לאכול עראי ואין אחד מהם קובע למעשר אלא אחר שנגמרה מלאכתן כראית׳ בריש פ״ד דמעשר ראשון נמצא אי אתה יכול לומר דכשכובש אז הכבישה היא גמר אלא על כרחך הכבישה אינו עושה גמר רק הנגמר כבר נעשה כי גמרן של זתים כנגמר כל הפירות ע״כ גם כשכובשן פטור: **גם** יש שחוששין בתורמוסין כיון דמרים הם ואינם ראוין לאכילה שמא מתיקות הוא גמר מלאכתן ופסק בספר חרדים שגם זה הבל וכתב שכן הורה רבינו יוסף קארו ז״ל ואמר דאין גמר מלאכה תלוי בהכשר הפרי לאכילה שהרי כמה ירקות אין ראוין לאכילה עד שיבושלו ואפ״ה תנן ירק הנאגר משיאגד עכ״ל:

פירות הנקחים מעם הארץ נקראים דמאי והם ספק אע״פי שהוא אומר שהן מעושרות אינו נאמן והקונה ממנו חייב להפריש תרומה ומעשר לפי שהוא עון במיתה כ״כ הרמ״בם והטור כתב כיון שה״א ספק מוכרה לכהן בתרומת מעשר של פירות הגוים וכן מפריש מעשר שני ואין בזה הפסד שהרי הוא לעצמו אחר שיפדנה אבל התשעה חלקים של מעשר ראשון וגם המעש׳ עני בשנתו אינו חייב להפריש מהדמאי מפני שהוא ספק והמע״ה ואומר ללוי ולעני הביא ראיה שאינו מעושר וטול המעשרות ואע״פ שאין מפרישי׳ מעשר עני מן הדמאי צריך לקרות שם ואינו מפריש ואומר עישור מה שיש כאן מעשר עני כו׳ רמ״בם פרק תשיעי מהלכות מעשר:

עתה אתם בניי יצ״ו ארשום איזה הנהגת שביעי׳ באם תזכו לבוא לדור לא״י השי׳ יסייע אתכם במהר׳ אמן · משנכנס ר״ה של שביעי׳ היא שנת השמיטה מי שיש לו שדה וכרם אז מחויב לשבות מעבוד׳ הארץ ואיזה מלאכות אסורות מבוארת ברמ״בם בהלכו׳ שמיטה ויובל דברים הגדילי׳ מאליהן בשנת השמיטה בלי מלאכה הם שני ענייני׳ ענין א׳ כגון האילנות המוציאי׳ פירות בכל שנה ושנה וגם עשבין שאין זורעין אותן רוב האדם ע״י ענין שני שעולה מאליו עתה בשנת השמיטה אבל בא מהזורע ככר שנגדל מן הזרע שנפל בהשרה קורם שביעי׳ או מן העיקרי׳ שנקצרו מקורם וחזרו ועשו ואלו נקראי׳ ספיח ומן התורה כל אלה מותרי׳ רק שלא יקצור כדרך שקוצר בכל שנה כמבואר ברמ״בם פ״ד מהל׳ שמיטה אמנם החכמים אסרו הספיחין מפני עוברי עבירה שלא ילך ויזרע תבואה וקטנית וזרעוני גינה בתוך שרהו בסתר וכשיצמח יאכל מהן ויאמר ספיחין הן לפיכך אסרו כל הספיחי׳ הצומחי׳ בשביעי׳ אפי׳ לאוכלן בקרושת שביעי׳ רק ספירות האילנות והעשבי׳ שאין זורעי׳ אותן אלו מותרי׳ לאכול בשביעי׳ אף שגרלו בשנת השביעי׳ רק יאכלן בקרושת שביעי׳ דהיינו שלא לאברם ושלא לעשות בהם סחורה כמבוארים הדיני׳ ברמ״בם הל׳ שמיטה ויובל פ״ה ופ״ו:

ומאחר שאין קנין לגוי בא״י להפקיע נמצא קרושת שביעי׳ גם בשל גוי לאכול בקרושת שביעי׳ רק כל מה שיש אצל גוי דינו כספיחין אע״פ שורע בירי׳ מ״מ הגוי אינו מצווה על שביעי׳ ואצל ישרא׳ הוא כספיחי׳ העולה מאליהן ודינם שהם מותרי׳ לאכול בקרושת שביעית אע״פ שגזרו חכמים על ספיחי׳ ישראל שאסורים לגמרי היינו טעמא משום רשם שייך הגזירה של עוברי עבירה שיזרעו ויאמרו שצמח מאליו אבל כשהוא צמח אצל הגוי אין שייך גזירה זו שהישרא׳ יזרע שם ע״כ כל מה שגדל אצל גוים אפי׳ שורע בידי׳ נקרא אצל ישראל ספיחים ואילו הספיחי׳ אוקמוה אראורייתא כי אין שייך שם גזירה כ״כ הרמב״ם סוף פ״ד מהל׳ שמיטה ויובלו׳ וז״ל גוי שקנה קרקע בא״י וזרעה בשביעי׳ פירותיה מותרים שלא גזרו על הספיחי׳ אלא מפני עוברי עבירה והגוים אין מצווין בשביעי׳ כדי שנגזור עליהם עכ״ל אבל מחויב לאוכלן בקרושת שביעית:

והנראה בעיני שמ״ש הרמ״בם פירותיה מותרים היינו כשהגוי נותן לו בחנם או מוכר לו בער תתיכת בשר וכיוצא בזה שלא יש חשש שיבא ליד ישראל אבל לקנות ממנו ברמים אסור מאחר ששביעי׳ תופס רמיו ושניהם נשארין בקרושת שביעי׳ כמבואר ברמ״בם פרק שש׳ מהלכות שמיטה ויובלו נמצא זו הפרוטה שנתן להגוי בער הפירות שקנה ממנו הוא מחויב לאכול הפירות בקרושת שביעי׳ והפרוטה נתקרשה להוציא לאכול בקרושת שביעי׳ ואם תבא זו הפרוטה ביד ישראל נמצא נכשל בה בקרושת שביעי׳ כענין הרין בחטי׳ שנתחמצו שאסור למוכרם לגוי במקום שיש חשש שיבאו לישראל לפסח כמבואר בטור א״ח סי׳ תס״ז ולא מבעי׳ אם שביעי׳ אף בזמן הזה דאורייתא דמתחייב לחשוש חשש הזה אלא אפי׳ למאן דאית ליה מדרבנן אין להתיר ולומר רדוקא בחמץ שהוא דאורייתא חיישינן אבל ברדרבנן לא דזה אינו דהא בחיטין חיישינן אף כשאינם בודאי חמץ דאוריית׳ וכמ״ש הטור א״ח וז״ל חטין שטבעו ויש בהן חשש חימוץ כו׳ א״כ היה להתיר מכח ספק ספיקא ספק שמא לא נתחמצו ואת״ל נתחמצו שמא לא ימכרם הגוי לישראל והגדה ספק א׳ מרבנן הוא שוה לס״ס ראורייתא ומאחר שמחמרינן שם משום טעמא רמלת׳ רשכיחא הוא שיבא לידי ישראל כ״ש מטבע הוא גלגל החוזר בעולם **גם** אין סברא לומר דלאותו מ״ד רהשתא שביעי׳ דרבנן לא גזרו רבנן שהא תופס דמיו דכל כהאי לא הוו ליה לתלמוד למסתם אלא לפרש רכל מה רתיקון רבנן כעין ראורייתא תקנו כל הפילפול הזה למאן ראית ליה רהוי מררבנן אבל לס״ל דהוי ראורייתא וכן הרעת נוטה פשיטא ראסור לקנות מהגוי ברמי׳: **וכן** שמעתי שאנשי מעשה פה בירושלים היו נוהגין כן שלא לקנו׳ מגוי:

עוד צריך אני להוריע דיני ביעור פירות שביעי׳ אין אוכלי׳ א כל זמן שאותו המין מצוי בשרה שנ׳ ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואת׳ לאכל כל זמן שחיה אוכלת ממין זה מן השרה אתה אוכל כמה שבבית כלה לחיה מן השרה חייב לבער וכתב הרמ״בם פ״ז מהל׳ שמיטה ויובלות הגיע זמן הביעור והיו לו פירות מרובין מחלקן מהן ג׳ סעודות לכל אחד ואחד ואסור לאכול אחר הביעו׳ בין לעניי׳ בין לעשירי׳ ואם לא מצא אוכלי׳ בשעת הביעור שורף באש או משליך לים המלח כו׳ אבל הסמ״ג כתב רכשמפקירן כשהגיע זמן הביעור בפני ג׳ וזוכה בהן מותרי׳ והא לך לשון ספר החרידי׳ מ״ש על דברי הרמ״בם במה שכתוב היו לו פירות מרובין כו׳ וז״ל וכתב עליו מהורי׳ קארו ז״ל וז״ל היה לו פירות מרובין מחלקין מזון כו׳ משנה פ״ט רשביעי׳ מי שהיו לו פירות שביעי׳ והגיע שעת הביעור מחלק מזון ג׳ סעודו׳ לכל א׳ ועניי׳ אוכלי׳ אח׳ הביעור אבל לא עשירי׳ דברי ר׳ יודא ר׳ יוסי אומ׳ א׳ עניי׳ ואחד עשירי׳ אוכלים אחר הביעור וכן היא שנויה בת״כ ובירושלמי פ״ג וכך היא גירסת רבי׳ שמשון וכך היא גירסת הרמ״בן שכתב בפי׳ התור׳ וכתב פירו׳ עניי׳ כל שלקטו הפירו׳ משרו׳ אחרים מן ההפקר עשירי׳ בעלי השרות עצמם שלקטו אותה מן השרות שלהם בהפקרם וכן גירסת התוס׳ בפ׳ מקום שנהגו וידוע רהלכה כר׳ יוסי וכתבו לפי גרסת׳ זו רהא רמשמע בכל מקום ראסור לאכול אחר הביעור היינו כשמחזיק בהם מלאכול אחר שהפקירן והוציאן מרשותן שיאכל מהם בין אדם בין חיה אם חזר וזכה בהם והכניסם לתוך ביתו אוכל והולך עד שיאכלו וכן אמרו בתוספו׳ פ״ה מי שיש לו פירות שביעי׳ והגיע שעת הביעור מחלק מהם לשכיניו ולקרוביו ולמיודעיו ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל כל מי שצריך ליטול יבוא ויטול וחוזר ומכניסן לתוך ביתו ואוכל והולך עד שיכלו גם סמ״ג כתב תוספו׳ זו וכתב עלי׳ הנה למדת שהביעית הוא שלא יחזיק הארם בפירות אלא יפקיר הכל ורין הפקר מותרי׳ לאכול ובירושלמי פ״ט ר׳ יצחק הוה ליה עובדא פירוש שהי׳ זמן לבער פירות שביעי׳ אתא שאיל לר׳ אשי א״ל חמי תלת רחמי׳ ואפקר קדמייהון פי׳ ג׳ אוהבי׳ שאפי׳ תפקיר הפירות לא יזכו בהם כו׳ ורבינו הירה גורס כמשנה שכתבתי ר׳ יוסי אומ׳ אחד עניי׳ ואח׳ עשירי׳ אין אוכלים אחר הביעור וכן מבואר ברבריו בהדי׳ בפי׳ המשנה הלכה ג׳ מפרק החמישי ופסק כר׳ יוסי כתב הרב ר׳ יוסף קורקוס ז״ל על גירסת התורה ור׳ שמשון וסמ״ג וז״ל זו תקנה גדולה ליושבי הארץ בזמן הזה כי אע״פ שמותר לקנות פירות מהגוי מ״מ כיון שאין קנין להגוי חלה קרושת שביעי׳ על הפירות וצריך לבערם בזמן הביעור והרי הם כספיחי׳ העולי׳ בשרה בור ודומיהם מהספיחי׳ המותרים כי אע״פ שלא גזרו בהם גזירת ספיחי׳ מ״מ קרושת שביעי׳ עליה וחייב לבערם וה״ה לפירו׳ הגוים

הגוים כיון שאין קנין להם והרי הם כספיחי׳ שגדלו בקרקע ישראל שחייבי׳ בביעו׳ ביחרלות רב ועצום ובמוצאי יכולי׳ לקיים מצות ביעור בלא ביעור דהיינו הפקר כנ״ל ואע״פ שלדע׳ רבינו צריך לשרוף אותם וכ״כ רשי׳ בפ׳ מקום שנהגו שהביעור הוא במקום מדרס רגל חיה ובהמה מ״מ כדאי הם הגאוני׳ הנזכרי׳ והראיות לסמוך עליהם כמ״ש בשעת הדחק כי רב הוא עכ״ל ומצינו למרק שכל פירות שקונה ישראל בשביעי׳ כל קדושת שביעי׳ נוהג בהם וכשיגיע זמן הביעור יקיים בהם מצות הביעור דהיינו להפקירן בפני ג׳ אוהביו ואח״כ זוכה בהן ואוכלם עד עולם וגם אחר ביעור מותר לקנות אותם מן הגוי שהרי מדברי כל הגדולים שהזכרנו למעלה מוכח בהדי׳ שלא נאסרו הפירות של ישראל אחר הביעור אלא לפי שהשהה אותן בביתו ולא הפקירן לקיים בהם מצות ביעור אבל הגוי שלא נצטוה לא שייך לאוסרן כמו שלא אסרנו קודם הביעור מה שורע בשביעי׳ מפני שלא חטא במה שורעה שהרי לא נצטוה אך אחר שקנה הישרא׳ הפירות מהגוי אפי׳ אחר הביעור מיד חל עליו חובת ביעור ומפקירן בפני ג׳ אוהביו וחוזר וזוכה בהן וכן יש ללמוד מדבריו של רמ״בן שכתב שאם עיכב ישראל את הפירות כדי לאכלן אסורי׳ באכילה משמע דאם נודע לנו שלא עכבן לאוכלן אלא להפקירן בזמן ביעורן או לאח׳ ביעורן לא נאסרו וכן אם נאנס ולא הפקירן בזמן הביעור וכשיודע לב״ד יאמרו לו שיקיים בהם מצות ביעור או כשיעבור אונסו יפקירם ויחזור ויזכה בהם והכי נמי ישראל זה שבאו לידו פירות הגוי אחר זמן הביעור ודאי לא נאסרו ביד גוי ועתה שבאו ליד ישראל יקיים בהם מצות ביעור ואוכלן וזה ברור עכ״ל ספר החרידי׳ אמנם בדעתי ברור להיפך שאסור לישראל לקנות מהגוי לאחר זמן ביעור כדי להפקיר׳ כי אף שאין הגוי מצווה על השביעי׳ מ״מ אין קנין להפקיע והישראל שקונה וזוכה בקניה קונה באיסור דהא הקניה אינה הפקר אלא זוכה בשעת קניה ואחר הקניה הוא מפקיר וכשהוא זוכה בקניה אינו זוכה מן ההפקר רק באיסור׳ באה לידו מה שאין כן כשביד ישראל מתחילה בהיתר ובבוא זמן איסור הוא מפקיר וזוכה בהן אז לא זכה בהאיסור רק מהיתר כי ההפקר הוא היתר בודאי אם היו ביד הגוי לאחר זמן הביעור ונתגייר הגוי מועיל הפקר כי לא זכה בהן באיסור מאחר שלא נצטווה ע״ז אבל שיקנה הישראל מהגוי וברגע הקניה קודם שמפקיר אז זוכה הישראל מהאיסור דהא לאחר זמן לא מהפקר בא לידו פשוט בעיני לאסור:

ודע דבכל מקום שמוזכר ביעור כלה לחיה מן השדה כו׳ וכן במקום שקצבו חכמים זמן בהדי׳ כגון אוכלי׳ בגרגרו׳ עד חנוכה בתמרי׳ עד הפורים בענבי׳ עד הפסח בזתים עד העצרת כדאיתא פ׳ מקום שנהגו כל אלו הדברים הם בשמיני שאחר שביעית:

עוד הנני מודיע להציל מהטעות להמעיין ברמ״בם בפ״ד דהלכות שביעי׳ דין ט׳ שכתב וז״ל בא׳ בתשרי ר״ה לשמיטה וליובלות פירות ששית שנכנסו לשביעי׳ אם היו תבואה או קטנית או פירות האילן והגיעו לעונת המעשרות קודם ראש השנה הרי אלו מותרין האי ראש השנה פירושו ראש השנה שלחן היינו ט״ו בשבט לאילנות ולתבואה ר״ח ממש וכן מ״ש ברין י״ג וז״ל וכן פירות שביעי׳ שיצאו למוצאי שביעי׳ כתבואה וקטני׳ ואילנות הולכין אחר עונות המעשרות כו׳ הכי פירושו פירות האילן שבאו לעונ׳ המעשרות קודם ט״ו שבט של שמיני׳ אע״פ שנגמרו ונאספו אח״כ בסוף שנה שמיני׳ הרי הן כפירות שביעי׳:

וידוע תדעו כי שנת השמיטה כלה הפקר אין בה לא תרומות ולא מעשרות לא ראשון ולא שני ולא מעשר עני וכתב בספר חרדים גם בפירות שגדלו בקרקע גוי בשביעי׳ או מה שורע כשבא ליד ישראל כגדלו בקרקע ישראל דמו ופטורים מן התרומות ומעשרות וכן היה נוהג ומנהיג מהת׳ גדול הדור משה מטרני׳ ז״ל עכ״ל:

אתם בנים בניי יצ״ו גיליתי לכם קצת מענייני תרומות ומעשרות ושמטה בשתזכו לבוא לא״י בעגלא ובזמן קריב:

והואיל ואתא שמיטה לידי באתי להזהיר אתכם בענין שמיטת כספים שנוהג אף בח״ל והר״אש צווה כברוכיא מה זה ועל מה זה אינן נזהרין כמבואר בטור ח״מ סי׳ ס״ז והדבר קל לתקן על ידי פרוזבול ככה תעשו בהיות טוב אל תקרא רע וכבר ראיתי בעודי הייתי בח״ל מבני עלי׳ שהיו נזהרין כי איך ידחה אדם מצוה בידי׳ בפרט מצוה הבאה לפרקים בשבעה שני׳ שנה אחת ובקל תוכלו לידע שנות שמיטה לפי מה שכתבתי לסעל׳ יהיה שמיטה שנת רצ׳ הבע״ל ותהיו רצ׳ למצוה והיה ה׳ אלוקי׳ עמכם:

הרי הוזכרו מצות התלוים בארץ בדבר אכילה עתה אזכיר איזה דברים

שהזהירו רז״ל ומנעו מכח סכנה ונודע כי חמירא סכנת׳ מאיסורא:

איסור משקין שנתגלו כמה הפליגו רז״ל באיסורין במשנה ובגמרא וכמה וכמה דיני׳ כמבואר הכל בטור י״ד ובב׳ סי׳ קי״ו והחמירו בספיקן יותר מבספק איסורין ואיתא בגמרא שמואל לא שתי מיא מבי ארמלת׳ דלית ליה אימת דבעלא ולא האמין לה וחשש אולי היו מגולין ובאמת שכתב הטור והאירנ׳ נהגו להקל אפי׳ בודאין מגולין שאין הרחשי׳ מצוין עתה וכו׳ והוא מדברי תו׳ בפ׳ אין עומדי׳ מ״מ שומר נפשו ירחק מהם וקדוש יאמר לו והנוהגין להקל עליהם נאמר שומר פתאים ה׳ כיון דרשו בית רבי׳ אבל המנהג הזה הוא בשגעון ינהג ותדע דאי לא תימא הכי שמעל׳ גדולה היא השומר עצמו ועושה ככל הדיני׳ המבוארי׳ במשנה ותלמוד בזה למה הטור כתבן לכל הדיני׳ אחד מהם לא נותר אלא כדפרישי׳:

עוד מבואר שם בטור כמה דברי׳ אסורים בפ״ק דע״ז ת״ר לא ישתה אדם לא מן הנהרות ולא מן היאורות ולא מן האגמים מפני הסכנה מאי סכנה עלוקה:

במסכת שבת פרק המוציא יין ובמס׳ חולין פרק כל הבשר אומר שם השולף ירק מאגור׳ שקשר נינאה קשה לכשפי׳ וחשיב ג׳ דברים העושה אותם קשים לכשפי׳ א׳ השולף ירק מאגודה ב׳ ההורג כינה אבגדיו ג׳ המקנח בחרס ע״כ שומר נפשו ירחק:

ובפרק ערבי פסחים אמ׳ ר״ל ד׳ דברים העושה אותן דמו בראשו וחד מינייהו השותה מים שאולין ואמר לא אמרן אלא דשאלינהו קטן אבל שאלינהו גדול לית לן בה:

ובמסכת חולין פ׳ כל הבשר הזכיר אביי כמה דברים באכילה שמביאי׳ לידי סכנה מים אחרונים לא ישול ע״ג קרקע ואמ׳ דאין הטעם בשביל זוהמא אלא אף הרוח רעה שורה:

עוד אמר הא דלאו שקלי מידי מפתורא כי נקיט אינש כסא בידיה לאו משום שמא יארע דבר קלקלה בסעודה לבד הוא אלא דקשה לרוח צרדה וה״ם משקל ולא מהדר אבל משקל ומהדר לית לן בה:

עוד אמר הא דכנשי נשוורא לאו משום מנקרותא היא לבד אלא משום

הג״ה
זה שאסור לקנות נראה לי כדבר שאין ישראל כגון בחתיכת בשר כו׳ וכיוצא שכתבתי לעיל: קשה טיבה ליד

הג״ה
ע״ש בפרק ההוא דקשיב כיוס עבייני׳ שהם סכנו׳ גדולו׳ והעושים אותו דיוו כראשו הסכנה בין דקל לכותל דלא הוי בינייהו ד׳ אמות והעובר על מי׳ שופכין כו׳: ועי״ש הוזירו ג׳ אין מתכשין ואין מתכנשין הכלב והדקל והאש׳ וי״א אף החזיר וי״א אף הנחש ואומר שם תקנה אם אירע כן

דקשה

וקשה לעניות:

עוד אמר השותה מאופיא קשה לכרסם מנפח ביה קשה לריש׳ מרחייה קשה לעניותא מאי תקנתם לשקעי׳ שקועיה ושמעתי שזה האופי׳ מיירי מה שמעלה החביות כשהוא תוסס אבל כשעושיה אופיא כששופך משקה בכלי זה האופי׳ הוא משקה מ״מ נכון ליזהר גם שם כי חמירא סכנת׳ מאיסורא:

כן אומר רב פפא כפתח כא וכפסק באל״ו חוזילס וכו׳ עד מה פעל א׳ או כפתח כלא וכפסיק כלא כיוו לא אים אל וכו׳ עד ולא יקיימה · **ע״ש** כיוה יוכי כל מסס סכנות גדולות עיין סס : **וכן** תולה כוה סמירות שסמכנה במסכת ב״ק פ׳ הכונס ע״ס :

עוד אמר האוכל מידי דנפל מפתורא לארעא קשה לריח הפה:

עוד נמצא בדברי רז״ל ענין שלישי בהנהגת אכילה שאינו נוגע לאיסו׳ והיתר וגם אינו דבר שיהיה בו סכנה גדולה רק הוא הנהג׳ מעולה כהא דתניא פ״ק דשבת ת״ר שעה ראשונה מאכל לודים שני׳ מאכל לסטי׳ שליש׳ מאכל יורש׳ רביעי׳ מאכל כל אדם ה׳ מאכל פועלי׳ ששית מאכל ת״ח מכאן ואילך כזורק אבן לחמת ע״כ ואמ׳ אביי לא אמרן אלא דלא טעים מידי בצפרא אבל טעים מידי בצפרא לית לן בה וכתב בספרי שבילי אמונה התנא דימה האוכל לאחר ו׳ שעות לחמת מלא יין וחסר מעט ואם יניחנ׳ כך יחמיץ ואם יתן בו אבן אחר יעלה היין מחמת האבן ולא יפסיד כל כך אבל לא יהא היין טוב כ״כ כמו אם ימלאנה ביין כך הוא האוכל לאחר ו׳ שעות שעם היות שיועיל לו כי לא ימות ברעב אבל לא יועיל לו כ״כ כמו שיועיל לו אם יאכל קודם ו׳ שעות והטעם הוא כי האצטומכא קודם ו׳ מבקשת מזונת ואם לא תמצא אותה תמשוך הלחות הרעות ויזיק לו עכ״ל ונראה לי כי רש״י במלו׳ קצרות רמז על מ״ש שבילי אמונה ז״ל רש״י כזורק אבן לחמת קשה לגוף ולי נראה לא קשה ולא יפה עכ״ל דוק בדבריו ותמצא בשבילי אמונ׳ ראה כמה גדול כחו של רש״י שכל דיבור ודיבור שיצא מפיו כולל עניני׳ גדולים:

במסכת ב״מ פרק המקבל תר״ג דברים נאמרו בפת שחרית מצלת מפני החמה ומפני הצינה ומן המזיקין ומחכימת פתי וזוכה בדין וזוכה ללמוד ודבריו נשמעי׳ ותלמודו מתקיים בידו ואין בשרו מעלה הבל ונזקק לאשתו ואינו מתאוה לאשה אחרת והורגת את הכינה שבבני מעי׳ וי״א מכניס אהבה ומוציאה את הקנאה: **ע״ש** וגם בפרק החובל א״ל רבא לרבה מר מארי מנא הא מילתא דאמרי אינשי ס׳ רהיטין רהיט ולא מטו לגברא דמצפר׳ כריך ואמרו רבנן השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה א״ל דכתיב לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש כיון דלא ירעבו ולא יצמאו ממילא לא יכום שרב ושמש א״ל את אמרת לי מהתם ואנא אמינא לך מהכא ועבדתם את ה׳ אלהיכם זו ק״ש ותפילה וברך את לחמך ואת מימך זו פת במלח וקיתון של מים בשחרית מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך ע״כ:

עוד הרבה אכילות מועילי׳ תמצא במסכת ברכות פ׳ כיצד מברכין דף ל״ט אמר רב חסדא תבשיל של תרדין יפה ללב וטוב לעיני׳ וכ״ש לבני מעיים כו׳ ע״ש אמר רבה בר שמואל משום ר׳ חייא אחר כל אכילתך אכול מלח ואחר כל שתייתך שתה מים ואין אתה ניזק כו׳ ע״ש ת״ר המקפה את אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעים וכמה אמר רב חסדא קיתון לפת ע״ש אמר רב מרי אמר ר׳ יוחנן הרגיל בערשי׳ פ׳ עם א׳ לשלושים יום מונע אסכרה מתוך ביתו אבל בכל יומא לא משום דקשה לחולשא דלבא אמר רבי חייא בר אשי אמר רב הרגיל בדגי׳ אינו בא לידי חולי מים ולא עוד אלא שדגי׳ קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם ונ״ל דדגים קטנים פי׳ מין ממיני הדגים הנשארים קטנים וכמ״ש לעיל ברין עולה על שלחן מלכים: **ע״ש** א״ר ינאי כל שהוא כביצה ביצה טובה הימנה כי אתא רב דימי אמר טבא חדא ביעיתא מגולגלתא משיתא קפוי סילתא א״ר זירא מגולגלת׳ משיתא משויתא מארבע׳ שליקת׳ כל שהוא כביצה ביצה טובה הימנה: **ע״ש** תנו רבנן טחול יפה לשיני׳ וקשה לבני מעים כרישין קשה לשיני׳ ויפה לבני מעיים כל ירק מוריק וכל קטן מקטין כל נפש משיב את הנפש כל הקרוב לנפש משיב את הנפש כו׳ ע״ש באורך:

ע״ש אמר ר׳ יצחק אסור לאכול ירק חי קודם ד׳ שעות · **ע״ש** א״ל רבא לשמעי׳ כי מייתית לו אומצא דבשרא אייתי לי מהיכא דסמיך לבי ברוך ולא כזוללי׳ וסובאי׳ המואסי׳ בחתיכה זו:

עוד יש שם עוד הרבה דברים: **וכן** בפרק שלשה שאכלו בענין אספרגוס כו׳: **ופרק** אין עומדין ת״ר ג׳ דברים רובן קשה ומיעוטן יפה שאור ומלח וסרבנות:

ובפסחים פ׳ אלו עוברין ת״ר ג׳ דברים מרבין את הזבל וכופפין את הקומה ונוטלי׳ אחד מת״ק ממאור עיניו של אדם ואלו הן פת קבר ושכר חדש דלא חליף עליה ס׳ יום וירק ירק כשאר ירקי אבל תומי וכרתי לית לן בה ובמסכת ב״ק פ׳ מרובה ת״ר חמשה דברים נאמרו׳ בשום משביע ומשחין ומצהיל פנים ומרבה זרע והורג כינה שבבני מעיים וי״א מכניס את האהבה ומוציא את הקנא׳ ואני שמעתי דוקא כשהוא מבושל אבל חי אינו בריא:

ובמסכת נדה פ׳ כל היד וכן היה רשב״י אומר ה׳ דברים העושה אותן מתחייב בנפשו ודמו בראשו האוכל שום קלוף ובצל קלוף וביצה קלופה והשותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה והלן בבית הקברות והנוטל צפרניו וזרקן לר״ה והמקיז דם ומשמש מטתו האוכל שום וכו׳ אע״ג דמניחי בסילתא או ציבי וחתימי רוח רעה שורה בהן ולא אמרן אלא דלא שייר עיקרן או קליפתן אבל שייר לית לן בה והשותה כו׳:

בכתובות פרק אע״פ הזכירו איזה דברים שהם קשים לעוברו׳ ומניקו׳ ע״ש ע׳ יש הרבה דברים מפוזרי׳ בתלמוד ואני לא רשמתי כולם אפס קצהו תראה:

עתה הגיע עת לדבר שיהיה ע״ד חולין שנעשו על טהרת הקודש ולא לחנם הזכיר׳ התור׳ לשון קדושה אצל אכילה והתקדשת׳ והייתם קדושים: **הנה** מצינו ציווי הראשון לאדם ויצו ה׳ אלקי׳ את האדם מכל עץ הגן אכול תאכל ומפרי עץ הדעת לא תאכל ממנו ולפום ריהטא קשה דלא הל״ל רק מפרי עץ הדעת לא תאכל ומשא׳ עץ הגן יאכל או לא יאכל אבל דע יש בכאן רמז לפעמים האכילה היא מצוה ולפעמים מניעת האכילה מצוה דהיינו התעני׳ ושניהם עולי׳ בקנה אחד כי התעני׳ שאדם ממעט חלבו ודמו הוא בסוד הקרבן כמ״ש אומרי׳ בתפילת תעני׳ יהי רצון שיהא חלבי ודמי׳ שנתמעט היום כחלב מונח על המזבח כו׳ ויבא זה הענין בארוכה לקמן במסכת תענית אם ירצה השם ולפעמים האכילה בסוד הקרבן כמ״ש רז״ל עכשיו השלחן של אדם מכפר והוא במקום קרבן הענין כי האכיל׳ יש בה גופני ורוחני כמ״ש לעיל בשם האלהי׳ הארי׳ ז״ל פי׳ הפסוק על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם אשר על כן חיבור הנפש עם הגוף ע״י המאכל רוחניי׳ המאכל מחזיק כח הנפש וגופניו׳ המאכל מחזיק כח הגוף ושניהם מחוברים כמו הנפש הנעלם׳ בהגוף ובזה מקדש הגוף ומדבקו לנשמה והגוף שהוא נרתק ותיק הנשמה אז מתחבר תיק הספר עם הספר והו בתנאי צדיק אוכל לשובע נפשו רצוני לומר שמדקדק באכילה שהוא מן המותר בפיו שאין שום ספק וחשש איסור בו ואינו אוכל אלא כדי חיזו ותכליתו בה חיים כדי לעבוד את בוראו לעסוק בתורה ובמצוות וגם מלחמו נותן לדל כאשר יתבאר לקמן בארוכה אז נקרא סעודת מצוה ועל בחינה זו נצטווה לאכול כי כל אכילתו הוא מזבח כפרה קרבן כדלקמן אבל לדעת טוב ורע סוד כי תאוה הוא לאכול כו׳ לא תאכל אבל תכלית בריאת האדם שנעשה בדמות וצלם היתה לדמות צורה ליוצרה כביכול להתדמות לו בכל דרכיו כמ״ש אהים אתם והאכילה אשר יאכל יהיה בסוד קרבן ונתקדש אכילותיו ובזה יתבאר מאמר בבראשית רבה ר׳ הונא בשם ר׳ מתנה אומר בזכות ג׳ דברים נברא העולם בזכות

חלה

חלה ובזכות מעשרות ובזכות בכורים ומ"ט בראשית ברא אלקים ואין ראשית אלא חלה שנ' ראשית עריסותיכם ואין ראשית אלא מעשרות המד"א ראשית דגנך ואין ראשית אלא ביכורי' שנ' ראשית בכורי אדמתך וגו' ע"כ וק' מה אולמא דהנך ג' מצות מכל תרי"ג מצות שאומר בשבילן נברא העולם בשלמא מה שאמרו רז"ל במקום אחר בראשית בשביל התורה והישראל ניחא שהוא כולל הכל שברא בשביל ישרא' שהם יקבלו את התורה אבל כאן ק' ע"ק אומר בלשון שלילה אין ראשית אלא חלה ש"מ שאין דבר נקרא ראשית אלא חלה ואח"כ אומר להפך אין ראשית אלא מעשרות וכן בפעם שלישי אמר אין ראשית אלא ביכורי' נמצאו אלו ג' סתרי אהדדי ע"ק היך דאת אמר ראשית דגנך וזה נאמר על התרומה והוא מביאה על מעשרות או למה שינה הלשון אמר המד"א ולא אמר שנא' כמו באינך · הענין כי תכלית הבריאה היתה בשביל התורה שיקיימה האדם וכמו שהתור' גוף ונפש ר"ל נגלה ונסתר ומתיחדי' ביחד כן האדם ויש בו רמ"ח איברי' ושס"ה גידי' כנגד תרי"ג מצות והוא קודש וקודש קדשים ר"ל קודש קדשים מצד הנשמה והגוף ראוי להיו' קודש ואיך אפשר זה והלא יש בו מדות כבהמה דהיינו שחייתו תלוי באכילה ואוכל כמו בהמה ואיך יהיה לו דביקות בתורה שהיא קודש מצד נגלה וקודש קדשים מצד נסתרה מה עשה הקב"ה קידש את האוכל אשר יאכל דהיינו שראשית מהאוכל צווה הקב"ה לקחנ' לו לשמו ית' ולתנו בשבילו לכהן וללוי כו' והנה האוכל אשר אוכל האדם מזרע הארץ וידוע כי מלך כל הזרעי' הוא הדגן ציוה הקב"ה ליקח הראשית מיד ממנו דהיינו תרומה ולא היה להקב"ה די בקדושה זו רק קידש בראשית אחר דהיינו מעשר ללוי וממנו תרומת מעשר לכהן ואז הוא בסוד אי"ק בכ"ר כמבואר בשערי אורה בסוד מאה ברכות בסוד כהן לוי ישראל בסוד נפש רוח ונשמה הישרא' נותן עשרה ממאה ללוי והלוי נותן אחד מעשרה לכהן אח"כ כשנשתנה הדגן למעליותא ונעשה עיסה והלחם הוא דבר חשוב שכל הסעודה נקראת על שם הלחם כמ"ש עביד לחם רב נצטוו בראשית עריסותיכ' עדיין נשארו פירות האילן שלא נתקדשו צוה הקב"ה ליקח מז' המיני' שהם מלך על כל הפירות בכורים ואז נתקדשו וה"ש במדרש אין ראשית אלא חלה כלומר כשנעשה עיסה אין די בקדושת ראשית הראשונות לא דוקא ראשית עריסותיכם וכן במעשרות אמר אין די במעשרות הראשית הראשון דהיינו היך דאת אמר ראשית דגנך שהוא תרומה ע"כ לא אמר שנאמר דאלו אמר שנאמר היה המובן דמבי' קרא אמעשרות אלא קאי אתרומה גדולה שקדמ' ואמ' שאין די בראשית הראשון רק בראשית מעשר ג"כ ואז חלה הקדושה ואז האדם בגוף ונפש מוכן לקבל התורה בנגלה ונסתרה הכלל העולה אדם שהוא צדיק ואוכל מן המותר לו אז האכילה במקום קרבן כי הצדיק מדמה הצורה ליוצרה כביכול ואז אכילתו המקודש' באכילת מזבח כי אינו אוכל רק בשביל נפשו שתשאר דביקה בגוף לעבודת בוראו אבל הנתרחק מהקב"ה שפגם בנשמתו אז צריך הוא לעשות קרבן לעצמו לקיים שלום לרחוק שנעשה קרוב וזהו התענית שמקריב את עצמו כי הוא הבהמה בעצמו מאחר שנתרחק נמשל כבהמות נדמו וזהו סוד אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמ' מן הבקר מן הצאן תקריבו את קרבנכם הרמז אדם שנתרחק צריך להקריב את עצמו וזהו יקריב מכם אבל מי שהוא קרוב ודבק בידו"ד אז כביכול שם יד"וד עליו ואז מן הבהמה וגו' תקריבו את קרבנכ' ר"ל מה שאוכלי' אתם זהו קרבן וזהו קרבנכם וק"ל ואמר אדם ולא איש רומז על אדם הראשון כדפירש' לפי דרכו ולפי דרכי הרמז אדם אם לא חטא היה מצוה מכל עץ הגן אכל תאכל כי מוריד השפעת רוחניות האוכל מלמעלה כמ"ש לעיל כל אוכל יש לו רוחניות וכשחטא אדם אז היה תקונה תענית וכספר עשיה מאמרות כתב שהתענה אדם כל ימי חייו שהזכירו רז"ל ק"ל שנה היינו לענין שאר תשובה שעשה וכן חוה תת"קל שנים כמנין תעני"ת ודבר זה יבוא בארוכה לקמן במסכת תענית א"ה כי מכה שחטא במאכל והמאכל הביא מיתה לעולם תקונ' תענית אמנם טוב מאוד זה המיתה ולעתיד יחזור האכילה רוחניות שתקים שבו שותקים מן לצדיקים וע"ז רומז שם קריאת חוה כי היתה אם כל חי מתחיל' גרמה חוה מיתה במאכל ולעתיד יחזור להיות חי והו סוד א"ם כ"ל אותיות מא"כל ומאכל עולה צ"א ביחוד השם של ח' אותיות יאהדונה"י וקודם התיקון אז אדם חי תענית שנה כדלעי' ובתיקון אז המאכל קרבן אליו ואף עתה מי שהוא צדיק אז בצדקתו ובטהור מחשבתו מוריד השפע של מאכל וגבוה מעל גבוה והאוכל והשותה יכוין לזה כגון אם שותה מים לצומאו יחשוב שמימי חס"ד מכבין אש הגבורה וכששותה יין יחשב על יין המשומר מענביו מו' ימי בראשית : **ויש** רמז בפסוק עץ מאכל הוא לא תכרות הנה עץ שאכל ממנו אדם הראשון עשה כרית' אבל עץ מאכל הוא סוד א"ם כ"ל חי' גם שם יד"וד נרמז בעץ כי י' פעמים ה' ה' פעמים י' עולה ק' אח"כ ו' פעמים ה' ה' פעמים ו' עולה ס' מנין עץ זהו בבחינ' ז"ה א"לי זה השלחן אשר לפני ה' והנה בסב' הנח"ש היה עץ של אדם הראשון כרות' ונתהפ' אותיות של"חן לנ"חש אמנם השל"חן הטהור הוא אותיות לחשן שהוא הקדושה העליונה שנושא הכהן הגדול והשלחן מזבח כפרה והמאכל במקום קרבן וארז"ל הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרי' זה רומז על נשמות המגולגלות באוכלים הטהורים וזה האוכל כדרך הנ"ל הוא הכהן ובזה נתכפרו הבעלים שהם באוכלים ודבר זה יתבאר לקמן א"ה :

הג"ה

ובכלל המעשרות תרומה ג"כ קדושת אכילת הכשר כי כהן כוהן מעשר בבהמה :

הג"ה

ודע כי לא כל המדרגו' שוות זה הצדיק מוריד באכילתו רוחניות המאכל וזה מוריד השורש מהרוחניות כי גבוה מעל גבוה וכמה הבחינות מדרגות גם לא כל הקרבנות שוות אחד יותר עולה לריח ניחוח לה' משל אחר ודבר זה מרומז בזוהר בשלח ומובא בר"מ שער הקדושה פ"ג וכן תמצא בכלל האומה ישראל סוד מדריגות אכילתם שהזכיר בזוהר בשלח כשנגאלו מקליפות בתחיל' יציאת מצרי' אכלו מצה שהיא מדת כד"ק אח"כ כשעלו ופרש וכו לחם שהוא אור עליון שנתעטם וזהו הנני ממטיר לכם לחם מן השמים סוד תפאר"ת וזהו דורו של משה וכשבאו ויאכלו מעבור הארץ סוד הארץ העליונה המוכנ' טרף לכל העולמות אכל היה כבוד הקדושה כי השלחן אשר אדם מקדש הוא כבוד שלחן לחם הפני' תמיד עליו וסימנך זה א"לי ר"ת ו"ה השלחן אשר לפ"ני יד"וד: **והנה** יבא סדר מדרגות רוחניות האוכל יתבאר שכתוב בזוהר וירא שהמלאכי שנזון אברהם אבינו ע"ה כל מה שהיו אוכלי' היה כאוכל על ידי אש ואע"פי שכתוב בפסוק שאכלו הכוונה הוא המזון שביונו אמ"פר אברהם שהיא שורש משרשי רוחניות השפעת המאכלי' כמ"ש אומרים בברכת הזמון הזן את העול' כולו בטובו בחן ובחסד : וכל מי שמתקדש יותר הוא ממשיך השפע באכילתו יותר פנימיות ולא יתכן היטב מ"ש ר"מ בשער הקדושה פט"ו וז"ל גם אם הוא בעל תשובה יתודה קודם שיאכל וכ"כ הרב רבינו יונה בספר היראה שבעל תשובה צריך להתודות קודם ולפשפש במה שעשה עד אותה שעה ובזה לא יבא להיות נרגן כי ישוב בעונותיו אשר רבו ושהוא איננו ראוי למזון ההוא אלא מגד חסדו הגדול הוא לרשעים ולטובים וזהו ענין שקשה מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף כדפי' בזוהר שקשה לפני הקב"ה שהיא השכינה הזנה לעולם לפרנסם מפני רוע מעלליהם הרי בזה ובזה יכרו והשלחן יהיה לו מזבח כפרה עכ"ל ולי נראה כל אדם כשר יתודה ולא מקיים זובח תודה יכבדנני כי האכיל' היא במקום קרבן ובכל קרבן היה וידוי לכפר על עונותיו וסימנך כי לפני לחמי אנחתי תבוא ויתודה וידוי אשמנו כו' הרשענו כו' עד כי ירכם לשלום ובשבת ובימים טובים שאין אומרים וידוי לאמור במקום הוידוי זה הפסוק ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך למען חייך ולהרבר תשובה בלב :

ומאחר שהשלחן הוא בסיס לדבר שבקדושה צריך להיות מכוסה ובנקיות ויתנהג בצניעות לכבוד הקדושה שמוריד במעשיו הטובים

הטובים בכוונתו הזכה ·
פר' תרומה שהעשן היה
הג"הה

ובשם שהקרבן היה לריח אשה ריח ניחוח ואח"כ נהנים קצת החצונית באברים ופדרי' שפי' בזוהר מתעקם לצד צפון · כן יתנהג בשלחן ירחיק מעליו קיא צואה היא הקליפה וצריך לפנו' קודם האכילה כמ"ש בפ' כירה ובפ' המוציא יין הנצרך לנקביו ואוכל' דומה לתנור שהסיקוהו ע"ג עפרו · ולא דוקא נצרך ממש אלא ר"ל שיהא נצרך אח"כ כי צרי' לראות שיהיו בני מעיו נקיים לפנות בכל מה דאפש' וכן בזוהר פ' תרומה החמיר מאוד לפנות קודם אכילה להיות בניקיון הגוף לפי שהוא דוגמת השלחן אשר לפני ה' וראוי שלא יקריב שם קיא צואה · וכן משמע ברמ"בם דלא סגי דלאו הכי אלא מוכרח לפנות שכתב בספר המדע בהלכות ז"ל ולא יאכל עד שיבדוק עצמו יפה יפה שמא יהיה צריך לנקביו עכ"ל : הרי הוא בקדוש ונדחית הקליפה ובמקום אברים ופדרי' הנ"ל הם המים האחרוני' שהם חובה וז"ל תולעת יעקב ע"ד האמת מים הראשונים מצוה רמז למאורו' העליוני' ששם מקום המצות ולפיכך אנו מגביהין ידינו למעלה שנ' ושאו כפי אל מצותיך אשר אהבתי כדי שיתברכו כולם מהמקור כדי שימצ' מזון ושפע לכל העולמו' כי המזון תלוי במים ראשונים ואמרו במדרש של רשב"י ע"ה ואחרונים חובה הם הכתרים התחתונים

ובית הכסא אסור להרהר בשום דבר שבקדוש' כדאית' פרק כירה בכ"ע מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא · ובספר חסידים כתב שבבית הכסא יחשוב האד' בהנהגותיו והוא' שבית זה שהוא צריך ובכינו יוכה כתב בספר הירא' שירגיל עצמו בחשבונות ובשבת כ"ל שיחשוב בבנייני' בתים מגויירי' ובמשמלת מלכים וכיוצא בזה כי להרהר כנ"ל אף שהרהור מותר ע"מ יכוון שלא להרהר כדאיתא בטור ובהרהור זה יש בו ג"כ ויכוון כמ"ש רז"ל ירגיל אדם לקריאת מלכי האומות להכמין לעתיד וכו' :

הנקראי' חובי' הם מטין את האדם לכף חובה ולפי שמים אחרונים חלקם בסערה נקראים חובה וחובה עלינו לתת להם חלק זה שהוא זוהמ' הידי' (כסוד שער אצבעות כסוד הוצאות ·כלקוי' כורושו' עלם) ומטעם זה אני אומר שאין לברך ברכת מזון קודם שיטול כי אין לבוא לפני המלך לברכו בידי' מזוהמות וצריך להשפיל ידיו במים אחרוני' לרמוז לדברים ההם שהם למטה מהכל ע"כ :

ואתם בניי יצ"ו הזהרו במים אחרוני' ואף שכתבו התו' והר"אש והמרדכי' בס"פ אלו דברים שהאידנא אין העולם נוהגין בהם כו' א' תשניה בדברית' בזה כי אלו ראו את הזוהר בענין הזה לא כתבו מה שכתבו :

נהזור לענין המאכל הוא קרבן והאוכל הוא הכהן והעובד וכמו שהכהן העובד היה צריך להיות לו כוונה כי מתעסק בקדשים פסול כן בשעת נטילה שתקנו רז"ל משום סרך תרומה שהכהן אוכל צריך כוונה ויכוון בשעת נטילה שהוא נוטל ידיו לאכילה בז' אף לחולין צריך כוונה לפי דעת הרש"בא : ופסק בי' טור א"ח כוותיה וכת' אבא מורי ז"ל ה"ה וטוב לחשוב בשעת נטילה שתקנ' רז"ל נטילה לחולין משום סרך תרומה פי' שלא יבא לאכול תרומה בלא נטילה וסתם ידים שניות לטומא' ופוסל תרומה ומ"ה תקנו שירגיל לטול אף לחולין אע"פ דאין שני פוסל בחולין ויועיל זאת המחשבה שלא יחשוב מחשבות אחרות הפוגמות הנטילה עכ"ל עוד אני אומר יחשוב בסודר עש' אצבעו' הרומזי' נגד י' ספירו' וע"כ מגביהם כמ"ש לעיל ועל סוד זה וזקף ר' עשר אצבעותיו שלא נהנה ופרשתי סוד הענין בהקדמה :

הג"הה
נט"י הוא' ואתו לידי אסור קנת קידושי דיכים סינטרכן · דאיתא דבר דע שעיקר הכרת בנטילה הוא אצבעות הידים ודאמר' הרב המוכיי' שסבכן על היד עד הגב ורואי' שאצבעו בשהרו בלי נטילה וכרי הוא כאלו לא נטלום · וסוד הנטיל' כשירב' לשפוך מהכלי על היד אר"ל עים ראשונים צריך להגביה ידיו למכס לומר ראשי אצבעותיו דקיינו יכוף היד ויהיו ראשי האצבעו' למעלה וכף היד · ולא שיזקוף כל היד למעלה רק יזקוף האצבעות למעלה נגוה מעל הכף :

תולדות אדם וסוד נשיאת הכפים דהכהן רומזים ג"כ ע"ז והאוכל נעשה כבהן העובד כדפי' וע"כ צרכו דברי הפוסקים שפוסקים שלא להפסיק בין נטילה להמוציא כדי להקיש הוי"ה להוי"ה ר"ל כמו בנטילת י' אצבעותיו רומז לי' הויות כן בהמוציא וכמ"ש בעל תולעת יעקב וז"ל גרסי' בירוש' פ"ק דמסכת חלה הבוצע צריך לבצוע בעשר אצבעותיו פי' צריך לאחוז הלחם בעשר אצבעותיו כנגד עשרה מצות שנצטוו ישראל בתבואה לא תחרוש בשור וחמור שדך לא תזרע כלאים לקט שכחה ופיאה תרומה ג' [illegible] מעשר ראשון מעשר שני מעשר עני חלה וכנגד עשרה תיבות שבברכת [illegible] ועשר תיבות בפסוק ארץ חטה וגו' וע"ד האמת צריך לאחוז הככר בי' אצבע כי כן חלה העליון הנקרא לחם אבירים כל העשר משתתפי' ומתיחדים בו ונפלבם נזונים ממנו ואז יברך המוציא לחם מן הארץ סוד ארץ החיים ארץ ממנה יצא לחם שממנ' נזונים עליונים ותחתונים וזהו סוד המוציא ולא מוצי' עכ"ל ר"ל אע"ג דמוציא כ"ע מודו ובהמוציא איכא פלוגתא והיה ראוי לומר מוציא והתו' כתבו הטעם שלא לערב אותיות המ"מין העולם מוציא וגם אני כתבתי במקו' אחר טעם גדול לזה מ"מ האמת מה שהוא אמת היא זאת דה"א ההמוציא רומז לסדרת הארץ העליונה שהיא ה"א אחרונה מהשם והכוונ' ה' מוציא לחם וכן הוא בזוהר ומבוא' עו' בזוהר שבברכת מוציא יש ט"ל אותיו סמנין יוד ה"א וא"ו ובך הוא אם היו מברכין מוציא נמצא ה' אחרונה לא הוזכר רק יה"ו ולכן לא נפסק הלכה לומר המוצי' בתוספו' ה' : וקבלתי

מנהג טוב הוא שירגיל אדם את עצמו לשפוך רביעית בפע' אחת על ידו ע' אחד או הוא ישפוך רביעית על כל יד ויד כי אז הוא מסולק מכמה חששות שהם בהלכו' נטילה · ומא"כ כשנוטל ידיו מרביעית ב' פעמים או נריך לזהר שמקודם לזה לא יגע יד ביד והרבה ענייני' המוכרים בהלכות נטילת ידים וצריך אדם להיות בקי בעולה בהלכות נט' כי רב הוא ואמרי מי שנוטל ידיו בשפ' רב ינת' מרביעי' כדאית' בפ' כיוה אדם המזלזל בנט' בא לידי עניות אמר רבא לא אמרן אלא דלא משא ידיה אבל משא ולא משא לית לן בה (פירשי' משא ולא משא שלי' רוקן ומשפשף יפה אבל מעט כגון רביעי' מגונים) ולא מלתא היא דאמר רב חסדא אנא משא מלא חפני ויהבו לי מלא חפני טיבות' פי' שר"מ היה לוקח יותר מרביעי' וכל נדיק יאחזו דרכו אבל לא יעשה ע"מ להתעשר מ"ו דא"כ שובד ע"מ לקבל פרס · אלא יאמר דאוכן שהוא מנוה רב' מסרי וכח ר"מ לעשר גוכו וה כשה"ו ומסתמ' גם קרן קיים לעה"ב ע"כ

קודם הנטילה יסיר הטיט שתחת צפורניו כי מיעוט ומקפיד עליו חוצץ בנטיל' כמו בטבילה כדאית' בטור א"ח סימן ק"סא ובמרדכי פ' אלו דברים אף שכתב רמ"א שלא נהגו העולם לנקר אל תשגיח בזה כשהפרכים גדולי' : יעשה הידור מגוה לכבוד השי' :

וראוי לכל אדם שיהיה כל ימיו לטול צפרניו בכל ע"ש ואז מגוה גודרת מגוה כי מגוה היא משום כבוד שבת כיון שיבא לקיון אי' במסכת שבת וגודר מגוה שבית בנטילה לסעודה בכל השבוע שאו הטיט מיעוט למעוט הוא וכודאי אינו מקפיד :

צריך ליטול מן הכלי כתב הטור אם היה ברוא בנקב התחית והסירו וקבל המים על ידו חשיב שפיר כח גברא · וצריך להסירו ולהסירו בכל ספיכה ושפיכהוכן יכהנו הנוטלים והפירו' פים בו תרנגול של נחושת שים להסירו ולהסירו בכל ספיכה ושפיכה :

בלי שאינו שוה למעלה רק יש בו בליטה נבוה ינגוף הכלי שדרך בו הולך השפיכה אין ליטול ידים לאכילה דרך שם כי זה מה שנוכח מהכלי אין שום קיבול לקבל ואע"ג שתחילת תיקון הכלי כעשה כך והדין הוא כלי שאין יכול לעמוד בלי סמיכה אם מתחילה נעשה להשתמש בו כך שרי שאני התם דהוא בית קיבול אבל זו הבליטה אין לה קיבול ודמיא למגופת חבית שהיא פדה וכן כיסוי של כוס וקנקן שמשוכעים למעלה אע"פ שמתחילה נעשים לכך להשתמש בו כך פסול דלא נעשים מתחילה לקבלה אע"פ שים לפלפל בו מ"מ כן קבלתי ע"כ לא יטול לשפוך מהבליטה רק ישפוך מן הכד :

עשה במים שלאכה או שסרה בהן פסו פסולי' וקבלתי מרבותי שאותן ששני' במים דבר לסדים כגון שפיקאכלי'

וקבלתי שטוב לבוצע בפרט בשבתו׳ובי״ט על לחם העשוי באורך שהיא כרמות ו׳ ואז מרומז שם יה״וה הכולל כל עשר הויות דהיינו בציעת המוציא הוא כרמות י׳ ושני ידים שתופס בהן הלחם כדלעיל בכל יד ה׳ אצבעו׳ הם ה׳ נגד ה׳ הם שני ההי״ן מהשם והלחם כרמות ו׳ ואז נשלם השם :

הרי כמה קדושות יש בבציעת המוציא ובכל הפת כולו שבצע ממנה וכתב בספר חסידים וז״ל ולחם שבירך עליו המוציא לא היה נותן ממנו לעבר ומן המוציא היה משאיר מעט ואוכלו לאחר הסעודה אויבש או במשק׳ על שם שיהא הטעם של המוציא בפיו וכתיב והשאיר אחריו ברכה ע״כ · ה״ל הכלבו בסי׳ כ״ד ונהגו כל ישראל שלא להאכיל בהמה וחיה ועוף ולא גוי מחתיכה שנוגעת בה חתיכת המוציא כך כתב ה״ר אשר ז״ל וכן באבודרהם כתב האגור בשם הר״ר אביגדר שכתב בשם הר״ר שמחה צריך אדם לאכול הפת שבצע בה מוצי׳ קודם שיאכל פת אחר כדי שיאכלנו לתיאבון והוא מדברי שבילי לקט ע״כ ומ״מ ישאיר מעט לאכול בסוף האכילה כדלעיל בשם ספר חסידים :

ומאחר שהמוציא והנטילה שייכי בהדדי אין להפסיק ביניהם כמ״ש למעל׳ ואפי׳ הפסקה בלא דיבור אם שהה כדי הילוך כ״ב אמות הוי הפסק כ״כ רמ״א בטור א״ח סימן קס״ו :

והעשה צרכיו ורוצה לאכול יש פלפולי׳ בפוסקי׳ כיצד יעשה עם הברכו׳ של אשר יצר וענ״י ורבו הדיעות ובספר ברכת אברהם האריך מאוד דלכל הדיעו׳ אית בהן פירכא ע״כ יטול אדם שני פעמים בנטיל׳ ראשונה אשר יצר ובשניה ענ״י ומ״מ יהיה נזהר שימשמש בידיו בגופו במקום הנסתר כדי שיביא את עצמו לידי חיוב נטילה כי אם ישארו נקיים ובלי היסח הדעת איך יברך ענ״י אח״כ וק״ל :

ונ״ל דתפילת המזון שכתב הזוהר שיתפלל אדם על מזונו וכתב בספר קיצור ר״ח וז״ל עוד יתפלל על מזונו בכל יום אחר תפילתו קודם שיאכל כו׳ וכל א׳ יתפלל כפי כחו ונהגו אנשי מעשה לומר קודם נטילה אתה הוא האלהים הזן ומפרנס ומכלכל בחסדך לכל הברואים מקרני ראמים עד ביצי כינ׳ עיני כל אליך ישברו גו׳ פותח את ידיך וגו׳ עכ״ל נ״ל אם שכח ולא התפלל עד שנטל ידיו יכול להתפלל אותה בין הנטילה להמוציא ולא הוי הפסק כמו שאמרו אפי׳ בין המוציא לאכילה טול ברוך גביל להורי כו׳ לא הוי הפסק מאחר שהוא מצרכנ׳ כן עתה התפילה הזו דהיא מצרכי סעודה דאפי׳ הכל מה מוכן מתפלל כדאיתא בזוהר ר׳ ייבא סבא אע״ג דהוה ליה למכליה לא הוה מתקן ליה עד דשאיל לי׳ מבי מלכא בצלותא והטעם כי כוונת התפילה היא שישפיע לו הק״בה מזון הרוחני שהוא שורש המאכל כדי שיהיה אכילתו בקדושה ·

ודוגמא לזה פסק הגאון רש״ל בתשוב׳ שדברי תורה לא הוי הפסק כי ד״ת מצרכי הסעודה דכל שלחן שלא אמרו עליו ד״ת כו׳ ואגב אעתיק כל דברי רש״ל בזה פחמת דברי מעליותא היוצא מדבריו וז״ל על בעל הסעודה מוטל לכבד הגדול להביא מים לפניו באחרונה כמו שנהג הר״אש ליטול באחרונה אבל אם מביאים לו לטול ידיו בראשונה כמו שנתפשט המנהג והוא מונע מלקבל עבירה היא בידו והוא ביזיון התורה שהוא רודף אחר הכבו׳ אין ראוי לומר אני מנהיג עצמי בטהר׳ ובקדושה ובפרישות ולא מפסיק ואחרים יפסיקו אדרבה ראוי לו לטול ולזהר שלא יפסיק ואז אחרים ילמדו ממנו כו׳ והאריך ע״ד כתב ר׳ מנחם כשישרא׳ יושבין על השלחן וממתינין זה לזה עד שיטלו ידיהם והם בלא מצות שהשטן מקטרג עליהם לכך הזהיר להביא מן לחם על השלחן שאז ברית מלח מגין עליהם · וא״כ לעסיק בתורה אין לך ברית ומצוה יותר ממנה ובד״ת שהיא יעל׳ חן ראוי שיפסיק וצורך סעודה הוא כל שלחן שלא אמרו עליו כו׳ ע״ש : ומ״מ ירגיל אדם עצמו להתפלל תפילת המזון קודם הנטילה : ומנהגי לפנו׳ קודם הנטילה ולרחוץ לברך אשר יצר ולהתוודו׳ ולהתפלל תפילת מזון ואח״כ לחכך או למשמש בגוף להיות הידים צריכות נטילה ואף אני נוטל לסעודה ובזה הסדר מצוה גוררת מצוה וכן היה מנהגי לפנים אמנם הנני מסכי׳ לדברי מהרמ״ק להתפלל על מזונו אחר גמר תפילתו שחרית :

ובינה בה הוי כשרה בהן פתו :

כל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילה אף האידנא ועי׳ המשקין י״ד סמ״ע ד״ס ובמאחרים הדינים בא״ח סימן קס״א ובכ׳ ובש״ע ובתמיה גדולה בעיני הפלא ופל׳ על שרוב העולם אינם נזהרים · והם בתשובה יתהלכו מרא׳ הכורו׳ שנהם בסדר של פסח רוחצין קודם הכרפס ומאמר שמוזכר בסי׳ קדש ורחץ כרפס כו׳ וכל הגהה אין נזהרי׳ ועד כאן לא יש פלוגת׳ בפוסקי׳ רק אם לברך על הנטילה או לא והמסקנא שלא לברך ליטול פשיט׳ שמוזי׳ על כן אתם בניי יצ״ו תעיינו הדינ׳ ותנהגו כן ולמרקח׳ שנעשה מדבש צריך נטילה שהרי דבש הוא אחד משבעה משקין י״ד סמ״ע **קבלתי** לאמר שנטל ידיו והגביהם כדלעיל קודם שיעשה הברכה יאמר הפסוק שאו ידכם קודש וברכו את ה׳ ואין זה נקרא הפסקה ויכוון להסוד שרמוזי בהג״ה וקף ד׳ אנבשתיו :

הג״הה

דין פשוט הוא בגמ׳ ובכל הפוסקים שאסור לדבר בין ברכת המוציא לאכיל׳ ואם דיבר עבירה היא בידו וצריך לחזור ולברך כראה ואפי׳ הכנים פרוס׳ הבציעה לתוך פיו ולועסו אינו רשאי לדב׳ עד שיטעו׳ הסיך האוכל ויבלענו כי קודם לזה עדיין נקרא הפסק כשמדבר שהרי עדיין נקרא קודם אכילה ומאחר שלא טעם טעמו :

ויש להביא ראיה לזה ממה דאית׳ בפ״ה קור׳ מטעמת אינה צריכה ברכה והשרוי בתענית טועם ואין בכך כלום וכתבו התוספ׳ טועם ואין בכך כלום פר״ח שחוזר ופולט דלא חשיב הנאה מן הטעימה אבל בולע לא ומה שפולט אין צריכה ברכה שאינו נהנה : וכתב הב׳ סימן ר׳ שכך הם דברי סמ״ג שכתב וז״ל מטעמת אינה טעונה ברכה לא לפניה ולא לאחריה עד רביעית פר״ח ובכגון שחוזרת ופולטת והרא״ש כתב דברי ר״ח וא״כ כתב ומיהו דוקא רביעית אבל טפי מרביעית קטנה הנאה לענין תענית ומיהו נראה דברכה לא צריכה כיון שאינו נהנה בתוך מיעוט עכ״ל ב״י · הרי מבינו שהטעימ׳ אינו כלום לענין הנאה מאחר שמעיכן מזה דאם כן לתוך פיו פרוסה של המוציא ומדבר בשעת טעימה קודם בליעה דהוי הפסק׳ וכר מן דין יש איסור נוסף שלא לדבר בשעת טעימה שהרי אמ״ל דאין משיחין בסעודה משום שמא יקדים קנה לושט ואתי לידי סכנת הגרוגרת דקטילא סכנת׳ מאיסורא :

ואע״פ שאמרתי שהוא הפסק אם מדבר בשעת טעימה מ״מ אין אני אומ׳ באם עשה בדיעבד כן שטכח ודיבר בשעת טעימה שיחזור ויברך כיון שהדין הוא באם הפסיק בין הברכה לאכילה דאין אני בכהם בספק ברכה לבטלה וירא שמים יסלק עצמו מן הספק ויכלכל דבריו במשפט ואל ידבר מתחילת הברכה עד בליעת המוציא הן רך הן קשות כי עת לדבר ועת לחשות :

הג״הה

אמנם מצאתי בספר תפיל׳ למוסה של מהרמ״ק ז״ל להתפלל על מזונו אחר גמר תפילתו ואגב אעתיק כל דבריו הנעימי׳ וז״ל אחר גמור תפילתו יתפלל על מזונו ואין ראוי לאכול עד שיתפלל על המזון כדאית׳ בזוהר לכך נראה לי שהתפילה המכוונת לזה הוא המזמור לדוד ה׳ רועי לא אחסר וכו׳ ועם היות יש בו פירושי׳ רבי׳ הכוונה האמיתית לזה הוא לכלול עשר ספירות ה׳ רועי תפאר׳ המפרנס למלכות : לא אחסר שום חסרון משום בחינת שפע לשום ענין · בנאות דשא דהיינו שיתקש׳ שם אדנ׳ בשם ידו״ד כזה בענין שיהיה שם אדנ׳ בנאות דש״א מרוב היחוד והזווג והיינו ירביצני יעשה רביצה וזווג כזה יאהדו״נהי ויכוון בשם ידו״ד בנקודת יהוה כזה יְהֹוִה כזה יאהרונהי והיינו רביצה ויחוד · על מי מנוחות שהם מימי החסד שפע נח וטוב לפרנסת העול׳ ונקוד׳ו טובה להבטחה ועולה ע״כ בשם ד׳ והיינו ינהלני הנהגה כזה ויתקשר המלכות למעלה בתפארת והרי נקשר התפארת במלכות · נפשי ישובב יקשור המלכו׳ בתשוב׳ : ינחני במעגלי צדק דהיינו שתפשטות התשוב׳ דרך המעגלים שהם מתעגלים מן השמאל עד למטה במלכות שהיא נקראת צדק ומצד הדין למען שמו שהיא מלכות הנקשרת בשמאל שהם מעגלי צדק הנמשכים דרך השמאל עד המלכות גם כי אלך בג׳ גלמות שהם כחות הדין שנמשכות לא אירא רע שהוא הדין הקשה המכוני כי אתה

אלכו׳ עומדי שבטן יכוד · ומשעבתך תפארת שהם שתי וו״ן שבט משמן שהם יכחוני שמתי וו״ן לו הם מכתמי׳ אותה מתוקף דיני׳ ומתקנין אותה · תערוך לפני שלחן׳ היינו היו״לכו׳ הנערכת שם כמש דהיינו שני וו״ן שסה כמשה והיינו תערוך לפני שלחן כנגד צוררי ווכלן עולה עד לאו״ע׳ בימין · דשבת בשוין תכווה דאשי ומשם כוסי שהיא המלכות רו״ה שעלה ר״ו דהיינו ר׳ ראשית המלכות נקשרת וי״ס דהיינו תפארת שכווה וכיבה בסוד רו״ה דהיינו הנכו״רה שכך עולה מפני שהיא כו״ם אלהים רו״ה מתמתקת מהסמאל בימין ונוסף הימין ואמור א״ך טוב וחסד א״ך שם אה״יה וטוב וחסד הימין הנקשר בא״ך בכיבה ווותפסט עד החסד ירדפוני כל ימי חיי שהם ששה קצוות · ואחר שנתקנו מן הימין ושבתי בבית ה׳ דהיינו המלכות הנקראת בית ה׳ עם התפארת לאורך ימים לכתר העליון שומם כמשך האורך לימי׳ ואחר שנכללו הספירות ע״י תיקון המזון הזה יאמר׳ כדרך קנדה יהי רצון ולפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שיהיו מזונותי ופרנסתי ומזונות ופרנסת אנשי ביתי עם מזונות ופרנסת כל עמך ישראל בידך ואל תצריכני לידי בשר ודם ולא לידי הלוואתם אלא לידך המלאה והרחב׳ שיהי׳ כל שך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון · ניזהר להתפלל אותה ע״ד את תפילתו כדי שתקדם לתקון האכילה כבית כדפי׳ בזוהר עכ״ל: ולדברי מהרמ״ק הפי׳ כדברי ר׳ ייבא סבא כו׳ ע״ש לא הוה עתקן ליה אין הכוונה תיקוני השלחן רק לא מכשל ליה:

בהדין המוזכר בא״ח סי׳ קס״ח דמניח הפרוסה תחת השלימה ובוצע משתיהן יחד ע״ש כתב הגאון רש״ל שאם יש אחר אצלו נכון לחלק שאחר יעשה על השלימה ואחר על הפרוכה:

הג״ה מיימוני כתב בפ״ה מהל׳ תפילה בשם סמ״ק דהא דאמרינן דאסו׳ להתפלל בלא חגורה ה״מ תפילה כגון י״ח אבל לענין ק״ש ושאר ברכות אין לחוש בחגורה רק שלא יהא לבו רואה ערותו שיהא לו מכנסי׳ כדבשמע פ״ק דשבת שהיו רוצים להסיר חגורותיהם בשעת הסעודה אע״פ שמברכים ברכת המוציא וברכת המזון מיהא אם לבו רואה את הערוה אף בשאר הברכות אסור דלא כפרש״י דפירוש בברכות דמותר ע״כ וכ״כ הר״ן בפ״ק דשבת:

דברי מוסר שינהג אדם בסעודה כבואר בטור א״ח ובהגהות סי׳ ק״ע ומ״ש לא ישתה כוסו בבת אח׳ ואם שתה הרי זה גרגרן דענבל כוס שהזכירו ח״ול כתם הוא המחזיק רביעי׳ שהוא כוס של ברכה · ורביעית הוא ביצה ומחצה:

ליתן למשרת או למשרתת מכל מין ומין מיד כמבואר בטור א״ח סימן קס״ט:

ונראה לי דאם מתנה עמו מתחילה בשעת שכירות שלא יתן לו מזונות מהמזונות שהוא אוכל רק יתן לו מזונות כשאר בני הבית אז אף ממידת חסידות אינו שיתן לו מכל מין ומין רק ממין ש״ש בו ריח ואד׳ תאב לו כמו שמצינו בעבד עברי שאמר׳ תורה שלא יעבוד בו עבודת עבד לא ינעילנו ולא יוליך כליו אחריו למרחץ ואנחנו עושי׳ הכל עם משרתים שלנו · אלא הטעם הוא שאנחנו מתחילה שוכרי׳ משרת על מנת כן שיעשה לו אלו המלאכות:

הב׳ בסי׳ הנ״ל מביא דברי רבינו יונה סוף פ׳ אלו דברים שכתב על הברייתא שמש שלא נטל ידיו אסור ליתן לו פרוסה לתוך פיו וז״ל יש למדין מכאן שאין ראוי להו׳ לאכול אלא למי שיודע בו שיברך ונראה שכיון שמתכוין לעשות מצוה שנותן בתורת צדקה מותר ע״כ · ואין דבריו נראין דהא ליתן לשמש נמי מצוה הוא ואפ״ה לא יתן לו אא״כ שיודע שנטל ידיו ע״כ בי׳: באמת בקש דחה את דברי רבינו יונה · כי בשמש מה מצוה הוא עושה שכיר הוא בא בשכרו הוא חלף עבודתו שמתחייב במזונותיו ע״כ נראה דבתורת צדקה ראוי ליתן אף לכתם שאינו יודע בבירור שמברך רק שאינו יודע בבירור שלא יברך דאז עובר על לפני עור לא תתן מכשול · ומיהו טוב הדבר כשנותן לעני דלא קים ליה בגויה בבירור שמברך שיאמר לו קח זה ותטול ידך ותברך קודם אכילה ולאחר אכילה · ועוד נראה אף אם יודע שיש בו איזה חטא מחטאים אחרים לא ימנע בעבור זה מליתן לו אם לא מי שהוא רשע לכל: ואפשר דזה היה כוונת רבי יונתן בן עמרם כפ׳ השותפין כשפתח ר׳ אוצרותיו ומנע שלא יכנסו שם עמי הארץ והוא לא רצה לפרסם את עצמו אמר פרנסיני ככלב וכעורב ופירש״י ותוספו׳ מה שפירשו ויש לפרש דהר״ק הנה הכלב והעורב חטאו כתיב׳ כמ״ש רז״ל נ׳ שמשו בתיבה חם וכלב ועורב כו׳ ועל כל זאת פרנסם נח כן תפרנסני: פרנסיה רבי ואע״פ שנצטער אח״כ מ״מ כשיודע׳ בו איזה דבר טוב והנהגת מצו׳ אף שגרוע הוא בשא״ מילי׳ ונותנים לו בתורת צדקה ומזהירין אותו שיטול ידיו ויברך לפני אכילה ולאחר אכילה טוב וישר · וכשנותנים לעני פרוסת לחם נותנים לו דרך כבוד ובסבר פנים יפות וז״ל הזוהר ר׳ יורא פתח הלוא פרוס לרעב לחמך ת״ח זכאה חולקיה דבר נש כד מסכנא אי׳ ערע לגביה דבר נש מאן דמקבל ליה להוא דורנא בסבר אפין זכאה חולקי׳ ת״ח מאן דחייס למסכנא ואתיב ליה לנפשיה קב״ה סליק עליה כאלו הוא בראה לנפשיה וע״ד אברהם דהוה חייס לכל עלמא סליק עליה קב״ה כאלו הוא ברא לון דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן ואע״ג דאוקימנ׳ הלא פרוס מאי פרוס למפרס ליה מפה בנהמאי ומזונא למיכול · ד״א הלא פרוס כמד״א פריס פריסה דבעי למפרס פריסן דנהמא קמי׳ בגין דלא לכסיף : ויפרוס קמיה בעינ׳ טבא כו׳ ע״כ הענין כשפורס לו מפה הוא דרך כבוד כמזמין אורח ושמח עמו:

בזוהר פרשת תרומה מאן דאתערן על פתוריה ומתענג באינון מיכלין אית ליה לאדכרא ולדאגא על קדושא דארעא קדישא ועל היכלא דמלכא דקא אתחריב ובגין ההוא עציבא דאיהו קא אתעצ׳ב על פתוריה בההוא חדוה ומשתי׳ דתמן קב״ה חשיב עליה כאלו בנה ביתיה ובנה כל אינון חרבי דבי מקדשא זכאה חולקי׳ ע״כ · ע״כ נוהגין לומר מזמור על נהרות בבל כו׳ קודם ברכת המזון · ובפרט כי השלחן במקום המזבח אבל בעו״ה לא יש המזבח בעצמו יזכור אוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם וגלות שלחן מכח לנ״חש שגר מה כמ״ש בזוהר איכה ואיבה אשית ונו׳ ר״ת איכה ישבה בד״ד העיר ובשבת וביו״ט אומרים מזמור בשוב ה׳ את שיבת ציון וגו׳:

ולא יברך על שלחן ריקם כדאיתא בפ׳ חלק כל שאינו משייר פת על שלחנו אין רואה סימן ברכה לעולם כו׳ ובזוהר פר׳ תרומה אמר הטעם שאין הברכה העליונה שורה על האין אלא על היש והעד השלחן אשר לפני ה׳ מסודר בלחם הפני׳ תמיד אשר באמציעתו היתה הברכה מתפשטת במזונות העולם כדרך יש מיש · ובענין כד הקמח ואסוך שמן שהיה הכל יש מיש · ושם בפ׳ חלק אמר דוקא דליכא שלימה בהדי׳ אבל איכא שלימה בהדיה הוא כעובד ע״ז שהיו עורכי׳ לגד שלחן פרש״י שסביא שלימה לאחר שאכל ונותר על השלחן כו׳ משמע מדבריו דאין אסור אלא להביא שלים׳ אבל אם כבר מונח א״צ להסירה וכן הוא בשלחן ערוך · אבל לשנא דסתמא משמע דאסור היכא דאיכא שליפה בהדיה וכ״כ מהרי׳ ווייל סי׳ מ׳ וז״ל מכאן נראה שיש להסיר פת שלם מהשלחן כשמברכין ברכת המזון ·ועוד דאין ברכה מצויה בדבר שלם דהוי כמו דבר שבמידה שאין הברכה מצויה ע״כ: וז״ל הראש בברכות פ׳ כיצד מברכין ויש מקומות נוהגין שלוקחין הבשר והלחם ונותנין לפני המברך עכ״ל:

וצריך לסלק הסכין מעל השלחן בשעת ברכה משום שהשלחן הוא מזבח וכתיב לא תבנה גזית וכתיב ומקבות והגרזן כל כלי ברזל לא נשמע בבית בהבנותו ועוד מביא הב׳ טעמי׳ סי׳ ק״פ וכתב דלא ידע לחלק בין שבת וחול אמנם מנהגן של ישראל תור׳ ע״כ ובתולעת יעקב כתב טעם לדבר כי אסו׳ הנפת ברזל על המזבח כי הברזל בחושל עשו ע״כ יסולק מעל המקדש כו׳ ובשבת ששלום בכל ואין שטן ואין פגע רע והכחות ההם שובתות אין לסלקו כי אין לעוררי׳ כלל ע״כ בשבת אין לזכור בחורבן הבית רק בבנין המקדש שיבנה׳ ואז יתכן גם לדברי ה״ר שמחה שמביא בי׳:

ולאחר מים אחרונים כשירצה לברך ברכת המזון יאמר הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של ברכת המזון שנאמ׳ ואכלת ושבעת וברכת את ה׳ אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך לשום יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה ע״י ההוא טמיר ונעלם: ויהיה

במחשבה כשאומ׳ זה הלימוד של רז״ל מזה הפסוק דת״ר כפ״ג שאכלו מניין לברכת המזון מן התורה שנ׳ ואכלת ושבעת וברכת זו ברכה הזן את ה׳ אלקיך זו ברכת המזון על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו בונה ירושלים וכן הוא אומר ההר הטוב הזה והלבנון אשר נתן לך זו הטוב והמטיב רבינא אומר כו׳ ע״ש :

וראיתי ממדקדקי׳ נזהרי׳ לשום בגד עליון בשעת ברכת המזון כמו בשעת תפילה ומנהג טוב הוא בפרט כשיש זימון שהמברך יתעטף בבגד העליון ואז מורא שמים עליו והכל כדי שלא יתגאה כשאכל ושבע ורשן :

וז״ל אבא מורי ז״ל ה״ה בעמק ברכה דף ס״ו ע״ב ויע׳ דברכ׳ המזון היא מצות עשה מן התור׳ ראוי לכוון בה ביותר ובדקדוק מלותיה שלא יבלעם ובקול רם כי הקול מעורר הכוונה ·

וז״ל ראשית חכמה בשער הקדושה פ׳ ט״ו ובענין ברכת המזון ראוי שיחשוב כשיברך שהוא מקיים בזה מצות עשה ולכן צריך שלא יברך בקלות ראש או מתנמנם שלא בכונה אלא יכין עצמו לקראת אלהיו ויברך ביראה ואהבה כדרך כל המצות הצריכו׳ יראה ואהבה כו׳ עד ואהבה הוא שיזכור החסד הגדול שעשה עמו השם ושהטיב עמו לתבין לו פרנסתו אע״פ שלא היה ראוי לכך מצד עונותיו והיינו אומרו הזן את העולם כטובו בחן בחסד וברחמים וכו׳ ר״ל בחסרו זן לכל בין לרעי׳ בין לטובי׳ ויתן אל לבו סוד ישמעאל בני ברכני כי עם היות שהוא יתברך ויתעלה אינו צריך לנו כי הוא ברא השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה והכל צריכין לו והוא אינו צריך להם אלא שחשקו שיתברך ע״י התחתונים כדי שיהיה בהם הכנה להשפיעם מטובו לכן ראוי לנו שאנו בניו לעשות רצון אבינו לברכו בחשק ואהבה ולברך מלה במלה בנחת ובמתון לתת לו שבח כענין שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה ברית ותורה וכו׳ ויברך בקול רם ר״ל שישמע קולו לבני ביתו שלא יברך בלחש כי אמירת הברכות בקול מעורר הכוונה מביא זכירה אם בר״ח יזכור יעלה ויבא או בשבת רצה וכיוצא והאומר בלחש שוכח הכל ע״ד שארז״ל בעסק התורה שצריך להוציא בפה שנ׳ כי חיים הם למוצאיהם וכן ערוכה בכל ושמור׳ כמו שדרשו בעירובין וכן לענין הברכות עכ״ל :

בברכת הזימון יאמר ברוך הוא וברוך שמו אבל לא בברכה ביחיד רק יתחיל ברוך אתה ה׳ וכו׳ כן משמע בא״ח סי׳ קצ״ב וסי׳ ר׳ וכן משמע באבודרה׳ וכן הוא בכלבו סי׳ כ״ה · וכ״כ מוהר״ן בהריא בפירש ברכת המזון שלו ·

כתב שבולי לקט והביאו הב׳ בסי׳ קפ״ג כל אחד מהמסובים חייב לומר בלחש עם המברך כל ברכה וברכה ואפילו החתימות וכן הוא בש״ע · וכתב ע״ז מורי ז״ל ויקדים לסיים קצת קודם המברך כדי שיענה אמן ·

כתבו הפוסקים שאין להזכיר בברכת המזון בברכת ג׳ שום מלכות שמים לפי שאין ראוי להזכיר מלכות של עולם אצל מלכות ב״ו ומפני זה הטעם כתב מורי בש״ע שלו סימן קפ״ח כשאומרים יעלה ויבא בי״ט או בר״ח אין לומר כי אל מלך חנון וכו׳ אלא כי אל חנון וכו׳ וכן הוא באוכדרה״ם · **אין לומר** רועינו בחולם לא רענו בשבא · שבכל יום לא בכל בלא שין ·

וענין אמן אחר הרחמן שבברכת המזון אע״פ שאין בו הזכרת השם וכן אחר כל תחינה ובקשה אע״פ שאין בה ברכה והזכרת השם · וכן מצינו בירמי׳ הנביא שאמר אמן אחר בקש׳ שנ׳ אמן כן יעשה ה׳ וכן אמרינן אמן אחר קדיש׳ כ״כ הכלבו בסי׳ צ״ט ·

כתוב בש״ע סי׳ קפ״ח היה אוכל ויצא שבת מזכיר של שבת בברכ׳ המזון דאזלינן בתר התחלת הסעודה וה״ה לר״ח ופורי׳ ותנוכה · הג״ה

(אמר לי מורי מהר״ם ז״ל ואולבין דבך הם פסקן של דברים מי שמשכה סעודתו של שבת לתוך הלילה יזכיר רצה בברכת המזון ומפני שמנהג להוסיף לשבת ואף אם היה ר״ח בשבת ואין בהוספתו מנהג אפ״ה מאחר שמוסיף לשבת וכל זמן שהוא שבת או הוא ר״ח ע״כ הוא יזכיר של ר״ח נ״כ אבל ר״ח שחל באמצע השבוע ונמשכה סעודתו לתוך הלילה לא יזכיר ר״ח מאחר שאין עתה ר״ח ואין בהוספתו שום מנהג וכשחל ר״ח ביום א׳ ונמשכה סעודתו בע״ש או לא יזכיר רצה אלא אומר יעלה ויבא מאחר דבאמת עתה ר״ח ושבת כבר הלך לו אלא שהוא הוסיף ידעתו לא נכון לעשות העיקר טפל והטפל עיקר · ואין לומר יאמר רצה וגם יעלה ויבא א״א לעשות כן דהא הכך סתרי אהדדי דאם יאמר רצה אמאי ליה לשבת וכמה שאומר יעלה ויבא אמאי ליה ליום א׳ ודו״ק עכ״ה)

וטוב לומר אחר יראו את ה׳ קדושיו הודו לה׳ כי טוב וגומר ופסוק ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ וגומר · **אחר** ברכת המזון סמוך לברכה שמברכין על הכוס כתב מוהר״ן בפי׳ ברכת המזון שלו שראוי לומר פסוק כוס ישועו׳ אשא ובשם ה׳ אקרא לרמוז לסעודה לעתיד שיעשה הקב״ה לצדיקים ור״ה ע״ה יברך ויאמר כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא · **כתוב** בשבילי לקט האי מאן דאכיל שביעת גורן (ר״ל כזית או כביצה) לא פטר שביעת כרם דלא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא וכו׳ ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתייה א״כ לא מחויב לברך ברכה דאורייתא א״כ ישתה אם הוא צריך לשתייה אבל אם אינו צריך לשתייה לא אמרה תורה שישתה אלא לתיאבון הלכך האוכל עם אחרים שאכלו ושתו והוא אוכל וצריך לשתייה ולא שתה לא מצי למיפטר אחרים שאכלו ושתו דאיהו חייב מדרבנן ואינהו מחייב מדאורייתא ולא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא ע״כ · **וז״ל** אשרי בפ׳ שלשה שאכלו ומצוה מן המובחר אם כולן יודעים לברך שיברך אותו שאכל כדי שביע׳ ואם אינם יודעים יברך מי שאכל כזית להוציא אף אותן שאכלו כדי שביעה עכ״ל ועיין בטור א״ח ובבי׳ בסימן קנ״ז מאלו הדינים :

הג״ה

שמעתי מוקנת אנשי׳ האומרים בסעודות גדולות בעת שתיית מי דכם שקורין מע״ד לברך ברכת המזון על שכר שקורין ביר״א במקום שאין יין מצוי (טעם שהוא מחמת המינין קטה ושעורה ואומרי׳ הואיל שהוא מה׳ מינין הוא קודם למי דבש שקורין מע״ד אע״פ שהוא חביב ·

נראה שהם טוע׳ יודע׳ ואינן יוד׳ בי׳ מה הם יודע׳ יודע׳ מן מינין קודם לחביב דהלכתא כר׳ יודא וכמו שהובא בטור סי׳ ר״ח אבל אינן יודעים שהשכר שלנו אין לו דין חמשת המיני׳ וברכה ראשונה ואחרונה יוכיח דאין מברכי׳ עליו בפה״א וכו׳ אלא שהכל וכנ״ר ומטעם שכתב הר״אש והובא בבי׳ סי׳ ר״ד וז״ל ול״ת בשכר שעורי׳ אמאי מברכין שהכל והלא השעורי׳ עיקר ומשתכי לעילויא וי״ל דאית להו עילויא אחריני בפת א״כ כיון שהמשקה כלול עיקרו על שם המים ולא שייכא להא דרב ושמואל דכל שיש בו מחמשת המיני׳ לפי שאין כאן כ״א טעם בעלמא מידי דהוה אמשיתא דאמרינן לקמן דעל רכה מברך שהכל עכ״ל וכ״כ שם התוס׳ וגם הר״ר יונה כיוצ כן בבי׳ ר״א דשלקי׳ :

הרי לך בהדיא דהשכר אין לו דין חמשת המינין מטעם דאין כאן כ״א טעם בעלמא ומאחר שהוא כן כוונא דהכל הולך אחר החביב כמ״ש בטור בסי׳ ר״א וכן פסק הש״ע וידוע דמי דבש חביב לכל בני אדם יותר משכר ·

ועוד אף אם גלגו דאין אוכלה והברכה אל דין הקדימה ע״ז אין לברך ברכת המזון כ״א על הדבש שהוא לפניו באות׳ שעה על השלחן וגם קשן בו לשתותו · דיסתיות בשעת׳ דבש בסעודות גדולות באותו פעם אין שכר לפניו על השלחן דכל השותה על דעת המזמן הוא שותה שהוא דבש וחביב וערב עליו יותר השכר והשכר בעת ההיא הרי מכנפר ונשב׳ מעל השלחן ואכן קיימא לן דמ״ש רז״ל המוקדם או החביב או מין שבעה קודם היינו דוקא כשביניהן מונחים לפניו על השלחן ורוצה לאכול משניהם כמ״ש בעל תרומות הדשן בסי׳ ל״ב והובא בבי׳ סי׳ ר״א וכתב אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד לא מחויב לאכול מן המוקדם או משיב או חביב כדי להקדימו אע״פ שהוא לפניו וכן פסק מהר״ם בש״ע שלו סי׳ קס״ח וסי׳ ר״א · **אב** מכ״ש בנדון דידן כמי דבש שאו אין בדעתו לשתות שכר · וגם אין השכר לפניו שפסיעה ופשיטא שלא יעזוב אחר שכר רק יברך על מי דבש אם אין לו יין עכ״ה)

נחזור

נחזור לענין ראשון כמו הנט"לו"ז ראשונה בהגבהת י' אצבעות בסוד שאו ידיכם קודש וברכו את ה' וכן לחם המוציא בלקיחת עשרה אצבעות כן עשרה דברים נאמרים בכוס של ברכה רומזים לסוד י' הויות והרבה פירושי' ע"פ הסוד נאמרו בהם בזוה' במקומו' נפרדי' וכן בתיקוני' והעולה ממה שכתוב מזה הוא כך עטור הוא סוד עטרה העליונה המעטרת כל המאורות שתחתיו והוא כתר לראש צדיק עטוף סוד עוטה אור כשלמה סוד היו"ד העליונה שנתעטף באור ונעשית אוי"ר הרי כת"ר וחכמ"ה הדחה ושטיפה סוד וטהרו וקדשו טהרה מצד הימין סוד הכהן ששנינו טבל ועלה אוכל בתרומה וקדשו מצד הלויים סוד השמאל שנ' וקדשת את הלוים מלא הוא תפאר"ת כמר"א ומלא ברכת ידוד מקבלו בשתי ידיו וכו' הוא שפע הימין והשמאל שהם ממלאים את התפארת ומלא ידינו מברכותיך ונתנו בימין ימין ה' רוממה' ונותן עיניו בו עיני כל אליך ישברון הם בת עין ימין ובת עין שמאל הם נצ"ח והו"ד הנקראים עיני כל כי כ"ל הוא יסו"ד כנודע חי רומז ליסוד חי עולמים הכולל חי' ברכו"ת וחי הוא עד ברכת הארץ ושם מוזגו להודיע שבח הארץ שיינותיה חזקים וצריך לערב בהם מים רבים ואז ההשפעה מיחור למלכות שהיא הארץ ממוזגת ברחמים רבים והרחמים מגולגלים במידת טוב היסוד נקרא טוב ואז תהיה הארץ כלולה מימין משה זרוע תפארתו והשלחן במקום המזבח גם במזבח היו מנסכין היין עם המים בכל יום מימי החג מגביהו טפח הכוס הוא כוס ישועות כוס בגי' אלהים מדת הדין שלמטה היא מלכות מרוממה למעלה ומשגרו לאנשי ביתו דא אימ"א עילאה היא המגדלת הבנין ואנו אין לנו אלא ארבעה וסימנך חמשה זה יהיה רמז לה' אחרונה שבשם שהיא דל"ת אות רביעית והיא חמשה כלומר ה' אחרונה והענין כי כביכול עתה בגלות דלה היא כביכול בסילוק הוא"ו ממנה כמבוארים הדברים בהקדמת **תולדות אדם** ענין ו"ה מהשם שאין עתה שלם מ"מ צריך לאחוז בד' רגלי המרכבה עליונה שהם חסד גבורה תפארת מקושרי' ומיוחדי' במלכו"ת ע"י יסוד העמוד שהעולם עומד עליו כי שטיפה והדחה פי' על חסד ונבורה ומלא הוא תפארת ומקושרי' בכוס של ברכה שהוא מלכו"ת על ידי חי' עולמים וכשנצא מהגלות באלה הארבע נצא לקבל כל השאר וזהו כי בשמח"ה תצא"ו ר"ת ש"טיפה מ"לא חי' ה"דחה:

והכוס אוחז בימין קבלתי להניח הכוס על כף הימין והאצבעות זקופות וסי' ואתן את הכוס על כף פרעה ולא כאותן שנוהגין לאחוז הכוס בימין דהיינו שאצבעות מקיפות את הכוס ויש קצת הוכחה לזה בזוהר:

וכל זמן שמברך אז אוחז הכוס בימין והשמאל לא תסייע וכן ע"ז סובב סוד ברכת המזון ע"פ הסוד לפי המתבאר בזוהר אמר המזון נשפע מצד הימין אל הצדיק והצדיק משפיע לצדק והנה תניא האומר ובטובו הוא ת"ח והאומר מטובו ה"ז בור יסוד נקרא טוב כשהוא כולל כל הברכות הבאים אליו מלמעלה אבל אין מתפשטו' לרדת למטה אלא כשנתמלא בחפר מסוד המזון והשפע הגדול הבא אליו מלמעלה ממקור הברכות בלי הפסק נותן ואינו מונע לפי שאין שם דין כלל זהו בטובו הגדול אבל מטובו הוא מקצרת טובו ואז יסו"ד אף שנקרא טוב וכלול מכל הברכות אין שופע למטה לבלתי ראוים אבל כשהשפע בא מהמקור למעלה ונעשה חסד ואז נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו וזה ש הזן את העולם כ"לו ובטובו הגדול תמיד כו' בטו"בו כו' ובח"סד כי הוא זן ומפרנס לכל כלומר לטובים ולרעים וחותם באי' על הארץ ועל המזון על הא"רץ היא ארץ חיים ועל המזון חס"ד אברהם וברכה זו היא הכל התעוררו ודביקות ימין עליון ואין לעורר שום שמאל ע"כ הכוס בימין **וע"ז** ברכה שניה היא ברכת הארץ כי ברכה ראשונה תקנה משה רבינו ע"ה כשירד המן שהוא לחם מן השמים תפאר"ת הוא שאמר בחסד וברחמים ופני יהושע כפני לבנ"ה סוד הארץ העליונה ע"כ הכניסם למטה להארץ ועתה מייחדי' ברכת הארץ הלבנה בחמה שהוא פני משה מצד הקבלה מימין ממקור המזונות בסוד מוליך לימין משה זרוע תפארתו וצריך להזכיר בברכה זו ברית ותו"רה שהם יסו"ד ותפאר"ת וצריך להקדים ברית לתורה כי כן הסדר מלמטה למעלה ואז ארץ חמד"ה טוב"ת ורחבה:

ודע כי על התפשטות הטוב לתחתונים היא סוד ההודא"ה סוד השוקיים תרין ירכי דלעילא ועי"ז אנו אומרים נודה לך יי' אלהינו וכל זה מצד שהטוב נגרר ויורד לקיום העולמות ולעשות נסים ונפלאות עם ישראל ועל כן מזכיר נס יציאת מצרים:

ובינן שארץ החיים מבורכת מסוד הימין ומקבלת שפע ואור החיים משם צריך לבקש התמים בסוד ברכה שלישי' רחם ה' עלינו כו' שיבנה בית המקדש כי עתה בעו"ה מלכו"ת בית דוד מרוחקת מרודה בגלות עם בניה וכשיבנה המקדש וירו"ד בהיכל קדשו ה"ס מפניו כל הארץ ודוד ושלמה תקנוה כי ראויה בת שב"ע לדו"ד מגדל דוד אלף המגן תלוי עליו וענין אלף כל אחת מהספירו' כלול מכולן והכלולות כלול מכללות וברוך זה נקרא כתר עליון אל"ף דכתי' ומלכות אל"ף זוטרתי:

ברכה רביעי' הטוב והמטיב סוד אור עיניהם אמרו צדיק כי טו"ב המריק עלי' השמן הטוב הבא מן הימין העליון סוד החס"ד והרח"מים והכל מצד הימין אין שם שמאל כלל:

הנני אזכיר קצת דקדוקי' בברכת המזון אע"פ שהם הרבה קצתו תראה כשיש שלשה אזי חייבים לזמן פרשי' לזמן להזדמן יחד בברכה בלשון רבים כגון נברך ע"כ וזל הכלבו ואבודרהם וענין הזימון הוא ריבוי שבח וגדולה להבורא ית' ומתרין זה את זה מתוועדי' יחד להודו לו ולשבחו ולפארו על שפע טובתו כמ"ש ונרוממה שמו יחדיו ע"כ והנה ראיתי מכשלה בהרבה המוניים כשמסובי' יתר מג' אז פורש והולך ואומר הלא יש זימון בלעדי' אבל הכסיל בחושך הולך ופורש כי בודאי הג' הם יוצאים זולתו אבל הוא לא יצא שהרי נתחייב בזימון להודות להלל ולשבח:

כשחוזר ומשיב המברך ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו יאמרו המסובים אמן קודם שיתחיל המברך אח"כ ברוך כו' כי בכאן נשלם ברכת הזימון ואח"כ מתחיל ברכת המזון וכן ראיתי גדולי' נוהגי' וכן איתא בפ' ג' שאכלו ובטור סי' קצ"ח אם נכנס אחר ושמע שהן מזמנין אם כשאומר המברך נברך שאכלנו משלו אומר ברוך שמו תמיד לעולם ועד ואם נכנס כשעוני' ברוך שאכלנו משלו עונה אמן: **לא** חסר לנו ואל יחסר לנו יש נוהגין לומר מלת חסר החי"ת בק"מץ והס"מך בפת"ח על משקל פעל קל כמו פקד פעל ודומיהן ויש נוהגין לומר חיסר החית בחיר"ק והסמך בפתח על משקל פועל כבר כמו איבר שיבר ואותן שנוהגין לומר חיסר על משקל איבר שיבר אומרי' ג"כ ואל יחסר היוד בשב"א והחי"ת בפת"ח והסמ"ך בציר"י כדי שיהין שניה' מגזירה אחת מרדכי סוף ברכות:

ואני בחרתי לומר כדרך הראשון כי אז הנקודות עולות כמנין לח"ם כי כל נקודה היא י' וכל קו הוא ו' וקמץ הוא י"ו וכן ביקש יעקב לחם לאכול ולא יהיה נחסר ממנו כמה דקדוקים בנוסחאו' ברכת המזון והם מבוארים בביאור ברכות המזון להגאון מה"רן שפירא ז"ל וכל ירא שמים מסגו יראה וכן יעשה:

הייתי מאריך בשלחן וגלגלתי בדברים ובאתי מענין לענין ואחזור לענין הראשון שהשלחן במקום מזבח ואוכל במקום כהן והמאכל במקום קרבן ודבר זה אינו כי אם בקדושת האכילה ולא הזכרתי רק מעט ולהשלים הענין הנה מקום אתי פה להעתיק דברי קדושת אדוני אבי מורי זלה"ה שדיבר מזה בספר עמק ברכה עם הגהות שחברתי ולבסוף הג"הה גדולה קונטרס שחברתי בילדותי ע"פ הסוד מהעניינים הנזכרים שם:

שער האותיות

יכוין בברכות השלחן בכוונה גמורה · ואז יאכל בו בקדושה ובטהרה

סעיף א׳ ויכוין בברכות השלחן יותר משאר ברכות כי המאכל והמשתה מביא האדם לידי גסות הטבע וגובה הלב ויבוא כזה שישכח את השי׳ כמ״ש מרע״ה ורם לבבך ושכחת וגו׳ לפיכך צריך האדם להתבונן התבוננות יתיר בברכ׳ השלחן כדי שיהא שלחנו השלחן אשר לפני ה׳ וימשוך לבו לתאות השי׳ ולא לצד תאות המאכל והמשתה וצריך שיזכור העיקר במקום שהוא סיבה שישכחנו כמו שהאריך בדברי׳ כאלה בשלחן ארבע ולא העתקתי לשונו כדי שלא להאריך:

ובספר חסידי׳ כתב מעשה באדם אחד שמת לפני זמנו כמה שנים לאחר שנים הרבה נתגלה בחלום לאחר מקרוביו שאל לו אין נוהג בעולם שאתה שם א״ל בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מדקדק בברכת המוציא וברכת הפירות וברכת המזון בכוונת הלב ואומרים לי להנאתך נתכוונת · שאלו והלא אין משפט לרשעים אלא יב חודש וכבר עברו עליך יותר ועדיין דנין אותך · א״ל אין דנין אותי פורעניות חזקים כמו ביב חדשי׳ עכ״ל **וצריך** לכוין לבו בתחילת פתיחתו על מה שהוא מברך אם על הפת או על הפירות או על היין או על השכר: **הכלל** העולה שבעת האוכל יהיה לבו של אדם מדובק בהשי׳ יותר מכל היום וזהו בנה אב ויחזו את אלהים ויאכלו וישתו ביאורו שהיו מתבוננים ורואי׳ הכבוד בלב בעוד שהיו אוכלים ושותים וכבר האריכו בזה בעל שלחן ארבע שער ב׳ ובעל תולעת יעקב בסוד ברכת הנהנין ז״ל קרי כהו:

קדוש יהיה · כילא על הלחם לבדו יחיה

סעיף ב׳ צריך האדם להתקדש על שלחנו בסעודתו אמרו רז״ל קדושים תהיו לי קדש עצמך במותר לך: ע״כ לא יהיה גרגרן ובלען אלא כאוכל לפני מלך הכבוד מי זה מלך הכבוד ה׳ צבאות הוא מלך הכבוד סלה וסימנך · **ואכלת לפניי אלהיך** ר״ל שתחשוב בשעת אכילתך שאתה אוכל לפני האלהים ושאין מחיצה מפסקת בינך לבין י״ת ובודאי מחשבה כזו מביא האדם לידי קדושה וטהרה׳ ומלבשתו ענוה ויראת · ויהי׳ מורא שמים עליו ולא תהיה אז אכילתו למלא תאותו (כי האוכל למלא תאותו הוא מסלק ממנו היראה והבושת) רק אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לו והיותר יחרים ור״ל לכל נפש כי לאדם ב׳ נפשות · **הנפש החיונית והנפש המשכלת** · החיונית ניזונית ומתקיימת אצלו במאכל ובמשק׳ הגשמיי׳ **והמשכלת** אין לה הנאה מהמאכלים הגשמיי׳ רק מתפרנסת בדברי׳ מחשביים שכליים כי לחמם הם (כמו שנתפרנס׳ נפשו של מרע״ה ארבעים יום לחם לא אכל ומים לא שתה זה שלש רגלים) והוא שיכוין אל המצות הנוהגי׳ בסעודה ובזה היא מקויימת אצל הגוף ובכל מה שיאכל וישתה בורר לה מנה יפה מיוחדת לה · **כי** אם היא סעודת מצוה המצוה ההיא תהיה חלק הנפש והמנה אשר בה תתקיים · **או** שיכוין אל המצות התלויות בסעודה ההיא מכשרות המאכלים והרחוקות האסורים לפי דרכי התורה׳ **או** שיכוין אל ברכותיהם · **או** להסעיד הגוף ולהבריאו לעמוד לשרת לפני אלהיו בתושיות התורה והעבודה ולצאת ולבוא בכל דבר שבקדושה כי באמת הכוונות האלו הנכברות והרוחניות יעמידו הנפש הנכברת ויקיימו אותה כי היא קודש ומן הקדשים תאכל · והוא טעם כי לא על הלחם לבדו וגו׳ כי על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם ר״ל המצות התלויות בסעודה יחיה האדם ר״ל מקיימים הנפש בגוף על הדרך הנזכר לעיל ודומה לזה כת׳ בעל תולעת יעקב בסוד ברכת הנהנין על מאמר שאמר ר׳ משום רשב״י ב״ה בוצע כו׳ כתב ז״ל לכן ראה זה הקדוש להבליע לנו זאת ההערה בענין הסעוד׳ והודיענו כי כוונתו באכילתו תהיה לקיי׳ גופו לעבו׳ את בוראו שכבר ידעת כי אין קיום הנפש בגוף ואין פעולתיה נגלית בו כי אם ע״י האכילה והשתיה וכבר כתבנו בפתיחת ספר זה כי אין המאכל והמשתה מועיל לנשמה אבל באמצעו׳ אכילה יתפיד הבורא בגוף ותוכל לפעול פעולתיה עם הגוף וצורך גדול לפרסם מעל׳ הנפש ושלימותיה לכן צריך האדם כשיש׳ לאכול על שלחנו לכוין שיהיה גופו בריא למען תוכל הנפש לפעול פעולותיה על ידו ובזה תהיה נפשו קשורה למעלה ומחשבתו משוטט בדברי׳ העליונים חקיימים כדי שתתקיים נפשו בקיומם עכ״ל לענייננו: ואם שהוא האריך בו יותר לקצר אני צריך **וכבר** הארך בדברים כאלה בעל העקידה בפרשת הקרבנות שער כ״ד בפרשת וירא שי״ט ובפרשת ויחי של״ב ע״ש:

והאיש הנלבב כל ימיו אוכל סעודות מצוה שאין כוונתו בלחם אשר הוא אוכל רק להבריא ולהעמיד גופו נכון ומזומן לעבוד׳ הנפש החכמה · **לשון** חטור בסי׳ רל״א וכן בכל מה שיהנה בעה״ז לא יכוין להנאתו אלא לעבודת הבורא י״ת כדכתיב בכל דרכיך דעהו׳ ואחז״ל כל מעשיך יהיו לשם שמים וכו׳ עד שאפי׳ היה צמא ורעב אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח אלא יתכוין שיאכל כדי חיותו כדי לעבוד את בוראו: **ודומה** לזה כתב הבחיי בתחילת פרש׳ וארא על פסוק אשרי אדם מפחד תמיד שהמע״ה יצוה בכתוב הזה על האדם שיהיה מפחד תמיד בכל עניניו ובכל פעולותיו ושיסתכל ויתבונן בתכליתם וכו׳ עד לכך הזכיר אדם ולא איש לפי שלשון אדם נגזר מאדמה וכאלו אמר אשרי הנגזר מאדמה המקורין מחומר שמניח החומר ונמשך אל השכל שהוא מפחד תמיד בכל ענייניו ובכל פעולותיו ונותן לבו אל תכליתם כי מי שעושה כן לא יחטא לעולם בענין המאכל והמשתה שאין ראוי שיכון אדם בזה לחוש הטעם למלאות התאוה כי בענין הזה הוא משתף עם הבהמה אלא שיכוין אל התכלית ומה היא התכלי׳ שיהיה גופו בריא וחזק יוכל לעבור השי׳ וכל הנשאר זולתו אל התכלית הזה הנה זה חטא עכ״ל:

ובפרק הרואה אמרו רז״ל איזהו פרשה קטנה שכל גופי התורה תלויה בה בכל דרכיך דעהו ע״כ:

וכתב בעל ראשית חכמה בשער הקדושה בשם הרא״בן ז״ל לעולם יפחות אדם משליש מאכלו וכו׳ עד וכן ראוי למי שהוא רוצה להתקדש שלא יאכל אכילתו אלא לרפואה כדי שלא יחלה ויתבטל מהתורה ומהמצות לכן ראוי שלא ימלא נפשו מהמאכלי׳ גם׳ ואפי׳ מדברי׳ טובי׳ לא ישלים תאותו ואפי׳ בשבת כי אכילה רבה גורם להרבו׳ שינה כמ״ש ז״ל בפ״ק דיומא לא היו מאכילין אותו הרב׳ שהמאכל מביא את השינה וכאשר יתלמד להסתפק במועט ימצא מרגוע לנפשו ויתקדש בתורה ולא יבא להפיח בהיותו לומר · עכ״ל:

ונלע״ד דאל זה כיוונו רז״ל במ״ש (פ״ק דר״ה) פושעי ישראל בגופם מאי ניהו אמר רב קרקפתא דלא מנח תפילין · **וק״ל** לפום דיהטא מנ״ל לומר פושעי ישראל בגופם שהוא מי שאינו מניח תפילין דלמא מי שעשה שאר עבירה בגופו במרד ובמעל הרצח או גנב או נאף וכדומה שעושה האדם בידים או בגופו נקרא כן:

אלא נ״ל איזה עבירה שבעולם שה״ה אומר שהיא פי״ש פושעי ישראל בגופן הוה קשה מנ״ל הא דלמא אחרת ועוד ל״ל מה אמר התנא בגופן לימא פושעי ישראל סתם ומפני זה הוצרך לפרש פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין · **וזה** הפי׳ הוא פי׳ מבורר על מלת בגופן כי כשימלא כריסו באכילה גסה הרי הוא פושע בגופו ר״ל פשיעתו היתה עם גופו שהכנים לתוך גופו יותר מן הראוי **וכן** הידוע כי מילוי כרס גורם להרבות שינה או מביא ג״כ לידי הפחה כנזכר בסמוך ומתוך כך לא יוכל להניח תפילין כדאמרינן (בפרק ר״א דמילה) תפילין צריכין גוף נקי כו׳ ופירשו אביי ורבא שלא יפיח בהם ושלא יישן בהם על כן קראו לאותן האנשי׳ החטאי׳ בנפשותם פושעי ישראל בגוף כי מכח שפשעו בגופן במאכל ובמשתה המותרי׳ שהכניסו לתוך גופם והיה אפשר להם לאכול אכילת בינונית והם עברו

ולא

ולא נזהרו ואכלו אכילה גסה כסוס כפרד אין הבין ומתוך בא להם השינה או הפחה וזה גורם להם שאינם יכולים להניח הפילין כדלעיל אף על פי שהם נאנסים אח"כ בשינה או בהפחה נקראו פושעי ישראל כי בדבר אשר זדו עליו בתחילה נענשים עליו בסוף כי הי"ה להם לאכול לשובע נפשם ר"ל לקיום הנפש בלבד · לעמוד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו ולא למלא האותם יותר מדאי :

ועוד כי מקרה לילה הוא לבא לידי קרי מי שאוכל אכילה גסה כי ההיא דאמרינן בריש פ"ק דקידושין דדרכ' דמיכלא יתיר' לאתויי לידי זיבה ודירכא דמשתיא יתיר' לאתויי לידי זיבה ע"כ ומסתמ' הוא ג"כ לענין קרי כי תועבת ה' גם שניהם :

והמשכיל יתן אל לבו ענין זה ויפרוש מתאותו ולא ימלא כטנו ותאותו כבהמה כי איזהו גבור הכובש את יצרו ואם יצרו כפתהו שיאכל ישבר כחו ויכבשהו מתאותו ואז שורה עליו יראה וקדושה דכתיב יראו את ה' קדושיו וכ"כ רבינו יונה שבעודו תאב לאכול יניח מתאותו לכבוד הבורא וגם זה זובח יצרו ומתכפר לו כי בודאי זובח התאות הגשמי' וכו' ובע"ל ראשית חכמ' בשע' הקדושה האריך בזה הרבה וסוף דבריו וע"ז הדרך ארז"ל סעוד' שהנאתך משוך ידך הימנה ושתי תקנות גדולות בענין זה הא' שלא תויקנו אכילתו' זהב' כניעת היצר ושבירת התאוה וכו' **וכתב** בספ' שלחן ארבע ז"ל ואת רעבון בתיכם קחו ולכו בא להורות וללמד דעת האדם שאין ראוי לאכול אלא לשבר רעבונם בלבד לא למלא כריסם ולהמשיך אחר חוש הטעם הנבזה והנמאס כי חרפה היא לנו והבל גמור ודבר שאין שום עקר בו · **וכן** אר"ז במסכת גיטין סעודה הנאתך משוך ידך ממנה ודומה לזה אמר קדושי' תהיו פרושי' תהיו קדש עצמך בראוי לך עכ"ל · **ועוד** אז"ל (במסכת ברכות) אמר אליהו לרב יורא אחוה דרב לא תרתח ולא תחטא לא תרוי ולא תחטי ופירשו תלמידי ר"י לא תרוי ולא תחטא כלום לא תשבע כדי שלא תבא לידי חטא כי כשאד' שבע נמשך את' תענוגיו שוכח ענייני הבור' י"ת **וז"ל** ספ' חסידי' סימן נ' צדיק אוכל לשובע וגו' כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדעותיו והוא מובדל בהם משאר העם כן צריך שיהא ניכר במעשיו במאכלו ובמשקהו ובבעילתו ובעשות צרכיו בהילוכו ובדבריו במשאו ובמתנו ויהי' כל המעשי' האלו נאים ומתוקני' ביותר לא גרגרן אלא אוכל מאכל הראוי לו להברות את גופו ולא יאכל ממנו אכילה גסה ולא יהיה רודף למלאות את בטנו כאלו שממלאים כריסם ממאכל ומשת' עד כמעט שנופן וכריסם נבקעת ועליהם נאמר בקבלה וזריתי פרש על פניכם וכו' פרש חגיכם אלו בני אדם שאוכלים ושותים ועושי' כל ימיהם כחגי' (בפרק שואל ונרוץ הגלגל אל הבור זה פרש וכה"א וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם · אמר רב הונא אלו בני אדם שמניחין ד"ת ועושין כל ימיהם כחגי' אמר ר' לוי לאחר ג' ימים כרסו נבקעת ונופלת לו על פניו ואומר לו טול כה שנתת בי) ואומרי' זה לזה נאכל ונשתה לרוב כי מחר נמות וזה מאכל רשעי' וכו' אבל החכם אינו אוכל כ"א תבשיל א' או שנים ואוכל ממנו כדי חייו · לא עד שימלא כריסו הוא שאמר שלמה"ה צדיק אוכל לשובע נפשו ע"כ וכן הוא ברמב"ם בפ"ה מהלכות דעות · עיין עליו :

שמענן מכל זה שצריך ליזהר מריבוי אכיל' וכן אחז"ל (בפ' אין עומדין) מילוי כריסו זיני בישי · פי' מילוי הכרס גור כמה מיני רעות ·

ואם יצרו מפתהו שיאכל למלא בטנו ותאותו ישיב אחריו לו מה יתרון לאדם ברוב אכילה ושתיה · הלוא לפי רוב האכילה והשתייה ירבה קיא צואה אם ימלא הבטן גש"ם על הארץ יורק דרך מעלה או דרך מטה מיהר צוא"ה להפתח לפני המטה או אז יכנע יצרו הרע המפתה את האדם לילך חוץ לשיטה :

ותוכחת מוסר זה רמזו לנו רז"ל כמ"ש (כפ' כיצד מברכין) איזהו עשיר מי שיש לו בית הכסא סמוך לשלחנו ר"ל איזהו עשיר במעלו' המדות ובמעלות התרוממות מי שיש לו בית הכס' סמוך לשלחנו ר"ל כמוך לשישב לאכול על שלחנו יש לו ב"ת במחשבתו ויאמר בלבו למה לי רוב זבחים הרוג בקר ושחוט צאן ואם כל דגי הים יאסף לי מה יועיל לי מאחר שאין לזה תכלית ניסא כי אחרי' כל המאכלים באים לבית הכסא אין בין אכילת בהמות חיות ועופות הכל ישוב למקום הטנופת :

ודרשו רז"ל על פסוק צרפתיך ולא בכסף בחנתיך בכור עני מה הכור הזה אפילו אתה נותן לו כל עצים שבעולם הרי הוא שורפן ומפסידן כך גרונו של אדם אפי' אתה נותן לו כל אכילות שבעולם הרי הוא מפסידן · **והחכם** עיניו בראשו ויזכור זה כשישב לאכול ואז ודאי לא ימשוך אחר תאותו :

עוד יזכור בשעת אכילה שכל מה שהוא מרבה באכילה מרבה בשר לרימה שזהו אחריתו כמ"ש רז"ל (במסכת אבות) שתקו' אנוש רימה וכאשר יזכור האדם שני דברים אלו בשעת אכילה' הא' שסוף אכילה לבית הכסא · והב' שהמרבה בשר מרבה רימה' אז ודאי ימשוך ידו מאכילה מרובה ולא יאכל כ"א כדי חייו' **וכל** זה הנזכר כאן בסמוך הוא נרמז בפרשת המן שכבר ידעת שהיה להם בכל יום די מחסורם **וכמש"ה לקטו ממנו איש לפי אכלו** · ר"ל במילת לפי אכלו כפי שיעור אכילה לכל איש דהיינו כדי חייו ולא פחות ולא יותר · **וכמש"ה אח"כ וימודו בעומר לא העדיף המרבה וגו'** והיה זה הפלא לעורר לבות האנשים וללמד דעת את העם שאין עורפות במי שמרבה אכילה יותר מכדי חייו הואיל והכל הולך לאיבוד כנזכר בסמוך בשם המדרש גרונו של אדם כו' ער הרי הוא מפסיד והממעיט לא החסיר · כלומר גם הממעיט לא חסר לו דבר הואיל והחיי' את נפשו עד עת קצו :

ואמר אח"כ ולא שמעו אל משה ר"ל שהיו רודפי' אחר המותרות ולא כיונו רק אל מילוי הבטן אשר יורק דרך מעלה או דרך מטה כנזכר לעיל · **מה כתיב בתריה וירם תולעים וגו'** · בא להורות לשעה ולדורות שכל מי שעושה כן לא זכר אחריתו כי רבוי המאכלי' מרבי' בשר לרימה אחר מותו :

ואמר עוד ויבאש אפילו בחייו כי רבוי המאכלי' מרבי' קיא צואה בקיץ ובחורף · וסר"ח העו"רף ותעלה באשו וצחנתו על אפ"ו ועל חמתו ק"ו במותו · **הלא** יזכור האדם כל זה מידי אכלו ומידי שתותו ולא ימלא כריסו עד כדי השגת תאותו · וזה יהיה שלומו וטובתו · כי יאכל כפי תועלתו ולא כפי תולעת"ו · **וביחוד** הלומדי' שהם פרושי' יותר משאר העם מן הראוי שינהגו ג"כ הפרישות הזה בעצמם לבלתי יתגאלו בפת בג התענוגים המותרים כ"א אשר הוא לקיום נפשם וגופם הוא לבדו יעשה להם **ולא יותר** כמו שהוא נרמז בפרשת המן כאמור · **ולזה** אמרו רז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן רצה בזה שראוי לכל בעל תורה שיהיה מאוכלי המן כלומר שינהיג בעצמו הפרישות הכתוב באוכלי המן שהיה להם בכל יום די מחסרם לא פחות ולא יותר והכל במדת כדי חייהם שנ' וימודו בעומר וגו' כדלעיל · **ואפשר** דלכוונה זו אמרו בפ"ק דשבת ובפ"ק דפסחים סעודת ת"ח שעה ששית · בשכבר ידעת כי שעה ששית היא חצי היום כן יתנהג הת"ח באכילתו בחצות ר"ל אכילה אמצעית בינונית לא שיאכל אכילה גסה ולא שיחסיר נפשו מכל טובה אלא יתכוין באכילתו לקיום נפשו ולהברות גופו כדי שיהא ברי וחזק לעבודת הש"י כנזכר בתחילת סעיף :

סוף דבר הת"ח יאחז בקו האמצעי שיהיה ענין אכילתו מחצית השקל בשקל הקודש לו שקול ישקל לחמו פת במשקל יאכל ומים במשורה ישתה הוא לבדו יעשה לו לכדי חייו ההכרחיי והיותר יחרים **ואפי'** בשבת לא יאכל יותר מדאי כמ"ש הטו"א"ח (בסימן רצא) וכן יש כמה מאמרי' מרז"ל מסייעין לזה ומרחיקי' התענוגי' מבעלי ת"ח ומהם ראשונה ברייתא' דקנין תורה כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו' אל תתאוה לשלחנם של מלכים וכו' ודה"ע אמר טוב לי כי עניתי למען אלמד חקיך : (ג"כ בס' תוצאות חיים כתב בשם ה"ר שלמה הלוי אלקביץ רבו של בעל הפרדס שבמקום אכילה גסה והלעטה לילית מצויה שם ע"כ שומר נפשו ירחק)

ושאר המחברי' וכתבי הקודש המדברי' בזה רומזות למרובות והנם למשא להביאם · יעיין במקומותיהם חיים הם למוצאיהם :

שער האותיות

יזהר מרבוי שתיה · פן יבא לידי חורבה ושאיה

סעיף ג׳ · וכמו שצריך ליזהר מרבוי אכילה כדלעיל כן צריך ליזהר מרבוי שתייה כי השכרות מפסיד גופו של אדם ומאביד שכלו וגורם לו כל רעות שבעולם כמו שמצינו בנח שגרם לו השכרות רעה וקלון והיתה לו סבה לקלל זרעו · **ואדז״ל** (במסכת סנהדרין) י״ג ווין נאמרו ביין ויחל נח · ויטע כרם · וישת מן היין וישכר וכו׳ הכוונה בי״ג ווין אלו · כתב בספ׳ ראשית חכמ׳ בשער הקדושה מפני שכולם באו להורות אוי · ווי והם י״ג להורות שפגם באחרות שאחר עולה י״ג וכו׳ :

ובמדרש בפ׳ נזיר אל תירא יין כי יתאדם הזהירה רוח הקודש על היין שלא ישתכר אדם למה כי יתאדם שאחריתו דם שעובר עבירה שיתחייב עליה מיתה · ד״א כי יתאדם לדם נידה ודם זיבה כי יתן בכוס עינו · בכוס כתיב ע׳ הכוס יתן עינו בכים לשון נקי דברה תורה לומר שיבא על הערוה · יתהלך במישרי׳ סוף אשתו אומרת כשושנה ארומה ראיתי ואינו פורש · אמר ר׳ אסי אם ת״ח הוא סוף שמטמא את הטהור ומטהר את הטמא · ד״א יתהלך במישרי׳ סוף שהוא מתיר את העבירות ועושה אותן הפקר כמישור משיח עם האשה בסוף מנבל פיו בדברים רעים בשכרות ואינו מתבייש וכו׳ :

למרנן שאין טוב יוצא מהיין וה״ה שאר משקין שהאדם שותה דרך שכרות · **ובפרט** לומדי תורה צריכין ליזהר יותר מן השכרות כי השכרות מביא לידי רבוי שינה ומתוך יבואו להתבטל מד״ת · **וגם** גנאי הוא לת״ח כשהוא שיכור יותר משאר העם ואמרו במדרש הנעלם ז״ל אמר ר׳ יצחק מעולם אין היצר הרע מפתה אלא באכילה ושתייה ומתוך שמחת היין אז שולט בארם בצדיק מה כתיב ביה צדיק אוכל לשובע נפשו ואינו משתכר לעולם דא״ר יורא האי צורבא מרבנן דמרוי קרינא עליה נזם זהב באף חזיר · ולא עוד אלא שמחלל שם שמים וכו׳ שאין היצה״ר מתעורר אלא מתוך היין · שנ׳ ותשקנה את אביהן יין · **ובבר** הבאתי לעיל בסעיף שלפני זה בשם ספ׳ חסידי׳ והוא מדברי הרמב״ם בספ׳ המרע״ז ז״ל כשם שהחכם ניכר בחכמתו ובדיעותיו והוא מובדל מהם משאר העם כך צריך שיהיה ניכר במעשיו במאכלו ובמשקהו וכו׳ · **וז״ל** הרמב״ם בהלכות דעות פ״ה כשהחכם שותה יין אינו שותה אלא כדי לשרות אכילה שבמעיו וכל המשתכר הרי הוא חוטא ומגונה ומפסיד חכמתו ואם נשתכר בפני ע״ה הרי זה חילול השם · **ובלאו** הכי כל בר דעת ירחיק עצמו מן השכרות הרחק כמטחוי קשת כדי שלא יבא מתוך כך לידי בזיון ובושת כי לפעמים יעשה אדם דבר בשעת שכרות או ידבר דבר אם יתן איש מלא ביתו כסף וזהב לא יעשה אותו דבר או לא ידבר דבר כזה כשאינו שיכור וכל העבירות הגדולות הם בעיניו למישו׳ והוא הופ׳ בבלי דעת ותם לריק כחו וכספו וזמנו ויפסיד השכל גם תפלתו תועב׳ · **אשרי** מי שלא היה שיכור מימיו:

ואני מלמד זכות לקדושי׳ אשר בארץ המה הגבורי׳ אשר מעולם אנשי השם ומשרתיו ששתו לפעמים הרב יותר מראי בסעודו׳ גדולות בפרט בסעודות מצוה בודאי היתה כוונתם בזה לש״ש כי מתוך משתה היין הוו מבדחי טובא ומתוך כך אומרי׳ ד״ת על השלחן הרבה מאור וכפליים לתושיה וכההיא דאמרינן בפ׳ המוצא ר׳ זירא אשכח לרבי יורא דהוה קאי אפיתחא דבי חמוה וחזיתיה דהוה בריה דעתיה ואי בעי מיניה כל חללי עלמא הוה א״ל כו׳ ש״מ דמתוך שמחה מגלה החכם רזי התורה והטעם הוא כי ברבות השמחה יתחזק הכח השכלי שיש בנפש · ואז הוא יותר מוכן לגלות תעלומו׳ חכמה וכההיא דאמרינן (בפ״א דיני ממונות) אגברו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרי מילתא וכו׳ עד יין ניתן בע׳ אותיות וסוד ניתן בע׳ אותיות נכנס יין יצא סוד ע״כ רצו בזה שע׳ משתה היין יצאו ר״ת הנקראת סוד שנ׳ סוד יי׳ ליראיו וע״כ אמרו ניתן בע׳ אותיות ולא אמרו בגימ׳ ע׳ (כפי׳ רש״י על מלת ניתן כך חשבונו בגימ׳) רמזו בזה על נתינת התורה שהיא נתנה במספר זה כי שבעי׳ פני׳ לתורה · וק״ל · **ונלע״ר** דלזה כיון ג״כ ר״ע במשתה בנו כמ״ש כפ׳ במה אשה מעשה בר״ע שעשה משתה לבנו ועל כל כוס וכוס שהביא אמר חמרא וחיי לפום רבנן חיי וחמרא לפום רבנן ולפום תלמידיהון ע״כ ק״ל למה אמר זה על הכוס ולא על המאכל · ע״ק למה אמר לפום רבנן והלא כל ישראל צריכין חיים · אלא כוונת ר״ע היה במ״ש חיי וחמרא וכו׳ כדי להתעורר לבות רבנן ותלמידיהון במשתה היין שלא יכוונו בשתייתן להנאת השכרות למלוי בטן רק עיקר כוונתם תהיה אל התכלית הטובה הנמשך מזה והוא שיפתח לבם בחכמת שמח׳ משתה היין כי היכי דלימרון מילת׳ ד״ת מכח הכיסום כנזכר · וע״כ אמר לפום רבנן וכו׳ להורות להם כי אין זה ראוי לעשות כ״א כשיהיו רבנן ותלמידיהון במסיבה יחדיו ולא כשמעורב ביניהם ג״כ החמוניים שאינם בני תורה כי שמא ילמדו לשכ״ר הבעלי׳ בתי׳ היושבי׳ המסובים עמהם בסעודה כי גם עליהם יעבור כוס השתייה ישתו כוסם בבת אחת הרי אלו גרגרנין שכורי׳ ולא מיין תורה כמו שישתו ושכרו דודי׳ הת״ח רק כל עיקר כוונתם בשתיי׳ אל מלוי הגרון · ואז אל״ם בשיר שיר של פגע׳ יבין · חרש אינו שומע ואינו מדבר דברי תורה שקו״ל ישק״ל או ירה יירה · **וזה שאז״ל** (בפ׳ זה בורר) נקיי הדעת שבירושלים לא היו מסובי׳ בסעודה אא״כ היו יודעי׳ מי מיסב עמהן וז״מ ·

ולכוונה זו יעשו ג״כ מקצת חכמי זמנינו יין כי לפעמי׳ אירע ששותי׳ ושכרו דודי׳ הרבה יות׳ מראי כוונ׳ אחת להם כדי שתחול השמחה בנפש ומתוך שמחת הנפש תחול רוח הקודש כאמרם ז״ל (ב״פ ע״פ) אין השכינ׳ שורה לא מתוך עצלות וכו׳ לא מתוך שמח׳:

נמצא כוונת הגדולי׳ אפילו כששותי׳ דרך שכרות היא רצויה כי אין כוונתם בזה אל מלוי הבטן ולמשוך ביין את בשרם רק אל הדבר הטוב הנמשך מזה כמ״ש למעלה שעיקר כוונתם בזה לדרוש ולתור בחכמה כי בהתחזק הכחות הגופניות יתחזקו הכחות הנפשיות ויהי נא פי שנים ברוחניותם אליהם מבפעם אחר · כמ״ש הבחיי בפרשת תולדות גבי מטעמי׳ של יצחק ע״ש (ע״ל סי׳ ע׳ ענין כוונת המועדי׳ במה שנאמר ושמחת בחגך) **ועל** זה וכיוצא בזה אחז״ל בפ׳ הרואה איזהו פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויים בה בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך ואמר רבא אפי׳ לדבר עבי׳ ופרש׳ בכל דרכיך אפי׳ לעבור עבירה הן לב אם צורך מצוה הוא ע״כ אומרו עוד בפ״ק דנזיר גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה · **ובבל זאת** אני אומר שת״ו לימא יש״תו לא לימא :

שלא יאכל אדם לחם עצבים

ישמח בהשמי׳ המשביע רעבים

סעיף ד׳ צריך האדם לשמוח בחלקו ויבטח בקונו ויזמין לו פרנסתו ולא יצמצם בדקדוקי עניות וינהיג עצמו בסעודתו מנהג נאה · **ובך** אמרו במדרש כל ימי עני רעי׳ ר״ל מי שהוא עני באמונתו ויקוין בהוצאה ואם יקנה פרנסה לנפשו יראה לו שהוא ירד מנכסיו ויצטרך לבריות נמצא כל ימיו בעצב ובדאגה אבל מי ששמח בחלקו ומאמין בהקב״ה שהוא מזמין לו פרנסתו · בכל עת שיצטרך לה · הרי זה לעולם לבו שמח וטוב לב וכאלו שלחן ערוך ומשתה תמיד לפניו · **ועוד** גרסינן במדרש טוב פת חריבה ושלוה בה וכו׳ זה השמח בחלקו ולעולם הוא שלו שאנן הואיל והוא שמח במה שהזמין לו הקב״ה לעולם לא יגנוב ולא יגזול נמצא שוקט ובוטח מבית מלא זבחי ריב זה שאינו שמח בחלקו · אלא רודף אחר המאכלות הנפות ויגנוב ויגזול כדי להשביע כל ימיו תאותו ונמצ׳ כל ימיו במריבה ובקטט׳ ונרדף מבני אדם האוכ׳ מעט לשוב׳ נפשו ואינו מתכוין להנא׳ גופו הרי זה מכיר את בוראו עכ״ל :

וכתב

וכתב בס׳ אבן שועיב בדרשות סוכות על פסוק לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך וגומר ז״ל אין המקרא יוצא מידי פשוטו והזהי׳ שלמה לאדם שישמח במה שחננו השם שיאכל לחמו בשמחה וישתה יינו בשמחה ויש בזה תקון הגוף והנפש תיקון הגוף כי ידוע הוא בדרך הרפואה כשאוכל האדם בשמחה מתעכל המזון בטוב ואם בדאגה בהיפך וכו׳ ותיקון הנפש הוא לשמוח האדם במה שחננו השי׳ כמ״ש איזהו עשיר השמח בחלקו וזהו דרך החכמים שמסתפקין בהכרח ומודים ומשבחי׳ למי שנתנו להם והרשעים בהיפך שהם כזאבי ערב שהם רעבי׳ ואינם מסתפקין בהכרחי לבד ומבקשי׳ יתרונות וזה דרכם כסל למו ואמר לחמך ויינך כלומ׳ משלו מיגיע כפיו מן ההיתר ולא מן הגזל ׳ ולא יקביע סעודתו בכל מקום כמנהג החסידים כר׳ פנחס בן יאיר וחביריו והעושה זה רוצה השם במעשיו וזה כבר רצה האלהים אל מעשיך עכ״ל :

וכתבתי זה להיות הערה לבני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון הנכנ׳ לסעוד ישמח בחלקו אם מעט ואם הרבה יאכל בשמחה ע״ד פקודי ה׳ ישרים משמחי לב ואפי׳ אין לו אלא מועט לאכול יסדר שלחנו כאלו היה לו לאכול כמה מטעמים וכמה מעדנים :

יאכל אדם כפי המעלה ולא כפי התאוה

סעיף ה׳ כבר נזכר בכמה ספרים שיכוין אדם באכילתו לפי המועיל ולא לפי הערב ר״ל שיאכל האדם מה שהוא מועיל לבריאו׳ גופו כדי שיהיה בריא וחזק לעבודת השי׳ ולא יאכל כפי הערב ר״ל מה שערב לחיך טוב הריח שנפש האדם מתאוה לו ונהנה ממנו ויכול להיות שמזיק לו שיהיה הסיבה לחולי קשה כמו שהאריך בזה הרמ״בם ז״ל בספר המדע בהלכו׳ דעות פ״ג וכה׳ פרקים פ״ה ע״ש׳ **וכתב** בעל שבילי אמונה בהקדמה נתיב ה׳ וז״ל מבואר הוא בעיני כל בעל שכל כי התורה הקדוש׳ והטהורה שנתנה לנו מפי הגבורה ע״י מר״עה נתנה לנו לשלימותינו ועם היות שחלקיה משתרגים שיש בהן שס״ה מצות ל״ת כמנין ימות החמה ורמ״ח מצות עשה כנגד אבריו של אדם שבלל כלם תרי״ג מצות אמנם כלם נכללי׳ בשתי כוונות והם הנהגת בריאות הגוף והנהג׳ בריאות הנפש ר״ל תיקון הגוף ותיקון הנפש תקון הגוף יהיה בתקון ענייני מחייתו ולהנהיג גופו בהנהג׳ הבריאות וישתדל בענין שלא יבא לידי מחלה ואולם תקן הנפש הוא לעבוד בוראו י״ת ולהתעסק בחכמ׳ שכליית שיהיה משכיל בפועל ולידע דרך אמונתו כי לכך נתנה בו נשמתו ותיקן הגוף הוא קודם בזמן ובטבע לתקון הנפש וכו׳ עד כי האדם א״א לו שיצייר מושכלות ואפי׳ ילמדוהו אליו וכ״ש שיתעורר לו מעצמו בעוד שיש לו כאב או חום או קור חזק או רעב או צמא אבל אחר הגיע השלימות הראשון אזי אפשר לו להגיע אל השלימו׳ האחרון אשר הוא נכבד ממנו בלא ספק כו׳ עד וע״כ צריך האדם להיות בכל מעשיו במאכליו ובמשתיו ותנומתו והקיצו וכל תנועתיו כדי לקיים בריאות הגוף לעבודת בוראו ויחשוב כי קיום הגוף לעבודת השי׳ והגוף אין לו קיום כ״א בהנהגת הבריאות כי בה יהיו כלי הגוף בריאים ויכולי׳ לעשות עסקיה הראוין כי כשתמצאם הנפש בריאי׳ וחזקי׳ אזי תוכל הנפש לעשות מעשיה ולעבוד עבודתה ולקנות המדות הטובות כמו שביארתי וכשיסתכל המשכיל בענין הזה אזי ישכיל וידע כי כן צריך האד׳ לשמו׳ חוקי בריאו׳ הגוף ודרכי רפואותיו כמו חוקי בריאו׳ הנפש שהם המצוות וכל דתות הבורא י״ת כי היא התורה והמצות כי לא יתקיימו המצות אלא בבריאות הגוף כמו שנתבאר היטב והאריך בזה במקצת וסוף דבריו הנה ידעת כי בריאת הגוף ושלימות מן החלאים הוא עבודה מעבודת הבורא י״ת כי בשלום הגוף תתחזק הנפש לעשות מעשיה ולקנות המדות הנכבדות ולא יתכן כל זה כי אם בבריאות הגוף (וז״ל הרמ״בם בהלכות דעות פ״ג צריך האדם שיכוין לבו וכל מעשיו כולם כדי לידע את השם ב״ה בלבד וכו׳ והאריך בזה עד שכת׳ בסוף אותו הפרק ז״ל אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם וחזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה׳ ב״ה שא״א שיבין וישכיל בחכמה והוא רעב וחולה או אחד מאבריו כואב וכו׳) וכתב עוד בנתיב ז׳ ז״ל והנהגתו באכילה ע״פ הבריאות ביארתי בנתיב ה׳ ושם ביארתי בהקדמה שהוא מצוה להתנהג בהנהגת הבריאות ולא לאכול כל דבר להנאתו וכן אמר הפייט תהא מחשבתך לעד באכלך לתועלת בריני הרפוא׳ ולא תהיה אכילתך לטעם ולא מצד מוצאו החיך הנאה ע״כ ובעל ראשית חכמה האריך בזה בשער הקדושה וזה קיצור לשונו שם וכן ראוי למי שהו׳ רוצה להתקדש שלא יאכל אכילתו לא לרפואת כדי שלא יחלה ויתבטל מהתורה ומהמצות לכן ראוי שלא ימלא נפשו ממאכלי׳ גסים ואפי׳ מדברים טובים לא ישלים תאותו :

וכבר הבאנו לעיל (בסימן מ״ב) בשם הטור דמצוה להנהיג עצמו במדה טובה לשמור בריאותו כדי שיהא בריא וחזק לעבודת השי׳ **ע״כ** ראיתי לזכור כאן מקצת אותן הדברים אשר יעשה אותו האדם וחי בהם חיי הבריאות : **כתב** ראש הרופאים ז״ל בס׳ המדע הלכות דעות פ״ד ז״ל שם הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי ה׳ הוא שהרי א״א שיבין או שידע דבר בידיעת הבורא י״ת והוא חולה צריך אדם להרחיק את עצמו מדברים המאבדים את הגוף ולהנהיג עצמו בדברי׳ המחלימים והמברים את הגוף ואלו הן

לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב וכו׳ **לא** יאכל אדם עד שיתמלא כריסו אלא יפחות כמו רביעי׳ כו׳ לא יאכל אדם עד שילך קודם אכילה עד שיתחיל גופו לחום וכו׳ **לעולם** כשיאכל אדם ישב במקומו וכו׳ וכל המיגע אחר אכילה מביא על עצמו חלאים רעים וקשים : **ישן** בתחילת הלילה על צד שמאל ובסוף הליל׳ על צד ימין ולא ישן סמוך לאכיל׳ אלא ימתין אחר אכילה כמו ג׳ או ד׳ שעות וכו׳ **דברים** המשלשים את בני מעיים כגון ענבים ותאני׳ ותותים ואגסים ואבטיחים וכו׳ אוכל אדם אותם קודם אכילה וכו׳ **ודברים** שמאמצין את בני מעים כגון רמונים ותפוחי׳ וכו׳ אוכל אדם אותם תכף למזונו ולא ירבה לאכול מהם : **כשירצה** אדם לאכול בשר עוף ובשר בהמה כאחד אוכל בתחל׳ בשר העוף וכן בצים ובשר עוף אוכל בתחילה בצים בשר בהמה דקה ובשר בהמה גסה אוכל בתחלה בשר בהמה דקה : לעולם יקדים אדם דבר הקל ואח״כ הכבד :

בימות החמה אוכל מאכלים הקרים ולא ירבה בתבלין ואוכל את החומץ : **ובימות** הגשמים אוכל מאכלים החמין ומרבה בתבלין ואוכל מעט מן חחרדל וע״ד זה הולך ועושה במקומות הקרים ובמקומות החמים בכל מקום ומקום הראוי לו וכו׳ :

לעולם ישתדל אדם שיהיו מעיו רפין כל ימי חייו ויהיה קרוב לשלשל מעט זה כלל גדול ברפואה שכל זמן שרעי יוצא בקושי חלאים רבים באים ובמה ירפה אדם מעיו וכו׳ עד : **ועוד** כלל אחר אמרו בבריאת הגוף כל זמן שאדם מתעמל ויגע הרבה ואינו שבע ומעיו רפין אין חולי בא עליו וכחו מתחזק ואפי׳ אוכל מאכלי׳ הרעים וכל מי שהוא יושב לבטח ואינו מתעמל או מי שמשהא נקביו או מי שמעיו קשין אפילו אכל מאכלים טובי׳ ושמר עצמו ע״פ הרפואה כל ימיו יהיו מכאובי׳ וכחו תשש עליו :

ואכילה גסה לגוף של אדם כמו סם המות והוא עיקר לכל החלאים רוב החלאים שבאים על האדם אינו אלא או מפני מאכלים רעים או שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה ואפי׳ ממאכלי׳ טובי׳ הוא ששלמה אמר בחכמתו שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו שומר פיו מלאכול מאכל רע או מלשבוע ולשונו מלדבר לא בצרכיו וכו׳ : ע״ש יש מאכלות שהם רעים ביותר עד מאוד ראוי לאדם שלא לאוכלן לעולם כגון הדגים הגדולים המלוחים הישני׳ והגבינה המלוחה הישנה והכמהין ופטריות והבשר המלוח הישן ויין מגתו והבשיל ששהה עד שנדף ריחו וכן כל מאכל שריחו רע ביותר הרי אלו לגוף כמו סם המות עד לעולם ימנע אדם עצמו מפירות האילנות ולא ירבה מהן ואפי׳ יבישין וא״צ רטובי׳ אבל קודם שיתבשלו כל צרכן הרי הן כחר״בות לגוף וכל החרובין רעים לעולם

כל פירות החמוצין רעים ואין אוכלים מהן אלא מעט בימות החמה במקומות החמין והתאני' וענבי' ושקדים טובים לעולם בין רטובים בין יבשי' ואוכל אדם מהן כל צרכו אבל לא יתמיד אכילתו בהן אע"פ שהן טובים מכל פירות האילן:

והדבש והיין רע לקטנים ויפה לזקנים וכ"ש בימות הגשמים וצריך האדם לאכול בימות החמה שני שלישי מה שהוא אוכל בימות הגשמים **ע"כ** קיצור דבריו כי דלגנו הבלתי הכרח כ"כ לכתוב: **בעוד** שהאדם אוכל לא ישתה אלא מעט כי אם ישתה בעת אכילתו הרבה יהיה סבה שלא יתבשל המאכל כל צרכו כמו הקדירה שאם ישימו בו מעט מים יתבשל המאכל כל צרכו ואם מרובה לא יתבשל עד זמן ארוך כ"כ בעל צדה לדרך במ"א כלל ג' (וכן הוא בשבילי אמונה בנתיב ה' ודוקא בתוך האכילה אבל אחר אכילה ישתה שתייה מרובה בבת אחת כדי שישפשף המאכל שבאצטומכא כמ"ש רז"ל בפ' כ"מ ת"ר המקפה אכילתו במים אינו בא לידי חולי מעים ופר"שי שוהה מים הרבה אחר אכילתו עד שאכילתו צפה במים ויצף הברזל כתרגמינן וקפא ברזלא ע"כ:

ויתר דברי המאכלים הבריאים לגוף או המזיקים לגוף ובמה ירפא אדם מעיו עד שיהא קרוב לשלשול מעט אשר זהו כלל גדול ברפואה שכל זמן שריעי יוצא בקושי חלאים רבים באים או איזה מאכלים טובי' לאכול בימות החמה ואיזה טובים בימות הגשמים ויש מן המאכלים שאין ראוי לאוכלן לא בימות החמה ולא בימות הגשמים ועיין במיימוני במקום הנזכר ובשבילי אמונה במקום הנזכר ובצידה לדרך מאמר א' כלל ג' וגם יעיין בזה במנורת המאור נ"ר פ"ג וטוב לו:

ויחזור אחר מאכלים דקים שהרי לפי דקותם יזדכך השכל ויתפקח הלב כמ"ש ז"ל חמרא וריחני פקחין (מס' יומא):

ויזהר מהמאכלים הגסי' כפי כחו שהשכל יתעבה בהם וישחי' מצלילותו וזכותו (כי המאכל ישוב לגוף האוכל והיו לבשר אחד) ודבר זה בדוק ומנוסה מאנשי המדינה המאכלים למעדנים והמשקים שלהם דקים וזכים הלא הם המשכילים בכל חכמה ומביני מדע יותר מבני הכפר האוכלים השעורים והבצל ושאר מאכלים כל מצאתי: **שלשה** דברים אר"זל אכל ולא שתה אכילתו דם והוא תחילת חולה מעים ולא אמרו אלא בסעודה שחרית אר"זל בפרק כירה **אכל ושתה** ולא הלך ד' אמות נרקבין בני מעיו והוא תחילת רוח רעה ולא אמרו אלא ערבית **היה** צריך לנקביו דומה לתנור שהסיקוהו על גבי אפרו והוא תחילת ריח הפה ע"כ: **אמרו רז"ל** ולא יאכל ת"ח מעומד ולא ישתה מעומד· **כתב** הטור סים' קע"ג ז"ל וא"א הרא"ש ז"ל היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים דחמירא סכנתא מאיסורא ע"כ (וכ"כ בטור י"ד בשמו סי' קי"ו וכתב בתורת חטאת כלל ך' בשם איסור והיתר הארוך דגים שנמלחו עם עופות אין לאוסרם משום סכנה שאין סכנה במליח ע"כל) וגם טוב להפסיק ביניהם במשקה אשר ישתה כי היכי דלא לגעו ביחד באצטומכא שהיא כמבשל: **כלל** הדברים הטובה שברפוא' היא שמירת הבריאות אשר הוא התרחק האדם מהמאכלי' והמשקי' הגסים והכבדים המסכנים החולאים וגם מהרבות מהמאכלים והמשקי' אע"פי שהם קלים לפי שמרבים בם עפושים בבני אדם וגורמין להם סבות ומקרים לבוא לידי חולאים וכשהוא זהיר בדברים אלו אל יצטרך לרופא זולתי אם יהא לו טבע רעוע ואם יצטרך לו אע"פ שהתירו לשאול ממנו עצה כאמרם ז"ל ורפא ירפא מכאן שניתן רשות לרופא לרפאות יתפלל לפני השי' ויצעק ויתחנן לו והוא ישמע תפלתו וגם ילך אצל חכם שיתפלל בעדו כדאמרינן (בפרק יש נוחלין) דרש ר' פנחס בר חמא כל מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים שנא' חמת מלך מלאכי מות ואיש חכם יכפרנה ועל כולם ישים אדם בטחונו בבורא עולם אשר בידו לשמור הבריאות ולרפאות החולאים כמ"ש אני ה' רופאך:

יאריך על שלחנו לעשות רצון קונו

סעיף ו' וצריך ת"ח למשוך ולהאריך על שלחנו כדגרסינן בפרק הרוא' אמר רב יודא אמר רב ג' דברים מאריכין ימיו ושנותיו של אדם המאריך בתפלתו והמאריך על שלחנו (פירש"י שמתוך כך עניים באים ומתפרנסי') והמאריך בבית הכסא ופי' שם ראייה לכל אחד ואחד ואמר טעם להאריך על שלחנו דלמא אתי עניא ויהב ליה דכתיב המזבח עץ ג' אמות גבוה וכתיב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' פתח במזבח וסיים בשלחן ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כל זמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו עכ"ל: **והנה** לפי פשט המאמר אם מאכיל עני על שלחנו (או שולח מנות לאין נכון לו) נחשב לו כקרבן במזבח: **אמנם** תינח כשאיפשר לזכות לעני אבל אם אדם הולך בדרך ואין עמו עני או היכא דלא שכיחי עניים כמו בלילה שאין כל כך עניים לחזור או במקום שאין עניים מצוים מה תקנתו כדי שיהא השלחן מזבח כפרה **ואפשר** לומר שיעור בדעתו שווי המאכל שהיה אפשר שיאכל אותו העני על שלחנו ויתן מחיר כסף שיקנה העני בהם צרכי סעודה אבל לא נאמר כן בגמרא אלא דלמא אתי עני' ויהיב ליה משמע שהעיקר שיתן מפרוסתו לעני כדכתיב הלא פרוס לרעב לחמך משמע ממה שאתה אוכל והטעם הוא משום דמקרב הנייתיה כדאית' גבי מר עוקבא (בכתובות בפרק מציאות האשה) וע"ק שהעני עצמו שאין לו די סיפוקו לבד היאך יהי' השלחן שלו מכפר עליו **ואפשר** לתרץ דאם אין לו עני ליתן לו בשעת אכילה לכפר עליו כנזכר אז ידבר דברי תורה בשעת אכילה כי התורה מכפרת יותר מן הקרבנות כמ"ש רז"ל (במסכת ר"ה) (ובמסכת יבמות) על פסוק אם יכופר וגומר בזבח ומנחה אינו מכפר הא בד"ת מכפר ואם הוא אוכל לבדו ואין לו עני ליתן לו וגם אין אחר אתו בבית שיכול לדבר אתו ד"ת אז ילמוד עם עצמו בשעת אכיל' כי היא כסותו לבדו לכסות עליו וכן אמרו ז"ל (במסכת אבות) מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו וכו': ובמדרש רות אמרו ז"ל ויאכל בועז וישת וייטב לבו שעסק בד"ת שנ' טוב לי תורת פיך עכ"ל **נמצא** כי בכל מקום שאין עניים או הוא עצמו עני יהיה שלחנו מזבח כפרה בעוסקו בתורה וראוי שיקרא מזבח שכמו שהמזבח נקרא מזבח מפני שזובחין עליו קרבנות כן ע"י עסק התורה אדם זובח יצרו כאמרם אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש וכו':

והמשכיל יתן אל לבו ענין זה ומתחלת אכילתו ישים מגמת פניו שיתן מלחמו לדל כדי שיהיה שלחנו מזבח כפרה כדלעיל:

ואם אין לו די ספוקו לבד או יש לו והוא במקום שאין שם עני יעסוק בתורה על שלחנו עם אוכלי לחמו או הוא לבדו כי היא מכפרת עון כקרבן או יותר מקרבן כדלעיל· **וטובים** השנים ר"ל יתן מלחמו לדל וגם ילמוד תורה על שלחנו ובזה יהיה שלחנו מזבח כפרה ממש כאלו הקריב קרבן ע"ג המזבח כמו שכתב בעל ר"ח בשם החסיד ה"ר יוסף יעבץ במשנת ג' שאכלו על שלחן א' ז"ל ורש"בם ז"ל פי' פתח הכת' במזבח וסיים בשלחן לומר שבזמן שב"ה קיים אדם מתכפר ע"י הקרבנות ושיר הלוים עכשיו במקום הקרבן מאכיל העניים ובמקום השיר מדבר בד"ת ויש נוהגים לשורר פזמונים או מזמורים אחר הסעודה ומנהג יפה הוא להפטר מן העונש אבל העיקר הדיבור הוא ממש לומר איזה דין או חידוש פסוק או הגדה כי ג' חלוקות הן צדיקים גמורים הא דאמרן בינונים המזמור רשעים ולא כלום עכ"ל ובעל תולעת יעקב כתב בסתרי הברכות על המאמר הנזכר פתח במזבח וסיים בשלחן וכו' וז"ל ראוי לנו להודיע הדרך ישרה שיבור לו האדם בהיותו על שלחנו ואז יהיה לו מזבח כפרה כדבריהם ז"ל וכו' עד ובזה יהיה שלחן אשר יכפר על האדם בזמן הזה כמו שהיה מכפר עליו בזמן הבית כי כשהאדם מאכיל את העניים על שלחנו הנה קרבנו זבח שלמים לה' לפיכך צריך להאכילם המשובח שעל השלחן שבן חלב ודם קרב לגבוה וכתיב בהרימכם את חלבו ממנו חלב דבר משובח כמו וחלב

הארץ כי אין דבר משובח כמו המורם לגבוה וזה דוגמת זבח שלמים הקרב לריח ניחוח לה' וסידור ד"ת על השלחן דוגמות אנשי מעמד שהיו עוסקים במעשה בראשית וכו' עד וברכת המזון כנגד השיר שהיו אומרים בדוכן והתפילה שמתפללי' והנה נכללו כאן הג' דברים שהם קיום העולם האחד והיא תורה השני והיא העבודה כנגדה ברכת המזון והשלישי גמילות חסדים והוא החסד שגמל עם העניים על שלחנו ואלה הם שלש אמות שהם גובה המזבח אל תקרי אמות אלא אמות אלו השלשה דברים שצריך אדם לקיים על שלחנו הם אמות כל המצות וכו' עד עתה הראת לדעת איך הוא שלחנו של אדם מזבח כפרה עליו ועל כל העולם בזמן הזה עכ"ל לענייננו וקצרנו לשונו המצטרך אל כוונתינו ודלגנו הבלתי מוכרח · **והנראה** לנו כפי הנכלל מדברי אלו ב' המפרשים הנזכרים ה"ר יוסף יעבץ ותולעת יעקב ששניהם לדבר אחד נתכוונו להודיע לנו איך שלחנו של אדם מזבח כפרה בזמן הזה · **ואע"פי** שנתחלפו המחברים הנזכרי' בקצ' משמעות הדורש הבעל תולעת יעקב חשיב **שלשה** דברים שאדם צריך לקיים על שלחנו אכילת עניים ותורה וברכת המזון דומיא דשלחן גבוה שהוא המזבח שהיה מוכתר בשלשה כתרי' · **כהנים** עוסקים בעבודה · **והלוים** שוררים על הדוכן :

וישראלים במעמדם היו קורין במעש' בראשית · **אכילת** עניים על שלחנו דוגמת העבודה שהיא הקרבן :

וד"ת על השלחן דוגמת אנשי מעמד שהיו קורין במעשה בראשית בכל יום · **וברכת המזון** כנגד השיר שהלוים היו אומרים בדוכן ובעל ראשית חכמה בשם הר"ר יעבץ לא זכר כ"א שני דברים שצריך האדם לקיים על שלחנו

אכילת עניים במקום קרבן · **והתורה** במקום השיר שהלוים אומרים וכו' והשלישי שהוא ברכת המזון לא זכר ממנו דבר **מ"מ** אין חילוק ביניהם בעניין המכוון כלל אלו ואלו דברי אלהי' חיים וכר אמ' חדא ומר אמר חדא ולא פליגי רק שבעל תולעת יעקב נחית למניינ' וקחשיב מה שצריך האדם לקיים על שלחנו כדי שיהא שלחנו השלחן אשר לפני ה' ר"ל דומה למזבח ממש ומונה אחת אחת למצוא חשבון והם ג' כנגד המזבח שהיה מוכתר בג' כתרי' כדלעיל גם את זה לעמת זה עשרה כנגד ג' דברי' שהעולם עומד עליהם כניכר מתוכו · **והר"י** יעבץ לא נחית למניינא רק הוא מונה אחת ואחת שצריך לקיים על שלחנו כי היכי דלהוי שלחנו מזבח כפרה כנזכר בדבריו והם אכילת עניים ותורה ובזאת יכופר עונו כאלו הקריב קרבנו אבל ברכת המזון שהי' דאורייתא ובלאו הכי מחויב לברך על המזון מן התורה לא חשיב בהדי אינך **ועוד** דהר"י יעבץ ז"ל עולה על השלחן מלכי' מאן מלכי רבנן ר"ל דלא איירי אלא משלחן של ת"ח ששלחנו גדול משלחן שאר העם כי פרוש הוא בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו וכל אשר הוא עושה ה' מצליח בידו שיכוין לשם מצוה ואפי' הלחם אשר הוא אוכל' אינו מכוין באכילתו להנאת גופו כ"א לקיום נפשו כמ"ש הצדיק אוכל לשובע נפשו ר"ל נפש ממש והוא דבר שהנשמ' תלויה בו שמכוון בזה לשם מצוה כדי שתהא גופו בריא לעבודת הש' כנזכר לעיל בתחילת סי' זה וממילא יכוין גם לזה שתהא שלחנו מזבח כפרה כפי היכולת **אבל** המון עם שאינם מדקדקי' במצות כ"כ ג"כ אינם מקפידים על זה שהיא שלהם מזבח כפרה על כן אינו מדבר בהם כ"א בשלחן של ת"ח ופי' ואמר מה יעשה האדם שיהא שלחנו מכפר עליו עתה בזמן שאין בה"ה קיים כאלו הקריב קרבן ע"ג המזבח ואמר שבמקום הקרבן יאכיל עניים ובמקום השיר ידבר בד"ת ונחשב לו כאלו הקריב קרבן במזב' · **ועל ידי** שבשביל שאינו מדבר כאן כ"א בשלחן של ת"ח הנזהר בכל מילי ממילא נזהר ג"כ בשלחנו כדלעיל ע"כ לא השיב כאן ברכת המזון כי ברכת המזון גם כל העם יבא בשלימות בזה כי אין לך עני (ר"ל עניית תורה) שבישראל שלא יברך ברכת המזון :

ואפשר דלזה כוונו רז"ל כמ"ש (בפר' חזקת הבתי' והביאו הטור א"ח בסי' קס"ה) שלחן של ת"ח כיצד שני שלישי גדיל ושליש גלאי שעליו כוסות וקערות מונחות, פרש' שני שלישי גדיל רוחב השלחן מכוסה במפה מצד האוכלין לקנח פיהם זלתת עליו את הפת ושליש החיצון מגולה להניח עליו קערות וכוסות שלא ילכלכו המפה ויתבזו האוכלין) ע"כ לשון המאמר :

ע"כ המאמר הזה אומר דרשני דלפי פשוטו קשה טובא חדא מדקאמר שלחן של ת"ח כיצד ולא אמ' סתם שלחן של בני אדם כיצד משמע שיגיע להם מזה איזה מעשה טוב או מדה טובה כשיהיה השלחן שני שלישי גדיל וכו' וע"כ אמרו שלחן של ת"ח כי הם צריכין להיותן בעלי מדות טובות יותר משאר העם כנזכר לעיל בסמוך ובהרבה מקומות בתלמוד אמרו אדם חשוב שאני ומי יתן ואדע איזהו דרך טובה או מדה טובה נמשך לת"ח מזה כשיהיה שלחנו מכוס' במפה שני שלישי' ושליש מגולה **ע"ק** למה אמר שלחן של ת"ח כיצד וכו' והלא כלנו בני איש אחד אחר חכם ואת תם ואחר שאינו יודע פורסין מפה על השלחן משום צניעו' ומשום נקיות בשיעור שוה לכלנו: **ע"כ** למה הקפידו דוקא על זה השיעור ב' שלישי' גדיל ושליש גלאי לא פחות ולא יותר · **וע"ק** למה אמרו גדיל ולא מפה · **וע"ק** דקאמר שני שלישי גדיל ולא מפרש שעליו מונח הלחם ועניני הסעודה כמו שמפרש גבי ושליש גלאי שעליו הקערות וכוסות מונחות :

ע"כ נראה לע"ד שרמזו רז"ל כאן לפרה שהזכרנו בסמוך בדברי הר' יעבץ והוא כי בהיותו שמדרך הת"ח להיותו פרוש ונזהר במעשיו יותר משאר העם כדאמרו וכל אשר הוא עושה עושה בשביל תכלית טוב או בשביל שהוא דרך ל התכלית ההוא · **ולכך** בעי במאמר הנזכר שלחן של ת"ח כיצד כי בוראי שלחן של ת"ח גדול משלחן שאר העם ביתר שאת וביתר עז התורה והמצות כי לא יעשו דבר קטן או דבר גדול כ"א כשימשוך ממנו איזה תכלית טוב וקא בעי באיזה דבר הוא שלחנם גדול משלחן שאר העם (ר"ל איזה תכלית טוב נמשך משלחן של ת"ח) **והשיב** שני שלישי גדיל ומלת גדיל הוא מלשון גדולה והוממו' ר"ל הת"ח יעשה בשלחנו דהיינו בשעת אכילה ב' מיני מצות הנקראים גדיל · **והם תורה ועני** כי טובים השנים למחילת חטא ולסליחת עון כדלעיל · **והתורה** נקראת גדיל ע"ש שמגדלתו ורוממתו על כל המעשים :

והמאכיל עני על שלחנו שזהו הצדקה המעולה כדלעיל הוא ג"כ נקראת גדיל ע"ש הכתוב צדקה תרומם גוי שדרשו רז"ל פ"ק דב"ב) אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ · **ומ"ש** שליש גלאי וכו' זהו כפשוטו כלומר כיון שעשה שלחנו מזבח כפרה בעני ותור' נחשב לו סעודתו כקרבן במזבח ונסלח לו לכפר עליו ואז יאכל וישתה כפי רצונו כי קודש הוא ומן הקדשי' יאכל כדי חייו שהוא גופו בריא לעבודת הש' כנזכר לעיל :

ומלת גלאי הוא מורה על אכילה ושתייה בשכבר ידעת כי מלת גלוי ומלת מפורסם עניינם א' וידעת ג"כ כי הפלסופי' קראו להנאות הגשמיות מפורסמות שמשתמשי' במפורסמות והוא הגוף שהוא גלוי ומפורסם והנשמה כל כבודה בת מלך פנימ' אין לה הנאה מזה כלל · **ומ"ש** שליש לא פחות ולא יותר מלת' אגב אורחי' קמ"ל מוסר השכל שכשישתמש אדם במפורסמות דהיינו אכילה ושתייה כדרך כל הארץ אז לא יאכל לשובע למלא בטנו ותאותו כבהמה רק יאכל שליש וישתה שליש ושליש המותר יניח פנוי כדאמר אליה לרב יודא (בע"פ ובגיטין) אכול שליש ושתה שליש והנח שליש וכו' וזהו שליש גלאי ר"ל פנוי וק"ל · **וע"ב** זה מתורצי' הקושיות שהקשינו על מאמר והכל עלה יפה מסכים מכל צד אל מה שזכרנו בסמוך · **ואשרי** המקיים שני דברי' אלה על שלחנו דהיינו

ד"ת וחלק לעניים ואז הוי שלחנו השלחן אשר לפני ה' ונרצה לו לכפר עליו כאמור ונראה שגם לזה רמז הכתוב במה שאמר **כי תשב ללחום את מושל וגו'** ירצה כי כאשר ישב האדם ללחום עם המושל הנכבד אשר נאמ' עליו ומושל ברוחו מלוכד עיר והוא הנפש המשכל' · **בין תבין וגו'** ב' פעמי' א' לתורה הנקרא בינה וא' לעני' שיאכיל

אותו על שלחנו ולא ירע לבבו בתתו לו אם יבין את אשר לפניו מזומן לבא עליו והוא ע"ד שאר"זל (בפ' שואל) לעולם יבקש אדם רחמים על מדה זו (פרש"י שלא יבא לידי עניות דדבר המזומן הוא לבא עליו או על בנו או על בן בנו) שאם הוא לא בא בא בנו ואם בנו לא בא בא בן בנו שנאמר כי בגלל הדבר הזה תנא דבי ר' ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם · ע"ש א"ר חייא לרביתהו כי אתי עניא אקדים ליה רפתא כי היכי דלקדמו לבניך א"ל מילט לייטת להו א"ל קרא כתיב כי בגלל הדבר הזה · ע"כ · **וזהו** תבין השני הנאמר בקרא ר"ל שיבין לאחריתו שאם הוא לא בא בא בנו וכו' · **ועוד ידי** נטויה לכתוב ולפרש דברי החכמי' ז"ל הנזכרי' בסמוך במה שאם שלחנו של אדם נעשה מזבח כפרה בחלק עניים וד"ת שרצונם בזה ד"ת ממש לומר בתוך הסעודה איזה דין או חידוש פסוק או אגדה כמ"ש הרר' יעבץ בהדיא בדבריו המובאים לעיל לאפוקי ממי שכתב שע' ברכת המזון יוצאין ידי חובת אמירת ד"ת בשלחן **וכן** משמע בהדיא מדברי בעל תולעת יעקב המובאי' לעיל מדחשיב ד"ת על השלחן בער אנשי מעמד' וברכ' המזון כנגד השיר ש"מ דס"ל דד"ת לחוד וברכ' המזון לחוד ואין אחד פוטר את חבירו מדמסיי' בדברי' הנזכרי' לעיל והנה נכללו כאן השלשה דברי' שהם קיום העולם האחד והיא תורה השני והיא עבודה כנגדה ברכת המזון והשלישי ג"ח והוא החסד שגמל עם העניים על שלחנו ש"מ בהדיא דס"ל דכל הני שלשה דהיינו חלק עניים וד"ת וברכת המזון צריכין לעשות על שלחנו כדי שיהיה שלחנו מזבח כפרה וממילא נשמע מדבריו דס"ל בהדיא רצ"ל ד"ת ממש ואין ברכת המזון פוטרת ד"ת ובעל ראשית חכמה בשער הקדושה פרק י"ז האריך בזה בשם הזוהר שיאמר אדם ד"ת על שלחנו קודם שיברך ברכת המזון כדי לייחד שלחן עם תורה ז"ל קרי ביה · **וע"כ** נמשלה התורה ללחם שנ' לכו לחמו בלחמי הכוונה כמו שהלחם היא עיקר מזון הגוף כך התורה היא עיקר מזון הנפש ובא ללמדנו שראוי לכל אדם שלם שכשיאכל לחם אז יאכל בו לחם מש"נה **הא'** הוא הלחם אשר נתן ה' לנו לאכלה שהגוף נהנה ממנה ואין הנשמה נהנית ממנה והוא הלחם החמרי · **והב'** הוא הלחם הרוחני שהנשמה נהנה ממנה והוא ד"ת שידבר או שיחשוב האדם בשעת אכילה כנזכר לעיל פעמים ושלש:

ואפשר שזהו ג"כ כוונת רז"ל במ"ש (בפ' ב"מ ובפ' קמא דעירובין על פסוק ארץ חטה ושעור' וגומ' שכל הפסוק הזה לשיעורין נאמר כמו שמפרש והולך חטה כדתנן ההולך לבית המנוגע וכו' עד שישהא בכדי אכיל' פרס פת חיטין ולא פת שעורין שעורה לעצם המת כשעורה וכו' גפן כדי רביעית יין לנזיר תאנה כגרוגרות להוצאת שבת רמון לכלי ב"ה שיעורן כרימון זית שמן רוב שיעורי' בזתים דבש ככותבת הגסה לי"ה ע"כ · **כבר** ידעת שאין לנו מאכל ומשקה יותר משובח מאלו ז' מינים שנשתבחה בהן א"י ובכולהו משערין בהם דברים שהן גופי התורה כנזכר לרמוז אל הנזכר בסמוך שכשיאכל האדם מז' המינין חטה ושעורה וגומר שהן כלל כל המאכלים והמשקין לא יתכן האדם במאכלו אל מילוי הבטן מחטה ושעורה חמרי שהגוף נהנה מהן ואין הנשמה נהנית מהן רק אל חטה ושעורה רוחני שהנשמה נהנית מהן והוא שיתן דבריו לשיעורין ר"ל שיחשוב על כל לגימא ולגימא הלכות השיעורין היוצאים מזה הפסוק שכל הפסוק הזה נאמר לשיעורין כדלעיל ומתוך כך יבא לזכור ג"כ שאר ד"ת וממילא רווחא שמעתתא כי מצוה גוררת מצוה · **וזה"ש** כי לא על הלחם לבדו וגו' ר"ל לחם לבדו הוא הלחם החומרי כי על כל מוצא פי ה' והוא הד"ת אשר ידבר או יחשוב האדם בסעודה בשעה שהוא לועס המאכל יחיה האדם החיים האמתים · **ויהיו** ידיו אמונה ר"ל שיזכור ג"כ כי הידים אשר אוחז בהם המאכל והמשקה הם רומזים על התורה והעבודה כמ"ש רז"ל במסכת כתובות שכל אחד מאלו האצבעות נתייחד למצוה את למדידת החושן קמיצה למנחת כהן אמה לכלי המשכן והבנין אצבע להזאה גודל לבהן אהרן והמצורע:

הג"הה

ואם שוקף דכי עשר אצבעותיו למעל' בשעת פטירתו ואמר רב"שע גלוי וידוע לפניך שלא נהנתי אפי' באצבע קטנה שלי כמ"ש דכתובות אפשר כיון לזה שנזכר כי לעולם לא נתכוין להנאת אכילה ושתייה כשהיה אוחז האכילה או השתייה באצבעותיו את לשם שמים ולדברי' המוכרים היוצאים מן האצבעות כדלעיל כמבואר בפנים וק"ל · ויש עוד ענין אחר נכבד ונעלה בעשר אצבעות ויש בהן רמז לעקרים גדולים כידוע למקובלי האמת הקדמונים ולא לחנם ישראל מתברכין בנשיאת כפים ונט קדוש ידים ורגלי' בכיור ע"כ זקף ר' עשר אצבעותיו וכו' ויבין את ואת המשכיל והפקח ישמע חכם ויוסיף לקח:

מלבד זה מה שרומזים כלל הידים על ב' לוחות העדות עשר אצבעות בכל היד ה' אצבעות כנגד הדברות שהיו כתובים ה' כנגד ה' · **מכל** הלין שהזכרתי כל זה יתן אל לבו בשעת סעודה שיש בהן דבר שבקדושה · פה יצא לנו שצריך האדם לדבר על שלחנו ד"ת ממש נוסף על ברכת המזון:

ואי לאו בר הכי ר"ל שאינו בעל תורה שיוכל ללמוד תורה על שלחנו מלמדים אותו שיאמר בכל פעם ופעם איזה מזמור בתוך הסעודה השייך קצת לענין סעוד' כדי שיפטור מעונש כמו שהובא לעיל בשם בעל תולעת יעקב ובעל ראשית חכמה:

והלומדים אל יסמכו לכתחילה על המזמור רק בד"ת ממש גמרא גמורא זמורתא תהא כדלעיל מ"מ טוב וישר הוא לומר מזמור לדוד ה' רועי וכו' ג"כ על השלחן בכל פעם ופעם מיד אחר אכילת ברכת המוציא מפני שמדבר בבטחון הש"י על מזונות ושאר דברים כל ימי חייו ולאחר מותו שלא ילך בגיהנם כמ"ש שם גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע ויירא שמים יוצא את כלם ועוד באתי לזכור כאן מה שנזכר כבר בשם המפרשים דלעיל בסמוך במ"ש במקו' קרבן מאכיל עניים על שלחנו שצריך להאכיל המשובח שעל השלחן שכן חלב ודם קרב לגבוה וכו' עד כי אין דבר משובח כמו המורם לגבוה: **שראוי** והגון לעשו' כן שיתן לעני הטוב שבשלחן בפרט אם הוא עני חשוב שאז יראה מזה שקבלו בסבר פנים יפות לנהוג בו כבוד **וכדמות** ראיה לזה ג"כ מדקדוק לשון הפסוק שאמר כי מלחמו נתן לדל ולא אמר לחם אלא נראה שרמז לנו במ"ש לחמו על הנזכר בסמוך והוא שכשמאכיל לעני מזון וצידה שהוא המעלה העליונ' שבצדקה משום דמקרבא הנייתיה כדלעיל אז יתן לו המשובח שעל השלחן וזהו נרמז בלחמו ר"ל מה שהוא עצמו חפץ בו להיות לחמו ר"ל מזונו מפני חשיבתו כי טוב למאכל וערב לו יותר מכל האוכל אשר בשלחן אותו גופו יתן לו ר"ל לעני ואז הוי כאלו הקריב קרבן מטע' דלעיל:

וראיה ג"כ מאברה' אבינו ע"ה שסבר המלאכי' היו אורחי' ושחט בשבילם ג' שורים להאכילם ג' לשונו' בחרדל ופרש"י (בפ' הפועלים מעדן מלכים ושרים הוא ומסתמא נתן לכל אחד לשון שלימה כדי להשוות' במנות שלא להטיל קנאה ביניהם כי לא הכירם שאינו כמ"ש בעל העקידה שער י"ט וא"כ לו ולבני ביתו לא נשאר להם לשון כי לא היה לו אלא ג' לשונות רק היו אוכלים שאר בשר שור טוב כ"כ **ומסתמ'** היה אוכל עמהם דאין זה מן המוסר להכניס אורחי' לביתו והוא לא שמח עמהם באכילה ושתייה לא ודאי היה אוכל עמהם בסעודה ולהם לבדם נתן הג' לשונות שהיה המשובח שעל השלחן ולעצמו לא השאיר לשון ואכל שאר הבשר שאינו משובחת כל כך

וראוי שיהיה כל אחד מתלמידיו של אברהם אבינו ממנו יראה וכן יעשה עם אוכלי שלחנו וסר ממנו חטאתו ועוונו:

ויבחר לתת פתו לעני שיהיה בו קצת דעת תורה ושידע לברך בברכת המזון ושאר ברכות הנהנין ואז היא רצויה ולא יתן פתו לע"ה כמו שמצינו (פ"ק דב"ב) שהצטער ר' על זה ואמר אוי לי שנתתי פתי לע"ה: **ושבח** אני הקהלות י"ץ אשר במדינות האלו המחזיקים ידי הלומדים י"ץ ויקחו להם מכל אשר בחר"ו להיותם מאוכלי שלחנם שבת וחול כל השנה כולה לא יסורו מהם כי טוב להם עמהם במאכל עמם במשתה כאחד מבניהם של בעל הבית:

בעל גמולות כעל ישלם ה' פעלם ותהי משכורתם שלימה מעם ה' אלהי ישראל **ובזה** יצאו הב"ה י"ח על שלחנם מהב' דברים הנזכרים

הנזכרי' דהיינו חלק עניים וד"ת על שלחנו כי בו בח"ר חרא דאית בזה חרתי כי סתם בחור יחיד ועני הוא וגם יוכל הב"ה לדבר עמו ד"ת מידי אכלו ומידי שתותו כי הבחור שונה הלכה בכל יום (כתב הזוהר בפר' ויחי בענין זבולן ויששכר מהכא אוליפנ' מאן דסעיד למארי דאורייתא נטיל ברכאין מעילא ותתא ולא עוד אלא דזכי לתרי פתורא מה דלא זכי בר נש אחרא זכי לעותרא דיתברך בהאי עלמא וזכי למהוי ליה חולקא בעלמא דאתי הה"ד זבולן לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות לחוף ימים בעלמא דין לחוף אניות בעלמא דאתי עכ"ל)

ובודאי מה שנאכל על השלחן אשר כזה בפעמים ביום ערבית ושחרית נחשב כשני תמידין מקריבים בכל יום על גבי המזבח לריח ניחח לה' כנזכר לעיל עכשיו שלחנו של אדם מכפר · **וביחוד** כשהיה הב"ה טוב עם אלקים וטוב עם אנשים ומכבד את התורה על שלחנו ר"ל הבחור תלומד את התורה להניח לפניו המשובח שבשלחן אז נחשב לו כאלו הקריב קרבן במזבח ממש שכן חלב ודם קריב לגבוה והוא המשובח כנזכר לעיל בשם בעל תולעת יעקב · **והנה** הארכתי בשלחן במקצ' למען הודיעך כי לא על הלח' לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' והם המצות התלויות בו יחיה האדם החיים האמתיי' · **עתה** באתי לחזור על הראשונו' ולהפך בחרר"ה ולזכור הדברי' כלם שהם צרכי הסעודה בדרך קצרה ומעט הערה · **סעיף א' שיכוין** האדם בברכת השלחן יותר משאר הברכו' ויאמ' אותם בקול רם ואת כל ונוכחת · **סעיף ב' כ שישב** האד' לאכול קודש יהיה יקדש עצמו במותר לו ויתן לבו מידי אכלו ומידי שתותו לפרוש מתאותו ולא ימלא גרונו ובטנו כבהמה ובעודו תאב לאכול יניח מתאותיו לכבוד הבורא ית' והכלל שיחשוב בשעת אכילה שהו' אוכל לפני המלך ה' וע"ד שאחז"ל כאלו אכלו משלחנו של מקום ב"ה ובזה לא יהיה גרגרן ורעבתן והיה אמונת עתו חוסן · **סעיף ג' כמו** שצריך לזהר מריבוי אכילה כך צריך ליזהר מריבוי שתיה כי אין לך משוקץ ומתועב יותר מן השכו' כי כל שיכור אין בו כלל עיקר רק טפל שבקיה לרוויא דמנפשיה נפל · **סעיף ד' ייטב** לבו בסעודתו אם מעט אם הרבה יאכל פתו בשמחה וגם יגון ואנחה :

סעיף ה' שיאכל האדם הטוב והמועיל לרפואה ולא מה שערב לפיהו לפי שעה · **סעיף ו' וצריך** הת"ח להאריך על שלחנו כדי שיהא שלחנו מזבח כפר' יאכיל עניים על שלחנו ולומר עליו ד"ת וכשיאכל העני יתן לו המובחר שבשלחן וידבר ד"ת ממש על שלחנו ושלא יסמוך בזה על ברכת המזון ואפילו הוא יחיד יאמר איזה מזמור או משנה וכיוצא ואז יהיה שלחנו דומה ממש למזבח אשה ריח ניחח :

הקונט"רס הזה חברתי לספר עמק ברכה בילדותי בענין כוונת השלחן הנזכר שם ויסתעף לשני סעיפי' :

אמר המגיה אחרי רואי כי באו שש מעלות בשלחן של א"א ז"ל המדברים בעניני אכילה והאריך בהם לטוב לנו כל הימים אמרתי בלבבי שש אנכי על אמרתו וגם אני לא אחשוך פי מלדברה ומוסיף נופך משלי לברר ולבאר דברי א"מ ע"פ רמזים וסודות אשר הקרה בפי לחדש דבריהם מתוקים מדבש ונופת צופים :

ומאחר שכתב בזוהר בפרשת בראשית א"ל ר' שמעון פתח ואשים דברי בפיך כמה אית ליה לב"נ לאשתדלא באורייתא יממא ולילא בגין דקודשא בריך הוא ציית לקולהן דאינון דמעסקי' באורייתא ובכל מילי דאתחדש באורייתא על ידא דההוא דאשתדל באורייתא עביד רקיע חדא עכ"ל הרי נשמע מזה המאמר דמי שמתחדש דברי תורה בורא שמים חדשים ע"כ אמרתי עם לבי אותן הדברים שחנני אלדי' לדרוש מלבי לסמוך אותם על ענין מראה הסולם שראה יעקב ראשו מגיע השמים' אולי אבנה גם אנכי לזכות בד"ת לברוא שמים חדשים בחידוש הזה שאחדש לכם :

כתיב בפרשת ויצא וידור יעקב נדר לאמר אם יהיה אלדי' עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהי' ע"כ :

קשה למה לא נדר יעקב מיד שיצא והלך מבית אביו קודם שראה מראה הגדול והנורא הזה ענין חלום הסולם והלא דברי' ק"ו אם פחד יעקב שמא יגרום החטא לאחר שהבטיחו הש"י והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וגומר מכ"ש שהיה לו לפחוד מקודם וראיתי קצת מהמפרשים שהרגישו בקושיא זו וכתבו ע"פ דרכם מה שכתבו ואני בתומי אלך לרגל המלאכה אשר אתי בעטי אחישנה ליודעי חן ומביני בינה ע"ק למה נדר יעקב אבינו הנדר הזה בלשון אסמכת' כדקיימא לן כל דאי אסמכת' היא ואסמכת' לא קניא ואע"פי שכתבו הגהו' מיימוני בשם הר"ם והביא בי' בטור ח"מ סי' ר"ז דנדר ושבוע' ותקיעת כף אין בהם משום אסמכת' מ"מ טפי ה"ל ליעקב לזרוזי לדבר מצוה ולנדר בנדרו בלשון שהוא שריר וקיים טפי ואף כי יש לתרץ קושי' זו היטב דאדרבא יעקב אבינו עשה כן כדי להראות הלכה למעשה לדורות דנדר אין בה דין אסמכתא ובענין שאמרו ז"ל וידר יעקב נדר לאמר לדורות שנודרין בעת צרה אף כן אנו נאמר דמ"ה נדר בלשון אסמכתא כדי להראות לדורות שבנדר אין בו אסמכתא מ"מ קשה קושיא אחרת בכיוצא בזו מאחר שרצה לנדור לא היה לו לתלות נדרו בתנאי רק היה לו לנדור בין יתקיים התנאי בין לא יתקיים · ע"ק למה אמר יעקב בלישנא אשר אנכי הולך ולמה לא אמר אני כי כבר ידוע מה שכתב הבחיי וכן הוא מוסכם בפי כל המקובלים כי תיבת אנכי רומז יותר לפנימית מתיבת אני ולכן התחיל הש"י י' דברות אנכי ה' אלהיך ולא אמר אני ה' אלהיך ומי יתן וארע למה ועל מה דיבר יעקב לשון פנימי :

והקושיא העולה על כולם היא זאת מ"ש והיה ה' לי לאלהים שתלה קבלת אלהות בתנאי וחס ליה לאבא אבינו יעקב בדבר זה וכיוצא בו אף שרש"י תיקן זה הדבר ע"ד פשוטו וכתב שהנדר קאי על והאבן וגומר מ"מ לפום ריהטא לא משמע הכי ע"כ אמרתי גם אנכי אענה חלקי ויהיה אלהים עמדי :

ידוע כי יעקב ועשו היו שני הפכים בנושא א' דהיינו כבטן אמם רבקה הקדושה והם רמז להשתלשלות הנמצאות היורדות מאת ה' שהם אחוזי' וקשורים בסטרא דקדושה ועכ"ז הם נפרדי' והיינו עה"ז ועה"ב שאף אם הם מתחלפים כשזה קם זה נופל מ"מ הם קשורי' בקשר אחד בהק"בה כי הוא מחיה את כולם ומהווה את כולם והם ממש כדמות יעקב ועשו שהיו בגוף אחד כי הם נגד עה"ז ועה"ב ושמותם נאה להם לרמוז על זה עשו מלשון עשיה שהוא עולם המעשה ויעקב מלשון עקב וסוף שהוא עה"ב כאשר הוא סוף כל האדם והיוד הבאה בראש יעקב הנוספת על תיבת עקב רומזת לתכלית מביא לאדם לעה"ב הנקרא עקב וזהו היוד שרומזת לי' דברות שהוא כולל התורה כלה ועל היוד הזה בא הרמז בפסוק הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב :

דבבר ידוע למי שנכנס מעט בשערי הקבלה כי סוד נחש וסמאל ויצר הרע הכל אחד הוא לכן אמר הש"י לנחש הוא ישופך ראש ר"ל את היצה"ר האדם יגבור עליך וימשול בך בראש דהיינו ביוד שהיא ראש אותיות מיעקב (והיא גם היא ראש לכל אותיות רא"ב כמ"ש הפרדס פרק י"ג משער אותיות כי היוד ראש לכולן מטעם דהא א' היא ראשונה והיוד יושבת על א' כזה א' וק"ל והיוד רומזת על י' דברות שהם כלל התורה כולה כדפ"ל והתורה אבן נגף ליצה"ר כנודע ואמר ואתה תשופנו עקב ר"ל כשיסתלק היוד דהיינו יסלק עצמו מן התורה וישאר עקב מיעקב אז תשופנו אתה כי יכול תוכל לו וכמ"ש והיה כאשר תריד ופרקת עלו ושם קאי על עשו שהוא תחת ממשלת סמאל כנודע ואפשר דגם ע"ז ירמוז הכתוב שאמר וידו אוחזת בעקב עשו ירצה כי כשנסתלק היוד ונשאר עקב אז יש שליטה לעשו שהוא סוד היצה"ר בעקב ההוא כמ"ש ואתה תשופנו עקב לכן ייחס העקב לעשו אבל יעקב הצדיק אחז ידו דהיינו

יוד

שער האותיות

יוד (אותיות דרין באותיות דדין) ביעקב שהיה שם יעקב שלם ע"כ כתיב מיד ויקרא שמו יעקב ופרש' הקב"ה קרא שמו יעקב כי אז הוא חלק ה' דיעקב חבל נחלתו ועל ענין זה אמר הכתוב ויבא יעקב שלם ר"ל מאחר שלא למד ממעשי לבן כלום אלא קיים כל התורה כמ"ש עם לבן גרתי דהיינו תרי"ג מצות אז זה יעקב שלם והיינו יוד עם עקב וק"ל :

ולהורות על עניניהם שזה נגד עה"ז וזה נגד עה"ב אמר הכתוב ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אהלים ירמוז העולם הזה שהוא חלק עשו כל ענינו הוא לרדוף אחר המותרות להציד ציד להביא יום ולילה לא ישבותו להיות איש שדה תמיד לישב בקרנות ולהרחיק נדוד למרחקי' ולבלתי השקט מרתיחת התאוה והחמדה וסיבה המביא לזה הוא בטן רשעים שלעולם חסר ואומרים תמיד שלום עליך נפשי כי כן עש"ו עולה למנין שלו"ם וע"ז ירמוז הכתוב שאמר עשו הוא אדום שמשכן התאוה והחמדה היא בכבד שכולה דמא ע"כ המרה תלוית בה כי מרה תהיה באחרונה למי שהולך אחר הכבוד ומאהר שתיבת אדום רומזת על הכבד כרפו' אמר שעשו הוא אדום אבל יעקב איש תם יושב אהלים ר"ל שיושב בשלוה בשני אוהלים דהיינו עה"ז ועה"ב כי בן יעקב אומ' יש לי סיפוקי ואוחז במדות ההסתפקו' ואז הוא יושב בהשקט ובטח תח ושקט משא"כ הרודף אחר תאות שלא ינוח ולא ישקוט שעליהם נאמר והרשעים כים נגרש כל מאכליו הם לחם עצבים כי הוא מפחד תמיד ואומר מה אוכל למחר ואינו אוכל אלא כמאכל בן דרוסאי למהר לשלול חש לבוז אבל הצדיק הבוטח בה' שמח תמיד בחלקו :

(סוד סעיף ד' ע"ג ומעלות שכתב א"א שלא יאכל אדם לפס ענבים ישית כהם"י סימביע רשבים)

אומר ברוך ה' יום יום ואוכל בשמחה לחמו כי אינו חפץ במותרות רק אשר יאכל לכלכל הנפש הרוחניית להתחזק בתורה לשמוח בה שהיא משמחת הלב כמו דכתב פקודי ה' ישרים משמחי לב וע"ז אמר הכתוב שמחה לאיש במענת פיו ודבר בעתו מה טוב ירצה שהאיש שהוא חשוב כי בכל מקום שנאמר איש הוא חשוב הוא שמח בשני דברים דהיינו בתורה ושמח בחלקו וז"הש במענה פיו רמז על התורה ואמר ודבר בעתו מה טוב ירצה כי כשיש דבר מה בעת ההיא אף כשכלה פרוטה מכיסו ואין בידו לפרוט בעת מחר אפי' פרוטה אחת אפ"ה טוב בעיניו כי יודע כי ה' לא יעזבנו · **נמצא** ממה שכתבתי שיעקב הוא עקב לשון ענוה ושפלות היפך ורם לבבך ושכחת וגם' הבא מרוב התאות הוא יושב בהשקט בעה"ז ובעה"ב שאין שם לא אכילה ולא שתייה שזהו מדת יעקב שלא בקש למלאות בטנו לאכול אכול והותר רק אמר לחם לאכול וגומר אבל בעשו מצינו מדת הרעבתנות כראית' במדרש משלי בטן רשעים תחסר זהו עשו שאמר ליעקב אבינו הלעיטני נא מן האדום האדום הזה פער פיו אותו רשע כגמל ואמר פתח פומי ותהי' משלה ואזיל פינא הקרירה כול לתוכ' כהא דתנינא אין אובסין את הגמל ולא דורסין ולא מלעיטין אותו עכ"ל · **ובמו** שיעקב ועשו היו בנוף אחד שרומז להשתלשלות העולמות כד"פל כן תמצא בגוף האדם שנקרא עולם קטן שני ענייני' עיקרים שחיותו תלוי בהם שהם נגד יעקב ועשו וזהו הקנה והוושט הקנה שהוא סוד הדבור הנאצל מהנשמת שמשכנ' בעה"ב נגד יעקב והוושט שהוא ענין אכיל' ושתייה הוא סוד עשו וגם הוושט כשנתפשט הוא ו'מושט נעשה שטן שהוא סמאל שרו של עשו וזה הדבר מבואר ברעי' מהימנ' בפקוד' לשרוף הקדשים וז"ל אמר רעי' מהימנ' ודאי בתר דאיברין וערקין דליבא אינון בעקא דדמיין לישראל צריכין לאתערא בקנה דאיהו שופר ודא קנה דריא בהר דכנפי ריאה לא יכלין לשככה רוגזא דמרה דאתגברת על ערקין דליבא ועל כל ערקין דכל איברין דגופא ההוא רוחא דנשיב בהון סליק בקנה איהו שופר ושט דנגפא לעלמא דין וביה אכילה ושתייה ולבתר דשט מן ושט בריכו' אכיל' דגזיל אתאריך ואתעביד שט"ן ומאן גרים דא שטו העם ולקטו שטותא דלהון דאתערבו ערב רב שטן רתאוה דלהון אכילה ושתייה וכו' עד ודא גרים דאתפשט שטן באכילה ושתייה ואתגבר על כל איבריו וערקין בש"סה ל"ת כחושבן השט"ן חסר חד דא יום הכפורים דלית ביה אכילה ושתייה ואיהו כגוונא דקנה · עכ"ל כוונת המאמר הזה :

(סוד סעיף כ' ע"ג ומעלות שכתב א"א שלא ימלא אדם גרונו ככה כי יוביאו לידי ביזה ושמה)

כי הושט הוא נגד העה"ז ודרכו של ושט להתקבץ ומכח רוב מאכל ומשתה מתפשט אשר כבר היה ברמות ו' ועתה נתפשט ונעשה נו"ן ואז נעשה מן ושט שטן ומי גרים זה שטות שלו כי שטו לשון שטות כי החכם עיניו בראשו ר"ל תמיד מסתכל ששאר הו' מן ושט בראש וזהו מ"ש בראשו ר"ל בראש ו' אבל הם בשטות מסלקי' הו' של ושט לאחור ושם נעשה נו"ן פשוטה ואז הוא אותיות שט"ן דהיינו ששולט השט"ן ומחטיא את האדם כדאית' בספרי וישמן ישרון ויבעט לפי השובע הם מורדים וכן אתה מוצא בדור המבול שלא מרדו לפני המקום אלא מתוך מאכל ומשתה וכן אתה מוצא באנשי דור המדבר שנ' וישב העם לאכול וגו' מה נאמ' בהם סרו מהר מן הדרך וגו' וכן אמר הכתוב כי אביאנו אל הארץ אשר נשבעתי לאבותיו ארץ זבת חלב ודבש ואכל ושבע ודשן ופנה אל אלהים אחרים וכו' ע"ש ולאחר שהשטן מחטיא עולה ומקטרג ויורד והורג כאשר תמצא בחנך שכתב בהם שטו העם ולקטו הבשר עודנו בין שניה' ואף ה' חרה בעם אבל הקנה שהוא סוד השופר סוד ספירות הבינה שהיא עה"ב שאין בו לא אכילה ולא שתייה עליו אמרו קנ"ה חכמה קנ"ה בינה ר"ל הקנה רומז על זה שאין בו רק הקול קול יעקב שהוא הדיבור שנאצל מהנשמת כמו שנאמר ויהי האדם לנפש חיה ות"א לרוח ממללא :

והנה יש שש טבעת בקנה וכתב בעל באר מים חיים שרומזים נגד קרא דכתיב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' ובספר הפרדס בשער ערכי הכינויים כת' וז"ל בקנה יש שש טבעות והם נגד שש ספירות והם ו' מעלות לכסא העליון עכ"ל ואני אוסיף נופך משלי כי הקנה רומז לו' קצוות והיכל הקודש המכוון באמצע המוזכר בספ' יצירה כן בקנה ו' טבעות והקול היוצא מביניהם הוא היכל הקודש וכבר ידוע למשכילי' עם בני ישראל כי סוד היכל הקודש המכוון באמצע הוא סוד יעקב שהוא בסוד קו האמצעי ואפשר ג"כ לומ' שהששה טבעות רומזים לששה דברים שהזכיר א"א מעניין הסעודה לרמוז שאל ימשיך בסעודתו אחר ושם רק אחר הקנה וכמו שיתבאר עוד הרי ביארתי שיעקב הוא הקנה ועשו הושט והם בגוף את ברמות יעקב ועשו שהיו בגוף אחד · **ומבואר** ג"כ מדברי שסוד הקנה וסוד י' דיעקב הכל עולה בקנה אחד כי שניהם מכוונים לדבר אחד דהיינו שרומזים על עולם הבא כמבואר לעיל ע"כ תמצא בפרשה זו שקנה יעקב הבכורה מעשו רמז כל ענין היו"ד כי סוד הבכורה היא י' דיעקב כמ"ש בתיקונים תיקון ע"א כי טיפה איהו י' דיעקב ופרחה מאדם הראשון כשחב ואשתאר יחיד בלא עזר בגין דא קנה יעקב בכירותיה מעשו לאחזרה י' לאתרי' עכ"ל כוונתו ידוע ליודעי' חן כי אדם חטאו במלכו"ת שהיא י' סוד המעשר וסוד הבכורה כי הראשנה לנו ואז הוא סוד הנחש כרוך על עק"ב כד"פל ואתה תשופנו עקב ויעקב החזיר עטרה ליושנה וקנה זו היו"ד שהיא הבכורה כי יעקב הוא נגד עה"ב וכספיר' זו היא השער אשר בו צדיקים יבואו לחזות בנועם העליון כנודע ונטלה לחלקו ואז וילך עשו מפני יעקב אחיו כי העביר הגילולים מן הארץ העליונה הרי לך שקנה יעקב סוד היו"ד שהוא סוד הקנה אבל עשו נשל לחלקו הושט לכך תרגום אונקלו' ובזו עשו את הבכורה ושט עשו וכו' לשון ושט רומז לכל מה שכתבנו שאחז לחלקו הושט ומכר ליעקב הקנה שהו' סוד י' ע"כ הזכיר הכתוב בענין הזה איך שעשו אמר הלעיטני נא ונומר שהוא הכל ושט ע"כ אמר הנה אנכי הולך למות כי אכילת יעקב כדי שיהיה חזק ובריא לעבודת הש"י :

(סוד סעיף כ' א"א שיאכל המועיל לרפוא' ולא ילך אחר הנאת הטעם)

ע"כ אוכל מה שהוא מועיל לגוף ומחזק בריאתו ואינו אוכל מה שהוא ערב ומזיק לו כי אין כוונתו באכילתו לשם תאוה משא"כ הזולל וסובא והמתאוה שאין כוונתו באכילה אלא משום הנאה ואינו הולך אחר המועיל רק אחר הערב אף שהוא סיבת מיתתו כמו שהזכירו רז"ל

רו"ל שרוב מיתות הן מחמת אכילה עז"א הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה מאחר שהבכורה הוא סוד הקנה ואני מתנגד לזה שהרי אני בעל תאוה כדה הושט וזהו והנה אנכי הולך למות וא"כ למה זה לי בכורה גם ירמוז במ"ש הנה אנכי הולך למות כד"פל כי ושט הוא שטן שרו של עשו לכך תמצא כתיבתם הלעיטני "נא "מן ר"ת המן לרמוז כי גם המן משך על עצמו שטן מחמת סעודתו ומכחה הלך למות וזה היתה כוונת אכתר בסעודה שעשתה לו הרי ביארתי לך היטב סוד הבכורה שקנה יעקב מעשו וכן ע' סובב והולך סוד הברכות שנטל יעקב מעשו :

(סוד סעיף ה' יו' ועלות שכתב ה"א שיכוין בברכת השלחן יותר משאר ברכות :

כי הברכות נשפעים גם כן ממקור עה"ב שהוא בינה כדאיתא בתיקונים כמ"ש הכתוב ברכת ה' היא תעשיר רומז על הבינה והבאתי המאמר הזה בהקדמה חלק מראשון תנקרא ברכה נמצא כי שלשתן הן חוט המשולש רמוזים לענין האחד דהיינו הקנה וי' דיעקב וסוד הברכות כולם שותים ממי הבאר העליון סוד עה"ב שהוא בינה לכן כשצעק עשו על הברכות צעק ג"כ על הבכורה כי הם ענין א' ומאחר שהברכות הם ג"כ מסוד הקנה ראוי לאדם שיזהר מאוד בהם בפרט ברכת אכילה שלא יגרום ח"ו לנטות אחר ושט וק"ל :

על פי הדברים האלה שכתבתי שיעקב (סוד סעיף ו' יו' ועלות שכתב ה"א שילמוד תורה על שלחנו וגם יאכיל לעניים) רהוא סוד הקנה אומר אני שע"ז בא הרמז מה שתמצא חמשה פעמים יעקב מלא בו"או כמו שפרש"י בפ' בחקותי כי סוד ו' הוא קנה שהוא ו' טבעת וחמשה פעמים ו' עולה למנין ל' והוא מלשון לימוד התורה לרמוז שלא ילך אחר ושט אף בשעת אכילה אלא אחר הקנה שהוא ו' שילמוד על שלחנו כאשר האריכו רבותינו הרבה כזה גם באה בה' פעמים ו' כדי שנדרוש ה"א וא"ו ואז יעלה מזה להיורת עני על שלחנו כי כן הצדקה נרמז בה"א וא"ו כיצד רבותינו אמרו הנותן צדקה לעני מתברך בשש הרי לך ו' ואמרו המפייסו מתברך באחד עשר ברכות הרי ה"א וא"ו ביחד שעולה י"א והכוונה בזה בכל והוא לסוד הקנה שנרמז בו' שלא ילך בשעת אכילה אחר ושט ועוד יש סוד בדבר כי ה' פעמים וא"ו במילואה עולה במנין אדני שהוא שם השכינה כנודע והשכינה נרמז במנין יוד כמ"ש בתיקונים תיקון כ"ו כי תא"ב עד ה' עולה שכינה כיצד א' פע' א' א"ב פעמים ב' ג' פעמים ג' ד' פעמים ד' ה' פעמים ה' ו' פעמים ו' ז' פעמים ז' ח' פעמים ח' ט' פעמים ט' י' פעמים י' הכל ביחד עולה כמנין שכינה וזהו לעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה והוא הטעם שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה כי אין השכינה שורה ומאחר שבכאן נרמז בה' פעמים וא"ו אדני שהוא שם השכינה שהיא י' הרי נרמזה בו' דיעקב י' דיעקב לרמוז כי ו' דיעקב שהוא הקנה וי' דיעקב הכל ענין אחד הוא :

וכתב א"א ז"ל בשם ר"ח כי ג' כתות הם צדיקים גמורים לומדים תורה על השלחן בינונים אומרים מזמור רשעים ולא כלום עשה אזניך כאפרכסת לשמוע דברי בסוד הזה כי מי שאינו לומד תורה על השלחן והולך אחר ושט ולא אחר הקנה ואז מסתלק י' מיעקב וכשמוסיף עוד על שלחנו חטא ואינו אומר אפי' מזמור קינ"ת מיבעי ליה כי י' דיעקב שנסתלק נכנסת תוך הקנה שביל' ואז נעשה קינ"ה היפך המזמור וסיבת הקינה כי סילק ונשאר עקב ואז הנחש כרוך על עקב ורודף אחריו ויבא גם השטן שמושט נעשה שטן כדלעיל :

און בדרך הזה ימצא אותו האיש רעות רבות בי דבר ידוע כשתציב י' על ו' יהיה ן' פשוטה כמ"ש הפרדס בשער האותיות פ' י"ז וז"ל צורת ן' פשוטה היא ו' וי' על גבה וכוונתי בזה כי י' דיעקב שסילק ילך וישוב על ו' דושט ואז יהיה מאותה ו' נו"ן פשוטה ויהיה אותיות שטן כדלעיל :

ועל סוד זה רמוז כמ"ש י"ג וזין נאמרו בנח (סוד סעיף ג' יו' ועלות שכתב ה"א ו"ל לזהר מרוב שתייה) ופי' ראשית חכמה והביאו א"א שהוא לשון און וי' והיינו כשהולך אחר הושט ולא אחר הקנה אז מסתלק ו' דיעקב וגם י' דיעקב וילכו שניה' יחדיו ונעשה מהם וי' וזהו וי' לנו והוי הכל הוא שמוי"ו דושט נעשה שטן והכל הוא לסיבה שנתפשט הושט מרוב אכילה ושתיה ונעש' ארוך מו"או לנו"ן וכמו שמתפשט לארכו דהיינו שמו"או נעשה נו"ן כן מתפשט לרחבו דהיינו מן ו' נעשה ו' במילואה כזה וא"ו ואז עולה י"ג וכבר אמרתי לך שההולך אחר הושט צירף אותיות וי' להדדי וא"ו במילואה עולה י"ג הרי י"ג פעמי' וי' שנזכר אצל שתייתו של נח שגם שם בא השטן וריקר בתוכם כי הוזק נח ע"י חם אבי כנען וכנען הוא סוד והכנעני אז בארץ שהוא סוד סמאל והילותיו כמ"ש המקובלים ואפשר שעליו ירמוז הכנעני מלך ערד ע"ד שאר"זל לא הערוד ממית אלא החטא ממית ע"ז אמ' שהכנעני הוא סיבת החטא הוא מלך כי הערד הוא שלית החטא :

ועל זה נאמר שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו הנה הפה הוא בית שער לקנה ולושט ואמרו שהשומרו כראוי אז ניצול מצרה שהוא הוי"ו הנזכר לעיל המתפשט מן ו' דושט :

אבל ו' דיעקב שרומז על הקנה כשהיא במילואה אז עולה כמנין אה"בה וע"ז אמר הכתוב מה יפית ומה נעמת אהב"ה בתענוגי' הפסוק משבח את ישראל מה מאוד הם יפים ונעימים בעיני אלהי' שגורמי' אהבה מחשי' מכח תענוגים דהיינו כשמכבד שבתות וי"ט ומקיים מצות פריה ורביה על כל אחד מקבל שכר טוב והק"בה אוהבו בשביל זה וזה ודאי נעימו' כי שכר טוב שאדם מקבל בעבור המצות שבאי' לו בטורח ובעמל אין זה מן התימה אבל על מה שאנו מוסיפי' אהבה מכח מצוה שהם תענוגים זהו ודאי מן הנעימו' והיפיות ע"שמעתי פי' אחר להיפך מה יפית ומה נעמת בזה שאתה אוהב להק"בה ופוסק מתענוגים ע"ד משל פוסק מאמצע המשתה והולך לב"ה והטעם שאנו מקבלים שכר עליהם כי כוונתם בכולם לצורך מצוה ולא בשביל הגוף דעל המתענגי' בשביל הגוף נאמ' עליה' חדשיכ' ומועדיכם שנאה נפשי : עוד אני אומר שוא"ו של יעקב עולה כמנין אחר לרמוז כי ההולך בדרך זה כל מעשיו הולכים למקום אחד לכוונת הבורא כמ"ש וכל מעשיך יהיו לש"ש וכמ"ש הרמ"בם והטור א"ח סימן רל"א אבל מי שכוונתו על הגוף שהולך אחר מותרו' אז ביעתק מחשבתו מדביקת הבורא ודבק בתומרו כי לנפש די בסיפוק ואין צריך למותרות וע"ז רומז מה שכת' הכתוב אחד היה אברה' כי מצינו ג"כ באברהם שלא רצה לילך אחר המותרות רק ממה שחננו ה' כענין שהשיב למלך סדום וזה"ש עקב אשר שמע אברה' בקולי וגומר והנה תמצא באברהם כל תיבת יעקב היוד דיעקב נגלה בו במה שנמצא שלם בי' נסיונו' וע"ז אמר עקב אשר שמע וגו' והוא עקב מיעקב שרומז על הענוה והשפלות היפך מרם לבבך וגומר הבא מרוב אכילה ושתיה ולזה בא הרמז בפ' פקודי בקע לגלגולת מחצית השקל כי כבר ידוע שמחצית השקל רומז על הנהגת האדם שיהיו מעשיו במשקל במדה ובמשורה ולא ילך אחר המותרות וכ"כ רבינו בחיי ע"כ קראו בקע כי בקע הם אותיות עקב מיעקב ואמר בקע לגלגולת כענין שאמר אצל המן עומר לגלגולת שרומז ג"כ שלא ילך אחר המותרות כמו שהאריך א"א שם וזהו שאמר עקב אשר שמע אברהם בקולי ודר"זל על זה הפסוק ששמר אברהם עירוב תבשילין ושמע נא כוד דבריהם שרמזו במלות קצרות הללו כל מה שכתבתי וא"א ליעמוד על דבריהם אם לא בהקדמה אחת והיא זאת הנה בשבת ישנשמה יתירה ותוספות רוח הקודש ע"כ מצוה להתענג בו לשמות ולאכול כי אכילה בו הם בסוד מטעמי יצחק שהיו כדי שיהיה הגוף חזק ושמח לקבל רוח הקודש כמו שפי' המפרשים שם נמצא שאכילת שבת הן מצד הקנה ולא מצד הושט וסוד זה רומז בתיקונים תיקון י"ט וז"ל וס' סתומה רומז ע"ז וע"ז נאמר יהיה סגור ששת ימי' המעשה וביום השבת יפתח ובשבת בנין דלא תהא נגעול דלת בפני לווין דאתמר בהוא לוו"עלי ואני פורע איהו פתיחא לנבייהו דאינון נשמתין יתירין עכ"ל כוונתו כי ם' סתומה רומז על מיעוט השפע שסתם מכל צד וכשתקח הקו ממ"ם סתומה וישאר ב' אז הפתח פתוח להיות השפע יורד מלמעלה ואותו הקו הוא ו'

וכל

וכל ו׳ימי המעשה אותו הקו הוא סתום אבל בשבת שאז הולך אותו הקו שהוא ו׳אז הוא של״ם בית כי נשאר בית מם״ם סתומה והפתח פתוח להיות יורד השפע וזהו סוד עמוק אינו גלוי אלא ליודעים מהו ו׳ימי המעשה ומהו שבת ואז ידע למה נשמה יתירה בשבת והרוצה לעמוד על עיקרן של דברים יעיין בספר הפרדס בשער אבי״ע ואז ימצא מרגוע לנפשו: ועל פי דרכו אני אומר שהוא ו׳הסוהם כמ״ם סתומה היא ו׳של קנה החולך אחר הקנה ומושך ו׳על עצמו אז פותח השער אבל מי שאינו מושך על עצמו ו׳דקנה יהיה לו השער סגור לעולם כי ו׳זו סותמת וע״ז רומז מצו׳ ערובי תבשילין ואמרו בגמרא ב׳טעמי׳ לדבר רבה אמר כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה לי״ט רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מי״ט לשבת ק״ו מי״ט לחול חנה לפום ריהטא בשבת הותר יותר להתענג בשביל הנאת עצמו מבי״ט דהא בשבת כ״ע מודו דבעינן לכם ובי״ט פליגי ר״א ור׳יהושע ע״כ אמר רבה דע״ז בא מצות עירוב לומר כמו אכילתו שבי״ט שאוכ׳היא מצד הקנה בסוד מטעמי יצחק כמ״ש א״א לקמן בהלכות י״ט שהיא מנה יפה ע״ד הכתוב שהבאתי לעיל מה יפית ומה נעמת וגומר וע״כ אמר לישנא דמנה שהוא אותיות המן הבאים בר״ת של הלעיטנינא וגומר כמ״ש לעיל ור״ל אבל אכילתינו אינו כמו המ״ן אלא מנ״ה יפה ורב אשי אמר שהטעם הוא כדי להראות שיאחז האדם במדות הסתפקות לבטח בהבורא ולא יאמר מה אוכל למחר וזהו אין אופין מי״ט לשבת ק״ו כו׳ והוצרכו לתקן כך ולרמוז על דברי׳ הללו כשי״ט ושבת סמוכי׳ להדדי שאז מרבה בסעודות ימים סמוכים להדדי ושמא ח״ו ימשוך אח״כ עצמו אחר התענוגים וק״ל וז״הש עקב אשר שמע ששמר עירוב תבשילין כי בעירוב תבשילין רמז הסוד הזה וכן כשי״ט במ״ש סמוכין להדדי תקנו יקנה״ז רומז לסוד זה י׳מיקנה״ז הוא י׳מיעקב ואח״כ קנה שרומז נגד קנה וה״ז רומז למ״ש הכתוב שבע שבלי׳ עולות בקנה אחד והכוונה כרפי׳ לעיל כי הקנה וא׳ שהוא י״ג וא״ו דיעקב במילואה הכל ענין אחד ושבע שבלי׳הם ו׳קצוות והיכל הקודש המכוון באמצע אשר הלבוש שלהם הוא ז׳היכלות הקדושות המבוארים בזוה׳ בפרקי היכלות שהם בסוד עולם היצירה לכן נקראים עולם שבלים כמו שהשבלים הם לבוש אל החטה הפנימית כך הם לבוש אל רוחניות קצוות והיכל הקודש העליון:

ואחזור לענין הראשון כי באברהם כתיב עקב אשר שמע אברהם והוא עקב מיעקב וכן תמצא בו י׳מיעקב שהם י׳נסיונו׳ ואפשר שזו היא היו״ד שנחלקה בין אברהם לשרה כי כבר כתבתי שהיו״ד רומז לי׳ דברות והם היו חמש כנגד חמש לכן נתנה ה׳לאברהם וה׳לשרה ובזה יתורץ מ״ש ז״ל שיו״ד של שרה נתרעמת עד שנתנ׳בראש יהושע וקשה למה דוקא יהושע ולפי דרכי מתורץ כי ידוע שיהושע לא מש מתוך אהל משה והכל בכל דרכיו הלך ובמשה תמצא שהרחיק מאוד הושט והלך אחר הקנה שהרי לא אכל ג״פ מ׳יום ואפשר דמטה משה עשוי כרמות ו׳ שהרי מטה עשוי כרמות ו׳ וזהו הסוד שהראה הש״י למשה שלפעמי׳שהמטה שהו׳סוד ו׳דיעקב נהפך לנחש דהיינו שהנחש כרוך על עקב ואח״כ כשחז׳ בתשוב׳נהפך לנחש ממט׳משה הרי תמצ׳במשה כמו ביעקב וכתי׳ומשה סמך ידו על יהושע רמז כל הנ״ל כי ידו הוא אותיות יו״ד דהיינו יו״ד דיעקב וסמך עולה ג״פ מ׳שלא אכל וכל זה מסר ליהושע ע״כ באה היו״ד ליהושע וק״ל ומאחר שמצינו באברהם כל יעקב כתיב ביה ברוך אברם לא׳ עליון קונה שמים וארץ ונראה כי קונה שמים וגו׳קאי על אברהם ולא על א׳ עליון וקונה הוא אותיו׳קנה ו׳ואמר קונה שמים וארץ כי ידוע ששני מיני שמים וארץ הם כמבוא׳בזוהר ובפרדס השמי׳ והארץ הרוחניות עליהם ישמחו השמים ותגל הארץ ושמים וארץ הגשמיי׳ שהם מצד הקליפות עליהן נאמר כי הארץ כבגד תבלה ושמי׳ כעשן נמלחו וזהו עשו סוד הושט סוד עה״ז וזהו שמים וארץ הגשמיים ע״כ ר״ת שלהן ע״שו עושה שמים וארץ ר״ל שמים וארץ דעשירה וכן כתב הזוהר פרשת תולדות שמה שנזכר בברכת עשו משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים הם שמים וארץ דעשירה ומה שנזכר בברכת יעקב ויתן לך האלהים מטל השמים וגומר הם שמים וארץ העליונים שיש להם קנין עדי עד וזהו קונה שמים וארץ וק״ל:

ועל פי הדברים האלה יתורץ קושיא אחת שקשה בפ׳ ויצא בפסוק ויאמר אני ה׳אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק וגומר והגרה ביצחק שהיה אביו לא אמר אביך ובאברהם שהיה אבי אביו אמר אביך אלא הכוונה הוא שיעקב ואברהם היו מתייחדים בענין אחד כרפי׳ משא״כ ביצחק שלכאור׳ לא היה כן שהרי אהב את עשו שהיה ציד בפיו ע״כ קרא ליעקב בן של אברהם ולא של יצחק בפרט במראה הזה שכל עניינה רומז על הענין הזה שבארתי סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמים לרמוז כי אף שהאדם הולך ארצי׳ חומריית דהיינו אכילה ושתייה יהיה ראשו דהיינו מחשבתו בשמים שכוונתו יהיה לש״ש וק״ל:

וכאשר ראה יעקב שהענין הזה חביב מאוד בעיני הש״י מכח המראה אשר הראה אלהים אותו במראה הסולם אשר ראתה וכאשר הבין במאמר הש״י שקראו לאברהם אביו בשביל זה כרפי׳ ע״כ התחזק והתאמץ להוסיף על הראשונות לילך בדרך זה לאחוז במדות ההסתפקות ונדר נדר זה ע״ז וכן אמר אם יהיה ר״ל אם יהיה שום דבר בהויה דהיינו בכל מעשה אשר אעשה אלהים עמדי אראה תמיד שכוונתי יהיה לש״ש לשם אלהים וכל מעשי יהיו לשמו ולא לשמי כי זאת תכלית מבוקשי ממני שינחני באותו הדרך שאנכי הולך רומז ליו״ד דיעקב שהיא י׳דברות דהיינו אנכי ור״ל אני מבקש ממנו שינחני באותו הדרך שאנכי הולך שהו׳סוד הקנה ואיני מבקש המותרות אלא לחם לאכול וגומר והיה ה׳ לי לאלהים ידוע כי היצר טוב סטרא דיעקב נשפע מצד מדת הרחמים שהוא שם יו״ד והיצ״הר שהוא סיבת הדין נשפע מצד מדת הדין שהוא שם אלהים וז״הש והיה ה׳ לי לאלהים ר״ל אראה תמיד שאחבר יצר טוב שנשפע מאלהים דהיינו בעת שאלך אחר ענייני יצה״ר דהיינו אכילה ושתייה אצרוף לו היצ״ט דהיינו שכל כוונתי תהיה בשביל הנפש שהוא סטרא דיצ״ט וק״ל עד כה זכני ה׳לחדש ענינים על שש מעלות לכס״א שעול׳כמנין אנכי סוד יו״ד דיעקב והם הם שש סעיפי׳ שכתב א״א ז״ל בענייני אכילה ויהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה׳צורי וגואלי אכי״ר:

אתם בני יצו עתה עת לדבר מענין ברכת הנהנין שהכל בקדושת האכילה והוא דבר הכרחיי שהפליגו מאוד רז״ל בזה עמ״ק ברכ״ הדף ג׳ע״ב ע״ד דף ה׳ע״א עם התג״הה:

גרסינן בריש פ׳ כיצד מברכין ת״ר אסור לו לאדם שיהנה מן העה״ז בלא ברכ׳ וכל הנהנ׳ מן העה״ז בלא ברכה מעל ׳פירשי׳ כנהנ׳ מן ההקדש דכתיב לה׳הארץ ומלואה כדאמרינן לקמן) מאי תקנתיה אמר רבא ילך אצל חכם מעיקרו וילמדנו ברכות כדי שלא יבא לידי מעילה: ע״ש אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן הע״הז בלא ברכה כאלו נהנה מקדשי שמים שנ׳לה׳הארץ ומלוא׳ ר׳לוי רמי כתיב לה׳הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לה׳והארץ נתן לבני אדם ל״ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה (פי׳קודם ברכה לה׳הארץ ומלואה לאחר ברכה והארץ נתן לבני אדם) וכתבו שם התוספות ורבינו יונה ז״ל והא דאמרינן פ׳ כל כתבי בבעל הבית של לודקיא שהיו מביאין לפניו שלחן של זהב וכו׳עד ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים וכשהיו מניחי׳אותו היו אומרים לה׳הארץ ומלוא׳ וכשהיו מסלקין אותו היו אומרים השמים שמים לה׳והארץ נתן לבני אדם הוא מפני טעם זה שמתחילה קודם שברכו היה של הק״בה והיו אומרים לה׳ הארץ ומלואה ראין אנו רשאים ליהנות עד שנברך שמו ית׳ בברכות הלחם ולאחר האכילה שכבר ברכו עליו בתחלה היו אומרים והארץ נתן לבני אדם ובהיתר אכלו מה שאכלו שכבר ברכו להש״י עכ״ל: ע״ש א״ר חנינא בר פפא כל הנהנה מן הע״הז כאלו גוזל להק״בה ולכנסת ישראל שנאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הק״בה דכו׳עד מאי חבר הוא לאיש משחית א״ר חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישרא^ל שבשמים ע״כ׳ (פירשי׳ גוזל להק״בה את ברכתנו ולכנסת ישראל שבשחטאו הפירות לוקין: ואביהם

הג"הה

המאמר הזה צריך ביאור מהו ענין הגוזל שגוזל מהקב"ה כשאינו מברך ע"ד הפשט יתבאר ע"פ הקדמה אחת והיא ואת ידוע כי המברך על הפירות או על א' מהנאות העוה"ז הכל הודה בדעתו כי הבורא ית' אשר הוא מברך לו הוא משפיע והוא המנהיג הכל וסיבת הכל ואע"פ שהגלגלים בכחותם והארץ בטבעה מגדלים ומגדלים כאומרם ז"ל אין לך כל עשב ועשב למטה שאין לו מזל מלמעלה מכה אותו ואומר לו גדול ועכ"ז אין כח מהם רק מגדל השפע הנשפעת עליהם מן הסבה עליונה המשגיח בכל כ"ק כמו שפי' רבינו בחיי בפ' בראשית על פסוק ולהבדיל בין האור ובין החושך ישעיין שם ולאם יודה ע"ז לא יצטרך לברך ומה"לא בשמע מי שלא ברך כופר כל וה מ"ש כאלו גוזל להקב"ה כי הרשעים הכופרים בלא ברכה גוזלים וגוזלים ההשגחה מיוחד בראשית ומיוחסים הנהגת השפלים לאלות וכוכבים כענין שכת' אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי וגו' קראו הגלגלים המושלים בארץ בטבעם ורוקני' שהם כמו להם מאהבי ואמרו כי הם הנותנים להם מזונות ולא ה' פעל כל זאת ועל כן נקרא מי שאינו מברך גוזל אביו שהקב"ה הוא סיבה הראשונה כמו שהאב סיבה לבן וגוזל אותו שגוזל ממנו ההשגחה ומעשה התחתונים כנזכר: ומ"ש וכנסת ישראל ר"ל כי מי שגוזל כן גורם לנביא' הטוב מהאומה כמו שפרש' שם ולכן' כשפשאו הפירו' לנקים וכמאמר הנביא לנותני' הכחות לרוקניים לכן אשיב ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו ודה כנגד ודה מי שאינו מודה בטובת המטיב ראוי שימנע ממנו המטיב את טובתו כמו שהאריך בזה בעל העקידה שער כ"ב ע"ש כן ביאור המאמ' לפי פשוטו' **אמנם** יש דרך אחר בביאור מאמ'ז והוא הדרך אשר ישכן בו אור הקבלה המסור בידינו ויהיה הגוזלם הנזכר בזה המאמר הגוזל להקב"ה כפשוטה גזילה ממש ויתבאר ע"פ הסוד הגדול שעבור לחכמי האמת כי הברכות הם נוקך נבוה לא נורך הדיוט בלבד כאשר חשבו רבים כמבואר בזוהר בכמ' מקומות וכמה פסוקי' ותילי תילים של הלכות מגלים שענין זה באר היטב וזהו ע"ש ועתה יגדל נא כח ה' וגו' ופסוק מור ילדך תשי ודרו"ל כל מי שאין ישראל עושין רצונו של מקום מתישין כח של מעלה וכו' מהו סוד היה לך לעובדי' וסוד ישמעאל בני ברכני וזהו ענין שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים. והוא סוד הקדים יתגדל ויתקדש וכו' והרבה פסוקים ומאמרים כהנה וכהנה מורים על זה והכונה לעמוד על עיקרן של דברים אלו איך יש זה ביכולת האדם או אם יצדק מה יתן לו ואיך יתורצו הפסוקים המתנגדים לזה יעיין בספר עבודת הקודש בחלק העבודה ובהקדמתו ובספר הפרדס שחיב' הגאון האלקי רבינו משה קורדווירו ... שער מהות והנהגה פ"ז ולא ויש וך וק"א ויגלה מרגוע לנפשנו ומתוק לחכו ואתה הקורא ז"ל קרי בהו אם בעל משכלת אתה כי דבריו הם דברי אלקים חיים קיימו הם למוגליהם וע"פ הסוד הזה יהיה דברי המאמר הנזכר כפשוטם שגוזל להקב"ה ולכנ"י שהיא קודשא בריך הוא ושכינתיה מונע השפע הטהור הבא להם ממעלה ממלך עולם שהוא הבינה שו"ק ברכ"ה כי שם נוה ה' את הברכה נ"כ כדאיתא בתיקונים ותקנו סימן לדבר ברכת ה' היא תעשיר כי מעשרת כל הבנין בהשפעתם לשם ומי שאינו מברך הוא כרבן מפריד אלוף במעילתו אשר מעל בקדשי שמים והוא חבר לאיש משחית דהיינו ירבעם בן נבט אשר הפריד בין הדבקים ועשה עגלי זהב ומוסיים הקרא אין פשע כפ"ע אותיות שפ"ע:

והנה מוסיף על הראשונות לגלות טפח ולכסות טפחיים הנה כוסת כל הברכות הם ברוך אתה ה' אלקינו וכו' שאנו מזכירין ב' שמות שם יהו"ד ושם אלקים והוא יחוד מדת הרחמים עם מדת הדין כי אלקים עולה כמנין הטבע כדאיתא בזוהר והיא מדת הדין לעשות כפי טבע שבען אבל שם ידו"ד שהוא מדת הרחמים נוף האילן גילוי של מלך מ"ה ובאור פני מלך חיים ואז נמצא תוספות ברכה בעולם ומשנה הטבע דהיינו שם אלהים כי מתהפך מדת הדין לרחמים וזהו כי גדול ה' מכל אלקים לכך בברכתינו שאנו רוצים להמשיך עלינו ברכה צריכין אנו לחבר שני שמות הללו יחד גם כי ב' שמות הללו דהיינו ידו"ד אלקים עולי' במנין יב"ק שהוא ר"ת יא"ור כה"כ קדוש"ה שהן ג' קוין קו הדין קו החסד קו הרחמי' שהוא כלל כל האצילות הקודש כמבואר כל זה בזוהר ובפרדס ואז כשפותח המקום עליון אלקים שהוא דין נתהפך ונעשה יה אל"א שהם אותיות אלקים ר"ל שהשפעתו בכל דהיינו שהאם רובצת על הבנים שהיא הבינה שהם ברכת ה' משפיע למרכבה העליונה לג' אבות שהן מס"ד לין רחמים ב' קוין' כלל כל אצילות וזהו מי אל"ה אותיות אלהים שהבינה נקראת מי' כמבואר בזוהר ובפרדס פ"מ משער השמות ומשפיע לאל"ה שהם כוח ג' אבות כמבואר הכל בפרדס במקו' הנזכ' ובשבינה שנקראת מי היה בחבור עם הג' אבות שנקראים אלה או נעשה משניהם חבור אחד תיבה אחת אלהים כמבואר בפרדס באר היטב במקום הנזכר והרוצה להבין דברי יעיין שם ונכתב עוד שם שכאשר חטאו ישראל בעגל או כפשעם שלקחו האם דהיינו שאין בינה משפעת למטה ומה שהיה בבר מי אל"ה בחיבור א' בתיבה אחת אלקים עתה נחלק לב' מי אלה ומי פנה למעלה ומאל"ה נשאר כעשה אלה בקיון שהוא סוד הקליפות וזהו שאמרו ישראל אל"ה אלהיך ישראל שהפרידו אל"ה מן מי ואלהים שהוא בטבע מדת הדין פועל פעולתו וטבעו וכ"ל דוהו סוד מ"ש ה' אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון אמרתי שאתם מקשרים מי עם אל"ה שיהיה תיבה אחת אלהים ואז הייתם בכלל ברכה כי באור פני מלך ברכה כמו שאנו מתפללין ברכינו אבינו כלנו כאחד באור פניך אכן עתה שחטאתם ונפרד מי מן אל"ה כענין ואנכי הסתר אסתיר ואלה נתמעך לאה בקיון שהוא סוד קללה והארור שהורע לאדם בסיבתו מאת הנחש שנ' כה ארור אתה וגו' וזהו אכן כאדם תמותון **וזה** היה נ"כ חטאת ירבעם ב"כ שעשה ב' עגלי זהב ואמר אלה אלהיך ישראל שהפריד אל"ה מן מי ולכן כשבא יוסף עם בניו ליעקב אבינו ע"ה שיברכם ראה ברוח הקודש שיצא מהם ירבעם שהפריד מן מי אל"ה שאז הוא בכלל ארור ואינו בכלל ברוך כדפ"ל ע"כ אמר יעקב מי אלה שאינן ראויין לברכה ר"ל מאחר שאין אלהים בחיבור אלא מ"י אל"ה בפנה שאינם בכלל ברכה והשיב יוסף לאביו בני הם ילדה בקדושתם אשר נתן אלהים בזה ר"ל בבחינת אלהים ביחודו וזהו שאמר בזה ר"ל בזה שי' ואכוהן כי לעת עת'ה בבחינת אלהים ביחודו ואז אמר קחם נא אלי ואברכם ואז ברכם בשם אלהים כמ"ש ישימך אלהים וגו' וק"ל כלל העולה מכל זה כי כל המברך על כל דבר או מתברך כי פותח מקור העליון ומייחד שם ידו"ד עם אלהים ואז מתחבר מי עם אל"ה היפך ירבעם ויבין את זאת המשכיל והפקח וישמע חכם ויוסיף לקח:

אתה הראת לדעת מאמרי רז"ל הנזכרים פה גודל עונש הנהנה מן העה"ז בלא ברכה ואב לכלם הוא המאמר הנזכר בסמוך בשם ר' חנינא ב"פ כל הנהנה מן הע"הז וכו' כאלו גוזל להק"בה וכו' מה נורא המאמר הזה וכמ' גודל כח המדמה אשר דמו רז"ל הנהנה בלא ברכה כאלו גוזל להק"בה ולכנ"י וכבר ידעת אמרם ז"ל (בהגוזל בתרא) כל הגוזל את חבירו אפי' שוה פרוטה כאלו גוזל את נפשו וכ"ש הגוזל את הרבים וק"ו לשכינה ויותר רע מזה שרימוהו ג"כ לירבעם בן נבט שחטא והחטיא את ישראל וזו קשה מן הראשונה בשכבר ידעת אמרם ז"ל (במסכת אבות) כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו כו' הרי גודל חיות ברכת הנהנין: **גם** נתיסדו נוסחאות הברכות ע"פ הסוד וז"ל תולעת יעקב ברכת שהכל נהיה בדברו היא כולל כל הברכות כי הכל יסוד הכל והכל בו על כן על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא וברכת בורא נפשות ממינה כי הוא אוצר הנשמות אשר בידו נפש כל חי והוא חי העולמים ולפיכך חותמי' בה ברוך חי העולמים: **על כל** דבר שגידולו מן הארץ מברך בפה"א היא ארמת הקודש הנעברת תמיד ממנה שעליה לגדל כל דבר לזון נפש כל חי כי משם יוצאים כל מיני מזונות לעולמות ודוגמא זו ארמת עפר למטה **על** פירות האילן מברך בפה"ע הוא עץ חיים הנושא פירות כי הוא עץ פרי ועושה פרי למינו בארץ העליונ' ודוגמא זו מברכין על פירות האילן למטה ולאחריהן מברכין בורא נפשות רבות חוץ מהפירות שנשתבחה בהן א"י שמברכין עליהן ברכה אחת מעין ג' והטעם לחלוק כבוד לא"י העליונה כי הוא מעין כל הברכות ותקנו ברכה זו כנגדה לכבודה והוא ממין שלשה כי הכל בה ואע"פ שהיא מעין ארבעה נקראת מעין ג' מפני שהן מן התורה ורביעית מדברי סופרי' כנגדה כי היא רגל רביעי' והיא סוד תורה שבע"פ אשת חיל: **גפן** פוריה נפן ממצרים תסיע ולסוד זה קבעו ברכ' בפני עצמו על היין משום חשיבותו והיא בפה"ג כי יינה משמח אלהים ואנשים הבא מיין העליון המשומר בינה וכבר ידעת אמרם ז"ל גפן זו כנסת ישראל: **וכבר** ידעת כי כל דבר שמברכין עליו לאוכלו או להריח בו צריך המברך לאוחזו בימינו כשהוא מברך כי הברכה

בימינו ושמאל לא תסייע:

וברכת ה' היא תעשיר את האדמה והולידה והצמיחה ונתן זרע לזורע ולחם לאוכל ומשם יפרד והיה האוכל לשלשה ראשים הם שלשה עולמות להחיות ולקיים בו נפש כל חי מקרני ראמים ועד ביצי כינים כי ברכה ה' מלאה הארץ ולולא זה לא יעמוד רגע ולפיכך חייב לברך על כל דבר שנהנין לעורר הברכ' מלמעלה ראש עד סוף כי הכל תלוי בזה כי בהשקו' הארץ הראשונ' גם הארץ התחתונות תשתה זרועיה תצמיח ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו אם בחקותי תלכו וברכתם גם אותי עכ"ל:

ואחרי רואי גודל הענין של ברכת הנהנין ע"כ כדי שיהא מסודר לפניכם בתכלית השלמות הנה אעתיק פה חלק הראשון כתיבור **עמק ברכה** של אא"מ ז"ל ה"ה עם תהגהות שלי כי בו מבוררי' כל דיני ברכת הנהנין ואשרי מי שבקי בהן ובשמותיהון לבית ישראל מברכותיהון:

כלל א' ידבר איזה פת עדיף לברכת המוציא ויש בו ג' סימנים כו' עד סוף החלק נשלם הלכות מאכלות וקדושתן

א' כתב הטור בסימן קס"ח ז"ל היו לפניו חתיכות של פת ופת שלם הכל ממין אחד מברך על השלם אפילו הוא פת קיבר וחתיכות פת נקייה ואפילו אם השלם קטן מן החתיכו' אבל אם השלם שעורין והחתיכות מחיטין ואפי' היא קטנה (ר"ל הפרוסה של חטין קטנה) מניח הפרוסה תחת השלימה ובוצע מן שתיהן יחד:

פת שעורין ופת כוסמין (פי' ורצונו לאכול משתיהן) מברך על השעורין כיון שהו' מין ז' אע"פ שהכוסמין יפין יותר פת נקייה ופת קיבר והם מין א' מברך על הנקיי' טהור וטמאה וכו' עד וכן פת גוים נקייה ופת קיבר של ישראל מברך על איזה מהן שירצ' עכ"ל במקום הנזכר **ומדבריו** למרנו ארבע חלוקי מעלות בפת בענין ברכת המוציא וסימנו **חמ"שה חבי"ב מי"ן שבע"ה שלם חל"ה** ותופס ה' תחת ה' כי אותיות אחה"ע מתחלפות (ולאו דוקא חלה אלא ה"ה פת ר"ל עיסת גוי שהוכשר התנור ע' ישראל כדלקמן בסי' זה) **והנה** אבאר לך איכות הד' מעלות הללו אליבא דהטור טעמ' ונימוקם ובמה שהתחלתי בו אפתח:

חביב כיצד אם היו לפניו שתי לחם ממין אחד ושתיהן שלימי' או שתיהן פרוסות ושתיהן פת ש' או שתיהן פת ש"ג אם האח' נקייה יותר משנייה סובר הטור בפשיטות דמברך על הנקייה כאשר נזכר לעיל בשמו כמ"ש פת נקייה ופת קיבר והם ממין אחד מברך על הנקייה וכתב בי' פ"ז ז"ל ודבר פשוט הוא דעל' החשוב יותר ראוי לברך וכן כתבו התו' שם שני שלימי' ממין א' אם האחד יותר נקי מברך על הנקייה דחביב ליה טפי ומשמע ליה דאפילו שתיהן נקיות אלא שזה לבן מזה מברך על היותר לבן דהא ודאי חשיב חביב טפי עכ"ל:

והטעם הוא מבואר מעצמו דכל ברכת הנהנין תליא בחביבו' דעל חביבות הנאתו הוא מברך ומשבח כמוזכר בפוסקים א"כ ראוי כפני זה לתקדי' את החביב טפי משום חבוב מצו' הואיל וברכה אחת לשתיהן **מין** שבעה כיצד אם היו לפניו שתי לחם אחת מחטה או משעורה ואחרת משאר מינין כגון כוסמין (שקורין טינקיל) או שיפון (שקורין קארין) סובר הטו' דחיטי ושערי עדיפי אפילו אם האחרת חביבי' עליו יותר לפי שהם מין ז' כנזכר לעיל בשמו במ"ש פת שעורין ופת כוכמין מברך על השעורין וכו' כ"ש אם היה לפניו פת חטין עם פת שיפון או שאר מינין שמברך על החטים משום ראית ביה תרתי חביב ומין ז' וכן פסק הטור ג"כ בסי' ר"א בהדיא דהלכה כרבי יהודה דסבר מין ז' עדיף מחביב והטעם הוא הואיל ונשתבח בהן א"י (ע"ל כלל ה' סימן ט') : **שלם** כיצד אם היו לפניו חתיכות של פת ופת שלם הכל ממין אחד סובר הטור דמברך על השלם אפילו היא פת קיבר וקטן והחתיכה היא פת נקייה וגדולה וזה אשר התחיל הטור לכתוב בריש סימ' הנזכר היו לפניו חתיכו' של פת ופת שלם וכו':

חלה כיצד אם היו לפניו שתי לחם אחת פת של גוים ואחת פת של ישראל ושניהם ממין אחד ובערך נקיות אחד סובר הטור שצריך להקדים פש"י **וזה** נוכל ללמוד כפשיטות מדברי הטור שהבאתי לעיל במ"ש פת ש"ג נקייה ופת קיבר ש"י מברך על איזה מהן שירצה ע"כ הנה מדיוקא שמעינן בהדיא דדוקא כשהפת ש"ג נקייה ופת של ישראל הוא קיבר אז היה הדבר שקול לברך על איזה מהן שירצה כי לכל אחת יש לה מעלה שאינה באחרת כי פת ש"ג יש לה מעלה שהיא נקייה והאחר' יש לה מעלה שהיא פת של ישראל (ומסתברא בשניהם שלימי' או אינם שלימים אבל אם הא' שלם השלם קודם משום דיש לזה מעלה יתירה על האחרת) אבל אם היו שתיהן נקיות בשוה אז לא היה הדבר שקול רק יברך על פש"י:

ראל"כ לימא רבותא וק"ל · **ועם** זה נשלמו כללי הארבע חלוקי מעלו' בפת אשר סימניהם חמשה כאשר זכרנום למעלה בשם הטור · **ומשום** נעילת דל"ת חלוקי מעלות שבפת הנזכרים לעיל בסמוך בשם הטור הנני מביא עוד מ"ש המרדכי פ' כיצד מברכין בזה הענין כדי שיהיו הד' דברים הנזכרים בפת לענין ברכת המוצי' שלימים ומותאמים יחדיו יהיו תמים דבר ולא חצי דבר וז"ל שם אבל פרוס' של חטין ושלימה של שעורין דברי הכל מברך על הפרוסה של חטין דחטין עדיפי משו' דאקדמנהו קרא אבל פתיתין ושלימים ממין אחד אפי' יהיו הפתיתי' מפת נקייה ושלימין פת קיבר מברך על השלימים כדאמרינן בירושלמי שלימא דגלוסקאות ושלימא דב"ה מברך על שלימא דגלוסקא' פרוסה דגלוסקא ושלים' של ב"ה מברך על ב"ה השלימה וגרסינן בירושלמ' פת טמאה ופת טהורה מברך על הטהורה פת נקייה טמאה ופת קיבר טהורה על איזה מהן שירצה מברך וה"ה פת כשר ופת ש"ג אם שוין יברך על הכשר ואם של גוים נקי וחביב וש"י אינו נקי וחביב על איזה שירצה יברך אם אינו נזהר מפת ש"ג (ובי' הביא זה בסי' קס"ח וכתב עליו ונראה מדבריו

הג"הה

פי' אם רוצה לאכול משתיהן אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאחד ו[...] על אותו שרוצ' לאכול ולא יחוש לשני אע"פ שהוא חשוב וחביב עליו כדלקמן בפנים בסימן שאחר זה : ומ"ש כאן ובוצע משתיהן יחד והוא דוקא לירא שמים אבל מדינא מברך על הפרוס' של חטין לבד ופוטר את השלימה של שעורין משום דאקדמיה קרא וכל הקודם בפסוק קודם לברכ' כדלקמן בפנים בכלל ה' סימן ט' וכן הוא בהדיא פ' כיצד מברכין בשמעת' הביאו לפניה' פתיתין ושלימי' דאמר שם רב הונא אומר מברך על הפתיתין ופוט' את השלמי' ר' יוחנן אומ' שלימה מצוה מן המובחר אבל פרוס' של חטין ושלימ' של שערין ד"ה מברך על הפרוס' של חטין ופוטר את השלימ' של שעורי' וכו' ובתר הכי אמ' ירא שמים יוצ' את ידי שניהם ומניח הפרוס' תוך השלימ' ובוצע ופירשו התוס' והרי' וכו' דהא דירא שמים יצא ידי שניהם קאי אהכא שניה אפרוסה של חטין ושלימ' של שערין וכו' הנזכר לעיל ועלה קאי' ירא שמים וכו' ולא קאי אהכא קמייתא דהיינו פתיתין ושלימה דפליגי בה רב הונא ור' יוחנן וכו' והארכתי בזה בביאורי שלי וכאן אין מקום להאריך:

הג"הה

ולאו דוקא פת של ישראל והוא ר"ל פת של עיסת ישראל אלא אפי' עיסת גוי שהוכשר התנור ע"י ישראל בתתי' נסלי' או כשאר דברי המכשירים אותו כמו שנזכר בי"ד בסימן קי"ב פת מי קרי ליה לענין זה ונוכל ללמוד זה מדקדוק לשון התוס' והמרדכי בפ' כ"מ בדין זה הנזכר וז"ל שם וה"ה פת כשר ופת ש"ג אם שוים יברך על הכשר ואם פת ש"ג נקי וחביב ושל ישראל אינו נקי וחביב על איזה שירצה יברך עכ"ל ופתח בכשר וסיים בש"י ולא נקטו חד לישנא באילו ב' גבות או כלו לשון כשר או כלו לשון בש"י משמע דלאורויי בא ולומר דלא ודא אחת היא לענין קדימ' ברכ' המוציא וכיוצא בזה אמרינן בריש פרק הכנים דפריך בגמרא

מדבריו שאם נזהר מפת של גוי לא יבצע אלא מפת ש' אע"פ שהוא קיבר) אבל הש"ר מקוצי צוה לסלק הפת ש"נ לבן מעל השלחן עד לאחר ברכ' המוצי') והטעם הוא כדי שלא יראה בושתו) ע"כ דברי המרדכי שם והם מדברי התוס' ר"פ כ"מ בר"ה אבל פרוסה של חטין וכו':

בגמרא על משנה ראשונה ז"ל פתח בכך וסיים בכך ומשני אע"ג דפתח הייגו כד סיים הייגו לאכ"מ לאוקמי ולמוכר כו')

ב כתב מהרא' בת"ה סי' ל"ב בתשובת שאלה והביא ב' בסימן הנזכר ז"ל ב"ה שאינו נזהר מפת של גוים ואין ברעתו לאכול כל הסעודה רק פת ש"ג כי היא נקייה אע"פי שבני ביתו אוכלין פת שאינו נקייה שהוא כשר ושתי הלחם מונחים על השלחן צריך לבצוע פת נקייה של גוי הואיל והוא בוצע ואין דעתו לאכול אלא כאותו הפת ולא מן הכשר דהא דאמרינן המוקדם בפסוק קודם וכן החשוב או החביב קודם היכא דרוצה לאכול משניהם אבל אם אינו רוצה לאכול אלא מאידך אינו מחוייב לאכול מן המוקדם או החשוב או החביב כדי להקדימו אפי' הוא לפניו עכ"ל וכ"כ הש"ע (ע"ל כלל ה' סימן ט')

ג וכתב עוד בת"ה בסי' הנזכר בשם המרדכי שכת' בפ' אין מעמידין בשם ראבי"ה ב"ה נזהר מפת ש"ג וישראל שאינו נזהר בכך מיסב עמו על השלחן (ושתי לחם ר"ל פ"ג יפה ופת ש' קיבר מונחי' לפניו על השלחן) כיון דמצוה מוטלת על ב"ה יבצע מן היפה ש"ג:

ודוקא אם מיסב עמו ישרא' שאינו נזהר בכך אז הותר לב"ה הנזהר בכך לבצוע מן היפה של גוי וכן הוא משמעות דברי הראבי"ה הנזכרי' בסמוך דנקיט בדבריו וישראל שאינו נזהר מיסב עמו על השלחן וכו' ודלא כמו שמפרש מהרא' בת"ה בסי' הנ"ז דברי ראבי"ה שכתב שם על דבריו ה"ל ולאו דוקא נקט ראבי"ה אם היה מיסב עמו על השלחן ישראל האוכל פש"ג דבלא דידיה נמי שרי לא נקט הכי דלא תימא מי המביא פש"ג על השלחן הואיל והב"ה נזהר ממנו עכ"ד ולפי פירושו סבר ראבי"ה דלעולם יכול הב"ה הנזהר לבצוע מן היפה ש"ג אם שתי לחם מונחים לפניו באקראי בעלמא אפילו אם אוכל לבדו לא כמו שפסק הש"ע בא"ח בסי' הנזכר וב"י סי' קי"ב דלא התיר לב"ה הנזה' לבצוע על היפה ש"ג כ"א מיסב עמו ישראל שאינו נזהר בכך לכן הוא דעת המרדכי כדהביאנו לעיל בסימן א')

הג"ה

ונראה דהטעם הוא מאחר דאיסור פת ש"ג הוא קל מאוד שהרי רובא דרובא אין נזהרי' בו ואם אדם מחמיר הנזהר בו התירו לו רז"ל קולות גדולות שהתירו פש"ג לפי שהולך כדרך ומשום איבה וכן אם הכשר התנור כהשלכת קיסם או בניתוי גחלים לבד התיר כל הפת שבו וכן שאר קולות יתירות הרבה התירו רז"ל גבי הנזה' כמו שהביאם הטור י"ד והב"י סי' קי"ב ע"כ הקילו לו ג"כ בזה כאם אירע שתי הלחמים לפני' מונחי' לפניו על השלחן שיבצע מן היפה ש"ג משום הבוצע מן היפה היינו כבוד הברכה ברכת המוציא) וכיון שהותר לבצוע הותר לכל הסעודה הואיל (והטעם כתב המרדכי שם משום דאינו כבוד שמים שבוצע יקלל משום איבה והוא כבר כבצע ע"כ)

הג"ה

וכ"ל ע"ד הטעם שיש לחלק גבי הנוהר מפש"ג בין אם הוא אוכל לבדו ובין אחר שאינו נוה' בכך מיסב עמו על השלחן הוא זה כי כבר נזכר לעיל בסמוך כהגהתי דהקילו גבי הנזהר משום הכבוד מגו' ונזכר ג"כ לעיל בסי' א' בשם ספר מקוצי וכן הוא בש"ע בסי' קס"ח דאם שתי לחם ר"ל פ"ג נקי ופ"ש קיבר מונחי' לפניו על השלחן דיסלק הנוהר היפה ש"ג מעל השלחן עד לאחר ברכת המוציא ויבצע מן הקיבר ש' וכו' וטעם הסילוק ידוע כדי שלא יראה בושתו:

ואחר הכתת אלו כ"הקדמו' וכינו לדון ולגלות הסילוק שיש בין אם הנוה' אוכל לבדו ובין אם ישרא' שאינו נוהר בכך מיסב עמו דכשישרא' שאינו נוהר בכך מיסב עמו על השלחן דאז אינו יכול הב"ה לסלק הפת ש"נ מעל השלחן משו' אותו האח' שרוצ' לאוכלו דבודאי הנקיה חביב ליה יותר ואם יסלקנו הב"ה אין זה כבוד לאורח ואדרב' בשורי קא מצער ליה שבעיניו רואה פת נקי ולבן וכתמ' למרה' וטוב למאכל ואם לא יאכל נעוד אפשר שיראהו הסילוק הזה שיחשדהו האורח שמסלקו משום דעינו רעה בשלו ליתן לו לאכול מן הפת היפה שהוא יוקר יותר מן הקיבר וכיון שאינו יכול לסלקו מעל השלחן מפני שהירו כנוהר התירו לו לבצוע מן היפה של גוים משום שחביב מצוה דלעיל אבל אם הוא אוכל לבדו ואין אחר מיסב עמו יכול הב"ה הנוהר לסלק הפת הנקי ש"ג מעל השלחן כי מי יאמר לו מה תעשה וכיון שהוא מסולק מעל השלחן הרי הוא כמי שאינו ואין כאן שבוח מגו' כלל והוהיר על והירתו יקום ואין לומר יבצע הב"ה על פת כשר שלו ויסלק הפת הנקי ש"נ מעל השלחן עד לאחר ברכת המוציא ואח"כ יחזירכה על השלחן ויאכל האורח מפת הנקי זה אינו כי ספק האורח שתמול הכרכ' ג"כ על הפת שרוצו לאכול ממנו וצ"ע דלפי פי' מהרא' בת"ה שכתב כאן על דברי המרדכי מ"ם בשם ראבי"ה דס"ל דלא שני ליה בין אם אוכל הב"ה הנוהר לבדו ובין אם ישרא' שאינו נוהר בכך מיסב עמו על השלחן אלא סובר דלעולם יכול הנוהר לבצוע מן היפה ש"ג אם שני הלחמי' ר"ל פ"ג נקי ופת ישראל קיבר מונחי' לפניו על השלחן א"כ לפי זה יהיו דברי המרדכי בב' מקומות הנזכרי' לעיל בפנים בסמוך סתרי אהדדי דלעיל בסי' א' הובא בשם ב' שכראה מדברי המרדכי דפרק כ"מ שאם נוהר מפש"ג לא יבצע אלא מפש' ואע"פ שהוא קיבר ואח"כ בסי' זה הובא בשם המרדכי דבפר' אין מעמידין שכת' בשם ראבי"ה דיכול לבצוע מן היפה ש"ג ואע"פ שהוא נוהר:

ואפשר דסובר בת"ה אליבא דמרדכי הא לדידיה הא דראבי"ה דהכא בפרק כ"מ דלעיל דקאמר שאם נוהר מפש"ג לא יבצע אלא מפת של ישראל אע"פ שהוא קיבר משמיה דנפשיה קאמר והתם בפרק אין מעמידין דקאמר המרדכי כיון דמצוה מוטלת על ב"ה יבצע מן היפה ש"ג אפי' הוא נוהר מפת ש"ג משמיה דראבי"ה קאמר וליה לא ס"ל ודוח' הוא דהא ראבי"ה רבו היה וכבר האלכתי בענין ואת הקושי' ופירוקא בחידושים שחידשתי על המרדכי בכ"ד וכאן אין מקום להאריך ע"כ הג"ה:

כלל ב' ידבר על איזה פת מברכי' המוציא ועל איזה פת מברכי' במ"מ ובו ז' סימני':

א כתב הטור בסימן קס"ח וז"ל פת הבא בכיסנין והוא פת העשוי כמין כיסין מלאים צוקרא ושקדים ואגוזים ומיני תבלין מברך עליו בורא מיני מזונות ולאחריו ברכה מעין ג' ואם אכל ממנו שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו אע"פ שהוא לא שבע ממנו מברך עליו המוציא וג' ברכות (וצריך נטילה ולא יברך עליהם כי יש אומרי' שאין צריך נטילה כלל כ"א ללחם גמור לפיכך יטול ידיו מספק ולא יברך כי הברכות אינן מעכבות עיין בב' סימן קנ"ח) ואם מתחלה היה ברעתו לאכול ממנו מעט ובירך במ"מ ואח"כ אכל שיעור שאחרי' קובעים עליו יברך עליו ג' ברכות אע"פ שלא בירך עליו המוציא תחילה ואם אכל שיעור שאחרים אין קובעין עליו אע"פ שהוא קובע עליו אינו מברך המוציא וג' ברכות דבטלה דעתו אצל כל אדם דבתר רובא אזלינן עכ"ל ומיירי שנילושה העיסה במים בלבד:

ב ואם עירב בעיסה דבש או שמן או חלב או שעירב בה מיני תבלין (והמים שבעיסה הם הרוב) ואפאה אפילו לא מילא העיסה בשום דבר נקרא ג"כ פת הבא בכיסנין והוא שיהיה טעם תערובות המי פירות או התבלין ניכר בעיסה כ"כ מהרי"ק בש"ע שלו אבל מורי כתב בש"ע שלו ז"ל ויש אומרים שזהו פת גמור אא"כ יש בהן הרבה תבלין או רבש במיני מתיקה שקורין לעקו"ך שכמעט הדבש או התבלין הן עיקר:

וכן נוהגין עכ"ל ומ"מ ירא שמים יוצא ידי כלם ולא יאכל לכתחילה פת הנאפה מעיסה שעירב בו רבש ושמן או חלב או ותבלין אם טעם התערובו' ממי

הג"ה

פי' הדבש או התבלין הם הרוב והעיקר שהעיסה נילושה

המי פירות או התבלין ניכר בעיסה אלא בתוך הסעודה דהיינו שבירך ברכת המוציא תחילה על לחם גמור (א״אכ יאכל כמנו שיעור שאחרים רגילין לקבוע עליו אז יאכל גם אפילו על״א בתוך הסעודה ויברך עליו המוציא וג׳ ברכות דומיא דכיסנין דלעיל) ולא יאכל ג״כ מאותן עגות שקורין שכא״לץ קוכין שעירב בלישתן שומן וטעם השומן ניכר בעיסה אלא בתוך הסעודה (אא״כ יאכל ממנו שיעור שאחרים קובעין עליו כמו כיסנין דלעיל) דהיינו שבירך תחילה ברכת המוציא על לחם גמור ואח״כ אוכל אלו דברים הנזכרים כרצונו אם מעט אם הרבה יאכל (ופשרה כזו כתב הב״י ג״כ בסימן קס״ח בדין לחמניות שבשלם במים או טגנם בשמן ויש בו תואר לחם ויבא זה בפנים בסימן ג׳ הסמוך) אבל אותה פת שנילושה בחלב ואין בו מים כלל כ״א חלב ממש וטעם החלב ניכר בה יפה ודאי דין פת הבאה בכיסנין יש לה אליבא דכ״ע ואינו מברך עליהן המוציא וג׳ ברכות רק במ״מ (כשאוכל אותם שלא בתוך הסעודה) אא״כ אוכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו וכ״ש אותן כיסנין שאנו רגילין לעשות בפורים שקורין פורים קרע״פליך שהעיסה נילושה בדבש ובמיני תבלין וגם ממלאין אותם במיני מרקחת כידוע שיש להן דין פת הבאה בכיסנין בכל משפטיו והלכותיו אליבא דכ״ע:

נכון ולא נתן מים אלא מעט ובטלין במיעוטן ובהא כ״ע מודו דיש להם דין כיסנין וכ״ש אם כל העיסה נילושה בדבש או במשקה מתוק ואין בה מים כלל דכל אפי׳ מה להדין כיסנין דלעיל לא נחלקו אלא על פת הבאה בעיסה שעירב בה דבש או שאר מיני מתיקה והמים שבעיסה הם הרוב מהרי״ק ס״ל שזהו נקרא ג״כ פת הבאה בכיסנין אם טעם התערובות ניכר בעיסה ומהר״ם ס״ל שזהו נקרא פת גמור הואיל והמים שבעיסה הם הרוב אע״ג שניכר בה נ״כ טעם מתיקה כיון דמי שטעם כינהו בטלים הם לגבי המים ויש לאותה העיסה דין פת גמור לכל דבר עכ״ל הג״ה:

ג׳ כתב הטור בסימן הנזכר וז״ל לחמניות (פי׳ לחמים קטנים ורקים) אותן שבלילתן עבה (כלומר כשבללו במים עם קמח עושה אותם עב) לחם גמור הוא ומברכין עליהן המוציא וברכת המזון ואם בללם במים או טגנם בשמן (פי׳ ואינם אפויים בתנור) ויש בה תואר לחם (אחר הבישול והטיגון כלומר שלא נימוח לגמרי אלא ניכר וידוע שהוא לחם) כתב הטור במקום הנזכר א״ה מברך עליו המוציא והב״י הביא שם קצת פוסקים שאין מברכין עליו המוציא רק במ״מ ואפילו בלילתו עבה ויש עליה תוריתא דנהמא הואיל והיא מבושלת במים או מטוגן בדבש אין מברכין עלה המוציא לפי דעת הסוברים כן ואפילו נתחייבת בחלה דלא דמי ברכת המוציא לחלה דחלה בתר גלגול העיסה אזלינן אבל ברכת המוציא הולך אחר שעת אפייה ומסיק בש״ע שירא שמים לא יאכלם אלא ע״י שיברך על לחם אחר תחלה **וכתב** מורי ע״ז וז״ל וכל זה לא מיירי אלא בדאיה ביה לאחר אפייה נ״ל מלת אפייה ט״ס וכצ״ל לאחר בישול או טיגון תואר לחם אבל אי לית ביה תואר לחם כגון לאקשין שקורין בל״א וריממ״ליך לכ״ע אין מברכין עליהם המוציא ולא ג׳ ברכות דלא מקרי לחם אבל פשטי״ד וקרעפליך מקרי תואר לחם ואין לאכלן אא״כ בירך על שאר פת תחילה ע״כ:

וכתב עוד הטור בסי׳ הנזכר וז״ל ואותן שבלילתן רכה ודקין מאוד מברכין עליהן במ״מ ואם קבע עליהן סעודה מברכין המוצי׳ וג׳ ברכות ואי אכיל להו בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם ע״כ:

וכמדומה לי שלא ראיתי במדינות אלו עיסה שבלילתה רכה כי כל עיסות שעושין נשים שלנו לישתן עבה וקשה ואפילו אותה עיסה שעושין ממנו רקיקי׳ דקין וטוגנים אותו בשמן שקורין בל״א הויזן בלאזן אפ״ה לישתה עבה רק שמגלגלין אותה אח״כ היטב ודק: **אך** שמעתי שקצת נשי׳ במדינת רוסי׳ עושין לפעמים עיסה שבלילתה רכה ודקה מאוד דהיינו שנותנין קמח ומים בקדירה או בקערה ומערבין אותם בכף הקמח והמים יחד ודרכם לשפוך אותה העיסה בכף עלי ירקות רחבים שלא ישפכו לחוץ ונאפין בתנור בלי לישה וגלגול כלל כי אינו ביכולת ללוש ולגלגל אותה העיסה ביד או בעץ הגלגול לפי שהוא רכה מאוד כמו דייסא או יותר מזה כי יש בה מים רבים רק היא נשפכת כמים על העלין שאופין אותן עליה׳ בתנור וקורי׳ אותן רקיקים בלשון רוסיא נאליסניקי ע״ש שאופין אותן על העלין ועל עיסה זו וכיוצא בזה כתב הטור ואותן שבלילתן רכה ודקין מאוד מברכין עליהן במ״מ ואי קבע עליהן סעודה מברכין עליהם המוציא וג׳ ברכות וכו׳ **ואין** לומר שבכלל בלילתו רכה ודקין שכתב הטור כאן הוא ג״כ אותו עיסת שעושין בעיר פראג מסולת נקייה ובלילתה ג״כ רכה מאוד ונוטל בכף מאותה כלי שהעיסה בתוכו ושופך אותה בדפוס של ברזל וקורין אותו פור״בן ויש למעלה עוד ברזל אחר כמוהו והעיסה נשפך בין שני הברזלי׳ וכשמהדק ברזל בברזל יחד כעין צבת שקורין צוונג ואותו הרקיק הוא בתווך ואז נאפה מיד על הברזל שהו׳חם מאוד ויעלו על אותן הרקיקין צורות והמונות שקורין בל״א גיאור״ט כצלם ודמו׳ הברזל החקוק בתוכו ונקראים אותן הרקיקי׳ בלשון פיהם וואפלטקו״ס **כי** אלו אין להם תורת לחם כלל הואיל ונתפשט כ״כ דק דק ואפילו קבע סעודתו עליהם אינו מברך אלא במ״מ ודמיא לטריתא שכתב הטור בסי׳ הנזכר וז״ל אבל טריתא שבלילת׳ רכה והוא שלוקחין קמח ומים ומערבין אותו ושופכין אותו על הכירה והוא נתפשט ונאפה אין עליו תורת לחם ומברכין עליו במ״מ ע״כ ופי׳ הב״י דבריו דאפילו הקביעות אינו מועיל בהם ולפי דעתי שאלו רקיקי׳ וואפלטקו״ס שהזכרתי בסמוך הנעשי׳ בב׳ ברזלים הן הנה הרקיקי׳ עצמן שכתב רבינו יונה בפ׳ כיצד מברכין גבי טריתה דארעא שאמר שם דמברכין עלה במ״מ ואי קבע סעודתו עילוהי מברך עלה המוציא וג׳ ברכות כתב על זה וז״ל ואמר ר״י הזקן ודוקא בהני וכיוצא בזה מועיל קביעות אבל באלו הרקיקי׳ הדקין ביותר שעושין בשני ברזלי׳ אין קביעות שלהם קביעות ואינו מברך אלא במ״מ שאין קביעות אכילה בזה לעולם ע״כ **והא** דלא כתב הטור זה הדין דב׳ ברזלי׳ מפורש בהדיא כמו שכתב הרי׳ בשם ר״י דסמוך בזה על דין טורית׳ שכתב בסוף בסימן הנזכר ולישנא דגמרא נקט ואזיל:

כתב שבילי לקט וז״ל על כובא דארעא היינו שעושין גומא בכירה ונותנים בה מים וקמח ומערבין בה ואופין אותם שם ולחמניות הן אותן שבלילתן רכה ודקין מאוד הנזכרים לעיל בפנים בסימן ג׳ בשם הטור ופת הבא בכיסנין אי קבע סעודה על הפת ולבסוף הביאו לו אלו לקנוח סעודה ר״ל שאכלן שלא מחמת (סעודה) מברכין עליהן במ״מ דה״ל כמו פירו׳ הבאי׳ בתוך הסעודה וטעונין ברכ׳ לפניהם ולא לאחריהם דברכ׳ המזון פוטר אותן ע״כ: **ומכלל** הדברים שנתבארו בכלל זה אתה לומר דאם באו בתוך הסעודה כיסנין הממולאי׳ בפירות או במיני מרקחת כגון אותן שרגילין לעשות בפורים וקורין אותן פורים קרעפליך או באו בתוך הסעודה מיני מתיקה שקורין לעק״וך **או** באו בתוך הסעודה אותן לחמניות שבלילתן רכה ודקין מאוד הנזכרים בטור והם אותן שנאפין בתנור על העלין כדלעיל ונקרא׳ בלשון רוסיא נאליסניקי׳ **או** באו בתוך הסעודה אותן הרקיקי׳ הדקי׳ ביותר שעושין בשני ברזלי׳ הנקראים וואפלטקי״ש כל אלו והדומה להם אי אכיל להו בתוך הסעודה טעונין ברכה לפניה׳ אבל שאר מיני מאכלי עיסה הבאי׳ בתוך הסעודה זולת אלו ד׳ מינים הנזכרים פה ואפילו אותן עוגות הדקין שקורין הויזן בלאזן שהם דקין ביותר ומטוגני׳ בשמן או בשאר משקין ולעולם אין מברכין

עליהם

הג״ה

וא״ת לפי האמת מה נשתנו אלו מאלו וכלא אידי ואידי בלילתן רכה ודקין הן וי״ל כיון דאלו הרקיקי׳ שעושין בשני ברזלי׳ הם דקין ונפשטין ביותר ע״כ יצאו מתורת לחם ואין מברכין עליהם מעולם כי אם במ״מ: **וכה״ג** צריכין לחלק על דברי המרדכי ר״פ כ״מ גבי לחמניות דאסיקנא בגמרא דאי קבע סעודה עלייהו דמברך המוציא וע׳ הוא בשם ר״י דהיינו כילום ולעיל מיניה כתב בשם ר״י שהיה מסופק בכילום אי הוי קביעות קביעות או לא ע״כ היה נוהג שלא לאוכלם כ״א תוך הסעודה א״כ סתרי אהדדי וצריכין לחלק ולומר דהרי נוכי כילו״ם הן ומין אחד הוא רק יותר מהמין השני כמו דאמרינן גבי וואפלטק״ש ודלעיל **וזה** החילוק נכון ומפורש בהדיא בדברי רבינו יונה

בפ׳

עליהם כ"א במ"מ כי אין בהם צורת דנהמא א"ח אין קובעין ברכה לעצמן כשבאין בתוך הסעודה הואיל וכלילתן עבה בתחילה ואינם ממולאים בשום דבר פת פוטרתן **ואף** אלו הד' מיני מאכלי עיסה הנזכרים לא אמרן שקובעין ברכה לעצמן תוך הסעודה אלא דוקא אי אכיל להו תוך הסעודה שלא מחמת הסעודה אז טעינן ברכה לפניהם במ"מ דהוה כמו פירות הבאים בתוך הסעודה דטעונין ברכה לפניה אבל אי אכלינהו מחמת הסעודה (מה נקרא מחמת הסעודה או שלא מחמת הסעוד' יתבאר לקמן בסמוך בהגהתי) א"צ לברך עליהן דבכלל פת הן: **כנל"עד** לנהוג באלו הדברים הבאי' בתוך הסעודה מהטעמי' הנזכרי' לעיל בכלל זה (אמר המגיה ואבוא היום אל העין א"א י"ן במ"ש ובסימן שלפני זה ואק"חה פ"ח לח"ם מפת הבאה בכיסנין ולהמניות שבלילתן רכה ודקין כאור שכת' א"א י"ן בסימן שלפני זה בשם הטור ז"ל ואי אכיל להו בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה שלא טעונין ברכה לפניהם ולא לאחריהם ואפרש בס"ד לתלמיד קטן כמתי או פתורת ממני מה קרוי שלא מחמת הסעודה הנאמר כאן כי דברי הטור בזה הם קצת סתומי' ועי' זה אגלגל מילתא על דברי הטור הנזכרי' כאן למה תלה הדבר כאן באוכל שכתב ואי אכיל להו בתוך הסעודה וכו' ולקמן בריש סימן קע"ז הביא דברי רב פפא שאמר דברים הבא' בתוך הסעודה וכו' הרי תלה הדבר בהבאה וצ"ק על מה שפירשו המפרשים ז"ל אמימרא דר"פ דלעיל במ"ש דברים הבאים מחמת הסעודה ושלא מחמת הסעודה וכו' וזכרו שם המפרשי' הרבה מיני מאכלים מה נקרא מחמת סעודה ומה נקרא שלא מחמת סעודה כגון בשר ודגים וירקות וכו' הם מחמת סעודה פירות תאני' וענבי' וכו' הם שלא מחמת סעודה ומלחמניות ומפת הבאה בכיסנין דלעיל לא דברו מהם שום דבר אם הם מחמת הסעודה או אינם מחמת הסעודה:

בפ' כיצד מברכין דבתחילה נבי' הא דאמר אביי טרית' פטורה מן התלה כתב כמס ר' התקן ז"ל אבל באלו הרקיקי' הדקין שעושין בכ' כרולי' אין קביעות אכילה בזה לעולם כדהוכא לעיל בסמוך בפנים ולקמן הא דלחמניות מברכין עליהן המוצי' כתב ז"ל רוב המפרשי' אומרי' שלחמניות הם כעין כעכין וק' ע"ו אמאי אצטריך לאשמועינן דמברכין עליהם המוציא היכא דקבע עלייהו סברי פשוט הוא וכו' עד ולפיכך נראה יותר נכון לפרש דלחמניות הן רקיקי' דקין ונקראי' בלע"ז כבלי"ש ומפני שבלילתן בתחילה רכה הוצרך להשמיענו היכא דקבע עלייהו סעודה מברכין עליהן המוציא ע"כ:

ש"מ נהדי"א דס"ל דדין הרקיקי' הדקין שעושין בכ' כרולי"ש לחוד ודין הרקיקי' דלחמניות לחוד דבאלו מועיל בהן הקביעות ובאלו אין מועיל בהן קביעו' ואין מברכין עליהן רק במ"מ אע"ג דאידי ואידי בלילת רכה ודקין הן ואמאי אם לא שנאמר דס"ל לחלק בין הקלוק שחלקנו בסמוך דהואן רקיקי' הדקין שעושי' בכ' כרולי' כדלעיל הם דקים יותר ואלו רקיקי' לחמניו' שקורין כבלי"ש א"כ אין מועיל בהן הקביעו ואין מברכין עליהן כ"א במ"מ: ת"מ ע"כ הג"ה:

והנלע"ד דמ"ש הטור ואותן לחמניות וכו' ואי קבע עליהן וכו' ואי אכול להו בתוך הסעודה וכו' כמו שהובא בפנים בסי' ג' שמעינן מהא דשני דרכי' יש לאלו לחמניות וכיסנין **דרך** אחד הוא אם אוכל אותן שלא בתוך הסעודה אז מברכין עליהן במ"מ ואי קבע סעודתו עליהן או אכל מהם שיעור שאחרים רגילין לקבוע אז מברך עליהן המוציא **דרך** ב' הוא אם רוצה לאכול מאלו תוך הסעודה אז הוי דינא הכי אי אכיל להו שלא מחמת הסעודה פי' שאינו קובע עליהן לאוכלן לשם סעודה למלא כריסו אלא אוכלן בתוך הסעודה לתענוג ולקנוח בעלמא אז דינם כפירות שצריכים ברכה לפניה וכמו שנתבאר בדברי שבולי לקט שהובא לעיל בסמוך בפנים שכתב ז"ל על כובא דארעא ועל לחמניות וכו' עד מברכין עליהן במ"מ דה"ל כמו פירות ע"כ אבל אי אכלינהו מחמת סעודה ר"ל שאין אוכלן לתענוג וקינוח ירק אוכלם בשביל שביעה כגון שעדיין לא מילא כריסו ומבקש אוכל למלא נפשו כי ירעב הואיל דלדידיה הוו השתא בא' מחמת סעודה נחשב לו כבשר וגבינה או תבשיל אחר הבאין מחמת הסעודה שאין מברך עליהן אף בשאין אוכל מהן אלא מעט **ושני** הדרכים האלו נזכרים ונעשים בדברי הטור שהובא בסמוך באותה בבא המתחלת ואותן לחמניות שבלילתן רכה ודקין מאוד וכו' ואי קבע עליהן סעודתו כו' הנה מ"ש ואי קבע עליהן סעודה מברך עליהן המוציא שר"ל אפילו לא בצע על לחם אחר מתחילה מברך עליהן המוציא הוא הדרך הראשון שהזכרתי **ומ"ש** אח"כ ואם אכיל להן בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפניהם וכו' שרצונו לומר דוקא שלא מחמת הסעודה כלומר שאין אוכלם לשובע רק לתענוג ולקינוח כדלעיל אז טעונין ברכה לפניהם דהוו ליה כמו פירות הבאים בתוך הסעודה כדלעיל בשם ש"ל אבל אם הם באים מחמת הסעודה ר"ל שאוכלם למזון ולשובע סובר הטור דאין טעונין ברכה ונחשב לו כבשר ודגים ושאר דברים שהם מעיקר סעוד' וזהו הדרך הב' שהזכרתי ועם זה מפורש שלא מחמת הסעודה דנקט הטור: **ובזה** נשתנה דיני לחמניות וכיסנין דלעיל מדין פירות ומדין בשר ודגים וירקות הנזכרים במימרא דרפ"ד דאלו בדיניהם ר"ל דין פירות ודין בשר ודגים וירקות הנזכרים אינם תלוים בדעת האוכל דעל פירות לעולם צריך לברך ברכה ראשונה בתוך הסעודה אם אוכלן בלא פת אפי' אם יאמר שאכלם לשם מזון לבשר ודגים וירקות לעולם אין צריך לברך עליהן בתוך הסעודה אע"פ שאכלן בלא פת ואומ' עליהן שהוא אכלן בתורת קינוח ותענוג בעלמא ולא לשבוע בטלה דעתו אצל כל אדם אבל לחמניות וכיסנין דלעיל הם תלוין בדעת האוכל דהיינו אם אוכלם בתורת כיסנין לקינוח סעודה צריך לברך עליהן אפי' בתוך הסעודה דה"ל כמו פירות הבאים בתוך הסעודה כדלעיל בפנים בשם הטור ובשם ש"ל ואם אוכלן בתורת מזון א"צ לברך עליהן בתוך הסעודה כנ"ל **ובזה** מתורץ מה שהקשתי לעיל בלשון הטור דנקט גבי לחמניות ואי אכיל להו בתוך הסעודה כו' שתלה הדבר באוכל ובריש סי' קע"ז הביא הטור דברי ר"פ שאמר הלכת' דברים הבאים וכו' תלה הדבר בהמביא ולא באוכל אלא לתורת בא שאלו הדברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה כגון בשר ודגים וירקות וכו' או הבאים שלא מחמת הסעודה כמו פירות תאנים וענבים וכו' אינם תלוים בדעת האוכל רק מיד בהבאת' על השלחן תוך הסעודה הם ניכרים בעצמם מי מהם באים מחמת הסעודה ומי מהם הבאים שלא מחמת הסעודה דהיינו בשר ודגים וירקות וכו' הם מובאים לעולם לצרכי סעודה כי ע"כ קראו רז"ל לאלו הדברי' מחמת סעודה ואינו מברך עליהם לעולם כשאכלן תוך הסעודה כי הפת פוטרן ופירות תאנים וענבים וכו' הם מובאי' לעולם שלא לצורך סעודה ומברך עליהן אף בתוך הסעודה ואין אלו מב' מינים הללו דהיינו בשר ודגים ופירות תלוי' בכוונת האוכל אבל לחמניות וכיסנין דלעיל אינם תלויים בהבאת רק הם תלויים ועומדי' בדעת האוכל אם אוכלן בתורת מזון או בתורת קינוח כדלעיל ע"כ נקט הטור גבייה ולשון ואי אכיל וכו' לתורות שהם תלויים בדעת האוכל אם אוכלן לשבוע או לקנוח כנ"ל:

ועם זה מתורץ ג"כ מה שהקשתי לעיל למה לא זכרו שם המפרשי' בפילתי' דר"פ לחמניות ופת הבאה בכיסנין בתוך שאר מאכלים שדבר שם שהובאו בתוך הסעודה אם הם קרויים מחמת הסעודה או לא מפני שבאלו דברים אינו יכול לתחלית הדין בשעת הבאתו אם לברך עליהן או לא כמו באינך כי זה הדבר תלוי בדעת האוכל באיזה אופן הוא אם אוכלן בתורת מזון או בתורת כיסנין כמ"ש לעיל **ועם** זה מפורש יפה מה קרוי מחמת הסעודה ושלא מחמת הסעודה שכתב הטור בסימן הנזכר וגם מתורצי' יפה הב' קושיות שהקשתי על דברי הטור לעיל בסמוך בענין זה ודי בזה עתה למבין ויורה על האמת ע"כ הג"ה: **ה** חלוט שחלטו אחר לישתו ואח"כ אפייה בתנור פסק הש"ע שהוא פת גמור ומברך עליהם המוציא **שמענו** מזה שאותן גלוסקאות שקורין בל"א איב"ר זאט"ני ועמ"ל מברך עליה' המוציא **ו** כתב ב"י בסוף סימן הנזכר בשם האגור המוליית' שקורין פשטידא הנאפ' בתנור בבשר או בדגי' או בגבינה מברכין עליהם המוציא וברכת המזון ע"כ וכן הוא בש"ע **ומשמע** שהאגור איירי בכל ענין שמברכין עליהן המוציא אפי'

לא

לא קבע סעודה עליהן דאי איירי דווקא בדקבע סעודתו עליהן אבל אי לא קבע סעודתו עליהן ברכהם במ"מ היה צריך לפרש, ומדלא
פי' וכתב סתם מברכין עליהם המוציא וכו' משמע דאיירי בכל ענין מברכי' עליהן המוציא אפי' לא קבע סעודה עליהן : **ונל"עד**
דאין זה מנג' למה שכתבתי בכלל זה סי' א' בשם הטור מפת הבאה בכיסנין שהם מלאים צוקרא ושקדי' ואגוזים דמברך עליהם במ"מ
אם לא קבע סעודה עליהם **דנוכל** לחלק שפיר בין מוליית' הנעשית בבשר או בדגים או בגבינה ובין מולייתא הנעשית מצוקרא
ושקדים ואגוזי' בשכבר ידעת כי הבשר או הדגים או הגבינה וכדומה מהדברים שמלפתין בהן את הפת ורגילין לבא בתוך הסעודה
אין טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם כשבאים בתוך הסעודה מהטעם דהם עצמם מזון ואינם באים לקנוח סעודה אלא להשביע
וע"כ ברכת המוציא שבירך תחילה וברכת המזון שמברך בסוף פוטר אותם כמו שאבאר זה לקמן בכלל ד' סימן א' בס"ד א"כ ראוי
מפני זה כשהן ממולאין בפת שקורין פשטיד"א שיברך עליו המוציא דלקביעות סעודה הן עשוין אבל כשהמוליית' נעשית מצוקר"א
ושקדי' ואגוזי' וכדומה מהדברים שאין מלפתין בהן הפת הואיל והן טעונין ברכה כשהן באין בתוך הסעודה בפני עצמן מטעם
דלקינוח סעודה ולהנאת עצמם הם באים ולא להשביע כדלקמן ש"מ דאין להם שייכו' לפת כלל א"כ ראוי מפני זה אף כשהם ממולאות
בתוך הפת אין לברך עליהן המוציא אם לא קבע סעודה עליהן כך נ"ל מתוך הסבר' **ונוכל** ללמוד סברא זו ממ"ש רז"ל בפ' חישן
והביאו הב"י בסי' רצ"א וז"ל אפי' אי הוה אמרינן דנפיק בג' סעודות במיני תרגימא בפירי לא נפיק ומיני תרגימא פירשו שם התוספ'
שהם כמו בשר ודגים וכיוצא בהם דברים שמלפתין בהן את הפת וכ"כ הש"ע בדין ג' סעודות בסי' רצ"א וז"ל וי"א שיכול לעשות
בדברים שמלפתין את הפת בבשר ודגים אבל לא בפירות ע"כ וכתב בהג"ה בתש"בץ סי' קמ"ד על מה שכתו' בפנים פירות לא בעי סוכה
ז"ל הג"ה שם ודוקא פירות הוא דלא בע' סוכה אבל בשר ודגים וגבינה ושאר דברים חוץ מפירות בעי סוכה אע"פ דלא הוי פת בסוכה
אם השלים במיני תרגימא יצא ומיני תרגימא היינו בשר וכיוצא בזה ומדמהני השלמה ש"מ בעי סוכה וכו' **הא קמן** דיש חילוק בין
בשר ודגים ובין פירות לענין ג' סעודות ולענין השלמה ולענין דבעי סוכה שאפי' מי שסובר שאינו יכול לעשות בפירות ג' סעודות או
השלמה בסוכה אפ"ה מודה שיכול לעשות בבשר ודגים וכן הם צריכין סוכה וטעם כלם הוא מפני שהם דומי' לפת מצד אחד דמיזון
זייני כמו פת אע"ג דאין סועדין הלב כמו פת כמו כן נוכל לחלק ביניהן ג"כ בנדון דידן : **כללא** דמילת' בשר ודגים וגבינה
וירקות חשיבי מעיקר ומחמת הסעודה וא"כ כשהם ממולאי' בפשטיד"א ראוי לברך עליהן המוציא וג' ברכות אף כי עיקר כוונתו הוא
שיהא ממולא בבשר ודגים וכיוצא בזה כי אין הבשר והדגים והירקות מבטלין אותן מתורת לחם גמור כי עיקרם הוא שמלפתין עמהם
הפת ובכלל לחם הם שהרי בשבירת המוציא לכ"ה פוטרן בכל הסעודות אפי' הן בעין מש"כ כשהן ממולאי' בפירות כי הפירות אינם
מעיקר הסעודה ועיקר כוונתו הוא על פירות ר"ל שיהא ממולא באותן הפירות ע"כ בטלו מתורת לחם גמור מלברך עליהן המוציא
וג' ברכות אם לא קבע עלייהו סעודתו **וא"ע** דמוליית' הם עיקר כדאמרן ולעולם מברכין על העיקר ופוטר את הטפילה
כדלקמן סוף חלק זה וא"כ הוה לן לברך על פת כיסנין דלעיל ועל מוליית' זו בברכת הפירות הממולאי' בתוכה א"ה מברכין עליהן
במ"מ או המוציא בדקבע דמין דגן חשיבי ליה אינשי ואזלינן בתריה דכי היכי דבמעשה קדירה חשיבי חמשת המינין ומברכין עליהן במ"מ
אפילו עירב בהן שאר מינין הרבה יותר מהן כדלקמן בפנים כלל ג' סימן א' וכלל ה' סימן יא' ה"נ במאפה תנור חשיבי ומברכין עליהן
במ"מ או המוציא בדקבע :

ז כתב ב"י בשם התו' והמרדכי כשנותני' פירורי' במים והמים מתלבנים מחמת הפרורי' אזיל ליה תורית' דנהמא (פירוש תורת
צורת הלחם) וכן היה רגיל ר' דוד ממי"ץ לשרות פירורי' מן הלחם בלילה כדי לאכלם בשחר בלא ברכת המוציא ובלא ברכת
המזון שלא לאחר כדי שיחזיק ראשו ויוכל להגיד ההלכה ע"כ פי' ולא היה באחד אותן הפירורי' כזית בפירור אחד אעפ"י שיש בין
כולם כזית אפ"ה לא היה מברך עליהן המוציא וג' ברכות אלא במ"מ ומעין ג' הואיל ולית להו תורית' דנהמא אבל אם יש באחד מן
הפירורין כזית בפירור אחד מברך עלייהו המוציא וג' ברכות אע"ג דאזיל ליה תורית' דנהמא כמבואר בהדיא בב"י במ"ש על מה שהביא
המרדכי דלעיל וז"ל שם ונראה דהיינו דווקא בפירורין או בפרוסה שאין בה כזית אבל בפרוסה שיש בה כזית לא ופשוט הוא ע"כ דמ"ש
הב"י שאין בה כזית שפירושו שאין באחד מהפירור או מהפרוסה כזית שלם במקום אחד וכן מ"ש אבל בפרוסה שיש בה כזית וכו' ג"כ
פירושו שיש כזית שלם בפרוסה אחת בלא צירוף שאר פרוסות וכתב עוד המרדכי וכן השורה פתו ביין אין מברכין עליו המוציא שיצא
מתורת לחם הואיל וסמוק דומה לפת הבאה בכיסנין ומברך במ"מ דמיזן זיין ע"כ לב"י שם :

קנ"ס

וכל זה מיירי דלית ביה פירור אחד דאית ביה כזית כדלעיל בהגהתו בסמוך **תיבת** וסמוק הכתוב בפנים בשם המרדכי עיין ברוב
ספרי המרדכי שכתוב ונמוק במקום וסמוק אבל מה אעשה שהב"י ומוהר"ם בש"ע תופסין עיקר הגירסא יין אדום וסמוק :

והחילוק שבין גירסת נמוק לגירסת סמוק הוא זה דלגירסת וסמוק לכך אין מברכין המוציא על אלו הפירורין הואיל ונשתנו
ממראית' וקבלו מראית האודם מהיין האדום ודומין לפת הבאה בכיסנין ע"כ מברכין עליהן במ"מ אבל אם
לא היה יין אדום היו מברכין עליו המוציאו ולגירסת ונמוק אף אם לא יהיה היין אדום אין מברכין עליהן המוציא הואיל ונמוק ונימוח:

ונראה שלכן תופשין הב"י ומוהר"ם ז"ל הגרסא של וסמוק לעיקר לפי דלגרס' ונמוק איירי המרדכי דשריית הפת הוא ביין לבן
א"כ הוי קשה לפ"ז מ"ש השורה פתו ביין לבן מהשורה פתו במים דכתב המרדכי גבי מים כשהמים מתלבנים מחמת
הפירורים אז אמרינן דאזיל להו תורית' דנהמא כנזכר ה"נ גבי השורה פתו ביין לבן נימא הכי דלא אזיל תוריתא דנהמא אא"כ היין
מתלבן במראית הלחם מחמת הפירורין **וא"ל** דאה"נ דמ"ש המרדכי וכן השורה פתו ביין אין מברכין עליו המוציא שיצא מתורת לחם
הואיל ונמוק כוונתו לומר כן כמו במים דסתמא דמלתא הואיל ונמוק כבר נתלבן היין מחמרת פת ואזיל להו תוריתא דנהמא דא"כ
ל"ערבינהו וליתנינהו והכי ה"ל למרדכי למימר כשנותנין פירורים במים או ביין והמים או היין מתלבנים מחמת הפירורים אזיל להו
תוריתא דנהמא וכו' ועוד מאי האי דקאמר הואיל ונמוק דומה לפת הבאה בכיסנין הא טעמא דנמוק אינו אלא משום דאזיל ליה
תוריתא דנהמא ועוד טעמא דדומה לפת הבאה בכיסנין למה לי כיון דאזיל ליה תוריתא דנהמא אלא בוראי מהא מוכח דגירסת
רבותינו בעלי הש"ע היא העיקרית ובתחילה אתא המרדכי לאשמועינן דהשורה פתו במים דלא אמרינן אזיל להו תוריתא דנהמא אא"כ
נתלבנו המים מחמת הפירורין וה"ה השורה פתו ביין לבן דלא אמרינן אזיל ל"יה תוריתא דנהמא אא"כ נתלבן היין במראית תואר
לחם מחמ' פירורין דשעם אחד לשניה' ואח"כ בא לאשמועינן דהשור' פתו ביין אדום אף אם לא נתלבן היין מחמת הפירורין אע"פ כן יצא
מתורת לחם הואיל וסמוק ודומה לפת הבאה בכיסנין אע"פ שתיבת אדום אינו בשום מרדכי רק הגירסא השורה פתו ביין מ"מ
במקומו הוא מוכרע דמיירי ביין אדום דוקא כמ"ש וע"כ גם אחרי כן גורסין הואיל וסמוק :

וא"ת אי טעמא דיין אדום משום דנשתנה הפירורין ממראיתן ולית בהו תואר לחם דומיא דפת הבאה בכיסנין א"כ אפילו אי אית
בהו בזית לברך עלייהו במ"מ ומעין ג' ולא המוציא וג' ברכו' כמו על פת הבאה בכיסנין וי"ל דאי אית בהו כזית חשיבי
ולא בטלי ואפילו לית בהו תוריתא דנהמא אינן יוצאין לעולם מתורת פת כמו שהרי"ז ז"ל בפ' כ"ם גבי חביצא ומביאו ג"כ הטור דאפילו
אם נתבשלו הפירורין ולית בהו תוריתא דנהמא אפ"ה אי אית בהו כזית חשיבי ומברך עלייהו המוציא וג' ברכות והטעם הוא הואיל והם

באים

באים מפת גמור מש"כ לגבי פת הבאה בכיסנין דלעולם לא בא לכלל פת לחם גמור כן נראה לי זה הענין נאם הקטן בחכמה ובמנין יעקב הלוי בן לא"א הרב המחבר יצו"ע"כ הנ"ה:

פנים ונל"עד ד"יש ללמוד מכאן על אותן החתיכות לחם שמייבשין אצל הנחלים שקורין בל"א פענ"ין ושורין אותם אח"כ בשכר שיברך עליהם המוציא וג' ברכות אם יש בחתיכה פענ"ין כזית ואפילו השכר מתלבן מחמת אותה פענ"ין ואזיל להו תוריתא דנהמא מחמת שרייתא א"ה מברכין עליה המוציא והוא שיש בחתיכה אחת לברה כזית שלם בלי צירוף שאר חתיכות אבל אם אין בחתיכה אחת כזית לברה אע"פ שיש כזית ע"י צירוף פרוסות קטנות וגם אין לה תוריתא דנהמא אינו מברך עליה רק במ"מ הואיל ואיכא תרתי לריעות'הפסר צורתא וגם אין בה כזיתא:

כלל ג' בדיני ברכות ה' מיני דגן ואורז ודוחן וקטנית שנעשה מהן תבשיל ובו ב' סימנים:

א' כתב הטור בסימן ר"ח ה'מיני דגן שעושה מהן תבשיל כגון מעשה קדירה ודייסא ואפילו עירב בהן דבש ושאר מינין הרבה יותר מהן מברך עליהן במ"מ ולבסוף ברכה אחת מעין ג' (ע"ל כלל יב סימן א') אבל אם לא נתן מהן בתבשיל אלא להקפיתו ולדבקו כגון פאנ"קוכן ומרצפנ' בטלי בתבשיל והתבשיל הוא עיקר ויברך על העיקר ופוטר הטפל דהיינו מה שיש בו מה' מינים וה"מ שעושה מהן תבשיל פי' שנתמעכו בתבשיל יפה דהוו כמו דייסא אבל אם אוכל אותם בעין ר"ל כשהגרעינין שלימים ל"שחיין ל"ש מבושלין אינו חשובין לקבוע עליהן ברכה ומברך עליהן בפה"א כי עיקר חשיבתן של ה'מיני דגן הוא אם נאפה כהן פת או נעשה מהן תבשיל שזן ומפרנס את האדם אז קובעין ברכה לעצמן לברך עליהן המל"מה או במ"מ אבל כשהן בעין אינן נחשבים אלא כשאר בפה"א וברכה אחרונה מסופקי'התו' (פ' כ"מ) אם הוא בנ"ר או מעין ג' ע"כ כתבו שיש לזהר שלא לאכול חטים חיין או מבושלין בעינייהו אלא בתוך הסעודה שאם אדם מס'פק בברכה ראשונה מברך כספק שהכל דעל וכל שאמר שהכל יצא אבל ברכה אחרונה אין לומר אלא כפי שנתקנה עכ"ל הטור: **וד"ע** מ"ש הטור ה'מיני דגן אלו הן חטה ושעורה וכוסמת ושיבולת שועל ושיפון והוא דגן ובכלל שעורי'הוא מה שקורין גרופ"ן ובכלל שיבולת שועל הוא מה שקורין גר"ץ וע"כ יש ליזהר באותן הגרופ"ן שעושין משעירין וגם מגר"ץ שעושים משיבולת שועל שאין לאוכלן כ"א בתוך הסעודה כשגרעיניהם הן שלימין מטעם שכתבו התוס'גבי חיטים כנזכר:

ב' וכתב עוד הטור במקום הנזכר תבשיל של אורז תחילה מברך עליה במ"מ כיון דזיין ואחריו בנ"ר ע"ל בכלל יב סימן א'נוכח הברכה בנ"ר ומיירי שבשלו עד שנתמעך יפה דהוי כמו דייסא אבל אם הוא בעין בין חי בין שלוק והגרעינין שלם מברך בפה"א כדלעיל סימן א' ואם עירב מהן בתבשיל אחר והתבשיל אחר הוא הרוב מברך עליו בברכת התבשיל האחר שאינו השוב לגרר אחריו התבשיל כיון שאינו מה' מינים ע"כ:

זה הכלל כל מה שמברכי'עליו בתחילה במ"מ מברך אחריו מעין ג' והוא שאכל כזית חוץ מאורז אע"ג שמברך עליו בתחלה במ"מ מברך אחריו בנ"ר ותבשיל של דוחן ושאר מיני קטנית אינו בכלל מזון ומברך עליו שהכל אם נתמעכו ואחריו בורא נפשות רבות כ"כ הש"ע:

העושה תבשיל מקטנית שקורין ערבי"ז אם נשארו שלימים מברך בפה"א ואם נתמעכו הרבה כגון מה שקורין ד"קי ערבי"ז יברך עליהן שהכל כן נוכל ללמוד ממ"ש מורי בש"ע שלו (ע"ל כלל ה'סימן י"ח) **ואורז** הוא מה שקורין בל"א הי"רז ודוחן הוא מה שקורין ריי"ז וזהו לפרש' בפ' כ"מ שפי' אורז מ"ל ודוחן פנ"י והתוספות כתבו שם וי"מ אורז ריי"ז ולהאי פירוש יש לפרש דדוחן היינו מ"ל ע"כ וכתב הב"י ע"ז בסימן הנזכר וסוגיין דעלמא כהאי פירושא וכן שמעתי אומרים בשם חכם אחר שהיה כחכמי זמנינו ז"ל שהיה מפרש אורז ריי"ז דוחן הי"רש והיה נותן בהם סימנים פת הדראה פי' הי"רש דו"חן ריי"ז או"רז ובפ' מהרי"ל והב"א עם הרבה כחברי' דס"ל הכי ע"כ נ"ל הואיל ויש חילופי פירושי'במלות אורז ודוחן יכוין כל אדם שלא לאכלן כ"א בתוך הסעודה אחר ברכת המוציא שאז אין צריכין ברכה כל עיקר ויצא לכל הדיעות וחומרא זו לא שייכא כי אם שנתמעכו בתבשיל יפה אבל אם לא נתמעכו והגרעינין שלימים בין שלם אורז ובין של דוחן יכול לאכול מהם לכתחיל'בלא תוך הסעוד'ומברך עליו בתחיל'בפ"הא ולבסוף בורא נ"ר יעקב לוי:

ואם צריך אדם לאכול אורז או דוחן בלא סעודה נלע"ד שיברך מספק על שניהם שהכל נהיה בדברו כמו שפסקו הפוסקים בכמה מקומות דכל היכא דאיכא ספיקא'בברכה מברך שהכל נ"ב' שעל הכל שאמר שהכל יצא כמו שהבאתי זה בכלל זה סימן א'בשם התוס'וסברא זו כתובה ג"כ בתרומת הדשן בסימן כ"ט ע"ל כלל ה'סימן י"ג:

כלל ד' בדיני ברכת הנהני' הנוהגים בתוך הסעודה ולאחר הסעודה ולאחר ברכת המזון ומי שאוכל בבית חבירו או בביתו מיני פירות זה אחר זה ובו ז' סימנים:

א גרסינן בפרק כ"מ אמר רב פפא הלכתא דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה אינם טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה לפניהם ואין טעונין ברכה לאחריהם לאחר הסעודה טעונין ברכ' בין לפניהם בין לאחריהם עכ"ל הגמרא ויש פירושים רבי'וסברות רבות בשמועה זו: **והנלע"ד** דהמחוור שבכולן הוא פי' רבינו יונה ז"ל שכתב בשם ר"י הזקן וזהו כלל פירושו דברים הבאים מחמת הסעודה כגון בשר ודגים וכצים וירקות ודייסא וגבינה שאין דרך לאכול אותם שלא בשעת סעודה מעיקר סעודה הם וכיון שמשביעין וכוונתו מתחילה עליהם להשביע אע"פי שאוכל אותם בלא פת אינו מברך עליהם כלל שנכלל עם הפת עצמו וברכת המוציא שבירך תחילה וברכת המזון שבירך בסוף פוטר אותם לשון ר"יא"ז סביב האלפסי בפ' כיצד מברכין דברים הבאים מחמת הסעודה כגון בשר דגים וכיוצא בהם שדרך בני אדם ללפת בהן את הפת אע"פ שבאו לפניו בתוך הסעודה ולא היה דעתו עליהן בתחילה הרי אלו אינן טעונין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהן שהן נפטרין בברכת הפת עכ"ל: אבל דברים שאינם באים מחמת סעודה כלומר אפילו שלא בשעת סעודה אוכלין אותן כל היום כגון פירות תאנים וענבים וכל שאר מיני פירות אם הביאן אותן תוך הסעודה ואוכל אותן בלא פת אינו מעיקר סעודה וטעונה ברכה לפניהם שאינם נגררי'אחר ברכת המוציא שאומר מתחילה דלא מעיקר הסעודה הם אבל אין טעונין ברכה לאחריהם שכיון שעתיד לברך על כל מה שאכל גם זה נכלל עמו וברכ' המזון פוטר אותו ולאחר הסעודה טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם פי' אחר שסיימו מלאכול אינו מטפל עם המאכל כלל היינו לאחר שסילקו ידיהם מן הפת קודם שיברכו ברכת המזון וצריך עליו ברכה הראויה לה תחילה וסוף פי'כל מה שמביאין אז בין דברים הבאים מחמת הסעודה בין שלא מחמת הסעודה טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם דהמוצי'א וברכת המזון אין פוטרין אלא כה שאוכלין בתוך עיקר הסעודה ע"כ כלל פי' הר"י בשם ר"י הזקן בעל התוס' וכזה הפי'עצמו שהבאתי לעיל בשם ר"י הזקן כתב ג"כ הטור על מימרא דרב פפא בסימן קע"ז ע"ש והכלבו בסימן כ"ד מביא ג"כ פי' ר"י ככתבו וכלשונו וכ"כ אבודר"הם בהלכות ברכות:

ומדברי כלם שהאוכל פירות בסעודה בלא פת יברך עליהם פי' מי שקבע סעודתו על הדברים הבאים מחמת הסעודה

והביאו

והביאו לו פירות תוך סעודתו אם יאכל מהם תחילה בלא פת יברך עליהם אבל אם אוכל הפירי תחילה עם פת יש דיעות בזה אם יברך על הפירי אם לאו ע"כ הרוצה להסתלק עצמו מן הספיקות יאכל קצת מהם תחילה בלא פתו יברך עליהם ואח"כ יאכלם בין בפת בין בלא פת וכ"כ הטור בהדיא בסוף סי' הנזכר וכ"כ המרדכי פ' כיצד מברכין אמימרא דרב פפא והביאו האגור בסימן רד"ב וז"ל וירא שמים האוכל פירות בסעודה יאכל קצת מהם תחילה בלא פת ויברך עליהם ואח"כ יאכלם בין בפת בין בלא פת עכ"ל:

ב ופירות מבושלים הבאים בתוך הסעודה נלע"ד דטעונין ג"כ ברכה לפניהם הואיל שאין רגילין לבא לעיקר הסעודה מקרי גם כן שלא מחמת הסעודה רק שיאכל קצת מהם תחילה בלא פת כדלעיל:

כתוב בהג"ה בתשבץ בהלכות סעודה ז"ל אם אוכל מוליאות של תפוחים בתוך הסעודה לאחר שבירך המוציא אינו צריך לברך כלל על התפוחים שבתוך הטרט"אה לפי שהפת פוטרת את הכל והוי דברים הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה ואינם טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם ולא דמי לפירות הבאים בתוך הסעודה דמברכין לפניהם לפי שאין רגילות ללפת בהן את הפת אבל האי מולייתא אפילו היה אוכל אותה שלא בתוך הסעודה א"צ לברך על התפוחים משום דקמחא עיקר עכ"ל:

ודלא כמו שכתוב שם בפנים דנוטל קצת פירי קודם אכילה ומברך עליו ב"פ עץ כו' דחומר זו אתי לידי קולא דהא הפירי נעש' עתה תבשיל ונתבטל תוך המולייתא דקמחא עיקר כדלעיל א"כ לפ"ז הוי בתחלה שבירך עליו לבטלה ואם ירצה להחמיר על עצמו ולהוציא עצמו מכל ספיקות בזה יקח פירי אחר חי או מבושל ויברך עליו בפה"ע ואח"כ יאכל אותן מוליאות כרצונו:

ג אהא דכתוב לעיל אחר הסעודה טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם כתבו התוספות שם וכפ' ערבי פסחים הדין זה האחרון אינו מצוי בינינו עכשיו דאין מנהג שלנו למשוך ידינו מן הפת כלל עד לאחר ברכת המזון אבל כל שעה שאנו אוכלין פירו' או שום דבר קודם ברכ' המזון דעתינו לאכול פת כל שעה:

ד' כתב ב"י בסוף סי' הנזכר ז"ל ומיהו אחר שבירך על הפת שלחו לו מבתי' שאינו סומך עליהם ולא היה דעתו על דורון אפילו מדברים שדרכן לבא ללפת בהן את הפת נראה שצריך לברך לפניהם דהיינו ממש נמלך שקובע ברכ' לפניו וכן מצאתי בס' הפרדס אבל לאחריו א"צ דברכת המזון פוטרתן עכ"ל ומורי כתב על זה בש"ע שלו ולא ראיתי נזהרים בזה ואפשר דטעמא דסתם דעת האדם על כל מה שמביאין לו בסעודת ע"כ:

ונל"ע דאפילו ס' הפרדס לא אמר דצריך לברך על משלוח מנות בתוך הסעודה אלא דוקא בחול דאין רגילין כ"כ לשלוח מנות אבל בשבתות וי"ט שרגילין לשלות מנות איש לרעהו כשמברך תחילה מסתמא ג"כ על כל מה שיביאו לפניו מבתי' אחרים הלכך א"צ לחזור ולברך על המנות שנשתלחו לו בשבתות וי"ט אפילו לדעת הפרדס כך נ"ל מתוך הסברא:

הג"ה

ואע"ג שכתב לעיל כלל כ' סימן ג' וסימן ד' דמברכין על פת כיסנין הבאה בתוך הסעודה מאי מולייתא דהכא שעושין אותן לתבשיל ולמזון כמעשה קדירה ודרך לאוכלה בתוך הסעודה לתבשיל כמו זה שקורין פשטי"ל ולאדי"ן או פאנדי"ל ולאדי"ן ודומיהם ואם הם באים בתוך הסעודה מחמת הסעודה הם באים תמיד:

אבל פת כסנין הבאה בתוך הסעודה דלעיל אינם באים לקבוע עליהם סעודה תמיד רק הם באים לפעמים ג"כ לקבוע סעודה ואז הם בכלל דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה דטעונין ברכה לפניהם כדלעיל כלל זה סימן א' וכבר כתבתי לעיל בהגהתי כלל כ' ד' דין לחמניו ופת הבאה בכסנין הבאים בתוך הסעודה סימן אחרתי ומכל עליהן בתוך הסעודה ואמרתי פת פוטרתן הארכתי בזה קצת ע"ש:

וראוי לכל ירא שמים להסתלק עצמו מן הספק וירגיל עצמו כשיברך ברכת המוצי' להיות דעתו ג"כ על מה שישלחו לו משאר בתים בין בחול בין בשבת וטוב לו:

כתב ב"י בסי' קע"ט בשם הכל בו כשאדם אוכל בבית חבירו ורגילין לאכול מיני פירות ומביאין לו בזה אחר זה די לו בברכה אחת על כלן ואפילו אם כלה מין זה קודם שיביאו לו מין אחר כיון דתלוי בדעת בעל הבית אינו עושה היסח הדעת כדאמרינן בברכות אנן אתכא דריש גלות' קא סמכינן ה"נ אתכא דבה"ה סמכינן וא"צ לברך על כל חד וחד וכ"כ הש"ע:

ו כתב הטור בסי' ר"ו מי שבירך על פירות שלפניו ואח"כ הביאו לו יותר מאותו מין א"צ לברך אע"פ שלא היו לפניו כשבירך וכתב על זה הב"י ז"ל נראה דלא בעינן שיהא ממין הראשון ואפילו הוא ממין אחר שברכתו כברכת הראשון ע"כ:

ונראה דהטור איירי אפי' כשאוכל בביתו וא"פ סובר דא"צ כשביאו לו בני ביתו או הוא עצמו אח"כ יותר מעין מין זה (ואפי' כלה מין זה קודם שיביאו לו מין אחר) דלקמיה בסמוך דאי הוה הטור איירי דווקא שאוכל בבית חבירו אז די לו בברכה אחת מטעם דאתכא דבה"ה סמכינן כנזכר בסמוך בסימן ה' אבל כשאוכל בביתו דאז הוא תלוי בדעת עצמו צריך לברך· היה צריך לפרש דאפי' אמורא בכה"ג צריך לפרש דבריו כ"ש הפוסקי' והמפרשים וכ"ש הטור שדרכו בכל מקום לבאר דבריו היטב במראה ולא בחידות ומדלא פי' כאן בהדיא דבבית חבירו איירי ש"מ דסובר דאפי' בביתו א"צ לברך: **ואין** לפרש ג"כ דברי הטור שבכאן כמ"ש אם מביאין לו יותר שאין צריך לברך מיירי אפי' לא היה דעתו בתחילה לאכול רק הפירות שלפניו ואח"כ נמלך לאכול עוד אפ"ה א"צ לחזור ולברך דפשוט הוא בכל הפוסקי' דנמלך עושה היסח הדעת ופשיטא דהוות צריך לחזור ולברך:

וגם אין לפרש דהטור מיירי דוקא כשהיה דעתו מתחילה כשבירך על כל מה שיביאו אז די לו בברכה אחת אבל סתמא לא· כמ"ש הטור עצמו כה"ג בטור י"ד ס' י"ט גבי שחיטה וז"ל שם ואם מתחילה כשבירך היו לפניו הרבה לשחוט ואח"כ הביאו לפניו אחרות כו' עד אלא כל מה שלא היה לפניו כשבירך צריך לברך עליו אא"כ היה דעתו על כל מה שיביאו לו: **דא"כ** הוה ליה לפרש כאן בהדיא כמו שפי' התם ומדכתב הכא אין צריך לברך סתם ולא פי' דוקא כשהיה דעתו בתחילה על כל מה שיביאו לו רק כמו שפי' התם משמע דאיירי התם בכל ענין אפי' לא היה דעתו בתחילה על כל מה שיביאו לו רק כשהוא בירך סתם ואפי' הוא אוכל בביתו אפ"ה א"צ לחזור ולברך כשיביאו לו בני ביתו או הוא עצמו עוד כל זמן שלא הסיח דעתו בבירור מלאכול עוד בשעת הברכה: **וא"ת** לפי האמת מאי שנא אכילה משחיטה· י"ל דיש קבע לסעודה ואין קבע לשחיטה פי' דאדם קובע קביעות גמור לאכילה כי החיך יטעם אוכל וערב לפיהו ממתקים וע"כ לגבי אכילה סתמא הביאו לו ומסתמא אינו מסיח דעתו מאכילה כל זמן שהוא מיסב על השלחן משא"כ לגבי שחיטה דאין קבע דאסתמא מה שאינו לפניו אין דעתו עליו וע"כ צריך להיות דעתו בוראי ובבירור על כל מה שיביאו לו כמ"ש הב' זה הטעם גופו בי"ד בהגהותיו על דברי הטור הנזכרי' ומצאת כי תדרשנו: **ומ"מ** לכתחילה טוב ליזהר להיות דעתו בשעת ברכתה הפירות על כל מה שיביאו לו בין או כל בביתו בין אוכל בבית חבירו וכ"כ מורי בש"ע שלו:

ומלבד זה הטעם הנזכר יש טעם אחר דטוב להיות דעתו בשעת ברכת הפירות על כל מה שיביאו לו עוד אח"כ דדלמא יתאוה לו לאכול ממין אחר שברכתו כברכת הראשון ואז הדין נותן· אם המין הראשון היה חביב לו יותר פוטר המין השני מברכה· אבל אם אינו חביב אינו פוטר אותו וא"כ נתכוון לו מתחילה כדלקמיה בכלל שאחר זה והוא אינו מאמין בעצמו אם היה כמין הראשון שבירך עליו ב"פ העץ או בפ"הא חביב עליו יותר מהמין הבא אחריו אם לאו ואז יעמוד עליהם הספק אם לברך על המין השני אם לאו ע"כ טוב הוא שיתכוון בשעת ברכה על כל מה שיביאו לו כדי שיסתלק עצמו מן הספק וק"ל:

כתב

ז׳ כתב הטור בסי׳ ק״ן אחר ששתה כוס של ברכת המזון יברך ברכה אחת מעין ג׳ ע״ל כלל י״ב סי׳ א׳ ברכת יין מעין ג׳ ואם דעתו לשתות עוד לא יברך ברכה אחרונה עד לבסוף וישתה רביעית שלם ע״כ וכ״כ הש״ע והטעם כתב הטור בסי׳ הנזכר ע״ל בעשרה דברים הנאמרי׳ בכלל ברכת בכלל ז׳ ומה שאמר יברך ברכה אחת מעין ג׳ ה״ה מי שבירך על השכר או דבש שקורין מי״ד שג״כ מחויב לברך אחריו ברכה אחרונה שהוא נפשות רבות אם שתה השיעור הנזכר ואין סברא לחלק בענין זה בין יין לשאר משקין:

כלל ה׳ בדיני ברכת הפירות היין ומבושלין והאוכל פירות מבושלים שיש בהן מרק אם צריך ליטול ידיו לזה ואם היו לפניו מינים הרבה איזה מהן קודם לברכה ועל איזה פרי מברך בפה״ע או בפ״הא וסי׳ לידע איזהו פה״ע או פ״הא וירק וקטנית ולפתות חיין ומבושלין ובו י״ג סמנים:

א׳ האוכל פירות יבישי׳ מבושלים כגון פלו״מן ושאר מינים שיש להם מרק אין לאכול בלא נט״י כי הם דברים שטיבול׳ במשקין וכל דברי׳ שטיבולן במשקן צריך נטילה כמו שהם שנוים במסכת מכשירין פ״ו וחד מנהון מים ומרק זו של פלוי״מן או שאר פירות יבישים הוא בכלל מים ואין להקשות על דברי אלה ממ״ש ר״ע בפי׳ המשנ׳ הנזכרת ז״ל אין לי אלא מים מנין לרבות היין והשמן וכו׳ עד ת״ל מים מה מים מיוחדי׳ שאין להם שם לווי אף היין והשמן והחלב כו׳ שאין להם שם לווי יצאו מי תותים ומי רמוני׳ ושאר כל מי פירות שיש להם שם לווי כו׳ · דהר״ם איירי במשקי׳ היוצא מן הפרי עצמו כמו שאמר שם בהדיא מיתותי׳ מי רמוני׳ ר״ל מי תותי׳ עצמן וה״ה לשאר מי פירות שיש להם שם לווי המשקין היוצאין מהן ר״ל מעצמן או שסוחטין מהן אין להם דין אלו הז׳ משקי׳ הנזכרי׳ שם אשר סימנהם י״ד שח״ט ד״ם הואיל ויש להם שם לווי כנזכר מה שאין כן בנדון דידן במרק של פלו״מן דעיקרן מים ואין שם מי פירות עליהם כלל כי מי פירות בכל מקום הוא המים הנמשכים מן הפרי עצמו ולא שהוא בשל ומבושל במים דזה אינו קרוי מי פירות אלא מרק דמשום שהוא מבושל עם הפרי ואין להם מראה מים לא נפקי בשביל זה מכלל מים:

על כן מן הראוי שיזהר האדם בזה שאין לאכול פירות יבשים או שאר דברים שיש להם מרק בלי נטילת ידים כי זה הדין נוהג עתה בזמנינו והא ראיה בפסח נוטלין ידינו קודם הטבול מפני זה הטעם וכן כת׳ אורח חיים בסימן תע״ג ע״ש **ובענין** ברכה של נטילה זו כיון דאיכא פלוגת׳ דרבוותא אם צריך לברך ע״ני כשנוטל לדבר שטיבולו במשקה אם לא ע״כ יטול ידיו ולא יברך עליהן מספק וכן ראוי לעשות בכל דבר שיש בו פלוגת׳ וספק בברכת שאין לברך דברכות אינן מעכבות ושמא יברך ברכה לבטלה ע״ל בסוף חלק זה בכלל ז׳ מהעשרה כללים וכן כתב האשרי׳ בריש פרק כסוי הדם וכה״ג כתב הטור ג״כ בסי׳ תע״ג בדין ברכת הלל וכן פסק הש״ע בסי׳ קנ״ח ובסי׳ תע״ג ראינו מברך על נטילה זו · בין בסדר של פסח כשנוטל ידיו לטיבול הכרפס במי מלח בין בשאר ימות השנה כשנוטל לטבול במשקה: **ב** לטוו״רגא הנקרא בלשון אשכנז פאוו״ילדא שעושין ממגרניות שקורין ווייק״סילין מסיק מורי בש״ע שלו לברך עליו שהכל דלאו במלתייהו קיימו הואיל ונימוחו לגמריואם בירך עליהם ב״פ ה״ע יצא · וכן הבריע בעל תרומת הדשן בסי׳ כ״ט ע״ל כלל ו׳ סי׳ ב׳ **ג׳** שומשמין מברך עליהם בפ״הא טוחנן מברך עליהם שהכל כן כתב בית יוסף סי׳ ר״ד בשם אבודרהם והביאו ג״כ בסי׳ ר״ג ולא ידעתי למה השמיט הטור זה הדין וגם הש״ע לא זכרו:

הג״ה

ואין להקשות ממה דכתב הטור סי׳ ר״ב ואם בישל הפרי ונכנס טעם הפרי במים כתב הרא״ש שמברך עליו שהכל וא״ת הרא״ש ז״ל כתב אפשר אם בשלו ונכנס טעמו במי׳ מברך עליו ב״פ העץ עכ״ל א״כ ש״מ דמי׳ שבישל בהם פרי אין בהם דין מים לדעת הרא״ש אלא דין פרי דמזה לא קשה מידי דמה עניין ברכת הנהנין לזה דגבי ברכת הנהנין בהנאה תליא מילת׳ מאחר שההנאה מטעם הפרי שהן המים שבשל בהם פרי מברך עליהן מעין ברכת הפרי כי טעם הפרי נכנס במים כדלעיל אבל לשאר מילי בעינן דמילתייהו קייוו ע״כ:

ד׳ כתב בס׳ חסידים (בסימן תתנ״ב) אדם שיש בידו אגוז א״אל יברך ב״פ העץ ואח״כ ישבר האגוז שמא התליע הגרעין או נרקב עד שאינה ראויה לאכילה נמצא שבירך ברכה לבטלה עכ״ל ונ״ל דנקט אגוז כי אם הבאיש ורימה היתה בו אינה ראויה לכלום והוי ברכה לבטלה מש״אכ שאר פירי שאף אם הבאיש והתליע בתוכו עכ״ז לא בירך לבטלה בשביל קליפתו החיצונה ועליה חלה הברכה גם כן על כן יותר טוב לברך על הפירי כשהוא שלם משהוא חתוך שכל מ״ל דברכות שלם עדיף יעקב לוי **ואני** אוסיף על דבריו עוד טעם אחר ואומר כי שבירת האגוז הוא הפסק בין הברכה ובין האכילה דומיא דחתיכ׳ הלחם שהו׳חשיב הפסק לכתחילה בין ברכ׳ המוציא ובין האכילה לסברת התוספות והרא״ש:

ה׳ כתב בעל צדה לדרך במאמר א׳ כלל ג׳ וזה לשונו היו לפניו מינים הרבה וברכותיהן שוות ואין בהן כמין שבע יברך על החביב ונקרא חביב המין שרגיל להיות חביב יותר אפילו אם חפץ עתה במין השני צריך לברך על המין החביב עליו ברוב הפעמים ויאכל ממנו קצת ואח״כ יאכל ממין השני אם ירצה כן פי׳ הטור והש״ע בסי׳ קי״א) ואם יש בהן ממין ז׳ יברך על מין ז׳ אפילו אחר חביב לו כל הקודם בפסוק קודם בברכה ותמרים וענבים תמרים קודמים שהתמרים שני לארץ בתרא וגפן שלישי לארץ שבראש הפסוק ב״פ העץ או ב״פ הארמה ושהכל ב״פ העץ או ב״פ האדמה קודם לשהכל לפי שברכה פרטית חשובה מכללית עכ״ל וכן כתב אבודרהם כהלכו׳ ברכו׳ שער חמישי ונמשכין בזה אחר דעת הרא״ש שכתב בפ׳ כ״ם והביאו הטור בסימן רי״א ע״ש · **נמצא** לדעתם ולדע׳ הרא״ש היכא דהביאו לפניו מיני פירות ג׳ חלוקים בדבר · **הביאו לפניו** שני מינים שברכותיהן שוות ואין ביניהן ממין ז׳ כגון תפוחים ואגוזים או אגוזים או אתרוג מקדים החביב הואיל והאחר נפטר בברכת חבירו מצוה להקדים החביב וכמו שהשיב בתרומת הדשן בתשובה בסימן ל״ב ז״ל שם דכל ברכת הנהנין תליא בחביבות דעל חביבות הנאתו מברך ומשבח ואע״פ שאינו רוצה בו אלא לאחרונה אפילו הכי כיון שהוא חביב לו יותר יש לו להקדימו כדי שיברך עליו תחילה ויאכל ממנו מעט ואח״כ יאכל מן המין האחר ואח״כ יחזור ויאכל כפרי הראשון שהתחיל וא״צ לחזור ולברך עליו פעם שנית שזה שאכל בנתיים מהפרי האחר לא הוי הפסקה כיון שהיה דעתו לאכול מזה: **ואם** יש בהן ממין שבע כגון תאנים ותפוחים מקדים מין שבעה אע״פ שאינו חביב עליו כמו המין האחר שאינו ממין שבעה מפני שהוא חשוב הואיל ונשתבחה בהן ארץ ישראל: **ואם** אין ברכותיהן שוות אע״פ שיש בהן מין ז׳ כגון זית וצנון איזה מהן שירצה יקדים ואפילו אחד מהן חביב עליו יותר יכול לברך על השני כיון שצריך לברך על השני אחר אכילת הראשנה אין עדיפות בחביב או בחשוב מין ז׳ קרוי חשוב הואיל ונשתבחה בהן א״י:

ואשא משלי ואומר מה שמצאתי כתוב בספר מדרש שמואל בשם הר״ם אלמושנינו על מה שאח״ל במשנה איזהו מכובד המכבד את הבריו׳ ז״ל שם כי גדר המכובד אשר יצדק עליו היותו מכובד הוא אשר בהיותו מכבד לאחרים

הג״ה

אמר המגיה כאן יש להקשות הא אמור נפנים בסמוך כל הקודם בפסוק קודם בברכה דמשמע

לאחרים הם נשארים מכובדים וזה אמרו המכב׳ את הבריות ר״ל אשר יצדק עליו שהוא המכבד את הבריות כי אם יהיה איש פחות עושה פעולת הכבוד למעולה יהיה קלון למעולה ההוא וא״כ גדר המכובד הוא באשר המעולה ההוא יאמר שכברו המכבד אותו כי זה בלי ספק יורה היותו מכובד מי שמכברו וא״כ המכבד את הבריות אשר יאמר באמת שהוא מכבד אותם הנה איש זה מכובד בלי ספק כי הוא מקבל כבוד במה שמתכברי׳ בו המקבלים ממנו הכבוד ונמצא שבהיותו פועל הכבוד הוא מתפעל מהכבוד עצמו כי במה שיתכברו בהכנעתו אליהם הוא כבוד גדול לו והוראות מעלתו וכפי גדר הכבוד שהוא אות ניתן בפי המעולה הרי נתן לו כבוד גדול ואות למעלתו במה שמתכברים בהכנעתו מבהכנעת זולתו וזהו דקדוק נכון: עכ״ל **הנה** ממשל משלי׳ אנכי כי האדם עץ השדה הוא ועץ השדה היינו הזית הנזכר בסמוך בנדון דידן ג״כ אינו מתכבר ע״ד משל הקדמתו לצנון הואיל ואין לו עמו שייכות כלל כנזכר כבוד הקדמתו לא נחשב בעיניו למאומה וק״ל: **ואין** להקשות מאי דוחקיה דטור ומי הכריחו לכנוס בסבר׳ זו ולמה לא פסק גבי אין ברכותיהן שוות ראיזו שירצה יקדים לעולם אפי׳ בששניה׳ ממין ז׳ אמא כתב בסימן רי״א הנזכר גבי כל הקודם בפסו׳ קודם לברכה זית קודם לשעורה שהוא ראשון לארץ בתרא וכו׳ ושעורה שני לארץ קמא וכתב עוד בזרת הסי׳ חטה קודמת לזית וכו׳ מפני שקודמ׳ בפסוק: **ואי** משום דרב יוסף ואי תימא ר׳ יצחק שאמר בגמרא פרק כ״מ והביאו הטור בסימן הנזכר שכל המוקדם בפסוק קודם בברכה וכו׳ הוה מוקמינן דווקא בדברים שברכותיהן שוות כגון חטה לגבי שעורה וענבים לגבי תאנה אבל היכא שאין ברכותיהן שוות יכול להקדים איזה מהן שירצה לעולם אפי׳ כששניהם ממין ז׳:

וי״ל דניחא ליה לטור באוקימת׳ דא דאזאתיא מימרא דרב יוסף ואי תימ׳ ר׳ יצחק דלעיל כפשט׳ דאמר שם שכל המוקדם בפסוק קודם בברכ׳ משמ׳ בכל ענין ולא נצטרך לדחוק ולומר שמה שאמר כל הקודם בפסוק קודם בברכה לא אמרו בכל ז׳ המינין אלא בפרי האדמה בפני עצמו ובפרי העץ בפני עצמו כגון חטה ושעור׳ שיש להקדים חטה לשעור׳ גפן ותאנה שיש להקדים הגפן לתאנה אבל היכא שאין ברכותיהן שוות כגון שעורה לגבי זית לא הויא בכלל כל הקודם בפסוק קודם בברכה אבל לפי מה שכתב הטור אתי׳ מימרא דר״י דלעיל כפשטה ויהיה מוקדם לעול׳ אף באותן שאין ברכותיהן שוות: כתב בי בסי׳ ר״ו בפסק המתחל׳ בירך על פירות האילן בפ״הא יצא וכו׳ עד ה״מ בחד מינא וטעה ובירך עלי׳ בפ״הא אבל צנון וזית ובירך על הצנון לא נפטר זית ומיהו הרי׳ כתב שם דהיינו דוקא שבשעה שבירך בפ״הא לא נתכוין לפטור פה״ע אבל אם נתכוין לפטור פה״ע אינו צריך לחזור ולברך ולכתחילה אין לעשות כן דאפושי ברכות כי האי עדיף מלהפקיע ברכות כי צריך ליתן לכל מין מעין ברכותיו כשאין ברכותיהן שוות כמו שדרשו רז״ל על הפסוק ברוך יי׳ יום יום וכו׳ וכתב שם הרשב״א שאם היו לפניו אתרוג וזית וקדם ובירך על האתרוג אע״פי שאין רשאי להקדי׳ (דמין ז׳ עדיף אינו צריך לחזור ולברך על הזית כיון שברכותיהן שוות והוא שנתכוין לפטור את הזית בברכת האתרוג אבל לא נתכוין לא שאינו ברין שיפטור מי שאינו חשוב את שהוא חשוב דרך גררא אלא דרך כוונה ולפי פירוש זה אם היה אוכל תפוחים ובירך עליהן ואח״כ הביא לפניו אגוזים אם התפוחים חביבים לו יותר פוטר את האגוזים בגררת ברכת התפוחים אבל אם אינם חביבים אינם פוטרין את האגוזים אא״כ נתכוין לה מתחילה עכ״ל ב״י במקום הנזכר: **ונ״ל** דלאו דווקא נקט כאן ואח״כ הביאו לפניו אגוזים אלא אפילו היו מונחים לפניו תפוחים ואגוזים ביחד אם בירך על התפוחים ואינם חביבין לו אין פוטרין את האגוזים מברכתן אא״כ נתכוין להם בתחילה כמו באתרוג וזית הנזכרים ברישא דמילתא דמיירי שהם מונחים לפניו ואפ״ה כתב דבלא מתכוין אינו פוטר דכיון דהוא ממין ז׳ אינו רשאי להקדים האחר על כן צריך כוונה בפירוש לפוטרו ה״ה אם שניהם אינם ממין ז׳ רק שהאחד חביב עליו יותר מהאחר דמדינא צריך ג״כ לאקדומיה החביב על שאינו חביב כמו שצריך להקדים המין שבעה על שאינו ממין שבעה ולא נקט בסיפא ואח״כ הביאו לו ואנחם אלא לרבותא דסיפא שאמרה דהכוונה מועיל לפטור אותם בברכה ראשונה אפילו באינן חביב וגם אינם מונחים לפניו ולא מבעיא קאמר לא מבעיא היכא דמונחים לפניו בתחילה דיועיל הכוונה אפילו באינו חביב אלא אפילו לא היו מונחים לפניו בשעה שבירך על התפוחים וגם התפוחים אינם חביבין לו כמו האגוזים אפ״ה אם נתכוון להם בתחלה פוטר את האגוזים בברכת התפוחים הבאים אח״כ כי הכל הולך אחר הכוונה וק״ל: **כתב** הטור בסימן רי״א ז״ל ואם הביאו לפניו דבר שברכתו בפ״הע ודבר שברכתו שהכל׳ בפה״ע קודמת שהיא חשובה שאינה פוטרת אלא דבר אחד ושהכל כוללת כל הדברים וכן בפה״א ושהכל בפה״א קודמת וכתב בעל הלכות גדולות שברכת בפה״ע קודמת לברכת בפה״א אבל א״א הראש ז״ל כתב שהן שוות ועל איזה מהן שירצה יברך תחילה אפילו אם יש בהם מז׳ המינים יכול להקדים לו השני עכ״ל: **ואין** להקשות אהא דכתב הטור דבפ״הע ובפ״הא קודמין לשהכל הרי כבר איפסיק הלכתא דכשאין ברכותיהן שוות איזה שירצה יקדים אפילו א׳ מהן ממין ז׳ כמו שהובא לעיל בסימן זה כבר תירץ הרא״ש זה והביאו הב״י בסימן הנזכר שמאמר זה דבאין ברכותיהן שוות איזה שירצה יקדים לא נאמר אלא דווקא כשאחר מהן ברכתו בפ״הע ואחד מהן בפה״א כגון צנון וזית אז איזה שירצה יקדים אבל כשאחד מהן ב״פ העץ או ב״פ האדמה והשני שהכל מחויב להקדים בפ״הע או בפה״א קודם שהכל וטעמא דמילתא דלא חשיב כ״כ מבוררת בפ״הע נגד בפה״א כמו שפרי העץ או פרי האדמה נחשב כנגד שהכל לפי שהכל כולל כל דבר בעולם והוא סוג הסוגים וכמו שאמרו ז״ל ועל הכל שאמר שהכל יצא: **ודין** קדימה זו הנזכרת כאן דפרי העץ ופרי האדמה מוקדמין לשהכל מיירי אפילו כשהמין של שהכל חביב עליו והפין בו יותר ממין השני של פרי העץ או פרי האדמה כן משמע בהדיא למדקדק בטור בסי׳ הנ״ל שכל דיני קדימה המוזכרים בסימן הנ״ל מיירי באופן זה וכן כתבו התוס׳ בהדיא בפ׳ כיצד מברכין בר״ה חביב עדיף וז״ל מבוררת עדיף טפי אע״פי שאותו המין שיש לברך עליו שהכל חביב עליו וכן כתב המרדכי פרק כיצד מברכין על זה אע״פי

דמשמע חטה ושעורה הם קודמין לגפן ותאנה וכו׳ ואע״פי שאין ברכותיהן שוות וכבר נתעוררתי על קושיא זו ותירצתיה במקומה בטור א״ח סי׳ רי״א בחידושי שחידשתי בס״ד על הטור וז״ל שם כל׳ עד דהא דאמרו באין ברכותיהן שוות דיקדים איזה שירצה היינו כשאם׳ אינו ממין ז׳ כגון צנון וזית אבל כששניהן ממין ז׳ כגון שעורה וזית או המוקדם בפסוק קודם **וא״ת** והלא דברי ק״ו אם יקדי׳ באין ברכותיהן שוות מין ז׳ המוקד׳ בפסוק למין אחר המאוחר שהוא ג״כ ממין ז׳ שכשתבא בו אי׳ ק״ו שיקדי׳ מין ז׳ למין אחר שאינו ממין ז׳:

וי״ל דכבר כתב הרא״ש בפרק כ״מ והביאו הב״י וז״ל וא״ת מ״ש כשברכותיהם שוות צריך להקדי׳ מין ז׳ וכשאין שוות א״כ להקדי׳ וי״ל דודאי כשברכותיהן שוות דבברכת האחד פוטר את חבירו או משתבר לברך על ז׳ המיני׳ ולפטור את השני אבל כשצריך לברך על כל אח׳ ואחד לא שייכי זה לזה כלל כיון שצריך לברך על השני אחר אכילת הראשון עכ״ל **עניבם** הרואות שברכת הראש כשיש לשני המינים שייכות להדדי בברכ׳ או יברך על ז׳ המיני׳ ויפטור את השני וטעם מיתתבר הנא דמקו׳ נושתו של המין החשוב אם נקדים לפניו המין השפל ממנו אבל כשאין להם הנטרכות ושייכו להדדי בברכה או כל אחד נפרד מחבירו ולית דין בר כושת כך נריכין לומר שברכת הראש נוה׳ **כן** אני אומר בנדון דידן שזית קודם לשעורה אע״ג דאין להם שייכות להדדי בענין ברכה שזה ברכתו ב״פ האדמה וזה ב״פ העץ מ״מ יש להם שייכו׳ להדדי מצד אחר שכולם ממין ז׳ שנשתבחה בהן א״י והואיל ויש להם דיבוק מצד אחד ואין ביניהם פרידה לגמרי ראוי מפני זה שיהיה חשוב קודם דהיינו הקודם בקרא׳ ובמינוך לארץ מ״מ כגון צנון וזית שהם דברים נפרדים הן מצד ברכה הן מצד החשיבות שזית בקרא׳ מין חשוב שהוא ממינים שנשתבחה בהן א״י וצנון אין מין חשוב והואיל והם פרודים לגמרי אין שייך בהם דין קדימה דלא שייך כאן טעם כדי שלא ירקא בושתו דזה אינו בר בושת כיון שהם נפרדים זה מזה לגמרי הן בברכה הן בחשיבות וק״ל:

אע"פי שאותו המין שמברך עליו שהכל חביב עליו וכו' וכן כתב הב' סימן רי"א וכן הוא בש"ע : **יצא** לנו מזה אם הביאו לפניו יין
שרוף ומיני מרקחת שיש בהן פרי העץ או פרי האדמה דהדין נותן שיברך בתחל' על המרקחת יהיה מה שיהיה הן ברכתו פרי העץ או פרי
האדמה לאפוקי שאר מיני מרקחת שברכתו שהכל כי אז יברך שהכל אחר על הכל ואח"כ יברך על היין שרף שהכל אע"פי שחפץ יותר
ביין שרף מ"מ מחויב להקדים דבר שברכתו ב"פ העץ או ב"פ האדמה לפני שהכל ע"כ יברך מתחילה על המרקחת ויטעום ממנו ואח"כ
יברך על היין שרף וישתה ואח"כ יחזור ויאכל ממיני מרקחת אם ירצה : **ולא** כמו שעושין ההמוניים שמברכין בתחילה על יין שרף ואח"כ
מברכין על המרקחת כשהם באים כאחת כי תאוה נפשם לשתות יין שרף קודם וכן לא יעשה מטעם דלעיל :

כתב מורי בש"ע שלו וכל הא דאמרינן דהאחר קודם לחבירו היינו שרוצה לאכול משניהם לכן יש להקדים החביב או החשוב
(ר"ל מין ז') אבל אם אינו רוצה לאכול משניהם אינו מברך רק על זה שרוצ' לאכול אע"פ שגם השני מונח לפניו והיא
קודמת לברך עליו תחילה · (ע"ל כלל א' סימן ב')

ו' לפי תירץ אחר שכתב ב"י בהגהותיו בסימן רי"א על קושיא כשמחלקים פירות ויין בבית האירוסין או בבית היולדת אנו מברכין
על הפירות ומיני מתיקה ואח"כ על היין ע"כ הקושי' יצא לנו מזה שאע"פי שברעת האדם לאכול כמה מיני פירות אם מביאין לפניו
אחת אחרת ראשון שמביאין לפניו מברך עליו אע"פי שהיה ראוי לאחר ברכתו למין השני הבאה אחריו ולא אמרו להקדים אלא בשעה
שה מינים מונחים לפניו וכדקתני מתני' בפרק כ"א היו לפניו מינים הרבה וכו' ע"ש :

ז' ואהא דאמרינן כל הקודם בפסוק קודם לברכה כו' כתב הטור בסי' הנזכר ודוקא שאוכל ענבים כמות שהן אבל אם עשה
מהן יין שקובע ברכה לעצמו בפה"ג חשיב והיא קודמת לברך עליו תחילה אבל מעשה קדיר' מחמשת מיני דגן שברכתן
במ"מ היא חשובה יותר מברכת היין לפי שהן מוקדמין בפסוק וז"ל מורי שם ברכת המוציא קודמת לברכת במ"מ וכ"ש לשאר ברכות
אע"פי שהדבר השני חביב לו ע"כ **ונראה** שדבריו אלה כאשר הם כתובים כאן צריכין ביאור קצת דלכאורה קשה על מ"ש ברכ'
המוציא קודמת לברכת במ"מ וכ"ש לשאר ברכות וכו' מה קדימה שייך לומר אצל הפת לשאר מיני מאכל והלא פת קודם לעולם · דודאי
לא יברך המוציא כ"א כשנטל ידיו ותכף לנטילה ברכה ר"ל ברכת המוציא ולא שאר ברכות דעד כאן לא פליגי רבינו יואל ורב אלפס
והרמ"בם על הרא"ש דחייש להפסיק בין ברכת הנטילה למוציא כמו שהביא הטור בסי' קס"ו היינו דוקא שהפסיק בדברים אבל לעשות
ברכה אחרת בין ברכת הנטילה לברכת המוציא ודאי כ"ע מודו דאין נכון לעשות זה משום הפסק חוץ מקידוש של שבת שמקדשי' אפי'
על השכר בתחילה בסעודת הבוקר והטעם כתב בטור בסי' רע"ב ע"ש **אם** לא שנאמר דמורי איירי הכא באדם שאינו רוצה לאכול
עתה פת כ"א פחות מכזית דאז אינו צריך נטילה לזה כמ"ש הב' בשם הרוקח בסי' קנ"ח דעל פחות מכזית א"צ נטילה ומונחים גם כן
לפניו שאר מינים שברכתם במ"מ כגון דייסא או כיסנין וכיוצא בזה או מה שברכתן בפה"ע או בפה"א והוא רוצה לאכול מן הלת' תם
משאר מאכלים אשר לפניו יהיה מה שיהיה ואי הוה הדין נותן דעל איזה מהן שירצה יברך תחילה הואיל ואין ברכותיהן שוות
כדלעיל כלל זה סימן ט' ע"כ כתב מורי ע"ז דא"ה ברכת המוציא קודמת לברכת במ"מ וכ"ש לשאר ברכות וכו' ולא מטעם הפסקה
דמנטילה אין כאן הפסקה אין כאן רק מטעם הואיל והלחם קובע ברכה לעצמו המוציא לחם מן הארץ חשיב וקודם לכל דבר כמו
שנזכרת סברא זו בסמוך גבי יין : **ועוד** נראה לפרש דברי מורי המובא' לעיל בסמוך דמיירי שהיה השלחן ערוך לפניו ועליו פת
ושאר דברים חשובים וחביבים עליו והוא עדיין לא נטל ידיו לסעודה רק הם מונחים לפניו ע"ז כתב מורי שברכת המוצי' קודמת לברכ'
שאר הדברים בהזדמן שניהם לפניו אע"פי שהדבר השני חביב עליו צריך ליטול ידיו ולברך על הפת תחיל' ואז הפת פוטר כל מיני מאכל
(דהיין חוץ מפירי דלא זיין) ׳וזהו לאפוקי ממ"ש הכל בו בסימן קי"ד וז"ל וכתב אחד מתלמידי רבינו צרפת על רבו כמה פעמים ראיתי
מורי הרב כשמביאין לפניו על השלחן בשר של חרוש או בשר מבושם או ביצים מטוגנין ברבש או דבר שהוא חביב בעיניו נוטל אותו
דבר ומברך עליו קודם שיברך על הפת המוציא ואומר זה חביב עלי יותר מן הפת ונוח לי לברך עליו תחילה לשבח את קוני כאשר
אני אוהב עכ"ל ונ"ל דזה איירי ג"כ כשהיה השלחן ערוך לפניו וקודם שנטל ידיו לאכילה היה נוטל אותו דבר שהיה חביב עליו ומברך
עליו ואכל ממנו דאי לאחר נטילה נקודם ברכת המוציא הוי הפסק וצריך לעשות תכף לנטילה ברכה כדלעיל :

ח' פסק הש"ע בסי' ר"ג תותים הגרילים בסנה ב"פ האדמה וכתב ע"ז מורי ז"ל בש"ע שלו הטעם דלא מקרי עץ אלא שמוציא עלין
ר"ל שכל ימות השנה אף בימות החורף נשמרו שרשו וגזעו בארץ קיימין וגם ענפיו נשארים באילן וחוזר משנה לשנה ועושה עלין
ופירות זהו ב"פ העץ : אבל מה שמוציא עליו משרשיו לא מקרי עץ · כי כאשר הגיעו ימי החורף לא ישאר לא ענף ולא גזע בארץ
רק יזקן בארץ שרשו ולשנה האחרת חוזר השורש ומוציא נוע חדש וצומח ענפים ועלין ופרי זה לא מקרי פרי העץ והכא כיון דכלה
עציו לגמרי בחורף והדר פרח משרשיו מברכין עליו ב"פ האדמה עכ"ל :

וז"ל רוקח כל אילן שנשרו עליו בסתיו ונשאר העץ ומוציא עליו מעציו פרי העץ אבל אם מתייבשים העלים וגדל משרשיו
כשומשמין ב"פ האדמה · ע"כ : **וז"ל** ר' עובדיה בפ' המשנה בירך על פירות האילן כו' כל היכא דכי שקלי פירי איתא
לענף ואותו הענף עצמו חוזר ומוציא פירי לשנה האחרת מקרי אילן ומברכין על פירותיו ב"פ העץ אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי לא
ישאר ענף שיחזור ויוציא פירי לשנה האחרת אין מברכין על הפירות אלא ב"פ האדמה עכ"ל וכן הוא לשון הגמרא בפ' כ"מ שאמרת
שם היכא מברכין בפה"ע היכא דכי שקלת לפירי איתא לגווזא פירש' הענף של עץ והדר מפיק פירי אחריני אבל היכא דכי שקלת
ליה לפירי ליתא לגווזא פי' לא ישאר ענף דהדר מפיק לא מברכינן עליה ב"פ העץ אלא ב"פ האדמה ·

ט' כתב המרדכי בפ' כיצד מברכין אם הוא מסופק אם פרי העץ או פרי האדמה מברך ב"פ האדמה דקיימי"לן בירך על פרי העץ בורא
פרי האדמה יצא · לפי שהוא ברכה כוללת ב"פ האדמה ובפ' הע שגם העץ יונק מן האדמה ונמצא שבכלל ב"פ האדמה הוא
ולפיכך יצא אלא שאר"ז ל לכתחילה מצוה מן המובחר לברך על כל מין ומין ברכה פרטית השייכא לה מפני שהשבח בכך גדול יותר
שהוא מורה על ההשגחה הפרטית שמשגיח על בריותיו לתת לכל איש הצריך לו זהו הנקרא מעין ברכותיו אם בירך על פרי האדמה
ב"פ העץ לא יצא שאין שם עץ כלל ע"ל כלל ו' סי' ב' וסי' ד' ושאינו יודע מה הוא שהכל דקיימא לן על הכל שאמר שהכל יצא ואע"ג
דכשאמר משמע דיעבר כיון דמסופק כדיעבד דמי וכ"כ הטור בסימן ר"ב ובסימן ר"ו ע"ל בי' דברים הנאמרים בכלל ברכות בכלל
י' ט' ולעיל בהקדמת המחבר :

כל מיני ירקות וקטניות שטובים חיין ומבושלין · ר"ל שהוא כ"כ טוב מבושל כמו חי וחי כמו מבושל מברכין לאחר
בישולן כמו קודם בישולן : **ואם** הם טובים מבושלין יותר מחיין כמו ירק שקורין גרלין קרוי"ט וכיוצא בהן ואוכלן שלא מתוך הסעודה
חיין מברך עליהן שהכל כי עדיין לא נגמר פריין ולאחר בישולן ב"פ האדמ' דאשתנו לעילוי ועכשו בא לכלל דרך אכילתו והשתא נגמר
פריו דמתחילה אדעת' דהכי זרעו להו אבל אותן הירק שדרך כל אדם לאוכלן חיין עם שמן זית וחומץ וקורין אותן שלאטין מברכין עליהן
בפ"הא אפילו כשהן חיין אם אכלן שלא מתוך הסעודה כשהם מתוקנין בתיקון הנזכר כיון שדרכן של בני אדם לאכלן חיין ואדעתא
דהכי זרעו להו אינשי ואם הם טובים חיין ומבושלי' משני לגריעות' כגון ירק שקורין בל"א יערס"שוט או מה שקורין טארה"אן ועליהם

ארוכים קצת ריח או צנון וחזרת וכרומה (ואוכלין שלא מתוך הסעודה) חי בורא פרי האדמה ומבושלים שהכל כל זה נוכל ללמוד ממה שכתב התוס' בפ' כיצד מברכין בד"ה משכחת לה וממה שכתב הטור והש"ע בסימן ר"ה דו"ק והשכח:

והא לך לשון רבינו יונה בפ' כ"ם וג' דיני חלוקים הן דבר שאינו נאכל כמות שהוא חי ומשביח ע"י בישול שנעשה ראוי לאכילה מברכין עליו בתחילה שהכל ולאחר הבישול ב"פ האדמה ודבר שהוא נאכל כמות שהוא חי וגריע מחמת הבישול כגון תומי וכרתי שהן גרועין כשהן מבושלין בפני עצמן מברך עליהן בתחילה ב"פ האדמה ולאחר הבישול שהכל ואפי' כשמבשלים אותם עם בשר או עם דברים אחרים שמשביחים אותן אינו מברך עליהן אלא שהכל כיון שאין השבח בא להם אלא מחמת דבר אחר ואפי' אם יש שחפץ יותר מבושלים בטלה דעתו והולכים אחר הרוב ואם הוא דבר שנאכל כמות שהוא חי והוא משובח ג"כ אחר הבישול כגון החבושים והרמונים מברך תחילה ב"פ העץ ולאחר הבישול ג"כ ב"פ העץ עכ"ל ר' וממנו תראו וכן תעשו וכן כתב הש"ע בסימן הנז' לברך על שום חי ב"פ האדמה ולאחר בישולו שהכל:

יא אותן לפתות שקורין רוב"ן או מערין אף על פי שטובים חיין ומבושלין כיון שטובים יותר מבושלי' מחיין חי מברך עליהם שהכל ומבושלין בפ"הא וכ"ש עשב לבן שאינו נאכל כמות שהוא חי אם ע"י הדחק שאינו מברך עליה ב"פ האדמה כי אם בשל מבושל וכן מסיק הטור בסימן הנזכר שהלפת טוב יותר מבושל מחי:

יב ואותן לפתות הכבושי' בחומץ או בחרדל וכן עשב לבן שהוא כבוש במי מלח בלא חומץ וחרדל שקורין בל"א קומפוש מברך עליהם ב"פ האדמה ביןחי בין מבושל כן נוכל ללמוד מדברי הטור בסימן הנזכר:

יג קטנית ופולין כשאכלן כשהן לחים דהיינו מה שקורין ב"לא ערבי"ז שוט"ן ביןחי בין מעושן ר"ל שרופין קצת בעשן וקורין אותן גיברע"נטי ערבי"ז שוט"ן ומצוין הן במדינות פיהם:

יד אותן קטנית שמבשלים במים בין שאוכל אותם תוך המרק שקורין ערבי"ז זופ"א עיין לעיל כלל ג' סימן ב' או שאכלן לאחר בישולן בלא מרק ודרך לשפוך מהם כל המים הרותחים הנשארים בקדירה אחר בישולן עד שישארו הקטניות בקדירה חריבה יבש היה כעץ ואח"כ מנהג ליתן בתוכן מלח ופלפול ואוכל אותן כמות שהן שליכים לקנות:

טו אותן שאינם מבושלין במים כלל רק כשהן יבשים שורין אותם במים קרים עד שנשרו הזגין שלהם ואח"כ לוקחים אותן מן המים ובעוד לחלוחית המים עליהם נותנין אותם על המחתה אשר על הנחלים ואותה מחתה היא נקובה נקבים נקבים חלולי' חלולים דקים הרבה מאוד ומטגנין אותם בה כמות שהן בלי שום משקה וקורין אותן בלשון פיהם פאש"אלקיש על כל אלו הקטניות הנזכרים מברך עליהם בפ"הא כי טובים הם לאכול ואע"פ שאותן שבמרק נימוחים קצת הואיל ואישתנו למעליות' לא הפסידו ברכתן הראשונה עיין לעיל כלל ג' סימן ב' חוץ מן הקטניות היבשים האוכלן חיין מברך עליהן שהכל שאין טובתן שלימה כמו שאר הנזכרים:

כלל ו' בדיני דברים המרוקחים בדבש ובו ה' סימנים:

א אגוז המטוגן בדבש שקורין בל"א נו"אש ב"פ העץ אפ'הוא כתוש ביותר מברך עליה ב"פ העץ כ"כ הטור בסי' ר"ב ובסימן ר"ד:

ב' כל מיני פירות ומיני עשבים שמרקחים בדבש הפירות והעשבים הן עיקר והדבש טפל ונפטר בברכת העיקר אפילו הם כתושי' ביותר:

וה"ה לכל הדברים המרוקחים בדבש ואפילו אינם ראוים לאכילה לא חיין ולא מבושלין במי' אא"כ הם מבושלין בדבש כגון וורדין שקורין רוז"ן או אתרוג או פירי' לבן שקורין הלונדר"א או זנגביל וכל כיוצ' בזה אפ"ה מברכין עליהן כברכתן ולא כברכת הדבש והטעם כתב בי' בטור א"ח סימן ר"ב וסימן ר"ד ע"ש הלכך מברך על הוורדין בפ"הא וכן הוא בטור סימן ר"ד ועל הזנגביל כברכתו ברטיבא דהיינו פאה"א ועל האתרוג בפה"ע:

ועל הלונ"דרא בפה"א ולא בפ"הע אע"פי שהוא תולה באילן גדול לפי שאין זו הפירי בלבד נדל באותו האילן כי גם גורגניו' שחורי' גדלים בו והם עיקרי הפירי שבאותו האילן וקורין אותן שוו"רצי קיר"שן האי שחור אדום הוא המוהל שבתוכו וקצת אוכלין אותם כמו שהן חיין ושמעתי אומרים שבארץ אשכנז וביחוד במדינת שוואבן עושים מהן היהודים פאווילדא ונקרא בל"א לאטוו"ארגא: וגם שמעתי שאותן סוחרי ישראלים המביאין יין מארץ ישמעאל למכור אתו בארצינו לוקחין אלו הגורגניות הנזכרים ומשימין אותן תוך החביות אשר בהן היין המבושל או המושקט"ל כי יתאדם היין מהם ונתכבד למראה:

סוף סוף עיקר פירי של אילן זו הם אותן הגורגניות הנזכרים והלונד"רא הוא הפרח שלהם ע"כ אינו מברך על הלונדר"א פרי העץ רק בפ"הא כמו שמצינו ג"כ גבי וורדין שמברך עליהן ב"פ האדמה כנזכר אע"פי שהכנה שגדל עליו הוורד אילן הוא והטעם מפני שהזרע שלו עיקר הפרי והעלין של וורד הפרחים שלו כמ"ש הכל בו בסימן כ"ר: וכמו שמצינו ג"כ באילן שנקרא צלף שיש בו ארבעה מיני פירות הראוין לאכילה עלין ותמרות וקפריסין ועיקר הפרי שגדל עליו הוא נקרא אביונות ואינו מברך ב"פ העץ כי אם על האביונות שהוא עיקר הפרי של זה האילן ועל שאר ג' מינים הגדילים בו אינו מברך כי אם בפה"א כ"ש הטור בסימן ר"ב הוא הדין והוא הטעם ג"כ הכא בנדון דידן שאין לברך על הלונד"רא המרוקח בדבש כי אם ב"פ האדמה:

כללא דמלתא כל הפירות שיודע בהם שהם עיקר הפירי באותו אילן מברך עליהם ב"פ העץ ושאינו עיקר הפירי שבאילן מברך עליהם בפ"הא ואם הוא מסופק אם הוא עיקר הפרי או לא מברך ב"פ האדמה שהאדמה כולל ג"כ פרי העץ ע"ל כלל ה' סי' ו':

ונראין הדברים שאותו מין המרוקח אע"פי שהו' מעוך וכתות מ"מ הוא ניכר מהותו ותוארו שאם הוא כתוש ושחוק בענין שהפסי' צורתו העצמי' אז היה ברכתו שהכל כברכת הדבש דלאו במילתי' קיימי כמו דליטווירגא שפסק מורי בש"ע שלו סימן ר"ב שברכתו לכתחילה שהכל אע"פ שעושין אותו מגורגניות שקורין ווינק"סל או קיר"שן מטעם שהוא מעוך וכתוש ומרוסקין לגמרי כנזכר לעיל כלל ה' סי' ב':

כתב מורי בש"ע שלו סי' ר"ד בשמים שנותני' תוך המרקחת אע"פי שרתם לנתינת טעם אין מברכין עליהם דבטלין במיעוטן לכן נוהגין שלא לברך רק על המרקחת

הג"ה

ודוקא כאגוז גמור הקטנים מברכים עליו ב"פ העץ אבל אגוז רך ר"ל קליפתו הירוקה אשר האגוז עם הקליפ' הלבנה שלה הקשה עוכה בתוך ירוקה לטגן אותה נ"כ בדבש אין מברכין עליה אלא שהכל אפילו אם היתה ראויה לאכילה בלא דבש לא הוי מברכין עלי' אלא שהכל כיון דלא נטעי להו אינשי אדעתא דהכי וק"ו שאינה ראויה לאכילה אותה הקליפה הירוק בלא דבש כי היא מר לה ואוקי יותר:

הג"ה

וא"ת כיון דהלונד"רא לא הוי פרי ולא מבושל אח"כ הוא מבושל עם דבש א"כ הוה ליה דבש עיקר והוה ליה לברך שהכל כברכת הדבש וי"ל דאדרבא כיון דעיקר תיקון הלונדר"א לאכילה אינו אלא עם הדבש ה"ל דבש טפל שהרי אינו בא אלא להכשיר הלונד"ר לאכילה וה"ל כמו פירות שאינם נאכלי' חיין שמברך עליהן אחר בישולם ברכה הראויה להם ואין אנו אומרים שמברך עליהם שהכל כברכת המים והוא הדין בכל פירות שבפירות לאכילה ע"כ כל"פ וכ"הג כתב הב"י בסי' ר"ד על ברכת הוורדין שברכתו בורא פרי האדמה ע"ש:

המרקחת ולא על הבשמים שבהן ע"כ: והא דאמרינן בסימן שלפני זה שמברך על הזנגביל מרוקח ב"פ האדמה זהו מיירי בחתיכות גדולות שמטגני' ברבש והזנגביל גופו הוא המרקחת והכא איירי שמכתשין הבשמים דקדק ונותני' אותם לתוך מרקחת אחר לתת בו טעם לכן אין מברכין עליהם דבטלין הם במיעוטן:

ד' כתב הרי' בפ' כ"ם וז"ל מרקחת שמביאין ממקומות אחרות ואין אדם יודע אם יש בהם פרי האדמה או פרי העץ מברכין עליו מספק ב"פ האדמה שאפילו שיהיה פרי העץ יצא דתנן בירך על פירות האילן ב"פ האדמה יצא וכן הוא בתרומת הדשן ע"ל בכלל ה' סימן י"ג ובכלל זה סימן ב':

ה' כתב ב"י בסימן קס"ח ובסימן ר"ב בשם סבל בו מרקחת שמוציאין על רקיקי' דקין אותן רקיקי' הוו טפילה למרקחת שהדבר ידוע שאין באין שם לאכול לחם רק באים לרבק המרקחת עליהם כדי שלא יטנפו הידים ברבש הלכך ה"ל הרקיק טפילה וברכת המרקחת פוטרת ע"כ: ונל"ע ללמוד מזה על אותן המרקחת שאנו רגילין לעשות בפורים שקורין נאוי"ט ויש שעושין אותו על דובשניות שקורין לעקוך שמברך עליהן ברכה הראויה על המרקחת ופוטר הדובשניות מפני שהן טפילות למרקחת ע"ל בי' דברים הנאמרים בכלל הברכות כלל ז':

כלל ז' בדיני ברכת הטוב והמטיב ובו סימן א':

א כתב רבינו ירוחם בנתיב ט"ז חלק א' ז"ל הובא להם יין אחר אפילו משובח מן הראשון וכבר כלה הראשון אין מברכין הטוב והמטיב שאין כאן רבוי טובה כך מצאתי בה"גה וצ"ע עכ"ל רבינו ירוחם: וב"י הביא זה בסימן הנזכ' וסיים בה ז"ל ואין טעם בדבר דהא מ"מ ריבוי יין הוא וצריך לברך עכ"ל: ונ"ל דיש לחוש בזה לדברי רבינו ירוחם שכתב בשם הג"ה דאין מברכין הטוב והמטיב כשכלה הראשון אע"ג דסיים בה וצריך עיון מ"מ מוטב שלא לברך משיברך ויכניס עצמו בספק ברכה לבטלה וספק דרבנן להקל:

כלל ח' סימן א' בברכת קינמון

א על עץ קינמון שקורין צימרנ"דא והוא קנ"לא הכתוב בטור בסימן ר"ב מברך עליהן ב"פ האדמה מפני שרגילין לאכול אותו ביבש והוא גדל על הארץ כמו קנים כ"כ המרדכי בפ' כיצד מברכין וכן הוא בטור בסימן הנזכר:

כלל ט' בדיני ברכת הריח · וריח שאין בו עיקר אם מברך עליו · ובו ב' סימנים:

א כתב הטור בסימן רי"ו יברך קודם הריח כמו שמברך על האוכל קודם אכילה אם זה שיוצא ממנו ריח עץ או מין עץ מברך בורא עצי בשמי' ואם הוא עשב מברך עשבי בשמי' ואם אינו לא מין עץ ולא מין עשב כגון המור שקורין פיזום מברך בורא מיני בשמים ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא הלכך על כל דבר שהוא מסופק בו מברך בורא מיני בשמים דמיני בשמים כולל את הכל עכ"ל · ועכ"ב אנו נוהגין לברך על סתם תערובות בשמים במ"ש בורא מיני בשמים כדי להסתלק מן הספק:

ב ריח שאין בו עיקר כגון המריח בכלי שהן מוגמרי' כתב הרמב"ם שאין מברך עליו לפי שהוא ריח בלא עיקר וכתב עליו הטור בסימן ר"ז ולא הבנתי דבריו כו' והבי' כתב על זה וז"ל וטעמו של הרמב"ם נרא' שהוא משום שסובר דריח כיון שאינו צורך הגוף כ"כ כשאין לו עיקר אע"פי שנהנה אין לו לברך עליו עכ"ל הב"י: ונראה דלדעת זה אין נכון ליקח מכתשת שכותשין בו בשמים בין של עץ בין של מתכת או כלי המיוחד לכך שמצניעין בו בשמים הנקרא פפע"פר מי"ל או פפע"פר בי"קש להריח בו כשיברך בשעת הבדלה במ"ש בורא מיני בשמים אע"ג דמריחין מהבשמים הנידוכים בהם כבר הואיל ועכשיו אין בתוכן בושם הוי ריח בלא עיקר:

כלל י' בדיני ברכת שהכל ובו סימן א'

א כתב הטור בסימן ר"ד כל דבר שאין גידולו מן הארץ כגון בשר בהמה וחיה ועוף דגים וביצים חלב וגבינה שכר רבש רבורים מים מברכין עליהן שהכל כ"כ הש"ע: על צוקר כתב הש"ע בסי' ר"ב שהכל ויין שהחמיץ וריחא חמרא וטעמא חלא שהכל אם ריחא חלא וטעמא חמרא חמרא הוא ועל החומץ שעירבו מים עד שראוי לשתותו שהכל אבל אם הוא לבדו אין מברכין עליו מפני שהוא מזיקו כ"כ הטור בסימן הנזכר: עש כמיהין ופטריות שקורין בל"א שוואמן מברך עליהן שהכל:

כלל י"א בדיני ברכת שהחיינו וכו' ב' סימנים

א כתב בעל תרומות הדשן סימ' ל"ב והביאו הב"י בהגהותיו בסימ' רכ"ה אכל ענבים חדשים קוד' בציר ובירך עליהן שהחיינו כששתה אח"כ תירוש חוזר ומברך שהחיינו שנית וכל מי שאכל כבר גורגניות שקורין קיר"שן ובירך עליהם שהחיינו חוזר ומברך וכן על אותן שקורין ווייג"קסלן או אמר"עלן והביא ראייה לדבר ע"ש והש"ע כתב בירך שהחיינו על הענבי' כששתה' יין חדש אינו חוזר ומברך ע"כ וטוב שלא לברך כיון שיש בו מחלוקת (וטוב מזה שיביא עצמו לידי חיוב שהחיינו ממקום אחר כגון על פרי חדש או מלבוש וכיוצא בזה וישים היין החדש בצדו כשיברך ויכוין לפטור גם אותו) ועל גרגניות פסק כותיה:

ב פסק הטור בסימן רכ"ה פרי שאינו מתחדש משנה לשנה אפי' אם יש ימים רבים שלא אכל ממנו אינו מברך שהחיינו וכתב מורי בש"ע שלו כל פרי שמתחדש ב' פעמי' בשנה מברכין עליהן שהחיינו אבל אם אין זמן לגידולו אין מברכין עליו שהחיינו לכן אין מברכים שהחיינו על ירק חדש דעומד כל השנה בקרקע עכ"ל: ונ"ל דזה הדין שכתב מורי שאין מברכין שהחיינו על ירק חדש משום דעומד כל השנה בקרקע הוא לקוח ונאצל ממה שכתב מו"הר"ר יעקב ווייל בחידושיו דף כ"ג וז"ל הא דאין מברכין שהחיינו על ירק נראה משום דעומד על הקרקע כל ימות השנה ואין ניכר בין חדש הגדל בשנה זו לממה שגדל אשתקד עכ"ל: הנך רואה בעיניך כי בכלל דברי מהר"י ווייל דברי מה"רם רק שמוה"רם העתיק הדין מדברי מהרי"ו בקיצור אבל ודאי אין ביניהם חילוק בענין המכוון כלל ושניהם לדבר אחד נתכוונו והוא דאין מברכין שהחיינו על שום ירק ובמו שכתב מוהר"ם בהדיא כדבריו דלעיל והכי דייק נמי לישנא דמהרי' ווייל שהבאתי בסמוך שכתב הא דאין מברכין על ירק שהחיינו: משמע מדכתב הא דאין מברכין שהחיינו כו הוא פשוט אצלו דכן נהגו העולם שאין מברכין על שום ירק שהחיינו אפי' הוא חדש: והשיב על המנהג משום דעומד על הקרקע כל ימות השנה ואין ניכר בין חדש הגדל בשנה זו כו': רצה בזה כיון שיכול להתקיים כל השנה בקרקע ואין ניכר יפה בין חדש הגדל בשנ' זו (ואין צריך לברך עליו שהחיינו) ובין החדש הגדל אשתקד דהיינו בשנה שעברה (והאי חדש ישן הוא רק איחר עד עתה בקרקע ומכח זה סוברי' העולם שהוא חדש אבל האמת אינו כן ואין צריך לברך עליו שהחיינו כי ישן הוא) ע"כ אין מברכין שהחיינו על ירק ר"ל

ר"ל על שום ירק אפי' הוא חרש כי יש ירק שיאמר עליו ראה זה חרש (ר"ל גדל בשנה זו) וכבר היה לעולם ר"ל שזה החרש גדל בשנה שעברה ואיחר עד עתה בקרקע ומה שהעולם אומרי' עליו שהוא חרש למראה עיניהם ישפוטו כי יראו כי מראה ירוק כאלו הוא חרש מקרוב בא לו הצמיחה בשנה זו אבל יכול להיות שהאמת אינו כן רק כבר גדל בשנה שעברה ומתוך שנתלש עתה מקרוב מן הקרקע' נראה לבריות שהוא חרש ממש: **וא"כ** הואיל ולא קים להו דבר זה אם הוא חדש ממש אם לאו ע"כ כתב מהרי"ו והסכים עמו מורי דאין לברך על שום ירק שהחיינו אפי' הוא בחזקת חרש ממש דשמא העולם טועים בזה כנזכר מתוך כך יבואו לידי ברכה לבטלה: **כך** נלע"ד לפרש דברי מהר"ו כי היכי דלא תיקשי דבריו אהדדי ר"ל דיוקי דרישא וסיפא: **דבדאשית** דבריו פתח ואמר הא דאין מברכין שהחיינו על ירק כו' משמע מדנקט ירק סתם כל ירק במשמע אפי' אם ניכר שהוא חרש אפילו הכי ס"ל דאין מברכין עליו שהחיינו: **אימא** סיפא דבריו משום דעומד על הקרקע כו' ואין ניכר בין חדש הגדל בשנה זו לכה שגדל אשתקד משמע דטעמא משום דלא ניכר בין חרש הגדל בשנה זו וכו' משום הכי אין לברך עליו שהחיינו הא אם היה ניכר חרושו מברך עליו שהחיינו א"כ סתרי אהדדי: **אלא** ודאי כדפירשית לעיל דאעפ"י דבעיני הבריות נראה שהוא חרש אין לסמוך על זה לברך עליו שהחיינו כי אינם יכולים לעמוד על העיקר בזה: **וזהו** שסיים מהרי"ו בדבריו שאמר ואין ניכר בין חרש הגדל בשנה זו וכו' ר"ל שאין ניכר יפה לקונה ירק חרש מן השוק אם זה החרש הוא חרש ממש ר"ל שגדל בשנה זו או גדל כבר בשנה שעברה וא"כ הואיל ומן הסתם אין אנו יכולין לידע הדבר בבירור ונשא' בספק ע"כ אין מברכין שהחיינו על שום ירק אפילו הוא חדש דאין לנו לכנוס בספק ברכה לבטלה כדלעיל: **ועם** זה הפירוש מתירצים יפה דברי מהרי"ו הנזכרים ואפשר כפני טעם זה לא נהגו העולם לברך שהחיינו ג"כ על לחם חרש מפני שאינו ניכר יפה בין חרש לישן ולחם בלחם מחלף כמו ירק בירק:

כלל יב בדיני ברכות אחרונות כיצד נוסחן ועל מה מברכין אותם ומתי פוטרת אחת חברתה

ובו ב' סימנים

א כתב הטור בסימן ר"ז וסי' ר"ח שינוי הברכות שבין בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה ובין דבר שאין גדולו מן הארץ היינו דוקא בברכה ראשונה אבל בברכה אחרונה שהוא בורא נפשות רבות שוה בכולן חוץ מגפן ותאנה ורימון וזית ותמרים שמברכין אחריהם ברכה אחת מעין שלש וחמשה מיני דגן אם עשה מהן תבשיל (ע"ל כלל ג' סי' א') מברך ברכה אחת מעין שלש: **והנני** אכתוב לך נוסח ברכות אחרונות: **נוסח בורא נפשות רבות** ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם בורא נפשות רבות וחסרונם על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי ברוך חי העולמים (פירוש הברכה וחסרונם כמו לחם ומים שא"א להתקיים בלא הם ועל כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי כלומר ועל כל שאר דברים שברא אינם הכרחיים לצורך קיום חיותן ולא נבראו כי אם להענג ותוספות טובה דהיינו פירות וכיוצא בהן ומלת וחסרונם דבוק עם תחילת הברכה תוספות) **והא לך** נוסח ברכה אחת מעין שלש של יין בא"י אמ"ה על הגפן ועל פרי הגפן ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו רחם ה' אלהינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך והיכלך ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו והעלינו לתוכה ושמחנו בה ונאכל מפריה ונשבע מטובה ונברכך עליה בקדושה ובטהרה כי אתה ה' טוב ומטיב ונודה לך על הארץ ועל הגפן בא"י על הארץ ועל פרי הגפן ובזה הנוסח נראה דקיימא לן כשמואל שאמר בפרק ערבי פסחי' כל הברכות כולן צריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימה וכן הוא בטור סימן ר"ח: **ועל פרי** כגון זתים וענבים ותאנים ורימונים ותמרים יאמר בא"י אמ"ה על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה וכו' עד ונודה לך על הארץ ועל הפירות בא"י על הארץ ועל הפירות ובני א"י חותמין על הארץ ועל פירותיה: **ועל חמשה** מיני דגן חטה ושעורה כוסמין ושבולת שועל שופון יאמר בא"י אמ"ה על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת השדה ועל ארץ חמדה וכו' עד ונודה לך על הארץ ועל המחיה ועל הכלכלה בא"י על הארץ ועל המחיה (ע"ל כלל ג' סי' א' **וצריך** להזכיר בה מעין המאורע כגון בשבת קודם כי אתה טוב ומטיב יאמר ונחמינו ביום תשבת הזה וביו"ט ושמחנו ביום חג פלוני הזה ובר"ח אומר ושמחנו בה וזכרנו לטובה ביום ר"ח הזה ואח"כ כי אתה טוב ומטיב וכו': **וכתב** עוד הטור בסוף סי' הנזכר וז"ל וכתב עוד אחי הר"ר יחיאל בשם א"א הרא"ש ז"ל שאם שתה יין ומים (ולאו דוקא מים אלא ה"ה שכר או דבש שקורין מי"ד ושאר משקים) שאין לו לברך על המים בורא נפשות רבות כי ברכת היין פוטרתן אעפ"י שאינן מעין ברכתן מידי דהוה אברכה ראשונה דקי"ל יין פוטר כל מיני משקה משום חשיבותו אעפ"י שאינן בכלל בפה"ג בברכה אחרונה עכ"ל:

סנ"ה

פירוש אעפ"י שבשעה שבירך על היין לא היה דעתו לשתות רק אותו הכוס בלבד ולא יותר ואח"כ נמלך לשתות עוד כוס אחר של מים או שאר משקה ואז הדין כותן שצריך לחזור ולברך עליו שהכל כי ברכת בפה"ג לא פוטר' מברכה ראשונה כיון שהיה לו היסח הדעת כמ"ש הטור בסיין קע"ד אם כשבירך אח"כ על היין ברכה אחרונה מעין ג' פוטר ג"כ שאר משקי' מברכה אחרונה שלהם דהיינו בורא נפשות מידי דהוה אפירות הבאים בתוך הסעודה דאין ברכת המוציא פוטרתן מברכה ראשונה ואפ"ה בברכת המזון פוטרתו ה"נ במשקין דלעיל דאף דאין ברכת היין פוטרתן מברכה ראשונה משום היסח הדעת דלעיל אפ"ה ברכה אחרונה דיין פוטרתן מאחר שיש שייכות לאשקין יין דהם תוך סעודה דידיה הואיל וקביעתו קביעות אליבא הטור לסובר שאף כותן הוה יש קבע לשתיית יין כמ"ש בסיין קע"ד וכמו שבאוכל כל הדברים הבאים בתוך הסעודה דהיינו לאחר ברכת המוציא וקודם ברכת המזון קרויים תוך הסעודה וברכת המזון פוטרתן אף אם צריך לברך ברכה ראשונה כגון אם אמר הב לן ונברך ואח"כ אומר הב לן ונשתי דצריך לברך על המשקין ברכה ראשונה ואפ"ה פטורי' מברכה אחרונה דברכת המזון פוטרתן ה"נ ברכה מעין ג' דיין יפטור המשקין בתוך שתיית יין דהוה סעודה דידיה כי כמו דאמרינן כל דבר שאוכל קרוי לחם רב כון עבד לחם רב כן כל משקה נקרא על שם היין שהוא עיקר: **בלל** השלה אליבא הטור דק"ל כותיה שאם בירך על היין ושתה אח"כ משקין אחרים א"צ לברך עליהם כלל לא לפניה' ולא לאחריה' שברכת היין שבירך יברך לבסוף פוטר המשקין ששתה בנתיים ואפילו אם אירע שנמלך לברך על המשקין ברכה ראשונה כגון כנמלך והיסח הדעת דלעיל מ"מ ברכה אחרונה דיין פוטרתן:

כלל יג ובו ב' סימנים פרטית

א מי שנעשה בנו בר מצוה יברך האב כשקורין אותו לס"ת ברוך שפטרני מעונשו של זה כ"כ מורי ז"ל בסי' רכ"ה לברך זאת הברכה בלא שם ומלכות:

ב הרואה קשת אומר בא"י אמ"ה זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו וכן הוא בגמרא בפ' הרואה ז"ל אמר רב פפא הילכך נימרינהו לתרוייהו ברוך זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו עכ"ל הגמרא וכן הוא באלפסי ובאשר"י:

וכתבתי זה להוציא מדעת קצת המדקדקים ההופכי' הברכה ואמרו נאמן בבריתו וקיים במאמרו בראשונה ואח"כ אומרי' בא"י אמ"ה זוכר הברית דלדברי הכל אין חתימה בברכה זו:

תם ונשלם הי"ג כללי'

עתה באתי לכתוב עשרה דברים הנאמרים בכלל הברכות וצריך שתדע אותם כי הם כללים ועיקרים אשר כל הברכות כולם נסמכים עליהם

הכלל הא' הוא מ"ש הטור בסימן רי"ד דכל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה וכת' הש"ע ואפי' לא דילג אלא תיבת העולם בלבד צריך לחזור ולברך דמלך לבד אינו מלכות: **ע"כ** אותן בני אדם שמברכין על כל צרה שלא תבא ברוך דיין אמת ולא אמרו בא"י אמ"ה דיין אמת או מברכין על הברקים ועל הרעמים ברוך עושה מעשה בראשית או ברוך שכחו וגבורתו וכו' ולא אמרו בא"י אמ"ה עושה מעשה וכו' או שכחו וכו' לא יצא ידי חובת ברכות אלו:

הכלל הב' הוא מ"ש הטור בסימן ר"ו שצריך להשמיע הברכה לאזניו ואם לא השמיע לאזניו והוציא בשפתיו יצא וכן הוא בסימן קפ"ה:

הכלל הג'. הוא מ"ש הטור בסי' הנזכר שצריך לאחוז בימינו אותו דבר שהו' מברך עליו וז"ל המרדכי כל ברכ' של דבר מצוה ראוי לו שיאחוז בימינו וכן להבדלה אוחז את היין בימינו ומברך בפה"ג ושוב נוטל את ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס ומחזיר את היין לימינו ע"כ:

הכלל הד' הוא מ"ש הטור בסי' הנזכר נטל בידו פרי לאוכלו ובירך עליו ונפל מידו או נמאס ונאבד צריך לחזור ולברך אעפ"י שהיה מאותו המין לפניו יותר כשבירך על הראשון רק שלא היה דעתו עליו לאכלו וכן הוא כסברת הרבה גדולי' כמו שהביאם הב"י בסי' הנזכר וכן פסק מהר"ם בש"ע שלו וצ"ל בשכ"מלו על שהוציא שם שמים לבטלה:

ואם אמר כשנפל בא"י ולא אמר אלדינו יסיים ויאמר למדני חקיך שיהיה נראה כקורא בפסוק ואין כאן הוצאת ש"ש לבטלה:

הכלל הה' הוא מ"ש הטור בסי' הנזכר שכל אלו הברכות צריך שלא יפסיק בין ברכה לאכילה או לשתייה:

הכלל הו הוא מ"ש הש"ע סי' ר"י דהאוכל פחות מכזית בין מפת בין משאר אוכלים והשותה פחות מרביעית בין מיין בין משאר משקין מברך תחלה הברכה הראויה לאותו מין ולאחריו אינו מברך כלל וכו' עד ויש מסתפקי' בברכה אחרונה של יין אם מברכין אותה אפי' על כזית או ברביעית לכן טוב ליזהר שלא לשתות אלא או פחות מכזית או רביעית כדי לסלק מן הספק ע"כ ומסיק הטור והש"ע בסימן ק"ץ אחר טעימת כוס של ברכת המזון א"א לשתות פחות מכזית דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות ממנו מלא לוגמיו שהוא רוב רביעית הלכך ישתה רביעית שלם כדי שיברך אחריו ברכה אחרונה ע"ל בכלל ד' סי' י' **וכתב** הטור והש"ע בסימן קפ"ד שיעור אכילה לברך עליה ברכת המזון בכזית וכן הוא בסימן קפ"ח:

ודע כי מהרא"י בפסקים וכתבים שלו בסימן כ"ו כתב דשיעור כזית הוא חצי ביצה וכן הוא במהרי"ל בהלכות חלה ובליקוטי מהרי"ל ובש"ע סימן תפ"ו

הגה

זה נאמר לענין כזית אכילה אבל כזית הנזכר במשקין בכל מקום ר"ל שיעור מה שמפיל זית כשנותנין אותו בכלי מלא משקין ועיין בר"ן דסוכה דף ו' ובתוס' דעירובין דף ד' אבל אין ר"ל כזית הנאמר במשקין שיהיו כ"כ משקין אלו היו נקרשין שיעמדו על זית ע"כ זה אינו רא"כ היה שיעור כזית הנאמר פה לענין ברכה אחרונה מכוון ממש לרביעית הנזכר פה דהא איתא בהרי"א ריש פרק המוציא יין דרביעית יין לח בשנקרש עומד על כזית וא"כ מאי האי דכתב הש"ע סימן ר"י והובא לע"ל בפנים כלל ו' וז"ל ויש מסתפקים בברכה אחרונה של יין אם מברכים אותה אפי' על כזית או ברביעית לכן טוב ליזהר כו' והלא אידי ואידי חד שיעור הוא ודוק: **ושיעור** רביעי' הלוג כתב מהרי"ל בסוד האגדה שהוא כמעט מלא ב' קליפות ביצת תרנגולת והא דאמרינן רביעית הוא ביצה ומחצה ר"ל מתי שמשערין בהפלת ביצה תוך המים לשער כנגד המים היוצאים אכן כשממלאים ומשערים בקליפות ביצה אז הוא כמעט מלא שתי קליפות הביצה עכ"ל וכתב מהר"א מפראג בה"גה סי' קנ"ה ז"ל רביעית שיעור ביצה ומחצה והוא רביעית הלוג שהוא ששה בצים: **וראוי** לכל בעל נפש שישים השיעורי' הללו כנגד עיניו מידי אכלו ומידי שתותו כדי לברך הברכות כשיעורן:

הכלל הז' הוא משאחז"ל במשנה פרק כ"מ והביאו הטור בסי' רי"ב הביאו לפניו מליח תחילה ופת עמו מברך על המליח ופוטר את הפת שהפת טפילה לו זה הכלל כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה ואעפ"י שאין הברכות שוות עכ"ל המשנה וכתב הב"י על זה שפטרו נ"כ מברכה שלאחריה והביאו ראיה על זה ע"ש **והנה** לשון הטור בסי' הנזכר לא מבעיא אם העיקר מעורב עם הטפל אלא אפילו עם כל אחד לבדו ואפי' פת שהוא חשוב מכל מקום אם טפל כגון שאכל דג מליח ואכל פת עמו שלא יזיקנו בגרונו מברך על הדג ופוטר את הפת שהוא טפל עכ"ל:

הגה

ואל התחכם יותר לומר מה שאמרו ז"ל כאן כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר וכו' הוא איירי דוקא בפה"ג שהמאכל העיקר מזיק אותו אם אינו אוכל הטפל עמו או אחריו מיד כגון שאכל דג מלוח ואוכל פת עמו שלא יזיקנו בגרונו כדלע"ל בפנים בסמוך בשם הטור וכיון שהוא מוכרח לאכול הפת כדי להסיר ההיזק הקדום אז מיקרי שפיר טפל שפטרנו העיקר בברכתו דלא סגי דלאו הכי אבל כשאוכל הטפל בלתי שקדם לו היזק בגרונו מהמאכל הראשון רק תאוה נפשו לאכלו בתורת אכילה לשבוע או לתענוג וקינוח אז לא מיקרי טפל לפטור בברכת העיקר כי אין שייכות זה לזה הואיל ויכול לאכול זה בלא זה: **דזה** אינו כי משמע בהדיא באשרי' פרק כ"מ דכל מילי דעיקר וטפל העיקר פוט' את הטפל ואפי' אם יכול לאכול העיקר לבדו שכתב שם בענין דברי' הבאי' בתוך הסעודה ז"ל שלא מחמת הסעודה פרש"י כגון דייס כו' ולא יהכן כלל דעל דייסא צריך ברכה לפניו ולא יפטור בברכת המוציא דאין לך מחמ' הסעודה יותר מזו וכו' ועוד הקשה הר"ר יוסף דלעיל אמרינן דמברך על הצנון ופוט' את הזית משו' דצנון הוא עיקר כ"ש הכא דפת עיקר עכ"ל הרא"ש מדמדמ' הרא"ש דין עיקר וטפל של פת ודייס' לדין עיקר וטפל של צנון וזית לענין דאתי' ברכת העיקר ופוטר ברכ' הטפל אע"ג דטפילה של דייסא אינה באה מחמת היזק הקדום כי בוראי הפת שאכל מקוד' אינו מזיקו בגרונו כמו שהו' גבי צנון וזית דצנון

הוא

הוא עיקר אכילתו ואינו אוכל הזית אלא כדי למתק מרירתו של הצנון כמו שפר"שי התם בגמרא ואפ"ה מרמה אות' הראש להדי שמע מינה בהדיא דס"ל דכל עיקר וטפל שבעולם העיקר פוטר את הטפל ואפי' אינו אוכל הטפל משום היזק המאכל הראשון:

ועוד ראייה ברורה ממ"ש התוס' על מ"ש בגמרא בפ' כ"מ רב חסדא ורב המנונא הוו יתבו בסעוד' אייתו לקמייהו תמרי ורימוני שקל רב המנונא בריך אתמרי ברישא וכו' וכתבו שם התוס' וז"ל ולא ללפת בהן את הפת דא"כ ה"ל פת עיקר והן טפיל' ותנן מברך על העיקר ופוטר את הטפילה עכ"ל: **הרי לך** בהדיא דאם היה מלפת בהן את הפת אז הוי הפת פוטר התמרי' והרמונים מטעם דהעיקר פוטר את הטפילה אע"ג דאין טפילה זו באה להסיר ההיזק הקדום דבודאי אם אכל הפת לבדו בלא תמרים ורמוני' לא היה הפת מזיק לו בגרונו ואפ"ה כתבו התוס' דאם היה מלפת בהן את הפת ה"ל בזה דין עיקר וטפל דמברך על העיקר וכו': **והא** דנקט הטור גבי דין עיקר וטפל דלעיל שלא יזיקנו בגרונו וכו' היינו משום דהטור בא למצוא דלפעמי' יכול להיות דאף הפת הוא טפל לז"א ולא יוכל למצוא זה כי אם בכה"ג שאוכל מליח ואוכל פת עמו שלא יזיקנו בגרונו וכו' ועיקר כוונת הטור בזה לאשמעינ' דכל דבר שבעולם יכול להיות טפל לז"א ואפי' פת שהוא חשוב מכל אם הוא טפל כגון שאכל דג מליח ואוכל פת עמו כו' שלא יזיקנו בגרונו מברך על הדג ופוטר את הפת כיון שהוא טפיל' ולא תאמר שלעולם אין הפת טפילה מפני חשיבתו קמ"ל שלפעמי' היא טפילה וק"ל עכ"ח) **וכתב** מורי בש"ע שלו וז"ל וי"א אם הטפל חביב עליו מברך עליו ואח"כ על העיקר והא דמברכי' על העיקר ופוטר הטפילות היינו שאכלן ביחד או שאכל העיקר מתחילה אבל אם אכל הטפל תחילה כגון שרוצה לשתות ורוצה לאכול תחילה כדי שלא ישתה אליב' רקניא או שאכל גרעיני גודגניות למתק השתייה מברך על האוכל תחילה אע"פ שהוא טפל לשתייה כי איך יתכן שיפטרנו העיקר אח"כ בברכתו למפרע ובבר היה נהנה בלא ברכה ואינו מברך עליו רק שהכל הואיל והוא טפל לז"א וכו': **ונלע"ד** דמכלל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר וכו' כדלעיל נוציא דין זה והוא אותן בני אדם דלפעמי' אוכלין את הפת בשעת שתייה כדי שיוכלו לשתות דאם היה הפת לפניו בשעת ברכת השתייה (דאין הטפילה נפטרת בברכת העיקר כ"א כשהיה הטפילה לפניו בשעת ברכת העיקר מדנקט במשנ' הנזכר ועמו טפילה כו' משמ' בהדיא שאין ברכת העיקר פוטר הטפיל כ"א כשהטפילה מונח לפניו נ"כ בשעה שבירך על העיקר וכן משמע בהדי' בתוס' שם בד"ה באוכלי פירות כו' ע"ש) דמברך על המשקה לפי מה שהוא ופוטר את הפת כיון שהיא טפילה לשתייה דאין לחלק בענין זה בין אוכלין ואוכלין למשקין ואוכלין כמ"ש מהרא"י בת"ה בתשובה שאלה בסי' ל"א ע"ש ואפי' לא היה הפת בתחילה לפניו כשבירך על המשקה רק הדעתיה עלויה וסבר שיביאו לו כלפניו דמי ופוט' בברכת המשקה את הפת:

סנס

עיין בטור י"ד סי' י"ט בברכת השחיטה סי' רס"ה בברכת מילה ותמצא שם בהדיא בשדעת האדם על ד"א אע"פ שאינו לפניו כלפניו דמי **ואל** תתמה שאנו מדמין דין ברכת המצות לדין ברכת הנהנין דהא הרא"ש בפ"ק דפסחי' והביאו הטור בסי' תל"ב בברכת בדיקת חמץ דהוי ברכת המצות ומדמה לה לברכת המוציא לסעודה דהויא ברכת הנהנין לענין דכשהתחיל לאכול יכול אח"כ להשיח שיחה בטילה וא"צ לחזור ולברך המוציא ה"נ אם התחיל לבדוק אין חשש בשביל הברכה אם שח אח"כ שיחה בטילה: **אנן** נמי נגמיר הכי כדמותינו שאנו מדמין דין ברכת המצות כגון שחיטה ומילה לדין ברכת הנהנין) **או** לא היה דעתיה עלה בבירור וגם לא היה הפת בתחילה לפניו רק שדרכה בכך להביא תמיד בשעת שתייה מעט אוכל כדי שיוכלו לשתות כלפניו דמי (כיון דדרכן בכך כי בריך ברישא ארעתא דהכי בריך וכן צריכין לומר בגמר' פ' כ"מ על מה שאמרו שם ל"ש דיין שלפני המזון פוטר את היין שלאחר המזון אלא בשבתות וי"ט הואיל ואדם קובע סעודתו על היין וכו' ע"ש) ופוטר בברכת המשקה מידי דהוה אכל מיני מאכל שאנו נוהגין אע"פ שאינם על השלחן בשעה שמברכין ברכת המוציא שאינם טעוני' ברכה כלל כיון דדרך להביא בסעודה מיני מאכלים ברכת הפת והמזון פוטרתן: **אבל** אם לא היה הפת לפניו בשעת ברכת המשקה וגם לא הוה ארעתיה בשעת ברכת המשקה שיביאו לו רק בתוך השתייה נמלך לאכול פת וגם אין דרכם בכך להביא בכל עת פת בשעת שתייה רק לפעמים מביאי' ולפעמי' אינם מביאים ודאי דמברך המוציא כשמביאין לו אח"כ דהואיל והוא נמלך אין לו שייכות לדין טפל ועיקר כלל: **אמנם** בענין הנטילה אין לחלק כלל בין איתא לפת לפניו בשעת ברכת המשקה בין ליתא דעכ"פ צריך ליטול כמו לעיקר אכילה פת ממש כיון דהצריכו חז"ל נטילת ידים לפת סתם ולא חילק בין עיקר לטפל היכי ניקום אנן ונפלוג מדעתן אלא אית לן למימר לא פלוג רבנן (כיון שהוא פת בפני עצמו) ובפרט במידי דשכיח כזה (וסברא זו של לא פלוג אפי' במידי מרבנן תמצא ג"כ בתוס' בפ' האיש מקד' בד"ה ונמצאת זרה למפרע כו' ע"ש) **ועוד** דהיל בתר טעמא דטעם נטילה משום סרך טומאה פי' שמא יגע בתרומה ויטמאנה ואע"ג דתרומה בזמן הזה ליתא גזרינן אטו מהרה יבנה ב"ה משום דתרומה חמירא ונימא דכולא חדא גזירה משום סרך תרומה לכשיבנה ב"ה) א"כ מה לי נגיעה הטעונה המוציא מה לי נגיעה שאינה טעונה המוציא והלא בין כך ובין כך נטמאה בנגיעת סתם ידי' ראטו דמשום שהוא טפילה לשתיה ופטורה מברכת המ"צ לאו פת היא וראייה לזאת הסברא מה שהצריכו רז"ל נטילה לדבר שטיבולו במשקה (ע"ל כללה סימן ה') אע"פי שהמשקה טפל לאותו דבר שמטבלין בו וק"ל: **וכך** משמע מפי' רש"י ממה שפיר' ביומא (בפ' אמר להם הממונ') על ברייתא' והביאו הטור בסימן קע"ז וז"ל שם ת"ר הלכה בסעודה אדם יוצא להטיל מים נוטל ידו אחת ונכנס דבר עם חבירו והפליג נטל שתי ידיו ונכנס וכשהוא נוטל לא יטול מבחוץ מפני החשד כו' עד אמר רב חסדא לא אמרן אלא לשתות אבל לאכול נוטל מבחוץ וכו' פרש"י ז"ל הלכה בסעודה כלומר הלכה זו אמרו בהלכות סעודה אדם יוצא מתוך הסעודה להשתין מים נוטל ידו אחת אותה ששפשף בה ניצוצות והפליג שעה ונוטל שתי ידיו דכיון שהפליג שעה או שתים הסיח דעתו מסעודתו ולא נזהר לשמור ידיו והן עסקניות לא יטול מבחוץ שלא יאמרו עליו שלא נטל לא אמרן דלא יטול מבחוץ אלא שלא צריך עוד לאכול אלא לשתות הוא נכנס שהיו רגילין להאריך לשתות בשתייה אחר המזון (פי' לפרושו היינו לאחר שסלקו ידיהם מן הפת קודם שיברכו ברכת המזון) ומיהו צריך ליטול שמא יתן פרוסה לתוך פיו עכ"ל: **הא לך** בהדיא לפרש"י דהא אין צריך לאכול עוד והעיקר שהוא חוזר ונכנס הוא לשתות כדפירש"י בהדי' ואפ"ה צריך נטילה לכי יאכל פת שהוא טפל לשתייה ופשיטא והנטילה אינה משום ברכת המוציא מדנקט רש"י נפירושו בהאי לישנא שמא יתן פרוסה לתוך פיו ולא נקט לישנא קלילא שמא יברך ברכת המוציא בלא נטילה ש"מ דס"ל לרש"י אליבא הברית' דוא"צ לברך ברכת המוציא על פת זו מטעם שהיא טפילה לשתייה כי אינו צריך עוד לאכול אלא לשתות היא נכנס כדפ"רשי כנזכר ומה שהוא אוכל עכשיו מעט פת הוא אוכל כדי להטעים השתייה כדלעיל ומעיקרא ודאי נמי הוא דצריך לברך בימיהם ביין שלאחר המזון דהלכה פסוקה היא דיין בתוך המזון אינו פוטר יין שלאחר המזון וא"כ ברכת המשקה פוטר את הפת הואיל והיא טפילה כדין כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר כו' א"ה ס"ל דצריך נטילה כמו לעיקר אכיל' פת ממש מטעם דסרך תרומה במקומה עומד כדלעיל **וכן** פירשו נמי שם בהדיא תלמידי ר"י בסוף פ' אלו דברים גבי בריית' דהפליג דלעיל דמייתי לה רב אלפסי התם ז"ל ובבאן יש להקשות היכי קאמר לא אמרן אלא לשתות והרי אין צריך נט"י לשתייה וי"ל שדרכם היה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשתות ולפיכך אמרו דצריך נטילה מפני אותו המעט שאוכל וצריך שיעשה בפנים שיראו חביריו שהעיקר הוא השתייה יחשדו אותו שאינו נותן על לבו ליטול ידיו כמו אם יהיו אוכלים אבל כשהעיקר הוא האכילה לא יחשדו אותו שלא נטל ידיו ומותר מפי' מורי

הרב

הרב נר"ו עכ"ל: **מדכתבו** שדרכם היה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשתות הנה לפירש זה אע"ג דאין המאכל לפניו כלפניו דאי הואיל והיה דרכם בכך כנזכר בסמוך והנה א"כ בודאי ס"ל דאין צריך לברך המוציא על אותה פת שאוכלין בשעת שתייה כדי שיוכלו לשתות כדין כל שהוא עיקר ועמו טפילה דמברך על העיקר וכו' וא"ה כתבו דצריך נטילה מפני אותו המיעט שאוכל:

ש"ס נהדי' דכברי ליה לתלמידי דרי' דצריך נטילת ידי' לפתא פי' כשהוא טפילה ואינה טעונה ברכת המוציא א"ה צריך ליטול ידיו והיינו נדון דידן ממש: **ואין** להקשות ממה שפירשו התו' בפ' ע"פ ובפ' כסוי הדם והראש בפ' כסוי הדם על ההיא דהפליג דלעיל מדטעין נטי' ה"ה ברכת המוציא דהמובן מתוך דבריהם דס"ל דנטי' וברכת המוציא תלוים זה בזה: **די"ש** להרץ דאין רצון המפרשים הנזכרים לומר כמ"ש מדטעין נטילה ה"ה ברכת המוציא שהוא צריך לברך ברכת המוציא עכ"פ דהיינו דקאי בין אלאכול ובין אלשתות הנזכרים לע"ל בדברי רב חסדא: **אלא** נלע"ד דכך ר"ל כי מאחר דנחשב ההיא דהפליג להיסח הדעת לענין נטי' כדתני בהדייא בברייתא דהפליג ה"נ נחשב הפלגה זו להיסח הדעת לענין המוציא היכי דשייך המוציא כגון שיצא באמצע הסעודה והפליג ונכנס לאכול דאז נוטל ידיו כדהגי' בברייתא הנזכרת והיינו אבל לאכול דאמר רב חסדא דלעיל וע"ז כתבו התוס' והרא"ש כדטעין נטי' ה"ה ברכת המוציא דהוי היסח הדעת לענין המוציא שצריך לחזור ולברך המוצי' כמו לענין נטי' לפי דעת הברייתא' זאת הסוברת דלא אמרינן לקיבעא קמא קאי הדר (והתוס' כתבו שם ואין הלכה כאותה ברייתא אלא אפילו ברכה לכתחילה לא צריך דק"ל כרב חסדא דאמר לקיבעא קמא הדר) **אבל** אלשתות דקאמר רב חסדא לא איירי התוס' והרא"ש כלל: **ולא** באו עתה להשמיענו במ"ש מדטעין נטי' ה"ה ברכת המוציא רק להוכיח מההיא דהפליג דין אחר אשר הם בו שם במקום הנזכר והוא דהיסח הדע' בסעודה צריך לברך לפניו ולא לאחריו אשר על זה הולך וסובב כל דבור תוס' ההוא הנזכר: **וזהו** שכתבו שם אחר שכתבו מדטעין נטי' ומשמע דה"ה ברכת המוציא כנ"ל פיימו דבריהם ז"ל אבל ברכת המזון לא קאמ' כו': **הרי** לך בהדי' שכל עיקרם בזה הדיבור ההוא להשמיענו דהיסח הדעת צריך לברך על מה שרוצ' לאכול ולא על מה שאכל כבר ולאפוקי מיש מפרשים דהיסח הדעת מזקיק ברכה אחרונ' על מה שאכל כבר והיינו ברכת המזון) ע"ל בחלק י"ב בסי' ז' מביא פרש"י והתו' והרא"ש שחולקי' בזה) דאלת"ה ותאמר מה שכתבו התו' והרא"ש מדטעין נטי' ה"ה ברכת המוציא וכו' הוא קאי ג"כ על מ"ש שם רב חסדא לא אמרן אלא לשתות ופירושו שדרכם היה בשעת שתייה לאכול מעט כדי למתק השתיי' כדלע"ל:

א"כ תמה על עצמך איך כתבו התוס' והרא"ש ע"ז מדטעין נטי"ה ברכת המוצי' והלא איירי הכא דהשתייה היא עיקר והפת טפיל' לה וכ"לית להו הא דתנן כל שהוא עיקר ועמו טפילה מברך על העיקר ופוטר את הטפילה כדלע"ל בפנים: **אלא** ודאי ע"כ לומר מ"ש התו' והר"אש מדטעין נטי' ה"ה ברכת המוצי' הוא קאי דוקא על אבל לאכול שאמר רב חסדא בלבד כדלע"ל דאז הנטילה וברכת המוציא באין כאחד לסברת ברייתא' זו דסברא דלא אמרינן לקיבעא קמא הדר וע"ז כתבו התו' והר"אש מדטעין נטי' ה"ה ברכת המוציא אבל לא ברכת המזון: **וכל** עיקרם להוכיח מכאן דהיסח הדעת מזקיק ברכה ראשונה על מה שרוצה לאכול אבל למפרע על מה שאכל כבר לא מדלא הוזכר שם בברייתא' ג"כ ברכת המזון: **אבל** אלשתות דקאמר רב חסדא דנוטל ג"כ ידיו כדלע"ל בברייתא' דהפליג לא אמרו התו' והראש מדטעין נטי"ה ברכת המוציא דהא אין טעון ברכת המוציא אליבא דכ"ע אפילו אי ס"ל דהוה היסח הדעת לענין נטי' מ"מ הואיל והשתייה היא עיקר והפת טפילה לשתייה היא פוטרת הפת מברכת המוצי' מכח כל שהוא עיקר ועמו טפילה כדלע"ל וכבואר למבין: **ומ"מ** הואיל ולא מצינו בשום פוסק מפורש בהד"א שצריך ליטול בפת טפילה דנדון דידן טוב בעיני מי שרוצה לאכול פת בשע' שתייה כדי שיוכל לשתות הרבה לתיאבון שיטול ידיו ולא יברך על נטי' ואז יסולק מכל ספיקו דברכות אינן מעכבות: **וטוב** מזה מי שלא אוכל בשעת שתייה משום מתוק השתייה כלל כ"א כששותה בתוך הסעודה דהיינו לאחר ברכת המוציא וקודם ברכת המזון כי שמא מתוך כך יבא לידי מעילה כי לא בקאינן השתא שפיר מתי אוכלין משום מתוק השתייה או משום מילוי כרס אם לא יודע בבירור נמור שהוא אוכל אותו כדי למתק השתייה אז יאכל בלי ברכה והמחמיר תע"ב:

הכלל הח' הוא מ"ש הטור בסימן קע"ב ז"ל שכח והכניס לתוך פיו בלא ברכ' ראשונה אם הם משקין בולען ומברך עליהם מיד בבליעתן והוי כמו עובר להנאתן וזהו לדעת הרא"ש ז"ל ואחרים חולקי' עליו שסוברי' שבולען ואינו מברך עליהם ברכה ראשונה שכבר עברה ומעוות לא יוכל לתקון הוא ופסק מורי בש"ע שלו דמברכין עליהן: **ואם** הם פירות שכשיוציאם מפיו נמאסו מסלקן לצד אחד ומברך ואח"כ בולען ואם אינם נמאסין כגון פולין פולטן מפיו עד שיברך:

הכלל הט' אם הוא מסופק בפרי אם הוא פרי העץ או פה"א יברך פה"א ועל הכל שאמר שהכל יצא ואפי' על פת ויין כ"כ הטור בסי' ר"ב ובסי' ר"ו וכ"כ הש"ע וע"ל בכלל ה' סי' י"ג ובכלל ג סי' ג':

הכלל הי' הוא מ"ש הש"ע בסי' ר"ד ובסימן קפ"ד כל הברכות אם נסתפקו אם בירך אם לאו אינו מברך לא בתחילה ולא בסוף חוץ מברכת המזון מפני שהיא של תורה:

עתה עת לדבר מהלכות ביאה ומקדושתו ומקדושת המיעור בכלל ובפרט בענין סור מרע ועשה טוב:

בענין סור מרע לא באתי להזכיר חומר עריות נש"ג וטומאת הנדה כי אטו ברשיעי עסיקי אשר רשע למות מיתת הגוף ומיתת הנפש ומחיי עד יכרות וילך לאבדון בר מינן וישראל קדושים הם וציוותה התורה קדושים תהיו פרש"י ז"ל בכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה שם אתה מוצא קדושה פי' לדברינו ענין קדושה היא פרישות ביותר ע"ד קדש עצמך במותר לך לעשות לך גדרי' וסייגי' והגה"ה שדייק רש"י כ"מ שאתה מוצא גדר ערוה ולא אמר ערוה כי זהו פשיטא אלא אמר גדר של ערוה והיינו וכמו הנדרים שהזכירו ה"ל: **אזכור** קצת מהן כדגרסינן במסכת בתרא פרק חזקת הבתי' דף נ"ה עוצם עיניו מראות ברע אמר ר' חייא בר אבא זה שאינו מסתכל בנשי' בשעה שעומדו' על הכביסה היכי דמי אי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא אי איכא דרכא אחרינא ואזיל רשע הוא לעולם דליכא דרכא אחרינא ואפילו הכי איבעי לי למינס נפשיה · וגרסינן במסכת עירובין פרק עושין פסין דף י"ח ובפרק בתרא דברכות דף ס"א ובפרק קמ"א דמסכת כלה · ת"ר המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה אפילו גדול בתורה כמרע"ה שקבל תורה מהר סיני עליו הכתו' אומר יד ליד לא ינקה רע לא ינקה מדינה של גיהנם וגרסינן נמי במסכת כלה פר"ק ר' יהודא בר אחאי בר יאשיה אומר כל הצופה בנשי' סוף בה לידי עבירה כל המפנה את עצמו מן העבירה ולא עשאה אפילו הוא ישראל ראוי להעלות עולה כב"ג על גבי המזבח שנאמר וישלח את נערי בני ישראל וגומר · כל מי ששמר עצמו וניצול מן העבירה בעה"ז ולא עשאה ניזון מזיו השכינה כמלאכי השרת שנא' ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו וגרסינן נמי במסכת ברכות פ' הרואה דף ס"א א"ר יוחנן אחרי ארי ולא אחרי אשה · אחרי אשה ולא אחרי ע"ז · אחרי ע"ז ולא אחרי בית הכנסת בשעה שהצבור מתפללין ולא אמרן אלא דליכא פתחא אחרינא ולא דרי טונא ולא רכיב אחמרא ולא מנח תפילין אבל אי איכא חד מהנך לית לן בה וגרסינן במסכת שבת פ' במה אשה יוצאה דף ס' תאני דבי ר' ישמעאל מפני מה הצריכו ישראל שבאותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן הערוה ואמר רב מפני מה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים לומר לך שכל המסתכל

הג"הה
נראה לי דאף סוגיא דמסות יודע שאשה הולכת לפניו אסור לילך אחריה וגם לגבית האיה יקחת דליכא נכיפות

באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף׳ וגרסינן נמי בפ׳ מי שמתו דף ס״ד א״ר יצחק טפח באשה ערוה למאי אילימא לאסתכולי בה והא אמר רב ששת מפני מה מנה כו׳ אלא באשתו ולק״ש׳ אמר רב חסדא שוק באשה ערוה שנ׳ גלי שוק עברי נהרות וכתיב תגל ערותך אמר שמואל קול באשה ערוה שנ׳ כי קולך ערב אמר רב ששת שער באשה ערוה שנאמר שערך כעדר העזי׳ וג״כ גרסינן בפ׳ חלק דף צ״ב א״ר אליעזר כל המסתכל בערוה קשתו נגערת שנ׳ עריה תעור קשתך וגרסינן בסוף פ״ק דע״ז דף ך׳ תני׳ ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה אפילו פנויה ובא״א׳ ואפילו מכוערת ולא בבגדי צבע אשה ולא בחמור ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה ולא בעוף ולא בעופות בשעה שנזקקין זה לזה:

פרק הרואה ובמסכ׳ עירובין׳ ולע״ד פרנוף פי׳ מיניהו פני כרישה אמר רב נחמן בר יצחק ומסתבר דנכריה פני כרישה דתני׳ לא יהלך אדם אחרי אשה וכו והרי פס סיתה יודבקת לו באחוריו ולא ראה אותה ויניחו אפ״ה אמר דנכרית פני כרישה והכית ראיה אלא יהלך אדם כו׳:

ובמסכת אבות תנן ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו ק״ו באשת חבירו מכאן אמרו חכמי׳ כל המרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מד״ת וסופו יורש גיהנם׳ ואפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו בא עליה לדין׳ כדגרסינן בפ״ק דחגיגה דף ה׳ ר׳ אילא הוה סליק בדרגא דבי רבא בר שילא שמע להההוא ינוקא דקאמר כי הנה יוצר הרי׳ ובורא רוח ומגיד לאדם מה שיחו עושה שחר ועיפה ודורך על במותי ארץ יי׳ אלהי צבאות שמו אמר עבד שרבו מגיד שיחו יש לו תקנה כאי שיחה אפי׳ שיחה קלה שבין אדם לאשתו מגידין לאדם בשעת מיתתו וגרסינן במסכ׳ דרך ארץ אל תרבה שיחה עם האשה שכל שיחת של אשה אינה אלא ניאופין ותחילת הזנות שיחה עם הנשים ומתוך השיח באין אל השחוק ומתוך השחוק באין לידי קלות ראש שמתוך קלות ראש באין לזנות דתנן בפ״ג דאבות דף ח׳ ר׳ עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה וגרסי׳ נמי במסכת עירובין פ׳ כיצד מברכין דף נ״ג ר׳ יוסי הגלילי הוה קאזיל באורחא אשכחיה לברורי׳ אמר לה באיזה דרך נלך ללוד אמרה לו גלילי שוטה לא כך אמרו חכמים אל הרבה שיחה עם האשה היה לך לומר באיזה ללוד לפיכך כל מי שיש בידו יראת חטא יציל עצמו מרשת זו הטמונה לכל בני אדם המביאה לאדם לידי זנות שהיא קשה מכל העבירות כי כלם אפשר לו לאדם לעשותם לבדו והזנות א״א לעשות אלא עם שנים איש עם אשה או אשה עם איש נמצא שניהם רואים ומחטיאים:

ואוי להם לאלו שהולכין במחול עם נשים דעוברין על כל אזהרות דאפי׳ לו כמרצה מעות מידו לידה דבעבירתי׳ קא טריד עכ״ז יד ליד לא ינקה ק״ו כשמשים יד ליד ממש ולשם שמחה כי השטן מרקד וגם הוא מסתכל בה וכבר אסרו להסתכל בבגדי צבעונין שלה והוא מסתכל אז בבגדיה ובפניה בפנים שוחקות וגם משיח עמה שיחות קלות ראש ואפילו היא בתולה פנויה אמר איוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה׳ ובפרט כי רובן הם נידות כי הגיעו לוסתן והרי היא ערוה ע״כ מטמא את עצמו בנגע וטמא טמא יקרא ומחוץ למחנה שכינה יהיה מושבו ע״כ מי שנעשה אחת מאלה יתחרט על העבר ויתודה ויבכה ויעשה תשוב׳ ואח״כ יהיה נשמר ונזהר כל ימיו ויוסיף גדר על גדר להרחיק מפתח ביתה ובלי יראה ובל ימצא: יראה לי דכל מה שאסור לאדם באשתו נדה כגון הא דתנן לא יאכל הזב עם הזבה ואיסור נגיעה והושטה וכיוצא בהן כולן אסורין מק״ו באשת איש ומה נדה שמותרת ביחוד עם בעלה אסורה בכל אלו אשת איש שאסורה ביחוד ק״ו דאסור בכל אלה וקרוב לזה כתב בהגהות אשרי בפ״ק דשבת בעובדא דת״ח שקרא הרבה ושנה הרבה כו׳ ומת בחצי ימיו כו׳ וז״ל התג״הה ואע״פ שמותר להתייחד עמה כ״ש שאר עריות דאפילו יחוד אסור שאסור לישן היא בבגדה והוא בבגדו ואפילו קורבא בעלמא אסור משום לך לך אמרין לנזיר סחור סחור לכרמא לא תקרב עכ״ל ונל״עד להגיה בדברי הג״ה הנ״ל ואסור לישן היא בבגדה וה״ה בפני עצמו וקאי על אשתו נידה וכך יהיה ביאור דברי הג״ה ואע״פ שמותר להתייחד עם נדה אסרו שאר ענינים ק״ו לאסור בשאר עריות אלו הענינים האסורים בנדה והוא כמו שכתבתי ואח״כ אומר דין חדש אצל נדה שתהיה אסורה והוא בבגדו והיא בבגדה וכדאית׳ בגמרא פ״ק דשבת דף י״ג דיליף בהיקשא נדה מאשת איש מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור אף אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה אסור נמצא לפי זה אסור הכל בא״א מה שאסור בנדה מק״ו:

וע״כ צריך להגיה ואסור במקום שאסור דלאו גרסינן שאסור ולא בא אלא ללמד שיהיה אסור בשאר עריות היא בבגדה כו׳ מק״ו מנדה היה קשה דזה הפך הגמרא דבגמרא אדרבא לומד נדה מא״א לאסור היא בבגדה כו׳ אבל אין העולם נזהרין ואפילו המדקדקים אוכלין עם אשת איש בקערה אחת ובאשתו נדה אסור אפילו הרבה אוכלין ג״כ עמה וכן נותן או מושיט א חפץ לאשת איש ועלה בדעתו ללמוד זכות על העולם כי סוברים דהאיך ק״ו לית ביה משום דבשלמא דביחוד אסור בא״א ולא באשתו נדה משום דיחוד באשה אחרת היא חידוש קורבא דאין אדם עשוי להיות דירת קבע באשה אחרת ע״כ כשמתיחד עמה הוא מעורר הגורם קירוב ואהבה ומשום יחוד עם אשתו ששם דירת קבע כיון דדש דש ואין ביחודו עמה שום התעוררות אהבה ובזה יהיה מתורץ ההיא שכתבו התו׳ שם בפ״ק דשבת וז״ל תימא דיחוד דאסור מן התורה לא ילפינן מאשת איש ושרי בנדה כדכתיב סוגה בששני׳ והוא בבגדו והיא בבגדה דלא הוי אפילו בא״א אלא מדרבנן אסור בנדה מהיקשא טפי הוה לן למיסר יחוד מהיקשא ולמשרי הוא בבגדו והיא בבגדה בלא יחוד כגון שפתח פתוח לרשות הרבים מסוגה בששני עכ״ל׳ ולפי הסברא שכתבתי א״ש אמנם התי׳ דהניחו הדבר בתימ׳ ע״כ לא מסתבר להו סברא דידי א״כ הק״ו נשאר במקומו וכירסשמע בה״גה אשרי׳ אמנם בתשיב׳ הרש״בא נותן טעמים לדבר להתיר איזה עניני׳ שאינו הרגל דבר כ״כ ולא שייך לאיסורם אלא בנדה דלבו גס בה הא דאמרינן בפרק קמא דשבת עולא הוה מנשק לאחתיה אבי ידיהו ופליגא דידיה אדידיה דאמר עולא אפילו שום קריבה בעולם׳ וקימא לן כהאי בתריתא וא״כ צריכין אנו ליזהר שלא לקרב לשום אשה בעולם בזמן נדתה ושלא להושיט אלא ע״י שינוי וא״כ היאך נמצא ידינו ורגלינו איש בבתו ובאחותו ובשאר קרובותיו:

תשובה לפי מה שאמרו לא תקרב שום קריבה בעולם אין הפרש בקרובותיו האסורות לו כבתו ואחותו וכן שאר הקרובות וכן באשת איש אין בין שעת נדתן לשעת טהרתן ולעולם אסורות בשום קריבה דבכולהו כתיב איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו ואם לא מצינו ידינו עמהן בשעת נדתן כך לא נמצא ידינו עמהם לעולם ואפילו בשעת טהרתן ואלא מיהו בכולהו אפשר דאינן אסורות בקריבה שאינה של גלוי עריות אלא מדרבנן ומשום הרגל עבירה וכדאמרינן התם אמר עולא שום קריבה בעלמא אסור משום לך לך אמרינן נזירא סחור סחור לכרמך לא תקרב ולא אמרו בהם לא קריבה המביאו לידי הרגל ביש עמהם ואפילו הוא בבגדו והיא בבגדה ואי נמי כנשיקה ואפילו אבי ידיהו׳ ואי נמי אשתו נדה הוא בבגדו והיא בבגדה שכל דברים אלו מרגילין לערוה וכן אפילו הושטת כלי מיד אשתו נדה לידו אסור לפי שלבו גס בה ובקריבה מעט איכא למיחש להרגיל אבל בשאר נשים בשאין לבו גס בהן בדברים אלו כגון הושטת כלי וכיוצא בו אין בהם משום הרגל עבירה כמי שאין לבו גס בה וכענין ששנינו במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק שבירת שמאי אומר אינה צריכה ממנו גט שני ובית הלל אומרים צריכה גט שני ומודים בנתגרשה מן האירוסין שאינה צריכה ממנו גט שני שאין לבו גס בה ואוקמינא בגמרא כדאיב׳ עידי יחוד ולרבא עידי ביאה בנשואה שלבו גס בה דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה והכא נמי איכא למימר דרבותה הוא וכ״ש בקרובותיה דהא אמרינן אהני דלא ליגרי בקרובותיה ואמרינן התם בפ״ק דשבת אמר להו רב נחמן לבנתיה קטלן ואשמען קלא דסגואתי ומילא עסקינ׳ דאפליאן רישיה וכדאמר להו אשמען ליקלא ואע״פ ש״ש בזה באשתו

אסורה

אסורה משום הרגל וכדאמרינן בהגדה בפ' חזקת הבתי' באברהם אבינו דמנח רישיה בכנפה דשרה וקא מעיינ' ביה ואמר ליעול וליתי ר' בנאה דמידע ידיע דיצר הרע בהאי עלמא ליכ ולא שאני אומר שיהא מותר להתייחד עם העריות שאין לבו גס בהן ולומר שאין חוששין בביאה מתוך יחוד שהרי שנינו בברייתא אחותו וחמותו ושאר כל העריות שבתורה אין מתיחד עמהם אלא בעדי' לא שאני אומר דאפשר לומר דכשאסרו הושטת כלי ושאר כל הדברים שאין בהם הרגל כ"כ לא אסרו אלא באשתו נדה שלבו גס בה אבל לא בשאר הנשי' שאין לבו גס כהן דהפרש יש בין מי שלבו גס בה ולמי שאין לבו גס בה עכ"ל ולא הזכיר כהרי' בשריות' דשאר עריות לאכול עמה בקערה אחת רק הזכיר הושטת כלי וכיוצא בזה אבל ענין אכילה עמה לא הזכיר וכבר יד"ע מה שאר"ז ל גדולה לגימה שמקרבת על כל זאת נראה בעיני מאחר שנוהגין העולם להקל בשאר עריות אין לשנות רק בא"א לא יקילו' וטעמא בשאר עריות שנקרו עיניו של יצ"הר שלא לגרות בהן כדאית בסנהדרין והם העריות שמצד הקורבה אין פסידא להקל אך בא"א ראוי להחמיר וגם כי בהושטת כוס וכיוצא בזה אין להחמיר גם בא"א מטעם שכתב הרש"בא דאין לבו גס בה מ"מ באכילה עמה בקערה א' ראוי להחמיר וכן כתב בהדיא בבנימן זאב סימן קס"ג שלא לאכול עם א"א בקערה א' ואף גם בא"א אינו מחייב לעשות כן רק כשאוכל עמה לבדו בקערה א' אבל כשאוכלין כל בני בית ביחד עמה אין לשנות המנהג אך הוא לבדו עמה אני אוסר לעשות כן אף כשאין לאסור משום יחוד כגון שפתח הבית פתוח ויש הרבה בבית מ"מ אכילה זו מביא לידי תבה: כתב הבי' בטור א"ע סימן כ"א כתב המרדכי בפ' אע"פ' הר"ש בר ברוך אומר אע"פי שאין משתמשין באשה דרך שפחות שרי כדרך שאמרה אביגיל לרחוץ רגלי עבדי ארוני והא דמשמע בירושלמי דאסור היינו דברים של יחוד במקום יחוד אבל במרחץ כיון שרוב בני ארם מצוין שם מותר מכאן לגויות ושפחו' מותרין לרחוץ אותנו במרחץ עכ"ל ואני אומר נשתקע הדבר ולא נאמר ודבר זה אסור לחעלותו על לב ואין ספק אצלי שאיזה תלמיד טועה כתב כן מעצמו ותלה הדבר ברבו עכ"ל הבי' ור"מא בהגהותיו החזיק לנהוג כר"ש בר ברוך עכ"ל ושבקיה לחסידותיה בזה הענין כיהיה לו לר"מא למחות בנוהגים כן ובפרט לפי מה שמצאתי ברלב"ג בשמואל שאז ראייות הר"ש בר ברוך נדחית ת"ל הרלב"ג על דברי אביגיל הנה אמתך לשפחה לרחוץ רגלי עבדי ארוני אמרה זה על צד הענוה להורות שרי לה אם תהיה לאשה לאחר מעבדי ארוניה ותרחץ רגליו כמנהג האשה לבעלה' עכ"ל הרלב"ג' ע"כ נראה לי להחמיר ומי לה' אלי: ויש עוד להזכיר איזה פרישות אמנם כבר רמזתי ישראל קדושים הם אפילו בגדר עריות אינני מאריך בהם

אך באתי להאריך אף וחימה על חמת קרי עבירה הגדולה והחמורה עון זרע לבטלה רחמנא ליצלן אמרו במסכת נדה ריש פרק כל היד תניא ר"א אומר כל האוחז באמה ומשתין כאלו מביא מבול לעולם א"ל לר' אליעזר והלא ניצוצית נתזית על רגליו ונראה ככרות שפכה ונמצא מוציא לעז על בניו שהן ממזרין א"ל מוטב שיוציא לעז על בניו שהם ממזרים ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום ואמרינן עלה כ"כ למה לפי שמוציא ש"ז לבטלה דאמר ר' יוחנן כל המוציא ש"ז לבטלה חייב מיתה שנ' וירע בעיני ה' אשר עשה וימת גם אותו ר' יצחק ור' אמי אמרו כאלו שופך דמי' שנ' הנחמים באלי' תחת כל עץ רענן שוחטי הילדי' בנחלי' אל תקרי שוחטי אלא סוחטי רב אשי אומר כאלו עובד ע"ז כתיב הכא תחת כל עץ רענן וכתיב התם על ההרי' הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן:

ע"ש אמר רבי יודא המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי ולימא מר אסור משום דקא מגרי יצר הרע אנפשיה א"ר אמי נקרא כשומר שכן דרכו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר א"ל לך ועבוד ע"ז והולך ועובד איבעית אימא דא"ר אמי כל המביא עצמו לידי הרהור אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה כתיב הכא וירע בעיני ה' וכתיב התם לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע ע"כ והזוהר החמיר בעון המכוער הזה במאור בפרשת ויחי על פסוק אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו ז"ל אמאי כי גמול ידיו א"ר יצחק לאכללא מאן דנגי בידיה לאפקא ולחבלא זרעיה בריקניא אקרי רע ולא חמי אפי שכינתא כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע וכתיב ויהי ער בכור יהודה רע אף הכא אוי לרשע רע ווי לה הוא חייבא דאיהו רע דעביד גרמיה רע כי גמול ידיו יעשה לו לאכללא מאן דנגי בידוי לאפקא ולחבלא זרעיה בריקניא ולהאי טרדין בההיא עלמא יתיר מכולא תא חזי דהא כתיב אוי לרשע רע אמאי רע אלא כמאן דאמרינן רעביד גרמי' רע וכתיב לא יגורך רע וכלהו סלקין והאי לא סליק ואי תימא שאר חייבין דקטלו בני נשא ת"ח כלהו סלקין והוא לא סליק מ"ט אינון קטלי בני נשא אחרא והאי קטיל בנוי ממש ואושיד דמן סגיאין ת"ח בשאר חייבי עלמא לא כתיב וירע בעיני ה' וכאן כתיב וירע בעיני ה' אשר עשה מ"ט משום דכתיב ושחת ארצה תנן אמר ר' יהודה לית לך חוב' בעלמ' דלא אית ליה תשובה בר מהאי ולית לך חייבא דלא חמאן אפי שכינת' בר מהאי דכתי' לא יגורך רע אמר ר' יצחק זכאי אינון צדיקיא בעלמא דין ובעלמא דאתי עלייהו כתיב ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ וכו' עכ"ל:

ראה איך החמיר הזוהר בעון הזה יותר מכל העוונות של כל התורה ומי שנכשל בעון הזה כיער ואונן יבכה ויתאונן כי נדחה ממדור העליון והוא ככלי חרס שאין לו תקנה ואין לו טהרה אוי לו שנברא: אך כדי להנצל הנפש אשר חטא בזה ומתחרט ורוצה לכנוס בשער הזה אשר הצדיקים באים בו לומר הנה אלהינו זה אזי אוריהו את המעשה אשר יעשה כל ימי היותו בעה"ז ראה וקדש כזה ואז מחזה שדי תחזה:

מתחילה אבוא להציל ממיתה נצחית את הקורא המאמר הזה שאין תשובה למי שחטא חטא זה ואז החוטא יתייאש ויאמר כאשר אברתי אברתי ויעשה משאלות לבו ויאמר נואש אלא באתי לעורר החוטא שיקום בזריזות לעורר תשובה ואל יתמהמה רגע אחד כי ע"כ דברי המאמר הזה כפשוטו שלא יועיל תשובה כי אין דבר בעולם שלא יתוקן בתשובה אפי' מי שכפר בעיקר כמו שלמדו רז"ל מפסוק שובה ישראל עד ה' אלדיך ומנשה המלך שכפר בהשי' ומלא את ירושלים מפה אלפה ועשה כל התועבות קבלו השי' בתשובה: והנה אעתיק מ"ש האלהי אבא מורי זלה"ה בזה הענין בס' עמק ברכה וגם מה שכתבתי אני שם בהגהות וזה לשונו

יש לדעת שאין לך דבר שעומד מפני התשובה ואפי' עשה כל עבירות שבעולם יש להם תשובה שהרי אפי' מנשה שהעמיד צלם בהיכל ועשה כל עבירות שבעולם כשעשה תשובה קבלו הקב"ה וירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבי' אם היה רוצה לשוב היה הקב"ה מקבלו כדאית' בפרק חלק שתפשו הקב"ה בבגדו וא"ל חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בג"ע וכו': ואחז"ל בהדיא שובה ישראל עד ה' אלדיך אפי' היה כופר בעיקר: ותניא בפ"ק דר"ה ב"ש אומרים ג' כתות ליום הדין כו' עד פושעי ישראל בגופן יורדין בגיהנ' ונידונין בה י"ב חודש לאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפה וכו' עד אבל המינים והמסורות וכו' יורדין לגיהנם ונידונין לדורי דורות גיהנ' כלה והם אינ' כלים עכ"ל הברייתא וכתבו התו' על זה כל הני דשמעתין בדלא עשו תשוב' וכן פירשו התוס' בבבא מציעא בפרק הזהב בר"ה חוץ מג' שיורדין ואינן עולין ז"ל וכולהו בשלא עשו תשובה דתשובה מועלת לכל דבר ואיכא למאן דאמר דבעלי תשובה גדולים מאותן שהיו צדיקים מעולם עכ"ל התוס' במקום הנזכר: וכתב המיימוני בס' המדע בהלכות תשובה פ"ג והביאו התני' בסימן ע"ב ז"ל ואלו שאין להם חלק לעה"ב אלא נכרתין ונאברין ונידונין על גודל רשעם לעד ולעולמי עולמים המינ' והאפיקורסים והכופרי' בתחיית המתים והכופרי' בתורה וחשיב שם עוד הרבה שאין להם חלק לעה"ב וכתב לבסוף ז"ל בר"א שכל א' מאלו אין להם חלק לעה"ב כשמת בלא תשובה אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה הרי זה מבני עולם הבא שאין לך דבר שעומד בפני התשובה ואפי' כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב יש לו חלק לעה"ב וכו' הארץ עוד כזה ולקצר אני צריך: וכבר ידוע שבני עלי חטאו בבזיון קדשי' (כראיתא בפ' במה מדליקין) והוא אחד מהדברים שארז"ל עליהם אעפ"י שיש בידו תורה ומ"ט אין

להם חלק לעה"ב א"ה דרשו רז"ל (במסכת יבמות ופ"ק דר"ה על פסוק אם יכופר עון בית עלי בזבח ומנחה וגומ' בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה ובג"ח הא קמן שהתשובה מועלת על כל דבר פשע ועל כל חטא ורשע : **והא** דאמרינן במסכת חגיג' פרק אין דורשין דיצאת ב"ק ואמר שובו בני' שובבי' חוץ מאחר וכו' השובהו בצרו שידע את כבודו ומכוון למרוד בו :

ואת והלא מנשה משומר להכעיס היה ואפ"ה כשעשה תשוב' קבלו הקב"ה כדאמרינן בפרק י"א ר' יהושע אומ' תרע לך כח התשובה בא וראה ממנשה בן חזקיה שעשה כל תועבות רעות שבעולם והרבה לעשות הרע בעיני ה' להכעיסו כו' עד ובאו שרי גדודי אשור והורידו אותו בבלה וכו' ושם קרא לכל אלהים אחרים שנבח להם ואין אחד מהם קורא אותו ולא עונה אותו וכצילו אותו אמר אקרא לאלוהי אבותי בבל לפי אולי יעשה ה' לי ככל נפלאותיו וכשקרא לאלדי אבותיו ונעתר לו ושמע תפילהו שנאמר ויתפלל אליו ויעתר לו וכו' עד באותו שעה עמדו מלאכי השרת וסתמו כל החלונות של מעלה ואמרו לפניו רבש"ע אדם שהעמיד צלם בהיכל אתה מקבלו בתשובה וכו' א"ל אם איני מקבלו בתשוב' הריני נועל דלת בפני כל ב"ת מה עשה הקב"ה חתר לו חתירה את' כהחת ככא כבודו ממקו' שאין מלאך יכול לשלוט הה"ד ויתפלל אליו ויעתר וישמע תפלתו והחנתו א"ר לוי בערבייא צווחין לחתירה עתירה עכ"ל :

וי"ל דמשומר להכעיס דאחר ומשומר להכעיס דמנשה אינם נכנסים תחת כוג א' רק הם על ב' בחינות דזה היה יודע כבודו ר"ל הכיר האמת שם עצמו וידע בבירור שהוא י"ת המלך הכבוד סלה ואין עוד לבדו ומכוון למרוד בו באמרו שמא ח"ו שתי רשויות יש בשמים חרי מעיד ערות שקר בעצמו ע"כ נטרד מן העולמות מש"כ במנשה שהיה משומר להכעיס לא נאמר אצלו ידע כבודו וכו' והמשכיל יבין :

ועוד דאפילו אלישע אחר אם הפציר והרבה בתפילה והיה מסגף עצמו בסיגופי' גדולים וקשים כמו שעשה מנש' יכול להיות שהיה מקובל ברחמים רבים (ע"ל בסימן נ"ב ואע"פ ששמע מאחורי הפרגוד חוץ מאחר לא היה לו למנוע את עצמו מן הרחמים אף שידע כבודו ומרד בו ודוגמת זו מצינו בר' אליעזר בן דורדיא בפר"ק דע"ז שאמרו עליו שלא הניח זונה שלא בא עלי' פעם אחת שמע שיש זונה בכרכי הים ונוטלת כיס דינרין בשכרה נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבעה נהרות בשעת הרגל דבר הפיחה אמרה כשם שהפיחה זו אינה חוזרת כן אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה הלך וישב בין הרים וגבעות אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים א"ל עד שאנו מבקשים עליך רחמים וכו' אמ' חמה ולבנה בקשו עלי רחמים וכו' אמר כוכבי' ומזלות בקשו על' רחמים וכו' עד אמר אין הדבר תלוי אלא בי הניח ראשו בין ברכיו וגעה בבכיה עד שיצאה נשמתו יצאת ב"ק ואמר ר' אליעזר בן דורדיא מזומן לחיי עה"ב ע"כ : **ומסיק** שם בגמרא כיון דאפיק ליה טובא במינות הוה כך לא היה לו לאחר לייאש עצמו מן התשובה אע"פי שב"ק יצא והכריז חוץ מאחר היה לו לעשות את שלו אפי' היה מת מתוך התשובה: **וכ"כ** בעל ראשית חכמה בשער הקדושה בפרק י"ו וז"ל שם הכלל שאין לך דבר שלא יתוקן בתשובה ומה שפירשו בזוהר שאינו תלוי בתשובה הוא שתשובתו קשה ואף זה מכלל קושי התשוב' שמראי' לו שאינה תלוי' בתשובה ואין לך דבר שאינו עומד בפני התשובה ואף אם שמעת שובו בני' שובבי' חוץ מפלוני כענין אלישע אחר אל תחוש שהרי אלישע אחר סוף סוף נתקבל שאפי' לא שב כ"ש אם היה שב שהיה מועיל לו יותר ויותר אלא שסגרו דלתי התשובה בפניו והיה צריך להפציר עד שיפתח הפתח וזה מ"ש ז"ל כל מה שאומר לך ב"ה עשה חוץ מצא בעל הבית דהיינו הקב"ה כל מה שיאמר לך עשה מהמצות עשה חוץ מצא שאם יאמר לך צא מביתי ואל תכנס בענין אלישע אחר אל תשמע לו אלא תכנס בתשובה כי זה חשקו של הקב"ה אלא שמטעה אותך ע"כ :

הג"ה

אמר המגיה בתפילת המעתיק ראיתי כן תוספתי על מ"ש כאן בפנים דאלישע אחר נטרד מטעם דידע כבודו עם"כ במנשה אעפי' שהיה משומד להכעיס כו' דמה לי להכעיס ומה לי מכוון הלא דא ודא אחד היא ותועבת ה' גם שניה' כי מי שעם להכעיס הוא ג"כ מתכוון למרוד בו:

ואחר אשר התבוננתי אל המראה הואת הקרה ה' לפני טעם נכון ומספיק לע"ד והוא זה כי כבר ידוע ש"ש חילוק בין אמונה שהיא מצד הקבלה בלתי מושגת אבלו אלא נמשכת לו מצד קבלת אבותיו איש מפי איש עד מרע"ה וזה חלק ההמונים ובין אמונה שהיא מושכלת ג"כ מצד ההשגה שהשיגה אותו שכלו בית' שאת על הקבלה וזהו חלק יחידי הסגולה הנכנסים תוך גנת ביתן המלך מלכו של עולם וכבר האריכו בזה המפרשים ונראה שכבר הנזכר מובנת הלבבות ולכן אינו דומה המעריך הש"י אשר השיג ידו אחדותו עמי שלא השיגה רק שמאמין מצד הקבלה בקל יוכל להתפתות לשנות אמונתו אף כשהוא צדיק וישר ואיכו הולך אחר עצת יצה"ר כי אפשר שיפתוהו מסתי' לומר כי אין ממש באמונ' זו ש"ו והוא יהיה פתי להאמין וישנה אמונתו ובזה אף שחטא לא הלך אחר היצה"ר מש"כ אותו שהשיג בעצמו שאם ישנה האמונה אין שקר לדעתו כי יודע רבונו ומוכו יוקמת שהיצה"ר מפתיהו לילך אחר תאותיו והוא יודע ששם רשע וזה היה ענין אלישע אחר שנכנס לפרדס וידע וראה הכל בעיון השכל יותר משאר קוטלי' ואפ"ה המרה ע"כ מן הראוי שלא לקבל תשובתו מש"כ בוטה אחר שאף שמאמין מ"מ קנת רפיא בידו :

ולתוספות ביאר דבר זה הנני מביא לך מה שמצאתי כתוב גם ראשית חכמ' בסוף שער היראה על פסוק שאמר ישעיה הנביא ע"ה ותהי יראת אותי מצות אנשים מלומדה וז"ל שם כראה שצריך האד' לחקור ולידע באמיתת למי הוא עובד ולמי הוא ירא כענין מה שצוה דהמע"ה לשלמה בנו ע"ה דע את אלהי אביך ועבדהו והטעם כי העובד דרך מצות אנשי' מלומדה פעם יעשה ופעם לא יעשה ואין לבו תקועה באמונה ואם בא כותי או אחר כמוהו ויפתור לו אמונתו מכח ראיות וקושיות אפשר שיכונס אמנם העובד בידיעת לבו לא יכונס בשום פנים וכו' :

והנה אמת נכון הדבר ומכוון לכל מה שהוכחתי לעיל קיכיה בענין זה ומה שסיים דבריו אמנם העובד בידיעת לבו לא יכונס בשום פנים הטעם הוא כי האמת יעשה דרכו דקך גבר בעליוא להפוך האמת ואלישע אחר שהיה יודע האמת הברור בלבו שהוא ית' אחד יחיד והוא חולק על האמת שלא כדרך העולם אין זה כי אם רוע לב שהעיד שקר בעצמו ע"כ גדול עונו מנשא : **וזה** הדעת עצמו הוא דעת א"א ז"ל ורמוזה במלות קצרות בו"ם בפנים שאלישע הכיר האמת עם עצמו וידע בבירור שהוא י"ת המלך הכבוד סלה וכו' רק שקצר קצת וסייך על המבין כמו שסיים דבריו והמשכיל יבין ואין כל אדם משכיל להבין את זאת מתוך קיצור לשון הכתוב בפנים ע"כ באתי אחריו ומלאתי את דבריו בענין שיהיה מוכן לכל כוונת א"א ז"ל בזה :

עוד אני אומר בתשובה שאלה זו ס"ו שלא קבל הש"י תשובה כי ודאי אלו היה אלישע עושה תשובה הנכנה אומי' הש"י מקבלו בשתי ידים ומ"ש שובו בנים שובבי' חוץ מאחר הענין כי הש"י אל חכן חסד הוא ומושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ע"כ הוא תובע בפה ומקדים לבני אדם ומבקש שיעשו תשובה אבל אים כזה כמו אלישע אחר איכו הגון שהש"י יפכור בו ושיאו עצה טובה שיעשה תשובה רק אם יעשה מעצמו יעשה ולא שיפתהו הש"י וזהו שובו בנים שובבים אני פותח לכם שתעשו תשובה חוץ מאחר וק"ל :

הרי שאין דבר בעולם שעומד בפני התשובה וא"ב איך אמר הזוהר דאין לחטא הזה תשובה ועוד כי זה החטא הוא חטא דור המבול שהשחיתו דרכם ר"ל בהשחתת זרע לבטלה ועל כל זאת רצה הקב"ה שיעשו תשובה ויכחול להם כמ"ש רש"י ריש פ' נח שע"כ הטריחו ק"ך שנה בבנין זה כדי להבריז להם שיחזרו ויעשו תשובה ובזוהר עצמו פרשת ויקהל האריך שם בחומר הפוגם אות ברית ואמר בסוף וי ליה להתוא בסיפא דנקמין מיניה נקבת עלמין נוקבא דעלמא דא ונוקבא דההוא פנימו ואמר אח"כ והנימידי

כד לא עביד תיובת' שלימת' תיובתא דאיהו אתחזי' לחפאה על כל עובדוי הרי לך בהדיא שמועיל תשובה וא"כ בהזוהר שאמר לעיל דלא מועיל תשובה והר"ח בשער הקדושה פי"ו תירץ וז"ל כל התשובה צריך התשובה באבר שבו חטא אבל החטא בברית אינו תלוי בתשובת הברית אבל צריך תשובה תקיפ' כאלו פגם בכל איבריו ע"כ וכן משמע לשון הזוהר שאמר תיובתא דאיהי אתחזי' לחפאה על כל עובדוי וטעם הדבר נראה כי בכל העבירות התשובה המועלה הוא שתיקן החוטא אותה החטא עצמו שעשה ובדבר אשר זדה עליו יתקן ע"ד משל אם חטא "בלה"ר או בלשון שקר אמת יהגה חכו ופיו יפתח בחכמ' ותור' חסד על לשונו ואם חטא בהרהורים רעים יצפק וידהר רבו תורה בלבו ואם חטא בעיני' רמות אז יהא דכא ושח עינים ואם חטא בתאות המלבוש ילבש שק ואפר וכן כל האברי' אשר חטא בהן ישתדל לקיים בהן המצות שכנגדן ובזה די לו כי לא נתפשטה העבירה בכל שיעור קומת אדם רק באבר פרטי ובתקונם הוא מתוקן הכל אבל הזרע שהוא שורש ומקור כל קומת האדם ומהזרע מתהווה האדם אף שכתגלה באבר פרטי דהיינו בשרשו הוא בכוח ואח"כ בירידתו דרך חוט השדרה יוצא לחוץ דרך פי האמה ושם נתגלה בכל מקום הוא כח כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו וכל שיעור קומתו ע"כ אף אם יעשה תשובה באבר הפרטי הזה ויעשה סיגופי' ושומר את המקום הזה שלא יפגמו והוא קדוש וטהור מ"מ ניטמא כל שיעור קומתו וצריך להמציא תיקון לכל שיעור קומתו הן בסיגופי' כאלו היה חוטא בכל אבר ואבר והן בקדושה יתירה לקדש כל אבר ואבר ואז ושב ורפא לו והנה השב על הענין הזה כדרך שישב על שאר עון דהיינו בדבר שחטא דהיינו באותו מקום ובאותו אבר אין התשוב' זו כהוגן בוראי ראשית התשובה היא שיתקן חטא הזה ויעשה סיגופי' ואח"כ גדרי' וסייגי' שלא יהיה נכשל לעולם מ"מ צריך להוסיף על זה ולעשות תשובה על כל אבריו כאלו חטא בכולם כי באמת זה כולל כולם כך הוא ביאור הענין לפי דרכו ותירוצו של הר"ח:

אמנם נ"ל לתרץ בענין אחר בכוונת הזוהר דלעיל שאמר אין תשובה לעון זה ומתחילה אקדים כי כגון צריך אני להודיע ששים האדם על לבו באם חטא ועשה איזה עון כמה פעמים ואח"כ כתחרט ורוצה בתשובה צריך לידע כמה פעמים עשה העביר' כדי שיעשה התשובה על זו העבירה כן פעמים כמספר שעשה העבירה וז"ל האלדי א"מ זל ה"ה בעמק ברכה כי מי שחטא בה פעם אחת אם יעשה התשוב' כמו שכתב הרוקח דהיינו ד' עניני' תשובה תשובת הבאה תשובת הגדר תשובת המשקל תשובת הכתוב בצירוף פירוש הכתובים שם פעם אחת וזמן הקצוב שם ונכלח לו' **אבל** מי שחטא בה כמה פעמים צריך לעשות התשובה הכתובה בה כמספר פעמים שנה אחר שנה כחשבון הפעמים שחטא בה ושנהנה בה דמכתמ' לא נזרכב' הנפש ולא הרציחה עונה עד שיקיים תשובה המשקל בשלימות' **ולא** מבעיא הבא על נשים הרבה קודם התשובה שחייב לעשות תשובה על כל אחת ואחת שזה דין גמור הוא דהוא אפילו יעשאן בשוגג ובהעלם אחת חייב חטאת על כל אחת ואחת אע"פ שכלן משם אחד הואיל והם גופי' מחולקי' חייב על כל אחת ואחת כמו שכתב הרמב"ם כס' תשיעי הוא ספר הקרבנות בהלכות שגגות בפ"ה:

וז"ל שם הבא על עריות הרבה בהעלם אחד אע"פ שכלן משם אחד הואיל והן גופי' מחולקי' חייב על כל אחת ואחת כיצד הרי שבעל ה' נשים נידות או שבא על ה' אחיותיו או על בנותיו בהעלם אחד חייב על כל גוף וכו' ע"ש הכף האיש שהביאה עליית בהמות הרבה בהעלם אחד חייבת חטאת על כל בהמה ובהמה שהרי גופם מחולקי' והרי זה כמו שנבעלת לאנשי' הרבה בהעלם אחד שהיא חייבת חטאת על כל איש ואיש: **ע"ש** האשה שהלך בעלה למדינת הים ושמעה שמת בעלה או שבאו עדים שמת ונשאת בין על פי עצמה בין על פי ב"ד ונודע שבעלה קיים חייבת קרבן אחר ואם נשאת לאנשי' הרבה או שונתה עם אנשים הרבה חייבת חטאת על כל איש ואיש מפני שהן גופין מחולקי' ואע"פ שהכל בשגגה אחת עכ"ל וכן כתב הסמ"ג בס' ע הלכות קרבן שגגות מ"ע ריג (**ואם** זה נאמר גבי שוגג והוא לא ידע ואשם להביא חטאת על כל אחת ואחת כ"ש אם מזיד איש לעשות תועבות הרבה עם נשים הרבה שצריך לעשות תשובה הכתובה ברוקח על כל אחת ואחת ואפילו מאה פעמ' עד תום המספר שחטא עמהם ואפילו כת מתוך אותה התשוב' כמו שמצינו בר' אלעזר בן דורדיא כדלעיל בהצעה ר': **אלא** אפילו חטא עם אשה אחת כמה פעמים אע"פ ששם עבירה אחת היא והגופין אינן מחולקי' רכוותי' גבי שוגג אינו חייב אלא חטאת אחת כמ"ש הרמב"ם במקום הנזכר ז"ל הבא על ערוה אחת ביאות הרבה בהעלם אחד אע"פ שהיה בין בעילה ובעילה ימים הרבה הואיל ולא נודע לו בנתים והרי הוא נוף אחד הרי הכל שגגה אחת ואינו חייב אלא חטאת אחת וכו' עכ"ל' **אפ"ה** גבי מזיד אם בא לעשות תשובה חייב לעשות תשובה על כל אחת ואחת מכח התשובה המשקל שכתב הרוקח שצריך לשקול צערו כנגד הנאתו ר"ל לפי ערך הנאתו שהיה נהנה באשה בחיבוק ונישוק ותשמיש אם מעט ואם הרבה כן יעש' לו צער בגופו' **ומכילא** שמעינן מזה אם בעל כמה בעילות עמה שצריך לשקול בעד התשוב' כמספר הנאות הבעילות שהיה נהנה ממנה כך נ"ל מכח שיקול הדעת **ועוד** דלא דמי מזיד לשוגג דלעיל שכתב הרמב"ם הבא על ערוה אחת ביאות הרבה בהעלם אחד הואיל ולא נודע לו בנתים אינו חייב אלא חטאת אחת דשוגג בהעלמה תליא מילתא דנעלם כתיב והא ראית דאפילו אם היה שוגג והיה לו ידיעה בנתים היה חייב חטאת על כל אחת ואחת וזה הזיד וידע קודם החטא ולאחר החט' ובשעת החטא בשכבו ובמקומו עשותו המזמת' ידע רבונו ומכוין ליהנות מן האיסור מים גנובי' ימתקו וגו' אפשר דאפילו דין גמור הוא שחייב לעשות תשובה על כל שכיבה ושכיבה ששכב עמה הואיל ושנה בחטא במזיד **וכן** הבנתי ממה שכתוב בתשובת רבינו יונה שער א' וז"ל תדע כי השונה עביר' אחת עשר פעמים אע"פ שנזהר מכל שאר עבירות הנה הוא נחשב כעובר על עבירות הלוקות וכן אחז"ל כ"א לנזיר אל תשתה והוא שותה אל תשתה והוא שותה לוקה באחרונה על כל אחד וכו': **אחר** כתבנו את כל הרשום בכתב אמת מצאנו סיער לעזור ממ"ש הטיימוני בספר קדושה הלכות איסורי ביאה פ"ג בהדיא כדברי' וז"ל שם הבא על ערוה מן העריות ביאות הרבה חייב כרת או מיתת ב"ד על כל ביאה וביאה אע"פ שאין ב"ד יכולין להמית אלא מיתה אחת הרי הביאות נחשבות לו כעבירות הרבה ע"כ:

תא חזי מאן גברא רבה מכהיר עלי' הרמב"ם שם וז"ל שכתב בהדיא מי ששנה בחטא אע"פ ששם עבירה אחת היא והגופי' אינם מחולקים אפ"ה אם היה אפשר להמית אותו בשתי מיתות היינו ממיתין אותו באחרונה על כל ביאה וביאה אשר חטא בה אך הואיל והוא מת מיתה ראשונה למה לן לעשות לו מית' שנייה הואיל וכבר מת גברא קטילא קטל מ"מ אם אין תשלום דין למטה יש לו דין למעלה ונחשב לו כעבירות הרבה לענין עונש עה"ב:

ומכילא מדחייב כרת על כל ביאה וביאה כדלעיל אם בא לצאת ידי שמים ולהנצל מעונש עה"ב פשיטא דצריך לעשות השובה על כל כרת וכרת בפני עצמו כי לא תקנה הנפש בסיגוף אחת ובלתי טהורה היא עד שיסגף עצמו בתשובה הכתובה ברוקח סיגוף אחר סיגוף כמספר הכריתות שעבר בהן כדלעיל ואז נסלח לו והכרת הוא אף בלא עדים והתראה כמ"ש הסמ"ג בהדיא בהלכות אישות' **ועוד** נראה לע"ד יש ראיה לזה מתשובת ר' וויל בסי' י"ב על ששאלו ממנו על אשה המנאפת תחת בעלה והשיב שתשובתה קשה מאוד וגדול כים שברה מי ירפא לה הואיל ונשתרשה בחטא י"ח שבועות אם באנו לדקדק אחריה לא תהא מספקת לה לעשות תשובה שלימה על כל פשיעה אפילו לא עברה אלא חדא זימנא הוה דינה לקבל יסורין ואפשר שלא יהא לה כח לקבל יסורין קשין ולשוב בתשובה שלימה כיון שהיא ילדה ורך בשנים האריך זה קצת וכתב לבסוף והורתי על דברי הראשונים שאין אנו יכולין להכביד עליה ביסורי' כדינה מטעמי הידועי' כי גדול עונה מנשוא שתי' רעות עשתה זנתה תחת בעלה בנדותה והולידה ממזר ואי לא דינה אלא פעם אחת וכו' והיה דינה לישב בקרח ושלג בכל יום ויום ובימות החמה לפני זבובים כו' כמ"ש רבי אליעזר בעל הרוקח

נרבי

ורבי יהודה החסיד ועל ששימשה בנידותה היה להלהתענות לכל הפחות מ׳ יום אפילו לא עברה רק פעם אחת וכתב הרמ״בן הבא על הנידה צריך להתענות שס״ה ימים לבד שאר יסורי׳ שכתב ואם באנו לדון על כל עבירה ועבירה אין אנו מספיקים וכו׳ ע״כ׳ הרי לפנינו דס״ל ג״כ דמרינא היתה חייבת לעשות תשובה על כל ביאה וביאה כדלע״ל רק שלא רצה להכביד עליה כיון שהיא ילדה ורך בשנים לא יהיה לה כח לקבל יסורי׳ קשים הרבה פעמים עכ״ל אבא מורי ז״ל ה״ה:

והנה נודע שלכל תשובה יש ד׳ תשובות שסידר הרוקח תשובת הבאה תשובת הגדר תשובת המשקל תשובת הכתוב ואם יש עונש מיתה צריך לעשות לו סיגופי׳ השוים למיתה והמוציא זרע לבטלה חייב מיתה וככר סידרו הרוקח והאלהי האר״י ז״ל סדר התשובה לחטא זה ואלו ואלו דברי אלהים חיים כי תשובה מועיל לתקן הפגם שפגם למשל בעולם העשיה או היצירה ואם רצה לתקן ביותר אזי צריך תשובה ביותר וכולי׳ האי ואולי ואמנם שיתקן במה שפר מטוב ונעשה רע כי נעשה רע בעיני ה׳ בוראי צריך כהנה וכהנה והיה הדבר נקל אם לא היה עושה החטא הזה רק פעם אחת אבל בעו״ה מי שהורגל בחטאת נעורי׳ במעשה כעורי׳ ובא לכלל הוצאת זרע לבטלה הן מחמת הרהורו בתאוה או ניאוף בידים ששפשף ידו באיברו וכיוצא בזה ועשה כן הרבה פעמים והוא צריך לעשות תשובה החמורה הנ״ל כך פעמים כפי׳ פעמים שעשה העבירה ואז יכלו שנותיו והתשוב׳ לא תכלה על הרוב וזהו שרמז בזוהר שאין לעון והתשובה מחמת שהעושה כן הוא מלבוש בתאוה הרעה הזו ועושה כמה פעמים בלי ערך כי אין מונע לו כמו שיש לו מונעי׳ בעביר׳ אחרת הנגמרת ע״י אחר כגון הבא על הערוה שאם היא לא תרצה אז הוא לא יחטא וגם לפעמים מניח בשביל מורא בני אדם מש״כ בהוצא׳ זרע לבטלת בעו״ה העבירה היא בידו לעשות׳ה בהסתר בכל שימת שרוצה ע״כ שגור בה וא״כ בההחרטו אח״כ אף שעושה תשובה אין התשובה נגמרת לרוב פעמים שמחויב לעשות תשובה זו על זה ידוו כל הדיווים ויתפלש באפר ויבכה ויצעק ויעשה כר׳ אלעזר בן דורדיא ששם ראשו בין ארכבותיו כו׳ כדאיתא במסכת ע״ז: **והבא** לטהר אף כי עשה זו העביר׳ כמה וכמ׳ פעמים למאות בלי מספר אמצא לו תקנה כי כבר נודע הק״בה מצרף מחשבה טובה למעשה אם היה לו מחשבה טובה לעשות כך וכך ומת ולא נגמר המעשה הק״בה מצרף המחשב׳ כאלו היתה נעשית בפועל ויעיין סדר תשובה של עבירה זו כפי הכתוב ברוקח וכפי הכתוב בתשובת של האר״י ז״ל הנדפס בסוף קיצור ר״ח ומצוי ביד כל אדם והנה קצב שם תעניתי׳ פ״ד ויהיה בקי בספר קטן ההוא ובסוד כוונת השמות וקודם התחלת קבלת התעניתי׳ ילך למקוה לשם קבלת תשובה וכתב אבא מורי ז״ל ה״ה בספר ברית אברהם יש סמך לטבילה זו בירושלמי׳ מעשה בריבה אחת שנשבית לבין הגוים וכשפראוה הטבילוה על מה שהאכילוה איסורין אח״כ יבא לביתו ובמסתרי׳ תבכה נפשו ומצאתי בשאלות ותשובות מהר״ר מנחם מרקנאטי סימן ו׳ שכתב וז״ל כתב רבינו שמחה דכל בעלי תשובה צריכין טבילה באבות דר׳ נתן מיהו אין הטבילה מעכבת אלא מיד כשהרהר תשובה הרי הוא צדיק גמור אלא שצריך לצער עצמו עכ״ל׳ **והנה** ישב במסתרי׳ על הארץ בחליצה מנעלי׳ ועפר על ראשו ושק על בשרו ויבכה במרירות לב לפני הש״י על אשר נואל ואשר חטא ובלבו הנשבר יהיה התרטה ויבוש מאוד בפני הש״י ויאמר בבכי אלהי בושתי ונכלמתי להרים אלהי פני אליך אין לי פה להשיב ולא מצח להרים ראש כי עונותי רבו מלמנות וחטאתי עצמו מספר:

אמנם אני מלא עון ואתה מלא רחמים׳ **ואי״ן סו״ף** לרחמיך וחנינותיך וכמ״ש ה׳ ה׳ אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה ואתה מסייע לשבים בכן הנני שב בתשובה שלימה לפניך והריני מתחרט על העבר ובוכה ומרבה תחנונים לך ה׳ הצדקה ולי בושת הפנים כי עשיתי הרבה פעמים וכתמתי נפשי רוחי ונשמתי בכמה כתמים ע״כ הנני מקבל עלי תענית וסיגופי׳ לטהר כל שמץ ודופים ואתה ה׳ חנני חנני עניני עניני עזרני אלהי ישעני ולתשובה שלימה עזרני ואז יקבל עליו התענית בלב נשבר ונדכה ובבכיה רבה:

ובא השמש וטהר ועצה בליל התענית ההיא תידד שנתו ויעשה תשוב״ה כפי המקובל בר״ת תעני״ת ש״ק וא״פר בכ״יה הס״פד טובה היא שיתענה אלו פ״ד יום בששה פעמים דהיינו ג׳ הפסקות ב׳ ימים וב׳ לילות כי כל הפסקה היא עולה לכ״ז יום הרי ג׳ הפסקות פ״א יום ואח״כ יתענה עוד ג׳ ימים נפרדים ימים אחרים אבל נראה בעיני טוב ג״כ להפסיק בעוד יום כדי שיהיה כל יום תענית יום שלם ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד ואיך יהיה סדר אכילתו בסעודת הפסקה יתבאר לקמן בארוכה בהלכות תשובה וכן יצטער בשכיבה ובכה יעשה בכל תקופה מארבע תקופות השנה ויקבל עליו לעשות כן כל ימי חייו בכל תקופה ותקופה אפי׳ אם חיה יחיה אלף שנים ואז אף אם ימות יקבלנו הק״בה כאלו חיה זמן רב והיה עושה סדר תשובה זו כל כך פעמים כמו כך הפעמים שחטא מאחר שהוא מוכן ומזומן לעשות כן לעולם ועד ודי בזה כשעושה כן בכל תקופה ותקופה כדי שלא יסגף יותר מדאי ויבוא לידי חולי וסכנה ולידי ביטול תורה אמנם בכל יום ויום כל ימי חייו יהיה בתשובה בשברון לב ואף כי אינו מסגף עצמו באותו היום בתענית מ״מ בשברון לב וזו החרטה היא העולה למעלה ויזהר בזהירות גדול ובשמירה יתירה בקדושת הברית שלא יבא לידי הרהור ולא ישים ידו לעולם ועד מתחת טיבורו ולמטה ובכל יום יבכה וידאג ויאנח ויאמר זה המאמר המובא בברכות בפ״ק אמר ר׳ יוחנן משום רבי יוסי טובה מרדת אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות וכו׳ ור״ל אומר יותר מק׳ מלקיות כו׳ ע״ש ויבוא הדבר הזה בארוכה בסדר התשובה לקמן אי״ה שם תמצאנה גם סדר התפילה והתחנונים ולא באתי עתה רק לרשום כמו ראשי פרקים:

עוד צריך זה השב לידע ולהיות בקי בראשית כל פרק שבעה עשר משער הקדושה ושם תמצא התיקונים לתקן העון הזה אשר עבורו נקרא רע ולהיותו סור מרע ועשה טוב ולאחוז במדות הטובות ההם המזכרי׳ שם ולא יזוז ידו מהם דבר יום ביומו וכן תמצא שם כמה עניינים שהם שמירה שלא יבא לידי קרי וכל זה צריך לקיים כל ימי חייו כי אילו המדות אינם סיגוף לגופו שיביאו אותו לידי סכנה וחולי רק הם מדות ישרות וטובות מש״כ סיגופים ותעניות די בהם לעשות כסדר הנ״ל בכל תקופה ותקופה פעם אחת בכל ימי חייו אבל במדות יאחז צדיק דרכם לא יעזבם ויהיה חזק ואמיץ לא יסור מהם תמיד לעולם ועד ואז טוב לו סלה ומובטח לו שיהיה בן עה״ב ובתנאי שיוסיף שקידה בתורה במצות ובמ״ט וצדקה ותפילות בכוונה ותמיד יהיה לבו נשבר בקרבו כי ה׳ אלהי צבאות בא בו ויתפלל לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי וכל הענין הזה יבא אי״ה לקמן בארוכה אל מקום אשר הכינותי בסדר התשובה:

אחזור למאמר הזוהר בענין מ״ש שאין מועיל תשובה הענין הוא ידוע כי ספירת בינ״ה הנקראת עה״ב היא סוד התשובה ושם יין המשומר ממגע גוי כאשר הארכתי בהקדמה תולדו״ת אר״ם וכל אחיזת פגם היא בצר ו׳ קצוות כי הקליפות בשרשם יש להם שם אחיזה וע״כ מי שחטא צריך לעשות תשובה לקדש עצמו להביא הש׳ קצוות לשרשם בבינה ששם היין משומר וזהו סוד תשובה החזרת הענפים לשרשם אבל יש לתשובה שורש התשובת רצוני לומר שורש הקצוות הם בבינה ושורש שרשם הוא בחכמ״ה כי כלם בחכמ׳ עשית והנה החטא של הוצאת זרע לבטלה הפגם הוא למעלה בחכמה שהוא המוח שהוא מקום הזרע וע״ז אנו אומרים אשר יצר את האדם בחכמה בנין שיעור קומה שלו ממקור הזה ע״כ מי שפגם שם צריך להגיע בתיקונ׳ עד לשם שהוא שורש התשוב׳ ולא די לו לכנוס עד שערי תשובה שהוא בבינה רק בשרשם למעלה שהוא שורש התשובה דהיינו לעשות תשובה שלימ׳ וביותר פנימיית ולהוסיף תשוב׳ על תשובתו ולהתדבק במדת החכמה ששם מעלות רמות ונשאות:

אחר כתבתי כל זה מצאתי כדמות דברי בר״ח מה שהביא בשם האלהי מהר״ם קורדווא״רא והנאני במאוד מאוד:

ודע כי שער הטבילה פתח גדול לנקיון החטא הזה וירגיל תמיד בטבילות ולהבין סוד המקוה כאשר יתבאר לקמן ולפחות לא יפחות

מטבילה

מטבילה בכל ע"ש וחייב לטהר עצמו ג"כ ברגל ויתבאר הכל לקמן בסוד מק"וה שהוא נקיון סוד שיעור קומ"ה:

גרסינן במסכת שבת פ' במה אשה אבוה דשמואל לא שביק לבנתיה גניאן גבי הדדי לימא מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא נשים המסוללות זו בזו פסולות לכהונה לא סבר כ' היכי דלא ללפן גופא נוכראה ע"כ א"כ מטעם זה לא ישכבו בנים זכרים בחורים בהדדי ונוסף על זה כי עזי פנים בדור כשהם שוכבי' ביחד באים לידי עבירה אע"ג דתנן בקידושין ר' יודא א"מר לא ירעה רווק בהמה ולא ישנו שני רווקים בטלית אחד וחכמים מתירים ובגמרא תניא לא נחשדו ישרא' על משכב זכור ועל הבהמה והלכ' כחכמים מ"מ איתא שם בגמרא דהרבה אמוראי החמירו ביחוד אפי' בבהמה וכ"ש בזכר וכ"כ הטור אבן עזר סי' כ"ד דראוי להחמיר אפי' בבהמ' ואפילו ביחוד וכ"ש במטה אחת וכן נזהרי' בזה בכל ספרד אפי' ביחוד וכבר כתבתי כי הדור ברע הוא ע"כ הנני מצוה לכם שלא תשכבו בניכם במטה אחת ולא אצל בחור זר ודי באזהרה זו:

אתם בני יצו הזהרו במאוד להשיא לבניכם נשים בבחרותם קודם שיבואו לידי הרהורי' ואח"כ ילמדו תורה בטהרה ובמסכ' קדושין פ"ק אמ' רב חסד' האי דעדיפנ' מחבראי דנסיבנא בשתסר ואי נסיבנא בארבסר הוא אמינ' לשטנא גירא בעינך:

והזהרו במאוד שקודם החופה לא ישב החתן אצל הכלה כנהוג בדור הרע הזה ולא זו שמשיבין החתן אצל הכלה אלא אף מחבק ומנשק אותה אוי לעינים שכך רואות ואוי לאזנים שכך שומעות ותמה אני על' חכמי הדור שסובלין את העון הגדול הזה וכירם למחות ואינם מוחים לא מבעי' אם הבתולה באה לכלל נידות שיש לה וסת הנה עברי' או' אוריית' ול' אשה בנדת לא תקרב דאסור אפי' קריב' ואפי' ר' פדת ועולא בפ"ק דשבת דלא ס"ל דאוריית' מ"מ אמר עולא לך לך אמרין נזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב:

אלא אפי' עדיין היא קטנה מ"מ החתן בתוקף אהבתו יצרו מתגבר ובא לידי קרי וגורם להוצאת זרע לבטלה ואפי' לא יצא ממנו זרע מ"מ א"א שלא יבא לידי קישוי ורב ותינו ז"ל נידו על זה כמ"ש המבי' עצמו לידי קישוי הוא בנידוי נ' סף על האיסור שעושה ע"כ אתם בנים בני יצו וכל הסרים למשמעתי הנני מוהיר בתוקף אזהרתי שבל יראה ובל ימצא תועבה זו והחתן לא ישב אצל הכלה ולא יגע בה כלל:

עוד באתי להזהיר כיוצא בזה מנהג שהוא ניהגם שעושין חופה בע"ש והכלה אף אם היא כשירה שוכב החתן אצלה איזה לילות קודם שבוע' בעילת מצוה ואז בא לידי חטא כי מסתמא שוכבין שניהם ערומין והוא מתאוה וחושק בה ויצרו תוקפו ואינו בועל אותה ועל הרוב בא לידי הוצאת זרע לבטלה ו' לידי קרי ע"כ יהיה שם שמים מקודש על ידכם שעש' חתונה לבניכם כציווי רז"ל בתולת נישא' ליום רביעי ויבעלנה בעילת מצוה בלילה ההוא ובו אם יהיו הנשואין בשבת אזי לא ישכב החתן כלל אצל הכלה עד הלילה שרוצ' לבעול אותה כל זה אני מצוה בתוקף ציווי ועליכם לקיים גזירותי כבנים לאב וכתלמידים לרבם והשמרו לכם במאוד ואז ה' שומריכם:

ז"ל החסיד הרב ר' אליעזר אזכרי בספר החרידים עון זרע לבטלה חמור מאוד ואחד מן הדרכים הבא על אשתו שלא כדרכה כדכתיבנ' לעיל שזה היה עון ער ואונן והכי מפורש בהרי"א בזוהר בהיכלות הטומא' בהיכל הנקרא שחת כנגד שם אחד משמרת יצה"ר שנקרא טמא ז"ל של ר' שמעון בן יוחאי שם פתחא קדמאה ביה קיימא הד מכנא עסטירא שמיה וכמה אלף ורבבן מכנן תחותיה והאי איהו קיימא על כל אינון דמחבלי אורחייהו לאושדא זרעא על ארעא או דמפקי זרעא דלא כארחא או לכל אינון דמזנ' בידייהו אילן אינון דלא חמאן אנפי שכינ' כלל האי ממנא דבסטר מסאבא דקאמרן נפיק בהאי זמנא וכמה אינון אלף ורבבין כלהו מתכנפי על ההוא ב"נ ומסאבי ליה בהאי עלמא ולבתר כד נפיק נשמתיה מיניה האי ממנא וכל אינון דעימיה מסאבין ל"ה לנשמתי' ואחרין ביה ואסתאב' בהו ואעילו לה לאתהנא בהווא ואלין אקרון שבבה זרע ריחות דבלהו רוגזין מסאבין קיימין כלהו על דא בגין דכלהו קיימין ושארין עליה דבר נש בההוא זמנא דארתח גרמיה יחמים לית לתיאובתי' דא וכדין נטלין ליה לההוא תיאובתא וההוא זרעא אתושד בארעא ואתקפו ביה ונטלו ליה וסלקי ליה לעילא וגרמו דברית דא דאשתעבד בסטר מסאבא עכ"ל:

ויש קצת בני אדם טועין בעון זה כי לא ידעו שהוא אסור וכה מי שלא קדם יראת חטאו לחכמתו לחיות מן החרידי' את דברו ית' ולמדו מן הגמרא כה שהיה נראה לכאורה דאין בזה עון אשר חטא מ' דגרסינן כוף פרק שלישי דמסכת נדרים דאשה אחת באה לפני רבינו הקדוש ואמרה לו שלחן ערכתי לו והפכו ואחרת ג"כ באה לפני רב ואמרו דמותר הוא ופירשו קצת מפרשים דהפיכה זו היינו בעילה שלא כדרכה והורו בזה היתר לעצמם ולא נתנו לב לירד לעומק' של הלכה ולהסכל בדברי רבני ישראל מפרשי הגמרא שכולם הקשו על סוגיא זו מאותה סוגיא דיבמות בפרק ארבעה אחין שאמר שם בהרי"א דער ואונן זה היה העון ששמשו שלא כדרכה רבינו משה בר מיימון תירץ דער ואונן כששמשו הוציאו זרע לבטלה בגופה של אשה וכה שהתיר רב ורבי לבעול שלא כדרכה היינו בלא הוצאת זרע אלא יבעול במהירות ולפרוש מיד לבוא עליה כדרכה ואז יטילו זרע במקום הראוי לזרע והרא"ש תירץ שלא התירו רבי ורב אלא פעם אחת באקראי פעם אחת בכל ימיו של אדם · והאנשים שהזכרתי למעלה לקחו היתר לעצמן נגד החכמים האלה שמרגילין הבעילה שלא כדרכה וגם מוציאין זרע במקום הטינופת לבטלה היפך הסוגיא של יבמות שאמרה שהם חייבים מיתה על בעילה זו לכולי עלמא בין לדברי הרא"ש בין לדברי הרמב"ם והרי חלקם של האנשים במדור שני של גהנם הנקרא שחת והממונה עליו טמא מכא יקרא:

והאמת שאין היתר כלל במקום הטינופת שהרי הרב רבינו אשר הקש' על תירוצו של הרמב"ם שאם הדבר אמת דשלא כדרכה במהירות בלא הוצאת זרע הוא שהתירו רבי ורב היה להם להזהיר לאותם האנשים מאוד בדבר · שהרי בקלות יבואו לידי מיתה · ולכך פירש הרא"ש שלא הותר אלא פעם אחת בכל ימיו · ואיברא גם להתירוץ הרא"ש קשה שהיה להם להזהיר לאיש שלא ירגיל · ועוד קשה אי חשיב זרע לבטלה דנקרא שופך דמים ומביא מבול לעולם ובו מתו ער ואונן כדאמר בהרי"א בפרק ד' אחין פעם אחת מי התירו שאמרו רב ורבי שהתירה התורה · ואם אינו זרע לבטלה אפילו פעמים רבות מי אסרו אלו והרב ים שאין הדעת סובלתן · ועוד קשה לפירושם סדאמר בגמרא דלעיל מיניה דרבי יוחנן בן דהבאי פליג דההופך שלחנו הוו ליה בנין חגרין מהבטן משמע דבתשמיש הראוי להוליד קאמר ולא מפני פעם אחרת ועיקר ראיות המפרשים להיתר שלא כדרכה מהא דאמר בס' הדרין פרק ארבע מיתות אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב מיתה שנאמר ודבק באשתו וגו' · אמר רבא מי איכא מידי דישראל לא מחייב וגוי מחייב · אלא אמר רבא בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור שנאמר ודבק וגו' ודעת הראב"ד ז"ל דאין זו ראייה כלל דהא אפילו לדעתם · יש להקשות מאי פריך מי איכא מידי דישראל לא מחייב דילמא בא בהוצאת זרע קאמר בסתם ביאה או באה כהרגל קאמר לתירוצם השני ולא קשיא מידי וניחא לומר הכי מלשבש הגמרא דרבי אלעזר · אלא כ' אתמר הכי אתמר ואם לא ניחא ליה לרבא לפרושי מלת הכא דאמר רבי אלעזר למה שיבש המימרא מחיוב לפטור כיון דקושטא דמילתא דבישרא' איכא חיובא על כרחין בהני גוונא · ועוד מנא לן לרבא למילף פיטורא בבן נח הבא על אשת חבירו דלכא קרא לחיובא אתא כדאמרן · ואם תשיב משום דודבק פעם אחת משמע אדרבא בהרגל משמע כדכתב כאשר ידבק האזור על מתני איש ועוד דטפי ניחא למדרש הכי ולא למדרש ודבק אדיוקא דאשת חבירו דלא כתיב בקרא בהדיא ועוד כיון דע"כ בהרגל או בהוצאת זרע איכא חיוב מיתה אפילו בישראל משום דנפקא לן ממעשה דער ואונן כדאיתא בפרק ארבע' אחין ולכה שיבש רבא מימרא דרבי אלעזר דילמא הוא סבירא ליה דבפעם אחד איכא חיובא · ואיזה משנה או ברייתא הביא לדחות זה והא המקשה מקשה בכח וכ"ש לשבש:

אלא

שער האותיות

אלא על כרחין לתרץ כל זה אפילו לדעת המפרשים צריך לומר דרבא מלישניה דרבי אלעזר מקשה ליה דמרנקט בן נח משמע דאתי למעוטי ישראל ואי בהרגל או בהוצאת זרע ישראל נמי חייב אלא ודאי בלאו הרגל והוצאת זרע קאמר ולהכי מקש ליה איך אפש׳ לחייב בנוי ולא בישרא׳ אלא ודאי לפיטור׳ אתמר דרבי אלעזר לומ׳ בן נח הבא על אשת חבירו פטור בשלא כדרכ׳ ובישרא׳ חייב:

והשתא דאתית להכי יש לומר דאין ראייה מכאן להתיר שלא כדרכה כלל בסוגיא דיבמות דאמרה סתם דשלא כדרכה הויה עון ער ואונן ולא חלקה: ומה שהתיר במסכת נדרים הפכת שלחן היינו שכיבה כדרכה במקום הראוי ליזרע אלא שהיפך השכיבה להיות היא מלמעלה והוא מלמטה וכן פיר״שי ודומה להפך משכבי האמור במסכת ברכות פרק הרואה אי נמי כדפיר׳ הראב״ד ז״ל בס׳ הקדושה והביאו הטור א״ע סי׳ כ״ה דהפיכת שלחן היינו פניו של איש כנגד ערפה של אשה אבל אינו בועל אלא כדרכה מקום שראוי ליזרע דוגמת שכיבת בהמה עם בהמה להוליד ולא קשיא מהאי שמעתא מידי דהא רבי אלעזר מיניה וביה מקשה ליה כדי לחקור הדברים ולומר דודאי לא אמר כך ר״א אבל ודאי קושטא דמילתא דאיכא מיחה בין בנוי בין בישראל דהיינו מעשה ער ואונן דכתיב ברהו מיתה בהדיא אלא ודאי נשתבש השומע דברי רבי אלעזר מפטור לחיוב:

ואם תאמר למה נקט רבא האי קושיא לקשי והא ישראל נמי חייב יש לומר משום דאין לו כח להקשות כך דמנא לן על כרחין אלא מער ואונן והנהו בני נח מיחשבי דאכתי לא ניתנה תורה אלא ע״כ להקשות בכח צריך להקשות דודאי א״א לומר דישראל פטור ובני חייב והכי מקשי מי איכא מידי דישרא׳ לא מיחייב ונוי מחייב אלא ודאי שניהם שוין לחיובא והא לא איצטריך רבי אלעזר לאשמועינן דזיל קרי ביה רב הוא אלא דין אחר אתי לאשמועינן לפיטורא זהו טעמא של הראב״ד ז״ל והטור א״ע פ שהבי׳ בסי׳ כ״ה דעת הרמב״ם בסוף הסי׳ הביא דעת הראב״ד בהפיכת שלחן שאינו כפירש הרמב״ם אלא כמעשה בהמה וכיון דהביא זה במסקנת דבריו נראה דהכי ס״ל בהפיכת שלחן ומעתה אין היתר דשלא כדרכה כלל ואין לו למיקל כי הרש״בי ע״ה כתב שאין לעון זה תרופה אם לא בתשובה גדולה תדירא ומעשה ה״ה פה צפת שנת הש״ח ליצירה שבמעמד הרבני׳ הגדולים מוהררי׳ קארו׳ ומוה״רר יצחק מסעוד׳ ומוה״רר אברהם שלום׳ ומורי הרב החסיד ר׳ יוסף שאגיש וכמה רבני׳ אחרים באה אשה ואמרה שבעלה בא עליה שלא כדרכה ונדוהו וחרפיהו ואמרו לשורפו באש וסוף גרשוהו מא״י וה׳ יציל שארית ישראל מעון ואשמה אמן: עכ״ל:

בכלל סור מרע בקדושת ברית המעור היא השמירה יתירה באשתו נדה שהזכירו רז״ל צדיקי׳ ילכו בה ופושעי׳ יכשלו ע״כ ראשי׳ חכמ׳ יראת ה׳ יהיה נזהר בכל מה שמוזכ׳ בתלמוד ובפוסקים׳ ויותר מהמה בני׳ הזהרו ובאתי לרשום איזה דברים הכרחיים וחידושים:

כתב בתרומת הדשן פי׳ רמ״ו והובא בטור י״ד סי׳ ק״ץ נראה באשה שהרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אח״כ ולא מצאה כלום יש לטמאה דודאי יצא שפת דם כחרדל ונתקנח או נימוק דהרגשה סברא דאורית׳ היא היכא דליכא למיתלי ההרגשה בסירי אחרינא כדמוכח בפרק הרואה כתם דפריך אנמצא לאחר זמן פטור מן הקרבן אי דארגשה אמאי פטורי׳ אלמא דסברא דאורית׳ היא מרחייב עליה קרבן׳ וכיון דסברא דאורית׳ היא הוי כלמ״ר ופתות דאורייתא דאפי׳ בדקה ומצאה טהורה טמאה כדאיתא בפ׳ כל היד עכ״ל׳ ובבי׳ סי׳ קפ״ח הסכים דאם הרגישה ובדקה אח״כ׳ ומצאה מראה לבן אף שהוא עב וסמיך כשר׳ ולא כת״ה שהורה חוכך גם בזה להחמיר׳ אבל אם הרגישה ולא מצאה כלום פשיטא דטמאה׳ וצריך להודיע זה לנשים כי דאורייתא היא:

והכף ומיד שהאשה מרגשת מחויבת לבדוק את עצמה:

כל אשה שאין לה וסת קבוע צריך לפרוש נ׳ לילות מבעלה דהיינו א׳ מל׳ יום לשלשים יום שהוא סתם עונה בינונית ב׳ וסת החודש דהיינו אם ראתה ג׳ או ד׳ ימים לחודש׳ אח״כ כשיבא ג׳ או ד׳ לחודש צריך לפרוש ג׳ וסת הפלגה דהיינו יחשוב כמה ימים ראית האחרונה היתה מופלגת מראיה שלפניה כך סך ימים אחר ראיה זו צריכה לפרוש ודברים הללו נתבארו בארוכה בטור י״ד סי׳ קפ״ט עוד שם כמה דינים ועניני׳ מענין ימים פרישה׳ ובעונותינו הרבים רוב העולם אינם נזהרים ואינם משגיחין׳ ע״כ אנכי מצוה אתכם ומזהיר אתכם שתהיו בקיאי׳ באילו הדינים ללמוד וללמד׳ לשמור ולעשות ולקיים:

בענין המראות נתבאר בסי׳ קפ״ח דמראה לבן טהור וכן מראה ירוק אפילו כמראה חשעוה או הזהב וכ״ש הירוק ככרתי או כעשבים והגאון רש״ל כתב בירוק צ״ע׳ כי מהר״ם מינץ כתב בתשובותיו בשם הגדולים דאסרינן גם בירוק עכ״ל ע״כ אין להקל במהירות אם הוא כמראה השעוה ומכ״ש כמראה הזהב א״א אם יש ג״כ צדדין אחרי׳ וסברות מוכיחות שאינו נידות:

ואם מצאת מראה הירוק הזה ע״י הרגשה נ״ל להחמיר ואם בלא הרגשה מצאה כתם בזה יש להקל ואם בקנוח ממנה בלא הרגשה קנחת מראה זו אזי יש לצדד כך וכך והכל לפי ראות הענין:

עיין בשלטי הגבורים אשר סביב הלכות נדה בהרי״ף דף ד״ש ע״ב שכתב וז״ל ואולם הסימנים המסור׳ ביד הנשים לברוק הכתמים ומצא שפני הבריקה אינם מן הכתמים האסורים ע״ז ודאי יש לסמוך להתיר כו׳ ושם ע״א כתב קצתם׳ סימניהון דהיינו בשרקקה על הכתם חלף והלך לו מיד זהו סי׳ טהרה׳ וגם כשאין לובן סביבו כנהוג בכתמי׳ האסורי׳׳ עוד שמעתי שאם הוא נמצא כתם ענול אע״פ שאין לו מראה טריפה אם כמין חוט אדמימות מקיפו סביב מטריפין אותו:

מותר לראות דמי אשתו תוס׳ פרק כל היד:

כמה הרחקות הוזכרו בתלמוד ובפוסקי׳ מאשתו נדה לא יגע בה באצבע קטנה ולא יושיט מידו לידה שום דבר כו׳ וז״ל רש״ל בביאור סמ״ג והתוס׳ כתבו אפילו להביא לפניו על השלחן אסור ומשום זה אסר מהר״ש שתביא הקערה על השלחן עכ״ל׳ ואם תעשה היכר כגון שתניחנה על השלחן ביד שמאל שרי כמוזכר בדין מזיגת הכוס:

והא דאסרה למזוג לו הכוס כתב רשב״א דווקא של יין שהוא המרגיל לדבר עבירה:

כשם שאסירה למזוג לו כך הוא אסור למזוג לה׳ ולא עוד אלא אפילו לשלוח לה כוס של יין וזה אם הוא מיוחד לה משום דקא יהיב דעתיה עלה׳ אבל כשהשתה אשתו עם בני ביתו לשתות מכוס של ברכה זא״ז משמע מדברי הרשב״א דמותר עיין בבי׳:

כתב בר״ח בשער הקדושה פ״ז ירא שמים צריך למעט הדיבור עם אשה כל האפשר ובפרט באשתו נדה ופמך לדבר נאלמתי׳ דומיה החשיתי ר״ת נדה: **בספר** מנורת המאור בנר ג׳ כלל ו׳ חלק ה׳ פרק רביעי כתב וז״ל בימים הקדמונים היו הנידות מרוחקות מאוד מבני אדם כי כן שמם מעולם נדות כדי ש״א יקרבו אל אדם ולא ידברו עמו׳ כי ידעו הקדמונים בחכמתן שהבלן מזיק וגם מבטן מוליד גנאי ועושה רושם רע כאשר ביארו חכמי הפלסופים והיו יושבות בדד באוהל לא יכנס בו אדם ולכן אמרה רחל ללבן ראויה הייתי לקום מפני אבי לנשק ידיו אבל דרך נשים לי ולא אוכל להתקרב אליך וגם לא ללכת באהל ש״א תדרוך עפר רגל והוא החריש ולא ענה אותו דבר נראה שלא היו מספרין עמהן כלל מפני שאפילו דבורה טמא׳ ולפי שברבות התאוות ובהתמעט הדיעת והיו כ״כ ששופן העמים בזימה עד שנשבחה מלבם רעה זאת באתה תורתינו הקרושה לקדש את ישראל ולהבדילם מן האומות ולהרחיקם מהם ולשמרם מן הנזק הגדול הזה ושיולידו זרעם בקדושה וע״כ בדעת זאת התולדות והנזק והתקון והטומאה והטוהר צותה תורה לשמור ימי נדה וימי זבה שהם יותר חמורי׳ מימי הנדה להצריך ז׳ ימים נקיים וימי יולדות ואח״כ טבילה במ׳ סאה וברוך יודע כל נסתרות שהיה חסרו להיות רופא ישראל שסדרו בחכמתו כפי הצורך הידוע לו וחכמי ישראל שהשיגו סוד ריחוקה אמרו בברייתא במסכת

נידה תלמיד אסור לישראל בשלמה של נדה רבי נחמי׳ אמר אפילו הדיבור מפיה טמא · א״ר יוחנן אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרוס עפרה שהוא טמא כמת כך עפרה של נדה טמא ואסור ליהנות ממעשה ידיה · ואם ארז״ל כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ מהצעות המטה ומזיגת הכוס והרחצת פניו ידיו ורגליו היינו לפי שראו את העם שלא יסבלו יותר מזה בחסרון שפחות אבל המחמיר שומר מצרות נפשו:

כל הרחקות צריך להרחיק ממנה בין בימי נדותה ובין בימי לבונה כי לעולם היא בטומאת׳ עד שתטבול וכ״כ התוס׳ בפ״ק דשבת ובכתובו׳ פ׳ אע״פ וכ״כ הרא״ש בפ׳ אע״פ וכ״פ הרמ״בם פ״א מהלכות איסורי ביאה וכ״פ הסמ״ג וכ״כ הרשב״א וכתב שכן הוא דעת הר״א ודעת כל הגאונים וכ״כ ספר התרומה · ובפ״ק דשבת ההוא תלמיד בתנא דבי אליהו שהיקל בימי לבונה כתבו התו׳ בשם ר״ת שהיו רגילי׳ לטבול ב׳ טבילות א׳ אחר ז׳ כשפוסקות קודם שתשב ז׳ נקיים דלא איכורא דשתא אלא מדרבנן ולכן היה מיקל אותו תלמיד אבל האידנא שאין רגילין לטבול עד שתשב ז׳ נקיים אין חילוק בין ימי נדותה לימי ליבונה · ומי הוא זה ואיזה הוא שירים ראשו נגד גאוני עולם וראשי הפוסקי׳ קמאי ובתראי · ואף שהמנהג כן בין ההמוני׳ תהיו אחרי רבים לרעות ואף שרמ״א בש״ע הביא המנהג איסו׳ גדול להשגיח בו · ור״של כתב בהגהותיו בטור י״ד בשם חר״ת ז״ל והאנשי׳ האוכלים עם נשותיהן בימי לבונה כדי שלא ירגישו בני הבית שיבוש הוא לעבור על דברי חכמים ונתקבצו כל הקהלות וכתבו חרם על זה עכ״ל:

וכתב עוד רש״ל בה״גה בשם הר״ח ראיתי שטות גדול כשמנתחין בשר לחתיכות קטנות אוכלין בקערה אחת הוא נוטל חתיכ׳ אחת והיא נוטלת א׳ ושיבוש גדול הוא דפשיטא דהשיב אכילה אחת עכ״ל:

ז״ל תוספות במסכת כתובות בפ׳ המדיר דף ע״ב וספרה לה לעצמה · ואם תאמר אמאי אין מברכות זבה על ספירתה כמו שמברכין על ספירות העומר דהא כתיב וספרה וי״ל דאין מברכין אלא ביובל · שמברכין ב״ד בכל שנה שלעולם יוכל למנות כסדר וכן עומר אבל בזה שאם תראה תסתור אין לה למנות עכ״ל התוספות · דקדקתי מדברי התוספות שאין ראוי לה לברך משום דיש חשש ברכה לבטלה אבל לספור בלא ברכה היא מחויבת דהא כתיב וספרה לה · ואין לומר מאחר שלא תוכל לברך ממילא לא חייבה התורה לספור · זה אינו דהא הברכות מדרבנן וא״כ מאיזה טעם לא תמנה ואם תסתור תחזור ותמנה כדי לקיים וספרה לה שתספור ז׳ ימים רצופים ומה שסיימו התוספות בדבריהם אין לה למנות פירוש למנות עם ברכה כי כן התחילו התוס׳ והזכירו בדבריהם ברכה ואפשר שהוא ט״ס וצ״ל אין לה לברך · וכן נהגתי כל ימי וצויתי לאשתי שתספור לעת הערב קודם שקיעת החמה · היום יום א׳ לספירת ליבוני היום יום ב׳ לספירה ליבוני כו׳ וכן כולם:

קנ״ה
ונימוקים אחר ימלאתי תירוץ אחר דכשלא עומר ויובל כל ישראל סופרין כאמכן ומזן אל לכולן אבל ספירת נדות אשה זו מתחלת לספור היום ונשים אחרות בכל טבלו או כטומאו עתה ואין שייך ברכה אלא כשנוה שעושין כל ישראל כאחד:

טוב ליזהר מטומאת משכב ומושב של נדה אף בזמן הזה ולא מאשתו לבד אלא מכל נדה וכן הוא בתשובות רבי מנחם מרקנאט׳ סי׳ תק״פו וז״ל טוב הוא להזהר אפילו בזמן הזה ממשכבה ומושבה של נדה כדי שלא תשתכח תורת טהרה מישראל · ואע״ג דמדאורייתא עושה משכב ומושב כל זמן שלא טבלה אפילו לאחר ז׳ ימי נדות · דכתיב והדוה בנדתה תהא בנידתה עד שתטבול במים בזמן הזה כיון דאינו אלא זכרון בעלמא כיון שרחצה אחר ז׳ ימי נדותה במים שאובין אין מרחיקי׳ ממשכבה ומושבה עכ״ל:

מחלוקת אם טבילה בזמנה מצוה או לא וכתב הב״י סי׳ קצ״ז ז״ל ומ״מ נראה שאם בעלה בעיר מצוה לטבול בזמנה שהרי מצינו ב׳הושע שנענש על שביטל ישראל לילה אחת מפריה ורביה · ואם היא מאחרת מלטבול כדי לצער את בעל׳ עבירה היא בידה · וכתב בס׳ הזוהר בענין פורו׳ ההוא סבא שהאש׳ עושה כן גורמ׳ כמה רעות בעולם בר אי איהו לא חייש ולא אשגח לדין עכ״ל:

ובכלל זה אותן הנשים שאומרות לבעליהן אם תקנה לי זה התכשיט או מלבוש זה אעשה כן שהיא עביר׳ גדולה אפי׳ הוא דרך צחוק · ולא בשביל מצוה לבד לא תמיד כשאינ׳ נשמע׳ לו עד שיעש׳ רצונ׳ אז היא נפש חוטא׳ במאוד ודבר זה מוזכ׳ ג״כ בתשוב׳ רש״ל:

מטעם הנ״ל כשבעלה בעיר הוא טבילת מצוה · התרתי לאשה לטבול בליל שבת שחל תשעה באב בו מאחר שרוב הפוסקים פסקו להתיר · אף שרמ״א בהג״ה כתב לחומר׳ מ״מ מצוה שאני · ובהיותי תופס ישיבה בק״ק פראנקבורט מצאתי מנהגים ישנים וכתוב שם כדברי שאשה תטבול בליל שבת כשחל בט׳ באב: והנאני:

בברכת הטבילה יש מחלוקת אם האשה תברך קודם הטבילה או לאחר שתעלה מהטבילה וראיתי לחסיד ואנשי מעשה שהנהיג את אשתו כך לאחר שתטבול כל גופה פעם אחת תעשה הברכה ולאחר שתברך תטבול פעם שנית ובזה תעשה קדושה יתירה · ותהיה יוצאות ג״כ לשני הדיעות:

מעשה בא לידי באשה אחת שהיה יום ד׳ לנדתה אבל לא שמשה עם בעלה בלילה שקודם ראייתה והתרתי לה ללבוש לבנים ביום ד׳ ולהתחיל לספור ביום ה׳ · וטעמי היה אע״פ שתרומת הדשן החמיר שלא להתחיל לספור עד יום ו׳ לראייתה ואנחנו מחמרי׳ חומרא על חומרא אף שלא שמשה קודם ראייתה מ״מ במעשה לא רציתי להחמיר כי הוא חומרא דאתי לידי קולא כי אם היתה מתחלת למנות ביום ו׳ לראייתה אז היה בא ליל טבילה בליל שבת שאחר י״ט · ומוטב שנניח חומרא הנ״ל כדי לקרב הטבילה להפיפה ותטבול בליל י״ט וראו יותר להשגיח ע״ז מלהשגיח על חומרא הנ״ל ובפרט כי כבר נודע מ״ש הב״י סי׳ קצ״ו דלית דחש להא דתרומ׳ הדשן· ואשה תתחיל ביום ה׳ וכל זה כששמשה קודם שראתה ואם לא שמשה אין צריכה להמתין ד׳ ימים אלא מעת ששמשה · והגם שאנחנו מחמירי׳ בחומרא על חומרא · מ״מ בנדון זה יותר טוב שלא להחמיר: בש״ע סוף סי׳ קצ״ז כתב ואם עברה וטבלה בז׳ ביום עלתה לה טבילה אבל מהרי״ל כתב להחמיר ואפילו בדיעבד והכי נהוג:

בכלל סור מרע בענין קדושת המעור שייך להוריע ג״כ ענין אחר המוזכר בריש סוטה והובא בטור א״ע סי׳ קע״ח ויש בני אדם שאינן נזהרים בזה ועליהם נאמר לא בור ירא חטא · איתא שם אמר רבי חנינא מסורא לא לימא אינש לאשתו בזמן הזה אל תסתרי בהדיה פלוני (ופירש״י לא לימא אינש אפי׳ בינו לבינה) דילמא קיימא לן כר׳ יוסי ב״ר יודא דאמר קינא ע״פ עצמו ומסתרתא וליכא האידנא מי סוטה למיבדקה וקא אסר לה עליה · ע״כ ויען שמעתי מקצת עשו כן באתי כמזכיר: וכמזהיר:

ע״כ רשמתי קצת מענין סור מרע מקדושת המעור · ועתה עת לדבר מועשה טוב מקדושת המעור

ענין הזיווג כשהוא בקדושה ובטהרה הוא קדוש במאוד מעורר למעלה מתקדש מלמטה מעט מתקדשין אותו מלמעלה הרבה ומקיים קדושים תהיו כי קדוש אני ה׳ אלהיכם כי כל זיווג הוא מעין זיווג אדם וחוה הנעשו בצלמו ודמותו ית׳ כי אנחנו ישראל נקראים אדם כי אנחנו אדם ממש כמ״ש רז״ל זה תלה בשערו וזה בעינו וזה באזנו וכו׳ כמו שהובא המדרש ל׳עיל בהקדמ׳ וכשעסק אח״כ בפריה ורביה בקדושה וטהרה אז מרבה הדמות והקדושה מתרבה ועל דבר זה נתקנ׳ שבע ברכות כפי אשר באדם בספר תולעת

שער האותיות

יעקב ודבריו הם מתוך ס׳הזוהר ז״ל:

סדר ברכת נשואין ואכתוב בתחילה טעם פרו ורבו גרסינן ביבמות פרק הב״ע תניא רבי אליעזר אומר כל מי שאינו עוסק בפריה ורביה כאלו שופך דמים שנאמר שופך דם האדם באדם וגומ׳ ואתם פרו ורבו ור׳עקיבא אומר כאלו ממעט את הדמות שנ׳כי בצלם אלהים וגומ׳ ואתם פרו ורבו בן עזאי אומר כאלו שופך דמים וממעט את הדמות כבר כתבנו דוגמת בנין האדם ומה שרומז ואיך כוננו הקב״ה ברוגמא עליונה להשפיע לו והש׳ הנשמה להדריכו בדרך ישרה לדעת להכיר את יוצרו וסיבת ביאתו לעה״ז והוא כדי שיתפשט המציאות האמיתי עד אין תכלי׳ מטה ומעלה בלי הפסק ובעוד בו הרוח צריך להשתדלו להרבות הדמות העליון בעולם להראות שאין לו הפסק וכשהאדם הולך בדרך ישרה הנה המרה כלולה מצדיק של מעלה ומצדיק של מטה ומתחדשות הנשמות לבא כבראשונ׳ בהתקרב אליה הנהר שאינו פוסק והמציאות מתפשט לאין סוף וזה א״א בלא אשה כי זכר ונקיבה בראם ולזה אמרו בפרק הבע׳ אמר רבי אליעזר כל מי שאין לו אשה אינו אדם שנ׳ זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם כי צריך להיות האדם דוגמת היצירה העליונה דו פרצופין כתפארת אדם לשבת בית ובזה יקרא אדם שלם ואז תשרה הברכה במקום שלם ובחבור התחתון מתעורר העליון והכל מתברך מן המקור כי נותנין לו כח לעשות חיל והאילן מחדש פירותיו ונותנין בבית (מלכות) נגזיו ומשם יוצאות ובאות לעולם נמצא העוסק בפריה ורביה סבת המתפשט המציאות הקדוש לאין תכלית וזוכה לנחלה בלי מצרים והמתרשל בזה הנה הוא ממעט הדמות לבל יתפשט ובזה הנהר היוצא מעדן פוסק מלהשקות את הגן לגדל פירותיו נמצאות ארץ החיים יבשה כי רחק ממנה מנחם אור עיניה ושנות חייה והרין מתעורר והרי הוא רוצח שופך דמים ומודדין לו מדה כנגד מדה כי יתפסק ויכרית מחיי הע״הב כי לא הניח שורש להציל נפשו לאור באור החיים ויקלע בכף הקלע ולא יועילוהו תורתו ומעשיו וכמו שכתוב יראה זרע יאריך ימים בעולם שכולו ארוך ואז חפץ ה׳שהי׳ התורה בירו יצלח ומכלל הן אתה שומע לאו גרסינן בפ׳ הבע׳א״ר תנחום בר חנילאי כל השרוי בלא אשה שרוי בלא טובה בלא שמחה בלא ברכה וכו׳ במערבא אמרי בלא תורה בלא חומה וכו׳ רבא בר רב עולא אמר אף בלא שלום דכתיב וידעת כי שלום אהלך וגומ׳ הנה הודיענו היות האשה סבת של כל הטובות האלה לפי שבה הוא השלמתו ברוגמא זו למעלה סוד צלם ודמות כי תשוקת העליונים להריק ברכה אל בית דוד ובסבתה מתברך המלך שלמה וזהו שאמר עליה אחותי רעייתי ואחז״ל במדרש חזית רעייתי מפרנסתי וכשהמלך מרוחק מן המלכה כפי התעוררות התחתונים אין המלך שלם כי אינו אלא חצי ארם ואין טובה אלא על דבר שלם ועל השלימות תחול הטובה בלא ברכה שהברכה נמנעת מלבא לפי שאין שם על מה שתחול והשמחה נמנע בזה בלא תורה שהאשה הידועה נקראת תורה שנ׳ראה חיים עם האשה וגומ׳ בלא חומה כי נקבה תסובב גבר והאשה יושבת בשער שומרת לבל יקרב איש זר אל הקודש ואחר שאין לו אשה הרי הגדר פרוץ והכעס נכנס לחפש בגנזי המלך בלא שלום כי נסתלק השלום מן הארץ ועת מלחמה באה כה והמבין כל זה ירע ויכיר ענין הזיוג על בוריו וישתדל לישא אשה לשם שמים ולא יפנה אל רהבים ובהתקדש האדם עם אשתו על הכוונה הזו יתן לכוחות העליונות מקום לפעול בקדושה ובטהרה ותבא אליו הנפש ממקום קדוש ואם תלמיד חכם הוא יביא ענף מהשורש כמוהו וכבר כתבנו למעלה מה שיש בו די בענין זה׳ שנינו בתולה נשאת ליום רביעי ואמרינן טעמא שמא יהיה לו טענת בתולים וישכים לב״ר ובמדרשו של רשב״י ע״ה הקשו יום חסרונ׳של בתולת ישראל כי ביום רביעי נתמעט הירח לא היה ראוי שבו יהיה שלימות לבתולה אחרת והש״בו כי נתקנו נישואי בתולה ברביעי להראות קיום ומעלה בבתולת ישראל כי אף אם נתמעטה ביום ההוא הנה יש לה נחת רוח למט׳ בנשואי בתולה ובת קול אומר אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתי קמתי וגו׳ ולטעם זה בתולה נישאת ליום רביעי וצריך לתקן חופה מכלים יקרים לכבוד הכלה הנזכרת בשיר השירים שהיא מזדמנת בשמחת הכלה של מטה שהיא דוגמתה והחופ׳ ההיא דוגמת החופה העליונה שהכלה שרויה בתוכה והיא כלילת יופי מכמה גוונים יקרים כי הכלה העליונה והתחתונה עומדת ברוגמא אחרת זאת מתברכת מז׳ ברכות סוד שבעה נהרות מריקי׳עליה השמן הטוב וזאת מתברכת בשבע ברכות דוגמת השבעה העליונים:

ברכה ראשונה בורא פרי הגפן סוד היין המשמח אלהי׳ ואנשים והתעוררות השמחה הבאה אליו מצד הגבורה והיין ההוא עושה פרי ועץ החיים עושה פרי בהתעוררות זה וגפן זאת נוטלת הכל ועוש׳ קציר כמו נטע לפיכך ברכה ראשונה על היין ברכה שנייה שהכל ברא לכבודו סוד העמוד שעליו העולם עומד ונקרא כל שהוא כלל הכל והוא סוד הברית שסוד החבור תלה בו והוא מקבל השמן הבא אליו ממה שעליו לעשות פירות בגפן ההיא וכבר ידעת כי השמן הטוב יורד מהמוח דרך חוט השדרה אל המעור ומשם בארה שבע וזה התעוררות הימין כי אין הפרי אלא משם השמאל מעורר השמחה הימין גומר הפעולה אח״כ בכלל הימין והשמאל זה בזה והוא סוד האדם בשלימותו ולפיכך ברכה שלישית יוצר האדם איש יושב אוהלים מבריח ראשון הבריח התיכון בתוך הקרשים מבריח מן הקצה אל הקצה והוא האדם הגדול (הנזכר ביחזקאל) ברכה רביעית אשר יצר את האדם בצלמו סוד העמוד הימיני יכין המכין המן הבא מגבעת הלבונה ושולחו אל הארץ התחתונה פני יהושע כפני לבנה ברכה חמישית שוש תשיש ותגל עקרה עקרת הבית רחל הקטנה עיקר הבירה בקיבוץ בניה מארבע כנפות הארץ בסוד העמוד השמאלי בועז אשר לו העוז והגבורה ומתחב׳עם העמוד הימיני לקבץ נפוצים ולהכניסם בין ברכים סוד לימודי ה׳ והטעם ששתי ערבות שבלולב אינם עושים פרי אבל קבוץ הבנים הוא הפרי שלהם ואין מי שיעורר קבוץ הבנים אל האם כי אם הנביאים ברכה ששית שמח תשמח ריעים אהובים מקום הריעות והשמחה והאחוה הוא יסודו של עולם ולמי כל חמרת ישראל (יסוד) וצדיק (מלכות) וצד״ק שני ריעים אהובים זה דודי וזה רעי ואינם נפרדי׳ זה מזה שני עפרים תאומי צביה הרוע׳בשושנים ברכה שביעית היא המעמדת הכל וממנה מתברכי׳כל המאורות והיא כלל עשר מאמרות ולפיכך יש בברכה זו עשרה מיני שמחה והם ששון ושמחה חתן וכלה אהבה ואחוה גילה דיצה שלום וריעות עד כאן שבע ברכות עליונות שיורשת הכלה העליונה ולפיכך דוגמתן לכלה התחתונה שהיא דוגמתה למטה והכונס בלא ברכה בכלל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה שגוזל אביו ואמו ובכלל׳ זה הבא על הפנויה ואף אם טבלה הרי הוא גוזל השם ברוך הוא ושנינו כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה והטעם כי כמו שבימי נדתה אין האיש בביתו כי קצר המצע מהשתרע לקבל אשה ובעלה ורע׳סוד נעלם ואז אין ברכה שורה כי אין האדם שלם ואין מתיחדים כי אם בברכה ולזה כל עוד שאין הברכות נמשכות מלמעלה הכלה אסורה ודע כי הידיד נקר׳כל זה כלה היא ה״א אחרונה ובהתחבר צדיק עם צדק נקראת כלה והוי היא מותרת לבעלה כי במשכו אליה מי הברכ׳העליונ׳וכן למט׳האש׳אסור׳לבעל׳בלא ברכ׳לפי שהי׳ברוגמ׳עליונ׳עכ״ל:

וצריכין החתן והכלה להתקדש עצמן במאוד מאוד בהכנסם לחופה ראשית דבר נודע מה שארז״ל הקב״ה מוחל להם עוונות ע״כ יעשו תשובה ביום קודם החופה כי נהגו בכל ישראל שמתענין יתעוררו מאוד בתשובה ויפשפשו במעשיהם מיום הולדם עד היום הזה ויתוודו ויבקשו מחילה וסליחה וכפרה מהשי׳ ויהיו מודים ועוזבי׳ ויתחרטו חרטה גמורה בשברון לב וייעשו הסכמה חזקה מהיום והלאה לעבור את ה׳ באמת ובתמ׳ולהיותם קדושים וטהורים ולא כנוהגין בקצת מקומות שהחתן והכלה יושבין ביחד ומשחקין בקארטין וכיוצא בזה ואח״כ יכנסו לחופה ויתפללו שהקב״ה ישרה שכינ׳ביניהם וכמו שארז״ל איש ואשה שכינה ביניהם כו׳:

וכשבא החתן לקדש את הכלה יאמר הנני באתי לקיים מצות קדושין כאשר צוותה התורה לשום יחוד הקב״ה **ושכינתיה** על ידי ההוא טמיר ונעלם ויחשוב בפסוק כי קדוש אני יהו״ה אלהיכם כי אנחנו תלויים בשמו הגדול ולסוד הקדושים

הקדושים רומזים לשם יו״ד וה״א וא״ו וה״א ט בשער מערכות שמות חשוים האירוסין והקידושין וז׳ ברכות שאנו עושין בזיווגינו הוא רמז לזה כי מאחר שאמר הכת׳ בנים אתם לה׳ אלהיכם ראוי שהפרי שלנו יהא בקדושת זיווג הרומה לזיווג שלמעלה אשר מתחברי בו ג׳ דברים יחוד ברכה קדושה והסימן יב״ק הקדושה מצד החכמה שנאמ׳ קודש ישראל לה׳ ראשית תבואתה הברכה מצד הבינה שנאמר להניח ברכה אל תוך ביתך והוא נקראת בית והייחוד מצד התפארת שנאמר ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ והוא ישראל וכן ראוי שזיווגנו יהיה בקדושין ובז׳ ברכות וביחוד ואז שמו הקדוש שורה בזיווג הזה וזה כי הטבעת שאנחנו מקדשים בה היא עגולה לתבנית היו״ד שבשם כי היא מחשבה סתימית אשר בה קדושה וגם נקרא רוח הקודש והיא החכמה כי היא נקראת קודש כי לשון הקודש הוא הפרשה שנאמר קדושי׳ תהיו ופירושו תהיו פרושי׳ והחכמה היא הספירה הראשונה שנפרשה מן העיסה כי היא ראשית תבואתה ולז׳ לשון קדושה מורה על דין ומאחר שהיא תחילת הקדושה ראוי לקדש בזיווג הזה עם דבר הדומה אליה והיא היו״ד שהטבעת ברמות׳ מאחר שזיווג הזה הוא לתכלית התבואה והפרי הקדוש והב׳ ההי״ן שבשם ההוי׳ הם שני עדים של פניהם מקדש והו״או הוא לרמות האצבע של הכלה המקבלת הקדושים ונותן החתן הטבעת באצבעה ואז נעשית הטבעת ברמות עטרה באצבעה לרמות ז׳ כי כשתתן היו״ד על הו״או נעשית ז׳ כזו ז׳ ומפני זה ראויה או לקבל ז׳ ברכות ואז נקראת אשת חיל עטרת בעלה כי הבעל הוא הו״או של התפארת והיו״ד שהיא העשירית והיא העטרה נעשית תפארת בעלה: ובא וראה בס׳ התקוני׳ ז״ל כד בעי לתברא קליפין דאינון צלמין בה אתקרי שבנא תביר ובה שבר תשברם מצבותיהם אבל יחודא דילה בנקודת שורק דאיהו יסוד חי׳ עלמין חי׳ ברכאן דצלותא דאינון ביחודא חדא צריכין ישראל לצלויי בצלותא בחשאי ורזא דמלה הביאו לה בחשאי ובג״ד בעמדם ישראל בעמידה ליתער לגבי חי ברכאן בחשאי לארקא לה ברכאן אתמר בחיון בעמדם תרפנה כנפיהם דלא צריך למשמ׳ גדפייהו כגוונא דאיתמר בה וקולה לא ישמע והכי צריכין ישראל ליחדא בבת זוגייהו בחשאי באימה ברתת ובזיע בכסויא כמה דאוקמוה קדמאן כמי שכפאו שד דאיהו ש״ד מן שדי ובההוא זמנא אתעבר מן תרעא ודא רזא דמזוזה דאתמר בה וכתבתם על מזוזות ביתך מזוזות ז״ז מות ואם הוא אשתמע קלא מיד לפתח חטאת רובץ ולא למגנא אוקמוה קדמאין כל המשמיע קולו בתפילתו הרי זה מקטני אמנה בההוא זימנא דמיחרי קב״ה בשכינתיה כל חיין מקבלין דין מן דין ברכאן כולהו בקדושה ובג״כ תקינו קדושים וברכאן לכלה ולקביל קדושה וברכה ויחוד דקב״ה הכי צריכי ישראל דיהא יחודא דלהון בקדושה וברכה והכי כל מזוגייהו בברכה וקדושה ולית קדושה פחות מי׳ דאיהו י׳ ובגין דטבעת איהו י׳ כגוונא דא

בה אתקדש כלה וצריך לאעלה באצבעה אתעבידת ז׳ בההו׳ זימנא צריך לברכה לה בז׳ ברכאן דירת׳ כלה בההוא זימנא דמיחרין ישקני מנשיקות פיהו מה נשיקות ב׳ שפוון דיליה וב׳ דילה אינון ד׳ גדפין דחיון דאתמר בהון וד׳ כנפין לאחד להן וכד אתכלילן ב׳ אנפין דיליה וב׳ כנפין ודילה איתמר בהון וד׳ כנפין לאחת הה״ד וארבע פנים לאחת להן ואינון ד׳ אנפין ידו״ד ד׳ גדפין אדני נחבורה חדא יאהדו״נהי כד מתחבראן אתוון איקרי חשמל חיות אש זמנין חשות זמנין ממללות ובגינייהו אתמר גדול העצה אמן יותר מן המברך בגין דאתחברן חתן וכלה תמני אתוון בתרא וכנפי מצוה אולפן רזא דא דאינון׳ חוטין לכל סטר לקביל ד׳ אנפין וד׳ גדפין לכל חיה ובחשבון דנער חנוך א״ז איהו שדי אז ישיר בכל אתר וממנו מרי מתנית׳ דכל מאן דפחית לא יפחו׳ מז׳ וכל מאן דאוסיף לא יוסיף על י״ג ואינון ז׳ לקבי׳ ז׳ יומי בראשי׳ דרמיזין לז׳ שמהון אבגית״ץ וכו׳ ועלייהו איתמר שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד כדין פרחת צלותא לעילא ואינון תמן מ״ב אזכרות דאינון בתפילין דיד ובתפילין דרישא ועלייהו איתמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך וכו׳ ואינון תכשיטין דכלה תפילין עטרת זהב ובריישא דכלה ותפילין דיד טבעת דרועא הא כלה מתתקנא בתכשיטין דילה הה״ד צריך לקרא לחתן דילה הה״ד שמע ישראל והא אינון בחופה דצריכין עמא קדישא למיקם בעמיד׳ קדמיהון עם חתן לברכה לון חיון קדישין דהוו מנגפין בגפין תרפנה כנפיהם ועוד ציצית איהו כורסייא תפילין קב״ה דנחית על כורסייא דקראן ליה בק״ש הא קב״ה יתיב על ערסיי צריכין למיקם קמי׳ בצלות׳ בעמיד׳ ולברכ׳ לון בשבע ברכאן וקידושין דאיהו נקרישך וכו׳ עכ״ל וענין תרין ההי״ן תרין סהדין כי הה״א ראשונ׳ סהיד על ד׳ והה״א אחרונ׳ סהיד על ו׳ וסימנך יד העדי׳ וכל יד היא ה׳ אצבעות ומי שאינו מבין זה יכוון כך הטבעת היא י׳ והחתן פושט ידו ליתן והכל׳ פושטת ידה לקבל הרי שני ההי״ן כי כל יד ה׳ אצבעות ואח״כ פושט׳ בפרטות האצבע הרי״ז׳ ובזה נשלם השם:

כתב הטור א״ע סי׳ ס״ב בשם הה״ג הכונס את הבתולה ובועל׳ יברך בא״י אמ״ה אשר צג כו׳ ע״ש וכתב הרא״ש בפ״ק דכתובו׳ מסתבר לברך אותה אחר שמצא בתולי׳ וכן כתב בעל ש״ע ורמ״א די״א שלא לברך אותה בלא כוס והוא דעת רבינו ירוחם בס׳ אדם וחוה נתיב כ״ח ותמיהני איך לא נוהגין בברכה זו ובוראי מנהגזה הוא מנהג בורות ועם הארצו׳ כי מה לנו להרהר אחר הגאוני׳ ובפרט בעל הלכות גדולות שכל דבריו הם בקבלה ואפילו למאן דרוצה לחשש לזה מאחר שלא הוזכר הברכ׳ בתלמוד מ״מ מי נתן רשות לבטל לגמרי יאמר׳ בלא הזכרת שם ומלכות ובענין מודים דרבנן וברכת בורא נפשו׳ רבות שבירושלמי חותם בה בברכ׳ ומאחר שלא הוזכ׳ בתלמוד שלנו אין אנו חותמין בשם אבל חותמין במודי׳ דרבנן ברוך א׳ ההודאו׳ וברכ׳ בור״נ נפשות רבות ברוך חי העולמי׳ ע״כ כל ירא שמים יוהי׳ בניו לברך ברכ׳ זו לאח׳ שמצ׳ דם בתולי׳ וירחץ ידיו היטיב ויקח כוס בידו ויבר׳ בפה״ג ואח״כ יברך ברכ׳ זו בלא שם ומלכו׳ ויתן לשתו׳ הכו׳ גם א׳ הכלה:

ונ״ל תולעת יעקב סוד ברכ׳ בתולי׳ ראיתי לברך ברכה זו אף אם לא הזכר׳ לא במשנה ולא בתלמו׳ למעלת׳ כי הגאוני׳ תקנוה בדוגמא עליונה באי׳ אמ״ה אשר צג אגוז בג״ע הכוונה על היצירה התחתונ׳ שהיתה כדוגמ׳ היציר׳ העליונ׳ וארז״ל אדם וחוה נטועי׳ היו שנאמ׳ נצר מטעי מעשי ידי׳ להתפאר וירמוז (חכמ׳ ובינה) לאדם וחוה העליוני׳ סבתם שהיו כקרני חגבי׳ בעמקי ההויה ושתלן הקב״ה ונעשו ארזי׳ גדולי׳ וזהו סוד ארזי׳ לבנון אשר נטע אגוז המשיל הכלה לאגוז שהיא סגורה ונחותם האמת חתמה וכן הכלה העליונ׳ נשאה שם זה ועליה אמר המלך שהשלום שלו אל גנת אגוז ירדתי הוא הגן שאמר עליו גן נעול אחותי כלה והיא כמו האגוז שיש לה כמה קליפו׳ והמוח מבפנים הוא שכתוב זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה וסביבותיה ארצות והמוח ההוא נחלק לד׳ חלקי׳ דוגמת המרכבה העליונה והם מסובבי׳ מצד זה ונפרדי׳ מצד זה כמו שהמאורות בייחוד שלם ונפרדים כל אחד לפעולתו והממונה עליה וכמו שכתוב ומשם יפרד והיה לארבעה ראשי׳ הוא הסובב וגו׳ הוא ההולך וגומ׳ ולפי שאגוז ההו׳ נטוע בגן ונקראת גנת אגוז על שמו ונמשלה המרכבה העליונה לאגוז מה אגוז זה סתום מכל צדדיו אף המרכבה העליונה סתומה ונעלמה מהכל שושנת העמקי׳ על שם שהכלה הלולה בכל יופי נקראת בשם זה וכמו שאמרה על עצמה אני חבצלת השרון שושנת העמקי׳ וחבצלת הוא הנקרא חבאק והוא ירוק ע״ש אסת׳ ירקרק׳ היתה השרון שהיא מזמרת ושרה לפני המלך שלמה דבר אחר אני חבצלת השרון שהיא עומדת לקבל מים חיים מהלבנון כענין שכתוב והיה השרון לאגם שושנת העמקי׳ ויש בה ששה עלין כנגד הכלה שהיא כלולה מששה קצוות העמקי׳ מה עומק העליון ושם היתה ונקראת שושנה מה שושנה זו משונ׳ בגוניה לבן ואדום ומתהפב׳ מגוון זה לגוון זה אף היא משונ׳ במדותי׳ פעם דין פעם רחמים ודע כי טעם שנקרא בתחיל׳ חבצל׳ ואח״כ שושנ׳ יש לה סוד והו׳ כי קוד׳ התחבר׳ עם המלך נקרא׳ בן ולפי׳ ירוק ואחר תום של חסד משוך עליה בשבתה עם המלך ואז נקרא׳ שושנ׳ בסוד שפתותיו שושני׳ כל ימשול זר וכו׳ לזה היא סתומ׳ ושמור׳ מכל עביר׳ לכל ימצ׳ הזר מקו׳ ליכנס למקדש כי גן נעו׳ אחותי כלה ומעין חתום במקום לטמאים ליכנס שם על כן אילת אהבים היא אילת השחר ויעלת חן שמרה בטהרה וחוק לא הפרה בענין אל הלכי ללקוט בשרה אחר אבל עינך בשרה של תפוחים עם אלוף נעודים ובהיות הבתולה בדרך זה הנה היא בדוגמת בת ישראל באי׳ הבוחר

שער האותיות

מזרעו של אברהם להיות׳ חלקו ונחלתו כי הם בניו הנולדי׳ בביתו עיבדים עבודתו ושומרים דתו וחקותיו ואינם מפירים חוק ולא עוברים ברית לעבור ממקום קדושתם ללכת בשדה אחר כי בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם ואקח את אביכם את אברהם משם ואוליך אותו בכל ארץ כנען ונטעתיו במקום הקודש והכנסתיו בסוד האמונה ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעם אחריהם להיות לו לעם סגלה מכל העמים ומערתה פקח עיני שכלך ותדע ותשכיל בענייני הברכות והזהר לכוין בהם מה שראוי לכוונו והשתדל להיות מאוכלי המוח וזורקי הקליפ׳ ובכל קנינך קנה בינה וראה כי הכל בא בכוונה והכל בדוגמא העליונה כי המוח לפני ולפנים והקליפה סובבת מבחוץ והפתאים רודפי׳ אחריה ומבלים בהבל ימיה׳ ואינם זוכי׳ לישב עם המלך במלאכתו והוא במשל האגוז שהודענו כבר ורואי׳ המלך ביופיו דרכם להסתכל במוח כי הוא חלקם והקליפה מבחוץ חלק בני אדום היושבים בשעיר ולז״א ואלה המלכי׳ אשר מלכו בארץ אדום לפני מלוך מלך לבני ישרא׳ כי הקליפה קודם׳ לפרי ועתי׳ הקב״ה להקדים המוח בלי קליפה שנ׳ קודש ישראל לה׳ ראשי׳ תבואתה ואע״פ שיקדים הפרי מי הוא אשר ישלח ידו לאכול לו ממנו כל אוכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם ה׳ כי בימי׳ ההם ירב׳ הדעת את ה׳ ויגלה הכבוד לעין כל והוא שאמר ראשית תבואת״ה סוד ה״א אחרונ׳ שיהי׳ בראש כמו שהי׳ בימי הנעורי׳ שנ׳ ומראת כבוד ה׳ כאש אוכלת וגו׳ וכן לעתיד לבא שנ׳ קול צופייך נשאו קול יחדיו ירננו כי עין בעין יראו בשוב ה׳ ציון וכתיב חשף ה׳ את זרוע קדשו לעיני כל הגוים וראו כל אפסי ארץ את ישועת אלהינו עכ״ל:

בא״י אמ״ה אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד דעו בני׳ כי אין קדוש׳ בכל הקדושו׳ כקדושת הזיוג אם הוא בקדושה ומקדש עצמו בתשמיש כאשר הזהירו רז״ל כי אז הוא כדמות וצלם העליון ומעורר הזיוג העליון סוד תפארת ומלכות איש ואש׳ המתייחדי׳ בייחוד גמור ע״י ברית העליון ברית המעור סוד צדיק יסו״ד עולם אשר בא הרמז והקמותי את בריתי סוד קימת ברית מיל׳ בהזדווג איש לאשתו וסוד כתישת הזכר בנקיבה בסוד כתישת הקטורת הדק היטב הדק והדברי׳ ההם סודות עמוקים מבוארי׳ וגלוים ליודעי בינה׳ גם סוד החיבוק בסוד שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני וכן הסוד הנישוק שלמעלה הכל מבואר היטב בספר הפרדס בשער מהות והנהגה פי״ז ופי״ח ופי״ט ובפרק עשרים והנה סוד הזיוג שלמעלה תפאר׳ ומלכות ע״י סוד ברית המעור ותרין דרועין הם חסד וגבורה ותרין שוקין הם נצח והוד הרי תפארת עם מלכות ע״י שש קצוות והם סוד איש ואשה ואז״ל איש ואשה שזכו שכינה בניהם והוא שם יה שבטי יה עדות לישראל וכמ״ש רש״י בפרשת במדבר והנה נודע שהקצוות של מעלה שורשם למעלה בבינ״ה ושורש שרשם בחכמה שהם סוד י״ה מהשם עד שנעלם הכל בהעלמה בסוד קוצו של יו״ד הרי שם יה בניהם ונשלם כל שיעור קומה כי שורש הזרע הקודש הוא למעלה במוח באותיות יה ואשר הזרע ע״י חוט השדרה שהוא נחלת יעקב קישור כל הגוף ומשם דרך המעור ומשם בארה ואז במעור איש ולויות והסודות בהם גלוים למי שחננו ה׳ בינה ודעת וצריך להיות אלו העניני׳ קבועי׳ במחשבתו וכשהאדם צדיק ומקדש עצמו בתשמיש אז מתעורר הקדושה של מעלה: ועניין קדושת התשמיש באיזה ענין הוא קדוש:

לענין הדינים צריך ללמוד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי הטור בא״ח סי׳ ר״מ ובטור א״ע סי׳ כ״ה לא יפול דבר ארצה מכל המוזכר שם וצריך האדם להיות בקי בעל פה בכל מלה ומלה הכתוב שם זולת מענין דין הפיכת השלחן דהמזכר שם כבר כתבתי למעלה מה שכתוב בזה הספר החרידים אליו תשמעון: ולענין הרמזים מחשבות הסודות צריך לידע ללמוד ולשמור בחבור קטן הכמות ורב האיכו׳ שחיבר איש האלהי׳ הרמ״בן ז״ל ונקרא אגרת הקודש והועתקו דבריו בס׳ מנורת המאור ובס׳ המוסר ובס׳ ר״ח פרק שבעה עשר משער הקדושה ויען כי ראשית חכמה הוסיף נופך בזה הפרק מהרבה מאמרי הזוהר ועוד מילי מעליות׳ ע״כ הנני מצוה אתכם לעסוק בפרק ההוא מראשו עד סופו ואינו דומה השונה פרקו ק׳ פעמים לשונה פרקו ק׳ ואחד פעמים׳ ואתם בניי יצוהנה מזהיר אתכם ואת זרעיכם וזרע זרעכם עד עולם וכל תלמידי הסרים למשמעתי שילמדו אלו השני סימני׳ בטור הנ״ל ופי״ז מר״ח בשער הקדושה וכל כך הרבה פעמי׳ תלמדו שיהיו שגורי׳ בע״פ ואל תשנו מכל הכתוב שם ואז אשריכם וטוב לכם בעה״ז ובעה״ב ויהיה לכם בנים הגונים תהיו מכת הזוכי׳ ומזכים דהיינו שתרבו כמה נשמות קדושות והנני מבאר לכם זה הענין:

דעו בניי יצו כי מכל ביאה וביאה כשהיא בקדושה יצא ממנה פעולה טובה דאף שאין אשתו מתעברת מ״מ מעורר למעלה ומשפיע נשמה והאריכו בזה המקובלי׳ וכתבו שע״כ יש היתר לשמש עם אשתו אף שהיא כבר מעוברת או מניקה או זקנה או עקרה כי אינו מוציא זרעו לבטלה לא מתהוו מזרע נשמה קדושה וזהו ענין ותהי שרה עקר׳ אין לה ולד ומקשה הזוה׳ אין לה ולד הוא יתור לא לימא רק ותהי שרה עקרה ותיר׳ כי בא להורות סוד הענין הזה כי אברהם היה משמש מטתו עם שרה אף שהיתה עקרה וח״ו שיהיה לבטלה ע״ז אמר העקרות היה שלא היה לה ולד להדייקא לה לא היה לה אבל לאחרינא היה כי מכל ביאה נשפע נשמה ואו הנשמו׳ באו לולדו׳ אחרי׳ וזהו ענין הגרי׳ כי יש קושיא מנין ומאין לגרי׳ נשמה בשלמ׳ לזרע ישרא׳ באים מצד זיוג אב ואם אבל בגרים קשה אלא הנשמות שנשפעים מכח ביאת הצדיקים מתפשטו׳ ובאו׳ להם וזהו ענין אברהם מגייר את האנשי׳ ושרה מגייר׳ הנשי׳ ר״ל מכח מחשבת קדושת אברהם בביאה נשפעי׳ נשמות של זכרי׳ ומכח מחשבות קדושת שרה בביאה נשפעי׳ נשמות של נקבות ואז יובן את הנפש אשר עשו בחרן עשיה ממש מכח ביאה והרי הוא הדבר בעצמו שפירשו אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ואברהם ושרה עשו נפשם:

ומזה יובנו דברי האר״י ז״ל במ״ש בהקדמת מדרש שמואל בשמו על פסוק הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי עצום אני ה׳ בעתה אחישנה דאיכא למידק דנראה שהם שני תיבו׳ זה היפוך זה אם אחישנ׳ אין זה עתה ואם הוא בעתה אין זה אחישנ׳ עד שהוכרחו רז״ל לומר זכו אחישנה לא זכו בעתה ואף כי דבריהם נכונים אפשר לומר כי בהיות הקטן לאלף והצעיר לגוי עצום יעשה הוא ית׳ שתלד אשה אחת ריבוי גדול בכרס אחד באופן שיכלו כל הנשמות שבגוף דהיינו אוצר הנשמות ואז בן דוד בא ואז הגאולה היא באה בעת׳ שכבר בלו כל הנשמות שבגוף וזהו אחישנה כי המהירות הוא י״ת באה שנתן לקטן אחד אלף בנים ולצעיר גוי עצום עכ״ל וק׳ איך יהיה זה הדבר שיהיה לו אלף בני׳ אלא ע״כ כדפרישי׳ שמכל ביאה וביאה יתהווה נשמה ואלו נשמות יתפשטו: הרי סוד הביאה בקדושה דהוא דוגמא של מעלה כדפי׳ סוד הבנין ושורש הבנין הוא בסוד יה והוא סוד איש ואשה שזכו שם יה ביניה׳ ואז נשלם שיעור קומה ונשפע נשמה בבחינה זו נקר׳ הזיוג בשם דעת כמ״ש וידע אדם את אשתו וידע אלקנה וכב׳ נוד׳ סוד הדע׳ שהו׳ תפאר״ת הנעל׳ הכולל האצילו׳ בהעלמות כאשר בא בארוכה בהקדמת תולדות אדם ומעתה מבואר הנוסח אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד ע״כ קדושי׳ תהיו לקדש אתם ונשיכ׳ בכל מיני קדוש׳ גם מקודם לזיווג לפשפש במעשיה׳ ולהרה׳ תשוב׳ וליתן צדק׳ ומי שרא׳ קרי אפי׳ באונס בעת שהיה פרוש מאשתו נ״ל קוד׳ שיב׳ לזווג יטבו׳ במקו׳ ואז טהר ותתהפך מקו״ה לקומ״ה והוא סוד שיעו׳ קומ״ה הנ״ל:

וקודם הזיווג יעסוק בתורה ומה טוב ומה נעי׳ שיעסוק בר״ח הנ״ל טא״ח סימ׳ ר״ם וראשית חכמה פי״ז משער הקדושה ואם מתאוה נפשו לעסוק ולהיות שונה הלכות יעסוק סוף פרק המפלת דף ל׳ ע״ב דרש ר׳ שמלאי לסה הוולד דומה במעי אמו כו׳ לפנקס שמקופל ומונח ידיו על שתי צדעיו שתי אציליו על שתי ארכובותיו ושתי עקביו על שתי עגבותיו וראשו על ברכיו ופיו סתום וטיבורו פתוח אוכל ממה שאמו אוכל׳ ושות׳ ממה שאמו שותה ואינו מוצי׳ ריעי שמא יהרוג את אמו וכיון שיצא לאויר העולם נפתח הסתו׳ ונסתם הפתוח שאלמלא כן אינו יכול לחיות אפי׳ שעה אחת ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חושך ואל תתמה שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמי׳ ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימי׳ שנא׳ מי יתנני

כירחי

כירחי קדם כימי אלוה ישמרני ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים הוי אומר אלו ירחי לידה ומלמדין אותו כל התורה שנאמר
ויורני ויאמר לי יתמוך דברי לבך שמור מצותי וחיה ואומר בסוד אלוה עלי אהלי מאי ואומר וכי תימא נביא הוא דקאמר ת"ש בסוד אלוה
עלי אהלי וכיון שבא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה שנאמר לפתח חטאת רובץ ואינו יוצא משם עד
שמשביעין אותו שנאמר כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון כי לך תכרע כל ברך זה יום המיתה שנא' לפניו יכרעו כל יורדי עפר תשבע
כל לשון זה יום הלידה שנ' נקי כפים ובר לבב אשר לא נשא לשוא נפשו ולא נשבע למרמה ומה היא השבועה שמשביעין אותו תהא
צדיק ואל תהא רשע ואפי' כל העולם כולו אומר לך צדיק אתה היה בעיניך כרשע והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה
שנתן בך טהורה היא אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הריני נוטל' מכך תנא דבי ר' ישמעאל משל לכהן שמסר תרומה לעם
הארץ ואמר לו אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הריני שורפה לפניך אר"א מאי קרא ממעי אמי אתה גוזי מאי משמע דהאי גוזי
לישנא דאישתבועי הוא דכתיב גזי נזרך והשליכי ואר"א למה ולד דומה במעי אמו לאגוז מונח בספל של מים אדם נותן אצבעו עליה
שוקע לכאן ולכאן ת"ר שלש חדשי' הראשונים ולד דר במדור התחתון אמצעי' ולד דר במדור האמצעי אחרונים ולד דר במדור העליון
וכיון שהגיע זמנו לצאת מתהפך ויוצא וזהו חבלי אשה והיינו דתנן חבלי של נקבה מרובין משל זכר ואר"א מאי קרא אשר עשיתי בסתר
רוקמתי בתחתיות ארץ דרתי לא נאמר אלא רוקמתי מאי שנא חבלי נקבה מרובים משל זכר זה בא כדרך תשמישו וזה בא כדרך תשמישו
זה הופך פנים וזה אין הופך פנים ת"ר שלשה חדשים ראשוני' תשמיש קשה לאשה וגם קש' לולד אמצעי' קשה לאשה ויפה לולד אחרונים
יפה לאשה ויפה לולד שמתוך כך נמצא הולד מלובן ומזורז תנא המשמש מטתו ליום צ' כאלו שופך דמים כנא ידע אלא אמר אביי משמש
והולך ושומר פתאי' ה' תנו רבנן שלשה שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו אביו מזריע הלובן שממנו עצמו' וגידין וצפרנים ומוח שבראשו
ולובן שבעין אשה מזרעת אודם שממנו עור ובשר ושערות ושחור שבעין והקב"ה נותן בו רוח ונשמה וקלסתר פנים וראיית העין ושמיעת
האוזן ודיבור פה והלוך רגלים ובינה והשכל וכיון שהגיע זמנו להפט' מן העול' הקב"ה נוטל חלקו וחלק אביו ואמו מניח לפניה' א"ר פפא
היינו דאמרי אנשי פוץ מלחא ושדי בשרא לכלבא דרש רבי חנינא בר פפא מאי דכתיב עושה גדולות עד אין חקר ונפלאו' עד אין מספר
בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו ב"ו נותן חפץ בחמת צרורה ופיה למעלה מפק משתמר מפק אין משתמר ואלו הקב"ה צר העובר
במעי אשה פתוחה ופיה למטה ומשתמר דבר אחר אדם נותן חפציו לכף מאזנים כל זמן שמכביד יורד למטה ואלו הקב"ה כל זמן
שמכביד הולד עולה למעלה דרש ר' יוסי הגלילי מאי דכתיב אודך על כי נוראות נפלאת נפלאי' מעשיך ונפשי יודעת מאוד בא וראה
שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם אדם נותן זרעונים בערוגה כל אחת ואחת עולה במינו ואלו הקב"ה צר העוב' במעי אשה וכלם עולין
למין אחד דבר אחר צובע נותן סמנין ליורה כולן עולין לצבע אחד ואלו הקב"ה צר העובר במעי אשה כל אחת ואחת עולה במינו דרש
רבי יוסף מאי דכתיב אודך כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני במה הכתוב מדבר בשני בני אדם שיצאו לסחורה ישב לו קוץ לאחד מהן
התחיל מחרף ומגדף לימים שמע שטבעה ספינתו של חבירו בים התחיל מודה ומשבח לכך אמר ישוב נא אפך ותנחמני והיינו דאמר ר'
אליעזר מאי דכתיב עושה נפלאות גדולות לבדו וברוך שם כבודו לעולם אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו דרש ר' חנינא בר פפא מ"ד
ארחי ורבעי זרית וכל דרכי הסכנת מלמד שלא נוצר אדם מן כל הטיפה אלא מן הברור שבה תנא דבי ר' ישמעאל משל לאדם שזורה
בבית הגרנות נוטל את האוכל ומניח את הפסולות כדרבי אבהו דרבי אבהו רמי כתיב ותזרני חיל וכתיב האל המאזרני חיל אמר דוד
לפני הקב"ה רבש"ע זריזתני וזירזתני דרש ר' אבהו מאי דכתיב מי מנה עפר יעקב ומספר רובע ישראל מלמד שהקב"ה יושב וסופר את
רביעותיהם של ישראל מתי תבא טפה שהצדיק נוצר הימנה ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע אמר מי שהוא טהור וקדוש
ומשרתיו טהורי' וקדושי' יציץ בדבר זה מיד נסמית עינו דכתיב נאם הגבר שתום העין והיינו דאמר ר' יוחנן מאי דכתיב וישכב עמה
בלילה הוא מלמד שהקב"ה סייעו באותו מעשה שנ' יששכר חמור גרם חמו' גרם לו ליששכ' א"ר יצחק א"ר אמי אשה מזרעת תחילה יולדת
זכר איש מזריע תחילה יולדת נקבה שנאמר אשה כי תזריע וילדה זכר תנו רבנן בראשונה היו אומרים אשה מזרעת תחילה יולדת זכר איש
מזריע תחילה יולדת נקבה ולא פירשו חכמים את הדבר עד שבא ר' צדוק ופירשו אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפדן ארם ואת דינה
בתו תלה הזכרים בנקבו' ונקבות בזכרים ויהיו בני עילם אנשים גבורי חיל מלומדי מלחמה דורכי קשת מרבים בנים ובני בנים וכי בידו
של אדם להרבות בנים ובני בנים אלא מתוך שמשהין עצמו בבטן כדי שיזריע נשותיהן תחילה שיהיו בניהם זכרים מעלה עליהן הכתוב
כאלו הם מרבים בנים ובני בנים והיינו דאמר רב קטינ' יכולני לעשו' כל בני זכרים אמר רבא הרוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה
אמר ר' יצחק א"ר אמי אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה שנ' הן בעון חוללתי ור' יוחנן אמר וסמוך לטבילה שנאמר ובחטא יחמתני
אמי מאי משמע דהאי חטא לישנא דדכויי הוא דכתיב וחטא את הבית ומתרגמינן וידכי ית בית' וא"ב איכא מהכי תחטאני באזוב ואטהר
עכ"ל הגמרא ואף אם אשתו מעוברת או זקינה יתפלל בלבו לנשמה קדושה ויהיה זה הולד שבו תישפע הנשמה ההיא זרע אנשים
בכל המעלות :

זו תפלת האלדי המקובל הרמ"בן ז"ל בליל החיבור ג"פ

יהי רצון מלפניך צור כל העולמים צדיק בכל הדורות למען שמך הגדול היוצא מפסוק י"זכרנו
יברך שתתן לי זרע חדש זרע קודש רצוי והגון טוב ויפה מתוקן ומקובל וראוי להיות
ולהתקיים בלי עון ואשמה ותברכני בשמך ותברך את ביתי בזכרך ואדע כי שלום אהלי ותמשוך
משך זרעי וכל מעיני ממקור ישראל וטהר גופי וקדש נפשי ומחשבותי ושכלי ודעתי ויתר הרגשתי
ואתחזק ואתאמץ ואתלבש ברוחך הטובה הזכה והנדיבה בכוונת תחינתי כדי שאשלים רצונך
ותשלים זרעי ויבנה ויחיה ויצטייר ויעשה באמת ויושר וימשך ויותך ויעמוד במקום הצלחתו ותכונן
כל הנאתיו כדי להשלימו ולקיימו ולהעמידו בטעם בחן בחסד בכח בבריאות באומץ ובחוזק
ובתוקף בגבורה ותרחם עליו בהעשותו בהתרקעו בהתמתחו בהתלבשו והציגתו על בוריו על
מכונו בהוייתו ובבריאותו ביצירתו בעשייתו בנפשו ברוחו ובנשמתו בקרביו ובציוריו ולא יהא בו
ולא באחד מאבריו לא נזק ולא חסרון לא פגע ולא מקרה לא חולי ולא מרוה לא כאב ולא ציר לא
געול ולא מחלה לא חלי ולא רפיון ולא יחסר כל טוב כל ימי חייו ותברכני אני וביתי וזרעי בכל דבר
המשלים

שער האותיות

המשלים דעתנו ושכלנו והרגשתנו לעשות כל מעשים לרצונך ותברכנו׃ ברכות שמים
מעל ברכות תהום רובצת תחות ומברכותיך יבורך׃ בית עבדך׃ לעולם אמן נצח סלה

ככה תפארו אתה ואשתך בהתעוררות לב ובטהרת כשעה לאחר תיקון המעשים בכל ליל טבילה וראוי ליתן צדקה מקודם :

בשם יי עטיפא בקטפא אזדמנת שארי שארי לא תיעול ולא תנפיק לא דידך׃ ולא בעדבך׃ תוב תוב
ימא ארגישת גלגלוי ליך׃ קראן בחקלא קדישא אחידנא בקדושא דמלכא אתעטפנא

אסור לשמש מטתו לאור הנר ורמ"א כתב ואם עושה חציצה בסדין אף שאור הנר מאיר דרך הסדין שרי אבל בקונדרסי' של תלמידי האלהי האריז"ל כתבו בשמו שאסור כשהנר מאיר והפליג מאוד וכי הוא סכנה גדולה לבני' אף בלא עת העיבור אם משמש והאור מאיר הוא סכנה גדולה להם בר מינן ז"ל ספר סדר היום ולענין אם הנר בבית אחד וחלון או פתח כאותו הבית לבית זה והאור נכנס אם האור נכנס להדיא דרך ישר ודאי אסור שאעפ"י שהנר בבית אחר הרי האור עושה פעולתו ומה לי בבית הזה מה לי בבית אחרת אבל אם האור אינו נכנס ובא כדרך ישר להאיר היטיב אלא שמכח הכאת האור הנכנס מאיר אל עבר הבית מצד אחר והאורה מועטת נ"ל דמותר : **ולענין** מחיצות שנותן סביב המטה כמו כילה או קורטינאש אם אור מאיר אל עבר פניהם היטיב נ"ל דאסור שהרי לא הועילו חכמים בתקנתם וכל הטעמי' שאמרו שייכי עם אלו המחיצות ואעפ"י שנאמר דהמחיצות מחיצות איקרו דיוכלו לעמוד ברות מצויה אפ"ה לנ"ד לא סגי במחיצות לבד אלא צריכין אנו המשכת האור משום הטעמים שכתבנו אבל אם היריעות עבות וכבדות ומחשיכין האור אעפ"י דלא מחשיכין לגמרי נ"ל דמותר משום דאיכא תרתי לטיבות׳ חדא דהנר במקום אחד והוא במקום אחר ועוד שהרי אור הנר אינו משמש אורו שהרי החשיך ואם אין מחיצות סביבותיו אסור לו לשמש ואפי' שפי הנר מהופך לצד האחר ואינו מאי' כ"כ או שהוא עומד בתוך ליגטירנ"א דסוף סוף הרי הנר בתוך הבית ואפילו שיאם׳ הריני מאפיל בטליתי ומשמש אסור לו לשמש דלא התירו להאפיל בטליתו אלא ביום ולת"ח והטעם שהוא יודע שהשעה צריכה לכך ולא יבא לעשות לכתחילה דאסו לשמש מטתו ביום אבל בלילה דדרך תשמי' להיותו בלילה אם היינו מתירי' לו בהאפילת טלית יבא להקל ויבא לשמש לאור הנר בהדיא כי אינו עומד ברשותו אחר שיצרו מתגבר עליו ואין אפטרופוס לעריות אסרו מכל וכל אפילו ע"י האפלת הטלית וטעמא דמסתבר הוא :

ולענין אור הלבנה נ"ל דאסור ג"כ אם האור בא אליהם להדיא דלא גרע מאור הנר הלבנה אבל אם נכנס האור דרך חלון ומאיר לבית אין חשש משום שאין אור הלבנה כ"כ מבהיק למי שאינו עומד תחתיה ממש עד שנחיש עליה אבל אם עומד תחת אויר השמים אע"ג דאין אור הלבנה עליו ממש אלא יושב בצלה אפ"ה אסור שכיון שהוא יושב תחת אויר השמים האור מבהיק :

ולענין אור הכוכבי' נ"ל דמותר דלאו אור איקרו אפילו לאור כוכב נוגה שמאיר יותר משאר הכוכבים ויוצא קרוב לאור הבוקר לא חיישינן ליה ואפשר שאם האור מאיר עליהם היטב שיש להמנע עכ"ל :

אסור לשמש מטתו כשיש רעבון או איזה צרה ב"מ ולחשוכי בני' שרי וכן בליל טבילה וב"י בטא"ח סי' תקע"ד מביא לה מן הירושלמי וכן הוא שם בש"ע וקבלתי ממורי הגאון מהר"ר פאלק כ"ץ שבזה מתורץ הקושיא הרי לוי שמש מטתו בשנת רעבון שהרי יוכבד נולדה בין החומות והמזרחי הביא כמה תירוצי' וכולם דחוים וכן בר"ן והביא מקצתם הבי' בסי' הנ"ל אמנם בזה הוא תירוץ מרווח דאפשר דאשת לוי נתעברה בליל טבילה ושוב לא שימש עמה : **וטעם** איסור תשמיש בעת צרה ע"ד הסוד הוא כי אז כביכול השכינה אינה במקומה בסוד הזיווג העליון ע"כ זיווג תחתון אסור :

כשירצה לזווג אזי הוא והיא יזכירו הולדות הקדושים אשר בארץ המה ואבות הקדושי' והשבטי' כדי שימשך זה הזרע אחריהם ויאמרו אדם עם חוה שת חנוך מתושלח נח אברהם עם שרה יצחק עם רבקה יעקב עם רחל ולאה בלהה וזלפה ראובן שמעון ולוי יהודה יששכר זבולן דן נפתלי גד ואשר יוסף ובנימין אפרים ומנשה ויתפללו בלבם שימשך זה הזרע אחר השבט שלו ואם הוא משבט לוי מה טוב ומה נעי' שיאמר פרשת זיווג בתי אבות הלוים המוזכרי' בריש פרשת וארא מן ואלה שמות בני לוי כל הפרשה עד אלה ראשי אבות הלוים למשפחות' וצריך ללמוד זה הפרשה בעל פה כי אז אין לו נר ויראו שניהם שיהיו ידיהם נקיות כי תמיד צריך להיות כלי של מים עומד לפני המטה ויטלו ידיהם קודם תשמיש בשביל לקדש וכן צריך ליטול אחר התשמיש כמבואר בב"י ובש"ע סי' ד' :

וענין זמן התשמיש בחצות לילה ומי שלא יוכל לעמו' על עצמו ורוצ' לשמש מיד כששוכב אזי כשיקרא ק"ש וקרא ק"ש וכל הפסוקי' וברכ' המפיל לא יאמר אלא עד אחר הביאה דאל"כ יהיה הפסק בין ברכת המפיל לשינה ואז יאמר ברכת המפיל ויאמר שנית פרשה ראשונה של ק"ש כי אסור לדבר אחר ק"ש ועיין בבי' ובש"ע בהג"ה סי' רל"ט וז"ל תולעת יעקב והנה השעה הראויה לעונתו של אדם היא מחצות לילה ואילך כי בשעת ההיא נכנס הקב"ה בג"ע להשתעשע עם הצדיקי' והיא שעת רצון ובאותה שעה הרחמים מתעוררי' בעולם והמתקדש עם אשתו באותה שעה ומכוין מה שראוי לכונ' הויין לו בנים קדושים כי ממקו' קדוש באו והם נקראים בני אל חי וקודם חצות מדת הדין מצויה ואין לתסום שור בדישו והסתכל היטב במה שאמר בנימין פרק מאימתי כל הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין לו בנים זכרים כי הנה נתכוין כלפי האמונה הקדושה והתבור העליון ועוררנו ז"ל על כלל גדול והוא כי כל מה שיעשה האדם צריך לעשותו במעשה העליונים כדוגמא עליונה וצריך לדעת הענין ההוא ולכוין בו וזולת זה אין שלימות במעשיו ואינם רצוים ולפיכך צריך אדם לקדש עצמו בשעת התשמיש · גרסינן במסכת נדה פרק המפלת ג' שותפי' יש באדם הקב"ה אביו ואמו אביו מזריע לובן ואמו מזרעת אודם והבן איך רז"ל דבריהם בתחתונים ורומזים לסבתם בעליונים והנה זרע האב לבן לפי שסיבתו מצד הרחמים וזרע האם אדום לפי שסיבתה בצד הדין והמות שהוא לבן בא מהאב וכן הדוגמא למעלה שמות חותם האמת נמשך ממות הסתום סוד האב העליון וכל תולדות האדם הם במות בבח ומן המות יפרדו ולפיכך אמ' הקב"ה לקין קול דמי אחיך ודרשו רז"ל במדרש

ילמדנו

הגה"ה

סדר היום ושמעתי כי יש מדרגות ושתים מיוחדים להזדווג האדם עם אשתו וכל אחד מהן מעלה מיוחדת' המדריג' הא' שיזדווג עם אשתו בלילה ולא ביום ב' שתהיה לילה מתוספות הלבנה ולא מחסרונה שלשה שתהיה ליל שבת ארבע שתהיה אחר חצי הלילה ואילך כוון שרוח צפון מנשבת וריח לזה ונהפוך תמלא בטנם ישבעו בנים ואפשר שזהו ענין הנותן מטתו בין צפון לדרום הויין ליה בנים זכרים כי רוח צפון בחצי הלילה ורוח דרום בחצי היום והזיוג צריך להיות מכוון שהוא אחר חצות לילה לדרום שהוא הבוקר ונפכי כשרוח צפון מנשבת שאז הזכר מעורר רחמי' בעולם וכל כחות הטומאה והמקטרגי' מתמעטי' והולכי' והוי שעה ראויה להביא נפש משלם הזכר והויין ליה בנים זכרים וכל זה אכן אומרים למי שרוצה לדקדק על עצמו בשעת הזיון אשתו שיהיה לבר כזה ומתקבל ויבא לאור משפטו ויבא פרי צדיק עץ חיים ובענין אחר גם בלא דעת נפש לא טוב אבל אם האדם רוצה שיצרו מתגבר עליו ובא לו לידי קיום או משנה ויבא לידי

קטא

[illegible]

ילמדנו פרשת בראשית אינו אומר דם אחיך אלא דמי דמו ודם זרעיותיו והטפה שהולך נוצר ממנה נמשכת ממגהה האדם ומתפשטת בחוט השדרה ומשם לנידין מכאן ומכאן עד המעור ומשם מקבלת האשה ודוגמא זו למעלה כשכבר ידעת שהאדם נברא בדוגמת המרכבה העליונה והנה האצילות נאצל מן ההויה הראשונ׳ סוד המוח ומתפשט לחוט השדרה סוד הדעת ומשם לסוד הברית יסודו של עולם והוא מריק השמן הטוב בלויה שלו והיה המשכן אחד :

ועתה התבונן סוד הזיווג כמה הוא גדול וכמה יצטרך האדם להתקדש באותה שעה לכוין בדוגמא עליונה כי כפי המחשבה והכוונה שיכוין האדם באותה שעה יהיה העובר הנוצר משם ותבא אליו הנשמה באחד מן הצדדים אשר יטה עצמו אליו אם יטה עצמו לצד הטוב הנשמה תבוא אליו ממקום קדוש ברוך אשר [illegible] ואם יטה עצמו לצד הרע ולא יתקדש באותה שעה ימשיך נפש ממקום טמא ועל הנוצר משם נאמר זורו רשעים מרחם וגומר וכתיב בה׳ בגדו כי בנים זרים ילדו ואלה הם עזי פנים שבדור ודע כי על זה נאמר בתורתינו הקדושה דרך המו לא תבא תועבה אל ביתך

ודע כי ע״י ההשפעה הטובה נאצלות הנפשות הטובות ובזמן שיצה״ר כובש את הטוב אין ההשפעה יורדת בגן הקדוש רק בבאר צרה נכריה והנשמות היורדות עם ההשפעה יוצאות בחוץ ונטמאות ומשם באות ודע כי כל הכוונות הם זה גל גב זה והם דומים לאילן ומה האילן ע״י המים מוציא פירות אף הקב״ה ע״י המים מוציא פירות האילן הזה והמים הם היורדים מהים הקדמוני והפירות הם נשמות ה׳ של צדיקים הוא שכתוב אני כברוש רענן ממני פריך נמצא והמקדש עצמו בשעת תשמיש ממשיך הנשמה מאילן זה ודרך יסוד ולא יתערב הכח ההוא בדבר אחר והנמשך אחר יצה״ר גורם שנתערב הכח ההוא ממקום טמא וגורם טומאה למעלה ולמטה ודע כי על ידי ישראל פורח אילן זה כשהם צדיקים ומה שכתבנו מענין הזיווג בימי החול הוא לשאר בני אדם אבל תלמידי חכמים ההולכים בדרכה של מקום ב״ה עונתן מליל שבת והסוד יתבאר בהגיענו לשם בע״ה ובימי החול מתעוררים בחצות הלילה ועוסקי׳ בתורה להתחבר בכנסת ישראל וכבר כתבנו זה ועוד נרמז זה בדברי דוד ע״ה באומרו הנה ברכו את ה׳ כל עבדי ה׳ העומדים בבית ה׳ בלילות אמר כי עבדי ה׳ הם הצדיקים העומדים בחצות הלילה ועוסקי׳ בתורה ומשתתפים עם (אילת סוד)(מלכות) בבירת ה׳ לשבח למלך הנשגב וכבר כתבנו למעלה כי רוח צפון מתעורר בחצות הלילה ומנשבת בכנור דוד ואז מזמר לפני ה׳ וכמה רבבות של מלאכי השרת משבחים לפני הקב״ה והזוכה לקום באותה שעה ולעסוק בתורה הקב״ה מחריש צבא מעלה ומקשיב לקולו כענין שכתוב היושבת בגנים חברים מקשיבי׳ וגומר וכל צבא המשוררים מחרישי׳ בשביל השבח העולה מלמטה מאת העוסקים בתורה ואומרים הנה ברכו אתם ברכו את ה׳ אתם שבחו אותו והכלה מרת עטרת אותו צדיק לפני המלך ומתפארת בו ואומרת ראה הבן אשר בו באתי לפניך ומי הם שהשבח הזה שלהם חוזר ואמר העומדי׳ בבית ה׳ בלילות הם הנקראים עבדי ה׳ אלה הם הראוים לברך למלך וברכתם ברכה שלימה הוא דכתיב שאו ידיכם קודש וברכו את ה׳ קדוש הוא המקור שהכל מתברך משם והגורם זה מכריזין עליו ואומרים יברכך ה׳ מציון אתה ברכת להקב״ה ממקור הקדוש העליון הוא יברך אותך וארת הכלה ממקום הנקרא ציון כמו שנזדווגתם יחד לשבח למלך כך מאותו מקום שהוא מתברכת תהיה אתה מבורך הוא שכתוב יברכך ה׳ מציון כי שם צוה ה׳ את הברכה חיים עד עולם עכ״ל :

ועתה שנתבארו עניני קדושת מאכל התלוי בפה ובו ושט ועניני׳ התלויים במעור אז תם ונשלם קדוש כל האברים שיעור קומת האדם ונתבאר הכל היטב באות זה שהוא אות · **ק׳ קדושה ויען** שכתבתי למעלה כי קדושת אברי שיעור קומה הוא בג׳ מעלות · **תלמוד מעשה מדות** ונתבאר עד הנה איך תלמוד תורה תלוי בכל אברי הגוף ונתבארו דינים לכל אברי שיעור בגופם ובתוכם מעורבים ג״כ איזה מדות שאברי שיעור קומת הגוף · **וכדי** שיהיה הכל בשלמות אזכיר פה עוד איזה מדו׳ תרומיות באברי שיעור קומת הגוף :

המוח והלב הם כלי מחשבה והמחשבה צריכה להיות קדושה וטהורה ונקייה בכל עת ובכל רגע **ולא** מבעיא בעת עסקו בתורה או בעת שמתפלל שיהיה לו מחשבה טהורה וכוונה הגונה הן על דרך הנגלה הן על דרך הנסתר כפי השגת שכלו

או בעת עשיית מצוה כי מצות צריכות כוונה ויעשה בהתעוררות הלב ובכוונת טעמיה וסודותיה **אלא** אף בעסקו בעניני הגשמיי׳ יעשה הכל לשם שמים ויהיה במחשבתו דבוק בהשי״ת לא יפרד כהדביקים הזה רגע כמימריה וכבר כתבתי למעלה בפ׳ בעשרה מאמרות בענין עבודת הלב וכן באות ל׳ לב טוב :

וכתב בס׳ התקונים והובא בראשית חכמ׳ כי המרכבה של המוח הם ד׳ ראיה שמיעה ריח דיבור והאריך שם כי הם ד׳ אותיות השם וכל מה שאדם רואה ושומע הכל נרשם אחר כך במחשבה ומהרהר בו וכן הדיבור יוצא מן כח השכל מהנשמה כי דיבור החיצוני מדבור הפנימי שהוא השכל שהוא במוח גם הריח הוא דבר שהנשמה תלויה בו :

וכמו שאיסור חמור בו להוציא זרע היוצא מהמוח לבטלה כך איסור גדול הוא המוציא ראיה שהיא מרכבת המוח לבטלה וע״כ היה רב שח עינים לא הסתכל לא לפניו ולא לצדדין רק בד׳ אמות שלו ולא מבעיא שיהיה עוצם עיניו מראות ברע אלא אפילו המסתכל בדבר הרשות חוץ לד׳ אמותיו הוא כדוגמת המוציא זרע לבטלה וכן כתוב בראשית חכמ׳ ונודע כי הזרע מאור עיניו של אדם כמ״ש הרמ״בם במי שמרבה בתשמיש שעיניו כהות וע״ז בא הרמז ברית כרתי לעיני שהיה אוחז במדת העינים כמו במדת הברית :

וכן מצינו בדיבור שהוא ג״כ מרכבת המוח שהוא ברית לשון הרי ג׳ בריתות ברית המעור ברית לשון ברית עין וכתב בראשית חכמה פ״ז משער הקדושה כמו שברית התחתון אין להוציא זרע לבטלה כך אין להוציא הדיבור לבטלה :

וכן יזהר בשמיעה שלא ישמע שום דיבור שהוא לבטלה כי כבר איפסק׳ הלכתא שומע כעונה · **וכן** הריח יהיה ניחוח לא חרון אף כלל וכלל לא מינה ולא מקצתה וע״ז נאמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו · **כל** זה הוא לענין סור מרע אבל לענין ועשה טוב אז ידבק במחשבתו ויראה בעיניו ויבין ודה״ע אמר אז לא אבוש בהביטי אל כל מצותיך נודע כי הבטה ההוא יותר הסתכלות מראיה כמ״ש רש״י בפסוק והביט אל הנחש ואמר דוד לא די שאני רואה על מצותיך אלא אני אביט וביאור הפסוק ג״כ הוא מי שעבר על איזה מצוה וקורין אותו לס״ת לקרות ורואה זו המצוה אז מתבייש כי מי שאינו שומר המצוה ראוי לו שיבוש ויכלם כשיביט במצוה הכתוב׳ בתורה אבל דוד אמר לא אבוש וגו׳ · **וכן** בשמיעה לועשה טוב ישמע ויוסיף לשמע כמ״ש והיה אם שמוע תשמעו אדם שומע דבר הלכה או מדרש ושומע אותו שנית אל יעלם אזנו משמוע אותו ויאמר כבר שמעתי ועל זה מפרשים העולם הפסוק מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה ר״ל אם הסיר אזנו משמוע התורה שכבר שמע א״כ גם תפלתו שמתפלל היום מה שכבר התפלל אתמול יהיה מתועב בעיניו · וכן בדבור הטוב חיים הם למוצאיהם מפיהם כאשר יתבאר באורך במעלות השתיקה ובקדושת הדבור :

וכן חרון אף לקנא קנאת יי׳ צבאות כמו שעשה פנחס בקנאו את קנאתי אז מקדש שם שמים ברבים :

קדושת הידים ורגלים לא ירום ידו ורגליו לעשות בהם שום תנועה אפילו תנועה קטנה לפועל בטל אף שאין בו שמץ עבירה ויזכור האדם בעמדו לפני מלך איך הוא עומד ביראה אינו מתנועע : ואיך לא ילמוד ק״ו מבלי ערך איך לא יהיה עליו מורא שכינה כי מלא כל הארץ כבודו ויהיה ביראה גדולה שלא לעשות שום תנועה כי אם לעבודת הש״י אז יעשה ביד חזקה וביד רמה

ורגליו

ורגליו ירוצו לטוב · וגם בעסקיו המצטרכים במשא ומתן או בעשית מלאכה ישתמש בהם ויהיה הכל כוונתו לשם שמים :

קדושת המעור צריך שמירה יתירה ובאזהרה עצום ונורא שלא יבא ת"ו לידי חשש איסורא יתחרט על אשר נואל ועל אשר חטא ויהיה נזהר מעתה שלא ישים ידו מטיבורו ולמטה ויהיה נזהר במעשה בדיבור במחשבה מכל כיעור ותועבה ויבחור בטובה ואז הוא בן עולם הבא · **נשלם** ענין קדושת אברי שיעור קומה · בעזרת שוכן רומה :

עת לדבר עתה מכלל טהרת הקו"מה · סוד מקוה כי מקוה טהרה גדולה לקו"מה ע"כ אותיות דרין כאותיות דין :

מתבאר מהזוהר כי סגולת הטבילה היא להחזיר הנשמה למקומה כי מי שהוא טמא אילו נשמה ובפרט הפוגם הברית נשמתו מסתלקת : **וכל אדם** צריך טבילה בכל ערב שבת כמבואר בזוהר ויקהל כדי לפשוט לבוש רוח חול וללבוש רוח קדושת שבת שהוא רוח חשוב מעתיקא וכולי האי ואולי שישרה עליו רוח הקודש :

ומצאתי בכנפי יונה סוד הטבילה ערב שבת דוקא אחר חצות · יכוין מ"ם עולה תשעים נגד תשעה יורי"ן · ד' של שם ע"ב ונ' שבשם ס"ג וא' שבשם מ"ה · ומקוה עולה קנ"א כמו שעולה שם אהי"ה במילוי הה"ין וידעת ששם אה"יה כפא לשם של ר' יודי"ן וגם יכוין הטובל בר' יורי"ן של שם ע"ב במ' סאה זו היא כוונה טובה לכל ע"ש · אבל בשלש רגלים צריך לכוין בשני שמות ע"ב קס"א מילוי הוי"ה ואהי"ה ביודי"ן שעולק במנין רג"ל וזוהי חייב אדם לטהר עצמו ברגל · פיר' בשני שמות אלו שעולין רג"ל :

ובכנפי יונה חלק ג' סימן מ"ה מצאתי שם בזה הלשון הטובל ע"ש מן המנחה ולמעלה כשהוא בתוך המים ישתחוה למערב ואם אינו יודע איזהו מערב העולם יצייר ברעתו ארבע רוחות וישוח למערב ויאמר פעם ראשונה הריני טובל בפישוט מלבושי החול · ואם הוא מזכי הראות · יראה כעין עשן מעלה פרצופים קטנים רבים מצפרני ידיו · ואח"כ יחזור וישחה שנית ויאמר הריני טובל כדי לקבל הארת שבת זכור ושמור בחבורא חרא ויכוין בזכו"ר לע"ב קס"א ובשמור למילוי אלהים שהוא עולה שי"ן אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם · ר' אחוריים מאלה"ים א' א"ל א"לה אלה"י אלהי"ם עולה ר' נשאר מן שמור מ' והוא גמטרי"א של מילוי שם ע"ב שהם החסרים באמצעית ואלה הם חמשה ענני כבוד מקיפין את האדם בתוך המים עיין בחלק הב' סי' צ"ה אחר יחזור וישחה ויאמר הריני טובל עבור לקבל נשמה יתירה ויכוין קס"א קמ"ג קנ"א · וכשיוצא פוסע לאחוריו כמו שיוצא מב"ה וכשילבש בגדיו דהיינו כסות נקייה יאמר ג"כ כל כלי יוצר עליך לא יצלח כל הפסוק כו' ויכוין כולו ע"ש :

הרי בכל ע"ש ג' טבילות · ומי שטובל לשם תשובה באיזה יום מהימים צריך י"ד טבילות וטעם מבוארים בכתבי הקודש של האר"י ז"ל מפוזרים במקומות · **והא** לכם מה שהועתק מדברי הקדוש בתיקון שבת :

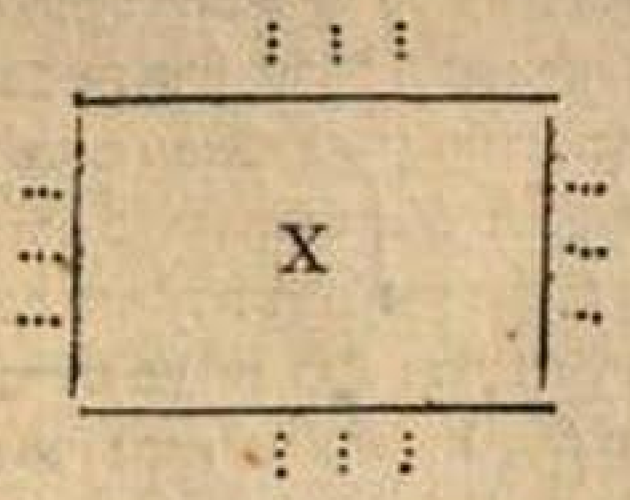
ואם המצא תמצא מי שיוכל לטבול הרי זה משובח ומהולל ברוב התשבחות כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ויהיה אהוב למטה ונחמד למעלה כמנהג הנהוג בארץ הקדושה ארץ ישראל עוד היום שטובלין בכל ערב שבת כישם שער השמים · ומקבלים עליהם מלקות קודם כמו שמבואר בתיקוני התשובה · וע"ש ואחרי כן יאמר פרשת העקידה מראשה לסופה ויקבל עליו דין ארבע מיתות ב"ד שהם מסודרים כהלכתם לפי הפגם שפגם בהש"י באות ו' ההוי"ה כאשר תראה לפניך ויאמר בכוונת הלב יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי אם פגמתי באות ראשונה של שמך הגדול והנורא או בשאר אותיות התלויות בו ונתחייבתי לפני כסא כבודך סקילה או דינה ותולדותיה כיוצא בה תעמוד לפניך זכות צדקת אברהם אבינו ידידך בעבור כבוד שמך וטהר אותי בטבילה זו גופי בעולם הזה ורוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור הריני כאלו הושלכתי ב' קומות ונסקלתי כתורה וכהלכה במצות בית דין הגדול שבירושלים על דבר כבוד שמך ואתה ברחמיך הרבים תשוב ותיחד ג' אותיות ראשונות של ג' שמותיך היקרים הוי"ה אהי"ה אדנ"י ושם קדשך במילוי ד' יודין שהוא שם של ע"ב ויאיר ברצונך בעולם האצילות כיד המלך ואל יהא מונע · וכן יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי אם פגמתי באות שנייה של שמך הגדול והנורא או בשאר האותיות התלויות בו ונתחייבתי לפני כסא כבודך שרפה או דינה ותולדותיה כיוצא בה תעמוד לפניך צדקת יצחק עקדתך בעבור כבוד שמך ותטהר אותי בטביל' זו גופי בעולם הזה ורוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור והריני כאלו נכמרו בני מעי בפתילה דולקת של אבר ונשרפתי כתורה וכהלכה במצות ב"ד הגדול שבירושלים על דבר כבוד שמך ואתה ברחמיך הרבים תשוב ותתיחד ג' אותיות שניות של שלשה שמותיך היקרים הוי"ה אהי"ה אדנ"י ושם קדשך במילוי אלפי"ן שהוא שם מ"ה ויאיר ברצונך בעולם היצירה כיד המלך ואל יהא מונע · וכן יה"ר מלפניך יאו"א אם פגמתי באות ד' של שמך הגדול הגבור והנורא או בשאר אותיות התלוי' בו ונתחייבתי לפני כסא כבודך חנק או דינה ותולדותיה כיוצא בו עשה למען כבוד שמך ותטהר אותי בטבילה זו גופי בעולם הזה ורוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור · והריני כאלו נשקעתי בזבל ובסודר קשה לתוך רכה ונחנקתי כתורה וכהלכה במצות בית דין הגדול שבירושלים על דבר כבוד שמך ואתה ברחמיך הרבים תשוב ותיחד ג' אותיות אחרונות של שלשה שמותיך היקרים הוי"ה אהי"ה אדנ"י ושם קדשך במילוי ההין שהוא שם ב"ן · ויאיר ברצונך בעולם העשיה כיד המלך ואל יהא מונע · יי' שמעה יי' סלחה יי' הקשיבה ועשה ואל תאחר וגומר ויכוין בר"ת של "שמעה "שרפה ושל "סלחה "סקילה ושל "הקשיבה "הרג ושל "ועשה "וחנק אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד ויאמר שיר של פגעים כנגד סטרא אחרא וגם שיר ושבח של נחוניא בן הקנה והוא "אנא "בכח "גדולת "ימינך "תתיר "צרורה "קבל "רנת "עמך "שגבנו "טהרנו "נורא "נא "גבור "דורשי "יחודך "כבבת "שמרם "ברכם "טהרם "רחמי "צדקתך "תמיד "גומלם "חסין "קדוש "ברוב "טובך "נהל "עדתך "יחיד "גאה "לעמך "פני "זוכרי "קדושתך "שועתינו "קבל "ושמע "צעקתינו "יודע "תעלומות · בשכ"מלו וכשהוא עומד בתוך המים יאמר שם הוידוי וכשיגיעו המים לפחות עד גרונו · ילחוש ג' פסוקים מי אל כמוך וגומ' ישוב ירחמנו וגומ' תתן אמת וגומ' יסרני יי' אך במשפט וגומר מן המצר קראתי יה עננו במרחב יה · ויאמר כשם שאני מטהר אותי את גופי הקרוץ מחומר למטה כך יטהרו מלאכי עליון מלאכי השרת את נפשי ואת רוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור וכשם שאני מקדש את גופי למטה כך יקדשו מלאכי עליון מלאכי השרת נפשי ואת רוחי ונשמתי למעלה בנהר דינור בשם ה' הוא האלהים ובשם ארני צור העולמים בשכ"מלו : ואם הוא בעל תשובה ובא לטהר את עצמו בערב שבת אף כי בכל ימי השבוע תקונו כן רק שאין אדם יכול לעמוד עליו מכל מקום על כל פנים בע"ש שהוא עת רצון תיקון שבת מלכתא צריך לכלול ג"כ טבילת ותיקון בעל תשובה תיקון וטבילת שבת מחרא משתמע תרתי אם הוא בריא ויכול לסבול ישבול י"ד טבילות לשלוט על י"ד עתים הרעים ולהפך אותם לטובה ולהיות לו כח לעמוד בהיכל מלכו של עולם בסוד ועתה יגדל נא כח ארני באופן ובתיקון זה יהיו נמתקים אותם הי"ד עתים הנזכרים טבילה ראשונה הנה תועיל להעביר זוהמת עונו וג' אחרות ליחד ג' אותיות ראשונות של הוי"ה אהי"ה ארנ"י הנזכרים ולעיל כפי הסדר הוידוי וג' טבילות שניות לג' אותיות שניות וכן לג' ג' שאר טבילות כנגד ג' אותיות שלישיות ורביעיות וטבילה אחרונה בא ליחד ג' שמות ג' כאחד ויחריו יהיו תמים על ראשו להשפיע עליו רוח טהרה ממקור כל המקורות וכבר מבוארי' כל שאר תקוני בעלי תשובה בסוד כוונת הטבילה בתיקוני התשובה בפ' ב' ובספר כנפי יונה בכמה מקומות אין מספר ע"ש אבל לענין תיקון שבת לבד אף כי יאמר הוידוי הנזכר אינו צריך כי אם ג' טבילות א' שבול להעבי' זוהמת עונו והשארת סטרא אחרא השולטת בימי החול כי אדם אין שימלט ממצודתם הב' הוא הכנה לקבל ניצוצי מלבוש הנשמה ובשבילה זו

הג"ה
אבל במקום אחר מצאתי בפ"ח בזה הלשון קודם שיטבול טבילה יד טבילה האחרונה יאמר ויכוין להמשיך ש"ע אורות צריך אנפין לתקן סקילה שריפה הרג וחנק טר"פ פנים שלה ש"ע עם הכולל :

יכוין בג' שמות הנזכרים בכלל ובפרט שעולים כמנין יב"ק "יעננו "ביום "קראנו וזהו סוד ויעבור את מעבר יב"ק ויקחם ויעבירם את הנחל ויעבר את אשר לו כלומר בטבילה זו עם הכוונה גבוהה שמכוון בשם יב"ק השליט והמשיל עליו הקדושה ויפשטו ממנו בגדי מעילי כטרא אחרא כימי החול ברוב רחמי האל ש"נוצר "חסד "לאלפים ר"ת נח"ל ובזה מעביר את כל הטומאות מספרא דמסאבא אשר לו' הג' היא טהרה העיקרית וכיון שנעשה בתיקונו ברחימו ובדחילו אז כנולד דמי ונעשה אדם בצלמו כצלם אלהים וזהו סוד זוהמא בגיכטריא בטומאה וטבילה עם הכולל בני' היא אדם כלומר בטבילה הראשונה העביר ממנו זוהמת עונו שהיתה מטמאת אותו ונעשה אדם כנולד דמי ואחר שיצא מטבילה יתלבש כדרכו ואז הוא טהור וקדוש מסטר' דמסאבא דשריה עליה קודם וכשזה קם זה נופל וכשהטבילה בא אז רוח מסאבת נופלת ובורחת ומסתתרא וכן עולה טבילה עם הה' אותיו' כמנין טומאה ודי. ויאמר אח"כ רפל' זו בשיח שפתותיו שהם נשלמת פרים שפתינו ויהיו אז נכרתים כל הרוח' מסאבא וכן עילה רוח מסאבא בני' שיח וזהו סוד זמירות של תפלתנו זמירות היו לי חקיך ויאמר יר"מ יאו"א שתה טבילה זו שטהרתי את גופי עם שיח שפתותי והגיון לבי לפניך מקובל ונחשב' כאלו נתנקתי בטבע' בית המטבח' שבמקדש ובהפישת ידיהם של הכהנים בשני סימנים שבצואר לפייכ ה' אחרונה של שם העצם וכאלו נהרגתי במאכלה המיוחדת לשחיטת העולה ונתקבל בכלי שרת בצפון ונרצה לפניך לפיוס הוא"ו של שם העצם וכאלו נשרפתי אבר אבר וכליל לאישים לריח ניחוח לפניך לפיוס ה' ראשונה וכאלו נעשיתי אפר על מזבחך הטהור שהוא שירי הקרבן ונעבר עלי דין סקילה במצות תרומ' הדשן שהוא גמר הכפר' לפיוס היו"ד של שם העצם: ואתה ברחמיך הרבי' ירם"י או"א שבזכו' חנניה מישאל ועזריה שהושלכו לכבשן האש וניצולו כן תצילני אם נתחייבתי שרפה לפני כסא כבודך ואם נתחייבתי לפניך הרג ירם"י או"א שבזכות יצחק אבינו שנעקד לפניך כשה לטבח ליהרג וניצול כן תצילני כהריגה אם נתחייבתי לפניך כי אל רחום וחנון אתה ואם נתחייבתי לפניך חנק יר"מ או"א שתצילני בזכות יעקב אבינו ע"ה שהצלת אותו מיד איפו בן עשו שבא בדרך להנקו ולהמיתו וניצול כן הצילני מחנק ואם נתחייבתי לפניך סקיל' ירם"י או"א שתצילני כמו שהצלת את מרע"ה כמו שאמר הכתוב עוד מעט וסקלוני וניצול · וכן כמו שהצלת את משה וישראל מאבן שבקש עוג מלך הבשן להפיל עליהם וניצולו כן תצילני ברוב רחמיך הרבים וחסדיך הגדולים אם נתחייבתי לפניך סקילה ואל נא תשיבני ריקם מלפניך כי נשענתי ברוב רחמנותיך ואין אתה חפץ במיתתן של רשעים כי אם בשוב מרשעו וחיה שנ' יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל יי' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח מי שאהב את האבות יאהב את הבנים מי שבירך את האבות יברך את הבנים מי שגאל מי שדרש מי שהדר מי שיעד מי שוכר מי שחנן מי שטהר מי שישר מי שכבר מי שלמד מי שמלט מי שנשא מי שסמך מי שעזר מי שפדה מי שצדק מי שקדש מי שרחם מי ששמר מי שתמך את האבות יתמוך את הבנים מעתה ועד עולם א"ס:

וקודם שיטבול יאמר ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה המים קרא ימים: ויקרא עולה ש"ז אלהים עולה ש"ז כזה אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם עולה ש"ה אותיות מאלהים פשוט וי"ג אותיות מהמילוי הזה הרי ש"ז · יבשה עולה ש"ז ארץ עם יהו"ה העולה ש"ז: **וכשעומד** במקוה יאמר מי אל כמוך כו' ישוב ירחמנו וכו' תתן אמת ליעקב כו': **ומי** שחטא בכעס יחשוב בעת הטבילה כי כעס עם המלה עולה מקו"ה ובשמורה יעזוב אז ויטהר וטעם כעס עם המלה כי רוב הכועסים כועס עם המלה ר"ל עם הדיבור שיוצא מפיו דברי כעס:

סוד תמונת המקוה נתבאר בדברי האלהי הרב הקורדווי"רא בס' עבודת יום הכפורים וזה לשונו נודע כי סוד ארבעים סאה של מים הם תיקון אל השכינה כסוד היכל עליון כזה ·

ם

ובזולת מה שבארנו עניינו במקום אחר עוד ירצה היותו מור' על סוד השתלשלות חמש מדות ואחת היא נקודה אמצעית והיינו יו"ד ואח"כ שהיא מדה שנית · ואח"כ שלש נקודות לארבע' צדדין היא מדה שלישית וכן השניים וכן השלישיים הם חמש מדות עוד כוללם יעלה ארבעים דהיינו מ' שבה ונקודה אמצעית משלים כל תשע לעשר הם ארבע פעמים עשר הם ארבעים נמצא לפי זה מ' סתומה ויו"ד ומ' נקודות עולה מים והם ארבעים סאה · וטעם הנקודו' ירצה יו"ד חכמה · מ' סתומה לםרבה חמשה בינה שלש מדות הדי"ן והה"כר והרחמים וכל אחד כולל משלשתן ועולים עשר ע"י החכמה כדפירשו בתיקונים כי ע"י החכמה המדות כלולות מעשר אמנם ע"י כך יעלו ארבעים כי המלכות לה שלש בחינות עם כל מדה ומדה ההם אם שתקבל מחסד שבחסד אם מגבורה שבחסד אם מתפארת שבחסד וכן לכל אחד ואחד לכן יהיו ארבע מדות ויעשו ארבעים סאה מים והיינו סוד הטהרה אל השכינה וזהו סוד מוריד הטל דהיינו יו"ד ה"א וא"ו שהם חכמ' ובינה ותפארת כולל הימין והשמאל עכ"ל:

וכשהאדם מפשפש במעשיו ומודה ועוזב ועוס' בתשובה וטובל ומכוון לעניינים הגדולים הנ"ל יקויים בו לפני ה' תטהרו ויאמר הפסוק לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי כי עתה נעשה בריה חדשה "טהור "ברא "לי ר"ת טבל:

נשלם קדושת הגוף בכלל ובפרט · דהיינו קדושת אברי קומה וקדושת כלל קומה בסוד מקוה ואז נקרא בנן קדושים כי יהיה ענף נמשך מקדושת האבות

עתה עת לדבר מקדושת המקום וכן הזכר בפסוק וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור · הרי הזכיר קדושתם וקדושת המקום:

קדושת המקום נוהג בארץ זכר לדבר בבריאת אדם שהיה קודש ויניחהו ה' בגן עדן וכשקלקל וגורש מג"ע ונתקן באומה ישראלית הנקראים אדם ע"י התורה נתן להם ארץ הקדושה שהיא כקדושת מעין קדושת ג"ע וכמ"ש ביחזקאל הארץ הנשמה הלזו תהיה כג"ע ואף עתה בחורבנה מ"מ היא בקדושתה והיא ארץ אשרה' דורש אותה וארץ העמים ארצם טמא וכל ישראל אשר שם אין באפשריות להתפלתם שיעלו למעלה אם לא שישלחו תפילתם דרך ארץ הקדושה לירושלי' ומשם למקום קודש קדשים כי זה שער השמים זולת כמה מעלות טובות למקום הקודש הזה וע"כ תנן בסוף כתובות הכל מעלין לא"י ואין הכל מוציאין הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין ובגמרא תנו רבנן הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות כופין אותה לעלות ואם לאו תצא בלא כתובה · היא אומרת לעלות והוא אומר שלא לעלות כופין אותו לעלות ואם לאו יוציא ויתן כתובה · ובטור א"ע סימן ע"ה כתב דכל אלו הדינין הם נ"כ בזמן הזה וכן נראה מהרי"ף והרא"ש שהביאו אלו הדינים · ומעתה מה שאמרו התוספות בשם הרב רבי חיים דעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי יש כמה מצות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין ליזהר בהן ולעמוד עליהם דברי הר"ח הם דברי יחיד · וגם לא מכתברא טעמיה דעל זה נאמר צדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו דודאי מי שדר בארץ ישראל ואינו מקיים מה שמחויב לקיים אז הוא פושע אבל המקד' עצמו ומקיי' לענין תרומו' ומעשרו' ושביעי' כפי מה אשר מחויי' אז אשריו ומ"ש דאין אנו יכולין ליזה' בהן זה הרב' אין מובן אצלי דלמ'

אין יכול ליזה׳ ומי הוא המונע ע״כ אין להשגיח בדבריו אלו כוראי המתעי׳ מחמת סכנת הדרך כשהם בחזקת סכנה אז אין להם אשם ויפה עושים וכ״כ הר״ש בר צמח בתשובה והביאו הב״י בסי׳ הנזכר על הדיני׳ הנ״ל הא דכופין לעלו׳ לא׳ היינו בדאפשר בלא סכנ׳ דאי איכא סכנה אסור לסכן עצמו כו׳ אבל מי שזוכה ובא לשם בלי סכנה אשריו ומה טוב חלקו לישב בצל שדי בזה שער השמים וכדוגמא זה תמצא בפסקים וכתבי׳ מה״רר ישראל סי׳ פ״ח וז״ל מה שכתבתי לי׳עור מעלייתך לארץ צבי ולעיר הקודש שיבנה ב״ב אי מצוה הוא עתה אפי׳ ת״ח הואיל ואין לנו בעונו׳ קבוץ בחורי׳ ותלמוד תורה לשם רע לך רבוראי שבח גדול ומעל׳ יש לו לאד׳ הדר בא״י וכ״ש בעי׳ הקוד׳ לתועל׳ לעה״ב וגם לעה״ז אמנ׳ שמצינו כמה פעמי׳ שיש לשם בני ברי׳ מערביי׳ נחשבי׳ לרשעי׳ גמורי׳ מוסרי׳ מפורסמי׳ והם טורדי׳ ומבלבלי׳ האשכנזי׳ שהם שומרי תור׳ וגם כי המזונו׳ דחוקי׳ ומצומצמי׳ לשם מאו׳ והרווחי׳ קשי׳ מי יוכל ליעמו׳ בכל זה מלב׳ גדול רשעו׳ הישמעלי׳ אשר לשם לכן כל איש ישע׳ ב׳עצמו בהשג׳ גופו וממונו באיז׳ דרך יוכ׳ לעמו׳ ביראת השם ובשמו׳ מצותיו כי זה כל האד׳ עכ״ל והפליגו רז״ל במאו׳ שם בסוף כתובו׳ ת״ר לעולם ידור באי׳ אפי׳ בעיר שרובה גוים וא׳ ידור בח״ל אפי׳ בעיר שרובה ישרא׳ שכל הדר באי׳ דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בח״ל דומה כמי שאין לו אלוה שנאמ׳ לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהי׳ וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה אלא לומר לך כל הדר בח״ל כאלו עובד ע״ז כו׳ ובריית׳א זו מיירי אפילו בחורבנ׳ כמו שהזכיר ברישא אפילו בעיר שרובה גוים וזה ודאי לא היה בישובה בזמן הבית:

ובמה אמוראים הפליגו שם במעלות הדר באי׳ א״ר אלעזר כל הדר באי׳ שרוי בלא עון כו׳ אמר רבי אלעזר מתים שבח״ל אינם חיים אלא ע״י גלגול כו׳ אמר רבי ירמיה בר אבא א׳ רבי יוחנן כל המהלך ד׳ אמות באי׳ מובטח שהוא בן עה״ב:

ע״ש רבי אליעזר כד הוה סליק לאי׳ אמר פלטי לי מחדא כו׳ רבי זירא כי הוה סליק לאי׳ לא אשכח מברא למעבר נקט במצרא וקא עבר אמר ליה ההוא מינא עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אבתי בפחזותייכו קיימיתו א״ל דוכתא דמשה ואהרן לא זכו לה אנא מי יימר דזכינא ליה רבי אבא מנשק כיפי דעכו כו׳:

הג״ה

יש לדקדק כיון שאמר הדר באי׳ דומה כמו שיש לו אלוה וא״כ הלשון דומה וכי ח״ו אין לו אלוה ממש רק דומה כשלמות כסיפ׳ הדר בח״ל דומה כו׳ ביאור הענין הוא ע״ד אלהי אבותינו אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ונם שם לכאורה קשה הלא הוא אלהים אלהי כולנו אלא הכוונה על סוד הדביקות ושריית השכינה עליו וזהו אלהי אברהם יצחק ויעקב וכמ״ש רז״ל האבות הן המרכבה ועל הדביקו׳ הזה אומר הדר באי׳ דומה כמי שיש לו אלוה וק״ל:

הג״ה

וכן בפ׳ ערבי פסחי׳ א״ר יוחנן ג׳ יורשין לי עה״ב הדר באי׳ והמגדל בניו לתלמוד תורה והמבדיל מקידוש לאבדלתא

והא ראיתא שם דאמר רב יהודה כל העולה מבבל לאי׳ עובר בעשה שנאמ׳ בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אותם וזהו דווקא לעלו׳ מבבל אבל לעלות משאר ארצות שבח״ל ליכא מאן דפליג:

וז״ל ס׳ חרדים מצות עשה מן התורה לדור באי׳ שנ׳ וירשתה וישבת בה וארז״ל בספרי שמצוה זו שקולה כנגד כל המצות התורה ואמר כל היוצא מאי׳ ודר בח״ל יהיה בעיניך כע״א שנאמ׳ כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה׳ לאמור לך עבוד אלהים אחרים ואיתא במסכת בתרא אמר רשב״י דאלימלך ומחלון וכליון נענשו מפני שיצאו מאי׳ לח״ל שנאמ׳ ותהום כל העיר עליהם ותאמרנה הזאת נעמי אמר ר׳ יצחק אמרו חזיתם נעמי שיצאת מאי׳ לח״ל מה עלתה לה אמר ר׳ ב״ק ח״ו שאפילו מצאו סובין לא יצאו ומפני מה נענשו מפני שהיה להם לבקש רחמים על בני דורם ולא בקשו ע״כ מספר תרי״ג לרמ״בן לר״שבין עכ״ל: **עוד** כתב דף ס׳ וז״ל וצריך כל איש ישראל לחבב את ארץ ישראל ולבא אליה מאפסי ארץ בתשוקה גדולה כבן אל חיק אמו כי ההילה עונינו שיקבע לנו בכיה לדורות יען מאסנו בה שנאמ׳ וימאסו בארץ חמדה ובפריון נפשינו מהרה יהיה כתיב כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו ושם נומ׳ אתה תקום תרחם ציון ולפיכך היו האמוראים מנשקים עפרותיה ואבניה כבואם אי״ת ומה טוב ומה נעים לשיר שיר ידידות אשר יסד ר׳ יהוד׳ הלוי עלי׳ באהבה רבה תחילת השירה ארץ הקדושה יקרה חמודה וכו׳ כן אני משורר׳ על ציון ר׳ יהודה בר אלעי כל ערב ר״ת בשמחה רבה ומתחנני׳ לאל אל ינרשנו מעליה גם הקרובי׳ והרחוקי׳ אשר חוצה לה ראוי להם שיהיו נכספי׳ ותאבים אי״ת כי כשם שבחר בהם כך בחר באי׳ ויחד אותה להם ואין נקראי׳ גוי אחד לא עמה שכך פי׳ רשב״י על מקרא שבחו׳ ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ומצינו במדרש שהקב״ה אמר לאברהם אבינו פעם ראשונ׳ שילך לארץ ישראל ויראנה ויחזור ואחר שחזר לא נתן לו רשות לחזור לארץ ישראל עד חמש שני׳ ואותן חמש שנים היה משתוקק לחזור ללכת והוא אמר זה הפסוק מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונ׳ הנה ארחיק נדוד אלין במדבר סלה מוטב ללין במדבריות של אי׳ ולא ללין בפלטריות של חוצה לארץ והיה תאב ובשהורשה כתיב וילך אברהם כאשר דבר אליו ה׳ וקודם בואו אל הארץ לא היה משתוקק אבל אחר שבא שמה פעם ראשונה וראה במראה הנבואה יקר תפארת קדושת הארץ אז נכסף נכסוף וממנו נלמוד לדורות אנחנו יוצאי חלציו להיות נכספי׳ כמוהו אע״פ שיושביה בצער על מנת כך נהיה שמחים ביסורין **וזהו** טעם סמיכות פרשת עמלק וביאת אי׳ בפרשת כי תבא כמו שארז״ל ג׳ מתנות נתן הקב״ה לישרא׳ ולא נתנן אלא ע״י יסורין ואלו הן תור׳ ואי׳ ועה״ב וכי היכי דבביאה ראשונה בא עמלק ה״נ בכיבוש גליות כשרוצי׳ לבוא לארץ ישראל עמלק מזדמן להם בדרך וכאשר עינינו רואות היום תמיד ירא ה׳ וישפוט והתחיל בתיבת והיה הוא א׳ משנים עשר צרופים של השם הקדוש רמז כי הדר באי׳ דבק בה׳ הפך הדר בח״ל היינו הישראלי׳ שדומה למי שאין לו אלוה ונקוט צירוף זה רמז למה שארז״ל בכל מקום שנא׳ והיה לשון שמחה הוא וכתב הרמ״בן במנין תרי״ג מצות ישיבת אי׳ כל עת ורגע שהאדם באי׳ הוא מקיים המצוה הזו וידוע שעיקר שבר המצוה על השמחה גדולה כדכתי׳ תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה א״כ צריך היושב בא״י להיות שמח תדיר במצותו התדירה באהבת אות׳ וגם צריך להיות ירא וחרד כדכתב רשב״י כל פקודא דלאו אי׳ רחימו ודחילו לאו פקודא היא לכך אמרו באבות דר׳ נתן הוי שש וחרד על המצות והנה תיבת והיה אצל מצות ישיבת אי׳ רמז לשמחת המצוה וסמיכת הפרשה לעמלק רמז לחרדה כמצוה מהרצועה התלויה באויר ויסורין של אי׳ הן מן האומות מ״ה הן מן החלאי׳ מזלת כפר הם כדבר שנאמ׳ ובל יאמר שכן חליתי העם היושב בה נשוא עון וזה רמז ג״כ בפסוק זה בסופי תיבות והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה׳ אלהיך נותן לך נחלה נב״ה והו״ה ל׳ מנב לו מ״הרפי׳ וכדפרשי׳ בפסוק אולי אוכל נכה בו ופירוש הענין שעל ידי הצרות שבא׳ מתנכים ומתמעטי׳ העונות והעם היושב בה נשוא עון וכתיב וכפר אדמתו עמו ודוקא בעונות קלים ששבים ומתחרטים עליה׳ ויסורין אלו ממרקין ובעת מותו של אדם הולך נכוחו לגן עדן: **אבל** חטאי׳ לאי׳ ואין שמים על לבביהם בהיכל המלך ומורדי׳ ופושעי׳ ומרבי׳ במשאו של סעורו׳ מרעות ומרוחים עליהם הכתוב אומר ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה וכתיב כי תבאו לראות פני מי בקש זאת מידכם רמוס חצרי ולא יעלה על לבם שאחרי מותם ישארו בארץ ישראל אלא במותם יגרשום חוצה ככלבי׳ וז״ל פר״א וכל הרשעי׳ המתים בארץ ישראל נפשותם נשלכות בח״ל שנאמ׳ ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע ולעתיד לבא הקב״ה אוחז בכנפות הארץ ומנער אותה מכל טומא׳ ומשליכן לח״ל שנאמר לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה: **וכתב** הרמ״בן בפרשת אחרי מות שהזכיר הכתוב בעריו׳ ותטמא הארץ והפקוד עונה אע״פ שהעריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ מ״מ עיקר כל המצות ליושבים בארץ ה׳ וכן שנו בספרא ולא תקיא הארץ אתכם ארץ ישראל אינה כשאר ארצות אינה מקיימת עוברי עבירה והנה הכותיי׳ לא היו נענשים בארצם וכבואם בארץ ה׳ ועשו שם כמעשיה הראשוני׳ שלח בהם האריות הממיתים אותם לכן כל איש יחרד בבואו אל אי׳ להיות ירא שמים כפלי כפלים ממה שהיה בח״ל וידע כי בבית המלך הוא יושב עכ״ל:

ומי

ומי שלא זכה לקבוע דירתו בארמת קודש או הוא אנוס יש לו תקנה מדוגמת מקום קודש להיות לו מקום ד' אמות של הלכ' ההתבודדות להתבודד עם אלהיו וכבר נתנו סימן בר קודש כשהו' ב' ד' ר"ל לבדו אז קודש ילבש ויראה שכן המקדש לא יצא ר"ל ממקו' קדושתו
וז"ל ר"ח בשער הקדושה פ"ו עוד צריך לקניית הקרושה קדושת המקו' כמו שמצינו שנזכר בתור' פרשת אחרי מות מקום קודש ויש בזה ב' בחינות או היות מקום מקודש ע' עסק התורה והתפל' כגון בית המדרש או בית הכנס' או קדוש מקום מובדל ומופרש מבני אדם ומקום בדד מבני אדם הוא הכנה גדולה לדביקו' ולכן היו החכמי' הראשוני' פורש' עצמם ממקו' הישוב ונקראו כת המתבודדים כמו שהבי' החסיד בעל חובת הלבבות והוא תנאי מתנאי הפרישות להיות חפץ בבדידו' כי בזה מראה בנפשו כי אין לו קשר עם אנשי העול' הזה כלל כמו שהוא אמת אחר פטירתו ולכן מיתתה מרא' גרות נפשו בעה"ז ואינו רוצה להתרבק כי אם באלדיו ית' שבו עתיד להתרבק דבוק עצמי אם יזכה וכן כתב בח"ה על פרוש א' שנכנס למדינ' אחת להורו' את יושבי' עבודת האלדי' וימצא' לובשי' צבע א' במלבושיה' ורא' קבריה' אצל פתחי' בתיהם ולא ראה ביניה' אשה ושא' אותם והשיבו לו על כל דבר כמו שפי' שם בח"ה ועל הנ' שלא ראה ביניה' אשה השיבו לו וזמה שראית שפירשנו מן הנשי' וזמן הבני' דע כי יחדנו להם קריה קרובה מכאן אחר ממנו כשיצטרך א' דבר מדבריה' ילך אליהם וישלי' צרכו וישוב אלינו מפני שראינו מה שיכנס עלינו מטרוד' הלב ורב ההפסד וגוד היגיע' והטורח בקרבת' והכנוהה מכל זה בהרחקת' לבחו' בעניינו' העה"ב ולמאוס בעה"ז וכן באלישע הנביא מצינו לו קדושת מקום להכנ' קדושתו מה שעשת' לו השונמי' דכתי' הנה נא ידעתי כי איש האלדי' קדוש הוא עובר עלינו תמיד נעשה לו עליי' קיר קטנ' ונשי' לו מטה ושלחן כסא ומנור' והרי כי מפני קדושתו היה צריך הכנ' מקו' דהיינו עליי' קטנ' שהוא מקו' פרוש קצת מבני אדם והכנת הטבע המוכרח' יותר אשר נוהגי' בו בני אדם דהיינו מטה ושלחן כסא ומנור' שהו' הפרישות בקו המיצוע כמו' שכתב החסיד בעל ח"ה בענין שלש' כתות שיש בפרוש' ובמתבודדי' בבית' היא הכת הב' שהיא קרוב' יות' אל התור' ע"ש הרי ב' בחינות בקדושת המקו' ואם אפש' שיהיו שתיה' כאחד כגון התבודדו' האדם בבית מדרשו או בבית הכנסת מה טוב חלקו כי בודאי יקנה קדושה יתירה בנפשו וכן ארז"ל אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומצוי בב"ה כאלו פראני לי ולבני מבין אומות העולם עכ"ל ואמרו מצוי בב"ה מורה על ההתמדה בבית הכנסת כי כמו ששאר בני כשיבקשוני אני נודע להם במקומות שהם רגילי' לשבת שם רוב היום ושם יבקשום והאיש הזה הוא מצוי רוב זמן היום בבית הכנסת עד כשיאמר אדם לחבירו פלוני היכן הוא מצוי ישיבוהו שהו' מצוי בב"ה וילמד ממה שנצטוה הכ"ג ומן המקדש לא יצא בערך זה הרוצה להתקרש יתקרש במקום הקודש ב"ה או בית המדרש ומ"מ טוב הוא ההתבודדות ע' קניית חבר שהרי ארז"ל חרב על הברי' ונואלו וגו' כמו שיתבא' בע"ה וארז"ל בספרי על פסוק טובים השני' מן האחד מכאן אמרו יקנה אדם חבר לעצמו להיות קורא עמו ושונה עמו ואוכל עמו ומגל' לו כתריו עכ"ל ע"כ דברי ר"ח והארכתי במקומו' אחרי' ממעלות ההתבודדות כי אז יוצל מכל חטא ויזכה לבא למדריגות הדביקות בוית' ואין כאן מקום להאריך בדרוש הזה אמנם הזוכה להיות בארמת קודש וגם להתבודדות מקום קודש אזי הוא קודש קדשים: עוד מצינו קדושה וטהרה בלבוש הגוף ורמז לדבר ועשו בגדי קודש אמר יעקב לבניו הטהרו והחליפו שמלותיכם וז"ל ר"ח בשער האהבה פרק י"א עם היות שנראה שהם ב' דברי' הא' הטהרו בטבילה והב' והחליפו שמלותיכ' מ"מ כיון שסמכם ההלכה היא מסוג הטהרה וראוי הוא לרוצה לטהר עצמו שיהיו בגדיו טהורים מטינוף וטומאה ושלא יהיו מלוכלכים בשמן ורבב עכ"ל: ואם הוא מחויב ליזהר מזה ק' ואלף אלפים פעמי' ק' ולהיות נזהר מטומאת עון פלילי בבגדים שלו דהיינו איסור שעטנז שהוא איסור גדול וטומאת העון הזה הוא טומאה חמורה מלבוש שהשטן כתלבש בו שכן שט"ן ר"ת שוע טוה נוז וגם נרמז בתיבה שעט"נז שט"ן ע"ז בר מינן והמכשלה הזאת ביד רבים כי חוטאים שאינם יודעים כאשר ראינו בעינינו בהיותי אב"ד בק"ק פראג עיר ואם בישרא' לאחר דרישה וחקיר' מצאנו כמה עניינו' שהם בשגג' לכל העם כמו מיני חוטין הנקראי' שנירליך או בער"טליך זבלשון רוסיא כטראקס שמקרוב חדשי' באו והם מזויפי' ויש קצת כהם כעירבי' בחוטי צמר ופשתים וצריך דרישה וחקירה אחר זה וכן באמריות בגדי נשים הנקראות שוי"ף לא נזהרו החייטי' ורגיל להיות שם שעטנז בתפירה עוד ראינו הרבה מיני חדשי' מקרוב באו שבאו מארצות רחוקות שהעולם סוברי' שהן של צמר או של שער ומעורב בהן חוטי צמר ופשתן על כל זה עשינו התקנות ותקננו כל הדברים:
גם בבתי שוקיים הנבוהים הנקראים זאקין יש למטה סמוך לעקב שם חוט של פשתן הניתן שם בעת המלאכה וצריך להסירו: עוד יש דברים שצריך להיות כמזכיר להזהיר על זה כגון הא דכתב רמ"א בהג"ה טור י"ד סימן י"ש בבתי שוקים הנקראים הוזן והן של צמר ומשימין שם משיחה של פשתן כמו רצועה במעברת' דתפילין לקשור בהן דאסור אם עשה קשרי' בכל ראשי המשיחה שא"א להוציא' משם הוי חיבור רק מצד אחד יעשה קשר ומצד השני לא יעשה קשר כדי שיכול לאחוז המשיחה מצד הקשר ולהוציאה ואז מותר:
עוד שם ד"א דאסור ללבוש ב' בתי שוקיים א' של פשתן ואחד של צמר זו על זו מאחר דלא אפשר למשלף התחתון בלי העליון דהוי חבור ולא דמי לשני החלוקות זו ע"ג זו כו' ונכון ליזהר עכ"ל: ואני אומר דנכון ונכון כי כן מוכיח בירושלמי כמובא בבית יוסף והירא דבר ה' איך ימלא לבו לעשות נגד בדבר שאין מפורש בהדיא בגמרא היפכו והתנצלות שכתב הבי' זה אינו דבר מפורש:
עוד מצאתי תוכחת מוסר ותורת אמת בפי אחי הגדול החסיד מהרי' סג"ל יצ"ו שכתב בהגהו"ת יש נוחלין דף כ"ח וז"ל אמר המגיה אף זו מן התוכחות על עון שעטנז שנותנים בגד צמר לתפור לאומן גוי אף שנותנין לו ג"כ חוטי קנבוס עם כל זה הרבה בהם הכושל כי אנו רואין בעינינו שרובא דרובא דקנבוס אינו טוב ונוח למלאכת התפירה כחוטי פשתן ובודאי הגוי יחליפנו וימיר אותו רע בטוב והנה ידעתי בניי ידעתי שמהרמ"א ז"ל כתב ביד סי' ש"ע אם הישראל נותן לו חוטי קנבוס שרי דלא חיישינן לאחלופי מאחר שיש לעמוד על הדבר שחוטי פשתן כשמדליקין אותו כבה מהר ושל קנבוס הולך ושורף וכן נוהגין אע"פ שיש מחמירין ע"כ והנה מהרמ"א בראותו חולשת זה המנהג ע"כ הזכיר דעת המחמירין ומה עתה בזמנינו רא עיקר דרך ההיתר פירכא דלא שייך דהגוי מירתת וירא שמא יעמוד היהודי על ברור הדבר ויברוק אחריו כי הגוים יודעים כזה האמת במה שהוא אמת שרובא דרובא דישראל ואפשר כולם אין בודקין אחריהם ופשיטא דחיישינן לאחלופי מהטעם שזכרנו למעלה ואף אם לפעמי' יקרה מקרה בדרך רחוקה שחוטי קנבוס טובים לתפירה כחוטי פשתן ונאמר שהגוי אינו מחליף לכתחיל' בחנם כדי להכשיל את ישראל הנה בודאי כשעוסק במלאכתו אינו מטריח עצמו כלל וכלל לחזור תמיד בכל חוט וחוט אחר חוטי קנבוס רק לוקח מן הבא בידו ראשונה כי איננו חרד בדבר שלא להכשיל את היהודי ומה לו לצרה הזאת שיטריח עצמו אפי' טורח כל דהוא ולא ימלט שחוט של פשתן מעורב בבגד והרי אמרו בגד שאבד בו חוט של כלאים כו' וכל חכם וירא יודה ביה ואין דברינו עם אותן הרוצים לדחות הדברים ברוח ובהבל שבפיהם ומדברים בפיהם דרך היתר הפוסקים אף שאנו רואין בעין שכלינו ולבינו נוטה דאין שייך בזמנינו רק באנו להיות למזכרת עון להירא וחרד שכאשר יבחין בדברי' הללו יאמר לו לבו ודעתו יהיה נוטה שכדברינו כן הוא ויודה על האמת ולא יתן אמונה לנכרת מפיהם האמונה לגוי מסיח לפי תומו וירחיק עצמו מהמכשול הגדול הזה אשר הוא בכל עת ובכל שעה כשלובש הבגד שיש בו כלאים ולא יהא אלא ספק בדבר אשר על כל פנים לא ימלט מהספק על פי מה שזכרנו הלא כבר הזכרנו למעלה בשם הרי"ז ל מענין ספק עבירה ועון כי רב הוא יותר מודאי עבירה עכ"ל:

והמקדש עצמו מלמטה מקדשין אותו למעלה הרבה

נשלם אות הקוף

שער האותיות

אות חריש רצון דעו בני כי מעלת הרצון ר"ל שיהיה עולמית מרוצה לא יתקצף ולא יתכעס היא רום מעלה ממעלות הרמות
ובהיפך מדה רעה ונרועה מדת הכעס אין רעה בעולם כרעה זו עד שארז"ל במסכ' שבת פרק האורג שהכועס כעובד ע"ז
ועליו נאמר לא יהיה בך אל זר ובזוהר פרשת תצוה האריך בזה אמר שם על פסוק חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו ז"ל כד ברא
הק"בה לבר נש עביד ליה בדיוקנא עילא' ונפח ליה רוחא קדיש' דכליל בתלת כמה דאוקמנ' דאית ביה נפש רוח ונשמה ועילא מכל נשמה
דאיהי חילא עילאה למנדע ולמנטר פקודי דק"בה ואי ההיא נשמת' קדישא איעול לה בפולחנא אחרא האי איהו מסאב לה ונפיק מפולחנ'
דמריה בגין דתלת חילין אלין כלהו חד נפש רוח נשמה משתתפי כחדא והוו חד וכלהו כגוונא דרזא עלאה ע"ד נא' הולך את חכמים
יחכם ואי חזינן לחאי בר נש דחוי ביה אלין דרגין כלהו עד לא קיימי בקיומה למנדע אן איהו במאי אתיידע לקרבא בר נש בהדיה אי בגין
לאיתמנעי' מיניה ברוגזיה ממש ידע ליה וישתמודע מאן איהו אי ההוא נשמתא קדישא נטר בשעת' דרוגזיה לא יעקר לה מאתרה בגין
למשריה תחותיה תחוא אל זר דא איהו בר נש כדקא יאות דא איהו עבדא דמאריה דא איהו גבר שלים ואי ההוא בר נש לא נטיר לה ואיהו
עקר קדושה דא עלאה מאתרי' למשוי באתר דפטרא אחרא ודאי דא איהו בר נש דמריד במאריה ואסור לאיתקרבא בהדיה ולאתחבר'
עמיה ודא איהו טורף נפשו באפו איהו טריף ועקר נפשו בגין רוגזיה ואשרי בגויה אל זר ועל דא כתיב חדלו לכם מן האדם אשר נשמת
באפו דההיא נשמת' קדישא טריף לה וסאיב לה בגין אפו אשר נשמה מחליף באפו כי במה נחשב הוא ע"א איתחשב ההוא בר נש ומאן
דאשתעי' בהדיה כמאן דאתחבר בע"ז ממש מ"ט בגין דעבודת אלילי' ממש שרי בגווה ולא עוד אלא דעקר קדושה עילאה מאתריה ושארי
באתריה ע"א אל זר מה אל זר כתיב ביה אל תפנו אל האלילי' כגוונא דא אסור לאסתכלא באנפוי ואי תימא הא רוגזא דרבנן רוגזא דרבנן טב
איהו בכל' סטרין דהא תנינן דאורייתא אשא הוא ואורייתא קא מרתחי ליה דכתיב הלא כה דברי כאש נאם ה' רוגזא דרבנן במילי
דאורי' רוגזא דרבנן למהיב יקרא לאוריית' וכלא לפלחנא דק"בה אבל אי במילין אחרינן לאו פולחנא דק"בה האי בגין דכל חטאי' דקא
עביד בר נש לאו איהו ע"א ממש ואסיר לקרביה בהדיה בהאי ואי תימ' הא שעתא הוה דעבר והדר אהדר להו הכי דכיון דעקר קדושה
דנפשיה מניה ומאתריה ותהוא אל זר אתתקף ביה ולא שביק ליה כד אתי' בר נש מכל וכל ועקר ליה לעלמין ולבתר אישתדל לאתקדש'
ולאמשכא קדושה עליה כדין ולואי דאתקדש א"ל ר' יוסי איתקדש ממש א"ל תא חזי בשעתא דאיהו עקר קדושה דנפשיה ושריא באתריה
ההוא אל זר אסתאב ברנש ואקרי טמא וסאיב למאן דקריב בהדיה וההיא קדושה ערקת מיניה וכיון דערקת מניה זמנא חדא במה יעבד
ב"נ עד דתתיב לאתריה א"ל אי הכי כמה מסאבין אינון דמתדכאן א"ל שאני מסאבין אחרא דלא יכול למעבד יתיר אבל דא שנייא מכול'
וכלא גופא סאיב מגו ומבר ונפשא כולא מסאיב ושאר מסאבו דעלמא לאו איהו אלא גופא לבר בלחודוי וב"נ דר חדלו לכם מן האדם אשר
נשמה באפו דאחליף קדושה דמארי' בגין אפו ודא הוא מסאבו דמסאיב כלא כי במה נחשב הוא במה ע"א ודאי נחשב איהו ת"ח האי איהו
רוגזא דאיהו ע"א כטרא אחרא כמא דאמינא דבעא ב"נ לאסתמרא מניה ולאתפרשא מעלוי ועל דא כתיב אלהי מסכה לא תעשה לך
בגין לאבאשא לגרמך וכתיב בתרי' את חג המצות תשמור דא סטרא דקדושה דבעא ב"נ לנטרא ליה ולא יחליף ליה בגין סטרא אחר'
ואי יחליף ליה האי איהו מסאב וסאיב לכל מן דקריב בהדי' את חג המצות תשמור דא איהו אתר דאקרי שמור ובג"כ כתיב תשמור עכ"ל:

וז"ל הר"ח בשער הענוה פ"ב וכאשר יסתכל האדם כמה שביאר הרשב"י ע"ה במאמר הזה שהכועס עוקר כל הקדושה שבו שהם נפש
ורוח ונשמה ומפני ששלשתם קשר אח' קראם הכתוב נפשו טורף נפשו וגומר וזהו שאמ' דתלת חילין כלהו חד והשמיענו הרשב"י
ע"ה במאמר הזה גודל העונש שלא נאמר שאין הפגם אלא בנפש לבר אבל לא בשאר שאין הדברים כן אלא כל הקדושה שבו מסתלקת שכיון
שמשרה בו הקליפה הקדושה בורחת שהוא מכניס ומשליט שפחה במקו' גבירתה דכיון שהיא עון ע"א ממש ודומה לחטא ע"א שעשו ישרא'
שהכניסו צלם בהיכל שברחה השכינה משם כנודע ולכן כיון שמשרה בתוכו אל זר שהוא ע"א באופן שמטמא גופו ונפשו דין הוא שישכח
תלמודו שהשכחה היא הקליפה באמרו ולא זכ"ר שר המשקי' את יוסף וישכחהו ושכינה אינה חשובה כנגדו כמו שפי' במאמר הזה בסופו
בענין את חג המצות דא סטרא דקדושה והענין שגם זה לעמת זה עשה האלהים כמו ששכינ' היא כוללת כל המדות העליונות וע"י התראות
וממשלת עילת העילת כמבואר בשער היראה פ"א גם אל זר שהוא כנגדה בו כללו' כל כחות הטומא' והוא הכופר בהשגחה כמו שבארנו
בשער היראה פ"ח ולכן אמר כל מיני גהנם שכלם נמשכו מקליפה זו ושאר כל העונשי' מבוארי' בזה והנה השכינה אינה שוה אלא על לב
נשבר ונדכה וכיון שהוא כועס הרי לבו מתגאה עליו ומיד אל זר שורה עליו והוא כלל הטומאה ולכן אמר אסור לאתחברא בהדיה מפני
שעבודת ע"א קרויה זבחי מתים ותקרובת ע"א מטמאה או במשא או באוהל אליבא דר' יהודא בן בתירא כמו שאמרו במסכת חולין פ"ק
על שחיטת נכרי נבילה ומטמאה במשא אמרו שם דתני' ר' יהודא בן בתירא אומר מנין לתקרובת ע"א שהיא מטמאת במשא שנא' ויצמדו
לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת ע"א מטמ' באהל עכ"ל ושמעתי מפי מהר"ר יצחק אשכנזי ע"ה שטורף
נפשו פי' שעושה אותה טריפה ואפשר לדקדק פי' זה בלשון הזוהר דקאמר ההיא נשמת' קדישא טריף לה וסאיב לה בגין אפו ואמרו סאיב
לה מאחר שהוא טריפה והטריפה נקראת מתה שטריפה אינה חיה י"ב חודש ודאי שמטמא נ"כ הכועס כי נפשו הקדושה היתה שוכנ' בלבו
וכיון שהכנים הקליפה היא סירכא נאחזת בה ומטמא את הנפש וכן אמר למטה ונפשא וכלא מסאב ואינו דומה אל הבהמה שהיא טריפה
שאינה מטמאה אם נשחטה בסכין כשר אבל כן עושה אותה נבילה ששוחט הנפש בסכין פגום שהוא סמאל סם אל זר ואיפשר לדקדק פי'
זה נ"כ בלשון הזוהר שאמר ודא איקרי טורף נפשו באפו איהו טריף לעקר נפשיה בגין רוגזיה ואמר ועקר היינו עיקור הסימנין שהיא מת'
דברים המפסידין את השחיט' שעושין אותה נבילה ומטמא' במשא וכמו שעיקר הסימנין הוא עקירת הדבר שלא כסדר הנהוג חוץ מהטבע
כן הכועס שעוקר הקדושה טבעה לדור באדם שלכך נברא וזה על כרחה עוקר אותה ממקומה נמצא במלת טורף ב' פירושי' ושניהם
אמת ונמצא ע"ד זה שהכועס שהוא כהן ומטמא עצמו בטמא מת שכל הנשמות הן מצד אברהם הנקרא כהן כמו שפי' בפרשת משפטי'
שבת כהן היא בת אברהם וכיון שכועס ממית נשמתו והמת מטמא נמצא כהן מטמא בטמא מת עכ"ל הר"ח: **והנה** באתי לבאר הענין
מדוע ככה רעת הכעס ורוממו' הרצון וכהתבאר הענין בודאי יגיע מזה התעוררו' גדול **סוד** הרצון גדול ונורא במאור בארתיו בהקדמת
תולדות אדם בארוכה סוד עלה ברצונו ב"ה לברוא את העול' ברצונו הטוב בנדבה בלי הכרח רק משלימו' מדת טובו להטיב לזולתו והוא
רוצה בקיומם ובטובת' ואף שזה לעמת זה עשה האלהי' ברא טוב וברא רע זה הרע בשביל הטוב כי אלו לא היה מדת רע שהוא הדין לא נתקיי'
הטוב ובבחינה זו מ"הד מתהפך למ"הר ודבר זה מבואר בארוכה בהקדמה הנ"ל והכל נכלל ברצון הטוב ובזה מובן סוד האחדות ואין רע
יורד מלמעלה אלא למי שמעורר אותו וממשיך אותו על עצמו ומפריד את עצמו מהאחדות אז הדין דין והוא דין אמת להיות הרע מכלה
את עצמו ב"מ להיות כי התעורר החימה והכעס שהוא היפך הרצון כי כן שורש פורה של הרע ס"א סמאל הוא אל זר והנמשך ממנו והוא אף
וחימה כו' ב"מ כוחות הכעס כאשר מצינו בנחש שליח סמאל התחילה באף כמ"ש רז"ל ד' התחילו באף וסימנ' קנאה קרח נחש אופה המן
וכול' מרכבתו של סמאל המורד באדונו ארון עולם ית' שמו ואז מבוארי' דברי ר"ז"ל בגמרא ובזוה' שהט"ע בו אל זר כי הרצון מורה על אחדותו
ית' והכעס הוא נמשך מאל זר המורד בו ונעשה במה ואסור להסתכל בו ומה שעושה האדם בכעס הן דיבור הן מעשה הכל תקרוב' להוא
ס"א אל זר ובזוהר בהיכל א' מהיכלות הטומאה אמרו ז"ל ועילא מילין אתיהר ממנא פפסטריטא וכמה נרדינ' נימוסין והאי ממנא דעליהו
נטלין מילין בישין וה"נ נטלין כל אלין דזריק ב"נ בידוי כד רגזא' שריא עלוי דהא כדין האי ממנא פפסטריטא נקיט האי מלה דזריק בר נש
ברוגזיה וסליק ואמר דא הוא קרבנא דפלני' דקריב לסטרא דילן בגין דכל סטרא רגייחא איהו מסטרא דימינא ומסטרא דמהימנותא וכל

סטרא

סטרא דרוגזא איהו מסטרא אחרא בישא סטרא מסאבא· ויעל רא מאן דאשרי מן ידוי מידי ברוגזיה כל אלין נטלין לה להאי מלה דאזדריק וסלקין לה לעילא ואתקריב לההוא סטרא ואמרה דא קרבנא דפלניא וכרוז קארי בכל אינון רקיעין ואמרי ווי לפלניא דאסטי בתר אל זר ופלח לאל אחר וכרוזא קארי זמנא תניינא ואמר אוי להם כי נדדו ממני וגו' זכאה איהו כ"ג דאסתמר מאורחוי ולא יסטי לימינא ולמשמאלא ולא ינפול בגו בירא עמיקא דלא יכיל לסלקא מיניה עכ"ל: **הרי** מבואר סוד הכעס וסוד הרצון וברצון שלמעלה הכל טוב לא יגור במגוריו רע ואצילות מדת הדין קדוש וטהור והוא לתכלית עצם הטוב· ובזה יובן מאמר הזוהר הנ"ל בענין רוגזא דרבנן טב איהו לכבוד קיום אורייתא· אבל מי שכועס מצד כעס אז הוא אל זר· **והנה** כבר פירשתי שהעולם נברא ברצון ונודע כי בתורה נברא העולם כמ"ש רז"ל שהיה הקב"ה מסתכל בתורה וברא העולם והנחש שהתחיל באף כפר בבריאת יש מאין שאמר מן העץ הזה אכל וברא את העולם ע"כ הכועס אין לו חלק בתורה כמ"ש בפסחים כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת אם נביא נבואתו מסתלקת· ובמסכת קידושין אין מוסרין את השם אלא למי שעומד באמצע ימיו ואינו כועס ומביא בר"ח מעשה כהחסיד ר' יעקב אשכנזי ז"ל שהיה חכם מופלא בחכמה ורצה ללמד חכמתו לר' יורא החסיד וקודם ניסהו בענין הכעס והיתה קבלה בידם שלא למסור החכמה אלא למי שנסוהו בכעס ולא יכעוס ונסהו ו' פעמים וכו':

ויקח ה' אלהים את האדם ויניחהו בג"ע לעבדה ולשמרה אבל כששמע לנחש ונתלבש באף אנטרד מג"ע ומקומו מוכן בהיפך מג"ע שהוא הגהנם אם אינו שב בתשובה שלימה כמ"ש במס' נדרים אמר ר"ש בר נחמני א"ר יונתן כל הכועס כל מיני גהנם שולטין בו שנ' והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך ואין רעה אלא גיהנם שנ' וגם רשע ליום רעה כו' וכן אמרו בתיקונים· תיקון מ"ח זכאה איהו מאן דנטיר דירה לשבת דאיהו דלא מתקרב תמן עציבו דטחול וכעס דמרה דאיהו נורא דגיהנם דעלה אתמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והכי איהו ודאי דכל מאן דכעים כאלו אוקיד נורא דגיהנם· עכ"ל **ואם** באתי לכתוב הרעות הסגיעים מהכעס· וכן בהיפוך המעלות הרמות מהרצון קט היריעה וכמה יריעות מהכיל· ע"כ יבריח אדם את עצמו ויכבוש יצרו ויראה שכל ימי חייו לא יבא לכלל כעס וכי אין טוב לו שיכפה את יצרו מלאבד כל הקדושה שהיה בו וכל המצות שקיים ומחליף אל זר באל אמת· ויחשוב שהש"י אנה לידו דבר זה לטובתו וז"ל ר"ח בשער הענוה פ"ג עוד דרך אחר כדי שלא יבא לידי כעס הוא שיחשוב שהיסורין שבהם מתכפרין העונות הם בחינות שונות אם בקבלת יסורין עליו בצומות שק ואפר כמו שעשה דהע"ה או במיתת בנים שהם מזבח כפרה כנודע וכן המיתה עצמה מכפרת על הכל אפילו על חילול השם כשהקדים התשובה כמבואר בחלוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש והנה כל אלו קשים לאדם לסובלם והם מרים מאוד בפרט מיתת הבנים או מיתת עצמו והרי האדם מסגף עצמו בסיגופים לכפרת עונותיו ולפעמי' יש בהם ביטול תורה וביטול תפילה ומה נעים לו לקבל ייסורין קלים שאין בהם ביטול תורה ותפלה ויקבל מאהבה לכפרת עונותיו כאשר יחרפיהו ויבזוהו שידע שהקב"ה אוהבו בשלוח לו יסורים קלים כאלו כדי לטהר עונותיו ואותי המחרפו עונו ישא כי היא רצועה בישא להלקות לזה וכמ"ש הוי אשור שבט אפי וגומ' וראוי שיתפלל להקב"ה בכל תפילותיו שחרית מנחה ערבית שיזכהו הקב"ה למדת הענוה וההכנעה ושיהיה שמח ביסורין אלו יבזוהו ויכעיסוהו ושאר כל מדות הענוה הכתובים בשער הזה ויתפלל על כולם ובזה יתרצה אל הקב"ה ויכופר לו מה שחטא עד עתה בכעס ובגאוה וכיון שזה הוא בקשתו לא יכעוס ולא ישיב למחרפו· ב' דברים אלו לקניית הענוה שמעתי מפי מורי ע"ה עכ"ל: **עוד** בשער הענוה פרק ה' כתב כמה דברים שיזכור האדם לבטל הכעס וז"ל עוד דברים להנצל מהכעס כתב הר"ר יצחק דמן עכו ע"ה בספרו ז"ל לילה מן הלילות בלילי שבת הייתי מחשב מה יעשה אדם שלא יכעוס והתחלתי להתנמנם ובעודי מתנמנם הרגשתי כמי שאומר לי הרוצה שלא יהיה כעסן יהיה משכיל וכו' משכיל הוא שילך אחר עיקר הענין ועיקר הדברים ולא ישי' לבו ודעתו אחר מראה עיניו או משמע אזניו מהדברים הנעשים לו או הנאמרים לו להכעיסו ולא ישגיח בהם כלל אבל ישתדל אחר העיקר ר"ל אחר מעלת האומרים או העושה אותם אם יראה שהאומרי' או העושה הוא כסיל ובער מיד תתקרר דעתו ורתיח' כעסו· ואם הוא חכם ומשכיל כמו כן תתקרר רתיחת כעסו כי אם הוא כסיל יחשוב עליו ויאמר שוטה הוא זה בלא דעת ודבריו לא בהשכל ואין דבריו אלא צפצוף כצפצוף העופות או כנביחת הכלב או כנוערת החמור ועל החכם יחשב ויכיר כי לטובתו ולתועלתו אומר לו ויקבל ממנו דבריו וישמח בהם ואין לו להסתכל בדברים הנאמרים לו ולא במעשים הנעשים להכעיסו רק במעלות האומרי' או העושים· אמנם אם הדברים או המעשים בלתי הגונים וראוים אם באו מצדו שאמרם או עשאם ויבא משכיל או סכל חכם או כסיל ויזכרם לו אין לו להסתכל אל המזכירים רק אל המעשים הואיל והוא מכיר שם אמת שאמרם או שעשאם ויבא לו תועלת גדולה בזה כי יתקן מדותיו: עוד אשמיעך עצה טובה להקל את הכעס ולעצור אותו הוא שכאשר יהיה לך משא ומתן עם אדם לא טוב יהיה מוכמם בלבך הככמה שלימה לסבול ממנו כל מיני עלבון בדבור ובמעש' כי כאשר ימתין אדם מחבירו שיעליבהו בדבור ובמעשה לא יבא לו פתאום ולא יכעום כן יעשה עד שינצל ממנו אח"כ יברח ממנו כמשור המועד בחוץ ניכן וכזה יהיו חייך חיי טובי' עכ"ל: עם היות שקצרתי ממנו כפי הנ"ל לעניינינו· עוד מהדברי' הסביאים את האדם לידי הכנעה וביטול הכעס כתב החסיד בעל חובת הלבבות שא' מהם הוא כאשר בא יחשוב בחליפותיו ובא אליו המות מהרה והפסק מאוייו ותקוותו וצורת עמדו בקברות והב' הוא כאשר יעבור על לב האדם מה שהוא חייב בו מעבודת אלהים על רוב הסדיו עליו וגודל טובו והתעלמותו אליו מן המצות השמעיות והשכליות וקצורו בהם והפסק טענותיו ואמתלאותיו יום החשבון והרטתו במעמד הגדול יכנע וישבר רוחו כמ"ש כי הנה יום בא בוער כתנור וכו' ומי מכלכל את יום בואו· וענין בחינת אלו נתבאר בזוהר ויראו האנשים כי הובאו בית יוסף· ז"ל ר' יוסי אומר ווי לבני נשא דלא ידעי ולא מסתכלי בארחי דאורייתא ווי לון בשעתא דקב"ה ייתי למתבע לון דינא על עובדיהון ויקום גופא ונפשא למיהב חושבנא מכל עובדיהון עד דלא יתפרשון רוחא מן גופא וההוא יומא דדינא איהו יומא דספרין פתיחן ומאריהון דדינא קיימין כגון דההוא זמנא קיימי נחש בקומיה לנשכא ליה וכל שיפי מתרגשין לגביה ונשמתיה כתפרשא מן גופא ואזלא ושטייא לא ידע לאן אורחא תהך ולאן אתר סלקין לה ווי לההוא יומא בג"כ איבעי ליה לבר נש לארגזא יצריה כל יומא ולאדכרא בך קמיה ההוא יומא דייקום בדינא דקא עיילין ליה תחות ארעא לאיתקרבא ונשמתיה איתפרשא כניה ותנן לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע וישתדל אבתריה אי אזיל מיניה יאות ואי לאו ישתדל באורייתא דהא לית לך מלה לתברא יצה"ר אלא אורייתא אי אזיל מוטב ואם לאו ידכור ליה יומא דמות' בגין לתברא ליה עכ"ל· ואמר עוד לקמן ובג"כ בעי ב"נ לארגזא תדיר מההוא יומא רבא יומא דדינא יומא דחושבנא דלית ליה לב"נ לאגנא עליה אלא עובדוי דכשרן דאיהו עביד בהאי עלמא בגין דינא עליה בההיא שעתא עכ"ל וכאשר יתן האדם אל לבו שבוראו כועס עליו על מה שחטא בגאותו ובעסו וכל מעשיו בספר נכתבים ואין עונו נמחק מהרה כדכתיב חטאת יהודה כתובה בעט ברזל בציפורן שמיר כדפירשתי בשער התשובה במה יבוש ויכלם לעתיד בראות מעשיו חקוקים לפניו ואין לו יבוש שיכריזו עליו למעלה פלוני עבד ע"א ושאר הפגם שפגם לנפשו· ועוד שאין לך דבר שיבטל הדבקות יותר מן הכעס· וע"כ אמר ר' פלוני ביומא דרתח לא הוה מצלי והאדם היותו עשוי בצלם אלהי"ם עליון כדפי' בשער הקדושה הוא שיתדבק בש"י ע"י הנשמה הקדושה ז"ש דהמע"ה ותחסרהו מעט מאלהי' וכבוד והדר תעטרהו והדר זה הוא הדר הזקן שרשיותו במקום עליון ואמר תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו צנה ואלפים כלם וכו' וע"י הכעס יסתלק ממנו הנשמה ומה שהיה עליון על הכל ישאר תחת הכל בקליפה כדפי' לעיל· עוד מהדברים המבטלים את הכעס כתב בח"ה ואמר כי כאשר יספרו בגנותו אם יזכור לו מה שעשה יורה על נפשו בקיצורו ואל יחזור אחר המתלאות להנקום ממנה ולזכות כמ"ש יהודה צדקה ממני ואל ישתדל להכלים המכפר ואל יאשימנו על אשר גלה

אותו אבל יאמר לו אחי מה שהשקפת עלי מרוע מעשי אבל מה שלא ידעת ממני אשר האריך לי הכור׳ סתרו בחם ואלו היה נגלה לך רוע מעשי ועונותי הייתי בורח ויכנע לבורא ויודה לו על אשר נגלה עליו מעט מהרב׳ ליסרו כדי שישיב אליו ואם מה שספרו עליו שקר האומרו עליו מאבד זכיותיו וכבר נאמ׳ על א׳ מן החסידים שזכרו עליו לרעה וכיון שהגיעו הדבר אליו שלח למדבר בו כלי מלא מזמרת הארץ וכתב אליו הניעני ששלחת לי מנחה מזכיותיך וגמלתיך בזה· ואמר א׳ מהחסידים הרבה בני אדם יבואו יום החשבון וכשמראי׳ להם מעשיהם ימצאו בספר זכיותם זכיות שלא עשו אותם ויאמרו לא עשינו ויאמ׳ להם עשה אות׳ אשר דבר בכם וספ׳ בגנותכ׳ וכן כשיחסרו מספרי זכיות מספרי׳ בגנותם יבקשו אותם בעת ההיא ויאמ׳ להם אבדו מהם בעת שדברת׳ בפלוני ופלוני וכן יש מהם ג״כ שימצאו בס׳ חובותם חובות שלא עשו וכי יאמרו לא עשינום יאמר להם נוספו עליהם בעבור פלוני ופלוני שדברתם בם כמ״ש והשב לשכנינו שבעתי׳ אל׳ חיקם וכו׳ ומקצת לשונו דלגנו כדי שלא להאריך ועל בחינת תוספת זכות שאמר דוד אשר חרפו שמעי בן גרא הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה׳ אולי יראה ה׳ בעניי והשיב ה׳ לי טובה תחת קללתו היום הזה וטובה פי׳ טובותיו של שמעי שישוב לו לדוד תחת קללתו שקלל עוד הסבות המבטלות הכעס הוא כאשר יסתכל בכמה קלקולים נמשכים מהכעס כי מי שהוא כועס פתאום ולא יאריך אפו יבוא לידי ש״ר כמ״ש בספר החסידים מעשה בבן אחר שכבד את אביו ביותר א״ל האב אתה מכבדני בחיי תכבדני במיתתי אני מצוך שתלין כעסך לילה אחר ועצור רוחך שלא תדבר לאחר פטירת אביו הלך לו למדינת הים והניח אשתו מעובר׳ והוא לא ידע ונתעכב בדרך כמה שנים וכשחז׳ בעיר בא בלילה ועלה לחדר שאשתו היתה שם שוכבת והיה שומע קול בחור שהיה מנשק אותה שלף חרבו ורצה להרוג שניהם וזכר מצות אביו והשיבה לתערה שמע שאמרה לאותו בחור בנה שאצלה כבר יש שנים רבות שהלך אביך מאצלי אלו היה יודע שנולד לו בן כבר הגיע להשיא לך אשה כששמע הדבר אמר פתחי לי אחותי רעיתי ברוך ה׳ שעבר כעסי וברוך אבי שצוני לעצור כעסי לילה א׳ שלא הרגתי אותך ואת בני ושמחו שמחה גדולה וכו׳ עכ״ל :

ומי שכועס לא יסור כעס מלבו כל ימיו אמר החכם לעולם לא חרפני אדם יותר מפעם א׳ כי בפעם ראשונה אסבול חרפתי ולא יחרפוני שנית אמר החכם מי שלא סבל דבר אחד יסבול דברים הרבה אמר החכם אם תקום תדאג ואם תמחול תעליץ אמר החכם מחול שהרע ותן למנע ממך :

וכמן שמוזהר שלא לכעוס כן מוזהר שלא להכעיס לחבירו כי דא ודא חדא היא טעם אחד לכולן ויתלבש: **ברצון** יהא רצוי לאחיו ויהא מרוצה לאחיו:

דברי חכמים בנחת נשמעי׳ מי שמדתו כך אזי אינו בא לידי כעס לעולם והכוונה בנחת נשמעי׳ בנחת רוח ולא ברמות רוח כי מי שאוחז במדת הענוה ממילא אינו כועס לעולם כי הוא סובל ומעלים עין מסוררי׳ וגם הכוונה בנחת דהיינו במתון ולא במהירות ברעש גדול כאשר הארכתי באות מ״ם מתוק כי אקח מועד מישרים אשפוט ע״כ ינהוג אדם במידות הנחת דהיינו המתון ואל׳ ימהר לא בדיבור ולא במעשה ואז לא יבא לעולם לידי כעס ולא יגרום סילוק השכינה ממנו רק יהיה כסא לשכינה וסמניך כי השכינה אינה לא ברוח ולא ברעש ולא באש הרוח הוא רמות רוח הגאוה הרעש הוא היפך מהמתון האש הוא רתיחת הכעס ובקול דממה דקה שם שורה השכינה :

כי שיש בו מדה זו הרוממה רום מעלה מדת **הרצון** אז הוא מתדבק בהקב״ה היושב ברום מעלה עולה על העילת כי אם הוא בעל הרצון בינו ובין חבירו ק״ו לשכינה שיעשה רצון המקום ואל יכעיסוהו להמרות את ציוויו ואם ח״ו עבר אזי לא ינוח ולא ישקוט עד ירצוהו בתשובה ומ״ט ותפלה צדקה ויבטל רצונו מפני רצון המקום

הביאו רז״ל מעשה בההוא חסידא דכל אימת דסליק לפורי׳ הוה אמר שרי לי׳ מחיל ליה לכל מאן דמצער׳ לי ק״ו אם הוא היה מצער חבירו שהיה מבקש ממנו מחילה ויש סוד בדבר כי נודע היום סוד הרחמים והרצון והלילה בהיפך סוד הדין והקטרוג בו תרמוש כל חיתו יער ואף וחימה כו׳ ובפרט בעת השינה שהוא חלק ממיתה ע״כ ראוי לעורר הרצון :

ומזה נתבאר ק״ו לשכינה שיעורר הרצון העליון ויתקן באם עיות יתקן קודם השכיבה כמו שהאריך הזוהר בזה ושעל זה רומז הפסוק ביומו תתן שכרו כדי שלא יעורר בלילה שאחריו סוד הכעס בפרט בהשינה שהנשמה עולה למעלה שלא תבא כפגימה ככה מחויב כל אדם לתקן דבר יום ביומו ולא יהיה חסר יום אחד כדי שיהיו ימים נשלמים ודביקים בסוד הרצון וכבר כתבתי כי הבריא׳ היתה ברצון וסיים בכל יום ויום ויהי ערב ויהי בוקר נ״ל אף שמדת הערב ההיפך ממדת הבוקר מ״מ יראה שהערב יהיה בוקר ויתיחדו ליום א׳ וכן השני וכן השלישי וכן כולם והיינו ע״י תשובה לכך מזכר בכל יום וירא אלהים כי טוב ע״ד טוב וישר ה׳ ע״כ יורה חטאים בדרך שזוהי התשובה כמ״ש במדרש שאלו לחכמה חוטא מה יעשה כו׳ שאלו לנבואה כו׳ שאלו לתור׳ וכו׳ שאלו להקב״ה אמר יעשה תשובה הה״ד טוב וישר ה׳ ע״כ יורה חטאים בדרך ע״כ :

נשלם אות ריש

אות ש׳ שתיקה תנן שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמי׳ ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה קש׳ תיבת לגוף הוא מיותר ה״לל רק ולא מצאתי טוב אלא כו׳ אולמה ליה כלל לומר בלשון שלילה יאמר ומצאתי טוב השתיקה ידוע כי מעלת האדם הוא שהוא מדבר שכן סדר המדריגות מהנמצאים הוא דומם צומח חי מדבר שעל ידי הדיבור הוא משתוה עם המלאכים כי הדיבור החיצוני הוא נמשך מהדיבור הפנימי כי מדריגות האדם ברוחניות שכלו הוא נפש רוח ונשמה שהן מעשה דיבור מחשבה ופי׳ הרשב״י ע״ה שהדיבור הוא מחיות הקודש שהוא מדריגות הרוחות (כמ״ש עושה מלאכיו רוחות) ועי׳ הדיבור יש כח באדם לידבק בקדושה וע״ז נאמר ומי יודע רוח בני האד׳ העולה היא למעל׳ ורוח הבהמ׳ למטה בסוד עשי׳ וזהו שכתו׳ ויהי האד׳ לנפש חית ומתרגמינן לרוח ממללא ואם הדיבור היוצא מפי האדם אינו דיבור של קדושה רק הבל פיו הוא הבל שיש בו חטא ואף אם אין בו חטא רק הוא דבר ריק הוא אזי ההבל הבל הבלים והוא הבל ורעות רוח ואז אין רוח האדם העולה למעלה רק הוא ובהמה שוים :

ואיתא בתיקוני׳ ז״ל חמש תקונים אינון בפומא דאתמר בס׳ יצירה אחה״ע בומ״ף גיכ״ק דטלנ״ת זסשר״ץ ובהן אבנים שלמות תבנה לקדושה בריך הוא בכמה צלותין ופולחנין ועלייהו אמר יעקב וישכב במקום ההוא וי״ש כ״ב במקום ההוא י״ש להנחיל אוהבי יש כ״ב ב״ך יבורך ישראל עכ״ל ובס׳ יצירה אמ׳ שהקב״ה קבע בפינו כ״ב אותיות בה׳ מוצאות כ״ב אותיות יסוד חקוקות בקול חצובות ברוח קבועות בפה בחמש מקומות אחה״ע בומ״ף דטלנ״ת זסצר״ש גיכ״ק וכתב בר״ח ז״ל ופי׳ מורי ע״ה שמלת קבועות בפה הנאמר שם מורה לנו ענין גדול והוא מציאות ה׳ מוצאות שרשם למעלה מעלה בראש והם שורש לכל המוצאות כמבואר באדרא אמנם הם יורדים ומתגלי׳ מעולם לעולם בבחינת אבי״ע והקב״ה לאהבתו את האדם קבע בפיו האותיות האלו כדי שיוכל להדבק בבוראו כי בהזכירו למטה אותיות אלו בתורתו או בתפילתו מנענע ומעורר למעלה השרשי׳ העליוני׳ והיינו מלת קבע שהוא כענין התוקע השלשלת ראשה אחד במקום אחד וראש׳ השני במקום אחר כי אעפ״י שיהיה המקום ההוא רחוק בנענע אדם ראש השלשלת שבידו מנענע כל השלשלת אעפ״י שיהיה גדולה כל מה שאפשר להיות וכן אמר ג״כ בסוף ס׳ יצירה

קשר עשרים ושתים אותיות בלשונו והמקום גילה לו סודו ומלת קשר מורה ג"כ על הנרדש במלת קבע ובזה נכון מעלת הראשונים ע"ה שהיה תפילתם נשמעת מיד מפני שהיו נזהרי' שלא לפגום כ"ב אותיות שהם ה' מוצאות הקבועות בפיהם בשיחה בטלה ושאר הדברים הפוגמי' הלשון לכך היה תפלתם בוקעת הרקיעים ועולה עד למעלה מעלה לעורר הרחמים וכן אמר בזוהר כי בשעה שהיה ר' שמעון בן יוחאי ע"ה עוסק בתורה היו כמה אלף ורבבות מלאכי השרת שומעי' קולו והטעם כי מפני שהיו ה' מוצאות היוצאים מפיהם טהורים היו קושרים ומייחדים כל העולמות כי קול ודיבור היוצא מפיהם היה נעשית נחת רוח למעלה אמנם בהיות פגם בה' מוצאות הבל התפילה והתורה היוצא מפיו יוצאה ע"י פגם וסירכא ואי אפשר שתייחד למעלה כי כל אשר בו מום לא יקרב וכן אמר בר"מ ז"ל וכגוונ' דאינון חמשה כנפי ריאה כלהון פתיחן בלא סירכא לקבלא האי קול ה"ג צריכין למהוי' תקיפין רפומא כלהו פתיחן בלא סירכא בחמש תיקונין דאינון אחה"ע בגרון בומ"ף בשפוון גיכ"ק בחיך דטל"נת בלישניה וזסשר"ץ בשינים ודיבור דיהא בהון בלא סרכא ועיכובא כלל הה"ד ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת דא צלות' דאיהו דבור ובנינה אתמר אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהיא מקובלת ואי איתא סירכ' ונפקא בעירובא יודע אני שהיא מטורף בנין דסרכא דאיהו טריפה עכ"ל: **ועל** מוצא כ"ב האותיות נאמר ולא יראה בך ערות דבר ולא יהיה הדבור לבטלה כי הוא ערוה כי הם שתי בריתות ברית הלשון וברית המעור מכוונות זה נגד זו וכמו שאין להוציא זרע לבטלה ח"ו כן דיבור לבטלה הוא ג"כ ערוה וזהו אל תתן את פיך לחטוא את בשרך כי הדיבור מביא לחטא הבשר שהוא זרע לבטלה וכמבואר בזוהר והובא בר"ח בשער הקדושה פי"א וכן מבואר פרק י"ז משער הקדושה: **והטעם** כמו שהדיבור מתקרב למחשבה כפי' כן הזרע מהמוח שהוא מקום המחשבה ע"כ צריך להיות הדיבור דווקא דברי חכמ' והיא התורה שכן סוד החכמים סוד המחשבה כנודע והדיבור יוצא דרך ל"ב שיניים הקבועות בפה שהם נגד ל"ב נתיבו' חכמה כמו שהארכתי במקו' אחר באופן שהדיבור מקורו בהשכל מצד הנשמה אבל מצד הגוף שתיקה טובה מהדיבור וזהו שאמר התנא כל ימי גדלתי בין החכמים ומצד החכמ' הדיבור הוא טוב ולזה נכר' הדיבור אבל לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה כי מצד הגוף הוא דיבור גשמי ע"כ אמר בלשון שלילה לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה כל אלה היא תורת משה שהזכיר בראשונה כן הוא כבאן כי מצד שנגדלתי בין החכמים מצד החכמה הדיבור טוב אבל מצד הגוף אינו כן אלא שתיקה טוב:

והנה לדיבור של עבירה אין ערך ואין שיעור לעונשו כאשר האריכו רז"ל בד' כתות שאין מקבלות פני שכינה כת לצים כת חנפי' כת שקרים כת מספרי לשון הרע וסי' לאלו הכתות · **חשמ"ל**

ואם באתי להאריך להזכיר גודל חטאם וגודל עונשם כפי המוזכר בתלמוד ובמדרשי' ובזוהר יאריך הסיפור במאוד ולא באתי רק להודיע שאלו ארבע אבות הטומאה ותולדותיהן כיוצא בהן גדול עונם ככופר בעיקר וכעע"ז והם הם היורדי גיהנם בר מינן ואשם לא תכבה: **ח** מחשמל חנופה והוזכר בר"ח שער הקדושה פי"ב קשה חנופה שהיא שקולה כנגד ע"ז וג"ע וש"ד ע"ז מנין דכתיב לעשות חונף ולדבר אל ה' תועה ואין תועה אלא ע"ז שנ' הבל המה מעשה תעתועי' ג"ע מנין שנאמר הן ישלח איש את אשתו וגומ' הלא חנף תחניף הארץ ש"ד מנין דכתיב והחנף הארץ בדמים וכתב בח"ה ויש יתרון לעובד האלילי' על החונף בד' דברים הא' כי העובד האלילי' בזמן הזה אינו מוזהר ע"י הנביא שיברר אצלו הפכו מחשבתו באותות ומופתים אבל המחניף בתורה יש עליו כמה טענות במה שקבל מן המצוה בעבודת האלילים והאזהרה מעבוד זולתו והב' כי עובד האלילים הוא עובד מי שאינו ממרה באלהי' אבל המחני' עובד את מי שממרה את אלקים ומי שאינו ממרה אותו הג' כי עובד האלילים הוא עובד דבר א' והחונף אין תכלית לנעבדיו והד' כי עובד האלילים אין ענינו בסתר מבני אדם והם נשמרי' ממנו מפני פרסום כפרותו באלהים אבל החונף אין כפרנותו נראית ובני אדם בטוחים בו ויתכן לו להזיק מה שלא יתכן לזולתו והוא הגדול שבמדוי העולם ונקרא בלשונינו חנף יהיר ומפתה עכ"ל: **ש** מחשמל שקר ארז"ל המחליף בדיבורו כאלו עובד ע"ז שנאמר והייתי בעיניו כמתעתע וכתיב הבל המה מעשה תעתועי':

וחותמו של הקב"ה אמת ומעשר אמת הוא כמנין יו"ד ה"א וא"ו ה"א כי לאל"ף אין מעשר נמצא המשקר כופר בהשם הזה שהוא חותמו של הקב"ה: **מ** מספרי ל"ה איתא בערכין תנא דבי ר' ישמעאל כל המספר ל"ה מגדיל עונות כנגד ג' עבירות ע"ז גילוי עריות וש"ד כתיב הכא לשון מדברת גדולות וכתיב בע"ז אנא חטא העם הזה חטאה גדול' ובג"ע כתיב איך אעשה הרע' הגדולה הזאת בש"ד כתיב גדול עוני מנשוא **ל** לצים קרח שהיה לץ כדאית' במדרש אז היה כופר בנבואת משה וכפר בכל התורה כולה וכפר בהקב"ה כמ"ש המקובלי': **א"כ** מה לי להאריך ולהביא דברי רז"ל ודברי המחברי' בגודל עונם של ד' כתות אלו ד' אבות הנזיקים אבות הטומאה מאחר שנתבאר שהם בכלל ע"ז אוי להם שבאו לעולם: **וכתב** בר"ח שער הקדושה ריש פי"ב בשם המקובלי' שנגד ד' כתות הנזכרים הם ד' חיות טמאות שבן ארנבת גמל חזיר וד' כתות הנ"ל מתגלגלין בד' חיות הטמאות הנ"ל (וביאור ד' כתות אלו כבר בא בארוכה בפי"ב ופי"ג משער הקדושה ע"ש אך צריך לדעת כי צריך האדם לשמור עצמו ולהרחיק באלף אלפי הרחקות ממדות אלו ומרומיתן כי בחנופה יש כמה וכמה ענייני' הנכללי' בחנופה אפי' דבר קטן ויש חנופת שבינו למקום וחנופה שבינו לבין הבריות החנופה שבינו למקום הוא העושה איזה מעשה טוב וחושק שיראוהו בני אדם עושה כן ויכבדוהו וירוממוהו וכיוצא בזה נמצא זה האיש אינו עובד את המקום רק עובד בשביל הבריות להראות את עצמו והחנופה שבינו לבין הבריות היא ידוע:

וכן כת שקרנים אין הכוונה שמשקר במדה ובמשקל או במשא ומתן וכיוצא בזה לבד אלא אפי' בדברי' רשות המשקר הוא בכלל כת שקרנים: **וכן** מספרי ל"ה אין הכוונ' דווקא המוציא ש"ר על חבירו אלא אפילו כבר יצא הש"ר והוא מזכירו ולאו דווקא ש"ר אלא אפי' דבר קטן וקל שהוא גנאי נקרא לשון הרע כדאית' בערכין והביאו הסמ"ג בריש ספרו ה"ד לישנא בישא דאמר היכא משתכחא נורא אלא בי פלניא דאיכא בשרא וכוורי כו':

וארז"ל המלבין פני חבירו והמכנה שם לחבירו אין לו חלק לעה"ב ופריך בגמרא מכנה היינו מלבין ומתרץ אפי' רש ביה ר"ל אפילו כנוהו אחרים כך ואפי' שלא בפניו אסור ותימא גדולה על עירון ושגעון העולם החוטאים בזה ומאבדין את עצמן והיו לדראון כמ"ש הכל יורדין לגהנם ועולין חוץ מאלו שיורדים ואין עולין המכנה כו' והמלבין וכו' ע"כ שומר נפשו ירחק ואם נכשל אזי יתחרט על העבר ויבקש באנא שא נא את חבירו ויעשה תשובה על זה ויהיה נזהר כל ימיו ואז טוב לו: **וגודל** הלשון הרע הוא הרכילות ואסור להאמין לרוכל לקבל הרכילו' ובפ' אלו הן הלוקין ובפ' ערבי פסחי' אמר רב ששת משום ר"א ב"ע כל המספר ל"ה וכל המקבל ל"ה וכל המעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים כו' שנאמר לכלב תשליכון אותו וסמיך ליה לא תשא שמע שוא ואתפ' שלא יאמין להרוכל כ"ם למיחוש מיהא בעי רשאי לשמור את עצמו כמבואר בדברי רז"ל: **וכן** בענין ליצנות אפילו דבר קט כשהוא דרך ליצנות אז הוא לץ: **ולא** עוד אפילו אינו מדבר ליצנות רק שהיה לו אפשר לעסוק בד"ת ואינו עוסק ויושב בטל נקרא מושבו מושב לצים כהא דתנן ר' חנינא בן תרדיון אומר שנים שהיו יושבין ואין ביניהם ד"ת הרי זה מושב לצים והטעם דמזה נראה שהוא מתלוצץ בתורה ואינו נחשבת בעיניו דאל"כ לא היה בטל ממנה: **ומכ"ש** כשהיה עוסק בתורה ובאמצע הלימוד מפסיק בשיחת חולין ובמס' חגיגה בפ' אין דורשין ובפ"ק דע"ז אר"ל כל המפסיק מד"ת ועוסק בדברי שיחה מאכילין אותו גחלי' רתמים כו':

והמלעיג ומתלוצץ בדברי חכמים איתא במס' עירובין דנדון בצואה רותחת וג"ל דבכלל זה האומר על איזה סברא המוזכרת

בגמרא

בגמרא או ברש״י או בתוספות או איזה תירוץ ואומר דבר רחוק הוא זה ואלו הייתי אני אומר דבר זה היו משתקים עלי הוא עושה עבירה גדולה ולפי ששמעתי הרבה פעמים כן מדברים ע״כ הנני מזהיר ע״ז באלף אזהרות ור׳ יהושע שאמר פעם א׳ בושני מדבריכם בית שמאי נתחרט והושחרו שיניו מפני התעניות וזה הכלל כי לא דבר רק ודרשו רז״ל ואם הוא רק הוא מכם כי כל דבריהם הוא אמת ויושר ובטוב טעם ודעת רק יד שכלינו קצרה: **וראיתי** מסורי ורבי החסיד הגאון מהר״ש ז״ל כשהיה שומע מפי תלמידיו שאמרו וכי היה המקשה משוגע או איך היה נריו״ר וכיוצא בזה היה מכה מכות מרדות ובלבד תשוב׳ שסידר לו והיה מרגיל תלמידיו לומר תמיד בלשון כבוד כגון דברי המקשה אינם מובני׳ לי לרוב עומקם וכיוצא בזה: **וכתב** הר״ח דבכלל ליצנות היא המשחקי׳ בקוביא ובכל מיני שחוק דלא יהא רק שנים שיושבין ואין ביניהם ד״ת ובהעסק עצמו ג״כ ליצנות דומה למיני השחוק המוזכר במסכת ע״ז ואמרו שהוא מושב לצי׳ דת״ר ההולך לאיצטדינין ולכרכום וראה שם את הנחשי׳ ואת החברין בוקין מוקיון לוליין בלורין כגלורין הרי זה מושב לצים וזה נוסף על איסור גזל יש בו וכתב עוד שם והמשחקים בקוביאות ובשאר מיני שחוק בחגי׳ ובמועדי׳ אוי לנפשם כי גמלו להם רעה כי ימי המועדי׳ הם ימי הדין כדתנן בר״ה בד׳ פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר״ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון בחג נידונין על המים כו׳ הרי שכל המועדי׳ ימי הדין לכן אמרו שלא נתנו שבתות וי״ט לישראל **אלא** כדי שיתעסקו בתורה והרי אמרו לעולם יראה אדם את עצמו ואת העולם כאלו חציו זכאי וחציו חייב זכה הכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות ואם לאו ח״ו הכריע לכף חובה נמצא שזה טא אז בשחוק ובקלות ראש חמור יותר מבשאר השנה ואני אומר הה״ר בראשי חדשים שהן זמן כפרה ועוד טעם אחר כי בר״ח ובמועדי׳ יש תוספו׳ קדושה בנשמה וכמ״ש המקובלים ה׳ מדריגות כי נפש רוח נשמה חיה יחידה באין כסדר המעלות ר״ח מועדי׳ יום כפורים שבת עה״ב וזה המשחק בא וחיללם ע״כ בני יצו באתי להזהיר אתכם ואת זרעיכ׳ וזרע זרעיכם שלא ימצא ביניכ׳ עד עולם שום שחוק כל ימי חייכם ובזה תזכו לידבק בקדושה עליונה:

אבי אבות טומאת

הדיבור הוא ניבול פה אש היא עד אבדון תאכל טמא טמא הוא והיה לדראון עולם ונוסף על הרעה שעושה לעצמו גורם רעה לעולם ואף השומע ושותק השומע כעונה כדאית׳ פ׳ במה מדליקין דף ל״ג בעון נבלות פה צרות רבות ונזירות קשות מתחדשות ובחורי שונאי ישראל מתים יתומי׳ ואלמנות צועקי׳ ואינן נענין שנאמר על כן על בחריו לא ישמח ה׳ ואת יתומיו ואלמנותיו לא ירחם כי כלו חנף ומרע וכל פה דובר נבלה ובכל זאת לא שב אפו ועוד ידו נטויה א״ר חנן בר רבא הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה אלא כל המנבל פיו אפילו חותמין עליו גזר דין של שבעי׳ שנה לטובה הופכין עליו לרעה אמר רבה בר שילא אמר רב חסדא כל המנבל את פיו מעמיקין לו גיהנם שנאמר שוחה עמוקה פי זרות רב נחמן בר יצחק אומר אף שומע ושותק שנאמר זעום ה׳ יפול שם:

אוי לעיני ה כאלה איך יהיה לקללה ולאלה ובחנם מוריד נפשו שאולה כי מה בצע לנבל בנבלה וז״ל מנורת המאור מצינו שהרבה בני אדם כופין אותם בשוטי׳ באש וכמי׳ ובכל מיני כפיות עד שיודו בפיהם דברים שנכשלו בהם וסובלי׳ כל הכפיות ואינם מודים שום דבר בפחדם שיתחייבו בהוראתם הדינה ואע״פי שרואין שאינו אלא מיתה זמניית שיודעים בבירור שהיום או מחר ימותו עכ״ז כדי להרחית חיי שעה סובלים רחקב ומקבלים כל היסורין שבעולם ואינן מוציאים בפיהם דבר שיתחייבו עליו עאכ״ו למי שאין כופין אותו שיאמר דברי נבלות ואין לו בדיבור זה הנאה אבל יודע שבאמרו גדול עונו מנשוא ודוע עליו מיתה עולמית שהי׳ לו לסתום פיו מלאמרו עכ״ל **עוד** ידוע ידוע המטמא פיו ולשונו בטומאת הדיבור מאחת מהנה שהזכרו אז כל דברי תורה ותפלותיו כולם נטמאו ומחוץ למחנה מושבם וארבא מקבל עונש עליהם כי הוא כמביא דורון חשוב למלך ונותן הדורון בכלי מלא קיא צואה הנה מתקצף עליו המלך בכפליים וארז״ל א״ר אליעזר אדם נאה ומשובח ומוציא דבר מגונה מפיו למה הוא דומה לטרקלין נאה וביב של בורסקי קבועה בו כל העובר ושב אומר כמה נאה טרקלין זה אלא שביב של בורסקי בתוכו ע״כ: **ואפילו** דיבור שאינו של איסור אלא הוא של בטלה הוא פוגם בפיו שלא נברא אלא להיות כלי שרת שבו יגיח קדושת התורה והתפלה ובירושלמי אמר ר׳ לוי אלו הוינא על טורא דסיני יהוי בעינא שני פיות כי בפה שמדבר ד״ת אין ראוי לדבר בו דברי חולין המבדיל בין קודש לחול וזהו פי׳ הודויי דברנו דופי ודופי הוא שני תיבות דו פי ר״ל שנים בלשון רז״ל טב למיתב טן דו ואמר שדברנו כאלו היה לנו שתי פיות והפה של תורה ותפלה היה נשאר משומר:

ודיבור הכרחיי שהוא בעסק משא ומתן באמונה קרא דבור של מצוה כי טוב תורה עם דרך ארץ ויהיה כוונתו לשם שמים שיעסוק במשא ומתן כדי שהעוני לא יעבירנו על התורה ח״ו ואז שכרו הרבה:

חומר שבועות ונדרים וחרם ידוע לכל המוציא שבועה מפיו אפי׳ שבועת אמת גדול עונו מנשוא ואוי לו שנברא אעפ״י שיש בו תורה ומ״ט והאריכו מאוד רז״ל בזה בתלמוד ובמדרשי׳ ובזוהר ע״כ שומר נפשו ירחק מלהוציא מפיו כל ימי חייו אפי׳ שבועה קלה שבקלות שאין בה הזכרת השם כגון שנשבע בחיי ראשי או נשבע בשלחן הזה וכיוצא בזה מה שהוא לשון שבועה יהיה מוזה׳ ויזהיר אשתו וביתו הרע זרעו עד עולם ויען שטבע האדם בכעסו או לאמת את דבריו ולחזקם מזכיר השם או כינויו וכיוצא בו ע״כ יהיה רגיל באיזה תיבה להשתמש בה שתהיה זו התיבה מורגלת בפיו ובכה ירגיל אשתו וביתו וזרעו עד עולם ומורי הגאון החסיד מהר״ש ז״ל היה רגיל לומר בלא נדר ובלא שבועה כך היה נוסח שבועתו לעשות כך או שלא לעשות או בכעסו לומר כך בהרמת קול או כשיוצ׳ לאיים וכיוצא בזה וכך הרגיל תלמידיו וגם אתם בניי יצו תפסו זה הלשון אתם וזרעיכם עד עולם ותלכו בדרך מורי הגאון והחסיד והקדוש אשריו בעולם העליון:

כתב בטור י״ד סי׳ ר״ג שאם פוסקי׳ צדקה ברבים וצריך לפסוק עמהם יאמר בלא נדר עכ״ל ויש להסתפק בפי׳ הלשון אם הכוונה היא שיאמר מה שרוצה לפסוק וליתן ויאמר סתם אבל לא בדרך נדר דהיינו **שלא** יאמר הנני נודר ליתן כך או הכוונה שיאמר בהדיא בלא נדר ויוציא בשפתיו הנני רוצה ליתן זה אבל אני אומר בלי נדר ולפי׳ הראשון תיבת יאמר קאי על הפסיקה ולפי׳ השני תיבת יאמר קאי אבלא נדר ונראה לי כפי׳ השני כי מן הסתם הוא בתורת נדר אע״פי שאינו מזכיר נדר בהדיא כדתנן האומר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני הוא ג״כ נזיר:

איסור חמור להוציא קללה מפיו ה״ל הטור ח״מ סי׳ כ״ז ואפילו המקלל עצמו חייב שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאוד ואינו חייב בכל אלו עד שיקלל בשם או באחד מהכנוין וכיון שמקלל בכינוי חייב א״כ המקלל בכל לשון חייב שהשמו׳ שקוראים הגוים להקב״ה הם בכלל הכנויין ואם אמר ארור יהא הוי קללה כי ארור בו נידוי בו שבועה בו קללה ובכל אלו אין חייב מלקות עד שיתירו בו בפני עדים ככל חייבי לאוין אבל אם לא היה שם התראה או שקלל בלא שם ובלא כנוי כגון שאמר ארור פלוני או שהקללה באה בכלל דברים כגון שאמר אל יהא פלוני ברוך לה׳ או אל יברכהו ה׳ וכיוצא באלו אינו לוקה אבל מיהא איסורא איכא אעפ״י שאינו לוקה ע״כ ויען כי הרבה והרבה אינם נזהרי׳ בזה ע״כ באתי באזהר׳ גדולה:

וכתב ר״ח בשער הקדושה פי״ז ז״ל שלא יקלל למי שאינו שומע כמו שפי׳ המתרג׳ על לא תקלל חרש לא תילוט דלא שמע וכן אמרו בזוה׳ ת״ח מאן דלייט לחבריה ואיהו קמיה ואכסיף ליה כאילו אושיד דמיה והא אוקמינה והאי קרא דלא חבריה עמיה וההוא לייט ליה ההוא מלה ולית לך מלה ומלה דנפיק מפומיה דלא אית ליה קלא וההוא קלא סליק לעילא וכמה קסטורי מתחברין עמיה בההוא קלא עד דסלקא ואיתער אתר דתהומא רבה כמה דאוקמ׳ וכמה מתערין עליה דההו בגווי למאן דאפיק מלה בישא

מפומיה הא אוקמיה עכ"ל וכתב החסיד בעל ח"ח וכמה נתגנו בזה עמי הארץ בהוציאם קללות וגידופין עוד יזהר שלא יקלל עצמו בכעסו
שבהיכל ד' מהיכלות הקליפות יש כותות נקראים אוררי יום ואלו לוקחים אותה קללה שקלל עצמו ומקיימין אותה ח"ו והוא מאותן
שגורמין רעה לעצמן כדפי' בזוהר שדוד מפני שאמר בן מות האיש וכו' תפש עליו דומה ואלמלא הקב"ה שעזרו היה נופל ביד דומה כמ"ש
דהע"ה לולי ה' עזרתה לי כמעט שכנה דומה נפשי ועל כיוצא בזה ארז"ל לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן כדגרסינן בפרק מי שמתו ז"ל
אר"ש בן לקיש וכן תאני משמיה דרבי יוסי לעולם אל יפתח אדם פיו לשטן ואמר רב יוסף מאי קרא שנ' כמעט כסדום היינו מאי אהדר
ליה נביא שמעו דבר ה' קציני סדום אמר שם לעיל מזה לא יאמר אבל בצדוק הדין רבון העולמים הרבה חטאתי לפניך ולא נפרעת
ממני אחד מני אלף וכן ראוי שלא יקלל אשתו שהרי הזכר הוא פלגא דגופא ושניהם כאחד הם אדם שלם ואם מקלל אותה נמצ' מקלל
עצמו ונ"ל שאזהרה לכל בחינות אלו היא מפסוק ושם אלהים אחרים לא תזכירו וכל פגמי הלשון הם מצד החיצוני שהוא אלהים אחרים
וכן אמר דהמע"ה נצור לשונך מרע הכוונה שכל הדברים שיש בהן תפיסה לרע שהוא סמאל וכאשר ישמור לשונו יזכה אל החיי' ואל הטוב
כאמור מי האיש החפץ חיים אוהב ימים וכו' עכ"ל: שהמע"ה הזהיר ואמר אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים
כי האלהים בשמים ואתה על הארץ ע"כ יהיו דבריך מעטי' אמירה גדולה צריך לשמור פיו ולשונו שלא יש"ח בשום רמז כלפי מעלה כגון
האומרים דרך תמיה הבורא ימחול לי למה זה כך וזה כך או איך ברא זה כך וזה עבירה חמורה כי הכל בהכמה וביושר ובאמת ובצדק:

וז"ל רש"ל בס' ים של שלמה במס' ב"ק בפ' שור שנגח ד' וה' עולא איקלע לבבל ורב שמואל בר יודא כתה לו בת א"ל רבנן לעולא
קום וניזל לנחמו א"ל מאי אית לי גבי נחמתא דבבלי דגידופא הוא כלפי מעלה שאומרים לאבל מאי אפשר למעבד הא אפשר
למעבד עבדי בתמיה פי' כשאומרים מאי אפשר למיעבד הכי פירושו קשה עלייהו הדבר מאוד אבל אין כח בידינו ללחום עם הקב"ה
אבל היה כח בידיהם עבדי בתמיה א"כ הם מתרעמים על מידותיו של הקב"ה ונראה בעיניהם כאלו שלא כדין המיתו כשלמא מלך ב"ו
אם המית בנו של אחר ודומה להם שלא כדין המיתו וקשה להם המות יכולים לנחמו מאי אית לך למעבר וכי לריב ולנצח המלך אבל אף
הבדלות בממ"ה שכל דבריו משפט ומסתמא כדין המיתו כי אין עולה לפניו ע"כ מחוייבי' לקבל גזירות המקום מאהבה ולברך על הטובה
והלך הוא לבדו והתחיל לנחם ואמר מה כשאמר הקב"ה אל תצר את מואב אף שהתחילו בקלקול ושכרו את בלעם אפ"ה חס רחמנא
עליהם משום רות המואבי' בתו של רבי אם היתה כשירה וראויה לצאת ממנה דבר טוב עאכ"ו דהוה חיה מהרי"ף והרא"ש לא הביאו כל
זה ש"מ דלית להו נפקותא בדינא כי לית הלכתא כעולא לגביה רבנן אלא שרי לנחמו בכל ענין וכן נראה דאין זה גידופא ואדרבא
נחמתא דיליה צער הוא מקצת לאבל לומר לו אם היתה כשירה כו' אדרבא יקרות' דאבל ומה לשבחו ולא לגנותו ומה שאומרים מה
אית לך למיעבד הכי פירושו מה מועיל רוב הצער והבכייתא הלא לא תוכל להחזירו ודוד בעצמו אמר בהאי לישנא האוכל עוד להשיבו
ולמה לא נדקדק ג"כ אבל אם יכול להשיבו עבד בתמיה אלא ש"מ דשרי לנחם הכי כדי שלא ירבה האבל ברוב צער ובכיה ואדרבא קשה
על ניחומו דלמה היה דוד בוכה ומקונן קודם פטירת הילד שלא ימות פשיטא שאם הוא כשר ויבא ממנו דבר טוב בודאי המקום יחוס
עליו אלא כמה פעמים בנים מתים בעון אבות' ואפילו הם גדולים ואף שהם כשרי' ומן הראוי היה לבוא מהם דבר טוב ובנו של רבי
נחוניא בן הקנה יוכיח כדאיתא בפרק שור שנגח את הפרה עכ"ל:

ולא נראו בעיני דבריו מה שאמר לית הלכתא כעולא לגבי רבנן כי בכל מקום שמוזכר בתלמוד סתם רבנן ר"ל התלמידים בני ישיב'
כמו עבידנא יומא טבא לרבנן והרבה כאלה ובודאי היו נחשבי' לגבי עולא כתלמידי' ומיד ששמעו דבר זה מפי עולא בודאי
חזרו ולא היו מנחמין עוד בזה הלשון דגידופ' הוא ואין להקשות על זה באם הוא כן שהיו חוזרי' מניהי' זה הלשון למה לא הלך אח"כ עולא
עמהן והלך לבדו כדמשמע הלשון אזיל הוא לחוריה וי"ל בודאי הלכו עמו אלא הם היו כבר שגורי' לנחם בזה הלשון ולא היה שגור בפיה'
נוסח ניחום אחר ושמעו מפי עולא וזה"ש התלמוד אזיל הוא לחוריה כלומר שהוא לחוריה ינחם והם ישמעו לדבריו ומכ"ש ראתי שפיר
לפי גרסא אחרת שמצאתי בר"ן וז"ל אכפוה ואזיל וכו' ר"ל היו כופין אותו בדברים והודו לו והלכו עמו ומה שהביא רש"ל ראיה מהרי"ף
ומהרא"ש לא הביאו כו' זו אינה ראיה כלל דרבנן של הרי"ף והרא"ש לכתוב כל הדינים הנוהגים בהלכות אסור והיתר מצד דיני התורה
ומצותיה דאורייתא ודרבנן וסייגי' אבל איסור דבר זה אינו איסור דדינא לא היא מדה מן המדות משום אל תבהל על פיך והוא מדרכי
המוסר והנה במסכת אבות יש אלפים מילי מעליותות מה לעשות ומה שלא לעשות והשמיטם הרי"ף והרמב"ם אף שכולם קבלו מסיני
וכמ"ש שם במשנה הר"ר עובדי' מברטנורא אלא הענין שאלו המילי מעליותות הוא מסוג המדות והמוכרים ודבר זה השמיט הרי"ף והרא"ש
ואפשר מפני האריכות כי ארוכה מארץ מדה **ומה** שפקפק הגאון הנ"ל על נחמותא דעולא תמיהני וכי לחלק על עולא בא כי לא יש
שום אמורא החולק על עולא בזהו אפילו לדבר הגאון שרבנן ועולא פליגי בנחמותא דמאי ה"ל למעבד אבל להיפך לחלוק על נחמות
דעולא לא פליגי ומה שהקשה צער הוא לאבל לומר אם היתה כשירה כו' נלע"ד דרש"י ז"ל תיקן זה שכתב וז"ל בתו של רבי אם ראויה
לזרע כשר על אחת כמה וכמה שתחיה עכ"ל הכוונה כי פירושו של כשירה וראויה הוא כלומ' הוכשרו ומוכנה לזה שיבא ממנה זרע כשר
וראוי כענין אין הבכור נוטל בראוי ר"ל המוכן כי אפשר שיהיה מוכן א' לזרע כשר אף שהוא בעצמו רשע כמו מואבי' שיצא ממנה רות
ולפעמים צדיק גמור או צדקת אינם מוכנים לזה וכדרך היודע כי הוא י"ת שמו יודע ויודע הסיבות ואפשר כי הצדיק וצדקת כבר הושלמו
בסוד גלגול וזה היה ניחומו של עולא שאמר בת רבי אף שהיא צדקת בודאי יודע תעלומות יודע שאינה מוכנת לזה דאל"כ לא כתה בק"ו
ממואב א"כ למה תצטער כ"כ אף שיש להצטער על העדר' מ"מ אין ההעדר גדול כ"כ כמו שאתה מצער על העדר והעדר הראוים לבא
ממנה ומת שהרבה מתים בעון אבותם אמת הדבר אבל אלו ג"כ לא היו מוכנים שיבא מהם זרע צדיק גדול דאל"כ לא מתו מ"מ הוא צער
מאבותם שלא חיו עוד איזה סך שנים וזהו בעון אבותם ומ"ש דוד נמי אמר הכי האוכל עוד להשיבו כו' אין זה ענין לזה כי קודם מות הילד
היה צם דוד ועשה תשובה ולאחר מותו אמר דוד היועיל תשובה להשיבנו דהיינו להחיות מת כי תחיית המתי' לא תהיה עד לעתיד ובודאי
אם היה מועיל תשובה אף עתה היה דוד צם עוד ועשה תשוב' ומה גידופא היה עושה בזה אבל צער אבל שהו' מצטער ונקיט בלביה ואומר
כך אי אפשר לי למעבר ש"מ דאי היה אפש' למעבד היה עוש' וזהו גידופא כן נלע"ד וכן מצאתי בהר"ן שהביא זה המעשה ולבסוף כתב וז"ל
שמע מיני' דבכה"ג סגרף מקרי אלא חייב האד' לקבל גזיר' המקו' מאהב' כענין שנאמ' גם את הטוב וכו' והיינו דתנן חייב אדם לברך כו' עכ"ל:

עוד כתב הגאון רש"ל בדף הנ"ל וז"ל א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה אפילו שכר שיחה נאה דאילו בכיר'
דקאמרה מואב א"ל הקב"ה למשה אל תצר את מואב ואל תתגר בם מלחמה מלחמה הוא דלא הא אנגריא צריך ליעבר בהו
צעירה דקאמרה בן עמי א"ל הקב"ה למשה וקרבת מול בני עמון אל תצורם ואל תתגר בם כלל ואפילו אנגריא לא תעבר בהו כלל גדול
הוא בזה שיזהר אדם בדיבורו כמו במעשיו ועוד יותר שאפי' על המותר לומר מדקדק הקב"ה במי שאינו מוציא בלשון יפה מנופה כסולת
נקייה כדאיתא בפ"ק דפסחי' צא ולמד ממדותיו של הקב"ה שעיקם ה' אותיות שכתב אשר איננה טהורה ולא כתב הטמאה ואע"פ שאין
זה מגונה ממש וכמה פעמים נאמר טמאה בתורה אפ"ה הראה הקב"ה בבכורו מדה ענוה לבשר ודם שילמוד דרך ארץ ויוסיף לקח לעיין
בכל מלה ומלה ומ"ה קבלתי מן הראשונים שהיו נזהרים שלא לומר בתלמוד בצים אלא ביעים וכן כל כה"ג וארמיזלן טעם מזוהר ז"ל כל
מלה דנפקת מפומיה דב"נ האי מלה בקע וסלקא ובקע רקיעין וקיימא באתר דקיימא עד דאזיל לילה ונשמתא סליק ואחיד לההוא מלה

נאע״ל קמיה מלכא דכתיב משוכבת חיקך שמור פתחי פיך וכדין אתער שם ההו׳ מלה והוי הובא עליה דבר נש עכ״ל ודי בהער׳ וארז למבינים עכ״ל:

וגרסינן בפ״ק דפסחים אמר ריב״ל לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עיקם הכתוב ח׳ אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנ׳ מן הבהמה אשר איננה טהורה רב אשי אמר ט׳ אותיות שנאמר כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה רבינא אמר עשר איכא וא״ו דטהור רב אמר י״ו שנאמר כי אמר מקרה הוא בלתי טהור כי לא טהור תאנא דבי רבי ישמעאל לעולם יספר אדם בלשון נקייה שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב ואומר ותבחר לשון ערומים ואומר ודעת שפתי ברור מללו מאי ואומר וכ״ת ה״מ בדאורייתא אבל בדרבנן לא ת״ש ותבחר וגומר וכ״ת ה״מ בדרבנן אבל במילי דעלמא לא ת״ש ודעת שפתי ברור מללו ואמרינן עלה הנהו תרי תלמידי דהוי יתבי קמיה דרב חד אמר שויתן הא שמעתא כבדי אחר מסנקן וחד אמר שויתן הא שמעתא כגדי מסנקן ולא אישתעי רב בהדיה דהאיך הנהו תרי תלמידי דהוו קיימי קמיה דהלל חד מינייהו ריב״ז ואמרי לה קמיה דר׳ וחד מינייהו רבי יוחנן חד אמר מפני מה בוצרין בטהרה ואין מוסקין בטהרה אמר מובטח אני בזה שמורה הוראות בישראל הנהו תלתא כהני חד אמר הגיעני כפול וחד אמר הגיעני כזית וחד אמר כזנב הלטאה בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול נמצא שדיבור האדם מעיד עליו ועל שרשו:

גם בענייני חול כמו משא ומתן וכיוצא בו ידייק בלישני׳ כדאיתא במסכת עירובין פ׳ כיצד מעברין בני יהודא דייקי בלישנא דההוא בר יודא דא״ל טלית יש לי למכור א״ל מאן גוון טליתך א״ל כתרדין עלי אדמה בני גליל לא דייקי לישנא דההוא בר גלילא דא״ל אמ׳ למאן אמ׳ למאן א״ל גלילא שוט׳ חמר למרכ׳ או חמר למשתי עמר למלב׳ או אימר לאתכסא׳ החוא דאתי לקמי׳ דר״ג כו׳ ע״ש שהאריכה:

נשלם אות שין

אות ת׳ תשוקה והוא החשק והאהבה להשי׳ ולתורתו הקדושה ולמצותיה ולשמור ולעשות ולקיים את הכל בשמחה גדול׳ שישמח שזכה לעבוד את השי׳ ולהיות דבק בו וז״ל ס׳ חרידים מתנאי קיום המצוה השמחה הגדולה במצות דכל מצוה ומצוה שתזדמן לו דורנא דשדר ליה הקב״ה ולפי רוב השמח׳ יגדל שכרו וכן גילה הרב החסי׳ המקובל מהר״י אשכנזי זצ״ל לאיש סודו שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי חכמה ורוח הקודש בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית ואמר דהיינו דכתי׳ תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל מכל פירוש מרוב כל מכל מיני תענוגים שבעולם מכל זהב ופז רב ואבנים טובות ומרגליות עכ״ל **ומכח** שמחתו בקיום תורה ומצות יעשה הכל בזריזות גדול ובחשק גמרץ ז״ל ספר החרדים דרך החושק לשורר וכיון שאהבת יוצרנו נפלאה מאהבת נשים האוהב אותו בלב שלם שיר לפניו ית׳ כאשר שר משה ובני ישראל ומרים ודבורה ויהושע ובני קורח ודוד ושלמה ברוח הקוד׳ כמה דאת אומ׳ משכיל שיר ידידות וכתיב שיר השירים אשר לשלמה למלך שהשלום שלו וכתיב שירו לו זמרו לו וכתיב באהבתו תשגה תמיד פי׳ הראב״ר דהוא נמי לש׳ שיר כמו שגיון לדוד ובתוקף החשק בו ית׳ הראשונים גם האחרונים שירו לפניו ר׳ יהודה הלוי ורבי יהודא החסיד וראב״ע וחבריהם זצ״ל וכשם שהחושק בחולי אהבתו לחשוקתו תידד שנתו מעינו כגודע כן האוהב הנאמן ליוצרנו ית׳ יעיר משנתו במתיקות זכרו כדכתב החסיד בת״ה לא יישן כי אם על יצועי ארבתו ולא יקוץ כי אם במתיקו׳ זכרו ויתגב׳ כארי מחצות הלילה ואילך ויקום להרר ולשבת לפניו ולהתבודד ולהשתעשע בו וברנה תורתו כדוד דכתיב חצות לילה אקום להודות לך ודוד אוהב נאמן היה לו כדכתיב ארחמך ה׳ חזקי ופרש״י אאהבך תרגום ואהבת ותרחם וכתיב כן יתן לידידו שנה ופי׳ רז״ל או ת״ח שמנדדי שינ׳ מעיניה׳ לעסוק בתורה ואין לשון ידידו יוצא מפשוטו ר״ל אוהבו שמרוב החשק ואהבתו לו ית׳ מנדד שינה מעיניו לעסוק בתורתו ולהשתעשע בו וז״ל רשב״י פרשת אחרי מות עלה קכ״א נפשי אויתיך בלילה כו׳ בלילה דבעי ב״נ מרחימתו דקב״ה למיקם בכל לילה לאשתדלא בפולחניה עד דאתער צפרא ויתמשך עליה חוט׳ דחסד דתניא זכאה חולקא דההוא ב״נ דרחימותא דא רחים ליה קב״ה דרך החושק לקרוא לחשוקתו לבבי לומר כי כל מחשבות לבו לעשות כל שלבה חפץ ולבבו ולבבה באהבה נקשרו וכן קורא ליוצרנו אוהבו הנאמן לו שנאמ׳ צור לבבי וחלקי אלהים לעולם וכתיב אני ישנה ולבי ער ופירשו רז״ל דעל ה׳ קאמר וכן דרך החושק לקרוא לחשוקתו נפשי לומר כי קשה לו לפרוש ממנה כפרישת נפשו מגופו כי מיד ימות וכן האוהב נאמן ליוצרנו קורא לו נפשי וז״ל הזוהר פ׳ אחרי מות עלה ק״כ רבי חייא פתח נפשי אויתיך בלילה אף רוחי בקרבי אשחרך כו׳ נפשי אויתך בלילה נפשי אויתיך בלילה מבעי ליה מאי נפשי אויתיך אף רוחי בקרבי אשחרך ישחרך מבעי ליה אלא הכי תנא קב״ה רוחא ונפשא דכלא וישראל אמרי נפשא ורוחי אנת בג״כ אויתיך לאתדבקא בך ואשחרך לאשבחא רעותך עכ״ל והיינו כי ענה כמות אהבה כלומ׳ בקושר פרישה׳ הגוף מהנפש כדאיתא התם עלה נ״ד ומעם הדבר כי הוא ית׳ נשמה לנשמה וכבר הארכתי למעלה בי׳ מאמרות במאמר ג׳ ור׳ בענין ביאור מאמרם ז״ל כדביקה בחשיקה בחפיצה על כמה ענינים ושם בא בארוכה ענייני החשק והאהבה והדביקות הן במצות עשה הן במצות ל״ת: **והנה** מה שכתבתי באלו השלשה אותיות האחרונו׳ **רש״ת** שהוא מעלת דביקות הרצון ולדבוק בו תמיד ומעלת השתיקה ומעלת החשיק׳ שהם ענייני כוללי׳ לעבודת השי׳ בשמירת התורה ובקיום מצותיה והם יסוד גדול ג״כ למעלת המדות ואם שלש אלה יעשה החוט המשולש הזה יחברנו וידביקנו ויקשרנו קשר קיימא למעלה למעל׳ בו ית׳ להיותו דבוק בו עד לדבק באשתו כי אהבת ודביקה הקב״ה עם כנסת ישראל במשל דרך משל לזיווג כמ״ש כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלדיך וכאהבת איש לאשתו כמוזכר תמיד בדברי הנביאים ובדברי רז״ל מקומות בלי מספר: **והנני** נותן סי׳ לג׳ מעלות משובחות הם שב״ח ר״ת °שתיקה °בדיקה °חשיקה כי הבדיקה הוא הדבר המוזכר לעיל במעלת הרצון לבדוק בכל יום קודם השכיבה ולראות אם הוא ברצון בו י״ת והנה ג׳ אלו מצינו בענין זיווג האדם עם אשתו מי שחושק באשה לקחנה צריך לבדיקה ולחקור אחר שתיקה לבודקה אחר המשפחה ומוזכרי׳ דיני הבדיקה בטור א״ע סי׳ ב׳ ע״ש איזהו סי׳ הייחוס זה השותק דאמר רב ארא יחוסא דבבל שתיקה הרי בזיווג של מטה חשיקה בדיקה שתיקה כן בזיווגי׳ להשי׳ ב״ה ברוך שמו חס בו בג׳ אלה אשר נתתי סימנם שב״ח ר״ת °שתיקה °בדיקה °חשיקה ורמז לדבר שבח של יום השביעי ונודע כי השבת רומז לעולם שכולו שבת ושבת זמן הזיווג רומז לזיווג העליון **על כן** אבאר עוד ביותר אלו ג׳ ענייני׳ ויהיו מרומזי׳ בפסוקי׳ מי האיש החפץ חיי׳ וגו׳ נצור לשונך וגו׳ סור מרע ועש׳ טוב בקש שלום ורדפהו: **הבדיקה** בכל יום קודם השכיבה בלילה לראות אם הוא ברצון להשי׳ או בכעס ויירא שלא יתלבש במדת הלילה שהיא הדין והכעס כמו שהארכתי לעיל באות ד׳ רצון וזהו מעלה גדולה שיתקן האדם בו ביום עיוותו כמו שרמז הזוהר בפסוק ביומו תתן שכרו ובל ילין ותנן ר״א אומר שוב יום א׳ לפני מיתתך ושאלו תלמידיו וכי יודע באיזה יום ימות והשיב מכ״ש יעשה תשובה היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה והתשובה תהיה קודם שילך לשנה והשנה חלק ס׳ ממיתה נמצא שבכל יום מקיים שוב לפני מיתתך אף כפשוטו: **וארז״ל** אם ראית ת״ח שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה שודאי עשה תשובה ואפשר ע״ז רמזו ובתיקוני׳ אמר שעל זה נאמר לא תלין נבלתו על העץ אל נבלת העון אשר עשה על עץ החיים כי בודאי עשה תשובה ואפשר דע״ז רמזו המהרהר אחר מטתו של ת״ח כו׳ דהפשוטו הוא אחר מותו אבל רומז ג״כ למטה שישן בה כי בודאי עשה תשובה קודם שהלך לישן והארכתי בזה מקום אחר בביאור ד׳ זמני תשובה א׳ ביומו תתן שכרו ב׳ בכל ע״ש ג׳ כל ערב ר״ח ד׳ יום הכפורים הגדול כי כל זמן כולל את שלפניו והיום כולל כ״ד שעות ובהשלים היקף היום מתחיל השפעה אחרת ליום שלאחריו בסוד גלגולי צירופי אותיות השם ע״כ צריך לתקן העיות בו ביום כמו תעני׳ חלום בו ביום ובאו הדברים בארוכה במקום אחר ובבחינה זו נשלמו כל ימי האדם וכל יום ויום נשאר רשום בפעולותיו שפ״על ובתיקון פגמו וע״ז פירשתי יראת ה׳

תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה והוא תמוה דהא חזינן הרבה פעמים הרשע מאריך ברעתו והצדיק אבד ע"ק למה הזכיר בצדיק ימים וברשעים שנים הענין צדיקים נקראים חיים ורשעים אפילו בחייהון קרויים מתים · והענין אם נעשה פעולה טובה ביום אז קנה זה היום חיות ודביקות לחיי הנצחיות כי בחר בטוב ואז את החיים וכשעשה פעולה רעה אזי נתדבק בשורש המעשה ואפילו יושב בטל לא טוב ולא רע אזי לא קנה חיות והנה הרשעים ימי חייהם הבל ולפעמים כמה שנים אין עושה טוב נמצא כל אלו השנים מוסיפים הבל הבלים וכלם מתים הם והצדיק להיפך מרקדק על כל יום ויום לקנות בו חיות נמצא הצדיק כל זמן שהוא חי הוא איש חי רב פעלים ומ כיף חיות בכל יום ויום זהו יראת יי' תוסיף ימים והרשע אפי' לפי הנראה היה ת: כמה שנים אבל הוא זקן אשמאי ואפשר כמה שנים נקצרו שהיו מתים ואתה סובר שהוא בן ע' ואפשר שאינו בן ה' שנים:

ועל הוספת ימים יום על יום פי' בזוהר שע"ז כתיב, ואברהם זקן בא בימים וכן ויקרבו ימי יעקב ויקרבו ימי דוד כי כל יום ויום עלה להשבון החיות וע"כ נקראים תלמידי חכמי' זקנים כי בכל יום ויום הוא חי ונעשה זקן בזוהר ממה שהיה אתמול · ובזה מבוארים דברי יעקב אבינו שאמר לפרעה ימי שני חיי ק"ל שנים מעט ורעים לישנא דמעט קשה כי איך שייך לומר דילמא יחיה עוד אף שנים אלא יעקב דיבר דרך ענוה · אמר ימי חיי שהייתי חי הם ק"ל שנה אבל אני מתירא שהם מועטים מכח רעים שהייתי מתנהג והולך לפעמים דרך רע חס ושלום כך דיבר יעקב דרך ענוה:

הכלל העולה בכל יום ויום צריך אדם לפשפש במעשיו בסופו ולשוב אל יי' ולהתקדש כי כמו שהשבת קודש לה' והשבת רומז על העולם הבא עולם שכלו שבת כמ"ש מזמור שיר ליום השבת טוב כן השבוע נקרא שבת כדמתרגמינן שבע שבועות שבע שבוען כו' כי בכל יום צריך להיות בו קצת קדושת שבת כי ו' ימי המעשה הם ענפיו ושרשם הוא שבת ויתבאר זה הדרוש בארוכה לקמן במסכת חולין עם מסכת שבת וע"כ כמו שהשבת מרמז לעולם שכלו שבת וכולו טוב נקרא כל השבוע שבתי ובכל ו' ימי המעשה נזכר בבריאה וירא אלהים והנה טוב כי צריך לאחוז בטוב ולעשות מדותפת ע"הב ואם פגם יתקן בתשובה הנרמז בפסוק טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך:

ועל זה אמר מי האיש החפץ חיים ר"ל החיים הנצחיים ורוצה לידע את המעשה אשר יעשה וחי בהם אז צריך להסתכל בג' דברים הראשון הוא אוהב ימים לראות טובים ר"ל לבדוק את עצמו בכל יום · ואם פגם לתקן הפגם בתשובה ויקנה מעלה בכל יום להוסיף קדושה ויהיה אוהב ימים שיהיה זקן בא בימים ויתוסף ימים כדלעיל' וזהו שסיים לראות טוב כמו וירא אלהים כי טוב וכדפירשתי לאחוז בטוב עה"ב שכולו טוב **בדיקה** בי"ת משב"ח וכבר כתבתי ורמזתי למעלה כל זה באות רי"ש רצון ועל זה בא הרמז אחר לראות בטוב תיבת נצו"ר שהוא אותיות רצון אף שנצור קאי אלמטה נצור לשונך וגומר מ"מ לענין רמז נדרש גם אלפניו: **ש'** משבח שתיקה היא ג"כ מעלה גדולה כוללת כל המעלות כי ענין השתיקה הוא בפה ובלב בפה כמשמעו ואזניצול מרוב עבירו' שבתורה החמורות כגון שבועות ונדרים ורכילות ולשון הרע והניפות ומחלוקת ונידופים וקללות ודברי שקר וליצנות וכיוצא בזה ואז ימשיך על עצמו מדת ענוה ויעלה ויבא ממדרגה למדרגה: **גם** שייך שתיקה בלב ר"ל שלבו אל ימהר להוציא מחשבתו לפועל כי כמו שדבור אסור כך הרהור אסור וישתוק בלבו מדברים הפוגמים רצוני שיסלק הרהורו מהם ואז יבטל בלבו קנאה ושנאה ותאוה וכבוד והרהורי עבירה הקשין מעבירה כמו שארז"ל כי הלשון היא קולמוס הלב וכן כתוב אמרתי בלבבי כי הדבור בלב הוא ההרהור ואח"כ יוצא לפועל בדבור ממש עקימות שפתים ונשמע קולו על ידי פה ולשון: **ע"ז** אמר נצור לשונך מרע ושפתיך מדבר מרמה הנה בא הענין בכפל הכוונה במה שאמר נצור לשונך שרומז על הלב שהוא שורש הלשון כי הלשון קולמוסו · ואמר מרע ולא אמר מדבר רע כי בלב אין דבור ממשי רק הרהור · ואח"כ על הדבור הנשמע ע"י מוצא שפתיו אמר ושפתיך מדבר מרמה · והזכיר אצל הלב רע כי כן הסכמת רבן יוחנן בן זכאי שלב רע כולל כל הרעות ולב טוב כולל כל הטובות ובשפתים אומר מרמה כי כן דרכם להיות אחד בפה ואחד בלב והכל מרמה · וע"ז אנו מתפללין אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה כי ענין זה הוא כללי ואז נתבאר **ש'** מן שבח שהוא שתיקה ח' מן שבח **חשיקה** הוא כלל גדול וגדול הכולל הכל כמו שרמזתי בתי"ו **תשוקה** כולל חשיקה ודביקה וחפיצה כל מה שהארכתי וכתבתי בעשרה מאמרות במאמר ג' וד' וכתבתי שמעלת החשיקה בכמה פנים שייכים לסור מרע שהם מצות לא תעשה ושייכים לועשה טוב שהם מצות עשה וכתבתי שם בארוכה שיעבוד את השם בכל לבבו בשני יצריו ביצ"ט וביה"ר דהיינו כשרוצה לילך אחר יצ"ט יאחוז גם כן ביצה"ר דהיינו שיתאוה ויחשוק בלבו היפך המצוה ויתאוה כן מחמת חשקו והנאתו בדבר הזה ואחר התאוה לדבר יגבור על יצרו ויניח תאותו בשביל כבוד הבורא הרי שפעולת יצה"ט מתחבר את היצה"ר הן בלא תעשה והן בעשה:

זהו שאמר סור מרע ועשה טוב הן לא תעשה ועשין · ובקש שלום דהיינו בכל לבבך בשני יצריך לחברם ביחד והוסיף ואמר ורדפהו להיות רודף אחר הרודף שלו דהיינו יצה"ר ויכבשנו בגבורה והוא ענין נכבר מאוד אשר זכרתי למעלה במאמר ג"ר הנזכר בביאור איזה גבור הכובש את יצרו דהיינו שמהפך הרע לטוב עיין לעיל בארוכה וזהו עיקר התשוקה והחשיקה יחשוק במדת היצר הרע לעשותם בטוב ואז יעשה הטוב הכל בחשיקה חזקה כמבואר שם בארוכה וזהו **ח'** חשיקה כי הבקשה והרדיפה היא החשיקה הרי זה **שבח** שתיקה"בדיקה"חשיקה· שלשה אלה כוללים המצות והמדות והתורה כולה ואז טוב לו סלה **על** כן בכל יום ויום קודם השכיבה יהא רגיל אדם כל ימי חייו לאסוף בניו ובני ביתו ויתעוררו ויפשפשו במעשה היום ואם היה איזה חטא יעשו תשובה ויתקנו החטא או אם היה איזה התרשלות בתורה ובאיזה מצוה יקבלו עליהם להיותם עושים ומתגברים לקיים חזק ואמץ וגומר ותמיד להוסיף קדושה· **ויתלבשו** במעלות השתיקה וזהו מעלת הייחוס ואחר כך ידבקו במעלת התשוקה והחשוקה והחפיצה ואף יקוים הפסוק ואתם הדבקים ביי' אלהיכם חיים כלכם:

נשלם אות ת' ובזה נשלם כל אלפא ביתא הוא נעילת שער של פרק עשרה מאמרות· ונגמר במילואו וטובו בעזרת יוצר המאורות· עתה אבוא לפרק עשרת הדברות· בעזרתו יתברך כי הוא פועל גבורות· נותן ליעף כח ולהשכל מעיינות חכמה ומי מגבורות· להבין ולהורות· אמרות ה' אמרות טהורות:

נר

עשרת הדברות

וידבר מעשר מעלות שהוזכרו אחת הנה ואחת הנה · ששה הוזכרו חכמי משנה במסכת אבות פ"ק על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג"ח ועל ג' דברים העולם קיים · על הדין ועל האמת ועל השלום · עוד שלשה דברים הורגלו בדברי רז"ל והם תשובה תפלה צדקה הרי תשע קדושות והעשירי קודש קדשים הכולל כולם יסוד האמונה בו יתברך וכמרומז בסוף מסכת מכות בא חבקוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה דוגמא לעשר הדברות שהדיבור הראשון יחוד האמונה כולל כל הדברות שהוא אנכי י"י אלהיך כענין המדרש שהביא הרמב"ן שאמר הקב"ה קבלו מלכותי ואח"כ אנזור עליכם מצות ודוגמא לעשרה מאמרות שארז"ל בראשית נמי מאמר הוא והוא המאמר הכולל את כולם הרומז על הש"י שהוא ראשון ואין ראשית לראשיתו והמציא וחידש את העולמות:

והנה עשרה זמנים סובבים בכל שנה ושנה אשר יהיו הם נזכרים ונעשים אלו עשרה ונקרא בשם כל זמן וזמן בשם מסכתא אשר זה יהיה נאה לזמן ההוא · ובכל מסכתא יהיה מבואר דבור אחד דהיינו עמוד אחד מעשרה עמודים הנ"ל · ובכל מסכתא ג' פרקים והפרקים האלה יהיו ענינים ע"ד נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר שהתחיל בו זה החבור וסובב כל החבור הזה על מרכז הזה · דהיינו חלק הדינין וחלק הטעמים והכוונות והסודות וחלק המדות דהיינו הפרישות והזריזות היתר אשר מדרכי המוסר להוסיף קדושה אשר מכח זה יתעורר להתעוררו' גדול ולבא לידי תועלת כאשר הרבה תועליות יוצאות מקיום המצות ובידיעת טעמן וסודן ·

ועשרה זמנים הם א' ששת ימי בראשית · ב' שבת · ג' פסח · ד' שבועות · ה' תענית ט"ב ובכללו כל התעניתים · ו' ראש השנה ז' יום כפורים ח' סוכות ט' חנוכה י' פורים · ולאלו עשרה זמנים נקרא בשמות : ו' ימי בראשית שהן ימי החול נקרא בשם מסכת חולין ולשבת מסכת שבת ולפסח מסכת פסחים ולשבועות מסכת שבועות על שם חג שבועות גם על שם שבועה ממש כי מושבעים ועומדים אנחנו מהר סיני ולט"ב מסכת תענית ולראש השנה מסכת ר"ה וליום כפורים מסכת יומא כי ביום הזה יכפר וגם כלל התשוב' היא דבר יום ביומו וכמו שאמר התנא שוב יום אחד לפני מיתתך וכמו שיבא בארוכה ולסוכות מסכת סוכה ולחנוכה שהוא להלל ולהודות ויורה על עמוד התפל' שארז"ל תפילה כנגד תמידין תקנו נקרא בשם מסכת תמיד גם על שם נרות חנוכה וכתיב להעלות נר תמיד ועיין ברמב"ן ז"ל בהעלותך את הנרות שרומז לנרות חנוכה ולפורים זה שמו מסכת מגילה ולאלו עשרה זמנים שייכים עשרה מעלות הנ"ל · יסוד האמונה מציאות הש"י גודע מחידוש העולם אשר עליו השבת מופת כמו שיתבאר בסמוך על כן נסמך למסכת שבת: עמוד האמת הנה בריאת ו' ימי המעשה ראש דברו אמת כמ"ש בעל הטורים בראשי"ת בר"א אלהי"ם א"ת סופי תיבות אמת וכן חותם של ששת ימי המעשה הוא אמת אשר ברא אלהים לעשות סופי תיבות אמת להודיע כי הם ימי המעש' ימי משא ומתן שהוא כלל גדול שיהיה באמת כמו שיתבאר בארוכה ע"כ נסמך למסכת חולין עמוד החסד הוא פסח שנגאלו מצד החסד אברהם כמבואר בזוהר ובכמה מקומות ויתבאר בארוכה במקומו וישראל ג"כ התעוררו החס"ד כמו שנאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר · ותכלית ההוצאה ממצרים היתה בשביל תורת חסד על לשונו כמו שנאמר בהוציאך את העם תעבדון את האלהים על ההר הזה על כן נסמך זה העמוד למסכת פסחים עמוד התורה התורה נתנה בשבועות על כן נסמך זה העמוד לחג השבועות עמוד העבודה יש לו שייכות למסכת תענית כי חלב ודם המתמעט הוא במקום קרבן כמו שיתבאר בארוכה ותענית שבו נשרף המקדש מיום העבודה מכל מקום נקרא מועד כי יתהפך לעתיד להיות בנין הבית נצחי ועבודה נצחית יתהפך לששון ולשמחה וליתרון האור מתוך החושך · החושך גורם להיות אור מרובה ביתרון ויתבאר לקמן במקומו על כן נסמך זה העמוד למסכת תענית עמוד הדין ראש השנה הוא יום הדין שלמעלה לעומת זה הדין שלמטה על כן נסמך למסכת ראש השנה · התשובה היא מיוחסת ביותר פרטי ליום כפורים על כן עניני התשובה נסמכה למסכת יומא · עמוד השלום יש לו שייכות לחג הסוכות שהוא אחרי י"כ שובינו לשלום מהצר הצורר סמא"ל שנתהפך לטוב אז שלום ושמחה ועל ידי הענין שמחת בית השואבה וענינים אלו יתבארו בארוכה במקומן וזה חג האסיף וסימן השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך על כן נסמך זה העמוד למסכת סוכה · התפילה במקום תמידין תקנו ע"כ נסמך למס' תמיד ושייך לזמן חנוכה שנתקן להלל ולהודות · הצדקה מצינו יותר חיובה בימי הפורים מתנות לאביונים כו' על כן נסמך למסכת מגילה:

ועתה באתי להזכיר כפי סדר תקופת השנים דהיינו חו"ל ושב"ת ופס"ח ושבועות וט' באב ור"ה וי"כ וסוכות וחנוכה ופורים אף שאינו לפי סדר העמודים כפי שהוזכרו סדר זמנים זה סדר עדיף והיו לאותות ולמועדים וימים ושנים כפי סדר הקפתם:

וגם השתלשלות העמודים הם לפי סדר זמנים · בראשית ברא ו' ימי דחול עמוד האמת מסכת חולין ואח"כ שבת ביום הז' מסכת שבת ואז נתגלה מציאותו ית' והעולם נברא בחסד שנא' עולם חס"ד יבנה וזהו חג הפסח ותכלית הבריאה היתה בשביל התורה כמ"ש רז"ל בראשית בשביל התורה ובשביל ישראל שיקבלוה ויום הששי ה' יתירה כולם תלויים ועומדים עד ו' בסיון הרי חג שבועות והוא עמוד התורה · גם נברא העולם בשביל העבודה כדתנן במסכת תענית כפ' בשלשה פרקים שהיו קורין בכל יום במעשת בראשית ואמרו בגמרא מנא הני מילי א"ר יעקב בר אחא א"ר אסי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנ' ויאמר י"י אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם רבש"ע שמא ישרא' חוטאין לפניך אתה עוש' להן כדור המבו' וכדור הפלגה אמר לו לאו אמר רבש"ע הודיעני במה אירשנה א"ל קחה לי עגלה משולשת ועז משולשת וגו' א"ל רבש"ע תינח בזמן שב"ה קיים בזמן שאין ב"ה קיים מה תהא עליה' א"ל כבר תקנתי להם סדר קרבנות בזמן שקוראין בהן לפני מעלה אני עליהם כאלו הקריבם לפני ואני מוחל להם על כל עונותיהם ע"כ: הרי שנברא העולם בשביל העבודה ג"כ ומה שהוקדם עמוד התורה כי תדיר ושאינו תדיר תדיר קוד': ועמוד התורה הוא תדיר מש"כ העבודה כשאין ב"ה קיים ואז תיקנו עמוד התורה קריאת פ' קרבנות כמוזכר במאמר הזה ואף שנברא העולם בחס"ד כמו שכתבתי מ"מ עלה במחשבה להתנהג בדין ר"ל בראו בנדבה לא בהכרח רק מצד חסדו וטובו ית' להטיב לו אם ילך בדרך טוב אבל עלה במחשבה שיתנהג העולם ע"פ שורת הדין לזכות את הזכאי ולחייב את החייב בלי ויתר ע"כ שייך עתה עמוד הדין ונסמך לר"ה שבו נברא העולם · הרי הסדר כהוגן ברא את העולם

העולם מצד חסדו כדי ליתן להם תורתו ולקבל עבודתם ויתנהג ע"פ הדין מי שמשמר התורה ועובד בעבודה אמיתית אך ראה הקב"ה שאין העולם מתקיים בשורת הדין ושיתוף מדת הרחמים וענין השיתוף הוא אם יעשה תשובה אז נהפך מד"הד למה"ר ואם לאו אזי הדין יקוב ההר ע"כ שייך אח"כ עמוד התשובה הנסמך ליום כיפורים ו"כ עם ר"ה שיתוף מדת הרחמים עם מדת הדין ומהשיתוף הזה נמשך עמוד העולם בסוד הקטיגור נעשה סניגור ושלום בכל ומעמוד השלום נמשך עת רצון לתפיל' כי כשיש מקטרגי' אז חוזרת התפיל' ממערכי המלחמה ההם כמו שיתבאר לקמן במקומו על כן שייך עמוד התפילה לאחר עמוד השלום ולהתפילה שייך עמוד הצדק' כמ"ש אני בצדק אחזה פניך וכמו שיתבאר לקמן במקומו הרי השתלשלות העמודים כפי סדר הזמני' והיו לאותות ולמועדים וימים ושנים והנה אכדר בעזרת שוכן מעונים ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים אליו כאתי ברחמי' ובתחנונים שיצאו ממני ומאתי דברים אמתיים וכנים כמטמוני' דברים הנתנים במ"ט פנים:

מסכת חולין עמוד האמת ובו ג' פרקים פ' נר מצוה פ' תורה אור פרק תוכחת מוסר

פרק נר מצוה כתיב בי' הדברות ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך וגומר ובפ' ויקהל כתיב ששת ימים תעשה מלאכה וביום הז' יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' קשה שינוי לשונות בעשרת הדברו' כתי' תעבוד ועשית ובפ' ויקהל לא הזכיר רק עשיה גם בעשיה יש שינוי לשון כי דברות ועשית בלשון ציווי ובפרש' ויקהל אמר תעשה בצירי ולא אמר תעשה בפתח עוד יש שינוי לשון בי' דברות אמר שבת לה' אלקיך ובויקהל אמר יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' אמר לכם ואמר לה' עוד יש לדקד' בויקהל אמר וביום הז' וגומ' ויום הז' הל"ל עבודה היא עבודת הקודש אנחנו עבדים להשי' ותכלית הבריאה לעבד ולשמרה לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה הרי עבודה היא מלאכת השמים העשיה היא מלאכת המעשה שגם היא מצוה לישא וליתן באמונה ואלו שנים שהזכרתי מלאכת שמים ומלאכת המעשה המשא המתן באמונה הם השאלות ששואלין את האדם בההילת דינו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה על כן בא בציווי ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך לענין עבודת הקודש אמר ו' ימים תעבוד כי הם נגד ו' אלפים שנה ויום הז' הוא שבת נגד עולם שבולה שבת אז שבת לה' אלהיך כי היום לעשות ולמחר לקבל שכרם ועל מלאכ' המעשה שהוא המשא ומתן באמונה אמר ג"כ ועשית בציווי כי גם הוא מצוה אמנם מלאכת המעשה נחלק לב' חלקים חלק א' הוא העסק שבינו לחבירו כגון משא ומתן חלק הב' המעשה אשר הוא עושה בינו לבינו כגון עשיית מלאכה ועל חלק הב' רומז בויקהל שאומר תעש' בצירי ולא בפתח כי מוטב שתעשה מאליה כענין שמצינו בחסידים הראשוני' שתורתן היתה קבע ומלאכתן נעשית מאליהן אבל כשעוסק במשא ומתן אז אדרבה מצוה בו יותר מבשלוחו שיעסוק עבורו כי אולי לא יעסוק באמונה עם חבירו כמו שהיה הוא בעצמו עוסק עמו על זה אמר בי' דברות ועשית כל מלאכתך אתה בעצמך תשאו תתן ואז תראה שיהי' הן שלך צדק ולאו שלך צדק ובויקהל מדבר בעשיית מלאכה שזה יותר טוב להיות המלאכה נעשית ע"י אחרים אז נעשית מאליה ע"כ תעשה בצירי וזה שפיים וביום הז' יהיה לכם קודש וגומר לא אמר ויום ז' שאז היה מוכר' רק אמר וביום הז' נוסף על ענין שאמר תעשה מאליה אמר וביום הז' יהיה לכם לכל צרכיכם נחשב בעיניכם ביום הז' כאלו כל מלאכתכ' עשויה וכמ"ש הטור א"ח סי' ש"ו ואעפ"י שהרהור בעסקיו מותר בשבת מ"מ משום עונג שבת מצוה שלא יחשוב בהם כלל ויהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה ע"כ הרי מלאכת העבודה עבודת הקודש ומלאכת דמשא ומתן ג"כ קודש רק שזה קודש וזה קודש קדשים וצוה הקב"ה לעבוד ולעשות שתיהם בכן הנני מבאר בקצת ענייני' מחודשי' שבשניהם לענין מעשה שעל שם זה נקרא זה הפרק נר מצוה:

מלאכת שמים כתב הסמ"ג בעשין מצוה ד' וז"ל משש מאות ושלש עשרה מצות שנצטוו לישראל אין לך שום מצוה שתהא אות ועדות כי אם ג' מצות והם מילה ושבת ותפילין שנכתב בשלשתן אות והם שלשתן אות ועדות לישראל שהם עבדים להקב"ה ועל פי שנים עדים יקום דבר כל אחד מישראל אינו יהודי שלם אלא א"כ יש לו שני עדים שהוא יהודי הלכך בשבת וי"ט שנקראת שבת ושבת נקרא אות פטור אדם מלהניח תפילין כידי שיש לו שני עדים שהוא יהודי עדות שבת ועדות מילה אבל בחול חייב כל אדם להניח תפילין כדי שיהיה לו שני עדים אות תפילין עם אות המילה וכל מי שאינו מניח תפילין אין לו כ"א עד אחד שהוא יהודי ולכך חשבו כמנודה לשמים וא"ת מאחר שתפילין אות ועדות כמו מילה ושבת מדוע היתה רפויה ביד ישראל כבר פירשו רבותינו דבר זה כל דבר מצוה שלא מסרו עצמן עליה בעת צרה עדיין היא רפויה בידם כגון תפילין ולפי ששלשתן אות ועדות נשקלו כל אחד כנגד התורה כלה שהרי במילה נכרתו עליה שלש עשרה בריתות בתורה שלש בריתות ותורה ותפילין ושבת הושוו יחד בכמה מקומות ואחד מהם ואתנה להם תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם ותפילין למען תהיה תורת ה' בפיך ובתיקוני הזוהר אילין דנטרין אות ברית בתהומיה דאיהו וה' יומין ונטרי אות שבת בתחומי' דאינין יי' יאהדונהי דבגיניהו אוקמוה מארי מתני' דלא אישתכח בר נש פחות מתרוייהו כתיב לא תקח אם על הבנים ואינון דלא אשתכחו בכל יומא בשתי אותיות אלו דאינין אות תפילין ואות וברית מילה ובשבת אות ברית ואות שבת כתיב כהון שלח תשלח את האם ואי תמרין אמאי צריכין למהוי תרווייהו בכל בר נש בכל יומא בגין דלא תשתכח שכינתא דאיהי יוד מן אדני יחידה בלא קב"ה דאיהו יו"ד מן יד"וד וצריך בר נש דלא ישתכח בכל יומא פחית מתרווייהו ואי לא עליה אתמר ונרגן מפריד אלוף דא מפריד אלופים דעלמא משכינתא נוקבא דאיתמר בה אות היא לעולם תור' ברית מלח עולם היא ובג"ד אות תפילין נוקבא אות ברי' דכורא ורזא דמלה מי יעלה לנו השמימה בראשי תיבין מילה ובסופי תיבין ידו"ד בתפילין נוקבא הה"ד והיה לאות על ידכה יד כהה עכ"ל ע"כ פה במסכת חולין שהן ימי חול ראוי לדבר מענין תפילין וגם מענין מילה אות ועד השני אף ששייך ג"כ בשבת מ"מ תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וגם יש דיני מילה הנוהגים בחול ואינן נוהגין בשבת כמו מילה שלא בזמנה שאינו דוחה שבת וי"ט וכגון סילק ידו מן המילה אינו חוזר בשבת על ציצין שאין מעכבין וכן ספק בן ז' או בן ח' אינו מוהלין בשבת ועוד הרב' דיני' שמצות מילה קביעא וקיימא יותר מבחול מבשבת ע"כ ראוי להזכיר בכאן ענייני מילה:

ויען כי מקום תפילין להזכיר אותם הוא מקום האמיתי בכאן במסכת חולין ראוי להזכיר ג"כ כאן ענין מזוז' וציצי' דמישך שייכי להדדי כהא דאיתא פרק התכלת רא"א כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו ומזוזה בפתחו וציצית בבגדו מובטח לו שלא יחטא שנאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק ואומר חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם ע"כ והואיל ואת' המאמר לידי אבארהו דקשה מאי ואומר והכוונה היא דאם לא הביא רק פסוק הראשון דהחוט משולש וגו' יאמר האומר מנלן דחוט משולש קאי על אלו הג' תפילין ומזוז' וציצית שמא קאי על פסח מצה ומרור או מצו' אחירו' ע"ז מביא קרא דחונ' מלאך ה' סביב שאלו המצו' הם מסבבין התפילין של יד מסבבין הזרו' ושל הראש מסבבין את הראש וכן המזוזה שבפת' הבית הבית מסבב את כל מה שבתוכו וכשנועל פתח הבית אז מסובב מכל ד' רוחות וכל מה שבתוכו שמור וכן הציצית שהם בד' כנפות של מלבוש והמלבוש מסבב הלובש והוצרך להביא גם כן פסוק ראשון דחוט המשולש דהו' אמינא דבחד מינייהו סגי ומנלן דמעכב אם אין שלשתן ביחד ע"ז מביא והחוט המשולש ובשבת שאין תפילין אז שבת במקום תפילין וק"ל:

ובקש הזכרו ג' אלה בפרשה ראשונה ושניה הזכר תפילין ומזוזה ואח"כ פ' ציצית ובשני' פרשיות הראשונו' אמר בשבתך בביתך ובלכתך בדרך

ובשכבך

הג"ה

ואלו הג' הם סביב של הג' השלימות הכולל הכל דהיינו שלימות הממון ושלימות הגוף ושלימו' הנפש אשר עליה' אר"ל ויבא יעקב שלם שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו התפילין הם לנגד הנפש והשכל דהיינו תפילין של ראש על מוח מקום השכל. ועל יד כנגד הלב היינו

הנינית

מסכת חולין

ובשכבך בקומך כי הישיב' נאה בבית כמ"ש אשרי יושבי ביתך כלומר שראוי להיו' יושב בד' אמות של הלכ' לא ילך חוצה גם יהיה יושב ומשמר כל תורת הבית דהיינו התורה והמצות הנוהגים בבית דבר יום ביומו כל הלכות מאכלות אסורות ומותרו' הנעשים בבית וגם הלכות ביאה וכבר נודע ר' יוסי קרא לאשתו ביתו וכל הנהגת הבית וכבר דברתי מזה באות ק' קדושה אח"כ אמר ובלכתך בדרך בהיותו בדרך שייך הליכ' ולא ישיבה כי אדרבה צריך לילך לך בזריזות כדי שישוב במהר' לביתו לעבודת הש"י מ"מ בלכתו בדרך אמר הפסוק אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה' ר"ל הוא מאושר כשהוא תמים עם יי' אף בהיותו בדרך הממעט את השם והוא הולך בתורת ה' שלא נפרד מהתורה והמצות ואינו מיקל בשום איסור כנהוג בהולכי דרכים וגם תורתו ותפילתו מתקיימי' מי שזוכה לזה אשריו אח"כ הזכיר זמן שכיבה וזמן קימה שהם הלילה והיום הכוללים כל ההיקף ויהי ערב ויהי בוקר ויהי ערב ויהי בוקר חוזר חליל' ע"כ באתי להזכיר קצת מחידושי דיני ציצית ודיני תפילין ודיני מזוזה ודיני מילה דיני משא ומתן ודיני ההולך בדרך והיקף סדר הלילה והיום משלשת ימי המעשה באיזה סדר ומנהג ינהג האדם אך סדר שבתות וימים טובים יתבארו במקומן:

ענין הציצית כפ' התכלת גדולה מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות שנאמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ת"ל טור א"ח סימן כ"ד אע"פ שאין אדם חייב לקנות טלית בת ד' כנפות כדי שיתחייב בציצית אלא דוקא אם רוצה להתכסות בטלית בת ד' כנפות חייב בה להטיל ציצית מ"מ טוב ונכון להיות כל אדם זהיר וזריז במצות ציצית שיהיה לו בגד קטן מצוייץ שילבש אותו כל היום כי עיקר מצות' על זכירת המצות ובכל שעה ובכל רגע צריך לכך דוגמא לדבר בא' המזהיר לחבירו על ענין אחר שקושר קשר באזורו כדי שיזכר ועל כן יש ה' קשרים כנגד ה' חומשי התורה וארבע כנפים בכל צד שיפנה ויזכיר וגדול' עונש המבטל עתה ממה שהיה בזמן שהיה תכלת מצוי שאז לא היתה מצויה כ"כ ולא היה יכול כל אדם לחזור עליה מה שאין כן עתה עכ"ל:

ובפרק התכלת מלאכא אשכחיה לרב קטינא א"ל סדינא בקייטא סרבלא בסיתוא ציצית מה תהא עליה א"ל ענשיתו אעשה א"ל בזמן דאיכא

הציצית שמגינין את הגוף והמזוזה שבפתח הבית המשמרת את כל הברכה ברכת הבית ונשמר כל אשר בו וגם אלו ג' השלימות כאמור ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך הלב חיות הגוף ואח"כ הזכי' הנפש ואח"כ הממון ונשלם שלימות המדות האלה בקיום ג' מצות האלו שהם מגינין את האדם והאדם הוא בתוכן אמר זה הפסוק' אמר והיו הדברים האלה וגו' ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך וקשרת' לאו' על ידך ולטוטפות בין עיניך וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך הרי קדושת תפילין ומזוזות מעוררים על הכל ציצית הוא תשמישי קדוש' ואמר בשבתך ובלכתך ובשכבך ובקומך כי תנועת האדם בכלל הן אלו ד' על כל פנים או עומד או יושב או שוכב או קומי ואמר דבכל התנאים יהיו הדברים האלה על לבבך הן בשינוי זמן דהיינו בשכבך ובקומך זמן שכיבה וזמן קימה הן בשינוי מקום ישיבה בבית או הליכה בדרך והסימן לאלה ונתתי לך מהלכים בין העומדים מהלכים הן כי אדם שהיכם כולדי' בשלמו' רק צריך להיות מהלך משלימות לשלימו' והמלאכי' בקדוש' עומדים שמתחלת יצירתן הם בשלימות האחרון עומדים במעמד' וסדר מדרגות האדם בעודנו בקיים צריך להיות יושב רצוני לומר מיושב בשכלי כמבין שכלי ואח"כ יוסיף והולך וזהו ובלכתך בדרך הוא דרך העולה בית אל לכך חז"ל הנפטר מחי' יאמר לו לך לשלום ר"ל משלימות לשלימות אבל הנפטר מהמת אומר בשלום כי הוא כבר בשלימות ועומד בשלימו' הזה וזהו בשכבך ובקומך בשכבך וזה הקבר ואז בקומך בין העומדים:

ריתחא ענשינן וכתב המרדכי בשם תוספת שנ"ץ פי' מי שיש לו טלית בת ד' כנפות ומחזר עלילות כדי להפטר מן המצות נענש ודוקא בימיהם שהיו רגילי' בטליתות בת ד' כנפים אבל אנחנו אין דרכינו בבגדים ד' כנפים אפילו בעידן ריתח' לא מיענשי ומיהו מצוה מן המובחר היא כדאמרינן לא נתאווה משה ליכנס לארץ משום פירותיה אלא כדי לקיים מצות התלויות בה ומתן שכרה מרובה כדאמרינן ששקולה כנגד כל המצות עכ"ל וכן כתיב בסמ"ג אמנם בתוס' פרק ערבי פסחים דף קי"ג משמע דלפי' הך ראיה דמשה היה תאב לכנוס לא"י כדי לקיים מצותיה יהיה מן הראוי לענש בעידן ריתחא שהרי הוא כמנודה לשמים וז"ל הברייתא שם שבעה הם כמנודין לשמים כו' ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו כו' וז"ל התוס' שם בדיבור המתחיל ואין לו בנים ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו מיירי בשיש לו ואינו מניחן אי נמי אפי' אין לו יש לחזור ולהביא עצמו לידי חיוב כדאשכחן במשה שהיה תאב לכנוס לא"י כדי שיקיים מצות שבה ע"כ הרי לפי האי נמי כשאינו מביא את עצמו לידי חיוב הוא כמנודה לשמים ובודאי בעידן ריתחא ענוש יענש והב"י סי' כ"ד כתב וז"ל ובפ' ערבי פסחים ת"ר ז' כמנודין לשמים וחד מינייהו מי שאין לו ציצית בבגדו ובפ"ג שאכלו קורא אותו ע"ה ת"ל דווקא בשיש לו בגד של ארבע כנפות ואין בו ציצית עכ"ל בודאי הב"י למרא' דברי התוספ' ההם וכן מצאתי כתו' בשם הרב רבינו יונה ז"ל אר"ל ענוש יענוש לעתות בצרה על דבר אשר לא חמד בלבו יופי המצוה ושכרה לבעבור כבב פני דבר חיוב עליו עכ"ל על כן צריך זהירו' גדולה וחק לא יעבור שיהיה לבוש מלבוש של ד' כנפות מתוקן בציצית **ומאחר** שמצוה זו חביבה במאוד יעשה מצוה מהמובחר שיביא עצמו לידי חיוב דאורייתא אליבא דכ"ע דהרי"ף והרמב"ם פסקו דאין חיוב בציצית מן התורה אלא בגד פשתים או של צמר רחלים אבל בגדי שאר מינין אין חייבין בציצית אלא מדרבנן וכוותייהו פסק הב"י סי' ט' אע"ג דהתוס' והרא"ש וסמ"ג ומרדכי ס"ל דכולהו חייבין מדאורייתא וכוותייהו פסק רמ"א בהג"הה ש"ע סי' ט' מ"מ ירא שמים יוצא ידי כולם וכן כתב האגור בשם מהר"י מולין שנשאל על טלית של משי מאיזה מין נוהגי' לעשות הציצית והטלית שהשתי פשתן והערב צמר גפן מה דינו וסוף דבריו צא ולמד ממנהג אשכנזים שנהגו איסור גמור לעשות טלית מבגד שהוא מעורב מפשתן וצמר גפן ולכן הירא שמים יוציא נפשו מפלוגתא ולא יעשה טלית אלא מצמר ע"כ ועל הטליתות של משי כתב האגורה בפ' התכלת שנהגו העולם שאין מברכין עליו אלא מברכין על של צמר ואח"כ מסירי' אותו ומניח של משי כי הרי"ף והרמב"ם פסקו דשל משי אינו חייב בציצית והמדקדקים נהגו לברך תחילה על טלית קטן ואח"כ מניח הטלית של משי: הטלית קטן שלובשין לילך בו תדיר צריך לראות שיהיה בשיעור טלית שחייב בציצית דהיינו שיהי' גדול כ"כ שיוכל להתכסו' באורך וברוחב ראשו ורובו קטן ההולך בשוק לבדו ואצ"ל אחר לשומרו והטור א"ח סימן י"ו כתב כל קטן בן ט' שנה כו' נתן קצבה שיספיק לראשו ורובו של קטן בן ט' שנים אמנם שאר פוסקים לא נתנו קצבה לשנים רק סתם שיעורו בקטן שאין צריך שמיר' וכן בש"ע כתב סתם ובספר חינוך בפ' שלח לך כתב וז"ל ויהיה שיעורו גדול כדי שיוכל לכסות בו ראשו ורובו גופו של קטן המהלך בשוק לבדו בלא שומר ולפי הדומה שוקן זה הוא כבר שית או כבר שבע עכ"ל והב"י סי' ח' הביא את תרומ' הדשן שכתב וז"ל והנוהג בטלי' שיש לו בית צואר יעשנו קצת גדול שיוכל לכסות בו ראשו ורובו מאחריו ובשעת ברכה יעטפנו על ראשו ויפשילנו לאחוריו ויעמוד מעוטף כך לפחות כדי הילוך ד' אמות ואח"כ ימשכנו מעל ראשו לפניו שיהיה נתלה בצוארו בבית הצואר של הטלית כו' ז"ל הב"י סימן י' ומתוך מ"ש רבינו או שיש לו ציצית בחלוקו נראה שדרך טלית קטן ללבשו תחת בגדיו אבל ממ"ש בסימן כ"ד כי עיקר מצותה על זכירת המצות ובכל שעה רגע צריך נראה שעיקר מצות טלית קטן ללבשו כדי שתמיד יראהו ויזכור המצות וכ"כ נימוקי יוסף בשם הרי"טבא עכ"ל וז"ל הזוה' בפ' שלח לך כל בר נש דלא זכי בהאי עלמא להתעטפא בעטופ' דמצו' ולהתלבש' במלבוש' דמצו' כד עייל בההו' עלמא קאים בלבושא דטינופא דלא אצטריך וקאים בדינא עליה ת"ח כמא לבושין מזדמנין בההוא עלמא וההוא בר נש דלא זכי בהאי עלמא בלבוש דמצוה מלבשין ביה בחד לבושי' דאשתמודע לגבי מאריהון דגיהנם ווי למאן דאתלביש ביה דהא כמה גרדיני נימוסין זמינין לאחדא ביה ועיילין ליה לגיהנם ושלמה מלכא צווח ואמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים עכ"ל

את ה הראת לדעת שהבלתי זהיר במצות ציצית קטן וגדול שזה רמז באומר להתעטפא בעטופא דמצוה שרמז על הגדול שאין עטיפא אלא

ב ראש וגוף ולאתלבשא בלבושא המצות רמז של הקטן שיעמוד בעלה בלבוש מטונף ויעמוד בדין על זה והגרת הזוהר לא זכר בסיפא עטיפא ולבושא כמו ברישא כי עיקר העונש

הוא

הוא על בלתי זהיר בטלית קטן אשר הוא לבוש בכל עת ולא בשעת התפילה
לחוד וזהו בכל עת יהיו בגדיך לבנים וטעם הדבר ההוא לקיים תמיד וראיתם אותו
וזכרתם וגומר והיה מחמת המלעיגים גם אני לובש הטלי' קטן תחת המלבוש ומ"מ
אני לוקח השתי ציצית שהם לפנים ומשים אותה חוצה בין קרסי המלבוש ואני רואה
אותם תמיד וכן ראוי לנהוג מקום עשיית הציצית בכנף יהי' רחוק מהכנף חן באורך
הטלית הן ברוחב הטלית כמלא קשר אגודל ולא יהיו יותר מג' אצבעות של גודלין

מנחה
ובפ' כל כתבי אמר רב נחמן תיתי לי דקיימי' מצות ציצי' א"ל ר' יוסי לרב יוסף ברי' דרבה אבוך במאי זהיר טפי א"ל בציצי' יום אחד הוה קא סליק בדרגא איפסק ליה חוטא ולא נחית ולא אתא כמה דלא רמייה :

כי אם יהיה יותר לא מקרי תו כנף ואם היה פחות מקשר אגודל היה תחת הכנף והתורה אמר על הכנף וקצת המוניים אינם נזהרים על
זה על כן באתי מזכיר ומזהיר ז"ל הבי' סוף סימן י"א דף ט' וכתב בכלבו ובא"ח וצריך לתלות הציצי' באורך הטלית ולא ברחבו וכן כתב
הרוקח ובהגהות מיימון כתב וז"ל כתב רא"ם וצריך לתת הציצי' לאורך הטלית ולא לרחבו דבעי' שתהא נוטפת על הכנף פי' תלוי על
הקרן ואי הוה ברחבו לא הוה נוטף שהרי כלפי הקרקע הוא תלוי וכן הנהיג מהר"ם לדקדק בו בטלית שיהא הציצית נוטף על הכנף בשעה
שמעוטף בו האדם ויש כנף שהוא תולה הציצית בארכו ויש ברחבו הכל לפי מה שמתעטפי' בו ושוב חזר בו ואמר דהכל נקרא נוטף על
הכנף ולא אמעיט אלא שלא יהא הציצית תלוי באלכסון קרן זויות ורש"י פי' הוא שתהא נוטפת על הקרן שתהא תלוי' ומכה על הקרן פי' שיגביה
למעלה מן השפה כדי שתהא תלויה ונוגעת התליה בקרן עכ"ל אמנם גם מהר"י סג"ל כתב דאין לתלות הציצית למטה לצד הארץ אלא
על צד הכנף שנאמר על כנפי בגדיהם ואין לשנות מנהג הכריכות כתב הבי' שראה נוהג לברך באויר ראשון ז' כריכות ובשני ט' ובג' י"א
ובד' י"ג שעולים כל הכריכות מ' כמנין ידו"ד אח"ד שעולה ל"ט ועם השם עולה ארבעים ע"כ אמנם יש מנהג מובחר מזה דהיינו בפעם
ראשון ז' ובב' ח' ובג' י"א ובד' י"ג ואז הכל ביחד ל"ט כמנין יהו"ד אח"ד ומה לי להוסיף א' נגד השם אשר כבר הוא מרומז גם השם במילואו
עולה ט"ל כיצד אותיות השם אינם אלא ג' כי ה"א היא כפולה ואלו הג' אותיות במילואם כזה יו"ד ה"א וא"ו עולים ט"ל גם המורה השכם
כה"ו עולה ט"ל ומהרש"ל ז"ל נתן סימן לזה ט"ל אורות טליך טליך הוא הטלית שבו תולין ציצית כי אורות בגמטרי' תרי"ג כמו ציצי' עם ח'
חוטין וה' קשרים והכריכות יהיו מנין ט"ל זהו טל אורות טליך גם יכוין בשני כריכות הראשונים שהם ז' וח' עולי' ט"ו כנגד אותיות י"ה מ
השם וכריכות ג' י"א כנגד אותיות וה' מהשם ואח"כ י"ג כמנין אחד וכן חוטי הציצית עם הקשרים עולים כ"ו כמנין ידו"ה כיצד ח' חוטין תלויי'
למטה מהגדיל וכן הם ח' חוטין בכנף למעלה מהגדיל הרי י"ו ואח"כ ה' קשרים וכל קשר כפול הרי מקיים וראיתם אותו וזכרתם את כל
מצות ייי כי וראיתם אותו קאי על הק"בה כראית' בפ' התכלת רשב"י אומר כל הזהיר בציצית זוכה ורואה פני שכינה כתיב הכא וראיתם
אותו וכתיב התם את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד ע"כ הב"י סימן כ"ד כתב בשם תשובת ריב"ש שראוי להסתכל בציצית בשעת עטיפה
כשמברך כתב הטור סוף סימן י"א ויהא זהיר לחתוך ראשי החוטין לעשותן שמונה קודם שיברוך שאם ברכן ואח"כ חתך ראשי החוטין
פסולין גם בזה צריך להזהיר ההמוניים שאינם נזהרין מצאתי ואל יחתוך ראשי החוטין בסכין שלא תניף עליו ברזל ויפסוק אותם בשינים
שהם ל"ב ויפסקו בהוטין שהם ל"ב בשם ר' דוד בר מנחם ז"ל אבא מורי ז"ל בעמק הברכה סימן י"ג יבדוק הציצית ולא במקום הענף חוטין
הנפרדין בלבד אלא גם הגדיל הכרוך ומקום הראש ר"ל מקום שהם תחובים בכנף צריכה בדיקה וביותר צריך שם בדיקה מבמקום
שנפרדים הציצית למטה כי אם לא נפסוק בחוטין הנפרדין אלא ראש אחד כשר עד שיפסיקו ב' ראשי' משום חשש שמא נפסק חוט אחד
ואלו נפסק הוא למעלה בראש או למטה מראשו במקום הגדיל בכל מקום אשר נפסק שם פסול בפסיקא כל שהוא וזהו נפסק החוט
מעיקרו שאמר רב בגמרא שהוא פסול כי בודאי נפסק חוט אחד וז"ל בי' בטור א"ח סימן י"ב נפסק החוט מעיקרו פסול פרש"י ראש המחובר
לטלית דכיון דנפסק במקום חיבורו בכנף לא נשארו כי אם ג' חוטין ע"כ כתבתי זה להודיע לבני אדם ההמוניים שאינם יודעים לזהר
בענין הנחת הטלית ראוי שאותן ציצית שבאו ראשונה בצד ראש שיהיו לעולם לצד הראש כיון שזכו להיות מעלה אין ראוי שירדו
מסעלתן וע"כ מנהגים לעשות עטרת תפארת להיכר שהוא חלק הראש שלא יחליפנו ולא ימיר אותו עליונים למטה והתחתוני'
למעלה וראיה לדברי מסאי דאמרינן בירושלמי והביאור"ן במסכת שבת פ' הבונה גבי מ"ש חכמי המשנה ז"ל שכותבין קרשי המשכן
לידע איזהו בן זוגו ז"ל שם א"ר אמי והקמות את המשכן כמשפטו וכי יש משפט לעצים אלא קרש שזכה לינתן בצפון ינתן בצפון לעולם
וכן בדרום ינתן בדרום לפיכך רושמין עליהם שלא יחליפו וכו' וכעין זה מצאתי במהרי"ל בהלכות סוכה איך שרא' שרבו מה"ר ש היה מסמן
הדפין למחיצת הסוכה א' ב' ג' כדי לראות סדר עמידתן שלא לשנותן משנה לשנה עכ"ל כתב רמ"א בהג"ה יש שכתבו שנהגו שלא לשכב
בטלית שיש בו ציציות גם שלא ליתנו לכובס גוים לכבס והכל שלא יהא מצות בזויו עליו אך נהגו להקל לשכוב בהם עכ"ל ונראה בעיני
שאף הנזהרים זהו בטלית של מצוה שמתעטף בו דווקא בשעת התפילה אבל לא במלבוש שהוא לובש ויש בו ציצית ואף את"ל שאף בזה
נוהגים שלא לשכוב בו נראה דזהו דווקא שינת הלילה דהדרך לחלוץ מלבושיו ואם אינו חולץ נראה כביזוי אבל לא בשינ' היום :
ענין התפילין חייוב מ"ע של תפילין הוא להניח בראשו ובזרוע כל היום וכן היו עושין חכמי התלמוד וכשנכנסו לסעודו' קבע חלצו והניחו
על השלחן עד זמן ברכה וחזרו והניחו ונתבטל משו' שתפילין צריכין גוף נקי אך ראיתי בני עלי' גם בזמן הזה שמלובשין בתפילין כל היו'
וכתב ר"ת בשער הקדוש' ואם א"א לאד' ללובש בתוך היום מפני חשש נקיות גופו לפחות בשעת התפיל' ראוי ללובשם כי בשעת התפיל'
ראוי להתפלל בנקיות הגוף כי אסור להתפלל אם אינו יכול לעמוד בעצמו עד פרסה כדפ' בגמרא וכיון שגופו נקי להתפילה נקי הוא ג"כ
לתפילין ופירשו בתיקונים ששלמות התפילה הוא בעטוף טלית ותפילין ז"ל ואי צלותא כלקא שלימא בעטופא טלית והתפילין על רישי'
ודרועא אתמר בהו וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך שם ידוד אוקמו' דאיהו תפילין דרישא ומאן דחזי שם ידו"ד על
רישי' בצלות' דאיהי שם ידו"ד מיד כלהון ברחין הה"ד יפול מצדך אלף וגו' עכ"ל ועוד בזוהר ז"ל ועל דא מאן דלא אתעטף בהאי ולא אתעטר
לאתקפא בתפילי בכל יומא דמי ליה דלא שריה עימה מהימנותא ואתעדי מיניה דחילו דמארי' וצלותיה לאו צלותא כדקא יאות עכ"ל ולכן
ראוי שבכל תפילה והיה בעטיפת ציצית ותפילין חוץ מתפילת ערבית וכבר נתפשט המנהג בארץ ישראל ללבוש תפילין אפילו בתפילת
מנחה וכן ראוי לנהוג עכ"ל וכן נוהגין תפוצת ישרא' בכל מלכות ישמעא' ע"כ צריך ליזהר בזה ועל כיוצא בזה הזהיר יודא בן תימא שיהיה
עז כנמר ויעיז פנים נגד המלעיגים ואל ימנע מלעשות המצוה כתב אבא מורי ז"ל בעמק הברכה סי' ט"ו וטוב ליקח מים ולרחוץ מקום
הנחת תפילין קודם הנחתן לפי שהן דבר שבקדושה צריך אתה לקדש את עצמך וכבר ידעת אמרם ז"ל (ופרק ר"א דמילה) תפילין צריכין
גוף נקי וכו' וככל דבריהם דברי' וצריך לברך על התפילין ש"י אחר הנחת על הקיבורת קודם קשירה וכן בש"ר אחר הנחה על הראש
קודם שמהדק' והטעם הוא כמו שפי' הב"י על דברי הרמ"בם שהביא בטור א"ח סימן כ"ה וז"ל שם והרמ"בם כתב וכל המצות כולם מברך
עליה' עובר לעשייתן לפיכך צריך לברך על תפיל' של יד אחר הנחה על הקבור' קודם קשירה' שקשירתן זוהיא עשייתן ע"כ ויש לדקדק היכי
קאמר דמשום דכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן לפיכך צריך לברך אחר הנחתן דאדרבא אם יברך יברך קודם הנחה הוה מברך
טפי קודם לעשייתן וי"ל דבעי' שיברך קודם עשייתן בסמוך וקשירתן זוהיא עשייתן וכשמברך אחר הנחה וקודם קשירה הוי שפיר קודם
לעשייתן אבל לא יברך קודם הנחה משום דה"ל קודם דקודם ע"כ וכ"כ נימוקי יוסף בהדי' בהלכות תפילין וז"ל שם עובר לעשייתן קודם
לעשייתן מלשון ויעבור את הכושי ולא אמר קודם שהייתי אומר שיקדים הברכ' הרבה לעשייתן אלא עובר כאשר הרץ לפני חבירו וחבירו

מזרו

מסכת חולין

מורו עצמו להשינו ומקריפו עכ"ל: **הא קמן** דצריך לברך קודם מעש' המצוה וסמיך ליה ואי היה מברך על תפילין של יד וש"ר קודם הנחתן לא היה סמוך לעשייתן כי עדיין חסר ב' מעשים קודם גמר עשייתן דהיינו הנחה וקשירה ביד והנחה והידוק בראש ע"כ צריך לברך על תפילין של יד אחר הנחה על הקיבורת קודם שקושרם בזרוע ובשל ראש אחר הנחה על הראש קודם שמהדקן:

ומה שהזכיר הרמ"בם זה הדין גבי תפילין ש"י בלבד ולא כלל ג"כ תפילין ש"ר שיברך עליהם קודם שמהדקן ואחר הנחתן על הראש מטעם קודם דקור' דלעיל:

הרמ"בם לשיטתיה אזיל דס"ל דאין מברכין על שתיהן כ"א ברכה שהיא להניח (אא"כ שיפסיק ביניהם שאז יברך על של ראש מצות תפילין) וכ"כ הרבה מהמחברים כמו שאמר הטור והב"י בסימן הנזכר אבל הטור דקם בשיטת אביו הרא"ש ז"ל דמברכין שתי ברכות אף בלא הפסק) ע"כ נזכרו בדברי שניה' יחדיו במ"ש עד שעה שמהדקן בראשו ובזרועו כדלעיל כי כמו קשיר' ביד היא גמר עשיית כן ההירק ור"ל שמהדקן לחברן על מקומן הראוי כדלעיל הוא גמר עשיית' בראש וכן' הוא משמע מדקדק לשון מ"ו בש"ע שלו שכתב כפני' שצריך לברך על תפילין של יד אחר הנח' על הקיבור' קוד' קשירתן שקשירתן זו היא עשייתן עכ"ל הפנים וכתב הוא ע"ז ז"ל וכן בשל ראש קודם שמהדקן בראשו ע"כ מרנקט קודם שמהדקן בראשו ולא נקט קודם שמניחן בראשו ש"מ דסובר שמברך עליהן קודם הידוק דווקא ולא קודם הנחתן מטעם דלעיל וזה דקדוק אמיתי וראוי לתת לב אליו עכ"ל וכ"כ ג"כ רבינו יונה בספר היראה ז"ל יניח תפילין של יד בזרוע שמאל למעל' מהפרק שקורין קוברי בלע"ז מעט כנגד הלב ויברך להניח תפילין ואח"כ ישים על ראש כנג' המוח ויברך על מצות תפילין עכ"ל:

הגה

והידוק הוא שמהדקן ומכוונן בראשו כי צריך שכי' בקש' מאחורי הראש למעלה בעורף ולא למטה כנוחר שיהא מול עורף ממש מכוון באמצע הראש ולא שיטה לצד פני' לכאן או לכאן כדלקמן בסי' וה"ל כענין זה הוה כ' ברכות ספי' קוד' עשייתן דאי מברך עליהו אחר קשירה והידוק לא הוה קוד' עשייתן דקשירתן ביד והידוק בראש וזהו גמר עשייתן ואי הוה מברך עלייהו קוד' הנחה ה"ל קוד' לקוד' ולכן בעינן שיברך קודם לעשייתן כמיווך וכ"כ הטו' בסי' הנזכ' בסדי' ז"ל ויברך עליהן משעה שמתחיל להכניס עד שעה שמהדקס בראשו ובזרועו ע"כ:

כתב עוד א"מ ז"ל ה"ה וישים רצועה של יד על התיתורא של יד מיד אחר הקשירה כדי שלא תזוז ממקומה הואיל ובירך עליה להנית תפילין וטוב לעשות כן דאם היית' זזה ממקומה ולא היה יודע אם זה היה קודם הנחת של ראש או אחר הנחתה אז היה בא לידי ספק אם צריך לחזור ולברך עליה אם לאו וע"ד שכתב ש"ע בסי' כ"ה ז"ל אם הותר ש"י קודם הנחת של ראש מהדקן וא צ לחזור ולברך עליה אבל אם הניח ש"ר ואח"כ הותר ש"י מהדק ומברך ע"כ:

ותהיה מונחות שם עד אחר גמר הנחת תפילין ש"ר ואז יסירנה ויכרוך הרציעה על זרועו סביב והתיתורא עצמה תהיה תלויה מכאן ואילך בלי רצועה על גבה והטע' כתב מהרי"ל וכתב בספר ת"י בשם הזוהר והביא הב"י בסי' כ"ז שצריך לקרב הי"ד אל הבי"ת שלא יקצץ בנטיעות כו':

ומיד אחר קשירת תפילין של יד על זרועו יניח תפילין ש"ר קודם גמר כריכת הרצועה על זרועו ואח"כ משלים הכריכות סביב לזרועו והטעם כתב א"ח סי' כ"ה עכ"ל ואנחנו יושבי א' וכן היושבים בכל מלכות ישמעאל הנמשכים אחרי קבלת הזוהר נוהגין להניח תפילין של יד מיושב כמבואר בזוהר ובשאר מקובלים שתפילין של יד נגד מרת מלכות שעליה נא' וארא את ה' יושב על כסא רם ונשא כסור אשה היושבת תחת בעלה ותפילין של ראש מעומד מפני כבודו של מלך שהוא כמשל עולם הזכר ע"כ כורכין רצועות סביב הזרוע שבעה כנגד שבע' נערו' הראוי' לתת לה מאת המלך ועל פי זה נתפשט המנהג בארצו' האלה לעשות הכריכות של רצועות תכף אחר הנחת של יד על הקבורת קודם הנחת של ראש על כן לא ישי' רצוע' של יד על התיתורא של יד כלל מאחר שסובב הרצועה ז' פעמים על הזרוע

הגה

וקבלי סודות נהגו סייג, כ"ד על כס פי' תפילין של יד יכיס יושב על כסא

ה"ל התיקונים ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו הא' פקודא דתפילין ת"ח כל מאן דאנח תפילין על רישיה ועל דרועא קלא סליק בכל יומא לכל חיוון מרכבות ואופני' שרפים ומלאכים דמאנין על צלותין הבו יקר לדיוקנא דמלכא דאיהו מאן דאנח תפילין דעליה אתמר ויברא אלהים בצלמו בצלם אלהים ברא אותו בצלמו בתפילין דרישא כגוונא דתפילין דמאריה עלמא דאינון שכינתיה עילאה תפילין על רישיה ואיהו עמודא דאמציעתא ואיהו כללא דתלת ספירין קדמאין ועמודא דאמציעית' כליל שית ספירין ואימא עילאה תפילין על רישא איהו תפילין דאנח קב"ה בכל יומא תפילין דיד דא שכינת' תתאה ואיהי קשירא ליה ועליה אתמר ונפשו קשורה בנפשו תרווייהו ביחודא חדא בקטירא חדא רציע' כריכא באצבעא שמאלא דא קידושין דילה ואיהי טבעת כריכא באצבעא דילה ובה איהי קשירא עימה ואיהו עמה עכ"ל ה"ל ראשית חכמה הרי מבואר במאמר הזה מעלת המניח תפילין שהוא דומה ליוצרו ומבואר במאמ' קצת כונת התפילין וי"ת עו' ב"ה ואגב מבואר שהרצועה שאנו כורכין באצבע היא טבעת הקידושין שהזכר נותן לה ומכאן היה אומר מורי ע"ה שאין ראוי לכרוך הרצועה על האצבע עד שיניח תפילין ש"ר שהוא סוד הזכר שאם עדיין לא בא הזכר קידושין מהיכן וכן מנהג רוב ישראל ואין ראוי לשנות המנהג וכן היה אומר מורי ע"ה שבריכה זו שבאצבע צריך שתהיה מעומד שהזכר שמקדש האשה מקרש אותה מעומד שהקידושין הם מעלמא דדכור' ודרכו מעומד והכריכות צריכות שיהיו ג' כרפי' הר"מ עכ"ל ז"ל תולעת יעקב ולענין הברכה פליגי רבוואת' בההיא דמימרי' דאביי ורבא דאמרי תרווייהו בפ' הקומץ רבה לא סח מברך אחת סח מברך שתים ופרש"י לא סח מברך אחת על של יד ועל של ראש סח מברך שתי' להניח שכבר בירך על של יד וחוזר ומברך על מצות על של ראש הרי שתים וכן כתב הרי"ף ז"ל ור"ת פי' לא סח מברך אחת על מצות על של ראש סח מברך שתי' על של ראש שצריך לחזור ולברך להניח וכן כתב רב עמרם ובה"ג ז"ל וקבלת רשב"י ע"ה כי תפילין של יד ושל ראש כנגד זכור ושמור ומה זכור ושמור בדיבור א' נאמרו כך ברכה אחת לשניהם עכ"ל אף שהב"י סי' כ"ה מפקפק קצת בפי' הזוהר מ"מ האמת יורה דרכו וכן פסק בש"ע וכן נוהגין רוב תפוצות ישראל בכל מלכיות שבעולם זולת פולין פיהם מעררין אישט"רייך ובספק ברכות ראוי להקל ושלא להשגי' בהגהות רמ"א ואף שבסוף פרק הרואה כמעט מבואר בהדיא כסברת ר"ת דאיתא התם דף ס' כי מנח תפילין אדרע' לימא להניח תפילין ארישא לימא אמצות תפילין ומשם מביא ר"ת ס"יוע אבל עיין בהרי"ף והרא"ש ותמצא שלא היה גירסא זו בספריהם על כן כל ירא וחרד לא יכניס עצמו בספק ברכה לבטלה ומה יועיל מה שאומר אח"כ בשכמ"לו כשהוא מברך במזיד ברכה באם היא לבטלה וכתב עוד אבא מורי ז"ל ויזהר כל אדם שהרצועות הסובבות סביב ראשו שלא יהיו רפוים אלא מהודקין הידוק גמור בראשו כי מתוך שיהיו רפוים לא יהיה הקשר מאחוריו ממש מול עורף ממש וכתבו הפוסקים כולם שצריך שיהיה הקש' מאחורי הראש למעל' בעורף ממש מכוון באמצע הראש ולא שיטה לצד פנים לכאן או לכאן: **וגרסינן** בפרק הקומץ אמר רב יורא קשר תפילין צריך שיהא למעלה שיהיו ישראל למעל' וצריך להיות כלפי פנים שיהיה ישראל לפנים ע"כ ופי' רש"י שיהיה הקשר למעלה בעורף כנגד הפנים ולא כ"כ למטה כנגד אנרון ע"כ ואם לא יהיו רצועות המקיפים הראש מונחים בראש מהודקין וחזקים אזלא יהיה הקשר מאחוריו מונח בסקומו הראוי כנזכר רק יהיה נמשך פעמים בראשו ופעמים למטה בצואר ועוד מתוך שתהיה הרצועה המקפת הראש רפוי' תתהפכה כמו רגע והוא עון גדול כדאיתא פ' ואלו מגלחין רב הונא אתהפכי' ליה רצועה דתפילין ויתיב עליה מ' תענית וכתב הראש בהלכות תפילין ז"ל תשובת הגאון מאן דאפיך רצועה מחויב לישב בתענית כי פושע הוא צריך תענית וכו' ע"כ יזהר כל אדם בזה כי שגגת תלמוד עולה זדון: **ועוד** נמשך מזה עבירה אחרת כי בהיות הרצועות המקיפין את הראש רפויות אז הקציצה של תפילין היא יורדת ממקו' גבוה של הראש למקום נמוך למט' במצחו בין עינים וזה אינו נכון כי עיקר המצוה היא שהקציצה תהיה מונחת במקום שער וסימנך וסביביו נשערה מאוד שצריך להיו' סביבות התפילין השערות) ולא על מצחו ובזה יהיה בגובהו של ראש ובהדי'

רז"ל

רז״ל פרק הקומץ בין עיניך בגובה ש״ר אתה אומר בגוב׳ של ראש או אינו בין עיניך ממש שנאמר כאן פו׳ עד אף כאן בגבהו של ראש מקום שעושה קרחה ופי׳ נימוקי יוסף מקום שעושה קרחה שער הרבה ע״כ למדנו מכאן שעיקר הנחת תפילין ש״ר הוא שהיה הקציצה כולה מונחת מקום השער ומי שאינו נזהר בזה לא זו שאינו יוצא י״ח מצו׳ תפילין אף זו שעבירה היא בידו כי זה הוא דרך מינות כמ״ש חכמי משנ׳ פרק בתרא דמגילה והביאו הרמב״ם ז״ל בכפר אהבה הלכות תפילין פ״ד הפניח תפילין על מצחו הרי זה דרך מינות כו׳ פרש׳ שאינו מאמין בקבלה אלא אומר בין עיניך בין העינים ממש ועל ידך ע׳ ממש וחכמים למדו מגזירה שוה שנ׳ כאן בין עיניך ונאמר להלן ולא תשימו קרחה בין עיניכם מה להלן בגובה הראש מקום שעושה קרחה אף כאן במקום שמוחו של תינוק רופס כו׳ ע״כ יזהר אדם ברצועה שבין הקציצה ובין הקשר שתהיה קצרה מעט יותר מכדת הראש כדי שיהיו הרצועות הכקיפין הראש כהודקין נחוק כביב הראש ואז אינו בא לידי עבירה כנזכר וטוב לו עכ״ל קבלתי ממורי מהר״ש ז״ל מלובלין על מ״ש רז״ל והביאו הטור בסי׳ ח׳ ובבי׳ בסי׳ כ״ה וכן הוא בש״ע דתפילין כל אימת דממשמש בהן מברך פירש אם זז ממקומן וממשמש בהן להחזירן למקומן ואכר שבזכן הזה שאינן מניחין תפילין אלא בשעת תפילה א״צ לברך אם ממשמש בהן להחזירן למקומן כי בוראי כל זמן שעוסק בדברי קדושה אין זה נקרא מסיח דעתו מתפילין שגם הם דבר שבקדושה ודינין אלו לא נאמרו אלא למי שלובש תפילין כל היום וכל כשא ומתן שלו בתפילין אז שפיר הוא מסיח הדעת ועוד דלא חשיב היסח הדעת אלא כשהוא בשחוק ובקלות ראש כמ״ש הטור סי׳ מ״ד ובוראי בב״ה בשעת התפילה ליכא שום שחוק וקלות ראש ונכון הוא ועוד שמעתי שאומרים ממורי מהר״ש ז״ל שכשהסיר התפילין בבוקר השכם היה מסיר של ראש ביד שמאל ולא ביד ימין ולא נודע טעמו לעם ועמו כתה חכמה ואפש׳ דטעמו היה דימין היא יד חזקה ובקל הושיעה לו יד ימינו להסיר בזריזות ואם היה עושה כן נראה כאלו היה עליו משא ע״כ הסיר ביד השמאל שאז יש שהייה בדבר ואינו נראה כמשא ועוד זה מצינו בחסידים הראשונים שהיו שוהין שעה אחת קודם תפילה וכו׳ ושעה אחת אחר התפילה שלא יהא נראה עליו כמשא וכן ארז״ל פרק קמא דברכות היוצא מבית הכנסת אל יפסיע פסיעה גסה ופרש׳ שלא יהא נראה כמשא ועוד דהא מצוותן להיות׳ עליו כל היום רק מפני שצריכי׳ גוף נקי שלא יפיח בהן וצריך שלא יסיח דעתו מהן בעודן עליו ואין כל אדם יכול ליזהר בהן ע״כ נהגו שלא להניחם כל היום כמ״ש הטור בסי׳ ל״ז ומאחר שהוא כן שמצד הדין מחוייבי׳ אנחנו להניחם כל היום רק מצד פחיתותינו שאין אנחנו יכולין לשמור אותם במהרה מסלקין אותם ע״כ צריך להסי׳ בהכנע׳ ובמורא ביד שמאל יד כחה יד שאינו שולטת כ״כ ומתוך כך יזכור חסרונו כי מידו היתה לו זאת שמוכרח להסיר התפילין מפני שלא יכול לשמור בטהרה ותשוח עליו נפשו דוכה לדא דכתב במהר״יל בהלכות סוכה בענין אם ירדו גשמים כשיוצא מן הסוכה יצא בהכנעה ובכובד ראש ובאימה ופחד כאלו הוא עבר ומבזה רבו בעבודתו כנ״ל ע״ז טעם דבר זה והוא טעם לשבח ונכון כן בחליצות תפילין:

ארבע פרשיות של תפילין של ראש צריכין להיות מונחים בר׳ בתים ע״כ נראה לי שיש לכתוב באלו העושין הפרשיות גדולו׳ במאוד באופן שהפרשיות אינן מונחין כולם בנחים רק מקצת הפרשיות הם תוך התיתורא שעושין התיתורא גבוה באוד רק יזהרו שהפרשיות יהיו כולם תוך חבית בטור א״ח סי׳ ל״ח אמר רבא אסור לחלוץ תפילין קמיה דרביה דכתיב וירם יד במלך ואמר ר׳ יוחנן שהלין התפילין לפניו ומאי תקנתיה לכרוך רביה ברישא והדר כרכי׳ תלמידי׳ וז״ל הבי׳ אמר רבא אסור למחלץ תפילין קמיה רבי׳ וכו׳ עד והדר כרכי תלמידי בשימושא רבה והוא דאמר רבי יוחנן דוירם יד במלך היינו שחלץ תפילין בפני רבו איתא בפ׳ חלק וכתב הרב רבינו משה בר מיימון בפרק חמישי מהלכות תלמוד תורה ורבינו בטור י״ד סי׳ רמ״ב ופי׳ רש״י שהיה לו לפנות מצד אחר מפני אימת מלכות ולחלוץ שלא בפניו ע״כ וכתב עוד דטעמא מפני שהוא מגלה ראש והוא זלזול לפני המלך וכתב רבינו הגדול מהרי״א ז״ל ומזה הטעם נראה שאמרו בשימושא רבא שהתלמיד עושה חוצפא כשמגלה ראשו אבל אין מתיישב לי מה שאמרו עד שיחלוץ רבו שבכאן עכ״פ יש עזות אם הטעם הוא זה ואולי חששו לטעם אחר כפני שפורק ממנו עול מלכות שמים ואין ראוי לעשות כן בפני רבו עד שיראה שרבו עושה כן ועוד שיש בזה כמורה הלכה בפני רבו כשחולץ מורה שהגיע זמן שאינו חייב בהן ואין ראוי לעשות כן אלא בהוראת רבו עכ״ל ולפי טעם שני שכתב שאינו אסור אלא כשחולצן סמוך לשקיעת החמה שנראה כמורה שכבר הגיע זמן חליצת תפילין ומיהו לענין מעשה יש לדברי רש״י ז״ל עכ״ל וכן פסק בש״ע ז״ל לא יחלוץ תפילין בפני רבו אלא יפנה לצד אחר מפני אימתו ויחלוץ שלא בפניו ע״כ ומצאתי שכהטעם זה שהתלמוד עושה חוצפא כשמגלה ראשו מיהה מהרש״ל ז״ל שלא לחלוץ תפילין בפני ס״ת לפי שהוא זלזול לס״ת כשמגלה ראשו כנגדו אלא יסלק עצמו לצדדין ויחלו׳ מי שרוצ׳ לחלוץ ומכ״ש מי שבא עליו כיחה וניעה או רוק לאונסו שיהפוך פניו ממקום הקוד׳ וב״כ הרב הגדול הגאון כהר״ר שכנא ז״ל שמעתי פי׳ אחר במאמר זה דלא לחלוץ קמיה רביה כי במה שחולץ תפיליו מונע עצמו מלשמש לרבו וזהו איסור שיביא את עצמו לידי שיהיה פטור מאיזה עבדות לרבו והוא כי הדין הוא כל מלאכה שהעבד עושה לרבו תלמיד עוש׳ לרבו ואם הוא במקום שאין מכירין ואין לו תפילין בראשו וחושש שמ׳ יאמרו עליו שהו׳ עבד אינו נועל לו מנעל ולא חלצו כמבוא׳ בטור י״ד סי׳ רמ״ב נמצא כשהיו תפילין בראשו אז היה נועל וחולץ לרבו אפילו במקום שאין מכירין וכשחולץ תפילין אז אינו נועלו וחולצו ובזה עושה איסור להבי׳א את עצמו למנוע מאיזה שמוש ואפילו על הרב ארז״ל המונע תלמידו מלשמשו כאילו מונע ממנו חסד ופורק ממנו יראת שמים וכ״ש כאי תקנתיה לכרוך רבי׳ ברישא לא סיימה קמא׳ איך זה מתפרש לפי פי׳ הגאון הנ״ל ע״כ אני אומר כך פירושו לפי דרכו ז״ל ויהיה יוצא כדין זה הדא שאף במקו׳ שאין מכירין ולא לבוש תפילין מחוייב התלמיד לחלוץ ולנעול את רבו כי אין להשש שיאמרו עליו שהו׳ עבד כי ז״ל בהר רובא דיותר הם התלמידי׳ אצל הרב מהעבדים ומה שחששו ז״ל היינו דווקא כשיש ריעותא כגון שהרב מלובש תפילין והתלמיד אינו מלובש תפילין אזי יש ריעותא והנכחה שוראי הוא עבד כי למה לא מלובש תפילין כמו שרבו לובש תפילין אלא וראי הוא עבד ועבד הוא פטור מתפילין אבל כשגם רבו חלץ תפיליו שאז מסולקת זו הריעותא ואין להשש שיאמרו עליו שהוא עבד ואז מחוייב לנעול ולחלוץ אותו ודו״ק:

ענין מזוזה מצות עשה לכתוב פר׳ שמע והיה אם שמוע ולקובען על מזוזות הפתח דכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך וצריך ליזהר מאד בה כמו שאמרו חכמים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרוע וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו מוחזק הוא שלא יחטא מפני שיש במזוזה יחודו של הקב״ה ותמיד בבואו ובצאתו יזכור יחודו של הקב״ה ויתן יראתו על פניו לבלתי יחטא וכל הזהיר בה יאריכו ימיו וימי בניו דכתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם ואם אינו זהיר בה יתקצרו ומכלל הן אתה שומע לאו וכן דרשו חכמים בעון מזוזה בניו ובנותיו מתים קטנים דכתיב דם נפשות אביונים נקיים וסמיך ליה לא במחתרת מצאתי׳ כן איתא בפרק במה מדליקין ופרש׳ במחתרת שאין לה פצימין הכי אמר קרא לא בכחתרת פצימיהן מצאתים שלמים במצותי כי על כל אלה הכיתם דהאי קרא בהר לשון הכיתי את ביניכם כתיב עכ״ל נשמע מזה מה שמחוייב האדם להבי׳א את עצמו לידי חיוב מזוז׳ ואם עושה פתחו כדי שיפטו׳ נענש וכדא׳ בפרק התכלת בענין הציצית דענשי בעידן ריתחא מי שאינו מביא את עצמו לידי חיוב ציצית בדאפשר לו ומכ״ש מי שיש לו בית ויש בו הרבה חדרים הראוים למזוזות שיהא זהיר ורז להקן במזוזות נאות לקיים זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות ובפרט מצוה קדושה כו שבה יחוד הש״י וקבלת המצות ולראות שתמים יהיה נקי בארבע אמות למזוזה ומה טוב ומה נעים לשים הקנה שבו המזוזה תוך כלי של זכוכית שלם העשוי כמוקנה שאז אותיות של שם שד״י מאירים דרך כלי זכוכית וראיתי חסידים ואנשי מעשי נוהגין כן וקדוש יאמר לו בא לקובעה יניחנה במקומה דהיינו בחריץ שעשה וקודם שיכסרה במסמרי׳ יברך אקב״ו לקבוע מזוזה מקום קביעתה בתוך חלל של פתח בטפח הסמוך להוץ בהתחלת שליש העליון דהיינו משני שלישי גובה הפתח ולמעלה ולמטה מזה השיעור לא יניחנה אבל מזה השיעור

מסכת חולין

ולמעלה הכל מקום המזוזה עד טפח רחוק מהשיקוף מ"מ ארז"ל דמצוה הוא להניח בשליש העליון ויען כי ראיתי בתים אין נזהרים בזה באתי מזכיר ומזהיר ויכוין שיהא ראש המזוזה דהיינו שמע לצד פנים ושיטה אחרונה לצד חוץ וזהו למנהג אשכנזי' שמדקדקי' להוציא כל הריעות וקובעין המזוזה באלכסון ואותן המדינות הנוהגות כרש"י ורמב"ם שהמזוזה צריכה להיות זקופה ארכה אורך מזוזת הפתח יכוון שיהא שמע דהיינו סוף גלילה לצד חוץ :

ענין מילה במסכת שבת פ' ר"א תניא אמר רשב"ג כל מצוה שקבלוה ישראל עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך עדין עושין אותה בשמחה ופיר' בשמחה שעושין במשתה וגרסינן במדרש תילים ואני תמיד איחל והוספתי על כל תהלתך ארשב"י בא וראה שאין חביב אדם יותר מבניו וכדי לעשות רצון בוראו רואה בנו שנשפך ממנו דם מילה ומקבלה עליו בשמח' א"ר הונא ולא עוד אלא שמנציא הוצאו' ועושה אותו היום יום שמחה מה שלא נצטווה והו שאמר ואני תמיד איחל וגומר בספר הזוהר זכאה חולקיה מאן דקריב האי קורבנא לחרוותא קמיה קב"ה ובעי למחדא בהאי חולקא כל ההוא יומא דכתיב וישמחו בך כל חוסי בך לעולם ירננו ונו' ואם מצוה לשמוח שמחה גופניית ק"ו שמחה רוחניית כשמביא את בנו למול אותו יתעורר בלבו שמחה גדולה ויפאר וישבח להשי' על אשר זיכהו לבן ולהכניסו בבריתו של אברהם אבינו ויהיה חתום באות ברית קודש אשר נתן לנו השי' ובזה אנחנו עבדיו נושאים חותם הקודש ויגל וישמח שמחה גדולה בלבו שמחה רוחניי' שהיא דביקות בו ית' ומתוך שמחה זו יפתח את פיו בשעה שהמוהל מוכן למהלו ויאמר הנני מוכן ומזומן לקיים מ"ע שציווני הבורא למול את בני לשם יחוד הקב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם ויתפלל להשי"ת תכף לאחר המילה שיתן לו השי"ת להולד נשמה קדושה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים ויברך את הילד וכן יתניהו לאחרי' לברך אותו וכן אית' בתרגום יונתן פ' ויחי בפסוק בך יברך ישראל לאמר וגו' יברכון בית ישראל ית ינוקא ביומא דמהולתא למימר וכו' · ואם היו אחרים עומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית כו' כדאית' פרק ר"א דמילה אבי הבן אומר להכניסו בבריתו של אברהם אבינו העומדים שם אומרים כשם שנכנס לברית כו' וכתב האבודרהם כך יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים שאלו הן מצות הבן המוטל על האב כמו שאמרנו וסדרום על זה הסדר דאמרינן לעולם ילמד אדם תורה ואחר כך ישא אשה והזכיר אחר כן מעשים טובים אעפ"י שהוא חייב במצות כשהוא בן י"ג שנה אינו בן עונש עד עשרים וכבר היה בן י"ח לחופה · נוהגין לעשות כסא לאליהו כמבואר בפוסקים וכן בזוהר וז"ל א"ר אבא בזימנא דאפיק ברית לאיעליה להאי ברית קרי קודשא בריך הוא לפמלי' דיליה ואמר חמו מה ברית עבדית בעלמא ביה שעתא אזדמן ליה אליהו ז"ל וטאס עלמא בארבע טאסין ואיזדמן תמן ועל דא תנינן דבעי בר נש לתקן כרסי' חדא ליקרא דיליה הוא סליק ואסהיד קמי' קודשא בריך הוא תא חזי בקדמיתא כתיב מהלך פה אליהו וגומר וכתיב קנא קנאתי ליי' וגומר כי עזבו בריתך בני ישראל וגומר אמר ליה חייך בכל אתר דהאי רשימא קדישא ירשמון בני בבשרייהו אנת תזדמן תמן ופומא דאסהיד דישראל עזבו אפי' איהו יסהיד דישראל קיימין האי קיימא וכתב רבי מאיר בן גבאי בספר תולעת יעקב וצריך לומר בפי' זה כסאו של אליהו זכרו לטוב ואם אין אומרים כן אין בא לשם כן ראיתי במדרשו של רשב"י ע"ה ע"כ ·

מצות סנדיקאות הוא מצוה גדולה כמאוד במדרש שוחר טוב החזק מגן וצנה אמר הקב"ה מה את עושה לי אני משבחך בכל אברי אשר בראש אני קורא בתפילין בשערי לאיתקיפו בירכי אני עושה סנדיקים לילדים הנימולים וצריך לחפש אחר יהודי כשר לעשותו סנדיק דהוא הבעל ברית כדי שיבא אלי' ז"ל וישב על הקתדרא מכוסה במעיל אצל בעל ברית וצריך להזהר גם כן אחר אדם כשר למול כדאיתא במדרש המול ימול יבא טהור וימול עם הטהור ולא יקח מוהל באהבת אדם רק אומן ומוחזק לכך והחסיד מהר"י סג"ל כשנעשה הוא בעל ברית היה נוהג לרחוץ ולטבול עצמו להחזיק התינוק בטהרה לברית ואמר גדול מצות בעל ברית ממצות המוהל מפני שרגליו דומה למזבח כאלו מקטיר קטורת לשמים ומאותו טעם כתב רבינו פרץ ז"ל מה שאין כופלין להרות בניו לבעל ברית אחד פעמים ושלש רק לכל בן בוחר בעל ברית אחר משום דאיתמר פ' קמא דיומא כהן שהקטיר קטורת פעם אחת לא שנה עוד לעולם מפני שהקטורת היה מעשיר דכתיב ישימו קטורת באפך וסמיך ליה ברך יי' חילו לפיכך בכל פעם היו מעשירין כהן אחר הכי נמי לא שנא ומטעם זה דגדול בעל ברית יותר ממוהל אמר מהר"י סג"ל דמקדימין אותו בקריאת התורה קודם המוהל ונרא' דהמוהל ראוי גם כן לטבול ומכ"ש שהוא דהא הוא במקום הכהן העובד עבודה כי דם מילה במקום דם קרבן ויותר במעלה בסוד אדם כי יקריב מכם וע"כ מילה ביום הח' כמ"ש בקרבן מיום השמיני והלאה ירצה נמצא המוהל במקום הכהן העובד והסנדק הוא מזבח מהא דאיתא הרים העומדים שם אומרים כשם כו' הביא מהר"ם מרוטנבורק ראיי' שיש לעמוד בשעה שמלין את התינוק ועוד דכתיב ויעמוד העם בברית כ"כ התשב"ץ סימן שצ"ו והמרדכי פרק ר"א דמילה והכלבו והאבודרה"ם והגה"ות הרשות סביב המרדכי פר"א דמילה דף קע"ו והביאו עוד ראיה מהירושלמי שיש לעמוד ע"כ צריך ליזהר בזה · אמרה התורה השמר לך ושמור נפשך בכן נ"כ ראוי שמירה יתירה לילד היולד בפני לילית המוכנת להמית ילדים כ"מ ועיקר השמירה להיות נעור בלילות עד המילה וללמוד התורה ולעסוק במעשים טובים גם זה סגולה להיות הבית מלא אורה רמז לדבר ליהודים היתה אורה ודרז"ל זו תורה ושניהם טובים עוד מצאתי בספר אחר סגולה נפלאה ליקח מילת נער קטן שאינו יודע עדיין משום יצר וישים מילתו בפיו זה הילד היולד זה בשר קודש המושם בפי הילד מועיל ומצוה ליהדר אחר כל זה שכתבתי לעשות שמירה ושמירה יתירה וסימנך ואתה את בריתי תשמור:

ענין משא ומתן באמונה בפרק במה מדליקין אמר רבי בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה משמע דמתחילה שואלין אותו על המשא ומתן באמונה ובפ"ק דסנהדרין ובפ"ק דקידושין איתא אין תחילת דינו של אדם אלא על התורה · והתוספות תירצו דהא דבמה מדליקין היינו דווקא לענין שאלה ששואלין אותו על משא ומתן תחילה אבל מ"מ נפרעין ממנו תחילה על שלא קבע עתים לתורה וטור א"ח סי' קנ"ה הביא דברי רבא בנוסח אחרת אומרים לו קבעת עתים לתורה נשאת ונתת באמונה אפשר שהיה להטור נוסחא אחרת או הוא כדברי' הב"י שכתב וז"ל ונראה שרבינו סובר דאה"נ דתחילת דינו אינו אלא על דברי תורה ובפ' במה מדליקין לא נחת אלא למימר על כמה דברים שואלים אותו ולא דק בסידרא ומפני כך הפכום רבינו וכתב קבעת עתים לתורה קודם נשאת ונתת באמונה · והתוספות תירצו בענין אחר ותירץ זה נכון הוא עכ"ל: מ"מ יוצא מזה דצריך לכתחילה לקבוע עתים לתורה ואח"כ ילך לעסקיו למשא ומתן וסימנך אמת ואמונה · דהיינו תורת אמת ומשא ומתן באמונה ·

תנן בסוף מסכת שביעית כל המטלטלין נקנין במשיכה וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו ע"כ הא שאינו מקיים את דברו אין רוח חכמים נוחה הימנו ואין לפרש הסיפא דקאי ארישא ולפרש המשנה כך המטלטלין נקנין במשיכה ולא במעות ומ"מ במעות בלא משיכה וחוזר אין רוח חכמים נוחה הימנו דאז יכולין לומר כשלא היתה משיכה ולא מעות רק דברים בעלמא אינו בכלל שאין

ד"וח חכמים נוחה הימנו זה אינו רע"כ צריכין לפרש דהסיפא כל המקיים את דברו כו' קאי אף בלא מעות ראי בנתן מעות לא סני במה
שאין רוח חכמים נוחה הימנו אלא צריך לקבל מי שפרע כדתנן בפ' הזהב אלא ע"כ הסיפא איירי אף שלא משך ולא נתן המעות ואף
שלפום ריהטא פשוטה דמשנה לא משמע כן מ"מ תתפרש המשנה היטב כשנדייק הוספת תיבת כל שאמר כל המטלטלים וכל המקיים
לא ה"פ כל המטלטלין הן מטלטלין גמורין הנמטלטלין שאינ' גמורי' והם טבעא רק שבדרך טבעא אחרת נקראין מטלטלין קונין במשיכ'
כהא דתנן ריש הזהב הזהב קונה את הכסף כו' אח"כ אמר בסיפא כל המקיים את דברו ר"ל בלא משך ומקיים את דברו בכל ענין הן היה
מעות הן לא היה מעות אז רוח חכמים נוחה הימנו ואם לא אין רוח חכמים נוחה הימנו ולא נחית עתה לחילק זה בין מעות ללא מעות
לענין מי שפרע כי אין כאן מקומו האמיתי ומ"מ הראה בלישנא דכל שמדבר נ"כ בלא משך ובלא מעות נמצא כתם משנה זו מסייע לרבי
יותנן בפ' הזהב דף מ"ט דאפליגו רב ורבי יוחנן בדברים בעלמ' רב סבר אין בהם משום מחוסרי אמנ' ור"י סבר יש בהם משום מחוסרי אמנה
ואין לפרש המשנה אליבא דרב ולומר דהסיפא לא מיירי רק שלא משך אבל נתן מעות ובהא דווקא כשחוזר אין רוח חכמים נוחה הימנו
ומה שהקשיתי הלא מחויב לקבל מי שפרע נאמר דזהו בעצמו פירושו של אין רוח חכמים נוחה הימנו כלומר שצריך לקבל לטותא דרבנן
וכמ"ש התוס' בפ' הזהב ריש דף מ"ח אהא דאיתא שם בברייתא' דר' שמעון הנושא ונותן בדברים וחוזר אין רוח חכמים נוחה הימנו ואמר רבא
אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו וכתב התוס' וא"ת מאי קמ"ל רבא בברייתא נמי הכי קתני החוזר בו אין רוח החכמים נוחה
הימנו וי"ל דאשמוענן דאין רוח החכמים לאו היינו מי שפרע דקתני ברישא עכ"ל א"כ נאמר גם כן אליבא דרב דהוא סובר כהוה אמינא
דתלמודא ומפרש המשנה ענין רוח חכמים על מי שפרע ע"כ זה אינו כן והוה אמינא זה בטל ולא מסתבר בשום פנים דהא בדף מ"ט
כשמקשה ארב מהך ברייתא דר' שמעון שאמר החוזר בדברים אין רוח חכמים נוחה הימנו אומר כתנאי ולא אמר רב מפרש רוח חכמים
לענין מי שפרע אלא ע"כ לא מסתבר כלל לפרש כן ואף שהתלמודא שמביא דברי רבא היה כדי שלא לפרש כן וכדברי התוספת דלעיל
זה עשה התלמודא בשביל תלמיד טועה שלא יטעה כן אבל חלילה לרב לפרש כן נמצא סתם המשנה דשביעית נוטה לדברי ר' יוחנן והנה
כבר פסקו כל הפוסקים כר' יוחנן ולא הבאתי המשנה הזו רק למילף מינה דאפילו בתרי תרעי המקיים את דברו רוח החכמים נוחה הימנו
דהא סתמא תנן כל המקיים את דברו משמע באיזה ענין שיהיה הוא עומד ומקיים ודלא כבעל המאור וסיעתו הסוברים דבתרי תרעי
אם חוזר אינו בכלל מחוסר אמנה רק כרוב פוסקים דס"ל דאפילו בתרי תרעא אם חוזר הוא מחוסר אמנה ואין רוח חכמים נוחה הימנו
כמו שהביאם הב"י בח"מ סימן ר"ד וכן הסכים מהרש"א ז"ל בחג"ה ש"ע ודבר זה רמיזא אפילו באורייתא כדאיתא פ' הזהב דף מ"ט תניא
ר' יוסי בן יודא אומר מה ת"ל הין צדק והלא הין בכלל איפה היא אלא לומר לך שיהא הן שלך ולאו שלך צדק ופרש' כלומר כשאתה מדבר
הין או לאו קיים דברך והצדק אותם ע"כ ומהך ברייתא מקשה שם ארב דס"ל דברים אין בהם משום מחוסרי אמנה ואוקמא אביי שלא
ידבר א' בפה וא' בלב ופירש' בשעה שהוא אומר הדיבור לא יהא כדעתו לשנות אבל אם נשתנה השער לאחר זמן והוא חוזר בו לפי שינוי
השער אין כאן חסרון אמנה עכ"ל והנה אוקימתא דאביי היא אליבא דרב אבל לפי רבי יוחנן דהלכתא כוותיה אפי' בזה הענין בתרי תרעי
החוזר הוא מחוסר אמנה כסברת רוב הפוסקים וגם רב מודה כשהוא בחד תרעא דהוה מחוסר אמנה ואפשר דבהכי מפרש המשנה דסוף
שביעי' דלעיל וס"ל דאף שתנא התנא סתם כל המקיים הלא אין למדין מהכללות אפילו במקום שנאמר חוץ וק"ל וכן המבטיח לחבירו
כדיבור בעלמא לעשות לו איזה טוב' או איזה שירות או ליתן לו מתנות חנם מחוייב להיות נאמן בדיבורו ובמתנה לא אמרן אלא במתנה
מועטת שהרי סמכה דעתו של מקבל כשהבטיחו אבל מתנה מרובה אין בה חסרון אמנה שהרי לא האמין זה שיתן לו דברים אלו עד שיקנ'
אותו בדברים שהם נקנים בהם ז"ל ר"ח אם הוא חייב לפרוע לכך לזמן יאריך הזמן בתחילה כדי שלא יצא שקרן ושמעתי שעל זה נאמר
שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר ר"ל מי שהוא שפת אמת תכון לעד פי' שמאריך הזמן הרבה כדי שבאמצעות הזמן ישלים
דיבורו אמנם מי שהוא אומר ברגע הזה כעת מחר לשון שקר והכוונה על קיצור הזמן הוא לשון שקר שאפשר שלא תזדמן לו בקשתו וימצא
שקרן עכ"ל:

ואם הענין של משא ומתן באמונה כ"כ אפילו בהבטחה בעלמא ק"ו בנו של ק"ו אלף פעמים שיהא אדם נזהר שלא יבוא לידי
גזל ולא לידי ספק גזל אפילו בפחות מפרוטה כי אין עון שנאוי כמו גזל ועונש דור המבול לא נחתם אלא על הגזל שנא' כי
מלאה הארץ חמס וכדפרש' שם ודע כי אי אפשר להיות לאדם לא פחות ולא יותר ממה שקצב לו הש"י ב"ה מידי שנה בשנה ולא יאמר
אדם א"כ אשב בטל כי הנגזר לי מהש' עכ"פ היה יהיה זה אינו דכבר אמרה תורה וברכך ה' אלהיך אשר תעשה וארז"ל יכול אפילו יושב
בטל ת"ל אשר תעשה וע"י עשיה מועטה מזמין לו הש"י הנקצב לו אבל אם הוא לוקח וגוזל וחומס מה שלא ציוה ה' הוא עושה עבירה
בחינם גדול והוא כדמות ענין שכפרה ריב"ז לבר אחתיה ליתן צדקה כי ידע כי נגזר להיות ניזק בממונו כפה אותו לטובתו שילך בדרך
צדקה ועונש הגזל גדול במאוד אף כשמת אין לו מנוחה עד שהשיב ישיב את הגזילה להנגזל או ליורשי הנגזל וכל זה בסוד הגלגול וסוד
זה רמזו יוליכנו אחריו למדי כלומר שיראה בחייו לתקן אפי' לילך בדרך רחוקה כדי שלאחר מותו לא יוכרח להתגלגל רחוק רחוק:

ומתיקוני אנשי כנסת הגדולה בסדר התפילות נראה גודל ענין הגזל הנה תכלית השנה היא י' ימי תשובה ותכליתן י' ימי תשובה הוא
י"כ ותכלית י"כ הוא תפלת נעילה ואז יום כיפורים כי יום כיפורים מכפר בסופו ושם קבעו אנשי כנסת הגדולה לומר
בנוסח התפילה ותתן לנו ה' אלהינו באהבה את יום צום הכיפורים הזה קץ ומחילה וסליחה על כל עונותינו למען נחדל מעושק ידינו
ואל יחשוב האדם כשנושא ונותן באמונה שהוא חסר אדרבה הק"בה מברך מעשה ידיו כדגרסינן בויקרא רבה א"ר לוי ברכות מברכין
בעליהן קללות מקללין בעליהן כיצד אבן שלימה יהיה לך אם עשית כן יהיה לך מה לישא וליתן מה ליקח מה למכור שכן הוא אומר יהיה
לך הוי ברכות מברכין בעליהן קללות כיצד לא יהיה לך בכיסך וגומר לא יהיה לך בביתך איפה וגומ' אמר הק"בה אני אמרתי אבן שלימה
וצדק יהיה לך אם עשית כן יהיה לך מה לישא וליתן ואם לא לא יהיה לך מה לישא וליתן שכן כתיב לא יהיה לך הוי קללות מקללין בעליהן
ע"כ: **ובמסכת** תמיד דף כ"ח תניא רבי אומר איזה היא דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות וכו' ויחזיק באמונה יתירה
שנ' עיני בנאמני ארץ לשבת עמדי וגו' עד כאן ובכלל משא ומתן באמונה אמרו גם כן כשימכור אדם סחורתו לא ישבח אות' יותר מראי
וכשיקנה לא יפליג בגנותה וכל הדובר אמת בלבבו ואינו רוצה לדבר שקר אפילו דברים שיחשוב וידבר אע"פי שלא יתכוון להם מ"מ
דבריו מתקיימין שנאמר ותגזור אומר ויקם לך ומי שהוא איש אמת בכל משאו ומתנו הן במקח וממכר הן בהלואה לעולם יאמר בפעם
ראשון סוף דעתו וירגיל אותם המתעסקי' עמו שידעו כולם שלא ישנה את דבריו ולא יעדיף ולא יחסר **ריבית** כמה לאוין ואזהרות על
זה ועל המלוה ועל הלוה ואף הערב והעדים עוברים וכס"מג הוסיף דאף הסופר עובר וגם המלוה בריבית חי לא יחיה בתחיית מתים ומי
זה הוא שיאבד כל הנ"ל עבור כסף הנמאס ורבים בחשיב' יתהלכו שעושין שטר עיסקא כלומר היתר ואינו עושין כפי הדין גם הלוה לפעמי'
אינו מבין וההיתר אינו אלא חוכא ואטלולא ואיך יעלה על לבכם להטעות עין עליון י"ת ע"כ אנוכי מצוך כאשר ראית ממני כן תעשה להבין
ולהסביר ללוה באם הוא עם הארץ ובזה הנוסח בפנינו בא פלוני ופלוני ואמרו לנו הוו עלי' עדים נאמנים כו' איך קבלנו מאה זהו' מיד כו'
להתעסק בהם ולהרויח עשרים וכו' ויהיה אחריות המלוה עד הרוחה סך זה ועל זה קבלנו שכר עמלינו בשוה ולאחר הרוחת סך זה פעם
אחרת יהיה באיזה זמן שיהיה אזי הכל ביחד דהיינו מאה ועשרים זהו' על אחריותנו הלווים וז"פ סך הנ"ל יהיה לזמן פלוני ואין אנחנו הלווים

נאמני' לא על הקרן ולא על הריוח עד שנשבע על ס"ת ערומ' בין אשרי ללמנצח וכל מה שיחמי' בעל השטר ואם לא נשבע כנ"ל אזי אנחנו מחוייבי' לשלם מאה ועשרים זהו' לזמן הנ"ל ואח"כ כל שופרא דשטרא וצריך ליזהר ליתן לו שכר עמלו ואם מתנה בתחילה על שכר עמלו ליתן לו דבר מועט סגי והנה כענין זה העיסקא אין שום פקפוק דהא קרוב להפסד כמו קרוב לשכר ומה שכתבתי בהנוסח שלא יהיה נאמן כי אם בשבועה על ס"ת אף שמדינ' אינו מחוייב לישבע כי אם היסת אף כשטענו המלוה ברי לי שהרוויחת ואם אינו טענו ברי אינו מחוייב רק לקבל חרם מ"מ רשאי מתחילה להתנות כן כהא דתנן מתנה אדם עם ש"ח להיות כשואל אבל לעשות כמו שרוב המוני' עושין שמתנין שלא יהיה הלווים נאמנים אלא ע"פ עדים הרחק תרחק מהכיעור הזה כי אז הוא קרוב לשכר ורחוק להפסד וכבר עשיתי פסק גדול על זה והבאתי דברי תרומת הדשן מה שכתב בענין זה ובארתי דבריו וכתבתי מה שנראה בעיני ואתם בניי אל תצאו מזה ויהיה יראת שמי' בלבב' להבין ולהסכיר ללוה ענין העיסקא היטב ואז תהיו יוצאים ידי שמים ויברכ' ה' בממון בכפליים וכבוא זמן פרעון ורוצה המלוה להניח המעות ביד הלווה ולעשות עוד על שנה עיסקא זה צריך לעשות קנין חדש ושטר חדש כי הלוה מחויב להחזיר למלוה ככל מה שכתוב בשטר ואז מחדש יקח זה בעיסקא נמצא שטר הראשון נמחל שיעבורו והדין הוא שטר שלוה בו ופרעו וחזר ולוה בו אינו גובה דאם לא יחזיר לו הלוה א"כ אין כאן דבר מסויים שעליו יהיה יוכל לעתיד לישבע הלוה בזה לא הרוחתי או הפסדתי ונמצא נעשה הדבר בערמת ובשקר על כן מחויב להחזיר לו ואח"כ יעשה עמו עיסקא חדשה או אפילו אינו מחזיר לו ממש רק הלוה יש לו סחורה כפי הסך שחייב לו ומקנה אותה למלוה בקנין גמור בעד הסך שחייב לו ואח"כ נותן המלוה לו כחורה זו בעיסקא חדשה שעושה עמו בקנין חדש ושטר חדש ונותן לו שכר עמלו ואז טוב לו: ודע בניי יצו' כי זה הדרך הוא הדרך הישר שיברור לו האדם בענייני עיסקא והוא מוזכר בטור סי' קס"ח אבל יש כמה ענינים המוזכרי' בטור בדיני ריבית המותרי' כולם הם בעיני ריבית גמור בדורותינו אלה שמתחילה נותן המלוה ללוה המעות ויודע שהלוה יעשה כך שיהא למלוה בוראי קרוב לשכר כי אלו דינים המוזכרים הם דווקא כשבא ונולד זה הענין אחר כן אבל בשעה שהתחילו להשתתף לא סלקא ארעתין זה הדבר כגון הא שכתבו התוס' והביא בטור יו"ד סי' קע"ז מותר ליתן עיסקא למחצית שכר ולהתנו' שלא להתעסק אלא בדבר פלוני ואם ישנה שיהא כל אחריות על המקבל וכן כל תנאי שירצה כגון שיתנ' שלא ישמור הכספים אלא תחת קרקע ואם שינה והפסיד כל התפסד למקבל ואם הרויח הוא לאמצע כו' זה אינו אלא שהתנאי בלב שלם ביניהם ע"ד האמ' שהמלוה סובר כפי מה שמתנה אבל מי שיודע וברור לו שהלוה לא יעשה כן והוא אינו מתנה כן אלא כלומר שיהא בהיתר ע"ז כתבה התורה אצל הריבית ויראת מאלהיך וכן הרבה דיני' כזה שהם בהיתר הוא דוקא שהוא בתמימות דברים כהווייתן אבל אם ערום יערים אז איסור ריבית במקומו ענוש יענש על כן צריך זהירות גדול כי לב האדם חומר וצריך אדם לקדש את עצמו ולקיים ואהבת את ה' אלהיך בכל מאודך:

ואף שמשא ומתן באמונה הוא מצוה גדולה מ"מ אל יאבד זמנו בזה לא מבעיא תלמיד חכם פשיטא צריך לראות שתהא תורתו קבע ומלאכתו עראי אלא אפילו בעלי בתים אשר יראת אלקים בלבם ישכילו ויבינו לאחרית' ויקיימו טוב תורה עם דרך ארץ ודורשי רשומות נתנו סי' ג' אזי כתיבי אז תשכיל אז תצליח אז תישן לחלק היום שהוא כ"ד שעו' לג' חלקי' ח' שעות יהיו קודש ליי' תורה ותפיל' וסי' א"ז תשכיל אז כגי' ח' רהיינו ח' שעות ישכיל שהוא עסק התורה וח' שעות יעסוק במשא ומתן וסימנ' א"ז תצליח וח' שעות ישן וסימנ' א"ז תישן אמנם כאלו ח' שעות שעוסק בתורה ובתפיל' ישיש וישמח בהם ביותר שמחה רוחניות ודביקות בהשי' כי אלו הח' שעות הם קודש לה' וסימנך המלך המרומם לבדו מאז כלומר מאז א' לבדו דהיינו אז תשכיל מזה מתרומת המלך: וכשהולך למשא ומתן יאמר לשם יחוד קב"ה ושכינתיה אני הולך בעסק זה ואני בטוח שהשי' ישלח לי פרנסה וריוח מזה העסק והעסק הזה הוא סיבה שעל ידו ישלח ה' ברכה בכל מעשה ידי וכשיתן לו השי' שיגיע לו ריוח אז יזכור בהשי' ויתן לו הודיה יתברך כמ"ש וזכרת את ה' אלהיך כי הוא נותן לך כח לעשות חיל וכשמשפיע לו השי' ברכה מרובה אזי לא ירום לבבו אדרבא יהיה נכנע ויאוש מה אני כי הביאתני עד הלום ויפחוד מאוד אולי חקב"ה מנכה לו מזכיותיו בעה"ז או אולי מנסה אותו השי' לראות כיצד יתנהג עם המעות ע"כ החכם עיניו בראשו ויבין לאחריתו ויתנהג עם המעו' הרבה צדקות והרבה ג"ח כפי הברכה אשר בירכו ה' ולהיות עניו ביותר וכבר הזהירה התורה על זה וכיוצא בו בפ' עקב כי ה' אלהיך מביאך אל ארץ טובה וגו' ואכלת ושבעת וברכת וגומר השמר לך פן תשכח וגו' פן תאכל ושבעת וגומר ורם לבבך ושכחת וגו' וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל וגומר ובמוסר השירה דהאזינו אמר בגנותם וישמן ישורון ויבעט שמנת עבית וגו' ושמעתי רמז גדול ויושע ה' כי הקב"ה עשה תשועות גדולות לישראל בים ותצילם ונתן להם ממונם וכתיב וימרו על הים בים סוף והו ויושע ר"ת וישמן ישרון ויבעט שמנת עבית: ואם מגיע לו הפסד אז יודה וישבח להשי' כי בודאי לטובתו הוא מאחר שעסק במשא ומתן באמונה בודאי ההפסד הזה שהוא רע ב עיניו אלהים חשבה לו לטובה ואם הזמין לו השי' ריוח אז תיכף ומיד יפריש מעשר עשר תעשר את כל תבואת זרעך אז"ל את לרבות מפרשי הים והולכי מדברות והולכי בסחורות ואם אין עתה לנו תבואות מעשר זרעים חייב אדם לעשר מכל הבא לידו ויהיה לאדם כיס מיוחד למעות מעשר שלו וממנו יתן לעניי' קרובים ורחוקים גם מצוה להלו' ממנו לאדם בשעת דחקו ואפילו לאיש אמיד שבעת החיא הוא דחוק מותר לגת לו ממעות מעשר שגמילת חסדים נוהג בין לעניים בין לעשירים ואשרי האדם המפריש חומש וכמ"ש יעקב אבינו עשר אעשרנו תרין עשירין הוא חומש וביותר מחומש תקנות אושא שאל יבזבז אדם וברי"ש מסכת פיאה תנן אילו דברים שאין להם שיעור כו' ותשיב וגמילות חסדים ופי' הרמב"ן וכן רבינו עובדי' דאיירי בגמילות חסדים דבגופו כגון ביקור חולים ולקבור מתים וכיוצא בהן אבל גמילות חסדים דבממונו כגון פדיון שבוים ולהלביש ערומים ולהאכיל את הרעבים וכיוצא בהם יש להם שיעור שיתן בכל פעם שתבא מצוה לידו חמישי' מן הריוח שבנכסיו ותו לא מחויב דתניא ארינן המבזבז אל יבזבז יותר מחומש הילכך מבעי ליה לאינש לאפרושי חמישית הריוח בכל עת כדי שיהא מצוי בכל זמן שיבא גמילות חסד לידו שיקיימו ובהכי נפיק ידי חובתו עכ"ל: ואף אם זיכה השי' שיש לו מעשר הרבה ראוי לבערו ולחלקו בשנה השלישית ובשנת השישית של שמיטה כדין מעשר תבואה ואותן האנשים המעכבים את מעשרותיהם באופן שנשאר בידם עד אחר מותם הם כסילים בחושך הולכים שאין מקיימים בעצמם המצוה מצאתי בשם מהרר"מ מ"ץ להשכיר לבן קרובו עשיר שנת יתירה ממעשרות הדעת נוטה דיכול להשכיר כי מה שכתב מהרר"ם שאינו רשאי לתת מעשרות לבן קרובו עשיר איכא למימר לשאר צרכיו אבל ללמוד תורה אפשר ליתן לו אם אין האב רוצה ליתן וכן אני רגיל להורות לבני אדם כל מצוה שתבא לידו להיות בעל ברית ולהכניס כלה לחופה וכיוצא בזה וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאיל לאחרים ללמד בהם אם לא היה יכולת בידם ולא היה עושה אותו מעשה אז יקח מן המעשר עכ"ל:

עוד יתבארו דיני מעות מעשר בעמוד הצדקה:

מצאתי בספר אחד ז"ל ולפי שמצינו ממעשר בכמה מילי אפילו בבני' כדאיתא ברבות פ' ויצא רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר כותי אחד שאל את רבי מאיר א"ל אין אתם אומרים יעקב אמיתי דכתי' תתן אמת ליעקב א"ל הן א"ל ולא כן אמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך א"ל הן א"ל הפריש שבטו של לוי אחד מעשרה למה לא הפריש אחר מעשרה לשנים שבטי' אחרים א"ל וכי י"ב הן והלא י"ב הן אפרי' ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי א"ל כ"ש אוסיפ' מיא אוספית קמח א"ל אין אתה מודה לי שהן ד' אמהות א"ל צא מהן ד'

בכורות לד׳ אימהות הבכור קודש ואין קודש מוציא קודש א״ל אשריך ואשרי אומתך שאת שרוי בתוכה ע״כ ואיתא ברכות פ׳ עקב מר״ה
פרי ארמתך צריכי׳ עישר אף פרי בטנך צריכין עישר וזו המילה לכן נ״ל דגם ימי האדם צריכין עישור ר״ל דאוכל ט׳ ימים ומתענה בעשירי
וסמך לדבר י״כ עשור לחודש ועניתם את נפשותיכם הרי שיום עשירי מר״ה חביב לפני קב״ה להתענות בו ויש לבאר נ״כ דהיינו טעם
ולקחתם לכם ביום הראשון דארבע ימים בין י״כ לסוכות מוותר להם שלא לבא לחשבון לפי שהשנה שנ״ר ימים יהלכו להם בעשירי׳ הוין
מר׳ ימים לכן וותר לאותן ד׳ ימים לפי שלא באו לכלל מעשר אפילו למחציתו לא באו והתחיל מט״ו בתשרי וקראו ראשון להחיל׳ בו
מצות מעשר והיינו ראשון לחשבון עונות כלומר הד׳ ימים שקדמו לו אינם חייבי׳ במעשר דאין בהם עונות ויום ט״ו הוא לחשבון עונות
שחייב לעשורי ממנו להתענות עשירי׳ שלו וע״ד המדרש דרבי תנחומ׳ ואף שכבר התענה בעשור לחודש ההוא יומא לכפרת עון רק שנבחר
בעשירי לחביבתו ועתה ט״ו בתשרי להתחלו׳ ימים החייבין במעשר ומצוה זו עשירי דיומא מצוה רבה היא דעל ידו צריך לכפור כל ימי
חייו הימים שהשי״ק ומפרנס אותו להתענו׳ יום העשירי ולא יזוז מנגד עיניו השגחת השי׳ וע״י כן יעביד אותו באהבה ומאחר שלמדנו שחיי׳
לעשורי יומא צריכין אנו לידע ה״א אנו מונין הימים ובא״זה ענין המעשר שלהם הישלפניך כמה דרכים הדרך האחד למנות כל השנה
עשרה ימים והעשירי קודש למצות מעשר לא יחליפנו לא ימירנו ואם הוא שבת או שאר ימים שאין מתענין בהם כיון דדחוי דחוי ואין
מתענין בהן אין לדחותו ליום שלאחריו וה״ה אם יבוא יום העשירי שבלאו הכי מתענין בין חובה וכין רשות לא אמרינן פורע חובו במעשר
או מעשר בחובו ודחינן ליה למעשר ליום של אחריו אלא יצא בו גם כן מצות מעשר וההוא יומא עולה לכאן ולכאן והדרך השני שאם יבא
יום העשירי ביום השבת או ביום שבלאו הכי מתענין בהם דחינן ליה ליום שלאחריו ליום שמותר ואין חייב להתענות בו ומתענין לחובת
המעשר הדרך השליש הוא דלשני דרכים הראשונים החילוק בינ״הם ביום העשירי אם נדחה אם לאו אבל בענין מנין הימים עד העשירי
מונין הכל והנה יש עוד ספק וגדול הוא אלי דאיך מונין בתוך הימי׳ שבתות וי״ט וכדומה להם שאין מתענין בהם או ימים שבלאו הכי מתענין
בהם הרי אינן חייבין במעשר דאין קודש מוצא קודש כדאיתא נדבות שהבאתי למעלה ולפים. רהיינו לא היה למנות כ״א שאוכל בהם
רשות ולעשר יום עשירי שאוכל רשות דאין מעשר אלא מן החולין ולא מן הקודש ונ״ל הדרך הראשון הוא עיקר וכן יש לעשות שמונין כל
השנה מט״ו תשרי עשרה ימים ויום העשירי אף שבתוכם ימי השבת וי״ט וימי תענית העשירי קדש הוא לא יחליפנו ולא ימירנו וסמך
לדבר עשור לחודש אף שבתוך עשרה ימים שבת וי״ט ור״ה ויום תענית צ״ג ועוד ראיי׳ קצת מברכות שהבאתי למעלה דקאמר הפריש שבטו
של לוי פי׳ דהוא העשירי כשאתה מונה מלמטה למעלה והרי בתוכם בכור שאתה צריך להוציאו ולעייל במקומו שמעון אפילו נמנה בתוך
העשרה ולקמן יתבאר טפי וכי תימא כיון דמסקינן העשירי קדש וכיון דדחוי דחוי יחסרו לפעמים השעה ימים שאין מתענין בהם
שחלו העשירית ביום השבת או י״ט ונמצא דאין מתענין לאותן ימי החול שאכל בהן נ״ל שתי תשובות בדברים חדא כשתמנה ימי השנה
שאין מתענין בהם שבתות וי״ט ור״ח וחנוכה ופורים תמצא יותר מצ׳ ימים והרי מצ׳ ימים הלכו להם ט׳ ימים שאין חייבין לעשר והתשובה
השני׳ אפקת תשעה ימים שאין מתענין בהם צ״יל במקומן תשעה ימים שמתענה בהם דהיינו ד׳ צומות תענית אסתר זכור ברית בה״ב
אע״פי שבה״ב מתענין פעמים שם אחד לבד מאי אית למימר הלא לב׳ התשובות אין העשירי׳ מכוונת במקומן אחר התשעה ימים לפי
דמספקי בהו הימים שאין חייבין במעשר ולתשובה השנית התענית הבאים תחת מעשר לא בא במקומו והשבונו אין להוש לזה ונחזור
לראייתינו משבטו של לוי שהוא מעשר משמעון דלמעלה ממנו לפי שלוי קודם לו ולמנין דלמטה למעלה דאחר מעשרה מעשר ולא
דוקא העשירי׳ אמור לענין מנין העשירי קורש וכאשר ביארתי עכ״ל ובעיני נראה דלית דין צריך בשש ובודאי כן הוא שהעשירי יהיה
קודש הן אם חל בחול הן כשחל בשבת וי״ט כי עיקר הקדושה היא שעשירי יהיה יום תשובה ואף שלא יכול להתענות כגון שחל בשבת
וי״ט מ״מ יהיה לו יום תשובה לפשפש במעשיו ולהרהר הירהורי תשובה ולעשות הסכמות לקדושה ויתבונן איך יתקן מעשיו וכענין שכתב
בטו״ר א״ח סי׳ תקצ״ו בשם הרי״ץ גיאו׳ דעשרת ימי תשובה ימי תשובה איקרי ולא איקרי יכיצים ע״כ שבת שובה הוא נ״כ יום תשובה אף
שאסיר בתענית כן ינהג נ״כ ככה בכל יום העשירי בודאי אם חל ביומי דחול פשיטא דיתענה אבל אם חל ביום שאין יכול להתענות
מ״מ יום תשובה יהיה וכן אם חל ביום תענית ציבור יוסיף בתשובה וכ״כ להתחיל החשבון מט״ו בתשרי ולא ד׳ ימים שבין י״ה ליכ לא
יעלו על החשבון זה לא נראה בעיני כי בודאי כל יום ויום יהיה בחשבון האדם ומ״ש הז״ל ראשון לחשבון עונות יש הרבה פירושי׳ ע״ז והנה
הסדר הנבון יהיה כך כל ימי חייו יתחיל לספור מן ראש השנה וי״כ הוא י׳ לחודש ומבחרת י״כ יתחיל לספור עשרה ימים ונ״ך בחודש יהיה לו
קודש וככה יעשה בכל שנה ובסוף השנה שלא יהיה החשבון מכוון יעשה אלו הימי׳ שאחר יום העשירי האחרון כולם קרושים באופן שיתחיל
תמיד החשבון מראש השנה ככה ינהוג עולמית:

נחזור לענין משא ומתן ועובדא דחול לדבר מענין היוצא לדרך:

במסכת ברכות פרק תפילת השחר א״ל אליהו לרב יודא אחוה דרב סלא כשאתה יוצא לדרך צא המלך בקונך מאי המלך בקונך וצא
אמר רבי יעקב אמר רב חסרא זו תפילת הדרך יש להתבונן על זה הלשון שאמר צא הכלך וכי יענגו קב״ה ויתן לו עצה
ושמעתי פירושו שהוא ע״ד הא דתנן ס״פ אין עומדין אמרו עליו על רבי חנינא בן דוסא כשהיה מתפלל על החולי׳ ואומר זה חי וזה מת א״ל
מניין אתה יודע א״ל אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהו׳ מקוב׳ ואם לאו יודע אני שהוא מטורף ע״כ וזהו ההמלכה שיתפלל תפיל׳ הדרך
ואם תהיה שגורה בפיו אז ילך לבטח דרכו שאז יודע שהקב״ה עונה לו מה שקורא ואם לאו אז ישמור את עצמו מפני הסכנה ח״ו ועל זה
ישיכלב כל בר דעת: כתב הטור סי׳ ק׳ שמהר״ם מרוטנבר״ג כשהיה יוצא לדרך היה אומר אחר יהי רצון כדי להסמיכה לברכת
גומל חסדים ותהיה ברכה סמוכה לחברתה ע״כ אין לטעות ולפרש שכך היה עוש׳ מהר״ם עולמית לסמנה כנ״ל דהתם כשיצא לדרך קודם
שהגיע זמן הברכה ההיא אזי נ״חא אבל אם הגיע זמן ברכה דשחרית קודם שיצא לדרך בודאי אין לעכב ברכתם וא״כ איך היה אומ׳ תפיל׳
הדרך קודם שיצא לדרך הלא הדין הוא שאין אומר תפילת הדרך כשהחזיק בדרך כדאיתא בפרק תפלת השחר אימת מצלי אמר רב חסדא
בשעה שאחז בדרך ואין לומר כיזה נקרא בדרך כשהסוס מוכן והוא הכין את עצמו לילך אע״פ שאינו הולך
עדיין זה אינו דמי יודע בפתע פתאום בא סיבה שהוא מעוכב ואינו הולך נמצא התפילה לבטלה וברכה לבטלה אלא ע״כ פירושו שהחזיק
ממש בדרך שהוא בדרך וא״כ הדרא קשיא לדוכתא אלא נ״ל שהמהר״ם לא היה עושה כן ביום ראשון שהלך אם לא שהלך קוד׳ אור הבוקר
קודם שהגיע זמן סדר הברכות אבל כשהיה בדרך והיה הולך מהלך איזה ימים והנה הדין הוא שצריך לאומרה בכל יום ויום כל זמן שהוא
בדרך ואז בכל יום ויום בקל סומכה כך כי אף שעדיין לא יצא מהמלון כשהגיע זמן סדר הברכות היה סומכה כי כשהוא בדרך אף שהוא
במלון נקרא החזיק בדרך ומה שכתבתי שצריך דווקא לאחוז בדרך ולהיות בדרך זהו ביום ראשון מיציאתו לעיר אבל אח״כ תמיד נקרא
החזיק בדרך אף כשהוא במלון וכן ינהג כל אדם אם משכים והולך מביתו קודם אור הבוקר קודם שאומר סדר הברכות וסמיכת׳ כמהר״ם
ובאם הולך ביום אז יביא את עצמו לידי חיוב ברכה שישיל מים וכיוצא בזה ויסמיכנ׳ ואח״כ כל הימים אשר הוא בדרך בכל בקר ובקר
יסמיכנ׳ ליהי רצון כמהר״ם וק״ל בתב אבא מורי ז״ל ה״ה בעמק הברכה וכשיוצא לדרך טוב והוא ליתן צדקה שנ׳ צדק לפניו יהלך וישם
לדרך

מסכת חולין

לדרך פעמיו עוד ארז"ל בפ' קמא דברכות אסור לאדם לצאת בדרך קודם שיתפלל שנאמר צדק לפניו יהלך ונומר צדק לפניו יהלך ר"ת צלי לומר שיתפלל קודם) עוד ארז"ל בפרק היה קורא כל המתפלל ויוצא לדרך הקב"ה עושה לו חפציו שנאמר צדק לפניו יהלך וגו' ע"כ ירגיל כל אדם את עצמו לומ' פסוקי ברחמי קודם יציאתו וטוב הוא ג"כ שילמד קודם יציאתו לדרך ונרמז ג"כ במלות צדק לפניו יהלך דכתב צדק צדק תרדוף ודרשינן במסכת סנהדרין הלך אחר ב"ד יפה וכו' ובצאתו מפתח העיר יאמר בית יעקב לכו ונלכה באור ה' כי כל העמים ילכו איש בשם אלהיו ואני אלך בשם ה' אלהינו לעולם ועד כמ"ש בעל צידה לדרך מ"א ע"א: כתב החזקוני בפרשת שופטים וז"ל ועינינו לא ראו מכאן למלות את חבירו שצריך לעמוד במקומו עד שיתעלם מעיניו ע"כ ובפרק עגלה ערופה הפליגו רז"ל מאוד במצוה זו ובכלל דבריהם אמרו אמרו אמר רב יורא אמר רב כל המלוה את חבירו אפילו ד' אמות בעיר אינו ניזוק פי' רש"י אותו היוצא לדרך ואמרו עוד ששכר לויה אין לה שיעור אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר כל מי שאינו מלוה כאלו שופך דמים וכן הביא רש"י בפסוק ידינו לא שפכה דם הזה ועינינו לא ראו וכי ס"ד שוקני ב"ד ש"ר הם אלא לא ראינוהו ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לויה נראה מרברי רש"י שהוא עושה ללא שפכו ולא ראו בבא אחת ואמר כי לא נעש' לו לויה ע"כ היזק וח"ו שאנחנו ראינו אותו ומנענו ממנו מזונו' ולויה דא"כ היינו שופכים דמי' ולפי מ"ש החזקוני יתפרש כך ידינו לא שפכה כי עשינו המוטל עלינו במזונות לתת לו כמסת ידינו גם מצות לויה קיימנו כהוגן ועינינו לא ראו עד שנתעלם ממנו הרי כמה גדולה מצות צידה לדרך ומצות לויה ·

נוסח תפילות הדרך כן כיכנס כן כיס · יבא כלרוכה בשורת הס' כשווד סתפלס ·

נשלם פרק נר מצוה

פרק תורה אור

כתב הזוהר אור בגי' ר"ז גם אנוכי בפ' זה אבאר סודות המצות הנזכרות בפרק נר מצוה ·

סוד ציצית

ציצית עולה ת"ר ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג והם בארבע כנפיו לד' רוחות לזכרון בין עיניו לכל צד שיפנה יזכור במצות ה' ציוני ת' חוטין יש בציצית בחוט הראשון לזכות מצות ועבירות התלויות בעין בחוט השני מצות ועבירות התלויות כפה בחוט הג' בליעת הושט בחוט הד' מצות ועבירות התלויות באזנו בחוט הה' אף מריח אף כועס בחוט הו' מצות ועבירות התלויות בידים ובחוט הז' מצות ועבירות התלויות ברגלים בחוט הח' מצות ועבירות התלויות בערוה ע"כ פנימיו' הסוד ט"ל כרוכין יו"ד ה"א וא"ו ה"א אחרונה היא השכינה המשלמ' יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהוא אדם ל"ב חוטין רומז לכלה שבשיר השירים המעוטפ' וכלולה מל"ב נתיבות חכמה כל נתיב ונתיב מתחלק לשני' טוב ורע זכור ושמור מ"ע ומצות ל"ת והנה הם ס"ד וכל אחד כלול מי' ספירות הרי תר"ם הוציא מהם ז"ך אותיות התורה הנה הם תרי"ג מצות והל"ב הם יוצאים מלמעלה ומתפשטין בחיות הכסא ח' לכל צד כי לכל חיה מחיות הכסא ד' פנים וד' כנפיים הרי ל"ב וד' פנים וד' כנפיים החם הם לעומת ד' כנפיים ידו"ה ד' כנפיים ארני נמצא יאהדו"נהי לכל צד וכן שרי' במ"ק עולה ד' ובס' התיקוני' כד ישראל אמרין שמע ודאי חיוון שמטן גדפייהו כאן אתר בכנפי מצוה דאיתמר בהון על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה דאינון כגוונא דמעי' האפוד ופעמוני' ורימוני' אינון לקביל תליין וקשרין שולי המעיל אינון לקביל כנפי מצוה ואינון ה' קשרים לקביל שמע ישרא"ל ה' אלהינו ה' אחד דאינון חמשה נימין דכינור דדוד דהיה מנגן מאליו ל"ג חליין נחשבן אחד דיקלא דניגונא סלקא באחד ודאי ח"ו בין חליין וקשרין לכל סטר סלקין ע"ב ודא איהו והוכן בחסד כסא חס"ד ע"ב כל מאן דאתעטף בכיסוייא דמצוה כאלו אתקין כורסייא להקב"ה ואינון יאה"דונה"י לכל חד ד' כנפי' וד' גדפי' סלקי' פ"ר ותמנייא אתוון יאהדונה"י סלקין ע"ב וג' זמנין ע"ב סלקין רי"ו דא הוא אריה שאג מי לא ירא וכנפי מצוה אולפין רזא דאינון ח' חוטין לכל סטר לקביל ד' אנפין וד' גדפין לכל חיה ובחושבן זעיר דנער חנוך א"ז איהו שר' אז ישיר בכל אתר ואמרו מארי מתניתין כל מאן דפחית לא יפחות משבע וכל מאן דאוסיף לא יוסיף על י"ג ואינון ז' לקביל ז' ימי בראשית דרמיזן לז' שמהן אבגית"ץ וכו' ועלייהו אתמר שרפים עומדים ממעל לו שש כנפים שש כנפים לאחד בהון פרחת צלותא לעילא ואינון תמן מנא לקביל מ"ב אזכרות דאינון בתפילין דיד ובתפילין דרישא ועלייהו אתמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך וכו' ואינון תכשיטין דכלה תפילין דרישא עטרת זהב ברישא דכלה ותפילין דיד טבעת ודרועא האי כלה ונתקנין בתכשיטין דילה צריך לקרא לחתן דילה הה"ד שמע ישראל והא אינון בחופה צריכא עמא קדישין למיקם בעמידה קדמיהון עם חזן לברכה לון שבע ברכאן ולקבלא קידושין בנקרישך וכו' וחיון קדישין דהוו מנגני' בגדפין אז תרפינה כנפיהם כדין עכ"ל וסוד הטלית הוא בסוד מטט"רון ומטט"רון כלול מד' חיות עיין בר"ח שער הקדושה וכתב עוד וז"ל וכענין כוונת הברכה להתעטף בציצי' ראוי לכוון שתנשמתה היא באור מצוה מתעטפת בין למטה בין למעלה שורש הנשמה שהיא למעלה ג"כ תתעטף באור מצוה בחינות שיתבארו וכלל זה לכל מצוה ומצוה שיעשה האדם צריך לכוון כי נשמתו שהיא חלק אלוה מלמעלה מתקנת מאירה באור מצוה זו וכן לענין תפילין ושמעתי מפי מורי ע"ה שתכוונה להתעטף בציצית כמו שארז"ל שציצית עולה תרי"ג מצות שבשכינה בבחינ' המתלבש בכסא ובמטט"רון שבו סוד הציצית ולפי מה שפי' שבכונ' העטיפה היא לגשמ' צריך לכוון שבנשמתו יש רמ"ח איברים שס"ה גידין רוחני' וכולם יאירו עי' מצו' ציצי' עכ"ל וזה תכלל ציצי' זה הכס' פני חיוון וגדפי חיוון ותפילין הן פני אדם היושב על הכס' נמצ' תפילין וציצי' יהו"ה דנחית על כורסייא ·

סוד תפילין

ארז"ל הקב"ה מניח תפילין רומז לתפאר"ת שמתעטר בד' אורות ח"ב ג' ד' פרשיות שלמעלה וכ"ע כולל הכל ונרמז בתכמה בקוצו דיו"ד והיא תפלה ש"ר ומלכו"ת מתעטר בד' אורות ד' פרשיות ת"נהי והיא תפלה של יד כי אף שאנו מניחין תפילין של עור במקום עליון הם של אור וזהו סוד ויעש אלהים לאדם ולאשתו (תפארת כתנות אור וילבשם ד' פרשיות של ראש רומזים לשם יהו"ה (י' חכמה ה' בינה ו' גנוטה אל היכ ן חס"ד ה' נוטה אל השמאל גבורה (ר"ח שער הקרושה פ"ו) וד' בתים רומזים לשם אהי"ה ד' פרשיות של יד רומזים לשם יהו"ה (ועיין בפרדס ריש ספרו בסוד חמש נגד חמש ח' ב' ג' מרכבה ראשונה ת"נהי מרכבה שנייה מכוונת זו כנגד זו והבית של יד ארני' ומה שאינו אלא בית א' כתב בתיקוני זוהר כתיב ידכה איהי חמשאה ואיהי רביעאה ליהו ידכה יה"ו איהו אהי"ה סילוק לחשבון כ"א וד' אתוון בכלל עולה כ"ה ה' מן יהו"ה רביעאה ליה"ו וחמשאה לא היה דאיה וד' בתים ואיהו בית חמשאה ע"כ יהרי ד' פרשיות של ראש עם הד' בתים סוד שם של יאהד"ונהי ויש בד' פרשיות כ"א אזכרות נמצא של ראש ושל יד מ"ב אזכרות נגד שם של מ"ב שין של תפילין כמין ד' רומז לקישור מלכות שהיא ד' מקושרת בתפילין ש"ה תפילין תפארת ונתקשרין בתרין רצועין נצ"ח והו"ד ורצועה הימנית עד הברית יסוד המייחד תפארת במלכו' לבן רשימא ראתי' משרי' בתפילה דיד מלכות הנקרא תפלה לעני ורצועה דתפלה של יד רומז דמינה תליין תתאי ואתינהו מינה עוד כתב בתיקוני' יכוין בהתלבשות בתפילין שהם כנפי יונה נחפה בכסף לכבוש עבד תחת רבו ושפחה תחת גבירתה ורצועה דתפילין אינון כחבלים לקרנו דסמאל שור מועד ולעתיד לבא נתלבש בתפילין דאור וקשורים דתפילין בסוד ונפשו קשור' בנפשו ז"ל אבא מורי ז"ל ה"ה בשעת התרת רצועות תפילין יחשוב בלבו שציונו המקום להניח ד' פרשיות אלו שיש בהן יחוד שמו ויציאת מצרים על זרועו כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח שהן איברי' החשובים שבאדם כדי שנזכור בהן הנסים והנפלאות שעשה הקב"ה ביציאת מצרים

מצרים מורים על יחודו ית' ואשר לו היכולת והכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשו' בהם כרצונו כמו שעשה אותות ומופתים בשמים ובארץ ביציאת מצרים ואין בהם מי שיאמר לו מה תעשה · **עוד** יזכור הנחת תפילין בזרועו כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח הוא כדי לשעבד להק"בה מוחו ולבו שהם האיברים הראשי' שבאדם שבהם תלויים החיים והמחשבות ודוגמת זה כתב רבינו יונה פ' הי' קורא והביאו הב"י בטור א"ח בסימן כ"ה בשם הזוהר על מאמר שאמר ר' יוחנן הרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים של' כו' ומניח תפילין וקורא ק"ש וכו' ז"ל שבתפילין שבראש משעבר לבורא ית' הנשמה שהיא במוח ובתפילין שבזרוע אדם משעבד גופו ומפני כך הם כנגד הלב שהלב הוא עיקר התאוות והמחשבות ובזה יזכור את הבורא וימעט הנאותיו וכשקורא ק"ש ומהפל"ל כענין שמשעבד לו נשמתו זו מ"ש שלימה וכו' · **עוד** יזכור שהם כנגד תרי סרסורי דעבירה האחד הוא בראשו שהם העיני' והשני באמצע גופו שהוא הלב וע"כ הזהירתנו התורה להניח תפילין לאות על ידך כנגד הלב להכניע הלב ולטוטפת בין עיניך לתיקון עיני' ויסתכל ג"כ בשעת הנחת תפילין של ראש אל ב' ש"נין הנקמטין בתפר התפילין אשר באחת ג' ראשין והשני ד' ראשין לכוונה שהוא רומז לתרי"ג מצות כיצד ב' ש"נין מספר ת"ר ושתיהן מלה אחת שקורין אותן שש הרי תר"ו וז' ראשין שלהם הרי הם תרי"ג א"כ אות ש"ן רמז לשכינה ד' ראשים נגד ד' חיות שבמרכבה שהן כנגד ד' גאים ורם על כל גאים יי' ג' ראשים כנגד ג' אבות ע"ד אמרם ז"ל האבות הן המרכבה כ"ש בע"ל כפר המוסר פ"ד' ז"ל וסוד תפילין עמוק מי ימצאנו אבל אכתוב מעט מזעיר ממ"ש חכמי האמת דע שצריך לנהג בהן קדוש' גדול לפי שיש בהן סוד המרכב' קדושה ואחר שנחרב הבית כת' הקדוש רשב"י שעל תפילין נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם שבסיבהם הק"בה משרה שכינתו בישרא' לפי שהם סוד המרכבה וסוד האבות ולכן יש בהן ש"ן של ג' רגלים מצד הימין כנגד האבות אברהם ויצחק ויעקב ומצד השמאל ש"ן של ד' רגלים כנגד ד' חיות נושאי המרכבה עכ"ל וז"ל בנימין זאב ועוד אודיעך למה יש ש"ן בקמטין בתפילין של ראש הטעם הוא כנגד זכות ד' יעקב כי ש"ן הוא בי"ת בא"ת ב"ש והב' סופו של יעקב ויעקב נקרא ישראל ובישרא' כתיב פאר שנאמר ישראל אשר בך אתפאר ופאר הוא בראש והדל"ת הוא בקשר תפילין שבעורף הוא כנגד זכות דיצחק דקו"ף הוא ד' בא"ת ב"ש יו"ד כנגד זכות דאברהם סוף שמו מ"ם והי' וד הוא מ"ם בא"ת ב"ש הרי בתפילין שם שדי בזכות האבות ע"כ · וז"ל מערכת אלהות וש' של ד' ראשים מימין הקורא וש' של ג' ראשים משמא' הקורא והם ז' ראשין כנגד הבנין אשר הם ד' ימיניים וג' שמאליים הימיניים חח"ני והשמאליים בה"מ ואמרו בימין הקורא ושמאל הקורא כפני שכוונת המצוות היות האדם מעוטף בה ולחשוב כאלו עומד לפני קונו ושמאלו כנגד ימינו וימינו כנגד שמאלו והוא מה שאמר שלא יסיר דעתו מהם והרצועות היורדות מן הקשר ולמטה מכאן ומכאן רמז להמשכה הבא מן הראש · וראיתי מי שכתב שירמזו הרצועות לנצח והוד ענין תפילין של ראש אבל תפילין של יד והנחתה הוא כנגד העטרה לרמוז כי שם מת'חד הכל והיא כלולה מן הכל · ובאה הקבלה להיות בד' פרשיות בבית אחת ולכן נקרא כלה כי היא כלולה מל"ב נתיבות חכמה ומפני שהיא כלולה מל"ב נתיבות חכמה נקראת כמו כן חכמה ולהורות על היחוד וכשהיא פועלת על ידי כולם אין בתפילין האל"ה רק בית אחד ורצועה אחת כי מידה הכל וכלולה בכל והיא כלל הכל כי אין בפרט אלא מה שבכלל ואין בכלל אלא מה שבפרט וענין הנחת תפילין על היד כנגד הלב רמז לעטרה הנקראת יד ולב והקשר הדוכה לי' רמז אליה כי היא רמוזה בי' כמו השניה ועל זה אמר נעוץ סופו בתחילתו ועל' ענין תפילין של יד אמר הכתוב והיו לאות על ידכה האות רמז ליסוד והיד לעטרה הנרמזת בה' ודרשו במלת ידכה יד כהה לרמוז על השמאל כי גם העטרה נקראת שמאל וכלל הנחת תפילין של יד להיות שלום בארץ והיא האות על היד עכ"ל : **וכנגד** אלו ב' ש"ין כתב בהג"ה ספר המוסר וכן ראוי שלא יסירם עד שיאמר קדיש תתקבל שאחר סדר קדוש' בענין שיענה עם התפילין ג' קדיש' כנגד ש"ן של ג' רגלים שיש בתפילין וכן יענה עמהם ד' קדושות כנגד הש"ין של ד' רגלים שיש בהן בצד שמאל הקדוש הא' ברכו את ה' המבורך שהוא דבר שבקדושה וקדושה בשפה ברורה וקדושת העמידה וקדושת ומקבלין דין מדין ולכך יש לנהוג בהן קדושה גדולה אחר ששם יי' נקרא עליו ממש הן תפילין ש"ר ותפילין ש"י בכו' הספירות עכ"ל ורמ"א כת' בהג"ה סימן כ"ה וז"ל ויש מי שכתב על צד הקבלה שלא לחלוץ עד שיאמר בהם ג' קדושות וד' קדישי' דהיינו לאחר קדיש יתום עכ"ל היה היפך הדברים ממש בהג"הה ספר המוסר וגם דבריו לא יתכנו לפי מנהג הקהילות שאין אומרים קדיש יתום אחר עלינו :

זה לשון תולעת יעקב

דע כי ארבע פרשיות אלו באותיותן ובחבורן ובכתריהן רומזות לחכמות העליונ' ולזה נצטוינו בהנחתן בשני משכנות השכל והם הלב והמוח ובהיותן כהובן כראוי מיד ומונחין כראוי בראוי אין ספק שרבוקן גדול כי קדושתן חמורה ולכן אר"זל על וירם יד במלך שחלץ תפילין בפניו והוא כי התפילין כמו שכתבנו קבלת עול מלכות שמים והתקשרות הצורות והכרת ארון הכל וכולם משועבדים אליו כמו שהעבד משועבד אל אדוניו ובקבל' בני ישרא' למלכי בית דוד למלכים הנה מודים למלכות יי' כי משיח יי' הוא ובזה רוצה להודיע מלכותו בארץ וכן התלמיד לרב כי הוא מקבל שפע ממנו להכיר על ידו לאדון הכל על כן מורא רבך כמורא שמים ובחלוץ תפילין בפניו הוא פורק עול ממנו והו שאר"זל על אין לנו חלק בדוד פלמר שכפרו בעיקר והנה האותיות האלו כתובות על הקלף דמיון הלוחות שהיו כסא לאותיו' הכתובים בהן והוא רמז למעלות שבמלכות (זהו העולם הבריאה) שהם כסא לחכמות (שהן עולם האצילות) העליונות שהאותיות רומזות אליהם והמעלה שבכל אחת מהפרשיות כתובה ברמזו למעלות אחרות (זהו עולם היצירה אח"כ הבתים עם השער רומזים לעולם העשיה) שהם כסא למעלות התכב כי הכל משתלשל זה מזה וזה כסא לזה והעליון אצל התחתון בדמיון נשמה לגוף והשער רמז למציאה הידוע לחכמי ישרא' והכל לצורך גמור כאשר ישר בעיני החפץ לעשות ית' הוא אצל העליונים דמיון הקליפה חסובבת לפרי ולזה באה ההלכה לסמ"עה להיות התפילין נכרכין בשער בסי' הן עשו אחי איש שעיר וכסוי עור מכסה על הכל והוא עולם הגלגלים המורגש לנו וי"ב הפירות רמז לי"ב מזלות כנגד י"ב גבולי אלכסון וי"ב שבטי ישראל עליון ותחתון ורצועות באו' מהקציצה אל הקשר להראות איך עולם היסודות קשור עם העולם העליון והשתלשלות ההשפעה וההשגחה אליו ממנו בכח המושל על הכל יתעלה עכ"ל :

וז"ל ספר הזוהר

א"ל רבי שמעון וכו' תא ואימא לך רזא חדא דלא אתיהיב לאתגליא בר לאינון קדישי עליונין תא חזי להאי אתר דאיהו רוחי' מכאבא קב"ה יהיב ליה שולטנא בעלמא בכמה סטרין ויכיל לאוקא ולית רשו לאנהגא ביה קללה דבעינן לאסתמרא מיניה דלא יקטרג לון בגו קדושא דילן ועל דא רזא חדא אית לן דבעינן למיהב ליה דוכתא זעיר בגו קדושא דילן דלא אשתכח מקטרגא בגו קדושא דילן דהא מגו קדושא דילן נפקא שולטנא דיליה ובעינן גו רזא דתפילין לאצנעא חד שערא דעגלא דיפוק לבר ויתחזי דהא חושא דשערא לא מסאבא בר דאי כד אתחבר ההוא שערא ואתעביד בשעורא אבל פחות מן דא לא מסאב וההוא שערי בעי לאעלא ליה בגו קדושא עילאה דילן ולמיהב ליה דוכתא בגין דלא מקטרג לן ביאשא ויפוק מן ההוא שערא לבר דיתחזי כד חמי ליה לההוא בר נש בקודשא עילאה ואילו חולקא דיליה אשתתף לתמן כדי שלא יקטרג ליה לא יכיל לאבאשא ליה לעילא ולתתא דהא דוכתא יהיב ליה ואיהאי חולקא לא יהבינן ליה דוכתא בגו קדושא דילן יכיל לאבאשא ליה לתתא וסליק ומקטרג ליה לעילא ואם הדין בר נש השתא כך וכך עבר יומא פלוניא וכך אינון חובוי עד דמסר דינא על ההוא בר נש ויתענש על' ידו וכד הוו ישראל עבדי דהוו ידעי' רזא דא כד שראן לאתקדש' בקדושא עלאה ביומי דכיפורי הוו מסתכלי למיהב חולקא בינייהו בגין דלא אשתכח מקטרגא עלייהו ולא יתון לאדכרא חוביהון דישראל וכמה משריין אינון דאזדמנן לנטלא מלה מיניה כד אתי לקטרגא וכאה חולקיה דמאן דיכיל לאשתזבא

מסכת חולין

וכל אחת מד׳ פרשיות אלו צריך לכרכן במטלית והוא לאשתזבא דלא ירכרון חובוי לעילא ולא ישנחון עליה לביש עכ״ל׳ דמיון היכל בסוד השתלשלות והם מעלות קרובי׳ אל הקודש שהמאורות מסתתרים בהם ולכרכן ג״כ בשער של׳ ענל ושעמו כטעם השעיר וסודו רשע מכתיר את הצדיק ושער זה חלקו בקרושתנו כי ממקום הקדש מציאותו ולזה כתב ר׳שמעון בן יוחאי ע״ה שיראה השער לחוץ וכשרואה שאנו נותנים לו חלק בקרושתנו מסתלק ואינו מקטרג עלינו אבל כשרוא׳שאין חוששין לו עולה ומקטרג ואומר פלוני שמתקדש באותו קרושה כך וכך עבירות עשה יום פלוני ונענש על ידו וכתב תולעת יעקב ולא גילה לנו המאור הקדוש אבי החכם ע״ה מאי זו פרשה יצא השער ושמעתי שצריך לצאת מקרש לי׳ כל בכור ולא שמעתי הטעם ואני אומר באימה וביראה ברתת ובזיע כי שם מקום מציאותו עיין בספר עבודת הקודש סוף דף י״ט) בסוד בערן גן אלהים ר״ל הנחש הקרמוני היתה והמשכיל יבין כי הוא בסו׳העיבר פליארה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה עכ״ל ואני קבלתי להניחם בפרשת והיה אם שמוע שהיא נגד הבינה כי מבינת מתערין דינין כנודע ע״כ נראה לי טוב להניחם אצל פ׳ והיה אם שמוע בצד הפונה לפ׳קרש לצאת ג״כ סברת תולעת יעקב :

סוד מזוזה כתב הרק״נם טעם מצוה זו לפי פשוטה ידועה כדי שיזכור את בוראו בבואו ובצאתו ואמנם על דרך האמת המזוזה רמז לכנסת ישראל של מעלה וקביעותה הוא בפתחי שערים כמו שארז״ל יעל׳ל המרה ההוא משרת שמתי׳בפתח היכלי מבחוץ לעשות דין בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה ובהיותה על הפתח כל משחית ומזיקין בורחין מפניה וזהו רמז במלת מזוזת שאותיות זז מות ויש במזוזה י׳שמות כנגד י׳החויות וקבעו שדי מבחוץ כנגד והיה סימן לדבר והיה שדי בצריך זהו יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן בשיר של פגעים והיתה קביעותה בפתחים כי כנסת ישראל היא השער להכנס לשם י״ויש מפרשים כי השערים הרמוזות במלת ובשעריך רמז לחמישים שערי בינה וכבר ידעת בענין התפילין כי הפרשה היא רומזת לסדרת החסד ורמז בזה הפסוק שבאלו השערים הנזכרים יהיו זרועות עולם שהם הגדולה והגבורה עכ״ל אמר הפסוק זה השער לי״ צדיקים יבואו בו ׳ ונודע כי מדת אדנ״י היא השער לקרושה העליונה אדנ״י שפתי תפתח וכן מזוזה בג״י אדנ״י ותרגום של שער תרע״א כן עולה אדנ״י במילואו אל״ף דל״ת נו״ן יו״ד :

סוד המילה ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו הראש ששם משכן המוח והחיך והלשון נגד ג׳ראשונו׳ החשובות כאחת והגוף וברית המעור שהוא סיומא דגופא נגד תפארת ויסוד גוף וברית חד בסוד אלה תולדות יעקב יוסף והזרועות נגד זרועות עולם גדו״לה גבו״רה והשוקיים בסוד העמודים יבין ובעז נצח והוד והעטרה נגד עטרת שהיא סוף הבניין מקבלת מכל המעלות ע״י יסוד ששם מתערבים כל ההשפעות ומשם יורד יסוד ששם ע״י צינור למלכו״ת בסוד אמרם רז״ל העולם שהוא מלכו״ת עומד על עמוד אחד וצדיק שמו ׳ ומשם השפע יורד לטוב ולרע כפי הכנת המקבלים ומבשרי אחזה אלוה ׳ יש במעור שני נקבים א׳להשפיע הזרע הנמשך מהמוח להוליד ברומה בקרושה ובטהרה הב׳לגיעול המותר כן יש בברית העליון כמבואר בפרדס שער הצינורות פ״ד ע״ש וסביב לה רשעים יתהלכון האומרים הב הב בהתגברו׳העון והחושך יכסה הארץ וזהו הערלה על בן אל חי חלקנו צוה להסיר הערלה ומל ולא פרע כאילו לא מל כי צריך לגלות כח העטרה ואז תמים הוא כמ״ש התהלך לפני והיה תמים ׳ גם בפרוע פריעה קירוב הערלה אל הקרושה כענין פרי החג שמאל דוחה וימין מקרבת והסוד כי שבירת הקליפו׳והשבתתם הוא בהכנסתם בתוך הקרושה ויכרעו ויפולו ולכבוד שמו יקר יתנו כענין ויאמר כל אשר נשמה באפו ה׳אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה ופורע עד שמתגלה העטרה עטרת תפארת ישראל עם נקודות ציון בסוד המחזיר שכינתו לציון ברית המעור במער איש ואשתו בסוד אות וברית יסוד שם יאהרונה״י וצריך להכין כסא למלאך הברית הוא אליהו ולומר בפה זה כסא אליהו ויהי רצון שיתגלה לנו במהרה בימינו אמן אמן :

וכתב בתולעת יעקב ואמרו רואי פני המלך ביופיו שצריך אדם לומר כשבא להקריב את בנו קרבן לי׳ אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך והעומדים עונין אחריו נשבעה בטוב ביתך קדוש היכלך (רומזות לחצר שהוא הראשונה וירושלים מורה על מידה זו) אמר בתחלה חצריך אחר ביתך אחר היכלך ב״ר אמר והיה הנשאר בציון והנותר בירושלי׳ ונומר ביתך כ״ד אמר בחכמה יבנה בית והוא בית העולם הבא היכלך כלומר היכל והוא שלימות עליונים ותחתונים ושלשה מעלות או בלל עשר חופות שעתיד הק״בה לעשות לעולם הבא לצדיקים ולפיכך יש בפסוק זה אשרי תבחר ותקרב ישכון חצריך נשבעה בטוב ביתך קרושה היכלך י׳תיבות ומי שאינו אומרו מוציא עצמו מהם ולפיכך יש להזהר בו ומלין ופורעין ומילה ופריעה כנגד הברית העמוד המעמיד את העולם והעטר׳עטרת זהב גרולה ויש בערלה ג׳קליפות זו על גב זו והם כנגד ג׳קליפות המקיפו׳ את הברית אות ברית קודש ועליהם אמר דוד המלך ע״ה בשם ה׳כי אמילם ג״פ והמילה גלוי הברית הקודש והפריעה גלוי העטרה המהודרת חסר המצנפת והרם העטרה והם רוח סערה וענן גדול ואש מתלקחת בגבורה וענין זה הוא ביעור הקוצים מכרם ה׳ צבאות ואז כרם חמר ענו לה ותפר אורת בגדי אלמנותה וקשין דפריא נסתלקו ומאירים בה ג׳גווני התפוח ולפיכך וראיתיה לזכור ברית עולם ובזה נכנסין ישראל לחפש בגנזי המלך לפני ולפנים ולטעם זה מברכין להכניסו בבריתו של אברהם אבינו כי כל עוד שלא נמול׳אין נכנסין באמונה הקרושה והמקריב בנו לקרבן זה כאלו בונה מזבח ומקרב עליו כל הקרבנות והוא שכתוב מזבח ארמה תעשה לי ונומר ולזה נותנין הערלה בעפר והכי איתא בפ״ר׳אליעזר כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא היו פורעים משום עינוי הדרך וכשהיו מוהלין נוטלין הערלה וטומנין אותה בעפר ומאות׳שעה ואילך היו נותנין הערלה בעפר ע״כ ׳ ודע כי יש שלוחים ידועים ממונים על דם ברית ונוטלין אותו ומניחים אותו בהיכל ידוע מז׳היכלי המלך ובשעת כעסו של הק״בה משניח בדם ההוא והמקטרג מסתלק משם והק״בה מרחם על ישראל׳ ודע כי הערלה ההיא חלק השר הידוע בקרבן ההוא וכשרואה שזה חלקו נכנע ואין לו יכולת לקטרג ועולה ומלמד סניגוריא על ישראל וסתרי הסדרים בגנזי החכמה גנוזים טעם שימת הערלה בעפר שאל המאור הקדוש ע״ה לאליהו ז״ל והשיב שמעתי בישיבה של מעלה שהערלה הוא הנחש וכיון שמעבירין אותו ממקומו צריך לתת לו מזונו הרא הוא דכתיב ונחש עפר לחמו :

סוד ברכת המילה אשר קדש ידיד מבטן הכוונה על יצחק אבינו ע״ה שנקרא ידיד עד שלא יצא לעולם וחבה יתירה חבבו הק״בה שלא תתעבר שרה ולא יולד יצחק עד שנעשה אברהם אבינו תכים בסוד אות ברית קודש וכמה מופלאים דרכיו של הק״בה כי סבב שיולד ישמעאל קודם שנימול אברהם לפיכך מקומו היא הערלה למטה במצולת הים ׳ ויצחק נולד בקרושה והוא אחד מרגלי המרכבה הקרושה מרכבת הרוכב בשמי קדם ולזה נקרא ידיד חוק בשארו שם ׳ יסוד חוק הוא מקום ההבדלה שהוא קדש ומשם והלאה חול והוא סוד הברית ומשם והלאה סוד הערלה וזהו החוק שם בבשרו של הידיד להיות חתום בחתום האמת וצאצאיו חתם באות ברית קדש יו״ד זעירא יסוד שהוא משך ו׳דהיינו י׳זעירא על כן בשכר זאת כראיתם׳זאת אורת הברית הוא סוד בזאת יבא אהרן אל׳ הקודש ומיי׳היתה זאת אל חי הוא חי העולמים והוא החוק הנזכר והוא חלקנו וגואלנו וצורנו ואין צייר כאלהינו להציל ידידות זרע קדש שארנו משחת לומר כי המהול אינו יורד לגיהנם והוא סוד כרם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו והוא באר צרה נכריה בור רק אין בו מים ׳ אבל נחשים ועקרבים יש בו וכל הרשום בחותם המלך נצול ממנו לפי שהוא דוגמת הצדיק היורש את הארץ ארץ החיים סוד ג״ע של מעלה ולפיכך ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ עכ״ל : ובהגהות מערכת אלהות פי׳ולמה אנו מברכין בברכת מלה וצאצאיו חתם באות ברית קרש כי שדי חותמו של הקב״ה וזה ביאורו כי ש׳ראשו של ארם וב׳זרועותיו

זקופות

רקופות למעלה נר' כדמות ש"ן וכשהזרוע השמאל פשוט והימיני נח נרא' כדוגמת דל"ת וברית מילה שהוא כצורת יו"ד הרי שדי ולאומות העולם שאין מילה יהיה להם שד ושד"י הוא היסוד עולם ועל כי התקרבו אל ה"ע והיא מ"ה שורר בני' שד"י כי שור משדי יבוא זה צדיק ואמר כי מנצח מערכת הככבים כשיהיה המול כלתי מוליד אמר אני אל שדי פרה ורבה עכ"ל נמצא אות ברית קדש הוא אות י' כי אותיות ש"ד בלא י' הוא טמא ועם י' הוא שד"י וסי' העשירי הוא קודש :

סוד משא ומתן באמונה להדבק במדותיו יתברך ויתעלה כי ישר דבר ה' וכל מעשהו באמונה הצור תמים וגומר אל אמונה וא"ן עול הנה משאומתן שלו סוד החליפין מתהפך ממדת הרחמים למה"ד וממה"ד למה"ר **ואומר** ומעשי ידיו מגיד הרקיע כלומר מגיד על כי מעשיהו באמונה יום ליום יביע אומר ולילה ללילה כו' הנה היום לוה מהלילה והלילה מהיום וכולם נפרעין וכבר נודע לילה מדה"ד והיום במדת הרחמים · והאמת והשלום כו' ביניהם באין אומר ואין דברים לא כמשאן מתן בני אדם אשר מתחרש ברהם דברי ריבות וקולי קולות לא יחדלון :

פנימיות הסוד של משא ומתן באמונה של מעלה הנה הש"י נושא ומקבל התעוררות מלמטה למעלה ונותן הברכה מלמעלה למטה · והכל ע"י האמונה סו' מדת מלכות :

ואם האדם למטה נושא ונותן באמונה אז הולך בדרכי קונו : וכמו שחותם הקב"ה אמת כן תמצא בבריאת ששת ימי בראשית שהם ימי המעשה של משא ומתן חתום אמת ו' פעמים כמו שזכרו המפרשים א' בראשי' ברא אלהים את ב' וירא אלהים את ג' ויברא אלהים את ד' ויברא אלהים את ה' וירא אלהים את ו' ברא אלהים את כשהולך למשא ומתן יאמר אני הולך לישא וליתן באמונה לשם יחוד קב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם ויתפלל תפילה זו

יהוה אלהים אמת תן לי ברכה והצלחה בכל מעשי ידי ואני בטחתי בך שעי עסק זה תשלח לי ברכה ויקוים בי מקרא שכתוב השלך על ידוד יְהָבְךָ והוא יְכַלְכְּלֶךָ :

וכשיזכיר השם יצייר במחשבתו שם ידו"ד נקוד בנקודת יהבך ואלו נקודות עולין ע"ב כי כל נקודה היא י' וכל שטח ו' נמצא קמץ עושה י"ו נמצא הכל עולה ע"ב כמנין השם במילואו יו"ד ה"י ו"ו ה"י ויחשוב יכלכלך עולה ק"ל כמנין מילוי דמילוי כזה י' י"ו ויו"ד ה' ה"י ו' ו"י ו"ו י"ה ה"י וזהו רמז הפסוק הנה ידו"ד רוכב על ע"ב ק"ל ובא מצרים וארז"ל קשה מזונותי' של אדם כקריעת ים סוף ע"כ טוב להזכיר זה להמציא מזונותיו גם יחשוב הנקודות של יכלכלך עולים ק"ב והוא שם של יב"ק העולה כמנין ג' שמות ידו"ד אדנ"י אדי"ר והוא נרמז בפסוק ימלא ה' כל משאלות לכן עתה ידעתי וגומר יעננו ביום קראינו נרשם שם של יב"ק וכן ידו"ד אלהים עולה יב"ק וכתיב ידו"ד אלהים אמת ומשא ומתן באמת אז קרוב ה' לקראיו באמת :

ז"ל מהר"מק בספר תפלה למשה יסוד מאוד שישא ויתן באמונה והענין שהאמונה היא מלכות סוד הקדוש' אומנתן של ישראל וישא ויתן בה כדי שיהיה הכל בתוך הקדש ולא יצא לחוץ אל מקום הפקר והממונים שהם שוכני' ויהיה לו באמונה הוא שפע קדושה ומה שיהיה לו בהפקר הוא משפע סמאל ולילית והרי דומה זה לע"ז לכן תפילת הדין בשאת ובתת באמונ' שהם ישא ויתן עם חביריו שהרי האמונה היא עיקר אמונה לישראל ואפי' שישא ויתן עם הגוי לא יהיה אלא באמונה עם היות שהגוי בחוץ לא יצא לממונים בשביל הגוי והעד ע"ז יעקב וישבע יעקב בפחד אביו יצחק כיון שבא לגד לבן כשבע לו באמונ' ומפני שלבן ממוני הראה לו אותם הפני' קדושים שעומדים בפני הממונים והיינו בפחד אביו יצחק שיש שם בחינה באמונה הקדושה ולהאמו הגוי בחלקו שם ולכך לישראל עם חביריו הרי הוא וחביריו שני וגו"ן והאמונה בין שני הצדיקים ואם הוא גוי האמונה פניה הקדושים לבדו ופניה אשר לה לגד גוי ולכך תמיד דבק באמונה ואלתי השבת אבידה שדרך האיש תפארת לחזור על אבידתו מלכות והמחזיר אבידה לישרא' גם קושר המלכות עם התפארת ומחזיר' אל יסודם הגוי אבידתו היא לילית והוא סמאל ואם יחזיר לו אבידה יהיה קושר לילית עם סמאל לכך ומפר שימשוך להשפיע טוב שלא ישלכה ולא יבא לקשר הממונים כו' עכ"ל :

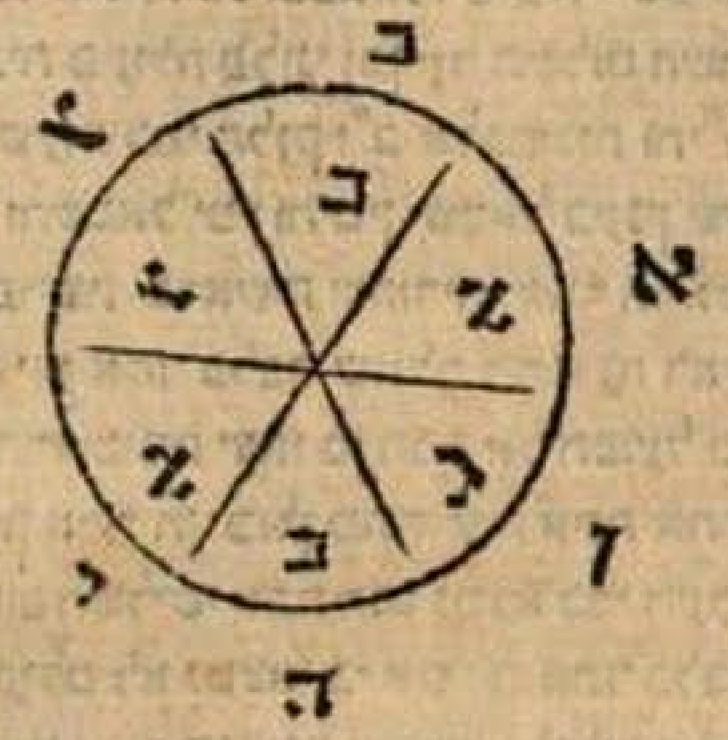
סוד לויה אומה ישראלית נקראים כנסת ישראל שהם מכונסים מיוחדים באחדות אחד מצד נשמתם והם פנימיים בהיכל המלך ברוך הוא היא העיר אשר ה' שמה · אבל חוצה לה שם מקום החיצונים והסוד עשו איש שדה והנה כשפירש ישראל מן העיר חוצה לה כל הדרכים בחזקת סכנה מתעורר השרה של עשו לכך בא מצו' לויה ולויה חיבור לוית חן והכוונה שנשארים בעיר מלווין את היוצא ומעוררין החיבור כלומר עדיין אנחנו מחוברים כשם שאנחנו בני העיר גם אתה כמונו ומעוררים בזה חיבור שלמעלה דהיינו מצד נשמות שאף שהגופות נפרדות מ"מ בשרשם מחוברים ואז בהתעורר חיבור שדה לא ניזוק היוצא חוצה השדה מתהפך להשדה אשר יצא יצחק לשוח בשדה והוא ריח השדה אשר בירכו ה' חק"ל תפוחין אשר רמזו ז"ל ומזה יתבאר גודל מצות לויה על כן ההולך בדרך צריך להרהר תמיד בדברי תורה והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו :

עתה אפרש סוד ששת ימי המעשה אף שהם ששה ימי החול מ"מ ממקום קודש באו והמקדש את עצמו אז הם חולין שנעשו על טהרת הקודש וסימנך מסכת חולין הוא בסדר קדשים ותמיד יתעורר האדם ויזכור בכל יום ויום שורש כל יום ויום מה הוא ויעל זה נאמר זכור ימות עולם · וימות העולם הקדמונים הקדושים הם ששה מדות העליונים אשר עליהם נאמר כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ולא כתיב בששת ופי' הזוהר וכן כתבו כל המקובלים כי ששת ימים הם שמים וארץ ושלימותם וקיומם כי בהמצאם ימצאו כל המעשים כי באצילות הששה ספירות שהם הימים העליונים הכלולים מדין ורחמים אור וחושך שהם חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד נפעלו כל מעשי בראשית ונעשו ששה ימים למטה ונפעל כל פעולה דבר יום ביומו כאשר יתבאר בארוכה ויום השביעי שבת קודש היא מידה שביעי' שבה עשו שביתה כל הששה ספירות כמו שיתבאר הרי כל הימים קדושים ושבת קודש קדשים · ובזוהר פ' יתרו א"ר יודא ודאי כתיב זכור את יום השבת לקדשו וכתיב קדושים תהיו כי קדוש אני ה' וכתיב וקראת לשבת עונג ולקדוש ה' מכובד תאני בההוא יומא כל נשמתיהון דצדיקים מתעדני' בתפנוקי עתיקא קדישא סתימא דכל סתימין ורוחא דא מענוגא דההוא אתפשטא בכולהו עלמין וסלקא ונחתא ומתפשטא לכלהו בני קדישין לכלהו נטור אורייתא נייחן בנייחא שלים ומתפשטי מכלהו כל רוגזין וכל דינין וכל פולחנין קשין הה"ד ביום הניח ה' לך מעזבך וכו' עכ"ל וז"ל הר"ח בשער הקדושה כוונתו כי באמרו זכור את יום השבת לקדשו פי' כי ביום השבת הזהרנו בבירור לקדשו וקדושתו בקדושת עצמנו וכן אמרז"ל במכילתא בפסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת אמר רבי אלעזר בן פרטא אומר כל המשמר את השבת כאלו עשה את השבת שנאמר לעשות את השבת עכ"ל וכוונתו הוא ע"ד מה שנתבאר בזוהר ועשיתם אותם אמר מאי ועשיתם אותם אלא מאן דעביד פקודי אורייתא ואזיל בארחיי כביכול כאילו עביד ליה לעילא אמר הקב"ה כאלו עשאני ואוקמו' וע"ד ועשיתם אותם ועשיתם אותם ודאי הואיל ומתערי עלייכו לאתחבר דא בדא לאשתכח שמא קדישא כדקא יאות ועשיתם אותם ודאי עכ"ל ונחזור לענין כי באומרו זכור את יום השבת לקדשו קדושתו ודאי מבוארת אבל בשאר ימים אין לנו ראיה שצריכים אנו לקדשם וממה שאמר הפסוק קדושים תהיו סתם הכוונה על קדושת כל הימים והביא ולקדוש ה' מכובד ללמד גזירה שוה על כי קדוש אני כי כמו שפסוק ולקדוש ה' מכובד הוא על יום השבת ממש שהקדים וקראת לשבת עונג כן מה שאמר

הפסוק כי קדוש אני כוונתו כל שהוא קדוש בקדושת שבת שהשבת שורש לכל הקדושות ולכן הביא ראי' תאנא בהאי יומא נשמתהון
רצידקייא מתעדני בתפנוקי עתיקא קדישא סתימאה דכל סתימין · ואמר שביום השבת שאור זה מתפשט בכל העולמות ולכן יום השבת
הוא קדוש מעצמו שאין קדושתו ביד ב"ר כתיקון המועדי' כדפי' ז"ל במכילתא וז"ש הפסוק כי קדוש אני ע"ד שפי' ז"ל במאמר שהעתקנו
בפרק הקודם שאמר או אינו אלא אם קדשתם אותו הריני מקודש ואם לאו איני מקודש ת"ל כי קדוש אני בקדושתי אני עומד בין מקדשין
ובין שאינן מקדשין נמצאינו למידי' מכלל דבריו שחייב אדם לקדש ששת ימים מקדושת יום השבת וכן נתבאר גם כן בזוהר ז"ל ת"ח רזא
עלאה דמילה כל אינון שית יומין קיימא מלה דכלא אתא חדא ברזא דחד נקודא קדישא וכולן יומין אתאחדין ביה ואית יומין אחרנין
דקיימין לבר בסטרא אחרא ואית שית יומין אחרנין דקיימין לגו סעגולא קדישא ואתאחדין בנקודא קדישא · וישראל קדישין וכל אינון
דמתעסקין בקדוש' כל יומין דשבתא אתאחרן כל אינון שית יומין באינון שית יומין דלגו דאתאחרן בהאי נקודה אתאחרן בהאי בנין לנטרא
לון · וכל אינון שית יומין דשבתא ההיא נקוד' טמירא איהי כיון דעאל שבתא כדין סלקא ההיא נקוד' ואתעטר' ואתאחר לעילא וכלהו טמירין
בגוה ת"ח אית ימים ואית ימים · ימי חול כמה דאתמר ואלין קיימין לבר לעמין · ימי השבת דאינון ימי השבוע קיימין לישראל וכד סלקא
האי נקודא כלא אתגניז ואיהי סלקא עכ"ל וכונתו שהם שלשה מיני ימים האחד ימי החול שהם עומדים חוץ לקדושה לעמים ע"א הכונ'
כי לאומות ע"א להם נתן ל"ט מלאכות שהם כנגד ל"ט שקללות שנתקללו אדם וחוה ונחש והארץ כדפי' ז"ל והאדם אלולא חטא לא היה
צריך לרדת אל הפחיתות הזה שהוא בו שיצטרך לחרוש ולזרוע והיה בגן עדן מקים לעבדה ולשמרה בקיום המצות עשה ול"ת ברכך
רוחניי כמו שיהיה לעתיד אחר התחיה שהתורה היא ומצוותי' א' לעולם וכאשר ירד אדם בחטאו אל הקליפה הוכרח אל המלאכות האלו
והק"בה לטהרנו ולקדשנו כדי שיהיה דביקים העלנו משש ימים החיצונים והשליט על ישראל הנהגה קדושה על ידי מטטרון שהוא שר
העולם וכמו שנאמר ליהושע אני שר ה' עתה באתי שאע"פ שמר"עה דחהו הוא הוכרח לקבלו וכ"ש עתה בגלות שהנהגה ע"י כדפי'
בתיקונים ובמקומות אחרים וששת ימי החול ההנהגה ע"י מטטרון וכן פי' בר"ם וכן פי' בתיקונים ז"ל עוף דאיהו צפר דיליה איהו מטטרון
עליה אתמר כי עוף השמים יוליך את הקול קול דק"ש דאיהו כליל שית יומין דחול ושליט עלייהו ונטיל ההוא קול ופרח ביה עד עמודא
דאמצעיתא עכ"ל וכן אמרו עוד לקמי' דעל יד שליחא דא מתייחדין בשית יומי דחול ומלת שית יומי דחול אינו מדוקדק ע"ד שאמרנו
במאמר של פרשת ויקהל שאמרו שימי חול נקראים לחצוני' אלא הכונה שבששת ימי החול מתנהג העולם ע"י שר הנזכר ועל ידו עולה
תפילתינו ותחנונינו ועבודתינו וכן אמר בתיקונים כתיבת יד שעליו נאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך וז"ל דביומין דחול סלקא
עץ הדעת טוב ורע · דאיהו אדם דוייצר ביצר הטוב ויצר הרע הה"ד וייצר ה' אלהים את האדם ואיהו עץ הדעת טוב ורע דתב ביה אדם
ודא ההוא מטטרון דאיהו עביד דשליט בשית סדרי משנה ואיהו גופניי ושליט בשית יומין דחול דאינון חולין דטומאה וחולין דטהרה
ומיניה אתיהיבו שית סדרי משנה באיסור והיתר טומאה וטהרה כשר ופסול וביה ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ולית עבודה אלא
צלותא דביה צריך בר נש למהוי כעבד המסדר שבחיו לפני רבו וכעבד השואל פרס מרבו וכעבד המקבל פרס מרבו והלך לו אבל בשבת
מלכתא דשלטא אילנא דחיי ולא עץ הדעת טוב ורע אוקמוה דאין משתמשין באילן שום שימוש עכ"ל · הרי מבואר כל היות מציאות
עבודת התפילה ע"י עבד זה בששת ימי החול אמנם בשבת שולט אור האצילות · ובזה יובן אומרו וביום השביעי שבת ליי' אלהיך שבכל
כוונת התפילה תהיה באצילות והאצילות מלובש בבריאה והיצירה' אלהיך ואגב מבואר שהעבד הזה נקרא עץ הדעת טוב ורע · ואיתמר
בתיקון עץ הדעת טוב דא מטטרון ורע דא סמאל וחטא אדם היה לערב הרע בטוב ולכן במקום זה הם שית סדרי משנה להבדיל הטוב
לעצמו והרע לעצמו וכן אמר שם לקמי' ואילנא דעץ טוב ורע צריך למעבר פירוד בין טוב לרע הרא דכתיב ויבדל אלהים בין האור והחושך
וצריך למעבר קיצוץ ביה למיהוי בר נש בלא יצר הרע כגוונא דדוד דקציץ ליה סניה והרגיה בגרסתיה הה"ד ולבי חלל בקרבי ולקבל מ"ט
פן מטטרון אינון מ"ט פנים טהור מ"ט פנים טמא עכ"ל ואגב מבואר כי סגולת גרסת המשניות להרוג היצר הרע ולהכניעו עם היות
שמשניות האלו שיש לנו ממחלוקות התנאי' לא היה עדיין בזמן דוד מכל מקום היה שש סדרי משנה מהלכות פסוקות ובהם גורסי' ע"ב
והנה במציאות המבואר במאמר הזה שמטטרון נקרא טוב ורע ואמר גם כן שהוא שולט על ימי החול ואמר שיש חולין דטומאה וחולין
דטהרה ע"ד זו' במאמר של פ' ויקהל יש ימי חול בחיצונים ויש בפנים שש ימי השבוע שהם בטהרה להנהגת ישראל · וב' בחינות אלו הם
דוגמת האילן וקליפתו טוב מבפנים ורע מבחוץ עץ הדעת טוב ורע · ואמר ששימים אלו נאחזים בנקודא קדישא הנראה מתוך הלשון
שהנקודה זו היא השכינה שהיא מתעלמת בתוך היכל קן ציפור כדפי' בתיקונים וסטטרון כלול משש היכלות כנגד ו' ימי המעשה והיכל
ז' שם שכינה מתעלמת ובששת ימי המעשה השכינה היא נקודה מתעלמת בתוך ששת ימים הנזכרים והימים הם מאירים ממנה · והיא
בהסתר נותנת שפע לכל אחד ואחד מהימים ויש שש ימים באצילות שהם שש קצוות מחסד עד יסוד שהם פעלו כל מעשה בראשית
שעליהם נאמר כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ בששת לא נאמר כדפי' בזהר ועל אלו אמר ואית שית יומין אחרנין דקיימין
לגו מעגולא קדישא ואתאחרן בנקודא קדישא ואמר עגולא קדישא שהם שש קצוות שהוא מציאות העגולה והוא קדישא במקום הקדש
באצילות והשכינה היא נקודה פנימיות להם שממנה יונקים · והנה ביום שבת המלכו' שהיא למטה נקודה מתעלמת עולה למעלה באצילות
ומה שהיתה נקודה מתעלמות עתה היא מתפשטת באורה וכל הימים מתעלמים בה והיא באורה רב חופה עליהם וז"ש כיון דעאל שבתא
כדין סלקא ההיא נקודה ואתעטרא ואתאחרא לעילא וכלהו טמירין בגוה והיינו מה שפירשו בתיקונים שהעתקתי לעיל שבימי המעשה
ההנהגה ע"י מטטרון וביום השבת ההנהגה ע"י האור האצילות שהוא עץ החיים וכן ביארו בזוהר בענין שער החצר הפנימית הפונה קדים
יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת ונומר וקצור כוונתו הוא ששער החצר הפנימית היא אור האצילות והוא סגור בששת ימי המעשה
שהוא ההנהגה ע"י מטטרון וביום השבת הוא נפתח ואין ששת ימי המעשה שולטין כלל ואמר אחר כך וכלהו יומין כלהו אתדבקן ביומא
דשבתא ואתזנו מתמן דהא כדין ביומא דשבתא כלהו תרעין פתיחין ונייחא אשתכח לכלא לעלאי ותתאי והמאמר הזה מבואר בפרה
שביארו במאמר שבפ' ויקהל שכתבנו שביום השבת הששה ימים הם מתעלמים בנקודה והנקודה שהיא אור השכינה באצילו' מאירה להם
וממנה יונקים · והנוגע לדרוש שלנו הוא מה שאמר במאמר שבפרשת ויקהל וישר' קדישין וכל אינון דמתעסקין בקדושא כל יומא דשבתא
אתאחרן כל אינון שית יומין באינון שית יומין דלגו דאתאחרן בההיא נקוד' הכוונה שהם קושרין ששימים חול שבמטטרון שש היכלו' בשש
ספירות הבנין שבאצילות כדי שיאיר אור האצילות בהם וזה וודאי ע"י כוונת התפילה המבואר בפרשת פקודי שעל ידי כוונת ק"ש והפילת
י"ח מתקשרים ומאירים ההיכלות מאור האצילות · ובזה אנו מפרידי' הטוב מהרע והטוב מתקדש באור הטוב שבאצילות ובזה רהם
נשמרים מהרע והטעם כי ששת ימים אפילו שהם באצילות אין להם קדושת יום שבת ממש אלא בשש ימי חול שההנהגה למטה גם שש
קצוות עליונים שבאצילות הם יונקים מהנקודה ובכל יום ויום שולט בשליטתו חסד ביום א' גבורה ביום ב' וכו' והנקודה מתעלמת בתוכם
מה שאין כן ביום שבת שהנקודה תתפשט באורה כדפירש ובמה שאנו צריכים לקשר שש ימים תחתונים בשש עליונים הוא כי בששת
ימי החול הותרה המלאכה מפני שההנהגה ע"י העץ הדעת טוב ורע וזה דקדק הרשב"י ע"ה בתיקונים שאמר מטטרון שולט בשית יומין
חול דאינון חולין דטומאה וחולין דטהרה והיינו ממש שית יומין דלבר חולין דטומאה והם ל"ט מלאכות חולין דטהרה שש ימים שבפנים
מטוב שבמטטרון וחולין דטומאה וחולין דטהרה שניהם כאחד שולטין ולכן הותרה המלאכה וישראל הוזהרו להתקדש כמ"ש הפסוק
קדושים

קדושים תהיו רהיינו שיתקדשו החולין הטהורים באור קדושת האצילות שכולו קודש ואין בו מגע חול ויאירו שש הימים העליונים הקדושים בשש ימים התחתונים ובזה הם מתקדשים ואור השבת שהוא השער הפונה קדים אע״פי שהוא סגור ששת ימי המעשה ישראל מושכים מאור שש ספירות שבאצילות לקדש מה שהוא חול וכיוצא בזה פרשו שם שאע״פי שאנו אומרים שהוא סגור ששת ימים אין הכוונה שאור האצילות נסתם מכל וכל שזה מורה סילוק ההשגחה אלא האור העליון מתעלם מבפנים והוא כמושב המלך שהוא בהיכלו בפנים ומצוה לעבדיו שיעשו כך וכך נמצא שכל מה שיעשה הכל במאמר המלך ע״כ לשונו:

ודברים אלו צריכין יותר ביאור ובזה יבואר גם כן השבת קודש נקרא שבת וגם השבועה נקראת שבת שנאמר עד ממחרת השבת השביעית תספרו ומתרגמינן עד מבתר שבועתא שביעתא ובמכילתא זכור את יום השבת לקדשו תהא זוכרו מא׳בשבת שאם יתמנ׳לך מנה יפה תהא מתקנו לשם שבת רבי יצחק אמר לא תהא מונה כדרך שאחרים מונין אלא תהא מונה לשם שבת עכ״ל כלומר היו׳ יום א׳ היו׳ יום ב׳ בשבת וכן כולם כבר האריך הפרדס וביאר שכל הימים יונקים מהשבת שיום השבת הוא נקודת המרכז שעליה הסוב יגולו הששה ימים והיא נקרא נקודה אמציעית פנימיות כי דרך כל נקודה יש לה ו׳ קצוות כאשר נבאר והנקודה קיום הקצוות והם חלל נקודה והם זוגות כזה:

חלל א׳שהוא קצה זוג עם א שהוא חלל קצה ד׳חלל ב׳שהוא קצה שני זוג עם ב׳ שהוא חלל קצה ה׳חלל ג׳שהוא קצה ג׳זוג עם ג׳שהוא חלל קצה ו׳נמצא שכל הו׳ קצוות שהם הימים שהם חללים יש להם זוגות אבל לנקודה אמציעית אין לה זוג אם כן היא יחידה וכל החללים שהם הקצוות יונקים ממנה ומתמלאים ממנה ולכן כל העושה מן הנקודה קצוות הוא חלל הוא הורס כל הקצוות וכן הוא השבת הגדול שהוא הבינה הוא נקודה שבה ובכחה כל הקצוות וממנה יונקים כל הקצוות והיא שרשם והיא ממלאה את כלם וממנה נאצלים כלם ולכן אמר הפסוק כל מחלליה מות יומת כי הוא עושה כן הנקודה שהיא יחידה והיא קודש והיא קיום הקצוות שממנה יוצאים הקצוות הנקראים חללים והחללים מתמלאים ממנה והוא עושה חלל מהנקודה כשאר חללים מות ימות והנה כי תדע כי השבת שהיא נקודה עם הקצוות נאצלו מבינה אם כן השבת עם הקצוות עומד בהעלם בסוד השורש הנעלם בכח בינה כי לא היה מפורסם כל זמן שלא יצא לפועל הנגלה מהעלם שרשו כ״ז שלא נאצל ונתגלה מהעלם כח שרשו רוצה לומר נקודה עם הקצוות נקרא שבת שלם אחר אצילותו אבל בהיותו בכח בינה קודם אצילותו נקרא שבת הגדול כי כל הדברים רצונו לומר אפי׳ הקצוות היו עומדים בכח אמצע הבינה בסוד הנקודה עד שאפילו לקצוות בשהם בבינה בכחה יש להם סוד הנקודה כאשר יתבאר זה הענין יותר מבואר ומפני זה נקראת בינה חמישים שערי בינה כיוצאת הנקודה שאמרנו עם הקצוות היו כנגד ימי הבנין ואינם יכולות להיו׳ הקצוות בלתי הנקודות ולא הנקודות בלתי הקצוות שהרי כולם הם באחדות נקודת בינה א״כ בסוד הבינה כל אחת מהספירות יש לה כח כלם שהוא סוד נקודה עם הקצוות אם כן יאירו שבעה פעמים כאשר יתבאר עוד בס״ד שהם מ״ט אורות שנאצלים מבינה והם מ״ט שערים ועם בינה שהוא השער הגדול שכולם נכללים בו ובכחו בנקודתו יהיו נ׳שערים וזהו טעם שמונים בספירה מ״ט ולא נ׳ כי השער הנ׳ שהוא שער הגדול הוא יחיד בכל מ״ט שערים שכלם יונקים ממנה והוא כמו מלך יחיד בעם וכמו שאין ראוי למנות הנקודה עם הקצוות כן אין ראוי למנות בינה עם הקצוות הנאצלות ממנה ולתוס׳ביאור צריך לבאר בארוכה דרך כל נקודה יש לה ו׳קצוות ר״ל קצה מעלה קצה מטה קצה מזרח קצה מערב קצה צפון קצה דרום הסובבים לנקודה שהיא באמצע והנקודה היא הקצוות רוצה לומר מן הנקודה האמציעית יוצאים שש קצוות והיא קיום׳ ראם אין נקודה האמציעית לא תוכל למצא שש קצוות שהרי לא תוכל לצייר ששה קצוות שהם קצה מעלה מטה מזרח מערב צפון דרום מנגדים זה לזה אם לא בערך הנקודה האמצעית שממנה יוצאים קוי הקצוות שהם מעלה כמה מ״מ צ״ר ומתרחבי׳ ומתפשטים עד שיעשה מהם עגול והמופת על זה שהרי לא תוכל לעשות עיגול הכולל שש קצוות במצוייר למעלה אם לא שאתה צריך לעשות נקודה אמציעית בראשונה ומן הנקודה יוצא העיגול ומן הנקודה יוצאים הקצוות וכשיש נקודה אמציעית תוכל לייחס מצד הנקודה האמציעית זהו קצה המעל׳בערך הנקודה וזה קצה מטה בערך הנקודה וזה קצה מזרח לנקודה וזה קצה מערב לנקודה וזה קצה צפון לנקודה וזה קצה דרום לנקודה אבל אם אין נקודה לא תוכל למצוא שום קצה כי מאיזה צד אתה רוצה לייחס הקצוות אם אין שום נקודה שהיא ההתחלה לכל ומפני כן הנקודה היא קיום הקצוות והם חלל הנקודה ר״ל הקצוות הם חלל הנקודה דהיינו סיבוב הנקודה שהוא עיגול הכולל ומקיף הקצוות כמו שציירנו אבל הנקוד׳ עצמה אינה מן הקצוות רק היא להם במדרג׳ האם על הבנים כמו שהאם מאצלת ומולדת הבנים כמו כן הנקודה מאציל הנקודה והקצוות שרשם והקצוות הם ענפיה התלויין בה כדפירשנו והם זוגות ר״ל כל קצה יש לו חיבור וזוג קצה נגד קצה דהיינו קצה מעלה יש זוג נגדו שהו׳קצה מטה שמתחבר עמו וכן קצה מזרח יש לו זוג נגדו שהו׳קצה מערב שמתחבר עמו וכן קצה דרום יש לו זוג נגדו שהוא קצה צפון שמתחבר עמו והקצוות נקראים חללים מפני שצריכים מילוי מהנקודה להשפיע בחללותם שהוא בין קצה לקצה אבל הנקודה מצד עצמה ובערך עצמותה היא יחידה נקודה יחידה אין לה זוג ולא חלל כלל ח״ו עד שלא תוכל לייחס לה בערך עצמותה שם של קצוות כלל ולכך היא יחידה בעצמות׳ מפרנסת ומשלחת שפע מזון וכח לענפיה מעצמות׳ היחידה שהיא חיות ושורש ענפיה ואין בה חלל כלל ח״ו רק היא מלאה לעולם בשפע ורב טוב להשפיע תמיד לעולם בלתי חסרה דבר רק ממולא בכל טוב וכל טוב אדוניו בידה ולכן כל העושה כן הנקודה קצוות הוא חלל פירש מפני כן מי שעושה מן הנקודה קצוות וכשעושה כן א״כ על כרחך לפי דעתו ומחשבתו שעשה מן הנקודה קצוות הוא עושה חלל בנקודה שהרי כשיש קצוות יש חלל שאין קצוות בלא חלל כמצוייר למעלה וכמילא כשיש חלל בנקודה אינה מליאה להשפיעה רק היא ריקת בחלל שלה וכשהיא ריקה אינה יכולה להשפיעה לקצוות וממילא בטלי׳ הענפים שהם הקצוות והיינו הריסותם שוכר שאין להם שורש חזק להניק ממנו למלאות חללותם כי השורש עצמו חלל וריק ח״ו ולכן אמר ומחלליה מות יומת ר״ל מי שעושה לשבת שהיא נקודה חלל ואמר שאין ביד השבת להשפיע מזון ופרנס׳ לחול שהם ששת ימי החול של שבועה כי היא ר״ל השבת עצמה שהיא נקודה קצוות רוצה שעושה בו מלאכה כמו בימי חול מפני שאומר גם היא קצוות כמו שאר ימי חול מפני כן זה האיש מות יומת בעונו שחטא ופגם בנקודה הקדושה שאינה משפיעה לו חיים ומזון ומחיה ופרנסה מדה כנגד מדה מפני שעשה כן הנקודה שהיא יחידה ואין לה זוג והיא קודש מליאה כל טוב משפעת חיות מזון ופרנסה בקצוות והקצוות תלויים בה והיא קצוות וחללים של קצוות מתמלאים ממנו והוא פוגם בה בעונו לחשוב שהיא חללה כשאר חללים ועושה בה מלאכה ואין בטחנו בה שהיא תשפיע לו מזון מחיה ופרנסה בימי חול עבור ששבת ממלאכתו ביום השבת ומשוה אותה השבת לשאר ימי החול כי אין בה תוספ׳ קדושה וחיות להשפיע חיות יותר משאר ימי חול מפני כן ענשו מדה כנגד מדה הוא נוטל חיותו של שבת יוטל חיותו ונאמר עליו מחלליה מות יומת כמו שהוא עשה לשבת חלל כן יעשה גופו חלל מת כי בהתסלקות נשמתו מגופו שהוא מיתתו ישאר הגוף חלל וריק מנקודת נשמתו שהייתה שוכנת בו מקבלת חיותה מנקודת שבת ב״ה והיינו מחלליה מות יומת

והנה צריך לבאר לפי מה שכתבתי שהשבת נקודה יחידה בלא זוג ובב"ר אמר שנתן לה הק"בה בת זוג ראיתא שם תנא רשב"י אמרה שבת לפני קב"ה רבש"ע לכולם נתת בן זוג ולי לא נתת בן זוג א"ל הב"ה כנסת ישראל תהי בת זוגך ע"כ וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני א"ל הקב"ה הוו זכורי' לאות' הדבר שאמרתי לשבת כ"י תהיה בת זוגך זכור את יום השבת לקדשו :

גם צריך ביאור בעצם איך יונקי' ששת ימי חול מהשבת ועל זה צריך להקדים פי"א מחלק סיתרי תורה בעבודת הקודש זה נוסחו כבר כתבתי כי אלהים של מטה סוד ה"א אחרונה ברא ופעל ויעשה השמים וארץ התחתונים וכל צבאם בכח ראשית כי היא שליח העליונים וזה סוד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ובב"ר רבי פנחס בשם ר' לוי אמר בהבראם בה' בראם · והרמז על ה"א אחרונה שבשם ולסוד זה ה' דבהבראם זעירא ושם הקטנה רחל · ואלהים עליון בכח ראשית הוציא והאציל עולם העליון עולם הייחוד ואלהים התחתון ברא והוציא עולם הפירוד שמים והארץ התחתונים וכל צבאם בכח ראשית כמו שכתבנו ולרמוז לשני בריאות והעולמות באה ב' בראשית הכל ב' ראשית וכמו שרמזנו כבר · ולשלמות מלאכת עבורת הקודש ראיתי לכתוב קבלת חכמי האמת ז"ל בענין זאת הבריא' התחתונה המוחשת ואומר כי כשברא אלהים את השמים ואת הארץ בכח אחת נתהוו ועמדו לפניו הם וצבאותיהם שנאמר קורא אני אליהם יעמדו יחדו וכל התולדות וצבאות וימים היו בכחם אלא שהיה הרצון שבתנועה הראשונה של הגלגל יצא מן הכח אל הפועל פעולה פלוני ובתנועת השנית פעולה פלוני וכן עד תשלום השרשים בששה תנועות והנה במציאות הימים אינו אלא יום אחד שנולד מהתנוע' הראשונה שנולד בכ"ד שעות כפי חלוק י"ב אלכסונות והי"ב כלולים בי"ב אחרים כי המשפיע חוזר להיות מקבל והמקבל משפיע והפנים אחור והאחור פנים והשמאל ימין והימין שמאל בענין שעמדו התנועות בשלימות כב"ד שעות י"ב יום וי"ב לילה לחשבון השוה או כפי מה שאמר הרמב"ן ז"ל בפרשת בראשית שהזריח האור הראשון על היסודות שיעור י"ב שעות ושקעו שיעור י"ב שעות איך שיהיה לא נברא ונתחדש בתחילה אלא יום אחד בלבד שנולד מתנועה ראשונה · והנה מאז ועד עתה בכל תנועה ותנועה הוא יום נברא ומחודש נמשך לתנועה ובששת ימים הראשונים יצאו מן הכח אל הפועל כל שרשי הדברים וביום השביעי לא נתחדשה פעולה אחרת זולתי התנועה לבד וכן כל התנועות שבאו אחריהן כולן מחודשות אחת אחת · ומעולם לא נמצאו שבעה ימים קיימים במציאות אלא כשנעדר זה נמצא זה · אבל מה שנברא ביום השלישי הנה הוא נמצא בלי העדר מה שקודם וכן בכלם מה שאין כן במציאות הימים כי לא נמצא במציאות אחד יום אמש והיום ולעולם לא נמצא כי אם יום אחד בלבד וזה יורה כי האצילות הנעלם נעוץ סופו בתחילתו ותחילתו בסופו כי הנה זה היום הוא נולד ומחובר מעצמות תנועות עשרה גלגלים עם שהם מתחלפים בתנועותיהם הנה הם מתייחדי' במציאות זה היום · ולפי צירוף וגלגול אותיות שבהם נברא שמים וארץ חוזרים ומתגלגלים גלגול אחר גלגול ואם בכל גלגול וגלגול אינם פועלים וממציאי' אלא יום אחד בלבד וכשם שהצירופים של האותיות לאלפים ולרבי' רבבות כך אלו הגלגולים ומכל גלגול וגלגול נוצר ונברא היום יצירה באור ובריאה בחושך אלא שבששה הגלגולים הראשונים יצאו לפועל כל שרשי הדברים הצורות בגופות רוחניו' ונשמיות ובגלגול השביעי לא נתחדש שום גוף שיתלבשו בו אותם הצורות שנשארו ערומות כי הגלגול והצירוף השביעי הפסיק לעולם הגופיי שהוא חול וחדוש גלגולו הוא המשכת הצורות הקדושות והעבודות הקדושות והנה הם מתלבשים אחר כך בגופות שהמשכתם מכח ששת ימי החול · ושאר הגלגולי' הם שיתפשטו בהם על פי השרשים שהם עשרה כתרים שמכחם נמצא העשרה גלגלים ולפי שכל האצילות נעוץ סופו בתחלתו ותחלתו י"ב גבולי אלכסון וסופו י"ב גבולי אלכסון היה היום הנמצא ממנו באור וחשך כ"ד שעות והוא יום ראשון הנברא מכח כל עשר כתרים ונחקקו' בהם כ"ב אותיות והאותיות ההן מצטרפות ביחוד כל הכתרים לאלפים ולרבבות ומכח הצירופים לוקחים כח העשרה גלגלים ונמשך מהם יום המחובר מכ"ד שעות וכן מכל צירוף וצירוף של כ"ב אותיות הנחקקות בי' כתרים וכבר כתבתי למעלה כי שלשה מאמרים ראשונים אין שם יום נתפש בהם לפי שהם מחשביות בערך השבעה כי המלבושים שהם הכנפים והמצרים הם נאחזים מהתחלת השבעה ולמטה לפי' אמר המאור הקדוש ע"ה בפרשת תרומה שהתחלת הימים היה ממדרגת הימין והוא כלול מכל הכתרים וצייר תבניתו בכתר העשירי התחתון ונהיה בעולם הגופיי יום ראשון כלול מי' המדריגות ונתחדשה הפעולה מיוחדת לכתר הימין הכלול מכל הפתרים והיה צירוף אחר באותיות' הכתרים ונתיחס לזרוע השמאלי והוא כלול מכל הכתרים וצייר תבניתו בכתר העשירי התחתון והוציא לפועל הציור ההוא ונהיה בעולם גופני יום שני כלול מי' מדרגות וחדוש נמצאים המיוחדים לזרוע השמאלי אח"כ היה צירוף שלישי באותיות הנחקקות בי' כתרים ונתיחס לקו האמצעי והוא כלול מכל הכתרים וצייר תבניתו בכתר התחתון והוא הוציא לפועל בעולם הגופיי יום שלישי כלול מי' מדרגות וחדש נמצאים המיוחדים לקו האמצעי ובאופן זה מהכתר הרביעי והה' והו' והכתר השביעי היה מוציא לפועל כדמות הציור והתבנית ההוא ע"י היכלותיו הנבראות וההיכלות ע"י מדריגות אחרות הקרויות חול והיו לוקחים תבנית כל הנלמים ומתלבשים בצורות בין קדושות וטהורות בין בלתי קדושות וטהורות בין של איסור והיתר וכל צדיק וצדיק היה כלול מי"ב אלכסונו' של אלכסונו' של נקבה לילה ושל זכר יום והנקודה שתופיע להיות יום יש נקודה אחרת כנגדה והיא לילה ונעוץ זה בזה · והנה כשיהיה צירוף וגלגול אותיות של כתר שביעי לא נתחדש שום תבנית גופיי אלא התנועה לבד שהיא קיום הנמצאים בסוד זכר ונקיבה והנה כשאר הו' גלגולים חדשה המדרגה השביעית כל מה שלמטה ממנה לפי שהיתה שליח מהמדרגות של מעלה ממנה לזאת המדרגה בצירוף פלוני וכל המדרגות כלולות במדרגה ההיא וכן לכלם · והיא מושכת מעצמה נקודות ושלהביות בסוד הבריאה ראויות שיתלבשו בהם צורות פנימיות מכח המסור לה מהכתרים של מעלה אבל היא אין לה מצד עצמה כלל לחדש בריאה חדשה ראויה לקיום כשהיתה מחדשת היכלותיה ומרכבותיה וצבאותיה ופועלת על ידם השפלים · הנה הם ראויי' לקיום לפי שהיתה שליח מכל אחת ממדרגות עץ החיים ועכשיו בגלגול השביעי שהגיע עת ממשלתה אם היתה פועלת ע"י מדרגותה החיצוני' שהם חול והיא ראש עליהם ואין אימת בעלה עליה ח"ו היו שתי רשויות ולפי' כל הפועל שום פעולה להבין שיתפשט ויפעל עולם הטבעי ע"ד החול הנה הוא מקצץ בנטיעות ולפיכך חייב מיתה כי ענין הרעת שולט כי הנה הוא הניח להטות אותו לצד הטוב והטה אותו לצד הרע ולפיכך חייב מיתה והנה הש"י לפי שרצה בקיום הנמצאים כלל אותה במדרגה הששית להפים רעתה ולהאיר פניה והנה היה ג"כ הששי שביעי כי הוא ששי לבנין מהתחלת זרוע ימין והוא אור ראשון והוא שביעי למנין מבינה ולמטה ומתוך כך עולם הצוריי מתפשט ועולם הגופיי שוקט והקדש מתרבה ומדרגות החול שבתו ונתמעטו כי אינם שואבים ערותה ממדרגותם שהם הבנין ואחוריהם הכנפים שהם המצרים · ועכשיו הופיעה נחלה בלא מצרים ששם כל עולם הגופני ר"ל הקליפות ונגלו שני המדרגות התחתונים המכונ' זכור ושמור שמכחם מתחדשים תמיד הימים נקראים יום מנוחה כי נחו בו מדרגות הקדש ובטלו מדרגות החול כי נגנזו ראשיהם ונתגלתה המדרגה השביעי' כלה כלולה מקושטת בבגדי קודש וכשחזרה זאת המדרגה לחדש יום שמיני הנה חזרה להיות שליח למדרגה הראשונה של בנין בצירוף אותיות אחר וכן עד הששה מדרגות ואינה חוזרת ומתחדשת תבניתיות אחירות כי כבר נכללו בששה גלגולים הראשונים כל פרצוף ובגלגולים האחרים מתרבה ומתפשט כל הפרצוף ולפי היות שכל צירוף וצירוף של אותיות אינה דומה זה לזה הנה התפשטות התבנית והפרצוף משונה זה מזה ואם הם שוין במין והסוד בכל זה אמרו ויכלו השמים והארץ וכל צבאם נכללו הששה כתרים שהם מלאכת שמים וארץ זה בזה וזה מזה והוציאו

מכל

הג"הה

דע כי בששת ימי בראשית פעלו ששה מדות המוכרות כל פעולותיהם הוציאו מן הכח אל הפועל עד כי השמות של הכנסת יום השביעי ומשככם יום הו' פכתו כולן ופעל הוא פעולתו והשלים מה שחסר הפעול' ונו היא

שביתת העולם

מלאכה

מכל המלאכה מהכח אל הפועל ע"י היום השביעי וזה אמרו ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וכשהשלימו והגיעו עת ממשלת הבחר ה"ז שבתו כלם בו וזה סוד וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה ואחר שעשה השלית שליחותו וערבה לו פעולתו נתן שכרו ביומו וזה הסוד ויברך אלהים את יום השביעי פתח את מקור האור והשפיע עליו עד שנעשה כבריכה להשקות משם לכל הנבראי' שברא לקיימם ויקדש אתו לשון קדושין נתנה כנסת ישראל לשבת לבת זוג כי בו שבת ובבר אמר וישבות ביום השביעי ואמנם כפל השביתה לומר כי בכל מדה שנברא כששה גלגולים ראשונים נכללו כל הפרצופים ובכל זה היה היום השביעי שלית הששה ימים ושבתו בו בהשלימו כל הפרצוף ומשם ואילך אין כל חדש כי אם רבוי והתפשטות הפרצוף ע"י גלגול וצירוף אותיות וזה עצם מעצם והויה מהויה וכל זה הושם בבת היום השביעי לעשותו משם ואילך וגם מזה הענין שבתו כלם ביום השביעי וזה סוד כי בו שבת וכמה היתה השביתה פי' ואמר מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות משם ואילך ואין בזה גם חידוש שום דבר מאת השלית שהרי הכל ברשות הממשלה ובכחו וזה מבואר:

ומעתה נתבאר היטב הפסוק מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעש' ואין כל חדש תחת השמש כי ששת ימים הראשונים השש ספירות שהיוו כל הויה והוציאו מכח אל הפועל בריאה דכל יום ויום ע"י ספירות מלכות ושם שבתם ממלאכתם כמ"ש וביום השביעי שבת · ועל ידי ספירות מלכות יצא לפועל בריאת ששת ימים · וגם נשאר שם בכח מה שמוכן ליעשות כל זמן עמידת העולם מדוגמתן של הנעשה בפועל בו' ימי בראשית אשר הכח הזה שהוא הצורות של הראוי להיות נעשה זה הכח הצורי' מתפשט במלכות ומשם יוצא בששת ימים ונתהווה בפועל מדוגמות ששת ימים הראשונים נמצא המלכות היא נקודה וששת ימים הם קצוות ואחר כך זה האור שנתפשט ונעשה ממנו בפועל מה שנעשה חוזר למקורו לספירת מלכות שהוא שבת ואח"כ חוזר ויוצא ליהעשות בפועל בג' ימים וחוזר למקורו וכן חוזר חלילה עולמית ואז פרשת ויכלו כו' מבוארת היטב ומדוקדק היטב תיבה לעשות דמה שנעשה הוא שיעשה נמצא כל ו' ימי המעשה הם ענפי השבת שהוא מלכות ע"כ נקראת השבועה ג"כ שבת ע"כ כתבו שבע"ש ראוי לעשות תשובה כדי שיחזרו הימים למקורם מנוקים מכל חטא כי הם חוזרים לשבת · ותמיד חוזרים חלילה הענפים יוצאות משבת וחוזרים לשבת ויוצאים וחוזרים ככה חוזר חלילה · והם מחודשים ובאמת הם מעשה בראשית כי מה שהיה הוא שיהיה ומה שנעשה הוא שיעשה והוא המחדש בכל יום כו' מעשה בראשית הם מעשה בראשית והם מחודשים והרי מבואר לך כי כל שבת ושבת יש לו יחוד עם השבועה שעברה ועם השבוע שבאה · וזהו ענין כהנים במשמרות שהיו עוברים ביום השבת שתי משמרות משמרה העוברת ומשמרה הבאה ·

עוד נתבאר שהם שתי שבתות וכל שבת הוא נקודה והששה הם קצוות אחד שבת הגדול שהוא ספירות בינה ששם היו הששה קצוות העליונים נעלמים ותוכיותם הבינה בעצמה השני הוא ספירת מלכות שממנה מתפשטים הששה קצוות התחתונים כסדר ההשתלשלות והמלכות היא נקודה והשבת הגדול נקרא עולם הבא וזה השבת נקרא בערכו העה"ז ·

אמנם מה שאמר הפסוק אשר ישמרו את שבתותי ואר"ל אלמלא שמרו ישרא' שתי שבתות כו' זה לא מיירי בשבת הגדול אלא בעולם המעשה אבל יתכן הענין ויתבאר ג"כ מה שנמצא בזוהר ובספרי המקובלי' לפעמים קורין יסוד שבת ולפעמים קורין למלכות שבת עוד יתבאר ג"כ לפעמים אומרים כלשוניהם ששת ימי בראשית ולפעמים אומרים בלשוניהם שבעה ימי בראשית הנה אלו ואלו דברי אלקים חיים · כבר נתבאר שכל ספירה היא שובת בהתגלות הספירה של אחרי' שאז שובתת מפעולתה הראשונה וכן השני' בשלישי והג' ברביעי וכן כולם וכשתתחיל המנין מן בינה אז גמר ו' ימי המעשה ביסוד ויסוד שבת וכשתתחיל מחסד אז גמר ו' ימי המעשה במלכות ובמלכות שבת וז"ל עבודת הקודש סוף פ' מחלק סתרי תורה אמנם ישוב הענין כך הוא כי הבנין עד היסוד יחשוב והוא ששי לפעולה מזרוע ימין ולמטה ושביעי למנין מבינה ולמטה ובו נשלם הבנין וכבר כתבתי כי הוא ובת זוגו מאירה אחד ושניהם שבת לה' הוא כבוד לילה והוא כבוד יום והכל יחד נקרא שבת זכור ושמור דיבור אחד ולזה כתוב ביני ובין בני ישראל אות היא הוא כתיב וקרינן היא להורות על יחודים ולכן הימים ששה ולא יותר עכ"ל וכן כתב החייט ה"ל וכשנתחיל המספר מהבינה אז היסוד הוא שבת וה"ע בת שבע וגם אז היא שמיני חג העצרת ויבא המספר על מתכונתו לפי סדר המידות ומפני שיש אופן אחר ממספר והוא הראשון אשר אמרתי המתחיל מהחסד על סדר המספר הימים לפי זה גם העטרה היא שבת כי הוא שביעית אליה והכתוב אומר ביום השביעי שבת וינפש ולזה הם ב' שבתות כנגד זכור ושמור ומזה נדע כוונת רז"ל שאמרו אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות כהלכתן וכו' וגם הכתוב אמר לסריסי' אשר ישמרו את שבתותי וגומר ולשון שמור נאמר על הכלה וחילוף ב' אופני המספר האלה בא לפי הענין כי כלפי כח המחשבה אשר היא הנותנת הכח בכל מכל אנו מונין מהבינה אבל כלפי התחלת הפועל אנו מונין מהחסד כי עולם חסד יבנה וזה רמוז במה שאמר בכאן בספירות הבינה ומתמן שירותא למימני כל סתים ועסקא וכו' כלומר הדבר שעדין הוא במחשבה בסוד ובחשאי ואל תתמה מזה שכדומה לזה מצינו שיש ראשון למחשבה ויש ראשון למעשה · ובספר הזוהר בענין מכירת יוסף אומר כי אע"פי שראובן היה הבכור במעשה עכ"ז מפני שלא היה בכור במחשבה בעת ההריון כי חשב ברחל על כן באה הבכורה ליוסף בכור לרחל כי הוא הבכור במחשבה בעת ההריון וכן בכאן מהבינה ולמעלה הוא עולם המחשבה והרשימה ומהגדולה ולמטה עולם המעשה והחקיקה א"כ ראוי שלפי כוונה זאת נתחיל ממנה המספר ויהיה אז שביעי אליה היסוד והו' השכרת האמיתי גם ראוי שתהיה העטרה שבת מאחר שה"א שביעית אל הפועל עכ"ל ואלו הם הב' שבתות והם שבת אחת כי היום הוא יום ולילה הכור ושמור בדיבור אחד והבינה שהוא שבת הגדול היא עה"ב והוא מוכן ועל שתי שבתות של מטה שהן יסוד ומלכות נאמר אשר ישמרו את שבתותי:

ועל זה מתבאר המאמר אמרה שבת לפני הקב"ה לכל נתת בן זוג כו' זה המאמר אמר יסוד הנקרא ג"כ שבת שבו שובתין ששה המידות שהם ו' ימי בראשית שמבינה ואילך והנה בבחינות חשבון זה שחושבין מבינה ואילך נשלם מעשה בראשית ביסוד וע"כ אמר יסוד לי לא יש בן זוג כמו לששה אלו כמוזכר לעי' בהג"הה בשם רקנ"אט שכל א' שובתת עו' חמציאה ספירת שאחריה לענין מעשה בראשית ואם תאמר מעלה הוא שתשאר יסוד יחידה נקודה הכוללת זה אינו כי הנקודה הכוללת שש קצוות שלמעלה היא בינה ולמטה הוא מלכות ואין להיסוד אפילו הזוג לענין מעשה בראשית כמו הששה שמבינה ואילך · ע"ז השיב הקב"ה כנסת ישראל בת זוגך היא מדת המלכות שאת והיא נקודה אחת בתוך העיגול בסוד מדת לילה ויום והכל א' זכור ושמור בדיבור אחד והנקודה היא כללי ומאירה

בששת

מתמלאכה וכתן בו מכוסה לכך נקרא יום השביעי שבת והבן היטב כי כל מידה נוריות שביתה לאשר לפניה שני' לראשונה והשלישי' לשני' וכן כלם עד סוף השביעי שהוא שבת לכולם כי בהשליטה הראשונה פעולתה שבתעכי' עליה להוציאה מן הכח אל הפועל שוכתה בפועל בהוציאה האור הגנוז בפועל ואין אחרי פעולת ששת ימים אלו פעולה שלא היתה נגנוז בהם ועומדת בכח מן היום הראשון עד כאן וזכו להתגלות לעולם בפועל ואמרו ז"ל אמר לו הקב"ה לגבריאל מגלגל לעוסה אשר לפניו רבש"ע לעושה היא ועומדת מששת ימי בראשית עוד א"ר טרפון מזומנה היה הדג מששת ימי בראשית לבלוע את יונה והטעם כי הכל נגמר מששת ימי בראשית כמו שאמר ירמיה ע"ה אתה עשית את השמים ואת הארץ לא יפלא ממך כל דבר ר"ל כי מעת עשיית השמים והארץ לא יפלא ממך כל דבר וככא הדבר אינו רק גלוי מה שהיה וזהו אשר ברא אלהים לעשות כלומר השלימות הכנין לעשות פרי כביאה וזוכו להתגלות בפועל לפי שאין כל חדש תחת השמש רק שפע ברכות הבא ממקור הקיים ומן המעיין המברך כל הדברים בכל זמן ובכל רגע שאלו היה פוסק לא היה העולם מתקיים וזהו ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית פי' טובו הוא משך הברכה שהיא יוצאת טובו מאין סוף בלי הפסק עכ"ל:

מסכת חולין

בו'ימי בראשית המתפשטים ממנה ולמטה כמו בינה שהיא נקודה כללית למעלה לו' קצוות העולמות כן יסוד ומלכות הי'ו לאחר נקודה
בתוך עיגול ל'ו קצוות שלמטה שהם נקראים עה"ז כי לעומתם ישראל שובתים שבת בעה"ז ובינה עה"ב וכנסת ישראל הגשמי' למטה הם
היכל לכנסת ישראל שלמעלה ובעבורה הי'ו כל הנבראים וזה שכיים במדרש הזה כשעמדו ישראל לפני הר סיני א"ל הוזכורי' לאותו דבר
שאמרתי לשבת כי תהיה בת זונך כו' וע"כ בא על נכון ג"כ רמז ששה ימי בראשית הם נגד ששה אלפים של עמידת העולם ושבת נגד
עה"ב שכולו שבת כמו שביאר הרמ"בן בארוכה בפ' בראשית ע"ש · וע"ז אר"זל מי שטרח בע"ש יאכל בשבת כי זה העולם הוא עולם
המעשה היום לעשותם ולמחר שהו' עה"ב לקבל שכרם וקראת לשבת עונג שעה"ב הוא יום שכלו שבת העולה מזה כי יש שבת למטה ויש
שבת למעלה וכל שבת הוא נקודה הכולל ששה קצוות והשבת שלמטה אף שהוא שתי שבתות מ"מ שבת א' זכור ושמור בדבור א' ואז
יתבאר המכ'לת' זכור את יום השבת לקדשו שאם יתמנה לך מנה יפה כו' ר' יצחק אומר שתהא מונה כו' שניהם לדבר אחד נתכוונו להביא
את האדם להתעוררות קיום התורה ומצוותיה בעולם המעשה והנה בזכור אדם כי השבועה גם כן נקראת שבת כמו השבת כי ששת
ימי המעשה נמשכים מהנקודה כאשר נתבאר אזי יקוים בכל יום ויום קדושים תהיו וזה שאמר שתהא מונה א' בשבת ב' בשבת כו'
דהיינו הששה קצוות הנמשכות מהנקודה שהיא שבת לה' זכור ושמור וכבר נודע למקובלים כי זכור ושמור הם סוד מ"ע ול"ת ומדונגמה
הנקודה הם הקצוות שהם ענפי הנקודה והתנא קמא מיירי בבחינת שהששת ימים רומזים לששת אלפי שנה והשבת הוא עה"ב ובעולם
המעשה צריך להכין על השבת לעה"ב וכמו שרמזו מי שטרח בע"ש יאכל בשבת זהו התנא קמא שאמר המנה יפה תהא מתוקנת לשבת
הכלל העולה שבכל יום הוא מקודש מקדושת שבת אמנם השבת כולה קדוש וזהו הרמז עולה שבת בשבתו על עולת התמיד כלומר התמיד
דבר יום ביומו צריך האדם להיות עולה לה' כלומר קודש ובשבת קדושה יתירה סוד נשמה יתירה ואז עולת שבת למעלה על עולת
התמיד וכשמתבונן המשכיל ע"ז ומקדש עצמו בכל יום איזה שעה ופורש מעסקי עה"ז ומדבק בו יתברך אז ששת ימי החול שלו הם
חולין שנעשו על טהרת הקודש ומסכת חולין בסדר קדשים ולא נקראים ששת ימי חול אלא ששת ימי השבת כדאמר ר' יצחק במכילתא
הנ"ל · ולגבי האומות הם ו'ימי החול חול ולא קודש כמבואר לעיל בדברי ראשית חכמה שהבאתי וזה הרמז של הבדלה המבדיל
בין קודש לחול כו' בין ישראל לעמים ר"ל אף על פי שיש הבדל בין קודש לחול אל תבין שהוא חול ממש · רק יש הבדל בין
ישראל לעמים אצל האומות החול הוא חול ולא קודש ואצל ישראל חולין שנעשו על טהרת הקודש ובכל יום ויום יש בו חלק שבת

וז"ל ר"ח שער הקדושה ושמעתי מפי מורי ע"ה שעל זה אמר ז"ל ההולך במדבר ואינו יודע מתי יום שבת מונה שבעה ימים
מיום שנתן אל שכחתו ומקדש שביעי שעושה קידוש והבדלה הרי בפי' כי הותר לו לעשות שבת אף על פי שבאמיתת אינו
שבת והיינו מטעם כי הנקודה האמצעית שהיא שבת הולך עם כולם להשפיעם וכל יום יש בו מקצת שבת ולכן בכל
יום ויום אינו עושה מלאכה יותר מכדי פרנסתו כפני שבכל יום ויום הוא ספק שבת ולענין מעשה נוכל לומר כי העה"ז
הוא דומה למדבר והאדם בו נורש ממקום מנוחתו מנוחת הנפש ובעה"ז בהיותו נמשך אחר חחושך בעצת יצרו שכח יום השבת יום
שכולו שבת שהוא עולם הנשמות ששם עיקר ישיבתו ולכן מיום שנתן אל לבו שכחתו והוא רוצה לשוב בתשובה צריך שיהיו לעולם
בגדיו נקיים ושבכל יום יחשוב שהוא שבת שמא כאותו יום יזדמן לעולם שכולו שבת כמ"ש ושוב יום אחד לפני מיתתך ולכן לא יעשה
מלאכה יתר מכדי פרנסתו ליומו כמזדמן לדרך כי שמא אין לו חיים אלא אותו יום בלבד ואין ראוי שיטרח ויראג על עולם שאינו
שלו וכמו שאמר דהמע"ה ועזבו לאחרים חילם · ועד אמרו במסכת עירובין ז"ל א"ל שמואל לרב יהודא שיננא חטוף ואכיל
חטוף ואשתי דעלמא דאזלינן מיניה כהילולא דמי א"ל רב לרב המנונא בני אם יש לך היטב לך שאין בשאול תענוג ואין למות התמהמה
ואם תאמר אניח לבני ולבנותי בני האדם דומין לעשבי השדה הללו נוצצין והללו
נובלין עכ"ל ופרש"י חטוף אכול אם ישלך ממון להתנות עצמך אל תמתין עד למחר שמא תמות ושוב אין לך הנאה · דעלמא דאזלינן
מיניה גרסינן כהלולא דמי היום ישנו ולמחר איננו · אם יש לך ממון ואין למות התמהמה ע'כוב כי פתאום האדם מת · חוק מזון
מי יגיד לך אם נשאר בידם שמא יאברוהו הללו נוצצין והללו נובלין כלומר שהם גדלין גדילה פרנסתן ועושרן עמהן ואינו צריך לדאוג
עליהם עכ"ל · וצריך שיקדש שביעי שיום א' בשבוע יקדשהו כלו לה' כנגד כמה ימים שהלכו לו בהבל בעבודת אל זר שבקרבו
וכבר הארכנו בשער היראה שנפרעין ממנו בגיהנם יומין על יומין על חד תרין לכן צריך שיום אחד יקדש לעבודת קונו בקדושת יום
לקדושת הדיבור והמלאכה המבטלת דביקות האדם בקונו ולכן טוב שיתבודד במקום מיוחד ויקדש חושיו כראוי ולא יספיק לבעל תשובה
יום שבת לבד כי יום שבת נתן לו אלו לא חטא אבל אחר שחטא ופגם כמה ימים צריך שיום אחד בשבוע לפחות יקדשהו לה' ואם אפשר
לו יותר · וכן אמר בזוהר שהיו ב' אנשים תגרים פורשים מהישוב שני ימים בכל שבוע לעסוק בתורה וז"ל שם על ר' חייא שהיה הולך
בדרך ומצא שני אנשים בבקע'סלע ואמר קריבנא גביהו אמינא להו מאי עסקיכו באתר דא אמרו כזבני אבן ותרי יומא בשבתא ברילנא
מישוב' ונעסק באורייתא בגין דלא שבקין לן בני נשא בכל יומא ויומא אמינא זכאה חולקיכון עכ"ל ונ"ל דאילן תרי יומין הם שני וחמשי כי
כבר נתבאר לעיל כי ששת ימים שלמטה שורש שרשם הם ששה מדות שלמעלה
חס"ד גבורה תפארת נצ"ח הוד יסוד הרי גבורה והוד שהם מדות הדין הם יום
ב' וה' וכ"כ הרקנטי בפרשת בראשית וז"ל ומסוד ז' ימים בראשית שזכרנו תבין מ"ט
יום ב' וה' ימי דין ומפני זה נהגו להתענות בהן כי הרמז בהן לספירות הגבורה
וההוד עכ"ל · וזהו טעם גם כן הא דתנן בפרק סדר תענית אין גוזרין תענית
על הציבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע שערים התנא מדבר בתחתונים ורומז
גם כן בעליונים במה שאומר שלא להפקיע השערים הוא כפשוטו גם רמז על
השערים העליונים השערים אשר לה' צדיקים יבואו בם לסתקם ולגרום השפעה
מרובה לזול ולא יוקר וצריך ליל' דרך סדרם דהיינו מתחלת יום ב' שהוא גבורה
ואח"כ יום ה' שהוא הוד ולפי זה הטעם הנסתר לא יהיה חילוק בין תענית גשמים
לתעניות אחרים על כל צרה שלא תבא ודלא כדעת הר"י שהביא הר"ן דדוקא
בתענית גשמים אמרו כן · נחזור לענין כי צריך להתקדש בכל יום ויום כי ימי
המעשה הם הקצוות של העיגול המתפשטים מהנקוד' והנה הנקודה היא באמצע כן
ענין שבת לענין גיטין כי ארז"ל ג' ימים קודש שבת דהיינו מיום ד' ואילך נקרא
מקמי שבתא וג' ימים דאחר שבת דהיינו א' ב' ג' נקרא אחר שבתא

סנ"ה

והתוס' במסכת כ"ק פרק מרובה דף פ"ב כתבו דאיתא במדרש יוד"עה עלה במשי לקבל לוחות אחרונות וירד בשני ונתרצה לו המקום ולפי סדה"ע רצון כלותה עליה וירידה נהגו להתענות בב' וה' וטא"ח סימן ק"פ כתבו ועוד גורו רז"ל שיהיו מתענין מפני ג' דברי שני ומקדש על חורבן הבית ועל ס"ת שנשרפה ועל חרפת ה' ולעתיד לבוא הקב"ה עתיד להפכם לששון ולשמחה וכ"כ הב"י בטור א"ח סימן תכ"ט בשם מסכת סופרים ודורשי רשומות כתבו ס' ההכרעה ופר"ש כלותה' שרות על התשובה ע"ש אבל רית כס' ברעה שעיקר התשובה היא בימי ב"ה וכן דרשו ה' בהמצאו ב"ה' תנה סימים האלו מסוגלים לתשובה :

כרמיון צורת המנורה ג' קנים מצד זה וג' קנים מצד זה וגוף המנורה באמצע וכל ששת הקנים פונים לגוף המנורה ויונקים ממנה ·
נר שבת הוא גוף המנורה · ובכתבי הקודש של תלמידי האר"י ז"ל מצאתי הנה בשבת תוספות נפש רוח ונשמה ואלו מתקיימין באורם
ביום השבת וביום הא' מימי השבוע הארה הנשמה עומדת ואחר כן הולכות לה · ולכן אין ראוי להתענות ביום

אחר

אחד והכוונה כי יום השבת הוא באמצע השבוע כי מיום ד׳ הוא שבת ושבת הוא באצילות ואח״כ יום א׳ אם בבריאה ויש הארה לרוח ביום ב׳ ליצירה ואחר כך הולך ויש הארה ביום ג׳ בעשייה ואחר כך הולך ומיום רביעי ואילך יכוין להכין עצמו לקבל הנפש ורוח ונשמה בערב שבת הבאה יום ד׳ להכין עצמו לקבל הנפש ויום החמישי לרוח ויום הששי לנשמה וכן חוזר חלילה הרי תלתא מקמי שבתא ותלתא לאחר שבתא והם ששי קני מנורה המאירים מול פני גוף המנורה · והם ענפי השבת וזהו ענין בפרשת בשלח כתיב שבתון שבת קודש לי״י ובפרשת ויקהל כתיב קודש שבת שבתון לי״י ועל תיבת קודש שכאן מקדים וכאן מאחר כתב בעל הטורים שרומז להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו אבל עדיין קשה השינוי שבת שבתון שבתון שבת ולפי הענין הנ״ל מתורץ ואקדים מתחלה דקדוק לשון הקודש כי שבתון מורה אקטנות (ותיבת שבת מורה ביותר גדלות כמו איש אישון איש מורה אגדלות ואישון מורה אקטנות) ועל כן נקראים צורת אישים הקטנים שבעין אישון וכן כתב הרמב״ן על נהר שבתיון נקרא על שם שבת שמורה על שבת כמ״ש סמבטיון הנהר יוכיח והנה דה״ו שמקמי שבתא יש בהם מרוגמת שבת במקצת עליהם נאמר שבתון שבת ואב״ג שלאחר שבת יש בהם מרוגמת שבת במקצת עליהם נאמר שבת שבתון · על כן בכל יום ויום יקדש אדם את עצמו ויעיין זה היום באיזה מדריגה עומד אם נפש או רוח או נשמה ויעשה כן לעומתו והנה מדריגות הנזכרו בדברי רז״ל ובדברי רשב״י ע״ה שהם דיבור מחשבה מעשה איתא בתיקונים שהם נשמה רוח ונפש מחשבה כנגד הנשמה דיבור כנגד רוח מעשה כנגד נפש וז״ל ארבעה יסודא דגופא בחון שריא ידו״ד ורא איהו כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו בראתיו דא נשמתא קדישא דאיהי עולם המחשבה יצרתיו דא רוח ממללא דמניה חיוון ממללן עשיתיו דא נפש דתמן עשיה דשריא ברמ״ח פקודין עכ״ל וענין דבור מחשבה מעשה כולל הכל כמו שיתבאר במקומו בארוכה ע״כ יעיין בכל יום ויום באיזה מדריגה הוא עומד ונ׳ אלה הם בריאה יצירה עשייה כמבואר בזוהר ויתבאר לקמן במקומו בארוכה:

הכלל העולה ראוי שבכל יום ויום ישפיע בו מקדושת שבת כל אחד כפי יכלתו אם מקצת היום או רובו או כולו לפעמים והוא יתבטל ממלאכתו ויתבודד לעסוק בתורה ויפנה מחשבתו מעסקי העולם כי אין ראוי לאדם לעסוק כל היום במלאכה כמ״ש בזוהר כגוונא דא אינון דלא מהימנו ביה בקודשא בריך הוא דלא בעאן באורחוי לאסתכלא ואינון בעאן לאטרח גרמייהו כל יומא בתר מזוני יממא ולילא דלמא לא סליק בידייהו פתא דנהמא מאן גרים לון האי בגין דלאו אינון בני מהימנותא עכ״ל ולכן ראוי לאדם לעשות תורתו קבע ומלאכתו עראי כמו שאמר במסכת אבות רבי אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כו׳ ולאו דווקא בענין התורה אלא בכל דבר מצוה וגמילות חסדי׳ וכיוצא בזה כתב רבינו תם בספר הישר בענין האהבה שמסימני האהבה אחד מהם לבל יקדים עסק מעסקיו על עסקי האל ית׳: וז״ל ר״ח בשער הקדושה ובמכילתא אמרו ז״ל ששת ימים תעשה מלאכה ופסוק אחד אומר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך כיצד יתקיימו שני כתובים הללו אלא בזמן שישראל עושים רצונו של המקום מלאכתן נעשית ע״י אחרים שנאמר תעשה מלאכה וכן הוא אומר ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכרכם וכרמיכם וכשאין עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית על ידי עצמן שנאמר ועשית כל מלאכתך ולא עוד אלא ועבדת את אויביך אשר ישלחנו י״י בך עכ״ל · וכיוצא בזה הביאו שם בפרשת ויקהל בפסוק ששת ימים תעשה מלאכה הרי שלא נברא האדם להיותו עוסק במלאכת הגשמיות המבטלות אותו מת״ת אלא שיהיו כל ימיו כשבת עוסק בתורה ושיעמדו זרים לעשות מלאכתו וזה בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וצריך לדקדק שהרי מצינו כמה חסידים בגמרא שהיו עוסקים במלאכתן ועוסקים בתורה כהלל וחביריו ולמה לא היה מלאכתם נעשית ע״י האחרים וכבר אפשר לתרץ בדוחק המאמר לא דבר אלא על הכלל בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכו׳ מ״מ ישאר השאלה שלימה לא יזכה כל אדם כשר לזה ונ״ל שיש בזה ב׳ בחינות אחרות מלבד האמור במאמר הא׳ שכבר מצינו בחסידים הראשונים דוגמת ענין זה כמו שמצינו במסכת ברכות שחסידים הראשונים שהיו שוהין בתפילתם שעה אחת קודם תפלה ושעה אחת לאחר התפלה ושעה אחת בתפלה הם שלשה שעות וכן בכל תפלה שחרית ומנחה וערבית ושאלו בגמרא תורתם ומלאכתם מתי נעשית ותירצו מתוך שחסידים הם תורתם מתברכת ומלאכתם נעשית מאליו נמצא שעל לו נאמר גם כן תעשה מלאכה והיינו שהם מתחילין מקצת במלאכה ונמצא באותה מלאכה ברכה והצלחה ואינו כל כך כמו בזמן שישראל כולן עושין רצונו של מקום שזכותא דרבים עדיף וכל מלאכתן נעשית על ידי אחרים וכשאין עושין רצונו של מקום נאמר ועשית כל מלאכתך שעל ידי עצמו יעשה כל מלאכתו והבחינה הב׳ שאינה כל כך בחסידים הראשונים הוא ענין התנאים והאמוראים שהיו עוסקין מקצת היום במלאכתן אמנם היה מלאכתן נעשית ע״י אבריהם הגלים ומחשבתם ונפשם היה דבקה בהשי״ת ובתורתו ואל יקשה בעיניך דבר זה שכתוב בספר מעשה חסידים נמצא בכתיבת יד שחסיד א׳ היה מתבודד מהמתבודדי׳ הפורשים מענייני העולם שהיה לעולם דבוק בהש״י ובהמשך זמן בא החסיד לישוב ולא הכירו בו ועשאוהו שמש ב״ה וכשהיה נותן השמן בנרות היה שופך מהשמן בחוץ כי מרוב דביקתו לא היה יכול לכוון לתת שמן בתוך הנרות וחכם הקהל הבין הדבר הזה ואמר השמש הזה ראוי שיהיה חכם במקומי ואני אשמש תחתיו ועל כיוצא בזה נא׳ באהבתה תשגה תמיד כי מרוב אהבת התורה והדביקות בה ישנה בדברי העה״ז נמצא שאלו היה לעולם נפשם מתקדשת בקדוש שבת שהוא עולם המחשבה כדפירשתי לעיל וכשאין ראוי שאינו עוסק בתורה גופו ונפשו הכל משועבד למלאכה עכ״ל ובעיני נראה מה שעשה בבחינה הב׳ זה היה מעלת חסידים הראשונים ולא היה חולק בין חסידים הראשונים לשאר חכמים רק בפחות ויתר וחסידים הראשונים היה מחשבתם דביקה לגמרי למעלה ולא היתה מלאכתם נחשבת כלל רק כמתעסק כי הנה לפי דברי הר״ח היתה מלאכת החסידים מעשה ניסים שעשו מקצת מלאכה ואח״כ נעשית כל המלאכה מאליה וזה אין מעלה לחסידים להנות ממעשה ניסים דגרסינן בשבת פרק במה בהמה ת״ר מעשה בא׳ שמתה אשתו והניחה בן לינק ולא היה לו שכר מניקה ונעשה לו נס ונפתחו לו דדין כשני דדי אשה והניק את בנו אמר רב יוסף בא וראה כמה גדול אדם זה שנעשה לו נס כזה א״ל אביי אדרבה כמה גרוע אדם זה שנשתנה לו סדרי בראשי׳ ובמסכת תענית דף כ״ד בעובדא דר׳ אליעזר איש בירת שבשרה לו בתו מהנס דמליא אכלבא חיטי ואמר העבודה הרי הן הקדש ואין לך בהן אלא כאחד מעניי ישראל · ובזה מתורץ מה שאמר אברהם אבינו ע״ה למלך סדום אם מחוט ועד שרוך נעל שלא תאמר העשרתי את אברם כי הקב״ה הבטיחני להעשיר אותי וקשה וכי הקב״ה יעשה ארובות בשמים וישלח לו כיס מלא מעות אלא בוראי יזמין לו איזה סיבה · ואם כן למה לא חשב אברהם אולי זהו הסיבה שיתעשר אלא הענין כי זה היה מעשה ניסים שאברהם עם עבדו אליעזר הרגו ד׳ מלכים והצילו השלל אמר אברהם איך יעשרני הקב״ה ממעשה ניסים לכך נראה לפרש דהחסידים הראשונים עשו כל מלאכתן בידיהן רק לא היה מחשבתן לגמרי על המלאכה וכל מחשבתם היתה דבוקה למעלה וכמלאכתן מתעסקין בעלמא היו וסי׳ לדבר לעשות מלאכה ולחשוב מחשבות · לעשות מלאכה למטה ולחשב מחשבות למעלה עז״א מלאכתן נעשית מאליהן ותורתן משמרתן כי לפי טבע הענין על פי הרוב העוסק במלאכה ורוצה לערב שכלו במחשבת אחרת אחר מהן לא נעשה בטובו כשזה קם זה נופל אם מתחזק במחשבה אחרת אז המלאכה אינה נעשית בטובה ואם פונה למלאכה אז אין מחשבה נגמרת · ובחסידים הראשונים היתה מלאכתן נעשית מאליהן ומחשבתן דהיינו תורתן משמרת והדבר הזה אף שהוא חוץ לטבע במקצת מכל מקום אינו שינוי מעשה בראשי׳ רק הוא יעזר אלהים הנותן ליעף כח וכח הזכירה וגם שאר חכמים הלכו בדרך זה רק החסידים הראשונים היו מתעצמין ביותר בהמלאכה כולה מראשה ועד סופה · ועל כל פנים יתקדש אדם בכל יום ארבע שעות ברביקות אלהי מקדושת שבת כי לפי החשבון יהיה מעורב בכל יום ארבע שעות שבת כפי מה שמצאתי בספר גליא רזיא השברת

יוצא

מסכת חולין

יוצא מן השביעית של ששת ימי המעשה (כי השביעי של ששת ימים עם תוספות קדושה בכניסתו וביציאתו יעלה כ"ר שעות ויבא על כל יום ויום ד' שעות ואף שתוספות יציאה של יום זה הוא תוספת הכנסה של יום שלאחריו מכל מקום עולה לכאן ולכאן ביצד היום כ"ר שעות החלק השביעי מן כ"א שעות הוא ג' שעות · נשארו ג' שעות שהם ג' פעמים תתר"ף חלקים חלק הז' כזה הוא תס"ב חלקים תוסף תק"ס חלקים תרין נשפי ע"ר ע"ר תק"ס עם תס"ב הוא אלף וב' חלקים חסר ע"ח חלקים מן שעה · חשוב ששה פעמים ע"ח עולה תס"ח צריך להוסיף מחול על הקודש בע"ש ובמ"ש הרי ד' ליום ו' פעמים ד' עולה כ"ד ונעשה מזה כלל קדושה שהוא יום שבת קודש כל היום כלו · ונראה דעל זה יבא רמז הנזכר ו' פעמים אור ואח"כ יום שלם דהיינו ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור ובין החושך ויקרא אלהים לאור יום הרי ו' פעמים עם תיבת יום שהוא אור אחר כך ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד · רומז על השבת שכולו יום וכולו אור וערב והבקר מתייחד והוא יום אחד המיוחד הוא הנקודה והששה הם העגולה הענפים ע"כ כתיב יום אחד דלפי סדר הפרשה דקאי על יום ראשון היה לו לכתוב יום ראשון אלא אין מקרא יוצא מידי פשוטו ·

הג"ה

אף על פי שאינו רק תס"א חלקים וחלק ו' מחלק כשתדקדק כחשבון ויכל מקום לא דק כאלו פורתא והוה כתס"ב חלקים מגום ·

הג"ה

ונ"ל הוספה זו היא ניתוסף על קדושת תרין נשפי שכבר הוקדשו ·

ומכל מקום בדרך נסתר בא הכתוב לרמז זה · מכל הלין יובן בעצם הא דאמר רבי אליעזר שוב יום אחד לפני מיתתך ושאלו אותו התלמידים וכי יודע באיזה יום ימות והשיב להם מכל שכן יעשה תשובה בכל יום ויום כי בכל יום יש שבת שהוא עולם הבא ויפה שעה אחת בתשובה בעה"ז כו' ועל זה כתבו בזוהר רמז ביומו תתן שכרו לעשות תשובה דבר יום ביומו ושלא ללין פעולת שכיר כלומר לפקח בפעולו' שעשה ועל כן "ביומו "תתן "שכרו ר"ת שבת לרמז על כל הנ"ל עוד באתי לגלות סוד בענין זה הענין לעשות תשובה דבר יום ביומו · גם להוסיף תשובה בכל ערב שבת ויהיה מבואר ע"פ מה שכתבתי לעיל שתימים הם ענפים מהשבת ואנב אבאר כל ד' חלוקי כפרה ר"ל ד' זמני תשובה א' בכל יום לעת ערב ב' בע"ש ג' בערב ר"ח ד' יום התשובה הגדול י"כ והנה הפרדס בשער השערים גילה רז זה והנני מתפשט דבריו כדי שיכנסו בלב משכיל להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות והנה הצורך להקדים שני הקדמות הקדמה ראשונה כל הענפים הרוחניי' היוצאים ממקורם הם יוצאים ושוב כלומר הענפים מתפשטים מהמקור וחוזרים למקורם ושוב יוצאים וחוזרים כן חוזרים חלילה עד עת לכל חפץ ורצון הממציאם ברוך הוא שיחזרו למקורם ושם ינוחו והוא בספירת בינה כמ"ש המקובלי' שעל כן נקראת בינה תשובה ששם ישובו החיות כי מבטן בינה יצאו הקצוות וכל המשתלשל מהם והנה ראוי להנבראים להיות מעשיהם טובים ולא יפגמו בענפים כדי שיחזרו למקורם כמו שיצאו ע"ד שארז"ל בנשמה תנה לו כאשר נתנה לך וברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך שתהיה יציאתך כביאתך · ע"כ צריך האדם לעשות תשובה ולנקות הפגם מהענפים קודם שיחזרו למקורם ואם ח"ו חוזרים הענפים למקור פגומים אז נתקרב הפגם להמקור ואז תשובתו קשה · הקדמה ב' יציאת הענפים ממקורם וחזרתם על פי יי' יסעו ועל פי יי' יחנו הנה בינה היא שורש ומקור של שש קצוות אשר הם סבת כל מעשה בראשית והנה השש מדות כלולים מדין ורחמים הרי י"ב ו"י"ב צירופי' שם הוי"ה אשר הם מהם משתלשל י"ב חרשי השנה שבשנה ומטעם זה יתייחס שנים בבינה ואעפ"י שנמצא שלפעמים יתיחס שנה בתפארת מ"מ הוא מצד הבינה שהיא שורש הת"ת הכולל הו' קצוות כי מן בינה יוצא אורה לעולם ועולם הוא החיקף ונודע כי שנה לא יתיחס רק לאור החמה ולא לאור הלבנה כי ללבנה תתייחס חדשים ולחמה לא תתייחס חדשים רק שנה וכשתעשה בשנת החמה י"ב חרשים לבנה אזי עדיין שנת החמה נוסף מעשרה ימים אף כשחדשי השנה קביעות שלימות שתימים ההם שנ"ה ימים במנין שנה · מ"מ שנת החמה שהוא שס"ה ימים יתירה אבל דע כי מתוקן זה בסוד העיבור והשנים לווים זו מזו ופורעים זו לזו ונתוסף חודש א' לג' שנים ולפעמים לב' שנים באופן שבכל מחזור באים בשווים חשבון חדשי הלבנה לפי שנית הלבנה ואם תחלק העבורי' לשנים יבא לכל שנה ושנה מתשרי לתשרי שס"ה יום אף שאינו רק שנ"ג או שנ"ד או שנ"ה יום לפי הקביעו' חסר או כסדר או שלם מ"מ בצירוף העיבור הוא שס"ה הזמן אלו השס"ה הם שנ"ה יום כמנין שנה והם ענפים ועשרה ימים הם מקורות של שנ"ה ימים והם עשרת ימי תשובה בסוד עשרה ספירות שבבינה הרי הכל בשלימות י"ב חרשים כנגד י"ב צירופי שם הויה שהם ו' קצוות שבבינה הכלולים מדין ורחמים וכן צירופים שם אהי"ה שבבינה הם י"ב וזהו בחינת שורש ההשתלשלות של הבנין שלמעלה שעל שם זה נקרא בינה כי היא אם הבנים והיא בחינת בינה המשפעת המתגלית אמנם בהעלמת עצמה מצד עצמותה נעלמים בה י' ספירות והם שורש לאלו ונגדם הם י' ימי התשובה שהם ראש של השנה ומקורה והימים שהם שנ"ה כמנין שנה הם ענפים ממנה וכשנכנסים אלו עשרה ימי שנ"ה למקורם דהיינו לעשרת ימי תשובה רצוני לומר לעשרה הנעלמים שבבינה שהם ימי תשובה כמ"ש למעלה שעל כן בינה תשובה בסוד שישובו הדברים למקורן נמצא צריך האדם שנתרחק מצד מעשיו לתקן מעשיו ולהסיר כל פגם כדי לקרב ולשוב למקורו כמ"ש דרשו יי' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב ובכל יום ויום הוא ביותר עולה וכתקרב במקורו דהיינו יום ראשון מימי תשובה מלכות שבבינה יום שני יסוד שבבינה יום שלישי הוד שבבינה כו' עד יום עשירי כתר שבבינה והוא יום התשובה הגדול יום כיפורים וכשאדם עושה תשובה למטה אז מתקרב ונפתחו לו שערי תשובה ההם ואז קדוש יאמר לו ונכנס לפני ולפנים ביום העשירי שהוא הקדושה העליונה מהעשרה מקורות ההם שהוא כתר שבבינה וכשנטה למטה מכל פגם זוכה לכנס לשם ואז יום כיפורים הוא שנתקנה כל הפגם כי כן פירושו של כפרה לשון קינוח כמ"ש רש"י בפרשת וישלח ואחר יום כיפורים מתחילין להמשך הענפים שהם ימי השנה ובבחינה זו נקרא יום כיפורים גם כן ראש השנה · הרי נתבאר סוד יום כפורים הגדול שהוא סוד הכנסת ענפי השנה למקורו · סוד י"ב צירופי שם הוי"ה מתיחדים עם י"ב צירופי שם אהי"ה :

עתה יתבארו זמני התשובה בכל ערב ראש חדש נקרא יום כפורים קטן שיהיה גם חזרת הענפים למקורן על פי יי' יסעו ועל פי יי' יחנו וכן הדין בכל ערב שבת וכן בכל יום שוב יום אחד וזה י"ב ענפים שהם השנים עשר חדשים המקובצים בכל שנה ושנה שהשנה מקבץ י"ב חרשים שהם הי"ב הויות הי"ב גבולי אלכסון שהם שנים עשר צירופים שמצטרפים משם בן ד' ידו"ד כזה · ידו"ד ידד"ו יו"דד דדי"ו דדו"י דיו"ד ודי"ד ודר"י ו"דד דו"ד ד"דו דוד"י הנה בכל חודש וחודש פועל הוי"ה אחת מאלו הי"ב הויות אחת מאלו הי"ב הוי"ות המתחלקים לארבע תקופות השנה כי שלשה הויות המתחילים ביו"ד הם פועלים תקופה אחת שהם ג' הויות לתקופה אחת שבה ג' חרשים וכן ג' הויות שמתחילין בה"א הם פועלים תקופה שנייה וכן שלש הויות המתחילין בוי"ו פועלים תקופה שלישית וכן ג' הויות בה"א שנייה פועלים בתקופה רביעית באופן שהארבע אותיות של שם בן ד' ידו"ד הם ראשי התקופות של שנה כי מכל אות ואות מאלו ארבע אותיות יסתעף שלשה הויות שהם שלשה ענפים מאות אחד מן ד' אותיות ידו"ד המקור באופן של כל אות ואות ממקור ידו"ד שלשה ענפים יהיו ענפים בכללם י"ב ענפים י"ב הויות לכל חודש הויה אחת וכן החדשים כל חודש וחודש מאלו שנים עשר חדשים שבהם י"ב הויות הפועלים בהם יחזור להיות קיבוץ ומקור לארבע שבתות שבו ר"ל כמו שיש בשנה ארבע תקופות שבו יתחלק השם

בר'

בר' אותיותיו לד' חלקים להצטרף ממנו י"ב ענפי' י"ב צירופי' כמו כן בכל חודש ד' שבתות שבו יחזור להתחלק שם בן ד' הפועל בחודש ההוא בד' אותיותיו לד' חלקים להצטרף לי"ב צירופים וענפים לפעול בכל שבועה ושבועה ג' הויות וכאשר נחלקים לד' שבועות לכל שבועה ג' הויות יהיו י"ב הויות פועלת לכ"ד ימים שבחודש כי בכל שבועה יש בו יום אחד שבת שהוא המקור לששה ימים שבשבועה שהוא יום הכולל והמקבץ ג' הויות שיצאו מאות אחת מן ד' אותיותיו ידו"ד כי בשבת הם כלם שובתים ונחים בסוד מקורן כי משם ניזוני' ששת ימי החול שהם ימי שבועה לכן כל שלשה הויות שובתים ביום השבת הנה מצד זה ג' הויות הם פועלים ו' ימים ועם מקורן ששובתין בהן ז' ימים באופן שד' שבועות שבחודש שהם כ"ד ימים ועם מקורן שהם ד' ימי השבת הם כ"ח ימים המקובצים וכללים בחדש והמקור שהוא ד' אותיות יהו"ה בכלל הוא רומז על ר"ח שכולל ומקבץ את כלם וכן כשנחלק אלו ג' הויות הפועלים בשבוע אחת לימים של שבועה יבאו ב' אותיות כן אותיות ידו"ד אות א' ליום ואות א' ללילה שהרי ג' הויות הם י"ב אותיות וימי השבוע הם ששה נמצא שיבא אות אחת לשמש ביום ואות אחת לשמש בלילה שהרי בשבת אינם משמשין שהם שובתים ונחים במקורן ויצא לנו מזה כי השבת שהוא מקור שהוא קיבוץ לז' ימי השבועה הם רמז למציאות ענפי ספירות המתפשטים והמתגלי' מהם במלכות והתפשטותם והתגלותם במלכות נקראו ימים ומציאות כללות התפשטותם למלכות יהיו נכללים כל שנוי פעולות הזמנים זכח סידרי הזמן השופע עליה מכח המסדר אותם דהיינו בינה. והיום הוא קיבוץ כ"ד שעות י"ב ביום וי"ב בלילה רומזות לענפים המתפשטי' במלכות עצמה מן' ענפי ספירות אות אחת משם בן ד' בלילה ואות אחת משם בן ד' ביום כמו שפירשנו וספירות מלכות היא סוד השעה הפרטית שאין לך פעולה בעולם שלא תתפעל שום פעולה שלא יהיה באיזה שעה ובאיזה זמן מהשעה כמו כן כל הפעולות וכן כל שינוי פעולו' ושינוי זמן ושינוי שעה או שינוי ימים יהיה מה שיהיה הכל נעשה ע"י מלכות כי היא מגלה הפעולות בפרטיותם זה אחר זה כי למלכות אין כללות לפעול מצד עצמה רק מה שקבלה מהכללים של מעלה מפני כן תהיה היא סוד השעה בסוד שהיא פרטית והי"ב הויות הנזכרי' וכן האותיות שפועלים אות אחת ביום ואות אחת בלילה כמו שזכרנו תמצא מהם זכרים בסוד אור הישר בעלי רחמים כמו אותיות י"ו הם זכרים אור ישר ר"ל כשיבוא הצירוף ידו"ד הוא סוד אור הישר המשפיע רחמים כי י' משפיע בה' ראשונה שהיא זוגתו ר"ל חכמה בבינה וכן ו' משפיע בה' שנייה שהיא זוגתו רוצה לומר תפארת במלכות שה' והו' הם זכרים בסוד רחמים כשהם למעלה משני ההין שהן נקיבות בזה ידו"ד כסדר האותיות אבל אם יבואו ההין למעלה מן י"ו כזה דודי שהנקיבו' למעלה אז הוא בסוד אור החוזר אור המתהפך והוא בסוד הדין שאינם משפיע אז למטה כי ההין הפכו פניהם כלפי מעלה וכמו שהצירוף שהם האורות מתהפכים כמו כן תמצא חודש אח' יותר דין מחודש אחד וכן חודש אחר יות' רחמים מאחר הכל לפי התהפכות האור למעלה שהוא לפי התהפכות מעשה התחתונים למטה אשר ע"ז רמזו ז"ל גדולים מעשה צדיקים שמהפכים מדת הדין למדת הרחמים וכן להיפך ארורים הרשעים שמהפכין מדת הרחמים למדת הדין וכמו שתמצא זה התהפכות בחדשי' כמו כן תמצא ג"כ זה בימים שמשמשים בכל יום ב' אותיות אות אחת בי"ב שעות שביום ואות אחת בי"ב שעות של לילה שלפעמים יבא אות של זכר ביום ואות של נקיבה בלילה ולפעמים תמצא שניהם זכרים ולפעמים תמצא שניהם נקיבות הכל לפי התהפכות האור שהוא לפי המעשה התחתונים אשר ליום זה יותר דין מחבירו וכן יום אחד יותר רחמים מחבירו ולהבינך סוד הענין הנה תדע כי השם בן ד' הוא הוה עצם עשר ספירות ולהיות שהספירות הם אחדות גמור באופן שכח אחת בכולם וכלם בכח אחת הנה מצד זה כמו שתמצא שם בן ד' ידו"ה שהוא עצמות כל י' ספירות והוא רומז על כל י' ספירות כמו כן תמצא שם בן ד' בכל ספירה וספיר' שהרי כח אחת בכלם וכלם בכח אחת הנה מטעם זה כמו שתמצא עשר ספירות בשם בן ד' ידו"ד הכולל כל יום ספירות כמו כן י' תמצא בכל אות ואות משם בן ד' כולל כל י"ס שהרי השם בן ד' הוא עצם הספירות ומטעם זה שבכל אות ואות משם בן ד' ידו"ד י' בו עשר ספירות והעשר ספירות הן הן עצמן ידו"ד הנה בכל אות ואות יתגלה בו שם ידו"ד שהרי כח אחת בכל' וכלם בכח אחת והנה אחר שידע' זה הוא מובן לך מה שפרשנו התהפכות אור אפי' באות אחת משם בן ד' שמשמש ביום שיוכל להתגלות בסוד אור החוזר בסוד הדין וכן ג"כ בלילה יוכל להתהפך באור הישר ובסו' הרחמים וכן יוכל להתהפך באור החוזר בסוד הדין שהרי בכל אות ואות מד' אותיות ידו"ד יש בו ד' אותיות ידו"ד שהוא מתגלה ומתהפך באורותיו לפי מעשה התחתוני' אם באור הישר אם באור המתהפך ובזה מובן ג"כ אפי' אות אחת המשמש בי"ב שעות בלילה וכן אות א' המשמש בי"ב שעות ביום יוכל לפעול כל פעולות כללות י"ס דבר והיפוכו בשוה שהרי באות אחת תמצא כל ד' אותיות ידו"ד שבכחו כללות פעולות כל י"ס ועתה לפי מה שפירשנו שאות אחת משם בן ד' ידו"ד משמש בי"ב שעות ביום שלפעמים הוא מתגלה באור הישר בסוד הזכר בסוד הרחמים כזה ידו"ד ולפעמים יתגלה בסוד אור המתהפך בסוד הנקיב' כזה דודי הכל לפי מעש' התחתונים לפי התעוררותן וכן האור האחת משם בן ד' שמשמש בי"ב שעות בלילה שלפעמי' יתגלה בסוד הדין בסוד הנקיבה ולפעמים בסוד הרחמים הכל לפי מעשה התחתונים וכן יתהפך האור שעליהם רמזו ז"ל גדולים מעשה צדיקים שמהפכין מדת הדין למיד' הרחמים וכן הרשעים להיפך ח"ו והנה לא יקשה עלינו אם מזל יום גרם או מזל שעה גורם דבפרק מי שהחשיך במסכת שבת או אם מזל שנה גורם או מזל חודש גורם או מזל שמיטה או מזל יובל גורם כי באמת לא זה וזה גורם רק הכל לפי מעשה התחתונים כך הם במעשיהם גורמים להתהפך השם באותיותיו ב"ה לפעול בהן אם טוב אם רע אשר ע"ז רומזו הזוהר באיתערותא' דלתתא אתער עובד' לעילא שר"ל כמו שהוא מתעורר לעשות למטה כך מתעורר השם הגדול והקדוש ב"ה להתעורר כנגדו לעשות למעלה כמים הפנים לפנים אם הולך בדרך הישר כך הקב"ה מגלה לו פניו שהם ד' אותיותיו ב"ה בפנים ישרים באור הישר בסוד אותיותיו ידו"ד ואם הוא חוזר מדרך הישר כך פנים של הקב"ה שהם ד' אותיות ידו"ד ג"כ חוזרים בסוד דודי כי הפני' הקדושי' ב"ה מתגלים לכל דבר ודבר בשוה אם רע אם טוב כי הם בסוד אחדותם שוים לכל דבר ותמורתם ונחזיר לענייננו והנה התבאר לנו ממה שפירשנו השעות הם צינורות וענפים של אור מושפע' מהימי' והימים הם צינורות של אור נשפעי' מהשבועות והשבועות הם צינורות של אור נשפעי' מהחדשי' והחדשים הם צינורות של אור נשפעים מהשני' והשני' הם צינורות של אור נשפעים מהשמטו' והשמטו הם צינורות של אור נשפעי' מהיובל הגדול והקדוש ב"ה שהוא בינה ב"ה הכוללת בכחה בכח שורש' נטיעתה הכל וכלם יצאו מכחה והנה אין ספק לפי זה כי לעולם הענפי' יחזרו למקורם כי השעו' יחזרו אל הימים וע"כ אמרו בספר הזוהר שיתודה האדם על עונותיו קודם שוכבו לתקן את אשר עיוות מפני כי מה שהוא פגם ביום באות אחרת משם ידו"ד כמו שפירשנו אם לא יעשה תשובה לאות ההוא בעור שמשמש שמושו אות אות אחר שמושו נכנס למקורו ומתייחד במקומו שהוא יותר כולל וצריך לעשות תשובה למקור וצריך תשובה יותר כי ביום שני ישתמש אות אחר ולא יוכל לתקן באות אחר מה שקלקל ופגם באות זה הנם שכולם אחדות עם כל זה בערך הכנסתן למקורן הם יותר כלולים בכוחותיה' וצריך לעשות תשובה יותר חוקרה כמו שפירשנו בהקדמה ראשונה וכן הנשמה ג"כ בכל לילה חוזרת אל מקורה ומתודה על עונותיה וכן הימים עם הלילות יחזרו אל מקורן שהוא שבת ולכן יש שכתבו שהשבת מכפר מפני שהוא מקור שבו שובתין הימים ומתאחרין במקורן והם מלבים כמו שפירשנו בהקדמה הראשונה וצריך לעשות תשובה קודם התגלות חטאו לפני מקור באופן כשיבא שבת יהיו עונותיו מכופרים שהרי עשה תשובה וזהו סוד שמתענין ערב שבת כדי שיבאו הששת ימים של שבעה בשבת כלם מנוקים מחטא ועון שלא יתגלה קלונו ועונו וחטאו לפני המקו' הגדול ב"ה הנה מטעם זה בכניסת השבת עונותיו מכופרי' שהרי עשה תשובה ותשובתו מגעת עד שבת וכן השבועו' יחזרו אל החודש ונאמר בו כפרה כמו שאנו מתפללים ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרה לכל וכו' וזה הסוד שמתענין ערב ר"ח ומשלימין עד ר"ח כדי שיכנסו

לא א 3 1 ז יפיהן

ימיהן טהורין מנוקים מכל חטא ועון לראש חודש במקורן וממילא הם מתכפרין כדפירשנו לעיל וכן החדשים אל השנה ומשם אל התשובה שהוא יום כיפורים הרי נתבאר היטב ד׳ חלוקי כפרה רצוני לומר ד׳ זמני תשובה א׳ ובא השמש וטהר ב׳ זכור את יום השבת לקדשו ג׳ ראשי חדשים זמן כפרה ד׳ כי ביום הזה יכפר וגו׳ והנזהר בזה מקיים בו ואתם הדבקי׳ בה׳ אלהיכם כאשר מפורש הכל בארוכה כי ע״פ ידו״ד יסעו ועל פי ידו״ה יחנו׃ ואתם בני ייצו הזהרו מאוד בכל הנ״ל חוק ולא יעבור ואז אשריכם ומה טוב חלקכם :

נשלם פרק תורה אור

פרק דרך חיים תוכחת מוסר

המצות שהוזכרו למעלה ציצית תפילין ומזוזה ומילה ומשא ומתן לקחת מוסר מהם לג׳ שלימות שזכרתי למעלה ויבאו עוד בארוכה לקמן במקומו והם שלימות הנפש שהוא השכל ושלימות הגוף ושלימות הממון אשר בחוט שלימות המשול״ש הזה נכלל הכל כי תפילין בזרוע נגד הלב ותפילין בראשו על המוח הרי זכרון לשלימות השכל להמוח שהוא מדור החכמה׃ וללב שהוא מדור הבינה כי הלב מבין כדי שיקדש אדם חכמתו ובינתו׃ הציצית המסבבין את הגוף לזכרון שלימו׳ הגוף כת׳ הציוני ת׳חוטין יש בציצית בחוט ראשון לזכות מצות ועבירות התלויות בעין בחוט השני מצות ועבירות התלויות בפה׃ בחוט ג׳ בליעת הגשם בחוט הד׳ מצות ועבירות התלויות באזנו׃ בחוט הה׳ אף מריח אף כועס׃ בחוט הו׳ מצות ועבירות התלויות בידים ובחוט הז׳ מצות ועבירות התלויות ברגלים בחוט הח׳ מצות ועבירות התליות בערוה ע״כ :

המזוזה אשר בפתח הבית עם הכניסה ויציאה אשר מאסף האדם אל ביתו מה שחננו ה׳ להכניס ולהוציא והכל יהי׳ באמת ובאמונה סוד משא ומתן באמונה דהיינו מה שהאדם מכני׳ לביתו כלומר מה שמרוי׳ יהית באמונה גם אח״כ מה שמוציא יהיה באמונה שלא יוציא לדברים בטלי׳ לתאוה יתירה רק יהיה הוצאתו הכל לשמים הוא בעצמו יסתפק בהכרחיי והמותר יוציא לתלמוד תורה ולעניי׳ ולגמילות חסדים כפי הברכה אשר בירכו ה׳ עוד יקח האדם מוסר ויזכור כשהוא מעוטף בציצית ומלובש בתפילין וחתום באו׳ ברית קודש רצוני לומר שנשאר בקדושתו שלא חטא בו אז הוא חתום בחותמו של הקב״ה חות׳ הקב״ה הוא אמת סוד אהי״ה אשר אהי״ה שפי׳ המקובלים אהי״ה פעמים אהי״ה דהיינו כ״א פעמים כ״א עולה אמת ואהי״ה הם אותיות שם הויה שאינו רק ג׳ אותיות דהיינו יה״ו העולה אהי״ה כי הה״א אחרונה כפולה׃ ותנן בספר יצירה ששה צירופ׳ של יה״ו הם ששה חותמות של הששה קצוות חתם רום וחתם תחת וחתם מזרח מערב צפון ודרום כדאית׳ שם בארוכה׃ והובא בספרי המקובלים כן האדם המלובש בתפילין וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך הרי הוא חותם רום כי שכינה למעלה מראשו וחותם המילה שהיא סיומא דגופא (גם אסור לאדם להביא עצמו לידי קישוי בלא מצוה נמצא המיל׳ לצד הארץ הרי ששה קצוות) הוא חתום תחת וארבע ציצית לארבע רוחות וכן יזכור אדם בכל ו׳ ימי המעשה שנחתמו בששה חותמות הנ״ל׃ יתעורר בכל יום ויום מעין ברכתו כתיב בשמים ממעל ועל הארץ מתחת הם רום ותחת המכוונים זה כנגד זה׃ כביכול בשמים ממעל זה הקב״ה ועל הארץ מתחת זהו האדם הנעשה בצלם ודמות וע״ז רומז יום א׳ ויום ו׳ יום אחד פרש׳ ולפי סדר הפרש׳ כו׳ לפי שהיה יחידו של עולם כו׳ וביום ו׳ נברא האדם אשר הושם בארץ התחתית מכוון נגד המעלה׃ והנה כבר הוזכר למעלה בהקדמת תולדות האדם כי ד׳ חומו׳ העולם הם תשובה תפילה צדקה ותלמוד תורה כנגד כולם׃ יעויין שם ביום השני יהי רקיע כו ויקרא אלהים לרקיע שמים וזה הרקיע רומז בסודו לרקיע

הגה

והנה יש לגוף ב׳ עניני׳ סוד כתנות אור ועתה כתנות עור בסיבת חטא אדם הראשון שארז״ל מוסך בערלתו היה ולעתיד יחזור כתנות אור כשיתקן כתנות עור בשלימות המעשי׳ ובפרט במצות התלויות בגוף ע״כ ציצית המסבבי׳ את הגוף מורים על הגוף כאשר הוא פה שלא יתור אחר לבבו ועינו סרסורי עבירה ומילה שהיא חתיכת הקליפות לגמרי וביטולם והיא סוד גילוי ערוה ולעתיד בסוד כתנות אור יאיר הקב״ה בכתרי׳ אשר הם סוד העטרות שנטלו עשר מורב כשהתגלגלת ישראל את עדיים ואז עטרת עולם על ראשם כדאית׳ בפ׳ ר׳ עקיבא ע״כ עושי׳ שמחה ביום המילה כמו כן קבלוהו בשמחה.

הג״ה

ואלו הששה ימים דהיינו ג׳ ימים מן ז׳ ש׳ תא׳ וג׳ ימים אחר שבתא שלים יה״ו כי דה״ו דעוקיי׳ שבתא שלים י״ה אחר כך אב״ג דלבתר שבתא שלים ו׳ :

שעל ראשי החיות וכן אמרו במדרשו של ר׳ נחוניא בן הקנה ובפ״קי דרבי אליעזר פרק ד׳ בשני ברא הקב״ה את הרקיע והמלאכים כו׳ והלא השמים והארץ נברא ביום א׳ שנאמר בראשית ברא וגומר ואיזה רקיע ברא ביום שני אמר רבי אליעזר רקיע שעל ראשי החיות שנאמר ודמות על ראשי החיו׳ רקיע וגומר ע״ב והוא סוד הכסא כמ״ש השמים כסא ובסוף מסכת יומא גדולה תשובה שמגעת עד הכסא ואמר יהי רקיע בתוך המים זהו התשובה שפכי׳ לבך כמים׃ פלגי מים ירדו עיני ושערי דמעה לא ננעלו ועיקר התשובה מאהבה כדאית׳ שם בסוף יומא ועל זה נאמר מים רבים לא יוכלו לכבות האהבה׃ יום ג׳ בריאת הצמחים וגדילתם על ידי תפילה וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה׳ אלקים ואדם אין וגומר להתפלל על הגשם יום ד׳ בריאת המאורות המורים על תורה שבכתב ותורה שבע״פ כמו שהזכרו רז״ל במדרשות והאריכו המפרשים ובמסכת שבת פרק מי שהחשיך האי מאן דבר׳ בשבת יהא גבר חכים מ״ט משום דאתלו בי׳ מאורות יום ה׳ בריאת הדגים מורה עניינים על מעלת הצדקה יש מפזר ונוסף והקב״ה שולח ברכה וכן בירך ה׳ את הדגים ובני אדם מחסרין מהם והם מאור פרים ורבים׃ וע״ז בא הרמז שלח לחמך על פני המים וגומר ובפ׳ מי שהחשיך האי מאן דבה׳ בשבתא יהא גבר גומל חסדים מ״ט משום דאיברו ביה דגים ועופות פרש״י שאין טורחין לאוכלן אלא ניזונין בחסדו של הקב״ה עכ״ל ועיקר הצדקה היא ליתן מזונות המוכני׳ דמקרב הניית׳ דעני כעובר׳ דאתתא דאכלא חלקיא׃ הרי מבואר בכל מה שכתבתי סדר זמנים וסדר הימים וסדר השעות ועניינם ורמיזות׳ ושמושם מבואר בפנים שונות וכלם שום לטובים נותנים התעוררות בלב טהור להבין ולהשכיל בכל יום ויום מעין ברכותיו להתעורר על ענין היום הזה׃ ועל ענין אות השם המשמש בו להיות מרכבה אליו כלל העולה לעשות דבר יום ביומו מה שרומז הן על פשוטו דהיינו יום א׳ מורה על אחדותו ית׳ לקבוע בלבו אחדותו ית׳ להיות יראתו על פניו תמיד יום ב׳ תשובה יום ג׳ תפילה יום ד׳ תורה יום ה׳ צדקה יום ו׳ יזכור האדם נברא למטה בצלם ודמות כביכול להיות כאלהי׳ גם יזהר סודות כל יום ויום שהם משה מדות עליונות ומה יעשה האדם להיות מרכבה לכל מדה ומדה מבואר לע׳ בארוכה אח״כ יחשוב איזה אות מהשם ויתבונן מה המרכבה אליו ואז יתקדש בקדושה עליונה והקב״ה יהיב חכמה לחכימים והבא לטהר מסייעו לו׃ ועתה ארשום היקף כל יום ויום מכל

הג״ה

הכ״ל רגלות ומעלה ומטה רגמזי׳ לשני כללי׳ גדולים יתן עיניו למטה ולבו למעלה האחד השנוה יתירה שאף אם יעשה הרבה ידע׳ בעיניו למושב כתור׳ תכן כמסכת אבות אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך תשובה אמר דהמע״ה וחטאתי נגדי תמיד תפילה תפיל׳ לעני כי יעטוף יתפלל כלל מתקם מרע״ה ואתחנן מתכת חנם צדקה אמר דוד כי ממך כתנו לך לך ה׳ הצדקה וכו הש׳ לבו למעלה יעשה הכל לשמו י״ת לא מיראה רק מאהבה וזהו עבודה האמיתית וכל

ימי חייו את המעשה אשר יעשה וישמע זובה ויוסיף לקח כי אין ערך למדות וס״ט אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ׃ ואתחיל מסדר הלילה ואח״כ סדר היום וכן התחיל התנא מאימתי קורין את שמע בערבית כו׳ ואומר הגמרא דהתנא יעשה כן בשביל ב׳ דברים א׳ סדר דהקרא בשכבך ובקומך ׃ הב׳ תנא יליף מברייתא של עולם ויהי ערב ויהי בוקר סדר הלילה ראשית דבר צריך לקשר הכנסת לילה ביציאת היום שיעבר בעבודת הש״י בדבר מצוה או עסק בתורה וכן יציאת הלילה בהכנסת היום ודבר זה מבואר בזוהר ורמוז בפסוק הנ״ל ויהי ערב ויהי בוקר יום א׳ שיקשר הערב והבוקר הן בכניסת הן ביציאת׳ ויהיו אחדו׳ אחד ביחודו של עולם ובבר רמזו זה רז״ל בתיקון ברכות ק״ש קודם קריאת שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד תקנו להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום ׃ דהיינו יוצר אור ובורא חושך מעריב ערבים בחכמ׳ פותח שערים ׃ להוציא מלב המינים הפוקרי׳ ימ״ש האומרים מי שברא יום לא ברא ליל׳ וע״ז רמז נ״כ הפסוק ויהי ערב ויהי בקר דהיינו לילה ויום שהם ביחד יום ׃ הכל בורא אחד בראם והבורא י״ת עשה סימן זה בבריאתם להראות דבר זה ׃ דהיינו החמה בשקיעת׳ נעשה אדומה ומאירה כדי שיהיה החושך בלול מהאור וכן היום קודם שמאיר הנה חשך גדול כמו שתירגם אונקלס בפסוק וימש חושך בתר דיעדי קביל לילה וכל זה להראו׳ הכללו׳ והאחדות ע״כ צריך האדם לראות חק ולא יעבור שיחבר ויקשר הכניסה ביציאה בעסק התור׳ ובעבודת הש״י׃

וה כריה כאלפא בית״א דרדקי נפ׳ הבונ׳ אמרי ליה רבנן לר׳ יהושע בן לוי אתו דרדקי האידנ׳ לבי מדרש ואמרי מילי דאפי׳ ביומי יהושע בן נון לא אתמר כותייהו אלף בית אלף בינה נ״מל דל״ת גמול דלי׳ מ״ט כפוט כרעי׳ דג״מל לגבי דל״ת שכן דרכו של גומל מכדי׳ לרוץ אחר דלים ומאי טעמיה פשוטיה כרעיה דדל״ת לגבי ג״מל דליתחזי ליה כפשיה ומאי טעמא מהדר אפיה דדל״ת מג״מל דליתן לה בצינעא כי היכי דלא ליכסף מיניה ה׳ ו׳ זה שמו של הקב״ה ז׳ ח׳ ט׳ י׳ כ׳ ל׳ ואם אתה עושה כן הקב״ה זן אותך וחן אותך ומטיב לך ונותן לך ירוש׳ וקושר לך כתר לעולם הבא מ״ם פתוחה מ״ם סתומה מאמר פתוח מאמ׳ סתום נ׳ן כפופה נ׳ן פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט ס״ע סמוך עניים לא״מ כיוצין עשה בתורה וקנה אותה פ׳ כפופה פ׳ פשוטה פי פתוח פי סתום צדי׳ כפופה וצדי׳ק פשוטה צדיק כפוף וצדיק פשוט היינו נאמן כפוף נאמן פשוט הוסיף לך הכתו׳ כפיפה על כפיפתו מכאן שנתנה תורה בכבוד ראש קוף קדוש רי״ש רשע מאי טעמ׳ מהדר אפי׳ דקוף מרי״ש אמ׳ הקב״ה אין אני יכול להסתכל ברשע ומאי טעמיה מהדריה תגיה דקוף לגבי

ר״ש אמר הקב״ה אם חוזר בו אני קושר לו כתר כמותי ומאי טעמא כרעיה דקוף תלויה דאי הדר ביה ליעייל וליעול בהך מסייע ליה לריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא לטמא פותחין לו לטהר מסייעין לו ש״ין שקר תי״ו אמת ומאי טעמא שקר מקרבא מילה אמת מרחקא מיליה שיקרא שכיח קושטא לא שכיח ומאי שיקרא אחדא כרעא קאי ואמת מלבן לבנוי׳ קושטא קאי שיקרא לא קאי אלף בינה פי׳ תורה ג׳ פונה לד׳ כתיב אשרי משכיל אל דל שצריך האדם להשכיל ולהתבונן מי שהוא דל כי לפעמים יש כמה עניי׳ שסובים ואינם מגלי׳ את עצמם ע״כ צריך להשכיל ולהתבונן על אדם כזה לראות מכין ואין לו ומגזה על הדל המוכרח לקבל להעניא עצמו כזה דתקן הצריך ליטול ואינו נוטל כמוכן דמים ׃ ה״ו זה שמו של הקב״ה פי׳ התפילה מפני מה ישראל אין נענין שאינ׳ יודעי׳ להתפלל בשם ׃ אמרו ז״ל לעולם לתתקן אדם כהדי ניבורא להתפלל בלשון רבים כלומר לא יאמר אלהי יתברך דקאמר וכיונא כוה רק ירגיל תמיד בכל התפילות ובקשות לומר בלשון רבים ולהוסיף אותיות כ״נ דהיינו שיאמר אלהינו דקמכו נואלנו וכיוצא כזה וכתב השלה יהר״ס קורדווירא כל כ״ו הסוד על רבי לדעתינו הריוו בתפארת ומלכות שאכתנו כבי ישראל נשמותינו בסוד כ״ו ו׳ תפארת כ׳ כפופה במלכות והשרשים והענפי׳ הכל ענין א׳ וכל מה שאכתנו מתפללין הוא בסוד נשמתינו החקוקה שם וע״י אנו פועלי׳ בכוונתינו למעלה כס״פר בשער הנשמה עכ״ל הרי ס״ו סוד כ״ו וק״ל ׃ ון לאמו בלחמי מזון הכפס פשט תור׳ התמיהה כו׳ קן לנוית קן סם לראשך ט״י נדקה מטיב שמו בעה״ו אוכל פירותיהן יש מפור וכוסף ונדקתו עומדת לעד אבי כנדק בו׳ הקרן קיים לעה״ב והו ירושה התפילה בעשי׳ כתר פלפול שלי תפילת רבים כו׳ כיון ששוה כתר כך נעשה לו כתר ועטרותיהן כו׳ קוף ריש יוזכר שם תשובה ׃ אם כי אמו׳ ופורש סמוך ענייס ענין כי יוש מעלה גדולה שלא יבא לידי נדקה עשה סיין מעלה גדולה ונדר לוכירת התורה אם כ׳ מוכי׳ המעלות ללמוד וללמ׳ ומתע׳ פתוח פי פתוח כו׳ כאין כפוף נדיק כפוף כו׳ ידת עבוד עיכיו למעט עבודה אויתי׳ לשמו והו אמת אבל לשם עצמו והו שקר ואמת יש לו רגלים שעמד ומהלך עד רגליו וכתתי לך מהלכים בין העומדים ׃ שקר מקרבן מילי׳ כמ״ש שהעם דע״ק העובד לשם עצמו שכרו מתקרב כוה העולם והעובד לשמו י״ת שכרו נפוק כו׳ ׃

והנה כבר הוזכר למעלה מענין התשובה ביומו תתן שכרו שצריך האדם לעשות בכל יום ולפשפש במעשה היום באופן שקויים ובא השמש וטהר קודם שיכנס היום שאחריו ׃ והנה אולי יהיה הזמן קצר כי צריך לפשפש גם לתקן המקולקל ולמצוא דרכים נכוני׳ והנה העת קצר כי מגיע זמן התפילה וזמן התקשרות הלילה ביום בעסק התורה וזמן ק״ש וכיוצ׳ בזה אשביל ך ואורך בדרך זו תלך בשקיעות החמה להרהר בתשובה ולעשות הסכמה בלבו שיפשפש ויתקן כל המעוות כשיהיה לו פנאי אח״כ קור׳ השכיב׳ ואף שלא נגמרה התשובה בהערב השמש נקרא בעל תשובה כרמיון הדין הפסוק מי שאינו רוצה לציית דינא כורתבין עליו פתקא דשמתא ומיד שאומר הא אתינא אע״ג שעדיין לא נעשה כפי מה שיורה הדין עליו קורעין פתקא הזו כן בנדון הזה מיד שמהרהר תשובה ועושה הסכמה לעשות תשובה שלימה נקרא בעל תשובה ובתנאי שאח״כ קודם השכיבה יגמור התשובה ותיקונה ׃ וע״י רמזו המהרהר אחר מטתו של ת״ח כו׳ כי בוראי עשה תשובה קודם שהלך להמטה ׃

ראשית דבר קבלת עול מלכות שמים קריאת שמע תנן ריש ברכות מאמתי קורין את שמע בערבין משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן והיא משעת צאת הכוכבים וכתב רבינו יונה ריש ברכות וז״ל הא דאמרינן דמצאת הכוכבים ואילך הוא לילה רווקא ג׳ כוכבים בינוני׳ אבל פחות לא הוי לילה דהכי אמרינן במסכת שבת כוכב א׳ הוי יום ב׳ בין השמשות ג׳ לילה ואמרינן עלה לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים הנראים בלילה אלא בינונים וכיקשבן ואין הכל בקיאין בין בינוני׳ לקטנים צריך לזהר עד שיראו הקטנים כו׳ עכ״ל ׃ אך בכל הארצות אשכנז נהגו להקדים בתפלת ערבית ק״ש וצדדו הפוסקים להמציא איזה טעם למנהג כמו שבא דבריהם בארוכה וסיים הטור וז״ל וגם מתוך הרוחק נהגו כן לפי שהציבור מתקבצים לתפילת המנחה ואלו לא היו קוראים שמע ומתפללים ערבית עד צאת הכוכבים היה הולך כל אחד לביתו והיה טורח עליהם להתקבץ אחר כך ולא היו מתפללין לפיכך נהגו כן ׃ הרי שלא התיר להתפלל ערבית קודם צאת הכוכבים רק מטעם שהוא מתפלל עם הציבור נמצא יחיד שהוא דר בכפר או אם הוא בדרך שאז אין ציבור צריך להמתין עד צאת הכוכבים וכתב הכלב״ו בסימן ט׳ מאימתי קורין שמע בערבית משעת יציאת הכוכבים והעושה קודם לכן לא יצא אא״כ בש״ץ במקום שיש שם חבר עיר ׃ והטעם משום עת לעשות לה׳ הפרו תורתך שאם יפסקו בין תפילת מנחה לתפילת ערבית וילכו איש לאהליו יתרשלו או ישכחו לחזור ולהתפלל בזמנה שהוא צאת הכוכבים ותבטל קריאתם לגמרי אבל במקום שאין שם חבר עיר יחיד המתפלל טוב לו להתאחר ולקרא בזמנה שהוא צאת הככבים ולא יקדים קודם לזה עכ״ל ׃ ירא שמים יוצא ידי שניהם

מסכת חולין

יתפלל עם הצבור ויקרא ק"ש עם ברכותיה ויתפלל ולא יפרוש מהם ואח"כ ביציאת הכוכבי' יקרא ק"ש מתחלתה ועד סופה בדקדוק ובלי
ברכה וזה הדרך הוא הדרך המובחר משלשה דרכים המוזכרים בדברי רבינו יונה בריש ברכות ומאחר שכוונתו לשם שמים יאמר בשניהם
לשם יחוד קב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם · אל יקל בעיניך מה שקורא ק"ש ומתפלל עם הצבור כי יש סמך למנהגם שהרי ירו
בשעת הרחק אף שמקדימין הרבה ויש להביא ראיה מיעקב אבינו ויפגע במקום תיקן תפילת ערבית והתפלל והיה עוד היום גדול כי
בפתע פתאום בא השמש שקיעה החמה אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה ואין לומ' שיעקב אבינו ע"ה התפלל אבל לא
קרא ק"ש עד הלילה זה אינו דכבר פסקו הפוסקים כר' יוחנן לסמוך גאולה לתפילה אפילו של ערבית ולא כרי"בל דאמר תפילות באמצע
תקנום · וז"ל התוס' בפ' תפלת השחר יעקב תקן תפלת ערבית תימה דאמר בפרק גיד הנשה וילך חרנה כי מטא לחרן בעי למיהדר אמר
אפשר שעברתי במקום כו' אלמא דהתם מוכח דהתפלל ערבית ביום מאחר שהתפלל כבר והוה דעתיה למיהדר וקשה למתניתין מפ"ק
דקאמר שאינו זמן תפלה עד צאת הכוכבים ולפי מה שפירשנו דקי"ל כר' יהודה דאמר עד פלג המנחה ניחא ויפה מנהג שלנו דאדרבא
טוב להתפלל מבעוד יום קצת עכ"ל ולפי הפוסקים דפסקינן כמתניתין בצאת הכוכבים דווקא וכצדדין טעם לסנהג מפני הריחק כו'
צריך לומר דיעקב עשה כן מפני הריחק דהיינו שהיה מצטער על שעבר על מקום אבותיו ולא התפלל יהיב דעתיה למיהדר והלך בזריזות
לחזור למקום אבותיו ולהתפלל והקב"ה הבוחן לבות עשה לו זה הנס של קפיצת הדרך ע"כ הוצרך להתפלל מיד לקיים מצוה זו והרי שיש
פסך למנהג מפני הרוחק ואח"כ בצאת הכוכבים יקרא ק"ש כולה שאז הוא זמן דאורייתא ואז שניהם כאחד טובים וקורא אני עליהם
יעמדו יחדיו · בפ"ק דברכות תניא חכמים עשו סיג לדבריהם כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא
ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל וחוטפתו שינה נמצא ישן כל הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נכנס לבית
הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך וכתבו שם תו' ע"ז והובא ג"כ ז"ל כבאן
משמע שמשעה שהגיע זמן ק"ש של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיקרא ק"ש ויתפלל ערבית עכ"ל משמע מהתוס' דווקא משהגיע זמן
ק"ש של ערבית אין לו לאכול · אבל אם עדיין לא הגיע זמן ק"ש כגון שהיה שעה או חצי שעה קודם לילה וראית דהיינו צאת הכוכבים
יכול להתחיל לאכול · וכ"כ הטור בסי' רל"א על ההיא ברייתא שלא יהא אדם בא מן השדה בערב ויאמר אוכל קימעא וכו' ח"ל אלמא
כשהגיע זמן ק"ש אסור לקבוע סעודתו עד שיתפלל ע"כ ומדכתב משהגיע זמן ק"ש משמע אבל קודם זמן ק"ש מותר להתחיל לאכול וכן
כתב רבי עובדיה בפי' המשנה וז"ל במשנה קמייתא דמסכת ברכות ומיהו לבתחילה משהגיע עונת ק"ש של ערבית דמתני' דהיינו מצאת
הכוכבים אסור לסעוד וכ"ש לישן עד שיקרא ק"ש ויתפלל וכו' הרי לך בהדיא שכתב בפירושו דהיינו מצאת הככבים אסור לסעוד משמע
אבל קודם שהגיע זמן צאת הככבים מותר לאכול · ומיהו הרי' כתב בריש משנה של ברכות נגד זה ז"ל שם חכמים אומדים כו' עד תדע
דהא אמרינן לקמן כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב כו' ור"ל שאפילו כשיבא מן השדה קודם אין לו לומר כיון שלא הגיע עדיין
עונת זמן ק"ש אוכל ואשתה תחילה אלא יש לו לקרות תחילה ולשנות עד יציאת הכוכבים ויקרא ק"ש ויתפלל ואח"כ יאכל כו' מכלל
דבריו אתה למד דקודם זמנה נמי אסור לאכול וכתב הב"י על זה בסי' הנז' דהיינו דוקא כמו חצי שעה קודם כמ"ש בתפלת המנחה ע"כ
וכ"כ הש"ע וכדברי הרב רבינו יונה מוכח בהדיא בברייתא זו שמיירי כבא מן השדה קודם שהגיע זמן ק"ש דאם בהגיע זמן ק"ש איך אמר
אם רגיל לקרות קורא לשנות שונה והדר קורא ק"ש כי בודאי בהגיע זמן ק"ש בודאי צריך לקרות ק"ש בתחילה ואח"כ יקרא וישנה וזה
תשובה נצחת על התוס' והמרדכי והטור ור' עובדיה דא"כ מיירי בשלא הגיע עדיין זמנה וכן משמע לישנא דבא מן השדה בערב ולא
אמר בלילה אלא ר"ל בשעת שקיעת החמה ומאותו הפעם אסור להתחיל לאכול כו' ובזו הברייתא לא יש מחלוקת אף ר"ג דמתני' ס"ל
בסוף זמן עד עמוד השחר ולא שייך הרחקה מ"מ בזה הסייג בתחלת זמנה לא פליג וכ"כ רבינו יונה ריש ברכות · ולפי זה יש להקשות
במשנה ראשונה דברכות רבנן ור"ג במאי פליגי מאחר דגם ר"ג ס"ל דלכתחלה צריך לקרות ק"ש מיד כשהגיע זמן ק"ש בצאת הככבים
ובדיעבד אם לא קרא בודאי יודו רבנן דאף לאחר חצות יקראו שאם נאמר שלא יקרא בלל קשה כיון דק"ש דאורייתא היאך יכולי' חכמים
לפטור הימנה והרב רבינו יונה בריש ברכות נתעורר על קושיא זו ותירץ בה שינוי דתוקי' מתחלה תירץ דרבנן ס"ל דלאחר חצות קורא
בלא ברכות ופלפל ע"ז ואח"כ תירץ דרבנן ס"ל דלא יקרא כלל ויש כח ביד חכמים לעקור דברי תורה וז"ל ונראה למורי הרב נר"ו דס"ל
לרבנן שאפילו ק"ש שהיא מן התורה כל הלילה אינו קורא אותו אחר חצות שיכולין חכמים לפטרו ממצות עשה כל זמן שעושין כן משום
סייג או משום קיום המצוה עצמה דהא חזינן בלולב שמצותו מן התורה יום ראשון ואפי' הכי כשחל יום ראשון בשבת פטרו חכמים לישלו
משום גזירה דשמא יעבירנה ד' אמות בר"ה ונבי סרין בציצית נמי אעפ"י שהתורה חייבה אותו והתירה כלאים לענין הציצית דכתיב לא
תלבש שעטנז וסמיך ליה גדילים תעשה לך דאלמא משמע שהסרין שהוא של פשתן עם התכלת שהוא צבוע על הצמר מותר מן התורה
אפילו הכי היו פוטרין אותו ב"ש גזירה משום כסות לילה כלומר שאעפ"י שאם היה לובש אותו ביום כחויב להטיל בו ציצית מן התורה אפי'
הכי פטרו אותו שילבשנו בלא ציצית כיון הלילה אינו זמן של ציצית דמצות ציצית אינו נוהגת אלא ביום דכתיב וראיתם אותו וזכרתם
דמשמע כל זמן שיש בו ראיה יש בו זכירה וכל זמן שאין בו ראיה אין בו זכירה ונגזרי יום אטו לילה הרי שחייב מן התורה שלא ללבוש
טלית של פשתן ביום בלא ציצית של תכלת ואפי' הכי פטרו אותו ב"ש ללובשו בלא תכלת משום גזירה דשמא ילבש אותו בלילה ויעבר
משום לא תלבש שעטנז ובהא הלכה כב"ש הכי נמי אעפ"י שמצות ק"ש כל הלילה מן התורה אפי' הכי פטרו אותו חכמים משום סייג
כדכתיבנא עכ"ל ודבריו רחוקים בעיני דודאי יש כח ביד חכמים לעקור ד"ת בשביל איזה חשש שיבא מצד אחר כגון לולב בשבת גזירה
שמא יעבירנו בר"ה שהוא איסור מצד אחר ויהיה מצוה הנעשית בעבירה · וכן ציצית בסרין גזרו משום שלא יהיה נעשית ע"י זה עבירה
מצד אחר אבל לבטל מצות ק"ש אחר חצות בשביל שיהא זריז לקרות פעם אחרת קודם חצות מאי אולמא הך מהך ועתה מבטלו מק"ש
בודאי ופעם אחר אם יבטל הוא ספק זהו דוחק ועוד קשה לכל פירושיו מה השיב ר"ג לבניו שהחכמי' עשו משום הרחקה אבל בדין חייב
מ"מ לפי פי' הרי' ז"ל ס"ל לרבנן דלא יקרא ויחיד ורבי' הלכה כרבים א"כ איך חייב לבניו לקרות מאחר דרבנן ס"ל דלא יקרא ור"ג הורה
לבניו דהלכה כרבים בדאיתא בגמרא בפי' המשנה זו וזהו תמיה גדולה על רבינו יונה · ואין לי לתרץ דבריו אלא לומר שלא היה גורס
במשנה אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות אלא היה גורס דשאין אתם לגרוס וגירס' זו יש באיזה נוסחאות ורש"י בגמ' כתב לא
גרסינן דשאין אלא חייבין ואפילו גירסת רשאין לא אתי שפיר לפי שיטת רבינו יונה דהדרא קשיא לדוכתא דאיך כח ביד חכמים לעקור
מצות ק"ש דאורייתא · מה תאמר עשו כן בשביל הרחקה א"כ איך נתנו הרשות ביד אדם היה להם לגזור כמו כל הגזירות ע"כ אין נראה
בעיני כל הדברים ואעפ"י שאין אנו בראי לחלוק אפילו אתלמיד דתלמידיו עד י' דורות מ"מ מלאני לבי לעיין במשנה הזו שהיא משנה
ראשונה דשתא סדרא משנה · ואומר שהניח לי הרב מקום להתגדר וקבל האמת מאי שאמרו ואני אפרש המשנה כפי אשר פירשוה
בגמרא שיש ג' מחלוקת בדבר ר' אליעזר ס"ל עד סוף האשמורה הראשונה וחכמים אומרים עד חצות ור"ג אומר עד שיעלה עמוד השחר
ופליגי בקרא דובשכבך ר"א ס"ל ובשכבך פי' זמן שהולכים לשכוב והוא עד שליש הלילה שהוא סוף אשמורה הראשונה · ואח"כ כלה
זמן ק"ש דלילה וחכמים ור"ג ס"ל ובשכבך פירושו כל זמן ששוכבין על המטה והו כל הלילה רק חכמי' החמירו משום הרחקה עד חצות
ובניו של ר"ג שבאו מבית המשתה וא"ל לא קרינו את שמע היו מסופקים בדעת החכמים אם הם מפרשים ובשכבך כמו ר"א רק שרבנן
ס"ל

ס״ל שדרך בני אדם לילך ולשכוב הוא עד חצות הלילה ומכאן ואילך פלה זמן ק״ש נמצא שהן פטורין מק״ש כי אף שר״ג ס״ל כל הלילה יחיד ורבים הלכה כרבים כדאיתא בגמרא או רבנן ס״ל כר״ג בפי׳ ובשכבך שפירושו כל זמן ששוכבין דהיינו כל הלילה זמן ק״ש ממילא מ״ש חכמים עד חצות הוא דווקא לכתחילה משום הרחקה אבל בדיעבד מחויב לקרות עד שיעלה עמוד השחר והשיב להם ר״ג חייבים אתם לקרות אם לא עלה עמוד השחר כי דברי חכמים אינם אלא לכתחלה ומשום הרחקה · ולענין הקושיא במאי פליגי ר״ג וחכמים מאחר ששניה׳ ס״ל דלכתחלה יקרא בצאת הככבי׳ ובדיעבד ס״ל דיקרא עד שיעלה עמוד השחר נראה בעיני דפלוגתייהו הוא בלכתחלה אם אינו רוצה לאכול ולישן בלילה ההוא דס״ל לרבנן דאפילו הכי אסור להתמהמה לכתחלה יותר מהחצות משום הרחקה ור״ג לא חייש כמו בתפלה שרשאי לאדם להמתין מלהתפלל בכל זמן שהוא זמן תפלה ומה שכתבנו לעיל דר״ג מודה להאי ברייתא דלמעלה היינו כדתני׳ שלא יאמר אוכל קימע׳ ואישן קימע׳ וחוטפתו שינה׳ אבל אם לא ירצה לאכול ולא לשתות ולא לישן ס״ל לר״ג דלכתחלה זמנה כל הלילה · ורבנן ס״ל עד חצות ולא יותר גזירה משום שמא ישן מאחר שהלילה עלולה לזה · גם יש לומר דפליגי בהתחיל בהיתר בעוד היום גדול הותחל בסעודה גדולה עד תוך הלילה דס״ל לרבנן דמחויב להפסיק בהגיע חצות לילה משום הרחקה ור״ג ס״ל דאין צריך להפסיק ואז יבא הכל על נכון ויהיה איך שיהיה ההלכה כרבנן וצריך אדם להרחיק מן העבירה ולחשש כל החששות

ענין ק״ש דלילה וסודה יתבאר לקמן אי״ה בבית התפלה

סדר הלילה מעסק הברכה של אבא מורי זל״הח עם הנה״ה שלי טוב ללמוד כל הלילה סמוך לשכיבה ואפילו הלילות היותר קצרים שבקיץ אפילו דבר מועט כדי שישכוב מתוך ד״ת אמרו ז״ל בפ״ק דע״ז ובחגיגה פרק אין דורשין כל העוסק בתורה בלילה הקב״ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה יי׳ חסדו כו׳ ועוד כדי שתתקיים והגית יום ולילה ואם כצער היא וכמ״ש לעיל בשם בעל ברכת אברהם שהעיד אביו בשם מהר״י קולין רבו ז״ל שכשהיו לו עסקים הרבה מהקהילו׳ ולא היה ספק בידו ללמוד היה פותח ספר א׳ ביום וקורא שורה או שתי שורות ולא יותר וכן בלילה כדי לקיים והגית יומם ולילה דאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים בשינת הדחק ע״כ כתב הטור בסימן רל״ח ובענין לימוד הלילה יותר ויותר מבשל יום ויום בני הזהר כמ״ש חז״ל אין רינה של תורה אלא בלילה שנאמר קומי רוני בלילה · גרסינן בעירובין בפרק הדר אמר ריש לקיש לא איברי לילה אלא לגירסא וגרסינן בפ׳ עושין פסין אמר רב יודא אמר רבי ירמיה כל בית שנשמעין בו ד״ת בלילה אינו חרב הילכך כיון ששעות הלילה נוחין ורצוין ללמוד המבטלין עונשן מרובה כ״ש שאם יארע לאדם מקרה שלא השלים חוקו בלימוד היום שישלימנו מיד בו בלילה ולא ידחנה כלל כדאיתא בפ׳ הדר רב אחא בר יעקב יזיף בימא ופרע בלילה פי׳ היה לו חק קבוע ללמוד כך וכך ליום ופעמים שהיה טרוד ביום ולא היה יכול להשלימו והיה משלימו מיד בלילה עכ״ל א״ח במקום הנזכר וכתב עוד הטור י״ד בהלכות ת״ת ז״ל אעפ״י שאדם חייב ללמוד ביום ובלילה רוב חכמה מתקיימת בלילה לפיכך מי שירצה לזכות בכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפילו א׳ מהן בשינה באכילה בשתייה בשיחה וכיוצא בהן אלא בדברי חכמה ות״ת וכ״כ המיימוני בספר המדע בהלכות ת״ת פ״ג ז״ל שם אין אדם לומד רוב חכמתו אלא בלילה כו׳ וכבר כתבתי בזה במקצת בחיבורי הקטן אשר קראתיו ברי״ת אברהם על מאמר רז״ל שאמרו תכלית הימים הלילות יעיין שם ויזהר כל אדם שיקשור הכנסת הלילה עם שקיעת החמה בלימוד התורה וכ״כ הזוהר בענין אשמורת הבוקר שיקשר לילה היוצא וגם יום הנכנס בתורה וטעם אחד לשניהם בשוה כי ראוי ונכון לקשר ולייחד מדת יום במדת לילה ומדת לילה ביום וזהו סוד ויהי ערב ויהי בקר יום אחד והבן ע״ל סי׳ י״א · **והתורה** היא שמירה גדולה שלא יטמא האדם בקרי בלילה ובשכבר ידעה שעון גדול הוצאת שכבת זרע לבטלה כדאיתא בפרק כל היד ונזכר בכל הפוסקים ובפרט בא״ח סי׳ ר״מ ובעל ראשית חכמה האריך בחומר עבירה זו בשער הקדושה אמר עד שהעלה בשם הזוהר שכל העבירות שבעולם יש להם תשובה חוץ מזו והקשה ע״ז ראשית החכמה והלא אין דבר שאין לו תשובה שהרי אפילו מנשה קבלו הקב״ה וכו׳ והאריך בזה וכלל העולה ממ״ש שאין לו תשובה פירוש שתשובתו קשה עד מאוד ואין מספיקין בידו לעשות תשובה מפני שצריך סיגופים הרבה וילאה בעל תשובה ולא יעשה מה שראוי לעשות והו שאין לו תשובה וכו׳ עד אמרו והנה איך שיהיה שמעינן מזה שהוצאת שכבת זרע לבטל׳ היא עביר׳ חמורה שסגרו דלתי התשוב׳ בפניו וצריך להעתיר ולהרבות הפצרות גדולות ולעשות עינויים בגופו קשים עד יפתח הפתח כי הדלת הננעלת לא במהרה יפתח ואם ילמוד אדם תורה קודם שכיבתו התורה משמרתו שלא יבא לידי כך כמ״ש רז״ל בפרק היה קורא א״ר חייא בר אבא א״ר כל המשביע עצמו מד״ת ולן אין מבשרין אותו בשורות רעות שנאמר ושבע ילין בל יפקד רע עכ״ל כבר נודע כי רע יקרא המוציא זרע לבטלה כענין שפרש״י ז״ל בפ׳ סוף סוטה ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום וכו׳ והיינו שלא יבא לידי תקלת קרי בלילה כשהיה שבע מד״ת כי ד״ת מרפא לחולי זה · ולכן ראוי לכל בעל תורה שלא ישכב עד שיקרא בתורה הרבה באופן שיהיה שבע שכמו שהאדם שובע עצמו מלאכילה עד אשר ילאה שלא יוכל לאכול יותר ישבע עצמו מן התורה ומי שלא עשה כן והולך לישן שלא מתוך ד״ת וראה קרי בלילה אפילו לאנסו הרי זה מתחייב בנפשו המטומאת כי שגגת תלמוד יעולה זדון ובפרט מי שאינו נשוי שלא לשכב לעולם לישן עד שיקרא בתורה הרבה · ומכל מקום אם עסק בתורה ביום והוא שבע ממנו אין החיוב לו להאריך בתחלת הלילה בעסק התורה באופן שלא יוכל יקום באשמורת והחכם עיניו בראשו ויכלכל דבריו במשפט שיעסוק בתורה ביום עד שישבע ובתחלת הלילה יעסוק בתורה נ״כ כדי שיקשור לילה ביום ע״י עסק התורה כי רב הוא כמו שידוע ליודעי חן וכבר האריך בזה בעל ראשית חכמה בש״ע הנזכר ולא נעתיק לשונו כדי שלא להאריך · ואחר שלמד הרבה לשבוע קודם שישכוב יבדוק במעשיו וז״ל בעל ראשית חכמה בש״ה וסדר הלילה כך הוא קודם שישכב יבדוק במעשיו במה שעשה ביום ההוא ולכתוב מעשיו ברמז לבל ישכחם לקיים וחטאתי נגדי תמיד כ״כ בכפר החסידים ובזוהר דבכל ליליא וליליא עד לא ישכב ועד לא נאים בעי בר נש למעבד חושבנא מעובדוי דעבד כל ההוא יומא מינייהו ויבעא עלייהו רחמים מ״ט בהאי שעתא בנין דההוא שעתא אילנא דמותא שארי בעלמא וכן כני עלמא טעמין טעם דמותא · ובעי בהאי שעתא למיעבד חושבנא מעובדוי ויודי עלייהו בגין דאיהי שעתא דמותא ואלין אקרין מארי דחושבנא ע״כל · וסימן לדבר שוב יום אחד לפני מיתתך כי השינה טעם דמותא וכן ארז״ל השינה אחד מס׳ במיתה ובענין הוידוי כתב בעל ראשית חכמה בשער הקדושה עוד בשם הזוהר שטוב מאוד שיבכה בהתודותו על עונותיו שכאשר תעלה נשמתו על ידי דמעה בודאי שיעלה למעלה בקדושה שכל השערים ננעלו חוץ משערי דמעות · ויקרא ק״ש וצריך לדקדק בקריאת שמע שעל מטתו כמו בק״ש בבית הכנסת ויקראנה באימה וביראה ובכוונה עצומה כי רבים אומרים שעיקר ק״ש שאדם יוצא בה הוא במה שקורא לפני מטתו ומה שאנו קורין בב״ה אינו אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה כמו שהביא הטור דיעות בזה בסימן רל״ה ע״כ יכוין בשניהם לעשות כרצון איש ואיש · ומיד אחר הקריאה ילך לישן כמ״ש ריב״ל אף על פי שקרא קריאת שמע בבית הכנסת מצותה לקרותה על מטתו ופירוש המפרשים על מטתו היינו סמוך למטתו כלומר בשעה שרוצה לילך לישן · **וכתב** הכלבו בסימן כ״ט והביא ב״י בסימן רל״ט ונהגו כל ישראל שאין אוכלים ושותים ואין מדברים אחר קריאת שמע שאומרים על מטתו וסמכו אהאי קרא אמרו בלבבכם על משכבכם כו׳ זו קריאת שמע ודומו סלה עכ״ל · וכיוצא בזה כתב רבינו ירוחם בנ״ג ח״ב וז״ל מורי בש״ע

שלו

שלו בסימן רל"ט ויקרא ק"ש סמוך למטתו ואם אוכלים ושותים ולא מדברים אחר ק"ש שעל מטתו אלא ישן מיד שנאמר אמרו בלבבכם ונומר ואין קורא ק"ש ולא יוכל לישן מיד אז חוזר וקורא כמה פעמים זה אחר זה עד שישתקע בשינה ושיה' קריאתו סמוך לשינתו עכ"ל וכתב בהנהת מיימוני והביאו הב"י בסימן רל"ט בפ"ז מהלכות תפילה ז"ל ירושלמי רבי זעירא היה קורא את שמע וחוזר וקורא כמה פעמים עד שהיה משתקע בשינה: ומכאן משמע שהקריאה ק"ש יהיה אחרון לקריאה ככוון לשינה כך הוכיח רבינו ניסים גאון ע"כ:

בתב התשב"ץ בסימן ר"ס ז"ל ואומר לישועתך בק"ש בכל ששה פנים לישועתך קויתי ה' לישועתך ה' קויתי יקויתי לישועתך ה' קויתי ה' לישועתך· ה' לישועתך קויתי ה' קויתי לישועתך· וכו עד ואומר מזמור שמתתי באומרי' לי כו' כדי להזכיר ירושלי' ומתורה בכל לילה קודם שינה וקורא עשרת הדברו' בפרשת ואתחנן וכ"כ רש"ל בתשובותיו ע"ש מי שמטיל מים בליל' צריך להרחיק ד' אמות משם וליטל ידיו ולחגור עצמו כדי שלא לבו רואה את הערוה לברך אשר יצר וכו' ולא ישכב כשהוא שבע ביותר עד שיתעכל המזון שבמעיו כתב הרמב"ם בספר המדע בהלכות דעות פ"ד ה"ל לא ישן אדם על פניו ולא על ערפו אלא על צדו בתחלת הלילה על צד שמאל ובסוף הלילה על צד ימין ולא ישן סמוך לאכילה לא ימתין אחריו כמו שלש או ארבע שעות ולא ישן ביום עכ"ל וכן הו' במנורת המאור בנר ו' והביאו בשבילי אמונה בנתי' ז' וסיים בה וז"ל וטעם זה הוא לפי שהכבד מונח לצד ימין וכאשר יטה על צד שמאל אזי יהא הכבד על האצטומכא ויחממה בחומו ובזה יתעכל המזון מהרה ואחרי שנתעכל המזון ראוי לו שיטה על צד ימין כדי שתניח האצטומכא ויורד פסולת המאכל עכ"ל ויהרהר בתורה ובמצות עד שישן ואל ירבה אדם באכילה גסה בלילה שהוא מרבה שינה וכן הזהר מלהשכר ביין כי היין מרבה ג"כ שינה לפי הטבע וצריך האדם לעמוד בחצות לילה כדאמרינן בפרק קמא דברכות אמר רב אחא הכי אמר דוד מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה וכו' ואחר שיקיץ משנתו ישבח ויודה לקב"ה שהקיץ משנתו לחיים· ובעל ר"ח בשער הקדושה האריך בחיוב המוטל עלינו לקום בחצות הלילה ע"פ הזוהר וכתב שם שלא יאכל בלילה אלא ממיני מרחקת המושכ' את הלב ובזה יוכל לעמוד ברוב הלילה בעסק התורה בלי שינה וכו' (כ"א הרבה יאכל מרבים הקיטורי' לעלות למוח ולפי' רוב הקיטורים והמעשנים ירבה השינה באדם) עד ובזוהר הקב"ה מחזיר הנשמות לישראל בחצות הלילה כדי שיתעסקו בתורה וכו' עד הרי היות חזרת הנשמו' בחצות כדי שיתן האדם אל לבו ויאמר לא לחנם החזיר לי הקב"ה נשמתי לי בשעה זו אלא כדי שאעסוק בתורה וכו' עד ואחר שביארנו החיוב המוטל עלינו לקום והשכר כמה הוא רצונינו לבאר עוד הערות ע"פ השכל כדי לזרז את האדם רבינו יונה כתב בריש ספר היראה שבבוקר כאשר יתעורר האדם משנתו ראוי שיתן אהבת הבורא בלבו שהטיב עמו שהחזיר נשמתו אליו שכמה שכבו על מטתן ולא קמו ועל זה אנו אומרים המחזיר נשמות לפגרים מתים ואז לא ישב על מטתו דרך עצלה ויחשוב אלו היו קוראים אותו לעבודת המלך כמה היה זריז לקום או אלו נפלה דליקה בחצר ועם היות דבריו אלו לענין התפלה ראוי שנלמד מהם לענין השכמות חצות שכבר אמרנו שבחצות הלילה הקב"ה מחזיר הנשמות אל הגופות כדי שיתעסקו בתורה כו' עד שכתב פ"ק דברכות כינור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה כו' מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר וכו' גם ראוי להכין תרנגול שיעירוהו בחצות לילה שהרי מצינו שהיה הולך בדרך והיה מוליך עמו תרנגול בפרק הרואה הרי שהחכמים הראשונים לא היו סומכים על הכרת והסידות שיקיצו בחצות וה"ז צריכין סיוע כ"ש אנחנו לכן אני אומר שמי שאין לו תרנגול יבקש לו חבר שלא ישן. עד חצות כדי שיקיצו בחצות הלילה ממש וחבירו יש לו שכר וכו' ואם הוא במקום שלא יש אחר וכו' ראוי שלא לשכב במטה מוצעת ולא ליפשט כל גופו ושמעתי שהחכם כהרר"ם מ' שנה לא ישן במטה מוצעת אלא משבת לשבת ואמר שהיה דרכו לישן ע"ג תיבה אחת ורגליו תלויות והיה קם בחצות ממש ולא ידע אדם מזה עד אחר מיתתו שסיפרה אשתו וכו' והאריך שם בדברים כאלה הרבה מאד כהנה וכהנה יאריך הסיפור מאוד· וירא שמים יקרא משם ואז יעבוד הש"י בכל לבו בכל נפש מאוד (וכבר האריכו בשבח עמידת חצות לילה בזוהר פ' נח ובפ' לך לך ופ' תולדות ופ' ויחי ופ' בשלח ופ' תרומה ופ' פקודי ופ' תזריע ופרשת אחרי מות ופרשת קדושים ועוד בשאר מקומות הזוהר זה ובתיקונים כמה פעמים עד אין מספר ראה כמה גודל מצוה זו אשרי מי שמקיימה) ואצ"ל ולברך אשר יצר וכו':

וז"ל תולעת יעקב גרסינן בחגיג' פ' אין דורשין אמר ריש לקיש כל העוסק בתורה בלילה הב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי מה טעם יומם יצוה ה' חסדו משום דבלילה שירה עמו הלילה נחלקת לג' חלקים והם השלש משמרות שנודע עניינו' במסכת ברכות פ"ק והם כנגד שלשה רגלי הכסא ואין אנו עכשיו בביאורו' ושלש כיתו' של מלאכי השרת ממונים בהם כת ראשונה ממונה בד' שעות שהוא השליש הראשון של לילה לשורר לפני הקב"ה והשיר שאומרים ליי' הארץ ומלואה וכו' מי יעלה כו' והטעם לפי שבלילה

הג"הה

עיין בב"י בטור בסימן ס"א וגם היאך קרי והדר קרי הא אמרינן האומר שמע שמע משתקין אותו ובעל עין יעקב הבי' זה הירושלמי בשם ברכנו ז"ל ר' שמואל ב"כ הוה קרי שמע וחוזר וקרי עד דהוה משקע שנתו שכתו' ע"ש רבנו וגם תמה ונו' והקשה ע"ז בעל עין יעקב והיאך הוה רשאי לומר שמע שמע והלא הדין פשוט דכי אמר פסוק וכפליה משתקין אותו כפי פירוש רש"י או הרי זה מגונה ותירץ בלשון אחד ז"ל ואפשר לומר דהיינו דווקא כשאין מפסיק כלל שאומר הפסוק פעם אחד ותיכף ומיד חוזר לקרותו פעם שנית שאז נראה כב' רשויות או כמתלוצץ אבל ר' שמואל לא היה עושה כן אלא כל כוונתו היתה שהתחלת שינתו תהיה תיכף בתורה ולא יפסיק בנתיים במחשבות בטילי' דעלמא לכן היה קורא ק"ש ושוהה מעט לראות אולי תבא לו השינה מיד ואם תתעכב זמן מה חוזר וקורא וכן פעם אחרת עד שיקיים לעולם אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה ואפשר לפרש והוה קרי וחוזר וקרי שלא היה שונה לקרות ק"ש כפעמים שלא היה חוזר וקורא פסוקים אחרים כגון בידו אפקיד רוחי וכיוצא בו בכתב בגמרא שלבו ואמר חוזר בערך אל הקריאה בתורה ולא שהיה חוזר לקרות הפסוק עצמו שקרא כבר וינא לבא תועל' גדול מזה והוא לקבוע בנפשותינו שורש אמונ' שאמו"ל וכל מעשיך בספר נכתבים ובשעת השינ' בלילה עולה למעלה נשמת כל פי איש יהודי לכתוב ולחתום מעשי היום שכ"כ ביד כל אדם יחתום וכו' עד ולזה הכוונ' היה מכוין ר' שמואל בר נחמני לקרות ולחזור ולקרות עד שתפטור נפשו מתוך ד"ת ולא מתוך משטנות דברי' בטלים וקולר תלוי על מאריכו לנהוג כן עכ"ל ע"כ

הג"הה:

הג"הה

אבל בגמרא בפרק הרואה משמע בהדיא ובכל הפוסקי' דברכות המפיל אומר באחרונ' וכן ראיתי בק"ש שסידר הגאון המקובל איש האלקים מהרר"ש קארדווירא והוא סידר ברכות המפיל באחרונה ופשוט הוא וכ"כ בהדיא בספר המוסר פ"ד דלאחר ק"ש יאמר ברכות המפיל ויסתבר טעמא כי איך יפסיק לברכת המפיל שהיא ברכת השינה וכבר ידוע שאסור להפסיק בין הברכ' לבין הענין שמברך עליה ואף על גב דשינה אין בידו ולפעמים מפסיק הרבה בע"כ בין הברכה לשינה ז"א כלום דאונס פטריה רחמנא ואין מחויב לתקן אלא דבר שתלוי בו וכן הוא בספר אדם נקוה כתי' ג"כ וז"ל כשם נכנס אדם לישן על מטתו אומר אחר שקרא ק"ש בא"י המפיל חבלי שינה על עיני כו' עד בא"י המאיר לעולם כלו בכבודו עכ"ה:

הג"הה

וכבר כתבתי למעלה וגם שמברך קודם שיהיה עניו של מי רגלים של עתכת או וכוכי' ויטיל רביעי' מים לפתח בכל פעם שמשתין ואז יכול לברך· ולהזהר כל"מ ואף שאינו מברך ברכת התורה יותר להזהר במ"ש הב"י בסימן מ"ח בשם האגור והבי' ראיו' להכי ומי שהזיד או שגג ונזדרו אין נקי משמע דרבינו יונה שיהרהר בברכה בלבו

שבלילה כל העולם טועמין טעם מיתה ונפשותיהם עולות למעלה אם אינם ראוין דוחין אותם והולכין ושטים בעולם ונפשותיהם של צדיקים הראויי' עולות למעלה ופותחים להם כמה פתחים ומעלין אותם אל המקום הנקרא מקום קדשו ששם נראית כל הנשמות לפני הקב"ה דוגמת המקום שנראים ישראל לפני הקב"ה הנקרא עזרת ישראל הכת שניי' ממונה בד' שעות אמצעיות ואין אומרים שירה כ"א שתי שעות עד חצות הלילה ואלה הנקראים אבילי ציון והם שבכו על חרבן ב"ה ובתחיל' ד' שעות אמצעית אומרים על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו והם שבכו על נהרות בבל עם ישראל ומניין שבכו שם שנאמר הן אראלים צעקו חוצה וזו היא בבל ומסיימי' זכור ה' לבני אדום את יום ירושלי' באותה שעה מתעורר הקב"ה ובועט בכמה רקיעים ומזעזעי' שנים עשר אלף עולמות וגועה ובוכה דכתיב יי' ממרום ישאג ממעון קדשו יתן קולו וגומר ונזכר להם לישראל ולחרבן ב"ה ואומר אוי שחרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתי את בני לבין א"ה ומוריד ב' דמעות לים הגדול השער הזה יהיה סגור באותה שעה מתעוררת שלהובי' אחר מצר צפון ודופקת רוח אחת מצר צפון באותה שלהובית והולכת ודופקת בכנפי התרנגול וקורא ואז הוא חצי לילה ואין להקב"ה מנוח עד שנכנס לגן עדן להשתעשע בנפשותיהם של ישראל צדיקים וסי' כי נמכרנו אני ועמי וגומר ויאמר מי הוא זה וגומר והמלך קם בחמתו מ' גינת הביתן בשעה שהקב"ה נכנס לגן עדן כל אילני הגן וכל נפשותיהם של צדיקים אומרים שאו שערים ראשיכם וגומר מי זה וגומר שאו שערי' וגו' ואשרי המתחבר עמהם וקם לעסוק בתורה להשתתף עם המשוררים והם והם אומרים הנה ברכו את יי' כל עבדי יי' העומדים בבית יי' המשתתפים בכנסת ישראל הנקראת בית ה' כי כשרוח צפון מתעורר בחצות הלילה מנשב בכנור דוד לפי שהתעוררות השמחה בא אליו מצד צפון ואז מזמר לפני הקב"ה כענין שכתוב אלהים אל דמי לך וגומר וכתיב למען יזמרך כבוד ולא ידום וכשקול רנה של תורה עולה מלמטה מחריש הקב"ה כל צבא מעלה ומקשיב הקול ההוא וכנסת ישראל וכל צבא המלאכים מקשיבים הקול ההוא כענין שכתוב היושבת בגנים חברים מקשיבי' לקולך השמיעני וכשהקב"ה מושך חוט של חסד על כנסת ישרא' נוטלים חלקם כל המתחברים עמה בלילה ולפי שהיה דוד יודע דבר זה אמר חצות לילה אקום להודות לך וגו' וכתיב עורי כבודי וגו' ודרז"ל אני מעיר את השחר ואין השחר מעיר אותי לפי שלא היה ישן לא כשינת הסוס והו' סוד נעלם וכשעלה עמוד השחר באה הכלה מעוטרת מכמה שירות ותושבחות וכמה סיני תורה כלולה ממעלה ומטה ויושבת בהיכל דודה וכשרואה אותה באותה התיקון הטוב מצוה לכתוב בספר כל בני ביתו העומדים בבית ה' בלילות ומושך עליהם חוט של חסד ומאותו החוט נכתר אותו צדיק בכתר המלך ויראים ממנו עליונים ותחתונים ואין בעלי הדין שולטי' עליו לפי שהוא רשום בסימן המלך ונ"כר שהוא מבני ביתו ולפיכך אין רנין אותו והנזהר בזה מעיר על עצמו שהנשמ' הקדושה מאירה בו ומאהבתו ביוצרו מתעורר לעבודתו ובשביל שהיא שעת רצון היה מוהיר הנביא ואומר קומי רני בלילה לראש אשמורות וכתיב נפשי אויתיך בלילה וצריך לזהר שלא יפסיק משיתחיל עד שיתפלל עם הנץ החמה עכ"ל:

בלבו וכ"י השיג עליו ואני פירשתי את דברי רבינו יונה כהוגן והכל מבואר לעיל יעויין שם ז"ל הכ"י בטור א"ח סוף סי' כתב רבינו הגדול מהר"י אבוה"ב ז"ל שכת' באורחות חיים בשם גאון שאדם שהטיל מים והסיח דעתו והטיל מים פעם אחר שמחוייב לברך שני פעמי' אשר יצר והביא ראיי מאדם שאוכל שעה ולא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים עכ"ל והדין הזה זר בעיני וכי אדם שאכל והסיח דעתו מלאכול ורצה לברך ברכת המזון ושכח ואכל שנית לא"ד הסיח דעת צריך ברכה לזו כפי דעה היה מחוייב לברך ב' פעמי' ברכת המזון אתמהה ונ"ל לבוש מלבות ונראה לי דוקא ברכה זו וכיוצא בה שאין הברכה הסבית בא מאליו כטבעו של אדם דומיא דתפלה דאין התפלה הסבייה בא מאליה ואנכי צריך לשלם חוב ראשונה אבל ברכה שבא ע"י בסיבה של אדם כגון ברכת הפירות וברכת הנהנין וכיוצא בהן וברכת המזון אם שכח מלברך עליהם ראשונה ואכל ונהנה והוי מעות לא יוכל לתקן הוא וכשבא לאכול אפי' זה היין פעם שנית אינו צריך לברך ב' פעמים כ"ל עכ"ל ולי נראה בודאי די בברכה אחת כשיברך על פעולה שעשה הן עשה פעם אחד או כמה פעמים ואין ראיה מהתפילות שהם חובה על האדם להתפלל והיא חק"ש ואין עניינם על פעולה שקדם רק חק"ש להתפלל תלתא ויצא די מזה ע"כ מחויב לשלם אבל ברכת הודאה ושבח אין ענין לזה וכרין אחד עולה לכאן ולכאן כך נ"ל עד:

על כאן הגה"ה:

ענין קדושת הזיווג נתבאר באריכה לעיל באות ק' קדושה יעויין שם:

כתב בזוהר פ' וישב ר"ש פתח ארחץ בנקיון כפי כו' תא חזי רזא דמלתא הכא דלי' בר נש בעלמ' דלא טעים טעם דמותא בליל' ורוח מסאבא על התוא גופא וכד אהדרת נשמתא לגופא אתעבר' ההוא זוהמא והא אתמר דידוי דבר נש ווהמא דמסאבא אשתאר בהו ועל דא לא יעבר בר נש ידוי על עינוי בגין ההוא רוחא מסאבא עד דנטיל להון וכד נטיל להון כדין הא אתקדש ואקרי קדוש והך בעי לאתקדשא בעי חד כלי לתתא וחד כלי לעילא דיתקדש מההיא דלעילא וההוא דלתתא דיתיב בזוהמא דמסאבו ביה דא כלי' לקבלא מסאבו ודא לאתקדשא מיניה דא ברוך ודא ארור ע"כ והענין כתבו המקובלים כשאדם ישן בלילה הנשמה יוצאה מגופו ומיד שורה רוח הטומאה על ידיו ומעם ידיו לפי שהם כנגד זרועות עולם אשר משם נאחזים כוחות הטומאה ולפיכך שורה על הידים וההולך ד' אמות בידים טמאות חייב מיתה לשמים לפי שמביא אל אחר בידיו ועליו הכתוב אומר ישליו אוהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי אל לאשר הביא אלוה בידו מי הם מרגיזי אל אותם המביאים אל אחר בידיהם ולפיכך יתרחק מן הכיעור ומן הדומה לו ויתרחק מצד הטומאה כדי שישרה עליו אור הקדושה והטהרה · ומים הללו צריכים ב' כלים כלי עליון להתקדש ממנו ירמוז לעולם הקדושה וכלי התחתון לקבל המים הטמאים ההם והוא רמז לקליפה לעולם הקליפה שהוא צד הטומאה ולפי שהאדם עד שלא נטל ידיו הוא טמא לפיכך צריך שלא יטול ידיו אלא ממי שנטל שנ' והזה הטהור על הטמא וגומר ואסור להעביר ידיו על עיניו לפי ששורה עליהם רוח הטומאה והם ג' רוחות ולפיכך צריך לערות עליהם ג' פעמים להעבירם ואסור לעשות שום דבר במים ההם ואסור לשפכם אלא במקום מדרון כדי שלא ידרכו בני אדם עליהם שלא יריעו לעולם:

וז"ל סדר היום ואם נוטל ידיו מאיש אחר בין קטן ובין גדול ליטול המטיל תחילה ואח"כ יטול ממנו רמז לזה והזה הטהור על הטמא כי כיצד יעביר מעל חבירו רוח הטומאה והוא נדבק בו עדיין אלא יטהר עצמו ואח"כ יטהר אחרים כענין התקוששו וקשו ואין קפידא בזה כי אם דווקא בנ"י שחרית מן הטעם שזכרנו אבל בשאר היום בנטילות אחרות אין להקפיד וכל המקפיד אינו לא מן המתמיהין ואם תאמר איך הימין מקבל מים מן השמאל והרי הוא טמא יש לומר דלא דמי דהכא הוא חפץ להעביר הטומא' ממנו ומבקש כיצד יעשה לא שמפני מעלת הימין שלא ישמש לשמאל התחיל בו תחילה אבל הרי הוא חוזר עליו להעבירו ולא אפשר בלאו הכי ואדרבא מכחו ומצידו בא עליו להעבירו אבל אדם שלא נטהר עדיין והרי הוא חפץ בטומאתו אין כח בידו להעביר טומאה אחרת עד שיטהר בעל נפש צריך לזהר הרבה מאוד שלא ילך ד' אמות בידים מזוהמות מזוהמת נחש אשר שרה עליהם בלילה הנותן כח לטומאה לשלוט עליו וע"ז נאמר לא יהיה בך אל זר והענין הוא כאשר כתבנו כי אין ראוי ליתן לוכח ושולטנות אפילו רגע אחד משום ולא ידבק וגומר וכן הענין בכל דבר שצריך נטילת ידים כשיוצא מבית הכסא שירחץ ידיו תיכף ומיד ואע"פי שאין צריך בזה לערות עליהם ג' פעמים אפי' משום רוח טומאה נגעו בה ואיתא בזוהר שיזהר האדם כשיוצא מבית הכסא שלא ישמש מטתו כל אות' שעה משום דמדבק

בו שר רבית הכסא ופוגם אותו זווג נראה שהטעם משום רוח הטומאה עכ"ל ונראה בעיני מיד כשנעור ואינו רוצה לישן אף שעדיין אינו עומד ממטתו רק נשאר מושכב יטול ידיו כדי שילך ממנו רוח הטומאה מאחר שחוזרה הנשמה הקדושה אליו לא יתן מקום לטומאה וכן מצאתי שמשמע קצת כן בזוהר בראשית שצריך ליטול מיד כשניער אע"פי שאין רצונו לקום עדיין (אבל אסור להיות ער על משכבו ושוכב אא"כ יזהר כד"ת וכבר כתבתי שמהרהר כד"ת אין צריך לברך) ואל יעמוד ממטתו ערום ולא ילבש חלוקו אף מיושב אף יקח חלוקו ויכנים בו ראשו וזרועותיו בעודו שוכב ואז במקומו יהיה מכוסה כמו שהיה מתפאר רבי יוסי מעולם לא ראו קורות ביתי שפת חלוקי ואהל יאמר הנני בחדרי חדרים בבית אופל מי רואני ומי יעידני כי מלא כל הארץ כבודו אשר לפניו השיכה כאוהה אמן: הטעם לזה כי אברי האדם רומזים לדברים עליונים כמ"ש איוב ומבשרי אחזה אלוה אף כי הברית הקדוש ולכן אין ראוי לגלותם כי כבוד אלהים הסתר אבריו ע"כ: וידקדק בחלוקו ללובשו כדרכו שלא יהפוך הפנימי לחוץ כרא"ר יוחנן איזה ת"ח המדקדק בחלוקו גם הטעם בזה הוא כי הוא כיסוי הגוף הקדוש כמ"ש והפנימי הוא טהור ונקי אך הצד החיצון מקבל טומאה ולכן אין ראוי שיעש הפנימי חיצון והחיצון פנימי ע"כ:

וכשינעול מנעליו ינעול של ימין תחילה ולא יקשרנו וינעול של שמאל ויקשרנו ואח"כ יקשור של ימין דגרסי' בפרק במה אשה אמר רבי יוחנן כתפילין כך מנעלין כו' מיתיבי נועל של ימין תחלה כו' אמר רב נתמן בר יצחק ירא שמים יוצא ידי שניהם ומנו בריה דרבינא היכי עביד סיים דימיניה ולא קטיר וסיים דשמאל וקטיר והדר קטיר דימינא ופי' בספר קנה וטעם ר' יוחנן לפי שכשם שהתפילין מניח של שמאל תחילה כדי שלא ימצאו תפילין של ראש בראש והיא ר"ל כנסת ישראל אינו לשם על כן צריך להניח של יד שהיא כנגד מלבות וכי בא להניח של ראש אז האשה בביתה ומברכת ואומר ברוכה את לה' בתי וכן המנעל נועל של שמאל תחלה כתפילין פן ינעול של ימין ולא ימצא של שמאל ברגלו וטעם הברייתא שאמרה של ימין תחלה לפי שתתפילין של יד יש להם יו"ד שמורה רחמים ובעבור שרוצה לעלות אל המלך נוטל רשות מהשוער ולכן מניח של יד תחלה מ"מ אינו צריך הכנה כי היו"ד עמו אך המנעל אשר הוא רגל שמאל ומנעל שמאל תכין לך הדרך ותנעול של ימין תחלה ואח"כ של שמאל וכדי לצאת ידי שניהם נועל של ימין תחלה ואינו קושר והכין מקצת ואח"כ נועל של שמאל וקושר והנה הוא רוצה לעלות ולעשות קשר וחיבור בימין והכל אחד:

והיודע סוד מנעל מה יפו פעמיך בנעלים יתברר לו הענין ביותר ויתבאר אי"ה בסוד איסור נעילת סנדל דיום כיפורים ושם יתבאר גם כן שייכת ברכת שעשה לי כל צרכי לכשנועל מנעליו ׃ ויבדוק עצמו משום שנ' הכון לקראת אלהיך ישראל לפי שאין כבודו של מלך לבא לפניו בכרס מלא טינוף ועל דרך האמת הפסולת הזה באדם הוא דוגמת הפסולת הידוע והוא הסיג היוצא מן הכסף וצריך לפנות עצמו ממנו שלא לעורר דוגמתו לתת חלק לו בתפילה כי חלקו בה דבר ידוע ועוד יתבאר וזהו הכון לקראת אלהיך ולא לקראת דבר אחר ואמר רז"ל המשהה נקביו עובר בלאו שנ' בל תשקצו את נפשותיכם כי עליו נאמר שקץ תשקצנו וגומר נפשותיכם דייקא ׃

סה"סס

ואין להקשות ממה דאיתא בפ' כירה דף מ"ח דאמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רב כל המניח ידיו כנגד פניו שלימותה כאלו כפר בבריתו של אברהם אבינו ׳ ומקשה מס ומסיק ל"ק הא כי נחית הא כי סליק ׳ ופי' רש"י כי נחית לגבר פניו כלפי גבר ואין כאן משום צניעות אסור לכסותו כי סליק ופניו כלפי העם מותר משום צניעות ע"כ ואם כן למה הזהירו בחדרי חדרים במקום אין רואה סיפיה מחייב לכסות את עצמו די"ל דלעולם צריך לאחוז במידת צניעות אפי' במקום אין רואה כי מי ה' הקב"ה מלא כל הארץ כבודו כמסיכה כאורך וכשאוחז במידת צניעות ומכסה את עצמו אין ככופר בבריתו של א"א מאחר שאין עושה זה אלא בשביל צניעות וגלא יש לנו שום עיכוב מזה במה שמכסה את עצמו אבל אם עוסק בענין שצריך לגלות את עצמו דהיינו שרוצה לרחוץ ושקר הרחיצה שלא יהיה כל בשרו ערום על כל זאת בהילכתו לבסר מכסה את עצמו כראה ככופר בבריתו של א"א שהרי תכלית הליכה זו להיותו מגולה ונעב"ו דוקא ומכסה ׳ ומ"כ כשאינו צריך לגילוי והוא מכסה את עצמו אין זה אלא בשביל צניעות יתירה ולא טוב לו:

ובמסכת ברכות על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא זו בית הכסא ר"ל כשיתפלל האדם יפנה ודה"עה אמר ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו אפילו קרבים של בני אדם ובני מעיים צריכין לברך את ה' לפיכך צריך לברוק עצמו יפה כשבא להתפלל ואין להביא בטן מלא צואה לפני הקב"ה לברכו (נראה דעל זה אמר ר' יהרוצה לקבל עליו עול מלכות שמים שלימה יפנה כו' ר"ל שבכל גופו תמים יקבל עול מלכות שמים מש"כ כשבטנו מליאה צואה שאז אינו מקבל עליו בבטנו ונמצא שלא קיבל העול עליו בשלימות לא חסרון וק"ל) ויהיה צנוע בבית הכסא ונתבאר לעיל בארוכה באות צ' צנוע:

וכשיקנח עצמו אסרו בברכות פ' הרואה שיקנח בשמאל ולא בימין לפי שבה מראה טעמי תורה ואוכל בה ונל"ער שאף בשמאל לא יקנח בכל האצבעות דהיינו לא יקנח באמצעי לפי שבו כורך רצועה של תפילין של יד והוא בסוד קידושין עליונין כמבואר למעלה בסוד התפילין וצריך לעשות כריכין אלו בעמידה כמבואר שם ׳ ואיך יקנח עצמו בדבר שהוא מרכבה לקדושה ותלמד מק"ו שאין מקנחין בימין לפי שבה מראה טעמי תורה ובזה האצבע האמצעי בו בעצמו מעשה המצוה והתורה:

אח"כ כשנטל ידיו יסדר תיכף הברכות זו אחר זו כי מן הדין היה ראוי לסדרם תיכף כשיעור משנתו כל ברכה על ענייני' דהיינו המעשה אשר עושה שעליה נתקנה הברכה וכן עשו חכמי התלמוד בפ' הרואה וכן אית' בזוהר אך שאין אנחנו ממתיני' עד שיהיו ידינו נקיים מ"מ תיכף ומיד בנקיות צריך לסדרם:

ויען כי יש הרבה דקדוקים וענינים וכמה דינין בענין הפסקות הברכות אעתיק כל מה שכתוב בספר עמק ברכה דאבא מורי ז"ל ה"ה עם הג"הה שלי מסימן ז' עד סוף סימן י' וכמה מילי מעלייתא נילף מינייהו ה"ל שם דף כ"ח:

עמק הברכה

כתב הטור בסימן ו' וז"ל ואם הולך מיד לב"ה ורוצה להמתין מלברך ענ"י עד בואו לב"ה שיסדר אותה עם שאר ברכות הרשו' בידו ע"כ ׳ האמנם לם יעשה עצמו כ"לם עד בואו שמה ולא יפסיק לכתחילה בין נטילה לברכ' בשום דבר ודבור (אבל בדיעבד אם הפסיק בדברים בין הנטילה לברכה לא חשוב הפסק לחזור וליטול ידיו שנית ואפי' לכתחילה יכול להפסיק כשיצטרך לדבר בדרך כגון לומר לחבירו צפרא דמרא טב או לשאול שלום מפני הכבוד ולהשיב שלום לכל האדם כפגעו בו באקראי בעלמא ובפרט שזה הפסק הוי דבר מועט ואינו מסיח דעתו מן נטילה כיון שדבריו מועטי') ולא כמו שראיתי רבים קמים בהשכמה לב"ה ואומרים החינות ובקשו' ותהילי' ואח"כ כשאומר ש"ץ ברכת ענ"י בקול רם כדי להוציא מי שאינו בקי (כמ"ש הטור בסי' מ"ו ע"ל בסמוך מה שהובא בשם האגור) גם הם עוני' אחריו ברכת נטילת ידים בקול רם ׳ ונל"ער דממ"נ מברכין האנשים האלה ברכה זו שלא כדין דאי לא בירכו ברכת ענ"י מיד אחר הנטילה ועכשיו אחר שאמרו תחינות ובקשות ותהלים מברכין אותה אחר ברכת הש"ץ לא לרצון תהיה הברכה הזאת לדעתי מאחר שהפסיקו כ"כ בין הנטילה לברכה שהרי זה הכלל הגדול בדין ברכות לברך עליהם קודם עשייתן ולא התירו בנטילת ידים לברך אחריו אלא משום דאין ידיו נקיות משיג' חלילה ואין יכול לברך קודם הלכך תקנו שיברך אח"כ כמ"ש הרא"ש בסוף פ' הרואה והביאו הטור סי' מ"ו ובסימן קנ"ח אבל ודאי הדין נותן שנברך

בסמוך

בסמוך ליה כל מה שאפשר ולא נפסיק בכדי וכן הוא משמע בבירור ממה שהביא הב"י על מ"ש הטור ואם הולך מיד לב"ה ורוצה להמתין
מלברך ענ"י עד בואו לב"ה וכו' כדהתבאנו לעיל בסמוך · וז"ל ב"י שם כבר כתבתי בסי' ד' בשם הר"ם שאינו מברך ענ"י כשנוטל ידיו
עד בואו לב"ה ורבינו כותב כאן שברצונו תלוי הדבר שאם רצה מברך מיד ואם רצה ממתין עד בואו לב"ה וכתב רבינו הגדול כהר"י
אבוהב ז"ל שכן כתב בסמ"ק וכתב ע"ז שיש לפקפק בו שמאחר שכל המצות צריך לברך עליהן עובר לעשייתן ולא ההידו בנטילה אלא
לפי שלא היה ראוי לברך קודם לפי שהידים מטונפות א"כ להאי טעמא כיון שמברך קודם ניגוב הוה ליה בקודם נטילה אך מן הדין הוא
שנברך בסמוך כל מה שאפשר ואולי דעתו בזה שמאחר שאלו הברכות של שחרית אנו מברכין אותה בב"ה א"כ ברכת נטילה גם כן אם
ירצה לחבר אותה עם האחרות אף על פי שלא יהיה במקומה יכול לעשות אע"פ שיש לחלק בזה שברכת נטילה ידים היא ברכת המצוה
שלעולם צריך להקדימה והאחרות הם ברכות השבח שיכול לאומרם אחר עשייתן כמו שכתבו הפוסקים ע"ל וזה וגם הרא"ש בסוף ברכות
ועוד דהא ניחא להו טעמא שכתב הרב לקמן (ר"ל הטור א"ח בסימן מ"ו) שמה שאנו מסדרים אותם בבית הכנסת הוא בשביל עמי
הארץ שאינם יודעים אותם ויענו אמן אבל להוא טעמא שכתב שאנו עושים זה בשביל שאין הידים נקיות אין ראוי לעשות זה אלא יש
להשיב בזה שמאחר שהברכות האחרות אין אנו מברכין אותם מיד סמוך לנטילה ואנו מניחין אותם לבית הכנסת זאת גם כן תרחה עמהם
שאין לחלק עכ"ל והאגור כתב ששאל מהר"י מולן איך יתכן שהאדם נוטל ידיו שחרית וממתין לברך על נטילת ידים עד בית הכנסת
והלא הפסק הוא (פי' שינוי מקום הוי הפסק אפילו לא שח בנתיים) והשיב שאין לו כל כך טעם מפורסם אבל נ"ל שדבר זה נתקן
שימתין לסדרן בבית הכנסת כדי שישמעו עמי הארץ ויענו אמן ויצאו בברכתו ואע"פ שלפעמים מברכין בבית הכנסת אע"פ שאין שם
מי שאינו בקי מכל מקום לא חלקו (כמו שמצינו בברכות יראו עינינו שנתקנה בשביל הראשונים שבתי כנסיות שלהן היו בשדות אעפ"י
שעתה אין הטעם מ"מ הברכה לא זזה ממקומה ·) ולי המחבר נראה שמי שמברך שחרית ענ"י ואחר כן בב"ה לא מברך יפה עושה עכ"ל
האגור · עכ"ל ב"י : עיניכם הרואות את אשר תמהו גדולי האחרונים ז"ל אפילו על הליכה גרידה שהולך האדם לבית הכנסת בין הנטילה
שעשאה בביתו ובין ברכת ענ"י שמברך אותה בבית הכנסת ואפילו לא הפסיק בשיחה בטילה בנתיים ודחקו עצמם לחפש טעמים על זה
למה אנו עושין כן שממתינין בברכתו עד בואנו לבית הכנסת ולא יכלו למצוא טעם לדבר זה רק כדי שישמעו עמי הארץ ויענו אמן ויצאו
בברכתו כדלעיל · (כי נוכל להפסיק לכתחלה בין הנטילה לברכתה אם ההפסק הוא לשום תועלת כנזכר בסמוך בהגהתי וההליכה זו
היא לתועלת עמי הארץ כנזכר כאן בפנים) הא לאו הכי לא יכול להפסיק בין הנטילה לברכתה אם כן איך מפסיקין באמירת תהלים בין
הנטילה ובין הברכה והלא הפסק הוא (ופשוט הוא דבכל מקום שאסור לספר אסור לדבר אף בלשון הקודש כמ"ש התוספות והמרדכי
בריש היה קורא והכלבו בסימן ד' והתשב"ץ בהלכות תפלה סימן ר"ד) בלי טעם כי יוכלו לאחר אמירת תהלים עד אחר גמר ברכות
שחרית או עד אחר גמר כל התפלה ומה ראו לאומרה בין הנטילה וברכתה להפריד בין הדבקים למה זה ויעל מה והלא אין מלכות נוגעת
בחברתה אפילו כמלא נימא · דעד כאן לא קאמר הטור בסימן ו' דיכול להפסיק בין נטילת שחרית לברכתה כדלעיל לא דווקא בהפסק
הליכה כמ"ש ואם הולך מיד לבית הכנסת וכו' אבל בהפסקות דברים בנתיים מי אמר · ואם תאמר מהיכי תיתי לחלק בין אלו שתי
ההפסקות ר"ל בין הפסקות ההליכה ובין הפסקת הדברים והלא אידי ואידי הפסק הוא (ר"ל דשינוי מקום לחוד מיקרי הפסק אפילו לא
שח בנתיים כדלעיל בשם האגור :) ויש לומר דיש לחלק ביניהם בנדון בשני פנים · הפן האחד כי הטור לא התיר הפסק הליכה בין
הנטילה וברכתה כ"א מביתו לבית הכנסת כמבואר בדבריו המובאים לעיל בסמוך כמ"ש בסימן הנזכר וז"ל ואם הולך מיד לב"ה ורוצה
להמתין מלברך ענ"י עד בואו לב"ה וכו' וטעמא רבה אית ביה כדי להוציא עמי הארץ כנזכר בדבריו בסימן מ"ו · (הג"ה ואעפ"י שלא
כתב הטור כאן זה הטעם בפירוש מ"מ רמז עליו בייתור לשונו שכתב בסי' ו' הנזכר בזה הלשון ואם הולך מיד לב"ה ורוצה להמתין מלברך
ענ"י עד בואו לב"ה שיסדר אותם עם שאר ברכות הרשות בידו ע"כ · דלמה ליה למימר שיסדר אותה עם שאר ברכות כי במה שאמר
ורוצה להמתין וכו' עד בואו לבית הכנסת הרשות בידו הוי סגי אם לא לאוריי לן על התועלת הנמשך מהמתנת ברכת ענ"י עד ב"ה והוא
שמזכה בזה רבים מעמי הארצות שאינם יודעים לברכה ויענו אמן אחריה ויצאו ידי חובתם כמו שמצינו גבי שאר ברכות שחרית שתקנו
לסדרם בבית הכנסת מטעם זה כמ"ש הטור בסימן מ"ו ז"ל שם ולפי סדר הגמרא היה ראוי לברך על כל אחת ואחת בשעתה ולפי שאין
הידים נקיות תקנו לסדרם בבית הכנסת וגם מפני שרבים מעמי הארצות שאינם יודעים אותו תקנו שיסדרם בבית הכנסת ויענו אמן
אחריהם ויצאו ידי חובתם עכ"ל שם · הרי שכתב הטור כאן שתקנו לומר ברכות שחרית בבית הכנסת כדי לזכות בהם עמי הארץ אף
היא ר"ל ברכת על נטילת ידים דשל שחרית בכלל זה ולא הוצרך הטור לכתוב זה הדבר בסימן ו' הנזכר בהדיא מפורש דסמך ע"ל מה
שכתב בסימן מ"ו כנזכר בסמוך עד כאן הג"ה) כי מאחר שגם עליהם חל חובת הברכה צריכין אנו למצוא להם תקנה להוציאם י"ח כי
כל ישראל ערבים זה בזה מה שאין כן בהפסקת שאר הליכה או אפילו הפסקת אמירת תהלים שאין חובה לאומרה עתה אלא יכול
לאומרו לאחר זמן כדלעיל בסמוך ואם כן הויא הפסקת תהלים הפסקה שלא לצורך · הפן השני דעד כאן לא התיר הטור הפסקת
הליכה דבין נטילה לברכה לא כגון זו שאין בה היסח הדעת מהנטילה שנטל כבר דהיינו שילך מביתו לבית הכנסת בלי שום עיכוב כלל
כמו שנזכר בלשונו בהדיא שכתב ואם הולך מיד לבית הכנסת ורוצה להמתין וכו' ולשון מיד הוא פשוט בלי הפסק משמע ואז משעת
הנטילה עד ביאתו לבית הכנסת דעתיה על הנטילה וליכא היסח הדעת דכשדעת האדם על דבר אחד לא חשוב הפסק (וזה מבואר
לעיל בח"א בעשרה דברים כלל ז) אבל מי שאינו הולך מיד לבית הכנסת אחר הנטילה רק כמפסיק בנתיים באיזה ענין או הולך ואינו
עושה הברכה מיד רק שיאמר תחינות ובקשות או תהילים אחר בואו לבית הכנסת קודם ברכת על נטילת ידים איכא מודה הטור דאין
נכון לעשות כן משום הפסק והיסח הדעת · דלא נוכל לומר דעתיה על הנטילה הואיל והפסיק כל כך בנתיים לא זכר הדבר וישכחהו
וגדול מזה כתב הטור א"ח סימן קס"ה וז"ל מי שיצא מבית הכסא ורצה ליטול ידיו לאכילה שאלו לרש"י אם צריך ליטל ב' פעמים והשיב
שאלתי את רבי יעקב בר יקר ואמר שצריך ליטל ב' פעמים ולברך על הראשונה אשר יצר ועל השנייה על נטילת ידים וכו' עד והר"ם
מהרוטנבורג היה נוהג כרבי יעקב בר יקר דאי בנטילה אחת א"י ואחר כך ענ"י היה הפסק · (פי' שמפסיק באשר יצר בין הנטילה לברכת
ענ"י) וכן היה נוהג א"א הראש ז"ל ע"כל · והלא דברים קל וחומר ומה ברכת אשר יצר שאינה אלא ברכה אחת והיא גם היא באה
לטהרת הידים (כלומר שמטהר ידיו על שיצא גם כן מבית הכסא דהוי דומיא דטהרת ידים לסעודה בלא בית הכסא) כמ"ש הבית יוסף
בהגהותיו בסימן הנזכר אפילו הכי חשיבי הפסק בין הנטילה לברכת על נטילת ידים תחינות ובקשות או תהילים שהפסקתן מרובה וגם
אינן מעין הנטילה כברכת אשר יצר כל שכן דהוי הפסק · (הג"ה ואם תאמר שיש להפך הסברא ולומר אדרבה אמירת תהילים שהן
דברי רשות דאי בעי אומרו עתה ואי בעי לא אומרו עתה לא חשיבי למהוי הפסק אבל ברכת אשר יצר לאחר שיצא מבית הכסא הואיל
וחל עליו חובת הברכה עתה הוי הפסק טפי משום דהוי מילתא דחיובא והוא על דרך כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכו'
וגם כן על דרך שכתב הטור א"ח בסימן ס"ה גבי הפסק דקריאת שמע במבואות המטונפות וזה לשונו שם ור"י פסק אם שהה כדי לגמור
את כולה חוזר לראש דודאי היכא שהפסיק באמצע בלא אונס שאם היה רוצה היה יכול לקרות בהא קיימא לן שאפי' שהה כדי לגמור את
כולה חוזר למקום שפסק אבל זה שהוצרך לפסוק מפני המקום שאיננו ראוי לקרות אם שהה כדי לגמור כולה חוזר לראש וכו בהלל

ותפלה ומגלה עכ"ל אף כאן בעית למימר הואיל וברכת אשר יצר היא מילתא דחייבא לומר אותה עתה אחר יציאת בית הכסא הוי הפסק טפי ע"כ כתבו הפוסקים מי שיצא מבית הכסא ורצה ליטל ידיו לאכילה דצריך ליטול ב' פעמים משום דאשר יצר מפסיק בין הנטילה לברכת על נטילת ידים כדלעיל בפני' והוא הדין גבי נטילת שחרית הוי ברכת אשר יצר גם כן הפסק בין הנטילה ובין ברכת על נטילת ידים משום דהוי מילתא דחיובא אבל אם הפסיק בדברי הרשות בין הנטילה דאכילה וברכתה והוא הדין אם הפסיק בנטילת שחרית בין הנטילה וברכתה בדבר הרשות או אפילו באמירת תהלים דמיקרי גם כן דברי רשות הואיל ואינה חובה עליו לומר אותה עתה אין הכי נמי דלא מיחשב הפסק בנטילות אלו· זה אינו דודאי לענין הפסק נחשבת ברכת אשר יצר גם כן לדברי הרשות כי היא אינה נופלת תחת הזמן רק אימת שעושה צרכיו מברך אותה ואם לא היה עושה צרכיו עתה קודם הסעודה לא היה מברך אותה ואם כן היא נכנסת בגדר דברי הרשות וכן הוא בהדיא בש"ע בסימן קע"ח וזה לשונו אדם שישן בתוך סעודתו שינת עראי לא הוי הפסק וכן אם הפסיק בשאר דברי רשות כגון שהוצרך לנקביו וכיוצא בזה עד כאן לשונו : ואם כן הואיל וכצינו לדברי הרא"ש וסייעתו דסבירא ליה דאשר יצר מפסיק בין הנטילה וברכתה גבי מי שיצא מבית הכסא ורצה ליטול ידיו לאכילה כדלעיל בפנים ה"ה דס"ל נמי שאסור להפסיק בינה לבין ברכתה בשום דבר אף בדברי רשות כי ברכת אשר יצר נקראת דברי הרשות לענין הפסקה כדלעיל וא"ה גבי מי שיצא מבית הכסא ורצה ליטול ידיו לאכילה דצריך ליטול ב' פעמים משום הפסקות אשר יצר וא"כ לפ"ז אפילו אם תחשב אמירת תהילים לדברי הרשות א"ה הוי הפסק בין הנטילה וברכתה דשחרי' כמו שמצינו דברכת אשר יצר הוי הפסק בין הנטילה דאכילה וברכתה אף על פי שנחשבת לדברי הרשות כדלעיל ובודאי שם נטילה חד הוא ומה שמפסיק כאן הוא מפסיק כאן וק"ל ע"כ הג"ה פנים· וכי יאמרו אנשי תהילים שיש להם על מה שיסמכו במה שמפסיקין בתהילים בין הנטילה ובין הברכה והוא מ"ש הראש (בפרק כיסוי הדם והביאו בית יוסף בסימן קע"ט) גבי עובדא דתלמידי דרב וזה לשונו שם דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה וכו' ומשמע להו מ"ש הרא"ש כאן דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה וכו' כללא הוא :

ואני אומר על אותן אנשים האומרים כן כ"ללת חנם לא תאבה להם ולא השמע אליהם· כי מ"ש הראש במקום הנזכר דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה וכו' הוא קאי דווקא על מעשה דתלמידי דרב שהביא שם בגמרא בפרק כיסוי הדם (ואינו כללא על מקום אחר כמו בנדון דידן·) ז"ל שם דתלמידי דרב הוו יתבו בסעודה והוה קאי עלייהו רב ייבא סבא א"ל הב לן ונברך לסוף א"ל הב לן ונשתי א"ל הכי אמר רב כיון דאמריתו הב לן ונברך אתסר לכו למשתי מאי טעמא דאסחיתו דעתייכו ע"כ ופרש"י אסחיתו דעתייכו משתייה ואסור למשתי עד לאחר ברכת המזון· אבל התוספות והרא"ש כתבו שם דהיסח הדעת אינו מזקיק ברכה אחרונה על מה שאכל ופירשו אסור לכו למשתי אם לא תברכו בורא פרי הגפן אבל על ידי ברכת פה"ג שרי למשתי קודם לברכת המזון והביאו ראיות לקיים פירוש זה (ע"ל בסוף חלק א' בכלל ז' מחי' כללים·) וע"ז קאי הרא"ש שם וכתב דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה כלומר אף על גב דהסיחו דעתם מאכילה ושהייה במ"ש הב לן ונברך מכל מקום אין חשש הפסק בזה להיות אסור להם לאכול ולשתות עוד בסעודה זו עד שיברכו ברכת המזון (שהיא הברכה האחרונה שהזכיר הרא"ש) דיכול להפסיק בין מעשה דאכילה שאכל תחלה ובין ברכה אחרונה ר"ל ברכת המזון שיברך עליה לסוף וכדי להעמידך על האמת בזה הנני מביא לך דברי הרא"ש הנזכרים בסמוך ומה שהוסיף עליהם שם במקום הנזכר וזה לשונו ויש מפרשים שאסור למשתי עד דברכיתו ברכת המזון ולא נהירא כו' עד אלמא היסח הדעת זוקקו לברכה ראשונה אם רוצה לאכול או לשתות לפי שכבר נסתלקה ברכה ראשונה כשהסיח דעתו מלאכול או לשתות אבל אין היסח דעת מזקיקו לברך על מה שאכל ושתה קודם שיאכל וישתה פעם אחרת דמ"מ אם יאכל פעם אחרת יברך ברכת המזון על שתי סעודות דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה רק בין ברכה ראשונה למעשה חשו להפסק כגון בין נטילת ידים וברכת המוציא אבל אחר אכילה כל זמן שאין רעב מאותה אכילה מצי לברך וכו' הרי לך בהדיא דכל דברי הרא"ש האמורים בענין זה לא איירי אלא במילי דסעודה בלבד· ומכילא נמשך מזה דאותה בבא דקאמר דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה שהיא כדמות מציעתא בדברי הרא"ש הנזכרים מדבר בהפסק דבין מעשה אכילה שאכל תחלה ובין ברכה אחרונה והוא ברכת המזון שיברך עליה בסוף דאז הוא האי בבא דמציעתא הנזכרת דבר הלמד מענייננה ר"ל שכל הבבות האמורים בענין זה בין לפניה בין לאחריה מדברים בהפסק מילי דסעודה דווקא אם בהפסק שבין אכילה וברכת המזון כמו שכתוב לפניה או בהפסק שבין נ"י וברכת המוציא כמ"ש לאחריה כנזכר כאן אבל ענין הפסק דבין נטילת ידים דשחרית וברכתה דנדון דידן לא נזכר כאן כלל : ועוד ראי' הוה דעת הרא"ש במ"ש כאן דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה גם על מעשה הנטילה דנדון דידן שאינו חושש להפסק דבין מעשה הנטילה של שחרית וברכתה כך הוה ליה למימר דלא מצינו בשום מקום שיש חשש הפסק כו' דאז היה המובן מזה שהיה כולל אפילו שאר הפסקות דבין מעשה וברכה דהיינו כגון בין נטילה של שחרית וברכתה אף על פי שלא נזכרת כאן· ומדלא כתב כן רק כתב דלא מצינו שיש חשש הפסק בלי שום מקום· שמע מינה שקאי על אותו ענין דתלמידי דרב דוקא ולא על הפסק דמעשה הנטילה דשחרית וברכתה דלא נזכר שם בההוא עובדא כלל ועוד היכא מצית אמרת דבכלל דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה כו' שכתב הרא"ש במקום הנזכר הוא גם כן נדון דידן דהיינו מעשה דנטילת שחרית וברכתה אם כן מה שייך שם ברכה אחרונה לגבי נטילת שחרית והלא ברכה אחת היא השייך לגבה·

ועוד דכי מעיינת ביה שפיר דלא דמיא הא להא אפילו כי אוכלא לדנא· וכרחוק מזרח ממערב רחוקים זה מזה· דבשלמא דאינו חושש הרא"ש להפסק דבין מעשה האכילה לברכה אחרונה דהיינו ברכת המזון דבהכי איירי הרא"ש התם משום דטעמא רבא אית ביה דמאחר שהדין נותן דכל כמה דאינו רעב מחמת אותה אכילה מצי לברך כדלעיל בדברי הרא"ש וא"כ לפ"ז אפילו הוה ליה היסח הדעת בנתיים מה בכך הואיל ולא עבר זמן ברכת המזון שנתנו חז"ל דהיינו כל זמן שאינו רעב וכו' כי עוד חזון למועד ואין השעה עוברת אבל בנדון דידן דהיינו ברכת נטילת שחרית (שהיא ברכת המצות·) דזמן הראוי הוא קודם נטילה כשאר ברכות מצות דכל הברכות כולן עובר לעשייתן רק שאין אנו יכולים להזכיר השם עד אחר הנטילה תקנו לברך אחר הנטילה כדלעיל בשם מהר"י אבוהב אם כן מיד שירינו נקיות אחר הנטילה חל עלינו זמן ברכה של על נטילת ידים א"כ למה נפסיק בכדי הואיל והגיע זמנה מצוה שאפשר לקיימנה נקיימנה· הגם דאמירת תהילים או בקשות ותחינות גם כן מצוה לאמרם וכל המוסיף לבקש הרחמים זכות הוא לו מכל מקום ראוי לברך על הנטילה קודם לפי שהיא מצוה ראשונה שהתחיל בה ואמרו רז"ל מי שהתחיל במצוה אומרים לו גמור והיינו טעמא דאין מעבירין על המצות כמו שפירשו בו המפרשים דלא יניח מצוה שבאה לידו ראשונה כדי לעשות מצוה אחרת· וזהו גם כן טעם סדר הסרת תפילין כנזכר בטור בסימן כ"ח וזה לשון הכלבו בדף ט' ומניח לתוך כלי ש"ר ואחר כך של יד כדי שיפגע ש"י התחלה כשירצה ללבשן שאם יפגע לשל ראש תחלה יהיה צריך להניחן ואין לאדם להניח מצוה הבאה לידו ויתעסק במצוה אחרת· וכו' ואמרינן נמי במשנה בפרק כיסוי הדם שחט מאה חיות במקום אחד כיסוי אחד לכולם עד רבי יורא אמר שחט חיה יכסנה ואחר כך ישחט את העוף וכתב הר"ן על זה שם ז"ל בגמרא יליף לה מקרא וטעמיה משום דשני מינין חלוקין הם ראוי לכסות דמו של ראשון לגמור מצותו לגמרי (כי הכיסוי הוא גמר מצות השחיטה·) קודם שיתחיל בשני עכ"ל : אלמא היכא שמצות חלוקות צריך לגמור מצוה ראשונה

ואחר

ואח"כ יתחיל בשנייה ה"נ בנדון דידן הואיל והתחיל לעסוק במצו' הנטילה ראוי לו שיגמרנה דהיינו לברך עליה ברכת נ"י תחילה מיד אחר נטילה בביתו או בב"ה בבואו שמה קודם שיתחיל שאר דברים אע"פי שהם ג"כ סיפר שבחו של מקום הוא (וזאת הברכה אשר בירך על הנטילה היא גמרה של הנטילה שהתחיל בה) ובפרט שהפסק אמירת תהילים בעת ההיא הוא הפסק כדי (הג"ה ר"ל חנם בלא מצוה כי אינה מצוה התלויה בשעה זו דווקא כי יכול לאחר זמן אמירת תהילים עד אחר ברכת נ"י כדלעיל וכדלקמיה בפנים תכף:

אבל לצורך מצוה והיא שעה עוברת ודאי מותר להפסיק לא מיבעיא דמותר להפסיק בדבר שהוא לצורך נטילה עצמה כגון ההליכ' מביתו לב"ה דהוא הולך שם כדי לסדר ברכת נ"י עם שאר ברכות כדלעיל דפשיטא הוא דמותר אלא אפי' אם כפסיק בין הנטילה ובין ברכה לצורך מצוה דעלמא יכול להפסיק אם שעה עוברת דהא הפסקה דבין ישתבח ליוצר אור ארז"ל דעבירה היא בידו וכו' א"ה לצרכי ציבור או לפסוק צדקה למי שבא להתפרנס מן הצדקה מותר להפסיק כמ"ש הטור בסימן נ"ד וכתב ע"ז מורי ז"ל שם ומזה נתפשט מה שנהגו בהרבה מקומות לברך חולה או לקבול בב"ה שיעשו לו דין בין ישתבח ליוצר אור דכל זה מקרי לצורך מצוה עכ"ל ואמרו עוד רז"ל כפ' היה קורא והביאו הטור בסימן ס"ו וז"ל בין הפרקים שואל בשלום אדם נכבד מפני כבודו ומשיב שלום לכל אדם ובאמצע אפי' באמצע הפסוק שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד וכו' שמעינן מכל זה אפי' במקום שאמרו שאסור להפסיק א"ה לצורך מצוה מותר להפסיק ודוקא אם הוא שעה עוברת לאותה מצוה שמפסיק בשבילה דאל"כ העוסק במצוה פטור מן המצוה וק"ל) הואיל ואינה שעה עוברת דיכול לגמור בתחילת מצות נ"י שהתחיל בה לברך עלי' תכף מיד בבואו לב"ה בלי הפסק אמירת תהילים ואח"כ יוכל לומר תהילים כהצעתנו כדלעיל (הג"ה מה שאנו מפסיקין בפסוק מה טובו וגומר ואני ברוב חסדך וגומר וכיוצא באלה פסוקים שאנו נוהגין להתחיל בהם בבואנו לב"ה לא קשה מידי דודאי ראוי ונכון לכל אשר בשם ישראל יכונה בבואו לב"ה שהוא מקדש מעט לקבל עליו מורא מקדש ולפארו וכי לא יהא כח גבוה חמור מכח הדיוט שהרי ארז"ל שאסור לאדם להקדים לפתח חבירו ליתן לו שלום קודם שהתפלל אפ"ה אמרו אם פגע בו יכול ליתן לו שלום כמוזכר (בטור סימן פ"ט ק"ו לשכינה וכבוד ההיכל כשיפגע במקום הקודש הזה בביאתו לתוכו שיכרע וישתחוה ויפאר וירומם להש"י ולכבד בית יי' ע"כ לא חשיבי הנך פסוקים הפסק· ועוד דמלתא זוטרתי הם ואגב מיעוטא לא נחשבו הפסק משא"כ באמירת תהילים דחשיבי הפסק והיסח הדעת הואיל ואומרים כ"כ מזמורים לא זכר הנטילה וישכחוהו:

ועוד מ"א דלא דמי אמירת תהילים להנך פסוקים דבשלמא הני פסוקים הואיל ונהגו כל בית ישראל לאומרם מעולם ועד עולם בבואם לב"ה לא הוה הפסק דמיא להא דארז"ל על פסוק יי' שפתי תפתח ושמר הואיל ותקנוהו רבנן הוה כגאולה אריכת' ולא הוה הפסק אע"ג דלא דמיא ממש דשאני פסוק יי' שפתי וגומר שהוא תקנות חז"ל חכמי התלמוד משא"כ אלו פסוקים שאינן אלא מנהג בעלמא מ"מ הואיל ונהגו לאומרם לא הוו הפסק כיון שהכל בשביל התפל' משא"כ אמירת תהילים שאינו מנהג קדמון כי שמעתי אומרים שמנהג הזה נתפשט בזמן קרוב באלו הארצות לאמרו בציבור ואף גם עתה אין כל הקהל אומרים אותו רק יחידי העדה משא"כ באלו הפסוקים מה טובו וגומר שכל ישראל שוים בו לאומרם בבואם לב"ה ע"כ אינם נחשבין הפסק ולזה היה נראה דאין להפסיק בין הנטילה לברכת נ"י בשום תחינה ובקשה או תהילים כ"א בפסוקי מה טובו וגומר ואני ברוב חסדך וגו' כמנהג דאין לך אלא מה שנהגו ואל תוסף על דבריהם עכ"ה) וא"כ אותן האנשים שלא ברכו נ"י מיד אחר הנטילה בבואם בב"ה רק אומרים תחינות ובקשות או תהילים מקודם ואח"כ כשיאמר השליח צבור ברכת נ"י בקול כדי להוציא מי שאינו בקי כנזכר גם הם עונים אחריו ברכת נ"י בקול לא יפה הם עושים מפני ההפסק שהיו מפסיקים עד הנה בין הנטילה לברכה· ואם לא הפסיקו אותן האנשים בין הנטילה לברכה וברכו נ"י מיד אחר נטילה בביתם או מיד בבואם לב"ה ועתה חוזרים ומברכי' אחר ברכת השליח הציבור כ"ש דגרע טפי דהוה ברכה לבטלה שמברכין על מעשה אחד ב"פ· וכן לא יעשה כנזכר לעיל בשם האגור· ומה טוב וישר היה אם היו מתחילין בברכת נ"י מיד בבואם לב"ה והיו אומרים תהילים קודם ברוך שאמר או לאחר התפילה כדי שלא יפסיקו בין הנטילה לברכה כדלעיל אבל מה נעשה שכבר נהגו רוב הקהילות וכמעט כולם להתחיל בתהילים תחילה· ואי דילאי מנאי ציתו אותן אנשי תהילים העומדים בבית יי' בבקר השכם לומר אותו בחבורה בפני העמו' קודם התחלת הש"ץ לומר ברכת נ"י בקול איעצם ויהי יי' עמם ישכימו לקום כל א' מאותם החבורה מעט קודם קריא' השמש לב"ה שעור שיוכלו לומר עם עצמם מיד אחר הנטילה ברכת נ"י בצרוף שאר ברכות שחרית (דלכתחילה אין להפסיק אחר ברכת נ"י עד שישלים לפחות כל סדר ברכות שחרית כדלקמיה בפי' שאחר זה הסי') בביתו או בב"ה מיד בבואו שמה קודם שיתחילו לומר תהילים ולא יפסיקו בין הנטילה ובין ברכת נ"י אפילו בא"ע או ינדל ולא יענו אח"כ אחר ברכת נ"י של ש"ץ רק אמן בלבד ואומרים א"ע או ינדל קודם ברוך שאמר ואין להקשות על דברי אלה דא"כ הוא שלא יענו אנשי תהילים ברכת נ"י אחר ברכת ש"ץ בבקר השכם כ"א אמן לחוד כדלעיל א"כ על מה חוזר הש"ץ לענות אמן בקול הואיל ולא ברכו הציבור ברכת נ"י אחר ברכת הש"ץ דעליהו הוה קאי לומר אמן על ברכותיהם דודאי אינו אומר אמן על ברכת עצמו דאמרו ז"ל בר"פ שלשה שאכלו והביאו הטור (בסי' קפ"ח וב"י בסי' נ"א) כל העונה אמן אחר ברכותיו ה"ז מגונה· דיש לתרץ דמסתמא נמצאים בכל בקר ובקר בב"ה בפרט בקהילות הגדולות יחידים שאינם אומרים תהילים בחבורה רק באים לב"ה אחר גמר תהילים כאשר יתחיל הש"ץ לומר ברכת נ"י בקול· והם עונים אחריו ברכת נ"י ואפילו אם היו כלם בחבורה אחת לומר תהילים מ"מ נמצאים תמיד נערים כשיתחיל הש"ץ לומר ברכת נ"י בקול אחר גמר תהילי' או יכול להיות שאפי' אנשי' תהילים עצמן ר"ל אותן שקבעו עת לתהילי' לומר אותו בכל יום בבקר השכם עם חבירים המקשיבי' לא ימלט שלא יהיה אחד או שני' או יותר מהם שלא יעכבו ביאתן לב"ה לפעמים עד התחלת הש"ץ לומר ברכת נ"י בקול ואנחנו לא נדע איזה יכשר לבא לב"ה בהתחלת הש"ץ ברכת נ"י בבקר השכם הזה או זה ר"ל או ההמונים שאינם בחבורת תהילים או נערי' או אנשי תהילים עצמן המאחרים לבא עד כלות תהילים· יכול תקפה עליהם שינתם או שאר מונעי' המעכבים אותם לאחר המועד ונהגו ליתן בשביל זה דבר קצוב לצדקה בחבורה שלהם על שבטלו הקביעות אמירת תהילים ויכול להיות שאותן אנשים באים בעת שיאמר הש"ץ ברכת נ"י בקול ואיזה מן הכתות הנזכרים שיבואו להתחלת הש"ץ ברכת נ"י בקול הן יחיד הן רבים יענו ויאמרו אחריו ברכת נ"י כיון דלדידהו הוי סמיך לנטילה ברכת נ"י כי אין תלונתי כ"א על אותן האנשים שהפסיקו בתהילים או בשאר בקשות ותחינות בין נטילה לברכת נ"י לא אלו שיבואו לב"ה מהתחלת הש"ץ ברכת נ"י ולא הפסיקו בין הנטילה ובין ברכה נ"י בתהילים או בשאר תחינות והם עוני' אחר ברכת הש"ץ ברכת נ"י כדין וכדת ועלייהו קאי הש"ץ לענות אמן אחר ברכותיה' ואפי' אם אירע דלפעמים אין גם אחד בב"ה שיחזור אחר ברכת נ"י של הש"ץ ברכת נ"י כי לא כוונו העת והרגע של אמירת הש"ץ נ"י בקול· מ"מ עניית אמן של הש"ץ אינה בטילה כמו שמצינו בברכת המזון אבות בדברו וכו' וברכת ברוך ה' לעולם אמן ואמן וכו' וברכות יראו עינינו שתקנו בשביל הראשונים שבתי כנסיות שלהן היו בשדות אע"פי שעתה אין זה טעם מ"מ הברכה לא זזה ממקומה כמ"ש הטור בסימן רס"ח ובסי' רל"ו ע"ש וכן הקידוש לא נתקן בב"ה אלא בשביל האורחין דאכלי ושתי בבי כנישתא להוציאם ידי חובתן ואף על גב דעכשיו לא אכלי אורחים בבי כנישתא לא בטלה התקנה כמ"ש הטור והש"ע בסימן רס"ט ואם נ"י ברכה חמורה שהוא הזכרת השם אומרים סברא זו ק"ו באמן הקל וגוף הדין של ברכת נ"י גופא יוכיח שעושה הש"ץ בכל בקר כדי להוציא מי שאינו בקי שאף על פי שלפעמים מברכי' בב"ה ברכת נ"י אע"פי שאין שם מי שאינו בקי מ"מ לא חילקו כמו שהובא זה לעיל בשם האגור:· הג"ה וז"ל ש"ע של מוהר"מ קהל שהתפללו וכולן בקיאין בתפילה ואין בהם שאינו

בקי אעפ"כ יורד הש"ץ לפני התיבה ויחזור התפילה כדי לקיים תקנת חכמים וכן כל דבר שתקנו חז"ל בשביל טעם מה אם לפעמים יזדמן שאין שם אותו הדבר שתקנוהו בשבילו מ"מ תקנת חכמים במקומה עומדת משום גזירה שמא יהיה שם אותו הדבר שנתקנה בשבילו שא"כ היו חכמים נותנים דבריהם לשיעורים וכו׳) ואם ככה יעשו אנשי תהילים ר"ל שיאמרו עם עצמם ברכת ענ"י בצרוף שאר ברכות שחרית קודם שיתחילו התהלים יתקנו בזה ג׳ דברים המעוותים בלאו הכי א׳ דתכף לנטילה ברכת ענ"י דאין נכון להפסיק בין הנטילה ובין הברכה בכדי מכח כל מה שכתבנו לעי׳ ב׳ דמקרב ברכות של שחרית לזמן ענייגן דלפי סדר הגמרא היה ראוי לברך על כל אחת ואת בשעתה אלא לפי שאין הידים נקיות תקנו לאומרם אחר הנטילה כמ"ש בסימן מ"ו וכיון שלא יוכל לברך אותן בזמן ענייגן מטעם הנזכר טוב הוא לקרבן לפחות סמוך לענייגן בכל האפשר כדלקמיה בסי׳ ג׳ כשיאמר כל הברכות של שחרית זאת אחר זאת מיד אחר הנטילה קודם אמירת תהילים) כאשר הם כתובים בסידורים שלנו עד פרשת התמיד ובתוכם ג"כ ברכת התורה הנה טוב מאוד כדי לפטור גם פסוקי תהילים שהם גופי התורה ואפילו מי שסובר פסוקים שאינו אומר דרך לימוד אלא דרך בקשה ורצוי א"צ לברך עליהם מודה דאין נכון לומר כמה מזמורים בלא ברכת התורה וכ"כ סוהר"אי בש"ע שלו (ע"ל בסימן י׳ ובסימן נ"ט) ואפילו הם היו מצרדין להדר ההפסקה שיפסיקו אנשי תהילים בין הנטילה לברכתה ככל מקום למה לא יהיו מהזריזים המקדימים למצות כהיות לא ידם לעשות רבהיות טוב אל הקרא רע כההיא דברכות (פי׳ הפילת השחר) גבי תפילת הדרך דאיתא התם והיכי מצלי לה (ר"ל תפילת הדרך רב חסדא אמר מעומד רב ששת אמר אפילו מהלך ר׳ חסדא ור׳ ששת הוו קאזלי באורחא קם ר׳ חסדא וקא מצלי א"ל רב ששת לשמעיה מאי קא עביד רב חסדא אמר ליה קאי ומצלי אמר ליה אוקמן נמי לדידי ואצלי מהיות טוב אל תקרא רע ופרש"י ז"ל רב ששת מאור עינים הוה מהיות טוב אל תקרא רע הואיל ואני יכול להתפלל מעומד שהרי חבורתי עומדים לא אקרא רע להתפלל מהלך ואף על פי שמותר עכ"ל:

א"ב ה"ג אע"פי שיהיה מותר להפסיק בתהילים בין הנטילה לברכת ענ"י זה שאינו מ"מ מהיות טוב א"ת רע דהיה ראוי להחמיר ולעצור שינה קלה קודם התחלת אמירת תהילים · שיעור שיכול לברך ענ"י מיד אחר הנטילה בצרוף סדר הברכות הואיל ולאו מלתא דטריחא כולי האי ואפילו ש"ץ קבוע שאומר תהילים בקהל לפני העמוד יוכל לעשות כן ר"ל שיברך הש"ץ עם עצמו בביתו או בבה"כ ברכת ענ"י בצירוף שאר הברכות קודם התחלת תהילים כדי שלא יפסיק בין הנטילה וברכתה באמירת תהילים ואף על פי שיחזור ויאמר אותם כציבור כנהוג מ"מ הברכות שעושה שנייה אינן ברכות לבטלה מאחר שנוהגים החזנים לומר כל ברכות שחרית בקול כמו ברכת ענ"י כדי להוציא עמי הארץ ידי חובתם באלו הברכות וכבר היה לעולמים מנהג קדמונים לאמרם בבה"כ כדי שישמעו עמי הארצות ויענו אמן ויצאו בברכתו כמו שהובא לעיל בשם האגור וכ"כ הטור בסימן מ"ו ז"ל ותקנו לסדר אלו הברכות בבה"כ כדי שישמעו ע"ה ויענו אמן אחריהם ויצאו ידי חובתן ע"כ והואיל וכן אע"פי שברך כל ברכות שחרית עם עצמו מקודם בביתו או בבה"כ יכול לחזור ולברך אותם בצבור כדי להוציא עמי הארץ כדלעיל · (הג"ה ודווקא אם יאמרו אותן בקול כדי שיוכל לענו׳ אמן אחריהם אמרינן הכי דבזה מקיימו תקנות הקדמונים שתקנו כן כדי ששמעו עמי הארצות ויענו אמן אחריהם כדלעיל בפנים אבל אם יאמרו אותם בלחש וקולם לא נשמע כרסה לאנשי בה"כ כשיאמרו אותם בצבור אין כאן דעת שומע ומשמיע להוציא אחרים י"ח באלו הברכות רק כדי להוציא את עצמם והם כבר יצאו כשאמרו בתחלה עם עצמם תכף לברכות ענ"י קודם שהתחילו לומר תהילים ואם כן הוו אלו ברכות כלם לבטלה) ואין זה מנגד למה שהובא לעיל בשם האגור ז"ל ולי המחבר נראה מי שמברך ענ"י בשעת נטילה ואחר כך בבה"כ לא יברך יפה עושה ע"כ דיכול להיות דאינו מיירי בלהוציא אחרים אבל בלהוציא אחרים אע"פי שיצא מוציא כל המצות אע"פי שיצא מוציא (פי׳ רש"י הטעם בסוף פ׳ ראוהו ב"ד ז"ל שהרי כל ישראל ערבים זה בזה למצות ע"כ פי׳ לפירושו וכיון שלא יצא חבירו כמי שלא יצא הוא דמי) דעל זה חוזר ומשמיע הש"ץ התפלה בקול כדי להוציא מי שאינו בקי כמ"ש הטור וכ"כ מורי בש"ע שלו סי׳ תקפ"ה גבי שופר שכתוב בפנים קודם שיתקע יברך לשמוע קול שופר ויברך שהחיינו וכתב שם בהג"ה ז"ל ואין חילוק בין אם יברך לעצמו או שכבר יצא ומברך להוציא אחרים א"ה מברך התוקע שתי ברכות הנזכרות ע"כ וכן בסדר הפסח שעושה הסדר בכמה בתים אף על פי שהוא יצא כבר מהחובה כמ"ש הטור בסימן תפ"ט בשם הרי"ף א"כ גם שם הוא אומר בכל הבתים כמה פעמים אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצה ועל אכילת מרור והוא אינו מצווה ואינו אוכל שכבר יצא א"כ איך יאמר וצונו וכו׳ אלא ודאי דיכול לברך כך אף על פי שהוא אינו מצווה ועושה זאת המצווה בשביל אחרים שהוא כמו שבח והודאה להש"י שקדשנו כל ישראל ביחד וצונו על זאת המצוה · אבל עכ"פ לא יאמר הש"ץ ברכת ענ"י לבדה (בלי צירוף גם שאר הברכות אליה) עם עצמו תכף אחר הנטילה כדי לסמכה לנטילה קודם שיתחיל לומר תהילים בקהל דא"ה הוי ברכת ענ"י כמו ברכה לבטלה הואיל והפסיק בינה ובין שאר ברכות אשר בערם נתקנה כמו שיבא זה לקמן בשלימות בסימן ח׳ בס"ד: ע"כ אומר אני דנכון וראוי לפי זה שכשיאמרו החזנים בבקר השכם ברכות שחרית בבה"כ יאמרו אותן בקול רם בפני הקהל ועדה ברכת ענ"י עד לפחות אחר יהי רצון הראשון שחותם בה בא"י ג"ח טובים וכו׳ שהיא סוף ברכות שבחות של שחרית כנינון יענו אותם כלם כמו ברכת ענ"י ובזה ינצלו מברכות לבטלה כדלעיל ·

ובלאו האי טעמא מנהג כשר הוא שיאמר הש"ץ כל ברכות שחרית בקול כדי לזכור את הרבים בעניית אמן כי גדול שכר עונה אמן · (הג"ה והא דכתיב לעיל בפנים בסמוך דלא יאמר הש"ץ ברכה ענ"י עם עצמו לבדה כ"א כשיצרף כל ברכות שחרית עמה מיד הוא דווקא כשמפסיק הש"ץ בין ברכת ענ"י ובין שאר ברכות שחרית באמירת תהילים או כשאר הפסקות אמרינן הכי דלא יוכל הש"ץ לברך ברכה ענ"י בלבד תכף אחר הנטילה דהוי כמו ברכת לבטל׳ הואיל והפסיק באמירת תהילים בינה ובין שאר ברכת שחרית אשר בערם נתקנה כנזכר בפנים בסמוך · אבל בימי הסליחות בימים נוראים נ"ל דיכול הש"ץ לברך ברכת ענ"י עם עצמו מיד אחר הנטילה קודם שיתחיל לומר סליחות ואף על גב דאינו מצרף ליה מיד שאר ברכות שחרית דכראי הם פסוקי הסליחות שאומרי׳ אותם קודם היום לברך בערם ברכת ענ"י כמו לק"ש ותפילה או ברכת שחרית הואיל והם פסוקי דרחמי רבו כמו רבו אזכרות מהתחלת לך ה׳ הצדקה עד סיום הסליחות וכל הפסוקים כלם שמותיו של הק"בה הם ותוכן רצוף אהבה שלש עשרה מדות שאינן חוזרות ריקם קרושים הם ולפי שהם דברים שבקדושה סוברים קצת שאין נאמרים ביחיד וז"ל שבולי לקט כ"א סימן ר"ב מצאתי בשם ר׳ נתן גאון ז"ל ושאר חכמים אין מנהג לומר שלש עשרה מדות אלא בצבור וכו׳ וכן השיב הר"ב אבינד"ר כ"ץ ז"ל שאין לאומרם בפחות מעשרה לא בסליחות ולא בתחנונים שהן דברים של קדושה ולא יהיה פחות מעשרה אלא מדלג ואומר וכו׳ וגם אנו אומרים הוידויי אשמנו כו׳ ג"פ והזכרות אבות העולם אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה ושבטים ואימהות ואומרים ג"כ ענינת ופזמון וקדיש בתחלה וקדיש בסוף וא"כ הואיל ואנו מזכירים בסליחות דברים קרושים כ"כ ראוי מפני זה להיותם נחשבים כק"ש וכתפילה עצמה לענין לברך על נטילה זו ברכת ענ"י:

ואף גם זאת דק"ש ותפילה עצמה נזכרים ברמז בסליחות והוא מה שאנו אומרים בסוף שומר ישראל כו׳ עד האומרים שמע ישראל ואחר כך אומרים שומר גוי אחד וכו׳ עד המיחדים שמך ה׳ אלקינו ה׳ אחד וזהו ק"ש של רבי יהודא הנשיא ואחר כך אומרי׳ שומר גוי קדוש כו׳ עד המשלשים בשילוש קדושו לקדוש כמו שאנו אומרים בתפילה ג"פ קדוש וכמו שאחר התפילה אנו נופלים על פנינו לומר תחינה כך אחר הסליחות אומרים תחנון ומסיימי׳ ואנחנו לא נדע ע"כ ראוי שיברך הש"ץ בעד כל זה ברכה ענ"י על הנטילה

שעשאה

שישאה קודם התחלות הסליחות ואחר שסי' הסליחות חוזר הש"ץ ומברך ברכת ענ"י שנית בצבור בפני העמוד בקול כדי להוציא עמי
הארצות דכל מצות שאף על פי שיצא מוציא כדלעיל בפנים · הגלע"ד כתבתי בזה כוונתי ולשם שמים ואם אני קטן ודל השומע
ישמע והחודל יחדל ·) פנים · ח' ואם אין בדעתו לילך מיד אחר הנטילה לב"ה ורוצה לברך ברכת ענ"י מיד אחר הנטילה
בביתו אז צריך לברך מיד אחריה ברכת אשר יצר וכל שאר ברכות של שחרית תכף זאת אחר זאת · וכן הוא בספר ברכת אברהם
שאין להפסיק בין ברכת ענ"י לסדר הברכות כמו שאין להפסיק בין ברכת המוציא לאכילה או בין נטילה לסעודה לטור ולנמשכין
אליו (כדכתוב בא"ח סימן קס"ו) והטעם הוא דלא תקנו ברכת ענ"י בשחרית רק בשביל ק"ש ותפילה או לפחות בשביל
סדר הברכות של שחרית שהם דבר שבקדושה ע"כ יזהר כל אדם לכתחילה שבמקו' שבירך ענ"י על הנטילה של שחרית שם יברך כל
ברכות השבח בלי הפסק לפחות עד פרשת התמיד דבלאו הכי הוי ברכה על נטילת ידים לבטלה דאין להפסיק בין הברכה ובין הענין
שאנו מברכין עליו לא הפסקה בשהייה בזמן ולא הפסק' בשיחה בטילה ולא הפסקה בשנוי מקום · (כי שנוי מקום חשוב כמו היכח הדעת
כמ"ש הטור בסימן קנ"ח אפילו לא יפסיק בשיחה בטילה בנתיים) אשר על זה סובב הולך רוח רצון כוונת רוב הספר ההוא הנזכר
ובפרט החלק הרביעי ומצאת כי תדרשנו :

ונראה שמקור דין נובע ממ"ש הרא"ש ז"ל בפסקיו (בפ' הרואה)ז"ל שם וכי מתער לימא אלהי נשמה וכו' עד כי משי ידיה
אימר בא"י אק"בו ענ"י לפי שידיו של אדם עסקניות הן וא"א שלא ליגע בבשר המטונף בלילה תקנו ברכה קודם שיקרא ק"ש
ויתפלל כו' עד ונראה שאם אין לו מים מנקה את ידיו בצרור ועפר שמברך על נקיות ידים דחייב אדם לנקות ידיו בשעת התפילה כדאמ'
לעיל דכתיב ארחץ בנקיון כפי מזה יש ללמוד דה"ה בתפילת המנחה ובתפילת הערבית אם עשה צרכיו ונוטל ידיו מברך ענ"י אבל כל
היום כשעושה צרכיו אין צריך לברך כי אם אשר יצר דלא נתקנה ברכת ענ"י כ"א לסעודה ולתפלה כי הך דהכא כי משי אפי' אומר ברוך
המעביר שינה מעיני ותנומה מעפעפי ירמי"א שתרגילנו בתורתך וכו' עד בא"י גומל חסדים טובים לעמו ישראל כו' עד והאידנא נהגו
לברך אלו הברכות אחר שנטל ידיו דכל זמן שאין ידיו נקיות אין לברכן על הסדר והא דאמרינן כל המצות כולן מברכין עליהן עובר
לעשייתן היינו ברכת מצוה שאומר בהן וצונו צריך לברך להקב"ה תהילה על מה שציוונו וקרבנו לעבודתו אבל ברכה של הודאה ושבח
כגון אלו יכול לברך אחר כך מיהו מלשון שסדרום בגמרא משמע שיכול לברך כל אלו הברכות קודם נטילת ידים וזהו סעד לדברי שלא
תקנו נ"י אלא לק"ש ולתפילה · ע"כ"ל והבאתי כל זה מדברי הרא"ש דצריכנן להו לקמן · מדכתב הרא"ש בתחילת דבריו דלעיל
לפי שידיו של אדם עסקניות הן כו' תקנו ברכה (ר"ל ברכת ענ"י) קודם שיקרא ק"ש ויתפלל · משמע בהדיא דס"ל דאין להפסיק
בין ברכת הנטילה לק"ש ותפילה הואיל והיא נתקנה בשבילים דלעולם אין להפסיק בין הברכה ובין הענין אשר בשבילו ברכנו הברכה ·
וכ"כ הב"י בטור א"ח סימן נ"ט גבי עניית אמן אחר הבוחר ישראל באהבה וז"ל שם אבל הר"ר יונה כתב בשם ר"מ שאין לו להפסיק בין
הברכה ובין הדבר שמברכין עליו וכן הסכמת דעת הרמ"ה והרמב"ן ז"ל עכ"ל ב"י שם ועוד מוכח מדברי הרא"ש דלעיל דס"ל דאין
להפסיק בין ברכת ענ"י לק"ש ותפילה בשום הפסקה ממ"ש שם לפי שידיו של אדם עסקניות הן וא"א שלא ליגע בבשר המטונף בלילה
תקנו ברכה קודם שיקרא ק"ש ויתפלל וכו' עד מזה יש ללמוד דה"ה בתפילת המנחה ובתפילת הערבית אם עשה צרכיו ונוטל ידיו מברך
ענ"י כו' מדרמה הרא"ש שינת לילה ואפילו לא עשה צרכיו לעשה צרכיו גדולים או קטנים לענין תפילת מנחה וערבית דלשניהם מצריך
נטילה וברכה · משמע מזה שהוא משוה אותם להדדי בענין זה בכל מילי וכמו שמצינו בנטילת תפילת המנחה ותפילת הערבית
דלא היה מברך ברכת ענ"י אפילו עשה צרכיו וקנח או קטנים ושפשף אלא כשרוצה להתפלל מיד בלי הפסק בינתיי' כלל כמ"ש הטור
בסימן ו' דהרא"ש לא היה מברך ענ"י בכל היום אם לא כשעשה צרכיו וקנח או שפשוף והיה מתפלל (כלומר מנחה או ערבית) אחריו
מיד : מדקאמר לשון מיד משמע בבירור דאם לא היה מתפלל מיד לא היה מברך ענ"י בזמן הנטילה לנקבירה אף על פי שהיה
רוצה להתפלל אחר שעה קלה כי ע"ז מורה לשון מיד שדרך הטור כתב בסימן קס"ו ובסימן קצ"ב בלשון מיד על נטילה לסעודה וז"ל וינגב
ידיו היטיב ויברך ברכת המוציא מיד וכתב שם דהרא"ש היה רגיל שלא להפסיק ושלא לדבר וכשהיה מסיב בסעודה עם אחרים היה
נוטל באחרונה שלא להפסיק ושלא לדבר ע"כ : הרי לך דלשון מיד פירושו תכף בלי הפסק בין הענין אשר דיבר בו ה"נ בברכת
ידים להתפילת המנחה או ערבית שכתוב זה לשון מיד כנזכר הוא גם כן פירש תכף בלי הפסק בין הנטילה להתפילת מנחה או ערבית
ומדמה לה ברכת נ"י דשחרית כנזכר זהו מה שאמרתי לעיל בסמוך שמקור דין זה (ר"ל מה שכתב ב"על ברכת אברהם שלא להפסיק
בין ברכת נ"י ובין ק"ש ותפילה נובע ממ"ש הרא"ש ז"ל בפסקיו כו' ע"כ ראוי לכל אדם לנהוג בזה כמו שהבאתי לעיל בשם ספר ברכת
אברהם דהיינו שלא יפסיק בשחרית בין ברכת ענ"י ובין ק"ש ותפילה או לפחות בין סדר ברכות עד פרשת התמיד הואיל והרא"ש
מסכים על ידו בזה · ואין להקשות על מה שהבאתי לעיל בשם בעל ברכת אברהם דס"ל דתיקנו ברכת ענ"י בשחרית בשביל ק"ש
ותפילה וה"ה בשביל סדר ברכות בלבד · מה שייכות יש לברכות שחרית עם התפילה להשוותם יחד וגם הרא"ש לא הזכיר בדבריו את
המובאים לעיל בסמוך · (ר"ל דתיקנו ברכת נ"י בשחרית ·) כ"א ק"ש ותפלה בלבד · ולא סדר ברכות די"ל דכבר כתב בעל ברכת
אברהם בח"ד הנזכר דאותה הבקשה שאנו אומרים בבקר בתוך שאר ברכות שחרית המתחלת ירמי"א שתרגילני בתורתך ודבקני
במצותיך וכו' עד החתימה בא"י ג"ח טובים לעמו ישראל · היא מעין תפילת י"ח ומעין ברכת אהבה רבה שהיא אחת ברכות ק"ש ומעין ק"ש
עצמה ומעין אמת ויציב האריך שם קצת בזה ע"ש · (ואל תרחק מ"ש בעל ברכת אברהם כאן רצ"י שבשביל דבקשת יהיה רצון דלעיל היא
מעין ק"ש ותפלה נחשבת כמו ק"ש ותפלה לענין לברך בעדה בשחרית ענ"י כי מצינו שכתב הטור בסימן רל"ז כה"ג וז"ל שם וכה שנוהגין
להפסיק בפסוקי' ויראו עינינו וקדיש לפי שבימים הראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתאחר שם עד זמן תפילת ערבית
ותקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שיש בתפילות ערבית וכו' קשה ע"ז מה ענין י"ח אזכרות אלו אצל שמונה
עשרה ברכות אלא מה אית לך למימר בשעת הדחק סגי ברמז בעלמא ה"נ דכוותי' ועד"ז נמצא כתוב בכלבו שאנו נוהגין לומר אין
כאלקינו בשבת ויום טוב כדי להשלים ק' ברכות כו' עד אמרו ק' כנויים שיש באין כאלקינו שכל אחד מהם עולה להשלים ברכה וכו' ע"ש ·)
וא"כ הואיל והן מעין עניינם ס"ל לבעל ברכת אברה' דראוי כפני זה לברך בעדם ברכת ענ"י כמו בעד ק"ש ותפילה ממש וגם הרא"ש סובר
סברא זו הנזכרת ר"ל לברך ברכת ענ"י שחרית אפילו בשביל . סדר ברכות בלבד כנזכר בסמוך בשם בעל ברכת אברהם ומ"ש האשר"י
דלא תקנו ברכת ענ"י כ"א קודם ק"ש ותפילה כנזכר לעיל אינו רוצה לומר ק"ש ותפילת שמונה עשרה ממש אלא גם אלו ברכת שחרי'
בלבד כהתאכפם יחד ק"ש ותפילה קרי להו לענין שתקנו ברכת ענ"י בעדם מהטעם הנזכר בסמוך דאי לא ת"ה דס"ל להרא"ש שברכות
של שחרית במקום תפלה עומדת לענין ברכת נ"י של שחרית אלא תאמר דק"ש ותפלה שהזכיר הרא"ש גבי ברכת ענ"י שחרית הוא ק"ש
ותפלה ממש אבל בשביל ברכות שחרית בלבד אע"ג דנטילה בעי אינו מברך עליה אפילו אמרם כולם יחד היה קשה מרידיה אדידיה
ממ"ש בפסקיו בפ' הרואה כאשר הובא לעיל בפנים דלא תקנו ברכות ענ"י כ"א קודם ק"ש ותפילה וכ"כ בתשובה כלל ד' ואחר כך כתב
באותה תשובה עצמה והביאו הטור א"ח סוף סימן מ"ו וז"ל המשכים קודם אור הבקר ללמוד יברך ענ"י ואשר יצר ואלקי נשמה וכל סדר
הברכות עד ברכת התורה וברכת התורה בכלל וילמוד ע"כ · הרי לך דכתב כאן דמברך ענ"י בעד סדר הברכות לבד רע"כ כשהשכים
קודם אור הבקר עדיין לא הגיע זמן ק"ש ותפילה א"כ

על

על מה יברך ברכת ענ"י אם לא על סדר ברכות שחרית שיצרף אליה קודם אור הבקר אם כן קשיא אהדדי · ועוד היא גופה קשיא דבתחלה אותה התשובה עצמה הנזכרת כתב ז"ל כללא דמלתא אין לברך ענ"י אלא במקום שמצינו שתקנוהו חכמים כגון הנוטל ידיו לאכול וגם תקנוהו בבקר כשקם ממטתו וידיו מטונפו' שמשמשו' במקום הטינופות ויש לו להתפלל צריך ליטול כו' הרי לך שכת' בתחלת זאת התשובה כדכתב שם בפסקיו בפרק הרואה כנזכר דהיינו דלא תקנו לעשות ברכת ענ"י אלא לאכילה ולתפלה · משמע דלסדר הברכות אינו מברך על נטילת ידים ואם כן איך כתב בסוף אותה התשובה עצמה דהמשכים ללמוד יטול ידיו ויברך על נטילת ידים בעד סדר הברכות לבד כנזכר ואם כן נראה דקשיא מרישא דתשובה לסיפא אלא ודאי צ"ל גם כן אליבא הרא"ש דנחשב לו סדר ברכות שחרית בק"ש ותפלה עצמה לענין ברכת ענ"י מטעם הנזכר בסמוך בשם ברכת אברהם · או נוכל לומר מ"ש הרא"ש בפסקיו בפרק הרואה ובתשובה דלעיל דלא תקנו נטילת ידים וברכתה כי אם לקריאת שמע ותפלה הוא ק"ש ותפלה ממש ולא סדר הברכות בלבד ומ"ש הטור בסימן מ"ו דלעיל דהמשכים קודם אור הבקר ללמוד יברך ענ"י ואשר יצר ואלהי נשמה וכל סדר הברכות וכו' דמשמע מזה בהריא דס"ל דמברך ענ"י אפילו בעד סדר הברכות בלבד וכן הוא בסוף תשובה הנזכרת אלו הדברים הם גם כן דברים בכתבן ממש וצדקו יחדיו רק הם על ב' בחינת והכל כפי העת וכפי הזמן ולפי השתנות הזמן ישתנה הדין ודבר בעתו מה טוב דלפעמים יש עת דיותר טוב להסמיך ברכת ענ"י לסדר ברכות שחרית אפילו הם לבדם פלהמתין מלברך על נטילת ידים כדי להסמיך אותה לק"ש ולתפלה גם כן ופעמים יהיה עת דיותר טוב להמתין בברכת ענ"י כדי להסמיך ברכת ענ"י לק"ש ולתפלה גם כן וזהו הדרך הישר שיבור לו האדם אם הוא משכים קודם אור הבקר שעדיין לא הגיע זמן ק"ש ותפלה אז יברך מיד ברכת ענ"י בצירוף שאר ברכות שחרית עד פרשת התמיד (מלבד ברכת אשר נתן לשכוי בינה כמ"ש הטור בסימן מ"ו) וכבר נזכר לעיל דברכת שחרית כלם במקום ק"ש ותפלה הם עומדים לענין שיכול לברך בעדם ברכת ענ"י כמו בק"ש ותפלה עצמה · וזה טוב יותר שיברך ברכת שחרית כלם זו אחר זו מיד אחר קומו ממטתו מלהמתין עד אור הבקר כדי שלא להרחיק כ"כ אלו הברכות מזמן עניינן דמן הדין היה ראוי לברך על כל אחת ואחת בשעתה אלא לפי שאין הידים נקיות משינת הלילה תקנו לברכם אחר הנטילה כדלעיל בשם הראש (וכן הוא בטור בסימן מ"ו) אך הסברא נותנת שנברך אותם לכל הפחות בסמוך כל מה שאפשר כדלעיל בסימן ז' וכדלקמן בסימן ט' · אמנם מי שהשחר מעירו ועומד אחר עלות השחר והולך מיד לב"ה תתהפך סברא זו ואז טוב יותר להמתין בברכת ענ"י עד בואו לב"ה כדי שיברך אותם שם עם שאר ברכות וק"ש ותפלה בלי הפסק בנתיים והטעם כי עיקר ברכת ענ"י נתקנה בשביל ק"ש ותפלה כמ"ש הרא"ש בפרק הרואה כדלעיל ע"כ כשהגיע זמן ק"ש ותפלה של שחרית כשעומד בבקר אין נכון להפסיק בין ברכת ענ"י לבין ק"ש ותפלה ממש דדווקא במי שהשכים קודם עלות השחר כתב הרא"ש דמברכין סדר הברכות עד פרשת התמיד כדלעיל ואעפ"י שאינו סימך ברכת ענ"י לק"ש ולתפלה ממש לית לן בה משום דשם לא אפשר לאסמכינהו לק"ש ולתפלה מאחר שלא הגיע זמנם עדיין (ולהמתין מלברך ענ"י בצירוף שאר ברכות שחרית עד בקר אין נכון לעשות דאין להפליג הברכות מזמן עניינן כ"כ רק ראוי להסמיך אותן לזמן עניינן בכל האפשר כדלעיל בסימן ז' וכדלקמן) ועל זה וכיוצא בזה הורגלו רז"ל לומר היכא דאפשר אפשר והיכא דלא אפשר לא אפשר: וא"כ הואיל ולא אפשר לסמוך ברכת ענ"י לק"ש ולתפלה ממש מפני שהם מחוסרי זמן שחר כדאי הם אלו הברכות שחרית לסמוך עליהם בשעת הדחק ולברך בשבילם על הנטילה ברכת ענ"י כמו על ק"ש ותפלה ממש כדלעיל · אבל כשהוא קם ממטתו כשהאיר הבקר ורוצה לילך מיד לב"ה ודאי עדיף טפי להמתין בברכת ענ"י עד בואו לב"ה כדי שיסדר אותה עם שאר ברכות ויסמוך ליה נ"כ ק"ש ותפלה ממש הואיל ועיקר ברכת ענ"י נתקנה בעדם כדלעיל ומ"ש הטור ואם הולך מיד לב"ה ורוצה להמתין מלברך ענ"י כו' הרשות בידו כדלעיל בסימן ז' ומרכתב ואם הולך מיד לב"ה פשיטא דמיירי שהוא יום וא"ה כתב שברצונו של אדם תלוי הדבר שאם רצה מברך מיד ואם רצה ימתין עד בואו לב"ה אין רצונו לומר במ"ש הרשות בידו דלו משפט הבחירה שאם רצה מברך מיד ואם רצה ממתין עד בואו לב"ה ויהא אלה ב' הבחירות שקולים וטובים כאחד דזה אינו כי כבר בארתי לעיל בסמוך בתירוץ שני דמי שהולך לב"ה מיד בקומו ממטתו פמו בקיץ שכבר הגיע זמן ק"ש ותפלה הוא יותר טוב להמתין בברכת ענ"י עד בואו שמה כי זמן הברכה האמתי היא סמוך לסדר הברכות וק"ש ותפלה אשר בעדם ר"ל בעד ק"ש ותפלה ממש עיקר תקנת ברכת ענ"י כדלעיל · אלא כוונתו במ"ש ואם הולך מיד לב"ה הרשות בידו ר"ל שהרשות לעשות כן והיא גופא קא משמע לן דרשאי לעשות זה דלא תימא יש איסור בדבר משום הפסק ר"ל שמפסיק בין הנטילה שעשאה בביתו ובין הברכה שיברך עליה בב"ה כי אין להפסיק בין הנטילה ובין הברכה כדלעיל בסימן ז' וה"א דמכח זה יהיה אסור ליטול ידיו בשחרית בביתו אם לא שיברך שם ג"כ ברכתה או ימתין מליטול ידיו עד ב"ה בענין דבכל מקום שיטול ידיו שם יהא הברכ' בלי הפסק שינוי מקום כי שינוי מקום חשוב כמו היסח הדעת אפילו לא יפסיק בשיחה בנטילה בנתיים כדלעיל קמ"לן הטור במ"ש ואם הולך מיד לב"ה ורוצה להמתין מלברך ענ"י עד בואו לב"ה שיסדר אותה עם שאר ברכות הרשות בידו ושרי לעשות כן ואין הליכ' נחשבת הפסק הואיל דבהליכה זה מקיים מצות ברכת ענ"י יותר בשלימות משהיה מברך ברכת ענ"י בצירוף שאר ברכות שחרית בביתו במקום נטילה ואח"כ היה הולך לב"ה ואז היה מפסיק בהליכה בין ברכת ענ"י בצירוף שאר ברכות ובין ק"ש ותפלה ממש · אבל זה עדיף טפי לקרב הברכה (ר"ל ברכות ענ"י) גם לק"ש ותפלה הואיל והגיעו זמן ק"ש ותפלה ורצונו לילך מיד לב"ה מטעם דלעיל כן גלע"ד לרחוק ולפרש דברי הטור כאן אף על פי שהוא פי' רחוק קצת · וא"ת אכתי קשה מ"ש הטור בסימן ו' הנזכר אחר שכתב ואם הולך מיד לב"ה ורוצה להמתין וכו' עד הרשות בידו כדלעיל כתב שם בסמוך תכף וז"ל אמנם אם יברך מיד ענ"י ואשר יצר י"א שצריך לומר מיד אחריה אלהי נשמה וכו' וי"א שאצ"ל מיד אחריה כו' משמע בבירור שיכול ג"כ לברך ענ"י בביתו בלא כל סדר הברכות רק עם א"י לבדה · (וסומך אליה ג"כ אלהי נשמה לפי שהיא ברכה הסמוכה לחברתה לסברת הרא"ש) והלא זה סותר כל הכתוב לעיל בענין זה (דהיינו שכתוב לעיל דאין להפסיק בין ברכת ענ"י לק"ש ולתפלה ולפחות לסדר ברכות שחרית עד תמם ·) וי"ל דהטור לא כתב זה אלא לדעת דס"ל דמברך ענ"י בכל יום כשעשה צרכיו בשביל א"י בלבד כמו שוכר הטור זה בסימן ז' אבל להרא"ש ולהנמשכים אליו וכמנהגינו שאין אנו מברכין ענ"י כל היום אין לברך ענ"י בביתו בבקר השכם אפי' עם ברכת א"י ועם ברכת אלהי נשמה כ"א בב"ה או בביתו עם כל שאר ברכות כדלעיל · והעיקר שבא הטור להשמיענו בזה כאן הוא זה באם הוא מכת הנוהגין כל היום כשיעשה צרכיו לברך ברכת ענ"י וא"י מפני שהוא דבר שבקדושה כמ"ש הטור בסימן הנז' או י"א שצ"ל מיד אחריה אלהי נשמה וכו' לפי שהיא סמוכה לברכת א"י · ואל תתמה על הטור דשקיל וטריא אליבא דיליה לא ס"ל הכי כי כן מצינו שכתב כן על זאת הברכה גופא בסי' תע"ג גבי ליל סדר דיש פלוגתא אם יברך ענ"י על טבול ראשון וכתב לבסוף וז"ל והרוצה לצאת ידי ספיקא יביא עצמו לידי חיוב נטילה מצד אחר כגון שיקן הגליו וישפשף עכ"ל הטור · וכתב הבי' שם ע"ז וז"ל ומ"ש שהרוצה לצאת ידי כפיקא יביא עצמו לידי חיוב נטילה כו' זה ע"פ סברא שכתב רבינו בסי' ז' שאחר עשיית צרכיו מברך ענ"י אבל לפי דעת הרא"ש שכתב רבינו שם דאינו מברך ענ"י אחר עשיית צרכיו אא"כ רוצה הוא להתפלל אין תיקון זה כלום וכו' הרי שכתב הטור כאן הדין אליבא הי"א וליה לא ס"ל גם עתה כדברינו כן הוא · ואם תקשה עוד על מ"ש לעיל כמה פעמים דאין להפסיק בין ברכת ענ"י לסדר הברכות אפי' בשינוי מקום נרידה דהיינו שהולך מביתו לב"ה והלא ההליכה זו היא לצורך ברכת ענ"י כדי לסדר בב"ה שאר הברכות כי לא תתקיים ברכת ענ"י בשלימות עד שישלים לפחות כל הסדר הברכות אשר בעדם נתקנה כדלעיל א"כ דמי להביאו מלח ולפתן דלא הוי הפסק בין ברכת

הכוציא

המוציא לאכילה מטעם שהם צרכי ברכת המוציא כמ״ש הטור בסימן קס״ז וא״כ הואיל וההליכה זו צורך הנטילה וברכתה הל״ל נ״כ כאן דלא מפסקה · וי״ל דכל הני מילי דאמרו רז״ל דלא הוי הפסק בין ברכה לאכילה אם הם מצרכי הסעודה היינו דווקא בדיעבד דאם שח בין ברכה לאכילה בדברים שהם צרכי הסעודה כגון הביאו מלח הביאו לפתן וכהאי גוונא אז לא חשיב הפסק לענין להצריכו לחזור ולברך כמו שאם שח בדברים שאינם מצרכי סעודה בין הברכה ובין האכילה שאז צריך לחזור ולברך כמ״ש הטור בסימן הנזכר אבל לכתחילה ודאי לא יפסיק בין הברכה לאכילה אפילו בדברים אלו וכן כתב בהדיא הב״י בשם הכלבו וכן פסק מוהר״ם בש״ע שלו דלכתחלה לא יפסיק כלל בין הברכה ובין האכילה אפילו בהביאו מלח או לפתן אם כן בנדון דידן דהיינו ההפסקה דבין ברכת ענ״י לשאר ברכות נמי נימא הכי אפילו אם ההפסקה היא לצורך ברכת ענ״י כגון ההליכה דלעיל שהולך מביתו בין ברכת הנטילה לבית הכנסת כדי להשלים שם שאר הברכות וקריאת שמע ותפלה אשר בעדם נתקנה ברכת ענ״י אפילו הכי אין לנו רשות לעשות זה לכתחלה כמו שאין להפסיק לכתחלה בין ברכת המוציא ולאכילה אפילו בדבר שהוא צורך הברכה רק לכתחלה במקום שבירך ענ״י שם יקרא קריאת שמע ויתפלל או לפחות יברך שם ברכות שחרית כלם עד תמם כדלעיל והדין דהא התיכת דפת בין ברכה לאכילה הוי הפסק כמ״ש הטור בסימן קס״ז אף על גב דהוי ליה לצורך ברכת המוציא אלא מה אית לך למימר דכיון שהוא יכול לחתוך הלחם בלתי הפרדה קודם הברכה מ״ה נחשבת לחתיכת הלחם בין הברכה לאכילה להפסק בענין דאין נכון לעשות כן לכתחלה · ה״נ בנדון דידן אם יברך ברכת ענ״י בביתו וילך אחר כך בבית הכנסת לסדר שם הברכות הוי לה שנוי מקום בנתיים הפסק אף על גב שהברכות שבירך בב״ה הם צורך הנטילה וברכתה כדלעיל מ״מ אין נכון לעשות כן לכתחלה כיון דאיכא הפסק שנוי מקום בינתיים רק ימתין לברך ברכת על נטילת ידים בב״ה כדי לצרף אליה מיד שאר ברכות בלי הפסק שינוי מקום בנתיים (אם לא שרצונו לברך ג״כ כל שאר הברכות בביתו תכף לברכת ענ״י) דדווקא בדיעבד אינו הפסק כגון אם בירך ענ״י בביתו בלבד ואחר כך הלך בב״ה לסדר שם הברכות לא הוי הפסקה להצריכו לחזור ולברך ענ׳ הואיל וההליכה זו היא לצורך נטילה וברכתה אבל לכתחלה אין להפסיק בנתיים אפילו בדבר שהוא צורך הנטילה וברכתא דומיא דהביאו מלח או לפתן דלעיל דלא יפסיק בהם לכתחלה בין ברכת המוציא ובין האכילה רק אם הפסיק באלה בדיעבד לא מחשב הפסקה להצריכו לחזור ולברך הואיל והם צרכי סעודה כדלעיל בסמוך · ואף אני לא אמרתי שאלו שני הפסקות ר״ל הפסקה דבין ברכת ענ״י לסדר הברכות והפסקות דבין ברכת המוציא לאכילה דומין זה לזה אלא דווקא לענין כשהפסקה היא לצורך ענייניהם כגון גבי הפסקות דברכת המוציא הביאו מלח הביאו לפתן וכדומה שהיא לצרכי סעודה וגבי הפסקות ברכת ענ״י הוא ההליכה שהולך מביתו לב״ה לצורך נטילה וברכתה כדלעיל אז הדין שוה בשניהם דלכתחלה אין להפסיק בשניהם אפי׳ בהפסקה שהיא לצורך ואם הפסיק בדיעבד אין צריך לחזור ולברך המוציא או ברכת ענ״י כדלעיל אבל אם הפסיק בהפסקה שאינו לצורך ענייניהם בזה אינם שוה להדדי כי השח בין ברכת המוציא ואכילה בדברים שאינם מצרכי הסעודה הוא פשוט דצריך לחזור ולברך המוציא כדלעיל בסמוך בשם הטור והשח בין ברכת ענ״י של נטילת שחרית לסדר הברכות אפילו בדברים שאינם לצורך הנטילה והברכה א״ה אין צריך לחזור ולברך ברכת ענ״י דהואיל ולא מצינו בהדיא מפורש בספר דשח בין ברכת ענ״י לבין שאר ברכות שחרית דצריך לחזור ולברך כמו שמצינו בהדיא גבי הפסקות ברכת המוציא כדלעיל אין לנו ליכנס בספק ברכות כיון דברכות אינן מעכבות אלא דיש לחוש שלא להפסיק כלל משעת שבירך ענ״י עד שישלם לפחות כל ברכות שחרית ואם עבר ולא נזהר עבירה היא בידו כאלו בירך ברכות ענ״י לבטלה מהטעם הנזכר לעיל בשם בעל ברכת אברהם כלל העולה מכל הנזכ׳ פה בענין נטילת שחרית הוא זה דתכף ומיד שבירך ברכת על נטילת שחרית בביתו או בב״ה צריך שתתקיים שם הברכה דהיינו שיסדר מיד אחריה לפחות כל הסדר הברכות שחרית ולא יפסיק ביניהם לא הפסקה בשהייה בזמן ולא הפסקה בשיחה בטילה ולא הפסקה בשנוי מקום כי בשבילם (או בעד ק״ש ותפלה) נתקנה ברכת ענ״י ולא בשביל אשר יצר לבדה ולא אפילו אם רוצה גם כן לברך ברכת אלהי נשמה וברכות התורה וללמוד לא יצא ידי חובתו בזה עד שישלים כל סדר הברכות זו אחר זו עד תמם כדלעיל פעמיים ושלש · ואם כן אפוא לא יפה עושין אותן האנשים המשכימים קודם עלות הבקר ללמוד או לעשות שום עסק אחר ונוטלין ידיהם ומברכין ברכת ענ״י ואשר יצר ואלהי נשמה כו׳ עד ברכת אשר נתן לשכוי ומפסיקין מלברך עוד שאר הברכות וכשיאיר היום מתחילין בברכת אשר נתן לשכוי בינה וכו׳ ואומרים משם ואילך על הסדר דלפי מה שכתבתי לעיל בשם בעל ברכת אברהם והוא סברת הראש גם כן (הג״ה והכי נמי מסתברא מדברי הרא״ש המובאים לעיל בפנים דס״ל דאין להפסיק בין ברכת נטילת ידים עד תשלום כל סדר ברכות שחרית דאם לא כן למה הצריך הראש למשכים ללמוד ליטול ידיו ולברך על נטילת ידים וכל סדר הברכות עד ברכות התורה עד ועד בכלל כנזכר לעיל בפנים בשם הרא״ש שהביא הטור בסימן מ״ז והיה לו לברך על נטילת ידים ואשר יצר וברכת התורה לבד ויוכל ללמוד ובבקר ילך ויסדר שם כל שאר הברכות אלא ודאי ס״ל להרא״ש דאין להפסיק בין על נטילת ידים לסדר הברכות עד שישלים כל הברכות מטעם דלעיל הנכתב בפנים ועל זה הצריך לכתחלה למשכים ללמוד לברך על נטילת ידים ותכף כל סדר הברכות חוץ מברכת הנותן לשכוי בינה דיברך אותה בבקר) הויא להו ברכת על נטילת ידים לבטלה כיון דהפסיקו בינה ובין שאר הברכות · הנלע״ד כתבתי בזה כוונתי לשם שמים לאפרושי מקצת אנשים מספק איסור ברכה לבטלה כנ״ל יערוף כמטר לקחי תזל כטל:

סדר הברכות זו אחר זו ט׳ ענ״י אשר יצר:

נ״ל דאין לומר בברכת אשר יצר רופא חולי אלא רופא כל בשר משום דאמרינן בגמרא ז״ל הנכנס לבית הכסא אומר התכבדו וכו׳ כי נפק אומר אשר יצר את האדם בתכמה וכו׳ עד אי אפשר לעמוד לפניך מאי חתים אמר רב רופא חולים אמר שמואל קא שוינהו אבא לכולי עלמא קצירי אלא רופא כל בשר רב ששת אמר מפליא לעשות אמר רב פפא הלכך נמרינהו לתרווייהו רופא כל בשר ומפליא לעשות עד כאן לשון הגמרא ומדאמר שמואל קא שווינהו אבא כולי עלמא קצירי כו׳ ושתק רב וגם הגמרא לא השיב אליביה דבר שמע מינה דהלכתא הכי הוי דלא אמרינן רופא חולי ועוד דהלכה בכ״מ כשמואל בדיניה ועוד דאנן ס״ל כדמסיק רב פפא הלכך נמרינהו לתרווייהו רופא כל בשר וכו׳ ורב פפא לא נקט בנסחו רק רופא כל בשר ש״מ דהכי אמרינן וכן הוא גירסת האלפסי בפרק הרואה רופא כל בשר ומפליא לעשות ולא כתב רופא חולי וכ״כ הרמב״ם נוסח ברכה זו פ״ז מהלכות תפלה בלא חולי ע״ש ופרש״י רופא כל בשר כנגד היציאה שהיא רפואה לכל הגוף וכן הוא בה״ג בפרק הרואה ע״ש וכן ראיתי בנוסח סידור בפרדיים ואחר כן קריתי בספר מטה משה ומצאתי כתוב בסימן ל״ה נוסח ברכה כנזכר כאן ומסיים בו ז״ל וכן מורי ז״ל לא היה אומר רופא חולי כל בשר ע״כ:

אלהי נשמה אשר נתן לשכוי בינה ש״ע גוי ·) מ״ש בש״ע במקום שלא עשני גוי שעשני יודי לא שיאמר כן דאלו אמר כן לא היה צריך תו למימר שלא עשני עבד · דבשלמא אם אומר שלא עשני גוי שלא עשני אשה אז הוו אלו הג׳ ברכות זאת אחר זאת לא זו אף זו לענין מצות כמ״ש הב״י בסימן מ״ו וזה לשונו שבתחלה אנו מברכין שלא עשני גוי שאינו בר מצות כלל ואחר כך אנו מברכין שלא עשני עבד שאף על פי שישנו במקצת מצות ז״ל טובא והוא חשוד על הגזל וכו׳ עד ועוד שאסור בבת ישראל ואחר כן אנו מברכין שלא עשני אשה שאף על פי שהיא חשובה מהעבד מכל מקום אינה מחויבת בכל המצות עכ״ל ואם כן אם אומר מתחלה שעשני יודי הכל בכלל יודי ולמה יחזור לברך פעם שנית שלא עשני עבד שלא עשני אשה ואפשר המדפיסים שינוי הלשון כאן מפני היראה של גליות וק״ל וכן הוא נוסח הגמרא בהדיא בפרק התכלת שלא עשני גוי והביאו האלפסי בפרק

הרואה

הרואה ככתבה וכלשונה׳ ואל יטעך ההג״ה הכתובה בש״ע של מ״ו כנגד מ״ש בפנים צריך לברך בכל יום שעשני יודי כתב שם
בהג״ה בזה הלשון ואפי׳ גר יכול לברך כן אבל לא יאמר ש״ע גוי שהרי היה גוי בתחלה ע״כ לשון הג״הה שם : דהדברים כמו שהם
כתובים כאן בהג״הה המובן מהם דסובר מהר״ם דנוסח זה כאשר הוא כתוב בפנים דצריך לברך בכל יום שעשני יודי הוא נוסח אמתי למי
שירצה לומר כן במקום שעשני גוי ועלה קאי ההג״ה הנזכר׳ ואפילו גר יכול לברך כן וכו׳ וח״ו פה קדוש יאמר דבר זה כשכבר ידעת
כי מי שמברך שעשני יודי ואח״כ בירך ש״ע עבד וש״ע אשה הוא כמו ברכה לבטלה כדלעי׳ בסמוך ודמי להא דכת׳ הטור בסימן מ״ו דאם
קדם ובירך זוקף כפופים קודם שיברך מתיר אסורים לא יברכנה וכו׳ : אלא ההיא הג״הה בדותא היא ונדפס׳ בטעו׳ נ״ל כמו שהיא
כתובה בפני׳ דרבי׳ משה שחיבר הגאון מ״ו מוהרר משה איסר״ל ז״ל אשר מקור כל ההגהו״ת הנמצאים כש״ע שלו נובעי׳ משם וז״ל שם
ונראה דגר יכול לברך שעשני גר דהא נמי מקרי׳ עשיה כמ״ש ואת הנפש אשר עשו בחרן עכ״ל שם לברוך אל מושעות׳ שהצילנו מן
הטעות׳ ש״ע עבד ש״ע אשה מלביש ערומים פוקח עורים מתיר אסורים זוקף כפופים רוקע הארץ על המים שעשית לי כ״צ אשר הכין
מ״ג אוזר ישראל עוטר ישראל המעביר שינה ויהי רצון כו׳ והג״ה ברכת הנותן ליעף כח איפ״י שיש סמך יפה לומר אותה כמו שכת׳ הטור
פי׳ מ״ו מ״מ מאחר שלא נזכרה בתלמוד אין לאומר׳ כמ״ש הב״י וכן הרבה פוסקי׳ לא הזכירוהו וכן ברכת מגביה שפלים אין לאומרה
מטעם זה וז״ל מהר״של בסי׳ ס״ד אחר כך כשאני מגיע לברכת הבוקר שהן אחר שכוי בינה מדלג אני ברכת מגביה שפלים כי ברכה זו
ליתא לא בגמרא ולא בדברי הגאוני׳ וגם הרמב״ם והטו״ר לא הזכירוהו וכן מצאתי בשיבולי לקט שאין לאומרה וכו׳ עד ברכת הנותן
ליעף כח גם איני נוהג לאומרה מאחר שליתא בתלמוד בבלי ולא בתלמוד ירושלמי וכן שום מחבר לא הביאה אלא שהטור כתב טעם
על סידורי אשכני שנתקנה ע״פ המדרש חדשים לבקרי׳ וכו׳ ותימא הוא שהרי כת׳ האשר״י להרי״א במסכת בכורות מיום שנחתם התלמוד
אין רשות לשום אדם לתקן ולהוסיף ברכה חדשה אף לגאוני׳ לית להו רשות ומ״ה נראה שלא לאומר׳ וכן כתבתי בחבורי הגדול פ״ק
דכתובות עכ״ל והכלל כל ברכה שלא הוזכרה בגמרא ובפוסקים אין ליחיד לאומרה ומפני זה אומר אני פשוט מה שנמצא כתו׳ בסידורי׳
שלנו בבקשה המסוררת אחר שבעים ושתים פסוקי׳ המתחלת בשם יי׳ אלקי ישראל וכו׳ שחתומה בברכת בא״י שומע תפלה וכן חתימין
כן קצת שאר תחינות ובקשו׳ הנדפסו׳ במקומות אחרים טעות הוא מי שחתמה בברכה כי ברכה זו לא הוזכרה בתלמוד ובפוסקים ואין
לה סמך בשום מקום ע״כ המברכה מברך לבטלה אלא כך יאמר ברוך אתה שומע תפלה בלא הזכרת השם) פנים וכתבתי סדרן של
אלו הברכות זו אחר זו לפי שראיתי קצת סידורים שכתוב בהן אלו הברכות שלא כסדרן כגון ברכת זוקף כפופים כתוב בהן קודם מתיר
אסורים וברכת אשר הכין מצעדי גבר כתיב בהן קודם שעשי׳ לי כ״צ׳ וברכת פוקח עורים קודם מלביש ערומים וכל זה אינני שוה לי
רק עיקר סידרן זו אחר זו כאשר אתה מראה כאן נאצלי׳ מאצילו׳ הגמרא (בפ׳ הרואה) הזוכרת אותם שם כסדר הזה זו אחר זו כפי
גירסת הרא״ש חוץ מברכת על נטילת ידים שהיא נזכרת בגמרא באחרונה קודם ברכת המעביר כו׳ ואנו נוהגין לאומרה בראש הברכות
לטעמים שאזכור בסמוך בעה״י. וכשתסתכל בסדר ברכות אלו זו אחר זו תראה שהן מסודרים ממש על סידור העולם והנהגת האדם
בקומו ממטתו (בבקר השכם) זו אחר זו כאשר אבאר לקמן בסמוך בעה״י׳ ואע״ג דבימיהם (ר״ל בימי חכמי התלמוד׳)
היו אומרים כל אחת ואחת בשעתה כמו שמשמע מלישנא דגמרא בסוף פ׳ הרואה והביאו הטור בסימן מ״ו שאמר שם כי מיתער משנתי׳
לימא אלקי נשמה וכו׳ כי שמע קול תרנגולא לימא אשר נתן לשכוי בינה וכו׳ וכי לביש לימא מלביש ערומים׳ וכי מנח ידיה אעיניה
לימא פוקח עורים וכן כולן ומשמע מזה שהיו מברכין כל אחת ואחת בשעתה ואפילו קודם נטילה׳ (משום שהן היו קדושים ומתוך כך
היו נזהרים ורוחצים ידיהם ועומדים בענין שהיו יכולים לומר הברכות בנקיות אבל אנו שאין אנו יכולין ליזהר ולשבת בנקיות כ״כ תקנו
לאומרן אחר הנטילה כמ״ש ר״י והרא״ש בס״פ הרואה והטור הביא זה בסימן מ״ו) לא נאמר מפני זה כיון דאידחו עד אחר הנטילה
אידחו נמי לזה שאין קפידא אם נאמר אותן שלא כסדר האמור בגמרא אדרבה הסברא נותנת כשברך אות׳ אחר הנטילה שנברך אותם
לכל הפחות זו אחר זו כפי סדר השנוי׳ בגמרא זו אחר זו ולא נשנה סדר בברי הואיל והם מסודרי׳ על סידור העולם והנהגת בני אדם זה
אחר זה׳ וכן יתפרשו אלו הברכות כסדר הזה שכתבתי לעי׳ על סדר הנהג׳ בני אדם בהנאותיו׳ : כי מתער איניש משנתו ורוצה
לקום ממטתו בראשית הכל לובש חלוקו כמ״ש הטור שלבשנו בעודו שוכב ע״כ ראוי לברך תחלה מלביש ערומים׳ ואחת לבישת חלוקו
מעביר ידו על עיניו ע״י סדין או כתונת (ר״ל דבידו אסור לנגוע קודם שנטל משום סכנה כמ״ש בא״ח סימן ד׳) באשר הוא עדיין סתום
העין מהשינה׳ ע״כ ראוי לברך אחריה פוקח עורים׳ ואח״כ יושב על מטתו ומותח עצמותיו ע״כ ראוי לברך אחריה מתיר אסורים
ואחר ישיבתו על המטה עומד ממטתו ע״כ ראוי לברך אחריה זוקף כפופים ואחר שקם מוריד רגליו מן המטה ומניח׳ על הארץ ע״כ ראוי
לברך אחריה רוקע הארץ על המים ואחר שירד רגליו על הארץ נועל מנעליו דמסתמא מנעליו של אדם מונחים סמוך למטתו כדי שיהיו
מוכני׳ כשיצטרך לצאת בלילה פן יגוף באבן רגליו וכיון שהם מונחים לפניו ינעילם קודם לביש׳ מלבושו ע״כ ראוי לברך אחריה שעשית
לי כ״צ׳ ואחר נעילת מנעליו הולך ללבוש מלבושיו המיוחדים ליום דמסתמא מלבושיו של אדם אינם מונחי׳ כ״כ סמוך למטה כדי שלא
יתלכלכו מנוצת כר וכסת וא״כ צריך לילך אצלם כדי ללובש׳ ע״כ יברך אחריה אשר הכין מ״ג׳ ואחר שלבש מלבושיו יחגור חגורתו
עליהם ע״כ ראוי לברך אחריה אוזר ישראל בגבורה׳ ואחר שהוא לבוש ומאחר אזי מכסה ראשו בכיסוי המיוחד ליום דמסתמא
עד הנה ראשו מכוסה במצנפת המיוחד ללילה דמידת הסידות הוא להיות ראש האדם מכוסה בלילה כמו ביום ועכשיו כשנגמר מלבושיו
והוא רוצה ללכת חוץ יכסה ראשו בכיסוי המיוחד ליום׳ ע״כ יברך אחריה עוטר ישרא׳ וברכת המעביר שינה וכו׳ שהיא נתקנה על
רחיצת פניו שהוא סוף כל המעשים ע״כ יברכנה בסוף ולפי זה ברכת ענ״י היתה ראויה להיות ג״כ בסוף קודם ברכת המעביר שינה דאחר
כל המעשים הנזכרים נוטל ידיו ורוחץ פניו׳ וכן הם מסודרים בגמרא זו אחר זו בסוף הברכות כמ״ש שם כי משי ידיה לימא ענ״י כי משי
אפי׳ לימא המעביר שינה כו׳ וכן הוא גירסת הרא״ש ומה שאנו מתחילין בברכת׳ הוא יתורץ ע״ד מ״ש הרא״ש (בפ׳ הרואה והובא לעיל
בפני׳ בסי׳ ח׳) גבי אלו ברכות הנזכרים ז״ל והאידנא נהגו לברך אלו הברכות אחר שנטל ידיו דכל זמן שאין ידיו נקיות אין לברכם
על הסדר והא דאמרינן כל הברכות כולן מברכין עליהם עובר לעשייתן היינו ברכת המצוה שאומ׳ בהן וצונו צריך לברך להקב״ה תחילה
על מה שציוונו וקרבנו לעבודתו אבל ברכה של הוראה ושבח כגון אלו יכול לברך אח״כ. (וכ״כ הר״ן בפ״ק דפסחי׳ ע״ש) על פי
הדברים האלה אתי שפיר מה שאנו מתחילין בברכת נ״י לפי שהיא צריכה להיות עובר לעשייתן כנזכר מפני שהוא ברכת מצו׳ ואעפ״י
דברכת מצוה זו של נ״י אינה יכולה להיות עובר לעשייתה מהטעם שכת׳ הרא״ש לפי שידיו של אדם עסקניות הן וא״א שלא ליגע בבשר
המטונף בלילה וכו׳ כדלעי׳ (וכ״כ הטור בסימן מ״ו וסימן קנ״ח) מ״מ הסברא נותנת שנברך אותה סמוך לנטילה כל מה שאפשר
ולא נפסיק בברי בינה ובין הנטילה בשאר ברכות וסברא זו תמצא בטור בסימן קס״ה בשם הר״ם מרוטנבורק גבי מי שיוצ׳ מבית הכסא
ורוצה ליטול ידיו לאכילה וכו׳ ע״ש וכבר הארכתי קצת בזה בסימן ז׳ ע״ש אבל שאר ברכות הנזכרים הואיל והן ברכות של הודאה ושבח
אין קפידא כ״כ אם נפסיק קצת ביניהם ובין ענייגן כדלעי׳ בסמוך בשם הרא״ש ומה שסדרו אותה (ר״ל ברכת ענ״י) בתלמוד לבסוף
היינו דווקא לדידהו שהיו אומרים כל אחת ואחת בזמנה קודם הנטילה כדלעי׳ נמצא שהיו נוטלים ידיהם אחר שעשו כל הברכות כי לא
תקנו נ״י כ״א לק״ש ולתפילה אעפ״י שהיו ידיהם נקיות ומפני זה היו מברכין כל אלו הברכות קודם נ״י כדלעי׳ בהג״ה בסמוך מכל מקום

היו

היו נוטלים ידיהם לק"ש ותפלה משום ארחץ בנקיון כפי כדלעי' בפנים בסימן ח' בשם הרא"ש ·) וכאשר נטלו ידיהם לק"ש ותפלה היו מברכין עליהם קודם הנטילה ככל שאר ברכת מצות שהן עובר לעשייתן · אבל אנו שאין אנו יכולין לברך ברכת שחרית כל אחת ואחת בשעתה מפני שאין ידינו נקיות כנז' (וכל זמן שאין ידים נקיות אין להזכיר השם) ראוי לכל הפחות שנברך ברכת ענ"י סמוך ומיד אחר הנטילה ולא נפסיק בינה ובין הנטילה בשאר ברכות הואיל והיא ברכת המצוה כדלעיל ע"כ מנהגינו להתחיל ברכת ענ"י בראשונה כדי לקרבה אל הנטילה · ואחר כך נברך שאר הברכות שהן ברכת השבח על סדר העולם והנהגתו בבוקר השכם כנז' לעי' על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון והרא"ש שסידר' בפ' הרוא' ג"כ בסוף סידרה דגמרא נקט ואז"ל אבל לעולם היא מוקדמת ובה מתחילין טעם אחר למה אנו מתחילין בברכת ענ"י אעפ"י שהיא סוף המעשים אשר יעשה אותו האדם בקומו בשחרית כדלעיל הוא ע"ז שהשיב הרשב"י בתשובה (והביאה הב"י בהגהותיו בא"ח סי' ד' והיא גם היא כתובה סביב המרדכי בפ' אלו דברים) על ששאלוהו למה תקנו ברכת ענ"י בשחרית שברכה זו לא נתקנ' אלא על הפת בשעת הסעודה והאריך קצת בתשובה זו · עד שכת' לבסוף ז"ל וא"ת מ"ש תפילת השחר מתפילת מנחה וערבית ר"ל לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתיב חדשים לבקרים רבה אמונתך וצריכין אנו להודות ליי' על שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן הברכות שאנו מברכין בכל בקר ובקר לפיכך צריכין אנו להתקדש וליטול ידינו מן הכלי ככהן שמקדש ידיו מן הכלי קודם עבודתו וכו' על פי הדברים האלה ראוי שנתחיל בברכה כפני קדושתה כעם ככהן העומד לשרת ולברך בשמו בבית המקדש שהיה נוטל ידיו מן הכיור מתחלה ומכתמא מברך ענ"י עליה מיד ואח"כ עשה העבוד' גם אנו עושין דוגמא זה בבתי כנסיו' שלנו שהם לנו למקדש מעט עתה בגליותינו עד ביאת משיחנו:

ומיד אחר ברכות ענ"י יברך אשר יצר וכן סדרן הטור זו אחר זו בסימן ו' וגם ממה שהביא הב"י בהגהותיו בזה הסימן ובסימן ד' שנהגו בני ספרד לברך כל אחד ואחד בביתו ענ"י ואשר יצר ובבה"כ מתחילין מאלקי נשמה משמע שאלו הברכות שייכין להדדי וק"ל : ואע"פי שברכת אשר יצר היתה ראוי' לאחרה עד לבסוף קודם המעביר שינה לפי סדר הנהגת העולם דמסתמא מנהג העול' שאחר שלבש חלוקו והגיח ידו על עיניו ותירץ וזקיף ונחית לארעא וסיים מסנא ומסני ואסר המייני ופריס סודר על רישיה · יכנס לבית הכסא ועושה צרכיו · מ"מ נראה להפוסקים הנזכרים לחיות ברכת אשר יצר מיד אחר ברכת ענ"י ואפשר שהטעם כיון דברכת אשר יצר את האד' היא דבר של קדושה ונתקנה על בריאת האדם בחכמה נפלאה כמו שפירשו המפרשים ז"ל פירושים נכבדים על אשר יצר את האדם בחכמה ועל ומפליא לעשות כדאיתא במדרש שהאדם דומה לנוד מלא רוח וכו' וזולת זה כמה מעלות טובו' ורב טוב שגמל הש"י עם האדם ביצירתו מרומזים בזאת הברכה כמו שהביא ב"י ומורי בש"ע · ע"כ ראויה להיותה בראש כל ברכות השבח ועוד דהיא נאמרה ג"כ לטהרת ידים כמ"ש הב"י בטור א"ח סימן קס"ה ע"ל בסימן ז') ע"כ ראויה להסמיכה מיד אחר ברכת ענ"י · וברכת אלקי נשמה וכו' ראויה להקדימה ולאומרה מיד אחר ברכת א"י קודם שאר ברכות של שחרית מפני שהיא קודמת בזמן כי מהחלה מתער אינש משנתיה ומפני זה היא מוקדמת בגמרא · ואחר שאמר אלקי נשמה ראוי לסמוך אל זה ברכת אשר נתן לשכוי בינה כי האדם ניעור מקול התרנגול · וכן היא מסודרת בגמרא וכ"ש לפי פי' בעל העקידה ז"ל בשער נ"ה שראויה לסמכה לברכת אלקי נשמה שכת' שם וז"ל אם הכרת החסר המקיבל תעדר והשבת הגמול הראויה לו תבטל על מה ועל מה העולם עומד וכו' עד אמרו והיה אנחנו מקבלים מאתו ית' הרב' צדקות וחסדים עצמו מספר אמנם כולם נכללים בג' סוגים אשר הם הכרחיים למציאתנו והם החיות והמדע והפרנסה וכולם מבוארים מהכתובים נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה כי הוא ית' הזורק נשמות לפגרים מתים כאשר הם חיים על האדמה וגם נאמר כי יי' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה והוא השפע' דעתו ושכלו כאשר הוא מדבר בהשכל וגם נאמר עיני כל אליך ישברו פותח את ידך כו' כי הוא המכין מזונו וצרכיו אשר א"א לעמוד זולתו ועל הכל אנו חייבין להשיב הגמול הראוי להגיע מיד יצורנו אל מעלתו ית' אשר לפי כן סדרו חז"ל בסדר שבחינו בברכתינו בבוקר אמרו אלקי נשמה שנתת בי והחתמו בא"י המחזיר נשמות לפגרים מתים · ותחילה הענין הראשון ועל השני סמכו בא"י אשר נתן לשכוי בינה · ועל הצרכים סדרו כל יתר הברכות כי רבים הם פוקח עורים זוקף כפופים מלביש ערומים וכו' עד אשר לא חסר מצרכיו כלום עכ"ל לעניינינו ואם שהוא האריך יותר · והנה אמת נכון הדבר דלפי פירושו זה ראוי לסמוך ברכות אשר נתן לשכוי בינה לברכת אלקי נשמה · וראוי לאומרה ג"כ קודם שאר ברכות שנתקנו על הצרכים כדי שיסודרו הברכו' שנתקנו על הג' סוגי' הנזכרים זה אחר זה כפי מעלתן וחשיבתן זה על זה · כי בודאי החיות והמדע אשר עליהם נתקנו אלו הב' ברכות אלקי נשמה ואשר נתן לשכוי בינה · הם קודמים במעלה לשאר צרכים וג' ברכות הנזהרים שלא עשני גוי עבד אשה כת' הטור בסימן מ"ו שבסידורי אשכנז הם כתובים מיד אחר הנותן לשכוי בינה · ובסידורי ספרדים כתובים בסוף המעביר שינה ואין חשש ע"כ לשונו · ונראה שיותר טוב לסמכם מיד אחר הנותן לשכוי בינה כמו שהן כתובים בסידורים שלנו · דמישך שייכו אהדדי ואלו ג' ברכות נראה מתוכן שלא נתקנו על סדר העולם והנהגתו רק שבח והוראה למקום שבחר בנו מכל האומות וקרבנו לעבודתו ונתן לנו תורתו ומצות עשה ול"ת מה שאין כן בגוי ועבד ואשה נמי פטורה ממ"ע שהזמן גרמא ואנו משבחי' להבורא ית' שאנו מהמצווי' ועושי' כי בזה משכרתינו שלימה כאמרם ז"ל גדול המצווה ועושה וכו' על זה ראוי' הג' ברכות אלו לסמכם לברכת אשר נתן לשכוי בינה כשכבר ידעת שברכה אשר נתן לשכוי בינה נתקנה על החכמה והבינה שחננו הש"י וידוע ג"כ כי עיקר החכמה תלויה בתורה ומצותיה כמש"ה ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתם ובינתכם לעיני העמים · ע"כ ראוי לסמוך לפי זה אלו הג' ברכות לברכת אשר נתן לשכוי בינה הואיל והם מעניינ' כנזכר וק"ל · (הג"ה וז"ל בעל תולעת יעקב שלא עשני גוי יש לך להסתכל בסוד נעלם בברכה זו כי כל הברכו' שהזכרנו למעלה מן הדין צריך לברכן בכל יום · אבל ברכה זו היה לו לברכה פעם אחר סיום שנברא וכן שלא עשני עבד. וכן ש"ע אשה אבל כוונה בזה כי בעלות הנשמה בלילה לעולם העליון אם צדיק הוא כמה משרתי עליון אוחזין בה ומשיבין אותה במקומה הראוי לה ואם הוא רשע כמה מלאכי חבל' יוצאים לקראתם ואומרים אין שלום אמר יי' לרשעי' ומכניסין אות' במקום הגוי הטמא והמזוהם או העבד שנרח לתמורות או אשה אבל כשיקו' האדם ממטתו אם יודע הוא בעצמו שהוא צדיק יברך שלא עשני גוי פי' שלא השיב אותי במקום הגוי כי מי שהוא יושב ברשות הגוי כאלו עובד ע"ז ע"כ · גם לפי טעם זה ראויים אלו הג' ברכות לסומכם לברכת אלקי נשמה וק"ל · ואח"כ יסדר שאר ברכות כגון מלביש ערומים פוקח עורים כו' סמוכות זו לזו על הדרך הנז' לעיל כי זה הדרך הוא ישר לפני איש ירא יי' יורנו בדרך יבחר על סידור העולם והנהגת בני אדם בבקר השכם זו אחר זו כולהו בהדא מחתא משולבות אשה אל אחותה כנזכר וטוב לאד' להביא עצמו בכל יום ויום לידי חיוב ברכות אלו בכל יכלתו כדי לעשות כרצון איש ואיש כי הרמ"בם כתב בפ"ז מהלכות תפילה והביאו ב"י בסימן כ"ו) שכל ברכה מאלו הברכות שלא נתחייב בה אינו מברך אותה וזה שנהגו לברך ברכות אלו כולן זו אחר זו בב"ה בין נתחייבו בהם בין לא נתחייבו בהם טעות הוא בידם ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אא"כ נתחייב בה ע"כ · ואפי' הרא"ש בפ' הרואה והטור בסימן הנזכר שכתבו שכל הברכות שהן על סדר העולם והנהגתו כגון אלקי נשמה והנותן לשכוי בינה ורוקע הארץ והמכין מ"ג אין להסר כהם אפי' לא שמע קול התרנגול או לא הולך על הארץ · לא אמרו אלא באלו דווקא אבל אותן הברכות שהן על הנאותיו כגון מלביש ערומים ועוטר ישראל ושעשית לי כ"צ וכה"ג אם אין נהנה מהם כגון ששכב על מטתו ואינו לא לובש ולא אוזר ולא עוטף אינו מברך אותם כמ"ש כן בהדיא במקומות הנזכרים נמשכין בזה אחר דעת התוס' בפ' הרואה בז"ה כי פריס סודרא וכו' והביאו

ראיה על זה ע"ש · ואע"ג דכתב הב"י בא"ח סימן מ"ו ח"ל והכלבו כתב שפשט המנהג באות' הארצות לאמרם על הסדר וכן הנהיגו רב נטורנאי ורב עמרם ושאר הגאוני' לסדר את כולם ואפילו לא עשה המעשה שלא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם הוא מברך את השם שעשה כל הטובות והחסדים כאלו תמיד לכל עכ"ל · ומשמע מדבריו שאפי' ברכות שהם על הנאותיו מברך אעפ"י שלא נתחייב בהם וכו' מ"מ הואיל ומצינו התוספת והרא"ש אשר מימיה' אנו שותין ואחרי דבריהם לא נשנה על הרוב וכל דבריהם כגחלי אש רת לנורס"ל דאין לברך ברכות אלו אא"כ נתחייב בהן וכן הוא סברת הרמבם ג"כ כמו שהובא לעיל בסמוך בפנים ראוי לחוש ג"כ לדבריהם ולא ליכנס לספק ברכה לבטלה הואיל ויש לאל ידינו לתקן זה ודמי להאי דכת' הטור א"ח בסימן ת"ר ברין הקידוש של יום טוב שני של ראש השנה ח"ל ולענין זמן בליל יום טוב שני על הקדוש וביום השני על השופר כתב רש"י בתשובה רבותי אומרים שאין אומרים זמן אלא בראשון דקדושה אחת הן וכחד יומא אריכתא דמי אבל אני אומר שצריך לומר זמן וכן נוהגין במקומינו ובכל המקומות שעברתי ואין חילוק בין ביום טוב שני של ראש השנה לשאר ימים טובים של גליות אלא לענין ביצה ומחובר לאסור של זה בזה וטעמא דאף בזמן ב"ד פעמים היו עושים שני ימים אעפ"י שלא היה שם ספק שיום שני היה עיקר יום טוב והיו גומרין יום ראשון בקדושה שלא יזלזלו בו לשנה הבאה אבל לענין זמן ממה נפשך אי ספק הוא אומר זמן ואי אמנהגא דב"ד סמכינן שהיו נוהגי' היום קדש ולמחר קדש אומר זמן דהא מיום שני היו מונין תיקון המועדות והוא עיקר ר"ה וצריך לומר בו זמן וכן הלכה וכן כתב רשב"ם בשם זקינו רש"י וכרחב דמסתבר טעמיה וכן דעת בעל העיטור והגאוני' כתבו שאין לומר זמן בשני לא בקדוש ולא בשופר וכתב א"א הרא"ש ז"ל וטוב שיקח אדם פרי חדש ויניחנו לפניו ויברך שהחיינו ויהא דעתו גם על הפרי ויצא ידי ספק וכן היה נוהג הר"ר מאיר מרוטנבורק עכ"ל לענייננו הרי לך דאע"ג דכתב המאו' הגדול רש"י ז"ל דיברכו זמן בליל שני של ר"ה ונתן טעם לדבריו כדלעיל כי הלא אפי' אם הוא כספק היה ראוי לברך עליו אי משום מנהג אבותינו בידינו ואי משום שלא יזלזלו בו עם כל זה הגאוני' חולקי' ואומרים שלא יברכו זמן בשני · ועל זה בא הרא"ש ז"ל ומצא תקנה כדי שלא יכנס בספק ברכה לבטלה ליקח פרי חדש ולהניחו לפניו ולברך שהחיינו ויהא דעתו גם על הפרי ויצא ידי ספק ברכה לבטלה וכן היה נוהג הר"ר מאי' מרוטנבורג וכן אנו נוהגין א"כ הא ודאי כ"ש בנדון דידן דיש לנו לחוש ג"כ על דברי התוס' והרמב"ם והרא"ש להביא עצמינו בכל בקר לידי חיוב ברכת שחרי' כדי לעשות רצונם ג"כ בזה וכן יעשה כסדר שזכרנו למעלה על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון כי מתער משנתיה ורוצה לקום ממטתו בתחלה ילבש כתנתו בעודנו שוכב כנזכר ואחר לובשו כתנתו יכוון לעבור ידיו על עיניו ע"י סדין או חלוקו לפתחם היטב · ואח"כ ישב מעט על מטתו ויכוון למתה עצמותיו שהיו כל הלילה בכפותי' ואח"כ יכוון לזקוף עצמו ואח"כ ירד ממטתו ויכוון להגיע ברגליו על הארץ ממש לעמוד מעט קודם הנעלת מנעליו ואח"כ ילך מעט בחדרו ללבוש מלבושיו של יום דמסתמא אינם מונחים כ"כ סמוך למטתו כדלעיל · ויחגור חגורתו ויכסה ראשו · וכשיטול ידיו ורחץ פניו יכוון ג"כ לרחוץ עיניו מהלפלוף הנשאר בעיניו מחמת שינת לילה וזהו המעביר שינה כו' ר"ל שע"י הרחיצה זו מעביר כל התנומות מעיניו · ואחר שיעשה כל המעשים הללו לכוונה שיכניס עצמו לחיוב הברכות הנזכרים לעיל · אז יהיה שכרו אתו ופעולתו לפניו תמיד שיברך הברכות כלם אליבא דכ"ע:

ברכת התורה היה נוהג בעל הטור לומר אותה מיד אחר אלקי נשמה לפטור גם הפסוקים שאומרים קודם פרשת התמיד כמ"ש בסימן מ"ו ע"ש ולפי מה שכתבתי לעיל שטוב הוא לסמוך ברכת אשר נתן לשכוי בינה לברכת אלקי נשמה לפיפי' בעל עקידה אמרתי טוב לאחר ברכת התורה עד אחר י"ר הראשון שהיא סוף ברכות של שחרית וחתימתן · ואפשר שגם הטו"ר לא הקפיד שתהיה ברכת התורה מיד אחר אלקי נשמה דוקא רק שתהיה קודם הפסוקים כנז' והנה לא נזכר עד עתה שום פסוק ע"כ אמרתי לדבק טוב ברכות התורה עם כל הנלוה אליה דהיינו ברכת הכהנים ואלו דברים כו' מיד אחר ברכת גמילות חסדים טובים וכו' שהיא אחר י"ר הראשון · דמישך שייך לברכות ג"ח טובים דאין לך ג"ח גדול מזה שנתן לנו תורתו הקדוש' שהיא בית חיינו ואורך ימינו כלי חמדתו י"ת שחיה משתעשע בכל יום כדאמרינן בשבת פ' ר"ע) והיא גם היא ר"ל התורה נקראת חסד שנאמר ותורת חסד על לשונ' ומוסכן חסד לחסד עדיף:

ואחר שאמר ברכות התורה עם כל הנלוה אליה יתחיל ויאמר י"ר שתצילני היום מעזי פנים וכו' לעולם יהא אדם ירא שמים כו' ויאמר מכאן ואילך על הסדר הנכתב בסידורים ואם יקום ללמוד קודם אור הבקר טוב לומר כל סדר הברכו' והשבחות זו אחר זו על הדרך הנז' בצרוף ברכות התורה והנלוה אליה עד פרש' התמי' וזה יותר טוב מלהמתין עד אור הבקר כדי שלא להרחיק כ"כ אלו הברכות מזמן ענייננן כיון שלא ברך אותן בזמן עניינן מפני שהיו ידיו מטונפת מהלילה · (ועל זה אחר שנטל ידיו נקיות יברך ענ"י וימהר לסדר הברכות שלא להרחיקם כ"כ מענייננן ונזכר זה לעי' כמה פעמים בסימן ז' ובסין ח' וכן הוא בתשובת הרא"ש כלל ד' סימן א' והביאו הטור בסוף סימן מ"ז והב"י בסימן ד') ז"ל כתב א"א הראש ז"ל המשכים ללמוד קודם עלות השחר יברך ענ"י ואשר יצר ואלקי נשמה וכל סדר הברכות וברכות התורה ופ' התמיד לא יקרא עד שיאיר היום שהיא במקום הקרבת תמיד שאין זמנו אלא ביום וכן ברכת הנותן לשכוי בינה לא יברך אלא ביום ע"כ · וטוב לומר בתחילה ג"כ פ' עקידה ופ' המן וי' דברות ושאר פסוקים דרחמי ותחנונים ובקשות ואח"כ ילמוד וכתב הב"י בטור א"ח סימן א' ח"ל וטוב לאומרם (ר"ל י' דברות שע"י כן יזכיר מעמד הר סיני בכל יום ותתחזק אמונתו בזה ופ' העקידה כדי לזכור זכות אבות לפני הקב"ה וגם להכניע יצרו לעבודת הש"י כמו שמסר יצחק נפשו ופ' המן כדי שיאמין שכל מזונותיו באין לו בהשגחה עכ"ל וטוב לכוין בכל זה בשע' קריאה כל פ' ופ' וטוב להתפלל ג"כ קודם אור הבוקר על החורבן ועל הגלות כמ"ש הרא"ש ז"ל (בפ"ק דברכו') והביאו הטור בסימן א' ז"ל וראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג באותה שעה ולשפוך תחנונים על חורבן ב"ה וכו' · עכ"ל עמק הברכה:

והנה על ראיתי כמה נוסחאו' מתחנוני' התעוררת החורבן והנה זכרתי אלו ב' המאמרים לאומרם קודם אמירתם גוף תפילת החורבן כדי שיתעורר האדם לצער עצמו בזכרו החרבן בתפילתו ק"ו משכינה כבי"כול:

זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו על הר ציון ששמם שועלים הלכו בו ציון מדבר היתה ירושלים שממה בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו היתה לשריפת אש וכל מחמדינו היתה לחרבה י"י אלהי הצבאות עד מתי לא תרחם את ערי יהודה ואת ירושלי' אשר זעמת זה כמה שנים עד מתי אלהים יחרף צר ינאץ אויב שמך לנצח עד מתי עזך לשבי ותפארתך ביד צר עד אנה בכיוה בציון ומספד בירושלי' אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל כי הנה אויביך ומשנאיך נשאו ראש עד מתי י"י רואה ורומם מתי תתנשא ותתרומם · קנוא ונוקם קנא לשמך · המהולל לכל בגוים יתהלל אל נקמות י"י אל נקמות הופיע (נגד ב' חורבנות) הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים מקוה ישראל י"י מושיעו בעת צרה למה תהיה כאיש נדהם וכגבור לא יוכל להושיע ואת' בקרבינו י"י ושמך עלינו נקרא אל תניחנו למה אלהים זנחת לנצח יעשן אפך בצאן מרעיתך למה י"י תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה למה פניך תסתיר תשכח ענינו ולחצינו זכור י"י לבני אדום את יום ירושלים האומרים ערו ערו עד היסוד בה · שאגו צורריך בקרב מועדיך שמו אותותם אותות · שלחו באש מקדשיך לארץ חללו משכן שמך זכור י"י חרפת עבדיך שאתי בחקי כל היום רבים עמים אשר חרפו אויבך י"י אשר חרפו וכור סקרפס שאומרים שאין לכו עוד תשועה שאתי

עקבות כאקי

עקבות משיחך · זכור עדתך קנית קדם גאלת שבט נחלתך הר ציון זה שכנת בו · זכור יי׳ חיבת ירושלים אהבת ציון אל תשכח לנצח זכור לנו ברית אבות כאשר אמרת וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור איה חסדיך הראשונים אדני אשר נשבעת לדוד באמונתך קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך מהר יקדמונו רחמיך ביום צרותינו ואם לא למעננו למענך פעול קומה אלהים ריבה ריבך · זכור חרפתך מיני נבל כל היום על מה ניאץ רשע אלהי׳ אמר בלבו לא תדרוש שבור זרוע רשע ורע תדרוש רשעו בל תמצ׳ אתה יי׳ לעולם תשב כסאך לדור ודור למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים השיבנו יי׳ אליך ונשובה חדש ימינו כקדם כי מאס מאסתנו קצפת עלינו עד מאוד המאום מאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך מדוע הכיתנו ואין לנו מרפא והנה בעתה · ידענו יי׳ רשענו עון אבותינו כי חטאנו לך אל תנאץ למען שמך אל תנבל כסא כבודך זכור אל תפר בריתך אתנו · כי מאום מאסתנו קצפת עלינו עד מאוד השיבנו ארון עולם למקדש ולעולם · יי׳ אלהי ישראל עמוד מכסא דין ושב על כסא רחמים ורחם עלינו למענך ולמען זכות אבותינו ולמען החסידים והישרים בלבותם ולמען כל ההרוגים על יחודך ולמען כל השרופים על קידוש שמך ולמען כל אשר נשפך דמו על יחודך דם נפשות אביונים וגרים אשר למות הערו נפשם ותחת החרב נתנו ראשם אחריך ישאגו ועליך כל היום נהרגו יקריבו לפניך עולה הבחים ויעשו לריח ניחוח את הראש ואת הנתחים והם במיתתם ששים ושמחים זה יאמר ליי׳ אני ולצור ישראל שבראני ואקריב את עצמי חלבי ודמי נתחי וראשי אתן בשרי פשעי פרי בטני חטאת נפשי ונפשם מתעלפת ברמים מתבוססת ומאבורת לבנים מורשה מסני לעלות להם שלמי נרבה לרצון להם לפני יי׳ לא לנו יי׳ לא לנו כי לשמך תן כבוד על חסדך ועל אמתך למה יאמרו בעמים איה אלהיהם ואתה תוחלתינו וסברינו ותקותינו חנון ורחום יהיה נגד עיניך צרותינו וראה בעניינו וריבה את ריבנו ויעלה לפניך עלבוננו בכל עת עם עלבון שמך הגדול המחולל בין הרשעים מחולל אשר חרפוך ויתנו את כבודם לאחר ותהילתך לפסילים שמע אלהינו את חרפתך אשר חרפוך · ואל תכסה על עונם · וחטאתם מלפניך אל תמחה · וידעו כל הגוים כי אתה יי׳ קרוש יעקב ואל אלהי ישראל יעריצו זכור נא בניך עניים ואביונים מצפים לישועתך כל הימים · אבינו שבשמים צדיק אתה וחסיד אתה וכל מעשיך באמונה · יגולו רחמיך על בניך אשר הם בארץ שוביהם · ותוציא מבית כלא יושבי חושך ואסורים · אסירי התקוה פקח קוח וזכור לנו יי׳ אלהינו שהקדשת עמך ישראל מתוך שבעים אומות ומתוכם הפרשת את שבט לוי והפרשת כהן גדול לעמוד לשרת ולהתורות על עמך ישראל לכפר עליהם ועתה בעונותינו שרבו נגרעה מאויינו והושלך תפארתינו ונשארנו ריקם מכל טוב ואין לנו כי אם תפלתינו היוצא׳ מקירות לבינו כי צמאים אנחנו לרחמיך בארץ עיפה למים וצועקים לפניך מכאב לב ושופכים שיחנו לפניך ברמע לב · וזכור לנו מה שצויתנו בתורתך כי ימוך אחיך ומטה ידו והחזקת בו ואנחנו בניך ילידי שעשועיך · רחם עלינו ברוב רחמיך וקיים לנו מ״ש ע״י נביאך למעני אעשה כי כבודי לאחר לא אתן שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה שלח הגואל לגואלנו והעלנו שמחים על אדמתך ושכינתך שכון בינינו ובדבריך יחיו מיתנו יקיצו וירננו שוכני עפרותינו ושמחת עולם על ראשינו כאשר אמר ופדויי יי׳ ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונסו יגון ואנחה · ועוד נא׳ כי ההרים ימוטו והגבעות תמוטנה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך יי׳ ועוד נא׳ ושבתי שבות ורחמתי על בית ישרא׳ וקנאתי לשם קדשי ואמר עוד הנביא כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלי׳ תנחמו אוכ״ר:

מזמור ס״ז פ׳ ז ק״ז

אב הרחמים הטיבה ברצונך את ציון ותבנה חומות ירושלים · תרחם ציון כאשר אמרת ותכוננה כאשר דברת תמהר גאולה ותחיש ישועה ותשיב לירושלים ברחמים רבים ככתוב על יד נביאך ביתי יבנה נאם יי׳ צבאות וקו ינטה על ירושלים ונאמר עוד קרא לאמר כה אמר יי׳ צבאות עוד תפוצנה ערי מטוב וניחם יי׳ את ציון ובחר עוד בירושלים ונאמר כי ניחם יי׳ את ציון ניחם כל חרבותיה וישם מדברה כעדן וערבתה כגן יי׳ ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה ואדון הנביאים מרע״ה אמר אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך יי׳ אלהיך ומשם יקחך נפשנו חכתה ליי׳ עזרנו ומגיננו הוא כי בו ישמח (אותיות מש״יח) לבנו כי בשם קדשו בטחנו יהי חסדך יי׳ עלינו כאשר יחלנו לך כי לא יטוש יי׳ את עמו בעבור שמו הגדול יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך וכו׳:

והנה הסדר שכתבו תלמידי האר״י ז״ל והוא בספר הכוונות בקומו קודם חצות לילה שהוא שעה כביכול במסתרים תבכה נפשי יקום ויעורר משנתו וירחץ ידיו ופניו וישב לפני המזוזה לארץ ולא יהיה אפי׳ נר אלא באפילה ויכסה ראשו כמו אבל וחפוי ראש ויתחיל לומר על נהרות בבל ויכוין על חרבן הבית · מזמור לאסף יכוון על הריגת הצדיקים · זכור יי׳ הערלה במקום המילה ויכוון יי׳ מה היה לנו ר״ת מילה · ויאמר נפלה עטרת ראשינו ויכוון נפלה נפל ה׳ נפל עטרת ראשינו ר״ת נער שהוא מטטרון שנקרא נער · על זה היה דוה לבנו אותיות דוה הם אותיות הו״ד שנהפך ונעשה דוה כל היום דוה · על אלה מי הם אלה ו׳ קצוות · ויאמר קינה על היכלי וכו׳ ואח״כ פסוקי דישעיה הבט משמים וראה כו׳ כי אתה אבינו עד נגרשתי וכו׳ ואח״כ פסוקי דנחמה על חומותיך עד עברו בשערים וכו׳ אלהים אל דמי לך · אתה תקום תרחם ציון כי רצו עבדיך בונה ירושלים יי׳ כאיל תערוג שפטני אלהים ליי׳ הארץ יענך יי׳ ביום צרה כו׳ אלהים יחננו אודה יי׳ בכל לבב ויכוין כל״ך סע״פה יאפו״צה שהם מנצפ״ך ירו״ד אהי״ה:

ומיד כשיאיר היום ילך במרוצה לבית הכנסת להיות מעשרה הראשונים כמו שאחז״ל וענין סדר התפלה יתבאר לקמן אי״ה בבית התפלה ומיד כשיצא מב״ה ילך לבית המדרש ללמוד תורה לקיים ילכו מחיל אל חיל:

ואם אח״כ עוסק במשא ובמתן יהיה באמונה כמבואר לעיל ויהיה מלאכתו עראי ותורתו קבע ואם חוזר ללימודו בעת שפנוי זה נקר׳ תורתו אומנתו וכשרוצה לאכול בקדושה ובטהרה ככל המוזכר למעלה באות ק׳ קדושה ואח״כ יראה בכל יום ויום שיעשה איזה גמילות חסד הן בגופו הן בממונו לקיים מ״ש חסד אל כל היום · וכהגיעו זמן מנחה ירוץ לב״ה להיות מעשרה ראשונים ואח״כ לערב יתהרהר בתשובה ובא השמש וטהר אח״כ בלילה קודם השכיבה יגמור התשובה והווידויים ולתקן המקולקל ככה יחזור חלילה ויחזור בסדר הלילה כפי המוזכר למעלה ואזיעלה למעלה ·

בחיקי פי׳ שאני נושא חרפתי בחיקי חרפת כל עמים רבים שיתוני ואמר זה על כ״א מבני הגלות ורבים עמים כמו הפוך עמים רבים:

פי׳ ומה חרפו עקבות משיחך שמאחרות ביאת משיחך שמתאחר לבוא ואומרים שלא יבא לעולם ח״ו:

פי׳ איה חסדך והם מה שנשבעת לדוד באמונתך ואיה הם עתה שתשכחנו:

פי׳ אם לא תעשה למעננו עשה למענך כי ריבנו ריבך כי האויב יחרף אותך ואו׳ כי אין לך יכולת להושי׳ מהם:

פי׳ כי על מה מנאץ אותך אלא לפי שאומר בלבו כי לא תדרוש ולא תשגיח על מה שאומר ועושה:

פי׳ שבור זרוע ותוקפו תדרוש רשעו שהוא אומר כי לא תדרוש כמ״ש למעלה הראה לו כי אתה תדרוש ואם אתה עושה כן לא תמצא רשע בארץ כ״א תשבר זרוע הנשארים ישמעו ויראו ורשע ורע כפל לשון:

פי׳ זכור ברית אבות ואותו אל תפר אתנו:

פי׳ ידענו כי לעולם תשב וכן הוא למה לנצח תשכחינו הלא נשבעת לנו כך וכמו שאתה קיי׳ כך שבועתך קיים:

כנ״הס

ואסור לילך בקומה זקופה ולא ילך ד׳ אמות בגלוי הראש וכתב רמ״א בהג״ה ויכסה כל גופו ולא ילך יחף והוא איסור ורוע ונראה אם עושה משום תשובה שמתאבל על עונותיו מותר ויעשה כן וכן עשה דוד המלך ע״ה כמ״ש עלה ובכה וראש לו חפוי והוא הולך יחף ונוזר:

מסכת חולין

וזל החכם קורדוורא בפי׳ תומר דבורה פי׳ ר׳ שמעון בפ׳ בראשית עצה רבה וגדולה מן התורה היאך יתקשר האדם בקדושה העליונה ויתנהג בה ולא יפרד מן הספירה העליונה תדיר וצריך האדם בזה להתנהג כפי הזמן ר״ל לדעת איזו ספיר׳ שולטת ולהתקשר בה ולעשות התיקון המתיחס אל המדה השולטת והתחיל מהלילה עת שכיבת האדם על מטתו והרי השליטה היא לילה מדת המלה והוא הולך לישן השינה היא כעת מיתא ואילנא דמותא שולטת מה יעשה יתקן ויקדים להתקשר בסוד הקדושה דהיינו סוד מדת המלכות בבחינת קרושתא ולזה ילך על מטתו ויקבל עול מלכות שלימה בכוונת הלב׳ קם בחצות לילה יטול ידיו מהקליפה השולטת עליה ויעביר רעה מבשרו ויברך ויתקן השכינה בעסק התורה וע״ז נאמר עליה בשכבך תשמור עליך מן החיצונים והקיצות היא תשיחך ותתקשר עמו והוא עמה ויתעלה דיוקן נשמתו בגן עדן עם השכינה הנכנסת שם עם הצדיקים והת״ת שם גם הוא להשתעשע עם הצדיקים ועמו באברתם שכלם מקשיבים לקולו הרי ממשנכה עמה מהמיתה והשינה אל סוד החיים העליונים ונקשר בסוד גן עדן והתחיל לתתנוצץ עליו אור הת״ת המתנוצץ בגן עדן של הצדיקים וכן פי׳ בפרשת תרומה השכים ועלה עמוד השחר התחיל הוא גם כן לבא ליכנס לב״ה וקשר עצמו בג׳ אבות בפתח ב״ה אוסר ואני ברוב חסדך אבא וכו׳ וכולל עצמו בסו׳ הת״ת אדו״ם כלול חסד גבורה ת״ת ונכנס לכנסת מל״ח ומכוין בפסוק בג׳ אבות חסדך דא אברהם אשתחוה אל היכל קדשך דא יצחק דמסטריה השתחויה לכפוף קומתו נגד מדת הדין להיות נדחה מפניה ואז השעה נדחית מפניו כי יומשך שפע הרחמים מלמעלה עליה למתקה׳ ביראתך דא יעקב דכתיב ביה מה נורא המקום הזה והרי כלל עצמו בהם מחשבה דבור ומעשה כי מחשבה שזכרנו היא הכונה הדיבור הוא הפסוק והמעשה הביאה לב״ה והשתחויתו נגד היכלו קודם תפילה עומד בב״ה פיו מקור נובע תפלה ויחוד יסוד מקור הבאר נפתח בבאר שהוא בית הכנסת ומתקן שכינה בכל יכולת כונתו בתפילות יוצא משם עולה בסוד תורה ומתקשר בה בסוד מדת יום ומתנהג כל היום עד שעת המנחה שמתקשר בגבורה שהרי כבר נקשר בחסד בתפילתו וביום בת״ת בעסק התורה ובערב בגבורה וכל זה במדת יום שהוא בא לב״ה ליחד בסוד הגבורה כדרך שעשה בצד החסד ובין זה לזה קושר השכינה עמו בסעודתו לגמול חסד לנפש בהמה ולקושרה בסוד המזון ואחר שעלה לשעת המנחה ונקשר בגבורה המתין לערב וירד הת״ת אל המלה והרי הוא עמה בתחלת הלילה קושר עצמו בה ונכנס לב״ה עם הכוונה הנ״ל וקושר עצמו למטה ת״ת בא לבית מלונו יצא מב״ה יחד עצמו ממש במלכות לבד בסוד קבלת עול מלכות שמים וזהו תקופתו ביום עם תקופת הספי׳ ולעולם דבוק באור השולט עצה זו עיקרה בפרשת בראשית והשאר מקובץ ממקומות רבים מהזוהר והיא עצה כוללת להתקשר האדם תמיד בקדושה ולא יחסר עטור השכינה מעל ראשו עכ״ל:

נשלם מסכת חולין בשורת שלת כל העילות של כל העולין:

מסכת שבת

שורש עמוד האמונה (כמו שיתבאר לקמן):

וכו ג׳ פרקים פ׳ נר מצוה פ׳ תורה אור פ׳ לרך חיים תוכחת מוסר:

פרק נר מצוה

אמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאות שבת שנאמר והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והכינו לאלתר׳ ובכנפי היונה חלק רביעי סימן טוב לאדם שכל צרכי שבת יקנה אותם ביום הששי ולא ביום ה׳ אם הוא בטוח שלא יחסר וכל מה שיקנה אמר לכבוד שבת ע״כ׳ ונראה דזהו דווקא בענייני מאכלים שהם יותר ערבים ומוטעמים לאכול אם קונה אותם מע״ש כענין שהתירו אוכל נפש בי״ט אבל עניינים שהם טובים ומתוקנים ויפים כשקונה אותם קודם ע״ש כמו בע״ש אז אדרבה זריזין מקדימין ויאמר לכבוד שבת אני קונה:

ובתנחומא אמר ר׳ זירא אע״פי שהוציא אדם ע״ש שחרית מצוה לרדוף בין השמשות שנאמר והיה משנה עכ״ל וכתב רמ״א בש״ע בסימן רנ״א ח״ל ויש לאדם קצת למעט בלימודו בע״ש כדי שיכין צרכי שבת אמרו ז״ל ברישׁ האיש מקדש ומצוה בו יותר מבשלוחו פרש״י דכי עסיק גופו במצוה מקבל שכר טפי ע״כ כתיב ושמרו בני ישראל וגומר לעשות את השבת פי׳ לתקן לכבוד שבת כמו ובן בקר אשר עשה תיקן והורה בזה שצריך האדם לתקן ולעשות הוא בעצמו הדברים הצריכים לצורך השבת לכבוד השבת ואע״פי שיהיו לו שמשי׳ הרבה עושי מלאכתו צריך לעשו׳ הוא בעצמו כדאמרינן בגמרא ריש האיש מקדש רב פפא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא ע״כ וכ״כ הטור בסימן הנזכר וז״ל ואף אם יש לו כמה עבדים לשמשו להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו כדאיתא בפ׳ כ״ב רב חסדא פרם סלקא פי׳ היה מחתך הירק לצורך סעודת שבת רבה ורב יוסף מצלחי ציבי פי׳ היו מבקעין העצים וכו׳ ח״ל תולעת יעקב בסוד שבת וצריך שיתקן ביתו מב״עי לכבוד ויהיה נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת שכל אלו כבוד שבת הם ואף על כי שהיה אדם חשוב ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא לחתעסק במלאכה שבבית חייב לעשות דברים שהם לצורך שבת בגופו וזהו כבוד החכמים הראשונים יש שהיה מבקע עצים לבשל בהם ויש מי שהיה מבשל או מולג בשר או גולל פתילות ויש מהם שהיה יוצא וקונה לצורך שבת מאכלים וכל המרבה בדברים הרי זה משובח׳ עיניכם הרואות גדולי עולם אשר מעולם אנשי השם אשר כן עשו שבת לה׳ לשם ה׳ ומי ראה אלו שעשו מלאכתם מלאכת השמים בעצמם ובכבודם לכבוד שבת מי לא יעשה וכן סיים הטור ע״ז בסימן הנזכר ז״ל ומהם ילמוד האדם ולא יאמר לא אפגום בכבודי כי זה כבודו שמכבד השבת עכ״ל (כתב בעל ר״ת בספר תוצאות חיים וז״ל מורי נ״ע כתב שיפנה קורי עכביש מהבית לסוד הרמז ויתקן הבית בנרות דולקת ומטה מוצעת עכ״ל ואני הולך רכיל אגלה סודו כבר ידעת אם זכית לחזות בנועם יי׳ רמז הפסוק בכל ביתי נאמן כי מלכות נקראת בית כמבואר בספרי הקבלה והנה מפורסם שעליה נאמר כשושנת בין החוחים שסביב רשעים יתהלכון והוא סוד הקליפות שרצונם למנוע שלום בית והם המה העכביש שצריך לפנותם מהבית שהוא סוד להעביר גילולים מן הארץ שהוא הארץ העליונה בפרט ביום שבת קודש שהוא סוד מדת מלכות אשר על כן נקרא שבת מלכתא וגם נקרא כלה כנגד מדה אחרונה הכלולה מכל המאורות העליונות המאירות אל עבר פניה אשר על זה רומזים נרות שבת שהם נגד זכור ושמור כדאיתא בבהיר זכור לזכר ושמור לנקיבה שהוא סוד יחוד המאורות עליונות בסוד ונתתי שלו״ם בארץ כמ״ש המקובלים שרומז למדת יסוד ומלכות ע״כ נקראים הנרות שלו״ם בי״ת ומבוארים דברייו היטיב למי שזוכה לחנות מזיו זוהר חכמת הקבלה ומזה יצא לנו שמה מאור מתוק הוא לאחוז במנהג הזה להעביר גילולים מן הבית ולתקן אותו בנירות ובמטה מוצעת שהוא מטתו של שלמה המלך כמבואר באורך ברקנ״ט פ׳ ויחי):

כל ע״ש סמון לשבת ישחיז סכינו כמ״ש ז״ל והכינו את אשר יביאו זה היא השחזת הסכין ומצאתי כתו׳ בשם ספר חיי עולם דמוכח לה מדכתיב והכינו את כמו לאתים ולמזמרות:

במסכת גיטין פרק השולח אמר ר׳ חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעורתא בשבתא (בעידן ביה מדרשא) ואחת קבעה סעורתא בע״ש ושתיהן נעקרו ע״כ ופרש״י בע״ש בליל שבת ואין כאן כבוד שבת דק״ל

כבוד

כבוד יום קודם כבוד לילה ואיכא דכפרשי בע"ש ממש וכן בכל יום מרוב עושר אבל בהא מיהא איכא איסורא שיכנס לשבת כשהוא שבע בלא תאוה עכ"ל ורמ"א בהגה"ה סימן רמ"ט כת' וכעיר' שזמנה ע"ש כגון ברית מילה ופדיון הבן מותר כנ"ל וכן המנהג פשוט עכ"ל וכשלמדתי תורה בק"ק קראקא אצל רבי מורי הגאון החסיד מהרר שלמה זל"הה אירע שהיה סנדק בע"ש ולא רצה לילך לקביעת הסעודה של מילה ואמר שהו' ק"ו מסעודת מילה שחלה מר"ח אב עד התענית שאין אוכלין בשר כי אם מנין ולא יותר והנה איסר אכילת בשר בימים ההם אינו אלא מנהג בעלמא על כל זאת נוהגין שאין אוכלין יותר ממנין · קביעת סעודת בע"ש הוא דין דגמרא כדלעיל מכ"ש אם יש מנין שלא יאכלו יותר ואני אמרתי לו מה זה ראיה בשלמא שם אפשר למצוא תקנה לקבוע סעודה על מאכלי חלב ויכנו הרבה כמו שירצה אבל בע"ש אין למצוא תקנה דקביעת סעודה איסורא הוא בין בבשר ובין בחלב אפשר רשרי ודחה את דברי מטעם דאין שמחה בלא בשר וק"ל :

ענין יום הששי עם השבת כענין העולם הזה עם העולם הבא כי האדם מכין כל צרכיו מע"ש לשבת כי בשבת אסור להכין דבר ולולי הכנתו מערב שבת מה יאכל בשבת וכן אמרו ז"ל מי שטרח בע"ש יאכל בשבת וכן המכין תורה ומעשים טובים בעולם הזה יאכל מתן שכרו בעולם הבא ומי שלא הכין מה יאכל וכן אמרו ז"ל מי שלא טרח בע"ש מה יאכל בשבת ובכן אמרם מה יאכל ולא אמרו לא יאכל כי אלו אמרו כן נראה שהיה אפשר שיאכל אלא שהיה עונשו שלא יאכל ובאמרם מה יאכל רצו לומר כי מן הנמנע הוא לאכול אחר ששכר מצוה הוא המצוה והוא לא הכינה א"כ מה יאכל · ע"כ יפשפש במעשיו ויתעורר בתשובה ויתקן כל קלקול וכבר הארכתי בזה במסכת חולין ואחר כך יטול צפרניו וילך לטבילה · כאשה המטהרת מנידתה · כי אין טומאה כטומאת העבירות · וזולת טעם התעוררות הזה הזכר בפוסקים שמחויב ליטול צפורניו בכל ע"ש וז"ל גרסינן במ"ק פ' ואלו מגלחין ג' דברים נאמרו בצפרנים קוברם צדיק שורפם חסיד זורקן רשע והטעם ידוע ליודעי חן ע"כ יזהר כל אדם להיות חסיד בזה עכ"ל וספר הגן כתב שלא לגלח יום ה' כי הוא מגדל בשבת לשון שבילי אמונה נתיב ז' יטול ציפרניו בע"ש ויתחיל מהשמאל מתקמיצה ומסיים באגודל ובימין יתחיל בגודל ומסיים בקמיצה ולא ישנה מזה הסדר וגם לא יטול שתיים זו אחר זו כפני שקשה לשכחה ע"כ ואבודרהם נתן סימן לזה הסדר יד ימין אנהב"ד יד שמאל דבהג"א וכן הוא בכלבו סימן פ"ז · (בענין סדר נטילת צפרנים כתב בספר המוסר פ"ד וז"ל וכיצד יקצם יתחיל בקמיצה ומדלג האמה ונוטל האצבע ומדלג הגודל ונוטל הזרת ואחר כך האמה ואחר כך הגודל כ"א נוטל אותם זו אחר זו יהיה שכחן עד מאוד ואם יתחיל באמה הוא יקבור את בניו ואם יתחיל בזרת יוציאו עליו ש"ר ויתקיים עליו וה"ם ביד שמאל אבל ביד ימין יתחיל בגודל ומסיים בקמיצה עכ"ל הרי לך שכתב כמ"ש שבילי אמונה ואבודרהם) ז' דברים צריכין נטילה וחד מנהון הנוטל צפרניו מרדכי מסכת ברכות ע"כ יהיה אדם נזהר בנטילת צפרניים בכל ע"ש ובזה יקיים מצוה גוררת מצוה כי כשגדלי הצפורניי יותר מזה השיעור אז מצוי טיט בין הצפרניי ויש לחוש אז בכל נטילת ידים לסעודה שכל דבר החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. ולענין טבילה בכל ע"ש הוא קדושה גדולה וטהרת הקודש כמו שיתבאר וסוד המקוה וענין טבילה של ע"ש נתבאר לעיל בארוכה באות קוף קדושה עיין שם · וקודם הטבילה טוב שירחוץ את גופו בחמין כדאית' בפרק במה מדליקין אמר רב יודא אמר רב כך היו מנהגו של ר' יהודא בר' אלעאי ערב שבת מביאין לו עריבה מליאה מים חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו וכתב המרדכי וז"ל כתב ראבי"ה שמעינן מכאן דמצוה לרחוץ בע"ש פניו ידיו ורגליו בחמין וחפיפת הראש נמי מצוה לרחוץ בע"ש כדאמרינן בפ"ב שניים שהמרו זה את זה ואמרו כל מי שילך ויקניט את הלל יקח ת' זוז ואותו יום ערב שבת היה והיה הילל חופף את ראשו ובפרק חלק נמי גבי דוד המלך דמטא לארץ פלשתים וכו' עד ההיא יומא מעלי דשבתא הוה אבישי בן צרויה חייף רישיה וכן פרק אין צרין בההוא כוברא דאייתי קמיה רבא בהדי פניא דמעלי דיומא טבא והוה רבא חייף רישיה ע"כ · וכתב מהר"ש בתג"הה בשלחן ערוך שלא ירחץ לשבת אלא סמוך לערב שילבש עצמו מיד וזהו כבוד השבת ·

ומקודם הטבילה יקרא הפרשה שניים מקרא וא' תרגום ולא יקרא הפרשה רק יום הששי אחר חצות אעפ' שלענין דינא כדכתבו התוס' והרא"ש דמיום ראשון ואילך חשוב משלי' עם הציבו"מ"מ למצוה מן המובחר לא יקרא רק ביום ו' אחר חצות וכ"כ בכתבי הקודש דהאר"י ז"ל משום שאז נפרד הקליפה מהקדושה ואחר כך בכוונה הטבילה משפיען הארה קדושת שבת · ודבר זה יתבאר לקמן ע"פ הסוד בפ"ק דברכות אמר רב הונא בר' דרבי יהושע א"ר יונה א"ר אמי לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפי' עטרות ודיבון וכל המשלים פרשיות ועם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו · יש שונין וקורי' פסוק כקרא ותרגום עליו וחוזרין וקורין הפסוק בקרא וכן עושין עד תשלום כלה הסדרה וסוברים דהכי ניחא לומר הפסוק ולקרוא הפירוש עליו דהיינו התרגום ול"א אחר קריאת הפירש לחזור הפסוק אבל זה אינו דלישנא דגמרא משמע שניים מקרא בצירוף ואח"כ התרגום וכן מוכח בזוהר ודברי המקובלי' וכמו שיתבאר לקמן בסודו · ואפילו לטעם הנגלה שכתבו קצת המפרשים מוכח כן לקרוא בתרגום בסוף שכתבו ז"ל הטעם הוא כי התורה נתנה ג' פעם ראשון בהר סיני פעם שנית באהל מועד שלישית באר היטב משום הכי אנו קורין כל פסוק ב' פעמים והג' תרגום כנגד באר היטב · כתב הטור סימן רפ"ה ואפי' עטרות ודיבון פרש"י אעפ"י שאין בו תרגום ולפיר' זה אפי' ראובן ושמעון וכיוצא בזה צריך לקרותו ג' פעמים ויש מפרשים דנקט עטרות לפי שיש ספרים שכתוב בהן תרגום ירושלמי ונקט עטרות ודיבון אעפ"י שאין צריך כל כך תרגום ולפי זה ראובן ושמעון אין צריך לקרותו ג' פעמים מכל מקום נהגו להחמיר כרש"י: נראה בעיני לקראת פסוקים יברכך ה' כו' יאר ה' ישא ה' כו' פעמים ואח"כ התרגום לאותן הנוהגים להחמי' לקרוא ראובן ושמעון ג"פ כי אלו פסוקים עם פסוקי ראובן ושמעון כו' שוים הם וכדמשמע כרבינו יונה שכתב וז"ל ואפילו עטרות ודיבן י"מ דנקט זה הפסוק מפני שאין לו תרגום וקאמר שאפי' הפסוקי' שאין להם תרגום צריך לקרות אותם ג"פ וזה אינו נראה שהרי מצינו פסוקים אחרים הרבה שאין להם תרגום כגון פסוקים של ברכת כהנים ואחרים הרבה ולמה לא הזכירום כו' ש"מ לפי הנוהגים להחמיר לקרוא ראובן ושמעון ג"פ יקראו ג"כ ברכת כהני' ג"פ ואע"ג דאית ליה תרגום כמו שנמצא בחומשי' שלנו תרגום על אלה הפסוקים אפשר שזה התרגום אינו מקובל מסיני ע"כ יקרא המקרא ג"פ וגם התרגום אולי הוא תרגום מקובל ולא היה מגולה בימי רבינו יונה · אחר כותבי זה מצאתי בסידור מהר"ר הירץ ז"ל שכתב ברבינו בברכ' המשולש' לדעתי משולשת בתורה היינו משום דלית ליה תרגום וצריך לשלש המקרא משא"כ בברכה אחרת שנים מקרא וא' תרגום וה"נ מסתברא מדאמר הכתוב ע"י משה ולא ע"י המתרגם עכ"ל : עוד כתב הטור שם מצוה מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל בשבת ואם לא השלים אותה קודם האכילה ישלים אותה אחר אכילה קודם המנחה ומשם ואילך כיון שמתחילין אחרת עבר זמנה על זאת וז"ל הב"י מצות מן המובחר שישלים אותה קודם שיאכל וכו' וכן כתבו שם התוס' והרא"ש מדאמרינן במדרש שצוה רבי את בניו אל תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה ומשמע מדבריהם שלא צוה אלא שלא יאחרו מלקרותה עד אחר אכילה אבל אם הקדימו וקראוהו קודם שבת בכלל מצוה מן המובחר נמי הוא וכן נראה מדברי הרמב"ם בפי"ג מהלכות תפילה ומדברי ההגהות שם

הג"ה

כתבו תלמידי האלהי האר"י ז"ל שלא היה קורא התרגום עם הטעמים רק המקרא היה קורא עם הטעמי' והיטב דיבר כי הנ' ודרגות שהם ג' עליונות על נגד דהיינו אותיו' ונקודו' וטעמי' לא שייכים רק בתורה שבכתב

נראה קצת דדוקא בשבת קודם אכילה הוא דהוי מצוה מן המובחר ולא קודם לכן עכ"ל אבל כבר מוכח בספרי המקובלים לקרות שנים מקרא ואחד תרגום בע"ש וזהו הבחיר שבמצוה מהמובחר שישלים בע"ש שנים מקרא ואחד תרגום ובשעת קריאת התורה בציבור אזנית יהיו לס"ת לשמוע הש"ץ מה שקורא הש"ץ מהתורה והוא ישתוק רק ישמע ויתכוון ומה שאמרו ישלים עם הציבור לא שיקרא עם הציבור דהיינו עם הש"ץ אלא ר"ל צריך להשלים לקרוא שמ"ות עם הציבור כלומר כל זמן שהסדרא זו היא עם הציבור דהיינו מיום א' ואילך עד מנחה של יום השבת הבא שמתחיל סדרא אחרת כי תמיד משבת מנחה לשבת מנחה נוהגת סדרא ואחר כך עבר זמנה של זו וכל זה הוא לענין דינא אבל למצוה מהמובחר יכתין בקריאת שמ"ות עד ע"ש אחר חצות ואז ישלי' שמ"ות ובדברי רבינו יונה מצאתי מבואר וז"ל לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור כו' כלומר שקודם שיקראו הציבור הפרשה בב"ה יקרא אותה בביתו עכ"ל ומ"ש עם הצבור פירושו קודם הציבור כמו ותיקין היו קורין עם הנץ החמה וכתב שם רבינו יונה ז"ל כלומר קודם החמה וכדאמרינן ע"ש עם השיכה ואין רצונו לומר חשיכה ממש אלא קודם חשיכה עכ"ל ·)

עוד יש חילופי מנהגים יש שקורין כל מקרא ומקרא שנים מקרא ואחד תרגום · ויש שמשלימין כל הסדרא שני פעמים מקרא ופעם השלישי תרגום · אמנם קבלתי דרך המובחר לעשות כפשוטה דלשנא דגמרא לקרוא כל פרשה ופרשה שנים מקרא ואחד תרגום ופרשה נקרא הן פרשה פתוחה או סתומה לא ששם הסדרא כולה נקראת פרשה רק על דרך שכתב רש"י בויקרא ליתן ריוח בין פרשה לפרשה וזהו פרשה פתוחה או סתומה · וכן לשון הגמרא דברכות דף ט' ק' פרשיות שבספר תהילים כו' ובזה מדוקדק הלשון שאמרו לעולם ישלים אדם פרשיותיו כו' דקשה למה כינה הפרשה הל"ל לעולם ישלים אדם הפרשיות כו' אלא אין פי' לשון פרשה על הסדרא רק הפרשיות פתוחות או כתומות ויען כי אין ההתחלה בקריא' שמ"ות בכולם בשוה כי לענין דינא מותר להתחיל בקריאת שמ"ות מיום א' ואילך זה מתחיל היום וזה מתחיל למחר וזה אח"כ עד שלזה יש מועט פרשיות לקרות ולזה יותר ולזה אמר ישלים כל אחד פרשיותיו עם הציבור וק"ל וקבלתי אפילו כשהפרשה מסיימת באמצע הפסוק כמו ויהי אחרי המגפה פרשת פנחס ובעציון גבר דפרשת דברים שם יפסיק ויקרא שמו"ת וכשקורא שמו"ת ישים לבו ועיניו להתבונן במה שקורא הן במצות התורה הן במדות הן בדרכי מוסר הן בכל תועלת אשר יוכל להוציא מכל ענין וענין ויקרא כדי ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים וראוי להתבונן תמיד בשלשאלה החוט המשולש לא ינתק דהיינו נר מצוה תרי"ג מצות ותורה אור דהיינו להיות חכם ומבין באיזה סודות התורה : ור"ח תוכחת מוסר היינו המוסרים והמדות והתועליות כל אחד ימצא בשכלו ויתבונן כפי רוחב דעתו : ואתם בניי יצ"ו אפתח לכם שער בכל סדרא וסדרא משלש אלה וממנו תראו וכן תעשו להוסיף כהנה וכהנה כי התורה אין לה ערך ויען שהיה הדבר כאן העסק גדול בענין שאנו עוסקים בו עתה · על כן אעשה מזה קונטרס בפני עצמו בעזה"י ויקרא שמו **תורה שבכתב** ויהיה נקבע זה הקונטרס בהשלמת עשרת הדברות · מצוה גדולה ומצוה דרבים היא מי שזוכה ומזכה לקרוא הסדרא בתורה בע"ש בדי להגיה שלא יחסר אפילו אות ולא יעדיף אפילו אות אחת ולא ישתנה אפילו אות אחת ואפילו בחסירות ויתירות שקים לן בגוויהו צריך לדקדק לראות שיהיה הכל כתיקונו וארז"ל הגיה אות אחת ולא ישנה מעלה עליו כאלו כתבה וכצוה גוררת מצוה כי אז מזכה את הרבים שיוצאין ידי חובתם בס"ת כשירה והברכות הן כתיקונן מה שאין כן ס"ת אפי' חסר אות אחת היא פסולה והואיל ואתא לידי דבר זה איכא ביה מלתא תמיהה גדולה בעיני על מורי הוראה שנתפשט הוראה זו ביניהם וכן הוא בלבוש מלכות סימן קמ"ג אהא דמוציאין ס"ת אחרת כשנמצא טעות בס"ת וזהו דוקא בטעות גמור שנשתנה משמעות הענין אבל כשלא נשתנה הענין לא כנין להם דבר זה דאפילו אות אחת שחסר הס"ת פסולה ומה שכתב רמ"א דמשום חסירות ויתירות אין להוציא ס"ת אחרת כו' זהו דווקא בחסירות ויתירות שהתיבה נקראת כמורה שהיא נתנה מפי הקב"ה וגם מטעם שכתב רמ"א שאין ספרי תורות שלנו מדוייקים כל כך שנאמר שהאחרת תהיה יותר כשירה וזהו לא שייך לא בחסירות ויתירות לפי שאין בקיאין בהם כל כך אבל בשינוי קריאת התיבה וטעות גמור הידוע שהוא טעות אף שלא נשתנה הענין כגון כבש כתב כשב או כשב כתב כבש פשוט בעיני שצריך להוציא אחרת · ודבר זה שלא נשתנה הענין דמוזכר לענין אחר הוזכר לענין קריאת המגילה והובא בטור א"ח סימן תר"ץ ירושלמי אין מדקדקין בטעיותיה רב יצחק בר אבא ורב חננאל הוו יתבי קמיה דרב חד קרי יהודים וחד קרי יהודיים ולא הדר חד מנהון וי"א דווקא בטעות כי האי שהלשון והענין אחד אבל טעות אחר לא שאם כן לא קראה כולה וכן החכר זה הדבר בב"י בסי' קס"ב לענין החזן או הקורא שטעה בקריאה וז"ל שם כתב הכלבו קרא וטעה אפילו באות אחת מחזירין אותו עד שיקרא בדקדוק וה"מ הקורא שבירך אבל על החזן אין לחוש אם לא קרא בדקדוק ע"כ ואין טעם בדבריו דקריאה בציבור כתקנה לא תליא בברכה שהרי בימי חכמי התלמוד שהיה הראשון מברך ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה היעלה על דעת שלא היו מקפידים בקריאת האמצעים ומיהו אפשר לקיים דבריו בטעות שאין המשמעות משתנה ואפילו בטעות כזה מחזירין לקורא וכן נראה מדברי א"ח עכ"ל אבל לענין טעות בכתיבת ספר תורה בודאי אפילו אות אחת פוסל אם הוא טעות בודאי וצריך להוציא אחר ומשום אלו החששות אמרתי מצוה גדולה להגיה ס"ת בכל ע"ש ובכל ערב יום טוב וכן בכל הקריאה ז"ל ב"י סוף סימן רפ"ה כתב מהר"ר ישראל בכתביו סימן ק"ע דדווקא פרש' השבת חייב להשלים אבל אין צריך לקרות פרשת יום טוב וכן כתב בתרומת הדשן סימן כ"ג ואף על פי שכתב דלפר"ח אפשר שטעם שחייב להשלים פרשיותיו כדי שיהא רגיל במה שהציבור קורין ואם כן ה"ה צריך להשלים פרשיות של יום טוב ומוספין כבר כתב דלשאר גאוני א"צ ושקרוב בעיניו שלא נהגו רבותינו להשלים וכן עמא דבר עכ"ל אכן בתשובת מהר"ם מינץ נוטה דגם פרשיות של יום טוב ומוספין ישלים וכן אני נוהג משום דאם תמצא לומר שאינו מדינא מכל מקום מקבל שכר כקורא בתורה :

הגה"ה

וב"י סי' קמ"ג הביא את הירושלמי דלכי' לענין הקריאה אות אחת מעכב דגרסינן בירושלמי לכו' הקורא ועוד טעה בין תיבה לתיבה מחזירין אותו אפילו טעה בין אם לואם עכ"ל :

עירובי חצירות מצוה גדולה ארז"ל בשעה שתיקן שלמה המלך ע"ה ערובי הצירות יצאה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך וכו' וככה עושין גובין פת מכל בית ובית ונותנים אותו באחד מבתי החצירות שעתה אנו רואים כאלו כולן דרין באותו בית וכתב האגור בסימן תרס"א נשאל גדול הדור מהר"ר יעקב מולין על שיש מנהג בקצת קהילות מאשכנז שעושין עירובי הצירות בפת ותולין הפת שעשוי כמין מצה בבית הכנסת ומניחין אותו שם כל השנה אין יוצאים בו הא לא הוי מקום פתא ולא מקום לינה והשיב כי הרבה גדולים ערערו על זה ובסוף מצאו בתשובת מהר"ם שישב המנהג אבל לא נודע להרב הנזכר הטעם עכ"ל · ומהרי"ל לא היה סומך לכתחלה על השיתוף שנעשה על הצבור בערב פסח אולי נתקלקל ואתי לידי תקלה והיה רגיל להניח ערוב בכל ערב שבת ויו"ט וכן היה נוהג מהרש"ל ז"ל ומי שמערב כהאי גוונא צריך הפת לזכות על ידי אחר ולא יזכה על ידי בנו הקטן אפילו אינו סמוך על שלחן אביו ולא על ידי בנו הגדול הסמוך על שלחנו ולא על ידי אשתו וכשמזכין בו צריכין להגביהה מן הארץ טפח ושאלו לפני מהר"י סג"ל מתי שאוכל דפתא דערוב והשיב מנהגי להניח עירובי הצירות ושיתוף מבואות בכל ע"ש וע"ש ובליל שבת ובשחריתו אני מניחו ללחם המשנה תחת הפת שאני בוצע עליו וכן היה נוהג מורינו מהרש"ל ז"ל ולענין ברכה לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב נ"ל שלא יברך אם לא שיעשה מוסכם בלבו שלא יהיה זוכה עולם בעירוב שעושין הקהל ואז כשהוא שוכח לעשות עירוב לא

ימלטל

יטלטל ולולי זה אני חוכך לברכה לבטלה ע"כ יעשה המצוה ולא יברך כי הברכות אינן מעכבות תנן ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר ומהר"ם מרוטנבורג לא היה אומר עשרתם מאחר שאין מעשר האידנא לא היה אומר לחם הפרשתם חלה וגם ערבתם לא היה אומר כי היה מערב בעצמו כ"כ הטור בשמו ע"כ ישאל כל איש לאשתו על החלה שהיא מצוה שנוהגת בנשים וכשמגיע זמן הדלקה יצוה להדליק את הנרות :

ולענין זמן הדלקה איתא בפרק במה מדליקין דביתהו דרב יוסף הות מאחרה ומדלקה אמר רב יוסף תנינא לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה מגיד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן סברה לאקדומי אמר לה ההוא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר ע"כ כתב הב"י סימן רס"ג כתבו התוספות והרא"ש וה"ר יונה ומרדכי בריש פ' תפלת השחר עלה כ"ח אהא דרב צלי של שבת בערב שבת מפלג מנחה ולמעלה והיה מדליק הנר ומקבל עליו שבת מבע"י והא דאמרינן בפרק במה מדליקין גבי הדלקת הנר ובלבד שלא יקדים אין זו הקדמה כיון שהיה מקבל עליו שבת באותה שעה כייכול לקבל עליו שבת מבעוד יום ובלבד מפלג המנחה ולמעלה וכ"כ הטור סימן רס"ז וז"ל ופירשו התוספות שמפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק הנר ולקבל שבת בתפילת ערבית רק שימתין לקרות שמע עד עונתה שהוא צאת הכוכבים ואין בזה משום ובלבד שלא יקדים שאין זה הקדמה כיון שמקבל עליו השבת באותה שעה עכ"ל נשמע מכל זה שעל כל פנים לא יקדים יותר בהדלקת הנרות מפלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה · ותמיהני על קהילות שבחוצה לארץ הנוהגים להדליק בערב שבת שתי שעות קודם הלילה בפרט בימי הקיץ שקוראים לב"ה בעוד היום גדול במאוד · על כן ראוי לכל בעל נפש להחמיר ולתקן בכל מה דאפשר ויצוה לאשתו להדליק בין מנחה למעריב לאחר שהתפללו הקהל מנחה ואז הכל מוכנים לקבלת שבת ונראה שמדליק לכבוד שבת כי הטעם שלא יקדים הוא משום שאינו ניכר שמדליק לשם שבת אבל בזה האופן ניכר וניכר נראה בעיני להדליק הנרות בשמן דווקא ולא כמו שנהגו בקצת מקומות להדליק בנרות שעוה או חלב ורמז לדבר ואתה תצוה ויקחו אליך שמן ת' תצוה יתירה כתב בעל הטורים בני' נשים ואמר ויקחו שמן והנה יש בזה מחלוקת גדול בין אבות העולם כמוזכר בתוספות וברא"ש באורך והובא בטור סימן רס"ד וז"ל הב"י שם ואם כרך שעוה סביב הפתילה ועשה ממנו נר וכו' שם בריש פירקין תנא עד כאן פיסול פתילות מכאן ואילך פיסול שמנים פשיטא שעוה אצטריכא ליה מהו דתימא לפתילה נמי לא חזיא קמשמע לן ופרש"י שעוה איצטרכא ליה · לפי שרגילין לעשות כמין פתילה ארוכה והפתילה לתוכה כמו שאנו עושין וכן דעת התוספות והרא"ש ורחו דברי בני נרבונא שאוסרין נר של שעוה שלנו ומפרש"י מהו דתימא לפתילה נמי לא שאם שם נר שעוה בנר שמן יהא אסור קמשמע לן מכאן ואילך פיסול שמנים כיון שיש בו שמן כשר מותר אבל נר שעוה בלא שמן אסור וכתב עוד הרא"ש דהרי"ף גורס מהו דתימא נגזור פתילות אטו שמנים קמשמע לן והיינו כדברי רש"י וכן נוהגין באשכנז וצרפת להדליק נרות של שעוה וכתב הר"ן וכן דעת הר"ר יונה וכן דעת סמ"ג וסמ"ק והתרומות והגהות כ"ה וכתב המרדכי ורבינו ירוחם בח"ב וסמ"ג והתרומות והגהות רה"ה בשל זפת או חלב שרי לדעת רש"י וכן נראה מדברי הרא"ש והר"ן אחר שכתבו לסתור בני נרבונא כתב אבל נמצא בתשובות רב שרירא גאון והרי"ף דנר של שעוה אסו' להדליק בו וכן דעת הרמב"ן וכבר הזכיר הרא"ש תשובות אלו ונראה שלא סומך עליהם והרב המגיד כתב בפ"ה תשובות אלו וכתב שנראה לו שכן דעת הרמב"ם ואני בעיני איני רואה שום הכרע בדברי הרמב"ם ראי משום שלא כתב דין זה להתירא מאחר שלא נזכר בהדיא בגמרא אין כאן הכרע שהרי אין דרכו לכתוב מה שלא הוזכר בגמרא בהדיא · ולא פירש הרב המגיד לדעת הגאונים כפי חכמי נרבונא כדי להנצל מקושיות הרא"ש אלא פי' שמהשעוה עצמה לבד עושין פתילה כשמניחין אותו בנר מלא שמן כעין שעושין מפשתן או צמר יהיה להם איזה אימון לעשות מהשעוה פתילה בענין זה והוא ז"ל הסכים לדברי הגאונים ומיהו מאחר שהרא"ש וכמה גדולים אחרונים התירו וגזירה דרבנן הוא יש לסמוך עליהם וגם כי דעת הרי"ף בהלכותיו להתיר כמבואר בדברי הרא"ש עליו יש לסמוך יותר מעל התשובה שכתב בשם הרי"ף וכן עמא דבר עכ"ל הנה הב"י הלך לשטתו לפסוק כתרי מינייהו מן שלשה מורי הוראה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש וס"ל להב"י דגם הרי"ף בספרו ס"ל כהרא"ש דמתירא אבל כי מעיינת שפיר דבר זה ליתא ואף שהרא"ש כתב כן הוא משום שלא ראה תשובת הרי"ף שאוסר ואלו ראה תשובת הרי"ף בוודאי לא היה מפרש דברי רי"ף כן וז"ל שלטי הגבורים ריש פרק במה מדליקין לפי דברי רש"י והתוספות והסמ"ג והרא"ש והטור מותר להדליק בשבת באותן נרות של שעוה זפת וחלב שקורין קנדליש דהיינו שכורכין השעוה על הפתילה ואין צריך לומר שמותר לתת אותן קנדלי"ש בתוך נר של שמן דכשר להדליק וחכמי נרבונא והגאונים אוסרים באותן קנדילי"ש להדליק בהן ממש אבל מתירין לתת אותם בתוך נר ולתת שמן עליהם ולהדליק ולפי הנראה לי מדברי רבינו ותשובתו ושאר הגאונים שהולכים לשיטתו נראה דלדידהו אסור להדליק בשעוה או חלב וזפת באיזה ענין שיהיה בין לתת התיכת שעוה בנר במקום שמן בין לכרוך השעוה בפתילה כעין קנדילי"ש בנר ולתת שמן עליהם נמי אסור דהוי ליה כורך דבר שמדליקין בו על גבי דבר שאין מדליקין בו והא דקאמר תלמודא שעוה איצטרכא ליה דמשמע דאיכא היתר בנר שעוה הכי פריש לה ר"ח שעוה איצטרכא ליה ר"ל שמותר לעשות מהשעוה עצמה פתילה להניח בנר של שמן כשר ולהדליק בה כי השעיה עצמה אעפ"י שהיא אסורה להדליק בה אין איסורא אלא כשהיא עומדת במקום שמן כגון שכורכין אותה על גבי פתילת פשתן וכיוצא בה אבל כשאינה עומדת במקום שמן אלא במקום פתילה והיכי דמי כגון שמן השעוה עצמה מטוין ממנו פתילה מטוה וחוט אז מותר להדליק בה כאחר שהיא עומדת במקום הפתילה לא במקום שמן ובזה הפירוש תלוי החלוק שיש בין הרא"ש והטור ובין שאר הפוסקים בדברי רבינו כי הרא"ש והטור כתבו שדעת רבינו להתיר קנדילי"ש של שעוה כדברי רש"י ולפי שלא ראו תשובת רבינו פירשו שעוה איצטרכא ליה וכו' כפירוש רש"י אבל לפי מה שאוסר רבינו בהדיא בתשובה א"א לפרש כך אלא הכי קאמר מהו דתימא נגזור כשעשה מן השעוה פתילה כעין חוט והדליק בה להוי אסור אף על פי שאינו אלא במקום פתילה אטו כשעומד השעוה במקום שמן קמשמע לן דלא גזרינן ושרי ולפירוש זה מתישב הכל שפיר ודעת מיימוני כדברי רבינו עכ"ל וכן משמע מדברי הרמב"ן בספר מלחמות שחולק אבעל המאור שהוא מתירין ש"מ דס"ל להרמב"ן שגם הרי"ף מהאוסרין שהוא הולך תמיד בשיטת הרי"ף וכן סיים דבריו בספר מלחמות וז"ל והוזקקתי להשיב על זה מפני שראיתי שרבינו הגדול ז"ל שכתב בתשובה שאלה שהוא אסור ואין בדבר ספק עד כאן לשונו ונראה פשוט משום שיש לפרש דברי הרי"ף בתרי אנפין סמך על התשובה שבודאי גם כאן פירש דבריו לאסור וכן נראה מדברי רב בעל מאור כשכתב דעתו להתיר לא הזכיר דברי הרי"ף משום שיש לפרשו על שני פנים אמנם האמת יורה דרכו שפירש דבריו לאיסור מאחר שגילה דעתו כן בפירוש בתשובה והרא"ש שלא ראה התשובה כתב מה שכתב ונמצא לפי' דעת הרי"ף והרמב"ם לאסור וכן יש לנהוג :

הב"י סימן רס"ג כתב וזה לשונו מצאתי בתשובת אשכנזית כ' וג' בעלי בתים אוכלים במקום אחד כל אחד מברך על מנורה שלו אף על פי שכבר יש אורה מרובה אף על גב רא"ז נמנם בזה מכל מקום יש שנוהגים כך · ובעניותי נ"ל לישב כך דכל מה דמתוסיף אורה אית ביה שלום בבית טפי ושמחה יתירה להנאות אורה בכל זוי‍ות עד כאן לשונו ובשלחן ערוך סיים הב"י וכתב ונכון ליזהר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד עד כאן לשונו ורמ"א כתב בהגה"ה אבל אנו אין נוהגין כן ונראה לי דעל כל פנים במנורה אחת שיש לה הרבה פיות לא ינהגו כלל לברך כל אשה בפני עצמה ואף רמ"א לא כתב כן אלא כשלכל אחד מנורה בפני עצמה בזוית אחד וכדי שיהיו מאירים כל הזוית · ואפילו בזה יותר מסתברא דברי ב"י להוציא נפשיה מכספק ברכה לבטלה יעמדו כל הנשים ביחד

ואתת

ואחת מברכת והשאר עונות אמן כי עשרה שעושין מצוה אחת · אחת מברכת לכולן · בקיץ יש לעשות ארוכות שידליקו עד הלילה ואי לא הוה ברכה לבטלה : (שאין עיקר הנר אלא עד שיאותו לאורו דהיינו משתחשך דשרגא בטיהרא מאי אהני ·) מהרי"ל וכ"כ מהרי"ל בשם אגודה וכן הוא באגור סימן שס"א וז"ל הש"ע בסימן רס"ג המדליקין בזוית הבית ואוכלין בחצר אם אין הנרות ארוכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה עכ"ל והתוספות כתבו בפרק במה מדליקין דחובה לסעוד במקום הנר משום עונג שבת ע"כ :

כשאשה יולדות בשבת ראשונה מדליק הבעל את הנרות ומברך מחידושים מצאתי כתב רבינו בחיי פרשת יתרו ראויה האשה להתפלל לשם יתברך בשעת הדלקת נר של שבת שהיא מצוה מוטלת עליה שיתן לה יי' בנים מאירים בתורה כי התפלה יותר נשמעת בשעת עשיית מצוה ובזכות נר שבת שהוא אור תזכה לבנים בעלי תורה שנקראת אור שנאמר כי נר מצוה ותורה אור וכן דרשו רז"ל האי מאן דרגיל בשרגא הויין ליה בנים זכרים תלמידי חכמים עכ"ל ואני קבלתי שתקרא האשה בזאת הפעם ההפטרה דראש השנה של חנה עד וירם קרן משיחו · בענין הטמנה כתב אבא מורי זל"הה בצואת יש נוחלין והזהיר נ"כ נשותיכם שיסתמו התנור שמניחין בו תחמין לצורך מחר קודם קריאת השמש בב"ה ולא יפתחו אותו עד למחר כדי להוציא החמין ממנו ולא כמו שעושין קצת נשים שפותחין תנור של חמין בערב אחר יציאת ב"ה על ידי גוי כדי להוציא ממנו התבשיל שהיא לצורך הלילה ותוזרין וסותמין על ידי גוי לצורך חמין של מחר וזה לדעתי איסור גמור משום דגורם בישול · וכן הוא בש"ע של מ"ו רמ"א ואפילו אם נאמר דמותר לעשות כן בקיץ לפי מנהגינו שאנו נוהגין לצאת מבית הכנסת שעה או ב' קודם חשיכה משום דהוי שבות דשבות הוא דאיסור עשיית מלאכה אחר קבלת שבת דרבנן הוא ועדיין שעה או ב' קודם חשיכה ואפילו אחר עניית ברכו בציבור שהוא זמן קבלה לכל היא א"ה קבלתה דהוא מדרבנן הואיל ועדיין יום גמור הוא ועוד דהמלאכה נעשית על ידי גוי ואמירה לגוי שבות מכל מקום הואיל ובחורף מנהגינו על הרוב לצאת מב"ה בע"ש סמוך לחשיכה ומסתמא קודם גמר הנטילה והקידוש הוא ודאי חשיכה ואם יפתח התנור בעת ההיא כדי ליקח ממנו התבשיל שהוא לצורך לילה ויחזור ויסתמנו לצורך חמין של מחר הוא גורם בישול בשבת עצמו וזה אסור לכולי עלמא וא"ת יהא בחורף אסור ובקיץ יהא מותר מטעם דלעיל א"כ נתת דבריך לשיעורין ועוד דלמא אתא למסרך כמו דחיישינן גבי קידוש דליל"כ דלמא אתי למסרך הכי נמי איכא למיחש דלמא אתי למסרך היתר דקיץ בחורף · כל המלאכות שעושה לשבת צריך לעשותן בזריזות ובמרוצה. וברוך שמקבל שכר על הדרישה דהיינו לעשות הכנת שבת במרוצה ובזריזות כן מקבל שכר על הפרישה לפרוש במרוצה ובזריזות מהמלאכות כשמגיע זמן תוספת שבת שרמוז בתורה כמ"ש בעל הטורים דכתיב שבת שבתון וכתיב שבתון שבת אלא צריך להיות שבתון קודם שבת ר"ל תוספת הכנסה ושבתון לאחר שבת דהיינו תוספת ביציאה ובעצם קדושת השבת אז יהיה קדוש מתקדש בקדושתו יתברך מתדבק בו ע"ד קדושים תהיו כי קדוש אני יי' אלהיכם · ועל ענין זה מבואר בפ' המניח דף ל"ב איתא שם ומודה איסי בע"ש בין השמשות מפני שהוא רץ ברשות בע"ש מאי ברשות איכא כדרבי חנינא דאר"ח בואו ונצא לקראת כלה מלכתא ואמרי לה לקראת שבת כלה מלכתא רבי ינאי מתעטף וקאי ואמר בואי כלה בואי כלה ע"כ : בודאי יש התעוררות עניינים בין אלו ג' שהזכיר הראשון הזכיר כלה מלכתא והשני שבת כלה מלכתא והג' כלה הראשון מדבר מענין הריצה לטבות טבח והכן לצורך שבת ואמ' שצריך לצאת הכלה והמלכה הנה שבת נקרא כלה ונקראת מלכה נקראת כלה בעת שמתקדשת ואח"כ נקראת מלכה ביחוד העצמי עם המלך העליון הנודע להבאי בסוד ה' אשר זהו טעם אחר מהטעמים מה ראו חכמים לתקן בשבת שלש תפלות משונות זו מזו אתה קדשת ישמח משה אתה אחד ובי"ט לא תקנו אלא אחת אתה בחרתנו לערבית לשחרית ולמנחה וי"ל מפני ששבת נקראת כלה והקב"ה נקרא חתן תקנו אתה קדשת ע"ש הקדושין שנותן החתן לכלה ואח"כ ישמח משה על שם שמחת החתן בכלה ואחר כך מוסיף על שם התוספות שמוסיף החתן על כתובת הכלה או א"נ על שם שמקריבין קרבנות כענין סעודת מצוה ואחר כך אתה אחד על שם שמתייחד החתן עם הכלה · והנה בערב שבת צריך להכין סעודות לכבוד הלילה ולכבוד היום כאלו הינו אומרים סעודת אירוסין וסעודת נישואין וכל זה צריכין להיות מוכנים קודם קוראין הכלה או המלכה לסעודתה עז"א נצא לקראת כלה מלכתא כלומר נצא במרוצה להכין סעודת אירוסין וסעודת נישואין אחר כך הדרך להיותם מוכנים קודם התחלת הסעודה כי כשמזמנים הכלה לסעודה כבר הכל מהמוכן קודם בואה להסעודה ושובתין מהמלאכה על זה בא דעת השני והזכיר להיותן רצין מהמלאכה ולהיות מהמוכן טרם התחלות הסעודות של אירוסין ושל נישואין וזהו לקראת שבת כלה מלכתא ותוספות שבת מורה על התוספות שכתבתי לעיל ואחר כך הדרך בבוא העת שתבוא הכלה אז מכירים הבגדים שבישל בהם קדירה ומתעטפים בלבוש יקרה לקבל הכלה בבגדי הפאר וזהו כבודה· וזה מעשה מתעטף ואמר בואי כלה בואי כלה וזהו בהכנסת השבת שהכלה באה להסעודה ומאחר שעתה אינה רק כלה כי בחינת מלכה הוא ביום בסוד הנישואין ע"כ בהכנסת השבת קראה כלה ואמר בואי כלה בואי כלה · ואחר כך היה דרש בה ומגדיל בכבודה וכבוד יום עדיף מכבוד לילה לכבד את המלכה · ואין צורך לצאת נגדה כי כבר היא בפנים וק"ל : ואין להקשות על פירושו שאני מפרש בואי ונצא לקראת הכלה מלכתא שקאי על עשיית מלאכת הכנת השבת הלוא שם בגמרא משמע דקאי אבין השמשות והוא זמן קבלת שבת וכן משמע בב"י בטור ח"מ סוף סימן שע"ח שכתב וז"ל הרמב"ם בסוף מה"ל ואם היה בין השמשות פטור מפני שברשו' הוא רץ כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי וכתב המרדכי דוקא אותה מצות דבין השמשות דאין לו שהות אבל בשאר מצות כגון לרוץ לבית הכנסת או לבית המדרש דיש לו פנאי אם הזיק חייב עד כאן לשונו וכן בש"ע מסתים סתים בין השמשות לא תימא דווקא ברץ בין השמשות הדין כך אבל אם היה רץ מבעוד היום גדול בצורך הכנת השבת אין הדין כך זה אינו רק הענין הוא שאין פטור הרץ אלא דווקא שרץ בשעה שהוכרח לצאת ולא סגי דלאו הכי כמו הריצה סמוך לשבת ובין השמשות מלתא דפסקא תני וכן משמע באש"רי ובהגה"ה אש"רי פ' המניח וז"ל האש"רי תני איסי בן יורא רץ חייב מפני שהוא משנה ומודה איסי ברץ בע"ש בין השמשות שפטור שרץ ברשו' למהר לטרוח ולהכין לכבוד שבת ואם היו שניהם רצין והזיקו זה את זה שלא בכוונה שניהם פטורין וכן הלכה : וכל מה שקונה ומכין ומבשל לשבת יאמר דבר זה אני קונה או מבשל לכבוד השבת ואז מתפשט הקדושה בזה התבשיל וריחו נודף מעין רוחני והכל לפי מה שהוא האדם וכפי שיעור מעשיו ומחשבתו ודביקתו ועל זה רומז המאמר דפרק כל כתבי אמר ליה רבי יהושע בן חנניא מפני מה תבלין של שבת ריחו נודף אמר ליה תבלין אחד יש לנו ושבת שמו שאנו מטילין לתוכו וריחו נודף אמר ליה תן לי הימנו א"ל קיסר כל המשמר שבת מועיל לו ושאינו משמר השבת אין מועיל לו ע"כ על פי האמת יש תבלין ששמו שבת ומוזכר במשנה · אבל מכל מקום רמז על השבת ואמר שאין מועיל אלא אם כן משמר את השבת רומז בזה שני עניינים כאחד דהיינו שומר שבת בפיו ובלשונו שאומר זה יהיה לכבוד שבת ואז אמירה זו פועלת כששומר באמת אחר כך שבת כהלכותיו שומר שבת מחללו ועל כן נהגו אנשי מעשה לטעום התבשילין בערב שבת כדי לתקנם כהוגן ויהיו נאכלים לתאוה וכן מצאתי בשם ירושלמי טועמיה חיים זכו מצוה לטעום קודם השבת טעם של התבשילים שבת לכבודה ע"כ : ואחר כל המעשים הללו ואחר הדלקת נרות יצא לקראת שבת לקבלו כסדר המוזכר בתיקוני שבת :

הג"ה

וכן פירש רש"י מתוך כך יש ללמוד דלאו דווקא בין השמשות אלא משעה שמתחילין לתקן צרכי שבת לאפות ולבשל ולגלגל הוא הדין כרשות דהיינו מקמי היום ולמעלה שמתחיל היום להעריב אלו ודווקא בלא מתכוין אבל אם הזיקו במתכוין חייבים עכ"ל הגה"ה אשר"י :

ומרת

ומדת חסידות וקדושת יתירה היא להיות מוכנים לצורך שבת במלאכות כבירות בחצות ומחצות ואילך יהיה העסק רק בקדושת שבת שבולו שבת דהיינו בהתעוררות תשובה ובתיקוני מעשים ובלימוד התורה ככה יעשו כל בני בית עד זמן הדלקת נרות וסימנך ל"א תעשה כל מלאכה · כי בהתחלות קדושה מחצות ואילך ובהוספות שעה במוצאי שבת שצריך להוסיף מקודש אל החול הרי ל"א שעות וסימנך כל המלכים שלשים ואחד · וסימנך חסד א"ל כל היום · כי יום השבת צריך להיות כולו בחן ובחסד ובשלום ובאהבה רבה כי בו שובתים אפילו רשעים שבגיהנם ועל כן עבודה כפולה היא מי שמראה כעס בשבת וכבר נתנו סימנים לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והוא אש המחלוקת וחימום הכעס · ויהיה נזהר בזה בזהירות גדול מחצות שבת ואילך שהוא ל"א שעות וזהו לא תבערו אש וגומר · וילך לבית הכנסת בשמחה ויתפלל באהבה ובדביקות ומכל שכן בקדושת שבת עצמו שיהיה באהבה רבה ·

ואומר כל היום כי אף לילה כיום יאיר כולו חסד וכו' יומם יצוה ה' חסדו כי גם לילה יום כיום וזהו יומם · קנה"ס

וגרסינן בפרק כל כתבי תניא רבי יוסי בר יהודא אומר שני מלאכים מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע מצא נרות דולקות ושלחן ערוך ומטה מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה בעל כרחו אמן וכיוצא ענין זה מבואר היטב במדרשו של רשב"י ע"ה כשאדם בא מבית הכנסת בערב שבת באים עמו מלאכים מצד זה ומצד זה ושכינה על כולם כאם על בנים ובאותו שעה יפול מצדך וגומר רק בעיניך וגומר כי אתה ה' מחסי וגומר לא תאונה אליך רעה וגומר וכל זה כשאדם בא לביתו ומקבל אושפיזיה בשמחה וכשהשכינה רואה נר דולק והמלאכים שלחן ערוך ואיש ואשתו בשמחה שכינה אומרת זה שלי הוא ישראל אשר בך אתפאר ואם לא שכינה הולכת ומלאכים עמה ויצר הרע בא וחיליו עמו ומתחברים עמהם ואומרים זה שלי הוא ומן חילי הוא מיד רוח הטומאה שורה עליו ומסתלק יו"ד מן האיש וה' מן האשה ונקראים אש אש ומאלו נקרא טמא ועל זה אל תתאו למטעמותיו של רע עין ושלחנו מלאו קיא צואה ע"כ לפיכך צריך להזהר בקבלת שבת בשמחה ובהדלקת הנר ושלחן ערוך ומטה מוצעת לכבוד פני השכינה · וז"ל כפר חכימים טוב ארוחת ירק בשבת ואהבה שם איש עם אשתו ובני ביתו משור אבוס ושנאה בו שלא יאמר אדם אקנה מעדני שבת ויודע שיתקוטט עם אשתו או אביו ואמו ואשר עמו פת חריבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב אחר בשבת ואחד ביום טוב זהו שנאמר וכבדתו יכבד את השבת שלא יריב בו ע"כ :

כתב אבא מורי זלה"ה בעמק הברכה בואתה קדשת צריך להפסיק מעט בין לשכך לתכלית כדי שלא יהא כחוזר למעלה חס ושלום וכן בויכלו כשיגיע למברך אלהים יזהר שלא ירהיט אלהים על את אלא יתקע האלף של את כאוה פן יחריב העולם ועל זה נאמר אל תבהל את פיך כתב הכלבו בסימן ל"ז וז"ל והר"ם בר יוסף היה אומר אחר במה מדליקין תניא אמר רבי חנינא חייב אדם למשמש בבגדיו ערב שבת עם חשיכה שמא ישכח ויצא אמר רב יוסף הלכתא רבתא לשבתא ואחר כך יאמר אר"א וכו' ת"ח מרבים וכו' עכ"ל · טעת והתפ"ל תפלת חול נוכר אותה ברכה כו' כדאיתא בפרק מי שמתו ומבואר בטור סימן רפ"ח ומצאתי מי שאירע לו כן יראג בכל השבוע כי הוא סימן רע שנהג בקודש כמו חול ע"כ יפשפש במעשיו ויתעורר בתשובה ·

ענייני תפילות של שבת וסודן יתבארו לקמן בחלק בית התפלה

נוסח הקידוש יתבאר בסמוך בפרק השני וזה לשון הכלבו בשעה שמתחיל לומר יום הששי ויכלו השמים שנרמז השם בראשי תיבות עומדים קצת לכבוד השם וכשמתחילין יתן עינו בנרות ובשעת הקידוש בכוס כמו בכוס של ברכה עד כאן לשונו גרסינן בפרק במה מדליקין פסיעה גסה נוטל מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומאי תקנתיה ליהדריה בקדושה דבי שמשא ופירש הר"י כלומר כיון דפסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ופעם אחרת חלק אחר מחמש מאות הנשארים בכהורה יבא לידי עורון · ומהדרי כו' יחזור פירוש בזכות שיהיה רגיל בקידוש שבת אבל לא שיתן את היין בתוך עיניו הרא"ה אמרינן במסכת שבת שאפילו על גבי העין הוא אסור מפני שהוא דרך רפואה ע"כ · עוד מצאתי הועתק מספר ים של שלמה וזה לשונו מצאתי בתוך חידושי מרדכי וזה לשונו שאלתי את פי מהר"ם הואיל וחובה לאכול אצל הנר אם כן היאך רגילים להניח הנר בבירת ולאכול בחצר והשיבני שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער ואם הוא נהנה באויר החצר יותר פשיטא דמותר והנראה בעיני דלא שרי אלא לאכול בחצר אבל הקידוש הוא במקום הנר מאחר שהודלקה לכבוד שבת בפרט לפי מה שמצאתי כתוב בשם שכל טוב טעם לשתי הנרות על דרך מה שאמרו פסיעה גסה נוטל אחד מחמש מאות ממאור עיניו · ומהדר ליה בקידושא דבי שמשא וב' פעמים נר הוא חמש מאות ואף כשיסתכל בנרות בשעה שיקדש יהא לו רפואה וגם האיש יש לו רמ"ח איברים ולאשה רנ"ב בגימטריא ב' פעמים נר נגד חיבור איש ואשה ומעתה כשרואה בנרות בעת שיקדש יהא לו רפואה ולפי זה מיושב נמי המנהג שכורכים שתי נרות בשבת כלומר חיבור איש ואשה על דרך עונת תלמידי חכמים כו' והשתא משמע להדיא דלא שרי לקדש אלא במקום הנר ומשום הכי נראה כי שיש לו כמה חדרים והולך מן בית לחדר שצריך להיות לו נר אחד בכל המקומות שיש לחוש שמא יכשל שם · וכן קבלתי מן המדקדקים במצוה ואפשר על זה כוונו מה שאמרו חוא דהוי רגיל בשרגא טובא כלומר במקומות הרבה :

וקראת לשבת עונג האריכו רבותינו ז"ל מאוד בזה לענג את השבת לשון הרמב"ם בהלכות שבת סימן ל' איזה עונג זה שאחז"ל שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת הכל לפי ממונו של אדם וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח ועל כל פנים מענגו בלחם טוב ודגים ובשר ויין · התענוג של לחם הוא לחם משנה משנה כמשמעו וכשנה בטעמו ושתנה למעליותא ומצאתי צריך ליזהר בכל סעודה מג' סעודות שיהיה לו בשר יין ודגים · ויש רמז בתיבות האלו כי ר"ת שלהם דהיינו בי"ד עולה בכספר קטן ז' וכן אמצע תיבות שלהם דהיינו ש"י"ג עולה ג"ב במספר קטן ז' וכן ס"ת דהיינו ר"ן עולה ג"כ ז' ונודע כי שער השביעית הוא המובחר ושבת שהוא יום ז' ראש לכולם · וג"פ כספר רומז לג' סעודות ע"כ נראה ראוי לנהוג ג"כ בסעודה שלישית בלחם משנה כדעת קצת הפוסקים · וארז"ל כל המענג את השבת ולא אמרו כל המענג בשבת כי האדם לא יהיה כוונתו על עצמו לענג רק יעשה העונג בשביל כבוד שבת וזה וקראת לשבת עונג שתקרא להשבת עונג כענין מי שמזמין אורח חשוב וגדול שעושה סעודה לכבודו נבלא האורח היה קשה עליו ההוצאת והתענוג וכן פירוש הזוהר וקראת לשבת דיזמין ליה לפתורא מתתקנא כדקא יאות במיכלא ובמשתיא וכסות נקייה ועל כן אותן הממלאין בטנם כבהמות וכפרד אין הבין לילך אחר הערב ורווחא ובסימא שביתא ואחר כך מרוב מאכלם נופל תרדימה עליהם ומכלים מוחם אלו אין נקראים מענגים את השבת אלא הם מעננים את עצמם בשבת על כן יכלכל דבריו במשפט והחכם עיניו בראשו בשיושב לאכול בנקר אף על גב שיאכל וישתה כראוי אין הכוונה למלאות בטנו כי לא מנוחה ועונג יקרא לזאת אלא איבוד המאכל והגוף גם הפסד לנפש שלא יוכל לעמוד על עמדו מרוב שביעתו כדי לעסוק בתורה ובמצות כאשר ביארנו · אבל הענין הוא שיאכל וישתה בשמחה ובטוב לבב מאכל טוב ויפה

מוטעם ומתוקן קל הניכול מעט חכמות ורב האיכות ובלבד שלא ימלא כריסו ישתה ב' ג' כוסות של יין לשמח אל לבו הכל לפי מה שהוא אדם ויקום מתוך שמחת אכילתו לקבוע לימודו או יישן מעט לנוח ראשו ואבריו ואח"כ ישב ללמוד נושא ונותן בעומקה של הלכה כפי השגתו והכנת שכלו עד שיגיע זמן המנחה ויתפלל תפלתו כראוי ויפטר לשלום ויתקן מאכל שולחנו לאכול סעודה ג' ויאכל אותה בשמחה ובטוב לבב לקיים וקראת לשבת ענג וימשוך בה זמן הראוי לו ויזכר דברי תורות בתוך השלחן כאשר כתבנו ויברך על מזונו בכוס של יין ויפטר לשלום ללמודו או לבית הכנסת לסדר שירות והמירות לנורא תהילות יתברך ויתברך הכל לפי המקום ולפי הזמן · וכן כתב האבור"הם בשם חכם אחר שזה טעם א' ע"ד הנגלה מה שציוונו הש"י לאכול ג' סעודות כי אז לא ימלא בטנו כשידע שיש לו עוד סעודה לאכול והחכם עיניו בראשו אמנם כשידע שלא יהיה עוד סעודה אז ימלא בטנו ומוחו מזוהם ונופל לתרדמה ומבטל מהתורה ומתדביקו' כי שבת קודש הוא ויתדבק בקדושה :

ולאכול ג' סעודות בשבת דהכי דרשו ז"ל פרק י"ו מהלכות שבת מרכתיב תלתא היום במאכל שבת ויאמ' משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה ופירש' תלתא היום למכין שלש סעודו' בא ע"כ משמע מלשונו דדבר תורה הוא ועונש המבטל סעודה אחת משלשתן גדול ובפ' פקודי רנ"ב בהיכל הזכות אמרינן דכל שלחנות של ישראל מסדרין המלאכין כאותו היכל כשנכנס השבת ואלף אלפין ורבוא רבבן ממונים על השלחנות ומשגיחין איך סדרו עונג שבת וחיהא' על ר' שרפי' אם ראה השלחן בכל מיני עונג מברך השלחן אז תתענג על ה' אז תקרא וי"י יענה אז יבקע כשחר אורך הנה כי כן יבורך גבר וכל המלאכים עונין אמן וכשלא ענג השבת דוחין אותו השלחן חוצה למקום הנקר' נג"ע אותיות הפך ענ"ג ומקללין אותו ויאחב קלל' ותבואהו ולא חפץ בברכה ותרחק ממנו ינקש נושה לכל אשר לו כו' אל יהי לו משך חסד כו' רחמנא לשזבן ע"כ לכן תחרדי' אל דברו יזהרו :

ובוצע. על שתי ככרות ז"ל ב"י סימן רע"ד פרק כל כתבי ופרק כיצד מברכין רבי זירא בצע אכילה שירותא אמר ליה רבינא לרב אשי והא מתחזי כרעבתנותא א"ל כיון דכל יומא לא עביד הכי והאידנא קא עביד לא מתחזי כרעבתנות' ופי' רש"י אכולה שירותא פרוסה גדולה שהיה די לו לכל הסעודה והרשב"א כתב בפרק כיצד מברכין שאינו מחוור בעיניו פירוש זה אלא ה"פ בצע על הככרות המונחים לפניו לאכול וכן פי' רבינו האי ז"ל אי מברך איניש בשבת אתרתי ובוצע חדא כרב כהנא שפי' דמי ואי בצע לתרויהו אפי' לכול שירותא כרבי זירא שפיר דמי ע"כ ורבינו כתב כפרש"י וגם הרמ"בם כתב בפ"ז מה' ברכות כדברי רש"י והר"ן כתב בפרק כל כתבי שני פירושים ע"כ ולא הכריע בספרו אכן דברי הרשב"א נכוני' וז"ל תידושא רשב"א במסכת ברכות פרק כיצד מברכין רבי זירא בצע אכולא שירותא פיר"שי ז"ל פרוסה גדולה שיהא די לו לכולה סעודה ואינו מחוור בעיני דלא ה"ל למימר אכולא שירותא אלא בוצע כולה שירותא ועוד דא"כ היכי פריך מחזי כרעבתנות' אדרבה היינו עין יפה דעלה אמרו בע"ל הבית בוצע ועוד דבר הלמד מענינו הוא דאמר צריך לבצוע על שתי ככרות אלא ודאי הכי פירושו בצע על כל הככרות המונחות לפניו לאכול והא ודאי מחזי כרעבתנותא והיינו נמי דאמר רב אשי כתר הכי כי הוין ביה רב כהנא הוי שקיל תרתי ובצע חדא וכן פי' רב האי גאון ז"ל וז"ל אי מברך איניש בשבתא אתרתא ובצע חדא כרב כהנא שפיר דמי ואי בצע להו לתרווייהו אפי' לכולה שירותא כרבי זירא שפיר דמי ע"כ · וכן אני נוהג אח"כ מצאתי שגם הגאון מהרש"ל נהג כן והנאני הדברים ומ"מ לסעודה שלישית אינו בוצע אלא על אחת מהן וז"ל כנפי יונה חלק ב' סימן [illegible] בכל סעודה מסעודות שבת ושל מ"ש בכלל צריך להכריז תחילה אילו סעודתא מהימנותא שלימא ומסדר על שלחנו י"ב ככרות בסעודה של ערבית יאמר דא סעודתא דחלק קרישא ה"א ועתיקא קדישא אתיין לסעדא בהדה וסעודה זו היא כנגד יצחק בעל ההנהגה כשמירה הזאת ובזכות האדם ניצול מחבלי משיח · שחרית מסדר ח' ככרות ואומר דא סעודת דעתיקא קדישא וז"א וחקל תפוחין קדישין אתיין לסעדי' בהדי' והיא כנגד אברהם סבא חסידא ובזכות ניצל מדינה של גיהנם במנח' מסדר ד' ככרות ואומר דא סעודת דז"א וחקל חכמין קדישין ועתיקא קדישא אתי' לסעדא בהדי' והיא כנגד יעקב אביהם של י' נפש ובזכותם ניצול ממלחמת גו"ג ומגו"ג כני' ע' אומות ובכל סעודות אלו לא נקיט בידיה אלא תרתי ככרות ומכוון ומנח להו ע"ג תרי אחרינא ערבית ושחרית ומנחה עליונות כנגד יו תחתונות כנגד ה"ה' ולעולם הוא בוצע מן התכבר היסני' אחר ההבדלה במ"ש מסדר שלחנו עם שתי ככרות ולא נקיט בידיה אלא חדא ואומר דא סעודתא דדוד מלכא ובזכותא ניצול מחיבוט הקבר מספר כל הככרות כ"ו כמספר אותיות השם ברוך הוא עכ"ל :

ראוי לכל סעודה להיות תרי מראני אסא להרית בהם כדאיתא בפרק במה מדליקין בגובזא דרשב"י ור"א בריה כד נפקו ממערה חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאנא אסא והיש בין השמשות אמרו לי' הני למה לך אמר להו לכבוד שבת ותיפוק לך בחד חד כנגד זכור וחד כנגד שמור א"ל לבריה חזי כמה חביבין מצות על ישראל ואע"ג דמדליקין ב' נירות א' כנגד זכור וא' כנגד שמור מ"מ ירא שמים יוצא ידי שניהם וגם מות אלינת וגם בהדלקת ב' נירות יש עוד טעמים אחרים וכן ראיתי המדקדקין נוהגין כן בתרי מראני אסא מאחר שמוזכר בגמרא · כתב הכל בו סימן ל"א אין אוכלין מבעוד יום כ"כ כדאמרינן ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר ע"כ וה"ל תש"בץ סימן א' מהר"ם היה רגיל לעולם בליל שבת לאכול עם שקיעת החמה ואינו ממתין ממש עד הלילה וגם אינו אוכל מיד כשבא מב"ה בעוד היום גדול כמו שרגילין לעשות בנישואין כשהולכין לב"ח בעוד היום גדול אלא אוכל עם שקיעת החמה עכ"ל :

אם כבה הנר אסור לומר לנוי להדליק בשבילו וכן במוצאי שבת סמוך לחשיכה קודם שיתפלל וז"ל רמ"א סימן רע"ו י"א דמותר לומר לנוי להדליקו נר לסעודת שבת משום דסבירא ליה דמותר אמירה לנוי אפי' במלאכה גמורה במקום מצוה שע"ל פי' זה נהגו רבים להקל בדבר לצוות לנוי להדליק נירות לצורך סעודה בפרט בסעודת חתונה או מילה ואין מוחה בידם ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול עכ"ל · ואני אומר דבמקום שאין צורך גדול פשיטא ופשיטא דיש ליזהר לפי שהוא איסור גמור לרוב הפוסקי' ולא שייך חומרא רק הוא איסור ובמקום שהוא צורך גדול יש להחמיר וכן ראיתי נוהגים בקהלות חשובות שיושבים חשיכה במ"ש אפי' סעודת חתונה עד אחר שאמרו הקהל ברכו ואז מדליק מי שהתפלל ואתם בניי יצו תזהרו מאד מאחר שרבים מתפרצי' ומקילי' · עונתן של ת"ח פסוקה מליל שבת לליל שבת כמו שרז"ל (בפ' מרובה) אשר פריו יתן בעתו זו היא עונתן של ת"ח מע"ש לע"ש (כתב הרא"ש בס"פ מרובה רמז לעונה · דליל שבת דכתיב ושמרו בני ישראל את השבת ר"ת ביאה ·) וכן הוא בטור א"ח סימן ר"פ · ומלת ושמרו כמו ואביו שמר את הדבר והכוונה שמסרס את עצמו כל ימי החול ושומר הביאה לשבת והסור כי אמר ה' לסריסים וכו' שמסר סימן כנג' והצדיק המזדווג בחול חבן היוצא מאות הזיווג הוא צדיק ורע לו לפי שנענשה בימי הרעה כי שער החצר הפנימיות יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום

הג"הה

וכן מצאתי כתו' איך שמהר"ש כתב שלא לאכל בימי הקיץ עד סמוך לשקיעת החמה והביא ראי' נ"כ יתן דלא יקדי' ולא יאחר וכ"כ נ"כ מה"ר ליב בגלאל בשם גבורות ס' פר' ע"ח ל' כ"ו ע"ש והביא ראיי' ברורות וז"ל ספר חסידים סימן רמ"ט מי שאכל מבע"י בע"ש כגון שילא עכ"ה ולא כראו ג' כוכבים כיון שמבע"י גמר סעודתו יאכל לאחר צאת הכוכבים כשיעור שיברך ברכת המזון כדי לקיים מצות ג' סעודו' בשבת כי איך יעל' לג' סעודו' מה שאכל מבע"י כו' ע"ש מה שצריך:

וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח כי אז נפש יתירה והזווג יפה מצאתי בשם האר"י ז"ל ואית' במדרש כה אמר ה' לסריסים הם הסרסי' עצמם כל ימי השבוע אשר ישמרו את שבתותי שהם ממתיני' לשבת שהו' עיקר עונה וישמרו מלשון ואביו שמר את הדבר ולשון רז"ל שמו' לי על הפתח השכר שלהם שיתן להם לעולם הבא יד ושם טוב מבנים ומבנות שיש להם בעולם הזה ומצאתי טועמי' חיים זכו ר"ל טועמי' טעמי ביאה ורומז על זה סמיכות הפסוקים קדושים תהיו וגומר איש אמו ואביו תראו ואת שבתותי תשמורו הנה חייב אדם לקדש עצמו בשעת הזיווג וכל מקום שאתה מוצא גדר הערוה תמצא קדושה · ואפי' באשתו צריך לקדש והמקדש את עצמו זוכה לבנים הגוני' והנה שלשה שותפין באדם הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו זה"ש קדושים תהיו כי קדוש אני וסמך אביו ואמו לשבת כי זמן הזיווג הוא בשבת ויש גילוי לזה בזוהר ע"ש :

וביום השבת אל יעמוד בבקר השכם כמו בשאר ימי המעשה וז"ל המרדכי (פ' כל כתבי) על מה שנהגו העולם שבכל ימי השבוע מתעוררין בבקר לב"ה להתפלל או ללמוד ובשבת ישנים יותר בשחרית זהו טעמו של דבר שבכל ימי השבוע נאמר בתמיד של שחר בבקר בבקר ובתמיד של שחר דשבת לא נאמר בבקר אלא וביום השבת ולשון זה משמע איחור כדמשמע ביומא וטעם זה שמע ר"י בר יודא בעיר רומא מפי רב האי גאון עכ"ל :

כשהחזן מתחיל לקרות בתורה יהיו אזני כל העם אל ס"ת והמצוה מן המובחר שיהיה ביד כל א' חומש ויבינו בו מלה במלה לכל דבר שהחזן קורא ובזה לא יפנה מחשבתו לשום דבר אחר בעולם כי הוא עון פלילי לדבר בעוד שהחזן קורא בספר תורת האל ית' ואפי' בד"ת אחרים אין ראוי כ"א לשמוע את הדברים אשר יוצאין מפי הקורא ולכוין בהם כפי יכלתו והמשנה בזה עובר משום כי את דבר ה' בזה ח"ו ועתיד ליתן את הדין ה' יצילנו וגם צריך שלא יסיחו דעתם מהקריאה כדי שיענו אמן אחר המברכים על קריאתה ואחר ברכו עונין ברוך ה' המבורך ועולה להם כאלו הם ברכו הברכה עצמה ולהשלים החשבון המאה ברכות כאח"ז ל בשבת שאין אדם יכול להשלי' הברכות מפני מיעו' הברכות של תפילה שחסרים י"ב בכל תפלה שהם ל"ו ברכות ישלים אותה בכוונת ברכות העולין לקרוא בתורה ויענה אחריהם אמן ובברכות המפטיר ויענה אחריה' אמן וסדאני רואין שעולה לו לחשבון ק' ברכות נראה שהכונ' בהם טובה עד מאוד ואין ראוי להסיח דעתו מהם כלל ועיקר · ואין ראוי להקל בדבר כלל ואפילו מי שקרא הפרשה ועבר עליה כמה פעמים ואפי' הוא ת"ח ואפי' שהוא עוסק בד"ת ראוי לו לבטל בעוד שהחזן קורא בס"ת שהוא כתוב כהלכתו וכל התורה כולה שמותיו של הקב"ה ואין לנו בעול' הזה ובעה"ב כ"א אותם הדברים שכתובים בו והם קיימים וחזקים לעולמי עד ומהם ובהם משתלשי' כל העולמות כולם והם קיום והעמדה לכל כללות הבריאה כולה והיא כלל לכל התורות וכל החכמות ואין שום דבר בעולם חוץ ממנה שלא תמצא בה ולא דבר רק הוא ואם רק הוא ממנו מקוצר דעתינו וממיעוט השגתינו שאין אנו מביני' ספירי אמריה ורמזי דקדוקיה הנחמדים מזהב ומפז רב וכל בעל נפש ראוי לו להשגיח בזה ולכבדה בכל האפשרות ואל יחלל אותה בעיני עמי הארץ והקלים שבראות את בעלי תורה עוסקים בעניניהם ולמודם ומניחים שמיעתה ואין חוששין לכבוד ס"ת הפתוח לעיני הכל מהבילים הם בעיניהם גם הם דברי הדת והדין ועוסקי' גם הם בהבליהם ובשיחת חולין ואינם חוששין לשמוע ונמצא גורם חילול גדול ח"ו ואמרו ז"ל כל המחלל את התורה וכו' לכן צריך כל אדם להשתדל לשמוע ולהקשיב באזניו פתוחות כמי ששומע פתגם המלך הבא עלינו מתחדש כאשר אמרו חז"ל אשר אנכי מצוך היום יהיו חביבין בעיניך כאלו היום ניתנו חדשים לפניך ולא תקוץ משמיעתם . וכן אמרו אם שמע תשמע אם שמע בישן תשמע בחדש ומה לנו כי אם לעשו' רצון אבינו שבשמים ית' וית' והרי ידענו שחפצו ורצונו הוא שיהיו אזנינו אל הס"ת וצא ולמד מפרשת הקהל שאפי' הטף היו מביאים לשמוע אעפי' שאין בהם דעת והבחנה כדי שיקבלו שכר מפני קדוש ה' וקדוש התור' שבענין זה מתקדש בעיני כל העם ובעיני הקב"ה וכן צריך להשתדל להזהיר את העם אשר עומדים אצלו וקרובים אליו וסרים אל משמעתו שלא ידברו ולא יעסקו בשום ענין ודבר כ"א לשמוע את דבר ה' והעושה כן אשריו ואשרי חלקו זכה וזכה את הרבים וכות הרבים תלוי בו ועליו נאמר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות :

אסור להתענות בשבת עד שש וכתב המרדכי בפ"ק דשבת דאפי' לומר ומתפלל אסור · כתב א"א ז"ל ה"ה בעמק ברכה ר"ע"ז וז"ל וטוב ללמוד תורה במקצת ביום השב' קודם אכילה כמו שנמצ' כתוב בילקוט ז"ל מכאן אמרו ישכים אדם ביום השבת וילך לב"ה ולבית המדרש ויקרא בתורה וישנ' בנביאי' ואח"כ ילך לביתו ויאכל וישתה לקיים מה שנאמר לך אכול בשמחה לחמך עכ"ל וכתב תכלבו בסימן ל"ט יש נוהגים לפתוח קודם הקידוש ושמרו בני ישראל את השבת כתבו הפוסקים שחייב אדם לברך ק' ברכות בכל יום ובשבתות וי"ט שאין בהם כ"כ ברכות משלים אותן במיני פירות כן פשוט במנחות (פ' התכלת ·) וכתב רבינו ירוחם בחלק אדם נתי' א' ח"ג וסיים בה והעונה אמן בשבת לקורא בתורה ולמפטיר ומכוין לבו יעלו לו להשלים עכ"ל וכ"כ הראש בפ' הרואה ומפני זה הטעם אומר אני כי טוב הוא שכשיבאו פירות בשבת בתוך הסעודה שיאחר לאכול מהם עד אחר ברכות המזון כי ישתכר בזה ברכה אחרונה אבל בחול לא יעשה כן משום ברכה שאינה צריכה וק"ל עכ"ל · ובכל סעודה מסעודת שבת יברך ברכות מזון על הכוס אף אם הוא יחיד ואין דרכו כך בחול בברכת המזון של סעודת שבת החביבה יעשה כן

הג"ה

נים לתמוה ע"ז והלא פסוק וביום השבת לא כתיב אצל תמיד של השחר שלו אלא אצל קרבן מוסף שלו וכלע"ד דה"ק דבתמיד של שחר דשבת לא נאמר בבקר דכתיב ביה על עולת התמיד ונסכה ולא כתיב על עולת הבקר אשר לעולת התמיד כמ"ש סמוך לו לגבי פסח וי"ט המרדכי אלא וביום השבת כו' ר"ל אלו היה אמר משני פני' היה מוכח דהתמיד היה בבקר דהיינו אלו היה כתיב על עול' הבקר או לא היה כתיב כך אלא שהי' כותב שום זמן אצל קרבן מוסף שהיה מור' על ההשכמ' או בעל כרחינו היינו צריכין לומר דהתמיד היה בבקר דהא היה קרב קודם מוסף וביאור הכתוב היה כך ובהשכמת השבת מביא קרבן מוסף מלבד מה שהבא' בו התמיד אבל עתה שלא כתב בתמיד בבקר וגם בקרבן מוסף לא כתב שום זמן שהיה מורה של השכמה אלא אדרבה כתב וביום השבת שתיבת ביום מורה על האיחור וע"ז אמר מלבד עולת התמיד משמע דלא היה ומכו בבקר ודו"ק · ולתוספת ביאו' אביא לך מ"ש מהר"יל בענין זה בהלכות שבת ז"ל אמר מהר"י סג"ל פעם אחת בשב' כמנהגו סיימו הציבו' תפילתם בב"ה טרם פ"ים מהר"ש עם הבחורים בביתו ויצא כבוא הגבור לקבל פני הרב אמרו הפרנסי' אליו מ"ר מ"ש היו' שב"כ האריך בתפילה א"ל מה אעשה אשר מנהג שלכם להפך דכל שבת משכימין אתם לב"ה יותר מבחול וביום השבת אני מאריך בשינה שמרי' שכך קבלה בידו מרבו מהר"י אשר הוא הראש לו סימן לזה מעבודת הכהני' וביום השבת לא היו משכימין להקריב תמיד השחר כבחול היום כדי שלא לבטל שינ' דשחרית דהוא ענג שבת ורא"י דבכל פרשה לא כתוב גבי שבת עולת בקר כמו שכתוב סמוך לו גבי פסח וקאי אכל תמידים של שחר רגלים המוזכרים משם והלא' והיינו משום דשבת לא השכימו כ"כ עכ"ל והנה בכלל דבריו דברי ומבואר למבין עכ"ה ·

הג"ה

וכן משמע בפ' כל כתבי ד' קי"ט שהיו לומדין ודורשין קודם אכילה דאיתא התם רב ששת בקיטא מותיב להו לרבנן היכא דמטיא שימשא בסיתוא מותיב להו לרבנן היכא דמטיא טולא כי היכי דליקומו ה"א פירש"י רב ששת סגי נהור היה ואינו רואה עת האכילה וכשהיה דורש בשב' הושיב התלמידים במקום שהגיע שם החמה לעת האוכל כדי שיצטערו לקום דמטי טולא שיצטננו ה"א מסכה

כן נ"ל וכן מצאתי: אם מחוייב לקיים לקרוא לשבת עונג ק"ו שלא יצער בשום צער וק"ו בנו של ק"ו שלא יבכה ואפי' לבכות ברוך תשובה על עונותיו אסור בשבת כי כן יש ללמוד מספר נחמי' סי' ח' · מיהו המתענה בשבת תענית חלום מותר לו להם להתודות ולבכות ולהתחנן וכ"כ בסדר היום וז"ל אם ראה חלום ונפשו עגומה שראוי להתענות בו ומותר לו להיות עצב ובעל מחשבה ותהיה בוזה ארוכה לשלותו כילא נרע מעוט השמחה מענוי נפש בשר מתענ' בווכיון שהתירו לו להתענות לתועלת נפשו וקיום גיפו כי בעבור זה ימצא צדקה חיים וכבוד גם כשיושב ברד וידום · סר וזעף על חטאתיו או על עניניו · לא יפסיד בזה ויקרעו לו גזר דין של שבעים שנה בחמול ה' על עניו ועל אנחתו ביום שכל העולם בנחת והוא בצער ונמצא שהאנחה מנוחה לו ולי נראה שאעפ"י שיתחנן לפני מלכו ויתודה כלבבו כפה מלא לאמ' חטאתי עויתי פשעתי העבר חטאתי ולא אמות שמותר לו ביום השב' מפני שהוא פקוח נפש וכמו שהתירו לתתענות מפני חשש פקוח נפש שמא נגזרה עליו איזה גזירה וצריך הוא לבטלה ואפי' בשבת מזה הטעם עצמו מותר להתודות ולומר חטאתי עויתי פשעתי וצדקה יחשב לו לשוב אל אלהיו מאיזה עון שבידו ולא יעבור עליו כילא ידע האדם את עתו ומזה הטעם נ"ל להיטיב את החלום בשבת ואעפ"י ששואל אדם צרכיו בשבת ואומר רחמנא לשוי לטבא שבע זמנין יגזרון עליה מן שמיא אין לחוש מפני כך שעל פקוח נפש ואפי' על ספק דוחין את השבת להריא כל שכן כאן שאין הרחוי כ"כ ומצוה הוא להמצא עם הג' להטיב מפני שמשיב נפש המתענה או החולם בהטבה ההיא והמתענה בשבת צריך שלא יאבד היום כהבל וריק אלא יסגור עצמו בב"ה או בבית המדרש או במקום צנוע ויקרא או ישנה כל א' כפי ערכו ויבקש מאת אלהינו יקבל תעניתו ויבטל מעליו כל גזירה רעה ולא ישב בין האוכלים ולא בין המשחקים וירחיק מעליו העונג כל היום כולווכן יתמלאו עליו רחמים מן השמים ויתקבל תחנתו ובקשתו עכ"ל · וכן כתב רמ"א בה"גה סי' רפ"ח מי שיש לו עונג אם יבכה כדי שילך הצער מלבו מותר לבכות בשבת · ואע"ג דאין מזה ראיה לבוכה מחמת תשובה דאדרבה הוא בוכה כדי להצטער · מ"מ הוא מצטער כדי שילך ויסולק ממנו עונש עונותיו נמצא זה הצער עונג לו ואף אם בכ"ת דעלמא אין לעשות כן מ"מ כשהיום גורם כמו בתענית חלום דאר"זל ובו ביום דווקא מותר לו: וז"ל הב"י סימן רפ"ח כתוב האגור בשם שבילי הלקט דאיתא בהגדה שמצאו תלמידיו לר' עקיבא שהיה בוכה בשבת ואמר זהו עונג לי יש מוכיחין מכאן שאדם שמזיק לו אכילתו דאז עונג לו שלא לאכול וכמעט שהוא אסור לאכול דהא מצער ליה במה שאכל עכ"ל כתב הכל בו סימן ר"ח איפשר לומר דדוקא להתענו מחמת עסקיו או מחמת יאוש שמח' י"ט הוא שאסור אבל המתענה מחמת תשובה וחסידות תעניתו לו תענוג ומותר ומ"מ אין ראוי לאדם להרגל ע"ז ולא תמצא מי שמופלא בחסידות שמתענה בשבתות וי"ט והג"הות מימון כתבו בפ"א מה' תענית אדם המתענה בכל יום ואכילה בשבת צער הו' לו מפני שינוי וסת ראינו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת מטעם זה וכן שמעתי על רבי יהודא החסיד שהיה עושה כן וכן אמרינן בפסחי' מר בריה דרבינא הוה יתיב בתענית כולא שתא בר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי אבל בלאו כה"ג אסור עכ"ל אבל הרשב"א כתב בתשוב' דההיא דמר בריה דרבינא הוה יתיב בתעניתא וכו' בתענית חלום דווקא הוא דאי לאו הכי אסור וכן צריך לפרש כדי שלא יחלוק אכולהו תנאי ואמוראי ואת"ל דבתעני' דעלמא קאמר לא שבקינן כולהו תנאי ואמוראי ועבדינן כיחידאה וכ"ש בשל תורה והאריך להביא ראיות לדבר עכ"ל:

ותענית חלום הואיל ואתא לידי' אימא בי' מילתא יען כי ראיתי הרבה בני אדם מקילין ומתעני' בשבת כשנפש' עגומה וכבר נתבאר שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת שאין אנו בקיאין בפתרון חלומו' לידע אי' טוב ואיזה רע והעולם נוהגין להתענות על ג' חלומות כו' כמבואר סימן רפ"ח אמנם נ"ל דגם באלו אין להתענות אלא א"כ נפשו עגומה וכמצטער בלבו דאז התענית תענוג לו ואם לא לא וכששאלוני בני אדם על חלומותיהם בשבת הייתי רגיל לפסוק להם ברוב שלא יתענו בשבת ויקימו מצות ענוג שבת ויקבלו עליהם עתה שני ימים תענית בימי החול כ"א היה מתענה בשבת היה צריך למיתב תענית לתעניתא כן יקבל עליו עתה שני ימים ואע"ג דארז"ל ובו ביום · מ"מ די בקבלה בו ביום מאחר שכונתו לש"ש שלא לחלל שבת נחשב הקבל' למעשה כי שעת הדחק שאני וכדאית' בפ"ק דתענית דף ח' בימי ר' זירא גזרו שמדא וגזרו דלא ליתב בתעני' א"ל ר' זירא נקבלין עילוון וכי בטיל שמד ליתבי א"ל מנא לך הא א"ל דכתיב ויאמר אליאל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת לבך להבין ולהתענו' לפני אלהיך נשמעו דבריך ע"כ:

והמתענה בשבת צריך למיתב תענית לתעני' וכתבו שאינו מחוייב דווקא להתענות ביום ראשון וז"ל תולעת יעקב ואמת שמע האמת כפי מה שקבלו רואי פני המלך אשר עמדו בסודו דע כי המתענה בשבת מבטל העונג העליון ומסיג גבול כנסת ישראל השולטת ביום הקדוש הזה ואם אחר כך ביום ראשון בזמן ששולטין ימי החול מתענג הרי זה הוא מכבר לאחר יותר מתק"כה והוא מסי לגרעון בסוד האמונה הקדושה ומשלים הדברים החיצוני' וע"ז אומר הכתוב אל תאמר אשלמה רע וגומר ועון זה נפרעין ממנה בעה"ז ובעה"ב לפיכך צריך להתענות מיד ביום ראשון זמן ממשלת הרוח ההוא של חול כיון שלא השלים הצד הטוב לא ישלים צד הרע ובזה יש לו רפואה וסימן והשיב את הגזל' אשר גזל וגו' ואין בני אדם נענשין יותר מזה אבל הקב"ה מעניש אותו בעה"ז ובעה"ב אשרי המתדבק באמונה הקדושה ומשתדל תמיד בעבודתו של מקום לעשות הישר בעיניו להדבק בו כענין שנאמר ואתם הדבקים ביי' אלהיכם חיים כלכם היום עכ"ל:

שינה בשבת תענוג ובלבד שלא ירבה בו יותר מדאי שלא יביאנו לבטול התורה כי לא איברו שבתות אלא לגירסא ואיתא במדרש אמרה תורה לפני הקב"ה רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמה שהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בך ואיתא בתנחומא ויקהל משה בעלי אגדה היו אומרים מתחלת התורה ועד סופה אין פ' שנאמר בה קהילה בראשה אלא פ' זו בלבד ולמה כך אמר הקב"ה למשה לך רד ועשה לי קהלות גדולים על דבר שבת כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחריך להקהיל קהילות כל שבת ולכנוס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהן תורה ברבים ר"א ויקהל משה אמר להן הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ובשבת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם כאלו המלכתם אותי בעולמו שכן ישעי' הנביא מפרש ואתם עדיי נאם ה' ואני אל אתם מעידים עלי שאני אלוה בעולם ואע"ג דאיתא בירושלמי רבי חגי בר שמואל בר נחמן אמר לא נתנו שבתו' וי"ט אלא לאכילה ושתייה כו' ורבי ברכיה בשם רבי חייא בר אבא אמר לא נתנה שבתות וי"ט אלא לעסוק בדברי תורה ובר תנחומא מפרש ולא פליגן מה דאמר רבי ברכי' לת"ת אלו הפועלי' שהן עסוקין במלאכה כל ימות השבוע ובשבת הן מתאספין לעסוק בד"ת ומ"ש ר' חגי לתענוג אלו ת"ח שהם יגיעים בתורה כל ימי השבוע ובשבת הן מתענגים ע"כ ח"ו אין הפי' שיבלו כל היום בתענוג · רק ימשכו בתענוג יותר משאר הימים אבל חלילה לפרוש מן התורה וכ"ע מודים בשבת נתנה תורה ואדרבה חייב אדם לראות בכל שבת ושבת לחדש חידושי התורה כמ"ש בזוהר שכמ"ש בחזרת נשמה יתירה למקומה שואל אותה הקדוש ברוך הוא מה חידוש היה מחדש בתורה · יכבד ג"כ את השבת ביציאתו בסדר הבדלה ובשירים וקביעת הסעודה וז"ל אבא מורי ז"ל ה"ה בעמק הברכה ויאמר הבדלה בנינון טוב ויפה כדי ללוות המלכה בשמחה ובשירים

משל

משל למלך שמלוים אותו העם בשמחה ובשירים · וע"כ אנו נוהגין להבדיל מעומד ואף על גב שהיה ראוי לישב ובפרט כשאת היוצא
בברכת חבירו שצריך ישיבה כמוזכר בפוסקים כי דרך לויה מעומד · וז"ל תולעת יעקב בסימן ע"ז מה שמוסיפין מחול אל הקודש
במ"ש להורות ולהראות שאין רוצין ביציאת האושפיזה הקדוש מביניהם וקשה עליהם מאור פרידתו ולפיכך מעכבין אותו ומרוב חבתם
בו מלוין אותו בשירות ותשבחות כענין ונשלחך בשמחה ובשירים והכי אתמר במדרש משל לכלה ומלכה שמלוין אותה בשירות ותשבחות
וכבר רמזו למעלה סוד השבת הנקר' כלה שירה פנים הרשות באו לכאן כלומר בהכנסת שבת וכלה שבאה מחדש לומר שצריך להכניסו
בשירות ותשבחות כשבא וללותו גם כן בשירות ותשבחות כשיצא ע"כ · ע"כ מנהג טוב וישר הוא לומר זמירות בהכנסת שבת וביציאתה ·
והטור כתב ע"א בזה וז"ל בסימן רצ"ה ורגילין להזכיר אליה נביא ופי' בעל העיטור הטעם לפי שהוא עתיד לבשר הגאולה ואיתא
בעירובין מובטח להם לישראל שאין אליה בא לא בע"ש ולא בעי"ט וע"כ אנו מהפללין כיון שעבר השבת ויכול לבא שיבוא ויבשרנו
עכ"ל · וז"ל מהרי"ל מהר"ש אומר מה שנוהגין לומר פסוקי דאליה זמירות המיוסדים על שמו במ"ש היינו משום דאיתא בתוספת' דבמ"ש
יושב אליה ז"ל תחת עץ החיים וכותב זכיות של שומרי שבת עכ"ל :

כתב מורי ז"ל בש"ע שלו סי' רצ"ו בשעת הבדלה יתנו עיניהם
בכוס ובנר · ושופכים מכוס של יין קודם בורא פרי הגפן כדי שלא יהא בכוס פגום וטעם השפיכה דאמרינן כל בית שלא נשפך בו יין
וכו' וגם שופכין מן הכוס לאחר הבדלה ומכבין בו הנר ורוחצין בו עינים משום חבוב מצוה עכ"ל אבל שמעתי בשם מהרש"ל דשניהם
באחד לא טובים כי נראה בזיון מצוה רק בשעת מזיגת הכוס יפה להבדלה ימלאנו על כל גדותיו יותר מהראוי בענין שהיין יוצא ממנו
ועל הארץ ישפוך כמים קודם שיתחיל וכן לאחר ששתה כוס הבדלה ישפוך ממנו ומצאתי ויש מדקדקין שמתחילין לערות להיך הכוס
כשמתחילין הנה אל ישועתי ומערה והולך עד שמגיע ומעייני הישועה אזי שופך שיזול היין על שפת הכוס · וראוי לי לאדם לטרוח
ולחזור אחר יין להבדיל עליו דאמר רבי יוחנן בפ' ע"פ) ג' מנוחלי עה"ב ואלו הן הדר בארץ ישראל המגדל בניו לת"ת והמבדיל על
היין במ"ש מאי היא דמשייר מן קדושא לאבדלתא פירוש רש"י שיש לו מעט יין ומונע שתייתו בשביל הבדלה ·) והביאו הטור בסי' רצ"ו
ובעל צידה לדרך בפ"ז מ"ד וסיים כל המבדיל על היין במ"ש הקב"ה קורא אותו קדוש ועושה סגלה וארז"ל המבדיל על היין הווין לו בנים
ראוין להוראה ע"כ וכן הוא בטור בסימן הנזכר) כתב ב"י בסימן רי"ב בשם המרדכי וכן הוא בש"ע בסימן רצ"ו אוחז היין בימין וההדס
בשמאל ומברך על היין ושוב נוטל ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס ע"ל בסוף ח"א בכלל ג' מהי' כללים) ומחזיר היין לימינו :

כתב הטור בסימן רצ"ו נהגו בכל המקומות לברך על הדס ומנהג אבותינו תורה וכ"כ ב"י בש"ע שלו שיש לברך על הדס כל
היכא דאפשר ומורי כתב ע"ז בש"ע שלו ח"ל וי"א דאין לברך על הדס היבש דאינה מריח רק על שאר בשמים וכן נהגו
במדינות אלו ונלע"ד דיש להניח גם הדס עם הבשמים דאז עושים כב"ע עכ"ל בפ' הנזכר וראוי לחוש לדבריו כי לא דבר רק הוא כי הב'
כתב בסימן זה שבעלי הקבלה אומרים שיש סוד בהדס לברך עליו במ"ש (כתב בזוהר פ' ויקהל להריח בהדס ועיין שם נפלאות
בסוד הטעם ע"כ ירא שמים יצא את דבריו · צריך שיראה בצפרניו קודם שיברך בורא מאורי האש משום דכתיב וירא אלקים את
האור כי טוב ויבדל אלקים מצאתי וז"ל הטור בסימן רצ"ח ומצוה מן המובחר לברך על אבוקה (הג"ה כתב בספר חסידים במ"ש לא יקח
עץ ששמו קין בל"א להדליק ולברך עליו מפני שריח רע ואז צריך ריח טוב להריח במ"ש בספר התשבונו' עכ"ל) הטעם הוא הואיל ונוסח
הברכה בורא מאורי האש שהוא לשון רבים צריך להיות שם אבוקה שנראים בה אבוקות הרבה ונוהגין להסתכל בצפרני') וכתב עוד
בשם רב עמרם מביטים לכפות הידים כדי שיהנו מן הנר ע"כ · וכתב מורי בש"ע שלו וז"ל ויש לראות בצפרנים של יד ימין ולאחוז
הכוס ביד שמאל ויש לכפוף האצבעות תוך היד שאז רואים בצפרני' עם הכפות בבת א' ולא יראה פני אצבעו שבפנים עכ"ל · (ז"ל תולעת
יעקב וד' מחנות מאירים מהנר ההוא ונקראים מאורי האש ואנו כופין ארבע אצבעות של צד ימין כנגד הנר והם רמז למחנות ההם סוד
המרכבות התחתונים שמאירים מהנר סוד הכלה כנסת ישראל השולטת עליהם וממנה אורם וקיומ' ואין להסתכל כ"א באחורי האצבעות
שהם רמז למאורות תתחתונים שנאמר בהם וראית את אחורי והפנימי' רמז למאורות העליונים שנאמר בהם ופני לא יראו ואין להסתכל
בו ע"כ אין כופין פנימיות האצבעות לפני הנר לפי שהן פנימיות ואינן מאירים מנר של מטה אבל הם מאירים מהמאור העליון למעלה
אבל האחורים מאירים מנר התחתון לפיכך כופין אחורי האצבעו' נגדה לרמוז שמסג' הם מאירים כו' ע"ש ודבריו נוטים לדברי מוהר"ם וז"ל
תניא בהלכותא הבדלה וכן הוא המנהג תחילה מכניס אצבעותיו לתוך ידיו ומחשיך תחתיהן ואחר כך פושטין והנה האור במקום חושך
וכן כתב הב' בשם שבולי לקט בסימן רצ"ז ע"ש · סברך שכבר הוא נאות כן האור עכ"ל · לא ישתה הבדלה עד שישב ובתשובת
מהרי"ל סי' ח' מהר"א ז"ל לא שתה כוס הבדלה עד שישב במרומה משום דת"ח לא יאכל מעומד ולא ישתה מעומד עד כאן · ומה
שנשתייר רוחצין בו את פניהם כדי לחבב את המצוה ע"כ הג"ה · ומסדרין שלחנם לאכול במ"ש אפילו א"צ אלא לכזית כדי ללות
המלכה א"ת סימן ש"ל אבר יש בארם ונסכוי שמו ואין נהנית באכילה אלא במ"ש · ובעל צידה לדרך כתב בכלל א' פ"ז עוד ט"א והוא
כמו שמברכין על הבשמים שהן להשיב הנפש כן סדור השלחן שהרי לצאת מדבר להפוכו הוא זר וכמ"ש יוצאין מן המנוחה אל המלכה
ולכן יש להדליק נר יפה יותר משאר לילות החול ולהכין השלחן ולומר פסוקים של שמחה ע"כ · ומאוד צריך אדם ליזהר בסעודה זו של
לויות המלכה ולהוציא הוצאה ע"ז בפ' כל כתבי דף קי"ט רבי אבהו הוו עבדין ליה באפוקי שבתא עיגלא תילתא הוה אכיל מיניה
כוליתא כי גדל אבימי בריה א"ל למה לך לאפסודי כולי האי נשבוק כוליתא ממעלי שבתא שבקוה ואתא אריה אכליה · ומי שמתענה
במ"ש כגון שעושה הפסקה מבעוד יום אזי יטרח להכין סעודה זו לאחרונה והיא ילמוד המאמרים והדינים המוזכרים בסעודה זו וסודה
יהיו לרצון אמרי פיו כאלו היה עושה כן וכן עשה הרשב"י בע"פ שחל להיות בשבת שהיה עוסק בסודות התורה במקום סעודה ג' :

כתב ראשית החכמה פ"ג משער הקדושה קדושת שבת הוא במחשבה בדיבור במעשה · ובפ"ד משער הקדושה כתב כי דיבור
ומחשבה ומעשה מבואר בזוהר שהם נפש רוח ונשמה ונודע כי הם מתגברים בשבת בסוד נשמה יתירה ויען כי הלכתא
רבתי לשבתא גם מבואר בתלמוד ופוסקים אשר יעשה את האדם בשבת ואת אשר לא יעשה לא באתי רק לעורר על איזה דברים שלא
דשו בהם רבים להיות כמזכיר וכמזהיר · והנה אזכיר קדושת דיבור כחשבה ומעשה לענין סור מרע וקדושת דיבור וכחשבה ומעשה
לענין עשה טוב : **בענין ועשה טוב** צריך לקדש בדיבור הוא קדושת היום בתפילות ובכוס ולהרבות בשירות וזמירות
שהבאתי לעיל שצריך להכניס שבת בשירות ותשבחות וללוותו בשירות ותשבחות גם לשורר ולזמר וכמו ·
יוציא מפיו מאמרי רז"ל פ' כל כתבי ד' קי"ח קודם כל סעודה מג' סעודות אמר רבי שמעון בן פזי אריב"ל משום בר קפרא כל המקיים ג'
סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות מחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וממלחמת גוג ומגוג · מחבלו של משיח כתיב הכא יום
וכתיב התם הנני שולח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ונומר · מדינה של גיהנם כתיב הכא יום וכתיב התם יום עברה היום ההוא
ממלחמת גוג ומגוג כתיב הכא יום וכתיב התם ביום בא גוג אמר רבי יוחנן משום ר' יוסי המענג את השבת נותנין לו נחלה בלא מצרים
שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך ונומר לא כאברה' שכתוב בו קום התהלך בארץ לארכה
ונומר ולא כיצחק שכתוב בו כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל אלא כיעקב שכתוב בו ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה רב נחמן בר
יצחק אמר ניצול משיעבוד מלכות כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ וכתיב התם ואתה על במותימו תדרוך אמר רב יהודה אמר רב

כל

מסכת שבת

כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך עונג זה איני יודע מהו כשהוא אומר וקראת לשבת עונג הוי אומר זה עונג שבת גם יוציא דיבורו בדברי תורה ולקבל פני רבו ולגדולים ממנה בשבת בדברי שלום וכיוצא בזה דברי קדושה גם ליזהר בפיו קדושת שבת וקבלתי אדם המבקר לחבירו בשבת שחרית לא יאמר לו כדרך שאומר בחול צפרא טבא רק יאמר לו שבת שלום או שבת טוב לקיים זכור את יום השבת לקדשו ׃

במחשבה כיצד הוא העיון וההשגה שמחויב האדם להמציא בשכלו חדושי התורה מידי שבת בשבתו וז"ל הזוהר פ' שלח לך דף קע"ג ת"ח כד עייל שבתא נשמתין נחתין ושריין על עמא קדישא ונשמתין רצידקייא סלקי לעילא כד נפיק שבתא נשמתין סלקין אינון דשארו עלייהו דישראל ונשמתין נחתין אינון נשמתין רצדיקייא כיון דסקלין כלהו נשמתין דשארו עלייהו דישראל סלקי וקיימין בריוקנא קמי מלכא קדישא וקב"ה שאול לכלהו מאי חידושא דאורייתא דאמרת נשמתא דא דפלוני וכלהי מוקמי החיא מלה בתרי מתיבתא אינון לתתא וקב"ה לעילא חתי להחיא מלה ת"ח כד מלה אתחדש באורייתא ונשמתא דנחתא בשבת' אתעסקת באינון מילין חדתין וסלקי לעיל כל פמלייא דלעיל צייתין ההוא מלה וחיות הקודש מתרבן בגדפין ומתלבשין בגרפין ׃ וכד שאיל לון קב"ה ולא תבין ושתקין כדין חיות הקדש מה כתיב בעמדם תרפינה כנפיהם כד"א כי עמדו לא ענו עוד ׃ ובפתחו עמדו כל העם עכ"ל ׃

במעשה הוא עונג שבת ג' סעודות ועונתן של ת"ח ׃ ובכתיבת סור מרע דהיינו ל"ח

בדבור ארז"ל בפרק אלו קשרים ודבר דבר שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול פירש"י כגון מקח וממכר וחשבונות וז"ל התוספות שלא יהא דבורך של שבת פי' בקונט' כגון מקח וממכר ואין נראה לר"ת דהא כבר נפקא ממצוא חפציך אלא אור"ת כדאמר בויקרא רבה ר' שמעון בן יוחאי הוי ליה אימא סבתא מישתעי סגי אמר ליה אימא שבתא הוא שתיקה משמע שאין כ"כ לדבר בשבת כמו בחול ובירושלמי אמרינן בטורח התירו בשאלת שלום בשבת ׃ ובפרק כל כתבי אמר רבי אליעזר מנין שהדיבור כמעשה שנא' בדבר ה' שמים נעשו ורש"י לא פיר' כלום על זה המאמר דלענין מה אמרו שהדיבור כמעשה ונ"ל דהפי' הוא כך כשם שצריך לשבות ממלאכות כן צריך לשבות מהדיבור כי מצות שבת הוא זכר כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום הזה שבת והנה הקב"ה לא עשה במעשה רק בדיבור שנאמר כי בדבר ה' שמים נעשו ומזה הדיבור שבת ש"מ שצריך לשבות מדיבור כמו ממעשה וגרסינן בירושלמי א"ר כתיב שבת ליי' אלהיך שבות כי"י ומה הוא שבת ממאמר אף אתה שבות ממאמר א"ר חנינא ברוחק התירו שאלת שלום בשב' אמר ר' חייא בר אבא רש"בי כד הוי חמי לאימיה משתעי סגון פי' שהיתה מרבה לספר היה אמר לה אימא שבתא היא והיא שתקה וכתב בת"ה סי' ס"א דלספר שמועות מענייני מלכים ושרים ויערך מלחמות וכיוצא בזה אם הוא כתענג בסיפורים שרי כדשרי לרוץ בחורים המתענגים בריצותא ובקפיצותם אבל אם הספר אינו מתענג בכך אלא שעושה כן לרצון חבירו יש חשש איסור לאותה שאינה מתענגים עכ"ל ונ"ל דאף דהתיר הת"ה לספר מי שיש לו תענוג מזה לאו משנת חסידים הוא והנשאר מלדבר דברי חול קדוש יאמר לו וכמה האריכו בזוהר בענין המדבר שיחת חול בשבת שהוא כמחלל שבת וז"ל הזוהר פ' ויקהל ומאן דאשתדל במילין אחרנין ובמילין דעלמא דא איהו בר נש דקא מחלל שבתא ולית ליה חולקא רעמא דישראל תרין מלאכין ממנן על דא ביומא דשבתא ואינון שוו ידיהן על רישיה ואמרי ווי לפלניא דלית ליה חולקא בקב"ה ועל דא בעי לאשתדלא בצלותא ובשירין ובתושבחן דמאריהון ואשתדלא באורייתא עכ"ל ואף בדברים ההכרחיים לדבר נוהגים אנשי מעשה שלא לדבר בשבת אפילו ההכרחיים כ"א בלשון הקודש ולא בלשון חול כי קדוש היום לאדונינו ושבת אות הוא בינו י"ת לבינינו ע"כ אין לדבר אלא בלשון הקודש אף מה שמוכרח לדבר ואשרי מי שמרגיל את עצמו לדבר בלשון קודש אף בימי החול כי אין ערך למעלת לשון הקודש ׃ ובמעלות המדבר בלשון הקודש בזוהר פרשת נח ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכולם וזה החלם ונומר בגין דכלהו ביחודא כלחוק יעברון ויצלחון בעובדייהו יתחברון דרגין כל חד לסטריה ובגין כך יתחברון כל הני דלתתא מה כתיב ויפץ יי' אותם משם ואיתמא לשניהון אמאי אתברר ובלבל ליה הק"בה אלא בגין דכלהו ממללין בלשון הקודש והחוא לישנא קא עביד לון סיוע בגין דבעובדא ובהלולא דפומי' דעליין מלין אלין לארבקא בלבא ובדא עבדא סיועא להחוא אתר דבעי לאקמא ועד אתבלבל לישניהון דלא יכילו לאתתקפא רעותהון בלשון הקודש ׃ כיון דאתחלף לישניהון לא אצלחו בעבורא בגין דחילא דלעילא לא ידעי ולא אשתמודעי בר לשון הקודש ׃ וכד אתבלבל לישנא אתחלש חיליהון ואתבר תוקפא דלהון ׃ ת"ח דהא מלה הא דאמרי תתאי בלשון הקודש כלהו חילא שמיא ידעי ביה ואתתקפי ביה ולישן אחרא לא ידעין ולא אשתמודעי ביה וע"ד אלין כיון דאתבלבל לשנא דלהון מיד ויחדלו לבנות העיר דהא אתבר חילייהו ולא יכילו למעבד מדי ברעותא דלהון ליהוי שמא דקדוש ברוך הוא מברך עכ"ל ׃

במחשבה ז"ל רבינו יונה באגרת הסופר אסור לאדם שיהא לבו טרוד בעסקיו בשבת אף על פי שארז"ל דיבור אסור הירהור מותר אם יש לו מתוך הרהור טרדת הלב או נדנוד דאגה אסור שנאמר ועשית כל מלאכתך ואמרו במכילתא שתהא כל מלאכתך בעיניך כאלו היא עשויה שלא תהרהר עליה וכן אנו אומרים בתפילה מנוחת שלום והשקט ובטח מנוחה שלימה שאתה רוצה בה ובברכת המזון אנו אומרים שלא תהא צרה יגון ואנחה במנוחתינו עכ"ל ׃ ת"ר מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עליה לגדרה ונזכר ששבת היתה ונמנע אותו חסיד ולא גדרה ׃ פי' אפילו לאחר שבת שלא ליהנות מאותה המחשבה אף על פי שהרהור מותר מ"מ מדות חסידות הוא שיראה כל אדם בשבת כאלו כל מלאכתו עשוי ונתן לו הק"בה שכרו ונעשה לו נס כו') ונעשה לו נס ועלתה בו צלף ממנה היה לו פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ׃

במעשה הם ארבעים אבות מלאכות חסר אחת ולהן תולדות הרבה ותולדות תולדותיהן שהן דרבנן צריך שמירה וזהירות גדולה שלא יעבור על א' מהן ׃ והשומר שבת כהלכתו כאלו קיי' כל התורה כולה כי כן שקול שבת כנגד כל התורה שנאמר ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך ׃ ונודע כי שבת מורה אחידוש העולם ׃ והנחש כפר בהחידוש שאמרה מן העץ הזה אכל וברא את העולם והוציאה דיבה והנחש היה ערום וגרם שהופשטו מאדם כתנת אור ויעש אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור ואיתא בדברי רז"ל שכשבא הנחש לג"ע נגע בעץ הדעת אמר הקב"ה אל תבואני רגל גאוה ונומר ע"כ נקצצו רגלי הנחש וע"ז בא הרמז במאמר רז"ל וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושי חול כי עתה כתנות עור הם מלבושי חול ולא קדש רק מצד הנחש הערום אבל צריך להחליף מלבושיו בשבת לרמז על עה"ב שכולו שבת שאז מלבושי כבוד כתנות אור ושלא יהא דיבורך של שבת כדיבור של חול כי דיבור של נחש חול ולא קודש ושלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך של חול רגלך לטוב ירוצו ורגלי הנחש נקצצו והיה נודע כי ו' ימי המעשה נחתמו בששה חותמות שם יה"ו כנתבאר למעלה במסכת חולין ואלו אותיות במילואן הן ל"ט יו"ד ה"א וא"ו והנחש שפגם בבריאת מעשה בראשית וחטא והחטיא אדם וחוה גרם שנתקללו בל"ט קללות כמבואר ברקנא"ט ובציוני פ' בראשית וז"ל הרקנא"ט ואמרו רבותינו ז"ל בפרקי ר"א הגדול ז"ל בי"ל"ט קללות נתקללו אדם וחוה ונחש והאדמה וע"כ החוטא אשר עליו רוח טומאת הזוהמה ההיא לוקה ארבעי' חסר אחת ואמרו בירושלמי כי המלקות צריך בחוט השרה עשרה כנגד י' קללות של נחש כי החוט הוא כנגד הנחש המסית את האדם שלא כפף שורתו

הג"הה קבלתי זה מחסיד היה נגלגל של נלפחד שהיה מקושש עצים בשבת ע"כ זה החסיד נשמר כמאוד כדי לתקן קלקלו ועלה לו צלף אחד והוא סוד נלפחד ׃

שהוא

שהוא כמין נודש אצל קונו ע"כ אמרו רבותינו ז"ל שררתו של אדם אחר שבעים שנה נעשה נחש והני מילי דלא כרע במודים לימינ' עשרת לנגד אדם שנברא בימין לשמאל עשרה כנגד האשה שנבראת בשמאל בבטנו תשע כנגד הארץ שנתקללה בתשע קללות כי היא כמו הבטן עכ"ל (פי' הבטן נרמז כט' ונגד זה ל"ט מלאכות הפוגם בהם נכנס בל"ט קללות והנוהר הוא ברוך כי שבת ברוך לה' שנאמר ויברך אותו וע"פ הרמז הזה מדוקדק לישנא דהתנא דתנן בפ' כלל גדול אבות מלאכות ארבעים חסר אח' וק' לימא אבות מלכות שלשים ותשע אלא תנא לישנא דקרא נקיט הכתוב במלקות ארבעים יכנו ורצה לומר מנין סכום ארבעים (ומה שדיבר הכתוב שם כן יש לזה סוד) ול"ט מלאכות הם ל"ט קללות וסוד ל"ט במלקות ע"כ נקיט התנא לישנא דהתם וק"ל ע"כ · ויברך ה' את יום השבת לברכה ולא לקללה ומאור מאוד יהא אדם נזהר בשמירת שבת ששקול נגד כל התורה ורומז על עולם שכולו שבת ומחויב ללמוד כל דיני שבת בפוסקים ראשונים ואחרונים ללמוד כדי לשמור ולעשותו לקיים כי כמה ענייני' שאין העול' נזהרין בהם ופושעים יכשלו כמו אמירה לגוי שבות וכן כמה דיני מוקצה ואזכיר אחת מהן הנה ראיתי כמה וכמה אוחזין בידיה' תרנגול' שפורחת ומשנה שלימה היא תרנגולת שברחה דוחין אות עד שתכנס ומדדין עגלים וסייחי' כו' ובגמרא שם איתא כו' והכי הוי דינא אסור לטלטל בהמה חיה ועוף ואף על פי כן מותר לכפות את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו בו ובעורם עליו אסור לטלטלו כל בהמה חיה ועוף מדדים אותם בחצר דהיינו שאוחז בצווארן ובצדדין ומוליכין אם צריכים הבעלי חיים לכך וכלבד שלא יגביהם בענין שיעקרו רגליהם מן הארץ דמוקצין הם ואסור לטלטלן חוץ מתרנגולת שאין מדדין אותה מפני שמגבהת עצמה מן הארץ ונמצא זה מטלטל אבל דוחין אותה מאחורי' בידים כדי שתכנס :

ולפעמים נכשלין כזה הענין עוד מכשול ומקויים בהם עבירה גוררת עבירה והם צדין אותם ורמ"א פסק סוף סימן ש"י ודאסו' לצוד חיה ועוף שברשותו ועוד כתב תתול דינה כשאר חיה ואסור לתופשה בשבת וכן מחיתי כמה פעמים ליקח ספסל שנשבר א' מרגליו ולהניח על ספסל אחרת כי כן כתב בתרומת הדשן שאסור אפילו נשבר מבעוד יום סכ"ש אם נשבר בשבת ואין היתר אלא אם נשבר מבע"י וישב עליה כך פעם א' כן קודם שבת ורמ"א הביא זה בסימן ש"ח : ודיני מוקצה ארוכים מארץ מדה ואין עסקי' בשופטני וברשעי' כי אלה האנשים לוקחי' בידם גם עצים ואבנים וזורקין אותם אבל גם היראים את ה' והיודעי' לא שמים עיניהם על פרטי העניני' וכד מעיינת בדיני מוקצה דמצא דאפי' כלי שמלאכתו להיתר אינו מותר לטלטלו אלא לצורך סה ואף שמותר אף שהוא אין צריך לא לגופו ולא למקומו מ"מ צריך להיות לכל הפחות לצורך הכלי דהיינו מחמה לצל או שלא יגנוב אבל שלא לצורך כלל אסור לטלטלו זולת כתבי הקודש ואוכלין שמותר לטלטלם אפי' שלא לצורך כלל כ"כ הב"י בסי' ש"ח בשם הר"ן לשון ב"י סימן ש"א כתב המרדכי בשם ה"ר אבינדור דמה שצריך ככר או תינוק דוקא למת ערום אבל מת בכסותו מטלטלין אותו אגב כסותו וראיה מפ"ב דביצה מטלטלין להו אגב כסותו עכ"ל ומשמע לי שאין כן דעת רש"י והפוסקים ראם כן ה"ל לפרושי וראיתו יש לרחות רשאני התם ראין לומר שהכוס יהא בטל לגבי שיורים אבל הכא הכסות בטל לגבי המת ואע"פ שכתב הרמב"ן בספר תורת האדם יכול ליתן עליו ככר או תינוק או א' מהכלים שהוא לבוש וכיוצא בהם יש לומר דאע"פ שכלי שהוא נותן עליו אינו בטל לגביה כסותו ממש בטל הוא לגביה עכ"ל הרי שרחה דברי המרדכי ובש"ע כתב דעת המרדכי ז"ל בש"נ יש מי שאומר שלא הצריכו ככר או תינוק אלא למת ערום אבל אם הוא בכסותו א"צ ככר או תינוק ע"כ ובעיני אין נראין כלל דברי המרדכי ויש לי תשובה ניצחת על דבריו מהא דאיתא בפרק במה מדליקין ד' ל' ששלח שלמה לבי מדרשא אבא כת ומוטל בחמה השיבו אביך הנה עליו ככר או תינק וטלטלו ודוד המלך כשמת היה בכסותו כמו דאית' שם הוי סליק בדרגא איפחית דרגא מתותיה אשתיק ונח נפשיה · ובודאי לא היה הולך ערום על הדרגא ח"ו הא ודאי קושיא גדולה היא על המרדכי ואין לומר שדוד המלך ע"ה אף שאשתיק לא היה מת באותו פעם רק נשאוהו וחלצו בגדיו והניחוהו במטה ערום כדי לסוך אותו באיזה סיכה לרפואה ומת ערום דא"כ היה קשה מלך במותו איך הניחוהו בחמה שהרי אמר אבא מת ומוטל בחמה · אלא ע"כ צ"ל דמת כרגע דאפחת דרגא והדרגא היה במקום החמה א"כ הדרדה קושיין לדוכתיה על כן ליתא להא מילתא וצריך דווקא ככר או תינוק: בענין ברירה כתב רמ"א סימן שי"ט ושני מיני דגים מקרי שני מיני אוכלים ואסור לברור אחד מחבירו אלא בידו כדי לאכלן מיד אעפ' שהחתיכות גדולים וכל אחת ניכרת בפני עצמה אבל כל שהוא מין א' אעפ"י שבורר חתיכות גדולות מתוך קטנות לא מקרי ברירה ואפילו הוי שני מינים ובורר משניהם ביחד הגדולות מתוך הקטנות או להיפך שרי הואיל ואינו בורר אין א' מתוך חבירו ובסעורות גדולות שיש בערבוביא מיני דגים אין השמשים נזהרי' בזה ע"כ צריך להזהיר:

איסור סכום דמים וסכום מרה וסכום מנין מבואר בסימן שכ"ג אבל כאתי במזכיר ומזהיר ע"ז כי העולם אין נזהרין והם דברים המוזכרים במשנה ותלמוד . הראש היה נזהר שלא להשתין בשלג וכן ראוי להזהר כתב ב' סוף סימן ש"ך כתוב בשבלי הלקט צריך לישל על הכרכום אם יש לחוש עליו משום צובע ולפי דברי בעל היראים דאמר אין דרך צביע' באוכלי' מותר וז"ל היראים ראוי לכל בר ישראל שאוכל תותים או שאר פירות הצובעי' שיזהר שלא יגע בידיו צבועות בבגדיו או במפה דה ל תולדות צובע וא"כ יצא דם מן המכה אסור לתת עליה בגד אבל אם צובע פתו במשקה הפירו' לית לן בה דאין זה צביעה באוכלין עכ"ל · בענין תכשיטי נשים כשבת נשאר במסקנא כמבואר סימן ש' שלא תצא אשה בטבעת שיש עליה חותם בחצר שאינה מעורבת ע"כ להזהיר את הנשים על זה כשאין עירוב · כתב הב"י סימן רמ"ר גרסינן בריש פרק מי שהחשיך מר זוטרי' בריה דרב נחמן בנו ליה אפדנא מקבלי קיבולת חוץ לתחום איקלע רב ספרא ורב הונא בר חנינא ולא עאלו לגויה ואיכא דאמרי הוא נמי לא על בגויה והא אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר אדם חשוב שאני ואיכא דאמרי סיועי סייע בתיבנא בהדייהו וכתב רבינו ירוחם בח"ב מוכח במועד קטן דאם הוא אדם חשוב ובנו לו חוץ לתחום שלא יכנס שם מההיא עוברא דמר זוטרא בנו ליה אפדנא להראב"ד פי' ההיא עובדא דלא היתה קבלנות גמורה אלא היו לוקחים תבן ממקום של מר זוטרא שהיו מערבין בטיט הלבני' כי כך התקינ' אפי' שהיה לדבר ידוע שכירותם ובנו בה ביום

הג"ה

ע"ד הפשט נוכל לתרץ ולומר דאבות ומלאכות הן ארבעים כאיות ומ"מ הם חסר אחת דקתני נ"כ הוצאה מרשות לרשות לאב מלאכו' והם אחת דיבר ושתי שמעו כי ההוצאה מרשות לרשות כולל הוצאה והכנסה כדאית' ריש מסכת שבת דף ב' ו"ל התוס' פס' דאה דאיתא בגמרא אמר רב אשי תנא הכנסה נמי הוצאה קרי לה מאי טעמא דכל עוקר מרשות לרשות חייב מי לא עסקינן דקא מעייל מרה"ר לרה"י וקתני חייב וכפ"ק דשבועות פריך ואימא דקא מפיק מרה"י לר"ה ומשני א"כ לתני הוצי' לר"ה מאי מרשות לרשות אפי' מרה"ר לרה"י וא"ת ומ"ש דתני תולדה דהוצאה ולא תני נמי תולדה דכל שאר אבות ותירץ ר"י דה"א דבכל שאר תולדות אם היה רוצה לשנות הי' צריך להאריך בלשונות אבל הכנסה דקרי' הוצאה כוללה בקוצר עכ"ל ותירץ זה קצת דחוק ולי נראה משום דהכנסה הוי נ"כ במשכן כדאית' הם העלו קרשים לעגלה אף אתם לא תכניסו ואף סברים פרק הזורק חושב להכנסה תולדה להוצאה מ"מ איכה תולדה מיום והוא כמו תלמי' סבר והכי אית' שם אשכחן הוצאה הכנסה מכלן סברא היא מכדי מרשות לרשות הוא מ"ל אפוקי מ"ל עיולי מיהו הוצאה אב והכנסה תולדה כלומר אף שהין הן מ"מ הוצאת אבר והכנסה תולדה וגם שוין הם שניהם היו במשכן מש"כ בשאר תולדות של האבות ע"כ הכולל ההכנסה עם ההוצאה במשנה ולא שאר תולדות ומדוייק גם הלשון אבות מלאכות הם ארבעים שהיו במשכן מ"מ חסר אחת לענין דינא שאנו חושבין ההכנסה לתולדה של הוצאה :

מר זוטרא ולפיכך לא היה רוצה ליכנס לאותו בית אבל אם היה קבלנות גמורה מבית חוץ לתחום כמו שכתבתי נראה כי אפילו אדם חשוב מותר עכ"ל ורבינו לא כתב כאן כלום לענין שבת ובסימן תקמ"ג בענין חול המועד כתב שאם נבנה באיסור על ידי גוים נכון להחמיר שלא יכנסו בו ושם יתבאר בס"ד וכתבו רבי' גבי חול המועד משום דמשם נלמד להיכא דנבנה באיסור בשבת דנכון להחמיר דכ"ש הוא וכ"כ בש"ע אם בנו לישראל גוים בית בשבת באיסור נכון להחמיר שלא יכנסו בו וכן הוא בדין לענין שאר דברים הבאים בעבירה שלא להנות מהם וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות גזילה והובא בטור ח"מ סימן שס"ט :

נשלם פרק נר מצוה

פרק תורה אור

דע כי השבת מורה על שורש האמונה ושורש כל התורה כי השבת מורה על החידוש והחידוש אמחדשו הוא מציאותו ית' המוחלט הנמצא ואין עת אל מציאותו רמוז בשמו העצם יהו"ה היה הו"ה יהי"ה והוא חיוות את כל ומציאותם הוייתו נתהווה כל הויה כי הוא לבדו ואין זולתו וכל מה שיש בנמצא הן גשמי הן רוחני הכל הוא ממציאותו כי הוא חידש הכל יש מאין והוא רבון כל העולמים ע"כ יסדו אנשי כנסת הגדולה בבקר ובערב ברכות קודם ק"ש המדברים מבריאה שהוא ית' ברא ויצר. בבקר יוצר אור ובורא חושך ובערב מעריב ערבים בחכמה פותח שערים כלול מדת יום בלילה ומדת לילה ביום להורות על אחדותם כי אל אחד בראם אחד יחיד ומיוחד זהו משמעות הברכות ואז מובן מציאותו ואחדותו וקורין שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד שהוא שורש האמונה· גם באמונה החידוש תלוי כל התורה כולה כאשר כתב הרמב"ם במורה נבוכים· וז"ל הרמב"ן ריש פרשת בראשית כי אמונת החידוש שורש האמונה ושאינו מאמין בזה וחושב שהעולם קדמון הוא כופר בעיקר ואין לו תורה כלל עכ"ל על כן נתנה התורה בשבת כי השבת מורה על החידוש היא קיום התורה וכתיב שבת ליי' כי כמו ששמו יי' מורה היה הוה יהיה כן רומז השבת להיה הוה יהיה כי הם שלשה שבתות שבת בראשית ושבת מתן תורה ושבת דלעתיד יום שכולו שבת דהיינו עולם הבא שהוא באמת שבת הגדול ועל ענין זה נתקנו התפלות כמ"ש טור אורח חיים סימן רצ"ב וזה לשונו ומה שתקנו בשבת שלשה ענייני תפילות אתה קדשת ישמח משה אתה אחד וביום טוב לא תקנו אלא אתה בחרתנו מפני שאלו שלשה תפלות תקנם כנגד שלשה שבתות אתה קדשת כנגד שבת בראשית כמו שמוכיח מתוכו ישמח משה כנגד שבת של מתן תורה דלכולי עלמא דבשבת נתנה התורה ואתה אחד כנגד שבת דלעתיד והנה שבת בראשית מורה בחינת היה כי בו שבת יי' שבת מתן תורה בחינת הוה לאבותינו ולנו ולזרעינו עד עולם שבת שלעתיד ביום ההוא יהיה ונגמר ואז עולם הנצחי וכשתתבונן הם שלשה עיקרים הכוללים כל העיקרים מציאות השם יתברך ותורה מן השמים ושכר ועונש שבת בראשית שהוא החידוש המורה על המחדש מציאות השם יתברך שבת מתן תורה תורה מן השמים שבת שלעתיד אז יהיה השכר האמיתי הנצחי מי שיזכה אליו ויום הדין הגדול לרשעים בר מינן:

הג"הה
ליכי קדושת השם נתבאר לעיל באות א' אמונה ויתבאר עוד בשער הכללים פרט היחוד :

ועתה אבאר איך השבת מורה על החידוש דע כי החידוש היה בעצם ששת ימי המעשה שהיה ברוך הוא מהווה ומחדש ואחר כך פסק ונח ביום השביעי ואלו לא נח ופסק והיה מחדש ומהווה תמיד ולא היתה בריאה פוסקת אז היו סוברין שהעולם קדמון ולא סר ולא יסור· אמנם מאחר שפסק מלבראות חדשות רק הכל נוהג כפי מה שעשה בששת ימים חוזר וחוזר חלילה ומה שהיה הוא שיהיה וכל שבוע ושבוע היא כדמות שבוע שהיתה ובאמת השם יתברך מחדש בכל יום תמיד אבל אינו אלא מעשה בראשית שהשנתתו אינו פוסקת מלהיות מעשה בראשית חוזרין חלילה וכאשר הארכתי לעיל במסכת חולין כי שבת היא נקודה וששת ימים הם הקצוות היוצאים מהנקודה וחוזרים אליה וחוזרים ויוצאים ונכנסים עד זמן שהיה רצון האל יתברך. נמצא מבואר היטיב בענין שבת חידוש העולם כי ששת ימים עשה יי' את השמים והארץ וביום השביעי שבת וינפש· ואנחנו מעידין על זה בשביתתנו בשבת· והורה נר ששת ימי המעשה הנכנסים ויוצאים משבת לשבת כמו שהארכתי לעיל במסכת חולין גבי ענין אור הנר שנצטוינו עליו בהכנסת שבת להדליקו· ואור הנר בהוצאת שבת לחבדלה לברך עליו בורא מאורי האש· גם יתבאר פלוגתת בית שמאי ובית הלל ב"ש ס"ל לברך ברא מאור האש וב"ה ס"ל בורא מאורי האש ואומרים בברכות דברא פשיטא לענר משמע אבל בורא גם כן פירושו לשעבר וכבר הארכתי בזה בהקדמת תולדות אדם מכל מקום כפלים לתושיה עוד יתבאר ענין לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת לכה פרט האש יותר ורבותינו נחלקו בדבר אבל אין מקרא יוצא מידי פשוטו רצוני לומר שיש בזה דרך ע"ד הפשט נוסף על לימוד לענינינא של רבותינו שהם ודבריהם אמת עוד יתבאר מאמרם מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בדבור אחד נאמרו· עוד יתבאר הפסוק אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה רש"י פי' מה שפי'· דע כי מאמר הראשון של הבריאה והוא ויאמר אלהים יהי אור נכללו בו כל שאר המאמרים שנתגלו אח"כ כי הוא הראש והשורש להם וכ"כ רש"י בפרשת בראשית הכל נברא ביום ראשון כו' והנה כבר נודע מ"ש המפרשים בבריאת ששת ימים שהכתוב מדבר בתחתונים ומרמז בעליונים כי זה לעומת זה זה משתלשל מזה הנגלה כהנעלם מרכז על העלם אשר יי' בו עולם האצילות זהו יהי אור סוד השלהבת הקשורה בגחלת והוא גילוי השם ההויה שם העצם יהו"ה בסוד ד' מילואיו ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן עולים רל"ב כמנין יהי או"ר ואמר ויהי אור אור שכבר היה סוד קודם שנברא העולם היה הוא ושמו רק עתה נתגלה בשלהבת מהגחלת וכבר בא בארוכה עניינים אלו למעלה בהקדמת תולדות אדם וע"ז נאמר כי יי' אלהיך אש אכלה בסוד השלהבת הקשורה בגחלת והנה הוא ית' מאיר לעולם כולו בכבודו ומצד זה הוא נגלה אבל אין יד שום השגת שכל להשיגו אפילו המלאכים כמ"ש לא יראני האדם וחי אפילו המלאכים שהם חיים וכמו שהאש מאיר ואין יד האדם יוכל ליגע בו וכן יתבאר בהשתלשלות יהי אור על האור הבריאה שהיא אור האבוקה כי דרך משל האצילות הוא אור מדורה גדולה בלי שיעור והודלק מהמדורה האבוקה· ומן האבוקה נדלק נר והוא עולם יצירה והוא מאיר בבית האפל שהוא עולם דעשייה והכל בכח העליון יתברך וזהו ביאר דברי רבי אליעזר הגדול שמים מהיכן נבראו מאור לבושו והאור משלג שתחת כסא הכבוד כבר נודע כי לבושו הוא עולם הבריאה והאור המתנוצץ מהלבוש הוא יצירה ומהיצירה משתלשל ומתפשט העשייה שמים וארץ וכל צבאיהם והבריאה הוא כסא הכבוד והנה אור הלבוש והשלג שתחת הכסא שניהם רומזים ביצירה מכל מקום יש בחינת מעלה לאור הלבוש מבחינת שלג שתחת הכסא ומאלו הבחינות נתפשטו כותרת השמים והארץ סוד עשיה רוחניית ונעשו השמים והארץ ויש תוספת מעלה להשמים על הארץ· אחר כך צא וראה באור הגשמי דהיינו בארבע יסודות תמצא האש למעלה ואחר כך הרוח באמצע והמים למטה בארץ הרי האור של יסודות שהוא יסוד האש כולל כל היסודות ומקיף אותם והם נכללים בו כמ"ש לעיל כי מאמר יהי אור כולל כל המאמרים בכל העולמות רוחני וגשמי נמצא כל מלאכת מעשה ששת ימי בראשית בעולם המעשה הזה כלולים באש· על כן אמרה תורה לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת והוא כאלו הוה אמר לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם כי בריאות אור האש כולל כל בריאת מלאכות שברא השם יתברך כולם ימי בראשית· והנה בריאת עולם היה תכלית האדם לעבדה ולשמרה ופירשו לעבדה ולשמרה ל"ת כי העולם עומד על

התורה

התורה וקיום מצותיה לעבוד את הש"י והנה עיקר עבודת הש"י הוא עבודת הקרבנות כמ"ש הטור בשם הר"ר יונה ריש ח"ם וז"ל בשביל ג' דברים נברא העולם והן התורה והעבודה וגמילות חסדים תורה דכתיב השם קנני ראשית דרכו אמרה תורה אני נבראתי לפני כל הנבראים ובעבורי נבראו כל הנבראים וכן בשביל העבודה שבחר הקדוש ברוך הוא בישראל מכל האומות בחר בבית המקדש מכל המקומו' שיעבדוהו בו ובשבילו נברא העולם וכן גמילות חסדים וכו' עד כאן לשונו ועל כן כתיב אש תמיד תוקד על המזבח אר"ז לאלמלא תמידין לא נתקיים שמים וארץ ואנשי מעמד היו קורין מעשה בראשית כי תכלית מעשה בראשית ברא לכבודו ולעבודתו יתברך ובזה יש קיום למעשה בראשית והם תמידים ואינם בטלים וכבר נתבאר כל מעשה בראשית נכללים באש וזהו אש תמיד תוקד על המזבח כלומ' האש הגורם התמדת קיום המציאות בעבור שעושים באש עבודת הש"י גורם לקיום המציאות שבא באש ואז מעורר אש שלמעלה ותצא אש מלפני יי' ותאכל על המזבח את העולה וגומר וביום השבת שני כבשים וגומר על עולת התמיד וגומר הענין על פי שני עדים יקום דבר הנה אנחנו מעידים על חידוש העולם ושהוא יתברך רבון כל העולמים בשני עדיות אחר לא תעשה ואחר עשה · הלא תעשה הוא לא תבערו אש בכל כו' מה שאנו שובתין בשבת והעשה הוא אש תמיד על המזבח לא תכבה שאנחנו עובדים לו באש אשה ריח ניחוח להראות כי הוא הבורא והוא הארון ותוסף בשבת קרבנות אשה ריח ניחוח נוסף על עולת התמיד להורות כי ארבה בשנת המורה אחידוש העולם מכח שבו שבת השם יתברך ממלאכתו ועל כן נאסרנו ממלאכה לסיבה זו יעצמה ראוי להוסיף בעבודת המקדש אשה ריח ניחח כי מה שמורה לא תעשה שלי לא תבערו אש בכל מושבותיכם על זה מורה מצות עשה וביום השבת שני כבשים כי על מה שמורה מצות לא תעשה מורה המצות עשה והם ענין אחד · ואז מבואר מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בדיבור אחד נאמרו כי ערותן מכוונת דזה אמר הכין וזה אמר הכין דהיינו לא תבערו אש בכל מושבותיכם ואש תמיד תוקד על המזבח · וביום השבת שני כבשים וגומר עולת שבת על עולת התמיד ר"ל שעולת שבת הנוסף מורה בעבודתו על רבון העולמים נוסף על מה שמורה עולת התמיד אש תמיד תוקד כי אש תמיד מורה אהתמדת קיום העולם · והמוסף מורה על ההחרשות תוכפות השפעת קיום העולם · ואיתא בירושלמי והובא בחשן משפט סימן כ"ח רב כר הוה חמי סהרי הכין והכין היה מכוון כן אני אומר לעבודת השם יתברך לעברו כל הפנים וכענין שכתב הרמב"ם בהקדמת סדר זרעים וזה לשונו איש נביא שנתבררה אצלינו נבואתו כמו שאמרנו אמור לנו ביום שבת שנקום כולנו נשים ואנשים ונבעיר אש ונתקן בה כלי מלחמה ונחגור איש את כלי מלחמתו ונלחם עם אנשי מקום פלוני ביום זה שהוא יום השבת ונשלול שלל ונכבוש נשיהם היה חובה עלינו אנחנו המצטוים בתורת משה לקום מיד ואל נתעכב כאשר צונו ונעשה כל מה שצוה בזריזות ובחיבה יתירה בלא ספק ובלא עיכוב תאמין בכל מה שנעשה ביום ההוא ואף על פי שהו' יום שבת מהדלק האש ועשיית המלאכות וההריגה והמלחמה שהוא מצוה ונקיה עליה גמול טוב

סנ"הס

ולא תקשה על מה כאו המוספין של יום טוב כי יום טוב אינו מורה אחידוש העולם וי"ל גם יום טוב מורה על זה כי כל ימים טובים הם זכר ליציאת מצרים ויציאת מצרים מורה על חידוש העולם כמו שבת וזהו כיאור מאמרם ז"ל זכור ושמור בדיבור אחד כאמרו כי בזכור הוזכר כי ששת ימים עשה יי' את השמים ואת הארץ ובשמור כתיב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגומר כי בכבי מצרים היכולת וסידוד המערכת מורים כי הוא יתברך ברא"ם וז"ל נוכח הקידוש תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרי' עיין בטור ומוכבי הקדשים מורים גם כן על זה כי פעולתו אמת וגלגלו בי אחר שנתחדש :

מהקדוש ברוך הוא בשביל שעשינו מצות הנביא שהיא מצות עשה לעשות דברו כמו שנאמר על ידי משה נביא כמוני יקים לך יי' אלהיך אליו תשמעון · ובא הקבלה בכל אם יאמר לך הנביא עבור על דברי תורה שמע לו חוץ מעבודה זרה כגון אם יאמר לנו עבדו היום הזה בלבד זה הצלם או הקטירו לזה הכוכב בשעה זאת לבדה יהרג ואין לשמוע ממנו ואם איש יחשוב בלבו שהוא צדיק וירא שמים ויהיה זקן בא בימים ויאמר הנה אני זקנתי באתי בימים ולי שנים כך וכך ולא עברתי בהם על מצוה מכל המצות לעולם ואיך אקום ביום זה שהוא יום שבת ואעבור איסור סקילה ואלך להלחם ואני אין בי יכולת לעשות טובה או רעה וימצאו אחרים במקומי ובני אדם רבים לעשות הדבר הזה האיש ההוא מורה ועובר על דברי האל והוא חייב מיתה בידי שמים מפני שעבר על אשר צוה הנביא ומי שצוה השבת הוא צוה לשמוע אל דברי הנביא וכו' עד כאן לשונו · כן בענין הזה לא תבערו אש ואש תמיד תוקד הוא עדות מכוונת ובפרק כל כתבי הקודש דף קי"ך אמ' רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי אפילו יחיד המתפלל בערב שבת צריך לומר ויכלו דאמר רב המנונא כל האומר ויכלו כשהוא מתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית שנאמר ויכלו אל תקרי ויכולו אלא ויכלו · אמר רב חסדא אמר מר עוקבא המתפלל בערב שבת ואומ' ויכולו שני מלאכי שרת המלוים לו לאדם מניחים את ידיהם על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר · וכתב בשלטי הגבורים וזה לשונו יש לשאול מה ענין וסר עונך וחטאתך תכופר אצל ויכלו ויש לומר מפני שכשאמר ויכולו הוא מעיד על מעשה בראשית דמשום הכי אמרו מעומד כדין הגדת עדות דכתיב ועמדו שני אנשים ואלו לא היה אומר ויכולו היה מכובשי עדות ועובר על לאו דלא יגיד ומשום הכי כשאומר ויכלו אומרים לו וסר עונך שלא היית מכובשי עדות · ואז מבואר הטעם שמחוייבין לומר ויכלו בבית הכנסת בתפלה · ואחר כך ויכלו בביתו בשעת הקידוש וכבר נתבאר שאז צריך ליתן עיניו בנרות של שבת · כי ויכלו הוא עדות על חידוש העולם ומה שאומרים בבית הכנסת ששובתין מכל מלאכה זה העדות הוא כמו לא תבערו אש וגומר שהיא שביתת מלאכה וכשבא לביתו ומצא שלחן ערוך ונר דלוק וכבר ידוע מאמרם ז"ל ששלחנו של אדם במקום מזבח וכמו שהארכתי לעיל באות ק' קדושה בענין קדושת המאכלים וככ"ש שלחן ערוך של שבת והנר דלוק עליו הוא כמו האש על המזבח וזהו העדות של העבודה ע"ז מרמזים כ"פ ויכלו א' בתפלה וא' בקידוש ומה שאומרים ויכלו אחר התפלה כתבו הראש והמרדכי והטור שתקנו כן מפני י"ט שחל בשבת שא"א ויכלו בתפלה וצריך האדם לומר ב' פנים ויכלו כי אין העדות מתקיימת אלא ע"פ שנים ולא רצו לשנות אף בשבתות דעלמא לאומרו אחר התפלה בשביל לא פלוג ואע"פ שאז הם ג' עדיות רמז לדבר ע"פ שנים עדים או שלשה עדים ויהיה הרמז אז על סוד קרבן מוסף כדלעיל · ואז מבואר כי בהכנסת שבת המצוה באור הנר להורות כי הוא ית' ברא אור הנר יהי אור הכולל כל הבריאה והשבת מורה שהוא הבורא המחדש וכן

הג"הה

פירוש המאמר אל תקרי ויכלו אלא ויכלו ויכל לשון יחיד ויכלו לשון רבים ומ"ם אפילו · יחיד המתפלל ואומר ויכלו ר"ל ויכלו שאומר בתפלה ולא מיירי עתה מויכלו שאחר התפלה שזה אינו אלא משום יום טוב שחל בשבת כמו שאכתוב בסמוך ובתולעת יעקב מפרש כל המתפלל ואומר ויכלו פירוש אחר תפילתו מעלה עליו הכתוב כו' ולא כהירא דהוה ליה למימר כל שהתפלל ולא המתפלל דמשמע דמיירי בתוך התפלה ונראה לשון אפילו יחיד דקאי לפרש כן דשלי"ם ציבור ית"ל לאמור אחר התפלה מה שהתפללו כבר מה שאין כן יחיד על כן אמר אפילו יחיד אבל ו"א ומ"ם אפילו יחיד כלומר שהטעם של ויכלו הוא שמעיד עדות על הבריאה ובעלמא אין עדות ביחיד כלומר אבל בכאן כאלו נעשה שותף ובענין נעשה שותף יש מקשין מה מעליותא הוא זה אדרבה המשתף שם שמים וד"א נעקר מהעולם על כן צריך שתדע דהכוונה היא מי שאומר כך הוא גורם קיום מעשה בראשית אשר הבטת שורש של ימים הכוכבים וימאים ובזה הוא שותף בקיום העול' כי מעשים נוראים ובדיות זה כתב בתולעת יעקב וזה לשונו והכוונה להם ע"ה כי על ידי השלמת זה שהוא קשר המעלות ויחוד הדברים שמים ורוח דעת ויראת יי' מתיחדים כענין שהיה במעשה בראשית והנה השלים זה כמו שנעשה שותף להקדוש ברוך הוא כדבר שהוא

במ"ש מברכין על הנר כי אז התחלת ימי המעשה ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור ומברכים להש"י ומורים כי הוא הבורא ואז כשמברך ומבדיל מותר אח"כ במלאכה במור כל ברכת הנהנין שאחר שבירך על הדבר מותר להנות וזהו רמז ויאמר אלהים יהי אור ויבדל · יהי אור בליל שבת ויבדל במ"ש · וכמ"ש שבירך ברוך שברא מאורי האש רמז על תחילת הבריאה של אור ע"כ אמר ברא שאין פירושו אלא כבר ברא ואנן ק"ל כב"ה בורא מאורי האש ובורא פירושו ברא כבר ובורא עוד תיום ויהוא סוד תזרת חלילה של ו' ימי בראשית המחדש בטובו בכל יום תמיד ובאמת אינם מחודשים רק הם מעשה בראשית נכנסים ויוצאים נכנסים ויוצאים חוזרים חלילה ע"ז אמר בכל יום תמיד ר"ל התמרתם נשארת כמו שפי' אש תמיד תוקד ע"כ אמר מאורי בלשון רבים · הרי השבת מורה על חידוש העולם המורה אשורש האמונה כי בי"ה יי' צור עולמים והוא חיווה כל הוי"ה והוא היה הוה ויהיה ולעומתם רמז שבת הרומז לג' שבתות שבת בראשית ושבת מ"ת ושבת שלעתיד כמ"ש לעיל · וזה רמוז בג"פ שביעית המוזכר בויכלו ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה זהו שבת בראשית וישבות מכל מלאכתו אשר עשה זה שבת מתן תורה ע"כ הוסיף תיבת כל כי בקבלת התורה נגמרה מלאכת בריאת שמים וארץ כמ"ש רז"ל בפ' ר"ע תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם יקבלו התורה מוטב ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלהים לעשות זהו נגד שבת שלעתיד כי הששת ימים הם נגד ששת אלפים הוי עלמא · ויום השביעי נגד הע"ה"ב שכולו שבת וכולו עונג לקבל שכר ואז תהיה השביתה הגמירה מהמלאכות אשר ברא אלהים לעשות רהיינו מעשה מצות היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם שהוא הרוחניות הרוחניי לעולם שכולו שבת וקראת לשבת עונג : ונגד ג' אלה ג' בחינות נפש רוח נשמה שלש עליות זו ע"ג זו · בעשרה מאמרות נברא העולם וה"ז תלוי ועומד עד י' הדברות וב' מאמרות התכלית היה האדם ויהי האדם לנפש חיה הרי מדרגות נפש · ואח"כ בקבלת התורה נתוסף בחינת רוח · שזכו כולם לרוח יי' את הנבואה וכמ"ש מרע"ה מי יתן כל עם יי' נביאים כי יתן את רוחו עליהם ולעתיד תתגלה הנשמה ונשמת שדי תבינם מצד הבינה שהיא עה"ב ות"ת הוא התורה כנודע והמלכות הארדי"כל שהזכירו רז"ל בבנין העולם וג' אלו הם נפש רוח ונשמה כנודע · אשר בני עליה ממשיכים על עצמם מרוגמת בכל שבת ושבת בתוספת נשמה יתירה מרוגמת עה"ב והכל לפי הכנת אשר מכין האדם את עצמו : וגם נגד ענין זה מתוקן לומר ג"פ ויכלו נוסף על כה שכתבתי לעיל כי בפעם הראשון מושך על עצמו קדושת נפש והפעם הב' מושך על עצמו קדושת רוח · ובפעם ג' על הכוס ישועות בקידוש השבת מושך על עצמו קדושת השבת שהיא עולם שכולו שבת · ובזה יבוא על נכון בי"ח שחל להיות בשבת שא"א ויכלו אלא בפעם א הנה כל הכוונות הנאמרים באמרת בענין ג"פ ויכלו איך נתקיימו בזה השבת הקודש שבו חל י"כ אבל לפי מ"ש ניחא כי ידוע שי"כ אין בו לא אכילה ולא שתייה כו' והוא מדוגמת עה"ב וישראל כמלאכי השרת וסוד התשובה היא ב"ינה כנודע וזהו עה"ב ע"כ אין הכוונה אז רק נגד שבת השלישי שפירשתי מ"מ יכוין אז בג' שביעית המוזכרי' ב"פ ויכלו שהם נגד ג' שבתות זכרפי' ואין להקשות בכל שבת ושבת יהיה סגי בפעם אחרת כי בי ג"פ שביעי רע כי הנפש כלול מרוח ונשמה והרוח כלול מנפש ונשמה והנשמה כלולה מנפש ורוח רק בנפש נובר בחינת הנפש אף שהוא כלול מרוח ונשמה · וברוח גובר בחינת הרוח אף שכלול מנפש ונשמה ובנשמה גובר בחינת הנשמה אף שכלול מנפש ורוח ·
וביום כיפור שהוא בחינת נשמה די בכללות הזה ודי בזה למבין :

הנה עיניכם הרואות קדושת השבת כי גדול ועצום קדושתו וע"כ הרוצה להתקדש צריך להוסיף מחול על הקודש ולהסי' ממנו את הקליפות המונעים את הקדושות כדי שיהיה מוכן בבוא קדושת השבת לקבל הקדושה · וע"כ חל חובת הביאור לבאר את המעשה אשר עשה בע"ש :

סהוא מעשה בראשית עד כאן לשונו וכן בכאן דין אחות לאחיתנו אמרו רבותינו ז"ל כאלו נעשה שותף למקדוש ברוך הוא במעשה בראשית כי כמ"ש דין למטה אין דין למעלה ונרם השפעת שפע והחיים שהוא קיום מעשה בראשית וכן הוא כויכלו והיינו שזוכה להיות הוא העבד הוא הדיין כלומ' בעצמו ויכלו וכדין אמית נורם זה וכו עד כני דיין :

הג"הה

ועל ענין זה מתבאר הגמרא בפ"ק דשבת (לדעת כי אני יי' מקדשכם פירש"י להודיע אני כא שאני רוצה לקדשם) א"ל הקב"ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה לישראל לך והודיעם מכאן אמר רשב"ג הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו איני והאמר רב חמא בר חנינא הנותן מתנה לחבירו אין צריך להודיעו שנ' ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו ל"ק הא במילתא דעבידא לאגלויי הא במילתא דלא עבידא לאגלויי והא שבת דעבידא לאגלויי מתן שכרה לא עביד לאגלויי (פירש"י מתן שכרה כו' והוא הודיעם בע"פ מה שכרם) כונ"ש מתן שכרה של שבת כתגלה ק' והלא עדיין אין אנו יודעים שכר הכפין וזה ל"ק מידי כי הכוונה שגילה ששבת שקולה כנגד כל המצות אף שמצוה זו היא על ידי התענוגים כמו שפירשתי במקום אחר מפסוק מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים וזה הדבר לא כתגלה לנו אי כמי

סוד

סגילוי קאי על מעלו' הנשיים הנאמרים בפ' כל כתבי כל המענג השבת כו' וזכה למלה בלי מצרים כו כיצל מחבלי של משיח ומלאכות גוג ומגוג כו' ע"ש אבן יש לדקדק כוה מאמר על מיקון והא שבת דעבידא לאגלויי שלא ידע התירון של מתן שכרה כו' א"כ איך הבין מה זה שאמר לך והודיעם מה הודעה היתה בשבת יותר מכל מצות התור ונראה לפרש דהמקשה הבין לך והודיעם על מתן שכרה הכל וכשמקשה שבת נמי עביד לאגלויי ה"ק מה טעם א"כ להודיעם במילתא דעבידא לאגלויי משום כשידע לו המתנה ידע מעצמו מי הוא הנותן א"כ גם בשינוא שכ' השבת נדע שהקב"ה הוא נותן ומשני מתן שכרה כו' ודומה על מתן שכרה הנשמה יתירה שהיא בשבת ויהיה פי' כך מתנה טובה יש לי בבית גנזי דהיינו הטוב הנפון הגנוז לצדיקי לעתיד לבוא ושבת שמה כי לו שבת היינו עול' הנשמות ואני מבקש להגלות ליתן לישראל ביום השבת דהיינו הנשמ' היתירה לך והודיעם כדי שיכינו את עצמם לקדש ולהנות הנשמה היתירה כי אין ספק שלא תבוא לבלתי המוכן וגם אין ספק שהמכין עצמו לקדושה אף כיומי דחול מתקדש אדם מקדש עצמו מלמטה מעט מתקדש מלמעלה הרבה רק יום שבת מוכן לזה ביותר בשמכין את עצמו או מתקדש בכפליים והאדם שמכין את עצמו סבור שזהו משלו ולא ידע כי הקב"ה נותן לו הרבה במתנה והוא מתן שכרה לא עבידי לאגלויי ודוק · ויש לפרש זה המאמר כענין אחר וידוקדק הלשון היטב במ"ש ושבת שמה דקשה למה זה ויליק בשמה אלא הכוונה היא לפי שהמקשה סבר ועל ידי שמשמר השבת שלא יבוא לעולם תקלה על ידו להיות השבת מחולל אצלו ע"י כבייית מלך אש כי הקב"ה יעלנה וק"ו הוא מיכה שאמרו אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלו וק"ו נגאלה זו · וזהו ענין ששם שבת לא נשתנה בכל לשון כלם קורין אותו שבת כמ"ש המפרשים וע"כ נקרא הכשר שבתין וסוד הדבר כי כל ע' אומות אין להם שלטון לקלקל השבת להסויר השבת ואע"כ שלא להתגרות באומות גוה הש"י להסתיר זה הדבר בפניהם והו מתנה טובה יש לי בבית גנזי ע"ד אבותי גנזו למעלה במקום שאין היד שולטת ואמר שהמתנה היא ושבת שמה דוק בלשונה ותמנה והו שהשיב התרגן מתן שכרה לא עביד לאגלויי ר"ל שכר מצוה מצוה שיהיה לעולם השבת משומר והו שפירש"י והוא הודיעם בע"פ וכו' שלא ידעו האומות מזה הסוד כך יש לפרש אבל הפי' הראשון סקאי על נשמה יתירה הוא יותר אמת וכן מוכח בתם' ביצה פ"ב א"ר יוחנן משום רשב"י כל מצוה שנתן הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ מן השבת בצנעא דכתיב ביני ובין בני ישראל · אי הכי לא לענשו גויים עלה שבת אודיענהו מתן שכרה לא אודיענהו וא"א מתן שכרה כמי אודיענהו נשמה יתירה לא אודיענהו דא"ר שכל נשמה יתירה נתן הקב"ה לאדם בע"ש ובמ"ש נטלה ממנו שנ' שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש עכ"ל והוא"ל ולא לידי המאמר אפרשנו · כמ"ש כיון ששבת וי אבדה נפש וי שאבד מכפש הל"ל אלא הפי' כיון שכשם שבת והוא מעלת הנשמה יתירה או מכין וי היה לו למפרע במ"ש כשאבד הנפש מימנו וק"ל **מצאתי** כתוב במגילת סתרים אם תחשוב כל השבתות של השמטה עולים ס' רבוא שבתות כמספר בני ישראל שכל א' מישראל שהוא אורחי בשמתו אצלה משבת א' וכן היודות כל א' כלולה מי' והיה כל א' כלולה מי' עד שיעלו ס' רבוא וכן יש ס' רבוא מנורות וע"כ בליל שבת יורדות נשמות קדושות ונראה שכל נשמה יורדת בגימור א' שלה ע"כ מנותי ותחשבי כ' בו' אלפים שנה אם תחשוב לכל שנה נ' שבתות לא תמצא רק נ"פ מאה אלפים ואף אם תרבה לחשוב

שעיבורים לא יעלה המשכן כרחוק אם לא שנה' שחושב לכל שבת לשתים דהיינו הלילה והיום אבל זה דוחק בעיני דזכור ושמור בדבור אחד כאמרו ע"כ נראה
בעיני דיעלה המשכן עם אלף הו' הם' שבת כולו קודש וכל ששת ימים כחשבים לו' ימי השבת ואז יעלו א' היינו נ"כ לג' פ' עולה אלף הרי הכל ביחד
פ' רבוא ואין להקשות שהם יהיה המשכן ביותר כ' אלפים דהיינו השבתות של שבת האלף דע כי שבת אף כולו שבת קודש והו הכ' אף קודם קדשים ולאפשר שהם
בכתוב כי עליה שהם למעלה מכ' רבוא ושרש ס' רבוא כשיעור ונוכל נשמות ישראל היה שבת א' ע"כ נריך לשמור השבת שמירה יתיר והוא כענינו נשמה יתירה:

סוד נטילת צפרנים

הנ"הס
נלע"ד הסדר הנכון ליטול הצפרנים קודם קריאת שמו"ת ואחר כך ויקרא שמו"ת ואחר כך הטבילה ·

ז"ל תולעת יעקב דע כי המלבוש שנתלבש בו האדם הראשון היה מסוד המרכבות הנקראות אחורים ודעת רז"ל שהם מלבושי ציפורן וכשהיה בגן עדן כל המרכבות ההם היו סובבים אותו ולא היה יכול דבר רע לקרב אליו כיון שחטא נסתלקו המאורות ההם מעליו ונתפשט מהלבוש היצר ההוא ולא נשאר בו מכנו זולת מה שבראשי האצבעות והזוהמא סובבת בהם ולפי שאין להביא טומאה במקדש צריך ליטלם בע"ש מפני שלא יחול הקדוש על הטמא ולא יזרקם שאין לזלזל בו כי הוא שלימות העולם והאלהים עשה שיראו מלפניו· גרסינן במועד קטן פרק ואלו מגלחין שלשה דברים נאמרו בצפרנים קוברם צדיק שורפם חסיד זורקן רשע והטעם מפני שהם רומזים דין והמעבירן גורם שלום ורחמים בעולם וזו היא מדת חסידות שהטיב לו ולאחרים וקוברן צדיק גם אם לא העביר הדין מן העולם לגמרי מ"מ הרים מכשול והשקיט הדין אבל לא כמו החסיד וזורקן רשע שהוא גורם שימשוך הדין בעולם וכפ' אלו מגלחין אמרו וטעמא מאי שמא תעבור עליהם אשה ותפול ואולי היה זה עונשה מפני שגרמה שיתפשט אדם הראשון ממלבושיו היקרים והיה סיבה שמה שנשאר בו מהם יהיה מקום אחיזה לזוהמא ההיא והיא נענשת ולזה היה רבי יוחנן זורקן בבית הכסא כדאיתא התם והאל יראנו נפלאות מתורתו· עכ"ל

סוד קריאת שמו"ת

כתב בכנפי יונה חלק ג' סימן ז' דע שיש ג' קליפות סביב הקדושה והרביעית דהיינו נוגה פעמים קודש פעמים חוזר לקליפות וניגשו ד' קליפות דכתיב ונוגה לו סביב שהוא סביב הקדושה והנים הם מזאת הקליפה שלפעמים נוטה לקדושה ולפעמי' מתהפך לטומאה ואונקלס הגר שהיה מבחינת נוגה רצה לתקן אותם ועשה התרגום שהוא ממדתו לכלול אותו עם הקדושה ולפיכך ביום ו' שמתחיל ליכנס הקדושה ראוי לעבור הפ' שמו"ת ולא ביום ה' וגם ביום שבת כי כיון שרואים קליפות אחרות ביום ו' שעולה קליפת נוגה בקדושה רוצים גם הם ליכנס בקדושת אחרים ונכנס שבת לעומק דתהומא רבה כמבואר בזוהר וזהו שאמר הכתוב במזמור שי' שבת בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און פירוש שרוצה לפרוח ולעלות לקדושה ביום ו' ונהפך להם שהוא לרעת להשמדם עדי עד שמא ביום בעומקא דתהומא רבה וזהו יתפרדו כל פועלי און פירוש שהם מתחלקים נגה לקדושה והקליפות לטומאה ועם זה תתישב הקושיא עצומה מאין אפשר להשפיע חסרים בקליפה שיהיה בזיווג כי כיון שנוגה שהיא בהם עלתם עולות אחריה לפתוח שתמשיך להם מימי החסר וחו מים גנובים ימתקו פירוש מימי החסר שנגנבים על ידי קליפות נוגה הם ממתיקים אל הקליפות המחברים אותם· וכשאנו אומרים שכינה בגלות הוא שבעלות נוגה בקדושה והשכינה מתלבשת בתוכה אז על ידי נוגה יש כביכול אחיזה לקליפות בשכינה כי למעלה חס ושלום אין גלות ולא שום דבר רע ובבחינת אלו השלשה קליפות הוא שיש שלשה פני חול מקמי שבתא ביום רביעי עד שבת וג' בתר שבתא עד יום רביעי שהן מחזרים אחר הקדושה. וכן הוא ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה היא החשובה שהכל נאכל ואין לה לא קוצים ולא שיבולים ומכל מקום יש לה קצת לבוש שאינו כל כך חשוב אבל הוא לבמה בני אדם שאוכלים אותם בקליפות כו' וכן בגמרא רבא רמי כתיב על גפי מרומי קרת וכתיב על כסא הכוונה על נוגה שבתחלה חופפת מבחוץ סמוך לקדושה ולבסוף מתקרבת בקדושה ממש· בערב שבת מן מנחה ולמעלה דהיינו בשש ומחצה או לכל המאוחר בתשע ומחצה שהיא זמן מנחה קטנה שהוא צריך להכין קליפת נוגה להעלות בקדושה בקריאת הפרשה שמו"ת כו' ע"ש וז"ל תולעת יעקב וטעם התרגום כטעם שער של תפילין שהוא הלכה למשה מסיני והתורה ירדה כרוכה בו וכן יריעות עזים לאהל על המשכן ולפי שבזה הוא השלימות לפיכך משלימין לו ימיו ושנותיו כי אין פתחון פה לבעל הדין לחלוק וסימנך האנשים האלה שלימים הם אתנו וטעם שנים מקרא כנגד תורי זהב ובספר קנה ראיתי שנים מקרא כנגד הוא"ו וממשך חוא"ו ואחד תרגום כנגד הע"ט עכ"ל וז"ל מהרמ"ק ז"ל בגמרא פ"ו כל המשלים פרשיותיו עם הציבור משלימין לו ימיו ושנותיו והנה רמזו הסוד בענין זה שהמשלים פרשיותיו היינו תיקון שמתקן המלכות שהיא פרשה ודאי ועם היות שהתורה שבכתב בת"ת הנותן ריוח בין פרשה לפרשה בחינתה המלכות ולכך נקראת פרשה ופרשיותיו עם הציבור היינו סוד הציבור קיבוץ הספירות הצבורות יעשר וצריך להשלים המלכות פרשה עם הציבור שתהיה נקשרת עם הת"ת והרי זהו סוד הייחוד הנעשה והתיקון המתתקן על ידי הקריאה שאדם קורא כשהציבור קוראים נמצא מייחד הפרשה אשר לו המלכות עם הספירות כולם שהם ציבור· ולכך משלימין לו ימיו שהם ששה קצוות ימים וראי יחיו שלימים שעיקר שלימותם מצד המלכות המשלימים וכמו שהוא משלים הימים העליונים בקשר המלכות עמהם כך ימיו ממש משתלמין ממעשיו· ושנותיו היינו בחינת שנה שהיא הבינה ויש בחינות רבות וכולם שנים ולכך משלים יומין עילאין לשנה כך משלימין לו ימיו ושנותיו· ועיקר המעשה הוא שנים מקרא ושלשה תרגום דהיינו חסד והגבורה והת"ת חסד והת"ת מקרא שכן הם רחמים ואינם משתנים והשתנות מתלבשות בסוד לבוש הדינים היא הגבורה ולכך אחד תרגום ויש שפירשו שנים מקרא שני וו"ן דהיינו הפארת ויסוד ואחד תרגום מלכות ואינו רחוק שיהיה כמש דומה לזה ששרשי וו"ן התפארת והלביש תרגום היינו לבוש ההנהגה הקדושה בתוך ההנהגה היוצאת אפילו חוצה דהיינו פנים המנהיגים בחוץ התרגום וכבר פירש בעניניו לעיל שער ז' סימן א' וניחא טפי לפרושי בשלשה אבות מפני שהוא מכוון כל סוד הייחוד אותיות מהבינה נקודות מתכמה טעמי' מהכתר רצון הנגזר מהקיבוץ הוא חפץ אין סוף המתגלה בתורה במצותיה ולכן קורא שלשה פעמים להמשיכה בשלשה אבות דהיינו סוד ההנהגה עליונה נקשרת ומתייחדת בחסד גבורה תפארת ועצם הפרשה היא מלכות המשתלמת עמהם וזהו עיקר הכוונה ובעיקר המעשה יש לי תיקונים אבארם עם היות שהם יופי מצות לחוד והענין כשהוא מתחיל ללמוד קודם שיפתח יכוין בנקודי' וטעמי' ואותיות והחפץ המתלבש בהם וישים לבו ללימודו ויפתח עזרנו בשם יי' דהיינו עזרי"נו זרע"נו בשם ושפע הזרע הראוי לעזור בשם יהו"ה דהיינו המתמלא כחכמה בעשר אותיות יו"ד ה"א וא"ו ה"א ועושה על ידי הבינה והאציל שמים הפארת שש קצוות וארץ מדת המלכות ומכוון שלשה פעמים לשלשה אבות כדפירשתי ואחר שסיים הפרשה בלי הפסקת דבור אפילו לצורכיו אלא נותן ייחוד לכתר ה' ומיד סמוך לפרשה הרמוזה בתורה שבכתב קושר נביאים וקורא ההפטרה בלי הפסקה וכל פסוק שני פעמים האחד מקרא והשני תרגום או לע"ז כנגד נצח הוד שהוד דינה בגבורה ומיד חותם בבלי הפסקה בכתובים וקורא אם בשבת מזמור שיר ליום השבת ואם בששי אומר יי' מלך לקשור כתובים יסוד ומלכות בנביאים וקורא משנה אחת סמוך שהיא במלכות המתלבשת בכסא ובהיכלות למטה והרי יחוד גמור ומשלים תמיד במקרא לא בלע"ז ולא בתרגום לחזור ולחבר השמאל בימין ודרך זה ישר ונאות למעשה ולייחוד עכ"ל: בענין הטבילה צריך לטבול ג' פעמים טבילה ראשונה להעביר זוהמת עונות אח"כ בטבילות כנגד נעשה ונשמע: כתב בכנפי יונה סוד טבילת ערב שבת או קודם מנחה או אחר מנחה צריך להיות אחר חצות יכוין שמים עולה צ' כנגד ט' יודין אשר יש בד' שמות ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן שם ע"ב יש לו ד' יודי"ן כיצד יו"ד ה"י ו"ו ה"י הרי ד' יודי"ן

שם ס"ג פיצד יו"ד ה"י וא"ו ה"י הרי ג' יורין אחרים שהם ז' יורין ואחד של שם מ"ה כיצד יו"ד ה"א וא"ו ה"א הרי י"א והם ח' יודין וא' של שם ב"ן כיצד יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה הרי יו"ד אחד באופן שכל הד' שמות הנזכרים הם ט' יודין שעולים מים ומלת של מקו"ה עולה קנ"א כמו שעולה שם אהי"ה במילוי ההי"ן כזה אלף ה"ה יו"ד ה"ה הרי קנ"א וידעת כי שם אהיה בסא לשם של ב' יורין וגם יכוין הטובל בד' יודין של שם ע"ב שעולים ס' כנגד מ' סאה שצריך שיהיה למקוה וכוונה זו בקיצור היא טובה וחשובה עד מאד לכל ע"ש אבל בשלש רגלים צריך לכוין בשני ע"ב וקס"א שהו' הויה ביורין כמו שביארתי למעלה שעולה ע"ב ואהי"ה ביורין אבאר לך אף הי' יוד הי שעולה קס"א וקס"א וע"ב עולה רג"ל וזהו חייב אדם לטהר עצמו ברגל פי' השני שמות הנז' עולים רגל עכ"ל:

ובכנפי יונה

חלק ג' סי' מ"ה הטובל ע"ש מן המנחה ולמעלה כשהוא בתוך המים ישתחוה למערב ואם אינו יודע איזה מערב העולם יצייר ברעתו ד' רוחות וישור למערב ויאמר פעם ראשונה הריני טובל בפישוט מלבושי החול ואם הוא מוכי הראות יראה כעין עשן מעלה פרצופין קטנים רבים מצפורני ידיו · אחר כך יחזור וישחה שנית ויאמר הריני טובל כדי לקבל הארת שבת זכור ושמור בחבורא חרא ויכוין בזכור לע"ב קס"א ובשמור למילת אלקים שהוא ש"ן ואחור שלו ר' וגם מ"ו שהם ההכרים מילוי ע"ב באמצע ואלה הם חמשה ענני כביר מקיפין את האדם בתוך מים עיין בחלק הב' סימן צ"ח אחר כך יחזור וישחה ויאמר הריני טובל עבור לקבל נשמה יתירה ויכוין קס"א קס"ג קכ"א וכשיוצא פוסע לאחוריו כמי שיוצא מב"ח וכשילבש בגדיו דהיינו כתונת נקי יאמר ג' פעמים כל כלי יוצר עליך לא יצלח כל הפסוק ויכוין כו' ע"ש וכבר הארכתי למעלה בקוף קדושה בענין קדושת הגוף כל עניני טבילה יעויין שם · ומשמע מכתבי הקודש דהאר"י ז"ל שהטבילה ההיה סמוך לקבלת שבת וכן רחיצת רגלים בחמין כי גם ברחיצה יש סודות · ומצאתי בכתבי הקודש שלו בזה הלשון ומה טוב ומה נעים שבכל ערב שבת וערב יום טוב ירחץ רגליו במים חמין לפי שהשכינה רגליה כחול יורדת מות ובשבת מעלה אותם אז למעל' ונכללים בשלשה ספירות נצ"ח הו"ד יסו"ד בגדו לה נבור ה ת"ת וכן בכל העולכות בסוד שבעה וזהו שאמר רחצתי את רגלי איככה אטנפם בררת למטה לקליפות · וטעם מים חמין בע"ש עם מוצאי שבת בס"ה דשלהובא עולה בע"ש מגיהנם עם נפשות הרשעים הנכנסים בג"ע ויכוין אז בנגיבת רגליו אחר הרחיצה והטהרה בשם סנדלפון אשר היא סנדל לרגלי שכינה ערב שבת כאשר מתקשט עצמה לזיווג ליל שבת ואז רוחצת רגלי שכינה ואחר רחיצת המנחת היא לסנדלפון ברגליה ליכנס לפרגוד לזיווג ואחר אשר ירחץ רגליו האדם ע"ש במים חמין כאשר ילבש בגדיו הטובים ובפרט אם יהיו לבנים יהיה יותר טוב כמו שביארנו בסוד ד' בגדי לבן ע"ש ויצא השדה כדי להקביל השבת · עוד מצאתי בכתבי הקודש דהאר"י ז"ל מצוה בזמנה של קריאת הפרשה הוא יום ו' אחר חצות · עוד מצאתי בכתבי הקודש הנ"ל וצריך לכוין במזמור הבו לי"י בני אלים נ"פ הבל בר"ת הבו לה' בני אלים השתחוו לה' בהדרת ואחד בס"ת קול יהוה חוצב · להבות אש לרמוז הנשמות הבאים בשבת נשמות יתירות יש מהם שבאים מצד הבל ויש מהם שבאים מצד קין הבאים מצד הבל נרמזים ובאים בזה המזמור הנזכר · והבאים מצד קין באים במזמור ה' מלך גאות לבש בזה האופן · נשאו נהרות ידו"ד נשאו ר"ת כמנין קין · קולם ישאו נהרות ר"ת קין נו"ה הקודש ידו"ד ר"ת קין · ויש בו מ"ה תיבות כנגד שם מ"ה ואחריו מזמור שיר ליום השבת רמוז בר"ת שלמה שגלת שלמה למשה · ויש במזמור זה יק"ב תיבות כמנין יב"ק ויש בו ט"ו פסוקי' כנגד ארבע חיות הקודש ארבעה פנים לא' הם י"ו פנים ויאמ' באי כלה בכונ' גדול' · וצריך לומר ג' פעמים באי כלה באי כלה שבת מלכתא וצריך לכוין ג"כ במזמור הבו ב"פ כלה שנאמר הבו לה' כבוד ר"ת למפרע כלה: הבו לה' כבוד שמו גם כן ר"ת למפרע כלה כנגד ב"פ בואי כלה שעולים כמנין קול כדי לעורר ת"ת הנקרא קול בסוד הזווג וסי' קול דודי דופק · אחר כך ילך לב"ה ויכוין במלת ברכו כשאומר החזן והוא עונה ברוך ה' המבורך לעולם ועד לקבל נפש יתירה של שבת והם ה' תיבות כנגד נפש רוח נשמה חיה יחידה ודי בזה:

סוד העירוב

כתב מהרמ"ק ז"ל בשערים בענין העירוב והנה חז"ל קשרו שלשה עניינים אלו ואמרו ג' דברים צריך אדם לומר הרי שהם דברים מצד המלכות דבר ויאמר אדם ת"ת ת"ת בתוך ביתו מורה שהם ב' תיקונים למלכות הנקראת בית והם משרתים מצד החכמה שבה סוד י' וסש' השכינה מעשר וכלולה מעשר והיא י' המתעשרת וכן ערבנם מצד הבינה שהיא נותנת למלכות עירוב דהיינו עיבור דהיינו ע"ב רי"ו דהיינו חסד וגבורה ומקשרם וייחודם עושה עיבור על ידי הת"ת קו האמצעי והיינו עירוב מצד הת"ת דאכליל בגבורה דהיינו יד"ו בין הע"ב דהיינו עירוב ע' מכאן ב' מכאן יד"ו באמצע והיינו עירוב תיחומין ועירוב הצירות ושתופי מובאות והענין שהתחומין כולם במלכות שהיא המתחמת בית ומכון לכל האצילות וכל מקום שהיא שם ת"ת שם מיד כיון שהיא עושה תחום מיד שורה הת"ת ועירוב תחומין אלו היינו סוד ידו"ד ארבעת אלפים אמה לדרום ולצפון למזרח ולמערב דהיינו י' דרום ה' צפון ו' מזרח ה' מערב וכן ארבעת אלפים אמה שם אדנ"י דהיינו אלפים אמה לכל רוח דהיינו יאהדונה"י א' אלפים לדרום חד' אלפים לצפון ונ' אלפים למזרח ה"י אלפים למערב והנה עירוב התחומין הוא לקשור אותיות שבדרום לצפון יאהדונה"י או אותיות שצפון לדרום וכן אותיות שבמזרח למערב ונה"י או שבמערב למזרח ולזה יהיה סוד קשר י"ה או קשר ו"ה וכן בשם אדנ"י א"ד או נ"י והיינו סו' עירובי התחומין לתת עירוב וקשר ועיבור י' בה' או ו' בה' וע"ד זה בשם אדנ' כרפי' וענין עירוב תחומין מצד המלכו' כל עצמו מפני שהוא העושה תחום אל הקדושה ואין לצאת חוץ ממנה · עירוב חצירות היינו נצח והוד חצירות ה' ויש בהם בתים שהם בחינות המלכו' וכל חצר יש בו שני כרובים דהיינו בחינת בית מלכות מצד הימין ומלכות מצד השמאל ואין לפחות משתים ויש ג' בחסד גבורה ת"ת ויש ארבעה עם המלכות ויש חמשה מצד חסד וגבורה ת"ת נצח הוד ויש ששה מצד ששה קצוות ויש שבעה מצד שבעה ספירות ויש שמונה עם צד הבינה ויש תשעה מצד החכמה ויש עשרה מעשרה ספירות וכן מוסיפי' במספרם כרפי' בכמה מקומות והבתים בחינות למלכות בחצרות נצח והוד אם החצר או היינו עירובי בתים בחצר

הג"ה

במזמור ה' מלך גאות לבש הוא סוד מלבושי שבת שהאצילות מתלבש בבריאה וז"ל הפרדס בשער אבי"ע וכן כתב בתולעת יעקב למלך שמלותיו כו' עד כדתניא בעליונה · עכ"ל וזהו סוד ה' מלך גאות לבש המלך יושב על הכסא כי הכסא הוא המלבוש של האצילות וסוד לבוש הוא שמע ישראל י"י אלהינו יד"וד אחד בר"ת עולה מכין לבש והוא מתלבש בתיבות ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד · אח"כ עוד לבש פעם שנית ועוז התאזר כי אז האצילה גדולה גם בעשיה ומשם נמשך אף תכון תבל בל תמוט הוא עולם העשייה · ומאמר אחר כך נכון כסאך מאז מעולם כי סוד בגדי שבת הוא עד כסא ואז האור יאיר דרך היצירה בעשיה בגלוי בהלבשות לבש ה' התאזר ע"ז ורמז ג"כ ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום התורה נתנה בשבת סוד מלבוש שבת וה' · בשלום אותיות מלבוש ·

עוד

בקונטרס בגדי האר"י ז"ל ללבוש בשבת ד' בגדי לבן ואין להקפי' אם לבש בחורף בגד אחרון ובולא תחת מלבוש הלבן העליון ומפני הכנה רק שיהיו ארבעה בגדי לבן כנגד האותיות השם הגדול שהן לבושי העולם הבריאה ואין בינהו תמונה ועלין והאור והחלוק והאזור. במזבור' כי כפי נוגן המלבוש שאדם לובש בשבת כעה"ז כך ימים יתלבש אחר פטירתו בימי שבת תמידי ונכון להקפיד מאוד לטבול במלכן של ד' תלים בשבתות וי"ט דנמיא למלכן הטהור שבהיכל ולא יפשתו לו יד' כברות וכו' של ד' פיות ולאור להיות ורין מאוד בטבילת שבת שמרית שהאדם יומא יוקדושה לקדושה כי איכה דומה הנימר ליל שבת ליומא לענין רוי האלקים ובודותיו וכ"ש אם יקיים האדם מצות עונה שהוא צריך לטבול לקריו אבל בלאו הכי נמי טוב ונכון לטבול דומיא דכין בגד לבגד וכין עבודה לעבודה דכ"נ בי"כ עכ"ל ·

להוציא

להוציא האדם ת"ת מבית לבית בחצר ואם יש עליה ויהיה העירוב מבית לעליה היינו המלכות עליה מצד הבינה וזה העליורה במכפר בבתים כדפירוש וכחצר לחצר היינו מנצח להוד ומהוד לנצח · והמבוי היא המלכות למטה שהיא מבוא וכניכה לכפירות כולם דהיינו חצירות פתוחות לתוכו ובתים פתוחים לחצירות מפני שהמבוי מלכות למטה מנצח והוד ובית מלכות על נצח והוד לכך בתים פתוחים לחצירות וחצירות פתוחים למובאות והמבוי היא למטה ואינו ניתר לטלטל בתוכו אלא או ע"י יחודה ביסוד דהיינו לח"י ודאי על ידי העולמים דהיינו בצדו של מבוי מלכות לצד היסוד ויסוד לצד המלכות או קורה דהיינו ו' עליונה ת"ת לכך לחי כל שהוא וקורה יש לה שיעור עוביה וכו' וצריך הלחי פחות משלשה סמוך מפני שאין לעלות היסוד משך ו' עליונה אלא שלשה טפחים שהם כאומר אין בין מים עליונים למים התחתונים אלא כשלשה אצבעות שהם נצח הוד יסוד בענין שלא יתעלה ממנה יותר מעלוי ג' ספירות אלו אמנם הקורה ו' עליונה למעלה של המבוי ולמעלה מעשרים אמה פסולה מפני שאין הת"ת עולה מעליה אלא עד עשר ממטה למעלה ועשר ממעלה למטה ועל כן ניתר בקורה · ושתופי מובאות ועירוב תיחומין בכל המאכלים שהייחוד קל אמנם ניכף החחומין ברגלי' דהיינו נצח והוד מיחד ומערב החחומין וכן מתערבין אמנם בתים בחצר אין עירובם אלא בפת דהיינו לחם לבב אנוש יסעד שהוא הייחוד הגמור :

סוד

הדלקת נר שבת כתב בתולעת יעקב ז"ל ועל דרך האמת סוד סוכות שלום תשכות שהם נירות העולם ממנה באות ושורות על הראויים אליהם וליל מלכות שבת מהלקת להם נפש יתירה והם נירותיה ולסוד זה מוטל על רכו למלכות האשה להדליק נר שבת וזכות גדול הוא לה והזכה לבנים קדושים מאירים בתורה וביראת השם מרבים שלום בעולם וגורמת לבעלה אורך ימים וצריכה להדליק שתי פתילות כנגד זכור ושמור עכ"ל · לשון החיים בשער השביעיות אמרו כי מצוה להדליק נר בליל שבת שהוא שלום הבית וכו' ירצה מפני שהשבת רומז לאלף השביעי שאז הלבנה יהיה לה אור כאור החמה כפני זה נצטוינו להדליק נר בליל שבת ומפני שבבית האור הצפון והעדרו ממנו בזה העולם הוא בסבת חוה לכן מצווה האשה בהדלקתה וראיתי מדקדקים מדליקין על פי הסוד שבעה נירות ונכון הוא כי אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנירות ויש מדליקין עשרה נירות כי כולם כאירות ואלו ואלו דברי אלקים חיים · ואילו הנירות אינן צריכין להיות כולם על השלחן אשר הוא אוכל אף אם הם בסודרית מצטרפות לרמז הסוד הזה :

סוד נוסח

הקידוש בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים ושבת קדשך באהבה וברצון הנחלתנו בא"י מקדש השבת · וכתב בספר לקט שכחה ופיאה ופן כתב הארי ז"ל כי טעות גדול לומר כי בנו בחרת ולא יהיה רק ע' תיבות ביחד וכן האריך בזה תולעת יעקב שלא יהיה בנוסח הקידוש רק ל"ה תיבות ועם ויכלו הם ע' תיבות והאריך בסוד הדבר ע"ש · ומ"ש בלקט שכחה ופיאה שאפילו יחיד יאמר סברי מורי כדי שעם אלו ב' תיבות יהיה ע"ב במנין ויכלו הדין עמו שראוי לצרף ע' תיבות לכוונה זה שיעלה להשבון ע"ב כנגד שם של ע"ב עולם חסד יבנה חסר יעולה ע"ב וכן ויכלו השמים והארץ ר"ת וה"ו שהוא שם הראשון משם של ע"ב · אמנם לפי מנהגנו שאנחנו מתחילים יום הששי יצרף ברעתו אלו השני תיבות למנין ע"ב · ויחשוב שני הכוונה יחשוב שבויכלו עם הקידוש יש ע' תיבות לסוד הנזכר ואחר כך יחשוב שנצירף שתי תיבות יום הששי הוא ע"ב · אבל על כל זאת אני מסכים שבכל פעם שמברך איזה ברכה בשבת יאמר סברי מורי לכבוד פנים חדשות אבל לא יצרף במחשבתו אלו השתי תיבות לסוד המנין ומבואר למבין · ובספר המוכר פ"ר בהג"ה כתב עוד בענין אחר לענין צירוף ע"ב וז"ל יסוד הקידוש של ליל שבת אמרו הקדמונים ז"ל שצריך להיות האדם בעמידה באות קידוש מפני שהוא קרושה כלה הידועה לפי ששבע הברכות של הכלה הם בעמידה בשעת קדושיה והכל עומדין לכבודה כ"ש לכלה העליונה הכלולה בכל יופי שאנו צריכין לעמוד בשעת קדושיה לכבודה על אחת כמה וכמה ואל יהא הענין הזה והדבר הזה קל בעיניך כי הענין גדול ועמוק הוא כי הכלה מתקדשת ומתיחדת עם המלך ה' צבאות כי הקדוש שאנו מקדשין יש בו ל"ה תיבות כדי להשלים ע"ב שמות שהכלה מתעטרת בהם ויכלו יש בו ל"ה תיבות כדי להשלים על היין שם ע"ב שמות של הקב"ה להתעטר בהם בהכלה הכלולה וכן ויכלו בגמטריא ע"ב וא"ת שמו יתברך ויתעלה ע"ב ואתה אומר ע' ולא יותר תדע לך כי העיקר הוא סוד ע' שמות והשנים הם מעידים נאמנים אע"פ שאין נכנסין במנין כענין סנהדרין שהם ע' סנהדרין ולא יותר אבל שני סופרים שיושבין לפניהם והם עדים נכנסין עמהם בכנין כמו כן בכאן שתי ברכות שהם בכאן בא"י אמ"ה בורא פרי הגפן בא"י אשר קדשנו כו ברוך אתה ברוך אתה שני פעמים רכז לב' עדים שחותמים בשמו יתברך שהוא ע' להתעטר בהם הכלה התמימה ועולה הכל לסוד ע"ב שמות וע"כ אל יהר בעיניך לעמוד מפני קדושי הכלה לכבוד הש"י ולכבודה אשרי העם שככה לו ע"כ :

בענין

לחם משנה כתוב בתולעת יעקב ז"ל גרסינן בברכות פ' כיצד מברכין ובשבת פרק כל כתבי אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת שנאמר לקטו לחם משנה אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דנקי' תרתי ובציע חדא לחם משנה כנגד זכור ושמור וקבלתי דהא דקאמר ובצע חדא שר"ל התחתונה ופי' רבי טודרוס הלוי ז"ל בענין שנאמר לא תוכל לראות פני כי לא יראני האדם וחי עכ"ל ואע"פי שהכרעתי לעיל בפרק קמא לבצוע משניהן מ"מ יוצא נפקותא מדברי תולעת יעקב לבציע כתחילת התחתונה ואחר כך מצאתי בזוהר פ' אמור וז"ל אוקימנא תרתי שכינתי עילאי ותתאי דמתחברין בחדא לגביהון תרין נהמי בשבת מזונא דהד תרין מזוני דעילא ותתא עכ"ל פי' תרתי שכינתי כו' פי' שתי הלחם הם סוד השתי שכינות שכינה העליונה סוד הבינה המתגלת על ידי אות ו' שבת"ת ולחם התחתון רמז לעטרת שכינה התחתונה הדבוקה תמיד באות ו' שכינה שהוא ביסוד והיינו ו"ו ולפי ששתי הלחם רומזים לסוד הנז ובליל שבת מתעורר העטר כמ"ש לכן ראוי לבצוע מלחם התחתון שעליה רומז להם ההוא וזהו אומרו לגביהון תרין נהמי כו' פי' כנגד סוד שתי הלחם אנו עושים שני לחם בשבת כאמור :

סוד ג'

סעודות ז"ל תולעת יעקב ר' יצחק אמר כתיב ויברך אלהים את יום השביעי וכתיב ששת ימים תלקטוהו ונוכר וכיון שאין המזונות נמצאים בו איה ברכתו אלא כן הנא כל הברכות תלויים ביום השביעי והאנא למה אין המן יורד ביום השביעי מפני שממנה מקבלי' כל ששה ימים העליוני' וכל אחד ואחד זן את העולם ביומו כמה שמקבל ביום השביעי לפיכך כל מי שהוא מכלל ישרא' צריכי' לסדר שלחנם בלחם ומזון בליל שבת וביום שבת גם כן בשביל שיתברך שלחנם כל ימי השבוע כי בזמן ההוא הברכה מצויה לברך כל ימי השבוע ואין ברכה שורה על שלחן ריקם ודע כי הטל העליון והאור הגדול יורד מראשו של הק"בה לשדה של התפוחים ג' פעמים בשבת והם סוד סעודות המלך על כן צוונו חז"ל לסעוד שלש סעודות בשבת בדוגמא עליונה ודעת המאור הקדוש ע"ה כי סדר אלו הסעודות כדרך זה סעודת הלילה עליה כתיב והרכבתיך על במותי ארץ סוד הכלה שמהברכת בזאת הלילה ואז היא עת שמחתה על כן סעודת הלילה כנגדה סעודת הבקר עליה כתיב אז תתענג על ה' סוד עתיק יומין המתגלה באותה שעה סעודה שלישית עליה כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך סוד תפארת ישראל ולפי שהוא שלימות הכל משליכין בו ומצינו לכאור הקדוש עליו השלום בשעת פטירתו ובסדר הסעודות לשון זה אסהדנא עלי לכל אלין דהכא דהא מן יומאי לא נמלנא אלין תלת סעודתי ובניהון לא איצטריכנא להעניגא בשבהא ולא ביומי אחרי"ש בשבהא וכאן דזכי בהו זכי להמנותא שלימתא חד סעודתא מלכות דמטרוניתא וחד סעודתא תפארת דמלכא וחד סעודתא כתר דעתיקא קדישא בתיכאי דכל כהימן עד כאן נראה מדבריו אלה כי סעודת הבוקר למלך סוד קו האמצעי וסעודת המנחה לעתיק יומין וזה הסדר נכון יותר כפני שבשעת המנחה מתגלה

מתגלה המאור העליון סוד עתיק יומין ומכאן ראיה שסעודה שלישית צריך לעשותה במנחה לא כאותם שעושי' השלישית בשחרית אחר סעודה שמברכין ברכת המזון ואח"כ פורשין מפה וחוזרין ועושין השלישי' ואין כאן היכרא בסעודת שבת שנעשית לחצאין ולא בסעודה שלישית שזמנה במנחה כי היא כנגד עתיק יומין והוא מתגלה באותה שעה ועוד ראיה מדתנן בפרק כל כתבי נפלה דליקה בליל שבת מצילין מזון שלש סעודות בשחרית מצילין מזון שתי סעודות במנחה מצילין מזון סעודה אחת · ועוד ראיה מדתנן בפרק קמא דפסחי' י"ד שחל להיות בשבת מבערין הכל לפני השבת ומשיירין מזון ב' סעודות דווקא מזון ב' סעודות צריך לשייר דהמין אסור משש שעות ולמעלה ואלמא דזמן סעודה שלישית אינו אלא במנחה ורבינו תם היה רגיל לאכול בי"ד שחל להיות בשבת בסעודה שלישית מצה עשירה הנלושה בשמן ודבש שלא אמרו רז"ל כל האוכל מצה בערב פסח כאלו בועל ארוסתו בבי' חמיו אלא בלחם עוני אבל מצה עשירה מותר שעדיין לא חל עליו חיוב לחם עוני עד הערב וכתב במדרשו של רשב"י ע"ה כי הוא היה רגיל לסדר השלחן בי"ד שחל להיות בשבת ולעסוק במעשה מרכבה במקום סעודה שלישית והי' אומר זו היא סעודת המלך והוא סוד נעלם וסימן לסעודות אלו וקראת לשבת עונג ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן עד"ן נה"ר ג"ן כסדר הסעוד' הלילה כנגד הכלה שנקראת גן נעול אחותי כלה סעודת הבוקר כנגד נהר היוצא מעדן סוד תפארת ישראל שהוא שבת היום סעודת מנחה כנגד העדן העליון עכ"ל: אבל קבלת האלהי' האר"י ז"ל כסברא הראשונה סעודת הלילה לנוקבא דזעיר אנפין וסעודת שחרית לעתיקא קדישא וסעודת מנחה לזעיר אנפין ·

סוד הבדלה

ז"ל תולע' יעקב והבשמים שצריך להריח בהם במוצאי שבת למצוה מן המובחר הוא הדס לרמוז אל מקום הנשמות שממנו יוצאים לדור עם ישראל בשבת ואליו חוזרי' וממנו קיומם והאילן ההוא שממנ' פורחות הנשמות נקרא הדס שנאמר והוא עומד בין ההדסים ועל שמו נקראת אסתר המלכה הדסה · ומברך על האש רע כי האש אשר בצפון גנוז ונטמן בערב שבת ומפני שאין לעוררו בשבת כלל כתיב לא תבערו אש וגומר וכשישראל מברכין עליו במוצאי שבת יוצא לעמוד על משמרתו כבתחלה וארבע מחנות מאירים כהנהר ההוא ונקראים מאורי אש ואנו כופין ארבע אצבעות של יד ימין נגד הנר והם רמז למחנות ההם סוד המרכבו' התחתונות שמאירים מהנר סוד הכלה כנסת ישראל השולטת עליהם וממנה אורם וקיומם ואין להסתכל כי אם באחורי האצבעות שהם רמז למאורות התחתונים שנאמר בהם וראית את אחורי והפנימי רמז למאורות העליונים שנאמר בהם ופני לא יראו ואין להסתכל בו על כן אין כופין פנימיות האצבעות לפני הנר לפי שהם פנימים ואינם מאירים מנר של מטה אבל הם מאירים מהמאור העליון למעלה אבל האחוריים מאירים מנר התחתון לפיכך כופין אחורי האצבעות נגדה לרמוז שממנו הם מאירים ועוד יש בענין המסתכל בצפרניו טעם אחר והוא כי הצפרנים רמז לכוד קבה אחרת כמו שכתבנו למעלה בדין חיתוך צפרנים בסוד רשע מכתיר את הצדיק לפי שבמוצאי שבת מתפשטת בעולם מסתכלים בצפרנים להתיש כחה בזה ואינ' ניזוק בכל אותו שבוע וכלבד שאותו לאורו אז מברך למי שבראו לתצילו מכל צרה ובפרקי רבי אליעזר פרק בא בין השמשות היה אדם יושב ומהרהר בלבו ואומר אוי לי שמא הנחש שהטעני יבא בערב וישופני עקב נשתלחה לו עמוד של אש להאיר לו ולשומרו מכל רע ראה אדם את עמוד האש ושמח בלבו ואמר בא"י בורא מאורי האש · עד כאן כבר ידעת כי במוצאי שבת מברכין על האור היוצא מן העצים ומן האבנים מה שאין כן ביום הכפורים כדפסקינן בפסחים פרק מקום שנהגו והטעם לפי השבה הוא בכלל הבנין הנקרא עצים שנאמר ישבעו עצי ה' וגומר והעטרה נקרא אבן ישראל וגם העליונים נקראים אבנים כי הם בנין לפיכך מברכין במוצאי שבת על האור היוצא מן העצים או מן האבנים אבל יום הכיפורים הוא למעלה מן הבנין ואין מברכין עליו כי אם על אור ששבת בית יעקב לנו ונלכה באור ה' ·

ומבדיל

המבדיל בין קדש לחול וכו' ותקנו בכאן ד' הבדלות כנגד ארבע קליפות שסביב האצילות והם רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת ונוגה לו סביב ואלה הם סוד עשרה כתרים תחתונים מנקראים קליפות ליודעי חן ואלה הקליפות הם מחיצה בין ישראל לאביהם שבשמים כשגורמי' העונות ועל זה כתוב כי אם עונותיכם היו מבדילים וגומר ושכינ' מתלבשת בהם בסוד החול לקיים ומלכותו בכל משלה ולקיים מלך אלהים על גוים והוא סוד בכל צרתם לו צר וכתיב עמו אנכי בצרה בסוד גלו למצרים שכינה עמהם וגומר והוא בשביל לשמור את בניו והם כמשל הגרזן ביד החוצ' והם הרע שבעץ הדעת והדברים עתיקים ודע כי בשבתות וי"ט מתלבש הקב"ה בפאת הטוב שבעת הדעת והם סוד בגדי קודש ובמוצאי שבת מתפשט מהם ומתלבש בקליפות הנזכרות להנהיג העולם ולפי שהלבושים של שבת הם כדרך בריאה ויכולים להתערב בהם אלה הקליפות תקנו לנו להבדיל במוצאי שבת לזה סוד כלאים ושעטנז והמערבם עליו הכתוב אומר כי את מקדש ה' טמא אבל המאורות העליונים שהם בדרך אצילות אין שום טומאה נוגעת שם ולא מתערבת עמהם וזהו סוד ההבדלה המבדיל בין קודש לחול המאורות העליונים בגדי קודש והתחתונים חול ובין אור לחושך סוד המאורו' העליונים שהם האור הנעלם והחושך שהם הקליפות ובין ישראל לגוים ישראל נטלו נוף האילן מקום קודש והגוים טמאים דבוקים במקום טמא והם הקליפה הנזכרת וצריך להבדיל ביניהם ובין יום השביעי שהוא קודש לששת ימי המעשה הנזכרים שהם חול והמבדיל ביניהם הוא העושה הטוב בעיני ה' עכ"ל עוד כתב ז"ל וכבר ידעת מה שארז"ל בסוד העץ שחטא בו אדם הראשון גפן היתה ואמרו מלמד שסחטה ענבים ונתנה לו והם סורי הגפן נבריה קובעת כוס התרעלה כוס חמתו ופנגר זה בא לאשה דם נידות סוד הזוהמא שהטיל הנח' בחוה ולפי שנתכוונה להבדיל מאדם על ידי היין אין הנשים טועמו' יין של הבדלה ועתי' הקב"ה להתפשט מן הקליפה ולהראות לישראל פני' בפני' בלי שום מחיצה כענין שכתיב ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך וזה יהיה כזמן שיתקיים מה שכתוב בלע המות וכתיב וחפרה הלבנה ובושה החמה סוד השר הירוע ובת אגו ואז יתקיים בשני הדודים והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים ביום חבוש ה' את שבר עמו ומחץ מכתו ירפא עכ"ל:

סוד עונתן

של ת"ח מע"ש לע"ש כבר כתבתי למעלה ושמרו "בני "ישראל "את "השבת ר"ת ביאה וזהו סוד ברית עולם ואמר אות היא היא כתיב והיא קרי הוא סוד הזיווג והייחוד זכור ושמור ואות ברית קודש הוא המייחד הוא וחיא· וז"ל החייט בשער השביעי' והיא עונת הת"ת והרע השלום וכו' השבת רמז ליסוד והנצח והוד לתרי ביני א"כ כאשר השלום בבית שהוא סוד המעור אזי ת"ת בכלל כי נצח והוד נקראים למודי ה' והם הת"ת ותלמידי חכמים היו מכווני' בזה הענין לשמש מטתם בערב שבת כדי להמשיך רוח חדשה בולד כי אז בודאי יש רוח חדשה מצד גלגול חוזר ואם יקשה עליך מאמר הנבי' ורוח חדשה אתן בקרבכם כי הענין הזה סורה על העתיד ושער אותו זמן לא יהיה רוח חדשה יש להש"י כי כאמר הנביא היתה על דרך כלל אמנם אל השרידים אשר ה' קורא יש נשמה חדשה אפי' בזמן הזה עכ"ל:

נשלם פרק תורה אור

פרק ר"ח תוכחת מוסר שבת

קודש היום קודש לה' והוא שורש כל הימי' ע"כ צריך תאד' להיו' יותר מדקדק במעשיו ויותר ירא וחרד שלא יצא חוצה מדביקות הש"י גם ביותר יחמיר בספיקא לספיק' דספיקא דאיסורא ומשנה שלימה במסכת דמאי ריש פרק ד' הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכח לעשרן ושואלו בשבת יאכל על פיו

על פיו פי׳ ר׳ עובדי׳ ראימת שבת עליו שמת״יראין לעבור עבירה ולשקר בשבת יותר מבחול עכ״ל שמע מינה דאפי׳ עם הארץ ירא וחרד יותר ביום השבת משאר ימים ויקרשהו ק״ו למי שחננו ה׳ דיעה ובינה המבין מקודש שבת ומסור נשמה יתירה · ומכין עצמה לקדושה אז מתקשר נפש ורוח ונשמה וכדאית׳ בזוהר זכאין אינון צדיקייא דאדבקן נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בהקב״ה · וכבר הארכתי לעיל כי השבת השורש לכל הימים והם ענפי שבת והשבת עם הימים הם כדמות המנורה ג׳ קנים מצד א׳ וג׳ קנים מצד השני וכולם פונים לצד האמצעי שהוא גוף המנורה כן תלתאי יומי קמי שבתא שמקדש עצמו ומכין את עצמו ונפש רוח ונשמה ותלתא יומי לאחר שבתא שנשאר בהם רושם נשמה רוח ונפש ואח״כ בג׳ ימים דקמי שבתא מכין עצמו לנפש רוח ונשמה וכן חוזר חלילה ע״כ יתבונן בכל יום מהקדושה שבו מעין קדושת שבת וביום השבת כלל הקדושה בחד ולא די לו בקדושת עצמו רק בכל שבת ושבת יעשה הסכמ׳ קדושה איך יתנהג בקדושה בימים הבאים שהם ענפי הקדושה·

ולבוא למדריגות אלו נפש רוח ונשמה צריך לקדש את עצמו בעשה ובדיבור ובמחשבה דהיינו שכל כלי המעשה שלו כל רמ״ח איבריו יהיו קדושים פרושים מכל עבירה ואבק עבירה וזהו סור מרע · אח״כ יראה ויעשה טוב שבכל איבריו יעשה מצות ופעולות טובות ובזה מעורר רוחניות הנפש אח״כ יקדיש דיבור לנצור לשונו מרע ושפתיו מדבר מרמה ואפי׳ דיבור שאינ׳ עבירה רק דבר חול לא מצאתי טוב אלא שתיקה כאשר מבואר הכל למעלה במקומו ובזה מעורר רוחניות רוח · ואח״כ יקדש מחשבתו שהיא במוח ולב שלא יהיה שום מחשבת פיגול או גיעול במחשבתו רק מחשבותיו יהיו קדושות וטהרות דבוקות בו י״ת ובכוונת עיון התור׳ ובכוונ׳ המצות כאשר הכל נתבאר במקומו ואין לך דבר מצוה שלא יתרבק במעשה בדיבור במחשבה דהיינו בעת עשייה המצוה ידבר ויאמ׳ הנני אעשה המצוה הזאת אשר דינה כך וכך אעשנה בהתעוררו׳ ובשמחה לשם יחוד קב״ה ושכינתי׳ ע״י ההוא טמיר ונעלם · וכשמדבר הדין של המצוה ההיא בפיו ומדבר ואוסר שרוצה לעשותה בכל הידוריה אז זוכה שעושה המצוה כמאמר׳ והורמז ג״כ בדברי רז״ל תלמוד מביא לידי המעשה כלומר שמוציא מפיו התלמוד של המצוה ולוכדה אז מביא לידי המעשה המהודר ומרוצה להש״י ואז בעשורה יחשב בכוונת המצוה ובסודה לפי כחה ואז נשלם דיבור ומחשבה ומעשה ונתקיים בפיך ובלבבך לעשותו · וכבר נתבארו אלו הדברים במקומם ויתבארו עוד אי״ה והבא לטהר מסייע לו הקב״ה לבוא ממדריגה למדריגה וכמ״ש בזוהר לדתדבק בנפש ונפש ברוח והרוח בקב״ה וע״ז רמזו רז״ל ביומ׳ ת״ר והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה בעה״ז מקדשין אותו לעה״ב · וכן אמרו שם לענין טומאה כר מינן · והנה מקדש מעט הוא קדושת המעשה קדושת הגוף עיר קטנה ואנשים בה מעט הקב״ה מסייע לו ומשפיע קדושה רבה סוד רוחניו׳ הנפש סוד העשיי׳ מה רבו מעשיך ה׳ מקדש מלמטה היא קדושת הדיבו׳ שבו השותף עם מלאכי השרת לשון שמלאכי השרת משתמשים אז מקדשין אותו מלמעלה ומקויים בו ונתתי לך מהלכים בין העומדים עושה מלאכיו רוחות זוכה לרוח סוד עולם היצירה בעה״ז ר״ל שמקדש עצמו בעה״ז לראות עולמו בחייו דהיינו שמתקדש ברוחניו׳ המחשבה אז זוכה לחיי העה״ב סוד רוחניות הנשמה החצוב מכסא הכבוד שהוא סוד עה״ב וכבר באו דברים אלה בראשית חכמה בשער הקדושה מענין נפש רוח ונשמה ודיבור ומחשבה ומעשה אשר הם לעומתם והאריך בהם מאוד בדברי אלהים חיים אשרי עין ראהה כל אלה ואשרי עין רואה ואוזן שומע ולב מבין · ומתקדש בשלש קדושות האלה ואז הוא בכלל הצדיקים דמתדבקין נפש ברוח ורוח בנשמה והנשמה בקב״ה אשר הם התקשרו׳ רוחניות עשיה יצירה בריאה ובני עליה נכנסים לפני ולפני׳ במדריג׳ נפש רוח ונשמה סוד מלכות תפארת בינה לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו קדוש יאמר לו ·

נשלם מסכת שבת בעזרת סיבת כל הסיבות ·

מסכת פסחים שורש יסוד עמוד החסד (הנה כי הספר נתגלה כמו הפסח כאשר יתבאר לקמן כל ערוכה ומן פסח פירושו קפיצה כי כוח נתן ונספר והפרקים כמו שיתבאר) ובו ג׳ פרקים פ׳ נר מצוה ופ׳ נר תורה ופ׳ דרך חיים תוכחת מוסר

פרק נר מצוה ידבר מאיזה דיני חג פסח וספירה וידבר מאיזה דיני חסד ויען כי ענייני חג הפסח מתחילין מהחודש הזה לכם שהוא ראש החודש והוא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל לכן נראה להזכיר ג״כ איזה דיני ר״ח ראש חודש זמן כפרה הוא וראוי לאדם שיפשפש במעשיו ויהרהר בתשוב׳ ונוהג על זה מה שערב ר״ח הוא כמו יום כפורי׳ קטן שראוי להתענות וללקות ולעשות במעשה תשובה גמורה כמבואר לעיל במסכת חולין טעמא דמלתא קודם שנכנסי׳ השביעות למקורם · וגם אז הוא פגם הגדול של לבנה הבא ממיעו׳ הירח אשר מצד קטרוג הזה נמשך קטרוג הקליפות כנודע עד זמן שיטהר העולם ויצורף ככל סיג והיה אור הלבנה כאור החמה · מ״מ הקב״ה קובע כפרה בר״ח כדאית׳ בפרק אילו טריפו׳ במאמר דקטרוג לבנה שאמר הקב״ה הביאו עלי כפרה על שמעטתי את הירח הגם דמאמר הזה תמוה ויש בו סודות מופלאות מ״מ נשמע ממנה שר״ח בעצמו זמן כפרה ע״כ ראוי לכל א׳ מישראל להרהר בתשובה ולהתקן מעשיו ונראה בעיני שראוי לעשות כן קודם תפלת מוסף ומבואר למבין ·

אחר כך אכול בשמח׳ את לחמך ומצוה להרבות בסעודה בר״ח כמו מועד איתקש בתורה וביום שמחתכם ומועדיכ׳ ובראשי חדשיכם ובנביאים והיה מידי חודש בחדשו ומידי שבת בשבתו וכתיב מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת וכתיב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה וכתיב גבי שאול גם היום אל הלחם והשיבו יונתן זבח משפחה לנו וכתיב ויהי בחדש השני ב׳ ימים היה ר״ח ובכתובי׳ קרא עלי מועד ודרשינן מינה בפ׳ כיצד צולין דר״ח איקרי מועד ואיתא בפ״ק דמגילה אבל סעוד׳ פורים וסעודת ר״ח אלמא דמצוה היא דחשיב ליה בהדי סעודת פורים ובפסיקת׳ כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר״ה ועד ר״ה חוץ מה שמוציא בימים טובים ושבתות וראשי חדשי׳ כו׳ ועוד מצאתי טעם אחר משום שאמרינן בו הלל וכתיב בו זה היום עשה ה׳ נגילה ונשמחה בו · לשון הטור סי׳ ת״ז גרסי׳ פר׳ אין מעברין ר״ח אינו אסור בעשיית מלאכה ואיתא נמי בפ״ק דמועד קטן ר״ח יוכיח שיש בו קרבן מוסף ומותר בעשיית מלאכה והא דאית במגילה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראש חודש וחול של מועד א״מ שאסור בעשיי׳ מלאכ׳ דקאמר מפני שאין בו ביטל מלאכה אם ישהו בבית הכנסת תקנו להוסיף אחת ולקרות ארבע בתורה ההוא לנשים קאמר מפני שהנשים בטלות בו ממלאכה והכי נמי איתא בירושלמי הני נשי דנהיגי דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא כנהגא ואיתא בפ׳ מ״ד כפרקי דר״א לפי שלא רצו נשים ליתן נזמיהם לבעליהן במעשה העגל לכך נתן להן הקב״ה שכרן שיהו משמרו ר״ח יותר מהאנשי׳ ושמעתי מאחי ה״ר יהודה טעם לדבר לפי שהמועד נתקנה כנגד אבות פסח כנגד אברהם דכתיב לושי ועשי עגות ופסח היה שבועות כנגד יצחק שתקיע׳ שופר של מתן תורה היה בשופר באילו של יצחק סוכות כנגד יעקב דכתיב ולמקנהו עשה סוכות וי״ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י״ב שבטים וכשחטאו בעגל

בעגל נטלו מהם ונתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא עכ"ל · ואוסר ר"י דמלאכה כבידה אסורה אף לאנשים והביאו הב"י עוד שם בב"י כתוב רבינו ירוחם נ"ל דלאותן שנהגו שלא לעשות מלאכה אין להם לעשות שום מלאכה כי ראיתי כמה נשים טועות ואומרות אין לנו לטוות אבל נעשה מלאכה אחרת והיה להן או לאסור אל מלאכה לפי מנהגן או להתיר כל מלאכה עכ"ל · ואני ראיתי נשים נוהגות שלא לעשות מלאכה להשתכר אלא תופרות בגדי כלי בית ונר"שגם זה אין לעשות שמאחר שנהגו שלא לעשות מלאכה צריכות ליזהר מלעשות בו כלל ואפשר דמעיקרא הכי קיבל עלייהו לשנותו מחול ממש ולא ליאסר במלאכות שאין עושות להשתכר עכ"ל וראוי לחוש לדברי רבינו ירוחם :

בענין ברכת הלל בר"ח יש פלוגתא דרבוותא י"א שהציבור מברכין עליו בתחילה לקרות את הלל ולבסוף יהללוך והיחיד אין מברך עליו וי"א שאף הציבור אין מברכין עליו לא בתחילה ולא בסוף וזהו דעת הרמב"ם וכן נוהגין בכל מלכות א"י וכל סביבותיה · ורמ"א כתב בהג"ה לברך גם יחיד כסברת הרא"ש ור"ת וכתב ומ"מ יזהר אדם לקרוא בציבור כדי לברך עליו עם הציבור ונראה בעיני שכלל וכלל לא יברך היחיד לא בתחלה ולא בסוף ואף בציבור קשה עלי לברך כי ראיות של אות' שאין מברכין ראיות חזקות כמבואר עיין בדבריהם ונהי דבציבור מברכין הבו דלא לוסף לברך ביחיד כי ספק ברכות להקל · וכן נוהגין הספרדיי' שלא לברך :

קצת דיני קידוש הלבנה כתבתי למעלה יעיין שם

גרסינן במסכת סופרים אין מברכין על הירח אלא במ"ש כשהוא מבושם ובבגדיו נאים וכתב בהג"הות מרדכי דאם מברך בחול יש לו ללבוש בגדי שבת וכן הוא בהג"הת מיימוני מהר"ם כשחירה מקרים לברך בחול פן יעבור הזמן אז לבש הכרבל המכובר שהיה לו · מנהג יפה במלכות א"י וסביבותיה שאומרים פסוקים ומאמרים אחר ברכת הלבנה אח"כ קדיש דרבנן וכן לומר מזמור הללויה הללו אל בקדשו כו' תנא רבי ר' ישמעאל אלו לא זכו ישראל לא לקבל פני שכינה פעם א' בכל חודש וחודש דיים אמר אביי הלכך מברכין מעומד וקבלה מחסיד מהר"ר יודא ריגנשבורג לומר קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות דומה דודי לצבי או לעופר האילים הנה זה עומד אחר כתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן החרכים עכ"ל ועניין הקדיש הוא שיתגדל ויתקדש ויהיה שם רבא שם מלא ואז תהיה אור הלבנה כאור החמה · **החודש** הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה הנה יש כפל לשון בזה הפסוק אמר שהוא ראש חדשים ואמר שנית ראשון הוא לכם ואפשר שהפסוק מדבר משני עיבורים מעיבור החודש ומעיבור השנה החדש הזה לכם הוא קידוש החודש כמ"ש רש"י ראשון הוא לכם זה אמר לענין עיבור השנה וכדאמר שבואל אין מעברין ניסן בניסן ותמיד ניסן הוא ראשון · אבל דרך רמז נוכל לומר דהפסוק רומז החודש הזה לכם ראש חדשים כלומר החודש כולו הוא ראשי חדשים כי כל יום ויום הוא בראש חודש וכמ"ש הטור סימן תכט בשם מסכת סופרים דאין מתענין בניסן מפני שבא' בניסן הוקם המשכן וי"ב נשיאים הקריבו קרבנם כו' נלע"ד מנהג טוב לקרות בכל יום ויום פר' הנשיא של זה היום כי כל נשיא ונשיא היה לו סודות גדולות אשר המשיכו שפע הרוחניות כל א' לשבטו כל ימי עולם ולא לחנם כתבה התורה כל שבט ושבט ופרטה הקרבן אע"פ שכולם היו שוות והיה מהראוי לומר בדרך קצרה וכן זה הנשיא הקריב וכן זה הנשיא הקריב כן אלא לכל א' היה לו סודות מיוחדות ובזה הדרך דרך מדרש רבות לבאר טעמים לכל נשיא ונשיא טעם אחר וגם דברי הרבו' הם סודות מופלגות מושגות למי שחלק לו השם מהחכמה האמיתית וכקריאת הפרשה הוא מעורר קדושת היום וכאשר נהגו הספרדיים לומר בכל זמן וזמן מזמורים מעניינו של יום ומצאתי כתוב בכתבי הקודש דהאר"י ז"ל וכן מציגוהים נקרע לי"ב קרעים כמ"ש לגוזר ים סוף לגזרים לכל שבט ושבט בפני עצמו :

עוד יתבאר לקמן סודו' י"ב שבטים בסו' חידוש העולם י"ב גבולי אלכסון ולא לחנם מתחיל עניני חג הפסח המורה על החידוש העולם מן ר"ח ניסן שהרי בר"ח ניסן ציוה הק"בה אקרבן פסח כו' ע"כ הותחלו הנשיאים בקרבנות שלהם מן ר"ח ניסן וביום י"ג בניסן נ"ל לקרות פ' בהעלותך עד כן עשה את המנורה והוא נגד שבט לוי כדאיתא במדרש שהיה אהרן מצטער שלא היה לו חלק בנשיאים אמר ליה הקב"ה לגדולה יותר אתה מוכן היינו הדלקת הנירות הרי י"ג ימים כולם קדושים וסודם אחד כי הם י"ב שבטים וקדושת לוי כולל כל הקדושות ואחר כך י"ד בניסן הוא י"ט שבו הקריבו קרבן פסח ואחר כך פסח בעצמו · וביון שיצא רוב החודש בקדושה נוהגין קדושה בכל חודש שלא להתענות בו ונראה בעיני שהנוהגים להתענות כל ער"ח יתענו גם כן ערב ר"ח אייר דאף שנוהגין קדושה בכל החדש זהו לענין תענית רשות אבל תענית זה שקיבל עליו לחוב בכל השנה יתענה וגדולה מזו כתב הב"י להתענות תענית שקבל עליו לחוב אפי' קודם הפסח בימי שהקריבו הנשיאים וז"ל ומשמע לי דהיינו לומר שהתלמידים שנוהגים להתענות שני וחמשי של כל השנה כפני חלול השם בין הגוים בהיות ישראל בגלות ומפני כבוד ההיכל שנשרף וכמו שכתב רבינו בסוף סימן תק"פ בשם בה"ג גם בחדש ניסן מתענין דאין לבטל אותם תעניות מפני מה שהקריבו הנשיאים ועשו י"ט כנ"ל ומכ"ש יתענה אחר פסח תענית ער"ח שקבל על עצמו לחיוב בכל השנה · ובזה נ"ל לתרץ בסוף סימן תכ"ם שמתחילה כתב מר"ח ניסן עד אסרו חג אין מתענין ואין מספידין ואחר כך הביא ראיה ממ"ס ושם נאמר דאין מתענין בו עד שיעבור ניסן וב"י כתב מה שכתב אף שנראה לתרץ עוד בענין אחר ולומר מ"ש מתחילה עד אסרו חג זה לא כתב רק בשביל אין מספידין אבל להתענות אסור כל החודש והספד קיל מפי וכמ"ש הב"י שם דאין ראיה ממ"ס לאין מספידין · רק נוכל לומר דהטור מסתבר לי' דמאחר כל כך שלא להתענות אף אחר אסרו חג ס"ל שמן הראוי שלא להספיד בימים עצמן עד אסרו חג אבל לענין מ"ש למעלה דיש לחלק בין תענית רשות לחובה יש לתרץ גם כן דברי הטור בענין זה דעד אסרו חג אין להתענות אפי' תענית שהוא עליו חובה כגון יום שמת בו אביו או אמו ומאסרו חג ואילך יתענה יום שמת בו אביו או אמו או ער"ח כנלע"ד :

הלכות פסח רבות במאוד יותר משאר איבורין על כן ידקדק אדם במאוד ואל יסמוך על אנשי ביתו רק בעיניו יראה הן בהגעלה הן בכל ביעורי חמץ · ומכ"ש בעשיית המצות לראות שיהיו עשוין בזריזות בלי שהיית רגע במסירה :

המנהג הוא להחמיר להגעיל כל הכלי' אפי' כלי שתיה שתשמישן בצונן מ"מ צריך לדקדק כשמגעילין ביורה כל מיני כלים להגעיל בראשונה כלים שתשמישן בצונן אח"כ כלים שנשתמש עליו רותח כהטעל"ר שאוכלין עליהם אחר כך כלים שמשתמשין בהן בחמין בכלי שני כגון קערות וכפות ואחר כך קדירות ויורות ודודים · מצאתי כתב הר"ר אשר ז"ל בהלכות פסח נהגו כל ישראל לעשות לחם בערב שבת הגדול הגדול לפי גדלו הקטן לפי קטנו וקורין אותו חלת עניים בלע"ז לחם בית הכנסת ומחלקין אותן לעניים ומיום שזלזלו בו נשתלחה מאירה בתבואה עכ"ל · ושמעתי בשם הגאון מהרש"ל שהיה דורש כל אחד יאפה חלה אחת או תבשיל אחת מקמח הנטחן לפסח כי שמא היה שם חשש חמץ ויתלה אותו בההוא שנטל מהם ואפשר שאותו חלת עני היה גם כן מקמח הנטחן לפסח · נראוי לאדם לקדש בקדושה זו ליתן מקמחו לעניים שיאכלו קודם פסח ואז הקמח של פסח יהיה ביותר מקודש :

כנ"סס

ומדברי הר"ר אשר הנ"ל יוכן פסט מקור כיוכהנו ס"ל שבת הגדול איהא סם ומפטירין בה וערבה לה וש מקוות מלין ומפטירין וערבה אלא כשחל שבת הגדול בע"פ וי"א כשחל שבת הגדול בפרשת ומורע ומפטירין והדבע אכסים כי גם בו כתוב ומענין הכם עכ"ל ולכאורה אין הדברים

כשהייתי בח"ל בארץ רוסיא שאלתי לאותן היהודים הראגנד"רי שיש להם אוצרות חמץ חביות יין שרף ומוכרים אותם לגוים קודם פסח איך נוהגין והיו אומרים שכך נוהגין מקדמת דנא היו מוכרים לגוי כל החדר כולו ונותנין להגוי המפתח ובזה הקילו הרבה ונמצא שהו' חמץ שעבר עליו הפסח שאסור בהנאה לא מבעיא כשהחדר סגור ומסוגר בבית ואין רשות להגוי להכנס שם דזהו פשיטא אלא אפילו כשהגוי יש לו רשות לילך לשם וליקח מה שירצה מ"מ במה קנה הגוי אלו חביות הנשארים ברשות ישראל · אם לא בהגבהה כשמגביה הגוי כל חביות לשם קנייה כדין קניית מטלטלין ברשות השוכר אבל זה אי אפשר בחביות גדולות ואם מכר לו החדר ואגבו כל מה שמונח בו אז הגוי צריך לקנות הקרקע · וכתב הרמב"ם פ"א מהלכות מכירה ופרק א' מהלכות זכיה שהגוי אינו קונה קרקע מהישראל אלא בשטר ואינו מקנה קרקע לישראל אלא בשטר וכן מבואר בש"ע בטור ח"מ סימן קצ"ד ע"כ נהגתי שהארנד"רי ימכרו החדר עם כל מה שבתוכו בפרוטה ויתנו לו שטר מכירה והתרתי אף כשהשטר מכירה בכתב בלשונינו שכותב לו להגוי החדר פלוני מכיר לך עם כל מה שבתוכו די בכך ואם לא נעשה כך אזי הייתי נזהר שלא נהניתי מחמצם אחר פסח וכנין רא צריך אני לאודועי להזהיר על זה · ואף שיש למצוא דרך שאין צריך בשטר דהיינו לפי מה שכתב הב"י סימן קצ"ד בענין ישראל הקונה מהגוי שאם מתנה בפיר' הישראל הלוקח ואומר בכסף לבדי הנני קונה שקונה וכמו שהדין הוא בישראל הקונה מישראל כמבואר בח"מ סימן ק"צ אם כן ניכא גם כן בנרון דידן שקנה הגוי מישראל: שיאמר הגוי הנני מתנה שיקנה לי הכסף לבד ואז יקנה לו הכת' בלא שטר מ"מ צריך לאודועי להגוי ולהבינם הדבר היטב רדי שיהיה דעתו כוכרת לקנות · אך אם הוא במקום שהמנהג הוא בין הסוחרים להקנות המטלטלין במסירת כפתח שמוסרים לקונה די בזה ואז אין צריך למכור לו החדר · וצריך לידע בבירור שהמנהג כן ואז מועיל ונקנה החמץ להגוי וכמבואר בהגה"ת רמ"א בח"מ סימן ר"א אבל אסור לעשות שום תחבולה וערמה לגרום שלא יהיה הגוי יוכל לילך להחדר וליקח כל אימת שרוצה ליקח · ועל דבר זה נאמר ויראת מאלהיך דברים המסורין ללב · כתב הר"ן בריש פסחים כתב הראב"ד ז"ל דמשום הכי נקיט אור לומר שבתחלת הלילה שיש בו אור עדיין ראוי לבדוק כדי שלא יתרשל או שלא ישכח וכיון דאותה שעה קושטא הוא שיש בה אור תנא אור משום לישנא מעליא ולא תנא בתחלת ליל י"ד בודקין את החמץ ואם לא מפני טעם זה משום לשנא מעליא לא היה שם התנא חשך לאור ומכאן אתה למד שהביעור צריך להקדימו עם אור היום כדי שלא יתרשל אלו דבריו ז"ל עכ"ל הר"ן וכ"כ רבינו ירוחם ג"כ בשם הראב"ד ע"כ יש ליזהר בזה והנזהר יהיה נזהר לילך מחיל אל חיל ממצוה למצוה דהיינו לאחר ששאב מים למצות יבדק חמץ כי זמן שאיבת מים הוא סמוך לבין השמשות כמ"ש רמ"א בהג"ה ריש סימן תפ"ה ואז תיכף לאחר הבאת מים יבדוק · בענין אכילת חמץ וביעורו בערב פסח ראה ראיתי ברוב המון העם שאינם נזהרין ואוכלין לאחר ד' שעות על היום ועבירה גוררת עבירה נמשכין בשריפת חמץ ובא שש קודם שנשרף ואז שתים רעות אינם מקיימין מצות שריפה בחמץ שלהם · וגם הביטול שמבטלין אינו ביטול כי הוא לאחר זמן איסורו ואז אין החמץ ברשותן כי כבר נהגו שלא לבטל עד אחר שנשרף · ורע עלי המעשה לנהוג קולא בדבר בזה ובפרט במצוה שאינה באה לאדם אלא פעם אחת בשנה ע"כ בני יצו הזהרו מאוד להשכי' בבוקר בבקר וזריזין מקדימין למצוה ומכם יראו העולם וכן יעשו ותהיו זוכים ומזכים את הרבים:

ערב פסח שחל בשבת נהג ר"ת לעשות סעודה שלישי' במצה עשירה אבל במדינות שאין נוהגין לאכול מצה עשירה אזי יקבע סעודה ג' בבשר ודגים ואם קובע סעודה על הפירות אזי יקח פירות שהם מז' מינים וכמ"ש הב"י בטור א"ח סימן רצ"א דיוצא בשבת זו בסעודה ג' בענין הזה כי כן יש אומרים שיוצאים בכל שבת במיני תרגימ' כמבואר בטור א"ח סימן רצ"א ונהי דלא ק"ל הכי בשאר שבתות עתה בשעת הדחק שאני ובזוהר איתא שישלים הסעודה הג' בדברי תורה וביין וז"ל בפ' אמור סעודתא דשבת אתרחייא בכמה גוונין חד בגין מצות ומרורים דבעי בר נש' רישתכח תאיבא וחד בגין פסח והא נהמא לא אשתכח מו' שעות ולמעלה דסרורא דפתורא בלא נהמי לאו הוא סידורא ואי תימא בחמרא · חמרא שרי בגין דהאב לבא · אבל מיומי אשתדלנא דלא בטילנא סעודתא דשבת אינון יומי דאשתכח ביה בהאי יומא חקל תפוחין קדישא אתבריך ומתברכין עילאין ותתאין והאי יומא קישורא איהו דאורייתא אמר ר' אבהו הכי הוי עביד ר"ש בזמנא דאסתלק סעודתא דשבתא מסדר פתוריה ואשתדל במעשה מרכבה והוי אמר הא סעודתא דמלכא דייתי למיכל גבאי בגיני שבת עכ"ל ונוכל לומר דרך רמז שישלים סעודה זו במיני תרגימא ר"ל בלימוד תורה מלשון תרגמא אביי אליבא דרבא כו' שהוא להתרגם דברי תורה וסודותיה מעניינים של יום המוצא חמץ בפסח בביתו כתב הטור סי' תמ"ו וז"ל המוצא חמץ בביתו אם הוא בחול המועד יוציאנו מיד ואם הוא י"ט יש אומרים שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאנה אבל ביום טוב אינו יכול לטלטלו כדי להוציאו ולא מבעיא אם בטלו שאין כאן איסור דאורייתא בשהייתו פשיטא שאינו יכול לטלטלו אלא אפילו לא בטלו שיש בו איסור דאורייתא אפילו הכי לא יוציאנה כיון שאין יכול לבערו כדינ' דהיינו בשריפה לרבי יהודא וכן הדין בחמץ שנשאר בביתו בי"ד שחל להיות בשבת אחר ה' שעות ע"כ ונלע"ד דזה מיירי כדליכא כאן גוי אבל בדאיכא גוי יאמר לגוי שיוציא החמץ · ולא מבעי' אם לא בטלו דאז עובר בדאורייתא דמותר ע"י גוי אלא אפילו בטלו דאינו אלא מדרבנן מ"מ אתי עשה דרבנן דתשביתו שאור מבתיכם הוי אפילו בבטלו מדרבנן ודחי ל"ת דרבנן דאמירה לגוי שבות כדין עשה ול"ת דאורייתא דאתי עשה ודחי ל"ת כמו מילה בצרעת וכלאים בציצית והא דלענין שופר בר"ה כשחל בשבת לא דחי השופר אפילו שבות דשבות כמ"ש הטור א"ח סוף סימן תקפ"ח בשם התוספת שאני התם בערנא דעבר על השבותים אינו מקיים מ"ע דהשופר כי מ"ע דהשופר דהיינו התקיעה הוא בא אח"כ אבל אם בעידנא דדחי ל"ת מקיים העשה כמו צרעת במילה ברגע שעובר על חשמר בנגע בצרעת בהעבר' זו מקיים מ"ע דמילה · וכן כלאי' בציצית אז נשאר הכלל במקומו אתי עשה ודחי ל"ת וכן מבואר בתוספות פ' אלו מציאות וכן במסכת יבמו' פ"ק ה"ג בעירן דהגוי מטלטל החמץ מקיים תשביתו מבתים וק"ל · **כתב** הטור סוף סי' תנ"ח ואני ראיתי בברצלונה מהמדקדקין שהמה אופין כל מה שצריכין למועד מקודם המועד שאם יתערב עמו משהו מחמץ יתבטל קודם הזמן איסורו עכ"ל ומנהג יפה הוא וכן אני נוהג · **ושמרתם** את המצות צריך שמירה יתירה ובתחלה צריך לראות שלא יניחו העיסה בלי עסק בו אפילו רגע א' ואם הניחוהו בלא עסק שיעור מיל הוי חמץ והוא רביע שעה וחלק כ' מן השעה וכתב בהג"הה מיימוני בשם ר"ם שיעור זה הוא כבית שאין בו אש אבל אם יש בו אש או יתרון חמימות משאר דברים לפי יתרון החמימות ממהר להחמיץ וצריך לתת לב לפי הענין עכ"ל ואם יתעסק בו בידים נתחמם תחת ידים אם יניחוהו בלא עסק יחמיץ מיד עיין בתשובת הרא"ש כלל י"ד ומהראי' כתב בתרום' הדשן סי' קכ"ג דשהיות מצטרפו' לכן יזהר כל אדם למהר בעשייתם לרדותם לתנור תכף לעשייתן דדילמא שהיו' מצטרפות כדעת מהרא"י אף שדעת האגור בשם מהרי' מולין אינו כן מי יכניס עצמו בספק איסור כרת ומכל שכן אם יהיה במקום חם שממהר להחמיץ שאין להתעצל במלאכה ומה שרגילין בעולם לשפשף עם ידיהם על גבי המצות אחר שתיקנם קודם אפייתן ואומרים לא יהיו מונחים פנויות אין בו ממש דאין זה מתעסק אדרבה מחמת השפשוף יתחממו יותר ויתחמצו וכן אותן המניחין על המצות מדקר אחד או מגלגל אחד אין בזה תועלות והמצה תעלה ותחמץ בלי מונע ויותר נכון אם

מוכרים מה ענין כשהל דווקא סכת הגדול כע"פ לו ומ ענין מעבין הכם בהפטורת וערבה יוזכר מעבין הברכה כשמפרשין מעשרות וקלה ביולדה לתה כלרים כו כקכוני נה בולת כו ע"כ יש שייכות להפטור' וו כשבותן קלה העבי ע"כ יש לין לומרים הפטורה זו רק כשחל ע"פ לו ודלי ככר היה לו קיום בביתו ומפרים קלה גם כ כשים עוד ליוה ימים לפסח והפטורת מורע ג"כ שמעבין הכם הבל דהיינו ברכה כלה כשקל כו':

ירא שלא תבוא לידי חמוץ ישבר אותה ויחזור ויקטפנה ויגלגל אותה פעם אחרת וכן הוא במהר״ל בשם הרוקח ואגודה׳ וכדי שיהיה הרושם קבוע בלב להיות זהיר הי״ו בעסק המצות היטב אשר דיבר מהר״ל לומר בכל פעולה של מצוה לשם מצת מצוה הן בעשיית המצות של מצה הן כשאיבת מימיו הן במדידת קמח הן בנותן מים תוך קמח׳ כי המים והקמח נחשבים כאחד וראיה דהתם מסופק באחד הגורדן מים ואחר נותן קמח ללוש מצות עירוב אם עולה העירוב לשניהם׳ וראוי להקדים כשאופה לאחר שש לבטל הפירורין של עיסה הנופלין מתחת ידו קודם שיוכלו לבא לידי חימוץ כי לאחר שנתחמצו אינם ברשותו לבטלם שהוא לאחר זמן איסורו ע״כ יבטלם קודם שיוכלו לבוא לידי חמוץ שפעמים יש בהן פירורין דחשיבי שבולי לקט ומה שאמר שפעמים יש בהם פירורי דחשיבי משום הקיימי לן בעלמא אמרינן פירורין הפקר פירש מאליהן בלא טיבול לזה כתב שפעמים יש כהן פירורין דחשיבי ומהר״ר זלמן רונקיל ז״ל חילק הא דאמרינן בעלמא פירורין הפקר היינו פירורי הפת אך פירורי בצק כאחר דעדיין ראויה לירבק יחד חשיבי ולא בטלי ובמהר״ל כתב דשאני הכי דהיישינן שמא לאחר אפייה מכבדין הבית ויקבצו יחד וראוי ליחשב ורבים שונים בזה שאוסרים סתמא פירורין הפקר דמשמע פירורין מסתמא הם הפקר וזה טעות גמור הוא כרכתיבנא אך יאמר טרם שילוש כל הפירורין שיפלו מהבצק הזה יהיו בטלים והפקר כן הוא ברוק״ח סימן רע״נ ובמ[...] וכן משמע בא״ח׳ נוהגות הנשים כשלוקחין חלה מעיכת המצוה אז כופלין העיכה לשנים ולוקחין משני הקצוות ויראה דלאו שפיר עבדא משום דמתחמם העיסה בשיפשוף זה שמשפשפין ידיהם כחיבור העיכה מקצה אל קצה סביב המגלגלת:

ודמיא להא דכתיב מהר״ל בענין תיקון המצות ז״ל ומה שרגילין העולם לשפשף ידיהן על גבי המצות אחר שתיקנם קודם אפייתן ואומרי׳ לא יהיו מונחים פנוים אין בו ממש דאין זה מתעסק אדרבה מחמת השיפשוף יתחממו יותר ויתחמצו עכ״ל ונלע״ד שהמנהג הזה נמשך בין הנשים בטעות מהא דשמעו לקרב ב׳ עיסות ביחד׳ והוא מ״ש הטור בסימן תנ״ז ז״ל מפני שצריך לדקדק בשיעור העיסה שלא להרבות בה משום חשש חימוץ ומוטב שימעט בה לכן טוב לקרב העיסות יחד בשעת הפרשת חלה דשמא יש שלא הוה שיעור עכ״ל ומזה נמשך הטעות לקרב יחד הקצות העיסה אחת בין עיסת לעיסה נתחלפו׳ וראוי למחות ולנהוג בשעת הפרשת החלה שיהא אחד עומד על גב העיסה בקציהו השני לערוך אותו במגלגלת שלא יניח פנוי:

קצת דיני חלה מבוארים לעיל באות ק׳ קדושה

ראוי להשגיח בכלי שלשין בו ולש בפעם אחד כמה עיסות בזה אחר זה וכשמודד קמח בהכלי אזי פירורי העיסה שנדבקו בכלי מעיסה ראשונה משתהים בלי עסק ע״כ צריך לראות היטב שיהיה נקי וכשהייתי בק״ק פראנקווארט ראיתי נוהגים שהם מכינים שני כלים של לישה ומיד אחר עיסה ראשונה יש א׳ מוכן לרחוץ הכלי היטב ולנקותו ועיסה השנייה כודרין בכלי שני וכן חוזר חלילה וטוב ויפה הוא וכן ראוי לעשות:

כתב תכ״י סימן תנ״א כתב הכלבו הרחת שקורין פל״א נהגו להגעילה או לקנות חדשה ואיפשר לומר שאם יכרקנה הרבה ויחמנה בתוך התנור הרבה שרי בזה רבכולעי כך פולטו והגה״ות מיימוני כתבו בפ״ה הענין שרודין את הפת אין לו תקנה בהגעלה שתשמישו על ידי האור וכתוב בתרומת הרשן דמדברי סמ״ק יש להחמיר שלא להכשיר כחכין לכצה עץ המידה לקלפו בכלי אומנות וגם להגעיל אחר כך דאותו העץ חשיב תשמישו ע״י האור עכ״ל ומצאתי שראוי לכל אדם כשאופה בפסח להיות לו שני רחת מפני חשש אולי יתחמץ מצה אחת ואין ראוי להוציא ברחת זו מצה אחרת ועל כן כשמוציאה האשה מצה מהתנור והיא מסופקת אם נתחמצה או לא עד שיורה המורה אזי תוציא המצות אחרות ברחת אחרות:

אותן הנשים ששוחות את המצות בכי מלח וכיוצא בו ומחזירות ומכניסות המצה לתנור שיאפו היטב יזהרו שלא להוציא המצה מהתנור לטוח עד שיצא הספק מלבם שבודאי נאפו עד שאם פורסין אותם אין חוטין נמשכין מכנה׳

נשאלתי על חטה שנמצאת בשומן אווז רותח בפסח ומתחילה עלה על דעתי להתיר כי מי פירות אין מחמצין׳ אחר כך חזרתי ועל כרחך אין לשומן דין מי פירות מראסר הרוקח והביאו הטור סימן תס״ז הרנגולת צלויה ונמצאת עליה חטה שאוסרה ש״מ שלא חשיב השמנונית למי פירות׳ ואין לומר דמיירי כשהתרנגולת עתה מלוחה דהא כתיבם דבריו וה״ל לפרש ועוד דהא הטור ס״ל סוף סימן תס״ב דמלחא עם משתא אין מחמיץ אלא ש״מ דבכל ענין מיירי בהרנגולות צלויה שהחטה אוסרתה׳ והטעם נ״ל דמאחר שהיתה שרויה במים כבר כשום דם א״כ יש בהכ כח המים (ומכ״ש ביעור האווז שנמלחה כבר ואנן סבירא לן שהמלח תולדת מים) ואף על גב שכתבו הג״ה מיימוני פ״ה בשם סמ״ג והביאו הב״י סימן תס״ב וז״ל שמותר ללוש ביין אע״פ שא״א ליין בלא טיפת מים שנופלת בה בשעת הבציר אעפ״כ אין לחוש למים הואיל וכבר נתבטלו וז״ל כמ״ג אע״פ שא״א ליין בלא טיפת מים ואף לכתחלה רגילין לתת מים בשעת הבציר כדי להתיר נצוק בכלי הגוי אעפ״כ אין לחוש למים הואיל וכבר נתבטלו המים ביין קודם שלשו העיסה עכ״ל צריך לומר דאין דומה דהתם מים מועטין והכא מי שריא מים מרובים ומכבין כולו כנלע״ד׳ שמעתי קצת מדקדקין ומזהירין לנשותיהן שלא ילכו בפסח בנירות של שומן להאיר בקרירה לראות איך כהבעל האכל בקרירה מאחר שלא נזהרו מכלי חימוץ כשעשו הנירות מהשומן אלא יקחו בידם נר של שעוה או של שמן והוא דקדוק של יראת חטא׳

בערב פסח

יקיים אדם שיהיה ה׳ לנגדי תמיד בכל היום כולו בעבודת הש״י ביראה ובאהבה ביראה היינו יראת חטא שיקיים אך ביום ראשון תשביתו שאור מבתיכם שאסרה התורה החמץ בערב פסח משש ולמעלה והחכמים אסרו ב׳ שעות מקודם ויהיה זהיר חריז לבער החמץ ולבטלו במהירות וזריזות כמ״ש למעלה׳ ויהרהר התשובה ויפשפש במעשיו ויחשוב ככה יבער היצה״ר ולא יראה ולא ימצא עוד אצלו ואח״כ יסתפר לכבוד יום טוב קודם חצות דוקא ואחר כך מהצות ואילך הוא י״ט בשביל קדושת קרבן פסח ולא יעסוק אלא בעניני החג ילך למרחץ ויטבול עצמו לכבוד הרגל אשר בחר בנו מכל העמים וסוד הטבילה מבואר למעלה ויעסוק באהבה רבה ובשמחת המקום ב״ה ויעסוק בעשיית המצות בקדושה ובטהרה ובשמירה יתירה ולא יסמוך על אנשי ביתו רק בעיניו יראה בהסקת התנור אם הנחלים הולכת בכל התנור כי לא די בלחבה ההולכת כמ״ש ויזהר בעסק המצות שלא יהיה רגע בלי עסק אח״כ יעסוק בדברי הצריכין ללילה להסדר הקדוש להכינם מבעוד יום ויהיה שלחנו ערוך מבעוד יום כדי לאכול מיד כשתחשך ואף אם הוא בבית המדרש יקום כפני שכציה למהר ולאכול בשביל התינוקות שלא ישנו וגם צריך לראות שיהיה הכל מהמוכן ולא ישהה משחשיכה ויתחיל לעסוק בהסדר כי צריך להקדים עצמו שגם הלל יקרא קודם חצות כמ״ש הר״ן פ׳ ע״פ׳ ויכין כרפס וחומץ או מלח להטיבול ומרור וחרוסת ושני תבשילין כתב הטור סימן תע״ג וז״ל ושני תבשילין אחד זכר לפסח ואחר זכר לחגיגה מאיזה מין שירצה ונהגו בבשר וכביצה ונהגו ליקה זרוע רמז לו בזרוע נטויה ויש אומרים כשפסח במוצאי שבת שאין ליקח אלא תבשיל אחד זכר לפסח אבל לא השני שכנגד החגיגה לפי שאז לא היתה חגיגה באה עם הפסח שאין דוחה את השבת והר״ר פרץ כתב שאין לחוש כיון שאינם אלא לזכר בעלמא ואדרבה המדקדק בזה נראה שעושה כמין קדשים מ״מ וכן כתב בעל העיטור שאל ישנה אדם ואין צריכין להביא מכל אלו לפני כל ואחר אלא לפני בעל בית והוא יחלק לכולם עכ״ל ובב״י הביא דברי הכל בו שכתב וז״ל דאמרינן בירושלמי שהמנהג לקחת זרוע וביצה כלומר בעא רחמנא למיפרק יתנא בדרעא מרממא׳ וכתב עוד מנהגינו

שנהגינו לעשות צלי הזרוע בהמה זכר לזרוע נטויה ואין צולין אותו בשפוד רק על הגחלים והטעם לפי שהוא זכר לפסח ופסח לא היה
נצלה אלא בשפוד של רמון ואם נחזור אחר שפוד של רמון יהיה טורח גדול · והמבושל עושין מביצה זכר לאבילות ב"ה וי"א מפני שהיא
קלה לבשל עכ"ל ומהר"י מולין כתב דתרגומו ביעא דבעא רחמנא עלן ופרקן ובארחות חיים כתיב בעא רחמנא למפרק יתנא בדרעא
מרוממא ויצלה אותם מבעוד יום כיון דלא נהגו לאוכלם בלילה הראשון אם כן הוי שלא לצורך י"ט מהר"י ווייל ומ"ש להיות הבשר
שהוא זכר לפסח צלי אין נראה בעיני אף שהעולם נהגו כן אינו מנהג ותיקין כי כל מה שמביאין בלילה הזה ראוי לאכול ולחלק בין בני
בית משום חבוב מצוה · וכמו שמשמע בטור שהעתקתי שהבע"ל בית יחלק הכל לבני ביתו ע"כ לא יעשו צלי מאחר שאין אוכלין צלי
בלילה ההוא ואי משום שהוא זכר לפסח אדרבה המדקדקים בזה נראה שעושה
אותו כמין קדשים וכמ"ש הטור בשם הר"ר פרץ שהעתקתי ע"כ הזרוע והביצה לא
יהיו צלוין רק מבושלים והוא ובני ביתו יאכלם ובליל שניה יקח אחירות וכן משמע
בגמרא פ"ע"פ ד"קי"ד שא"צ להיות צלי דאיתא שם מאי שני תבשילין אמר רב הונא
סילקי וארזא רבא מיהדר אסילקא וארזא הואיל ונפק מפומיה דרב הונא ואפילו
הרמב"ם דפסק כרב יוסף צריך שני מיני בשר מ"מ לא אשתמעא מרב יוסף דצריך להיות הבשר צלוי ומאחר שמוכח בפשיטות כרב
הונא שא"צ להיות צלוי א"כ מאן הוא דחולק ע"כ טוב יותר להיות שניהם מבושלים מהטעם דפ"רש אחר כך מצאתי בתוספות שם בדברי
ה"ל שני מיני בשר פי' רבינו חננאל צלי זכר לפסח ומבושל זכר לחגיגה ולא נהירא דקיימא לן כבן תימא דאין חגיגה נאכלת אלא
צלי דמגניתין אתי' כוותיה לכך נראה דתרווייהו מבשילין וכן משמע לשון בישולן עכ"ל הרי שהסכמת דבריהם הוא להיות שניהם
מבושלין · אחר כך מצאתי כתוב כן בסדר היום דף ס"ד וישים בה ביצה וזרוע כבש או איל ואלו זכר ב' עניני פסח וחגיגה ויותר טוב
שיהיה מבושל ולא צלוי שלא ידמה לו כלל אלא זכר בעלמא עכ"ל והנהאני הדברים · וישים כל אלו הדברים בקערה ויסדר הקערה
לפניו בענין שאינם צריך לעבור על המצות דהיינו הכרפס יהא למעלה מן הכל והחומץ סמוך לו יותר מן המצה והמצה מן המרור
והחרוסת והם יהיו יותר קרובים אליו מן הבשר והביצה וכן כתב רמ"א · ואמר מהרי מולין הג' מצות והתבשילין וירקות והרוכה כולן
יהיו מונחים בקערה לאפוקי מאותן אשר מניחים מקצתן על גבי השלחן חוץ לקער' דאיך תחשוב אז עקירת הקערה במקום עקירת השלחן
אם נשארו הדברים שם והיאך ישאל התינוק ומטעם זה נמי אין לשום שום מצה יותר על השלחן עד אחר הסדר כשסועדין ויניח את המצות
כסדר זו על גב זו אב"ג ויכרוך את המצות במפה לכסות חרפת הפת שמקדימין היין לפניה לקידוש וכשמתחיל עבדים היינו אז יגלה
אותם מלמעלה מעט לקיים לחם עוני שעונין עליו דברים עוד אמר שנראה בעיניו נכון להניח ירק האיפוך בקערה שהיא סמוך אליו
יותר מן המצות דאי המצות סמוכים לא היה מעביר על המצות וק"ל : ונשלמה פרים שפתינו ע"כ תקנו אנשי כנסת הגדולה
התפילה כנגד התמידין ותפילת המנחה היא נגד תמיד של בין הערבים והנה בזמן בית המקדש היה הפסח נשחט אחר התמיד של בין
הערבים ובדי שישלמו פרים שפתינו ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפילת המנחה והא לך סדרו בקצרה כפי מה שהעתיק
בסדר היום וז"ל קרבן פסח מביא מן הכבשים או מן העזים זכר בן שנה ושוחטו בעזרה בכ"מ אחר חצות י"ד דוקא ואחר שחיטת התמיד
של בין הערבים ואחר הטבת הנירות של בין הערבים ואין זורקין דם הפסח עד שישחטו התמיד ויזרקו את דמו וממרס' בדם הפסח כדי
שלא יקרש עד שיזרקו דם התמיד ואחר כך יזרק דם הפסח ואין שוחטין את הפסח על החמץ וזורק דם הפסח זריקה א' כנגד היסוד וכיצד
עושין שחט השוחט וקבל הכהן הא' שבראש השורה ונותן לחבירו וחבירו לחבירו והכהן הקרוב אצל מזבח זורקו זריקה א' כנגד היסוד ותוזר
הכלי ריקן לחבירו וחבירו לחבירו מקבל כלי המלא תחילה ואח"כ מחזיר הריקן והיו שורות של בזיכי כסף ושורות של בזיכי הזהב ולא היו
לבזיכין שולים שמא יניחום ויקרש הדם אח"כ תולין את הפסח ומפשיטין אותו כולו וקורעין אותו וממחין את קרביו עד שיצא הפירשה
ומוציא את האימורין והם החלב שעל הקרב ויותרת הכבד וב' כליות והחלב שעליהן והאליה לעומת העצה ונותנם בכלי שרת ומולחם
ומקטירם הכהן ע"ג המזבח כל אחד לבדו והשחיטה והזריקה ומחוי קרביו והקטר חלביו דוחין את השבת ושאר עניניו אינם דוחין את
השבת וכן אין מוליכין אותם לבית כשחל בשבת אלא כת הא' הם מתעכבים עם פסחיהם בהר הבית והכת הב' יושבת לה בחיל והג' במקומה
עומדת חשיכה יצאו וצלו את פסחיהם דבג' כיתות הפסח נשחט ואין כת פחות מל' אנשים נכנסה כת הא' נתמלא העזרה נועלין אותה ובעוד
שהם שוחטין ומקריבין הלוים קוראין את ההלל אם גמרו אותו קודם שיקריבו כולם שונין אותו ואם שנו ישלשו ועל כל קריאה תוקעין ג'
תקיעות תקיעה תרועה תקיעה גמרו להקריב פותחין העזר' יצאת כת א' נכנס כת ב' נועלין דלתות העזרה גמרו פותחין יוצאת כת ב' נכנסה
כת ג' ומעשה כולן שוין ואחר שיצאו כולן רוחצין העזרה ואפילו בשבת מפני לכלוך הדם שהיה בה וכיצד היתה הרחיצה אמת המים היתה
עוברת בעזרה והיו לה מקום לצאת ממנה וכשרוצין להדיח את הרצפה סותמין מקום יציאתה והיא מתמלאת על כל גדותיה ספה ומפרת
עד שהמים עולין וצפין מכאן ומכאן ומקבץ אליה כל דם וכל לכלוך שהיה בעזרה ואחר כך פותחין מקום יציאתה והכל יוצא עד שנשאר
הרצפה מנוקה ומשופה זהו כבוד הבית ואם הפסח נמצא טריפה לא עלה לו עד שמביא אחר זהו הענין בקיצור · וצריך האדם הירא
וחרד על דבר ה' לקרוא אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו וידאג דאגה על חורבן הבית ויתחנן לפני בורא עולם י"י שיבנה אותו
במהרה בימינו עכ"ל ואם ירצה להאריך יותר בחקיו ומשפטיו מה טוב ומה נעים וכל המרבה הרי זה משובח · ואח"כ ילבש מלבושיו
הנקיים והמכובדים כדי לקבל שמחת הרגל בשמחה ובששון מהודר ומסולסל וכן נאה לו לעשות ולהחזיק טובה וחנות למי שעשה
לאבותינו ולנו כל הניסים והנפלאות במצרים והוציאנו מעבדות לחירות ועל כן צריכין אנו להראות בעצמינו הענין ההוא ולשמוח בישועת
אלקינו להכיר ולידע את החסד הגדול שעשה אלהי אבותינו עמנו להוציאנו מכור הברזל ולקח אותנו מטיט היון שהיינו מוטבעים בו בין
עובדי ע"ז וכו מעט שכתבו ברית אבותינו ויחד אותנו לעם סגולה ועטרנו בתורתו ובמצותיו אשרי העם שככה לו אהש"א ומי הוא אשר
יבין את זאת ולא יודע וישב' לאדון הכל כפי יכלתו והשגתו מלב ומנפש חפיצה על כל הטובה אשר עשה לישראל עמו · ויעשה המצוה
לשמה ברעות שלימ' וכונה ראויה ולא דרך עראי מצות אנשים מלומדה : אח"כ בשמקבל י"ט ומתפלל ערבית יתפלל בכוונה
שלימה ובשמחה לזה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו ובפרט במקומות למזכיר יציאת מצרים יתעורר בכוונה שלימה ולהודות ולהלל
ולשבח את השי"ת · **ויחזור** לביתו ויתנהגו הוא ואשתו כמלך וכמלכה ובני ביתו כבני מלכים ויכינו כלי כסף וזהב ובגדי משי
ורקמה מכל מה שחננם השי"ת והכל כדי להראות לכל שמחת לבו בחסדו כל מקום · וקדושת הלילה הזו וכל הדינים הנוהגים הו'
קדושה רבה במאוד כי אז בחר בנו השי"ת מכל העמים וקדשנו במצותיו ע"כ ראוי לאדם להיותו נזהר שלא ידבר בלילה זו שום שיחת
משיחת חולין ויזהר בני ביתו על זה ולא יהיו נפרדים מדביקות השי"ת רגע כמימרה רק יתעסקו הכל במצות הלילה הזה ובסיפורי ניסי
מצרים ולפי רמסם לבני ביתו ואם הקב"ה חלק לו חלק בבינה ויודע סודות העניינים יעסוק בהם · ועוד כטעם אחר שלא ישיח שום
שיחה עד אחר אכילת אפיקומן · כי ברכת פרי האדמה שמברך על הכרפס קאי נמי כן על אכילת מרור כמ"ש רשב"ם וכן הכ"ב
הרא"ש ושעל כן אין לברך בורא נפשות רבות אחר אכילת כרפס אף אם היה אוכל

קנ"סס
ולף שכתבו הרשב"ם והתו' בשם רבינו קכנאל שאחד יהיה
צלי לפסח שנקראו היה והקראוה שבוהגין לאכול צלי וק' ל

בזה כדי שיהיה נפטר בפ"הא הזה גם על המרור ואח"כ איך ישיח ויפסיק ביניהם במה שאינו מענייני של הסדר כשמברך אמצה ומרור יכוין בברכתם ג"כ על הכריכה גם מן הראוי כשמברך על אכילת מצה שיהיה במחשבתו ג"כ אכילת אפיקומן שיאכל בסוף וכשהוא כן איך יפסיק · וכר מן רין יחשוב הארם המצוה הבאה לו פעם א' בשנה ואח"כ כל השנ' אלו מצוות עוברת ממני ע"כ בשעתם יכבדם ויאהב וידבק בהם לא יפרד מחשבתו מהם וראיתי מבני עליה המחבבים מצוות היו מנשקין המצות והמרור וכל המצוות בעת מצוותן וכן המזוזה בכניסת וביציאת' וכן ארבע מינים שבלולב והכל לחבב המצוה ויש ללמור זה ממה שכתב רמ"א בסי' כ"ר יש נוהגין לנשק הציצית בשעה שרואה בם והכל משום חיבוב מצוה ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה ובטוב לבב וברביקה וחשיקה וחפיצה :

הג"ה

אבל הגאון רש"ל ז"ל כתב בספר שלו לקח מזו' ויכוין שכוי להוציא נפשו יופלגות כי ר"י ס"ל מחייב לברך כ"כ אמרוג על המרכב ולרש"כ אין מרך :

דין ארבע כוסות שיעור הכוס רביעית לאחר שימזגנו וכתב הטו"ר סימן תע"ב וא"צ לשתות כולו אלא רובו וז"ל ב"י וכה שכתב ואין צריך כולו אלא רובו וכן משמע בגמרא ומיהו התוס' כתבו דלכתחילה צריך לשתו' רביעי' וכן משמע מדברי הרא"ש וכתב הכל בו אם היה כוס גדול שיש בו שני רביעיו' שותין בו שני' זה אחר זה ויוצאין וז"ל א"ת אם היה כוס גדול שיש בו שתי רבייעיות שותין בו שנים או יותר לפי הרביעיו' ויוצאין ואחר ששת' סלא לוגמיו אפי' מכולם קטן שאינו מחזיק רביעית משקה לבניו ולבני ביתו הקטנים והרמב"ם כתב שצריך לשתות רוב מכל כוס אפי' מחזיק כמה רביעיו' וכ"כ מורינו הרש"ט עכ"ל הב"י ·

וכשמברך על היין תהיה מכוסה שלא יראה הפת בושתו · וכשאמר ההגרה יהיה הפת מגולה כי נקרא לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה וכשמגיע ללפיכך יאחז הכוס בידו ויכסה את הפת · וכשאומ' הפיסקא והיא שעמדה לאבותינו וכו' יאחז הכוס בידו עד שמסיים הפיסקא הקב"ה מצילנו מידם זה הוא ע"ר הקבלה רוק"ח ואז יהית הפת מכוס' אח"כ יעמיד הכוס על השלחן ויגלה הפת עד לפיכך ·

הג"ה

וסוד סענין כי כוס של מיכה רומז על הסכנ' סכן מתי ורעתו' ושטה כלפי סכד ע"כ יקבלנו ביין והסכנה היא סעמדה לנו בכל יקום שלנו ישרא' גלה סכנה עמהם :

מסירין הקערה מהשלחן כשאומר מה נשתנה עד עברים היינו והוא במקום עקירת שלחן שלהם תפ' ע"פ רף קט"ו למה עוקרין את השלחן אמרי רבי ינאי כדי שיכירו התינוקות וישאלו אביי הוה יתיב קמיה דרבה חזא דקא מדלי תכא מקמיה אמר להו עדיין לא קא אכלינן אתו קא מעקרי תכא מיקמן אמר ליה רבה פטרתן ממימר מה נשתנה ע"כ פי' רשב"ם פטרתן מלומר כרת נשתנה דתניא לקטן חכם בנו שואלו ואם לאו שואל הוא לעצמו מה נשתנה וכיון ששאלו לנו מה נשתנה אין אנו צריכין לומר מה נשתנה אלא להשיב על רבריו של בנו לפי שנשתעבדנו במצרים אנו עושין כל הדברים הללו עכ"ל ואתי מבין מה תשוב' כספקת הוא זה להתינוק שעוקרין את השלחן לפי שנשתעבדנו במצרים וז"ל התוס' כדי שיכיר התינוק וישאל כלומר ומתוך כך יבא לשאול בשאר דברים אבל במה ששאל למה או עוקרין השלחן לא יפטר ממה נשתנה וההיא דאביי לא פי' התלמוד אלא תחילת שאילתו עכ"ל וגם זה קצת דוחק ע"כ נרא' כפי מה שקבלתי כששואל התינוק למה עוקרין הקער' משיבין לו כי לא נאכל עתה ולא נאכל עד דברנו דברינו שבח והודאה להש"י ואומר התינוק מה יום מיומיים ואז משיבין לו עברים היינו ממילא פטורין לומר מה נשתנה (אח"כ מצאתי כן במהרי"ל בשם ר' שמחה) וכן כל מה ששאל התינוק כגון בטיבול ראשון מה ענייני' וכן בכוס שני לפני הסעודה ומוזגין כוס שני בבא לומר מה נשתנה · משיבין לו כן עושין המלכים והשרים כדי שיהיו תאבים לאכילה ודבר זה מגדיר גריר ואז אומר התינוק מה זה ענין החירות היום מיומים ואז משיבין לו ומספרים מניסי מצרים שיצאנו לחירות ביד חזקה ובזרוע נטויה · ויבצע מצה אמצעי' לשנים ראם יבצע הראשונה יהיה המוציא של השנייה ואסור משום ראין מעבירין על המצות אבל עתה יהיה המוציא על הראשונה ואין מצוה בשבירת מצה לשני' והא דלא מבצעים השלישית ויברך ברכת המוציא על הראשונה ואכילת מצה על השניי' דצריך לברך אכילת מצה על הפרוסה כדרכו של עני ואי יהיה בוצע השליש' ת היה מברך אכילת מצה על השלימה ראין מעבירין על המצות וק"ל נ"ל וישים החציה בין השלימות וחציה ישים תחת הכפרת לאפיקומן זכר למשארותם צרורות בשמלותם על שכמם וכתב הגאון מהרש"ל ז"ל שראוי לכורכה בתוך המטפחת ולתנה בין הכרים ולא לחצניע בלבד ומהרי"ל כתב ליקח חלק גדול לאפיקומן וכן כתב מהרש"ל · ברין הללו כתב בספר תניא ז"ל ומצאתי בשם הר"ר מאיר ז"ל שמצות הלל לקרותו מעומד והטעם מצאתי בשם החבר ר' בנימן בר אברהם הרופא ז"ל ע"ש הכתוב הללו עבדי ה' שעומדים כלומר הללו את השם בעמידה שנאמר ועמדו האנשים ובעדים הכתוב מדבר וכן היו קורין אותו בעזרה על שחיטת הפסחי' בעמידה שהרי אין ישיבה בעזרה ומה שקורין אותו בלילי פסחים בישיבה מתוך שחולקים אותו ואין קורין אותו כולו · ביחד אין מטריחין אותו לעמוד ועוד שהרי יושב על השלחן וכוס בידו שמא תטרוף דעתו מתוך סעודתן ויפול הכוס מידו ובשם הר"ר מאיר ז"ל מצאתי לפי שדרך לילי פסחים דרך הסבה וחירות אין מטריחין אותו לעמוד עכ"ל · על כן אע"פ שיושב ישב באימה וביראה ולא סומך ויאמר הלל בכוונה וביראת בענין ברכת המוצי' ואכילת מצה ז"ל האגור ואני המחבר אכתוב מנהג של מורי אבי ז"ל ש"ז לוקח ג' המצות כלומר הפרוסה באמצע ומברך על שלשתן המוצי' כדי לקיים לחם משנה בשתי שלימות וגם לקיים מה דרכו של עני בפרוסה ואח"כ מניח השלישי' והחזי' בידו הראשונה והשניי' הפרוסה ומברך על שתיהן יחד על אכילת מצה ובוצע משתיהן יחד כזית מכל אחת ובזה יוצא כל הדיעות והספקות ע"כ · מפני כי יש דעות שיברך על השלימות המוציא ועל הפרוסה אכילת מצה ויש דיינות שס"ל להיפך שמברך על הפרוסה המוצי' ועל השלימה אכילת מצה לכך היוצא לצאת ידי שניהם יאחז שתיהם בידו ויברך המוציא ואכילת מצה כזה אחר זה וכ"כ הטור ריש סימן תע"ה וצריך לבצוע מכל א' כזית כמ"ש הטור ובזה מתורצת הקושי' שהקשה בהג"ת מנהגים למה צריך לבצוע כזית מהמצה שמברך המוצי' רהא ברכת הנהנין מברכין אפי' במשהו בשלמא המצה דמחויב לאכול מהתורה דכל אכילת שבתורה היא כזית אבל לפי מ"ש ראוחז שניהם משום יצאת ידי ספק איזה מצה היא להמוציא ואיזה לאכיל' מצה ע"כ מוכרח לבצוע מכל א' כזית וזה לשונו בליקוטי עמק הברכה שלי סימן ג' בהגדה בנוסח לפיכך אנחנו חייבים וכו' מסיים בנוסחאו' ש"לנו ונאמר לפניו הללויה וכן הוא הגירסא בהריא במשנה בפ' ע"פ ר' קי"ו אכן בהגהו' מרדכי כתב על משנה זו וז"ל ה"ג ונאמר לפניו שירה חדשה וכן כתבו התוס' שם דף קי"ג דה"ג כמו שאעתיקם לקמן בסמוך וכ"כ מהר"של בתשובותיו בסדר הפסח שלו · נמצינו למרים דנוסחאות סידורים שלנו שכתוב בהן ונאמר לפני' הללויה וכן הוא כתוב בהרבה פוסקים היא נוסחאות חסירה מהספר אלא הנוסחא האמיתית היא ונאמר לפניו שירה חדשה ואל תטעה לומר כמ"ש התוס' וז"ל ה"ג ונאמר לפניו שיר חדש וכן ונודה לך שיר חדש על גאולתינו דהכי תניא במכילתין כל השירו' לשון נקיבה חוץ משירה דלעתיד בלשון זכר וכו' (לפי שגאולה זו אין צער אחריה) שהם דעת שלש' דהיינו שהם מסכימים להוכיח שתי תיבות הללו אבל לא כנוסח שכתבו הגהות מרדכי דהיינו דהגהות מרדכי כתבו לומר ונאמר לפניו שירה חדשה בלשון נקיבה ; והתוס' כתבו הנוסח לאופרן בלשון זכר דהיינו שיר חדש ודזה אינו אלא ט"ס הוא בדברי תוס' וכצ"ל ה"ג ונאמר לפניו שירה חדשה וכן הגי' ח מהר"של בחכמת שלמה ; וכך הם ביאור דברי תוס' דהכי וה"ג ונאמר לפניו שירה חדשה וכן לקמן גבי ונודה

לך על גאולתינו גרסינן ונודה לך שיר חדש על גאולתינו ר״ל דהכא ולקמן גרסינן עוד ב׳ תיבות אבל אין כוונת התוספות במ״ש וכן ונודה לך כו׳ שיהא עניינים שוה ממש אות באות לא כוונתם על תוספות ב׳ תיבות בכלל בכאן ולקמן דהיינו בכאן שירה חדשה ולקמן שיר חדש ומ״ש דהכא תניא במכילתין כו׳ אינו קאי אריש דבריהם לחור במ״ש ה״ג ונאמר לפניו שירה חדשה וכמו שהגיה מהרש״ל אלא קאי אבל הנזכר בדבריהם עד פה שהראו בדבריהם שיש לחלק בין לגאולה בענין השיר לפעמים בלשון זכר ולפעמים בלשון נקיבה וע״ז סיים ואמרי דהכי תניא כל השירות לשון נקיבה וכו׳ וק״ל · וש הכרח לזה כשמוסיפין ב׳ תיבות הללו בונאמר לפניו כגירסת התוספות והגהות מרדכי דלעיל שע״כ בכל פנים צריך לאומרם בלשון נקיבה שירה חדשה דהא טעמם דגרסי הכא משום דנוסחא של ונאמר לפניו הללויה הכתובים במשנה ובסידורים אינה מקושרת עם מה שלמעלה הימנה שהרי פתח במה שעבר כמו שהתחיל ואמר לפיכך אנחנו כו׳ למי שעשה ניסים לאבותינו הוציאנו מעבדות לחירות עד ומשעבוד לגאולה וזה כולו מדבר במה שעבר וסיים ונאמר לפניו הללויה המדבר בעתיד על כן הם גורסין ונאמר לפניו שירה חדשה שאז קאי הכל אשעבר וכך הם המשך הדברים שעשה נסים לאבותינו כו׳ הוציאנו כו׳ ונאמר לפניו שירה חדשה ר״ל שאז נאמר לפניו שירה חדשה דהיינו שירת הים אז ישיר משה וגומר והיא נאמרת בלשון נקיבה כמ״ש את השירה הזאת ולפי זה צריך לקרות ונאמר ולא ונאמר וכן מצאתי מנוקד בכפר המרדכי של מהר״ר יצחק צלאל ז״ל בכגיל תחת הנון ולא בחולם כי אם הוא בחולם אז הוא משתמש בלשון עתיד מה שאין כן כשהוא בסגול שאז הוא לשון עבר ר״ל שכבר נאמר לפניו שירה חדשה והוא שירת הים · אך יש לדקדק לפי התוספות והמרדכי דלעיל שהן גורסין ונאמר לפניו שירה חדשה אם כן מה חיבר יש לזה תיבת הללויה הכא אחריו במשנה ואין לומר דהתוספות והמרדכי מוחקין תיבת הללויה מהמשנה דהא סתמו דבריהם ולא כתבו אלא תיבת החסירים דהיינו שירה חדשה ולא כתבו שלא גרסינן תיבת הללויה ועוד דע״כ א״א לומר דלא גרסינן הללויה דא״כ אהיכא קאי התנא אחר כך במשנה הסמוכה לזו עד היכן הוא אומר ב״ש אומרים עד אם הבנים שמחה וב״ה אומרים עד למעיינו מים הלל מאן דכר שמיה אי לא גרסינן הללויה · ונלע״ר דס״ל התוספות והמרדכי דלעיל דתיבת הללויה הנזכר במשנה אינו מהמשך נוסח האמירה שיאמר כך אלא הוא סימנא מילתא בעלמא שהתנא מסמן תיבת הללויה שהוא התחלת ההלל לרמוז שאחר שסיים ונאמר לפניו שירה חדשה יתחיל ויאמר הלל וה״ש הללויה · והדבר הזה שדברתי שתיבת הללויה אינו מנוסח האמירה רק סימנא בעלמא מוכח מדברי תוספת והמרדכי דלעיל שכתבו וז״ל ה״ג ונאמר לפניו שירה חדשה ותו לא ולמה לא כתבו ה״ג ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה · אלא שמע מינה כדפי׳ שתיבת הללויה אינו מנוסח האמירה אכן דעת מהרש״ל אינו כן שכתב בתשובותיו ז״ל ואחר הגדה קודם שיתחיל הלל יאמר ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה כאשר פסק המרדכי והוא מגירסת התוספות עכ״ל ולפי דבריו קשה ליישב וצריכין לפרש ביה שנאמר לפניו כבר שירה חדשה דהיינו שירת הים וגם נאמר לפניו כבר הללויה ועל דרך שאמרו רבותינו ז״ל הללו עבדי יי׳ ולא עבדי פרעה · אבל לא יתיישב לפי זה מ״ש אחר כך במשנה שהבאתיה לעיל עד היכן היא אומר כו׳ דהא לפ״ז לא הוזכר כלום מענין אמירת הלל וצ״ל דתיבת הללויה הנזכר בדברי רש״ל אינו אלא העתקת לשון המשנה ולא שדעת רש״ל היא לאמר תיבת הללויה ודוק · נרחקתי כדי ליישב הכל על נכון לפי גירסת התוספות והמרדכי ורש״ל אף שהוא בפי׳ רחוק קצת :

מרור סימן ד׳ תנן בפרק כל שעה אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח כו׳ עד יוצאין בהן בין לחין בין יבשין ובגמרא אמר רב חסדא לא שנו אלא בקלח אבל בעלין לחין אין יבשין לא · וכתב הב״י בסימן תע״ג וז״ל וכתבו הגהות מיימונות שר״ת דיקדק שבקלח יוצאין ולא בשורש וכן כתב הסמ״ג עד כאן לשונו וכדי לברר מה נקרא קלח ומה נקרא שורש אביא לך הרשום לעניןזה · מהרי״ו ר׳ פ״ר כתב וז״ל בפ׳ קמא דסוכה תניא איזוב ג׳ קלחים ובהם ג׳ גבעולים פירש״י קלחים שרשים ׳ מטעם זה נראה הא דכתב ר״ת ולא שרשים היינו השרשים הקטנים המתפלצים לכאן ולכאן אבל השורש הגדול שבו עומד הירק הוי בכלל קלח עכ״ל שם · וז״ל ברף פ״ה ואם יקח מירס״טך יקח מה שהוא למעלה מן הקרקע כגון העלין וסמוך לו · אבל לא יקח מה שהוא למטה מן הקרקע דהוי שורש ור״ת כתב דווקא קלח ולא שרשים אגודה סימן פ״ה במסכת עירובין בשם ר״י עכ״ל · וכן ראוי לנהוג בזה כי שמעתי אומרים בשם הגאון מהר״ר שכנא שחורה כן דכל מה שהוא תחת הקרקע נקרא שורש ולא נקרא קלח אלא מה שיוצא למעלה מהקרקע סמוך לעלין על כן כשיקח כזית מקרי״ן יקח העלין עם הראש הקרי״ן שהעלין נתחבו בו · ע״כ

מצוה שכל המצה שאוכל בסעודה יאכל בהסיבה ומוכח כן מדאמר רבי יהושע בן לוי שמש שאכל כזית מצה כשהוא מיסב יצא משמע דבעל הבית שאינו זז מעל שלחנו לא די כשאכל כזית מצה בהסיבה רק יאכל הכל בהסיבה וכן הוא במהרי״ל :

אפיקומן אמר מהר״י סג״ל דצריך לאכול כשיעור שני זיתים דהיינו כביצת התרנגולת דחביבה היא משאר המצות דשיעורם בכזית שהיא חצי ביצה ונאכל על השובע וגם כדי שביעה ואם לא יוכל לאכול כולו האי מכל מקום לא יפחות מכזית ובעי היסיבה ויהא זהיר לאוכלו קודם חצות · כתב הרוקח אל יהא לו אכילה אפיקומן לכשא ולטורח דאמרינן בנזיר אכלו לשם אכילה גסה שעליו נאמר ופושעים יכשלו בם : ענין זימון כתב מהר״ו כו׳ לקוטי עמק הברכה ·

חייב אדם לעסוק בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקב״ה לאבותינו עד שתחטפנו שינה אבל ברכת המפיל צריך לברך כי ברכה זו אינו משום שמירה רק היא ברכה על השינה ופשוט ·

כתב הכלבו וז״ל כתב הר״ר אשר ז״ל יש אנשים שנהגו למעט אכילתן ביום ראשון של פסח כדי שיאכלו מצה לתיאבון בליל שני ע״כ וכן כתב בדרשות אבן שועיב שכן היה נוהג הרמב״ן ז״ל ומכאן נהגו אנשי מעשה שגם אין לאכול חזרת ביו״ב א׳ של פסח כמו שנהגו בערב פסח · **ענין** ספירת העומר הוא ענין גדול וקדושה עליונה שממשיכים על עצמם כמו שיתבאר לקמן ע״כ צריך שיתעורר בלבו בתשובה ויהיה קדוש וטהור · טעות גדול בנוסח שרגילין המון העם לומר שהיום יום א׳ או שני ימים כו׳ כי הש״ן הזו אין חיבור רק יאמר היום יום א׳ או ב׳ כו׳ בלא ש״ן ומן תיבת היום ואילך הוא מצוות הספירה שמקיים מ״ע וספרתם לכם וברוך אתה יי׳ אלהינו מלך העולם אקב״ו על ספירת העומר היא ברכת המצוה ע״כ מי ששומע הברכה מחבירו יאמר אמן קודם שיתחיל לספור היום כך וכך בו׳ ·

ובספר מערכת אלהות בשער השביעיות כתב וז״ל ומפני שהספירה היא לעומר נראה שהסופר צריך לומר שהיום כך וכך ותחזור הש״ן על מלת העומר בברכה או שיצטרך לומר היום כך וכך לעומר עכ״ל ודרך האחרון עיקר ·

וסופרים עד ז׳ שבועות וכשסופרים ז׳ ימים יאמר ז׳ ימים שהם שבוע אחד כי שבועה לשון זכר וכן פירש״י בהריא גבי מלא שבוע זאת בפרשת ויצא וח׳ ימים יאמר שהם שבוע אחד ויום אחד וכן לעולם כי צריך למימני יומי ושבועי ·

כתב הרשב״א בתשובה ציבור שטעו ביום המעונן וברכו על ספירת עומר חוזרין דהיכא לימא היום י׳ ימים ואינם אלא ט׳ כי אותו היום יום ט׳ הוא ולא עשירי עד צאת הכוכבים והמדקדקי׳ אינם סופרים עד צאת הכוכבים וכן ראוי לעשות עכ״ל והגאון כהרש״ל ז״ל לא היה אוכל עד צאת הכוכבים כי אמר פן ישכח הספירה בטרדת הסעודה וקודם צאת הכוכבים לא היה רוצה לספור · ואומר יהי רצון אחר הספירה משום שעכשיו ספירה מדרבנן הואיל ואין כאן בית המקדש קיים על כן אנו אומרים יהי רצון שיבנה ב״ה ואז יהיה מן התורה ונקיים מצותיה ויש תמיהים ואומרים וכי מה ענין עבודת ב״ה להזכירה עם ספירת העומר והלא ספירת העומר

העומר אינה תלויה בבנין הבית והיא חובת הגוף ונוהג בכל מושבות מצאתי בשם החבר ר׳ בנימן בר אברהם הרופא ז״ל אעפ״י שהספירה אינה תלויה בבנין הבית הרי הקצירה וההבאה תלוי׳ בבנין הבית · בחוצה לארץ במדינות פולין ופיהם וכל המלכות ובאשכנז שנוהגין להתפלל ערבית הן עוד היום גדול מ״מ חדשים מקרוב באו ויש חבורותה קדושה המתחברים להתפלל ערבית בשעתו כמו שראיתי בעיר ואם בישראל בפרא״ג אשרי מי שמתחבר לחם כי חביבה מצוה בשעתה מ״מ אף לא אפשר בכל ימות השנה ראוי למי שיש התעוררו׳ בלבו להתחבר לחם בימי הספירה כי אז מצוה גוררת מצוה ק״ש בזמנה וגם ספירת העומר בציבור ·

בענין ושמחת בחגיך באיזה אופן שיהיה שמחת י״ט יבא בארוכה לקמן בחג הסוכות · עופות שממלאין אותם בבשר ובביצים מותר לתפרם ביום טוב והוא שיתקן מערב יום טוב החוט וישימנו במחט ויזהר שלא יחתוך החוט ביום טוב וכן נהגו לשרוף החוט הנשאר בעוף לאחר שתפרו כן הוא בש״ע סימן תק״ט כנון דא צריך לאוריע לנשים שאינם בקיאות וללמדם · אין שבת מכין לחול ולא לי״ט וכן אין י״ט מכין לשבת וכן אין מי״ט לי״ט ואסור להכין אפי׳ הכנה מועטת וקלה ונשאלתי אם מותרת הנשים להדליק נירות בי״ט ראשון של גליות בער׳ לצורך ליל יום טוב שני והתרתי כמו נר של ב״ה שהדין הוא שמותר להדליק ביום טוב ראשון בין השמשות לצורך הלילה ואין נקרא נר של בטלה שהרי בהדלקתו יש מצוה לאותו שעה ה״ה הני נמי ואע״פי שמברכת לצורך הלילה אין בכך כלום לא יהא בכל ע״ש מוסיפין ומדליקין בעוד היום ומברכין ואדרבה בעיני הוא יותר מצוה מכת שנוהגין הנשים שאינן מדליקין בליל שני עד בואם מבית הכנסת תפילת ערבית ואז כבוא׳ לביתם הם יושבי חשך ולא שפיר דמי בעיני · ראיתי בקצת קהלות בח״ל שבליל י״ט שני לוקח כל בעל הבית הנר שמתפלל אצלו ושם אותו בחול במקום שקובעו שם כל הנירות ובזה איסור עברי כמבואר בש״ע סי׳ תקי״ד נר של שעוה שרוצה להדליקו בי״ט וחס עליו שלא ישרוף כולו יכול ליתן סביבה קוד׳ שידליקנ׳ דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם עכ״ל הא כשנר דולק ואח״כ רוצה לתחבו בחול המסונ׳ מלשרוף אסור משום כיבוי זהדרך הנכונה היא שיקח כל בעל בית נרו ויוליכנו לביתו ובזה ניצול מעבירה ועושה מצוה כי מדליק מבוא׳ אפילות ואה״ל מפני מרת זכה שאול למלוכה שהדליק מובאו׳ אפילות ויהיה לנו ה׳ לאור עולם ויען כי פסח הוא עמוד החסד כאשר יתבאר ראוי לבאר קצת ממידות החסר · הרוצה לידבק בשכינה ילמור ממידות בוראו ואם ירגיל במדותיו נמצא שמתדבק בשכינה ומקוים בו ואתם הדביקי׳ בה׳ אלהים כדגרסינן בפ״ק דסוטה דף י״ד א״ר חמא ב״ח מ״ד אחרי ה׳ אלהיכם תלכו וכי אפשר לאדם להלך אחר שכינה והלא כתיב כי ה׳ אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא אלא הלך אחר מדותיו של הקב״ה מלביש ערומים דכתיב ויעש ה׳ אלהים לאדם ולאשתו כותנות עור וילביש׳ אף אתה הלבש ערומים הב״ה מבקר חולים שנאמר וירא אליו ה׳ באלוני ממרא ונומר אף אתה בקר חולים והקב״ה מנח׳ אבלים שנאמר ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבילים הב״ה קבר מתים דכתיב ויקבור אותו בגיא אף אתה קבור מתים ·

ברוך אלהינו שהשמחה במעונו מדה טובה מרובה ממדת פורעניות ומצינו שברוך הוא שמח שמחה גדולה בחופת אדם וחוה כדגרסינן בפ״ג מפ״ר אליעזר עשר חופות עשה הקב״ה לאדם בג״ע וכלן של אבנים טובות ומרגליות והלא לכל חתן אין עושין אלא חופה אחת ולמלך המשיח עושין י׳ חופות שנאמר בעדן גן אלהים היית כל אבן יקרה מסוכתך אודם פטדה ויהלום ותרשיש שוהם וישפה ספיר נפך וברקת וזהב מלאכת תופיך ונקביך בך ביום הבראך כוננו הרי אלו עשר חופות יהיו המלאכים מתופפי׳ ומרקדים כנקבות שנאמר מלאכות תופיך ונומר ביום שנברא אדם הראשון אמר הב״ה למלאכי השרת בואו ונגמול חסד לאדם הראשון ולעזרו שעל מדת גמילות חסדים העולם עומד ואמר הב״ה חביבה ג״ח מזבחים ועולות שישראל עתידין להקריב לפני ע״ג מזבח שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח והיו מלאכי השרת הולכין לפניו כמו רעים המשמרים את החופות שנ׳ כי מלאכיו יצוה לך ונומר ואין דרך זה אלא דרך חתני׳ והקב״ה כחזן מה דרכו של חזן עומד ומברך לחתן ולכלה בתוך חופת׳ כך הקב״ה עמד ובירך לאדם ולעזרו שנ׳ ויברך אותם אלהים ויאמר להם ונומר וגרסינן נמי במסכת בתרא פ׳ המוכר את הספינה ר׳ ע״ה א״ר חמא ב״ח עשר חופות עשה לו הב״ה לאדם הראשון בג״ע שנא׳ בעדן גן אלהים היית ונומר מר זוטרא אמר י״א דכתיב כל אבן יקרה וגרסינן נמי במסכת עירובין פ׳ עושין פסין דף י״ח ויביאה אל האדם מלמ׳ שעשה הקב״ה שושבינות לאדם הראשון ע״כ ירגל האדם להדר אחר שושבינות אף גדול לקטן וישרתיהו כביכול כמו שעש׳ הב״ה וסמנו למדו מלאכי עליון וכמו שהמלאכים היו תופפים ומרקדים כן ראוי לרקד לפני חתן וכלה מאחר שהוא רצון שמים וכן דוד היה מרקד לפני הארון · ובמסכת כתובות פ׳ האשה ד׳ י״ז ת״ר כיצד מרקדין ב״ש אומרים כלה כמות שהיא וב״ה אומרים כלה נאה ותסודה אמרו להן ב״ש לב״ה לדבריכם מי שנשא חיגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסוד׳ והתורה אמרה מדבר שקר תרחק · אמרו להם ב״ה לב״ש לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו אדם בפניו או יגנהו בפניו הוי אומר ישבחנו בפניו מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות · כי אתא רב דימי משרו קמי כלתא במערבא לא כחל ולא שרק ולא פרכוס (קליע׳ שער) ויעלת חן · ואמרי עלה אמרו עליו על רבי יהודה בר אלעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה רבי שמואל בר רב יצחק מרקד אתלתא שוטיתא ג׳ בדין זורק א׳ ומקבל א׳ ·) אמר רבי זירא קא מכסיף לן סבא כי נח נפשיה איפסק עמורא דנורא ביניה לבין עמאי ונמירא דלא מיפסק עמורא דנורא אלא לחד בדרא או לתרין בדרא · אמר ר׳ זירא אהני׳ ליה שוטתיה · (פי׳ בד של הדס ·) לסבא ואמרי ליה אהני שטתיה (פי׳ מנהגו) לסבא ואמרי ליה שטותי׳ לסבא רב אדא בר אהבה מרכיב לה אכתפיה ורקיד אמרו ליה רבנן אנן מהו למעביד הכי אמ׳ להו אי דמו עלייכו כבשורא (בקורה) לחיי ואי לא לא ע״כ הרוצ׳ להיות חסיד ולאחוז בדרכי הראשונים ינמול חסד עם חתני׳ לש״ש ויכבדם וישבחם ומהאל יתברך תהא משכרתו שלמה · ורז״ל הזכירו ביותר שמחת חתן כמ״ש כל הנהנו׳ מסעודות חתן ואינו משמחו כו׳ מפני שיש בכלה פנים לכאן ולכאן אי דמיא עליו כבשורא יעש׳ כההיא סבא ואי לא לא עוד נ״ל דירבה תחבולות ביותר לשמח חתן וישבח לפניו הכלה כי אם החתן שמח וטוב לב אז החתן מאהב את הכלה ומחזיר אחריה וזהו שמחתה ·

ובענין הכנסת לחופה הזכירו הכלה כהא דאמרו והכנסת כלה לחופה ולא אמרו חתן והיה נ״ל לפרש כי לפנים בישראל היו נוהגין להוציא הכלה מבית אביה ולהכניסה לבית החתן והחתן כונסה אליו אמנם עיקר הפי׳ הוא הכנסת הכלה שמסייע לנדונייתה ולתכשיטי׳ שתוכל ליכנס לחופה וכן מצאתי ע״כ ראוי לאדם לטרוח בזה בגופו ובנפשו ובמאודו ויהיה עושה ומעשה אמנם אותן הנהוגין לרמות החתן בכל מה שיוכלו לרמו׳ אותו בענין נדונייתו וגם לכופו שילך לחופה אף שלא נתנו לו הנדוני׳ משלם שהבטיחוהו איני יודע מנין להם הדין הזה · ואדרבה תנן כפ׳ בתרא דכתובו׳ הפוסק מעות לחותנו ופשט לו את הרגל תשב עד שילבין ראשה אדמון אומר יכולה היא שתאמר אלו אני פסקתי לעצמי אשב עד שילבין ראשי עכשיו שאבא פסק מה אני יכולה לעשות או כנום או פטור אמר רבן גמליאל רואה אני דברי אדמון ע״כ ואף לדברי אדמון אין אנו יכולין לחתן לכפותו להכניסה אף שכבר קדשה וק״ל · והנה הם סברי מצוה עבדי כדי שלא לבייש בת ישראל · אבל לא נראה הגון בעיני כי אם בדבר מועט ומה שתלוי בשיקול הדעת שבשעת הקנין כל כי האי גמר בלביה החתן אבל זהו מצוה רבה לילך ולרדוף ולהשתדל לו כל מה דאפשר ובוראי אפשר

לדבר עמו

לדבר עמו דברים טובים ולרצות אותו ולומר לו אל תני עיניך בממון ואז יהיה אלקים עמך וכיוצא בזה דברים הנכנסים בלב :

והא דאמרן לעיל דעדיפא מצות שמחת חתן וכלה משאר חסדים ומדה של טובה מרובה זהו דווקא כשהוא חסד של אמת שעושה כן לשם שמים ולא לתשלום גמול וילך בדרכי קונו ית' שגמל עם אדם וחוה חסד של אמת וכבר סוף פרשה ח' אמר ר' שמלאי מצינו שהב"ה מברך חתנים מנין ויברך אותם אלהים. ומקשט כלות מנין ויבן ה' אלהים את הצלע מבקר חולים מניין שנאמר וירא אליו ה' באלוני ממרא קובר מתים מנין ויקבור אותו בגיא אמר רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן אף מראה פנים לאבל הה"ד וירא אלהים אל יעקב עוד וגו' מה ברכה ברכו רבי יונתן אמר ברכת אבלים · וקשה למה לא חשיב רבי שמלאי ניחום אבילים שמוזכר שני פעמים ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק שהוא ברכת אבלים וכן בירך את יעקב בברכת אבילים ונראה דרבי שמלאי לא חשיב אלא סדר מעלות של גמילות חסדים שהם ג' וזו ע"ג זו בענין עשיית האדם אותן המדריגה הראשונה שמחת חתנים וכלות יש לחוש אולי הוא עושה לתשלום גמול שהוא ישמח גם כן אותו או את בנו וכן הדין שושבינו נגבה בבית דין בקור חולים הוא מעלה יתירה · שכל חולה עומד בספק אם יחיה אם ימות ואם ימות אזי לא ישלם גמול ועל כל זאת הוא גומל חסד עמו בספק · המדריגה הג' היא מדריגה עליונה והוא חסד של אמת קבורת מתים שאינו מצפה לגמול. ור' שמלאי זה שהוזכר בכאן הוזכר ג"כ בסוטה דף י"ד דרש ר' שמלאי תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים תחילתה גמילות חסדים דכתיב ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם וסופה גמילות חסדים דכתיב ויקבור אותו בגי' ע"כ · וקשה מה יוצא מזה שהוא בתחילת התורה ובסוף התורה כל התורה כולה קדוש' לא כוונת ר' שמלאי הוא כמו שפירשתיו בכאן הזכיר שני הקצוו' דהיינו שמחת חתנים וקבורת מתים וכשיש התחלה וסוף בהכרח יש אמצעי ביניהם רק כוונתו היא אצל הק"בה נעוץ סופו בתחילתו ותחילתו בסופו כולם נאים לטובה מה הסוף קבורת מתים שאפילו אצל בני אדם הוא חסד של אמת כן אצל הקב"ה גם הקצה הראשון שהוא שמחת חתנים וכלות הוא חסד של אמת · ע"ז רמזו והלכת בדרכיו מה הוא משמח חתנים מלביש ערומים אף אתה ר"ל כמו הוא י"ת עושה חסד והוא חסד של אמת אף אתה ועל זה מרמז תיבת אמת א' בראש מ' באמצע ת' בסוף דהיינו ג' מדריגות הנ"ל ויהיו כולם חסד של אמת · ובזה יתבאר מאמר במדרש רבה פ"ח' חסד ואמת נפגשו צדק ושלום נשקו חסד אמר יברא שהוא גומל חסדים ואמת אמר אל יברא שכולו שקרים צדק אמר יברא שהוא עושה צדקות שלום אמר אל יברא דכולה קטטה מה עשה הק"בה נטל אמת והשליכו לארץ הה"ד ותשלך אמת ארצה · וקשה למה הוצרך הש"י להעליך אמת ארצה · הלא מידותיו של הק"בה שהוא מטה כלפי חסד כשזכיות ועוונות שוות וגם בכאן היו שקולים חסד וצדקה אמרו יברא ואמת ושלום אמרו אל. יברא הענין הוא דלבריאה האדם היה בהכרח להיות בו איזה זכות והמתנגדים השיבו שלא יהיה לו שום זכות כי חסד אמר יברא בזכות החסד ואמת אמר אל יברא כי חסד של בני אדם אינו חסד של אמת רק לתשלום גמול וא"כ מה זכות יש בחסד שלו צדק אמר יברא בזכות הצדקה שלום אמר אל יברא כי עיקר הצדקה היא להיותה ניתנת בסבר פנים יפות בשלום ואהבה ולא בעו"ה כנהוג הרבה פעמים שנותן הצדקה בריבית וקטטות וע"י כפיית חבית דין ודברי ריבות מה עשה הקב"ה השליך האמת ארצה כלומר עולם יבנה בחסד · ומה טוען אמת כי החסד של בני אדם אינו חסד של אמת אמר שיש גם כן חסד של אמת בהכרח דהיינו מה שעושים עם המתים לקברם בארץ החיים והו אמת מארץ תצמח · הכלל העולה שכל החסדים יראה שלא יהיה מחשבתו לשום תשלום גמול ולשום טעם תיעולם רק לגמול חסד בעצם ולילך בדרכי הש"י :

> קנ"ס
>
> ורשב"י בשם רבי יונתן הביא הפסוק דיעקב ולא דיצחק להראות מעלה יתירה בענין ניחום האבלות דהיינו להראות לו פנים וא לגיוד זוה אלא די בניחם לכך אלא נ"כ יהבר ניחומים וידבר לאבל דברים טובי' עד שישמחהו ויהיו פנים יפות :

ביקור חולים דאורייתא כדגרסינן במסכ' נדרים פ' אין בין המודר דף מ' אמ' ר' שמעון בן לקיש מנין לביקור חולים מן התורה דכתיב אם כמות כל האדם וגומר ופקודת כל האדם יפקד עליהם מאי משמע אמר רבא אם כל האדם שהם חולים ומוטלים על מטותיהם ובני אדם מבקרין אותן ואמרינן עלה תאנא ביקור חולים אין לו שיעור מאי אין לו שיעור סבר רב יוסף למימר אין שיעור למתן שכרן א"ל אביי וכל המצות יש שיעור למתן שכרן והא תנן הוי זהיר במצוה קלה כבמצוה חמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות אלא אמר אביי אפילו גדול אצל קטון רבא אמר אפילו מאה פעמים ביום ובמציעא פ' אלו מציאות דף ל' תאנא רב יוסף והודעת להם זה בית חיים את הדרך זו ג"ח · ילכו זו ביקור חולים בה זו קבורה את המעשה זה הדין אשר יעשון זו לפנים משורת הדין אמר מר ילכו זו ביקור חולים היינו גמילת חסדים לא צריכא דאפילו בן גילו דאמר מר בן גילו נוטל אחד מס' בחליו אפילו הכי איבעי ליה למיזל עד כאן :

וביקור חולים הוא בגוף ונפש וממון בגוף כיצד ירוץ ויתעסק בכל צרכיו ולהמציא לו כל רפואותיו וכן יטרח בגופו ביתר צרכיו ארז"ל מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה ולא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס רבי עקיבא לבקרו ובשביל שכיבד ורבץ לפניו היה אומר לו רבי החייתני כו' בנפש כיצד ישפך נפשו בתחינות להתפלל להש"י שישלח לו רפואה שלימה בממון כיצד לראות אם אין להחולי ממון בל צרכיו להשתדל לו כי צרכי החולי הם מרובות :

בפרק קמא דשבת דף י"ב תניא הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלזעוק רפואה קרובה לבוא ורבי מאיר אומר יכולה היא שתרחם רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל ר' יוסי אומר המקום יר' עליך בתוך חולי ישראל שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום וביציאתו אומר שבת היא מלזעוק ורפואה קרובה לבוא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום · כמאן אזלא הא דאמר רבי חנינא מי שיש לו חולה בתוך ביתו צריך שיערבנו בתוך חולי ישראל כמאן כרבי יוסי ואמר רבי חנינא בקושי התירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת אמר רבה בר חנה כי הוה אזלינן בתר ר' אליעזר לשיולי בתפיחה זימנין אמר יפקדך לשלום וזימנין אמר ליה ירכרינך לשלום היכי עביד הכי והאמר רב יהודא לעולם אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי ואמר רבי יוחנן כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו שאין מלאכי השרת מכירים בלשון ארמי שאני חולה דשכינה עמו דאמר רב ענן אמר רב מניין ששכינה סועד את החולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי תניא נמי הכי הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא ע"ג המטה ולא ע"ג כסא אלא מתעטף ויושב לפניו מפני ששכינה למעלה מראשותיו של חולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי ואמר רבא אמר רבין מנין שהק"בה זן את החולה שנאמר ה' יסעדנו על ערש דוי עד כאן וכתבו התו' לא ישב ע"ג מטה ולא על כסא ונראה דדוקא כשהחולה שוכב בנמוך שלא ישב גבוה ממראשותיו של חולה עד כאן ונראה דאפילו המבקר יושב בנמוך מהחולה לא ישב אצל ראשו של חולה רק לפניו כדמשמע לישנא דברייתא ושם דווקא שרי לישב נמוך מהחולה וכן משמע בהגירסא שהיא ברא"ש שעשה כ' בבות דהכי איתא הגירסא בהרא"ש ת"ר הנכנס לבקר את החולה לא ישב על גבי המטה ולא ע"ג הכסא ולא ע"ג הספסל ולא ע"ג שרפרף ולא על מקום גבוה ולא למעלה מראשותיו של החולה אלא מתעטף כו' נראה מבואר שנתחלה חשוב ישיבת הגבוהות ואמר שאסר אחר כך אמר ולא מראשותיו רצוני לומר אפילו בנמוך ואל תטעה מלשון מלמעלה מראשותיו של חולה משמע הא בנמוך שרי אפילו בראשותיו כי למעלה אין פירושו גבוה אלא רגלי המטה הם התחת

מתחת והצדדין הן לפניו וראשותיו הוא המעלה וק"ל : **עוד** יש ללמוד מלשון הברייתא שאמרה מתעטף שצריך להתעטף כדרך שמתעטפין כשהולכין לבית הכנסת מפני כבוד השכינה השורה מראשותיו :

אם גמילות חסד בביקור חולים הוא גדול במאוד כשמבקרו בצרכי גופו ובריאותו ק"ו כנו של ק"ו אם מבקרו בצרכי נשמתו דהיינו לראות שהחולה יתוודה היטב בשברון לב ובחרטה גמורה ובבקשת מחילה וכליחה מהשי"ת וגם יצוה עניניו שלא יהיה נשאר חייב הוא וכן להיפך ולא כמו שעושין המוניים שמשתיקין בדברים ההם עם החולי' עד דכרוכה של נפש שאז החולי בלי דעת ואינו מחרהר בתשובה גמורה כי סחות התשובה הוא החרטה ועזיבת החטא והוידוי על כל פרט ופרט מיגינותיו ובקשת המחילה בלב נשבר ובבכיה וצריך לזה ישוב הדעת ע"כ זריזין מקדימין כשמבחינין בו שהוא מסוכן יאמר לו כי טוב להודות לה' ולהתפלל לו שהוא הרופא האמתי בוידוי שאינו כ"א תפילה לפניו י"ת כמו שאנו עושין בכל יום תמיד בבית הכנסת וכמו שארז"ל הרבה לא התודו וכתו והרבה התודו ולא מתו ובכן ירפאהו ה' רפואה שלימה · וקודם כל דבר יאמר לו שישאל מחילה מכל מי שחטא כנגדו בין בדיבור ובין במעשה ואם יש בידו באיזה אופן ממון חבירו יסדר שישבוהו לו כי הרבה הקפיד הש"י על דברים שבינו לבין חבירו וכן שיכחול לכל מי שחטא כנגדו בין באומר בין בפועל בין בגזילה בין בכבודו כי אלמלא כן לא יכחול לו הש"י על עונותיו שישאל עתה מחילה מהם שכן ארז"ל נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע · ויודיע לו שעתה יקרא לפניו הוידוי הנהוג מלה במלה אך שהוא כולל ולכך צריך שיהרהר בלבו פרטות עונותיו ויצרפם איך שיוכל תחת איזה אחד מאותם הסוגים · ואם היא אשה שתבין לבה בפרט אם עברה על ג' מצות נדה חלה הדלקת הנר ותהא כונתה חרטה גמורה ושאם יזכהו ה' להרפא שלא יוסיף עוד לעבור עליהם · וכל המרבה בוודוים הרי זה משובח :

ובזוהר פרשת פקודי מי שמשגיח על החולי' ומשתדל שישוב בתשובה הנה זה הוא המלאך המליץ טוב והוא גורם לו שנצל ממר"ה הקשה ונואלו ממות ופודיהו משחת וגורם לו החיות ועליו נאמר אשרי משכיל אל דל עד כאן ואשרי לחולה המתעורר מעצמו קודם שיתעוררוהו :

בפרק במה מדליקין ת"ר מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה שכן כל המומתין מתודין כו' ותנן בפ' נגמר הדין כל המתודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בעכן וכו' וכתב הב"י בטי"ד סימן של"ח וכתב הרמב"ן בסיפרי רבי נתן אומר ואשמה הנפש ההוא והתודה זה בנה אב לכל המתים שיתודו וידוי עכ"ל · סדר הוידוי העתיק אבא מורי ז"ל בסוף עמק ברכה והביא נוסחאות והנני אלקט אחת אל אחת לעשות נוכח · יעשה צוואה ויבקש מחילה לכל מי שחטא ויבקש מרבים שיעזרוהו בתפילה ויעשה תשובה שלימה ויטול ידיו ויתעטף בציצית ויאמר ה' אלהים אמת והורתו אמת ומשה נביאו אמת וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ויקרא אשרי יושבי ביתך עד סוף המזמור וכזמור תפילה לדוד הטה ה' אזנך עננו סימן פ"ו ומזמור למנצח בנגינות מזמור לדוד בקראי עננו סימן ד' ומזמור אשא עיני אל כו סימן קכ"א ויאמר אחר כך בכונה גדולה

מודה אני לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם יצחק ויעקב אלהי האלהים ואדוני הארונים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד עושה שמים וארץ עושה חסד ומשפט בארץ היה והוה ויהיה שרפואתי בידך ומיתתי בידך יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלימה כי אתה אל רופא רחמן ואם אמות תהא מיתתי כפרה על כל חטאתי ועל כל עונותי ועל כל פשעי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך בילדותי ובבחרותי בישישתי ובזקנתי בין באונס בין ברצון בין בשוגג בין במזיד בין בנסתר בין בגלוי בין במתכוין בין שלא מתכוין בין ער בין ישן בין בהרהור בין במחשבה בין במעשה בין בדיבור בין בשמיעה בין בראייה בין במישוש בין בטעם בין בריח הכל תעבור ותסלח אשר נואלתי ואשר חטאתי מיום היותי על האדמה עד היום הזה בין בגלגול זה הן בגלגולים אחרים כי לך ה' הישועה כך תוחלתנו אלהי הסליחות אנא סלח נא אל טוב וסלח כי אל מלך חנון ורחום אתה :

אנא ה' בורא בראתני וגדלתני וזנתני ופרנסתני וכלכלתני עד היום הזה ואנכי באולתי הרעה בעיניך עשיתי והכעסתיך במעשי הרעים מידי יום ביום עד כי חדל לספור הייתי עובר ושונה מי מנה · אנא ה' מודה אני לפניך חטאתי עויתי פשעתי לאלפים ולרבבות אוי נא לי אני מלא עון ואתה מלא רחמים כמ"ש ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה · למען שמך הגדול עבור על פשעי כי עמך הסליחה ואין זולתך לכחול ולסלוח חוס עלי למען רחמיך הרבים וחסדיך הגדולים ואל תורידני שחת בחטאי הגדול ואתה ה' הלא חסדיך עם כל בשר ובמדת טובך אתה נוהג עם כל חי ובעבור חסדיך הגדולים בראת התשובה קודם שבראת עולמך כי ידעת יצר לב האדם רע מנעוריו לכן התקנת לו רפואה קודם למכה ועל כן אני החוטא בעל רמה ותולעה מגואל ומטונף מפיל תחינתי ובקשתי לפניך סלח נא לחטאתי והעבר את אשמתי ונקני מעוני הלא כך מדותיך מיום שבראת עולמך למחול ולסלוח לשבים אליך חנני ה' חנני ולא במעשה ידי תשוב וכמפעלי אל תשלם רק במדת טובך וחסדיך התנהג עמי ומחה את זדוני והעבר את פשעי ותשליך במצולות ים כל חטאתי במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו לעולם במה אקדם פניך ובמה תתרצה ותתכפר לי על כל חטאתי ועונותי ופשעי אשר חלפו ועברו · אם בתשובה ווידוי תתרצה הנני שב ומתודה לפניך ה' אלהי ואלהי אבותי חטאתי פשעתי וישר העויתי ולא שוה לי :

ועתה ה' אלהי אחר שובי נחמתי ואחר הודעי ספקתי על ירך בושתי וגם נכלמתי ואם בתפילה ובתחנונים תמחול הנני כפיל תחינתי לפניך כעיני עבד אל ארוניו וכעיני שפחה אל גברתה כן עיני נשואות אליך ה' אלהים ואם בבכיה וזעקה תפלח הנה במסתרים תבכה נפשי מפני חטאתי ובחדרי תאנח רוחי על רוב פשעי · ואם בשבר רוח תכפר הנה נשבר לבי בקרבי ועתה ה' אלהי הפותח יד בתשובה השבים ומסייע לבא לטהר פתח ידך לקבלני בתשובה שלימה לפניך שמע אל תפילת עבדך ואל תחנוניו ויהיו לפני כסא כבודך מליצי יושר להליץ בעדי ולהכנים תפלתי באזניך · ואם בעונותי הרבים אין מליץ בעדי ואין מלמד עלי זכות התור נא לי מכסא כבודך כאשר התרת למנשה בשועו אליך מרתיך דוד הנחושת כי על התשובה מראש הבטחתנו ככתוב בתורתך ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך ובדברי נביאיך כתוב לאמר דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ונאמר מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא · ונאמר אמור אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכו וחיה שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל

הג"הס

בעודו בבריאותו יאמר הנוסח קטלתי עויתי פשעתי כי כו' וכולת עשיתי מיום היותי על האדמה עד היום הזה ועתה נכלמי לבי ונכבה רוחי אותי לשוב אליך באמת ובתמים · בכל לבי ובכל נפשי ובכל מאודי זה שעולה על זכרוני הוא קטן פלוני ופלוני והנני מודה ועוזב ומשליך מעלי כל גלולי אשר עשיתי מיום היותי ונתתי אל לבי לעשות לי לב קדוש ולב טהור ורוח קדשה להיותי וזיד וזריז ומסכל בזולתך והריני כגר שנתגייר וכקטן שנולד להיותי כייתי כלנו והימים הראשונים יפלו כו ועתה :

ונאמר

ונאמר כי לא אחפוץ במות המת נאם יי' אלהים והשיבו וחיו לעולם יי' דברך נצב בשמים ודברך אמת וקיים לעד יאמנה נא דבריך ויעלה לפניך לרצון שתכפר לחטאתי ותמחול לעוונותי ותסלח לפשעי מחה והעבר הזדון והשוגג האונס והרצון בדבור ובמחשבה ובמעשה הנגלות לי והנכתרות ממני מה שעשיתי בילדותי בבחרותי בישישתי בזקנתי הן בגלגול זה הן בגלגול אחר הכל תעבור והסלח וכשיגיע עת קיצי לפטור מן העולם הזה ולשוב אליך הריני מקבל במיתה באהבה אליך יי' נפשי אשא · יהי רצון מלפניך יי' אלהי ואלהי אבותי שתהיה מיתתי כפרה על כל עוונותי שבעול' מגדול ועד קטן ותקבל נשמתי בשמח' כאשר תקחני ממני ויום לכתי לפניך רצה נא הליכתי ושלח מלאכי רחמים ויצאו נא לעומתי ושלום בואך יאמרו בקול אחד כביאתי יבואוני לגן עדן ושם תהיה ישיבתי ואתעדן בזיו אורך ימים ושים כבוד מנוחתי ואור נגה (פי' הוא הנעימות הנצחי) לפניך יהי כתרי וסוכתי ותחת צל כנפיך תנה לי את מחיצתי שמע תחינתי חיש נא ישועתי אל תעלם אזנך לרוחתי ולשועתי כי אתה אל ישועה אשר בך הבטחני יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי' צורי וגואלי · תפילה קדמונית מיוסדת על שם של מ"ב וזה לשון הפרדס בשער פרטי השמות סוף פרק י"ג כתב הרשב"י ע"ה שכל שם שיש בו ששה אותיות נגד שש כנפים שבשרפים ועל זה נאמר שש כנפים שש כנפים לאחד (בישעיה) ואמר ששם זה טוב להזכירו בלילה קודם שנתו וכן האדם סמוך לפטירתו כי על ידי כנפים אלה כתוב בישעיה בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף הנשמה למעלה ותזכה להנצל ממלאכי חבלה ומכל מזיקין ותזכה לחיי עולם הבא עכ"ל · וקבלתי שהמשמרים את המת ויושבים סביבו מרגע המיתה עד שיכוסה בעפר בתוך הקבר ישבו בתכיפות סביבו בחוזק שלא יכנס אויר חיצוני ביניהם והם יזכירו תמיד זו התפילה בלי הנחת רגע ולא ימעיט אפילו אלף פעמים ·

א נא ב כח ג דולת י מינך ת תיר צ רורה — אבגיתץ

ק בל ר נת ע מך ש גבינו ט הרינו נ ורא — קר"ע שט"ן

נ א ג בור ד ורשי י חודך כ בבת ש ומרם — נג"ד יכ"ש

ב רכם ט הרם ר חמי צ דקתך ת מיד ג ומלם — בט"ר צת"ג

ח סין ק דוש ב רוב ט ובך נ הל ע דתך — חק"ב טנ"ע

י חיד ג אה ל עמך פ נה ז וכרי ק דושתך — יג"ל פז"ק

ש ועתינו ק בל ו שמע צ עקתינו י ודע ת עלומות — שקו"צי"ת

כשמתפללים תפלה זו אז משניחים באלו הששה שמות הכתובים מהצד אבל חס ושלום לאומרם ·

א ל ב ריך ג דול י ראה ת ום צ דקותיו — אבג"יתץ

ק דוש ר חום ע ליון ש ור ט הור נ פשו — קר"ע שט"ן

נ א ג דול ד גול י גדל כ ח ש מירתו — נג"ד יכ"ש

ב רחמי ט הור ר חמהו צ דקה ת מיד ג ומלהו — בט"ר צת"ג

ח י ק דוש ב ריך ט הור נ פשי ע ליון — חק"ב טנ"ע

י ה ג לה ל בן פ רוחיך ז ו ק דוש — יג"ל פז"ק

ש וכן ק דם ו מאז צ דק י ושר ת ומיך — שקו"צי"ת

ואח"כ יאמר לו כמזהיר שיסדר לבני ביתו על עסקיו אם יש לו ביד אחרים או לאחרים בידו או אם רוצה לצוות שיעשו איזה דבר ברצונו ובפרט שיזכור להניח איזה דבר לעניים או להקדש או לחברת גמילות חסדים או לחברות אחרות כי חובה על כל האדם מכל עמלו בשעה זו להניח להקדש כי הוא חלקו בחיים · כתב הרקנאט"י פרשת ויחי ואמרו קצת חכמי קבלה צריך ליזהר כל אדם בעת מותו שלא ישאר כלום מאיבריו חוץ למטה כי כל הנשאר [illegible] המטה לא יאסף ולא יקבר (ר"ל בקבורה העליונה) לחית [illegible] לאכלה והרמז הזה גדול מאוד לפי שסביבות המטה הנזכר יש מיני [illegible] כר"א כשושנה בין החוחים לפיכך צריך שיאסף אל עמיו ולא חוץ [illegible] העניין אסיפה הנאמרים בצדיקים עכ"ל ודבריו מבוארים ליודעי חן [illegible] למדת מלכות השכינה שמשם מחצב הנשמות ע"כ אותו אבר שהוא [illegible] נפסל ביוצא וטמא טמא יקרא וכנגדו הנשמה נשאר פגום הקדושה ושומר נפשו ירחיק והזהיר זוכה להדבק בשכינה עכ"ה:

עוד מצאתי סדר נאה איך יתנהגו עם החולה כשמתחיל לגסוס בשעת גסיסה ישתדל אם יוכל החולה לומר אלו הפסוקים · שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי עזרי מעם יי' עושה שמים וארץ · והעומד על גבי החולה יגמור המזמור הכתוב לפנינו וכן יאמר החולה כה תברכו את בני ישרא' אמור להם והעומד יאמר יברכך יי' וישמרך · יאר יי' פניו אליך ויחנך · ישא יי' פניו אליך וישם לך שלום · ואם יוכל החולה יאמר גם כן מזמור לדוד יי' רועי לא אחסר

הגה"ה

טוב יום אחד לפני מותך פ"כ צריך האדם לגיול קבל הוא עם עצמו וצריך האדם להיותו מכין עצמו למיתה בעודו בריא · יהיו מוכנים תכריכין שלו מפני כמה טעמים קלא שלא יכול לעשות אותם בקדושה ובטהרה ובנקיות על ידי נשים שאינן נדות וביוצא בכן וגו' אולי ימות ויקבר ביום טוב על ידי גוים ואז הם יתעסקו בתכריכיו ושד שלא ינדווהו עשיית התכריכין שהייה בקבורתו ואין למת מכות עד שלעבר ישוב וגו' שמראות תכריכין שלו יבוא התעוררות בלבו לזכור תמיד ביום המיתה והתכריכין יעשה מבגד פשתן ממונע ולא כאותן שמתכהנין כשנעון כו בוזרים כפשתן המעולים ביותר וביוקר ובפרק אלו קשרים רבי ינאי כו' ויהיה לו מוהא כתובה ומתנמה ·

ויבחר אדם בבריאותו עת מן העתים שיתבודד ויעודה הוידוי הגדול הזה ויקשוב בדעתו כאלו היה נוסם והא לך סדר הוידוי בעודו בריא כשיזכור ביום המיתה ·

תנן רבי אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מותך במסכת

אהסר

אחסר · וגם כן יי' מה רבו צרי הכתובים לפנינו ואלו הפסוקים לישועתך קויתי יי' ·
לפורקנך סברית יי' · בידך אפקיד רוחי פדית אותי יי' אל אמת · אם אשכב לא
אפחד ושכבתי וערבה שנתי · נפשי ליי' משומרים לבוקר שומרים לבוקר · אני
בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתיך · יי' הוא האלהים יי' הוא האלהים יי'
הוא האלהים · שמע ישראל יי' אלהינו יי' אחד · ברוך שם כבוד מלכותו לעולם
ועד · והעומד אצלו יאמר כל כלי יוצר עליך לא יצלח וכל לשון תקום אתך למשפט
תרשיעי זאת נחלת עבדי יי' וצדקתם מאתי נאם יי' · והעומד אצל החולה יאמר לו

המזמורים ושבעים ושתים פסוקים עם התפלה הכתובים אחריהם ·

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים וכו' סימן קכ"א
מזמור לדוד יי' רועי לא אחסר וכו' סימן כ"ג
מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו וכו' סימן ג'
שיר המעלות ממעמקים קראתיך יי' כו' סימן ק"ל
ויהי נועם יי' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו :
יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן וכו' סימן צ"א
למנצח מזמור לדוד · יענך יי' ביום צרה וכו' סימן ך'
מזמור הבו ליי' בני אלים וכו' סימן כ"ט
הללויה שירו ליי' שיר חדש וכו' סימן קמ"ט

יי' מלך תגל הארץ ישמחו איים רבים · ענן וערפל סביביו צדק ומשפט מכון כסאו · אש לפניו תלך ותלהט סביב צריו · האירו ברקיו תבל ראתה ותחל הארץ · הרים כדונג נמסו מלפני יי' מלפני ארון כל הארץ הגידו שמים צדקו וראו כל העמים כבודו · יבושו כל עובדי פסל המתהללים באלילים השתחוו לו כל אלהים · שמעה ותשמח ציון ותגלנה בנות יהודה למען משפטיך יי' · כי אתה יי' עליון על כל הארץ מאוד נעלית על כל אלהים · אוהבי יי' שנאו רע שומר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם · אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה · שמחו צדיקים ביי' והודו לזכר קדשו

שבעים ושתים פסוקים ·

יברכך יי' וישמרך ·
יאר יי' פניו אליך ויחנך ·
ישא יי' פניו אליך וישם לך שלום ·

ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך · אשרי כל ירא יי' ההולך בדרכיו · אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת יי' · ואם כה אמר לעולם הנה החצי ממך והלאה לך כי שלחך יי' · כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יי' תטהרו · ויי' הוא ההולך לפניך הוא יהיה עמך לא ירפך ולא יעזבך לא תירא ולא תחת · הלא צויתיך חזק ואמץ אל תערוץ ואל תחת כי עמך יי' אלהיך בכל אשר תלך · כי שמש ומגן יי' אלהים חן וכבוד יתן יי' לא ימנע טוב להולכים בתמים · כי אתה יי' טוב וסלח ורב חסד לכל קוראיך · זה עני קרא ויי' שומע ומכל צרותיו הושיעו · פודה יי' נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו · טוב יי' למעוז ביום צרה ויודע חוסי בו · טוב יי' לקויו לנפש תדרשנו · חנון ורחום יי' ארך אפים ורב חסד · ולא אמרו העוברים ברכת יי' אליכם ברכנו אתכם בשם יי' · ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון · בחסד ואמת יכפר עון וביראת יי' סור מרע · ויהי יי' משגב לדך משגב לעתות בצרה · אף אורח משפטיך יי' קוינוך לשמך ולזכרך תאות נפשי · ימין יי' רוממה ימין יי' עושה חיל · סומך יי' לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים · ישא ברכה מאת יי' וצדקה מאלהי ישעו · למה יי' תעמוד ברחוק תעלים לעתות בצרה · בטחו ביי' עדי עד כי ביה יי' צור עולמים · זכור רחמיך יי' וחסדיך כי מעולם המה · כי יעמוד לימין אביון להושיע משופטי נפשו · יראי יי' בטחו ביי' עזרם ומגינם הוא · וירד יי' בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יי' · ויעבר יי' על פניו ויקרא יי' יי' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה · יי' צבאות אש[רי אדם] בוטח בך קרוב יי' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע · יענך יי' ביום צרה ישגב[ך שם אל]הי יעקב · כי אתה תברך צדיק יי' כצנה רצון תעטרנו · ויקם אדם לרדפ[ך ולב]קש את נפשך והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את יי' אלהיך ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע · ואמרת ביום ההוא אודך יי' כי אנפת בי ישוב אפך ותנחמני · כל אשר

חפץ יי' עשה בשמים ובארץ ·
אשרי שאל יעקב בעזרו שברו על יי' אלהיו ·
ברוך הגבר אשר יבטח ביי' והיה יי' מבטחו ·
טוב יי' לכל ורחמיו על כל מעשיו ·

קומי אורי כי בא אורך וכבוד יי' עליך זרח · מי' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ · יי' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל · כי יפול לא יוטל כי יי' סומך ידו · חונה מלאך יי' סביב ליראיו ויחלצם · יקר בעיני יי' המותה לחסידיו · לכן יחכה יי' לחננכם לכן ירום לרחמכם · בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה ושבת עד יי' אלהיך

ושמעת

ביוםכפת שבת שאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי אדם יודע איזה יום ימות אמר להם וכ"ש ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה · ראוי לכל בר דעת להבין זה הסדר שאכתוב ויתכוין על כל פנים בכל ערב ראש חדש שהוא יום כפור קטן · ויתענה יום שלם כדין תענית צבור ובכל השמורות ויפשפש במעשיו ויודעים וידקדק עליו כשיכנס על כל פנים מטה ית' ויהיה כמכנר עיניו למטה ולבו למעלה ויזכור ביום המות ויתמרמר עליו לגויתו באהבה בעת שיהיה לכן עת המיתה יען השם ית' ויהיה מלובש בטלית ובתפלין ויעורר את עצמו והנו נגבת וכרון יום המות אוי לך בנוף כנוף וגויה עבויה ובשמה בשיה ויחידה נלמודה ופכל בכל ואנוש אנושי ואדם · מאלהיה עם תקופך ויום תשובתך ביום שכבך בקבר מדוע התמכרת ודלת והעיוד כו' לא תשבת ועל עי כמות אים עוזך ואיה אוהביך ואמיתך ואיה איפה מכין יקווך אם יושיעוך בעת רעתך אתה עזית ואתה תמה אתה רעת ואתה תקוור אתה יואבת ואתה תהיה נאלם סכנע כשם האולת דע יסורך והכר את בוראך ראו כיתך נוז ורלם יכריעך ותולעים ימתקוך ורמפי אש שלהבת יאכלוך ע"כ וכור את יום הזה יום היור יום תוכר עיניך ובפרח ותכונתך וישיאך על כתף יכבלוך כד ארון תרתית שליכוך ארץ ליה ובליות אמר יעות שם תיפול עליך חיים ותכסה כליו וכמשך גוש ודימוהלא ההוא יום נור ואיום יום אשר אין לך כליון יום תוזור בכיה ואכיה יום פרדה ונעקם יום שוע ונאנקה יום ומספד מר יום תערוך אבל ומשגר יול ומשיר יום יקרה אף האל וקנאתו ונתכה כאש קיותו יום תגלה בנשיה וישאר הגוף שיותה יהמוכב לבדו ולא יהפך יגדו לבדו ואתה בן אד' מי יתגוס לעור' או מי יהיה עליך סתיה הלא או תאמר אוי לי מה עשיתי ומדוע דבר יי' בותי ואחרי שרירות לבי פניתי ע"כ בעוד קיים קיותך דע מה אחריתך · ואו תבך ימכור עיניו למיתה כמיה רבון אל בן להת עבר קדושת שיו בכל לב ונפש ומאוד · בן ליות יד"י על מתו באהבה כמיה רבון אל ויאמר המזמור כבי כ"ה לדוד אליך יי' נפשי אשא כו' ואחר המזמור יאמר צדוק הדין כפסוק הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא ואח"כ יאמר רבש"ע הריני מקבל עלי המיתה בעת בואה על פי רצונך הכני מקבלה באהבה לשם יחודך הקדוש ואז יאמר בכל כתו כידו בכל כוונתו כל הסדר הכתוב למעלה מעשה מוזה ויבקש מחילה עד מרי ונ' אלי · ואחר כך תפלת שם של ע"ב את אנא בכח גדולת ימינך כו' ובסיום התפלה יכרע וישוח ויאמר רבש"ע אביני קודם מותי להתודות לפניך כראוי ככל הנ"ל · ובלום יהיה רצונך ליסרני קודם מיתה בטירוף דעת ח"ו ואז בלתי נקיון אתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי אמנם יי' אלהי הכני מפיל תחנתי לפני כבודך בשברון לב ובהתעוררות רחמים גדולים שתמציא יתחסכה טובה למעשה ויהיה זה הוידוי שאני מתודה עתה כאלו הייתי מתודה גם כן לפני מותי מלה מילה ובכוונה גדולה ובבכי רבה ויעלה לרצון לפני כסא כבודך ובכי לנשמות דביקות כפם רחם ובשיה היה יחידה כעימות בימינך נצח אמן סלה :

וטוב הדבר שהטלית הזה שהוא לובש בהתודתו יהיה שמור ויהיה אתו בתוך הקבר · ובזה יהיה התעוררות להלבשות נשמתו בבגדי כבוד שלמעלה אמן ·

וכשהוא בריא ומתודה יהיה נזהר לומר שיתודה הוידוי הזה שיעשה עניו כ)ם שלא ידבר שום שיחה בטלה כאלו היה מת ולכן יכול לדבר · ואף מה שמוכרח לדבר ידבר בנחת גם

יקנס

ושמעת בקולו׳ כי אל רחום יי׳ אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך אשר נשבע להם׳ ותשועת צדיקים מיי׳ מעוזם בעת צרה׳ משמועה רעה לא יירא נכון לבו בטוח ביי׳ לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך והיה לך יי׳ לאור עולם ואלהיך לתפארתך׳
תזרם ורוח תשאם וסערה תפיץ אותם ואתה תגיל ביי׳ בקדוש ישראל תתהלל׳
אז תתענג על יי׳ והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי יי׳ דבר׳ והתענג על יי׳ ויתן לך משאלות לבך׳
מי בכם ירא יי׳ שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו יבטח בשם יי׳ וישען באלהיו׳

יקדם לראות עיניו ויהיו עפעפים כאלו היה ית׳ וכן כל תקופות התיקונים׳ ויכ״ס כשיבוא מטה לידו שיהיה כמנע יחוננו כאלו היה ית נס ומשכנתהיה נקיה׳ אבל בעבק לתורה והמצות והודות טובות חיה יחיה׳ ועל זה יסיס ריוו בלבו הצדיקים בויתנן קרוין קיים׳ ונכוח יהיה דבוק בלהים קיים כי יהיה הודוי עולה לו כאו היה מתודה בכל כחו בעת יציאת נשמתו מאחר שמוכב עניות כיות וחיי לעולם קיהכבויים :

ונחך יי׳ תמיד והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו׳ וזאת תורת זבח השלמים אשר יקריב ליי׳ עולת תמיד העשויה בהר סיני לריח ניחוח אשה ליי׳. והיה אמונת עתך חוסן ישועת חכמת ודעת יראת יי׳ היא אוצרו׳ השיר יהיה לכם כליל התקדש חג ושמחת לבב כהולך בחליל לבוא בהר יי׳ אל צור ישראל׳ זה יאמר ליי׳ אני וזה יקרא בשם יעקב וזה יכתוב ידו ליי׳ ובשם ישראל יכנה׳ יתן יי׳ את אויביך הקמים עליך נגפים לפניך בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרכים ינוסו לפניך׳ מגדל עוז שם יי׳ בו ירוץ צדיק ונשגב׳ ובנחה יאמר שובה יי׳ רבבות אלפי ישראל׳ גול על יי׳ דרכך ובטח עליו והוא יעשה׳ וקווי יי׳ יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו׳ כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם צוה יי׳ את הברכה חיים עד העולם׳ אז יבקע כשחר אורך וארוכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד יי׳ יאספך׳ יי׳ ישמרך מכל רע ישמור את נפשך׳ יי׳ ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם :

תפלה

רבונו של עולם בידך כח וגבורה לגדל ולחזק ולרפאות אנוש עד דכא עד דכרוכה של נפש ולא יפלא ממך כל דבר׳ ובידך נפש כל חי ורוח כל בשר איש לכן מי יתן יהיה רצון מלפניך לתת כח ותעצומות לפלוני החולי הזה לרפאותו ולהחזיקו ולהחלימו ולהחיותו ברצון כל אוהביו וקרוביו ויראו לפניך זכיותיו ותשליך במצולות ים כל חטאתיו ופשעיו ויכבשו רחמיך את כעסך׳ אך אם כאולי נגזרה גזירה לסלקו מן העולם בעונה הזאת כי צדיק אתה וישר משפטיך ואין להרהר זכור רחמיך יי׳ לכל יתיבר בכשפטים רעים והמכן מעיך אליו יהמו ומלאך אכזרי לא ישולח בו כי כבר הוכח במכאוב על משכבו׳ ויסורו ממנו כל רעים וכל הרוחות רעית היוצאה ממסגר נפשו כמשחל ביתא מחלבא כמות כל האדם מעבריך הצדיקים ורוחו ונשמתו אליך תאסוף וכלאכי שלום יצאו לקראתו מנוחה ידריכוהו בסתר כנפיך סלה אמן : עד כאן כצאתי.

ואם העומדים אצל הגוסס סיימו כל הסדר הזה וצריך גוסס יעסקו בדברי תורה ובענייני מצות ודברים שבקדושה כדי שתצא נפשו בקדושה׳ גם החולה שנוטה למות והמדברים עמו ראוי שידברו הכל בלשון הקודש ולא בלשון חול כי קדושה גדולה בלשון הקודש :

מצאתי בספר טעמי מצות של הרב רבי מנחם הבבלי סימן פ״ד האריך בעונש המוציא שכבת זרע לבטלה וכתב כשמוציא לבטלה בשערו אשר סביבו מתעטפי שם כחות הטומאה ומשם נבראו רוחות רעות ואחרי מיתתו אינם מתפרדים ממנו ומלוים אותו כי הם בניו (ואין לו צער גדול מזה) רחמנא ליצלן והיקונו להקיפו עשרה טבולי יום והם ירצוהו אל הכור על ל׳ ואשרי כל ירא חטא ומשכיל ומתבונן לאחריתו׳ הא לכם העתקה מצדוק הדין ומסדר זה הקפות הנהוגות בארץ ישראל׳

הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא׳ צדיק וישר הוא לבדו׳ זך ויחיד בפעלו חנון ורחום וצדיק בדינו׳ הצור פעל׳ ומי יאמר לו מה תפעל׳ תכל למענו פעל׳ כי הוא מוריד שאול ויעל׳ הצור צדיק׳ ויוצר כל מעשה׳ וחסיד בכל אשר יעשה׳ שלבו בכל חפצו ומי יאמר לו מה תעשה׳ הצור צדיק וישר אין בדרכיו עול׳ כי הוא נקרא הצור תמים׳ זך פעלו וצדק אורחותיו אין להסתר מפני פועל כל הצור צדק ומשפט כל דרכיו׳ חסד ואמת אורחותיו׳ משוא פנים אין לפניו ועלינו יהמו רחמיו כי כלנו מעשה ידיו׳ הצור נפש כל חי בידך מלאה ימינך רחם על פליטת צאן ידך׳ ותאמר למלאך הרף ידך׳ הצור תמים יחמול מרומים עשה נא ברחמים כאבות על בנים מרחמים׳ עצור רגזך מעגלי תמימים ומתומי דמים׳ הבט נא במעטי עמים כי אתה מלא רחמים׳ ולאבלים תן ניחומים הצור זו היא דרך לכל העולם׳ האספו ויגשו חסר כולם׳ כי אין דבר נעלם ונשמתו לחיי עולם׳ הצור

הנה״ה ואם בקיין וקורים כשופר עם עשרה ת״ם פסוס ה׳ ויתכין לא ילוהו יותר טוב :

בפרק האורג תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למה זה דומה לס״ת שנשרף ע״כ הנה האדם הוא כמו הלוחות וכמו שהדברות חמש כנגד חמש כן י׳ אצבעותיו ה׳ כנגד ה׳ הרי הגוף האדם כמו הלוחות והאותיות נשמות וכשפורחות נשתברו הלוחות ואף שברי הלוחות הושמו בארון כן האדם יושם בארון :

מצות הלוית המת ובכות על אדם כשר וגודל חיוב ההספד על המת

כל אלו הדברים ידועים ומפורסמים׳ וכן ניחום אבלים :

גמילות חסדים של הכנסת אורחים תנן יהא ביתך פתוח לרוחה כו׳ במסכת שבת פרק מפנין אמר רבי יוחנן גדול הכנסת אורחים מהשכמת בית המדרש רב דימי מנהרדעא אמר יותר מהשכמת בית הכנסת אמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה דכתיב ויאמר יי׳ אם נא מצאתי חן בעיניך וגומר וכשיבואו לביתו יקבלם בסבר פנים יפות וישים מיד לפניהם לחם לאכול כי אולי הוא רעב וכתב יש לשאול על כן צריך ליתן לו מיד לחם ומים בפנים מאירות׳ ואף אם יש בלבו דבר דאגה יסירנה בפניהם וינחם בדברים ובזה יהיה להם למשיב נפש ואל יכפר לפניהם תלאותיו כי ישבר את רוחם בחשבם שבשבילם אומרו וכפי עת אין לו ושבה בעמלו ובשנת האוכל יראה עצמו כמצטער על שאינו יכול להשיג יותר שנאמר ותפק לרעב נפשך כלומר תצא נפשך שאין לי יותר ליתן לפניכם ואפילו לידע ממנו כמה היות רגיל לקשר שאולי בקהר גדול בעדונים אם הוא בן טובים כראיתא למשה בפ״ה בחבורי שני ואם ילינו עמו האורחים ישכיבם במיטב מטותיו כפי הראוי להם כי גדולה מנוחת הגוף בהיותו שוכב בטוב ויותר עושה לו נחת רוח במשכבו והיטב מן המאכל ומשקהו ובצאתם ילוה אותם ויתן להם פת צידה לדרך בן על פת להם יפשע גבר על אשר לא נתן לדרוך פת בהפרדו וממנו נתגלגל הדבר ונהרגו כהני נוב׳ ומי שאינו מלוהו ולא נתן לו צידה לדרך כאלו

שופך דמים שנאמר ידינו לא שפכה את הדם :

ושכר גדול למשמש לאורחים ע״י עצמו כמו שמצינו באברהם במה שעשה למלאכים אפילו שנדמו להם כערביים · כדגרסינן במציעא פרק השוכר את הפועלים אמר רב יהודא אמר רב כל מה שעשה אברהם אבינו למלאכי׳ בעצמו עשה הקב״ה לבניו בעצמו וכל מה שעשה להם ע״י שליח עשה הקב״ה לבניו ע״י שליח ואל הבקר רץ אברהם ורוח נסע מאת ה׳ ויגז שלוים ויקח חמאה וחלב תני ממטיר לכם לחם מן השמים והוא עומד עליהם וגומר הנני עומד לפניך על הצור ואברהם הולך עמם לשלחם וה׳ הולך לפניהם יומם · וכתב רבינו בחיי בספר שלחן ארבע שער א׳ ח״ל והנה באזנינו שמענו ורבים ספרו לי בגדולים שבספרד והפרנסים בעלי אכסנאי׳ שנהגו מנהג נכבד מאוד ונתפשט ביניהם מימים קדמונים שהשלחן שלהם שהאכילו עליו את העני׳ בלכתם לבית עולמם שעושין ממנו ארון ולוחות שנקברים בהם וכל זה לעורר ולקבוע בלבבות כי האדם אילו יגיע שיאו לעב ויעלו עשרו לעושר המלך שלמה לא ישא בידו מאומה מעמלו שיעמול תחת השמש כי אם הטוב שעושה והצדקה שהוא מרחם את העניים כמו שאמר והלך לפניך צדקך עכ״ל וכן כתב בפ׳ תרומה׃ וז״ל אבא מורי ז״ל ה״ה בצוואת יש נוחלין והכניסו אורחים בבתיכם ר״ל עשירים רכל היכא דנזכר מצות הכנסת אורחים ר״ל דווקא הכנסת עשירים ומכובדים כשנתאכסנו אצלו שאז יקרבם בסבר פנים יפות לנהוג בהם כבוד ולהכין תפנוקים בשבילם (דכל ההולך בדרך עני הוא באותו שעה כמ״ש חכמי משנה ז״ל במסכת פאה) וראייה מאברה׳ אבינו ע״ה שסבר שהמלאכים היו אורחים והרכה לשחוט בשבילם ג׳ שורים להאכילם הלשונות בחרדל אבל הכנסת עניים ממש בכלל צדקה הוא כ״כ וכן הוא בילקוט מהרי״ל :

והכנסת אורחים הוא בכלל גמילת חסדים השייך לבין עניים ולבין עשירים והכנסת אורחים של עניי׳ תרתי הוא עביד צדקה וגמילות חסד

כתיב הלא פרוס לרעב לחמך כולל שני ענייני׳ האחד שיפרוס לו מפה על השלחן שיהיה דרך כבוד עוד י״ל שצריך בעל בית לחתוך חתיכת לחם לפני אורח כדי שלא יבוש ולא יכלם · וכן הוא בזוהר :

במסכת סוכה פ׳ לולב וערבה א״ר אלעזר גדולה גמילות חסדים יותר מהצדקה שנ׳ זרעו לכם לצדקה וגו׳ אדם זורע ספק אוכל ספק אינו אוכל אבל קוצר ודאי אוכל · וא״ר אליעזר אין הצדקה משתלמ׳ אלא לפי גמילות חסדים שבה שנאמר קצרו לפי חסד · ת״ר בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שהצדקה בממונו וגמילות חסדים בין בגופו בין בממונו צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים · צדקה לחיים גמילו׳ חסדים בין לחיים בין למתי׳ · ואמרינן נמי התם אמר רבי חנינא בר פפא כל אדם שיש עליו חסד בידוע שהוא ירא שמים שנאמר וחסד ה׳ מעולם ועד עולם על יראיו עד כאן

כתב הרמב״ם במורה נבוכים בפ׳ נ״ג מהחלק הג׳ וידוע שגמילות חסדים הטוב כולל שני ענינים האחד מהם לגמול הטוב למי שאין לו חק עליו כלל והשני להטיב למי שהוא ראוי לטובה יותר ממה שהוא ראוי ורוב שימוש ספרי הנבואה במלת חסד הוא בהטבה למי שאין לו חק עליו כלל וע״ז כל טובה שתגיע מאתו ית׳ תקרא חסד אמר חסדי ה׳ אזכיר ובעבור זה המציאות כלו ר״ל המציאות הש״י אותו הוא חסד אמר עולם חסד יבנה ענינו בנין עולם חסד הוא ואמר ית׳ בספור מדותיו ורב חסד ומלת צדקה היא נגזרת מצדק והיא היושר והיושר הוא שהגיע מכל בעל חק לחקו ולתת לכל הנמצא מן הנמצא׳ כפי הראוי לו וע״ז הדרך מה שאדם נותן ממונו לעני הרחוק בפרנסתו שמחויב עליו נקרא צדקה אבל מה שהאדם נותן ממונו יותר מהראוי לו וגם למי שאינו עני כ״כ אלא שאינו יכול עתה להתפרנס משלו וגם מה שאדם מסייע מגופו לחבירו וגם לעשיר ולחולה ולחתן ולמת או לכל מי שאינו מחויב בעשייתו נקרא חסד לפי שהוא צדקה הנעשית במדת חסד בלי שום חיוב ועל צדקה כזאת שהיא גמילות חסדים אמר זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד ע״כ ·

אמר החכם עשה חסד עם הראוי לו ועם מי שאינו ראוי לו כי אם הי׳ ראוי לו תשיבהו במקומו ואם אין ראוי לו תהיה את ראוי לו ע״כ · חסד אל כל היום ראוי לאדם שבכל ימי חייו יראה שלא יהיה שום יום שלא יעשה בו גמילות חסדי׳ או בגופו או בממונו · גרסינן במסכת כלה פ׳ כיצד מרקדין דרש רבא כל מי שיש בו ג׳ מדות הללו בידוע שהוא מזרע של אברהם אבינו רחמן ביישן וגומל חסדים · בשלמא גומל חסדים דכתיב תתן אמת ליעקב וגו׳ ביישן נמי דכתיב כדדרי׳ רבא דדריש רבא הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את ולא עד עכשיו לא רחמן הא אברהם לא רחים על בריה היינו רבותייהו דאברהם להודיעך חבתו בהב״ה · ודורשי רשומות נתנו סימן כי גבר עלינו חסדו נבר ר״ת גומלי חסדים ביישנים רחמנים :

נשלם פרק נר מצוה

אמר המגיה הנה מצאתי בפי׳ הסידור שלו שעשה ארוני אבי ז״ל הש״י יזכיני להדפיס גם הסידור ומצאתי כתוב קודם הצור תמים וראיתי להעתיק גם הנה :

תנן רבי אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתתך שאלו תלמידיו וכי יודע באיזה יום ימות א״ל מכ״ש יושב בכל יום ויום כי אינו יודע באיזה יום ימות · ויחשוב אדם תמיד כי חייו ובריאותו הכל ביד הש״י וברגע אחד כמימרי׳ שתנה כי הוא הורה נמסר על כן תהיה עת המיתה תמיד לזכרון לו ויחשוב כאלו הוא שוכב ומטה למות · ואיתא בפ׳ במה מדליקין ת״ר מי שחלה ונטה למות אומרים לו התודה שכן כל המומתים מתודין כו׳ ותנן בפ׳ נגמר הדין שכל המתודה יש לו חלק לעה״ב שכן מצינו בעכן כו׳ וכת׳ הב״י בטו״ד סימן של״ח וכתב הרמב״ן בספרי רבי נתן אומר ואשמה הנפש ההיא והתודה זה בנה אב לכל המתים שיטענו וידוי · וכל המרבה להתודות הרי זה משובח והא לך נוסח בקצרה :

לשם יחוד הקב״ה ושכינתיה ע״י ההוא טמיר ונעלם :

מודה אני לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב · שרפואתי בידך ומיתתי בידך יהי רצון מלפניך שתרפאני רפואה שלימה ואם הגיע עת פקודתי למות אתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא אליך ה׳ נפשי אשא ויהי רצון מלפניך שתהא מיתתי כפרה על כל חטאים ועונות ופשעים שחטאתי ושפשעתי לפניך במחשבה בדיבור במעשה בשוגג במזיד באונס וברצון מיום היותי הן בגלגול זה הן בגלגולים אחרים עד העת ורגע הזאת על כולם אלוה סליחות סלח לי מחל לי כפר לי ותן חלקי בג״ע וזכני לעה״ב הצפון לצדיקים ותודיעני אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימינך נצח :

שמע ישראל ידוד אלהינו ידוד אחד · ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד :
ידוד מלך ידוד מלך ידוד ימלוך לעולם ועד · ידוד מלך ידוד מלך ידוד ימלוך לעולם ועד ·
ידוד הוא האלהים · ידוד הוא האלהים · הוא אלהינו אין עוד אמת מלכינו אפס זולתו
ככתוב בתורתו וידעת היום והשבות אל לבבך כי ידו״ד הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד · מיוחד באהיה אשר אהיה

אהיה הוא היה והוא הוה והוא יהיה הוא מסית ומחיה לפניו לא נוצר אל ואחריו לא יהיה:

א נא ב כח ג דולת י מינך ת תיר צ רורה — אבגית"ץ
ק בל ר נת ע מך ש גבינו ט הרנו נ ורא — קר"ע שט"ן
נ א ג בור ד ורשי י חודך כ בבת ש ומרם — נג"ד יכ"ש
ב רכם ט הרם ר חמי צ רקתך ת מיד ג וכלם — בט"ר צת"ג
ח סין ק דוש ב רוב ט ובך נ הל ע רתך — חק"ב טנ"ע
י חיד ג אה ל עמך פ נה ז וכרי ק רושתך — יג"ל פז"ק
ש ועתינו ק בל ו שמע צ עקתינו י ורע ת עלומות — שק"ו צי"ת

ב ש כ מ"לו

בידך אפקיד רוחי פדית אותי ה' אל אמת:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתקבל נשמתי בשכחרה כאשר תקתנה ממני ויום לכתי לפניך רצה נא הליכתי ושלח מלאכי רחמים ויצאו נא לעומתי ושלום בואך יאמרו בקול אחד בביאתי יבאוני לגן עדן ושם תהיה ישיבתי ואתעדן בזיו אורך ושים כבוד מנוחתי ואור גנוז לפניך יהי סתרי וסכתי ותחת צל כנפיך תנרה לי את מחיצתי שמע תחינתי חיש נא ישועתי אל תעלם אזניך לרווחתי ולשועתי כי אתה אל ישועתי אשר בך הבטחתי· יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ידו"ד צורי וגואלי:

פיהווידוי מה טוב לאדם לעולם שכולו טוב כשמקבל בשמחה יסורי המיתה למען שמו באהבה כנזכר בזוהר על בן יצדיק עליו הדין צדיק כו' הצור תמים כו' ואז יתלהב בלבו קבלת המיתה בשמחה ובטוב לבב ובאמרו אליך ה' נפשי אשא יזהר בר"ת של אש"א שהוא °ארבעים °שתים °אותיות רומז לשם של מ"ב שבשם זה נשמתו נשחת מן הקליפות האוחזות בה ותשוב אל האלהים אשר נתנה כמו שאפרש אח"כ:

ומצאתי משערי במגלת סתרים של מקובל גדול כתוב שם וז"ל ומהחכם הזקן ונשוא פנים כבוד המקובל האלהי רבי יהושע המכונה שאלו"ש שמעתי שקיבל מרבו ורבו מרבו כי האדם בעת שמוציאין נשמתו השטן עומד על ימינו לשטנו ואומר לו כפור בי"ג עיקרים ואם הוא אינו בשכלו או שאינו יודעם ע"פ יקראום לפניו בנו או אחיו או אוהביו והוא יודה בהם וטוב לו· אלהי ישראל והנשמה ממאנת ח"ו ואפשר שיבוא לידי הוראה מאי תקנתיה להנצל ממנו יכוין בי"ג

ותתעדן בדשן נפשו כי שם **צמרכד** היוצא מסוף פסוקי פרשה ראשונה של בראשית עד יום אחד העולה כמנין דשן והוא יקבל נשמתו ויוליכהו בלי שום צער לאותו מקום ששמו דשן מה טוב ומה נעים חלקו וגורלו עכ"ל על כן סידרתי לאחר הוידוי שיהיה מורגל ביחוד שמו יתברך ובכוונת הלב ובאמרו ידו"ד הוא האלהים יכוין כי מדת הדין ומדת הרחמים מיוחד שכן ידו"ד עולה כ"ו וכשתמלא כ"ף ו"ו אז אותיות ראשונות עולות כ"ו כמנין ידו"ד ואותיות שנית פ"ו כמנין אלהים ובאמרו שנית יכוין כי תמצא היחוד בדרך אחר שם ידו"ד במילואו כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א עולה מ"ה תכתוב מ"ה במילואו כזה מ"ם ה"א עולה פ"ו כמנין אלהים הרי ידו"ד הוא האלהים ובתיבת השם יזהר מה שנזכר בזוהר פ' האזינו בפסוק הצור תמים וגומר צדיק וישר הוא והזכרו' וספירות בזה הפסוק ותיבת הוא כללא דכולא וביחוד אהיה אשר אהיה יכוין ב"פ אהיה עולה מ"ב כמנין שם של מ"ב וענין הזכרה שם של מ"ב מבואר בספר הפרדס סוף פ"ג משער השמות שם של מ"ב בכל שם יש בו ששה אותיות נגד שש כנפים שיש לשרפים וע"ז נאמר שש כנפים לאחד ושם זה טוב להזכירו בלילה קודם שינתו וכן האדם סמוך לפטירתו כי ע"י כנפים אלה בשתים יכסה כו' ושתים יעופף הנשמה למעלה ותזכה להנצל ממלאכי חבלה ומכל מזיקין ותזכה לחיי עולם הבא עד כאן ושמענו מתלמידי חכמים האלהי המקובל דמטמרין מתגלין ליה כבוד רבי משה קורדוורו ז"ל כי ציום רבם שיהיו מוכנים ומזומנים אצלו בעת פטירתו ובצאת הנשמה מחנוף יאמרו אנא בכח גדולת ימינך כו' ולכוין בכל השמות היוצאות ממנו ובפרט קרע שטן שיקרעו כח השטן שלא יצערהו ויבעתהו בעת הוצאת הנשמה· וכל זמן שלא יצא עדין הנשמה יחזרו חוזר חלילה כנזכר וכוונת השמות· והנה מצאתי רמז בפסוק °ואתם °הדביקים °בה' °אלהיכם °חיים °כלכם °היום הרומז לחיים הנצחים ראשי תיבות של °אתם °הדביקים בה' כו' עולה מ"ב· ובאמרו בידו אפקיד רוחי יכוין בר"ת באר הוא סוד באר מים חיים שלמעלה שכן אלו השמות הכוללים עולים באר דהיינו **אהיה ידו"ד אדנ"י יאהדונה"י** °פדית °אותי ידו"ד ר"ת פא"י והוא שם משמות ע"ב ועולה יאהדונה"י:

פרק תורה אור חג הפסח הוא עמוד החסד וז"ל תולעת יעקב קבלת חכמים ע"ה כי חג הפסח כנגד ימין עליון שכולו חסד ורחמים הזורח מן העדן העליון מקור הרחמים ולפיכך אין שם חמץ לפי שהמרה נוגרסת וכולו מצה רמז לאור ראשון שנאמר עליו יהי אור ולפיכך אכילת מצה בלילה הראשונה חובה ומשם ואילך פטור ובלבד שלא יאכל חמץ עכ"ל כתיב עולם חסד יבנה כי הש"י ברא העולם בחסרו בגדבתו הטוב כחסר של אמת כי הוא י"ת אין צריך לעולמו דקבוראו להיותן נבראים שיקבל הטוב אם יכינו ארחת עצמם לטוב אז טוב להם סלה ובמסכת ר"ה פליגי ר"א ס"ל בתשרי נברא העולם ור' ס"ל בניסן נברא העולם· ודברי שניהם אמת כי בתשרי נברא העולם ונתחדש יש מאין אבל זה לא נודע ונתפרסם לרבים והאומות מכחישו בו ואומרים שהעולם כמנהגו נוהג מעולם ועד עולם· אמנם בניסן נתגלה חידושו דהיינו לכל האותו' והמופתים אשר עשה משה במצרים בשידוד המערכת והירוסו בשעה שהיתה המערכת בתכליתו המובחר שהוא מזל טלה שהוא ראשון לכל המזלות והוא הכבוד והשר שלו הוא הכבוד משרים של מעלה· וראו כל העולם כי אלהים האלהים וארון האדונים אשר חדשם יש מאין ע"כ בידו היכול להרסם ולשרשם ועת לבנות הכל כפי רצונו ברוך הוא· הרי שחידוש העולם שהיה בתשרי נודע ונתפרסם בניסן ועיין במה שכתבתי לעיל בענין זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו כי בזכור את יום השבת נזכר הבריאה כי ששת ימים עשה ה' וגומר ובפי' שמור את יום השבת נזכר יציאת מצרים וזכרת כי עבד הייתה במצרים וגומר ואלו שניהם מתאחדי' ביחד וכן תמצא רמז זכור ושמור בפסח כתיב זכור את היום הזה וכתיב שמור את חודש האביב וזהו ענין בשמחת תורה בשמסיימין התור' מתחילין בבראשית ברא כי נעוץ סופו בתחילתו ותחילתו בסופו· דהיינו לכל האותו' והמופתי' אשר עשה משה וגו' בראשית ברא וגו' האותו' והמופתי' פרסמו חידוש הבריא' של בראשית ברא· ומזה הטעם נקרא פסח שבת כמ"ש וספרת' ממחר' השבת ואגב אפרש הפסוקים ההם כיד ה' הטובה עלי' וספרת' לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום הנה ממחרת השבת פירושו ממחרת י"ט כמו שתירגם המתרגם וכן פרש"י שבע שבתות פי' שבועות כמו שתירגם התרגום ורש"י· הנה קורא לי"ט של פסח שבת וכן קורא להשבוע שבת וגם תספרו חמשים יום ק' והלא אינו אלא מ"ט יום ורש"י פי' מה שפי' הענין פסח נקרא שבת שמורה ומפרסם חידוש העולם אשר ששת ימי המעשה ה' וביום השביעי שבת ע"כ ימי הפסח הם השבע' ימים כמו ז' ימי בראשית וכזה יובן טעם הספירה ואז"ל מצוה למממני יומי ומצוה לממני שבועי וכבר כתב הרמב"ם ז"ל בפ' בראשית כי ימי בראשית רומזים לימי עולם כי יומו של הקב"ה אלף שנים וכן העולם ששת אלפים הוי עלמא וחד חרוב כלומר שבות כמו השבת לאחר

לאחר ז׳ ימי המעשה והנה נודע כי שורש ימי בראשית למעלה סוד הבנין חג"ת נהי"מ הם כלולים זה מזה בסוד אחדותם וכל א׳ כלול מזה והם ביחד מ"ט עם שורש שורשם הכוללם הם נ׳ שערי בינה · ומ"ט שערי בינה נמסרו למשה והשיגם אלת שער הנ׳ והבנין יצא מהבינה מחסר ואילך כי עולם חסד יבנ"ה הרי ז׳ פעמים ז׳ וכן בעשיית הגשמיית למטה כל יום ויום כלול בטבעו מכל הז׳ ימים רק שפעולת היום המיוחד לו תפעולה היותר מתגלית וכבר הארכתי למעלה במסכת חולין וביתר מקומות כי אף ששת ימי חול כל א׳ כלול משבת ע"כ צריך לנהוג בו מקצת קדושת שבת וע"כ השבועה נקראת שבת כמבואר לעיל בארוכה גם השבת כלול מימי המעשה כי בשבת נבראת תמנוחה וענין מנוחה היא אין לה מנוחה כמ"ש רז"ל ת"ח אין להם מנוחה בעה"ב רק ילכו מחיל אל חיל מהשנה להשנה וזהו בלי ערך ושיעור וזהו בעצם הסיבת המנוחה ותענוג רוחני זכיית התרחבת ותתגדלם הרוחניי בישראל · וכמעשהו בחול לענין מעשה כ"ם גשמיים כן מעשיהו בשבת לענין הרוחניו כי שכר המצות כמו מעשה המצות וכל זה מבואר לעיל בארוכה באופן שכל יום כלול מכל הימים נמצא כל יום הוא שבועה ונודע שנקודה הראשונה היש מאין הנקראת היולי היתה כוללת כל מעשה בראשית וזו הנקודה עם מעשה בראשית הם כמו כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט והכל אחד · דוגמת שרשם למעלה ז׳ ימי הבנין הכוללים זה מזה עולים מ"ט ושורש שרשם היא עצם הבינה אשר שם הכל בהעלמה ואלו הם מ"ט הם הבי"נה והבינה היא הם רק הבינה נעלמת והם נגליים והכל אחרות אחד וכן למטה בגשמיי נמצא לפי מ"ש הרמ"בן שימי בראשית רומזים לימי העולם כל יום לאלף שנים כשתחשוב ז׳ ימים לז׳ פעמים ז׳ הרי מ"ט אלפים שהוא הפרט הנעלם בהכלל הוא אלף החמשים · והוא סוד שמיטות דיובל שהזכירו המקובלים שבע שמיטות כל אחד ז׳ אלפים וחר חרוב הרי מ"ט אלפים ואלף החמישי הוא בינה היובל הגדול ששם ישובו כל ההוויות למקורם בסוד תשובו אל אחוזתו וזהו החירות הגדול כי שם הכל משומר בלי סיג בלי נגיעה שום דבר חיצוני כי באצילות במקומו באלו העולמות שיש יניקת גם לחיצונים ושם בבינה רמוז העולם הבא הגדול הנעלם ועין לא ראתה אלקים זולתיך וארז"ל זהו יין המשומר וכבר הארכתי בדבר זה במקום אחר הרי מבואר ענין הספירה כי ביום הראשון של פסח המורה ומעיד על חידוש העולם אשר נתפרסם על ידי אומה ישראל אשר בעבורם חידוש השי"ת העולם בשביל שקבלו התורה ובחר בנו השי"ת הוא לנו לאלקים ואנחנו לו לעם ולאחר בחירה זו ציונו שנתחיל מיד מאותו היום ואילך במצות ספירה ולספור שבע פעמים שבע דהיינו שבעה שבועות ומצוה למימני יומי כלומר להודיע כי כל יום הוא שבועה וכל יום נגד אלף שנה ואחר כך חג שבועות כלומר חג הכולל כל השבועות הוא סוד בינה עד כאן נתנה בו התורה כי אז תורת ידו"ד תמימה בלי מום רבוקה בשם ידו"ד וזהו רוחניות הגדול של ע"ב ומ"ט פנים לתורה נגנזים בשער החמשים · והנה פליגי רבנן ורבי יוסי מר סבר בששה בסיון נתנה התורה ומ"ס בשבעה בו · שניהם לדבר אחד נתכונו רק מ"ס נתנה ביום החמישי כלומר הענפים מיום החמישי ולא החמישי בעצמו כי אף מרע"ה לא השיג בחייו שער הנ׳ ומ"ס נתנה לאחר יום החמישים להורות שאף שער החמשים יזכו בו לעולם הבא הנצחיי אבל יום החמישי הוא יום טוב ונקרא השבועות הכולל כל השבועו׳ והכל א׳ אין בכלל אלא מה שבפרט הם מ"ט והם הנ׳ והנ׳ הוא הם מ"ט רק הם מ"ט מתגלה והנ׳ הוא שרשם המתעלם כמו ז׳ ימי בראשית אשר כל יום כלול מימים האחרים והנקודה הראשונה הנקראת היולי כוללים ביחד ומה שיש בימים הוא עצמו מה שהוא היולי רק זה נעלם ואלו נגלו נמצא מבואר היטב שאמר הפסוק תספרו חמשים יום כלומר שספירות ז׳ שבתות אף על פי שאינם אלא מ"ט נאמרת הם חמשים כי שער החמשים הוא הם מ"ט והמ"ט הוא החמשים · הרי פסח מעיד על החידוש והספירה מורה על זמן עמידת החידוש ותכליתו · נמצא בתשרי נברא העולם ובניסן נתגלה החידוש וכל שאתה מוצא בתשרי אתה מוצא בניסן · תשרי יום ראשון ר"ה וביום העשירי יום כיפורים והם נגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם כן ראש חודש ניסן ראשון לחדשי השנה אחר כך בעשירי בו נצטוו בלקיחת הפסח ואותו היום שבת היה ונקרא שבת הגדול · השבת שלפני פסח (תנ"ה וכן י"כ נקרא נמי רבה וי"ל יען שעיקר בו לא אכילה ושתיה כו׳ כן שבת הגדול יוזו לעולם סגולתו שבת המנחין) וכולי עלמא מורים בשבת נתנה התורה והכל רמז א׳ כבר אמרתי הימים רומזים לאלפים והם ז׳ פעמים ז׳ ואף שבכל ז׳ אלפים חד חרוב המורה על השבת מ"מ נקודת השבת בבחינתו הפנימית מורה על עצם השבת דמות ההיולי למטה כן למעלה והוא שבת הגדול המורה על החידוש שיתבטלו השרים שלמעלה וזהו קשירת הטלה כבריתי המטת המזל על כחו שלמעלה ונשגב ידו"ד לבדו ולאחר יום של אכילת הטלה שהוא יום ראשון של פסח מתחילין לספור ימי עולם ואחר כך נתנה התורה ביום השבת הרי שבת הגדול כל זה מורה על העתיד וכמו שפסח ט"ו לחרש שבו יצאו ישראל ממצרים וישב ה׳ אותם בענני כבוד כן סוכות בתשרי כי בסוכות הושבתי את בני ישראל והם ענני כבוד וכמו שלאחר סוכות עצרת לה׳ כן אחר ימי הספירה · ובהושענא רבא מקיפין המזבח ז׳ פעמים ובכל יום מהסוכות לא היו מקיפין רק פעם אחת אלא ז׳ ההקפות רומזים לז׳ היקיפות העולם שהם ז׳ השמיטות כמ"ש המקובלים ושרי האומות מתמעטים שכנגדם רומזים פרי החג · וכל זה רמוז בימי הספירה ואחר כך עצרת הרי ניסן ותשרי שוין · **ואת** למאי נפקא מינה בא ענין בכפל אי למה בתשרי בא הרמז שנסמך העצרת לז׳ ימי החג ובניסן נתרחק העצרת עד אחר ספירה רע"ל כי ניסן חודש האביב וסוכות חג האסיף וניסן יהיה רמז לעולם המעשה בחינת היום לעשותם וזהו חודש האביב זמן עמידת קו׳ האדם שעושה פרי · ותשרי הוא אחר כך זמן האסיפה הוא סוף ותכלית האדם ויגיעו יאסף רומז למחר לקבל שכרם · באלו נאמר ניסן רומז למה שנברא העולם דהיינו לעבודה ולשמירת תלמוד ומעשה היום לעשותם ותשרי רומז לחידוש העולם האחרון שיתחדש בחינת למחר לקבל שכרה ויתגלה אור הגנוז והכל הוא ענין אחד כי שכר מצוה היא המצוה בעצמה כלומר רוחניותה כמבואר בארוכה בהקדמה · **תולדות אדם** הצורך בעולם הזה לעשותם ולטהר עצמו מכל טומאה וסיג וכן היה כאשר בחר בנו השי"ת לו לעם עדיין היינו מתוגלים משקוצי מצרים ואשה אף שפסקה ממנה טומאת הנדות צריכה ספירה לשבועה ואחר כך תטהר לבעלה · ה"ל הזוהר פ׳ אמור ר׳ אבא ור׳ חייא הוו אזלא באורחא אמר ר׳ חייא וספרת לכם ממחרת השבת ונוטר קאי קא מיירי א"ל הא אוקמוה חברייא אבל ישראל ה"ה

תנ"ה
בקודש הוא לכם ראש קדשי ראשון הוא לכם לחדשי השנ׳ הנה תשרי הוא ראש להשנה וניסן הוא ראש לכל החדשי׳ קדשי השנה לעיל במסכת חולין כ"כ ומבואר כי שנה הוא בינה ועשרה ימים ענודה עד יום כפורים הם שורש השנה והם י׳ ימים היתירים כנגד שנות החמה כמבואר לעיל בארוכה ובשהוא בינה הוא כמעלם אח"כ בניסן התקנות שכללם הוא התפארת שם שנת החמה בנגלה כי תפארת היא חמה · ותפארת יתירים להלבנה שהיא מדת מלכות י"ב חדשים סוף י"ב צירופים שם הוי׳ שהוא תפארת סוד י"ב גבולי אלכסון · וכן יעקב שהוא תפארת הוליד י"ב שבטים וענין י"ב צירופים הם התפשטות השם קצוות הכלולים יחדין ורמוזים הרי י"ב והם כולם נכללים בשנה ומתייחדים כי כל שנה הוא שס"ה יום ואף שלפעמים השנה אינו אלא שנ"ה או שנ"ד או שנ"ג יום מ"מ לנוים זה מזה והכל מתעלם כמו העיבור ואז יצא החשבון נשוב והנה השנה הוא הכלל שהוא השורש של קדשים וי"ב חדשים הם הפרט הענפים ותשרי שהם י׳ ימי תשובה שרש של כל השנה וראש חודש ניסן הוא שרש וראש לכל קדש השנה דהיינו ראש הצירוף יו"ד צירופים הוא ניסן ואח"כ אייר וכן כולם · וכזה יתבאר ר"א אם בתשרי נברא העולם ור"י ס"ל דבניסן נברא העולם אח"ם ואח"ם ול"פ כי נברא בניסן הכלול בתשרי רצוני לומר כי יש י"ב צירופי הוי׳ וכל צירוף כלול מכל הצירופים בסוד אחדותם רק שבכל צירוף בחינתו גוברת ח"ם הוא כלול מכל הצירופי׳ והנה מ"ס בתשרי נברא העולם הוא הצירוף של תשרי והוא מורה ונוטה לחות הדין ומ"ס כשתיתף עם מדת החסד דהיינו מבחינה כללות צירוף ניסן שבו שנוטה לחסד כיונא דברי שניהם אחד כוונתו וזה שאלתי קרוב לדברי כבספר

ישראל כד היו במצרים הוו ברשותא אחרא והוו אחירן במסאבותא כאתתא דא כד א"הי יתבא ביומי דמסאבותא בתר דאתגזרו עאלו בחולקא קדישא דאקרי ברית כיון דאחידו ביה פסק אמסאבו מנייהו כאתתא כד פסקו דמי מסאבו מינה בתר דאיתפסקו מינה מאי כתיב וספרה לה שבעת ימים אף הכי כיון דעאלו בחולקא קדישא פסק מסאבו מנייהו ואמר הקב"ה מכאן והלאה חושבני לזכיותא וספרתם לכם דייקא כמה דכתיב וספרה לה שבעת ימים לה לעצמה אף הכא לכם לעצמכם ולמה בגין לאהדכאה במיין עלאין קדישין לבתר למיתי לאתחברא ביה במלכא ולקבלא אורייתא כתיב וספרה לה שבעת ימים אוף הכא שבע שבתות אמאי שבע שבתות בגין למזכי ולאתדכאה במיין דההוא נהר דנגיד ונפיק ואקרי מים חיים וההוא נהר ז' שבתות נפקו מיניה ועל דא שבתות ודאי בגין למזכי ביה כמה איתתא דכיא דיליה בלילא לאשתמשא בבעלה כך כתיב וברדת הטל על המחנה לילה על המחנה כתיב ולא כתיב וברדת הטל לילה ואימתי נחת האי טלא כד קריבו ישראל על טורא דסיני כדין נחת ההוא טלא סהתוא נהרא כו' ע"ש שהאריך ׃ וענין טומאת הנידות מענין פירסה חוה נידה שהיתה תכף לאחר בריאת עולם מצד הנחש הערום והוא רשע ערום וכן במצרים ואת ערום ועריה . כי חטאו של אדם הוא הי' הסיבה שנפתח המעיין הנרפש מקור הזוהמא ונמשכה עליו ועל כל יוצאי יריכו והוצרכנו הצורות ההם צירוף וליבון וזה טעם גלות מצרים כמ"ש בפרדס בשער השערי' כי בעת שחטא אדם ובא הנחש על חוה והטיל בה זוהמא וערבו קודש וחול והוליד קין קנאה דמסאבותא והיה כח הקליפ' הולך ומתפשט עד שנתלבש בכותנות עור ר"ל בכללות ע' אומות כמנין ע"ין שבעור ולא חלקם הקב"ה לכבוד שמים ושפע נשמותיו היה משפיע בין המבחר שבאנשים עד שזרח אור אברהם שנטלו לחלקו וחלק השאר כראוי להם וע"י אברהם נתקן כתנות אור שהוא רמז לאחרות השם ויחודו ולכן הוא בא אבל לא נתקן לגמרי כי עדיין היו הסיגים מעורבים בכסף והכסף בסיגי' כלומר בקדושה היתה עדיין זוהמה וכין האוסות היו נשמות טהורות ובתחלה רצה הקב"ה לטהר הקדושה והוציא מאברהם ישמעאל ומיצחק עשו עד שנשאר יעקב מטתו שלימה ואח"כ שב לקבל ניצוצי' הקדושה הנדחי' חוצה לבלתי ידח ממנו נדח והכנים הכסף בתוך כור הברזל בתוקף הברזל במצרי' כדי שיתקבצו כל ניצוצי' הכסף למיניהם ולכן שם נתגלגלו כל הרוחות דור המבול אלו שעליהם נאמר כל הבן ילוד דור הפלגה אלו שעליהם נאמר ותכן לבנים תתנו עד שיצא כל הכסף צרוף ונקי מכל סיג שש מאות אלף כמנין העולה מ"ו קצוות ע"י התכללות הדברים מי' לי' עד ס' ריבוא וזמן הראוי להם שלא לקבל עוד גרים מפני שכבר נתקבצו כל נצוצות הקדושה מבין הקליפות וע"ז נאמר ראה ויתר גוים ופי' ז"ל כשעמדו ישראל וראו התיר להם ז' מצות כי כבר לא היו נצוצות כמו שלא יהיו בזמן המשיח שאינו בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף וכן אמרו אין מקבלים גרים לימות המשיח וע"י קבלת ערב רב וחטא עגל חזר הדבר לקלקלו והוצרכו לד' שאר גליות ולבא מתוך כור כימי צאתם מארץ מצרים ואלמלא סיוע שמים שסייע לישרא' במצרים כמעט נשתקעו בט"ט היין בתוקף הקליפה הטמא אשר גבר' ושלט' עליהם עד שנכנסו בתוכה עד מ"ט שערי' ומדריגות הכלולים בה כי כמו שיש מ"ט פנים טהור כן יש מ"ט פנים טמא ואלו לא נתעורר עליה' מ"ט פנים טהור עדיין אנו ובנינו ובני בנינו וכו' לכן בחיפזון יצאו למען לא יכנסו' בבין הנ' של טמאה מה שלא יהיה כן בגאולה העתידה כי לא בחפזון תצאו כי קודם צוה לנו משה חרות על הלוחות וזהו טעם שביתת חמץ בפסח כי מורה חידוש העולם ואז חטא אדם בזוהמת הנחש שהוא השאור שבעיסה החומץ אשר פקר בחידוש העולם רק אמר שהיה קדמו שאמ' מן העץ הזה אכל וברא את העולם והנה החמץ מורה אקדמות שהוחמץ מהשאור שנותן בו וכן ענין חמץ מחמץ אבל המצה הוא קמח ומים כמות שהן אינם לקוחות מדבר אחר והוא משל לבריאות שמים וארץ שעיקר השמים הם מים אעפ"י שנעשו מאש וממים מ"מ עיקרם מים נקראים שמים שם מים והארץ היא עפר הרי חם כמו קמח ומים וכן אדם הראשון נקרא עיסה של עולם והוא חלתו של עולם לא נתהווה מדבר אחר לא היה לו עילת אב ואם רק הקב"ה בעצמו ובכבודו וכן שמים וארץ וכל צבאם עליונים ותחתונים כולם נתהווים יש מאין ׃ וכמו שההיולי נעש' מאין המוחלט ואח"כ הוציא הקב"ה לפועל יש מיש כן בתפילת הפסח בערב תאכל מצות החיוב לאכול בליל הראשון ואחר כך כל ז' הוא רשות רק שלא יאכל חמץ להורות על בריאת ז' ימי בראשית ובדבר הזה יתבאר עוד בארוכה :

והנה תכלית הבריא' היה האדם ואדם הראשון היה העיסה חלה של עולם וכשקלקל וחטא נכנס בו זוהמת הנחש הוא השטן הוא היצה"ר והוא הוא השאור שבעיסה ואז החמיץ העיסה ונעשה גוף עכור כותנות עור וגרם מיתה על עצמו זהו סוד כל מחמצ"ת לא תאכלו חמ"ץ באמצע ואותיות מת בראש ובסוף גם חמץ אותיות חץ ובאמצע מ' הזוהר בפ' פנחס האריך במנין רמ"ח של פנחס כתב פינח"ס בגי' ר"ח כמו

בספר יעצרנו' אלהי' בשער השביעי' סכת' וח"ל והיתאלוקות שבין ר"א ור"י שר"א אומר בניסן נברא ור"י אומר בתשרי כולם יודים כי בניסן היתה הבריאה בכח ובתשרי יצאת בכח אל הפועל והיה כוונת ר"א כי ניסן הוא העיקר ור' יהושע כי בתשרי הוא העיק' והלכ' כר' יהושע כך מיעשתי וכן ראיתי ליקוטי' עכ"ל ודבריו אינם מבוארים כל כך ומה שמצאתי הוא מבואר שכבר בניסן שבתשרי וכן תיגמא בפועל הבריאה שעשה הקב"ה כבע בארץ טבע בתשרי וטבע בניסן ונלקח יקדיו ראיות של ר"א ור"י המוזכרים בפ"ק דר"ה דף י"ב תניא ר"א אומר מנין שבתשרי נבר' העולם שנ' ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי איזה חודש שהארץ מוציאה דשאים ואילן מלא פירות הוי אומר זה תשרי ואותו הפרק זמן רביעה' היתה וירדו גשמים וצימחו שנאמר ואד יעלה מן הארץ ר"י אומר מנין שבניסן נברא העולם שנאמר ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע ועץ עושה פרי איזה חודש שהארץ מליאה דשאי' ואילן עושה פירות הוי אומר זה ניסן ואותו הפרק זמן בהמה וחיה ועוף שמזדווגין זה אצל זה שנא' לבשו כרים הצאן ונומר ע"כ ׃ והבירוף של ניסן הוא ראשים והבירוף של תשרי דין נערכו כ"כ תשרי ימי דין וניסן ימי הגאולה וניסן מורה על בחינת עולם היום לעשותם ותשרי מורה על עתיד בחינת מוסר לקבל שכר ולו יהיה יום הדין הגדול וכן בחודש השרי כאמור כי בכבאו ליום חגינו אייום חג שהחודש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה וח"ל תולעת יעקב בסתרי ר"ה : ר"ה הוא הזמן שהעולם נידון בו בבית דין של מלכות מטה ואלו היה נידון בבית דין של מעל' כוד פחד יצחק לא היה העולם יכול לסבול תוקף הדין כי כן היה בזמן הבריאה שלולי שסתף עם מדת הדין מדת הרחמי' לא היה העולם שיוד כדאיתא במדרש ילמדנו ועוד שהחודש הזה שביעי והמדה שביעית ובהתעורר הדין ביום זה הנה הערלה חופה הברי"ת ומכסה הלבנה כמאמ' דוד אמר כי הנה החושך יכסה ארץ עכ"ל אבל על ניסן כאמר ולכל בני ישראל היה אור במושבותם ׃

ומ"מ תשרי יותר מעול' מניסן כי יתרון אור מהחשך רומז על תוקף הדין ועל יום הדין הגדול של עתיד ומתוך יום הדין הגדול יבא אורה הגדולה אור הגנוז ותתחדש הבריאה חדש ואור חדש והיא הגאו"לה הנצחיית ׃ ע"כ תשרי ראש להשנה שהוא השורש וניסן ראש להחדשי' שהם ענפים ושורש השנה הוא בגיבה שהוא עה"ב והחדשים הם במלכות מ"מ הענפים מורים על השרש כי סוד חידו' הלבנה מורה אל עתיד והיה אור הלבנה כאור החמ' ויהי' שני מאורות גדולים ע"כ ראש חודש בו קדושה יתירה וח"ל הזוהר בפ' נח ר"ש פתח ואמר כה אמר יי' אלהי' שער החצר הפנימית הפונה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החודש יפתח האי קרא אית לאסתכלא ביה דאיהו רזא כמה דאתמר יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח ונו' אמאי יהיה סגור כל אינון יומין דששת ימי המעשה אלא אילין ימי החול דתרעא דא יהיה סגור דלא לאשתמשא חול בקודשא וביום השבת יפתח וביום החודש יפתח דהא כדין שמושא דקב"ה : וכדין אתנהיר סיהרא לאתחבר' בשמשא תא חזי תרעא דא לא אתפתח באינון שיתא יומי דחול בגין דהא איכון יומי דחול שלטא תתאה אתזן ושלטין כל אינון שית יומין דחול על עלמא בר מארעא דישרא' ואינון דשלטי בגין דהשער הוה איהו סגור אבל ביום השבת וביום החדש כלהו מתעברין ולא שלטין בגין דהשער הוה איהו פתוח ועלמא איהו בחדוה ואתזן

במו יצחק שהוא מדת הדין · וראה אות מ׳ פורח באויר שהיא סימני׳ ומלא׳ המות
והיא מ׳ מפריו שהיא תוך ד׳ נ״ת ותר״א האשה ותק״ח מפר״ו ותאכ״ל ותתן ונומר
בהצטרף מ׳ לד׳ נ״ת הוא ד׳ מות שנתגלגל לד׳ רוחות העולם· הנה זו הם היא
תוך חין ונעשה חמץ וענין חין הוא הזרע שיורה כחין שבא מאדם הראשון
בק״ל שנה שפי׳ מאשתו והוליד רוחות ושידין אח״כ לק״ל ויולד את שת ברמוזו
ובצלמו שממנה הושתת העולם · כן במצרים נולד הגואל מרע״ה שהוא שת כנודע
בסוד משה שת הבל ויוכבד היתה בת ק״ל שנה כי יוכבד תיקון חוה ושת הוא משה
והוא יסוד העולם ברית ובתורה · וז״ל תליעת יעקב חטאו של אדם הוא היה סיבה
שיפתח המעיין הנרפש מקור הזוהמה ונמשכה עליו ועל כל יוצאי ירכו והוצרכו
הצורות ההם צרוף ולבון וזה טעם גלות מצרים שהוא כור הברזל וגלות ישראל שם
כדי להזקק מן הסיג ההו׳ ולעזוב שם לכלוכם וזוהמתם המעורבת בצורתם מכח
הנחש היה ערום ולפיכך היו ערומים מזיו השכינה שנאמר ואת ערום ועריה ואחר
הצירוף והלבון זכו להתלבש בזיו השכינה שנאמר וענגך עומד עליהם והנה כשגלו
ישראל למצרים נפלו תחת הערלה ההיא קליפת האגוז קשה ומרה ההוא
החמץ שנאמר עליו פלטני מיד רשע מכף מעול וחומץ המורה על
תוקף הדין ולא היה אפשר להנצל מרתחת השעבור ההוא הקשה לולא שהופיע
המאור העליון הנקרא רחובות הנהר להוציאם למרחב והתיר הקשרי׳ שבהם נקשרו
ישראל במצרים שמחמתם היו משועבדים שם ולפיכך נזכרה יציאת מצרים חמשים
פעמים בתורה להוריע בכח מ׳ יצאו והוצרכו לדם מילה לצאת מתחת הערלה
שהיו משועבדים תחתיהם ולהוציא החמץ מרשותם שכבר יצאו מכף מעול וחומץ
לאכול מצה להדבק באמונה העליונה שאלו לא הופיעה מצה שמור׳ שאין שום
חמץ מתערב שם לא היו נגאלים וארז״ל בפרק קמא דקדושין עונות שהוציאו
ממצרים טעם מן טעמו בהם הנה ביארו כי מוצא המן מוצא המצה ומקום אחר
להם והנה האוכל חמץ בפסח קוצץ נטיעת הגן הקדוש שגורם הסתלקות האור
הבהיר סוד מצה שמורה ולעורר החמץ הידוע שאור שבעיס׳ וזו היא כוונת חז״ל
באמרם אלהי מסכה לא תעשה לך וכתיב בתריה את חג המצות תשמור מלמד
שכל מי שאינו שומר את המצות ואוכל חמץ כאלו עובד ע״ז ולפי׳ עשו בו הרחקה
יתירה יותר משאר איסורין שבתורה ועוד יש רמז אחר בביעור חמץ והוא שעתיד
הקב״ה לו לבער יצר הרע מן העולם בסוד והסירותי לב האבן מבשרכם ונומר
ודוגמא זו נצטוינו לבער החמץ והנה יציאת מצרים בפתחון
ובשורה

ולתנן מתנין גלא אתייהב עלמא לרשו אחרא ולאי תימא
דכל אינון שית יומין אינון שלטין בלחודייהו ת״ח דכתיב
קדיש עד לא יקומון לשלטאה איהו אתקדש תדיר בעלמא
אבל לא אתפתח לאתגלא עלמא מקודשא בר ביומא דשבת״
וביומא דקדשא עכ״ל · והענין קידוש הלבנה מורה על
עטר״ת תפארת שהם עתידים להתקדש המוזכר בנוסח
ברכת קידוש הלבנה ולבאר הברכה זו בפליאו׳ יש ערך
לבאר המאור הקטן׳ במסכת חולין פ׳ אלו טריפות א״ר
שמעון בן פזי ואית תרגימין בן עזאי רמי כתיב ויעש
אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור
הגדול ואת המאור הקטן אמרה ירח לפני הקב״ה רבש״ע
אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר׳ אחד אמר לה לכי ומעטי
את עצמך אמרה לפניו רבש״ע הואיל ואמרתי לפניך דבר
הגון אמעט את עצמי אמר לה לכי ומשול ביום ובלילה אמרה
ליה מאי רבותא דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר ליה זיל
ולימנו בך ישראל ימים ושנים אמרה ליה יומא נמי אי אפשר
דלא מנו ביה תקופו׳ דכתיב והיו לאותות ולמועדי׳ ולימים
ושנים זיל ליקרו צדיקי בשמיך יעקב הקטן שמואל הקטן
ודוד הוא הקטן חזיי׳ דלא מיתב דעתי אמר הקב״ה הביאו
עלי כפרה שמיעטתי את הירח עכ״ל המאמר הזה בארוהו
חכמי המקובלים בספריהם בפני׳ שונות אבל דרך המאמר
הוא דרך המכנס הפרדס ואוסיף נופך משלי כיד ה׳
הטובה ראשית דבר ענין שני המאורות הגדולים וענין
ד״ו פרצופין ליתא הלכת׳ כסברת הרבה מספרי המקובלים
שס״ל שהוא ענין א׳ וכן חשבו הרבה מספרי המקובלים
שענין הנסירה של ד״ו פרצופין שלמעלה וענין ויישן
הירח הכל ענין א׳ גם זה איכו ולא ולמד כשהיו אדם וחוה
ד״ו פרצופין לא היתה בריאתם בשלמות עד שנתקן הקב״ה
פנים אל פנים ואז היו מזדוגי׳ לביאור המאמר הזה אקדי׳
שני מאמרים אחרי׳ שמהם יתבאר הכל מאמר א׳ במנחות
פ׳ אין דורשין כ״ה שמים נבראו תחלה וכה״א ארץ נבראו

תחל׳ וכה״א שמים וארץ כאחד נבראו ומאמר השני במדרש חזית שאל רשב״י את רבי אליעזר בר יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו אמר
לו כן אמר לו היאך אמר לו משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי לא זז מחבבה עד שקורא אות׳ אחותי ולא זז
מחבבה עד שקרא אותה אמי כך בתחלה חיבב הקב״ה את ישראל וקראן בתי הה״ד שמעי בת וראי ולא זז מחבבן עד שקראן אחותי שנאמר פתחי לי אחותי
רעיתי ולא זז מחבבן עד שקראן אמי שנאמר הקשיבו אלי עמי ולאומי לאמי כתיב כו׳ כנודע ומפורסם קבלת גילוי האצילות היה כדי שיהיו נבראים
שישתמשו אלהותו יתברך והם יהיו מופלאים מאתו י״ת וזה אי אפשר ומציאותו בעולם אלא ע״י גילוי י״ת בשמו הגדול ידו״ד ועדיין נ׳ ראשונות שהם
כרמוזים באותיות י״ה כתר חכמה בינה הכל מתעלם גם כי הם אינם רק מחשבתו וחכמתו ושכלו וגם הי״ה ברוך הוא מחריש העולם אבל הגילוי לענין מעשה
לפועל הוא באותיות ו״ה שהוא הבנין מחסד ואילך ו׳ ימי בראשית דהיינו תפארת ומלכות תפארת הוא הגוף הכולל שש קצוות הזרועות והשוקיים וגוף
וברית חד ונוטר מעשיהו הכל ע״י מלכות והיא האדריכל הבנאי כמאמר תפארת ומלכות הם הפועלים כח ו׳ ימי בראשית והם סדר וזמנים השתנות העתים
וכל הנהגת פעולים העולם והקיפו ואח״ל שהיו סדר וזמנים לפניו רמוס לומר בתיבת לפניו למעלה במחשבתו כשהיה מחרי׳ את העולם כי ראשי׳ המחשב׳
סוף המעשה בסוד הזריעה ע״כ תקף במחשבתו והוא ראשית חכמה היה קצוות לתפארת ומלכות כי ראשית המחשבה סוף המעשה וקנו תפארת ומלכות
ומציאות הויה אך כי התפארת יותר בתעלה ומורם מהמלכות היה בחכמה מציאות המלכות יותר בהויה בקנית גלוי כי התפארת הוא בחינה ראשונה
מסתכמת המשתוה להכתר בסוד הדעת והמלכות בחינה שניה בחינת עניות של חכמה כמבואר בתיקוני׳ והובא בפרדס שער המציאות פרק ד׳ אני ישנה
אני ישנה כי המלכות נקראת אני ישנה לחכמה וזהו ענין י׳ משם יהו״ד שרומז לחכמה תמצא מילוי יו״ד ו״ד ו׳ תפארת ד׳ מלכות כנודע אמנ׳ כל׳
יותר כתפשטה ען ו׳ ובאמת שניהם דבוקים וד׳ כ״אד אך ד׳ נתגלה וקנאה בקנית מציאות הוי״ה והוא״ו נעלמת והד׳ הסיבל שבו כתעלם מציאות
התפארת שעדיין בסוד הדעת ולא נקרא בשם גילוי מציאות הויה ואז הארץ שהיא מלכות כבראה׳ קודם השמים שהוא תפאר׳ כי היא קנתה בחינת מציאות
הוית התפשטו׳ בחכמה ותפארת בסוד הדעת בהעלמות וזה שהמלכות קנתה זה המציאות בראשית המחשב׳ יען כי היא סוף המעשה לגמרי כי במקום
מלכות מציאה לפועל ומעשה תפארת והנה כבר כתבתי שתכלית האצילות להתגלות א״כ היה בשכרם להיות יותר התפשטות לבוא התפארת הנתעלם
לגילוי ואז כעשה התפשטות החכמה שהיא הבינה שאינה אלא גילוי החכמה בסוד העיבור שנתעברה מהחכמה לבוא לידי גילוי והחכמה והבינה הם לא
מתפרשין לעולם כמבואר בזוה׳ ומאחר שעתה היה העסק בשביל תפארת שיב׳ לגילוי ויבא מהמחשבה למעשה ואז הוקדם התפארת לענין התגלו לבחינת
סוף המעשה כי בעוד תפארת ומלכות בראשית המחשבה או בהתפשטות הזה קדם רושם המלכות שהי׳ סוף המעשה לגמרי אח״כ כשהיה עסק להיות סוף
המעשה שיבא העולם לבגילוי או קדם התפאר׳ ונתהפך בדיוק קודם המתהפך שהיו בחכמה ו״ד עתה בבינה כעשו ד״ו והוא סוד דו פרצופין וזו היא ה׳
שהבינה כי היא ה׳ ראשונה ונותנת ה׳ היא ד״ו בתוכה פוס ה׳ והנה יתחילה ד׳ ואח״כ ו׳ כי ד׳ שהיא מלכות עדיין היא בנקודתה במציאות החכמה דהיינו
בחינה עליונה של בינה שהיא בחינ׳ המשתוות לחכמה ולא מתפרשין אבל התפארת בסוד הדעת כשהיה מנין המואצל בדעת היה נוקע והוא סו התיבו׳ בבינה
בסוד העיבור ונתגלה הבינה לענין לבוא לסוף המעשה נתגלה קודם המלכות שעדיין היא בחכמה וגם קנו השם של ד״ו פרצופין וזה לא שייך בחכמ׳ מאחר
שעדיין לא היה מציאות התפשטות פרצוף תפארת רק בבינה וגם תפארת בן י״ה סוד בינה ובבינה זו של דו פרצופין נתגלגל בשות אדם וחוה וע״כ
נבראו גם כגופם שהוא דפוס כמייתם דו פרצופין והנה לקח הקב״ה הצלע מהאדם והביא אל האדם להיות לו לאשה פנים של פנים כדי שיזדווגו ויולידו ובסרס
זה יובן שבאו פנים אל פנים כן היה למעלה באצילות ידוע כי תפארת נקרא אדם וחכמה הוא אדם הראשון כי תפארת הנעלם בסוד הדעת פרשו בחינת
א׳ שורש החכמה דהיינו בחינה עליונה שבחכמה המשתוה להכתר וזוה הדעת כלומר נקע ונעשה גילוי תפארת והמלכות קנתה הויה בתפארת אעפ״י
שעדיין בעליו׳ ואין לה שיעור קומה מ״מ נקראת בחינת צלע ויבן ה׳ אלהים את הצלע וכן היא הבינה היתה בוכה שבנין

בשורה לכל הטובות שאנו עתידים לקבל באחרונה והיא ערות גדול העולם העתיד להתחרש עלינו ולפיכך ביער חמץ משש שעות ולמעלה לרמוז אל האלף השביעי שהוא שבת ואז יתבטל יצר הרע מן העולם ויעוד ירמוז לנו הענין הגדול הזה שצריך לבער החמץ הידוע שלא יראה בין שש שהיא וא"ו שבשם ובין שבע שהיא בת שבע אם שלמה שלא לקצץ בנטיעות היפות עכ"ל וז"ל כפר המוסר ויעוד רע כי סוד ביעור חמץ בליל ארבעה עשר בניסן כי חכמים הראשונים היו חכמי אמת לוקחין עשר חתיכות לחם והיו מניחים אותם בעשר זויות הבית והיו חוזרים לזויות הראשונות ולוקחין חתיכה שהכניסו שם ומברכין עליה על ביעור המין ומקבין אותן בקערה וישמור אותן עד למחר בשעת שריפה וישרפם כדרך העולם אבל סוד הענין למה עשר חתיכות ולא פחות ולא יותר אלא לרמוז לך כנגד עשר טומאות כדי לבטל אותם ולבערם מן העולם שלא ישאר שום קטיגור בעולם על ישראל אלא ישראל צריכין להם רחמים בפסח הוא הוא דכתיב ליל שמורים הוא לה' שהוא שמור מן המזיקן ופורעניות ומקטריגין של העולם והם יושבין שכורים כבני חורין כיין הטוב שעוסר על שכרו ובבטחה בלי פגע רע ובלי שטן רע ובלי שום קטרוג ולפיכך צונו השם ית' ויתעלה שמו להשבי' חמץ בפסח ודי בזה לכל משכיל ומבין ואמרו הכמים זכרונם לברכה שתי מידות הן בעולם התמורות חמץ זכר מחמצת נקיבה עכ"ל · הרי החמץ סוד הקליפות סביב רשעים יתהלכון והמצה שהיא החירות וכן ד' כוסות שכנגד ד' לשונות של גאולה כולם הם שמורים ממקום המשומר שאין שם מגע גוי ולא כניסת שם שום יניקה להקליפות והוא כפירת בינה הנקראת עה"ב ששם רמזו ז"ל יין המשומר בענביו כמ"ש רז"ל עין לא ראתה אלקים זולתיך זהו יין המשומר ושם בבינה משומר כי לא מתחיל מגע גוי רק מהזרועות ואילך כי להישמעלים אחיזה בחסד אברהם ועשו בפחד יצחק ומבואר זה באורך בהקדמת תולדות אדם ע"ב המצה נקראת מצה שמורה וכן ארבע כוסות יין רומזים ויין המשומר והמצה והיין הם תיקון חטא אדם הראשון י"א חטה היה וי"א כחטה אשכול ענבים ודברי שניהם אמת להמבין רמזותם והמצה הוא התיקון של החטה והיין הוא התיקון של אשכול ענבים:

והנה למצוות הנוהגות בלילה הקדושה הזו של ליל פסח דיני פסח מצה ומרור וארבע כוסות ושני טיבולי' והסיבה יש להם טעמים גדולים נגליים ונסתרים וסתרי סתרים ומצוה גדולה היא לספר בהם וכל המרבה לספר הרי זה משובח וכל אדם מחויב לספר בהם ולהבין ולהשכיל עד מקום שיד שכלו מגעת בכן אהובי בני יצו באתי לסדר לפניכם שני ענינים והם משורש אחד כי במה שאחבר זה גילה זה · ענין אחד ארשום מקצת דרושים נכברים שעשיתים בשנים קדמוניות על ענין שבת שבת הגדול והמצות הנהוגות בפסח ובהם דברים אמיתים באמיתה של תורה וטעמים נכברים ופשטים יקרות בסיפורי מצרים וגם בהם הרבה פשטים מפוזרים בהגדה · הענין

הכנין של תפארת על ידי חסד כי עולם חסד יבנה כלות שיפיה אכילו הבנין שהם ו"ה מהטעם עד שהוא עומד במקומו ונעשה ן' של דו ונעשה שמים כלול מאש ומים דהיינו חסד וגבורה תפארת ולא הוא במקומו בתפארת אדם ולקח הבלע שהיא ד' נון ד"ו הדבוקה בחכמה שהוא אדם הראשון כדפי' וש"ה לקח הבלע מאדם ויביאה אל אדם במקומו דהיינו תפארת אדם ונכרה ממנו ונעשה לנ' פנים נפנים הוא נעשה אצילות שטי ומלכות אצילות שביעית מפשטת תחתיו כלשה לבעלה והיו כביכול לאחד אף שהם עתה שני פרצופין מכוברין זה מזה · וכן הי' באדם ונוה לנעה מתחילה ד"ו פרצופין ואחר כך נכרם בק"נה כי כתתון מורה על העליון · ואל יטעה בדברי הונה בראשי' ואב בפרדס שער מהות והנהג' פי' וז"ל ת"ם אדם ונוה לא נבכר דלא אתבריאו מ"ט לא אתבריאו אלכפין באלכפין בגין דכתיב כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ וזווגא לא אשתכח בתקוני' כדקא יאות וכד אתתקן הא דלתתא ואתהדרו אנפין באנפין כדין אשתכ' לעיל · מ"ל מן המשכן דכתיב הוקם המשכן בגין דמשכן אחר אתתקי' עמיה ועד דלא אתקם לתת' לא אתק' לעיל' אוף הכי כד אתתקי' לתת' אתיקים לעילא ובגין דעד כאן לא אתתקם לעילא לא אתבריאו אנפין באנפין וקרא אוכח דכתיב כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ יבגין כן ואדם אין לעבוד את האדמ' דלא הוה בתקוניה וכד אשתלימית חוה אשתלימת אדם וקודם לכן לא אשתלימו ונ"ה דלא דעד הכא לא היה את כמין בפרשת' ואף על גב דאברייא אמרו אבל סיון דלא עור ולא עור דלעילא דאתהדר' לעיל אנפין כ' כפין צבר ונוקבא הבימין דלא לקבל דא ודאי סומכים לעד לעולם עשויים באמת ויסר בסומכים דא דכר ונוקב' דאיכון סומכי' כמדא האי עולם דקא אירן תליין בעולם דלתתא וכד לא אתתקן עלם דלתתא לא אתתקן האי עולם דקאמרן כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ דהא דא בדא כמין ועולם דא כד אתתקן תתאה ואתהדרו אנפין באנפין ואתתקנו תשיכם כמין לעילא דהא יוקבתא דכא לא הוה עובדא בתיקונא בגין כן לא המטיר ה' אלקים על הארץ

ודא כדא תליא מה כתיב בתרים ואד יעלה מן הארץ לא תקונה דלתתא לבתר השקה את כל פני האדמה ואד עולה מן הארץ דא תיובתא דנוקבא לגבי דוכר' כו' אל תטעה שלא היתה הנבירה של מעלה עד שהיתה נבירה של מטה מ"ו וכי למעלה צריך ונן ואף שאנו אומרים לשון קריאה והנו בחינת קדימת מעלה · אלא איך יהיה צריך לנוור התחתון יהיה בינת עליון רק העליון הוא בינת התחתון רק הענין הוא כבר נודע שתכלית האצילות להנהגת העולם ולהיות מונהג בחסד ודין ורחמים וזה תלוי בהתעוררות התחתונים לפי מעשיה' כי כן נשפע מלמעלה ומאחר שהאדם היה אין שיתעורר מלמטה להיות האחד עולה · על כן לא היה ויונא למעלה להיות נשפעין למטה נשמות פנים בפנים כי עדיין לא היה נפעל למטה פעולת השפע להשביע עד שנברא הק"בה אדם וחוה למטה וכודונו פנים אל פנים וקיימו מצות פרו ורבו או נתעורר ג"כ למעלה להיות הזיווג של תפארת · ותפארת ומשם ומשביע נשמות בתיקונן כמוך לענין כי או הועמד ו' נון ד"ו במקומו והבלע שהיא ד' מן ד"ו הדבוקה בחכמה כמ"ש בני אדם כלקחה מאדם והובא אל האדם והנכה לו לאשה הוא למעלה והוא למטה כוה **תפארת** הרי בבחינת ראשית המחשבה קדימה ארץ לשמים וע"ז כאמר מלכות ה' בחכמה יסד ארץ כי שם קדם גילוי הוויית מלכות ואחר כך בבחינת סוף המעשה קדם שמים לארץ על ידי הכינה וזהו שנאמר כונן שמים בתבונה ודקו דברי ב"ה ודברי ב"ש נם נתקו דברי חכמים שאמרו שניהם שוין כי כן האמת והיו לבשר אחד כתיב כי אשתו כגופו ואז נשתלם הבנין של מעלה כוד שם יהו"ה ג' ראשונות בחינת י"ה כוד ראשית המחשבה ושם קדם ארץ לשמים בחינת ו"ה היא גילוי המעשה ושם קדם שמים לארץ ובאמת ו"ה הוא י"ה רק שזה נעלם וזה גילוי ע"כ בכל התורה כולה נקרא ת"ת יה"וה כי הוא גוף האילן ומבואר למבין ותפארת ומלכות הוא סוד חוה ולבנה שלמעלה · ואז קטרגה הירח ואמרה א"א לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד ידוע כי התפארת מטה כלפי חסד ונטייתו אל החסד והרחמים ומלכות דינא דינא סוד אדני הנוטה למדת הדין ודק והנה בהיותם לאחר הכבירה אמרה איך ישתמשו ב' מלכים בכתר א' כי לא יפעל כל אחד פעולת טבעו כי א"כ אז שלשה נבר ויסי' רחמי' או תתלה נבר ויסי' דין וכתב' בעל טבע אחר ע"ז אמר רבונו של עולם כודע כי העולם הוא היקף דהיינו האצילות מחסד ואילך ודבונו של עולם הוא הבינה שהם האצילות בנעלם וזה השורש של האצילו' הוא רבון העול' ואמר למה תלא ואת מלפניו ובוכות היתה להיותם שוין לא זו תחת זו רק אחים ואחות שהיא זה כנגד זה כוה **ת"ת מלכות** אף שיהיו תואמים ביחדיו ע"ש כל אחד פ"ע בפעולתו הת"ת ישפיע בבינה והמלכות בהוד ואחר כך יתמזג לא שהאחד יגבר והיא היתה מתרעשות ולא התפארת ביעל הרוב וכמעט כולו ומלכתה היתה בטל להיותה כל איש שורר בביתו ומושל בכל אשר לו בכל אשר ירצה ובכשרתיים וטבעה די"כ וכשהוא נגבר מבטל דינה והטיב לה לכי ומעטי את עצמך אחר שכטבעך ומתקן לבועל דין תהיה ראש לפועלים המתבלים כרמים דהיינו שיקודם היתה אצילות שביעית כשתלמלה מהתפארת שהוא אצילות ששי ועתה נכרדה ונתקיים בה לדכא תחת רגליו והנה הכבוד שלמעלה והיא הושם תחת היכו' להיותה עלול עשירי כמלא שהיא כתמעטה ודכא תחת רגליו ושם פעולת הדין שהדום האלוס מגד כי רשעים סביב יתהלכון הם המקטרגים הכבירים מולנים לכרוך ולבקש יואל אכלם · אז אמרה רבש"ע בשביל שאמרתי דבר הגון אתמעט והנה כפשוטו של המאמר יש קושיה מה היתה כוונת כשאמר א"א לשני מלכי שישתמשו בכתר א' אם יאמר אני יתמעט א' כמה אמרה בשביל שאמרתי דבר הגון אתמעט אלא ודאי יתמעט המוה מה ראית דדיק כומן שפי ועל פי הפשוטו יש לתרץ שאמרה למה אתמעט האחר הכי נמקומי וכמה עלה תעלה ואז לא יהיו ב' מלכי' בכתר א' ובשביל שאמרתי דבר הגון אתה מכים המוה במקומה ואותי תרד פלהים כך הוא לפי פשוטו · אמנם לפי הנכתר שהלכה היא שיהיו ביחד רק לא דרך מעלה ומטה כוה · **תפארת** שאז הלים שורר בביתו והכל כפעולה רק יהיו זה כנגד זה כוה **ת"ת מלכות** תאומי' ידדיו ואז היא קרוב למאכיל באור פני מלך חיים ואף **מלכות** שתפעל כדין כפי טבעה זה הדין הוא מתוק לא כאדמוניות השמת סרוף וכלה רק כמראה סוהב טהור את אשר

אלהים יכיס אמר לה לכי ומשול ביום ובלילה · ידעת יום וידעת לילה הוא תפארת ומלכות כמ"ש לך יום אף לך לילה אתה הכינות מאור ושמש והם יחד ד' ויהו"ד והכוונה שבכל נכוי המלך שהוא תפארת כתובים בידך להשפיע על ידך ולך המלוכה ומושל בתחתונים אמרה אלי רבותיה שרגא בטיהרא אלי מהכיא כי איכני שוה לי להיותי במדריגה כמוך לידידתו · אמר לה לכי כך ישראל יזיס ושכים הם המועדים והזמנים העבפים יומתעבפים לה ומשכנן שכ"ב יוזים ביומת לצלים והשבים כמו וזה שכתבתי למעלה באחכה בסוד הספירה · ומנה למועדי יומי ושבועי כו' אמרה על כל פנים השוה עיקר שנה תקופת השנה והשנה כוללת הימים אמרו לקרו לדיקי על שמך · הוא סוד התעוררות התחתון מינא דיליה כמה כביכול בהתעוררותם והם סוד מיין נוקבין דאוסידת לקבל הדכורא ואותרת הוי כמה ברא אתיכא לגבך ובזה מתעוררים זווג של מעלה והיא כעלייתו של בעל · קויא דלא מייתבא דעתה · דעת הוא חיבור

הענין השני וסדר בהמשך ההגדה בביאורה ככה מילי יקירי הנחמדים מזהב ומפז ובתוך סדר ההגדה לכתוב טעמי המצות הנהוגות בליל הזה ויודע אני שאינו כטפה מן הים בערך השגת עצם הענין מכל מקום א' המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכוון לשם יי' ואתם בניי יצ"ו בבוא העת לספר ביציאת מצרים ולקיים המצות תהיה שמי נזכר אצליהם דהיינו שתעיינו במה שאני כותב ואתם רוחיו חכמים

כיון והאדם ידע את אשתו ובזה לא נשלם החיבור שתבוא אל מקומה הראויה ויען להבין הדבר על בוריו צריך להאריך בביאורו הנה שהמלכות עם התפארת בסוד שני המאורות גדולים שוים מתייחדים בחיבור ובהלכה כאיש ואשתו אשתו כגופו ומחייב האדם לכבד את אשתו יותר מגופו ולא אשת חיל עטרת בעלה והיא כעלייתה של בעל עולה עמו ואינו יורדת רבותי לומר היא העולה למעלה בסוד נקודתה מקומה הראשון י' בחכמה יסד ארץ ושב לה דין קדייה כדפרישית כמה היא עטרה לבעלה · והנה כשהיא אבל בעלה כמוכה אליו ומשום תפארתו היא אבילת שכיעי לו בעשית דמות ך' הרומז עטרה · כי התפארת הוא ך' וכשתשים עטרה על ו' נעשה ך' (וזהו סוד קידושין שנותנין טבעת על האצבע שהוא ו' ונעשה ו') ולו איש ואשה שוכו שם י"ה ביניהם . ככר כתבתי בפתיחה המעשה דהיינו ך' תפארת קודם ובראשית המחשבה בסוד י"ה יש לה דין קדייה והו העטרה בראש בעלה אבל כשתרד פלאים למטה אף כעת עולתה לבעלה כעת רבנן דיה לה לבוא מן הדין להיות כנדון ולא תעלה מעלה וכין דהוא דלא מייתבא דעתה · והנה יתעלה אבאר תיבת עלי ואחר כך אבאר ענין השעיר · אמר הקב"ה שהוא התפארת הביאו עלי כפרה והוא שעיר לה' · הנה ענין עלי הוא עליו מזה דהיינו שתעלה ותבוא ותגיע למקומותה הראויה שהוא על התפארת הנקרא הקב"ה וענין השעיר אקדים לך מ"ש בתולעת יעקב בסוד יום כפורים בשעיר המשתלח וז"ל וזה שהיה המעשה הזה בשעיר ולא בשה ענין זה ידוע לחכמי האמת והוא כי כל מה שהדברים נמשכים והאצילות השיעה ההוא למטה יותר נמשכת בהם הטומאה כמגל כל הדמוק ומקבירו טמא ומקבירו לפיכך כל הדברים הנמשכים מהשר ההוא אשר תחת השעיר עליו כל מתביהם בעו שפערו ומסך יותר משאר הבהמות והוי"ו מורה על תוקף הדין כמו שהם מורים על תוקף האף והחימה אבל השר ההוא מלך על כלם ואין טומאתו כטומאתם אבל מקומו קרוב אל המקדש יותר מהם ולפיכך חלקו השעיר שאינו שעיר וביכור חלק איכו חלק בסבל מה שבו מהטומאה ואינו שעיר כי אין טומאתו כשאר תחתונים ולפיכך חלקו השעיר ולא בדבר אחר עכ"ל : וכתב עוד בתולעת יעקב בסתרי ר"ח וז"ל כי מידוע בירח היא סגולה לתת מקום לשר הידוע לבוא אל מקדש יי' ומפני הרעה כאסף הבדיק דכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב כי קצר המצע מהשתרע סוד כעלם והתורה יענה אותנו להעבירו מן המקדש בסוד השעיר ולפיכך נקרא שעיר קטולת לחטא את הבית ושעיר זה חלק לשר ההוא כיונק מן המקדש בסבת חסרון הירח ונופל כח להשפיע לאוויתו למטה ויתגן כך פורס יושראל ואינו יוקבל עליהם ובספרדים זה הכבוד מתעלה להתחבר בלי יונע ולסוד זה תקנו בתפלת מוסף ראשי חדשים כו' וזמן כפרה בסוד הביאו עלי כפרה על שמיעטתי את הירח תשועת נפשם מיד שונא בכאן גלו הסוד ליודעי חן תשועת נפשם סוד הכלה הנקראת נפש דוד מיד שונא בסוד ואת עשו שנאתי ועליו אמר דוד המלך ע"ה הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי מחרב היא חרבו של עשו החרב שמתהפכת ותליו כאומר ועל חרבך תחיה נפשי היא נפש דוד וכמו מיד כלב סוד הכלבים המעתיק' ומשרה שכ"ה ועליו אמר איוב ארץ נתנה ביד רשע ובב"ר פלטה נפשי מיד רשע חרבך אותו רשע שהוא חרבך שנו אתה רודה עולמך רבי שמעון דסכנין בשם רבי לוי פלטה נפשי מאותו רשע שהוא עתיד ליפול בחרבך שנאמר כי רותה בשמים חרבי הנה על אדום תרד ונומר דבר אחר פלטה נפשי מאותו רשע שבא מכחה של אותו חרב שכתוב בה ועל חרבך תחיה ובזמן שיעקרים ואת הנביאים ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ יתקיים והיתה ליי' המלוכה והיה יי' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי' אחד ושמו אחד עכ"ל והפרדס כתב גם כן כי הקליפה בקרבתה אל הטהרה אבוד תאבוד והו ענין פרי החג והיו מתמעטים והולכים כוה כנגד אבי"ע ואמתיק קצת ולשונו מה שכתב שם וז"ל זה שראוי לדעת כי שבירת הקליפות והשבתתם הוא ההכנעה בתוך הקדושה ר"ל בקרבתם אל הקדושה וזו היא תפלתינו שאנו אומרים יכירו וידעו כל באי עולם כי אתה אלהים לבדך כי בהקרבתם אל עבודת השם זו היא הכנעתם והוא גם כן ויאמר כל אשר נשמה באפו יי' אלהי ישראל מלך שאותם אשר נשמה באפם הם מצד הקליפה כדפירשתי בזוהר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו והוא ענין ויאתיו כל הימשנים ויעתרו לפניך כל הבריאים וכו' וכן זה הוא סבת הכנעתם והשבתתם כי יכנו מצד הקדושה ויעהרו ויתבטלו כלנד טומאתם וכאשר יתערבו הכינים נשרפים ביום חג היתה סיבה אל פרי החג שהיו מעטם ליספר הפרים המשפיעים לחוץ ועליהם נדרש בספר הזוהר בפ' כמ ויהיו הימים הלוך וחסור כי הם מתמעטים בסבת קורבתם אל הקדושה · ולהבין מה שאמר על בריאתם ושלום אל החשוב ותבין הדברים כפשוטם שהיה קטרוג למעלה באצילות הקדוש והטכוד אשר יזה זו היא יזה תנוכה ההכבריאים קלי הדעת ומי אשר שלח ידו למעלה ונקה רק בעל מאמר המגיה הענין בדרך משא ומתן ושורש הענין הוא כל ההשפעה הכולה שלמעלה היא בסבת התעוררו' התחתונים כמזר ולין ורעוגים ולאבד את רשעים המאבדין את העולם והכל כפעל על ידי מלכות וכשהעולם כמעלה עליכה מלאים וכיות או עת דודים למעלה כמעור איש ולוית והם בחיבור אחד והיא שורה כביתו שאין פרך ואין מוחה ולא כמנא שום דין רק שבע רשעים והיא גם היא עירה לבו כי עולה מעלייתה של בעל אל מקומה הראשונה להיות עטרה ולא תשפעת שפע רשעים בגורים בלי ערך ושיעור ומפני שאינו היא לבוא תחת רגליו וסביב רשעים יתהלכון היה המקטרגים הגורמים דין אדום הפחת שרוק ואין תקנה אלא לינאה עוד וכעד על ידי מעשה הצדיקים להיות ממשלת יום בה כמו לילה דהיינו לייחד יי' אחד ושמו אחד ולא כדיקים נקראו על שמה והו כוון כבלות שאין אור אלא יומעט והוא ערך שרגא בטיהרא אבל לעתיד והיה אור הלבנה כאור החמה כענין איש ואשה והיא תעשה כרמון בעלה וזה יהיה מצד הדין והיושר להיות הכל נהיים כי כך יהיו ראויים באותו הזמן וענין הקטרוג של המשיכו היה גורם שמטה היה בדין ועל כל פנים בנרת ישראל עשה לה מר ומפיגה בתיקון והו כלל המאמר ולא שהיה ח"ו משא ומתן דרך דברי ריבות רק השאלה והתשובה הכל היה כתקון ולא לא יקשה הלא הבין הקב"ה שלא תתיישב דעתה אם כן מה אמר לה בתפלה נכוי ראויים אלא הכל הוא אמת והיושר והכל לפי התעוררות התחתונים ודי בזה למשכיל ולמבין :

ושלשה בחינות אלה שיש למלכות עם התפארת שהוא ו' כרשות כג' נקודות שיש בוא"ו שהם חולם שורק חירק כמו שביאר הרשב"י בתיקונים והביאו הפרדס בשער הנקודות פ"ב וז"ל בחולם איהו תגא על רישיה ובחירק איהי כורסייא תחותי ובשורק איהי יחידה לגביה בגופא דא"ך עכ"ל · וחולם הוא מקום הכתלה שלשון זה החלם לעטרת ושורק מענין שורק כלו זרע אמת · וחירק הוא הדין וירקו סן · ואלו הבחינות שבאר המאמר דכתיב אחותי אמי בחינת בתי כשהיא למטה בחינת אחות כשהוא אליו כשוה לו והוא לה אם שלשון אימי וחיבור וכן אמר אברהם אבינו אחותי וכתיב ואיש אשר יקח אחותו חסד הוא כי עולם חסד יבנה כמ"ש לעיל ובא הרמז אומנם אחותי בת אבי היא בחינתה למעלה בחכמה הנקרא אב ועל זו בחינה אמר בעל המדרש לא זו מחבבה עד שקראה אמי והיא סוד כעטרה שעטרה לו אמו ועל זה סובב הענין הביאו עלי כפרה כלומר לבחינת אם שהיא עטרה שעלי · כי הענין הביאו עלי כפרה רומז על הדביקות למעלה במקום נעלם שהוא על הקב"ה כמו שכתבתי והוא כענין שביאר בשערי אורה פיי בני ויחוכי לא בזכות תליא אלא במזלא במקום זכות הוא בית דין הגדול של מעלה בימין השמאל והמכריע שהוא חסד גבורה תפארת וכן כה"י והמזל הוא למעלה מהם סוד מזל העליון אהיה אשר אהיה ובזה שהתפללה על בני כתיב ותתפלל חנה על יי' ולא כתיב אל יי' כי מדרגות הם אלכ"י למטה יה"ו

באו.ע

חכמים ונבונים להבין דבר מתוך דבר ולהיות כמעיין המתגבר והנה אני קורא שם
לחלק הדרושים · מצה עשירה כי ר"ת עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר
וסימנך לחם עוני מצה עשירה כן יהיה דברי וידעתי כי לפעמים יבאו איזה דברים
בכפל מה שנזכר בדרושים יהיה לפעמי' איזה ענין ג"כ מוזכר בחיבור הזה וזה לסיבה
כי הדרושי' למדתי בבחרותי והחיבור הזה בזקנתי ובאו הדברי' יותר בעשירו' ובסיגנון
אחר ומשנ' לא זזה ממקום · ולענין השני ביאור ההגד' הנני קורא לה מצה שמורה כי
כיפור ההגד' מפסח מצרי' מורה ג"כ על פסח של עתיד ואבינו שבשמי' שומ' את הדב'
וממתין לקץ הפלאות · והנה אקדים חקירה א' גדולה ואף שהיא נזכרת ג"כ בדרושים
ב"מ לרוב צרכה ושהיא כוללת כל התורה באתי להקדימה באריכות והיא זאת
תלה הכתוב הרבה מצות מהתורה ביציאת מצרים והוא דבר המבדיל הדעת שהתור'
היא נצחי' ויהיה קיומה תלוי במצרים כאלו אם לא הי' יציאת מצרים אז היתה התור'
ח"ו בלתי מתקיימת וכבר התעורר על זה בעבודת הקדש והאריך בזה ולרוב הכרח
הענין איעתיק כל הפר' הזה מספרו ואח"כ אכתוב דעתי ז"ל פל"ח מחלק סתרי תור'
יסוד התורה בלה יציאת מצרים וזה היה עקר ושרש אל קבלת מלכות שמים וחול'
ענין האלהי עלינו כמו שבא זה כפול ומכופל בהרבה מהמצות כי נצטוינו בהם
לזכרון הנס ההוא והוא ית' תלה קבלת אלהותו עלינו בו אמר כי אני ה' המעלה
אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים ועל יסוד זה בנה כל הבניינ' ובו התחיל
לקיים אלהותו עלינו דכתיב אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגומר וכו
תלה קבלת גזירותיו ובמכילתא אמרו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני למה נאמר
לפי שנאמר אנכי ה' אלהיך משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור עלינו
גזירות אמר להם לאו כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות שאם מלכותי אינכם
מקבלים גזרתי היאך אתם מקיימים כך אומר המקום לישראל אנכי ה' אלהיך לא
יהיה לך אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם במצרים אמרו לו הן א"ל כשקבלתם
מלכותי קבלו גזרותי ע"כ הרי קבלת הגזירות תלויה בקבלת המלכות והכל תלוי
ביציאת מצרים וזה כי שם התאמת להם ממה שראוי משנוי מנהגו של עולם ומשדוד
מערכות עליונים ותחתונים כי הוא שד"י כי די במציאתו ואלוהותו והוא היכול
בב"ת ולזה הל עליהם הענין האלהי במצרים כי הארץ ההיא נבחרה לפרסם בה
אלהותו ויכלתו ואמר הנביא ע"ה בשמו ית' ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים ובמדרשו
של רשב"י ע"ה וכי מארץ מצרים הוה להו מלכא ולא מקדמת דנא והא כתיב ויאמר
יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסירו את אלהי הנכר וגומר ונקומה ונעלה
בית אל וגומר ואת אמרת מארץ מצרים אלא מיומא דהוו ישראל בעלמא לא
אשתמודע יקרא דקב"ה בר בארעא דמצרים דהוו בההוא פולחנא קשיא וצווחו
לקבליה ולא אשתנו מנמוסא דילהון לעלמא ועוד דהוו חמאן בכל יומא כמה חרשין
כמה זינין בישין לאסטאה להו לבני נשא ולאו סטו מארחא לימינא ולשמאלא ואע"ג
דלא הוו ידעי כל כך ביקרא דקב"ה אלא הוו אזלין בתר נמוסא דאבהתהון ולבתר
חמו כמה אתין וכמה גבוראין ונטל לון קב"ה לפולחנא ובגין דכולהון חמו בעיניהון
כל אינון אתין וגבוראין אמר ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים דתמן הוה באתגליא
יקרא דילי אפין באפין ולא תימרון אלה' אחרן דהוות ממלל עמנא אלא אנא הוא
דחמיתון בארעא דמצרים אנא הוא דקטלנא בשנאכון בארעא דמצרים ובגיני כך
אלהים זולתי לא תדע דלא תימא דאחרא הוא אלא אנא הוא כלא עד כאן הנה
האבות ע"ה היו ראש האמונה ויסודה ואמנם יעקב אבינו ע"ה מבחר האבות מטתו
שלימה והוא תיקן האמונה יותר מאבותיו כי בער ע"ז והעביר רוח הטומאה בתחיל'
וזה עיקר גדול לתקן האמונה ואחר כך חל הענין האלהי וקבלת מלכות שמים
במקומו הראוי ועדיין לא היה השלמת' כי לא נגלה הק"בה לפרסם מלכותו ולהודיעו
לכל באי עולם על ידי מסות גדולות ואותות ומופתים בשנוי מנהגו של עולם כי
אם במצרים ויעקב הוא הראשון אשר התחיל לפרסם זה אבל ביחידים כי לא הגיע
זמן השלמת' עדיין אבל עשה סימני' כי למה שעתיד הק"בה להשלים כי על הדרך
ההוא נשלם ונודע מלכותו בתחלה בער האמונות הנכריות והדעות הזרות ההוא
נשלם ונודע מלכותו בתחלה בער האמונות הנכריות והדעות הזרות על ידי
נוראותיו אשר עשה במצרים והעביר השקר ורוח הטומאה ואחר חל הענין האלהי
והודיע לכל באי עולם כי הוא האלהים אמתי ומלכותו בכל משלה וזה ראשי' קביעו'
האמונה והאמת על ישראל במצרים אשר שם נתפרסם כל זה על השלמו' ולזה היה
התחלת קבלת המלכות והאלהות עליהם שם אז לא קדם ולזה חייב ואמר ואנכי ה'
אלהיך מארץ מצרים ושלל ואמר ואלהים זולתי לא תדע כי מי אל בשמים ובארץ
אשר יעשה כמעשהו וכגבורותיו ומי אשר לו היד החזקה והיכול העצום להודיע שמו ולפרסם מלכותו בשרדו עליונים ותחתונים וזולתו אין
אלהים ואחר שהודעה כזו אין שום כח ואל יכול עליה גם אתה אלהים זולתי לא תדע כי ראוי לך לדעת ולהכיר כי אם למי שלו היד העליונה
להודיע שמו ואלהותו נגד כל אלהים כי בכל אלהי מצרים אעשה שפטים ומי בהם יכול להודיע כחו ולהנצל מידו ומזה תדע כי מושיע אין
בלתי כי מצרים בחכמים ובכשפיהם בכח עליוני' ועליוניה' אסרו את ישראל לבל יצאו מתחת רשותם ומשועבדים לעולם כי בחם כן חייב
ולזה היה נמנע לצאת מעבדותם לדורות עולם בכח ובחזק שום נברא העליון ותחתון לולא שנגלה המלך הגבור ושדד הכל ואבד ושבר
דלתות נחשת ובריחי ברזל והפך משרש ההרים החזקים והגדולים מבכור פרעה עד בכור השבי והם הכחו' עליוני' ותחתוני' כידוע לחכמי
לב אשר סתמתם נאסרו ישראל במאסר שעבודם והושיעם תשועת עולמים והודיע בכחו עז כי

כלומר אדיר למעלה כי עלתה בתפלתה עד שם ויעשה
הפיקה רצונו וכן חזקיה כשהתפלל על המים כתיב
שמעתי את תפלתך ראיתי את דמעתך הנני יוסיף על
ימיך לא אמר הנני מוסיף אלא יוסיף מזכי דכתיב המלך
על יהו"ה יהבך והוא יכלכלך ולא כתיב אל יהו"ה ח"ל
הפרדס בפ"ז ממיעוט הירח בני חיי ומזוני לאו בזכותא
תליא מלתא אלא במזלא ופירושו אע"פ שכל ההויות הם
ע"י הת"ת והמלכו' המתיחדים על ידי הזכות דהיינו חסד
כמו שנבאר בערכי הכנויי' עכ"ז בני חיי ומזוני הם תלויי'
במזל שהוא הדעת המתעלה בכתר המייחד החכמה והבינ'
בו תלוי בני חיי ומזוני כי ע"י יחוד זווג חכמ' ובינ' ישפיע
שלשתן עכ"ל הרי מבואר בכאן הביאו עלי כפרה ולא
כדברי הרי"ף במסכת שבועות שפירש עלי כמו אלי ודבריו
יתכנו בענין חמה ולבנה שבעולם הזה כי השתלשלות ענין
המיעוט הי' בעולם האצילות ובעולמו' בריאה יצירה ועשיה
כי זה לעומת זה וחמה ולבנה שבעולם האצילות :

וענין מיעוט הלבנה שהו' החירק כבר נתבאר וענין
שני המאורות הגדולים הוא סוד אור הלבנה
כאור החמה והוא סוד השורק · וענין עטרת בעלה
הוא סוד עלייתה למקומה הנעלם בסוד החכמה והו סוד
החולם · ועל ג' ענינים אלו רומזים הפסוקים לעושה
שמים בתבונה כל"ח לרוקע הארץ על המים כל"ח לעושה
אורים גדולים כל"ח את השמש לממשלת ביום כל"ח את
הירח והכוכבים לממשלת בלילה כל"ח · לעושה השמים
בתבונה הוא בחינת כונן השמים בתבונה ומצד הבינה
קדם שמים לארץ דהיינו תפארת למלכות לרוקע הארץ
על המים בחינה הנעלמה ממלכות וקדם ארץ לשמים כי
בחכמה מלכות קדומה וע"ז אמר לרוקע הארץ על המים
כי חסד נקרא מים ושורש החסד הוא חכמה כנודע והוא
על המים ושם רוקע הארץ ורוקע מל' רקיע שהוא בחינה
נעלמת יותר משמים וזה הוא בחינת חולם לעושה אורים
גדולים בחינת שורק שני מאורות הגדולים את השמש
לממשלת ביום ואת הירח כו' וזהו בחינת המיעוט ולעולם
חסדו מכח הסיבה המיעוט אשר נמשך מזה הגרו' והגליות
יתהוה אור גדול מכח בינת המשך כי בתוקף הגרות
מתבטלות הקליפות ויהיה אור הגדול · ואז יתבאר
הברכה של קידוש החודש ע"פ הסוד אשר באמרו ברו'
שחקים הם סוד רקיע ושמים שזכרתי לרוקע הארץ על
המים · וברוח פיו כל צבאם וזהו בחינה אמצעית שני
מאורות הגדולים כי כבר נודע רוח הוא התפארת יסוד
האויר ומים נקרא פה תורה שבעל פה ששים ושמחים
לעשות רצון קונם סוד הקטרוג והמיעוט שאל ישב אדם
דברים כהאייתן שיש למעלה קטרוג ח"ו אלא הענין היה
לעשות רצון קונם לפעול כפי הדין והראוי וכמו"ש הפרדס
וכפי מה שבארתי למעלה אח"כ אומר עטרת תפארת
שהם עתידין להתחדש דהיינו אור הגנוז מעלה העליונה
כסוד העטרת תפארת ואשה עטרת בעלה כסוד בחינת
כסוד החולם · ועתה אע"פ שהלבנה פעמים חסירה
ופעמים מלאה דוד מלך ישראל חי וקים וסודו מבואר
הרי מבואר סוד ראשי חדשים וראש חודש ניסן הוא ראשון
לחדשי השנה כדפי' ע"כ בו הגאול' וי"ב נשיאים שהם כנגד
י"ב גבולים שהם הויה הקריבו בו קרבנם ואחר שנירוף
של ניסן הוא ראש לכולם :

מושיע אין בלתו ואחר שסדר המערכת כלם בעליונים ותחתונים היה מחייב שעבודם שם באין הפסק לעולם נהפוך הוא כי הוציאם ממנו לחירות עולם ראוי אם כן כנגד זה כי זכרון נפלאותיו ונוראותיו לא יעבור מתוך היהודים ולא יסוף מזרעם כל ימי עולם וזה טעם למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך כי עם כל הדורות ידבר ולקיום כל זה נתחייבנו בקבלת מלכותו וגזירותיו שישאר טעמו בפינו ורישומו נכר בכל איברנו הויות התורה וקיום מצותיה תמיד יומם ולילה לא נחשה וזה הטעם והיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת יי׳ בפיך כי ביד חזקה הוציאך יי׳ ממצרים הנה כי תורה ומצותיה נתנו בפינו ובגופינו לזכור כי ביד חזקה הוציאנו יי׳ ולא אחר ממצרים נמצא יציאת מצרים סוד ויסוד כל המצות ובידינו כיד אלהינו הטובה עלינו לבקש בינה ולמצוא טוב טעם ודעת במצות כלל ופרט בענין יורו על יציאת מצרים דבר דבור על אופניו ועם מה שכתבנו עיקר גדול ואמת וטעם משובח מכפיק הנה עוד זאת ישוטטו הלבבות ורעיוניהם לבקש את הדבר יי׳ כי ישתוממו על זה לאמור חלא קויים וקיבל ואין לנטות ימין ושמאל כי זאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל ולא אחרת ומצותיה אשר צונו ולא זולתם הכל דבר מכוון לעצמו והוא צורך גבוה לא צורך הדיוט בלבד לתיקון הכבוד ועל הדרך שבארתי בספר תולעת יעקב ובזה הכפר בס״ר ואיך א״כ יבאו וכר ליציא׳ מצרי׳ ואם לא גלו אם ובניה שם האם גא׳ כי אין מקום וצורך ל׳ זאת התורה ול׳ מצותיה חליל׳ וחולין הוא לנו מלהאמין זה כי כבר קבלו אבירי הרו״י כי התור׳ קדמה לעול׳ לגלות ולהוריע כי אינה תלויה בזמן ולא במקו׳ ולא בשום ד״א זולתם כי היא מכוונת לעצמ׳ ולזה אמרו כי היא שם ה׳ ממש ולכן על כל זה חל על המאמינים חובת ההשתדלות לבקש אמת מפי יודעיה ומקבליה כי מאתם תורה תצא ועמם חכמה תמצא כי הם אשר עלו עיר הגבורים והורידו עוז מבטחה ובשלום · ואומר כי יסוד היסודות ועמוד החכמות לדעת ולהבין כי יי׳ הוא האלהים אין עוד מלבדו ולעכור על עיקר זה צריך לדעת כי קודם תגלות הכבוד העליון סוד יי׳ אלהים היו כל הדברים גנוזים ומיוחדים במחשבה הסתומה וכל הנתיבות ואותיות ומאמרות עם נשמות וכחות אור וחשך וטוב ורע וכל התפכים שם היו מעורבים כדמיון הכסף והסיגים המעורבים יחד והכל במקום אחר אשר ממנה כל ההפוכים כי כן הטוב ורע עם היותם דברים הפכיים מעורבים ברצון הנפש ובהתברר הרצון יראה שהטוב הוא עקר הרצון ואין הרע כי אם לשלמות הטוב ולחזקו ולקיימו נמצא כי הכל ממקור אחר נחצב ולפי שאין חכיר בכבוד בהיות הדברים על תכונה זו בא הרצון הנעלם הפשוט לבנות היכל לכבודו ונאצלה עם הבנים עם כל אלה הדברים בה נכללים והיא סוד מצרים העליונה כי בה היו כל ההופכים מצרנים ומעורבים אלו באלו ומשם הוקבעו כל אחד במקומו הראוי לו האור והטוב במקומו והחשך והרע במקומו והנשמות הקרושות והטהורות נבדלו מן הנשמות הטמאות ונתפשטה המחשבה והוברה ונודע כי הטוב עקר והנתיבות והאותיות נבדלו ונודעו בעצמם והאמת אשר היה נעלם ונסתר ומעורב בשקר נבדל ונגלה ונראה וזה מבעל האמת ית׳ גבורה רבה ויד חזקה ובזה נתנה גאולה וחירות לכל הדברים ונודע באמת כי יי׳ הוא האלהים אין עוד מלבדו והנה היתה יציאת מצרים העליונה מוכרחת ומחויבת לדעת ולהכיר זה ולפרסמו והנה הנשמות ועודן במחשבה משם קבלו התורה וסוד זה כי באו כלולות ומצויירות מכ״ב אותיות התורה ולולא יציאת מצרים העליונה והתפשטות המחשבה לא היה שום דבר ולא נבראו עליונים ותחתונים ולא נודע האלהות ולא היה היכר בכבוד · והנה זה לעומת זה עשה האלהים והביא׳ בגלות מצרים שרשים וענפים ברוגמא עליונה ונתערבו שם גוי בקרב גוי טהור וטמא טוב ורע אור וחושך ישראל ומצרים עד שנגלה עליהם הקב״ה ולהודיע שמו ולפרסם אלהותו על ידי המסות הגדולות והאותות והמופתים ובם המציא גאולה וחירות לישראל והבדילם מן העמים וצרפם וטהר וזקק אותם מן הסיגים המעורבים בהם ולקחם והבדילם להיות לו וכמו שכתוב או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי וראי׳ וכתיב ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי והובדל והופרש האור מן החושך והטוב מן הרע והוקבע כל אחד במקומו הראוי לו והכל ברוגמא עליונה גאולה וחירות כנגד הגאולה וחירות יציאת מצרים למעלה ויציאת מצרים למטה גאולת נשמות למעלה וגאולת הגופים למטה ויובל היא שנת החמשים שנה הכוציאה אלו ואלו לחירות הה״ד וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים וחמשים כתיב בכה חמשים שערים יובל היא שנת החמשים בה יצאו עברים לחירות ולזה נזכרת יציאת מצרים חמשים פעמים בתורה ואחר צאתם ממצרים לחמשים יום קבלו התורה הכלולה מחמשים שערי בינה הנה הנשמות קבלו התורה למעלה והגופים כנגדן למטה זה לעומת זה ואלו לא הוציא הקב״ה את אבותינו ממצרי׳ עדיין אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים ולא קבלו התורה ומי הגורם לקבלת התורה יציאות מצרים למעלה ולמטה נמצא אם כן יציאת מצרים יסוד התורה והמצות והכל לזכר יציאת מצרים עליונה ותחתונה וסבה ראשונה והגורם הגדול ליציאת מצרים למטה ולקבלת התורה הנה היה התפשטות המחשבה העליונה בגלוי הכבוד העליון וזה סוד יציאת הכל ממצרים העליונה נמצא זה אם כן סבת נתינת התורה והמצות וראוי אם כן שיהיה הכל זכרון ליציאה ההיא ולהתפשטות ההוא והמבין עיקר זה שכתבתי בסוד זה הענין יבין כי דבר צדק ואמת הוא שיהיו התורה והמצות זכר ליציאת מצרים והם עם זה מכוונים לעצמם אינם נתלים בשום דבר אבל כל הדברים למעלה ולמטה תלויים בהם ולכן היו הסגולה הנפלאה להוריד ולהשרות עליונים למטה ולהעלות התחתונים למעלה והם הגורם הגדול בדביקות הצורות וייחוד אלו באלו נמצאו זכר כל הגאולות והחירות הנפלא וזה מה שרציתי להוכיחו ובו נשלמה הכוונה בזה הפרק עכ״ל דברי פי חכם חן אמנם כפליים לתושיה ואגלה דעתי בדרוש הזה בדברי אמת ואלו ואלו דברי אלהים חיים ·

ידוע כי בגאולת מצרים נתגלה על ידי משה רבינו ע״ה לכל האותות והמופתים שם העצם שהוא שם של ד׳ יהו״ה כמ״ש הש״י למשה וידבר אלהים אל משה ויאמר אליו אני יי׳ וגומר ושמי יי׳ לא נודעתי להם וכבר האריך בזה גם המפרשים גם אני הארכתי בזה בכמה דרושים וכלל הענין קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד בהעלמה אשר היא תכלית ההעלמה וכשהיוה את העולמות יש מאין וחדש וברא אז גילה שמו יהו״ה שהוא היה הוה ויהיה והיוה את העולמות בשביל שיתגלה שמו על ידי התורה שהיא כולה שמותיו יתברך המסתעפים משם יהו״ה באופן שתורת יהו״ה תמימה ר״ל התורה תמימה מראשה ועד סוף הכל היא שם יהו״ה והנה אם לא חטא אדם היה דבק ביי׳ ונתקיים בו ואתם הדבקים ביי׳ אלהיכם כי נברא בצלם ודמות ונברא לעבדה ולשמרה ופירשו רבותינו ז״ל במדרש לעבדה מצות עשה ולשמרה מצות לא תעשה הנכללים בשם יהו״ה בסוד זה שמי וזה זכרי שמ״י עם י״ה עולה שס״ה ו״ה עם זכר״י עולה רמ״ח ודברים אלו באו בארוכה בהקדמת תולדת אדם ולא היה בעשרה דורות שמאדם ועד נח ובעשרה דורות שמנח ועד אברהם לא היה הבדל ביניהם לבין קונם כי אם העונות הם המבדילים · והמתין הקב״ה עד כ״ו דורות כמנין שם יהו״ה ומשה רבינו ע״ה הוא היה הדור העשרים והששה והוא הגואל הגואל ממות ופודה משחת כי הגלות של מצרים היה כזוהמה כל סיג וחלאה של אדם הראשון וכל תולדות אדם עד זמנו ונבואתו היה באספקלריא המאירה שם יהו״ה הנודע לו וכתיב וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים היפך מה שכתיב מ״ה אד״ם ותדע״הו כי אדם בגימטריא מ״ה כמנין שם יהו״ה במילואו יו״ד ה״א וא״ו ה״א הרומז לחיבור ודביקות בשם יהו״ה כמ״ש אשגביהו כי יד״ע שמ״י וידיעה הוא לשון חיבור כמו וידע אדם את אשתו · וכשנתרחק נאמר עליו מ״ה אד״ם ותדע״הו אמנם כשנזדככנו במצרים כתיב וידע אלהים · ונתעלה מעלה לשם יהו״ה כי לא נגאלנו לא על ידי שרף ולא על ידי מלאך ולא על ידי שליח אלא הקב״ה בכבודו ובעצמו דהיינו שם הגדול בשם הנכבד סוד ויהו״ה הולך לפניהם יומם בעמוד ענן ולילה בעמוד האש וז״ל הרמב״ן כו׳ והתחילו לטהר לגמרי בימי הספירה שבע שבועות ואז בהגיע חג השבועות נתנה התורה שהיא תמימה שם יהו״ה ואז קרבנו לשמו הגדול לגמרי וכתיב במתן תורה אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם כי היינו במדרגת אלהים וגדול יהו״ה מכל האלהים כי שמו הגדול עלינו

ואנחנו דביקים ביי׳ אחר כך כשעשו העגל חזרו לסורם הראשון וכתיב אכן כארם תמותון הוא אדם הראשון ובמדבר הזה יתמו ושם ימותו עד דור דעה שנאמר עליהם ואתם הדביקים ביי׳ אלהיכם וזכו לארץ ישראל ארץ אשר יי׳ דורש אותה וגומר וחזרו וקלקלו בעבירות ובפרט בעבודות זרות והוצרכנו שוב לזיכוך הגליות שנצטרף בכור הברזל יותר מכור הברזל שבמצרים ומפי עליון לא תצאו הרעות הכל לטובה כדי שנצטרף ונזדכך ונזכה לגאולה האמיתית כימי צאתינו ממצרים כן יראינו נפלאות אמנם יציאת מצרים תהיה טפל וקיבוץ גליות עיקר כי גאולת מצרים היתה שירה חדשה בלשון נקיבה דהיינו בעצמו ובכבודו סוד ויהו״ה בהיכל קדשו ה״ס מפניו כל הארץ אמנם לעתיד בלשון זכר עתה מקום יאמר יהו״ה ולילה כיום יאיר בסוד אור חלבנה כאור החמה ודבר זה יתבאר בארוכה בדרושים · ואז תורת חדשה תצא מאתו כלו׳ שתהיה תורת יהו״ה תמימה מגולה לנו באור חדש אור הגנוז סוד כתרי תורה ואמר ביום ההוא זה יי׳ קוינו לו · כי יתרון האור יהיה מהחשך מכח סוד הגליות והזדככות נזכה לעצם הדביקות והותחל זה הדביקות בצאת ישראל ממצרים מכור הברזל ולכן נאמר אנכי יהו״ה אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי כור הברזל זיכך של מצרים עבודת החומר להיות הדביקות בשם יהו״ה וצדיקים ילכו בה וגומר ולעתיד ומלאה הארץ דעה · כלל העולה כל התורה היא שם יהו״ה ותרי״ג מצותיה הם יהו״ה וסוד זה שמי וזה זכרי כדלעיל והמקיים התורה בלימוד ובמעשה דבק בשם יהו״ה וזה אי אפשר בלי זיכוך החומר שיפסיק זוהמת הנחש וזה היה בכור ברזל במצרים ע״כ תלה התורה ביציאת מצרים ואלו לא היה זיכוך מצרים שיה׳ בהכרח זיכוך אחר כי בלא זה אי אפשר יובן אם לא חטא האדם לא היה צריך לזיכוך כי לא היה בו זוהמת הנחש וכשתולה הכתוב ביציאת מצרים הוא כאלו היה אומר שתלוה בדביקות יהו״ה ולא שהתורה תלויה במצרים כי אלו לא חטא אדם לא היה צריך במצרים וכיוצ׳ בה כי לא היה צריך לזיכוך ועתה שחטא הוצרך לזיכוך על כן היה מצרים ואלו לא היה מצרים בעולם היה הזיכוך על ידי אחר רק מאחר שהיה מצרים היה הזיכוך על ידי מצרים שהיא מרכבת המשנה מצרנית לארץ ישראל ארץ אשר יהו״ה דורש ודי בזה למשכיל ·

עתה ארשום שני העמודים · שם האחד מצה עשירה ושם השני מצה שמורה

מצה עשירה

וידבר יי׳ וגו׳ זאת תורת העולה וגו׳ היתורים והשינויים שבפרשת קרבנות הם רבים ואני לא באתי לעורר עתה אלא קושיות כללות הנה ד׳ זאת תורת הם בקדשי קדשים · תורת העולה ותורת המנחה · תורת החטאת · ותורת האשם · עוד חמשית בקדשי קלים וזאת תורת השלמים · וקשה שינוי הסדר מהמסודר פרשת ויקרא שם נאמר ומוזכר ענייני עולה ועניני מנחה · ופ׳ שלמים באמצע ואחר כך ענייני חטאת ועניני אשם · ובפרשה זו סודר שלמים באחרונה · עוד קשה בפרשה זו לאחר זאת תורת העולה וארת תורת החטאת הפסיק בזה הקרבן אהרן ואחר כך כידר זאת תורת חחטאת וזאת תורת האשם וזאת תורת זבח השלמים ואחר כך בענייני אהרן ומן הראוי היה להסמיך זה קרבן אהרן לבסוף אצל שאר ענייני אהרן · עוד קשה ד׳ אלה עולה ומנחה חטאת ואשם קודש קדשים הם · ולא הוזכר בכתוב קודש קדשים כי אם בחטאת ובאשם . זאת תורת העולה בת״כ פרשת ויקרא והובא בילקוט רבי שמעון אומר מנין שלא יאמר אדם ליי׳ עולה ליי׳ חטאת ליי׳ מנחה ליי׳ שלמים תלמוד לומר קרבן ליי׳ והלא דברים קל וחומר אם מי שעתיד להקדיש אמרה תורה לא יהא מזכיר שם שמים אלא על הקרבן על אחת כמה וכמה שאין מזכירין שם שמים לבטלה · ובפרק קמא דנדרים מביא תלמודא דברי רבי שמעון בנוסח אחר וז״ל שם ר״ש אומר מנין שלא יאמר אדם ליי׳ עולה ליי׳ מנחה ליי׳ תודה ליי׳ שלמים תלמוד לומר קרבן ליי׳ כו׳ ובב״ר פרשת בראשית נוסח שלישית אמר רבי שמעון בן יוחאי מנין שלא יאמר אדם ליי׳ עולה ליי׳ מנחה ליי׳ שלמים אלא עולה ליי׳ מנחה ליי׳ שלמים ליי׳ תלמוד לומר קרבן ליי׳ והרי דברים קל וחומר ומה אם מי שהוא עתיד להקדיש אמרה תורה לא יחול שם שמים להקריב המחרפים והמגדפים עובדי ע״ז על אחת כמה וכמה שימחו מן העולם ע״כ ובפרק קמא דנדרים מפרש דלמא אמר ליי׳ ולא אמר קרבן וקא מפיק שם שמים לבטלה · ופירש ביפה תואר רשמא אחר שיזכיר את יי׳ ימלך ולא יקדיש ונמצא שהוציא שם שמים לבטלה וכתב עוד שם וא״ת בחטאת ואשם ודומיהם שהם חובה להביא מאי טעמא לא יאמר ליי׳ ברישיה יש לומר דאיכא למיחש שמא ימלך להניח בהמה זו ולהביא אחרת עכ״ל · ולע״ד נראה לפרש דלמא אמר ליי׳ וטרם אומרו עולה ימות כי אין אדם בוטח רגע במימריה · ואז לא קשיא וא״ת שהקשה · והנה נגיד בעז״הי על כל אלה השינויים דרך טוב וישר · ומקודם לזה נחקור ד׳ חקירות שכל חקירה מהם אחת מרובר ושתים שמינו ר״ל דהחקירה היא על הפרשה דהיינו בענין הקרבנות ועל האגדה וענין פסח ·

ראשונה מצינו מעלת הסיפור בענין קרבנות וכן מצינו מעלת הסיפור ביציאת מצרים בקרבנות אמרו רבותינו ז״ל כל העוסק בפ׳ קרבנות כאלו הקריב קרבנות זאת תורת לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמלואים ולזבח השלמים · ואפשר דע״ז רומזים אלו תורת תורת עולה תורת מנחה · תורת חטאת · תורת אשם · תורת זבח השלמים · דהעוסק בתורה במקומם ככה מצינו בקרבנות וכן מצינו גם כן בחקות הפסח · תנן מזכירין יציאת מצרים ובהאגדה כל המרבה לספר הרי זה משובח ותנן רבן גמליאל אומר כל מי שלא אמר ג׳ דברים הללו כו׳ פסח מצה ומרור כו׳ ולא אמר כל מי שלא עשה ג׳ דברים הללו אלא

מצה שמורה

סדר של פסח וענין ההגדה קדש ורחץ כו׳

כל ענייני חירות שאנו עושין בלילה זו הוא חירות הנפש אשר נגאלנו מהקליפות כי נשתקעו במ״ט פנים טמא ויוציאנו לחירות ע״ז אנו עושין סימני חירות ומשמחין בשמחה של מצוה · וקודם שנכנס קדושת הפסח מבערין החמץ שהוא הקליפה ובל יראה ובל ימצא בבתינו ובבא קדושת הפסח נכנסנו בקדושה העליונה ויצאנו מאפילה לאורה·

וז״ל תולעת יעקב

טעם ארבע כוסות כבר כתבנו למעלה כי בשגלו ישראל למצרים נפלו תחת הערלה והיא יש לה ארבע קליפות קשות וכל מי שנופל תחתיהם שוב אין לו צד חירות כפי טבעו של עולם ומפני זה נתיירא יעקב אבינו ברדתו למצרים עד שאמר לו הקב״ה אל תירא מרדה מצרימה וגומר אנכי ארד עמך וגומר ואנכי אעלך גם עלה הבטיחו שבכל מקום שגולין ישראל שכינה עמהם וכשבא לפדות את עצמו פודה גם כן את ישראל וזהו שאמר דוד ע״ה אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו וכשהגיע עת הגאולה הוצרך הקב״ה לשבר הקליפות ההם כדי להוציא את ישראל לחירות נזהו ויי׳ הכה כל בכור ובאלהיהם עשה יי׳ שפטים ולפיכך צוה הקב״ה למול את בני ישראל לצאת מתחת הערלה וכשנבדלו מן הערלה מיד יצאו לחירות בענין שכתוב בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו וכנגד שבירת הארבע קליפות נאמר ארבע לשונות של גאולה בפרשת וארא כדי להוציא את ישראל מתחת שעבודם ונגרם נצטוינו לשתות ד׳ כוסות ובהסיבה דרך חירות והבנכי יין המשומר בענביו היה סבת גאולתן של ישראל ממצרים מתחת הערלה בעלת ד׳ קליפות הנזכר׳ במרכבתו יחזקאל הנביא ע״ה ולפיכך ד׳ כוסות של יין בלילי פסח ובכוס ד׳ אנו גומרין את ההלל לפי שאז אנו

מצה עשירה

אמירה וסיפר הרי מעלת הסיפר והאמירה בקרבנות ובחקת הפסח ולמה לא תהיה כן בשאר מצות לספר פרשיות תרומות ומעשרות שמיטות ויובלות ערכין ושדה אחוזה ובתי ערי חומה וכאלו הרבה · וגימא דסיפורין במקום קיומין · ואף הסיפור דד׳ פרשיות תלויות באלו השנים פרשת שקלים הם לצורך קרבנות וכן פרשת פרה · ופרשת החודש פירסומא דמצרים וענין פרשת זכור היא המצוה בעצמה לזכור עתה עד בא זמן העשייה וק״ל :

עוד חקירה שנית בקרבנות ובחקת הפסח דמצינו בהן · עוד שישתנה למעליותא בקרבנות איתא במדרש רבי אבא בר יודן בשם רבי יודא בר סימן משל למלך שהיה מהלך במדבר ובא אוהבו וכבדו בבלכלה אחד של תאנים וחביות אחד של יין אמר ליה זה כיבוד גדול א״ל אדוני המלך לפי שעה כברתיך אבל כשאתה נכנס לתוך פלטין שלך אתה רואה כמה אני מכבדך כך אמר הקב״ה לישראל זאת תורת העולה היא העולה אמר לפניו רבון העולמים לפי שעה מיא הקרבנות אבל לכשתטיב ברצונך את ציון תבנה חומת ירושלים אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל ע״כ וכן בענין גאולת מצרים דכתיב כימי צאתך ממצרים כן אראנו נפלאות וישתנה למעליותא כדכתיב הנה ימים באים נאם יי׳ ולא יאמרו עוד חי יי׳ אשר העלה את בית ישראל ממצרים כי אם חי יי׳ אשר העלה ואשר הביא ויש לתת לב מה הן ההשתנות למעליותא :

עוד בה חקירה שלישית העבדות נתונה לשניהן מעשה הקרבנות נקראים עבודה יותר מכל מעשי המצות שהם גם כן כפעולה ולא נקראים בשם עבודה כי אם הקרבנות · וכן ענין מצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה ולאחר החירות מחוייבים אנו להתחיל בגנות עבדים היינו עשרת הדברות התחיל אנכי יי׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים ולא אמר אשר בראתי את העולם הותחל ואלה המשפטים במצות עבד עברי להיות רושם העבדות קיים כי עבדי הם שמריקודם וכאלה הרבה ·

ועל ארבע אשיבנה חקירה רביעית שמצינו בשנים אלה כל הדבקות בשם העצם בשם יי׳ בקרבן ארז״ל בת״כ והובא בילקוט ויקרא רבי יוסי אומר כל מקום שנאמר קרבן אמור ביו״ד ה״א שלא ליתן פתחון פה לאפיקורסים ובזוהר ויקרא רבי חזקיה הוה שכיח קמיה דר״ש א״ל האי דאקרי קרבן קרוב מבעי ליה או קריבותא מאי קרבן א״ל האי ידיעא לגבי חברייא קרבן מאינון כתרין קדישין דמתקרבין כלהו כחדא ומתקשרין דא בדא עד דאתעבידו כלהו חד ביחודא שלים לתקנא שמא קדישא כדקתני הדא הוא דכתיב קרבן ליי׳ קרבן דאינון כתרין קדישין ליי׳ הוא לתתקנא שמא קדישא וליחדא ליה כדקא יאות בגין דאשתכחו רחמין בכולהו עלמין ושמא קדישא דאתעטר בעטרוי לאתבסמא ועל דא בגין דאתערא רחמי ולא לאתערא דינא ובגין כך ליי׳ ולא לאלהים ליי׳ אנן צריכין לאתערא ולא לאלהים רחמי ולא דינא : אמר זכאה חולקיה דשאילנא דא ודא הוא בדיוקא דמילא אבל הא כתיב זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה זבחי אלהים כתיב ולא זבחי יי׳ אלא ודאי הכי הוא קרבן אלהים לא כתיב אלא זבחי אלהים ועל דא שחיטתן בצפון דהא זביחה בגין אלהים ההוא כסר גבורה דיתבסם דיתבר רוחא דדינא ויתחלש דינא ויתגברון רחמין על דינא ועל דא זבחי אלהים לתברא חילא ותוקפא דדינא קשיא דכתיב רוח נשברה למהוי האי רוח תקיפא נשברה ולא יתגבר חיליה ותוקפיה ובר נש בעי בדין למקים על מזבחו ברוח נשברה ואכסיף מעובדי ידין בגין דהוי האי רוח תקיפא תבירא וכלא בגין דדינא יתבסם ויתגברון רחמי על דינא עכ״ל · המאמר צריך ביאור מ״מ יצא לנו קרבן ליי׳ וכן אמרו רבותינו ז״ל בסוף מנחות ובספרי מפני מה לא נאמר בכל פרשת הקרבנות לא אל׳ ולא אלהים אלא השם המיוחד שלא ליתן פתחון פה למינים ולזה נאמר זובח לאלהים יחרם בלתי ליי׳ לבדו · וכן בענין מצרים כתב הזוהר בפרשת מקץ אלהים יענה את שלום פרעה רבי אבא אומר תא חזי בההוא רשע דפרעה דאיהו אמר לא ידעתי את יי׳ ופרעה חכים הוה מכל׳ חרושוי אלא ודאי שמא דאלהים הוה ידע דהא כתיב הנמצא כזה איש אשר רוח אלהים בו ובגין דמשה לא אתיה לנביה אלא בשמא עילאה דיהו״ה ולא בשמא דאלהים ודא הוא קשיא קמיה מכלא דאיהו הוה ידע דהא שמא דא איהו שליט בארעא ובשמא דיי׳ לא הוי ידע ועל דא הוה קשיא קמיה שמא דא ודא הוא דכתיב ויחזק יי׳ את לב פרעה דמלה דא אתקיף לביה ואקשיה ליה וע״ד משה לא אודע ליה מלה דשמא אחרא דא שמא דיי׳ בלהודוי ותירוץ בזה הפסוק ואני אקשה את לב פרעה עיין שם בצרור המור · וכמ״ש על הפסוק ומאז באתי לדבר בשמך כי פרעה השיב מי יי׳ אשר אשמע בקולו · וזהו שאמר הכתוב ביתרו עתה ידעתי כי גדול יי׳ מכל האלהים וביאר הענין כל השמות מחודשים לפי טבע הנהגתם הבריאות וקודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד שם יהו״ת היה הוה יהיה המהו׳ הנ״ל על כן בידו לשדד ולשנות · וזהו שלשה הודו · הודו ליהו״ה כי טוב כי לעולם חסדו : הודו לאלהי האלהים כו׳ הודו לאדוני האדונים כו׳ הענין הש״י ברא מערכת השמים והם אדונים כמו שאמר כח גבורה נתן בהם להיות מושלים בקרב תבל · וגבוה מעל גבוה כי עליהם שרים מנהיגי המערכת והם נקראים אלהים והם אלהים האומות אשר חלק להם הש״י לכל אומה ואומה וגו׳

מצה שמורה

עבדי יי׳ ולא עבדי פרעה עכ״ל :

וזה לשון הזוהר פ׳

אמור אמר רבי יוסי הני ארבע כסי דההוא ליליא אמאי אמר רבי אבא הא אוקמ׳ חברייא לקביל ד׳ גאולות אבל שפיר הוא כפרא דרב ייבא סבא דקאמר הואיל וזווגא קדישא אשתכח בהאי ליליא זווגא הוא בד׳ קשרין דאינון ד׳ דרגין ולא סתפרשי דא מן דא כד זווגא דא אשתכח ואנן בחדוותא דלהון אתערית בגין דהא זכינא בהו דמאן דאחיד בדא זכי בכלא· וע״ד אשתני ליליא דא מכל שאר לילון ובעינן למיעבד שנויות בכולא ולמחדי בהאי לילא בגין ד׳ חדוותא הוא לעילא ותתא ועוד אמר דד׳ אין ד׳ גאולות קרינן להו מ״ט בגין דהאי דרגא בתראה גואל אתקרי ולא אקרי גואל אלא דדרגא אחרא עלאה דקיימא עלה ונהור לה ודא לא אפיק לה נהורא אלא באלין תרין דרגין (ס״א באינון דרגין) דעליה אשתכח דד׳ אלין ד׳ גאולות נינהו עכ״ל והנה סתתל׳ ביאר רב ייבא סבא ואמ׳ הואיל וזיווגא קדישא אשתכח כלומר מאחר שהלך הקליפה נתחומץ והמעול כלה והלך אז דהזיווג אשתכח והוא בארב׳ קשרי האמונה דהיינו חכמה ובינה ות״ת ומלכות והם סוד האצילות כולו כי הם ד׳ אותיות יהו״ה כנודע עוד א״ר ייבא סבא את״כ כי ד׳ כוסות רומזים לד׳ גאולות שהם מלכות יסוד נצח הוד כי מלכות נקרא המלאך הגואל ונקראת כן עי׳ יסוד שהוא סוד גאולה כמ״ש רז״ל סמיכות גאולה לתפלה ואז אין השכינה בגלות וכן כתיב אמרו צדיק כי טוב והוא יסוד וכתיב אם ינאך טוב וזהו בהשפעת נצח והוד שעליו והכל נמשך מסוד הבינה סוד היובל שהוא החירות ובענין זה הוא סוד הזיווג ת״ת עם מלכות דהיינו ת״ת עם זרועותיו ע״י ברית המעור שהוא יסוד · ונצח והוד תרין ביען דדכורא כמבואר במקומות אחרים והמלכות הוא האשה הרי לפי זה ד׳ כוסות נגד ד׳ גאולות אלין שהם נצח הוד יסוד מלכו׳ ולפי מ״ש רב ייבא סבא בראשונה ד׳ כוסות הם ד׳ אותיות יהו״ה וכן הוא בספר המופר ז״ל כוס ראשון של קידוש כנגד יוד שהוא קדש שנ׳ שאו ידיכם קדש כוס ב׳ שאומרים עליו ההגדה וכן סיפור הנסים נגראות ה״א שמשם נמשכין הניסים והמכות כוס שלישי של ברכ׳ המזון כנגד אות וא״ו שנקר׳ שמים שנ׳ הנני ממטיר לכם לחם מן השמים שמשם כת המזון וכן אומר ואתה תשמע השמי׳ וסלתת כוס רביעי שאומ׳ עליו שפוך חמתך על הגוים כנגד ה׳ אחרונה שבשם שהיא מדת הדין ואם אמר שלא לשתורת חייב מלקות מדרבנן ושותה ודי בזה למבין מדעתו עכ״ל וכפי מה שמצאתי בדברי תלמידי האר״י ז״ל משמע דד׳ כוסות הם נגד חכמה ובינה וחסד וגבור׳ כי חכמה ובינה הם השרשים וחסד וגבורה כולל החסדים

אלהינו

אלקינו הוא אלקי האלקים וארוני הארונים וזהו ג' הודות הנ"ל והודו לידו"ד שורש הנ"ל ע"כ אמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ידו"ד מכל אלקים מכירי הייתי לשעבר שם אלקים הנתפרסם ע"י יוסף ועתה הכיר שם ידו"ד וכן הודה פרעה ידו"ד הצדיק מי כמוכה באלים ידו"ד הרי שג"כ סובב ע"ש ידו"ד אמנם צריך להעמיק בענין הזה וכענין מכירו לשעבר כו' ובזה נבוא לביאור החקירות:

ובכן אבא לבאר ב' חקירות האחרונות דהיינו עבר וענין ידו"ד ושתים זו שמענו נשמע והן כ' שהן ד' ובזה יתבארו ב' החקירות הראשונות ואלו ב' אחרונות סימנם עב"ר ידו"ד וע"ז רומז הללויה הללו עבדי ה' הללו את שם ה' יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' הזכיר ד' פעמים לענין הלול ושבח וברכה שם ידוד ובפעם ראשון לא אמר שם ה' כמו בג' פעמים אח"כ אמר בשם ה' ובענין עבדות שהזכיר כאן דרז"ל עבדי ה' ולא עבדי פרעה גם בזה יהיה רמז עמוק ונפרש תחילה כיד ה' הטובה עלינו ענין שם ידו"ד ודביקות ישראל בו בגאולת מצרים ואח"כ נבאר ענין עבדות ענין גילוי יבוך כמ"ש וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ידו"ד כמה זכו ישראל לגילוי ידו"ד נבאר פ' מה שמו מה אומר שהיא עמוקה מאוד עכ"ז כתר תורה הפקר לכל · ואבאר לפי שכלי ומתחיל נעורר על קושיות א' מה עלה ארעת מרע"ה שישאלו מה שמו או וכי לא ידעי שמו ית' הלא כתיב ונצעק אל ה' אלקי אבותינו וזה היה קודם התגלות הש"י למשה ע"ק נ"פ מזכיר שם אהי"ה מהרומז ורש"י ע"פ רז"ל פי' כו' וק' החכים מרע"ה ח"ו ביותר ובמדרש רבה מתורץ זה רבי יעקב בר אבינא בשם הונא דציפורן אמר הקב"ה למשה אמור להם בשיעבוד זה אהיה עמם ובשעבוד הן הולכין ואהיה עמם אמר לפניו וכך אני אומר להם די לצרה בשעתה א"ל לאו כה תאמר לב"י אהי"ה שלחני אליכם לך אני מודיע להם איני מודיע ע"כ ומ"מ קשה בוחן נסתרות למה המתין עד שיטעה משה ופשיטא שאין להקשות אדרבה רז"ל מנ"ל להו דלמא לא טעה משה רק הש"י גילה לו אהי"ה אשר אהי"ה וצוה אותו לאמור לישראל אהיה ד"ל רא"כ לא לכתוב ויאמר השני אלא ש"מ שהיה הפסק פלפול וק"ל אכן קושיתי ק' ע"ק לדברי רז"ל אהי"ה אשר אהי"ה הוא הוראה בעלמא וא"כ מה שם הוא זה ע"ק ויאמר עוד וגו' מה זה וגם כמעט סתר אהדדי דמתחילה אמר אהי"ה ועתה ידו"ד גם לזקני ישראל דיבר שלישית וכלל האבות יחד ולעיל פרט אלקים בכל א' מהאבות גם זה זכרי מה משמש גם הזכיר שם אלקים קודם שנבאר הענין נבאר השמות וביאורם רמוז בפסוק כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד · כבר נודע ידו"ה הוא שם העצם מצד מהותו עצם הווייתו חקרמונים כמ"ש רז"ל קודם שנברא העול' היה הוא ושמו בלבד ותיבת הוא ר"ל מהותו הוא ר"ת הוא ושמו אחד ואח"כ שמותיו המורים על בנין העולם והפעולות מחודשים והנה שם אלקים הוא בנין העולם כמ"ש בראשית ברא אלקים כי השם הזה טבע העולם ומנהגו כמ"ש הזוהר בכמה מקומות וכ"כ בעל עקידה סוף שער שלישי ע"ש ולכל בנין צריך יסוד וזה יהיה שם אהי"ה שהוא ג"כ מלשון הויה שהוא מורה על התחוות הויה חדשה והוא כמו אמצעי כיצד מלך ב"ו כשרוצה לבנות בנין הנה קודם עלו' רצונו היה הוא לבד והבנין עדיין נעדר ואח"כ עולה במחשבתו לבנות הבנין הנה זו המחשבה והרצון אמצעי בינו ובין הבנין כי המחשבה דבוקה בו ואח"כ המחשבה מתפשטת ויוצ' לאור כך כביכול קודם שנברא העולם היה הוא ושמו דהיינו מהותו י"ת ובחינת עליית מחשבה לפניו ורצונו להוות זהו שם אהי"ת הנגזר מיהו"ה ואז יצאו לאור ונתגלו שמותיו לבנין העולם ולפעולותיו שפועל ומנהיג וענין אה"יה אשר אהי"ה הוא כי רצונו ית' תכף

החסדים והגבורות הנמשכים וכו"ס בגי' אלהים והנה ג' מלואים לשם אלהים א' ביודין כזה אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם ב' במילואי ה' כזה אל"ף למ"ד ה"ה יו"ד מ"ם ג' במילוי א' כזה א"לף למ"ד ה"א יו"ד מ"ם והנה א יש לה שני צורות לפעמים א עולה כ"ו כי היא יו"ב יודין ו' באמצע ולפעמים חושבין א לצורת אותיות יו"ד כ"י תתאר נתרחק' במקצת מן הקו ונראי' כעין ד' והנה אלקי' במילוי י' רומזות על החכמה ולפי שהחכמה נקרא' קודש לכן בכוס שכנגד' בא הקידוש ואלקי' במילוי ה' רומזת על הבינה ולכן בה סיפור הגדה כי היא קול עילאה דמינה ק"ל ודיבור נפקי וגם כי בה רמז יציאת מצרים הנזכר בהגד' וכג' כנגד החסד וה' כנגד הגבורה והג' והד' שניהם שוים במילוי א רק שזה בחינת יו"י וזה בחינת יו"ד ולכן בין ג' לרביעי לא ישתה ואלו ואלו דברי אלקים חיים

אמנם דברים אלו צריכין ביאור ואגב יתבאר ענין מצה שמורה דע כי בינה נקראת עה"ב ומבינה ואילך לא יש שום אחיזה ויניקה לחיצוני' כי אם מחסד ולמטה שהוא הבנין ומשם יש יניקה והחיצוני' בסוד ישמעאל בן אברהם עשו בן יצחק ושם יש מגע גוי בהיין כלומר ההשפעה אך מטהו של יעקב שלים ונתונת בין צפון לדרו' נכנס להוך ולפנימיו' יעקב חבל נחלתו וכל ישראל יש להם חלק לעה"ב שעליו נאמר עין לא ראתה אלקים זולתך ופי' רז"ל זה היין המשומר בענביו מששת ימי בראשית כלומר למעלה מו' ימי בראשי' והוא משומר ממגע גוי שלא יש להם שם שום יניקה ע"כ גאולת מצרים הירות ע"י נ' שערי בינ' ויצאו לחירות אין בהם מגע וכח גוי ולזה באו ד' כוסות נגד ד' לשונות של גאולה והכוסות הם של יין ונודע כי כהם יין הוא בגבורת ובפרט כשהוא אדים וכשהוא לבן נוט' אל החסד ואמנם נקרא יין טוב כשנמזג במים מצד מימי החסד ומצד הבינה נקרא יין משומר ולהבינך זה אקדים כי להבי"נה רומז שם יהו"ה בנקודות אלהים כמבואר בזוהר והובא בפרדס בכמ' מקומו' ומבואר בזוהר ובפרדס כי שם אלהים הרומז על מדת הדין אינו בעצם כבינה כי ג' ראשונות חשיבי' כאחדות ואין שם דין רק מצד הבינה מתעורר הדין במקומו כמחכר

ברצונו יש גילוי אלהותו אף כי נעלם מצדינו ע"ב בענין עלה במחשבה אצלו להתגלות מצד · זה יש גילוי קצת הבכר"ל כמו שבהחתונים בנשמיו' העול' נתהו' מתחיל' היולי ואח"כ הבריא' כן מצד הגילוי השם הזה כמו היולי לגילוי שמותיו ית' והנ' תיבת אהי"ה ז"ל עתיד וגם לשון עבר אהי"ה לשון עתיד וזהו נודע גם לשון עבר כמ"ש באיוב י"ז ויצינני למשול עמים ותופת לפנים אהיה ופי' הרלב"ג עתה העמידני למשל ולשנינ' ולפנים תופ' פי' לשון שרר' הייתי ועיין בתרגום יונתן בביאור אהי"ה והמצא כן והנה אהי"ה שפי' עבר מורה על בחינה עליונה כמה שדבוק בו בידו"ד ואז נאמר אהי"ה עולה כ"א במנין שם ידו"ד בלי כפילות ה' אחרונה יכצד הבחינה העוכר להתגלות או אהי"ה פי' לשון עתיד וזהו פי' הפסוק כי הוא אמ' ויהי וגומ' כי הוא זהו ענין קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד אמר ויהי הם בחינו' אהי"ת אשר אהי"ה הרמב"ן ריש בראשית פי' ויאמר אלקים · ענין אמירה בלב היא המחשבה כמו האומרה כלבנה והפץ כדין כה האמר נפשך ואעשה לך פי' מה תרצה ותחפוץ הרי אלו ב' בחינות אמר ויהי אמר היא בחינה דבוקה בו ויהי בחינת גילוי היולי של מעלה אח"כ נתגלה שמותיו ית' לבנין ולפעולות וזהו הוא צוה ויעמוד ותכל נמשך מן הוא כי הוא סבת כל הסיבות עלות כל העילות בראשית ברא אלקים וזהו בנין העולם אדי"ר יסוד כמו התורה שבה נסתכל הקב"ה וברא העולם האותיות הם יסוד התורה היא הבנין ע"כ נקראו ת"ח בנאים ובריש בראשית רבה ואהיה אצלו אמון התורה אמרה אני הייתי כלי אומנתו כו' ע"ש · ואמר ואהיה נהוכפו"ו כי אותיות עם ידו"ה הם באלפ"א בית"א ער ו' אב"גד עולה י' ואח"כ ה"ו הרי אותיות ידו"ד כי הה' כפולה וכן עולה אהי"ה כמנין יה"ו וזהו ואהיה אצלו אמון והוא האומן והנה כשנבנה העולם ונפעל נקרא בב' שמות אלהים ואדני כי הוא אלהי האלהי' ואדני האדוני' כרפ"ל ונתגלו כבהותו ע' אדי"ר אשר אדי"ר בחינה עליונה כאדי"ר המורה על העבר הוא שורש של שם אלהים ובחינה אדי"ר הגילוי לשון עתיד הוא שורש עם אדני וזהו ענין נקוד' וקריאת ידו"ד בשם אדני הנקודות הם הש"ק כמ"ש וזה זכרי ולפעמים על צד המיעוט ננקד ונקרא אלהים כמו אדני אלהים אריות החילות ואלו השמות אלהים ואדני הם על פי' טבע הבריאה ולא ע' מופתים נגליים שידור המערכה לגמרי ע"כ שם ידו"ד לא נתגלה להאבות בפועל שידור כל המערכת כי כל ניסיהם כענין טבע הענין וזולת עתה הגיע העת להגלות לכל האותות והמופתים

ע'

מצה עשירה

ע׳ מרע״ה שמובן לזה בעצם כמו שנפרש ע״ז שאל ושאלוני מה שמו ר״ל איך אפש׳
השפעת ידו״ד לינקר בנקודת אלהים אדנ״י ר״ל להתייחד בעצם (כי עכ״פ אי
אפשר מצד מהותו אלא בהתלבשו׳ על ירם) הלא ידו״ד בחינת היה הוא ושמו
ושמות אלו מחורשים אחר ההוי״ה ובאתה התשוב׳ אהי״ה אשר אהי״ה וכרפ״ל והבן
ועתה נבאר המאמר וקודם ביאורו נקדים הנה אמרו בב״ר ישראל עלו במחשב׳ וכן
בראשית בשביל ישראל ואמרו משה עלה במחשבה כראית׳ בב״ר בראשית בשביל
משה ומשה שקול כנגד כל ישראל וכולם תקועי׳ במחשב׳ רצוני לומר שורש נשמתם
וכבר כתבתי ב׳ בחינו׳ בסוד המחשבה אף אנו נאמר שבחינת אהי״ה המורה על
העבר בחינה העליונה זו הבחינה שורש שורש נשמת מרע״ה ומשה עלה אל האלהים
כי משם אצילות שם אלהים כרפי׳ וזהו ראה נתתיך אלהים ושורש שרשי של ישראל
מן אהי״ה בתראה שמשם אצילות שם אדנ״י אדוני הארוני צבא שלמעלה ע״כ נמשלו
לכוכבים כמ״ש והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבי׳ ככוכבים לעול׳ ועד
והם נקראים בשם צבא שלמעלה כדכתיב יצאו צבאות ה׳ וסו׳ העיבור שהזכירו רז״ל
תמיד בדבריהם ר״ל סוד עיבור הנשמות ושם אדנ״י מקור ישראל כדכתיב במקהלו׳
ברכו אלהים אדני ממקור ישראל׃ והנה נשמות ישראל גבוהים אבל
נשמת משה גבוה מעל גבוהים א״כ מאחר שנשמת משה גבוה ומעולה כ״כ אי אפשר להיות שולט בו גלות וכל שבטו ניצל בזכותו כי הם
קרובים אליו וישראל שירדו ממעלתו אפשר להם גלות אבל מאחר שהם יונקים ממרע״ה מתקיים בהם עמם אנכי בצרה׃ והנה
אחת דיבר אלהים שתים זו שמענו כשאמר הש״י אהי״ה אשר אהי״ה פירש למרע״ה ותירץ קושייתו מחמת ניקוד ידו״ד באלהים ואדנ׳ כרפי׳
ומזה נובע הפשוטו שיהיו בגלות זה ובגלות אחר כי להם אפשר הגליות׃ ומ״מ עמם אנכי בצרה מצד שהם יונקים ממך ששורש
שור׳ נשמתן מבחינ׳ אהי״ה העליון׃ והנה כבר כתבנו אחת דיבר אלהים שתים זו שמענו׃ רצוני לומר מןהנסתר מובן הנגלה הנסתר
שנגלה למשה כפ׳ אהי״ה (שורש נשמתו בשתי פעמים אהי״ה) דהיינו ישראל במחשבה ומשה במחשבה׃ אבל לישראל ויאמר כה
תאמר לבני ישראל אהי״ה פעם אחת כי הם לא עלו במחשבה רק באריך בחינה התחתונ׳ וכבר פי׳ שמכח זה מובן להם הגלות וממילא
מובן הנגלה שלא יגלה להם גליות אחרות שלא יחרדו ביותר׃ נמצא הוכרח היה הדיבור מהק״בה להלק כויאמר פעם שנייה וכתורין
עשייתו וכזה היה מסולק ג״כ שלא יטעה ומובן הסדר׳ ודוק היט״ב ולאחר שאמר כה תאמר לב׳ אריך שהוא השנתם אם׳ ויאמר עוד למש׳
ידו״ד אלהי אבותיכם ר״ל כששנו להשיג ולהבין מה באריך האחרון בחינתם יוכלו להוסיף השגה בקצת מה עד ידו״ד באמצעיתך דהיינו
אריך ראשון ואלו הם נקראים בני עליה המתקרבי׳ לבחינ׳ ומשה עלה אבל ההשגה בהדרגה צו לצו קו לקו ע״כ הלך דרך מעלות אלהי
אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב משא״כ בוקים שעולי׳ כמה מעלות בעליה אחת בכלל ויאמר ה׳ אלהי אבותיכם ונזכר אלהי אברהם יצחק
ויעקב׃ כלל העולה משה דבוק באריך אשר אריך רצוני לומר כולל ס׳ רבוא נשמת ישראל ומתדבק באריך ראשון וישראל
דביקים באריך ובאמצעי׳ אלו השמות הם רבוקים בו ית׳ ואתם הדביקים בה׳ אלהיכם׃ ומאחר שבארתי ענין שם ידו״ד אבאר
כיד ה׳ הטובה עלי ענין עבדו׳ השייך לדביקות הנ״ל ויתבאר הכתוב שהתחלנו הללויה הללו עבדי ה׳ ויתבארו ד׳ ענייני הילול ושבח
המוזכרים ישראל נקראים עבדי ה׳ וחביבין ישראל שנקראו בנים למקום ומרגלא בפומי דאינשי דמעלת בנים ע״ף ממעלה עבד וכן הוא
מבואר בנוסח היום הרת עולם כו׳ אמנם כן הוא על הרוב אבל בבחינת בני עליה והנם מועטי׳ מעלת עבד עדיף ממעלת בן כאשר נפרש
ובזה יהיה מתורץ בעת הזכרת רוממות מרע״ה קראו עבד ולא כן כמ״ש מדוע לא יראת לדבר בעבדי במשה׃ ולא כתיב בבני במשה
וכן לאחר מותו שנתדבק במעלה העליונה קראו משה עבדי מת׃ וכן כתיב שלח את בני ויעבדני וקשה הלא זו ואצ״ל זו והזכיר בני
ואח״כ עבדי ולביאור הענין זה אקדים ב׳ הקדמות א׳ אלו ב׳ עניינים אם כבני׳ אם כעבדים אשר ע״ש זה אנו אומרים אבינו מלכנו בחינת
מלך יותר בגילוי בו ית׳ מבחינת אבי כי נקרא מלך מצד מהותו אף קודם שנברא העולם שהיה הוא ושמו בלבד ה׳ מלך והיא ית׳ מלך
בעצם לא כמלך ב״ו שאין מלך בלא עם אבל הוא י״ת אין צריך לעם כי די לו במציאותו וגם ביכולתו להוות עם כל אימת שירצה ואין
מונע וזהו השבח ה׳ מלך קודם שנברא העולם ה׳ מלך בפועל כשברא העולם ה׳ ימלוך לעתיד בהתחדשו לעולם (והארכתי בדבר זה
בספר שער השמים שלי בפי׳ התפילים) ולא נקרא אב כי אם בהתגלותו בבוא הבריאה ההשתלשלות עילה ועלול אז נקרא העילה אב
והעלול בן׃ הקדמה ב׳ עבודתינו לו ית׳ באהבה וביראה ככתוב בתורה וכן כתיב עבדו את ה׳ בשמחה עבדו את ה׳ ביראה
והנה אהבה בחינת אהבת בן לאבי ובחינת יראה מורא עבד בפני רבו וכבר הקדים אנטיגנוס אל תהיו כעבדים כו׳ אלא הכל לשמו ית׳
לא מפני יראת העונש ולא מפני אהבת השכר כי אלו היראה והאהבה נקראים יראה חצוני׳ ואהבה חצוני׳ רק לשמו ית׳ כאשר האריכו
המפרשים ואמרו כי היראה פנימי׳ מביאה לידי אהבה פנימית דיראה פנימית היינו שירא שלא יעבור על ציווי אדונו דהיינו שמקיים כל
אשר ציוה ה׳ כל התורה כלה מ״ע ומצות ל״ת ומתוך יראה זו פנימיי׳ בא לאהבה פנימיית דהיינו כל מה שעושה עושה בהתלהבות הלב
בדביקה בחשיקה בחפיצה ועובד את ה׳ בשמחה ובטוב לבב ויותר משמח מרוב כל שהיה מזמין לו הקב״ה וזהו המעלה הגדולה נמצא
בחינת עבד היינו מיראה והיא יראה פנימי׳ ובחינ׳ בן היא אהבה פנימיי׳ והן ברוב וברובא דרובא׃ אמנם בני עליה המה מועטים
והם נכנסים מאהבה פנימי׳ ליראה שהיא לפני ולפנים והיא בחינת איזה חסיד המתחסד עם קונו שעוש׳ נחת רוח ליוצרו וכל מגמתו
הדביקות בו ית׳ למען שמו הגדול ונעשה מרכבה אליו וכבר הארכתי הדרוש אהבה ויראה ע״ש וכל עבודתו הוא עבודת המלך׃ וע״ז
בא הרמז עבד מלך מלך מלכד פשט הענין הרמז הוא עבד מלך הוא המלך בעצמו ושם הוא הדביקות שלו הכל למענו והרי יש שני מיני
עבדות על דרך יליד בית מקנת כסף כי הילוד בבית יותר דבוק באדונו ממקנת כסף ובחינת עבד שהוא למטה מבן כרפי׳ נקרא מקנת
כסף ובחינת עבד מלך מלך הוא בחינ׳ יליד בית וכן כתיב אצל מרע״ה בכל ביתי נאמן׃ ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי כי עבד מלך
מלך והענין ג״כ שדבוק בשורש שרשי נשמתו בבחינת המתדבקת אל ההויה הקדמתוי׳ עצם שם הויה שהיה הוא ושמו ונקרא אז ידו״ד
מלך כרפי׳ וכבר פי׳ למעלה משה עלה במחשבה נקודה הראשונה המתקרבת לידיעת הנעלם שהוא אריך הראשון ובבחינ׳ זו נקרא משה
עבד ה׳ בעצם כי משה עלה ובחינת עבד זה למעלה מבן אך בני עליה מועטי׳ ואצלם בנים חביב מאדם׃ ועל שני מיני עבדות זה
רומז הכתוב אם אב אני איה כבודי ואם אדוני׳ אני איה מוראי וק׳ לשון אדוני׳ לשון רבים׃ אלא כרפי׳ ב׳ מיני עבדות מיני יראה וק״ל
אחר ההקדמות האלה יתבאר ענין יהו״ה שפי׳ למעלה וענין עבד שיהיה זה למול זה׃ הנה אנטיגנוס אמר שלא תהיו כעבדי׳
המשמשין ע״מ לקבל פרס׃ וקשה כי הנה יעודי תורה תמיד לא יחשו מלקרוא בני אדם לעבוד׳ המצות מפני שכר נאמר בי׳
הדברו׳ למען יטב לך והארכת ימים וכתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך ואמר ושמרת את חקיו ואת מצותיו אשר אנכי מצוך היום
למען ייטב לך ולבניך אחריך וכן במקומות רבים ולא עוד אלא שהקב״ה בעצמו ובכבודו אמר ומי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי

ולשמור

מצה שמורה

כמוזכר בזוהר בכמה מקומו׳ בסיתר׳ רבינ׳ מתרץ
דינין אבל אין הדין בעצם שם והוא קרוב לס״ש
רז״ל ג׳ מתנות נתנו ע״י יסורין וחד מינייהו ע״ה״ב
והנה ע״ה״ב הוא העו״לם התענוג הרוחניי מ״מ צריך
להיות ע״י יסורין של אהבה רבה אהבת עולם והוא
כאשר ייסר איש את בנו כן ה׳ אלקך מייסרך וזה
הדין הוא רחמים גדולים להיות מזוכך בתכלית
הזיכוך לקבל השפעת הקדושה הגדולה וזהו יין
המשומר כי תכלית הענין להיות מסולק מכל
השמרים ויהיה נקי וזך וטהור ועיין בפרדס בשער
ערכי הכינויים בערך יין וזהו ענין שתמצא בבינה
ידו״ד בנקודת אלהי׳ כי הוא שורש הדין אבל הדין
שהוא בשורש הוא מתוק במאור ומכ״ש למעלה
בחכמה שהוא שורש השורש באופן שבהבנת
שה״א

מצה עשירה

ולשמור את מצותי כל הימים למען יטב להם וגומר ותירץ במדרש שמואל ודייק כן מלשון רש"י שאנטיגנוס שאמר שלא לעבור ע"מ לקבל פרס לא אמר אלא ע"מ לקבל שכר בעה"ז משום דשכר מצוות בהאי עלמא ליכא · אבל לא דיבר משכר עה"ב גמול הנפשיי כו' ע"ש באורך · ועתה נחשוב ד' עניינים בעבודת המקום ונחשוב מלמטה למעלה לפי סדר המדריגו' המדריגה התחתונה העובד ע"מ לקבל פרס דהיינו פרס הנצחי לעה"ב ואין אסור אלא ע"מ לקבל פרס עה"ז ובחינה זו נקר' לה בשם עובר את עצמו ר"ל בשביל עצמו לעה"ב ומ"כ שר"י המדריג' השנית היא פנימיו' המקיים כל התורה בעבור יראת אדונו כדי לקיים מצותיו שלא יעבור על ציווי אדונו · וזה נקרא יראה פנימיו' יהמדריג' השלישית היא נוסף על מה שמקיים כל התורה הוא מתאהב ומתלהב ועובד את ה' בשמחה ובטוב לבב ואוהב אותו בכל לבבו ובבחינ' זו נקרא בן לה' והיא מעלה העליונה ברוב הארם אמנם בני עלייה ומשה עלה על כלם היא היראה לפני ולפנים ולהיות מרכבה אליו לעשות נחת רוח לקונו ואף הפרס שמקבל הפרס בעצמו הוא להתקרב אליו ליראה אותו ולעבדו דהיינו השרה הנתנת לו עבדות הוא להיות נושא הכסא ומרכבה ואין לו מנוחה לעה"ב כי השרה עבדות ובחינה זו עבד מלך מלך · וכשנתבונן בד' חלקים אלו נמצא מכוונים לדביקות ידו"ד והמתאצל ממנו כדפי' לעי' כיצד בחינת עבד יליד בית בחינת משה עבד ה' נאמן בית · והוא עבד מלך מלך וכדפי' ה' מלך קודם שנברא העולם שביכולתו תמיד להוות אשר מתקרב. לזה בחינ' אהי"ה ראשון כדפי' בחינה שניה הנקרא בן מצד עילה ועלול היא בחינת אהי"ה שני להגילוי בחינת עבד מקנת כסף יראה פנימיו' קיום התורה שבה נברא העולם והיא בנין העול בחינ' דביקות בשם אלהים שהוא הבנין כדפי' ובחינת עובד את עצמו דהיינו בשביל שכר הרוחניי בחינת דביקות שם אדני הכולל צבאות ישראל · ועל אלו הד' בחינות בא הרמז ואני עבד"ך ב"ן אמת"ך ואני בחינת עובד את עצמו עבדך בחינ' יראה פנימיו' בן בחינת בנים אתם לה' אלהיכם ואח"כ כאלו כתי' עוד פעם שני בן ונקר' בן אמתך והו יליד בית וק"ל וע"ז אמ' שהמע"ה ירא את ה' בנ"י ומ"לך וק"ל ועל היראה האחרונה כתיב סוד ה' ליראיו כי עומדים בסוד ה' וכן כתיב אשר צפנת ליראיך והמדריג' שלמטה הימנו אהבה פנימיות והיא מעל' היא של רוב החשובי' מבני ארם היא בנים אתם לה' אלהיכם והמדריג' של מטה הימנ' יראה פנימיות אשר עליה נאמר יראו את ה' קדושיו כי אין מחסור ליראיו כי היראה החיצוני' לגמרי דהיינו בשביל עה"ז כשיש לו מחסור אזי אינו ירא כענין שנאם והיה כי ירעב כו' וקילל באלהיו כו' אמנם ביראת הפנימיו' מצד הקדושה דהיינו קיום תורתינו הקדושה אזי אין מחסור כי חול' אהבה אני אף בחליינו מקבלים אני באהבה · ועבודת הקודש עליהם בכתף ישאו כי נורא אלהים ממקדשיך ולמטה מזה המדריגה התחתונה עובד את עצמו בשביל נצחיותו לעולם הבא אף כי הוא חולין מ"מ הוא חולין הנעשין על טהרת הקודש מאחר שהפרס שמבקש הוא שכר עה"ב והוא ג"כ מצד הטהרה וטהרה זו מביאה אל הקודש דהיינו המדריגה שעליה שרמוז ביראו את ה' קדושיו ובזה יובן המדרש במכילת' והובא בילקוט פפ' בשלח אלהי אבי וארוממנהו ואני מלכ' בת מלכי' אהוב' בת אהובי' קרושה בת קדושים טהורה בת טהורי' משל לאדם שהלך לקדש אשה פעמים בוש בה פעמים בוש במשפחתה פעמים בוש בקרובותיה אבל אני איני בוש מלכה בת מלכים אהובה בת אהובי' ע"כ הרי מבואר בהרי' ד' דברים הנ"ל עבד מלך מלך וענין אהבה פנימיו' וענין יראו את ה' קרושיו וענין חולין שנעשו על טהר' הקודש · בוש בה בחינת ואני במשפחתה בחיות עברך בקרובותי' בחינת בן אמ"תך ע"כ כללינהו בתיבה אחת כי קרובים הם להדדי סוד אהי"ה אשר אהי"ה וכן אמור בפסוק ירא את ה' בני ומלך לכן לא סיים רק בשתי מעלות אלו שהם מעלות עלינ' מלכה בת מלכים אהובה בת אהובים כי אהובה מעלה העליונה מרוב הארם ומלכ' בת מלכים מעלה ה' עליונה מבני עליה וע"ז נאמר אלה"י אב"י וארוממנהו ודו"ק ולא אמר אבותי ודו"ק · הרי שורש הקרושו' העבדות עבד ה' ממש לו לשמו להיות מרכבה אליו כענין שנאמר כל הנקרא בשמ"י לכבודי בראתיו וכתי' ליראי"ה ארת הש"ם הנכ"בר וע"ז אמר ברוך שחלק מכבודו ליריאיו כי השם הנכבד כבוד ליריאיו וחלק מכבודו להם כי שכר מצוה מצוה · רצונו לומר ביותר שעובד את השם נעשה עבד לעה"ב דהיינו מרכבה וזהו שכרו הנצחיי שצרו' תחת כסא הכבוד ונושא הכסא לפני' ממחיצת מלאכי השרת וזהו התכלית שהוש' בג"ע במקום רוחני לעבד' ולשמר' שם העבודה האמיתית כי שרה הנתנה לנו עבדות היא לנו להש"י ודוגמא לזה בע"הז א"י המכוון נגד א"י שלמעלה השרה הנתנה לנו עבדות היא לנו כי שם מקום העבודה מצות התלויות בארץ וביותר שהוא מקודש הוא יותר בו העבודה דהיינו בבית המקדש וזהו ענין ההשתחואה כל ישראל שוחין באבות ובהודאה תחיל' וסוף · כ"ג הוא יותר חשוב משתחו' בסוף כל ברכה וברכה · המלך שוחה בבל התפילות ע"ד הפשט מי שיש לו גדול' ביותר צריך ליתן שבח והוראה להש"י ביותר אמנם לדרכינו פנימיו' הענין הוא כל הקרב הקרב ביותר אז הוא ביותר מוכן

מצה שמורה

שהיא בחינתי' משם הויה שם יש לשם אלהי' בחינו' נסתרו' מצד מילוי ה' ביוד כזה ה"י ובבינ' הכתגלות ביותר שהיא בחינת ה' משם הוי"ה יש לשם אלהים בחינו' נסתרו' מצד שם אלהי"ם במילוי ה' כזה ה"ה באופן שם אלהים מצד חכמה ובינה וצירופו אותיות י"ה מלא ברכת יהו"ה כי כן מילוי יו"ד ה"א עולה כ"ו ואמנם שם אלהים המורה על כרת הדין מקומו הוא בגבורה ויש לו מילוי ה' באלף כזה ה"א ולאלף כ' בחינו' בחינת יו"י העולה כ"ו כמנין ידו"ד וזה כצד החסד הכלול ג"כ מגבורה רק שהחסד גובר ובגבורה הוא בבחינת צורת **א** יו"ד רמז לדבר דוי כי הטיב אחור ימינו כי חם' וגבורה כביב רשעים יתהלכון ביניקת' והם המעול והחוכין מ"מ אינם שוים בתוקפם כי זה נקרא חמץ וזה נקרא שאור ושאו':

הג"ה

אותיות מינן כאותיות מנה נלא הפרש ביניהם כ"א משא נקודה כיוי י' המילוק שבין ה' לח' והכה מנה שמורה כבוד ביכה שהיא ה' והנקודה היא סודי' בחכמה אבל יא"כ בהתפשטו' הבנין שמם יש יניקה לחיצוני' כבכבת הנקודה בתוך ה' ונעשי' ח' וקנתי' מפני בנות ח"ת עכ"ה

ושאור חמוצו יותר קשה ובתיבת שאור הנכתב בתור' חסר שם מתגלים אותיות אלהים בכל ענייני' אותיות אלהים במילואים א"לף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם עולי' ש' אחוריי' של אותיו' אלהים א אל אל"ה אלהי אלהים עולים ר' זהו ש' ור' מאותיות שאור וא' האמצעי הו' נוטריקון אלה"ים אלהים פשוט הרי פשוט ומלוי ומרובע לא רמוז שם בנקודות רק באותיו' מלאים אבל מצד הבי"נה שהיא גאולת עולם סוד היובל אף שמבינה הגיע התעוררות הדין לישראל בגלותם במצרים מ"מ וי"רע אלהי"ם כתיב לשון ידיעה וחיבור כי לא היה זה הדין רק לטובת שיזרככו וזהו ענין ד' כוסות של יין אף ההתפשטות מחכמה ובינה בחסד וגבורה הכל שב אל אחורתו להיובל שהוא הגאולה ומשם יצאו ישראל לחירות ומן המצר קראתי י"ה דהיינו שם אלהי"ם מצד ה"י ומצד ה"ה בחכמה ובינה והחמץ והשאור נשברתו בל יראה ובל ימצא ומהיין נעשה יין משומר דהושם בכו"ס ישועות בני' אלהי"ם ואז שם אלהים י"רה מל"א כולו רחמים ונתרבה השמיר' בסוד נטירותא יתירתא וזהו סוד מצה שמורה כי אלהים במילואו עול' מצה במילואו בתנאי כשתכתוב צדיק בק' וסימנ' אמרו צדיק כי טוב כזה אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם עולה ש' וכן מצה במילואו עם התיבה כזה מם צדי"ק ה"י וגם בלא קו"ף בשתמל' הה"א ביו"ד יהיה מילוי מצ"ה בכספר אלהים מרובע כזה א' אל"ה אלה"י אלהים עולה ר' וכן מילוי מצה מ"ם צד"י ה"י עולה ר' עם המילה וכן ריבוע מצה שוה למילוי אלהים ביו"ד עם חמש אותיו' כזה אלף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם עולה ש"ה עם ה' אותיות אלהים וכן עולה ריבוע מצה כזה מ' מ"צ מצ"ה וסוד מצ"ה שמורה מורה על שמירה היתירה בעצם הבינ"ה עם החכמ' ונודע כי מלוי שם ידו"ד בחכמה ובינה עולה ע"ב וס"ג כזה יו"ד ה"י ו"ו ה"י יו"ד ה"י וא"ו ה"י וכן עול' מצה והנה מצד מלכות נקרא לחם עוני אבל מצד הבינה מצה עשירה ומצה שמורה ומתקרב לזה ד' כוסות יין נמשכין מיין המשומר ובזה מסולקין כל

מצה עשירה

לעבדות וכן התורה נתנה לנו לגדולה ולשררה כמ"ש בי מלכים ימלוכו עבדות
היא לנו נקראת תושיה שמתשת כחו של אדם ובזה מבואר מאמרם ז"ל ג' נתנו ע"י
יסורין תורה אי' עה"ב הללויה הללו עבדי יי' מדרגה העליונה מבני עלייה הללו את
שם יי' אמר שם כי תיבת שם מורה על גילוי מתעלם כנודע בדברי המקובלים
ורמז למדרגה אהי"ה השני יהי שם יי' מבורך מורה על יותר גילוי דהיינו מדרגת
אלהים בבנין העולם וזה"ש מעתה ועד עולם · ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם
יי' היא בחינת עובד את עצמו לקבל פרס עולם הבא מדרגת אדנ"י ואמר ממזרח
שמש כו' כי מה יתרון לאדם בכל עמלו אשר יעמול תחת השמש · ודרז"ל הללו
עבדי יי' ולא עבדי פרעה ויש בזה ענין עמוק נודע כי הקליפה קודם לפרי כענין
קדימת עשו ליעקב וקדימת יצר הרע להיצר טוב וביותר שיש קדושה יש קנאות
הקליפה · כענין חיכוך המזיקן בתלמידי חכמים כמבואר בברכות וכענין יצר הרע
בת"ח כדאיתא בסוכה ובת"ח יותר מכולם · וביציאת הקליפה והכנעתה אז נשאר
הקדושה מזוכך זך בלי שמרים ואדרבה מלאך רע יענה אמן ומאחר שהמעלה
הגדולה עבדי יי' כרפי' לא היינו באפשר לבוא למעלה זו כי אם בהקדמת הקליפת
וקליפת עבד שבקדושה היא עבד לפרעה ואחר כך לבסוף הודה פרעה על הברכות
ויי' נתן את חן העם וכו' ואמר קומו צאו כו' וזהו ביאור הא דתנן מתחיל בגנות
ומסיים בשבח ובגמרא מאי בגנות רב אמר מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו
ושמואל אמר עבדים היינו ועתה שמע דברי חכמים כי לפום רהוטא קשה מה לנו
בשעת הדוה להזכיר צרה שעברה · אלא היא החדוה היתירה הקדמת הקליפה
וצאתה החוצה · והנה לשתי מעלות אלו שזכרנו ער כה דהיינו ענין שם יהו"ה וענין
עבד הקליפה הקודמת לצאת הזוהמא הוצה מענין אמונה ביהו"ה הוא מתחלה עע"ז
היו אבותינו ועכשיו קרבנו המקום בלי תערובת שום זוהמא גורגור בהשגת הוצרה
וקליפה הקודמת וצאת זוהמא מקדושת עבדות ליי' היא עבדים היינו ופרעה הודה
על הברכה · וכן לעתיד כי לך תכרע כל ברך כו' וזהו ענין בברית בין הבתרים
אשר כרת יי' עם אברהם אבינו ברית והיתה שעת חדוה ובשרו על גלות מצרים לא
היא הנהגה וכל ענין אברהם אבינו שפחד שירשנו העבד אמר הקב"ה לא ירשך זה
כי אם אשר יצא ממעיך וזהו ישראל עבדי יי' ובדי שיגבורתם ותהיה זך בלי שמרים
אז לטובת עבדי פרעה וכשנזדככנו אז זך וטהור עבדי יי' ולא עבדי פרעה ועל זה
נאמר אודך כי עניתני ותהי לי לתשועה והרע הוא טוב ועל כן המרור הוא חסא ·
כי העבדות שרה היא ומעלתינו הנבוה מעל הגבוהים היא עבדי יי' ופירש בכפר
מעשי יי' כמ"ש ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו דקשה מה זה עבד עבדים אלא
הענין שיהיה עבד לישראל הנקראים עברים וארור כנען הודה על הברכות כמלאך
רע שעונה אמן ויהיה עבד לישרא' ומה שהוא כנען הקליפה של הקדושה כי הקדושה
באמיתית כנען ועברות כנען לשון נכנ"ע וזהו סוד שארץ ישראל אף לאחר
שכבשוה עדיין שמה עליה ארץ כנען כי שם אדרבה מקום ההכנעה והקליפה יוצאת
ואז נשארת ההכנעה זכה בלי שמרים וק"ל והיתה מתחלה ארץ כנען הטמא ואח"כ
כנען הקדוש וכזה יובן בפרק החלק תנו רבנן בכ"ד בניסן אתנטילו דימוסנאי מיודא
ומירושלים כשבאו בני אפרים לדון עם ישראל בפני אלכסנדרוס מוקדון א"ל ארץ
כנען שלנו היא דכתיב ארץ כנען לגבולותיה וכנען אבוהן דהגהו אינשי הוא א"ל
גביהה בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם לפני אלכסנדרוס מוקדון
אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אנצח אותם אמרו תורת משה נצחתכם
נתנו לו רשות הלך ודן עמהם א"ל מהיכן אתם מביאין ראיה א"ל מן התורה א"ל אף
אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה שנאמר ויאמר כנען עבד עבדים יהיה לאחיו
עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד אלא הרי כמה שנים שלא עבדתנו
א"ל אלכסנדרוס מלכא החזירו לו תשובה א"ל תנה לנו זמן ג' ימים נתן להם זמן ג'
ימים בדקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן
נטועות ואותה שנה שביעית היתה ע"כ וקשה כמה נפשך היה גביהה בן פסיסא היותר
חכם שבחכמים או לא אם היה היותר חכם פשיטא שראוי הוא לילך ומה היה צורך
בנטילת רשות כ"כ וליתן אמתלא לדבריו ואם היו חכמים מרובכים ממנו איך עשו
דבר זה לשלוח אותו כי שמא ח"ו ע"י זה יצאו חייבים בדין ויהיה הפסד גדול לישרא'
בלי שיעור וכי כמה שאמרו הדיוט שבנו נצחתם בזה יהיה התרופה למכה גדולה
כזו ח"ו ואין לומר שאז אמרו ישראל נטען אנחנו כי מה לנו בדברי טענות ההדיוט
זה אינו דבודאי הוצרכו ישראל ליתן כח הרשאה לגב"פ כי איך יעלה על הדעת
שמלך גדול כזה ישמע דבר בלי כח הרשאה עוד קשה למה הביאו פסוק ארץ כנען
לגבולותיה ולא הפסוקים בפרשת נח ששם מוזכר בהדיא שנתחלקה הארץ לכנען ·
הענין החכמים הבינו כאחר שהביאו זה הפסוק ולא כפ' נח שיש בטענותם נגלה
ונסתר דרך חקירת כאשר אפרש ע"כ שלחו לגב"פ דבאם ח"ו לא יזכה בדין יאמרו
החכמים אנחנו לא יהענו שהם יטענו גם דבר שבכהר ענין חקירות כי סברנו לא ישיב רק אטענה הנגלה ודוק והענין כי אף שהיו רשעים
מ"מ היה להם הבנה זו סוד הענין שלא היה להם הארץ בתחלה רק שהם בסוד הקליפה הקודמת לפרי שהוא ישראל ורצו להכריח מפסוק

מצה שמורה

החמץ ושאור דהיינו הקליפות והנה כל רמזים
שכתבתי בסוד ארבע כוסות הכל כוונם
הם אמת אף שהם מבחינות שונות
הכל הולך אל מקום אחד ומעוררות זיווג
העליון ולפי מה שכתבתי שרומזים לשני הזיווגים
חכמה ובינה תפארת ומלכות מצאתי רמז נפלא
בכתבי הקודש דתלמידי האר"י ז"ל כי ארבע שבות
הייחוד דהיינו יהו"ה אהי"ה עוליב תק"ל כיר תק"ל
של תפוחין גימטריא לבנון וסימנך אתי מלבנון
כלה וכן עולה רבוע ארנות קכ"ו כזה א' א"ד אד"נ
אדנ"י עם י"ב אותיות ארנות דהיינו אל"ף דל"ת
נו"ן יו"ד הכל ביחד תק"ל ואז נהבמל כלתכין
שהוא הקליפה ותמין עולה גם כן תק"ל והוא פני
השדה הוצה ובל יראה ובל ימצא · ואז גילה רנה
ודיצה בערב האכלו מצות ·

הטיבול

ראשון כרפס בחומץ או במי
מלח עזין כדי שישאל התינוק
וישיבו לו עבדים היינו כו' ויוציאנו כו' כי הכרפס
אותיות ס' פר"ך רומז לס' רבוא שהיו בעבודת פרך
וגם כרפ"ס עולה ש"ן ובמילואה כבר כתבתי שהם
במילואה עולה ש' וכרפ"ס ש' בכילואו ומילוי ש"ן
עולה ס' התפשטות הדין בו' קצוות וכל אחד כלול
מי' והטיבול בחומץ כי כן היו כשועבדים הדרת
מעול הוכין אמנם ענין הטיבול בעצמו הוא דרך
חירות כדרך שהשרים מנהגין · וענין זה רומז
לתינוק נער ישראל ואהבו רצונו לזכר להתחלת
גאולתם שהיו בקטנות גאלהם כמו בעת לקיחתם
הפסח אבל כשנתגדלו בגאולה שהיתה הגאולה
מפורסמת על זה תבוא אחר כך סיפור האגדה
ויתר המצות · ואחר אכילת ירקות נצע מצה
אמצעי ויתן חציה שהיא רומז לכלה כנסת ישראל
שהיא מצה פרוסה בין שתי השלימות שהם סוד
זרועות עולם ומטה נתונה בין צפון לדרום דהיינו
תפארת בין דין לרחמים
לרמוז בגאולה ההיא קנ"הס
נקרבת הכלה אל הדעת זהו סוד כימטר ס"ל
ואז נגאלו ישרא' ומצאתי הסיכה'
בכתבי הקודש דהאר"י
ז"ל ואמנם המצה הם חכמה ובינה ואין שם אחיזה
למיצונים והנה הה' יש לה שני ציורים או ד"ו או ד"י
אן ג' וו"ן וג' אלו כה' מן אלהים וכנגד צייור ד"ו
אנו בוצעין מצה השנייה האמצעית לשנים וצריך
לבצוע החלק הא' גדול מהשני אחד הגדול כנגד
הוא"ו והקטן כנגד ד' כי כמספר ו' יתיר על מספר
ד' וכנגד צורת ד"י אנו לוקחין בציעת המוציא
ממצה העליונה שהיא י' שלימה וגם כי שיעור
המוציא כשיעור הביצה שהוא י' וכזית מן אפילתו
מצה מן הפרוסה שהוא סוד ד' כנזכר כי אותו של
ד' הוא אפיקומן וכנגד צייור ג' וו"ן אנו עושין זכר
למקדש כהלל בכצה שלישית שהוא רמז ג' וו"ן
וכן היא מצה שלישית גם רמז שהיה כורך מצה
ומרור ובשר הפסח ג' דברים ביחד כנגד ג' וו"ן
הנזכרים והנה נמצא כי מלת מצה הוא כוללת ב'
מוחין חכמה ובינה שהוא ע"ב ס"ג בגימטריא מצה
ואמנם כנגד ג' ציורים של ה' כנזכר לכן באו
מצות כנזכר עכ"ל ·

ואח"ב

האח

מצה עשירה

הזה שאינו כן דכתיב זאת הארץ אשר תפול לכם בנחלה ארץ כנען לגבולותיה וברישא דקרא כתיב כי אתם באים אל ארץ כנען ופי' הראב"ע כמו והנבואה עודד הנביא והטעם הארץ ארץ כנען ומזה רצה להוכיח שהם אינם קליפה ואקדים הא דאיתא בגיטין פ' האומר דתנן מי שהיה מושלך לבור ואמר כל השומע את קולו יכתוב גט לאשתו הרי אלו יכתבו ויתנו גמרא וליחוש שמא שד הוא אמר רב יהודא כשראו לו דמות אדם אינהו נמי אירמויי אידמו דחזי ליה בבואה אינהו נמי אית להו בבואה דחזי ליה בבואה דבבואה ודלמא אינהו נמי אית להו א"ר חנינא לסרני יונתן בני בבואה אית להו בבואה דבבואה לית להו ע"כ הרי שלקליפה יש קליפה ותו לא · והנה אם כנען בעצמו היה קליפה ואז הארץ שהיא צל שלו שהרי היא ארץ של כנען וא"כ איך אמר לגבולותיה כי נודע סוד הגבולים הם צל לפנימיות שבתוך הגבולים אלא ודאי כנען אינה קליפה והארץ בעצם היתה שלו והשתא שלוקח אותה הש"י מכנען ונותנה לישראל התריסו נגד המקום ח"ו שאינו בדין ע"ז השיב ארארה לכם מן התור' שהכנען הוא קליפ' דכתיב ארור כנען עבד עבדי' יהיה לאחיו וכרפ"ל עבדים היינו ישרא' ועבד שלהם הקליפה והוא ארור ועונה אמן לברוך ולענין הכתוב אל ארץ כנען פירושו האמיתי' כמ"ש הרמב"ן ז"ל ז"ל כי שם הארץ הזאת כנען כמו מצרים שם הארץ כשם העם וכן יושבי כנען כו' והנה אל הארץ כנען כמ"ש העיר ירושלים והמלך דוד והאיש גבריאל עכ"ל ותוכיות הענין כי שם העצם כנען עדיין לאחר כיבוש ישראל כרפ"ל והמעלה עליונה מבני עליה מעלתה עבד והיא לאחר אהבה פנימיות וזש"ה ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך עבד כנעני גופו קנוי זהו בכל לבבך שהוא חיות הגוף עבד כנעני קטן נפשו קנוי דמטבילין אותו ע"ד ב"ד זהו בכל נפשך עבד כנעני ממונו קנוי זהו בכל מאודך · והנה זיככם וטהרם הש"י בג' אלה בגאולת מצרי' חירות גופם ורוממות נפשם כדכתיב בהוציאכם את העם הזה תעבדון את האלהים וגו' והעשירים וינצלו את מצרים ·

ועל עבדות זה אמר שלח את בני ויעבדוני ואז הוא לא זו אף זו וזהו ענין אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים ולא הזכיר אשר ברא את העולם אלא ענין העבדות הוא יותר במעלה מבריאת עולם עילה בחינת כן כדלעיל ועוד אבאר בזה הפסוק דאנכי וגומר ופתח בא"ף מם שהאיר הש"י עיני בו בענין דביקות שם יהו"ה שאנחנו בו והכל חוזר למה שכתבתי ויתבאר גם כן תיבת הללויה כי הנה בארתי ד' מיני הילול ושבח וברכה המוזכרים פה הללו עבדי יי' כדלעיל · אמנם תיבת הללויה מיותרת · הנה התורה נקראת עבודה כמ"ש בהוציאך את העם וגומר תעבדון את האלהים על ההר הזה והיא קבלת התורה · וכשם שענין עבד דביקות בי"וד כן מצד התורה כמ"ש תורת יהו"ה תמימה משיבת נפש כי התורה נארגת על הכינויים והכינויים על השמות והשמות על יהו"ה וכמ"ש בשערי אורה וזהו תורת יי' תמימה · ובפרטית הענין הוא כך י' מיהו"ה לעומת י' דברות שהוא הדביקות הגדול הכולל הכל בדבור אחד נאמרו ה' מיהו"ה הוא הפרט ה' חומשי תורה וכולל כל דברי נביאים וכתובים דמי איכא מידי דלא רמיז בדאורייתא ו' מיהו"ה ששה סדרי משנה ה' אחרונה הכפולה ושמנו קראת בשמך · ואתם הדביקים ביי' כי רוחניות ה' חומשי תורה הם נשמות של ישראל כאשר כתבתי במקום אחר כי יש ששים רבוא אותיות התורה והם ס' רבוא נשמות של ישראל · ע"כ נשמת משה שקולה נגד כל ישראל כדדריש רבי אשה אחת במצרים ילדה ס' רבוא ולכן נקראת תורת משה · ע"כ הוזכרו ישראל בפסוק אחד בפרשת בהעלותך ה"פ נגד ה' חומשי תורה · וכבר כתבתי למעלה נשמות ישראל בסוד אדני ממקום ישראל וזהו רמז כי אתם המעט מכל העמים וכתוב רש"י ה' מעט כי נכנסו בסוד ה' זו והיו ס"ה כמנין אדנ"י העולה ס"ה וזהו תורת יהו"ה המשיבת נפש ר"ל אותיות יה"ו מורות על התורה שבכתב ושבע"פ כדפי' והיא תמימה ר"ל השם שלם בכפילות הה' שם נפשות ישרא' כדפירשתי ה' אחרונה סוד ושמינו קראת בשמך · והנה נודע תרי"ג מצות דאורייתא ה' מצות דרבנן כולם חוזרים אל מקומם בי' דברים בתר"ך אותיות ועשרת הדברות בדבור אחד נאמרו כן ענין אחדות שם יהו"ה והשם חוזר ליו"ד כיצד יו"ד בו מרומז ו' מהשם ושני ההי"ן אשר הסימן עליהם דוד"י והנה יו"ד במילואה קח ו' והשים בד' תהיה ה בסוד ד"ו וכשתקח י' מן יו"ד ותשים בד' נעשית ה בסוד ד"י ונשאר באמצע ו' כן יהו"ה הרי השם נרמז בסוד יו"ד והשם במילואו עשר אותיות וכן עשר דברות בדבור אחד נאמרו והוא סוד האחדות הנרמז באל"ף כי א הוא י' למעלה וי' למטה ו' באמצע עולה כ"ו כמנין יהו"ה עוד י' שהיא למטה גדולה במקצת יותר מן י' שלמעלה שבערכה היא כמו ד' ובענין זה צורת א אותיות יו"ד י' למעלה ו' באמצע ד' למטה זהו סוד א שפתח עשר דברות אנכי והוא דביקות האחרון מבני עליה א ראהי"ה ראשון מעלת דביקות שורש נשמת משה רבינו ע"ה ואח"ד בחשבון מרובע עולה אנכי וידבר אלהים אל משה את כל הדברים האלה אנכי כי על משה נאמר ראה נתתיך אלהים כדלעיל ובמתן תורה אמר הקדוש ברוך הוא למשה אחוז בכסא כדאיתא בפרק רבי עקיבא · כסא בגימטריא אנכי וזה היה תכלית גאולת מצרים שלח את בני ויעברוני · תעבדון את האלהים על ההר הזה · ומשה רבינו עליו השלום ידע זה התכלית אשר על זה היה הבטחת השם יתברך ליעקב אבינו ואנכי אעלך גם עלה כי ענין אנכי יי' אלהיך אשר

מצה שמורה

ואחר כך קורין ההגדה בשמחה ויאמר לשם יחוד קב"ה ושכינתיה ע"י ההוא טמיר ונעלם הנני אספר ביציאת מצרים וכן יאמר בכל מצוה כגו' כוס ד' ומצה ומרור וכן בכולם וכן בכל ימות השנה בכל המצות יאמר כן ואחר כן יעשה המצוה בשמחה וכטוב לבב ביאור ההגדה :

הא לחמא עניא אמר שמואל לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה · ד"א מה דרכו של עני בפרוס כו' ד"א מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה כו' · כתיב בפרשת ראה לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך וק' הלא החפזון היה דוקא בלילה הראשונה וע"ק וכי אסור כל ז' מצה עשירה ע"ק מה מעליותא יש בחפזון שציוות' התורה לעשות זכר לחפזון הלא כתיב בגאולה האחרונה כי לא בחפזון תצאו גם קושיא זו קשה בפיסקא לקמן מצה זו שאנו אוכלין ע"ש מה ע"ש שלא הספיק בצקת אבותינו כו' וכבר כתבתי במקומות אחרים עניינים על קושיא זו עוד יש קושיא בפיסקא זו שמצוה זו של בערב תאכלו מצות נצטווה בשביל שלא הספיק כו' הלא מצוה זו נצטווה בר"ח ניסן בפרש' החודש הזה לכם ופסוק ויצא העם ובצקם טרם יחמץ זה היה בט"ו · אלא הענין היה הקב"ה מוציא מאפילה לאורה ומלאך רע עונה אמן והמצריים בענין ששעבדו את ישרא' באותו הענין גופא הוציאו לחירות כיצד המצריים לא הניחו לישראל להמתין בלחמם להחמיץ כל כך מהרו אותם למלאכתם בחפזון נמצא לא יכלו לאכול חמץ וכן עתה בגאולה היה החפזון של מצרי' למהר לשלחם ולא הניחו אותם עד להחמיץ בצקם והוא ענין פלא מהגאולה בדבר אשר זדו בדבר זה עצמו תקנו על כרחם וזהו ממש מאפלה לאורה · וכבר זה עלה במחשבתו של השם יתברך לגאול אות' בזה האופן כשצוה בערב תאכלו מצות כי כן הם מדותיו של השם יתברך ובבחינה זו נתרבה החירות בזכרנו כי כן אכלנו בעניותינו בגלות ונתהפך הרע לטוב ואז מובנים דברי רש"י בפרשת ראה שכתב וז"ל לחם עוני לחם שמזכיר את העוני שנתענו במצרים עכ"ל והוא פלא והחפזון היה דוקא בראשונה וע"כ עצם החיוב הוא דווקא בלילה ראשונה ודווקא לחם עוני כי כן היה הנס בעודם היו משועבדים במצרים היו אוכלין בחפזון למהר למלאכתן ועתה נעשה הנס שכמוהו היה בחפזון בשביל למהר הגאולה והיה הלחם הזה מוכן לגאולה מהגלות ע"כ אין יוצאין אפילו במצה עשירה כי צריך להיות ממש דוגמא כמו שהיה בגלות ונתהפך לגאולה וצותה התורה שבע' ימים שלא לאכול חמץ ואמרה התורה הטעם בעצמו למען תזכור את יום וגו' כל הימים וז' ימים הם החקף כוללים הכל כמו ז' ימי סוכות אכן לא החמירה תורה שיהא ממש לחם עוני לגמרי רק שבזה

התאתיך מ"מ מבית עברים הוא דביקות עבד מלך מלך דפרישית לעיל · וזהו ענין מדרש רבה פ' שמות פ' ג' ופרשת בא פ' ט"ו שאמר מרע"ה מי אנכי וכי אני הוא אנכי שהבטחת לאברהם דן אנכי ואמרת ליעקב אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך גם עלה כו' ע"ש והענין כי בראשית הנבואה לא הגיע משה למעלת זו כראיתא ברבות שמו' א"ר יהושע הכהן בר נחמי' בשעה שנגלה הקב"ה על משה טירון היה בנבואה אמר הקב"ה אם אני נגלה עליו בקול גדול אני מבעתו בקול נמוך בוסר היא על הנבואה מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו אמר משה הנני מה אבא מבקש אמר הקב"ה איני אביך אלא אלהי אביך בפיתוי באתי עליך כדי שלא תתיירא ע"כ ובמדרש אח"כ ה' אלהי אבותיכם אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שלחני אליכם כששמע שלא הזכיר אביו כשם שעשה בתחלה א"ל רבש"ע יש חוטאי' בשאול א"ל לאו א"ל לשעבר אמרת שאך על אבי ועכשיו סלקת אותו א"ל בתחילה פיתוי פיתיתך מכאן ואילך דברי אמת אני מדבר עמך ע"כ הענין כי מתחילה היתה נבואתו נ"כ באספקלריא שאינ' מאירה ורמות ולא במראה · אח"כ התגבר והולך ונתקיים בו ואנכי אעלך גם עלה כי כן כתיב ומשה עלה אל אלהים בסוד ראה נתתיך אלהים ע"כ וידבר אלהים וגומר אנכי וגומר ואמר בלשון יחיד אנכי ה' אלהיך כלומר אף שאתה נקרא אלהים אנכי ה' אלהיך · וע"ז רמוז הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם ובאמת ביאת משה היה שנכנס לערפל ע"ק הנה אנכי אינו לשון מדוקדק דהכי ה"לל הנני בא אליך הביאור הנה בבחינת אנכי בא אלהיך אבל צריך להתלבשות עב הענן בעבור ישמע העם שהם אינם במדרגה זו וכ"כ הנה אנכי שולח מלאך לפניך ושם נ"כ קשה דה"לל הנני שולח מלאך אלא הענין השי' היה בכבודו ובעצמו וזהו הנה אנכי רק העלים כבודו באמצעי' המלאך וזהו המלאך לפניך כי אינך ישראל כדי בלי התלבשות המלאך לראות בכבודו · נחזור לענין אחוז בכס"א זכה לדביקו' אנכי דפתח בא' סוד א ראה"ה וזהו א ויקרא ה' אל משה והקטין אות' משה לרוב ענוותנותו ואמר אדם כי יקריב כי סוד הקרבן סוד העבודה עבד ה' כי הוא ריח ניחוח לה' בסוד עושה נחת רוח ליוצרו שפי' למעלה מעלת בני עליה ובסוד מעשי העבודה אדם מקריב רוחניותיו בסוד שנעשה מרכבה ומתדבק רוחניותו וזהו אדם כי יקריב את עצמו . והוא צלם אלהים יאסוף נפשו ורוח ברביקותו למעלה בסוד אליך ה' נפשי אשא וזה מראה בקרבן דם הוא הנפש למטה ומתורה ועושה תשובה ע"כ פעולת קרבן נקרא עבודה כי זהו בחינת עבד שפי' ולא נזכר בקרבן רק שם ירו"ד כדפי' סוד עבד ירו"ד וק"ל · ועתה מכח זה באנו לבאר ב' חקירות הראשונות ענין מעלת גאולה דלעתיד וכימי צאתינו מארץ מצרי' כן יראנו נפלאות ומענין עילוי הקרבן לבש תשיבה ברצונך כי ענין הכל רביקו' בשם ירו"ר ויתרבה האור לעתיד וע"ז צריכין אנחנו להקרבה מבואר בזוהר כי אותיות י"ה מיר"ור הם זכר וסימניך ישמחו השמים לשון זכר ואותיות וה' נקיבה וסי' ות"גל האר"ץ לשון נקיבה וענין זכר ר"ל תגבורות השפע וענין נקיבה תש כחו כנקיב' וכתב האלהי האר"י ז"ל כי לעתיד יתגבר הרחמים וגם אותיות ו"ה יהיו כאותיות י"ה וכענין שארז"ל עתה שירה חדשה בלשון נקיבה ולעתיד שיר חדש לשון זכר וזהו סוד ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד כי אותיות ירו"ר יהיו כמו יה"יה וכן היתה הכוונה בתחילת הבריאה יה"י אור הם אותיות י"ה וגם למפרע י"ה אבל ראה שאין העולם כדי ונגנז לעתיד לבא ונעשה בסוף השם ו"ה ע"ד צור ילדך תשי תש כחו כנקיבה זהו סוד ויהי אור וי שנסתלק ה"יור רז"ל ויהי אור אור שכבר היה הנה אדם שעליו נאמ' נעשה אדם בצלמינו המוכן לרבק בירו"ד אדם עולה מ"ה כידו"ר במילואו כי אדם וחוה אחרות א' ומילוי האיש היא האשה · וכן מילוי של יהו"ה עולה יט כמנין חו"ה זכר ונקיבה ביחד נקראו אדם והוא רשום כמנין שם כ"ו והיא בנים' י"ט והכל ביחד אדם כיצר ויקרא האדם שמות כו' וארז"ל שאמר הקב"ה מה שם אתה קורא לי כו' וקשה היאך רמוז זה בזה הפסוק · ובקונטרס דהאר"י ז"ל איתא דכתיב בזה הקרא שקרא שמות ולאדם ועל תיבת ולאד' יש זקף גדול שהוא קו וב' נקודות שהם ו' וב' יור"ין עולה כ"ו כמנין ירו"ה ורומז על דמות אדם שהוא על הכסא · והנה חוה נקראת על כי היתה אם כל חי ולפי זה היה ראוי להיות שמה חיה · ופרש"י חוה כמו חיה כמו שתאמ' מה ה"ו לאדם שהוא כמו מה היה · ועתה אגלה הסוד הנה חוה חיה סוף האותיות שם הוי"ה רק לא זכינו לשם חיה כי י"ה מורה על אור הגנוז אותיות אחרונות מתשם שעתיד יהיה י"ה והחטא גורם שנגנז ונעשה ו"ה לכן נקראת חוה (וזה גרם חויא דהיינו הנחש ·) והנ' פי' השם חיה חוה יהיה כי קודם שנגנז בחינת הי"ה הנעלם ביו"ד הכולל הכל סוד י' מאמרות ומן הי"ה נעשה לאחר הגניזה הו"ה אבל לעתיד יהי"ה כמ"ש לעיל ומה הו"ה לאדם הוא כמו היה והראיה שהביא רש"י מזה נכונה במאור וזהו סוד מה שהי"ה הוא שיהי"ה ויסתלק הו"ה המורה על שבר כדכתיב הוה על הוה : וידוע אברהם אבינו שורש הבריאה כמ"ש רז"ל בהבראם אותיות באברהם · בא הרמז ואברהם הי"ה יהי"ה כי מצרו לא היה נגנז האור ושורש הגניזה .

שבזה יהיה כלחם עוני שלא יחמיץ ויעלה ומה שאוכלין בלילה הראשונה הוא לחם עני מכל וכל ובשאר הימים מותר מצה עשירה רק שלא תעל' והענין כי לחם עוני שאכלו בשעבודם לא אכפרת להו למצריים אף שהיו אוכלים מצה עשירה כי לא היתה כוונתם רק שלא יתעכבו עד שיחמיץ העיסה משום ביטול מלאכה אך מסתמא על הרוב לא אכלו מצה עשירה בימי עניים ע"כ בליל הראשונ' עת הגאולה דווקא לאכול עוני ממש ובז' הימים מותר אף מצה עשירה רק שלא תעלה וקראו בלשון לחם עוני ע"ש זה · וגם מאחר שהכל הוא משום לתא דלילה ראשונה כדפריש' ואמר שמואל דמה שבלילה ראשונה קרוי בעצם לחם עוני משום ב' טעמים הא' שאז עונין עליו משא"כ בשאר הימים וגם כי אז בפרוסה כעני ואמר טעמי' כי הטעם הא' לחזור הל"ל לחם ענייה ולטעם ב' לחזור הל"ל לחם עני ולא עוני ובעל זבח פסח ה"ק הלא גם אמרור עוני וז"א כלום דמה שקראו לחם עוני שענין הוא לאפוקי הלחם בשא' הימים ולא לאפוקי מרור ושאר הימים שנקרא לחם עוני הוא בשביל לח' דלילה ראשונה כדפרי' ואמר עוד ד"א מה דרכו של עני הוא מסיק בזה רוצה ליישב ביות' למה נקרא כל ז' לחם עני ואם ע"ש שאינו מחמיץ ועולה כגון שיש הדרך באפיית העני שמכח המהירו' אינו בא לידי חימוץ :

פיסקא זו נתחברה בלשון תרגום וצריך ליתן טעם ע"ז והמפרשי' כתבו מה שכתבו עוד צריך להתבונן מאחר שחיבר בלשון תרגום למה סיים לשנ' הבאה בארעא דישראל והנה לשון הבאה לשון קודש ואח"כ בארע' דישר' חזר לתרגם ואח"כ אמר לשנה הבא' בני חורין כולן בלשון הקודש גם צריך לידע מה זה שאומר כל דכפין יתי ויכול אם סזמן אורחי' היה לו להזמינם קודם שישב לשלחן קודם שמתחיל לשתות כוס של קידוש ·

הנה לבאר זה אקדים שני הקדמו' א' שאף שנכנסו ישראל לקדושת בחג הפסח עדיין לא נתקשרו לגמרי בקדוש עד אחר שספרו ימי הספירו' שהם כאשה הסופרת ימי ליבון ואח"כ היה הזיוג והתקשרות דהיינו קבלת' התורה כמ"ש הזוהר וכתב הזוהר שמטעם זה אין גומרין הלל בכל ז' ימי פסח כמו בסוכו' לפי שעדיין לא נתקשרו קשר שלם באמונה העליונה בכלל כמו שנקשרו אחר כך כי בשני ימים ראשוני' שלום בכל ושלש מעלות הרובצים על הבאר בחבור אחד אבל בשאר הימים לא זכו עדיין ישראל להשתלם בהם כי עדיין לא נתנה תורה המחברת ביניהם ולפיכך אין גומרין בהם את ההלל אבל בימי החג שכבר זכו ישראל לקבל התורה כל הימים העליונים שהם על ישראל לעין כל בסוד שבע' ענני כבוד והכל בחבור שלם לפיכך גומרין את ההלל · הקדמה ב' הוא מ"ש האלהי האר"י ז"ל כי אונקלס הגר שתירגם נשמתו מצד נוגה שהיא קליפה המתקרבת להקדושה כמ"ש ונוגה לו סביב והיא קליפה הנאכלת עם הפרי לכך התרגם קרוב ללשון הקודש ונראה בעיני שזהו ענין שאין מלאכי השרת נזקקין ללשון התרגום אלא הם משתמשים בלשון הקודש ומ"מ נזקקין גם כן לשאר

מצה עשירה

פרע״ה כדלעיל ומשה עלה ע״כ מ״ה שהי״ה הו״א שיהי״ה ר״ת מש״ה זהו ויהי אור אור שכבר היה ונגנז ע״ז וי׳ כי הוה פי׳ תבירא · ובזה יובן ענין אין השם שלם וקשה מן המצר קראתי י״ה קראתי ו״ה ה״לל החסירים בעת צרה אלא הענין לא נחסר מהשם ב׳ אותיות ח״ולהיות השם חסר ומחוק אלא זהו החסרון מה שהם אותיו׳ ו״ה ולא י״ה זהו מן המצר קראתי שיהיו י״ה כרכתיב ביום ההוא יהי״ה ה׳ אחד וכן כשהי׳ גנוז קודם שנברא העולם ארז״ל ה״יה הוא ושמו בלבד · הרי בתיבת היה הוא ר״ת הוא ושמו אחד ·

הנה סוד הקרבן אדם כי יקריב לסוד דביקות בידו״ה נתגלה במצרי׳ ענין ירו״ר כרפי׳ וכן יתגלה לעתיד כרכתיב כימי צאתך מ״מ כן אראנו נפלאות אמנם חגילוי שלעתיד יהיה ביותר מעלה בסוד יהי״ה ממילא כן אדם כי יקריב יהיה ביותר מעלת השנה להיותו צלם אלהים · כי גאולת מצרים לא היתה רק שירה חדשה בלשון נקיבה סוד ו״ה ולעתיד שיר חדש לשון זכר סוד י״ה וע״ז רומז הזוהר בפסוק נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל שתקו׳ השכינ׳ סוד הנקיבה רק עתה אקום יאמר ה׳ שהוא הזכר כביכול וענין זה רמוז באגרה והיא שעמדה לאבותינו כו׳ כמפורש בביאור ההגדה במצה שמורה · וזהו סוד ואת תורת העולה היא העולה הנה כתיב הוא וקריהיא הנקיבה תתהפך לזכר · והנה יתרון האור מן החושך כמו שהארכתי בדרושים אחרים מתוך שסבלנו החשך שהוא הזדככו׳ יה״ה ביתר האור הגנוז וסוד היא שתהיה זכר ידכך היא בעצמו להיות הוא ר״ל זכר ואותיות היא ישארו והחשך יהיה אור כ״צר עתה נחסר הוא דהיינו ו״ה מהש״ם א׳ מן כסא ויחזור הי״א דהיינו א׳ לכסא ו״ח במקום וה׳ להשם יהי״ה וגם סוד הי״א כבר פירשתי הנקיבה מילוי הזכר והנה נ׳ מילואים לסוד ה׳ אחרונה הנקיבה שהיא כנסת ישראל והם הי״א כזה ה׳ ה״א ה״ה ולעתיד יתמלא הכל בסוד יה״א שמי״ה רבה היא העולה הוא העולה ויתגל׳ הכבוד לישראל הנעלם ממלאכי השרת השואלים אי״ה מקום כבודו ולישראל יה״א שמיה רבה נתגלה · ע״כ הקדיש בלשון ארמי שלא יתקנאו מ״ה בנו · הרי מבואר סוד העבדות ומשה עבד יהו״ה משה עלה אל האלהים · ועבדי פרעה הקליפה של עבדי״ה׳ והנה במשה כתיב ותחסרהו מעט מאלהים וארז״ל נ׳ שערי בינה יש ונמסרו למשה חוץ מאחד ויציאת מצרים נזכר נ׳ פעמים נגד נ׳ שערי בינ׳ ומ״ט השיג משה והם מ״ט פנים טהור ונגדם הקליפה מ״ט פנים טמא והיו שקועים שם ישראל ואלו הגיעו ח״ו לשער הנ׳ של טומאה לא היה באפשריות לצפצף ולעלות ע׳ הקדושה כי אף למרע״ה לא היתה השגה בשער הנ׳ של קדושה ממילא היו ישראל ח״ו משוקעים בקליפה ערי עד זהו ביאור ההגדה ואלו לא הוציא הקב״ה את אבותינו כו׳ עיין במצה שמורה בביאור ההגדה ע״כ בכל דור ודור חייב אדם לראו׳ את עצמו כאלו יצא וזהו ענין הזכרת יציאת מצרים בכל יום כאלו היום הזה יצאנו וזהו מצות הסיפור כפרוטגמא חדשה · כי היציאה מועלת לכל קדושה שאנו מהקדשים בכל יום ויום ולכל דביקות וקירוב לה׳ בכל יום ויום הכל תלוי ביציאת מצרים שלא שהתה עוד רגע א׳ שאז ח״ו תחמיץ העיסה ואין ביעורה אלא שריפה · ומתוך קליפת מ״ט פני׳ טמא שם שסבלנו נעשה זיכך מ״ט פנים טהור לקרב עצמו האדם לדבק בידו״ה וכבר הארכתי שגם קרבן לידו״ה בסוד אדם כי יקריב כו׳ ע״כ ג״כ זמן הקרבן בכל יום דהיינו בזמן ב״ה נעשה הרושם ע״י מן הבקר ומן הצאן תקריבו דכשבה קיים שלים בעילם והצינורות פתוחות ורב שפע וברכת ודביקות אמנם כשחרב ב״ה אדם כי יקריב את עצמו בסיפר ובזכרון תקרבן · וזהו ענין ויקרא ה׳ אל משה וידבר אליו מאהל מועד ופי׳ בזוהר שהוא מלשון ויקרא ה׳ ביום ההוא לבכי ולמספד כי דיבר ה׳ עם משה בשעת הקמת המשכן מחורבנו ואז אדם כי יקריב וזה״ש כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן לטבחה בזה שאנו מוסרים עצמינו בכל יום למיתה בסוד אדם כי יקריב וזהו שייך דוקא עתה בגלותינו אז נחשב כצאן לטבחה בזמן שב״ה קיים להיות קרבנו מן הצאן ומן הבקר וזהו ענין זכירת פ׳ קרבנות הרי נתבארו ד׳ חקירת ושורש הכל להיותינו עבדי ה׳ אשר תבלי׳ הבריאה של אדם היתה לעבדה ולשמרה ולעשות משמרת והכל למען שמו ועל השימור הזה באתה האזהרה במצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל ושם חקת הפסח וענין מצה וכתיב ושמרתם את המצות ודרז״ל א״ת מצות אלא מצוות ומצינו ג׳ מיני שימור דהיינו מצה שמורה ומצוה גדולה דד׳ כוסות יין הרומז ליין המשומר · וגם הלילה נקראת ליל שמורים · עוד מצינו ענין שאלה במצרים כדכתיב ושאלה אשה משכנת׳ כו׳ ונגד זה ירמוז בעבודת המקום שעליה כתיב לעבדה ולשמרה ד׳ עניינ׳ והם נגד ד׳ שומרים ג׳ הם ש״ח שומר שכר נושא שכר והד׳ השואל ונגדם ד׳ בנים · וכמו שד׳ שומרים נוהגין בן אדם לחבירו כן בין אדם למקום ב״ה ע״כ הקדים בכפל ברוך המקו׳ ב״ה ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ב״ה · ש״ח היא המעלה העליונה שלא ע״מ לקבל פרס כלל · הוא שומר רק למען שמו יתברך וש״ח פטור מהכל · רק כשפושע בידים ר״ל כי אין אדם צדיק בארץ ונומר הש״י מוחל לו שומר שכר העובד ע״מ לקבל פרס פטור מהאונסין אונ׳ פטריה רחמנא אמנם חייב בגניבה ואבידה (כתבו התו׳ גניבה קרובה לאונס) אית׳ במדרש שאומר השטן להקב״ה ישראל גנבים הם ביאור המאמר שהם גונבים דעת העליון כביכול מראים עצמם כשרים ואין כן בלבבם · (אבידה קרוב לפשיעה) וי׳ אבדה נפש זהו המאבר זמנו · שואל שכל הנאה שלו אומר הרוג בקר ושחוט צאן כו׳ ואינו מאמין בגמול וענש חייב אפי׳ באונסין כרמצינו בפרעה ובסיחון שהקשה ה׳ את לבם נושא שכר הוא ע״ר האומר סלע זה לצדקה ע״מ שיחיה בני עיין בסמ״ג בריש מצוה ל״ת · דברגמר בלבו הן יחיה הן לא יחיה שרי · והנה פליגי רבי יודא ורבי מאיר אם דינו כש״ח או כש״ש ואיתא בב״ק בפ׳ הכונס ובב״מ פרק האומנין רבה בר אבוה אפיך ר״מ לר״י ואלו ואלו דברי אלהים חיים והלכה כר׳ י בענין מ״ש אלו ואלו דברי אלהים חיים · ברגמיר בלבו ש״ח בדלא גמיר בלביה שומר שכר · עתה נבוא לד׳ בנים כי הנה בריאת עולם לתכלית האדם כדכתיב לעבדה ולשמרה · והנה ד׳ בנים אדם הראשון ועשרה דורות מאדם עד נח הרי נח אח״כ עשרה דורות מנח עד אברהם · הרי אברהם שכרת ה׳ עמו ברית והבטיחו על גלות מצרים כרפ״ל והנה עשרה דורות מאדם ועד נח דהיינו דור המבול ועשרה דורות מנח עד אברהם דהיינו דור הפלגה נתגלגלו שם דור המבול כל הבן ילוד היאורה תשליכהו דור הפלגה ותוכן לבנים תתנו כאשר הארכתי במקום אחר ור״ל אלו דורות נזדככו שם ואלו שלא נזדככו הם הרשעים שמתו בג׳ ימי אפילה · ואלו הם ד׳ שומרי׳ הנ״ל והנה אברהם הוא החכם כמ״ש ז״ל שתי כליות של א״א היו נובעים לו חכמה וכליות יועצ׳ והוא היה ש״ח כמ״ש עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי משמרתי דייקא ולא משמרתו דהיינו למענו ובן חכם מה הוא אומר ע״ד הגיד לך אדם מה טוב ומה דורש ה׳ ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם ה׳ אלהיך דיקא עמו ממש · ואינו חפץ בשכר כי אם שכר מצוה גוררת מצה מערות לחקי׳ ומחקים למשפטים וכן כתיב באברהם וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי והענין כמאמר חחכם לחקות הפסח כן בכל תמצוות כמ״ש רז״ל ושמרתם את המצות א״ת מצות אלא מצוות · ענין תחכם שהוא שומר חנם דהיינו אברהם · וכמו שהדין אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן שנאכל על השובע כן בחכם הנ״ל נותן שכרו

מצה שמורה

לשונות זולת ללשון תרגום והענין כי הוא דרך משל מלך מדבר כל צרכו עם משרתיו עבדי ביתו אבל עם שריו אינו מדבר רק מועט כדרך המלך ודרתו והטעם שלא יחשבו כי הם משתוים עמו וחברותא להם יחד משא״כ עם עבדיו לא שייך לחשוב כן ע״כ לא חש · על כן מלאכי השרת נזקקין אף לכל לשונות כי לא יגיע להם מזה שום חשש משא״כ בתרגום חוששין שלא להזקק ולהשתתף ·

ומזה יובן כשינאלו ישראל ויצאו לחירות למטה ודוגמתו למעלה חירות מהקליפות לא היה חירות לגמרי · אם למטה שהרי עדיין היו יראים ממצרים כאשר באמ׳ רדפו אחריהם עד יום ד׳ של פסח ואם החירות של מעל׳ עדיין לא היה נגמר לגמרי עד חג שבועות זמן מתן תורתינו · נמצא בפסח אף שבחר בנו ורוממתנו מכל לשון לא היה בעצם עד מתן תורה והיינו אז בסוד התרגום ולא היתה גאולה רק גוי בקרב גוי מעורבים בכל לשונו׳ הגוים עד מתן תורה אז היה התרוממות

על השובע שנאמר אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך אשבעה בהקיץ
היא מעלה על אחזה פניך וק"ל · רשע הם עשרה דורות שלא נזדככו ומתו בג' ימי
אפילה ואמר מ"ח הוא אומר ע"ד על מ"ה ניאץ רשע ורשע הוא השואל שכל הנאה
שלו ועל עבודת הש"י הוא אומר מ"ה תוא כי נעבדנו וכן דור המבול ויאמר לאל סורי
ושעתם מצלחת · כמ"ש ישלחו כצאן עויליהם וכן דור הפלגה לכולם היתה כל
הנאה שלהם יוענין לכם ולא לו כענין הפשט אם אין אני לי מי לי כל מה שאדם עושה
השייך לעה"ז אינו עושה לעצמו שלו רק ועזבו לאחרים חילם וגופו כלה · וכשאני
לעצמי עושה מה מאור חשיב אני והנה השואל חייב באונסין והם מכת פרעה כי
הקשה ה' את רוחו כרפ"ל ע"כ אלו הרשעים נשארו במצרים ומתו בימי אפילה
ודבקו בפרעה וזהו שסיים אלו הייה שם לא הייה נגאל רק נשארת אצל פרעה
בתחיצתו מת בג' ימי אפילה · תם פרש"י בפ' תולדות מי שאינו יודע לרמות נקרא
תם ויעקב שנקרא תם מענין שופריה דאדם וכן אדם הראשון תם היה קודם אכלו
מעץ הדעת טוב ורע והוא אינו יודע לרמות ארדבת רימו אותו בסוד ארמי אובד
אבי תוא הנחש הערום · עד אשר גרם להפיך תם למת ולולי זה חי עולמים והנה
תם הוא שומר שכר שהולך בתמימות כשם שאני הוית עמך כך תהיה עמי חלף
עבודתי וזהו שומר שכר: וכן יעקב איש תם היה ש"ש אצל לבן וענין ש"ש דאדם
הראשון כי היה שומר כמ"ש לעבדה ולשמר אבן ע"מ לקבל פרס והא ראיה שהוסת
כשאמר הנחש ונפקחו עיניכ' והייתם כאלהים כו' ותם אומר מ"ח זאת כי אומר
מ"ה יתרון העוש' באשר הוא עמל כי כל מגמתו להיות תלף עמלו יתרונות · אף
אתה אמור לו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים ומתחת הטובה שעברה מחוייבי' אנו
לעבדו אף אם לא משפיע עתה וכמו שפר"ש אני ה' ונומ' ע"מ שתקבלו עולי כו'
ובספר חובת הלבבות האריך שיתעורר האדם בטובות שקדמתו הש"י שאי אפשר
לאדם לשלמם · ושאינו יודע לשאול זה נח איש צדיק היה ברורותיו ואלו היה
בדורו של אברהם אבינו כו' כי א"א כשאמר לו הש"י הנה זעקת סדום כו' התחיל
לשאול שאלות גם בקשות · אבל ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר כו' לא שאל
מאומה ונח היה שוכר דהיינו ע"מ שיחי' בני ד"ל כי קיום נח לא היה רק בשביל שיהי'
קיום העולם שלא יאבד העול' לגמרי ושיהיו הם אח"כ פרים ורבים · וזהו
שנקרא נח איש האדמה כלומר למען שלא תשם האדמה עיין בתורה שבכתב שלי
בפרשת נח באורך · הרי נח איש צדיק ואיש האדמה · ומ"מ היה צדיק תמים
כי כוונתו ע"ז ברגמר שפי' · ואמר את פתח לו תגיד לו ההתחלה כענין מדרשם
על פסוק אתה החילות והוא ע"ד מי הקדמני ואשלם מי עשה מזוזה קודם שנתתי
לו בית מי עשה ציצית קודם שנתתי לו טלית וכו' וכן הרבה מצות · והגדת לבנך
ביום ההוא תגיד לו הדרש על פסוק של ואמר ביום ההוא על כי אין אלוה בקרבי כו'
שפירשתיו בדרוש אחר שרומז על מי שמתעורר דווקא ביום בא הצרה ולא קודם
כו' ע"ש הרי ארבע בנים בחקת הפסח וכן ד' בנים אלו בכל המצוות א"ת ושמרתם
את המצות אלא המצוות ואברהם אבינו שהוא החכם הוא הבחיר והוא השומר
האמיתי כמ"ש וישמור משמרתי משמרתי דייקא והוא סוד מצה שמורה בסוד ומצות
אפה ליל שמורים נחלק לו הלילה כמו שפר"ש על פסוק ויחלק להם לילה · וביום
שכרת ה' עמו ברית נתבשר בגלות מצרים והיא בשורה טובה כרפ"ל וכתיב במצרים
בגן יי' כארץ מצרים · ככר פי' עברי פרעה היא הקליפה דעברי ה'
להיות זך ובהיר · ע"כ אברהם הוא המרכבה כמ"ש רז"ל שהאבות הן
המרכבה · וזהו כנגן ה' שהוא ההיפך מהגיהנם וכבר הארכתי במקום אחר
בדרוש הפסוק הלא אם תטיב שאת כלומר תהיה מרכבה ותשא הכסא · ואם לא
אמרו בפרק אין דורשין החיות נושאת הכסא ומזיעה שלהם שיורדות נעשית אש של
גיהנם והו לפתח חטאת רובץ הרי הגיהנ' היפך ג"ע וזהו ביאור מאמר מדרש רבות
פרשת לך לך והנה תנור אש ולפיד שמעון בר אבא בשם ר"י אמר ד' דברים הראה
לו גיהנם ומלכיות ומ"ת וב"ה א"ל כל זמן שבניך עסוקין בשתים הם ניצולים משתים
פירשו משתים הם נידוני' בשתי' א"ל במה אתה רוצה שירדו בניך בגיהנ' או במלכיות
רבי חנינא בר פפא אמר אברהם בירר לו את המלכיות · רבי יורן ורבי אידא
ורבי חמא בר חנינא אמרו אברהם בירר גיהנם והקב"ה בירר לו את המלכות הה"ד
אם לא כי צורם מכרם זה אברהם וה' הסגירם מלמד שהקב"ה הסכים לדבריו ע"כ
וזה הה"ד קאי אדברי רבי חנינא · ועיין בספר יפה תואר באורך ונרא' דגם
רבי יורן מודה לדברי ר' חנינא כי ענין גיהנם בשני פנים א' לרעה דהיינו לכלות
ולעשותו עפר · וע"ז בחר א"א ביותר שיעבוד המלכיות ועוד יש גיהנם שהוא
לטובה דהיינו שמזכך החלודה והזוהמא · כמו המכבס כתם מהבגד · הרי מר אמר
חדא ומר אמר חדא ול"פ וע"ז בא הרמז בפ' שמות ויהי בימים הרבים ההם וימ' מלך
מצרים ויאנחו ישראל מן העבודה וגומר וכבר הקשה הרמ"בן מה זה כימים הרבים
מצאתי בספר הגירושין שחיבר האלהי מהר"ם קורדווירא ז"ל איך שר מצרים הורד
מגדולתו ונעשה שר של גיהנם ונראה בעיני הטעם כי מה שהוריד הקב"ה את שר
מצרים

התרומם' מכל לשון ממש דהיינו נכנסו בסוד לשון
קודש וזהו מ"ש במכילתא כה תאמר לחם בלשון
קוד' ואז חירות על הלוחות חירות לגמרי כל
העוסק בתורה נקרא בן חורין ועתה אף שנכנסו
בקדושה היו דרך משל עבדי ה' ולא עבדי פרעה
כעבד כנעני שנכנס לברית ועדיין אינו משוחרר
וכשקבלו התורה נכנסו בסוד לשון קודש ועיקר
התורה בא"י ואז לשון הקודש בעצם בארץ הקדוש'
ואח"כ כשחטאו וגלו ונטרדו מלשון הקודש מ"מ
לא נדחו לגמרי רק ירדו לבבל לסוד התרגום וא"ת
הלא בגלות מצרים לא היו אף בסוד התרגום א"כ
כשחטאו וגלו אח"כ למה נדחו ג"כ מסדריגות
התרגום וי"ל אף שגלו מ"מ נשאר עליה' עול התור'
והמצוות ע"כ לא נדחו לגמרי והיו בבבל ונתחבר
התלמוד בלשון תרגו' וכתב הרמב"ם בנוסח ההגדה
כי בזמן בית המקדש לא היו אומרים נוסח פרק זה
של הא לחמא כו' רק כשגלו וזהו ענין כל דכפין
יתי ויכול כלומר לא בזמן ב"ה שלא היו אוכלי' אלא
למנויי' בשביל קרבן פסח אבל עתה מותר לבוא
מי שירצה ומ"ש כל דצריך ייתי ויפסח ר"ל אף
אפיקומן שהוא במקום הפסח אין צריך דוקא להיו'
מנויים לכתחילה קודם אפיה אח"כ כשרצה לדבר
מא"י אמר בלשון קודש לשנה הבאה כי א"י הוא
של הקודש כרפ' ואמר בארעא דישראל בלשון
תרגום כי זה נתקן בע' שנה שהיו בבבל ואף שחזרו
לא"י לא היה לגמרי לשון הקוד' כי לא חזר לאיתנו
לתיקונו הראשון כמ"ש רז"ל ואכבד' חסר ה' כי ה'
דברי' חסרו בבית שני אח"כ נתוסף זו הכבא השתא
עבדי לשנה הבא' בני חורין שהוא על המקדש
שלעתיד נהיה בני חורין משוחררים לגמרי לא כעב'
שנכנס לברית ואמר הדיבור כולו בלשון הקודש
כי אז יהיה עצם לשון הקודש ·

פיסקא מה נשתנה כו' (זה ירמוז בכל
ההגדה מענין מערכו' השמי')

הקשה תוכח פסח מ"ש לא הזכיר פסח וד' כוסות
בתשובת עבדים היינו השיב ענינים אחרים ולא
תשובה על שאילתו · ע"ק ואלו לא הוציא כו' מה
הרויחו עתה אנשי גלות במה שנגאלו כבר ע"ק
עדיין אנו ובנינו כו' למה לא היה אפשר להוציא
אותנו אם לא הוציא את אבותינו ופי' מה שפי' וכן
החכם בעל מעשה ה' ולי נראה בפרק עבדים היינו
יגיד טעמים על ד' שאלות שבמה נשתנה ואז לא
יקשה למה שאל אלו שאלות ולא אחרות כי לא
היה מכאן שואל ומשיב רק החכם המסדר וההגדה
סידר השאלות עצמו הוא מותיב והוא מפרק והוא
סידר בכאן ענייני' המביאים לדבר גדול ארבע
לשונות של גאול' והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי
מה הם משמשות ונראה שרומזים לד' דברים
גאולה מענין גדולת הנס א' שידוד המערכה וזהו
והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וסבלות
מצרים הוא חוזק המערכת שלהם · ב' שפטים
באלקים שהוא השר האדיר למעלה ממערכת כוכבי
השמים וזהו והצלתי מעבודת' ממי שהם עובדים
ג' שכשיהו"ה והמשפט היה על צד היותר חזק
שאפשר ולא כמו שיש סוברים ששידוד המערכת
בימי המן היה יותר גדול כי הפיל פור ונהפך ונומר
ואל לעבדים ולשפחות נמכרו היה להם דין
והקב"ה שידד להיפך משא"כ כאן שלא היה רק
ישראל נצולים ועדיין נשאר מצרים והנה יש
קושות

מצה עשירה

מצרים היה על אויבי ישראל שלא ימשול עליהם · ועל כן כשניתן לו מינוי אחר נתן לו מינוי שאין שם ישראל דהיינו הגיהנם שהגלות פוטרות את ישראל מהגיהנם · והנה בתחלת הישועה מגיד מראשית אחרית · ומת מלך מצרים הוא השר של מצרים שנתמנה על הסתים שבגיהנם וזהו וימת ור"ל לו זה המינוי בעבור שאין שם ישראל שהם ניצולים מהגיהנם נלמה ניצולים אמר ויאנחו בני ישראל מהעבודה ר"ל שיש להם אנחות עבודה בהגליות אשר בחר בהם א"א כדלעיל · וכתיב אחר כך וישמע אלהים את נאקתם ויזכור אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב וקשיא למה הפסיק בתיבת את בין כל אחד ואחד ובספר מלכים י"ג כתיב ויחן יי' אותם וירחמם ויפן אליהם למען בריתו את אברהם יצחק ויעקב אלא ענין ברית שבכאן לבירר הגליות כדי לפטור מגיהנם היה בג' אבות במקומות מתחלפות א"א בירר הגליות כדלעיל יצחק אע"ג דלא חזא מזלא חזא והא ראיה ארבע מאות שנה מתחילין משנולד יצחק · אחר כך זמן רב מצינו הסכמה מיעקב וראוי היה יעקב לירד בשלשלאות כו' וזהו סוד ששלח יוסף לאביו יין ישן שדעת זקנים גזרת תימנו מבואר בזוהר ממקום אחר כי היין מורה על תוקפא דדינא וי"ג וענין אבהו כיין של נח ושמן שהוא בנחת מורה על הרחמים והכוונה כי יוסף רמז לאביו שאל ירע בעיניו ברדתו אל מצרים לגלות כי זהו יין ישן שדעת זקנים דהיינו אברהם ויצחק היה נותה כזה יין ישן עולה ת"ל כמ"ש ומושב בני ישראל אשר ישבו וגו' ת"ל שנה · אבל א"א היה השורש שבחר בעבדות והקב"ה כרת אתו ברית לא יירשך זה ר"ל זה העבד דהיינו אליעזר כי אם העבר אשר יצא ממעיך כרפ"ל באורך ועברי פרעה הקליפה לפרי עברי יי' יסוד הדביקות ביהו"ה ואברהם סוד בהברא"ם כאבר הם ונברא לעבדה ולשמרה · ובא"א כתיב וישמור משמרתי כדלעיל · ע"ז הוא סוד מצה שמורה וכן א"א היה נזהר במצוה עד שאפילו לוט למד ממנו וכשנתבונן נמצא האבות והאמהות כולן הן יסוד המצות התלויות בגאולת מצרים הזמן אשר בחר בנו יי' לו לעם · והם פסח מצה ומרור · א"א מצה שמורה · יצחק בענין מטעמים שני גדיי עזים א' לפסח וא' לחגיגה ולקח חגיגה כדי שיהיה הפסח נאכל על השובע · יעקב אשר נאמר עליו לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז כמו שדרשו רז"ל הוא נגר מרור אבל הכל לטובתו ומטתו שלימה · ועל כן נקרא המרור חסא · ד' אמהות הם ד' כוסות · שרה כוס ראשון אשר בחר בנו מכל העמים כי בשם שא"א בחר כהעמים וגייר את האנשים כן שרה גיירה הנשים · רבקה כוס אגדה מתחיל בגנות ומסיים בשבח כן התחילה בתחילה ע"ז הוא עשו · וכיברה ביעקב ועכשיו קרבנו · וכן התחילה בגנות עבדים היינו כי עשו הוא עבד לנצחיית רב יעבוד צעיר · ויעקב הוא ישראל כי שרית ונומר · רחל כוס ברכת המזון שיוסף בנה כלכל כל בית ישראל והיא היתה עקרת הבית וכפרק הזהב אין ברכה מצויה בביתו של אדם אלא בשביל אשתו · לאה ברכת השיר כוס רביעי ופליגי בברכת השיר רב יודא אמר יהללוך ור' יוחנן אמר נשמת כל חי כו' ואומר הלל הגדול כל מיני הילול מלאה שאמרה הפעם אודה את יי' וממנה בא נעים זמירות דמשה רבינו ע"ה ולבסוף הכל אפיקומן הוא מצה שמורה סוד אמרם ז"ל בציקורת של גוים אדם כמלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה כבר הקדמתי עבדי פרעה קליפות עבדי יי' · עוד אקרים מ"ש בעל זבח הפסח על הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים שהאכילם המצריים לחם עוני כדי שיתמלאו כריסם ולא יעוכל באצטומכא זמן רב ואז היינו עבדים לפרעה · ואז נתקיים מקודם בצקות של גוים כמלא כריסו מהם אכן נתהפך המרור לחסא ונתקיים מ"ש על מצות ומרורים

מצה שמורה

קושיות לכה יציאת מצרים נחשב ליותר נס מנס הבן שכן חוייבנו מן התורה לזכור יציאת מצרים בכל יום ויום ומתרצינן כי כימי הבן כבר קבלו ישראל התורה ואין כל כך חידוש לשדוד המערכת כימי צאת מצרים שעדיין לא קבלו התורה ויעל זה בא הכתוב להודיע שאיני כן שהיה באפשר להיות נס יותר גדול משידוד מערכת של מצרים והיינו וגאלתי אתכם דהיינו השידוד היה גם זריע נס זהו והשפטים באלהיהם היו גם ליסוד ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים כי מכה פרסומי ניסא על ידי ישראל ומצות בסיפור יציאת מצרים נורכים ועתה יגדל נא כח אדני כמו שיבא לקמן בכ"א כל המרבה לספר כו' וע"ז באה התשובה עבדים היינו לפרעה במצרים עם קשה ומלך קשה כמצר המערבה ואין עבד יכול לברוח ויוצאנו' משם זהו והוצאתי וע"כ המיבול תמוהם תירות כדרך הישר ובחרו בשיבול ע"ש ומבלהם ברם אשר בכף שבזה היה בשרה המערכת כגוחין ואלולא הוציא הקדוש ברוך הוא כו' כבר מג אמר בזוהר והביא הענין באריכות והוסיף נפך מעלי צהרה דמזור פרשת בא ענין שהיו ישראל כמעט נאבדים בקליפה ונכנסו למ"ט פנים טמא שאלמלא נודו התכין ואלו נכנסו רגע ביותר חלילה נאבדו והיה והצלתי אתכם מעבודתם שהוא עבודה מצרים ולא הספיק בצקם להחמיץ ונגאלו בסוד נ' שערי בינה ע"כ בין מצה לחמין אינו רק נקודה אחת ע"ש וזהו ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא כו' וזהו תשובה על שאלת בלילה הזה כולו מצה ואפילו כולנו חכמים ר"ל ע"ד שפירשתי ובאלתי שאף אם לאחר מתן תורה היתלא היה נס גדול כזה וזה"ש ואפילו כלנו חכמים כו' וזהו תשובה על הלילה הזה כלו מרור דקשה לכאי נפקא מיניה אוכלים מרור ע"כ וימררו למנ"מ עושים זכר לוימררו לא הענין גאולת מצרים לא היה עולם וזכר לא עולם נקיבה כאשר נאמר לקמן ומאם שירדנה לקליפה לא עלינו מכל וכל · ואם היה עולם וזכר לא היה הגלות עוד כאשר יהיה באחרונה ומה שיש גלות הוא מזה וכן מה שמתעורר גאולה והצלה הוא מגאולת מצרים ודוק · עוד יש לפרש ועיקר דבאמת במצרי' היה הנס גדול מאוד דבר והיפוכו כאשר ענו כן ירבה וע"כ אכילת מרור שהוא חסא ירוק:

יאכלוהו שאכלו לחם עוני בליל שמורים והוא כזית מצה באחרונה וא"ת מצות ואז עבדי יי' ומה שדרשו רז"ל אל תקרי מצות אלא מצוות רמז תיבת את מיותר ושמרתם את המצות אלא את ר"ת אל תקרי · וקבלתי כל אל תקרי צריך המו' הרי דינו ואם לול שמוסים בה רמזים גדולים ע"כ הלכתא רבתי לפסח ובכאן דרשתי הרבה דינים מהלכות חמץ ומצה וכל הסדר של פסח כו'

נחזור

לענין תחזור להפרשה ולהמאמרים דרך רמז זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה בכאבר הרבנת שהבאתי לעיל שבחר אברהם אבינו בגיהנם איתא שם בפרשה לך לך רבי שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן אמר ד' דברים וקאחר לא גיהנם ומלכיות ומתן תורה ובית המקדש וכן בשמות רבה פרשה פקודי פרשה נ"א ע"ש באורך דהראה הקב"ה לאברהם אבינו התורה וקרבנות והקרבנות ומלכיות שנאמר והנה תנור עשן ולפיד אש כו' עד אמר הקב"ה כל ימים שיהיו בניך עוסקים בתורה ובקרבנות הם ניצולים מהם כו' זאת תורת העולה והם התורה והקרבנות · וזקלפה היא העולה על מוקדה היא העולה גליות וכו' כולן מארכת הגלות על מוקדה הוא הגיהנם · בך היא דרך כלל להזדכבותי · אמנם הפנימיות הוא הדביקות ביהו"ה וזהו הדרוש שלנו ד' תורות · תורת העולה · תורת המנחה · תורת החטאת · תורת האשם · עולה כולה כליל לגבוה מנחה שהיא מצה לא נאכלה אלא בחפלת המנחה שכן יצחק שהיה עולה תקנה בבקים מנחה כי אין עולה בלא מנחה · ודם כנגד אותיות יו"ה הא מרשם חטאת ואשם נגד אותיות וא"ו ה"א כדפרשתי לעיל ענין אין השם שלם וזהו זבח תורת השלמים וזהם נקראים מלואים כי מילוי ה' אחרונה יהיה כראשונה ולא כמו בראשונה בכור כדי דפירשתי לעיל וזה נתגלה בצאת ישראל ממצרים וזהו שירה חדשה בלשון נקיבה וזהו ענין דוד' ירד לגנו וארון מצרים כנגן י' וכן כתיב קול דודי הנה זה בא ברלג על ההרים מקפץ על הגבעות במדרש ההרים אלו האבות גבעות אלו אמהות הרי מרומז גאולת מצרים שהאבות והאמהות סרסו בגאולה על כל המצות הנוהגות כדלעיל ואמר קול דודי אבל לעתיד דודי או בן דודי גאלנו שיר האחרונה תהיה כה' ראשונה שוה בשוה וזהו שהיה דודי והיה דודו וזה שכתיב דודו או בן דודו

מצה עשירה

וכל המספר כו' הרי זה משובח ז"ל הזוהר פ' בא פקודא בתר דא לספר בשבחא דיציאת מצרים דאיהו חיובא על בר נש לאשתעי שבחא לעלמין אוקימנא כל בר נש דאשתעי ביציא' מצרים ובההוא סיפר חדי בחדוה זמין איהו למחדי בשכינת' לעלמא דאתי דהוא חדו מכלא דהאי איהו בר נש דחדי במריה וקב"ה חדי בההוא ספור ביה שעת' כניש קב"ה לכל פמליא דיליה ואמר לון זילו ושמעו ספורא דשבח' דילי דקא משתעו בני וחדין בפורקנא כדין כלהו מתכנשין ופתיין ומתחברין בהדייהו דישרא' ושמעי ספורא דשבחא דקא חדאן ברזא דפורקנא דמריהון כדין אתיין ואודן ליה לקב"ה על כל אינון נסין וגבורן ואודאין ליה על עמא קדישא דאית ליה בארעא דחדאן בחדוא דפורקנא דמאריהון כדין אתוסיף חילא וגבורתיה לעילא וישרא' בההוא ספורא יהבי חילא למאריהון כמלכא דאתוסיף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודין ליה וכלהו דחלין קמיה ואסתלק יקריה על כלה ובג"כ אית לשבח' ולאשתעי בספור כמה דאתמר בגוונא דא חובה איהו על בר נש לאשתעי תדיר קמי קב"ה בכל אינון נסין דעביד ואי תימא אמאי איהו חובתא והא קב"ה ידע כלא כל מה דהוה ויהוי לבתר דנא אמאי פרסומי דא קמיה על מה דאיהו ידע אלא ודאי אצטריך לבר נש לפרסומי ולאשתעי קמיה בכל מה דאיהו עביד בגין דאינון מלין סלקין וכל פמליא דלעיל' מתכנשי חמאן לון ואודאין כלהו להק"בה ואסתלק יקריה עליהו עילא ותת' כגוונא דא מאן אשתעי ומפרש חטאוי על כל מה דעבר אי תימא למאי אצטרך

אלא

מקטרגא

מצה שמורה

חסר רומז על אותיות דו"ד כמו שארז"ל אם מחייא או ממתיא דוד שמו ולכן כתיב חסר אמנם הקרי במלואו רומז לסוד המילואים ומה שנקרא שלמי' רומז לו' דתחזור י' בסוד יהיה וזהו סוד ו' דשלום קטיעא ורמוזה אצל פינחס שהוא א"ת ונקראים שלמי' וזה יהיה באחרית הימים ע"כ זאת תורת השלמים כתיב באחרונה · ובאמצע י"ה לו"ת הפסיק בזה קרבן אהרן · כי בזמן שב"ה קיים היה שלום בעולם מצד קרבן אהרן בריתי היתה אתו החיים והשלום והיה מחבר ו"ה לי"ה שהיה דומה במקצ' מעין גאולה דלעתי' מעין ולא כולה אמנם בפ' ויקרא שרמז החורבן כמו שהבאתי לעיל דברי הזוהר בענין ויקרא ומתוך אפילת אורה כי יתרון אור מהחושך · וזהו ענין שבחטאת ובאשם שהם בסוד גלות ו"ה כתיב קדשי קדשים כי החשך יתהפך לאור גדול משא"כ אותיות י"ה בקדושתן קיימין אבל ו"ה יתהפך לקודש קדשים כי מתוך חשך אור ומתוך מרור חסא ע"כ שלמים שהוא המרכז באמצע לזכור מתוך צרה רוחה והנה בחורבן כתיב כל לבב דוי סוד דוי שאין שלמים ומלואים כי יש היפך ו' לי' ו' לו' כי ה' ראשונה ו' בתוך ד' וה' אחרונה י' בתוך ד' בסוד דודו עוד שינוי אותיות ראשונו' י"ה ואחרונות ו"ה ובא ו' במקום י' וזהו דוי דהיינו י' בד' וגם ו' במקום י' וצריך הכל דוי וזה גופו יתהפך דהיינו י' שבתוך ד' שהיא ה' אחרונה תתהפך לו' בסוד דוד ו' אשר ע"ז רמזו רז"ל טב למיתב טן ד"ו מלמיתב ארמלתא כי עתה היתה כאלמנה ועתיד תהיה ד"ו וגם בה' אחרונה שהוא סוד ד"ו פרצופין כמו שארז"ל דאו חבהכם לפני המקום כמעור איש ולויות גם ו' מן ו"ה תתהפך לי' בסוד יהיה הרי דוי שהוא מרור יתהפך להיות דוי חס"א ובזה מתורץ הללויה הללו עבדי ה' כו' הללו את שם ה' יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם ה' ונשאר לברר הללויה שהוא רומז על מעלת הנעלמת אור הגנוז בסוד יהיה שתחזור ו"ה לי"ה וזה הללויה שהוא סוד הללו יה כענין שפי' מן המצר קראתי יה וע"ז נאמר כל הנשמ' תהלל יה הללויה כשיחזרו כל הנשמות דהיינו בקיבוץ גליות שעליהם נתקנה ברכת תקע בשופר וקבץ נדחינו שהם הנשמות הנדחות כמ"ש בשער השמים שלי וכשיהיו כל הנשמו' ביחד ויהיה י"ה בסוד יהיה אז הללויה ועל פי דרכינו הנ"ל מתורץ הקושי' דהמאמרי' השינוי דת"כ וגמר' דנדרי' וב"ר וכלל שלשתן לא יאמר לה' קרבן רק קרבן לה' ר"ל הוא יתעורר תחיל' ואח"כ ההשפע' מאת ה' והיא מעל' גדול כמ"ש במקו' אחר בשם רז"ל החילוק בין מזמור לדוד ובין דוד מזמור והנה בב"ר שמזכיר עולה ומנחה שלמים רומז על המסודר בפרשת ויקרא וכדפרי' ובפ"ק דנדרים שמזכיר עולה מנחה תודה שלמים רומז על המסודר בפ' צו והתודה הוא במקום חטאת ואשם שלעתיד יתבטל החטא והאשם מהעול' כתיב והסירותי לב אבן ולא יהיה חטא ואשם ויהיה תודה הודאה לאל יתברך במקומו עתה מתודים על חטאת ואשם מתודים על עונותיהם ולעתיד מודים ומשבחים · וסדר ת"כ הוא על החרטה והתשובה והנה כל חטא בא מהרהור החטא וההרהור מביא לידי מעשה וזהו עולה וחטאת כי העולם בא על ההרהור הלב כדפי' רז"ל ובזה נתקיים סוד מרע ואחר כך הזכיר מנחה ושלמים הוא ועשה טוב סוד הרביקות דלעתיד נפש כי תקריב מנחה ונהיה כענין במנחה כמו אלי' כי יבא אליה הנביא ויבשר הגאולה ואז שלמים בסוד שלמים שפירשנו המעלה העליונה ויתקיים הללויה וכמו שנאמר כל הנשמה תהלל יה הללויה אמן :

מצה עשירה דרוש השני

מצות תאכל במקום קדוש · קשה תאכל יתור הוא דכתיב ברישא דקרא והנותרת מן המנחה יאכלו ובמסכת יבמות דף מ' מביא ברייתא וה"ק הברייתא אליבא דרבא · מצות תאכל במקום קדוש מצוה שבתחילה היתה עליו בכלל היתר רצה אוכלה רצה אינו אוכלה · נאסרה חזרה והותרה יכול תחזור להיתרא ראשון רצה אוכלה רצה אינו אוכלה · אינו אוכלה והא כתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים אלא רצה הוא אוכלה רצה כהן אחר אוכלה ת"ל מצות תאכל במקום קדוש מצות ע"כ ויש להקשות למה הוכר זה יותר מבמנחה מבכל הקדשים · ואגב גררא אני אקשה בגמ' הנ"ל ואכלו אותם אשר כופר בהם דדריש הכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים ותימא דהא ואכלו אותם קאי אאהרן ובניו שהם הבעלים כדפרש' בפרשת תצוה ומר"ע היה הכהן ואיך דריש הכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים · ע"ק בפ' המנחה למה מנחת כהן כליל א"ל דהטעם דאם היה הכהן רשאי לאכול אחר הקמיצה נמצא לא היה מתנדב כלום נימא דיאכל כהן אחר · כמו שהיה בכאן ה"א אי לא כתיב מצות תאכל ע"ק והרים ממנו לשון זכר ואחר כך אמר משמנה ומסלתה לשון נקיבה · ע"ק במקום קדוש בחצר אוהל מועד פרש"י במקום קדוש ואיזהו בחצר אהל מועד לימא בחצר אהל מועד לחוד :

תנן ר"ג אומר כל מי שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא י"ח ואלו הן פסח מצה ומרור כו' יש להקשות מה נשתנו אלו המצו' מכל המצות שבתורה שהוצרך לומר טעמן של אלו הג' · ג' מצות אלה · והאמירה על גביהן · הדוגמא שלשה כתרים הן כתר תורה וכתר כהונ' וכתר מלכו' וכתר שם טוב עול' על גביהן · וכמו שנפרש והנה ג' אלה הם שלש של שלש ומשותפין בכתר שם טוב ר"ל שם המור הטוב · כטוב וחן וחסר כמו שנפרש כיצד תנן בפרק תמיד נשחט בג' כתות זו אחר זו ושם טוב ר"ל המורה על הטוב והחסר עולה על גבן כי פסח פי' וחמל · מצה ג' מצות להסדר זכר ללחמי תורה כו' כדאיתא בטור א"ח סוף סי' תע"ה לשם טוב ות"סר דהיינו מצה שמורה תמורה על החירות האמתי מרור ג' דהיינו קלח ועלין החלוקין בדין בענין לח ויבש · והשלישי חזרת מצוה מהמובחר שם טוב וחסר דהיינו כי נקרא חסא דחס רחמנא עלן ופרקין · הרי ג' על ג' ושם טוב ע"ג · ודוגמא לזה המאמר דג' כתרים מתפשט לג' על ג' וש"ט על גביהן כמו שנ' כתרים הם וכתר ש"ט ע"ג כן ג' מתנות טובות נתן הק"בה לישרא' ע"י ג' רועים משה אהרן ומרים ומשה הנקרא ש"ט דכתיב ותרא אותו כי טוב וארז"ל טוב שמו · על גביהן כדאיתא במסכת תענית פ"ק תניא ר' יוסי בר יודא אומר ג' פרנסים טובים עמדו לישראל ואלו הן משה אהרן ומרים וג' מתנות טובות נתנו על ידם ואלו הן באר וענן ומן באר

בזכות

מצה עשירה

בזכות מרים עמוד הענן בזכות אהרן מן בזכות משה · מתה מרים נסתלק הבאר שנאמר ותמת שם מרים וכתיב בתריה ולא היה מים לעדה חזרה בזכות שניהן מתה אהרן נסתלקו ענני הכבוד שנא' וישמע הכנעני מלך ערד שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכסבור נתנה לו רשות להלחם כו' וחזרו שניהן בזכות משה מת משה נסתלקו כולהו שנאמר ואכחיד שלשת הרעים בירח אחד כו' ודוגמא לזה המאמר בפרק קמא דברכות תניא רשב"י אומר שלש מתנות טובות נתן הקדוש ברוך הוא לישראל וכולן לא נתנו אלא על ידי יסורין אלו הן תורה וארץ ישראל ועולם הבא תורה מנין שנאמר אשרי הגבר אשר תייסרנו יה ומתורתך תלמדנו א"י דכתיב כי כאשר ייסר איש את בנו כן יי' אלהיך מיסרך וכתיב בתריה כי יי' אלהיך מביאך אל ארץ הטובה עולם הבא דכתיב כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר גם בכאן שם טוב עולה על גביהן שהוא עולם הבא הנצחיי לעתיד שיהיה לאחר עולם הבא לארם הכף אחר מותו שזה עולם הבא ניתן בכל יום ונתן גם כן כבר בזמנים שעברו ועולם הבא הנצחיי הוא הדביקות בשמו טוב יי' לכל ועליו נאמר מה רב טובך אשר צפנת וגומר הוא התכלית האחרון שיבא ואלו ג' על ג' משולבות זו לזו כי דומה לכתר תורה כ"כ כ"מ הם שלשה רועים משה אהרן מרים משה התורה נקראת על שמו שנאמר זכרו תורת משה ועל כן בזכות המן כי לא נתנה רק לאוכלי המן · ארהן הוא כתר כהונה על כן בזכותו הענן ויענן יי' על המשכן שהוא מקום העבודה מרים כתר מלכות כמ"ש רשי' בפסוק ויעש להם בתים ובתי כהונה ולויה מיוכבר ומלכות ממרים ועל כן בזכותה הבאר כמו שאמרו רז"ל אין מושחין מלכים אלא על גבי מעין ושלמה נמשח על הגחון וחזרו כולם בזכות משה כי משה רבינו עליו השלום על גביהן הוא כתר תורה הוא כתר כהונה ששימש ז' ימי מלואים בחלוק לבן הוא כתר מלכות כמ"ש ויהי בישורון מלך · והדוגמא להם ג' מתנות טובות שנתנו על ידי יסורין תורה כתר תורה: ארץ ישראל מקום עבודה כתר כהונה · כתר מלכות כתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וכל ישראל בני מלכים הוא הדביקות הנצחיי הנקרא חיי עולם הבא · הרי ג' על ג' וכתר שם טוב עולה על גביהן והם משולבות · אך צריך ביאור רחב מה הוא עניינים והוא רגל הרביעי הכתר שם טוב העולה · וקודם לזה נקשה קושיא אחת בכל מאמר ומאמר מהמאמרים הנ"ל במאמר שלשה כתרים כו' וכתר שם טוב עולה על גביהן דמשמע כאלו כתר שם טוב הוא כתר רביעי הלא כתר תורה שחשב הוא שם טוב טוב שם משמן הטוב · וי"מ כתר ש"ט היינו כתר תורה כאלו הוא אמר דכתר תורה עולה וחשוב משאר שני הכתרים וקשה לפי זה למה שני בלישניה במאמר מן וענן ובאר בזכות משה אהרן ומרים קשה דבפרק הפועלים איתא א"ר חמא בר חנינא וכן תנא דבי ר' ישמעאל בשכר ג' זכו לג' בשכר חמאה וחלב זכו למן · בשכר והוא עומד עליהם זכו לעמוד הענן בשכר יוקח נא מעט מים זכו לבארה של מרים ע"כ הרי משמע שם דהיה הכל בזכות אברהם ורש"י תיקן וכו לשלש שלש מתנות שנתנו להם במדבר ע"י משה ואהרן ומרים · הרי שרצה רש"י לתקן הקושיא הנ"ל אבל אין מובן באר היטב א"כ מה עשו משה ואהרן ומרים אם לא שנאמר שנתגלגל הזכות על ידי זכאין וזכות שניהם מסייע דהיינו בזכות אברהם ועל ידי זכות משה אהרן ומרים זרזתק ויש לפרש ויהיה מתורץ גם כן קושיא אחרת מאחר שלבסוף כולם חזרו בזכות משה הענן והבאר א"כ למה מתחילה לא היה בזכותו כי אם בזכות אהרן ומרים לא הענין יש חילוק גדול בין מה דהוה ונתעלם להיותו חוזר ובין מה דלא הוה ועתה נתהוה כי לזה צריך זכות יותר גדול וכן מצינו בפרק חלק שהשיב גביהה בן פסיסא להוא מינא בענין תחיית המתים · והנה כולם חזרו בזכות משה הוא מאחר דכבר נתהוו רק שנתעלמו אז הועיל זכות משה אבל הויתם מעיקרא זה היה בזכות אהרן ומרים ואם תקשה אם כן מעיקרא לא הועיל זכות משה כזכות אהרן ומרים וזה אינו כלום דדוגמא לזה מצינו בפרק סדר תעניות אלו דלאביי אתי שלמא ממתיבתא דרקיעא בל מעלי יומא דשבתא ולרבא כל מעלי יומא דכיפורא הוה קא חלשא דעתיה דרבא משום דאביי אמרו ליה מסתייך דקא מגניתא אכולא דכרכא · הכי נמי הכא קמשמע לן ובזה מתורץ קושייתינו דזכות שלשה הרועים מעיקרא לא היה להמציא יש מאין לגמרי אם לא מכח שהיה כבר נתהוה במקצת דוגמא לזה דהיינו באברהם בבה שעשה דוגמא לג' אלה ומכל מקום לא הועיל זכות משה להוות במדבר ענן ובאר מאחר שהענן ובאר בעצמם לא היו מקודם והוצרך לזה זכות אהרן ומרים · ולאחר שהיו אלו בהויה ממש רק שנסתלקו אזי הועיל זכות משה שחזרו כך נ"ל לפרש ע"ד הפשט במאמר דג' נתנו על ידי יסורין קשה הלא אמרו רבותינו ז"ל לענין דינא הנותן בעין יפה נותן וכן מצינו כשנתן הקב"ה מתנות כהונה לאהרן כתיב ואני הנה נתתי לך וגומר ופרש"י בשמחה לשון שמחה הוא זה כמו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו · וא"כ למה אלו נתנו ביסורין ביאור הענין הוא תמיד הקליפה קודם להפרי כדי שיהיה יתרון האור מן החושך ר"ל מכח שהחשך נגדל והלך לו נשאר האור זך בלי שמרים ועוד אקדים אלו ג' על ג' המשולבות מכוונת להדרי' ונחלקות לג' חלקים מכל מקום כל אחד כלול מהשנים האחרים · בתורה נכלל ארץ ישראל כי הרבה מצות תלויות בארץ וכל העוסק בתורה באלו הקריב כל הקרבנות לקיום התורה והמצות הוא בעצם עולם הבא כמו שהארכתי במקום אחר דשכר מצוה היא המצוה הרוחניות ביחוחניות התורה והמצות הוא עולם הבא · בארץ ישראל נכלל התורה ועולם הבא כי אוירא דא"י מחכים ושם לשכת הגזית וא"י שלמטה מכוון נגד שלמעלה שהוא עולם הבא שעליו נאמר כל ישראל יש להם חלק לע"ה שנא' ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ · בעולם הבא נכלל תורה וא"י כי ענין עה"ב הוא גילוי סודות ושמות התורה ושע"ז נאמר וראית את מוריך ושם א"י הקדושה מקדש שלמעלה · והנה ג' אלו נתנו על ידי יסורין שקדמה הקליפה לפרי וזהו ענין מתחיל בגנות ומסיים בשבח

מצה שמורה

מקטרגא קאים תדיר קמיה קב"ה בגין לאשתעי חובא בני נשא ולמתבע עליהון דינא כיון דאקדים בר נש ומפרש חטאוי כל חד וחד לא אשאיר פטרא דפומא לההוא מקטרגא ולא יכיל למתבע עליה דינא דהא תדיר תבע דינא בקדמיתא ולבתר משתעי ומקטרגא פלוני עבד כך ועל ד אצטריך ליה לבר נש לאקדמא לפרש חטאוי · כיון דמקטרגא חמירא לית ליה פטרא דפומא עלאה וכדין אתפרש מניה מכל וכל אי תב בתיובתא יאות ואי לאו הא מקטרגא אשתכח עליה ואמר פלוני דאתא לקמך בחוקפא דאפיק בעיט במאריה הובוי כך וכך ע"ד יאות לאזדהרא בכל תני בגין דאשתכח עבדא מהימנא קמי קב"ה עכ"ל מבואר מזה המאמר שדברי הסיפור עושין רושם למעלה ומתעוררין כח הגאולה כמו הרהם והקב"ה חדי בההוא כפורא וגורם להתעוררות גאולה בענין סוד שכינה בתחתונים צורך גבוה שבארתי בארוכה במקומה ואז גורם שלום למעלה יחזיק במעוזי שלום ואהר כך שלום בכל ועל זה אמר הפסוק יודו לי"י חסדו ונפלאותיו לבני אדם ויהיה ע"ד הפסוק לי"י הישועה על עמך ברכתך סלה הכוונה כי ישועתינו היא לי"י בביכול לו הישועה ג"כ בסוד השכינה בגלות נמצא מגיע תועלת הישועה לו על כל זאת על עמך ברכתך סלה אנחנו עמו צריכין לברכו כאלו לא היה רק צרכנו לבד ולא לצרכו כי לפי האמת גם מה שהיא צרכו היא צרכנו כנודע להבאי' בסוד ה' וזה"ש יודו לי"י חסדו · אף על פי שהיא חסדו של הקב"ה כלומר החסד מגיע אליו ס"מ נפלאותיו על בני אדם להודות ולהלל · עוד יש לפרש לפי כדה שמובן ממאמר הזוהר הנ"ל כי כשמשבחין להש"י בחסד שעשה אז בא התעוררות שיושפע עוד ע"כ התחיל בלשון יחיד חסדו ומסיים בלשון רבים ונפלאותיו אלא כשורה על החסד שעשה אז יבא כצד התעוררותו עוד השפעה להוסיף על הראשון זהו ונפלאותיו ·

(כנה"ס פסח ריו"פ כ"ח סי"ה סח לסכר ולו יכים כעשה ין פס יסם לקה רקיכא ויפרקין :

וכלל הענין הוא כי מצד סיפור נפלאותיו אז נעשה דביקות בינו ית' לבינינו ומסתלק החשך והענן המפסיקים ומבדילים בינו לבינינו זהו הגאולה האמיתית כי אז יתגלה לנו הוא לנו לאלהים ואנחנו לו לעם כמ"ש ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו

מצה עשירה

וחכלית גלות מצרים והגאולה היתה לקבל התורה כמ"ש בהוציאך את העם תעבדון
את האלהים על ההר הזה וזהו קבלת התורה · והתורה היא עבדות שנתן לנו הש"י
ועול גדול תושיה שמתיש כחו של אדם וקדם לזה עול הקליפה עול מצרים · אחר
כך למתנה של ארץ ישראל לא זכו כי אם בהקדמת הקליפה דהיינו ארבעים שנה
שהיו במדבר ושם יתמו ושם ימותו וטפכם אחריכם וגו' על כן הזכר תמיד בהיותם
במדבר כי תבואו אל הארץ כבואכם אל הארץ כי הקליפה של ארץ ישראל הוא
היסורין שבמדבר אחר כך למתנה של עולם הבא הקליפה הקודמת הם ד' גליות
המזככים והמנקים והמטהרים ומביאים לידי תשובה ובזה מתורץ למה חושבים
רז"ל תמיד ארבע גליות דהיינו בבל מדי יון אדום · ולא חשוב גלות מצרים שהיה
רד"ו שנה ויון לא היה רקק"פ שנה ומדי ע' שנה אלא אלו ד' הם הקליפה החושך
הקודם לאור עולם הבא שהוא אור הגנוז משֵׁשֶׁת ימי בראשית שגנזו הקדוש ברוך
הוא לצדיקים לעתיד לבא · כי ד' זמנים הם קודם שיבא עולם הבא הנצחי והם
המוזכרים ביוצר דשבת אין ערכך בעולם הזה כו' וענין עה"ז עשיית התשובה מכח
הגליות ואחר כך עולם הבא שבא תמיד לאחר מות האדם · ואחר כך משיח · ואחר
כך תחיית המתים · וזהו ענין ביאור המדרש רבה בפסוק והארץ היתה תהו ובהו
וחשך על פני תהום רשב"ל פתר קרא במלכיות והארץ היתה תוהו זהו מלכות בבל
שנאמר ראיתי את הארץ והנה תוהו · ובהו זו מלכות מדי ויבהילו להביא את המן
וחשך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהן של ישראל בגזירותיהן שהיתה אומרת להן כתבו
על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל · על פני תהום זו מלכות הרשעה שאין
להם חקר כמו התהום כו' ורוח אלהים מרחפת זו רוחו של משיח היך מה דאת אמר
ונחה עליו רוח יי' באיזה זכות ממשמשת ובאה המרחפת על פני המים בזכות התשובה
שנמשלת למים שנאמר שפכי כמים לבך ע"כ וקש' מה שייכות לזה בעת בריאת עולם
אלא תכלית בראשית ברא ויאמר אלהים יהי אור וכמו שפרש"י בענין חיבור הקרא
והנה זה האור נגנז לצדיקי' לעתיד לבוא וא' אפשר לזכות אליו בלי הקדמת הקליפה
דהיינו ארבע גליות הנ"ל המייסרין וגרמו לעשות תשובה ואז יבא משיח ויאמר
אלהים יהי אור והנה חידוש העולם היה יש מאין ויציאת מצרים מורה אחידוש
העולם כמו שהארכתי למעלה בחיבורי וגם בשאר דרושים · כן ג' מתנות יש
מאין · התורה כל העולם כולו היה נחשב כאין עד קבלת התורה כמו שארז"ל
והביא רש"י בפסוק יום הששי כולם תלויין ועומדין כו' ארץ ישראל יש מאין כל
הגוים כאין כנגדו רק ארץ אשר יי' דורש ומתמצית ניזונין כל הארצות וכיבוש ארץ
ישראל ל"א מלכים ל"א מעשר כן י"ש וסוד מעשר כי ארץ ישראל עשר קדושות
כדתנן הרי ארץ ישראל יש מאין · עה"ב יש מאין · עה"ז נקרא אין כי הכל הבל ·
ועה"ב הוא יש האמתי ועתיד כל צדיק לנחול י"ש עולמות · והיש הזה מכח האין
דהיינו מהתורה והמצות שקיימו בעה"ז שהוא אין · נחזור לענין אלו הג' הם ג' על
ג' בג' מקומות דהיינו תורה בצאתם ממצרים ואח"כ א"י ולעתיד עה"ב וכל א' כלול
מג' והנה המעלה הראשונה יציאת מצרים התחיל מאמר יהי אור להתנוצץ כמ"ש
ולכל בני ישראל היה אור במושבותם והאיר האור בקבלת התורה · ובב"ר אמר ר'
סימון ה' פעמים אור נגד ה' חומשי תורה אח"כ במעלת א"י נתרבה האור בבנין ב"ה
ע' שהמ"ע"ה והיתה הלבנה במילואה כדאיתא במדרש ולעתיד יתגלה לגמרי אור
הגנוז אור חדש על ציון תאיר כו' והיה לך יי' לאור עולם · הנה גאולת מצרים
מצד עולם הנקיבה שירה חדשה כאשר הארכתי במקומות אחרים ועיין ברמב"ן ר"ש
בשלח ויי' הולך לפניהם כו' הוא ובית דינו ע"ש ואחר כך כשזכו לבית המקדש כי
מציון תצא תורה אז כל התורה כולה בלשון זכר נאמרה · אחר כך לעתיד לבוא
שיר חדש בלשון זכר · זכר עשה לנפלאותיו זכר בגימטריא ברכ"ה כי שם צוה
יי' את הברכה חיים עד העולם · על כן ביציאת מצרים שלשה אלה לא נזכרים
בשם כתרים רק מתנות מן ענן באר שהם מרומזא שלהם כדפירשתי אף שנתנה
התורה עדיין לא היתה בשלימותא וזה לך האות שאכרו דבר אתה עמנו כו' וחזרו
ממ"ש רצונינו לראות מלכנו עד בנין בית המקדש נתרבה האור והלבנה במילואה
אז שלשה אלה כתרים כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות בבחינת כתנות ארץ
ישראל ולעתיד בהתגלות אור הגנוז אז עצמיות התורה תורת יהו"ה התמימה כולי
נארגת על שם יהו"ה כמ"ש במקום אחר ואז ארץ ישראל שלמעלה כמ"ש רבותינו
ז"ל בפרק קמא דתענית לא אבוא בעיר ירושלים שלמעלה עד שיבנה ירושלים
שלמטה וילכו מחיל אל חיל מעולם הבא ליטות המשיח ומימות המשיח לתחיית
המתים שהוא עולם הבא הנצחיי ביאור הדברים הנ"ל שדברנו הוא כך בהתגלות
מתן תורה היו שלשה אלה מן ענן באר ובהתגלות מתן ארץ ישראל היו שלשה אלה
כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות ולעתיד נעוץ סופו בתחלתו ותחילתו בסופו
דהיינו ויאמר אלהים יהי אור שבתחלת הבריאה ונגנז יתגלה בסוף והסוף נעוץ
בהתחלת ראשית המחשבה סוף המעשה והאמצעי מחובר לכלם נמצא מתחברים
בשלימות תורה שהיא ההתחלה וארץ ישראל שהוא באמצע ועה"ב שהוא לבסוף

ונגר

מצה שמורה

קוינו לו זה יי' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו
ותיבה זה הוא כמורה באצבע זה הוא ונשמחה
בישועתו כלומר הישועה שהיא מאתו להושיענו
וגם פירוש בישועתו בישועה עצמו כביכול כמ"ש
כי אז יתגדל ויתקדש שמיה רבא כו' וזהו הרמז כל
הספר כו' הרי זה משובח כלומר זה יי' יתברך
הוא וישתבח ומתפאר ויתקדש ואנחנו דבוקים בו
להראות זה אלי זה יי' קוינו כו' וזהו סוד ויסב
אלהים את העם שסיבב אותנו ואין הפסק בינינו
ובמדרש ויסב אלהים את העם ונומר מכאן אמרו
אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב כי כן
הסיבן הקדוש ברוך הוא הרי מבואר סוד הסיבה
ובזה נשלמו הארבע תשובות :

מעשה ברבי אליעזר כו' עד הגיע זמן
קריאת שמע של שחרית צריך
להזכיר יציאת מצרים בימים ובלילות כי יציאת
מצרים מפרכם הידוש העולם המורה אמציאותו
ואחדותו יתברך והנה אמרו רבותינו צריך לכלול
מדת יום בלילה ומדת לילה ביום בברכות של
קריאת שמע דהיינו בשחרית יוצר אור ובורא
חשך · ובערבית ברברו מעריב ערבים בחכמה
פותח שערים להורות כי אל אחד בראם לא
כהמינים האומרים מי שברא יום לא ברא לילה ·
והוקבעו אלו הברכות קודם קריאת שמע יי'
אלהינו יי' אחד ולאחר קריאת שמע אמת ויציב
שחרית ואמת ואמונה ערבית ושם הזכר
יציאת מצרים שהוא מופת על זה והנה קישור
יום ולילה רואין בחכמת הבריאה שהתחלת
עם שקיעתה סמוך ללילה היא מתארכת
ומתוצרת והיום כשמגיע זמנו לביא אז
מקודם נתחשך כמו שאמר התרגום על
וימש חשך ועל כן כתב הזוהר שצריך לקשר
הלילה ביום וכן היום בלילה בדברי תורה
ובקדושות וזו היתה כוונת אלו התנאים
הקדושים בודאי התחילו כבערב לקשר
הלילה ביום ולא פסקו כל הלילה עד
שהתקשרו גם כן יום בלילה וזה החיוב הל
ביותר בלילה ההוא לעשות כן בסיפור
יציאת מצרים ובנפלאות המורים על זה
כדפירשתי ואפשר עוד לומר רמז גדול בכאן
כי ראיתי ברוב הנוסחאות המדוייקות איתא כל
אותו הלילה · וקשה אותה הלילה הוה ליה למימר
כי לילה לשון נקבה ·

הגה"ה

ועל דרך הפשט נוכל לומר דאותו הלילה הוה מאירה
כיום כמו שיהיה לעתיד ולילה כיום יאיר אמר יאיר
לשון זכר ולא תאיר כי לילה תהיה כיום שבוא זכר
כן היתה ליל גאולת מצרים היתה מאירה כיום על כן
אמר לשון זכר אותו הלילה ·)

עוד קשה איך דברו התלמידים בפני
רבותיהם הגיע זמן קריאת שמע של שחרית
וכי רבותיהם לא ראו זה או מה בכך אם הגיע
זמן קריאת שמע מאחר שהתחילו בהיתר לדבר
בדברי תורה ואין השעה עוברת לכך יפסיקו
ועל זה הקדמה קטנה כתיב ליל שמורים הוא
ליי' ונומר הוא הלילה הזה שמורים ליי' וקשה כפל
הפסוק הכפל וגם הלשון הוא הלילה הזה ליה

למימר

מצה עשירה

ונגד אלו ג׳ על ג׳ הם שלשה מצות אלו פסח מצה ומרור מצה הם כנגד יציאת
מצרים שלשה מתנות מן ענן באר · והכולל הוא מן שהוא בזכות משה העלה
על כלם ברוחניות נמצא רוחניות המן גובר על רוחניות ענן ובאר ואמרו רבותינו ז״ל
והביא רש״י דבריהם ענות מצות שהוציאו ישראל ממצרים טעם מן היה בהם
ושלשה מצות רומזים על שלשה הנ״ל · ואברהם אבינו שזכה לשלשה הנ״ל
כדאיתא בפרק הפועלים שהעתקתי לעיל אמרו רבותינו ז״ל ענות מצות כי פסח
היה וכלל שלשה אלה מצה שטעם מן בה · ובזה יתורץ קושיית שהקשיתי
איך אמר בזכות אברהם דרבי יוסי אמר שהם בזכות משה אהרן מרים הענין הוא
שבהיות שלשה אלה במדבר משך ארבעים שנה זה היה בזכות משה אהרן
ומרים רק היו מעין שלשה אלה בצאת ישראל ממצרים קודם שהותחלו שלשת אלה
בעוד היו ישראל אורחים הדוגמא משלשה אלה היו בזכות אברהם בשבר שכיבר
האורחים מעין שלש אלה וזה היא הדוגמא קודם שירד המן טעמו ישראל טעם
מן בעגות מצות שהוציאו ממצרים וקודם שנתגלה הענן שנאמר וי״י הולך לפניהם
בענן יומם כו׳ נתגלה במצרים דוגמת הענן דהיינו מה שכתוב ואשא אתכם על
כנפי נשרים שפירש רש״י זה יום שבאו ישראל לרעמסס והוא על דרך דכתיב
בדניאל וארו עם ענני שמיא · הרי דוגמת הענן קודם שנתגלה עמוד הענן
דוגמת הבאר היה קודם גילוי בארה של מרים היינו דכתיב בפרשת בשלח וימתקו
המים רומיא דבאר שהותחל בצור בחורב רמז לדבר וימתקו המים שם ובמרים
כתיב ותמת שם ולא היה מים לעדה דילפינן מזה הפסוק באר בזכות מרים וכבר
נתנה תיבת שם שם לגזירה שוה שם שם מעגלה ערופה כמו שדרשו רבותינו ז״ל
אף אני אומר גזירה שוה דשם שם לרמז ז · הרי דוגמת שלשה מתנות שעל
ידי שלשה רועים במדבר דוגמתם זכו ישראל בעת צאתם ממצרים וזו הדוגמא היה
בזכות אברהם שכיבד האורחים · וגם ישראל באותו העת היו אצל השם
יתברך אורחים ואז נתגלה אברהם כמ״ש האלהי מהר״ר קורדווירא בספר הגירושין
וזה לשונו כתיב בימי צאתך מארץ מצרים אראנו והקשה מורי אראנו אראך
מבעיא ליה כדקאמר צאתך · ותירץ בהקדמה זאת ויוציאך בפניו שפירוש
בפניו זה אברהם אבינו לפי שהוא ראה הגלות במראה בין הבתרים ולכך הוצרך
להראותו הגאולה וזהו בפניו בפני אברהם וכן כיון שגם ראה כל הגליות ראוי שגם
כן יראה הגאולה וזהו אראנו לאברהם כמו שראה ביציאת מצרים עד כאן לשונו ·
הרי רמזי מצה בשלשה ענפיה · מרור גם כן שלשה דינים קלח עלין חזרת
מצוה מן המובחר הכולל הכל נגד מדריגה שנייה בבנין בית המקדש ואז שלשה
כתרים כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות וכתר תורה כולל כלם כנודע ועל זה
רומז החזרת מצוה מהמובחר של מרור המורה על כתר תורה שיעור המרור כזית
על שם יהי רצון שיהיו מזונותי מרורין כזית כו׳ וכתיב ויקחו אליך שמן זית זך
כתית שפירש הזוהר על התורה · ואמר שבעל התורה צריך להיות כתית כי
התורה נקראת תושיה והיא מרורה כזית והיא מזון הנפש ומזונות הם ביד הקדוש
ברוך הוא שהוא יתברך יהיב חכמה לחכימין וזך הם אותיות התורה עם הכפולות ·
ואיתא בפרק כל שעה דחזרת מתחלתו רך ולבסוף נעשה קשה כן מצינו בדברי
תורה בכתובות פרק נערה שנתפתתה אמר רבי יצחק באושא התקינו שיהא אדם
מגלגל עם בנו בתלמוד תורה עד שנים עשר שנה ומכאן ואילך יורד עמו לחייו ·
פסח כו׳ רומז על פסח לעתיד ואז בעצם יתייחדו ראש בסוף וסוף בראש והאמצעי
כלול ביניהם דהיינו שלשה אלו תורה ארץ ישראל עולם הבא וזהו בשלש כתות
נשחט פסח · והנה זכר הפסח הוא על שם שפסח במצרים כו׳ ופסח מצרים
מורה על ביטול עבודה זרה וביטול השרים שלמעלה אשר הוכה הבכור והך
הכפתור וירעשו הסיפים ופסח מצרים רומז על פסח דלעתיד שאז יתקיים ביום
ההוא יהיה יי׳ אחד ושמו אחד ופסח מצרים היה מקחו בשבת ונקרא שבת הגדול
מורה אלעתיד שכולו שבת · ואיתא בטור שבת שלפני הפסח קורין אותו
שבת הגדול כו׳ ועיין בב״י הקושיות שהקשה ותירצם ברוחק גם כתבתי תירוצים
אחרים במקום אחר · אמנם עוד אני אומר הענין כי השם יתברך צוה לשחוט
צאן לפסח ולפום ריהטא הוה איסור דהא אתרבי מן הצאן להוציא את הנעבד
ולכן קראם משה רבינו עליו השלום כמ״ש הן נזבח תועבת מצרים ונוכר ואף שצאן ישראל לא היה נעבד מכל מקום משכו וקחו כדכתיב
משכו מי שיש לו משלו וקחו מן השוק ואף שיש לדחות קחו מהשוק ישראל מישראל אחר (ואז א״ל דלמא נעבד של ישראל
דהגוי לא יוכל לאסור אפילו לגבוה עיין בב״י ר׳ סוף סימן קמה) מכל מקום כתמא אמר קחו משמע אף מהגוי ואין לומר דהכי קאמר
משכו מעבודה זרה כשתקחו דהיינו לקנות מישראל דווקא דאם היה הפירוש כך קשה מנא לן כי שיש לו משלו משכו משלכם ואין צריך
לקנות אלא הענין הוא דאסור נעבד היינו לקרבן אחר אבל להקריבו על ענין זה בעצמו דהיינו להראות שעבודה זרה זו היא בטילה ואין
בה ממש שרי וכהא דמתרצין בפרשת שמיני קח לך עגל לכפר על מעשה עגל ומקשינן הלא אין קטיגור נעשה סניגור אלא שאני דהוא
לכפר על מעשה עגל עצמו ומהודה על אותו החטא ואז אין שייך אין קטיגור כו׳ רק כשנכנס בבגדי הזהב לפני ולפנים דאז עוסק
בעבודה אחרת וק״ל לכך צוה השם יתברך ליקח דווקא בעשור לחודש כי עשור לחדש שבת היה וכבר אמרו רבותינו ז״ל בשומר שבת
אפילו עובד עבודה זרה כאנוש מוחלין לו הרי שבת ביטול עבודה זרה · ואלו היה חל בשאר הימים בחודש היה מצוה

מצה עשירה ג׳

למ״כר היא הלילה · ויש בזה כוונות נפלאים
ביאר קצת מהם בזוהר פרשת בא והאריך
בביאורו הפרדס בשער האצילות פרק שני ע״ש
והיו אלו החכמים השלמים עוסקים בסודות
של אותו הלילה כלומר תיבת היא הלילה
ובודאי גלו סודות נפלאות בה שגלו עד
שהגיעו הרצון מהם שגם התלמידים יפלפלו
בחכמה וינידו לפי השגתם כי כמה פנים לתורה
ואז אמרו רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של
שחרית זה לא היתה הודעה רק תשובה על
פלפולם · וכוונתם הגיע זמן קריאת שמע
של שחרית כלומר ליל נקרא בזמן קריאת
שמע של ערבית ובהגעת קרוב זמן קריאת שמע
של שחרית נקרא לילה וגם לשון זכר כנודע
מדת לילה נקיבה ומדת יום זכר · ואפשר
כוונתם היה כמו שפירש בזוהר וזה לשונו כתיב
כי יהיה נערה בתולה מאי טעמא משום דכל זמן
דלא קבילה זכר אתקריאת נער מדקבלה זכר
אתקרי נערה אוף הכי ליל דיעד לא קבילת זכר
ואף על גב דכתיב שמורים ליהו״ה דכר הוה וזמין
לאתחבר עמה · ובשעתא דאתחבר עמה
דכר כתיב הוא הלילה הזה ליהו״ה ליל שמורים
דכר ונוקבא וכן נמי כתיב הוא הלילה הזה ובתר
דאשתכחו דכר ונוקבא לית לשבחא אלא לדכורא
עכ״ל · והפרדס שם האריך בביאורה ע״ש:

אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כו׳
משנה היא בברכות וקודם לזה
תנן התם מזכירין יציאת מצרים בלילות ופירש״י
פרשת ציצית והנה י״ם ולא זכיתי נצחתי משמע
מדבריהם שסבירא ליה חכמים חולקין עם רבי
אלעזר בן עזריה לענין דינא וקשה למה לא חלקו
לעיל כשאמר מזכירין כו׳ עוד קשה כאחר שרבי
אלעזר בן עזריה לא ידע הדרוש דבן זומא מדוע
חלק אחכמים אלא נראה דאינם חלוקים בגוף
הדין רק בן זומא וחכמים משמעות דורשין איכא
בינייהו ותרוייהו סבירא להו ימי חייך הם החיים
הקצובים וס״ל לבן זומא הם הימים פי׳ והלילות
אינם בכלל החיים וכדאיתא בפרק רבי עקיבא
שלעתיד יצחק אבינו יסלק מחשבון חיי בני אדם
פלגא דלילותא וחכמים אומרים ימי חייך כוללים
עולם הזה בכלל דהיינו הימים והלילות ועולם
הזה נקרא ימי חייך מפני שיש לעולם הזה קצבה
וכל להביא כו׳ ובזה יתבאר לישנא דהרי אני כבן
שבעים שנה דשבעים שנה הם הקצוב כמו שנאמר
ימי שנותינו בהם שבעים שנה · ואם היה
רבי אלעזר בן עזריה בן שבעים שנה כמש היה לו
לזכרון ומסתבר ליה לדרוש כבן זומא לאוקמי ימי
חייך על קצבה זו:

פרשת

מצה עשירה

הקדוש ברוך הוא שיקתנו זו יע"כ פסח מצרים מקחו היה בו ולקשור בכרעי המטה כדי לבזות אלהיהן ולולי זה היה אסור לקרבן · ויע"ב דוקא שבת נקרא שבת הגדול ופסח מצרים מורה אפסח לעתיד שיהיה יי' אחד ושמו אחד · הרי שלשה אלה הם שלש על שלש מרמזים על שלשה מעלות ישראל שהיו שלש על שלש דהיינו מן ענן באר בצאתם ממצרים בקבלת מתן תורה ואחר כך שלשה כתרים כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות בעת מתן ארץ ישראל בבנין בית המקדש · ולעת"יד לעולם הבא נעוץ סוף בראש ויהיו ג' תורה ארץ ישראל עולם הבא אלו הן המעלות של ישראל והם תשע והעשירי קודש דהיינו כלל אומה ישראלית שנקראים כנסת ישראל בצבור שהם אחדות אחד כענין שאנו אומרים אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד וענין אחדותם הוא כי נשמתם חלק אלוה ממעל וסבת זה שמו יתברך משותף בשמינו והנני אגלה קצת איך ישראל משותפין בשמו הנה כמו שחשבנו תשעה מעלות הנ"ל בישראל ועוד העשירי קודש כדפירשתי כן שמותיו יתברך שאינם נמחקים הם שלשה עליות זו על גב זו שהם שלשה על שלשה כיצד מעלה הראשונה שלשה שמות שהם אהי"ה י"ה יהו"ה בנקודת אלהים · מעלה שנייה אל אלהים יהו"ה בנקודת חולם שב"א קמ"ץ והסימן כך חש"ק יהו"ה · מעלה שלישית יהו"ה צבאות אלהים צבאות שד"י הרי שלשה על שלשה עוד שם העשירי שהוא שם ארנ"י וזה השם הוא כנסת ישראל שמהשם הזה יורדות הנשמות שהם חלק אלוה ממעל כמבואר בספרי המקובלים וכן כתיב ילך נא ארנ"י בקרבנו וכתיב במקהלות ברכו אלהים ארנ"י ממקור ישראל כי שם מקור נשמתם וכן תמצא בישראל ס"ה משפחות כמו שפירש רש"י כי אתם המעט ה' מעט מכל האומות וכן שם ארנ"י עולה ס"ה וזה ענין זה שמי וזה זכרי · וקשה בשלמא זה שמי זה מראה באצבע על מ"ש למעלה והזכיר שם יהו"ה אמנם וזה זכרי קשה לישנא דוזה על מי מראה באצבע הלא הזכר הוא ענין אחר לגמרי לא כשאני נכתב אני נקרא · עוד קשה לסה משנין הקריאה דווקא בזה השם ואין לומר משום ששוים הנקודות של ארנ"י ושל יהו"ה כי נקודתם חש"ק דעדיין קשה נקראוהו צבאות דשם גם כן נקודות חש"ק הנם כי יש לחלק כי בצבאות הקמ"ץ קודם לחולם מכל מקום עיקר הדברים זה שמי וזה זכרי מה שאנו מזכירין אותו ארנ"י זהו שמ"י כלומר נרמז בשם יהו"ה כיצד התמורה של יהו"ה דהיינו אותיות הסמוכות הם כו"ז והיה הוא ותמורתו יהיה קודש הצרף שם יהו"ה עם התמורה כו"ז יעול' ס"ה כמנין ארנ"י ושם ארנ"י מקור נשמת ישראל וגם הם בסוד התמורה כענין שאמרו רבותינו ז"ל והביא רש"י בפר' כי תצא בפסוק קללת אלהים תלוי משל לשני אחים תואמים כו' ואז מתורץ זה שמי וזה בעצמי זכרי · ושורש הענין כי שם יהו"ה המורה על מהותו והוא נעלם ואין לנו בו השגה רק מצד פעולותיו דהיינו מצרינו כנסת ישראל שעיקר השגחתו הפרטית בנו · ומאחר ששם ארנ"י מקור ישראל תמצאנו בשלשה מקומות בשלשה עליות שמות ג' על ג' שזכרתי דהיינו בג' ראשונות אהי"ה י"ה יהו"ה בנקודות אלהים ושם תמצא תמיד שם ארנ"י כמ"ש ארנ"י יהו"ה מה תתן לי ארנ"י יהו"ה במה ארע כי אירשנה ארנ"י יהו"ה אתה החילות הרי שהוזכר עם ארנ"י בשלשה ראשונות וכן בג' אמצעיות שהם אל אלהים יהו"ה בנקודת חש"ק וקריאתו על הרוב ארנ"י בנקודת חש"ק עוד הוזכר בתורה כמה פעמים שם ארנ"י לבדו בלי רמוז בשם יהו"ה ולא כתוב אצלו אזי הוא תחת שלש אחרונות הרי שם ארנ"י מקור ישראל הוא בג' עליות זו על גב זו ולפי עילוי ישראל נתעלה ההשפעה ממקום מעלה מעלה · ומזה יובן באגדה רבי יורא היה נותן כימנים כו' ורבו הפירושים מה אתא רבי יהודא לחדש · ואני מבאר על פי מה שכתבתי וצריך אני להקדים מאמר רבותינו ז"ל במסכת מגילה פרק הקורא עומד בענין אין קורין בפחות מעשרה פסוקים אמר רבא ראשון שקרא ד' משובח שני שקרא ד' משובח שלישי שקרא ד' משובח · ראשון שקרא ד' משובח דתנן בשלשה קופות של שלשה סאין שבהן תורמין את הלשכה והיה כתוב עליהן א' ב' ג' לידע איזה מהן נתרמה ראשון להקריב ממנה ראשון שבמצוה בראשון אמצעי שקרא ד' משובח דתנן אל מול פני המנורה יאירו מלמד שמצדד פניהם כלפי נר מערבי ונר מערבי כלפי שכינה ואמר רבי יוחנן מכאן שאמצעי משובח ואחרון שקרא ד' משובח משום מעלין בקודש ולא מורידין בקדש ע"כ המעלות הנ"ל שפירשתי ג' על שלשה כשהשפעה מצד ארני בשלשה ראשונות אזי סדר המערכות ד' ג' ג' וכשהשפעה מצד ארנ"י בג' אמצעיות אזי סדר המערכת ג' ד' ג' וכשהשפעה מצד ארני בג' אחרונות אזי סדר המערכות ג' ג' ד' והמעלה הגדולה לישראל ד' ג' ג' והמעלה האמצעי לישראל ג' ד' ג' והמעלה התחתונה לישראל ג' ג' ד' וכבר כתבתי למעלה ענין ג' של ג' של ישראל תחלת זריחתת האור היה בצאת ישראל ממצרים ולכל בני ישראל היה אור ונמשך עד קבלת התורה אמנם כשאמרו דבר אתה עמנו נוזרו אחור ואז היתה הסימן ג' ג' ד' כי שם ארנ"י באחרונות כי גאולת מצרים לא היתה

הג"הה

מה שאני כותב הוא לפי פשטן של ענייניס אמנס כדרך אמת היקובל הוא כי יהו"ה בזי"כ קדמו ה"כ בגימטריא אדנ"י שהוא מדת מלכות הנקרא היכל ליהו"ה שהוא תפארת הזכר :

מצה שמורה

פרשת ציצית רומז בפרטית לגאולת מצרים עיין ברש"י פרשת שלח לך · ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ברוך הוא כנגד כו' חכם כו' רשע כו' יש בכאן כמה קושיות קשה מה ענין שם שיתף מקום לכאן עוד קשה הכפולות ברוך המקום ברוך הוא וכן אחר כך ברוך שנתן התורה ברוך הוא · עוד קשה לישנא כנגד הוה ליה למימר התורה דברה מארבע בנים עוד קושיא גדולה שהקשו המפרשים שתשובת ארבע בנים הנזכר בכאן בהגדה אינם כמו התשובה הנזכרת אצלם בתורה · ובעל זבח פסח וכפר מעשה יי' ישבו הענין ברוחק עוד קשה מה שייכות אין מפטירין על שאלת החכם מה העדות עוד קשה הלא כי ישאלך בנך מחר מה העדות והחקים האמור בפרשת ואתחנן קאי אכל התורה ולא על ענייני הפסח וחכי פירושו דקרא אם ישאלך בנך מחר מה העדות וכו' כלומר מי מחייבני לשומרם השיב השיב לו עבדים היינו והוציאנו הקדוש ברוך הוא נמצא נעשינו לו עבדים יתברך על כן חובה עלינו לקיים ככל אשר צונו וצדקה תהיה לנו כי נשמור ונומר עוד קשה לפי סברת המגיד שקאי אדיני פסח אם כן מהו זה שאמר אף אתה אמור לו כהלכות הפסח כאלו החכם לא היה מזכיר מהלכות פסח וזה אינו לפי סברתו עוד קשה מה שאמר אלו היה שם לא היה נגאל לא נגאלת הוה ליה למימר דהא מדבר עמו בנוכח עוד קשה מה שאמר את פתח לו מהו לשון פתיחה אתה תניד לו היה לו למימר עוד קשה בתשובת הרשע מביא מאמצע הפסוק בעבור זה ולא מביא רישא דקרא כמו אחר כך באינו יודע לשאול עוד קשה לישנא דאף אף המוזכר דווקא בתשובת החכם והרשע מהפסוקים בהבנים יש גם כן כמה קושיות קשה למה לא חשיב הבנים כסדר שסדרם בעל המגיד והוא סדר נכון · מתחלה מזכיר החכם ואחר כך הרשע שהוא גם כן חכם רק הוא חכם להרע ואחר כך התם ששואל גם כן במקצת ואחר כך האינו יודע לשאול שתם יד לפה והתורה מתחילה הרשע ואחר כך שאינו יודע לשאול ואחר כך התם ואחר כך בסוף פרשת ואתחנן שאלת החכם ועוד קשה בשאלת בן רשע דיבר בלשון רבים והיה כי יאמרו עליכם בניכם ובשאר בנים בלשון יחיד עוד קשה בתשובת בן רשע כתיב ואמרתם ולא כתיב אליהם כמו בשאר הבנים שהיה הדיבור לו לנוכח והגדת לבנך ואמרת אליו · עוד קשה בפסוק של אינו יודע לשאול והגדת לבנך ביום ההוא לאמור תיבת לאמר מיותר הוא דהא כתיב והגדת על כן אני אומר בעל המגיד הרגיש בקושיות הלם ומתוכם הבין פנימיות הענין שהתורה דברה כנגד ארבע בנים אף שבאמת לא הוזכר בתורה לענין פסח רק שלשה בנים כי מה העדות הכתוב בואתחנן קאי אכל התורה כמ"ש לעיל מכל מקום נרמז גם כן הבן החכם לענין פסח וזה שעשה הקדמה לדבריו

מצה עשירה

גאולה רק מצד עולם הנקיבה אחר כך בארץ ישראל בבנין המקדש אור הלבנה במילואה נתוסף מעלה והיה הסימן ג׳ ד׳ ג׳ ולעתיד שיתגלה אור הגנוז אזי יהיה הסימן ד׳ ג׳ ג׳ ותמצא רמז נפלא כי בא״ב דתשר״ק תמצא ד׳ ג׳ ג׳ דהיינו והד״ג כ״א ב״א עולה ג׳ הרי ד׳ ג׳ ג׳ וכבר כתב סוד א״ת סימן רפ״ו כי א״ב דתשר״ק מורה על הגאולה וע״ש בדברי שבילי הלקט שהביא הב״י ובא״ב הפשוט ג׳ ג׳ ד׳ כי א״ב עולה ג׳ ג׳ והתחלת קדושת ישראל דהיינו בצאתם ממצרים כמו התחלת סדר אותיות א״ב ואז היה ג׳ ג׳ ד׳ ולעתיד ע״ש תשר״ק יהיה הסימן ד׳ ג׳ג׳ ובאמצע דהיינו בב״ה שזהו עיקר ארץ ישראל והיה הסימן ג׳ ד׳ ג׳ גם לזה יש רמז כי כבישת ארץ ישראל עיקר על ידי החלוץ שיצאו בראש והעיקר מהם היה גד וטרף זרוע אף קדקוד וכתיב ויענו בני גד ובני ראובן הקדים את גד ואצל גד תמצא רמז של ג׳ ד׳ ג׳ כמ״ש גד גדוד יגודנו וגומר והנה שלש ראשונות כוללת שלש האמציעות ושלש אחרונות כי אמציעות ענפים מהראשונים והאחרונים ענפי ענפים ובחזרת ענפי ענפים וענפים לשרשם ואז בהכרח שם אדני בשלשה ראשונות וזהו ענין תרומת הלשכה ששם היה מחצית השקל מקיבין כל אומה ישראלית בסוד כנסת ישראל על כן משם הקרבנות והקטורת הקושר ומייחד את הכל וזהו סוד של שלשה קופות של שלשת סאין סוד שלשה על שלשה ואז כלל הכל ג׳ וזהו א״ב ג׳ שהיו כותבין וזהו סוד אור הגנוז המוכן לעתיד לבוא׃ אל מול פני המנורה היא אור הלבנה במילואה ואז אמציעי משובח והסימן ג׳ ד׳ ג׳ כדפירשתי לעיל׃ ענין מעלין בקודש ולא מורידין זהו הענין מהתחלת האור כי מה שבהתחלה אין זוכין לאור הגדול מטעם התרוממות האור שא״א לבא אליו בהדרגה ואז ילכו מחיל אל חיל מהשנה להשנה וזהו ענין מעלין בקודש ואז האחרון משובח שזה אדרבא מורה על התרוממות האור ואז הסימן ג׳ ג׳ ד׳ ומעתה נתבאר רבי יהודה היה נותן סימן הנה עשר מכות שבמצרים נשתלשלו מהשם יתברך על ידי עשר שמותיו הנ״ל כמ״ש המקובלים וגילה לנו ר׳ יהודה שהסדר היה דצ״ך עד״ש באח״ב דהיינו ג׳ ג׳ ד׳ וכמ״ש לעיל בצאת ישראל ממצרים הגיעו למעלה זו התחתונה כך נ״ל ברוך חונן הדעת׃ כלל הענין פסח מצה ומרור שהם ג׳ על ג׳ בדיניה הם ג׳ על ג׳ אלו מן וענן ובאר כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות תורה ארץ ישראל עולם הבא׃ נשאר עלינו לבאר ענין כתר שם טוב עולה על גביהן מה הוא הענין וכן משה על גביהן וכן עולם הבא הנצחי שלאחר תחיית המתים על גביהן וכולם נקראים שם טוב כדפירשתי לעיל ודבר זה צריך ביאור רחב ומהביאור הזה יתורצו הקושיות שהקשיתי בפר׳ המנחת׃ הנה אותיות השם המיוחד ב׳ אותיות הראש וכו׳ י״ה קדושים בפני עצמם אבל האחרונות ו״ה לא מצינו בהם קדושה בפני עצמם אבל ידוע תדע כי בהם רמזים גדולי׳ ואלו שלשה מדריגות שפירשתי לעיל משלשה מקומות משם אדנ״י ירמזו בהם כאלי שני האותיות שאלו מדריגות הם יותר לפני ולפנים דהיינו מה שפירשתי לעיל הם רומזות בשלשה מעלות ישראל מצד נשמות אמנם יש נשמה לנשמה כמבואר בזוהר כי חילוק מעלה יש בין הנשמה מצד הדביקות בגו ובין הנשמה מצד דביקות בו יתברך וזהו עין לא ראתה אלהים זולתך וקאי על סוד נשמה יתירה זו׃ מבואר בפרדס בשער הנקודות מענין חו״לם שו״רק חי״רק המשמשים באות ו׳ שהוא תפארת ונמצא חו״לם רומז על נקודת המלכות ישיבתה הרמוזה עטר״ת תפאר״ת בגלה׃ והיינו כשהיא בשלשה הראשונות סוד חו״לם וזהו מקומה הראשון׃ מקומה השני אור הלבנה כאור החמה שניהם שוים ואז היא בשלשה השניים סוד מלאפ״ום מקומה שלישי היא למטה תחת ו׳ לדכא תחת רגליו בסוד חו״ק ויחרקו שן כי השליך משמי״ם אר״ץ תפארת ישראל׃ הגם כי כתבתי למעלה שזהו מעלה הראשונה של ישראל בצאתם ממצרים מכל מקום כשעלו למעלה והושלך משמים נתפרד הדביקות הרי הדבר שפירשתי לעיל נתבאר בנקודות של ו׳ ו׳ מורה על קודשא בריך הוא שהוא מקומו של עולם ו׳ קצוות וזהו בנגלה ובנסתר ו׳ תפארת כולל ו׳ קצוות של מעלה והוא כתם שם יהו״ה המוזכר בתורה בנקודות חש״ק בסוד מערכה שנייה אל אלהים יהו״ה שזכרתי למעלה׃ וחר״ק רומז על שם אדנ״י תחת רגליו דהיינו בשלשה אחרונות ומלאפ״ום מורה על שם אדנ״י בשוה לו׃ וחו״לם מורה על שם אדנ״י בשלשה ראשונות ומזה מבואר מדרש תמוה במדרש חזית ובשיר השירים רבה והביאו הרמב״ן בפרשת חיי שרה שאל רבי שמעון בן יוחאי את רבי אליעזר בר יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו אמר ליה הן אמר ליה היאך אמר ליה משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר עד שקרא לה בתי לא זז מחבבה עד שקרא לה אחותי לא זז מחבבה עד שקרא לה אמי כך מתחלה חבב הקב״ה את ישראל קרא לה בתי הה״ד שמעו בת וראי לא זז מחבבה עד שקרא לה אחותי הה״ד פתחו לי אחותי רעיתי לא זז מחבבה עד שקרא לה אמי דכתיב הקשיבה לי עמי ולאמי אמי כתיב עמד רשב״י ונשקו על ראשו אמר אלמלא לא באתי אלא לשמוע דבר זה די ע״כ המאמר הזה תמוה ולפי דרכי הוא מבואר נגלה׃ בתי היא המעלה הראשונה בשלש תחתונות אחותי היא המעלה השנייה

השיוו

מצה שמורה

לדבריו והודיעו מעלת התורה שהיא בתכלית השלימות וכמו שדרשו רבותינו ז״ל כי לא דבר ריק ואם הוא ריק הוא מכם שנעלם ממני אבל הנותן התורה הוא ברוך הוא יודע כי לא דבר ריק הוא והתורה דוגמא להש״י הנזתנה בענין זה וזה״ש ברוך המקום ברוך הוא הש״י נגלה ונסתר׃ נגלה מצד פעולותיו אשר מצד פעולותיו בעולמו נקרא מקום כי הוא מקומו של עולם׃ ונסתר מצד מהותו שאף מלאכי השרת שואלין איה מקום כבודו ואינו נודע אלא לעצמו והו ברוך הוא׃ ולעומת זה נתן התורה נגלה ונסתר נגד הנגלה לנו ולבנינו ולכל ישראל אמר ברוך שנתן התורה לעמו ישראל ונגד דבר הריק ממנו ונודע לו אמר ברוך הוא׃ והקדים בעל המגיד הקדמה זו על מה שרוצה להוציא תעלומות מענין ארבע בנים התחיל ואמר כנגד ארבע בנים דברה תורה ר״ל שהתורה מיירי שכל הבנים הם ביחד במסיבה אחת כי בהיות ישראל בארצם כחול אשר על שפת הים היו הרבה מנויים על פסח אחד למאות כדאיתא במדרש רבה דאיכה ואין ספק שבכל קיבוץ וקיבוץ היו מעורבים קודש וחול כל הבנים הללו וזהו שאמר כנגד ארבעה בנים ר״ל כשהם כולם יושבים כמולו ובהקדמה זו יעלה לנו תירוץ לקושיית הנחונים כאשר נבאר אפילו כולנו חכמים כו׳ מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים חכם מה הוא אומר דבריו הם בשאלה רצוני לומר לוקח הדברים הכתובים בואתחנן על כלל התורה והוא שואל אותם על ענין פסח מאחר שמוזכר שם גם כן ענין יציאת מצרים וכשהחכם שואל שאלה זו בודאי אין כוונתו כפשוטן של דברים בואתחנן שהיא על כלל התורה דאם כן היה קשה למה דווקא עתה בפסח שואל אלא דבריו הם מושאלין משם והדבר בלשון הפסוק וכוונתו על ענין אחר הנוגע דווקא בפסח והוא זה כי הוא מקשה עדות וחקים ומשפטים הנאמרים בפסח סהרי אהדדי׃ וזה כי עדות נקראים המצות שאנו עושין זכר לדבר כמו מרור זכר לוימררו את חייהם׃ מצה על שם שלא הספיק כו׳ וכן הרבה מצות כיוצא בהם והם עדות על מה שעבר כה שהיה ותמצא ענין עדות בפסח כי פסח י״י על בתי בני ישראל ואז מקשה אם כן מהו זה חקים שכתיב אצל פסח זאת חקת הפסח שהרי אלו תרתי סתרי אהדדי דאם הוא עדות נמצא נודע טעם הדבר וחק נקרא מה שהוא גזירת מלך ולא נודע הטעם׃ וכי תימא חק האמור כאן אין פירושו כמו מצוות שהם חקים רק ר״ל שהוא חק לכל העולם לא לישראל לבד קשה דסותר לזה אם כן למה נקרא הפסח משפט כמו שנאמר ככל חקותיו ומשפטיו ומשפט הוא כל בן נכר לא יאכל בו על דרך משפטים בל ידעום כדאיתא ברבותי׳ פרשת בא פרשה י״ט עיין שם נמצא החכם מקשה ממה נפשך אם פירוש חק הוא גזירת מלך סותר לזה עדות ואם פירוש חק הוא חק לכל העולם סותר לזה משפט ובאתה התשובה אין מפטירין אחר פסח אפיקומן ובפרק ערבי פסחים איכא מאן דאמר אפיקו מנא

והיינו

מצה עשירה

השיוני· אמי הא המעלה הראשונה ומצינו דוגמת זה המאמר התיבה דישראל
בלשון זכר· בקהלת רבה יש א ואין שני יש א זת הק"בה שנ' בו ה' אלהינו ה' אחד
ואין שני שאין לו שותף בעולמו גם בן ואח אין לו אח אין לו בן מאין יש לו אלא שחבב
הק"בה לישראל וקראן בנים שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם וקראם אחים שנאמר
למען אחי ורעי ואין קץ לכל עמלו לכל מה שעשה בו' ימי בראשית ולמי אני עמל
ומחסר נפשי מטובה לא להרבק בדרכיו אם אין הצדיקים עומדים ומסגלים מצורת
ומ"ט לפניו אין זה הכל שברא קב"ה בעולמו ע"כ המאמר הזה תמוה גם אין מובן
מ"ש אח אין לו בן מאין לו וכי אין אפשר להיות לו בן ולא אח עוד יש מדרש תמוה
ברבה פרשת יתרו קרוב לזה המדרש וז"ל ר"א אנכי ה' אלהיך א"ר אבהו משל
למלך ב"ו מולך ויש לו אב או אח או בן אמר הק"בה איני כן אני ראשון שאין לי אב
ואני אחרון שאין לי אח ומבלעדי אין אלהים שאין לי בן ע"כ הנה פירשתי למעלה
סדר ג' מעלות משם ארנ"י מקור ישראל ואלו ג' מעלות מרומזים בג' נקורות דאת ו'
ויותר פנימי הוא מה שמרומז בנקורות ממה שמרומז בתיבות וזהו נשמה יתירה
שרמזתי לעיל והתיבובין רבת ואחות ואם המוזכרות במדרש חזית הם נגד ג' מעלו'
הראשונו' הרמוזות בתיבות ויותר פנימיות הם ג' מוזכרות בנקורת את ו' והם נאמרי'
בלשון זכר בן ואח ואב ויהיה ענין המאמרים שכולם הם לשון חיבה מורה על שרש
דביקות נשמות פנימיות של ישראל לקיים מ"ש ואתם הרביקים בה' אבל לא שיהיה
ממש שותפות ח"ו כענין שנאמר בפרשת בחוקתי והתהלכתי בתוככם והייתי לכם
לאלהים פרש"י אטייל עמכם בג"ע ולא תהיו מזדעזעים ממני יכול לא תראו ממני
ת"ל והייתם לכם לאלהים· זה"ש אני ראשון שאין לי אב אף כשאתם עולים
במעלה העליונה ועל מעלה אמצעית שאחרית אמר שאין לי אח אף שנקראים דרך
חבה ועל מעלה התחתונה אמר שאין לי בן ודוק ואז מבואר מדרש דקהלת בן
ואח אין לו ורומז אף שחבב את ישראל דכתיב למען אחי ורעי וכתיב בנים אתם לה'
אלהיכם· מ"מ אינו בן ממש כי אנכי ה' אלהיך ע"כ הקשה שפיר אח אין לו אף
כשעולין למעלה השווי אתה אומר שאינו בן ממש ק"ו בשהם במדריגות התחתונ'
שאינו ממש בן ותירץ אלא שחבבו כו' הכוונה שאין פשט הכתוב להראות לנו שאין
עמו שותפות אדרבה פשט הפסוק להיפך שהק"בה מחבב את ישראל כמו שמצינו
בתורת שקראם בנים אתם כו' ואחר כך באו למעלה יותר גדולה ולא מחבבם
וקראם אחים וביאור הכתוב בכאן הוא כך הנה הש"י יחיד ברא עולמו הוא לבדו
ולא לצרכו רק להנות בהם הבריות ובחר באומה ישראלית וקראה בן ואח אף על
פי שלפי האמת להשתתפות בן ואח א"ל אפ"ה חבבם ומתחילת המעלה קראם בנים
אחר כך עלו ליותר מעלה וקראם אחים וכל זה כשמסגלים במצות ואם ח"ו לא גם
זה הכל כך הוא חיבור הענין ואז לא ק' לסה הזכיר בן ואח כי הזכיר סדר המעלות
בזה אחר זה שזכו כלל היוצא ממ"ש בת אחות אם הם הג' כתרים הרמוזים בשלשה
דביקות ארני בג' מקומות והם מצד עולם הנקיבה לערך ג' נקורות שבאות ו' שהם
זכרים בן אח אב ואלו יותר פנימיות הם סוד שם טוב העולה על ג' הכתרים הראשוני'
והנה נא אות ו' מורה על הזכר אומרים אותו הליכתו קומו שבבו לכתו וכן כולם
זה' מורה על הנקיבה אותה הליכתה קומה כו' וכן כולם ע"כ אלו הג' שהם נקביות
נרמז במילואין דאות ה' שהם ג' כזה ה"יה"א ה"ה וסימנים היא המורה על הנקיבה
ובפסוק הוא העולה היא כתיב בוא"ו וקרינן היא כי הנקיבה מתייחד עם הזכר וענין
המילואין כשהשם של ד' מתמלא ה"ה בההין עולה כמנין בן והוא מכוון לבחינת בת
ששניהם מעלה ראשונה וכשנתמלאין ה"ה באלפין אז יהו"ה עולה כמנין אדם
הנעשה בצלם ודמות הוא מעלה השניה האמצעי אח ואחות שוין הן· וכשמתמלא
ביודין דהו' מעלה העליונה אב ואם כי י' כולל כל הקדושות ורומז לג' עליונות הרי
אותיות ו"ה מהשם אף שבעצמם אינם קדושים כמו אותיות י"ה שהם שם· מ"מ
ברמיזתם מרומז ענין רב· ועתה אין השם שלם באלו אותיות ו"ה נתעלמו עד לעתיד
יוחזר בחינה הוא היא שפי' ואז יהא שמיה רבא· והוא יוחזר לסוד או"ה למושב לו
השם שלם באותיות וכסא שלם באלף ואז יתגדל ויתקדש כולם שוים בקדושה לפני
ולפנים ועתה כביכול התחירים אינם לפני ולפנים בתוך ההיכל ואהל מועד רק דרך
משל בחצר אהל מועד ע"ג בא הרמז בחצר אהל מועד בפ' ויקהל את קלעי החצר
את עמודיו ואת ארניה אמר עמודיו בלשון זכר ועמודיה בלשון נקיבה אלא רומז
על אותיות ו"ה וכוה מתורץ ג"כ הלשון במנחה והרים ממנו ונו' ומשמנה הרי גם כן
לשון זכר ונקיבה· אלא רמוז ג"כ סוד ו"ה וע"כ אמר בכפל במקום קדוש בחצר אהל
מועד והקשיתי לעיל לימא בחצר אהל מועד לחוד אלא רומז אסור זה מה שהוא
עתה בחצר אוהל מועד יכנס למקו' קדוש לפני ולפנים· אף שבעת הזאת היה השם
שלם מ"מ כל העומד לנות כנווז רמי' עד לעתיד וכבר נרמז זה בחצר אוהל מועד
דהיינו את עמודיו ואת ארניה כדפי' ומה שנזכר זה דווקא במנחה צריך ביאור ועם
הביאור שנבאר יתורץ הקושיא שהקשיתי בואכלו את אשר כופר הכהנים אוכלי'
והבעלים מתכפרים הלא אהרן האוכל היה הבעל ומרע"ה הכהן מבואר בספר בפ'

בעשרה מאמרות

מצה שמורה

והיינו שלא יאכלו הפסח בשני מקומות וענין זה
יהיה תשובה למה נקרא חק כי דבר אחר חקי יש
בו שאין לו טעם כי הסברא היתה להיפך דאדרבה
ילך מבית לבית לאכול בענין שהיה פסיחת הקב"ה
מבית לבית· והנה עצם השאלה לפסח הוא מבן
רשע ולשון שאלת החכם הוא מושל מהאי דואתחנן
ע"כ לא הזכירה התורה כאן בפסח נהרי' בן חכם
זה"ש אף אתה אמור לו כהלכות הפסח כלומר
לענין פסח תשיב לו אין מפטירין אבל לענין
השאלה גופה על כלל התורה התשובה היא
בכתובה בואתחנן והנה מתחילה דיבר החכם כי
הוא ראש המדברים ואחר כך הרשע והרשע קופץ
באפקירותו טרם שהשיבו לחכם לכך כתיב בניכם
לשון רבים כי רמזה תורה בכאן כשידבר הרשע אז
יהיו המדברים בניכם לשון רבים כי גם החכם דיבר
וכתיב שם ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על
בתי בני ישראל בנגפו את מצרים ואת בתינו הציל
ולא אמר אליו כי אל תענה כסיל כאולתו רק המשיב
יאמר נגד כל המסובין ובזה יהיה לשאלת החכם
וקהיון שינים לרשע התשובה לחכם היא כן ואת
בתינו הציל שפסח מבית לבית וא"כ הוא חק וזהו
אין מפטירין בו' כמ"ש לעיל קהיון שנים לרשע ואת
בתינו הציל ולא של מצרים וכן אלו היה הרשע שם
שלא היה נגאל:

והגדת ומיד והגדת לבנך ביום ההוא לאמר
ונומר וזהו שאינו יודע לשאול יש
להסתפק בו אולי אינו שואל לסיבה כי לא אכפת
ליה במצוה וכופר ע"כ אינו משגיח לישא וליתן אם
הוא מצד חסרונו ע"כ באה המצוה אתה פתח לו
אולי יפתח פיו בכפירה ויהיה נוסף על הרשע
הראשון ע"כ מהר אתה לפתוח והגדת לבנך הפיך
פניך אליו לאמר ר"ל תאמר לו שיאמר לרשע כזה
הלשון בעבור זה עשה ה' לי ולא לו כו' וזה שפרש"
פ' בא רמז בכאן תשובה לבן רשע ע"כ בא הלשון
היה נגאל בלשון נסתר כי הוא המדבר עם שאינו
יודע שיאמר בן לרשע ולא דיבר עם הרשע כלום
רק מה שאמר בתוך קהל המסובין זבח פסח הוא
לה' ונומר כדלעיל לכך אמר אף אתה תקהה נוסף
על מה שיאמר לו אחר כך בהריא השאינו יודע
לשאול לכך מביא בעבור זה בקוצר כי מן בעבור
זה הוא נוסח שיאמר השאינו יודע לשאול· יכול
מר"ח ת"ל ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מב"עי
ת"ל בעבור זה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה
שמצה ומרור מונחים לפניך העולם מקשים קיצר
לא ליכתב רק בעבור זה ונראה לתרץ רצה לתרץ
תיבת לאמר דמיותר בפסוק מאחר שאמר והגדת
אף על פי שכתבתי לעיל בענין ד' בני' אין שמתורץ
מ"מ כפלי' לתושיה והכל אמת והענין מבעוד
יום היינו ערב פסח היה עסק גדול בקרבן פסח
אסיפ' גדולה בישראל כתות כתות והרבה עסקים
והיה הבן מתמיה ושואל לאביו מה זה ועל מה זה·
וסחמת טרדת העוסקים אין פנאי להאב להשיב
לבנו על נכון ע"כ אמרה תורה והגדת לבנך ביום
ההוא כלומר מבע"י כששואלך מה זה תגיד לו
שתאמ' לו הענין בלילה כשיהיו מונחים לפנינו מצה
ומרור ואז נהיו פנויים מהעסקים אז אומר לך כל
הענינים אף מעניני קרבן פסח·

מתחילה ע"ז היו אבותינו כו' בפרק ע"פ
תנן מתחיל בגנות ומסיים בשבח

ופליגי

מצה עשירה

מאמרו׳ במאמר חקור הדין פ״ז מחלק חג׳ ובפ״ת מחלק רביעי כי אהרן בעצמו הוא
ובניו הוקרבו לקרבן ונתקיי׳ אדם כי יקריב אדם קרבן לה׳ מכם ובכם · וזה״ש ויקרב
משה את אהרן ואת בניו נדב ואביהו בשריפת נשמתם כאיברי העולה וכאיסורי
החטאת מהיקשא דקראי דכתיבי אחרי ותצא אש מלפני ה׳ ואלעזר ואיתמר כשירי
מוקדשין דכתיב הנותרי׳ ומי יודע מהו ענין הקרבן שהוקרבו אהרן ובניו ומסתמ׳ הוא
ענין דביקות גדול שנתדבקו למעלה אז ופרחה נשמת׳ והוחזרו כמו יצחק דנאמ׳ בו
אסיקתי׳ אחתיה · וכ״כ באהרן וירד מעשות החטאת והקרבה זו לא תוכל כן להיו׳ כי
אם מצד בחירת אהרן הקריב הקריב את עצמו נמצא הוא הקרבן והוא המקריב כל
זה היה בעת החינוך ואז נתקיים בנפשית הכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים כי
בקרבתם נקרבי׳ ובבחינת בקרבתם הם הכהנים ונגד מר״עה הם הבעלים נמצ׳ אהרן
ובניו הם הכהנים והם הבעלים אז ומאז נעשה הדין לחק להיות׳ הכהנים אוכלים
ובעלים מתכפרי׳ והנה אז ואכלו את אשר כופר מאחר שהם בקרבתם נקרבי׳ בודאי
האכילה זו רוחניות מאור כרוחניי׳ הכיגורה של צדיקים לעתיד לבוא והיא יותר מיתר
אכילת קדשים שאכלו ודוגמת אכילה זו בקרוב אליה קצת מדוגמת היתה אכילת
מנחה כי זבחי אלהים רוח נשברה כל הקרבנות הם הכניעה וביותר המנחה וכמ״ש
רש״י מי דרכו להביא מנחה עני ע״כ אכילת המנחה היתה ביותר בדקות מאכילת
יתר קדשים ובזה מתורץ קושייתו שהקשיתי למה מצות אכילה מוזכרת ומוזהרת
יותר במנחה · וע״כ היתה באה מצות ולא חמץ המורה על חמץ המגול ועל כן
מנחת כהן כליל כולה לה׳ אשה ריח ניחוח עוד ביותר ויצחק אבינו שהוא עצם
העבודה עולה לה׳ תיקן תפלת מנחה במקום מנחה סולת כי אמר אין עולה בלא
מנחה וזהו הטעם שזאת התפלה נקראת מנחה ועני מקריב מנחה ובביאת
משיח כתיב עני ורוכב על החמור והיא היתה מצה וג״פ רמוז בה מצה א׳ מצות
תאכל ב׳ לא תאפה חמץ ג׳ תאפה חמץ חלקם ס״ת מצה רומז על ג׳ מצות והם שלשה
מצוות שהם ג׳ על ג׳ כרפי׳ פסח מצה מרור ואינו יוצא בקיום המצוות רק האמירה על
גביהן וכמ״ש ר״ג כי שלא אמר ג׳ דברים אלו כו׳ והאמירה על גביהן מרמז על כתר
שם טוב העולה על גביהן שהוא יותר הרוחני׳ כמ״ש על כן הלכת׳ דכתי׳ לדיני פסח ·
וסודות המצוות רבו גם רבו (בכאן דרשתי הלכות חמץ ומצה וכל דיני הסדר וכמה
אזהרות והזרתי אחר כך להדרוש) וזאת תורת המנחה יבוא אליה שנענה בתפלת
המנחה שהיא קרבן עני ויכשר על משיח צדקנו עני ורוכב על החמור ויקיים הפסוק
כי אתה עם עני תושיע ישועה קרובה לבוא אמן:

דרוש ג׳ לשבת הגדול שחל בפ׳ מצורע

למטהר שתי ציפרים חיות טהורות וגומר כשם שהשלימות הוא בג׳
ענינים דהיינו שלימות הנפש ושלימות הגוף ושלימות הממון
כמו שאר״ז ביעקב אבינו ויבא יעקב שלם שלם בגופו שלם בממנו שלם בתורתו כן
מצינו מציאת הטומאה בג׳ אלה דהיינו טומאת מת היא ביציאת הנפש ואחר כך יש
טומאת היוצאי׳ מהגוף מצורע זב וזבה וקרי וכל מגעות הטומאה ויש גם כן טומאת
בתים ומלבושים והבגד כו׳ שהם ממונו של אדם קרקעות ומטלטלין הלא דבר הוא
ובודאי יש סוד לדבר בענין טומאת בתים כתיב ונתתי וק׳ לשון דנתתי ורש״י כתב
בשורה כו׳ וקשה תינח ונתן ואם לא נתן מאי איכא למימר והרמב״ן בפרשת תזריע
בפסוק והבגד כי יהיה בו וגומר כתב וז״ל צרעת זה אינו בטבע כלל ולא הוה בעולם
וכן נגעי הבתים אבל בהיות ישראל שלמים לה׳ יהיה רוח השם עליהם תמיד להעמיד
גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב וכאשר יקרה בא׳ מהם חטא ועון יתהוה כיעור
בבשרו או בבגדו או בביתו לראות כי השם סר מעליו ולכך אמר הכתוב ונתתי נגע
צרעת בבית ארץ אחזתכ׳ כי היא מכת השם בבית ההיא והנה אינו נוהג אלא בארץ
שהיא נחלת ה׳ שנאמר וכי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחזה ואין הדבר
מפני היותו חובת קרקע אבל מפני שלא יבא הענין ההוא אלא בארץ הנבחרת
אשר השם הנכבד שוכן בתוכה וכת״כ דרשו עוד שאין הבית מטמא אלא אחר
כיבוש וחילוק ושיהא כל אחד וא׳ מכיר את שלו והטעם כי אז נתיישבה דעתם עליה׳
לדעת את ה׳ והשרה שכינה בתוכם וכן אני חושב בנגעי הבגדים שלא ינהגו
אלא בארץ ולא הוצרך למעט מהן ח״ל כי לא יארעו שם לעולם · ומפני זה עוד
אינם נוהגים אלא בבגדים לבנים לא בצבועי׳ כי אולי הצבע הוציא הכיעור ההוא
במקום ההוא בטבעו ולא אצבע אלהים היא ולפכך הצבועים בידי שמים מטמאים כדברי ר׳ שמעון עכ״ל ושפתים יושק · אמנם
קשה דנם בטומאת בגדים הוה ליה למימר ונתתי ע״ק על מ״ש שאינו נוהג אלא בארץ הנבחרת אשר השם הנכבד שוכן בתוכה אם כן
ירושלים שיותר נבחרת לקדושה היה ראוי להיות נוהג בה ואנן תנן במסכת נגעים פרק י״ב ירושלים וחוצה לארץ אינן מטמאין בנגעים
וילפינן מדכתיב בבית ארץ אחוזתכם וחוצה לארץ אינ׳ אחוזתכם וירושלים נמי לא נתחלקה לשבטים ובפרק קמא דיומא איתא למאן
דאמר ירושלים נתחלקה לשבטים ירושלים מיטמא בנגעים חוץ מן המקומות המקודשים שהוא המקדש ובתי כנסיות ובתי מדרשות
וקשיא · ע״ק זאת תהיה תיבת תהיה מיותר ע״ק תורת מצורע בכל מקום שכתיב תורת לרבויי אתי ומה בא לרבויי כאן · והובא
אל הכהן ואחר כך כתיב ויצא הכהן ולפום ריהטא הלשון סותר זה

מצה שמורה

ופליגי רב ושמואל מר ס״ל הגנות הוא עבדים היינו
ומר ס״ל הגנות הוא מתחיל׳ ע״ז כו׳ ואנחנו מקיימין
דברי שניהן וקשה בשלמא גנות עבדים הגנות הוא
השבח כי מכח כור העברות נזדככו אך גנות ע״ז
מ״ט להזכירו בפסוקי יהושע שמביא המגיד ק׳ למה
לא הזכיר את ישמעאל בהדי׳ רק דרך רמז שאמר
וארבה את זרעו מש״כ את עשו הזכיר בהדי׳ ואנב
אפרש כל פרשה זו ביהושע סימן כ״ד מן ויאמר
יהושע אל כל העם כו׳ עד ירדו מצרים אחר כך מן
ועתה יראו את ה׳ כו׳ עד ובקולו נשמע ופרשה זו
חמורה ועמוקה כי היא תמוהה במאוד אמר ועתה
יראו את ה׳ ועבדו אותו בתמים כו׳ ואם רע בחרו כו׳
והלא קרבן לעבודתו ואיך נתן הבחיר׳ או מה נפקא
מינה במה יבחרו ע״ק הם השיבו כהוגן חלילה לנו
כו׳ ויהושע אמר לא תוכלו לעבוד את ה׳ ודבריו
סותרין גם כן דמתחילה אמר ועתה יראו את שם
ה׳ ועבדו אותו בתמים המפרשים כתבו כה שכתבו
אחוה דעתי גם כן וקודם שאפר׳ צריך אני להקדים
איזה הקדמות א׳ כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו
אנחנו קשורי׳ בנשמותינו באחדותו כחבל הזה
שראש א׳ למטה וראש א׳ קשור למעל׳ ושם אחיזתינו
לא כאלה חלק האומות כי אין אחיזתם רק עד
שריהם ולא יותר ע״כ ישראל הם הפרי והאומות
הם הקליפה ב׳ כבר הארכתי במקום כי אף הקליפ׳
שהיא קליפה מכל מקום שורש הקליפה למעלה
היא קדושה דאל״כ היה דבר כפירה ח״ו וזהו ענין
דרישיה דעשו מונח בעטפיה דיצחק וסמאל שהוא
כלל הקליפה הוא כם המות מ״מ שורשו הוא א׳ל
ובארתי דבר זה במקום אחר בארוכה ועתיד הכל
לטהר מצד שרשם והרע והטומאה יכלה והטוב
והקדושה ישאר זהו ענין הזדככו׳ הקליפה על ידי
הקדושה כמו תרח שיצא ממנו אברהם ראש
המאמינים נמצא ההתחלה בגנות והסיום בשבח
ובזה נזדככה הקליפה ונשאר רשימה בקודש כמו
גר הנכנס בברית של אברהם אבינו ודבר זה הוא
מעלה גדולה לאבות׳ ולישראל שעל ידיהם יבא
ההזדככות להתייחד הנ״ל בסוד האחדות הרי
בארתי שני דהיינו הקליפה ושורש הקליפה למעל׳
ובזה יש ג׳ בחינות מלמטה למעלה א׳ בחינ׳ עצמות
הקליפה ב׳ בחינת התלבשות הקדושה שהוא הראש
והשורש היורד ומתלבש בקליפה וזהו מפני חטאינו
כמבואר בארוכ׳ במקום אחר שלשה בחינות הראש
והשורש מצד עצם קדושתו בלתי התלבשותו וזהו
סוד ועברתי בארץ מצרים דרך העברה ולא
התלבשות שהרי נגלה בכבודו ובעצמו והנה חלק
ה׳ לכל העמים השרים שלמעלה ובהם דביקות
האומות ואחיזתם והוא בבחינת עצמם שהיא בחינ׳
התחתונ׳ וחלק אות ה׳ באופן שאינם נאחזי׳ בהקדוש׳
אף בבחינ׳ התלבשו׳ כי עד פה יגיעו עד עצם בחינת
התחתונה

ואין

את זה

מצה עשירה

את זה · אמת והובא אל הכהן פירושו הענין יובא אל הכהן אמנם למאי נ״מ כתב כך · הפרשה ועניינו של יום דהיינו ענין יציאת מצרים יש להם דמיון כם בצרעת מצינו בהגואל הנביא אשר לא קם כמוהו ידו מצורעת וכן להיפך בגדול שבתועבות מצרים הוא פרעה שאמר לי יאורי כו׳ כתיב ויכת מלך מצרים פירשו רז״ל שנצטרע כו׳ וכן לענין טהרה ישראל היו במצרים כמצורע מסנ׳ שאין עבד היה יכול לברוח ובטהרת בפסח מצרים כתיב ולקח אגדת אזו׳ כמו הבא במצורע ובזוהר תנא כתיב ולקחתם אגדת אזוב וטבלתם בדם אשר בסף והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוז׳ אגודת אזוב למה בגין לבערא רוח מסאבא ולאחזאת בפתחיהו כהגתו תלת דוכתי מהימנות׳ שליסת׳ חד הכי וחד הכי ותד בגווייהו ובג״כ ופסח ה׳ על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף משום דחמי שמיה קרישא רשים על פיתחא ע״כ וקרוב לזה כתב הראב״ע ח״ל בפ׳ זו אפסוק עץ ארז ואזוב וז״ל והנה המצורע והבית המנוגע וטומאת מת קרובים והנה גם הם כרמזות פסח מצרים עכ״ל :

וזה הענין של להעביר רוח רעה צריך ביאור זאת תהיה תורת המצורע ארז״ל זאת תהית תורת המוציא רע כי הצרעת בא על לשון הרע · ובמסכת ערכין והובא רש״י אר״בל מפני מה אמרה התורה יביא ב׳ צפרי׳ לטהרתו הוא עשה מעשה פטיט אמרה תורה יביא קרבן פטיט וכן מרע״ה עבור דיבור והן לא יאמינו ידו מצורעת גם מרים עבור ותדבר במשה נלקית בצרעת ובמדרש א״ר ינאי אף שלמה מכריז ואומר שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו שומר מצרעת נפשו · גם בזוהר דרש א״ת מצרת אלא מצרעת אף פי׳ נפשו היא נשמתו כי הקשה והא קא חזינן כמה בעלי לשון הרע שלא נלקי׳ בצרעת ותירץ דנריע טפי שנשמתן נלק׳ בצרעת הא קמן שהצרעת מכת לה״ר כן מצינו במצרים שלא נגאלו ישרא׳ אלא בשביל שלא היו בהם לה״ר ואדרבה אחזו בלשון קודש כדאית׳ במדרש רב הונא בשם ר׳ קפרא בזכות ד׳ דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שינו את שמם ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין · שלא שינו את לשונם כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש היה מדבר ושלא היה בהם לה״ר דבר נא באזני העם וישאלו את מוצא שהדבר היה מופקד אצלם י״ב חודש ולא נמצא א׳ מהם שהלשין על חבירו · שלא היה בהם פרוץ בערוה תדע לך שהרי בת אחת היתה ופרסמה הכתוב שנ׳ ושם אמו שלומי׳ בת דברי למטה דן ע״כ והואיל ואתא המאמר לידי אפרש בו שיש לתמוה הלא ארז״ל להיפך בפסוק וירא משה ויאמר אכן נודע הדבר וכמו שהביא רש״י שדאג על שיש בישראל דלטורין אמר מעתה שמא אינם ראוים לגאול נודע הדבר שהיה תמה מה חטא ישראל מכל ע׳ לשון שיהיו נרדי׳ כו׳ אבל רואה אני שהם ראוי׳ לכך · ואין לומר שהיה בהם דלטורין אבל חזרו אחר כך בתשובה לכך נגאלו דזה אינו שהרי אלו האנשים היו דתן ואבירם כל נצים ונצבים כו׳ והם נשארו בטומאתן ואין לומר שלא היו בישראל דלטורין אלא אלו שפרסמם הכתוב כל נצים ונצבים דתן ואבירם כמו שפירסם שלומית להראות שלא היו רק היא לבדה דזה אינו דאם היה כן מפורסם שלא יש דלטורין רק אלו מה היה ירא משה שלא יגאלו ויש לתרץ שמשה היה סבור שיש יותר מהם לאחר שראה אלו אבל באמת לא היו רק אלו שפרסמם הכתוב בנצים ונצבים ומשה לא ראה זה כי עדיין לא נכתב הכתוב ע״ל דנצים ונצבי׳ לא נקרא פרסמם הכתוב מאחר שלא הזכרו בשמותם ובאמת היו אז יותר דלטורין בישראל רק עשו תשובה או מתו בג׳ ימי אפילה קודם הגאולה זולת דתן ואבירם אך יש להתבונן במאמר הזה בשלמא בשביל שלא היה בהם ג״ע ניחא דבכל מקום שתמצא זנות אנדרלמוסיא כו׳ ואיך יהיו נגאלים וכן בזכות שלא היה בהם לה״ר ניחא כי חטא לה״ר גדול מע״ז וש״ד וג״ע כמו שארז״ל עוד אמרו דורו של שאול כו׳ לא היו נוצחי׳ בשביל שהיו ביניהם דלטורין דורו של אחאב היו עע״ז היו נוצחין בשביל שלא היו בהם דלטורין כו׳ אמנם מעלת לשון הקודש ושלא שינו את שמם מאי כולי האי · בזוהר פ׳ אחרי מות תנינן ג׳ דרגין אינן מתקשרין דא בדא קב״ה אורייתא וישראל וכל חד דרגא על דרגא סתים וגליא קב״ה דרגא על דרגא סתי׳ וגליא אוריית׳ ה״נ סתים וגליא ישראל ה״נ דרגא על דרגא הה״ד מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל תרין דרגין אינון יעקב ישראל חד גלי׳ וחד סתים

מצה שמורה

ואין להם דביקות בו י״ת אפילו באמצעי׳ והמעלה היותר מזה מסידרי אומות העול׳ שיש להם דביקות בו י״ת באמצעית והוא בחינ׳ שניה שזכרתי והמעלה השלישית הוא ישראל שכת״ל עע״ז בטהרה תן וארז״ל כל המיצר לישראל נעשה ראש והוא סוד הראש שזכרתי בחינה מעלה שלישי׳ והענין שישרא׳ היושבים תחת השר ההוא והשפעם יורד דרך השר ההוא מ״מ אין דביקותם אלא בראש דכתיב אני ה׳ השוכן אתם בתוך טומאתם ואף שהקדוש׳ מאירה לנו דרך השר אינו דרך התלבשו׳ והתעבורת לנו אלא דרך העברה בעלמא כאור החמה המאירה דרך זכוכי׳ שאינ׳ מתעבה בזכוכית רק מאירה דרך העברה ואף זה הוא מפני חטאינו לעבור דרך ע״ז מ״מ הוא בטהר׳ והנה אח עשו ליעקב והיו כבטן א׳ ושאב עשו הזוהמא ואף בגלותא כי יעקב רתחרת רשות עשו מ״מ נזדכך יעקב לבניו שהם בבחינת ראש של עשו וכן בכל מקום שגלו ישראל נעשה ראש כלומר לישראל וזה היה מצד הזדככות יעקב ובניו שהם תאומים והזוהמא נכנס בעשו ולא נשאר ביעקב על כן הזכיר את עשו מה שאין כן יצחק בישמעאל כי לא היו אחי׳ כי בן השפח׳ הולד כמות על כן לא היה עדין הזדככות ביצחק וזה״ש וירע לאברהם על אודות בנו כי הוא היה כחוניקו כבנו · ושרה אמרה גרש את האמה ובנה והקב״ה הסכים עמה וזהו לא ירשך זה כ״א אש׳יצא ממעייך דקשה מחלציך ה״לל דמעיים לא שייכי אלא מאשה אלא ר״ל מי שהיא אשתך המתייחסת לך וזהו שר׳ שמעיי׳ הם שלך נחזור לענין ע״כ יעקב ובניו ירדו מצרים תוך הכור להזדכך לגמרי כי הוא בכור השרים · ובזה יתבאר פרשה הנ״ל דיהושע הזכיר כי היו בארץ מצרים להזדכך ואברה׳ אבינו הוליכו הקב״ה בארץ כנען להכניע הקליפות ולעורר הקדוש׳ ואלו המקומות הם הקליפות הקשות כמ״ש כמעש׳ ארץ מצרים וכמעשה ארץ כנען ונזדככו ושאיל׳ יהושע היה שלא יגרמו בחטאם כלל וכלל ליצא מקדושת׳ העליונה כי הם חלק ה׳ ואף אם החטא יגרום שיהיו גולין יעבדו את ה׳ בתמים כמו אברהם אביכם שביטל קליפ׳ תרח גם בכנען דהיינו המעל׳ השלישי׳ שזכרתי שאינו אלא מעבר ולא התלבשות והראש קודש ולולי זה ישוב אדם אל עולמו דהיינו לבבל עבר הנהר אשר שם עבר תרח או עבודת ארץ כנען והוא לשיפים ולצניני׳ ע״כ אמר יהושע בחרו לכם כי הנה התחלת הקליפות של ע׳ שרים התחל בבבל מימי דור הפלגה וזרח משם אור אברהם המבטלם ואח״כ מעשה ארץ כנען ומעשה ארץ מצרים שהם יותר מקולקלים ואברהם אבינו הלך לארץ כנען להאיר שם אבל עדין היה יהושע מסופק בישראל אם הם בהזדככות שם ובענין קליפות מצרים זה כבר עבר שישראל נזדככו ונגאלו מקליפת מצרים ע״כ אמר בחרו לכם אם אלקי תרח או אמורי הזקנים לא הבינו רק מעלה השניה וחשבו שיהושע אין מזהירן אלא שלא יהיו ממש כהאומות שאינם דבוקים אף על ידי אמצעים וחשבו שרי בזה בגלותם שיהיו במעלה השניה וע״ז השיבו חלילה לנו מעזוב את ה׳ ולעבוד אלקים אחרים לבר ממש כאומות השיב להם יהושע

(הגה כדי להוסיף ביאור על דברי הנ״ל אומר שירא יהושע שבגלות ישבו ישראל מאחר שהשפע יורד באמצעות השרים של האומות והם יושבים בטובת׳ גם אכתנו כשתתף בטובה וו וע״ד שפרש״י הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב כשהן שמחין אין אחד שמחה עמהן שנ׳ ה׳ בדד ינחנו ובשפלות בטובתם אוכלין עם כל א׳ וא׳ ואין עולה להם מן החשבון עכ״ל ויחשבו עליהם הטובה באמצעי׳ הטובה הזה וישבו ישראל שבזה הדביקות להם בגלות יותר שיש להם תוספת מעלה על האומות כי האומות הם במדרג׳ התחתונ׳ והם במדרגה אמצעיית כמבואר נגים דהיינו מקבלים שבהם אנודים ואומרים שאין כיוון ה׳ שהוא סיבת כל הסיבות כביאור הפסוק כי בכל מקום הגוים ובכל מלכותם של מעלה מודי׳ שאין כיוון ה׳ וזהו הענין שזכרתי ישראל

פתח כו' ע"ש אם כוונת זה המאמר כפשוטו שהקב"ה נגלה ונסתר דהיינו נגלה מצד פעולתיו ונסתר מצד מהותו וכן התורה היא נגלה ויש בה נסתר ק'מה קמ"ל הלא דבר זה נודע ומפורס' לבר בי"ה רב דחד יומא גם צריך ביאור מהו הנגלה דישראל ומהו נסתרם כוונת זה המאמר הוא שפתים פג' אלה הוא הנגלה והנגל' הוא הפתום יוהג' אלה מקושרים הם זה וכל זה נבאר בעזה"י ארז"ל בראשית בשביל התורה וישראל ברא הקב"ה כל העולמות בנדבה כדי להטיב לזולתו והכלית הבריאה בשביל ישרא' שיקבלו את התורה ואז יכירו וידעו שמו וישתמודע אלהותו לטוב להם ובהם יזכו לטו' הנצחי ואמרו עוד הק"בה ברא העולם בלשון הקודש כמו שהביא רש"י אפסוק לזאת יקרא אשה מכאן שנברא העול' בלשון הקודש ויש לדקדק בלשון דהכי הל"ל כשברא הקב"ה את העולם דיבר בלשון קודש . וכן ישראל אשר נגאלו ממצרים לקבל את התורה לא נגאלו אלא בזכות ל"ק מישך שייכי בג' אלה בהק"בה ותורה וישראל בהקב"ה היינו כשמודע אלהותו בבריאת עולם וכן התורה היא ל"ק וישראל זוכים מכח ל"ק וכן הוא הנוסח אשר בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון התרוממ' שלנו מכל הלשון ל"ק שזכינו והענין הוא כי כל ע' לשונות אין לך שום לשון שאין מעורב בו איזה תיבת מל"ק כמו ט"ט בכתפי שתים פת באפריקי שתים · וכן יש הרבה וכי ס"ד שיהיה מעורב בתורתינו הקדושה מלשנות הגוים · אלא אלו התיבות הם ל"ק ונתערבו בין הנ"ל ואין לך כל אומה מע' אומות שלא נתערב בלשונם איזה תיבות מלשון קודש אמנם ישראל זכו ללשון קוד' כולו וזה"ש ורוממנו מכל לשון· והענין כי האומות אף שהם מסטר' דמסאבא מ"מ יש להם בשרשם איזה אחיזה למעלה בקדושה כנודע אמנם ישראל הם בפנימי' וישראל כולם קדושים ע"כ לה' ל"ק כולו·

אך צריכין אנחנו למודיע לידע מהו ענין ל"ק ולמה נקרא ל"ק וכבר התעורר והקדמוני' על זה הרב במורה נבוכי' כתב מה שכתב והביא דבריו הרמבן בפ' כי תשא והשיג עליו והרמ"בן כת' שם שנקרא קודש מאחר שהוא הלשון שבו מדבר הש"י וגם מלאכיו ובזה חלשון נקראים שמותם של האבות כו' ע"ש אבל עדיין צריכין אנחנו למודעי למה באמת בחר הש"י בזה הלשון הנה הניחו לי הקדמוני' בזה המקום להתגדר ועם ביאור הענין הזה אבאר בעה"י עוד חקיר' גדולה ועצום' שחקרו הקדמונים למה נזכרו בתורה היעודי' הגשמיי' ולא נזכרו בתור' היעודי' הרוחני' והאריכו למעניהם ועתה שמעו אלי ותחי נפשיכם הקדמה כבר חקר הרב במורה נבוכים על תוארי הגוף הנאמרים בהש"י אזני ה' עיני ה' ידי ה' רגלי חרון אף פי ה' שוקיו פני ה' וכל שיעור קומת האדם . הוזכר בפסוקים בו ית' אשר בודאי ע"ז נאמ' ועל הכסא דמות מראה האדם אמנם צריך ידיעה בלב להבין הלא הוא ית' אינו גוף ולא כח בגוף ובספר מורה נבוכי' כתב בביאור התוארים מה שכתב ובעל עבודת הקודש האריך בביאור' ע"פ הסוד ע"ש באורך· אמנם להבין ולהשכיל היטב צריך להקדים ב' הקדמות ומהם יתבאר הענין הקדמה א' מבואר בפרדס בשער האותיות כי האותיות הקדושות שלנו אינם הסכמיו' כאותיות האומות שהם סימנים בעלמא רק הם עצמיות קדושות נחצבות מלמעלה וזהו שדקדקו רז"ל אפי' בעלי פשט כו' ע"ש באורך הקדמה ב' מבואר ג"כ בפרדס פ"א משער ערכי הכינויים כי העין לא יקרא עין מפני העין ממש אלא מפני הראות הנקרא עין באמת וכן היד לא נקרא יד בעצם אלא מפני פעולה המשכות ובגיטין פרק המגרש אמרו ידים שאינם מוכיחות הוויין ידים או לא ר"ל ענין לקיחה וכן פרש"י ז"ל ידים בירת אחיזה לדבר כו' וכן קטנה אין לה יד אין הכוונה שהיא נידמת אלא הכוונה כח קבל' לקבל קידושין וגירושין וכן לשון המורגל בדברי רז"ל רגלים לדבר שר"ל עמידת וסמיכות הענין וכן הוא הביאור בכל האיברים · ועתה נבא אל הביאור הנה עין בעצמו שהוא ענין השגחה הוא בו ית' וסמנו ית' משתלשל מעילה לעלול אלפי אלפים רבי רבבות מדריגו' בלי ערך זה לעומת זה וגבוהים מעל גבוהי עד שרוגמתו באדם השגחה הגשמיים שלו נקרא עין· בענין ד' יסודות הגשמיים שהם מתפש'

ישראל הרבה טובות מכבר כשכעו להם כי ה' אלהינו הייעלה אותנו וגו' וזר יוילא בזיהיו בגלות רמו לאמוו כהשפעת הטובות כדרך שכתבתי ע"כ הוזיר' יהושע על דביקת ה' לבדו בלי אומצי היא הייעלם הנ' טוכרתי בהיותם גולים ואל יסנחו כטובות ויהיו דביקים בו לבדו ית' אך בעת רעתם כמ"ם כי חולת אהבה אני אומרים ישראל א' כאלי חולה כלומר מוכה ביסורין ע"ז לא ווה האהבה מוכנו ולא מכאוביו שעליהם כתיב כי יתקנך ויקלל באלהיו וכ"מ אל קנא הוא לא ישא לפשעיכם על כל זאת לא תוית האהבה והדביקות ממנו או הודו לו ישראל ·

לא ירדתם לכיף דינתי לא תוכלו לעבוד את ה' אל קנא ר"ל כלל וכלל אין רצוני שתהיו דבקים באלהים אחרים ואין רצוני כשתהיו בגלות רק מצד דביקות תהיה ההשפעה דרך העברה בבחינת הראש · אז קבלו ואמרו את ה' נעבוד ר"ל לו לבדו וההשפעה דרך העברה · וכל זה ההזרכבות התחיל מאברהם . הקליפה שקיבל מאבותיו נזדכבך אצלו ואקח את אביכם אברהם · ושוב לא נקראו אבות רק אברהם יצחק ויעקב ואנחנו ענפיהם בניהם · יעקב ובניו ירדו מצרימה קשה הורדתי הל"ל וי"ל כי אין רע יורד מלמעלה ע"ל ירדו י' רד"ו בי' שבטי' הלכו לשבנ' בר ונתגלגל רד"ו שנים לישראל במצרים ·

ברוך שומר הבטחתו לישראל כו' קשה למאי נפקא מינה הביא רישא דקרא ועבדום וענו אותם דזה אינו הבטח' לטובה ויש לתרץ מתוך חשיכה אורה כי בבוא הטוב אזי שמחה הרעה קרו"לו כי אז נרזכך וזהו טעם אכילת מרור על שם וימררו ע"ל אברהם אבינו ראה באצטגניניות שלו שעבר ירשו כמ"ש להקב"ה הנה בן משק ביתי יורש אותי כה אומר הקב"ה לא ירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך כלומ' זה העבד לא ירשך אך יתקיים האצטגנוניות בעבד אשר יצא ממעיך וכן היה כי עבדים היינו לפרעה במצרים נמצא ועבדום הבטחה טובה חישב את הקץ לעשו' כמו שאמר לא"א ידוע תדע כו' בפ"ק דשבת א"ר חמא בר גוריא אמר רב לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל ב' סלעים מילה שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים וז"ל תוספת וא"ע"ג דבלאו הכי נגזר דכתיב ועבדום וענו אותם שמא לא היה נגזר עליהם עינוי כ"כ לא ע"י זה שהרי ד' מאות שנה התחילו קודם משנולד יצחק שלשים שנה עכ"ל הרב הגדול ר"של ז"ל בחכמת שלמה מחק בתוספת ונרם שהרי ד' מאות שנה התחילו משנולד יצחק ועדיין אין הדבר מובן היטב וצריך לפרש וה"ק שהרי חזינן דמיקל בכל צד ע"כ לא היה נגזר עליהם עינוי כל כך ורוחק הניח לי הגאון מקום להתגדר בביאור דברי התוס' יש להם קושיא בפסוקים ממה נפשך אם היתה הגזירה ת"ל שנים מברית בין הבתרים למה אמר ארבע מאות שנה ואם לא נחשב לכלום הבשורה רק השיב משנולד יצחק דהוו גרים ואז שפיר שאומר ד' מאות שנה אמנם קשה באידך הפסוק ומושב בני ישראל ונומר ארבע מאות ושלשי' שנה ע"כ מ"ל להתוס' דודאי הגזירה היתה ת' שנה מברית בין הבתרים רק שאח"כ חטאו ביוסף ומכח נילגל יוסף נגזר עינוי ביותר דהיינו שלשים שנה ביותר כי מלידת יוסף עד עמדו לפני פרעה ל' שנים דכתיב ויוסף בן ל' שנה בעמדו לפני פרעה ואז נגזר שלא יהיו הל' שנה במניינ' ותתקיי' הגזירה רק ת' יתחילו משנולד יצחק וע"ז אמר המגיד ברוך הוא ר"ל היודיע העתידות הכל צפוי והרשות נתונה והנה כתיב ידוע תדע ואלו לא היה ענין יוסף היה מתחיל ד' מאות שנה מן תדע דהיינו הבשורה וזהו הכפל ידוע תדע ועתה שאירע ענין יוסף מתחיל ד' מאות שנה מן גר יהיה זרעך וזה"ש המגיד השב לעשות כמ"ש לשנא דמשתמע כה וכה ·

והיא שעמדה כו' קשה דלעי' מזה מדבר הכל ממצרים ועתה מדבר מכל דור ודור שעומדים לכלותינו עוד קשה צא ולמד כו' זה היה קודם מצרים ע"ק שבכל דור ודור עומדים כו' והקב"ה מצילנו כו' מה מעליותא לא נכתב לא ו' ולא ה' לא יעברו עלינו ואז לא נצריך הצלה במסכת סוט' דריש רב עוירא בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים בשעה שהלכו לשאוב מים הקב"ה

מתפש' מסיבה לסיבת בעול' הגלגלים ולמעלה מהגלגלים עולם המלאכים סוד המרכבה מיכאל גבריאל אוריאל רפאל · מיכאל מים · גבריאל אש · אוריאל אויר · רפאל עפרי אבל יסודו' שלהם בהירים וזכים כמאור מאור עור גבוה על גבוה ד' מחנות שכינה אדם אריה שור נשר שהם יותר ויותר זכים רוחניי' עד למעלה מעלה ד' אותיות השם נקראים אש מים רוח עפר ולזכותם ורוחניו' אין ערך ואין חקר ואין תבונה ושם אלו השמות הם בעצם · ואח"כ בהשתלשלות מושלים אלו יסודות בד' חיות ואח"כ בהשתלשלו' בד' מחנות השכינה עד השתלשלות בעולם הגלגלים ואח"כ בהשתלשלות עד בעולם הזה ונקראים מים אש אויר עפר אמנם למעלה בד' אותיות השם שהם בעצם שם מים אש אויר עפר מטע' שאותיו' אינם הסכמות סימניו' בעלמא כאותיות האומות אלא הם היכלות לצורות נעלמו' רוחניו' וצורת האותיות וקוציהן ותגיהן הכל מיד ה' השכיל כמבואר ואז נאמר כי ענין השגחה אלהית היא עין בעצם כי כן שורש צירוף אותיות של עי"ן יו"ד נו"ן כמו שהאותיות ידו"ד הם בעצמיות שם העצם שלו ית' כן אלו מצד השגחתו ית' וכן צירוף אותיות יו"ד דל"ת דהיינו יד הם בשרש' כח אלהי מצד חסדו וזהו חסד יד ימין וכן לגבורת יד שמאל ומזה תלמוד יתרון בכולם והם כו ממשי' ובעולמו' משתלשלי' ממנו ית' אלו השמו' שם הם מושאלו כמו ידות הכלי' ורגלי הכסא שאנו אומרים שהם מושאלים ורצו לומר כח האחיזה וכח העמידה כן הוא ענין בכל השמות של איברי קומת האדם הם בו ית' ובהשתלשו' מהדוגמא של מעלה ומדוגמ' לדוגמ' נקראים באלו התיבות כשאלה וזהו נעשה אדם בצלמינו אכן על הכסא דמו' מראה אדם ר"ל שם שיעור קומה בעצ' יד ממש עין ממש וכן כולם רק אנחנו נקראים באלו הלשונות בלשון קודש ר"ל שהם בעצם בקודש הוא הקב"ה רק אנו משתמשין בזה הלשון מאחר שאנחנו בנשמותינו נשתלשלו ממקום קודש ובו ית' תוכיות אלו האותיות וזהו ענין לשון קודש ר"ל המשתלשל מעצם הקודש הנצחיי ואנו משתמשי' בו בעניני הגשמים דרך שאלה וגם מכח השתלשלו' ומגביה על גבו' והוא ית' סיב' כל הסיבות והולך מעילה לעלול והעלול מענין דוגמא להעילה ואז יד תחת יד עין תחת עין כו' מדריגה למדריג' וזה היה חכמת אדם הראשון בקריאת השמות מצד השגתו לשון קודש והשיג וידע כל נברא ונברא שרשו למעלה ומזה יתבאר שהקושיא למה לא נזכרו יעודי' הרוחניי' בתורה היא קושיא בטעו' אדרבה יעודים הרוחני' הוזכרו בעצם והגשמיי' בהשאלה למשל ונתתי גשמיכם אלו הטפות היורדות אינם נקראים גשם בעצם כי תיבת גשם הוא לשון קודש רק כח ההשפעה נקרא גשם למעלה בקודש והוא העיקר הר הוי ומגנו משתלשל בהשתלשלו' עד שבעולם הגשמיי משפיעים אלו הטיפות הגדלות ונקראות גשם בשאלה ותיבת גשם נוקב ויורד מעצם הגשם הקודש בכל עולמות ובכל העולמות הוא שם בשאלה וא' רוחני יותר מחבירו ובעצם הוא בקודש הקב"ה ושם יעודי' ורוחניו' ובאלו עולמות הוא בשאלה כל זמן היותם עולם ועולם לפי מדרגתו והתיבה לשון קודש וממש' משתלשל וכן הם כל התיבות של היעודים ברוך החונן לאדם דעת ·

על אלו הדברי' כתבתי כבלדותי אמנם אח"כ הוספתי כוכן ובביאור אורך ורחב ועומק עיין נסקדיוס שלי המקראות תולדות אדם וספ תיקות ·

ומות נתבאר במקצת הענין האדם שהוא צלם אלהים כי עין תחת עין יד תחת יד רגל תחת רגל כלומר נקראים ג"כ בלשון קודש מאחר שהכל מתפשט מקודש העליון כי מהעין שלם עלה נשתלשל בהשתלשלות לאלפים ולרבבות בכל העולמות בלי ערך עד שנהוה כח הראי' של האדם שהי' השגחתו ע"כ מושאל לו שם עין :

וכן היה ענין בריאות העולמות הרוחניי' והגשמיים דלכאורה הגשמי אינם הרוחני אבל באמת כולם אחוזים ומקושרים והם ענין אחד רק הולכים ומשתלשלים מענין לענין מאצילות לבריאה ומבריאה ליצירה ומיצירה לעשיה והם מתחלפים לאלפי אלפים רבבי רבבות מדריגות בלי מספר ובכל ערך שמשתלשלי' הם יותר מתעבי' ומה שיש בזה יש בזה ושיש בזה יש בזה רק זה רוחני בתכלית הדקות וזה אינו בדקות כ"כ ואח"כ זה יותר מתעבה כל זה סובב והולך עד עולם הגשמי הזה וכל מה שיש בעליוני' יש בתחתוני' עד וכל מה שיש ביבשה ישנו בים ומזה יתבאר מ"ש במאמ' הקב"ה סתים וגליא ר"ל גילוי אלהותו י"ת שאשתמודע בבריאת עולם אזי הבריאה היתה בהשתלשלות מרוחני לרוחני עד שהגיע לגשמי והגילוי הוא הסתום והסתום הוא הגילוי ונברא העולם בל"ק כי כראו באורייתא אלפא

מזמין להם דגים קטנים בכדי הן ק' מהו ענין הסעש' הגדול הזה כבר גילו רז"ל ענין שירה חדש' בלשון נקיבה הם הגאולו' שנעברו ולעתי' שיר חדש בלשון זכר · והוא סוד אור הישר ואור החוזר כי אור הישר סוד עולם הזכר ואור החוזר סוד הנקיבה וזהו סוד קישוט הנקיבה במראה כי המראה הלטושה כאש' מכה בה אור החמה אז אור הוא החוזר כנראה לעין וסוד הנקיבה העליונה היא רחם של ס' רבוא נשמות של ישראל · הפרים ורבים וידגו לרוב · כי נשמות הקדושות בסוד גלגולם רבים הם במקום טהרה כדגים וזהו סוד אם כל דגי הים יאסף להם ואסיפה נאמר בצדיקי' וכל זה רמז באלו הנשים הצדקניו' שרצו להעמיד ס' רבוא נשמות שאי אפשר לקבלת התורה זולתן שכן בתורה ס' רבוא אותיות שורש לס' רבוא נשמות והיו מוליכות דגים ורואין במראה לטושה כי זאת הגאולה היתה שירה חדשה ובמראות הצבאות ע"י המראות העמידו צבאות ס' רבוא להמשיך שורש ס' רבוא הנשמות שברחם נקיבה העליונה ולעתיד יהיה שיר חדש מעולם הזכר כי נפלה בתולת ישראל ולא תוסיף לקום היא דהיינו שהיא הלך לבית בעלה · לא בעלה יקום ויקימנה והוא ילך אלה כמ"ש קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח וזהו אור ישר ומזה יתבארו דברי המגי' אמ' ברוך שומר הבטחתו לישראל וקשה ליה מה זה שמירה מאחר שהזרנו ונשתעבדנו ואנחנו בגלות אצל האומות ע"י תירץ והיא שעברה כלומר הנקיבה של מעלה עמדה והיתה הגאולה מצד אור החוזר ע"כ לא היתה גאולה נצחיית וזאת היא הסיבה שבכל דור ודור עומדים עלינו מ"מ הקב"ה מצילנו מידם אמנם בגאולה העתידה לא תוסיף היא לקום רק הזכר יקום כמ"ש עתה אקום יאמר ידו"ה ע"ז רמז פרע' לא גזר אלא על הזכרים ובשאר זה הרושם שעדיין לא יש אור הישר עולם הזכר · צא ולמד מה בקש לבן הארמי כו' פרעה לא גזר אלא על הזכרים כדפי' אבל לבן בקש לעקור את הכל כי לבן הוא בלעם ובלעם היה לו אחיזו' בכל העולמות ועליו נאמר ארמי אובד אבי וירד מצרים כי לבן הארמי ירד למצרים כי הוא בלעם ומצד אחיזתו בקש לעקור את הכל שלא יהיה אחיזה לישראל הן בעולם הזכר הן בעולם הנקיב' כמ"ש הבני"ם בני והבנו"ת בנותיי וכל אשר אתה רואה לי הוא ורוא' הוא מלשון לפנים יקראו הנביא רואה כי לבן שהו' בלע' באומות קם למעלה יתירה ולו אחיזה גדול' :

וירד מצרימה אנוס ע"פ הדיבור קשה הלא לישנא דוירד משמע ברצון אלא נראה דהמגיד אינו עושה פירוש על וירד אלא המגיד אומר תירץ מה שקשה על הסוד שגילה למעל' כי לבן הוא בלעם הלא רוב המקובלים מסכימי' שאין סוד הגלגול נותן אלא בישראל ולא באומות ע"ז אמר מה שארמי האובד אבי וירד מצרימה זה היה אנוס כי באמת הסדר אינה נוהגת באומות ובכאן היה ע"פ האנוס כי כן גזר הש"י כענין הוראת שנת מטעם הידוע לו יתברך ·

ויגר שם מלמד שלא ירד להשתקע כי כאשר השיג יעקב לשם במצרים מתאספים כל פנים סמא ומחריבין סמך דהיינו לבן ירד שם ע"כ לא פיגל במחשבתו לירד שם להשתקע דא"כ היו זרעו ח"ו משוקעי' כענין מה שכתבתי בכמה מקומות בענין הפזון מצרים מרגע ואלו היה עוד רגע היו ח"ו משוקעי' ע"כ לא פיגול יעקב במחשבתו להשתקע והודעתה ישבו בארץ גשן כי הארץ הזאת קצת קדוש' היה בה כמו שמצאתי כתוב בקונטר' דהאר"י ז"ל גש"ן נגש לשרה פרעה נתן לה כשלקחה הידוע כדין מזיק לשלם במיטב הארץ ופרעה הודה כמו שר עשו שהודה על הברכות וכן אמר פרעה אחיך באו אליך כלומר אחיך

מצה עשירה

אלפא ביתא כמבואר בספר יצירה ונשתלשל מהקודש בהשתלשלות בלי מספר עד שבא לגבול הזה והתחתון שרשו בהעליון והעליון בעליון עד כי גבוה על גבוה עד בשורש העליון האמתי עוד אמר התורה סתים וגליא והכוונה גם כן הגליא הוא הסתום והסתום הוא הגליא כי כמו שהתורה ל"ק יוצא מהקודש ומשתלשל זה לעומ' זה כדפירש' כן מצות המעשיות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם חיי הנשמו' שהם ס' רבוא מן ס' רבוא אותיו' שבתור' כי משפט א' להתור' ולהאד' המקיימ' כי תורה נתגשמ' ובעלוי מעלות יותר ויותר אז התיבות מאירות ביותר כן האדם אם לא חטא לא היה חומרי רק שכלי ומלאה הארץ דעה אף הארציות שבו׃ ועתה לא נשאר בו משכי' רק הלב כענין שפי' וכתבתי במקום אחר הרמז האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב שכשהלך אדם הראשון אחר עיניו כמ"ש נחמד למרא' ה' לא יראה בו רק הלב׃ ואלו לא חטא האדם ונשאר בגן עדן לעבדה ולשמרה ודר"ז זהו מ"ע ול"ת היה מקיימם בבחינה אחרת ביותר רוחניי כמ"ש הפרדס בשער הנשמה ע"ש והאדם והתורה עולים בקנה אחד וסימנך וזאת תורת האדם׃ ורמ"ח איברים ושס"ה גידים נגד תרי"ג מצות וס' רבוא אותיות התורה הם ס' רבוא נשמות דישראל והנ' ענין לעבדה ולשמר' מ"ע ומ"לת נתגשמו אבל מ"מ יוצאים ממקור הקדושה. זה לעומת זה כי שכר מצוה הנשמיות היא רוחניות של המצוה וזהו ענין שאמרו אדם מקדש עצמו כלמטה מעט מקדשין אותו מלמעל' הרבה׃ למשל ציצית עתה שאנו בגשמיות הם או החוטין דברי גשמיי מ"מ במעלת הסולם עולה למעלה למעלה עד ראש המעלות אשר שם ציצית הם דברים עליונים עין לא ראת' אלהים זולתך וכן כל המצות וזהו שכר מצוה היא המצוה עצמה דהיינו השורש ועיין ברקנאטי פ' בחקותי כי העונש והשכר מהש"י אינו הסכמיי כדרך עונש ושכר ממלך ב"ו והמבדיל שיוכל להיות בענין אחר אמנם מהש"י הוא טבעיי ר"ל הכרחיי כי שכר המצוה היא המצוה עצמה שנתדבק ברוחניותיה וזהו מצוה גוררת מצוה וכן בעבירה עונש עבירה בעצמה דהיינו שרשה בקליפה בר מינן הרי הנגלה והנסתר בתלמוד ובמעשה הכל אחד מיוחד בסוד ל"ק ואף הגשמיות החול הוא חולין שנעשה על טהרת הקודש ובזה יתבאר ענין נגלה ונסתר של כל התורה כולה הנה העולם סוברים דהנסתר הוא ענין אחר מהנגלה וזה אינו רק הוא שהנסתר נתעבה ונתגשם וזהו גילויו וזהו פי' הפסוק תפוחי זהב במשכיו' כסף דבר דבור על אופניו ר"ל כמו שמתקרב הכסף לזהב רק שהוא מדריג' פחותה ממנו כן הנגלה בערך הנסתר וקרוב לזה פי' הרב בספר סורת נבוכים בריש ספרו ובזה יובן מאמר רז"ל במסכת סוכה אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מקרא משנה כו' עד דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה׃ דבר קטן הויי דאביי ורבא׃ וכבר תמהו הראשוני' הלא הויות דאביי ורבא זהו חיינו ואורך ימינו ויסוד ויתד שהכל תלוי בו ואיך קראם דבר קטן ובעל עין יעקב הביא דעת הריטב"א והרשב"א ע"ש ולפי דרכי יתכן הענין היטב כי הנה ההויו' ופלפולים מעמידי' דיני התלמוד שהם פי' על תורה שבכת' על בורייו להבין את מעשה המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אשר פי' זה הפסוק הוא כך שחיות הרוחניו' הוא בהם ממש הוא הדבר שדברתי שמצוה הנשמיית' שכרה רוחניותיה הנצחיות והיא היא היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם ממש כי השכר אינו הסכמיי רק המצוה ממש כרפי' מקדש מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה כמו הכוכב הנראה למטה קטן מאור ולמעלה הוא גדול כן בחינת המעשה היום לעשות' הוא דבר קטן אמנם שורשו למעלה במרכבה הוא דבר גדול ונצחיי והדבר קטן הוא ממש דבר גדול כמו גרעין חטה שצומח ממנו שבולת הרי מבואר שהתורה שבע"פ שהיא הנגלה אשר יעשה אותה האדם היא בעצמה הנסתר סוד תורה שבכתב כולה שמותיו מעשה מרכבה וזהו ענין שני המאורות הגדולים ואת המאור הגדול ואת המאור הקטן כבר כתבו חכמי האמת שסוד חמה ולבנה הוא סוד תורה שבכתב ותורה שבע"פ והנה עתה בעת גשמיות הם מאור גדול ומאור קטן כנזכר לעיל דבר גדול וד"ק אמנם ברוחניו' בשרשם הני שני מאורות הגדולים משתמשי' בכתר תורה א' וזהו ענין שמרומז כל התורה שבע"פ בתורה שבכתב כמו מנלן ומנא הני מילי ומזה יובן כתיב ותורה אור כי היא מאירה מבבורה ובמדרש רבה פ' בראשית א"ר סימן ה"פ אור כתיב כנגד ה' חומשי תורה כו' ע"ש ובמסכת סנהדרין פרק זה בורר במחשכים הושיבני כמתי עולם א"ר ירמיה זה תלמודה של בבל ולפום ריהטא מאוד תמוה כי היא אור ומאיר עינינו וגם התורה היא חיינו ואורך ימינו וקורא אותה מתי עולם׃ גם פרש ד"ר סימן המפרש האור המוזכר בריש התורה על ה' חומשי תורה וכתיב שם ויבדל שגנזו הק"בה איך שייך גניזה בשלמא אי קאי על האור הנראה לבני אדם שייך גניזה אלא הענין הכל א' והיא היא סיבה גניזת אור האדם דהיינו כתנות אור באלף שהארכתי בו בכמה מקומות הוא גניזת אור התורה׃ והפשוט ודרש ר' סימן הכל א'׃ מבואר מדברינו הנ"ל שהתורה בעצמה לשון קודש סוד כולה שמותיו ומעשה התורה לעבדה ולשמרה היה הכל מעשה מרכבה ואז התורה כולה אור בהיר רק כשנתגשם האדם וסלק האור דהיינו כתנות אור באלף ונתלבש בכתנות עור בעין שהוא עיור ונסתלק עם החיים

מצה שמורה

דומים לך כמו שאתה משתרר גם הם כך׃ שרי מקנה על שלי כלומר המקנה שהוא שלי בעצם דהיינו מזל טלה שהיה עובד והם יכניעוהו במתי מעט כמ"ש בשבעים נפש ונומר וק' אם כן מה בא כאן לאשמועינן שהיה מעט הלא בהדיא כתיב בפ' ויגש שלא היו רק ע' נפש אלא בכאן אמר הטעם שזכו להריבוי הוא מכח שהיו מועטים וע"ד לא מרבכ' מכל העמי' חשק ה' בכם כי אתם המעט ר"ל רק לכח שאתם ממעטי' עצמיכ' כמו שדרשו רז"ל וזה גרם שמתמעט נעשה ריבוי והמעט רומז על הריבוי כי היו ע' נפש כל א' מהם שקול כאומה כי כן יש ע' אומות והנה חלק ה' להאומות לצבא השמים שהם נתוני' תחתם׃ ואתה שמך ה' אלהיך חשוב ככוכבי השמים שאין להם שליטה עליכם כי הם ככוכבים לעולם ועד׃

ויהי שם לגוי גדול כו' הנה דורש תיבת גדול לפניו ולאחריו גוי גדול מצויינין כמו שארז"ל מעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו כו' תנא עמרם גדול הדור היה כו' גדול ועצום כולל הרבוי בכמות ורבוי באיכות דהיינו גיבורים׃ ורב כמו שנאמר כו' כלומר לא זו שלא פסקה ישיבה אלא ורב מי שבחר לילך משלימות לשלימות ה' אתו לא כמ"ש יעקב על בית לבן ושבתי בשלום שהירד ילו בשלימותו הראשון אלא כמ"ש יתרו לך לשלו' וזהו הערי עריי' רק שאנחנו ערום ועריה מצד זוהמת הנחש היה ערום כמו שהארכתי במקו' אחר׃

וירעו אותנו ק"ל להמגיד וירעום לנו הל"ל אלא הפירוש הוא עשה אותנו רעים וחטאי' למדנו ממעשיהם וכל חוטא שוטה היפך מיעם ונבון וחכם וזהו הבה נתחכמה לו׃ וגם החכמה משתלשלת לדברים גופניים כמ"ש כי בתחבולות תעשה מלחמה ומ"ש ועלה מן הארץ הוא כאמור למעלה לענין החכמה ורב כצמח השדה וכו' וזהו ועלה מן הארץ כצמח השדה׃ למען ענותו בסבלותם עינוי לתשמיש שלא יצא הולד מזורז וזהו נגד איכות האמור למעלה לענין גבורה עם עבודת פרך מניעה לגמרי שלא יהא ריבוי בכמות ונצעק כו' קשה מה מחדש בהבאת פסוק על פסוק אלא ק"ל להמגיד שינוי ג' לשונות בונצעק אמר אל ה' אלהי אבותינו ובוישמע לא הזכיר אלא ה' ובוירא לא הזכיר שום שם על זה מתרץ ישראל התפללו בזכות האבות והק"בה ענם מצד עצמו יתברך כמו שהבטיחם אני ה' נאמן כו' ומביא ראיה שישראל התפללו בזכות אבותיהם שנאמר וימת מלך מצרים ויאנחו וקש' בזה הפסוק אדרבה היה להם לשמוח ורש"י כתב מה דכתב ע"ק וידע אלהים פשיטא מאי קמ"ל ושמעתי מפרשים דהענין הוא כשמלך מת אזי כל עמו בוכין וצועקין ומספידין עליו ומי שאינו עושה כן הוא פוג' בכבוד המלכו' והנה כל מצרים היו צועקים ובוכים וישרא' גם כן צעקו אבל צעקתם היתה מקושי העבודה זה"ש ויאנחו ישראל מן העבודה וכל העולם היו סוברים שהם צועקים כצעקת שאר עבדי המלך על פטירת המלך אבל וידע אלהים הוא יתברך היודע המחשבות הצפונות שהם צועקים להש"י ומתפללין על צרות העבודה׃ ובודאי צעקה בלי דיבור מוצא שפתיו אינה תפלה אלא ודאי עיקרא הכי הוה הם דברו בצעקתם אלהי אברהם יצחק ויעקב וכוונתם היה לעורר זכות אבותם והשומעים היו

מצה עשירה

גרם מיתה בנתנשמת התורה לעכרה ולשמרה מעשה מצות הנשמיים ומכל מקום תפוחי זהב כו׳ וכן תמצא בתורה סוד ורמז כמו שנתנו דורשי רשומות סי׳ על חלקי התורה פרדס ר״ת פש״ט דרו״ש רמ״ז סו״ד וסוד הוא אור הגנוז הנסתר עתה מסבו לסבת הסתלקות כתנות אור והוא עצם הלשון קודש · ורמז הוא מעשה מצות הנשמיי׳ מאחר שמ״מ היא היא כדפי׳ רמוז תורה שבע״פ בתורה שבכתב כגון כל סנלן ומנ״מ וליכא מידי דלא יהיה רמוז בתורה באר היטב רק שנתחשך השכל מה שהיה ראוי להיות ומלאה הארץ דעה אינו רק הלב לדעת ואינו מוכנת התור׳ שבכתב רק אחר היגיעה הגדולה וכמ״ש רז״ל אין ד״ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה שנאמר וזאת התורה אדם כי ימות באוהל ולזה צריכה התורה שבכתב באור ופי׳ דהיינו התלמוד שאלולי כן היתה מבואר בעצמה כמו שעינינו רואות בדור אחר דור שקדמונים שהיה להם שכל בהיר היו מבינים דבר עמוק בלי פירוש אחר כך לא היו מבינים בלתי פירוש ואחר כך פי׳ על פי׳ הכל לפי חשכת השכל ע״כ אלו לא חטא אדם והיה שכל בהיר היה מבין תורה שבכתב ומתוך הבנה זו היה יודע הכל ולא היה צריך לתורה שבע״פ רק מכח שחטא וסילק האור והביא מיתה לעולם הוצרך לייגע ולהיות לו תורה שבע״פ שהוא הפי׳ ולהמית עצמו עליה עד שהוצרכו התורה שבע״פ להיות׳ נכתבת ואז מבואר במחשכים הושיבני כמתי עולם זהו תלמוד בבלי ר״ל החשך והמיתה שהביא לעולם גרם לזה ואלו היה ב״ה קיים והיה אור הולך ונוגר כלעתיד אז היה התורה אור ומשמח את הלב ולא חשך וממית עצמו עליה · וזה סוד שני מאורות כתב בספר קול כוכים מאורות אותיות אור מות וזהו במחשכים הושיבני כמתי עולם שנעשה מות מן מאורות ואותיות אור מן מאורות חשך ולא אור גם ראוי להיות ותורה אור תורה אחת ועתה שתי תורות וזהו ענין דברים שבכתב א״א רשאי לאמרם בע״פ ודברים שבע״פ א״א רשאי לאמרם בכתב הענין ע״ד ראיתא בפ׳ הבונה בהנך מילי מעליותא דדרשו הדרדקי באותיות אלפא ביתא ואמרו מ״ן עשה סימנים פרש״י בסדר שמועות כדי שלא תשכח כו׳ והנה תורה שבע״פ ארוכה מארץ מדה ומי יוכל לזכרה אמנם הרמזים כולם הם בתורה שבכתב ומי שמבינה על בוריה אז זוכר הכל כי על הכל יש סימנים בה · ותורה שבכתב אין לאומרת בע״פ כי יש כמה כחסירות ויתירות · ותורה שבע״פ אין לכותבה כי העיקר הוא להיות זוכר הכל ועל שבכתב מרומז עשה סימנים ומפני חטאינו נתחשכנו עד חורבן הבית וניתוסף ביותר החשך עד שהוצרכו לתלמיד בבלי ולהיותו נכתב וזהו ענין אור הגנוז בה׳ חומשי תורה שהם סוד כדפ״ל ומשתמשי׳ ברמז וגם זה הקושי גדול איש איש לפי מדריגתו ואחר שימית עצמו עליה ורמז גדול נזכר אצל משע״ה וירא ה׳ כי סר לראות מרע״ה ראה היטב והוא סוד אספקלריא המאירה כי קרן אור פניו פני משה כפני חמה שהוא ותורה אור וכשנתן לו הש״י התורה שבכתב לא היה חשך לפניו רק שכל בהיר מלא דעה והבין מעצמו תורה שבע״פ וזהו סר לראות סר ר״ת סוד רמז · וזהו ענין מדרשם ז״ל ויתן אל משה ככלותו כללים מסר לו והבין מעצמו תורה שבע״פ כמו שהארכתי בדרוש אחר בענין אשה כושית אשר לקח ובמדרש רבה סוף פ׳ כי תשא כתב לך התחילו מ״ה אומרים לפני הקב״ה אתה נותן רשות למשה שיכתוב מה שהוא מבקש שיאמר לישראל אני נתתי לכם את התורה אני הוא שכתבתי ונתתי לכם א״ל הקב״ה ח״ו שמשה עושה את הדבר הזה ואפילו עושה נאמן הוא שנ׳ לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא ע״כ מבואר לפי ענייני וע״כ נקרא תורת השם ונקרא תורת משה כי משה הבין מעצמו והשיג כל התורה שבע״פ ע״כ נקראת על שמו וזהו ענין וזאת התורה אדם כי ימות באהל וכתיב

מצה שמורה

שהם אומרי׳ כן לכבוד המלך כדרך שנוהגין להזכיר נשמת המתים שתהא נשמתם צרורה בצרור החיים עם נשמת אברהם יצחק ויעקב וידע אלהים אבל הוא יתברך ענם מצד עצמו כמ״ש לכך נא׳ וישמע ה׳ ואחר כך הוסיף ית׳ בהתעוררות רחמים בזכרת האבות ויזכור את בריתו את אברהם כו׳ אחר כך וירא ענינו עוד הוסיף יתברך השגח׳ מצד התחתוני׳ כי לא לתהו בראה פרישות דרך ארץ שלא יבעול וישנה ויהיו זכרים גם הולד מזורז זהו נגד האיכות וידע לשון ידיעה היא תמיד בזווג ואת עמלינו אלו הבנים למ״ע זהו נגד הכמות · לחץ זו הדחק להוציאם מאמונת׳ שלמדו ממעשה מצרים וגם הדחק מבטל עסק הלימוד וכמ״ש רז״ל שמעתתא בעי צלותא לא ע״י מלאך כו׳ מקשי׳ העול׳ הלא כתיב ולא יתן משחית לבוא אל בתיכם ש״מ שהיה המלאך המשחית והמפרשים כתבו מה שכתבו ואני כתבתי במקום אחר דלא קשיא מידי דהענין הוא ע״ד שארז״ל על פסוק יפקוד ה׳ על צבא המרום כו׳ דאין אומה נופלת עד שנופל שר שלה תחילה · וכשנופל למעלה שר א׳ תחת שר אחר זהו סיבה שעם השר הנתרומם שהם למטה נכנסים בגבול ארץ השר שנפל וכשתיתי׳ אותו וכן בשהכניע הקב״ה שר של מצרים למעלה אז נכנסו למטה כמה רבבות משחיתים אבל השר של מצרי׳ לא היה יכול ליפול על ידי שר אחר כי הוא הבכור שר הראשון גבוה על כולם ולא היה נופל עד שהפילו הקב״ה בעצמו על ידי מלאך כו׳ וכשהפילו הקב״ה אז נכנסו משחיתי׳ למטה · ובזה גם כן יובן מ״ש ואלו לא הוציא הקב״ה את אבותינו עדיין כו׳ כלום׳ כי הקב״ה בעצמו הוצרך להוציאנו להפיל שר של מצרים דאל״כ לא היה אפשר להיותו נופל אף שפירשתי ע״ז פי׳ אחר אלו ואלו דברי אלהים חיים ובזה מתורץ גם כן מאחר שישראל היו צריכין אות להנצל מהמשחית למה לא מתו כל המצרים אף שאינם בכורים מאחר שלא היה להם אות אלא הענין הוא דלא היה כאן רק אשר הכה ה׳ בכור הוא שהמצרים שהוא הבכור וע״כ הוכו למטה הבכורו׳ וישראל כולם נקראים בכור כמ״ש בני בכורי ישראל ע״כ הוצרכו לאות · אני הוא ולא אחר קשה ולא השליח מרומז במ״ש א׳נשה · אבל אני הוא ולא אחר מה מלמדנו אלא אני זה רומז לאני של אני ה׳ רופאך ושם קשה מתחילה אמר כל המחלה לא שמתי וא״כ מאחר שמחלה אינה למה צריך

רפואה׃ והרגיש בזה רש״י וכל המפרשים וכתבו מה שכתבו והא לך מ״ש הזוהר על פסוק רפאני ה׳ וארפא · כיון דאמר רפאני מהו וארפא כיון דאסי׳ מסי מאן מתי אלא כל אסוותא דלעלמא בידא דקב״ה אבל אית מהון ע״י שליחא (פי׳ רפאל) ואית מהון דלא אתמסרו בידא דשליחא ואינון דאתמסרו בידא דשליחא אסוותא אינון אבל לזמנא מתהדרין · אבל אינון דקב״ה מסי מרעא לא מתהדרין לעלמין ועל דא אסוותא דיליה אסוותא היא דלית בה מרעא כלל וכגון כן רפאני ה׳ וארפא ע״כ · וע״ד זה אמר הפסוק עוד אבנך ונבנית בית ראשון בנה שלמה ונחרב בית שני עזרא והורדוס ונחרב ואם ה׳ לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו · אבל בנין ה׳ יהיה נבנ׳ עולמית וזה״ש עוד אבנך ונבנית וע״ד זה מתורץ ג״כ הפסוק כל המחלה אשר שמתי לא אשים עליך כי אני ה׳ רופאך כלומר אם היתה הרפואה ע״י שליח אז החזרה והוששה אבל מאחר שאני ה׳ רופאך לא אשים עוד אחר הרפואה כי אני ה׳ רופאך ולא על ידי שליח וזהו אני ה׳ ולא אחר׃

ביד חזקה כו׳ קשה מ״ט חשיב דבר ודם יותר ממכות אחרות ע״ק מה שייכות יש הכא לענין חרבו שלופה בירושלים וכן דם ואש ותמרות עשן שזהו לעתי׳ ונראה דבא להראות במכות האלו מכה יתירה שהיתה בם מה שלא היה נודע כבר והוא כי הדבר היה בכחמו ובא לארוי׳ שאף בני אדם שנתערבו בתוכם שלט בהם הדבר וע״כ קראה יד חזקה · ובזרוע נטויה זו החרב ולימד בג״ש בא לארוי׳ על מה דאיתא במדרש למכה מצרים בבכוריהם שהיתה מכת חרב גדול במצרים מבכוריהם כי בכוריהם כששמעו התראת מרע״ה כה אמר ה׳ כחצות הלילה כו׳ הלכו לאביהם שישלחו את ישראל ולא רצו ואז הם הכו באביהם מכת חרב׃

ובמורא גדול זו גלוי שכינה כי הקב״ה בעצמו הכה כל בכור והמורא היה כי מדת הדין קטרג גם כן על ישראל ואמר כי הם גוי מקרב גוי הללו מגדלי בלורית כו׳ הללו כו׳ ואמר אשר עשה ה׳ וגומר לעיניכם כלומר ולא כמ״ש בלום אל תביט אחריך כי די לך בהצלת עצמך ואינך כדאי לראות אחרים נלקו׳ אבל בכאן לעיניך ובאותות זה המטה ר״ל אותות שנעשות במטה עצמו

ובא

מצה עשירה

וכתיב זאת התורה אשר שם משה כי תורת משה שהוא התלמוד שהשיג וכיון
ההלכה היא התורה שממית אדם עצמו עליה מרוכה הפלפולים וחומריות הסוגיות
והוא הבין שבכתב כלה כי לא היה חשך לפניו כי קרן אור פניו והוא אספקלריא
המאיר וארז"ל כי ישקול נגד ס'רבוא כי ס' רבוא נשמות הם ס'רבוא אותיות התורה
נחזור לענין התורה שבכתב היא סוד והיא רמז וסוד הוא דבר גדול מעשה בראשית
ורמז הוא ד"ק הווי דאביי ורבא ותורה שבע"פ היא תלמוד והווי דאביי ורבא ותורה
שבכתב לשון קודש כרפי' ותורה שבע"פ תרגום שהוא המתקרב ללשון קודש וזהו
סוד שנים מקרא וא' תרגום המקרא שהוא תורה שבכתב כולל שנים והתרגום אחד
ובמחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי הוא התרגום אבל ארץ ישראל במעלותה סוד
לשון קודש והעולם שנברא בל"ק המרכז הוא אבן שתיה שממנו הושתת העולם וזהו
במקדש · ובירושלמי פ"ק דשבת תני בשם ר' מאיר כל מי שהוא קבוע בא"י ואוכל
חולין בטהר' ומדבר בלשון הקודש וקור' את שמע בבקר ובערב מובטח לו שהו' מחיי
עה"ב ע"כ הרי הוזכר מעלת לשון קודש אצל א"י כי משם אורה יצאה ותורה אור
וזהו ענין בפ' המדיר אמר אביי חד מנהו עדיף כתרי מינן אמר רבא וחד מינן כי
סליק להתם עדיף כתרי מינייהו דהא ר' ירמיה דכי הוה הכא לא הוה ידע מה קאמרי
רבנן כי סליק להתם קרי לן בבלאי טפשאי ועל ענין זה יהיה מאמר בחולין פנ"ה
ובנפן שלשה שריגים א"ר חייא בר אבא אמר רב אלו נ' שרי גאים היוצאים מישראל
בכל דור ודור פעמים שנים כאן וא' בא"י פעמים שנים בא"י וא' כאן · ע"כ הענין
ג"כ שאחד בא"י שקול כשנים דהכא ואחר כך מתהפך א' מכאן שקול כשני' דהתם ·
הענין הוא כרפי' שנים מקרא וא' תרגום · וארץ ישראל לשון קודש שם סוד ושם
רמז כרפי' וענין הרמז שהוא ענייני תורה שבע"פ אבל רהו' בנעימות מצד שיותר
מתקרב להשורש כי הוא לשון קודש והוא כענין פסוקים משא"כ בגלות בבל שבא
הריחוק ובסוד התרגום וענין מחשכים מצד זה אדם כי ימות מרוב הגירסות ולפעמי'
משבשתא וצריך להוציא אור מהחשך ומכח זה מתרבה המחלוקות ובפ' זה בורר
א"ר אושעיא מ"ד ואקח לי שתי מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד חובלי' נועם אלו
תלמידי החכמים שבארץ שמנעימין זה לזה בהלכה חובלים אלו
ת"ח שבבבל שמחבלין זה את זה בהלכה ויאמר אלה בני היצהר העומדים וגומר
א"ר יצחק אלו ת"ח שבא"י שנוחין זה לזה בהלכה ושנים זתים עליה אלו ת"ח שבבבל
שמרירין זה לזה בהלכה כזית ע"כ הרי ת"ח שבארץ ישראל יצהר שהוא שמן המאיר
ותורה אור אורה ושמחה · הם כענין רמז לענין תורה שבע"פ ואינם מחממים
כ"כ בפלפול כמו בבבלי על כן עוסקים הרבה יותר בסודות מעשה מרכבה
שהוא דבר גדול ות"ח שבבבל להיפך עסקם מרובה וכמעט כולו בדבר קטן הויות
דאביי ורבא · על כן ארץ ישראל שנים מקרא ובבל א' תרגום אבל כשחד מינן
שלמד כבר דרכי הפלפול ועולה לארץ ישראל ללמוד סודות המרכבה הרי הוא
כת"י כנייהו כי דנה בסודות המרכבה יש גם כן לפלפל פלפול עמוק ומתוק
כדאיתא בפרק המרכבה ושואלין לאדם צפית במרכבה ע"לי פלפלת בחכמה
ובזוהר אית מקום לשאלא ולאתבא ואית דקיימא לשאלא ולא לאתבא ואית דלא
קיימא לשאלא והמחודד העולה לא"י אז הוא במעלה יותר לקים פלפלת בחכמה
נתבאר בזה ידיעת ארץ ישראל בד"ג הוא יותר מבבל · וחכמת חידוד דבר קטן
הויות דאביי ורבא הוא יותר בבבל מבא"י ומזה יתבאר מאמר תמוה בירושלמי
מסכת פסחים תני רבי חייא כנגד ד' בנים דברה תורה כו' בן חכם הוא אומר מה
העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אתכם אף אתה אמור לו בחוזק יד
הוציאנו ה' ממצרים · בן רשע מה הוא אומר מה העבודה הזאת לכם מה העבודה,
הזה שאתם מטריחים עליו בכל שנה ושנה מכיון שהוציא עצמו מהכלל אף אתה
אמור והקהה את שיניו בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים לי עשה לו לא עשה
אלו היה אותו האיש במצרים לא היה ראוי שיגאל משם לעולם · בן טפש מהו אומר
מה זאת אף אתה למדו כהלכו' פסח אין מפטרין אחר הפסח אפיקומן מהו אפיקומן
שלא יהא עומד מחבורה זו ונכנס לחבורה אחר' ושאינו יודע לשאול כו' עכ"ל הרי
עיניכ' רואו' הענין הפוך מחכם לתם מסדר אגדה שלנו : כבר בארתי החכם שבא"י
הוא בסודות התורה ומיעוט הוא בפלפול ההויות והחכם שבבבל להיפך · נמצא
החכם שבא"י הוא תם בבבל בעיון פלפולו והחכם שבח"ל הוא תם שבא"י בענין
השגת

מצה שמורה

ובא לארויי לנו חידוש מה שלא מבואר לעיל
בהדיא בתורה והוא זה שהיו שתי אותות במטה
נס בתוך נס כמ"ש רש"י בפסוק ויבלע מטה אהרן
את מטות' ומילת' דרמוא שם טרח וכתב לה בכאן:

ובמופתים זה הדם לומר נ"ש ומראות
חידוש במכת הדם שלא היה
דם במקרה רק המים נעשו דם בעצם כמו דם
שבא מחמימות וזה"ש דם ואש ועוד היה חידוש נס
בתוך נס שהיה תמרת עשן שאין כן בטבע הדם
וזה היה שאין עד שמן עד שתעלה תמרתו כמוזכר
במסכת חולין בידוני :

דבר אחר אלו י' תיבת מורות על כל י' מכות
ואז לא קשה מידי וק"ל ואח"כ מתחיל
בבא חדשה הן י' מכות כו' · ר"י היה נוהן בהם
סימנים כו' רבו המפרשים מה התועלת יש בנתינת
הסימנים ונראה לומר כי גם ישראל היו נתונים
בדין ומערכת של המכות היה ראוי לחול גם כן על
ישראל ח"ו רק הק"בה ברחמיו ובחסדיו נתן פדות
וכופר ונתהפך לענין אחר · כמו שנתהפך דם אשר
ראה פרעה ואמר ראו כי רעה נגד פניכם
ונתהפך לדם מילה בן כולם וע"ז נתן סימנים כימן
ראשון דצ"ך מכה הראשונה כזה הסי' דם ונתהפך
לדם מילה כמ"ש · כי הש' עד"ש מכה הראשונ' כזה
הסימן ערוב נתקיים בחטאם בענין אחר כמ"ש פן
תרבה עליך חית השדה · סימן הג' באח"ב מכה
הראשונה מזה הסימן ברד נתקיים בימי שמואל הלא
קציר חטים כו' ובא ר"י להורות לנו כמו שמצינו
בהדי' ראשית הסימנים שנתקיימו בישראל במדת
הדין הרפה להיות פדות על מדה"ד הקשה · כן
מסתמא כולם · עוד אוסיף ת"ל נופך אבן יקרה
בזה הענין ואגב יהיה מתורץ סימנים לשקרנים
הנה נודע האצילות הוא שלש של שלש ומלכות
היא העשירי' ומהם נמשכו עשרה מכות ועוד אקדי'
מה שמבואר בזוהר ובתקונים והובא בפרדס בשער
הנקודות בענין חלם שורק חירק שבאותו הרומז
על התפארת והג' נקודות מורים על מלכות שיש
לג' מקומות בענין יחודה עם התפארת חולם היא
ישיבתה הרמתה למעלה סוד עטרת תפארת בעלה
וזהו כשהיא עולה בג' ראשונות וזהו מקום' הראשון
סוד ביום עשות ה' אלהים ארץ ושכים הקדים ארץ
לשמים · מקומה השני היא סוד אור הלבנה
כאור החמה שניהם שוים ואז עלייהה בשלשה
האמצעית סוד שורק · מקומה השלישי כשהיא
למטה תחת ו' וע"ז נאמר לדכא תחת רגליו ואז
נטרדה והוא בסוד חר"ק ויחרקו שן אז מקומה
בג' אחרונים ולמטה וע"ז רמוז במסכת מגילה
אמר רבא ראשון שקרא ר' הרי זה כשובה שכן
לשבה ג"ג סאין וכתבו אב"ג כו' אמצעי שקרא ר' הרי
זה משובח שכן נר מערבי כו' אחרון שקרא ארבע
משובח מעלין בקודש כו' תרומת הלשכה היא
רומפורת המעלה שממנו כל הקרבנות והקטורת
ומראה ג' מקומות המלכות מלמעלה למטה א' א'
היא יותר תמתי למעלה ברום המעלה ב' רומז על מקומה השני ג' רומז על מקומה השלישי' ואז הסדר **ד' ג' א'** אמצעי שקרא ד' ה"ז
משובח וילף ממנורה כי אז היא מול פני המנורה מאירי' שוים ואין זה מעלה כרום מעלה הראשונה כי לפעמים כבה נר מערבי ואז הסדר
ג' ד' ג' אחרון שקרא ד' מעלין בקודש כי מתחיל מלמטה מקדושה קטנה ועולה אחר כך למעלה ואז הסימן **ג' ג' ד'** והנה
כשישראל יצאו ממצרים עדיין לא היו ברום הקדושה והזוהר אמר שהיו כאתתא מסאבא הבאת ללבוש לבנים ולאתדכאה ואז סי'
ג' ג' ד' וכבר כתבתי י' מכות נשתלשלו מכנגד י' ספירות ע"כ נתן סימן דצ"ך עד"ש באחב שהן ג' ג' ד' והנה נודע כי במשך
ההשתלשלות נתהוו עשרה גלגלים ובהם תמצא סימן ג' ג' ד' גם כן נ' הראשונים דהיינו גלגל השכל וגלגל היומי וגלגל המזלות הם
שוים במעלה השכלים שהם יותר משכלים משבעה כוכבי לכת שסימנם שצ"ם חנ"כל הרי ג' ראשונות ושצ"ם וחנכ"ל הם ג' ג' ד'

מצה עשירה

השאת הסודות וכן תמצא מרומז מחכם לתם קרובים בלשון אחד · והיה כי ישאלך בנך מחר לאמור מה זאת · פרש״י זה תינוק טפש ובמקום אחר הוא אומר מה העדות והחקים והמשפטים הרי זה שאלת בן חכם כו׳ הרי שכלולים בלשון אחד · וכמו שכתוב הכא כי ישאלך בנך מחר כן כתיב בואתחנן כי ישאלך בנך מחר אשר נראה לעין כל כי מתהפך מחכם לתם ומתם לחכם · ועתה אבאר וקודם לזה אבאר הפשוטו של הפיסקא חכם מה הוא אומר כו׳ ריש להקשו׳ הלא ענין הכתוב בואתחנן קאי אעניני כל התורה ולא אפסח לבד דכך פי׳ הכתוב מה העדות כו׳ כלומר מי מחייבני לשומרם התשוב׳ עבדים היינו כו׳ ולקח אותנו לעבדים לפיכך חייבים אנחנו לקיים ציוויו ע״ק רבואתחנן משיב תשובה אחרת מדהכא ע״ק דלסברת המגיד שקאי אפס׳ מה זה אף אתה אמור לו כהלכו׳ הפסח כאלו החכם לא דיבר מענין הפסח אלא הענין הוא כרפ״ל בביאור התגרה אמצה שמורה דבודאי קאי בואתחנן אכל התורה רק החכם המפולפל לוקח בהשאלה אלו התיבות ומפלפל בכאן לענין פסח וזה שואל עדו׳ חקים ומשפטים הנאמרים בפסח סתרין אהדדי עדות נקרא מצוה שהיא לזכר ועדות על מה שהיה כמו מרור זכר לוימררו וכיוצא בזה הרבה ותמצא ענין עדות בפסח כי פסח ה׳ על בתי ב״י ואז מקשה א״כ מהו זה חקים שנאמר זאת חקת הפסח דחק משמע שאין לו טעם · וכ״ת חק האמור כאן פירושו בענין אחר ור״ל שהוא חק לכל העולם ולא לישראל לבד סותר לזה מה שנקרא משפט שנאמ׳ בפסח בכל חקותיו ומשפטיו ומשפט הוא כל בן נכר לא יאכל בו מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל משפטים בל ידעום כדאמר ברבות פ׳ בא פר׳ י״ט ואם כן החכם מפלפל ממה נפשך קש׳ אם חק הוא פי׳ גזירת המלך סותר לזה עדות · ואם פירושו הו׳ חוק לכל סותר לזה משפט · ובא התשובה אין מפטירין כו׳ ובפרק ערבי פסחים איכא מ״ד אפיקו מנא דהיינו שלא יאכלו הפסח בב׳ מקומות ולענין זה הוא תשובה למה נקרא חק כי דבר א״ש בו חקי׳ שאין בו טעם · כי אדרבה הסבר׳ להיפך לאכול מבית לבית בענין שהיתה פסיחת הקדוש ברוך הוא מבית לבית · וזה״ש אף אתה אמור לו כהלכות פסח כלומר אף שהפסוק בואתחנן אינו קאי אפסח ולא היה זה רק בשאלה וק״ל · וביאור הפסוקים בואתחנן על כל התורה כולה הוא כך שהודיענו כי תלה הכתוב כל התורה ביציאת מצרים וזהו ואמרת לבנך עבדים היינו כו׳ וסיים ויוציאנו ה׳ ממצרים ביד חזקה בזה מתרץ החקירה גדולה שחקרנו והיא נתוכ׳ למעלה בפנים וגם בקצת דרושים במה שמצינו יסוד התורה כולה יציאת מצרים ותלה כמה מצות ביציאת מצרים ויש לתמוה הלא התורה קדומה לעולם והיא נצחיית מצד עצמה אינה תלויה בזולתה ואיך נאמר אם לא גלו ישרא׳ למצרי׳ לא היה מציאו׳ לתור׳ חליל׳ חלילה גם תלה קבלת אלהותו ית׳ ביציאת מצרים כמ״ש אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וכתיב אני ה׳ אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרי׳ והתשובה בזה כי הכל תלוי בשם ההוי״ה שהוא שם העצם היה הוה ויהיה הוא היוה הכל והקדוש ברוך הוא והתורה וישראל המוזכרים במאמר הזוהר הזה אשר אנחנו בביאורו הקישור בשם הוי״ה קודם שנברא העולם הי׳ הוא ושמו לבד והוא היוה הכל בשביל התורה וישראל כי התורה היא כולה שמותיו והשמות יוצאים ומתפשטים משם הוי״ה שהוא שם העצם נמצא תורת ידו״ד תמימה שהיא תמימה כולה שם ידו״ד ויש ס׳ רבוא אותיות בתורה שמשם ס׳ רבוא נשמות ישרא׳ הדביקים ביד״ור כי נשמותיהן מפנימיות הקדושה כמ״ש ואתם הדביקים בידו״ד אלהיכם ושם יהו״ד לא נתגלה אף להאבות רק למרע״ה לכל האותות ומופתים אשר עשה משה מצד שם ידו״ד שהוא למעלה מהטבע כי גדול שם ידו״ד משם אלהים כי אלהים הוא הנהגה ע״פ הטבע כמ״ש בראשית ברא אלהים · וכבר הארכתי בזה בשם הזוהר במקום אחר וכן בגי׳ אלקים הטב״ע קו היושר כל אחד על משפטו שם יהו״ד המהורה כל הויה הוא למעלה מהטבע לשדד

מצה שמורה

זהו ר״י היה נותן סימנים לשון רבים מרמז בעליוני׳ בי׳ ספירות ואחר כך בעשרה גלגלים רבי יוסי הגלילי אומר כו׳ רבי אליעזר אומר כו׳ רבי עקיבא אומר כו׳ ק׳ בשלמא ר׳ יוסי שפיר קאמר כל אצבע כלול מעשרה הרי יד היא נ׳ אבל אינך מ״ט · הגלאנטי בספר קול בוכים כתב רמז בפסוק שלח נ״א ביד תשלח שישלח נ״א לי״ד ויצרפם ואז הם אותיות אדנ״י הכוונה אותיות ד״ן למצריים כמ״ש וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי ואותיות ארץ ישראל רומז לשמות אהי״ה ידו״ד שמהם השפעת רחמים לישראל ונראה ע״כ פסח מצרים נאמר בא׳ לחודש ומקחו בעשר זהו א״י ועוד אני אומר רמז א״י הבל אחיך קול דמ״י מר״עה הגואל הוא גלגל הבל כנודע א״י רמז על מ״ש ונגאלו בדמי פסח ודמי מילה דמי בני ד״ן וכבר כתבו קצרת מפרשים דן אנכי רומז לי״ מכות ד׳ דם מכה ראשונה נ׳ נגע היא מכה האחרונה מכת בכורות ר״י דורש שלח נ״א בי״ד מתחלה י״ד דהיינו י׳ מכות כל אחד של ד׳ מכות וזהו יהיה דן למצרים (גם דן הוא אותיות ד׳ נ׳ ר״ל ארבע פעמים נ׳ והם מאתיים) ור׳ עקיבא דורש אמת כמו שאמרת רק אני חושב ד׳ לכל מכה זולת שורש המכה עצמה ואז נעשה דן דהיינו י׳ מכות שנרמזו בדן:

אחד שדיבר משם ארנ״ות ידבר משם ידו״ה ובמסכ׳ עירובין א״ר ירמיה א״ר אליעזר מיום שחרב ב״ה דיו לעולם שישתמש בב׳ אותיות שנ׳ כל הנשמה תהלל י״ה ע״כ מזכיר אחר כך ט״ו מעלות שהם נגד שם י״ה ונקראים מעלות על שם ט״ו שיר המעלות שאמר דוד כשכרה השית״ן עיין במסכת סוכה פ׳ החליל וגם כאן חשיב ט״ו עד בנין בית הבחירה למקום עלינו והנה התשועות והגאולות כביכול הם מגיעים לו ית׳ כי שכינה בגלות ואע״פי שהם למקום מ״מ עלינו לשבח ליתן הודיה כמ״ש לה׳ הישועה ועל כל זאת על עמך ברכתך סלה וכבר הזכר זה למעלה:

כמה מעלו׳ כו׳ דיינו כו׳ רבים מקשים הסדר דכמה מעלות ע״ק טובה כפולה ומכופלת לימא כפולה לבד · ואם אומר מכופלת שגם השניה אח״כ מכופלת א״כ נימא יותר דהרי הולכי׳ עד ט״ו ע״ק על כמה דיינו שאומר והם לא היה די זולתם ולא סגי דלאו הכי דהיינו שאמר אלו לא נתן ממונם והק״בה כבר הבטיח את אברהם אבינו יצאו ברכוש גדול וכן אלו לא קרע לנו את הים ממילא היו נטבעי׳ ומה זה דיינו וכן אלו לא נתן התורה חלילה וכי היה דיינו כלל הענין הוא שבטובה ראשונה יהיה נכלל גם כן הטובה השנית על כל זה חזר ונתן בהרי׳ הטובה השניה וכן כולם

והא לך ביאור כשהוציאנו ממצרים · שנאבד מה שהיה בידיהם כמ״ש מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדינו · על כל זאת עשה בהם שפטים בעצם גם עונשים וא״כ אז כשנעשה בהם שפטים בזה נגרע והותש כחם שלמעלה על כל זה עשה באלהיהם בהריא ואז נתבטל כחם דהיינו הורד השר שהו׳ בכיר מרכבת המשנה · על כל זה הכה בהרי׳ בכוריהם והוא מעורר הביטול לגמרי ואז היו ישראל בכורי׳ לקח ירושה בכפלי׳ עה״ז ועה״ב ונתקיים רכוש גדול על כל זה בהריא נתן לנו ממונם ואז היו מעשירים ועל זה קרע לנו הים ולא יצא מזה שום תועלת כי להצלה היה די שיבריח את מצריים וגם לא היה קיצור דרך כי הם לא הלכו רק כקשת ולא הרויחו מאומה כי בדרך שנכנסו יצאו עיין בספר בת פסח · ולא היה להם תועלת רק ביזת הים דהיינו אבנים טובות ומרגליות שמצאו שם · ונוסף על זה העביר׳ בחרבה באז מוצאין יותר אבנים טובות מבמקו׳ רפש וטיט ונוסף על זה שיקע צרינו כדי שיפלוט הים אותם והיו סוסיהם מעוטרים ואז היתה ביזת הים שנית ואז לרוב הממון שלקחו ישראל היה די להם לסיפוק ואף כשהיו במקום לא זרעהיו יכולין לשלוח ולהביא ממקום אחר · ועל כל זה ספק צרכינו · ואם להראותינו חיבת יתירה השגחתו הפרטית למה למן · ואם להטעימנו מעין עולם הבא כדאיתא בחגיגה שחקים שבו שוחקין מן לצדיקים לעתיד לבא · למה לשבת דאיתא בפ״ק דשבת מתנה טובה

מצה עשירה

לשרר לכל האותו׳ והמופתים וכן התורה למעלה מהטבע כי מי שיאכל חמץ ונכרית הנפש אין זה בטבע שיכות׳ ואפשר שהחמץ שאכל היה טוב ובריא לגוף וכן מי שיאכל בי״כ וכן לכל העונשים וכן השכר כל זה אינו בטבע נמצא שהתורה היא שם ידו״ד תמימה והיא כלה שמותיו ית׳ וכל השמות יוצאי׳ ומתפשטי׳ משם ידו״ד והנה שם ידו״ד נודע במצרי׳ כמ״ש יתרו עתה ידעתי כי גדול ידו״ד מכל האלהים ע״כ בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים דהיינו התורה יציאת מצרים אני ידו״ד והתורה תורת יהוה וזהו סיום התורה לכל האותות ונוסר ונעין פופה בתחילתה בראשית בשביל התורה וישראל ושמינו קראת בשמך דבוקים בידו״ה והנה אם לא חטא אדם היה נודע שם ידו״ד מצר הדביקות ואתם הדבקים ביהו״ד אם היה כחנות או״ר באל״ף ועתה עונו הבדילו ונתקלקל ואח״כ הדורות אחריו נתקלקל דור המבול ודור הפלגה ואנשי סדום כו׳ ונעשה העולם עכו׳ רחוקי׳ מדביקות ידו״ד עד שהוכרחו לבוא בכור הברזל לזכך ולטה׳ כל הדורות בגלגולי׳ השלכת היאורה דור המבול תוכן לבנים דור הפלגה והאר״י ז״ל אמר בפסוק והנה אימה חשיכה גדולה נופלת אימ׳ דור אנוש כתיב והאלהים עשה שיראו מלפניו פרש״י אוקיינוס פרץ נבול ובדור אנוש והציף שלישו של עול והאלהים עשה שיראו מלפניו חשיכה זה דור המבול שלא שמשו המאורות גדולי׳ בוני המגדל נופלת על סדום גפרית ואש מן השמים ועל כל זאת ידוע הדע כו׳ נתגלגל הכל ונזרכך במצרים והמתם שהיתה דבוקה בישראל עד שנעשו זכי׳ וטהורי׳ ס׳ רבוא נגד ס׳ רבוא אותיות התורה׳ ונודע כי שם ידו״ד למעלה מן הטבע וכן התורה תמימה ידו״ד למעלה מהטבע ובזה נתבאר מה שאומר שתל׳ הכתוב ביציא׳ מצרים לא ת״ו בכציים רק התורה תלויה במה שנודע ונתגלה במצרים דהיינו שם ידו״ד שהוא נצחיי ובו תלוי נצחיו׳ התורה ואלו לא נתקלקל האדם היה נודע לו שם ידו״ד והיה מקבל התורה בלי זיכוכי׳ וגליות בכור הברזל ועתה הוצרך הש״י לצרפם שזרככו באופן שיהיו יכולים לדבק בירו״ה ואלו לא היה מצרים אז היה הש״י כמצי׳ זיכוך אחר ומה שאנו אומרים תלה ביציאת מצרים ר״ל שמשם זכינו לחזור להיות דבק בירו״ר ומאמר תלה ביציאת מצרים הוא כאלו אמר תלה התורה בשם ידו״ד וזאת התשיבה של חקירה זו מרומזת במ״ש הפסוק עבדים היינו ותלה ביציא׳ מצרי׳ ואמר הפסוק אולי תחקור איך שייך לתלות נצחיות התורה ביציאת מצרים ע״ז סיים ותירץ ויוציאנו ירו״ה משם ביד חזקה ר״ל אינו תלוי במצרים אלא בשם יהו״ד שהוציאנו משם ונודע יתיכר לכל האותות אשר עש׳ משה ונטהרנו עתה לדבק בירו״ה ומזה יתבאר הכתוב אנכי יהו״ה אלהיך אשר הוצאתיך מ״מ וכבר הקשו כל המפרשים אשר בראתי העולם הל״ל ולפי דרכי א״ש אנכי ירו״ד ובשם זה תלוי׳ התורה׳ ונזרככנו לידבק בידו״ה ע״י יציאת ממצרים ואנכי ידו״ד סיבת התורה אשר הוציאך כו׳ וע״כ כשמסיימין התורה לכל האותות מהחילין בראשית ברא שפי׳ על התורה וישראל׳ ואם תקשה בפסוק אנכי למה הזכיר שם אלהים הלא הענין הכל בשם ידו״ד זה אינו קושיא אמת התורה ניכר למעל׳ מהטבע כמ״ש לעיל אמנם היא טבעיות רצוני לומר טבעיי רוחניו׳ הכרחי׳ ולא הסכמית כמ״ש הרקנאט״י ריש בחקותי וכמ״ש לעיל כלל העולה שורש הכל שם ידו״ד וכי הוא ידע את שמי סוד הדביקות בשם ידו״ד אמנם הן הן הסודות אור הגנוז ולא כל מוחא ומוחא סביל דא ומדריגות מדריגו׳ יש לבאי׳ סוד ידו״ד איש איש לפי מעלתו בסוד סתרי התורה הלא תראה שהש״י אמר בדרך נפלא ושמיה׳ לא שאלו כו׳׳

והנה בסודות האלה דבר גדול הוא חכמת החכם בא״י שהיא ל״ק ובערבותם בבבל וקורא לו טיפש׳ ובפילפול דהויות אביי ורבא חכמ׳ החכם בבבל ובערבו תם בא״י וכבר נודע כי סדר האגד׳ שלנו סודרה בבבל והא לחמא עניא יוכיח שמסודר בלשון תרגום׳ ואז חכם מה הוא אומר הוא הפלפול בהנגלה וכמ״ש ואז התשובה אין מפטירין כרפי׳ וזה החכם הוא תם בענין ידיעות הסודות בערך החכם שבא״י מ״מ בעת שלומדם ומעיין שואל ואומר מה זאת והוא מסמן הדברים שהזכיר החכם עדות והקים ומשפטים דרך שאלה והאמת שקאי אכל התורה ושואל מה זאת שיתלה התורה שהיא

מצה שמורה

טובה כבית גנזי לך והודיעם׳ ואם לקרש אותנו בקרושת שבת מחלאת זוהמת הנחש שהוא כמטר׳ רחול׳ למה קרבנו להר סיני שארז״ל ישראל שעמדו על הר סיני פסקו׳ זוהמתן׳ ואם כדי להוסיף בנו השגה מדוע נתן לנו התור׳ פנים בפנים ולא ע״י אמצעי מרע״ה לבד׳ ואם בשביל וראית את מוריך ואמר רב הא דחכמינא דראיתי ר׳ מאיר מאחורי ואלו ראיתי בפניו חכימנא טפי א״כ מדוע צריך לאוירא דא״י דמחכים׳ אלא סורה על הדביקות ביותר כי א״י שלמטה מכוון נגד שלמעל׳ והוסיף קרושה על קרושה בבנין ב״ה וזהו שאמר על אחת כמה וכמה טובה כפולה כי כל אחת כפולה כל טובה היתה כפלים והרבה היו כזה וזהו וכמכופלת׳

פסח שהיו אבותינו אוכלים ע״ש מה כו׳ הנה רצוני להגיד איזה רמזים בפסח כדי שתהיה הזכירה במקום העשיה והג׳ קצת רמזים לקחתים מקונטרס״י דהאר״י ז״ל עם תוספת נופך וכפיר משלי ואין רצוני בהיבור הזה לגלות כודותיו מאחר שדבריו הם עמוקים ונכתרים אינם נודעים לרבים׳ אך ארמוז כיד ה׳ הטובה עלי רמזים נגליים ומוכנים ורם הם ג״כ פניסיים ואלו ואלו דברי אלהים חיים׳ מצאתי בקונטר׳ הנ״ל ז״ל ענין פסח ויציאת מצרי׳ הלא ידע׳ כי הראשונים סלקו את השכינה עד רקיע ז׳ מחמת עונותיהם ואמנם ישראל שבאותו דור שהיו בגלות מצרים היא סוד אותן ניצוצו׳ של קרי שהוצי׳ אדם הראשון באותן ק״ל שנים והם סוד דור המבול שהיו גם הם משחיתים את זרעם על הארץ להיות׳ באים משורש ההוא עד שניכוחו וזהו סוד וירא ה׳ כי רבת רעת האדם בארץ פי׳ רעות האדם ממש כי סוד הקרי נקרא רעה והמוציא נקרא רע כמו שדרשו בזוהר על לא יגורך רע נמצא כי דור המבול הם רעו׳ אדם הראשון ממש וזהו ג״כ אמחה את האדם וכו׳ אח״כ נתגלגלו בדור הפלגה ועליהם כתיב לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם ממש בני דאדם קדמאה עצמו שהיו בניו ממש רק שהיו מצד הקרי מדכורא לחודא ולא מן הנוקב׳ ג״כ וגם הם עצמם חטאו ג״כ אח״כ הוצרכו לתקן כי כבר הודעתיך כי כולם נשמות קרושות ועצומות רק שאחיזות החיצוני׳ בהם הם המקלקלים אותם ואחר שיצרפו ויזדככו יהיו נשמות קרושות אחר תום תם חלאת טומאתם וכבר ידעת כי אדרב׳ אין החיצוני׳ אוחזים רק בנשמות היותר קרושות ואמנם כל הנשמות הם באו׳ מן החסדים והגבורות אשר הם מסוד הדעת אשר שם הוא תלוי מציאו׳ הזיוג בסוד וידע האדם את אשתו ולכן נקרא דעת כי משם הטיפה של הזיוג נמשכת וכה כי גם כי כל הדור הזה הוא דורו של משה כנודע והנה משה הוא מבחינת הדעת כמבואר אצלינו וגם כל הדור ההוא

הוא מבחינת הדעת גם כן רק שנמשכו׳ אל הקליפות ואמנם גלות מצרים כל ענינו לא היה רק לצרף נשמו׳ הם ולכן באו באותו השיעבו׳ הגדול ומררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבני׳ כנגד הלבני׳ והחומר שהיו עושין דור הפלגה והבן זה עכ״ל׳ רש״י פר׳ בא הביא דרש רבי מתיא בן חרש מתב סכת ברמיך נגאלו בזכות דם פסח ודם מילה כי אלו השני דברים הם ממש תיקון גלגל אדם כי אדם הראשון חטא בגוף ונפש חטא בגוף הפרי שאכל למטה וחטא בנפש במחשבה למעלה כנודע להבאי׳ בסוד ה׳ ובזה גרם מית׳ לגוף ונפש לגוף כמשמעו ולנפש אף שאין שייך מיתה לנפש כי הגוף מת בעצם וחי במקרה והנשמה חי בעצם ומת במקרה מ״מ כוונתי על העד׳ הדביקו׳ שהוא חיי הנפש כל זמן שאדם חי כמ״ש כי לא יראני האדם וחי ואלו לא חטא האדם היה חי לעולם בגוף ונפש מצד הדביקות באל חי ועתה עונות הם המבדילים וגרם מיתה להגוף מיתה ממש ואף בחיים חיותו יש מיתת הנפש כלומר ביטול הדביקות כי הגוף נעשה עכור מצר הזוהמא שהטילה הנחש והיא מכך מבדיל וכבר כתבתי במקום אחר כי אד״ם כמספר קטן של אמ״ת ורמז אחד מאל״ף לא מצאתי כלומר מן אות אל״ף לא נמצא מעשר אחד רק מעשר מ״ת הוא ד״ם וכבר הארכתי בהקדמה תולדות אדם ענין ורגן מפריד אלוף

שמצד

מצה עשירה

שהיא נצחיי' במצרים זהיא חקיר' הנ"ל ע"כ התשובה בחחק יד הוציאנו ה' ממצרים
נהוא כדפירש תלוי בשם ידו"ד לכל האותות והמופתים והנה בבבל הרגל יותר
בפלפולי' הנגלים ע"כ אמר ומאריך מה העדות והחקים והמשפטים כו' ומפלפל
כדפי' ובינת שלומר מה שאינו הרגל דהיינו הסודות אומר בקיצור מה זאת אף
שקאי על עדות וחקים ומשפטים כדפי' אמנם תני ר' חייא הוא בא"י ושם הרגל
החכמה יותר בהסודות והמיעוט בפלפול ממילא לדברי החכם שם הם דברי הרשם
בבבל ובאת שם בא"י התשובה על החכם דהתם כמו על התם דהכא ועל התם
דהתם כמו על החכם דהכא ודו"ק · הנה העתקנו מענין לענין והכל ענין
א' סתים וגליא דאורייתא בסוד לשון קודש סוד ורמז נגלה ונסתר הכל א' ונתבארו
ב' דרגין סג' דרגין המתקשרין יא בדא כמוזכר בזוהר שהבאתי דהיינו הקב"ה דרגא
על דרגא סתים וגליא וברא העולם בל"ק והתורה סתים וגליא וכה תאמר לבי' יעקב
ונומר ארז"ל כה תאמר בל"ק עוד חל עלינו חובת ביאר לבאר השלישית דהיינו
יעקב וישראל דרגא על דרגא סתים וגליא וזה צריך ביאור רחב וממנו יתבאר פי'
מצורע כי הנה יש להקשות תינח אם לא חטא אדם והיה שכלי כתנות אור הוה א"ש
סתים וגליא וכולא חד כי גם קדושת הגוף היתה בו רגם הארץ שהוא החומר כליא'
דיתה אמנם עתה כתנות עור ובשר תלבישני קשה:

כתיב מי יתן טהור מטמא לא אחר · ופסוק זה ע"ד פסוק ויתרון
לאור מחשך · והארכתי מאד בדרושי' אחרים מענין זה כי
סיבת החשך גורם יתרון האור ממה שהיה קודם שנתחשך וארז"ל הוה סחט אשכול
של ענבים בענבים מעורבים השמרים ואינם נכרים רק מתבטלי' וכשנסחט ונעשו
שמרים אח"כ נשאר היין משומר ר"ל מסולק מהשמרים ·

ג ענין השמרים סוד כח הכזירה הנתונה לאדם לבחור בטוב או ברע ולעתיד יהיה הטוב
בבחינה נכחי כמו הנשמה קודם כ"ס לעולם טהורה ובחוריתה ביותר ·

והוא זך ובהיר יותר ממה שהיה קודם סחיטה וזהו ענין עה"ב יין המשומר בענביו
כמו שארז"ל עין לא ראתה אלהים זולתך וזהו יין המשומר והענין כי היה כתנו אור
ונגנז ונעשה כתנות עור בעי"ן שהוא עיר היפך אור ובהתם החטאת לעתיד אור
חדש יהיה לוה העור יתרון עי"ן שנרמה עיור עיור יתהפך לעי"ן כענין יראה ה' ונומר
עין רואה עין כו' זה יין המשומר כו' וזהו ענין ע' דשמע ישראל רבתי ובז"ה אמ' דאדם
רבתי הנה אד"ם מעשר של אמ"ת והעולם נברא באמת בראשי' בר"א אלהים א"ת
ס"ת אמ"ת ונרנן ספריר אל"ף הוא הנחש בהצאת דיבת שקר גרם נפרד א' מן אמת
ונשאר מת וכן א' מן אדם ונשאר דם · ואז נסתלקה אלף מכתנות אור
ונעשית עור וע"כ אלף דויקרא זעירא ונשאר ויקר לשון קרי היא לילי' שהולידה מן
אדם ק"ל שנה ובא זוהמ' לעולם · ואמר אדם כי יקריב ראינו קרוב עתה צריך
להקריב ואח"כ הפרשיות שלת"כ הארכתי במקום אחר שסובבי' על זה הענין וכל
הטומאות נמשכת מזה · אדם כי יהיה בעור בשרו מחמת שנעשית כתנות עור
ובשר בחטא אדם הראשון ולא היה מטת אדם שלימה רק קרי ומזה הזיבות ודם
נידה כו' עד בא יעקב שופרי' מענין שופרא דאדם והיתה מטתו שלימה ויצאו ממנו
ע' נפש קדושות לתקן ע' ואת יורא שלח לפניו רומז על דהמע"ה בסוד אדם דוד
משיח והוא זכה לע' שנים המובחרי' של אדם הראשון כי ת"ת כל זמן שמזקינים
מוסיפין חכמה נמצאו ע' שנים אחרוני' שנתן אדם לדוד כמו שארז"ל הם המובחרי'
ובימי שלמה בן דוד היה אור הלבנ' במילוא ע"ד דאית כמדרש רבה בפסוק החדש
הזה לכם ע"ש ועתיד בביאת משיח כתיב קומי אורי כי בא אורך אור הלבנה כאור
החמה נג' כאור ז' ימים שהוא אור הגנוז שהיה משמש אז · ומה שהיה עי"ן
לא ראתה יתהפך לעין לא ראתה אלהים וולתך דהיינו לרוב הבהירות וכל זה
בא מכח ביטול השמרים הקליפות ומעז יצא מתוק וזדון נתהפך לזכות · וכערת
יאמר ליעקב וארז"ל שיהיו ישראל לפני' ממחיצתן של מלאכי השרת כו' וכבר
הקדמנו יעקב שופרא דאדם מטתו שלימה בע' נפש כפ"ק רב"ק שדרו של אדם
לאחר ע' שנה נעשה נחש כו' כתיב כי לא נחש ביעקב כתיב הנה נחלתה' בנים
שכר פרי הבטן הבטן שהוא נחש כל הולך על גחון מצד פרי עץ הדעת גרם רעה
אבל

מצה שמורה

שמצד דיבת שקר של הנחש שהוא כמאל דהוא
השטן הופרד הא"לף מן אד"ם ומן אמת ונשא דם
ומת דם שפך מצד מיתת הגוף והאמת נעדר' בעת
דביקות הנשמה בגוף העכור וזהו מיתה' דכשהגוף
חי הנשמה מתה וכשהגוף מת הנשמה חיה ·
אך יש תיקון לזה בשני דמים לכך כתיב כפל
בדמיך חיי בדמיך חיי והם דם מילה ודם קרבן דם
מילה הוא תיקון לזוהמא של הנחש שגרמה גוף
עכור וזהו סיבת הקרי שהוליד בחוץ ושדי"ן ק"ל
שנים וע"ז דמזו רז"ל אדם הראשון מושך בערלה
היה והתיקון לזה דם אות ברית קודש · דם הקרבן
אדם כי יקריב אדם נאמר ועל ידי קרבן וסודו אדם
מתקרב לה' והעונות המבדילים בינו לבין קונו
נתבטלו ואז הוא קרב לה' מצד נשמתו וע"י שנים
אלו חוזרין חיי הגוף וחיי הנשמה וחוזרת א לדם
ונעשה אדם וחוזרת א למת ונעשה אמת והיא
אמתה של הנשמה החתומה בחותם אמת וזהו
בדמיך חיי והנה כששאל משה לקב"ה מה שמו א"ל
הקב"ה אהי"ה אשר אהי"ה ואח"כ גילה לו שם יהו"ה
זה שמי ונוסר והנה ידו"ד ושני פעמים אהי"ה עולים
כמנין חיים ומסוד אהי"ה נמתם בגלות נמשך גלות
ישראל במצרים ותקונ' וגאולת' כיצד אחורי של
אה"יה דהיינו א א"ה אה"י אהי"ה עולה ד"ם רומז
לתיקון דם הנשאר מן אדם בחטאו שצריך זכך
אח"כ חשוב עשרה פעמים אהי"ה עולה רד"ו כמנין
רד"ו שנים שהיו ישראל בגלות מצרים וכבר זכרתי
למעלה זכוך הגלות של מצרים
היה של טפות הקרי של אדם והוצאת
זרע נקרא רע כמבואר לעיל ויהי ער
רע בעיני ה' כן תמצא מילוי דמילוי אותיות של
אהי"ה עולי' רע כזה אל"ף ה"א יו"ד ה"א ומילואם
ז"ך אותיות כזה אל"ף למ"ד פ"ה ה"א אל"ף יו"ד
וא"ו דלת ה"א א"לף עולים כ"ז ו' פעמים כ"ז עולים
רע ורע גרם רד"ו ואח"כ בא התיקון דם המילה נגד
קלקול דם וכן דם פסח נגד כמספר הגדו"ל שהוא מת
מן אמת וזהו ענין ראו כי רעה נגד פניכם כי ראה
פריעה דם והיפך הקב"ה לדם מילה כי ה' תחלת
המילה עתה בעת קרבן פסח לתיקון של רעה וענין
הטלה ששחטו לפסח טלה בגי' ר"ם ובהכנע מזל
טלה ושרו של מעלה שהיה הבכור מהשרים של
אומו' ונתבטל מישראל מכ"ש השרים שתחתיו
נמצא נתבטלו כל הקליפות והמסכים מהם ואז
ישראל קרבן לה' ועתה אוריע ענין קרבן למה נקר'
קרבן הנה הקרבן ראשון שנצטוו ישראל היה קרבן
פסח ופסח שהיו אוכלין ע"ש מה ע"ש שפס' הקב"ה
על בתי אבותינו במצרים שנא' כו' רע כי אין לך
אדם בישראל שאין לו זכיות וחובות והן מעורבין
זה עשה היום זכיות ואח"כ סובות ואח"כ זכיותוכן
חוזר הרבה פעמים וכשהוא מתחרט ומתודה ומביא
קרבן מה עשה הקב"ה מדלג מזכות לזכות וזהו
הסוד במצרים שנגל' הקב"ה בכבודו ובעצמו לכבו'
ישראל וכתיב ועברתי בארץ מצרים דרך העברה

לא שום התלבשו' כמו שהוא בעת הזעם שמתלבש קדושתו בהשתלשלות תוך הקליפות מפני הטאינו אבל במצרים היה דרך העברה
לא הביט ולא ראה עמל וכביכול פסח במהירות מבית ישראל לבית ישראל עבר על בית המצרי במהירות שהיה מפסיק בין בית ישראל
לבית ישראל וכן עשה בענין זכיות וחובות של אדם עצמו לדלג מזכות לזכות ולעבור במהירות על החוב שמפסיק כדי שיתקרבו הזכיות
אחד לאחר באופן שהזכיות נעשין חוט עב הקושר את נשמת אדם למעלה חוט שלם בלי הפסק עד שמקושר למעלה והרי הוא קרבן לה'
ראשי פרקים קבלתי מקמטר' האר"י והוספתי לקח :

מצה זו שאנו אוכלין ע"ש מה ע"ש שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ כבר באדתי זה בכמה מקומות שהענין החפזון היה
הצלה גדולה לישראל אשר נשתקעו בקליפות במ"ט פנים טמא ואלו לא הוציא הקב"ה ברגע זו נגמש אז היו נשקעים
לגמרי

אבל נחלת ה' הוא יעקב נחלה בלי מצרים בנים הם המשה שלימה · כתיב נר אלהים נשמת אדם חופש כל חדרי בט"ן וגרם לנר אלהים מאיר ביותר ובמסכת קדושין וא"ו דגחון באמצע אותיות התורה · כבר הקדמתי לעיל שכשם שנתנשם האדם ונגנז האור בן כתינת התורה לעבדה ולשמרה ונגנז האור וכמו אחד אור נתהפך לע' כן ענין תורה אחת וניעשה במחשבים כו' ונתהפך לע' דהיינו מה שהיה ראוי להיורת סו"ד הביאני אל בית היין שבעים פנים לתורה ארז"ל לא נתנה תורה למלאכי השרת ולזה ב' פירושים א' לגריעותא ואחד למעליותא עתה לגריעותא שנתגשמה התורה וע"ז סובב המאמר דפרק ר' עקיבא שהשיב מרע"ה למ"ה קנאה יש בכם כו' בין האומות אתם שרויים כו' שזה הענין על נשמותה ולעתיד שנזכה לסוד ה' לאור הגנוז כעת יאמרו מ"ה מה פעל אל כי ישראל לפנים ממחיצתם של מ"ה כמ"ש רז"ל ואז יתבאר לא נתנה תורה למ"ה למעליותא דישראל כי מ"ש ישאלו תורה מישראל ומתוך הגריעותא בסילוקה תבוא המעליותא יותר במעלה כי יהיה יתרון לאור מכח החשך שנסתלק ולפום צערא אגרא מצד יצה"ר וזוהמת הנחש הכובשו יבא לאור הגדול והנה ששת אלפים הוי עלמא נגד ו' ימי החול דמעשה בראשית ושבת קודש נגד עה"ב כמ"ש הרמב"ן כפ' בראשית ובשבת תוספ' אור נשמה וכ"ע מודו בשבת נתנה תורה הרי הגחון שהוא הנחש שליטתו ו' והוא בישראל באמצעי אומה ישראלית וכמ"ש רז"ל בפ' החליל כי הגדיל לעשות ובת"ח יותר מכולם ע"כ ו' דגחון באמצעית ס' רבוא אותיות התורה שהם ס' רבוא נשמות ישראל ומכה זו היא עצמה הרפואה אם פגע בך מנוול משכיהו לב"ה ועל ו' הנ"ל רמז ו' ימים תעשה מלאכתך וביום הז' קודש לה' אלהיך ועל ו' הנ"ל רמז ויהי שאול עוין את דוד כתבתי לעיל דוד לקח ע' שני המובחרים יפה עינים וטוב רואי סוד אור ושאול השיג את זה ורצה להכניס עין הרע והכניס ו' דגחון בעין ונעשה עוין ודוד בא מנחש שהוא ישי ונתהפך לטוב כי משרש נחש יצא צפע הנאמר על משיח ועל ענין התורה סוד נגנז וענין הביאני אל בית היין ע' פנים איתא פ' אחד דיני ממונות יודא וחזקיה בני ר' חייא הוו יתבי בסעודה קמיה רבי ולא הוו קאמרי ולא מידי א"ל אגברו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרו מילתא כיון דאבסום פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו ב' בתי אבות מישראל אלו הן ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנא' כו' א"ל בני קוצים אתם מטילים לי בעיני · א"ל רבי חייא רבי אל ירע בעיניך יין נתן בע' אותיות וסוד נתן בע' אותיות נכנס יין יצא סוד ע"כ · קשה איך בני ר"ח שנו ביין והלא רז"ל אמרו המתפתה ביינו יש בו דעת קונו שע"כ אמר רבי אגברו חמרא כו' ע"ק מה תנחומין השיב ר"ח לרבי אדרבה הודה לדבריהם שאמר יצא סוד · ע"ק אל ירע בעיניך בלבך הל"ל כלישנא דקרא בפ' ראה אלא הענין אין דוד בא לחיות אור הגדול עד שיכלה בית דוד מקורם ויהיה חושך ואז יבא היתרון אור וזהו עתה נכנס יין שהוא עליו ע' פנים לתורה ומכח זה יצא סוד הגנוז ברום מעלה · וזהו אל ירא בעינ"יך הוא עין לא ראתה כו' ועתה נכנסו קוצים בעין הם סוד קוץ ודרדר שגרם אדם בחטא ועתיד יצמח עץ פרי עושה פרי סודות התורה וסיבת הכל כי חוה סחטה האשכול וגרמה להיות שמרים ובביטול השמרים שהיה בכח האשכול ישאר היין משומר ויהיה סוד עין לא ראתה אלהים זולתך · וזהו ביאור הפסוק מי יתן טהור מטמא לא אחר שהטהרה בא מכח הטומאה שהיא עתה לא א' כי נסתלקת האלף ומכח הטומאה שיצאתה ותתבטל יצא הסיג והטהרה מטוהרת לגמרי **זהו** סוד הוצאת הטומאה הסיג חוצה ולא ישאר פנימה · וזהו פי' זאת תהיה תורת המצורע ופי' רז"ל המוציא רע ולזה ב' פירושי' · טוב ורע המוציא רע דהיינו בעל לה"ר · וכשעושה תשובה זהו תיקונו שמוציא הרע מפנימיותו דהיינו הסיג שיצא חוצה · ע"כ נמצא ביותר בעם קודש ובמקום קודש תנן ריש פר"ג דנגעים הכל מיטמאין בנגעים חוץ מן הגוי' רפ"א דנגעים כל הבגדים מיטמאין בנגעים חוץ מש"נ כי בהם נשארה הטומאה פנימיות. כענין שכתב הזוהר והקשה הלא חזינן הרבה בעלי לשון הרע ולא נלקו בנגעים ותירץ כתיב שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו א"ת מצרת אלא מצרעת שנפשו דהיינו נשמתו מצורעת ובדד תשב מחוץ למחנה שכינה בר סינן · במדרש קווצותיו תלתלים שחורות כעורב ר"ש בר יצחק פתר קרא בפרשיותיה של תורה שאע"פ שנראות כאלו הם שחורות וכעורות לאמרם ברבים כגון הלכות זיבה והלכו' נגעים אמר הקב"ה הרי הן עריבות עלי כד"א וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות ע"כ ביאור הענין כדפירו' טהור מטמא · הזיבה בהטהרת יתהפך הזרע לקדוש ממות שהוא מקור החכמה ודם נירות מתהפך לחלב כדדים שהם במקום בינה וכל זה רומז על רוחניות למעלה ומצורע עות בשלג וכצמר אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ואם יאדימו כתולע כצמר יהיו וזהו סוד צרעת יד מר"עה ופרעה נצטרע וחילוק גדול יש נצטרע פי' הצרעת דבוקה בו מצורע פי' מוציא רע חוצה · ואם תשאל מנין היה לו למשה סיג שהוצרך להוציא' הלא קרן עור פניו והוא אספקלריא המאירה וביום הולדו כתיב ותרא אותו כי טוב הוא ונתמלא הבית אורה תשובה זה הסיג אינו היה בו בעצם מצד עצמו רק מכח השתתפות הנה בריאות עולם אדם קין הבל · ישראל נקראים אדם ונודע מ"ש המקובלים הבל משה גילגולו באמצעי' ש"ת קין נתגלגל לזכך ביתרו והנה הרג קין את הבל מחמת תאומה יתירה וזאת התאומ' נתגלגלה בציפורה ויתרו שהוא קין עשה תשובה והחזירה למשה שהוא הבל ומשה רועה את צאן יתרו · כי יתרו רצה להחזיר לו צאן הבל ומרע"ה

לגמרי יורדין ולא יעלו ח"ו והרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים ע"כ חיפז הקדוש ברוך הוא שלא יחמיץ לגמרי :

מרור זה שאנו אוכלין ע"ש כו' רצה לומר המרור זו שהו' מצוה מן המובחר דהיינו תורה הנקראת חסא למה הוא מצוה מן המובחר יותר משאר מיני מרור המוזכרי' שם במשנה אף על פי שאין בו מרירות כל כך כמו באינך · אמר על שם וימררו את חייהם אקדים מה שמצאתי בשם הזוהר יהי שם ה' מברך סבר"ך שם של מ"ב היוצא מבראשית הוא מדת הדין ומתחילה עלה במחשבת לברוא במדת הדין ואח"כ שתפו עם מדת הרחמים וזהו ענין כל התחלות קשו' וצדיקים תחלתן יסורין וסופה שלוה והרשעים להיפך מקדימין ברכה לקללה וזה רמז מהפך לבב פרע' שמתחלה שעבדם בפה רך ולבסוף בעול קשה · וישראל היו ראויין מתחילה בקשה ובסוף רך וזש"ה את כל עבודתם בפרך ר"ל נוסף על מה שעבר בראשונה ששיעבד בפה רך הוסיף וימררו בעבודה קשה · על כן עיקר המצוה בחזרת הנקרא חסא כי חס רחמנא עלן כי הנהגת הקב"ה עמנו מהיפך מה שנוהג עם הרשעים רק מתחיל' מייסר וימררו ואח"כ החירות :

בכל דור ודור כו' עצמו יצא והטעם כמ"ש לעיל כי אלו לא הוציא הקב"ה אבותינו בזאת הרגע שהוציאם הרי גם כל הדורות היו משועבדים :

לפיכך אנחנו חייבים להודות וק' דבפ' הרואה אמרו ר' צריכין להודות למה אמר בכאן לישנא דחייבין ושם לישנ' דצריכין אלא ל"ק כאן מאהבה כאן מיראה שם מדבר ע"ד שמתוך שלא לשמה בא לשמה ואלו הדברים שחושב שם הם מנהגו של עולם שצריכין לירד לים וגם שאר הדברים שכיחי ע"כ צריכין להודות לצרכיהן באם יחזור ויארע שלא יזוקו ויהיו ניצולין וכאן אמר חייבין בלי שום תקות צורך וחשיב ד' שבחים נגד ד' רקיעי' ששירד הש"י מערכת השמים בשביל ישרא' אח"כ אומרים הלל וחולקין חצי הלל לפני הסעודה וחצי הלל לאחר הסעודה והסכמתי שלא להפסיק באמצע בפירושי ע"כ אכתוב הפירש אשר חנני ה' במזמורי הלל ואצרפם ביחד ואכתוב קצת מענין הסעודה הקדושה שבאמצע ההלל :

יחשוב שהסעודה היא כמו סעודה רוחניית כענין מטעמי יצחק ודוגמא ורמז לסעודות לויתן על כן ישב הוא ובני ביתו כאוכל' כפני המלך וישבו בקדוש' ובטהרה לא ישמע קולם בשום שיחה בטילה בעולם בלתי לה' לבדו בספור יציאת מצרים לא זולת ויחשוב כי התורה נחלקת לד' חלקים כמוזכר בזוהר פ' בהעלותך והעתקתיו במקום אחר דהיינו לבושא וגופא שהם סיפורין דאורייתא וגופי ההלכות הנוגעים בתורת האדם לשמוע ללמוד וללמד לשמור

מצה עשירה

לא רצה לקבלם כמ"ש רז"ל אין רוח חכמים נוחה הימנו · קין אמר לית דין ולית דיין ויתרו תיקן ואתה תחזה תרי ברזבוק משה עם יתרו תיקן קין בהבל · והנה ארז"ל כשבא נחש על חוה והטיל בה זוהם כו' ומזו הזוהמא קין וזו הזוהמא ארס של צרעת דמצינו קין נצטרע כראית במדרש רבה וישם ה' לקין אות ר"י ורבי נחמיה ר"י אמר שהזריח לו גלגל חמה אמר ר"נ לאותו הרשע היה מזריח לו הקב"ה גלגל חמה אלא מלמד שהזריח לו צרעת הסר"א אמ' והיה אם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האות כו' וקשה מה ענין גלגל חמה ע"ק לימא חמה ולא גלגל ועו' מהו זה הזריח צרעת ר"י ור"ן מר אמ' חדא ומר אמ' חדא ול"פ הנה פני משה כפני חמה כי קרן אור פניו ומכח הגלגול נתקן קין שנתדבק משה ביתרו וזהו גלגל החמה ופי' ר' נחמי' שהגלגול אינו תיקון בעצם לחומא הראשון כמ"ש הפרדס בסוף ספרו בענין סוד הגלגול אשר ע"ז פי' אם אין אני לי מי לי כי חבירי המתקן אותי אין לי אלא סעד מעט ועיקר המעשי' נשארים להעשה אותם בעצמו וזה היה הסיג הצרע' של קין שיצאה מידו של משה ובזה יובן גזירה שוה אות הראשון ואות האחרון · ובזה יובן בשמות רבה למה נקראת צפורה שטהרה הבית כצפור ע"כ · ר"ל ציפור מטהר בית המנוגע ומשה בכל ביתי נאמן והבן · וזהו התהפכות מטה לנחש וידו מצורעת כי נחש בא על חוה והטיל זוהמא ויצא קין מצורע והבל שהי' עמו בבטן אמם ונתגלגל במשה יצא הסיג המועט שהיה דבוק בו משכינו הרע והמטה הוא מעין החיים אבל משה מצד עצמו אספקלריא המאירה סוד כלו הפך לבן טהור הוא וארז"ל במרה שימש משה בז' ימי מלואים בחלק לבן · וקשה הא לא נמשח לכהונה אלא זו הקושיא בעצמה רוצים רז"ל לתרץ ותרצו שא"צ למשיח' כי המשיחה הוא להוציאו מהזרות ובמרע"ה לא היה זרות כי לא היה בו עבירת החומר כמ"ש כי קרן אור פניו והיה כתנות אור וזהו סוד חלקלבן כלומר החלוק שלו החומ' היה לבן וזך אספקלרי' המאירה וע"ז רמז הכתוב בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר כתיב ואל יבא בכל עת אל הקודש אהרן בבל יבא אבל מרע"ה בכל עת שרצ' נכנס לפני ולפנים וזהו בכל עת יהיו בגדיך לבן · רומז על מרע"ה שהיה בכל עת נכנס לפני ולפני' זהו משום שחלק שלו לבן ואין בו זרו' שמן על ראשך זהו רומז על אהרן שהיה בו זרות וצריך למצוא זיכוך ע"י שמן משחת קודש · והנה משה בדמות ובצלם אור הגנוז וכמו שאמרנו במשה שהסיג אינו מצד עצמו רק מצד המצטרף כן הוא בענין שאמרנו אור הגנוז ועתה במחשכים ולעתיד אור חדש ביתר שאת כי יצא הסיג והשמרים אין הענין שהיה סיג באור עצמו רק בהמצטרף ונמשך דהיינו כח הבחירה הנתנה לאדם לטוב ולרע וביציאת הרע ותקונו הזדון מתהפך לזכיות ואז דביקות האור ביותר דהיינו להיות דביקי' ממש בידו"ה ע"ד משל הנשמ' היא טהורה ומצטרפת עם הגוף ובתיקון פעולה היא יותר מאירה · נחזור לענין שזהו ענין הטומאות יציאת הסיג ונוהג יותר בישראל ובמקום קודש · והקשיתי מרוע ירושלים אינו מטמא בנגעים הענין כי שם אבן שתיה שממנו שתיתו של עולם · ובמרכז הזה אין שום סיג מצר עצמו רק מהנמשך ממנו דהיינו א"י והם זוכי' ליציאת וח"ל ארץ העמים הטומאה נשארה בתוכם · הדרן לשמעתין שכתבנו' עור סיבת אור הגדול הרי ישראל סתים וגליא והכל לענין אחד ובזה מבואר היטב ג' מקושרין הקב"ה ותורה וישראל · הקב"ה היה הוא ושמו התורה כולה שמותיו וישראל ס' רבוא יוצאי' מס' אותיות התורה וזהו שמינו נקראת בשמך · וכשנעמיק עוד בענין הזה יתבאר עו' בעמקות סוד הטומא' הנה יש נשמה ולבוש הנשמה הוא הגוף המלביש אות' כמ"ש עור ובשר תלבישני ולבוש הגוף הוא המלבוש כפשוטו וכתיב נעשה אדם בצלמינו כדמותינו כי אלו ג' יבחנו בו ית' בסוד לשון קודש שפי' והם ג' דרגין הנ"ל הקב"ה הוא הנשמה כי הוא ית' נשמת כל הנבראי' והעולמות כמ"ש ואתה מחיה את כלם · בחינה השנית תורת ידו"ד סוד אדם על הכסא זאת תורת האדם ר"ל רמ"ח ושס"ה וכבר כתבתי סוד האברים שיעור קומה עין רגל אוזן פה יד כו' הם ענייני' נסתרים ובעצם בו ית' בסוד לשון קודש זהו סוד דמות האדם על הכסא והוא סוד התורה שמותיו יתברך ע"כ בקבלת התורה אמר הש"י למשה אחוז בכסא ואלו שמות האיברי' הם מושאלים אצלינו אח"כ סוד נשמות חלק אלוה ממעל היוצאי' מס' רבוא אותיות התורה הוא סוד מלבושו שהזכיר הכתוב ה' מלך גאות לבש וזה המלבוש סובב ומלבוש התורה ידו"ד בו ית' כמ"ש ה' עוז לעמו יתן היא התורה · ה' יברך את עמו בשלום אותיות מלבו"ש ורמז של גאות לבש עד סוד דביקות ישראל כתב האר"י ז"ל שמ"ע ישראל ידו"ד אלהינו ידו"ד אח"ד הר"ת עולה כמנין לב"ש

הרי

מצה שמורה

לשמור ולעשות ואח"כ נשמתא ונשמתא לנשמתא שהם תורת ידו"ד ר"ל סודות התורה הנגלו' בעה"ז לבני עליה ותלמידיהן והם נקראי' נשמת התורה וסוד סודות אור הגנוז ויתגלה לעתיד להזוכי' להם נשמה לנשמה ע"כ ב' כוסות לפני סעודה והסעוד' שהיא נשמית כלולה מהרוחני' היא באמצע מחברת הנשמי' ומזכנו להדבק ברוחניות ע"ב אח"כ ב' כוסות מסוד יין המשומר אשר עליו נאמ' המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו נמצא ב' כוסות הראשון בחינות ברוך שנתן תורה לעמו ישראל ב' כוסו' אחרונות בחינת ברוך הוא ב' כוסות הראשונות שנעשו ישרא' על טהרת הקודש להברי' בין ישראל לעמים בין קודש לחול כו' זהו כוס ראשון אשר בחר בנו כו' (וזהו ענין סיפורין של התור' השומע סבר שהן סיפורין בעלמא לשון חול אבל הם חולין הנעשין על טהרת הקודש ·) וכוס שני עליו כיפורי יציאת מצרים ומסיי' בברכ' אשר גאלנו כו' והוציאנו מאפילה לאורה והיה לנו יתרון אור גדול מכח החשך כי נתהפך הקללה לברכה כמו דם נדות המתהפך לחלב כדרי' שהם במקום בינה ופתחי נידה הן הן גופי הלכו' וזהו חלק השני מהתורה שהוא סוד הגוף עיין ברדוש מצורע לשב' הגדול לאחר הסעודה כוס ברכת המזון מזון רוחני לרמות שנזונין מזיו השכינה ועל שם זה נקר' התורה לחם הרומז על לחם מן השמים הרוחניות כוס רביעי הלל הגדול נשמת כל חי סוד נשמתא לנשמתא · ובאמצע פסח מצה ומרור רומזים לאהבה את ה' אלהיך וליראה אותו ולדבקה בו מצה מורה על החירות והיא לחם עוני בחינת אהבה כלול מיראה · מרור חסא בחינת יראה כלול מאהבה וסודם כי יראה מביא לידי אהב' ואהבה מביא לידי יראה כמבואר בארוכה אצלי בחלק בעשרה מאמרות במאמר פסח שהוא בטול כל אלהים אחרים מורה כי הוא יתברך אלהי האלהים ונוכר ולהדבק בו ולא בזולתו ופס' מצרים זרקו ג' טיפין על משקוף וב' מזוזות ג' טיפין רומזים על ג' יודין שבג' שמות יו"ד בראש ויו"ד בסוף ויו"ד באמצע הם ידו"ד ארנ"י אהיה רומזים הי"ה הו"ה יהי"ה מלך מלך ימלוך משקוף אותיות ש"ם קו"ף ובאותיות ר' עקיבא אמר קוף זה שמו של הקב"ה הרי לך מחשבו' קצרו' דרך כלל וברוך חונן לאדם דעת יהיה כל אחר שכל מוליד יתפשט כל ניצוץ וניצוץ לכמה עניני' ויפה בעתו הכל מסוד גאולת מצרים ·

מצה ז"ל תולעת יעקב לוקח מצה שלימה והחצי שהני' בין שתי השלימות ומניח הפרוסה בתוך שלימו' ומברך המוציא על הפרוסה שהיא רמז על כנסת ישראל הנקרא לחם עוני ואח"כ מברך על אכילה מצה על השלימה שהיא רמז על אם הבנים מצה משומר' סוד הבינה ואח"כ לוקח מן המרור וטובל בחרוסת שהיא רמז לטיט היון שהוא במצולת ים כנרת (מלכות) שהיו ישראל טבועים בו ועלו משם שנ' ויעלני מבור שאון מטיט היון ואח"כ לוקח המצה ג' ובוצע ממנ' וכורכה עם המרו' ואוכלן בבת אחת זכר למקדש כהלל שהיה כורך פסח מצה ומרור ואוכל וכוונת הקדוש רשב"י ע"ה לרמוז שהמצה העליונה נכרכה החסא ואז נגאלו ישראל עכ"ל ומ"ש לברך המוציא על הפרוסה ואכילת מצה על השלימה זהו כדעתו אבל לדעת התי' הוא להיפך ואזהכונה כמ"ש בהגה"ת כפר המוסר וז"ל יקח מצה שלימה והפרוסה שבקערה ויברך על השלימה המוציא לפי שמצה שלימה רומז לעה"ב בינה שהיא שלימה בכל השלימות והוא עולם השל' והוא מוצי' לחם מן הארץ שהיא חכמ' הה"ד מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני המלך ויברך על הפרוסה שרומז ללחם עוני על אכילת מצה ויאכלם שניהם ביחד כדי לכלול חמצה פרוסה שהיא מלכות עם הבינה וכורכן ביח' ואוכלן בפעם אחת כדי לחבר המלכות עם הבנים שמחה עכ"ל וכבר כתבתי בחלק נר מצוה שיאחז

בשתיקן

מצה עשירה

הרי כביכול אצלו נבחן בחינות נשמה גוף לבוש ואדם נעשה בצלם ודמות הוא
בנשמיותו נשמה גוף ולבוש ע"כ תמצא יציאת סור מג' אלה סיג היוצא מצד דביקות
נשמה לגוף טומאת מת · וסיג היוצא מהגוף טומאת מצורע זב וזבה וטומא' מגע'
וטומאת הלבוש והבג' כו' ולא מצינו טומאה רק בבגד צמר ופשתים וכלי עור ונודע
כי קין והבל סוד צמר ופשתים קין הקריב זרע פשתן והבל צאן · ובגד עור היא
רומז לעור ובשר והבאתי קרא לעיל לעתיד משרש נחש יצא צפ"ע והם תיקון ג'לת
צפ"ע ר"ת צמר ופשתים עור · והנה בחינה עליונה שבנו סוד הנשמה היא בחינה
תחתונה שבו ית' כי נשמתינו סוד מלבוש שבו כרפי' וזהו שכינה למעלה מראשינו
והמתנאות דוחה רגלי השכינה שעלית נאמר ה' מלך גאות לבש · וסוד מלבושו ית'
עתה באור הגנוז ולעתיד יתגלה והנה אור הגנוז נברא ביום א' ונזר הקב"ה להגנז
עד לעתיד אור החדש בעולם שבולו שבת סוד ויכל אלהים ביום הז' מה היה העול'
חסר מנוחה כו' וקשה איך שייך בריאה למנוחה אלא הענין ארז"ל צדיקים אין להם
מנוחה בעה"ב ילכו מחיל אל חיל וזהו אור הגדול המוכן להתחדש והנה כשנתבונן
בו' ימי המעשה הרומזים לשתא אלפא דהוי עלמא כמ"ש הרמב"ן בפרשת בראשית
נמצא תחילת אלף הראשון האיר אור הגנוז ואח"כ בנגד"הו לא נמצא עד יום ז'
שהוא שבת אלף השביעי זהו סוד והבג"ד כי יהיה בו נגע צרעת וגומר במדרש הובא
בילקוט פרשת בשלח א"ר עקיבא בשעה שאמרו ישראל אז ישיר לבש הקב"ה חלוק
של תפארת שהיו חקוקין עליו כל אז שבתורה בו' וכיון שחטאו מזר וקרעו שנ' בצע
אמרתו ועתיד הקב"ה להחזירו שנ' אז ימלא שחוק פינו ע"כ סוד א"ז א' ז' התחלת אור
הגנוז וחזרתו והבג"ד הם בגד"הו שמקבל טומאה וחלק של תפארת הוא תפארת
ישראל סוד נשמתיהן כרפי' ונתגלת הדביקות ביציאת מצרים שנתגלה ונודע שם
יהו"ה וכפרט ע"י משה אספקלריא המאירה וסוד חלק לבן של משה הוא איש
אלהים נשפע סחלק של תפארת הזה וזהו סוד ישמח משה במתנת חלקו כו' כליל
תפארת וכבר פירשו ישמח על יום השבת שבחר במצרים לנוח בו ישראל · ושבת
סוד אור הגנוז וזהו סוד תיבות חלק"ו לשון חלוק ואמר כליל תפארת כי חלק לבן
של משה נשפע מסוד חלק של תפארת ונקרע בחורבן כמ"ש השליך משמים ארץ
תפארת ישראל ועתיד יוחזר אז ימלא שחוק בטובו ובמלואו והנה חטא התפארת
ירושלי' · והבגד אשר בו הנגע עיין בפתיחת דאיכא רבתים מ"ש אפסוק והצרוע אשר
בו הנגע שפי' על תחורבן כו' ע"ש ואז יש רמז בתיבת והבג"ד ו' דנחון והיא ו' עיין אדרת
דוד אח"כ בגד"ה יורא כמ"ש בירמיה והנה מעלת דוד וילבש שאול את מדיו
ובפרק הערל מאי מדיו כמדתו כו' ע"ש וזה היה סימן על מלכות דוד אח"כ וכסהו
בבגדים ולא יחם רומז על בגד"ה יורא ולעתיד יוחזר לטוב משורש נחש יצא צפ"ע
כרפי' עור יהיה אור · וצמר ופשתים סוד כלאים מותר בכהנים וכתיב ואתם תהיו
לי ממלכת כהנים וזהו רמז זאת תהיה תורת המצורע אמר תהיה לרמז שתהיה כן
לסעליותא להוציא הרע דהיינו הסיג מכח התורה זה"ש תורת המצורע · והובא אל
הכהן רמז ואתם תהיו לי ממלכת כהנים · ומתורץ ג"כ הפסו' והבגד כי כל הטומאו'
אן משלימות האדם · ומתורץ ג"כ דלא כתיב ונתתי נגע בבגד כי אז לא היה נכתב
והבגד רק בבגד והכתוב רצה לכתוב והבג"ד משום סודות הנזכרות לעיל טומאת
הבתים להוציא הסיג כדי להיות קודש כי מצינו למעלה קדושת הבתים שהם עולמו'
המלאכים · ועל משה שעלה למרום בין המלאכים בעודו בגופו נאמר עליו בכל
ביתו נאמן ונתקיים בו בחייו ונתתי לך מהלכים בין העומדי' הרי לך רמזים של יציא'
הסיג בין נשמה גוף לבוש בתים ובקדושתם הם מכוונים לקדושו' העליונות כרפי' ·
ולעתיד יהיה הסיג כלוי ויקוים קומי אורי כי בא אורך וכתנות עור יחזרו לאור
ונתחדש הבריאה כתחילת המחשבה והנה המאמר הראשון הוא יהי אור והקב"ה
הוא האור האמתי המאיר לעולם כלו בכבודו ותכלית הבריא' היתה ישראל להשרו'
שכינתו ביניהם והוא יתברך אחד וישראל גוי אחד · ועתה בגלות מן אלף נעש' עין
כי גלו ישראל בין ע' אומות והשכינה שרויה בישראל ומשפעת דרך ע' שרים וזהו סו'
אני ה' השוכן אתם בתוך טומאתם ולעתיד יחזור לאל"ף ביום ההוא יהיה ה' א' ושמו
אחד · וכן התורה אור א' נתהפך לעין כרפי' גם נתגשמה ונכתבה על עור ממש
לעתיד תחזור לאור ותהיה תורה אחת דהיינו תורה שבע"פ תהיה מאירה ומבוארת
בתוך תורה שבכתב ולא במחשכים הושיבני זה תלמוד בבל אשר מזה נמשך ענין
ששה סדרים המורכבים מטוב ורע · דהיינו זכאי וכותר וטהור מצד הטוב וחייב
ואסור וטמא מצד הרע שהוא סוד עץ הדעת טוב ורע מצד מטטרון שהוא בשתא
ימי חול כמבואר בזוהר ובתקונים אשר מזה נמשך ו' דנחון שהיא באמצעית התורה
כי לעתיד יהיה יתרק לאור מכח החשך המוכן ונהיה אמצעית התורה כלומר יתגלו תוכיות התורה לאור כי הל"ף והבג"ד אשר בו הנגע
יהיה לבוש כתנורת אור לאדם וזה יהיה בזמן שיבא משיח צדקינו · ואז הרמז לסטהר שתי צפרים כו' אליה הנביא המבשר הוא
המצרף וסטהר שתי צפרים חיות הם ב' משיחים אף הציפור השחוטה משיח בן יוסף שיהרג יחזור ויחיה ועליהם רמוז כצפרים עפות כן יגן
ה' צבאות ויבנה המקדש בעץ ארז כמ"ש קורות בתינו ארזים תולערת זה דוד שאמר ואנכי תולערת ואיזוב המעביר רוח טומאה כי
יתעבר רוח הטומאה ויקיים וטהרתי אתכם אמן :

מצה שמורה

כשתיהן כשלימה ונפרוסה כשעה שמברך הברכה
ואכל מכל א' כזית לצאת ידי שתיהן :

ואפיקומן הנאכל באחרון בוראי מורה
על עה"ב והוא מורה על מצה
שמורה בוראי היא בסוד יין המשומר ונאכל על
השובע מי ששבע במצוה כמ"ש אני בצדק אחזה
פניך אשבעה בהקיץ תמונתך ·
ועתה נבאר בעזה"י בזהר ענין מרור :

מרור בגי' מות שהם הדינים הקשים וצריך
ללועכם בל"ב שיניים שהם נגד ל"ב
נתיבות חכמה וכלועסן ימתק המרירות שבהן ולכן
בלע מרור לא יצא עד שילעיסנו ומתיקנו כן
מצאתי בקונטרס דהאר"י ז"ל · ונודע כי החכמה
מקור החיות כמ"ש והחכמה תחיה את בעליה ואז
מות נתהפך לחי סוד צדיקים במיתתן קרוין חיים ·
וז"ל תולעת יעקב חטא שהוא המרור אל הכינויי
וארבע אותיות (ר"ל ד' אותיות ידו"ד רומזים על
הרחמים והכינוי שהוא אדנ"י רומז על הדין · ונגד
זה נקרא מרור רומז על הדין ונקרא חסא רומז על
הרחמים) ונקרא מרור שנ' קראן לי מרה שנתרחקה
מן הדעת ונפלה בגלות עם בניה וכשנזכרה נקרא'
חסא וארז"ל בפרק ערבי פסחים מאי חסא דחס
רחמנא עלן ופרוקינן ובמדרשו של רבי נחוניא בן
הקנה מאי תודיע תרחם כר"א וידע אלהים כמאי
וידע משל למלך שהית לו אשה נאה והעמיד ממנה
בנים חבבם וגדלם יצאו להרבות רעה שנאם ושנא
אמם חזרת אמם עליהם אמרה להם בני למה אתם
עושים כך שאביכם שונא אתכם ואותי עד שנתכנו
וחזרו לעשות רצון אביהם אהבם כבתחלה וזכר
אמם הה"ד וירא וידע וכתיב בקרב שנים תודיע
עכ"ל · ועתה נבא לבאר בעה"י ההלל כידי
הטובה עלינו · כבר בארתי למעלה בארוכה
שתכלית ענין מצרים היה גילוי שם ידו"ד שבו
נתקנו ישראל ונודע כי לשם ידו"ד ד' כלואין
נגד ד' אותיות הכוללים ד' עולמות אבי"ע אצילות
בריאה יצירה עשיה והם ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן דהיינו
יו"ד ה"י וי"ו ה"י עולה ע"ב שם של ע"ב שהו' בחכמה
חיות עולם האצילות יו"ד ה"י וא"ו ה"י עולה ס"ג
שם של ס"ג שהוא בבינה חיות לעולם הבריאה כי
אמא מקננת בבריאה בינה קו ירוק המקיף את
העולם דהיינו לכל האצילות מבחוץ ונעשה מסך
בין אצילות לבריאה והאור המאיר מאצילו' לבריא'
ע"י האור ההוא יו"ד ה"א וא"ו ה"א עולה מ"ה שם
של מ"ה הוא בתפארת חיות לעולם היצירה כי ת"ת
מקנן ביצירה דהיינו ת"ת שבעול' הברא' ונעשה מסך
שעל ידו האור מתנוצץ לעולם היצירה יו"ד ה"ה ו"ו
ה"ה עולה ב"ן שם של בן במלכו' כי מלכות מקננת
בעול' העשיה דהיינו המלכות שבעול' היצירה עובר
בו האור ומאיר לעולם העשיה · ונגד זה תורתינו
הקדוש' בד' חלקיה שהם לבוש וגוף ונשמה ונשמת
לנשמה שרמוזים למעל' ויתבארו בארוכה בעזה"י
לקמן במס' שבועות נע"ז יתבארו מזמורי ההלל ד'
מזמורי' הראשוני' נגד ד' הנ"ל ואח"כ מזמור הקטן
הללו את ה' כל גוים כו'

מצה עשירה

דרוש שלישי

זאת תורת העולה וגו׳ וזאת תורת המנחה וגו׳ מצות תאכל במקום קדוש מצה זו שאנו אוכלין אותה על שום מה על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב״ה שנאמר כו׳ יש להקשות על מה שנתן סיבה לאכילת מצה שתהיה זכר לחפזון החירות שהיה להם במצרים שהוציאו עגות מצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה אשר המשמעות מזה שהחפזון לענין גאולה דבר טוב הוא והדבר נראה כהיפך בדברי הנביא שאמר על הגאולה אחרונה כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכון וגו׳ בשלמא בלא זאת הפיסקא בפסוק עצמו פ׳ ראה בפסוק לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים לא שייך להקשות קושיא זו כי כבר הרגיש רש״י בזאת הקושיא ותרצה וז״ל רש״י כי בחפזון כו׳ וחפזון לא שלך היה אלא של מצרים שכן הוא אומר ותחזק העם על מצרים וגו׳ אשר בלי ספק רש״י ז״ל במ״ש וחפזון לא שלך היה אלא של מצרים כתב כן כדי לתרץ קושיא זו דודאי חפזון אינו מעליותא כשהחפזון מצד הנגאל אבל בכאן שהחפזון מצד המצריי׳ היה שעל אפם ועל חמתם שחררו אותם לבני חורין מהר מהר זהו מעליותא וכמו שפירש רש״י כן הביא בילקוט כי בחפזון יצאת יכול חפזון לישראל ולמצרים תלמוד לומר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו אמור מעתה למצרים היה חפזון ולישראל לא היה חפזון עד כאן לשונו אבל בפיסקא זו משמע שהחפזון היה לישראל שהרי אמר על שם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכי׳ הקב״ה וגאלם אשר הכוונה בו שלא הספיק הבצק להחמיץ בדרך הרב שהלכו בו מרעמסס לסוכות שם נגלה עליהם הקב״ה כדכתיב ויסעו מסכות כו׳ וי״י הולך לפניהם יומם כי הלכו בדרך ההוא בחפזון הרבה ובאו לסוכות ששם נגלה עליהם הקב״ה טרם שהחמיץ בצקם אשר מזה נתבאר מהיות ביארתם שמה וחפזון זה של ישראל היה דהחפזון של מצרים היה ברעמסס כמו שנאמר ויסעו מרעמסס אבל התפזון דמרעמסס לסכות זה היה לישראל נמצא הדרא קושיין לדוכתא וכן סבירא ליה לרבי יהושע בן קרחה בהדיא דחפזון ישראל היה כמובא בילקוט בישעיה וזה לשונו כי לא בחפזון תצאו לפי שנאמר בגאולת מצרים ואכלתם אותו בחפזון זה חפזון מצרים ריב״ק אומר זה חפזון של ישראל ע״כ:

בענין חפזון דמצרים דכתיב ותחזק העם לשלחם כתיב שם ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות·

בפרק חלק פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון א״ל הרי הוא אומר וי״י נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו אמר גביהה בן פסיסא לחכמי׳ תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני מנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהם אמר להם מהיכן אתם מביאין ראיה אמרו לו מן התורה אמר להם אף אני לא אביא לכם ראיה אלא מן התורה שנאמר ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להו אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנה לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועי׳ וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה ע״כ· ויש להקשות למה המתינו אנשי מצרים לתבוע את ישראל עד זמן אלכסנדרוס והלא היו יכולין לתבוע אותם מעת שגלו מארצם· והיו תחת יד נבוכד נצר הרשע אף שיש לתרץ ולומר משום שהיו אז ישראל עניים ושלל לבוז בזמן החורבן מה שאין כן בהיותם יושבים על אדמתם מלאים כל טוב עוד קשה ממה נפשך היה גביהה בן פסיסא היותר חכם שבחכמים או לא אם היה ביותר חכם פשיטא שראוי לילך הוא ומה היה צריך ליטול רשות כל כך וליתן אמתלא לדבריו ואם היו חכמים מחוכמים ממנו איך עשו דבר זה לשלוח

מצה שמורה

את י״י כל גוים כו׳ זהו הוראה מהאומות על מעלת הדביקות של ישראל ואחר כך מזמור הודו ליי׳ כי טוב כי לעולם חסדו כו׳ כולל כל הז׳ ת״ל כענין משנה תורה חומש החמשי כולל ארבע חומשים הראשונים:

הללויה הללו עבדי יהו״ה זה המזמור מדבר מרום מעלת ברוך הוא י״י אלהינו י״י אחד סוד האצילות המיוחד ביחוד אמתי במאציל ושם יהו״ה במילוי יודי״ן רומז על זה כמו שכתבתי והטעם כי האצילות הוא ג׳ קוין המתייחדים בשרשם שהם ג׳ יודי״ן דהיינו חכמה בינה ודעת· והג׳ יודי״ן נכללין באות י׳ אחת שיש בה ג׳ נקודות דהיינו גיו ורגל וקוץ שהוא כתר הנעלם המדובק באין סוף סיבת כל הסיבות עילת כל העילות בבחינת שלשה צחצחות המבוארות בשער הצחצחות· וע״ז רומזת ד׳ יודי״ן נוספות שבמזמור הזה המגביהי המשפילי מקימי להושיבי דהוה ליה לסימר המגביה המשפיל המקים המושיב רומזים לד׳ יודי״ן שבשם זה ומ״ש מושיבי עקרת הבית שיש עוד יו״ד נוספת תתבאר נ״כ:

והנה אמונתינו האמיתית לעבדו ולא לזולתו וע״ז יתבאר המזמור הללו עבדי י״י ולא תטעה לפרש להלל ולעבוד את עבדיו וע״ד שכתב הרמב״ם במדע ובמורה נבוכים שטעו דור אנוש לקרוא בשם י״י ר״ל בשביל י״י לעבוד המלאכים וצבא השמים כי מגדולת העבדים גדולות האדון נודעת וע״ז אמר לא תטעה כך רק הכוונה שאתם עבדי י״י הללו את שם י״י ואם תאמר אם כן למאי הוצרך להאריך בלשונו לזכור עבדי י״י לא נכתב לא ה׳ ולא ו׳ וע״ז אמר מה שאמרתי הללו עבדי י״י

הגה״ה

זה המזמור כולל כל המיוחדים ע״כ מרומז בר״ת ס״ל י״ב סם יהו״ה מבורך כמנין ד׳ אלוהים ע״נ כ׳ ס׳ נ״מ ה״כ כ״ן מעולם רל״ב וגם בגרסים כמנין האלוהים ע״כ ס״ב מ״ה כ״ן סבם מ״ו ל״ו י״ט כ״ו עולים קכ״ם סגלים והפרטים יחד עולים ס״ם· יהלל שם יהו״ה ר״ת כמנין קפ״ד קכ״ו סבם אחוריים דמילוי ע״ב וה״כ נ״· רם על כל גוים יהו״ה על השמים כבודו ר״ת עולה כמנין יהו״ה מנפ״ץ ע״כ פסוק מי כיי׳ אלהינו כו׳ ר״ת כמנין א״ל אדכ״י מקימי מעפר דל ר״ת כמנין אהי״ה ס״ג מושיבי עקרת הבית ר״ת ס״נ כ״ן מנאתי:

כוונתי יהי שם י״י מבורך כלומר יהיו עבדים לעבוד את י״י ולא שיעבוד האדם את עצמו דהיינו על מנת לקבל פרס צא ולמד ממזרח שמש עד מבואו מהלל שם י״י על דרך וצבא השמים לך משתחוים והענין כי כל הגלגלים תנועתם ממערב למזרח· זולת גלגל היומי מקיף ממזרח למערב והוא סבריהם ומשיבם אחור דבר יום ביומו ובשעת שקיעה משתחוים למערב ששם השכינה ומה אלו שאין מקבלין שכר עושים רצון קונם ומה יעשה האדם וכמ״ש רש״י פרשת נצבים:

ואם תקשה מ״ט באמת לא נעבוד ונקיים מגדולת העבדים כו הלא רם על כל גוים ר״ל אף הגוים מודי׳ ברוממותו כי אין כמוהו כמו שנאמר כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ופי׳ הזוהר כי חכמי גוים מורים מאין כמוך ואחה סיבת כל הסיבות על זה תירץ מי כיי׳ וגו׳ ר״ל אינו דומה למלך בשר ודם כי הוא ושריו מסוג אחד לא כן למעלה ולא כמחשבת הגוים החושבים אלהיהם לא ימוש וקיים רק סיבת הראשונה ית׳ יותר מושל ומלך ודבק עמהם והוי ענין עבודה להם אבל ג״א רק השכינה בגבהי מרומים ואורו נוקב ויורד ומשפיל לראות בשמים ובארץ ולא התחברות בעצם כמו בספירות המבדיל· מי כיי׳ אלהינו המגביהי לשבת כו׳ הכוונה אף על פי שאין דומה לו ומי כיי׳ אלהינו והוא מרומם על כל· על כל זה הוא משגיח בתחתונים ובשפלים ולא כאותן המסירים ההשגחה מהשפלים לרוממותו ית׳ שעליהם אמר דוד אשר ימרוך למזמה לא כן רק משגיח מנקודה עליונה עד התחתונה׃ המגביהי המשפילי מקימי להושיבי· כבר פי׳ רמז דד׳ יודי״ן וענין יו״ד דמושיבי עקרת הבית כבר נודע ענין י׳ הוא גם כן בבריאה יצירה ועשיה שם בחינת מי׳

ספירות

מצה עשירה

לשלוח אותו כי שמא חס ושלום על ידי זה יצאו חייבים בדין ויהיה הפסד גדול לישראל בלי שיעור וכי במה שאמרו הדיוט שבנו נצחתם בזה יהיה תרופה למכה גדולה כזו חס ושלום עוד קשה איך ישראל טענו שקר חס ושלום ותבעו מה שלא הגיע להם שהרי אמרו תנו לנו שכר מן עבודת ת"ל שנה ובמצרים לא היו רק רד"ו שנה · ומ"ש ומושב בני ישראל וגו' זהו עם שאר הארצות כמ"ש רש"י · אמתת ענין גלות מצרים אי אפשר לומר שהיה מצד עונש שהרי כרת יי' אז ברית עם אברהם והיה עמו באהבה רבה ואיך יעלה על הדעת שבעת רצון יהיה עמו בכעס על כן מוכרחין אנו לומר שאף שהגלה הוא רע ומר · מכל מקום תוכיות הענין הזה לתכלית הטוב האמתי שנפרש ומה שנתנו רבותינו ז"ל טעמים בפ' ר' נדרים מפני מה נענש אברהם ונשתעבדו בניו כו' היינו אם לא היה זה החטא היה קב"ה מגלגל התכלית הטוב שנפרש בענין שלא היה שיעבוד גדול כזה אבל עכשיו נענש לחיות גדול כל כך אך אמיתית הענין גלות מצרים הוא בשורה טובה ובמדרש רבה ויאמר יי' אל אברם לך לך וגו' אמר רבי פנחס בשם רבי אושעיא רבה אמר הקב"ה לאברהם צא וכבוש הדרך לבניך · ע"כ קודם שנבאר המאמר הזה נקדים ענין תועלת גלות מצרים · כתיב כגן יי' כארץ מצרים לא לחנם המשיל הכתוב ענין מצרים לגן עדן אלא להודיענו ענין בריאת עולם וענין ישראל במצרים הכל א' ונתחת נבאר קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד והוא מחוייב המציאות שזהו אמונה האמיתית מציאת השי' והוא העיקר הגדול הכולל כל העיקרים והשי' הוא הטוב האמתי רצה להטיב לזולתו וברא העולם ובעשרה מאמרות נברא העולם כו' כדי ליתן שכר טוב כו' וכדי להפרע כו' וזהו העיקר שני שכר ועונש והכל מרוב טובו ית' כי אין רע יורד ממנו והעונ' רק במקרה וטוב בעצם על דרך למען ענותך להטיבך באחריתך והעונש סבה והתעוררות לטוב · ואחר שכוונתו ית' מצד טובו לשכר ועונש זה אי אפשר כי אם מצד נתינת התורה כמ"ש ראה אנכי נותן לפניך כו' וגו' ונתן התורה בי' דברות מכוונת לי' מאמרות והכל עולה בקנה אחד הרי לך שלשה עיקרים ממציאתו ית' כיצד גילוי ממציאותו ית' על ידי התורה כי היא כולה שמותיו ית' וגילוי התורה שכר ועונש כי שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה הברכות מברכות בעליהן והקללות מקללות בעליהן מהמצוה עצמה נעשה מלאך הטוב ומעבירה משחית בר מינן והארכתי בענין זה במקום אחר הרי רושם אלהות היא התורה ורושם התורה הוא האדם המקבל טוב ורע נמצא הג' עיקרים עיקר מציאות השי' כוללם וכן תמצא תכף בברוא אלהים את האדם הניחו בגן עדן במבחר המקומות אויר המחכים לעבדה ולשמרה וארז"ל לעבדה זו מ"ע ולשמרה מצות ל"ת וציוהו והזהירו על עונש ביום אכלך וגו' אך אדם ביקר בל ילין ונורש מגן עדן ותמרד והלך לאחור ומה שבעשרה מאמרות נברא העולם י' דורות מאדם ועד נח כו' עשר' דורות מנח עד אברהם כו' כי אלו הדורות דור המבול ודור הפלגה סרו מהדרך ויאמר לא הוא ח"ו וכפרו בעיקר והותחל הפירסום מהאבות כי אברהם אבינו הכיר בוראו ופירסם מציאות השי' · ובמדרש ויאמר יי' אל אברם לך לך אמר רבי יצחק משל לאחד עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת כו' וביארו המפרשים זה המאמר איך שאברהם אבינו הלך מחקירה לחקירה ונגלה אליו השי' ואמר ליה אני הוא בעל העולם וידע אברהם והשיג באמת מציאות השי' והאמין ביי' והתגלה לו שהעולם מחודש והשי' הוא בעל הבירה ר"ל בעל העולם מאחר שבראו והעולם הוא מחודש וכל מחודש יש לו מחדש והוא מציאות השי' ונסמך זה הענין לויאמר יי' לך לך מהטעם שנפרש אחר כך והנה על ידי אברהם אבינו נתפרסם העיקר הכולל סוד מציאות השי' וקרא בשם יי' אל עולם ויצחק אחז במדת הדין לפרסם כי אית דין ואית דיין ולא כקצת כופרים אף שמאמינים במציאות השי' וחידוש העולם כופרים ואומרים הארץ נתן לבני האדם יעשו מה שירצו ויעקב יושב אהלים שם ועבר הוא עיקר התורה הרי ג' אבות פרסמו ג' עקרים וכמו שהעיקר של מציאות השי' כולל כל העקרים כמ"ש כך אברהם אבינו שפירסם מציאות השי' כלל כלם תורה שכן אמרו רבותינו ז"ל במסכת עבודה זרה ב' אלפים תורה מתחילין מן והנפש אשר עשו

מצה שמורה

כפירות כמבואר בארוכה בפרדס שער אבי"ע וזה ההתפשטות בי"ע הוא במלכות וזה"ש מושיבי עקרת הבית סוד רחל שהיא עקרת הבית · והיא הבית של כל המדות · והיא אם הבנים בני ישראל כי היא אמנו מצד נשמותינו שהם ברחם העליון העמוסים מני בטן ומכח נשמותינו נזכה לדביקות בסוד נשמותיו והוא עולם הבא הנצחי נעימות בימינך נצח ונתגלה לנו סודו' שמותיו והיא בחינת נשמה לנשמה שכתבתי ·

הגה"ה

בצאת ישראל ממצרים ר"ת ב"ן כ"ת כמנין יהו"ה ואהי"ה בכללות עשר · בית יעקב מעם לועז ר"ת ל"ז י"ט כ"ו · היתה יהודה לקדשו ר"ת ע"ה ישראל ממשלותיו ר"ת וס"ת כמנין אלהים · הים ראה וינס ר"ת כמנין מ"ה קס"ו הים ראה ס"ת ע"ה ור"ת כמנין אהי"ה קפ"ד ויסוב עולה קכ"ו יבב עולה ע"ב · מה לך כי תנוס כ"ת כמנין ע"ב כ"ב מלפני אדון חולי ארץ ר"ת וס"ת עולה כמנין אהי"ה בכללות עשר · מלפני בגימטריא אהי"ה בכללות עשר · אדון בגימטריא כ"ן עם אותיותיו · חולי בגימטריא יו"ד ה"א וי"ו ה"א · ארץ בגימטריא אלהי"ם במילוי אלפין מצאתי מלפני אלוה יעקב כ"ת בגימטריא יהו"ה במספר קטן · אלוה עי' מ"ב יעקב בני' אהי"ה קכ"א מצאתי:

בצאת ישראל ממצרים סוד שם ס"ג הוא בבינה המקננת בבריאה שהוא הכסא וגאולת מצרים נזכרה נ' פעמים בתורה כנגד נ' שערי בינה וזהו בצאת ישראל ממצרים וכנ' שערי בינה מתפשטים סודות התורה הנקראות נשמה בסוד ונשמה שדי תבינם · ואנשי מעלה רואים עולמות בחייהם דהיינו ההשגה המגיע להם בעוד חיים חיותם איש איש לפי ערכו אף על פי שיש הבדל גדול בין מה שמגיעו לאחר מותם כי תוכף רוחם כשיגיעון מכל מקום נקראים הסודות נשמה ולאחר מותם נשמה לנשמה כדפירשתי וכבר נודע כי נפש רוח נשמה עשייה יצירה בריאה המכוונין נגד מלכות תפארת בינה שהם נפש רוח ונשמה באצילות · הרי לך כי בריאה סוד גילוי נשמה ועל זה יתבאר זה המזמור בצאת ישראל ממצרים העליונה דהיינו שר שלהם אז יצא יעקב למטה מעם לועז דהיינו מצרים שלמטה ולענין מעלה קורא אותם בשם ישראל ולמטה מצד גופם קראם בשם יעקב ואז נתרוממו ישראל ויצאו מרשות כל השרים ויי' הוא חלקם והם מרכבה לו לישא כסא כבודו שהוא הבריאה כמו החיות הנושאות הכסא שהם אריה שור אדם נשר ודוגמתם ישראל למטה ד' דגלים דהיינו נגד מחנות שכינה סוד ארג"מן ונגד ד' חיות הנושאות את הכסא כמבואר בזוהר ובספרי המקובלים:

היתה יהודה לקדשו כי דגל יהודה בראשונה גם יהודה לקדשו הוא על דרך שכתב הזוהר בלידת יהודה ותעמוד מלדת כלומר לכסא היה עמידה בי דור שהוא מיהודה רגל רביעי במרכבה ואמר היתה לשון נקיבה כי אז ישראל נעשו בת זוג להקב"ה ישראל ממשלותיו על דרך אמר הקב"ה מי מושל בי צדיק אני גוזר גזירה והוא מבטלה · הים ראה כו' עתה ככפר מרגנים שנעשו בצאתם ממצרים שהוא כמטרא דבינה כנודע וענין הים ראה ר"ל שם המפורש על מטה משה · וינס אמרו במדרש בזכות יוסף שנאמר בו וינס החוצה כי יוסף העלהו משה גם כן על ידי שם מן היאור כנודע · מה לך הים כו' ענין הניסה והשיבה אחור מורה על החרדה והעבודה מיראה · והרים וגבעות שרקדו מורה על העבודה בשמחה והיתה השאלה מדוע אלו עובדים בשמחה ואלו עובדים ביראה · ובזה מתורץ אריכת הלשון וחזרת הענין בכפל כמו שנאמר מה לך הים כי תנוס כו' הירדן כו' ההרים כו' הוה ליה למימר בקצרה מה לכם לא באריכות הלשון הראה הקושיא כלומר מכה נפשך אם ראוי עתה לעבוד את יי' בשמחה מה לכם הים והירדן כי הראיתם יראה · ואם ראוי לעבוד ביראה מה לכם הרים וגבעות כי הראיתם שמחה ובאתה התשובה מלפני אדון חולי ארץ אמרו במדרש כי הים לא רצה לבקע ולא השגיח במשה רבינו ע"ה עד שנגלה הקב"ה וטעם הים היה מפני שחשב שעדיין לא עת הגאולה כי אינם אלא רד"ו שנה אבל להרים וגבעות כבר נתגלה

מצה עשירה

ביש בחרן ות"א רשיעבידו לאורייתא ובענין עיקר שכר ויגנש כבר נתיירא אברהם אבינו עד שאמר לו הקב"ה אל תירא שכרך הרבה מאוד · והנה כתיב כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים התחיל בלשון רבים וסיים בלשון יחיד הענין במצרים נתגלו כל השלשה עיקרים נודע ונתפרסם חידוש העולם וש"ש לו מחדש והוא מציאות הש"י ולו הכח והיכולת והוא משגיח לתת לאיש כדרכיו וכפ"י מעלליו דן את מצרים וישראל הלכו ביד רמה וברכוש גדול · ונתאמת נבואת משה רבינו ע"ה והכל בשביל בהוציאך תעבדון את האלהים ליתינו תורה מן השמים · וזהו כי אהב את אבותיך הכוללים שלשה עיקרים ויוציאך בפניו זהו אברהם אבינו הכולל כלם כדפירשתי ותכף לאחר ההוצאה היתה הכוונה לכנס לארץ ישראל על ידי משה רבינו ע"ה כמו שהוכנס האדם לגן עדן כי ארץ ישראל שלמטה מכוון נגד ארץ ישראל שלמעלה · וביחזקאל כתיב על א"י דלעתיד ואמרו הארץ הנשמה הלזו היתה בג"ע הרי כגן יי' כארץ מצרים הוקש ענין מצרים כענין בריאת העולם ועיקר הענין כי שם נזרכבו בגוף ונפש כמ"ש המפרשים בענין כור ברזל והניתוך שם זוהמתן נדבק בזוהמת מצרים ויצאו כסף נקי וכתב בספר מעשה יי' כמו שהנפש לא תשיג השלימות הנצחיי רק בהכנסתה בגוף העכור השפל כמו כן אומה ישראלית לא השיגו שלימותם עד שנכנסו אל מקום המטונף המצריים ובצאתם פסקת זוהמתן כו' וע"ז רומז במדרש שוחר טוב על פסוק אשר גאלם מיד צר כשם שהצפור ביד צייר אם מבקש מתה אם מבקש חיה כך היו ישראל משוקעים ביד המצריים וארד להצילו מיד מצרים וכן הוא אומר ויושע יי' ביום ההוא אמר ר' אבא בר יהודא בשם רבינו כך היו ישראל נתונים ביד מצרים כעובר שנתון בתוך מעי"ה של בהמה וכשם שהרועה נותן היד בתוך מעיה ושומטו כך עשה הקב"ה שנאמר לבא לקחת לו גוי מקרב גוי אמר רבי איבו בשם רבי יוסי בן זמרא כשם שהזהבי הזה פושט ידו ונוטל הזהב מן הכור כך הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים שנאמר ואתכם לקח יי' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים עכ"ל וקשה כמאי קא מפלגי עוד קשה אם מבקש חיה הא אמר אם מבקש המיתה וכל אם תלוי נמצא חיים ומות הזוכר · עוד קשה אם חייהם תלויים איך יתקיים הברית לאבות ואחר כך יצאו עוד קשה שינוי הלשון משוקע ואח"כ אמר נתונים ואחר כך לא זה ולא זה כי אם יציאה בלבד עוד קשה לישנא וכן הוא אומר ויאמר הוה ליה למימר כנהוג בכל התלמוד עוד קשה דלכאורה משמע דדייק מסיפא דויושע את ישראל מיד מצרים כמו שדייק לעיל מקרא וארד להצילו מיד מצרים וכן בפסוק אשר גאלם מיד צר אם כן הוה ליה לאתויי הסיפא אלו הקושיות התעורר עליהם בספר תורת משה כבר אמרנו הכנסת ישראל למצרים כהכנסת הנשמה לגוף העכור כי הורכבו שם בהנחת זוהמתן בתוקף קליפת מצרים ונזרכבו בגוף ונפש הזרכבו' הנפש שהיו משוקעים ומסובבין בקליפת שר מצרים כמו שהאריך בצרור המור בפסוק ויאפו את הבצק והעתקתיו לעיל וכלל דבריו שהיו ישראל משוקעים בקליפות עד נקודה אחרונה ואלו היו עוד רגע שם ח"ו אז היו נשקעים לגמרי בטלי' שם וזה היה חפזון הגאולה ואז מבוארת פסקא דמצה זו שאנו אוכלין על שום מה כו' ועיין במצה שמורה בביאור האגדה שם תמצא הכל באריכות עיין שם · ומצד שהיו משוקעים בכל עומק הקליפות להניח שם הזוהמא נמצא כל הנשמה תהלל יה והיא נקייה מכל סיג גם נזדכך הגוף הבהמיי בהתשת

מצה שמורה

נתגלה שחשב הקב"ה את הקץ כמ"ש קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות ושם הגילוי להם כי להרים ולגבעות היה בשורה טובה כי נשתנו למעליותא עלו מחומר עכור שהוא יסוד העפר ליסוד יותר דק שהוא יסוד מים כי נבקעו צורים לישראל במדבר ויצא מהם מים אבל הים והירדן להיפך כי נבקעו ונתהפכו ליבשת נמצא מלפני אדון היתה תשובת הים מלפני אדון אלהי יעקב ולא חשתי ליעקב שנתן סימן רד"ו שנה והרים וגבעות שהיו רוקדים ושמחים הש"בו הטעם משום ההופכי הצור אגם מים · וממה שכתבתי מתורין למאי נפקא מיניה הוזכר כאן הפיכת הצור לאגם מים · לא היה לו להזכיר אלא הפיכת ים ליבשה ולפי מ"ש ניחא · וכמו שנתהפך עפר למים כן הצדיק מהפך החומר שלו שהוא עפר להיותו זך כמים מצד נשמתו שהיא בבינה ·

לא לנו יי' לא לנו סוד שם מ"ה הוא בתפארת המקנן בבריאה והתפארת הוא גוף האצילות כנודע לעומתו גופי התורה גופי תרי"ג מצות שהן גופי הלכות ודינים לדעת מה יעשו ישראל : והנה כתיב כתפארת אדם תפארת נקרא אדם · והחכמה נקרא אדם הראשון כנודע כי תפארת למלכות כמו חכמה לבינה ע"כ תפארת גילוי החכמה וענין שם חכ"מה פירשו המקובלים כ"ח מ"ה ומ"ה הוא שם של מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א העולה אד"ם ועם אותיו' מילוי דמילוי עולה כ"ח אותיות כזה יו"ד וא"ו דל"ת ה"א אל"ף וא"ו אל"ף וא"ו ה"א אל"ף ובסוד זה ישראל נקראים אד"ם ולא האומות וישראל כשעושין רצונו של מקום מוסיפין כח של מעלה וכשאין עושין רצונו של מקום כביכול מתישין כח של מעלה כמ"ש רז"ל · אזולכו בלא כ"ח לפני רודף : ועל זה רומז גם כן מילוי שם ס"ג שהוא כצד ואו"ה יעולה מנין כ"ח וזהו סוד בראשית שתרגם

הג"ה

וכן כענין ומרכבות כנפי' פירוש בתיקונים שכני אדם על הככא הוא חכמה כח מה כמנין אדם וכתר בינה ואריה חסד ושור גבורה הרי מרכבה עליונה ותחתים מרכבה שניה והם בני אדם תפארת כח סוד יסוד אריה שור נשר הרי מרכבה שניה וכ"ע כלל הכל למעלה ומלכות כולל הכל למטה·

חכמה כי אותיות יו"ד ה"י הם צירוף יהו"י כי שמינו קרא בשמו נשאר ינתן בחכמה ורבותינו ז"ל דרשו בראשית בשביל ישראל ואחר כן שם מ"ה עולה אד"ם וישראל נקראים אדם · נחזור לענין שם של מ"ה שעתה עסקינו בו הנה בו נרמז סוד יהו"ה הוא האלהים כי כשתכתוב מ"ה במילוי מ"ם ה"א עולה פ"ו כמנין אלהי"ם וכן נרמז בשם יהו"ה העולה כ"ו כ"ף ו"ו במלואו הם אותיות כ"ו פ"ו וכבר הארכתי בזה במקום אחר והוא סוד כללות הדין ברחמים והצדיקים מהפכין הדין לרחמים והרשעים בהיפך והרב נאלנט"י פירש במגילת תענית זכור יהו"ה מ"ה היה לנ"ו כי שם יהו"ה במילואה מ"ה נתהפך למדת הדין הרמוז בלנ"ו העולה פ"ו כמנין אלהים ועל זה רמוז כאן לא לנ"ו יי' לא לנ"ו לא יתהפך ללנו · כי לשמך שהוא יהו"ה תן כבו"ד השפעת החכמה ואז על חסד"ך ועל אמת"ך תפארת שהוא אמ"ת ישה כלפי החסד ולכל מה שכתבתי ירמוז מזמור הזה כי אנחנו נקראים אדם בסוד נעשה אדם בצלמנו שהוא בסוד ועל דמות הכסא דמות מראה אדם · וכבר הארכתי בזה בהקדמת תולדות אדם אבל האומות הם דמות אדם בליעל שהוא מעשה ידי אדם ומפרש החמשה חושים שאין בהם ממש עינים להם ולא יראו חוש הראות אזנים להם ולא ישמעו חוש השמע ולא יריחון חוש הריח · לא ימישון כו' חוש המישוש ובמקום חוש הטעם אמר פה להם ולא ידברו כי גם חוש הטעם בפה והזכיר אחת מהנה · ועתה אשים ידי שנית לפרש מן לא לנו אשר הכוונה לא למעננו כי אם למען שמך הגדול שלא יחללוהו הגוים ולא יאמרו ח"ו הזקנו הדברים ואמר על חסדך והוסיף על אמתך כי אף שכתוב אמת ליעקב וחסד לאברהם אנו רוצים בחסדך ואמתך · לאפוקי חסד דאברהם

תג"ה

ואף על פי שכתבתי בשם האר"י ז"ל כי שם ס"ג בבינה יוכל יתקיים כדלא שהוא בבינה ונגד קבלתה מהחכמה שכן ס"ג עם עשרה אותיות עולה מנין חכמה והכוונה עשרה ספירות שבחכמה המשפיעים לבינה והנה בחכמה שם מילוי ע"ב כדלעיל ושם הכולל הוא ע"ב ודיוו למ"ש לסייך כן כבוד הכה כי לאלהים של ס"ג מה הוא א"ל אח"ד כי כשם ס"ג יודין ואלף א' עולה א"ל וכשם מ"ה להיפך ג' אלפין ויו"ד א' עולה אח"ד וכשתצרף כבו"ד למילוי השם ס"ג העולה א"ל עולה כיחד ס"ג ונודע כי חכמ"ה נקרא כבוד ועולה ל"ב רמז לל"ב נתיבות חכמה הרי נתבאר שם ס"ג שבבינה הוא נגד החכמה וכן אחד כן שם מ"ה יתקשר בכ"ח מ"ה ובכולם מתייחדים ·

ואמת

בהתשת החומר כדי שיורגלו במדת ההכנעה שהיא המעלה הגדולה ועל ענין זה תמצא בברית בין הבתרים בבשורת מצרים · המשיל ישראל לצפור ואת הצפור לא בתר ורז״ל המשילו ישראל לבהמה טהורה ברדתם למצרים שאמרו ראוי היה יעקב לירד בשלשלאות כו׳ אלא כו׳ משל פרה כו׳ ופי׳ בזה בעל זבח פסח שר״ל כמו הפרה שמוליכין למקולין לכאור׳ רעה היא לה אמנם כי טוב הוא שאז תבוא לשלימו׳ יותר גדול דהיינו למדריגות מתי מדבר · וסוף בהמה לשחוט כמו סוף אדם למות שהוא לטובתו כן היה טעם רדתם למצרים והנה כתיב כל צפור טהור תאכלו וכ״כ בבהמה תאכל והצפור הפורח למעלה נגד היזדככות הנפש ובהמה טהורה נגד הזדככות הגוף ועתה יתבאר המאמר ומר אמר חדא ומר אמר חדא ול״פ והשלישי יבאר דעת שניהם הראשון מדבר מענין הנפש שהיתה שקועה בקליפות עד התהום ע״כ אמר לשון שקועה · היפך מעלייתא הנפש שאמר הקב״ה למ״ה על ר׳עקיבא שתוק כך עלה במחשבה והנה הקב״ה מוריד הנשמה לב׳ עניינים אם מצד העונש ב״ם הבא לטמא מטמאין אותו ושם ביתו וזהו אם מבקש המיתה · ואם מצד הטוב מורידה שם להזדכך וזהו אם מבקש חיה בסוד מוריד שאול ויעל ונגד זה אמר בשם שהצ׳פור כו׳ וכן הוא אומר ויושע אינו מביא ראיה מתיבת מיד שזה הביא כבר מפסו׳ וארד וגו׳ וע״כ אינו אומר ואומר רק וכן הוא אומר ור״ל ענין שזכרנו שאלו לא הוציא הקב״ה עתה מיד היינו משוקעים לעולם כי לא נשאר מתהום ח״ו כי היו משוקעים בתהום רבה עד שהוצרך הקב״ה כביכול לירד שם להעלותם וזהו וארד וכן אומר ויושע ה׳ ביום ההוא דייקא ואלו שהה עוד יום צריך היינו משועבדים מ״ר שני מביא משל מבהמה כו׳ מיירי מזיכוך הגוף כדפי׳ ושם לא שייך שקוע רק נתון וק״ל ומ״ר השלישי מפרש דעת שניהם שהוא כור כו׳ ועל כן הוזכר נ׳פעמים יציאת מצרים בתורה כי נשתקעו עד נ׳ דהיינו מ״ט פנים טמא ומכח נ׳ נגאלו כמ״ש הפרדס בשער השערים וכבר זכרנו דהתורה אחוזה למעלה ולמטה דהיינו עיקר מציאות השם נתגלה ע״י התורה שהיא כולה שמותיו י״ת ומהתורה נתגלה שכר מצוה מצוה עבירה עבירה והנה התורה נ׳שערי בינה כתיב כימי צאתנו ממצרים אראנו נפלאות פי׳ בזוהר נ׳פלאות וג׳העקרים נתפרסמו במצרים כדפי׳ וזהו פסח מצה ומרור מצה מורה מחידוש עולם והחידוש אמחרש וזה כי העולם כלו נקרא עיסה שהיה מעורב מים בארץ וע״כ נקרא אדם הראשון חלה של עולם והנה עיסת חמץ לקוח משאור הקרום והקרום מתקרום כו׳ מה שאין כן מצוה אינה לקוחה משום דבר מורה אחידוש המוחלט מאין גמור כדעת מקצת מהכופרים אף שמאמינים בהבריאה רק אומרי׳ שהיה חומר קדום ע״כ מצוה בערב תאכלו מצות ואיסור חמץ כל ז׳ חמץ אסור כל ז׳ ימי בראשית והנה ראשית הבריאה נקודה הראשונ׳ שקראוה היולי כמ״ש הרמב״ן ריש בראשית ע״כ בתחלה תאכלו מצות דהיינו בהתחלת הז׳ ונגד נקודה ראשונה של הבריאה הנקודה דבין חמץ למצה · דהיינו מה שיש בין ח׳ לה׳:

פסח רומז שלא יהיה לבעל הדין לחלוק כדרך קצת הכופרים אף שמאמיני׳ במציאות הש״י ושהוא ית׳ חידש העולם מאין מ״מ אומרים שנתנו לבני אדם ומאן דאלים גבר ע״ז בא הפסח שעשה הש״י דין במצרים אף באלהים וחמל על ישראל כו׳ ומרור הוא חסא רומז לזאת התורה שהיא תושיה אבל לטוב לנו ועיין בזוהר בפסוק שמן זית זך שרומז על זך אותיות התורה והם כתית והיא מרורה כזית ומזונותיה הרוחני הוא בידי הקב״ה שיתן ללומדיה · והילל היה כורך פסח מצה ומרור ביחד כי כל ג׳עיקרים נכללים בעיקר אחד ואברהם אבינו פירסם העיקר הזה הכולל כלם וע״כ בברית בין הבתרים נתבשר על גלות מצרים והגאולה שנזדככו שם ונתפרסמו הג׳ עיקרים שם וזהו ביאור המאמר לך לך צא וכבוש הדרך לבניך · ומשם ירד אברהם אבינו למצרים והוא היה סימן לבניו כמו שהאריך הרמב״ן בפרשת לך לך ובשאר הפרשיות ואגב נדקדק איזה דקדוקים בפרשה זו דלך לך וישב תרח בחרן פרש״י נון הפוכה כו׳ צריך ביאור מהו הסוד של נ׳ הלזו עוד צריך התבוננות כשאמר הקב״ה לא״א לך לך ליקח את לוט עמו למה והלא כתיב בהתחברך לרשע פרץ ה׳ מעשיך וגם כל זמן שהיה לוט עמו היתה השכינה פורש מא״א כמ״ש רש״י על פסוק וה׳ אמר אל אברם אחרי הפרד לוט מעמו עו״ש עיין גדול בענין לוט וירא ומצות אפה ויאכלו פרש״י מצות אפה פסח היה ויש לתמוה וכי לוט היה צדיק כל כך לקיים:

מצוה

ואמת דיעקב מצד עצמם של אברהם ויעקב כי אברהם לא ידענו וישרא׳ לא יכירנו וכדאית׳ בשבת פ׳ר׳עקיבא וחוזר לשמו הגדול ומפרש ואומר ומה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם ·

תנ״הס

איה נא אלהיהם ר״ת כ״ן ס״ת מ״ו למה יאמרו הגוים ר״ת מ״ה · כל הפסוק ר״ת מ״הכ״ן ס״ת יו״הב״ן לא לנו יד״וד לא לנו ר״ת ק״ל ס״ת י״ש על חסדך ר״ת וס״ת עולה מ״ו ל״ו י״ט כ״ו פסוק ישראל בטח כה״כו ס״ת עולה ע״כ כ״ן:

אין נא אלא לשון בקשה ור״ל פשיט׳ ששאלותינו עליו יתברך שלא יחרפו לומר כביכול הזקינו הדברים ח״ו אפילו זה בקשתנו על עצמינו שלא יאמרו איה אלהיהם כי השליך אותם מפניו כמ״ש הגוים המאמינים בשילוש כי עתה אינם נקראים ישראל והחליף אותם בהם אבל באמת אלהינו בשמי׳ והוא ע״ד שזכרו רז״ל במדרשם כי כבריאו׳ עולם נתאוה להיות השכינה למטה וירדה מרקיע לרקיע עד ששרתה למטה במקדש וכשחטאו י׳ מסעות נסעה השכינה וחזרה לשמים ומ״מ אינו מפיר השנחתו ממנו וממכון שבתו משגיח כל אשר חפץ עשה ולא כתיב עושה רמז למאמר רנעשה אדם · דאע״פ שנמלך בעליונים לכך אמר לשון רבים מ״מ הוא ביחידי עשהו כמ״ש ויברא אלהים את האדם · ונעשה בדמות ובצלם ובזה יש לנו התחברות בו ית׳ ואם תאמר גם הם דמות עצביהם מעשה ידי אדם · דהיינו הקליפ׳ החיצוני׳ ולא אדם שהוא לנו · ואף גם זאת נרמז בנעשה אדם שנברא בשביל התורה והמעלה היתירה היתה בענין נעשה שהקדימו נעשה לנשמע · והתורה נתנה בתפארת כמ״ש מן השמים השמיעך את קולו וכתיב כתפארת אדם · פה להם ולא ידברו ובמתן תורה כתיב את כל הדברים האלה לאמור · עינים לה׳ ולא יראו ובמתן תורה כתיב וכל העם רואים:

אזנים להם כו׳ ובמתן תורה כתיב שומעים רואים את הנשמע · אף להם ולא יריחון ובמתן תורה הגדיל הריח המופלג כדאיתא בפ׳ר׳עקיבא:

ידיהם ולא ימישון ולא אמר ידים והם כדלעיל וכן קשה ברגלי׳ משום דאין הדיוק על כל ישראל שיש לה׳ רק אמרע״ה לבד הכולל כל ישראל ידיו ממששות בלוחות כמ״ש הלוחו׳ היו ו׳טפחי׳ כו׳ הקב״ה אחז ב׳טפחיים ומשה ב׳טפחים כו׳ וכן ברגליו מי עלה שמים שמשה לבדו וכן עלה אלי ההרה · אחר שרמז שאין האומות אדם בעצם שהוא פנימי רק ישראל שקבלו התורה נקראים אדם אמר ע״ז שלהם לא יהגו בגרונם ר״ל אפי׳ כבהמה שאין לה דיבור מ״מ · יש בה להגירה השמעות קול: כמוהם יהיו עושיהם הנה בקדושים כתיב באלהים נעשה חיל וארז״ל מעלה עליו כאלו עשאני ואומ׳ או יחזיק במעוזי שלום יעשה לי אמנם בקליפה כמוהם יהיו עושיהם כי הבל המה מעשה תעתועי׳ ואנחנו דבקים בשמו יתברך וזהו ישראל בטח ביהו״ה בית אהרן כתיב ונשא את שמותם ובתוך כפלי החשן היה שם המפורש · יראי ה׳ כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך · אי נמי יראי ה׳ הם הלוים כי כשאמר משה רבינו מי לה׳ אלי כתיב ויאספו אליו כל בני לוי הרי כלי מחזיק ברכה שהם כה״ן לוי״ ישרא״ל והתחיל בישרא׳ כי הם הרבים ומהם נברלו כהנים ולוים גם התחיל בישראל כי בתפארת אנו קיימין במזמור הזה סוד ישראל סבא · ידו״ד זכרנו יברך ע״ד הפשט חזר לג׳ אלו ומוסיף עליהם ברכה בפרטיות ה׳ זכרנו יברך דהיינו יברך את הזכרים בית ישראל הם הנשים וכמ״ש רש״י בפסוק כי תאמר לבית יעקב אלו הנשים כו׳ ועל יראי ה׳ שהם הלוים רמז הקטנים עם הגדולים כי למוד הוא אותו השבט להיות

נמנה

מצה עשירה

מצוה דמצות ועדיין לא נצטוו אף זרע אברהם והלא הוא שהסיע את עצמו מקדמונו של עולם ואמר אי אפשי באברם ובאלוהו כמ"ש רשי' בפסוק ויסע לוט מקדם ועוד צריך השקפה גדולה להתבונן במעשה הש"י שהוציא כל הנשים הצדקניות אמותינו הקדושות מהרן אבי לוט והוא כי שרה היתה בת הרן כמ"ש רבותינו ז"ל יסכה היא שרה והרן היה אבי מלכה שילדה לנחור את בתואל שהוליד את רבקה וגם הוליד את לבן שרחל ולאה היו בנותיו וכן רות המואביה שהיא אם למלכות בית דוד ומשיח יצא מלוט בן הרן· בוודאי מי יוכל לעמוד בסוד אלוה מכל מקום אחוה דעתי על כל הנ"ל עד מקום שיד שכלי מגעת ומתחלה אקדים מ"ש רבותינו ז"ל אמר ר"ל ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב יכול יהא חותמין בכולן תלמוד לומר והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכלן כבר כתבתי כי שלשה האבות פירסמו ג' עיקרים ואברהם אבינו פירסם מציאות הש"י ושהוא מנהיג את העולם והוא ביאור המדרש שרמזתי לעיל לך לך אמר רבי יצחק משל לאחד עובר ממקום למקום וראה בירה דולקת אמר תאמר שהבירה הזו בלא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה אמר אני בעל הבירה כך לפי שהיה אברהם אבינו אמר תאמר שהעולם בלא מנהיג הציץ עליו הקב"ה ואמר אני הוא בעל העולם כי חדוש העולם שהיה בחסד רחיינו בנדבה ורצון היה בשביל אברהם כמ"ש רבותינו ז"ל אלה תולדות השמים והארץ בהבראם באברהם· ומחידוש העולם נודע מציאות הש"י כמ"ש הרב המורה חלק השני פרק י"ג וזה לשונו ד"נ כל מי שאמין תורת משה רבינו ע"ה הוא שהעולם בכללו ר"ל כל שנמצא מלבד הבורא יתברך השם המציאו אחר ההעדר המוחלט והש"י המציאו אחר ההעדר הגמור והש"י לבד היה נמצא ולא דבר בלעדו ולא מלאך ולא גלגל ולא מה שבתוך הגלגל ואחר כך המציא כל אלה הנמצאים כפי מה שהם חפצו ורצונו לא מדבר כו' עד וזהו סוד תורת משה רבינו ע"ה והיא שנית ליסוד הייחוד לא יעלה בדרך זולת זה עוד כתב בחלק ראשון פ' ע"א וזה לשונו אם העולם מחודש יש לו מחדש בלי ספק וזה מושכל ראשון כי המחודש לא יחדש עצמו אבל חדשו זולתו ומחדש העולם הוא הש"י כו' הרי ביאור הרב כי באמונת החידוש אנו עומדים על מציאות הש"י במושכל הראשון ועתה בנדון אבאר זה מהו ענין נמרוד שצוה להשליך את אברהם לכבשן האש ומהו ענין הרן שהיה תולה בספק והיה אומר אם אברהם נוצח אני משלו ואם נמרוד כו' כמו שהביא רשי' מדרש רז"ל נמרוד כפר במציאות הש"י ומכל שכן שלא האמין בחידוש העולם שיהיה העולם מחודש ממחדש שיהא ביכולתו לשנות הטבע רק האמין שהעולם קדמון והלך בדרך שהלך אדם הראשון בעת פיתוי הנחש שהאמין לדברי הנחש שאמר מן העץ הזה אכל וברא את העולם שהניח הקדמה שיש חומר קדום לעולם שנברא ממנו דהיינו עץ הדעת ובענין זה נתלבש נמרוד בלבוש אדם קדמאה שקיבל זוהמא זו שהוסת אז אדם הראשון מהנחש הקדמוני באותו הדעת נשאר נמרוד ונתבאר הענין הזה בזוהר פרשת נח וזה לשונו הוא היה גבור ציד לפני יי' וגו' תא חזי הוא היה גבור תקיף לבושוי דאדם קדמאה הוה לביש והוה ידע למיצר צידה דברייתא בהו אמר רבי אלעזר נמרוד הוה מפתה לברייתא למהך בתר פולחן ע"ז והוה שליט באינון לבושין על כל בני עלמא ונצח בני עלמא והוה אמר דאיהו שליטא בעלמא ופלחין ליה בני נשא ואמאי אקרון שמיה נמרוד דמרד במלכא עילאה לעילא דבר אחר דמרד בעילאי ומרד בתתאי באינון לבושין שליט על כל שאר בני עלמא ומליך בהו ומרד במאריה ואמר דאיהו שליטא

מצה שמורה

נמנה מבטן· עוד רמוז בכאן סוד גוף התורה שהוא תרי"ג מצותיה בתחלת המזמור אמר לשמך תן כבוד ועתה אמר יי' זכרנו יברך והוא על דרך הנאמר בזוהר יה עם שמי שס"ה ו"ה עם זכרי רמ"ח זהו לשמך· וזהו יי' זכרנו וכהן לוי וישראל הם סוד נפש רוח נשמה הכאן אינון צדיקייא דאתדבקין נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בהקב"ה· הקטנים עם הגדולים הם סוד אנפי רברבי ואנפי זוטרא כן מצינו למטה גם כן בישראל קטנים שהם במדריגות הגדולים כהא דאיתא במסכת ע"ז ההוא תינוק דהוה בר שית' דאורי ע"ז כו' ובחגיגה מצינו תינוק שהיה דורש במעשה מרכבה וכן הינוקא המוזכר בזוהר וא"ת והיאך למד והא לא קשה ושם בחגיגה איתא שהשיב רבי פלוני עדיין לא קשאי ע"ז תירץ יוסף יי' עליכם ככם אלף פעמים שהקב"ה מוסיף לו שנים בכח אף על פי שאינם בפועל הקב"ה מחשבו כאלו היה בן שנים רבות והוא יתבר' יודע טעם הענין ואפשר שהו' בסוד הגלגל קשה ואמר בכפל לשון יוסף יי' עליכם ועל בניכם מ"ש עליכם רמז למי שהוא גדול הקב"ה מוסיף עליו כאלו היה יותר גדול בשנים כענין ראב"ע שהיה בר תמני סרי ואמר הריני כבן שבעים ולא זו אלא אף זו עליכם ועל בניכם שלא הגיעו לגדלות והם עדיין בניכם הקטני' כההוא ינוקא דהוה בר שיתא וכינוקא דדרש במעשה מרכבה· ברוכים אתם ליי' עושה שמים וארץ לבאר זה צריך להקדים מאמר מהזוהר באריכות בפרשת בראשית ז"ל רבי שמעון פתח ואשים דברי בפיך כמה אית ליה בר נש לאשתדלא באורייתא יממא ולילא בגין דקב"ה ציית לקלהון דאינון דמתעסקי באורייתא ובכל מלה דאתחדש באורייתא על ידא דההוא דאשתדל באורייתא עביד רקיעא חדא· תנן בההיא שעתא דמלה דאורייתא אתחדש מפומיה דבר נש ההוא מלה סלקא ואתערת קמיה דקב"ה וקב"ה נטיל להוא מלה ונשיק ליה ונטרין ליה בשבעין עטרין גליפן ומחקקן ומלה דחכמתא דאתחדש סלקא ויתבא על רישא דצדיקחי עלמין וטס מתמן ושט בשבעים אלף עלמין וסליק לגביה עתיק יומין וכל מלין דעתיק יומין מלין דחכמתא אינון ברזא סתימין עלאין וההוא מלה סתימא דחכמתא דאתחדש הכא כד סלקא אתחבר באינון מלין דעתיק יומין וסליק ונחית בהדיה ועאל בתמניסר עלמין גניזין דעין לא ראתה אלהים

זולתך נפקי מתמן ושטן ואתיין מלין ושלמין ואתעתרו קמיה עתיק יומין בההיא שעתא ארח עתיק יומין בההוא מלה וניחא קמיה מכלא נטיל לההוא מלה ואעטר לה בתלת מאה ושבעין אלף עטרין ההוא מלה טס וסליק ונחית ואתעבידא רקיעא חדא וכן כל מלה ומלה דחכמתא אתעבדין רקיעין קיימין בקיומא שלים קמי עתיק יומין והוה קרי לון שמים חדשים שמים מחודשים סתימין דרזין דחכמתא עלאה וכל אלין שאר מלין דאורייתא דמתחדשין קיימין קמיה קב"ה וסלקין ואתעבידו ארצות החיים ונחתין ומתעטרין לגבי ארץ חד ואתחדש ואתעביד כלה ארץ חדשה מההוא מלה דאתחדש דאורייתא ועל דא כתיב כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני ונומר עשיתי לא כתיב אלא עושה דעביד תדיר מאינון חדושין ורזין דאורייתא וע"ד כתיב ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך א"ל בשעתא דאתמסר אורייתא למשה אתו כמה רבוא דמלאכין עילאין לאוקדי ליה בשלהובא דפומהון עד דחפא עליה קב"ה והשתא דהאי מלה סלקא ואתערק וקיימא קמיה קב"ה איהו חפי על ההוא מלה וכסי על ההוא בר נש דלא אשתמודע לגבייהו ולא יקנאון לגביה עד דאתעביד מההוא מלה שמים חדשים וארץ חדשה הדא הוא דכתיב ובצל ידי כסיתיך מאן אתחפי ואתכסי מעינא בגין לתועלתא עלאה הדא הוא דכתיב לנטוע שמים וליסוד ארץ כמה דאתמר ולאמר לציון עמי אתה ולאמר לאינון תרעין ומלין דמצויינין אלין על אלין עמי אתה אל תקרי עמי אתה אלא עמי אתה למהוי שתופא עמי מה אנא במילולי דלי עבדית שמים וארץ אוף הכי את זכאי אינון דמשתדלי באורייתא ואיתימא דכל מלה דבר נש דלא ידע עביד דא תא חזי ההוא דלאו אורחיה אורחי אורייתא וחדש מלין דלא ידע על בורייהון כדקא יאות ההוא מלה סלקא ונפיק לגביה החוא מלה שיש תהפוכות לשון שקר מגו נוקבא דתחומא רבה· ודלג חמש מאה פרסי לקבלא לההיא מלה ונטיל לה ואזיל בההיא מלה לגו נוקביה ועביד בה רקיעא דשוא דאקרי תהו וטס בההוא רקיעא ההוא איש תהפוכות שתא אלפי פרסא בזמנא חדא כיון דהאי רקיעא דשוא קאים נפקת מיד אשת זנונים ואתקיף בההוא רקיעא דשוא ואשתתפת בה ומתמן נפקת וקטלת כמה אלפין ורבוון בגין דכד קיימת בההוא רקיעא אית להו רשו ויכלתא למהוי טס כל עלמא ברגעא חדא וע"ד

כתיב

מצה עשירה

שליפא בעלמא והוה מפתי לברייתא אבתריה עד דמשך בני נשא למיפק מבתר פולחנא דמריה עלמא אמר רבי שמעון באילון לבושין ידעין בהו חברייא רזא עילאה עכ"ל ועיין בילקוט שהביא גם כן בפרקי רבי אליעזר נמצא שאברהם ונמרוד היו ב' הפכים הרן ממוצע כי היה מאמין שיש מחדש שחידש עולם והוא השי' רק היה מסופק בהשגחה ובבחירה של בני אדם כי היה חושב וראי השי' שהוא אלוה חידש העולם יש מאין בנדבה כדי להטיב לזולתו אבל לאחר שחדשו נוכל לומר שעזבו לבני אדם לעשות בו כרצונו איש ואיש ואין מי שיאמר לו מה תעשה כי אף שנדבק הרן במקצת בקדושה מכל מקום לא היה דביקתו כל כך גדול היה גם כן מהפירוד וסוד זה נרמז בכה שאמר ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד וגו' וצירוף נ"הר הוא הר"ן והבן זה והנה הרן האמין בסוד מצה שהמצה רומז על חידוש העולם יש מאין כי המצה נעשית בלי התחלת שאור והיא נעשית בחפזון בלתי הקדמות לה עיסה אחרת שתלקח ממנו לרמוז שעיסת העולם נעשה בלי התחלה מה שאין כן החמץ שלא יהיה לפי המורגל כי אם על ידי שאור ואותו שאור מעיסה אחרת ואחרת מאחרת כו' על כן נצטוינו שלא לאכול חמץ שבעה ימים כנגד שבעה ימי בראשית ואיסור חמץ במשהו כי האמונה האמיתית שלא היה חומר קדום אפילו משהו וזהו הטעם שאין החיוב באכילת מצה רק הלילה ראשונ' ואחר כך כל ז' רשות כי לא היה החידוש מאין המוחלט רק ברגע הראשונה סהבריאה שהו' ההיולי ואחר כך יצאו הדברים מכח אל הפועל ועל כן אין חילוק בין חמץ למצה רק המשהו דהיינו בין ח'ית לה"א וזה החילוק יש בין הרן לחרן וזהו שכתוב וימת תרח בחרן ועד תרח היה חרון אף כמ"ש רשי' כי תרח קבל לנמרוד על אברהם אבינו והרן מת על פני תרח אביו הרי לך כי הרן היה דבק בסוד מצה אבל לא היה דביקתו בסוד פסח שמורה על מציאו' השי' והשגחתו להרע ולהטיב ולהכניע כל זדים כמו שהכניע שר של מצרים שהוא גדול על כל השרים ובכור למרכבה כי הוא מרכבת המשנה להשגיח השי' בתחתונים לתת להם כדרכיהם ומאחר שנדבק הרן בס"ד מצה ומצה רומז על חירות יציאת מצרים אשר הוציאו ממצרי' עגות ומצות כי לא חמץ כי גורשו ממצרים והנה רז"ל אמרו שבזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים וזהו סוד שיצאו הנשים הצדקניות מן הרן וכן רות המואביה סוד שממנה יצא מש"ח כי גאולה דלעתיד מתייחס בגאולה דמצרים כמ"ש אראנו נפלאות כימי צאתנו ממצרים ובניסן נגאלו ועתידין להגאל והנה כתיב וימת תרח בחרן ושם הנו"ן הפוכה ואות הנון נתקנה בחמשים פעמים יציאת מצרים המוזכר בתורה וזהו שכתוב אחריו ויאמר יי' אל אברהם לך לך וגו' שציווהו לילך לארץ מצרים ולקח עמו את לוט בן הרן כי גם להרן היתה אחיזה זו ולוט בן הרן אפה מצות · ועל ענין זה של הרן יש רמז ברז"ל במ"ש בריקת חמץ לאור הנר אור רומז לאור כשדי' שהושלך שם הר"ן הנ"ר אותיות הר"ן ומאחר שהיה להר"ן גם כן נטיה בבחינה אחת לרעת מצרים דהיינו שלא האמין בהשגחה לכך נרמז בפסו' באיבוד רשעים רנ"ה רנה אותיות הר"ן ובאיבוד מצרים כתיב אז ישיר וגו' הרי מבואר סוד אברהם ונמרוד והר"ן אשר כל זה סובב והולך כי אברהם אבינו נגד עיקר מציאות השי' ונמרוד הוא הפוכו כפר בכל והרן ממוצע האמין בחידוש יש מאין אבל לא בהשגחה תרח שקבל לנמרוד היה כופר כנמרוד ולא ממש כנמרוד כי האמין בבריאה אבל לא בחידוש יש מאין רק היה חומר קדום וזהו הנקודה שבין ח' לה' וזהו וימת תרח בחרן וכמו שיש חלוק בין הרן לחרן נקודה כמו בין חמץ למצה וחמ"ץ הוא הקליפה סוד מצח אשה זונה וזהו רמז קצתי בחיי מפני בנות ה"ת כי ארור כנען והיא בא מצד הנחש הארור שראה אות' ערום ונתאוה כי הנחש רבוק במצח אשה זונה לילית וזהו החמץ היפך המצה שהה"א נתהפכה לח"ת זהו קצתי מפני בנות ח"ת ואמרו וימת תרח בחרן נ' הפוכה עד אברהם היה חרון אף כבר כתבתי עיקר מציאות השי' כולל כל עיקרים הוא על ידי עיקר התורה האוחזת במציאו' השי' כי היא כולה שמותיו ית' ואח"כ אוחזת בעיקר הג' שכר ועונש שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה · וענין נ' שערי בינה מתגלים בסורות התורה ע"כ נתהפכ' הנון של חרון אף הרומזת לנון נפלה שלא הוזכר באשרי לנ' של שערי בינה שנתפרסם במצרים נ' העקרים וא"א הכוללם א"ל הקב"ה לך לה צא וכבוש הדרך כו' והלך למצרים וארז"ל ואעשך לגוי גדול זה"ש אלהי אברהם שנתפרסם מציאו' השי' על ידו וזהו שהזכיר גדולי' כמ"ש יתרו עתה ידעתי כי גדול יי' מכל אלהים ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק כי הוא הודיע דאית דין ואית דיין ועל זה מסר נפשו

מצה שמורה

כתיב הוי מושכי העון בחבלי השוא העון דא דכורא וכעבות העגלה חטאה מאן חטאה דא נוקבא דאקרי חטאה דתמן אתקפת למהוי טס לקטלא בני שוא וע"ש כי רבים הללה הפילה מאן הפילה דא ההיא חטאה דקטל' בני נשא כאן נר"ם דא תא חזי דלא מטי להוראה ומורה רחמנא לשזבן עכ"ל · על זה אמר ברוכים אתם ליי' כאיד ראו מה אתם גורמים בעסק תורתכם שהקב"ה עושה מתורתכם שמים וארץ חדשי' כענין השמים חדשים והארץ החדשה אשר אני עושה והנה מתורת יי' שהם הסודות נעשים שמים חדשים ומתורת האדם דהיינו שאר מילין דאורייתא חוקי ומשפטי התורה ומוסריה נעשים ארץ חרשה והיא ארצות החיים וזה"ש השמים שמים ליי' כלומר מתורת יי' סוד שמותיו והארץ נתן לבני אדם תורת האדם · וסוד שמי"ם וא"רץ החדשים הם נעשים מתפאר"ת ומלכו"ת שמשם נתנו התורה שבכתב ותורה שבעל פה וכן כתיב מן השמים השמיעך את קולו ועל הארץ הראך גו' קולו הוא תפארת אש דתיהת רבנן פלפולי התלמוד · והם אותיות ו"ה מהשם ואלו השמים והארץ בעצמם שהם ת"ת ומלכות הם נתהוו מן י"ה מהשם (כי ביה יי' צור עולמים) ת"ת מן החכמה שהא י' מהשם מלכות ה' אחרונה מה' ראשונה שבשם שהיא הבינה הרי תורת יהו"ה תמימה · אמנם השמים והארץ שנתהוו משוא ושקר הם בח"ן עומרים ואין להם חיבור באותיות י"ה ואלו השמים והארץ נקראים מתים להם יורדי דומה ע"ר דכתיב רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה והם אינם מהללים י"ה ואנחנו נברך י"ה אנחנו סור תפארת ומלכות ו' ואנחנו סוד הדעת שעל ידו מקושרים בשלשה הראשונות והכוונה בהתחרשותיו בתורת אמת דבוקים אנחנו במדות האלה להיות שמים וארץ חרשים חיים משכילים ואז נברך י"ה כו' ומסיים הללויה:

אהבתי כי ישמע יי' את קולי תחנוני סוד שם ב"ן שהוא במלכות המקננת בעשייה מלכות מקושרת ומקבלת מששת ימים הראשונים שהם ו' קצות והיא יום הז' שבת ואח"כ משפעת למטה עד בעולם העשייה · ואז שם ששת ימי חול ויום הז' קודש דוגמא להם ולרומם התפשטות התחתון למעלה צריך העליון להטות אוזן לשמוע וענין השמיעה היא התאספות של ההתייחדות כענין וישמע שאול כו' ועוד צריך שתדע כי אין קול אלא בת"ת כמ"ש הפרדס בערך קול · ותחינה היא במלכות אמנם מצד הבינה וכן כתב הפרדס בערך תחנה וז"ל פי' המלכות ובזולת זה כל לשון תפלה הוא המלכו' ונקרא התנה מצד הבינה דהיינו מלשון חנון ושואל אעפי' שאינו הגון דכתיב תחנונים ידבר רש וכתיב וחנותי את אשר אחון אעפי' שאינו הגון דהיינו מצד הבינה שמשם מתנת חנם עכ"ל הרי נרמז בכאן השם שלם יהו"ה הוא חכמה את מלכות כנודע קול הוא תפארת

תחנוני מצד הבינה · כי הטה אזנו לי מלמעלה למטה · ובימי שהם הימים שבסוד עשייה אקרא למעלה · אפפוני חבלי מות כי על מלכות נאמר רגלים יורדות מות וזהו בענין התלבשותה במטטרון וסנדלפון שהם סוד מנעל וסנדל המלבשים הרגלים כי מטטרו"ן סוד עץ הדעת טוב ורע אמנם הכל לטובה כי טוב מאוד זה המות כי גורם הדביקות בשם יי' אקרא ועל זה התפלל אנא יי' מלטה נפשי שלא תרחהו מלמעלה ובשם יהו"ה אק"רא אנ"א יהו"ה מלטה ר"ת אמי"א עולה נ"ב רומז לשם ב"ן ויע"ז רמז ובשם יהו"ה כי כל המלואין של שם יהו"ה מיוחדים זה בזה · כי שם ב"ן שהיא במלכות היינו בסוד יחודה בתפארת הנקרא בן כי כן חכמה ובינה סוד אב ואם ות"ת ומלכות סוד בן ובת ות"ת בן ברא כרע' דאבוה חכמה ומלכות בת כעובד' דאמא כך עובד' דברת' הרי כל המלואים מיוחדים זה בזה · וזהו ובשם יי' אקרא חנון יי' וצדיק ענין של זה המזמור להורות כי כל מאורעות ותהפוכות הבאות בעולם העשייה מצד דינא דמלכותא דינא · דהיינו המלכות שם אדנ"י המנהיג בדין

מצה עשירה

נפשו · וזהו עיקר שכר ועונש וכבר כתבתי כי אף העונש הוא מצד טובו ית' וכשם שמברכין כו' בעבור ישמעו ויראו ולא יזידון זה"ש ואברכך שאומרי' אלהי יצחק ע"ד את הברכה אשר תשמעו ואגדלה שמך זה"ש אלהי יעקב עיקר תורה מן השמים כמ"ש הנהית כדבר גדול הזה השמע עם קול אלהים מדבר וגומר וא"א שפירסם כל הג' כדפי' על כן בו חותמין וחותמין מגן אברהם בתיבת מגן רמוזין שלשת מציאות השי' כדכתיב ואתה ה' מגן בעדי תורה אלף המגן תלוי עליו כל שלטי הגיבורים נרמז שכר ועונש במדת הדין כתיב מגיני על אלהים במדת הרחמים כתיב מגיני וקרן ישעי ותשובה ומ"ט כתרים כו' גם מג"ן ר"ת מציאות השם ג"ע גיהנם נ' שערי בינה והנה למדו החתימה מן והיה ברכה כבר כתבתי כי נ' הפוכה דחרן חרון אף נתהפכה לטוב' ע"י א"א ואת הנפש אשר עשו בחרן הפך ויפת כו' והנה נתקנה במצרים נ' שערי בינה נ' פעמים יציאת מצרים בתורה ומתחילה אקדים ענין אור ישר ואור חוזר שהוזכר באריכות בפרדס שהאור החוזר הוא כמו חותם המתהפך ועוד האריך בביאור הפסוק לך ה' הגדלה והגבורה וגומר כי כל בשמים ובארץ ופי' הפסוק לך היא הבינה ששם נ' שערי' ומתפשטי' עד הוד ושם סתהפך הינרת לך נ̇עשה כל · ואז נו"ן הפוכה לטובה סוד התאחדות האור הישר וההתהפכות האור ונראה שאלו המאה דהיינו לך כ"ל הם סוד מאה ברכו' ומצינו שהקב"ה אמ' לאברה' ויהא ברכה הברכ' יהיו מסורו' בידך וה' בירך את אברהם בכל ומסרם ליצחק ויצחק ליעקב והם בכל מכל כל וכ"ל הוא לך ורמז הקב"ה סוד המא' לא"א לך לך עולה מאה ומסר ליצחק סוד מאה שערי' ויברכהו ה' ויצחק ליעקב סוד מאה קשיט' ורומזי' למאה קישוטין דשכינת מסוד מאה ברכות וזהו סו' והיה ברכ' בך חותמין כי הברכות מסורות בידך והם מאה בסוד החותם המתהפך מהגון שנתקנ' ע"י א"א זהו בך חותמין הכלל העולה א"א הובטח לחיות זרעו במצרים כדי שתתפרסם האמונה האמיתית בכל מכל כל ובזה יתבאר המאמר באלכסנדרו' חכמי ישראל הבינו כי המצריים שתבעו לפני אלכסנדרוס המה יטענו נגלה ונסתר כי היה קשה לחכמי ישראל למה מביאים הפסוק וה' נתן את חן העם במצרים וגומר ולא פסוק הקודם לו וב"י עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושאלום וכך היה הענין הם תבעו לפני אלכסנדרוס המאמין בקדמות העולם ולפי סברתו בוראי ישראל גזלני' ח"ו דאם ברא הש"י העולם אזי ברצונו נתן וברצונו נטל כמאמר רבי יצחק שהביאו רש"י בריש התורה המצריים לאחר שראו אותות ומופתים אז הכירו מציאות השי' וחידוש עולם והשגחה ויכולת ועכ"ז היו מפוקפקים בקצת כמו שאפרש וחשבו שאלכסנדר אף אם יאמר למצריים ולטעמיך הלא אתם מורים בחידוש מ"מ יודה לסברתם דהא דעתו וסברתו יותר הרבה רחוק ועתה אפרש סברת המצריים אמת שהשי' חידש ומשגיח ומשדד מ"מ בראשית הבריאה נתן הקב"ה לצבא השמים כח ויכול' להנהיג העולם וכל כוכב ממונה על מינוי שלו העולם כמנהגו נוהג וכביכול זזה ידו מהם רק אם בעת מהעתים רוצה לשדד משדד וכל זמן שאין משדד אז מנהיגי' בכח שהושם להם בעת הבריאה אמנם אמיתית האמונה היא השי' מחדש בטובו בכל יום תמיד מ"ב בכוונה מכוונת שופע שפעו ואלו היה מונע רגע א' היה הכל כלא היה בטל המציאות וזהו פי' הפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד אין הפי' שאין אלוה זולתו שזהו פשטא ומבואר בפסוק שמע ישראל וגו' אלא ר"ל שאין עוד מציאות בעולם זולת מציאתו ית' כי בהסתרו יאבד הכל · ומ"ש כח וגבורה נתן בהם להיות מושלים בקרב תבל לא אמר מינה אות להיות מושלים רק כח ההכנה לקבל כמו שהעין מוכן לראות כשנשפע לו הראיה וכן האוזן לשמוע וכן כל האיברים איש איש על עבודתו ככה מערכת השמים כח וגבורה נתן בהם כל זמן שהשפע נשפע בהם הם פועלים כפי טבעם הן לטוב הן לרע ושידור המערכת הוא אף שהשפע נשפע בהם והם קיימים יושפע בהם שלא כטבעם והנה המצריים כפי סברתם כל זמן שהמערכת אינו משוד' אזי כביכול זזה ידו נמצא הוא קנוי להמקבל השפע מהמערכת ואף שביד הבורא ית' לשדד מ"מ שבירת ליומא מכר הוא וע"כ הוקש' להם אמיר' דינו של הקב"ה הלא הדין והם ברא הוא כדי רשעתו משום רשעה א' אתה מחייבו וא"א מחייבו משום ב' רשעיות כראית' בכתובות ובמכות וא"כ למה נענשו מיתה וממון המצרים על הים · ומלקות וממון אותן שנשארו שאף הן היו לוקין כמ"ש רש"י פ' בשלח במכלתא לפי אמונתינו האמיתית ל"ק דהא לא זזה ידו ותמיד ית' שופע ולא שייך לומר במוחלט שענשם ולקח מהם ממון רק מנע מהם ממון · והמצרים רצו להוכיח דאין הענין כן דא"כ למה כתיב וה' נתן את חן העם שזה הלשון אין שייך אלא כשהוא היה למצריים אז הוצרך לנציאות חן שישאלו אלא הל"ל וה' נתן ממון הראוי למצריים נתן לישראל ע"כ קראו תגר ח"ו על הדין שלמעלה שאין בדין להעניש בשתים גב"ה הבן גביהא אמר אני אלך ואדון ואשיב לו גם על חקירות ואם ח"ו ינצחוני אמרו אתם שאני הדיוט ולא שלחתם אותי לנכתרות כי לא ידענו שאתם תטענו נכהרות ואז יצוה המלך לשמוע מה בפיכם ודו"ק ונחזור לענין גביה' ב"פ השיב ע"כ אין הפשט בפסוק וה' נתן חן כדבריכם וכ"ש נתן חן הו' כדפירש רש"י אם שאל א' אמר קח שנים וכו' וקל דהאמונה אמיתית שאין במערכת רק הכח ולא הפועל כדפי' וזה מוכח בפסוק ומושב ב"י אשר ישבו במצרים ת"ל שנה וקשה הלא לא ישבו רק רד"ו שנה ואם ר"ל עם שאר ארצות ליכא בהדיא כך א"א הענין לעולם אין שום דבר בפועל זולתו ית' והכל אינו אלא בכח ע"כ יסוד הדברים מכח עצם המערכת אינו אלא כח כדפי' ואז סהורין הקושיא דת"ל שנה במצרים כי סברית בין הבתרים היו המצריים בכח מוכני' לשעבד באברהם ובזרעו ולקיחת פרעה לשרה הוכיח · ובגוים שהם תקועים במערכת ארז"ל חישב לעשות עבירה ולא עשאה כעולה עליו הכתוב כאלו עשאה כי כחו שלמעלה אינו אלא כח והוסיף גב"פ לאמר מאחר שהוא כן חישב לעשות כו' כאלו עשאה תנו שכר ס' רבוא עבודה ת"ל שנה ואף אם הממון שלקחנו בשכר פעולה זמן שהיינו במצרים כ"מ אנו מבקשים שכר כל ה"ל שנה ולא היו

מצה שמורה

והכל הוא לטובה להטיב לו באחריתו לעה"ב דהיינו הדין הנעשה בה"א אחרונה גורם לו עה"ב בה"א ראשונה שהיא הבינה סוד עה"ב ועה"ז אמר חנון ה' חנינה מצד הבינה ומשם מקבל יד"וה זהו חנון ידו"ר ומשפיע לצדיק שהוא יסוד עולם נעשה ע"י מלכות הנקראת אלהינו זה"ש ואלהינו מרחם כלומר מה שאתה סובר שהוא דין הוא רחום · שומר פתאים יי' וזה לך האות כי הרבה פעמים שומר ה' ומ"ש פתאים הוא ע"ד שארז"ל אין בעל הנס מכיר בניסו · ומה שמשפיע לפעמים דין זהו דלותי ולי יהושיע ארדבה היא לי בעצם לתשועה כדי שתשוב נפשי למנוחתה וה' גמל חסד עליה · חלצת נפשי ממות הנפש חי בעצם זבח בבקרה · את עיני מדמעה כי יקויים והיו עיניך רואות את מוריך · את רגלי מדחי יתקיים ונתתי לך מהלכי' בין העומדים · ולא זו אלא אף זו גבוה ביות' להיות לפנים ממחיצתן של העומדים וזהו מתהלך לפני ה' דהיינו לפנים מהמחיצה · בארצות החיים הוא עה"ב כדתנן כל ישראל יש להם חלק לעה"ב שנ' ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ ושם החיים נצחיים שעליהם נאמר וחי בהם לעה"ב · האמנתי שאזכה לארצות החיים כשאדבר אני עניתי דהיינו כשסבלתי עניים בעה"ז כמ"ש עינויים של עה"ז הם המביאים לעה"ב · אמנם מה שאמרתי כבר דהיינו הפסוק ואני אמרתי בחפזי עזרתי זהו כתב כי האמנתי עתה שאינו כן :

מה אשיב כו' עד כאן דיבר מכלל העולם ועתה מדבר דוד בעדו שהוא מרכבה למדת מלכות שאנחנו עוסקים בזה בזה המזמור ע"כ פרט בענייני עצמו שקרה לו · והזכיר בדבריו שני פעמים כו' בשם ידו"ה אקרא כי ב' פעמים ידו"ה עולה כ"ן והוא הבילוי שאנחנו עוסקים בו בזה המזמור וענין ב"פ ידו"ר הוא א' קודם שחטא וא' לאחר שחטא ורמז שכל מאורעות שאירעו לו כולם נתהפכו לטובה · כוס ישועות אשא ובשם יהו"ה אקרא יזכיר שני ביזיונות שבאו לדוד ואח"כ נתהפכו לו לכבוד ולהפארת הא' כי בא מרות המאביה והיו מפלפלים בתחילה אם ראוי לבא בקהל עד שנפסקה הלכה מואבי ולא מואבית הב' שהיה בן תמורה כראיתא במדרש כי ישי הזקן היה מונע עצמו מלשכב עם אשתו והי' לו אמה נכרית ופתח בה לשכב אצלה והיא אמרה כן מה עשתה הלכה לגבירתה ואמרה גבירתי זאת הלילה יבא ישי אצלי בא נא את אל חדרי אל משכבי ושכב עמך הלילה וכן היה בא אליה ישי ויצא ממנו דוד וזה"ש ואני עבדך בן אמתך עכ"ל · ושניהם נתהפכו לגדולה שבא מרות המואביה ות

נרם

סיפק

מצה עשירה

ּיפק בידם והוצרכו לברוח ואומר אותו שנה שביעית ר"ל סורה אהידש כשם שנא' בשבת בראשית כן נאמר בשביעית ודוק והכל מורה אחידוש והחידוש על המחדש שחידש ער לעבדה ולשמרה וע"כ הושם בג"ע כרפי' ואדם ביקר בל ילין כו' ונתתקן בארץ מצרים כגן ה' שקבלו התורה ואזהרותיה וכל הלכות פסח מורים ע"ז ומה לנו לשאול ולדרוש הדינים כי כל העדה קדושים ויודעי תורה רק לצאת חובת היום נגיד קצת רמזי דינים לענין תוכחת מוסר · הלכות הגעלה והלכו' ביעור חמץ כבר נודע היצה"ר הוא החומץ והסגיול שאור שבעיסה ואין ביעור חמץ אלא שריפה אם פוגע בך מנוול משכיהו לב"ה דכתיב הלא כה דברי כאש · ענין הגעלת כלים פליטת זוהמת היצה"ר להעביר כתמי הזנונות ומי שלא נתחמם כ"כ ביצה"ר ומורק ושוטף פנים וחוץ סוד טהרה וקדושה ומי שתשמישו ברותחין צריך להיות נכורה ברותחין בתשובה חמורה ויש שצריך ליבון ער שהניצוצים נתזות כמנו כמו ענין נתן רצוצית' וכלי חרס חרסי ארכה שאינן יוצאית מרפיים לעולם אין להם תקנה אלא שבירה שבירתן מיתתן ואם חזרת כבשונות מועיל בזה יש פלוגתא והלכה כדברי שניהם כי יש מטטהרים בגיהנם ומתרפאים ויש ניהנים כלה והם אינם כלים · ידות הכלים צריכין הגעל' עיין במדרש שמואל במשנה וא"א בא לידי עבירה אור לי"ד בודקין כו' פי' למעלה וסדר הנכון יפשפש אדם במעשיו ויבדוק החמץ הנגלה וגם החמץ הנסתר והבדיקה לאור נר יחידי ר"ל לה' לשמו ה' אורי וישעי ואור לי"ד מציל מן הגה ה' אור לו בציון וגו' שהוא הגיהנ' וכן בירר א"א גליות וגלות מצרים שהו' סילוק החמץ כדי להנצל מהגיהנם כדאיתא בב"ר פ' לך לך · ויבדוק כל החורין וסדקין כי הקב"ה בוחן לבבות גם הרבה עבירות שהאדם דש בהן ונשכחות ממנו והקב"ה זוכר כל הנשכחות ע"כ יבדקם לתקנם בעודו בחיים חיותו · וכמו שבודק עבירות שבינו למקום כן בודק שבינו לחבירו וזהו חור שבין אדם לחבירו כו' וכל א' בודק ומתקן מה שיודע ומה שנעלם מבטל ומוחל א' לחבירו הן ממון הן שאר דברים שביניהם וכתב רמ"א בהגה"ה בש"ע צריך לבדוק הכיסין אמת כי הכיסין צריכין בדיקה ביתר כי רוב עבירות בממון ותלוי בלב לא תחמוד והלב תלוי בכים ועיקר חמץ עכבר נכנס עכברא דשכיב אריגרי ומי שעשה ביתו אוצר צריך בדיקה וק"ל · בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכות בדיקה אף שהמקום קודש צריך לבדוק סדר הלימוד וסדר התפלה כו' גם לאידך גיסא אם אתה רואה אותו מעוטף בטליתו ונפשו חשקה בתורה על כל זה צריך לבדוק אחר מעשיו שמא רמאי הוא והנה הוזכרו הרבה דיני בדיקה כדברי' דלא שביתי וכולם רמזים גדול' ככר בפי נחש כו' ככר למעלה בקורה כו' ככר בבור כו' רומז לג' דברים דעקביא בן מהללאל דע מאין באתה וכו' וכולם בפסוק א' וזכור את בוראך בארץ בורך בראך · נחש טיפה סרוחה כי אלו לא הידה ענין הנחש לא היה חוש המישוש חרפה והיה נקרא זרע קודש ועתה נקרא טיפה סרוחה דבא הנחש והטיל בה הזוהמא ככר בבור וזהו בורך ככר על הקורה וזהו בראך ע"ד דאיתא בפ"ג שאכלו אביי ורבא הוו יתבי כו' רבא אחזי לשמים טללא כו' תערובת חמץ רומז על מ"ש במקו' אין אדם וגו' אשר יעשה טוב ולא יחטא כלום' דבעשיית החוב מעורב חטא כגון שעושה המצו' בשביל יוהר' או שלא בכוונה · חמץ נוקשה אינו מחמת חימוד רק ההרגל שהאדם דש בביטול הליל' אומר דלא חמיתיה הלילה זמן התבודדות בביתו שאינו יוצא לראות מעשה אחרים · אבל ביום צריך לבטל גם מה שרואה כל אלו טהרות חייב לטהר ברגל בזה מועד בצאתינו ממצרי' שהוא תכלית חידוש העולם ואז בחר בנו מכל העמים כו' ובבא מועד אז מקרא קודש נעשינו בת זוג להקב"ה כמשוש חתן לכלה כן יציאת מצרים כנודע ועד כן חסידים ואנשי מעשה אומרים שיר השירים בליל שמורים וכל ענייני דסדר בנוים על סוד הזיווג ונסדרם ע"ד הא דתנן בכתובות אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנ' ואופה כו' עד מביא לידי זימה עכ"ל המשנה בוראי יש רמזים לאלו הענינים ע"ק מה שאומר ר' יושבת בקתדרא והלא אף כשמכנכת נ"א אינו חושב שום מלאכה שעושית וכההיזק כשתשב אז בקתדרה אנתנו בלילה הזה ליל שמורים לה' סוד הזיווג כדאיתא בזוהר וכל מה שכתיב בזאת המשנה טוחנת רומז לטחינת חיטי דפסחא שעכ"פ צריכה שמירה מטחינה ואילך אופית כן הוא במצה כמ"ש רז"ל מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה מכבסת כן ראוי לרגל לקיים וכבדתו בכסות נקייה בפרט בי"ט הזה ונוהגין ללבוש בליל סדר סרגנ"ס מבשלה רומז לב' תבשילין · מניקה את בנה עושית כן קודם הסדר כדי שישן ויעור אחר כך בהסדר כי המצוה אף קטני קטנים שיערו בכל האפשר כי הם בים הראו זה אלי כמ"ש רז"ל מצעת המטה רומז על ההיסבה ודין הסיבה לכתחילה כל הסעודה ועתה נקרים הקרכה אחת ד' לשונו' גאולה מורים עניינים גדולי' רומזים לד' רגלי המרכבה ונודע כי זה לעומת זה עשה אלהים ונגד ד' גאולות אלו ד' קליפות קשות שגרמו ד' גליות שעליהם נאמר ושפחה כי תירש גבירתה ובהכנס אשה לבעלה דהיינו כנסת ישראל להקב"ה שפחה אחת תחת רגליו או תכניע אחת וכנ"ב ב' וכן כולם · ע"כ סבריכין ד' ברכות על ד' כוסות על ד' עניינים המסודרים ע"כ כתב רש"ל בתשובה ברכה רביעית תכף אחר מהולל בתשבחות והנה ארבע עניינים א' הסרת יצה"ר ולב האבן וזהו חיבוץ והסרת בגדים צואים אשר הטחינה והאפיה שימור מהחימוץ וכיבוס בגדים הסרת בגדי צואים ובהשתעבד שפחה אמ"ר מר המות הזה וזהו המעלה הראשונה שהיה בעת הגאולה כ' לא יאמר עוד חי ה' כו' כי גאולת מצרים טפל ושעבוד מלכיות עיקר והמלכה תמליך ע"כ לא נצריך עוד לסיפור אגדה להשמיע לקטנים ולא תבשילין שהם זכר לפסח ולחגיגה ג' ערשינו רעננה זה בית המקדש · וכתיב הנה מטתו שלשלמה · בהכנס שפחה שלישי' אז המעלה השלישית שלא יבנה המקדש הג' ע"י אדם כמ"ש אם ה' לא יבנה בית ונומר · וזהו אינה מצעת הכפה · המעלה הרביעית היא נצחיות הדביקות למעלה צרורות בכבא הכבוד זהו יושבת בהקדרא · ר"א אומר אפילו הכניסה לו ק' שפחות הוא הדבר שפי' למעלה סוד באה ברכות וסוד קו"ף שאמר ר' עקיבא קו"ף

מצה שמורה

נרם לו כוס ישועות והוא הא דאיתא בפרק ע"פ דדרש רב עוירא מ"ד ויגדל הילד ויגמל עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק לאחר שאוכלין ושותין נותנין לו לא"א כוס של ברכה לברך וא"ל איני מברך שיצא ממני ישמעאל א"ל ליצחק טול וברוך א"ל איני מברך שיצא ממני עשו א"ל ליעקב טול וברוך א"ל איני מברך שנשאתי ב' אחיות בחייהן שעתיד תורה לאוסרן עלי א"ל למשה טול וברך א"ל איני מברך שלא זכיתי לכנס לא"י לא בחיי ולא במותי א"ל ליהושע טול וברוך א"ל איני מברך שלא זכיתי לבן דכתיב נון בנו יהושע בנו א"ל לדוד טול וברוך א"ל אני מברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא · ע"כ הנה אמר לי נאה לברך ולא הגיד הטעם למה לו נאה לברך ושמעתי שהסיבה הוא מאחר שבא מרות המואביה והענין כי הדין הוא בעל בית בוצע והאורח מברך ודודהוא אורח כי בא מאומה אחרת מצד האם ולא מאומה ישראלית וכן אמר גר אנכי בארץ ודוק' השני שהיה בן תמורה שאמר אני עבדך בן אמתך :

פתחת למוסרי מה שהיה אסור ותפוס אצל שאול הרודף אחריו הצילו הקב"ה והמליכו על כל ישראל כי אין ממנין פרנס על הציבור אא"כ קופה של שרצים תלוי בו ובזיון תולדתו אדרבה גרם לו המלוכה ·

נדרי לה' אשלם כו' כבר כתבתי כי יסורין של דינא דמלכותא ה' אחרונה גורמים לגדול עה"ב שבבינה וה' ראשונה וידוע שכור נדרי' הם בבינה כמ"ש המקובלים נפ' מטות וזהו נדר נ' דר ע"כ אמר נגדה בה יתירה ה' אחרונה מכוונת על ה' ראשונה ופסוק זה של נדרי לה' אשלם הוזכר בכפל לחיזוק הענין והנה זה הפסוק בתחיל בב' ומסיים ב"ו תחשוב ב"פ נ"ו עולה יב"ק במנין שלשה שמות הראש והאמצע והסוף דהיינו אדי"ד יה"ה אדנ"י המשפיעים ומיוחדים במלכות · יקר בעיני ה' המותה לחסידיו כי הרבה יקר וגדולה מגיע לחסיד ממותו ובפרט דהמע"ה היה נכלל באדם הראשון עיר כפיו של הקב"ה ומותו היה מיתת אדם כי נתן לאדם הראשון אלף שנים ול"א היה רק תתק"ל וע' הנותרים לדוד ומי יובל לשער היקר והגדולה שיש לאדם קדמא' לאחר מיתו כי לאחר שחטא ונתקיים בו אדם ביקר
בל ילין

מצה עשירה

זה שמו של הקב"ה ששם הוי"ה עולה קו"ף י' פעמים י' ה' פעמים ה' ו' פעמי' ו' ה' פעמי'
ה' וכן מקום וזהו ברוך המקום וזה לעומת זה כי הקליפה בקוף בפני אדם היושב על
הכסא · ואדם רומז גם כן לשם הוי"ה במילואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א עול' אדם וזהו סוד
הכניסה מאה שפחות ואז יתבטלו הקליפות בכלל ובפרט · על כל זאת עושים בצמר
ירוע צמר ופשתים שעטנ"ז צמר מקרבן הבל שהביא צמר והכל מצד הקדושה וקין
סטרא דמסאבא הביא פשתן ע"כ בגדי כהונה היו כלאים כדי להכניס הקליפה
להקדושה ולעתיד חזיר לטהר · וישאר אלמן סמא"ל כמ"ש במקום אחר וכולו הפך
לבן טהור הוא וכתיב אם יהיו חטאיכם וגו' כצמר יהיו וזהו הרמז מ"ש ועושה בצמר
דלא"כ כמורד שפחה בגברתה והיא סוד אשה מנאפת פנודי' וזמה היא ח"ו ·
ואנחנו כנסת ישראל בת זוגו כתיב וארשתיך לי באמונה ע"כ מוכרחים אנו לראות'
שהזדונות יתהפכו לזכיותיו והכן · אז יתקיים זאת תורת העולה מי זאת עולה
מהמדבר גאולת מצרים . וזאת תורת המנחה גאולה דלעתיד לעת ערב יהיה
אור ואליה הנביא יתגלה ונענה במנחה ואז יתבטל החמץ לגמרי ומצות תאכל
במקום קודש ישראל לה' נקיים אור לי"ר כי לעת ערב יהיה אור ומלכות בית דוד
עולה י"ד יוחזר למלכותו והיה לך ה' לאור עולם · ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

מצה שמורה

כל ילין או טוב לו מאר זה המות ויקר בעיני ה' כמו
שהארכתי במקום אחר ותכלית הכל הוא כדה
שמים בחצרות ה' בתוככי ירושלים הללויה שהיא
ארץ החיים ירושלים שלמעלה · חרי נתפרשו ד'
המזמורים על יסוד ד' אותיות ידו"ד וד' מלואיו שהם
רומזים לאבי"ע ולד' חלקי התור' שהם נשמה לנשמ'
ונשמה וגוף ולבוש והכל עמוק עמוק מי ימצאנו · כי
גם הלבוש שהם סיפורין דעלמא לפי הנראה והם
עמוקים מיניים מעוררים על כוונות נפלאות והנהגו'
ישרות וגם רומזים על סודות נפלאים כמו שהאריך
בזה הזוהר והם כרמזות הנהגת הקב"ה את עולם
עשיה שהוא עולם התמורה מדין לרחמים וסרחמי'
לדין ואין בן אדם מבין ענין ההנהגה והרבה נביאים
התרעמו על צדיק ורע לו רשע וטוב לו אמנם
ידענו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול
צדיק וישר הוא · הללו את יי' כל גוים שבחוהו כל
האמים הענין גם האומות מודים ומעידים על גדולת ישראל ואחזת' בפנימיות הקדושה בסוד ידו"ד והם החיצונים וז"ל שערי אורה שבעים
שרים נאחזים באברהם יצחק שהם אל אלהים ולא ביעקב שהוא סוד מדת ידו"ד רע"כ כי משחטא אדם הראשון הוטלה בו פנימה ונעשה
עיסה לכל השרים וגם אפילו לכחות הטומאה החיצונים וכן הטילו בו זוהמא וזהו זוהמה שהטיל הנחש בחוה ואע"פ שהדברים עמוקים
יותר וכשנעשה גופו של אדם הראשון עים לחמוצין אותה הזוהמא לא נפרדה מגופו של אדם עד שנזדקקה מעט מעט בצדיקים שברור'
כמו הכסף שמצרפין אותו בכור כיצד בא שת וזקק מעט שנאמר ויולד בדמותו בצלמו ויקרא שמו שת בא חנוך וזקק מעט שנאמר ויתהלך
חנוך את האלהים ובא נח וזקק יותר שנ' את האלהים התהלך נח ובא שם וזקק יותר שנ' וישכון באהלי שם בא אברהם וזקק יותר אע"פ
שיצא ממנו קצת זוהמא בא יצחק וזקק יותר אע"פ שיצאה ממנו קצה זוהמא נמצא יעקב מזוקק כלו טהור אין בו פסול' נמצא יעקב צורת
אדם הראשון ולפיכך אמר יעקב לבניו כשבא ליפטר מהעולם שמא יש בכם פסולת כמו באברהם ויצחק וענו כלם ואמרו שמע ישראל
כו' והנה קצת הזוהמות של אברהם ויצחק נתנה מקום לשרים עליונים להתאחז בהם זה בימין וזה משמאל זה בכינוי אל וזה בכינוי אלהים
אבל יעקב ובניו באמצע בשם ידו"ד ע"כ · כי גבר עלינו חסדו ואמת ידו"ד כי מדת יעקב מדת אמת עוטה כלפי חסד · (הודו
ליהו"ה כי טוב כי לעולם חסדו זה המזמור הוא כענין משנה תורה החוזר מסה שנזכר בד' חומשין הראשונים ·) תג"ר כל"ה הם על
השתלשלות אבי"ע הודו ליהו"ה זה עולם האצילות אח"כ חושב כהן לוי ישראל והזכיר ישראל אידי דל"ע לע' הזכיר ישראל ברישא וידוע
כי סוד כל"י הם נפש רוח ונשמה כמו שהאריך בשערי אורה בסוד ק' ברכות ונודע כי נפש רוח נשמה הם בריאה יצירה עשיה והכל נכלל
בשם יהו"ה ע"כ חוזרים הקהל ואומרים בכל פעם הודו לה' כי טוב כל ח' · מן המיצר קראתי יה התפלל על שם ידו"ד שיהיה שלם
כי עתה בעת המצר קראתי שם י"ה וכביכול ו"ה נחסר · ענני במרחב יה שיתרחב יה דהיינו י"ה במילואו יו"ד ה"א עולה כ"ו כמנין ידו"ה
יהו"ה לי לא אירא כו זהו ענין הצלה שלא נירא משום נברא · אח"כ הוסיף ואמר לא זו אלא אף זו ואני אראה נקמה בשנאי ואמר ואני
אראה ולא אמר וינקום ה' בשנאי כי זהו תוספת שיהיו עיניו רואות כמו שפי' בהגדה על פסוק אשר עשה ה' לעיניך ע"ש · טוב להסות
ביהו"ה כו' אדם העליון הוא כלל צורת המרכבה ונכללים שם השרים המקיפין ואותן השרים העומדים לימין נדיבים ויותר ותרג' מהעומדי'
לשמאל שאינם נותנים אפילו לאומה שלהם כי אם בדין וכקושי ואנחנו דבקים ביהו"ה וטוב להסות בו מבטוח באדם אף בנדיבים ·
כל גוים סבבוני כשם שלמעלה ידו"ה באמצע והשרים מקיפין כן למטה הגוים סבבוני כמ"ש זאת ירושלים בתוך הגוים שמתיה כמו למעל'
ראיתי את ידו"ה יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדי' עליו מימינו ומשמאלו זהו כל גוים סבבוני בשם ידו"ה · ואמר אמילם והזכיר
במזמור הזה ג' פעמים אמילם וד' פעמים סבבוני דע כי ע' שרים נתנו להם ד' ראשים והם ד' קליפות המבדילים בין ישראל ליה וה כשחוטאי'
כמ"ש עונותיכם מבדילים ונ' מהם הם קליפות קשה שעליהם רמז יחזקאל רוח סערה וענן גדול ואש מתלקחת ותחת שלש אלה דנגה
הארץ והקליפה רביעית אינה קשה כ"כ ומתקרבת במעט אל הקדושה ועליה רמז יחזקאל ונגה לו סביב נמצא ד' הם סובבים וג' הם קליפות
קשות והם ערלות קשות ועליהם אמר ג"פ אמילם כריתות הערלה וכן תמצא במילה ג' דהיינו מילה פריעה מציצה וזה העלית' מספר שערי
אורה בקוצר דחה דחיתני לנפול וה' עזרני רומז לסוכות דוד הנופלת בגלות ויהו"ה בעצמו יקימנה כמ"ש עתה אקום יאמר ה' וזה יהיה בעת
הגאולה ודבר זה בארתי בארוכה במקומו · עזי וזמרת יה כו' כבר הארכתי בכמה מקומות כי חסרונות שהיו לנו בגליות והארצו' שסבלנו
הם כולם לנו לטובה לזכך אותנו ויהיה לנו יתרון אור מכח שהיה לנו אור קודם הגליות ויתרון אור מכח סיבת החשך שישבנו במחשכים
וסבלנו · וזה"ש מה שלא היה השם שלם ומתוך כך הלבנו חשכים זה יהיה לנו לישועה ויהיה קול רינה וישועה ונזכר ויתגבר הימין שהוא
החסר והזכיר ג' פעמים ימין כי כן קו החסד ג' דהיינו חכמה חסד נצח ולעתיד יחיו הדורות ותחזור הכוונה שהיתה בבריאה שיהיה האדם
חי לעולם · והארכתי בדרוש הזה במאור בהקדמת תולדות אדם וזה"ש לא אמות כי אחיה גו' יסור יסרני כו' פתחו לי שערי צד"ק מדת
המלכות כי תהיה המלוכה ליהו"ה אבן מאסו הבונים היינו מלכות שירדה בגלות כביכול בסוד שכינה בגלות ומאסו בה הבונים שלמעלה
כי נתמעט שפע העליון מלהיותה בסוד התיבות והזיוג ולעתיד יאמרו היתה לראש
פינה כי תגדל אורה בסוד אור הלבנה כאור החמה וזהו מאת ה' היתה זאת היא
מלכות הנקראת זאת כי מאיש לוקחה זאת סוד החיבור והזיוג זה היום עשה ה' זגום'
הנה עתה היום הוא חציו יום וחציו לילה · ולעתיד לילה כיום יאיר ואשה כבעלה ·
ואמר על שנים זה היום וזה וזאת יתחברו לקרוא בשם זה סוד שיר חדש בלשון זכר
בהתפלל שתבוא במהרה התשועה וההצלחה ואמר אנא אנא כי ב"פ אנא עולה ד'
פעמים יהו"ה והם ד' מלואים הנ"ל אח"כ הזכיר ד"פ יה"ה בפי' ברוך הבא בשם יהו"ה
ברכנוכם סבית יהו"ה א"ל יהו"ה הודו ליהו"ה וחתים' המזמור מעין פתיחתו שמרמז
על הארבע וסיים במה שפתח הודו ליהו"ה כי טוב כי לעולם חסדו ברוך ה' אלהים
אלהי ישראל עושה נפלאות לבדו בש"כ:

(תג"ה
אודך ה' כי עניתני ותהי לי לישועה ס"ת עולה אדנ"י
ותהי לי לישועה ר"ת עולה יו"ה אהי"ה · אבן מאסו הבונים
ר"ת יו"ו וס"ת א"ל אדנ"י היתה לראש פינה ר"ת ס"ג
כ"ן וס"ת קס"ו וקנ"ו ד' לבן מאסו הבונים היתה לראש פנה
ר"ת קס"א ואות יהו"ה היתה זאת ר"ת יו"ד ה"י וי"ו ה"י היא
נפלאות בעינינו ר"ת כ"ז א"ל וה היום עשה יהו"ה ר"ת
וס"ת עולה אל"ף ה"ה יו"ד ה"א כגילה ונשמחה בו ר"ת
יו"ד ה"י וא"ו ה"י אתה אלהי ואודך נרמז בזה הפסוק אותיות
במבין אדיק וס"ת עולה אדנ"י עולתי:)

דרוש

במדרש אמר רבי אבא בר יודן כל מה שפסל הקב"ה בבהמה הכשיר באדם פסל בבהמה עורת או שבור או חרוץ או יבלת והכשיר באדם לב נשבר ונדכא ·

(ויהר"ס כי כתוך הכיב בתשובה על ס"ץ סיכות וחיעוכה ותגל יוס ולס רלוי לגיות ס"ץ והכיב למרתה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה והוא יותר ככנע ולכלורה זה כנגד זה היאמור דלותר כל יוה שפסל הקב"ה בבהמה כנגדו כפל באדם אוכס יש לחלק בין קרבן שהוא כווכיא חורון למלך שראוי שיהיה סדורון בכלי יפואר · וכן תפלה כי תחנונים ידבר הש ותפלה לעני יותר יומם שהוא מכונע ומקוריר על כשר הוא כיותר נכנע כן יש לתרן על דרך הפשט :

היא העולה על מוקדה והנה תנור עשן במדרש שמות רבה סדר פקודי פרשה כ"א לאברהם אבינו הראה הקב"ה התורה והגיהנם הקרבנות ומלכיות שנאמר בו' עד ותנציאנו לרויה יש להקשות בשלמא גיהנם הויפך מהתורה על דרך תורת יי' תמימה משיבת נפש למעלה אף דרך גלגל האש כי אש של תורה שהיא אש דת מכבה זה האש · וההיפך כהיפך · אכן מלכיות באיזה ענין מכוון נגד בימול הקרבנות · עוד קשה במה אתה מבקש מה מצואה בבקשה זו שניהם כאחד רעים · פשיטא זה אין להקשות ברור גיהנם יותר ממלכות על דרך שאמר דוד המלך ע"ה נפלה נא ביד יי' כי רבים רחמיו · כי זה אינו שייך אלא בחיים סתמת ההר התשובה ולאחר המות בגיהנם אין תשובה :

על מוקדה וגומר אש על המזבח וגו' אני יי' אשר הוצאתיך מאור כשדים במדרש רבה ריש סדר תולדות יצחק עטרה וזקנים בני בנים האבות עטרה כו' ע"ד יעקב פדה אברהם ע"כ קשה פתח בתרתי האבות עטרה לבנים והבנים לאבות ולא סיים אלא בתרא יעקב פדה דהיינו הבנים לאבות · עוד קשה סראסמכינהו אבות לבנים ובנים לאבות משמע דשוין · וזה אינו בשלמא ברא מזכה אבא · אבל אב אין מציל בנו כדאיתא במסכת סנהדרין פרק חלק אין מידי מציל · אין אבות מצילים את הבנים לא אברהם את ישמעאל ולא יצחק עשו כו' · עוד קשה וכי היה צריך אברהם אבינו שהוא ראש אמנה לזכות יעקב והלא הוא עיקר שבאבות כמו שאמרו רבותינו ז"ל יכול יהא חתמן בכולן תלמוד לומר כו' עוד קשה כפל לשון שהוא עתיד והיא נשאת כו' וכן אח"כ כדאי הוא אברהם להנצל בזכות יעקב וכמעט סותר אהדדי אמר שאברהם כדאי ואחר כך תולה בזכות יעקב · מצוה לספר ביציאת מצרים ואפילו כלנו חכמים ויש לחקור כמה חקירות מי יוכל לספר רק נזכר מג' דהיינו ג' שותפין כביכול והמבדיל שהיו דהיינו הקב"ה שגזר הגלות ואחר כך גאלם והוא שותף אחד · ושותף שני פרעה המשעבדם · ושותף שלישי ישראל המשועבדים · בענין חקירת הקב"ה דבל מה דעביד לטב עביד ומאי טעמא גזר שיעבוד זה · וכבר כתבתי לעיל בדרשתי הראשונה דברי המפרשים ע"ש גם כן נחקור מדוע היתה הגזירה על ידי אברהם אוהבו כו' ונגמר על ידי יעקב ואמרו רבותינו ז"ל בבראשית רבה אמר רבי יודא ראוי היה יעקב לירד בשלשלאות של ברזל ובקולרין · ועשה הקב"ה כמה עלילות כדי שירד שם שנאמר לעבד נמכר יוסף ויקרא רעב על הארץ כל כך למה ויבא ישראל מצרים אמר רבי פנחס משל לפרה שהיו רוצים למשוך אותה למקולין שלה ולא היתה נמשכת מה עשו משכו את בנה תחלה והיא רצתה אחריו כך עשה הקב"ה שמכר יוסף למצרים כדי שירד יעקב אבינו אחריו שנאמר בחבלי אדם אמשכם בעבותות אהבה ע"כ · יש לדקדק מה חטאו שהיה ראוי כו' עוד כמה דקדוקים עוד קשה בעבותות אהבה וכי זו אהבה · כל ענין אברהם רמז לישראל במצרים כמ"ש הרמב"ן ירידת אברהם למצרים ולקיחת שרה לפרעה וינגע יי' אותו ואחר כך יצא ברכוש גדול · כן אירע לישראל במצרים וכבר אמר רבי פנחס אמר הקב"ה לאברהם צא וכבוש הדרך לבניך הרי התחיל באברהם ונגמר ביעקב גם על הגאולה יש לחקור שלא היתה גאולה אמיתית שאין אחריה גלות רק היתה תש כחה כנקיבה כמו שאמרו רבותינו ז"ל שירה מיוסר בלשון נקיבה · וכמו שביאר הפרדס בשער השערים שי' שערים היו מצד ההתגלות במלכות ונודע זה · וכבר התעורר הפייטן על ענין כזה סלא רורפתי ושנת גאולי חסר וזהו חקירה כענין גזר דין דהקב"ה והגאולה · כענין פרעה המשעבד יש לחקור מדוע תלה הכל בלב וחזקתי לב פרעה · הכבד את לבו · אקשה את לבו וכאלה הרבה והרבה פעמים הלא מכף רגל ועד ראש אין בו מתום בענין ישרא' המשועבדים יש לחקור הלא הם זרע אברהם יצחק ויעקב ושבטים ומעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו כאשר אמרו רבותינו ז"ל ואיך בקושי גדול נכנסו לאמונה האמיתית אף שראו כמה אותות גדולות עד קריעת ים סוף ששם נא' ויאמינו ביי' ובמשה עבדו ואף סמוך לזה כשצוה להם משה רבינו ע"ה לחזור למצרים והם עשו כן מכל מקום הראוסינא בלבם לומר אין לנו אלא דברי בן עמרם כמו שכתב רש"י וכבר מסור זה הכלל · במקום שדברו ישראל טוב אמרו רבינו משה וכשהתרעמו אמרו בלבן עמרם ובזה ויחס בלב אף שנוכל ליישב בכאן ע"ד הפשט ד' כתות היו בים כמו שארז"ל והרעים אמרו מה זה עשה לנו בן עמרם והטובים שבהם אמרו אתם אומרים בן עמרם אין לנו אלא דברי בן עמרם כו' וק"ל גם רז"ל בזוהר רמזו שעדיין לא היו ישראל נקיים כי אם כאשה נדה · ע"כ חוצרכו לספירה · הרי ג' חקירות מג' שותפין שיש לחקור וא"כ יתבאר טעם שבעה ימי פסח ואיסור חמץ ואכילת מצה אינו אלא בהתחלה בערב · ור' כוסות ופסח ומצה ומרור · ר"א ורבי יהושע פליגי ר"א סבר בתשרי נברא עולם ור"י סבר בניסן נברא העולם · כבר ארז"ל על כל מחלוקת חכמי ישראל אלו ואלו דברי אלהים חיים · קשה היאך יוכל להיות בפלוגתא זו לפי הפשט בשלמא בדיני איסור והיתר וכאי חייב טמא טהור אף שהלכתא כחד מכל מקום לפעמים כשיקרה איזה סיבה מצטרף לסברת האידך עבדינן באידך אכן בדבר מעשה ופעולה שעבד מאי דעבד עבד · אמת שיש בבריאה סוד גדול ונורא ששניהם אמת בסוד מוליד תוהו · אכן ליישב על פשוטו באתי · תכלית הבריאה בשביל האדם שהוא ציור העולמות אף לר"א כמלינו האידנא זה היום תחלת מעשיך וקאי אבריאת אדם דאלו העולם נברא בכ"ה בתשרי והאדם מעליונים והתחתונים כולו ליי' תמים יחד גוף ונפש שכלי נצחיי כאשר יהיה לעתיד הנצחיות בגוף ונפש כדעת הרמב"ן וסייעתו וכאשר האריך בעבודת הקודש ברדשות אחדות הארכתי מעניינים אלו ולא רשמתי כאן כי אם ראשי פרקים · ואדם ביקר בל ילין בסבת האשה אשר פיתה אותו מצד הנחש וכמאל הרוכב ואז תש כח העולם כנקיבה כמה שהיה ראוי להיות עולם הזכר צורייי והאשה ענף מבעלה כי מאיש נלקחה גם החומר זך ורק · וכאשר סרחו לעת ערב ויהי ערב ויהי בוקר יום הששי · ארז"ל תנאי התנה הקב"ה · ומעשה בראשית תלוין ועומדין עד יום הששי בסיון והארץ יראה ושקטה ועד מתן תורה היה העולם רופף כי היתה תכלית הבריאה עבור האדם והאדם נמשל לבהמה עד בוא אברה' ראש המאמינים והוא היה מרכבה בסוד א' ברה"ם ס"ת מארם שור נשר כרוב כהפירשתי בדרשתי לשבת הגדול והוא היה האדם הגדול בענקים וזהו משארז"ל בהבראם באברהם עבורו נברא העולם והי' דיגירא כי אז נשאר באברה"ם הוא אברה"ם רק שלא היה יוכל להיות המשך קדושה מצד הפסולת שיצא ממנו ישמעאל · וכן מיצחק עשו · עד בא יעקב שופריה מעין שופריה דאדם וצורתו חקוקה תחת כסא כבוד · ועל דמות הכסא כדמות מראה אדם · והיתה מטתו שלימה ויצא ממנו ששים רבוא נשמות קדושות אשר זה היה נשמת האדם הכולל · וכמתן תורה פירשו מאשה כי היא הביאה הקילקול · ומשה רבינו ע"ה האמצעי לגמרי נמסר לו אשה והוא היה כולל ששים רבוא נשמות כי בן כתיב בלידת שת ויולד כדמותו וצלמו ושת הוא משה וזה"ש רז"ל אשה אחת ילדה במצרים ששים רבוא · וההיפך איתא במסכת בכורות

מסכת פסחים

מצה עשירה

העיד ר' יהושע בן זירא יתוש כו' יש לה ס' רבוא קליפו' והענין כי ישראל ערבים זה בזה ועל החוטא אר"ז טעם א' שנברא אדם באחרונ' כדי שיאמרו לו יתוש קדמך · נמצא הערב בעד ס' רבוא ערב בעד ס' רבוא קליפות ומשה זכה וזיכה את הרבי' זכות הרבי' תלוי בו ס' רבוא נשמו' קדושות וכמו אדם תכלית בריאותו תיתה להיות כתנות אור באל"ף כאשר הארכתי בדרשות אחרות כן מרע"ה קרן אור פניו ולא כתיב נקרן דהוה משמע עתה רק קרן כתיב כבר והענין כי · בעת מתן תורה היה ראוי להיות תכלית הבריאה וכל האדם בכתנות אור וזהו העדיי והעטרות וכתרים שנתנו להם בחורב רק כאשר קילקלו בעגל ויתנצלו בני ישראל את עדיים דהיינו קירון אור · ובמקום שהיו ראוין ולהיות כבני עליון אכן כאדם סליק להו דהיינו אדם קדמאה אכן מרע"ה נשאר לו הקירון אור כי כהיכי תיתי שינטל ממנו כן מובה בזוהר · ואל תתמה מכמה צדיקים וחסידים שהיו בעת ההיא שלא חטאו בעגל וניטל מהן קירון אור · ולע"ד זה אינו כהקושי כי מאחר שהאויר נעשה טמא וקליפה אז אירע להם זה המקרה בלתי טהור מהתנשות והוטא אחד יאבד טובה הרבה · ומרע"ה שלא היה באויר זה העולם רק תחת צל כנפי שכינה היה ניצול מזה ומה שארז"ל בב"ר פ' כי תשא מהיכן זכה משה לקרני החוד כו' ע"ש אין הכוונה שזכה עתה מחדש רק מהיכן זכה שלא נתגשם מאויר העולם · דוק היטב בכל המאמר ותוכל לפרשו על ענין זה וביאור הכתוב אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולם גו' כי תכלית בריאת אדם להיות איש אלקים · וכן עליון כולו כמות שהוא נשמתו · וכל גופו שכלי והיה מגיע כשמים לארץ כולו קדוש וכן לעתיד קוממיות · ובסיבת החטא נהמעט וכתיב ותשת עלי כפיך מלשון כ"ף וניתקן במתן תורה עשרת הדברות נגד עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכשתצרפם יהיה כ"ף וכמו שהאריך הזוהר בענין זה ופי' ע"ז עשרה עשרה הכ"ף בשקל הקוד' והעתיקן הפרדס בשער טעם האצילו' פ"ג והוסוד אות יו"ד היא עשרה כחצית השקל ובמילואה כף שקל השלם · וזהו עוד תרועות יו"ד משרה עד שנתנה לבראש יהושע וק' מה התרעומ' הלא נתנו במקומה ה' בשמה וה' באברהם אלא מילוי היו"ד דהיינו ו"ד התרעם שעלה נ"כ י' ואז השקל שלם · אף שמילוי ההי"ן לפעמים ה"י מ"מ ה"א דאברהם במילוי אלף שהוא אדם גדול · ואדם שם של מ"ה יו"ד ה"א וא"ו ה"א וק"ל ובמתן תורה נברא העולם בענין בריאת שמים וארץ שנבראו בראשון והיו רפוים עד יום שני שכתיב ויעש אלקים את הרקיע כן העולם היה רפוי עד מתן תורה הנמשך מגלות מצרים אחר הזיכוך כאשר נבאר · ומצד שהיה עולם הנקיבה מחטא חוה הוצרכו לאחר היציאה ממצרים למטהר ז' נקיים כמבואר בזוהר כאחת' מכאבא שגרמה הנחש הנידות ואם עמדו באמונתם היו בני עליון כולם והיה מבולע המות ותשת עלי כפיך ולא נשאר כ"א נקי כפיים ובר לבב ר"ל האדם הוא ראוי להיות כולו רוחני ולא נשאר הרוחניות כ"א בלב ולבי ראה הרבה חכמה · ובמקום לעולם וחי החיות תלוי בלב גם את העולם נתן בלבם ואף בזה תלוי הבחירה אם לעקל אם לעקלקלות כי יצר לב האדם רע והביכה נואף אשה חסר לב נואף אשה היינו הנחש כמו שפרש"י ראה אורגם עסוקים בתשמיש כו' והנחש הוא היצה"ר מפתה את האדם שמחסר גם את הלב שלא נשאר שום רוחניות בו ב"א הלב כדפי' וזהו רמז הפסוק האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב ר"ל מאז שאדם קדמאה הלך אחר עיניו כמ"ש וכי תאוה הוא לעינים נתגשם שאין להקב"ה להסתכל ולראות בו כ"א הלב רחמנא לבא בעי ונאמר זה הפסוק אצל מלכות בית דוד אדם דוד משיח ע"כ תועבתה' כל גבה לב או אז יכנע לבבם הערל אדם הראשון מושך בערלתו היה לב חכם לימינו ונומר כי מקים שויתי ה' לנגדי תמיד אז לב אדם שהוא בצד שמאל מכוון נגד ימינו דהקב"ה ולב כסיל נשאר בשמאל הוא סמאל וזה"ש הכתוב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וכתיב ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ויגנוב יעקב את לב לבן הארמי ארמי אובד וירד מצרימה עיין בתולעת יעקב בסוד כתרי חג המצות ושם היה הזיכוך וצירף וגלגל דור המבול ודור הפלגה כל הבן היולד היאורה גומר ותוכן לבנים גומר עיין בפרדס בשער השערים :

והענין הכל כי מאז חטא אדם אז יקר המותה והיסורין לטובה למען התיש את החומר ולהמית זוהמת הקליפה וזהו ענין היסורין כאשר הארכתי בדרשות אחירות וכמו שכתבתי בהגה"ה עמק הברכה על ענין ועתה פן ישלח ידו אין ועתה אלא תשובה כו' כל זה שייך לכאן ע"כ הובאו למצרים לגלות מלאה כשפים וקליפות להיות מעונים שם בכור הברזל וזהו גניבת יעקב לב לבן הארמי וארמי ירד מצריימה כי ראוי יעקב לירד למצרים ולהיות מנוגע ומעונה לא לרעתו כ"א לטובתו ולסיבת אדם קדמאה וזהו בחבלי אד' כו' ומשל לפרה שסובר' שהשחיטה היא לרעתה ואינו אלא לטובתה כי בזה באה אל השלימות וכל ענין זה מבואר במקום אחר וכן ביאר בזבח פסח ע"ש בטעם גלות מצרים ע"כ היה ענין פרעה הכל ענין קשיות לבו ועתה אבאר ואני אקשה את לבי שנתקשו בו כל ראשונים ואחרונים ולדידי יבאר כי חפין הש"י כל עיין המאמר ורש"י לעיל פר' וארא כ"ל הדר"וש שייך לכאן ואח"כ נחזור לענין :

קנ"ב
מתורץ הקושיא מקושטי איך עוזו כ"כ נקשיותם ולא הכירו ולא ידעו את ה' כי היו מקולקלים :

בצאת ישראל ממצרים ציוה הקב"ה תפילין של יד נגד הלב ותפילין ש"ר בין העינים · וכבר כתבתי הזוהר שסוד ויעש אלקים לאדם ולאשתו כתנות אור הם התפילין ש"י ותפילין של ראש · ולעתיד לבא יהיו אור · וכשקילקלו בעגל התחילו לתקן במשכן ע"כ תלה בנדיב לב וכל חכם לב · ואהרן שקיים וראך ושמח לבו זכה לח"שן היפך נח"ש שהביא קילקול לעולם באמצעות אשה · ואף לאחר כור הברזל לא היה כח שתהיה הגאולה מצד הזכר ומאחר שעדיין לא נתעטרו בתורה ובמצות ע"כ לא נתקיים וכבשות לעולם הנקיבה ולא היתה מגעת הנאלה אלא עד כח הנקיבה דהיינו מצד השכינה שהיית' עמם בגלות כמ"ש ובפשעיכם שולחה אמכם ועיין בפרדס בשער השערים שלא היתה הגאולה כ"א מצד המלכות וזה"ש רז"ל כל השירות בלשון נקיבה והיה ראוי ליתן במתן תורה לא שנם שם נא' ואת תדבר אלינו התשת כן כחי כביכול כנקיבה ואז התחיל התשת עד שיצא מכח אל הפועל בעשיית העגל ששמטו רגל א' מטטרסולין שראו בעת מתן תורה וחשבו מחשבה רעה כדאיתא בדברירז"ל שאמר הקב"ה למשה אתה רואה ראייה אחת כו' ואז חזר העולם לגמרי לקילקול ונגזר שיעבוד מלכיות כי לולי זה ארז"ל תירות ממלאך המות חירות ממלכיות ואף הגאולות שהיו בכל עת בלשון נקיבה מיוסדים כי לא היתה הגאולה רק שהיו מוכפין כח בנקיבה של מעלה כביכול שכינה בגלות וזהו ענין שהיו בכל הגאולות עבר נקבה רז"ל אמרו בזכות נשים צדקניו' נגאלו ישרא' ממצרים וכן מדי ופרס ע"י אסתר וכן יון ע"י יהודית עד שתבוא הגאולה העתידה גאולה אמיתית תהיה שיר חדש נאמר בלשון זכר ויחזרו העולם לכוונתו הראשונה כאשר היתה הכונה מהש"י בגאולת מצרים מתן תורה אם תהיה כראוי וזה"ש כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות דקשה אראך הל"ל אלא הוא יע"ד שפי' הזוהר על פסוק והחת אשר אתה את זרעך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו דקשה מאי בפניו ורש"י פיר' מה שפי' הזוהר מפרש דקאי על אברה' דהראה לו הקב"ה ההכטה וגם את הגוי גו' כן אראנו קאי על אברהם · דהוא תכלית הבריאה בהבראם באברהם והיו ראוי להתקיים בצאת ישראל כמצרים ולא עלתה בידם נגד גאולה אחרונה ואז יראנו הקב"ה ואז יהיה העולם הזכר · וענין זכר ונקיבה הוא ע"ד שפיר' בזוהר נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל דהיינו השכינה כי אם אתה אקום יאמר ה' שהוא שם הוי"ה והוא יקום בעצמו וככבוד יי' יאספם ויצא ה' ונלחם ה' איש מלחמה ותהא גאולה מצד איש כו' וע"ז אנו מתפללים יקום עלינו סכת דוד הנופלת דהיינו מלכות בית דוד ולא תקום מעצמה · כאשר היה בגאולת הראשונה זה ביאר הפיסקא

מצה עשירה

והיא שעמדה לאבותינו ולנו כו׳ רפשטן של דברים משמע דקאי אמעלה ברוך שומר הפטחות והבטחה זו על כצרים היתה ואיך אמר שבכל
דור ודור כו׳ ע״ק צא ולמד כו׳ לבן הארמי כו׳ והוא היה קודם מצרים · ע״ק מה טובה זו שבכל דור ודור כו׳ והקב״ה מצילנו הלא טוב יותר
היה שלא יעמדו עלינו ולא נהיה צריכין לנס הצלה · אלא המגיר קאי על מה שאמר ברוך שומר הבטחה · ואיזו היא שמירה כמה שלא
הייתה גאולה אמיתית שלא תהיה אחריה גלות ע״ז תירץ והיא שעמדה דהיינו בתולת ישראל קכה ולא הוא בסוד אקום יאמר ה׳ כי לא
הייתה הגאולה רק שירה בל׳ נקיבה וכיבה שלא היו יכולין ישרל כחמת חסרונם בהתורה והמצוו׳ לפעול ביותר · וזה הסיבה שבכל דור ודור
עומדים כו׳ צא ולמד כו׳ פרעה לא ביקש אלא לעקור הזכרים כי כל כוונת פרעה לא היתה רק פן ירבה והיה רוצה להחלישם אלא דנקיבה רק
ענין הגאולה הייתה שתהאה גבר והנקיבה עכרה קמה וגם ניצבה ודוק · ואפשר שזה כוונת הרוקח שכתב לאחוז הכוס בידו בשעת אמירת
פיסקא זו יע״ד כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא · צרה ויגון אמצא ובשם ה׳ אקרא כי הגאולות כמו נקיבה כוס ישועות ואח״כ צרה והיא
מתהלכת בין החיות שהם ד׳ והיא חיה חמישית גדולה עליהם וזהו סוד היד הגדולה · וכל אצבע ואצבע אלקים כי כן מירה זו נקראת אלקים
בכל מקום דיין וכוס בני אלקים ואנו אין לנו אלא ד׳ וסימנם חמשה דהיינו ה׳ אחרונה מהשם שהוא אות רביעי וזהו מצילנו מידם הרי כמבואר
כל התקירות בתשרי נברא העולם והיו רפוי וכניסן נגמר ז׳ ימי פסח נגד ז׳ ימי בראשית והספירה ז׳ פעמים ז׳ בסוד שמיטין ויובלות ז׳ ימי
עולם וכמו שז׳ ימי בראשית רמוזים לז׳ אלפים שנה כמ״ש הרמב״ן והבחיי הארוך וזהו יומו של הקב״ה ר״ל מז׳ ימי בראשית) אלף שנה
ועתה נבאר ד׳ כוסות מאחר שיציאת מצרים הנה על התכלית והיסורין הם של אהבה והוצא והצטוה ממצרים היה בשביל תעבדון את האלקים
על ההר הזה דהיינו קבלת התורה והיה להביאם אל הארץ וארז״ל ג׳ מתנות נתן להם הקב״ה ע״י יסורין תורה וא״י ועה״ב כי תכלית התורה
וא״י אויר המחכים הכל כדי לבוא לעה״ב ויעל עה״ב ירמזו ד׳ כוסות ומתחילה אקדים כי הם ד׳ מדריגות אשר נכנסו בשם עה״ב א׳ שלימות
העה״ז דהיינו הדביקות בהש״י כדאיתא הרבה פעמים פלוני ראה עולמו בחייו וכבר זכה מר״ע בחייו מה שזכה יעקב לאחר מותו כדאית׳
בזוהר והובא הרקנטאי ריש פרשה ויחי ב׳ עה״ב שבא לאדם תכף אחר מותו שמתדבק בג״ע התחתון ועליון ג׳ כשבא משיח כשם שאותן שהן
בגופי בעה״ז יבואו למדרגות כתנות אור כן יזכו הנשמות ג״כ ליותר מדרינה לכנוס לפני ולפנים לירושלים של מעלה ד׳ תחיית המתים יום
הדין הגדול הנצחי עדי עד ושם יהיה החשבון הגדול מה מציעדי גבר כוננו אפי׳ שיחה קלה כו׳ וזה שסדרו מסדרי הפיל׳ אין כערכך בעה״ז
כו׳ ויש הזוכה למדריגת ראשונ׳ ואין זוכה לשניה ויש שזכה אף לשניה ואין זוכה כו׳ כי כל מדריגת של מעלה מדקדקין ביותר וכהא דתנן בגדי
ע״ה מדרס לפרושי׳ בגדי פרושי׳ מדרס לאוכלי תרומה בגדי תרומה מדרס לאוכלי קדש ועי״ז יתבאר מאמר תמוה במדבר רבה פ׳ נשא
פר״י אמר רב יורא אמר שמואל בקשו לצרף את שלמה כו׳ ע״ד ומה ידעת דבר וכן הוא במסכת סנהדרין פרק חלק לא נשאר יצאת אש
מקודש קדשים רק מן השמים ויש להקשות טובא למה לא השניחו וסירבו כ״כ והחזיקו אותו ברשע והלא היה ידיד ה׳ וה׳ אהבו ונתן חכמה
לשלמה · ע״ק למה נשטחה דוד לפניהם היה לו להשתטח לפני הקב״ה ולבקש על נפש שלמה בנו אשר בידו נפש כל חי ורוח כל ואף
שיש לתרץ שהשתטח שלא יספרו בגנותו · ע״ק שינוי מדרש ותלמוד קדש קדשים מן השמים · ע״ק אש בקדשי קדשים היכן מצינו
והלא היתה רבוצה על המזבח ע״ק למה השניחו בב״ק האחרון יותר מבראשון ע״ק למה לא יצא ב״ק בשני פעמים הראשונים · ע״ק דקאמר
לה מאי קארי לה ומה להם להפציר בדבר עה״ב שאינו תחת ידם · אלא ח״ו השניחו והשניחו מיד שראו אות או מופת והנה מתחילה
פלקא אדעתייהו שאף בחינת עה״ב שבעה״ז לא היה מגיע שלימה כי מלכותו בארעא לא היה מעין מלכות שמיא כדוד אביו שארז״ל כל
הכופר במלכות בית דוד ככופר באלקי ישראל וזהו שתמצא בכל המלכות יהודה הטובים כתיב כדוד אביו · וברעים כתיב כי ירבעם
בן נבט שמלכותו לא היה בקדושה כ״א במלאכי המות · ובא דמות דוד והשתטח וזה היה לאות כי הוא כדוד אביו והודו לזה · רק
שעדיין לא השניחו במדריגות שניה וסברו למנותו שלא יהיה לו זה העה״ב שאחר המות יצאת אש מן השמים · כבר ידוע שהנשמות
לאחר מותן תענוגן שהם נקרבות במזבח שלמעלה ע״י מיכאל כ״נ כמו שפי׳ הטור על ואשי ישראל וכתב בעל הטורים כי היום ה׳ נרא״ה
אליכם אותיות אהרן מיכאל וזהו התענוג אלהי עליון להנשמות אחר מותן והנה הסקדש שלמטה נקרא מקרש · נמצא שלמעלה נקרא
בערכו מקדש קודש · וזהו יצאת אש מקדשי קדשים דהיינו אש מהשמים והכל אחד וזה היה לאות כי שלמה יזכה ג״כ לזה
חת״הב והודו לזה רק שעדיין לא השניחו אם יבא למדריגות עה״ב השלישי בימות המשיח שהוא ירושלים של מעלה לפני ולפנים וכמו
שדרז״ל לא אבוא בירושלים שלמעלה עד שאבוא בירושלים שלמטה ויצאת ב״ק ורמזה שגם לזה יזכה שלכה מידה כנגד מידה מאחר
שהבין בכל עוד שלמטה זכה גם כן שלמעלה בכל עוד והודו גם לזה רק שעדיין לא השניחו אם יזכה לעה״ב האחרון הנצחי עדי עד כי גם
שמואל הרמתי היה מתיירא כמו שדרז״ל על אלקים ראיתי עולים והביא עמו את משה ואהרן יצאת ב״ק כי גם לזה יזכה מהטעם שטוב
שהאדם עושה משלם הקב״ה לאדם מצד המצוה דהיינו מצידו יתברך שהוא נצחיי אף שהרע דהיינו העונש אינו נותן אלא כצד המצווה
דהיינו האדם שאינו נצחי כך עונש אינו נצחי וכמו שפירש׳ הפסו׳ כי שמרתי דרכי מה׳ אז אני מקבל שכר נצחיי מה׳ מצידו ית׳ ולא רשעתי
מאלוהי כלומר רשעתי איני מקבל מצד אלוהי רק מצידי וזה שהשיב הב״ק הסמך תשלמנה וגומר כלומר הטוב איני נותן מצידך כ״א מצד
בחינתי שאני נצחיי ע״כ אזכיהו לנצחייתי ומאחר שלא היתה שום דמות יכול להתראות בשני חלקי עה״ב האחרונים כי עדיין לא היו
במציאות ע״כ הוכרחו לב״ק מש״כ בשני חלקי הראשונים וק״ל · ועי״ז רומזים הד׳ כוסות של גאולה על ד׳ גאולות אלו כוס ראשון דביקות
עה״ב בעה״ז קידש אשר בחר בנו כו׳ וקדשתנו דהיינו דביקות בתורה ובמצות כוס שני אגדה מתחיל בגנות וסיים בשבח ואיכא פלוגתא
ושניהם צדקו בענין נשמה כשיוצאים מהגוף מתחיל עבדים היינו ומסיים בגאולה כן הנשמה המשילו אותה בעודה בגוף כמלך אסור
ובצאתה היא חפשה · וכן למר מתחיל כתחילה עובדי ע״ז כו׳ ומסיים ועכשיו קרבנו כן הנשמה דנין אותה כתחילה על העבירות ואח״כ
נתקרבה לגבוה ומסיים ברכת אשר גאלנו ושותה וק״ל כוס ג׳ ברכות הזן ימות המשיח עתידה א״י שהוציא גלוסקאות והמברך ברכת הזן
יהיה דוד שהוא משיח כדאיתא בפר״ע״פ כוס ד׳ הלל הגדול וזהו עה״ב הנצחיי שהוא הלל הגדול האמיתית הנצחיי ונשמת כל חי כו׳ כל״ח
כמנין שם של ד׳ כי אז יקום ואתם הדבקים בה׳ וה׳ ולעול׳ חסרו כי החסד הנצחי כמו שפירשתי המסך ישלמנה כו׳ רביעי יין ח״י וג׳ ממתגי׳
כי חלק הרביעית חיות נצחיי וג׳ חלקים כמוזגים סמנו ואח״כ מברך ברכה אחרונה ואחרון אחרון חביב · (בכאן לדרוש ד׳ כוסות ודיני
הסיבה · הסיבת ימין ה׳ רוממה כו׳) ומאחר שענין מצרים הוא בריאת עולם בניסן והעולם עומד על תורה עבודה ג״ח · כן הוא נתגלה
במצרים ונגד זה יהיה מכוון מאמר ר״ג כל כו׳ פסח מצה ומרור במדרש שמות רבה פ׳ כ״ו לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי כו׳ ע״ד כי כמן
הכים משיתיהו כשה עמוד התורה תורת משה · אהרן ב׳ עמוד העבודה · מרים עמוד ג״ח · והחיין את הילדים מספקות להם כו׳ ג׳
מתנות כו׳ מן לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן ע״כ ע״י משה · ענן ע״י אהרן כי הענן כיסה את המשכן באר מים חיים וחסר מיכאל שלג
שרש חסר ע״כ היה ע״י מרים · פסח עבודה · ועברהם את העבודה כו׳ (בכאן לדרוש לחלק שני הבשילין עיין בתשובת רש״ל
בסדר פסח) מצה תורה שאין בה

אלא

מסכת פסחים

מצה עשירה

אלא קמח ומים · אם אין קמח אין תורה · ומים הוא תורה וכשתלפו לחמו בלחמי לחם עוני ומצה עשירה כל המקיים תורה מעוני סופה לקיימה מעושר מרור נגד ג"ח כי המרור נקרא חסא · והעבירות הוא חירות ויסורין ממרקין אשר ע"ז סובב דרוש שלנו שהיסורין טובים למרק זוהמת הנחש ולפעמים יסורים רעים כגון אלו השנויים בברייתא המינין והמוסרין והאפיקורסין אין להם חלק לעולם הבא · גיהנם כלה כו' ונגד זה השורש ממרור שאינו נאכל לא לח ולא יבש לח רומז על הטוב והיבשות מורה על היסורין כי זה היבשות ממרור רומז על עצם הרע כי זה השורש הוא משורש נח"ש יצא צפע שורש פורה ראש ולענה · עד לעתיד שיתבטל הנחש ויהי נשחט מלאך המות אז שורש ישי אשר עומד לנס עמים היפך מנחש עיין בהג"ה ציוני ריש פרשת תולדות בענין נחשירכן וקרוב לזה המרירות היו חורבנות שני ב"ה שארז"ל שאני חורבן ב"ה דאפילו מלאכי שלום מר יבכיון · ובכלל כל עשב נמשלו בו ישראל רבבה כצמח השדה · ונאמר בישראל כי אתכם ידעתי וגו' ע"כ אפקוד עליכם עוונותיכם ע"כ הקלח כשר בין לח ובין יבש כי היבשות טוב והעלין שהם כמעט קרובים לשורש נחש כענין שנאמ' ויהפרו עלה תאנה שבו קלקלו · ומזה נמשך קול עלה נדף ע"כ פשר הדבר יבש פסול ולח כשר כי אז הוא בסוד ועליהו לא יבול זהו דרך כלל ורך פרט ד' עניינים במרור א' שיעור כזית ב' מרור עם חרוסת ג' מרור עם מצה ד' דייק בשמו שמו נאה לו חסא ירמזו ד' סיבות שראוי לקבל יסורין באהבה סיבה א' כתב הר"ן בדרשותיו שהיסורין מביאין אדם לתורה והעתקתיו לקמן בדרשות חזון לפרש דברים ועל ענין זה פירשתי תלמיד גדול שמביא לידי מעשה כמבואר לקמן בדרשות לחתונה פרשת עקב וגם היסורים מביאין לידי פשפוש מעשים כמבואר בדרשות דברים הנ"ל זו היא סיבה א' סיבה ב' אדם טועה שהוא סובר שהוא רע כענין לעבד נמכר יוסף ואדרבה זו היתה סיבה שיוסף נעשה מלך ומדרש רז"ל אודך כי עניתני ותהי לי לישועה ידוע והארכתי בדרשו' שובה שזהו כוונת והטוב בעיניך עשה ולא הטוב בעיני כי אני טועה · וזהו ענני באמת ישעך לא ישועה שהיא בשקר דהיינו מה שהאדם סובר שהוא טוב ובאמת הוא רע והענין כיהש"י מטה כלפי חסד · אף שלפום ריהטא נראה לעינים שהוא רע וע"ד זה יתפרש הפסוק ואני תפלתי כו' עת רצון ר"ל שאף הנגלה יהי רצון ע"ד שארז"ל מי סני לצדיק דאכלי שני עולמות · וזהו תפלתי לך יהו"ה שם הרחמים שיהיה תמיד עת רצון · אלהים מדת הדין אבל הוא רוב חסד כמ"ש ואני ברוב חסדך אף שהוא מדת הדין הוא באמת ישע כדפי' ג' אין רע יורד מלמעלה אף אם רע הוא להצלה מהעונש רע יותר מזה אשר אדם מעותד בכל עת וראוי לו · (וע"ד דאיתא בריבה לך לך א"א בחר בשיעבוד מלכיות לבניו כדי שינצלו מגיהנם) אשר עכ"ז ארז"ל ד' צריכין להודות ולא אמרו חייבין ענין ההוראה על שלא אירע לו עונש יותר גדול מזה ואמר צריכין מאחר שבכל עת סובן לזה אם לא יורה יבוא לידי כך וק"ל וסימנך וכל החיי"ם יודוך סלה · במדרש אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע תודיעני אורח חיים א"ל הקב"ה אם חיים אתה מבקש צפה ליסורין שנ' ודרך חיים תוכחת מוסר וכפ"ק דברכות ק"ו משן ועין שהוא אחד מאיבריו של אדם עבד יוצא בהן לחירות יסורין הממרקין כל גופו של אדם כו' יעאכ"ו סיבה ד' מאחר שהקב"ה משלם שכר טוב לאדם שקיים צוויו אף מה שתענוג לאדם כאשר אפרש ומקבל הש"י כן ראוי לאדם נגד זה לקבל אף העונש מהש"י אף כשהוא רע · וזה"ש במשנה הברכות בכל מאודך בכל מדה ומדה שמודד לך הוה מודה לו וק"ל במדרש שיר השירים רבה בפסוק חכו ממתקים כה אמר יי' לבית ישראל דרשוני וחיו כו' ע"ש עוד שם רבי אחא ורבי תנחום בר חייא בשם רבי יוחנן ואת' כו' עד אני יי' נאמן לשלם שכר טוב ונראה דע"ז רמזו פ"ק דשבת מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה כו' עד מתן שכרה לא עבידא לגלויי · ועיין לעיל בדרשות פ' ויקהל מה שכתבתי ע"ז ויש לפרש שבת שמה כל עניינה הוא שביתה ותענוג שע"ז מורה שבת וא"כ מסבר אין ראוי לקבל שכר כמפורש במדרש הנ"ל וזה"ש השי"ת לך והודיעם כי אתן להם שכר על זה · וזהו מתן שכרה לא עבידא לגלויי שיתן שכר אבל אין הכוונה שהודיע מהו שכר זדו"ק: ועל אלו הד' טעמים רומז המאמר פרק הרואה דף ס' כשם שמברכין כו' אמר רבי אחא בשם ר' לוי מהאי קרא כו' עד יהי שם יי' מבורך ע"כ · קשה כאי בניהו ובפרט על קרא דרך הגמרא לשאול מאי ואומר לא הנך ד' אמוראי מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אלא כל אחד מדבר מסיבה אחת הראשון אמר הן חסד הן משפט אשירה כלומר ראוי לקיים התורה והמצות מעושר דהיינו חסד פשיטא אלא אף מעוני שזהו הסיבה כמ"ש בשם הר"ן השני אמר ביי' אהלל דבר באלהים אהלל דבר סיבה שנית כאשר פירשתי לך יהו"ה עת רצון אלהים כו' ג' אמר כוס ישועות אשא לעתיד להיות מנוקה מגיהנם עונש החמור כשאני צרה ויגון אמצא ואפילו הכי אקרא בשם יהו"ה ר"ל שאתלה ממנו ית' ולא אתלה בענין הזמן כענין פשט המרומז ברד"ק על פסוק על מה תכו עוד וגומר בפרק קמא דתענית אמר רבי יהושע בן לוי כל השמח ביסורין בעולם הזה מביא ישועה לעולם · שנאמר בהם עולם ונושע יי' נתן ויי' לקח נגד סיבה רביעית כי היכי דנתן כך יקח · מרור שיעור זית נגד סיבה ראשונה להביא לתורה ולמעשים טובים וע"ד דאיתא במס' מנחות אמר רבי יוחנן למה נמשלו ישראל לזית לומר לך מה זית זה אין מוציאין שמנו אלא על ידי כתישה אף ישראל אין חוזרין למוטב אלא על ידי יסורין מרור נקרא חסא נגד סיבה שנית אין רע רק טובה וזהו חסא · מרור עם מצה שהוא החירות סיבה ג' באם תמצא לומר שהוא רע הרע הוא לטובה שיצא לחירות קל וחומר משן ועין · מרור עם חרוסת שגם החרוסת זכר לטיט ושיעבוד אף על פי כן הא אכילה ראשונה שיאכל להאבון מאחר שלפעמים מקבל שכר מהתאבן בכל מדה ומדה כו' על כל הדרוש ירמזו הכאמרים לאחר חטא האדם הוצרך לקרבנות דהיינו לקרב נפש הבהמה תחת נפש ושור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היה לו במצחו וסוד האחדות מורה על כתנות אור באל"ף וע' אומות תחת הא"לף בסוד קרבנות החג · וכאשר חטאו אז גבר העי"ן על האל"ף דהיינו תמורת המלכיו"ת במקום הקרבנות ובמקום קר"ן אחר כתיב בדניאל והובא במאמר חורה ובעצמו נשברה הקר"ן הגדו"ל ותעלנה חזות ארבע תחתיה לד' רוחות השמים · מאמר דיעקב אשר פדה אבר"הם כהברא"ם כראי הוא אברהם שבו חותמין והוא הסיבה רק שנמצא צדיקים חסידים קדושים עליון שמתו על קידוש השם ולא ניצולו רבי עקיבא וחביריו יוכיחו וכן אמר דניאל ידיע להוי לך מלכא והן לא וגו' אלא שהיה ראוי להיות בהברא"ם אכן יש היהוס כי יצא ממנו ישמעאל ומיצחק עשו רק יעקב פדה כרי שיצא ממנו יעקב שמטתו שלימה דורכך ושופריה מעין אדם ודוק · אברהם הוא אדם הגדול ויעקב מעין שופריה דאדם הרי שאברהם כראי יעקב כראי ועטרת זקנים בני בנים וקנים הכל ענין אחד ודוק היטב וע"ז יתבאר מאמר הראשון כל מה שפסל ר"ל מהטעם שפסל עיין בבלי חמדה כי לר' אבא בר יודן קשה היא העולה על מוקדה ומיישב ע"ד המדרש כל חמתנאה נידון באש עיין במדרש ארוך בבחיי בפסוק זה שייך לכאן ופי' במדרש הזה הא העולה על מלכיות וזהו על מוקדה בשביל מוקדה הנהינם כחד כמלכיו' ואז תוציאנו לרויה ונ"ל שהטעם שנידון באש שהוא היסוד הגבוה שהגאוה מגיע לשם וכבר ביארתי שמחטא האדם העיקר שברון לב · ורבי אלכסנדר מדבר ממציאות הענין עתה מסיבת חטא אדם הראשון ומתרץ מה זה היא העולה והוא העולה קרי אלא הכוונה האדם הוא העולה ויה"ה כלי נשבר מאחר שהכלי דהיינו החומר נעשה עכור וסוד גדול רומז כאן מקבלת האלהי רבי יצחק לוריא ז"ל כלים שבורים אחת מהן לא נשברה וזהו הקב"ה משמש בכלים שבורים זאת תורת העולה זאת תורת האדם קדמאה ורבי בר סימון מדבר לעתיד ומתורץ סוד הי"א והו"א וכל הוא שבתורה קרינן היא וע"ל מ"ש בסוד והיא שעמדה ועתה יש חטאת בסיבת החטאים לעתיד לא יהיו חטאת כי יתמו חטאים רק עולת נדבה וחטאת היא נקיבה ועולה זכר שיר חדש והו"א חסר מהשם וכסא או"ה למושב לו ויכנוס לתוך פלטין ציון וירושלים נגד נפש וגוף כולם בשלימות אב"ר סליק:

דרוש

דרוש חמישי מצה עשירה

עוד לדרש אחרת לשבת הגדול׳ לשתי כדרך קדם׳

זאת תורת העולה במדרש ר׳ מנאי דסיכנין בשם ר׳ לוי אמר מתחילת הספר ועד כאן כתיב והקריבו בני אהרן ונתנו בני אהרן וערכו בני אהרן · והקטירו בני אהרן · אמר משה לפני הקב״ה באר שנואה ומימיה חביבין · לעצים חלקת כבוד בשביל בניה כדתנן כל העצים כשרים למערכה חוץ משל זית או משל גפן ואהרן אי אתה חולק כבוד בשביל בניו א״ל הקב״ה חייך שבתפילתך אני מקרבו ולא עוד אלא שאני עושה אותו עיקר ובניו טפלה שנאמר צו את אהרן ואת בניו עכ״ל יד׳ פני׳ לזה המאמר וקשה למה חשיב ר׳ אלו והאיכא יותר והביאה אל בני אהרן הכהנים וקמץ וכן כתיב בפרש׳ שלמי׳ · אמת דלפי הפשט אין זה קושיא דזה המדרש אינו מיירי אלא מענייני עולה ובהא ניחא נ״כ דאין קשה הלא כבר הקדי׳ בפר׳ מנחה אהרן ובניו כמ״ש והנותרת ממנה לאהרן ולבניו אבל קשה טעמא מאי תלוי רווקא בעולה · ע״ק בבל מתקנא חוץ מבנו ותלמידו ובני אהרן חרווייהו איתנהו בהו וא״כ מ״ט אקפד · ע״ק לעצים חלקת כבוד כו׳ וכי זה יש כבוד שיהיו פסולים למערכה אדרבה כל פועל יש למינייהו זהכל ברא לכבודו ולכאור׳ נראה לפרש היא הנותנ׳ ש״א לכרות עצים הנ״ל כדי שיהיו הגפן והזית מוכנים למערכה היין לנסכים והשמן למנחה אכן רש״י לא פירש כך רק משום ישוב ארץ ישראל כו׳ ע״ש · זאת תורת העולה כי זאת עולה מהמדבר מקוטרת מר ולבונה · במדרש בילקוט שיר השירים נ״כ ד׳ פנים להנה מקוטר׳ בזכות מר זה אברהם מה המר הזה ראש לכל הבשמים כו׳ עד בך כהונה ולויה ומלכות הכל מיעקב עכ״ל המדרש יש בו נ״כ ד׳ פני׳ · א׳ אברהם יצחק ויעקב · ב׳ משה ואהרן . ג׳ שבעים זקנים · ד׳ כהן לוי וישראל ויעקב · ויש להתעורר במאמר הזה וכי אברהם היה ראש לצדיקים והלא היו קודם לו אדם שת נח חנוך מתושלח שם ועבר וזהו ענין אלקי אבותינו אלקי אברהם יצחק ויעקב ואבותינו ר״ל אדם שת כו׳ וא״ל ראש ר״ל החשוב מרע״ה יוכיח · ע״ק לבונה זה יצחק ובשעה שהקריב אותו אברהם לא היה על מזבחו לבונה ואפשר לתרץ כי לא מצינו לבונה רק בקרבן מנחה ויצחק תיקן תפילת מנחה · ואפשר שתקנו בעת שהיה נעקד ע״ג המזבח וכן מצאתי טעם הדבר למה נקראת תפילת מנח׳ יותר מנחה משאר התפילות הלא כולם הם מנחה לה׳ ית׳ אלא הענין יצחק חשב אין עולה בלא מנחה וחשב שלא יעלה לעול׳ הנוג׳ ע״כ תיקן תפילה במקום מנחה · וע״כ קוראין זו התפילה מנחה · עוד נביא מאמר ד׳ פני׳ והוא בילקוט פ׳ בשלח בשם מדרש אבכי״ר והמים להם חומה בשעה שירדו ישראל לים ירד גבריאל עמהם והקיפם ומשמרם כחומה והיה מכריז בין מים למים הזהרו בישראל שעתידין לקבל התורה מימנו של הקב״ה כו׳ עד קשר של תפילין וכנף ציציותיהן מאחריהון עכ״ל נ״כ ד׳ פני׳ תורה תפילין מילה ציצית וק׳ למה לא חשיב מזוזה בשמאל ע״ק ציצית בד׳ רוחותיהן עוד נביא מאמר ד׳ פני׳ הנה בזכות ד׳ דברים נגאלו ישראל שהיו גדורי׳ מעריות ושלא שינו את שמם ולא שינו את לשונם ולא היה בהם לשון הרע וק׳ מה שייכות יש לד׳ אלה לגאולה וע״ק שלא היה בהם לה״ר הרא מנגד לזה מה שארז״ל על פסוק אכן נודע הדבר והביאו רש״י קודם שנבאר שש עשרה פנים להנה נחקור חקירה גדולה ועצומה בענין יציאת מצרים ונקיים החיוב המוטל לספר מיציאת מצרים כהא דאית׳ באגדה מצוה לספר ביציאת מצרים וכל המכפר ביצ״א הרי זה משובח דק׳ הכפל ושינוי הלשון ולפי דרכינו יתורץ נ״כ בענין נאה ועמוק ולפי הגירסא וכל המרבה לספר לא ק׳ מידי מצוה לכפר כיפר מה וכל המרבה לכפר לא קשה מידי מצוה לכפר סיפר מה · וכל המרבה משובח · אבל לרוב הגירסא הנפסאו׳ שאין שם תיבת המרבה קשה לפי דרכינו יתבאר החקירה גדולה העצומה היא כל פרק שלשים וחמשה מספר עבודת הקודש בחלק סתרי תורה · מענין שתלוי כל התורה ביציאת מצרים ובמקצת הוספתי נופך משלי ארז״ל מפני מה נשתעבדו בניו של אברהם אבינו במצרים והובא המאמר ברדשה הראשונה לעיל ונתנו נ׳ סיבות בדבר בשביל שאמר במה ארע כו׳ וכי אם לא היה אומר כן לא היה התורה שהרי היא תלויה במצרים וכשלא חטאו לא היה במצרים וקצת פרשו׳ דהגזירה הייתה קדומה רק בשביל חטא אברהם ציערו הקב״ה והגיד לו זו הבשורה ש׳היו בגלות · אבל כל זה אין מרוה צמאוננו · וקודם שהגרתי תירצו הכתוב שם בספרו באריכות דברים ובתוספת איזה ענינים · הקדמתי דרך צחות הקדמה מתחילה היה אור וחושך מעורבין זה בזה ואח״כ ויבדל אלקים בין האור ובין החושך וקבע לזה תחומו · ונגנז האור לצדיקים וע״ז סובב בכל הכתוב שכם מענין כוחות אלהיות שהיו מעורבי׳ לחושך למצרים ולבני ישראל היה אור ואז היה היין משומר מסולק מכל השמרים ונגד זה הייך יהיו ד׳ כוסות של יין בסוד ד׳ גאולות כי כשהעמי׳ סיבת כל הסיבות המרכבות הקדשים והשמאליות אז ונהר יוצא מעדן ונובר ומשם יפרד והיה לארבע ראשים דהיינו השתלשלו׳ אבי״ע מסטרא דקדושה והארבע ראשי׳ לכל א׳ ד׳ פני׳ והם נרמזים בפסוק ביום עשות ידו״ה אלקי״ם אר״ץ ושמי״ם ידו״ה אצילו׳ אלקים בני׳ הכס״א ארץ העליונה עולם המלאכים יצירה · שמים הם הגלגלים וכל אשר בתוכם ד׳ ד׳ וחורת ונגר ד׳ בנים חכם הוא חכם האמיתי ית׳ עולמו של הקב״ה ידו״ד · רשע להיפך עולם השפל · תם עולם הבריאה דהיינו עולם הכסא אשר שם צורות תם חקוקה · שאינו יודע לשאול עולם העשיה עולם הגלגלי׳ כדאית׳ במדרש היום לוה מהלילה והלילה לוה מן היום כו׳ אבל באמת אינם יודעים ר״ל אף אם הם חיים משכילים אין בחיריים רק מוכרחי׳ נחזור לענייננו עולמו של הקב״ה ידו״ד מהנהגת בד׳ מידותיו הכוללים דהיינו קו החסד קו הדין קו הרחמים מלכות שר העולם חסר דא י׳ דהיא נקודה ומרכז שכבובה מגלגלים הקים דהיינו ששה קצוות ששת ימים כי עולם חסד יבנה · ה׳ ראשונה גבורה אשר היא פחות׳ מלמטה לבא לסכא פותחין לו ואיזה גבורה הכובש את יצרו ייעל בפתיחה דלעי׳ ו׳ תפארת שהוא עץ הדעת כולל מטוב ורע דין ורחמים ומשם התורה אשר ששה סדרים פירושה שהם מטוב ורע ר״ל אסור ומותר טמא וטהור זכאי וחייב ה׳ אחרונה זה השער הפתוח לתחתוני׳ להשגיח על הכלל ועל הפרט מקרני ראמים ועד ביצי כיני׳ וזהו לפי גדולתו ית׳ ענותנותו · כלל העול׳ ד׳ מידות אלה הם א׳ חסד ב׳ דין ג׳ חורה ד׳ ענוה · עוד ד׳ פני׳ לעולם הכסא והם מרכבת עמי נר״ב אלפי שנאן אר״ם שו״ר נש״ר ארי״ה עוד ד׳ פנים לעולם היצירה מרכבו ארנפן מיכאל גבריאל אוריאל רפאל · עוד ד׳ פני׳ לעול׳ העשיה הנמשך מהגלגלים והם ד׳ רוחות השמים ולעומתם ד׳ יסודות כמבואר בזוהר והובא בפרדס שער מהות והנהגות והנה נ׳ אלה המערכות מד׳ פני׳ הם מקבלים החיות מהמערכה העליונה ד׳ אותיות שם ידו״ד והוא חותך חיים לכל חי וזהו סוד רביעי׳ רובע יין חי וכו׳ וג׳ רביעית ממוזגי׳ והבן זה · וע״ז תקנו רז״ל הנפסאו׳ כוס ראשון אשר בחר בנו וקרשנו היינו זה נגד הוצאתי דהיינו השלהבת מהנחלת כי יעקב חלק ה׳ וקדשנו בקדושתו ית׳ על כוס שני אגדה מתחיל בגנות ומסיים בשבח עולם הכסא התחיל בגנות אצל יעקב כדאיתא במסכ׳ חולין עולים ויורדים ראו מלאכים דמותו חקוק בכסא ובאו לסכנתיה אבל סיים בשבח והנה ה׳ נצב עליו לשומרו וכן אח״כ סיים בשבח אצל מרע״ה כדאית׳ פרק רבי עקיבא שאמר לו הקב״ה אחוז בכסא כבודי והשיב להם תשובה · וזהו ונגר והצלתי · ברכות המזון שתיקן מרע״ה ברכות הזן על המן שהוא לחם אבירים היא נגד עולם המלאכים וזהו ונגר ונאלתי המלאך הגואל כוס רביעי הלל נגר ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים ומתחילה נקרים הא דאית׳ בפרק כל כרתני האומר הלל בכל יום הרי זה סחרף ומגדף ועיין ברש״י שפירשו רחוק וגם ברבינו יונה במסכת ברכות · ולי נראה לפרשו וכבר ידוע שהעבירה גדולה היא לרבות בתוארי הש״י וכבר ארז״ל השתא הגדול הגבור והנורא אי לאו דאמרינהו משה כו׳ ואין לנו רשו׳ לפאר

מצה עשירה

ולרומם אלא מצד הפועל אבל לא מצד מהותו וע"כ הלל אין לזכר אלא ביציאת מצרים וכל המועדים זכר ליציאת מצרים או בימי חנוכ'
שהיה ג"כ עת נס גדול כי אז אנו משבחים מצד פעולותיו אבל ביתר ימים שאינם ימי נס נמצא האומר הוא מצד מהותו ומי ימלל גבורות
ה' ואין זה אלא חירוף וגידוף וכבר הארכתי מזה במקום אחר וזה"ש ולקחתי אתכם לי לעם ואז והייתי לכם לאלקי' אבל זולת זה אין לכם
השנה כי רק מצד הניסי' שאני עושה לכם · (הרי מבואר סוד ד' כוסות לדרוש דיני ד' כוסות .) ותקנו שתי כוסות לפני סעודה
ושתים לאחר הסעודה הסעודה רמוזת לסעודת לויתן אשר יזכו לה הצדיקים אשר מעלות הצדיקים לפנים ממחיצת מלאכי השרת
צרורות תחת כסא כבוד הרי שתי כוסות לפניהם ושתי כוסות לאחריהם ומעלת ושלימות הצדיק הוא בג' אלה הנרמזים בפסוק ואהבת
את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך שהם שלימות הנפש והגוף הממון ולעומת זה פסח מצה ומרור הבאים בסעודה זו
זכנ' אלה נשתעבדו ישראל בשלמות הנפש גוי מקרב גוי הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז משכו וקחו משכו מע"ז בגוף בחומר ולבנים
ואם בגופם ק"ו בממונם ומה שקנה עבד קנה רבו ונגאלו בג' אלה ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים בהוציאך העברון את
האלקים על ההר הזה בגוף ובני ישראל יוצאים ביד רמה · בממון וינצלו את מצרים . · פסח נגד שלימות הנפש כי רוא רומז
על ביטל ע"ז כי גדול ידו"ד מכל האלקים כי אם הוא גדול משרו של מצרים שהוא השר הגדול ק"ו מאחריני ואף שהיה קרב אל הקודש
זה היה הענין שלא נתבטל מיד בהכות ה' הבכור למטה רק הוכה אבל לא הומת כי הוא כענין ע"ז של ישראל אינה בטילה גם לעמו קצרת
קדושה שהיו המצרים נימולי' ע"כ לא נתבטל לגמרי עד קריעת ים סוף וזה ענין הויכוח ישראל עם מרע"ה בפ' בשלח ובעת קריעת ים
סוף נתבטל לגמרי ואז אמר יתרו עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים ואז נתקיים ויהי בימים רבים ההם וימת מלך מצרים לגמרי ואע"פ
שכתוב זה נאמר בעת היותם במצרים מ"מ שם לא נאמר רק כי דבר ברית אברהם ויצחק ויעקב אבל והעל שועהם דהיינו שמלך מצרים
שהיה מסיך מבדיל מת לגמרי לא היה רק בימים רבים דהיינו בעת קריעת ים סוף ואז נתקיים כי גדול ה' מכל אלקים שלימות הנפש·
מצה שלימות הגוף אדם הראשון עיסת העולם היה נעשה כגבל הזה עלוב' עיסה כו' מצה עוד דלא קביח סור בחנות עוד והיה ראוי
להיות אור באל"ף לעבדה ולשמרה מצה שמורה אדם הראשון משך ערלתו היה · כל על לא יאכל בו ומצאתי בכפר א' שעל בן
לא יתנו לגו' ממצה לאכול כי הוא במקום פסח (בכאן לדרוש כל דיני חמין ומצה ודיני געלה וכל ההלכות (מרור שלימות הממון י"ר
שיהיו מזונתיו מרורי' כזית ובידי קב"ה) בכאן להאריך במוסר הממון ולא יחניף בממון רק ישמח בחלקו אף שמזונותיו מצומצמין ישמח
כי הם בידי הב"ה גם נקרא מרור חסא שיחסו העשירים על עניי' המרורים אשר סר למו ובפרט בזה החג שהיה פתוח הוותרנו' כל כפין לה
וע"כ התמידו כל דכפין ייתי ויכול וזהו בדיקת חכיסין אשר רמזו האחרונ' כל ענייני חמץ נזכר בענין עכבר · עכבר נכנס כו' כי
הוא עכברא רשכיב ארינרי' עכבר לבן ועכבר שחור מנה לבן מנה שחור וענין נכנס ויצא הוצאה והכנסה יכולין לפרש כל האבעירת
על זה וגם הוזכר חמץ בו בכל כמו שאמרו כרי חפישת הכלבי' ובצאת ישראל ממצרים לא יחרץ כלב במסכת הוריות שאלו תלמידיו את
ר"א בן צדוק מפני מה כלב מכיר את קונו וחתול אין מכיר את קונו א"ל ומה האוכל ממה שאוכל עכבר משכח תלמודו האוכל עכבר
עצמו לכ"ש שאלו תלמידיו את ר"א בן צדוק מפני מה הכל מושלים בעכבר א"ל מפני שסורו רע מה היא רבא אמר אפי' גלימי נייסי
רומז כי מי שנותן צדקה עושה לבוש כמ"ש וילבש צדקה כשריון ועכברי נייסי לבושי' רב פפא אמר אפי' שופיני דמארי ני"סי (כי הנותן
צדקה יש לו מרה לקבורה כמ"ש והלך לפניך צדקך ·) חתול אר"ל אלמלא נתנה תורה לכדנו צניעו' מהחתול פרש"י ההתול אינו מטיל
ריעי' בפני כל אדם אר"ל טעם א' למה נברא אדם באחרונה שאם יתגאה יאמרו לו יתוש קדמך · ובפרק הניזקין בריה קלא
מעלנא אית לה מפקני לית לה זהו רמז לכילי שמכנים ואינו מוציא החתול שמוציא בסתר שלא בפני אדם זהו צניעות ומדת טובה אבל
מ"מ כשאוכל העכבר דהיינו הקנאה והחמדה אין מכיר את קונו · והכלב המכיר את קונו היא כילי שהוא קמצן לעצמו ומפזר
לצדקה וכלב רע הוא שהוא כילי גם לצדקה אשר על כלב זה נאמר לא יחרץ כלב לשונו ועל כלב זה רמזו המעשה במדרש רבתי פ"ז
מעשה בר' ינאי שהיה מהלך בדרך וראה אדם א' שהיה משופע ביות' כו' ע"ד דשיי' אורחיי סגי שויה וקשה בזה המאמר מאחר שרא' שהוא
ע"ה היאך נתן לו כוס לברך הלא לפני' היה בישראל שלא לזמן על ע"ה אף מי שהיה למדן רק שלא למד כל התורה כולה ובפ' ג' שאכלו
רמי בר ח"א לא אזמין על רב מנשה בר חליפא דתני הלכתא כפרא וכפרי כו' ע"ק השיב מקרא משנה תלמוד אגדה ולמה לא השיב
תוספת ספרא כו' ע"ק למ"ג קרא כלב וע"ד הפשט ע"ד שאמר יונתן בן עמרם בככבת ב"ב פרנסני ככלב ע"ק מה מועיל דרך ארץ
אפשר לומר שזה היה בליל פסח שהיה מאספו לביתו לקיים כל דכפין ייתי ויאכול · ענין ד' אלה דקא חשיב ר"ל שאילת ד'
בנים מקרא היא תשובת התם שלא הובא שם אלא מקרא לבד · משנה היא תשובת החכם אין מפטירין היא משנה אגדה בתשובת
הרשע בעבור זה עושה אגדת ודרש · תלמוד בתשובת אינו יודע לשאול כו' יכול מר"ח ת"ר ביכ דהוא אי ביום דהוא כו' ת"ל בעבור
זה אבל עדיין לא ידע כי ע"ה כי סובר אולי שלאחר אכלו יקום לילך לביתו לספר ביציאת מצרים עד שנתן לו כוס של ברכה נתגלית
בושתו כי ע"ה ומאחר שראה שאין לו אחיזה בענין גאולת מצרים קראו כלב והוא
השיב שהפך בתורה וכתיב בענין מצרים בהוציאך את העם תעבדון את האלקים
על ההר הזה ואח"כ לא שמעתי' מילא בישא וחזיתי למרא ויש ע"ז ב' פירושי' שלא
השיב על עלבונו או שלא סיפר לה"ר לחבירו וכבר איתא במדרש שהבאתי למעלה
שנגאלו ממצרים שלא היה בהם לה"ר ולפי פי' ראשון היינו נרוריו' מעריות כי
כששני' מריבים זה עם זה כל אחד מגלה ערות חבירו אח"כ התחרט שקראו כלם
מאחר שהיה בו דרך ארץ עיין במדרש ילקוט פר' בשלח ולא נחם אלקים דרך ארץ
ד"א עבד טוען את רבו כו' ע"ש וזהו שהיה לו דרך ארץ א"כ מכ"ש שיש לו אחיזה

הגה

והכשר שראה אותו מהדר אחר אכילה ולא אחר שתיית ד' כוסו לכן קראו כלב שמניח השתיה ומהדר אחר אכילה כדיכן גמ' שהוו כו' כ"נ ורבי אליעזר בן יעקב מטה כבלב שהוא פיקח שאין דרכו להכניס את המזון ולינך לנים ·

בענין גאולת מצרים · הרי מבוארי' סוד ד' כוסות והסעודה לפסח מצה ומרור באמצע מאמר בזכות ד' דברים נגד עולם
האצילות שם ידו"ה נגד חסד טוב ה' לכל אני ה' לא שניתי והשינוי מצד המקבלים כאשר ביאר ב"ע ואמר חלותי היא שנות ימין עליון
לעשות מרכבה לזה לא שינו את שמם גדורים מעריות נגד יצה"ר הנשפע מסטרא דגבורה אשר עיקרו עריות כמ"ש התום' בכמב' מגילה
טעם לקריאת פר' עריות בי"כ ומשם יראו ולקר' את בנות האדם שלא שינו את לשונם מדת התפארת תורה כההיא דאמר אלו הוינא
בטורא דסיני הוי בקישנא תרי פיות חד לתורה וחד למילי דעלמא ועכשיו שאין אלא לשון אחד לא ישנה אותם לדברים בטילים רק לתור'
ומעולם לא פסקה ישיבה מאבותינו אף במצרים תנא עמרם ראש ישיבה הוה שלא היה בהם לה"ר מרכבה למדת ענוה עיין ברש"י ריש
פרשת מצורע וענין ארז ואיזוב כו' מדרש ילקוט שיר השירים ד' פני' אברהם יצחק ויעקב · משה ואהרן שבעי' זקני' כהנים
לוים ישראלים מיעקב נגד ד' חיות בכסא במדרש שור או כשב שור זה אברהם דכתיב ואל הבקר רץ אברהם וכן יצחק פני שור
מהשמאל והוא שור שהוקרב לעולה וכן יעקב הוא שור תם מה שאין כן עשו

מצה עשירה

מסיטרא דשמאלא הוא שור מועד ע"כ הזכיר לבונה כי אומרים מגרש כח המזיקים שהם שור מועד ואצל אברהם אמר ראש לצדיקים ר"ל גרים כי הגרים הם ענפיו והוא ראש להם וידוע כי רוב הגרים נייר לאחר שאכלו ושתו ואמר ברכו למי שאכלתם משלו כו' וא"ו אל הבקר רץ אברהם הרי ג' אלהנכלל בשור משה ואהרן סוד אריה ויסע ויב"א וי"ט סוד ע"ב ריו שעלה ארי"ה ובזה היתה קריעת ים סוף וכתבתי במקום אחר פשט ר"י לוריא שש מאות רכב בחור כו' וסוד ירה כו' שבעי' סנהדרין הם סוד נשר עיין בשער אורה בסו' נשר המרכבה ל"ה סיימיני' ול"ה משמאילי' כהן לוי מישראל מיעקב בסוד אדם שופריה דיעקב מעין שופרא דאדם ויפח באפיו נשמת בסוד נפש רוח נשמה שהוא סוד כהן לוי ישראל מדר"ש דבני אהרן עולם היציר"ה רנמ"ן ע"ד הפשט מתורץ קושיות בכל מתקנא כו' שזה היה לו ננאי כי ע"כ עשה לו נזיפה הש"י כענין עול מאחר שחטא בעגל ויעלו עולות ע"כ דווקא היה בעולה. ולפי זה הדרך של עגל יתפרש ג"כ כינתינו ארז"ל ראה ראית' אמר הקב"ה למשה את רואה ראיה אחת איך שבאים לסיני לקבל התורה ואני רואה שתי ראיות כו' איך ששימשין אחר מטטרמולין שלי ופני שור מהשמאל והנה אז נחלש כח הדביקות עד הבריאה מחמת הפגם ולא היה הדביקות כ"א ביצירה ובבר ידעת הרמז כי היום ה'נרא"ה אליכ"ם אהרן מיכאל שהוא ג"כ כ"ג ומקריב נשמותיהן של צדיקים וכשאין הדביקות בעולם למעלה בבריאה נקראו בני אהרן ודו"ק. והנה הדם הוא הנפש אשר מקריב מיכאל ונתנו בני אהרן זה מיכאל שהוא התן דמים סביב למזבח שלמעלה. והקריבו שהיא עבודה הסמוכה לזה זה אורי"אל אשר נוטה למיכ"אל נתינה אש זה גברי"אל שהוא א"ש עריכת עצים מאחוריני רפאל וידוע שלאחר האחרונים הוא עץ הדעת טוב ורע כי אח"כ בהשתלשלות הקליפות סמאל רע כאר שנאה כי חפץ העליונים להשפיע להתחתוני' לעצים חלקת ככור ר"ל ע"ץ שאכל אדם הראשון לא פרסמו הכתוב שלא להונותו וא"ת שהוא סוד נעלם אינו ידוע איזה עץ היה. זה אינו אלא ידוע הוא ואפ"ה לא פרסמו הכתוב בעבור חלוקת כבוד. ומביא ראיה שהוא ידוע שהרי מטעם זה אין לוקחין ממנו למערכה מפני שנפגם בחטא אדם שהיה גפן ונוטה לזית. כדאי' בברכו' וסנהדרין רבי יודא אמר ענבי' שנ' ענבימו ענבי ראש אשכלו' וגו' אותן אשכולות הביאו מרירות לעולם הרי שהוא ידוע ואפ"ה לא פירסמו הכבוד. והטא אדם היה דומה לחטא העגל כי הוא כאדם עבר ברית שבאות שעה מין היה ודו"ק. מדרש אבכי"ר בילקוט מענין תורה תפילין מילה ציצית מדבר העג"ל העשיה ר' רוחות העול' אשר הם בתוך גלגלי' והמזלות. ויש ג' בחינות כענין מזל לישראל ולפעמים אין מזל לישראל רק מצד החטא נשתנה הטוב או מצד הזכות נשתנה הרע ולפעמים יש מזל לישראל הזוכים לשתי שלחנות כאמרם רז"ל מי סני לצדיקי דאכרי שני עולמו' והמזל המורה על הטוב. ושאר כענין כי רבה ולפעמים הש"י מהפך המזל הרע לטוב וזה הוא בחינת שלישית לא זו שמבטלין הרע רק מהפכם לטובה לזה ענין ראו כי רעה נגד פניכם והפך הש"י לדם מיל וזה ענין הסאם המוב' בילקוט יהישע אנשי צורהנ נהו זיל דלברכונך א"ל יהא רעוא דתזרע ולא תחצד תיעול ולא תפיק כו' ע"ש ואביו אמר כלהו ברכהא נינהו כו' וק' מ"ט לא אמרו בלשון ברכה וכהר"ם ספרא"י כתוב מה שכתוב ע"ש בילקוט בהג"הה אכן אין מתורץ מה שאית' ברבתי פ' בראשית ר"נ אנסיב ברתיה א"ל אבא צלי עלי א"ל לא יהא לך מחזורה להכא ילדה בן זכר א"ל אבא צלי עלי א"ל לא ישלי ווי מפומך א"ל אבא ב' שמחות היו לי וקללתני א"ל ברכות נינהו ע"ש והענין הוא כי היה מזל שלהם מורה רע ע"כ אמר אנשי צורה נינהו ר"ל היודעי' צורות הכוכבי' והמזלות וצורת שירטוטי הפנים ויודעים המערכת. והם אמרו מה שמורה המערכת כדי שיהפך אביו בתפילתו לטובה וכן ענין ר"נ עם בתיה ונגד בחינה זו אמר מלפנים מילה כמ"ש נהפך לדם מילה. ולפנים הוא מורה כי כן אירע לאברהם כדאי' בפ' מי שהחשיך אמר אברהם רבש"ע הסתכלתי באצטגנינו' שלי ואין ראוי להוליד א"ל הקב"ה צא כו' מאי דעתיך דקאי צדק במערב מהדרינא ומוקמינן ליה במזרח דכתיב כי העיר ממזרח צדק וגומ' ובעת שנצטווה במילה נתהפך אברם אינו מוליד וכתיב שם ואתנה בריתי ביני ובינך וארבה אותך במאד תורה בימין כזל מחכים הרוצה להחכים ידרים תפילין בשמאל הרוצה להעשיר יצפין והוא ע"ד ראית' במסכת חולין דרש רבא אם מחוט ועד שרוך נעל ציצית ותפילין ושם נאמר ואל תאמר אני העשרתי את אברם ומאחר ששם כולל ציצית כמ"ש אם מחוט ע"כ הציצית שלפנים המונחי' בצד שמאל אצל תפילין לפי מנהגינו נכללין בתפילין ואז מתורץ הקושיא שהקשיתי ציצית מאחוריהן מערב נקרא אחור רכז על כיכוב הנרגלים ושקיעתו למערב לקיים מ"ש וצבא השמים לך משתחוי' שכינה במערב והזהיר בציצית זוכה ומקבל פני שכינה כדאית' וראית' אותו תכלת דומ' לים וים לרקיע ורקיע לכסא הכבוד אשר יהיה מלא השם שלם והכסא שלם אכי"ר: סליק

בעזרת הש"י ביאור יזמור כ' רועי לא אחסר על ידע הסתבקות

דרך. כלל שאילתו היה כמו שהתפלל במקום אחר רש ועושר אל תתן לי כי העוני ח"ו אפשר תנבירנו על דעת קונו וגם עושר שמור לבעליו לרעתו וכדרך שהתפלל יעקב על לחם לא על מותרות. יי' רועי לא אחסר ידוע השקוע בתאוות הממון הוא תמיד יחסר כי אין מת וחצי תאוותו בידו ונסך שבידו הוא חסר מצד כי מתאווה וע"כ מרבה נכסי' וירבה דאגה כי בריבוי שבידו מתאוה סך כזה. וע"ז נאמ' ודורשי ה' כל טוב ר"ל הכל טוב בעיניה' כי שמחי' בחלקם מש"כ רבים מכאובי' לרשע הריבוי מכאיב כי מתאווה לריבוי כזה והבוטח ביי' אפילו חסר א' המגיע לו סובב אותו כאלו מלא כל טוב. וזהו תפילתו לא אחסר

ואחר כך. אמר ידעתי גם אני הן אם יזרמן לי הקב"ה עושר או יזרמן עוני עכ"ז ארבק בו אעפ"כ שאלתי על המיציע שהשי' ינאו' דשא ירבציני על מי מנוחות ינהלני ואז כולל כל הטובות ככתוב בברכת יששכר רובץ גו' וירא מנוחה וגו' וידעתי כי הרוח ישובב הנפש תשוב אל האלקים כי היא דבקה בו והטעם כי אוציא עושר למען שמו דהיינו לת"ת ולבנין ב"ה ולעניי' גם כי אלך בני צלמות הוא הדרך להפיך העוני כי עני חשוב כמת לא אירא רע מהטעם כי אחשוב כי אתה עמדי ע"ד שחז"ל דיו לעבד שיהיה כרבו כי השכינ' כביכול בעת צרה בשפלות ועיין בתולעת יעקב בסתרי חג השבועות והסוכות מענין הצדקה. עכ"ז שאילתי ע"ד ממוצע דהיינו שבטך שבט מוסר ומשענתך ביחד. ואע"ג דארז"ל מי סני להו לצדיקים דזוכי' לשתי שלחנות אינני חפץ רק לשלחן גבוה הצפון לצדיקים לעתי' לבא וזהו תערוך לפני שלוחן נגד צוררי דשנת בשמן. ויתבאר עם מאמרם ז"ל במסכת שבת בפ' השואל בכל עת יהיו בגדיך לבני' משל למלך שזימן עבדיו כו' עד הללו שקשטו עצמן לסעודה ישבו ויאכלו וישתו הללו שלא קשטו עצמן לסעודה יעמדו ויראו חתנו של ר"נ משום ר"נ אמר אף הן נראין כשמשין אלא אלו ואלו יושבין הללו אוכלים והללו רעבין הללו שותין והללו צמאין כו' ר"א בכל עת יהיו בגדיך לבני' אלו ציצית ושמן על ראשך אל יחסר אלו תפילין עכ"ל אין זה ד"א מלת' בפני עצמו הוא לא מוסיף אענין ראשון ויהיה זה המאמר ע"ד מאמרם צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו השכינה ואקדום לך הכתוב בזוהר ובציונים גם כי תשא כי העדיי שהיא עטרה שזכו ישראל כשהקדימו נעשה לנשמע היה עדיי' רוחנית התפילין. והנה הציצית על כסותך הם סוד בגדי שבת ויום טוב אשר הארכתי במקום אחר סוד מלבוש הנשמה נמצא הציצית סוד הכסות ועטרה בראש והעטרה כו' נהנין מזיו השכינה וזהו שלחן נגד צוררי כדאיתא התם אלא אלו ואלו יושבין כו' דשנת בשמן סוד התפילין ושמן על ראשך כו' כוס רויה כו'

עתיר בסוד הסעודה הרוחנית יברך דוד כוס של ברכה כדאיתא בפרק ערבי פסחים אך טוב וחסד אבין ורקין מיעוטין הן ור"ל המיעוט מטוב וחסד ירדפוני בעולם הזה ושבתי בבית יי' לאורך ימים בנצחיו עוד יתורצו שני פסוקים המשונים בלישנם כתיב חנון ורחום יי' ארך אפים וגדל חסד וכתיב רחום וחנון יי' ארך אפים ורב חסד אמרו רז"ל רחום לחוטא ושב מיד חנון לחוטא ואינו שב מיד נמצא השפעה מהרחמים יותר עדיפא מהשפעה הבא בחנינה כי לפי הסברא היא מועטת רב חסד פירוש רש"י ז"ל על מי שהוא מחצה על מחצה אז רב חסד מטה כלפי חסד ולאיש הזה מאחר שאינו צדיק גמור כי אז השי' משפיע לו בעולם הזה השפעה מרובה וזהו רחום ובעולם שכולו טוב ישפיע עליו מצד החנינה אבל מי שהוא מגדיל החסד דהיינו שזכיותיו מכריעות אז משפיע לו בעולם הזה מצד חנון והשפעה המרובה מצד רחום לעולם הבא אמן כן יעשה האל:

דרוש ששי מצה עשירה

זאת תורת העולה וגו' במדרש משל למלך שהיה לו שני מגיסים עשה לו האחד תבשיל וערב לו ועשה לו השני תבשיל וערב לו ואין אנו יודעים איזה ערב לו יותר אלא ממה שצוה לשני ואמר עשה כתבשילי הזה אנו יודעים שהשני ערב לו יותר כך הקריב נח קרבן וערב שנאמר וירח יי' את ריח הניחוח והקריבו ישראל קרבן שנאמר תשמרו להקריב לי במועדו ואין אנו יודעין איזה ערב לו יותר אלא ממה שצוה למשה ואמר זאת תורת העולה היא העולה אנו יודעין שזה ערב לו יותר שנאמר וערבה ליי' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות כימי עולם בימי משה וכשנים קדמוניות בימי שלמה· דבר אחר כימי עולם בימי נח שנא' כי מי נח זאת לי וכשנים קדמוניות בימי הבל שלא היה ע"ז בעולם ע"כ· במדרש רבי אליעזר אומר חמש אותיות נכפלו כולם לשון גאולה הן· כ"ף כ"ף שנגאל בה אברהם מאור כשדים שנאמר לך לך מארצך· מ"ם מ"ם שנגאל בו יצחק מפלשתים שנאמר לך מעמנו כי עצמת ממנו מאוד· נו"ן נו"ן שנגאל בה יעקב שנאמר הצילני נא· פ"א פ"א בו נגאלו ישראל ממצרים שנאמר פקד פקדתי· צ' צ' בו עתיד לגאול את ישראל שנאמר איש צמח שמו ומתחתיו יצמח ע"כ· תנן ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אפילו עני שבישראל לא יאכל עד שיסב ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפילו מן התמחוי בגמרא לא יפחתו לו מארבע כוסות היכי מתקנין רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה והתניא לא יאכל אדם תרי ולא ישתי תרי ולא יקנח תרי ולא יעשה צרכיו תרי אמר רב נחמן אמר קרא ליל שמורים ליל המשומר ובא מן המזיקין רבא אמר כוס של ברכה מצטרף לטובה ואינו מצטרף לרעה· רבינא אמר ארבע כוסות תקינו רבנן דרך חירות כל חד וחד מצוה באפיה נפשיה הוא ע"כ· במדרש חזית וגם בשיר השירים רבה שאל רבי שמעון בן יוחי את רבי אלעזר בן יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו אמר לו הן אמר לו היאך אמר לו משל למלך שהיה לו בת יחידה והיה מחבבה ביותר עד שקרא לה בתי לא זז מחבבה עד שקרא לה אחותי לא זז מחבבה עד שקרא לה אמי כך בתחלה חבב הקב"ה את ישראל קרא לה בתי הדא הוא דכתיב שמעי בת וראי לא זז מחבבה עד שקרא לה אחותי הדא הוא דכתיב פתחי לי אחותי רעיתי לא זז מחבבה עד שקרא לה אמי דכתיב הקשיבה עמי ולאמי אמו כתיב עמד רשב"י ונשקו על ראשו אמר אלמלא לא באתי אלא לשמוע דבר זה דיי ע"כ· נחזור על ראשון ראשון ממה שהבאנו מהפסוקים והמאמרים להתעורר עליו: בפרשה זאת תורת העולה וגו' יש להתעורר א' מה שהוקשו רז"ל במסכת יומא פרק קמא ממשמע שנא' כל הלילה איני יודע שהוא עד הבוקר מה תלמוד לומר עד הבוקר ב' קשה למה נאמר ג"פ בפרשה והאש על המזבח לא תכבה· ג' קשה לפי דעת הרמב"ן שפירש מדו בד שצריך כל בגדי כהונה שהן ארבע לכהן הדיוט ושמונה לכהן גדול קשה למה נקט הכתונת יותר משאר בגדים ד' קשה מה שפירש"י ופשט את בגדיו אין זו חובה אלא דרך ארץ וכי דרך ארץ בא התורה להשמיענו או איך כלל ר"א אצל מצות החובות במדרש דשני מגיסין יש להקשות א' שאין המשל דומה לנמשל כי המשל יאמר שגם מגים השני בישל לו ואחר כך בוחן היה איזה היה למלך יותר ערב ובנמשל אינו כן שהרי הקרבן שהקריבו ישראל שזהו בערך המגים השני לא היו מקריבין מתחלה מעצמן קרבן רק על ידי ציווי השי"ת כמ"ש צו את בני ישראל וגו' עד תשמרו להקריב וגו' או מאי אולמיה הך דזאת תורת העולה מהך דתשמרו להקריב ב' קשה במ"ש ד"א כימי עולם כימי נח כו' הנה זה סותר למ"ש בתחלה במשל שקרבן של נח לא היה ערב כמו קרבן ישראל ואין המשמעות הענין כן לסתור המשל רק לעשות פי' אחר על פסוק ובאופן שיתקיים המשל והנמשל.

במדרש רמנצפ"ך יש להקשות הלא חכמינו ז"ל דרשו אלו הכפולות בע"א במסכת שבת פרק הבונה מ"ם פתוחה ס"ם סתומה מאמר פתוח מאמר סתום· נו"ן כפופה נו"ן פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט כו' ע"ש וכן הוא בירושלמי במסכת מגילה פרק קמא במשנה דע"פ ולא יפחתו לו מד' כוסות· באמרו בזה שהרבה טעמים בירושלמי דע"פ כנגד מה תקנו ד' כוסות והרי טעמים מינייהו רבי יוחנן בשם רבי בנייה אמר כנגד ד' גאולות והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי רבי לוי אמר כנגד ארבע מלכיות יש להקשות למה תקנו רמז למספר הזה בכוסות ולא במיני תבשילין ושאר עניינים בשלמא לר"ב לדאמר התם עד ד' כוסות של פרעה וכוס פרעה בידי וגו' ולרבנן דאמרי כנגד ד' כוסות של פורענות הקב"ה עתיד להשקות את א"ה שנא' כו' ניחא אבל לר' יוחנן ורבי לוי קשה ובענין שנאמר בגמרא על משנה זו ראוי לנו לחקור למה ועל מה תהי סכנה בשתיות זוגות ועוד קשה גדולה שם נאמר בגמרא מאן דקפיד קפדי בהדי' מה איכפת להו לשדים בקפידתו· במדרש דלא זז מחבבן עד שקראן אמו נ"כ צריך לתת לב מה רומזות אלו הכנוי' בתי אחותי אמי שקורא שמות הללו הקב"ה את ישראל· ובאמת שהמקובלים פירשו היטב זה המדרש דבר דבר על אופניו עיין הרמב"ן פ' חיי שרה בפסוק ויי' ברך את אברהם בכל· ואני לא באתי לפרש אלא המדרש הזה לפי פשוטו· שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול וטעם כו' עד ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול עכ"ל הטור· הקושיות יש להקשות בזה הענין כבר כתבתי אותם בדרשה אחרת לשבת הגדול דפרשת צו ותרצתי לפי הפשט אבל עדיין נשאר קשה על תיבת בדבור גדול כמ"ש בדרשתי לשבת הגדול דפרשת מצורע ע"ש שהל עלינו חובת ביאור לבאר מהות קריאת השם של הגדול עוד מוטל עלינו לחקור חקירה יקרה ממה שראינו בענין גלות מצרים שנשתלשל על ידי שלשה אבות· הגזירה היתה לאברהם בפרשת ידוע תדע כי גר יהיה זרעך והתחלת גזירה זו היתה מיצחק כמו שארז"ל כי גר יהיה זרעך משנולד יצחק וכמ"ש רש"י בפרש' לך לך ונגמר ע"י יעקב וכמו שארז"ל ראוי היה יעקב לירד בשלשלאות של ברזל למצרים כו' וכשנדקדק עוד היטב יראה וימצא כי מרכז השתלשלות הגלות הזה היה ע"י יוסף וגם הוא בישר עד הגאולה זו בסימן שמסר פקוד יפקוד ראשית דבר עיקר ביאת יעקב לפדן ארם היה בשביל יוסף כמ"ש ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' הבכורה נתנה ליוסף כמ"ש הזוהר ויתר מפרשים כי כוונת יעקב בטפה ראשונה שיצאה ממנו היה שהיא רחל ע"כ בעצם נוטלה הבכורה מראובן ונתנה ליוסף אלה תולדות יעקב יוסף וכמו שפירש"י אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל ישוב יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' ע"ז נתגלגלו וירדו למצרים עכ"ל יוסף נמכר למצרים· בגאולה ויקח משה את עצמות יוסף וכודאי לא כפל זה הענין על צד הקרי וההזדמן רק בכוונה גדולה ועצומה וכשנחקור על זה הענין ועל תיבת קריאת השם הגדול לשבת זה אזי יתורצו כל המאמרים שהבאתי ואף זה יתורץ ענין גלות מצרים מהו עניינים אשר נתחבטו בזה כל המפרשים וגם אני כתבתי דעתי בארוכה בזה בדרשה אחרת ומתחלה צריכין אנו להקדים הקדמה· ידוע כי הם שני מיני הנהגות שהשם יתברך מנהיג עולמו אחר הנהגה טבעיות מה שהוא כסדר הטבעי השמימי שנית הנהגה השגחית היא הנהגה

שכה מונהגים אומה ישראלית מצד תורתנו לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו ועיין בעקידה פ' פקודי מענין אלו השני הנהגות כי שכ
הארץ בזה · ונגד אלו השני הנהגות נקרא הש"י בשני שמות אלו ידו"ה אלקים אלקים נגד הטבע וידו"ה נגד השגחה שינוי
הטבע כאשר כתב הזוהר בהרבה מקומות וכמו שכתב בעל עקידה סוף שער שלישי כי שם אלקים רומז על ענין המנהג הטבעי וסדור
הנוהג תמיד כמשפטו וכמו שאמרו עולם כמנהגו נוהג ולזה יוחס לשם אלקים ואין אלקים בכל מקום אלא דיין כי הוא כנהיג והמסדר אלו
הנמצאות בשורת הדין הטבעי המנהג העולם כמנהג א' תמיד בלתי משתנה והוא חיוב הסיבבי' מסבותיהם המיוחרת לכך הזוכר שם זה
במעשה בראשית · אמנם בסוף הכל נאמר אלה תולדות השמים והארץ בהבראו' וגומר כלומר אלה הם תולדות שמים וארץ
מצד טבעם הפשוט אשר נתן בהם בהבראם אבל כאשר יבוא הוצרך לשנות בהם דבר כפי אשר חייב להנהג' ההשגחי' התקין הזה יעשה
עם ה' אלקים כי שם הגדול הזה ישג' וישרד הכח הטבעי' הנברא בשם אלקים כאשר יבוא הצורך ויהיה אומרו ה' אלקים כענין גדול ה'
מכל אלקים כי ביום עשות זה התיקון תראה גדולות זה השם על שם אלקים ונגד אלו שני הנהגות הוקבע ר"ח תשרי התחלה למציאות
הטבעי' ור"ח ניסן ראשון הוא למציאות הנהגת השגחי הנזכרת ע"כ הם דברי בעל עקידה וכבר כתב לו הרבה מפרשים ענין זה ששם אלקי'
מורה על הטבע (וכן אלהי"ם כמנין הטבע) ושם ידו"ד מורה על שהוא היה הוה יהיה מהווה הכל ברצונו ובחפצו לשנות ולשרד · ואף
שלכאורה אלו שתי הנהגות טבעיו' והשגחיו' מתנגדי' זה לזה כשזה קם זה נופל כי ההשגחיות משרד את הטבעי' מ"מ הם באחדות א'
בפנימותם מתקרבי' א' לא' כי הטבעיות מתקרבת להשגחיו' בסוד הרוחניו' הפנימיו' והוא ע"ד שכתב הר"ן בדרשותיו בדרוש הראשון וז"ל
כל מה שאנו מדברים במעשה בראשית וכל מה שהבינו בו החכמים כלם · אם לא בשפע אלהי אינו מכלל מעשה בראשית
שחייבו רז"ל יודעיו להסתירו ולהעלימו אמנם ענין מ"ב מהו צריך ביאור רחב כי הנה הרמב"ם ז"ל אמר שמ"ב היא חכמת הטבע ויש בזה
מתירות גדולים כי אין בריבורינו ביסודות ובמורכבים הנמשכים בהם דבר שיחחייבו הסתרה והעלמה ועוד א"כ היה צריך לידע הנבול
שנעמור בו ולא נפרסמהו להמון כי אין ספק דכל מה שהוא בענין הטבע ובאורו אין ראוי שיהיה נסתר ונעלם אבל ראוי שיתפרסם שהרי
ידוע שחכמת הרפוא' וחכמת עבודת האדמה והמרעה נמשכות מחכמת הטבע וא"כ היושבים בערי פרזות דורשי' תמיד במ"ב ויודעים
בו וג"כ לא נוכל לומר שמ"ב לא תהיה חכמת הטבע שהרי מ"ב נוסד כולם בעולם התחתון לא בעליון כי זה יהיה מעשה מרכבה ואם
לא יהיה מ"ב ידיעות טבעיו ועניניו אם לא אפר' מהו וזהו א"כ דבר מחודש מבוכה וצריך ביאור להתשובה בזה כי אין ספק כי מ"ב היא
חכמת הטבע אבל לא מאותו הצד שהתחכמו בו האנשי' מצד מחקרם אבל מה מהצד שהידיעה נעלמת בו מצד המחקר ולא תודע לא
בשפע אלהים והוא שיש לכל הנמשכים מצד חמרם יודעי' מצד התקירה ומצד השגת מקריהם אבל אשר מצד צורתם אי אפשר שיודעו'
בשום פני' מצד התקירה אלא מצד מה שהוציאו הנסיון לאור וגם כי נודע פעליהם מצד הנסיון לא נדע סיבת פעליהם כלל כי אנחנו נדע
בפלפול שהוא מחמם ונדע סיבת החימום להיות היסוד האש נוגבר עליו מפני שזה המשך אחר חמרו אבל אם היות שנדע שהאדם צוחק
ושאבן השלאכת מושכת הברזל נדע זה מצד שהוציאו הנסיון אבל לא נודע סיבתו מפני שהם נמשכים אחר הצור' כי השער הזה סגור
לכל דרוש החכמ' במחקר אנושי לכך לא יפתח · ואין ספק כי הפעלים המתחייבי' מצד חומר הדבר בערך אל המתחייבי' מצד
עצם הדבר כאשר מדלי כי אילו יוצאים מאמתת הדבר ועצמותו ואלו נמשכים ממקריו שהם יוצאים מאמתתו ואלו הפעלי' היוצאי' מצד
הצורה הם נתלים מצד נותני הצורה או כוחן איזה שיהיה וזה העיון נמנע שיושג מצד חכמת האנשי' אבל יודע כה שהשנה כזה הוא מכה
הנמנע כו' עד ולכן צחק הר"ם ז"ל על גאלינוס כשאמר שהיות אדם צוחק לא ידע לו סיבה יאמר כי הוא מכת הנמנע שתודע לו הסיבה
כי הוא דבר יוצא מעצם אדם וצורתו הנה לפ"ז מ"ב היא חכמת הטבע האמיתית שיתפלספו בה המתחכמים והיא אמיתי' ידוע עצמי הדברי'
וזהו נמשך ונתלה בנותני הצורות שהם השכליי' הנבדלי' ואי אפשר שיודע כ"א בשפע אלהים נבואיי ולכן היה חכמת מ"ב כסוד ומצרכי'
למעשה מרכבה ושני' אליה במעלה כי שתי אלו החכמות תהיה בהם ההשגה ברוחניות שהם השכלים הנבדלים ואם תשאל לדברינו הנה
מ"ב היא בעצמה מעשי מרכבה שאחרי שמ"ב אינני כ"א ידיעת צורת הדברים שנתלה ונמשך מנותנ' צורתם שהם השכלים הנבדלי' הנה
הנכון בזה וההשגה ה"א בשכלי הנבדלי' וראוי שיהיה זה מעשה מרכבה התשובה ראוי תדע כי יש בהשגת ענייני השכלי' הנבדלים ב'
חלקים הא' ההתלות וההקשר מה שלמטה מהם בהם והשני התלותם והמשכם ממה שהוא במעלה מהם ואין ספק שיש בין שתי ההשגות
הבדל עצום והוא שהעיון וההשגה כמה שלמעלה מהם אין ספק שהוא יותר גדול הערך ויקר המעלה מהעיון כמה שלמטה מהם ולזה יהיה
מ"ב ידיעת צורת הדברים על אמתתם שהוא הקשר המציאו' התחתון במלאכי' ויהיה מעשה מרכבות ידיעת המשך והשתלשל המלאכים
מהשם · ע"כ דברי הר"ן מה שרציתי להעתיק ועיין עו' שם באורך מזה הענין הכלל העולה מזה כי הטבעי' בסוד פנימיו' קרוב
לסוד אלוה ומדובקי' בחינות אלו באלו כסוד השתלשלות הקודש שאיש באחיו ידובקו (עיין בפרדס סוף שער האצילות ובשער סדר
עמידתן בפ"ג ·) ואז בבחינ' זו שבים השני שמות ידו"ד אלקים לאחדות אחד · אבל ע"כ המשכת שם ידו"ד יותר עיקר ופנימי
משם אלקים בערך מעשי מרכבה למ"ב כמבואר בהר"ן ובערך הגוף בערך הנפש כי שם יהו"ה ית' דק ונעלם משם אלהי"ם שהוא יותר
מתגלה וכן תמצא הנהגת הטבע יותר מגולה מהנהגת השגחי' כי הטבע עולם כמנהגו נוהג וההשגחה שהיא המרה הנוהגת הטבע יותר
מגולה ·) בישראל לפי מעשיהם להשפיע כפי התעוררותם נגד מה שיורה הטבע הסידור השמימי הוא ענין נסתר עין לא ראתה אלהים
זולתו · זולת בניסי מצרים וכיוצא באלה היה הנהגה זו מפורסמת עין בעין יראה · אבל על רוב הנהג' זו נסתרות והנהג'
הטבעי נגלית כמו שהגוף שאינו דק כנפש יותר נגלה מהנפש ולתכלית זה האדם שנברא בצלם אלהים ונברא כדי לאשתמודע על ידו
אלהותו ית' בראו גוף ונפש נגלה ונסתר נגד אלו השני שמו' ידו"ה אלקי"ם ונגד זה נתן לו התורה מעשה ועיוני נגלה ונסתר וכשהאדם
מתדבק במעשיו או מתדבק חומרו ומקרבו לרוחניו' הנפש באופן שאף החומר הוא גם ועב מ"מ בבחינתו המתדבקות לרוחניו' נשמתו יש
לו בחוש רקה כמבואר בפרדס בשער הנשמות בענין קישור הגוף ונשמה · בערך הנהגה הטבעי' שפירשתי שיש להחיבור
ברוחניו' בהנהג' ההשגחי' כי עבודת הש"י היא בגוף ונפש וזהו שאר"ז"ל בכל לבבך בשני יצרך ביצ"ט וביצה"ר החומר הוא נמשך מיצה"ר
והנפש מיצ"ט ואז הם לאחדות מתלבש גופניותו בתוך רוחניותו ובאופן זה נעשה גופו חומר זך ורק מוכן לקבל מושכלות כמו שהי' אדם
הראשון קודם שחטא שהיה מלובש בכתנות אור באל"ף שהוא אור בהיר וגם הא"לף רומזות לאחדות הש"י כי אז הוא תחת ממשלת השי'
תחת אחדותו כי זה הוא בחינת סוד דביקות יד"ה באלקי"ם נגלה בנסתר שהנגלה שהוא הנהגה טבעי' מתקרב ומתאח' ברוחניותו על
הנסתר כמו שכתבתי ואלהים זה קדוש מסוד פנימיו' קדושה · אבל לאחר שהלך אדם אחר חומריותו והפריד בין החומר לנפש
אז ג"כ נתלבש בכותנות עור בעי"ן וע"ן הוא ממשלת ע' שרי' אלהי העמים שהנהגת כפי הטבע והדין וההשפעה המסורה להם לא יותר :
וזהו בחינת הטבע מצד החומר שהוזכר למעלה בדברי הר"ן (וכבר הארכתי במקומות אחרים בסוד כתנות אור אל"ף וע"ן וזהו ענין
והיה ה' לי לאלק' לא אלקים אחרים שני האומות רק אלקים מסוד הפנימיות שהוא המרכבה לידו"ה בסוד אחדות הרוחניות · ואדם
הראשון ביקר בל ילין ומשך על עצמו כתנות עור בעי"ן וזהו שכת' אצל דור הפלגה וירד ה' לראות וגומר אשר בנו בני האדם ודרז"ל בני
אדם קדמאה כי כן נעשה בפיעל בדור הפלגה שנפרדו תחת ע' השרים · ואז לא היה מקודם והיה ה' לי לאלקים ע"פ הדרך
שפירשתיו רק היה שולט ממשלת ע' שרים שהם הנהגה טבעי' ושם ידו"ה שהוא הנהגה השגחי' לא נודע כי לא הגיע שום התעוררו מלמטה
לעורר'

לעורר׳ למעלה ׃ להיות את שלמטה מרכבה למה שלמעלה כידוע להיודע בסוד ההתקשרות ׃ עד שורת אור אברהם
אבינו וכל אבותינו הקדושים וזרעיהם ואז התחילו להוריד השכינה ולחזור את העולם לתיקונו להתאחד ב׳ שמות ידו״ה אלקים בהבראם
בי״ם עשות ה׳ אלקים במדרש כהבראם באברהם כי הוא התחיל לעשות ולתקן ידו״ה אלה״ים והבן וכדאית׳ במדרש והובא בעקידה ריש פ׳
שמות א״ר שמעון בר נחמן כשעה שברא הקב״ה את עולמו נתאוה שיהא לו דירה בתחתוני׳ כמו שיש לו בעליונים ברא את האדם וצוהו
מכל העץ הגן ונומר ועבר על ציווי כך הייתי מתאו׳ שיהא לי דירה בתחתונים ודבר אחד צויתי אותו ולא שמרתו סילק הקב״ה שכינתו
לרקיע הראשון עמד קין והרג להבל סילק שכינת׳ לרקיע שני ׃ עמד דורו של אנוש והיו עובדים ע״ז וסילק שכינתו׳ לרקיע שלישי
עמד דור המבול סילק שכינתו׳ לרביעי ׃ עמד דור הפלגה סילק שכינתו׳ לחמישי ׃ עמדו הסדומיי׳ סילק שכינת׳ לששי ׃ עמד
אמרפל וחביריו והכניסו סילק שכינת׳ לרקיע השביעי ואמר מי יקום (בסוד הקימה כביכול מי יקום אותי כו׳ והבן) לי עם מריעים
מי יתיצב לי עם פועלי און מה עשה הקב״ה קפל כל הדורות הראשונים והעמיד את אברהם וסגל מעשיו ירד משביעי לששי עמד יצחק
ופשט צוארו על המזבח ירד מששי לחמישי עמד יעקב וירד מחמישי לרביעי עמד שבט לוי וירד מרביעי לשלישי עמד קהת וירד משלישי
לשני עמד עמרם וירד משני לראשון עמד משה והורידו לארץ שנאמר וירד ה׳ על הר סיני עכ״ל ׃ ובהורדת השכינה למטה אז
היה מתגלה למטה שם ידו״ה סוד האחדות וזה היה מצד האבות כי הן הן המרכבה ובפרט ראש בית אב אומה הישראלית אברהם אבינו
ע״ה ׃ הוא סוד המרכבה בסוד מרכבה ארגמן כאשר שמעתי הרמז בשם אברהם א׳ הוא האחד הרוכב על ברה״ם אותיות הנשארו
מאברהם שהם ד׳ חיות כי אותיות ברה״ם הם ס״ת מד׳ חיות שהן כרוב נש״ר ארי״ה אד״ם וכרוב הוא במקו׳ שור כדאית׳ בחגיגה פרק אין
דורשין כתוב א׳ אומר ודמות פניהם פני אדם ופני אריה אל הימין לארבעתן ופני שור מהשמאל לארבעתן ונומר וכתיב א׳ אומר ארבעה
פנים לאחד פני האחד פני הכרוב והשני פני אדם והשלישי פני אריה והרביעי פני הנשר ואלו שור לא קא חשיב אר״ל יחזקאל בקש עליו
רחמים והפכו לכרוב אמר לפניו רבש״ע קטיגור יעשה סניגור עכ״ל חגיגה וכן ע״ז נאמר מרכבת עמי נדיב אות הראשון מנדיב הוא אות
ראשון נשר אות הב׳ מנדיב הוא אות הב׳ מאדם אות הג׳ מנדיב הוא אות ג׳ מאריה אות ד׳ מנדיב הוא אות ד׳ מכרוב (וסימנך א״ב ג״ד)
וכל זה מבואר בתפילה מענה רך שחיבר מהר״ם מרגלית יצו מק״ק קראקא ׃) הרי שאברהם אבינו היה הראשון להיות מרכבה להורדת
האחדות למטה ואח״כ במשך השלשלת הקדוש ביצחק יקרא לך זרע זרע נזרע מלמטה ואז באה ההשפעה מלמעלה ואומר לו נדל ׃
בענין סוד מוצא פי ה׳ כי הוא אמר ויהי ׃ וכתיב ביצחק ולא כל יצחק רק יעקב ושופריה דיעקב היה מעין שופריה דאדם הראשון ׃ כי
אז נשלם הכנת התיקון לחטא אדם הראשון כאשר אפרש והענין כי הם ג׳ דברים שעליהם נכרת ברית עין כמ״ש ברית כרתי לעיני
ונומר ברית לשון וברית מעור ר״ל ברית מילה) כאשר הוזכר בספר יצירה והובא בפרדס) בתחילת ספרו (וכשרוצה להתבונן המשכיל
ידע מבין כי כל התורה תלויה בג׳ בריתות הנ״ל אלא שאין ׃) לי בעת להאריך בענין הזה ונגד אלו הג׳ בריתות הוא סוד שם יהו״ה המורה
על הנהגת השגחה כפי׳ כי פי׳ שם זה הוא הי״ה הו״ה יהי״ה ר״ל כי הוא היה לשעבר קודם לשום הויה דהיינו קודם שנברא העולם שהיה
הוא לבדו ית׳ ואין זולתו רק בעת שעלה הרצון לפניו חידוש את העולם יש מאין המוחלט זהו פי׳ תיבת של היה שר״ל קודם החידוש ומורה
על חידוש העולם חזה רמז על זמן עמידת העולם שהוא ית׳ הוה ומהוה הכל ומשגיח עין בעין ופועל הכל ברצונו את כל אשר יחפוץ אף
לשנות ולשדד מי יאמר לו מה תעשה יתברך ויתעלה יהיה רומז לעתיד לאחר שיגיע קץ לעולם הזה השפל שאז כל העמים יהפכו לאמונה
האמתית ויודו ויאמרו ה׳ אחד ושמו אחד וג׳ בחינות של היה הוה יהיה נגד ג׳ בחינות אלו של ג׳ בריתות עין לשון מעור ברית לשון נגד
חידוש העולם שהוא בחינת היה ע״ד שנ׳ בדבר ה׳ שמים נעשו ברית עין נגד בחינת הוה שהוא עין ההשגחה כמ״ש עיני ה׳ משוטטות בכל
הארץ וחרבה פסוקים כאלה וזהו בחינת הוה ע״ד שפירשתיו ברית מעור נגד בחינת יהיה כמ״ש אלעתיד כי יבעול בחור בתולה יבעליך
בניך ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך ׃ כי בזמן הזה יהיה שלום בית יחוד העליון זיוג עטר״ת תפאר״ת הנודע למקובלים בסוד
נהיה אור הלבנה כאור החמ׳ ונו׳ והנה אדם הראשון ואשתו חטאו בג׳ בריתות אלה בברית עין כמ״ש ותרא האשה כי טוב העץ ונו׳ וכתיב
ותפקחנה עיני שניהם בברית מעור כמ״ש ז״ל אדם הראשון משך בערלתו היה בברית לשון כי חטא במאמר פיו שאמר באותו המעמד
האשה אשר נתת עמדי כמו שפרש״י כפה בטובה כו׳ ובג׳ אלה רחה ג׳ אלה למעלה שם יהו״ה שהוא היה הו״ה יהי״ה מכאן נגד ג׳ אלה
כמ״ש ולזה נתגשם לבושו הנגלה שהיה מתחלה אור זך ודק מתיחד עם הנפש כערך רוחניות הטבעיו׳ המוזכר בר״ן שהבאתי
למעלה רק נמשך אחר הטבעיו׳ החומריו׳ ונגרש מג״ע ונתלבש בלבוש גם זוהמת הנחש כתנות עור בעין כרפי׳ עיין בספר מעשה ה׳
בחלק מעשה בראשית פי״ו שם האריך בענין שאדם הראשון היה מלבושו) לאחר חטאיו נתלבש בטבעיות וכל הפרק הזה שייך לכאן
ותעתיקנו ׃) ולולי שחטא היה מלבושו כתנות אור באל״ף שאף חמרו היה זך ודק מתיחד בנפשו כמו רוחניות הטבעיי׳ בהשגחה היתה
מסור תחת האל״ף רשות היחיד לידו״ד לבדו להיות מונהג בהנהגת ההשגחי׳ והיה מקוים בו והיה ה׳ לי לאלקים כמ״ש שלמעלה והיה העולם
חסר עד זמן זריחת אבותינו הקדושים שהתחילו לתקן מה שקלקל אדם הראשון (ועיי׳ בעקידה ריש פרש׳ שמות מ״ש על המדרש דרבי
שמעון בר נחמן מענין ז׳ רקיעי׳ שהבאתי למעלה ׃) אדם הראשון חטא בברי׳ העין אברהם תיקן זה כמ״ש רז״ל עין טובה ורוח נמוכה
כו׳ מתלמידיו של אברהם אבינו ותשב בפתח העינים פרש״י בפתחו של אברהם אבינו כו׳ אדם הראשון חטא בברית הלשון יצחק תיקן
זה כי הוא אחז במדת הגבורה הנודע למקובלים ויוצאת מן (ויצחק לא הורשה לילך מארץ ישראל אשר שם לשון הקודש עשו שידע
באביו שנאחז בסוד הלשון היוצא מהפה צד אותו באמרי פיו ׃) העליון כי מד״ת הברכה שמינה מתערין דינין דהיינו מד״ת הגבורה
וזהו הספירה אל הבי״נה נקראת ברי׳ לשון כמ״ש הפרדס בפרק ראשון מספרי ע״ש וכן מבואר בכמה מקומות אדם הראשון חטא בברית
הוליד רוחין ושדין כל ק״ל שנה מעור יעקב אבינו תיקן שהית מטתו שלימה ומימיו לא ראה קרי וראובן היה ראשית אונו ויעקב שהיה
שלישי באבות נתעטר בג׳ אלו ׃ וזה״ש הכתוב לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה׳ אלקיו עמו ותרוע׳ מלך בו רומז על שלימות
יעקב בג׳ אלה נגד ברית עין אמר לא הביט שום און וכן ד״ה רומז לברית המעור נאמר כאן לא הביט און ונאמר שם ראשית אונו ולא
ראה עמל רומז על ברית הלשון ע״ד דכתיב כל עמל אדם לפיהו שרומז על הלשון וע״ד שנאמר חיים ומות ביד לשון וזהו שפיים ידו״ד
אלקיו עמו שזהו סיבת יחוד שם ידו״ד אלקים כמ״ש ברית הקדמתי וזהו סוד שאמר ותרועת מלך בו שאז נרמז בו ריעות ויחוד והתחברו׳
מלך עליון כמ״ש לעיל כענין חיבור אותיות רוחניות הטבעי׳ להשגחי׳ שזהו החיבור ה׳ אלקים וכשהאדם שלם בג׳ בריתות אלה אז יש בו
מדעת קונו כי כדמות חיבור העליון נ״כ בו כי שב חומריות גופו לנפשו להיות חומרו זך ודק מתיחד עם הנפש ונוכל לומר כי בתיבת
לא ראה עמ״ל ג׳ בריתו׳ אלה כי עמ״ל ר״ת עין מעו״ר לשו״ן וזהו סוד אדם לעמל יולד כי אדם הראשון נולד פעם אחרת בסוד הגלגול
הכל כדי לתקן ענין עמ״ל והוא ע״ד זה שאבאר ׃ האדם נברא ישר והוא בחטאו קילקל ומשך על עצמו זוהמת הנחש ולא פסקה הזוהמא
זו עד מתן תורה שאז היה בבריאת עולם חדש אז שקטה הארץ כמ״ש רז״ל תנאי התנה הקב״ה עם מעשה בראשית אם יקבלו ישראל
התורה מוטב כו׳ והיו עשרת הדברות כנגד עשרה מאמרות כמו שהאריך הזוהר בפ׳ ויקרא בענין עשרה עשרה הכף בשקל הקודש ׃
(והובא המאמר בפרדס בפ״ג משער טעם האצילות ע״ש ותעתיקנו לכאן) וכשחטאו ישראל בעגל דומה לחטא שחטא אדם הראשון
כמ״ש רז״ל אדם הראשון מין היה) הג״ה כמ״ש הבחיי פ׳ בראשית על פסוק עץ הדעת טוב ורע כי חטא חבנים במרבר בעשיית העגל

כחטא האב ואדם הראשון הקריב שור וכן חבנים קתו שעיר עזי' לחטאת ועגל וכבש וגומר וע"כ יתמידו הפסוקים בקרבן הפר ע"ש) אז
הזר העולם לקילקולו וכמו שנאמר אמרתי אלהים אתם אכן כאדם תמותון והוצרך העולם לתיקון דוגמא ככש כמו שאירע בבריאת
עולם בענין חטא אדם הראשון כן אירע עתה במתן תורה שהוא בריאת עולם חדש בחטא העגל עד שעמד דוד המלך והחיל לתקן חטא
העגל כמו שארז"ל אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא כינור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה רוח צפוני'
מנשבת בו והיה מנגן מאליו והיה דוד יושב ועוסק בו בתורה כו' וזה המאמר רומז על תיקון דהע"ה חטא העגל כמו שהארכתי בביאור
מאמר זה ענייני' מתוקי' הלא הוא כת' ידוע נילגל אד"ם דו"ד מש"ח והוצרך אדם להיות שוב נולד בדוד לתקן עון העגל שהיה בתחילת
מ"ת שהוא בריאת עולם חדש כרפי' דומה לחטא אדם בתחילה בריאת העולם וזהו אד"ם לעס"ל יולד שכתבתי כי כן נמצא בדוד המלך
ע"ה שהיה שלום בג' בריתות שזכרתי • ברית עין כמ"ש אצל דוד וטוב רואי• ברית לשון כמ"ש רז"ל שריוה את הקב"ה בשירות והשבחות •
ותורת אמת היה נמצא בפיהו תמיד • ברית מעור כנודע בענין אבישג ששמר את עצמו ממנה מאחר שהיה לו זולתה י"ח נשים כמ"ש
רז"ל ולא קרב אליה אף שהית' לו משרת תמיד שוכבת בחיקו והיה עדין תקיף ביצרו כמ"ש רז"ל על קראו לי את בת שבע שהו' להשמיש
גם בענין בת שבע ארז"ל כל האומר דוד חוטא אינו אלא טועה וזהו סוד מה שאמר שאול המלך מי זה בן העלם שראה בו סימני' שראוי
לרביקות הש"י להיותו מלך על ישראל כי על"ם ר"ת עי"ן לשו"ן מעו"ר והוא דבר נפלא • נחזור לעניננו כי האבות היו כתקני' ג' בריה רת
ויעקב נתעטר בכולם כמ"ש שלא הביט און ביעקב וגומר וכדפרישי' וזה היה שלם בתיקון ג' חטאים דאדם הראשון וכמ"ש ויעקב איש תם
(ויבא יעקב שלם שלם בגופו בממונו בתורתו גוף זה ברית המעור ע"ד רבת' הזוהר בהרבה מקומות ברית וגוף חשבינן חד • ממון נגד
ברית הלשון כי קול כגי' ממון וארז"ל בנתינת ממון לצדקה המפייסו יותר מכלם תורה נגד ברית עין וכמ"ש אז לא אבוש בהביטי אל
מצותיך ור"ל שהרשע כשקורא בתורה ומוצא בה דבר שעובר בה אז מתבייש להביט אל הציווי הזה ומעלים עיניו אבל הצדיק הבקי' התור'
אינו מתבייש אלא כביש ואלפי' זה רמ"ז הרד"ק ע"ש) והיה שופר' דיעקב מעין שופרא דאדם הראשון קודם החטא וידוע כי כל מה
שאירע ליעקב אירע ליוסף שהוא היה מיך האב • וזהו סוד ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה בסוד שופרי' דיעקב כי כן מצינו ביוסף שלם
בג' בריתות אלה • ברית עין יוסף זכה לברכה עלי עין כמ"ש בן פורת יוסף בן פורת עלי עין בזכות שנשתרבב נגר אמו להתעלמה מעיני
של עשו כמו שארז"ל וכמו שפ' ר"שי זכה לברית המעור כנודע בסוד מעשה פוטיפרע אשר על שם זה נקרא יוסף הצדיק כידוע לקובלי'
זכה לברית הלשון כראית' בסוטה בפ' אלו נאמרין אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן בשעה שאמר פרעה ליוסף ובלעדיך לא ירום איש את
ידו ואת רגלו א"ל אצ' גניני עבד שלקח רבו בעשרים בכסף תמשילהו עלינו א"ל גנוני מלכותא אני רואה בו א"ל א"כ יהא יודע בע' לשון
א"ל א"ה למחר איבדקי' בלילה בא גבריאל ולכרו ע' לשון לא הוה קא גמיר הוסיף לו אות א' משמו של הקב"ה ולמד שנ' עדות ביהוסף
שמו בצאתו על ארץ מצרים שפת לא ידעתי אשמע לצפרא כל לשון דאשתעי פרעה בהדי' אהדר ליה איהו לסוף היה קא משתעי בלשון
הקודש ולא הוה פרעה קא ידע מאי קאמר א"ל מאי האי א"ל לשון הקודש א"ל אגמרו אנמרי' לא הוה קא גמיר א"ל אשתבע לי כו' הרי
שיוסף היה שלם בג' בריתות אלה שהם תיקון לחטא אדם הראשון ע"כ קינא לה' צבאות בהעדר ג' אלו כאשר ראה באחיו לפי סברתו
חטא אבר מן החי וגילוי עריות ושהיו קורין לאחיה בני השפחות מה שהיו קורין כו' זהו חטא ברית הלשון גילוי עריות זהו חטא ברי' המעור
אבר מן החי דומה לחטא ברית עין כי הנה הבהמה שלימה אסורה בלי שחיטה ולפי הסתבר אבר א' היה ראוי להיות מותר והראה לנו
התורה שאבר א' דינו ככל הגוף והגוף נמשך אחריו כן הוא העין שלאחריו נמשך כל הגוף כמ"ש רז"ל העין רואה והלב חומד וכלי
המעשה גומרין עוד יש סוד גדול לדבר שאבר מן החי רמז לאברהם שהוא ברית העין כדפ"ל והוא בסוד איברי המרכבה שבכל מקום
שמתפשט ניצוץ הקדושה הוא א' מאיברי המרכבה שזהו נקרא אבר מן החי החי אמיתי ית' בעצם ואברהם והוא סוד המרכבה כדפ"ל וכן
אברהם הוא אותיות אבר מה וסוד מ"ה הוא שם ידו"ד במילואו העולה מ"ה ממלא כל פרקי ואברי המרכבה שבו התפשטות הקדושה
העליונה ותחתונ' כמבואר בפרדס בהרבה מקומות ואברהם הוא ג"כ אבר מן החי האמתי שבו התפשטות הקדושה ע"כ אבר מן החי רומז
לברית עין מאחר שרומז לאברהם ואברהם תיקן ברי' העין כדפ"ל ודו"ק ע"כ כשראה יוסף העדר ג' בריתות אלו באחיו לפי סברתו קבל
לאביו ויבא יוסף וגומר כי הוא היה שלם בג' אלה לתקן קלקול אדם הראשון וכן כתיב בלידת יוסף אסף אלקים את חרפתי ע"ד שכתבו
הפלוסופי' חוש המישוש חרפה היא לנו להיפך מ"ש רז"ל אדם הראשון מושך בערלתו היה וזהו סוד כתונת פסים של יוסף שהוא כתונת
אור להיפך מכתנות עור דאדם הראשון ואדם הראשון קיצץ בנטיעות כמש רז"ל אדם הראשון מין היה ועשה מן האחרות שניות ויוסף
היה מאסף והוא סימן לאחרות כי אחד סוד יעקב עם השבטים א' מן אחד הוא יעקב ח' מן את' ח' בני גבירות ד' מן אחר ד' בני השפחות
ויוסף חיבר אותיות אחד להדדי כיצד נתחבר בחיבור א' כאביו כי כל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף והוא היה מן ח' בני הגבירות נמצא
שעל ידו היה מחובר ח' בא' גם היה נער את בני בלהה ואת בני זלפה דהיינו ד' של אחד נמצא היה מחובר הח' בד' ועל סוד זה של אחד
שפירשתי היה נילגל ביאת יעקב לפדן ארם בשביל יוסף כמ"ש למעלה כי כבר כתבתי שאדם הראשון מין היה וקצץ באחרות וכבר ידוע
כי כתו' בתורה ד' דאחד רבתי ור' דלא תשתחוה לאל אחר • וצריך אדם לראות שלא יתהפך ח"ו ד' בר' ולא ר' בד' כי אז יחריב כל העולם
כולו וזה"ש הכתוב כי ר"ר תהפוכות המה שמהפכת ד' בר' ור' בד' והנה כבר כתבתי למעלה שאדם הראשון גרם בחטאו כתנות עו"ר
בעין רהיינו שליטת ע"שרים שהוא ר"רה ולא תחת אחרות הש"י לה לבדו רה"י מכח זה היה ניצוצי' קדושות הנשמות מפוזרות ומפורדות
בין הקמים כמ"ש הפרדם בשער השערים פ"ג בהקדמת ג' והוצרך יעקב אבינו לילך לפדן ארם לייחד נשמתו בנשמות הקדושים שהיו שם
נשמות אמהות ע"ה וזהו סוד ארם כי מכח טא אדם נתהפך הד' לר' כרפי' ונעשה ארם ולולי חטא ולא היה צריך לילך לארם כי היתה
הקדושה ביחד סלא כל הארץ • וכאשר ירד לשם היתה כל הכונה על יוסף רציני לומר שיהיה בבאן מייחד אחד שיתקן חטאיו של אדם
הראשון וזה היה יוסף כרפי' והוא היה בסוד אחד כמ"ש וכל זה היה תיקון לחטא אדם הראשון ונוסף לתיקון זה ראה ראינו באבות חפצם
לירד למצרים אברהם ירד למצרים עם שרה אשתו יצחק ביקש לירד למצרים רק שהקב"ה אמר לו גור בארץ הזאת אל תרד מצרימה
מפני שהיה עולה תמימה יעקב ג"כ ירד והיה שם עד יום מותו והטעם כי גירות זה היה תיקון לגירו' שגרם אדם הראשון בחטאו להיותו
גורש סג"ע כי כן כתיב בארץ מצרים כגן ה' בארץ מצרים וזהו סוד גלות אומה ישראלית למצרים לצרף ולטהר וללבן שם מזוהמת הנפש
שהוכשכו מימי אדם הראשון וכ"כ בהולעת יעקב בסתרי חג המצות וז"ל וזהו טעם גלות מצרים שהוא כור הברזל וגלות ישראל לשם כדי
להזקק מן הסיג ההוא ולעזוב שם ליכלוכם וזוהמתם המעורבת בצורת מכח הנפש הערום ולפיכך היו ערומים מזיו השכינה שנאמר ואתה
ערום ועריה ואחר הצירוף והליבון זכו להתלבש בזיו השכינה שנ' וענגן עומד עליהם כו' עכ"ל והוצרך להיות הזיכוך הזה במצרים דווקא
מהטעם שכתבתי והיה באמצעי' ג' אבות ויוסף הצדיק כמ"ש למעלה בחקירה כי הגזירה נאמרה לאברהם ידוע הדע ינוכר והחל משנול'
יצחק ויעקב ובניו ירדו והיתה כיבת גילגולם ע"י יוסף מפני שהג' אבות ויוסף הצדיק היו מתקני' חטאיו של אדם הראשון כרפי' וכצאת
ישראל ממצרים נאמר ויקח משה את עצמו' יוסף עמו שזה רומז לעצם של יוסף עצמיות יוסף והוויתו כי כן העיד על איכה הישראלית
הפסוק של לא ראה עמל בישראל שהיו שלמי' בג' בריתות הנזכרו' וכן ארז"ל בזכות ד' דברים נגאלו אבותינו ממצרים בזכות שהיו גדורין
מעריות ובזכות שלא היו בהם לשון הרע ובזכות שלא שינו את לשונם ובזכות שלא שינו את שמם הנה ד' ענייני הללו נכלל בג' בריתות
הנזכרות גדורין מעריו' זהו ברית המעור שלא היה בהם לשון הרע ולא שינו את לשונם זהו ברית הלשון שלא שינו את שמם זהו ברי' העין
שהוא

שהוא מורה מספר על ההשגחה כמ"ש למעלה · ובמזמור המיוסד על ההשגחה בונה ירושלים יי' וגו' הרופא לשבורי לב וגו' מונה מספר
וגו' אמר לכולם שמות יקרא · ולאחר שהגיע קץ המירוק וזיכוך מחטאו של אדם במצרים ובא זמן הגאולה אז היתה ההנהגה בהנהגת
השגחית בשם יהו"ה בשינוי וש"דור המערכת ולהיות אומה הישראלית נבחרת ליעם לה' כמ"ש והייתם לי סגלה ולהיותם מונהגים בהנהגה
זו על פי יי' יסעו ועל פי יי' יחנו לא כהתהגת הטבעית אשר חלק יי' לכל העמים וזהו ענין שם יהו"ה הנודע והנתגלה במצרים לא קודם
לכן כמ"ש ושמי יהו"ה לא נודעתי להם (וזהו ענין שם יהו"ה הנודע ונתגלה במצרים לא) כי כן נתגלה שם ג' בחינות היה הוה יהיה שהם
נגד שלשה בריתות כמ"ש למעלה ·בחינה היה מורה על חידוש העולם נתגלה ביציאת מצרים כמ"ש כל המפרשים שחידוש העולם תלוי
ביציאת מצרים ולכך כשמסיימן את התורה בפסוק ולכל היד החזקה וגו' אשר עשה משה לעיני כל ישראל תכף מתחילין בראשית ברא
שזה תלוי בזה כי זה אות ומופת על זה וזהו מה שאמרו רבותינו זכור ושמור בדבור אחד נאמרו כי בזכור הזוכר חידוש העולם ובשמור
יציאת מצרים ואמר שנאמרו בדבור אחד שהם מורים זה על זה חידוש על היכולת ויכולת על החידוש וכבר הארכתי בזה בקונטרס אחר
ע"ש בחינת הוה שה' ההשגחה נתגלה במצרים כנודע ושמתי פדות בין עמי וגו' והרבה כיוצא באלו · בחינה היה נתגלה במצרים כי בחינה
יהיה הרצון בו שיהיה יי' למלך וכל האלילים כרות יכרתון כו' וזה נתגלה במצרים כי מאחר שבטל אליה של מצרים נגד יכולת הש"י ק"ו
שראוי לנו להאמין שיבוטלו כלם כי שר של מצרים הוא הבכור שר על כל השרים שלמעלה והוא המשנה כביכול כמ"ש במצרים וירכבהו
במרכבת המשנה · וכבר הארכתי בדרשתי לשבת הגדול לפרשת צו יע"ש ב לכך בא משה בשם יהו"ה לפרעה הזכיר לו בכל עת זה השם
ופרעה כפר בו כי לא ידע רק שם אלהים שממונה על הטבעיות כי זה השם קיבל ושמע מיוסף שאמר לו אלהים יענה את שלום פרעה.
את אשר אלהים עושה הראה לפרעה וכאשר הגיד משה השם של יהו"ה ורמזו בחינת היה הוה יהיה לפרעה כאשר אפרש · אמר פרעה
מי יי' אשר אשמע בקולו לשלח את ישראל לא ידעתי את יי' וגם את ישראל לא אשלח ויאמרו אלהי העברים נקרה עלינו נלכה נא דרך
שלשת ימים במדבר ונזבחה ליי' פן יפגענו בדבר או בחרב רמז לו שלשת בחינה היה הוה יהיה כמאמר כה אמר יהו"ה אלהי ישראל · כי
נרמז שיש סיבה ראשונה גבוה מעל גבוה למעלה מהטבע וזהו נרמז בקריאת שם יהו"ה הנבוה משם אלהים וזהו בחינת היה כמ"ש רז"ל
קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד · גם נרמז בזה מציאות הוה דהיינו ההשגחה וההשגחה הפרטית שהוא משגיח בפרטיית באומה
ישראלית ובחר באומה זו מכל האומות וזה"ש אלהי ישראל גם נרמז במאמר אלהי ישראל בחינת יהיה שזולת אומה ישראל רק ואלהות
ית' יהיה הכל בטל ומבוטל לעתיד ופרעה הרשע שאמר מי יי' אשר אשמע בקולו בתיבת מי נרמזו שלשה אלה בחינת היה שהוא מורה
חידוש עולם כמ"ש שאו עיניכם וראו מי ברא אלה בחינת הוה כמ"ש מי ימלל גבורת יי' שזה מדבר מענין השגחתו ית' · בחינה יהיה
שידו לעתיד כל העמים באלהותו ית' ואמר מי כיי' אלהינו וגו' ויתפרש הפסוק הזה על שלשה דרכים הנ"ל ומתחלה אקדים לך מ"ש
הפיליסופים האלהים בענין חידוש העולם בעת שנתחדש ולמה לא נברא מקודם לזה והעלו בדבריהם כי העולם לא נברא מצד החיוב כי
הוא ית' אין לו שום צורך בעולמו רק בראו בנדבת לבו ברצון הטוב כדי להטיב לזולתו · ומאחר שהעולם נברא ברצון אין שום נברא
שיוכל להשיג בזה כי הרצון נמשך אחר חכמתו ויכולתו והכל הוא ענין בעצמותו וכמו שעצמותו ית' אינו מושג כך רצונו אינו מושג · והנה
פרעה כשכפר בחידוש העולם הראה בכפירתו הקושיא שנתקשה בה · והקשה כמה נפשך אם העולם הוא כחיוב שהוא מצטרך תמיד
לעולמו ות"ו קיומו תלוי בהיות העולם משותף בו אז לא ידעתי את יי' את פי עם · ר"ל אז לא אוכל לידע קודם שנתחדש העולם מי היה
עם יי' כי במה היה תלוי קיומו ו' קודם שנתחדש העולם ואם העולם הוא ברצון כי הוא ית' אינו מצטרף לעולמו ואז נסתלק קושיא זו וגם
אין להקשות למה אז ולא קודם מאחר שהוא ברצון כמ"ש אבל אם כן וגם את ישראל לא אשלח ר"ל כשהש"י ברא ברצון אם כן צריך אתה
לומר שעשה לטובת הנבראים אם כן כשעשה לטוב הנבראים גם אני מסכים והפיק בזה בטובתי וזהו טובתי שלא אשלח את ישראל מעבוד
אותי וכן רמז גם כן בכפירתו בבחינה הוה החקירה · ואמר אם אמת הדבר שהוא בעל ההשגחה איך משגיח בעם זולת עם כשלמא אם
היית אומר לי בשמו שרצונו הוא שאני ועמי ועם בית ישראל ילכו לחוג במדבר אז הייתי מאמין לך שהוא משגיח בבאי עולם אבל עתה
שלא ידעתי את יי' ר"ל מאחר שאני לא ידעתי בלום מיי' שלא הודיעני שאלך גם כן ואזבח רק אמרת שצוה לישראל וגם את ישראל לא
אשלח שוראי שקר אמר חס ושלום וכן רמז גם כן כפירתו בבחינה יהיה מצד החקירה יאמר אתה אומר ולעתיד יהפוך השם יתברך כל
העמים כדי שידעו את יי' אם כן מה הוא טעמו ועתה לא ידעתי את יי' למה אינו כסיר עתה לב האבן מכל העולם ונותן להם לב בשר
שידעו את יי' ולמה דווקא גילה אלהותו לישראל על כן איני מאמינם ולא אשלחם · השיבו משה ואהרן ויאמרו אלהי העברים נקרא
אלינו נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ונזבחה ליי' אלהינו פן יפגענו בדבר או בחרב · השיבו לו בזה הפסוק שלשה תשובות נכונות
נאמיתיות על השגותיו ויתורצו כל הקושיות פרעה בתנחה זו שהגיחו משה ואהרן ומתחלה אקדים לך שתרגם אונקלוס נקרא אתגלי ואמר
אלהי העברים נקרא ר"ל גילוי אלהותו ית' שנתגלה בבריאות עולמו מה שהיה ית' כבר נסתר לא נודע לזולתו זו הקריאה היתה ער"נו
בשבילנו כי בריאת העולם היה בשביל ישראל והם הפרי ושאר האומות בקליפות להם נמצא שבאמת אין שם עם אלא ישראל ושאר
האומות הם קליפה להם לכך היו מלכים לאומות קודם מלוך מלך ישראל כי בו הקליפה קודם להפרי ואמר הסיבה למה ישראל הם העם
המובחר אשר בעבורם ברא העולם ואמרו בשביל שהם יקבלו את התורה · וזהו תכלית הבריאה כי מאחר שהבריאה היתה לטובת
הנבראים זהו עיקר טובתם שיקבלו התורה ואף שקשה עליהם הדבר וקבלו' הרבה עונשים ע"ז והוא רע במקרה לפי דעת בני אדם מ"מ
טוב הוא בעצם למען הטיב להם באחרית כי כן שעת הרצון והנרבה מאתו ית' נותן מאחר שעלה לפניו להטיב לנבראיו עלתה לפניו
להטיב להם בטוב האמתי וליתן להם תורה ולהענישם אם יעברו בענין בריאת יצה"ר שהוא לטובת הנבראים כמ"ש הזוהר והובא בפרדס
בפרק שלישי משער היכלי התמורות ע"ש ועל קבלת תורה אמר נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר וכהא דתניא במס ב"ק פ מרובה וילכו
שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים כיון שהלכו שלש' ימים בלא
תורה מיד נלאו עמדו נביאים שבניהם ותקנו להם שיהיו קורין בשבת ומפסיקין בא' בשבת וקורין בב' ומפסיקין ג' ד' וקורין בה' ומפסיקין
ע"ש כדי שלא ילינו בלא תורה ג' ימים ע"כ · נשמע מזה שעיקר הטובה לנבראים לעשות מה שיחפץ הש"י ולהענישם אם יעברו על ציווי
ית' עוד נשמע שישראל הם הפרי והאומות הקליפות לכך הוכרו כל החלוניות כי נאבת העולם נברא ברצון כדי להטיב לנבראים ואם
אמר יאמר איזה מתנבראים זהו טובתי שאעשה כפי רצוני לאו כל כמיניה כי זו היא עיקר הטובה שיענש אם יעבור ומה שהשגחו ישראל
בהשגחה יותר פרטית מכל האומות מפני שהם העיקר והאומות הם הקליפה הנטפל לפרי ובכלל דפרי הוא דקליפה וכן האומות ניזונים
מתמצית ישראל · וגם מה שלעתיד יתגלה ויהא נודע אלהותו ית' ולא עתה כי הוצרך להיות כן שיקר הקליפה לפרי והם אלהי העמים
כמו שהוא בטבע בריאת הפרי שמוקדכת לו קליפתו הרי שסילקו בצחות לשונם כל חלונותיו של פרעה ודי למבין ועל כפירת פרעה ג'
אלה רמזו רז"ל במס' מ"ק דף י"ח א"ר אביטול אמר רב פרעה שהיה בימי משה הוא אמה · וזקני אמה · ופירשתו אמה יזרת לקיים מ"ש
ושפל אנשים יקום עליהם ע"כ באמת לכאורה המאמר הזה תמוה ואינו אומר אלא דרשני ולע"ד רובו לכה שכפר בשלשה הנ"ל אמר הוא
אמה · רומז על בחינת היה שהכוונה בו שהש"י ברוך הוא הוא בלתי תכלית ואין לו מדה ונבול כי הוא היה קודם הכל הכשך שאין לו סוף
ופרעה כפר זה וידוע שהאדם נברא בצלמו של הש"י לכך אמר דרך כינוי וכבוד כלפי מעלה שהוא אמה · כי אמה רומז למדה ונבול

שהאמה

שהאמה היא כלי חמדה ומכנה בעל המאמר כפירתו שנתן להש"י מרה וגבול כינה זה בתיבת הוא והכינוי בזה בילל זה משום שיאדם בצלם אלהים כרפירשתי פרמשתו אמה וזרת זה רומז לבחינת הוה דהיינו ההשגחה פרטית שכפר בה פרעה · והנה רשי פי׳ פרמשתו אמתו והוא ע"ד דכתיב מספר רובע ישראל כמו שפירש"י על דבר זה גיסמיה עינו של בלעם הרשע איך שהש"י משגיח אפילו על דבר זה דהיינו ריביעותיהן של ישראל ועז"א אמה שרומז על המדידה והגבול ואמר אצל ההשגחה אמה וזרת אמה ר"ל שיש להשגחתו גבול ואח"כ פי׳ עד היכן מגיע גבול התשגחה זורת ע"ד שנא׳ שמים בזרת תכן והוא כמאמר כל הכופרים השמים שמים ליי׳ והארץ נתן לבני אדם לבחירתם · וקנו אמה רומז על בחינת יהיה כי לאחר כל הכלחמות שיהיו לעתיד שיגלה הש"י אלהותו ויסיר לב האבן וידעו כלם כי יי׳ אחד ושמו אחד יתגלה כזקן מלא רחמים וכמו שפירש"י בפסוק אנכי יי׳ אלהיך ע"ש וגם כי אז יגלה הקב"ה שהוא עתיק יומין תהילת כל תהלה והשרים אלהי העמים ברא הוא ית׳ וברצונו בראם וברצונו מבטלם · אבל פרעה ימ"ש כפר בזה ואומר שאינו בלי כוף ותכלית וזהו וקנו אמה כן נל"עד לפרש המאמר התמוה הזה · ועל דרוש הבחינות הללו אמרו בהגדה ר"ג אומר כל מי שלא אמר שלשה דברים הללו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן פסח מצה ומרור כו׳ רומזו׳ על ג׳ בחינות אלו היה הוה יהיה פסח בחינת היה שהוא קדמון לכל וכל האלילים אין כנגדו וזה נרמז בפסח שהושפל שר ואלהים מצרים שהוא הבכור ותגבוה מכל השרים כמ"ש למעלה וכמ"ש הטור בענין הטלה שקשרו בכרעי מטותם ובזוהר האריך בזה בפ׳ פנחס כי מתחלה היה תפוש ד׳ ימים בתפישה של ישראל ואחר יום ד׳ הוציאו אותו לשחיטה ואחר כך דנו אותו באש בצלייתו לקיים מ"ש פסילי אלהיהם תשרפון באש · וצוה הקב"ה שלא יאכלו נא ממנו כדי שלא יאמרו המצריים שמכח תאוה שמתאוים לאלהותינו הם ממהרים ואוכלים אותו נא ולא מבושל דאם היו מבשלין אותו היה נגנז בקדירה ולא היו רואים אותו אלא נצטוו לאוכלו צלי שאז הוא מגולה וריחו נודף כדי שיראו המצריים והיה ראשו על כרעיו וגו׳ כדי שיכיר שהוא טלה והיה אסור בשבירת עצם כדי שיהיו העצמות שלימות מושלכות בשוק לראות אותם כו׳ הרי לך שבזה נתבטלו כל אלהי העמים ואז נודע כי יש סיבת הסיבות קדים כלי שיעור הממציא כל זה וזה בחינת היה מצה בחינת הוה רומז על השגחתו ית׳ שמצד ההשגחה היא ההשגה שאני משיגין בו דהיינו מצד פעולותיו כי זולת זה מצד מהותו ית׳ אינו מושג אף לשכלים הנבדלים שזהו סוד הברכות נגלה ונסתר וכמ"ש בעל העקידה בענין בראשית ברא אלהים הטעם שלא כתבה התורה אלהים ברא בראשית כמו שהעתיקו באמת חכמי ישראל לתלמי המלך אלא הענין שמצד הנמצאות המשתלשלים מאתו ית׳ נודע אלהים ולא מצד מהותו (וכבר הארכתי בענין זה הרבה בדרשתי לנתינת תורה שהיה בש"ע) והנה ידוע כי המצוה (וכן קראו רז"ל לעור שהיא פשוטה מצה דלא קמיח כו׳) היא פשוטה אין בה שום הרכבה זולת קמח ומים כן השגחת הש"י היא פשוט ואין בה שינוי רצון אף אם מטיב לזה וכו׳ ריע לזה על חכל ההנהגה היא פשוטה ואין השינוי רק כצד המקבלים כאשר האריכו בזה המקובלים והפילוסופים אבל מצדו בכל אחדות א׳ כאשר מתחיי׳ מהותו ית"ש · וזהו סוד הקמח והמים שהם סוד פשוט רומזים על בחינת הפשיטות והאחדות והקמח שמקבל כמה מלאכות קודם נמר מלאכתו וכהא דתנן מ׳ מלאכות חבר אהרן הזורע והחורש הקוצר והמעמר הדש והזורה והבורר והמרקד כו׳ וכן איתא בברכות א"ח זרע וחרש וקצר ועמר כו׳ עד ואני מוצא מן המוכן זה מורה על בחינת ההרכבה מצד המקבלים הרי שהמצה מורה על ההשגחה שיש בה בחינת נגלה ונסתר כרפירשתי וזהו סוד שלפעמי׳ מגלין המצה ולפעמים מכסין המצה בשעת כיפור האגדה שרומז על פעולותיו ברוך הוא מגלין אותה וכמ"ש הב"י סימן תע"ג בשם תשובה אשכנזית והביא ראייה מדאמרינן לחם עוני שעונין עליו דברים הרבה שמצד זה הוא נגלה · ובשעה שאומרים לפיכך שהוא הזכרת שבחיו כצד מהותו הרומז על בחינת הנסתר נכון לכסות המצה כמ"ש האגור והביאו הב"י סימן תע"ג עיניכם הרואות גודל רמזי המצה על מה הם רומזים על כן צריך אדם להזהר אין צו אלא זירוז כו׳ במקום זה אדרוש כל הדינים מחמץ ומצה והגעלה שדרשתי בקונטרס דרשתי האחרת ע"ש כי הוא ארוך במאור כהרבה מחודשים וכגורל אזהרת שהארכתי שם וכדיני הסיבה · עוד הוספתי להגיד טעם על דין שני כזית מאפיקומן שכתבתי שם בשם מהר"יל שראוי לאכול כי הם רומזים לשתי בחינת אלו נגלה ונסתר שכן ראוי לאכול ממצה השמורה על דרך עין לא ראתה אלהים זולתך זהו יין המשומר בענביו משבעה ימי בראשית והוא סוד גדול מבואר למקובלים והבן) ונחזור לעניינינו מרור רומז על בחינת יהיה התולעת יעקב כתב כי המרור נקרא חסא כדאיתא בגמר׳ שמצוה מן המובחר של מרור הוא הסא וכתב שם שרומז על שם יהו"ה וכינויו דהשם של ארבע הוא רחמים והכינוי הוא אדנ"י הוא דינא כנודע וזהו סוד יי׳ אחד ושמו אחד שיתגלה לעתיד גם אוכל לומר כוונה מופלא בענין מרור הנקרא (בקדושה שלמעלה היא דקה מן הדקה דאלולי זה חס ושלום היה שניו׳) חסא שיתגלה לעתיד וזהו בבחינה יהיה ומתחלה אקדים מ"ש המקובלים שהקליפה שהיא המרור יש לה אחיזה בקדושה שלמעלה היא דקה מן הדקה דאלולי זה ח"ו היה שניות רק מצד ההשתלשלות נתעבה ונתעכר עד שחומרר וזהו סוד רישיה דעשי המונה בעטיפא דיצחק בכירה כמ"ש יונתן בן עוזיאל בתרגומו וזהו סוד שחיטת מלאך המות לעתיד כי האדמומית שבו יתבטל והקדושה תשאר כי גם סמאל אף שהוא מלאך טמא מצד הקליפות יש לו אחיזה בקדושה ומחציו ולמטה הוא סם דהיינו סמא דמותא ומחציו ולמעלה יתבטל הסם דהיינו הכרירות וישאר אל דהיינו הקדושה וזהו סוד עתיד חזיר לטהר כי הקליפה תטהר ודבר זה מבואר בפרדס בשער היכלות ועיין באורך בספר קול בוכים של רבי אברהם גלאנטי נפלאות מסוד זה · (עיין שם באורך ותעתיקנו לכאן) ועיין בשורש ישי מ"ש על פסוק ועץ השדה יתן פריו שפירש"י אפילו אילני סרק ע"ש ומ"ש על ענין מקושש הכל שייך לכאן · וזהו סוד פלגשם הכתוב אצל בני קטורה חסר יו"ד ופירשו רבותינו ז"ל שם טומאה מסר להם וזהו סוד הדבר כי הטומאה דהיינו הקליפות יש להלמעלה אחיזה בקדושה כענין שפי׳ בסמאל שכחציו ולמעלה נקרא אל וזהו פלגשם חסר יו"ד שאז הוא פלג שם ר"ל שרציו הוא שם קודש · וכל זה יהיה באחרית הימים שהקליפה תחזור לקדושת והאלילים כרות יכרתון לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר כו׳ כנודע ביאור ענין זה למקובלים וזה סוד המרור שנקרא חסא שרומז על העתיד שהוא בחינת יהיה · (עיניכם הרואות גדול רמיזות מצות המרור · בכאן אדרוש כל דרש מרור שדרשתי בקונטרס בדרשתי האחרת לשבת הגדול ע"ש) ומאחר שפסח מצה ומרור הם בחינת היה הוה יהיה סוד שם ידו"ד נקט לישנא רמה בשלשה אלה אמר בכל אחד מהם על שום מה · כי השם של מ"ה הוא שם ידו"ד במילואו בענין הפירוש שפירש בקול בוכים בפסוק זכור יי׳ מ"ה היה לנו ר"ל שנתהפך מדת הרחמים שעולה מ"ה למדת הדין דהיינו אלהים העולה כמנין לנ"ו · ונראה דעל זה אנו מבקשים הש"י לא לנו יי׳ לא לנו כי לשמך תן כבוד דהיינו שם הגדול ובענין מ"ה תינשה לשכך הגדול והבן הכלל העולה כי ניתקן במצרים חטאו של אדם הראשון וזהו סוד שלא היו יכולים להגאל כי אם בזכות דם פסח ודם מילה כי כאשר חטא אדם הראשון ונתפתה לנחש שעליה נאמר נרגן מפריד אלוף כאשר כתבו המקובלים וסוד הדבר כי הנחש שהיה שנקרא נרגן והוציא שקר מפיו לאמור מן העץ הזה אכל וברא עולמו הפריד האל"ף מן אמת וכשתפריד האלף מן אמת נשאר מת כי גרם מיתה לעולם · והאלו"ף זו שהופרד היא האל"ף דכתנות אור באלוף שכתבתי בפתיחתי וכאשר הופרד האל"ף זו מן תיבת אדם נשאר דם וזהו שאמר פרעה ראו כי רעה נגד פניכם שראה דם וזהו שופך דם האדם ונומר ודם זה שנשאר כתיבת אדם הוא כתיבת מת שנשאר מן אמת (הג"ה הנכתב בצדו) סוד אדם כי יקריב בדברי חכמים מתחיל מבריאת עולם ונכתב בספר הדורות שהלכו לרמוז מה שהיה הוא שיהיה ואלף דאדם רבתי כי כן היה אדם מתחילת בריאותו א׳ דאור רבתי וכן יהיה לעתיד וכאשר קלקל נסתלקה האל"ף ואחר כך היה ראוי ליתקן במתן תורה ונתקלקלו בעגל · ונתקן קצת כשנגמר המשכן ואז נעשה אלף זעירא דויקרא וסמך ליה אדם כי יקריב ודוק דהיינו אדם דוד

מסכת פסחים

משיח ·) ובשביל האמת והאמונה שהיה בישראל נגאלו ממצרים כמו שפירש"י כדי האמונ' שמאמיני' בי כו' ודם כן אדם ניתקן ג"כ בדם
פסח ודם מילה דם פסח הוא תיקון למה שחטא אדם במינו' כמ"ש רז"ל אדם הראשון מין היה והפסח היה מורה על האחדות הבורא
ית' וביטול אלהים אחרים כדפ"ל עוד חטא אדם הראשון שמושך בערלתו היה ונגד זה היה תיקון דם מילה וכמ"ש רז"ל מי שאינו נימול
ערלתו נמשכת · ואחר הצירוף והזיכוך נתחברו שני האלפים יחד אל"ף דאמת ואל"ף דאדם ונעשה מהם בית שבו ניתנה ההורה
כי התורה מתחלת בבי"ת ואז פסקה לגמרי זוהמת הנחש ורמזו רז"ל שני אלפים תורה ר"ל שני אל"ף וק"ל · נחזור לעניינינו כי אז נתגל'
שם ידו"ד כי אז נתרבה זיכוך החומרי דביקות הנגלה כנסת' דהיינו רוחניי' הטבעי' בהשגחיי' סוד ידו"ד אלהי"ם ואז מתורץ קריאת שם
זה של הגדול לשבת זו כי רומז על שם הגדול שם ידו"ד שנקרא שם הגדול כנודע ונתגלה ענינו בגאולת מצרים כמ"ש ובפרט בענין
קרבן פסח כדפ"ל ולקיחתו היה בזה השבת וגם שם ידו"ד שהוא שם הגדול יש לו שייכות ליום השבת בסוד רשות היחיד ששולט בשבת
וארז"ל כי רשות היחיד גובה עשרה ורחבו ד' וזה רומז לרשות היחיד האחדות האמתי שם ידו"ד כמ"ש חכמי הזוהר והובא בפרדס
בשער הראשון כי שם ידו"ד רחבו ד' דהיינו ד' אותיות · וגבהו עשרה אותיות דהיינו במילואו כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א והנו
מה שאנו אומרים זכר ליציאת מצרים בקדושת שבת וכן בכל המועדים · כי יציאת מצרים היה גילוי שם ידו"ה וכן הם המועדים
בכולם ברמז שם ידו"ד כזה פסח מצרים מקחו בעשור לחודש זהו י' של שם · ה' ימים אח"כ י"ט דהיינו ט"ו בו זהו י"ה ו' ימים
אח"כ הוא י"ט מקר' קודש כ"א בניסן ז' של פסח הרי יה"ו וה"א אחרונה אפרש אח"כ וכן יום כפורים הוא בעשור לחודש היינו' ה' ימים
אח"כ חג הסוכות בט"ו בחודש היינו י"ה ו' ימים אח"כ הוא הושענא רבא (ה' ש"ע וכן עצרת דשבועות) גמר החתימה כ"א לחודש היינו
יה"ו · ושמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו סוד ה"א אחרונה כמ"ש המקובלים · גם משמיני עצרת הוא קדושה החמישים בחודש
תשרי א' ר"ה ב' י"כ ג' סוכו' ד' הושענא רבא ה' ש"ע · וכן עצרת דשבועות השייך לפסח הוא ה"א אחרונה של השם ונרמז
בחג הפסח כי עשרת הדברות הכתובים בהלוחות הנתנו בשבועות היו חמש כנגד חמש כדאיתא בירושלמי דשקלים (בכאן שי'
להתעורר העם בשמירת המועדות מאחר שרומזים לסודות גדולות מוסר בענין חול המועד כו' וזהו סוד שבת הגדול ע"ש שם
הגדול שבו נתגל' כמ"ש וק"ל · וע"פ הדברים שכתבתי יתבארו ויתלבנו המאמרי' והפסוקים שהבאתי ואפרשם סלמטה למעל'
ממאי דסיימתי פתוח אפתח המדרש דלא זז מחבבן כו' עד שקראן אמי כי מצד הדבקות הזה שכתבתי שזהו עליית ישראל
ונתדבקו בו ית' אז נקרא הש"י עולה לישראל כפירוש והם נקראים עלולים ממנו כמ"ש הלא הוא אביך וגומר ובבחינ' שהם עלולים
ממנו והוא העולה ית' קראם בתי ובבחינ' שהם מתקרבי' כביכול אליו כענין הרוחניות מהטבעיו' שכתבתי למעלה שנעשה לאחד בבחינ'
זו יאמר שהם משתוים כביכול וקראם אחותי שאם הם בשיווי כביכול ובבחינת שאי אפשר לעולה להיות בלא עלול כשירצ'
ליקרא בשם עולה מוכרח להיות עלול נמצא בבחינה זו כאלו היה העלול סיב' לעילה · (וע"ד שכתבו המקובלים בענין העבודה
צורך גבוה ודוק ·) בבחינה זו קרא אותם אמי נשמע מזה שהעלה והעלול הם מתדבקים ומתחבקי' זה בזה והיו לאחד · ומזה
נמצא כי כל השתלשלות מנקודה ראשונה עד האחרונה כאלו קשר אחד ויחוד אחד בסוד האחדו' האמתי' השפעתו יתגבר
המתפשט בכל הנמצאים ומזה יתבאר סו' הזוגו' המוזכר בגמרא דע"פ שהבאתי שהזהירו בו רז"ל וכבר האריך בזה הספר
מלכי אל וביאר הענין בארוכה וכל דבריו הם מתוקים מדבש ונופת צופי' ושפתי' יושק על דבריו הנחמדי' ומזהב ונומר וכלל
ענייני' שהזוגו' רומזו' על השניו' היפך אמונת דביקות האחדות ואכתוב קצת מדבריו (ועל השאר תסמוך לעיין בספרו ה"ל אמרו
במסכת סנהדרין למה נברא אדם הראשון יחידי שלא יאמרו המינים שתי רשויות הם · ומדבר זה יתבאר חטא עץ הדעת טוב
ורע וסו' הזוגו' דע כי הפילוסופי' אמרו כי הפועל הפשוט שהוא הש"י לא יפעול ב' פעולות רומו' זו לזו בכל וכל כי אחרי
שהוא פשוט אחד לא יעשה כ"א פעולה א' ואותה פעולה תפעול אחרת ואות' אחרת עו' אחרות עד שתאמר כי הפועל הפשוט
שהוא הבורא ית' יפעול כמה פעולות שונות זו מזו בפועל א' והוא בהכרח שלא תדמה פעולו' רומו' זו לזו לחברת' אחרי שכל א'
נשפעת מחברת' ע"כ דברי הפילוסופי' ולכן הם סוברי' כי בהמצא שני פעולות דומות זו לזו בכל וכל יודע כי יש להם ב' התחלו'
דהיינו ב' פועלו' ח"ו וכן זכר הרמב"ם ז"ל באמרו דע כי הגלגל העליון וכל אשר בו הוא איש א' בעל אברי' כראובן ושמעון לא זולת'
זה ר"ל כמו שראובן איש א' שלבו סיבת כל אבריו ואין לו אבר שלא יהיה תחלת התחלתו הלב או רחוק או קרוב ר"ל אמצעי' מרובי'
או מועטים כן הגלגל הוא סיבת התחלת אמצעיי' מעטים או מרובים נמצא שהגלגל כולו וכל אשר בו איש א' בעל איברי ואחר
אחר כך שורתו ראיה ברורה על אחדות הש"י ובזה מתורץ הקושי' שהקשיתי איך תלוי ענין הזוגות במאן דקפיד אלא הכוונה מאן
דקפיד דהיינו שהוא נבוך בחקירות זו שמא ח"ו שתי ההתחלות כו' וכאן דלא קפיד היינו שהוא מיושב בדעתו ומבין שאין זה קושיא
שהכל תלוי ברצון ודוק וזה"ש רז"ל שנברא אדם יחידי כדי שלא יאמרו המינים ב' רשויו' כי יאמרו שהם שתי התחלות ח"ו והנ' דקדקו
בדבריהם כדי שלא יאמרו המינים כי לפי האמת אין בדבר זה ממשכי מאחר שהש"י פועל בבחירה ורצון יכול לפעול אלף פעולות
דומי' זו לזו כאשר האריכו בענין זה הרבה מחכמי' בענין חקירות איך בא כהאחדות הפשוט ההרכבה ואיך בא מאין המוחלט הישות
לדברים כאלה ועל הכל הוא עולה תירוץ זה מאחר שהוא ברצון ולא בחיוב יכול להיות הכל רק כדי שלא יטעו המינים הוא
האמור ולטעם זה שלא יטעו המינים שמר הקב"ה את הסדר בעולמו ולא תמצא אדם דומה לחבירו מכל וכל כי בשלשה דברי' אדם
משונה מחבירו בקול במראה בדעת ואין חמור דומה לחבירו מכל וכל ולא שום בריה אעפ"י שיש באדם איברי' כפולי' עני' ידי' רגלים
אינו דומה זה לזה כי זהו ימין וזהו שמאל · ועם כל זה שאנו רואין שאין בריה דומה לחברתה אנו רואי' הרבה בצים דומים זה
לזה כמו ביצי עוף כו' והרבה פירות האילן דומין זה לזה כי כל האגוזים דומים זה לזה וכן כל התפוחי' וכן בפירות הארץ כל החטים
דומי' זה לזה ויכול להבין ענין זה את האדם להרהר ח"ו שאין להם התחלה א' כי אף שהם בשפל המציאו' מן הבורא ית' מ"מ ידוע
שאין לך עשב כלמטה שאין לו כח מלמעלה זה שלמעלה עו' למעלה הימנו עד שמגיע אליו ית' כי גבוה מעל גבוה לכך ציוונו הש"י
הלכה למשה מסיני שלא לאכול ממין הזוגות שלא יבא לידי טעות זה וזה"ש שם בפ' ע"פ בענין מניע' אכילה זוגו' ביצי' קשואי' אגוזים
כו' הלכה למשה מסיני כי ביצים בכלל כל מיני ביצים וקשואי' כולל כל פירות הארץ · ואגוזי' כולל כל פירות האילן וזהו סוד
מניעת אכילת אדם הראשון מפרי עץ הדעת טוב ורע · ואמר לו מכל עץ הגן תאכל ופרי עץ הדעת כו' הזהיר אותו שלא לאכול כי
פרי טוב ורע הם כל בפירו' שבעולם נקראים כן כי אכילה היא טובה כשלא יבוא ממנ' קילקול רק לחזק הנפש והיא רעה כאשר קילקול
ממנה כאשר בא לאדם הראשון כאשר אבאר נקודם שחטא היה הציווי לאדם שלא יאכל שום פירות בעולם (וכולם נקראים פרי טוב
ורע ·) רק יאכל מפירות שבגן והטעם כדי שלא יבא מכח אכילתם לידי טעות הנז' וזהו הרע הנמשך וכמו שכתבתי שבראיי' האדם
כל התאני' דומין זו לזו או כל התפוחי' ח"ו יבא לגריעות לומר שהם התחלו' וטעות זה אינו רק כשיאכלם ויראה שהם שוים בטעמם כי
בלא אכילה יכול לסבור שמא הם משוני' זה מזה בטעמם · ואם תקשה למה באמת ברא' הש"י כך התשובה כי האלהים עשה כדי לצרף
ולזכות הבריות כמו שברא החוי' ומנע אכילתו וכיוצא באלה שהמציא הש"י את הרע כדי להזהירו עליו לבחון אותנו אם נשמור מצותיו
זהו סוד שהרשהו לאכול מפרי הגן כי הם לא היו דומין זה לזה והרי עץ הטוב

והרע הם כל פירות שלא מנע ממנו סמאל אכילתם שלא יבא לידי טעות הנזכר אשר לטעם זה בראו לאדם יחידי שלא יטעה כאשר אירע באמת שבא סמאל ולבש עצמו בנחש לפתות אותו להאמין בשכינה ולא באחדות הקודם כמו שאכר מן העץ אכל ובראו עולמו כו׳ וזהו שאירע לו שקצץ בנטיעות והיה מין וכפר בעיקר הכל נמשך מאכילת הפרי ולאחר שנענש אז ידע כי אשם וקבל התשובה עליו וזהו סוד הזונות והוא מנין השדים הנמשכים כסמאל שנתלבש מהנחש וכמוזכר שם בערבי פסחים האי כאן דאכיל זוגות מאי תקנתיה לינקט זקפא דימינא בשמאליה ויאמר אנן ואתון הא תלת ואי שמענו כאן דאמר ואנא הוא ד׳ יאמר ואנא הא חכש ואי שמע כו׳ עד הוה עובדא עד חד ומאה ופקע שידא׳ הרי שבשר היה מונה תמיד הזוגות שהשדים נשפעים מצד סמאל המרד בקוני ופיתה את אדם הראשון להאמין בזוגות והאדם שנתקבלה תשובתו להורה לבכוף באחדותו ית׳ והבין כי אף שיש קצת נבראים שהם בשיווי אחר אין מזה קושי מאחר שהוא פועל אמת את העולם ברצון כמ״ש למעלה ואין טעם ברצון (ע״ש עוד באורך ענין זה והרבה מאמרים השייכים לזה) וזהו שאמרו שבענין הכוסות לא היה חשש הזוגות וזהו סוד ד׳ כוסות שתקנו רז״ל עד נגד ד׳ לשונות גאולה ולא ד׳ ענינים אחרים כי הזוגות של כוסות הם תיקון לחטאו של אדם הראשון שסחט אשכול ענבים והיה גורם לטעות זוגות דהיינו השניות אבל אלו רם לרפך הם סוד ד׳ אותיות השם ידו״ד שהוא תיקון לפגם א״ה כמ״ש לעילה (עיין בכפר מפה משה שביאר איך רומזים הד׳ כוסות לד׳ אותיות השם) והנה ידוע למקובלים שרם שתי מיני יינות יין א׳ המשומר בענבים מששת ימי בראשית והוא סוד ההשפעה מספירת בינה שהוא למעלה מששת ימים הידועים (שזו הספירה הוא סוד עולם הבא וסוד שבת הגדול ועל עה״ב אמרו רז״ל עין לא ראתה זהו היין הב׳ שזכר כו׳ ורבן זה וזהו סוד שאמר רב נחמן שם בערבי פסחים ליל המשוכר ובא מן המזיקין כי המזיקין גורמים הזוגות והשניות ורוק) ושם היין משוכר שאין עם מנע גוי כי מנין גוי הוא מתחיל פחס״ד ואילך שיש לקליפות שם אהיה ישמעאל מצד אברהם כו וזהו סוד שני האמוראים שהבאתי ד׳ כוסות כנגר ארבע לשונות הגאולה היא מצד הברכה כמו שכתבו המקובלים שעל כן הוזכר בתורה נ׳ פעמים יציאת מצרים נגד נ׳ שערי בינה וכשהוא להיפך סוד יין נסך מנע גוי אף נתהפכו ארבע כוסות לד׳ מלכיות מנע גוי שנונע בנו למשול עלינו וזה הדבר נרמז בדברי האמוראים שהבאתי רבי יוחנן אמר נגד ד׳ גאולות ורבי לוי אמר נגד ד׳ מלכיות ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי (בכאן אדרוש דין ד׳ כוסות שרשמתי בדרשתי האחרות) נחזור לענינינו שעל פי הדברים שכתבתי מענין תיקון האבות חטא אדם הראשון בבחינת היה הוה יהיה סוד שם ידו״ד יתבאר ויתורץ הקושיא במאמר דמנצפ״ך שהבאתי והקשיתי הלא דרשו רבותינו ז״ל אותיות מנצפ״ך לדרשה אחרת כפ׳ הכונה האמת כן הוא שלדרשה אחרת קא אתי רק במדרש זה בא לתרץ הלשון של מנצפ״ך כו׳ המורגל לומר דהל״ל ככנפ״ץ לפי סדר האותיות׳ והנה מתורץ זה במ״ש שהאותיות מרמזים על ג׳ האבות כמו שמנה בדבריו וגם מרמז על פקוד יפקוד שזה רמז כסר יוסף כמו שפירש׳ וגם מרמז על הגאולה דלעתיד שהוא תיקון דוד משיח בן דוד והנה ידוע שכל זה תיקון לשם ידו״ד אברהם יצחק ויעקב יוסף תקנו חטא אדם הראשון להמשיך שם ידו״ד כמ״ש למעלה וכן יהיה לעתיד שיהיה השם שלם כו׳ ובחינת העכ הזה רם היה הוה יהיה שהם בחינת מלך מלך ימלוך כנודע וע״ז בא הרמז דמנצפ״ך ס״ן בגימטריא מלך צ׳ בגי׳ מלך פ״ך בגי׳ ימלוך אבל אב היה כתוב ככנפ״ץ לא היה רמז זה ודוק קבלתי׳ ועל ענין זה יתבאר המאמר השני מגיסין זה רומז לשתי הנהגות הנהגה הטבעית והנהגה השנחית שנרמזים הוא ע״י התעוררות התחתונים כי כפי דביקות בו מתעוררים עלירם ההשנחות וההנהגות מלמעלה׳ והנה ידוע כי ע״י הקרבן היה הדביקות הגדול שע״כ נקרא קרבן מפני שמקרב התחתונים בעליונים׳ להוריד השפע מלמעלה למטה ובודאי אין קרבן זה דוכה לקרבן של זה כי הכל הולך אחר הכוונה כי עיקר הקרבן הוא שמקרב את עצמו ע״ד שפי׳ המפרשים בפסוק אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳ כן הקריב נח קרבן וערב לו אבל של ישראל היה ערב יותר ובזה מתורצת הקושיות שהקשיתי הלא קרבן שנאמר בו תשמרו להקריב היה ג״כ ע״י ציווי ומאי אולמיה מציווי דזאת תורת העולה אבל לפי כוונתי מתורץ היטב והאכת הוא שהי׳ צוה ואמר תשמרו להקריב לי במועדו אבל זה עשו ישראל מעצמם להתעורר כונתם הטוב לקרבן ולדבק ברוחניות כי על הכונה לא בא הציווי ואז הככים הש׳ ואמר זאת תורת העולה הוא העולה וכמ״ש בכלי חמדה הוא כתיב והיא קרי ר״ל היא העולה היינו הבהמה אבל העיקר הוא העולה שהוא עצמו העולה כענין כי יקריב מכם וזהו שתי בחינות מהקרבן נגלה ונסתר קריבת הבהמה בנגלה וקריבת הנפש זהו בנסתר מכש לשתי הנהגות טבעית והשנחית שהם נגלה ונסתר והיו לאחרים כן או שתי בחינות כתייחדי׳ ובזה מתורץ ג״כ הקושיא שהקשיתי במאמר הזה הלא הר״א אמר כימי עולם כימי נח סותר את דברי המשל כי באמת שניהם צודקי׳ הראשון מיירי מבחינת הנסתר דהיינו בחינת הוא העולה זה היה ערב בישראל יותר כשל נח אבל בחינת הנגלה היא בחינה זו ערב בשל נח כמו בשל ישראל כי אף נח שלא היה שלם בבחינת הנסתר בישראל אבל בחינת הנגלה (דהיינו להקריב קרבן לשם שמי׳ שהנגלה הזה מתקרב לרוחניות הנסתר כמו רוחניות הטבע המתקרב להנהגה השנחי׳ שכתבתי לכעלה) היה נח שלם בקרבנו כמו בקרבן ישראל׳ ועתה באתי לבאר הפרשה על הדרך שדרכתי בה הנה התחיל ואמר זאת תורת העולה כבר פי׳ זה הכלל פי׳ המאמר בסמוך וזהו סוד כתונת בד קודש ילבש המוזכר כאן כי כבר פי׳ שהקרבן הוא סוד נגלה ונסתר דהיינו שם ידו״ד וא״ה שכתבתי בהקדמתי שהוא סוד האחדות המתיקן כאשר היה נתקן חטא א״ה שגרם בהטאיו להתלבש בכתנות עור והופשט כמנו בגדי קודש כתנות אור באלף כמ״ש למעלה גם רומז ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים לסוד הגלגול שיתלבש בלבוש אחר (ואמר ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים סוד הבגדים הם סוד לבוש הנשמה והיינו הניף יהארכתי בזה במקום אחר ואמר שיפשיט את חומריות העב והגס וילביש בגר ולבוש אחר דהיינו כתנות אור באלף) ועז״א כתונת בד קודש ילבש וג״ב האש על המזבח רמז על הג׳ בחינות שזכרתי ג׳ בריתות אשר בזה מעוררים מלמעלה כנגדו כענין אף על פי שהאש יורד מלמעלה מצוה להביא מן ההדיוט שרמז שהאדם צריך להתעורר מלמטה ואחר כך נשפע מלמעלה מצד אש ההתעוררות שלמטה כמו שהאריך בזה הזוהר בביאור פסוק ואד יעלה מן הארץ אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה זהו מגאולה דלעתיד מקדש שלישי שיהיה תמיד לא יתבטל לעולם שעל כן הגאולה העתידה נאמר בה שיר חדש לשון זכר ולא כמו גאולת מצרים שנאמר שירה חדשה לשון נקבה ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים שנזכה במהרה בימינו למקדש שלישי ואז יהיה נודע לכל העולם גילוי שם ידו״ד ויהיה ידו״ד אחד ושמו אחד אמן כי״ר:

הסל סדר מצה שמורה וענין מצה עשירה בעזרת א״ע בורא הכל באמונה:

נחזור לפנים

בענין ספירת עומר כתבתי למעלה הרבה מסוד צריך למנות יומי וצריך למנות שבועי רומז על בעשה בראשית סוד שמיטה ויובל ז׳ פעמים ז׳ ואחר כך היובל אמנם שרשם הוא ו׳ ספירת דבנין וכל אחת כלולה מז׳ מתפשטות מבינה והיא שער החמשים ומצד התפשטות נגאלו ישראל ממצרים בסוד נ׳ פעמים הזכר יציאת מצרים בתורה ונילוי זה לא היה רק לצורך שעה ביום ראשון של פסח לבד כדי שיוכלו ישראל ליגאל אך אחר יום ראשון נסתלק למעלה ולכן לא יש הלל גמור רק ביום הראשון כמבואר בזוהר ונהי דפסק מהם זיבת הנדה׳ מ״מ הוצרכו הם ימי הליבון לדבק בבקורות שלמעלה עד יום החמשים ואז נטהרה האשה לבעלה

ונעשה זיווג גמור בקבלת התורה וכבר רמזתי למעלה בסוד אחוריים של אהי"ה העולם ד"ם כזה י' א'א"ה אה"י אהי"ה שהם י' אותיות ועשרה
פעמים אהי"ה שנתגלה העולה רד"ו קח אותיות י"פ אהי"ה אותיות פשוטות הם ארבעים הרי הם ביחד נ' ובכל יום מימי הספירה צריך לתקן
אות אחת והם מתפשטות באותיות שם מ"ה דהיינו יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהם י' אותיות ועשרה פעמים ידו"ד באותיות פשוטות עולים
ארבעים הרי הם ביחד נ' ובתחלה היה שם מ"ה חסר אות א' (הג"ה זאת האל"ף היא אהי"ה הרומז לבינה הנכנסת בזעיר אנפין להחיותו)
שבמילוי וא"ו ונעשה ו"ו ואז עולה ד"ם וזהו סוד דמים בדמים נגעו כי כשהם מרוחקים זה מזה הם דמים הנהנים למעל' והנתנים למטה ולכן
יש שפיכות דמים ונשפכים לחוץ והם נחלקים והנה בגאולת מצרים היה הירדת החסרים למטה והתפשטות בגופא דזעיר אנפין הנקרא
אדם ובהיות החסדים למעלה נעלמים לא היה מאיר למטה רק העשר אחוריים והם י' דמים הנזכרים למעלה ולכן ה"ו המצריים הורגים
ושופכים דמים אך בהתפשטות זה בזה אז נעשה אדם והוא סוד מ"ש ר' נתן הבבלי לאות' האשה שלא תמול את בנה עד שיבלענו רמז
כו וע"י בנשלמים עשרה שמות של מ"ה שלמים וזהו סוד ואומר לך בדמיך חיי כי ממש ע"י כניסת אותן הדמים בתוכו יחיה כי עד עתה
נעלמו למעלה כו' כל זה הבנתי מקונטר' דתלמידי דהאר"י ז"ל והדברים עמוקים מיני ים · ואיני רוצה להרחיבם לפי דרכו כי עמיק עמוק
הוא ודרכו אינו דרך הרבים רק דרך היחיד רצוני לומר ליחידי סגולה ודי בזה מ"מ יוצא מזה בכל יום ויום צריך אדם לראות בימי

הספירה לתקן צינור אות א' כי ימי הספירה הם ימי הדין שאף ישראל נתונים בדין
כי עדין לא נטהרו לגמרי ומצאתי בקונטרים דהאר"י ז"ל שבימים האלו פוגע מדת
אלהים במדת הדין לפיכך פגעה מה"ד בתלמידי ר' עקיבא ומתו כ"ד אלף כי אותיו'
אלהים הם חמשה אותיות ונודע כל תיבה שאותיותיו חמש אז כל אות בונה כ"ד
בתים ואחור של מילוי שם אלהים במילוי ה"ה עולה אלף כזה אלף אלף למ"ד אלף למ"ד
ה"ה אלף למ"ד ה"ה יו"ד אלף למ"ד ה"ה יו"ד מ"ם הכל ביחד עולה אלף הרי כ"ד
אלף ולפי שבאלו ימים שולט סוד אלהים אנו מחשבין מחבינת תמורה לשלוש
אותיות האמצעיות כדי למתק דיניו והחילוף הוא כט"ר נוטריקון כי טובים דודיך ·
ואותיות א"ם שהם תחילה וסוף לשם זה אין להם תמורה מפני שבכט"ר הן אותיות
הקודמת לאותיות לה"י בסדר אלפא ביתא הישרה שמחפה על הדין ומשיבין אותו
אחור להחלישו ולמתקו והנה א' אין לה אור אות קודמת כלל ועו' אין דינה קשיא
והם"ם פתומה הרי מ' אחרת קדמה לה לפיכך גם היא במקומה עומדת אכדט"ם
כד"ט נוטריקון כי טובים דודיך · סיין מורה שורש השם הזה ברחמי הבינה אשר
שם היין משומר בענביו ובכל יום אנו ממשכים זה המתוק מן האם העליונה שהיא
מתפשט בעשרים ימים ראשונים לאות הכ"ף ובד' ימים האחרים לאות הד' ובט' ימים
לאות ט' אשר בהצטרפם יעלו למספר ל"ג בעומר כמנין כד"ט שבו פסקה המיתה
וכן רבו יתירה א שתכח ליום מ"ה של ספירת העומר והוא ר"ח סיון דכתיב ביה ביום
הזה באו מדבר סיני ובו הושלמו אותיות להי' ממש עם שם מ"ה כו ע"כ מצאתי והנה

הג"ה
גם מצאתי בקונטרס דתלמידי האר"י ז"ל בביאור הברכה
על ספירת העומר תכוין כד"ת כ"ה שהוא אדנ' · כי כיון
שאנו ממשיכין אל הזעיר גם כן אנו צריכין להוסיף ולתקן
בנין הנוקבא בגילת שיעור תכוין כי הלא בארנו כי הם י'
אחוריים י' דמים ולכן עתה אשר נכנסים ונבלעים בזעיר
נעשים הפנימיי' בעצמם וחוזרים להיות פנימיים כיוצ'
אהי"ה בגימטריא כ"א ובמתחלתו יהיו כו י' אותיות וכ"א
וי' בגימטריא ל"א כמנח כי הי' דמים שהיו אחוריי' · עכשיו
עתה י' פנימיי' שהם י' פעמים א"ל וכל"ע עד שמילואים של
יהיו כאלפין דמיון הזעיר בשם מ"ה ואלו הם א"ל בני'
שנ"ר והנה תכוון להוסיף זה השם א"ל בינה אלהים
וי' אותיותיו להמשיך אל שם אדנ"י מדויו כד"ת בספירת
העומר ויהיה אל אדנ"י ובמתאמר היום יום כך תכוון
במלת יום להמשיך אל ועיר אכפין הנקרא אל יהו"ד
כמנין י"ט עם המלה כו' :

אוסיף נופך משלי בענין ל"ג בעומר ואקדים הקדמה · חותמו של הקב"ה אמת רומז על אהי"ה אשר אהיה כי אהיה פעמי' אהי"ה עולה כמנין
אמת · אדם הוא מעשר אמת כי ד"ם מעשר מ"ת ומחאלף לא שייך מעשר וזהו רמז אדם אחד מאלף לא מצאתי כלומר אחד מאל"ף
לא נמצא מעשר · התורה היא תורת אמת ונקראת תורת ידו"ה ונקראת תורת האדם · והתורה בכללה נגלה ונסתר וזה יתחלק
לג' חלקים ב' חלקים הם נכללים בתורת האדם דהיינו הסיפורין שבתורה שבכתב ושבתורה שבע"פ המלמדים בכה מדות ישרות וזהו חלק
הנגלה מתורת האדם חלק הנסתר מתורת האדם הוא עומק התלמוד והפלפול וי"ג מדות שהתורה נדרשת חלק השלישי על כלו הוא תורת
ידו"ד דהיינו שהתורה כולו שמותיו ית' וכולה נסתר אור הגנוז המאיר לבני עליה ונהנים לאורה איש איש כפי מדריגתו וכל הג' חלקים
הנזכרים כולם תורת אמת והנה מספר קטן של אמת הוא ט' וזה המספר בהכפל ובהכפל כפלו עד עולם נשאר מספר קטן שלו ט' כמו
ב' פעמים ט' עולה ח"י מספר קטן שלו ט' ג"פ ט' עולם כ"ז מספר קטן שלו ט' וכן לעולם וע"ז נתן הראב"ע סימן שפת אמת תכון לעד ·
והנה ב' חלקים הנקראים תורת האדם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם הם ב' פעמים אמת ומספר קטן שלהם ח"י זהו וחי בהם ועם תורת
ידו"ד שהוא שלישי על כולו ג' פעמים אמת במספר קטן ז"ך כמנין אותיות התורה עם הכפולות · גם צריך להיות מספר שלם ר"ל שלום
ואחוה בין לומדי התורה כענין ת"ח מרבים שלום כו' ואף בשיש מחלוקות בר"ת את והב בסופה ויהיה מחלוקות לשם שמים ולהיות אחר
הפלפול כל א' מורה על האמת זהו האמת והשלום אהבו ובפרט צורך הזהירות הזה בתורה שבע"פ במחלוקות תנאים ואמוראים ואלו ואלו
דברי אלקים חיים וחי בהם על כן הם ששה סדרים ובאו בספפר ששה כי כתבו חכמי מספר שמספר ששה הוא מספר שלם
מתאחד בחלקיו כי לא יש שום אות כשתחלקהו לחלקים האפשריים שיהיו שוים למספרו לא פחות ולא יותר רק מספר ו' שחלקיו כזה
שתוכלל לחלקו הם אב"ג דהיינו תחלקו לו' חלקים לב' חלקים לג' חלקים · ואב"ג גם כן עולה ו' אבל נרגן מפריד אלוף כלומר
אלף ומן אמת ונשאר מת חיפך מן וחי בהם ואז מתעורר אחר מן אלהים השם הרומז על מדת הדין · וקרא דבר זה לתלמידי ר' עקיבא ור'
עקיבא היה שורש תלמוד שבע"פ כמ"ש כולהו סתימתאה אליבא ר' עקיבא ותלמידיו לא היה שלום ביניהם ע"כ פגע בהם מה"ד של
אלהים השולט בימי הספירה כמ"ש לעיל ושני פעמים אלהים עולה כמניין עק"ב וענין השני פעמים רומזים למדת הדין הקשה ולמה"ד
הרפה וזה עקב נרמז בשם עקיבא · נשאר י"א וזה כי יש כותבין עקיבא באל"ף ויש כותבין עקיב בה"א ויש סוד לשניה' · וי"א וי"ה עולי' כמנין
ידו"ד ונודע כי אותיות י"ה מידו"ה יותר רחמי' מאותיות ו"ה ע"כ צריך לכלול אותיות י"ה למה"ד הקשה ואותיו' ו"ה למה"ד הרפה כדי לסמנם
ברחמים דכבר כתבתי למעלה כי כל אות משם אלהים בונה כ"ד בתים והנרגן מפריד אלוף פגמו בא' דאלהים הבונה כ"ד וזהו סוד כ"ד
אלף תלמידים שמתו כי אלף חוזר לאל"ף כנודע בספפר דאי"ק בכ"ר ופסקו למות בל"ג בעומר כמ"ש לעיל כי מדה"ר תור לאחוריו בסוד
שם אכרט"ם כט"ר עולה ל"ג שאז פסקו למות גם יום מ"ה מסוגל כמ"ש למעלה ושם יהו"ד במלואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א עולה מ"ה וכן
תמורת אותיות שם ידו"ה שאותיותיו הם ג"יה"ו ותמורתם כו"ו עולה ל"ג וכבר כתבתי למעלה ג"פ אמת עולה כ"ז תבנים בהם ו' שהוא מספר
שלם עולה ל"ג בי אז עשו שלום וכן תנן בספר יצירה יה"ו ששה חותמות כפי ששה צרופיהן העולים ח"י אותיות ואז פסק מהם מדה"ד של
אלהים ואדרבה נתדבקו באלהים חיים ונתקיים בהם וחי בהם כדלעיל וגל הרומז למיתה נלגל החוזר בעולם נתבטל ונעשה גילה ודיצה
וזה היה ל"ג בעומר שהוא ח"י אייר ושם אלהים שהוא דיין נעשה עד וע"ז רמזו הוא העד הוא הדיין כי ע"ד ודיין שניהם שוים במספר ורמז
לדבר ע"ד הג"ל כי כשחוזר הדין לאחוריו אז שם אכטר"ם כדלעיל והוא כגי' ע"ד וזה נעשה בל"ג בעומר וזהו ע"ד הג"ל גם לבן שהיה רודף
אחר יעקב במדת הדין נתהפך לרחמים :

פרק תורה אור

מענייני עמוד החסר ז"ל האלהי מהר"ם קורדווירא בספר תומר דבורה צריך לדעת כמה הן מדות ג"א
בבני אדם וכולם יעשה עם קונו למעלה אם ירצה לקנות מדת החסר ולזה נאמר כי מדת ג"ם הם אילו
ראשונה

ראשונה בלידת האדם צריך לנמול עמו כל תקון למזונו אם כן יעלה ברעתו עת לידת הבינה התפארת ויהי בהקשותה בלדתה מצד הדין חס ושלום יצא התפארת לצד הגבורות ולידתה בקושי צריך לתקן שם כל האפשר שתהיה לידת התפארת לצד הימין כדי שיבא הולד בלי מום כלל כדאמרינן ותוציא לאור משפטינו קדוש דהיינו שיצא התפארת משפט לצד האור שהוא הימין ויהיה קדוש ונבדל מהגבורות ובזה נכלל היותר מכוין במעשיו לקשרו תמיד בחסד ולהוציאו מהבינ׳ בצד החסד ואז יצא הולד מזורז ומלוזן וכמעט בזה נכלל כל אזהרה שבתורה כדי שלא יעורר הגבורות הדינים שם ויהיה קושי בלדתה ח״ו שניה למול את הולד היינו לעשות כתקוני מצותיו שבל איזה צד קליפה וערלה המטפלת אל היסוד המול אותה · וירדוף אחר כל אותם הגורמים שם ערלה ויחזירם בתשובה באופן שבהיותו מלאת ערלת לבבם נורם שיהיה הצדיק העליון בלי ערלה · ויעמוד בחזקה לתקן כל הדברים הגורמים שם ערלה · ולזה פנחס כשמל ערלת בני ישראל זכה אל כהונה מפני שגמל חסד עם קונו בסוד המילה שמל היסוד מאותה ערלה וזכה אל החסד וכן כזה ילמוד אל כל שאר מדות החסד · שלישית לבקר חולים ולרפאתם כך ידועה שהשכינה היא חולת אהבה מהיחוד כדכתיב כי חולת אהבה אני ורפואתם ביד האדם להביא לה סימנים יפים כדכתיב סמכוני באשישות רפדוני בתפוחים ופי׳ בתקונים שסוד אשישות היינו כל הדברים הקושרים המלכות באש י׳ חסד ובאש ה׳ גבורה בשני זרועות ושם היא נסמכה עליהם ומי שעושה זה סוכך החולי בחולית · חו״ג רפדוני בתפוחים פי׳ לקשרה בין נצח והוד ששם היא רפידתה בהיותם חיור וסומק כתפוחים הללו שגווניהם מזוגים מצד החסד וצריך לבקרה ולזכור אותה ולחלות פניה תקבל מאכל ומשקה מהשפע העליון שהיא מונעת עצמה ממנו ותקצר נפשה בעמל ישראל כדרך שהוא בחולים הגשמיי׳ כך צריך בחולים העליונים שהיא חולה כדאמרן והוא חולה רנע מאתריה עלמא ראתי בינה ונד אבתריה בעלמא דין כדכתיב כצפור נודדת מן קנה שהיא השכינ׳ כן איש נודד ממקומו ונטיר לה ואומי דלא יתיב לאתריה עד דיחזיר לה לאתרא הנה גם הוא מחולל מפשעינו מדוכ׳ לרצונו מעונותינו ורפואות שניהם בידינו וראוי לבקרם ולהזמין צרכיהם בתורה ובמצות · רביעית לתת צדקה לעניי׳ ודוגמתם יסוד ומלכות והצדקה הראויה עליהם פירש בתיקונים לקיים צ׳ אמני׳ ד׳ קדישות ק׳ ברכות ה׳ חומשי תורה בכל יום וער״ז כל אחד כפי כחו ימשיך צדקה מהתפארת לעניים הנ״ל ויזמין עליהם לקט מהספירות כלם שכחה מסוד העומר העליון שהיא בינה ופאה מבחינ׳ המלכות עצמה שהיא פאה · לשאר המדות וכתיב לעני ולגר תעזוב אותם שאפילו התפארת גר למטה במלכות וצריך לתת לו מאלו התיקונים וכן מעשר עני להעלות המלכות שהיא מעשר אל היסוד הנקרא עני ואם יקשרנה בתפארת יתן מן המעשר אל הגר וכמה תיקונים נכללים בזה · חמישית הכנסת אורחי׳ הם התפארת והיסוד לתת להם בית מנוחה שינוחו בה דהיינו המלכות כיון שהם הולכי דרכים בסוד הגלות לחזור על אבידתם צריך להכניסם שם ולפי המתבאר בזוהר שזו המצוה מתקיימת בהולכי על דרך שיהו שהם המתרגשים מבתיהם לעסוק בתורה שגורמים שיהיו האורחי׳ עוסקים בצרכי׳ המלכות וכן כל העושה יחוד אל התפארת במלכות מבחינה אחרת וקובע לו מקום להורתו גורם שהתפארת יעשה מלונו במלכות וכו׳ פי׳ בתיקונים · ואל האורחי׳ צריך להכין אכילה ושתיה ולויה דהיינו שצריך להכניס התפארת והיסוד אל המלכות ולתת להם שם אכיל׳ מעין באתי לגני אכלתי יערי עם דבשי שהוא שפע ראוי להנהגה התחתונה המתפשטת מצד הגבורה המתוק׳ ושתיה מעין שתיתי ייני עם חלבי שהוא שפע פנימיי מן יין המשומר ומסוד החלב ומתמתק לקשר התפארת והמלכות יעק׳ ורחל והגבורה בנצח או בהוד כי כן פירשו ברעיא מהימנא · והלויה להביא עצמו ונשמתו שם עמהם בריוקן עליון ללותם שם עוד להביא שאר הספירות שם עמהם לעשות להם לויה טובה וכמה דברים נכללים בתיקון זה כללו של דבר ישתדל בצורך הדיוט ויכוין ברמיזותיו ומובטח הוא שיעשה למעלה כיוצא בו אחר שיהיה בקי בסודות ומהטוב להזכיר בפיו רמיזות כוונתו הנכונה בשעת מעשה לקיים בפיך ובלבבך לעשותו · ששית עסק החי עם המת ודבר זה היאך יתייחס למעלה קשה מאוד כי הוא סוד הספי׳ שהם מתעלמות ומסתלקות אל נרתקן למעלה כמה צריך לתקן להרחיצן מכל חלאת עון להלבישן לבנים לבושי הספירות באור המעשה הטוב להתעלות בסוד אחד לקשרם למעלה ולשאת אותם על הכתף סוד הספי׳ א׳ אל א׳ עד שיתעלו למעלה מהכתף שהוא התחלת החיבור הזרוע בגוף ולמעלה מזה הוא סוד ההעלם שאין השגה בו ויכוין בסוד הקבורה לפסוק ויקבור אותו בגי׳ דמתרגמינן בתליסר מכילן דרחמי שהן נובעו׳ בכתר בבחינותיו הפונות למטה לרחם בתחתונים ומשם יעלה הנקבר אל עדן העליון חכמה שבכתר וצריך התישבות הדעת בזה מאוד · שביעית הכנסת כלה לחופה ובזה נכללים כל צרכי היחוד שכל התפילות והיחודים הם סוד הכנסת כלה לחופה ועיקרם בסוד התפילה בכמה מדריגות זו אחר זו קרבנות וזמירות · תפילה מיושב שבח ק״ש וברכותיה אחר כך תפילה מעומד ושאר תקונים הבאים אחריה הכל ג״ח אל החתן והכלה ולפקח על צרכיהם ותקוני זווגם · שמינית הבאת שלום שבין אדם לחבירו שהם התפארת והיסוד ולפעמים יתרחקו זה מזה וצריך להשלימם ולתקנם שיהיו שוים ונקשרים יחד באהבה וחבה וזה על ידי כשרון המעשה הטוב שכאשר יהיה היסוד נוטה אל השמאל והתפארת אל הימין אז הם נגריים זה לזה עד שהיסוד יטה אל הימין כמוהו וכאשר ח״ו יש איזה פגם של עון בעולם אז יש שנאה ונגריות בין שניהם ואין יחוד נקשר בין הספיר׳ כלל וע״ד זה יהיה נ״כ בין כל שתי ספיר׳ו׳ שהם ימין ושמאל בין החכמה והבינה או בין החסד והגבורה או בין הנצח וההוד צריך להכניס שלום ביניהם והיינו הבאת שלום בין אדם לחבירו וכן בין איש לאשתו דהיינו היסוד שלום בין התפארת והמלכות וכל כיוצא בזה מדרכי שלום יהיה גמילות חסדים למעלה עכ״ל:

נשלם פרק תורה אור

פרק ר״ח תוכחת מוסר

תוכחת מוסר של ר״ח מאחר שהוא זמן כפרה יראה האדם שיעשה תשובה גמורה בלב שלם דהיינו בער״ח יעשה כמו יום כיפורים כפי שנוהגין הרבה מחסידי עליון ויתקן כל המקולקל הן בממון הן בגוף הן בנפש ויתודה בבכי רבה ובחרטה גמורה ויעזוב דרכו הרעה וכשיכנס החודש יהיה כבריה חדשה שמכאן ואילך יתלבש הקדושה וברביקות בו יתברך · בביטול החמץ ובביעורו יזכור כי החמץ הוא היצה״ר הוא השטן שאור שבעיס׳ ושאסור אפי׳ במשהו וידבוק אחריו בחורין ובסדקין לבערו ולבטלו בסור מרע ועשה טוב ויטהר קודם החג הקרו׳ אשר הש״י בחר בנו כו׳ והארכתי לעיל בזה:

תוכחת מוסר של ג״ח עולם חסד יבנה ע״כ יזהר במאוד מאוד בג״ח ויראה שלא יהא שום יום מימי חייו בלי ג״ח או בגופו או בממונו או בנפש דהיינו שמלמד תורה עם חבירו או עם בן חבירו וסימנך חסד אל כל היום ע״כ בכל יום ויום יהדר אחר איזה ג״ח ואז יתנהג עמו הקב״ה במדת החסד:

נשלם מסכת פסחים בעזרת השם אשר לו מפארים ומשבחים:

מסכת שבועות

עמוד התורה

פרק נר מצוה חג השבועות הוא אשר ציוה הש"י לעשות חג אחר שבעה שבועות של הספירה וקבלתי ממורי הגאון כהר"ש ז"ל מלובלין שקיבל איש מפי איש עד כפי הגאון רבינו יעקב פולק ז"ל שלא לעשות קידוש ולאכול בר"ל ראשתה של חג שבועות עד צאת הכוכבים להטעם מפני שבספירה כתיב שבע שבתות תמימות תהיינה ואם כן כשמקדש בעוד יום מחסר אותו הסקצת ממ"ט ימי הספירה שהרי חג שבועות הוא לאחר הספירה וכשיש ספירה אינו שבועות וכשמקדש אם כן מקבל ע"ל עצמו החג ומחסר אותו המקצת מימי הספירה ונמצא שאינן תמימות ואל תשיבנו ממה שמתפללין אז התפילה כבעוד יום רז"א כלים · דהא רבי אושעיא צלי של מוצאי שבת בשבת כדאיתא בברכות אע"ג דעדיין ממש שבת גמור הוא · ואל תקשה מקידוש ר"ש"ן בב"ח דז"א אלא בשביל אורחים ולא מחזי כלום ממחסר משבע התמימות משא"כ אילו היה כל יחיד מקדש לעצמו גם כצינו · בהדלקת נירות חנוכה קצת דומה לזה שהש"ץ מדליקן בב"ה בעוד היום והקהל כחובין להכתין מלהדליק בב"הם עד שיגיע זמן הדלקה :

חייב אדם לטהר עצמו ברגל ולילך לטבול וכב"ש ברגל הזה שבו טבלו את עצמן כל ישראל אנשים ונשים בציווי הש"י כמ"ש לך אל העם וקדשתם כו' ובזוהר פרשת אמור משמע לטבול קודם עלות השחר לאחר שלמדו כל הלילה וכן הוא המנהג בארץ ישראל · מ"מ נ"ל לטבול ג"כ בערב הרגל כדי שיטהר בהכנסת הרגל · וגם זכר לאבותינו שטבלו בערב הרגל קודם שקיעת החמה כדמשמע פ"ר עקיבא דף פ"ו דאיתא שם והא טבולי יום ניתנו אביי בר רבין ורב חנינא בר אבין דאמרי תרווייהו ניתנה תורה לטבולי יום יתיב מרימר וקאמר לה להא שמעתא א"ל רבינא למרימר ניתנה קאמרת או ראויה קאמרת א"ל ראויה קאמינא ופרש"י ראויה קאמינא ראוי לינתן לטבולי יום קסברי תני תנאי לא הקפידה תורה על טבולי יום דלא כתב הערב שמש אלא לענין קדשים הילכך כל ג' האמורים לענין פרישה הוזקקו להיות קודם טבילה ומיהו לא ניתנו לטבולי יום לפי שטבלו מבעוד יום ולא פלטו ואם היו פולטות יחזרו ויטבולו משתחשך אבל לא הוצרכו לכך עכ"ל · בלילה ההוא של חג שבועות ירוד השינה ככל מי שרוצה לדבק בקדושה וי"פוק בתורה כל הלילה וכדאיתא בזוהר ר' אבא ור' חייא הוו אזלי באורחא אמר ר' חייא כתיב וספרתם לכם ממחר' השבת כיום הביאכם את עומר התנופת סאי קא מיירי א"ל הא אוקמוה חברייא אבל הא חזי ישראל כד הוו במצריים הוו ברשותא אחרא והוו אחורן בסכאבותא כאתתא דא כד היא יתבא ביומי דמסאבתא בתר דאתגזרו עאלו בחולקא קדישא דאקרו בריח כיון דאתאחדו ב"ר פסק מסאבותא מנייהו כדא אתתא כד פסקו מנה דמי מסאביתא בתר דאתפסקו מנה סה כתיב וספרה לה שבעת ימים · אוף הכא כיון דעאלו בחולקא קדישא פסקא מסאבו מנייהו ואמר קב"ה מכאן ולהלאה חושבנא לדכיותא וספרתם לכם · לכם דייקא כד"א וספרה לה שבעת ימים לה לעצמה אוף הכא לכם לעצמכם ולמה בגין לאתדכא' במיין עלאין קדישין ולבתר למיתי לאתחברא ביה בכלכא ולקבלא אוריתיה כתיב וספרה לה שבעת ימים אוף הכא שבע שבתות אמאי שבע שבתות בגין למזכי לאתדכאה במיין דההוא נהר דנגיד ונפיק ואקרי מיים חיים יהאי נהר שבע שבתות נפקו מניה · ועל דא שבע שבתות ודאי בגין למזכי ביה כמה דאתתא זכיו דילה בלילא לאשתכשא בבעלה כן כתיב וברדת הטל על המחנה לילה על המחנה כתיב ולא כתיב וברדת הטל לילה ואימתי נחת האי טלא כד קריבו ישראל לטורא דסיני כדין נחת ההוא טלא בשלימו באדם ואתפסקא זוהמתן מנייהו ואתחברא ביה בכלכא וקבילו אוריתא לכנסת ישראל הא אוקימנא וכההוא זמנא ודאי כל הנחלים הולכים אל הים לאתדכאה ולאתסחא וכלא אתקשרו (ס"א אתקדשו) ואתחברו ביה במלכא קדישא תא חזי כל בר נש דלא מני חושבנא דא אינון שבע שבתות תמימות למזכי לדכיות' דא לא אקרי טהור ולאו בכללא דטהור הוא ולאו הוא כדאי למהוי ליה חולקא באורייתא ומאן דמטי טהור להאי יומא וחושבנא לא אתעביד מניה כד מטי להאי ליליא לבעי ליה למלעי' באורייתא ולאתחברא בה ולנטרא דכיו עלאה דמטי עליה בההוא ליליא ואתדכו ואוליפנא דאורייתא דבעי ליה למלעי בהאי ליליא אוריתא דבע"פ בגין דידכון (ס"א דיתדבק) כחדא ממבועא דנחלא עמיקא לבתר בההוא יומא ליתי תורה שבכתב ויתחבר בהו וישתכחון כחדא בזיווגא חד לעילא כדין מכריזי עליה ואמרי ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך וגו' ועל דא חסידי קדמאי לא הוו ניימי בהאי ליליא והוו לעאן באורייתא ואמרי ניתי לאחסנא ירותא קדישא לן ולבנן בתרין עלמין וההוא ליליא כנסת ישרא' אתעטרת עלייהו ואתייא לאזדווגא ביה במלכא ותרווייהו מתעטרי על רישיהו דאינון דזכאין להכי · ר"ש הכי אמר בשעתא דמתכנשי חברייא בהאי ליליא לגבי' ניתי לתקנא תכשיטי כלה בגין דאשתכח לכחר בתכשיטהא ותקונהא לגבי מלכא כדקא יאות זכאה חולקהון דחברייא כד יתבע מלכא למטרוניתא מאן תקין תכשיטהא ואנהי' עטרהא ושוי תקונהא ולית לך בעלמא מאן דידע לתקנא תכשיטי כלה אלא חברייא זכאה חולקיהק בעלמא דין ובעלמא דאתי תא חזי חברייא מתקני בהאי ליליא תכשיטהא לכלה ומעטרי לה בעטרהא לגבי מלכא וכאן מתקין ליה למלכא בהאי ליליא לאשתכחא בה בכלא לאזדווגא בה במטרוניה נהרא קדישא עמיקא דכל נהרין · איכא עילאה הה"ד צאנה וראנה בנות ציון במלך שלמה · וגו' לבתר דאתקינת ליה למלכא ואתעטרית ליה אתיית לדכאה לה למטרוניתא ולאינון דמשתכחי גבה · למלכא דהוה ליה בר יחידאי אתא לזווגא ליה במטרוניתא עלאה מאי עבדת אמיה כל ההוא ליליא עאלת לבי גניזהא אפיקת עטרא עלאה בשבעין אבני יקר סחרנהא ואתעטרית ליה אפיקת לבושין דמלכו ואלבישת ליה ואתקנת ליה בתקוני דמלכין לבתר עאלת לבי כלה חמאת עולמתהא דקא מתקני עטרהא ולבושהא ותכשיטהא לתקנא לה אמרה לון הא אתקינת בי טבילה אתר דמיין נבעין וכל ריחין ובוסמין סוחרני אינון מיין לדכאה לבלתי ליהי בלתי מטרוניתא דברי ועולימתהא ויהרכון בההוא אתר דאתקינת בההוא בי טבילה דמיין נבעין דעמי לבתר תקינו לה לתכשיטהא אלבישו לה לבושא אעטרו לה בעטרהא לבתר כד ייתו ברי לאזדווגא במטרוניתא יתקין היכלא לכלהון וישתכח מדורי' בכו כחדא · כך מלכא קדישא ומטרונית והברייא כהאי גוונא ואיכא עלאה דכתקנת כלא · אשתכח דמלכא עילאה ומטרוניתא וחברייא מדוריהון כחדא ולא מתפרשין לעלמין הדא הוא דכתיב ה' מי יגור באהליך ונומר' · הולך תמים ופועל צדק מאן הוא אלא אילין אינון דמתקני למטרוניתא בתכשיטהא בלבושהא בעטרהא וכל חד פועל צדק אקרי אמר ר' חייא אלמלא לא זכינא בעלמא אלא למשמע מלין אלין די זכאה חולקהון דאינון דמשתדלי באורייתא וידעין אורחוי דמלכא קדישא דרעותא דילהון באורייתא עלייהו כתיב כי בי חשק ואפלטהו וכתיב אחלצהו ואכבדהו עכ"ל · וסדר הלימוד של זו הלילה כבר נתפרסם ונודע לרבים על ידי הקונטריסין שנתפשטו והמנהג הזה נתפשט בכל א"י ובכל המלכות אין נקי כולם כאחד מגדולים ועד קטנים וכן קיימו וקבלו עליהם ועל זרעיהם · ומאחר שהוספתי גם כן נופך משלי בענין סדר לימוד ואת הלילה ע"כ ארשום הכל ביחד · החרדים לדבר ה' ישתדלו שיהיה מנין ביחד דאכל בי' עשרה שכינה שריא · צריך ללמוד חלק מתורה נביאים כתובים · ששה סדרים ספר יצירה זוהר תרי"ג מצות · והנה כל תורה שבכתב צריך לקרות ו' פסוקים מכל סדרה וסדרה : וכן מכל ספר מכ"ר ספרים דהיינו ג' פסוקים ראשונים וג' פסוקים אחרונים וכבר ידעת תורה שבכתב היא ו' כרשום · סוד תפארת · והנה תפארת הכלול מחסד וגבורה נגד זה ג' פסוקים ראשונים ויסוד שהוא משך התפארת הוא כלול מנצח והוד נגד ג' פסוקים אחרונים ככה ינהג בכולם · זולת איזה פרשיות נפלאות ראוי לקרות אותם מתחיל בבראשית וקורא כל מעשה בראשית עד אשר ברא אלקים לעשות · ואחר כך ג' פסוקי אחרונים אח"כ נח לך לך וירא חיי שרה תולדות ויצא וישלח וישב מקץ ויגש ויחי שמות וארא מכל א' ו' פסוקים כנ"ל ובפרשת בא ג' פסוקים הראשונים ואחר כך מן ויאמר אל

משה קדש לי כל בכור

עד סוף כל הפרשה׃ ובפרשת בשלח יתחיל ויקרא הכל עד כי אני ה׳ רופאך׃ ואח״כ ג׳ פסוקים אחרונים ובפרשת יתרו ג׳ פסוקים
ראשונים ואחר כך יתחיל מן בחודש השלישי כו׳ עד סוף כל הפרשה ובפרשת משפטים ג׳ פסוקים הראשונים ואחר כך ומואל משה אמר
עד סוף הפרשה׃ ואחר כך תרומה תצוה כל א׳ ו׳ פסוקים כנ״ל׃ אחר כך פ׳ כי תשא ג׳ פסוקים ראשונים ואחר כך סויאמר ה׳ אל משה
עד סוף הפרשה׃ ואחר כך מן ויקהל כו׳ עד פרשת ואתחנן מכל פרשה ו׳ פסוקים׃ זולת פרשת נשא יוסיף לקרות גם כן פר׳ ברכת כהני׳
מן וידבר ה׳ אל משה כו׳ עד ואני אברכם׃ ואחר כך בפרשת ואתחנן ג׳ פסוקים הראשונים ואחר כך מויקרא אל משה כו׳ עד וכתבת על
מזוזות ביתך ובשעריך׃ ואחר כך ג׳ פסוקים אחרונים ובפרשת עקב ג׳ פסוקים ראשונים ובפרשת ועתה ישראל מה ה׳ אלהיך שואל מעמך
כו׳ עד זבת חלב ודבש׃ ואחר כך פ׳ והיה אם שמוע כו׳ עד על הארץ׃ ואחר כך ג׳ פסוקים האחרונים׃ ואחר כך בפרשת ראה ג׳ פסוקי׳
ראשונים ואחר כך משבע׳ שבועו׳ תספר לך נגד סוף הפרשה ושופטים כי תצא כי תבא נצבים וילך האזינו ו׳ פסוקים מכל פ׳ כנ״ל אחר כך
וזאת הברכה כולה (ובסיום תורה יאמרו קדיש) אחר כך נביאים ראשונים ואחרונים כסדר הזה ו׳ פסוקים מכל א׳ רק ביחזקאל יקרא
ההפטרה של שבועות כולה ובחבקוק תפילה לחבקוק עד נמירא (ובסיומם יאמרו קדיש) אחר כך כסדר הזה בכתובים ופסוקי איכה
יאמר בנחת ויאמרו מכל ספר ו׳ פסוקים רק בספר תהילים יאמר ג״כ המזמור השמים מספרים כבוד אל ומזמור יקום אלקים וכל המזמור
דתמניא אפי ובסוף משלי מן אשת חיל כו׳ עד כוף (ובסיום הכתובים יאמרו קדיש) אחר כך מתחיל בסדר משניות של ששה סדרים ומכל
מסכתא ילמדו משנה ראשונה ומשנה אחרונה וילמד כסדר (זרעים מועד נשים נזיקין קדשים טהרות ובסיום כל סדר יאמרו קדיש דרבנן) אחר
כך ספר יצירה משנה ראשונה ואחרונה (ויאמרו קדיש) אחר כך בזוהר פר׳ אמור (ויאמרו קדיש דרבנן) אחר כך יקראו תרי״ג מצות
כפי המסודרים ברמב״ם או בסמ״ג או איזה סידר המובחר ואחר השלמות תרי״ג מצות יאמרו רבי חנניא בן עקשיא אומר רצה הקב״ה
לזכות את ישראל כו׳ ויאמרו קדיש דרבנן ובאחרונה קרוב לשיאור היום יקראו כל שיר השירים ויאמרו קדיש׃ ובהאיר היום ילכו
לטבילה׃ הרי י״ג קדישים מספר אחד וכל מה שקורין בתורה שבכתב יקראו הכל בנינון הטעמים וזהו מעלה גדולה׃

ולהראות גדולת מעלת זאת הלילה איך שחביב לפני הקב״ה לבלתי נידום רגע אחת מדביקות התורה׃ גם יש רשות להפסיק בין ענין לענין לדבר דברי התעוררות מוסר ופישפוש מעשים ולתקן תקנות ליראת ה׳ אכתו׳ לכם מעשה שאירע קרוב לזמנינו ודועתק מכתב המקובל הר״ר שלמה הלוי אלקביץ שהיה מתחבר בבת של רבינו בית יוסף והופיע עליו רוח הקודש׃ וזה נוסח הכתב:

דעו לכם כי הסכמנו החסיד נר״ו ואני עבדו ועבדיכם מהחברים לעמוד על נפשנו ליל שבועות ולנדד שינה מעינינו ות״ל כן עלה
בידינו כי לא הפסקנו רגע רק אשר תשמעו ותחי נפשכם וזהו הסדר שתקנתי וסדרתי בלילה ההוא׃ ראשונה תורה קרינן מפ׳
בראשית עד ויכולו בנעימה בקול גדול אחר כך בחודש השלישי עד סוף סידרא׃ עוד מפרשת משפטים ואל משה אמר עד סוף סידרא
עוד מפרשת ואתחנן ויקרא משה אל כל ישראל עד סוף פ׳ שמע ישראל׃ עוד מפרשת וזאת הברכה ויעל משה עד לעיני כל ישראל׃
עוד ההפטרה ויהי בשלושים שנה והפטרה תפלה לחבקוק הנביא׃ אחר כך מזמור השמים מספרים ומזמור יקום אלקים אחר כך האלפא
ביתא בלא השירות אחר כך כל מגילת שיר השירים וכל מגילות רות ואחר כך פסוקים אחרונים של דברי הימים׃ וכל זה באימה ביראה
בנינון בטעם לא יאמן כי יסופר ואחר כך למדנו משנת כל סדר זרעים ואחר כך למדנו ע״ד האמת ובעת שהתחלנו ללמוד המשנה ולמדנו
שתי מסכתות זיכנו בוראנו ונשמע את הקול המדבר בפי החסיד נר״ו קול גדול בחיתוך אותיות וכל השכנים היו שומעים ולא מבינים
והיה הנעימות רב והקול הולך וחזק ונפלינו על פנינו ולא רוח באיש לישא עיניו ופניו לראות מרוב המורא והדיבור ההוא מדבר עמנו
והתחיל ואמר שמעו ידידי המהדרים מן המהדרים ידידי אהובי שלום לכם אשריכם ואשרי יולדתכם אשריכם בעולם הזה אשריכם בעולם
הבא אשר שמתם על נפשיכם לעטרני בלילה הזה אשר זה במה שנים נפלה עטרת ראשי ואין מנחם לי ואני מושלכת בעפר חובקת
אשפתות ועתה החזרתם עטרה ליושנה התחזקו ידידי התאמצו אהובי שמחו ועלצו ודעו כי אתם מבני עליה וזכיתם להיות מהיכלא
דמלכא וקול תורתכ׳ והבל פיכם עלה לפני הקב״ה ובקע כמה אוירים וכמה רקיעים עד שעלה ומלאכים שתקו ושרפים דממו והחיות עמדו
וכל צבא מעלה להקב״ה שומעים את קולכם והנני המשנ׳ הא׳ המייסרת את האדם באתי לדבר אליכם ואם הייתם עשרה הייתם מתעלה
יותר ויותר אבל עכ״ז נתעליתם ואשריכם ואשריו יולדתיכם ידידי אשר נדרתם שינה מעיניכם ועל ידיכם נתעלתי הלילה הזה ועל ידי
החבירים אשר בעיר הגדולה עיר ואם בישראל ואין אתם כאותם השוכבים על מטות שן שינה שהיא אחד מששים במיתה וסרוחים על
ערסותם ואתם נדבקתם בידו״ד והוא שמח בכם לכן בני התחזקו אמצו ועלצו באהבתי בתורתי ביראתי ואלו הייתם משערים אחד מאלף
אלפי אלפים ורוב רבי רבבות מהצער אשר אני שרויה בו לא היתה נכנסת שמחה בלבכם ולא שחוק בפיכם בזוכריכם כי בסבתכם אני
מושלכת בעפר לכן חזקו ואמצו ועלצו בני ידידי המהדרים ואל תפסיקו הלימוד כי חוט של חסד משוך עליכם ותורתכם ערבה לפני הב״ת
לכן עמדו בני ידידי על רגליכם והעלוני ואמרו בקול רם כיום הכיפורים ברוך שם כבוד כו׳ ועמדנו על רגלינו וקטרי הרצינו משתרין
ואמרנו בקול כאשר נצטווינו׳ וחזר ואמר אשריכם בני שובו אל לימודכם ואל תפסיקו רגע ועלו לארץ ישראל כי לא כל העתים שוות ואין
מעצור להושיע ברב או במעט ועיניכם אל תחום על כליכם כי טוב הארץ העליונה תאכלו ואם תאבו ושמעתם טוב הארץ ההיא תאכלו
לכן מהרו ועלו כי אני המפרנסת לכם ואני אפרנסכם ואתם שלום ובתיכם שלום וכל אשר לכם שלום ה׳ עוז לעמו יתן כו׳ את כל הדברים
האלה דבר אלינו ושמעה אזנינו ורבות כהנה וכהנה מענייני החכמה כמה וכמה הבטחות גדולות וכלנו געינו בבכיה מרוב השמחה וגם
בשמענו צרת השכינה בעונותינו וקולה כחולה המתחננת אלינו ואז נתחזקנו עד אור הבקר ולא פסק גירסא מפומנא בגילה ורעדה׃ ויהי
בבקר הלכנו וטבלנו כאשר עשינו שני ימים קודם ושם מצאנו לשלשה החברים אשר לא נמצאו שמה בלילה ההוא ונערנו בהם ונכפר
להם את כל הטובה אשר עשה ה׳ עמנו וימת לכם בקרבם וסטרו פניהם וגעו בבכיה וגם אנחנו התחזקנו כנגדם יען בסיבתם לא זכינו עוד
והפסדנו כאשר אמר למעלה׃ ויאמרו מי יתן והלילה הזאת השניה נתחבר ביחד ונהיה עשרה והסכמנו לעשות כן ועם שבלילה ראשון
שינה בעינינו לא ראינו אפי׳ רגע כממריה וגם ביום לא הונח לישן כי דרוש דרש החסיד נר״ו אחר המנחה וישבנו שם ועם כל זה שנבנו
בעוז מתנינו ועשינו בלילה השניה כסדר הראשונה ומרוב השמחה שהיינו עשרה לא המתינו עד עת קרא המשנה ולא עד חצות כמו
בלילה הראשונה שהיה ממש בחצות הלילה רק תכף שהיינו קורא׳ דברות של משנה תורה בהגיענו אל פרשת שמע קול דודינו דופק
והתחיל שמעו ידידים המהדרים מן המהדרים הקיצו ורננו שוכני עפר בסוד עפר העליון שני התין כו׳ ודברים רבים של חכמה אמר הנה
אח״כ אמר אשריכם ידידי אשריכם המעלים אותי כמה וכמה נתעליתם שאתם עשרה לכל דבר שבקדושה אשריכם בע״ה אשריכם
ואשרי יולדתכם אל תראו חרפת אנוש ומגדופם אל תחתו כי אתם המעלים לכנסת ישראל ודעו כי אתם מבני עליה כו׳ כדלע״יל ואתם
מתדבקים

מסכת שבועות

מתרבקים כי יהכביד חיפף על ראשיכם וחוט של חסד משוך עליכם ואלמלא נתן רשות לעין הייתם רואים האש הסובבת הבית הזאת לכן חזקו ואמצו ואל תפסיקו הקשר והתלוני בקול רם שמע ישראל ובשכמל״ו ביום הכיפורים ודברים אחרים כמו חצי שעה והזרנו לסור הלימוד ואחר כך בחצות הלילה חזר הדיבור פעם שנית ודיבר שיעור שעה ויותר וחזר לשבח הענין הלימוד ההוא ואמר ראו השבין עכם קול מרבר בכם שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך אם זה כמה מאות שנה שמעו או ראו כדבר הזה ואתם זכיתם ולכן מכאן והלאה ההיינ׳ עיניכם פקוחות על דרכיכם ואיש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק והחלש יאמר גיבור אני והחזיקו עצמיכם לגדולים כי אתם מבני היכלא דמלכא וזכיתם לפרוזדור השתדלו ליכנס לטרקלין ולא תצאו מהפרוזדור כי אשר יצא כפתח שער הפרוזדור דמו בראשו הקיצו בני וראו כי אני מסבבת אתכם הקיצו ידידי התאמצו והיו לבני חיל ועתה אל תתלוצצו חזקו ועלצו וחוט של חסד המשוך עליכם מידי יום ביומו· זרו הלאה ומעכו אותה וראו כי אתם שכורים מחמדת העולם הקיצו שכורים כי הנה יום בא ויסיר האדם את אליליכספו ומאדיו בהנאת העולם ואת אלילי זהבו חמדת הממון ועלו לארץ ישראל כי יש לאל ידכם רק שאתם מוטבעי׳ כמים המרות תבל והבליו והיוצא מכם וגוזר אחור דמו בראשו וראו את אשר זכיתם אתם מה שלא זכו אחרים מכמה דורות והאריך הרבה בענין הזה· ועתה בנים שמעו לי הטו אזניכם תנו לבבכם מי פתי ישמע כדברים האלה ולא יקח ערמה וחסר לב ולא יקנה מי עור ועינים לא יראה זכות בזה ולא יתן אל לבו לשוב אל ה׳ בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ומעיד אני שמים וארץ כי כל זה שדברתי פה ובקונטרים אינו חלק אחד ממאה ואחד ואפי׳ בקונטרים ההוא תראו בין תיבה לתיבה סגולתה כזה לפעמים· והיא הוכחה כי שם היה דבר נעלם ולא הרשתי עצמי לכתוב אותו אחי ועמי שמעו ותחי נפשכם כי החברים השלמים אשר ראו כל זה רוח חדשה נתן בקרבם וגם ביום השבח חזר הדיבור אל החסיד והפלא לשבח את אשר עשינו בשני הלילות האלה ואמר פעם ופעמים ושלוש פקיד לחבריא דיכתמרון כחוביהו כאחר שנכנם לפרוזדור ישתדלו ליכנס לטרקלין כי אשר יצא החוצה דמו בראשו ואנחנו נקיים ואז עמד החסי׳ קודם אכילת הבקר וקבצם כולם ביחד ודבר היא אליהם והתרה בהם כאשר צוה ואח״כ אמר אני עבדכם ויענו כלם ויאמרו נעשה ונשמע ותקנו תקנות רבות· ואכהם שיהיה יום רביעי כולו לזכר החורבן ושלא נאכל בשר ולא נשתה יין לילו ויומו כל כ״ר שעות אם לא יהיה בסעודות מצוה או אכסניא או הולך בדרך וכאלה רבות· ואתם אחי הקיצו חזקו ואמצו ועלצו בעבוד׳ יוצרנו וראו כי כפיה ובן מדברי המגיד ליל ראשון של שבועו׳ גם אתם או כלכם · או מקצתם כמו כן נועדתם לעבוד את ה׳ וכן נזכרתם ובליל השני לא נזכרתם לכן עמדו על נפשכם ושימו כל הדברים האלה על לבבכם ועי׳ יתי והית פי המדבר אליכם אז תראו ותתמהו ופקחו עיניכם ממה שהוכחת בקונטרים הזה במראה אחרונה כי נזכר החסיד ואני לשבת בארץ והחברים ויבא מלאכים כו לכן כל א׳ יתן אל לבו ועיניכם אל תחום על כליכם ולא יעצם עיניכם חמדת העולם ומיעוט ההכנסה פן תתנחמו ואין לאל ידיכם כי כבר אמר עת הזמיר הגיע ולא כל העתים שוות פקחו עיניכם ואין לי פנאי להאריך בזה יותר ולבי בוער בקרבי ראו כמה סבות סבב האל עלי מה שאין לשכל האנושי מבוא׳ כן ואני בער ולא אדע והיתה הכוונה מאתו ית׳ להראות אלי הענין הגדול הזה ואתם גם אתם התאוששו והתקוששו והשיבו על לב והחלש יאמר גבור אני ואיש את רעהו יעזורו ואני אה נפשי רצלתי חזקו אל הרפו ידיכם ודעו כי גם קבלו החברים הנה כי בערב תשעה באב לא יאכלו שום תבשיל ואפי׳ של ערשים וזה כל היום וכסעודה המפסקת פת חרבה וקיתון של מים וכאלה רבות עמהם לכן חושו על כבוד יוצריכם ותנו אליו כבוד והזהרו פן תתנחמו חלילה ואל שדי אתחנן יתן בלבבכם לחוס על עצמיכם ויזכני להתאחד עמכם אל אדמת הקודש לעובדו שכם אחד אמן· כה דברי לשוני אחיכם שלמה הלוי אלקוויץ· ע״כ לשון הכתב:

אשרי עין ראתה כל אלה ע״כ כל אחד יקדש ויטהר עצמו בתוספות קדושה וטהרה וטוב שיזהרו שלא ידברו באותה הלילה בשום לשון חול רק הכל בלשון הקודש:

ההפטרה של חג השבועות שהיא כמעשה מרכבה דיחזקאל קבלתי מאבא מורי ז״ל ח״ה לאומרה בעמידה וכהא דאיתא בחגיגה פ׳ אין דורשין ת״ר מעשה ברבי יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה מהלך בדרך ורבי אלעזר בן ערך מחמ׳ אחריו אמר לו רבי שנה לי פרק אחד במעשה מרכבה אמר לו לא כך שניתי לכם ולא במרכבה ביחיד אלא אם כן היה חכם מבין מדעתו אמר לו רבי תרשיני לומר לפניך דבר אחד שלמדתני אמר לו אמור מיד ירד רבי יוחנן בן זכאי מעל החמור ונתעטף וישב על האבן תחת הזי׳ אמר לו רבי מפני מה ירדת מעל החמור אמר אפשר אתה דורש במעשה מרכבה ושכינה עמנו ומלאכי שרת מלוין אותנו ואני ארכב על החמור ע״כ· העולם אינן נזהרין בחג השבועות כשמחלק השמש בב״ה הלק כחלק לכל איש ואיש עשבים המריחים בשעה שמנגן הש״ץ האל בתעצומות והם מיד כשלוקחים מריחים· וזה אינו נכון דמ״מ עברי איסורא אם מברכין ברכת הריח נמצא דהם מפסיקין בדיבור ברכה זו במקום שאסור לדבר דהא אסור לדבר מכי מתחיל ברוך שאמר עד לאחר סיום התפלה ואם מריחין בלא ברכה זו קשה מהראשונה שנהנין בלא ברכה· ע״כ יזהר כל א׳ שלא להריח בהם מיד בלקיחתן רק לאחר סיום התפלה יעמוד לו רוח והצלה· העולם נוהגין לאכול בחג השבועות מאכלי חלב· ואח״כ אוכלין בשר לקיים ושמחת בחגך ואין שמחה בלא בשר· אז צריך לדקדק להתקדש בפרט ביום קדוש כזה שהוא מתן תורתינו· לעשות קינוח והדחה היטב ולהפסיק בברכת המזון ולהמתין שעה ואחר כך יפרוס מפה אחרת· ויערוך השלחן ובשר· ורמז לדבר ראשית ביכורי אדמתך תביא בית ה׳ אלהיך לא תבשל גדי בחלב אמו· שיהיה נזהר שלא יערבבם· ומי שמתקדש בזה ביותר קדוש יאמר לו· הגאון מהרש״ל ז״ל התיר החלב שנחלבה בי״ט א׳ של שבועות לאוכלה באותה יום ואם נחלבה בשבת שלפניו ה׳סיק אין לאוכלה עד יום ב׳ עיין בתשובותיו וכן הורה מהר״י מולן ז״ל:

חייב אדם לשמוח בזה החג ביותר כי הוא יום שזכינו בו לכתר תורה ובפסחים פ׳ אלו דברים הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מר בריה דרבינא יתיב כולא שתא בתעניתא בר מעצרתא ויומי דפוריא כו׳ רב יוסף ביומא דעצרתא עבד ליה עגלא תילתא אמר אי לאו ההוא יומא כמה יוסף איכא בשוקא· מ״מ גילו ברעדה כתיב והשמחה אשר שמח תהיה שמחה רוחניית והודות והלל להש״י שנתן לו התורה מתעורר מאוד בלבו להתקדש ולתקן מעשיו ולהיות מוכתר בכתר תורה לקיים והגית בו יומם ולילה כי היום הקדוש הזה הוא יומא דדינא· וז״ל תולעת יעקב דף נ״ח ודע כי כמו שבר״ה רצה הקב״ה להשגיח ולדרוש מעשה בני האדם כי הוא יום הבריאה הראשונה והחדוש העולם וכמו שתקנו לומר זה היום תחלת מעשיך כדברי רבי אליעזר שאמר בתשרי נברא העולם כן רצה ביום מתן תורה· שהוא מורה על חדוש העולם להשגיח ולדרוש על מעשה העולם ולדונו על פירות האילן כדאיתא בפ״ק דר״ה בארבע פרקים העולם נידון וכו׳ בעצרת על פירות האילן וכבר ביארנו כי הפירות ההם הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב״ה והעולם נידון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה והוא אמרם על פירות האילן בלא השלימם בתורה ובמצוות כראוי ועוד ירמוז היום הקדוש

הזה

לה׳ העולם שאחר התחייה שאז יתענגו בני העולם ההוא בגוף ובנפש יחד מן הסעודה השכלייה המעותדת להם כמו שהיה מתענג א״ה בגוף ובנפש קודם שחטא כי אז יחזור העול׳ לשלמותו הראשון ולדוגמא זו בא הקרבן ביו׳ זה חמץ ומצה חמץ כנגד הגוף ומצה כנגד הנפש והחמץ והמצה קרבים יחד על גבי מזבח גם הנפש והגוף יתענגו יחד בערון העול׳ ההוא שהוא זיו השכינ׳ כמו שמצינו למשה ואליהו עכ״ל :

היום הזה זמן מתן תורתינו על כן נתעורר באיזה ענינים מת״ת :

כתיב לא ימיש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה ז״ל הטור י״ד סי׳ רמ״ו והועתק מדברי הרמב״ם כל אחד מישראל חיי׳ בתלמוד תורה בין עני ובין עשיר בין שלם בגופו בין בעל יסורין בין בחור בין אם הוא זקן גדול אפילו עני המחזר על הפתחים אפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה שנאמר והגית בו יומם ולילה ע״כ :

במדרש רב פנחס בשם רבי חלקיא אמר הקובע עתים לתורה מיפר תורה שנאמר עת לעשות לה׳ הפרו תורתך ע״כ · ולכאורה תמוהה דהא קבעת עתים לתורה היא המעלה הראשונה שעליה האדם בתחילת דינו אלא לא קשיא אדם שהוא פנוי מעסקי הזמן ואינו טרוד במחייתו מחוייב ללמוד יומם ולילה בלי ביטול רגע במימריה רק הזמן שמתפלל והאכילה ומעט שינה ואם הוא רוצה לקבוע עת הוא מיפר התורה רק תמיד בתורת ה׳ יהיה חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה ועניין מעלת קביע׳ העתים נאמר על מי שטרוד במחייתו או במלאכתו · אזי על כל פנים יקבע עתים לתורה · ואמר קובע עתים לשון רבים ולא אמרו קובע עת כי לא די בקביעת עת אחת רק יהיה לו הרבה עתים בכל יום דהיינו בכל העיתות שהוא פנוי מעסקיו וצרכיו :

ובפרק קמא דקידושין ז״ל אמר רב ספרא משום רבי יהושע בן חנניא מ״ד ושננתם לבניך אל תקרא ושננתם אלא ושלשתם לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד מי ידע כמה חיי לא צריכא אלא ליומי ע״כ : וז״ל תוס׳ לא צריכא אלא ליומי פי׳ בקונטרס ימי השבת כלומר שני ימים מקרא ושני ימים תלמוד ולא נהירא דא״כ אכתי הוה מצי למיפרך מי ידע כמה חיי ונראה לי לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש על כן תיקן בסדר רב עמרם גאון כמו שאנו נוהגים בכל יום קודם פסוקי דזמרא לומר מקרא ומשנה ותלמוד · ורבינו תם פי׳ שאנו סומכין אהא דאמרינן בסנהדרין בבל בלולה במקרא במשנה ובתלמוד דתלמוד בבל בלול בכולם עכ״ל ע״כ צריך האדם ליזהר להיות שונה הלכה בתלמוד בכל יום ויום כל ימי חייו · ואף שיוצא לר״ת בתלמוד בבלי זהו לענין כל יום ויום · מ״מ צריך האדם לראות שילמוד תורה נביאים וכתובים ומשנה ותלמוד וילמוד תורה שבכתב תורה נביאים וכתובים כסדר זה אחר זה · ואחר כך תורה שבע״פ שהם סדרי משנה בזה אחר זה וכל כך פעמים ילמוד אותם עד שיהיו שגורים לו בע״פ וההלכה בתלמוד בכל יום ויום כדי שיהיה יוצא שישליש כל יום כו׳ :

ולמדתם את בניכם כסדר הזה הנער כשיתחיל ללמוד מקרא לא יזוז עד גמר תורה ונביאים וכתובים היטב היטב לא ידלוג מפרשה לפרשה של שבוע רק זה אחר זה ולא יזוז משום פסוקים עד שידע הנער פי׳ המלה עם הפעולה והחיבור דהיינו הביאור הפסוק וגם חלק גדול מחכמת הדקדוק טוב ללמוד בעודו נער שאז כתובים על לוח לבו והם לזכרון תמיד · אחר כך משניות כולם מן שהם סדרי שהם שנונים בע״פ ואח״כ התלמוד באורך ורוחב ופוסקים ואז מלאה הארץ דעה · ועיקר הכולל הכל יהיה נעקר ונשרש מן העולם השם של בין הזמנים לא יזכר ולא יפקד רק כל העתים שווים לטובה · יתנהגו כמנהג אחר לתורה כמ״ש והגית יומם ולילה וענין החלוקים יהיו בטלים ומבוטלים ומי יתן שלא היו בעולם ואף אם יאמר האומר שהוא מגיד קרוב לפשוטו ומגיד הרבה ענייני אמתיים מ״מ כשמעורב בו אפילו דבר אחר שאינו אמת אוסר במשהו ומי יוכל לשער העון פלילי להפוך דברי אלקים תורת אמת · והנה שמעתי דבת קצת מחכמי הדור האומרים באם לא עוד החלוק מה גבר מגוברין כי אז יקומו הרבה לתפוס ישיבה על הדברים האלה ראוי לקרוע להיות ממעט בכבוד שמים כדי להרבות כבודו ועוד מי יתן כל עם ה׳ נביאים כי אז יתרבה הדעות :

והנה יש כת משוגעים האומרים החילוק מחדד · האומר כן ראוי לנזיפה חדא אף אם היה וכי אומרים לאדם חטא כדי שיזכה ק׳ וחטא גדול ונורא כזה : ועוד כשנעשה מחודד מה עושה בחידודו הלא אין חידודו אלא שמכלה ימיו בדבר הזה ומדבר סרה על תורת אמת : ועוד איך נעשו ר״ת ור״י וכל בעלי תוס׳ מחודדי׳ רק ע״י לימוד תורה אמת ובקיאות מסכתות והתמדה וחוזרים תמיד · וזמן ובין הזמנים שווים · רק דבר זה היא מצוה ובו ידבקון ויהיה ג״כ חידוד דהיינו לתרץ בדרכים אמתיים כל או״ש ברענג״ר וכל כ״ן בערג״ר וכל רעני״ר שפורנו״ר וכן בתוספת לקשר כל וא״ת או תימא שהוא בלא זאת · דברים כאלה הם בכלל תורת אמת והם גם כן חידוד בוראי מי שלומד דבר יום זמן ובין הזמנים גמרא פי׳ תוספת עם כל הדקדוקים ובפרט דקדוקי רש״י כי בכל דיבור ודיבור של רש״י יש בו נסתרים עניינים מופלאים כי חיבר החיבור שלו ברוח הקודש צאו וראו ברש״י על התור׳ שהקורא סובר שהוא קל ראו במזרחי ובכל מפרשי דבריו ותמצאו נפלאות ורש״י על הגמרא ג״כ הוא כולם מרועה אחד נתנו · ואחר כך עיון בגמרא פי׳ תוספות בקושיות ותירוצים ואחר כך לתרץ כנז׳ לעיל בדרכי׳ אמתיים ודבר זה יהיה נוהג זמן ובין הזמנים ולא יזכר ולא יפקד שם בין הזמנים ויעקור מן העולם · אז תהיה תורתנו תורת ה׳ תמימה · חבל על דאבדין מה שהוצאתי רוב ימי בחילוקים גדולים ונפלאים חטאתי עויתי פשעתי על כן באתי להזהיר הדורות הבאים ובזה יתהפכו זדונותי לזכיות · יאמרו נא יראי ה׳ ויפרסמו כל הנ״ל בקרב כל ישראל לזכות ארץ הרבים · והא דמשמע בדברי רז״ל שנוסף על לימוד התלמוד צריך להיות מפולפל כדאיתא בחגיגה כל משען לחם אלו בעלי תלמוד איש מלחמה זהו היודע לישא וליתן במלחמות של תורה הרי הפלפול נוסף על התלמוד וכן אית׳ בב״ב פ׳ מי שמת עתיר נכסים עתיר פומבי זה בעל אגדות עתיר סלעים עתיר תקוע והו בעל הפלפול עתיר משה עתיר פמוס זה בעל שמועות הכל צריכי׳ למרי׳ חטיא ומאי ניהו גמרא ופירש״י סוגיית התלמוד ותירוץ המשניות ובריית׳ והוא עיקר התלמוד וממילא פילפול ענין אחר הוא והוא החידוד שת״ח מחדדים זה את זה כדאיתא בפרק קמא דתענית מאי דכתיב ברזל בברזל יחד לומר לך מה ברזל זה אחד מחדד את חבירו אף ב׳ תלמידי מחדדים זה את זה ואיתא נמי התם למה נמשלו ד״ת כעץ שנ׳ עץ חיים היא למחזיקים בה לומר לך מה העץ קטן מדליק את הגדול אף תלמידים חכמים קטנים מחדדים את הגדולים ואמר רבי חנינא הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מרבותי ומתלמידי יותר מכולן וכבר אפלינו בזה רבן שמעון בן גמליאל ורבנן חד אמר סיני עדיף וחד אמר עוקר הרים עדיף ופרש״י עוקר הרים הוא חריף ומפולפל גם בן עזאי היה משתבח עצמו בחריפות ובפלפול כדאיתא בפרק בתרא דבכורים תניא בן עזאי אומר כל חכמי ישראל דומי׳ עלי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה ומצאתי כתוב למה דמה חכמי ישראל לקליפת השום ולא בקליפות פרי אחר כגון קליפת אגוזים ורמונים וא״ל משום דקליפת השום הוא יותר גרועה מכל שאר הקליפות הפירות כי אין השכל נותן דכולי האי לאין דומין כל חכמי ישרא׳ קמיה ושיכוין הוא להגדיל כבודו ולמעט בכבודם כ״כ אלא נראה הטעם הוא מפני חריפו׳ השום שהיה בו יותר מכלם והם היו כמו הקליפה דעם היות שאין בקליפה אותו החריפו׳ כמו בפרי הרי היא מעמדת הפרי ומקיימא אותו בכה הם היו בקיאים וחכמים בתורה ומעמידים חריפתו ולכך כתוב כל חכמי ישראל׳ דומים עלי שהיה שם אותם עליו לומר שלפי האמת הם עליו בחכמה אלא שהוא היה יותר חריף יותר מהם שהוא השום והם הקליפה שעליו המקיימת ומעמדת השום ע״כ :

מסכת שבועות

אמת הדבר טבא פלפלא חריפתא ובפרק ב"מ אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין שואלין אותו נשאת ונתת באמונה פלפלת בחכמה כו' אבל כל זה נאמר על פלפול של אמת ויכול אדם לחדש פלאי פלאות בכל הלכה והלכה מכח קושיות ותירוצים ולפלפל עליהם ולמצוא דרכים איזה דרך הפשט האמת הן בתלמוד הן ברש"י ותוס' וכמו שכפלפלי' התו' עם רש"י כן נוכל להוסיף בפלפול לעיין ולתרץ הקושיות שהתוס' מקשי' על רש"י וכן שאר קושיות שהתוס' מקשים בכוניא דשמעתתא התורה נתנה לכל ישראל כי כתר תורה מונח לכל ואל יחשוב מה אני ומי אני הוא לעיין ולילך בגדלות ובנפלאות כי הלומד לשם שמים וכיינע את עצמו בהלימוד אז יגעתי ומצאתי תאמין וכל אלה הפלפולי' אשר אורייתא הוא דמרתחת ביה הם מרכבה למדת המלכות שנקרא תורה שבע"פ שהיא מדת הדין ודוקא בפלפול של אמת אבל בפלפול של שקר דובר שקרים לא יכון ובפ"ק דעירובין תנא תלמיד ותיק היה ביבנה שהיה מטהר את השרץ בקן טעמי' וז"ל התוס' תימא מה חריפותא הוא לטהר את השרץ שהתורה טמאהו בהדיא ואיכר ר"ת כו' ע"שהרי שהוקשה לתוספת דמה מעלה יש בפלפול שאינו של אמת · ודי בהערה זו

ובענין לימוד משנה ותלמוד איזה מהן להיות רוב עסקו בו איתא בבציעא פ' אלו מציאות דף ל"ג ת"ר העסוקי' במקרא מיד ואינו מדה במשנה מדה ונוטלין עליה שכר בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד הא גופיא קשיא אמרת בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו והדר אמרת ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד א"ר יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו שבקו כולי עלמא מתניתין ואזלו בתר תלמודא הדר דרש להו ולעולם הוי רץ למשנה יותר מן התלמוד:

ת"ה

כתב מהר"ק בספ' תפילה למשה וז"ל ואם הרבו ללמוד תורה קודם כותו מבית הכנסת לעבקיו יורה על סוד סמיכות תפלה לתורה דהיינו לקשר מלכו' בת"ת ולכן טוב שלא להפסיק כלל ולתת קביעות לתור' דהיינו קביע' עתים לתורה שהמלכות עת ויש לה בחינה עת דין ועת רחמים עת יום ועת לילה לכך קובעין עת לתורה ביום בלילה · עת קשירת תפלת ערבית בזוה ועת קשירת תפלת שחרית לתורה · ושתי שתים אלו כקשרים ביום ובלילה תפלה ותורה ומטעם זה כתיב בהפך מסיר אזנו משמוע תורה כו' אמנם פרטית התורה ידוע · תורה נביאים וכתובים ע"פ נגד הוד יסוד ומלכות אמנם משנה ותלמוד המשנה ומשיבי' יותר ביותר מפני שקשוט המקרא מדה שאינו מדה ירצה ימלוד בהלכות ויתקן בהתיקון ומעט עד שיאמר מדה שאינו מדה · הבל פיו ימלוד ויתקן בה תיקון מדה שאינו מדה מתקדם אלא מור ומודד בה שכבר מודו רלשונים בעת שמתגלה המקרא ונתקנה במלכות באותם האותיות שמודדו ע"י הנביא עת קודם כבואתו א"כ מודד הימוד אמנם ענין זה אינו אלא בתורה שבכתב מפני שכתובה ומודדה אבל תורה שבעל פה כל עת שאדם שונה בה מודד ולכך משנה מדה שמקבלין עליה שכר אם הוא שונה מודד ומור ימודד ומקשט במלכות להשפיע בה כאותן הקשוטין והיינו מדה ותיקון שמקבלין עליה שכר שהוא שפע הוכר המואלא אותם התיקונים והקישוטין תלמוד היינו קדוש תורה מדה העולם עד תכלית מפני שמעם תקדם מגילו' בהלכות והרי ב' חלקים אלו הם תלוים בעסק התורה ואם ילמוד הלכות ויקדם כהן מוסף מלמעלה ממערין דרים דהלכה דכתיב בהו קווצותיו תלתלים · ופי' כל קוץ וקוץ תלי ה' לים של הלכות ולכך עסק ההלכות דבר חשוב עד מאוד שהוא מוסף מורישא דמלכא ואם אדם שהוא תורה בסוד מעתיקא קדישא דתמן רזין דאורייתא ומסך מהכתר תיקון אור ר"ו ליסו' לת"ת ולהשפיע למלכות ומתקנים בקשוט תיקון דקישוט שאין למעל' היינו ובזה משובח תיקון התורה יות מהתפילה שהרי עבירה שהיא המלוכית מכבה מצוה שהיא תפלה ובולא אותה ומעכב' לעלות דרך היכל לבנת הספי' כדפי' בפ' סי' ואין עבירה מכבה תורה אלא סוד תיקון זה עולה ונוכר ואין הקליפות יכול לעכב בידה ולמסור אלא אדרבה התורה היא פותחת פתח לתפיל' ליכנס עמה מפני שהתור' מעלמא דדכורא שאין הקליפות נאחזים בה כלל ולכך אורך ימים מהכתר למימינים שהכתר כלאו נקבד דשמאלא עושר וכבוד מלמטה ועכ"ו ימתוק שלא לשיה בא לשמה שמן השמאל יכנס לימין שכן דרך הת"ת אותו נשמאל ולח"כ מסה כלפי חסד ונוטה לימין והיינו שמיס א"ש ומי"ס נוטה הא"ש לגויס ע"כ בת"הה ·

ת"ה

והרלקנט"י פ' יתרו לאחר שהאריך וכתב בתורה שבכתב היא תפארת ותורה שבע"פ היא מלכות כתב וז"ל והנה המסכתות הנשבעות מזה יודע היא הם ששים כד"א ששים המה מלכות ר"ל הנשפעים ממדת המלכות וכנגדן אמרו רז"ל ששים מיני מורא הוו והמסוכה שכלן הוא אלוה' והרמז בו לשחיטת קדשים ונתחברו המסכתות האלו בשיתא סדרי משנה הכוללת הכל בשם קמות והכן מה שאמז"ל דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם על פה ודברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרם בכתב כי כל אחד הפך חבירו על תורה שבע"פ רמז הכתוב כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה ומאמר שאין לה כלום אלא מתורה שבכתב אין לקבוע לה מקום אחר רק עליה מפני סוד הנשיקה והאחוזה שבתורה שבע"פ לים' ולכן בה דוגמת הסודה היא כמו שאחז"ל בפ"ק דתעני' אמר ר' חנינא מאי דכתיב ברזל בברזל יחד למה נמשלו תלמידי חכמים כברזל לומר לך מה ברזל כל אחד מחדד את חבירו אף תלמידי חכמים מחדדי' זה את זה בהלכה · והכן למה המשילו לחדוד הברזל ובירדים ילמדנו והוא באחד ומי ישיבנו בשם שהשואל שואל למטה כך למעלה שנאמר בנורת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאלתא בשם שנושאין ונותנין בהלכה למטה כך נושאין ונותנין בהלכה למעלה ובירושלמי דפאה גרסינן אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כאלו נאמר למשה בסיני מדרש רות זאת לפנים בישראל אין זאת אלא תורה על התעודה זו תלמוד ירושלמי שנאמר צור תעודה חתום תור' בלימודי צור תעודה בא"י שם נקראו לימודי ה' ושם ולא בח"ל וכתיב לתורה ולתעודה ועל התמורה זו תלמוד בבלי שבח"ל שחלפו הלשון והדת והכל היה לפני הקב"ה קודם שברא העולם ובשתבין זה שכתבתי תבין מה טעם כינש רבינא ורב אשי מלעשות ספרי התלמוד לבד המשנה ומתן כי הוא העיקר והבן זה · והרמ"ט פר' מערכות השמות הביא דברי ר' מנחם רקנאט"י בספר טעמי מצות וגם כתוב בזה הלשון והתורה שבע"פ מלוה היא לפלפול שעת ההלכ' כי כל זה הוא כנגד ת"ה שהתורה שבע"פ רומז אליה . על כן צריך לתת לה חלקה כפי ראוים לה ובזה יומק הזהב רותם כפי האומרם מה לכו ולנדים הואת ללמוד כל שמה סדרים ולחבר בהם שבותינו יותר טוב הוא ללמוד הפסקי' ולהתעסק אחרי כן בחכימות אחרות אמנם תלמוד גדול ליפא ליתן בהלכה כמו שבארנו למעלה הכבוד יראוו בן עכ"ל

ומכ"ש

ומכ"ש האידנא שזכינו לפי' הרמב"ם הרב ברטנור"א שמבארים המשנה כפי ההסכמה שבתלמוד וגם כתבו פסק ההלכה הרי מעלת המשנה רבה · כי מה שאמרו תחילה תלמוד אין לך מדה גדולה הימנה כי גירסת המשנה בלא הלמוד לא יגיעהו לתכלית המכוין ללמד חוק ומשפט בישראל שאם לא ידע טעמי הדבר פעמים ידמה דבר לשאינו דומה ויורה הוראות טעות ועל זה אמרו במסכת סוטה פ"ג תנאי' מבלי עולם הן וכי מבלי עולם הן והלא מיושבי עולם הן שנ' הליכות עולם לו אלא שמורין הלכה בתוך משנתן ע"כ אבל עתה בפי' הרמב"ם והרב ברטנורי מתוקן הכל · ע"כ רוב העסק יהיה במשניות ללמו' ולחזור אותם בליערך ובלי הפסק ויהיה שונה הלכה בתלמוד בכל יום ולפלפל פלפול של אמת ואשרי הזוכה למשנה שיהיו שהא כדרי משנה שגורים בפיו בע"פ ואז עושה כול' לנשמה שתעלה למעלה למדריגה בכח וסימנך משנה אותיות נשמה · ומצאתי כתוב המשנה הוא כתר תורה שבע"פ ועל ידה נמצא תיקון · גדול לארבע דברים נעלמים מעץ כל חי שכל הגאולות לישראל מתעוררים מלמעלה להאיר ולהוריד כוחם למטה ראשון הפ' של משנה ופתקנת ומפתקת המ' של למרבה המשרה שהיא סתומה והתוכרה עד קץ הימין ונפתחת ע"י לימוד המשנה

המשנה׳ והש״ן של משנה מתקנת וממתקת הצ׳ של יצחק שהוא דין הקשה להיות בש״ן יצחק ישחק שיהיה לעתיד ג״ל וששון
ולזה מרומז המסורת של ר׳ יצחק בש״ן ישחק כאשר כרימז ומבואר ליודע חן והנה מקרבת הגאולה וממתקת שער החירות שהוא שער
החמשים שהוא שער הגאולה׳ והה׳ מרומזות על השכינה שה״א בגלות ועם הלימו׳ וכוציא אותה מהגלות הכר והגמהר ע״כ׳ ונ״ל
הרקנא״ט פ׳ יתרו ד׳ פ״ו ע״ג ודע כי צריך אדם להתעסק בתורה שבכת׳ ביום ובתורה שבע״פ בלילה דבר כפי ענייננו וכן אמרו רז״ל
בפירקי רבי אליעזר כל אותן מ׳ יום שעמד משה בהר היה קורא ברת מקרא ביום ושונה ברת משנה בלילה׳ וכן תרגום המתרג׳
בפסוק דודי צח ואדום בלשון זה בכן שריאת כנישת דישראל למשתעי בשבחי׳ דמריה עלמא וכן אמרת להההוא אלהא רעותי למפלח
דעס״ף בימם׳ באיצטלא כתלג חיור ועסיק בעשרין וארבע ספרין דאוריתא ופתגמי נבואה וכתיבי ובלילא הוא עסיק בשיתא סדרי משנה
וזיו יקרא דאנפוהי זהירין כנורא מסגיאו׳ חכמתא וכברא דהוא מחדר שמעון הדתן בכל יומא ויומא ועתיד לפרסומינן לעמיה ביום׳ רבה
תאר הלבנות הרמוז במלת צח לתורה שבכת׳ ועל כן אסר באיצטלא כתלג חיור והאדמות הרמוז במלת אדום לתורה שבע״פ היוצאת כן
הכלה זהו שאמרו ואף כל דבריהם כגחלי אש והוי זהיר בגחלתן וע״כ אמר זיו יקרא דאנפוהי זהירין כנורא רמז לאש אוכלה אש עכ״ל
וזהו ענין שאמרו בסוף תענית על הלילות שאחר ט״ו באב ודלא מוסיף יסיף מאי יסיף תנא רב יוסף תקבריה אמיה הכוונה כי הלימוד
בלילא היא תורה שבע״פ שהיא מרכבה לאם שהיא מדת מלכות׳ ומצינו שהלילה זמן מוכן לתורה ביותר מביום לפי שפנוי בו האדם
יותר מעסקיו וע״כ אמרו בפ״ג מאבות רבי חנינא בן חכינאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה ה״ז מתחייב
בנפשו ע״ל לפי שהם שעות פנויים מעסק וממלאכה וראויות ללמוד ומי שאינו עושה כן מאבד זמנו בידים ומתחייב בנפשו והזמן המוכן
יותר בכל הלילה הוא באשמורת הבקר לפיכך היה דוד קם בחצי הלילה לקרות בתורה׳ וגרסינן במס׳ מנחו׳ פרק הרי עלי עשרון דף ק״י
שיר המעלות הנה ברכו את ה׳ ונומר בבית ה׳ בלילות אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה מעלה עליהם הכתוב כאלו עוסקים
בעבודה וגרסינן בפ״ק דע״א דף י״ב ובמסכת חגיגה פ׳ אין דורשין דף ג׳ א״ר לוי כל העוסק בתורה בלילה הקב״ה מושך עליו חוט של
חסד ביום שנ׳ יומם יצוה ה׳ חסדו ובלילה שירה עמי מה טעם יצוה ה׳ חסדו משום דבלילה שירה עמי׳ איכא דאמרי אמר רשב״ל כל
העוסק בתור׳ בעולם הזה שדומה ללילה הקב״ה מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שדומה ליום שנ׳ יומם יצוה ה׳ חסדו וגומר וגרסינן
במסכת עירובין פרק הדר עם הנכרי דף ס״ה א״ר לוי לא איברא ליהרא אלא לגירסא׳ וגרסינן נמי התם פרק עושין פסין דף י״ח א״ר
ירמי׳ בן אלעזר כל בית שדברי תורה נשמעין בו בלילה שוב אינו חרב שנאמר ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה ולא עוד אלא
נשותיהן זוכות ברבר כדגרסינן בפרק י״ה דף ע״ז מ״ר כן יתן לידידו שינה א״ר יצחק אלו נשותיהן של ת״ח שמנדדות שינה מעיניהן בעה״ז
וזוכו׳ לעולם הבא ואם ת״ו אינו עוסק בלילה נענש כדגרסינן בפ׳ חלק דף צ״ב א״ר אלעזר כל בית שאין דברי תורה נשמעין בתוכה בלילה
אש אוכלתו שנ׳ כל חושך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו ואין שריד אלא ת״ח שנאמר ולשרידים אשר ה׳ קורא בם
וכל זה מפני שהתורה הנלמדת בלילה מתקיימת ומתיישבת ביותר לפי שהוא פנוי מהטרדות ועל כן מה טוב ומה נעים שהוקבע לימוד
תורה שבע״פ שצריכה עיון גדול ללמוד אותה בלילה׳ הסמ״ג בלאוין י״ג כתב הפורש מן הפירק אפי׳ זקן מופלג עובר בלא תעשה
שנאמר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך וכפ׳ שתי לחם אמר שעובר בשני לאוין ובאבות תנן השוכח דבר א׳ ממשנתו מעלה עליו הכתוב
כאלו מתחייב בנפשו וגרסינן בפ״ג דיומא אמר רב המשכח דבר א׳ מתלמודו גורם גלות לבניו שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך
גם אני א״ר אבהו אף מורידין אותו מגדולתו שנ׳ כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי עכ״ל ומסתבר׳ לי שזה שאמרו שהפורש מד״ת עוב׳
בלאו או בשני לאוין שבכל יום הוא עוב׳ ותניא ביומא דף ל״ה ענין עשי׳ ורשע באין לדין לפני הקב״ה אומרין לעני מפני מה לא עסק׳ בתורה
אם אומר עני הייתי וטרוד במזונו׳ אומרים לו כלום היית עני יותר מהלל הזקן היה עושה ומשתכר חצי דינר חציו היה נותן לשומר בית
המדרש וחציו לפרנסת ביתו פעם א׳ לא מצא להשתכר ולא הניחו השומר להכנס עלה וישב על פי ארובה לשמוע דברי אלהים חיים ואותו
היום ערב שבת היה וירד עליו שלג רום ג׳ אמות בשחרית אמר שמעי׳ לאבטליון בכל יום הבית מאיר והיום אפל הציצו עיניהם וראו דמות
אדם בארוב׳ עלו ופרקו השלג מעליו והרחיצוהו והושיבוהו כנגד המדורה אמרו ראוי זה לחלל עליו שבת אומרין לעשיר מפני מה לא
עסקת בתורה אם אומר עשיר הייתי וטרוד בנכסי אומר לו כלום הייתי עשיר יותר מר׳ אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עירות ביבשה
ואלף ספינות בים ומימיו לא הלך לראותן אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה ונוטל שק של קמח על כתיפו והולך מעיר לעיר
ללמוד תורה שואלין לרשע מפני מה לא עסקת בתורה אם אומר נאה הייתי וטרוד ביצרי אומרים לו כלום היית נאה מיוסף הצדיק שהיתה
אשת פוטיפר משדלתו בדברים בכל יום ומחלפת בגדיה בערב ובבקר נתנה לו אלף ככר כסף לשכב אצלה ולא שמע אליה נמצאו
עניים ועשירים ורשעים מחויבים על שלא עסקו בתורה עכ״ל המאמר הזה צריך ביאור וקשה מה היא דעת העשיר שהשיב עשיר הייתי
וטרוד בנכסי כו׳ מכ״ש היה לו לקיים התורה מעושר ולא היה לו להטריד כ״כ בעסקי׳ גם מה זה תשובת העני שהיה טרוד במזונותיו
מ״מ עני הוא ועסקיו מועטין במשא ומתן אבל בודאי יש לו זמן וזמן ללמוד והיותר קשה על ענין הרשע׳ הרא כה לי ולתורתו והלא
כתיב ולרשע אמר מה לך לספר חקי וגו׳ אם יש לו התנצלות מלימוד התורה מ״מ חייב בדין על שהוא רשע ועוד מה אומר הייתי טרוד
ביצרי מכ״ש שהיה ללמוד כמ״ש רז״ל אם פגע בך מנוול זה משכיהו לבית המדרש׳ הענין כל א׳ רוצה להיות נפטר ע״ד העוסק במצוה
פטור ממצוה טענות העשיר הוא מה שהפליגו רז״ל בשכר המחזיקים לומדי תורה בממונם כדאית׳ במס׳ כתובות בפ׳ בתרא דף קי״ג
כל המשתמש באור של תורה כל מחייהו וכל שאינו משתמש באור תורה אין טל תורה מחייהו כיון דהוייה דקא מצטער א״ל רבי מצאתי
להם מנוחה ממקום אחר ואתם הדבקי׳ בה׳ אלהיכם וגו׳ כדאיתא בפ״ה כח״כ באיכות הזיווג וגרסינן בב״ר זבולן לחוף ימים ישכון
קדם זבולן לישכר והרי היה יששכר גדול מזבולן שכן הוא מיחסן יששכר זבולן אלא לפי שהיה יששכר עוסק בתורה וזבולן
עוסק בפרקמטיא ובא ומאכילו לפיכך קדמו הכתוב שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה ולא לעמלים בה׳
וגרסינן בויקרא רבה למחזיקים למי שמחזיקים ידי לומדי תורה ומכיין ממונו בשטען אחי עזריה על שהיה עזריה
יוצא בפרקמטיא ובא ונותן לתוך פיו של שמעון נקרא על שמו׳ וגרסינן במדרש תנחומא עץ חיים למחזיקים בה אלו נאמר
לעמלים לא היה תקומה לאחרים אלא למחזיקים בה למחזיקים ידי לומדיה׳ כיוצא בדבר ארור אשר לא יקים את
דברי התורה הזאת אלו נאמר אשר לא ילמד את דברי התורה לא היתה תקומה לאחרים אלא אשר לא יקים את ידי לומדיה שנאמר
עץ חיים היא למחזיקים בה וגומר ובזוהר פ׳ בראשית אמר שכל טוב לכל עושיהם אלו הן דאורייתא׳
אינון דלעאן באורייתא לית בהו עשי׳ בעוד דלעאן בה אינון דתמכין לון אית בהן עשיה ובחילא דא כתיב התהלתו
עומדת לעד׳ הרי מעלת המחזיק ידי לומדי התורה גדול במאוד בכן טוען העשיר שהוא מחזיק ידי כמה לומדים
שיעסקו בתורה׳ סובר שדי לו בזה ואינו מחויב ללמוד בעצמו מאחר ששוכר אחרים בממונו ועוזר לתורה ע״כ
הוא טורד את עצמו בטרדת אסיפת הממון איש כזה ר״א בן חרסום מחייבו כי בודאי החזיק בממונו הרבה כמה לתורה
כי איש חסיד וקדוש היה ועל כל זאת היה עוסק בתורה יומם ולילה׳ עני טוען אני אף שלא עסקתי בתורה מ״מ הוא כאלו עסקתי

מסכת שבועות

בתורה כי ענין עסק התורה היא תורת חסד שארז"ל איזה תורת חסד זה הלומד תורה ומלמדה עו' אמרו ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו הם מלמדי תינוקות ואומר הינני שטרחתי הכל לזון בני ובני ביתי אני ג"כ בכלל מצדיקי הרבים שהרי דרז"ל עושה צדקו' בכל עת זה הזן בניו ובני ביתו כשהם קטני' וזה בודאי נאמר על עני שמטריח בכל גופו וזן אותם על זה אמר הילל מחייבו רשע שהזוכר במאמר הזה אינו רשע בפועל רק ר"ל מי שנולד במזג תכונה רעה להיותו בעל תאוות והוא אדרבה כובש תאוותו והוא אומר מה תכלית עסק התורה שיבא לידי מעשה ושיגבר על היצה"ר המנוול אומר הרשע מאחר שאני עושה כן אם כן הרי כאלו עסקתי בתורה · איש כזה יוסף מחייבו שנגבר על תאוותו וע"כ זה בן זקונים למד מיעק' כל התורה שלמד יעקב משם ועבר ·

הרצה ללמוד ושיתקיים בידו יוציא הדבר בפיו כדגרסינן במסכת עירובין פרק כיצד מעברין דף נ"ד ברורי' אשכחי' לההוא תלמידה דהוה גריס בלחשא בטשא ביה אמר ליה לאו הכי כתיב ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה ברמ"ח איברים שבאדם שמורה בלב ואם לאו אינו שמורה בלב תניא תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר בן יעקב שהיה שונה תלמודו בלחש ולאחר ג' שני' שכח תלמודו ואמרינן עלה א"ל שמואל לרבי יהודא שיננא פתח פומך כי הכי דתיקום בידך ותוריך חיי שנאמר כי חיים הם למוצאיהם אל תיקרי למוצאיהם אלא למוציאים בפה ואמרינן נמי עלה א"ר אמי מ"ר כי נעים תשמור בבטנך אימתי דברי תורה נעימי' בשעה שתשמרם בבטנך ואימתי תשמרם בבטנך בזמן שיכונו יחדיו על שפתיך ר' זירא אמר מהכא שמחה לאיש במענה פיו גו' אימתי שמחה לאיש בזמן שהוא במענה פיו ר' יצחק אמר מהכא כי קרוב אליך הדבר וגומר אימתי קרוב אליך הדבר מאוד בזמן שפיך ולבבך לעשיתו רבא אמר מהכא תאות לבו נתת לו וארשת שפתיו וגומר אימתי תאות לבו נתת לו בזמן שארשת שפתיו בל מנעת סלה · ומי שרצונו ללמוד יחזור תמיד לימודו ויבין ויזכור כדגרסינן בפ"ק דתענית דף ז' אר"ל אם ראית ת"ח שתלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינ' סדורה הוא שנאמר והוא לא פנים קלקל מאי תקנתי' ירבה בישיבה שנא' וחיילים יגבר ויתרון הכשר חכמה כ"ש היכא דסדורה לו משנתו מעיקרא · ר"ל הוה מסדר מתנית' מ' זימנין כנגד מ' יום שניתנ' בהם תורה ועייל קמיה דרבי יוחנן רב אדא בר אהבה מסדר מתניתיה כ"ד זימנין כנגד תורה נביאים וכתובים ועיי' לקמ'ה דרבא ואם אינו חוזר בהלמודו ישכחנו כדגרסי' בפ' חלק דף נ"ט אריב"ל כל הלומד תורה ואינו חוזר דומה לאדם שזורע ואינו קוצר לומר ומשכח דומה לאשה שיולדת וקוברת ואם יכול לחזור תלמודו אפי' ק' פעמי' נקרא עובד אלהים כדגרסי' בפ"ק דחגיגה דף ט' א"ל בה"א ה"א להלל מ"ר ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו לא עבדו א"ל עובד אלהים ולא עבדו תרווייהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה שונה פרקו ק' פעמים למי ששונה מאה פעמים ואחד · א"ל ואשום חרא זימנא יתירה קרי ליה לא עבדו א"ל אין צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בזוזי ואחד עשר פרסי בתרי זוזי ומי שרגיל בחזרת לימודו, יהיו דברי תורה משוננין בפיו ומזומן להשיב לכל שואל כדגרסינן בפ"ק דקידושין ד' כ' ת"ר ושננתם שיהיו ד"ת משוננ' בפיך שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר אלא אמור לו מיד שנא' אמור לחכמה אחותי את ונומר ·

הגה
(מצאתי רמז נפלא בזה הפסוק בין עובד אלהים הנה עובד אלקים לאשר ר"ת עא"ל כני' ק"א לא עבדו ר"ת עולם ק' סרי כפסוק' ק' עדיין נקרא לא עבדו וכן כא הרמז החכמה מאין תמצא מאין עולם ק"א ואותיות מאין הם הנעלמים מאותיות מסה דמילואי כוה מ"ס ס"א טין וכן ונכוונבאל רמו ונכונאל של מטה הנגלה לו נפכה כמבוא' בתרגום וכתן עולם ק"א ע"כ:)

איתא במסכת ברכות דף ל"ח ר' חייא בר אבא כל תלתין יומין מהדר תלמודיה קמיה דר' יוחנן רביה וז"ל ההוס' לאו דווק' כל תלמודא אלא כל מה שהיה לומר כל שלשים יום היה חוזר הכל לפניו ביום שלשים ואחד עכ"ל ·

בסוף מס' ברכות הסכת ושמע ישראל הס ואח"כ כתת כדרבא דאמר רבא לעולם ילמד אדם תור' ואח"כ יהגה פרש"י הס ואח"כ כתת שתוק כסוויהם כלב שתוק והאזין לשמועתך עד שתהא שגורה בפיך ואע"פ שאינ' מיושב' לך ואח"כ כתתנה והקשה עליה מה שיש לך להקשות ותרץ תירוצין עד שתתיישב לך יהגה יעיין עכ"ל · וכן הוא בפ"ק דע"ז ומייתי לה מקרא כי אם בתורת ה' חפצו והדר בתורתו יהגה ואמר רבא לגרוס אינש והדר לסברא ואע"ג דמשתכ' ואע"ג דלא ידע מאי קאמר שנ' גרסה נפשי לתאוה אל משפטך בכל עת ע"כ וכן איתא במסכת שבת פ' במה אשה אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין הוה גמרינא ליה לכולא תלמודא ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא מאי קמ"ל דלגרס אינש והדר לסברא פרש"י דלגמר אינש לגרוס שמעתתא כרביה ואע"ג דלא ידע לפולהו טעמי' והדר לסבריה טעמי' דהא קשה ליה לרב כהנא ולא הוה ידע להאי טעמא ותלמודיה הוה קים ליה מדהוה בר תמני סרי ע"כ · מזה מוכח דלגמר אינש תחלה הרב' ואח"כ יתרגל בעיון ואשרי מי שיבחר ויוצא ידי שניהם ונוהג כפי מה שראיתי נוהגין הרבה חכמים שלמים דהיינו שלומדים בכל יום תלמוד משני מסכתו' מסכת' אחת לומדים בו הרבה במרוצה בלי עיון גדול ואח"כ מסכת אחרת לומדי' בה מעט ובעיון ופילפול וחידוד ·

לאחר שמילא כריסו במקרא ובמשנה ותלמוד יתעסק באימה וביראה בקדושה וטהרה בחכמ' הקבלה בזוהר ובתיקוני' ובמפרשים דבריהם וביתר ספרי הקודש השואבים ממי באר הזוהר וכבר נתחברו על זה פסקים הרבה בלימוד חכמת הקבלה וכלל העולה שמחוייב האדם לידע את שמו ית' ומי שלא ראה זו החכמה לא ראה מאורות מימיו והכסיל בחשך הולך וכבר הוזכרו עניינים אלו בארוכה למעלה בפרק עשרה מאמרות במאמר בביאור פסוק דע את אלהי אביך · ומצאתי כתוב כמו שיש בסוחרים מי שאינו מרויח רק ארבעה או חמשה לבנים ליום להיותו תופר בגדים גסים ומי שהוא מרויח עשרים או שלשים לבנים ליום להיותו תופר בגדים רקי' ומעולים וכן נוקב מרגליות ירויח דינר זהב ביום ונוקב כלי זכוכי' לא ירויחנו בשבוע א' והכל אומנים א"כ בשכר המצות יותר ישתכר ביום אחד מי שיודע סודם ממה שישתכר בשבוע אחת הבלתי יודע סודם המשל ראובן שמעון לוי אכלו כאח' גד ונפתלי דן אכלו כאחד לוי המקוב' זימן ובירך ברכת המזון וכוס של ברכה בידו וכיון למה שראוי לכוין דן הבלתי מקובל זימן גם הוא בחבורתו ובירך ברכת המזון וכוס של ברכה בידו ולא כיון לסודות הברכה כי לא ידע הנה שניהם מצוה אחד עשו אך יש יתרון לשכר לוי משכר דן כיתרון האור מן החושך ועל זה הדרך שאר המצות וזה פשוט ליודעי חן הן אמת שכמו שניכר היודע סודות המצות גדול מאד משכר הבלתי יודע כך ענשו כשיעבור עבירה או יבטל מצוה גדול מאוד מעונש הבלתי יודע ומכל מקום לא האדם בן חורין ליבטל הימנה ולומר לא היא ולא שכרה כי על מנ' כן עברנו בברית ה' אלהינו ובאלתו לעשות כל מה שהוא חפצו ובבטלנו רצונו יפקוד בשבט פשענו ולא נפרוק עלו מעל צוארינו באמור לא מרבש הקבלה ולא מעוקצה כמו שאמרו שעיר ופארן במיאנם התורה ואולם צריך לידיעה הזו' ב' תנאי' הא' לב נבון מלא מיראה ה' ואהבתו · הב' שקידה רבה על ספר הזוהר ·

במסכת ברכות ד"כ העוסק במעשה מרכבה אינו פוסק אפי' לאמן יהא שמיה רבא כו' ע"כ העוסק בחכמת הקבלה צריך שלא יסיח דעתו מהענין אשר עוסק עד גמר אותו הענין ואצ"ל שלא ישיח ח"ו שום שיחה והוא בק"ו בנו של ק"ו דאפי' בר"ת דעלמא ארז"ל המפסיק בשיחה מאכילין אותו גחלי רתמי' אשרי שומר פיו ולשונו ובתורת ה' יהגה:

הרחקת

הרחקת לימוד פילוסופיא ואיסורה מבואר בדברי הקדמונים והאחרונים ואם להביא כל דבריהם הוא · עלי למשא אפס קצרת מהם תראו מ"ש בזה רב האי גאון נמצא בעין יעקב במסכת חגיגה במאמר ד' נכנסו לפרדס ע"ש והראש ז"ל כתב בתשובה כלל נ"ה וז"ל ואעפי' שלא ידעתי מחכמה חיצונים שלכם ברוך רחמנא דשיזבן מינה כי בא האות והמופת להדיח האדם מיראת הש"י ותורתו כו' עד לא תהא תורה שלנו כשיחה בטילה שלכם הכמת הגיונכם אשר הרחיקו כל חכמי הדת כו' עד כי חכמת התורה וחכמת הפלוסופי אינן ע"ד אחד ואמר החכם כל באיה לא ישובון ר"ל כל הבא ונכנס מתחלה בחכמה זו לא יוכל לצאת ממנה להכנס בלבו חכמת התורה כי לא יוכל לשוב מחכמה טבעי' ולא יסיג לעמוד על חכמות התורה שהיא אדחות הת"ם כי יהיה לבו תמיד על חכמ' הטבע ותעלה ברוחו להשוות שתי החכמות יחד ולהביא ראיה מזו לזו ויעות משפט כי שני הפכי' הם צרות זו לזו ולא ישכבו במקום א' עכ"ל וע"ש כי קצרתיו בעל שבילי אמונה נכר הראש היה כמושכת פעמים בספרו דף ק' הוא כת' בנתיב הח' וז"ל ראיתי תועי רוח שחשבו עשיית המצות שאבי', ורבא נושאין ונותנין בהן דבר קטן שלא עלה ביד המתעסק בהן רק שכר עשייתן שאין בעשייתן רק שקיים מצות הש"י כו' עד ומזה יצא להם בטול העשייה בכלל המצות בתפלה ותפילין ואיסור והיתר ואין נותנין דעתן רק בחכמת הפילוסופא וחושבין שזהו מעשה מרכבה וזה באמת אבדון ומות והמאמינים כן נבדלים מקהל ישראל וכו' עד ומרוב עונינו נמצאות מבני עמנו נמשכים אחר הפילוסופיא אפרים רועה רוח ורודף קדים וברית עם חכמי האומות יכרותו להתעסק בחכמת היונים ויהיו לאחור ולא לפנים ומהמונרה הם חיצונים כי למדי הפילוסופיא הנקראת חכמת חיצונית וכו' והביא ראיה מפרק חלק כי לומדי הפילוסופיא אין להם חלק לעה"ב אח"כ הודה ולא בוש על חטאתו אשר חטא בלמדו מעט ממנ' בזה הלשון עם היות שידעתי שעשיתי בזה עון אשר חטא את עוני אני מכיר וחטאי אני מזכיר כו' ע"ש כי קצרתי והרשב"א ז"ל פי' ת"ס מתשובותיו האריך בזה והא לך שנים שלשה גרגרי' מראשי אמירי אמריו אם המתמסר בספרי היוני' עושה אותם עיקר ועוקר תורת ה' ומן החרב אשר בירם לא נשמר וישים מר למתוק ומתוק למר מעורר על תורת אמת מצה ומריבה וכו' עד גם ראיתי את הלחץ שלוחצים ונחלצים נגד התורה וחכמיה וכמעט עוקרין כל התוכיה עד. ואם יש בספרים ההם קצרת דברים מועילים יש בהם כמה נזקים ושועלים כרמים מחבלים ומושכים המתמיד בהם בחבלי השוא ונתעה לא יאמן בשוא ויצא שכר הדבר הטוב בהפסדיו במצות אשר הכוהו חכמי' בין ידיו ואם אמרו חז"ל להנות בס' בן סירא כ"ש בא' יש שגורמים לסור מאחרי ה' היתתה איש אש כחיקו ובגדיו לא תשרפנה כו' ויתר דברי קצפו אשר קצף על יושבי עיר פרובינצא על התעסקם בחכמת חיצוני' והחרם שהחרים הוא ובית דינו שלא להתעסק כם הנם כתובי' על ספר תשובותיו ע"ש והשר הגדול החכם הרופא הר"ר יודא בן אלפכאר כתב לרד"ק בזה הלשון יאמר נא קמחי ששמו צמח פתי ניתנו מקראי קודש להדרש במרות החכמה היונית וילכו אחורני' ומתי נחם ארם על אפרים ותעלה ותצא מרכבה ממצרים לא כן הדבר כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים והאריך עוד ע"ש והחכיר הר' ש"ט בהקדמתו לס' האמונות אשר לו נתרעם על מתפלספי בני זמנו בזה להם לעג להם ובסוף דבריו אמר כשחקרתי בדבריה' בערה בקרבי שלהבת כי פרחה בבני ישראל צרעת ממארת וראיתי כי בכל הדורות האלה כפרו והמירו המופלגים בחקירה ע"ש ור"ת בספר הישר מנה י"ד דברים שמבטלים עבודת הש"י והא' מהם החכמות הרעות וז"ל יש חכמות משחיתות האמונה כמין חכמות חיצונים וחכמה הפילוסופיא ואין צריך לעובד אלקים לשקוד עליהם רק ירחק מהם בכל כחו כי טרם שישיג מהם תועלת יאבד אמונתו וכמה חכמים בעיניהם חשבו שעלו למרום החכמ' ושעמדו בסוד גדול ולא ידעו כי רחקו מהאמונה ולא יכירו הדבר כי המתעסק בחכמת הפילוסופי' הרחיקהו מעט מעט והוא לא ידע גלא יבטח הנכנס בפילוסופי' שלא תאבד אמונתו אם לא יהיה לו מלמד בקי וחסיד שיורהו וישמרהו מהמקומות שתתלש אמונתו ואז ימלט אבל כשילמוד עם רב חכם שאינו חסיד גמיר או לבדו אין ספק שתשחת אמונתו וזה הכלל הוא עמוד לכל ירא ה' ולכן צריך להזהר בו עכ"ל בשער ו' ובשער י"ג כתב עוד וז"ל אם מתעסק בחכמת החיצונה אשר מחייתו הם צריך לבקש עסק אחר שתהי' מחיתו ממנו וישליך עסק זה כי יותר יהיה ההיזק הבא עליו מן התועלת שירויח בו כי כל המשחיתים אמונתם המאמרים תקותם מהעה"ב הם אשר דבקו בחכמות חיצוניות ואשר התחברו ללומדיהם ואם יחשוב שהוא חסיד ולא יוכלו החכמות להשחית אמונתו אין הדבר כאשר ידמה אבל הוא מתרחק מעט מעט מהאמונה ואינו מרגיש ויחשוב שהוא מחזיק בתומתו והוא לא ידע שהוא רחוק מסנה מאוד וכו' עכ"ל ומה מאוד האריך הרב המקובל בספרו עבודת הקודש בחלק התכלית פרק מ' נ"ו נ"ז נ"ח נ"ט ופ"א מחלק סתרי תורה בפרקים אלו גילה קלונם ברבים והזהיר במאוד מאוד מהם · ואמר כי שלמה המע"ה יסד ספר משלי ברוח הקודש על שתי נשים אחת אהובה והאחרת שנואה השנואה היא הפילסופים אשה המנאפת והיא אשת זרה אשר אמריה החליקה והיא המפרחת את האדם ולא ידע כי בנפשו הוא מביאו לידי מינות והאשה המשכלת אשה ביראת ה' היא התהלל היא התורה ציוה לנו משה מורשה א"ת מורשה אלא מאורסה ובזוהר פ' כי תצא גילה כי אית שרים הת"ח וכנגדן בארץ מארי פילסופים דישראל ואית שרים כבהמות וכנגדן בארץ עמי הארץ כו' ע"ש אח"כ פיים ואית אחרנין מארי סתרי תורה דאינון ירתין נשמתין מסטרא דמלכותא קדישא ראיתי כליל מי' ספירין כו' על כן אשרנו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו למלא כרסנו ממקרא משנה תלמוד ופוסקים ואחר כך לעסוק בחכמות הקבלה ואז מתקדש בקדושה גדולה ואז נשמתו הולך בדרך סלולה המוליך בית אל מקום אשר שם היה אהלה מתרומם ומתגדל ברוב גדולה ומכל מאורות העליונים כלולה מצאתי כי ט"ו דרכי' צריכים לעסוק בתורה הדרך א' שיהי' הלימוד עם חכם גדול ובחברת חבירים חשובים ואז"ל חרב אל הבדים אלו תלמידי חכמים שעוסקים בתורה בד בבד ר"ל ביחיד הדרך ב' שיהיה עיון בספרים שחברום גדולי חכמי ישראל שדבריהם רבי הכללות עם הקצור ולא יושנה לחבור רבי הדברים כאילן רב העלי' ומעט הפרי הדרך ג' שיכוין האדם לכה שיקרא וישנה לדעת הפירושים והמכוון במאמרים · הדרך הד' שיכוין תמיד לעשות סימנים למה שיקרא וישנה אז ילמד · הדרך הה' שיעיין ויקרא תמיד בקבוץ א' ולא היום בקבוץ א' ומחר בזולתו באותו ענין · הדרך הו' שיעיין תמיד בספרים יפי הכתיבה ויפי הקשירה ויהיה מקום העיון יפה הבנין הדרך הז' שיהיה העסק בתורה בקול והדבור המוחש שישמע מה שמוציא מפיו ולא בחשאי ובקול נמוך כאוב מארץ אבל בהגעת כלי הדיבור כלום וכל כחות הגוף וכתב הרמב"ם כל המשמיע קולו בשעת התלמוד תלמודו מתקיים והקורא בלחש במהרה שוכח הדרך הח' שיהיה התלמוד בשיר בין במקרא בין במשנה ולזה תמצא ספרי המשנה הקדומים כתובים עם הנקוד והטעמים הדרך הט' שיהיו הספרים מכתיבה אשורית · הדרך הי' שיהיו הספרים מכתיבה גסה ולא דקה הדרך הי"א שילמד לזולתו · הדרך הי"ב שיהיו תלמידים ותלמוד בשובה ונחת ובישוב הדעת ומתינות ולא יהיה האדם נמהר בעסק התורה · הדרך הי"ג שיהיה העסק בתורה לשמה להשלים רצון האל ולהתקרב אליו הדרך הי"ד שיהיה ניקבע זמן מוגבל לעסק התורה יפנה בו מחשבתו מכל עסק ומחשבה זולתה הדרך הט"ו להתפלל לאל שיתן לו חכמה ובינה וזכיה טובה אלה הם דרכים ישרים ילכו בם · עכ"ל ·

ברוך אתה ה' אמ"ה אק"ב וצ' לעסוק בתורה לשמה ר' מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד כו' וגרסינן נמי בפ' חלק

מסכת שבועות

חלק דף צ"ט א"ר אלכסנדרי כל העוסק בתורה לשמה כאלו עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר או יחזק במעזי
יעשה שלום לי ורב אמר כאלו בנה פלטרין של מעלה ופלטרין של מטה שנאמר ואשים דברי בפיך ובצל ידי כיסיתך וגומר ורבי יוחנן אמר
כאלו מגין על כל העולם כלו שנאמר ובצל ידי כסיתיך וריב"ל אמר כאלו מקריב גאולה לישראל שנאמר ולאמור לציון עמי אתה ·
וכשיעסוק בה לשמה נעשית לו סם חיים כדגרסינן פ"ק דתענית דף ז' תניא רבי בנאה אומר כל העוסק בתורה לשמה תורתו נעשית לו סם
חיים שנאמר עץ חיים היא וגומר ואומר רפאות תהי לשרך וגומר ואומר כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מה' אבל אם אינו עוסק בה לשמה
היא לו סם מות דארז"ל כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות שנאמר יערוף כמטר לקחי ואין עריפה אלא הריגה שנאמר
וערפו שם את העגלה וגומר וענין לשמה הכוונה שיעסוק בתורה לקיים מה שצונו הש"י ולמדתם אותם ויחשוב שהתורה היא כמו כתב
המלך שכותב לעבדיו מה יעשו ומה ימנעו שלא לעשות כן נתן הקב"ה התורה לעמו ישראל עבדיו הנאמנים ע"כ כשקורא בתורה נביאים
כתובים או במשנה ותלמוד ופוסקים יעשה מוסכם כל מה שאמצא שם מה לעשות ומה שלא לעשות הנני אקיים כעבד נאמן ומה שלא
יהיה סיפק בידי לקיים מאיזה מניעה ואוכל לגרום שיקימו אחרים כן אעשה בזריזות וזהו שאנו אומרים בברכת אהבה רבה ותן בלבנו
להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים · ואלה הדברים אשר דברתי כוללים הן הדינים שלומד דהיינו מ"ע ול"ת
איסור והיתר טומאה וטהרה זכות וחובה אלא אם ילמוד איזה דרכי מוסר והנהגת מדות ישרות ילמדם על מנת לקיים · וד"ת שהם
מעניני חקירות וידיעות והשגות ילמדם בשביל שירע שמו ית' וגדולתו וסתרי מצותיו ואז יתלהב לבבו ליראה אותו ולאהבה אותו וזהו
שסיים בברכת אהבה רבה והאר עינינו בתורתך ודבק לבינו במצותיך ויחד לבבנו לאהבה וליראה את שמך ומה טוב הוא כשפותח הספר
יאמר הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעת התורה והריני עושה לשם יחוד קב"ה ושכינתיה
זהו הנקרא תורה לשמה וגרסינן במסכת ברכות פ' היה קורא דף י"ז מרגלא בפומי' דרב תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא
קורא ושונה ובועט באביו ובאמו ובמי שהוא גדול ממנו בחכמה שנאמר ראשית חכמה וגו' ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושין
שלא לשמה וכל העושין שלא לשמה נוח להם שלא נבראו על כן יש לו לאדם לעסוק בתורה לשמה ולא יתגדל בה ולא ליהנות גופו
ממנה כמו ששנינו בפ"ד מאבות ר' צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחתוך וכן היה הלל אומר ודאשתמש בתגא
חלף הא כל הנאו' מדברי תורה נוטל חייו מן העולם · וגרסינן במסכת נדרים פ' קונם דף ס"ב תני לאהבה את ה' אלהיך שלא יאמר אדם
אקרא כדי שיקראוני חכם אשנה כדי שיקראוני רבי אשנה כדי שאהיה זקן ואשב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנ' קשרם
על גרגרותיך וגומר ואומר דרכי' דרכי נועם וגומר ואומר עץ חיים וגומר רבי אלעזר אומר עשה דברים לשם פועלן ודבר בהן לשמן אל
תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחתוך בהם · וק"ו מה בלשצר שלא נשתמש אלא בכלי קודש שנעשו כלי חול נעקר מן העולם
מי שנשתמש בכתרה של תורה עאכ"ו · ואש הוא עד אבדון הכתנאה בדברי תורה כמו שהאריכו רז"ל מאוד בזה ולהביא דבריהם
היריעה קצר מהכיל רק יהיה עניו ושפל בירך ומציה גוררת מצוה כי כשיהיה בו מדה זו שאינו מתפאר בד"ת נכנע יודה על האמת ולא יחזיק
בשקר וזהו יסוד עמוד התורה ויקבל האמת ממי שאמרו הן גדול הן קטן עוד ינצל מעבירה גדול שיאמר דבר בשם אמרו ולא יגזול דעת
האומרו כי גזילה זו יותר גזילה מגזילת ממון · כי נפש הוא חובל רצוני לומר הנשמה כי נשמות של ישראל והתורה הן אחת כאשר
יתבאר לקמן בארוכה · ומה מאוד גדול עבירה זו בעיני האומר פשט הכתוב בכפר או אשר שמע ולא מזכיר שם האומר או הכותב ·
ובענין להנות מדברי תורה כבר הזכרתי דברי רז"ל בזה והרמב"ם במסכת אבות במשנה דר' צדוק הג"ל הפריד מאד על תכדה לדבר
בגנות הנהגים מכח תורתם · מ"מ יש בחינות חילוקים בזה בודאי מי שלומד תורה ע"מ שיהיה לו שם גדול ויהיה מכובד ויהגו אותו בני
אדם או מחזיק ישיבה כדי שיהיה לו הכנסה אז עונשו גדול אבל הלוקח והנהנה כדי שיוכל ללמוד ולא יתבטל להטריח אחר מזונותיו זה
בודאי מותר ופסוק מלא לתת מנת הכהנים למען יחזקו בתורת ה' וכפ"ק דברכות אמר אביי ואיתימא ר' יצחק הרוצה ליהנות יהנה כאלישע
ושאינו רוצה ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי שנאמר ותשובתו הרמתה כי שם ביתו ואמר ר' יוחנן שכל מקום שהולך שם ביתו עמו ע"כ
הענין כי שמואל לא היה צריך לאותו דבר ואלישע היה צריך · עוד שם עובר עלינו תמיד א"ר יוסי בר חנינא משום ראב"י כל המארח
ת"ח בתוך ביתו ומהנהו מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב המידין ובפרק המוכר את הספינה מי שעיניו צרות בת"ח בעולם הזה
מתמלאות עשן לעה"ב ופרש"י שעיניו צרות שלא להנותו מנכסיו ובפרק חלק דף כ"ב כל שאינו מהנה ת"ח מנכסיו אינו רואה סימן ברכה
לעולם הא קמן שראוי להנות ולעזור לת"ח ומי שאינו עושה כן ונשא עונו · וגרסינן בירושלמי דמעשר שני פרק בתרא רבי יונה יהיב
מעשר לר' אחא לא משום דהוה כהן אלא משום דהוה לעי' באורייתא וכו' ובירושלמי דשקלים ס"פ ה' רבי חמא בר חנינא ורבי הושעי' הוו
מטיילן באילין כנישתא דלוד אמר רב חמא לר' הושעי' כמה ממון שיקעו אבותי כאן א"ל כמה נפשות שיקעו אבותיך כאן מילא הוו בני
אנשא דילעון באורייתא רבי אבין עבר אילין תרע'א דסדרא רבה אתא רבי מני לגביה א"ל חמי מה עבדית א"ל וישכח ישראל את עושהו
ויבן היכלות מי לא הוו אינשי דילעון באורייתא ע"כ הנך רואה בעיניך שהחכמים האלו גינו לאשר הוציאו ממונם לבנין בית הכנסת עם
שהוא מצוה רבה וקראום שוכחי עושיהם על שלא בחרו היותר טוב שהוא לתתו לעוסקים בתורה ובספר הזוהר פ' ויחי אמרו זבולן זכה
ואקדים בברכאן על דאפיק פהא מפומא ויהיב לפומיה דישׂשכר מהכא אוליפנא כאן דסעיד למריה דאורייתא נטיל ברכאן מעילא
ותתא ולא עוד אלא דזכי לתרי פתורי מה דלא זכי בר נש אחרא זכי לעותרא דיתברך בהאי עלמא וזכי למהוי ליה חולקא בעלמא דאתי
זכו' ובמקרא רבה ספ' בהר ר' טרפון יהיב לר' עקיבא שית קנטרין כסף א"ל זיל זבון לך חדא אוסיא פי' שדה דנהוי לעיין באוריית' וכתפרנסין
מינה נסב יתהון ופליג יתהון לספרייא ולמתנייא ולאילן דלעיין באורייתא לבתר יומין קם עמיה אמר ליה אחמי לי אוסיא דזבנת אחמי
ליה ספרייא ומתנייא ואילן דלעאן באורייתא עד כאן ובמסכת יומא הרוצה לנסך יין ע"ג מזבח ימלא גרונו של ת"ח יין ובמסכת כתובות
המביא דורון לת"ח כאלו מקריב ביכורים · הרי שמצוה גדולה וראה למי שמהנה את הת"ח והת"ח רשאי לו לקבל למען יחזיק בתורת
ה' ואלו לא היה הת"ח רשאי לקבל א"כ היה הנותן עובר על לפני עור לא תתן מכשול ולמה יחשוב להנותן למצוה גדולה אדרבה יחשב לו
לעבירה אלא כדפי' · ובודאי היו בני עלי' בישראל שאכלו עפר ולא רצו להנות כעובדא דיונתן בן עכרם בפ"ק דבתרא וכר' חנינא
בן דוסא וכר' אליעזר בן פרת שהיו עניים גדולים ובודאי היו נותנין להם ממון הרבה והם לא רצו להנות אלו הם בני עליה והנם מועטים
אמנם מי שנהנה ומקבל כדי שיוכל להחזיק בתורת ה' בלי מניעה רשאי זה הכלל אני מוכר לכם אחם בני' יצו אם תזכו אתם וזרעיכם
וזרע זרעיכם להחזיק ישיבה והנהוג לקח שכר רבנות תקחו שכר רבנות כדי להחזיק ישיבה ולהעמיד תלמידים ולא תחזיקו ישיבה בשביל
לקח שכר רבנות כי אז היה קורדום ח"ו ותכלית הדבר הוא שיהיה לומד תורה לשם שמים ולא בשביל טעם כבוד ולא טעם ממון · ואם
לבסוף הכבוד בא שמהנים אותו יכול לקבל לכדי צרכו וצורך ביתו ואף אם הוא ביותר מכדי צרכו רשאי לקבל ובתנאי כפול ומכופל
אם בעסק תורתו לא נתכוון רק לשם שמים לא זולתם ואחר כך בא הכבוד מאליו לו ולא יעשה שום התבולה והידור אחר זה רק מאליהן
באו נדיבים וכוונתם לשם שמים לא בשביל איזה דבר ואיזה טעם · אז רשאי לקבל ובדבר זה יתיישב מה שכתב רש"י בפרק סדר תעני'
אלו ריש דף כ"א וז"ל מלך ר' יוחנן מינהו ראש ישיבה מנהג הוא כי שהוא ראש ישיבה היו מגדלין אותו משלהם ומעשירין אותו כדאמרינן
לגבי כ"ג בסיפרא וביומא והכהן הגדול מאחיו גדלהו משל אחיו עכ"ל וכבר הקדמתי שהמקבל יהיה תורתו לשם שמים וגם הנותן יתן לשם
שמים

שמים ורחמנא לבא בעי ומ"מ החיוב על המקבל ללמוד ביותר שאת ויתר עז לא יפסוק פומי' מגירסא יומם ולילה ממש ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים :

כבר בכלל עסק תורה לשכה הוא שהתלמוד יביאנו לידי מעשה ובדבר זה נפל מחלוקת בין חכמי ישראל איתא בסוף פ"ק דקידושין וכבר היו רבי טרפון וזקנים מסובין בעליית בית נתזה בלוד נשאלה שאלה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול נענה ר' טרפון ואמר מעשה גדול נענה ר' עקיבא ואמר תלמוד גדול נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה ע"כ והקשו כמה מפרשים מאחר שהמעשה הוא התכלית וידוע כי תכלית הוא גדול מהדבר המביא לתכלית א"כ לפ"ז המעשה גדול וכתבו מה שכתבו ואני אין לי, אלא להקדים דברי רבותינו מפרשי התלמוד שעל פיהם אנו חיים והם רש"י ותוס' איתא במסכת ב"ק כפ"ק ה"ר וכבוד עשו לו במותו זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף דברי ר' יהודה א"ל רבי נחמי' והלא לפני אחאב עשו לו כן אלא שהניחו ספר תורה על מטתו ואמרו קיים זה מה שכתוב בזה והאידנא נמי עבדינן הכי אפוקי ספקינא אנוחי לא מנחינא ואי' איתא אנוחי נמי מנחינא קיים לא אמרינן אמר רבה בר חנא הוה אזלינא בהדיה דרבי יוחנן למשאל שמעתתא כי הוה עייל לבית הכסא והוה בעינא מיניה מילתא לא פשיט לן עד דמשי ידיה ומנח תפילין ומברך והדר אמר לן ואפי' קיים אמרינן לימד לא אמרינן והאמר מר גדול ת"ת שהתלמוד מביא לידי מעש' לא קשיא הא למיגמר הא לאגמורי ע"כ פרש"י מביא לידי מעש' אלמא מעשה עדיף · למיגמר לעצמו מעשה עדיף אבל לאגמורי לאחריני עדיף מסעשה הילכך לימד לא אמרינן עכ"ל ז"ל תו' והאמר מר גדול ת"ת שמביא לידי מעשה פי' בקונ' אלמא מעשה עדיף וקשה לר"ת דארבה מהכא דייק כפ"ק דקידושין תלמוד גדול ממעש' גבי זקינים שהיו מסובין בעליי' בית נתזה בלוד ונשאלה שאילה זו בפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול ונכנו כולם ואמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה ואומר ר"ת דה"פ והאמר מר שהתלמוד מביא לידי מעשה וכיון שאנו אומרי' קיים הרי אנו אומרי' שלמד דאי לא שלמד האיך קיים שתלמוד מביא לידי מעשה ולא מסיק אדעתי' השתא לחלק בין למד ללימד ומשני הא לאגמורי דלימוד ודאי לא אמר דהא ודאי עדיף שמבי' את הרבים לידי מעשה כשמלמדם ובשאלתות דרב אחאי גאון ל"ג קיים אמר לימד לא אמר אלא גר' וכנח תפילין והדר אמר לן ותו לא ופריך תלמודא והיאך הוה מנח תפילין תחילה קודם שהיה אמר להם השמועה והלא תלמוד גדול ממעשה ומשני הא למגמר הא לאגמורי דליגמר נפשיה תלמוד שמביא לידי מעשה אבל לאגמורי לאחרים לא עדיף זלפיכך היה מניח תפילין תחלה עכ"ל · והנה מתחלה אפרש דברי התו' כי יש להקשות לפי' ר"ת ל"ל לתלמודא למימר כלל הא למיגמר המעשה עדיף כיון דבין הך דהכא לימד לא אמרינן ובין דהתם תלמוד גדול שמביא כו' איירי תרווייהו בלאגמורי לא ה"ל למימר אקושייתו אלא הך דהכא דאפשר קיים בלא לימוד היינו בלאגמורי והנה יש עוד דקדוק בדברי התוס' במ"ש ולא מסיק אדעתי' השתא לחלק בין למד ללימד מאי קאמרי פשיטא דהמקשת לא אסיק אדעתיה מה שמתרץ לו המתרץ והנה אלו השני דברים יתורצו כאחד דבודאי המקשה שהקשה הלא א"א לקיים אם לא למד מאחר שא"א לבוא לידי מעשה אלא ע"י לימוד · בודאי שיכול לבוא לידי מעשה אם לימד אף שלא למד אחרים כי מה תלוי קיום מעשה שלו בלימוד אחרים ואין תלוי אלא בלימוד של עצמו שידע את המעש' אשר יעשה וא"כ מה הקשת בודאי יתרצו לו שלימד אחרים לא אמרינן לא הענין הוא בודאי גם המקשה ידע זה רק שלא אסיק אדעתיה לחלק בין למד ללימוד בענין המאמר תלמוד גדול שמביא לידי מעשה והיה סובר שמ"ש תלמוד גדול, כולל הן למד הן לימוד ותרווייהו שוו במעלה ע"כ מקשה שפיר והאמר מר כו' כלומר מאחר שקיים א"כ ע"כ למד · ואף א"ת שלא לימד מ"מ למד ולימד שניהם שוין במעלה ומאחר ששניהם שוים במעלה והם גדולים ממעשה א"כ למה קיים אמרינן ולימד לא אמרינן ע"כ הוצרך להרץ הא דקאמר תלמוד גדול היינו בלימוד אבל בלמד מעשה גדול וחלוקים הם במעלה למד ולימד מעשה עדיף מלמד ולימד ממעשה ע"כ קיים אמרינן לימד לא אמרינן ואין להקשות על ר"ת מאחר שהתלמוד של לאגמורי עדיף ממעשה מאחר שמביא לידי מעשה א"כ תלמוד של למגמר שמביא את עצמו לידי מעש' יהיה נ"כ גדול ממעש' · זה אינו קושיא כי המעש' הוא התכלי' ע"כ עדיף יותר מהלימוד כמ"ש לעיל שהקשו המפרשים רק בלאגמורי התלמוד עדיף ממעשה משום שיש בלאגמורי שני ענינים תלמוד ומעש' דהיינו הר"ת שלמוד והמעשה הטוב הוא שמלמד לחבירו והמלמד לחבירו תורה כאלו ילדו וזהו ביאור תלמוד מביא לידי מעשה לפי מסקנא כלומר שבתלמוד זה יש בו מעשה גם כן אבל בלמגמר שאין בו לא תלמוד אז מעשה עדיף ורש"י פי' מביא לידי מעשה אלמא מעשה עדיף הוא כפשוטו לגמרי תלמוד מביא לידי מעשה אם כן המעשה הוא התכלית והתכלית עדיף וסרה תלונות המפרשים אך עתה באתי ליישב קושיות התורה שהקשו על רש"י דמהכא דייק בספ"ק דקידושין וז"ל וי"מ דארם שלא למד עדין ובא ליטלך אם ילמוד תחילה או יעסוק במעשה אומרים לו למוד תחילה לפי שאין עם הארץ חסיד אבל אדם שלמד כבר המעשה טוב יותר מהתלמוד עכ"ל וכן היא סברת רש"י וס"ל דה"פ התלמוד גדול כלומר שיש לו דין קדימה שיותר טוב שלימד סמה שירדוף אחר המצות מי שעדיין אינו בקי בדינים וילמוד הדינים לפי שמביא לידי מעשה שידע מה לעשות ואם לא ילמוד אזי יהיו נעלמים ממנו כמה דינים ויעשה בכמה איסורים ויהיו נעלמים ממנו כמה מצות מעשיות ולא ידע לקיימם · והתכלית האמתי הוא המעשה אבל מי שלמד כבר ויודע כל המעשים והדינים אזי טוב יותר לרדוף ולחפש אחר איזה מצוה מהלימוד · כי המעשה המצות הם התכלית ע"כ מקשה שפיר בסוף פ"ק דב"ק דקיים עדיף מהלימוד כי התכלית הוא המעשה ומשיב המתרץ למגמר עדיף התלמוד ממעשה משום שאז בהלימוד יש נ"כ מעשה תרווייהו איתנהו ביה · ולאגמורי המעשה עדיף ויקדמנו אם לא מי שעדיין אינו יודע דיני המעשיות אז יקדים הלימוד והלימוד גדול להקדימו כדי שידע לבא לידי מעשים כי המעשה הוא התכלית ואפשר שכוונת התו' שם בספ"ק דקידושין שמביאין זה הי"מ דארם שלא למד כו' מביאין אותו ליישב דברי רש"י וכאלו היו אומרים ויש מפרשים ליישב דברי רש"י דארם שלא למד כו' כי גם שם בזה הדיבור של וי"מ כו' הקשו על רש"י וכתבו פי' ר"ת כו' ואח"כ כתבו וי"מ כו' הרי מבוארים דברי רש"י ודברי ר"ת ובעיני יותר מרווחים דברי רש"י לפי מה שפירשתיו מפירש ר"ת כי לפי' ר"ת עדיין קשה קושיית המפרשי' הלא התכלי' הוא חשוב יותר מהקודם · קושיא זו היא קשה בסברת המקשה שלא ידע לחלוק בין למגמר בין לאגמורי ובודאי בבוא התירוץ הוא ניחא כמו שכתבתי ודוק הכלל העול' מדברי שניה' כי לא המדרש הוא עיקר רק המעשה על כן להשתדל אחר מעשים טובים שישנם לעשותם עדיף יותר מלהתעסק בלימוד וה"מ בלימוד של עצמו אבל ללמד אחרים אז הלימוד יותר עדיף כי הוא כלול מתלמוד וממעשה שזה בעצמו מעשה טוב מה שמלמד אחרים · ומי שאינו יודע דינים את המעשה אשר יעשה אז התלמוד גדול רצוני לומר התלמוד מוקדם שיותר טוב שילמוד כדי שידע הדינים את אשר יעשה כי כן מוכרח ליישב דברי רש"י ומסתברא שגם ר"ת מודה בזה אף שמפרש הסוגיו' בענין אחר · וכל זה לא נאמר אלא בהזדמן לו מעשה מצוה שיכולה להתקיים ע"י אחרים אבל אם אי אפשר ע"י אחרים יעשה המצוה ואח"כ יחזור כ"כ הרמב"ם והובא בטור י"ד סימן רמ"ו וכ"ש במצוה המוטלת עליו עכה לעשות שיבטל מלימודו ויעשה המצוה ל"מ בלימוד של עצמו כי זה מבואר במסכת פסחים פ' אלו עוברין בירושלמי שהביא האשירי שם בענין ההולך לעשות עירוב בדי לילך ללמוד לפני רבו ונזכר שיש חמץ בביתו חוזר ומבערו ולא סגי בביטול ואמר בירושלמי בכאן שנה רבי דמעשה גדול מן התלמוד כו' ע"ש והובא בב"י סי' תמ"ד · אלא אפילו במלמד לאחרים ומצוה רמיא עליה לעשותו צריך להקדים מעשה המצוה ואחר כך יחזור ללימודו וזה מוכח בסוגי' דשמעתא דהכא בעובדא דרבי יוחנן שהניח תפילין ואח"כ היה מלמד לאחרים כי לפום ריהטא קשה הלא לאגמור תלמוד עדיף ולמה הקדים רבי יוחנן להניח תפילין קודם למגמר ולפי גירסא השאלתות

מקשה

מסכת שבועות

מקשה תלמודא זו הקושיא ומתרצה אבל לגירסת רש"י ותוספת הקושיא במקומה עומדת אלא הוא כדפי' רשאני מצוה דרמיא עליה וזמנה נוחה כי הנחת תפילין הוא החיוב לכל היום צריך להקדים ואין הדברים אמורים שתלמוד גדול אלא כשאין מצוה דרמיא עליה ובמצוה שיכולה להתקיים ע"י אחר ובמצוה דרמיא עליה לא תימא דווקא כעובדא דרבי יוחנן שיצא מבית הכסא ועדין לא התחיל ללמוד לרבים אבל כשהתחיל ללמוד לא יפסוק אפי' כשהיא מצוה דרמיא עליה ויעביר הזמן כהא דאית' בר"פ היה קורא שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד זהו ק"ש דרבי יורא הנשיא ולא היה מפסיק לקרות ק"ש כולה אע"ג דתנן בפ"ק דשבת מפסיקין לקריא' שמע ולא מפסיקין לתפלה ואמר רבי יוחנן ל"ש אלא כגון רשב"י וחביריו שתורתן אמונתן אבל כגון אנו מפסיקין לתפילה כמו לק"ש והקשה הראש למה לא הפסיק ר' יורא הנשיא לקרות את כול' מאח' שמפסיקין לק"ש אפי' במי שתורתו אמונתו ותירץ דה"מ אדם הלומ' לבדו אבל מי שלומד תור' לרבים אין להפסיק א"כ נלמוד בכאן כשלומד לאחרים לא יפסוק אפי' למצוה דרמי' עליה ואפי' כשתעבור מצוה זה אינו דכבר כתב הב"י בטור א"ח סי' ע' לפי דעת הטור שסובר דהא דאמרינן שמי שלומד תורה לרבים אינו מפסיק דווקא כשהוא בענין שאם יפסוק לקרות את שמע יתבטלו ולא יוכלו ללמוד אח"כ כו' ע"ש ונ"ל ע"ד דה"ה מצוה דלא רמיא עליה כלומר שאינו ממצות עשה רק שאירע מצוה שאינה יכולה להתקיים ע"י אחר ואם לא יקיימנה עתה תתבטל אעפ"י שהוא לומר לרבים יפסיק באמצע למודו ואח"כ ילמוד לרבים ·

נחזור לענין ומי שלא יודע דינים את המעשה אשר יעשה כבר כתברתי למעלה הי"מ והוא דעת רש"י שמצוה להקרי' הלימוד ולא מצינו חולק ע"ז וטעמא דמסתברא הוא ·

כלל העולה שלימות המעלה הוא המעשה אבל דע כי אין שלימות המעשה אלא אם כוונה ישרה כי מצות צריכות כוונה להיות המעשה נשלם בשלימתו האמיתי וצריך להיות המעשה כלול מדיבור וממחשבה הדיבור שיאמר זה אני אעשה אשר ציווני בוראי לשם יחוד קב"ה ושכינתי' והמחשב' היא כוונת המצוה וסודה · וכן מבואר בספר ע"ה פס"ו מחלק התכלית כי השלימות האמיתי הוא המעשה וז"ל השלימות אשר זכרנו אי אפשר הגעתו כי אם במעשה המצות וקיומן בפועל כי הואיל ונברא האדם לתבנית המרכב' באיבריו ופרקיו כמו שבארנו והיה בו כלי המעשה עיקר הנה היה הכוונה בהם העבודה בפועל להמשיך התכלית אשר בעבורו נברא אשר הוא הייחוד ואי אפשר כי אם במעשה ולזה היו המצות המעשיות החלק היותר גדול בתורה לפי שקיומן צריך בפועל תמיד כי מצות לא תעשה אין קיומן כי אם בשכל והוא שיהיה עיני האדם על דרכיו תמיד ולא יסיח דעתו ויזהר לבלתי יחטא כי כמו שקיו' מצות עשה בפועל סבת בנין העולם וקיומו כן קיום מצות לא תעשה בפועל סבת חרבנו אלא שאם בא דבר עבירה לידו וניצל ממנו הרי עשה מצוה שכפה יצרו ואין מצו' יתירה כזו וכדאי' בפ"ק דקידושין והטעם כי כשאד' כובש את יצרו וכופהו וזוכהו השם הגדול מתייחד בכבודו ומתעלה בעולמו וזה פרי המעשה וקיום המצות ועל דרך זה יהפכו וישובו לא תעשה לעשה וזה סבה שתתעלה מדת הדין ברחמים שהוא הייחוד השלם וזה פרי העבודות כלם וזה סוד הכשר ותקון הרע והמעוות לתקנו שיהיה כלו טוב וישר והוא שורש האהבה שנצטוינו עליה באמרו ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ושנינו במשנה פ' הרואה בשני יצרך ביצר טוב וביצר הרע כי מוטל עלינו חובת תיקון כל הדברים לישרם ולהמתקיים כמו שהיו במחשבה העליונה קודם הבדלם משם כי בהיותם שם טובים וישרים היו ולזה נתחייבנו באהבה גם ביצר הרע והוא התייחדו ביצר טוב והיו לאחדים שלא יהיה זה חלוק על זה וזה סוד האהבה שהיא שרש הייחוד וכמו שהתבאר במקומו · ולפי זה כלו שלמותו במעשה המצות לזה היו חלוק חלק האהבה להורות כי הייחוד שהוא התכלית המכוון תלוי בקיום המצות בפועל אשר הם מצד החסד סוד אהבה רבה ובספר קנה ראיתי בזה הלשון ועל כן תרי"ג מצות כלם להוריד מן הא' אל הת' וזהו מצות מעשיות צורך גבוה וצורך אדם עכ"ל ·

הג"ה

ומעובדא דרבי יודא הנשיא שלא הפסיק לק"ש אע"ג דתנן מפסיקין לק"ש ואוקימנא אפי' בתורתו אומנתו אלא הטעם כיון ש"ש הרא"ש משום שהלמיד תורה לרבים ש"מ שלא נאמרו עדיף מלנמר ויש תשובה גדולה על השאלות שמהפך הסברא לפי נרפתו וס"ל דלימנמר עדיף מלאנאורי כי אין סברא לומר להיכן דהא דתנן שתיא מפסיקין לק"ש אפי' בתורתו אומנתו מיירי במלמד לרבים ורבינו הקדוש היה לומד לעצמו דזה דוחק דכתם עתני' מדבר בלומד לאחרים אלא שסברא דהמתניתין מיירי בסתם אדם שלומד עם עצמו ועוד דא"כ היאך תלוי ברבי יודא הנשיא תאמר בתם כל מי שתורתו אומנתו לא יפסיק אלא משום שבפישי תלמידים היו תמיד לרבי יודא הנשיא יותר מכל הדורות דהא משמע שם בפרק היה קורא דהיה לומד או לרבים דהא א"ל רב לרבי חייא לא חזינא ליה לרבי דמקבל עליה עול מלכות שמים כו' משמע דהתלמידים היו שם ע"כ נירם' רש"י ותוס' יותר מחוורת ועוד יש דוחק לגירסת השאלות מה שיכות וקישור יש למאמר דרבה בר בר חנה הוה אזילנא בתריה דר' יוחנן כו' להאיך דלעיל מיניה אבל לרש"י ותוס' א"ש ·

תכלית הלימוד ללמוד וללמד לשמור ולעשות כו' אתם בני יצ"ו אם בא לידכם איזה הוראה ותזכו להיות מורה הוראה תהיו יראי הוראה שלא תכשילו ח"ו לרבים וקודם שתורו הוראה יהיה הדין ברור כשמש בלבכם ובכל נדנוד כפק ספיק' תראו קודם בספר איך הדין ברור ואם יש איזה פקפוק אל תתביישו לדבר מזה עם לומדים מי לנו גדול מרב הונא כשהיה מורה טריפו' הוה מכניף כו' כי היכי דלמטי ליה שיבא מכשורא · ויהיה יראת אלקים בלבכ' מ"מ אל תאמרו א"כ נחמיר על רוב כי אין זה נקרא מורה הוראה להחמיר לאחרים שלא כדין ולו לעצמו יחמיר כטוב בעיניו ובמס' ברכות פ"ק אמר בדוד המלך ע"ה שהיו ידיו מלוכלכות בשפיר כו' כדי לטהר אשה לבעלה לא אמר כדי לטהר או לטמא רק היה יגע כ"כ באם הוא טהור בבירור ע"פ הדין שח"ו לא יטמאנה ויחמיר לאחרים לבטלם מפריה ורביה ומכ"ש שמוזהר בעל הוראה שלא יכשיל ח"ו אחרים רק בא לאשמועינן כח דהיתרא ובן הוא הדין בכל הוראות ואפי' לעצמו הני מילי כשיש מקום לחומרא אבל אם אין מקום להחמיר רק שירצ' להחמי' מחמת חסרון ידיעה ואלו היה לומד ומעיין בבירור היה רואה שאין מקום לחומרא ועל כל זאת הוא מחמיר זהו חסיד שוטה וע"ז שמעת' ביאור המאמר בברכות פ"ק א"ר חייא משמי' דעולא גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים דאלו גבי ירא שמים כתיב אשרי ירא ה' ואלו גבי נהנה מיגיעו כתי' יגיע כפיך כי תאכל אשריך בעה"ז וטוב לך לעה"ב ע"כ וכבר הקושיא מפורסמת דע"כ הנהנ' מיגיע כפו הוא נ"כ ירא שמים דא"לכ איך יהיה הוא עדיף מירא שמים מאחר שהוא חוטא אף שנהנה מיגיע כפו אלא ע"כ צ"ל שהוא נ"כ ירא שמים א"כ מאי רבותא דהוא גדול · אלא ירא שמים קורא בכאן מי שהוא מחמיר ומטריף אבל גדול ממנו מי שמייגע בתורה ולומד עד שנתברר לו שמותר באכילה וזהו הנהנה מיגיע כפו כי ידיו רב לו בתורה · אז אשריו בע"הז שהוא נהנה מאכילה · וטוב לו לעה"ב שעסק בתורה וק"ל ·

לאחר שההוראה ברורה אז לא יחמיץ אותה וישיב להשואל כשם שאסור לענות הדין בדיני ממונו' כן בכל הוראות ובפר' בהוראו' דיני נשים לטהר אשה לבעלה שלא ילין את דינה · ובמסכת שבת פרק במה בהמה א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה כו' אלא מה אני מקיים אשר ישכבון את הנשים מתוך ששהו את קיניהן שלא הלכו אצל בעליהן מעלה עליהם הכתוב כאלו שכבום ·

יכול אדם לקנות מחבירו משכר לימוד ומעשה שלו או לכבור לוקודם שנעשה המעשה כ״כ רבינו ירוחם בסוף נ״ב והביאו הב״י בטור י״ר סוף סימן רמ״ו וז״ל היעוסק בתורה קודם שיעסוק יכול להתנות שיעסוק חבירו בסחורה ויטול חלק בלמודו כמו ישכר וזבולון אבל אחר שיעסק ונותן לו בשביל ממון אינו כלום אם יתן איש את כל הון כו׳ וזה ענין הלל ושבנא כדאיתא בפרק היה נוטל ומסתבריא שהיעוסק אבר שכבר בטל חלקו כך כתבו המפרשים עכ״ל׃

נחזור לכבוד התורה תנן בסוף סוטה משמת ר״ג הזקן בטל כבוד התורה כי עד ר״ג היו לומדים הכל בעמידה אחר כך בא תשות לעולם והתחילו ללמוד מיושב׳ ׃ סכ״ סקום נראה שאיסור הוא ללמוד בסמיכה מוטה על צדו רק ישב כאימה וביראה אם לא כשמהרהר תורה במטה בלילה כשרוצה לישן ומי שמטריח את עצמו ללמוד תורה במעומד כל מה דאפשר לו לפי כחו עליו נאמר המכבד את התורה גופו מכובד׃

בכלל כבוד התורה לכבד את הספרים ואת דפי ספרים שנתקלקלו וכ״כ בהג״הה אש״רי בפרק רבי עקיבא וז״ל משמע דכל דבר הבא מקדושה אף על פי שנתקלקל ולא חזי למילתא טעון גניזה׳ ומאוד אני מצטער על העבירה הנעשית בחוצות לארץ בדפי גמרות קטנות וירא שמים יהא נזהר ויזהר אחריהם לנוגן הישב׃

גרסינן בפרק חלק תנו רבנן הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב״ה ואומרת לפניו רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו גוים אמר לה בתי בשעה שאוכלים ושותים במה יתעסקו ואומרת לפניו רבונו של עולם אם בעלי מקרא הם יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובאגדות ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות חג בחג העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם׳ ע״כ בני יצ״ו הזהרו ללמוד כימי ניסן פרק ערבי פסחים והרי״ף של פסחים וכן הטור עם הב״י ובחג השבועות מאמרים של מתן תורה המוזכרים בפרק רבי עקיבא וכן בתשעה באב הלכות ט׳ באב ותענית וכן בר״ה הרי״ף והטור של ר״ה וכן בי״כ מסכת יומא כו׳ וכן בסוכות מסכת סוכה וכן בחנוכה הלכות חנוכה ובפורים מסכת מגילה ומסכת יום טוב מישך שייך בכל הימים טובים תלמדו מן התלמוד ומן הרי״ף והטור כפי אשר תוכל״ון שאת כי זו התורה היא ביותר חביבה ומביא לידי מעשה כהוגן ותורה זו חביבה במאוד מאוד לפני הקדוש ברוך הוא כי יפה היא ובזמנה היא׳

כבוד התורה נתנה לישראל ואיסור גדול עושים במקצת ארצות במקצת בני אדם שלומדים תורה עם גוים וז״ל רש״ל ים של שלמה במסכת בבא קמא תנו רבנן וכבר שלחה מלכות רשעה שני סרדיוטות אצל חכמי ישראל למדוני תורתכם קראו ושנו ושלשו בשעת פטירתן אמרו להם דקדקנו בכל תורתכם ואמת הוא חוץ מדבר זה שאתם אומרים שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור ושל נכרי שנגח שור של ישראל בין תם ובין מועד משלם נזק שלם׳ ממה נפשך אי רעהו דווקא אפילו דנכרי כי נגח דישראל ליפטר ואי רעהו לאו דווקא אפילו דישראל כי נגח דנכרי ליחייב והחכמים לא גילו להן טעמו של דבר שממון של גוי הפקר מפני הסכנה ומה שמסיק ודבר זה אין אנו מודיעין למלכות הוא מדברי סרדיוטות פירוש השרים המכוונים לעשות דין הם אמרו לחכמי ישראל נעשה עמכם טובה שלא נודיע משפט זה למלכות׳ ולכן מסיק עלה בירושלמי אפילו הכי לא כטו לסולמות דצור עד רשכחו כולן׳ וכן ראיתי בפירוש התוספות ארוכים וכן יראה מפי׳ רש״י למי שמעיין בו׃ והקשו התוספות וא״ת והא אמרינן בחגיגה המלמד תורה לגוי עובר בעשה דמגיד דבריו ליעקב וגו׳ וי״ל רע״פ המלכות עשו בעל כרחם ולא נתחייבו למסור עצמם׳ אי נמי שהשרים עשו עצמן כגרים בעיני חכמים כדאיתא בספרי אף חובב עמים עכ״ל משמע מכאן דלא שרי ללמוד תורה לגוי אף כשיש שלום מלכו׳ וק״ו משום שכר הנאה אם לא בגזירה ואוי להם לאותם שנמצאו במדינת ספרד וליטא וארץ ישמעאלים הלומדים תורת ה׳ עם האומות בעבור הנאתן ותשלומי שכרן הם המולידים בנים לע״ז כי את״כ הם מ הפכים למינות כאשר שמענו וראינו בעו״ה הקב״ה מסר התורה בקבלה למשה לומר ליהושע ויהושע לזקנים כו׳ ולא הניח לכתוב תורה שבעל פה כדי שלא יהפכו למינות כדאיתא בפרקי דרבי אלעזר אם כן אותן האנשים החטאים בנפשותם ובגופם להפר עצת ה׳ אשר לומדים עם האומות נלע״ד גדול עונם מנשוא׳ ולא יראו בנחמת ציון גם שמעינן מההיא ברייתא דאסור לשנות ד״ת אף בזמן הסכנה וחייב למסור עצמו עליה ולפי חד שינוי דתוספו׳ שמלכו׳ הרשעה גזרה עליהם הלא לא תמצא דבר קשה כזו לומר בפני האומות שאנחנו פטורין מהזיקן והם חייבים וכי לא היה ראוי לחוש ח״ו לכמה שמדות וחורבות דליפוק מיניה בפרט מלכות הרשעה שכל מחשבותם רק להתגולל ולהתנפל על שונאינו׳ וא״כ היה להם לשנות או שניהם חייבים או שניהן פטורים אלא ש״מ שמחוייבים אנו למסור על קדושת השם׳ ואם ח״ו ישנה הדין הוה ככופר בתורת משה׳ וכסתמא איירי כגון שהשרים שאלו בפרטות על כל דין ודין שור של ישראל שנגח לשל נכרי ושל נכרי שנגח לשל ישראל וע״כ השיבו האמת על קידוש השם כי לא היו יכולים בידם לשמט עצמם מדין זה׳ והא דאיתא בפ״ק דמגילה מעשה בתלמי שכנס ע״ב זקנים וכו׳ ושינוי התורה התם כן שמיא היא דאסכימו בהדייהו וכעין רוח הקודש היה וכן איתא התם נתן הקב״ה בלב כו׳ והוא על פי הדבור ועוד התם לא שינו שום דבר ממשמעותו אלא שינוי לשון דלא יהפכו למינות וכמו ששנינו כך הוא כוונת המקרא כפשוטו אבל לומר על הפטור חייב או להיפך הוה ככופר בתורה משה מה לי דבור אחד מה לי כל התורה כדאיתא בפ״ג דיומא אמר רב כל השוכח דבר א׳ מכל תלמודו גורם גלות לבניו שנאמר והשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני אלמא דדבר אחד מהתורה הוא נקרא תורת ה׳ עכ״ל מגיד דבריו ליעקב אבל לא״ה אסור ללמוד אפילו אות אחת מן התורה ועון גדול הוא ועכו״ם העוסק בתורה חייב מיתה ועובר נמי משום ולפני עור לא תתן מכשול כל המלמד רק בשבע מצות בני נח שרי ללמדו במסכת חגיגה ובתוספות אבל בזוהר מחמיר מאוד ולא חילק׳ ובזוהר פרשת אחרי מות החמיר במאוד בעון זה הלומד לגוי אות אחת מהתורה וז״ל תולעת יעקב בסוד המילה כל מי שאינו חתום בחותם הקדוש הזה אין לו חלק באלהי ישראל ולא זכרון בתורתו טמא הוא וטמא יקרא ולא קדש׳ ולטעם זה אין מלמדין אותו אפילו אל״ף בי״ת וכל המלמדו תורה משקר בשם הגדול כי כל התורה שמותיו של הקב״ה שהרי אין נכנסין לברית הלשון היא התורה הקדושה אם לא בברית הבשר וקל וחומר הדברים וכמה פכח על שרוא רומז לדבר של קדושה כתוב כל ערל לא יאכל בו התורה שהיא קודש קדשים שמותיו של הקב״ה על אחת כמה וכמה ולפיכך אסור ללמוד תורה לגוי שנאמר מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל ונזכר וכתיב ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת וכתיב התן אמת ליעקב תורת אמת לזרע אמת והמלמד תורה לגוי מעיד על עצמו כאלו אינו אמת ח״ו וכשיזכה לברית בשר שהיא השער מכניסין אותו לברית הלשון שהיא התורה והיא הנקרא גר צדק עכ״ל׃

למען תהיה תורת ה׳ בפיך ראיתי אחד מהמדקדקים שהיה לו רשום תרי״ג מצות בקונטרס קטן והיה נוהג לחזור בכל יום אותם עד שכילם שגורים בפיו בעל פה והיה יודע מצוה פלונית היא מצוה מ׳ או ס׳ או ך׳ או כיוצא בזה וכל מי שמנדב לבו לאהבת התורה יעשה כן׃

חיוב גדול הוא על המהלך בדרך שיעסוק בתורה כהא דתנן המהלך בדרך ומפנה לבו ואומר מה נאה אילן זה כו׳ וגרסינן נמי בסוטה דף מ״ט ובתענית פרק קמא וא״ר עלאי בר ברכיה שני ת״ח ההולכין בדרך ואין ביניהן ד״ת ראוים לישרף שנא׳ ויהי

מסכת שבועות

המה הולכים הלך ודבר והנה רכב ופוסים אש וגומר טעמא דאיבא דבור הא ליכא דבור ראויין לישרף ע"כ לא יזוז מלהיהר בר"ת לקיים מ"ש בהתהלכך תנחה אותך וילמוד בע"פ מה שיוכל או יעסוק באיזה מזמורים או מאמרי' לפרשם וכיוצא בזה הרבה רק לא יזוז מחשבתו מהירהור התורה או תיקון מעשים טובים וכיוצא בזה :

צריך. אדם ליזהר מדברים המשכחים את הלימוד כדאי' בהוריות פ' כהן משוח ת"ר חמשה דברים משכחים את הלימוד האוכל מה שאכל עכבר ומכה שאכל חתול והאוכל לב בהמה ומהר"ם ז"ל היה מונע עצמו אפילו מלב העוף בתשב"ץ בסימן תקס"א והרגיל בזתים והשותה שיורי רחיצה והרוחץ רגליו זו על גב זו ויש אומרים אף המניח כליו תחת מראשותיו חמשה דברים משיבים את התלמוד האוכל פת חיטים וכ"ש חיטים עצמן והאוכל ביצה מגולגלת בלא מלח והרגיל בשמן זית והרגיל ביין ובשמים והשותה מים משיורי עסה ויש אומרים אף הטובל אצבעו במי מלח ואוכל הרגיל בשמן זית מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן כשם שהזית משכח את התלמוד של ע' שנה כך שמן זית מחזיר התלמוד של ע' שנה · הרגיל ביין ובשמים מסייע ליה לרבא דאמר חמרא וריחנא פקחין הטובל אצבעו במלח אמר ריש לקיש ובאחת כתנאי ר' יודא אמר אחד ולא שתים · רבי יוסי אומר שתים ולא שלש עשרה דברים קשים לתלמוד העובר תחת אפסר גמל וכל שכן תחת גמל עצמו · והעובר בין שני גמלים · והעובר בין שני נשים ואשה שעוברת בין שני אנשים · והעובר תחת גשר שלא עברו תחתיו מים מ' יום · והאוכל פת שלא בישל כל צרכו והאוכל בשר מזוהמא ליסטרון · פי' אותו כף שבותשי' את הקדירה קרי ליה זוהמא ליסטרא ע"ש שמעברת הזוהמא לשני צדדים על שני צדדיו תרגום על תרין סטרוהי ושותה מאמת המים שעוברת בין הקברות והמסתכל בפני המת ויש אומרים הקורא הכתב מעל גבי הקבר וכשיהיו נזהרים בדברים אלו · התלמידים חכמים יגדיל תורה ויאדיר ע"כ :

בילקוט ריש ויקהל איתא ויקהל משה רבותי' בעלי אגדה אומרים מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראש' ויקהל אלא זאת בלבד אמר הקב"ה עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפניהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת וליכנס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני ומכאן אמרו משה תקן להן לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג אמר משה לישראל אם אתם עושין כסדר הזה הקב"ה מעלה עליכם כאילו המלכתם אותו בעולמו שנ' ואתם עדי נאם ה' ואני אל וכן דוד הוא אומר בשרתי צדק בקהל רב וכו' מה כשורה הי' ישראל צריכין בימי דוד והלא כל ימיו של דוד מעין דוגמא של משיח היה אלא שהיה פותח ודורש לפניהם דברי תורה שלא שמען אזן מעולם עכ"ל · אמנם הדרשן הדורש לרבים יראה שידרוש לשם שמים לחיות זוכה ומזכה לרבים וכל דרוש ישליש לג' חלקים · חלק א' ידבר פשטים טובים בפרשה המובחר מהמפרשים ויאמר' בשמם ויוסיף כפי שכלו הטוב · חלק הב' יאמר דינים ללמד לרבים בפרט לאות' שאינן בני תורה כ"כ לומר דינים המצטרכים כגון סדר כל היום ודיני ציצית ותפילין ומזוזה והלכות שבת והנהגת תבית בהלכות אישות והלכות ביאה וכיוצא בזה הרבה חלק הג' דברי מוסר מחובת לבבות וראשית חכמה וכיוצא בהם הרבה מאד וכל המוסר שמייסר יראה שיהיה בו לקיים קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים · ובסוף סוטה תנן משמת ר' מאיר בטלו מושלי משלים וז"ל הרב ברטנורי מושלי משלים כגון ממשלות שועלים דאמרינן בסנהדרין כי הוה דריש ר' מאיר בפרקיה הוה דריש תלתא שמעתתא ותלתא אגדתא ותלתא מתלי עכ"ל ובודאי אלו משלים היו להורות דרכי מוסר הרי מבוארים ג' חלקים הנ"ל שמעתתא הם הדינים אגדתא פשטים מתוקים מתלי הם מוסרים והחוט המשולש לא ינתק :

נשלם פרק נר מצוה

פרק תורה אור סוד חג השבועות חג הכולל השכינה שבועות שהם מ"ט יום והחג הוא יום החמשים רומז לשער החמשים משער בינה · הכולל הם"ט שערים שהם ז' מ"ט פנים כמו שנתבאר לעיל בסוד הספירה והיא ה' ראשונה משם ידו"ד המוציאה ומגלה סוד אות' מהשם שהיא סוד התורה קרום ז' יה' פעמים י' עולה נ' ובמקום הזה נאמר מ"ט פנים לתורה כי השער הנ' הוא סגור מעין כל חי ונעלם אפילו ממרע"ה כמו שארז"ל ו"ן זכור מט"ה משה כי השיג מ"ט שערים בבינה שהיא ה' ראשונה וכהצטרף מ"ט לה' נעשה מט"ה ועליו נאמר ותחסרהו מעט מאלהים כלומר איזה אות הוא המעט שבאותיות אלהים זו אל"ף כן היה חסר שער אחר כי זה השער הוא נוגע ומשתווה בסוד החכמה הנעלמת שהיא תורה הקדומה בסוד ואאל"פך חכמה היא האל"ף הזו · אמנם נשאר ע"ן בתיבת מעט כי אל תקרי מעט אלא מ"ט והם מ"ט פנים הנ"ל והע"ן זו רומזת לע' פנים חירות שארז"ל ע' פנים לתורה המתגלות בסוד גילוי התורה בסוד אצילות המתגלה שהוא הבנין · כי התורה הקדומה שהיא סוד חכמה המתגלית קצת בבינה הוא סוד אותיות י"ה מהשם · לעומתם באצילות הבנין סוד ו"ה מהשם סוד תפארת ומלכות הכוללת כל הבנין והתפארת סוד תורה שבכתב בסוד חכמה שלמעלה תורה · ומלכות סוד תורה שבע"פ המגלית ומפרשת את התור' שבכתב וע"ז נאמר מן השמים השמיעך את קולו ועל הארץ הראך את אשו הגדולה השמים הוא התפארת והוא הסוד הקול כי הוא הקול היוצא מהשופר כנודע וקול שופר חזק מאד והארץ היא הארץ העליונה ארץ חפץ ושם האש היא תורה שבע"פ סוד הפילפול אורייתא הוא דרתח ואלו כוללים שבע ספירות הבנין וכל ספירה כלולה מכל העשר ספירות הרי שבעים פנים · ואלו שבעים פנים הם כמו ענפים לחמשים פנים הנ"ל הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו ופירשו בזוהר הנסתרות הם אותיות י"ה והנגלות הם אותיות ו"ה ודבר זה יתבאר עוד לקמן בארוכה והנם כי יש ע' פנים בסוד הכללות שכל א' כלולה מי' מ"מ זה הכללות כלול ג"כ וכן כללי דכללות כלול גם כן עד אין סוף ותכלית כמבואר בפרדס ע"ז אמרו על כל קוץ וקוץ תילי תילים הלכות בלי ערך ושיעור כי יש פנים לפנים הנראים כו' · מול זה בא הרמז פנים בפנים דבר ה' עמכם כי שני מיני פנים כדפי' ובענין זה שכתבתי מצאתי בספר ע"ח פכ"א מחלק היחוד שכתוב וז"ל התורה כולה מבי"ת בראשית עד למ"ד לעיני כל ישראל כמו שהיא בידינו היום בנויה על שמות הקב"ה ומדותיו סוד האצילות שהוא האלהות ולזה היא אלהית ונקראת תורת ה' לפי שהיא שם ה' ממש ולהורות על מקום שנאצלה משם התחילה בבי"ת וסיימה בלמד שהוא ל"ב כנגד החכמה העליונה הכוללת ל"ב נתיבות שבם הויה כל הוות וזו היא התורה הקדומה שקדמה לעולם וכמדרשו של ר' נחוניא בן הקנה א"ר מאי דכתיב נסכתי מראש מקדמי ארץ מאי מעולם דבר הצריך להעלים מכולי עלמא דכתיב גם את העולם נתן בלבם אל תקרי העולם אלא העלם אמרה תורה אני קדמתי להיות ראש לעולם שנאמר מעולם נסכתי מראש ואל תאמר שמא הארץ קדמת לה שנאמר מקדמי ארץ כדאמרינן בראשית ברא אלקים ומאי ברא צרכי הכל ואח"כ אלהים

ומה

הגה"ה

וכוה יוכן הגה"ה דברי רז"ל שאמרו מ"ט פנים לתורה ובמקום אחר אמרו ע' פנים לתורה ובמקום אחר אמרו על כל קוץ וקוץ תילי תילין הלכות והן אלפי פעמים יש לישב מה שאמרו ע' פנים לתורה ר"ל לפרש התורה כפשטן אחד מבראשית עד לעיני כל ישראל להתפרש ענין אל ענין לזה יש ע' פנים והמ"ט פנים ר"ל לכל א' מהע' פנים יש לכל דבר ודבר מ"ט פנים כלומר מ"ט טעמים ועניינים ומ"ט על כל קוץ וקוץ כו' וזהו לדרוש ולהגדיל רבה מפסוק א' או מתיבה אם שבתורה או מכמה פסוקים

ומה כתיב בתריה את השמים ואת הארץ ע״כ והכוונה על חכמת אלהים שהי׳ תורה קדומה שקדמה לעולם אלפים שנה וכמו שאמרו עוד שם ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגומר אמרה תורה אלפים שנה הייתי שעשועים בחיקו שנאמר יום יום ויומו של הקב״ה אלף שנים שנאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול וגומר ע״כ

פסוקים וכיוצא בזה בלי התקשרות עם מה שלפנים ומה שלאחור לזה יש תילי תילי הלכות כך כ״ל ע״פ פשוטו לתכנס האמת יורה דרכו מה שכתבתי:

והכוונה באלפים שנה בסוד חכמה ובינה קודם עולם הבנין וממנה נאצלת מדת תפארת סוד תורה שבכתב כי ממוח האב יצא הבן מקום נבואות אדון כל הנביאים ומשם קבל התורה שהם תרי״ג מצות שנאצלו מספיר׳ חכמה שקבלתם מרום מעלה בסוד תר״ך מיני מאורות ובמדרש של ר׳ נחוניא בן הקנה אמרו ומאי טעמא בנשיאת כפים ולברכינהו בברכה אלא משום דאית בידים עשר אצבעות רמז לעשר ספירות שבהם נתחתמו שמים וארץ ואותם העשרה כנגד עשר הדברות ובכלל אותם העשרה נכללין כל תרי״ג מצות וסנה אותן האותיות של עשר הדברות ותשכח דאינון תרי״ג אותיות ע״כ פי׳ תרי״ג אותיות עד אשר לרעך וכלל הכל תר״ך אותיות כנגד תר״ך מיני מאורות באויר הקדמון שמשם נאצלו ולפי שהתורה היא שם ה׳ בסוד תפארת ישראל השם המיוחד נקראת עץ החיים שנאחזת בחיים העליונים חיי המלך אם הבנים ולזה שנינו גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעולם הזה וידוע לחכמי האמת שתורה שבכתב כלולה בימין ושמאל כי בן שם ה׳ סוד תפארת ישראל באמצע כלול מימין ושמאל והוא הטעם שכוללת מצות עשה ומצות לא תעשה והתורה כלולה מכל שבע ספירות ולפי׳ אמרו במדרשו של ר׳ נחוניא בן הקנה הא למדת שבשבע קולות נתנה תורה ע״כ ולזה שבעים פנים לתורה ומ״ש בפ״ק דברכות זוכה לתורה שנתנה בחמשת קולות · הכוונה אל מקום מחצבתה הנהר היוצא מעדן ה״א ראשונה ולזה כוללת נ׳ שערי בינה וידועה דורשים אותה במ״ט פנים טהור ובמ״ט פנים טמא כי השער החמשים לא יושג אפילו לרבן של נביאים ולזה נתנה בחמשה חומשים להורות על מקום אצילות׳ בכלל עכ״ל : על כן נתנה התורה בחג השבועות כי בימי הספירה שהם ימי ליבון נטהרו ישראל ממ״ט פנים טהור גם כי השבעה שבועות מורות על ז׳ שמיטות ימי עולם כמו שנתבאר לעיל בסוד הספירה ויום הנ׳ סוד היובל הגדול אז יתגלה אור הגנוז של התורה ונודע מה שארז״ל שכל הבריאה תלויה ועומדת על מתן תורה אם יקבלו מוטב ואם לאו יחזור הכל לתוהו ובוהו ועל כן בהשתלם רמז זמן ימי עמידת הבריאה הוצרך קבלת התורה · ואז תורת ה׳ תמימה שם מלא עולם מלא כי התורה כולה שם יהו״ה ויען כי ראוי להאריך בענין זה לכבוד התורה הקדושה ולילך מענין לענין אעשה מאמר בפני עצמו והנני קורא שם המאמר הזה תורה תמימה ויען כי התבוננתי שש מעלות לכסא הכבוד של התורה אבארם ואסמכם על ששה פסוקים והם תורת ה׳ תמימה וגומר עדות ה׳ וגומר פקודי ה׳ וגומר מצות ה׳ וגומר יראת ה׳ וגומר משפטי ה׳ וגומר ובכל פסוק מוזכר שם יהו״ה להורות כי התורה כולה שם יהו״ה ובכל פסוק ה׳ תיבות להורות על ה׳ העליונה כנזכר · המעלה העליונה ברוך המקום ב״ה שנתן תורה לעמו ישראל · ב׳ מעלת התורה ג׳ מעלת לומדיה · ד׳ מעלת מקיימיה ה׳ מעלת הסרסור מרע״ה ו׳ מעלות אחרות התורה סוד אלו ואלו דברי אלהים חיים · המעלה העליונה נותן התורה ברוך הוא תורת ה׳ תמימה משיבת נפש אמרו המקובלים המעמיקים כי התורה רושם אלהות והעולם רושם התורה והנני בביאור דבר הנכבר הזה באמת התורה רושם אלהות סוד גילוי השם העצם שהוא שם יהו״ה היה הו״ה יהיה אשר הויוה הכל והוא עצם ההויה האמיתית וממנו נתהווה כל הוה ע״י גילוי שם עצמותו בסוד האצילות בסוד נעלם ונגלה דהיינו אותיות י״ה הם הנסתרות סוד מחשבתו וחכמתו ובינתו אשר אין שם רק ציור שכלי להתגלות וסוד המחשבה הזו היא תורה קדומה כי ענין תורה הוא כמו לשון מורה · כי מורה דרך מה סוד התפשטות להיות גילוי ואחר כך נתגלה הבנין במקומו בסוד ו״ה שהוא גילוי לחיות נמשך מהם השתלשלות העולמות רוחניות וגשמיים ותפארת הוא תורה שבכתב הנקרא יהו״ה בנקודה חש״ק ויהו״ה בהיכל קדשו ה״ס מפניו ונעמר סוד מלכות תורה שבע״פ פירושה דתורת שבכתב ואלו הצינוריות והניצוצים מתלבשים ברוחניות טעמי מצות של התורה אשר הרוחניות הזה מתלבש במעשי המצו׳ תורה אשר צוה לנו משה הרי התור׳ רושם האלהות וזהו תורת ה׳ תמימה וז״ל שערי אורה דף ב׳ דע כי כל שמותיו הקדושים והטהורים הנזכרים בתורה כלם תלויים בשם בן ד׳ אותיות שהוא יהו״ה ואם תאמר והלא שם אדנ״י הוא העיקר חמקיר דע כי שם בן ד׳ אותיות הוא כדמיון גוף האילן ושם אדנ״י הוא עיקר האילן הזה וממנו ישתרשו שרשים ויתפשטו ענפים לכל צד ושאר כל שמות הקדש כלם כדמיון הענפים וסנסני׳ נמשכים מגוף האילן וכל אחד מן הענפים עושה פרי למינהו ומלבד שמות הקדש הידועים שאסור למחקן יש כמה כינויין אחרים תלוים בכל שם ושם כגון שתאמר כינויין של יו״ד נורא נושא עון · עובר על פשע · כנויין של א״ל מי הם כגון גדול רחום וחנון · כנויין של אלהים מי הם כגון אדיר שופט דיין ולכל א׳ מאלו הכנויים יש כנויין אחרים תלויים מכל כנוי וכנוי מאלו והם שאר כל מלות התורה · עד שנמצאת כל התורה כלה נארגת על הכנויין והכנויין על השמות והשמות הקדושים כלם תלוים על שם יהו״ה וכלם מתאחדים בו נמצאת כל התורה נארגת על שם יהו״ה ולפיכך נקראת תורת ה׳ תמימה עכ״ל וכמו שאין לשמו הגדול סוף ותכלית כך אין להתורה תנן בספר יצירה שתי אבנים בונות ב׳ בתים ג׳ בונות ו׳ ד׳ כ״ד ה׳ ק״ך ו׳ תשך ז׳ ה׳ אלפים ומ׳ בתים מכאן ואילך צא וחשוב מה שאין הפה יכולה לספר ועין לראות ואוזן לשמוע עכ״ל הנה התורה ס׳ רבוא אותיות תצרף מתחלה ב׳ אותיות כמו בר ואח״כ ג׳ כמו ברא ואח״כ ד׳ כמו ברא״ש וכן עד גמירא וכי יוכל השכל להפוס איך אפשר לשער זה · ואח״כ בסוד תיקוף וצירוף ומאמר ומכלול וחשבון המוזכר בספר מעין החכמה אשר הביאו הפרדס שער מהות והנהגה פרק רביעי ע״ש ואז תדע ותבין שאפילו לאות אחת אין סוף ותכלית לצרפו ולהמירו בכ״ב אותיות ולעשות מכל תמורה כפי גמטריא שלה תיבות ולצרפם ולהמירם ובמאמר ומכלול וחשבון · בקל יכול האדם להשיג שאין סוף לדבר הזה וכל הענין הוא משום שהתורה רושם האלהות שאין לו סוף ותכלית והעולם רושם התורה כמ״ש רז״ל שהביט הקב״ה בתורה וברא בה את העולם ועיין בריש בראשית רבה בפסוק ואהיה אצלו אמון · אל תקרי אמון אלא אומן · ודע והבן כמו שבנין העולם שלמעלה בסוד האצילות שהם אותיות ו״ה מהשם סוד תורת שבכתב ותורה שבע״פ נבני׳ מסוד אותיות התורה הקדושה שהוא סוד י״ה כמבואר בזוהר ובספרי המקובלים כי האותיות בבינה והנקודות בחכמה והטעמים בכתר כן מהבנין הזה נמשך ונשתלשל בנין העולמות דהיינו מאותיות התורה במקומה סוד מ״ה מהשם ולזה תמצא בתורה אותיות גדולות וקטנות כמו ה׳ של בהבראם קטנה וה׳ של הליה״וה תגמלו זאת גדולה על זה הדרך בכל אותיות האחרות לא באתי הנה להזכירם וזה יורה בוודאי על שעמהם נבנה העולם שכמו בונה הסגרל לפעמים צריך אבנים גדולות ולפעמים קטנות להכנים בו הגדולות כן הדבר הזה הרי העולמות התפשטות ניצוצי התורה · וזהו סוד ואהיה אמון אצלו כבר כתבתי שם העצם הוא שם ההויה המורה על הויה הקדמונית הנצחית שהיווה כל הוה והנה שם אהיה גם כן בלשון הויה וגם כן עולה כמנין כ״א אותיות שם הויה העולים כ״א אבל הוא מתהווה מבחינת אותיות יהו״ה היוצאים להויה כי שם אהיה נקרא כשנתהוו׳ הויה מעצם הווייתו ית׳ ואהיה הוא יסוד הבנין ושם אלהים הוא הבנין וזהו בראשית ברא אלהים כמו האותיות שהם יסוד לתורה והתורה הבנין וזהו סוד ואהיה אצלו אמון והוסיף ו׳ ואהיה כי עד ו׳ הוא סוד אותיות שבשם יהו״ה כות א״ב ג״ר עולה י׳ אחר כך ה׳ אחר כך ו׳ גם ואהיה עולה ז״ך במנין

אותיות התורה זהו ואהיה אצלו אמון אל תקרי אמון אלא אומן וא"ת הלא רז"ל אמרו על הפסוק כי ביה ה' צור עולמים חעה"ב נברא
בי' והעה"ז נברא בה' וא"כ איך אמרנו שהעולם נברא בכ"ך אותיות התורה וי"ל רו"ך אותיות בסוד גמטריא נכללים באותיות
גמטרי' י"ה הן באחדים הן בעשיריות הן במאיות שהוא אלפ"א בי"תא דאי"ק בכ"ר גל"ש דמ"ת
הנ"ך וכ"ם זע"ן חפ"ף מצ"ץ ותמיד עולה כל שורה לארכה ולרחבה וכן בשני אלפבטו עולה ס"ו כמנין י"ה כזה
כ"ו אותיות במנין י"ה זהו
ואהי"ה אצלו אמון ובבר
כתבתי נתוסף ו' על אהיה
המורה על אותיות שם יה"ו
והנה כשתצרף ביחד שם
ידו"ה ושם אדי"ר כזה א"ד
יהו"ה כי אותיות י"ה עולים
לכאן הנה זה השם בגימ'
ל"ב והם ל"ב נתיבו' חכמה
ל"ב נאמר המוזכרים

לפנים	עמודית	חיצית	
בטד	כצמ	רצת	הרי נכללו
זהג	ענל	זךש	
ואח	סיפ	סקף	

בבראשי' ובראשי' בתרגו' ירושלמי בחכמה כי ה' בחכמה יסד ארץ הכלל העולה העולם רושם התורה וזהו ענין שארם בחידושי התורה שמחדש בורא עולמות חדשות כראית' בזוהר פ' בראשית וז"ל ר"ש פתח ואשים דברי בפיך במה אית ליה לבר נש לאשתדלא באורייתא יממא ולילו' בגין דקב"ה ציית לקלהון דאינון דמתעסקי באורייתא ובכל מלה דאתחדש באורייתא על ידא דההוא דאשתדל באורייתא עביד רקיעא חדא תנן בההוא שעתא דמלה דאורייתא אתחדשת מפומי' דבר נש ההיא מלה סלקא ואתעתדת קמיה קב"ה וקודשא בריך הוא נטיל להיא מלה ונשיק לה ועטרין לה בשבעין עטרין גליפין ומחקקן ומלה דחכמתא דאתחדשא סלקא ויתבא על רישא דצדיק חי עלמין וטסא מתמן ושטא בשבעין אלף עלמין וסליקת לגביה עתיק יומין וכל מילין דעתיק יומין מלין דחכמתא אינון בחוא סתימין עלאין וההיא מלה סתימא דחכמתא דאתחדשת הכא כד סלקא אתחברא באינון מלין דעתיק יומין וסלקא ונחתא בהדייהו ועאלת בתמניסר עלמין גנוזין דעין לא ראתה אלהים זולתך נפקי מתמן ושאטן ואתיין מלאין ושלמין ואתעטרו קמיה עתיק יומין בההיא שעתא עתיק יומין בההיא מלה וניחא קמיה מכלא נטיל להיא מלה ואעטר לה בתלת מאה ושבעין אלף עטרין ההיא מלה טסת וסלקא ונחתא ואתעבידא רקיעא חדא וכן כל מלה ומלה דחכמתא אתעבידין רקיעין קיימין בקיומא שלים קמי עתיק יומין והוא קרי לון שמים חדשים שמים מחודשין סתימין דרזין דחכמתא עלא' וכל אלין שאר מלין דאורייתא דמתחדשין קיימין קמי קודשא בריך הוא וסלקין ואתעבידו ארצות החיים עכ"ל כי כן העולמות שברא הקב"ה היה באמצעית התורה וזה"ש בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם ואפשר בדבר ה' רומז על תורה שבכתב הנקראת שמים ורוח פיו תורה שבע"פ וצבאם הם צבאות של מטה הארץ וכל אשר עליה וכולם הם צבא השמים :

ובזה יתבאר מאמר במס' עירובין פרק עושין פסין דף כ"א בחשבון של מגילה עפה אמר נמצא כל העולם א' מג' אלפים ומאתים בתורה ע"ש יתבאר הענין ע"פ מאמר אחר איתא נ"כ בפרק עושין פסין אמר שם אמר רב המנונא מ"ד וידבר שלשה אלפים משל וגומר מלמד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה ג' אלפים משל הענין נקודת העולם מנקודת התורה כמ"ש ונ' אלפים כפול נגד ג' אלפים משל וענין מאתים ע"ד האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו ונ"ל הענין כי אפשר ג' אלפים אלו הם ב' אלפים הנגלים לחכמי ישראל כל אחד לפי מדרגת השגתו ואלף השלישי נעלם ואפשר הם נגד ג' חלקים שעליהם ארז"ל לעולם ישליש אדם שליש מקרא שליש משנה שליש תלמוד ואפשר רזהו רמז ב' אלפים קדמה התורה לעולם כי ראשית המחשבה סוף המעשה ואלף הג' הנעלם לא נתגלה רק למשה וממנו לשלמה והחכם מכל אדם ובמדרשו רז"ל לא קם כמשה בנביאים הוא דלא קם אבל במלכים קם ומנו שלמה וזהו האלף לך שלמה · לך דייקא ולעתיד יתרבה עוד קדש קדשים כדין הקדש מוסיף חומש וזהו ומאתים לנוטרים את פריו כי ג' אלפים הם קרן נוף האילן וזה פריו בלל העולה התורה רושם אלהות והעולם רושם התורה והכל בסוד שם העצם שם יהו"ה המהווה כל הוויה וזה סוד מתן תורה לאחר ספירה ההומזות לימי עולם כמ"ש לעיל וכולי עלמא מודים דבשבת נתנה התורה כראית' בפ' ר' עקיבא כי שבת מורה על חידוש העולם וחידוש עולם מורה על מציאות הש"י המהווה כל ההוויה אשר באמצעית התורה אנחנו דבקים בשם יהו"ה ובתורה קרבנו לשמו הגדול שהו' יהו"ה אשר על שם זה נקרא שבת שלפני פסח שבת הגדול כי ראשית המחשב' סוף המעשה והתחלת צמיחת קרן ישראל בשבת שלפני פסח ליכנס ולהדבק בשם יהו"ה כשקשרו הטלה בכרעי המטה והוכנע השר של מעלה שהוא בכור השדים ונגלה כי גדול יהו"ה מכל האלהים אבל סוף המעשה היה שבת שלאחר הספירה שבו נתנה התורה ובאמצע דהיינו ביום ראשון של פסח יצאו ישראל לגמרי מרשות שרי' של מעלה ופסקה זוהמת הנירה אך לא לגמרי והוצרכנו לספור ימי הליבון ואז נתדבקו בשם יהו"ה בקבלת התורה ונכנסנו לרשות היחיד שמו הגדול שהוא סוד שם יהו"ה שהוא רשות היחיד ארכו עשר ורחבו ד' דהיינו ד' אותיות של השם כמבואר בתק"א מהימנ' א"כ אסור להוציא בשבת מרה"י לרה"ר כי אנחנו נכנסנו ביום השבת בקבלת התורה לרשות היחיד יחודו של עולם מלקיר"ה עמו והנה שבועות שלאחר מ"ט ימי הספירה רומז נ"כ על שבת שכולו שבת דהיינו בסוד היובל לאחר ששמטות ואז יהיה השבת נצחי שכר התורה והמעשה והוא בעצם שבת הגדול הרי ג' שבתות נרמזו עתה ביחד שבת בראשית הרומז על חידוש הבריאה כן ימי הספירות הרומזים לבריאה ואז היה מתן תורה כי כן הבריאה היתה תלוי' ועומדת עד ששה בסיון והרי שבת בראשית והרי שבת מתן תורה וסודה על סוד היובל סוף שבת הגדול בעצם ע"כ שבת שלפני פסח שהוא ראשית המחשבה מצמיח' ישרא' נקרא שבת הגדול ע"ש סוף המעשה רצוני לומר שבת המעשה סוד היובל הגדול שהוא החירות האמתי ע"כ קדושת זה החג קדוש במאד ומחויבים לשמוח בו כאמר בשמחה והמניו' דאי לאו ההוא יומא ת"ו מה אנו מה חיינו ומה תכליתנו · במסכת פסחים פרק אלו דברים ובמסכ' ביצה פ"ט תניא רבי אליעזר אומר אין לו לאדם בי"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה רבי יהושע אומר חלקיהו חצי לאכילה ושתיה וחצי לבית המדרש א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב א' אומר עצרת לה' אלהיך וכתוב א' אומר עצרת תהיה לכם ר"א סבר או כולו לה' או כולו לכם ר"י סבר חלקהו חצי לה' וחצי לכם ובפרק אלו דברים איתא שם א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שנתנה בו תורה אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם מ"ט וקראת לשבת עונג ע"כ ובפרק י"ט איתא שם ת"ר מעשה בר"א שהיה יושב ודורש כל היום כולו בהלכות יום טוב יצתה כת ראשונה אמר הללו בעלי פטסין כת שניה אמר הללו בעלי חביו' כת שלישית אמר הללו בעלי כבים כת רביעי' אמר הללו בעלי לגינין כת חמישית אמר הללו בעלי כוסות התחילו כת ששית לצאת אמר הללו בעלי מאירה נתן עיניו בתלמידים התחילו פניהם משתנין אמר להם בני לא לכם אני אומר אלא להללו שיצאו שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה בשעת פטירתן אמר להם לכו אכלו ושתו מסתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם קשה למה כעס ר"א על הכת שמהרו לצאת הלא ר"א בעצמו נותן הברירה או כולו לה' או כולו לכם שמא הכם

בוררים

בורים בכולו לכם ואין לומר שהיה כועס בשביל שאם כוונתם לעשות כולו לכם היה להם להקדים לילך עוד יותר בהשכמ׳ וה אינו דע״כ אין הפשט כולו לה׳ מבוקר ועד ערב וכי יתענה בי״ט וכן אין הפשט כולו לכם שיאכל כל היום מבוק׳ עד ערב דהא צריך להתפלל שחרית וערבית אלא רובו הוא כבולו וב״כ התוספת שם וז״ל או אוכל ושותה או יושב ושתה ואע״ג דלעיל קאמר לתלמידיו אכלו משמנים ושתו ממתקים משום דקיים הדרשה הוא דהא בשאר ימים נמי היו אוכלים אחר הדרשה ומכל מקום אמר להו אכלו משמנים ושתו ממתקים משום שמחת י״ט ע״כ ע״ק תלמידים שסברו שעליהם כועס שמאחרים לצאת לפי הבנת׳ תקש׳ לנפשי׳ למה לא פסק מלדרוש ולהתלמידי׳ יש התנצלות כי אימת רבם עליהם. ע״ק לפי הבנתם שכועס על איחור היציאה א״כ למה כעס להיפך על כת ששית וקראם בעלי מאירה ופרש״י שהיה בית המדרש מתרוקן מאוד ונגאי הדבר וקשה בעיניו ע״כ ורש״י רצה לתקן היו פניהן משתנות כסבורין שכועס על כת ששית מפני שאיחרו לצאת וכ״ש עלינו עכ״ל אבל קשה לפי הבנה זו למה קראום בעלי מאירה ע״ק הללו בעלי כרין משמע דזוללות וסובאות ואדרבה מצינו בתלמוד עיקר תשמיש בכד המביא כדי יין ממקום למקום ע״ק דיקדוק הלשון לא לכם אני אומר לא עליכם אני כועס ת״ל דהא לא אמר שום מאמר שיהיו דואגים שלהם אמר כי מ״ש בעלי מאירה אמר על המתרוקנים בית המדרש אבל הם כבודם במקום כ״ה היה מונח רק שנפל עליהם חרדה במה שנתן עיניו עליהם והיו מתייראים שכועס א״כ הל״ל לא עליכם אני כועס נ״ל ע״ד ביאו העני׳ הוא כך ר״א סובר אין לו לאדם בי״ט אלא לתתענג באכילה ושתיה או יתענג בלימוד ולאיזה מהם שיבחר האדם ויתאוה לו זהו הדרך הישר לפני האיש ההוא והנה כתות הראשונות שהלכו בהשכמה לא היה כועס עליהם כי חשב הם בוחרים בכולו לכם ׃ ומה שלא הלכו תכף ומיד בבוקר כי כבר כתבתי שאין הדבר בכולו כל היום מבוקר ועד ערב רק רובו ככולו ואמר בניחותא הללו בעלי פטמין ורוצים להתענג הרבה כפי הברכה אשר בירכם ה׳ והכת השני׳ המתאחרת יותר בקצת אמר הללו בעלי חביות וכן כו׳ עד אח״כ כשהתחיל כת ו׳ לצאת שהלך חלק גדול מן היום ואפשר שהיה אחר זמן הסעודה תנהוג וחישב רבי אליעזר שזו הכת לא בוחרת בכולו לכם אלא בכולו לה׳ וחשב אף שיוצאים כב״ה כוראי רעתם ללמוד בביתם וכעס וקראם בעלי מאירה למה הם מתרוקני׳ הבית המדרש התלמידים תרון וסברו כי עליהם כועס כי הם סברו בוראי זו הבחירה לבחור בכולו לה׳ או כולו לכם תלוי בחשק האדם וכח המתאוה שלו ולמדרש שמתאוה מוכרח לעשות כן והיו סוברים שרבם ר״א חושב וכי אפשר שקצת מן התלמידים לא יהיה נפשם חשקה להתענג בכולו לכם כי בוראי ריבוי גדול מתלמידים היו כאן בשלמא רבם ר״א שדורש כל היום הוא איש יחידי ואפשר כך מואס בתענוג אכילה נגד שמחת תורה אבל קיבוץ גדול ריבוי התלמידים ובי לכולם אין כח המתאוה וא״כ אותם המתאוים לא יפה עשו ואין להקשות לפי זה למה כעס עתה היה לו לכעוס תכף בבא זמן האכילה כמו שכעס על כת ששית וכדפי׳ ד״ל בעוד שהיה בית המדרש מלא לא היה יכול לראות כל התלמידים כי היו הרבה אנשי׳ מפסיקין ביניהם עד עכשיו שנתרוקן בית המדרש אז ראה כל תלמידיו ע״כ נתן עיניו בהם כן היו התלמידים אמר להם ר״א לא לכם אני אומר אכר זה הלשון שהוא לישנא דמשתמע לתרי אפי ע״ד אחת דיבר שתים זו שמענו גילה להם שאין עליהם כועס ובהליכה זו הגיד הטעם למה אינו כועס עליהם לפי שלא לכם אני אומר רומז ללכם של עצרת תהיה לכם כלומר אעפ״י שהבחירה נתונה לה׳ או לכם אין אני אומר לכם כי אני בוחר החלק הטוב דהיינו כולו לה׳ ואין הענין שהאדם מחויב לעשות ולבחור אף מהדברים אשר מתאוה לו אין אני אומר בכאן אדרבה מי שבוחר בכולו לה׳ ה״ז משובח ולפום צערא אגרא אף שלענין דינא יכול לבחור איזה דרך שירצה ואפשר שעל כן נתן עיניו בו ם לראות אם כולם שלימים ותמימים כמוהו במוהם לבחור בחלק יפה זה כולו לה׳ דאל״כ קשה מאחר שלא כעס עליהם א״כ למה נתן עיניו בהם וק״ל וכל זה הוא בי״ט דעלמא אבל בעצרת דשבועות מודה ר״א דבעינן נמי לכם וכן בשבת לכבוד התורה וכן עונג שבת מצ״ה ובשבת נתנה תורה והנה דקדקו בלשון בעינן נמי לכם ולא אמר בעינן חצי לה׳ וחצי לכם אלא הענין אף שמצוה לשמוח ולהתענג ולהיות לכם מ״מ יהיה הלכם נמי והעיקר לה׳ כי השמחה של לכם תהיה לשם ה׳ שמחה רוחניית כי מתן תורה הוא וכן לא אברו שבתות אלא לגירסא ועל פי מה שכתבתי למעלה יתבאר סוד הענין י״ט של פסח ושל סוכות שהם זכר ליציאת מצרים ולגאולת ישראל גם עצרת דחג הסוכות רומז על מעלת ישראל על שרי האומות כנודע וכל גאולה וגאולה היא גאולת גופניו וגאולה נפשית גאולה גופניו כפשוטו וגם גאולת נפשיות כי בנוים אין תורה ובטלים מכל השלימות ועל שם שני הגאולות נרמזה בחירה לשמוח ולהתענג הגוף או להתענג הנפש ור׳ יהושע ס״ל צריך ליצא ידי שניהם תענוג גופני ונפשי אבל חג השבועות הרומז ליובל הגדול עה״ב הנצחי וכבר הארכתי בתקיעות תולדות אדם כהלכתא כרמב״ן ששלימות הנצחיי יהיה בגוף ונפש ודלא כהרמב״ם שס״ל לנפש לבדו אבל הסכמת חכמי האמת אינו כן רק עה״ב שהוא עתה דהיינו לאחר מות האדם זהו לנפש לבדו ונקרא עולם הנשמות אבל עה״ב שיהיה אחר התחיה יהיה לגוף ולנפש אמנם הגוף יזדכך ויהיה כולו אור כמו אור הנשמה ויהיה הגוף אספקלריא המאירה באופן שהרוחני׳ יתגבר וזהו סוד נמי לכם כי עכ״פ אור הנשמה עיקר וגשמות הגוף יזדכך ויתרומם להיות חומר לדקות הנשמה ונגד זה שמחה של חג שבועות לה׳ ונמי לכם כלומר ששמחת הגוף יהיה הכל לשם שמחה לה׳ וכח שהוא ענין חג שבועות הוא ענין יום שכת המורה על שבת הגדול הנצחיי שבולו שבת ובכולם בעינן נמי לכם ה״ל יקים לכם ׃ אבל יהיה התכלית לה׳ וזהו לשון נמי שאמר ולפי סוד הזה יובן גם כן מה שאמר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם וקשה מאן מודים ר״א א״כ מהו זה שאמר הכל מודים אלא רמז גם על רבי יהושע שאמר חלקהו חצי לה׳ וחצי לכם ׃ מודה נ״כ בעצרת דשבועות ובשבת שיהיה הלכם נמי כלומר טפל כי העיקר יהיו לכם לה׳ וכדפי׳ ׃

שם ידו״ה היה הוה ויהיה אשר היוות כל הויה והמציאה בבריאה יצירה ועשיה ותכלית של כל המתהוות מהוייתו הוא האדם שנעשה בצלם ודמות סוד האדם העליון בתפאר״ת אדם ׃ בראו ויצרו ועשאו לכבודו כמ״ש כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו כי האדם התחתון שהוא אדם קטן כביכול בדמות אדם עליון בדמות אדם היושב על הכסא כאשר מבואר דבר זה בארוכה בהקדמת תולדות אדם ונברא בדמות זה לעבדה ולשמרה אלו שנים הם מעשה ותלמוד עבודה הוא מעשה וכולל הן ל״ת והן מ״ע ולשמרה זו תלמוד וכן פרש״י פ׳ ואתחנן בפסוק ושמרתם ועשיתם ושמרתם זו משנה ועשיתם כמשמעו עכ״ל והכל לכבודו ית׳ כי העבודה במעשה ובעיון הכל צורך גבוה לא צורך הדיוט לבד כי הוא מתקן השם לכבודו ומקרב אותו׳ שם ידו״ד וז״ל הזוהר ועשיתם אותם מאי ועשיתם אותם אלא מאן דעביד פקודי אורייתא ואזיל באורחוי כביכול כאלו עביד ליה לעילא אמר קב״ה כאלו עשאני ואוקמוה ועל דא ועשיתם אותם ועשיתם ודאי הואיל ומתערי עלייהו לאתחברא דא בדא לאשתכחא שמא קדישא כדקא יאות ועשיתם אותם ודאי במונא דא אמר ר״ש ועשיתם ודאי מאן דעביד עבודה ובי חור עביד ליה אלא בגין דאזיל בארחוי אורייתא ועביד פקודי אורייתא ואנהוג מלכותא כדקא יאות כביכול עשה שם לעילא עכ״ל והוא רמוש גדול ונכבד והמבואר הוא למעלה באורך ורוחב ונוכח ׃

קנה

ולא תעשה בשתי ענתו אני שיהיה תכלית של לכם בשביל לה׳ שיהיה כן הלוי דרשו לזכר כי קני ידו״ד ואני לכם עולה כמנין יהו״ה אחד דהיינו ידו״ד שמולות יו״ד ה״א וא״ו ה״א עולה כמנין עינת לכם וכמנין קני ידו״ד עולה אחד ׃

אלא הענין כשאל השבועות סוף הדף יותר בעניי׳ שרומז לשלימות הנצחיים שישוב הגוף לרוחניי וכן ׃

וממנע׳

מסכת שבועות

ומטבע העבודה לשם המיוחד בכוונה אשר הורענו סורה ובארנו עניני׳ לפתוח המקור ולהמשיך אצילו׳ הברכה מראש המחשבה עד סופה ומשם מתפשטות אל התחתונים הגורמים זה בעבודתם כי ביתברך השם הגדול יתברך העובד המכשיך הברכה בעבודתו והו׳ שרמז הנביא ע״ה באמרו אשר המתברך בארץ יתברך באלהי אמן אמר כי סבת המתברך בארץ הוא בשביל שגרם הברכה קודם באלהי אמן כי העובד בכוונה הראויה הוא המיחד את השם בכחותיו ובזה נותן און וחיל בו בסוד באלהים נעשה חיל ובסוד תנו עוז לאלהים ומהעוז ההוא נותן אל העובד ההוא וכל זה נתבאר למעלה · נמצא תכלית הבריאה בעבור האדם לעבוד ולשמור שהוא מעשה ותלמוד לצורך גבוה כי האד עולה מן הארץ כלומר התעוררות הזה עולה מלמטה למעלה ואז אבר מחזיק אבר כביכול עין תחת עין יד תחת יד כו׳ והוא קרבן לידו״ה שאותיות ידו״ד מתקרבין באחדות המופלא ודבר זה לא יוכל להשתלם כי אם ע״י האדם שהוא ראשית מחשבה וסוף המעשה ונעשה בצלם ודמות כולל עליון ותחתון ובעבור שהבחירה נתנה להאדם ואולי יקלקל ח״ו ע״כ הקדים ברוך הוא רפואה למכה שברא התשובה קודם שנברא העולם כמ״ש טוב וישר ידו״ד ע״כ יורה חטאים בדרך ואיתא במדרש שאלו לנבואה ולחכמה ולתורה ולא השיבו כפי הטוב והמועיל עד שהשיב הוא ית׳ בעצמו ובכבודו יעשה תשובה כי טוב וישר ידו״ה ע״כ יורה חטאים כדי שיהיה מתוקן ואז יוזהר מהרע לטוב להתעורר במעשיו הטובים מלמטה למעלה שעל כן אמרו תשובה ומעשים טובים ואז מעורר אור הישר מלמעלה למטה וזהו טוב וישר ידו״ד ונומר ומאחר שהתקון הנ״ל תיקן השם בכבודו הוא דוקא ע״י האדם השלם המתנהג בחסידות ע״כ מעלת השלמים יותר ממעלת המלאכים כאשר מבואר דרוש זה בארוכה למעלה וכ״ש שמעלתו למעלה מצבא השמים ואין מזל לישראל ובעבור שהאדם נברא לתכלית זה עשה אלהים את האדם ישר בכתנות אור באלף והיה ראוי להיות חי לעולם ולו פנים קלקול נתקיים בומשנה פניו ותשלחהו ותלבש בכתנות עור ביו״ן ונקנס במיתה ואף גם בחיים חיותו צריך לזיכוכים הרבה עד שיזדכך במאור ויתהפך הרע לטוב ויהיה יתרון לאור מכח החשך ויזכה לעתיד לאור חדש אור גדול ויהיה חי חיי נצחי׳ דבוקות בידו״ד וכל זה מבואר למעלה בארוכה באר היטב ·

וכשנתבונן במה שכתבתי נמצא חמשה דברים הוזכרו כאן דהיינו אחד תלמוד ומעשה ב׳ צדיקים ובעלי תשובה ג׳ מעלת הצדיק והמלאך ד׳ ענין מזלות ה׳ כתנות אור ועור . ואלו החמשה הם סוד השתלשלות אשר היווה ברוך הוא שעל שם זה נקרא ידו״ה שהוא ההוייה האמתית הנצחיית וממנה נתהווה כל הוה · א׳ תלמוד ומעשה נוגע בו ית׳ בסוד תיקון שמו והעבודה צורך גבוה ב׳ ענין התשובה נוגע בעולם הכסא שהוא עולם הבריאה כמ״ש רז״ל גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד ג׳ מעלת הצדיק על מלאך ענין עולם המלאכים עולם היצירה ד׳ ענין צבא השמים אשר חלק אותם ה׳ להעמי׳ וישראל הוציא חוצה מהמערכת ה׳ הארץ וכל צבאם והאדם לוקח מהאדמה ויש חילוק אם אדמת קודש סוד כתנות אור ואם חומריות וגסות עכירות הארץ ·

ובמתן בעצם שם ידו״ה נתגלה כל זה א׳ נעשה נעשה ושמע הוא תלמוד ומעשה כי השמיעה היא הלימוד ב׳ סוד התשובה שמגעת עד הכסא מצינו בויכוח שהיה למרע״ה עם מלאכי השרת כדאיתא בפ׳ רבי עקיבא אמר הקב״ה למשה אחוז בכסא וחזור להם תשובה וסוד ענין כי מלאכי השרת קטרגו מה אנוש כי תזכרנו כו׳ כי הוא מוכשר לקבל טומאה ולחטוא ואיך תתנן לו התורה באהה התשובה אחוז בכסא וחזור להם תשובה כלומר תחזור ותאמר להמלאכים שיש תקנה להאדם אף אם יחטא בתשובה שיעשה כי גדולה התשובה שמגעת עד הכסא ובאחיזה זו בכסא בסוד הנשמות החצובות בכסא מנוצחים המלאכים ומעלת מעוט׳ ממעלת אדם השלמים ע״כ ואתא מרבבות קודש במעמד הר סיני והיו כ״ב אלף רבבות מלאכים נגד כ״ב א״ף זרע המקודש הלויים כדאית׳ במדרש ומלאכי השרת היו משמשים לישראל כדכתיב מלכי צבאות ידודון ידודון וכדאיתא בפ׳ רבי עקיבא והרכין הקב״ה השמים לארץ רמז לביטול צבא השמים נגד ישראל וקירוב הארץ לשמים רמז לחזרת כתנות אור ומלאה הארץ דעה ויקויים והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע כי כן אדם הראשון קודם שחטא תפוח עקיבו היה מכהה גלגל חמה וכן חזרו ישראל למעלה מזו בקבלת תורה אור וזהו סוד הכתרים והעדי שזכו להם ישראל רק אח״כ כשחטאו בעגל ויתנצלו את עדיים וחזרו לסורם ונתקיים בהם אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם כו׳ כמו אדם הראשון שהוסרו ממנו כתנות אור ונעשה עור בסוד אדם כי יהיה בעור בשרו נגע ונומר אבל מרע״ה נשאר בקירון אור שוכה · ועל חמשה הנ״ל בא הרמז בלוחות שהיו חמשה מול חמשה כתיב שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה הרועי׳ בשושנים וז״ל רש״י שני שדיך על שם הלוחות תאומי צביה שהם מכוונת בכרה אחת וחמשה דברות על זו וחמשה על זו מכוונין דבור כנגד דבור אנכי כנגד לא תרצח שהרוצח ממעט את דמות של הקב״ה לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר עבודת אלילים דרך אשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים לא תשא כנגד לא תגנוב שהגונב כופו לישבע לשקר זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בבוראו לומר שלא שבת בשבת בראשית כבד כנגד לא תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו עכ״ל צריך להבין מאי נפקא מיניה מזה שמכווני׳ ה׳ כנגד ה׳ במסכת יומא פ׳ הוציאו לו תניא איסי בן יהודה אומר חמש מקראות בתורה אין להם הכרע שאת משוקדים מחר ארור וקם וכבר תקשו התו׳ שם ובריש איזה נשך אמאי לא דרשינן להו לפניהם ולאחריהם כו׳ ותירצו מה שתירצו עוד הניחו בתימא דלא נקטינהו כסדר שכתובים בתורה והכי הל״ל שאת ארור מחר משוקדים וקם ·

חמשה אלה הנ״ל מצינו מחלוקת ביניהם א׳ תלמוד ומעשה בסוף פרק קמא דקידושין כשהיו מסובין ר׳ טרפון והזקנים נפלה מחלוקת ביניהם אם תלמוד גדול או מעשה גדול ב׳ צדיק גמור ובעלי תשובה מחלוקות בין ר׳ אבהו לר׳ יוחנן איזה עדיף ג׳ בענין צדיקים גמורים ומלאכים הרמב״ם והראב״ע ז״ל וסיעתם סברו המלאכים עדיפי ולפי הנראה והנמצא כדברי רז״ל מעל׳ צדיקים עדיפי ודבר זה נתבאר לעי׳ בארוכה ד׳ בענין מזלות צבא השמים מחלוקת בין חכמי ישראל אם יש מזל לישראל או אין מזל לישראל כמוזכר במסכת שבת פרק מי שהחשיך ה׳ בענין כתנות אור ועור יש חקירה איזה עדיף אם טוב יותר היה שיהיה נשאר כתנות אור · או אם יותר טוב הוא שנעשה כתנות עור ויחזור לאו׳ אור חדש אור הגנוז אור הגדול ודבר זה יוצא ממחלוקות שהיה בין ב״ש וב״ה אם טוב לאדם שלא נברא משנברא או טוב לאדם שנברא וכל אלו העניני׳ הוזכרו למעלה בארוכה בהקדמת תולדות אדם ובאמת אלו ואלו דברי אלהים חיים וכול׳ אמיתיים בבחינות שונות ועל זה בא הרמז בחמש מקראות האלו שאין להם הכרע כדי שנדרוש לפניהם ולאחריהם וכמו שהקשו התוס׳ כן הוא באמת דורשין לפניהם ולאחריהם ושניהם אמת בבחינות שונות ויהיו אלו החמשה בסדר ההשתלשלות מלמטה למעלה · שאת נגד החלק הגופני הארציי אם אור אם עור משוקדים נגד יש מזל או אין מזל ימחר כנגד מעלת צדיק או מלאך יארו׳ נגד

הגה

יקודם אפרש כפשוטו של מאמר ש״ס קושיא לכאורה כתיבת שאת שאומר שאין לו הכרע פרש״י הלא אם תטיב שאת ולשון סליחה הוא או שאת אם לא תטיב ולשון נשיאה עון הוא וקם כפשוטו דקאי אהלפניו דאי אלאחריו קשה מה הכונה יש לאלו התיבות של הלא אם תטיב דאו לא פי׳ מה יהיה אם תטיב ע״ק דהוא של ואם לא יתכן שאת אם לא תטיב והיה לו להוסיף א״כ ו׳ ולפתח חטאת רובץ ועכ״ש כתוב דהיה ראוי להיות משוקדים אאלאחריו מגונם דיש את ת״את כתיבת נביעים א״כ כ״ש לותקים או נכרלה דכאם שאת קאי אגלאחריו ואינו דבק לתטיב או כ״פ הלא יש לך הנחיה לשני דרכים אם תרצ׳ תכפר תטיב ואם תרצה תכפה שאת ואם לא תטיב שלא תכפר כיה רק תכפר שאת או לפתח כו׳ כך מדיכין לפר הפ״ם ואם כונר בתטיב בודאי יהיה לו טוב ויקבל טוב :

מעלת

מעלת צדיק או ב"ת המנע ככסא וקם נגד מעלת תלמוד ומעשה הנוגעים בשמו יתברך ע"כ מתורץ תמיהת התוס' למה השביעהו בסדר הזה׃ ועתה אפרש שאת קאי אשלפניו יתפרש הכי למה חרה לך ונומר כי קין שהיה מלא זוהמא קינא דכסאכותא מצד הנחש כדאיתא בזוהר ונתלבש מאור בכותנות עור א"ל הקב"ה אם תשיב שאת אז אדרבה יהיה לך התנשאות גדול ויהיה לך יתרון אור מכח החשך שתגביר עליו כמבואר בארוכה בהקדמה תולדות אדם׃ ואם שאת אינו מחובר למעלה ה"פ הלא יש לך הבחירה אם אתה רוצה תטיב כתנות אור תטיב מלשון בהטיבו את הנירות ותרא אותו כי טוב נתמלא הבית אורה את האור כי טוב׃ ואם לא שאת אדם כי יהיה בעור בשרו שאת ונומר ואז ההכנה הבחירה מצרך עור אור או אבל אור עדיף מעור׃ הנה אין הכרע ועל כן כתבה התורה כן כדי שנפרש שני הפירושים כי שניהם אמת בערך בני עליה הנבורים על כתנות אור קודם שחטא אבל בערך שאר בני אדם היה יותר טוב שהיה נשאר אדם בכתנות אור כי האחריות של הקלקול גדול במאוד באם יתוקן או לא ואף אם מתקן יש חילוק בין תיקון לתיקון כמו שמצינו חילוק בתשובה בין מאהבה ובין מיראה וכל זה בא בארוכה לעיל בהקדמה הנ"ל׃ השני משוקדים כו' נגד עולם הגלגלים והמזלות והיה ת"א משוקדים מציירין וכן פירש' והציורים הם ניצוצי הגלגלים והשפעת וארבע נביעים רומזים לאומות העולם וסימנך הגביע' בו מנחשים והם ארבע כדאיתא בתלמוד ירושלמי פרק ד' כוסות רבנן אמרי כנגד ארבע כוסות של פורענות שהקב"ה עתיד להשקות לאומו' העולם כי כה אמר ה' אלקי ישראל אלי קח את כוס יין החמ' ונומר כוס זהב ביד ה' כי כוס ביד ה' ימטר על רשעים אש ונפרית ורוח זלעפות מנת כוסם והנה לאומות חלק ה' צבא השמים ותרגום נביעי' כלידין וכליריאי בלשון תלמוד חוי כוכבים וכפתור ופרח הם ישראל כמ"ש ציץ ופרח ישראל והכפתור הוא ענול בישיבת סנהדרין כחצי גורן ענולה׃ במדרש רבה ר' טרפן כשראה דבר מתוקן אמר כפתור ופרח׃ המנורה בשבעה נירותיה הם נגד ז' כוכבי לכת כדאיתא בסדרש תנחומא פרשת בהעלותך וז"ל שבעה אלה עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ ומהו שבעה אלה הם שבעה הנירות כנגד שבעה כוכבים המשמשים בכל הארץ כו' וכשאנו קורין משוקדים לארבע נביעים אני הכוונה דווקא האומות להם מזל ולא לישראל וכשאנו קורין משוקדים לכפתור ופרח משמע שגם לישראל מזל ושניהם אמת כי ביצירת הישראלי בפעם אחר אין מזל אמנם אחר כך בהתגלגלו פעם שנית מגלגלו הש"י ע"פ מעשיו במערכת לפי הראוי לו והו סוד זיווג שני ע"פ מעשיו ודבר זה מבואר בארוכה בספר רב פנינים׃

השלישי מחר נגד עולם המלאכים מי עדיף צדיקים או מלאכים הנה עמלק מזרע עשו שמלאך בא בעזרו ויעקב הצדיק נלחם עמו וישר אל מלאך ונומר ואע"פ כן ויגע בכף ירכו ארז"ל בכף יוצא ירכו והנה פנים יש לכאן ולכאן וישר דלעיל מעלת מלאך עדיף רק מכח תפילת הצדיקים שהיא נעשית עטרה לראשו של הק"בה בבחינה זו עדיף כמו שארז"ל במסכת חולין שאין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה רק אחר ישראל למטה כמ"ש ברן יחד כוכבי בקר והדר ויריעו בני כל אלקים וזהו שלחני כי עלה השחר או ניסא מעלת הצדיק עדיף כל עת לנזור אומר ויקים וי"ו סמך להתחיל היום במלחמה וס"מ לבחר התפלל כי היה תענית ציבור כאשר ראוי לנזור כמ"ש כי יבא צר הצורר והרעותם ונוסה כי לה' הישועה והנה אם אנו קורים צא הלחם בעמלק מחר ואנכי נצב היום ואתפלל להקדים בתפילה משמע אלולי כן מעלת המלאך עדיף ואם אנו קורין צא הלחם בעמלק תכף והדר אתפלל מוכח להיפך ושניהם אמת כי נוף המלאך עדיף מנוף הצדיק אמנם פנימיו' הצדיק עדיף מפנימיו' המלאך כמבואר בפרדס בפ' ישירי מהיכלות׃

הרביעי ארור נגד עולם הכסא שהמחלוקות אם ב"ת עדיף או צדיק עדיף שור ארור פי' רש"י ותוס' שכם ארור כנען וכבר ידוע העבירה הקליפה היא כנען בידו מאזני מרמה וזהו סוד כנעני מלך ערד ע"ד לא הערוד ממית אלא החטא מבית וקוריהו ארור עדיין מאחר שנאחז בקליפה אף שנכנס לקדושה בהמולו כל זכר כי אשרי מי שפרקו נ"ה ולא חטא או לא קורהו שוב ארור ואדרבה קראם שור למעליותא כי רב תבואות בכח השור ושניהם אמת כי יש חילוק בי' תשובה מאהבה לתשובה מיראה א"נ כמו שחילק הרמב"ם בשמונה פרקים פרק ששי בין מצות המושכלות למצות השמעיות ע"ש באורך׃

הג"ה

ואין להקשות איך אפשר להיות שנניח הענין היו שניהם לומר שהתפלל היום ולמחר היה המלחמה ולומר שהיום היה המלחמה ולמחר התפלל וה איכו קושיא שהיום התפלל תפלה קצרה וגם היתה מלחמה קטנה ולמחר תפלה ארוכה ומלחמה חזקה והנה שכי הבחינות אמת שהתפלל היום קודם שהיתה המלחמה חזקה וגם היה לחם היום קודם שהתפלל תפלה ארוכה וק"ל׃

החמישית שוכב עם אבותיך וקם׃ אם וקם קאי אשלפניו מורה אמעלת תלמוד גדול אשר על כן נשמת מרע"ה מתפשטות בס' רבוא בכל דור כמ"ש בזוהר וזהו שמצינו פעמים בתלמוד משה שפיר קאמרת כלומר אתה שפיר קאמרת מכח הניצוץ של מרע"ה שנתפשטות בך׃ ועל זה רומז הנך שוכב אע"פ שאתה שוכב קימה יש לך בס' רבוא בכל דור ואם קאי אשלאחריו אז מורה על מעלת המעשה ויהי ביאור הפסוק ע"ד ששמעתי ביאור בפ' נצבים פן יש בכם איש או אשה ונומר כי בשרירות לבי אלך שהענין הוא שאמר כה לי צורך בקיום המצות במעשה די לו בעיון ובהשכלה בהשגת רוחניות המצות בהכנת הלב ולבי ראה הרבה חכמה וזה בשרירות לבי אלך׃ אמר לא יאבה ה' סלוח לו כו' עד הנסתרות לה' אלהינו אין אני יוצא בידיעת הנסתרות גם כי אין כל נסתר ידוע לנו רק לה' אלקינו אלא עיקר החיוב המוטל עלינו הוא והנגלות לעשות ככל התורה הזאת במעשה עשיית מ"ע ושמירת מל"ת כן יתבאר נ"כ זה הפסוק כי יש קושיא מה זה וקם העם הזה וזנה וכי זו היא קימה זו היא נפילה אלא הענין שיתבונן בקימה דהיינו לילך בשרירת לבו דהיינו העיון והעסק בהנסתרות על זה הזהיר להשמיענו כי מעשה עדיף ושניהם אמת כי יש בחינת שתלמוד גדול ויש בחינת שמעשה גדול כמבואר לעיל בפרק נר מצוה עוד יש בזה סוד ויתבאר בסמוך עתה יתבאר ענין הלוחות ה' נגד ה' לא תרצח נגד אנכי ה' אלהיך האדם נעשה בצלם אלהים וכ"כ שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם רק האלקים בשמים והאדם על הארץ ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל פני האדמה ופי' בזוהר על התעוררות ממעשה האדם העולה למעלה ובזה ממשיך ההשפעה מלמעלה למטה וזהו והשקה את כל פני האדמה׃ ובזה יובן ענין תלמוד ומעשה כבר כתבתי למעלה כד דייקת שפיר בפי' רש"י ור"ת בפלפול תלמוד גדול או מעשה גדול תמצא המעש' הוא גדול והוא התכלית וכן תנן כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת כו' וכן מרומז בפסוק והנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה הרי שתקדים מעשה לתורה׃ ועל זה הענין רומז מעלת ישראל שהקדימו נעשה לנשמע כי נעשה הוא מעשה והשמיעה היא הלימוד לשמוע וללמד ויש לפום ריהטא קושיא גדולה ע"ז ישראל הקדימו נעשה לנשמע קודם שבאו לדביקות הכל שעלו למדרג' הנבואה בעת קבלת התורה וכשבאו לדביקות הגדול הפכו להקדים נעשה לנשמע כדכתיב פי' ואתחנן קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלהינו ואת תדבר אלינו את כל אשר ידבר ה' אלהינו אליך ושמענו ועשינו אתמהה הענין היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם ושכר המצו' היא מצוה דהיינו רוחניות המצוה והשגתת ועשיית המצוה נקרא מעשה ורוחניות נקרא תלמוד וזהו הענין של נעשה ונשמע מצרינו ואד יעלה מן הארץ בעולם הזה שהוא עולם המעשה ועולה ההתעוררות מלמטה למעלה ומתדבק המעשה ברוחניות המעשה דהיינו נשמע כי במעשינו אנו מתקנים שמו הגדול בסוד ויעש דוד שם שכתבתי למעלה ואחר כך מצד הקדוש ברוך הוא שהוא יתן השכר אזי מוקדם נשמע לנעשה כי

יפתח

יפתח המקור סוד רוחניות המצוה והשקה את האדמה. הוא האדם שיקבל השכר ההוא ואז מן נשמע יגיע לנעשה רצוני לומר כי בשפע הברכה יורד ממקום נשמע ע"כ ההשפעה הדקה היורדת מלמעלה נתעבה קצת ברדתה זה נקרא נעשה גם נעשה זה פירושו תיקון הדבר כמו שפרש"י ויעש אלקים את הרקיע ע"כ בקבלת התורה שהיו ישראל במדרגה עליונה וראו עולמם בחיים מדוגמת עה"ב הקדימו נעשה לנשמע וזה ועתה לכה נמות פי' תכלית המיתה היא לבוא לעה"ב למדריגת נשמע ועתה שבאנו לזה אין צורך במיתה אם יוספים אנחנו לשמוע ונומר ומתנו אמרו לשמוע ורצונם בזה אם יהיה תוספות סוד שמיעה לנו במיתתנו יותר ממה שיש לנו עתה אזי ומתנו מרוצים אנו למיתה וקרוב לזה פי' הר"ם אלמשונינו ז"ל הכלל העולה נעשה ונשמע הם בסוד ואד יעלה והוא מבחינת האדם שנעשה בצלם ובדמות ומצד הקב"ה הוא נשמע ונעשה בסוד והשקה ונומר כדמות חותם המתהפך ע"כ מכוון לא תרצח נגד אנכי ה' אלהיך הוא שמו יתברך לא תרצח הוא סוד צלם ודמות לא תנאף נגד לא יהיה לך אלהים אחרים פסוק של לא יהיה לך אלקים אחרים מרומז בו מעשה התשובה כמ"ש רז"ל לא יהיה בך אל זר איזהו אל זר זהו היצה"ר כי החוטא מתדבק בסטרא אחרא בסטרא דמסאבא ואבדה התורה בו והשי"ת והקים רק אבד תאבדון וצריך לשרש אחריה וזהו התשובה שחוזר לסטרא דקדושה הוא ה' אלהינו להיות לנו לאלהים. פסוק לא תנאף רומז שלא יבא לידי כך לקרב לפתח אשה זונה מנאפת וזהו בחינת צדיק גמור שלא בא לידי חטא וכבר המשיל הזוהר את היצה"ר לאשה זונה המפתית לזנות עמה ובמדרש. אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אר"ש בן לוי למה"ד למי ששתת אמו מים המרים ונמצאת [illegible] התחיל אומר בפני בני אדם אשרי אימא ששתת מים המרים ונמצאת טהורה א"ל אדם אחר אשרי אימא שלא נצרכה לכך לשתות כל עיקר כך דוד אמר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה א"ל הקדוש ברוך הוא אשרי אדם לא יחשוב לו ה' עון וזהו לא תנאף שלא יבא לידי סתירה. לא תגנוב נגד לא תשא בענין המלאכים מבואר בפרדס פרק עשירי משער היכלות שהארה הבאה לאדם מצד הרכבת ד' יסודותיו אף שהיא מובחרת מ"מ רחוקה מהארה הבאה למלאך מצד הרכבת יסודותיו יתלבש בו רוח ונשמה עליונה חלק אלוה ממעל ע"ש הרי ששניהן יצדקו מעלת המלאך על האדם ומעלת האדם על המלאך וזהו דיבור לא תשא וכנגדו לא תגנוב בדיבור לא תשא מרומז מעלת הצדיק ברוחניות וכונתו עולה למעלה בפולם נשמתו יותר ממלאך וזהו שמרומז בפסוק זה מאמר הזוהר ויתר המקובלים שהמלאכים הם המשמשין לתפילותיהן של צדיקים להביאם למעלה למעלה אין ערך ואין מספר להם לכל הד' הרוחות ועושין אותה עטרה על ראש הקב"ה.

ובמסכת חולין פרק ג"ה ישראל מזכירין את השם אחר ק' ק' ק' ה' צבאות הכונה מעלת כוונת רוחניות הצדיקים כי הם בכסא כבוד והכסא בעצמו והאצילות וזהו שתי תיבות אמנם המלאכים הם ביצירה נמצא הם אחר ג' תיבות ע"כ הם שמשין לתפילתן של צדיקים וזהו מרומז בדיבור לא תשא ארז"ל במסכת ברכות המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא תשא והטעם כי בהזכיר ישראל השם בוקע כל הרקיעים ומזדעזעי' כל המרכבות ומרעיש כל המלאכים הנושאים. וההזכרה לחנם וזהו כי לא ינקה ה' את אשר ישא. ונומר רוצה לומר הגורם להיות נשאת בחנם על ידי מלאך כתיב הכא ישא. וכתיב התם כי לא ישא לפשעיכם ואפי' על המחשבה אמרו במכילתא לא תשא את שם ה' אלהיך למה נאמר לפי שהוא אומר לא תשבעו בשמי לשקר אין לי אלא שלא ישבע שלא יקבל עליו לישבע מניין ת"ל לא תשא את שם ה' אלהיך עד שלא תקבל להשבע הרי לך לאלוה משקבלת לישבע הרי אני לך לדיין כו נחזור לענין הרי מבואר מעלת הצדיק בפנימיותו על המלאך כנגדו לא תגנוב כי מצד הגניבה אדם ראשון גנב היה מפרי עץ הדעת והורד בהרכבת יסודותיו וקבעו הקב"ה קובעי נפש וזהו לא תגנוב בגונב נפשות. לא תענה נגד זכור את יום השבת שבת מורה על חידוש העולם יש מאין וממילא היכולת בידו ברוך הוא לשדד המערכת ואין מזל מושל וכבר הארכתי במסכת שבת בענין זה על מה שאמרו זכור ושמור בדבור א' והנה אנחנו בשומרנו את השבת מעידין על זה הענין כשאומרים ויכולו שהוא עדות מאתנו כמ"ש לעיל במסכת שבת אמנם לא תענה ברעך כו' כלומר לפעמים לא תענה זה העדות שאין מזל כי לפעמים יש מזל אף לישראל כמ"ש לעיל ועל זה בא הרמז ועד בשחק נאמן שמורה על נצחיות קיום הוראת הכוכבים וכל כך הנה בשמים עדי וכתיב העידותי בכם היום את השמים. לא תחמוד נגד כבד את אביך ואת אמך שלשה שותפין הן באדם וציווה הקדוש ברוך הוא להבן שיכבדם אף שהם אינם נותנים רק חלקי החומרי שבו דהיינו כתנות וזה מורה שכתנות עור גורם למעלה יתירה שיכול לזכות מכח כתנות עור לאור גדול ונורא לא תחמוד מורה להיפך על ביטול החמדה הגורם טיפה סרוחה שממנו נתהווה כתנות עור והכל אמת בבחינות שונות וכמ"ש לעיל. ואלו החמשה ענינים הם בסוד האצילות הקודש שהוא חמש נגד חמש כדתנן בספר יצירה והובא בריש ספר פרדס עשר ספירות בלי מה מספר עשר אצבעות חמש נגד חמש וברית יחיד מכוונת באמצע במלת לשון ובמלת מעור עכ"ל והפרדס בריש ספרו ביאר זו המשנה בפנים שונות ובפ"ק בנ"ד ביאר אותה כי המקומות הצריכות הכרעה הם חמש נגד חמש א' חכמה נגד בינה ב' גדולה נגד גבורה ג' חסד נגד הוד ד' גבורה נגד נצח ה' נצח נגד הוד ע"ש בספרו בארוכה והנני אומר כי נמצא בחמש נגד חמש הנ"ל חמשה הנ"ל חכמה סוד תלמוד בסוד המחשבה שהיא סוד התורה קדומה בינה בסוד מעשה כי היא שורש ימי ששת המעשה וז"ל הפרדס בערכי כינויים בערך מעשה הרשב"י עליו השלום קורא בתמידות אל הבינה מעשה ואל החכמה מחשבה כו'. ע"ש ונודע כי בינה מצד שהיא שורש לששת ימים היא ה' מהשם ומצד העלמה ביחודה עם חכמה נבחנת בבחינת י' כמבואר זה בארוכה בפרדס ואז מבואר עה"ז שהוא עולם המעשה ששת ימי המעשה וכן שית אלפים הוי עלמא כו' נברא בה' ועולם הבא שהוא עולם שכר המעשה נברא בי' על כן מצד החכמה שהיא בעצם י' מהשם היא התורה קדומה ומשם נשמע קודם לנעשה. ומצד הבינה שהיא שורש ימי המעשה ונקרא מעשה אז משם נעשה קודם לנשמע.

חסד וגבורה מהם סוד צדיק גמור ובעל תשובה והוא כמו שפרש"י בראשית ברא אלקים מתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים ושיתף עמו מדת הרחמים ופי' אבא מורי זלה"ה בספר עמק הברכה שהכוונה היא מצד מדת הדין לא תועיל תשובה וכיון שיצא האדם משורת הדין וחוטא אז מצד עומק הדין לא היה ראוי להיות לו כפרה ראה שאין עולם מתקיים שיתף עמו מדת הרחמים וענין השיתוף הוא שאם יעשה תשובה יתכפר ואם לא בחטאו ימות הרי מצד הגבורה שהיא מדת הדין המעלה היא צדיק גמור שהוא גיבור הכובש את יצרו ולא חטא ומצד החסד היא תשובה והיא ימין הקדוש ברוך הוא הפשוטה לקבל שבים כי חסד היא זרוע ימין וכל י"ג מדות של חסד ורחמים הם לתשובה והכרע ביניהם מטה כלפי חסד אם היא תשובה מאהבה כי כן חסד היא אהבה:

חסד והוד ענין מעלת אדם צדיק או מלאך אמרו במדרש רבה כשרצה הקדוש ברוך הוא לברוא את האדם חסד אמר יברא כי הוא עושה חסד אמת אמר אל יברא כו' והשליך הקדוש ברוך הוא את האמת ארצה. הרי האדם מצד החסד וכן כתיב עולם חסד יבנה והעולם הוא האדם. ומלאך מצד הוד כי עצם פעולת המלאכים הוא הכל שירות והודאות החיות ישוררו והכוכבים יפארו ושרפים ירננו ואראלים יברכו ובספר שערי אורה ובספר שערי צדק והובא בפרדס בשער ערכי כנויים בערך הוד כל מיני הודאות שאמר דוד בספר תהילים מדה זו כו' וכ"כ רבינו מנחם רקנאטי והובא בפרדס פ"ב משער טעם האצילות כי הוד הוא מלשון להודות לה' והכרעה ביניהם שהלכה כדברי שניהם מלאך עדיף מצד זכות יסודותיו והאדם

ערך·מצר נשמתו וכדפי': **גבורה** ונצח נורע גבורה שם אלהים שהוא עומק הדין לאמתו ולא לפשר לשנות ממדת הדין על כן אלהים בגימטריא הטב"ע כמרומז בזוהר דהיינו כפי טבע הענין ומזה יש קיום וחיזוק להנהגת הטבע כי שם שם לו חק קבוע ולא יעבור· ומדת הנצח היא מדת נצחונו של עולם כמ"ש הפרדס בערכי הכינויים בערך נצח וכ"כ רבינו מנחם רקנאט"י שבמדה ההיא החסד והזכות מנצחים המקטרגים הרי מזה יובן בקל בענין הטבע ההושם במזלות דיש מזל ואין מזל ויש מכריע ביניהם ששניהם אמת ובבחינות שונות וכדפרישית·

נצח והוד· הם תרין ירכין דגופא ועליהם הגוף עומד ומזה ימשך ענין כתנות אור ועור הנה בקל נוכל להבין שאף שעשינו שני חלוקות צדיק וב"ת איזה ערף וכן כתנות אור או עור ויחזור לאור איזה ערף אלו אחרונים נמשכים מהראשונים כי אם ב"ת ערף נמצא בחינת כתנות עור שיתהפך לאור ערף ובהיפך ההיפך והכל עולה בקנה אחד אלו מסתעפים כאלו והנה כבר כתבתי חסד וגבורה צדיק ובעל תשובה ונצח והוד הם ענפי חסד וגבורה כנודע על כן רמזנו בנצח והוד ענין כתנות אור ועור שהם מסתעפים מבחינות צדיק ובעל תשובה· והמכריע ביניהם מכריע ששניהם אמת ובבחינות שונות וכדפרישית הרי כל זה רמוז בסוד אחדות האצילות בה' נגד ה' והמכריע עולה ומייחד וקושר הכל באחדות אמתי כמ"ש הפרדס בפרק ראשון משער ראשון· וכן כשנתבונן כל אלה הנ"ל הולכים למקום אחד דהיינו התכלית שנברא האדם לעבדה ולשמרה שהוא סוד מעשה ותלמוד· כי שמור הוא משנה כמ"ש רש"י בפסוק ושמרתם ועשיתם שמור זו משנה· והקדים לעבדה בענין הקדמה נעשה לנשמע ובמעשה עושה ומתקן את השם כמ"ש למעלה כי ברא הכל לכבודו זה הוא הכלל הכולל הכל ומזה נסתעף ענין מעלת התשובה שהאדם מתקן את עצמו ואח"כ מתקן ביותר תיקון העליון ותיקון העליון הוא דווקא על ידי האדם שהוא ברמות וצלם כולל עליון ותחתון על כן מעלתו בפנימיות יותר ממלאך וכ"ש אין מזל שיכריחנו המזל·אם לא כי יד יי' עושה זאת לגלגלו במזל זה כדי להפרע ומהתשובה נמשך מעלת מכתנות עור שיחזור לאור גדול וכלל הכל הוא העבודה המעשה אשר בזה עושה השם כמו דוד ויעש דוד שם· על כן פתח אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים כלומר כדי שנהיה עבדים לו יתברך היא העבודה השלימה המעשה המוקדם לנשמע והכל בשביל צורך גבוה כי אנכי יי' אלהיך וזהו ענין כל עשרת הדברות נאמרו בדבור אחד וקשה מה יוצא מזה ולמאי נפקא מינה עשה הקב"ה זה והנם אף שעל פי השכל והו כמעט דבר טבעי ואמשול לך משל תתבונן א' כותב עשרת הדברות· ואחר קורא עשרת הדברות· ואחר חושב בלבו עשרת הדברות· הנה זה הקורא עשרת הדברות אינו מאריך כמו הכותב כי במהירות נעשית הקריאה וכן המהרהר הוא ברגע קטנים מהרהר כולם הרבה במהירות יותר מהקורא שקורא אותם והענין כי ביותר שהדבר דק ורוחני ביותר מתייחד ומצטרף כי הכתיבה היא גשמיית והאמירה יותר דקה והרהור יותר רוחני צא ולמד וחשוב הקב"ה שדיבורו הוא רוחני תכלית הרוחניות באין סוף אז מתייחד שהכל ענין א' כן הוא מבואר על דרך השכל אמנם נוכל גם כן להמציא טעם לדבר והוא הוא הדבר אשר דברתי לחורות כלול בדבור הראשון אנכי יי' אלהיך וגומר מבית עבדים לעבדו לכבודו ושכר העבודה היא אנכי יי' אלהיך שמצדו ית' גשמע ונעשה כדלעיל ולרמז זה פתח עשרת הדברות באל"ף וסיים בכ"ף:

עוד אפרש בענין אחר טעם כל הדברות נאמרו בדבור אחד שכולם הם ביאור על אנכי יי' אלהיך בפסוק אנכי יש להקשות הלא בכל התורה כולה כתיב אני יי' אלהיכם למה אמר כאן לשון אנכי והתירוץ אנכי הוא לשון מצרי אינו מספיק אלא לערב רב שקבל משה ונתגיירו אבל ישראל אמרו רבותינו ז"ל שנגאלו בזכות שלא שינו את שמם אם כן הוה ליה למימר לשון אני רש"י פירש הפסוק שאמר הקב"ה אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים לפי שראו את הש"י על הים כגבור מלחמה ועתה ראו אותו כזקן מלא רחמים ושמא ח"ו יחשבו שהם שתי רשויות על זה אמר אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים ומתורץ בזה קושית המפרשים למה הזכיר יציאת מצרים ולא בריאת עולם ועל פי דרך רש"י מתורץ גם כן קושיא דלעיל למה אמר אנכי ולא אני לפי שהאותיות היו נראות כמ"ש רואים את הנשמע ושומעים הנראה ואם היו פורחים באויר אותיות אני יש מקום לטעות מאחר שאינו נקוד ולקרות אני בציר"י תחת האל"ף ואז היה ח"ו הפירוש כי איני זה אשר ראיתם על הים וכהאי גוונא מצינו טעו' ברבו של יואב שקרא עמו מחה תמחה את זכר עמלק קרא בקמ"ץ זכר ולא זכר בציר"י ושקל ספסירא כו' על כן אמר אנכי ואז אין מקום לטעות והשרישנו האמונה אף שראה ראינו השתנות הדמיות לפעם כבעל מלחמה דהיינו פועל בדין ועתה כזקן מלא רחמים הכל אחדות אחד על זה אמר אנכי יי' אלהיך הנה שם יי' רחמים ואלהים דין· אמר אנכי· אנכי הוא עדיין יש מקום לטעות חס ושלום הניחא הדין שהוא רחמים כמו הדין שנעשה על הים זה היה בשביל התעוררות הרחמים על ישראל שיוצלו ניחא שהוא אחדות אחד אבל הרע הנפעל בעולם שהוא רע ואין בו רחמי' שם יש מקום לטעות כמו שטועים המינים ואומרים מי שפועל טוב אינו פועל רע ולטעם זה אנחנו מאמינים באמונת אמת מזכירין מדת לילה ביום ומדת יום בלילה כמו שנתבאר במקומו על זה בא האזהרה אחר כך לא יהיה לך אלהים אחרים בשום אופן בעולם וכל מה שנעשה בעולם הן טוב הן רע מסני ומאתי והכל מיוחד לא יש הפרד הכל הולך ממקום אחד מיוחד ע"כ לא תעשה לך פסל וגומר ואמר ג' פעמים אש"ר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במים וגו' להראות לנו דוגמא מהאחדות שנראה ונתבונן עד מקום שראייתינו שולטת ונראה אחדות העולמות ומזה נבין שסיבתם למעלה גבוהה על גבוה הכל אחד יחיד ומיוחד אמר אשר בשמים ממעל דוגמתו בעצמו· הוא אשר בארץ מתחת וכענין המבואר בזוהר פרשת ויקרא רבי יודא פתח ואמר אלהים יהי רקיע בתוך המים תא חזי בשעתא דקודשא בריך הוא ברא עולמו ברא

הנה

הנה כתבתי עה"כ הוא ומבחינת הי"ד סוד המתפשטת תורה הקדומה והנה פנימיות דפנימיות י' סוד קוצו של י' ברומו לכתר סוד שורש המתפשטת סוד ואלף כך חכמה· החכמה היא תורה קדומה היא הי' והקוץ שלה רומזת לאלף הוא פלא הוא כתר והוא שסיים בכ"ף כתר וכענין ראשו בסופו וסופו בראשו כי **א** כתר וכתר **א** ורבים שואלים למה לא נזכר בזה הפסוק אנכי יי' אלהיך אשר בראתי את העולם והרבה טעמים נאמרו בזה גם אנכי ת"ל כתבתי בזה טעמים ונימוקים אבל לפי מ"ש באות כל ההשתלשלות העליונות נרמז בזה כאשר כתבתי לעיל שמיוסד הכ"ל הם נגד עליונות של הקב"ה ועולם הכסא ועולם היצירה והגלגלים והארץ וכל נבראיה הרי כל ההשתלשלות וע"ז רמזו בפרק קמא דברכות אמר רבי יוחנן משום רשב"י מ"ד פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה כנגד מי אמר שלמה מקרא זה לא אמרו אלא כנגד דוד אביו שדר בה' עולמים ואמר שירה דר במעי אמו ואמר שירה ברכי נפשי את יי' וכל קרבי את שם קדשו יצא לאויר העולם ונסתכל בכוכבים ומזלות ואמר שירה ברכו יי' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברכו יי' כל צבאיו ונומר באריכות פסוק זה כלל הגלגלים וכחותיהם המניעים אותם (ודוק) ינק משדי אמו ונסתכל בדדיה אמר שירה שנאמר ברכי נפשי את יי' ואל תשכחי כל גמוליו מאי כל גמוליו אמר רבי אבהו שעשה לה דדים במקום בינה טעמא מאי אמר רב יהודה כדי שלא יסתכל במקום ערוה רבי מתנא אמר כדי שלא יינק ממקום הטינופת ראה במפלתן של רשעים ואמר שירה שנאמר יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את יי' הללויה נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי את יי' יי' אלהי גדלת מאוד הוד והדר לבשת מאי משמע דעל יום המיתה נאמר אמר רבה בר שילא מסיפא דעניינא דכתיב תסתיר פניך יבהלון ונומר עכ"ל והתבונן בזה שאמר כרחה כן כי הוא כולל ההשתלשלות העליונות פיה פתחה בחכמה כולם בחכמה עשית ותורת חסד עולם חסד יבנה ואחר כך כשלאו של הקב"ה אשר זוכים אליו ליום האחרון

שבעה שחקים לעילא ברא שבעה ארצות לתתא שבעה ימים שבעה נהרות שבעה יומין שבעה שבועות שבע שנים שבע פעמים שבע אלפי שנין דהוי עלמא קב"ה שביעאה דכלא ז' שחקים לעילא וכלא חד וכל חד וחד שמשי' ככבי' ומזלו' דמשמשי בכל רקיע ורקיע וכולהון מאינון רתיכין אילין על אילין לקבלא עליהון עול מלכותא דמאריהון ובכולהו רקיעין אית רתיכין ושמשין משניי' דא מדא אילין על אילין מנהון כשית גדפין מנהון בד' גדפין מנהון בד' אנפין מנהון בתרין אנפין מנהון בח' מנהון אשא דלהיט מנהון מיא מנהון רוחא הה"ד עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט וכולהו רקיעין אילין על אילין כגלדי הבצלים אילין לתתא ואילין לעילא כל רקיעא ורקיעא אזלא ורעש' מאימת דמאריהון על פומיה נטלין ועל פומיה קיימין ועלאה מכולהו קב"ה דנטיל כלהו בחיליה ותוקפא בגוונא דא שבע ארצות לתתא וכלהו בישובא בר דאילין עלאין ואילן תתאין וארעא דישרא' עלא' מכולהו וירושלים עלאה על כל ישובא וחברייא יתבו דרומא חמו בספריא קדמאי ובספרא דאדם דהכי מסלק כל אינון ארצות דכלהו משתכחי לתתא בגוונא דאינין רקיעים לעילא אילין על אילין ואילין על אילין ובין כל ארעא וארעא רקיע דמפריש בין דא לדא ועל דא כולהו ארצות פרושין בשמהן וביניהו גן עדן וגיהנ' ואית בגיהו בריין משנין אלין מאילין כגוונא דאינון רתיכין דלעילא מנהון בתרין אנפין מנהון בארבע מנהון בחד וחיזו דאילין לא כאילין ואי תימא כו' ע"ש באורך · הרי אשר בשמים ממעל הוא בארץ מתחת ואשר בארץ מתחת הוא אשר בשמים כמ"ש רז"ל כל מה שיש ביבשה יש בים זה מורה על התאחדות ומזה תוכל להשיג כי גבוה מעל גבוה והכל מתאחד מאחדותו ית' לא תשתחו' ונומר וכנה תדע כי אנכי ה' אלהיך הן דין רחן רחמים הכל מאחדותו וזהו שמזכיר אח"כ הטוב והרע הרע קנא פקד עון אבו' ונומר הטוב ועושה חסד לאלפים ונומר והשת' ניחא דכפשוטו של פסוק קשה השרש דעסיק בעונשי עובדי ע"ז למה מזכיר ועושה חסד ולדידי ניחא להודיע כי ירו"ד הוא האלהים אך שעדיין אין מיושב להחוקר איך מעצם הטוב יצא רע שהוא ית' הטוב האמתי ואיך ימשך ממנו הרע עו"א לא תשא ונומר ובביאר ענין איסור השבועה יתבאר זה הענין הש"י מלא כל הארץ כבודו כמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עו' ואין פירושו שאין עוד אלהים זולתו שזה כבר פשוט ומבואר בפסוק ה' אלהינו ה' אחד · אלא הפי' שאין שום דבר נמצא כי אם מציאותו כי הוא ית' מהווה את כולם וסתיה את כולם והוא מציאות הנמצאים ולא יש שום מציאות זולת מציאותו רק שזה המציאות דבק בו יותר וממציאות זה משתלשל מציאות אחר והכל בכח ראשון וזה הדבר בלי סוף והנשבע על איז' דבר הכוונה היא שמזכיר שמו ית' כלומר שהוא המציא דבר זה כך וכך והוא ית' נתן הכח לעשות כן ואם הוא בשקר שלא היה הדבר כך נמצ' מאמין באל אחר · שהרי הש"י לא המציא זה הדבר כך אלא הוא כופר כאלו הירה עוד רשות אחרת ח"ו והוא מגביה ומרים את הש"י ויתעלה מזה הדבר ומסלק אותו מזה הדבר וזהו לשון לא תשא שר"ל הרמה שהוא הפרשה ובפי' זה פי' הרקנ"אט לפי ענינו וז"ל לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ונומר דע כי הנשבע לשוא הרי זה קוצץ בנטיע' וזה הטעם לא תשא ולא אמר ולא תשבע כלומר לא תשא התחתן מברת זוגו כי לא ינקה ה' ונומר כי בהיות החיבור שלם כתיב ונקתה ונזרעה זרע וזה שהפריד לא ינקה עכ"ל וכן בזוהר מפרש לא תשא לשון הרמה ואעתיק כל לשונו כי ממנו יתבאר שהוא גרם ביטול להמציאות וז"ל לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כד לא מתתקן ולא חייש לאתתקנא וכן בהפוכא דא לאילנא דאיהו אתתקן כדקא חזי וקאי' על קיומיה לא תשא רזא דא הא אוקמה חבריא בגין דק"בה כד שתיל עלמא אטבע גו תהומא צרורא חדא חקיקה בשמא דא ואטבע להלנו תהומי' וכד מיא בעאן לסלקא חמאן רזא דשמא קדישא חקיקה על ההי' צרור' ותייבין ומשתקעין ומתהדרין לאחורא ושמא דא קיימא עוד יומא גו תהומא ובשעתא דאומן בני נשא על' קשוט בקיומא דקשוט ההוא צרורא סלקא ומקבלא ההוא אומאה ואהדר ואתקיים על תהומא ועלמא אתקיים וההוא אומאה דקשוט קיים עלמא ובשעתא דאומא בני נשא אומאה דשקרא ההוא צרורא סלקא לקבליה לה לאיהי שקרא כדין ההוא צרורא דהוא סליק תב לאחורא ומיין אזלין ושטין ואתוון דההוא צרורת

לאור יות והוא עולם השפל הזה הארץ וכל אשר עליה ועולם הגלגלים ומניעיה' ועולם המלאכים ועול' הכבוד למעלה מהחיות ומלך יושב על כסא הוא ית' אשר על הכרובי' כאומר ואתם הדבקי' כו' דר במעי אמו הוא כמו השפל ביותר במעט ימות כי אויר חומר עכור יונקים חוטם ואופל אומר שירה ירדה מי שירצה להודות ולעשות חומרו זך ונקי כפירי' ישוב לרוחני למעט ימעט כענין יסוד הארץ שהתקרבנו למים ימעט ימעט ישוב לתולדת המים להיות זך מים מים וכתב בעל צרור המור בפסוק לא ידון רוחי באדם בשגם הוא בשר יאמר אין ראוי לי שיעמוד וידון רב רוחי שכתבתי באלף בוחת הקטנה לפי שאפשר שבארץ הזין שוהו לעול' רוח בני אדם העולה למעלה ישוב ליושב לרדת הארץ ורוח החיי' ישוב לבשר וזהו בשגם הוא בשר כי בריתי האין נהפך לבשר כי גם הוא ירדה עד לעול' בענין שבריתי האין ישוב הרוח בשר וזהו יקר' נרשעי' שנרשעת' כונתי' נפשם ורוח' עד שאובדי' נפש' נגופי' באורו הכר' תכרית הנפש ההיא לפי שיש להם כח לאור רוחם ונפשם בשר שגגה · והצדיקים הם בהיפך שיש להם כח לאור נפשם ובשרם רוחניי' וטהורים בנפש הטהורה באורה לכי ובשרי ירננו אל אל חי בזה וכן אומר ומבשרי אחזה אלוה כי בשרם שבה כפיריית וזכה בנפש עד שמבשר' ידון הצדיקים האל ית' וישנו מעלה גדולה וז"ש רבי אליעזר שישו בני מעי שישו כי אפי' בני מעיו הגרועים הם ששים ושמחים לעשות רצון קונם ולכן הם זוכים לתענוג האלהי' כמו הנפש וז"ש ברכי נפשי את ה' ונומר השוה הנפש והקרבי' ביחד להלל את השם הגדול והקדוש אעפ"י שהקרביים הם גרועים קנה לו קדושה יתר מהנפש כו עכ"ל ולדרגה כהתקדש החומר והזדככותו יעלה למעלה יותר מהרוחניות כענין האבות הן המרכבה שהוא למעלה מהמלאכים וק"ל ע"כ אומר שירה על דירה במעי אמו פסוק זה כענינו ברכי נפשי ונומר וכל קרבי · ועל דרך זה יתבאר נ"כ המאמר המוזכר שם בגמרא את"כ רב שימי בר עוקבא ואמרי לה מר עוקבא הוי שכיח קמיה דרבי שמעון בן פזי והוה יסדר אגדתא קמיה דרבי יהושע בן לוי אמר ליה מאי דכתיב ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו א"ל בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת בשר ודם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים והקב"ה אינו כן צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה קרבי' ובני מעיי' והיינו דאמרה חנה אין קדוש כה' כי אין בלתך ואין צור כאלהינו מאי ואין צור אין צייר כאלהינו ק' כמ"ש ומטיל בה רוח ונשמה קרבי' ובני מעיי' האיכא רוח ונשמה שחשיב שוה חלק השם שמטיל הוא בתוך הוא אמכם קרבים ובני מעיים הם מלב ואם ויזה בעי הכי אלא הענין כלפי מי שיתדבק בהשם או מתפשט רוח ונשמה אפי' בקרביי' ונע"ו כאומר ותורתך בתוך מעי' יצא לאויר העולם ומסתכל בכוכבים ומזלות והו כפשוטו עולם הגלגלים יונק משדי אמו והו רמז לעולם המלאכים שבאמצעתם מורק ההשפעה והשדי' ביוקם ניכה לחטוקי מיוקם הטינוף דהיינו אמו הקליפות וכחות טימוני שהם הטינופ' מיום פבולת מיותר המאכל כנודע ויוקם ערוה הוא שמחוזי ועולל הכפילים שבכלג שהשיים ובלו ערות כמ"ש המקובלים ·

ראה ביהלתן של רשעים כו' וזהו עולם הבבא כי יד על כס יה נשבע ה' בכסאו ולקויה לה' בעילק ברכי נפשי את ידו"ד הללויה עתה כל הנשמה תהלל יה כי ו"ה חסר ואו ברכי נפשי את ידו"ד השם שלם נסתכל ביום היית שליימות האחרון תוכף רוחם ינוחון ר"ל לאחר תחיית יתוסף רוחם ככחות עולם הבא · בתוך · לענין הראשון ידו"ד שמו הוא היווה הכל ומוכה הכל והוא שורש התורה והתורה כולה היא כוללת משם ידו"ד והי' כולה בשלימות שם ידו"ד כמ"ש לעיל ועשר' הדברות תרי"ג אותיות הכוללים כל תרי"ג מצות כל אות כולל מצוה אחת וכם תרי"ג אותיות עד אשר לרעך והענין כל התורה עומד על תכל א' שהוא אשר לך מה דסני לך לחברך לא תעביד כמ"ש זה במקום אחר ועם אשר לרעך הם תר"ך אותיות שהוא כתר תורה שרמזתי לעיל והנה שם ידו"ד עולה עשרים ושש ועשרים ושש בני' כמנין עשרת הדברים וכן עולה כתר תורה והו תורת ידו"ד תמימה שהיא כולה בשלימות ידו"ד ע"כ היא משיבת נפש העוסקים בה משיב' נפשם לידבק בידו"ד כמ"ש ואתם הדבקי' בה' וא"א זה הדביקות אלא ע"י התורה שהיא שם ידו"ד גם התור' היא תמימה

צ׳ורא פרחן נו תתומי ואתבדרין וביען מיא לסלקא לחפייא עלמא ולאהדריה ליה
כמלקדמין עד דזמין קב״ה לחד ממנא יעזריאל די ממנא על שבעין מפתחן ברזא
רשמא קדישא ועאל לגבי׳ דההוא צרורא וחקיק ביה אתוון כמלקדמין וכדין אתקיים
עלמא ואהדרו מיין לדוכתייהו ועל דא כתיב לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא ע״כ
וכן הוא כשמזכיר את השם בחנם כי כל חנם אינו מציאות אמתי והוא ית׳ הנמצא
האמיתי · והנה אמר הפסוק אחרי אלהים תלכו ואותו תעבודו ובו תדבקון ובשמו
תשבעו הוא הדבר אשר כתבתי מלא כל הארץ כבודו וכל המציאו׳ הוא ממציאותו
ית׳ ותכלית המציאות הוא האדם שיקיים התורה והמצות כי התורה היא שמו ית׳
נמצא המקיים אותה דבוק הוא במאור בשמו ית׳ והוא שוכן בתוכו על כן יזכור את
שמו אבל המרחיק את עצמו ובביכול דוחה רגלי השכינה אז לפי ערך התרחקות
הוא חוזר לתהו ובהו כי מסלק את מציאות עצמו ממציאותו ית׳ ואז הוא מסולק
מהטוב ויאונה לו רע וזהו סוד הסתרת פנים ואז מגיעה הרעה לעושה רע לפי ערך
רע שעושה כן הוא ההסתרה ואין כוונתי שהרע הוא בהסתרת פנים בלבד ולא בעצם
כפי ההבנה בדברי המתפלספי׳ אשר דברו בזה רק הרע הוא בכוונה מכוונת אך
שאין כוונת הרע בשביל הרע רק בשביל הטוב שאם לא היה מגיע רע לעושה רע
שיהיה הרעה מכולה אז לא היה טוב כי הרע דוחה רגלי שכינה ומחזיר המציאות
לתוהו ובהו גם אם נפרע מרשעים לא היה עושה טוב נמצא הכל תהו ובהו הרי
מבואר שהטוב מכוון בשביל עצמו כי טוב ה׳ לכל והרע הוא מכוון לטוב בשביל
שיהיה הכל עושה טוב הרי הכל הולך אל מקום אחד הוא ית׳ מקומו של עולם והוא
מקיים העולם ואין הבדל בינו ית׳ לבינינו כי אנחנו תכלית המציאות והכל ממציאותו
והעונות הם מבדילי׳ כמ״ש כי עונותיכם הבדילו וגו׳ ע״כ מאתו תצא ההשפע׳ לכלות
הרע כדי שיסולק המבדיל ואז שם אלהים פועל מדת הדין הקשה ומכל מקום ידו״ד
הוא האלהים מדת״ד כלול מרחמי׳ כי הדין הוא בשביל הרחמי׳ רק שהחוטא גורם
שהפעולה אינה רחמים ומנשאי׳ ומגביהי׳ שם ידו״ד מאתי׳ וזהו לא תשא ידו״ד אלהיך
כי לא ינקה ידו״ד כו׳ והבן זה וקרוב לזה ענין מה שאמר הרקנאטי שהבאתיו לעיל
שהוא מפריד בין הדביקים וכל זה הוא בערך הפעולה הנפעלת אמנם מצד התכלית
הכל הוא לטובה · ולפעמים הדין כולל מרחמים ביותר וכל הדין הוא עצם הרחמים
כענין יסורין שלא באו לכלות הרע רק שיקבל מוסר וייטיב דרכיו וע״ז נאמר אודך
ה׳ כי עניתני ורמז גדול בפסוק רק אתכם ידעתי מכל העמים ע״כ אפקוד עליכם
עונותיכם ובבחינה זו אל זועם בכל יום ונודע כי אל הוא מדת הרחמים ופי׳ זה
בארוכה במקום אחר וזהו אל קנא וגו׳ ויש עוד יסורין שהם ברחמים גדולים סוד
יסורין של אהבה שבארתיה במקום אחר · ובזה מבואר החקירה הזו איך נפעלת
מאתו ית׳ פעולת הרע · והוא ית׳ עצם הטוב · ועדיין יש להתבונן על מה שאמרנו
כי אין עוד מציאות זולת מציאותו שהוא ית׳ משפיע תמיד ומקיים׳ הלא אין כל חדש
רק מה שנתהוה בששת ימי בראשית ואח״כ פסקה הויית ההתחדשות ועל כל זאת
הוא הוה תמיד על זה בא דיבור זכור את יום השבת לקדשו כי ששת ימים וגו׳ ואמר
ע״כ ברך ה׳ את יום השבת ויקדשהו כלומר השבת המורה על שבת בראשית לא על
עצמו יצא אלא הוא הוה תמי׳ כי מורה על שמחדש תמיד בכל יום מעשה בראשית
והימים הם ענפי׳ ויוצאים משבת ונכנסים לשבת וחוזרים ויוצאי׳ כמו שבא לעיל
בארוכה במסכת חולין ובמסכת שבת וחוזר חלילה תמיד משבת לשבת שהוא חלילה
הויה ראשונה ושובת וחוזר זה״ש ויקדשהו בכל עתות הזמן לא יפסוק·

דיבור כבד את אביך ואת אמך אמרו במדרש יודוך ה׳ כל מלכי הארץ כי
שמעו אמרי פיך כי כשהתחיל הש״י אנכי ה׳ אלהיך אמרו האומות
לכבוד עצמו הוא דורש כיון ששמעו שאמר כבד את אביך ואת אמך אז הודו כו׳
הענין אמרו רז״ל ג׳ שותפין יש באדם הקב״ה ואביו ואמו וחלק הקב״ה העיקר והוא
כולל כולם והא ראיי׳ כשנוטל הקב״ה חלקו אזי חלק אב ואם אין בו ממשות ועל
כל זאת ציוה הקב״ה לכבד אב ואם מאחר שיש להם חלק מה בהוויות הולד והם
סיבה לו א״כ נלמד מזה שהמסובב ראוי לכבד הסיבה וק״ו לשכינה ונמצא מבואר
שמה שצוהו אנכי ה׳ אלהיך שהוא סיבת כל הסיב׳ לא לכבוד עצמו אמ׳ רק בשביל
אמיתת הענין שהדין נותן כן והקב״ה למדנו אמתת הדין להדריכנו בדרך ישרה
ואמיתת דיבור אנכי ה׳ וגומר נתברר מדיבור כבד את אביך וגומר אמנם יש בזה
עוד ענין נסתר בספר הזוהר ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך כיון דכתיב ישמח אביך
ואמך מאי ותגל יולדתך דהא באמך סגי אלא ישמח אביך דא קב״ה ואמך דא כנסת
ישראל ותגל יולדתך דלתתא ע״כ הקב״ה ושכינת עזו סוד הזיווג שלמעלה שמהם
נשמות ולעומתם לתתא זיווג התחתון להולדת הגוף גם נודע כי הקב״ה ושכינתיה
הם סוד תורה שבכתב ותורה שבע״פ המולידים פרי המצות וכדאיתא במסכ׳ חגיגה
כמסמרות נטועי׳ מה נטיעה זו פרה ורבה אף ד״ת פרין ורבין והם פרי המצו׳ וכדאית׳
במסכת סוטה בעגלה ערופה תערף במקום שאינו עושה פרי לכפר על הריגתו של
זה שלא הניחו לעשות פרי והקשה זקן מאי איכא למימ׳ ותרצו מאי פירות מעשים
טובים ולזו הכוונה מצוות פריה ורבי׳

שם ידו״ד הכולל כל האצילות י׳ חכמה וקוצה כתר ה׳ בינה
ו׳ תפארת כולל ו׳ קצוות ה׳ אחרונה מלכות כן התורה
שבכתב ושבע״פ סוד ו״ה מהשם שהוא הבנין ולמעלה הוא
סוד תורה הקדומה הנעלמה ואפי׳ מרע״ה שהגיע בשערי
בינה לא השיג שער הנ׳ שזה השער הוא משתווה עם היוד
של חכמה וביו״ד של חכמה ברזא קוצה שהוא שורש החכמה
דהיינו סוד כתר תורה הקדומה והיא סוד האל״ף פל״א
כמ״ש לעיל הרי השתלשלות האצילות הוא השתלשלות
עולמות ורזי התורה והתורה תמימה ידו״ד · גם יתפרש זה
בפסוק תורת ידו״ד תמימה כי כמו שהוא ית׳ שלם תכלית
השלימות לא יחסר ולא יעדיף כי באורכו שלם רוחבו
תכלית השלימות שאי אפשר להיות חסר והוא להוסיף
שלימות כן התורה תמימה ע״כ באה האזהרה לא תוסיף ולא
תגרע ואמר משיבת נפש כי התורה נקראת לחם כמ״ש
לכו לחמו בלחמי ע״ש שהיא מזון הנפש ונקראת ג״כ יין
הביאני אל בית היין · נמצא מזון הגופני שהוא לגשמי כפם
הגופני המזון לחם ומים ויין את כשמזון מכבר מבלעם
והיין כל מה שלקח למזונו מהם ולא נשארו חיי׳ אבל
התורה שהיא מזון הנפ׳ משיבת נפש הרוחני והיא לא תחסר
בשלימה תמימה נותנו אלא כמדליק נר מנר·

המעלה השניה מעלת התורה עדות ה׳ נאמנה
מחכימת פתי מכח כתבתי התורה היא
רושם אלהות והיא עדות נאמן על שם ידו״ד שהיה נותן
התורה בחמשה קולות ובשבעה קולות כמ״ש לעיל והכל
אמת אלו ואלו דברי אלהים חיים כן התורה היא חמשה
חומשים והיא שבעה והכל אמת אף שיש מחלוקות כוק
במסכת שבת פרק כל כתבי אלו ואלו דברי אלהים חיים
במסכת סוכות והכי איתא שם ת״ר ויהי בנסוע הארון
ויאמ׳ משה פר׳ זו עשה לה הקב״ה סימנים מלמעלה ומלמטה
לומר שאין זה מקומה רבי אומר לא מן השם הוא זה אלא
מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו כמאן אזלא הא דא״ר
שמואל בר נחמן א״ר יונתן חצבה עמודיה שבעה אלו
שבעה ספרי תורות כמאן כרבי מאן תנא דפליג עליה דרבי
רשב״ג היא דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר עתיד פר׳
זו שתיעקר מכאן ותכתב במקומה ולמה כתבה כאן כדי
להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה פורענות
שניה מאי היא ויהי העם כמתאוננים פורענות ראשונה
ויסעו מהר ה׳ וא״ר חמא בר חנינא שסרו מאחרי ה׳ והיכן
מקומה אמר רב אשי בפרשת דגלים ורשב״ג מר אומר חדא
ומר אומר חדא ולא פליגי כתבתי למעלה התורה כתב׳ פנים
בפנים כי יש פנים לפנים ענין ז׳ קולות הן ז׳ אצילות הבנין
סוד ו״ה מהשם שהם תורה שבכת׳ ותורה שבע״פ כוללי׳ כל
הבנין וענין ה׳ קולות הם סוד שורש האצילו׳ בבינה שהיא ה׳
ראשונ׳ מהשם וגם בהתאחדות הגדול הוא אינם אלא ה׳
כמ״ש הפרדס בשער השערים פרק ז׳ וז״ל נתבאר בדברי
הרשב״י שאין מציאות האצילות הנעלם בה כמציאותו עתה
המתגלה אלא בפני׳ אחרו׳ כי המציאות כאן הוא עד
המלכות שהיא השביעי׳ לבנין אמנם בבינה הם כללו׳
בה׳ לבד והם נ״ת כמו היוד לבד כי היסוד והמלכות כלם
מיוסדות בת״ת בספירה א׳ וכן באר הרשב״י בזוהר מקומות
רבים והנה נמצא כי אין למעל׳ בבינה כ״א ה׳ ספירות ומלכו׳
ויסוד הוא התפשטו׳ התפאר׳ שנתפשט אחר אצילותו ולכן
האותיות הפשוטות שהם ך׳ ם׳ ן׳ ף׳ ץ׳ הם נעלמות בבינה
ואין ספק שהם רומז אל הספירה המתיש׳ הנעלמות שם כי
שם נמצא מנין כ״ב כפופות שתחלת האותיות ומכל כי
כן נתבאר בזוהר פר׳ תרומה וה׳ אותיות אלו מהכפופות
אלא שהם פשוטות בעבור היותם רומזו׳ במקום גבוה אל
מציאות הנעל׳ ואין מקום הדרוש הזה הנה והנה נמצא כי
לשערי הבינה שהוא מקורות אל הספירות המתגלות שם
בחינות בחינה ראשונה הוא בבחינת היותן מיוחדות יחוד
גמור ואז נכללות בחמשה והיינו·

ורביה אב אם להוליד פרי שיעבדו את הש"י כי עיקר תולדותיהם שמתאוים הצדיקים להוליד בנים הוא כדי שיהיו לו בעלי מעשים טובים ע"כ כבד את אביך ואת אמך · הרי ה' דברות ראשונות בין אדם למקום ושרשם אנכי יי' אלהיך ולעומתם מכוון ה' דברות שבין אדם לאדם :

לא תרצח האדם נעשה בצלם ודמות הוא נגד אנכי יי' אלהיך ·

לא תנאף נגד לא יהיה לך אלהים אחרים רק ודבק באשתו כי יי' הוא האלהים בסוד אנכי יי' אלהיך והוא יחוד עליון ·

לא תגנוב מדבר בגונב נפשות שמפריד נפש ישראל ממקומו נגד לא תשא כבר כתבתי האדם בדמות העליון ולמעלה הבאתי בשם דקנאטי בענין לא תשא שמגביה ומרים ומפריש כביכול בין נפש לנפש דהיינו יהו"ה מאלהים ·

לא תענה כנגד דבור יום השבת שהוא עדות על הבריאה וקיום הבריאה כמו שכתבתי ועיקר הבריאה הוא האדם על כן לא תענה בו עדות שקר ·

לא תחמוד נגד כבד את אביך כו' ומתחילה אקדים מאמר הזוהר וז"ל הזוהר לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד לא פסקה טעמא בהני תלת בלא ואי לאו דפסקה טעמא לא הוי תקונא ליעלמין והא אסיר לן לקטלא נפשא בעלמא אף על גב דעבר אורייתא אבל כמה דפסקה טעמא אסיר ושארי ·

לא תנאף אי לאו דפסקה טעמא אסיר אפי' לאולדא או למחדי באתתיה חדוה דמצוה ובמה דפסקה טעמא אסיר ושארי ·

לא תגנוב אי לאו דפסקה טעמא הוה אסיר ואפילו למגנב דעתא דרביה באורייתא או דעתא דחכם לאסתכלא ביה או דיינא דדאין דינא לפום טענא דאצטריך ליה למגנב דעתא דרמאה ולמגנב דעתא דתרוויהו לאפקא דינא לנהורא וכמה דפסקה טעמא אסיר ושארי ·

לא תענה ברעך עד שקר הכא לא פסקה טעמא בגין דאסיר הוא כלל וכלל ובכל מילי דאורייתא קב"ה שוי רזין עלאין ואוליף לבני נשא אורחא לאתתקנא בה ולמיהך בה כד"א אני יי' מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך איף הכי ·

לא תחמוד לא פסיק טעמא כלל ואם תאמר אפילו חמודא דאורייתא אסור כיון דלא פסקא תא חזי בכלהו עברא אורייתא כללי ובהא עברא פרט בית רעך שדהו ועבדו וגומר בכל מילי דעלמא אבל אורייתא איהי חמודת תדיר שעשועי' גנזי דחיי אורכא דיומין בעלמא דין ובעלמא דאתי עכ"ל ויש להקשות למה משנה בלא תחמוד ומאריך ועביד פרטא יאמר לא תחמוד לחוד ויעשה פסיק כמו באינך ונראה דלא דמיא לאינך דאינך מורה הפסיק דיש כרחן צד היתר מכל מקום אין ההיתר זה תמידי על כן סומכו ללא כמו לא תרצח הפסיק מורה שהבית דין ירצחו למי שעובר על התורה מכל מקום ושפטו העדה והצילו העדה כתיב ורבי עקיבא ורבי טרפון אמרו אלו היינו שם לא היה נהרג אדם מעולם ומטין על פי הרוב באחד לזכות ואין מטין על פי אחד לחיוב אלא דווקא על פי שנים וכן פסיק דלא תנאף מורה להוליד ולשמוח אשתו מותר מכל מקום אמרו רבותינו תלמידי חכמים לא יהיו מצוים אצל נשותיהן כתרנגולים אשר פריו יתן בעתו כתיב לא תגנוב הפסוק מורה מותר לגנוב דעתיה דרביה או בעל דין זה אינו נוהג תדיר אלא באקראי כשמזדמן אבל חמודא דאורייתא צריך שלא יפסוק לעולם ועד יומם ולילה על כן התורה לא רצה להראות רמז זה אצל תיבת לא רק התורה פרש ענין האסור וההיתר נשמע ממנו דווקא או לא תחמוד אבל התורה תחמוד וכמו שהאסור אין לו זמן קבוע ואסור עולמית כך החמדה של התורה תהיה עולמים והוא נגד דבור כבד את אביך ואת אמך שהם תורה שבכתב ותורה שבעל פה כמו שכתבתי הרי ענין מבואר שכל עשרת הדברות בדבור אחד נאמרו סובב והולך על' דבור אנכי והם חמשה נגד חמשה תורת יי' ותורת אדם · ואלו שני עניינים דהיינו בחינת תורה בשבעה קולות ובחינת תורה בחמשה קולות ובחינת חמשה קולות אז יחוד עצמי תפארת ומלכות שני מאורות הגדולים שוים ובבחינת שבעה קולות אז המאור הגדול

והיינו שמתייחד המלכות עם התפארת על ידי היסוד ואז ודאי היסודות נפתחים ברחמים נחורים ומשפיעים שפעם בסוד קבלתם מכל שלש ראשונות ומתוך עומקי האין וכאשר אין יחוד אזי הם שבעה אז ישפיעו ג"כ השפעה בעלמות אלא מכח השפעה בהם ולזה כיוונו שערי הבינה בשתי בחינות בחינה ראשונה הוא בהיות הקצוות כללים ואז משריה בם נכללים שכל אחד כלולה מעשר יען שהיות הספירות כלולות משפע הוא מהבינה לבדה והיותן כלולות מעשר הוא מצד החכמה ולמעלה וכאשר בסוד היחוד מתגלה הכתר והרחמים עליהם להשפיע הם נכללות מעשר והם כ' חמשה פשוטים עשר תפארת ומלכות ויסוד הם אחדות מיוחד והם נכללו כלם בעשר לבד וזה מעלתם ביחודם לשם אחד וכאשר אין יחוד אז לא ישפיע השרשים שפע אלא מפאת ענין דהיינו שפע הבינה אם כן אינם נכללות אלא בשבעה והם ו' פ' ו' הם תשעה וארבעי' עכ"ל הרי שבעה קולות מצד אותיות ו"ה מהשם וחמשה קולות בבינה מצד אותיות י"ה מהשם כי היסודות נפתחים בסוד קבלתם משלש ראשונות וכן הלוחות היה בכל לוח חמש (הג"ה ואף שכתבתי למעלה שמצד ו' ימי הבנין וכל אחד כלול מעשר עולה ע' הכל אמת ויש פנים לפנים ופנים לפנים ובודאי כל ספירה כלולה מעשר רק יש חילוק בין כללות להתגלות ועוד דבר עמוק ביותר מכללות ועיין בפרדס בפרק ה' בשער הראשון וכן ביתר המקומות בספרו מבואר דבר זה) והנה אם לא נשתברו הלוחות אז היו עולים במעלה העליונה בסוד ה' קולות כי היו השני' דורים ביסוד העליוני' והיו כוללים יסוד ומלכות בתפארת והיתה התורה בבחינת ה' ספרים אבל כשנשתברו הלוחות ולא היה התיקון ביניהם כל כך ונתפשטו יסוד ומלכות מהתפארת אז התורה בבחינה שבעה ספרים ועי' גרם זה השברי הלוחות והם היו מונחות בארון לאמר נכנע לפניהם וזהו הענין שאמרו ויהי נגבוע שבר כנפי' ענינו זו גרם להיות שבעה ספרים אוכם זה נעניינו גרם שיחזור לעתיד למעלה הגדולה הנ"ל ויחזור כרשת ויהי בנסוע לפרשת דגלים פסוק רגועות ישראל כי יתרון האור יבוא מהחשך מכח המרות והפורענות יהיה הודכבות ביותר מיתרמה כמו שכתבתי זה בארוכה בתקונות אחרים במגלה חמשה ושבעה שניהם אמת ולעתיד יחזרו לתקונן באותיות שפרשנו אבל עתה כשבירתן · **והנה** רבותינו ז"ל אמרו אלו לא נשתברו הלוחות היו לומדין תורה ולא היו שוכחין וזהו הענין שאמרו הוזהרו בזקן ששכח תלמודו שברי לוחות מונחות אבל הלוחות כלומר הוא אינו חייב בשכחה כי השכחה באה מסיבת שבירת הלוחות והענין כי בחינת ז' ספרים שהוא הבנין הנקרא עולם הזה שם יש שכחה אבל למעלה בבינה בסוד עולם הבא שם אין שכחה כי ענין השכחה הוא יניקת הקליפה מ"ל הפרדס בשער ערכי הכינויים בערך שכחה פי' בזוהר פרשת מקץ כי נגד הקליפה היא השכחה שאין שם זכירה וגם היות שיש שם זכירה נגד הקליפה כדפרשתי בערכו עכ"ל וכירפם היא לרע והוא יותר רע מן השכחה וזהו שאין לפניו לא שכחה וכו' כיון לא יגורך רע וכמוהו רבים עכ"ל ובזוהר פרשת בהעלותך ביאר בארוכה שהתורה היא לבוש וגוף ונשמה שהם סיפורין וגופי הלכות וסתרי תורה ועוד יש

נשמה לנשמה והובא זה המאמר בארוכה בפרדס בפ"א משער האותיות הכה מנלי ג' אלה הם כענין תורה בבחינת שבעה קולות שזוכין לה בעה"ז ולעתיד בסוד חמשה הנ"ל שהוא עולם הבא אז יהיה בסוד נשמה לנשמה ועל זה מלינו בתורה שנקראת טוב אבל יש השתנות בנקודה כתיב טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף וזה כתיב טוב בחו"לם וכתיב טוב טעם ודעת למדני ונקוד טוב בחולם ויש חילוק גדול כי טוב בחולם אינו במעלה כמו טוב בשלו"ם כי טוב בחולם הוא פשיטות הטוב והחולם ר"ל המובחר מהטוב התוכיות שבו כמו טוב ארץ מצרים · וכמו אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו · וזהו יתבאר מאמר תמוה במסכת בבא קמא ס"פ הפרה שאל ר"ח בן עגיל לר"ח בר אבא כו' מפני מה בדברות ראשונות לא נאמר בהם טוב ובדברות האחרונות נאמר בהם טוב אמר לו עד שאתה שואלני למה נאמר בהם כי טוב שאלני אם נאמר בהם טוב אם לאו שאיני יודע אם נאמר בהם טוב אם לאו כלך אצל ר' תנחום

הגדול ומאור הקטן דהיינו השתלשלות המלכות למקומה סוה תבין ענין התורה
שבכתב ותורה שבעל פה כי קורם הוא התפארה ומלכות כנודע בסוד משפע
ומושפע כי שפע של תורה שבעל פה הוא מתורה שבכתב וסמנה יניקתה לרהביא
ראיה מתורה שבכתב והתורה שבכתב בלשון זכר נאמרה והיא משפעת לתורה
שבעל פה ונקראים אלו המדות שמש וירח כי אור הירח מאור השמש ונקראים
שמים וארץ כי השמים יענו את הארץ והנה בבחינת ז' קולות אזי הם שתי תורות
תורה שבכתב ותורה שבעל פה אבל למעלה בסוד אז הם תורה א' כי חכמה ובינה
יתודם אמיין והזק ותמידי דלא מתפרשין לעולם · ושם הבן בחכמה וחכם בבינה
כדתנן בספר יצירה · ואך דענין הוא בתורה שבכתב ושבעל פה שהם תורה אחרת
צריך אתה שתדע כל מה שכתבתי למעלה בתולדות אדם בענין הקירה למה נקרא
הלשון שלנו לשון הקודש שם תמצא מבואר ענין זה ושם מבוארים הרבה מאמרים
ומאמר דבר קטן הויות דאביי ורבא דבר גדול מעשה מרכבה כו' ומאמר
דבמחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי כו' ומאמר דשני מקלי' א' חובלים וא' נועם כו'
כל זה שייך לכאן ווי"ל קרי ביה גם מ"ש בסוף תולדות אדם בביאור המאמר
דוכתבתם שתהיה כתיבה תמה כו' בביאור ענין שלא תכתוב בי"ת גפ"ן כפי"ן
בי"ת ין הכל שייך לכאן ואז תבין שעתה בבחינת ז' קולות הם שני כתרי' תורה שבכתב
ושבעל פה והם מאור הגדול והמאור הקטן · ולעתיד אור הלבנה כאור החמה ויהיו
שני מלכים משתמשים בכתר אחד ועל זה יש לפרש זה הפסוק עדות יי' נאמנה
וגו' בפנים אחרות כשעוברים ישראל על התורה מצינו שהתורה היא מעיד כדמצינו
בפתיחתא דאיכה רבתי כשאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו בניך חטאו אמר
רבונו של עולם מי מעיד בהם אמר הקדוש ברוך הוא תבא התורה ותעיד כו' והגה
אין עדות פחות משנים ובודאי תורה שבכתב ותורה שבעל פה הן הן שני עדים וכן
מצינו בעולם הגשמי הזה כשהעיד משה רבינו ע"ה בישראל העיד בהם בשמים
וארץ שהם הם נשפעים מסוד התורה שבכתב ותורה שבע"פ וכן מצינו בריש פתחא
דאיכה רבתי · עז"א עדות יי' נאמנה כלומר הניחא לקבל העדות מתורה שבכתב
ושבעל פה בבחינות ז' קולות ניחא שהם שני עדים אבל בבחינת שרשם למעלה שהם
תורה אחת כלומר אף על פי שעל כל פנים תפארת ומלכות שהם שורש התורות
הם לעולם כל אחד ספירה בפני עצמה אפילו כשמשתמשים בכתר אחד כמו שכתב
הפרדס בשער מיעוט הירח ע"ש באורך מכל מקו' הם בבחינת שני מאורות הגדולים
שוין וענין העדות צריך להיות משני עדים שאינם שוה בשוה לגמרי וכהא דאיתא
בירושלמי והביאו בטור חשן משפט סימן כ"ח וז"ל ירושלמי רב כר הוה חמי סהדי
מכוונין הוה חקר כר חוי תמי סהדי תבן והכן היה מכוון פירוש כשהיה רואה
עדים שהיו אומרים עדותן מכוונים בלשון אחד היה חוש לשקרים ובעצה אחת כיונו
לשונם והיה חוקר ודורש אותם אבל אם לא היו אומרים ממש בלשון אחר אלא זה
אומר בכה וזה אומר בכה רק שתהא עדותן מכוונת בלא הכחשה לא היה דורש כל
כך עכ"ל ומזה הענין דיבר משה רבינו לשמים לשון אחר ממה שדיבר לארץ כדי
שלא יהו מכוונין לשמים בלשון האזנה ולארץ בלשון שמיעה · אם כן לכאורה אין
העדות נאמנה מאחר דסהדי מכוונין עז"א עדות יי' נאמנה כי אינן מכוונין לגמרי
וזה רמוז כמ"ש מחכימת פתי וכבר כתבתי למעלה בהמקום שרשמתי ענין סודות
התורה וענין רמזי תורה כי בענין הרמזים של תורה שבכתב הכוללים כל מה שבא
בתורה שבעל פה לעתיד מלאה הארץ דעה ונשב באור ולא במחשכים ושבעת ימי
חבנין יהדבקו בשרשם ויתייחדו בחמשה קולות ואז תהיה תורה שבעל פה נגלויה
להשכל בתוך תורה שבכתב אבל לענין סודות סתרי תורה בסוד שמו העצם אלו
סודות למעלה בבינה מהרמזים והם בסוד השגת השכל סוד המחשבה חכמה יו"ד
מהשם הנוגע בקוצה במקום פלא בסוד ואל"ף חכמ"ה שכתבתי למעלה שזהו עצם
התורה הקדומה וזהו מחכימת פתי אפילו מי שמתחכם בסוד הרמזים מכל מקום
עדיין פתי בסוד הסודות והסתרין שהם מופלאים עד שקויים ילכו מחיל אל חיל
מחשבה להשגה ואז מתורץ כי עדות יי' נאמנה · גם נוכל לפרש זה הפסוק של עדות
יי' נאמנה ונומר על תורה שבכתב בפני עצמו וכן על תורה שבעל פה בפני עצמו
על תורה שבכתב אותיותיה מעידות בנו שזכינו לראות את כבודו כמ"ש בפרשת
יתרו וכל העם רואים את הקולות כי היו רואים את הנשמע ובפ' ואתחנן קול דברים
אתם שומעים ותמונה אינכם רואים זולתי קול ת"ל החיש במערבת אלהות סוף דף
קצ"ה

כד תכילאי שהיה רגיל אצל רבי יהושע בן לוי שהיה בקי
באגדה אזל לגביה אמר ליה מידי לא שמעתי אלא כך אמר
לי שמואל בר נחום אחי אמו של רבי אחא ברבי חנינא
ואמרי לה אבי אמו של רבי אחא ברבי חנינא
הואיל וסופן להשתבר וכי סופן להשתבר מאי הוי אמר
רב אשי חס ושלום פסקה טובה מישראל המאיר צריך
באור כי אין לא ידע הפסו' למען ייטב שיודעין תינוקות
של בית רבן או למה לא גילה לו הפסוק אמר כך ימסר
שלא ידע או אין אמר שואלני אם נאמר בהם כי טוב כי
מאמר שלא ידע שכתוב כי טוב אין שייך שישאל אם נאמר
בהם כי טוב עוד קשה מה זה שאמר לו שואלני דילמא זה
הדבר נודע לו ויש לו לשאול עוד קשה הכפל שאינו
ידעי' יש שלש הטבות כנגד השנות התורה שהיא ענס
הטובה האלקיית שני מיני טובות וכים לה זכות
הנפש אשר נע"ה והם טוב לי תורת פיך וגו' וטוב טעם
ודעת למדני טוב כמו שם הוא הנגלה וטוב במלו' פס הוא
התוכיות ונעל הטוב הוב כתיב במשה רבינו ע"ה ותרא
אותו כי טוב הוא נתגלה הבית אורה והאור הוא
ספכיניות התוכיות וירא אלהים את האור כי טוב בהטיבו
את הנרות הרי טוב האורה וזו הוא טוב כמו במלו' פנס
התוכיות האור הגנוז ר"ל אור הפנימי וגנזו לצדיקים
לעתיד לבוא כי כמו שאור הגשמיי מפורסם בעה"ז לענין
כל וכן התורה בנגלה כן לעתיד לבוא יהיה האור וזה
סבות עתה נגנז צריך לתפשו במוכתרים כמו שכתב דוד
ע"ה טוב טעם ודעת וזה שהוא גנוז עתה וגבו בו קנת
ין הקנת יהיה זיו לצדיקים בגלוי ומפורסם כי או יתעלו
ברוחניות בהעלותך את הנרות ויאר לך יי' לאור עולם
ואין שום בעולם הבא נגלה אלא הכל כנסתר והנסתר
הולך ומתגבר בעולם הזה ב' בחינות טוב בעולם וטוב
במלופס והמלופס יותר חשוב והיה קשה להם איך נקרא
עולם הבא טוב כך בפשוטו בלא מלו"פס ותרצו עולם
שכולו טוב ר"ל שם אין ב' חלקי' נגלה ונסתר שיהיה שייך
לומר טוב במלופס בתוכיות כי הכל תוכות והכל טוב
בהפלט ר"ל טוב באיות וזה ביאור הפסוק מה רב טובך
במלופו' אשר צפנת ליראיך הוא אור הגנוז ולעתיד יהיה
בפעולה נגלית נגד בני אדם להמוכים · ביאור המאמר
ר"מ בר אבא הכין פר"מ בר ענול שמאל מאלה ומפני מה
שאל ומה בפסך אם הפירוש של טוב כך יאמרו גם כן
בדברות ראשונות ואם כך לא יאמרו באחרונות ר"ל אם
למען ייטב רומז לעולם הבא היה ראוי שיאמרו גם כן בי'
דברות ראשונות אלא ע"כ פירושו בעולם הזה והטבה על
פני האדמה בפשוטו ואם כן קשה מאוס כמפסך איך יזכור
דבר כזה בי' דברות הכוללים כל התורה ויזכור שכר הגוף
והפסד נאלא שאלתה ובדברות אחרונות כאמור בהם
כי טוב כתיילד מיהו שניקאר בזה שלא נאמרו בי' דברות
ראשונות ימנום שאמר ההע"ו וזה"ש עד שאתה שואלני
למה נאמר בהם כי טוב ר"ל כאן שאתה שואלני למה נאמר
בהם כי טוב רוצה לומר כאן שאתה שואלני זה קנה
אבכי הרואה שיש לך ב' דרכים בשאלת טוב כי מתחלה
כשאלת יהיה נאמר בי' דברות ראשונות משום שהיה
ס"ד טוב הוא עולם הבא שיה יוכל להקשות כאומר היה
לך לשאול אם נאמר בהם טוב ר"ל אם טוב פירוש טוב
אמיתי וזה"ש כאמו' בהם כי טוב או לא נאמר בהם כי טוב
אמיתי רק טוב שלם סוה וא"ל אמנא ליה שהיה מכוסך

בזה רק ידע טוב קאי אעולם הזה ולא שאיל ומה כפסך רק שאלתו מאחר שזה הפסוק אינו משום כל כך והא ראייה שלא הוזכר בראשונות אם
כן למה הוזכר באחרונות ע"כ זה אינו דלא היה לו לומר ומפני מה נדברות כו' רק היה לו לומר ימאמר שבדברות ראשונות וכן להיפך לא נוכל
לומר לידע שזה הטוב היא עולם הבא רק ומקשה מפני מה לא נאמר בראשונות שאמר שהכיב ליה ונאמר באחרונות וזה אינו מפני דברים הא' יקשה בקאור
ליאת טוב בראשונות ומה צריך להוכים דצריך להזכיר ונדסוכיר באחרונות פשיטא בטוב עולם הבא ראוי להזכיר ועוד דלהיפך הוה ליה למימר מאמר שהוזכר
באחרונות ומפני מה לא הוזכר בראשונות אלא ע"כ נוקשים ממה כבסך אשום שלא ידע פירושו של טוב וזה"ש עד שאתה שואלני כו' שואלני אם נאמר ולאמר

פעם

קצ"ה יש לדקדק במלת זולתי קול והלא לא שייך ראייה בקול וגם כן אינה ממין התמונה לשיאמר זולתי קול ומכח קושיא זו יש בהכרח לומר כי גם בקול התמונה היו רואים והתמונה ההיא שהיו משיגים כל ישרא׳ במעמד הר סיני לא היתה תמונת אדם אלא תמונת אותיות אשר מהם נעשה הקול והדבור וכבר הודעתיך כי הם כחות אלהיות חיים ומאחר שיש לנו בשורש אמתי כי שום דבר שיצא מהשם יתברך ויתעלה שמו לא ישוב ריקם בין במחשבתו בין בדבורו כי הכל עושה פרי בין לטוב בין למוטב עד שאמרו כי מחשבתו להעניש הרשעים מתהוים כחות דין ול׳ ההפך נהפך אם כן דברו הטוב אשר דבר ביד משה עבדו כשאמר אנכי יי׳ אלהיך וכל עשרת הדברות אותו הדבור עצמו היו שומעים ורואים בעיניהם האותיות של אותו הדבור כי היו נרשמות ונחצבות בלהבי אש שנאמר קול יי׳ חוצב להבות אש והיו רואים אותם בעיניהם ולזה אמר הכתוב וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת ההר וכו׳ ורש"י ז"ל פירש רואים את הנשמע מה שאין הפה יכול לדבר וכו׳ אולי כיון לזה עד כאן לשונו וכתיב בפרשת ואתחנן ויהי כשמעכם את הקול וגומר הן הראנו יי׳ אלהינו את כבודו ואת קולו שמענו וגומר הרי שראיית האותיות הם עדיות שיהו"ה בקרבנו והראנו את כל אלה ואמר מחכימת פתי להשמיענו גודל מעלה אותיות התורה שהן מחכימות כמו שאמרו אותיות מחכימות והאריך מאוד בזה הפרדס בשער האותיות פרק ראשון ופרק שני והעתקתי מהם בתולדות אדם בחקירה של לשון קודש הסתכל מה שכתוב למעלה כי מצטרך לכאן ושם מבואר כי הקורא את התורה לשם שמים להתבונן דבר מה אף על פי שאינו מבין ולא עלתה בידו רק קריאת האותיות ונשאר פתי כמו שהיה יע"ל כל זאת יש לו דביקות בחכמה ויועיל לו לעתיד וזהו מחכימת פתי ולכך תורה שבכתב אסור לאומרה בעל פה כדי שיתדבק בראיית אותיותיה וכן כתוב בספר כד הקמח באות ת"ו תורה וזה לשונו קריאת תורה מצוה גדולה היא אף על פי שלא יבין מה שקורא ובלבד שידע שהוא קורא כי פעמים שיקרא אדם פרשה אחרת מן התורה ולא יתבונן בעצמו שקרא כלל מתוך שהוא מחשב בדברים אחרים ולכך קריאת התורה כשיודע שהוא קורא מצוה גדולה היא ושכר גדול יש לו בזה והוא שדרשו בפרק קמא דעבודה זרה לעולם לגרוס איניש אף על גב דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאבה וכו׳ והאריך הרבה ומצאתי כתוב והפלא שאמר הכתוב והגית בו יומם ולילה וגומר יורה כי ההגייה לבד והיא הקריאה בה תביא אל זה בסגולה וכל שכן אם יהיה עם זה טוב ההבנה ביגיעה ממנה והשגת תעלומותיה וגם לנביאים וכתובים תדבק הסגולה הזאת והוא בשלא ישתנו ללשון אחר אך שיהיו בלשון הקודש והקדמונים קראו הארבע ועשרים מקדש יה והטיבו אשר דברו כי כמו שהיה המקדש סבה להתמדת השכינה בתוך בני ישראל ככתוב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כן הספר הזה המקדש בעבורו היתה ההשגחה האלהית באומה בהרבות הקריאה בו והיא סיבת קיומה בזמן הגלות הארוך הזה וכמו שהמקדש בעבודות הנעשות בו הוא סיבה שיכפר יי׳ עוונותינו כן העוסק בספר הזה המקדש בכוונה רצויה וזכירתו ושמירתו בלבבות הוא סיבת שיסלח יי׳ עוונותינו שנאמר נתתי תמידי בקרבם ונומר כי אסלח לעונם ומפני שהספר הזה המקדש משתנה בסגולותיו למקדש היה שנחלק לג׳ חלקים תורה כנגד קודש הקדשים שהוא כנגד עולם השכל לאלה ישראל והמלאכים הקדושים נביאים כנגד ההיכל והוא מקום השלחן והמנורה ומזבח הקטורת שהוא כנגד עולם הגלגלים כתובים כנגד האולם והעזרות שהוא כנגד עולם השפל וקראוהו מקדש יה לפי שהוא מקדש בגלות הזה שבכיכול אין השם שלם · והעסק וההגייה והקריאה בהם לבד הוא מהעבודה האמתית הראויה לאלהים ומה שימשיך ההשפעה האלהית וההשגחה בסגולה דבקה בהם כמו שראינו בנסיון והחוש כי כשהתעסקו בספר הזה המקדש בגלות בבל בכתוב ויקראו בספר תורת האלהים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא היו מעניינים ודביקות מהשגחה האלהית בהם שיצלו מן הגולה ע"כ ·

ואשרי להאדם שישתדל בכל שבועה לילך לבית הכנסת לקרות בפרשה מתוך תורה וקבלתי שהא דאיתא במסכת ברכות ובמסכת שבת רב אמי ורב אסי אף על גב דהוו להו תליסר בי כנשתא כו׳ לא הוו גרסא אלא ביני עמודי דהפירוש הוא בין עמודים של ספר תורה שהיתה פתוחה לפניהם ולומדים ממנה ומדקדקים באותיותיה וכשהגיע זמן תפילה היו מתפללים ופניהם לס"ת · עוד מוסר אחר צריך אני להודיע אותן שאומרים במרוצה דברי התורה מכח ששגור בפיהם כגון י"ב פרשיות של י"ב נשיאים מאחר שהדברים כפולים ומכופלים קורין אחר כך במהירות עבירה גדולה היא בידם כי כל אות ואות תולין בו רבבי רבבות עולמות רוחניות ולא לחנם נכפלו הדברים ואשרי המדבק עצמו בהבל פיו וראיית עיניו באותיות התורה:

עוד בכלל אותיות מחכימות והם קדושות הוא אפילו שמות של אלהים אחרים שנראה לכאורה שאין בהם קדושה איך שתדע שגם בזה יש קדושה כי אפילו סטרא אחרא סטרא דמסאבא מכל מקום בשרשה יש קדושה ויש לה אחיזה למעלה בראשה וזהו סוד רישיה דעשו הוא בעיטפיה דיצחק וסמאל ס"ם הוא רע אבל א"ל קודש והארכתי בענין זה במקום אחר · והוצאתי מזה דין אחר כי נשאלתי

במקום

פעם שני שאני יודע כו׳ ר"ל אני מוסיף עוד ביותר אף אם היה כפשט לי שתיבת טוב פירושו טוב המעולה ועדיין אני מסופק אם כאומר בהם כי טוב או לא כי כולל לומר ולפרש דלא כאומר בהם כי טוב ר"ל טוב הנגלי דהיינו עולם הבא שכולו טוב כדפרש"י רק מדבר מטוב המעולה דהיינו בעולם הזה טוב מלופפים יעכות או מדבר מהנגלי וע"כ אמר כלך כו׳ כופו לשתבר פסקה טובה הענין הלוחות הם כשתברו אבל אותיות פורחות למעלה ועתיד יחזרו לקדושתן עליונות ועל זה מריזו טוב על עולם שכולו טוב ואלו היה כתוב בדברות ראשונות טוב היורה על נגלי ונשתבר או היה נפסק חס ושלו׳ ואדרבה השתברות מורה על כי הנגלה הקומי ישתבר וישאר כולו אור וזה שנכח יתגלה ויהי׳ מפורסם נגלי עולם שכולו טוב וזה היה בעת העגל כי אלו לא חטאו בעגל היו ישראל כתנות אור עתה כתנות עור הקומר ומולידו אור גנוז ולא נתגלה קוק עד שישתבר וזה שאמר הקדוש ברוך הוא למרע"ה יישר כחך ששברת כי כמך הוא טוב והא ראייה תכף בלדתו ותרא אותו כי טוב ועתה נתגבר כמך ורוזו לשלם שכולו טוב כי תגנח מגולה ודוק · כאור לענין על שני עניינים בחינת התורה דהיינו בחינת ו׳ קולות סוד ו"ה מהשם ובחינת ה׳ סוד י"ה מהשם אמר עדות יי׳ נאמנה אין עדות פחות משנים והרי אלו הבחינות הם שני עדים כלומר הם רושם ידו"ד כמ"ש לעיל התורה רושם אלהות ואמר עדות יי׳ נאמנה כי שם יי׳ המורה על עניינות אמיתיות ההויה הנצחית נקרא נאמן כלומר כי הוא המציאות האמיתי ובו תלוי כל מציאות הנמצאים ממציאותו וכן פירש רש"י פרשת וארא אני יי׳ נאמן לשלם כו׳ כלומר יאמר שמציאותו היא אמיתית נמצאית אף אם יתאחר יבוא להתשלומין וזהו הפירוש של נאמן והנה רושם יי׳ הם אלו התורות שאמרתי על כן אמר עדות יי׳ נאמנה והנה כשם שאי אפשר להשיג מהותו אם לא מצד פעולתו אבל שמו המורה על מהותו אי אפשר להשיג כך התורה שהיא רושם שם העצם אי אפשר להשיגה ותכלית מה שנדע הוא שלא נדעך כי זהו מעלה נעלה שמשיג שהענין כל כך עמוק שאי אפשר להשיגו ועל זה בא הרמז אם לא תדעי לך היפה בנשים כלומר אימתי את היפה בנשים אם השגת שלא תדעי ועל זה ביאר הפסוק ואני בער ולא אדע בהמות הייתי קשה בבהמה הוה ליה למימר אלא הכוונה מי שבא לכלל הידיעה דהשגה או הוא משיג שאינו יכול להשיג והוא בער ולא ידע כמאן הוא נבהה ומי שלא בא להשגה זו להשיג שלא יוכל להשיג והו כפל בהמה ועל זה אמר עתה אני משיג שאני בער ולא אדע ומתחלה הייתי בהמו׳ וק"ל כלל העולה שתכלית מה שנדע הוא שלכתנו משיגים שלא נוכל להשיג על זה אמר מחכימת פתי שתכלית השגתו בחכמה הוא שמתחכם ומשיג שהוא פתי בער ולא ידע · והשתא אתי שפיר דבלא פירושים קושיא איך אמר מחכימת פתי והלא כתיב יהיב חכמה לחכימין:

הג"הה

גם בתורה שבעל פה בפוסקים כשלומדי תורה אצל רב הגאון והחסיד מהר"ר שליט"א ולה"ה הייתי עומדים בטור א"ח בענין ל"ו בענין קביעות ויתירות של ד׳ פרשיות בכור

יולא

במקום שיש ספק באיזה שם אם הוא חול או קודש כיצד יעשה הסופר אם יקדש אותו או לא וקבלתי הלכה למעשה לילך אחר התרגום כפי הסכמת התרגום כן יעשה ולי נראה שגם יתכן לומר לשם קדושה אני כותב ויחשוב הסופר בלבו אם שם זה קודש הנני כותב לשם קדושות כולו ואף אם הוא חול אני כותב לשם קדושה שבראשו וכשרשו וק״ל וזה בכלל מחכימת פתי שאפילו בפתיות יש חכמה בראשו גם בכלל מחכימת פתי הוא צריך שתדע כי לא דבר רק ואם רק הוא מכם׳ והנה בכל מקום שצריך לפרש סירס המקרא או מקרא קצר וכיוצא בזה הכל בערך הבנתינו אבל לפי האמת מי שהיה מבין חכמת ומסורת הלשון באיזה דקדוקים דקים אז היא מבין הענין בלי סירס ומכח שהדבר רק ממנו צריכין אנחנו לסרס או להיפך וכיוצא בזה אבל חכמה גדולה היא נסתרת שהדבר הוא כפשוטו בלא סירס וכן אני מאמין אפילו במשניות שאומר בגמרא חסורי מחסרא כו׳ זהו לפי ערך הבנתינו אבל רבינו הקדוש חיבר המשניות ברוח הקודש ובמליצות לשון מובחר ועמוק עמוק הרמוז בו ואלו היה מובן אז לא צריכין לחסר על כן לשון המשנה לא זזה ממקומה וזהו ענין אין מקרא יוצא מידי פשוטו שכל הדברים הם כפשוטן ממש מי שמבינים ולא דבר ריק רק ממנו וצריכין אנחנו לסרס אחר כתבי זה מצאתי כדברי בספר ארזי לבנון דף י״ג אמרו רבותינו ז״ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו ובאמרו אין מקרא יוצא לא אמר מקרא נדרש כפשוטו למדנו כי אף על פי שיש לתורה שבעי׳ פנים אין כל אחד מהם מכחיש הפשט ואולי הפשט אחד מן השבעים ואם כן אין רשות לשום חכם לפרש בו פירוש שנכחש את הפשט שאמרנו ז״ל הוא פשט המפרשים האומר מקרא זה חסר ד׳ או ב׳ תיבות או חציו נוסף ללא צורך אלא מקרא כמות שהוא ובאמת יש פסוקים הרבה שאנו צריכים להוסיף בהם תיבה א׳ או שתים כדי להבין פשוטו ולא מפני המקרא לא מפני חסרונו שאין אנו מבינים לשון הקודש לא בענין שידמה ללשון. שאנו שקועים בו בגלותינו:

גם מן החיוב לידע ולהוריע ענייני סוגיות התלמוד ורש״י ותוספות שהם כולם בחכמה אך שלא להפסיק בכאן אחבר קונטרס אחר כפי השגת יד שלי באם יהיה אלהים עמדי תורה שבעל פה ושם אשימנו אצל הקונטריס שנקרא שמו תורה שבכתב זכור זכרתיך במסכת שבת׳ וזהו מחכימת פתי אף על פי שמבין ומשכיל הפסוק מכל מקום הוא פתי שמסרס ומהפך כל כך מעלת האותיות והאותיות מחכימת׳ גם ערות יי׳ נאמנה כו׳ קאי אתורה שבעל פה וכן ערו״ת בגימטריא תל״מוד והיא ערות בין השם יתברך לבינינו והקדוש ברוך הוא צוה תורה שבעל פה לא תכתוב והטעם כי הקדוש ברוך הוא נתן בזה סימנים לישראל להבדיל כדרך שנתן יעקב סימנים לרחל כדי שלא ירמאו אותו וכן כתיב אצל התורה לחת לפתאים ערמה והענין בשביל אומות העולם שלא יעתיקו אותה כי גלוי וידוע לפניו יתברך שיעתיקו תורה שבכתב ואומרים שלנו היא אבל לעתיד ישאל הקדוש ברוך הוא ויאמר ביד מי הם הסימנים שמסרתי מפה אל פה זהו משלי ואז יבואו ישראל בסימניהם וכן מבואר במדרש שהביאו התוספות במסכת גיטין פרק הניזקין דף ס׳ וזה לשונו אכתוב לכם רובו תורתי כמו זר נחשבו שאומות העולם כתבו את התורה היה נכתב הכל לישראל היו אומות העולם הכל כותבין ולהכי אמר רחמנא אכתוב לכם רובי תורתי בתמיה וחלא מה שכתבתי לכם כמו זר נחשבו שהעתיקו זרים ע״כ ועל זה רומז מאמרם ז״ל ריש מסכת עבודה זרה שלעתיד יקח הקדוש ברוך הוא ספר תורה בחיקו כו׳ ויאמר לאומות כלום יש בכם מגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה׳ קשה למה האריך בלשון שלילה אין זאת אלא תורה כו׳ הוה ליה למימר זאת היא תורה שנאמר וזאת התורה כו׳ מתחלה אקדים הנה התורה נקראת על שם הקדוש ברוך הוא תורת יי׳ ונקראת על שם משה תורת משה והענין תורה שבכתב כולה שמותיו יתברך ותורה שבעל פה סוד כל תורת משה שנבאר לקמן נקראת על שמו וכבר נודע כי זה וזאת הם תורה שבכתב ושבעל פה הנקראים איש ואשה תורה שבכתב נקרא זה אספקלריא המאירה ותורה שבעל פה זאת׳ ולעתיד ישאל הקדוש ברוך הוא אחר הסימנים שהוא תורת שבעל פה על זה אמר אין זאת בלשון שלילה לשאול שאין הכוונה על תורה שבכתב אלא הכוונה על תורה שנאמר בה וזאת התורה אשר שם משה שהוא תורה שבעל פה וק״ל׳ וזהו מחכימת פתי לחת לפתאים ערמה להצילם מרמאות וסימנין דאורייתא הן וזהו ענין כריתת ברית דאיתא שם במסכת גיטין פרק הניזקין אמר רבי יוחנן לא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל ע״כ׳

הגה

ואפילו עתה שכתבה התורה שבעל פה לכתוב משום עת לעשות ליי׳ נתן הקדוש ברוך הוא שכלה בלב האומות שאינם מפליגים בהעתקת תורה שבעל פה ואז שלנו הסימנים בידינו ברוך הוא ומרוך שמו:

מלא וכור ומלא הוליא מלא כו׳ עד נמר כל הסייק סיס קורא מלא בילה ולמי הייתי קורא הכל בזהירות מאחר שאין פס דבר המריך עיון או פסט ונער כי הרב הפסיק במולד שאור ואמר נריך להפסיק דברי תורה ולאמרם בכנות ובאימה וביראה כי הדברים שעוסקים לפני הקב״ה:

מעלת לומדיה

פיקודי יי׳ ישרים משמחי לב לעיל בהקדמה תולדות אדם הארכתי בענין נופת נותן התורה ולא נתן התורה כי עדיין נותן הקדוש ברוך הוא התורה בסוד קול גדול ולא יסף שיש ב׳ פירושים על זה פירוש אחד לא הוסיף ופירוש ב׳ להיפך לא פסק ושניהם אמת כי לא הוסיף באותו פעם לגלות ממה שגילה אבל לא פסק כי כל נבואות הנביאים וכל חידושי סופרים דור ודור וחכמיו כו׳ וכל מה שתלמוד מחדש הכל היה בכח הקול ההוא ובעת הגיע זמנו לפי הדור יצא לאור נמצא כל דברי רבנן ותקנות וסייגות ומנהגות הכל מסיני ועיין לעיל באורך והכל שייך לכאן גם שם נתבאר השב ענין אלו ואלו דברי אלהים חיים עיין שם באורך ועל זה רומז הפסוק פקודי יי׳ ישרים וגומר פקודי לשון התמנות כמו פקודי העדה ורומז על דור ודור וחכמיו ודורשיו כו׳ וגם הוא לשון פקדון ורומז על מה שהופקד ומפקד פקיד בקול ההוא שעדיין לא יצא לאור ויוצא לאור בכל עת ענינים על ידי דור דור וחכמיו והם פקודי יי׳ מצות יי׳ אף שנראה שהוא יתברך לא ציוום רק מדרבנן לפי האמת יי׳ ציווה ועתה נתגלה לאור ועליהם נאמר לעולם לא אשכח פקודיך ופקודותיך שמרה רוחי כי רוח יי׳ דיבר גם כי הנשמות הם רוחניות התורה והמצות והם חוטי השלהביות המתפשטות מקול גדול ההוא וזהו התורה שאומר הש״י בשם החכמים מאיר בני אומר כך כו׳ וכן הרבה׳ אשר על זה אנו מתפללין ותן חלקינו בתורתך שנזכה גם אנחנו שיאמר הקדוש ברוך הוא דברים בשמנו׳ גם פירושו ותן חלקנו בתורתך שיהיו דברי תורה שאנו מתחדשים דברי אמת שהם תורתך דהיינו מה שבכח הקול גדול הזה שלא נחדש חס ושלום דברים שאין אמתיים׳ ובהתחדש דבר אמת זהו חלקנו ובאמת היא תורתו יתברך ואין אנו רק שאנו מוציאין דבר הכמוס לאור על ידי נשמתינו שהיא ממקור הדבר הזה וזהו ביאור דברי רבותינו ז״ל חכם עדיף מנביא כלומר בחינת החכמה עדיפה מבחינת הנבואה בענין שאמרו רבותינו ז״ל במסכת מגילה אלה המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה כלומר מבחינת הנבואה שאין הקדוש ברוך הוא נותן תורה נוספת על מה שנתן על ידי משה רבינו עליו השלום אם לא הוראת שעה על פי נביא אמנם מבחינת החכמה אז החכמים הבינו דבר מתוך דבר והוציאו הכמוס לאור כפי בחינת נשמתם מה שהשיגו כבר והבינו במעמד הר סיני בקול גדול הנ״ל ועתה בהתגלות אלה הנשמות נתגלה זה הכמוס לאור ועל זה יתבאר מאמר במסכת שבת פרק הבונה דאמר רבי יוחנן אנכ״י נוטריקון ״אנא ״נפשי ״כתבית ״יהבית רבנן אמרי ״אמירה ״נעימה ״כתיבה ״יהיבה׳ איכא דאמרי אנכי למפרע יה״בה כתי״בה נאמני״ן אמרי״ה יש לתת לב על זה מהו לדרוש נוטריקון ולמפרע או למה שינה הלשון שאמר נאמנין אמריה ולמה לא אמר נעימים אמריה קודם שאפרש המאמר צריך להקדים כי כתיבה היא התורה שבכתב ואמירה היא תורה שבעל פה וכן כתיבה יהיבה רומז לתורה שבעל פה כהא דכתיב כי יי׳ יתן חכמה מפיו דעת ותבונה וזהו שאמר

שאמר רבי יוחנן אנכי נוטריקון "אנא "נפשי "כתבית "יהבית ר"ל כתבית תורה שבכתב יהבית תורה שבעל פה והכל הוא כפי הגבורה ובא לאוריי לנו בזה המאמר הנכבר שמא נטעה בהבנת איזה מאמרים הרומזים איך תורה שבעל פה השיג אותה משה רבינו ע"ה מעצמו וכיון אל האמת וכהא ראיתא במדרש ויתן אל משה ככלותו כללים מסר לו אשר נראה מזה שלא מסר לו השם יתברך רק כללים ואחר כך הבין משה רבינו עליו השלום הפרטים מעצמו וכן במדרש רבה סוף פרק כי תשא כתב לך התחילו מלאכי השרת אומרים לפני הקדוש ברוך הוא אתה נותן רשות למשה שיכתוב מה שהוא מבקש שיאמר לישראל אני נתתי לכם את התורה אני הוא שכתבתי ונתתי לכם אמר להם הקדוש ברוך הוא חס ושלום שמשה עושה דבר זה ואפילו עושה נאמן הוא שנאמר לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא עד כאן לשונו אשר מזה משמע שהבין משה מדעתו להצילני מטעות זה אמר אנא נפשי כתבית יהבית שהקדוש ברוך הוא בעצמו נתן התורה שבכתב ובעצמו פירש אותה דהיינו תורה שבעל פה כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה׃ וכן אמרו רבותינו ז"ל בברייתא וידבר אל משה בהר סיני מה תלמוד לומר בהר סיני והלא כל התורה כלה נאמרה מסיני אלא לומר לך מה שמטה נאמרה בכלליה ובפרטיה ודקדוקיה מסיני אף כל המצות כלליהן ופרטיהן ודקדוקיהן מסיני והנה לך משל שהקדוש ברוך הוא אמר למשה בסכות תשבו שבעת ימים אחר כן הודיע שהסוכה הזאת חובה על הזכרים ולא על הנקיבות ושאין החולים חייבים בה ולא הולכי דרך ושלא יהיה סכוכה אלא בצמח הארץ ולא יסככנה בצמר ולא במשי ולא בכלים אפילו מאשר הצמח הארץ כגון הכסתות והכרים והבגדים והודיע שהאכילה והשתיה והשינה בה כל ז' חובה ושלא יהיה בחללה פחות משבעה טפחים ארך על שבעה טפחים רחב ושלא יהיה גובה הסוכה פחות מעשרה טפחים וכאשר בא הנביא עליו השלום נתנה לו המצוה הזאת ופירושיה וכן בשש מאות ושלש עשרה מצות הם ופירושם המצות שבכתב והפירש על פה׃ וזה לשון עבודת הקודש פרק כ"ב מחלק התכלית כבר כתבנו בהרבה מקומות מזה הספר כי התורה כלה אצולה מחכמה העליונה היא חכמת אלהים המחשבה העליונה אשר אינה מושגת כלל ועליה נאמר כי לא מחשבותי מחשבותיכם מחשבתי כתיב חסר וי"ו וכן אמרו במדרשו של רבי שמעון בן יוחאי ע"ה ועוד שם תא חזי מחשבה דקודשא בריך הוא היא עילאה ורישא דכלא וכההיא מחשבה אתפשטא ארחין ושבילין לאשתכחא שמא קדיש ולאתקנא בתקוני כרקא יאות ומההיא מחשבה אתנגיד ונפיק שקיו דגנתא דעדן לאשקאה כלא ומההיא מחשבה אשתכח תורה שבכתב ותורה שבעל פה ובההיא מחשבה קיימין עילאין ותתאין ע"כ וסוד הענין כי התורה שבכתב והתורה שבעל פה שהם ו"ה שבשם הגדול נאצלו מהמחשבה העליונה ושתי התורות שקבלנו מפי הגבורה שהוא תורה שבכתב ופירושה שהיא תורה שבעל פה נאצלו מהם ונחקקו ונחקרו מהם ומקור הכל היא המחשבה ההיא הנעלמת מעיני כל חי וההשנה בה מנועה וכמו שהמקור ההוא נמנע ההשגה אם לא ברצון הרוצה האמיתי אשר עלה במחשבתו הנפלאה ורצה לחצוב ממנה שני המאורות הגדולים תורה שבכתב ותורה שבעל פה כן במה שחצב ממנו נמנע ידיעתו והשגת רצונו בו אם לא יודיענו ויפרשנו בעצמו ולזה כמו שהוצרכו הקבלה מפיו בתורה שבכתב החצובה ממקור ההוא כן הוצרכה הקבלה כפיו בתורה שבעל פה שהוא פירוש החציבה ההיא וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל הביאה בידיה סימני המקור ההוא אשר חוצבה ממנו להורות על מקומה ובאה רשומה וחתומה בטבעת הגדולה ההיא הכוללת הכל עכ"ל׃

אלא הענין הוא במאמרים האלה הוא לאחר שנתן השם יתברך שתי תורות שבכתב ושבעל פה למשה רבינו עליו השלום נתגבר שכלו של משה רבינו ע"ה להבין דבר מתוך דבר בפלפול הגדול בלי סוף ובלי תכלית וכאלו הוא מרא דשמעתא וכהא דאיתא בפרק אין בין המודר דף ל"ח אמר רבי יוסי בר חנינא לא נתנה התורה אלא למשה ולזרעו שנאמר כתב לך פסל לך מה פסולתן שלך אף כתבן שלך משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יבורך וגומר מתיב רב חסדא ואותי צוה יי' בעת ההיא ללמד אתכם ואותי צוה ואני לכם׃ דבר אחר ללמדי אתכם חוקים ומשפטים כאשר צוה יי' אלהים אותי צוה ואני לכם ועתה כתבו לכם את השירה ואת השירה לחודה למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל אלא פלפולא בעלמא עכ"ל ובענין מדרש רכי תשא השיב להם הקדוש ברוך הוא ח"ו שמשה כותב מדעתו רק כפי יקרא׃ ואם בענין פירוש התורה אף אם הוא מוסיף בתוקף פלפולא בכל ביתי נאמן הוא וכבר נודע כי מלכות בית תפארת ומלכות התורה שבעל פה והיא כלת משה כאשר יתבאר לקמן׃

אמירה נעימה כו' איכא דאמרי כו' יש לבאר זה על דרך הא דאיתא במסכת גיטין פרק הניזקין דף ס' אמר רבי אלעזר תורה רוב שבכתב ומיעוט על פה שנאמר אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו ורבי יוחנן אמר רוב על פה ומיעוט בכתב שנא' כי על פי הדברים האלה ואידך נמי הכתיב אכתוב לו רובי תורתי ההוא אתמוה קא כתמה אכתוב לו רובי תורתי הלא כמו זר נחשבו ואידך נמי הכתיב כי על פי הדברים האלה ההוא כשום דתקיפי למיגמרינהו על כן פירש רש"י רוב בכתב רוב התורה תלוי במדרש שכתוב למירת בכלל ופרט וגזירה שוה ושאר מדות שהתורה נדרשת בהן ומיעוטה על פה שאין רמז ללמוד לה בתורה אלא למשה נאמרה על פה׃ כי על פי וגומר על שבעל פה נכרת ברית אלכא איהי הואי רובא אתמוה קא כתמה וכי רובי תורתי היה לי לכתוב להם והלא באותה שכתבתי להם כמו זר נחשבו ע"כ רבנן אמרי אמירה נעימה׃

הי"ג מדות שהתורה נדרשת זהו נקרא כתיבה לפי פרש"י ורבנן ס"ל כרבי יוחנן דהם סובר דהרוב הוא האמירה דהיינו בעל פה ע"כ הקדים האמירה להכתיבה׃ ואמר אמירה נעימה ע"ד דכתי' נעימות בימינך נצח והתורה נתנה בימינו של הקדוש ברוך הוא כלומר רוב התורה בימין כביכול כמו מלאכה שנעשית בשתי ידים נעשה הרוב בימין ועל צוף דבש אמרי נועם התפלל דוד לחזות בנועם יי' אחר כן כתיבה יהיבה׃ וכתיבה הוא י"ג מדות שהתורה נדרשת וכתיבה זו גם כן נקראת יהיבה שהיא בעל פה כמ"ש לעיל אף שהכתב נדרש כן מכל מקום יהיבה הוא וסבירא להו לרבנן כרבי יוחנן שם על כן דורש אנ"כי "אמירה "נעימה "כתיבה "יהיבה׃ ורבי יוחנן בעצמו שאינו דורש כן הכא משום דניחא ליה יותר למדרש הנוטריקון שלו איכא דאמרי "יהיבה "כתיבה "נאמנין "אמירה סבירא להו כרבי אליעזר שם דסובר תורה שבכתב הרוב על כן הקדים יהיבה כתיבה לאמירה ואמר יהיבה נתינה כלומר היא החשובה׃ ונאמנין אמירה גם כן ולא אמר נעימים שזה משמע שהוא הרוב כי נעימות בימינו וכמ"ש לעיל ע"כ אמר נאמנין כך נ"ל לפרש ע"פ פירש"י של הניזקין׃

אמנם נ"ל לפרש שם בע"א ויהיה תורה שבכתב כפשוטו כפי מה שכתובה לפנינו ור"א ורבי יוחנן מר אמר חדא ומר אמר חדא ול"פ רק משמעו' דורשין איכא בינייהו והענין הוא כמ"ש לע"ל כי קול גדול ולא יסף פירושו לא
הוסיף

הג"הס

מ"ס רש"י שאין רמז תלמוד לה לאו דוקא אין רמז דמי איכא מידי דלא רמוז בתורה אלא רוצה לומר רמז מבורר ליחוד גמור הה לשון הרמב"ם בהקדמת כדר זרעים יוכל האדם לומר אם הם פירושי התורה כפי אשר יבדכו מקובלים מפי משה כמו שאמרנו מדבריהם כל התורה כאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מכיכי אם כן מה אלו ההלכות היחידות שנאמר בהם הלכה למשה מסיני וזה עיקר ישלך לעמוד על סודו והוא שפירוש המקובלים מפי משה אין מחלוקת בהם בשום פנים שמדי יאמו ועד עתה לא מצאנו מחלוקת נפלה בזמן מן הזמנים מימות משה ועד רב אשי בין החכמים כדי שיאמר אחד המוציא עין חבירו יוציאו את עינו שנאמר עין בעין ויאמר השני אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב פרי עץ הדר כדי שיאמר אחד שהוא אתרוג ויאמר אחד שהוא פנוטים או

פסק והוא הקול הוא מן השמים כמ"ש מן השמים השמיעך את קולו וכתיב תמונה אינכם רואים זולתי קול ופי' קול תמונות האותיות וכמ"ש למעלה שהוא סוד התורה שבכתב שהיא בלי סוף ובלי תכלית כיצד כפי' שהיא כתיבה וסדירה באותיותיה ובתיבותיה לפנינו בוראי התורה שבע"פ רבה היא מהתורה שבכתב אבל יש לאותיות התורה כמה פנים מכמה צירופים תיבות מאותיותיה בענין אחר בבחינות שניות לאלף אלפי אלפים רבי רבבות בלי תכלית ובלי סוף ואחר כך בתמורות אותיותיה בכל אלפי ביתות ובכל מיני תמורות באופן שהיא בלי סוף וכמ"ש לעיל בכעלת התורה לאלו הפנים לא נתגלו רק לבני עליה כל א' לפי כחו וכל זה היא בקול גדול אשר לא פסק · וכל נביא קיבל נבואתו וכן כל מה שתלמיד והיק מהדש הכל קיבל אז כל'מר שנשמתו היא משם ע"כ נתגלה עתה · ובערך זה התורה שבע"פ מעט נגר תורה שבכתב ורבי יוחנן ור"א לא פליגי בהא אלא משמעות דורשין איכא בינייהו ר"א מרבר בבחינת לא פסק וקורא לזה כתיבה כי אע"פי שנעלם כמנו הקריאה בפנים של הצירופים אחירות מ"מ אותיותיה כתובות לפנינו ועל זה אמר כהבתי לכם רובי תורתי ור' יוחנן ס"ל אין זה נקרא כתיבה מאחר שאין אנו יודעין הקריאה ע"כ מדבר בבחינות לא הוסיף לגלות' והפסוק אכתוב לכם רובי תורתי אתמוה קא מתמה כו' ועל זה רומזים בכאן רבנן ואיכא דאמרי ולא פליגי רק מדברים משני בחינות אלו אמירה נעימה כתיבה יהיבה אמירה נעימה מקרים התורה שבע"פ שהיא הרוב בערך מה שנתגלה והשיב אח"כ כתיבה שהיא תורה שבכתב כאשר היא כתובה לפנינו היא המיעוט אמנם יהיבה כדכתי' יהיב חכמה לחכימין וראיתי בני עליה והמה מועטים כמו בצלאל יודע היה לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ ר"ל אותיות התורה כי הקב"ה הביט בתורה וברא העולם · איכא דאמרי יהיבה כתיבה נאמנין אמריה · בלומר היהיבה דהיינו יהיב חכמה לחכימין וכל הידושים נביאים הנביאים והידושי החכמים והתלמידים הכל מצד פנים של תורה שהיו כמוסים והם הוציאו לאור והכל באותיות התורה הרי היהיבה היא כתיבה ואז תורה שבכתב הרוב כי לא פסק ולא יפסוק לעולם · נאמנין אמריה היא תורה שבעל פה וכדפרשתי לעיל · ואפשר נמי לפרש נאמנין מלשון בכל ביתי נאמן הוא שהשיב הקב"ה למרע"ה על תורה שבע"פ וכדפי' לעיל:

נחזור לענין פסוק פקודי ה' ישרים מה שהיה מפקד פקיד ופקודי ה' דהיינו דור דור וחכמיו הוציאו הכמוס לאור הם ישרים כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם · ופושעים יכשלו בם ועל אלו נאמר משמחי לב ועל אלו ויתעצב אל לבו הנה הלב כלא חכמה והוא מקור נובע שאינו פוסק ומי הם לבן של ישראל הוא הקב"ה כמו שדרשו רז"ל על פסוק זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך מי הוא לבן של ישראל זה הקב"ה שנאמר לבבי וחלקי ומצד נשמותיהן הדבוקות בו אשר זכו לענין זה מהכמוס שנתגלה על ידם:

ולשלימות הענין הנ"ל יש צורך להאריך ולהודיע מעלת מקבלי התורה ומעלת כל דור ודור שהיו שם וקיבל כל א' חלקו הרב המורה ז"ל בפ' ל"ג חלק ב' מספרו שהקול ההוא העצם אשר השיגו ישראל ובו נתנה התורה היה נברא בו ואסור לשמוע הדברים אלא הקול הוא קול ' ידו"ר מן השמים השמיע את קולו וכבר רמזתי ענין השמים שהוא תפארת ישראל סוד התורה שבכתב גם בענין שמיעת הקול במעמד הקדוש ההוא אם היה כל המגיע למשה ע"ה מגיע לישראל או לא גם בזה לא דיבר הרמב"ם נכונה כי דעתו כי הדיבור למשה לבדו והברת הקול לבד לישראל ולא השיגו דיבור כלל כי אם הקול העצום ההוא הנברא בלא הבדל אותיות ומשה ע"ה משמיע לישראל מה ששמע ואמר כי זה מה שרצה הכתוב באומרו אנכי עומד בין ה' וביניכם ואמר גם כן משה ידבר והאלקים יעננו בקול וכתיב בעבור ישמע העם בדברי עמך ואמר פי' זה מורה כי הדיבור היה לו והם ישמעו הקול ההוא העצום אמר כשמעכם את הקול ואמר קול דברים אתם שומעים וכל מה שבא משמע הדברי' אמר שהנרצה בו שמע הקול ומשה הוא אשר ישמע הדברים ויכפרם להם ואמר כי דעתו זה הוא הנראה מן התורה ומרוב דברי החכמים ז"ל וכשעמד בכותל בפניו אמרם ז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום שהיה נראה מזה המאמר ששתים האלה הגיעו לישראל כמו שהגיע למשה ולא היה מגיעם הוא אליהם נטה לו ופנה מדרך הישר שהוא משמע הדברי' כפשוטן ובקש חשבונות רבים ואמר שהכוונה בו מפי גבורות המופת כשאמר כי שני אלו השרשים ר"ל מציאות האל והיותו אחד אמנם ישגנו בעיון האנושי וכל מה שיודע במופת משפט הנביא בו וכל מי שידעהו שוה אין יתרון ולא יודעו שני השרשים האלו מצד הנבואה לבד אמרה התורה אתה הראת לדעת וגו' אלו דבריו וזהו כלל דעתו בהשגה ההיא ביום הקהל והוא שהמגיע לישראל הוא קול לבד לא הבדל אותיות ולמשה ע"ה היה מגיע הדיבור בהבדל אותיות והוא היה משמיע לישראל ואמר שלהם כא ספור עשרת הדברים כלו ספור היחי' הנפרד וכבר הכו על קדקדו חכמי האמת גם בזה ובעבודת הקודש האריך מאוד בסתירת דבריו והאמונה אשר תבין לעד והיא כי כל עשרת הדברות הגיעו לישראל כמו שהגיע למשה ע"ה כי הרצון היה לקיום האמונה שיהיו כל ישרא' נביאים בכל התורה בכלל ולא יצטרכו בה לשום אמצע' וזה כי עשרת הדברות כסוגים לכל

או רמונים או זולתו ולא עכאכו נ"כ מחלוקות כמן ערבות שהוא הדס ולא ימצאנו מחלוקות במאמר הכתוב וקנותה את כפה שהוא כופר ולא בייה שאמר הכתוב ובת איש כהן כי תחל לזנות וגו' באש תשרף שזו הנזירה אין לנו לגזור אותה אלא אם תהיה אשת איש על"פ וכן נזיר דכתו' בנער אשר לא מגאו לה בתולים שיפקלוה לא שימצנו חולק בה ומיתה ונדעתה על ידי שאמ' שוב לא יהיה אלא אם היה אשת איש והעידו עדים עליה שאחר קידושין ונתה בעדים והתראה וכיוצא בזה בכלל המצות אין מחלוקות כהן שכולן פירושים מקובלים מפי משה ועליהם ועל דומיהם אמרו כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותי' ודקדוקיה מסיני אבל אע"פ שהן מקובלים ואין מחלוקות בהן מחכמת התורה הכתובה לנו נוכל להוציא ממנה אלו הפירושים בדרך מדרכי הסברות והאסמכתות והראיות והרמזות הנמצאים במקרא וכשתראה אותם בתלמוד מבייני' ושולקי' זה על זה במערכת העיון ומביאין ראיו'על אחד מאלו הפירושים והדומה לכן כגון מה שאמר במאמר הכתוב פרי עץ הדר אולי יהיה רמונים או תפוחים או זולתם עד שהביאו ראיה עליו ממה שנאמר פרי עץ הדר ואמר כל שטעם עצו ופריו שוה ואמר אחר פרי הדר באילנו משנה לשנה ואמר פרי הדר על כל מים אלו הראיות לא כי אם מפני שנתפס עליהם הענין עד שנודע להם מהראיות הללו אבל ראינו בלא ספק מיהושע עד עתה שאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה ואין בו מחלוקות אבל חקרו על הרמז הכתוב' בכתוב לזה הפירוש המקובל וכן ראייתם על הדם וראייתם על דיני אברים בעונש ממון והוא מה שחייב לפי שהשפחה אבל מאיברי חברו וראיית' גם כן על בת איש כהן הנזכרת לשם שהיא אשת איש וכל הדומה לו שכבו' כותב על העיקר הזה וזה ענין מה שאמרו כללותיה ופרטותיה ר"ל הענינים שנוכל להוציאם בכלל ופרט ונשאר שלש עשרה מידותיה' מקובלים מפי משה מסיני וכולם אע"פ שהם מקובלים מפי משה לא כאשר בהם הלכה למשה מפיני שאין לומר פרי עץ הדר הוא אתרוג הלכה למשה מסיני או קובל בקבירן שאלם ממון הלכה למשה מסיני שכבר נתברר לנו שאלו פירושים כלם הם מפי משה ויש להם רמזים במקרא או יוציאו אותה בדרך מדרכי הסברא כמו שאמרנו ועל כן כל דבר שאין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו ואי"א להוציאו בדרך מדרכי הסברא עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני עכ"לה:

בנ"הה

בענין רמזי התורה דע שאין שום דבר שהוא מדרבנן שן שמעתתא כן אגדתא שלא יהיה רמוז בתורה והרבה טרח הרב רבי אליעזר מגרמייזא ויגע ומצא דברי רז"ל שרמוזים בתורה כאשר נמצא בספרי הקודש שחיבר ואספם בכאן לדוגמא שמעתתא אחת ואגדתא אחת · שמעתתא דבר עשו תכמים להתיר אשה על פי עד אחד והוא רמוז בתורה לא יקום עד א' באיש וקפיא באיש מיותר אלא לרמז באיש אינו קם אבל באשה קם להתיר עגונה · אגדתא אמרו רז"ל בכל מקום שנאמר באסיר א' הוא רבי יודא בר עילאי או הוא ר' יודא בן בבא ורמוז זה בפסוק ודעוכי הכלא ה' חסיד לו ס"ת יהודא ואפשר שזה רמוז בתורה יהודה אתה יודוך אחיך והתורה רמוזה ודוד רמז בביאור יותר ובכלל אמרו מי איכא בנביאים וכתובים דלא רמוז בתורה וה"ה לכל דברי רז"ל כן אמת ודבריהם אמת

מסכת שבועות

תרי"ג מצות והם כללים היוצאי' מהם והם שרשים ועיקרים לכל תרי"ג מצות והם ענפים המתפשטים מהם ולהורות על זה באו בהם תרי"ג אותיות עד אשר לרעך ולא עד בכלל · וכן האריך הסמ"ג בהקדמת העשין שהשמיע הקב"ה לכל ישראל וכולן באו למדריגות הנבואה ושמעו בעצמם בלי אמצעי כי צפה הקב"ה שעתידין לעמוד נביאי שקר ויטעו את העולם ברתות מזויפות · ע"כ השמיע הקב"ה בפומבי וכל הנשמות היו שם כדי שאם יבא איזה וירצה לשנות הדת נאמר לו שקר אתה דובר דאם חפץ הש"י בזה היה לו לומ' לנו בפומבי כמו שהיה הפומבי בשעת מתן תורה שנתן לנו הש"י עשרת הדברות הכוללי' תרי"ג מצות פומבי והראם שמשה נביאו הנאמן · כל מה שיאמר להם אח"כ בפרטי המצות שיאמינו לו וזהו הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמעו העם וגם בך יאמינו לעולם ע"ש באורך והעתקתיו לעיל ואם היה כדברי הרמבם שלא שמעו חיתוך אותיות רק קול בעלמא א"כ לא היה ח"ו תועלת הנ"ל יוצא מזה ופשטי פסוקים סותרי דברי הרמב"ם שאומר שהשמיע קול אלהים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי הרי מבואר בהדיא ששמעו הקול והדיבור וז"ל עבודת הקודש ולהורות עוד על זה אמר אחר עשרת הדברות את הדברים האלה דיבר ה' אל כל קהלכם עכ"ל · והנה מתחילה שמעו כולם עשרת הדברות נאמרים בדיבור אחד ואח"כ חזר שנית ופרט עשרת הדברות כל א' בפני עצמו ולא יכלו ישראל לסבול ביותר ואמרו למרע"ה דבר אתה עמנו · ובחזרת שנית הדברות לא שמענו מפי הקב"ה רק אנכי ולא יהיה לך וזה ש רז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענוע · אבל מ"ם שמעו כולם את עשרת הדברות כשנאמרו בדיבור א' וכבר כתבתי לעיל טעמים ע"ז למה נאמרו בדיבור א' וז"ל ספר ע"ה פל"ד מחלק סתרי תורה וממה שכתבתי יתבאר טעם נכון כי נבחרו אלה העשרה לפי שהם כוללים כל התורה וכל המצות להיותם עקרים ושרשים להם ולזה היו עשרת הדברות יוצאים ומסתעפים מסוד ע"ס שבהם נתחמו שמים וארץ וכל הדברים בעליונים ובתחתונים מהם יוצאים ומהם נמשכים והם השרשים והעקרים לכל ולפי' העשרת הדברות היו כדוגמתם שרשים ועקרים לכל המצות ומהם יוצאות ומסתעפות והנה המאור העליון מקור ההויה הוא העיקר והשרש לכל ההויות כי בו היו גנוזים וממנו נאצלו ובו תר"ך מאורות כמנין כת"ר וכנגדן תר"ך אותיות בעשרת הדברות אשר משם נאצילות התורה העליונה הכוללת תרי"ג מצות וכנגדן מסתעפו' ויוצאות מעשרת הדברות והשבעה הנשארים כנגד שבעה ימי בראשית ולזה באו הדברות התומים · בשם אהי"ה שהרי תחלתן אל"ף וסופן ד' א"ך טוב לישראל · וכן דבור אנכי כולל כל שאר הדברות והוא עקרם ושרשם שהוא סוד קבלת מלכות שמים והוא כלל כל העקרים שמהם נתחייבו כל חלקי התורה והמצות שהם בכלל עשרת הדברות כי אנכי יורה על מציאותו ומהמציאות נתחייבו החוקים שהם גזירת המלך והוא החלק הגדול בתורו ידו"ד מורה על היותו מהוה הויות כלם והוא אשר חדשם והמציאם והוא לבדו הקדמון האמיתי ומזה העקר נתחייבו הדיעות והאמונות האמיתיות הנקראות בתורה עדות אלקיך המורה על ההנהגה וההשגחה ומזה העיקר נתחייב החלק בתורה הנקרא מצות אשר הוצאתיך מארץ מצרים הוא פנת היכולת הכלתי בעל תכלית וממנו נתחייב החלק הנקרא משפטים הנה כי הדיבור הנכבד הזה שרש ועיקר לכל הדברות כלם אשר הם כלל כל התורה ועם שכל אלה העקרים מהם היו בידם קבלה מן האבות ומהם מה שהשיגו בחוש ממה שראו במצרים הנה עם כל זה רצה הקב"ה שיגיעו להם כלם ושישיגם בנבואה בענין שיתאמתו להם אמות חזק הואיל והם העמודים הגדולים שכל האמונה תלויה ועומדת עליהם · והדיבור השני שהוא לא יהיה לך אלהים אחרים על פני שהוא המורה על היחוד ובאמרו על פני הורה על כל אלה העקרים ממציאות וקדמות והשגחה ויכולת שהוא אחד בהם והם פניו כלומר פנימיים בו ואינם חוץ ממנו הזהירם שלא יבקשו אלה הדברים מזולתו כי לא ימצאם בשום כח ולא בשום נברא כלל כי כל אלה הם אחרים בו ואינם חוץ ממנו וככל כח זולתו הם אחרים להם כי הם תלוים בו ואין להם מציאות וקיום כי אם ממנו ואלה השני שרשים הגיעו להם לישראל בשלמותם מפי הגבורה להיותם עקרי האמונה ולא הוצרכו בהם למשה שיפרש להם בהם שום דבר כי עם שהגיעו להם כל הדברות מפי הגבורה הנה הוצרכו אח"כ אל הפירוש כפי משה וכענין שהתבאר למעלה וזה בשמונה דברות אבל באלה השנים הראשונים הגיעו להם בשלמותם כמו שהגיעו למשה ולזה החליטו בהם הגזירה באמרם אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום ולא בא זה הלשון ולמעט ולומר שלא שמעו אלא אלו כי יסתור בזה כל הכתובים המעידים כי כל הדבור שמעו מפי הגבורה אבל הכוונה כי מנין תורה שהם תרי"א מצות הנכללות בשמונה דברות נאמרו למשה בפני ביאורם ופירושם והם אשר ציוה לנו משה כי כלל המצות נכללו בדברות וכלם השיגם ישראל בכלל כמו שכתבתי אמנם פרטיהם ופירוש' הוא אשר שמעו מפי משה וזה בכל הדברות זולת שנים הראשונים שלא הוצרכו בהם אל שום פירוש מפי משה לכענין שהתבאר · ואף בכל שאר הדברות קבלו רז"ל שהשיגו פרשיותיה ודקדוקיה של תורה וכמו שכתבתי למעלה לכן יראה מכוונת פרשיותיה כלום הפירושים בכל דבור ודבור וכן הדקדוקים שהיו עתידים לדקדק בהם הנביאים להסופרים · ולא זה בלבד כי גם סתריהם וסודותיהם וטעמיהם השיגו וכן אמרו במדרשו של רשב"י ע"ה וכן כל מלה ומלה הות מליא בכל אינון טעמין וכל אינון מלין ערין ואגרין ועונשין רזין וסתרין כאסקופה דא ע"כ · וכבר כתבתי זה ועוד שם א"ר אליעזר וכל העם רואים כמה דאמרן רחמו מנהירו דאינון קלין מה דלא חמו דרין אחרנין את הקולות כמה דכתיב וראהו את ה' וגומר וראה ה' לא כתיב אלא את ה' אף הכא רואים את הקולות רואים הקולות לא כתיב אלא את הקולות כגוונא דא את השמים ואת הארץ אתיין דבריית לאסתכלא בחכמתא אתיהיבו כבר את ה' כבר את אביך וכלא לאסתכלא במלא אחרא אוף הכא את הקולות מה דנפיק מיניהו דביה חמאן ומסתכלאין בחכמתא סגיאה וכל רישי עמין ודרין בתראין דייתון לעלמא · ע"כ הרי דרשו את יתירה כי בא לרבות השגה שהשיגו בשלימות כי כן ראוי להם אחר שעלו למעלת הנבואה לעלוי קבלת התורה שתהיה השגתן שלימה והוא שהשיגה התורה בשלמותיה תלמודא וחכמתא סורותית וטעמית כי מן הקול ההוא שהשיגו יוצא ומתרבה כל זה כי היה כלול מהכל ולהעיר על אופן שלימות זאת ההשגה אמרו במדרש חזית בשע' ששמעו ישראל אנכי ה' אלהיך נתקע תלמוד תורה בלבם והיו שכחים כמו אצל משה ואמרו משה רבינו תעשה את פרוזביון שליח בינותינו שנ' דבר אתה עמנו ונשמעה. ומה הנייה יש באבירה שלנו חזרו להיות למדים ושכחים אמרו מה משה בשר ודם עובר אף תלמודו עובר בירו חזרו ובאו להם אל משה אמרו לו משה רבי' לוואי יגלה לנו פעם שניה לוואי ישקני מנשיקות פיהו לוואי יתקע תלמוד תורה בלבנו כמות שהיה אמר להם אין זו עכשיו לעתיד לבא הוא שנאמר נתתי תורתי בקרבם על לבם אכתבנ' ע"כ והכוונה כי אחר שעלו למעלה ההיא לשמוע הדיבור מפי הגבורה והיתה הכוונה בזה להשלימם בשלימות יותר נפלא ממה שהי' בכח להשיג כי ודאי לא נשלמו בכל התנאים הצריכין אל הנבואה גדוליהם עם קטניהם אלא שבא הרצון להפליא עמהם האופן ההוא מהפליא' להעלותם משפל המצב אשר היו בו אל המעלה הנפלאה ההיא מהנבואה הנה להיות שאין בנותן זה השלימות שום כילות וצרות עין לא השיב אחור פליאות חסרו ושבו מהשלימם השלימות המכוון אשר לזה דבר עמהם משמים והוא שיהיו לפניו תמיד כשרותם כמשרתים העליונים העומדים לפניו שבל שלמות' כפועל אין בהם היסח הדעת ולא שכחה מהביט אל האלהים גבורי כח עושי רצונו ולפי שהכוונת בנתינת התורה היתה להחזיר עטרת השלימות ליושנה אשר היתה קודם החטא הקדום אשר היה סבה להחטיא הכוונה הנה זה אי אפשר אם לא שיהיה שלמותם בפועל בלא היסח הדעת לעמוד לשרת תמיד ולזה היה מחסרו לתקוע התלמוד תורה בלבם שילמדו מפיו ולא ישכחוהו ויהיו תמיד פונים למעלה ולזה כששמעו דבור אנוכי השיגו השלימות ההוא אשר כתבנו למעלה מהתורה והחכמה סתרי' וטעמית באופן היותר נפלא שאפשר כי בזה ימלא וישלם הרצון העליון בהם וכשהסיעו עצמם מזה השלימות והסיחו דעתם ואמרו דבר אתה עמנו

נפלו

נגלו ממקום קדושתם וסעלוי המדריגה אשר היו בה חזרו להיות לומדים ושכחום כי אינו דומה שומע כפי הרב לשומע מפי התלמיד ובשהרגישו בחסרונם והאבדה אשר אבדו חזרו לשאלתם אשר שאלו מתחלה רצונינו לשמוע מפיו והושבו כי זה אי אפשר עד זמן השלימות עוד יש להוכיח כי כל הדברות הגיעו לישראל כמו שהגיעו למשה וזה כי כבר התבאר למעלה בפרשה כי הקול ההוא המשמיע הדברות לא היה קול נברא כי אם קול מיוחד נאצל ונתבאר עוד כי בעולם היחוד אין קול בלא דבור כי הקול והדיבור שם דבר אחר וא״א לקול בלא דבור לפי שהם בייחוד אחד כי הקול הוא השם הגדול והסימן קול גדול ולא יסף והדבור הוא האש כי באש יי׳ ומבין הקול והאש נתנה התורה והמפריש קול מדבור מקצץ נטיעות השם ויאלם ולזה וידבר אלהים והוא הקול האחרון שהשיגו ישראל והוא הדבור וזה סוד קול דברים אתם שומעים וכתיב קול אלהים חיים מדבר הקול והדבור יחד אין זה בלא זה והאומרים שהיה המגיע לישראל בשאר הדברות קול כלבד בלא הבדל אותיות היה זה להסכם אחר הרב המורה ז״ל אשר המציא קול נברא אל הדברות עם שכבר התבאר כי קול בלא דבור אין לו שחר ולזה היה אפשר לדעתם שיהיה הקול בלא דבור אחר שקיימו שהוא נברא ואמנם כפי האמת המקובל אשר בארנו הנה אי אפשר לקול ההוא בלא דבור ואחר שהיה קול בשאר הדברות הנה גם הדבור יחד ובכל הדברות היה קול ודבור ואחר שקויים ונקבל זה יתבאר בלא שום ספק כי כל הדברות הגיעו לישראל כמו שהגיע למשה עכ״ל:

דון המעלה שהיה לישראל בקבלת התורה גם אנו ובנינו ובני בנינו עד סוף כל הדורות היו שם ה״ל ע״ה פב״ט מחלק סתרי התורה התורה לא יסוף מזרעם ולקיים זה קיום חזק לפי שלא היה אפשר להמצא ביום ההוא בכל דור ודור היה מחכמה והחפץ העליון שנמצאו שם במעלה ההיא כל הנשמות העתידות להבראות כמו שבאה הקבלה בזה לחכמי ישראל הקדושים ע״ה ובמדרשו של רשב״י ע״ה אמרו וכלהו דרין בתראין כלהו אזדמנו לתמן וכלהו קבילו אורייתא בטורא דסיני דכתיב כי את אשר ישנו פה וגו׳ וכלהו כל חד וחד כדקא חזי ליה וכלהו תמאן ע״כ· הנה כי כל דורות עולם באו במסורת הברית ונקשרו בעבותות התורה והיחוד ואי אפשר שיותר הקשר הזה כלל בשום דור מן הדורות ולא בשום זמן מן הזמנים כי כן קויים למעלה וקובל למטה· ואין להשיב ולהורות עוד על זה ולאמתו אמרו במדרש שוחר טוב תנו לי ערבים שאינן חייבים לי כלום· וכן הוא אומר לא את אבותינו כרת יי׳ את הברית הזאת אמרו לו מי הן שאינן חייבים לך אמר להם התינוקות מיד הביאו לו התינוקות מדדי אמותיהם ומעוברות שלהם ועמדו כריסן של אסם כמראה של זכוכית והיו רואים להקדוש ברוך הוא מתוך כריסן ומדברים עמו בעוללים לא ראו אור אמר להם הקדוש ברוך הוא ערבים אתם על אבותיכם שאם אינם מקיימין את התורה שאתם נתפסים עליהם אמרו לו הן אמר להם אנכי יי׳ אלהיך אמרו לו הן· אמר להם לא יהיה לך אלהים אחרים על פני אמרו לו לאו וכן על כל דבור ודבור והיו משיבים לו על לאו לאו ועל הן הן אמר להם מפיכם אני נותן התורה להם שנאמר מפי עוללים ויונקים יסרת עוז ואין עוז אלא תורה שנאמר יי׳ עוז לעמו יתן לכך כשיבטלו ישראל את התורה הם נתפסים עליהם שנ׳ נדמו עמי מבלי הדעת כי אתה הדעת מאסת ואמאסך מכהן לי ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני ומה גם אני אמר ר׳ חייא כביכול אף אני משתכח שיהיו התינוקות מברכים אותי שנאמר גם אני ומהו עוללים וכו׳ רב ולוי רב אמר נעשו כריסותיהן של אמן כאספקלריא המאירה מיד התינוקות פרשו מדדי אמותיהן והעוללות פרשו מטבורין אמר רבי הלוי הנס האחרון גדול מן הראשון שחזרו כריסותיהן של אמותיהן לכמות שהיו והתינוקות חזרו לדדיהן והעוללים חזרו לטבורין פתחו אלו ואלו ואמרו שירה הה״ד מפי עוללים ויונקים יסרת עוז ע״כ· ואמרו חכמי האמת וכי היאך אפשר זה שתינוקות בבטן אמן שידברו עם הקב״ה אבל יש סוד בדבר כי בודאי דברו עם הקב״ה מבטן אמן כי עטרת ישראל נקראת אם כל היצורים ונקראת בטן הה״ד שכר פרי הבטן וכתיב אשר מנע ממך פרי בטן כי במלכות יי׳ שם יצטיירו כל הנשמות של כל העולם קודם שיבואו לזה העולם כמו שיש נשמות למטה כך יש נשמות אחרות מעין דוגמתן למעלה ואותן הנשמות כלן עמדו על הר סיני כשנתנה התורה הה״ד כי את אשר ישנו פה וגו׳ ואת אשר איננו פה וגו׳ פירוש כל הנשמות שנבראו כבר ושלא נבראו עמדו על הר סיני ע״כ וזהו סוד אמרם במדרש ועמדו כריסן של אמן כמראה של זכוכית שהוא משל על אם כל חי שבה מצויירים כל הדיוקנים והפרצופין והיא כנסת ישראל שבה מתכנסין ונאספים וכל הנשמות בה נכללות ועומדות עד מועד בואנה לחול בגופי השפלים· והיא שאמרו עליה במדרש נעשו כריסיהן של אמן כאספקלריא המאירה כשהיא בייחוד עם דודה ואור עיניה ונכללות מסוד הנשמות והרוחות שהוא משפיע בה הרי היא כאספקלריא המאירה שהיא מאירה ממנו· וענין הערבות להלהיב ליבות האבות ולהזהירם שלא יסיחו דעתם ויתנו עיניהם על דרכיהם לקיים התורה ומצותיה ולא יעברו עליה פן יתפסו בניהם במצודות עונם וימותו קטני׳ ויתנו עליהם את הדין שהם גרמו בניזקין ואמרו באותיות רבי עקיבא ע״ה ואם מתו בניו בחייו אומרים לו מפני מה מתו בניך בחייך ובב״ר פס״ב אמר רבי אלעזר צריך אדם לטפל בבנו עד י״ג שנה ומכאן ואילך צריך שיאמר ברוך שפטרני מעונשו של זה ועוד ירמוז הערבות על השיעבור שנשתעבדו כל הנשמות וקבלו עליהן עול מלכות שמים ובאו במסורת ברית התורה ועודן בבטן אמן שהוא הר סיני העליון כמו שכן קבלו עליהם התחתונים בעמדם על הר סיני למטה ונמצא זה הברית קיים וקיבל למעלה ולמטה וכלם נשמעו בו אין נקי כי הנה התורה העליונה סוד תורה שבכתב נתונה בהר סיני סוד ה״א אחרונה ושם קבלוה כל הנשמות העתידות להבראות כי תורה שבכתב ותורה שבעל פה בייחוד אחד ומשם שמעום ישראל וקבלום בהר סיני למטה והשנה זו נמנעת אם לא מצד הנבואה ולזה עלו אליה כל ישראל יום אשר עמדת לפני יי׳ בחורב וכלם היו נביאים בשתי תורות האלה אשר בידינו ומיי׳ היתה נסבה שישאלו בפיהם לראות את כבודו ואת גדלו לשמוע בקולו והוא שכוונו יפה באמרם כל אשר דבר יי׳ נעשה ונשמע רצו לסלק מעליהם כל כפק וערעור שאפשר שימשך בזמן מן הזמנים שיבא איזה כתפאר בנבואה להכחישם במה שראו בעיניהם ושמעו באזניהם ולזה רצו לעמוד על האמת אשר אין אחריו שום ספק למען יעמדו קיימים באמונתם ונאמנים בבריתם עכ״ל: וזה התרוממות ומעלת שהיה לישראל בקבלת תורה נתרוממת על מעלת מלאכים אשר ע״כ נתקנו המלאכים על דרך קנאת סופרים וכדאיתא בשבת פרק רבי עקיבא אמר רבי יהושע בן לוי כשעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע מה לילוד אשה בינינו כו׳ המאמר ההוא נודע לרבים וע״ד המאמר הזה מבואר בספר מדרש שמואל פסוקים לעולם יי׳ דברך נצב בשמים לדור ודור כו׳ וגומר למשפטיך וגומר לולי תורתך וגו׳ ה״ל ועל הקטרוג הזה של מלאכי השרת אמר דוד המלך ע״ה לעולם יי׳ דברך נצב וגומר דבר על הויכוח שהיה בין משה רבינו ע״ה ובין מלאכי השרת כשעלה משה למרום לקבל את התורה כי מלאכי השרת היו אומרים שיתנה להם ומה אנוש כי תזכרנו וזה״ש לעול׳ יי׳ דברך שהיא התורה יהיה נצב בשמים ותן אותה לנו ולא לבני אדם וכי תימא מה יעשו התחתונים והיאך יתקיימו בלא תורה לזה השיבו כי האמונה שיאמינו בך די להם להעמידם וז״ש לדור ודור אמונתך כלומר לדורות בני אדם די להם אמונתך כי כן עשית מבריאת העולם עד שנתת התורה בסיני שכוננת ארץ ותעמוד באמונה לבד אף שלא היה להם עדיין תורה היה העולם מתקיים ועשה כן גם עתה והנה עמדו למשפט לפניו יתברך לראות מי יזכה ברין ליקח התורה וזהו שאמר למשפטיך עמדו היום מלאכי השרת עם התחתונים כי אלו ואלו הכל עבדיך הם והסברה היה מסתבר יותר ליתן אותה למלאכי השרת שהם קדושים משרתי עליון ולא ליתן אותה לבני אדם העניים והאביונים כי הם עומדים בעולם השפל ולולי תורתך שהיתה שעשועי שכולה מתעסקת בענייני בני אדם כגון למצרים ירדת לפרעה השתעבדם ולא תרצח ולא תנאף יצר הרע יש ביניכם ובאלו הטענות זכו התחתונים אל התורה שאם לא שכל התורה מדברת

בעניני או אברתי בעניי והיו הם לוקחים התורה עכ"ל ואני אוסיף נופך לדברים לבאר הפסוקים האחרים ומתחילה אקדים הקדמה לעורר על איזה קושיות ולבארם א' בענין מחלוקות המלאכים כמ"ש תנה הודך על השמים בודאי היתה כונת ארוחניות התורה דלא נתנה התורה הגשמיי למלאכי השרת כי אי אפשר ואם כן מה היתה התשובה תורה מה כתיב ביה כו' כלום כו' יתקיים זה וזה הרוחניות ירדן למלאכים והגשמיות לבני אדם ויש לתרץ קושיא זו כי התורה כולה שמותיו והיתה כתובה בצירוף אותיות אחירות בתיבות אחירות ואלו הצירופי תיבות היו כולם שמות תורת השם כמ"ש הרמב"ן בהקדמת פירושו על החומש אחר כך צירף הקב"ה אותיות בתיבות האלו כמות שהיו לפנינו להורות את התורה והמצות להיותה תורת האדם אמנם עדיין צריכין אנו למודעי' ע"ק מה שאמרו תנה הודך על השמים מי מוחה בידם הלא התורה מונחת מי שירצה יעסוק בה וגם זה יש לתרץ במה שכתבתי כי הם אינם נהנים מהתורה מסדר שהיא כתובה עתה רק לפי מה שהית' כתובה מקדם עוד נתבונן בענין מציאות האש מעסק התורה כמ"ש רז"ל על יונתן בן עוזיאל כל עוף הפורח עליו נשרף וכדאיתא במדרש צווארך בחרוזים בן עזאי יושב ודורש כו' וליהטו אש סביבו כו' והיו הדברים שמחין כנתינתן מסיני עוד יש חקירה לדעת על מה זה רוב נתינת התורה היה ע"י אחיות בנרים מרע"ה היה מתדבק ליתרו שהוא גר אונקלס הגר תירגם התורה בתורה שבע"פ אר"ל סתם משנה ר' מאיר סתם ספרי כו' וכולה סתימאה ע"י רבי עקיבא ורבי עקיבא היה מגרים מסיסרא וכן ר' מאיר מנירון קיסר על זה אקדים ג' הקדמות א' נשמות ישראל הם למעלה מעלה ממדריגת המלאכים כי נשמות ישראל חצובות מכסא כבוד ויש להם שורש מכסא

הג"ה

ותכף זה הענין יובן מאין עוקדס ומאוסר בתורה לכפוס ריהטא קשה למה לא נכתבה כסדר קדימה ואיחר אלא בחוית היה כסדר לפי צירף אותיות שהיה קודם שנתנה וזה פי' דבריהם אין מוקדם ומאוחר כלומר אל תקשה שיש קודם ואיחור ואינו כסדר וזה אינו רק לא יש מוקדם ומאוחר והיה כסדר לפי צירוף אותיותיה שכולם שמותיו ע"כ הג"ה:

הכבוד ולמעלה בסוד האצילות והם חלק יהו"ה עמו אבל מדריגות מלאכים היא יצירה ואין להם יניקה רק מהכסא ולמטה כ' נשמות ישראל הוא רוחניות התורה ורמזו זה רז"ל כשם יצירתו של אדם כך תורתו ובמסכת מנחות אמרו תורה נתנה בכ' ונשמה נוצרה בכ' כל השומר תורתו נשמתו משמרת וזהו ענין כדרשים שיר השירים אשר לשלמה מאן אמרו יש אומרים נאמר על הים כו' וקשה הלא אשר לשלמה כתיב ולא תכוונה רוחניות שיר השירים שהוא קדש קדשים מיוחס לשלמה כי היא נשמתו וכן כל מה שמיוחס לאיזה חכם כגון ליעזר בני אמר פרה בת שתים וכן כל סתם הנאמר ונקרא בשם תנא והוא מוסכ' בלי מחלוקות ועכ"ז נקרא שמו עליו מורה כי רוחני' זה הוא מניצוצי נשמתו וזהו ענין כל המלמד בן חבירו תורה כאלו ילדה וחייב אדם בכבוד רבו יותר מכבוד אביו כי זה נתן לו גוף וזה שמלמדו תורה נותן לו נשמה וזה ענין אשה אחת ילדה ששים רבוא בכרס אחד ומנו מרע"ה ושקול משה נגד כל ישראל כי נשמתו של מרע"ה היא נשמת אדם הראשון הכולל כל הנשמות ונתפשטה בשת שהית בדמותו ובצלמו תחת הבל ומשת למשה כנודע וישרא' הם ס' רבוא נשמות כמנין ס' רבוא אותיות התורה נמצא מרע"ה הוא הכלל וכל ישראל פרטיו וזה"ש שש מאות אלף רגלי אשר אנכי בקרבו כי הוא ממש בקרבם בקרב כל ישראל ע"כ אמר אנכי ולא אמר אני כי הנשמות הם רוחניות התורה ותחלת י' דברות אנכי וזה הענין בזוהר משה רבינו עליו השלו' מתפשט בכל דור ודור כי תמיד מסתעפי' ומתניצצים ס' רבוא וזהו ענין שנקר' משה רבינו ולמה לא נקרא רבינו משה כמו שאנו קורי' לאיש המעלה ומקדימים הרבנות לשמו אף שאין זה קושיא כי היה משה קודם שנעשה רבינו דהיינו קודם שקיבל התורה נקרא משה ואחר כך נעשה רבינו מש"כ מלאחר מתן תורה הוקדם רבינו להשם כי כל מה שהחכם מתחכם ומתחדש כבר היה בסיני כמ"ש לעיל מ"מ לענין הזה גם כן שפיר כי משה אפי' לאחר פטירתו הוא רבינו מתפשט בכל דור ודור וזהו פי' מה שמצינו לפעמים בגמרא משה שפיר קאמרת כל ם הניצוץ של משה מתנוצץ מאוד בקרבך ע"כ שפיר קאמר וכתבתי זה למעל' וזה ענין שארז"ל כל דיבור שהיה יוצא מהקב"ה היה מנשק לישראל על פיו רומז לדיבוק נשמתו וזהו ליהטת אש מכח עסק התורה שמעורר אור הרוחניות שהוא תורה איר ונר אלקים נשמת אדם ואמר במדרש הנ"ל והיו הדברים מאירין כנתינתן מסיני כבר כתבתי למעלה כל מה שהתלמיד מחדש אין כל חדש אלא שהיה כמוס ועתה נתגלה כי רוחניות זה הוא נשמתו של זה והנשמות היו שם ומה היה בעת נתינת התורה בסיני ליהטת אש וההר בוער באש ע"כ מלהטים הדברים עתה כמו שליהטו בסיני כי עתה יוצאים מהכמוס לאור הקדמה הב' הקב"ה הוא אחד והתורה היא אחדותו כמ"ש לעיל התורה דורש אלהות והעולם דורש התורה ורצה הש"י על ידי התורה לייחד הכל מלמעלה למטה ומלמטה למעל' כדי לגלות היחוד וזהו צריך להיות ע"י האדם כי נשמתו משמי' ממעל וגופו מארץ מתחת ובקיום המצו' במעשה ודיבור ומחשבה אז מייחד התחתון עם עליון כי נזדכך גופו עם נשמתו ואז נתבאר נוסח אתה אחד ושמך אחד היא התורה שכולה שמותיו וישראל גוי אחד על כן הוצרכה התורה ולהיותם נתונה בנגלה ובנסתר דהיינו הנגלה בבחינת הגוף והנסתר נמסר פה אל פה והיא בחינת הנשמה והנשמה היא חלק אלוה ממעלה והגוף מהארץ שהיא מרכז האחרון ואז נכלל ונתייחד כל ההשתלשלות מרום מעלה עד התחת ומדריג' מלאכים הוא תחתיהם ע"כ באו המלאכים ללמוד מצדיקי' וחכמי ישראל כשרוצים לשמוע סתרי התורה שמשם נשמותיהן של חכמי ישראל כל א' וא' לפי מדרגתו וזה היה הקנאה של המלאכים אמרו רבש"ע מה לילוד אשה בינינו ולפום ריהטא קשה מה קושיא היא זו מה שייכות לילוד אשה בינינו הלא מטטרון ששמו כשם רבו אמרו שהו' חנוך בן ירד שהיה ילוד אשה אף שלפי אמת אין זה קושיא כי חנוך נתהפך ללפידי אש וכל גופו אש כשבא למעלה זו אבל מרע"ה נשאר כמו שהוא בגופו ועלה למעלה מ"מ נוכל לומר גם כן קנאתם היה למה יהיה מעלת ילוד אשה בינינו ר"ל מפסיק בין הש"י ללנו כמ"ש אנכי עומד בין ה' וביניכם כי לא היה אמצעית בין ישראל להקב"ה רק מרע"ה היה עומד ביניהם ממילא סוכח דמדריגות מלאכים למטה מישראל השיב להם הקב"ה לקבל תורה באו והענין שע"י התורה יתקשר מרום מעלה עד המרכז התחתון וזה לא יוכל להיות רק על ידי האדם שכלול מנשמה וגוף והוצרך להתחיל היחוד מרום מעלה ע"כ נשמתו מרום מעלה והמלאכים לא הבינו תשובת הקב"ה על בוריה ובקשו תנה הודך על השמים כתיב הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו ומפורש דבר זה במקום אחר כי הדר לשון הדרן כלומר הוד והידור ההוד הוא דוה ופי' הזוהר כי על זה נאמר כל חיים דוה וע"ז רומז וחדי נהפך למשחית כי מן הוד נעשה דוה כשתהפכנו וביאור הענין כי הוד והיפוכו ולפניו הכל מאתו י"ת הן טוב הן רע דהיינו מדת הדין ומדת הרחמים והדין בשרשו רחמים זיו עוז וחדוה במקומו לענינינו נמשך ההוד מצד רוחניות התורה מצד הנשמה וההיפוך ההוד שהוא דוה הוא ענין הגוף ע"כ בקשו תנה הודך על השמים שהוא ההוד חלק הנסתר והוא חלק המאושר וזהו אשר תנה הודך על השמים ורצון בקשתם להיות הם במעלה זו וזהו ידו"ה אדונינו כלומר שנהיה דביקי' בך ולא יפסיקו בינינו ישראל אמר הקב"ה למשה אחוז וחזור להם תשובה כלומר תתן להם אתה תשובה מצרך שאתה בשר ודם והיא הניתנת שצריך ליתנה על ידו וענין התשובה היא כמ"ש למעלה צריך ליתנה לאדם שהוא כלול מנשמה וגוף ואז הכל מתייחד והנה המלאכים אינם תחתיי ומאחר שהוצרך ליתנה לאדם הוצרך להיות נשמתו מרום מעלה כדי שתתייחד הכל ממעלה עד תחת אמר משה רבינו ע"ה רבש"ע מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל פיהם שלעגו על החומר כי מטמא את דברי תורה כי הכל אדם ח"א הבל שיש בו חטא מש"כ במלאכים וזהו ישרפוני בהבל שבפיהם השיב הקב"ה אחוז בכסא שם אוצר הנשמות חצובות עולדות מכסן

אמם

אמם שהוא סוד עוברות שבמעי אמן שמפי עוללים ויונקים יוסד עוז וכמו שהעתיקו לעיל מספר עבודת הקודש ולעומתם למטה התינוקו' של בית רבן הבל שאין בו חטא ורמז ג"כ שמצד הנשמות שהם מכסא ולמעלה שזהו מצידי גם מצידך שאתה בשר ודם מצד התחברותו שניהם ראוי לנתינת תורה על ידו · וזהו אחוז בכסא כבודי ששם הנשמות באות ועולות למעלה בשרשם · וחזור להם תשובה מצידך שאתה ילוד אשה ואז יתיישב הכל שצריכה התורה להיות נגלה ונסתר ויתייחד עליון ותחתון ע"י האדם הכלול וציוה למשה להשיב מה שהוא עתה מצד החומר שהוא ילוד אשה השיב משה למצרים ירדתם כו' בין ערלים אתם שרוים כו' כלום אתם עושים מלאכה כו' ואז צריך להיות נשמתו מכסא ולמעלה וזהו אחוז בכסא ומאחר שהיה נתינת התורה ע"י האדם להתייחד עליון ותחתון להראות היחוד לבל ידח ממנו נידח היתה השגחה להיות ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום ושלום לרחוק שנתקרב שהן הגרים להכניס תחת כנפי השכינ' וכפ"ק דע"ז שני אלפים תורה מתחילין מן ואת הנפש אשר עשו בחרן ואת הנפש פי' רז"ל אברהם מגייר את האנשי' ושרה את הנשים · והגרים נכנסי' תחת כנפי השכינה וז"ל תולעת יעקב בסוד המילה דף פ' הטע' כי נכנס תחת כנפי החיה אשר תחת אלהי ישראל הנקראת צדק ומשם נפשות הגרים הוא שכתוב תוציא הארץ היא ארץ החפץ נפש חיה ולפי שלא נאמר כי ממוצא נפשותיהם של ישראל הם יוצאות חזר ואמר למינה כי במה אכסדראות להיכלות ומבוארת יש לארץ הה"יא ומשם יוצאות הנפשו' לכל אותם המתגיירי' והכל תחת כנפי' ואין להם חלק במה שלמעלה מהם · ויש בזה סוד נעלם לא ראיתי לכותבו אבל נפשותיהם של ישראל מעלהם גבוה מאוד ·

הג"ה

כי הגרים הם רחוקים ממקור עצם השכינה אף שנתגיירו כיון שיהא"ר וכזה נכנסו לפחות תחת כנפי השכינה נוה שהיה להם אחיזה בתרע"ב ובאונקלס וכר' עקיבא ורבי מאיר והנה יתרו לא היה בשעת מתן תורה אף שכבר נתגייר והטעם כי ישראל קבלו התורה פנים בפנים מן השמים שהוא תפארת ועל הארץ מלכות שהוא הפנימיות ויתרו לא זכה לזה ע"כ ·

הג"ה

במו"ן מעלת הגרים הם תחת כנפי השכינה וישראל נשואים על כנפים ע"כ אותן התוכים שעושין הזכרות לאכנים תשובי' ואומרים המלי' מכוסה כנוכה תחת כנפי השכינה למעלת כו' טוב שתיקתו ומדיבורו כי הוא מורידו למטה וכן קבלתי בשם גדול מהר"מ קליכריו ז"ל ה"ה ודברי פי חכם חן הנה מרפים מה שכתב מוה"רב אלקבץ בספר שורש ישי בתירוץ קושיות הראשונות וגם תירץ מאמרו אלקט' בא ואבפתי בשעורים כו' והרי תחלת דבריה לאמותה היה אלכה בא השד' ואלקט' בשבלים לא בעומרי' וז"ל בפסוק ויען הנער הנצב כו' והנרא' לי כי בועז להיותו תם וישר מן התימה שיתן עיניו בנשים אשה אפי' פנוי' כ"ש שישאל עליה למי הנער' הזאת והנך רואה כמה מיחהו בגמרא על זה ואי' דהכי של בועז לשאול בנער' כיון שכתבנו למעל' · והנער הנצב על הקוצרים כאשר ראה בועז בהכיר אותם שאל למי הנערה הזאת טרם ידרוש שלומם ובוכתם ונגין השדה שלתה טיכא בלבו לאמר אחרי שהיא מופלגת ביופיה שמא כתן עיניו בעו כם לקחת אותה לאשה אחרי שהוא אלמון והי' אלמנה · הלא תראה בשעת מעשה הודך לשבועה שהיה יצרו מתגבר עליו בטעבה זו וכמו שיבא ואיכו מן הפלא שעלה כן על לב הנגב על הקוצרים והוא כער ולכן התחכם והתאזרן לאמר דברים קשים עדים נגד כוונת בוש העולה על רוחו והתחיל ואמר נערה והו' על דרך מה שאמרו ז"ל בב"ר פ' פ"ט ובפסיקתא פ' י"ד בפסוק וגם אתכו כנער עברי נער שוטה והוא שאמר כערה או שלא יסיה שוטה המשיא בתו לזקן עובר משום אל תחלל את בתך להזנותה כדאית' בפרק ואלו הן הנשרפין ואם שאת זקן איכו רשאי שתטפל בנערה אפי' שהיא היתה בת מ' כקבלת רבותינו האמיתית הוא היה בן שמונים ונסכי להפלגת יופיה לא היתה נראי' בת עשרים כי כך היא דרכן של נשים ליפיפיו' ועוד שהיא מואביה וכבר נודע דברי רז"ל בפסיקתא בפסוק ויאמרי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום שאלו באת אצלינו מתמול שלשום לא הייכו מקבלים אותך שעדיין לא נתחדשה הלכה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ואיכו מהכרח שבעוד שלשת ימים יתפרסם הדבר כ"כ שיעור שיודע לעם שבשדות ולכן אמר מואביה ואף אם כאמר שהיה כודע להם חדוש הלכה זו לאו משכת חסידים היא ואיכו מן הראוי שתי שיקוה לבאת ממנו שבט מושלים ישא עמונית או מואבית ואף אם תהייכה מותרות הלא תראה הגואל שלפני אלמוני ליה ברם מוב בני שכטבו כמס ולית יקשכה כעו שהוא גדול ממנו בתורה ותמו בבנות ישראל הכשרות אשר הורתן ולידתן בקדושה · ועוד השכה עם בעיני השדה מואב כי נתגלה בין מרי עין אשר לא יאות לאיש כמוך כדיר על כדיבות יקוס · והנה אליעזר עבד אברהם נקם ליצחק בערה מורגלת בכדיבות והיה הנער' אשר אומר אליה הטי נא כדך ושתה ואמרה שתה וגומר אותה הוכחת לעבדך ליצחק ואחרי שזאת נתגלה בין מרי עין ודאי תהיה מורגלת בגרות עין ומה גם בהיותה מואבי' אשר בגרות העין טבעי להם כאופן שתהיה מרת עין בטבע ובהרגל ואומר משבה עם נעמי היתה הלכה ממנו ומה שם לשון הרע ט יקשה על

מאד

הג"ה שנייה

וכתבו התוס' במסכת ע"ז דגרים אעפ"י דאיכהו לא הוו שם מולייהו קנו גלוה יהיו רמוים גדולים במגלה כמו יתרו מותן קשה היה גר צדק ותשוב באכנים כן רות נכשים · ושיותם בשוה כי שם רות מורה על תוספת מצות שקבלה בגירות כי כבר היו בידה ז' מצות בני נח ונתוסף תרו להיות תרי"ג וזה ענין יתרו שתחלה נקרא יתר וכשנתגייר נתוסף ו' וזו שהוא תר"ג כמו רו"ת וא"ת י' יתירה מה משמעות ר"ל באמת היא יתירה אבל לא רצתה לזוז משמו והא ראיה ד' דברי בהרעתיה על שהלכה עם שהוב טקה לתמה בראש יהושע · ודוד המע"ה הבא מרות אמר נר אלכי בארץ אמר אלכי ולא אמי כי גם הגרים היו כמעיד הר כיכי בי' הדברות המתחילין אלכי ונפש הרינו והיה הוא ותמורתו קודש · ישראל הם עצם הקדושה ואף תמורתם שהן האומות כעשים קודש בגירותם · ודבר זה בראה בקדושת מלכות שהוא מלכות בית דוד והמולך על מלכות בית דוד כמולך על השכינה והיה הכל בסוד התמורה אם תקשוב שרשו שאתי מפרץ ופרץ וזרח כולדו מ"ו בדרך זכות גם מגד אמו כמבואר במדרש שישי אבי דוד היה כודר בשפיה שוכב אצלה שפי' משרתת שלו ולא ידע כי אשתו היא ונתעברה מאותו כעס ובכבין רות היה פילפול גדול עד שקבעו הלכ' עמוני ולא עמונית ותמ"ר ורו"ת כרמוזה בתיבות תמורתו שהן אותיות תמר ורו"ת ואמר הוא ותמורתו הכל קודש וגלוה בסוד האחדות להתייחד הכל באחדות הנמורה ויש רמז' בזה ל' רות נכבו' הלא שמעת בתי ואקדים איזה קושיות א' הלא שמעת בתי על מה קאי הלא שמעת ב' אריכו' לשון בועז בהלות כפולות ומכופלות אל תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה וכה תדבקין עם נערותי ג' בועז אמר עם נערותי ובסביכור' לב עיני אמרה גם כי אמר אלי עם הנערים וגו' ד' בו"ש מדוע כו' ואנכי נכריה אדרבה היא כותבת כי למי יותר מגבר שאין לו לבטוח יותר ושאל ה' בי"ש עתה ישלם ה' ותהי משכרתך שלימה וגו' אשר באת לחסות תחת של כנפיו למה לא דיבר בועז אלה הדברים במאמרו הראשון קודם שהכניעה את עצמה ונפלה לפניו וכן קשה אח"כ ויאמר לה בועז לעת האוכל וגומר אחר הככעה השניה ג' אמצא חן בעיניך מנחתי חן היה לו לומר כמ"ש בתחלה מדוע מצאתי חן בעיניך · הנער רמז בדבריו ובאריכות לשונו קדושת רות ויקור הדושת' וכי כבר עלתה במחשב' מזומן קדוש כמו שבא הרמז בדברי בלק ימלך ומלך שאמר כי עמוס הוא מיכי בדברי הזוהר שרמז על העמס שלי ישראל שהוא דוד בא ממנו כי רוק בא מרות וזה"ש השכה פרש"י לשון עבר רומז לזה כי אולי זה מה לו לאריכות הזה הלא כבר שמע בועז ענין רות כאשר אמר אח"כ הגד הוגד לי וגומר רק שלא הכיר מורתה וה"ל בקוצר והנו רות הכודעת אלא באו רמזו' פנימיי' בדבר ואמר אלו הבקר ועד עתה א"ז רומז על קבלת האמונה כמ"ש ויאמינו בה' ובמשה עבדו א"ז ישיר · וזה"ש אז הבקר כמ"ש ויהי באשמורת הבקר ויהם · עת"ה רומז לקבלת התורה כמ"ש ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וגומר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כ"א ליראה וזה שנקרא הבי' מעט כי ישיבת בית ישראל בוכות מעט מה"ש לא מרובכם מכל

העמים

מאד שיפסוד אותו שיקח נויה ולכן אמר שטבה כלומר שכתגיירת כאשר
כתבנו למעלה בפסוק ורות המואבי' שזה השבה עם נעמי עיין עליו ואמר'
שהגירות הוה איננו לשם שמים רק מאהבתה את נעמי ובמדרש לקח טוב
נערה מואביה היא כלומר איננה מיושבת אלא שמותה למדה דרך נכיחו'
שלאמר השבה עם נעמי ע"כ וכן במדרש רות נערה מואביה היא אלא
שמותה מאלפ' לה ע"כ · הנה שכוונת הכתב על הקודמים לדבר
אליה רעה ולפי שהוא תלה על מניעו' חשב שדבק לבו בה · ולכן
הפליג לדבר בגנותה וכמו שכתבתי · ותאמר אלקטה נא ואספתי
בעמרים במדרש לקח טוב זה שכתה הבית מעט כלומר מעט לקטה ואות'
שסיפקה הבית כלומר שמותה שהיא ממתנת אותה מה תאכל מזה כי מעט
הוא ע"א זה שבתה הבית מעט כלומר זה מעט יש לה לנעמי שטבה לביתה
כי עמדה מו"ב מורה עם הנערה ע"כ והנר' אלי כי עוד הפליג לדבר
בגנותה לסבה שקדמה והנה עד עתה דבר בגנוי' טבעיות איה היותה
נער' ומעט טוח ומתגדלת עם בלתי מהוגני' ואלה הגנויות אם הם
רבים אינ' היא כנתם ועתה דבר בגנויות שתלוי' אשר היא כבת' ואמר
ראשונה שיש לה עין רעה לא יספיק לה כל השדה כלם · וזה יראה
בלקיטה אם באיכו' אם בכמות אולם באיכות אמר אלקטה נא ואספתי
בעמרים זה שאין בו דין לקט כ"א בשבלים והיה זה מהמוני' שקר מפורסם'
כמו שבאה ממואבה אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים ואמנם זה להוציא
דבה עליה לגבה האמורה אמר הפך מאמרה ואם כפוק כדברי רש"י ז"ל
שהם שני דברים לקט ושכח' גם זה יורה על הכאור כי לא תתפיים בזה
או בזה אלא בזה ובזה · ואמנם בכמות אמר ותבא ותעמוד מאז
הבקר ועד עתה כי לא יספיק לה שעה אחת או שתים אבל כל היום כולו
וביען בעת ההיא עדיין לא היתה עת האוכל כנרא' ונראה שבפני הפליג
בקדירה ואמר מאז הבקר ולא אמר מהבקר כאלו רצה בזה שהיא משורדת
השמר ובטרם יכיר איש את רעהו היתה באה והנו מאז הבקר ועד עתה
זה שבתה הבית מעט · פה הפליג לדבר ברעתה ואמר כי בתפלות
בה מדת האשה הזונה אשר אמר שלמה עליה בביתה לא ישכנו רגליה ·
וכן אמר הכתוב הלו על האשה הכשר' הואת אל תחשוב שסמורך גורם לה
להתעכב פה ובשספרה תקום בנבה כי"ם ומאז הבקר כמו שנאמר אבל
היא מפני גנותה כי רב הוא בביתה לא ישכנו רגליה והנו זה שבתה
הבית מעט ·

ויאמר בעז אל רות הם וגו' כוונו דעת האיש הנכבד על
הקודמים וכי על שאלה קטנה שאל בתום לבבו לאי
הנערה הואת חשדו באופן שהוצרך להוציא מפיו מלין רעין ומקולקלין וגם
שקר מפורסם כאשר הוא ענין הלקט · כי היא אמרה כדין ואלקטה
בשבלים ועניו ראו' ועל כן מלאו לבו לשאול מי היא והוא הוסיף לגרוע
בכבודה אלקטה נא ואספתי בעמרים שלא כהלכה ראה שאם ישיב לדבריו
ואם עמו יתוכח יהיה לבוז ועוד יוסיף סרה לחשדו בלבו בעצם · ולכן
ראה כי טוב לאטים אזנו ולקיים בו אל תען כסיל כאולתו ולכן לא דבר
עמו עוד לא בתפלה ולא בכנוי בשעת אוהדת גם בין העמרים תלקט כי
זה מה לנעריו לא לגנב עליהם. ואמנם פעד שהיא רות שמעה
דבריו ובשמעה תתעכב ולא תבא עוד לשום שדה של בועז אחרי שכבר
דובר בה נקלות · ואף אם תשכים ללקט בשדות זה יהיה זה בשדו' אחרות
כי שדות רבות הי' לו בלי ספק ואולי תוקף רשליך מחסד ההו' וזה הנכבד
מבואר מפני הפני' כי אם מכל וכל תגלה רגלה מכל שדותיו הנה הפסד
גדול כענין האיש אשר עשיתי עמו היום בועז וכמו שיבא ונגלהי כי לא
תהיה ברכת ה' בכל אשר לו בבית ובשדה כמוכשה' מללקוט בשדותיו
אחרי שהיא הגונה ואם תעבור מהשדה לשדה אחר יהיה לבוז כי הכתב על
הקודמים יאמר כי הוא גרש אותה מהם ומפני חשד וכדי כויון ויקנה לבועז
על זה לכן הכב פנין כנגדה ויאמר לה הלא שמעת בתי אל תלכי בשדה
איש אחר כלומר הלא שמעת הדברים אשר דבר האיש הזה אולי תעל' ממתך
באופן ותכביי ללכת למקום אחר לה אני אומר אל תלכי בשדה איש אחר
וגם לא תעברי מזה ללכת בשדות אחרות שלי ולא שמעת בקול הס"ד
יצחק עראמ' ז"ל שכתב לא תעבורי מזה וגו' רל' שלא תלך לביתה עד כלות
הקציר כדרך שאר המלקטות ע"כ מפני שהכתובים מכחשי' אותו ותלקט
בשדה עד הערב וגו' ותשא ותבא העיר וגו' ומה והנכון מה שפרשתי וכה
תדבקון עם נערותי ומפני החשד עב"ל · ושפתיי יוסק בנועם דבריו
ואמנם מדמושל מקשיב על דבר שקר גם משרתיו רדיקים ע"כ והפך

הדברים

העמרים חסך פ' בכם כי אתם המעט ופי' רו"ל בבבל שאתם ממעשין
עצמיכם ע"כ בחר ה' בכם אמרהם אמר אנכי עפר ואפר משה ובנינו מה
דוד ואנכי תולע' ולא איש הרי שממעט את עצמו והוא בא ירות ואמר
בועז הלא שמעת בתי איך ישרו דרכיך בעיני כל ע"כ מוכן ואין אל
תעבורי וגומר במדרש אל תלכי ללקוט בשדה אחר ע"ש לא יהיה לך
אלהים אחרים וגם אל תעברי מזה ע"ש זה אלי ואנוהו ולפי מ"ש מוקמר
המדרש יכה · ורמז לה שלא תעבור היא לעתיד מזה אלי
להשיג בו מאמר שבאה לחסות תחת כנפי השכינה ·
וכה תדבקון בנערותי רמז לה סוד היחוד דשיע כי נודע כי
שמע ישראל וגומר הוא סוד היחוד האצילות וסוד בשכמל"ו הוא יחוד
מלכות בשבע נערותיה והיא מיוחדת למעלה · ובפסוק שמע
הם כ"ה אותיות ובבשכמ"ל כ"ד אותיו' כולם מ"ט אותיות כנגד מ"ט שערי
בינה וסוד מ"ט הוא אפשרית הבטנה שהשית יודע"ה והבינה היא ה'
ראשונה עבם והתברך ה' מ"ט בעשה יוס"ה משה ועל ידו נתנה תור'
קול התור נשמע בארצנו ובהתחבר ה' לרות שהוא תורה ע"כ רמז לה וכ"ה
שהוא שמע ישראל כ"ה אותיות תדבק עם בשכמל"ו שהם סוד הנערות
רות לא הבינה הדברים רק כפשוטן ע"ד שכת' הרב אלקבץ או כפי דרכי
ככתוב כתב הה אמרה מדוע מצאתי וגומר להכירני ביודעם רבות תלמוד
שנתנבאה שהוא עתיד להכירה כדרך כל הארץ גילה לה בועז שלא הבינה
אותו ופי' לה כי דבריו היו על ענין סוד גירות שלה והנו הגד הוגד לי'
ישלם ה' פעלך וגומר ותהי משכרתך שלימה והו פי' על מה שאמרתי
שנתקילה וגם לא תעבורי מזה שהבטחה שתוכה לעתיד לגמיות וזה אלי
ואז משכרתך שלימה · ואגב הפי' הוסיף בלשון ברכה ישלם ה' וגומר ואו
בקשה יהי רצון שאמלא מן מאמר שנתמתכי כלומר ואמר שתכי מבין
שאתה מקבר עמי מקיומוי' גדולים שהם הגמתי' ודברת על לב על דברים
שהם בלב שאלתי שאמלא מן מאמר מקה שהלהתי בעינך כי הוקשה לה זה
שאמר משכרתך שלימה מה זה שלימה אלא הענין הנרים אין להם מעלה
בבני אברהם יצחק ויעקב כמ"ש ביקום אחר בענין לקח טוב עמים כל
קדושיו בידך והם תכו לרגליך כי יש י' אצבעות ידים כנגד י' כפירות וי'
אצבעות רגלים כמו הגל וכל קדושי ישראל הם בידך כנגד אצבעות ידים
ומיבות עמים דהיינו הגרים הם לרגליך והו סוד ותגל מרגלותיו ונים להקנו'
איך רות נדבקת עשתה דבר כזה ושמעתי אומרים שרות היתה יראה
שילבש בעז כיכר ע"כ גלתה רגליה להמטין ואז מתמעט התאוה כהא
דתניכן במכ' יוחא איש כהן גדול עמוד והפג אחת על הרצפה ועל דרך
מה שכתבתי תחילה רימזה דביקות הרגלים כי האדם בגלם אלהים אח"כ
בקשה ביותר כל שיעור קומה דהיינו ופרשת כנפיך על אמתך והו ענין
שאמרה כאן מאמר שהבכתי שכל דמרין ראוים על ענין זה"ב גלה על
ענין עה"ו אבי יבקש שאולה ביותר מן דהיינו שאני כמור שגר
נדק וזכה (כמוכי בת מלכים עובה הכל ובשארה בעצות ונדבקה
בה להקדש בשורש הקדושות כאשר היה לפי האמת שהיא
משורש שיצא ממנה מלכות בית דוד ומשיח על כן חשבה גר
כמוכי וזכה ·) כמו זרע ישראל ואני רואה כן שאין אתה
בונר כן והא ראיה שאתה מתפלל שיהא משכרתי שלימה נשלמה
אם היו דברים פשוטים כמו שהבנתי בתחילה על ענין עה"ז
בזה מלאתי חן אבל בענין זה שאלתי תמצא חן ואנכי לא
אהיה כאחת שפחתיך כי מה יותר עשית לי מה שראות לא תעבגבי
מזה כי בשיעת וכי אנכי לא אהיה כאחת שפחתיך כי ראו שבינה על הים
ראמרו זה אלי אמרו"ל ראתה שפחה על הים מ' ואשרה לשון מכובי
שראו על מתן תורה י' דברות ואח"ל גרים לא קנו שם ק"מ
מלייהו הוו שם אכ פשיטה שאהיה על כל פנים כאחת שפחתיך ·
השיב לה בועז לא כן היתה כוונתי בתיבת שלימה שאמרתי לך ופירש לה
ע"ד דאיתא במדרש רבה לעת האוכל גשי הלם רבי יונתן פותר קריא בשית
שיטין וכולם על מלכות בית דוד אין הלום אלא מלכות ואכלת מן הלחם
זה לחם מליה וגו' ותשב מצד הקוצרי' שנמצה לו מלכות לשעה ויצבט
לה קלי שחזרה מלכותו ותאכל ותשבע ותותר אוכל לעה"ב אוכל לימות
המשיח אוכל לעה"ב רמז לה עה"ב וגם עה"ז ואפשר גם רמז כתיב שלימה
שלימה מלך שלמה · עוד כ"ל לפרש סוד זה הפסוק בדרך יותר מרננת כי
הגרדה של רות היתה על מאמר בועז שאמר אשר באתה לחסו' תחת כנפי ה'
שמובן מזה במאמר הוא הדבר שזכרתי לעיל כי

הגריס

הדברים לטובה הנער כשמוע שאל למי הנערה הזאת הבין שכוונתו עיניו
בה לישאנה והנער היה נדיק והבין נדקת רות והתחיל להפליג בשבחה
אמר נערה כלומר אף על פי שעדיין לא יצא עמוני בקהל ה' היא מואביה
והלכה מואבי ולא מואביה ושאל ליואת העמים היא שבה עם נעמי אשר
השיבה ה' ריקם והיא משדה מואב ולא לידה ממעשיה כענין השבח כרבקה
בית בתואל אחות לבן כו' ענו גם מדת ההסתפקות שמיעט בעיניה למדונה
שליקט שבלים היא קורא בשם עומרים אחרי הקוצרים ומדקדקת שלא ילכו
הקוצרים אחריה כמו שאמרו ז"ל אחרי ארי ולא אחרי אשה מאז הבקר ועד
עתה כי עומדת לשהות הרבה ולא ליקטה כזה אחר זה כי הוצרכה להפסיק
כשלא היה עת כניעות לה ללקוט זה שבתה הבית מעט והכל היא עושה
כדי להביא לנעמי חמות' לפרנסה והיא נדיבת לב · היכך מואב בית אביה
אשר לא קדיוו כו אמר בעז הלא שמעת בתי הדברים טובים שהדברים מייך
ע"כ אל תלכי ללקוט בשדה איש אחר כי אולי המשרתים לא טובים ואולי
יומיות הכושה שרונו הנער להתחתן אותך תלך יושדות לשדות אחרות שיש
לי אני מנוה לך שתלך בשדות אחרות שלי אבל גם משדה זו אל תעבורי
ומפני הכושה והכניעות בשדה זו תדבק עם נערותיי ולא במקום הנער
המדבר עבורך לשדך כך יש לערם ע"ד הפשט בהידוך קושיות ראשונות

הגרים הם תחת כנפי השכינה ומעלת ישראל למעלה על כן אמרה אמנה
ולא אמרה מנאתי וכדפי' ויאמר לה בועז לעת האוכל ובוחר הטיב לה בועז
והודיעה שהיא לא הבינה מאמרו של הפסוק יש לם ה' פעלך וגומר ואמר
לה כי אדרבה רמז לה להיכן כי לעתיד יהיה משכורתה שלימה כמו לאמהו'
שרה רבקה כו' כדמיתרגם · היתרגום וזה"ש ומעם ה' אלקי ישראל ומשכר
שכוונתו לצדיקי ישראל ואף שרמז לה למעלה זה שבתה הבית שהוא כבריאה
כענין ההספקות על סים שאמרו וה אלי והו השנת עתה אבל לעתיד ישלם
אלהי ישראל שכרה ישלם וזה שאמר אשר באת לחסות תחת כנפיו רמז
לה עתה שאדרבה באלה הדברים גילה לה זה טעם באות תוכה את
לואת המודתה זה משתכית משאר גרים תיכך אשר באתה והענין כשמות
ישראל שנילתן בפנימיות האילן והאומות מבחוץ ע"כ אפילו נתגיירו ונכנסו
בקדושה אינו נכנס כ"כ בפנימיות שהוא קודש קדשים אומנם נשמת רות
היתה מהפנימיות ואן הקדוש ברוך הוא דרך מעבר הענין בשמיתה דרך
מואב לטעם הידוע לו יתברך והוא כמרכיב אילן באילן וזה"ש אשר באת
לחסות וגומר כלומר בילתך היה דרך שם ולא שרשך · וזה הפי' שביאר
לה עתה ביה"ש לעת האוכל גושי הלום וגומר מבואר בזוהר ישראל שהם
פנימיית נקראים סטה וכן קטה עולה כ"ב באותיות התורה והאומות יוון
ותכן וה"ש לעת האוכל שהוא עה"ב וכמו שאמרו ז"ל מי שטרח בע"ש יאכל
בשבת · גושי הלום אין הלום אלא מלכות והיא המידה ששם אחוזין ישראל וע"כ נקראים בני מלכים וישראל הם לחם הפנים הפנימיות ואכלת מן הלחם
עוד צריך שתדע שעולם הבא מכונה בשם יין כיון שאמרו ז"ל ענין לא ראתה והו יין המשומר כו' ומלק מבידי אדם הראשון והגרים הוא כערך מוחין בן יין והו
שרומו שענין שלך הוא כטובל לחם כמוחן כי אתה לחם הפנים והיית כטבל במוחין כלומר דרך העברה באותך כי באת לחסות תחת כנפיו וכדפירשית
עד כאן תנ"ה ·:

מאוד הוא האילן המוגבל בשנים עשר גבולי אלכסון פורחות שנאמר אני כברוש רענן ממני פריך נמצא כי הם פני מעשיו של הקדוש ברוך הוא ומן האילן ההוא פורחות אל תוך מעי רחיה ההיא ולפיכך הבן יקיר לי אפרים כי המו מעי לו הם העמוסים מיני בטן ולא מהכנפים ומהבטן ההוא פורחות על ישראל ולהורות שהם משם כתיב ישרצו המים שרץ נפש חיה עכ"ל · הרי ישראל עמוסי מיני בטן בסוד ספירת מלכות שמיוונה עם תפארת פור ה הנשמות כוללות מכל עשר הספירות זהו סוד ישראל מונין ללבנה כי ידוע סוד לבנה שלמעלה היא מדת מלכות ואמרו בפרק אלו טריפות שאמר הקדוש ברוך הוא בפיוס לבנה צדיקים יקראו על שמך · והרבות צבאים בכוכבים רומזים ככוכבים שלמעלה וניצוצ הנשמות ועליהם נאמר ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד · והחוק מזה מעלת מלאכים ובזה יתבאר מאמר בסנהדרין פרק אחד די' ממיתות אמר רב יהודה אמר רב בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא להבראות את האדם ברא כת א' של מ"ה אמר ליה רצונכם נעשה אדם בצלמינו א"ל רבש"ע מה מעשיו א"ל כך וכך מעשיו א"ל רבש"ע מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו הושיט אצבעו קטנה ביניהם ושרפן וכן כת שניה כת שלישית אמרה לפניו רבש"ע ראשונים שאמרו מה הועילו כל העולם כולו שלך כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה · כיון שהגיעו לדור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין אמרו לפניו רבש"ע לא יפה אמרו ראשונים לפניך א"ל עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול ע"כ קשה ברא כת ראשונה למה לא שאל במלאכים שנבראו כבר ע"ק הקדוש ברוך הוא שאל אותה עצה א"כ למה כעס עליהם כשהשיבו לפי שכלם ע"ק כת שניה כשראתה מה שנעשה בראשוני' מה עלתה על דעתם שאמרו כהראשונים · ועד קשה מה ענין אצבע קטנה כבר כתבתי השנת ישראל מצד נשמותיהן למעלה מהשגת המלאכים כי נשמת ישראל עמוסה מיני בטן שהיא כפירת המלכות עוד צריך שתדע כי יש מעלת גדולות בין המלאכים ואין מעלותם שוה ובודאי המלאכים שהם סוד המרכבה העליונה והעינן יוצר משרתים הם חדשים לבקרים ואשר משרתיו שהם מימי עולם ובמאמר הזה מדבר מבחינה יוצר משרתים שאינם מגיעין למקום השנת ישראל מצד נשמתם וכשרצו לעכב בריאת האדם כי הם סברו שמעלתם היא גדולה מאוד ודי בהם הראה להם הקדוש ברוך הוא שאינם מגיעים ולמעלת השנת נשמת אדם וזהו כו' הושיט אצבע קטנה ביניהם ושרפם ולזה צריך אני להקדים ב' הקדמות קטנות אחר תנן בספר יצירה תנן עשר ספירות בלימה כמספר עשר אצבעות הרי שקרא להספירות אצבעות ממילא אצבע קטנה רומז למלכות שהיא העשירית ורז"ל קראוה סעודה קטנה בענין חג שמיני עצרת שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל עשו לי סעודה קטנה ופי' המקובלים שרומז לספיר' מלכות ע"כ עתה בענין קריאת שמות להם בשם אצבעות נקראת אצבע קטנה הקדמה ב' מ"ש בספר ברית מנוחה בענין קבורות התאוה שם מהו המתאוי' שרומז בסודו על המתקרבים ומתאוים למעלה שהיא גדולה מיכולת השגתם אז הן נעדרים כענין הזבוב שמתקרבת בתאוהה לאור הנר ונשרפת וכן הענין בכאן כשהראה הקדוש ברוך הוא לאלו המלאכים אצבע קטנה שלו אזי נעדרו כי לא היה בכח השגתם לבוא עד שמה והם היו מתאוים לשם כת שניה הם היו סוברים שיש בכח השגתם לעלות שמה וחשבו ושגו וסברו שהראשונים לא היו שיים להם במעל' ובאמת לא היו טובים מהם ונעדרו גם המה אבן כת שלישי' הבינו את הענין הזה שלא יוכל לבוא לידי מדריגה זו כי אם האדם הנעשה בצלם ודמות וכולל עליונים ותחתונים וזה"ש כל העולם כולו הוא שלך · והאדם הוא העולם רק אחר כך כשראו דור אנוש והפלגה שהרסו את העולם אמרו יפה אמרו הראשונים · השיב הקדוש ברוך הוא עד זקנה ושיבה כו' כלומר הקדוש ברוך הוא סובל ומעלים עין מסוררים כדי שיתקנו מעשיהם וכמ"ש תשב אנוש עד דכא עד דכדוכה של נפש וכן יהיה כי יתוקן הכל לעתיד ויהיה השם סלא בעולם מלא · ואגב אלו פסוקים של ה' אדונינו מה אדיר שמך ושל מה אנוש כי תזכרנו כו' אבאר כל המזמור הזה אמרו מ"ה ה' אדונינו מה אדיר שמך · מצינו לתיבה מה יש ב' פירושים לפעמים הוא לשון רבוי כמה מה רב טובך אשר צפנת ליראיך ולפעמים הוא להיפך לשון מה כמו ונחנו מה ובפעם ראשונה שאמרו מה אדיר שמך · בארץ רצו לומר כתיבת מה לשון מיעו' כלומר השגת שמך לידע אותו בארץ בין הגופות החומריות הוא מועט ע"כ תנה הודך על השמים חלק הנסתרות תתן בין גויות שהם רוחניה בלתי גשמיי כמונו · גם נוכל לפרש מה אדיר שמך בארץ כלומר מה רב טובך יש בזה שאדיר שמך בארץ שנודע שמך ומאמינים בך וכמו שפי' במדרש שמואל בפסוק לדור ודור אמונתיך כי די לתחתונים האמונה שמאמינים בך ובזה יהיה להם הקיום אבל ידיעת והשגת תנה הודך על השמים ספי עוללים ויונקים יסרת עוז הוא במ"ש לעיל נפי המאמר שזהו תשובה על מדת שפחד משה ש שרפו אותו בהבל שבפיהם והעוללים ויונקים הוא תשובה על זה כי הבל שלהם ג"כ הבל שאין בו חטא · ואמר למען צורריך ולהשבית אויב ומתנקם כמו שארז"ל תינוקות של בית רבן מבטלין הגזירות · ודורשי רשומות נתנו סימן ולשק רכה תשבר גרם ר"ת

תינוקות

התינוקות של בית רבן נזירות רעית מבטלין כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת זהו תשובה על קטרוג של מ"ה בבריאת אדם כי ענין הבריאה וענין מתן תורה הכל ענין א' עשרה מאמרות ועשרה דברות ולזה בא הרמז בבריאה אדם ויאמר אלהים נעשה אדם כלומר בשביל נעשה לנשמע ואז מתורץ למה לא כתיב אעש' והנה בשקטרגו בבריאת אדם אמר לעיל במאמר שהוש"ש הקדוש ברוך הוא אצבעו קטנה כו' ופירשתי סודו למעלה כי נשמתו יצאת מבנין אצבע קטנה הכלולה מכל עשר האצבעות ע"ז אמר בכאן כי אראה שמיך מעשה אצביעותי' ואמר ירח וכוכבים אשר כוננת' והקשו המפרשים למה לא הזכיר השמש ותירצו מה שתירצו אבל לסוד חז"ל יתכן שפיר כי אצבע יו' (וע"ד פשט נ"ל כי אמר כי אראה כו' ורצה בראיה להתבונן בהם היטב להכיר גדולתם מה שאי אפשר לראות השמש כחמה וארבה יותר שרואה בה עיניו כהות ולא יוכל לראות) קטנה הוא הירח סוד הלבנה שלמעלה והרבה צבאים כוכבים של מעלה אשר הצדיקים נקראים על שמה ובתיב ומצדיקי רבים ככוכבים מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו זה אמרו מ"ה אחר כך בדור אנוש ובדור הפלגה המגדל אשר בנו בני אדם והשיב להם הש"י עד זקנה אני הוא כו' והענין של עתיד יהיה הכל מתוקן כי ישבתו הקליפות ומכח זה הם הענשים והגליות ואז יתרון אור יהיה מכח החשך כמ"ש בכמה מקומות ואז יזכו לתכלית ויקויים בהם ותחסרהו מעט מאלהים כי מלאה הארץ דעה ויבאו כל א' למעלת מרע"ה שהיה יודע מ"ט שער בינה ולא היה חסר רק המעט דהיינו ש"ע א' ודרך רמז זהו תמעט מאלהים כי המעט הוא אות א' שבתיבת אלהים וי"נ שנשארה כן מעט היא ע"פנים לתורה ומרע"ה יזכה ביותר ולא יהיה חסר המעט מאלהים וכביכול אז יהיה איש אלהים ממש ואמר וכבוד והדר תעטרהו כבר פירשתי למעלה ענין הוד והדר כי הדר רמז על רות ומכח זה יתוסף ההדר כאשר כתבתי יתרון האור יהיה מכח ויכון החשך והצרות ואמר תמשילהו כו' הנה מגלה עתה לא זו מעלת רוממות נשמתן של ישראל בקבלת התורה וקיומה אלא אפילו בגופן הם מושלים על כל המציאות הכל שתה תחת רגליו צונה ואלפי' כלם כו' חשיב הכ"ח ומכ"ש שתחתיו הוא הצומח והרומם ומצד נשמתו הוא למעלה מהמלאכים הרי הוא מושל בכל וכשהבינו המלאכים דבר זה אז הודו ואמרו ה' ארונינו מה אדיר שמך בכל הארץ ובזה תיבת מה הכוונה היא לשון ריבויי והודו ואמר מה גדול אדירת שמך בארץ על ידי התורה שתתן להם כי אז יתייחד הכל באחדות גם רמוז בתיבת אדיר רוממות ישראל אשר אף בעודם בארץ הם ברוגמת מלאכים שלמעלה ד' מחנות שכינה והשכינה באמצע כן ד' דגלים של ישראל והארון באמצע והנה ד' דגלים סר' רוחות היו דגל מחנת יהודה ודגל מחנה ראובן ודגל מחנה אפרים ודגל מחנה דן כן אדיר ד"ת אפרים דן יהודא ראובן:

הכלל העולה מעלת ישראל ונתינת התורה על ידם כי הם כוללים רום עליון ותחת מצד נשמתם וגופם ורוחניות התורה היא נשמותיהן על כן כל נבואות הנביא וחידושי החכמים הכל קבלו מסיני ובשעתו יצא מהכמוס לאור ובזה יתבארו הפסוקי' היתירים מאות למ"ד שביארם במדרש שמואל והם אלו לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני לך אני הושיעני כי פקודיך דרשתי לי קוו רשעים לאבדני עדותיך אתבונן לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותיך מאוד כבר פי' לעיל ענין הפקדון בפסו' פקודי ה' ישרים שהוא הכמוס בקול הגדול ומפקיד פקיד כו' והאדם כשבא לעולם ומחדש דברי תורה אלו דברי תורה הם שקיבל אז בסיני ולא נשכחו סמנו והוו לא אשכח פקודיך והענין הוא כי רוחניות זה היא נשמתו כמ"ש לעיל וזהו כי בם חייתני כי היא נשמתי חיי נפשי לך אני הושיעני כבר פי' לעיל שאלו דברי תורה אומרים הקב"ה בשם המחדש ובאמת הם של הקב"ה רק שהוא הוציאם מהכמוס לאור וזה"ש לך אני כי אני בתורתך ותאמר בשמי אבל אני מורה שהיא תשועתך כי צריך סייעתא דשמיא ע"כ בקשתי הושיעני כי באמת פקודיך דרשתי הם פקודיך המופקד אצלך ועל החסרון שבא מצד הגוף מצד החומר ע"ז אמר לי קוו רשעים לאבדני הם היצר הרע וחיילותיו המסיתים ומדיחים אבל יש תקנה לזה כי אז עדותיך אתבונן וע"ד שאז"ל אם פגע בך מנוול זה משכיהו לב"ה אחר כך סיים בבחינת הכמוס בקול גדול לא יסף פסק ע"ז א לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותיך מאוד:

מעלת עושיה ומקיימה

מצות ה' ברה מאירת עינים זה הפסוק ידבר ממעלת המעשה ובפסוק שלפניו דיבר ממעלת לומדיה וכן הסכמ' רז"ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה וכבר כתבתי למעל' שהמעשה הוא העיקר כי הוא התכלית ומה שאמרו תלמוד גדול הכל פירשתי למעלה בפרק ראשון לשטת רש"י ור"ת בביאור מספיק באופן שנתברר שהשורש הוא המעשה כי אז מזדכך רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו כי זה כל אדם ומעורר תרי"ג איבריו הרוחניות בסוד נשמתו שנשפעת מסוד תרי"ג שרשי רוחניות הנשמה בסוד זה שמי וזה זכרי י"ה עם שמי עולה שס"ה ו"ה עם זכרי עולה רמ"ח ומבואר בארוכה בהקדמת תולדות אדם ואז נזדכך גופו ונעשה אספקלריא וע"ז נאמר והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע וגומר וכ"כ גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב ופי' החכם מהר"ר שמואל יודא פרואה ז"ל נזהר בלשון יזהירו כזוהר כי הגוף מזדכך ומאיר וזהו שסיים בשמרם עקב רב כל כך נעשה גדול הזהירות מקיום המצות שיזכה לעתיד למעלה זו של עקב רב דהיינו כמו שהיה אדם קודם שחטא כתנות אור ותפוח עקיבו היה מכהה גלגל חמה והעקב היה רב מהחמ' וע"ז אמר מצות ה' ברה שהוא הבהירות והזהירות וקירון אור הגורם קיום המצוה במעשה ואמר מאירת עינים רומז למ"ש גדול כחן נביאים שמדמין צורה ליוצרה העניין הוא ע"ד הפסוק יראה כל זכורך ודרז"ל ריש חגיגה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה הוא בשני עיניו כו' וענין הראיה הוא כמו באספקלריא שהוא מראה של נחושת צלול וזך שרואה אדם את צורתו במראה אם המראה אינו חשוך מצד השני דהיינו אספקלריא שאינו מאירה מצד השני ואם לא כן אז אין מצויירת צורת הרואה במראה כי הצורה אינה נתפשטת שם רק מתפשט מעבר לעבר והנה כל נביאים נתנבאו באספקלריא שאינו מאירה ע"כ כביכול כשראו בכבוד השכינה בחינת יראה כדרך שבא לראות אז היתה צורתו כדאיתא שם כשהשלימו שיעור קומתם בקיום תרי"ג מצות ברמ"ח איברים ושס"ה גידים ועל זה ראו נביאים השכינה בדמות אדם והיא צורת עצמם כי הם אדם העשוי בצלם ודמות אדם שהוא על הכסא כביכול כמבואר בהקדמת בתולדות האדם ובאמת היא השכינה כאשר הוא ענין המראה שנראית שם צורת האדם ובאמת הוא עצם המראה וזהו ענין מדמין צורה ליוצרה וק"ל וזהו סוד שארז"ל אין צייר כאלהינו הקב"ה צר צורה בנו צורה אבל מרע"ה שהסתכל באספקלריא המאירה ושם אין תפיסה בצורתו ועל כן כתיב ותמונת ה' יביט ולא תמונתו ובזה יהיה מתורץ הפסוק אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם משמע שלא היה הפסק וכתיב אנכי עומד בין ה' וביניכם ויש על זה כמה עניינים אמנם גם כן מתורץ ע"פ מה שכתבתי כי מרע"ה לא היה הפסק כי היה אספקלריא המאירה ומתפשט הכל מעבר לעבר אבל שאר נביאים ראו באספקלריא שאינה מאירה היא בחינת יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות וזהו ענין הפסוק כי עין בעין יראה בשוב ה' ציון וזהו מצות ה' ברה מאירת עינים:

יראת

מעלת הסרסור הוא מרע"ה

יראת ה' טהורה עומדת לעד כתיב רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה׃ שקר החן והבל היופי אשה יראת ה' תתהלל רבות בנות בדברים רבה פ' וזאת הברכה׃ וזאת הברכה זש"ה רבות
בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה׃ מהו ואת עלית על כולנה מדבר במשה על שנתעלה יותר מן הכל כ׳צד אדם הראשון אומר למשה
אני גדול ממך שנבראתי בצלמו של הב"ה מניין שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו אמר לו משה אני נתעליתי יותר ממך אתה כבוד
שניתן לך ניטל ממך שנאמר ואדם ביקר בל ילין אבל אני זיו הפנים שנתן לי הקב"ה עמי הוא מניין שנאמר לא כהתה עינו ולא נס לחה׃
דבר אחר נח אמר למשה אני גדול ממך שניצלתי מדור המבול א"ל משה אני נתעליתי יותר ממך אתה הצלת את עצמך ולא היה בך כח
להציל את דורך אבל אני הצלתי את עצמי והצלתי את דורי כשנתחייבו כלייה בעגל מניין שנאמר וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות
לעמו למה הדבר דומה לשתי ספינות שהיו בים והיו בתוכן שני קברניטין א' הציל את עצמו ולא הציל את ספינתו והאחר הציל את עצמו
ואת ספינתו למי היו מקלסין לא לאותו שהציל את עצמו ואת ספינתו כך נח לא הציל לא את עצמו אבל משה הציל את עצמו ואת דורו הוי
ואת עלית על כלנה ד"א אברהם אומר למשה אני גדול ממך שהייתי זן לעוברים ושבים אמר לו משה אני נתעלתי יותר ממך אתה היית זן
בני אדם ערלים ואני הייתי זן בני אדם מוהלים ולא עוד לא את היית זן במדבר ואני הייתי זן בישוב יצחק אמר למשה אני גדול ממך שפשטתי
צוארי על גבי המזבח וראיתי את פני השכינה אמר לו משה אני נתעלתי יותר ממך שאת ראיתה פני השכינה וכהו עיניך מניין דכתיב ויהי
כי זקן יצחק ותכהנה עיניו מראות מהו מראות מראות בשכינה׃ אבל אני הייתי מדבר עם השכינה פנים בפנים ולא כהו עיני מניין שנ'
ומשה לא ידע כי קרן עור פניו יעקב אמר למשה אני גדול ממך שנפגשתי עם המלאך ונצחתי אותו אמר לו משה אתה נפגשת עם המלאך
בפירבורין שלך ואני עליתי אצלן בפירבורין שלהן והן מתייראין ממני מניין שנאמר מלכי צבאות וגומר לפיכך אמר שלמה רבות בנות
עשו חיל וגומר אמר הקב"ה הועיל ונתעלה מן הכל הוא יברך את ישראל עכ"ל קשה מה קושיא יש בפסוק אשר אמר מהו ואת עלית על
כלנה׃ ע"ק למה באדם נח אברהם יצחק ויעקב הזכירו בדבריהם אני גדול ממך׃ ובתשובת משה לכולן אמר לשון אני נתעליתי
ע"ק הלא התורה העידה ומשה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה ולאלו הגדולים השיב אני נתעליתי ובאמת אין זה קושיא דע"כ צריך
אתה לומר שלא האבות דברו ולא משה השיב דהא לא הוו ביחד בדור א' רק הפסוק של רבות בנות כו' מדבר בעדם כאלו היו הם המדברים
ומסיק שמעלת משה למעלה מגדולתם אך אתרץ עוד בענין אחר בביאור המאמר גם צריך לברר מה הם חמשה העניינים ההם׃ הנה
זאת הברכה שבירך משה את ישראל היה מצד התורה ע"ד ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום׃ ולכך התחיל ה' מסיני בא וזרח
משעיר כו' והנה נתינת התורה היתה על ידו ע"כ בהכרח הוא שהוא גדול הגדולים לא קם כמוהו וכבר כתב הרמב"ם הבדל נבואת משה
רבינו ע"ה משאר נביאים הוא בארבע הבדלים האחד כי איזהו נביא שיהיה לא דיבר לו ה' אלא ע"י מלאך או נבדל׃ אמנם משה דיבר
עמו ה' פה אל פה שנאמר פה אל פה אדבר בו והב' כי שאר כל הנביאים לא באה להם הנבואה אלא בחלום וחזיון לילה או ביום אחר
תרדמה באופן ש תבטלו כל הרגשותיה' כמו שכתוב במראה אליו אתודע בחלום אדבר בו אבל במשה נאמר לא כן עבדי משה כו' פה אל
פה אדבר בו וכו'׃ והג' כי כל שאר הנביאים בבא אליהם שפע הנבואה יתבטלו כחותיהם ויחלשו אבל משה לא ישיגהו רתת וחולשה בשום
אופן אמנם כאשר ידבר איש אל רעהו׃ הד' כי כל שאר הנביאים לא תנוח עליהם הנבואה כל זמן שירצו אלא ברצון ה' והכנתם לנבואה
אבל משה בכל עת היה מוכן וכל זמן שהיה רוצה שיחול עליו רוח ה' היה חל שנאמר עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם ע"כ׃ ועוד יש בו
חמישית שעלה למרום בגופו בין המלאכים אשר ע"ז התרעמו המלאכים מה לילוד אשה בינינו כמ"ש לעיל וענין המאמר יהיה לו החמשה
לכל א' היה גדולת מדריגת אחת ממדריגות משה אבל מרע"ה היתה זו מדריגה בעצמה בו אבל יותר בעילוי וזה"ש אני נתעלתי׃ וזה
ביאר המדרש על מ"ש על כולנה כי קשה לו מהו ואת עלית על כולנה דהוי כפל לשון והיה די לומר ואת עלית אלא אמר על כולנה
דאלו לא אמר כן הייתי אומר היה לו מעלה אחת גדולה מאד שאין מעלותיהן שוה לה׃ אבל עתה מבואר שהיו לו המעלות של כלם
ההם בעצם והוא היה עולה לו על כלם נח היה לו מעלה בנבואה ובשריית השכינה ביום ולא בחלום ובחזיון לילה כמ"ש בעצם היום הזה
וגומר ויסגור ה' בעדו ויאמר ה' לנח וכשאמר בעצם היום משמע בלי תנומה ותרדימה אבל משה עלה עליו במעלה זו כי נבואת נח לא
היתה מתפשט רק להצלת עצמו ושל משה היתה לו ולהצל' כל דורו׃ אברהם בודאי היתה לו מעלת הנבואה בלי הפסק שהיה תמיד זן
לעוברים ושבים ובמסכת שבת ריש פרק מפנין אמר רב יהודא אמר רב גדול הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה שנאמר ויאמר ה'
אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך׃ ועוד ארז"ל גדולה לגימה שמשרה שכינה על נביאי בעל׃ ומכ"ש על נביא אמת
במצא אברהם שהיו לו תמיד אורחים בודאי היה תמיד גורם להשרות השכינה עליו על כל זאת נתעלה משה עליו במעלה זו שהיה זן
מהולים ותמיד היה משרה עליו המעלה הגדולה מהנבואה אספקלריא המאירה׃ יצחק אמר אני ראיתי פני השכינה ובודאי היה זה בלי
ביטול כח הגופני דהא היה עומד לישחוט ולהיות גופו עולה והמתעסק בקדשים פסול ואם היה ביטל כח גופו אין לך מתעסק גדול מזה׃
על כל זאת משה נתעלה עליו במעלה זו׃ יעקב אמר אני נצחתי המלאך וזה מורה שאין בנבואה שלו אמצעית להיות דווקא ע"י המלאך׃
השיב משה עלייתי במעלה זו יותר גדול:

אדם הראשון מעלתו מעלת הגוף שלא היה מטפה סרוחה רק יציר כפיו של הקב"ה ע"כ היה מלובש בכתנות אור השיב
לו משה אני עולה עליך במעלה זו והכבוד ניטל ממך וכשנותן לו כי קרן אור פניו נשאר לו אפי' במותו וכ"ש
בחייו ע"כ עלה למעלה בין המלאכים בגופו הקדוש שהוא כולו אור ובפ"ק דמסכת יומא ויכסהו הענן להר ויקרא אל משה וכל ישראל
עומדין ולא בא הכתוב אלא לחלוק כבוד למשה רבי נתן אומר לא בא הכתוב אלא למרק האכילה ושתייה שבמעיו לשומו כמלאכי השרת
ע"כ׃ וקשה בודאי לא היה אוכל משה רק המן שהוא קודש מן השמים והמן היה נבלע באיברים ע"כ נראה דהכוונה היא על חומריות הגוף
שהגיע מצד אכילה ושתיה של אדם הראשון באכילה וחטא אשכול של ענבים אשר על כן נתלבש בכתנות עור והענן בא ומירק זה ונעשה
גופו זך ודק כתנות אור ועיקר עכירת החומר באדם הם המעיים ע"כ אמר למרק הזוהמה עכירת הבא מסיבת אכילה ושתיה׃ ובזה נעשה
כמלאכי השרת וק"ל ומאחר שכל זה סובב והולך על מעלת הנבואה שהיה גדול הנביאים ולא קם ולא יקום כמוהו׃ על כן אף אם נניח
שמרע"ה בעצמו דיבר שנתעלה לא קשה הלא משה עניו וכי ס"ד שמרע"ה ח"ו לא יאמר שנבואתו למעלה מכל נביאים הלא זה הדבר הוא
עיקר א' מי"ג עיקרים ואיך חס ושלום יכחוש העיקר׃ לא מ"ש הכתוב ומשה עניו היינו שהיה מכבד את כל אדם ביותר והיה משפיל את
עצמו ואדרבה לפי גדולתו ענותנותו והוא ע"ד שכתב בחובת הלבבות וכן כתב הרמב"ן לבנו במוסר הענוה ממה נפשך אתה מחויב לכבד
את כל האדם אם הוא גדול ממך או בדין תכבדיהו ואם אתה גדול ממנו תחשוב על מה שהוא עובר אין עונשו גדול כ"כ כמו אם אתה
עובר מאחר שאתה יודע יותר ממנו כו' וק"ל׃ ועל ענין זה נתבאר מאמר בסוטה פ"ק ותרא אותו כי טוב הוא תני ר' מאיר אומר טוב שמו
ר' יהודה אומר טוביה שמו ר' נחמי' אומר הגון לנביאות אחרים אומרים שנולד כשהוא מהול וחכמים אומרים בשעה שנולד נתמלא כל
הבית כולה אורה כתיב הכא ותרא אותו כי טוב הוא וכתיב התם וירא

אלהים את האור כי טוב · ע״כ כבר כתבתי למעלה החילוק בין טוב בחולם לטוב במלופום כי טוב בחולם הוא טוב הנגלה ובמלופו״ם הוא תוכיות הטוב הגנוז · וטוביה בהוספת י״ה מהשם אשר ממנו נתמלא כל השם כזה יו״ד ה״א בגימטריא כ״ו כמנין יהו״ה שהוא מקום נבואת משה רבינו ע״ה אספקלריא המאירה סוד אור הגנוז ועתה אפרש רבי מאיר אומר טוב שמו הכוונה כי במשה נשלמה כוונת הבריאה והוא ע״ה היה תכליתו ולזה היה שלם מיום שנולד בכל השלימיות ורעת רבי מאיר כי לזה כיון הפסוק באומרו ותרא אותו כי טוב הוא ופירש טוב שמו כי כשהדבר בגמר תיקונו ראוי שיקרא בשם טוב כי אחר שהוא טוב הוא שכן הראוי כי הוא מורה על הדבר השלם בעצם ולהורות על זה לא דרך בו הכתוב דרך קריאת שמות כי על רוב לא יורה השם על הדבר הנקרא בו אבל אמר ותרא אותו כי טוב הוא כלומר נשלם הדבר הנרצה ובא אל גמר תקונו והרי הוא בטוביותו והוא שמו נמצא משה רבינו ע״ה כלל הבריאה וכן אמרו במדרש בראשית בשביל משה שנ׳ וירא ראשית לו והנה הבריאה א״א להתקיים רגע אחד כמימרא ואם יסלק הש״י השגחתו ממנה כי הוא ית׳ מהווה את כלם ומחיה את כולם ובהסתלק השגחתו רגע אז הכל היה כלא היה כן נבואת משה רבינו ע״ה שהוא שלימות הבריאה לא פסקה השגת הנבואה מעליו אפילו רגע אחת רבי יורא אומר טוביה שמו לרמז נוסף על מעלת הטוב שהזכיר רבי מאיר אלא טוביה שמו וכדפרישית סוד אספקלריא המאירה כלומר בלי הפסק כי נבואת משה דבוקה בשם יהו״ה כנודע והיה רואה באספקלריא המאירה בלי אמצעי רבי נחמיה אומר הגון זה לנבואה כלומר חיים נקרא טוב כמו שנ׳ וירא אלהים את האור כי טוב ויקרא אלהים לאור יום והוי ותרא אותו כי טוב הוא · והנה אותו והוא כפל לשון הוא אלא תיבת הוא ר״ל השכינה וכמו שפירש הזוהר על פסוק והוא יעבר לפניהם וראתה שהגון לנבואה ביום ולא בלילה · אחרים אומרים שנולד כשהוא מהול דהוא שלימות כח הגוף בלי התכסל כחותיו ויחלשו וכן מצינו דוגמא לזה באברהם קודם שנימול כתיב ויפול אברהם על פניו אבל אחר שנימול לא ומשה רבינו ע״ה שנולד מהול לא נתבטל לגמרי ממנו שום כח והרגש · וחכמים אומרים נתמלא הבית כולה אורה זו רומז על ארבע מעלות הנ״ל לנבואה מצד הנשמה מלא כל הבית שלא יהיה הכל אור סוד כתנות כמו שהיה לו לעתיד קרן אור ועתה נתמלא הבית אורה להורות כי כל ביתו דהיינו הגשמות והגוף הכל אורה · ונקרא גוף בית כמו שנאמר עד שלא יזועו שומרי הבית ·

סוד מעלת משה רבינו ע״ה ולא קם כמשה והוא אדון הנביאים ע״ה נתנה התורה על ידי עומד בין יי׳ וביניכם :

שקר החן והבל היופי ונומר במדרש ילקוט שקר החן זה נח ונח מצא חן והבל היופי הוא יפיו של אדם הראשון עקיבו מכהה גלגל החמה אשה בוראת יי׳ תתהלל זה משה רבינו ע״ה כו׳ המדרש הזה אומר דרשיני · הענין מתחלה היו שבע מצות ונקראות שבע מצות בני נח · ונח מצא חן עלה למעלה גדולה במה שמצא חן הוא אחיזה במטטרון שהוא גדול מעל כל השרים והענין כמ״ש הבחיי סוף פרשת בראשית כי נח הוא חן מן חנוך וחנוך הוא מטטרון מט״ט סן כמטטרון עולה גם כן חן ע״ש אבל שקר החן כלומר אין זה עליית מעלה האמיתית והבל היופי הבל ר״ל בן אדם הראשון והבל הוא יפיו של אדם הראשון כי קין נולד מקינא דסאבותא והבל היה דפוס של אדם הראשון ונתגלגל לשת כי תחת הבל ומן שת למשה כנודע ונשמת אדם הראשון כולל כל הנשמות על כן אשה יראת יי׳ תתהלל זה משה וכבר כתבתי למעלה רוחניות התורה היא כלל הנשמות והנה התורה היא שלשה מעלות מארי מקרא · ואחר כך מארי משנה ותלמוד ואחר כך מארי סתרי תורה היודעים שמו ית׳ ונדקדק בשמא דנבתא הבל נגד מארי מקרא כי התורה היא ה׳ חומשין ומתחלת בבי״ת ומסיימת בלמ״ד הרי אותיות הב״ל ולא איכא מידי בנביאי ובכתובי דלא רמיז בתורה ש״ת מורה על משנה ותלמוד שהם שית סדרי מש״ה אותיות השם זהו מארי סתרי תורה כי דביקות נבואתו בשם יה״ו הכולל כל האצילות וכמו שבאצילות ניתן רשות לנו להביא משל על האצילות כערך המאציל שלהבת קשורה בגחלת כן שלהבת קשורה במשה כי שלהבת אותיות הב״ל ש״ת והקדוש ברוך הוא נגלה אליו בלבת אש שהוא סוד שלהבת העולה מאליה גם ענין גדול יהו״ה אלהי ישראל עולה תרי״ג וכן משה רבינו עולה תרי״ג ואמר הקדוש ברוך הוא למשה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם והם ישראל הצרף ע״ב לישראל עולה תרי״ג ·

ובענין מה שאמר הבל הוא יפיו של אדם הראשון עקיבו מכהה גלגל חמה · כבר אמרו פני משה כפני חמה · ואם תאמר מה מעליותא הלא עקיבו של אדם היה מכהה גלגל חמה ומכל שכן פניו דע כי יש חילוק בין גלגל חמה לחמה עצמה · ופני משה כפני חמה רומז על שרשה למעלה גביה על גבוה שהוא סוד תפארת ודע כי לפום ריהטא יש קושיות גדולות ישראל מונין ללבנה ואומות העולם לחמה · והלא מעלת חמה עדיפא והא ראייה משה נהעלה פניו כפני חמה · איתא בזוהר שהענין האומות לחמה כעדת סיבובה כמו שנאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון וכן הם הרשעים כמ״ש רש״י ז״ל בקהלת · אבל מעלת החמה בעמידה זהו מעלה גדולה לישראל כמ״ש יהושע שמש בגבעון דום ירח בעמק האילון · ונראה דעל זה ירמוז כשגילה הקדוש ברוך הוא שנבואת שאר נביאים בחלום אדבר בו לא כן עבדי משה ונומר פה אל פה אדבר בו פרש״י פה אל פה דברתי אליו ואתה פה עמוד עמדי הנה זה יהיה רמז גדול למ״ש מאחר שנבואתך ביום ופניך הם פני חמה ואיזה בחינה מהחמה עמוד עמדי דהיינו בחינת עמידתה ולא גלגולה ·

אמנם נשאר עלי לבאר למה קרא למשה שם אשה שאמר אשה בוראת יי׳ תתהלל · ויתן אל משה ככלותו אמרו במדרש והבאתיו לעיל ככלתו כללים מסר לו · עוד אמרו במקום אחר ככלותו ככלתו כתיב שנתנה לו ככלה ואלו שני מדרשים הם ענין אחד כללים מסר לו פירשתיו לעיל כי רב גבריה דמשה הוה בהבנת דבר מתוך דבר ובפלפולא רבא בתלמוד דהיינו לאחר שקיבל תורה שבעל פה והוריעו הקב״ה בעל פה פירוש המצות אז היה מעין המתגבר בפלפולא נמצא הוא מרא דתלמודא ונקראת זו התורה על שמו כי מוצא תורת יי׳ ומצינו זכרו תורת משה תורה שבכתב נקרא תורת יי׳ כפי תיבות ואותיות ותגין ופתוחות וסתומות אשר נתן יי׳ לא הוסיף ח״ו ולא גרע ותורה שבעל פה שהוסיף מפלפולו דברי אלהים חיים נקראת על שמו על כן כתיב זכרו תורת משה כי היא צריכה לזכרון מאחר שלא נתנה ליכתב וכבר ידוע תורה שבכתב ותורה שבעל פה הם תפארת ומלכות והם נקראת איש ואשה וינקת נבואת משה רבינו ע״ה היתה מתפארת והיא מארי דתלמודא וכביכול הוא איש אלהים ובעלה דמטרוניתא ע״כ התורה שבעל פה היא הכלה של משה ומשה רבינו ע״ה פירש מאשתו הגשמיית ולקח אשה זו ולפי מה שאמרתי שהתורה שבעל פה היא אשת משה יתבאר פסוק לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי ואבאר גם כן פרשת כי אשה כושית לקח · ונדקדק בתחלה קצת דיקדוקים · א׳ למה כתוב כי אשה כושית לקח ולא כתוב גירש · עוד קשה קריאת הקדוש ברוך שלשתן וקריאת משה היה בכדי כי לא דיבר הקדוש ברוך הוא עמו מאומה · אמת שהשיב דברו קצת מהמפרשים שהיתה הקריאה למשה כי באמצעותו חלה הנבואה על אהרן ונורם כי הם לא היו מוכנים ובפרט שהיו עסוקים אז בדרך הארץ כמ״ש השם יתברך וזהו היה שבעים זקנים בפרשת בהעלותך שבאמצעית משה הופיעה הנבואה עליהם וזולת משה לא היו יכולים לקבל הנבואה וזהו ענין התפעלות כעס יהושע על מתנבאים במחנה שהוא נאוה בזה במה שלא היו יכולים לעמוד תחת כנפי משה להראות שהנבואה שהגיע להם הוא ממשה רק קבעו מקום לעצמם כאלו היו נפרדים ממנו ובזה מתורץ מה שייכות היה עתה לנבואות משה מת יהושע מבניכם כו׳ אלא שהענין גם בזה רמז שיוכל להיות קבלת הנבואה זולת משה

שהרי ימות משה ויהושע יהיה מקומו ולזה אמר אדוני משה כלאם ומשה עניו אמר מי יתן רוחו ולא מכוחי מאמצעתי ודוק · כך נוכל לתרץ ע"ד הפשט ע"ק מה שפרש"י פה אל פה אדבר בו פה אל פה דברתי עמו ואתה עמוד פה עמדי מה שייכו לזה הפסוק בכאן או למה לא הניח כפשוטו · ולבאר זה אקדי' מה שכתב רש"י האשה כושית מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי עכ"ל ובוראי התורה שכתבה בענין זה רומזת לאיזה סוד וכ"כ בעל הטורים הכשית בגימ' יפת מראה · כבר כתבתי שהתורה שבע"פ נקראת אשה והיא כשית ומסנה יפת מראה ודבר זה צריך ביאור מצינו שהתורה משמחת כמ"ש פקודי ה' ישרים משמחי לב · ומצינו להיפך נקרא תושיה שמתשת כוחו של אדם ארז"ל וזאת התורה אדם כי ימות באהל שממי' עצמו עליה הענין תורה שבכת' הן מצד נגלה שהן הסיפורין ודברים קלים להבינם הן מצד נסתרה השגת הסודות הגדולות היא משמחת הדברים הפשוטי' עליהם רומז וישב משה את דברי העם דברים המיישבין דעת של אדם וכן דברים הנסתרים משמחי לב . כי עוז וחדוה במקומו אבל מצדו חומר התלמוד והפילפול הוא וינר דברים הקשים כגידים והם תושי' מתישים כוחו של אדם וקרוב לזה דרשו רז"ל במסכת שבת פרק ר' עקיבא דף פ"ז וכן אמרו במסכת גיטין פרק הניזקין והבאתי למעלה ע"פ הדברים האלה כרתי אחך ברית דתקיפי למגמרנהו והם מתישים כוחו של אדם ולפום צערא אגרא כי התשת הכח היא בעצמת המעלה הנפלאה שמזדכך החומר להיותו רוחני ודבר זה נרמז במ"ש תלמו' גדול שמביא לידי מעשה אשר הקשו המפרשים הלא התכלית הוא יותר טוב מהמוקדם לו · וביארתי דבר זה למעלה בדברי פשוט אמת אמנם דרך רמז נוכל לומר כי אין הכוונה תלמוד מביא לידי מעש' ע"ד לא ע"ה חסיד כו' דמכח שלומד יודע מה לעשות דהא עינינו רואות כמה עניני' שיודעי' בני אדם שהוא אסור ועוברין עליו כגון רכילו' לה"ר כו' אלא הכוונה שהחטא בא מחמת החום' וכהמעטת החומר בהפתלק המסך בהתגברות הצורה נמצא שמכיר באמת ופעולתו טוב מאד והנה מכח התלמוד תושיה מתגבר השכל וזהו סיבה שמוכן לבא לידי מעשה טוב לכך תלמוד גדול מפני שהוא סיבה שממנו משתלשל המעשה · וידוע שהסיבה גדולה מהמסובב והעילה מהעלול ואז שקטה נחת הקושי' כי הקושיא לא חלה רק כשנעריך תלמוד ומעשה לערך הקדמו' הקודמות והתכלית אבל לפי דרכי הוא בערך סיבה ומסובב עילה ועלול ודו"ק וקרוב לענין זה כתב הר"ן בדרשותיו ענין יסורין של אהבה שהענין מכח יסורין אז נכנע החומר ונתגבר הכח השכל ונזדכך החומר · ותורה שבע"פ הוא יסורין של אהבה וזהו רמז התנא כל התורה שאין עמה מלאכה סופה בטילה התלמוד נחלק לב' חלקים חלק א' הוא היגיעה העצומה שמכח שכלו ועומק פלפולו ממציא דבר מדבר חלק הב' הנקרא בפי הפוסקים סוגיין דעלמא שדרך ארץ העולם לפסוק כן וא"צ לזה יגיע' רבה · וחלק א' נקרא מלאכה ולז"א כל התורה שאין עמה מלאכה ר"ל שאינה לומד רק ההורה הקלה ולא המלאכה סופה בטילה וגוררת עון וזה יתבאר ע"פ מ"ש ר"י פרואה בדרושתיו על פסוק גם עקב נזהר בהם בשמר עקב רב נזה' מלשון אור בהיר וזהיר והוא בהתשת חומרו ולתורה אז מזדכך גופו להיות נזהר ומאיר וזה"ש והמשכילים יזהירו ר"ל יגהרו כזוהר הרקיע באופן שיתהפך גופו להיות כמו שיהיה אדם הראשון עקב רב שיזכה לגדולה קודם שחטא שהיה מזהיר תפוח עקיבו היה מכהה גלגל חמה וזהו כזוהר הרקיע וזהו בשמרם עקב רב שיזכה לגדולה דעקב הנ"ל והנה מכחמא זהו זוכה מיגיעת תורה שבע"פ שהיא המתשת מלאכה וכשאין כן אז סופה בטילה והסוף הוא העקב שהוא סוף האדם · וגוררת עון היפך ממה שאמרו יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון אשר הכוונה בזה לשני חלקים הנ"ל תלמוד תורה ר"ל התורה של תלמוד דהיינו העמקיות דרך ארץ הוא חלק הב' סוגיין דעלמא · ומכח היגיעה משכחת עון כענין שפי' תלמוד גדול שמביאו לידי מעשה ומזה נזדכך גיפו של משה ונעשה אור כי הוא מרא דתלמוד וגופו נעשה רוחני כי כן תורה שבכתב היא נשמתו ותורה שבע"פ היא גופא כנודע והן הן גופי ההלכות וצרקו בתורה שבכת' ושבע"פ בחינת איש ואשה ובחינת נשמה וגוף ומרע"ה פירוש מאשתו הגשמיות ונתדבק בזאת האשה כלת משה ועל ידה נזדכך גופו שהיה חשוך ונעשה יפה מראה אור בהיר כי כן תושיה מתשת כחו ומשחירו ובזה נתיפה במדרש במחשכים הושיבני זהו תלמוד בבלי פרק חלק המשחיר פניו על דברי תורה ומרעיב עצמו על דברי תורה כו' הקב"ה מבהיקו כו' בפ' עושין פסין במי אתה מוצא במי שמשחיר פניו כעורב וענין מאמרים אלו בארתים לעיל בהקדמת תולדו' אדם בענין נוסח נותן התור' · אמנם מבואר ג"כ לפי דרכינו פה שהשחרו' שהוא התושיות הוא סיבת היפוי דהיינו סילק כתנו' עור ובשר החומר העכו' להתלבש בכתנות אור בהיר וזהו סוד אשה הכושית אשר לקח משה לו לאשה ונעשה יפה מראה היפך מאדם הראשון שגרם כתנו' עור שהוא חשך על כן אתרוג הכושי פסול כי בו חטא אדם הראשון כמו שתירגם התרגום על כי תאוה לעינים דמרגג לשון אתרוג דכתנות עור באו מצד חומריות התאוה אבל משה לא אבל ודחה ומירק כח הנמשך מאכילת אדם כמ"ש לעיל אז האשה הכושית יפת מרא' והרחיק את הנשמות ואת זו לקח וזהו שרמז הפסוק פה אל פה ופי' רש"י שדיבר לו ועתה פה עמוד עמדי שפירוש מאשתו הגשמיו' וידבק באשה זו כלת משה שהיא פה אל פה ר"ל התורה שבע"פ (וזהו שאמר אדבר בו ולא אמר אדבר עמו אלא בו כמשה היה הדיבור מה שהבין מדעתו מפילפולו ואח"כ היה הקב"ה מדבר ואומר לו אמת כיוונת וכן תצוה את בני ישראל וזהו ג"כ רמז במראה אליו אתודע ולא אמר לו רק איו כלום' במה שאליו אתודע לו) אבל אהרן אע"פ שהיה הגדול שבישראל אחר משה היה בערכו בתורה שבעל פה בערך דרך ארץ שהוא סוגיין דעלמא נגד ערך עומק הפילפול הנקרא' תורה שיש בה מלאכה כמו שכתבתי כי סוגיין דתלמודא נקרא דרך ארץ וזהו סוד שפירש"י כשקרא הקב"ה לאהרן ומרים היו עסוקין בדרך ארץ וצורך צור למים מים עמוקים ואיש חכם ידלנה זהו מרע"ה שהוא לקח האש' כושית על כן קרא הקב"ה גם למשה להיות הענף אצל השורש ואז הבינו אהרן ומרים שבדין פי' מאשתו הגופניי' כי לקח אשה זו והיא כלת משה ובא הרמז תורה ציוה לנו משה מורשה ודרשו רז"ל אל תקרי מורשה אלא מאורסה · ואז מובן אשה יראת ה' היא תתהלל זה משה וכל כך נזדכך בלקיחת אשה זו ע"ד שאמרו רז"ל יראה מילתא זוטרתא לגבי משה וזה אשה יראת ה' ואז מבואר הפסוק על מרע"ה יראת ה' טהורה והיא עומדת לעד כמ"ש לו הש"י ואתה פה עמוד עמדי ·

הג"ה

ועל ענין תורה שיש עמה מלאכה יתבאר המאמר בפ' חלק אמר רבי אליעזר אדם לעמל נברא שנא' אדם לעמל יולד · ואיני יודע לאיזה עמל אם לעמל פה אם לעמל מלאכה כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה או לעמל שיחה כשהוא אומר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך הוי אומר לעמל תור' נברא ע"כ ויש להקשות קיצור מייד שאמר ואיני יודע לאיזה עמל אם לעמל פה או לעמל מלאכה לימא כשהוא אומר לא ימוש ס"ת כו' וא"ל קיצור יותר לימא מייד אדם לעמל שנאמר לא ימוש וגומר וי"ל איכו כלום דאיך מוכח בפסוק לא ימוש שבעבור זה נברא שיוא לא ימוש איכו אלא אזהרה למילה טובה ומאלן שבלאו הכי לא היה נברא ע"כ צריך להביא הפסוק אדם לעמל נברא אבל הכלת זה הפסוק כי אכף מיותר רק יביא הפסוק לא ימוש וא"כ ע"כ עמל פירושו עמל תורה דאי לעמל מלאכה היאך סתר ונוה לא ימוש אלא גם בעל המאמר פשט לו שנברא עבור קבלת עמל מלאכות שיש רק מסופק אם תלמוד גדול וזה עמל פה או מעשה גדול שהוא עמל מלאכה ע"ז הביא הפסוק כי אכף וגומ' ועדיין איני יודע אם לעמל תורה או לעמל שיח ר"ל איזה במינה מהתלמוד צריך אם הלימוד של הדיני' וטעמיהן ובוכן וזהו עמל תורה כי נקראת תור' ע"ש שתורה הדרך אשר ילכו כמ"ש המורקי ריש ספרו או עמל שיחה שהתור' סרותי בנסתרו לסודות עמוקות גבוהות אמות לוטן תמכם שקול כשמע ישראל ואמר לעמל תורה שהוא מביא לידי מעשה דכתיב לא ימוש ספר התורה הזה מפיך ושמ ולמד בג"ם מפיך בפיך ובלבבך לעשותו ע"כ ההג"הה

ובמסכת שבת פרק רבי עקיבא דף פ"ז אמרו משה רבינו ע"ה פירש מן האשה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו דכתיב
ואתה פה עמוד עמדי והקשו שם בתוספות מנלן דפירש משה מדעתו קודם ושוב הסכים הקב"ה על ידו
שמא זה הוא ציווי גמור שציוה לו לפרוש ותירץ ר"ת כו' ע"ש ולדידי ניחא כי אחר שנתאמץ משה בתורה ודבק באשה הנ"ל וזה היה מדעתו
מצד בחירתו כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שהבחירה נתונה לאדם אז הסכים הקב"ה וציווהו לפרוש מאשתו הגשמית וק"ל
ובדמיון דבר זה יתורץ כל הני דחשיב התם דאית התם תנא ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו הוסיף יום אחד מדעתו ופירש
מן האשה ושבר את הלוחות · הוסיף יום אחד מדעתו מאי דרש היום ומחר היום כמחר מה למחר לילו עמו אף היום לילו עמו ולילה
דהאידנא נפק ליה ש"מ תרי יומי לבר מהאידנא מנלן דהסכים הקב"ה על ידו דלא על שכינה עד צפרא דשבתא ופירש מן האשה מאי
דרש נשא קל וחומר בעצמו אמר ומה ישראל שלא דברה שכינה עמהן אלא שעה אחד וקבע להם זמן אמרה תורה והיו נכונים לשלשת
ימים אל תגשו אל האשה אני שבכל שעה ושעה שכינה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן על אחת כמה וכמה ומנלן דהסכים הקב"ה על
ידו דכתיב לך אמור להם שובו לכם לאהליכם וכתיב בתריה ואתה פה עמוד עמדי ואית דאמרי פה אל פה אדבר בו שיבר את הלוחות
מאי דרש אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו התורה כלו וישראל משומדין על אחת כמה
וכמה ומנלן דהסכים הקב"ה על ידו שנאמר אשר שברת ואמר ר"ל יישר כחך ששיברת ע"כ וכתבו התוספות אין זו דרשה גמורה
אלא משמע דהיום ממש דאי לאו הכי אין זה מדעתו ע"כ ועוד שם בתוספות ומה ישראל כו' ואם תאמר מאי קאמר הוסיף מדעתו
דאורייתא היא דקל והומר ניתן לדרוש ויש לומר דלא הוי קל וחומר גמור דשאני התם כשום עשרת הדברות עוד כתבו וקבע להם זמן
תימה לר"י דהיא נותנת דכשום שקבע להם זמן וידעו שבאותו יום ודאי תדבק שכינה עמהם הוצרכו לפרוש אבל הוא מספק למה יפרוש
ויש לומר כו' ע"ש עוד כתבו ומה פסח כו' אין זה קל וחומר גמור דאם משומד אסור בפסח שהוא קרבן מכל מקום לא היה לו למנוע
מליתן להם התורה ולהחזירם בתשובה ע"כ עוד כתבו ואתה פה עמוד ואם תאמר לכה נקרא עשה מדעתו מאחר שהיה לו לימוד על זה
ותירצו מה שתירצו ולי נראה דהכי פירושו · הענין כי ג' אלה נוכל לפרש בב' דרכים · ומצד הבחירה הנתונה גרם משה לפרש כן והיה
ישר בעיני יי' והסכים · ועל זה אקדים ב' הקדמות קצרות · א' כתיב עבדו את יי' ביראה וכתיב עבדו את יי' בשמחה צריך אדם לירא
ולדאוג אולי מקצר הוא בעבודת השם יתברך ולהיות המורא עליו שלא יתרשל באיזה מצוה וע"ז אמר עבדו את יי' ביראה ובשעת
העבודה ועשיית המצוה יעשה בלב שלם ובזריזות ובשמחה כמ"ש תחת אשר לא עבדת את יי' אלהיך בשמחה ובטוב לבב וזהו עבדו את
יי' בשמחה : הקדמה ב' נכללת גם כן בעבדו את יי' בשמחה והוא ע"ד שפירש במקום אחר פסוק מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים
שהפירוש הוא נעימות ויפיפות גדול הוא במה שאנחנו נאהבין להש"י בקיימנו מצותיו שהם תענוגים דבשלמא אהבה מצד מצות שהם
טורח לקיימם כגון להתענות בי"כ וליתן צדקה וכיוצא באלה רוב מצות הוא ניחא לפום צערא אגרא · אבל לקבל שכר על המצות שהם
תענוגים כגון להתענג בשבת ולקיים מצות פריה ורביה זהו חביבות יתירה · הרי לא זו שאנחנו עבדי יי' מקיום היראה אלא אנחנו נעשים
עבדי יי' אפילו מקיום מצות שהם בשמחה · על פי הקדמה ראשונה מבואר הוסיף משה יום אחד מדעתו איתא שם בגמרא דף פ"ו ישראל
דראוי במצות חביל גופייהו ומסריח השכבת זרע בג' ימים גוים דלא ראוי במצות לא והנה מחמת דראוי במצות לעבוד ביראה וחביל
גופייהו היה מסריח לב' ימים ואז היה כפורש היום וסתר היום מכש כמ"ש התוספות דהיינו ב' ימים אמנם משה שהוא ישראל וישרא כשה
בחר בבחירתו הטוב להיות מעורב בהדאגה גם כן שמחה והוא בחינות לעבוד בשמחה ובטוב לבב · וזהו מעכב הדאגה ע"כ נמשך עוד
יום יותר שלא חביל כ"כ ואז יתפרש היום כמחר מה מחר לילו עמו כו' הרי שהפסוק משתמע לתרי אפי והבחירה נתונה ובחר משה בטוב
והסכים הקב"ה · בהקדמה ב' אהבה בתענוגים והגדולה מהם מצות פריה ורביה
ששכרה מרובה ונמצא זה למד מעונש מי שאינו עוסק בפריה ורביה שארז"ל כאלו
ממעט את הדמות ואמרו עוד שהוא כשופך דמים דכתיב באדם דמו ישפך וסמיך
ליה ואתם פרו ורבו ומדה טובה מרובה ממדת פורענות צא ולמד גודל שכר העוסק
בפריה ורביה הנה למד משה קל וחומר ומה ישראל שלא דברה שכינה כו' קבע

הגה"ה
לילה כיח כוד סירלה בו תרמום כל קיתו יער ביום פוד
כלכלה וק"ל :

להם זמן כו' והקשו התוספות כו' כדלעיל אבל הענין אין דברי תורה מקבלין טומאה זולת קרי שהוא בא מקלות ראש כמ"ש התוספות
שם במשנה מנין לפולטת שכבת זרע כו' דף פ"ו ומצד בחירתינו בקדושה ישראל קדושים הם בשעת תשמיש ומכוונים בזיווגם לעורר
זיווג העליון להשפיע נשמות קדושות · ומכ"ש כשנקבע להם זמן קדושה שאז לא יהיה הקרי דהיינו הזרע מצד קלות ראש רק בקדושה
לעורר בהתעוררות גדול זיווג העליון על כל זאת לא רצה הקב"ה שיהיו הם בזיווג של מטה לעורר של מעלה רק יפרשו משל מטה ויהיו
תקועים בשל מעלה בקבלתם התורה שבכתב ותורה שבע"פ הוא זיווג שלמעלה · אמר משה מכל שכן אני שקדושתי יותר גדולה
ויותר תמידות שחוב עלי לפרוש מזיווג שלמטה ולהיות תוקע למעלה תמיד וכן נעשה באמת כסוד כלת משה ואם כן הקל וחומר שנשא
משה בעצמו היא טוב ויפה · כי קל וחומר גמור הוא ומה ישראל שצריכין להוסיף עליהם נשמות קדושים על ידי זיווג שלהם באם הוא
בקדושה שאז אין הקרי מטמא · ובכל זאת לא רצה השם יתברך שיהיו הם בזיווג למטה אני שקדושתי גדולה במאוד ואין צריך אני
להוסיף נשמות כי אנכי שקול כנגד כל ישראל ואני כולל כל הנשמות וכדרך שאמר הכתוב שש מאות אלף רגלי אשר אנכי בקרבו ר"ל
אנכי בקרב שש מאות אלף הנשמות הכלולים בי ואם כן קל וחומר שאפרוש מזיווג והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו ואמר לו ואתה פה
עמוד עמדי · הרי שני אלו מדעתו הם בחינת המעשה · השלישי בחינת תלמוד שהיתה בחירת משה לבחור בקדושת התורה ושלא
לדבק בקדושתה אם לא בהסרת צואת העונות כמו שנאמר ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי כי כשם שלפי הדין אסור ללמוד
תורה אצל צואה כך אסור ללמוד אצל צואת עונותיו ע"כ שיבר הלוחות עד שעשו תשובה הרי נ"לה מדעתו של משה כלומר מבחירתו הרי
ביארתי קצת ממעלת משה רבינו ע"ה שהוא הסרסור שעל ידו נתנה התורה ·

ומשכר הסרסור נודע שכר מקח התורה :

במדרש רבה פרשת תרומה ויקחו לי תרומה הה"ד כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו · אל תעזובו המקח שנתתי לכם
יש לך אדם לוקח מקח כו' ע"ד שנאמר ועשו לי מקדש · הה"ד ידוע טבע לשון הה"ד וצריך להתבונן מה קשה ליה ע"ק
מאי תועלת מהיפך אל תעזובו המקח שנתתי לכם ע"ק מה מאריך כעניינים מדומים כסף וזהב ושדות וכרמים · וגם אלו יש מה אשמעינן
ע"ק למלת אינו יכול מה שייך זה כהש"י הנאם תפרש יכול כפשוטו · או יכול רשאי ע"ק בכל מקום שאתם הולכים והקרא שמביא
סותר ועשו לי מקדש כלל הענין ק"ל בפסוק כי לקח טוב נתתי לכם מקח ונתינה סתרי אהדדי עז"א הה"ד ר"ל השתא אתי שפיר ויתורץ
מכח פרשיותינו ועתה אפרש המאמר מקח דתורה יותר במעלה ממקח מילי דעלמא בג' ענינים כי ג' מיני אחריות במקח דעלמא א' מי
יודע אם לקח טוב ונבון וזבין תגרי אקרא · כ' אף אם הוא לקח בטוב מי יודע אם הוא שמור שמא יבואו שודדים או הוא יהיה נטרד

אשר

אשר ע״כ פי׳ רז״ל יברכך בנכסי׳ וישמרך כו׳ עיין ברש״י הנ״כל אחד סתאוה שלא יהא חבירו ניזק ע״י והנה במקח דעלמא אם הלוקח שמח המוכר עצב אכן במקח התורה כולם שוים לטובה לירע אם המקח טוב זהו נתגלה מכח שכר הסרסור וסירסר שבכאן ר״ל סרסור העושה קיצבה עם הלוקח שיתן חלק העשירי מה שירויח או פחות או יותר וכשרואים שלהסרסור חלק גדול נמצא נתגלה שהמקח הוא טוב והנה התורה אור כי זה ריוח מקח התורה אור נגוה׳ ומרע״ה לקח בעה״ז חלק קצת מזה הריוח כי קרן אור פניו בזה נוכל לידע במה מקח התורה הוא טוב׳ ונגד מקח דעלמא שאינו שמור מכח שודדים אושהוא יהיה נטרד עז״א הרי יש שדות וכרמים׳ הרי אחריות נכסים כסף וזהב יכול לקחם עמו ויש מעלה בזה מה שאין בזה ונגד המוכר עצב אמר שבאן שמח כי כביכול נמכר עם המקח ובעין יפה הוא מוכר ונחת רוח יש לו כמ״ש ז״ל נחת רוח לפני שאמרתי ונעשת רצוני ישמח ה׳ במעשיו׳ ועתה יגדל נא כח׳ כביכול מוסיפין כח׳ היפך צור ילדך תשי והבחירה לבני אדם והכל בידי שמים חוץ כו׳ זהו לטלה אינו יכול כו׳ והיא המעלה התכליתית שבה תלוי ב׳ עניינים הקודמים וזהו ויקחו לי תרומה כביכול לי אתם לוקחים כי המשכן היא משכן התורה ונקרא משכן העדות ששם הלוחות׳ ואז מבואר הה״ד כי לקח טוב כו׳ ואמר אל תעזובו את המקח שנתתי לכם ר״ל תורתי קאי אמקח ולא מילתא באפי נפשיה ראז היה ק׳ לקח ונתינה סתרי אהדדי אבל אם תיבת תורתי קאי אלמעלה אז מתורץ׳ כי באמת היא נתינה כמ״ש כי ה׳ יתן חכמה ואם תצרק מה תתן אמנם יש בחינת נחת רוח לפני ובת בגבורה שלמעלה ואז הוא מקח כביכול לקח הנחת רוח׳ וזהו ויקחו לי כי נמכר עמה:

מעלת אלו ואלו דברי אלהים חיים

משפטי ה׳ אמת צדקו יחדיו מבואר מזה הפסוק כי כולם אמת ואף כשיש מחלוקות צדקו יחדיו כי אלו ואלו דברי אלהים חיים׳ ודבר זה צריך ביאר רב ובארתיו בעזה״י לע״ל באורך ברוחב בעיסק בהקדמת תולדות אדם בענין נוסח נותן התורה והכל שייך לכאן׳ נחזור לענין ששה פסוקים הנ״ל תורת ה׳ תמימה וכו׳ מאחר שכרת עבנו הקב״ה ברית על ידי התורה שבע״פ כמו שלמדו רז״ל בפ׳ הזורק מפסוק כי על פי הדברים האלה כרתי ברית אפרוש אלו ששה פסוקים על ששה סדרים והזכיר בכל פסוק שם ידו״ד ושם ידו״ה אינו אלא ג׳ אותיות כי ה״ה כפולה והם ששה חותמות כדתנן בספר יצירה פ״א בשמו הגדול יה״ו וחתם בהם שש קצוות פנה למעלה וחתמו ביה״ו שש חתם תחה פנה למטה וחתמו ביו״ה שבע חתם מזרח פנה לפניו וחתמו בהי״ו שמנה חתם מערב פנה לאחריו וחתמו בהו״י תשע חתם דרום ופנה לימינו וחתמו בוי״ה עשר חתם צפון ופנה לשמאלו וחתמו בוה״י כו׳ ונגד זה ו׳ סדרים תורת ה׳ תמימה׳ נארנת ע״ש ידו״ד עיין כשערי אורה בספר יצירה ששה חותמות יד״ו והם רום תחת מזרח מערב צפון דרום נגד ז׳ ו׳ קדושות׳ א׳ הקדושה העליונה קדוש קדוש קדוש ה׳ צבאות כ״ג ישראל קדושים ונתקדשו בשני קדושות במאכלי אסורות ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשרה טרפה לא תאכלו באיסורי ביאה׳ קדושים תהיו וארז״ל כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה כו׳ הרי ג״ד קרושית הזמן שבת קודש י״ט מקרא קודש מקדש ישראל והזמנים ה׳ קדושות המקדש קדושת דמים וגוף קדשים קלים וקדשי קדשים ו׳ קדושה בממון כענין שקל הקודש ועל זה ו׳ סדרים ביאור תורת ה׳ תמימה טהורות נגד קדושתו ית׳ כה הוא קדוש וטהור ובן כתיב אל תשקצו ולא תטמאו ונטמר והתקדשתם והייתם קדושים ונזמר וכל המתקרב יותר אל הרוחניות ודביקותו יתברך צריך טהרה ביותר כהא דתנן בגדי עם הארץ מדרס לפרושים בגדי כו׳ ע״ש׳ זהו חותם רום זרעים ברכות על האכילה מעשרות ערלה ביכורים הכל הוא קדושת המאכל זהו חותם תחת כי כארץ תוציא צמחה׳ סדר נשים קדושת ביאה זהו חותם מזרח ממזרח אביא זרעך כתבו המקובלים כמדת מזרח׳ מועד הוא קדושת הזמן אשר הוא כצד השקיעה שאז הוא יום א׳ והשקיעה במערב׳ נזיקין קדושת הממון והרוצה להעשיר יצפין והוא סדר ישועות׳ עוד יש רמז במשנה דספר יצירה הנ״ל בששה חותמות כי הם ג׳ חלקים תלמוד ומעשה ומדות אשר סובב והולך כל החיבור הזה עליהם׳ נר מצוה ותורה אור וד״ת תוכחת מוסר׳ ידוע כי הקב״ה הביט בתורה וברא העולם וכל הנברא הוא מג׳ מרחקים אורך ורוחב ועומק וג׳ אלו נמצאים בתורה רומזים על ג׳ הנ״ל רחבה ממצותיך מני ים זהו הדינים ארוכה מארץ מדה זהו המדות עמוק מי ימצאנו זהו התשבת והם שלשה כצד הנותן ית׳ ושלשה בצד מקבלת׳ וחותם רום ותחת זהו עומק ונגד הקב״ה רום כמו שאנו אומרים עלה במחשבתו ומצדינו תחת כמו שאומרים ירד פלוני לעומקו של הלכה ממזרח למערב האורך דהיינו המדות והם נקראים פנים ואחור הנה מצדו המדות אמתיות נקראו׳ פנים ומדותינו לא כמדת הקב״ה נקר׳ אחוריים וזהו שכתוב וראית את אחורי בהזכר י״ג מדות מצפון לדרום הרוחב דהיינו המצות והם ימין ושמאל הקב״ה מתעטף בטלית ומניח תפילין וכיוצא בהם רוחניות דהיינו ימניית ומצדינו נתגשמו לשמאליות׳ וזהו לא תסור ימין ושמאל ששה פסוקים תורת ה׳ ר״ל השגתי נקראת תורת ה׳ כי אם בתורת ה׳ חפצו והיא משיבת לנו נפש מה שכבר קבלה הנפש׳ עדות ה׳ נאמנה׳ הוא תורה שבע״פ עדות בני תלמוד מחכימת וגומר פקודי ה׳ המדות אף שכתיב פוקד עון אבות ישרי דרכיו ומשמחי לב ואין רע יורד מלמעלה רק הוא לטוב ואומר מצדינו מצות ה׳ ברה תלמוד מאיר עיני׳ כי לולא זה ידיעת המצות סתום יראת ה׳ מדות כשאנחנו כטהרים עצמינו לילך בדרכיו עומדת לעד משפטי ה׳ דינים אמת צדקו יחדיו והדין דין אמת לאמתו:

הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים הוא ע״ד שאמר הפסוק מה אהבתי תורתך כל היום שיחתי כלומר כל הדברים ינעי׳ אכול דבש דייך אז קץ לו לאכול יותר אבל התורה היא אהובה לי כאור אע״פ שכל היום היא שיחתי איני קץ בה והיא אהובה לי וע״ז אמר שהיא מתוקה מדבש עוד יש לפרש כי יש תאוה חיצוניות ותאוה פנימיות תאוה חיצוניות כראיית כסף וזהב ואבני יקרה ותאוה פנימיות כאכילה ושתיה וזש״ה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה היא לעינים כן התורה היא נגלה ונסתר עז״א הנגלה הנראה לעינים נחמד מזהב ומפז׳ והפנימיות מתוק מדבש ונופת צופים׳

נשלם פרק תורה אור

פרק דרך חיים תוכחת מוסר יחשוב במעמד הר סיני כי אנחנו כולנו היינו שם וקבלנו התורה וברוך שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו ויחשוב כי פנים בפנים דיבר ה׳ אתנו ויחשיב בשבועה שנשבענו כי כולנה מושבעים ועומדים מהר סיני והרבה דברים כאלה יחשוב וימלא דעת ויעשה לעצמו לב טהור ויעשה מוסכם חזק כאלו עתה בזה היום קיבל התורה ויתלהב בלבו להטביע אהבה להש״י לעבדו בשמחה ובטוב לבב׳ זה החג נקרא חג השבועות השורש הוא שבע ראשי תיבות שבועות ביכורים עצרת והסתכל מה שכתבתי למעלה בחג הזה כי נצטרפו במתן תורה שנתנה בשבת סוד ג׳ שבתות דהיינו שבת בראשית שבת מתן תורה׳ שבת עה״ב שכולו שבת והוא באמת שבת הגדול ועיין שבת בראשית המורה על שבעה ימי בראשית וחיוב הספירה שבע שבועות למנין ימי ושבועי מורה אסוד הבריאה כמו שהארכתי לע״ל ע״ז נקרא חג הכולל השביעית אח״כ נקרא ביכורים נגד מתן תורה שהביאו שתי הלחם מחטין וחטה עולה כ״ב כנגד אותיות התורה ושתי הלחם נגד תורה שבכתב ותורה שבע״פ אח״כ נקראת עצרת

עצרת וזהו בסוד סורי הספירה הרומז לסוד שמיטות ויובלות וקדשתם את שנת החמשים כאשר הארכתי גם בזה למעלה ואז נהיו נעצרין אצלו זהו עצרת לה' אלהיך והנה מג' אלה נמשך ג' שלימיות המוזכרין תמיד מעשה דיבור מחשבה מעשה הוא כנגד בראשית נקראים ימי המעשה כי בהם עשה ה' ואף בשבת נברא המנוחה דיבור מתן תורה וידבר אלהים את כל הדברים האלה מחשבה נגד עה"ב האחרון שהכל שכלי וזהו המחשבה וחוט המשולש הזה מעשה דיבור מחשבה צריך להיות בכל פעולה טובה והארכתי בענייני בהרבה מקומות ומבוארים בפסוק ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון ושמרתם זו משנה דהיינו הלימוד כמו שפי' רש"י במקום אחר שמור זו משנה וזהו דיבור ועשיתם אותם זהו מעשה למען תשכילו זהו מחשבה · ע"כ ראוי להתעורר ביום הזה ולעשות מוסכם לקדש את עצמו עולמי' בג' לענין סור מרע ועשה טוב · ובמתן תורה כתיב ביום הזה בכל יום ויום יבא בעיניך כאלו היום הזה נתנה תורה כמ"ש רש"י ע"כ בכל יום ויום מתפללין ע"ז בברכת אהבה רבה אהבתנו ללמוד וללמד ולשמור ולעשות ולקיי' והאר עינינו היא והשכלה במחשבה הטהורה ·

מבואר לעיל פילפול הגדול תלמוד גדול או מעשה גדול לענין אם יתבטל האדם מלמודו לעשות מעשה מצוה ויש בזה חילוקי דינים ומזה יתעורר האדם איך יעלה על מחשבתו לבטל מלימודו לדבר דברים בטלים או להיות יושב בטל · הלא לפעמים אסור לבטל מלימודו אפי' בשביל מצוה כמבואר לעיל ואיך יבטל בשביל בטלה אשרי שומע דברי אלה ויתמלא חלחלה . להגו' בתורת ה' יומם ולילה: ואז טוב לו סלה ·

נשלם מסכת שבועות בעזרת אל למושעות ·

מסכת תענית עמוד העבודה

כבר ראיתי לעיל כי התענית במקום קרבן ע"כ מיהך שייכי להדדי :

פרק נר מצוה הלכות ט' באב · והלכות תענית · וענין עבודה:

מצוה גדולה להתאבל בט"ב וקינה מבעי לי' · ועיקר הקינה היא מגלת קינה דהיינו מגלת איכה הנאמר ברוח הקודש ע"פ נבואת ירמי' · ע"כ נ"ל מנהג טוב כל יחיד ויחיד יחזור ויקרא מגלת איכה למחר בינו לבין עצמו · כי לעולם ענין היום עדיף כדמצינו לעני' שבת כבוד יום עדיף מכבוד לילה · וכן מצינו לענין קריאת מגילה חייב אדם לקרות המגילה בלילה ולשנותה ביום · והטור סימן תקנ"ט הביא דברי מסכת סופרים שכתב יש קורין ספר קינות בערב ויש מאחרין עד הבקר כו' ע"כ אני אומר ירא שמים יוצא ידי שניהם · וא"ל דזמנה דוקא בלילת מדכתיב בכה תבכה בלילה · דאדרב' משם ראיה דיותר טוב לעורר ולבכו ולקונן ביום ט"ב כי בכה תבכה קאי אליל עשירי כמ"ש רש"י באיכה · בכה תבכה בלילה שבו נשרף רוב ההיכל כי הציתו האש לעת ערב כו' · ואע"ג דאין הציבור עושי' כן ואין קורין אלא בלילה מ"מ ראוי ליחיד לעשות כן וסימנך אבל יחיד עשי לך · והמתענין לילי' פשיטא ופשיטא דמנהגא הו' שיקראנה בליל עשירי ג"כ לקיים בכה תבכה בלילה · ואם מתענה אף היום העשירי וקורא אותה גם ביום העשירי יקויים בו שישו את' משוש כל המתאבלי' עליה · ועוד מצאתי ברש"י של מסכת תענית שאבילו של יום יותר גדול משל לילה ראית שם דף י"ג ת"ש כשאמרו אסור במלאכה לא אמרו אלא ביום אבל בלילה מותר כו' פרש"י אבל בלילה מותר סהכא משמע דבליל ט"ב מותר במלאכה אין ביטול מלאכה אלא ביום אבל אין מפרסמין הדבר עכ"ל · אע"ג דמשם אין ראיה גמור' להתאבל ביום יותר מבלילה · דהא דאסרו ביום במלאכה הוא מפני הרואי' שיסברו שמסיח דעתו לגמרי כאבילו מש"כ בלילה ואף כאבל גמור מצינו איזה דברים שאסור לעשות בפרהסי' ובצינעא שרי · מ"מ זכר לדבר איכא ·

הבית יוסף סימן תקנ"ט הסכים שהקורא בתורה בט"ב קודם שמברך ברכת התורה אומר ברוך דיין האמת וכתב הב"י שכן נהגו העולם וכן היא בטור והקורא בט"ב אומר ברוך דיין אמת ובשלחן ערוך השמיט זה וגם לא ראיתי נוהגין ואפשר משום שיש לספק אם קאי אקורא בתורה או אקורא איכה כדמשמע ברמב"ן שהביא הב"י · ע"כ מספק אין עושין ברכה · אמנם נ"ל שאמר הקורא ברוך דיין אמת הן בקורא בתורה הן לפני איכה · ואין להקשות מה שייכות לברוך דיין אמת בקורא בתורה דבקריאת ט"ב הוזכר החורבן והגלות ·

רבים מעמי הארץ ומכת ההרגל נכשלים נ"כ קצת מהלומדים ואינם נזהרים בחליצת מנעל ולובשי' מנעליהם לאחר חצות וראיתי מנהג זה בהרבה קהילות בני אל תלך בדרך אתם · כי כל מה שאסרו החכמים הכל אסור עד הלילה כמו אכילה ושתיה · אלא דברי' שאינם אלא מנהגא שלא מוזכר בתלמוד כמו ישיבה על הקרקע בזה יש נוהגין להקל אחר חצות · אבל חלילה להקל בסרה שאסרו בתלמוד ובודאי נתפשט מאנשי' סוחרי' ההולכי' חוצה וברחובו' של גוים והם צריכי' לנעול מנעליהן ומהם רואים וכן עושי' אבל אף בהם תניא בהדיא יוצא לדרך נועל נכנס לעיר חולץ:

כשיש טיט ורפש והולך לב"ה או לאנה דבר הכרחי' שמותר לנעול מנעליו · נראה בעיני אזיהפוך ויחליף מנעל ימין לרגל שמאל ומנעל שמאל לרגל ימין כי יש לזה קצת דמיון לחליצת מנעל ומאחר שניצל בזה מטיט ורפש טוב לעשות כן ויש לי סמך ראיה מהא דאית' פ"ק דתעניו' דף י"ב א"ל רבנן לרב ששת הא קחזינן רבנן דמסיימי מסנייהו ואתו לבי תענית אקפד וא"ל דלמא מיכל נמי אכול · אביי ורבא מעיילי כי מסיימי אפנתא מרימר ומר זוטרא מחלפי דימינ' לשמאלא ודשמלא לימינא רבנן דבי רב אשי נפקי כי אורחייהו סברי כי הא דאמר שמואל אין תענית צבור בבבל אלא ט"ב בלבד ע"כ פרש"י קאתו רבנן לתענית כו' בתענית צבור וסברו לה כשמואל דאמר אין תענית ציבור בבבל בפ' מקום שנהגו דאסור בנעול' הסנדל ובכל הני אקפד רב ששת דילמא מיכל נמי אכלי ופורשי' מדרבי צבור ולית לי' דשמואל ואנן האידנ' נהגינן כשמואל · אפנתא אשקרפו"ט . מחלפי ביומא דתענית עכ"ל:

מן הראוי היה להחמיר בג' צומות צום גדליה וי' בטבת וי"ז בתמוז כמו בט"ב שכולם הם משום החורבן אבל אין גוזרין גזיר' על הציבור אא"כ יכולין לעמוד בה ע"כ לא החמירו אלא בט"ב בעצמו: ומבואר מדברי הפרדס שנתחבר בשם רש"י ז"ל שעל כן איזה יחיד שמרגיש בעצמו שיוכל לעמוד בזה טוב לו בכל ד' צומות שיחמיר על עצמו לפסוק האכילה מבעוד יום ע"כ · ונראה בעיני דדוקא באכילה ובשתיה להפסיק מבע"י יחמיר כדי שיהיה תעני' שלם יום ולילו אבל בשאר דברים א"צ להחמיר · מ"מ אם מחמיר בהן ג"כ בינו לבין עצמו שלא יהא נראה ביוהרא תבוא עליו ברכה ·

כתב אבי העזרי נהגו אבותינו שלא לרחוץ מר"ח ויש עלינו לקיים משום אל תטוש תורת אמך וכ"כ המרדכי בשמו ריש מועד

קטן

קטן וכתב בתרומת הדשן סי' ק' דמשמע דאפי' בצונן אסור אע"ג דלשון הרמב"ם דוקא בחמין נהגו איסור נראה דא"ז ומרדכי פליגי עליה בהא דאנהו סברי דנהגי מר"ח ואיהו לא כתב אלא בשבת זו וה"נ נימא דבהא נמי פליגי אמנם כמרומה שראיתי בימי חורפי רוחצים בנהרות מר"ח ולא מיחו בידם והמחמיר תע"ב · עכ"ל · ומהר"יו כתב דכנהג שלא לרחוץ גם בצונן וכדרשו' מהר"ל כתב דסותר לחפוף הראש כע"ש דחזון ישעי' ודוקא במימי חפיפ' הראש צוננין ולא חמין ובקושי מותר גם כה"ג ע"כ · ונ"ל דמי שנוהג בעצמו טבילה בכל ע"ש לכבוד שבת וכפי מ"ש גדולי המקובלים אחרונים וכמבואר לעי' במסכת שבת · אזי לא יבטל טבילה זו אף בע"ש דחזון רק לא ירחוץ ביותר כי אם כפי שיעור טבילה שטובל בכל ע"ש וע"ש כן יעשה גם עתה · וכל מעשיך יהיו לשם שמים ·

ז"ל ב"י סוף סי' תק"נו כתב המרדכי בתחילת מ"ק שר"ש מבומברק היה אומר בקול רם בלא כוס בורא מאורי האש ולא היה אומר בשמים דהוי תענוג וכ"כ הגהות מיימוני' · וגם סמ"ק כתב שמברך בורא מאורי האש וכ"כ הר"ר אבודרהם אין מבדילי' על הכוס עד מוצאי ט"ב ואין מריחין עצי בשמי' מפני שבליל ט"ב אין לעשות נחת רוח אבל מברכי' על האור קודם שקורין איכה ע"כ · ממה שכתב ולא היה אומר בשמי' משום דהוי תענוג היה נראה דכל תענית הוא לצעוריה נפשיה ע"כ ראוי למנוע מלהריח הבשמי' בכל תענית · בוראי לראבי"ה דכתבו התוס' בשמו פ"ק דתעני' דף י"ג דבג' צומות אחרות מותר לרחוץ בחמין וכתב הב"י סי' תק"ן דכן המנהג פשוט · פשיטא דאין מקום לחומרים זו אבל המחמיר על עצמו כר' יואל אבי"ו של ראבי"ה שלא לרחוץ בחמין נ"ל טוב לו להחמיר גם בזה אעפ"י שאין דומות זה לזה דרחיצה תענוג הגוף והריח הנשמה נהנה בו מ"מ נחת רוח הוא גם להגוף ואין להקשות מתשמיש המטה דשרי · דזהו דוקא בלילה כי עדין לא התחיל להתענות עד שיעלה עמוד השחר למי שאינו פוסק מבע"י · אבל ביום בעצם התעני' מי שמחמיר כר' יואל ברחיצה יחמיר גם בזה · וביום הכפורי' נראה בעיני פשוט להחמיר שלא להריח · ואכתוב עוד מזה לקמן במסכת יומא בעזרת הש"י :

כשחל ט"ב ביום א' או ביום ז' ונדחה ליום א' · ונמצאים קצת נשים שאינן יודעין להתפלל ערבית נמצא לא הבדילו בתפילה ואין עושין הבדלה על הכוס עד לאחר התענית · צריך כל איש בביתו להזהיר אשתו שביום התענית לא יעשו אש כדי לבשל לצורך הלילה · או כשמבשלו' לילדיהן שלא יעשו עד שיאמרו בא"י אמ"ה המבדיל בין קדש לחול :

קנ"הג
נשמע מזה מי שפוסק מבע"י כדעת הפרדס לענול' יזהר נ"כ מתשמיש המטה אף שבשאר עבירי' אינו פורש והו בשביל הרואים · אמנם כשאירע לאשתו טובלת מנוה כראה שלא יפרוש מאשתו · ונ"ל דלא מזו התרתי טבילה לאשה בליל ט"ב שחל להיות בשבת וכתבתי ראיות במקום אחר :

נראה בעיני אותן המתעני' ליל עשירי ומקצתן יום העשירי אזי מנהג טוב שיאמרו נחם בכל התפילו' דהיינו מן תפילת מנחה של ט"ב יאמרו נחם גם בערבית וגם בשחרית וגם במנחה אם עדיין מתענה · ואין זה נקרא משנה ממטבע הברכו' · דמה איסור היה ברבר אם היה מזכיר נחם בכל ימות השנה דהא יכול לחדש דבר בכל ברכה מהאמצעיו' מעין הברכה · ועתה שיושב בתענית ומשום החורבן טוב הדבר לעשות כן ולומר נחם ממנחת ט"ב עת שהוצת האש במקדש ויאמ' אותו עד גמר התענית :

נוהגים בכל מקום לילך לבית הקברות בט"ב שהרי ט"ב הוא תענית צבור · כמו שהיו עושין מפני הגשמי' תוספות במסכת תענית דף י"ו ועו' ראיתא באיכה רבתי הצדיקים גם בקבר מתאבלין על ירושלים מהריו בשם מהרא"ק · ונראה בעיני שלא לילך בכנופיא גדולה כי אין זה אלא טיול וגם מביא לידי שיחת חולין ומסיחין דעתן מהאבלות רק ילך יחידי או חד עמיה שלא יפסיקו מלדבר מעני' החורבן ולהתעורר לאבילות ·

לעולם צריך לזכור בהחורבן ולעשות זכר בכל פעולותיו · וכהא דת"ר סד אדם את ביתו משייר בו אמה על אמה בלא סיד זכר להחורבן · ומה שבחוצה לארץ ההמוני' הבוני' בתים עושין בבתיהם צורה שחורה מרובעת אמה על אמה וכותבין ע"ג זכר לחורבן · הוא שחוק והיתול בעיני כי אדרבה זה הנוי · והירא את דבר ה' אל ישנה מדברי רז"ל ויניח אמה על אמה בלי מסויד ·

וכן הרבה אין נזהרין במ"ש רז"ל עושה אדם סעודה ועורך שלחן לעשות סעודה לאורחי' מחסר ממנו מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה מהקערות הראוי' לתת שם · וראיתי בבתי גדולים שהיו מכיני' ביתם לחתונת בתם בסדיני' נאים הנקראים קאברצ"ן על ד' כותלי בית סביב הניחו באמצע מקום פנוי ברוחב אמה · וכן אמרו כשהאשה עושה תכשיט הכסף וזהב משיירה מין ממיני תכשיט שנוהגין בה כדי שלא יהיה תכשיט שלם · ועלוה לבי עלי דוה בראותי המנהג הרע בגלו' המר הזה מקישוטי הנשים מלבושיהן ותכשיטיהן שמתקשטות במילוי כאלו היה ב"ה קיים · ועבדי אדרבנן · וגם גורמין הרבה רעות מהאומות המתקנאי' · והחרידי' והצנועי' מושכין את ידיהן ·

וכן ראוי לנהוג בכל דבר ודבר לקיים אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרך אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי ·

בסוף סוטה · תנן משבטלה סנהדרין בטל השיר מבית המשתאו' שנאמר בשיר לא ישתו יין ואסור בין בכלי בין בפה אם לא שמשורר בפה דברי שירות ותשבחות · ואין היתר אלא לשמח חתן וכלה ביום חתונת' אז מותר אף כלי שיר והחמירו מאוד בסוף סוטה אית' שם אמר רב אורנא דשמענא זמרא תעקר אמר רבא זמרא בביתא חורבא בסיפא שנאמר קול ישורר בחלון חורב בסף כו' אמר רב הונא זמרא דנגדי ודבקרי שרי דגרדאי אסור · פרש"י זמרא דנגדי מושכי ספינות בחבל שרי שאינו אלא לזרום במלאכתו · ודבקרי שמזמרי' בשעה שחורשין ואינו אלא לכוון השוורי' לתלמיהן שהולכין לקול השיר שערב עליהן · דגרדאי אינו אלא לשחוק עכ"ל · ע"כ ירחיק אדם עצמו מזה כמטחוי קשת · ואף שהטור סי' תק"ס כתב משם התוספו' וז"ל והתו' מפרשים דאפי' בלא משתה נמי ודוקא ללכי שירגיל בכך כההיא דאית' בירושלמי ריש גלות' הוה קאי ודמיך בזמר פי' כשכבו ובקומו היו מזמרים לפניו ע"כ · מ"מ כל הפוסקי' כרתמו דבריהם משמע דס"ל בכל ענין אסור וכן מסתבר דלא גרע מהא זמרא דגרדאי דאסור :

ועוד יש חשש בשמחת שיר שיביאנו לידי שחוק ואמרו בריש פרק אין עומדים אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעה"ז וז"ל הב"י סוף סי' תק"ס ומפרש רבינו דבימי הגלות דוקא קאמ' וכן פי' הרמב"ן בתורת האדם אבל הר"ר יונה פי' דשלא בימי הגלות נמי קאמר שהשמחה יתירה מרגילה את האדם לשכוח המצוות עכ"ל ומסתבר לי כהר"ר יונה מדאמר אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעה"ז הולל אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעת החורבן · אלא ש"מ למלאות שחוק פיו אסור לעולם אם לא בעת הגאולה ממש ע"כ מחויב האדם למנוע מאוד מלמלאות פיו בשחוק ובפרט בעת הגלו' האי' ביה תרתי · וכן יברח מכלי שיר אפי' באקראי דאית ביה איסור משום הגלות לפי פשטן של דברי הפוסקי' · וגם החשש הזה שיב' למלאות פיו שחוק והנזהר יראה בנחמת ציון :

מענין תענית כפ"ק דתענית דף י"א אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר כי האי תנא דתניא רבי אלעזר הקפר ברבי אומר מה ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מהיין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר ודבר עאכ"ו רבי אלעזר אומר נקרא קדוש שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר א' נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר עאכ"ו ולשמואל הא איקרי קדוש ההוא אגידול

מסכת תענית

אגידול פרק קמא ולר"א הא נקרא חוטא ההוא דסאיב נפשיה ומי אמר ר"א הכי והאמ' ר"א לעולם ימוד אדם עצמו כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו שנ' בקרבך קדוש לא אבוא בעיר ל"ק הא דמצי לצעורי נפשי' הא דלא מצי לצעורי נפשי' · ריש לקיש אמר נקרא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד ע"כ וז"ל התו' אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא וקשיא דאמרינן בפ' החובל החובל בעצמו רשאי אבל אחרים שחבלו בו חייב ומפרש התם הא דקאמר החובל בעצמו רשאי אמר שמואל ביושב בתענית אלמא משמע דשמואל קאמר דיושב בתענית לא נקרא חוטא וי"ל דודאי הוה חוטא כדאמרינן הכא סק"ו מנזיר כו' אבל מ"מ המצוה שהוא עושה התענית גדול יותר מהעברה מפה שהוא מצער נפשי' דמצוה לדור כדאמרינן הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מהיין מ"מ יש קצת חטא כידי רהו' אמתענה תענית חלום בשבת דקורע' גזר דינו ונפרע' ממנו תענית של שבת ומאי תקנתי' ליתיב תענית לתענית' עכ"ל · ולי נראה אף שמואל מודה מי שפגם את עצמו באיזה עבירה חמורה או קלה בודאי צריך לסגף עצמו ורשאי להחמיר על עצמו להתענות עד אשר ידע בבירור שאין בו סיג ורושם כתם מהעבירה ודברי שמואל לא נאמרו אלא במי שהוא חסיד קדוש וטהור ולא טעם טעם חטא איש כזה לא יתענה ועניין מאשר חטא על הנפש הוא כך · זה שקיבל עליו נזירות בודאי היה משער בעצמו כמה זמן צריך להנזר כדי לזכך את עצמו ובודה עשה מצוה שחזיר את עצמו ובכלות זה הזמן שקצב על עצמו לא יוסיף לענות נפשו בבדי והנה כשנטמא במת אזי הדין הוא שהימים הראשונים יפלו · נמצא גרם לעצמו עינוי יותר ממה שהיה קוצב ובזה המותר חטא על הנפש · ור"א ס"ל לעולם נקרא קדוש במצי לצעורי נפשי' · ור"ל סבר נקרא חסיד · ואנן האידנא בעו"ה סליאי עון אף מי שלא חטא בחמורו' מ"מ חכל באבק לשון הרע ובשיחה בטילה וביטול תלמוד תורה ובהרבה מדות מגונו' · ועבירות שאדם דש בעקביו ע"כ יתענ' ויתענה אף לשמואל והלואי שיספיק אולי ירחם הש"י · ולפי מ"ש נמצא לר"א ולר"ל אפי' כשלא חטא ומתענה נקרא קדוש וחסיד וזהו דוקא במצי לצעורי נפשי' כעניין מר בריה דרבינא כולה שתא הוה יתיב בתענית כו' כדאית' בפסחי' · אבל בלא מצי צעורי ע"ז אמר שם ר"ל בעצמו אין ת"ח רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים וזה מיירי כשלא חטא · אבל בשחטא יצטער ויצטער ויסבול ועו' הארכתי בפסק הזה ובביאור הכוונות בחלק תורה שבכתב בפרשת נשא · זיל קרי ביה · בפ"ק דשבת אמר רב חטא בר גוריא אמר רב יפה תענית להלום כאש לנעורת ואמר רב חסדא ובו ביום ואמר רב יוסף ואפי' בשבת · ויש לדבר זה סוד גדול שצריך לראות לבטל הגזירה מיד דוקא באותו היום · והנה דבר פשוט שתכף אחר החלום לא יטעום מאומה אף שהוא באמצע הלילה ולא די כשיתחיל להתענות כשיאיר היום כמו בשאר תעניתי' וראי' מהא דנמצא כתוב בשם הרי"ח שאם אדם ישן בצהרים וחלם חלום רע שצריך תענית שיש לו להתענו' מעת לעת כמצאתי בקוב"ץ וכ"כ מהרש"ל משם מהר"ש שהתענה בשבת כשהיה ישן שינת צהרים ובא לו חלום שהתעני' עליו אז היה מתענה מאותיו חצי יום שבת ואילך עד חצי הלילה ואז הבדיל ואומ' שזה עולה ליום שלם ואח"כ ביום ראשון היה מתענה תענית לתעניתו · ע"כ מצאתי הרי שתכף מתחיל להתענות · אלא אף זו נראה לי שיפרש מאשתו ולא ישמש מטתו כי כשמראי' לו חלום רע צריך להיות בתשובה ובדאגה ובצער וק"ו שלא ינהוג קלות ראש ואפי' בשבת שהוא זמן עונה ג"כ נ"ל כן דאם הותר לו להתענו' ולבטל עונג שבת וג' סעודות ק"ו דבר זה וכן יתבאר לקמן דבעת צרה כגון בשנת רעבון אסור לשמש מטתו וכן עתה עת צרה להחולם ·

ומענין זה שצריך להיות בו ביום ולהתחיל תכף ומיד לעסוק בתשובה ותפיל' והתעוררו' ישר בעיני הכנהג שראיתי מהותיקין להטיב החלום תכף ומיד בשחרית ולא כמו שנוהגי' רוב העולם שמטיבין החלום לאחר התענית כי זריזין מקדימין למצוות ואין לומר שזכות התענית יסייע להיות תפילתו של המטיבין נשמע · זה אינו כלום הש"י אומר לדניאל מיום אשר שמת אל לבך להתענו' כו' כן בכאן מאחר שקיבל התעני' והתחיל להתענות והא ראיה דמצד הדין היה ראוי לכל המתענה לומר עננו מערבי' שקודם התענית אף שאוכל אחר שהתפלל ערבית מחויב להתפלל עננו בערבית שחרית ומנחה · אלא משום שמא יאחזנו בולמוס חששו לברכה לבטלה ותקנו שלא יאמר עננו אלא במנחה דיום התענית · אבל לענין הטבה ומנה תכף אחר כותבי זה מצאתי להחכם הר"ר שלמה אלמולי שכתב בספר פתרון החלומו' שחיבר וז"ל ועו' תקנו לומר אחר ההטבה לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה אלהים את מעשיך · והכונה בפסוק הזה לפי שכל החולמי' שעושי' להם הטבה זאת נוהגין להתענו' ביום · ובלילה אחר התעני' עושי' ההטבה ולכן אומרים לו אחר הכל עתה אחר כל שעשית זה לך אכול ולא תתענה יותר שכבר רצה אלהים את מעשיך במה שעשית בתעניתך ובתשובתך · ולפי זה מי שעושי' לו הטבה ולא התענה או מי שמטיבין בבקר שעדין אינו זמן אכילה אין לומר הכתוב הזה איך שיהיה נוהגין הכל לאומרו וכתב הר"מ ז"ל שאין לאומרו מפני שבראשי תיבות אב"ל ואם ירצה לאומרו יאמרו אותו בהפוך לך בשמחה אכל לחמך או לך אכול לחמך בשמחה עכ"ל · ואני מסכים עם הר"מ שלא לאומרו ויישב חלומו בשחרית מטעם שכתבתי · ז"ל הרמב"ם ריש הלכות תענית מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרו' על כל צרה שלא תבוא על הציבור שנאמר על הצר הצורר אתכם והריעותם בחצוצרות כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן · זעקו עליהן והריעו · ודבר זה מדרכי תשובה הוא שבזמן שתבא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב עונותיכם הטו וכו' וזהו שיגרו' להם להסיר הצרה מעליהם : אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג עולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרית הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים ותוסיף הצרה צרות אחרות הוא שכתוב בתורה והלכת' עמי בקרי והלכתי גם אני עמכם בחמת קרי כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי אוסיף לכם חמת אותו קרי · ומדברי סופרים להתענו' על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים עכ"ל · הרי כשגוזרין תענית בשביל איזה צרה אית ביה תרתי חדא התשובה שעושי' · ועו' מקיימי' מ"ע דרבנן שציוו להתענ' בעת צרה וגדולה מ"ע זו של רבנן כי נובע מם"ע דאורייתא כי יבא הצר הצורר והריעותם וגו' והתענית בכלל ההריעה ·

ומ"ע זו מוטל' ג"כ על יחיד שאירע לו איזה צרה שיגזור תענית על עצמו ויפשפש במעשיו וכן יעשו כל השייכי' והגלוים לצרה הזאת · ואז ימצא מקבל התענית בשביל תשובה ותשובה זו עושה כמצוה ועושה · ויאמר בקבלת תענית הנני מקבל עלי תענית יחיד להתענו' למחר כאשר צווני ה' אלהי לשם יחוד קב"ה ושכינתי' ע"י ההוא טמיר ונעלם · ויתכן הלשון דכאשר צוני ה' אלהי ע"ד ראיתא בפ' במה מדליקין על ענין נוסח הברכה של מצוה דרבנן שאומרים וצונו והיכן צונו רב אויא אמר מלא תסור רב נחמי' אמר שאל אביך ויגדך זקנך ויאמרו לך ע"כ ·

כתב הרמב"ם בפ"א כל השרוי בתעני' בין שהיה מתענה על צרתו או על חלומו בין שהיה מתענה עם הציבור על צרתם הרי זה לא ינהיג ערונין בעצמו ולא יקל ראשו ולא יהיה שמח וטוב לב אלא דואג ואונן כענין שנאמר מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו עכ"ל · ומי שאינו עושה כן לא עלה בידו אלא העינוי שמענה את עצמו כי ענין התענית הוא להכניע את החומר ולהגביר את כח השכלי ולהיות מדומנת עה"ב שאין בו לא אכילה ולא שתיה רק נהנין מזיו שכינה · כן יתהנה ג"כ להיות כל היום דבוק בו ית' בתשובה תפילה וצדקה ותלמוד תורה כנגד כלם · וק"ו שיהיה סור מרע להרחיק מעליו כל נדנוד עבירה וכל מדה מגונה ובפרט ישמור מהכעס שהוא הפגם הגדול שבעול' כי הכעס הוא אל זר והוא בא קצת בטבע למי שהוא ריקן מאכילה ושתיה ע"כ יגבור על הכעס וכ"כ רבינו תם בספר הישר גם לא ישיח שום שיחה בטילה רק כל מגמתו תהיה על דביקתו בהש"י · ואף אם יהיה לו איזה משא ומתן ביום באמונה

כאמונה ובנחת וימהר לחזור לדבוקותו :

ז"ל הטור סי' תק"פ כתב בה"ג אלו הימים שמתעני' בהן מן התורה והמתענה בהם לא יאכל ולא ישתה עד הערב באחד בניסן כו' עד סוף הפי' ע"ש · אכן יש נוסחאו' מחולפת בקצת מהם · כתוב שם בטור בכ"ו בו מת יהושע בן נון · ובכלבו סי' ס"ג כתיב בעשרים ושמונה בו מת יהושע בן נון · אמנם בספרי בה"ג שלנו כתוב ג"כ כמו בטור בעשרים וששה מת יהושע והכי נהוג לילך אחר רוב הנוסחאו' כתב הטור כ"ח באב כבה נר מערבי בימי אחז אמנם בנוסח בה"ג שלנו אית בשבעה עשר באב כבה נר מערבי · ובכלבו כתוב ג"כ כמו בטור כ"ח באב · כתוב בטור ב"ו באלול מתו מוציאי דבת הארץ אמנם בנוסח בה"ג שלנו ובכלבו כתוב בשבעה באלול · כתוב בטור בחמשה בתשרי מתו כ' איש ונחבש רבי עקיבא בן יוסף · ובנוסח בה"ג שלנו איתא בעשרה בו · אמנם בכלבו הוא ג"כ כמו בטור · כתוב בטור בז' בתשרי נגזרה גזרה על אבותינו שימותו בחרב וברעב ובדבר מפני מעשה העגל · ובנוסח בה"ג איתא גירסא אחרת ונראה כי הוא מוטעי' · ובכלבו אית' בששה בו נגזר על אבותינו שימותו בדבר בחרב ברעב · בשבעה בו מתו עושי העגל · ב"ז בו נהרג בן החכם רבי יהונתן זצ"ל ע"כ הרי הוסיף שני ימים תענית כתב בטור בז' במרחשון עורו עיני צדקיהו ושחטו בניו לעיניו · ובנוסח בה"ג ובכלבו איתא בששה בו כתב בטור בכ"ח בכסליו שרף יהויקי' את המגילה אשר כתב ברוך בן נריה ובנוסח בה"ג שלנו איתא בשמונה בכסליו ובכלבו איתא בחמשה בכסליו · ונ"ל דאף המתענה בהם ורוצה להחמיר ולהתענות בכל הנוסחאות לא יתענה בכ"ח שהוא בחנוכה מאחר שאין הנוסחא מוסכמת ·

אמרו הקדמונים תענית אותיות ת"ת ענ"י והו ענין מה שארז"ל אגרא דתעניתא צדקתא · הפי' הוא כשהאדם מתענה אז הוא חסר לחם שאינו אוכל וכואב לו אז מרגיש צער העני שתמי' הוא חסר לחם איך הוא בצער ובכאב ומרחם עליו · וז"ל אבא מורי הרב ז"ל בספר עמק ברכה ויתן ממונו לצדקה ביום התענית לקיים מ"ש ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מארך וי"א שיתן מה שלא אכל היום לעני לערב שאם לא עשה כן נראה כמו שלא התענה לשם שמים רק כדי להרויח בתעניתו מיעוט הפיזור ואפשר לדקדק ענין זה בדברי הנביא שאמר הלא פרוס לרעב לחמך הלחם שלך שהיה מגיע לחלקו לאפוקי שלא יתן חלק אשתו ובניו שהוא חייב במזונותם אם אין לו כדי לפרנסם אלא בצמצום לפחות חלקו יתן · כך מצאתי כו' עד דיע"ז רמז דהמע"ה שאמר לשלמה בנו ואני בעניי הכינותי לבית ה' זהב ככרים מאה אלף וכסף אלף אלפים ככרים ולנחשת ולברזל אין משקל כי לרוב היה ונומר וקשה בזה הפסוק מ"ש ואני בעניי הכינותי מי יתן והיו כל עם ה' עניי' כמותו ואדרבה ה"לל ואני בעשרי הכינותי · אלא ה"פ שידוע שדהמע"ה אחר אותו מעשה של בת שבע היה בעל תשובה גדול כאומרם ז"ל שהוקם ועלה של תשובה ויעיקר התשובה היא התעני' והנה בודאי דמי סעודתו היה הרבה כי היה מלך וסעודתו גדולה והיה בכל תענית ותענית שהתענה מקדיש דמי סעודתו לגבוה ואח"כ אחת לאחת למצוא חשבון כך דמי כל הסעודו' מאה אלף ככר זהב ואלף אלפי' ככר כסף · ויע"ז אמר ואני בעניי ונומר ר"ל בעניי כשעינה עצמו והתענה הכין כל אלה כי לא רצה להנות ממה שקימץ מכח התעניו' והקדישם לשמים יע"כ ואני מצאתי כן בירושלמי בפרק הפאה נתנת חביא הפסוק דלעיל ואני בעניי ונומר ומקשה התם כאי בעניי אם היה זה הכסף הגדול בידו קודם, שהקדיש עשיר היה ותירצו בעניי שהיה מתענה ומקדיש סעודתו לשמים הרי מבואר כדברים הנ"ל וכן הוא ברד"ק בדברי הימי' בפסוק הזה ·

המנהג הזה להתענות יום שמת בו אביו ואמו מידי שנה בשנה · ונראה בעיני שגם מנהג יפה הוא להתענו' יום שמת בו רבו מובהק כי חייב אדם בכבוד רבו ויראתו יותר משל אביו · כתב מהרי' קולון בשרש ל"א שאם אירע יום שמת בו אביו בשבת או בר"ח יש לדחותו למחר וראוי לנהוג כן אף שכתב רמ"א שאין נוהגין כן אבל אם גם למחר הוא יום שאין מתעני' בו הואיל ואדחי אדחי :

כתב רמ"א בהג"ה בטור י"ד סי' ת"ב בענין תענית יום שמת בו אביו או אמו וז"ל אם חל תענית זה בע"ש דינו כשאר תענית ועיין בא"ח סי' רס"ט מיהו אם בפעם ראשון השלי' נהוג כן כל ימיו עכ"ל ויען כי דבריו סתומי' כגון רא צריך אני להודיע מה שכתב הגאון רש"ל בתשובה בענין זה וכלל דעתו היא שתולה בפעם הראשון שאם יבא פעם הראשון של יום שמת בו אביו בע"ש אזי הרשות נתונה לו אם להשלים או לא ואם או אינו משלים אזי אין צריך להשלים לעולם כשחל בע"ש אבל אם בפע' הראשון היה חל בחול והוצרך להשלים אז מחויב לעולם להשלים אף כשחל בע"ש

במסכת ברכות פרק א"ע רבא לא גזר תעניתא ביומא דעיבא משום שנאמר סכות בענן לך מעבור תפלה ע"כ ההחלת התענית הוא מיום אשר משים אל לבו כמ"ש השי' לדניאל ע"כ לא גזר רבא תעניתא ביומא דעיב' אף כי אפשר דלמחר יהיה יום צלול · כי אין לפרש דלא גזור להיות התעני' ביומא דעיבא כי מנא יידע שלמחר יהיה יומא דעיבא :

מענין העבודה

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ושכנתי בתוכו ה"לל אלא אמר ושכנתי בתוכם כי כל אדם מחויב לעשות מקדש ודבר זה נוהג תמידי והזוהר כתב כי התפילין שהם סוד המרכבה שאדם מניח הוא המקדש גם יטהר האדם את עצמו וכל אבריו ואז הוא בצורת משכן ומקדש וז"ל תכתי' פר' תרומה ידוע כי המשכן וכליו הכל ציורים גופניים להתבונן מהם ציורי' עליוני' שהם דוגמ' להם ומכלל העניני' הנפלאי' הנכללים בו הוא מה שתמצא המשכן על ג' חלקים לפנים מה כפורת חוץ לפרוכ' שהוא אהל מועד חצר המשכן כנגד המציאות שנחלק לג' חלקים עולם המלאכים עול' הגלגלים עולם השפל וכן מצינו האדם שהוא עיקר הכל שהו' דוגמת המציאות בג' חלקיו ונקרא עולם קטן והוא נחלק לג' חלקים עולם הדבר ועולם החיות ועולם תטבע' · החלק הראשון שבמשכן לפנים מהפרוכת ושם הארון והלוחות והכרובים שהם כלי' פנימיים נעלמים והם מרכבה לשם ית' כמ"ש וכבוד אלהי ישראל עליהם מלמעלה וכתיב יושב הכרובי' וזהו כנגד עולם המלאכים שהם צורות נפרדות נעלמו' והם שכלים נפרדים מרכבה וכסא להקב"ה וכנגדן באדם עולם הדבר והוא הראש שהוא משכן החכמה ושם השכל שופע על המוח כי הצדיק השלם מרכבה להקב"ה וכמו שהיו אבות העולם ושכינה שורה עליו במצות תפילין שבראשו ובידו כנגד המוח והלב שהם כנגד שני הכרובים ומכאן תוכל להתבונן דוגמת המניח תפילין וכמה גדול כחו · החלק השני מחוץ לפרכת הוא אהל מועד ושם השלחן והמנורה ומזבח הקטורת שהם כלים נכבדי' פנימיי' לא במעלת פנימיות הראשונים והם כנגד עולם הגלגלים שהן נמצאים נכבדים מספרים כבוד אל והעולם מתקיים מתנועתם וכנגדן באדם עולם החיות והוא הלב שהוא מאברים הפנימיי' שכל החיות תלוי בו וכל הגוף מתקיים בתנועתו · החלק הג' חצר המשכן בו היה מזבח הנחשת והוא מזבח העולה אשר עליו מקריבין הקרבנות ושם ב"ה מקבלין הפסד והוא כנגד עולם השפל הזה שהוא בעל הויה והפסד וכנגדן באדם עולם הטבע והוא מהטיבור ולמטה כי משם בא ההויה והוא ראשית הפסד הגוף כי ההפסד הוא סיבת ההויה שאם לא נמצא הפסד בעולם לא תיתה מצטרכת ההויה הא למדת שהמשכן על ג' חלקיו כנגד ג' חלקי המציאות שעליהם אמר דהמע"ה ברכו ה' מלאכיו גבורי כח ברכו ה' כל צבאיו · ברכו ה' כל מעשיו · עכ"ל · וז"ל הזוהר פרשת שלח לך ת"ח כד ברא קב"ה בר נש בעלמ' אתקין לי' כגוונ' עילא

קירא ויהיב לי׳חילי׳ ותוקפיה באמצעית בגופא דתמן שריא ליבא דהוא תוקפא ומזונא דכל גופא ומתמן אתזן כל גופא וכל אינון שייפי דגופא מתמן אתזנו והא לבא אחיד ואתקף באתר עילאה דלעילא דאיהי מוחא דרישא דשרי לעילא ואחיד ביה ודא אתקשר בדא כגוונא דא אפקין קב״ה ועביד לי׳ חד גופ׳ ואתקין שייפי דגופא סחרניה דלבא ולבא שרי באמצעית׳ וכל גופא וכל אינון שייפין אתזנו מהו׳ לבא דהוא תוקפ׳ דכלא וכלא ביה תליין וההוא לבא אתקשר ואתאחיד במוחא עילאה דשריא לעילא׳ כך הוא כד ברא קב״ה עלמא אסדר לימא דאוקיינוס דאסחר כל ישובא דעלמא וישוב׳ וישובין דכל שבעין אומין כלא אסחר לירושלים וירושלים באמצעות׳ דכל ישובא שריא והוא אסחר להר הבית והר הבית אסחר לעזרות ואינון עזרות סחרן ללשכת הגזית דתמן סנהדרי גדולה יתבין ותנינן אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלחודייהו ולשכת הגזית אסחר לבית האולם והאולם למזבח והמזבח אסחר להיכל וההיכל לבית קדש הקדשים דתמן שכינה שריא וכפורת וכרובי׳ וארון והכ׳ הוא לבא דכל ארעא ועלמא ומהכא אתזנו כל אינון אחרי דישובא דאינון שייפי גופא ולבא אתזן ממוחא דרישא ואתאחיד דא ברא הה״ד מכון לשבתך פעלת כגוונ׳ דא לעילא ולעילא כו׳ עכ״ל׳ ואחר שיתעורר האדם שהוא תמונת המשכן והמקדש אז יקריב בו קרבן ותהא התפילה וז״ל הטור א״ח סי׳ ס״ח התפילה היא במקום הקרבן דכתיב ונשלמ׳ פרים שפתינו וכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכי יש עבודה בלב אלא איזוהי עבודה שהיא בלב הוי אומר זו התפילה ולכן צריך לזהר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים ומעומד דומי׳ דעבודה דכתיב לעמוד ולשרת׳ והשוואת רגלים בכהנים בעבודה׳ וקביעת מקום כמו הקרבן שכל א׳ קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו׳ ושלא יחוץ דבר בינו לבין הקיר ובינו לקרקע דוגמת הקרבן שחציצה פוסלת בינו לבין הכלי ובינו לרצפה׳ וראוי לו שיהיו לו מלבושי׳ נאים מיוחדי׳ לתפילה כמו בגדי כהונ׳ אלא שאין כל אדם יכול לבזבז ע״ז ומ״מ טוב הוא שיהיו לו מכנסי׳ מיוחדים לתפילה משום נקיות ואחר שיעשה דוגמ׳ הקרבן עולה לריח נחוח למקום שהקרבן עולה והמלאך עושה אותה כתר לקונו עכ״ל׳

עוד׳ קיום הקרבן עתה בשלש אלה השלמיות דהיינו שלימות הגוף ושלימות הממון ושלימו׳ התורה סימנם מג״ן ממו״ן גוף נפ״ש הקרבן מצד שלימות הנפש שהוא שלם בתורה ארז״ל התורה מכפרת כאלו הקריב כל הקרבנות שנ׳ זאת התורה לעולה למנחה לחטאת לאשם ולמלואי׳ ולזבח השלמים כל העוסק בתורה הוא כאלו הקריב את כולם׳ הקרבן מצד שלימות הגוף דהוא התענית כמו שיתבאר לקמן׳ הקרבן מצד שלימות הממון הוא שלחנו של אדם הערוך ומוכן גם לעניי׳ כדגרסי׳ בפרק הרואה אמר רבי יודא אמר רב ג׳ דברים מאריכין ימיו ושנותיו של אדם המאריך בתפילתו והמאריך על שלחנו ׳פרש״י שמתוך כך עניי׳ באים ומתפרנסי׳ והמאריך כו׳׳ ופי׳ שם ראיה לכל א׳ וא׳ ואמר טעם למאריך על שלחנו דלמא אתי עני׳ ויהיב לי׳ דכתיב המזבח עץ שלש אמות גבוה וכתיב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה׳ פתח במזבח וסיים בשלחן רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרווייהו כל זמן שבה״מ קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו׳ ע״כ:

עוד קיום הקרבן עתה בזמן הזה בג׳ עליות שהם זו ע״ג זו דהיינו מעשה דיבור מחשבה׳ כי הקרבן בזמנו היה צריך לג׳ אלה׳ מעשה הוא מעשה הקרבן בעצמו׳ דבור הוא הוידוי דא״לכ זבח רשעים תועבה׳ שעם הקרבן צריך להיות תשובה כמבואר במסכת ברכות פרק מי שמתו דף כ״ג׳ מחשבה כי צריך להיות לשמו כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן לא עלו לבעלים לשם חובה׳ גם המחשבה מפגלת׳ והמתעסק בקדשי׳ פסול כך צריך האדם להקריב עצמו להקב״ה במעשה בדיבור במחשבה וכ״כ הציוני פרשת ויקרא וז״ל בעבור שמעשה בני אדם נגמר בכחשב׳ ודבור ומעשה ציוה הש״י כאשר יחטא האדם יביא קרבן ויסמוך ידיו עליו נגד המעשה׳ ויתודה בפיו נגד הדבור וישרוף באש החלב המכסה את הקרב ועל הכליות ויותרת על הכבד שהם כולם כלי המחשבה והמסכימי׳ כחטא והמוציאים מכח אל הפועל׳ וכן הכרעיים נגד ידיו ורגליו של אדם העושי׳ מלאכתו ויזרוק דמו על המזבח כנגד דמו ונפשו כדי שיחשוב האדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו ונפשו וראוי לו שישפוך דמו וישרוף גופו לולי רחמי הש״י שלקח ממנו תמורה של קרבן תמור דמו נפש תחת נפש וראשי אברי הקרבן נגד ראשי אבריו׳ עכ״ל׳

האדם יקריב את עצמו במעשה כיצד הוא סימן אבילות על ירושלים שמראה בכל פעולתיו וכזה בונה ירושלי׳ ע״ד שוש אשיש כל המתאבלי׳ עליה׳ כי האבילו׳ מזכך וסותר את החורבן וזה הסותר הוא על מנת לבנות כי בהאבילה מתעורר הזכרת ירושלים לטובה׳ ורמז לדבר תכף בחורבן ירושלים נולד משיח כמוזכר במדרש רבה דאיכה על כן אין להתאבל בשבת כי בנין ב״ה אינו דוחה את השבת׳

בדיבור כיצד׳ ונשלמה פרים שפתינו וארז״ל העוסק בפרשת קרבנות כאלו הקריב קרבנות׳

במחשבה כיצד׳ הוא סוד גמר בלבו למסור את נפשו בשביל קדושת הש״י ואז מקוים בו אדם כי יקריב מכם שיקריב את עצמו להש״י׳ אם מצאן קרבנו ע״ד נחשבנו כצאן לטבחה:

גם ענין המחשבה היא כשעוסק בפר׳ קרבנות לא די מוצא שפתיו מה שמדבר אלא צריך להבין על כל מה שאומר ויתן מחשבתו על זה כי המחשבה מפגלת בקרבן ע״כ ארז״ל כל העוסק בפ׳ הקרבנות ולא אמרו כל ההוגה כי התעסקות רוצה בו הבנת הענין שזהו עסק וכענין עסק בפרשת קרבנות צריך לברר איזה פרשיות וגם סדרן׳ **וז״ל** אבא מורי זלה״ה בספר עמק ברכה וכשיגיע לפרשת התמיד יקרא כפ׳ בראשית בכל פרשת היום ויום שלאחריו ג״כ כגון ביום א׳ יקרא בתחילה בראשית וכו׳ וגם פ׳ ויאמר אלקים יהי רקיע וכו׳ עד ויהי ערב ויהי בקר יום שני ועד״ז יקרא כל ששת ימי המעשה בפ׳ השייך ליומו ופרשה השייך ביום מחר עד ביו״ו יקרא ויאמ׳ אלקים תוציא הארץ וכו׳ עד אשר ברא אלקים לעשות כמו שהיו עושים במקדש קורין מעשה בראשית בכל יום בשעת העבודה כדאית׳ במסכת תענית (בפ׳ שלשה פרקים) אנשי מעמד קורין במעשה בראשית ביום הראשון של שבוע בראשית ויהי רקיע׳ ביום השני יהי רקיע ויקוו המים וכו׳׳ ואחר שקרא פרשת היום יתחיל לומר פ׳ הכיור וכו׳ כי היא העבודה הראשונה׳ ואח״כ יאמר פר׳ תרומת הדשן כמ״ש הש״ע סי׳ א׳׳ ואח״כ יאמר פרשת וזה אשר תעשה על המזבח וכו׳ בפרשת תצוה עד לדבר אליך שם כי היא מעין פרשת תמיד וציווי לדורות כמ״ש שם עולת תמיד לדורותיכם׳ ואח״כ יאמר פרשת התמיד וידבר יי׳ וכו׳ כמו שהיא כתובה בסידורים שלנו׳ ונשנית בשביל דברים הרבה שנתחדשו בה כמו שפי׳ הרמב״ן ז״ל בפרשת פנחס ע״כ טובים השנים׳ ויאמר אחריה פסוק וערבה ליי׳ מנחת יהודא וגומר כמ״ש הטור סי׳ מ״ח ואח״כ יאמר אביי הוה מסדר סדר מערכה וכולו כמו שהוא כתוב בא״ח סימן מ״ח ואח״כ רבון כל העולמים אתה צויתנו להקריב קרבן התמיד וכו׳ כמו שהובא בא״ח סי׳ הנזכר׳ ואח״כ יאמר פרשת מזבח מקטר קטורת עד לדורותיכם׳ ופ׳ סמני הקטורת ועשייתו כי אחר הקרבת התמיד מקטירין הקטורת ואח״כ ברכת כהנים כי אחר כך מברך את העם דכתיב וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה אלמא לאחר העבודה ברכה כן מסיק בגמר׳ פ״ב דמגילה וכן הוא בב״י סי׳ א׳׳ וראוי היה לסמוך אל זה פרשת העולה׳ ומנחה ושלמים וחטאת ואשם כמ״ש

הטור

הטור סימן א' אלא שאין שהות לאומרו בצבור · ואפי' זה שהזכרתי לעיל אין שהות לאומרו בצבור רק זריזין מקדימין למצוה לעמוד בהשכמה וקוראים פרשת התמיד ביחידות עם כל הנלוה אליה בעלות השחר · ואח"כ יאמרו פרשת העולה והמנחה כו' קודם ברוך שאמר אם יש לו שהות · ובתחלה יאמר רבש"ע בזמן שב"ה קיים אדם חוטא מקריב קרבן כו' כמו שהוא בא"ח סי' הנזכר ואח"כ יאמר אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע שמא יחטאו ישראל ותעשה להם כדור המבול א"ל במה אדע וכו' כמו שהוא בפ"ב דתענית ובסמ' בני העיר עד ואני מוחל להם כל עונותיהם ויאמר עוד · ואמרי' נמי בסוף מנחות אר"י מאי דכתיב זאת תורת החטאת וזאת תורת האשם כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת כל העוסק בתורת האשם כאלו הקריב אשם · ויאמר עוד מ"ש בסוף מנחות כתיב בכל מקום מוקטר מוגש לשמי וכי בכל מקום וכולי · ואח"כ יאמר הפרשיות כמו שהם נסדרים זו אחר זו בפרשת ויקרא · עולה · מנחה · שלמים · חטאת אשם תלוי · אשם ודאי · פרשת העולה · היא מתחלת ויקרא עד ונפש כי תקריב ועוד בפ' צו זאת תורת העולה עד לא תכבה כמ"ש ב"י בשם א"ח · פרשת המנחה בויקרא ונפש כי תקריב וכו' עד תקריב מלח ועוד בפ' צו · זאת תורת המנחה וכו' עד כל אשר יגע בהם יקדש : פרשת שלמים בויקרא ואם זבח שלמים קרבנו וכו' עד לא תאכל · ועוד בפ' צו וידבר ה' וגו' המקריב את זבח השלמים וכו' עד בני ישראל פרשת חטאת בויקרא ואם נפש אחת כי תחטא וכו' עד אשם לה' פר' אשם ודאי בויקרא וידבר ה' וגו' נפש כי תחטא וכולי' עד לאשמה בה · ועוד בפ' צו זאת תורת האשם עד לו יהיה כי כל הפרשיות הללו נשנו בשביל דבר שנתחדש בהן כמו שפירשו המפרשי' ז"ל בכל הפרשיות השנויות בענין הקרבנות אחת לאחת למצוא חשבון החידושי' ומצאת כי תדרשנו ע"כ טוב לצרף כל א' וא' לדומה לה ולאומרם ביחד ואעפ"י שאינם סמוכים זו לזו בתורה אין מוקדם ומאוחר בקריאה · ובנוסח פרשת העולה יאמר אחריה רבון כל העולמים כו' כמ"ש הטור בסימן א' · וכן יאמר בפ' המנחה והשלמים והאשם תלוי ואחר פר' החטאת ופר' אשם ודאי לא יאמר כן לפי שאינם באין בנדבה או יאמר אחר פר' החטאה בלשון שכתב מהרש"ל בתשובה וז"ל יאמר אחר פר' החטאת רבש"ע אם אני חייב חטאת י"ר מלפניך שיהא חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי חטאת בזמנה וכן אחר פרשת האשם ודאי יאמר אם אני חייב אשם וכו' · ובשבת וי"ט לא יאמר כ"א פרשת התמיד וכל הנלוה אליה אבל פרשת עולה ומנחה ושלמים שהם קרבנות יחיד הבאים בנדר או בנדבה נלע"ד דלא יאמר לפי שאין קרבים נדרים ונדבות בי"ט וק"ו בשבת כדאיתא במכת שבת ובמסכת ביצה וכ"ש פר' חטאת ואש' שלא יאמר אות' כהטע' הנזכר ומפני זה אנו נוהגים שאין אומרים מזמור לתודה בשבת וי"ט לפי שתודה קרבן יחיד ואין קרבן יחיד קריבה בשבת וי"ט וכ"כ התניא בשם שבולי לקט בסימן ט"ו וכ"כ תכל בו בסי' ד' וכתב הראש בפרק מי שמתו וז"ל ואין מתפללין תפילת נדבה בשבת לפי שאין שום קרבן נדבה בשבת עכ"ל הראש וטעם כלם כי הקריאה באלה כאלו הקריבום כמ"ש רז"ל כל זמן שקורין בהן מעלה אני עליהם כאלו הקריבו' לפני ומזה הטעם עצמו כתבו קצת המפרשים ליזהר לומר פסוקי הקטורת מתוך הכתב ולא בעל פה משום שהאמירה במקום ההקטרה וחיישינן שמא ידלג א' מסממנים ואמרינן שהוא חייב מיתה אם חיסר אחד מסממניה · וסדברי הטור נ"כ משמע שאין לומר הקרבנות אלא בזמן הראוי להקריב שכתב בסי' א' וז"ל אמנם פר' הקרבנות טוב יותר לאומרם ביום שהם במקום הקרבת קרבן שזמנה ביום ע"כ · ועוד איך יאמר בשבת וי"ט אחר פר' העולה · י"ר מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי וכו' וקרבן יחיד גופו אם היה קרב כהיום הזה הייטב בעיני ה' עכ"ל בעמק ברכה :

ה"ל אחי הגדול מהר"י סג"ל בהגהת ישנוחלין והנה על פי הדברים האלה אומר אני מי שחטא חטא שחייבה עליו התורה קרבן אף אם עשה תשובה גדולה עם כל זה יזהר שיעסוק בפ' הקרבן הבא על אותו החט' כדי שיהא כפרתו שלימה כי מאח' שקבלו החכמים ע"ה שיש תקנה לזה כמו שאמרו כל העוסק בפ' חטא כו' וגם במדרשים הזהירו על זה אין אנו רשאין להתעצל מלגמו' כפרתינו וכל המרבה לשוב זכות הוא לו ופרשיות הקרבנות הם פרש"ת עולה מנחה שלמים : חטאתי קרבן עולה ויורד · תורה וראיתי לסדרם הנה סדור הגון כי לא ראיתים מסודרים כן בשום מקום וגם בשביל דברים שנתחדשו בהם עולה מתחילת פ' ויקרא כו' עד ונפש כי תקריב ומתחילת פרש"ת צו כו' עד לא תכבה · והנה פסוק ולבש הכהן מדו בד וגו' שבפרשה זו שהיא מצוות תרומת הדשן אין עבודתו עכשיו בשעת הקרבת העולה ומצותו הוא קודם הקרבת התמיד ע"כ יאמר זה הפסוק עם הפרשה לא יאמרנו לשם עבודתו אלא בקורא בתורה וכן פסוק ופשט וגומר שלאחריו · ופ' מנחה כסדר ויקרא ונפש כי תקריב קרבן מנחה וכו' עד כל קרבנך תקריב מלח ובסדר צו וזאת תורת המנחה כו' ופ' שלמים בויקר' ואם זבח שלמים קרבנו כו' עד חקת עולם לדורותיכם וכו' ובפ' צו ואת תורת זבח השלמי' אשר יקריב לה' ואם נדר או נדבה קרבנו כו' עד והבשר אשר יגע ואח"כ וידבר כו' דבר אל בני ישראל המקריב את זבח שלמיו כו' עד כארת בני ישראל · ופ' החטאת בויקרא ואם נפש א' תחטא בשגגה כו' עד ונסלח לו ופרשה הסמוכה לה ואם כבש יביא קרבנו עד ונסלח לו כו' פ' צו וידבר כו' זאת תורת החטאת כו' עד וכל חטאת אשר יובא ואם ירצה לקרות את שתי פרשיות החטאת בויקרא לא יתכוין בשתיהן לשם חובה רק על כל פנים באחת מהן יתכוין כקורא בתורה דלא לחזי כמקריב שתי חטאת על חטא אחת וכן אם קורא פ' העול' על שום חטא שחטא שמביאים עליו קרבן עולה יקרא אחת מהפרשיות לשם חובת כפרת החטא ושאר הפרשיות כקורא בתורה או לשם הקרבת עולת נדבה כי היכי דלא לתחזיא כמקריב ב' עולות על חטא אחת וכמ"ש הטור ומהרמ"א ז"ל שלא יאמר שני פעמים פרשת התמיד לשם חובה דלא להוי כמקריב ב' תמידים וכעניין שזכרנו למעלה בשם הפוסקים שכתבו לעניין פטום הקטורת · ופ' עולה ויורד בסדר ויקרא ונפש כי תחטא ושמעה כו' עד לכהן כמנחה ויקרא אחת מהפרשיות לשם חובה פרשת אשם תלוי בויקרא ואם נפש כי תחטא ועשתה עד אשם אשם לה' ובפ' צו וזאת תורת האשם עד לו תהיה ופ' אשם ודאי בויקרא וידבר כו' נפש כי תחטא ומעלה מעל כו' עד סוף הסדר ובפ' צו וזאת תורת האשם ופרשת תורה בפ' צו וזאת תורת זבח השלמים כו' אם על תורה כו' עד לא יניח ממנו עד בוקר · והנה קרבן עולה בהמה ושלמים הצריכין הכתוב מנחה ונסכים ע"כ לאחר שקרא פרשיותיהן יקרא פרשת מנחתם ונסכיהם בסדר שלח לך מפסוק ועשיתם אשה לה' כו' עד סוף הפסוק ויין תקריב ואם לא יאמר פרשת מנחה ונסכין איך יתכן לומר אח"כ יהי רצון מלפניך כאלו הקרבתי עולה בזמנה או שלמים בזמנם ואם הקריב עולה בלא מנחה זבח בלא נסכים הייטב בעיני ה' וגם מאחר שכל העוסק בפ' הקרבנות לשם הקרבת הקרבן הוא במקום הקרבת הקרבן צריך שיהיה דומיא להקרבה בכל חקותיה וככל משפטיה · והנה מעתה נזכור עניין הקרבנות ועל מה הם באים העולה הוא באה על מי שעבר ובטל מצות עשה או על חטא שחטא בהרהור הלב ישוב בתשובה בחרטה ובעזיבת החטא והתודה את אשר חטא עליו כמו שמתודה בשעת הקרבן וכן יהא אומר אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי ועברתי ובטלתי מצוה פלונית והנני שב בתשובה שלימה לפניך ועזבתי דרך רשע' והיש לי ישע וכפר נא לחטאי' ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי ככתוב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח) ואחר כך יקרא פרשת העולה ויכוין בלבו שתהא עסק אמירת הפרשה במקום עסק ההקרבה לכפר על אותו עון שחטא כמו שצריך לכוין בשעת הקרבת הקרבן כדאיתא בגמר' יומא וכן כשיאמר יהי רצון כו' כאלו הקרבתי עולה בזמנה יכוין לשם כפרת החטא וקרבן חטאת באה מי שנכשל בשוגג בדבר שזדונו כרת או שגגתו חטאת כגון שנכשל באכילת חלב או חלל שבת באחת מהמלאכות או שנכשל בחמץ בפסח בזולתן בהכרתות ישוב בתשובה כנ"ל והתודה אם אשר חטא עליו וכן יהא אומר אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי ונכשלתי בשוגג ועשיתי חטא פלוני והנני שב כו' כנ"ל ואח"כ

יקרא פ׳ החטאת ויכוין בלבו כנ״ל וקרבן עולה ויורד בא על מי שהשביעוהו שבועה שאם יודע עדות לחבירו שיעיד לו והוא כבש עדות בין בשוגג בין במזיד ואינו מעיד על מה שידע או כי יבטא בשפתיו ונשבע על שום דבר שיעשנו כגון שיאכל או שילך למקום פלו׳ או שישן או שיעשה שום אחר והעניינים שבעול׳ הזה שיש בידו וברשותו לעשותו ושלא לעשותו אפי׳ דבר שאינו עניין ואין בו ממש כלל כגון לזרוק צרור ממקום למקום וכיוצא בזה והוא נשב׳ על אחת מאלה שיעשנו ונעלם ממנו ועבר על שבועתו ולא עשאו או נשב׳ שלא לעשותו ונעלם ממנו ועבר על שבועתו ועשה וכן אם נשבע לשעבר דהיינו שנשבע שעשה אחד מאלו העניינים ושקר ולא עשה או שנשבע שלא עשה ושקר ועשה מה יעשה ויתכפר לו כפרת נמורה יעשה תשובה שלימה ויתודה כנ״ל ובמקום הקרבן שחייבה אותו התורה ג״כ יעסוק בפ׳ קרבן עולה ויורד ויתכוין בעניין שכתבנו למעלה ואשם תלוי בא על מי שבא לידו ספק כרת כגון שהיו לפניו ב׳ חתיכות שומן אחד של חלב ואחד של שומן כשר ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של כשר אכל או של חלב וכיוצא בזה ישוב בתשובה ויתודה ויקרא פ׳ אשם תלוי ובעניין שכתבנו בסמוך וקרבן אשם ודאי בא על מי שהיה בידו ממון חבירו משוה פרוטה ומעלה וכחש בו הן שהיה בידו בפקדון או שהיה לו עסק עמו ונשאר בידו כלום מממונו משוה פרוטה ומעלה או שגזל וגנב ממנו אפי׳ פרוטה אחת או שכבש שכרו או שמצא אבידתו וכחש בה ונשבע לשקר בראש כל דבר ילך ויחזיר לחבירו את שלו וישוב בתשובה ויתודה את אשר חטא עליו כנזכר ובמקום הקרבן שחייבה אותו התורה ג״כ יעסוק בפ׳ אשם ודאי ויכוין כו׳ כעניין שכתבנו למעלה · וקרבן מנחת ושלמים גם עולה הם באים בנדבה וקרבן תורה בא על מי שנעשה לו נס שחייב להודות יודה לה׳ חסדו ונפלאותיו אשר עשה עמו ובמקו׳ הקרבן יקרא ויעסוק בפ׳ התורה ויכוין בלבו שתהא אמירת הפרשה במקום הקרבן · וכתב הטור לאחר פרשת העולה יאמר רבון כל העולמי׳ יהי׳ רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי עולה בזמנה ולאחר פ׳ המנחה יאמר רבון כו׳ כאלו הקרבתי מנחה בזמנה ולאחר פ׳ השלמי׳ יאמר רבון כו׳ כאלו הקרבתי שלמים בזמנם וכן לאחר פ׳ התודה יאמר רבן כו׳ כאלו הקרבתי תורה בזמנה · והנה פ׳ העולה אם קורא אותה בשביל החטא שחטא שחייבי׳ עליו קרבן עולה כנזכר יתכוין כשקורא הפרשה וכן כשיאמ׳ רבון כו׳ לשם כפרת אותה החטא כמו שכתבתי לעיל ואם קורא אותה בנדבה כי העולה באה בנדבה ג״כ יתכוין בקריאת׳ שתהא בהקרבת קרבן עולה נדבה לשם נחת רוח לו ית׳ כמ״ש רז״ל נחוח לשם נחת רוח לה׳ לשם מי שאמר והיה העולם וכן יתכוין בקריאת פ׳ מנחה ושלמים שהם באי׳ בנדבה · ושאר פרשיות שקרבנותיהן באין לכפר על חטאים ידועים כבר כתבנו למעלה שיתכוין בקריאת כל אחת מהם לכפר על אותו החטא שבא עליו אותו הקרבן כמו שהיה צריך לכוין בשעת הקרבת הקרבן · ולאחר פ׳ אשם תלוי אם נתחייב באשם תלוי יאמר רבון כו׳ כאלו הקרבתי אשם בזמנו וכן לאחר פ׳ אשם ודאי · וכן לאחר פ׳ קרבן עולה ויורד אם נתחייב בקרבנותיהן אמר לאחר קריאת פרשיותיה׳ כאלו הקרבתי קרבן אשם או קרבן עולה ויורד בזמנו כמ״ש למעלה לנבי׳ אינך · והנה קרבן חטאת אעפ״י שאינו בא כי אם על חטא ידוע כנו׳ מ״מ יקרא הפרשה בכל יום ואף אם לא ירע בודאי שחטא חטא שחייבי׳ עליה קרבן חטאת מ״מ יקרא הפ׳ מספק ויכוין בקריאתו שבאם חטא חטא שחייבין עליה קרבן חטאת תהא הקריאה בהקרבת הקרבן ותכפר עליו ואם לא חטא לא תהא הקריא׳ כהקרבת הקרבן רק כקורא בתורה והא מיהא יתנו לו שכר כקורא בתורה כמ״ש הרב״י בא״ח סי׳ א׳ וכן פ׳ אשם ודאי ופ׳ עולה ויורד יאמר בכל יום ויכוין בקריאתו כעניין שכתבנו בסמוך בשם הרב״י · ולאחר פ׳ החטאת יאמר רבון כל העולמים אם אני חייב חטאת יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי חטאת בזמנו וכן לאחר פ׳ אשם ודאי יאמר רבון כו׳ אם אני חייב אשם יהי רצון שיהא זה חשוב לפניך כאלו הקרבתי אשם בזמנו כ״כ הנחות מהרש״ל ז״ל בתשובה · וכן לאחר פ׳ עולה ויורד יאמר רבון כו׳ אם אני חייב קרבן עולה ויורד יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי קרבן עולה ויורד בזמנו · וכן לאחר פ׳ תודה יאמר רבון כו׳ אם אני חייב קרבן תודה יה״מ כאלו הקרבתי תורה בזמנ׳ וכן פ׳ אשם תלוי יש לאמר בכלל יום אף אם אינו חייב בה בודאי מפני שהוא בא גם בנרבה כמ״ש ז״ל שהחסידי׳ הראשונים היו מתנרבים אשם תלוי בכל יום חוץ ממחרת של י״כ כדתנן התם בפ״ו דכריתות ויאמר אח״כ רבון כו׳ כאלו הקרבתי אשם בזמנו או יכוין שתהא הקריאה כהקרבת אשם נזירות שבא בנרבה כמ״ש ז״ל שהחסידים בנרבת לכם היו נודרים עצמם לנזירות כדי שיתחייבו בקרבן אשם נזירות ויהא כוונתו לקרבן אשם נזירות כן כתב הגאון מהרמ״יז״ל וכתב הרב״י סוף סי׳ א׳ שקודם פ׳ התמיד יאמר פ׳ הכיור בפ׳ כי תשא וידבר כו׳ ועשית כיור נחושת עד סוף הפר׳ כי היא העבודה הראשונה ואח״כ פרשת תרומת הדשן והוא פסוק אחר ריש פ׳ צו ולבש הכהן ואח״כ פ׳ התמיד יאמר פ׳ מזבח מקטר קטורת בסוף סדר תצוה ועשית מזבח מקטר קטורת כו׳ עד אועד לך שמה ואח״כ יאמר פ׳ סממני הקטורת ועשיתו כסדר כי תשא ויאמר ה׳ אל משה קח לך סמים כו׳ עד תהיה לך ואח״כ יאמר אלו השני פסוקי׳ בסוף סדר תצוה והקטיר עליו אהרן וגו׳ ובהעלות אהרן וגו׳ ואח״כ יאמר פיטום הקטורת הכתוב בסידורי׳ וכן מצאתי אח״כ בסדר המעמדות ובסידורי הספרדיים כי אחר הקרבת התמיד היו מקריבי׳ הקטורת ואח״כ ברכת כהנים כי אח״כ היה הכהן מברך את העם ע״כ ואח״כ יאמר סדר המערכה אביי הוה מסדר סדר המערכה כו׳ עד כל הקרבנות כולם· רבון כל העולמים כו׳ כמ״ש הטור סי׳ מ״ח ויאמר בזה הנוסח רבון כל העולמים אתה צויתנו להקריב התמיד במועדו ולהקטיר הקטורת בזמנו ולהיות הכהנים בעבודתם ולוים בדוכנ׳ וישראל במעמדם ועתה בעונותינו הרבים חרב המקדש ובטל התמיד והקטורת ואין לנו כהן בעבודתו ולוי בדוכנו וישראל במעמדו ואתה אמרת ונשלמה פרים שפתינו לכן יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו קרב התמיד במועדו ועמדתי על מעמדו ונקטר הקטורת בזמנו וכתב עוד הרב״י שיאמר עם הקרבנות פסוק ושחט אותו על ירך המזבח צפונה לפני ה׳ כדאית׳ במדרש אמר הקב״ה בשעה שקורין לפני מקרא זה אני זוכר להם עקידת יצחק בן אברהם ע״כ ועיין בספר תוצאות חיים פי׳ זה הפסוק וכתב שם שיאמר אותו קודם שיאמר פרשיות הקרבנות ושיש לומר פרשיות הקרבנות קודם שיאמר משניות אזהו מקומן כו׳ ונראה מאחר שהאמירה הוא במקום ההקרב׳ אין להקדים אמירת שום פרשה שבקרבנות לאמירת פ׳ התמיד מאחר שאסור להקריב שום קרבן קודם לתמיד של שחר כדאית׳ בפ׳ תמיד נשחט וזמן הקרבתן הוא אחר התמיד דוק׳ ע״כ אין לומר בכוונה זו שיהא נחשב בהקרבתן בי אם בשעה שראויה להקרבתן דווקא והמיא להא דכת׳ הש״ע סי׳ א׳ והטור סוף סי׳ מ״ח שפרשיות הקרבנות לא יאמרם אלא ביום לפי שאין הקרבתן אלא ביום וכשיאמר בשבת וי״ט פרשיות ועניני הקרבנות לא יכוין בהם לשם הקרבת קרבן זולת קרבן התמיד והקטורת וקרבנות המוספין כי הם קרבין בשבת ולא שאר הקרבנות ע״כ בשקורא ועוסק בשאר פרשיות ועניני הקרבנות לא יכוין בהן כאלו הקריב הקרבן רק כקורא בתורה ומ״ש א״מ ז״ל בספרו עמק ברכ׳ שאין קורין בפרשיות הקרבנות בשבת וי״ט נראה בודאי שכוונתו לומר דוקא כשמכוין בקריאתו כמו שצריכי לכוין בקריאת פ׳ הקרבנות דהיינו לשם הקרבן ותדע לך שהרי שונין המשניות שבאיזהו מקומן וסרת לי הפרשיות ומה לי פירושיהן ואין אני מודה לו בזה לקרות פרשיות הקרבנות בשבת איתן שאינן נוהג בשבת כי מה תאמר שעוש׳ זה כקורא בתורה · דבר בעתו טוב יותר שיעסוק בתורה מענינה של הפרשה של אותו השבת · וכשקורא פרשיות הקרבנות מ״מ מחזי כמקריבן · ומה שתביא ראיה ממשני׳ דאזהו מקומן שאומרים אותם בשבת. אין זה ראיה דאמירת אלו משניות לא נתקנו במקום הקרבה רק תחילת תקינם היה משום הא דאמר רב ספרא לעולם ישלש אדם שנותי׳ שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמוד כו׳ כדאית׳ בטור א״ח סי׳ נ׳ · וכתב הכ״י וכתב הרא״ה שתקנו לשנות פ׳ איזהו לפי שאין באותו פרק מחלוקת והיא משנה ברורה למשה מסיני עכ״ל · אבל פרשיות הקרבנות שתיקן אמירתם הוא כאלו הקריב קרבן ראוי למנוע מלאמרם בשבת אפי׳ אם כוונתו כקור׳ בתורה

לעסוק

לעסוק בתורה מענייננו של יום עדיף טפי:

ענין גדול ונורא הוא אמירת הקטורת בכל יום בוקר וערב וכ"כ הטור א"ח סוף סימן קל"ג והאריך מאוד בזוהר בזה והזכיר כמה תועליות ועניינים גדולים היוצאים מזה · העתקתי בשער השמים שהוא פי' על הסידור ע"ד הקבלה עיין שם:

נשלם פרק נר מצוה

פרק תורה אור

ענין ט' באב · כתיב שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה · וכתיב כה אמר ה' צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה · מדברי נביאים וכתובים ומדברי רביתינו ז"ל בתלמוד ובמדרשים ובזוהר נתבאר גודל החיוב המוטל להתאבל על חורבן ב"ה ועל הגלות · והטעם הענין הוא מפני כבוד השכינה כי מפני חטאינו גלינו מארצינו · וכביכול השכינה בגלות והשפחה תירש גברתה ונבר האויב מצד הקליפה סטרא אחרא · וכבוד בית ה' נשרף ואין עולה ואין זבח ופסקה הנבואה ורוח הקודש ורוח הטומאה נתפשט ועם ה' אומה הישראלית נתנו לדבר ולחרב ולרעב ולשבי ולבזה ועוד היום הם בין האומות ככבשה בין הזאבי' ובחרפה ובבוז וכל זה הוא חילול השם · אוי נא לנו כי חטאו אבותינו ואנחנו לא נטהרנו על דא ודאי קא בכינו כי גרמנו כל אלה · ובשומינו על לבינו זה בצום ובבכי ובהספד ובהתעוררות לב לצעוק · השיבנו ה' אליך ונשובה · אז כלה ענן וילך דהיינו הקליפה מתמעטת ואנחנו מזדככי' מכח הצער והחרטה וגם היסורים ממרקין:

ובגמר המירוק לנו בעת הגאולה לא די שנחזור למעלת הגדולה שהיה לנו כבר אלא אף זו שיהיה יתרון גדול לאור העתיד בכמה מעלו' טובות יותר ממה שהיה כמו שזכרתי בארוכה בהקדמה תולדות אדם ויתבאר גם כן לקמן: ויתרון התרוממו' הזה בא מכח חושך הצרות וכל המרבה להתאבל הוא מוסיף על עצמו אור חדש גדול לעתיד · כי בגדול האבילות נראה כאלו עתה נתחרב ב"ה · והנה מכה המכה הגדולה של החורבן ב"ה נטלו ישרא' אפוכי בדאיתא במדרש תם עונך בת ציון כו' ויתבאר לקמן · והמתאבל נראה בעיניו כאלו עתה נעשה החורבן ושוקל אפוכי וכן הוא תמיד באבילתו · ואז מזדכך לגמרי ומתבטלין הקליפות ואז יבא האור הגדול בלי הפסק שום מסך ומזה נמצא כל הגליות והצרות יבאו באחרית הימים לטובה והם לתכלית עצם הטוב · ובזה מבואר המדרש באיכה רבתי · כי ה' הוגה יכול על מגן ת"ל על רוב פשעיה · קשה דקארי לה מאי קארי איך היה ה"א שבחנם ישלח הקב"ה פורעניות · אפכא מצינו שבחכם חונן כמ"ש על פסוק וחנותי את אשר אחון כו' אבל להכות מכות חנם חס ושלום חנם נקרא ענין פעולה שאין יוצא ממנה דבר תכלית נצחי · עו"א כי ה' הוגה יכול על מגן כלומר שלא יהיה יוצא מזה פעולה טובה נצחיית · רק המכות והיסורין הם לנקום מהם על מה שעברו עו"א על רוב פשעיה · כלומר המכות והיסורים מזככים אותם ומשברין הקליפות והם נקראים רוב פשעיה · כי בעו"ה הקליפות נתפשטו שהם הרוב כי ראיתי בני עליה והמה מועטי' ועליהם הרמז לא תהיה אחרי רבים לרעות והמכות והגליות והצרות ובפרט צרת חורבן המקדש הם מזככים ויתבטלו הקליפות שהם עתה הרוב · ולעתיד לא זו שיהיה רוב תשבחות אלא ומלאה הארץ דעה מקטני ועד גדולם · ולזו הסיבה נקרא ט' באב מועד כי מתוך צרה רוחה וזה"ש ששו אתה משוש וגומר וכן מ"ש בי הד' צומות יהיו לששון ולשמחה אשר ע"ז בא הרמז בתורתינו הקדושה שאמר אהרן חג לה' מחר ומצאתי בקונטרסי דהארי' ז"ל שהדברים כפשטן כי יש מחר שהוא לאחר זמן · ויהיה חג לה' מחר שהוא י"ז בתמוז כי יהיה לששון ולשמחה:

ת"הס
ראה העלבון וחילול השם כשגדר טיטוס בפרוכת ויצא
ויצאו דם קטפר כו': ואף שלפי האמת היה דבר טבעי
כי הכ"ג היה מזה כ"כ בקודש הקדשים ז' הזאות אחד
למעלה וז' למטה ותכן אם נגעו הדמים בהפרוכת נבלעו ·
ולא יצאו שבהיותן השכים כמה פעמים נגעו וכדם
נבלע בפרוכת בכמה שנים בייקדש שהיו נבלעים
בייקורין · ועתה כשחלל קדושת הפרוכת וכשלקח תוקף
קדושה ייומכו · או יצאו אלו הדמים כטבע · מ"מ
היה חילול השם לעיני הגוים · וכיון שהיה סונר הרשע
שהרג את עצמו:

ועוד תתבונן ותראה ענין נפלא · הנה דבר בעתו מה טוב · ואנחנו רואים שהפרשיות שהם תמיד בשבתות דבין המצרים דהיינו מטות ומסעי ודברים שבהם מוזכר ניצוח ישרא' להאומות וחילוק הארץ · והוא ההיפך מעת רעה שבאותן הימים · ולפעמי' ג"כ פרשת פנחס בהתחלת המצרים ועם כל מועדי ה' · אלא הענין הוא כמ"ש שהצומות יתהפכו למועדים והגלות גורם קיום הארץ לעתיד · ובמקום חדשיכם ומועדיכ' שנאה נפשי יתהפך מאבל לי"ט · ורמז גדול בסיום פר' המועדות דהיינו בסוף פרשת פנחס אמר ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה וזהו פרשת המועדות ומסיך לי' וידבר משה אל ראשי המטות · והיה מן הראוי לומר ולהתחיל וידבר ה' אל משה לאמור איש כי ידור נדר וכו' ורש"י כתב ע"פ רז"ל ויאמר משה להפסיק הענין כו' · אבל אינו מתורץ אמר כמו בכל התורה כלה וידבר ה' אל משה · אלא הענין ראשי מטות יש תיבות למועדים כי בטלו המועדים בחורבן הבית שבתו חדשים ושבתות וי"ט כי שבת משוש לבינו הם ראשי המטות נפלה עטרת ראשינו הם הסנהדרין הגדולה שגייר נבוכד נאצר בזנבות הסוסים וזה בא להם מכח איש כי ידור נדר כו' שהתירו הנדר השבועה לצדקיה כמו שתבאר לקמן · אבל לעתיד תחזור העטרה לאחר הגליות והמסעו' מוצאיהם למסעיהם · אלה מסעיהם למוצאיהם כמו שיתבאר לקמן · ע"כ אחר המסעות מוזכר חלוקת הארץ · ואחר כך יקויים הכתוב בפר' דברים יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם בלי קצבה לברכתינו · ואז יהיה תשע' באב מועד גדול:

דבר זה נרמז בתורתינו הקדושה בענין יעקב אבינו בהאבקו עם המלאך שהוא שרו של עשו הוא אדום שהחריב בית קדשינו ותפארתנו שני פעמים מקדש ראשון ומקדש שני · מקדש שני מבואר בהדיא וכו' זכור ה' לבני אדום את ירושלים האומרי' ערו ערו עד היסוד בה · וירמיה הנביא נתנבא שישי בת אדום וגו' · ואף מקדש ראשון נתחרב מכח שרו של אדום שהוא סמאל הוא השטן הוא היצה"ר כו' כנודע כי בית ראשון חרב בעון ע"ז והיה נמשך הכל מצד זוהמת חטא העגל שהיה ראשון להחטא הזה שנכנרו אח"כ במה עבודות זרות וירבעם עשה גם בן עגלים · ומעשה עגל בא מהשטן שעירבב את העולם והראה להם כדמות מטה שמת משה רבינו ע"ה כדי להטעות · גם בבית שני שלא היה עבודות זרות כי כלות אנשי כנסת הגדולה לעין דשטן יצרא דע"ז כמבואר באגדה · מ"מ בא ועירבב את העולם בקנאה ושנאה · כי בית שני נתרב עבור עון שנאת חנם ועדיין לא נטהרנו בעו"ה מזה העון · על כן בן ישי לא בא עדיין · כלל העולה חטא בין ראשון מחמת עבירות שבין אדם למקום דהיינו ע"ז · והוא היפך מואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך · וחטא בית שני מחמת עבירות שבין אדם לחבירו דהיינו שנאת חנם שהוא היפך מואהבת לרעך כמוך:

וכל זה רמוז בענין התאבקות יעקב עם המלאך שרו של עשו · כי שם נרמז ענין ט' באב וז"ל הזוהר פרשת וישלח אית בבר נש רמ"ח שייפין לקבל רמ"ח פקודין דאורייתא דאינון למעבד אתיהיבו ולקבל רמ"ח מלאכין דאתלבש בהון שכינתו ושמא דלהון כשמא דמאריהון ואית בבר נש שס"ה גידין ולקבליהון שס"ה פקודין דלאו אינון אתיהיבו למעבד ולקבל שס"ה יומי שתא והא ט' ב' לקביל סמאל דאיהו חד מן אינון שס"ה מלאכין ובג"כ אמרה אורייתא לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה: א"ת לא יאכלו ט' באב דלא

אכלו

אִבלו ביה ולא שתין ובנין כן חרא קרוש ברוך הוא בלא ונרמז בהון רמז ליעקב ויאבק איש עמו בכל יומא שתא ובכל שייפין דיעקב ולא אשכח בר ההוא ג"ה מיד תשש חילי' דיעקב וביומי שתא אשכח יו"ם באב רביה אתתקף ואתגזר דינא עלנא ואתחרב מקרשא וכל מאן ראכיל כט' באב כאלו אכיל ג"ה יצ"ל · ואותן שס"ה מלאכים הם מלאבי דינים קשים כגידי' · וסמאל הקשה מכולם הוא גיד הנשה · ואמר את לרבות ט' באב · כי כן אותיות א"ת תשעה באב:

וז"ל הרקנאטי וגיד הנשה יש לו חמשה ענפי' מימין וחמשה ענפין משמאל ובין כלם עשרה כנגד עשר כתות של טומאה הסובבו' המרכבה שנאמר סביב רשעים יתהלכון והגיד הזה סמוך לבריח ששם ישיבת אלו הכתות והנה האוכל אותו מושך עליו רוח הטומאה כי אבר מחזיק אבר ולשון הנשה ר"ל גיד המשכה ומנשה עבודת הש"י וזה ע"כ לא יאכלו ב"י את ג"ה כי הם הנזהרים מכחות הטומאה והנה איברי יעקב אבינו עליו השלום כלם תקיפין ולא יכול בהם שרו של עשו הבא מרוח הטומאה רק בגיד הנשה מצא מקום לחול שם עכ"ל · וכבר ידעת כי להנחש היו רגלים ונקצצו ע"כ חשק הקליפות להאחז בירך כמ"ש חני כרעי דרבנן דשלהי מיניהו

ומצאתי בספר העקידה פ' וישלח שהוסיף על דברי הזוהר וכתב ז"ל בכתוב הזה נרמז ד' צומות השנה אשר נמשכו אלינו מצד קעקוע הכף הזה ומלת הגשה כמו הפוך השנה כלומר ע"כ לא יאכלו ב"י את גיד השנה · ג"ג בתשרי י"י בטבת · גי"ד כולה עולה י"ז בתמוז · א"ת לרבות תשעה אב והם ד' צומות עכ"ל:

ואתה אבאר הענין היטב כבר כתבתי עשו הוא אדום ושרו של מעלה הם החריבו השני מקדשות · וזהו סוד ויאבק רש"י פי' שני פירושים · פי' א' לשון מאביק אביק ביה · פי' שני לשון אבק · רז"ל אמרו ויגע בכף ירכו ראה סמאל שלא יכול ליעקב עצמו אבל נגע בכף יוצאי ירכו הם החורבנות שהגיעו לחכמים · והנה בע"ז שייך לשון מבאן אביק וכן הוא במסכת ע"ז פרק א"מ בישראל ההולך לתרפות אפילו בחזירה אסור דאביק ביה · ועל זה בא הרמז ויאבק צוח על אבק · אב"ק כנ' ענל שממנו נמשך רעות העבודות זרות והפי' השני שהוא לשון אבק רומז על חטא בית שני שנאת חנם שבא מלשון הרע ואז"ל רוב בגזל ומיעוט בעריות והכל באבק לשון הרע · וזהו חטא בית שני · וגם כן רומז ויאבק וי אבק · צוח וי על אב"ק ר"ת אקמצא בר קמצא כו' כי שנאת חנם זה גרם לחורבן בית המקדש כדאיתא בגיטין פרק הנזיקין:

הג"הה

א"ת ר"ת תשעה אב · וזה שהקדים באלת את אב לתשעה לרמז לנו שבכנס אב ממעטין בשמחה ומתחיל האבילות מן אב עד תשעה וק"ל:

אמר ליעקב שלחני כי עלה השחר עיין ברש"י פרשת ויחי בפסוק יאכל עד וגומר · בבקר כרמז על מלכות שאול שהוא היתה בתחילת זריחת מלכות ישראל · ועיין ברש"י סוף וישלח כי אדום חעמיד ח' מלכים · ובימי ח' מלכים בישראל מן שאול ואילך נתבטל מלכות אדום · וזה רמז שרו של אדום ליעקב שלחני הלא די לך בבשורה זו ולא נתפייס יעקב ואמר לא אשלחך כי אם ברכתני · אז הגיד לו המלאך כי יאמר שמך לעתיד ישראל · בשרו לאחר הגליות בגאולה אחרונה יקויים כך שרית עם אלהים ועם אנשי' כלומר חורבן בית הראשון היה חטא נגד אלהים דהיינו ע"ז ובית שני נגד אנשים אבל לעתיד שרית ותהיה עם אל. ותהיה עם אנשים כי יהיה השלימות בכל · ועדיין לא נתפייס יעקב כי הבין מתוך דבריו בשעת אבל אבל ובשעת חרוה חרוה כלומר לעתיד אז תהיה השמחה והשררה והגדולה בישראל אבל בשעת גלותם מר במאוד · ועל זה שאל לו להודיע מה שמו כדי שיהיה יכול להשביעו בעת צרה וכן מצאתי כתוב בציוני · ע"ז השיב לו המלאך למה זה תשאל לשמי אינך צריך לזה · כי אף רעות החורבנות והגליות אף שהם רע וקללה לפי הנראה · באמת הם סיבת הברכה כי יהיה יתרון אור מכח החשך שיסבלו ישראל וזהו סוד ויברך אותו שם כלומר אפילו שם שהוא זמן קללה תתהפך לברכה ויהיו לששון ולשמחה:

הג"הה

על אלהים ואנשים כי הרמז יהושע' שתחילת זריחת מלכות ישראל שהוא שאול כמשך משיואל הנביא שהיה טוב עם אלהים ועם אנשים והתחלה רמז על הסוף על דרך ראשית המחשבה סוף המעשה:

ויען כי מצוה גדולה היא להתעורר במאמר להתמרמר על החורבנות בתי מקדשות ועל העדר הקדושות ועל בית ישראל ועל עם ה':

והנה בילדותי חברתי חדושים על עניינים אלה בפרשיות מטות ומסע ודברים שהם בבין המצרים · ואתם בניי יצ"ו הנה באתי להעתיקם לפניכם להתעורר לאבילות ציון · ובזכות זה נזכה לנחמת ציון:

דרוש לפרשת מטות

וידבר משה וגומר · איש כי ידור נדר וגומר · איכה רבתי · א"ר אלעזר אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך שעל ידי פרשת נדרים נהרגו סנהדרי גדולה של צדקיה לפי כשגלה יכני' מינהו המלך נ"נ לצדקיה על ה' מלכים הה"ד ושלחת אל מלך אדום ואל מלך מואב ואל מלך בני עמון ואל מלך צר ואל צידון ביד מלכים הבאים ירושלים אל צדקיה מלך יורא והוה עליל ונפיק בלי רשו · יומא חד על"ל לגבירה ואשכחי' דתליש בשר ארנבא ואכיל כשהוא חי א"ל אשתבע לי דלית את מפרסם לי ואשתבע לי ובמה השביעו ר' יוסי בר חנינא אמר במזבח הפנימי · והוון ה' מלכין יתבין ומפרתין לי' בנ"נ קדם צדקיה וא"ל לא יאייא לי' מלכותא לנ"נ אלא לך יאייא מלכותא דאת מזרעא של דוד אף הוא מפרתים לנ"נ ואמר אנא חמיתי' דהוה תליש בשר ארנבא ואכולי שלחון מיד וא"ל למלכא ההוא יוראי דהוה עליל ונפיק בלי רשו קדמך אמר ליה אנא חמיתי' לנ"נ דהוה תליש בשר ארנבא ואכיל הה"ד וימרוד צדקיה במלך בבל מיד בא וישב ברפני של אנטוכיא ויצאה סנהדרי גדולה לקראתו כיון שראה אותם שהם כלם בני אדם של צורה גזר והוציאו להם קתדראות והושיבן · אמר ליה דרשו לי את התורה מיד היו קורין פר' ופר' ומתרגמא אותה לפניו וכיון שהגיעו לפרשת נדרים איש כי ידור נדר · אמר ליה אי בעי למהדר בי' יכול או לאו אמר ליה ילך אצל חכם ומתיר לו את נדרו · אמר ליה דומה לי שאתם התרתם לצדקיה השבועה שנשבע לי מיד גזר והורידן לארץ הה"ד ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון העלו עפר התחילו מזכירין זכותו של אברהם דכתיב ואנכי עפר ואפר חגרו שקים התחילו מזכירין זכותו של יעקב דכתיב וישם שק במתניו מהו עשו להם קשרו שען בזנבי סוסיה והיו מריצין

ס׳ ״ציון אותה מירושלים ועד לוד׳ הה״ד הורידו לארץ ראשן בתולת ישראל ע״כ תקושיא מפורסמת מה עלה על דעת בני עליה כאלו להתיר נגד הדין שאם נדר ע״ד חבירו אין לו התרה אלא בפניו וילפי׳ מושב משה אל יתר התנו בו והרא״ש כתב הסנהדרין הוצרכו לעשו׳ מפני איסת המלך בב״י ט״ד סימן רכ״ח וק׳ הלא הם והמלך חייבי׳ בכבוד מס׳ה הק״בה ואפשר דבאמת חטאו הסנהדרין דחזי מה עלתה להם וכן מוכח התחלת המאמר אל תהי פרשת נדרים קלה בעיניך וק׳ מהיכי תיתי להיות קלה אלא ה״פ דארז״ל הנודר כאלו בנה במה ו המקיימו כו׳ סאי תקנתי׳ ילך אצל חכם ויתיר לו על זה א״מ אל יהי ההיתר קל בעיניך דחזי מה עלתה לסנהדרין גם צדקיה היה צדיק גמור איך עלה על לבו אשר בזה אלה׳ והתו׳ והר״ן כתבו והביאוה ב״י שהיה דבר מצוה לפי שצדקיה היה מצטער ביותר על שלא היה מגלה הדבר והיה מתבטל ממלכות שמים גם יש להתבונן מה ענין הארנבת ומלך כמוהו יחשוקלוה ע״ק הזכרת זכות אברהם וזכות יעקב וזכות יצחק לא הזכירו ומצינו בהיפך פ״ר עקיבא בענין פסוק אברהם לא ידענו וישרא׳ לא יכירנו כו׳ ע״ש׳ גם קשירת שערו׳ ראשיהן בזנבו׳ הסוסים בוראי בו רמז ב״ר פ׳ ויחי׳ כי לא יעשה ה׳ אלקים דבר וגומר יעקב זיווג ב׳ נגד ב׳ ומשה זיווג ב׳ נגד ב׳ יורא נגד מלכות בבל וזה נמשל כארי וזה נמשל כארי זה נמשל כארי גור אריה יורא וזה נמשל כארי קדמייתא כאריה ביד מי מלכות בבל נופלת ביד דניאל שהוא בא משבט רוד יורא בנימן כנגד מלכות מדי זה נמשל בזאב וזו נמשלה כזאב זה נמשל בזאב בנימן זאב יטרף וגו׳ וזהו נמשל׳ כזאב וארו חיות אחרי תניינא דמי׳ לדוב׳ ר׳ חנינא אמ׳ לדב כתיב דב היא שמה דב כמו זאב בלשון תרגום מתחלף ז׳ בד׳ אחז א׳ אוזן אודן׳ ביד מי מלכות מדי נופלת ביד מרדכי שהוא בא מבנימין לוי כנגד מלכות יון זה שבט שלישי זו מלכות שלישי זה אותיותיו משולשין וזו אותיותיו משולשין אלו תוקעי קרני׳ ואלו תוקע׳ אפירים אלו לובשי קובעים ואלו לובשי מכנסים ואלו לובשי קיסים אלו לובשי פמלליא אלו מרובין באוכלסי׳ ואלו מועטים באו מרובין ונפלו ביד מועטים באיזה זכות מברכתו של משה שנאמר מחץ מתני׳ קמיו ביד מי מלכות יון נופלת ביד בני חשמונאי שהם משבט לוי יוסף כנגד מלכות אדום זה בעל קרנים וזה בעל קרנים זה בעל קרנים בכור שורו הדר לו וזה בעל קרנים ועל קרניא עשר די בראשה ותפי׳ מן הערוה וזה נדבק בהערוה זה הס יעל כבוד אביו זה כתיב בו את האלהים אני ירא וזה כתיב בו ולא ירא אלקים ביד מי מלכות אדום נופלת ביד משוח מלחמה שהוא בא משל יוסף עכ״ל׳ ק׳ וכי עד השתא לא ידעינן שהקב״ה מגלה סודו לנביאים וא״ל דרילמא גליות שאני משום דדילמא לצרה בשעתה מר״עה יוכיח שלו גילה הש״י ואמר ליה אשר אהיה בגלות אחריתי׳ ועו׳ הרי גילה הש״י ד׳ גליות לאברהם אבינו עליו השלום כדאיתא בב״ר פ׳ לך לך אימה זו בבל חשיכה זו מדי כו׳ גדולה זו יון כו׳ נופלה זו ארום כו׳ ע״ק למה לא זיווג יעקב רק ב׳ נגד ב׳ והלא היו ד׳ מלכיות ואם לא ידע כל הד׳ איך אמר שהקב״ה גילה סודו או איך לא קבלם מאביו שקבלם מאברהם אביו׳ ע״ק דב מפרש זאבי׳ ובברכות דמיא לדוב אלו פרסיי שאוכלים ושותים כדוב ומגדלים שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב אלמא כדוב ממש קמיירי׳ ע״ק אריכת ענין ג׳ אותיות כו׳ וכן קובעי׳ כו׳ ע״ק אלו מרובים ואלו מועטים הם הפוכים ועד השתא מצא השואה ביניהם :

בראשית הבריאה נרמזו ד׳ מלכיות כדאיתא בב״ר רשב״ל פתר קרא במלכיות׳ והארץ היתה תהו זו מלכות בבל שנא׳ ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו זו מלכות מדי ויבהלו להביא את המן׳ וחשך זו מלכות יון שהחשיכה עיניהן של ישראל בגזרותיהן שהיתה אומרת להן כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלקי ישראל ע״פ תהום זו מלכות הרשעה שאין לה חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לו חקר אף הרשעים כן׳ ורוח אלקים מרחפ׳ זה רוחו של מלך המשיח היך מה דאת אמר ונחה עליו רוח ה׳ באיזה זכות ממשמשת ובאה המרחפת ע״פ המים בזכות התשובה שנמשלה כמים שנאמר שפכי כמים לבך ע״כ׳ וק׳ בשעת חרוה חרוה ואיך בשעת הבנין הקרי׳ סתירת הבנין דהיינו הגליות׳ ויותר מזה ק׳ אהר כך במאמר שם בב״ר א״ר חייא רב׳ מתחילת ברייתו של עולם צפה הקב״ה ב״ה בנוי וחרב ובנוי׳ בראשית ברא אלקים הרי בנוי היך מה דאת אמר לנטוע שמים וליסור ארץ וגו׳ והארץ היתה תהו ובהו הרי חרב היך מה דאת אמר ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו׳ ויאמר אלקים יהי אור הרי בנוי ומשוכלל לעתיד לבוא היך מה דאת אמר קומי אורי כי בא אורך׳ וכתיב כי הנה החשך יכסה ארץ וגומר עכ״ל׳ ודוגמ׳ לזה מצינו שהקב״ה בישר הגליות לשלשה עמודי העולם שבזכותם נברא העולם׳ והם אברהם אבינו׳ ומר״עה ויעקב אבינו א״א כדאיתא בב״ר א״ר יהושע בן קרחה בהבראם באברהם בזכות של אברהם ר׳ עזריא אמ׳ על הרא דרי״בק אתה הוא ה׳ לברך אתה עשית וגו׳ וכל אשר בהם׳ כל האונקי׳ הזה בשביל מה בשביל אתה הוא ה׳ אלקי׳ אשר בחרת באברם והוצאתו מאור כשדים ושמת שמו אברהם עכ״ל׳ ת״ל בזה מתורץ ק׳ בלאו הכי בקרא לסנ״מ מזכיר ששמו מתחילה אברם אלא הרמז על תיבת בהבראם ה׳ זעירא אז רומז באברם׳ ועם הה״י באברהם וק״ל׳ נחזור לדברינו בזכות משה איתא נמ כן בב״ר פרשת א״ר ברכי׳ אמר בזכות משה שנ׳ וירא ראשית לו ע״כ׳ בזכות יעקב כדאיתא בויקרא רב׳ פ׳ בחקותי׳ ועתה כה אמר ה׳ בוראך יעקב ויוצרך ישראל ר׳ פנחס בש״ר ראובן אמר הקב״ה לעולם ועולמי עולמי אומר לך מי בראך מי יצרך יעקב בראך יעקב יצרך ככתוב בוראך יעקב ויצבך ישראל ע״כ׳ והנה לא״א בישר הקב״ה הד׳ מלכיות כדאיתא בב״ר פ׳ לך לך׳ קח לי עגלה משולשת זו בבל שהעמידה ג׳ מלכים נ״נ אויל סרודך בלשצר׳ עז משולשת זו מדי שהיא מעמידה נ׳ מלכים׳ כורש ודריוש ואחשורוש ואיל משולש זו יוקבו׳ ר׳ אלעזר אומר כל הרוחות כבשו בני יון ורוח מזרחית לא כבשו כו׳ ראיתי האיל מנגח ימה וצפונה ונגבה ותור וגוזל זו אדום תור הוא אלא שגזלן הוא ע״כ׳ לסר״עה הראה ג״כ הש״י שיעבוד מלכיות כמ״ש אשר אהיה עמהם בשיעבודן אחרים יעקב אבינו ראש הגליות בפועל כי הלך בגולה וראוי היה יעקב לירד בשלשלאות כו׳ וראוי לתת לב על כל זה׳ אך ישרים דרכי ה׳ צדיקים ילכו בה ומה שנראה שהוא סתירת הבנין הוא אדרבה סותר על מנת לבנות׳ ואז יצא הבנין בנוי נצחי זך וטהור וה׳ יבנה (וע״ז רמז באש ה׳ הצתה ובאש אתה עתיד לבנות׳ כי אש שריפת המקרש הוא סיבה לבניינו של עתיד באש הקדוש׳ ובפסו׳ ממרום שלח אש בעצמותי תמצא ס״ת משיח וברוקח כתיבת יד׳ אמר ד׳ אש באיכה ד׳ גחלים הלכו ברביר׳ גם ר׳ תוקד בצו את אהרן׳ ועל זה יהיה רמז היתה לנידה כי נידה מתהפך דם שלה ללובן ומניקה את בנה כי הרע יתהפך לטוב ותהיה ההשפעה מרובה שהיא יניקתינו מלמעלה׳ ועת צרה ליעקב וממנה יושע וגו׳׳ ובאיכה רבתי אמרו משיח נולד ביום החורבן׳) והרע הוא סיבת עצם הטוב לג׳ טעמים נכונים׳ א׳ כי הקליפה קודמת לפרי כמו הלילה הקודמות ליום ומתוך חשיכה אורה׳ ואלמלא שנברא הקליפה הייתה מעורבת בתוך הפרי נמצא לא היה הפרי ברור כך כוס התרעלה של האומות הם כמו שמרי היין׳ והקדוש ברוך הוא רוצה להביאנו בירת היין המשומר ר״ל המשומר המסולק מהשמרים שנרכם חטא הראשון סחיטת אשכול ענבי׳ ואז כלה ענן וילך חושך׳ ויהי אור סוד אור בהיר׳ ויתרון האור מהחושך׳ רצוני לומר שסיבת יתרונות שיש באור הוא מצד החושך הקדום׳ ויברל וגומר שנברר לעצמו ונשאר האור בהיר׳ ב׳ כמה מעלות טובות מהגליות שאנו סובלי׳ בחיים היותינו׳ כדי להציל נפשותינו מהגיהנם כדאיתא בב״ר פרשת לך לך ע״ש׳ והגליות הם הכור והמצרף׳ סיבה ג׳ קרובה לזה כי הגליות הם מעוררים אותנו לתשובה :

באיכה רבתי בפסוק תם עונך בת ציון ר׳ חלבו בשם רבי יוחנן אמר טובה היתה הסרת טבעתו של פרעה כו׳ טובה הסרת טבעתו של אחשורוש מס׳ רבוא נביאים כו׳ טובה היתה סגילת קינת כו׳ וענין של הבל הוא כי סכה זה מתעוררות בתשובה וכדאיתא בפרשת חלק בענין משיח הקדוש ברוך הוא מעמי׳ עליהם מלך כהמן ומחזירן לתשובה׳ וזהו ביאור המדרש :

באיכה

דרוש לפרשת מטות ומסעי

באיכה רבתי בפסוק גדע בחרי אף כל קרן ישראל · י' קרנות הן כו' · אברהם יצחק יוסף משה תורה כהונה לויה נבואה ב"ה ישראל
כו' · וכיון שחטאו נטלה מהן שנאמר גדע וגומר ונתנו לאומות העולם הה"ד ועל קרניא עשר די בראשה · כו' וכשישראל עושין תשובה
הקדוש ברוך הוא מחזירן למקומה כו' וכל קרני רשעים אגדע כו' וירם קרן משיחו · וק' איך שייך לומר שניתן לא הקרן נבואה
כהונה ולויה כו' · אלא כלומר תיקון הקרנות על ידי האומות שהם מחזירים לתשובה ותם עונך על ידי האומות ויצטרפו כדלעיל · ואז
קרן משיחו · וזהו הזכרת ד' מלכיות בראשית הבריאה ולבסוף ורוח אלקים רוח מש"ח ואמר על ידי המים שהיא התשובה · והרעות הם
הטובות כי הזדונות נהפכים לזכיות וזהו ענין המדרש בפתיחת ראיכה רבתי ר' אבין פתח השביעני במרורים בלילי פסח של י"ט הראשון
הרוני לענה בט"ב כמה שהשביעני בלילי י"ט הראשון של פסח הרוני בלילי ט"ב לענה הוי לילי י"ט הראשון של פסח ליל ט"ב ע"כ · רצוני
לומר ע"ד כשם שמברכין על הטובה כו' כי הרעה היא הטובה · והצום יתהפך לששון ולשמחה · וקדוש ה' האר"י נתן רמז חג לה' מחר ·
כי כן יהיה באמת צום י"ז יתהפך לששון ולשמחה · והצום גורם להיות ששון ושמחה · ועל ענין הנ"ל יתבאר מדרש תמוה באיכה רבתי
כי ה' הונה על רוב פשעיה יכול על מגן ת"ל על רוב פשעיה ע"כ · ומהתימה איך יעלה על הדעת שהקדוש ברוך הוא יתן עונשים בחנם ·
ארדבה לענין טובה מצינו מתנת חנם אבל לא לרעה כי חפץ חסד הוא · המאמר הזה יתבאר על ג' פנים ונחרין גם כן בענין ציווי להתאבל
על ירושלים וזכרון להורבן תמיד כמוזכר בדברי נביאים ובדברי רז"ל בכמה דינים וכל המרבה זוכה בישראל לראות בנחמת ציון ·
ולכאור' יש להפליא הלא כל הנביאים והכמי האמת גם חכמי האומות מאריכים בזה לקבל יסורין באהבה · ושהצער על העבר הוא
פועל הבל ואם כן למה בא פה הציווי להיפך · וגם נודע כי העצבון הוא מונע גדול להשכלה · אשר ע"כ אין הנבואה שורה אלא מתוך
שמחה · אך לפי מה שהקדמנו יוצא מזה ג' תועליות · הא' בהתבונננו בהעדר הגדול וכחורבן הנצים ותרד פלאים כפני חטאינו כי עונותינו
גרמו כל אלה · אז נבוש ונכלם וחטאתינו נגדינו תמיד · ונפשפש במעשינו · הב' כי הגליות הם תמורה וכפרה תחת עונש הגיהנם
ואולי כפני רוע מעללינו כי בגוים אין תורה בעו"ה אולי חייבים אנחנו הרבה והרבה · ע"כ אנו מזכירים צרת החורבן והגליות · כדי
שיצרף הקדוש ברוך הוא מחשבותינו למעשה · רצונו לומר שיקח לכפר' מרירת לבנו כאלו היה בפועל · ע"ד ונשלמה פרים שפתינו
ושבירת הלב במקום פעולה · הג' כדי שיהיה צירוף וזיכוך שהקליפה תסתלק לגמרי ואז לעתיד יתרון האור וע"ל אלו הג' יתבארו הפסוקים
מה יתאונן אדם חי וגומר נחפשה וגומר אמר מה יתאונן אדם חי ר"ל לכה יתאונן על צרה די שהוא חי ואמר דרך כלל שהתכלית גבר
על חטאיו וזהו התכלית מהעצבון · ואחר כך פירש ואמר · נגד טעם הראשון אמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה על חטאותינו
הראשונים אבותינו חטאו גם אנחנו כסוד הגלגול עיין בקול בוכים · ונגד טעם הב' אמר' נשא לבבנו אל כפי' רהיינו ינון לבנו כאלו
היה בפעולה · ונגד טעם הג' אמר נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת · כי זהו לטובה כי אלו היה הסליחה היה נשאר הפגם בשרשו ואז
לא היה האור נזדכך רק השמרים מעורבים ביין ולא היה מתהפך הזדון לזכות ע"כ · אתה שאנו דבקים בך בי הנשמות חלק אלוה ממעל
והיה לך ה' לאור עולם · לא סלחת כדי שיסתלק הפגם לגמרי וע"פ זה יתבאר המאמר התמוה בג' אנפין אמר כי ה' הונה היינו העצבון
בכל עת ואמר יכול על מגן רצוני לומר שאין תכלית מזה רק הצער בחנם · ע"נ על רוב פשעיה זה התכלית יוצא מזה שיזכור
ברוב הפשעי' כדי שיחפוש דרכיו ויתקן ועל טעם הב' אמר גם כן יכול על מגן שהעצבון בזה אין עולה בידו אלא העצבון · ת"ל על רוב
פשעיה שהוא כפרה על הראוי לבא לפי רוב הפשעיה כי עדיין לא שבנו מטעותינו ונמשכים ומן רב זהו רוב פשעיה כי עדיין לא נטהרנו
על טעם הג' אמר יכול תחשוב מאחר שגרחתינו מעל שלחן גבוה ככר אברנו ח"ו ובחנם הוא אתנו · ואין ההונה רק על העונש שנענשנו
וגלינו מעל שלחן אבינו וחנם נמכרנו ע"נ על רוב פשעיה ולא על רוב הפושעים · רק יתמו חטאיה ולא חוטאים בפרק קמא
דברכות · וע"ד ארור אפס שחאף יהא ארור ולא הם רהיינו שתחשך ילך ויסתלק הקליפה ודו"ק · וניחא כי
ידו"ר הונה שם של רחמים זהו כלל הגליות שהם לזכלית הגאולה ועיקר סוד הבריאה · ונתגלו לאברהם אבינו ולמר"עה וליעקב אבינו
ג' עמודי העולם שבעבורם נברא העולם · א"א ראש המאמינים יעקב אבינו מטתו שלימה כלל עדת ישראל · מרע"ה עצמות התורה ·
והגליות מזככות · ואז נבוא למדרגה המוזכר בזוהר וכאין אינון צדיקים דאתדבקין נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בהקב"ה להנצל
מעונש גהנם · סוד טהרת הנפש נפש כי תחטא תכרת הנפש וסוד התשובה סוד טהרת רוח זבחי אלקים רוח נשברה · רוח נבואה יכור
אור העליון נשמה טהורה וקדושה בלא ס"ג וכן אברהם בירר גליות להציל מגהנם כדאיתא בב"ר פ' לך לך · סוד הנפש ואת הנפש
אשר עשו יעקב כמתו שלימה להסיר חלאת הזוהמא · וכמ"ש הסירו אלקי נכר סוד התשובה · בחינת רוח ותחי רוח יעקב מרע"ה אור
התורה סוד נשמה ומרע"ה כולל כל נשמות ישראל בסוד שש מאות אלף אשר אנכי בקרבו כמ"ש במקום אחר · ואז אתי שפיר מזמור
לאסף אלקים באו גוים בנחלתך והקשו בתלמוד קינ' מיבעי לי' · אלא הוא ממש מזמור כתיב הביטו וראו אם יש מכאוב כמכאובי ואמר
הביטו בענין שכליכם וראו והתבוננו תכליתו והנה היו ד' מלכיות כנגד ד' מיני צרות הכללים כל הצרות הרעות המוזכרים לקמן בדרוש
דברים אשר על זה ירמוז המזמור דר' עד אנה · עד אנה תשכחני כו' · א' צרה מתוך דוחה כי אינו דומה צרת כפרי לצרת בן מלך ·
ב' תחת עבד כי ימלוך ושנאה מושל בו רא ודאי ינקא · שלשה של ביטול תלמוד התורה · זה ודאי אינון יסורין של אהבה ארבע
צרה הנמשכת זמן רב ובבקר תאמר כו' ונעלם קיצה · על זה אומר נגד צרה נמשכת · עד אנה תשכחני ונגד צרה מתוך
רוחה אמר עד אנה תסתיר את פניך שהיה לי מתחלה אור פני מלך חיים · יאר ה' פניו · ונגד צרה דביטול תורה בגוים אין
תורה ולא מעשים · אמר עד אנה אשית עצות בנפשי על דרך הצבי לך ציונים צריך להמציא עצות · תפלות במקום עבודה וכאלה
ואז ינק בנפשי בזכרי החורבן כמו שאומרים ועתה בעונות הרבים שאין לנו כהן כו' והרבה כאלה · ונגד המשלת עבדו אויבי כו' ·
אמר עד אנה ירום אויבי עלי · (ועל זה ההג' איכות ואני הגבר · איכה הראשון צרה מרחיק דוחה · כמו שנאמר זכרה
ירושלים כו' ועיקר ההרוחה של ברכה · הם שלשה שלמיות שהזכירו רבינו ז"ל בני חיי ומזוני כו' ונרמזו בפסוק ועבדתם
וגומר וכירך לחמך מזוני · לא תהיה משכלה בני · את מספר ימיך חיי · אמר כאלמנה בכה תבכה רומז לאבילים ב"מ על
מזוני אמר מבקשים לחם · על בני אמר על אלה אני בוכיה וגומר היו בני שוממים · הנה במתן תורה אמרו רבותינו ז"ל
הבנים היו ערבים מפי עוללים ויונקים יסדת עוז · והנה מתן תורה נתבטל בעשיית העגל · כתבתי במקום אחר הפשט על דרך
המאמר בברכות את אלה תשכחנה אלה אלקיך ישראל · ואנכי לא אשכחך · מתן תורה אנכי ה' אלקיך ·
ועתה נתהפך עד כאן על אלה אני בוכיה · ורחק ממני מנחם · היינו אנכי אנכי מנחמכם · על כן היו
בני שוממים · ואמר רבותינו ז"ל בני חיי ומזוני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא · וקשה
הלא אין מזל לישראל · אלא תליא פירוש כמו תשובה תולה רצוני לומר כשיש זכות אז
תליא · אבל כשהמזל גורם אז תולה · כי אין מזל לישראל · וזה הוא
שאמר הכתוב לא עליכם כל עוברי דרך · כי האומות הם תחת המזלות · איכה יעיב צרת העדר
התורה · השליך משמים

היפך

הופך מן השמים השמיעך ונומר · הדום רגליו ומ״ת ותחת רגליו ונומר נאות יעקב הם בתי מדרשות והם מבצרי נטורי קרתא · ישבו לארץ עובדא דסנהדרין במאמר שאנו בו · למי עוללת כה · כה תאמר להם · מה אעידך אף האומות מודים רק עם חכם ונבון · ומן א״ב זה התחיל להקדים פ׳ לע׳ · כמ״ת פיהם שאמר נעשה קדם לנשמע לראות בעין · ועתה בעובדא דבר קמצא א״ל בגיב שפתים וא״ל ברוקין שבעין הראשון סובר הקדמת פ׳ לע׳ הוצאת דיבת שקר גרם החורבן · וא״ל אף אם לא הקדימו והיו אומרים אמת היו נענשו מכח לה״ר · ומה שהקדים הכתוב להודיע קושטא דמילתא דהכי הוה · איכה יועם כנגד השפלות הגדול וירידת פלאים מהעדר המלכות שנפלנו תחת שונאינו כי איכה זו קונן על מלכות יאשי׳ ועסו בני ציון אשר עליהם בוראי יאמר בני ישראל בני מלכים · אני הגבר נגד צרת מתוך רוחה · כי ירמיה שמר לו מר הוא הי׳ בהתרוממו הגדול ובכל תשקי העולם כי היה גלגול שלמה כמ״ש המקובלים · וע״כ היתה תמה אני הגבר ראה עוני · זכור ה׳ מיוסף ג״כ נגד ד׳ עד אנה הנ״ל רק בבחינה אחרת דהיינו בזכור כי עניים ואביונים אנחנו · והנה ד׳ עניינים בענין ריחום על תעניים · המעלה העליונה אשרי משכיל אל דל טרם בא הדל רק הוא משכיל ומתבונן אולי זה הוא עני · ע״ז א עד אנה תשכחני נצח ואינך שם אותי בזכרונך וע״ז קונן זכור ה׳ · המעלה התחי׳ כשרואה להעני מוכן לבקש מתחיל הוא עמו ואינו מסתיר פניו זהו עד אנה תסתיר פניך ורומז כלפי מעלה להתראות בקצת מ״ט וע״ז קינן הביטה · המעלה תחתי׳ עכ״פ כשהדל מבויש ושואל נותן משאלו׳ לבו זהו עד אנה עצות בנפשי לבוא כעני בפתח תפילה לעני כי יעטוף · והתפילה היא נפש תפילה בכונה כגוף בנשמה ע״ז קינן וראה את חרפתנו בבואנו כדלים ורקים לך ה׳ הצדקה כו׳ ולנו בושת הפני׳ כי השואל בתפילה הוא כעני המבקש · המעלה שתחתי׳ להשגיח על כל פני׳ בפריון שבוים ביד אויב דכולהו איתנהו ביה · זהו עד אנה ירום אויבי וע״ז נחלתינו נהפכה לזרים כו׳ הרי קינה דזכור · וד׳ אלפי׳ ביחות הם על הד הנ״ל שהם ד׳ מלכיות כיצד · בבל צרה מתוך רוחה כי גלינו מארצנו ומאז לא היתה לנו רוחה אמיתיה כי כל זמן בית שני מלחמות · ואכבדה הסר צרת מדי תחת עבד כי ימלוך דהמן נמכר למרדכי בטולמא דלחמא ורצה למשול עליו בקום עלינו אדם ולא מלך · גלות יון ביטול תורה ומעשים שאמרו כתבו על קרן השור · צרה נמשכה גלות אדום ב״ע הי״ועל ד׳ אלה נבאר מאמר באיכה רבתי וילכו בלא כח לפני רודף ר׳ עזרי׳ בשם ר׳ יודא בר סימן אמר בזמן שישראל עושי׳ רצונו של מקום מוסיפין כח בגבורה שלמעלה כד״א באלקי׳ נעשה חיל · ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום כביכול מתישין כח גדולה שלמעלה כד״א צור ילדך תשי · ר׳ יודא ברבי סימן בשם ר׳ לוי ב״ר טרפון בזמן שישראל עושי׳ רצונו של הקב״ה מוסיפין כח בגבורה שלמעלה כד״א ועתה יגדל נא כח ה׳ ובזמן שאין עושין רצונו של הקב״ה כביכול מתישין כח גדול שלמעלה והולכין גם הם בלא כח לפני רודף · רבי הונא ורבי אחא ור׳ סימן בשם רשב״ל ורבנן בשם רבי חנינ׳ היה אומר לחבירו בירושלים הקרני דף א׳ וא״ל אין בי כח · השניני פרק א׳ א״ל אין בי כח · א״ל הקב״ה תבוא שעה ואני עושה לכם כך וילכו בלא כח לפני רודף · א״ר אחא כשם שלא גלו ישראל אלא ברודף מלא כך אינן נגאלין אלא בגואל מלא דכתיב ובא לציון גואל מלא כתיב ע״כ · ק׳ מאי בינייהו ואיזה שינויים כו׳ אלו ד׳ מתרצי׳ ל״ל רודף כיון שהיה בלא כח · ודברו נגד ד׳ מלכיות גלות בבל צרה מחוך רוחה דמקודם היו ישראל ברום מעלה נקראים בני אלקי׳ אמרתי אלקים אתם · ואז באלקים נעשה חיל · כי מגדולת העבר גדולת הארון נודעת ובשאנחנו נקראים אלקים כביכול בי היינו בארץ חלק ה׳ לא תחת יד האומות והשכינה למעלה מראשינו אז באלקים נעשה חיל ודוק · ובשירונו אז צור ילדך דהיינו צלם אלקים תשי · וזהו הכפל וילכו בלא כח שמקדמת דנא היה להם כח דהיינו הרוחה · ועתה לפני רודף · והזכיר תואר מקום בדבריו כי כשאנחנו כביכול מתרמים לקרוא אלקים בשמו אז הוא מקום מקומו של עולם כתייחד עמנו · ריב״ם בשם ר״ל מדבר בגלות מדי · ע״כ מזכיר תואר הקב״ה כי קדוש הוא נבדל וכן ברוך הוא נבתר · ודו״ק ומדבר מבחינת עבד כי ימלוך כי פסוק ועתה יגדל אמרו משה לענין המשל ישראל על האומות אף על גדוליהם שלא יאמרו מבלתי יכולת כו׳ · ועתה בנפול נופלים ועבדים מושלים וזהו וילכו בלא כח לפני רודף ר״ל שהמושל בהם עתה שהוא רודף הוא בלא כח אדם ולא מלך ומושל בנו · ר׳ הונא ור״א ור״ס בשם רשב״ל מדברים מגלות יון צרת ביטול תורה · ע״כ הלכו בלא כח ה׳ עוז לעמו יתן הנאמר בתורה קול ה׳ בכח כו׳ · רב אחא מדבר מגלות אדום צרה נמשכה וכביכול אין השם שלם כו׳ · ועתה לא נתקיים וכבוד ה׳ מלא את המשכן עד לעתיד אמלאה אחרנה · ועתה רודף מלא · ע״ב וילכו נ״א בח · ר״ל בי תש כחינו לאורך הגלות ולעתיד ובא לציון גואל מלא כי לה׳ הישועה · ומה ששנה גאלי חבר זהו כי החסרון מצרי רק יעשה למען שמו הגדול כי כביכול השכינה בגלות וע״כ ובא לציון גואל מלא ודו״ק · הרי ענין ד׳ מלכיות · והנה הם שתים שהן ארבע · בבל ויון מתרמי׳ כי זה גורם לזה כי צרה מתוך רוחה גורם לביטול תורה ועבודה אשר ע״כ בחבו קצרה המפרשים בענין גלות מצרים להרגילם כעול חש״י עבודה כדי שבטוב יקבלו עול התורה והעבודה · אבל הרך והענוג כשחסר כל טוב וכבר הורגל בטובה לא יוכל לסשוך בעול · וכן מצינו בבל ויון מצד עצמם מתרמי׳ כמו שיון נרמז לכפיר בה׳ בנמצינו דוגמ׳ בנ״נ כדאיתא בפ׳ חלק מבני בניו של סיסרא לימדו תורה בירושלים · מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים ומאן ניהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ימנו רב שמואל בר שילה ואף מבני בניו של אותו רשע בקש הקב״ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מ״ה לפני הקב״ה רבש״ע מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניס׳ תחת כנפי השכינה היינו דכתיב רפינו את בבל ולא נרפתה ע״כ : מדי ואדום מתרמים עבד כי ימלוך היא צרה נמשכה מאין הפונות כי לא זו שאין משתעבד בו אלא אף זו שנתהפך והוא משעבד בו · וכן מצינו מדי ואדום מצד עצמם מתרמי׳ והם מזרעו של עשו כי עיקר גלות מדי דהוא המן הרשע בן בנו של עמלק בן בנו של עשו ·

ובשם שברכותיו של מרע״ה מעין ברכותיו של יעקב אבינו ברוגמת אחת · כן תיקונים אלו דהיינו ד׳ מלכיו׳ שהם לרתקן אותנו להטיבנו באחריתנו · הם הדוגמ׳ כדפי׳ · כי יון ואדום דוגמ׳ בבל ומדי וכבר נודע כי יעקב ומשה ממקום קדוש א׳ באו כראית בתיקוני׳ והא יעקב תמן הוה דא מלגאו ודא מלבר · כן בכל ענייניהם ועתה אפרש המאמר התחיל ואמר כי אם גלה סורו לעבדיו כו׳ ר״ל רמז להם רמז ועשה בהם סימן כי האבות סי׳ לבניהם · והנה גלות בבל ומדי שהם צרה מתוך רוחה ועבד כי ימלוך · הקב״ה היה נותן סי׳ האלו ביעקב · כיצד אין רוחה ושמחה בעולם כזרע בירך ה׳ ברא מזכרה אבא להנצחיות וזהו יעקב מטתו שלימה גם נשותיו כולם קדושות אשר המטה שלימה בכל מכל כל · וכל צרותיו היו מזה · צרת רחל צרת יוסף צרת שמעון צרת בנימן גם כתיב ורב יעבוד צעיר ונהפך שיעקב אבינו קבל לו לעשות לארון :

במרע״ה הקב״ה היה נותן בו סי׳ ב׳ צרות של יון ואדום · פיצר התורה באה לו בצער גדול כמ״ש רש״י בפ׳ דברים שהיה להם לומר ממי נלמד ממך או מתלמידך לא ממך שנצערת עליה · וזה כפרה על צרת ביטול תורה בימי יון שבצרה גדולה קיימוה · ונגד גלות אדום צרה נמשכה הוא תוכחה שבמשנה תורה כנודע תוכחה שבכת״ב

נגד בית ראשון ושבמשנה תורה נגד בית שני · וזו התוכחה משה מפי עצמו אמרה וכתבתי במקום אחר הפי׳ · וארז״ל משה מסר עצמו על התורה ודינין וישראל׳ על התורה כרפ״י · ודינין וישראל הכל א׳ כי לאחר סרה״ד הקשה בתוכחה הנמשכת בעו״ה זמן רב · מסר עצמו א׳ישראל ואמר אתם נצבי׳ כו׳ הקללות מקיימו׳ אתכם · ואח״כ וזאת הברכה · וסוד הענין הקללו׳ הם ברכות כרפ״ל · ואמרו מאה קללו׳ חסר שתים וכן ונושנתם חסר שתים וק׳ דה״לל צ״ח קללות · אלא אף שבפרט נראות חסר ב׳ · מ״מ הם מאה · דדינו בהצטרף כל חלי וכל מכה אשר לא כתובה · כ״כ הרוקח ואלו המאה נכנסו׳ בסוד מאה ברכות והענין סובב הכל על מרכז שלנו כי צרות המלכיות הם לטוב לנו והם עצמות התיקוני׳ ע״ד הזרונו׳ נעשים זכיות ומלאך רע עונה אמן · ועתה אפרש ארי כנגד ארי׳ הקליפה דוגמת הפרי ע״כ הוא תיקונו · הנה חורבן הארץ היה ע״י נ״נ והוא גילה ערות הארץ · ומכת עריות קאה הארץ יושביה · בסוד גדול שפי׳ במקום אחר דוב אורב הוא לי ארי במסתרי׳ כענין מ״ש בקול בוכים · כי הנני מקים רעה מתוך ביתך · נתקיים בנ״נ שבא מזרע דוד הנקרא ארי דהיינו כששכב שלמה אצל מלכת שבא נתעברה ומזה הזרע יצא נבוכד נצר · וירמי׳ גילגול נשמה של שלמה · והמשילו רז״ל בעולת שאינה מצד הקרושה מה ארי מכה ודורס אף ע״ה כו׳ ע״כ הוא כאלו כפתו לפני הארי · והנה לכאורה גם מלכות בית דוד כך היה בבוא יודא על תמר · אבל סוד הענין שארבה היא הנותנת כך גזר הקב״ה שיהי׳ בסוד הקדושה הכנכרת קליפה שיקויים ברצות ה׳ דרכי איש גם אויביו ישלים אתו ואז יסודר הכל ומלכותו בכל משלה · ע״כ קראו יעקב ליודא ארי וזיוונו נגד ארי · ואין מסנין פרנס על הציבור אא״כ קופה של שרצים תלוין בצוארו והכל בסוד טהרת הקליפה · וכענין האש הקדושה הרבוצה במקדש ראשון כענין ארי עיין בביאורי ספר האורה בענין הכינויים במדת מלכות בשם נשר וכאלה דלכאורה ק׳ מה משמשות ע״ש · וכשכלנו קליפת הארי כפשוטו דהיינו נ״נ · אז נתתקן הארי מלכות בית דוד · ונ״נ נפל בידו ע״י דניאל · וגלות הזות היה צרה מתוך רוחה · וכבר פירשנו זה בסוד יעקב מטתו שלימה · ולפי סודו לרמז על מטת יודא שהית שלימה בשלימות : ודו״ק :

תחת עבר כי ימלוך זהו מרי המן נמכר בטולמא דלחמא תיקונו בנימן הנער יהיה לו עבר דהיינו ליוסף שטנו של עשו והוא כובש את המן בכור ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה כי בנימן אביו לא השתחוה לעשו כי עדיין לא נולד · והדרוש אריך בקול בוכים ע״ש · והנה נודע כי גלות מדי ופרס היא גלות אחת ועיקר גלות מדי הוא גזירת המן ע״כ ניהא דוב ודב כי הקרי הוא דוב וכתיב דב והכל אמת ויתורץ הקושיא שהקשיתי במסכת ברכות משמע הפרסי׳ מגדלים שער כדוב כו׳ ש״מ דדוב ממש קאמר · והכל אמת דוב רומז על פרס ודב שהוא זאב רמז על מדי דהיינו המן עבר כי ימלוך · כי מצינו ארי טורף ומצינו זאב טורף · ונודע ארי מלך שבחיות וזאב הוא עבר שבחיות · ואלו ב׳ מלכיות ב׳ שהן ארבע כרפ״ל ומתורץ קושייתנו · ע״כ זנא מרע״ה הרוגמא ותיקן בסימנים שהיו בו · ב׳ האחרונים יון ואדום יון צרת בימול תורה · לוי שבט שלישי מורה על התורה · מאמרם בריך רחמנא דיהב לן אוריין תליתאי כו׳ · גם לוי ל׳ עולה מ׳ יום בסיני ששי בסיון גם לוי לויית חן יון יפת אלקים ליפת ונומר יפיפיותו של יפת כו׳ ל׳ יוני · וכן יון בהיפוך נו״ל לשון יפיפיות · גם יון אותיות לוי בהיפוך דטלנ״ת · ובדרש התמימה זו יון שרעתם קרובה לדעתינו והנה זאת תורת אדם · כי אדם לנו · והנגלה נקרא בשר אדם · והאדם בצלם אלקים מצד התורה והשכל · וכמו שהתורה כלל העולם כך האדם תמונת כל הג׳ עולמות כמ״ש כל המפרשים הראש שבו השכל נרמות עולם השכל · אח״כ הצואר והגרון והלב שהאדם חי מדבר · דיבור התצוני יהנו בגרונם והלשון קולמוס הלב כנגד עולם הגלגלים השמים מספרים כבוד אל · אח״כ מתחת טיבורו ולמטה בלי הגיעול וההפסר מקום הערוה עולם השפל ערות הארץ ע״ז בא הרמיזן בלוי ויון · כובע בראש ואח״כ נגד ההגיון משמיעי׳ קול ואח״כ מכסין הערוה הרי יון מתרמה ללוי · ומאן נוכח כי הוא קליפה קוף בפני אדם · ע״א אלו מועט׳ כו׳ ע״ד לא מרבכם וגומר כי אתם הם גם והוא סוד המרכז · עיין בפי׳ המשניות דהרמב״ם סוף סוטה יוסי קטנתן של חסידי׳ יוסף בכור שור תיקון לאדום בב״ר שהבאתי לעיל ותור וגוזל ארם שנמשלו לתור והם הנזלני׳ · והגלות הזה צרה נמשכה ובכל צרה מצירי׳ דהיינו בכל ג׳ שלמיו שסימנם מג״ן שלימות הממון שלימות הגוף שלימות הנפש ולא נתקים בגלותינו ויבא יעקב שלם בגופו בממונו בתורתו · ונודע כי ג׳ אבות נזיקין בשור׳ קרן שן ורגל · קרן נגד שלמות התורה דכתיב בה קרנים מידו לו קרני משה · שן מורפי׳ הגופות · רגל זה ממון היקום אשר ברגליהם וכ״כ במלכות אדום וקרנא די עשר · הרי קרן · רפסה ברגלה · הרי רגל . אכלה זו היזק של שן ורבו שנאי שקר ר״ת שן קרן רגל · ותתן אמת ליעקב כי ויעקב שלם כרלעי׳ · ואימתי בזמן שהקול קול יעקב כו׳ ובפתיחת דאיכ׳ אימתי המלכות נהרת ומצלחת כשמשליכין ה״ת לארץ שנ׳ ותשלך אמת ארצה כו׳ ועשתה והצליחה כי בנפול האמת בא השק״ר · ונגד ג׳ אלו כיבוד אב שלימות הממון אפי׳ זרק ארנקי כו׳ ויכלכל יוסף את כל בית אביו פי׳ מהערוה שלימות הגוף מטפה סרוחה את האלקי׳ ירא׳ שלימות הנפש ביאור מאמר הצדקי׳ · צדקיה השיג שיש לו אחיזה ביון כרפי׳ שהוא ביטול תורה · וזהו ארנבת ומדר׳ רבה פר׳ שמיני ואת הארנבת זה יון ואנחנו מושבעי׳ ועומדי׳ מהר סיני ואין שבועה חל על שבועה וחשב בהיפוך כבוד ארנבת לקלון · אז יתבטל ממשלתו דשבועתינו בקיום התורה תעמוד ולא ידע אף שהיה לנ״נ אחיזה בזה׳ ס״ם היה בו נ״כ אחיזה מה בתורה דהיינו תלמוד בבלי למה נקרא בבלי וזהו סוד רפאינו את בבל ולא נרפתה · וק׳ רישא אסיפא אלא ה״פ רפאינו אות׳ וקבלה קצת רפוא׳ אבל לא נרפתה לגמרי · כי במחשכי׳ הושיבני זה תלמוד בבלי לרוב הגירסו׳ הקשו׳ כו׳ וגם לא נרפתה כראית׳ בפ׳ חלק שהבאתי לעי׳ · והנה לאדום היתה אחיזה נמורי׳ כי נפיק ר״מ מנירון סתם משנה ר״מ ור״ס ר׳ נהוראי שמו שמאיר כו׳ וכן בתורתו כתנו׳ אור באלף וזהו סוד זכור ה׳ לבני אדום האומרי׳ ער״ו סוד כתנות עור · ונתהפך לאור וזהו יום ירושלים כי אור יממא הוא כדאית׳ בריש פסחי׳ אמנם תלמוד בבלי אין אור בהיר לעת עתה רק במחשכים הושיבני וזהו בת בבל השדודה כי לא נרפתה לגמרי · ב״ת למפרע תלמוד בבלי ונ״נ אע״נ דאיהו לא חזי מזלי׳ חזי והשביע במזבח הפנימי שהוא וכפר פעם א׳ בשנה ולא השביעו במזבח החצון שהוא לכפרה תמידי כי שם אין אחיזה לקליפה רק בי״כ אף סמאל נטהר בקצת ונכנס לקדושה ונעשה סניגורי אבל בעו״ה בחורבן ב״ה אף מלאכי שלו׳ מר יבכיון וכתיב זנח ה׳ מזבחו נאר מקדשו הסגי׳ ביד אויב חומת ארמנותי׳ הנה רבן של ישראל בעלי תורה שבע״פ ישובו אצל המזבח במ״ש רש״י ואלה המשפטים והם החומו׳ נטורי קרתא ועתה בעו״ה זנח ה׳ ונ״נ שהיה אחיזה בארצו בתורה שבע״פ אבל במחשכי׳ ע״כ לא השביעו במזבח הזה רק במזבח לכפר א׳ בשנה ושם אף קטיגור נעשה סניגור והנה כשתצטרף נא״ה דהיינו נאר ה׳ מקדשו עם ב״ת דהיינו בת בבל השדודה תמצא סוד ארנב״ת וקשר שערות דאשם בסוס כבר כתבתי ארי נגד ארי דוד הוא ארי ונ״נ בא משלמה ממלכות שבא ונ׳ ציווים במלך לא ירבה נשים לא ירבה סוסי׳ וכסף וזהב לא ירבה דוד המלך קיים הכל חזי מה עבר באבישג · סוס ארז״ל היה ישן ס׳ נשמי כשינת חסום כדי שלא לטעום טעם מית ושהשינה חלק ס׳ ממיתה והיה כסוס רץ לעבודת קונו אף בעת שינה היה בו דביקות קונו למהר לעבודת קונו · וכסף וזהב הכין הרצה לעבוד קונו לבנין ב״ה · ושלמה כשעבר אז יצא נ״נ ממלכת שבא · מרן גשמע נהרת סוסיו וממונו של ישראל חביב עליו כמרקחת כדאי׳ בפתיחת דאיכה רבתי : דוד המלך אמר אלה ברכב ואלה בסוסי׳ ואנחנו בשם אלקינו נזכיר : והנה כתיב נפלה ולא

תוסיף

תוסיף קום בתולת ישראל · ונפלה כמו נפלה עטרת ראשינו אלו הסנהדרין · כתוב ביעזברא דהכא ישבו לארץ זקני בת ציון וגו׳ בתולת ירושלים · וכן בהאי קרא דנפלה כתיב בתולת זה בא בתגבורת נ״ג ובמקום ב״ת ציון ב״ת בבל השדודה · אבל דוד המלך רמז סומך יי׳ לכל הנופלים סו״מך בגימטריא סו״ס · וע״ד דכתיב המה כרעו ונפלו ואנחנו כו׳ ובעו״ה כשנגבר נ״ג נקשרו בזנבות הסוס והיו מזכירין זכות אברהם וזכות יעקב כי להם נתפרסמו ענין שעבוד מלכיות ע״ד בשורה טובה לתנצחיות עוד יש סוד בענין הארנבת ומה שעלה על דעת צדיקים להפר השבועה · עיין ברז״ל בפסוק חולש על הגוים בענין משכב זכור שעשה נ״ג עם המלכים ואף לצדקיה בקש לעשות כן כו׳ ואמרו המקובלים הבא על הזכר מתגלגל בארנבת ע״כ רצה צדקיה להורידו כי התכונן בגלו׳ שהו׳ בגוף ונשמה וכן היא האמת כמו שהגופו׳ מפוזרין כן הנשמות נרחות והולכות מרחי ל׳ דחי עיין בתפילת ר״ה בסידור קורד״יורא בענין והקבץ פזורנו כו׳ ו ברכת תקע בשופר כו׳ כי כמו שנשמת מלך האומות נפזרות מסהלכן האמיתית בענין נבוכד נצר · כן נשמת ישראל שהתחתיו הילכות ונדחות מסהלכן האמיתי הראוי להן איש איש לפי מדריגתו ועל ענין זה רומזים הפרשיות דמטות ומסעי ברמיזתם · כי העדה השלימה שהיתה מוכנת לכנס לא״י דהיינו הגוף בא״י שלמטה והנשמות בא״י שלמעלה ארץ חפץ ובכאן סיום התורה · כי אחר כך משנה תורה ע״כ באו הרמזים איש כי ידור נדר רומז על הנשמות נדר מצד הבינה וכתיב נשמת שדי תבינם והיא סוד נשכה חדשה שבועה היא הכבר משבעת ועומדת זהו נשברה מגולגלת וענין השבועה והנדר כמ״ש ז״ל אפסוק כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון והארכתי במקום אחר בדרוש זה · ופסוק מוצא שפתיך תשמור ופסוק טוב אשר לא תדור ובפסוק איש כי ידור נדר מזכיר לא יחל ומזכיר ככל היוצא מפיו יעשה היינו לא תעשה ועשה · אבל אח״כ באשה אינו מזכיר רק ל״ת כי פטורה ממצות עשה שהזמן גרמא זהו הכלית ביאה הנשמות לעה״ז ומצד הקלקול גורם גלות לגופות ומכל מקום גם כן הנשמות נדחות ונפזרות ואז חלה שבועה אחרת אשר השבענו הקב״ה ואנחנו קבלנו השבועה ונשבענו שלא למהר הקץ רק עד עת בא הרצון האלהי ובספר היכלות אומרים אביר ישראל התר התר כו׳ והנה כנסת ישראל נמשלו לאשה כמ״ש כי בועליך יי׳ נמצא הקב״ה כביכול הבעל ובידו להפר ולקיים והכל ביום שמעו וכבר כתב הזוהר על פסוק כל היום דוה כי נגזר החורבן על כל פנים לאלף שנה יומו של הקב״ה כו׳ כי גם בגלות נקראנו בנים כמ״ש רז״ל אוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם וכן כ״י אשה רק הקב״ה משרה אותנו על ידי שליש דהיינו שר האומה בעו״ה כהא דתנן המשרה אשתו על ידי שליש ונדר אלמנה וגרושה ממש ח״ו יקום כו׳ אך כתיב היתה כאלמנה ולא אלמנה וכ״כ איה ספר כריתות וגו׳ ושבה אל בית אביה כו׳ והתחיל לספר אח״כ מכביטת מדין והלוקחת ארץ סיחון ועוג · וענין כבישת הארץ והחלוץ כו׳ כבר כתבתי א״י שלמטה מקום קדושת הגוף נגד א״י שלמעלה מקום קדושת הנשמה · יהי רצון שנזכה אמן:

דרוש מטות ומסעי

ולא נפקד ממנו איש · נחנו נעבור חלוצים · אלה מסעי בני ישראל · ענין המסעות קשה למאי נפקא מינה הוזכרו ועל דרוש ר״מ דרשן קשה מה טלטול היה בנסעם אני קורא עליהם ויסע״ו ויחנ״ו הלא ענני כבוד ואלה מסעיהם למוצאיהם קשה הכפל וגם קשה היפוך הלשון · עוד קשה כמה מקומות הוזכרו כאן רפקה אלוש צלמונה פונן ולא הוזכרו בשעתם · וישמע הכנעני מלך ערד ולא זכר הכתוב מה היה נמשך משמועתו · ך׳ מסעות היו נעים במדבר:

אלה מסעי במסכת ר״ה עשר מסעות נסעה השכינה · מכפורת לכרוב וכרוב למפתן ממפתן לחצר מחצר למזבח ממזבח לגג ומגג לחומה ומחומה לעיר ומעיר להר ומהר למדבר וממדבר עלתה וישבה במקומה שנאמר אלכה ואשובה אל מקומי הראשון · וכנגדן גלתה סנהדרין כו׳ יש להתבונן מהו ענין המסעות · איכה רבתי גדע בחרי אף כל קרן ישראל עשר קרנות הן קרנו של אברהם קרנו של יצחק קרנו של יוסף קרנו של משה קרנה של תורה קרנה של כהונה קרנה של לויה קרנה של נבואה קרנו של בית המקדש קרנו של ישראל וי״א קרנו של משיח · וכולן היו נתונות בראשן של ישראל וכיון שחטאו נטלו מהם הה״ד גדע בחרי אף כל קרן ישראל ונתנו לא״ה הה״ד ועל קרניא עשר די בראשה וגו׳ וכו׳ וכשישראל עושין תשובה הקב״ה מחזירה למקומם הה״ד וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק הקרנות שגידע צדיקו של עולם אימתי הוא מחזירן למקומן לכשירוממם הקב״ה קרן משיחו דכתיב ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו וק׳ איך שייך לומר שנתנו לא״ה קרן אבות ותורה וכהונה לויה וכי יש כהנים ולוים ביניהם ונבואה הלא בקש משה רבינו ע״ה ונפלינו אני ועמך · הקדמה כשנתבונן בעמודי העולם נמצאים עשרה קדושות שהן שלש של שלש שלש והעשירי קודש לי״י והם ג׳ הזכיר שמעון הצדיק תורה עבודה גמילות חסדים וג׳ הזכיר רשב״ג דין אמת ושלום · וג׳ מורגלים תשובה תפלה צדקה ושלשתם מקרא אחד דרשו והעשירי קודש לי״י סוד האמונה · כדאיתא בסוף מכות בא חבקוק והעמידן על אחד שנאמר וצדיק באמונתו יחיה · ומפני חטאינו גלינו מארצינו כו׳ כי כולם עברו ישראל תורה דכתיב ויאמר יי׳ על עזבם את תורתי ואותי עזבו ותורתי לא שמרו ארז״ל הלואי שאותי עזבו כו׳ המאור שבה כו׳ עבודה דכתיב בזית קדשי למה לי רוב זבחיכם וגו׳ והעם מקטרים וגו׳ וג״ח דכתיב בהושע כי אין אמת ואין חסד ואנשי אמת נאספו · דין כדכתיב שריך סוררים וגו׳ וריב אלמנה לא יבוא אמת דכתיב ותהי אמת נעדרת · כי אין אמת ואין חסד · שלום ותזנח משלום נפשי קוה לשלום ואין ובעון שנאת חנם נחרב בית שני · תשובה כל הנביאים הזהירו השכם ושלוח תפילה גם כי תרבו תפילה וגו׳ שהם תפילתי אל תתפלל בעד העם הזה · צדקה שמעו אבירי לב הרחוקים מצדקה ואבירי לב היינו רשעים כדאמר רב יודא סוף פרק היה קורא וכתיב לא באמת ולא בצדקה · וכפרו באמונתו עבדו ע״ז ואלו עשר קרנות הם אלו עשרה אברהם חס״ד לאברהם · הרימותי ידי לאל עליון גומל חסדים טובים · יצחק מדת הד״ין ופ׳חד יצחק · ויוסף הוא ברית של״ום · משה אמת נאמן בית רועה נאמן · תורה כמשמעה כהונה עבודה לויה מצות צדקה אפילו עני המקבל יתן בן לוי מעשר מן המעשר בית המקדש מקום תפלה ישראל ויש אומרים משיח ביום ההוא יהיה יי׳ אחד ושמו אחד · (ואלו זכינו היינו שומעים לקול מורים שלנו ולילך בעקבותיהם עכשיו נטלו הקרנות ונתנו להם ר״ל כי על ידם אנו באים לקרנות אלה · וע״ד דאמר רבי יהושע לרבי אליעזר בפרק חלק אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקב״ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב ע״כ גדולה היתה הסרת טבעת כו׳ ולעתיד ואשיבה שופטייך כבראשונה) והנה השכינה היתה בה׳ מקומות ונטלטלה דהיינו נוב שילה גבעון בית עולמים והסימן כי נשנ״ב שמו לבדו · ובית עולמים · בית ראשון ובית שני הרי ה״פ וסילוקי׳ קרנות בכל פעם · וזהו נ׳ שלא הזכירה דוד באשרי · ואח״כ רמזה בסומך יי׳ לכל הנופלים כדאיתא בפרק קמא דברכות · והנה ארז״ל בפרק כל כתבי בענין ויהי בנסוע עשה לו סמניות כו׳ ונו״ן אחת סימן לויהי בנסוע · ונו״ן אחרת סימן לפרשת ובנחה יאמר ומתחלה נקרים סיבת הנפילה היא הקינה · תם ענינך שקלת אפוכי להתם חטאת כו׳ מזמור לאסף באו גוים בנחלתך ומתורץ ק׳ הגמרא קינה מבעי ליה כי באמת הקינה גורמת המזמור ארוממך יי׳ כי דליתני לשון דלות ולשון רוממות הדלות גורם להרוממות ולא יוסיפו עוד בני עולה וגו׳ וגדול יהיה כבוד הבית האחרון · וצום הרביעי כו׳ יהפך לששון ואז מתורץ קושיית הגמרא קרי ליה צום וע״כ ט׳ באב נקרא מועד · וחל ביום שחל פסח ועל כן ויהי בנסע ויהי · וחזרה נ׳ ובנחה · על פי יי׳ יסעו ועל פי יי׳ יחנו · נסעו מן נ׳ ויחזרו לנ׳ והנה הפסוקים האלו אמרם משה · כי משה רבינו ע״ה

הוא עיקר הקרן הכולל כל י׳ קרנות כי קרן אור פניו · והוא זכה לנ׳ כסוד נ׳ שערי בינה כו׳ וזכה להם בסמ״ך יום שהם נ״פ מ״ם יום שהיה בהר וזהו שאמרו אף על פי כן סמכה אחר כך סומך יי׳ לכל הנופלים · במערבא אמרי נפלה ולא תוסיף קום · כמו שפירש בזוהר רק עתה אקום יאמר יי׳ וזהו סומך יי׳ · וגו״ן שנפלה בסוד ויהי בנסע תחוור ויהיה לה סמיכה מן יי׳ ואז תגדל ההשגה ביותר שכולם יזכו לנ׳ שערי בינה במה שלא זכה אלא משה · וגדולי ישראל קצת מהם כי מסרה ליהושע ועל כן נקרא בן נו״ן שהיה לו הבנה בנו״ן שערים והשגת מהם · ואוירא דארץ ישראל מחכים ובחטא טבעו שעריה אלו שערי בינה ולעתיד יחזרו השערים (והם שערי התשובה כנודע למקובלים) זהו סוד י״א פסוקים מתחילין ומסיימין בנו״ן · א׳ פסוק דהכא נחנו נעבור חלוצים לפני יי׳ ארץ כנען ואתנו אחזת נחלתינו מעבר לירדן · עוד עשרה פסוקים נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן · נביא מקרבך מאחיך כמוני יקים לך יי׳ אלהיך אליו תשמעון · נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון · נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה צוען · נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן · נפתי משכבי מור אהלים וקנמון · נר יי׳ נשמת אדם חופש כל חדרי בטן · נפת תטפנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמותיך כרית לבנון · נדו מתוך בבל ומארץ כשדים צאו ויהיו כעתודי׳ לפני צאן · נשקי קשת מימינים ומשמאילים באבנים ובחצים בקשת מאחי שאול ומבנימין · נגע צרעת כו׳ הוא שאלה וחקירה גדולה מדוע הפליא יי׳ את מכותינו להיות נגע צרעת היבא כו׳ דהיינו החורבן הגדול ע״ד דאיתא בפתיחתא דאיכה רבתי רבי אלכסנדרי פתח והצרוע אשר בו הנגע וגו׳ והצרוע זה בה״מ המקדש אשר בו הנגע זו ע״ז כו׳ בגדיו יהיו פרומים אלו בגדי כהונה וראשו יהיה פרוע הוא שנאמר ויגל את מסך יודא כו׳ · ועל שפם יעטה כיון שגלו ישראל לבין האומות לא היה אחד יכול להוציא דברי תורה מפיו · וטמא טמא יקרא · חורבן בית ראשון ובית שני · וראיתי בכפר דו״קה כתיב במצורע בדד ישב וכתיב הכא איכה ישבה בדד · וכל ענין מצורע · והובא אל הכהן נתקיים בחורבן המקדש · כנגע נראה בבית כיון שהעמיד מנשה צלם בהיכל · בא הבעל בית כביכול אל הכהן זה ירמיה · וצוה הכהן ופינו את הבית התנבא את הסירות ואת היעים וגו׳ ואת ים הנחושת וגו׳ · וראה הכהן את הנגע זה יחזקאל שהיה בגולה וקרא תגר מה עשה הקב״ה נטלו כהרף עין והעמידו בבית המקדש והראה לו כל דמות ע״ז שהיו מצויירין בכותל ב״ה שנאמר וישלח תבנית יד ותבא אותי וגו׳ לכך נאמר והנה נגע בקירות הבית · שבעת ימים אלו שבעים שנה בבבל · ושב הכהן ביום השביעי זה עזרא הכהן · ולקחו אבנים אחרות זהו בנין עזרא · ואם ישוב הנגע ופרח כו׳ ונתץ את אבניו ואת עציו זה חורבן בית שני ערו ערו עד היסוד בה ע״כ מיסודו של רוקח כתיבת יד · ועל זה תמה נגע צרעת כו׳ מה חרי האף הגדול הזה · וגם ר״ל הובא אל הכהן שלמעלה כביכול כך עלה הפנים כמ״ש רבותינו ז״ל שאני חורבן הבית אפילו מלאכי השלום מר יבכיון · ע״ז יסודרו אחר כך י׳ פסוקים מתחילין בנ״ון ומסיימין בנו״ן · וכל פסוק ירמוז לעמוד אחר מי׳ עמודים הנ״ל אשר נסעו מזה · אבל יסעו לזה וישובו אל נו״ן ואדרבה אל מעלה ביותר · כי נו״ן כפופה רומז למלכות עולם שירה חדשה הנקיבה ונו״ן פשוטה שיר חדש לתפארת כי עתה אקום יאמר יי׳ כמו שפ״רש נפלה ולא כו׳ ענין לפני שמש ינון שמו · נחנו נעבור חלוצים נגד עמוד התורה · וסתחלה נקדים איתא במסורת ג׳ נחנו חד קמוצה וב׳ פתח · כלנו בני איש אחד נחנו כנים אנחנו לא היו עבדיך מרגלים · נחנו נעבור חלוצים וגו׳ נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת · במתן תורה זכינו לג׳ מעלות · א׳ ההשגה והנבואה כדכתיב השמע עם קול אלהים מדבר וגו׳ · ב׳ מעלת המלוכה · כי אז חירות מהאומות ולהם בעצם המלוכה וכל ישראל בני מלכים · הג׳ אז נתינת הארץ בעצם כדי לקיים מצות התלויות בארץ · מאמר בריש רש״י אמר ר״י לא היה צריך להתחיל כו׳ אלה הסה ג׳ כתרים כתר תורה · כתר כהונה הוא קדושת המקדש · כתר מלכות · ונרמזו במתן תורה ואתם תהיו לי ממלכ״ת כהני״ם · והנה בג׳ אלה מצינו ענין אחרות · בנבואה אמרו רבותינו ז״ל בפרק קמא דברכות שביקש משה מהקב״ה שלא השרה שכינה רק בישראל ונפלינו אני ועמך באומה יחידית אתה אחד ושמך אחד כו׳ המלוכה אחת דבר אחד לדוד מלכותא דארעא כעין דרקיעא · וישב שלמה על כסא יי׳ ולא נתנה אלא לדוד ולזרעו · קדושת הארץ אחרות · ארץ אשר יי׳ וגו׳ וכל הארצות ניזונות מתמציתה · ומרכז ארץ ישראל בה״מ המקדש מכוון כנגד בית המקדש שלמעלה מתאחר עמו · ויחדיו יהיו תמים והיה המשכן אחד · כולנו בני איש אחד נחנו · זה יהיה נגד כתר מלכות · במדרש רבות ויגש כי הנה המלכים נועדו וגו׳ זה יהודה ויוסף ע״ש (בכה על צוארו בית המקדש) נצנצה בהם רוח הקודש ורומזים על העתיד מלכות בית דוד ומלכות אפרים · וכולם בעונותינו חרבים נהבטלו והאחרון הכביד חורבן הבית ושם כתיב מצרים נתנו יד בט׳ באב הוקבע בכיה לדורות מחטא המרגלים · ועל זה בא הרמז דרך חקירה הלא אנחנו בני איש א׳ דבקים בדבקות האמיתי׳ כל תיבה בתורה אמיתית · ואין אנחנו מהמרגלים כלב ויהושע · ומדוע לא הצליחה · ועל כן כתיב חסר א׳ · כי בזה יתירץ החקירה מה שהיו חסרים · כבר אמרתי המלכות בנתינת התורה ואז אמר הקב״ה למשה אחוז בכסא אנכ״י בגימטריא כסא שנאמר מאחז פני כסא · וישב שלמה על כסא יי׳ והנה כביכול כסא מלכות שלמעלה חסר א׳ וכשיקויים יי׳ ימלוך לעולם ועד אז תשוב המלוכה לבעל״ה (משיח בן יוסף משיח בן דוד) ולא יחצו ישראל עוד לב׳ ממלכות רק לסוד אחד והיו לעץ אחד · והחולק אמלכות בית דוד כחולק אשכינה · נחנו נעבור חלוצים · נגד מעלת ארץ ישראל ובית המקדש · בני גד ובני ראובן כהופיע עליהם רוח הקודש כי הם יגלו בראשונה · נחלה מבוהלת · אמרו למה זה ועל מה זה מה חטאנו · הלא אנחנו נעבור חלוצים לעשות יתר כחיובינו לילך בראש הצבא פשט צדקת יי׳ עשה שכתבתי במקום אחר · וגם פה קדושה אתנו · כי אתנו אחוזת נחלתינו וזהו משה רבינו ע״ה תורה צוה לנו משה מורשה · והתשובה חסר א׳ בזוהר פרשה ויקרא ויקרא יי׳ אל משה כמו ויקרא יי׳ צבאות ביום ההוא וגו׳ כי סגיר מראש״ית אחרית דבר אהרן בחורבן אוהל מועד · וזהו סוד א׳ זעירא כי המשכן שהוא בסוד א׳ יתקטן ויחרב אבל לא שיתבטל לגמרי ח״ו · כי קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד · אבל נחלת בני גד ובני ראובן קדושתם היה מעט · ובהסתלק אז חסר א׳ לגמרי · וזה היה חטאם שלא במקום קדושה · כבר כתבתי הסימן מגרעות נתן לבית סביב חוצה · מג״ר ר״ת מנשה גד ראובן כ״כ בספר עשרה מאמרות · וזה היה עות אשר לא יוכלו לתקן מת שהיו חוצה ונשלחו חוצה · ואני אומר רמז בפרשה זו מופלגת שם · וכבר נודע מ״ש הזוהר מענין ד׳ צומות דחורבן בפסוק על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה · הרי רמוזים השמות גיד מלשון גד · הנשה רומז למנשה · וראובן כבר רמוז ראה יי׳ בעניי · אני הגבר ראה עני והבן · נחנו פשענו ומרינו אתה לא סלחת נגד מעלות ההשגה והדביקות ואמר כמתמיה · ועל דרך שאומר הפייטן הספרדי לי נאה למעול ולך נאה למחול · וזה״ש נחנו פשענו כי כן טבענו אבל אתה רב סליחות למה לא סלחת ואז נתקיים עונותיכם מבדילים שלא יוכל להיות הדביקות · ובא התשובה חסר א׳ דהיינו א׳ כתנות אור בזוהמת נתחוה עור · ובמתן תורה פסקה הזוהמא ואחר כך חזרת · ואין לה תקנה אלא בשבירה ואז וכלאה הארץ דעה כו׳ והנה נחנו המדבר מכתר מלוכה קמוצה ולא פתוחה כי אינה פתוחה לשום אדם כי אם לדוד ולזרעו · אבל נחנו דכתר תורה פתוחה לכל כל הרוצה ליטול ובבחינה זו כתר דכהונה ואוירא דארץ ישראל וכמו שדרשו רבותינו ז״ל ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ ודרשו מפסוק יקרה היא מפנינים מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים · ובפרק קמא דע״ז תניא רבי מאיר אומר אפילו גוי העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול כו׳ · הרי נחנו נעבור עם המסורת שלו רומז לכתר תורה שנסעו מנו״ן ויחזרו לנו״ן המעולה ביותר וכן בכולם · נביא מקרבך מעלת עמוד העבודה שכ״כ גודל העבודה שהוצרכה מפי הקב״ה בהוראת שעה אף בזר כמו משה רבינו ע״ה בז׳ ימי מלואים ואליהו הנביא בהר הכרמל · וילפינן מזה הפסוק נביא וגו׳ אליו תשמעון · נגד אבותם עשה פלא בארץ מצרים שדה צוען · עמוד ג״ח · נתינת

הארץ

הארץ לאבות היה מצד החסד כמ"ש לאברהם וקאי אנתינת הארץ וכמו שפירש החכם אלשיך · כה שקיים הקב"ה ההבטחה ליעקב וזה
היה דין אמת לאמתו מאחר אשר נשבע כבר לאבותינו · אמנם מה שעשה מתחלה שהבטיח לאברהם ונשבע זה היה חסד וזהו חסד
לאברהם נמצא מקור נובע מצד החסד עוד היה חסד גדול ששמח הקב"ה בעת שיעבודם במצרים כמ"ש והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי
וגו' וכתיב והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותם לאברהם ליצחק וליעקב · ונגד אבותם עשה פלא · כמ"ש רש"י
ותחת אשר אהב וגו' ויוציאך יי' בפניו · ור"מ קורדוור"א כתב בספר גירושין בפניו קאי אאברהם לחוד שהוא חסד · עוד חסד גדול
שנתן בעין יפה שצוען מצרים היה נחשב נגד ארץ ישראל לשדה · עיין ברש"י שלח לך שבע שנים נבנתה כו' עוד מרומז כנגד אבותם
החסד הגדול שעשה עמנו הקב"ה שזכרו רבותינו ז"ל והביאו רש"י בענין ונושנתם שהקדים הקב"ה שתי שנים ומצאתי בספר כתיבת יד
מספרי רוקח כשהחסר עוד מתת"ן שנים ב' שנים שהיו שתים רעות שהיה ירושלים במצור נשאר תתמ"ח כמנין אברהם יצחק יעקב · ע"כ
בעמירת הארץ בתהלים סי' ק"ה כתיב זכר לעולם בריתו וגו' אשר כרת את אברהם ושבועתו לישחק ויעמידה ליעקב · וזהו נגד אבותם
עשה פלא · עוד אני אומר כי בכפל היה החסד לקח הקב"ה רד"ו שיעבוד מצרים וצירף רד"ו לצרי"ק ריצחק ונעשית ש"ן · והנה יצחק
סורה דין קץ חי · ורבקה אמרה קצתי בחיי וכתב בעל המורים ק' זעירא בראותה חורבן ההיכל גבוה ק' אמה · ואז יצחק יצא חק הוא החק
אשר בשאירו שם וכראיתא בפתיחתא דאיכה חייך עברו ברית כו' אבל בשלוותא ישחק יש חק כי חק לישראל כו' · וכן בית שני עמד
ישת"ק שנים כשתסיר ב' שנים של המצור · הרי זה הפסוק על עמור ג"ח מנו"ן לנו"ן · נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים קדוש משכני עליון
עמור דין הרומז בנהר פלגיו כמ"ש הרד"ק והוא שמחה בעיר הקודש כי לא לן אדם בירושלים ובידו חטא והיו מתנהגים על פי אלהים
שהוא מדת הדין לטובתם פשט אל זועם כו' להתקיים רק אתכם ידעתי וגו' ע"כ אפקוד עליכם עונותיכם כראיתא בפרק קמא דעבודה
זרה וכתבתי במקום אחר וזה"ש נהר פלגיו נגד ימים המרעישים כמ"ש הרד"ק ובמדת הדין הזה ישמחו ונהפך לושאבתם מים בששון
ממעייני הישועה · נחית כצאן עמך ביד משה ואהרן · עמוד אמת כמ"ש משה רעיא מהימנא ואהרן אחיך נביאך והכל יד משה וע"כ כתיב לשון
יחיד · נפתי משכבי מור אהלים וקנמון · עמוד השלום · בעת השכיבה ראוי לאדם בשלום ישכב עם חבירו כההיא חסידא כל אימת
דסליק לפוריא אמר שרי ומחיל למאן דצער לי · ואז במקום חרון אף ריח ניחוח נחת רוח · וזהו נפתי משכבי כו' · נר יי' נשמת
אדם חופש כל חדרי בטן · עמוד התשובה נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה · ועל ב"ת נר דולק עיין ברש"י בסוף פרק קמא דסנהדרין
במר עוקבא לרזיו ליה · ובמעשה דרבי נתן צוציתא סוף פרק במה בהמה גם רמז עניינים גדול של תשובה כתיב כל עמל אדם לפיהו
לשון הרע רכילות וכל חשמ"ל והדבור מצד הנשמה לנפש ח"י ת"א לרוח ממללא זהו נשמת אדם · גם כל עמל אדם לפיהו זריזות
הרחקת מאכלות אסורות רבו כמו רבו · וזהו עבירת אדם הראשון גרם לו ולזרעו מיתה וזהו חופש כל חדרי בטן · וכן נרמז בכל חדרי
בטן איסורי ביאה והנמשך מזה · וכבר כללו רבותינו ז"ל כולם בלשון הרע ורובם בגזל ומיעוטם בעריות וסימנם ענ"ל · ואין כל פקודה
שאין בו מחטא זה מה שרשום בענל · נפת תטפנה שפתותיך כלה דבש וחלב תחת לשונך וריח שלמותיך כריח לבנון · עמוד התפלה
להיותן השפתיים נאים ישקני מנשיקות פיהו מעוררים אהבה שלמעלה כמשוש חתן לכלה · ודבש וחלב רומז לנסתרות כדאיתא בחגיגה
והא מעוטף בציצית ותפילין · ותפילין פשיטא כי הוא מצות עשה ולא הוצרך רק להזכיר ציצית שישתדל טלית בת ארבע כנפות בשעת
תפלה · וזהו וריח שלמותיך כריח לבנון כמ"ש הבחיי בהקדמה ע"ש · נדו מתוך בבל ומארץ כשדים צאו ויהיו כעתודים לפני צאן
עמוד הצדקה · כתיב ציון וגו' בצדקה ר"ל בזכות צדקה וקאי אצדקה שיעשו ישראל · עוד י"ל דקאי אצדקה דבבל שמעיקרא עשה נבוכד
נצר עצת דניאל וחטאיך בצדקה פרוק וכשנתחרש הלא דא כו' ע"ש וע"כ חרב · ואמר ויהיו כעתודים כו' רומז למ"ש יש מפזר ונוסף עוד
וכן אמרו עשר תעשר בשביל שתתעשר ונתקיים ביעקב שאמר עשר אעשרנו · השפיע לו הקב"ה עושר שלא בטבע כמ"ש ואשא עיני
וארא בחלום והנה העתודים העולים על הצאן עקודים וגו' וכתיב ויתן פני הצאן · נשקי קשת מימינים ומשמאלים באבנים בחצים בקשת
מאחי שאול מבנימין · זהו סוד עמוד האמונה ידוע שאול זכה למלוכה על אשר לא השתחוה בנימין נגד עשו שהיה שם אלהי נכר סמאל
וכן מרדכי לא יכרע וגו' כמבואר בארוכה בספר קול בוכים · והנה החולק על מלכות בית דוד כחולק אשכינה · וזהו סוד הענין אשר
מאחי שאול בעצמם הצרכו להתדבק ולהתייחד במלכות בית דוד ודוק · הרי אלו י' פסוקים מנו"ן לנו"ן תירוץ על פסוק נגע צרעת כו'
והענין כי נסיעו מנו"ן עשר מסעות ונפלה ולא תוסיף כו' · וזהו ענין מאמר עשר מסעות מכפורת לכרוב · כפורת הוא על ארון העדות
שבו עמוד התורה וכשנחסר זה העמוד נסע לכרוב עמוד העבודה · כרוב דמות אדם · אדם כי יקריב · שור שהקריב אדם כו' ואיתא
פרק אין דורשין יחזקאל ביקש ונהפך שור לכרוב · וכשנחסר עמוד העבודה נסע למפתן הבית רומז על גמילות חסדים יהיה ביתך פתוח
לרוחה והוא יושב בפתח האהל לראות אחר אורחים ואנשי ירושלים מפה פרוסה כו' וכשנחסר זה לחצר הוא החצר הפנימי דהיינו העזרה
כדפרש"י ביחזקאל סימן י' · וזה רומז על עמוד הדין · רבותינו ז"ל אמרו אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד · והקב"ה אמר לאברהם
שב אתה סימן לבניך ומלכות בית דוד היו עמודי הדין · כה אמר יי' לבית דוד דינו לבקר משפט ויושפט אמר לשופטים ראו מה אתם
עושים כו' ויאשיה כל דין שדן עד שנעשה י"ח שנים · דוד אמר עשיתי משפט וצדק כו' ויהי דוד כו' וכשנחסר זה נסע למזבח וכתב רש"י
בספר עמוס סימן ט' שהוא מזבח הזהב · והוא מזבח הקטורת שהוא נגד עמוד האמת כדכתיב איש אמונות רב ברכות וכן אמרו רבותינו
ז"ל הקטורת מעשרת ברך יי' חילו וכשנחסר זה אז נסע משם לגג מזבח במקום שקיטור הקטורת עולה ומקשר ישראל לאביהם שבשמים
וע"כ נקרא קטרת כי אין לך חביב מקטורת וזהו עמוד השלום · וכשנחסר זה אז חומת אנך עמוד התשובה · בפרק הזהב איתא שם
לא תונו איש את עמיתו באונאת דברים וכו' כיצד אם היה בעל תשובה אל יאמר לו זכור מעשיך הראשונים כו' ע"ש אמר רב חסדא כל
השערים ננעלו חוץ מ' שערי אונאה שנאמר הנה יי' נצב על חומת אנך ובידו אנך · וכשנחסר זה נסע לעיר · מקום עמוד התפלה כמ"ש
והתפללו אל יי' דרך העיר אשר בחרת · וכתיב כי תהיה לנו עיר לעזור · וכשנחסר זה נסע להר · עמוד הצדקה כמ"ש צדקתך
כהררי אל · ועל כן כתיב על ההרים רגלי המבשר כי ושביה בצדקה · ובפרק קמא דבתרא י' דברים קשים הר קשה כו' עד ומיתה קשה
מכולם וצדקה תציל ממות · וכשנחסר זה נסע למדבר עמוד האמונה · זכרתי לך חסד נעוריך לכתך אחרי במדבר ובמדבר ויאמינו
ביי' ובמשה עבדו · (קושיית) ועל מסעות הללו רומזים המסעות בפרשה · כי דרך כלל יש רמז בפרשיות הללו מטות ומס ני' על ענין
הנשמה ברוך אתה בצאתך וברוך אתה דהיינו מוצא הנשמה ממקורה והלוך ונסוע עד שובה למקומה הראשון וזהו מוצאיהם למסעיהם
על פי יי' כי היא חלק יי' ואלה למסעיהם למוצאיהם דהיינו חוזרת למקומה · ונרמז בפרשת מטות איש כי ידור נדר או השבע שבועה ·
זה רומז למ"ש הזוהר בפסוק נפש כי תחטא ושמעה קול אלה כו' כי משביעין את הנשמה קודם בואה לעולם כמו שלמדו רבותינו ז"ל כי
לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון ואפשר כי ידור נדר נשמת שדי תבינם בסוד בינה סוד נשמה חדשה · או השבע שבועה והיא נשמה
מגולגלת כי כבר מושבע ועומד · ואומר לא יחל דברו · ורמז נפלא באיש הוזכרו ב' עניינים לאסור איסר ככל היוצא מפיו יעשה ·
ובאשה לא הוזכר רק אשר אסרה על נפשה יקום ולא הזכיר עשיה · כי בכל איסורין שבתורה האשה שוה לאיש זולת במצות עשה
שהזמן גרמא · אחר כך מתחיל מכיבוש ארצות למטה לארץ ישראל אשר לעומת זה ארץ העליונה כל ישראל יש להם חלק לעולם
הבא שנאמר ועמך כלם צדיקים כו' ואז הרמז דאלה מסעי בני ישראל · ואז מרמזים אלו נבואות לרמזים שלנו מהמסעות שזכרנו שנסענו

מהם

מהם מוצאיהם למסעיהם אבל יהיו מסעיהם למוצאיהם כמ"ש מנו"ן לנו"ן · הנה הם י"ב מסעו' עד מדבר סיני ששם קבלו התורה תורת
ירו"ר תמימה · י"ב צירופו של ירו"ד אחד · וכן נתייחדו י"ב שבטי ישראל כאיש אחד · וכל המסעו' הם צירופי שמות עיין בצרור
המור בפרשה זו · אחר מדבר סיני היו ב' מסעו' קברות התאוה התחילו לקלקל אבל עדיין לא נעשה רושם עד רתמה שמשם נשתלחו
המרגלים והוקבע בכיה לדורות ומרתמה עד הר ההר תמצא ך' מסעו' נגד עשר מסעו' נסעה שכינה וכנגד גלו סנהדרין גלות ובהר ההר
שם מת אהרן בחדש החמשה באב' לחודש · ע"כ משנכנס אב ממעטין בשמחה : וכשמת חזרו לאחוריהם ח' מסעו' ומסתם לכל יום
היה מסע א' נמצא הגיעו לשם לט' באב ועשו הספד · ועכ"ז הכ"ג ראשון שהוא אהרן נגד בית מקדש ראשון · כי אהרן נגד בית ראשון
ועזרא נגד בית שני והוא ג"כ נילגול אהרן עולה עם אותיותיו במספר קטן כמו אהרן. ע"כ הזוכר מיתתו ב' פעמים בפרשת חקת ובפ'
זו · ושם בפ' חקת לא הוזכרה במיתה נשיקה כי חורבן בית ראשון הוא יותר ברע · אף כי חורבן בית שני גריע לן · מ"מ מעת הסרנו
כל אלה מהמעלו' הגדולות בחורבן בית ראשון עדיין לא זכינו כי חסר ח' דברים · ומי גרם כל אלה הכנעני מלך ערד כנען בידו מאזני
מרמה הוא היצה"ר הוא השטן ודרך רמז הוא מלך ערד כמאמר ר' חנינא בברכות לא הערד ממית אלא החטא ממית והוא שילח ארץ
הערד ימוסר טב) ואיתא בירושלמי ומובא בטור הני נשי דנהיגי דלא למשתי עמרא ואית דגרסי חמרא.כו' : הענין חוה שחט' אשכול
ענבים בגירוי הנחש ומשם חורבן ב"ה עיין בזוהר גלאנטי ואיכה אש"ת · איכה ישבה בדד העיר רבתי עם היתה : ר"ת איכה רעה · והיא
גרמה שנכנס אב הראשון הכולל כל הנשמות אל עפר שב · וארז"ל בסנהדרין שמינית נזרקה בו נשמה ומאז עד שנטרד ט' שעות נגד
ט"ב ואמר לו הקב"ה איכה מל' איכה עיין בפתיחה ותמה כאדם עברו ברית : והארכתי בדרוש שמיני כי אהרן תיקון של אדם קדמאה
ע"ש · ואז יבוא על נכון הני נשי דנהיגי סן אב שלא לשתות יין ע"כ אני מפרש גם בגירסא זו נשי נשי' הם יותר זהירות · ואית דגרסי
למשתי עמרא · עיקר בגדי כהונה תכלת . אהרן תיקון אדם · והנה מזוהמת הנחש שנרמה חוה יצא קין והבי' זרע פשתן ונעשו כלאים
כי הבל צמר הצאן · ובבגדי כהונה כלאי' משתרי כי הוא מטהר ומזכך הפשתן שבו כי עקרו תכלת · ויבכו כל בית ישראל את אהרן :
כל אלו בית תנשים ורוק בענייני האלו : אח"כ ח' מסעו' עד סמוך לגבול א"י הם ד' גליות · ואית' במדר' חטאו בכפלי' ולקו בכפלים
ומתנחמי' בכפלי' · נמצא ד' גליו' הן ח' כיצד כשוכינו היינו מרכבה למעלה בסוד ד' דגלי' בד' מחנו' שכינה אדם שור נשר אריה ולא
זו שגלינו מזה הכבוד אלא כעו"ה נתהפך · כיצד חורבן בית ראשון (משנכנס אב ר"ת ארום בבל) ארי עלה ארי' מסבכו · חורבן
בית שני נשר . כדאית' באיכה רבתי בעובדא דטרכינס אמר אנא נשרא · בבני ובני מדי ויון מדי אדם כמו שדרז"ל על המן בקום עלינו
אדם ולא מלך : יון שור שאמרו כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק כו' הרי מבואר ענין המסעו' רומזים על מוצא ומבוא הנשמות
ומספר המסעות מ"ב כמספר שם של מ"ב · וכתב מהר"ם קורדווירא שטוב לנשמה בהפרדה בשתים יבפה ובשתים יעופף ובצרור המור
כתב התחלת התורה בשם מ"ב כי הוא נרמז בפר' ראשונה דבראשית · וכן מ"ב מסעות סוף התורה · כי אלה דברים משנה תורה
וע"כ כתיב על פיה' · וכן נרמז ה' ב"ם · ועו' רומזים המסעות למה שכתבתי וזה תלוי בזה לנקות הנשמה · ועיין עו' בצרור המור
בענין מסעו' איך הקב"ה מגה כל המקומות שהיו ישראל מטולטלי' עד בואם לא"י כך מונה עתה בגלות כל הנדנודים וטלטולי' והכל
יעלה לחשבון בשובה ה' את ציון ע"כ הזוכר מיד אחר המסעו' חלוקת א"י ואז יקויים ולא נפקד ממנו איש כי אתם בית ישראל תלקטו אח'
אחד ותחם התנייה האחרונ' בערבות מואב יהיה רומז ג"כ לענין ולא נפקד ממנו איש ע ד דאיתא בפ' חלק אמר עולא עמון ומואב
שיכבי בישי דירושלים הוו כיון דשמעי' לנביאי דקא מתנבו לחורבנ' דירושל' שלחו לנבוכד נצר פרק ותא אמר מסתפינה דלא לעבד לי
כדעבד בקמאי שלחו לי' אין האיש בביתו ואין איש אלא הקב"ה שנ' ה' איש מלחמה כו' עד דהדרי' רשיע' בתשובה ומייתו לי' שלחו לי
כבר קבע להם זמן שנ' ליום הכסא וגו' כו' ע"ש וזהו ענ' נעמי אמרה קראן לי מרה בבואה משדי מואב כי הם מררו לנו · אבל נתקיים
שם נעפי בנעים וזמירות דוד המלך שיבא משיח ממנו אשר עליו אמר מלך מואב כי חזק הוא ממני · דהיינו המשיח כמבואר בזוהר והו
סוד ערבות מואב המרירות ילך וישא הערב המתיקות ואז לא נפקד ממנו איש לא כמו שאמרו המרי' כי אין איש בביתו · וע"ז רומז המזמור
על נהרות שם ישבנו כו' ר"ל שבכו כשהגיעו לבבל בזכרם את ציון את ר"ל הטפל לציון דהיינו אותן שכבי בישי · אבל תלינו כנורותינו
על ערבים בתוכה דהיינו ערבות מואב כרפי' ואז נשורר כנור דוד · והואיל והמזמור אתא לידן · ומצוה מוטל על כל לעורר על החורבן
והגליות אפרש אותו · על נהרות בבל וגו' גם בכינו ק' מה זה לשון גם · וע"ד הפשט גם לשון ריבוי ר"ל בכיה רבה · גם מתורץ כמ"ש
רז"ל במדרש על צוארנו נרדפנו שנבוכד נאצר ציוה אלהיהן של אלו רחמן ידו פשוטה לקבל שבים לא תשבקון דלצלון כו' הרי שמנע
מהם שערי דמעות ואיתא עו' במדרש מה רמז ישראל לבכות על נהר פרת ר' יוחנן אמר הרג בהם פרת בישראל יותר ממה שהרג נבוכד
נאצר הרשע כו' · והנה אז היה להם רשות לבכות אז גם בכינו בזכרנו את ציון והאויבים סברו שכל הבכיה בשביל כאב פרת · על ערבים
בתוכה תלינו כנורותינו · הוא כפשוטו שתלו הכינורו' על ערבי נחל אבל רמזו בזה רמזים מה שנתקיים והיה כנורי לאבל תלו בהערבים
הנה הפייטן דסוכות מפרש ד' מיני אדם כתות בישראל וערבי נחל הם הרשעים שאין בהם טעם וריח ואח"כ רמז שנית וא"ת למה ימירתו
צדיקים עם רשעים על ערבים בתוב' כו' כי כל ישראל ערבים זה בזה ומי שיש בידו למחות כו' · א"נ רומז להא דאיתא במדרש תהלים
בני אם ערבת לרעך בישראל הכתוב מדבר בשעת מתן תורה אמר הקב"ה לישראל תנו לי ערבי' שתקיימו את התורה א"ל הרי אבו' ערבים
בנו א"ל הקב"ה חייבי' הם לו ולואי שיעמדו בעצמן משל כו' לא את אבותינו כרת ברית הביאו לי מי שאינו חייב לי התנוקות מיד הביאו
התינוקות מדדי אמותיהן ומעוברת שלהן נעמדה כריסן כמראה זכוכי' וראו להקב"ה א"ל הקב"ה ערבים אתם על אבותיכם שאם אינן
מקיימין את התורה אתם נתפסי' עליהם אמרו הן כו' מפי עוללי' ויונקים יסדת עוז כו' ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני מהו גם
אני מצטער אני עליהם שהם מחסירי' עצמם ואינן מקיימי' את התורה ד"א א"ר חייא בביכול אף אני משתכח שיהיו התנוקו' מברכין אותי
שנ' גם אני כו' עד פתחו אלו ואלו ואמרו שירה הה"ד מפי עוללי' ויונקים יסדת עוז ע"כ. ע"ז בא הרמז בבואם לבבל ששם החרש והמסגר
כדאית' בפ' אחר דיני ממונות צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיה ועוד גלות יכני' קיימת כו' כי הם היו בעלי תורה ·
ואז זכרו ג"כ בבני ציון היקרי' ובכו הרבה בכה על הערבות אשר נתפס בעונם · ותחת שפתחו ואמרו שירה כדלעי' גרם החטא כי שם
שאלונו שובינו דברי שיר א"נ על הערבים ערב רב תלינו כנורותינו ר"ל כשהיינו טובים אז היה נשכח פקודת העגל כי תליית כנור של
דוד היה תיקון לזה כאשר הארכתי בהגה"ה בעמק ברכה ואני המגיה כתבתי ענין הכנור לקמן במסכת סוכה וע"ש שייך לכאן ועתה
בגלינו לבבל בא יום פקודה ובכינו ע"ז · כי שם שאלונו כו' דכתיב דברי שיר דברי דאיתא במדרש שקטעו הלוים אצבעותיהם ע"כ
לא יוכלו לשאול מהם לשורר ביד וזהו משיר מקצת ולא כולו כי שיר הלויים היה ביד ובפה ומה שאמר כי סוסף על מ"ש גם בכינו ר"ל
ריבוי בכיה · והרבו כ"כ בבכיה שלא יוכלו לדבר · כי שם כו' · ומהם נלמוד אנחנו איך נשיר את שיר ה' כו' זמרא מנלן דאסור כו' ועיין
כל הסוגי' בדי"ף בברכו' להוכיח הרבה מעניני' כאלה : אם אשכחך כו' שכחה אמר נגד הגלות הזה הארוך העומד לשכוח אמר לא
אשכחך · וכנגד בבל אמר אזכור מיד ע"כ בפ' עמלק הזהירה התורה זכור כו' ואל תשכח ר"ל הן תהיה הגאולה בקירוב או באיחור ·
ע"כ התפלל אחר כך אבל אתה ה' זכור מיד לבני אדום שלא תאריך הגלות · א"נ אם אשכחך כו' חיוב גדול להראות אבל
תמיד על ירושלים · דהיינו

הכבוד

הכבוד שגלה וזהו שישו וגומר כל המתאבלים עליה ר"ל על השכינה׃ גם בזכות הדביקות וקדושה שהיה לנו אז יתעורר לתשובה׃ כי עתה שנפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו כו׳ משא"כ בזמן בית המקדש הביא קרבנות לכפר׃ גם יזכור אז היינו טהורים ודביקים בשכינה׃ ואנחנו עתה טמאים ומרוחקים וסתם תפילתינו ובחינות אלף כאלה עד ודאי בבינה ומביא לתשובה׃ והנה כתיב השמר לך פן תשכח את ה׳ אלקיך׃ על זה אמר אם אשכח העוונות מלתקנם תשכח ימיני כו׳ הימין שהיא לי החביבה׃ דהיינו ימינו של הקב"ה הפשוטה לקבל שבים והחורבן השיב אחור ימינו מפני שלא עשו תשובה רק מפני אויב כמ"ש במקום אחר׃ אם לא אזכרכי זה קאי אשבתות וי"ט שאינם בעשיית התשובה בפועל מ"מ זכרון מקרא קודש לקדש המעשים ולעורר בלב׃ ושמחה הם י"ט ושמחת בחגך וראש המועדים הוא שבת׃ והנה שכח ה׳ שבת ומועד ובהזכרה זו יתוקן ואמר תדבק לשוני לחכי כי החיך טועם׃ וכתיב ולשוני תהגה צדקתך׃ ורומז על חיוב ברכת המזון ואז מזכירין ירושלים בר"ח וי"ט ושבת בהזכרה דבברכת המזון׃ א"נ על ראש שמחתי רומז על פשט איכה יע"ב כדכתיב בדרוש הזון התעבה ב"ה שלמעלה הרוחני והשליכו לארץ וב"ה שלמטה שלנו נקרא ראש ושמחה נקרא ראש כדכתיב נכון יהיה הר בית ה׳ בראש ההרים׃ ושמחתם לפני ה׳ אלקים דרשו רז"ל זהו במקדש שניטל הלולב ז׳ ימים ואז שמחת בית השואבה ועל ירושלים שלמטה אנו מעלים עלה את שלמעלה בהזכרה שהרי אנו אומרים המעלות ממטה למעלה זכרוננו וזכרון אבותינו ומשיח וירושלים וזכרון עמך בית ישראל הוא תפארת ישראל המושלך משמים וכן בשבת ברצה נחמת ציון ועל גבה בנין ירושלים שלמעלה זכור ה׳ לבני אדום כו׳ באדום אמר בני ובבבל אמר בת בבל דוגמא לזה באיכה תמצא בת ציון ובני ציון א"נ כנגד ילדי זנוני דהושע ילדה בת לא רוחמה וילדה בן לא עמי הבת נגד גלות בבל ומה שכתיב שם ואת בית יודא ארחם כן היה בבבל ובני יכני׳ אסיר בנו שנולד בבית האסורין שלהיא שנשאל אל על אלתו כו׳ כדאיתא בפרק אחד דיני ממונות ומעשה דבופתינאה א"נ יש בזה רמז נפלא רז"ל אמרו למה פיזר הקדוש ברוך הוא ישראל בכל העולם כדי שיתוספו עליהם גרים כי הקדוש ברוך הוא חפץ לזכות כל מעשי ידיו ובמ"ש מעשי ידי טבעו בים והנה לאדום יש אחיזה בישראל ויצא מהם צנור גדול עמוד קדושה ולהם בן שממנו נבנה העולם כשא"כ בבל והוא כדאיתא בחלק מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב למדו תורה ברבים כו׳ מבני בניו של המן כו׳ ואף מבני של אותו רשע בקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת כו׳ עד רפינו את בבל ולא נרפתה והנה מנירון קיסר יצא ר׳ מאיר שנקרא רבי נהוראי שמאיר עיני חכמים ובתורתו של ר׳ מאיר היה כתוב כתנות אור במקום עור וזהו סוד זכור ה׳ לבני אדום האומרים ער"ו ער"ו עד היסוד דהיינו להתם חטאת ולנקות הקליפה מכל וכל וער"ו אותיות עו"ר ע"ב אמר יום ירושלים וקשה מה זה שאמר יום אלא אור יממא הוא כדאיתא ריש פסחים כי נתהפך לאור אבל בבל לא נרפתה לגמרי אבל רפינו מעט דהיינו תלמוד בבלי ובפ׳ זה בורר מאי בבל א"ר יוחנן בלולה במקרא במשנה בתלמוד פי׳ ר"ת כו׳ עיין בתו׳ וידוע תורה שבע"פ סוד נקיבה ור׳ מאיר לבלר תורה שבכתב היא סוד זכר גם ב"ת למפרע תלמוד בבלי ולא נרפתה בבל כדאיתא שם בזה בורר במחשכים הושיבני ונוסר אמר ירמיה זה תלמודא של בבל א"נ מה שאמר יום ירושלים רמז כשחטא דוד בבת שבע נעשה פרצה בבית דוד ויתוקן בביאת הגואל והנה שם כתיב לרש אין כל כי אם כשבה כן אנחנו בגלות כשבה אחת כו׳ ושם כתיב ואני נגד השמש כן בחורבן ליטא שמשא והזכרתה להאיר וזהו יום הצרף לר"ש עם יו"ם תמצא ירושלים א"נ בת ובן ע"ד שיר ושירה לאחר גלות אדום זה שיר חדש לשון זכר אמן׃

דרוש להספד מיתת הצדיקים ולחורבן ב״ה

ושכנתי בתוכם א"ב יתמעטין בשמחה׃ א"ב ר"ת אלפים ככל הם פני מזרכנות׃

ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם הם הצדיקים שהם הבתי מקדשות על כן לא אמר בתוכו רק בתוכם ואר"ז"ל כה אמר ה׳ צבאות צום הרביעי כו׳ עד צום השביעי זהו צ"ג ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו ובאיכה רבתי מצינו שסילוקן של צדיקים קשה לפני הקב"ה יותר ממאה תוכחות חסר שתים שבמשנה תורה ומחורבן ב"ה בתוכחות כתיב והפלא ה׳ את מכותך ובחורבן בית המקדש כתיב ותרד פלאים אבל בסילוקן של צדיקים כתיב׃ לכן כה אמר ה׳ הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא וכל כך למה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר עכ"ל׃ הנה בתוכחות לא כתיב רק פלא אחד ובחורבן בית המקדש שתים כי פלאים תרתי משמע ובסילוקן של צדיקים כתיב ג׳ פלאות׃ ואין זה יותר למה שאמרו לעיל שקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו ובמדרש זה משמע שהוא ביותר כי הנה הצדיק הוא גם כן ב"ה ממש כמ"ש ושכנתי בתוכם והנה היו שתי מקדשות שחרבו וכל א׳ הוסיף יגון ואנחה כי לאחר חורבן בית שני נסתלקה השכינה ביותר למעלה למעלה ואין לנו אלא התורה הזאת וסילוק הצדיק הוא חורבן שלישי וזהו ענין שתי פלאות במקדשות כי היו שתים ובצדיק ג׳ כי הוא חורבן השלישי מכל מקום נשמע מכאן הצדיק הוא כמו המשכן והמקדש׃ בחנוכת המשכן במיתת נדב ואביהו אמר מרע"ה הוא אשר דיבר ה׳ לאמור בקרובי אקדש פרש"י היכן דיבר ונקדש בכבודי אמר משה יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו והייתי סובר כי או בך כו׳׃ ויש להקשות מהו הענין להתקדש במיודעיו של הקב"ה ביום שמחת לבו כביכול בהקמת המשכן הלא בשעת חרוה חדוה וכעין זה יש קושיא בזוהר שאומר בפסוק ויקרא אל משה וידבר ה׳ אליו באוהל מועד ולא כתיב ויקרא אל משה מאהל מועד אלא הקב"ה קרא למשה וידבר אתו מאהל מועד להודיעו מה יהיה בסופו וכי יהיה נחרב וזהו ויקרא וכ"כ בחורבן ויקרא ה׳ אלהים צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד גם בכאן קשה בשעת חדות חדוה אלא הענין הוא הצדיק הוא כמו ב"ה וידוע כי המקדש שלמטה מכוון נגד מקדש שלמעלה על כן כשנתחנך המשכן למטה רצה הקב"ה לחנך גם כן שלמעלה ולקח את נדב ואביהו שהיו היותר המוקדשים ובזה נתחנך למעלה כי הם לא מתו מחמת חטא כמובן בפשטן של דברים רק אדרבה נכנסו כהשגה גדולה ומופלאה ונשארו נשמתם דבוקה למעלה כמו שפירשתי במקומו פסוק באחרי מות בקרבתם לפני ה׳ ולא כתיב במקריבם אלא הם עצמם קרבו והאש זרה הוא בעודם בגופם בחמרם ע"כ נדבק נשמתם למעלה ואז נתחנך המשכן שלמעלה כי כמו שיש למטה כ"ג אהרן כן למעלה כ"ג הוא מיכאל המקריב נשמתם של צדיקים במזבח שלמעלה כנרמז בפסוק כי היום ה׳ נראה אליכם הם אותיות אהרן מיכאל וכמו שיש במקדש שלמטה שתי מזבחות חיצון לפנימי כן למעלה׃ וזהו הרמז שבמזבח החיצון כתיב ה׳ אמות ארכו וה׳ אמות רחבו רבוע וקשה תיבת רבוע מיותר כי מאחר שארכו ורחבו שוה ממילא ידעינן שהוא מרובע׃ וכן קשה במזבח הפנימי שאמר אמה ארכו ואמה רחבו רבוע׳ קשה שם ג"כ תיבת רבוע מיותר׃ אלא הם רמזים על שני מזבחות של מעלה המזבח ששם מיכאל כ"ג וידוע כי הוא רבוע כי הם ד׳ מחנות שכינה אשר סימנם ארגמן׃ דהיינו מיכאל גבריאל אוריאל רפאל זהו רבוע והם כוללי׳ כל כתות המלאכים ועל זה נאמר ונתתי לך מהלכים בין העומדים׃ הצדיק נקרא מהלך שהוא הולך משלימות לשלימות והמלאכים הם עומדות שהם שפליי׳ מעת היותם׃ ע׳ יש למעל׳ מזבח שהו׳ גבוה על גבוה והוא ג"כ רבוע ונקרא מזבח הפנימי והם ד׳ מחנות שכינ׳ גבוה על גבוה שהן ד׳ חיות הנושאות את הכסא אדם שור נשר אריה וכשהנשמה צרורה תחת כסא הכבוד אז היא למעלה מהמלאכים ועל זה אמרו רבותינו ז"ל שמחיצתן של צדיקים לפנים ממחיצת מלאכי השרת

ונגר

דרוש לפרשת הספד הצדיקים ולחרבן ב"ה

ונגד זה מזבח הפנימי· ותיבת רבוע רומז על ד' חיות הנ"ל ומאחר שמתו נדב ואביהו אעפ"י שהי' לכבודם מ"מ אלינו היה מירות כחורבן הבית· וע"כ ניחא במה שרמז ויקרא אל משה וידבר אתו מאהל מועד שחרבנו כרפי' בזוהר כי כן היה באותו היום מרוגם חורבן אוהל מועד למטה· אבל נתחנך למעלה בסוד אדם כי יקריב מכם· כי מן הבהמה ובקר וצאן הוא קרבנכם למעלה. ולמעלה במזבחות מקריבין אדם·

ופרש"י ז"ל אדם למה נאמר כו' אבל לסוד הענין מרמז על אדם ממש: דע בדברי הימים מתחיל אדם שת אנוש כו' וחשיב כל הדורות ואל"ף דאדם רבתי· כתיב ונרגן מפריד אלוף רומז על אל"ף מן אדם· הנה העולם נברא באמת הנה ראש הבריאה וסופה חתומה באמת בראשית בר"א אלהי"ם א"ת ס"ת אמ"ת· ויר"א אלהי"ם א"ת כל אשר עשה וגומר ס"ת אמ"ת ונרגן שהוא הנחש הקדמוני הוציא דיבת שקר· והפריד האלף מן אדם ונשאר דם והאלף מן אמת ונשאר מת כי גרם להעולם דם ומות· והנה נתנה התורה שהיא תורת אמת לישראל הנקראים אדם ואז היה ראוי לפסוק דם ומות דהיינו חרב האומות ומיתה מצד מלאך המות כמו שדרז"ל חרות א"ת חרות אלא חירות מהאומות וממלאך המות· אך קלקלו אח"כ בעגל וכתיב אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו הרי דם ומות· מ"מ מיתת הצדיקים והחסידי' עליהם נאמר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו כי הם באים לשלימות· וכתיב משפטי ה' אמת צדקו יחדיו בזוהר אמר פינחס ראה אות מ' פורח באויר אמר גמירנ' אות מ' סימנ' דמלאך מות עיין בתורה שבכתב שלי פר' פינחס שם הארכתי עי' ארז"ל בשבת פ' במה בהמה את אלו התלמידי חכמי' המקיימי' התורה כולה מא' לף עד תי"ו· ואפשר שע"כ דרשו ג"כ את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח מתיבת את והנה הצדיקים אפי' במיתתן קרוין חיים אף כי מת לנו· אבל הוא חי זוכה לנצחיות והנצחיות נקרא אמת שהוא אמיתית קיימת ואצלו נשאר אלף דאדם רבתי וגם עשרת דברות מתחילו' באלף· ואצל הת"ח נשאר אמת צדקו יחדיו כל האותיות אף בשעה שמת נשאר אמת· לסיבה כי נכנסה מ' סימנא דמלאך מות בין אותיות א"ת המורה על ת"ו· ואותיות א"ת מקיפות מ' ונתבטלה ביניהם כי אף שמת הוא חי· ומה שמת אינו אלא מעטיו של נחש שהיא שקר היפך האמת וכמו שמזוהמת נחש כ"ב רעה עד שגרם חורבן ב"ה כמו שהאריך בזוהר איכה ורמוז כפסוק ואיב"ה אשית ר"ת איכה ישבה בדד העיר כן עטיו של נחש גורם מיתת הצדיק ששקולה מיתתו כחורבן ב"ה כתיב בכל צרתם לו צר ולא קרי וכתיב כי כביכול לו צר כי קשה סילוק של הצדיקי' והקב"ה קובל חבל על דאבדין ולא משתכחין ולאלף צר על הנחש שהפריד האלף והוא מת בעטיו של נחש:

וזהו סוד אדם זאת התורה אדם כי ימות באהל הנה התורה דהיינו' דברות מתחיל באלף ות"ח הדבק בתורה אף שמת הוא חי ונשאר שמו אדם באלף רבתי ואמר כי ימות האהל כי מיתתו דוגמת אהל מועד שנחרב וכרפי': עוד יש לפרש פסוק משפטי ה' אמת צדקו יחדיו בענין אחר הנה לפעמים מת ת"ח וצדיק גמור בקוצר ימים ולפעמים הזקנה נאה לו והענין הוא מצד הגילגול כי איפשר שזה שמת עתה בקוצר ימים כבר היה לעולמים זקן ושבע ימים בצירוף אלו השנים שחי עתה· וזהו שהוא זקן עתה אפשר שלא היה כבר זמן מרובה בעולם נמצא משפטי ה' אמת צדקו יחדיו· ר"ל התחשוב השני' הקדמוני' ורק לאלו השנים ביחד·

ולעתיד יחזור מעלת אדם לקדמותו באלף רבתי ויהיו מסולק דם ורם עבריו יקום וכן יוחזר חידוש העולם במדת אמת ויסולק מת כמ"ש בלע המות לנצח·

טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו· כתי' כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא קשה לימא אין צדיק בארץ אשר לא יחטא· בפרק במה בהמה מקשים התוספו' אכריית'ד' מתו בעטיו של נחש כו הלא כתיב אדם אין צדיק בארץ כו' ותירצו דהפסוק על הרוב מיירי והוא דוחק· דע כי האדם נברא שלם שיהי' שלם בתכלית השלימות כפי האפשר להנברא ודבר השלם לא יחסר ולא יצריך כי אין שייך הרפה עליו מאחר שהוא שלם ואינו חסר· ועתה שבא נחש עליו ונעשה חומר אז הוא חסר מכל השלימות וצריך לעשות טוב להשלים החסרון וגם מכח זה שהוא חסר ואינו כמלאך אי אפשר לו בלא חטא ר"ל שגיאות מי יבין כי חומר עכור איך אפשר לו להיות נשמר מאיזה שגיאה קטנה לפחות· וזה"ש כי אדם אין צדיק בארץ אשר לא יחטא· והנה הסיבה מאה שבא האדם לידי זה אשר יעשה טוב שמוכרח להדר תמיד אחרי טוב כדי להשלים החסרון מש"כ מלאך שאינו בעל חסרון כי כאשר נברא כן נשאר ע"כ לא נתנה התורה למלאכי השרת אבל האדם בעל חסרון מחויב להשלים בכל פלה' ומסיבה זו שהוא חומר אי אפשר שלא יחטא והסיבה לזה הנחש שבא על חוה והטיל הזוהמא ונעשו בני חומר עכור ואי אפשר להם בלא חטא וזהו מ"ש מתו בעטיו של נחש ר"ל מה שחטאו לא היה מצד רצונם רק מצד הכרח החומר שבא מהנחש ולפי זה קרא דאשר יעשה טוב ולא יחטא קאי אכולי עלמא ומה שמקשה שם א"ר אמי שאמר אין מיתה בלא חטא כו' מהך ברייתא דר' מתו בעטיו של נחש ומסיק תיובתא הלא לפי' פירושו ענין מתו בעטיו של נחש הוא ג"כ מחמת חטא· י"ל דלר' אמי משמע אין מיתה בלא חטא שר"ל חטא משפט מות שכן משמע הפסוק שמביא הנפש החוטאת תמות· וע"ז מקשה ר' מתו בעטיו של נחש שר"ל לא מרצונ' רק מצד החומר המכריח שאי אפשר לו ליזהר מכל שגגו' ומנסתרות שאין כח ביד החומר להיות נשמר אכן משגגה של עבירה שבמזיד אפשר ליזהר ודיק·

ועל זה אמר טוב שם הוא שמו של אדם ששמו נאה לו כצלם אלהים כי אדם עולה מ"ה במילוי כ"כ ה"א עולה כמנין אלהים· וכן ידוד במילוי יו"ד ה"א וא"ו ה"א עולה אדם וזהו טוב שם משמן טוב מה שהוצרך עתה לעשות שכן כמו שמן על ראשך אל יחסר וכל זה גרם החומר שהצורך לשמן כדי שלא יחסר· ומזה הטעם טוב יום המות מיום הולדו כי אז יכור החומר ג"כ וזהו ענין שדרז"ל טוב מאוד זה המות כי מחמת החומר הוצרך לעשות טוב וצריך למאוד למאודיות ולעשות יתרונות כנין משמרת למשמרת משא"כ כשלא היה בא לכלל החומר· גם פירושו ויום המות מוכן מיום הולדו· אף כשלא חוטא מ"מ יש עטיו של נחש. ע"ז פירשתי ענין שלחן בצפון כנורה בדרום דכתיב ושמת את השלחן מחוץ לפרוכת ואת המנורה נוכח השלחן תלה המנורה בשלחן ולפי פשוטו שהמנורה חשובה מהשלחן איפכא ה"ל למתלי· אמנם בנסתר הוא להפך שלחן מלכים רומז למלכות האמיתי כל ישראל בני מלכים והוא ריבוקינו בה' אלהינו לעה"ב בנצחיות והוא בצפון מה רב טובך אשר צפנת· ומנורה רומז על קיום התורה והמצות נר מצוה ותורה אור ענין חיום לעשותם· זה"ש טוב שם הוא מלכות ועשיתי לך שם בשם הגדולים· גם שם ר"ת שלחן מלכים הוא טוב משמן טוב שהוא המנורה· ומה שהמנורה בימין והשלחן בשמאל· וכתיב גם כן אורך ימי' בימינה ובשמאלה עושר כבוד כל זה הוא על דרך הפירוש של פסוק שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט לכן שמח לבי וגו' הנה הלב שהוא משכיל הוא בשמאל· והכבד שכולה דמא מורה על התאוה הוא בימין· ויש להתרעם למה תצא זאת מלפניו יתברך לברוא באדם הלב משכיל כשמאל· ותאבר המתאוה בימין· על זה אמר שויתי ה' לנגדי תמיד· והבא לנגד חבירו אז ימינו נגד שמאלו נמצא לענין עזר אלהי שכביכול נגדו להפך והלב נגד ימין הקב"ה זה"ש לכן שמח לבי· ומ"ש כפסוק אורך ימי' בימינ' ר"ל קיום התורה והמצות היו' לעשות' שעל זה כתיב יראת ה' תוסיף ימים ששלים יום ליום ביראת השם מאין הפונות והארכתי במקום אחר בזה ובשמאלה עושר וכבוד הוא שלחן מלכים העושר הצפון של כבוד אשר ינחלו חכמי' אמן:

בפרק המריר · תניא רבי מאיר אומר מ"ד טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה באשר הוא סוף כל הארם והחי יתן אל לבו · מאי והחי יתן אל לבו · דבריו של מיתה דיספד יספדוניה דיו"ל ירלוניה דבכי יבכון עלי' די לנד ילוני' די טען יטעוניה דיקבר יקברוני ע"כ · פרש"י דיכפר יתן אל לבו שאף הוא יספרוהו כו' ויש להקשות בדברי ר' מאיר מאחר שהדרוש שלו הו' על לשון מהפסוק והחי יתן אל לבו · א"כ למאי נ"מ מביא רישא דקרא טוב ללכת ונוסר ע"ק מאי קושיא יש בכאמר והחי יתן אל לבו אשר בעבורה אמר ר"מ מאי והחי יתן אל לבו · ונראה דקשה לעי' לישנא דוהחי למה שנה לקרוא אותו בשם החי יהול"ל והאדם יתן אל ל"בו כמו שאמר ברישא באשר הוא סוף כל האדם וכוונת תשוכחו הוא כן שתמיד ילך אל בית אבל כדי שיתעורר בראותו זה הפלוני מת והוא חי ויתן אל לבו סה זה שהוא חי ויתעורר כאשר יחשוב בחטאיו · ויאמר הנה זה היה איש צדיק וכת ואני חי ארדבה איפכא מסתבר' ויפחד אולי הוא לרעתו שהש"י נוהן לו שכרו בעה"ז · ויתן אל לבו דדלי ירלוניה כלומר אני דלי אותו ארדבה להיפך היה מהראוי שהוא ירלוני · וכן דספיד וכן כולם פירושם עד זה שיתעורר ויחשב כל צרכי המת שאני עושה לו ואני חי ארדבה לפי מעשינו יהיה ראוי להיות בחיפך · וע"ז אמר הפסוק מי גבר יחיה ולא יראה מות · וק' מי הוא זה שרואה את המות שלו הלא כבר נפתמו עיניו · אלא ה"פ מי גבר יחיה שלא יהיה כמת דהיינו כמו הרשעים שאף בחייהם קרוים מתים · אם לא יראה מות כלומר שלא יתבונן במות של אחרים הצדיקים סמנו · · וכן אמר הפסוק ויחי עו' לנצח כי יראה חכמים ימותו כלומר יזכה לחיי הנצחי' כשיראה ויתבונן במיתת החכמים ויראה ויתפחד ויחשוב אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי הקיר · ואז יתאונן אדם החי ויגבר על הטאיו ואיזה גבור הכובש את יצרו · זהו שאמר והחי יתן אל לבו כלומר יתן אל לבו במה שהוא חי והצדיק כמנו והוא סופר עליו וקובר אותו ובוכה עליו להיפך היה ראוי להיות לספוד הוא עליו ולקבור הוא אותו ולבכות עליו · דוגמ' לענין העגל שנהחבא תחת צל כנפיו של רבינו הקדוש כי ברח מהשחיטה וא"ל רבינו הקדוש זיל כי לכך נוצרת ונענש רבינו הקדוש ע"ז וקשה הלא רבינו הקדו' דיבר בטוב · כי תכלית הבהמה היא לשחיטה שזה היא מעלה לה שעולי' ממדריג' בהמה לארם הניזן ממנה ומתחזק אבר מול אבר אלא הענין הוא כך אמת הדבר הוא בעליית מדרינה כי כן ברא הקב"ה בעולמו ד' מדרינות והגבוה אוכל את שתחתיו · דהיינו דומם צומח חי מדבר · הצומח אוכל הדומם כי הצומח יונק מהעפר נמצא שב העפר שהוא הדומם למעלת הצומח · אח"כ דהחי בהמות שדי וכל החיות אוכלי' הצומח · ובזה שב הצומח למעלת החי · ואח"כ הארם המדבר אוכל גם את החי · כי בזה שב החי למעלת הארם המדבר · והני מילי כשיש יתרון להארם החי · אבל אם הוא בור ע"ה אין בור ירא חטא ולא עם הארץ חסיד אז נמשל כהמות נדמה · ומכ"ש כשהוא רשע חוטא · אזי אסור יאמר בעל החי כאי חזית דדמך דידך סומק טפי אדרבה אנא עדיפנא · וזה המעשה של העגל הנה כי הבעל שלו שרצה לאוכלו היה ע"ה ע"כ היה בורח מהשחיטה ורבינו הקדוש לא הרגיש בזה · כן בנדון דידן יתן אל לבו במה שהוא חי · וזה הצדיק ממנו מת · ואז יתעורר במאוד וכענין שפרש"י בפסוק הוא אשר דבר ה' לאמור בקרבי אקדש ועל פני כל העם אכבד · לא כמו כדורינו כשרואים מת מוטל לפניו אזי מתעורר מעט מיעוטא דמיעוט' וכאשר יסתום הגולל כבר נשכח מלבו · ואני אומר דרך הלצה הם מקיימי' ועל פני כל העם אכבד כלומ' כל זמן שהמת מוטל לפני כל העם אזי אכבד ויש קצת התעוררות · לא כן רק ישים תמיד בלבו בראותו דור הולך ודור בא והמיתה היא תמידי' · זה ישים תמיד נגד עיניו ויחשוב אם לא עכשיו אימתי · אולי ימות פתע פתאום · כי מה יתרק יש לו במה שהוא חי וע"ז תנן שוב יום א' לפני מיתתך · ובזה יהיה כל ימיו בתשובה:

בפרק השואל אתים לי בהספדאי דהתם קאימנא · יש לפרש ע"ד שארז"ל הסופד על המת לא ימעט משבחו גם לא ירבה בשבחו הרבה יותר ממה שיש בו כי אדרב' בזה גורם להזכיר עון המת ע"ז אומר הספיד עלי באותן שבחים דהתם קאימנא כלומר שאני עומד בהם אשר קיימתים בחיי · ועד"ז נוכל לומר הא דתנן לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה כו' וכל המרבה דברי' מביא חטא · קשה למה אמר לשון לגוף ה"ול לאדם · אלא רומז להמת שאז הוא גוף בלא נשמה ואז שתיקותו יפה מריבורו להרבות בשבחי' שאין בו כי בזה מביא חטא עליו ע"כ צריך ליזהר:

בפרק קמא דגיטין · א"ל ר"נ לרב הונא כלילא מנלן דאסור א"ל מדרבנן דתנן בפולמוס של אספסיינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס אדהכי קם רב הונא לאפנויי א"ל רב חסדא קרא כתיב כה אמר ה' הסר המצנפת והרם העטרה זאת לא זאת השפל הגבוה והגבוה השפל וכי מה ענין מצנפת אצל עטרה אלא לומר לך בזמן שמצנפת בראש כהן גדול עטרה בראש כל אדם נסתלקה מצנפת מראש כ"ג נסתלקה עטרה מראש כל אדם · אדהכי אתא רב הונא אשכחינהו דהוו יתבי א"ל האלהים מדרבנן אלא חסרא שמך וחסראין מילך ע"כ · וקשה איך הבין ר"ח המשנה כי הוא אמר קרא כתיב ובמשנה אמרו שבפולמוס אספסייאנו' גזרו · ע"ק למה נקיט כהן גדול דוקא · והתו' כתבו דאותה של כהן הדיוט קרויה מגבעו' כדכתיב ועשית להם מגבעות ומפרש ריב"א משום דלכהן הדיוט לא היה ציץ והיתה גדולה קרויה מגבעות אבל של כ"ג היתה קטנה וקרויה מצנפת מיהו או' ר"י דאשכחן בלשון תלמוד דקרי נמי מצנפת לשל הדיוט כפ' א"ל הממונה דאמר נוטל מצנפתו של א' מהן ואפי' היו שוות נקט הכא בראש כ"ג לפי שאין איסור אלא להתני' כדפר' בעין כ"ג שהוא ראש ושר בישראל עכ"ל · עוד קשה איך אמר רב הונא לר"ח חסראין מילך והוא לא ס"ל כן · הנה דברי ר"נ יש להבין על שני דרכים אם כפשוטן כלילא מנלן דאסור משום החורבן · או יש בהם רמז על ת"ח שמיתתו נכם כן כחורבן הבית ומחויבין להתאבל עליו כל ישראל והיה מקובל הריש גלות · דאז כלילא אסור לכולי עלמא כימי הספידו ואבלו מה שאין כן כלילא דאסור מחמת חורבן הבית אינו אסור אלא להתן דוקא כמ"ש התו' וכמבואר בטור א"ח סי' תק"ס שלא אסרו אלא כשיש ריבוי שמחה וטעם איסור כלילא באבל ת"ח לכולי עלמא משום שעליו נאמר נפלה עטרת ראשינו ונומר ורז"ל אמרו צדיקים יושבי' ועטרותיהן בראשיהן וכו' וכבר נודע שהנשמה בבואה לזה העול' היא ערומה והאדם מלביש אות' במעשיו בצאתו מגופו · אם הוא חוטא אז מלבשה בבגדי' צואי' הנעשים מהעבירות · ואם הוא צדיק מלבישה בבגדי כבוד הנארגין ממעשיה המצות והם סוד בגדי ת"ח · ומגודל המצות ופנימיותם נעשי' עטרות וכל צדיק משי' עטרה על ראשה אותה העטרה הנעשית מגודל מצותיו זה"ש ועטרותיהן ולא ועטרות · רק עטרותיהן שעשו בעצמם והת"ח נקרא כ"נ כאמרו רז"ל כל העוסק בתורה כאלו הקריב כל הקרבנות שבעולם שנאמר זאת התורה לעולה ולמנחה ונומר · הרי ת"ח הוא כהן וקוראיהו כ"ג כי מעלת הלימוד היא אפי' יותר ממעלת כהונה גדולה כמ"ש רז"ל ת"ח ממזר קודם לכ"ג ע"ה · וכ"ג שלמעלה מיכאל מקריב נשמתו ע"כ כשמת רבי בטלה הכהונה כו':

כך הוא טעם האיסור מ"מ שאל מנלן לנו · ואז יתבאר המאמר · רב הונא הבין את ר"נ כפשוטו איסור כלילא כחמ' חורבן הבית והשיב לו כפשוטו דתנן וכו' רב חסדא הבין דברי ר"נ על ת"ח שמיתתו כחורבן הבית ועליו אומר ג"כ נפלה עטרת ראשינו אשר בעבור זה יש טעם כלילא לאסור מ"מ שואל מנלן היבן רמיזא הביא על זה הפסוק הסר · מצנפת וכו' כ. שקולה מיתת צדיקים · כשריפת בית אלקינו והוא ככ"ג שהיה מצנפת בראשו כדברי ריב"א · ומה שמקשה ר"י מלשון הגמר' דפרק א"ל הממונה כו' אינו קושיא לשון חכמים לחוד ולשון תורה לחוד · אך יש קושיא על ריב"א על הקרא מ"ט באסרת

הזכיר הקרא מצנפת הרומז לכ״ג יאמר מנבעו׳ והיה די ג״כ בזה לומר כל זמן שהמגבעו׳ על הכהנים כו׳ · על כן בדרך הפשט כאשר הבקרב הונא אז צריכין לזכר כפי׳ ר״י שהחתן דומה לכ״ג · ולפי הדרך הנסתר שהבקר״ח אזי אסור לכ״ע וצריכים לומר כפי׳ ריב״א והזכיר הקרא כ״ג כי הת״ח הוא כ״ג · וכשהוא בעה״ז אז מצנפ׳ בד קודש יצנוף ככ״ג ומצנפת נראה קטנה אמנ׳ לאחר מותו נעשית עטרה גדולה וכמ״ש עטרותיהן בראשיהן : נמצא דברי רב הונא ודברי ר״ח שניה׳ אמיתיים אלו ואלו דברי אלהים חיים· דברי רב הונא הם לפי פשטן של דברים ודברי ר״ח הם לפי רמיזתן׃ ולאחר ששמע רב הונא דברי רב חסדא והבין רמיזותיו · אמר האלהים כלומר אמת מה שאתה אומר · כי אני מבין דבריך שאתה מדבר מרבנן · כלומר במיתת החכמים ובזה חסראין מילך :

וכי יהיה באיש חטא משפט מות ותלית אותו על עץ · בתיקונים פי׳ זה הפסוק על מיתה צדיק וזהו כי יהיה באיש אין איש אלא חשוב · ואמר ותלית על עץ כלומר לא תחשוב שיהא בן מות · רק מצד שכל אדם מוכרח למות מסיבת עץ שאכל ממנו אדם הראשון וגרם מיתה לעולם ·

(אמר המעתיק עניין ממש של כלילה יש למקום מ״ש ט קמרון ט״ם ויראתי ולטלטת ידכי כן נטוניתי ימן אדוני אבי ז״ל שלא לשכות ומכ״ש כי נס אלי יש זקן טוב וישר מה שהידעתי במשט כוה שלא לטמוד כנידו בלי רשותו :

בזוהר פרשת פינחס האריך מאוד ואמר שכנסת ישראל הם כולם כאיש אחד כמו שאבריו של אדם הם רבים ומתיחדים ונעשים איש אחד וכשאבר א׳ נלקה אז מרגישי׳ כל האיברי׳ כן הם ישראל ערבי׳ זה בזה ומתיחדי׳ · וכמו כשיש מרעין בגופו של אדם אזי מלקין הזרוע דהיינו הקזת דם וכולן מתרפאין כך כשישראל הם חוטאים · אז לוקה הקב״ה הזרוע של ישראל שהוא הצדיק וממית אותו ומיתת הצדיק מכפר · ע״ז אומר על הא ראית׳ בפרק ואלו מגלחין רבא אתחזי לרב סעורם אחוהי ושאלו על מיתתו והשיב לו כריברא דכוסילתא · הענין רב סעורם שאלו מחמת איזה חטא מת · והשיב שלא מת רק כדי לכפר על ישראל כריברא דכוסילתא המוזכר בזוהר וע״ז רמז והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם ת״ח הוא שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו וכ״ג של מעלה מקריב אותו והוא הדם אשר בו נתכפרו ישראל כריבר׳ דכוסילת׳ אכוות׳ לכל הגוף :

במדרש רבה אמר רבי חייא בר אבא באחד בניסן מתו בניו של אהרן ולמה מזכיר מיתתן ביום הכיפורים אלא מלמד שכשם שי״ה מכפר כך מיתתן של צדיקים מכפר׳ ומנין שי״ה מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגומר ומנין שמיתתן של צדיקים מכפרת דכתיב ויקברו את עצמות שאול וכתיב ויעתר אלהים לארץ אחרי כן עכ״ל ויש להקשות במ״ש ומנין שי״ה מכפר הלא קורא אותו בשם כפורים ואיך אומר מנין שמכפר ע״ק מאחר שלמד מיתת צדיקים שמכפרת מרהזכי׳ מיתתן ביום הכפורים א״כ מה זה שאמר אח״כ ומנין שמיתת צדיקים מכפרת :

ענין הספידא יקרא דשכבי או יקרא דחיי שהזכירו רז״ל אף שהדברים כפשוטן על הכבוד הסדומ׳ מ״מ רומזים לכבוד האמתי היא כבוד הנשמה שמחמת ההספד יתעוררו העם לעשות תשובה כמו שנבאר ואז תהי׳ נשמת המת זוכה והוא יקרא דשכבי כי הוא מזכה אחריני המתעוררים לתשובה והוי יקרא דחיי ותכלית ההספד ומצותו היא שיתעוררו בתשובה כמ״ש רש״י בפסוק ונקדש בכבודי כשהקב״ה עושה דין ביראיו כו׳ : ובזה מתורצי׳ שני מאמרים דסתרי אהדדי רז״ל אמרו מיתת צדיקים מכפרת ובפ׳ חלק אמרו צדיק אבד מהעולם רעה באה לעולם שנאמר מפני הרעה נאסף הצדיק · אלא ל״ק כשאין מתעוררי׳ לתשובה רעה באה לעולם וכשמתעוררי׳ לתשובה אזי מיתתו מכפרת : ומ״ש מיתת צדיקים מכפרת נראה לי לפרש בתרין אנפין ושניהם מתעוררים לתשובה · וענין מיתת הצדיקים מכפרת נובע ממה שאמרו צדיק נתפס בעון הדור ואני מפרש בזה שני פירושים : האחד בשביל הדור והשני בשביל הצדיק : בשביל הדור רצוני לומר שילמדו הדור ק״ו בעצמם ויבינו אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי הקיר וכמ״ש רש״י על ונקדש בכבודי וכמ״ש למעלה בקונטרס ביאור הפסוקים רויתי עוד לנצח כי יראה חכמים ימותו ופסוק מי גבר יחיה ולא יראה מות כו׳ וזהו סיבה שהצדיק נתפס כשהדור חוטאים הוא בשביל הדור שיתעוררו לתשובה מטעם הנ״ל ועוד נותן התעוררת כשהצדיקחי אזי הדור חוטאים וסומכי׳ על זכות הצדיק שיגן עליהם ויתפלל עבורם אבל כשהצדיק נעדר ואפס עצור ועזוב אזי חושב כל א׳ אם אין אני לי מי לי נמצא בהכרח יעזוב רשע דרכו וגומר וזה״ש נפלה עטרת ראשינו דהיינו הת״ח אזי אוי ואבוי לנו כי חטאנו ואז נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה אל ה׳ השני בעבור הצדיק ודבר זה יתבאר על פי מה שפי׳ קדוש ה׳ מכובד אבא מורי ז״ל ת״ה מ״ש רז״ל על שמואל הקטן שיצתה בת קול שראוי היה שתשרה עליו השכינה כמרע״ה אלא שאין דורו ראוי לכך ויש להקשות מה לנו בדור אם הם אינם ראוין לשריית השכינה לא תשרה עליהם ולמה לא תשרה על הראוי אלא הענין שהדור גרמו לו איזה מדה שהיתה מכך מבדיל שלא שרתה עליו השכינה כי מי שהוא בדור חוטא ומעורב ביניהם אף שהוא צדיק גמור מ״מ לפעמים לומר מהם איזה מידה מגונה וזה היה ענין נח את האלהים התהלך במקום שאין שם אלא הש״י לבדו דהיינו שהיה תמיד בהתבודדו׳ שהיה ירא שמא ילמוד ממעשיהם אבל אברהם כחו היה גדול כו׳ על כן אין חידוש אף מי שמצד עצמו היה ראוי שתשרה עליו שכינה הדור אין ראוי לכך כלומר משום אינם מהוגני׳ וזה הצדיק מעורב ביניהם ולומד מהם איזה מידה נעשית מסך בפני הנבואה וכן הוא לפעמים גם כן מידה הצדיק אמת שמת מחמת חטאו אבל גרם זה שחטא הוא מהדור שהוא מעורב ביניהם ואלו היה בדור אחר לא היה חוטא וזהו ענין צדיק נתפס בעון הדור וגם זה הדבר מביא את הדור לתשובה ושיתקנו קלקולם כי לא זו שהם חוטאים אלא אף זו שטמאו את הקודש וגרמו איזה חטא להצדיק שהיה נתפס :

ומזה יתבאר מ״ש מרע״ה הרגני נא הרוג ואל אראה ברעתי וארז״ל ברעתם הי״ל אלא שכינה הכתוב ותיקון סופרים הוא זה ויש לתמוה למה לא יכתוב ברעתם כי מה גנאי היה להם כשאומר אל אראה ברעתם · אלא הענין הוא מרע״ה היה מבקש מהש״י שימיתהו ויהיה נתפס בעון הדור כדי שמיתת צדיק כמוהו יכפר על ישראל · אבל היה מבקש שתהיה מיתתו מכפרת למבת טעם הראשון שהוא ונקדש בכבודי כו׳ כדלעי׳ · ואמר אל אראה ברעתי כלומר שלא יהיה נתפס בעון הדור בעבור איזה רעה דהיינו חטא שילמוד ממעשיהם וזה״ש אל אראה ברעתי ויען כי אף שהצדיק עושה איזה חטא מכח שלמד בדורו · זו הרעה אינה שלו בעצם רק רעתם של הדור כי הם גרמו לו ואלו היה בדור אחר לא חטא · ע״כ לא אראה הי״לל · ע״ז אמר אלא שכינה מפני כבודם ואמר רעתי וק״ל ·

ועל זה יתבאר גם כן הפסוק חלילה לך מעשות כדבר הזה וגומר וקשה ב׳ פעמים חלילה למה · ורש״י פי׳ מה שפי׳ · וע״ק והיה כצדיק כרשע כבר הזכיר זה הענין בחלילה · עוד קשה ב׳ כפי״ן כצדי״ק כרשע למה · הנה כדברתי שני דרכים כצדיק נתפס בעון הדור אם בשביל תועלת הדור · אם בשביל עצמו · זהו כוונת אברהם אבינו חלילה לך להמית צדיק עם רשע כלומר להמית הצדיק וישארו הרשעים והומרהך כדי שיקחו מוסר ויתעוררו לתשובה אבל אתה רוצה לעשות כלה א״כ לא ישאר מי שיקח מוסר א״כ מה תועלת יש במיתת הצדיק · וזה״ש להמית צדיק עם רשע · והיה כצדיק כרשע כלומר זאת המידה מה ראוי להיות כצדיק כלומר הרשע כצדיק · כרשע כלומר הצדיק כרשע · וכאן כלל ב׳ הענייני׳ אם מיתת הצדיק הוא להיות

להיות כל העולם כצדיק והוא דרך הראשון שיקחו מוסר ויתעוררו · או ברשע כלומר אף אם הוא צדיק ותפס איזה חטא אשר בזה הוא כרשע ונתפס גם זה צודק ·

עוד אמר חלילה שנית כי המדה ממדות הקב"ה הוא שלפעמים מת צדיק בלא טעם מטעמים הנ"ל רק מצד שלא הוכיח את הדור כדאית' בשבת פ' בהמה בענין והתוית תי ו כו' ע"ש וע"ז הוכיח הנביא שוטטו בחוצות ירושלים וגומר אם תמצאו איש אמונה · וקשה וכי לא היו כמה נביאים וחסידי עליון ובעלי אמנה הלא החרש והמסגר היו · אלא הוכיחם שלא היו משוטטים בחוצות לראות מעשה כל אחד ואחד ולהוכיחו · ואף שהם צדיקים גמורי' בני עליה · מ"מ נתחייבו מחמת זה · על זה אמר אברהם אבינו אם אמצא בתוך העיר כלומר צדיקים שהיו משוטטים בתוך העיר להוכיחם · וכן אמר בקרבה · שהלכו בקרבה להוכיח' אז חלילה לך והש"י הודה לדבריו · באם אמצא כן כו' · נשמע מכל מה שכתבנו שמיתת צדיקים מכפרת בעבור שגורם התשובה ·

ואז יתבאר המאמר דלעיל אמר כשם שי"ה מכפר כך מיתת צדיקים מכפרת · כלומר כמו שי"ה אינו מכפר אלא לשבים כמ"ש אך בעשור לחודש מכפר הוא לשבים ואינו מכפר לשאינו שבים · כך מיתת צדיקים אינה מכפרת אלא לשבים ואולי יאמר האומר מנלן שנכתב מיתת הצדיקים ב"ה כדי לאורויי לן שאין מיתת הצדיקים מכפרת אלא לשבים · דילמא הא גופא בא לאורויי לן שיום מיתת צדיק הוא יום כפור ומכפר מיתת הצדיק בין לשבים בין לשאינם שבים ע"ז אמר שמיתת צדיק מכפר זהו כפר שמיגנו ונלמד מן ויקברו את עצמות שאול וגומר ויעתר וגומר אם כן מהאי פסוק נלמד ענין חדש ומהו החדש שאינו מכפר אלא לשבים דווקא ונאמר כי י"ה נמי אינו מכפר אלא לשבים כדמוכח מאך בעשור. ואין להקשות דילמא לעולם נכתב בי"ה לאשמועינן הוא דיום מיתת צדיק מכפר מה תאמר דזה כבר נלמד מפסוק עצמות שאול וגומר · וכי שייך לומר דהתורה תסמוך על מ"ש בנביאי' · די"ל דזה אינו כלו' דכבר ארז"ל מי איכא מידי בנביאי וכתיבי דלא רמיזא באורייתא' · ובוראי כבר יש רמז בזה · וכן הוא אמת דיש רמז כמו שארז"ל במקו' אחר למה נסמכה מיתת מרים לפר' פרה אדומה כשם שאפר פרה מכפר כך מיתת צדיקים מכפרת · ואין להקשות למה לא הביא בעל המדרש זה הסמיכות ללמוד שמיתת צדיקים מכפרת · והביא פסוק מנביאים ויקברו עצמות שאול · די"ל דזה הרמז הוא רחוק ולא הוה ידעינן לי' אם לא היינו רואין זה הפסוק בנביאים ולאחר שראינו זה הפסוק בנביאים וידענו כי מצאו רמז בתורה אז חפשנו הרמז הזה · ואין להקשות דלמא לעולם כדאמרינן מעיקרא דנכתב ביום הכפורים הוא גופא קמ"ל דיום מיתת צדיק מכפר · וזה הרמז של סמיכות מרים נאמר שאין בו ממש · ומ"ש בנביאים ויקברו את שאול כו' נאמר שהרמז שלהם הוא ממה שנכת' מיתת צדיקים בי"ה · די"ל דדבר המבואר בהדי' אין נקרא רמז · כי הקושיא היא גדולה הם מתו באחד בניסן וכותב מיתתן ביום הכפורים אלא מבואר הוא להורות כי מיתת צדיק מכפר · וא"כ למה הוצרכו הנביאים לכתבו כי אין כתוב בנביאים · רק מה שרמזו ברמז בעלמא בתורה אבל מה שמבואר בתורה מה צורך יש להכתב בנביאים · אלא ע"כ הרמז של נביאים היה סמיכת מרים לאפר פרה · ואז מיותר כתיבת מיתת צדיקים בי"כ · אלא ע"כ לאורויי לן שאינו מכפר אלא לשבים ולהשבים מכפר ·

שמעתי מפרשים כשם שאפר פרה מכפר מכפר ר"ל מקנח רוח הטומאה הבא מכח סמאל שהוא מלאך המות כך מיתת צדיקים מכפרת · כלומר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו כי המיתה היא לטובתו מקנח ממנו זוהמת החומר שבא מסמאל שרכב על הנחש והסית ועשיו של נחש גרם החומר העכור ומיתת הצדיק מקנח ונשאר זך וטהור למעלה ·

כשם שיום כפורים מכפר כו' שמעתי מפרשים · נודע כי עצם היום של י"כ הוא יום רצון ביכן קבע הקב"ה אחת בשנה וע"כ עצומו של יום מכפר · כן יום מיתת הצדיק הוא יום רצון אף שהוא יום אבל למטה מ"מ בישיבה של מעלה הוא יום הילולא כמ בואר בזוהר בהילולא דפלוני כו' ומאחר שהוא ג"כ יום רצון ע"כ מכפר גם כן

בפרק ואלו מגלחין א"ל רב אשי לבר קיפוק ההוא יומא מאי אמרת א"ל אמינא אם בארזי' נפלה שלהבת מה יעשו איזובי הקיר לויתן בחכה הועלה מה יעשו דגי רקק בנחל שוטף נפלה חכה מה יעשו מי גבים · א"ל בר אבין חס ושלום דחכה ושלהבת בצדיקי' אמינא · ומאי אמרת אמינא בכו לאובדי' ולא לאבידה שהיא למנוחה ואנו לאנחה חלש דעתיה עלייהו ואתהפיך כרעיהו ההוא יומא לא אתו לאספורי' כו' · ק' מה משמשו' אלו ג' לשונו' שזכר בהיספידו בר קיפוק עו' צריך התבוננו' מהו עני' העונש דאתהפיך כרעייהו ·

הספד דבר קיפוק הי' יקרא דשכבי רצוני לומר שילמדהו החיים מוסר ויתעוררו בתשובה כמ"ש לעי' בקונטרס · ואמר שלשה עניינים · אם בארזים · לויתן · נחל שוטף · כי הנה יש ג' זמני רוממות הנשמה עבר והוה ועתיד · עבר היינו הנשמה קודם בואה לגוף והנה יש חילוק בין הפילוסופי' · אם הנשמה קודם בואה היא נגמרת בהווייתה · או היא כוחניי ומתגדלת כמו שמתגדל הגוף והאריך בזה בעל העקידה · אמנם שמע נא האמת מפי חכמי האמת כי הנשמות כולן הן מבריאת עולם בהווייתן בקיומן מלא קומתן והן כמו ארזי לבנון לא כמו נטיעות דקותו שאחר כך מתגדלות אלה הם נבחרי' כארזי' אשר נטעם הש"י · וזהו מן העבר מהנשמה · זמן השני הוא ההוה דהיינו בשהיא מתלווה עם הגוף או הרשע מלבשה בבגדי צואים והצדיק בלבושי כבוד והכל לפי רוב המעשה · וזמן השלישי הוא יהיה דהיינו לאחר אתה שהגוף אז מתטהרת בנהר דינור ולאחר טהרתה הולכת מחיל אל חיל בהתרוממות וז"ל הרקנטי ואני בהוך הגולה על נהר כבר דא נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשוניה ורבוא רבבן דמלכיא קדמוהי יקומון כו' ומבלין נשמתין בהאי נהר דינור מזוהמתן דמזוהמן בעלמא · ומצאתי כתוב והטעם למה יוצרכו הנשמות אחר שנטהרו בגהנם לטבול בנהר דינור יען כי יש שני מיני טהרה לנשמות האחד בגיהנם שבארץ והוא לטהר את מה שפגמה בהתחממה באש היצר לעבור על המצות · והב' הוא לטהר על מה שלא קידש עצמה במותר לה כענין שאמרו קדש עצמך במותר לך כענין האכילה מרובה ושאר דברים שנתבארו בענייני הקדושה ועניינים אתו אינם פגם גמור לנפש כי אין פגם אלא מצד לא תעשה אבל הוא זוהמת עה"ז ותאוותיו שעה"ז ותאותם מלובש בעור הנחש וכשאין האדם פורש ממנו נשארה אית' הזוהמ' קנויה בנפשו ואין הגיהנם מטהר באש הגשמי אלא דבר פגם גשמי דהיינו אש היצר שהוא פגם גדול אבל זה שאינו פגם צריך אש דק ורוחני נהר דינור העליון הנמשך מכסא הכבוד בה כרסייא שביבין דינור ואז על ידה פושטת כל הגשמיות העולם הזה וז"ל הרשב"י ואלין ד' רישי נהרין דמתאן להו לכורסיי' קדישא ומגו סטולא דלהון זעין ומההוא זיעא דמטולא דלהון אתעביד ההוא נהר דינור דכתיב נהר דינור נגיד ונפיק מן קדמוהי אלף אלפין ישמשוני' ונשמתין כד סלקין אסתחיין בההוא נהר דינור וסלקין לקורבנא ולא אתוקן אלא אסתחיין ת"ח מסלמנדרא דעברין מיניה לבושא וסגי דאיהו מנורא לא אסתחיה ההוא לבושא אלא בנורא אשא אכיל זוהם' דבא ואסתחייא ההוא לבושא הכי נמי נשמתא דינור דאינטולת מגו כורסייא אתעברית בנורא ואסתחייא ונורא אכלא כל ההוא זוהמ' דאית בנשמתא ונשמתא אסתחייא ואתלבנית · ואי תימא אי הכי עונשא לית ליה לנשמתא בהאי ת"ח ווי לנשמתא דסבלא אשא נוכראה אע"ג דאתלבנים אבל בר זוהמא איהו סגי עלה ווי לנשמתא דסבלא ההוא

עונשא בגין דההוא זוהמא בתרי זיכנין מתלבנת בנורא זימנא קדמאה כיון דקבלת עונשא בגופא אזלת נשמתא ונטלין לה ואעלין לה באתר חד דאקרי בן הנם ואמאי אקרי בן הנם אלא אתר חד איהו בגיהנם דתמן אצטריפו נשמתין בצירופא לאתלבנא עד לא אעלין בגנתא דעדן ואי זכאין אינון נשמתין כד עאלין להון בההוא אתר תרין מלאכין זמנין בגנתא דעדן וקיימין לתרעא יצווחין לגבי אינון ממנן דבההוא אתר דגיהנם בגין לקבלא ההיא נשמתא וההיא נשמתא עד לא אתלבנת בנורא אינון ממנין צווחין לגביהו ואמרי הנם ולזמנין דהי אתלבני' ואינון ממנן נפקין עמה מההוא אתר וקבנין לה לגביפתחא דג״ע דתמן אינון שליחן ואמרו להון הנם האי אינון נשמתין דהא אתלבנו כדין עאלין להוא נשמתא בגנת' דעדן וכמה איהי תבירא מגו ההוא תביר דאתלבנות' דגיהנם והוא חבירו דאשא תתאי ואע״ג דנהית מלעילא כיון דמטא לארעא לתתא איהו אשא דלא דקיק ונשמתא אתענשית ביה ואתברית כדין קב״ה שמשא דנהיר כאינון ארבע בהחין דנהרין ברקיעא דעל גנתא ומטא להההיא נשמתא ואתסיאת' הה״ד וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה מרפא בכנפיה · זמנא תנינא' לבתר דיתבא בגנת' דעדן דלתתא כל ההוא זמנא דיתבא ועד כאן לא אתפרישת' מאינון מילין דחיזו דהאי עלמא מכל וכל כד סלקין לה לעיל אצטריך לאתפרשא מכל חיזו ומכל מלין דלתת' ואעברו לה בההוא נהר דינור כדין נשמתא אתלבנית ביה מכל וכל ונפקתא ואתחזיאת קמי מאריה דעלמא ברירא מכל סטרין כיון דאסתכלית בההוא נהורא אתסיאת ואשתלימת מכלא וכדין קיימין אינון נשמתין בלבושין כתיקונין קמי מאריהון וכאה חולקהון דצדיקייא בעלמא דין ובעלמא דאתי · עכ״ל : ועתה נבאר אלו ג' דברים שהזכיר בר קיפוק ונקדים מה שכתב הפרדס פרק ה' משער עשר ולא תשע על הנאמר בזוהר לענין הנשמה שאמר זכי לה וירית לה וכתב הפרדס וענין ראומרו דירית לה וזכי לה פי' כי צריך שני דברים לזכות אל הנשמה החשובה ראשונה כצד הכנתו מצד אביו בשעת ההולדה בשעת הזיווג כאמרם ז״ל המקדש עצמו בשעת תשמיש כי אחר שנתקדש אביו בכך כאשר תעלה הטפה ההיא וזכה לנשמה קדושה ממקום גבוה לפי שיעור קדושתו כן תתרומם השגחתו וזה מפורסם בזוהר ובתלמוד במקומות רבים לאין למספר באמרם זוכה לבנים הגונים הכונה שימשך לבניו נשמה ממקום גבוה בענין שיהיו הגונ' זהו נקרא ירושה מאביו ועל זאת כיון באמרו דירית לה עכ״ל · ע״ז אמר בר קיפון בהספידו על האדם השלם הנשלם מ״צ שזכי לה וירית לה · ירית לה מצד הזיווג נשמה קדושה וכבר כתבתי שהנשמות הם כארזי לבנון · זהו שאמר אם בארזים נפלה כו' :

לויתן הוא בחינת הויה ובחינת זכי לה · מה שהצדיק עושה בעצמו בבחירתו הטוב · ומגביר כח הנשמה על הגוף כדי לקדש את עצמו · וכבר נודע כי הצדיקים נמשלו לדגים שבים שהם במקום טהרה ואין שם טומאה אדרבה המים מטהרים · והתורה נמשלה למים וכמו שבדגים נאמר אסיפה כמ״ש אם דגי הים יאסף להם כן בצדיקים נאמר אסיפה · והיחיד בדורו נמשל לדג הגדול שבכולם שהוא הלויתן ושם לויתן הוא מלשון כי לוית חן הן לראשך · גם הצדיק שחבר התוספ להנשמה ועשהו דק ונטפהו אחר הנשמה :

נחל שוטף הוא רומז לנהר דינור שהוא ענין בחינה יהיה הנשמה לאחר צאתה מגופה · וכוונת בר קיפון הוא שיתעוררו הנשארים לתשובה ויחשבו אם באלה כך כח יעשו אותן שלא זכו ·

בר אבין הספיד מיקרא דשכבי · שלא לחשוב כי הצדיק מת ואבד ח״ו · רק מה שאבד לדורו אבד · אבל הוא אדרבה בא למנוחה · וזהו הענין שנמשלו הצדיקים לכוכבים וכתיב והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד · הנה החמה אינה נראית בלילה לפי שהיא סובבת תחת הארץ וכן הלבנה ביום · וכן שאר הכוכבים ומזלות וכשהם תחת הארץ הרואה סובר שהם נאבדו אבל באמת עלו יעלו אחר כך · כן הצדיק נקבר בארץ אבל באמת עלה יעלה כמו הכוכבים המסבבין · ואף שבר קיפוק ובר אבין הפליגו בהספד מ״מ נהענשו כי קצרו בשבחם לפי רום מעלתם · ואתהפך כרעייהו · הענין הוא כפי מה שמצאתי כתוב כי יש שני מיני צדיקים · הצדיקים הגמורים המופלגי' אינם רואים פני גיהנם כלל וכלל · ויש צדיקים שאינם במעלה כמוהם רואים פני גיהנם · אבל ח״ו אין גיהנם תופש בהם שיהיו מרגישים שום עונש · רק הם הולכים למנוחתם דרך גיהנם כדי שמכחם ינצלו הרבה רשעים שאוחזים בהם ונפטרים מהגיהנם · וזהו ענין שאמר ריב״ז לתלמידיו קודם מותו והיה בוכה ואומר כי יש ב' דרכים א' לגיהנם וא' לג״ע ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותי וכיח״ו היה מסופק ריב״ז אם יבא לגהנם הלא אמרו על ריב״ז שלא הניח דבר גדול ודבר קטן כו' והפליגו מאוד בשבחו · ואיך ח״ו יהיה הוה אמינא להוש מחמת גיהנם · אלא הענין היה כך יודע היה שיכנס לג״ע תכף ומיד רק יש שני דרכי' לצדיקים דרך א' שהוא פשוט לג״ע ודרך השני שהולך לג״ע אבל המעבר הוא עובר דרך הגיהנם ואז מציל כמה רשעים מגיהנם · ואף שלא מגיע לאלו הצדיקים שום היזק מ״מ הם מתפחדי' לעבור דרך שם · ע״ד משל בעה״ז אדם מתפחד לילך דרך אשר שם אנשי חיל בעלי מלחמה · אף שיש לו בטחון שלא יהיה ניזק · וע״ז התפלל דהמע״ה נפשי ישובב ינחני במעגלי צדק · תפלתו היתה לילך במעגל צדק שהוא הדרך הפשוט לג״ע וזה יעשה לשמו ואמר אעפ״י שאני יודע אף כי אלך דרך גי צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי מ״מ אני מתפלל ינחני במעגלי צדק : וע״ז אמר ריב״ז אני יודע באיזה דרך מוליכין אותי לג״ע והנה אלו הספדני' שאמרו שלהבת וחכה ואבד הוא כנראה שאינם כצדיקים המופלגי' · רק כאלו הצדיקים שנהפך כרעיהו כלומר שאינם הולכים במעגלי צדק רק דרך העקום על כן כרה כנגד מרה אתהפך כרעייהו · ואשרי תמימי דרך :

יורא בן תימא אמר הוי ע״ז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי תבור כארי לרא״ש : אלו הד' סובבי' קיום התורה ומצותיה ומעלות המרות אשר היום לעשותם · גם דרך רמז רמוז בכאן ענין פטירת צדיקים כשהולכין לשלום לעולם לקבל שכרם · נש״ר ר״ת נפש רוח נשמה וכתב בתוצאות חיים כי נשמ״ה היא שמן ח' · כי הוא שמן משחת קודש השמן היורד מה״א אחרונה שבשם כי האם המתעברת מהגשמות · על כן רמוז ש״ן מנשמה בתיבת נש״ר והענין הוא ע״ד שכתב הזוהר וכאן אינון צדיקייא ראתדבקין נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמה בהקב״ה צב״י · ר״ת צדיק כאמונתו יחיה · אר״י ר״ת אבי רכב ישראל נמר · ר״ת נאסף מפני רעה ועי״כ יקחו מוסר לעשות תשובה וזהו לעשות רצון אביך שבשמים ·

כלל העולה הן מהספד החורבן הן מהספד הצדיק לעורר בתשובה שלימה :

נשלם אור תורה מענין ט״ב והספד :

ענין אור תורה מענין סוד התענית

כתיב מכל עץ הגן אכול תאכל · ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו · ויש להקשות למאי נ״מ א״ל הקב״ה מכל עץ הגן אכול האכל וכי לא סגי דלאו הכי לא היה לו רק להזהיר שלא יאכל מעץ הדעת · הענין אלו לא חטא אדם אז היה מצות עשה שיאכל מכל · אם היה נשאר בכבורו והוא בסוד צלם ודמות שלמעלה כביכול · וכל מה שהיה אוכל היה כמו קרבן ותהיה האוכל ריח ניחוח כקרבנו וקדוש יאמר לו והיה מקיים בו בקרבן קדוש · אבל לאחר שחטא ונפגם וירד ממעלתו ונתרחק אזי הוא צריך להקריב את עצמו דהיינו בתעניות שמקריב חלבו ודמו · וכן אמרו המקובלים שאדם הראשון התענה כל ימיו ורמז לדבר היה התק״ל כמנין תענית · ואף על פי שבדברי רז״ל הוזכר שעשה תשובה ק״ל שנה זהו התשובה החמורה שעשה שהזכירו זה היה ק״ל שנה ולאחר ק״ל שנה פסק מתשובה חמורה · אבל בתענית היה כל ימיו וע״ז בא הרמז תכון תפילתי קטורת לפניך ר״ת התק״ל · ואמר קטורת כי ריח התענית הוא במקום ריח הקטורת · ואמר אחר כך משאת כפי מנחת ערב כי לעת מנחה חטא האדם כמו שתירגם למנח יומא · והקדוש ברוך הוא מיעטו כמ״ש ותשת עלי כפך זהו משאת כפי · וכבר כתבתי כל זה למעלה · והנה מכח חטא האכילה המשיך על עצמו עבירת החומר בשר ודם כתנות עור ובשר · ע״כ הוצרך להכניעו בתעניות · וזהו טעמם של ר״א וריש לקיש דס״ל היושב בתענית נקרא קדוש וחסיד כמ״ש לעיל בפ״ק וכתבתי שם שזהו אפילו במי שלא חטא · הכל מטעם למרק החומר כתנות עור ולזככו ועל זה בא רמז נפלא אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳ מן הבהמה מן הבקר מן הצאן תקריבו את קרבנכם אלו לא חטא אדם אז היתה האכילה מצוה ונעשית קרבן לו לעצמו והיה מקיים בו מן הבהמה וגומר תקריבו את קרבנכם לעצמיכם כשתאכלו את אלו · אבל עתה אדם כי יקריב מכם קרבן לה׳ ולפי זה ניחא ארם למה נאמר שרומז על אדם הראשון שגרם זה הקילקול של כתנות אור ונתרחק צריך להקריב את עצמו וזהו כי יקריב מכם ואז קרבן לה׳ ולא לעצמו · ואמר אחר כך אם עולה קרבנו כו׳ הענין אף שמקריב גם עתה צאן ובקר אל תחשוב כי הצאן והבקר הוא מקריב רק מקריב את עצמו כאשר יתבאר לקמן בסוד העבודה והצאן והבקר אינו אלא תמורתו:

וראיתי להביא בכאן סוד התענית מחיבור הר״מ דיליאון והעתיק דבר בעל תולעת יעקב ז״ל · סוד התענית הלא יש לך לדעת כי דעת יוצרינו ב״ה רחוקה מדעת בני אדם והוא י״ת עשה האדם ישר והכניסו בזה העולם לצורך ועל סיבה זו מתפשט סוד מציאותו לאין חקר ותכלית וכאשר יבין הענין ישמח עם קונהו ויעבוד אותו באהבה · ואמנם שאע״פי שאדם הוא בעה״ז כאשר אמרנו שנרעונו מצד משך שהמשיך האדם על עצמו בסיבה נכריה אשר אכר ה החליקה וחל עליו אותו המשך ונשתאב בעצמותיו ואחריו בכל דורותיו והנה הוא שם עלילות דברים ושולט על כל אברים כמו החמסן לפתח תבואת רובץ וסימי חטאות שאב כי מנעוריו גדלוהו כאב · והוא נחבא במבואות הרשפי׳ במבואות המטפים ידכה ישוח מאין פקח קוח שח בתרדימה גדולה עד עת בא האכילה ואחר שאכל ושתה ומילא כריסו והנה הו׳קם כגבור עורר משנתו שפת חלקות משפתו עד שפתו והחזיק בו ונשק לו העיז פניו ויאמר לו לכה נרוה דודים ונשמח לאחרים בקרבן קדוש אין פקח עין ועבור על פשע והחוק בחטאות במועצות אם לא עכשיו אימתי קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה ועשה עצמך כאיש זר ולעולם לא תראה צדיק נעזר כי אם נשבר ונרכ׳ נגוע ומעונה ויפיתהו בדבריו ובלשונו יכזב לו עד ישה אשורו מני הדרך צעדו ויפלח חץ כבדו · וידוע הוא לחכמים ויודעי בינה לעתים כי בעוד שהאדם רעב הוא שוכב וישן בתרדמותו ואין עורר משנתו וכאשר האדם שבע הוא מתעורר ושמח ופועל ועושה ופורש רשת לרגליו ובעוד שאינו מוציא אכיל׳ והרעיב אדם את עצמו אזי הוא נוסע תחנותו ויצא מאהל בלילו כי לא ימצא מנוח אשר ייטב לו ויעוף כנשר לנסוע משם כי בהיותו בתענית כל האברים יבקשו אוכל למו הולכים משוטטים אנה ואנה ואינם מוצאים כי אם חלבו ודמו כולם רצים לאכול והכה באו בית לחם ופונים לזה זולל וסובא כאריה בבהמות יער נלחמי׳ יחד ורודפי׳ אותו לחוץ והוא יוצא משם בעל כרחו הלא ידעת כי בהיות זוהמא בתוך המשקה אשר ישתה האדם שופך מן המשקה עד שתצא הזוהמא ומי שהוא צח ביסורו ישפוך כל המשקה עם הזוהמא ההיא ואחר כך ימלא הכלי ממשקה טוב ונקי בלא שום זוהמא כלל כך הזוהמא הטמאה אשר בגופו ומאכלו ומשקהו צריך למעט הדם תהוא כי נתאבה בו הזוהמא ולהעמידו עד שתצא ממנו הזוהמא כי בראותו מעוט האכילה והשתיה והדם מתמעט הולך ואין לו מקום בין האברים החולקים מעוט הדם הוא מקוה ליין ואין והלחם אזל מכליו וזוכר את רוב הבשר ואוכלו לחם לשובע ועתה אין כל אומר בלבו מי יורידני ארץ · כי אין זה מקומי ואמרו חכמי עליון הקדמוניות ז״ל במדרש כשיצאו ישראל ממצרים אותו מגול היה ביניהם ונשאר במיעיה׳ ואמרו אמר ר׳ אבא לא בעי קב״ה למיהב לון לישראל נחמא קדישא מן שמיא עד דאפיק זוהמא מנהון ובמה בתעניתא הה״ד ויענך וירעבך וגומר להורות כי בתחלה הרבה להם תענית כי אין יציא׳ הזוהמא ההיא מקרבו של אדם זולתי בתעניות ועינוי הנפש ורמז זה הוא נכון למשכילים:

וסוד עיקר התעני׳ על כל זה הוא מזבח מוכן לכפר על חטאתיו כי במיעוט אכילה ושתיה מתמעט מחלבו ומקריב אותו במיעוטו בתפילתו לפני אלהיו והיה לפנות ערב כנבור עליו חולשת האברים אש שלהבת יסודהו הוקד בו ל״א תכבה לאכול ולהמעיט חלבו ודמו והסוד וענינים ידוע׳ בארם ואוכלים חלבו ודמו וממעטין אותו · וכשם שעשן האש עולה מתוך הקרבן כך ריח האדם יוצא לחוץ ועולה הוא ריח ניחוח לה׳ כל זה ביום התענית והארם צריך לכוין רוחו ונשמתו לכל׳ הדברים האלה ולכונן עצמו לפני אלהיו כאלו הוא מזבח כפרה מוכן לפניו ולבקש ממנו סליחה כבנות מזבח גופו לפניו בכל סדריו ועניניו ונסלח לו מחטאתו אשר חטא הרי לך מזבח שלם בכל עניינו וסודותיו בכל אשר יהיה לפני ה׳ החלב והדם והאש והעשן והריח הכל תמים לפני ה׳ ובמזבח הזה יקרב כל הקרבנו׳ שבעולם כי בחכינו המזבח הזה יקריב קרבנו כי אם על תורה יקריבנו והתורה עליו את כל חטאתו ואת כל אשר אשמו לפני ה׳ על המזבח הזה · אם על חטאת או על אשם בשגגה או בזדון יקריב עליו ואת כל האברים לפני ה׳ כליל תקטר · ואם זבח שלמים קרבנו במקום הזה ופשפש ולא מצא שלו לו מאדון הכל והוא זבח שלמים ממש לכפר עליו לפני ה׳ כל הקרבנות שבעולם יוכל אדם להקריב על המזבח הזה כי זהו מזבח כפרה ממש להתודות עליו ולהקריב עליו כל אבריו למטה למצוא חשבון אשרי העם שככה לו אשרי העם שה׳ אלהיו · עד כאן דבריו:

וז״ל הזוהר פרשת שמות בפסוק דודי לי ואני לו הרועה בשושני׳ שהקב״ה מנהיג את עולמו בחסד ובדין שהוא רמז השושני׳ שיש בו אודם ולובן ז״ל מה השושן הזה אדום ולבן כך ריח הקרבן מאדום ולבן בא וראה מריח הקטורת שהכמנים מהם לבנים מהם אדומים כגון הלבונ׳ שהוא לבן מר דרור אדום והריח עולה מאדום ולבן וע״כ מנהיג עולמו כשושני׳ שהוא אדום ולבן דכתיב להקריב לי חלב ודם כנגד זה אדם מקריב חלבו ודמו ומתכפר לו זה אדום וזה לבן מה השושן שהוא אדום ולבן אין מוצקין אותו לחזור כלו לבן אלא באש כך הקרבן אין מוצקין אותו לחזור לבן אלא באש עכשיו מי שיושב בתעניתו ומקריב חלבו ודמו אינו נצמק להיות כלו לבן אלא באשה דא״ר יורא מתוך תעניתו של אדם מחלישין אבריו ונובר עליו האש באותה שעה צריך להקריב חלבו ודמו באותו האש והוא נקרא מזבח כפרה · שהיינו דאמר ר׳ אלעזר כד הוה יתיב בתענית׳ הוה מצלי ואמר גלוי וידוע לפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שהקרבתי לפניך חלבי ודמי והרתחתי אותם בחמימות חולשת גופי יהי רצון מלפניך שיהיה הריח העולה מפי בשעה זו כריח העולה והקרבן באש המזבח ותרצני עכ״ל:

ומצאתי כתוב בקונטרס׳ תלמידי האר״י ז״ל · וז״ל סוד התענית הוא דומה לקרבן והענין כי אע״פ שמצינו שהאכילה

כשהאדם

בשהאדם מכוון בה היא כוונה גדולה עד מאד מ"מ הארתה היא מתתא לעלא כדמות תחילה הקרבן אך התעניה הוא כסיום קיץ הקרבן מעילא לתתא · והוא כי הנה הקרבן בתחילה עולה מתתא לעילא ועולה העשן וריח ניחוח מעשיה ליצירה ומיצירה עד א"ס כנודע וכן הוא סוד אכיל' של אדם שעול' הנאת האכיל' ההיא באותן הכוונו' הטובות מתתא לעילא כי מן הכבד עולים ללב וכן הלב להמוח שהוא העליון שבאדם · אמנם סיום הקרבן הוא אחר שעלה הריח ניחוח למעלה אז יורד שפע רב וגדול מעילא לתתא מן המוח העליון עד סוף הסדרינו' וזהו סוד התענית כי ביום התענית אין האכילה עולה ממטה למעלה רק אדרבה המוח משלח מזון מעילא לתתא לכל האיברים כאותו המזון הרוחני שהוא חלקו של מוח משם הוא מחלק אחר כך מזון ומותר לכל האיברים ומשם ניזונים ביום התענית וזה הכוונה צריך שיכוין המתענה · עד כאן:

וז"ל הרמ"ע

ואולם התענית שהוא ראשית התקונים סודו להעלות מן הקלפות נצוצות נשמות שיש לכתענה יחס עמהן ויש לחוש שמא נזדמנו לו מיני מאכל שניצוצות אלה נגוזים בהם ואכל אותם שלא כהוגן · והוא סוד ואכלו אותם אשר כופר בהם ואמרו רבנן כהנים אוכלים והבעלים מתכפרין והיא גופא קשיא דהא קרא באכילת בעלים כתיב בפרשת המלואים שאהרן ובניו בעלים הם · אלא ודאי האכילה כהוגן ועם הכוונה הראוי' משויא ליה לאדם האוכלן כהן מכפר ואז הניצוצות הנגוזות שם היו בעלים ממש של אותו החומר הנאכל והם המתכפרים והוא סוד פתח במזבח וכיים בשלחן ודי בזה ובסוד התענית וכוונתו הטובה מתקן האדם מה שפגם בהם באכילה גסה שהיו זבחים לא לרצון ועו' האכילה היא תקון ממטה למעלה שעולה המזון מן הכבד ללב וממנו למוח וחנה תענית הוא בני' (במתנת ידו שצריך ליתן צדקה ביום התענית וכן עיני כל אליך ישברו ואתה וגו' בספר שוה) וכן ותחסרהו מעט מאלהים · כי הוא זן ומפרנס ממעלה למטה מן המחשבה לרעותא דליבא וממנו לזכך הלב והדם שבכבד לזון ולפרנס אותו מן הרוחני ההוא ומושך עליו שפע טהרה וקדושה עכ"ל:

אור תורה מענין העבודה

יש

ליתן טעם למה המעשה הזה של הקרבן נקרא ביותר עבודה מכל מעשה המצות כגון עשיית סוכה וכל עבודת המצות ונראה שכל מעשה המצות הם בחוץ ממנו · אמנם מעשה הקרבן העיקר הוא עבודת עצמו רצוני לומר ההתעוררות שמתעורר בעצמו להיות עבד נאמן להש"י ומיניה וביה הוא העבדות · וז"ל הרב הרקנאטי בפרשת נח ודע כי הקרבן מקרב רצון השפל ומייחדו ומקרבו ברצון העליון ומקרב רצון העליון כדי לייחדו ברצון השפל והמקריב קושר נפשו בנפש קרבנו ומעלה עליו הכתוב כאלו הקריב נפשו עכ"ל · וזהו ונפש כי תקריב קרבן מנחה לה' לדעת כי בהקרבת הקרבן מתעלה רצון השפל ומתקרב ברצון העליון ורצון העליון בשפל לפיכך השפל צריך להקריב לו רצונו על ידי הקרבן וקושר נפשו בנפש קרבנו ואז מעל' עליו הכתוב כאלו הקריב נפשו הה"ד ונפש כי הקריב ודר"ז"ל במנחות מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב נפשו · כי בהקרבת הכהן הקרבן מרביק נפשו העליונה במזבח העליון כתחלת ומשם מתעלה הנשמה למעלה דרך עליות ואז נקרא הכהן הזה מלאך שנאמר כי מלאך ה' צבאות הוא ובהקרבת נפשו למעלה רצון השפל מתקרב ברצון העליון ורצון העליון מתרצה להשלים חפצו מאותו ענין שהקריב קרבנו בשבילו:

וז"ל

הרקנא"ט ריש ויקרא גם צריך לכוין המקריב שיהא הקרבן ההוא תמורתו וכן הענין מתחילה לוקח הבהמה ומשליכה לארץ בחוזקה ודומה בנפשו כאלו השליך עצמו וכשמתודה מודה שחייב סקילה · ועו' שוחט הבהמה ודומה בנפשו כאלו שוחט עצמו מודה שהוא חייב הרג וחנק כי בעת ששוחט הבהמה תוקף ידו לשחטה וחונקה מעט בתקיפת השחיטה שלא ישהה הרי הרג וחנק · אחר כן שורפה ודומה בנפשו כאלו נשרף ומודה שהוא חייב שריפה ומתודה והקדוש ברוך הוא מקבלו עכ"ל:

וסודות עמוקות

של קרבנות אין להם חקר וסוף מ"מ ארשום קצת מהם שיתבונן וישכיל בהם כשאומר פרשת הקרבנות לקיים ונשלמה פרים שפתינו:

ז"ל הרקנאטי

פרשת בראשית דע כי הקרבן מקרב הכחות ומאחדם זו לזו וע"כ נקרא קרבן כד"א בספר הבהיר בעת שישראל מקריבין קרבן לפני אביהם שבשמים · מתייחדים יחד והיינו ייחודו של אלהינו דאמאי אקרי קרבן על שם שמקרב הצורות הקדושות כד"א וקרב אותם א'אל א'לך עץ א'והיו לאחדי בידך · ואמר ריח ניחוח כי אין ריח אלא באף ואין ניחוח אלא לשון ירידה כדכתיב וירד ומתרגמינן ונחת ע"י ריח הקרבן הרוח יורד ומתיחד בצורות הקדושות ההם ומתקרב אליהם ע"ד הקרבן והיינו דאקרי קרבן והדין נקודה אתיא דרך הצינורות להדין אתייא על ידי דריח הקרבן ומיד יורד הכתיב ריח ניחוח לה' שיורד ה' לה' ר"ל כי על ידי הקרבן מתאחדין וכל ספירה משפעת להברתה · וי"מ בעבור כי מדת הדין נתמני' ליפרע מן העבירות ולכל עון יש לו קרבן ידוע לרצות בו מדת הדין ע"כ אמר שיורד ה' לה' ר"ל מהפך מדה"ד למדת הרחמים עכ"ל וז"ל הפי' שם כי אין ריח אלא באף שהיא העטרה שהיא דין ומקבלת תחילה כי ע"י עשן אש הקרבן המתעלה ומתחבר בה מתעוררות להעלות עשנה למעלה ולהתחבר בענין העליון ולהורידו ברחמים כענין במסר שפירוש למעלה בפסוק ואחר יעלה וכללו של דבר כי בתחלה העשן עולה עד המעלה הראשונה הנקרא רצון ואחר פסק עליית העשן יתהפך הקרבן לאש ונקרא אשה ואותו אש מתערב באש אוכלה אש שהוא הפחד ושניה' נקראים אישים ואחרי התבטל האש וניצוציו לגמרי ישוב להיות רוח ויתקרב אותו הרוח להתערב ברוח העליון שהוא החכמה ובריחו שהוא הבינה הדבוק בה אשר מריחה מתפשט' ונהגית נשמת כל חי ובהאחד כל אלו עם נקודת היו"ד בריח וקרבן וריחו נקרא ניחוח לה' כי אין אחריו אלא רצון גמור ונחת רוח מתהפך ברחמים להתאחד רצונו ית' ברצון השפל ולהשלים חפצו מקרב ומקשר עליהם כי בהקרבתו אותו צריך לכוין גם כן להרביק נפשו ורוחו בנפש קרבנו כמ"ש מעלה עליו כאלו הקריב נפשו · ר"ל מתהפך ממדת הדין למדת הרחמים פי' ולפי זה יהיה פי' ריח ניחוח לה' הריח שהיא עטרת מורדת אליה את ה' שהוא התפארת ומתהפכת אז למדת רחמים ע"כ:

וז"ל

הזוהר פרשת ויקרא רבי חזקי' הוה שכיח קמיה דר' שמעון א"ל האי דאקרי קרבן קירוב מיבעי ליה או קריבותא מאי קרבן א"ל הא ידיעא הוא לגבי חברייא קרבן מאינון כתרין קדישין דמתקרבי כולהו כחדא ומתקשרן דא בדא עד דאתעבידו כלהו חד ביחודא שלים לתקנה שמא קדישא כדקא חזי הה"ד קרבן לה' קרבן דאינון כתרין קדישין בה' הוא לאתתקנא שמא קדישא וליחדא ליה כדקא יאות בגין דישתכחו רחמין בכלהו עלמין · ושמא קדיש' דאתעטר בעטרוי לאתבסמא כלא וכל דא בגין לאתערא רחמי ולא לאלהים ולא לאתערא דינא ובגין כך לה' הוא ולא לאלהים לה' אנן צריכים לאתערא רחמי ולא לאלהים רחמי בעינן ולא דינא · אמר זכאה חולקי דשאילנא ורווחנא אלין ודא ברירא דמלה · אבל הא כתיב זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה · זבחי אלהים כתיב ולא זבחי ה' · א"ל ודאי הכי הוא קרבן אלהים לא כתיב אלא זבחי אלהים ועל דא שחיטתן בצפון דהא זביחה דא בגין אלהים דהוא סטר גבורה דיתבסם ויתבר רוחא דדינא ויתחלש דינא ויתגברון רחמי על דינא ועל דא זבחי אלהים הילא ותוקפא דדינא קשיא דכתיב רוח נשברה למהוי ההוא רוחא תקיפא נשברה ולא יתגבר רוחיה וחיליה ותקפיה ובר נש בעי

כדין למיקם על מדבחא ברוח נשברה ואכסיף מעובדוי בגין דהוה ההוא רוחא תקיפא תבירא וכלא בגין דדינא יתבסם ויתגברון רחמי על דינא · עכ"ל ·

עוד איתא בזוהר סתרא דקרבנא דא איהו ארבע דיוקנין חקוקין בכסא ודא איהו כורסייא דמלכא קדישא פני שור פני נשר פני אריה פני אדם דכליל לכולהו וכל אפין מסתכלין אילין לאילין ואיתכלילן אילין באילין ומינייהו מתפשטן לכמה סטרין ורבוון עילאה ותתאה דלית להון שיעורא ומני' וחשבון · פני שור אתפשט לבעירי רוחא מיניה לארבע זינין ואתכללו בחד ואילין אינון פרים וכבשים ועתודי' ועזים · ואילין קיימין לקרבנא ובגין דמיסהון הוה פאילין חילין קדישין דמהפשטו כההוא פני שור מתקרבין ליסודא דלהון ואתהני' מההו' יסודא ולבושא דלהון ואי לא רחוי להו יסודא בהאי עלמא לא מתקרבו המן בגוון דהוי נייחא לשכינתא קדישתא מרוחיהן צדיקי ואתקריבת לקבל ההוא רוחא דההוא הבאה ואתהנת מיניה בגין דמינה הות ההוא רוחא כך אילין אינון אתהניין מבסרא ויסודא דלהון ואתהנן מההוא לבושא דמקרבי דהא מלבושא דרוחא דלהון הוות ובגין כך אתחנון מיניה · פני נשר אתפשט לעופי רוח מיניה ונשאר בתרין סטרין איהו ורמזא דא ועוף יעופף תרין סטרין ובגין כך נחתא ואתפשטא מימינא ושמאלא דעופי מכל סטר דברא לא אתקריב אלא יונה ותורין דאינון בקושטא לזוגייהו מכל שאר עופין נרדפין ולא רודפין מהימנא דא לדא נוקבא לבר זוגא ועל דא קרבנא מינייהו ונחתי ומתקרבי אינון רוחין קדישין ואתהנון מיסודא ועיקרא דלהון · ואי תימא היאך אתפשט

הג"ה
פי' טעם בדין טעם נרדפים ולכך אין תמות וזכרו' בעופות ·

מהאי יונה או משפנינא דא לכמה סטרין חיילי' דלית להו שיעורא או מבעירא חדא איך הכי ת"ח חד שרגא דאתמלי מיניה כל עלמא תוב אינא דקיק דליק לרברבא עד הכא מתרין סטרין דחקיקין בכסא השתא אית לשמאלא ארבע דיוקין אינון דחקיקין בכסא מ"ט לית קרבנין מן אחרנין אלא וראי מכולא קרבנא ארי' חקיק בכסא בשעתא דקרבנא שלים אריה נחת ועאל באשה ואכל ואתהני תמן אדם חקיק בכורסייא אדם עיקרא דכולא ומתקריב תמן רוחי' ונשמתיה ואדם עילאה אתהני מאדם דלתתא וכל זינא מתקריב לזינה ואתהני מיניה איתהני מדיליה ממש ומיסודא דיליה · ואי תימא הא אריה דלית ליה יסורא לתתא מההוא קרבנא אריה כליל בכולהו דהא מסיטנא הוה ובגין כך אכיל מכלהו וכל שאר, לא אכלין מזיינין דימינא איהו כל ד' דיוקנין דחקיקן בכסא מתקרבין לקרבנא ובגין כך קרבנא שלים וכד הני אתהנו מיסודא ועיקרא דלהון כדין נחת רוח לאדלקא בוצינין עלאין כהני ולמאי יהיבין יסודא ועיקרא לאינון דרגין עילאין דלהון וכל דרגא יהב ליסורי' ארבע דיוקנין בכרסייא בקדמיתא כדאמרן זיינא לקביל זיינא ומתקרבין אינון בקדמית' זינ' לזיינאה פני שור כלהו פנים (הג"ה פי' בכל פניו שהרי לכל אחת ד' פנים וכנים אחרים נשפעים מהם .) כל אינון דמתפשטי לאינון זיניה כדאמרן כולהו מתקרבין לעיקרא ויסורא דלהון פני נשר כדאמרן אריה כמא דאתמר אדם דא קריב רוחיה ונשמתיה מתקריב לגבי' אדם עילאה כהנא דמייחד שמא קדישא מתקריב לגבי' כהנא עילאה ההוא דעל לבית קודש הקדשים ואקריב ודאדליק בתיקונוי בנהידו דאנפין לקדמות' כהנא דלתתא · ליואי דנגני בחדוא ההוא סטרא דלהון חדי ואנהיר אנפין · ישראל קיימי על קרבנא בצלותא דהא בצלות' דלהון על כולא הוה אתער גבייהו ישראל סבא חותמא קדישא ואנהיר אפין כל זינא לזייניה וכל מילה בתר יסודא דיליה אזלא ואתערא דרגין עילאין אע"ג דכולהו מתערין דרגין דחקיקין בהו בכסא לגבי' דרגין בארעא יסודא דלהון ואינון דרגין עילאין דמיטמרו כולהו מתקרבין לסעורתא ומתערי אבל לית רשו לחד מינייהו לאושטא ידא בקורבנא עד דמלכא עילאה אכיל ואתהני ויהב לון רשות לנהור כיון דיהב לון רשו כל חד וחד אכל ואיתהנון כדקא יאות והיינו דכתיב אריתי מורי עם בשמי אילין אינון דרגין עילאין מורי עם בשמי דא דרועא דימינא בירכא דשמאלא אכלתי יערי עם דבשי יעקב ברחל הא אכילנא כדקא יאות · שתיתי ייני עם חלבי דא דרועא שמאלא בירכא דימינ' הוא כולהו דרגין עילאין דאיתהני בהו סלכא קדישא בקדמית' ודא מיכלא דיליה והנאה דיליה מיכלא דמלכא עילאה בקרמיתא מכאן ולהלן יהיב רשו לארבע דיוקנין דחקיקין בכורסייא ולכל אינון דמתפשטי מיניהו לאתהנאה ולמיכל הה"ד אכלו רעים אילין ד' דיוקנין דאמרן · שתו ושכרו דודים כל אינון דמתפשטי מינייהו וכולהו אכלי ואתזון כדקא יאות ונהירו אפין ועלמין כולהו בחדו וכל חד וחד בין דרגין עילאין בין דרגין תתאין ביסודא דלהון מתקרבין ואיתהנון דא איהו רזא וסיתרא דקרבנא כדקא חזי · אתא ר"א ור' אבא וכל חברייא אשתטחו קמיה א"ר אמי אלמלא לא אתמסר אורייתא בטורא דסיני אלא אמר קב"ה הא בר יוחאי אורייתי וסתרי דיליה וי לעלמא כד תסתלק מעלמא מאן ינהיר בוצינין דאוריית' כולא אתחשך מההוא יומא דהוא עד דייתי מלכא משיחא לא להוי דרא כדרא דא דרבי שמעון שרי בגויה עכ"ל ·

וז"ל רקנאטי פ' ויקרא · ודע כי יש מן הזבחי' שהם נאכלין למזבח ולכהנים ולבעלים כמו השלמים · ויש מהם נאכלים לכהנים כמו חטאות ואשמות וכו' וזריקת הדם והקטרת אימורין לכפרת העבירה אך העולה כלה כליל ולא היה רשו' לדבר גופני להנות ממנה לפי שהעביר המחשבה בהרהור רע מנפש ועד בשר יכלה לשוב הכל רוח כמו שהיתה עיקר העבירה ברוח וע"ז ארז"ל הרהורי עבירה קשין מעבירה עכ"ל · בהרהור רע פי' לפי שעיקרם באה על עון של הרהור הלב בלבד כי העושה מעשה אין המחשבה כל כך טרודת בעבירה ולפי שהמחשב ההיא עיקר הכל הוצרך להעלות העולה כליל כולה מנפש ועד בשר לשוב הכל רוח ·

הנה לא רשמתי רק מעט מן דרך כלל כוונת הקרבן · אבל הפרטיי' מסודו' עולה מנחה שלמים חטאת · אשם תלוי אשם ודאי יאריך הסיפו' בהם וכי תאוה נפשך לדעת קצת מהם זיל קרי בזוהר ובראקנטי אשרי האיש היודע סודות הקרבנות בכלל ובפרק ומכוין בהם בשעת אמירתו הפרשיות והוא הכין את לבו בתשובה גמורה ובוידוי ובחרטה ומודה ועוזב ומחשיב עצמו כצאן לטבחה להש"י להיות קרבן כליל לה' בעבור קדושת שמו · גם מצדיק הדין על עצמו בד' מיתות סקילה שריפה הרג וחנק ואומר אתה צדיק על כל הבא עלי ושמח ביסורין אך אינו מונע את עצמו מהרחמים אפי' כשחרב חדה מונחת על צווארו ומבקש רחמים ותחנונים שימרק הש"י עוונותיו ברחמים רבים אבל לא ע"י יסורין וחלאים רעים ויקבל שברון לבו במקום הזבחים שכוונתם לשבור את האדם ולהיותו נכנע כמ"ש זבחי אלהים רוח נשברה אלהים לא תבזה כלומר שהש"י לא מבזה רוח נשברה ומקבלו במקום זבחים · ולפי זה הדרך הקרבנות לא בטלו ולא יתבטלו · אשרי המשכיל · ובעל העקידה שער נ"א כתב גם כן מענין הזה · זה השער לה' צדיקים יבאו בו :

עתה באתי להזכיר קצת מסוד הקטורת · דע כי אין חביב מכל הקרבנות כמו הקטורת והוא יותר פנימי מהקרבן שבא לכפרה שמקרב כל הכחות אמנם הקטורת שמו מוכיח עליו שהוא מקטר ומקשר בפנימיות הענין בעצם ריח הניחוח · על כן נעשה במזבח הפנימי ת"ל הרקנא"ט בפ' תצוה ועשית מזבח מקטר קטורת וגומר המזבח הזה היה מזבח הקטורת שנאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר וכתיב ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים יקטירנה והרמז בו לשכינה · ועל כן היה מצופה זהב שנאמר ממשבצות זהב לבושה ולשון קטורת נ"ל שהוא לשון ארמית וענינו קשר ודיבוק מרכבה העליונה ועל שהוא מתעלה למדת הדין כתיב ישימו קטורה באפך וכתיב שמן וקטרת ישמח לב והרמז להלב הידוע הוא שנאמר בקטורת זרה · ועל פני כל העם אכבד שידעו בכבודי כי לא ישא לפשעכם ויזהרו בכבודו והזהיר שלא להעלות עליו קטורת זרה כי המצוה והכוונה היא שתתעלה משם לשם הגדול יתעלה

יתעלה ליחד הכבוד והתפארת ולא יעשוה זרה פן יהיו כבני אהרן · ומכאן תבין למה הקטורת עוצר המגפה כי היה משלים להם הסדר ההיא הסכלה אותם · והטעם שתלה הכתוב הקטרה בנרות המנורה הוא סוד יתבאר בחטא נדב ואביהו בג"ה ע"כ"ל · ומ"ש וכתיב שמן וקטורת ישמח לב כי הקטורת אינו בא לכפרה רק לקשר ולייחד מלכות בתפארת להיות כל הפנים בשמחה וטוב לב תמיד :

ובזוהר פרשת ויקהל פירש ויעש את מזבח מקטר קטורת וגומר והלא שני מזבחות היו פנימי והצון וזה שהיו מקריבים בו קטרת היה מזבח פנימי ולא היו מקריבים עליו שום קרבן אחר א"כ למה קראוהו מזבח אלא לפי שקטרת בו ביטול כל המקטרגים וכחות חצונים מהעולם שלא היו יכולין לשלוט אין לך זביחה גדולה מזו ולפי שמעשה הקטורת חביב לפניו ית' מכל הקרבנות והתפילות לכן נאמר בו קטרת תמיד לפני ה' לדורותיכם והוא קיום של עליולים והתחתנים :

ובקונטרסי דתלמידי האר"י ז"ל מצאתי שכתב ז"ל ענין פטום הקטורת הרבה עניינים וסודות עמוקות יש בו וכבר בארנו עניינו שהוא אותם האורות המחיים הקליפות וכוונתו להכית את הקליפות ולהעלות הקרושה המחיה אותם למעלה ולכן אומרים אנו אותם קודם כל התפילה בשחר וכן במנחה אך בערבית שהוא לילה אין בנו כח ולכן בזמן המגפה ה"ו נוהגין לאמרו · ולכן בזמן המגפה היה נוהג האר"י ז"ל לאומרו אחר חצות הלילה כי אז נכנעי' ממשלתם ובפרט אם יאמרו אותו עשרה אנשים ביחד ויהיו יראי ה' ולפי שכוונתינו להעלות העולמות בכל התפילות אנו אומרים אותו כדי שלא יעלו עם העולמות וכן בסוף תפילת השחר אנו אומרים אותו כדי שלא יינקו מן השפע היורד כו' והאריך מאוד שם בקונטרס עוד הרבה מאמרים יש בזוהר בסגול' הקטור' ובתועליות היוצאות ממנו וכתבתי הכל בארוכה בחיבור שער השמים שלי שהוא ביאור התפילות ושם תמצא ביאור סמני הקטורת וכל הפסוקים דקטורת וברייתא דפיטום הקטורת והתועליות מאמירת הקטורת :

הג"ה
ומצאתי בקונטרסים במקום אחר על ענין י"א סימני' כי בהם סוד כל המוסיף גורע כי בקדושה עשרה בסוד האצילות דקדושה הנה הם עשר ולא אחד עשר המתייחדי' באין סוף · והם קשורים ומיוחדים בו כשלהבת קשורה בגחלת ע"כ הם בסוד עשר ולא אחד עשר אך בסוד הקליפה כי הספירות דקליפות הם אינם מתייחדים יחוד עצמי בהכבוד רק מוסף עליהם על כן הם י"א דהיינו י' של עצמם ונוסף עליהם הכבוד המוסף · וזה סוד עשתי עשר סמני' י"א כל המוסיף גורע :

בכלל עמוד העבוד' להיות עבד ה' עבד נאמן עובדו ביראה גדולה ובאהב' רבה וכבר נתבאר משפטם למעלה בפרק בעשרה מאמרות וכמו שהעבד הנאמן עובד את ארונו המלך בכל לבבו ונפשו ומאודו ולוחם ומרחיב את גבולו לכבוש עמים תחתיו · כן יהיה האדם זוכה ומזכה אחרים כי תכלית הבריאה היתה לעובדו ית' כמ"ש ויקח אלהים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה · הרי התכלית הוא לעבודה · ואחר כך כשנגרש מג"ע מ"מ לא נתבטל התכלית הזה שהרי כתיב וישלחהו ה' אלהים מג"ע לעבוד את האדמה אשר לוקח משם הרי שנשלח כדי לעבוד שהוא סוד העבודה · ודבר זה צריך התבוננות · אלו לא חטא היתה ענין העבודה רוחניית בגן עדן סוד האחרונה וכשחטא ונתגשם ומן האדם נעשה אדמה אז תקנתו תיקון הנירוש שיתפזר אנה ואנה לזכורת אנשים ולהחזירם לעבודת הש"י וזהו סוד לעבוד את האדמה · וזהו ענין ארץ ישראל היה דמיון וצל לענין ג"ע וכל כה שאירע באדם אירע בא"י בחורבנה וכדאיתא בפתיחתא ראבה רבתי וחמה כאדם עברו ברית · ואר"ז"ל על פסוק צדקת פרזונו צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפיזרם בכל העולם כדי להרבות גרים שידבקו בהם הרי מבואר ענין לעבוד את האדמה והכל שב להתכלית העבודה צורך גבוה :

נשלם פרק תורה אור

פרק דרך חיים תוכחת מוסר

על אלה ואלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים · יבכה אדם תמיד על עונותיו ויבכה תמיד על חורבן הבית כי זה גורם זה כי אלו היה המקדש היתה הקדוש' מתפשטת וצדק ילין בה לא לן אדם בירושלים וחטא בידו והיתה רוח הקדושה והנבואה שורה ועתה בעונותינו חסרנו כל אלה נפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו כי חטאנו כי במה יתכפרו עונותינו העצומים ואנחנו טמאים אין לנו טהרה · ונתרחקנו מעל שלחן אבינו · ע"כ אין לנו תקנה אלא להיותינו סור מרע ועשה טוב ולהיותינו נכנעים שחים עד לעפר ולקדש את עצמינו בכל מה דאפשר שיהיה גופינו כלי מוכן לקבל קדושה מאחר שהוא ציור המשכן כמ"ש לעיל ובל יחסרו ממנו הקרבנות הן בגופנו סוד התענית · הן בדיבורנו סוד ונשלמה פרים שפתינו קריאת פרשיות הקרבנות בהבנה עם וידוים גדולים ובכיה רבה כי הבכיה בסוד ניסוך המים · הן במחשבתינו להיות לנו לב נשבר ונדכה וכמ"ש זבחי אלהים רוח נשברה על כן לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה · וכבר בארתי סוד התענית כי מעלתו גדולה אף מי שלא חטא ומצי לצעורי נפשי' · ומי שחטא יצער וכל אדם יהיה גבור כארי וירגיל עצמו בתעניות ובסיגופים בשמחה ובטוב לבב כדי להתקדש אז הקב"ה נותן ליעף כח ויזכה להיות מצי לצעורי נפשיה :

ובאשר יסתכל המשכיל במעשיות הנזכרים בגמרא מחכמים שהיו מתעני' ככה תעניות זיראה שהיה הדבר כלי צורך כ"כ תלהב נפשו להתענות על עונותיו וכל א' יודע מה שקדמו לו מהעונות הרא"ש כתב בהלכו' קטנות גביתהיא דאמרי' רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא אתהפיכא ליה רצועה של תפילין · ז"ל תשובת גאון דרצועא דרב הונא דאתהפיכא ויתיב מ' יום בתענית גמירנא של ראש הוה ורב הונא דיתיב בתענית לא משום דחובה הוה כו' · וכתיב עו' מאן דאפיק רצועה של ראש או של יד מחויב להתענות דפושע הוא אבל לחייבו מ' יום כרב הונא לא ורב הונא מרוב חסידות עבוד עכ"ל · ואיתא בירושלמי בפרקו של ר"א שהיתה יוצאת כו' א"ר חנינא פעם אחת יצאת והשחרו שיניו מן הצומות · ובמסכת ב"מ פ' ז' ר' זירא צם ק' תעניות שלא ישלוט בו אש של גהנם מלבד מאתי' אחרים שהתענה כדאיתא שם · ובהשוכר את הפועלים א"ר פרנך א"ר יוחנן כל שהוא ת"ח ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם שנ' אני זאת בריתי וכו' רב יוסף יתיב מ' תעניתא אקרוה לא ימושו מפיך ויתיב מ' תעניתא אחריני אקריוהו ומפי זרעך יתיב מאה תעניתא אחריני אקרוה לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך עד עולם אמר מכאן ואילך לא צריכנא התור' סחורת על אכסניי' שלה ע"כ · גם אחר התענית לא ירבה בענוגין ולהיות מרבה בבשר וביין כמו שהאריכו בזה המחברים דרכי התשובה :

וביום התענית לא ידבר מענין אכילת הלילה באם אפשר לו דהיינו שיש לו אשה המכנת לו מאכל לא יתפעל לחקור מה יאכל בלילה כי היום שמתענה בו הוא קדוש מדומה עה"ב שאין בו אכילה ושתיה · צא ולמד מרע"ה כשהיה בהר ונהרבק למעלה ק"ך יום לא אכל ולא שתה וארז"ל שבא הענן למרק האכילה והשתיה אשר בו · ולהראות כח התעניות הנני מעתיק מ"ש בעל ראשית חכמה וז"ל ובענין סדר הצומות והתשובה כיצד יעשה כתב בספר הקנה ז"ל ואומר לך בני הרוצה לשוב בתשובה יתיאש מן העה"ז ולא ישא ולא יתן בשום עסק של זה העולם ויחשוב בלבו כי בכל שעת יבא המלך לקחת חשבון עונותיו ולא יאכל בשר ולא שום דבר אשר נשמח באפו וגם לא ישתה יין וישב בתענית ויעסוק בתורה יומם ולילה ויעשה מלחמה עם השינה שלא לאנוס אותו לישן כל הלילה וימשוך כל מחשבתו אל השי' ויתחרט על כל מה שעשה ואם תבא עבירה לידו ירתע וירתיקנה מעליו ועיקר אכילתו פת במשקל די חיותו

וזה יעשה ירחיק עצמו מחברת העולם ומאכילת בשר ויין ומכל בעל חי ומדברים היוצאים מב"ח ומכל מיני ירק ויעשה כן מ' יום ומשם ואילך הקב"ה יעזרהו וילך עד שש שנים ואז לא יסתפק בשום ספק כי הוא בן עה"ב אף כי אבל אחר ששה שנים כי כבר עברו עליו ששה שנים נגד שתא אלפי הוי עלמא והר חרוב ובלבד שיזהר משם ואילך מעבירות הבאות לידו· א"ל בני זהו התשובה המעולית האמת כי הקב"ה אוהב את האדם להיות סוכנע ומושפל לפניו ולזכור יום המות בבואו ובצאתו ובשכבו ובקומו ובהלוכו בדרך וזה א"א באכילה ובשתיה ומלבושים נאים שהתורה אמרה וישמן ישורון ויבעט· ודעו בני כי האכילה והשתיה כולם חצוניים והם טובים להנאצלים מחוץ הם הכופרים אבל ישראל הקדושים הפנימים כל מאכלם צריך להיות בקדושה ובטהרה ובדיקדוק גדול וכן הביאות כולם נגררות אחר היצר וטובים הם לבאי' מצר היצר אבל ישראל טהורים ונקיים כשיבא עם אשתו יהיה כוונתו למצות אהיו ויבקש מהשם נפש טהורה ונקיה ואז רואה השם שכוונתו לטובה ומאציל לו נפש יקרה טהורה ומזכהו וגם בדי העולם כולו ואין הכונה זו באה מצד האכילה והשתיה ומלבושים נאים רק מצד ההכנע גדולה וראו בני מה עשיתי הרהרתי בלבי לעשות תשובה ולא ידעתי וישבתי בתענית ק"ך יום בלחם צר ולא עלה בפי כל אותן הימים מאומה כי אם לחם שרוי במים מעט מן חמעט ובכל יום שפכתי נפשי בתפילתי אל ה' ובלמודי· סוף ק"ך ימים בא אליהו ז"ל ואמ"ל אל תצטער בני יותר כי הקב"ה קבל תשובתך מכל מקום המשך עצמך עד ששה שנים כי סענה אלהי אברהם בעזרך וכן עשיתי ולא הרגשתי כל אותן השנים איך עברו עלי ובאמת כי משם ואילך לא בא לידי חטא ועק כי שמרני ה' וסור מרע בינה עכ"ל ואשרי המתקדש ומתדבק בקדושתו יתברך כמ"ש קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם:

נשלם מסכת תענית· בעזרת מגיד מראשונות אחרונית

מסכת ראש השנה עמוד הדין

פרק נר מצוה

הקדמונים נתנו סי' אר"ה שאג מי לא ירא· אר"ה ר"ת אלול ר"ח י"כ הושענא רבא· נהגו ישראל להתענות מר"ח אלול עד יום הכפורים שהם ימים שאומרים בהם סליחות ותחנונים וסמכו ע"ז אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול וס"ת ד' יודין כנגד מ' יום וכן ומל ה' אלהיך את לבבך ואת לבב זרעך ר"ת אלול שחודש זה מוכן לתשובה ומסתברא כאחר שהוא החדש האחרון מהשנה לעשות בו תשובה על מה שפגם בכל השנה ולא יכנס בר"ה שהו' יום הדין מתועב ממעשיו הרעים אלא יתקן בחודש זה מה שעבר· וכן בי' ימי תשובה שכם מוכיח עליהם שנהקנו לתיקון השנה והם ימי דין שאנו אומרים בהם המלך המשפט והקב"ה מזמן לקבל אותם לבעלי תשובה כמו שדר"ז"ל דרשו ה' בהמצאו וכי יש ימים שאין נמצא אלא כאן ליחיד וכו' שבימים אלו אף ליחיד נמצא וראוי להתענות ולפשפש במעשיו ויקיים עקרי התשובה בכל לבב בצום ובכי ומספד ובפרט בלילה ויפריש את עצמו מתענוגים וממותרות רק אשר יאכל לנפש כפי ההכרחי:

כתוב במהרי"ל אותן בני אדם שמתענין מ' יום קודם י"כ יקדימו להתחיל מט"ו באב ואילך ולא יתענו לא בט"ו באב ולא בר"ח ולא בשבתות ולא בימים טובים של ראש השנה ואין להקפיד אם אין כל הימים תוך מ' של מרע"ה עכ"ל· ולי נראה דיתחיל להתענות מי"ז בתמוז ואילך כי אז נשתברו הלוחות והותחל התיקון מר"ח ואילך שאמר לו הקב"ה עלה אלי וירד בי"כ עם הלוחות ומה שאמרתי להתחיל מי"ז בתמוז אין כוונתי שיתענה יום יום בימים שמתענים רק כוונתי שישלים באלו הימים שמי"ז בתמוז ואילך מה שחסר מאלול ואילך ר"ח ושבתות וימים טובים שלא יוכל להתענות בהם אלו החסרים ישלים מי"ז בתמוז ואילך עד ראש חודש אלול במפוזרין ולא יעלה לתשלום הימים שמחויב בלאו הכי להתענות כגון ט' באב· או ער"ח אם רגיל בו· או אם אירע יום שמת בו אביו או אמו או אם אירע בו תענית חלום אבל באלול עצמו עולה הכל מאחר שהן עצמן הן ימים המקודשים הם מ' יום שהיה משה בהר בימי הרצון כ"מ מי"ז בתמוז ואילך אף בימים שאין מתענה בהם אף שהם אינם ימי הצום יהיו ימי התשובה מאחר שהתחיל לקדשם קדושים יהיו שיתעורר בתשובה יום ויום בהתעוררות גדול ויתקן מעשיו ויכעיס הנאה אכילתו וזה יהיה לו במקום תענית· ואשרי לו מי שלובש שק וישב על האפר ובוכה על עונותיו ומספיד עליהם ומתודה בבכי· ובכפיפת ראש והשתחויה עד שיתפקקו כל חליות ובזה מקיים הר"ת של תשובה שהוא ר"ת תענית שק ואפר בכיה הספד כמ"ש האר"י ז"ל ואף בשבתות שלא הותר להספיד ולבכות ולישב על הארץ מ"מ נראה לי שיוכל להתוודות וידוי קצר אף בשבתות או יקרא בכפר דניאל סי' ט' וסימן י' ויאמר אלו הפרשיות בכוונה· ויחשוב בלבו גם עונותיו גם יקרא פרשיות בנחמי' סימן ח' ט' י' ואחר כך יאמר בתהילים מזמור סימן נ"א כאשר בא אל בת שבע בן ויסי' בתורה לומר פ' ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך עד זבת חלב ודבש ויתעורר מאוד בלבו ויחשוב מחשבות טובות לתקן כל מה שקלקל וגדולה מזאת מצאתי כתוב בכפר סדר היום דף פ"ה וז"ל ה"ר תעניות שגזרו רז"ל עלינו לא היו לענין תשובה בלבד אלא שצריך כל אדם ואפילו יהיה צדיק גמור להתענות באלו הימים כדי להעלות על לבו הצער שעבר על אבותינו בימים ההם ולהתחנן לפניו יתברך ויתעלה ישוב ירחמנו ישיש עלינו לטוב כאשר שש על אבותינו וישוב עטרה לישנה וישראל על תלה וארמון על משפטו ישב אבל לא לענין התשוב' גזרו התעני' כי זה תלוי בכל דור ודור כפי מה שהם ולכל יחיד ויחיד כפי מעשין כך צריך שתהיה תשובתו ואין שייך בזה גזרה כי מי הוא אשר יש לו עינים לראות ולב להבין אשר לא יראה ולא יבין התועלת אשר מגיע אליו בשובו ממעשיו הרעים וממעללים אשר לא טובים להתקרב ליוצר בראשית אשר נתרחק ממנו בקלקול מעשיו ובידו להתקרב אליו בהיותו קרוב ואע"פ שיהיו ימים הנמנעים ממנו מהתענות בהם ראוי לאדם בעל תשובה בראות מעשיו הרעים לומר אני אתענה בהם אולי שיועיל כי אם דברו חכמי' שלא להתענות היינו למי שאין צריך להתענות שהוא מכלכל מעשיו במשפט ודי לו בתענית א' בשנה והוא י"ה שהוא זמן כפרה לכל אבל מי שהוא מלא תועבות ונאצות גדולות ועצמו פשעיו מספר כל השנה לא יספיק לו ואפילו שיכנסו בהם שבתות וי"ט כי מה מנוחה גדולה מזו יש לאדם כי אם להתקרב לפני ממ"ה הקב"ה יתברך שמו לעד ומה לו לבקש שמחת מועדים וי"ט יותר מזו שהיא שמחת מועדים

הג"ה

שק הואיל ואתא לידי איתא ביה ויליתיה ז"ל ראשית חכמ' פ' התשובה צריך שק וכן אמר דהיינו ה' ואתכסה בשק· ובב"ר אר"ז בפסוק וישב ראובן אל הבור והיכן היה ר' אליעזר ור' יהושע ר' אומר עסוק בשקו ובתעניתו כשכלו הלך והציץ לאותו הבור הה"ד וישב ראובן אל הבור· רבי יהושע אומר כו' עד אמר לו הקב"ה מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחלה חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה ואיזה זה הושע שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך ודברי ר"א מוסכמים לזוהר הרי שהתשובה היא בתענית ושק· ע"ש א"ר אבהו לפי שתפס יעקב אבינו את השק לא זז ממנו הוא ובניו עד סוף כל הדורות ואינו כונה אלא בבני אדם הגדולים· דוד שנ' ויפל דוד והזקנים מכוסים בשקים: אחאב וישם שק בתעניתו יהורם וירא העם והנה השק על בשרו· מרדכי וילבש שק ואפר עכ"ל· ועו בב"ר פרשת ויהי בעת ההיא וירד יהודה ז"ל ר' שמואל בר נחמני פתח כי אנכי ידעתי את המחשבות שבטים היו עסוקים במכירתו של יוסף ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו עכ"ל·

ועוד

ו״ט יותר מזו שהיא שמחה גדולה ויתירה לנפשו העלובה והענומה יחידה בת מלך שבויה בין כמה זאבים והגיף הנגוף החוטא כיון שלא זכה לשמחה לא ישמח אלא יתאבל ויאנח על כל הרעה אשר עשה וזהו שמחתו אם בעל נפש הוא הלא אתה רואה הרואה חלום בשבת הזהירו אותו שיתענה ולא ימנע מפני בטול מצות עונג שבת מפני תעניתו הלא הוא מפני שכיון שהראו לו חלום שנמצא עולתה בו והראוי לו מן השמים שיש מקטרגים כנגדו וצריך הוא להשיב ממעשיו כדי לבטל המקטרג ויתענה ויכוף כאגמון ראשו ולא יתענג כלל אלא ישב ודומם וזו היא שמחתו ועונגו בהיותו זוכה לעונג גדול בביטול העונג הזה ובשקול זה אנו מתירין אותו להתענות גם מי שרואה את עצמו מובדל ומרוחק מאת אלהיו ית׳ מצד מעשיו הרעים ודרכיו המקולקלים ועתה בא לשוב לדרך הטוב והישרה ולהתקרב לפני תגון המרבה לסלוח והוא אינו יודע את עתו אם יניחו לו לשוב תשובה שלימה וראויה לכובד עונותיו ופשעיו ומקבל עליו להתענות ימים אחרים והיה בהם שבתו׳ וי״ט אין בזה עון אשמה כו׳ ויש להביא ראיה אע״פ שאינה צריכה ממר בריה דרבינ׳ דהוה כל שתא יתיב בתעניתא בר ממעצרתא ופוריא כו׳ נראה שלא היה חושש על שום יום של ימות השנה כי אם על אלו מטעם שאומר שם בגמרא אבל על כל שאר הימים לא היה חושש לכבודם ולשמחת שכוונתו היתה לשמים והיא סברא נכונה למי שהוא בעל שכל ושוקל הענייני׳ באשר הם עכ״ל ואע״פ שאין נראה בעיני להסכים עם דבריו לאתענות בשבתות וי״ט׳ וגם הראי׳ ממר בריה דרבינ׳ אינה ראיה מוכרחת לפי מה שפירשו דקאי אתעני׳ חלום׳ ובודאי מר בריה דרבינ׳ חלילה לא היה חוטא שנאמר שהתענה בשבתות וי״ט מפני חטאיו חלילה׳ מ״מ להתעוררות תשובה וגם להיות לבו נשבר בקרבו ובודוים ירבה החוטא גם בשבתות וימים טובים וגם לנהוג פרישו׳ כשהשעה שלו צריכה לכך:

ומה שאוסרים מר״ח אלול ואילך היינו מיום ראשון דר״ח שהוא ל׳ באב כי אז עלה משה להר ונשלם יום המ׳ ביום הכפורים וכל כך מהר״ש בחכמת שלמה במסכת שבת פרק ר׳ עקיבא דף פ״ט לענין התחלת תקיעת שופר׳

בל שלשים יום שלפני ר״ה מחויב לבער החמץ הוא החומץ המעוול וביום שלשים שהוא ערב ר״ה יום אחרון מהשנה אזי אין ביעור חמץ אלא שריפ׳ ויהיה סורה ועוזב וכל יראה וכל ימצא עוד אפי׳ במשהו וערב ר״ה שהוא ערב ר״ח לא גרע מערב ר״ח דעלמא אדרב׳ כ״ש ערב ראש חדש זה ושהוא יום אחרון בשנה ושהוא למחר יעמוד בדין צריך להיות ירא וחל בכובד ראש והכנע׳ מן היום האיום הבא עלינו׳ וילקה מלקות ארבעי׳ בפני ג׳ מישראל במקום ב״ד׳ ויתר ענייני תשובה וכל המרבה הרי זה משובח׳ ואח״כ יטול צפרניו ויגלח וילבש לבנים ויתעטף לבנים להראות על הבטחון שבטוח בחסד הא׳ ית׳ ברימנו׳ מ״מ יהיה מורא שמים עליו ולא יהיה לבו פנוי מהרהורי תשובה ודביקות הש״י בקיום התורה והמצות׳ וכתב בסדר היום גם צריך שיטהר עצמו וגופו ממש שירחץ ויטהר ויטבול במי מקוה אע״פ שאין דרכו בכך כל השנה ביום הזה הנורא צריך על כל פנים לטבול להשליך מעליו כל הטומאות וכל המחשבות זרות שנתדבקו עמו כל ימות השנה ובכל רגל ורגל חייב אדם לטהר עצמו ק׳ ובר״ה שצריך אדם לחפש אחר הטהרה והקדושה להתיצב לפני אלהיו ית׳ מן הבא בידו כדי שתעלה לו טבילתו עד המחרת היה נראה לי ראוי וכראי שלא לשמש מטתו בלילה הזה ובפרט מי שאינו מוכרח לה ומי שצריך לה צריך להזור ולטבול בשחרית כדי שימצא בטהרה בשעת הדין במי שעומד ומצפה לרחמי שמים הגדולים דלכ״ע אין דנין אלא ביום עכ״ל׳ ואם הוא ליל טבילה נ״ל שהוא כמעט מצוה הבאה בעבירה כשיפרוש מאשתו רק יזדווג עמה באימה וביראה ובקדושה יתירה ולא ינהג עם אשתו הרבה שחוק רק לקיים מצות עונה ויחזור ויטבול בשחרית:

אם חל ר״ה ביום ג׳ מי שמתענה הפסקה ביום א׳ וביום ב׳ שלפניו ב׳ ימים ולילות אזי יעמוד במ״ש אצל מי שמבדיל ויכוון לצאת עמו בברכה ויענה אמן ובזה יוצא שפיר אפילו כשאינו טועם מכוס הבדלה ואף שבתרומת הדשן סימן קנ״ד דיש דרכי׳ בדבר ע״ש׳ ראיתי העולם נוהגין להבדיל במוצאי יום ב׳ לאחר התענית׳ אבל בענין זה שנכנס הי״ט של ראש השנה אם יבדיל א״כ צריך לברך יקנ״ז דהיינו יין קדוש הבדלה זמן והוא מילתא דתמיהה ע״כ יהיה נזהר להדר אחר מי שעושה הבדלה במ״ש ויעמוד אצלו:

נוהגין לילך על בית הקברות בער״ה ובעי״כ ומקיפין אותו כמ״ש באגודה פרק ואלו מגלחין מעשה באשה אחרת שחלה בנרה והקיפה העזרה מכאן נראה להקיף בית הקברות ומרבים שם בתחינות ונותנים שם צדקה לעניי׳ והגאון מהר״ש ז״ל נהג שהיה נותן צדקה טרם שהתחיל להקיף ואמר שכן הוא נכון שהרי מרבים שם בתחינות לכן יש ליתן קודם לכן הצדקה׳ ע״ד ר״א הוה יהיב פרוטה לעני והדר מצלי׳ עוד מצאתי הולכים על הקברות להשתטח על קברי הצדיקים לומר אם אין אנחנו מרחם עלינו הרינו חשובים כמתי׳ הללו ועוד טעם אחר למה אנו משתטחי׳ על קברי המתים כדי שיבקשו המתים רחמים עלינו כעובדא דר׳ כאני דמשתטח על מערתא דאבוהי וכן כלב אשתטח על קברי אבות וכן משמע בפרשת אלו נאמרין ע״כ:

כתוב בסמ״ק בהלכות תפיל׳ סימן י״א וכן כתב הר״י פ׳ אין עומדין ז״ל ונהגו העולם לשחות בר״ה וביום כפורים באמצע הברכו׳ של יום כמו בזכרנו ובמי כמוך ובכן חן פחדך אך לא ישחה בסוף הברכה אלא באמצע אבל בסוף הברכה זוקפין להודיע שאין כורעין בברכות הללו אלא שנהגו לשחות באמצעיתן משום דרחמי נגהו עכ״ל׳ וז״ל הטור והש״ע הנוהגין לשחות בראש השנה וביום כיפורים כשאומרים זכרנו ומי כמוך צריכין לזקוף כשמגיעים לסוף הברכה ע״כ׳ וכתב על זה מהרמ״א בהג״ה ואף על גב דבאבות כורע בסוף הברכה מ״מ צריך לזקוף מעט בסוף זכרנו כדי שיהיה נראה שחוזר וכורע משום חיוב עכ״ל׳ ונראה לי אף כשזוקף לא יהיה בקומה זקופה רק בכובד ראש ובכפיפה׳ ואין זה בכלל השתחויה אף כשהראש כפוף׳ וגם בכל ימות השנה ראוי לנהוג כן מכ״ש בימים הנוראים:

כתב המרדכי והביאו ב״י בסי׳ תקפ״ב בראש השנה ויום כפורים מותר להשמיע קולם בתפילתם ואפילו בצבור ע״כ וכתב מהרמ״א

ועו׳ במדרש רבה פר׳ וזאת הברכה אמר״ל כיון שראה יוסף שנחתם גזר דין נגזר עליו תענית ועוד שונה קטנה ועמד בתיכ ואמר אוי לי מכאן עד שתבטל אחוה גזירה באותה שעה מה עשה יוסף לבש שק ונתעטף שק ונתגלגל בעפר ועמד בתפיל׳ ובתחנוני׳ לפני המקום עד שנזדעזעו שמים וארץ וסדרי בראשית עכ״ל ועו׳ אמרו במדרש על פסוק ותשלח בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קבל וז״ל אמר איני מזיז את השק עד שיעשה הקב״ה עמי ניסים כמעשה לראשוני׳ ביעקב כתיב וישם שק במתניו ובאחאב לא תלה לו ג׳ שנים וכן ביורם ולא כלה שקו רעב משומרון׳ ואני שמעתי מהמקובלים כי שק עולה ד׳ אלות והענין כי יש בקליפות ד׳ אותיות כמות שעליהם כאמור בעשו וארבע אותות אים עשו ויש לתעלה ד׳ אותיות עליונות על ראשים כדפי׳ בריש האדרא ובלבישת שק זוכה להכפות ד׳ אותיות דסטרא אחרא ולגשות לשב״ב לארבע אותי׳ עליונין דכפופה שהם נקראים ד׳ אותיות שק״ל כבן עובר לבוחר׳ ועו׳ שמעתי כי נרמז בפס׳ מ״כ נגס לארון שקונית׳ נית בלשון תרגום הוא שמיעה והכוונה כי השק גורם שמיעת התפלה והו וס״ק כי״ת׳ וכן שוע קוליכו ר״ת שק׳ ומורי ע״ה כתב במ״ש נר״ו שקס ותנן הם הקליפות וקם בהיפוך הוא שק׳ והכוונה כי כיון שהבעל תשובה חטא ונמשך אחר הקליפה ראוי שיעלה שק על בשרו וכזה יכנע ימרו שהוא הקם׳ ואני אומר סברי בגלות כא׳ גבים שומי׳ קדרות ושק אשים כסותם אדי הקב״ה שאמר בו ואתה תשועה השמים יתלבשו כמו ושכינה כאמור בה אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה וכיון שזה בעונו גרם להלבישם שק יתר על כך שהיה להם סברי כשאנו חוטאים מאריכין את הגלות ומעליכין את השק שהוא כעבד יותר מהראוי וכן השכינה כולה מתלבשת בשק שהיא הקליפ׳ ולכן לתיקון השכינה ולתיקון נשמתו יעלה השק עליו ובפרט בימי כפור ובכיה ראוי ללבוש שק על ל׳ הרי שאין יפה לתשובה כלבישת שק ובענין השקיפה השק יפה׳ עו׳ היה נותן האר״י ז״ל בי׳ כ״ד קודם ילכם׳ כ״ד כלת כם ס״ק:

בהג״הה

צהג"הה על זה וכן נוהגים וס"ם יזהירו שלא להגביה קולם יותר מראי ע"כ · ומה מאוד מגונה בעיני מה שנוהגין בקצת הקהילות שהקהל צועקין בתרמת קול בר"ה ובי"כ בתפילתם כי לא הותר רק בהשמעת קול בקצת · ומי שמתפלל בלחש כשובח ביותר :

שלשה ימים קודם ראש השנה וכן קודם י"כ צריך הש"ץ וכל מי שנברר מהקהל להתפלל או להקוע צריכין להפריש עצמן מכל דבר הסביאים לידי טומאה וצריכים טהרה ביותר שכן כת' הזוהר בפרשת ויקרא וז"ל ר' אלעזר ור' אבא הוו יתבי א"ר אלעזר חמינא לאבא ביומי ר"ה והי"כ דלא בעי למשמע צלות' מכל בר נש אלא אי קאים עליה תלתא יומין קודם לרבאה ליה דר"ש הוה אמר הכי בצלותא ההאי בר נש ראנא מרבנא אתכפר עלמא וכ"ש בתקיעת שופר דלא מקבל תקיעות' דבר נש דלאו איהו חכים למתקע ברזא דתקיעא עכ"ל · הרי רשב"י לא רצה לשמוע התפילה משום אדם בב"ה בראש השנה וי"כ אלא אם כן היה בוחן אותו ג' ימים קודם י"ט שהיה בודק אותו אם הוא הגון להתפלל הן מחסרת מעשיו הן מחמת ידיעת הבוונה · ווה"ש אלא אי קאים עליה בו' פי' עסר עליו וידע עניינו · ע"כ צריך להיות הש"ץ או התוקע בעל תשובה גמור · וגם ילמוד התפילה וכונת והתקיעות ביותר :

נוהגין להקרות לפני התוקע ולומר תקיעה שברים תרועה תקיעה · וכן בכל הקולות והוא מנהג יפה כדי שלא יטעה התוקע · אמנם יש גם כן סוד בדבר · כי התקיעות מעוררים העניינים הגנוזים שלמעלה וכשהמקרא אומר תקיעה יכוין לסוד התקיעה וכן כשאומר שברים או תרוע' יכוון לסודיהן ובכל סדר וסדר לפי סודו · ועל ידיעת זו תוקע התקיעה · ע"כ צריך המקרא להיות אדם גדול ונקי בסודות וצדיק · והתוקע עושה הפיעול של תקיעה על התעוררות דעתו דזעי' וזה אף כשהתוקע בעצמו אינו בקי בסודות · ובוודאי היה יותר טוב אם גם התוקע היה בעל סוד · אמנם לא גם זה יכשר · ולפי זה ראוי גם כן שתקיע' הראשונ' יאמר ג"כ המקרא תקיעה · ולא כמו שנוהגין שהתקיעה הראשונה מתחיל התוקע מעצמו · וכל מה דאפשר לסעבר לכוין אל הסודות צריך להדר ולזרז וכמוזכר בספר תולעת יעקב וז"ל ובויקרא רבה אשרי העם יודעי תרועה אמר רבי יאשיה וכי אומות העולם אינם יודעים להריע כמה קרנים יש להם כמה סלפיני' כמה בוקינ' יש להם ואתה אומר אשרי העם יודעי תרועה אלא אשרי העם אלו ישראל שיודעים לרצות את בוראם בתרועה מה עושה הקב"ה עומד מכסא דין ויושב על כסא רחמי' ע"כ · הנה ביארו ע"ה כי מה שכתוב אשרי העם יודעי תרועה אין הכוונה בו הידיעה להריע כי אם הידיעה בה לרצות המצוה בתרועה ההיא וזה אי אפשר כי אם בידיעת כוונתו ורצותו בה והיודעים זה הם ישראל כי הם יודעים דרך ה' אשר הורם ולהם בלבד גלה סודו ולזה יודעים לרצות בוראם ולשנות דעתו מרעה לטוב' לפיכך צריך התוקע לדעת טעם הדבר ולכוין אליו כי הוא סרסור בין ישראל לאביהם שבשמים

הג"הה

וקצת יש הוכחה עשגדול דתנה ועלי טים לבתפלל בשמיע' קול דכתיב ויקסם עלי לסבורה ומקסים העולם יומם כפסך עלי או חנה א' יקסם שגה שלא כדין · ואם עלי עשה כדין סוללו בחנה · א"כ חנה עשתה כנגד הדין ואם חנה עשתה כדין שלא הרייה קולה א"כ עלי שלא כדין פנע בכבודה ויתרצי טוב המעשה היה בר"ה כיון שתר ול חנה נפקדה בר"ה ועלי היה כומר שהיא מתפללת תפילת ר"ה ע"כ נ"ער בה יוה שלא השמיעה את קולה כי בר"ה השנה וביום כיפורים ושמיעים קול בתפילה · אבל כאמת חנה לא היתה או מתפללת תפילת ר"ה השנה רק התפללה בברכיה דהיינו שיהיו לה בנים ובתפילה ולא צריך שתשמיע קולה · כי אין הדברים כאמורים להשמיע קול בתפילות ר"ה השנה ויום כיפורים רק התפילה המבורה לרכים דבקיאי בהו ולא מטעי מהדדי כמאלו נדקו שכיב' ומזה התירוץ היה יוכח דטוב להשמיע קול בתפילת ר"ה וי"כ אמנם לפי תירוץ אם משמעתי בזה העניין לא יוכיח עיד · והן כי עלי היה מדקק כמה משנה לסכורה כי היה כל כך בלחש שלא כיכר הדיבור רק שפתיה נעות · ווה שעשתה חנה כן היתה מוכרחת בדבר · כי היתה יראה אולי ישמע עלי בדקות השמיעה שלו מה שהיא מדברת · והיא דברה ענין שלא כיון להשמע ובל יודע לסוס איש · וזהו מאמר"ל במסכת ברכות פרק אין עומדים אם ראה תראה א"ר אליעזר אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לאו תראה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי וכיון דמסתתירנא משקו לי מי סוטה ואי אתה עושה תורתך פלסתר שנאמר ונקתה ונזרעה זרע ע"כ · ואלו היה עלי שומע זה לא היה משקה אותה והוא היה הכהן :

לכפר בעדם לבטל הדין ולהמשיך הרחמים וזהו עשיית הטוב בעיני ה' כי כפי ההתעוררות העולה מלמטה מתעורר נגדו למעלה ואם הדברים עולים כהוגן ובכוונה שלימה הנה גורם להתעוררות הרחמים מסיבה לסיבה והעושה כן מוצא חן בעיני השם עכ"ל :

כתב במהרי"ל אין יוצאין כי אם בשמיעת קול שופר מתחילה ועד סוף ולא יאמר האדם כבר שמעתי השיעור אלא ישמע הקול מתחילה ועד סוף ואפי' להקי' אסור כדי שישמעו את הקול שלם מתחילה ועד סוף ולא יפסיק אפי' במלא נימא וכן יזהירו שלא ישיחו שיחת חולין מתחילת התקיעה מיושב עד סוף התקיעה מעומד כדי לצרפם אהדדי וע"ב יש סוברי' שאותו שתוקע מיושב יתקע ג"כ מעומד ע"כ ·

בענין סדר התקיעות על סדר הברכות יש מחלוקת בין הפוסקים כמבואר בטור ובב"י סי' תקצ"ב ואשרי לעדה הקדושה שבוחרי' בדרך המובחר דהיינו לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות ותשר"ת תש"ת תר"ת לזכרונו' ותשר"ת ותש"ת ותר"ת לשופרו' וכן נוהגין בא"י · ומ"ש הב"י בש"ע ריש סי' תקצ"ב וז"ל מחזיר ש"ץ התפילה ותוקעין על סדר הברכות למלכיות תשר"ת פעם אחד לזכרונות תש"ת לשופרות תר"ת ועכשיו נוהגין לתקוע למלכיות תשר"ת ג"פ לזכרונות תש"ת ג"פ לשופרות תר"ת ג"פ עכ"ל אין טעם וריח למנהג הזה כי בזה לא סרו כל הספיקות ע"כ אין להשגיח בזה · ואנב שיטפא לא דק · וכבר נהפשט המנהג עתה בארץ ישראל לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות · והמהדרין מן המהדרין תוקעין מאה קולות · וכן נוהגין ג"כ אנחנו ק"ק אשכנזים שבירושלים ע"ה תובב ותוקעין ל' קולו' מיושב ול' קולות על הברכו' כדלעיל ול' קולות אחר עלינו לשבח · אח"כ אומרים שיר הכבוד אנעים זמירות · ולאחר אנעים זמירות תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת · ומנהג יפה ומהודר הוא ·

להיות ירא וחרד ויעורר בתשובה קודם שמיעת השופר · והיה מן הראוי ג"כ שיתודה אמנם אמרו בזוהר שלא להזכיר בר"ה שום חטא ועון ופשע וז"ל תולעת יעקב שנינו בפרק בתר' דר"ה אין מזכירין מלכיות וזכרונות ושופרות של פורענו' רע כי במושיש מלכיות וזכרונות ושופרות של טובה בהר ה' ובמקום קדשו כן יש כנגדן של פורענות חוץ למחנה שכינה והמזכיר אותם ביום ר"ה שמדת הדין מתוחה גורם שיזכרו עונותיו ויריעו מזלו ומטעם זה קבלו אנשי האמת שלא נזכיר ביום הזה בתפילתינו שום חטא ועון ואשמה ורשע מכל מה שחטאנו לפניו שלא יתן פתחון פה לשטן העומד במארב חצרים פן מצא לו עדים כאיבה והציל עינינו וסמכו זה על מה שכתוב אמרתי אשמרה דרכי מחטא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי עכ"ל · אמנם בזוהר פר' פנחס משמע להיפך ראית שם בההוא יומא של ר"ה קיימין שבעים קתדראין למידן דינא לעלמא כמה אינון מארי תריסין מקטרגים דקיימי לעילא אלו מימיני' לזכו' ואלו משמאלים לחובה לארכרא חובין דעלמא חובין דכל חד וחד ועי"ד אצטריך בר נש לפרשא חוביה כל חד וחד ככאו דאיהו בנין דמאן דמפרש חטאוי לא אתפס דינוי אלא בידא דמלכא קב"ה בלחודוי וכל בי דינא בדילין מנו ועל דא אצטריך לון לפרשא חובין דכל שייפא ושייפא וכל דעביד בפרט וזה"ד חטאתי אודיעך וגומר לבתר ואתה נשאת עון חטאתי סלה · עכ"ל · ונראה שיש לחלק בין הזכרת וידוין בתפילה שמה לא יזכיר כדי שלא ימצא השטן מקום לקטרג על התפילה · אבל להתודות כן בלא תפילה רק יתודה והחסיד מהר"ר שלמה רופא יצו' תירץ דמה שאסרו בזוהר להזכיר חטא ועון ופשע היינו מי שלא חטא אלו החטאים רק שמתודה

כרוך המזורים בסתם חטאתי עויתי פשעתי · וידוי כזה פותח פיו לשטן · אבל מי שיש עליו איזה חטא מאיזה אשר חטא · נודע כי כל חטא עושה רושם למעלה ורישומו ניכר · ע"כ יקרים הוא ויפרשם · וכן משמע קצת לשון הזוהר שאמר לפרשא חובין דכל שיפא וש פא פי' שצריך להתוודות על כל עבירה בכל אבר ואבר מאיבריו לתקן מה שפגם :

אח"כ מצאתי בכתבי הקודש דקונטרס תלמידי דהאר"י ז"ל ח"ל בענין וידוי ר"ה הנזכר בספר הזוהר דבעי בר נש לפרשא חטאוי ובמקום אחר נראה להיפך מורי ז"ל היה נוהג להתוודות בלחש בין שפתיו שלא ישמעו דבריו ואמר כי במקום הזוהר האומר אינו אומר אלא בקול רם והמקום המתיר הוא בלחש בין שפתיו שלא ישמעו דבריו ואפי' בלחש לא היה מתיר אלא בעת תקיעת שופר מיושב והטעם כי אז השטן מעורבב וכבר הוידוי של אדם עולה למעלה ע"י קול ובאמצעיתו ולא יש קטרוג עליו · גם נהג לבכות בר"ה וי"כ ואמר כי מי שאינו בוכה אין נשמתו טובה ושלימה עכ"ל · ונראה בעיני שגם באותו פעם לא יהודה בכתם חטאתי עויתי פשעתי רק יפרוט חטאיו שעשה כדי לקיים כל התירוצי' הנ"ל ויהיה זריז שלא יבטל ח"ו שמיעת הקולות ונראה בעיני טוב שיתודה ויפרוט חטאיו בין תשר"ת לתש"ת ובין תש"ת לתר"ת שאז מפסיקין קצת בלאו הכי וכשעה שמתודה יבכה ויתחרט במאור ויבקש מחילה מהש"י ומודה ועוזב ירוחם ·

דל הטור סימן תקפ"ג אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא איניש רגיל למיכל בריש שתא אתרוגא · קרי רוביא כרתי סלקא ותמרי ירוביא פרש"י תלתן רוביא ירבו זכיותינו כרתי יכרתו שונאינו סלקא יסתלקו עונינו תמרי יתמו שונאינו וקרא מפני שממהר להיות גדל ומזה רבו המנהגים כל מקום ומקום לפי מנהגו כמו באשכנז שרגילין לאכול בתחילת הסעודה תפוח מתוק בדבש לומר תתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה ובפרובינצא נוהגין להביא על השלחן כל מיני תירוש ואוכלין ראש כבש והריאה לומר נהיה לראש ולא לזנב והריאה לפי שהי' קלה והר"ר מאיר מרוטנבורק היה רגיל לאכול ראש איל זכר לאילו של יצחק עכ"ל ולכאורה יש להקשות במ"ש רוביא ירבו זכיותינו · אמת כי לשון רוביא מורה על ירבו אבל איך נרמז שם שזכיותינו ירבו דלמא זכיות דילמא · וכן בכרתי יכרתו שונאינו איך נרמז שם שונאינו דלמא חלילה וחס להיפך · אלא הענין הוא שאין שום רמז באכילת הפרי רק הפרי הוא סימן שיזכור האדם ויתעורר בתשובה ויתפלל על הדבר חזה רצוני לומר כששם רוביא על שלחנו ואכלו אז הוא לו למזכיר שיתפלל על שירבו זכיותינו · וכשרואה כרתי אז הוא למזכירו שיתפלל על הכרתת שונאינו נמצא העיקר הוא ההתעוררות והתפילה ולאחר ש תפלל ואוכל דבר זה אז הוא רושם שתתקיים תפילתו · · וקרוב לזה הוא מ"ש הפרדס בשער הגווני' פ"א וז"ל כאשר ירצה לפעול פעולה ויצטרך אל המשכת הדין אז יתלבש האדם ההוא בבגדי' אדומי' ויצייר צורת ההוויה באודם וכן לכל הפעולו' והמשכות וכאשר יצטרך חסד ורחמים יתעטף לבנים ולנו בזה ראיות ברורות מהכתנים שהמשכת' מצד החסד ובגדיהם בגדי לבן להורות על השלום וזה ענין כ"ג ביום הכפורים שהיה מעביר זהבים וילבש לבנים ספני שעבודת היום בבגדי לבן ונתנו טעם לדבר שאין קטיגור נעשה סניגור הורו בפי' על הנדרש כו' והער הנאמן בזה אבני החשן י"ב אבנים מתייחסי' לפי המשכת י"ב שבטי ישראל ממקום גבוה · ואין להרחיק הענין הזה שהרי בעלי טבע אמרו כי אם יביט האדם בעיניו מרוצת המים הרבים יתעורר בו הלבנה עד שהחולים שאין להם ישוב ושנתם אינה ערבה בעיניהם ירוצו לפניהם מלונות מים כדי שיתעורר הלבינה ויגביר הלחה ויישן · וכן הענין בזה כאשר ישוטט המעיין בשכלו יסצא אל הענין הזה עשר ידות כי מהגווני' הנראים לעינים או המצויירי' בשכל בגופני יתפעל הרוחני וירגיש תעורר לרוח והרוח לנשמה והנשמה ממציאות למציאות עד שיתעלה אל מקום יניקתם ויתעורר לפי מציאות ציורם יען שהם כמים הפנים לפנים שעל ידה המקור יראה הפנים באודם וישפיע עליה אודם וכן אם לובן לובן כי ההתעוררות והפנים התחתונים הוא ע"י בני האדם עכ"ל · כלל העולה העיקר הוא התפילה ודברים אלו הסה למזכיר ולהתעורר מלמעלה · ז"ל הב"י כתב המרדכי בריש ר"ה שהיה מנהגו של רבינו האי ז"ל לומר על כל דבר ודבר כעין מה שכתב רבינו ועל הקרא כתב שאומר יקרע גזר דינינו אבל מדברי רבינו אין נראה שצריך לומר שום דבר אלא שם אותן הדברים רומז על הענינים ההם · והה"ר אבודרהם כתב בדברי המרדכי וכתב עוד שיש אומרים בלשון תפלה יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שיקראו לפניך זכיותינו ושיקרע גזר דינינו · ירם"י או"א שיתרבו זכיותינו וכן כלם עכ"ל ולפי מ"ש צדקו דברי רבינו האי ובודאי רבינו האי אומר בלשון תפלה כ"ש אומרים שהביא האבודרהם והכי נהוג ·

וכן מה שנוהגין לילך להנהר לומר הפסוק תשליך במצולות ים חטאותינו כו' הוא מנהג ותיקין באם הוא באופן שוכרת למעלה שמתעורר בתשובה שלימה בלבו ומשליך מעליו גילוליו אז נופלים הם במצולת ים וז"ל הזוהר בפרשת אמור תשליך במצולות ים כל חטאתם מאן מצולת ים · אלא רזא יקירא הוא והא אוקמוה רבי שמעון אמר כל אינון דאתיא מסטרא דקיפא ואתאחדו בזינין בישין בכתרין תתאין כגון עזאזל ביומא דכפורי ראיהו אקרי מצולת ים כופטא דכספא כד בחנין ליה בנורא הה"ד הגו סיגי' מכסף האי מאינון מצולת ים הוא ומצולת ים אקרי מצולת מההוא ים קדישא מצולות זוהמא דכספא ועל דא כל אינון חטאין דישראל שריין לגויה והוא קביל להון וישתאבון בגויה · מ"ט בגין דאיהו חטאה מאי חטאה גריעותא ויע"ד הוא גריעותא דכלא ונטל גריעו' דגופא ודנפשא בהאי יומא נחית האי מצולת ים זוהמא דכספא ונטיל זוהמא דגופא מאן הוא זוהמא דגופא דא יצר הרע דאקרי כזוהם מגוול עכ"ל ·

רבי אליעזר אומר לעולם יסדר אדם תפלתו ואח"כ יתפלל ואוקימנא בברכות של ר"ה וי"כ ושל פרקים שכל אדם חייב להסדיר תפלתו כדי שלא יטעה ואפי' היחידים כ"ש ש"ץ שאימת הציבור יתירה עליו לכן כל אדם יחזור וילמוד התפלה והקרוב"ץ מקודם לתיות שגורים בפיו בר"ה בשעת התפלה וכן ילמוד בניו ובני ביתו סדר התפילה וסדר הברכות והמלכיות זכרונו' ושופרו' כדי שלא יצטרך בר"ה להפסיק בתפילתו להראות להם אז הסדר ·

ואי שכח זכרנו ומי כמוך וכתוב בספר סמ"ק באורח חיים ובמרדכי שאין מחזירין אותו אבל המלך הקדוש המלך המשפט אם שכח מחזירין אותו לפי שהם כתובים בתלמוד שכח המלך הקדוש חוזר לראש שכח המלך המשפ' חוזר להשיבה ואם עקר רגליו חוזר לראש ובא"ח סי' קי"ח כתב אחי הר"ר יחיאל בו' משי"ע שם שאם שכח לומ' המלך המשפט אינו חוזר כי דוקא להם שהיו אומרים האל המשפט קאמר תלמודא דחוזר אבל אנו שרגילים לומר כל ימות השנה מלך אוהב צדקה ומשפט אינו חוזר כי מה הפרש יש בין המלך המשפט למלך אוהב צדקה ומשפט והרא"ש והסמ"ג גם כן לזה וכן משמע מלשון א"ח דהלכות ר"ה

ת"הה

ומצאתי מוכח ככוכב אך לפי פשוטו של הענין ה"ל כוהנים לילך אצל מים ונהרות משום דאית במדרש במעשה עקידה אברהם ויצחק לעקידה נדמה להם השטן ונעשה לפניהם נהר שלא ילכו לא הסבירו כי זה עשה כנהר גדול לפניהם לעכב שלא יוכלו לעבור הנהר לאחר המורים כנכנסו במים עד צוארם נשאו עיניהם למרום ואמרו הושיענו אלהים כי באו מים עד נפש אז נער ה' בשטן וחזרו לאחוריהם עכ"ל המדרש ומשום זה הולכי' לנהרות לזכור העקידה ואנו זה רומזים דגים קיים לפי שהכל משלים כדגים קיים הללו שנאחזו כאלו במצוד' ואומרים אנו זה תשוב תרחמינו עכ"ל · עוד מצאתי רמז גדול וגמן כי הולכים למים שיש בהם דגים יען כי להתים אין עיניים ועיניהם תמיד פקוחות כדי להתעורר עיני פקיחא דלעילא פרוחו על רחמים גדולים וככה לא ינום ולא יישן שומר ישראל רק עיניו פקוחות וע"ז נאמר עורה למה תישן וכתיב למה יישן אלכן כאלו ויעירין כי יקשה השטן לעיניים ונוהם שיהיו כנהרות ואנחנו מתגללים שיהיו פקוחות ·

שלשון הגמר' כל השנה כלה האל הקדוש האל אוהב צדקה ומשפט ובמרדכי סוף פ"ק דברכות וכן בסמ"ג כתב טעה והתם אוהב צדקה ומשפט חוזר כו' ולא הזכיר בדבריו טעה והתם מלך אוהב צדקה ומשפט וכן כתב הר"ר יונה סוף פ"ק דברכות גבי דיעבד דאין צריך לחזור׃

לשון אבא מורי ז"ל בספר עמק ברכה (דף פ"א ורף פ"ב) וזה לשונו׃ יחיד לא יאמר הבקשות בלשון ארמי כמו מחי ומכי וכו' או מרן דבשמיא וכו' משום הא דאמרינן׃) בפ"ק דמסכת שבת ובמסכת סוטה בפ' אלו נאמרים והביאו הטור והב"י בסימן ק"א) השואל צרכיו בלשון ארמית אין מלאכי שרת נזקקין לו כו'׃)

ומה שאנו אומרים בלשון ארמית בצבור׃ צבור שאני דבכמה מקומו מצינו זכות רבים עדיף׃

ואפשר דאותן המלאכים המסורים לצבור מבינים בכל לשון לפיכך אומרי' אותו בצבור כך מצאתי בספר תניא׃ ורבינו יונה כתב בפ' היה קורא ט"א וז"ל והטעם שצרכי צבור שואלין בכל לשון משא"כ בצרכי יחיד מפני שהצבור אינן צריכין מליץ אצל הקב"ה אבל יחיד צריך אליו כענין שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ ונומר ומלאכי השרת אין נזקקין אלא ללשון הקודש עכ"ל׃ ולפי זה הא דנקט בגמר' לשון ארמית הוא לאו דוקא אלא כל לשון שאינו לשון הקודש לשון ארמי קרי ליה׃ ונקט לשון ארמי יותר משאר לשונות לפי שלשון ארמי בימיה' היה כמו לעז שלנו שהכל מבינים אותו׃

תנ"ה

(וז"ל הכל בו בסימן ט' אר"י אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי וכו' וצריך כל אדם בעל השכל להתבונן בזה ביותר כזה ולא יטעה לומר מדעת ר"י שיכון השואל לשאול צרכיו למלאך שימליץ לתפלתו ולהקריבה ולהשמיעה לפני הש"י כמ"ש שלא תטעה לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי נגע ואני עונה לך וכוונת ר"י ידוע למשכילים ומבינים טוב לאדם להיות אינם מכירים בלשון ארמי ולא בשאר לשונות חוץ מלשון הקודש וכו' עד וזה ביאור שאמר שכל להעיר האדם לכוין בתפלתו כוונה רצויה ולהכיר מלבו נעת התפלה כל מכך וכל משבה מבדלת ויחים כלי זך ונקי ואל תהיה משבתו כמלך זה הנוק בלל רק כמלך זך הכפם ויהיה כלו לה' ולפי שלשון ארמי הוא זר ואינו כנוי בפי האדם וטבע הנפש להתערבב בו ואין הכוונה מכוונה להתפלל בלשון ההוא כאמ' שאין מלאכי שרת מכירין בלשון ארמית ר"ל להכמות הטובות אשר מהם נמשכו המעלות הטובות כי הם נקראים מלאכי השרת וכו')

ומזה הטעם י"ם שאם לועז הפרשה במקום התרגום מהני׃ כמ"ש התניא בסימן י"ו ז"ל ומצאתי בשם מורי הרב חביבי ר' בר בניסין הרופא ז"ל שהלעז שלנו הוא במקום תרגום שלהם שהתרגום ארמי דהוא היה לעז שלהן ויוצא י"ח אם יאמר הפסוק בלעז כמו שאומר אותו בתרגום שעיקר התרגום היה כדי להשמיע לנשים ולעמי הארץ ועתה לא היו מבינים ב"א איש איש כלשונו ע"כ יראה שכל אדם ילעז בלשונו במקום התרגום והוא מצוה מן המובחר עכ"ל׃ וכ"כ הטור בסימן רפ"ה ז"ל ואם לימד הפרשה בפרש"י חשוב כמו תרגום שאין כונת תרגום אלא שיבין הענין ע"כ׃

אך נקט לשון ארמי לרבותא אעפ"י שנתן בסיני כמ"ש רז"ל בפ"ק דמגילה׃ וגרסינן בב"ר אמר רבי שמואל בר נחמן אל תהי לשון ארמית קלה בעיניך שמצינו בתורה ובכתובים שהקב"ה חולק לו כבוד׃ בתורה יגר סהדותא׃ בנביאים כדנא תימרון להון׃ בכתובים וידברו הכשדים למלך ארמית וכל זה לפי שהוא קרוב ללשון הקודש מכל שאר הלשונות כמו שמצינו זה בהקרכת מתורגמן׃ (ומענין זה הטעם יש מ"ש רז"ל לעולם ישלים וכו' שמו"ת הוא תרגום דוקא ולא שאר פי' שהתרגום זכה מפני שניתן בסיני כמו שהביא הב"י זה בסימן רפ"ה בשם מקצת המחברים ע"ש) אפילו הכי אין מלאכי השרת נזקקין לו הואיל והוא אינו לשון הקודש ממש וק"ו כל שאר הלשונות שאין נזקקין להם אלא ללשון קודש דוקא׃ והטעם הוא שאין כ"ש נזקקין אלא ללשון הקודש מפני שבו נברא העולם ומלאכי השרת משתמשים בו משא"כ בשאר הלשונות וכאשר יתפלל בלשון הקודש ראויה תפילתו להתקבל ומלאכי השרת עצמם מיישרים ומכניסי' אותה תפילה לפני מן הפרגוד׃ והוא לפי' הר"י׃ (בפרק היה קורא) כנזכר׃ אבל לפי' הרא"ש יהיה לשון ארמי הנזכר בסימרא דרב יורא ורבי יוחנן דוקא׃ כמו שהביא הב"י בטור א"ח (סימן ק"א) אחר שכתב טעם לפה השואל צרכיו בלשון ארמי אין מ"ש נזקקין לו כאמור בסמוך׃ כתב סמוך לזה וז"ל והרא"ש כתב כל זה׃ ואח"כ כתב ולי נראה דאינו קשה דדוקא בלשון זה קאמר רב יורא דלא ישאל אדם צרכיו וכן הקשו בתוספות הא דקאמר שאין מ"ש מכירים בלשון ארמית והלא אפילו מחשבות לב האדם יודעים ומכירים אלא לשון זה מגונה בעיניהם להזקק לו עכ"ל הרא"ש׃ כלו' דלא אתא רב למעוטי אלא לשון ארמי בלבד לפי שהוא מגונה בעיני המלאכים ולפיכך אין נזקקי' לו אבל שאר לשונות אינם מגונים בעיניהם ונזקקים להם הלכך שפיר דמי לשאול אדם צרכיו בהן עכ"ל ב"י ונשוב לענינינו׃ ובשעת הוידוי יעמוד בכפיפת הראש כדרך שהוא שוהה באמרו מודים׃ וכשיאמר ואתה צדיק אחר הוידוי יאמר בכוונת לבו ואז אומר הקב"ה למלאכים בואו וראו כמה חביבין ישראל שמצדיקים עליהם את הדין כן כתב מהרי"ל׃ ע"כ לשון אבא מורי ז"ל בספר עמק ברכה׃

עתה נדבר מענין נר מצוה עמוד הדין שלמטה

אלהים אין אלהים בכל מקום אלא דיין׃ ואף הדיין קרוי אלהים ראה היאך כחו גדול של דיין אמת שהוא משותף בשמו יתברך ואחז"ל כל הדין דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה במ"ב׃ ואלהים נצב בעדת אל׃ ע"כ צריך להיות יראת אלהים על הדיין ובפ"ק דסנהדרין א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו כו' וז"ל הטור ח"מ וכל ב"ד מישראל שהוא הגון שכינה עמהם לפיכך צריכין הדיינים לישב באימה וביראה ובעטיפה ובכובד ראש ואסור להקל ראש ולישב לספר בדבר בטלה אלא בדברי תורה ובחכמה עכ"ל׃ וכ"ש שאסור לספר בדברי צחוק או לטעום לאכול ולשתות מאומה׃ וזה הכלל בכל הדברים שמזהרים שלא לעשות בעת שמתפללין התפילה וצריך להתפלל באימה וביראה׃ כן מזהר כשיושב בדין׃ ולא כמו שראיתי בעו"ה מנהג איזה דייני׃ ואף שדנין דין אמת מ"מ כשמפסיקין בטעימת איזה מאכל או משקה או באיזה כפור דברים הרי מסלקין את השכינה מעצמם׃

בענין העטיפה שאינה נהוגה עתה בדיינים מ"מ ראיתי מורי החסיד הגאון מהר"ר שלמה ז"ל כשהיה יושב בדין היה מתעטף בבגד העליון אשר בו הלך לב"ה׃

ש"ש מעלות הן לכסא הדינו' ואני אסמוך אותם על קרא׃ כתיב בשמואל את שור מי לקחתי ואת חמור מי לקחתי את מי עשקתי ואת מי רצותי ואת מי לקחתי כופר ונומר עד ויאמר עד׃ הנה חמשה מי שאמר שמואל נגד מי אברם׃ ע"ק ויאמר עד ואחז"ל שהופיע בת קול ואמר עד׃ לכאי נפקא מינה׃ כשנהפש בדרכי הצדק והמשפט של דיין תם חמשה דברים גלויים וא דבר שבסתר לא נודע כי אם להש"י היודע מחשבות׃ א שוחד אפי' לזכות את הזכאי הוא עבירה חמורה׃ וע"ז רומז הפסוק משפטי ה' אמת צדקו יחדו׃ כלומר אף כששופט משפט אמת צריך לראות צדקו יחדיו כלומר שני בעלי דבר יהיו שוים בעיניו להצדיק את הצדיק ולא בסיבת שוחד שהוא חד׃ ועל זה רמז את שור מי לקחתי כי ידע שור קונהו כלומר הלוקח שוחד הוא יודע את מי שנותן לו

לו השוחד והוא קנה אותו כזה השוחד ואפי׳ הוא לזכות תעידה התורה כי יעור עיני חכמים · **ב** איסור קבלת שוחד אף לאחר הדין בס״ש הרא״ש בפרק זה בורר · נ״ל בר חמא קטיל נברא א״ל ר״נ לרב חמא פוק עיין בדיניה אי זראי קטיל לכולהו לעיניה אתי ה״ה סהדי ואסהידו ביה דורא׳ קטל אזל איהו ואייתי תרי סהדי ואסהידו בתר מהתך חד אמר קמי דידי׳ גנב קבא דחולשא וחד אמר לדידי גנב קתא דבורישא א״ל ר״מ ורבי יוסי הלכה כר׳ יוסי כו׳ א״ל רב פפא ה״מ היכא דלא פתים לקתנא כרבי מאיר כו׳ עד קם בר חמא ונשקיה לכרעיה דרב פפא וקבליה לכר״ה דכולהו שני לדבר בערו אל המלך לפוטרו מחמס ובלאו הכי פטירי רבנן מכרגא הלכך לא הוי בשוחד מאיחר עכ״ל · הא לאחר אסור ועי״ז רומז נ״כ משפטי ה׳ אמת צדקו יחדיו כלומר לפניו ולאחריו · ועל זה רמז את חמור מי לקחתי כי ידוע החמור אבוס בעליו כלומר אינו קנוי לבעליו להכירם רק יודע האכילה שהוא אוכל · כך זה המקבל שוחד אחר הדין לא היה קנוי לבעליו שהרי כשהיה דן לא היה לו שום ידיעה וחבור להבעל דין רק אח״כ אוכל מה שנתן לו · **ג** שוחד שאלה כמבואר בטור ח״מ סימן ט׳ דיין שרגיל לשאול אסור לדון אם לא שגם הוא מהנה ושואל לו · ועי״ז רומז נ״כ צדקו יחדיו · ועל זה רמז את מי עשקתי כי מי ששואל כלי ואין שואל לו כנגדו נמצא מתחייב לו שכר השאל׳ הכלי וכשאין נותן לו הוא עושק וכמ״ש איזהו עשק זה הכובש שכר שכיר וכן הוא בענין הזה · **ד** איסור לוקח תשלומין בעד פסק דין כדתנן הנוטל שכר לדון דיניו בטלי׳ וכתב הר״ן בסוף פרק האיש מקדש דמדתנן דיניו בטלים ולא תנן דינו בטל משמע דלא אותו דין שידוע שנטל בו שכרו הוא בלבד שבטל אלא כל דינים שדן פסולים אלא אם כן ידוע שלא נטל בהן שכר עכ״ל וכתב הטור ח״מ סימן ט׳ ואם אינו נוטל אלא שכר בטלתו מותר בד״א שניכר לכל שאינו נוטל אלא שכר בטלתו כגון שיש לו מלאכה ידוע לעשותה בשעה שיש לו לדון ואמר לבעלי הדין תנו לי מה שבטל ממלאכתי או יתנו לו שכר פעולה של אותה מלאכה שאתבטל ממנה אז הוא מותר וכגון שיקבל שניהם בשוה עכ״ל · ועל זה רומז גם כן צדקו יחדיו ששכר בטילה יתנו שניהם בשוה · ועל זה אמר את מי רצותי וכתב הרד״ק רצותי מלשון עשוק ורצוץ ויונתן תרגם יה מאן עשקיה ירת מאן אנסית ורז״ל דרשו עשקתי באונס רצותי ברצון כו׳ · ולענין לקיחה בעד פסק דין שני הפירושים אמת שהבעלי דינין נותנין בין ברצון אבל באונס כי מה להם לעשות כי כן יסדו להם הדייני׳ ע״כ אין היתר לזה אלא דוקא כשלוקחין כפי מה שקצבו טובי העיר מקדם דגא וקיימו וקבלו כן בני העיר שיתנו בעלי דינין בשוה אם יצטרכו לאיזה פסק דין מהדיינים · והקצוב יותן בשוה הן לדין של כאה כנה הן לדין מסך קטן · יהיו צדקו יחדיו · **ה** בעררות זה בורר לו וזה בורר לו ועיין בח״מ סי׳ י״ג איך הפליג בגנות הבורר המהפך בזכות מי שבררו ביותר כו׳ והכלל העולה מדבריו שכל א׳ מבעלי דינין יציע זכיותיו לפני בורר שלו כדי שיתבררו זכיות של שניהם בשוה כו׳ ע״ש · וזהו נ״כ רמז צדקו יחדיו · ואו יצא האמת · ועי״ז אמר מיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני מהשני · כלומר כך שמעתי זכיות של השני והתבוננתי בהם · כמו בזכיות של אותו שבורר אותי · **ו** כתב הב״י בריש טור ח״מ דין אמת לאמיתו שיהיה שוה בלב הדין אם יזכו זה או זה וזהו דבר המסור ללב אין יוכל להעסור זה רק השי״ת היודע המחשבות וע״כ הוצרך הכת קולו להעיד ויאמר ע״י וזהו משפטי ה׳ אמת אלהים נצב בעדת אל וכשהוא דן אמת בהחלט הדיינו אמת לאמתו וכל הדן דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב״ה וזהו צדקו יחדיו כביכול השכינה והוא ·

בפרק במה בהמה יוצא׳ שמואל בב נחמני א״ר יונתן כל האומר בני שמואל חטאו אינו אלא טועה שנאמר ויהי כי זקן שמואל ובניו לא הלכו בדרכיו בדרכיו הוא דלא הלכו מחטא נמי לא חטאו אלא מה אני מקיים ויטו אחרי הבצע שלא עשו כמעשה אביהם שהיה שמואל הצדיק מחזר בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם שנא׳ והלך מדי שנה בשנה וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם ע״כ ובפרק חולין דף קל״ט אבר רבי מלאי משום ר״א בר שמעון מ״ד שבר ה׳ מטה רשעים שבט מושלים שבר ה׳ מטה רשעים אלו הדיינים שנעשו מקל לחזניהם שבט מושלים אלו ת״ח שבמשפחת הדיינים מר זוטרא אמר אלו ת״ח שלומדים הלכו׳ צבור לדייני בור אמר ר׳ אליעזר בן מלאי משום ר״ל מ״ד כי כפיכם נגואלו בדם ואצבעותיכם בעון שפתותיכם דברו שקר לשונכם עולה תהגה׳ · כי כפיכם נגאלו בדם אלו הדיינין ואצבעותיכם בעון אלו סופרי הדיינ׳ שפתותיכ׳ דבר שקר אלו עורכי הדייני׳ ולשונכם עולה תהגה אלו בעלי דינין עכ״ל · על כן צריכין הדיינין נטירותא יתירתא על עצמן ועל חזניהן ועל סופריהן שלא יקחו יותר מהקצוב להם מטובי העיר וגם יזהירו בכל עוז ויעוררו בדברי מוסר את הבעלי דינין שלא יטענו שקר ·

מי שתובעין אותו ממון שהוא מוחזק בו אסור לבקש צדדין ותואנות להשמט כדי שיתרצה הלה לעשות עמו פשרה וימחול לו על השאר · תרומת הדשן סי׳ ש״ו והאריך שם בביאור תוספות דפרק שור שנגח ד׳ והו׳ דלכאורה לא משמע כן · ומהרש״ל בספרו ים של שלמה שם פ״י ה׳ הביא דברי תרומות הדשן וביאר דברי תוס׳ בענין אחר והעלה גם כן בחוב שאדם חייב לחבירו פשיטא ופשיט׳ דליכא שום צד שריותא לבקש תחבולו׳ כדי שיתפשר ·

בפרק בתרא דכתובו׳ לא לידון איניש לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה דרחים ליה לא חזי ליה חובתא ולדסני לי׳ לא חזי לי׳ זכותא · על כן כל דיין יבחן בח שבלבו ויקיים ויראת מאלהיך דברים המסורים ללב וימנע עצמו מהדין אלא א״כ ששני בעלי דינין שוין בלבו · ומכ׳ שאם מקרבא דעתו לאחד מהם מצד הקורב׳ אף שכשר מצד הדין מ״מ למנע לנפשה · וכן החיוב מוטל על טובי העיר אם ברור בלבם שזה הדיין מקרבא לזה שיפסלוהו מלישב על הדין · כי הפסולין לאדם שאסרו החכמים מחמת קורבא ונתנו גבול והתירו יותר מזה זהו בסתם בני אדם אבל אם מבורר בדעת בני אדם שעדיין אהבה הקרובה בלבו של זה אזי ימנעוהו מלישב על הדין ולא ישגיחו בגבול קורב׳ שנתנו החכמים ואפי׳ בלא קורב׳ אם ידעי׳ ביה שהוא אוהבו במאד לא יושיבוהו בדין ולא ישגיחו על מה שכשר מצד דין תורה כי דין תורה לא נאמר אלא מהסתם ועל דבר בזה נאמר לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה · ויען כי דאיתי המכשלה הזאת כמה פעמים על כן הנני מצוה על זה ועומד ומזהיר ·

ואף אם הדיין יודע בעצמו ששני בעלי דינין שוין בעיניו רק מבין שבעל דין א׳ חושדו שמקריב דעתיה להשני ביותר ימנע את עצמו מלישב בדין · מי לנו גדול כמרע״ה ואומר הזוהר כפר׳ פנחס על ויקרב משה את משפטן לפני ה׳ · כי מרע״ה הבין בדברי בנות צלפחד שחושדין את משה איך שיש לו איזה נטירה בלב על צלפחד ע״כ ויקרב את משפטן לפני השי״ת ע״ש ·

בפרק שבועת העדות ת״ר מנין לשנים שבאו א׳ לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלא בת מאה מנה שאומרים לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך ת״ל מדבר שקר תרחק ופרש״י לבוש כמותו שלא יתגרום לנו לשאלן פנים או יסתתמו דברי שבנגדך מפני חשיבותך ויאמר איך יאמינו בי ב״ד על אדם חשוב כזה · מדבר שקר תרחק וכיון שאיש מדינו מסתתם פיגניד זה את שקרו ע״כ · ותאירנא אין נזהרין בזה ואפשר שהוא בכלל מ״ש הרמב״ם וכבר נהגו בכל בתי דיני ישראל של אחר התלמוד שמושיבין בעלי הדינין והעדים כדי להסיר המחלוקת שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם עכ״ל · ומצאתי בשם מהרש״ל ז״ל ש״ף שאין בנו כח לומר לבוש כמותו · מ״מ יאמרו הדייני׳ להשני לא תירא ולא תחת בפה שהוא לבוש אצטלא ודבר הדין ואז יתחזק לבו ולא יהיה מסותם ·

מדה טובה היא שהדיין יגיד להחייב טעם הדבר למה מחייבו ויכביר לו הענין אף במקום שמצד דינא פטור הוא לומר באיזה טעם דין כמוזכר בטור ובב״י ובש״ע סי׳ יד ומ״מ טוב ויפה הוא שיוציא מלב החייב החשד שחושד שעשו לו שלא כדין · וגם אם אין יודע טעם הדבר הולך בפחי נפש והתורה אמרה איש על מקומו יבא בשלום · וכך היה נוהג כבוד אבא מורי ז״ל ה״ה ורוח הלצה פי׳ אבא מורי ז״ל ה״ה על זה מה שאמרו כאן דאזל מבי דינא ליזמר וליזל כלומר מצוה לדיין שיראה שלא ילך בפחי נפש רק שיזמר ויזל · וזה יהיה בהודע לו טעם הפסק אז יהיה מרוצה ·

כתב מהר״א שטיין בביאורו על הסמ״ג אהא דדרשינן מפסוק לא תשא שמע שוא בשבועות ובסנהדרין דאסור לדיין שישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו · כתב מהר״א הנ״ל וז״ל · גם בכלל לאו זה שלא יאמר אחד להנדון הדין עשה לך שלא כדין במה שחייב אותך כדאמרינן בהגוזל קמא בההוא מנרומהא דאת׳ לקמיה דרב ·

בענין הדין שלמעלה האריכו מאוד רז״ל באם פגעה באדם איזה מדת הדין שיקבל באהבה ויחשוב כי הוא יתברך דיין אמת ויחשוב בלבו שהוא ית׳ כענישו מעט על חיוב גדול ברחמו עליו ובזה עושה עמו חסד כדגרסינן בפסיקתא אדם נכשל בעבירה והוא חייב עליה מיתה לשמים מת שורו אבדה תרנגולתו נשברה צלוחיתו נכשל באצבעו מקצת הנפש ככלל הנפש ע״כ · ויודה את השם ויברך אותו ויצדיק עליו את הדין ויאמר רבש״ע אתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי וז״ל ר״ח בשער התשובה פ״ג והיה אומר מורי ע״ה שלענין זה הקנו בוידוי ואתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי והכוונה כי בהתוודות על עונו כטהר המדות העליונות ומוריד החשך ורפנם שהוא הדין עליו וזהו ואתה צדיק על כל הבא עלי · והבא ר״ל מה שבא ומה שיבא כי אמת עשית פי׳ בהשפעת הדין שיבא מדת אמת נתקנה והוא הרשיע וראוי הוא לכך ועוד טעם לקבלתו היסורין הוא כי העובר עבירה אחת קנה לו קטיגור א׳ שעומד ומקטרג עליו לעולם וכאשר האדם מתודה בי דינא בדילין מיניה ואינו מקטרג וכן פירשו בזוהר בענין דוד כשאמר חטאתי וא״ל הנביא גם ה׳ העביר חטאתך ולא תמות שהענין קשה שהרי אם הקב״ה העביר חטאתו למה עשה דוד כל כך סיגופין ותעניות אלא כמה שפירשו שם כתורץ שהכוונה העביר אותו מלפני הקב״ה שלא יקטרג עליו וז״ל ת״ח בר נש דעביר מצוה ההיא מצוה סלקא וקיימא קמי׳ קב״ה ואמר אנא מפלניא דעביד לי וקב״ה מני לה קמיה לאשגחא בה כל יומא לאוטבי ליה בגינה · עבר על פתגמי אורייתא ההיא עבירה סלק קמי׳ ואמר אנא מפלניא דעביד לי וקב״ה מני לה קמיה וקיימא תמן לאשגחא בה לשיצאה ליה הה״ד וירא ה׳ וינאץ מכעס בניו ובנותיו מהו וירא ההוא דקיימא קמי׳ · תב בתשוב׳ מה כתיב גם ה׳ העביר חטאתך ולא תמות דאעבר ההוא חובא מקמיה בגין דלא יסתכל ביה לאוטבא ליה ועל דא כתיב אל קשי העם הזה ואל רשעו ואל חטאתו עכ״ל הרי שעל ידי העון נברא מקטרג אחר ולכן צריך לקבל עליו היסורין כדי למרק עונותיו שנ׳ ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם ועל ידי כך מתכפרין עונותיו · עכ״ל ·

נשלם פרק נר מצוה מן ר״ה ומן עמוד הדין

פרק תורה אור תניא בפרקי ר״א בר״ח אלול אמר הקב״ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל לוחות אחרונות והעבירו שופר במחנה משה עלה להר שלא יטעו עוד אחר ע״ז והקב״ה נתעלה באותו השופר שנאמר עלה אלהים בתרועה וגומר לכן התקינו חז״ל שיהיו תוקעין בר״ח אלול בכל שנה ושנה ובכל החודש כדי להזהיר את ישראל שיעשו תשובה שנאמר אם יתקע שופר בעיר וגומר וכדי לערבב השטן עכ״ל הטור · וז״ל הב״י לכן תקנו חז״ל שיהיו תוקעין בר״ח אלול כו׳ שנאמר אם יתקע שופר בעיר כו׳ איכא למירק שכבר הביא ראיה משופר שתקעו במדבר ולמה ליה תו לאתויי ראיה מאם יתקע שופר בעיר יש לומר משום דאיכא למרחי דאעפ״י שעל ידי שופר נמנעו ישראל במדבר מלחטוא אינו מפני שהשופר מיוחד לכך דר״ה אם היו מעבירין כרוז היו נמנעין על ידו מלחטוא לכך מאם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו דמשמע שקול השופר גורם להחריד האדם מפחד ה׳ ומהדר גאונו · ועי״ל דמשופר המדבר לא למדנו אלא שעל ידו נמנעו מלחטוא אבל עדין אנו צריכי׳ ללמוד שע״י קול שופר אדם מתעורר לשוב בתשובה ולכך הביא פסוק דאם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו עכ״ל : ובאמת קושית הב״י אינה כלום דהוצרך הטור לשני הענינים דאלו משום שופר של משה לא היו תוקעין רק פעם אחת דהיינו בר״ח אלול ותו לא כמו שעשה מרע״ה ואלו משום תשובה להודי׳ לא היה ראיה לאתחולי מר״ח אלול לא יתחילו רק כשמתחילין לעמוד בהשכמה כל מקום ומקום לפי מנהגו כפי המוזכר בהטור אח״כ · אבל עתה שמוכרח להתחיל מר״ח אלול זכר לשופר של מרע״ה וראוי לתקוע גם כן בסוף החודש משום לעורר תשובה · על כן כיון שמתחילין מר״ח אלול אין מפסיקין ותוקעין כל החדש · וכל אדם יתעורר מאוד בהתקיעות של ר״ח אלול שהיה שלא יטעו עוד לחטוא גם האדם יתעורר ויזכור בחטאיו ועוונותיו ופשעיו ויעשה מוסכם חזק נאמן וקיים שלא יטעה עוד ולא ישוב לכסלה וסורה ועזוב ירוחם · אח״כ בתקיעות בכל יום ויום יקיים אם יתקע שופר בעיר ויהיה חרד לעורר בתשובה ויתקן כל המעוות לעשות תשובה על כל ענין וענין כי השופר מורה על התשובה כענין שכתב הרמב״ם בשופר של ר״ה פ״ג מהלכות תשובה ז״ל אעפ״י שתקיעת שופר בר״ה גזירת הכתוב רמז יש בו כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכ׳ וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה ·

ויהיו דברים אלה נמשכים למה שאמרו בירושלמי וז״ל הך ברנש דרמיך בריש שתא ועוסקים בדיניה לעיל מורה עצה״ה דכתיב מה לך כי נרדם ונראה דלאו דוקא ישן ממש אלא אפי׳ ער ויושב בטל ואינו מבקש על נפשו בתפילה ובתחנונים ישן מקרי ואדם מועד לעול׳ בין ער בין ישן אם אינו עוסק בתורה ובמעשים טובים · ההתעוררות הזה יתעורר בכל יום מימי אלול בתקיעת שופר ·

עוד יתעורר ברמז הקולות מה שמרמזים · ומתחלה אקדים לך מה שכתבו הקדמונים כמו שיש להגוף בריאת וחולי ומיתה כן יש בנפש · ובריאת הנפש הוא קיום התורה והמצות והנהגת המדות הישרות · והחולאים הוא בהסר כאלו הדרכים או בהלוף והרפואות להם היא התשובה הגמורה וכמו שאם יכבד החולי במאוד מאוד בגוף אזי מת כן אם הרשיע הרבה אזי הכרת הכרת הנפש כד מינן וע״ז ארז״ל רשעים בחייהם קרוים מתים לכך תוקעין תשר״ת ופירשו רז״ל שברים הוא גנוחי גנח כדרך החולים ותרועה הוא ילולי ובכיה כדרך שבוכים על המתים · והנה עשה אלהים את האדם ישר רק שהאדם מקלקל את עצמו והוא עקש ופתלתול · ע״ז מורה תקיעה ראשונה שהוא קול פשוט וישר · ואח״כ שברי׳ שהוא גנוחי גנח רומז על חולי׳ הנפש ואח״כ ילולי רומז על חטאים גדולים שהם מיתת נפש · על זה צריך האדם להיות גנוחי גנח וילולי בבכיה רבה פלגי מים ירדו עיניו ויחזור כי השם יתברך בכל השנים וכשעושה תשובה שלימה אז שב הוא לדרכו הראשון כאשר עשה הש״י ישר וזהו תקיעה אחרונה שהיא ג״כ קול פשוט וישר · כי טוב וישר ה׳ על כן הוא יורה חטאים בדרך כמ״ש רז״ל במדרש כי מצד החכמה והנבואה לא היה תקנה לחוטא גם מצד התורה לא היה תקנה רק לשגגות ע״י קרבן · אמנם הש״י ברוך הוא ברחמיו וברוב הכרין

אומר

אומר יעשה תשובה ומביא זה הפסוק טוב וישר ה׳ ע״כ יורה חטאים בדרך · וזהו שאמר הכתוב כי ישרים דרכי ה׳ ישרים לשון רבים כלומ׳ ב׳ פעמים ישר דהיינו ש נשה אותו ישר וכשחטא ושב מחזירו לחיות ישר · כל אלה המחשבות יחשוב בכל אלול בעת התקיעות ויעמוד באימה וביראה ורתת וזיע כשעת התקיעות ויתורה וישוב אל ה׳ אלהינו **גם** בר״ה ראוי להרהר בזה קודם שיכנס בהרהור הסודות העמוקות של השופר של ר״ה שיתבאר לקמן מקצת מהם בעזרת השם יתברך ויתעלה :

בענין תענית ער״ה הביא הטור מדרש תנחומא ולקחתם לכם כו׳ ומסיים ער״ה הקדוש ברוך הוא מוותר השליש · בי׳ ימים מוותר שליש השני · וביו״כ מוותר הכל · ויש להקשות דלא יהיה הדבר בשוה לכל נפש כי לפעמים שליש עבירות של זה המה יותר בכפלי כפלים מהעבירות של אחר נמצא מוותר הש״י יותר לאחר מלאחר למשל לזה יש עשרה עבירות ולזה שלשים עבירות הנה הקדוש ברוך הוא מוותר לבעל השלשים השליש שהוא עשרה ולבעל העשרה אינו מוותר אלא השליש מעשרה וכיוצא בזה · ולמה תצא כן מלפניו ברוך הוא שתמים פעלו וכל דרכיו משפט אל אמונה · והיה עולה על דעתי לומר שהויתור הנזכר כאן אינו על העבירות מה שהאדם עושה בעצמו כי כל האומר קב״ה ותרן כו׳ אלא קאי על הערבות שכל ישראל ערבין זה בזה · והש״י מוותר בער״ה השליש מהערבות של כל ישראל זה בעד זה · ואחר כך בי׳ ימי תשובה השליש השני כו׳ · וכן על ענין זה היו בגדי כהונה מתכפרי׳ כמ״ש רז״ל החשן מכפר על המשפט · איפור מכפר על ע״ז · מעיל מכפר על לשון הרע כו׳ וקשה הלא חורבן הבית היה מחמת אלו העבירות ואיך נענשו הלא בגדי כהונה היו מכפרים עליהם אלא ע״כ צריך לומר דבגדי כהונה אינם מתכפרים אלא על הערבות · אבל לא על החוטאים בזה בעצמם · וכן כל המתכפרים שהזכירו רז״ל כמו שעיר של יום כפורים הנעשה בפנים והנעשה בחוץ שהיו מתכפרי׳ על השוגג ועל המזיד כדאיתא ריש מסכת שבועות בכולם הכוונה על הערבות וזה רמוז בדברי התנא אם אין אני לי מי לי · ר״ל אם אין אני מתקן לי כלומר העבירות שהם שלי שפעלתם בעצמי מי יתקן אותם לי · בשלמא העבירות שאינם לי אלא מצד הערבות אז הם מתוקנים מצד אחר דהיינו בגדי כהונה שהיו מכפרים על הערבות · אבל אותן עבירות שהם לי אז מי לי לתקנם כי אם אני בעצמי · וכן מצאתי בכפר עבודת יום כפורים שבגדי כהונה מכפרים בערבות וכן היה עולה על רוחי לפרש גם כן כאן בענין הג׳ שלישי׳ אבל לאחר הדקדוק האמתי אפ״ה לא יהיה החשבון מכוון כי גם בערבות אין בני אדם דומין ויקשה כי הלא להצדיק יש הרבה עבירות של ערבות יותר ממה שיש לרשע · כי הרשע שערב בעד הצדיק ערב בעד מעט עבירות והצדיק שערב בעבור הרשע ערב בעד הרבה עבירות הרי שלדרך הראשון קשה שנעשה עיוות לצדיק שעשה מעט עבירות · ולמה לא יהיו נמחלי׳ כולם בער״ה · ולדרך השני קשה להיפך דנעשה עיוות להרשע שהוא עבב בעד מעט עבירות · והדרך האמיתי הוא כך שאל ידמה אדם בנפשו שתהיה נמחל שום עבירה בעולם בלי התשובה השייכ׳ לאותה העבירה כי יש לכל עבירה ועבירה תשובה מיוחדת תשובה הבאה תשובת המשקל תשובת הגדר תשובת הכתוב · ואף שהשב עושה התשובה גמורה · מכל מקום חסד אל שמקבלו בתשובה · וכי אדם חוטא נגד מלך בשר ודם יוכל להציל עצמו מידו בעשיית תשובה · על כן כשחטא האדם יעשה תשובה גמורה המיוחדת לכל עבירה עדין צריך בקשת רחמים שיקבלנו הש״י עם תשובתו · ועל זה אמר שבתענית הראשון דהיינו ערב ר״ה מוותר לו הקדוש ברוך הוא השליש כשעשה תשובה גמורה · אזי מועיל זה התענית שמקבל הקדוש ברוך הוא התשובה · ואחר כך בי׳ ימי התשובה כו׳ · ומעתה לא יקשה דלא תהיה המדה שוה בכל אדם כי לזה הרבה עבירות ולזה מעט · דמה בכך מי שיש עליו הרבה עבירו׳ עשה הרבה תשובות · ולזה שיש מעט עבירות עשה תשוב׳ מועט וק״ל :

ראש השנה הוא יום הדין וכל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון והוקבע זה היום ליום הדין מתחלת הבריאה כי אדם הראשון נברא בר״ה ובו ביום חטא ובו ביום נידון ויצא בדימוס כדאיתא במדרש ויתבאר לקמן ואמר הקדוש ברוך הוא לאדם אתה סימן לבניך שיהיו נדונים בכל שנה ביום הזה ויצאו בדימוס · והענין הוא מאחר שהוא זמן הבריאה שבו חידש הש״י עולמו ע״כ בכל חזרת השנה פוקד הקב״ה עולמו וגוזר מראשית השנה עד אחרית השנה ובזה מחדש הבריאה והאדם שמתקן מעשיו יוצא בדימוס אז הוא נעשה בריה חדשה · ומאחר שהמלך יושב על כסא דין אז באים בני אלהים להתייצב ולקטרג וז״ל הזוהר פרשת פנחס פתח ר׳ שמעון ואמר ויהי היום בכל אתר דכתיב ויהי איהו צער ויהי בימי צער ודאי · ויהי היום יומא דאית ביה צער ודא איהו ראש יומא דאית ביה דינא קשיא על עלמא · ויהי היום ויעבר אלישע אל שונם יומא דר״ה הוה ובכל אתר ויהי היום דא ר״ה ויהי היום ויבאו בני האלהים יום ר״ה הוה ובכל זמנא תרין יומין אינון מ״ט בגין דלהוי יצחק כליל דינא ורחמי תרין יומין ולא חד דאלמלא ישתכח יחידאי יחריב עלמא וע״ד כתיב תרין זימנין ויהי היום ויהי היום ויבאו בני אלהים אילין ב״ד רברבא בני אלהים ודאי בנוי דמלכא קריבין לגבירה ואינון שבעין ממנן דסחרן תדירא למלכא ואינון חתכין דינא על עלמא · להתיצב על ה׳ וכי על ה׳ קיימי לא בשעתא דאלין קיימי על דינא דינא קרמאה דכלא ביה מאן הוא דלא יוקיר לשמא דקב״ה ולא יוקר לאוריתא ולעברוהי · אוף הכי מאן הוא דלא חייש על יקרא דשמא קדישא דלא יתחלל בארעא מאן הוא דלא חייש ליקריה מאן הוא דלא שוי יקר לשמא דא · ויבא גם השטן בתוכם גם לרבות ההיא נוקבא דיליה · אף הכי להתייצב על ה׳ דאיהו חייש נמי ליקרא דשמא דא כו׳ בההוא יומא של ר״ה קיימין שבעין קתדראין למידן דינא לעלמא כמה אינון מארי תריסין קטיגורין דקיימי לעילא אילין מימינין לזכו ואילין משמאלין לחובא לארכרא חובין דעלמא חובין דכ״ל חד וחד וכו׳ עד כאן

וז״ל תולעת יעקב גרסינן במסכת ביצה בפרק י״ט תקעו בחדש שופר בכסא ליום חגינו איזה חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ר״ה ר״ה הוא זמן שהעולם נידון בו בב״ד שלמטה (ר״ל מלכות) ואלו היה נידון בב״ד שלמעלה סוד פחד יצחק לא היה העולם יכול לסבול תוקף הדין כי כן היה בזמן הבריאה אלולי ששתף עם מדת הדין מדת הרחמים לא היה העולם עומד כדאיתא במדרש ילמדנו · ועוד שהחדש הזה שביעי והמדה שביעי׳ ובהתעורר הדין ביום זה הנה הערל׳ חופה את הברית ומכסה הלבנ׳ה כמא דאת אמר הנה החשך יכסה אר״ץ ואין כחו וממשלתו כי אם בזמן שהדין מתעורר למעלה אז ותכהין (יר כהה) עיני יצחק מראות ויקרא את עשו בנו הגדול כי האלהים עשה שיראו מלפניו והעצה היעוצה לתקוע שופר להעבירו שלא יכסה הירח ולא יפסיק בינה לבין השמש וזהו אמרם אי זהו חג שהלבנ׳ נכסת בו הוי אומר זה ר״ה מהו סוד בכסה סוד ה״א אחרונ׳ מכוס׳ מכח החשך והערלה ונפשה מרה לה על בניה :

ובמדרשו של רשב״י ע״ה ראיתי עוד טעם אחר להתעוררות הדין ביום הזה והוא כשהמאור עליון (ר״ל בינה) כי נהג גואל שביעי יחשב רוצה לשלוח שפע וברכה ולחדש טובה בעולם משגיח על מעשה העולם (כי בינה מינה מתערין דינין) אם הוא כראוי ואם הם ראוים לטובה ההיא אם לאו וכשראה שאין העולם ראוי לטוב ההוא מונע הטוב ההוא עד שיבררו הרשעי׳ שאינן ראוים לטוב ההוא מבין הצדיקים והוא סיבה שיתעכב החיבור למעלה ואז מתעוררת מדת הדין וכתיב ותכהין עיניו מראות מדה שהיה מסתכל בעין טובה מכלל הימין בלא דין עתה ותכהין מראות מכלל הרחמים ומתוך כך מתעורר הכ״ג היוצא ממנו ומבקש שינתנו לו הרשעים ההם כי לכל תכלית הוא חוקר ומכסה הברית לבלתי תת אור לירח וזהו בכסה ליום חגינו והטעם מפני שאין רצונו של הקדוש לאבד מעשה ידיו והכח ההוא עומד כעין קליפה קשה ומלמד קטיגורא על ישראל וצר ציד חטאות ואשמות להלשין בן לאביו וא״א לשבר הקליפה ההיא ולהכניעה כי אם בעצה שיעץ הק״בה אותו ברחמיו עלינו דכתיב תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגינו לשבר הכסה שהוא המכסה את הירח לבלתי האיר עכ״ל :

והנה ידוע כי אצילות הבנין ג' קוין קו החסד וקו הדין וקו הרחמים הם סוד אמ"ש המוזכר בספר יצירה שהוא אויר מים אש קו החסד סוד המים העליונים · גבורה סוד אש · תפארת סוד האויר · ומלכות היא הארץ העליונה · וכבר נתבאר לעיל בכמה מקומות שאחיזת יניקות הקליפות הוא סביב הבנין · אבל בבינה ששם שורש הבנין שם היא משומר ואין בו מגע גוי והוא סוד עה"ב ובינה נקראת תשובה כי שם ישוב אצילות הבנין · והאדם שפגם מכח העבירות שעשה · כשמודה ועוזב ומתקן הקלקול ושב בכל לבו · אז מעורר שורש הבנין ההוא והכל מזדכך והמקטרג מסתלק כי שם אין לו אחיזה · ובמה מעורר זה בשופר · שיוצא רוח מפיו הכלול ממים ואש ט"ס הוא הלחלוחית שבפיו · והאש הוא חמימות הרוח הרי אמ"ש · ובאמ"ש שלמטה מתעורר שורש אמ"ש שלמעלה שהוא סוד הבינה סוד התשובה · וז' אלה הם בעשיית התשובה מעורר את עצמו בהתעוררות רוח נכון חדש בקרבי · הרי אמ"ש · ת"ל הזוהר בפרשת אמור רבי אבא הוה יתיב קמיה דר"ש א"ל ודאי הא זמנן סגיאין שאילנא על האי שופר מאי קא מיירי ועד כאן לא אתיישבנא ביה א"ל ודאי האי הוא ברירו דלמה דישראל בעיין ביומא דדינא שופר ולא קרן בגין דקרן הוא אתידע ולאתדבקא דינא ל"א בעינא אבל הא תנינן במלין ובעובדא בעינן לאחזאה ולאתערא מלין סתימין ת"ח כד ההוא שופר עילאה דנהירו דכלא ביה אסתלק ול"א נהיר לבנין כדין דינין אתערו וכורסון אתתקנו לבי דינא ודא שופר אילו דיצחק אקרי תוקפיה דיצחק השבחהא דאבהן עכ"ל · הרי אמר שבירו מלה דשופר הוא לעורר שופר העליון שהוא הבינה כי מהבינה יוצא הקול שהוא תפארת הכלול מאש וממים ומרוח · והכוונה להפוך הדין לרחמים ע"כ אין לתקוע בקרן דעלמא כי קרן רומז למדת הדין שהוא מלכות ואין אנו צריכין התדבקות דין אלא התעוררות הרחמים · ואמר כי בעת ששופר העליון שכל האורות ממנה נשפעות ויונקים מסתלק למעלה ואינו מאיר לספירות הבנין שהם הבנים שלה היונקים ממנה ושפע הרחמים מסתלקין למעלה למעל' ולא נשפע למטה אזי בהסתר פני הרחמים מתעורר הדין לדון העולם כאומרו כדין דינין אתערו כו' ואמר דא שופר אילו כו' פי' הבינה שהיא שופר העליון הוא אילו תקפו וכחו של הגבורה מלשון ואת אילי הארץ לקח ובסוד זה אנו צריכים ליקח שופר של איל לרמוז על אילו של יצחק והוא תוקף שבח האבות העליונים שהאבות מתעטרין בו בסיבה שחלק הגבורה נכלל בהם ואז ממשלת הדין מתהפך לרחמים ע"י התרועה ולכן אמר הכתוב יום תרועה יהיה לכם ר"ל לכם ניתן ההתעוררות של מעלה שאתם תעוררו וזולת ההתעוררות שלכם לא יהיה שום התעוררות למעלה :

הא לכם סוד התקיעות בפרטיות וסוד ברכות השופר כפי מה שמצאתי בדברי האלהי מהר"ר משה קורדוורא ז"ל ה"ה עשרת ימי תשוב' הם בחינת עשר ספירות שבבינ' שהיא התשוב' · ובשופר שלמטה מעורר השופר של מעלה שהוא הבינה · וזהו פירוש הברכ' לשמוע קול שופר לשמוע מלכות · קול ת"ת כי קול הוא כלול ממים ואש ורוח וזהו תפארת הכלול מחסד ורחמים וכללות הזה בבחינתו שהוא בבינ' נקרא קול שופר · וענין הקולות תקיעה קול פשוט בחסד שהוא ימין פשוטה לקבל שבים · שברים בגבורה תרועה בתפארת ותרועת מלך בו ויש בו גם כן צד הדין תרועם בשבט ברזל נמצא ג' קולות הם גדולה גבורה תפארת והיינו ממש קול דנפיק משופר כן פי' בתקונים :

אמנם בזוהר פי' בענין אחר פשוטה ראשונה בחסד שברים בגבור' תרוע' במלכות וזהו אשרי העם יודעי תרוע' מלשון וידע אדם את חוה אשתו · ופשוט' שניה היא תפארת ואלו ואלו הם דברי אלהים חיים וכן הוא פשר הדבר · לעולם תרועה בתפארת אמנם מצד חיותו מתדבק בגבור' שהיא דין וזו בירו אחת שהיא המלכות וע"ז נאמר ויקח אחת מצלעותיו פי' מצדו והיא המלכות שהוא צד הגבורה שבו וצדו השני היא נטייתו אל החסד וזהו עצם התפארת והיא פשוטה שניה מצד החסד הפשוט :

וזהו תשר"ת תש"ת תר"ת הכוונה למתק כחות הדין ביום זה ולכן אנו מעוררין ראשונה החסד ממקורה והיינו פשוטה ראשונה דנפיק מנו שופר בסוד התפארת שהוא קול היוצא מהשופר הכולל אותם דהיינו חסד שבתפאר' שבבינ' · ועיקר הכונ' להיות כחות הדין שהם שברים ותרועה באמצע · ופשוט' שהם כחות החסד מן הצד דין מכריעי' אותם לצד הרחמים וממתיקים אותם מצד שפע הימין דהיינו חכמה וזהו פעם ראשונה · והב' ממשיכין אל בתי דינין המתפשטים משם דהיינו נצח הוד ויסוד וכפי מה שפי' למעל' · ולפי שאין כח דינם חזק שם כל כך צריך להרפות הקול בלתי מחוזק בעניינם · ובפעם השלישית להעלות למקומם ממש כבראשונ' והוא פי' תשר"ת · ואח"כ יעשה כל א מב' מדות הדין בפני עצמה כדי למתק אותה בפרט וזהו תש"ת תקיעה בחסד שברים בגבור' תקיע' תפארת מצד החסד · וכמ"ש למעל' ממש וג"פ כסו' ג"פ שהם בכלל כרפ"ל · וכן לסימן הר"ת לא שהוא בסוד תרוע' מלכות בתפארת מצד הגבור' וכרפ"ש · ואז החושך שכיסה ארץ העליו' כי הלבנ' היתה מכוסה ולא מאירה מכח המלשין התובע תוקף הדין ובשופר שנתעורר כח הרחמים כלה ענן וילך והבן נכנס אצל אביו :

אחר כך זכני השי' ומצאתי קונטריסי' נחמדים עין לא ראתה אלהים זולתך והיה האור גנוז עד בא איש האלהים הרב האשכנזי האר"י ז"ל וגילה סוד ה' ליראיו · והם נתקנו על מנהג לתקוע מאה קולות דהיינו ל' קולו' בישיב' ול' קולות בתפילת לחש ול' קולות על הסדר בחזרת ש"ץ התפיל' וי' קולות לאחר גמר התפיל' תתקבל · ואף שיש בזה מנהגים מחולפים נהרא נהרא ופשטים מ"מ זכני השי' להנהגות נחמדות שממנו ילמדו כל מקום הכונ' לפי מנהגו :

וסוד

הג"הה

בענין שם שופר ראוי לדקדק בשמו ולפרש מה שמצאתי עם תוספו' נופך שלי · והיינו ענין שם אלהים בג' תקונו' דהיינו בבינה וגבורה ומלכות · וסימנך שלשה נתנו ע"י יסורים תור' א"י עולם הבא בינה הוא עולם הבא ונקרא אלהים בניקוד ידו"ד כי משנה מתערין דינין אף על פי שאין בעצמה דין מ"מ מסטרא מתעורר הדין · אח"כ גבורה נקראת אלהים והתורה נתנה בשם אלהים ושמענוה מפי הגבורה כמ"ש וידבר אלהים את כל הדברים האלה · מלכות גם כן נקרא אלהים והיא נקרא ארץ ישראל כנודע · והנה בשופר מרככים מדת הדין דהיינו להביא אצילות הבנין בג' ראשונות שהם שלשה פעמים אהיה המרומזים בשמו' אהיה אשר אהיה · ואחר כך כתיב כה תאמר להם אהיה שלחני אליכם · כי ג"פ אלהים הם בבנין אף שאמרתי אלהים בבינה היינו מסיטרא שממנה מתעורר הדין בבחינת שנקרא' אם הבנין אבל לא מצד בחינת עצמותה וכבר כתבתי שהענין הוא להביא אצילות הבנין לשרשו ומשם עולה מעלה מעלה גבוה מעל גבוה · וג' ראשונות הם ג"פ אהיה ודבר זה מבואר באריכה בפרדס בשער השמות פ"ב והארכתי שם בדרוש הזה והכלל העול' מדברינו כי אהיה ראשון הוא בכתר בחינת בינה שבו ואשר אהיה אשר הוא בחכמה המושפעת לבינה במקוייה סוד אהיה ואהיה ג' שב'כה תאמר לבני ישרא' אהיה שלחני הוא גם כן בבינה אחר תחילת האצילות · הרי ג"פ אהיה הם בג' ראשונות וגם בתיבת אשר הרומז לחכמה ובחכמה הוא שורש של אהיה של בבינה במקויו' וזה סוד שופר כשתכתוב

במילוי כזה

שין	הראשי תיבות עולה ג"פ אלהים כיצד ש"ין בגימטריא אלהים במילוי כזה אלף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם ע"ם פ"ו ומשופר עולה אלהים כפשוטו ·
ואו	אחר כך ר' משופר עולה אלהים בסוד אחוריי' א' א"ל אל"ה אלה"י אלהי"ם · אח"כ כשפי'
פא	תיבות ממילוי שופר עולה ג"פ אהיה כזה ·
ריש	אהיה כפשוטו ואחר כך מילוי אהיה כזה אלף

הי יוד הי · עוד מילוי אהיה כזה · אלף ה"ה יוד ה"ה הכל כיצד עולה של"ג · תחשוב עד אותיות ג' שמות אלה הם כ"ד אותיות והכל כיצד עולה שכ"ו וכשפי' אותיו' של שופר שהם מא"ש והרמז כי ג' אלהים הכנסים בג' אהיה שהם ג' ראשונות ויען כי בחכמה השורש של אהיה שבבינה כמ"ש לעיל · ברמז עוד באותיו' אמצעיו' של שופר שהם ואו"ר עולה כמנין אהיה גם יאו"ר ר"ת ידוד אלהינו ידוד · הרי לך סוד שם שופר · ואף שם עוד מילוי שם אהיה השל' קי"ג כזה אלף ה"א יוד ה"א לא נרמזו כי רק המילוי ביודין והמילוי בההין כי שם יה הוא בג' ראשונות כנודע · ויהדר האדם בתכין של ג' אם יהיו קטנים כשכ' כשל"ג לבינו וביוליין יה · יהדר מן המגר קראתי יה ובתכין האותיות ד"ך יהדר אל ישנו ד"ך בכלם וכל אלו הנקבות עביאות לידי התעוררות ועכרס :

ועוד זכני הש"י לקונטרס שני המבאר את קונטרס הראשון שניהם כאחד טובים ע"כ אעתיק שניהם יחד בעז"הי׃

קונטריס ראשון׃

מטעם ארז"ל כי בתקיעת שופר יתערבב השטן כי השופר הוא למתק את הדין ולהוציא הקולות כלילן רוחא ומיא ואשא כאורתי שופר גדול כי בהתעוררות הדינין יגבר כח סמאל ובהתמתקם אין לו כח ויניקה כלל לזה בפעם ראשונה יש המתקת הדינין אבל לא כ"כ ולכן בהיל ולא בהיל ואחר שתוקעין דמעומד יש המתקת הדינין בעצם ולזה הוא מתערבב׃ ועתה צריך להודיעך סוד תקיעת שופר וכונתו כדי שתזכה לערבב השטן ולהכניעו כי הוא דבר גדול שתזכה אתה להכניעו יום הדין הזה ולא יהיה כח לקטרג על ישראל ויהיה זכות הרבים תלוי בך׃ דע כיתתוקע קודם שיתקע צריך בעיר שהצבור אומרים הפזמון שהוא יאמר אלו הפסוקים בינו לבינו ויכוון באלו השני שמות ובנקודם **יְקַהֲרוּעָה יִשְׁהַטוּנָה** (והם ב׳ פעמים ידו"ד ומעורב ביניהם אותיות קר"ע שט"ן והוא שם השני השם של מ"ב ובו יהיה נקרע השטן)

ואלו הם הפסוקים

קולי שמעת אל תעלם אזנך לרוחתי לשועתי׃
ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך׃
ערוב עבדך לטוב אל יעשקוני זדים׃
שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב׃
טוב טעם ודעת למדני כי במצותיך האמנתי׃
נדבות פי רצה נא ה׳ ומשפטיך למדני׃

ר"ת קרע

ר"ת שטן

אחר אלו הפסוקים יאמר זאת התפילה ויכוון בתוך המלות שהבל עולה ישר לבער המסכים המבדילים ויאמר יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי אלהי המשפט שעתה יהיה עת רצון לפניך ותקרע ברחמיך הרבים וחסדיך הגדולים כל המסכים אשר הם מבדילים בינך ובין עמך ישראל היום הזה והעבר מלפניך כל המשטיני׳ והמקטרגי׳ על עמך ישראל חתום פי שטן ואל ישטין עלינו כי אליך תלויות עינינו ארוממך אלהי המלך אלהי המשפט שומע כל תפילת ותרועת עמו ישראל היום ברחמים׃

ועיקר הכונה הוא בשני שמות הנזכרים שכל א׳ מונח בתוך ארבע אותיות של הויה כדי למתקו׃ אח"כ יאמר עלה אלהים בתרועה כו׳ כמ"ש בסידור הספרדיי׃ ויקח השופר ביד ימין ויכוון שהוא טפח כנגד היו"ד שבחכמה והשופר כנגד ה"הפלך המשפט שהוא הבינה והא דאיתא בגמר׳ כדי שיראה לכאן ולכאן העליון הנראה הוא כנגד הכתר ואין סוף לרוממותו׃ והתחתון הנראה כנגד הדעת המשפיע על כל העולמות׃ וכשיתקע יכוון בשם הוי"ה הנעשה בקול השופר בזה האופן׃ י׳ הוא פיו הקצר׃ ה׳ הוא הבל המכנים׃ ו׳ הוא קול הנמשך בוא"ו מאברהם יצחק ויעקב בסוד אמ"ש׃ שהוא אויר מים אש׃ יעקב אויר־אברהם מים־יצחק אש. ה׳ הוא הבל המוציא׃ ואחר כך יברך׃ וכשיאמר קול שופר יכוון בשני קולות קול התחתון המעורר לקול העליון וגם למשוך הכל הבא מהכתר עד עולם התחתון כסוד הבינה׃ ובמלת שופר יכוון בג׳ אלהים׃ השי"ן הוא אלהים מלא העולה ש׳ כזה אל"ף למ"ד ה"י יו"ד מ"ם׃ והוא"ו והפ"א עולה אלהים פשוט׃ והרי"ש עולה אלהים כזה א׳ א"ל אל"ה אלה"י אלהי"ם׃ הנה ג׳ אלהים צריך לכוון למתוקם במלת קו"ל׃ שהוא יב"ק דהיינו אהי"ה הוי"ה אדנ"י׃ ושם י"ה׃ חסר למנין קו"ל תשעה׃ צריך לכוון למתוק החמשה אותיות של אלהים והג׳ חשבון אלהים הנזכרים ש׳ פ"ו ר׳ והאחד הכולל הרי תשע׳ וזהו סוד כוונת לשמוע קול שופר למתק מלת שופר שהוא ג׳ אלהים ואותיותיו במלת קו"ל שהוא הוי"ה אהי"ה אדנ"י י"ה׃ ופי׳ לשמוע הוא וישמע שאול שהוא לשון אסיפה ופירושו לאסוף הארה קו"ל שהוא הוי"ה אהי"ה אדנ"י י"ה למתק חמש אותיות אלהים והג׳ חשבונות שעולים שופר והכולל כאמור׃ ויברך שהחיינו

כוונת התקיעות מיושב

תשרת ראשון לעורר האבות ממקומם אברהם יצחק יעקב דינא רפיא דינא קשיא׃ שני לאמשיך האבות לנה"י דינא רפיא דינא קשיא׃ שלישית להחזיר למקומם דינא רפי׳׃

תשת ראשון לעורר את האבות במקומם דינא רפיא׃ שני לאמשיך האבות לנה"י דינ׳ רפיא שלישית לחחזיר אותם למקומם דינא רפיא׃ **תר"ת** ראשון לעורר את האבות ממקומם דינא קשיא׃ שני לחמשיך אות׳ לנה"י דינא קשיא׃ שלישית להחזיר אותם למקומם דינא קשיא׃

גם צריך לכוון כי התקיעות של מיושב רומזי׳ לעול׳ העשיה בג׳ בחינותיו׃ מקבל והוא עצמו והמשפיע ורומזים באות אחרונה של שם בן ד׳׃ ובשם החוי"ה׃ בלי נקוד׳ והשם ארנות ובמלכות׃ וצריך לכוון שמעורר את האבות ממקומם ויזכיר זה השם כאמור׃

כנ"הס

ואת הכוונה הכוללת צריך להקדימה לכולי עלמא בתקיע׳ מיושב שכ"ע טוים בהם׃

כנ"הס

כל׳אה כי בעל הקונטרס הזה בא ללמדינו בהקדמה הקצרה הואת כללו׳ הכוונה המפורשת בזוהר פר׳ אמור דף נ"ט בשלשה דרכים שאם התרועה של תורה היא גנח וילל הנה ג׳ תשר"ת קן קן תלת סדרין יוהזהר׳ ושד נקט בפשיטות ההקדמה המפורשת בזוהר פר׳ פנחס דף רל"א כי השברים הם דין רפה והילולת דין תוקף ופסק ותני כי כל האמור בזוהר פ׳ אמו׳ נגיד על תלאת בנ׳ תשר"ת אך לגאת ידי הספק אם התרועה של תורה היא שברים בלבד כשוב ונכוון כל האמור בזוהר פ׳ אמור בנ׳ תש"ת׃ ואם התרועה של תורה היא ילולת בלבד כשוב נכוון כל האמור בזוהר כפ׳ אמור בג׳ פעמים תר"ת׃ וכאן מתחיל לבאר אלינו כדר הכוונה כפרש כפי מנהג התוקעי׳ מאה קולות׃ אך הכוהנים לתקוע פסות מהם תפיס הכוונה לדרך הקונטרס הזה כמו שיתבאר׃

והא לך הסדר בעזרת השם יתברך׃ **יְקַהֲרוּעָה יִשְׁהַטוּנָה**

ידוד ה אדני

מלכיות

א אלו התקיעות הם כנגד מלכות אשר בעולם העשיה והם במלכות כשיתקע זה הסימן יכוון לעורר אברהם ולעטרו באורתו הקול במדת גדולה׃

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
ת ש ר ת

ב וכן בזה הסימן ליצחק במדת אברהם שהוא גבורה במדת הגדולה׃

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
ת ש ר ת

ג וכן בזה הסימן ליעקב שהו׳ מדת תפארת במדת אברהם שהוא גדולה כי כל ג׳ הללו רומזים בגדול׳ גבורה תפארת שבגדולה׃

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
ת ש ר ת׃

ד אלו התקיעות הם כנגד זכרונות אשר בעולם העשיה וכן בתפאר׳ יסוד כשיתקע זה הסי׳ יכוון לעורר את יצחק כלול באברהם כי אין ללקחו לבדו כי יום דין הוא והוא במדת גבורה׃

אברהם יצחק יעקב
ת ש ת

ה וכן בזה הסימן לאברהם גדולה במדת יצחק בגבורה כי אנו יושבים במדתו׃

אברהם יצחק יעקב
ת ש ת

ו וכן בזה הסימן ליעקב תפארת במדת יצחק בגבורה כי כל ג׳ הללו רומזים בגבור׳ גדול׳ תפארת אשר בגבור׳ פחד יצחק׃

אברהם יצחק יעקב
ת ש ת

אלו התקיעות הן כנגד שופרות אשר בעולם העשיה וכן בבינה כשיתקע זה הסימן יכוון לעורר יעקב ולעטרו באורתו קול במדת תפארת׃

אברהם יצחק יעקב יעקב
ת ר ת

ז וכן בזה הסי׳ ליצחק גבורה במדת יעקב בתפארת כי במדתו אנו יושבים׃

אברהם יצחק יעקב יעקב
ת ר ת

ח וכן בזה הסימן לאברהם גדולה במדת יעקב בתפארת כי כל ג׳ הללו רומזים בגדולה גבורה אשר בתפארת׃

אברהם יצחק יעקב יעקב
ת ר ת

הגהה הנוהגין לתקוע ששים קולות בלבד או ארבעים בין הכל׳ אלו ואלו יכוונו תחילה אכוונ׳ הכוללת בשמות כדלעיל ואח״ב בפרטות התקיעות מיושב אלו ואלו שוין באופן זה׃

תשרת ראשון זה הסימן לבדו יכוון בו למלכיות שבעשיה והכוונה הרשומ׳ כאן בסי׳ א׳ ראויה לפשוטה לפניה׃ ובסי׳ ב׳ לשברים ותרועה יחד ובסימן ג׳ לפשוטה לאחריה׃

תשרת שני זה הסימן יכוון בו לזכרונות שבעשיה והכוונה הרשומה כאן בסימן ד׳ ראויה לפשוטה לפניה ובסימן ה׳ לשברים ותרועה ובסימן ו׳ לפשוטה לאחריה׃

תשרת שלישי זה הסימן יכוון בו לשופרות שבעשי׳ והכוונה הרשומ׳ כאן בסי׳ ז׳ ראויה לפשוט׳ לפניה ובסימן ח׳ לשברי׳ והרועה ובסימן ט׳ לפשוטה לאחריה ובכל אלה שכורת האבורת הרשומים אצל כל אחד כהקול רת לבדו לא ידענו מקור הקונטרס כלל׃ ע״כ הג״הה׃

ואלו הן התקיעות של מוסף בלחש

והכוונה לעולם היצירה בג' בחינותיו כדפירשית ורומזים באורה י' של שם בן ד' והשם בנקודת לעולם כזה יְהוָה ובש' שנקודתו חול בש' יְהוֹה ובהפאר' וצריך לכוון בתקיעותיו כדי להמשיך את האבו' בנה"י כל א' במרתו ויכוון השם הזה ·

יקהרועה ישהטונה

ו יְהוֹד יהוד

הג"ה ·
ואת ההויה בעולם היצ' בהעתק אך כבר היא מנ"ס לעיל בסמוך והנה הכוונה הכוללת לשמות האלה ראויה אלינו קודם שנתחיל מלפה תש"ת שיושב ונכון בהם ליצירה כאלף וה · **תשת** ראשון למלכות יצירה והכוונה הרשומה כאן כי ראויה לפשוטה לפניה ונכיין י"א לשברים ונכיין י"ב לפשוטה לאחריה · **תשת** שני לזכרונות יצירה והכוונה הרשומה נכיין י"ג לפשוטה לפניה ונכיין י"ד לשברים ונכיין ט"ו לפשוטה לאחריה · **תשת** שלישי לשופרות יצירה והכוונה הרשומה נכיין י"ו ראויה לפשוטה לפניה ונכיין י"ז לשברים ונכיין י"ח לפשוטה לאחריה ובכל אלה סדר האבות אברהם יצחק יעקב אין עסק לדוד שוה וכן הוא בקונטרס הזה ע"כ הג"ה ·

מלכיות

ו **אלו** תתקיעות הם במלכות אשר ביצירה וכן במלכות אשר בעולם היצירה כשיתקע זה הסימן יכוון להמשיך את אברה' בנצח לבער הקליפות אשר מסביב ולעטרו באותו קול :

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
ת ש ר ת

יא **וכן** בזה הסימן ליצחק גבורת במרת אברהם בנצח ·

אברהם יצחק יעקב
ת ש ת

יב **וכן** בזה הסימן ליעקב תפארת עם אברהם בנצח כי כל ג' הללו נמשכים בנה"י אשר בנצח ·

אברהם דוד יעקב יעקב:
ת ר ת

זכרונות

יג **אלו** התקיעות הם בזכרונות אשר ביצירה והם בתפארת יסוד אשר בעולם היצירה כשיתקע זה הסי' יכוון להמשיך יצחק כלול באברהם במרת ההוד לשבר הקליפות ואין ללקחו לבדו כי יום דין הוא ·

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
ת ש ר ת

יד **וכן** בזה הסימן לאברהם עם יצחק במרת ההוד כי שם אנו ממשיכין ·

אברהם יצחק יעקב
ת ש ת

טו **וכן** בזה הסי' ליעקב עם יצחק במרת ההוד כי ג' אלו רומזים בנה"י אשר בהוד :

אברהם דוד יעקב יעקב
ת ר ת

שופרות

יו **אלו** תתקיעות הם בשופרות אשר ביצירה והם בבינה אשר בעולם היצירה כשיתקע זה הסימן יכוון להמשיך את יעקב במרת יסוד לבער הקליפות כי סביביו נסערה מאוד ·

אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
ת ש ר ת

יז **וכן** בזה הסימן ליצחק במרת יסוד כי שם אנו ממשיכים ·

אברהם יצחק יעקב
ת ש ת

יח **וכן** בזה הסימן לאברהם במרת יסוד כי שם אנו ממשיכים שכל ג' הללו הם בנה"י אשר ביסוד :

אברהם דוד יעקב יעקב
ת ר ת

אלו הן התקיעות של חזרת מוסף

יְהֹוָה ורומזים לעולם הבריאה בג' בחינותיו כדפירשית ורומזות באות ה"א ראשונה של שם בן ד' ובשם הויה בנקודת אלהים כזה
ובשם הויה בנקודת צירי כזה יֵהֵוֵה וצריך לכוין בתקיעותיו להחזיר האבות למקומם בנג"ת:

(הג"הה · הכוונה הכוללת לשמות האלה דהויה אליכו קודם שמתחיל ג' תר"ת מיושב ויכוון בהם לבריאה · תר"ת ראשון למלכות בריאה
והכוונה הרמוזה בסימן י"ט דהויה לפשוטה לפניה · ובסימן כ' לתרועה · ובסימן כ"א לפשוטה לאחריה · תר"ת שני לזכרונו'
בריאה והכוונה הרמוזה בסימן כ"ב דהויה לפשוטה לפניה ובסימן כ"ג לתרועה ובסימן כ"ד לפשוטה לאחריה · תר"ת שלישי לשופרות בריאה
והכוונה הרמוזה בסימן כ"ה דהויה לפשוטה לפניה ובסימן כ"ו לתרועה ובסימן כ"ז · לפשוטה לאחריה וכאן כוי הפשוטות הן לאברהם ויעקב אך התרועה
משותפת ליצחק ויעקב וכך הוא כאן הקונטרס אלל תר"ת ויושב דביה אינון קיימין ע"כ הג"הה ·)

יְקָהֲרוּעָה יְשַׁהֲטוּנָה

ירוד ה ירוד

יט הם במלכות שבבריא' והם במדת מלכו' אשר בעולם הבריא' כשיתקע זה הסי' יכוון להעלות אברהם למקומו ארוך בגדול' בבינ':

מלכיות
אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
ת ש ר ת

כ וכן בזה הסימן ליצחק במדת אברהם בגדולה ארוך בבינה:

אברהם יצחק יעקב
ת ש ת

כא וכן בזה הסימן ליעקב יסוד במדת אברהם כי כל ג' הללו רומזים במדת אברהם בגדולה ארוך בבינה.

אברהם דוד יעקב יעקב
ת ר ת

כב אלו התקיעות הם בזכרונות אשר בבריאה והם בתפארת יסוד אשר בעולם הבריאה כשיתקע זה הסימן יכוון להעלות ליצחק כלל באברהם בגבורה ארוך בבינה·

זכרונות
אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
ת ש ר ת

כג וכן בזה הסימן יכוון לאברהם כלול ביצחק בגבורה כי שם ביתו ארוך בבינה·

אברהם יצחק יעקבו
ת ש ת

כד וכן בזה הסימן ליעקב במדת יצחק כי כל ג' הללו רומזים בגבורה ארוך בבינה:

אברהם דוד יעקב יעקב
ת ר ת

כה אלו התקיעות הם בשופרות שבבריאה והם בבינה אשר בעולם הבריאה כשיתקע זה הסימן יכוון להעלות יעקב במקומו בתפארת ארוך בבינה·

שופרות
אברהם יצחק דוד יעקב יעקב
ת ש ר ת

כו וכן בזה הסימן ליצחק במדת יעקב בתפארת כי שם ביתו ארוך בבינה:

אברהם יצחק יעקב
ת ש ת

וכן

כז וכן בזה הסימן לאברהם במדת יעקב בתפארת כי כל שלשה הללו רומזים בנג"ת אשר בתפארת ארוך בבינה׃

אברהם דוד יעקב יעקב
ת ר ת

אלו הן התקיעות של תתקבל

ורומזת בעולם האצילות ורומזת באות יוד של שם בן ד' ובשם הויה בנקודת פתח כזה יַהַוַהַ ובשם י"ה ובשם ס"ג כזה יוד הי ואו הי׃ מ"ה כזה יוד ה"א וא"ו ה"א וצריך לכוין בתקיעתו כדי לייחד מדות האבות בשרשם בא"ס ולרוממותו וכמו שידעת שצריך לכוון השם הזה׃

יְקֹהֹוֹרעֹהֹ יֻשַׁהֲטוֹנֹהֹ

יַהֲוַהַ יוֹ יָהּ יוד הֵי וָאו הֵי

יוד הָא וָאו הָא

(הג"הה
הכוונה הכוללת לשיות האלה ראויה אליכו קודם שמתחיל הקולות שיעויד שהם באצילות והכוונים לתקוע תשרת בלבד למלכיות תשת בלבד לזכרונות ותר"ת בלבד לשופרות יכוונו כן בכל הכתוב כאן על הסדר לבעל היאלה קולות ויתבררו לך כי טוב לאלה ולאלה שיכוונו להעלות כה' נס כן עם גנ"ת השרשים העליונים ולכן כותנין לתקוע עשרה קולות לכל ברכה וברכה בכולן׃ **בתשרת** כלו של מלכיות להעלות חסד אברהם וכלילותיו למקום הארוכה בא"ס כיון שנרשם כאן כיון כ"ח׃ **ובתשת** להעלות כתם וכלילותיו למקום גדולה׃ **ובתרת** להעלות כתם וכלילותיו ממקום גדולה לשרשה שבחכמה הארוכה בא"ס׃ **ובתשרת** כלו של זכרונות להעלות פחד יצחק וכלילותיו לבינה הארוכה בא"ס כיון שנרשם כאן כט׳ כ"ט׃ **ובתשת** להעלות הוד וכלילותיו למקום גבורה׃ **ובתרת** להעלות הוד וכלילותיו ממקום גבורה אל שרשה שבבינה הארוכה בא"ס׃ **ובתשרת** כלו של שופרות להעלות תפארת ישראל וכלילותיו לכתר הארוך בא"כ כיון שנרשם כאן כיון ל'׃ **ובתשת** להעלות יסוד וכלילותיו למקום תפארת׃ **ובתרת** להעלות יסוד וכלילותיו ממקום תפארת שבכתר הארוך בא"ס ע"כ׃ הג"הה)

כשיתקע זה הסימן יכוון ליחד מדת אברהם גדולה בשרשה בחכמה ארוך בא"ס לרוממותו כנגד מלכיות׃

כח אברהם דוד יצחק יעקב יעקב **מלכיות**
ת ש ר ת

כט וכן בזה הסימן יכוון ליחד מדת יצחק גבורה בשרשו בבינה ארוך בא"ס לרוממותו כנגד זכרונות׃

אברהם דוד יעקב **זכרונות**
ת . ש ת

ל וכן בזה הסימן ליעקב יכוון מדת יעקב תפארת בכתר עליון ארוך בא"ס לרוממותו כנגד שופרות׃

אברהם יצחק יעקב יעקב
ת ר ת

יהי כבוד ה' לעולם׃

וזל קונטריס השני׃ הקדמה להבין הקונטריס הראשון

סדר המועדים שבחודש השביעי מפ ורש בזוהר דף ר"יד כי ר"ה הוא התעוררות גבורה מכח בינה לתיקון שכינה כי הוא תחלת המחשבה לכל התורה להיות תיקון זה פותח בדין מעורב בעולם יראה ותשובה והנה השכינה מזדמנת גם היא עד שאמרו ברעיא מהימנא כי ג' רגלים הם בה מסטרא דתלת אבהן ור"ה בכתרא דילה דינא דמלכות דינא ומשמע שזה הכפל הוא לסוד דינא קשיא ודינא רפיא שיבא בסמוך והן הן יראה ותשובה שזכרנו שהשכינה מתעוררת בהן עד ערב יה"כ שהכל טובלים ושכחים בסעודה של מצוה לכבוד התחלת הזווג בסוד שמאלו תחת לראשי והוא תיקון יום הכפורים שכל יוה"כ מה ענין זכה כפרין ודין כפוף ונכנסו לרישא דמטרוניתא ואימא עילאה דנהירת לה אנפהא בסוד כפורים תרי כשבע וביום ראשון של חג כתיב ומינו תחבקני בסוד ניסוך המים שהו' בחסד יומא דכליל כולהו יומי לפיכך מנסכין כל שבעה ומקריבין בהן ע' פרי שהוא זן ומפרנס לכל׃ ובשמיני שהוא שמחת תורה יושלם הזיווג למלכא ומטרוניתא גופא בגופא לפיכך כתיב עצרת תהיה לכם דוקא ובשכינה לא יתערב זר׃ עוד פשוט עם דף רל"א כי שני י"ט של ר"ה תרוייהו ברזא חדא דכתיב בהו דבר יום ביומו בסוד קדושה אריכתא ורם יום ראשון עצומו של חג דינא קשיא אילולהא דכתיב ביה משפט לאלהי יעקב שהחדש קודם בהכרח מסדר המציאות ואחר כך מהככה בו שהחג כתקדש יותר ממנו וגובר עליו לפיכך זכרון א' עולה לכאן ולכאן והוא הטעם שסדין התורה סני בים אחד המשלי לזה ולזה ואנו כיון שיש לנו שני ימים נכוין ביום השני לסוד החדש דינא רפיא נגיחותא דכתיב כו כי חג לישראל הוא לא למנות החדש מן השני אדרבה מתככה בחג הראשון ומונין כמנוהדע דברישא נגח

הדר יליל בסוד קרימת המציאות שזכרנו הא לסדנו שהשברים רפים והיללות קשים · ובפרשת אמור פי' ר"שתלת סדרין כל חד כליל תלת כרתנן סדר תקיעות שלש של שלש שלש · הסדר הראשון כלו לאברהם ומשתף חבריו עמו כיהוא בתקיעה ראשונה פשוטה ורצ"י מעורר תהילה רחמי אבא ואמא ובשנית יצולה הקול חלוק ומשבר כח הדינין ויצחק נחלש לפני אביו · ובשלישית שהיא פשוט' לאחרים מתעורר יעקב עם אברהם וממציעין את יצחק ודינו מתבטלין' הסדר השני נראה שעיקרו במקום הדינין להפיס דעתו של יצחק ובתקיעה ראשונה יורד אברהם לנה' כי שם מושב הדינין ומקבלין אותו ביניהם והשניה עסה קול חלוק ממדת יצחק עם המדות התחתונות ההן בלבד וזה גורם שאין הקול צריך להתחזק ולא הדינין נוברין לפי שהן נכנעין קמי סבא חסידא · וכשלישית פשוטה לאחריה יצולה עד יעקב להורידו שם גם הוא וממציעין את יצחק ועמו הדינין ומחלישין אותן · הסדר הג' כלו בסוד נחלת יעקב בלי מצרים והוא יצולה עם אברהם וממציעין את יצחק ביניהן וכלהו דינין אתכפיין · זהו כללות המצוה וסוד מרין תורה · ובמאמר צבאות ה' בארנוהא ואתקין ר' אבהו וכולה שמעתת' יפה יפה מסכמת בכל חלקיה עם המתבאר ברתי תורה לטעמא מאי תיקון רבנן שלשים קולות יעיין שם ·

והנה בעל הקונטרס נקט ברישא הלימוד הכולל הזה בשלשת צדדים שאפשר לכל א' מהם שיהיה הוא דין תורה אם שיהיה התוקע בשלשת הסדרים גנת וילל כי הדרי או גנח בלבד או יליל בלבד ופי' בכל א' מהאופנים הללו כלל הכוונה בקצרה והדר נחית לסדר הכונה הנאותה למצוה מהמוכחר של דבריהם · נמצא שיש לנו שלשים קולות מיושב שכל ישראל שוין בהם ופרדן שלשה תשר"ת רצופין כי שלשתן הם במקום תקיעה ראשונה שבסדר הראשון שבלם כלולין מעשר והכתר שבשלשתן גנוז אצל תקיעה ראשונה שהוא חסר גמור ויש לו לבעל הקונטרס מנהג לתקוע שלשים קולות בעמידה בלחש עשאן דוגמא לכללות הסדר השני שיש בו עשרה קולות של חזרת ש"ץ לכללות הסדר השלישי ·

וידוע כי כל המצוות תקני שכינה הם שהיא נבנית ביום הזה שבו נברא אדם וחוה ומלא קומתם נתקן מנה"י רזנ"ר וכן שלש של שלש שעושין לה חכמה בינה דעת · חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד והקול העשירי שבכל חלק מחלקי המצוה הזאת אפשר שהוא כנגד מלכות שבה וניחא טובא כדי שתעשרה קולות של תתקבל ישלימו אליה כתר כלול ומשוכל גם הוא מעשר מדות · ואנו שאין לנו רק ששים קולות ל' בישיבה ול' בעמידה בחזרת ש"ץ התפיל' נוכל לכוין בל' ראשוני' לכל ג' סדרי' של תורה כי הסדר הראשון אעפ' שהדין שבו תחלתו רך וסופו קשה בקרימת השברים ליללה וכולן בסימן אחר אין לחוש לו כיון שהמתוק נעשה למעלה ויש סיוע מאבא ומאמא · והסדר הב' ראוי שיהיה כלו רך הואיל וסודו במקום הדינין למטה כדי שלא יגברו כלל : והשלישי אעפ"י שכולו קשה אין קפידא כיון שמחזירין אותו לשרשו וממתק שם כהוגן · ומי שיכוון שלשתם בתשר"ת ג"פ וכן תש"ת וכן תר"ת לצאת ידי חובא דאורי' בכל אופן שיהיה בלי הפסק הרי זה משובח · ויכוין בראשון פי' בכלל המצוה של תורה לפי הדרך הראשון לבנין הקו האמצעי שלה שיש בו מדות יתירות והכי נמי קולות מרובין וממוזגין ובשני לקוימין · ובשלישי לקו שמאל · ובשלשים קולות של חזרת ש"ץ שיש בכל ברכה י' קולות יכוון לתקוני הכתר דידה שהוא שקול בכל מה שתחתיו והוא הגורם שיהא השטן ודאי בהיל כמו שידעת מהברכ' שהוסיפו בעמידה של חול ביבנה לתקן הכתר דידה וכ"ש שיצרך לכוין אליו כפי המנהג של ב' הישיבות שלא היו תוקעין רק תשר"ת למלכיות תש"ת לזכרונו' תר"ת לשופרות ·

ואמנם בחלוקת האבות לכל א' ממאה קולות יזהר שלא לעורר דינא · קשיא אצל יצחק שגם הו' קשה · אלא לעולם א' קשה וא' רך לפיכך יאות דינא קשיא אצל דוד שהוא רך וכדי שלא יגבר הדין עליו נלוה אליו יעקב · ובסימן תר"ת מיושב דלא סגי בלאו הכי שיהא דלא קשי' אצל יצחק יצורף לו ג"כ יעקב שכוחו יפה מאוד ולפי זה אפשר שיהיו השברים אצל יצחק לבדו קשיא יות' מן היללות בהצטרף יעקב עם דוד למתק ועדין השטן בהיל ולא בהיל אבל בקולות שמעומד איכא תרתי למעליותא בסי' תר"ת אעפ"י שהיללה דינא קשיא מצד עצמה לא נזכר אצלה רק דוד שדינו רפה ויעקב בעזרו כמו שהוא תמיד בסי' תשר"ת ולפיכך ודאי בהיל ולפי שבאצילות אין שטן ואין פגעיע ר"ת שופר ומספר ד' תיבות יחד תשרי שב דוד למקומו אצל שברים רך ברך ויצחק אצל יללות קשה בקשה כי לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשו ואפ"ה כיון דאפושי כתחא בריש שתא לאו אורח ארעא נכנס יעקב אצל אביו כיון שהוא גואלו הקרוב אליו בפשוטה לאחריה והכל הולך אחר החתום ברחמים ועם זה יתורצו כל המקומו' מהזוהר שנראים כסותרים זה את זה בחלוקת הקולות האלה דוק ותשכח ·

ולפי דרכינו סדר הקונטרס יציב ונכון בציון האבות אצל ל' קולות שמיושב אך בתקיעות שמעומד הואיל ובכל גוונא כוונתינו בהם לכתר דידה שהוא עצמו אצילות יהיה סדורן אצל האבות כפי החלוקה של תתקבל בלי שום חילוף בין שיהיו כל הקולות שמעומדים או ל' אין הפרש בזה כלל ולעולם הכוונה הכוללת לשמות נאותה כפי סדר הקונטרס בד' חלוקות · ואפשר היה ליחס המערכה הראשונה לכלל התקיעות שמיושב שניה למלכות שלישית לזכרונו' רביעית לשופרו' או מה שהוא יותר מסתבר לפי מה שבארנו כי הכתר שלה שהוא ודאי כלו אצילות שקול ככל מה שתחתיו ויהיו הקולות של מלכיות זכרונות שופרות כולן תקוני הכתר אף אם נכוין למערכה הראשונה מהשמות בשלשה תשר"ת שמיושב ולשניה בשלשה תר"ת כי הבריאה כחה יפה להתאזר בגבורה בדינא קשיא בלבד כי הקליפות שבה מועטת ורחוקים מן הקדש והרביעית כלה בכללות התקיעות שמעומד ודי בזה ·

והי לך החלוקה הראויה בכוונת התקיעות אלינו התוקעים ששים קולות שהיא שוה בשלשים שמיושב עם הנוהגים לתקוע מ' קולו' בלבד הכל על דרך שאנו עתידים לבאר בהגהותינו הנוספות באמצע הקונטרס למקומותם ·

והנה בעל הקונטרס השני ביאר בכאן בפרטיות איך יכוון בכל קול מהקולות ששים · ואני לא העתקתיו · מאחר שכבר רמוזים לעיל בקונטרס הראשון בהגהות בקצרה והמשכיל יבין משם · אך בחלוקות ד' מערכות מהשמות יכוין לפי זה כך · קודם לג' תשר"ת הראשונים שבמיושב יכוון לאלו ·

יקהרועה ישהטונה

ידוד רה אדני

וקודם ג' תש"ת שבמיושב יכוין לאלו יְקְהָרוּעָה יְשַׁהֲטוּנָה

ן יְדוֹד ידוד

וקודם ג' תר"ת שבמיושב יכוון לאלו יְקְהָרוּעָה יְשַׁהֲטוּנָה

יְהֹוָה ה יְהֹוָה

וקודם התקיעות שמעומד יכוין לאלו יַקְהִרוּעָה יְשַׁהֲטוּנָה

יהוה ייה יוד הי ויו הי יוד הא ואו הא

הרי לך מתבאר כוונת של התוקע' ששים קולות · ולפי חלוקי המנהגים של קהילות המשכילים יבינו איך להמציא הכוונה על הדרך הזה · אמנם המנהג שהוא הדרך הישר והיותר ברור הוא לתקוע מאה קולות בד' חלוקי זמנים וכדלעי' · וברוך השם שזיכני לזה לקבוע המנהג פה בירושלים ע"ה תוב"ב בין ק"ק האשכנזים לתקוע מאה קולות · דהיינו ל' מיושב · ול' בחזרת ש"ץ התפילה · ול' לאחר קדיש דעלינו לשבח · ועשרה קולות אחר הקדיש דשיר הכבוד שנהוג בין אשכנזים אף שאינן בדרך המאה קולות וסידורן המוזכר למעלה · מ"מ כולם עולים בקנה אחד · לכוון בהם בד' מערכות לפי הנרשם למעלה במאה קולות לפי סידורן · ואנחנו צריכין לשנות בסידור המקומות של מאה קולות מאחר שאין אנחנו נוהגין כלל וכלל לתקוע בתפילת לחש · וגם אל תתמה למה אני משנה מקום ממה שקבעוהם אחר תתקבל ואני קבעתי מקום לאחר עלינו לשבח · וזהו מפני שמנהגם שהם עלינו באחרונה אחר כל התפילות והשבחות והקדישים בהליכת מבית הכנסת אומרים עלינו ואין אומרים אחר עלינו קדיש · אבל אנחנו אומרים קדיש אחר עלינו ואחר עלינו שיר הכבוד וק"ל ·

מכל מה שכתבנו נתבאר שהשופר שלמטה מעורר שופר שלמעלה

סוד בינה

בינה סוד עה"ב ודע כי כל בקשתנו לחיים הוא על חיים הנצחיים הרוחניי' סוד עה"ב והא לך מ"ש בזה בעל תולעת יעקב בשם המקובל הגדול ר"מ דיליאון ז"ל · וז"ל · זכרנו לחיים יש לך להתבונן על מה שארז"ל כי בשלשה ראשונות אין לשאול צרכי תנוך [illegible] שאלת צרכיו של אדם מפני שהברכות האלו הם סוד שבחו של מקום בעומק רום מעלת אמנם כי תחילת דברינו בברכה ראשונה אנו שואלים שאלותינו כי על כל פנים מפני שצריך בתחילה לכונן מערכות אלהינו ולסדר שבחיו להמשיך החפץ והרצון מהמקור בסוד שמו אנו שואלים שאילותינו בברכות האמצעיות ולא בראשונות ועכשיו בשם תחלת המערכות וסדר המערכות אנו שואלים ודורש לך כי סוד ענין זה הוא דבר ידוע למשכילי' כי בכל שאר ימות השנה אנו מבקשים צרכי הגוף והעניינים הגופניי' בצורכי עולם ועכשיו ביום זה כהיותו הוא ית' פוקד עולמו בכל ברואיו אנו מניחי' כל צורכי הגוף ואנו בוחרים בסוד החיים שהם חיי הנפש כאומרו ובחרת בחיים כי על כן בהיותינו בוחרי' בחיים ומדבקים הנפש בהמשכת החיים ממקור מוצאם הוא ענין כהתברך בסוד שמו והדברים מתברכים ואמנם על מה שאנו אומרים זכרינו הוא ענין בסוד הנהר הסרוה צמאונים בסוד כל ענין כי הוא סודה שפ"ן המערכה כי שם ציוה ה' את הברכה בסוד נעלם חיים עד העולם כי בהתעלות הכבוד מסדרינה לסדרינ' ומסבה לסבה אז החיים יוצאים ממקור מוצאם ונמשכים אל הסבות כלם · וע"כ אנו שואלים תחילת דברינו להיותינו נזכרים לחיים והוא שאלת החיים בעילוי הכבוד בסוד הקדושים ובחיי הנפשיים ומפני שהם שלשה ספרים הנפתחי' אנו אומרים ג"פ חיים זכרינו לחיים אל מלך חפץ בחיים כתבנו בספר חיים בענין שכתוב כל הכתוב לחיים בירושלים סוד הספר העליון כי זה כל תקותנו למענך אלהים חיים הוא המקור שממנו נובעים החיים הנזכרים סוד שלשה ספרים ואמר אל חי כי הוא סוד הזכירה ולפי שהזכירה ברחמים מסוד הימין לפיכך אנו שואלין אות' בברכת מגן סוד חסד לאברהם ·

מי כמוך אב הרחמן מאחר שהזכיר שאלת ענין החיים במשך הרצון לחיי הנפש כאשר הזכיר · אמר אחר כן כרחם אב על בנים המנהיג עולמו במדת הרחמים והוזוכר יצוריו ברחמים לחיים כי ביום הזה אין אנו שואלים צרכי הגוף כלל זולתי חיי הנפש כאשר אמרנו ומה שנתקן בברכת מחיה לרמוז כי יום זה דוגמת יום תחיית המתים שעתיד הקב"ה להנכיר לחיים ולהקיצם מעפרם ולחדשם כבתחילה כן אנו שואלים מלפניו ואומרים שהרי אנו כמתים מפני חטאינו שיזכרנו לחיים ויחדשנו כבתחילה ונחיה לפניו ונדע כי נאמן אתה להחיות המתים עכ"ל · ובזה יובן ענין המדרש שהביא הטור א"ח כי תקפ"א ורוחצין ומסתפרי' ע"פ המדרש כו עד ואוכלים ושותי' ושמחים בר"ה לפי שיודעים שהקב"ה יעשה להם נס ע"כ · וק' איך אומר שיודעים שיעשה להם וכי הם יודעי' דעת עליון ועו' הלא אנו רואין בעינינו בכל שנה ושנה כמה נפשות מישראל שמתים · אלא הענין הוא סובב הכל על החיות הרוחני ומי שעושה תשובה הקב"ה עושה עמו נס · והקב"ה הוא היודע אם הוא לטובתו שיחיה עוד בעה"ז ויקנה שלימות אז הקב"ה כותבו לחיים ואם הוא ית' יודע שטוב מאוד לו זה המות אז יקר בעיניו המותה ומסלקו מהעולם לטובתו לבוא לחיים הנצחיים · באופן שהכל הוא חיי הנפש · זהו ענין הנס שאנחנו יודעים שהקב"ה עושה למהרהר תשובה כי מזכהו לחיי הנפש באיזה סיבה הגלויה לו ית' · ובזה יתבאר ענין המדרש אמר הקב"ה לאדם הראשון סימן אתה לבניך בשם שנכנסת לפני ברין ויצאת בדימוס (פי' ברחמים) כך עתידים ליכנס לפני ברין ביום הזה ויוצאים בדימוס ע"כ · וקשה איך אמר שיצא אדם בדימוס הלא נגזר עליו מיתה לו ולזרעו אחריו עד סוף כל הדורות עוד יש לדקדק מאחר שאדם הראשון עשה תשובה גמורה כמו שארז"ל בפ' עושין פסין אדם הראשון חסיד גדול היה כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית ק"ל שנה ופירש מן האשה ק"ל שנה והעלה זרזי תאינה על בשרו ק"ל שנה · כוונתם בזה כי בדבר אשר זרה תיקן חטא מכח הסתת אשתו ע"כ פירש מאשתו · וע"י תאנה חטא בא לתקן בזרזי תאנה בעסק ברכה (דף פ"ד ע"ב ודף פ"ה ע"א וע"ב) בהגה"ה וז"ל ואמר ר' יוחנן בפ"ק דר"ה גדולה תשובה שמקרעת גזר דינו של אדם וכו' א"ל רב פפא לאביי ודלמא קודם גזר דין א"ל ושב ורפא לו כתיב איזה דבר שצריך רפואה הוי אומר זה גזר דין כו' עד ואמר ר' יצחק יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין ע"כ · וכ"כ רבינו יונה בפ"ק דברכות (והובא זה לעיל בסימן נ"ד) שהתפילה מועלת אפי' לאחר גזר דין ע"ש · וכתב בעל העיקרים בפ' י"ח שמאמר ר' ז"ל התפלה מיעילה לפני גזר דין עכ"פ ואף לאחר גזר דין מועיל אם אין עמו שבועה וכן ארז"ל יפה צעקה לאדם בין קודם גזר דין בין לאחר גזר דין כמו שיראה זה מחזקיה שאחר שנאמר לו צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה נא' לו שמעתי את תפילתך וגומר הנני מוסיף על ימיך וזה היה לאחר גזר דין כמ"ש רז"ל בברכות וכן מצינו באחאב שלאחר שנגזרה גזירה לבא עליו רעה צם והתכסה בשק ונכנע לפני ה' נאמר לאליה יען כי נכנע אחאב מפני לא אביא הרעה בימיו וכו' הרק אך במשה לא הועילה תפילתו [illegible]

הגזירה

הנזירה שלא ליכנס לארץ ישראל לפי שנזר דין של משה היה נזר דין שיש עמו שבועה שנאמר לכן לא תביאו ונומר · וכן ארז"ל כי לכן לשון שבועה והוכיחו זה מלכן נשבעתי לבית עלי ולפיכך לא הועילה התפילה של מרע"ה וזהו ההבדל שיש בין יחיד לצבור שהיחיד אין גזר דין נקרע כשיש עמו שבועה ושל צבור הוא נקרע ומתבטל ע"י התפילה עכ"ל · והפייטן יסד כבה בנתנה תוקף ותשובה וכו' מעבירין את רוע הגזירה ·

א"כ יש להקשות מאחר שעשה תשובה גמורה מה הגיע לו שלא קבלו השי' להחזירו לעטרה הראשונה לחיות חי לעול' ולהפיר ממנו המות · וקודם שאבוא אל היתר ספק זה אקדים הקדמה אחת ידוע כי הש"י הוא שלם מסולק מכל החסרונו' ע"כ מדרכו הוא להמציא פעולות שלימות באופן שאפשר להן להיות · ועיקר השלימות מהנבראים היא להשיג הבורא ית' ע"כ כל העולם משמים וארץ ומה שביניהם לא נבראו רק כלים והכנ' לאדם כדי שתשיג נפשו הנצחיות · ואלו היה הש"י עושה את האדם באופן שלא ישיג את הנצחיו' היה כביכול חסרון בחקו להיות נמשך ממנו פעולה הסירה והנה מתחילה ברא את האדם ישר שכלי פשוט כמו מל' אך להיות חי לעולם להשיג הנצחיות כי לא היה לו לאדם שום .ונע' מלהשיג ואחר שחטא ונגש' חומרו חומר גס ונתגשם מזוהמת הנחש בתעבה ונמצא שהיה חומרו מסך מבדיל מלהשיג הנצחיות ולא יכול להם כי אם אחר הפרד הנשמה מהגוף ואז יבא האדם אל שלימותו כמ"ש הכתוב כי לא יראני האדם וחי והוא ראו' השכל ע"ר ולבי ראה הרבה חכמה · ויפה פירש החכם מהר"ר אליעזר אשכנזי ז"ל בספר מעשי ה' על פסוק כיום אכלך ממנו מות תמות שלא ח"ו דרך עונש אמר כן אבל ארבה דרך חסד ורחמים אמר לו כן כי ביום אכלך תצטרך להמית כדי לבא אל תכליתך כי כשתאכל תתגשם בעבה החומר באופן שיהיה מסך מבדיל בינך ובין הבורא עד שתמות ותפרד הנשמה מהגוף לעלות אל מקום מהצבה להנות מזיו השכינה · מצורף לזה מ"ש הבחיי בפ' כי תשא על פסוק הראני נא את כבודך וז"ל ויש לדקדק אם היה זה מן הנמנע שיראה האדם בכבוד בעודו בחומר איך חושב להשיגו אבל משה הגדול בנבוא מפני שכבר התיש ונתדלדל חומרו בארבעי' יום שהתענה חשב בעצמו שלא יפסיד חומר השנתו אלא שיהיה כמי שאינו ושישיג עתה מה שישיג אחר הפרדו מן החומר והשיב לו הש"י כי לא יראני האדם וחי כלומר אדם שהוא מחובר מגוף ונפש א"א שישיג זה בעודו בחומר אלא אחר הפרד וכו' ·

ועפ"ז הדברים האלה מתורצת הקושיא שהקשיתי מאחר שעשה אדם הראשון תשובה גמורה למה לא נקרע נזר דינו שנגזר עליו שימות כי מאחר שנתגשם בעטיו של נחש אז היה מן הנמנע מצד הטבע מכח מכך חמרו להשיג הנצחיות כמו שהיה בכחו להשינו קודם החטא · כי החומר הוא מסך מבדיל בינו ובין ההשגה כדלעי' ע"כ היה מטובו ית' שימות האדם כדי שיהיה לו תקנה להשיג הנצחיות במותו וכמו שהשיב הש"י למרע"ה כי לא יראני האדם וחי רק אחר הפרד החומר מהנפש כדלעי' בשם הבחיי וא"כ לפ"ז טוב היה מותו מחיו וק"ל ·

ואומר אני שעל הדברים האלה ירמוז הכתוב שאמר ויאמר ה' אלקים הן האדם היה כאחד ממנו לדעת טוב ורע ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם דלפי פשט הפסוק קש' ויהיה · הקנאת ה' תעשה זאת לומר וחי לעולם כי הוא ית' לא יחסר ולא יעדיף הן יהיה הן לא יהיה : והנה הרב רבינו בחיי פי' וז"ל ועתה פן ישלח ידו כלו' כיון שחטא ונגזרתי עליו מיתה צריך אני למנוע ממנו עץ החיים כדי שלא תתבטל גזירתי עכ"ל · אבל קשה על דבריו הקושיא שהקשיתי לעי' שמאחר ששב בתשובה שלימה ראוי שיתבטל הנזירה · עוד יש להתעורר בכתוב הזה במ"ש הן האדם היה ונומר למה הוצרך הש' לומר זה מה שהיה כבר מה דאז"ל אזיל · עוד להתעורר באריכו' לשון הפסוק לדעת טוב ורע ועתה ונו' עוד יש להתעורר איך נקשר זה הפסוק עם מה שלמעלה ויעש אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור :

ע"כ נ"ל כוונת הפסוק ע"ד שכתבתי אחר שראה הש"י שמכתנות אור שהיה לו לאדם בתחילת הבריא' כדלעי' · נעשו עתה כתנות עור מסך מבדיל בינו להש"י בעטיו של נחש והש"י חפץ תמיד להטיב לו בפרט לאחר שעשה תשוב' גמורה · ע"כ אמר הש"י הן האדם היה כבר קודם שחטא כאחד ממנו כי כן היה תכלית בריאתו להשיג הנצחיות אין לו מונע בלל ועתה ירד ממעלתו ונתלבש בתאוותו ונכנס בגדר לדעת טוב ורע שהוא מצד השכל המעשי ולא בגדר המסך האמת ושקר שהוא מצד העיוני · ומאחר שנכנס בגדר זה נתלבש בלבוש החומר העכור שהוא המסך המבדיל וזה לא טוב ואמר ועתה פן ישלח ידו דרז"ל בב"ר אין ועתה אלא לשון תשובה שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך ונומר ולפי כוונתי יהיה זה מתוק מדבש אמר ועתה ר"ל שעשה תשובה לשאחר שעשה תשובה א"כ ראוי הוא להועילו שיבא אל התכלית · דבשלמ' אם לא היה עושה תשובה היה ראוי לימנע ממנו הטוב האמתי ולא היה ראוי לרחם עליו אבל עכשיו שעשה תשובה ראוי להועילו שיבא אל התכלית ובעודו בחיים היותו אי אפשר · כי לא יראני האדם וחי כדלעי' ע"כ יש לירא פן ישלח ידו ונו' וחי לעולם וזה יהיה לו רעה גמורה ע"כ שלחו מגן עדן לבלתי אכול מעץ החיים כדי שימות ויבא אל התכלית וק"ל · ע"כ בעמק ברכה ·

עוד יתבאר ענין זה לקמן בדרושים בארוכה בעזרת השי' · כתב מהר"ם קורדווירא בספר עבודת יום כיפורים בתיקון ב' בענין שבעת ימים קודם י"כ שהיו מפרישי' את הכ"ג מביתו וז"ל · אולם בטעם הנעל' כאשר נמנה שבעת ימים אלו שהם משלשה בתשרי עד תשעה בו שהוא ערב יום כפורים דהיינו כל מה שבין ר"ח לי"כ ונודע שמיום ר"ה שהוא א' בתשרי עד י"כ שהוא עשרה בו הם נקראים עשרת ימי התשובה והתשוב' היא הבינ' ועשר' ימים אלו הם עשרה ימים שבה עשר ספירות ודאי · ואולם מלת תשוב' נודע פירושה תשובת הדברים אל שרשם בסוד היובל · והענין כי השנה סודה הבינ' בלי ספק והימים החולפים בכל השנה הם קונים לה מציאות מה ימצא שהם בסוד היקף הימים העליונים וכפי פעולת האדם בימים ההם כן יפגים בימיו או ישלים במעשיו הטובים כאומר' בפסוק ביומו תתן שכרו דהדר אשכרו דיום ממש לגבי קיום עבודתו וחובתו המוטלת עליו · וזהו סוד השנה הלכודת בכל יום וזהו סוד ויקרבו ימי ישראל למות ויקרבו ימי דוד למות כפי המתבאר בזוהר · אמנם קודם בא יום העשור שבו תשובת הימים אל מקורם · נתן הקב"ה לישראל עשרה ימים אלו שהם של תשובה שמתגל' המקור שהיא הבינ' על הימים שהם הענפים להמשיך להם שפע רב ולתקן ע"י התשוב' כל פגם שפגם בימים הנז' שחלפו · וכאשר יכנסו אל מקורם יהיו מתוקנים על ידי תשובת כראוי · ולכן כ"ג שעקר הכפרה והסרת הפגם על ידו צריך שיהיו כל עשרת ימי' בתשובה ובכוון הלב ושלא לפנות אל עסקי החול ששם בתשוב' הוא סוד שבת הגדול ואין בו חול כלל ולכן המגלה השבת והטהרה והמגוה' אל כל הימים אשר חלפו בתאוות הזכן ראוי לו לכונן מחשבותיו ולטהרם · ולהיות ימיו ימי שבתו וכפרה וביטול החול · ואולם ב' ימים של ר"ה היו ימים טובים כנודע · לכן אחר שהוא נפנה לעסקיו אחר הימים טובים היו מפרישים אותו מהם · ואין ספק שכמו ששבעה ימי הסוכות להם י"ט כראשם יורה על קדושת כל השבעה · בעשרה ימים אלו ימים טובים קודם יורה על קדושתם ומזה גם בסופם נם כן יום נורא ואדיר · לכן היו מפרישין אותו מביתו ממלאכתו ומאשתו ומתאוותיו כדי שיתבונן בימים ההם שהם ימי עשור כולם וכדי להורות על מקורם שהוא יום הכפורים תשובה אימא עילאה יובל היה עסקו בכל הימים בעבודת יום הכפורים לגלות המקור על תשעה הימים ומזה ישא ק"ו האדם על עצמו שצריך לכונן דעתו בימים אלו לטהר כל דרכיו המקולקלים וצדקו דברי ה"ר יונה החסיד בספר שערי תשוב' וכ"ש ש"ץ שהוא עולה במקום כ"ג שצריך לדמות אליו בכל האפשר ולעסוק בכל יום קצת בעבודת

היום האדיר לגלותו על שאר הימים ועם כל זה היו שבעה ימים ימי הפדשתו כדי לגלות האדם על שבעה בניה כנודע וגם לזה יכוין דינ'י ובזה יישר לכת עכ"ל · **עוד** כתב בתיקון י"ו צריך בעשרת ימים שהם ימי תשוב כדפי' לכונן מחשבותיו ולתקן מעשיו ולטהר מעבדיו לפני קונו ולשוב בתשוב' לפניו על הכלל ועל הפרט קודם בא יום העשור וכדי שיהיו כל עשרת הימים ימי תשובה ייחו ם בשרשם כראוי ומה גם להתבודד שעות ידועות בכל יום ויום ובכלל לילה ולילה מעשרת ימים אלו כדי שיהיו כולם מיוחדים בתשוב' שהיא שורש כל הימים ולא יחטא בהם כדי שלא יפגום בעצם הימים עצמם חס ושלום ואף אם יזהר בדברי הסידורה כימים אלו דוקא נכון לעשות כן כדפי' המפרשים · אף אם לא ינהוג כן אחר כך בחסידות ההוא · ובלי ספק שהטעם לזה הוא שהוא א"ל חי מלך יושב על כסא רחמים ומתנהג בחסידות · וכן הבינה נקראת חסידה ברושים ביתה כדפי' בזוהר פרשת ויצא · ונודע כי כל עבירות שבין אדם למקום י"ה מכפר אמנם עבירות שבין אדם לחבירו אין י"ה מכפר עד שירצה את חבירו לכן צריך לפשפש בזה ולשוב לרצות את חבירו · והטעם לזה כי הנשמות מתראות לפניו ביום זה בסוד הבינה שהיא שורש אל הנשמות והנשמות הנכנעות בתשוב' הם המעוררות התשובה העליונה שכן דרך השרשים להפעל מענפיהם התחתונים · ועתה אם ימצא בינו לבין חבירו שנאה הרי הוא מפריד ומחלק השרש העליון ובמעט סכנים בו שנאה שהוא פירוד ואיך אפשר שישפע עליו אור התשובה והוא מפריד בו ח"ו · לכן אנשי מעשה שבדור התנאי' והאמוראים אף אם היו הם הנעלבין היו ממציאין עצמם לעולביהם כדי שיתרצו זה כרכוכה בגמרא והענין לזה כי סוד הנשמה הם ששים רבוא וכן הרוחות וכן הנפשות בסוד הבינ' והתפארת והמלכות·והו דור הולך ודור בא כו' ואין דור פחות מששים רבוא וכדי להמשיך האור העליון צריך שיהיו ס' רבוא לב אחד כדי שיתייחדו בשמא קדישא עילאה רברבא דלא שריא אלא באחדות השם בענין שהוא אחד ולכן צריך שיתייחדו למטה הלבבות ולמעלה הנפשות והרוחות והנשמות ואז ודאי שריא עלייהו שמא קדישא בסוד האחרות כאשר נבאר בס"ד ולכן צריך לתווך השלום ולהחזיק בו ולהתאחד בלב אחד כדי שימשיכו עליהם השם הנזכר · ונודע שעשרה ימים אלו הם שערי תשובה עשר ספירות שבבינה · ועם היות ששני ימי ר"ה הם מלכות בגבורה וגבור' במלכות כדפי' בזוהר פרשת פנחס בפסוק דבר יום ביומו עם כל זה לענין ימי תשוב' הם ימי הבינה שהאדם נכנס בה יום ביום ספירה אחת והם י' ימים י' ספירות · וכל יום מכוין שנכנס ספירה אחרת ונפתח עליו שער אחד מעשר שערי תשוב' עליונה · והאדם חשב כל השנה כלה וכל ימיו הם בתשובה ודאי שפותח שערי התשובה עליו' אמנם הימים האלו הם ימי התשובה ממש שהיא נפתחת · ולכן בהתבודד האדם כל יום ויום לעצמו יכוין אל הספירה ההיא שהיא חלק התשובה הנפתחת ועולה יום ביום אל התשובה במדרגותיה מסטה למעלה · יום אחד במלכות שני ביסוד ג' בהוד רביעי בנצח חמישי בתפארת ששי בגבורה שביעי בחסד שמיני בבינה תשיעי ערב יום הכפורים בחכמה עשירי י"ה עצמו עשירי שבו נדבקת הבינה בכתר וחכמה ומשם מלבנת עוונותם של ישראל בנקודה אחרונה סוד הלובן וזהו הכוונה בימים האלו ויעורר בהם תשובה לפתוח התשובה העליונה ויקשר בה התשובה התחתונה ויקשר ה' בה' עכ"ל · **וכבר** כתבתי לעיל בפרק בעשרה מאמרות במאמר השביעי התשובה השייכה לתיקון כל כפירה וספירה · ובזה יחשוב בכל יום ויום מי' ימי תשובה ויתקן:

נשלם פרק תורה אור

פרק דרך חיים תוכחת מוסר

בראש השנה אע"פ שנאמר עליו כי קדוש היום לאלהינו אל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם · מ"מ יראת ה' תהיה על פניך תמיד ויהיה ירא וחרד מאימת הדין · וכ"כ באגודה ז"ל אמנם האוכלים בר"ה לא יאכלו כל שבעם למען לא יקילו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם · ושמעתי שהגאון מהרש"ל ז"ל לא אכל דגים בר"ה כי הדגים היו המאכל החביב עליו על כן היה משבר תאוותו כדי להמשיך עליו המורא והקדושה:

לשון מהר"ר הירץ בסידור קבלה שלו אמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של איל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידתו של יצחק ומעלה אני עליכם כאלו עקדתם את עצמיכם ע"כ · בוודאי עקידה זו מראה לנו עקידת היצר הרע ידים ורגלים ועיניו ולבו לשמים עולם תמימה כאלו נתבטלו כל הרגשותיו ולא יהיה שום מחשבת פסול בלבו הן בינו ובין קונו או בינו ובין חבירו לא התקוע לכד כל השומע יצחק ליכוין עצמו כאלו עקוד ידיו ורגליו אסורות ויתחרט במעשה ידיו הן בגזל הן בשליחות יד שיש בו חסרון יד התורה הן ברגל אשר לו הלך בעצת רשעים ויהיו לבו ועיניו נשואות לשמים על שני סרסורי עבירה להשיב בתשובה כל מה שבלבו על רחימיה על אויביו ועל שונאיו וכל מה שראו עיניו ושלטו ברעה את הכל עשה יפה בעתו בקול שופר להריע על עצמו בהתעוררות רב עכ"ל · ולעיל מיניה כתב ג"כ שום שנאה לא יזכר ולא יפקד ובשעה הזאת צריכה להיותינו בני יעקב איש תם ולא כעשו עברתו שמורה נצח פן ח"ו שרו של עשו יחול וינצח ע"כ · ישוב מעבירות שבינו ובין קונו ומעבירות שבינו לחבירו ויפייסנו ואם חבירו חטא לו ימחול לו בלב שלם וכל זה קודם התחלה התקיעות:

וראיתי לאבא מורי ז"ל ה"ה בספר עמק ענייני התעוררות גדול הצריכות לבעלי תשוב' שידעום וסמכינהו אדיני שופר הנני אעתיק את כל דבריו עם ההגהות שלי ללמוד מזה כמה הלכות תשובה והתעוררות · (דף פ"ו ע"א וכייס דף נ"ם ע"ב)

ואלו הן דיני השופר השייכים לכוונתינו:

א שופר של ר"ה מצותו בשל איל וכפף ובדיעבד יוצא בשאר מינין ובפשוט · חוץ משל פרה שפסול בכל נוונא · וכן קרני רוב החיות שהם עצם אחד ואין להם מכפנים זכרות פסולים:

ב כל הקולות כשרים בשופר וכו':

ג אם ניקב וסתמו שלא במינו אף על פי שאינו מעכב את התקיעה לאחר סתימה שחזר קולו לכמות שהיה בתחילה פסול · ואם סתמו במינו וכו' כשר:

ד נסדק לארכו פסול י"א אפילו בכל שהוא פסול:

ה נסדק לרחבו במיעוטו כשר וכו':

ו דבק שברי שופרות זה עם זה ועשה מהן שופר אחד מהן פסול:

ז הפכו ותקע בו לא יצא בין הופכו כדרך שהופכין החלוק שהחזיר פנימי לחיצון והחיצון לפנימי · בין שהניחו כמו שהיה אלא שהרחיב את הקצר · וקיצר את הרחב:

ח היה ארוך וקצרו אם נשאר בו שיעור תקיעה כשר:

ט צפהו זהב במקום הנחת פה פסול:

י המציירים בשופר צורות במיני צבעונים כדי לנאותו לא יפה הם עושים:

יא שיעור שופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן:

אלו הן מן החלפות ר"ל הלכות שופר אשר ראיתי לזכור הנה אחת לאחת למצוא חשבון אחד עשר · ומתוכן נלמור אחד עשר כללי דרכי תשובה שירבק בה בעל התשובה · כי כל אחד מהדינים הנזכרים רומז על כלל דרך אחד של תשוב' כאשר אבאר כמ"ד ערבים על שומעיהם אזן שומעת תוכחת מוסר · הלא המה (ר"ל אלו הא כללי דרכי תשובה היוצאים מאלו הא דינים כדלקמן בפנים) יהיו מונחים כרמות יתידות ועמודים סוגים עליונים אשר עליהם יסמכו כל שאר פרטי התשובה כי פרטיהן ודאי עצמו מספר · ולא יכילם ספר · כי אין מספר · וקודם שאבאר היאך יצאו מאלו הדינים הנזכרים כללי דרכי תשובה נקדים הצעורת ומדרגה יעויין האמת והאמונה :

ראשונה יש לדעת שיש חילוף כדריגות בין חחכמים והצדיקים בעה"ב · וראייה ממ"ש רז"ל (פ"ר"ע) נגד זקנים כבוד מלמד שכל אחד ואחד נותנים לו מדור לפי כבודו דיקא גמי דתנן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא משמע חלק לכל א' ואחד לפי כבודו ע"כ · ואמרו עוד רז"ל בפ' השואל כי הולך אדם אל בית עולמו אר' מלמד שכל צדיק וצדיק עושים מדור לפי כבודו משל למלך בשר ודם שנכנס הוא ועבדיו לעיר כשהם נכנסים כלם בשער א' נכנסים וכשהם לנים כל אחד ואחד נותנים לו מדור לפי כבודו ע"כ · וכן ממ"ש רז"ל (פ"ק דב"ב) הרוני לור אין כל בריה יכולה לעמוד בחיצתן וכו' · וממ"ש ז"ל (ר"פ א"ע במקום שב"ת עומרים אפילו צדיקים גמורים אין יכולי' לעמוד (כלומר מעלתו גדולה ממעלת הצדיק) למדנו גם כן שיש לכל אחד מעלה אצל הבורא יתברך זה למעלה מזה בעה"ב · עד"מ כדריגות האבות בפני עצמן · וכדריגת משה בפני עצמו ומדרגת אהרן בפני עצמו ושאר כל אדם כל אחד ואחד נותנים לו מדריגה לפי כבודו :

שנייה יש לדעת כי כמו שמדריגת חסוד בעה"ב היא יותר גדולה ויותר גבוה ממדריגת צדיק בעול' הבא כך מדריגת הבעל תשובה אח' · וזה נלמוד ממ"ש רז"ל (במסכת יומא בפ' יה"כ) ר' חמא בר חנינא רמי כתיב שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם (פרש"י כשתעשו תשובה מעלה אני עליכם כאלו תחלת חטא על ידי שגות ונערות) וכתיב ארפא משובותיכם (משמע מכאן ואילך כבע"מום שנתרפ' שמקצת שמו עליו) כאן מאהבה (השב מאהבה נעקר עונו מתחלת) כאן מיראה (ארפא) אמר רבי יורא בר אמי רמי כתיב שובו בנים וגומר (אלמא בעלי תשובה קרוים בנים) וכתיב כי אנכי בעלתי בכם (אלמא עבדים מקרי) ל"ק כאן מאהבה ומיראה · (וקורין בנים שובבים) כאן על ידי יסורין (שלא שבו עד שנתייסר ביסורין קרויין עבדים) ע"ש אמר ר"ל גדולה תשובה שזרונות נעשה להם כשגגות שנאמר שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול (פרש"י עונך יחשוב במכשול שהיא שגגה) איני והאמר ר"ל גדולה תשובה שזדונות נעשות להם כזכיות שנאמר ובשוב רשע מרשעתו ונומר ל"ק כאן מאהבה כאן מיראה ע"כ · הרי לך בהדיא שיש חלוקי מעלות בין בעלי תשובה עצמן כמ"ש כאן מאהבה כאן מיראה · ובודאי השב מאהבה מדרגתו גדולה בעה"ב מהשב מיראה · וה"ה אם שניהם שבים מיראה או שניהם שבים מאהבה נמצא גם כן שמעלת אחד גדול' בעה"ב ממעלת חבירו והוא שאחד מהם שב מעצמו והשני לא שב כ"א על ידי יסורים כנזכר כאן בגמרא · ואפילו שניהן שבים מעצמן או שניהם שבים ע"י יסורים רק שהאחד שב תכף שעשה החטא או לא שב מיד אחר החטא רק ששב הוא בעודו באבו ר"ל בבחרותו · והשני התמהמה עד זקנתו כשתשש כחו · גם נא נ"כ שמעלת האחד גדולה בעה"ב ממעלת חבירו כמו שיבא זה לקמן בסמוך בהצע' ג' :

שלישית יש לדעת מ"ש בעל מנורת המאור ב"א נר ה' חלק א' פ' ב' ז"ל כל זמן שיתחרט אדם מחטאיו ויעשה תשובה שלים תשובתו נרצית לפני הקב"ה ובלבד שיפטר מן העה"ז בתשובה שלימה אבל היא על שבעה מעלות זו גדול' מזו המעולה והטובה שבכולם היא על שבעה מעלות זו גדולה מזו והמעולה והטובה שבכולם היא התשובה הנעשית תכף למשובה והיא מקובלת מיד ועל תשובה כזאת אמר ר' אבהו בפרשת חלק ובפר' א"ע במקום שב"ת עומרים אפי' צדיקים גמורים אינן יכולין לעמוד וכו' עד וזאת היא התשובה הגדולה שבכל אלו הז' מעלות לפי שלא נתעכב בחטא · המעלה הב' מי שהוטבע בחטא ימים רבים או שנים אבל שב בימי בחרותו בעודנו בתוקפו ובגבורתו ונתחרט מאותו הדרך וכבש את יצרו ועשה תשובה שלימה עליו נאמר וזכור את בוראך בימי בחורותיך וגו' ר"ל בעוד שאתה בתקפך ורשאי לעשות עבירה כבראשונה ואינו עוזבה בסבת מונע אלא ביראת חטא ועל זה אמרו היכי דמי בעל תשובה כגון שבא עבירה לידו ופירש ממנה מחוי רב יודא באותו פרק ובאותו אשה · ובאותו מקום · ר"ל שהבחרות והאשה עומדים ואין דבר מונע · המעלה השלישית שעדיין הוא בימי בחרותו אבל אינה מזומנת לפניו העבירה כבראשונה או הוא בוש מבני אדם לרדוף אחר יצרו כבתחילה וסר מדרך זה מעט מעט גם זה תשובתו מקובלת אע"פ שנזדמן לו מונע כיון שהוא עדיין בבחרותו עליו נאמר והסירותי רמיו מפיו ושקוציו מבין שיניו וגם עליו נאמר אשרי איש ירא את ה' ודרשו עליו בפ"ק דע"ז אשרי איש ולא אשה אמר רב עמרם אמר רב אשרי שעשה תשובה כשהוא איש וכו' · עד המעלה הרביעית השב מאימת צרה או מאימת מוכיחין או מאימת גזירה כמו שמצינו באנשי נגוה וכו' · עד המעלה החמישית המתחרט מחטאיו אחר שבאו צרות רבות עליו ושב בתשובה וכו' הקב"ה ברוב חסדו על ברואיו מקבל אותה כדכתיב בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה ושבת עד ה' אלקיך וכו' · עד המעלה הששית היא בימי זקנתו כשאינו יכול ללכת בדרכי העבירות מפני חלישותו ואע"פ אם נתחרט עלה מה שעשה בבחרותו ושב בתשובה שלימה בכל לבו תשובתו מקובלת וע"ז נאמר תשב אנוש עד דבא ר"ל עד הזמן שאדם נדכא ונחלש אעפ"כ הוא אומר שובו בני אדם ועל דא גרסינן בסוף פ"ק דקידושין ואפי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו רשעהו שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעתו וכו' · המעלה השביעית היא הפחותה שבכולן מי שלא נתחרט כל ימיו ועמד בפשעו אשר בו מת כראותו כי קרוב עתו למות ועל דא גרסינן באבות שוב יום אחד לפני מיתתך וכו' עד אמרו ואע"פי שהתשובות האלו הם חלוקות מקובלת הם לכל אחד ואחד כפי מעלתו בקדימה ואיחור · אבל העומד ברשעו אפי' ביום המיתה ונפטר בלא תשובה זהו אפיקורס גמור ואינו מאמין ביום הדין ומשחית גופו ונפשו להכעיס ונדון בגיהנם לדורי דורות וע"כ הזהיר שלמה בחכמתו ואמר כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה אשר אתה הולך שמה ר"ל כל אשר תמצא לעשות בעה"ז עשה כל"ומר שתשוב בתשובה בכל זמן שתוכל להקדים יותר והטוב שבהם כשתעמוד בכחך כי אחר שיפט' אין תשובה ותקנה בשאול אם לא עשאה בחייו כמו שנ' בשאול מי יודה לך וכתיב במתי' חפשי ולזה רמזו במסכת אבו' התקן עצמך בפרוזדור וכו' עכ"ל לעניינו וקצרנו לשונו המצטרך אל כוונתינו דלגנו הבלתי מוכרח ·

וזה מבואר נ"כ במ"ש הסמ"ג במ"ע בהלכות תשובה סימן ט"ז עז"ל אעפ"י שחשב בזקנתו או מחליו שא"א לו לעשות מה שהיא עושה כבר בילדותו שאינה תשובה מעולה מ"מ מועלת לו ונקרא ב"ת ואפי' עבר כל ימי חייו ועשה תשובה ביום מיתתו תשובתו תשובה שנאמר עד אשר לא תחשך השמש שהוא יום המית' ואומר תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם ומה היא תשובת חולה שיגמור בפיו בלבו לשוב מחטאו ולא ישוב לזה החטא עו' לעולם · וכן הוא במיימוני בהלכות תשובה פ"ב ע"ש :

וקרוב לזה כתוב ג"כ בתשובת רבינו יונה שער א' וז"ל והנה מדריגות רבות לתשובה ולפי המדריגה יתקרב אדם אל הש"י ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה אך לא תטהר הנפ' טוהר שלם להיות העונות כלא היו אלא אחר שיטהר האדם את לבו כענין הבגד הצריך כבוס כי המעט מן הכבוס יועיל בו להעביר הגיעול ממנו אך לפי רוב הכבוס יתלבן · וכן כתיב הרב כבסני

ומעוני תטהרני · והכבוס מן העון כפי אשר תכבס את לבו וכו׳ עד ארז״ל אשרי איש וכו׳ ר״ל כי תשובת האדם המעולה בימי בחרותיו בעוד כחו עליו ויתגבר על יצרו אכן כל תשובה מועילה כמ״ש תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם ואח״ל עד דכדוכא של נפש עכ״ל :

רביעית יש לדעת כי ההכנעה היא מעיקרי התשובה ובהכנעה יתקרב האדם אל הש״י שנאמר ואל זה אביט אל עני ונכ׳ רוח ולפי שעיקר גדר התשובה היא בהכנעה ע״כ צותה התורה במצורע ולקח עץ ארז ושני תולעת ואזוב שישפיל גאותו כמו שפרש״י בתחלת פרשת מצורע ע״ש :

וכתב המיימוני בהלכות תשובה פ״ב והביאו התניא בסימן ע״ב ז״ל הב״ת דרכן להיות שפלים וענוים ביותר אם חרפו אותם הכסילי׳ במעשיהם הראשונים ואומרי׳ לו מתמול היית עושה כך וכך לא ירגיש להם אלא שומעים חרפתם ואינם משיבים ושמחים ויודעים שזה זכות להם וכו׳ עד ההכנעה והשפלות נאה לב״ת לפי שהחטא בא בסיבת גבהות הלב כמ״ש ורם לבבך ושכחת וכו׳ וצריך הב״ת שישפיל קומתו ואת רום עיניו וילך שחות עכ״ל :

חמישית יש לדעת שאין לך דבר שעומד בפני התשובה ואפי׳ עשה כל עבירות שבעולם יש להם תשובה שהרי אפי׳ מנשה שהעמיד צלם בהיכל ועשה כל עבירות שבעולם כשעשה תשובה קבלו הקב״ה וירבעם בן נבט שחטא והחטיא את הרבים אם היה רצה לשוב היה הקב״ה מקבלו כדאית׳ בפרק חלק שתפשו הקב״ה בבגדו ואמ״ל חזור בך ואני ואת ובן ישי נטייל בג״ע וכו׳ :

ואז״ל בהריא שובה ישראל עד ה׳ אלקיך אפי׳ היה כופר בעיקר · ותניא בפ״ק דראש השנה בית שמאי אומרים ג׳ כיתות ליום הדין כו׳ עד פושעי ישראל בגופן יורדין בגיהנם ונידונין בה י״ב חודש · לאחר י״ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפה וכו׳ עד אבל המינים והמוסרות וכו׳ יורדין לגיהנם ונידונין לדורי דורות גיהנם כלה והם אינן כלים עכ״ל הברייתא · וכתבו התוספות על זה וכל הני דשמעת׳ בדלא עשו תשובה · וכן פירשו התוספות בבבא מציעא בפרק הזהב בדבור המתחיל חוץ מג׳ שיורדין ואינן עולים ז״ל וכולהו כש״א עשו תשובה דתשובה מועלת לכל דבר ואיכא למ״ד דב״ת גדולים מאותן שהיו צדיקים מעולם עכ״ל התו׳ במקום הנזכר :

וכתב המיימוני בספר המדע בהלכות תשובה פ״ג והביאו התניא בסימן ע״ב ז״ל ואלו שאין להם חלק לעה״ב אלא נכרתין ונאבדין ונדונים על גודל רשעם לעד ולעולמי עולמים · המינין והאפיקורסי׳ והכופרים בתחיית המתים והכפורים בתורה וכו׳ וחשב שם עוד הרבה שאין להם חלק ע״ה וכתב לבסוף ז״ל בד״א שכל אחד מאלו אין להם חלה״ב כשמת בלא תשובה אבל אם שב מרשעו ומת והוא בעל תשובה הרי זה מבני עה״ב שאין לך דבר שעומד בפני התשובה ואפי׳ כפר בעיקר כל ימיו ובאחרונה שב יש לו חלעה״ב וכו׳ · האריך עוד בזה ולקצר אני צריך · וכבר ידוע שבני עלי חטאו בבזיון קדשים (כדאיתא דפ׳ במה מדליקין) והוא אחד מהדברים שאמרו עליהם חז״ל אעפ״י שיש בידו תורה ומ״ט אין להם חלעה״ב א״ה דרשו רז״ל (במסכת יבמות ופרק קמא דר״ה) על פסוק אם יכופר עון בית עלי בזבח ומנחה ונו׳ בזבח ומנח׳ אינו מתכפר אבל מתכפ׳ הוא בדברי תורה וכג״ח · הא קמן שהתשוב׳ מועלת על כל דבר פשע · ועל כל חטא ורשע : **והא** דאמרינן במסכת חגיגה (פרק אין דורשין) דיצאת בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר כו תשובתו בצרו · שידע את כבודו · ומכוין למרוד בו · וא״ת והלא מנשה משוסד להכעים היה ואפ״ה כשעשה תשובה קבלו הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בפרקי ר״א ר׳ יהושע אומר תדע לך כח התשובה בא וראה ממנשה בן חזקיה שעשה כל תועבות רעות שבעולם והרבה לעשות הרע בעיני ה׳ להכעיסו וכו׳ עד ובאו שרי גדודי אשור והורידו אותו בבלה וכו׳ ושם קרא לכל אלקים אחרים שובח להם ואין אחד מהם קורא אותו ולא עונה אותו ומצילו אמר אקרא לאלהי אבותי בכל לבי אולי יעשה ה׳ לי בכל נפלאותיו וכשקרא לאלקי אבותיו ונעתר לו ושמע תפלתו שנאמר ויתפלל אליו ויעתר לו וכו׳ עד באותה שעה עמדו מלאכי השרת וסתמו כל החלונות של מעלה ואמרו לפניו רבש״ע אדם שהעמיד צלם בהיכל אתה מקבל בתשובה וכו׳ א״ל אם איני מקבלו בתשובה הריני נועל דלת בפני כל ב״ת מה עשה הקב״ה התיר לו חתירה מתחת כסא כבודו ממקום שאין מלאך יכול לשלוט הה״ד ויתפלל אליו ויעתר וישמע תפילתו ותחנתו · א״ר לוי בערביא צווחין לחתירה עתירה עכ״ל · ול״ל דמשומר להכעיס דאחר ומשומר להכעיס דמנשה אינם נכנסים תחת סוג אחר רק זה על ב׳ בחינות דהנה היה יודע כבודו ר״ל הכיר האמת עם עצמו וידע בבירור שהוא ית׳ המלך הכבוד סלה ואין עוד לבדו ומכוין למרוד בו באמרו שמא ח״ו שתי רשויות יש בשמים · הרי העיד עדות שקר בעצמו ע״כ נטרד מן העולמות · משא״כ במנשה אע״פי שהיה משוקר להכעיס לא נאמר אצלו ידע כבודו וכו׳ והמשכיל יבין :

ועוד דאפילו אלישע אחר אם הפציר והרב׳ בתפלה והיה מסגף עצמו בסיגופי׳ גדולים וקשים כמו שעשה מנשה יכול להיות שהיה מקובל ברחמי׳ רבים (ע״ל בסימן נ״ב) ואע״פ ששמע מאחורי הפרגוד חוץ מאחר לא היה למנוע את עצמו מן הרחמים אף שידע כבודו ומרד בו · ודוגמא זו מצינו בר׳ אלעזר בן דורדיא (בפ״ק דע״ז) שאמרו עליו שלא הניח זונה שלא בא עליה פעם אחת שמע שיש זונה בכרכי הים ונוטלת כיס דינרין בשכרה נטל כיס דינרין והלך ועבר עליה שבע נהרות בשעת הרגל דבר׳ הפיח׳ אמר כשם שהפיחה זו אינה חוזרת כך אלעזר בן דורדיא אין מקבלין אותו בתשובה הלך וישב בין הרים וגבעות אמר הרים וגבעות בקשו עלי רחמים א״ל עד שאנו מבקשים עליך רחמים וכו׳ עד אמר חמה ולבנה בקשו עלי רחמים וכו׳ אמר כככבים ומזלות בקשו עלי רחמים וכו׳ עד אמר אין הדבר תלוי אלא בי הניח ראשו בין

כנ״ה

(אחר היה נ״ה בתחילת המחשבה ראיתי כן תמהתי על מ״ש כאן כפנים דאלישע אחר נטרד מטעם דיודע כבודו ומשא״כ במנשה אע״פ שהיה משומר להכעיס כו׳ דמה לי להכעיס ומה לי מכוון הלא דא ודא אחת היא ותועבת ה׳ גם שניהם כי מי שעושה להכעיס הוא גם כן מתכוין למרוד בו :

ואחר אשר התבוננתי אל הגולה הזאת הקרה ה׳ לפני טעם נכון ומספיק לע״ד והוא זה כי כבר ידוע שיש חילוק בין אמונה שהיא מצד הקבלה בלתי מוספת אבלו אלא כמשכה לו מצד קבלת אבותיו איש

עפי איש עד אדע״ה וזה חלק ההמוני׳ · ובין אמונה שהיא מוכתרת גם כן מצד הבנה שהשיגה אותו שכלו ביתר שאת על הקבלה וזה חלק יחידי הסגולה ככהנים תוך גינת ביתן המלך מלכו של עולם וכבר האריכו בזה המפרשי׳ והרא״ש ספר הככבד מוכת הלבבות לכך אינו דומה המורה כהם · אשר השיגם ידו אמונתו ומי שלא השיג רק שמאמין מצד הקבלה בקל יוכל להתפתות לעזוב אמונתו אף כשהוא צדיק וישר ואינו הולך אחר עצת יצה״ר כי אפשר שיפתוהו פתאים לומר כי אין ממש באמונה זו מ״ו והוא יהיה פתי להאמין ושנה אמונתו וכמו׳ אף שמטה לא הלך אחר היצר · עם א״כ אותו שהשיג בעצמו שאם יעזוב אמונה אין חקר לרעתו כי יודע רבונו ומכוון אמונת מסיכה״ר מפתיהו לילך אחר תאוותיו והוא יודע שעושה רעה וזה היה ענין אלישע אחר שנכנס לפרדס וידע וראה הכל בעין השכל יותר משאר · מוטלי׳ ואפ״ס המר ע״כ אין סהלוי שלא לקבל תשובתו משא״כ מנשה אם שלא שמאמין מ״מ קנת רפים בידו :

ולתוספות ביאור דבר זה הנני מביא לך מה שמצאתי כתוב בספר ראשית חכמה בסוף שער היראה על פסוק שאחר ישעיה הנביא ע״ס ותהי יראת׳ אותי מצות אנשים מלומדה ו״ל שם נראה שצריך האדם לחקור ולידע באמיתות למי הוא עובד ולמי הוא ירא בענין מה שנאמר בשיע״ה לשלמה בנו ע״ה דע את ה׳ אלקי אביך ועבדהו והטעם כי שעובד דרך מצות אנשים מלומדה פעם יעשה ופעם לא יעשה ואין לבו תקוע באמונה ואם יבא כותי או אחר כיוצא ויסתור לו אמונתו מכח ראיות וקושיות אפשר שיכנס אותו שעובד בידיעה לבו לא יכנס בשום פנים וכו׳ :

והנה אמת נכון הדבר ומכוון לכל מה שהסברתי לעיל איכה כניין זה ונזה שמים דבריו אותו שעובד בידיעה לבו לא יכנס בשום פנים הטעם הוא

כי

בין ברכיו ונעה בבכיה עד שיצאת נשמתו יצאה בת קול ואמר ר"א בן דורדיא מוזמן לחיי עה"ב עד כאן · ומסיק שם בגמרא בכיון ראביק לי' טובא במינות הוה · כן לא היה לו לאחר לייאש עצמו מן התשובה אף על פי שבת קול יצא והכריז חוץ מאחר היה לו לעשות את שלו אפילו היה מת מתוך התשוב' · וכן כתב בעל ראשית חכמ' בשער הקדושה בפ' י"ז ז"ל שם הכלל שאין לך דבר שלא יתוקן בתשובה ומה שפירשו בזוהר שאינו תלוי בתשובה הוא שתשובתו קשה ואף זה מכלל קושי התשוב' שמראין לו שאינו תלוי בתשובה ואין לך דבר שעומד בפני התשובה ואף אם שמעת שובו בנים שובבים חוץ מפלוני כענין אלישע אחר אל תחוש שהרי אלישע אחר סוף נתקבל אפילו לא שב כ"ש אם היה שב שהיה מועיל לו ויתר ויותר אלא שסגרו דלתי התשוב' בפניו והיה צריך להפציר עד שיפתח הפתח וזה מ"ש ז"ל כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה חוץ מצא בעל הבית דהיינו הקב"ה כל מה שיאמר לך עשה מהמצות עשה חוץ מצא שאם יאמר לך צא מביתי ואל תכנס כענין אלישע אחר אל תשמע לו אלא תכנס בתשובה כי זה חשקו של בעל הבית אלא שמטעה אותך עד כאן:

ששית יש לדעת שהתשובה המעולה הוא שיתקן החוטא אותה החטא עצמו שיעשה רצוני לומר בדבר אשר זדה עליו יתקן · עד"מ אם חטא בלשון הרע או בלשון שקר · אמת יהגה חכו · ופיו יפתח בחכמה ותורת חסד על לשונו · ואם חטא בהרהורים רעים יצפין ויהרהר אמרי תורת בלבו · ואם חטא בעינים רמות יהא דכא ושח עינים · ואם חטא בתאוות המלבוש ילבש שק ואפר וכן כל האיברים אשר חטא בהן ישתדל לקיים בהן המצוו' שכנגדן ולא יספיק עזיבת החטא בלבד רק שיעשה מעשים הפך עבירות שעשה וכן ארז"ל במדרש הצדיקים באותו דבר שחוטאים בו מתרצים · ואמרו עוד במדרש ויקרא רבה כי בתחבולות תעש' לך מלחמ' אם עשית חבילות חבילות עבירות וכו' עד עינים רמות והיו לטוטפו' בין עיניך · לשון שקר ולמדתם אותם את בניכם וכו' · וכן הרבה · והאריך בזה בעל ראשית חכמה בשער הקדושה פי"ז ע"ש · ועיין גם כן בספר הישר בזה הענין · וכבר זכרתי בסימן זה בכוונת התקיעות תשר"ת מאמר רז"ל בכיון שרא' אדם שנכנסה מיתה על ידו ישב בתענית ק"ל שנה · ופירש מן האשה ק"ל שנה וכו' · וכל זה כדי לתקן עצמו בדבר אשר זדה בו כי ע"י אשה חטא לכן פירש ממנה · וע"י תאנה חטא לכן בא לתקן כדלעיל והארכתי גם כן קצת בענין זה לקמן בסימן ס"ט בכוונת הארבע מינים בכוונה השנייה ע"ש · ויהיו לאחדים בידך:

שביעית יש לדעת שיעשה התשובה כהרגנה בענין שלא יקדים המאוח' · ולא יאחר המוקדם ע"ד משל אם הקדים הצום והתפיל' להשבת העושק והגזילה וכדומה לא יצא ידי חובות תשובה רק ישוב קודם הוידוי כדי שיתרצה בוידוי · וכן כתב בעל העקידה בשער צ"ז ע"ש · וה"ה שיקדים החרטה והתשובה קודם עסק התורה · אף על גב שהתשובה העיקרית הוא עסק התורה כי ע"כ נקרא התורה אור שהיא מאירת את האדם היאך יעשה תשובה כדי שיתכפרו לו עונותיו · אפ"ה צריך שיקדים לו החרטה והתשובה קודם עסק התורה · כמ"ש בעל ראשית חכמה בשער תשובה פ"ב בשם הזוהר וז"ל דלבתר דמתחרט מחובו ויעביד תשובה יתעסק באורייתא קודם החרטה והתשובה אין תורתו רצויה ומקובלת כאמרו ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי וכו' וכן כל אשר בו מום לא יקרב ואדם זה בצואת עונותיו מסריח היאך יתקרב לפני המלך אדרבה המלך יתרחק ולזה כיון החסיד ר' יודא בר אלעאי ע"ה באמרו אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו פי' שהעוסק בה נקי מחטא ועון שאז המלך משתעשע בו ובתורתו וזו היתה מעלת הראשונים שהיתה תורתן רצויה כ"כ שהיו פטורים אפי' מן התפלה מפני שהיתה התורה שלהם נקייה אבל מי שהוא מלא מסירחון צואת עונותיו אין תורתו נהרת לבוראו והטעם כי בעסק התורה האדם מושך השכינה עליו ובהיותו נקי מחטא מצא השכינה כסא ומושב שבו תשב ותנוח האדם היושב בכסא מתוקן כראוי שהכסא ההוא נחת רוח לו כן צריכה התורה נקייה כסא מתוקן למשוך השכינ' שתשרה בו אבל בהיות האדם מלוכלך בכתם עונותיו אין התורה שורה בו כי אין בו כסא לשרות לא התורה ולא השכינה כי כל חטא יהיה קוץ מכאיב וסילון ממאיר ליושב על הכסא ולכן קודם צריך שירחץ צואות עונותיו בתשובה כראוי ואח"כ יעסוק בתורה ויקח דמיון מהדין הפסוק בגמרא ובפוסקים כי במקום שיש ריח רע אסור לעסוק שם בתורה ובתפלה וצריך להרחיק ד' אמות ממקום שכלה הריח כן הדבר לעסוק בתורה וטומאת צואת עוונותיו עליו כי כל הקדושים העליונים מתרחקים והעונות נקראים צואה דכתיב אם רחץ ה' את צואת בנות ציון וכו':

שמינית יש לדעת מ"ש הרוקח בהלכות תשובה ד' מיני תשובה הם · והביאם הכל בו סי' ס"ז · וחד מנהון תשובת המשקל ופי' הוא תשובת המשקל שיש לו לשקול צערו כנגד הנאתו מי שחטא באשה במה נהנה בנשיקה ובשמושה ובהערא' כן יש לו להצטער בדאגת הלב ובתעניות עד כאן:

ונלע"ד שבכלל זה נ"כ שיהיה שוקל וחושב כמה פעמים שכב אצלה קודם התעוררותו על התשובה כי בוראי אינו דומה מי שחטא באשה פעם אחת למי שחטא בה הרבה פעמים · כי מי שחטא בה פעם אחת אם עשה התשובה כמו שכתב הרוקח דהיינו ד' ענייני תשובה תשובת הבאה תשובת הגדר תשובת המשקל תשובת הכתוב בצירוף פירושם הכתובים שם פעם אחת זמן הקצוב שם ונסלח לו · אבל מי שחטא בה כמה פעמים צריך לעשות התשובה הכתובה בה כמה פעמים שנה אחר שנה כחשבון הפעמים שחטא בה ושנהנה בה · דמסתמ' לא נזדככה הנפש ולא הרציתה עונה עד שיקיים תשובת המשקל בשלימות ·

ולא מיבעיא הבא על נשים הרבה קודם התשובה שחייב לעשות תשובה על כל אחת ואחת · שזה דין גמור הוא דהא אפי' עשאן שוגג ובהעלם אחת חייב חטאת על כל אחת ואחת אעפ"י שכלן משם אחד הואיל והם גופי' מחולקים חייב על כל אחת ואחת כמו שכתב הרמב"ם בספר תשיעי הוא ספר הקרבנות בהלכות שגגו' בפ' ה' · וז"ל שם הבא על עריות הרבה בהעלם אחד אעפ"י שכלן משם א' הואיל והן גופי' מחולקים חייב על כל אחת ואחת כיצד הרי שבעל ה' נשיו נדות או שבא על ה' אחיותיו או על ה' בנותיו בהעלם אחד חייב על כל גוף וגוף וכו':

ע"ש תכף האשה שתביאה עליה בהמות הרבה בהעלם אחד חייבת חטאת על כל בהמה ובהמה שהרי גופים מחולקים והרי זו כמו שנבעלת לאנשי' הרבה בהעלם אחד שהיא חייבת חטאת על כל איש ואיש · ע"ש האשה שהלך בעלה למדינ' הים ושמעה שמת בעלה או שבאו עדים שמת ונשאת בין ע"פ עצמה בין על פי בית דין ונודע שבעלה קיים חייבת קרבן אחד ואם נשאת לאנשים

כי האמת יעשה דרכו לכן נגזר כעלמא להפסיק האמת
אלישע אחר שהי' יודע האמת הברור בלבו שהוא י"ע
אחד יחיד והוא מולך על האמת שלא כדרך העולם אין
-וה כי אם רוע לב העיד שקר בעצמו ע"כ גדול עונו
מנשוא · **וזה** הדעת עניינו סוד דעת א"א ד[illegible]
זה בגלות קרחות בג"ס בפנים שאלישע הכיר האמת עם
עניינו וידע בבירור שהוא ית' המולך הכבוד סלה וכו' רק
שקלר קנת ובוך על המנין כמו שסיים דבריו והמשכיל
יבין ואין כל אדם משכיל להבין את זאת מתוך קיצור
לשון הכתוב בפנים ע"כ באתי אחריו וגלגלתי את דבריו
בענין שיהיה מובן לכל כוונת א"א אין כוס · **עוד**
אני אומר בתשובת שאלה זו מ"ו שלא יקבל הש"י תשובה
כי ודאי אלו היה אלישע עושה תשובה הגונה או היה
הש"י מקבלו בשתי ידים ומ"ש שובו בנים שובבי' חוץ מאחר
הענין כי הש"י לא מכין מאד הוא וחושב מחשבות לבלתי
ידח ממנו נדח · ע"כ הו' תובע נפש ומקדים לבני אדם
ומבקש שיעשו תשובה אבל אין כזה כיון שישע אחר אינו
הגון שהש"י יפציר בו ולהשיאו עצה · טובה שיעשה תשובה
רק אם יעשה מעצמו יעשה ולא שיפצירהו הש"י וזהו שובו
בנים שובבים אני פותח לכם שתעשו תשובה חוץ מאחר
וק"ל:

לאנשים הרבה או שונתה עם אנשים הרבה חייבת חטאת על כל איש ואיש מפני שהן גופי' מחולקים ואעפ"י שהכל בשגגה אחת. עכ"ל
וכן כתב הסמ"ג כמ"ע הלכות קרבן שגגות סימן רי"ג · (ואם זה נאמר גבי שוגג והוא לא ידע ואשם להביא חטאת על כל אחת ואחת
כ"ש אם יזיד איש לעשות תועבות הרבה עם נשים הרבה שצריך לעשות תשובה הכתובה ברוקח על כל אחת ואחת ואפילו מאה פעמים
עד תם המספר שחטא עמהם · ואפי' מת מתוך אותה התשובה כמו שמצינו ברבי אליעזר בן דרדיא כדלעי' בהציעת ר') אלא אפילו
חטא עם אשה אחת כמה פעמים אעפ"י ששם עבירה אחת היא והגופים אינם מחולקים דכוות' גבי שוגג אינו חייב אלא חטאת אחת · כמ"ש
הרמב"ם במקום הנזכר ז"ל הבא על ערוה אחת ביאות הרבה בהעלם אחר אעפ"י שהיה בין בעילה ובעילה ימים הרבה הואיל ולא נודע לו
בנתים והרי הוא גוף אחר הרי הכל שגגה אחת ואינו חייב אלא חטאת אחר כו' עכ"ל · א"ה גבי מזיד אם בא לעשות תשובה חייב לעשות
תשובה על כל אחת ואחת מכח תשובת המשקל שכתב הרוקח שצריך לשקול צערו כנגד הנאתו · ר"ל לפי ערך הנאתו שהיה נהנה באשה
בחיבוק ונישוק ותשמיש אם מעט ואם הרבה כן יעשה לו צער בגופו · וממילא שמעינן מזה אם בעל כמה בעילות עמה שצריך לשקול
צער התשובה כמספר הנאת הבעילו' שהיה נתנה ממנה · כך נ"ל מכך שיקול הדעת · ועוד דלא דמי מזיד לשוגג דלעיל שכתב
הרמב"ם הבא על ערוה אחת ביאות הרבה בהעלם אחר וכו' · הואיל ולא נודע לו בנתים וכו' · אינו חייב אלא חטאת אחד · דשוגג
בהעלמה תליא מילתא דונעלם כתיב · והא ראייה דאפי' אם היה שוגג והיה לו ידיעה בנתים היה חייב חטאת על כל אחת ואחת וזה
הזיד וידע קודם החטא ולאחר החטא ובשעת החטא בשכבו ובקומו עשותו המומת' ידע רבונו ומכוין לחנות מן האיסור · מים גנובים
ימתקו ונומר · ואפשר · דאפי' דין גמור הוא שחייב לעשות תשובה על כל שכיבה ושכיבה ששכב עמה הואיל ושנה בחטא במזיד ·
וכן הבנתי ממ"ש בתשוב' רבינו יונה שער א' ז"ל תדע כי השונה עבירה אחת עשר פעמים אעפ"י שנזהר מכל שאר העבירו' הנה הוא נחשב
כעובר על עבירות חלוקות וכן אמרו רז"ל כי אם יאמרו לנזיר אל תשתה והוא שותה לוקה באחרונה על כל אחר וכו' · אחר כתבנו
את כל הרשום בכתב אמת מצאנו מעיר לעזור ממ"ש המיימוני בספר קדושה הלכות איסורי ביאה פ"ג בהדיא כדברי ז"ל שם הבא על
ערוה מן העריות ביאות הרבה חייב כרת או מיתות בית דין על כל ביאה וביאה אעפ"י שאין בית דין יכולים להמית אלא מיתה אחת דהרי
הביאו' נחשבות לו כעבירות הרבה ע"כ · תא חזי מאן גברא רבה מסהיד עלי הרמב"ם ז"ל שכתב בהדיא מי ששנה בחטא אעפ"י ששם
עבירה אחת היא והגופי' אינם מחולקים א"ה אם היה אפשר להמית אותו בשתי מיתות היינו ממיתן באחרונה על כל ביאה וביאה אשר
חטא בה · אך הואיל והוא מת במיתה ראשונה למה לן לעשות לו מיתה שנייה הואיל וכבר מת גברא קטילא קטיל · מ"מ אם אין תשלום
דין למטה יש לו למעלה ונחשב לו כעבירות הרבה לענין עונש עה"ב ·

וממילא מרחייב כרת על כל ביאה וביאה כדלעי' · אם בא לצאת ידי שמים ולהנצל מעונש עה"ב פשיטא דצריך לעשות
תשובה על כל כרת וכרת בפני עצמה כי לא תנקה הנפש בסיגוף אחת ובלתי טהורה היא עד שיסגף עצמו בתשובה
הכתובה ברוקח סיגוף אחר סיגוף כמספר הכריתות שעבר בהן כדלעי' · ואז נסלח לו · והכרת הוא אף בלא עדי' והתראה כמ"ש הסמ"ג
בהדי' בהלכות אישות · ועוד נראה לע"ד יש ראייה לזה מתשובת ר' ווייל בסימן י"ב על ששאלוהו על אשה המנאפת תחת בעלה והשיב
שתשובתה קשה מאוד וגדול כים שברה מי ירפא לה הואיל ונשתרשה בחטא י"ח שבועו' אם באנו לדקדק אחריה לא תהא מספקת
לעשות תשובה שלימה על כל פשעי' אפי' לא עברה אלא חדא זימנא הוי דינא לקבל יסורים ואפשר שלא יהא לה כח לקבל יסורים קשין
ולשוב בתשובה שלימה כיון שהיא ילדה ורך בשנים האריך בזה קצת וכתב לבסוף וחזרתי על דברי הראשונים שאין אנו יכולין להכביד
עליה ביסורים כדינא מטעם הידועי' כי גדול עונה מנש א שתים רעות עשתה ונתה תחת בעלה בנירותיה ותולידה ממזר ואי לא נתה לא
פעם אחת וכו' והיה דינה לישב בקרח ושלג בכל יום ויום ובימית החמה לפני זבובים כו' כמ"ש רבי אליעזר בעל הרוקח ורבי יהודה החסיד
ועל ששימשה בנירותה היה לה להתענות לכל הפחות מ' יום אפי' לא עברה רק פעם אחת וכתב הרמב"ן הבא על הנידה צריך להתענו'
שס"ח ימים לבר שאר יסורים שכתבו ואם באנו לדון על כל עבירה ועבירה אין אנו מספיקים וכו' ע"כ ·

הרי לפנינו דס"ל נ"כ דמדינא הייתה חייבת לעשות תשובה על כל ביאה וביאה כדלעיל · רק שלא רצה להכביד עליה כיון
שהיא ילדה ורך בשנים לא יהא לה כח לקבל יסורים קשים הרבה פעמים (כ"כ נ"כ בר"ח בש"ה פ"ז בהבא דברי אלקים
מהר"ם קורדורא בענין עון הוצאות זר"ע לבטלה וכתב בסוף דבריו ז"ל וצריך להתמיד התשובה שנה אחר שנה ואל ישכח כמה פעמים
הכעים לבוראו כי כל עונותיו ספורים וכתובים ואם לאו הרי לילית מזומנת ליפרע ממנו סך עוונותיו מה שנתחמם בין ירכותיה שם יפול
ואין מקים עד יעכל כל הרע כי הקב"ה נותן כח ברשעי' לסבול פורענותם ועל כל חימום וחימום נפרעי' ממנו מחדש עכ"ל)

תשועית יש לדעת שאם לא חטא באשה כ"א פעם אחת וע"ז עשה תשובה שלימה בכל מיני עינויים וסיגופים הכתובים
בספר הרוקח ומזן שקצב הרוקח · ואחר זמן הקצוב חזר ועשה תשובה זו בעצמה דהיינו ד' מיני תשובות דלעי' בכל
תוקף וחוסר עינוי וסיגוף הכתובים בה · לא ניחא למרי' יתברך דעביד הכי מכמה טעמים · חדא כי אין נכון לעשות נפשו ולסגף גופו
שלא לצורך הואיל ובסיגוף הראשון נזדככה הנפש ונמחל לו על אותו עון מה לו לעשות עוד · ואמר בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על
הנפש ואז"ל (בפ"ק דתענית ובפ"ק דנזיר) וכי על איזה נפש חטא על שמנע עצמו מן היין והלא דברים ק"ו ומה זה שציער עצמו מן
היין צריך כפרה המצער עצמו מכל דבר ודבר עאכ"ו ע"כ ·

וכבר האריך בזה הרמב"ם ז"ל (בפ"ד מהקדמת פרקי אבות ובספר המדע בהלכות דעות פ"ג) וספר בגנות אותן אנשי' שצערו
עצמם בצום ובשאר עינוי נפש ללא צורך ע"ש ·

ובכלל מאשר חטא על הנפש הוא גם כן מי שציער עצמו בעינויי התשובה ללא צורך · כי לפעמים יש תשובה הקשה כמות · כגון
שצריך חכ"ת לישב בקרח או בשלג · ובימות החמה ישב לפני הזבובים או נמלים או לפני דבורים · כמו שנמצא כתוב
בספר הרוקח · ובשאר עינוי נפש הכתובים שם · וא"כ מה לו לצרה הזאת לסבול יסורין הקשין לו כמות ללא צורך הואיל וכבר עשה
מה שהיה לו לעשות ויעוכר שארו חנם אכזרי · כי בוראי התשובה שכתב בעל הרוקח לכל עון ולכל חטאת הם דברי קבלה שקולים
כנגד ד"ני ב"ד · וזהו תשובת הכתוב שהזכיר הרוקח במקומו ר"ל שיהא אדם עושה דין בעצמו ככל הכתוב בתורה שאם חטא בדבר
שחייבין עליו מלקות ילקה · ואם בדבר שחייבין עליו מיתה יסבול צער קשה כמיתה · וכן שאר תשובות שכתב שם לשאר עבירות הקל
לקלה והחמור לחמורה כמו שמפרש שם ואזיל · וכמו שמיתת ב"ד מכפרת (כמ"ש רז"ל במסכת סנהדרין) כן התשובה מכפרת
וכמו שבמיתת ב"ד בתרי קטלא לא קטלינן ליה כן בתשובה שהיא במקום מיתה עומדות בתרי תשובות שהם קשיא כמות כדלעיל לא
הואיל ועשה דין בעצמו יש לו כפרה מיד אחר שעשה תשובה הראשונה ואם כן תרתי ל"ל · הלא אמרו רבותינו ז"ל (משנה בפ' אלו
הן הלוקין) ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הו' כאחיך וכו' · **ועוד** כי מתוך שמענה נפשו בתעניות ובשאר סיגופים יחלש לבו
ויתערכב מוחו ויהיה הפסדו מרובה כי יבטל מן התורה · ואפילו כשנ' שלומד לא יכול לדקדק כראוי ולהבין הענינים לפי שאין
התורה אלא מתוך שמחה · וגם תפלתו לא תהיה רצויה כשיתפלל אותה מיוסר ומעונה כי אין להתפלל אלא מתוך שמחה כידוע

בפרט בדורות האלו אשר בני אדם חלשים בגופם מאד שאל יתענה אדם עינוי נפש פן יחלש ולא יוכל
לעשות עבודת השם יתברך בשלימות:

הבינה

הביטח נא וראה מה שכתבו חכמי התלמודיים (בפ' כל הבשר) וז"ל ת"ר כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון וכו' עד אר"א ב"ע מי שיש לו מנה יקח לפסו לטרא ירק וכו עד ואנן איכת מע"ש לע"ש אמר רב צריכין אנו לחוש לדברי זקן (פרש"י לחוש ולהתאפק במזונות קלים) אמר רבי יוחנן אבא (ר"י קרא לרב אבא) ממשפחת בריאי' הוה אבל כגון אנו מי ש"ש לו פרוטה בתוך כיסו ירצנה לחנוני · אמר רב נחמן כגון אנו לווין ואוכלין ופרש"י כגון אנו שאין אנו בריאים מי שאין לו אלא פרוטה יריצו וכו' ולא יסגף עצמו בעינוי ויצטרך לבריות יותר · אמר רב נחמן כגון אנו רב נחמן אחר דורו של רבי יוחנן היה ותמיד העולם היה משתנה והולך ולא היה ברי כאותן שבימי ר"י ולפיכך הוא אומר כגון אנו דאפילו אין לנו הפרוטה עלינו ללוות ולאכול ע"כ · ואם בימיהם היו חשו לחולשה ק"ו בזמנינו זה שראוי שניחוש על חולשתינו ועל התשוש כחינו כי מה אנו ומה כחינו לסבול יסורים מן הראוי · הלא אפי' בהיות ב"ד בירושלים בלשכת הגזית · והיו דנין דיני נפשות ומלקיות היו אומדים במלקיות כפי כח האיש הנלקה · וצ"רא דגופא הכתוב ברקה במקום מיתה או לפחות במקום מלקית עומד וכן יוסיף ונקלה אחיך לעיניך שייך גם כן כאן וק"ל · ועוד כפני תקנת השבים אין נכון לעשות כן כי כשיראו שהבעלי תשובה עושין תשובה וחוזרין ועושין אותה תשובה עצמה על חטא אחר כאשר היא כתובה ברוקח · וסברו שהרין נותן כן שהנפש החוטאת היא תמות ביסורים קשים כמות כל ימיו לעולם ומתוך כך יפרשו מלעשות תשובה · כי יכאב עליו בשרו ונפשו עליו תאבל לסבול ייסורי התשובה שהיא קשה כמות על עבירה אחת כמה וכמה פעמים בלי שיעור וקצבה · ומתוך כך רבים נמנעים מאליהם ונשארים בחטאם · ואם כן חטא הרבים תלוי בו · ומפני זה הטעם עצמו אמרו רבותינו ז"ל אם בא מלוה רבית לעשות תשובה ולהחזיר הר"בית אם רוב עסקו ומחייתו בריבית אין מקבלין ממנו כדי לפתוח לו דרך להתשובה · וכל המקבל ממנו אין רוח חכמים נוחה הימינו כדאיתא בפ' הגוזל · וכן הוא אומר לענין גולן שכתב בח"ה בסימן שס"ו וז"ל גולן מפורסם שעסקיו בכך ותשובתו קשה הבא לעשות תשובה מעצמו אם אין הגזילה קיימת אין מקבלין ממנו כדי שלא ימנע מלעשות תשובה וכו' · והדומה לדומה כתב בח"ה בהקדמתו והכל בו (בסימן ס"ז) וז"ל ואל יחשב חשב בנפשו למה זה הבל אינע ולרע כחי אכלת כי איך תועיל תשובתי כנגד עונתי וכל מה שאוכל לעשות עוד איך יעמוד כנגד כובד העונות שעשיתי מי שלבו נקפו ואין תשובתו שלימה אומר כן אבל השבים בלב ותוהים על העונות הראשונים כבר הבטחנו השם יתברך על ידי יחזקאל הנביא כי פשעיהם לא יזכרו שנאמ' והרש"ע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה ושמר את כל חקותי ועשה משפט וצדקה חיה יחיה ולא ימות כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה ועוד כתיב פסוק מלא על הנבהלים אמור על ישראל כה אמרתם לאמר כי פשענו וחטאתנו אתנו אנחנו נמוקים ואיך נחיה עליהם חי אני נאם ה' כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה שובו שובו מדרכיכ' הרעים ולמה תמותו בית ישראל וכו' · ולשון במות המת יורה על שכבר מת ור"ל לא אחפוץ במיתת הנפש שמת כבר והוא נפש הרשע שאפילו בחייו נקרא מתים אבל כשישוב מדרכו וחיתה נפשו בגלל התשובה וכו' · ואף על גב דאין ענין זה עניינינו ממש מ"מ טעם אחד לשניהם כדי שלא יתייאשו מלשוב וק"ל · ועוד דאם החוטא עשה תשובה שלימה כאשר היא כתובה ברוקח ולזמן הקצוב שם · והוא חוזר ועושה אותה התשובה עצמה יותר מהקצוב כמה פעמים · מראה עצמו מקטני הבטחון כאלו איננו בוטח על גדולות סליחות השם יתברך שהוא נושא עון ועובר על פשע · והזכירו על זה האלמנה שפתי שקר · וזה הטעם עצמו מ"ש ראב"י (בפרק יה"כ) עבירות שהתודה עליהן ביה"כ זה אינו חוזר ומתודה עליהן ביה"כ אחר וכו' · כמו שנמצא זה בשערי תשובה של ר"י ע"ש · ורמיא להא מה שנמצא כתוב בליקוטי מהרי"ל על מ"ש ז"ל המסמה לחזור לתפילתו אחר שפסע אחוריו הג' פסיעות דומה לכלב ששב על קיאו ז"ל שם אמר מהרי"ל דנפל מחלוקת בין ההמון ליישב המשל הזה ונראה אליו ליישב מהא דאיתא בכמה דוכתי מי ששב מחטאו יהא נדמה עליו כאלו לא חטא מעולם ויהיה בטוח במחילה גמורה ולא יחשוב אולי לא נתכפרו עונותיו ויגמור בדעתו שלא לחזור לחטוא לעולם והשתא כשאדם סיים תפילתו ופסע אחוריו ישאר עומד שם וידמה אל לבו שתפילתו נתקבל ונתכפר ונפטר מכל וכל ואם חוזר מיד נראה כאלו ממהר לבקש ולהתפלל על שיחזור לחטוא עוד משל לכלב דכבר קץ ומאס במאכל שבסעיו עד שהקיאו ושוב חוזר עליהם ומתוקים לו כדבש ואוכלם עכ"ל:

שמיני מכל זה מי שעושה עבירה גדולה או קטנה ועשה תשובה גמורה כמו שהיא כתובה ברוקח ובשאר ספרים · מאז יהיה לבו נכון בטוח שכר ממנו חטאתו ועונו תכופר ולא יכנים ספק בלבו אולי לא נמחל העון · רק יחשוב בודאי נמחל לו בכח התשובה שעשה · ומה שנמצא כתוב במקצת ספרי המפרשים האחרונים ז"ל והבאתי בחיבורי הקטן אשר קראתיו ברית אברהם בפ"יב וז"ל שם ויראג תמיד אולי הוא מקצר בחובות התשובה בצער ובמרירות ובבכי ובצום וגם כי הרבה בכה יוחיל ויירא אולי לא כלה חקו וכדהוה ליה למעבר לא עבר כמ"ש רבינו יונה ז"ל בשערי תשובה ז"ל אשרי אדם מפחד תמיד אף על פי שהוא מודה ועוזב יש עליו לפחד תמיד אולי לא השלים חוק התשובה כי היא צריכה למדריגות רבות ויוסיף אומץ בכל יום להשיג המדריגות גם כי יפחד אולי יתחדש עליו יצרו וישמור ממנו בכל עת ויוסיף יראת ה' בנפשו תמיד ויתפלל תמיד אל ה' לעוזרו אל התשובה ומקשה לבו יפול ברעה האומר בלבו השלמתי חוק תשובתי ואיננו משתדל תמיד להשיג מדריגות התשובה ולהוסיף בנפשו יראה יענש ע"ז וכו' ע"כ לשונו שם · זה מיירי כשעשה תשובה לפי אומדנא כאשר יעריכנו לפי אומר דעתו ולא ידע בבירור אם כלה מלאכת התשובה כאשר היא כתובה בספרים או לא · אבל אם עשה התשובה הכתובה בספרים עד גמירא ובפרט בספר הרוקח כי כל דבריו דברי קבלה הם כנזכר ודאי יספיק פעם א' · ומ"ש דהע"ה וחטאתי נגדי תמיד ה"ק אני תמיד בחרטה על חטאתי זאת · וכן פי' הקמחי במקומו וזה ראוי שהב"ת יעלה החטא אל לבו תמיד ויודעו ומכירו כדי שלא ישוב עוד לחזור בו ולכיוצא בו · אבל לא לקבל צער ויסורין וסיגוף הגוף פעמיים ושלש אם לא שנה בחטא · או נוכל לומר מ"ש דהע"ה וחטאתי נגדי תמיד הוא אסור לעניין בושה שהיה מעלה על לבו אותה תמיד ומתבייש ממנה · וכשאדם מתבייש מחטאו אשר עשה לא ישוב עוד לחזור בו ולכיוצא בו · וכן אמר עזרא אלקי בושתי ונכלמתי להרים אלקי פני אליך וכו' · ומי האיש הב"ת הירא ורך הלבב מעבירות ותתפעם רוחו בקרבו על העבירות שעשה ואינו רוצה לעזוב התשובה כל ימיו לעולם לאהבת הש"י ע"כ ילך וישוב בתשובה בביתו בלב נשבר ונדכה במקום אין רואה ולא ימס את לבב העם שאר ב"ת בלבבו · דאם יעשה בפרהסיא תנעול הדלת בפני השבים מטעם דלעיל וק"ל:

עשירית יש לדעת אם עשה אדם חבילות עבירות קלות וחמורות ובא לעשות תשובה עליהן · והיה רוצה לעשות תשובה אחת על כולן כבחמורה שבהן · כמו מי שנתחייב ב' מיתות קלה וחמורה דקי"ל בפ' הנשרפים דנידון בחמורה שבהן · הב"ת אין נכון לעשות כן רק יעשה תשובה על כל אחת ואחת בפני עצמה ויש בזה כמה תועליות · הא' שיזכור כל הדברים שחטא בהם ויתודה על כלם כי הוידוי מעקרי הכפרה כדלקמיה · הב' כי בדבר עצמו אשר זדה עליו צריך לשוב כדלעיל בהצעה ו' · הג' כי צריך ליד ע במה שחטא עליהם כדי לעשות גדר להזהר מאותן דברים שנכשל בהן כי צריך האדם יותר שמירה מאותן עבירות שהורגל בהן שהיא קלה בעיניו לעבור וזהו תשובת הגדר שזכרתי לעיל בשם הרוקח · הד' שידע ויכיר גודל כל אחד מעונותיו ובאיזה עבירה יש מלקות או כרת או מיתה · וכשידע גודל החטא ימרר לבו בוידוי ויוסיף הכנעה · וכבר האריך בדברים כאלה החסיד רבינו יונה בשער תשובה קחם נא אליך · ענדם על לוח לבך · דברי מוסר והשכל ודרך חיים:

אחד עשר יש לדעת שצריך הב"ת לפשפש במעשיו ולשוב אפילו מספק עבירה · וכתב הכל בו בסי' ס"ט וכן כתב רבינו יונה

יונה סביב האלפסי פ"ק דברכות ע"ש) גבי בין השמשות של יום הכיפורים וז"ל ולדברי הכל בין השמשות הוא ספק וקבלה בידינו שעונש הספק גדול מעונש הודאי שכן מצינו שעל הודאי מביא אדם חטאת ואמרינן רמי חטאת דנקא כלו׳ אפי׳ לא היה לו לאדם דמי כשבה אז שעירה שיביא חטאת אלא דיקא ודי לו בכך פי׳ דנקא הוא מעה והוא שתות הדינר כדאמרינן ו׳ מעה כסף דינר ואם מביא אדם אשם על הספק כגון שהיו לפניו ב׳ חתיכות א׳ של שומן וא׳ של חלב ואכל אחת מהן ולא ידע איזה אכל צריך להביא אם שוה ב׳ סלעים ע"כ מ"ח מעין כי הסלע ד׳ דינרין והדינר ו׳ מעין נמצא שב׳ סלעים הן מ"ח מעין ועל הודאי די לו במעה אחת כלבד מערה צא ולמד עד היכן מגיע עונשו של ספק וטעמו של דבר למה החמירו על הספק יותר מן הודאי מפני שהודאי משים אדם אל לבו ודואג ומתחרט על מה שעשה וחוזר בתשובה ומבקש רחמים אבל על הספק עושה סברות ואומר אותה חתיכה שאכלתי של שומן היתה ולא ישית אל לבו בכך ולכך החמירו ז"ל על הספק וה"ה לכל ספ׳ שבעולם ומכאן אנו יכולים ללמוד לכל הספיקות שראוי לכל אדם לחיות חרד וירא להזהר מהם בכל יכלתו ולא יעשה דבר עד שיצא מכל חשש ויוציא כל ספק מלבו וכן אחז"ל הרחק מן הספ׳ ד"א כמו שעושי׳ הרבה מבני אדם שמכניסים עצמם לידי ספק ואין מקפידים בכך ע"כ · ובכלל זה ג"כ יש בני אדם שעושים הרבה עבירות ועשו להם כהיתר מתוך שהורגלו בהם בנעוריהם גם כי יזקינו לא יסורו מהם כי אינם מרגישים בדבר מכח ההרגל · וכמה בני אדם סבורין שאין אדם נקרא בעל תשובה אלא א"כ בא על אשת איש או על הנדה או יצא לתרבות רעה וכיוצא באלו מעבירות גדולות · אבל בשאר עבירות אין יודעין לשוב עליהם כי רוב העולם אינם נזהרים מדברים בטלים · או לילך בטל : ומלהסתכל בנשים · ומדבר עמהם שלא לצורך גם לא נזהרים להתפלל בכוונה · ומלדבר בב"ה · או להזכיר ש"ש לבטלה · או במקום שאינו טהור · או בידים שאינם נקיות · ומשחוק · ומקלות ראש · או לצער . והערמת רבית · לא חחסור לאינשי בלא דמי משמע להו אבל האמת אינו כן · ונבהות הלב · וביטול ת"ת כנגד כלם · כל אלו ודומיהם הם נחשבים בעיני קצת אנשים קלים כי לא הורגלו לקיים המצות מנעוריהם · ועשו כל ימיהם עבירות ומתוך ההרגל הם קלים בעיניהם לעשותם · וארז"ל (בב"מ) הכל יורדים לגיהנם ועולים חוץ מאלו שיורדין ואינו עולים ואלו הם המכנה שם רע לחברו והמלבין וכו׳ · והבא על א"א היינו מכנה היינו מלבין לא צריכא אע"ג דרש ביה כשמיה עכ"ל · הרי שהשוו חמכנה לבא על א"א שהוא מן העבירות החמורות שיהרג ואל יעבור · ואנו אין נזהרים בירה כל עיקר · ה׳ יכפר בעדינו · ע"כ צריך השב שידע מעשיו כלם ויהיו העבירות הקלות דומות בעיניו כחמורות · וישוב על כלם הן דאורייתא הן דרבנן · כי על כל מה שהזהירו רז"ל עליו הוא יותר חמור מד"ת · כי כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה כדאית (פ"ק דברכות) ע"כ בין יבין את אשר לפניו ויפשפש בפרטי מעשיו · ומה שנחשב בעיני קצת אנשים קלים יהיו נחשבי׳ לו חמורות מאוד · וז"ל בעל ראשית חכמה וצריך לעולם ליזהר מהקלות כי יצה"ר לא יכשיל לאדם בתחלה אלא בקלות עד שמהקלות יבא לחמורו׳ כמו שפי׳ רז"ל על פסוק הוי מושכי העון בחבלי שוא ז"ל א"ר יוסי יצה"ר בתחלה דומה לחוט ולבסוף דומה כעבותו׳ העגלה עכ"ל ·

ואם לא ידע ליזהר ילך אצל חכם וילמדנו סדר תשובה וטוב לו · וע"ז אמר שהמע"ה דרך אויל ישר בעיניו ושומע לעצה חכם ר"ל מי שישמע לעצת החכם חכם מפני שידענו הדרך שהוא ישר באמת לא אשר יחשבוהו הוא ישר כן פי׳ הרסב"ם ז"ל הפסוק בפ"ג מהקדמת מסכת אבות · וז"ל הרמב"ם בהלכות תשובה פ"ד ז"ל כ"ד דברי׳ מעכבי׳ התשובה וכו׳ · עד ומהן חמשה דברים העושה אותן אין חזקתו לשוב מהן לפי שהן דברים קלים בעיני רוב האדם ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא · א׳ האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה שזה אבק גזל הוא והוא מדמה שלא חטא ויאמר כלום אכלתי אלא ברשותו כו׳ עד המתכבד בקלון חבירו אומר בלבו שאינו חטא לפי שאין חבירו עומד שם ולא הגיעו לו בושת ולא ביישו אלא ערך מעשיו הטובים וחכמתו למול מעש׳ חבירו או חכמתו כדי שיראה מכללו שהוא מכובד וחבירו בזוי והחושד בכשרים אומר בלבו שאינו חט׳ לפי שהוא אומר מה עשיתי לו וכי יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה והוא אינו יודע שזה עון שמשים אדם כשר ברעתו כבעל עבירות · ומהן ה׳ דברים העושה אותן ימשוך אחריהם תמיד וקשים הם לפרוש מהן לפיכך צריך אדם להזהר מהן שמא ידבק בהן והן כולן רעות רעו׳ עד מאוד ואלו הן רכילות ולה"ר ובעל חימה ובעל מחשבה רעה והמתחבר לרשע מפני שהוא לומד ממעשיו · ע"כ קיצר לשונו המצטרך לענייננו ·

זאת ועוד אחרת כי יש בני אדם שאינם חוששים ליזהר במצות עשה כמו במצוה לא תעשה ואם עברו על מ"ע אינם חרדים לעשות תשובה כמו שהם חרדים בעברם על מל"ת · וכזה טעו אותן האנשים החושבים כן ואתם חלין משוגתם · כמ"ש בעל ספר המוסר פ׳ ט"ו ז"ל שם · לעולם יזהר אדם במצות עשה כמו במצות ל"ת ואעפ׳ שעונש מצות ל"ת גדול כמו שמפורש במקרא ממנו במלקות ארבעים ממנו בכרת ממנו במיתה בידי שמים ממנו במיתת ב"ד ולא פי׳ עונש המבטל מצות עשה אלא בפסח ובמילה בלבד שעונשן בכרת ע"כ טעו מקצת בני אדם טעות גדול ונבערה דעתם ורפו ידיהם להחזיק במ"ע כמרומה בעיניה׳ כי המבטל מ"ע לא יקרנו עון בדבר אבל אם עשה תכתב לו בספר זכיותיו ואם נתרשל ממנה ובטלה לא הרויח ולא הפסיד וגרם להם המחשבה הרעה הזאת בטול המצות ואם יזדמן להם מצות בלי טורח יעשו אותם ואם תקשה בעיניהם יעזבנה בין מצד טורח גופו בעשייתה בין מצד חסרון כיס ואינו מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ואינו יודע כי גדול עונש מבטל מצות עשה מעונש העובר על מל"ת כי המבטל מצות עשה היא סבת התרשלותו ועצלותו בעשי"ת מעוט אמונה שבו ונמצא פורק מעליו עול שמים ומזלזל במצותיו ועונשו גדול אבל העובר על כל"ת אם התגבר עליו יצרו והשיאתו תאות העבירה ועבר אם יחזור בתשובה מוחלים לו אבל אם בטל מ"ע הוא הפסד שאין חלף והפרון שאינו מתמלא ואברה שאינו יכול להשיבה נמצא כי גדול עונש המבטל מ"ע מן העובר על מל"ת כי העולם הזה עולם המעשה והעולם הבא הוא עולם התגמול שנאמר כל אשר תמצא ידך לעשות בכחך עשה כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה ז"ל כל אשר תמצא ידך לעשות בעה"ז מן המצות עשה קודם שתפטר ממנו כי לאחר פטירתך לא תוכל למצוא אפי׳ מצות אחת ממה שאבדת בעה"ז וכו׳ ·

שנים עשר יש לדעת שאל יפרסם אדם חטאו שאין מפורסם שבין אדם למקום וכמ"ש רז"ל (בפ׳ יה"כ) אמר רב יורא רב רמי כתי׳ מכסה פשעיו לא יצליח וגו׳ וכתי׳ אשרי נשוי פשע כסוי חטאה ל"ק כאן בחטא מפורסם כאן בחטא שאינו מפורסם רב זוטרא בר טוביא אמר כאן בעבירות שבין אדם למקום כאן בעבירות שבין אדם לחבירו ופרש"י בחט׳ מפורס׳ טוב לו שיודה ויתבייש ולא יכפור בו · בחטא שאינו מפורסם לא יגלה חטאו וכבוד השם הוא שכל מה שאדם חוטא בפרהסי׳ מעוט כבוד שמים הוא עבירות שבין אדם לחבירו יגלה לרבים שיבקשו ממנו שימחול לו ע"כ ·

שלשה עשר יש לדעת אם ציער את חבירו אפי׳ בדברי׳ אפי׳ אם יתן לו מלא ביתו כסף וזהב אין לו מחילה עולמית עד שירצ׳ את חבירו ומוחל לו כדאמרינן במשנה (בפ׳ החובל) ז"ל אעפ׳ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו וכו׳ שם ת"ר כל אלו שאמרו דמי בשתו (פרש׳ כל אלו שאמרו סלע מנה ומאתים ור׳ מאות דמי בושת הם אבל צער שדואג על בושתו אינו נמחל לו) אבל צערו אפי׳ הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו וכו׳ · וז"ל רוקח בהלכות תשובה המצער את חבירו בין בדברים בין בממון בין בחבלה בין בהכאה בין באונאת דברים אין לו כפרה אם לא ירצה את חבירו ומוחל לו כדאמרינן (בפ׳ החובל)

ואפי׳ נתן לו כל מכון שבעול׳ אין נמחל לו עד שיבקש ממנו מחיל׳ א״ר יצחק חמקנים את חבירו אפי׳ בדברי׳ צריך לפייסו וירב׳ עליו ריעים

ואמרינן (פ״ב דיומא) את זו דרש ר״א מכל חטאתיכם לפני ה׳ ונוטר עבירות שבין אדם למקום יה״כ מכפר וכו׳ וז״ל הרמב״ם בהלכות תשובה פ״ב אין התשובה ויה״כ מכפרין אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון החובל את חבירו או המקלל את חבירו או גוזל לו וכיוצ׳ בהן אין נמחל לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו וירצהו אע״פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול לו ממנו שימחול לו ואפי׳ לא הקניט את חבירו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגוע בו עד שירצהו וכו׳ · וגרסינן בירושלמי (במסכת יומא) שהעולב עצמו ילך לפיים הנעלב ולא ע״י אמצעי וכו׳ · וז״ל מנורת המאור בנר ה׳ ח״ב פ״ר ואם החטא הוא בדברים שבגופו אעפ׳ שישלם לו כל חיובו צריך לבקש ממנו מחילה כדגרסינן במסכ׳ קמא פ׳ החובל אעפי׳ שהוא נותן לו כו׳ עד שיבקש ממנו מחילה וכו׳ עד ת״ר כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל דמי צערו אפי׳ נותן לו כל אילי נביות אינו נמחל לו עד שיבקש ממנו מחילה שנאמר ועתה השב את א״א כו׳:

למדנו מכל זה שהחטא שבינו לבין חבירו צריך לרצות את חבירו · ולא כמו שראיתי מקום שנהגו בעי״כ סמוך להתחל׳ ש״ץ כל נדרי הולכים האוהבים זה אצל זה בבה״ה לבקש מטו מחבירו · והוא לא שונא לו ולא מבקש רעתו · ויגיד עליו ריעו ויאמר לו כי לא ידע ממנו שום דבר רע מעולם כי אם טוב בהחלט · והנה אמת ושלום נפגשו ומוחלים זה לזה במקום שלא היו צריכין מחילת כי היה לכם שלם זה עם זה כל ימיהם לעולם · אבל השונאים זה את זה נשארים במקומן ואינם הולכים זה אצל זה על דבר אשר לא קדמו אותו חבירו לילך אצלו בראש ומי כהחכם יודע פשר דבר בין שני שונאים שהם חכמים בעיניהם וכל אחד חושב בדעתו שהוא צדיק בריבו · כל למד צדק מרב דבמקום גדולתו שם נראה גבורת ענותנותו ללכת אחרי האיש השכח ההוא להוצי׳ הדברים שיש עליו בלבו · אעפי׳ שהטבח חטא לו כמו שפרש״י שם במקומו (בפ׳ · יה״כ) ק״ו לכל האדם אצל השוה לו · וכ״ש לגדול הימנו שילך אצלו לפייסו ויאחזנו ולא ירפנו · ובדברים ירצנו · עד שיאמר אני יענה ויאמר סלחתי · כפי כן לבי:

ארבע עשר יש לדעת כי בכל מקום אשר אזכור מלת שופר בענין אלו הדינים אשר הבאתי לעיל רצוני בזה בעל תשובה נקרא כן ונרמז הב״ת בשם שופר ע״ש שצריך הב״ת ליפות מעשיו ולשפרם · וכן איתא במדרש תקעו בחדש · חדשו מעשיכם · שופר שפרו מעשיכם וכו׳ ועוד כי שופר ר״ת שפל רוח וכן הוא בר״ח כן הוא צריך הב״ת להיות שפל רוח ולילך שחות כדלעיל בהצעה ד׳:

חמשה עשר יש לדעת כי כל מקום אשר אזכיר בדיני׳ האלו עקב או נסדק או נשבר הוא מורה על החטא · האיש אחד יחטא מפריד אלוף · ופורץ גדר · ושובר שבר ונאמר בתהלים אני שמרתי אורחות פריץ (במזמור י״ז) ופירש הרד״ק ז״ל מנעתי שלא ילך אדם באורחות פריץ ירשע · ובעל העקידה ז״ל המשיל ג״כ החטא לשבירה והוא מ״ש בפ׳ שופטי׳ (שער ס״ז) על שאמר רז״ל שאמרו בפרקי ר״א בר״ח אלול א״ל הקב״ה למשה עלה אלי ההרה שאז עלה לקבל הלוחות אחרונות וכו׳ ז״ל שם כי הנה כאשר עלה אז לתקן שבירת הלוחות הראשונות והיא כה שהפסידו מטהרת הנפשות שכן תארום החכמים הפילוסופים לוח מוכן לקבל הכתיבה וחכמים ז״ל שמוהו כתובה כתיבה טהורה וזכה כמ״ש אלקי נשמה שנתת בי טהורה כמו שכהבנו בשער ס״ח והאמת כי הנפשות לו הנה והלוחות מעשה אלהים הוא והמכתב מכתב אלהים חרות עליהם ואם העונות טמאום והעבירו כתיבתם ושברום יש להשתדל לפסול לוחות שניות ולכתוב בדברים אשר היו על הלוחות הראשונים והוא המחויב בכל ימות השנה ויותר מהכה בימי׳ הנועדי׳ שהם נזכרים ונעשים לזה לסבה חזקה מאוד וכו׳ · הרי לך בהריא שהמשיל העונות לשבירה ומכילא נשמע מזה שהסתימה היא תירה על התשובה · כי כתימתו זו היא תשובתו כמ״ש כ״ה על ויהפרו עלי תאנה מלת ויהפרו מלשון תפירה כלו׳ נתנו לב להתפור מה שקרעו · ובל״א אומרים ווע״ר ר״א הא״ט פ׳ל צ״ו ריסן דע״ר מוז פ׳ל פליק״ן · רוצים בזה מה שהרבה לפשוע צריך לעשות תשובה הרב״ה:

הששה עשר יש לדעת שצריך הב״ת אחר שעשה התשובה שישוב ג״כ אחרים לעבודת י״ת כמ״ש הכתוב התקוששו וקשו · ודהמע״ה אמר במזמור התשובה אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו · והנה אחזיר ההצעות בקצרה ומעט הערה ·

הא היא תודיע שיש חילוף מדריגות בין החכמים והצדיקים בעה״ב וכו׳ ·

הב היא תודיע שנמצא מדריגות ב״ת אחר יותר גדולה ויותר גבוה בעה״ב ממדריגות ב״ת אחר וכו׳ ·

הג היא תודיע שהתשובה היא על ז׳ מעלות · המעלה הטובה שבכל היא אותה שנעשית הכף למשובה וכו׳ עד מי שהוטבע בחט׳ ימים רבים וכו׳ ושב בהיותו בתקפו ובגבורתו וכבש את יצרו וכו׳ ובאותו פרק ובאותה אשה וכו׳ ר״ל שהבתרו׳ והאשה עומדין ואין דבר מונע אלא יראת חטא ועל תשובה כזאת ארז״ל במקום שבעלי תשובה עומדי׳ אפי׳ צדיקים גמורים אינן יכולים לעמוד וכו׳ עד והמעלה הפחותה שבכולם מי שלא שב עד קרוב עתו למות:

הד היא תודיע כי ההכנעה היא עיקר התשובה ויהיה שפל רוח בפני כל אדם ונפשו כעפר לכל תהיה וכו׳ ·

הה היא תודיע שאין לך דבר שעומד בפני התשובה אפי׳ עשה כל רעות בעולם ושב ורפא לו וכו׳ ·

הו היא תודיע שהחוטא צריך לתקן החטא עצמה אשר בדבר אשר זרה בה יתקן וכו׳ ·

הז היא תודיע שיעשה התשובה כסדר בענין שלא יקדים המאוחר ולא יאחר המוקד׳ וכו׳ ·

הח היא תודיע שנכלל בתשובת המשקל כי מי שחטא באשה אחת הרבה פעמים יעשה התשובה הכתובה ברוקח כמו הרבה פעמי׳ אשר חטא בה · וכ״ש אם יחטא עם הרבה שצריך לעשות תשובה הרבה לפי רוב הנשים ורוב הבאות תרבה התשובה ·

הט היא תודיע שאם לא חטא עם אשה כ״א פעם אחת לא יעשה תשובה כ״א פ״א ולא יסגף גופו יותר מזמן הקצוב ברוקח וכו׳ ומ״ש דהע״ה וחטאתי נגדי תמיד יתרץ שם ·

הי היא תודיע אם עשה אדם עבירות רבות קלות וחמורות יעשה תשובה על כל אחד וא׳ בפני עצמה ולא יכללם יחד לעשו׳ תשוב׳ על החמורה שבכולם וכו׳ ·

היא היא תודיע שיעשה תשובה אפי׳ על ספק איסור וכו׳ ועונש הספק מרובה משל ודאי כו׳ ·

היב היא תודיע שאל יפרכם אדם חטאו שבינו למקום וכו׳ ·

הי״ג היא תודיע שאם ציער אדם את חבירו אפי׳ בדברים אין לו מחילה עולמית עד שירצה את חבירו וכו׳ ·

היד היא תודיע שבכל מקום שמוזכר שופר באלו הדינים הנזכרים בזה ר״ל הב״ת נקרא כך ·

הטו היא תודיע שבכל מקום שנזכר באלו הדינים ניקב או נסתם או נשבר הוא מורה על החטא גדול כים שברו · והסתימה מורה על התשובה וכו׳ ·

הטז היא תודיע שצריך הב״ת אחר שעשה תשובה שישוב לאחרים לעבודת הש״י ·

והנה בזה נשלמו הט"ו הצעות במספרן כמשפטן · ובהסכמה מ"ש חז"ל בעלי התלמוד כי לא ימשך מהם רק טוב · ועתה אחר זכרי אלו הצעות: קצרות וארוכות · נבא אל הביאור · בעזרת יוצר אור · **ואשיב** ידי על הדינים הנזכרים לעיל בסמוך כי גם את זה לעמת זה (ר"ל ההצעות ודיני שופר הנזכרים) עשיתי בס"ד לפרשם (ר"ל דיני שופר הנזכרים) ע"ד כוונת ההצעות הנזכרים בסמוך · כלל הכוונה אחת היא מורה חטאים בדרך · לפי ערך ההצעות הנזכרים בקוצר ובאורך ·

הדין הא' שופר של ר"ה מצותו בשל איל

וכו' לפי הנזכר בהצעה י"ד שנקרא שופר בעל תשובה מכח ב' טעמים הנזכרים שם · נלע"ד כוונת רז"ל במ"ש כאן שיפר של ר"ה (וקוריהו שופר של ר"ה כי הוא זמן פומני השנה לחפש מעשיו ולשוב אלה' לפי שקדמה התשובה בר"ה לאדם הראשון כדלעיל בפנים ועו' כי ר"ה הוא התחלת עשרת ימי תשוב' ע"כ יאות להמשיל הב"ת לשיפר של ר"ה) מצותו בשל איל ר"ל שעיקר מצוה של ב"ת כשישוב מדרכו הרעה שישוב בימי בחרותו בעורנו בתקפו וגבורתו ואיל הנזכר כאן מלשון איל המכנת ומלשון ואת אילי הארץ לקח · ומלשון יש לאל ידי שפי' כלם הוא כח וגבורה · ורומז על גבורת הבחרות · וגם על גבורת עבירה ר"ל שאותה העבירה שנכשל בה כבר הב"ת היא מזומנת מלפניו והתאוה בת תאוה ואפשר בידו לעשותה כבראשונה והו' גבור לכבוש את יצרו ופירש ממנה מפני התשובה לא מכשלון כח · כבחו מאו כן כחו עתה לעשותה · וזהו נקרא ב"ת גמור כמ"ש רז"ל (בפ' בתרא דיומא) ה"ד ב"ת כגון שבא לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושנייה ופירש הימנה מחוי רב יורא באותו פרק (זהו גבורות הבחרות) ובאותו אשה ובאותו מקום (זהו גבורת עבירה) ע"כ רצונם בזה שהבחרות והאשה עומדין ואין דבר מונע כמו שמוזכר בהצעה ג' וכן פרש"י התם וז"ל כתוך שרומה הכל מכל וכל כבר יצרו מתגבר עליו ואומר לו ראה פלונית אותו פרק הוא קום עשה מה שעשית כבר ע"כ ·

ונלעד דלזה כוונו במה שדרשו על פסוק אשרי איש ירא ה' והקשו ע"ז (פ"ק דע"ז) והובא לעיל בהצעה ג' איש ולא אשה אמר רב עמרם אשרי מי שעשה תשובה כשהוא איש ריב"ל אומר אשרי שמתגבר על יצרו כאיש · ופרש"י כשהוא איש כשהוא בחור בכחו כלומר ממהר להכיר את בוראו קודם ימי הזקנה כאיש גבור ע"כ · ואפשר דריב"ל לא בא לחלוק על רב אלא לפרש דברי רב בא · ואמר מ"ש רב אשרי שעש' תשובה כשהוא איש · שהמובן ממנו כשהוא בחור בכחו · לא אמר על כח גבורת בחרות לבד אלא אמר נ"כ על כח גבורת כבישת יצרו שהעבירה מזומנת לפניו כאשר היתה בתחל' ואינו בוש מפני אדם לרדוף אחר יצרו כבתחילתו והוא גבור כובש את יצרו מפני יראת חטאיו · וז"ש ריב"ל שמתגבר על יצרו וכו' על זה ראוי לומר עליו אשרי איש ונומר כי זהו ב"ת גמור · ורב שאמר כשהוא איש שרצונו בזה גבורות איש אמר חדא דאית ביה תרתי גבורת הבחרות · וגבורת כבישת יצרו באותה פרק ובאותה אשה וכו' כדלעי' · וזה כלו נרמז במלת איל שהוא לשון תוקף וגבורה · ותרווייהו איתנהו ביה גבורת איש מצד הבחרות וגבורת איש מצד העבירה עצמה באותה פרק ובאותה אשה וכו' (סברי שקולים הם יביאו שניהם הי מינייהו ספקת) ואמרו וכפוף רצונם בזה לפי דרכינו שצריך הב"ת שישפיל את עצמו ויהיה כפוף הלכוף כאגמון ראשו ונפשו כעפר לכל תהיה וזהו עיקר התשובה כדלעיל בהצעה ד' · ובאו רז"ל להודיע לנו כאן במ"ש שופר של ר"ה מצותו בשל איל · וכפוף שעיקר מצות התשובה המעולה אשר בה יגיע הב"ת (הנמשל לשופר) אל המדריגה העליונה לעה"ב הוא כשתהיה בשל איל וכפוף · ע"ד הנזכר בסמוך ·

וכשיעשה הב"ת התשובה ע"ז האופן יגיע אל מדריגה גדולה יקר הערך מאד שאפי' צדיקים גמורים אינם יכולין לעמוד בה כי רבה היא · כמו שנזכר בהצעה ג' וחולת זה לא יגיע הב"ת למדריגה גדולה כזו אלא למטה ממנו · וכבר מבואר בהצעה א' שמדרינו' עה"ב זו למעלה מזו ומבואר נ"כ בהצעה ב' שמדריגת ב"ת אחד היא יותר גדולה ויותר גבוה בעה"ב ממדריגת ב"ת אחר ·

וז"ש ובדיעבד כל השופרות כשרין בין פשוטים בין כפופים

פי' אפי' אינו של איל ואינו כפוף ור"ל באינו של איל לפי דרכינו כלו' אפי' מי שאינו שב בבחרותו כשהוא בתקפו ובגבורתו שהיא התשובה הסיגולה כדלעיל · רק המתין בתשובה עד לעת זקנתו בכלות כח גבורת הבחרות · וגם כח גבורת היצהר חלף והלך לו · ר"ל שאין אות' העבירה עצמה פרק ומקום ואשה מזומנת לפניו כבראשונה · ור"ל באינו כפוף כלומר וגם אינו נכנע כ"כ לכפוף כאגמון ראשו להיות נוטה עד קצה השפלות לגמרי כדלעי' בהצעה ד' רק הסיר מעליו הגאוה ורמות רוחא היתירה שהיתה בו מקודם לכן ושהביאו לידי חטא כמ"ש ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך · והוא עומר עתהבוזה על מיצוע הענוה ובא והתפלל ומתודה ותוהה על הראשונות ושומר ידו מעשות כל רע א"ה תשובתו תשובה ויש לו מדריגה מה בעה"ב וזו היא המדריגה הז' הנזכרת בהצעה ג' וז"ש ובדיעבד כל השופרות כשרין וק"ל · וזהו הנלע"ד כוונת שכיוונו רז"ל בדין איל וכפוף · לפי דרכינו נוסף על מ"ש ז"ל תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידה של יצחק ומעלה אני עליכם כאלו עקרתם עצמיכם לפני וכפוף כדי שיכפפו לבם לתפלה ·

ואמרו חוץ משל פרה שפסול בכל גונא

ופירושו אם הוא משל פרה אפי' בדיעבד פסול · רמזו ה"ל כאן לפי דרכינו · על אותן האנשים הרומים לפרה ארוסה תמימה בארמות החטא · ואם יאדימו כתולע מחמת עבירות גם עד זקנה ושיבה אינן חוזרין בתשובה ולמה אינן חוזרין בתשובה מפני גיוה ורמות רוחא שיש בהם כי כל גיא יגשא מלעשות תשובה כי התשובה תלויה בהכנעה כנזכר בהצעה ד' ונאמר אצל אחאב הראית כי נכנע אחאב מלפני ונומר ·

וז"ש (ראין שמו בלשון הקדש שופר אלא קרן) כשכבר ידעת כי לשון קרן הוא שררה כמו רמה קרני וירם קרן משיחו · קרן ישועה ור"ל שאינו עוזב הגאוה והשררה ע"כ אינו נותן לבו לשוב כמש"ה ורם לבבך ושכחת את ה' אלהיך ונומר ע"כ היא פסול אפי' בדיעבד אם הוא קרן הגאוה · כי הגאוה אינו מניחו לשוב כדלעיל והן אותן שאחז"ל (בפ' עושין פסין) רשעים אפי' על פתחי של גיהנם אינן חוזרין ובחטאם מתו מכח קרני גאותם ·

ואמרו וכן קרני רוב החיות ר"ל חיות רעות טורפות והן הרשעים שרומזין לחיה שביער כדאית' בפ' הפועלי' ·

מפני שהם עצם אחר ר"ל שאין להם לב בשר כ"א לב אבן ועצם ומקשין לבם מלעשות תשובה כל ימיהם לעולם עד שמתו בחטא'

וז"ש ואין להם מבפנים זכרות ר"ל שאין זוכרים בפנימיות לבם יום המיתה ואין חרדין ממנו ואין עצבין עליו · כמו שדרז"ל (במסכת שבת) על פסוק כי אין חרצבות למותם אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שאין חרדים ועצבים מיום המיתה אלא שלבם בריא להם כאולם וכו' · ע"כ הם פסולים לגמרי בעה"ב (כמו ששופר זה פסול אפי' בדיעבד) והם האפקורס שאין מאמין ביום הדין ומשחית גופו ונפשו להכעיס ונדון בגיהנם לדורי דורות כמו שנזכר זה בסוף הצעה ג' ·

ב כל הקולות כשרין בשופר

אל תקרי קולות · אלא קילות כלומר אפי' היקל בכל התורה כולה אל יתשוב ברעתו חוטא אני ועונות רבות עשיתי ומה יועיל לי עשיית המצות אלא אם עשה עבירות הרבה יעשה מצות הרבה שנאמר כי בתחבולו' תעשה לך מלחמה ודרשו ח"ל ע"ז אם עשה חבילות של עבירות יעשה כנגדן חבילות

חבילות של מצות · כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה כמבואר בהצעה ה׳ באריכת קצת:

ג אם ניקב וסתמו שלא במינו אע״פ שאינו מעכב את התקיעה לאחר סתימה שהחזיר קולו לכמות שהוא והיה בתחילה פסול · כבר נזכר בהצעה ט״ו כי בכל מקום שנזכר בענין זה שבירה או נקיבה לפי דרכינו הוא רומז על החטא · והסתימה רומזת על התשובה · ומבואר ג״כ בהצעה ו׳ שהתשובה צריכה להיות ממין החטא אשר זדה בו יתוקן וכו׳ · וע״ז אמר כאן אם ניקב ר״ל שהיה נוקב חור בדלותו מהמצוה ובקלותו בעבירה · וסתמו בתשובה · שלא במינו ר״ל שהיתה חתימת עבירה בתשובה שלא במין החטא · כגון עד״מ אם חטא באכילות אסורות והוא שב בתפלה וצדקה · או אם גזל וחמס והוא יושב בתענית · אותה תשובה וכל כה״ג היא פסולה ·

אע״פ שאינו מעכב את התקיעה לאחר סתימה) וכו׳ ר״ל שעשה תשובה בעינוי נפש וצערא דגופא ועושה צדקה בכל עת וגם הוא סור מרע ועוזב החטא:

וז״ש שהחזיר קולו לכמות שהיה בתחילה) כלומר שהוא עתה בלא חטא כמו שהיה קודם שחטא אפילו הכי פסול עד שיעשה תשובה ממין החטא ר״ל שיעשה מעשים הפך עבירות שעשה כדלעיל בהצעה ו׳ ·

וז״ש אחר כך ואם סתמו במינו וכו׳ כשר) רצוני לומר אם סתימת עבירה שהיא התשובה במינו כלומר ממין החטא ובדבר אשר זדה בו יפעול בהפכו על הדרך הנזכר בהצעה ו׳ כשר · כי אז יראה שהוא מודה והזר בתשובה שלימה:

ד אם נסדק לארכו אפי׳ כל שהוא פסול כבר נזכר בהצעה י״ז ובהצעה ט״ו שהשופר רומז על בעל תשובה · וסדיקה רומזת על החטא:

ונתבאר גם כן בהצעה ב׳ שמדריגות ב״ת אחד היא יותר גדולה ויותר גבוה בעה״ב ממדריגת ב״ת אחר · ונתבאר גם כן בהצעה ג׳ שכל זמן שיתחרט אדם מחטאתו ויעשה תשובה שלימה תשובתו נרצית לפני הקב״ה אבל היא על ז׳ מעלות · והתשובה המעולה הוא ששב בבחרותו וכו׳ והתשובה הפחותה שבכולם מי שלא שב עד קרוב עתו לפות וע״ז אמר כאן · אם נסדק לארכו ר״ל שהיה מאריך כל ימיו בעבירה ואינו שב עד יום מותו כי יראה כי אזלת ידו · פסול ר״ל תשובה זו היא פחותה שבכולם ופסולה · ולשון פסול הנאמר כאן מלשון פסל לך · ומלשון אלה פסל את הראשונים · ור״ל שמדריגתו של ב״ת זו היא פסולה וחתוכה מן המדרגות האחרות שהן למעלה ממנו כדלעיל בהצעה ג׳:

ואמרו אפילו כל שהוא) וכו׳ דלא תימא דוקא אם עשה עבירה גדולה ולא שב מיד אז בבחרותו רק לעת זקנתו אז יגיע אל מדריגה קטנה בעולם הבא · אבל אם עשה עבירה כל שהוא אף על פי שלא שב ממנה בבחרותו כ״א לעת זקנתו וסמוך למיתתו שב יגיע אל המדרגה גדולה בעה״ב קמל״ן הכא במ״ש אם נסדק לארכו אפילו כל שהוא פסול שאפילו עשה עבירה כל שהוא והאריך בחטאו ולא עשה תשוב׳ בבחרותו עד קרוב למיתתו א״ה פסול בענין שלא יגיע למדריג׳ עליונ׳ בעה״ב רק למדריג׳ קטנ׳ ·

ה אם נסדק לרחבו במיעוטו כשר כבר ידעת מהצעה ט״ו שמלת נסדק רומז על עון ור״ל נסדק לחברו וכו׳ לפי דרכינו כלו׳ אפילו עבר על מצות הרבה ע״ד רחבה מצותך וגומר הואיל והוא כמיעוטו ר״ל נותן לבו לשוב במעט זמן אך יום או יומים משעבר עבירה ניחם על הרעה כשר · ומלת כשר הנאמר כאן הוא כשר שבכשרות · כי התשובה שעושה אדם בבחרותו היא התשובה המעולה שבכל התשובות אשר בה יגיע הב״ת אל המדריג׳ עליונה בעה״ב שאפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד במחיצתן כדלעיל בהצעה ג׳:

הג״ה

(ואל תדקדק היות פי׳ מלה אחת על ב׳ פירושים פעם כך ופעם כך אף שנאמר בענין אחד וגם חד הוא כמו מלת כשר הנאמ׳ בדיני שופר דלעיל שיהיה פירושו כשר בדיעבד ורבה בזה שיש לו מדריגת מה בעה״ב אבל לא יגיע למדריגה גדולה כשאר ב״ת גמור ומלת כשר הנאמר כאן יהיה פירושו כשר לגמרי אשר בה יגיע הב״ת אל המדריגה היותר עליונה כנזכר בפנים · וכן מלת פסול הנאמר לעיל אצל פרה ושל פרה פסול הוא ככול ממש כלומר שאין לו מדריגה כלל בעולם הבא כדלעיל בפנים ופסול הנאמר כאן אצל נסדק לארכו אינו פסול ממש והוא מלשון פסול את הראשונים כלומר שיש לו מדריגה מה בעולם הבא כנזכר בפנים · כי כן מצינו מלת פטור הנאמר אצל שבת על הרוב יהיה פירושו פטור אבל אסור ועל המיעוט יהיה פירושו פטור ומותר כמ״ש שמואל (בפ׳ האורג) והביאו הסמ״ג בהלכות שבת כל פטורים דשבת פטור אבל אסור בר מתלת וכו׳ · וכבר מצינו הרבה מלות בתורה ובפוסקים דלפעמים מוכרחים להוציאם מפשוטם ולפרשם כפי הענין הנאמר המדובר בו ולא חשתי להביאם כי הם רבים וידועים ואם לכן והתכוי׳ דעל הרוב היא קושיא ועל המיעוט כפירוש והוא הדבר הלמד מענינו · גם לא יהיה כיוונו · וא״ת לפי האמת לא כתב כאן בעקו׳ א׳ לשון א׳ דמשתמע לתרי אפי כגון מלות כשר ופסול הנזכרים בפנים לפי הכוונה דלעיל · וי״ל דלפי פשוטי הדינים הן דברים ככתבן פסול פסול ממש כשר כשר ממש ואם לפי הכוונה הנזכרים בפנים ותלוי פירושו אלו המלות הנזכרים כפי חלוף הענינים הנזכרו׳ גם אין בכך כלום כי אלו הכוונות המובאים בפנים על אלו הדינים אינם באים אלא לסיון בעלמא כדי שיהיו נודעים ונזכרים דרכי ב״ת אע״ע שאינו מענין פשטי הדינים וזהו ענין מ״ש בכ״מ בתלמוד דבר פלוני יודרכנן וקרא אסמכתא בעלמא כיון שהארך בזה הרמב״ם ז״ל בהקדמת סדר זרעים ע״ש עכ״ה)

ו דיבק שברי שופר זה עם זה ועשה מהם שופר א׳ פסול כבר מבואר בהצעה ט״ו שכל ניקוב וסידוק או נשבר הנאמר כאן אצל שופר לפי דרכינו הוא רומז על חטא ועון ואשמה · וסתימה ודיבוק הוא רומז על התשובה · ומבואר גם כן בהצעה י׳ אם עשה אדם עבירות הרבה קלות וחמורות שיעשה תשובה על כל אחת ואחת ולא יעשה תשובה אחת אפי׳ בבחמורה שבהם ונתן טעם לדבר וע״ז אמ׳ ·

דיבק שברי שופרות ועשה מהם שופר אחד) ר״ל שעשה עבירות הרבה ועשה תשובה אחת על כלם כבחמורה שבהם א״ה פסול ר״ל אינו קרוי ב״ת גמור להגיע בעולם הבא אל מדריגה עליונה כמו שעושה תשובה על כל אחת ואחת מהטעמים הנזכרים בהצעה הנזכרת ופירוש פסול ע״ד פסל את הראשונים כדלעיל בסמוך:

ז הפכו ותקע בו לא יצא בין הפכו כדרך שהופכין החלק שהחזיר פנימו לחיצון והחיצון לפנימי · יתפרש · לפי דרך ההצעה הי״ב שנזכר שם שאל יפרסם אדם חטאו שבינו לבין המקום וכו׳ בחטא שאינו מפורסם אבל בחטא מפורסם טוב לו שיורה ברבים · ועל זה אמר כאן הפכו וכו׳ שהחזיר פנימי לחיצון ר״ל מה שהוא ראוי להיות צפון בפנימיות לבו כגון בחטא שאינו מפורסם שאין לגלות מ שום כבוד שכים כנזכר בהצעה י״ב · והוא הה״ד

הפנימיות לחיצון ר"ל שהוא מגלה אותם ברבים לא יצא ידי חובת תשובה כי אין זה כבוד שמים לפרסם החטא כדלעיל · או שהחזיר החיצון פנימי כלומר מה שהוא חיצון וגלוי לכל שהוא חטא מפורסם אם הוא מחזירו פנימי ר"ל שמכסה אותו בפנימיות לבו ועושה תשובה בינו לבין עצמו לא יצא ידי חובת התשובה ועל זה נאמר מכסה פשעיו לא יצליח וצריך להתודות ברבים כדי שידעו ששב ממנו · וזהו כבוד שמים כמו שמבואר בהצעה הנזכרת · וה"ה אם הוא עבירה שבין אדם לחבירו צריך לבקש גם כן ממנו מחילה ברבים · ולפי ההצעה הז' שנזכר בה שהחוטא צריך לעשות התשובה כסדר בענין שלא יקדים המאוחר ולא יאחר המוקדם וכו' ער"ם אם הקדים הצום והתפלה להשבת העושק והגזלה וכדומה לא יצא ידי חובת תשובה וכו':

יתפרש הפכו כו' שהחזיר פנימי לחיצון וכו') עד"ז שמהפך התשובה מה שהיה ראוי לעשות אחרונה הוא עושה ראשונה או להפך וז"ש שהחזיר פנימי לחיצון כשכבר ידעת כי כל חיצון הוא קודם לפנימי והוא מהפכו ומחזיר פנימי לחיצון על דרך הנזכר וק"ל ·

וי"מ הפכו ותקע בו שהניחו כמו שהיה אלא שהרחיב את הקצר וכו') יתפרש לפי דרכינו שהרחיב התשובה במקום שהיה לו לקצר כגון שלא חטא באשה כי אם פעם אחת והוא עשה תשובה ככל הכתוב בספר הרקח ובזמן הקצוב שם · ואחר כך חזר ועשה תשובה זו בעצמה בכל תוקף וחומר עינוי וסיגוף הכתובים שם · לא ניחא למריה ית' דעביד הכי מכמה טעמים הכתובים בהצעת ט' · (וקיצר את הרחב) רצונם בזה לפי דרכינו שקיצר התשובה במקום שהיה לו להרחיב אותם כגון שחטא עם הרבה נשים כמה פעמים או אפילו עם אשה אחת כמה פעמים קודם התעוררותו על התשובה כי אז צריך לעשות התשובה הכתובה ברוקח כמה פעמים שנה אחר שנה עד תום המספר שחטא עמהם כמבואר בהצעה ח' · ואם לא הרחיב התשובה כחשבון הפעמים שחטא בהנה לא יצא ידי חובת התשובה כמבואר בהצעה הנזכרת באריכות קצת ·

ח היה ארוך וקצרו אם נשאר בו שיעור תקיעה כשר

יתפרש לפי דרכינו אפי' האריך ברשעתו כל ימי בחרותו ואינו שב עד לעת זקנתו קרוב לשעת מיתה בראותו כי אזלת ידו וחכרא לנגבא נפשיה בשלמנא נקט · ותשובה זו היא הפחותה שבכלם לפי שהיא אינה רק מיראת המיתה כדלעיל בהצעה ג' ובדין היה שלא לקבלו ממנו תשובה פחותה כזו · ועל כל זה הקב"ה ברחמיו מקבל אף תשובה זו · וכן הוא אומר תשב אנוש עד דכא ודרשו רבותינו ז"ל עד דכדוכא של נפש · והוא הזמן שהאדם נדכא ונחלש ואף על פי כן הוא אומר שובו בני אדם כדלעיל בהצעה הנזכרת · וזהו היה ארוך וקצרו ר"ל היה מאריך ברשעתו וקיצר בתשובה כי איחר אותה עד סמוך למותו · (אם נשאר בו שיעור תקיעה כשר) ר"ל אפילו איחר בתשובה סמוך למותו כל כך עד לא נשאר לו מזמן חיו כי אם שיעור מצומצם שיוכל להתודות על עונותיו ולהתחרט על מה שעשה עד היום הזה ומצטער עליו ומת מתוך צערו · וזהו שיעור תקיעה ר"ל שיעור מצומצם שיוכל לשוב ולהתודות ותו לא כי התקיעה תורה על התשובה כדלעיל בסימן ס"ג · א"ה נרצית תשובתו לפני הקב"ה ובלבד שיפטר מן העולם הזה בתשובה שלימה כדלעיל בהצעה הנזכרת · וכן אמרו רבותינו ז"ל בפרק קמא דקידושין ואפילו היה רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו כלום מרשעו שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו · דיעתר אל אלהים וירצהו וימחול עונותיו ויש לו מדריגה מה בעולם הבא ואם מצער היא ותחי נפשו ·

ט צפהו זהב במקום הנחת פה פסול

יתפרש לפי דרכינו כפי מה שכתבנו בהצעה י"ג שאם צער את חבירו אפילו בדברים אפילו אם ירצה לו ליתן מלא ביתו כסף וזהב בשביל שלא יצטרך לבקש ממנו מחילה אין נמחל לו העון עד שירצה את חבירו ויבקש ממנו מחו · וזהו שאמר כאן צפהו זהב וכו' במקום הנחת פיו · כלומר במקום שהוא מחויב לילך אצלו ולפייסנו בנחת ובלשון רכה במאמר פיו ובמענה רך משיב חימה על מה שהכעיסו והקניטו בדברים והוא בגאותו לא רצה לבקש ממנו מחילה · אפילו צפהו זהב ר"ל אפילו רוצה לצפות אותו בזהב כלומר שנותן לו זהב הרבה אף על פי כן אינו נמחל לו העון עד שיפייסנו הוא בעצמו ולא על ידי שליח כמבואר בהצעה הנזכרת · כי בלשון הטא ובלשון יתכפר עונו אם לא שחבירו מרוצה ברצי כסף:

י המציירים בשופר צורות צבעונים כדי לנאותו לא יפה הם עושים

ר"ל לפי דרכינו שכתבנו בהצעה י"א שצריך הבעל תשובה לשוב אפילו מספק עבירה ואל יעשה סברות מעצמו להקל עליו אלא יחמיר על עצמו לעשות תשובה על הספק כאלו היה ודאי · ועל זה אמר כאן המציירים בשופר צורות וכו' כלומר שהוא מצייר ברעתו ומורה היתר על ספקי עבירות שלא היה ספיקן איסור והלך בזה לקולא ועושה סברות שלא חטא · וזהו כדי לנאותו ר"ל שמיפה מעשיו ואומר לא חטאתי כדי שלא יצטרך לעשות תשובה ועל זה אמר כאן לא יפה הם עושים אלא היה להם להחמיר על עצמם כאלו הוי ודאי איסור כמבואר בהצעה י"א:

יא שיעור שופר כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן

כיוונו בזה לפי דרכינו הכתוב בהצעה ט"ז שצריך הב"ת אחר שעשה תשובה שישיב גם כן לאחרים לעבודת הבורא יתברך · וזהו שאמרו שיעור שופר וכו' ויראה לכאן ולכאן כשכבר ידעת מהצעה י"ד שהבעל תשובה נמשל לשופר · ואמר ויראה לכאן ולכאן כלומר צריך לראות שתי ראיות אחת לו ואחת לאחרים · ומה ששיערו זה השיעור לטפח שוחק רמזו בזה שצריך הבעל תשובה שלא להרבות שחוק כי אם מעט זער שם זער שם כשיעור טפח שהוא דבר מועט · כן יהיה הבעל תשובה כל ימיו במיעוט שחוק · ידאג תמיד על חטאיו כמ"ש דוד המלך ע"ה וחטאתי נגדי תמיד ויועיל זה לבל יוסיף חשק העון עוד בקרבו כדלעיל בהצעה ט' · אלו הן מן ההלכות רצה לומר הלכות שופר המורים על כללי הדברים · (אבל פרטי התשובה שהב"ת חייב בהם הם רבים מאד ארוכה מארץ מדה וגומר) אשר יעשה אותם הב"ת אשר נדבו רוחו לשוב אל אלקיו ע"ד הכונה כאשר נתבאר · עם היותי מאמין באמת שהדינים הללו הם דיני אמת וצדק דברים ככתבם כאשר צוהו' את משה מ"מ לבי אומר לי שרמוזים בהם גם כן עניני תשובה כאשר ביארתי לעיל לפי קט שכלי · וסמכנום אדיני שופר לסימנא בעלמא שיהא נודע ונזכר בכל שנה ושנה עניני הב"ת גמור אשר חטא ושנה · ולא יסוף מזרעם · כי צורך גדול הוא להודיע לפני אדם ר"ל ההמוניים שאינם יודעים ליזהר · והיה כל הנשוך מנשיכת הנחש הקדמוני הוא השטן הוא היצה"ר וראה אותו הכתוב כאנו וחי חיי העולם הבא · עד כאן מספר עמק ברכה פי' המדבר בקדושה ובטהרה:

התשובה אעפ"י שהיא מעולה ומשובחת בכל זמן הקב"ה קרוב לשבי' כאמ' ובכל עת שישובו אליו ישוב אליהם וביחוד בארבעים יום שהם מר"ח אלול עד יום הכיפורים שהם ימי רצוי ·

מכל מקום עשרת ימי תשובה שהם לבסוף המ' יום רצוים יותר משאר הימים שהם בארבעים יום שהיו לפניהם כי התשובה מקובל' בהם ואפי' ביחיד מה שאין כן בכל שאר ימות השנה כמ"ש רז"ל בפ"ק דר"ה ויחיד אימת אמר רבה בר אבוה אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליום הכפורים והכי אתמר ביבמות בפרק מצות חליצה וכ"כ בפרק החולץ והמיימוני בפרק ב' מהל' תשובה וז"ל אעפ' שהתשובה

והצעקה

והצעקה יפה לעולם בעשרת הימים שבין ר"ה ליה"כ היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שנאמר דרשו ה' בהמצאו בר"א ביחיד אבל בצבור כל זמן שעושין תשובה וצועקין בלב שלם הם נענים שנאמר מי כה' אלהינו בכל קראינו אליו עכ"ל לכך בכל יום ויום מאלו הימים יפנה אדם מכל עסקיו ויותר טוב בלילה שהוא פנוי מפני אדם לפשפש בעונותיו ולהתודות עליהם בבכי רב ודמע כמ"ש פלגי מים ירדו עיני על לא שמרו תורתיך · ויתקן כל מה שקילקל ויעשה על כל עבירה ועבירה התשובה הראויה לה בכלליה ובפרטיה ויתחרט במאו' ויהיה מודה ועוזב ואז ירוחם · עוד הרבה דברי תוכחת מוסר ודרכי התשובה ועניני ימים הנוראים האלה אשר הארכתי בהם בדרושים בימי חרפי יהיו נכתבים ונסדרים יחד לקמן בסוף מסכת יומא · ואלו הקונטרסים יהיו נקראים בשם מור"ה הטאים ולא המדרש עיקר אלא המעשה להיות נאה דורש ונאה מקיים ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום ·

נשלם מסכת ראש השנה בעזרת חונן לאדם דעת ובינה

מסכת יומא עמוד התשובה

תנן במסכת נדרים · הרוצה שלא יתקיימו נדריו של כל השנה יעמוד בר"ה ויאמר כל הנדרים שאני עתיד לידור בזו השנה יהיו בטלים וכתב הטור א"ח סימן תרי"ט שמזה נתפשט המנהג לומר כל נדרי בעי"כ כי י"כ מקרי נמי ר"ה אבל זריזין מקדימין למצוה ראוי להקדים קודם ר"ה ממש לעשות שני עניינים · ענין אחד שיתקן מה שקילקל דהיינו התרה על העבר או אם היה מחוייב איזה נידוי ינהוג בעצמו שעה אחת נידוי ואח"כ יבקש מהחכמים שיתירו לו · ענין שני הוא מסירת מודעא אלהבא שכל מה שיתקשר את עצמו מהיום בשבועה או בחרם או בנידוי וכיוצא בזה שהו' עתה מוסר מודעא ועוקר מעקרו ומבטל · וכן הוא המנהג בארץ ישראל · מתאספין בערב ר"ה בברתי מרשות עדה קדושה מתלמידי חכמים ויראי שמים ואם אין פנאי בער"ה ע"כ מתאספין בין כסה לעשור ועושין שני העניני' האלה בזה האופן ובזה הנוסח בזה אחר זה · עומד בפני העדה הקדושה ואומר כל נדר או שבועה או איסור או קונם או חרם שנדרתי או נשבעתי בהקיץ או בחלום ואפי' נשבעתי בשמות הקדוש שאינם נמחקין ובשם ההוי"ה ברוך הוא · וכל מין נזירות שקבלתי עלי ואפי' נזירות שמשון וכל שום איסור ואפי' איסור הנאה שאסרתי עלי או על אחרים בכל לשון של איסור בין בלשון איסור או חרם או קונם וכל שום קבל' ואפי' של מצוה שקבלתי עלי בין בלשון נדר בין בלשון נדבה או שום מנהג של מצוה שנהגתי או שהנהגתי את עצמי וכן כל מוצא שפתי שיצא מפי · או שנדבתי וגמרתי בלבי לעשות שום מצוה מהמצות או איזה הנהגה טובה · או איזה דבר טוב שנהגתי ג' פעמים ולא התניתי שיהיה בלי נדר · הן דבר שעשיתי כן על עצמי · הן על אחרים בכולהון אחרטנא בהון מעיקרא ושואל אני התרה עליהן · כי יראתי פן אכשל ונלכדתי ח"ו בעון נדרים ושבועות ונזירות וחרמות ואיסורין וקנמות והסכמות ואיני תוהה חס ושלום על קיום המעשים הטובים ההם שעשיתי · רק אני מתחרט על קבלת העניינים בלשון נדר או שבועה או נזירות או איסר או חרם או קונם או הסכמת קבלה בלב · ומתחרט אני על זה שלא אמרתי · הנני אעשה דבר הזה בלי נדר ושבועה ונזירות וחרם ואיסור וקונם · לכן אני שואל התרה על כל הנזכר · הן היו דברים הנוגעים לגוף הן היו דברים הנוגעים לממון · הן היו דברים הנוגעים על הנפש בכולהון אני מתחרט על לשון נדר ושבועה ונזירות ואיסור וחרם וקונם וקבלה בלב ·

הג"ה

וז"ל ספר החרדי' וכלל היראה שלא להזכיר האדם שם שמים אפילו שלא בשבועה כלל וגמרך גדול ולא לבטלה כדאיתו בזוה' תרומה אזהרה לאומר שם שמים לבטלה שנאמר את ה' אלקיך תירא והשומע הזכרת השם מפי חבירו לבטלה בשוגג שלא היה יודע שזה אסור יזהירנו ויתרה בו שלא יחזור · ואם הזיד חייב לנדותו ואם לא נדהו הוא בעצמו יהא בנידוי הכי איתא במסכת נדרים יש מפרשים הוא עצמו דהיינו השומע שלא חס לכבוד ה' שהיה לו לנדותו בפומבי ואם היה מתיירא ממנו היה לו לנדותו בינו לבינו ולהתירו מיד כדי שלא יהא מכשול לרבים · והרמב"ן פי' במסכת נדרים שלו הוא עצמו דהיינו המזכיר לבטלה אף כי לא נדהו שום אדם הוא יקבל עליו וישב בקרקע כנדוי ויבקש משלשה שיתירו לו ואז כשהכניעתו וקבלת לו ואם לאו עליו אתיור אם לא תשמור כו' ליראה את השם הנכבד והנורא והפלא ה' את מכותך ואת מכות זרעך ומצוה זו תמידית · ואזהרת הזכרת השם לבטלה בכל לשון הוא בין כשבועת קנס שלא כשבועה וכ"ש בין כשבוע' שקר או בקללה או בברכה לבטלה או שבירך ברכה שאינה צריכה · עכ"ל ·

והנה מצד הדין המתחרט ומבקש התרה צריך לפרט · אך דעו נא רבותי כי אי אפשר לי לפרטם כי רב הם · ויהיה בעיניכם כאלו הייתי פורטם · והמתירים משיבים לו שלשה פעמים בזה הלשון מותרים לך · מחולים לך · שרוים לך · אין כאן לא נדר ולא שבועה ולא נזירות ולא חרם ולא איסר ולא קונם יש כאן מחילה וסליחה וכפרה · כשם שמתירין הב"ד שלמטה · כך מותר מב"ד שלמעלה ·

אחר כך יהיה מוסר מודעא לפניהם ויבטל מכאן ולהבא כל נדרי' וכל שבועות ונזירות ואסורים וקנמות וחרמות וקבלת הלב · הן בהקיץ הן בחלום · כולן יהון בטילין ומבוטלין לא שרירין ולא קיימין ולא יהו חלין כלל וכלל · ודבר זה יועיל כשלא יזכור לתנאו בשעת הנדר שאם הוא זוכר לתנאו ואפ"ה הוא נודר הרי הוא מבטל התנאי והנדר קים אבל כשאינו זוכר להתנאו אז מועיל התנאי ולכן צריך לומר כולם אחרטנא בהון כלומר אם אשכח והדור מעתה אני מתחרט עליהם ומתנה שיהיו בטלין ·

ואחר המודעא יאמר לפניהם אם עברתי על שום דבר שנתחייבתי נזיפה או ארור או נידוי או חרם או שמתא או קללה בב"ד שלמעלה בין מפי השכינה בין מפי הב"ד צבא שלמעלה בין כפי עצמי בין מפי אחרים · ובין בעה"ז · הריני שב בתשובה שלימה ואשב יחף על הארץ כמנודה ואתפלש בעפר בוכה מתחרט ומתודה על כל מה שחטאתי ועויתי ופשעתי ושמריתי ושמרדתי מיום היותי על הארמה עד היום הזה · ואשפוך את נפשי לשאול מחילה וסליחה וכפרה מן השמים ומן הבריות · ואשאל ממעלתכם שתתירוני כל הנזיפות והארורים והנידויים והחרמות והשמתות והקללות שנתחייבתי ושנכשלתי בהם עד היום הזה · ואז מתרחק מהעדה הקדושה ד' אמות בחליצת מנעלים ומתפלש באפר כאבל ומקבל על עצמו נידוי ויושב כמנודה · ולאחר שישב מעט על הארץ כמנוד' וכאבל · אזקורין אותו העדה הקדושה ואומרים לו אחינו אתה אחינו אתה אחינו אתה מאחר שקבלת עליך את הדין אז יעמוד מהארץ ומתפלל בדמעות להש"י ואומר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שכל הקללות והארורין והנידוי' והחרמות והשמתות שקללתי או שאררתי או שנידיתי או שהחרמתי או ששמתתי את עצמי או את אחרים אשר מזרע ישראל או אחרים שקללו או שאררו או שנידו או שהחרימו או ששמתו אותי או את זרעי יהי רצון מלפניך אלהי השמים והארץ שאל ישלטו בנו ואל יעשו רושם וכל הקללות יתהפכו עלינו לברכה כדכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך ·

וגם העדה הקדושה אומרים לו ג"פ כולם מותרים כולם מחולים כולם שרוים כשם שמתירים הב"ד שלמטה כו' ויהפוך ה' אלהיך לך

לך את הקללה לברכה ונומר ·

והא לך המנהג דק״ק חברון תוב״ב שנה שנה מפי הרב הגדול החכם השלם החסיד העניו מהר״ר מלכיאל אשכנזי זלה״ה

מתחילה היה מלקה האיש כפי רצונו ג׳ או ד׳ מלקיות או פחות או יותר · ומתירין אסורו · ואח״כ בעודו ערום מלבישין אותו מכף רגלו ועד קודקדו שם ומשכיבין אותו בקרקע וסוחבין וגוררין אותו הולכה והובאה ג׳ או ד׳ בחורי׳ והחכם או ש״ץ מהלך ומכריז ככה יעש׳ לאיש אשר הכעים את בוראו ככה יעשה לאיש אשר הקניט את בוראו אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה והעם רואים ובוכים וכ״ש הנסחב שהוא צועק בקול מר ותמרמר · ואומר הש״ץ אם אתה חייב הרג לפני המקום יהי רצון שתחשב זאת הגרירה כאלו נהרגת בב״ד הגדול שבלשכת הגזית · הרי הרג שהיא קלה שבכולם לדעת ר״ש אח״כ חונקין אותו בין שניהן באזור א׳ על גרתו או הוא עצמו בשתי ידיו וכבר הוא יושב על ברכיו ואומר החכם או הש״ץ אם אתה חייב חנק למקום יהי רצון שיחשב זה כאלו נחנקת בב״ד הגדול שבלשכת הגזית הרי חנק שהיא קלה שבכולן לדעת הת״ק דהלכתא כותיה · אחר כך היה מצוה וסוקלין אותו בשנים או בשלשה אבנים קטנות וגם המתייסר נוטל בידו אבן גדולה מעט כמלא אגרוף או מעט יותר ומכה בה על לבו · והחכם או הש״ץ אומר אם אתה חייב סקילה לפני המקום יהי רצון שיחשב זה כאלו נסקלת בב״ד הגדול שבלשכת הגזית · אח״כ היו מדליקין נר של שעוה ומטיפין על גביו מתחת השק ג׳ או ד׳ טפות עד שרואין אותו שהוא נרתע והחכם או ש״ץ אומר אם אתה חייב שריפה לפני המקום יהי רצון שיחשב זה כאלו נשרפת בב״ד הגדול שבלשכת הגזית · או אם היה רוצה היה מתחיל מלמטה למעלה חנק והרג שריפה סקילה · הכל כדעת הת״ק דהלכת׳ כוותי׳ בר״פ ד״ס: א״נ מלמעלה למטה כדתנן התם סקילה שריפה הרג וחנק **אח״כ** אומרים לו בעוד השק על גופו שאם הוא חייב חרם או נידוי למקום שיקבל על עצמו ובודלים ממנו פיערה לכל הפחות ד׳ אמות והוא יושב מרחוק בקרן זוית מעוטף בשק ראשו בין ברכיו ואח״כ מעמידין אותו ומתירין לו כל הדייני׳ את נידויו ולובש בגדיו וסר עונו וחטאתו תכופר · והחכם העושה הסדר מקבל כל היסורין הללו בגופו קודם הכל משום התקוששו וקושו וממנו יראו וכן יעשו זה הסדר נכתב אלי מק״ק חברון תוב״ב · וירא שמים יוצא ידי שניהם וכל המרבה הרי זה משובח:

בערב י״כ כשאוחז התרנגול להתכפר בו לאחר שיאמר הפסוקים והבקשה יסמוך ידיו עליו ותכף לסמיכה שוחטה ויתנו לעניים או יתן פדיונו לעניים וזה טוב יותר לפי שמתביישין כשנותני׳ לחם התרנגולים כך דרש מהרי״ל · ומי שנזהר תמיד ליתן מעשר מכל ריוח ומחלק בין עני׳ אזי זה הפדיון לא יקח ממעות מעשר רק ממעות של עצמו ובזה שכתבתי שצריך ליתן הפדיון לעניים ניחא מ״ש הטור סי׳ תר״ה וז״ל ועוד שמצינו מחכמים הראשוני׳ שאעפ״י שבהמה דמיה יקרים יותר מתרנגול אעפ״כ תרנגול מובח׳ גבר תחת גבר ולפום ריהטא ק׳ לענין כפרה מה תלוי ביוקר · ולפי מ״ש ניחא דכשהי׳ ביוקר אז מרויחים העניים והרבק במצות הצדקה יתן לעניים ויוסיף כהנה וכהנה בתשלומי כפל ·

כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי כלומר כאלו היה מצווה להתענות תשיעי ועשירי והיה מתענה בהם היה לו שכר רב כך מקבל שכר האוכל בתשיעי ומתענה בעשירי כי אכילת התשיעי הוא בשביל תענית העשירי נמצא האכילה כלולה מתענית וענין הזה כתב הטור לפי פשטן של דברים כדי שיהיה חזק ויוכל לסבול עינוי של מחר של העשירי · ולפי טעם הזה הסעודה העיקרית היא סעודת הערב ואפשר לטעם זה מי שלא ירצה לאכול עד סעודת הערב הרשות בידו · וכן נראה לפי טעם האכילה על פי הסוד שכתב האלה״י מהר״ם קורדוירא שיובאו דבריו לקמן בפרק שני · וכן משמע קצת במשנת פ׳ ח׳ דנדרי׳ אמר קונם בשר שאיני טועם עד שיהא הצום אינו אסור אלא עד לילי צום שלא נתכוון זה אלא עד שעה שדרך בני אדם לאכול בשר פי׳ לילי הצום ליל צום כיפור שמצוה להרבו׳ בסעודה בערב צום כיפור · הרי שסעודה העיקרית היא בערב סמוך ללילה מ״מ נראה דאסור להתענות עד הערב דאפי׳ תענית שעות מקרי תענית ואף שסעודת הערב היא עיקרית · מ״מ האכילה היא כמו העינוי ומה עינוי כל היום אף אכילה צריך לראות כל היום שלא יהיה מעונה ·

ולפי טעם הזוהר בסוד האכילה שיובאו דבריו לקמן בפרק שני · אזי כל היום הוא י״ט ומצוה לענג בו ובתשובת מהרי״ל שאלו אותו על אשה שנדרה שלא לאכול בשר ולא לשתות יין רק בשבתות וי״ט מה דינה בע״כ והשיב שמותרת לאכול כל רצונה ולשמח לבה ביום זה דגם מתקרי י״ט ·

ובספר מהרי״ל דף מ״ח כתב וז״ל שאלו מקמי מהר״י סג״ל היאך עושין בתענית חלו׳ בע״כ ואמר דיכול לאכול ויגיה להטיב לוחלומו וכן אית׳ בגמר׳ מר בריה דרבינ׳ כולא שתא יתיב בתענית׳ בר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורא ופי׳ ראב״ה דבתענית חלום מיירי · ואמר מהר״י סג״ל דהרוצה להחמיר ולהתענות יאכל סעודה המפסקת עם בני הבית ורוצים׳ תענית חלום בערב ט״ב דצריך נמי לאכול סעודה המפסקת כדפי׳ שם ואמר מהר״י סג״ל דסגמר׳ הלעיל נמי משמע דאין להתענות תענית חלום לא בפוריא ולא בשבועות עכ״ל · ומה שאמר דמי שרוצה להחמיר יתענה תענית חלום בע״כ ויאכל סעודה המפסקת · לא נראה כן מהגמר׳ שהביא דמשמע דאיסור׳ הוא אפי׳ תענית חלום · דאלו היה היתר להחמיר ולהתענות בודאי היה מחמיר על עצמו מר בריה דרבינ׳ והיה מתענה בו · אלא בודאי איסורא הוא · ואין להקשות היאך יהיה חמור ע״כ משבת · וי״ל דשאני ע״כ דפרט הכתוב בחרי׳ בו וציוה על האכילה והאכילה במקום עינוי מה עינוי כל היום אף אכילה צריך לראות שלא יהיה מעונה בכל אותו היום אפי׳ במקצת ממנו ·

וענין ליל ט׳ בתשרי הנוהגות שלא לאכול בשר ופירות ושלא לשתות יין רק בשבתות וי״ט · נראה בעיני דתלוי במנהג מקומו׳ בענין אשמורת הבוקר באותן המקומות שנוהגות קודם עלות השחר בע״כ להשכים במאור ולהרבות בסליחות ובתחנונים אז אין עושין אותו לי״ט גמור עד אחר הסליחות ותחנונים · ואותן המקומות שאין אומרים רק מעט ומחסרים ממה שנוהגין בשאר ימי תשובה נמצא מחזיקים גם הלילה לי״ט ואף על פי שאומרים קצת סליחו׳ מפני שהוא על כל פנים יום א׳ מימי תשובה ולפי מנהג׳ גם הלילה מישך שיכא ליום · וכן הוא מסתברא דלילה היא כיום כמו שמצינו בשבת וי״ט ור״ח וחנוכה ופורים · ואעפ״י שנופלין על אפיהם במנחה שקודם לו · מ״מ מיד שמתחיל הלילה הוא יום תשיעי שהאכילה בו חשובה כעינוי · ונראה בעיני הנהגה ישרה ע״כ יאכל לשובע נפשו מאכלים טובים מה שזימן לו הש״י · ולערב לא יאכל רק מאכלים חשובים וקלים · וכ״כ הכלבו בשם מהר״ם הטעם שיש לאכול מאכלים קלים כדי שלא יהיה שבע ומתגאה · וז״ל סדר היום דף צ״א סעודה המפסקת יתחיל בה מבעוד יום כדי שיוכל לנוח מעט מאכילתו קודם שילך לב״ה ולא ישריד עליו אכילתו בתפילתו שלא ימצא עכור בתפילתו ולא יוכל לכוון בה כראוי והחכם עיני בראשו לאכול דברים טובים ומטעמים טובים מעטי הכמות ורבי האיכו׳ שיוכל לסמוך עליהם כל היום ולא יזיקו לו וזהו דרך החכמים ·

ובילי השכל גם כדי שלא יצטרכו לצאת מבה"ה לעשות צרכיהם עכ"ל ועוד אכתוב מזה טעם בפרק שני ·

כל אדם יזהר שלא יאכל בעי"כ בסעודה המפסקת דברים המחממים כגון מיני בשמים וכן מוריק"א שקורין זפר"ן ויין טוב ובצים פנח"ו אם יראה קרי אין מתירין ל"ו לטבול · ואמר מהר"יל שכן ראה מרבותיו ששתו מים ואכלו פרי שקורין ער"ף אפפי"ל כדי לתתקרר להשמר בנקיות ואומר שכן ראה מרבו מהר"ש שהיה נוטל הפרי הנזכר ושמהו במים להצטנן מאד ואכל ונתן לבני ביתו · וכן אסור לאכול בעי"כ מיני מאכל חלבדהוא מרבה קרי ע"כ במהרי"ל ועם כל זה שאוכל ושותה ושמח ערבי"כ אין צריך להראות לו עידונין בעצמו ואכילות גסות שיבא מהם לקלות ראש ושיחה בטילה שאם כן הוא עושה עבירה היא בידו ולא נצטוינו על כבה רק על שמחה של מצוה · על כן יאכל כאוכל לפני המלך והשלחן מלא דברי תורה ויראת שמים ביתר שאת מכלימות השנה ויאכל לשם מצוה ככהן האוכל קדשים · מצות הטבילה בעי"כ היא מצוה גדולה והיא יהר בקודש משאר קדושות הטבילות שבכל ימות השנה מי שנוהג בהם ויהיה כוונתו שעושה הטבילה בשביל תשובה ובשביל טהרה כי יש דעות שונות בזה מזה מ"מ אלו ואלו דברי אלהים חיים · וז"ל אבא מורי ז"ל ה"ה בעמק ברכה כהר"יל מביא ראיה בהלכות יה דטבי"ת עי"כ משום תשובה היא · והא דאשכחן דמהר"ם היה נוהג לשפוך ט' קבין על ראשו משום שהוא סובר הטעם דמשום טהרה היא אבל מי שסובר דטבילת עי"כ משום תשובה היא אינו יוצא בט' קבין אלא מעין וכור מקוה מים יהיה טהור · וספר תניא כתב נ"כ בהלכות תשובה שטבילת עי"כ משום תשובה היא ·

וראוי להחמיר בזה בפרט מי שאינו זקן או חולה אף על פי שיש קצת צערא דגופא לטבול במים קרים בעת הזאת לפום צערא אגרא · כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם ·

לפיכך צריך כל בר ישראל לנקות את עצמו ביום שהוא דוגמת עולם הנשמות כי נקיון הגוף מביא גדול בנקיון הנפש כי ליכנס לעה"ב יצטרך תחילה לטבול במקוה ישראל מושיעו בעת צרה וגומר ·

וז"ל ראשית חכמה בשער הקדושה והזהיר לעשות הטבילה בזמנה בודאי לא תזיקהו שום מזיק כי שומר מצוה לא ידע דבר רע אלא אם יהיה אנוס ואם נתרשל כלעשות בזמנה יזדרז לשוב בתשובה ולא יניח לטומאה שתתישן בנפשו שאח"כ יהיה קשה להפרידה ע"ד מ"ש מפני שיבה תקום קודם דיצ' הרע יזקין ביה וכו' עד ויבטח בה' כי הבא לטהר מסייעין ולא יאורע לו שום היזק וכו' עד כי בטהר יטהר נ"כ נפשו ורוחו שהם חלק עליון וכו' עד וצריך שיהיה שמח בעשיית המצוה כמו ההולך להרויח ממון הרבה שהוא משמח כך כן יהיה משמח במצות וכמ"ש דהמע"ה שש אנכי על אמרתך וגו' · ובזמן שימצא גופו בריא יחמיר כמ' מאה · ואם גופו חלש או בימי הצינה יתן עליו ט' קבין של מים חמין וט' קבין צריך להטילן עליו בכלי שיוכל להריקו · ממנו בלי שום הפסקה וכן טוב לטהר ולגלח הצפרנים שכן האשה המטהרת לבעלה צריכת לקצצם · עו' צריך ליטהר מכל הדברים שנזכר בהם טומאה בתורה ובדברי רז"ל וכו' ועיקר הטהרה הוא מה שנתבאר לעיל שיטהר עצמו מכל עון ואשמה כמש"ה וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאתיכם ומכל גלוליכ' אטהר אתכם עכ"ל ·

בזה ראה וקדש עצמך מכל טומאות עבירות והרהורי עבירה בעניין שתהיה מנוקה מכל חטא ועון ואשמה ביום טהרתך במים · וראוי הוא קודם שיכנס אדם למקוה שיהרהר תשובה מעונותיו ויתודה נ"כ כי עיקר הטבילה לבעל תשובה הוא לטהר עצמו מעונותיו כנזכר ·

לזה צריך לשום בלבו לשוב מעונותיו מכל וכל ולא יהא טובל וקצת עונותיו בידו כי לא יועיל לו הטבילה לטהר עונותיו עד שיעזוב אותם עזיבה נמורה מכל וכל ולזה נכון שיתודה קודם שיכנס במקוה או לפחות בהרהור וכן הוא בר"ח · מהרי"ל היה נוהג לטבול עי"כ ג"פ וכן בער"ה ג"פ · ובספר החסידי' כתבו שראוי לטבול נ"פ כנגד חטא עון ופשע ע"כ · תלתא זמנא הוי חזקת טהרה עכ"ל עמק ברכה · וכבר כתבתי למעלה במאמר באותיות באות ק' קדושה שאפי' בטבילה כל ע"ש ראוי לטבול י"ד טבילות ע"ש באורך הטעם · א"כ מכ"ש עתה ליום האדיר · ושמעתי כי חיו כת חסידים בזמנינו שטבלו ביום הזה ל"ט טבילו' נגד המלקות ואז האדם מתעורר במאור ובוער הקדושה בלבו ונתקיים בו באנו באש ובמים ·

תנן את זו דרש רבי אליעזר בן עזרי' מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום י"ה מכפר ושבינו לבין חבירו אין י"ה מכפר · וזה נאמר הן על עסקי ממון שבינו לבין חבירו או איזה הקנטה · וכן אית' שם בסוף יומא א"ר יצחק כל המקניט את חבירו אפי' בדברים צריך לפייסו שנאמר בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפך נוקשת באמרי פיך עשה זאת איפוא בני והנצל אם יש בידך התר לו פיסת יד ואם לאו הרבה עליו רעים אמר רב חסדא וצריך לפייסו בשלש שורות של שלש בני אדם שנאמר ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ולא שוה לי ע"כ · ה"ל רש"י בני אם ערבת לרעיך ותקעת לזר כפך בשביל זר לערבו בממון או אם נוקשת באמרי פיך שהקנטו בדברים עשה זאת והנצל כי באת בכף רעך על עסקי ממון לך התרפס יד ופרע לו ועל מוקש אמרי פיך אם הקנטו רהב ריעך הרבה רעים לבקש המינו מחילה ריעך כתרא דקרא מלא כתיב לפי שהוא לשון רבים · בשלש שורות ג' פעמים יפייסוהו בג' אנשי' בכל פעם שנאמר ישור לשון שורה ואין שורה פחותה מג' בני אדם עכ"ל ·

ומצאתי כתוב יבקשו מחילה זה מזה שלשה פעמים כמו אנא שא נא שאמרו אחי יוסף ליוסף והמוחל לא יהא אכזרי וימחלו זה לזה בלב שלם אבל המוציא שם רע על חבירו אין לו למחול · מהרי"ו בדרשותיו דף פ"א והוא מהירושלמי דפרק קמא דיומא דאית התם שמואל אמר הדין דחטא לחבריה צריך למימר לי' סרחית עלך ואין קבלה הא טבות ואין לא מייתי בני נש ומפיים ליה קדמיהן הה"ד ישור על אנשים ויאמר חטאתי וישר העויתי ואי מיית צריך למיזל ומפייסיה על קבריה ומימר ליה סרחית עלך א"ר ייסא בשאר כל העבירות אבל במוציא שם רע על חבירו אין לו מחילה עולמית ע"כ · וכתב מהר"י בן חביב ז"ל מכאן נראה שהוא מנהג של טעות מה שנוהגין בזמנינו אם יחטא איש לאיש והקניטו בדברים נכנס ביניהם אמצעי עושה שלום ומדבר עם העלוב שירצה לקבל פיוס העולב ואחר זאת ההקדמה יבוא העולב לבקש מחילה ממנו ואין זאת כוונת שמואל אלא שהעולב ילך מעצמו לפני העלוב ואומר סרחית עלך ואם לא קבלו אז יביא אנשים עמו וחוזר לחלות פניו לפניהם שימחול לו וכן יורה דקדוק לשון שמואל ועו' יגיד עליו רעיהו שאמר ואי מת צריך למיזל לקבריה כו' וראוי שנאמר שההליכה לפיים לפני החי והמת אין בהם הקדמה בידיעה רק שהעולב ילך מעצמו לפיים וזאת הבושה ובזיון המכפר עליו מאשר חטא לחבירו אפי' לא הקניטו אלא בדברים וכשהולך לפייסו על קברו יוליך עמו עשרה אנשים ויאמר בפניהם חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שפשעתי בו והם ישיבו לו מחול לך מחול לך ע"כ מצאתי ·

ואעפ"י שבכל ימות השנה חייב אדם לרצות חבירו תכף פשיעות' אבל כשיגיע יום הכפורים לא יאחר לשלמו · ואף אם הפושע הוא קשה עורף ימציא הוא את עצמו לו כדי שיביא הדברים לידי פיוס כדי שיסולק המכשול כהעיור הזה ומי לנו גדול מרב דהוה לי' מילתא בהדי ההוא טבחא אזל תריסר ירחי שתא ולא אתא לפיוסי כי מטא מעלי יומא דכפורי לא אתא אמ' איזיל אנא כו' כדאית' שם בסוף יומא ·

הלכתא אומר זמן בר"ה וי"כ · ונוהגין שהש"ץ אומר שהחיינו לאחר כל נדרי · והקהל עונין אמן · ויכוונו לצאת בברכת החזן

החזן · ומי שרוצה לנהוג לברך לעצמו קודם שיסיים ש"ץ הברכה · ומובר שזהו עדיף שיעשה בעצמו ולא יוציא אותו אחר לא ישר בעיני · אדרבה ברוב עם הדרת מלך מ"ה הקב"ה וכן נ"ל לנהוג בברכת הלל · ובברכת הלולב שהש"ץ יברך בקול רם והקהל יכוונו לצאת בברכתו ויענו אמן · וכבר כתבתי מזה במקום אחר והבאתי ראיה מהא דאיתא בברכות בפ' אלו דברים דף נ"ג ת"ר היו יושבין בבית המדרש והביאו אור לפניהם ב"ש אומרים כל א' וא' מברך לעצמו וב"ה אומרים א' מברך לכולם משום שנאמ' ברוב עם הדרת מלך בשלמא ב"ה מפרשי טעמא אלא ב"ש מ"ט קסברי מפני ביטול בית המדרש ע"כ:

אסור בתשמיש המטה ויליף מקרא דהשיב עינוי ואיתא בפסחים מקום שנהגו להדליק את הנר בליל יום כפורים מדליקין מקום שנהגו שלא להדליק דרש רבא ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ בין שאמרו להדליק בין שאמרו שלא להדליק שניהם לא נתכוונו אלא לדבר א' ופרש"י לא נתכוונו אלא לדבר א' להפריש עצמו ממשכבי האשה האומרים להדליק משום דאין אדם משמש מטתו לאור הנר והאומר שלא להדליק סבר כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאוה ומאחר שמקום שנהגו להדליק הוא משום שאין אדם משמש מטתו לאור הנר ואנו נהיגין במקו' שנהגו להדליק לכן ידליקו בחדר משכבו דאז הוא מונע את עצמו מלקרב לאשתו דישראל קדושים הם ואין משמשין מטותיהן לאור הנר ואי מדליק בבית לא עביד דא כמקום שנהגו שלא להדליק ולא כמקום שנהגו להדליק דאלו מקום שנהגו שלא להדליק סברי כשהנר דולק רואה את אשתו ומתאוה לה והוא רואה ומתאוה לה ולא כמקום שנהגו להדליק דסברי משום שאין אדם משמש מטתו לאור הנר וכאן בחשיכה יתהלכו לחדר משכבם ונמצא תרתי לריעותא דבבית מסתכל בה כשהיא מקושטת ומתאוה לה ואחר כך הולך חשכים על כן צריך להדליק נ"כ בחדר משכבו · וכל אותה לילה ויום יתרחק מאשתו שלא לנגע בה וכבגדיה כאלו נידה שהרי החמירו להדליק או שלא להדליק ובנדה לא החמירו כן הוא באגודה בפסחים וביומא וגם לא ירבה בדברים עמה שלא יבא לידי הרגל עבירה ושלא יבא לידי הרהור ולידי קרי מצאתי ·

אמר מהרי"ל כשרוצה אדם לילך לב"ה ליל כל נדרי ישלוף מנעליו ויניחם בביתו ולא יוליכם לב"ה משום טינוף ויום זה הוא יום שחייבין לכבדו בכסות נקיה ובכל דבר טהרה ואמר דבימי אביו מהר"ם סג"ל בהיות עם רב במגנצא היה נוהג שהשמש העיר היה מכריז בערב להניח מנעליהם בביתם · ואמר שיש מקומות שפורסין בגדי צבעונין בב"ה לכבוד היום ויש מקומות שמשטיחין עשבים על הרצפה משום דכתיב ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה ובי"כ אנו מרבין בהשתחוא' יותר מבשאר כל השנה · ומסיק פרק הקורא תניינא דהשתחוואה היא פישוט ידים ורגלים ואנן עבדינן הכי בי"כ דוקא · ומהאי טעמא נותנים מחצלת לפני העמוד אל פני ש"ץ כל השנה וכן הוא באלפס בתוספות דמגילה פרק הקורא תניינא · ואם מפונק אדם וקשה עליו לילך יחף עד לב"ה רשאי לילך במנעליו עד פתח ב"ה ויתנם לבני ביתו להחזירם הבית או יצניעם במקום מוצנע שלא יראו עכ"ל · וכבר כתבתי לעיל בהלכות ט' באב אם עת גשמים וירא שיטנפו רגליו ואז שרי ללבוש מנעלים · מ"מ יהפכם של שמאל לימין והבאתי סמך מהתלמוד על זה · ואם הכרח הוא לולשים המנעלים בב"ה ישים אותם בחור או במקום נסתר ויהיו מכוסים אין רואה כי קדוש היום לאדונינו:

בפרק בתרא דיומא ת"ר מצות וידוי עי"ה עם חשיכה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים צריך שיתודה קודם שיאכל וישתה שמא יארע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתודה ערבית מתודה בשחרית כו' וכתב הר"ן וידוי עי"ה עם חשיכה לאחר אכילה משקבל עליו י"ה · שמא יארע דבר קלקלה של שכרות וכיוצא בו · צריך שיתודה לאחר שיאכל וישתה בתפילת ערבית כך פירשו הראשונים והרמב"ן הקשה עליהם ופירש דת"ק מצות וידוי של עי"ה שצריך להתודות קודם שיכנס ליום בתשובה הוא עם חשיכה סמוך ליום עצמו כדי שלא יהא שהות לחטוא בין הוידוי והיום אבל חששו חכמים שמא תטרף דעתו בסעודה וימנענו שכרותו מן הוידוי ולפיכך החמירו עליו להתודות קודם אכילה ואע"פ שהתודה קודם אכילה חוזר ומתודה בזמנה עם חשיכה סמוך ליום עצמו שמא אירע דבר קלקלה של חטא בסעודה אבל וידוי של ערבית שהוא וידוי של י"ה עצמו לא קתני דודאי מתודה הוא בי"ה אלא קתני אף על פי שהתודה ערבית מתודה שחרית וכל היום שמא אירע לו דבר עבירה כל היום ר"ה בסופו עם חשיכה מכפר והביא ראיה לדבריו מדתני' בתוספת מצות וידוי עי"ה עם חשיכה ואע"פ שמתודה קודם שיאכל וישתה צריך שיתודה לאחר אכילה ושתיה שמא אירע דבר קלקלה בסעודה ואע"פ שהתודה לאחר שאכל ושתה צריך שיתודה ערבית ואף על פי שהתודה ערבית צריך שיתודה שחרית ע"כ · וראוי לכל ירא שמים לעשות כן כדברי הרמב"ן מאחר שהביא ראיה מהתוספת · ואף על פי שהב"י סימן תר"ז כתב והעולם לא נהגו כדברי הרמב"ן · מ"מ אני אומר הנוהג כדברי הרמב"ן הוא מנהג טוב וישר בעיני אלהים · וכן אני נוהג כשאני רואה בין השמשו' משמש ובא והוא סמוך לחשיכ' אני מתוד' בכל יכולתי:

סדר הוידוי ז"ל אבא מורי זלה"ה בעמק ברכה דף ק"ד · וסדר הוידוי חטאנו עוינו פשענו · והחטא הם השגגות והפשעים הם המורדים מלשון מלך מואב פשע בי · האלוף המרומם בפי כל מוהרר"ף סג"ל יצו מק"ק קראקא העיד על ניסו מהר"ם איסרלו ז"ל שהיה נוהג בוידוי יום הכיפורים לומר בזה הסדר · כפרה לחטאים: ומחילה לעונות · וסליחה לפושעים · שחטא הוא השוגג מתפללים שימחקם לגמרי כאלו לא היו מעולם וזה לשון כפרה כמו אכפרה פניו וגו' · ומחילה לעון כי שם נשאר שום רושם · וסליחה שהיא אריכות אף לפושעים הם המורדים כי עליהם יה תולה · חזו מאן גברא רבא קא מסהיד עליה דגברא רבא ז"ל ושנסו כצפיחית ברבש עכ"ל · קבלתי כשמתודה ישוח עד שיתפקקו כל חליות שבשדרה ולא ביום הכפורים בלבד אלא אף כל ימי השנה כשמתודה יעשה כן · וכבר נודע מי שלא כרע במודי' אז שדרתו נעשית נחש ומזה נותן השכל כי המתודה על העבירות והם באים מצד זוהמת הנחש והוא סורה ומתודה יכרע עד שיתפקקו כל חליות שבשדרה ואז ושב ורפא לו · וכן רמוז בכפר נחמי' סימן ח' דכתיב ויברך עזרא את ה' האלהים הגדול ויענו כל העם אמן אמן במעל ידיהם ויקדו וישתחוו לה' אפים ארצה · אחר כותבי זה מצאתי כן במהרי"ל בהלכות ליל יום כפור וז"ל מהרי' סג"ל כשהיה מתודה היה עומד בכפיפת הראש כדרך שהיה שוחה באומרו מודי':

בפרק בתרא דיומא איפלינו ר' יודא בן בבא ור' עקיבא · ריב"ב ס"ל צריך לפרש החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב ר' עקיבא אומר אשרי נשוי פשע כסוי חטאה אלא מהו שאמר משה ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי דאמר ר' ינאי אמר משה לפני הקב"ה כסף וזהב שהרבית לכנסת ישראל עד שאמרו די גרם להם שיעשו אלהי זהב · והרי"ף והרא"ש פסקו הלכה כר' עקיבא דהא הלכה כר' עקיבא מחבירו · וכן הסכים ב"י בטור א"ח סי' תר"ז והולך לסברתו דרגיל לפסוק בתרי משלשה גדולי ההוראה דהיינו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש · אבל הרמב"ם פסק כריב"ב · מ"מ כתב הב"י דיש להרמב"ם ראיה ברורה דהלכה כריב"ב דמוכח שם דרב יודא אמר רב ס"ל כריב"ב · ועוד הביא הב"י ראיה מדאפלינו תנאי בעבירות שהתודה בהם בי"ה שעבר אם חוזר ומתודה עליהם בי"ה ומתודה עליהם בפרטיות · ובאמת הראיו' שהביא הב"י הם הראיו' חזקות · ואף שלענין פסק הלכה הסכים הב"י עם הרי"ף והרא"ש מ"מ כתב וז"ל מ"מ נראה שאם רצה לפרש החטא הרשות בידו דר' עקיבא לא אמר לפרש החטא ולא בא אלא לומר שהוא יותר מאושר מי שאינו מפרש חטאיו · ועוד דאפשר דלא אמר ר' עקיבא אלא דמפרש אותם בקול רם אבל בלחש שפיר דמי למיפרש כדי שיתבייש יותר ואכתי כסוי חטאה הוא כיון דאינו נשמע לבני אדם הכי מוכח מרמשני כאן בחטא מפורסם כו' דבמתודה לפני בני אדם בקול רם מיירי דאי בלחש כי אינו מפורסם מאי הוי הא אף על פי דמפרש אכתי מכוסה הוא מה שכתב רבינו בסמוך בשם הרא"ש שהעבירות שהתודה עליהם בי"ה שעבר יכול להתודות עליהם אף על פי שלא שנה בהם ובמתודה בפרטות מיירי וכמו שהוכחתי בסמוך עכ"ל

עכ"ל · הרי שלכ"ע יפרט החטא בלחש · והנה לפום ריהטא מה שר"ל שאף לר"ע יפרט בלחש יש להקשות על זה אם כן לסרה מוק' תלמודא הפסוק דויעשו אלהי זהב אליבא דר' עקיבא כדר' ינאי כו' כדלעיל · יפרש הפסוק כריב"ב ויגל כל זה לא יהיה קשה על ר' עקיבא דהא ר' עקיבא מורה באם אינו נשמע לבני אדם ד' פרט חטאו וגם משה כשהתפלל לא היה נשמע לבני אדם זולתי להש"י שהרי התפלל בהר כמ"ש וישב משה אל ה' וגומר · אמנם אין זה קושיא · דודאי אותו אדם שחטא יפרט החטא כלחש אף לר' עקיבא כדי שיתלבש בבושה כשמורה על חטאיו · אבל איש אחר שמתפלל בעד אחר כמו כאן משה שלא חטא והתפלל בעד חוטאי ישראל · אפשר שהוא בכלל כסוי חטאה שלא יפרטם כי אצלו לא שייך כדי שיתבייש מאחר שהוא לא היה החוטא · על כן הוצרך לר' עקיבא הפסוק ויעשו להם אלהי זהב כדר' ינאי · נמצא לפי הרמב"ם הלכה כריב"ב לגמרי ואף לר' עקיבא יפרט חטאיו בלחש · ורוב המחברים בעניני תשובה מסכימי' לפרט החטא כדעת ריב"ב וכן כתב הכלבו · וכן כתב מהריל בהלכות י"כ ז"ל כל מה שאדם חטא בכל השנה יהיה כולל תוך וידויו ויתודה עליו כגון אם ח"ו אכל דבר איסור יאמר על חטא שחטאתי לפניך באכילת איסור וכל כה"ג עכ"ל · וכן מצאתי בספר חסידים סימן כ"א ז"ל חסידים הראשונים היו כותבין באגרת עונותיהם כשהיו חוטאים כדי להתוודות על חטאתם וכדי שיזכור ויתחרט ויעשה תשובה ולפיכך טוב לכתבם לקיים מה שנאמר וחטאתי לנגדי תמיד ויזכור יום המיתה וגיהנם ויום הדין ולבסוף אהבת שמים כי היא סוכחרת אך ברמז יכתבם שלא ימצאם שום אדם ומ"ש חצוף כאן דמפרש חטאיו זהו שמגיד לכל אשר חטא אבל מותר להגיד לאדם צדיק וצנוע אחר עוונותיו כדי שיורה לו היאך יעשה תשובה או ישאל לו כתם אדם שעשה עון זה ובא לשוב היאך יעשה תשובה עד כאן · ודבר זה מביא להחוטא לידי בושה כשמזכיר חטאיו בפירוש לפני מלך מוחל וסולח לעתים ויזכירם באימה וביראה וברתת ובזיע ובבושה והכנעה ובקול בכיה ותמרורים · מ"מ טוב שיפרטם בלחש שלא יהיו נשמעים לאחרים ואז יוצא ידי כולם ·

ובענין עבירות שהתודה עליהם ולא שנה עליהם רס"ל לת"ק אם חוזר ומתודה עליהם הוא ככלב שב על קיאו · ור' אליעזר בן יעקב אומר כ"ש הרי זה משובח · הרי"ץ גאות פסק כת"ק · והרי"ף והרמב"ם והרא"ש ס"ל כראבי דק"ל משנת ראבי קב ונקי · וכן משמע קצת בזוהר פרשת נח וז"ל ת"ח אף על גב דאודי על חוביה ותב בתיובתא לא אעדי לביה ורעותיה מאינון חובין דהב ומההוא חובא דבת שבע כגון דדחיל תדיר עלייהו דלמא גרים חד מינייהו ויקטרג עליה בשעתא דסכנה ובגין כן לא אנשי לון מיניה ומרעותיה עכ"ל :

מנהג בהרבה גלילות בישראל לומר כל ספר תהילים בליל יום כפורים והוא מנהג ותיקן כי אין לנו דבר גדול יותר מספר התהילים שכלול מן הכל · מרבים שבחים להש"י · ורבים מזמורים הם של התעוררות תשובה ורבים מזמורים הם של בקשת מחילה וסליחה והכל סידרה השכיל חבר דהמע"ה ברוח הקודש · והאומר תהילים הוא כמתפלל והוא גם כן כעוסק בתורה כי כבר בקש דהמע"ה שיהיו מקבלים שכר הקורים בתהילים כעוסקין בעומק התורה בנגעי' ואהלות · ומצאתי גם כן בטור א"ח סוף הלכות תענית סימן תקנ"ט בענין ת"צ החכורים של גשמים כתב לומר פזמונים וסליחות ותחנונים ע"ש · **אמנם** מי שניף ויגע ואי אפשר לו על כל פנים יאמר ד' מזמורים הראשונים קודם שישכב כי הם מסוגלים שלא יבא לידי קרי וכן כתב בסדר היום דף צ"א וכתב ויש ברהם ש"ו תיבות וד' מזמורים יעלה למנין קרי · ובלילה הזאת שאנו דומין למלאכים צריכין אנו ליזהר מכל טומאה ובפרט מטומאת קרי · עוד דבר טוב הוא בעת שהוא ישן בלילה לא יעטף את עצמו בברים ובכסתות המחממין כי זה מוליד כח התאוה · ועל כל פנים לא יכסה את רגליו · ודוגמא לזה תנן במסכת יומא בכ"ג שבקש להתנמנם אומרים אישי כ"ג עמוד והפג אחת על הרצפה · והבאתי משנה זו לעיל במסכת שבועות וכתבתי שזה היה טעם של רות ותגל מרגלותיו של בועז כדי שלא יתחמם ויבוא לידי יצר · ז"ל סדר היום דף ל"ד ענין סוד מאה ברכות הוא ענין נשגב עד מאוד ונורא כי לא על חנם ארז"ל מה ה' אלהיך שואל מעמך א"ת מה אלא מאה וכיון שהשי' אין שואל מעמנו כ"א הדבר הזה בלבד דבר גדול הוא · והענין הוא כי כל העולמות אינן מתקיימי' כ"א מצד הפעולות הטובות הנעשות למטה כי צדיק יסוד עולם ואם אין צדיק אין עולם מתקיים ומברכתו יבורכו כל צבא השמים מרום רקיעא עד תהומא · ואם כן כשהאדם השפל משגיח עליו ומתבונן בברכותיו לומר אותם כראוי הבל אותם הברכות עולה ובוקע כל האוירים עד שמגיע לפני כסא כבודו והקדוש ברוך הוא כביכול מתעטר בו ושמח שמחה גדולה באותו שבח העולה מאת האדם נגזר מהאדמה כי מחומר קורץ ומתעלה בו ומכין לו מחיה ומזון ונותן טרף לביתו פותח את ידו ומשביע לכל חי רצון · אבל פחות מק' אין הדבר נגמר כאשר ידוע ליודעי חן · ויום השבת שנמנע מכנו כמה ברכות י"ב בכל תפילה צריך בעל נפש ליזהר כדי להשלים ולכוון בכל ברכות העולים לקרות בתורה ובו' ברכות של מפטיר ויעלו לו ואם לא בא לידו כדי להשלי' כבר אמרו בגמר' ממלי להו באספרמקי ומגדי וכן ביו"ט אבל ביה"כ הוא טורח גדול למצוא צד להשלים כי כשאנו מונין אין מוציאים אפילו שמונים כיצד ה' תפילות ל"ה ברכות ברכות הבקר עד ברכות התורה י"ט ברכות ב' של ברוך שאמר והתימת ז' ברכות דק"ש הם כ"ח ול"ה הרי ס"ג וי"ד של הפטורות הם ע"ז הרי חסרים מן המנין כ"ג · ואם נאמר שיכוון לברכות הקוראים בתורה מי הוא המכוין בהם לכן ראיתי טוב ליקח עמו מעט בשמים או הדס ומשעה לשעה יריח בהן ויברך ולא מצאתי תיקון אחר קרוב מזה אחר שאינו יוצא מבה"כ והחכם עיניו בראשו להבין ולהשכיל כל הענייני' על מתכונתו ואין אנו חוששין אם הוא נוהג בכך להריח בעצי בשמים כל שעה · ולא עוד אלא שאנחנו מבקשים ביום הזה כל דבר עינוי ואיך יעשה בהיפך · דכיון שעושה הדבר לשם שמים אין לחוש ודי לנו מה שאסרה תורה וגדר שגדרו חכמים עליה ועוד דתענוג נשמה הוא זה ולא תענוג מגוף כמ"ש רז"ל אכל הנשמה תהלל יה איזה דבר הוא שהנשמה נהנה ממנו ולא הגוף זהו הריח וא"כ אין חשש לתענוג הנפש ואע"ג דכתיב כי כל הנפש אשר לא תעונה היינו נפש הבהמית הנקשרת עם הגוף אבל הנשמה אין לה עינוי מזה עכ"ל · ומ"ש להריח בכל שעה ושעה ולעשות ברכת הריח תמיהני עליו הא איתא בפ' אלו דברים והובא בטור א"ח סי' רי"ז הנכנס לחנותו של בשם שיש בו מיני בשמים מברך מיני בשמים ישב שם כל היום כולו אינו מברך אלא אחת נכנס ויוצא נכנס ויוצא מברך על כל פעם ופעם וכתב מהרם' מרוטנבורג דוקא כשלא היה דעתו לחזור אבל אם היה דעתו לחזור לא יברך דהא לא אסח דעתיה ע"כ · אם כן זה המביא דבר המריח ודעתו להריח בו בכל היום אין מברך עליו שנית גם כבר פקפקתי כדבר לעיל במסכת תענית אם מותר להריח בתענית ציבור · ומה שטרח למצוא ק' ברכות נלע"ד דאין בזה כלום כדלא אפשר ראי לא תימא הכי מה תאמר ביה"כ שחל להיות בשבת היאך יקויימו ג' סעודות שהם דאורייתא אלא לא אפשר שאני וקדושת היום בעצמו מספיק ועומד נגד כל הקדושות של מצות אלו · מ"מ מה דאפשר לעשות יעשה דהיינו שיכוין בברכותיו במאור ויכוין בברכות של הש"ץ מכל התפילות ויכוין בברכות הקוראים בתורה וכן בברכות ההפטורות וכן בברכת המצות של יחידים כשמתעטפין בטליתות ומברכין בקול רם וכיוצא · אז יעלו לו מאה ברכות והרבה מהם :

נרות יום כפורים שכבו פשיטא ופשיטא שלא יאמר לגוי שידליק ולא כמו שעושים רבים מעמי הארץ · ואפילו לרמז לגוי לא ירמוז · ומצוה עושה כשינהם כך ולמוצאי י"כ ידליקם · **מצאתי** בקונטרסי דהארי ז"ל המוריד דמעות ביום כפורים על מיתת בני אהרן בניו אינם מתים בחייו :

משום ונשלמה פרים שפתינו · מצוה רבה שילמוד ביום כפורים משניות מסכת יומא עם פירושיהן ששם מוזכר סדר עבודת יום כפורים · גם נכון ללמוד בתלמוד בסוף יומא המאמרים המרבדים ממעלת התשובה ודע כי כל מאמר ומאמר מדברי רז"ל כולל

עמוד התשובה

הרבה עניינים מתשובה ומוסרים · אשר לא הוצרכו המחברים לכתוב על כמה דפין · על כן צריך לתת לב במאמרי רז"ל להבינם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים · **דרש** מהרי"ל מיד לאחר יום הכפורים יעסוק כל אדם לעשות סוכה משום שנשלמו ימי תשובה ויום ראשון שנכנס לחטא ח"ו יקרים את עצמו לאתחולי במצוה כדי לקיים ילכו מחיל אל חיל · וכן העיד שפעם אחת הי' יום הכפורים ביום ה' ולמחרתו בע"ש אקרי' מהרי' סג"ל לבית מהר"ם ומצאו שהיה עוסק בסוכתו והיה מתקנ' מכל וכל ולא רצה להאזין אל מהרי' סג"ל ואל שאר עם שבאו לדין ואמר הואיל דאתא מצוה לידן לא אחמיץ וכן לשון א"ח במוצאי י"כ מתעסקין בסוכה ואין עושין עונה עכ"ל מהרי"ל בהלכות סוכה וטוב מיד לאחר הבדלה קודם שיאכל יתייעץ בענין סוכה עם בני ביתו איך יעשה אותה ובאיזה מקום וביוצא בזה · ומכל מקום לא יעכב כל כך האכילה שהיא גם כן מצוה שהוא י"ט ולמחר ביום י"א תכף אחר יציאתו מבית הכנסת יתחיל בעסק הסוכה והשתדלות ד' מינים :

הלכות תשובה

מעלה הנפלאה של התשובה מבוארת בתורה ובנביאים ובכתובים בתלמוד ובמדרשים ובזוהר ובתיקונים והרבה ספרי קודש המחוברי' בענייני תשובה · גם מהמפורסמות לכל היא מע"ת התשובה :

אמנם שלשה טעיות טועים המון העם · **א** במהות התשובה · **ב** באיכות התשובה · **ג** בזמן התשובה והחוט המשולש הזה יתבאר וסימנו נכון כסאך מא"ז רז"ל אמרו גדולה תשובה שמגעת עד הכסא וזהו נכון כסאך · והתשובה עלתה במחשבתו קודם שנברא העולם זהו נכון כסאך מאז · גם מא"ז ר"ת מהות 'איכות' זמן :

ענין מהות התשובה כתיב כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת וגו' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו ופי' הרמב"ן בחומש כי המצוה הזאת יאמר על התשובה הנזכרת והשבות אל לבבך ושבת עד ה' אלהיך מצוה שצוה אותנו לעשות כן עכ"ל · והנה הם ג' כללי התשובה ולהם הרבה פרטית וג' כללים הם · **א** הודוי · **ב** החרטה · **ג** העזיבה ואלו שלשתן מתייחדים והיו לאחד כי תכליתם הוא להיות עושה תשובה השבה מעליית' כמו שאפרש · ומתחלתן צריך לידע מה פירושו של תיבת תשובה · אם הוא ציווי שובה הל"ל כמו שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך · ואם הוא קום רצוני לומר המקיים ושב השב הל"ל אלא הוא על משקל תרומה תנופה תרומת פרש"י הפרשה דהיינו ההרמה · כך תשובה פירושו השבה ר"ל השבה מעליית' וזה יתבאר · ושלשה כללים ההם מוזכרים ברמב"ם בסדר הלכות תשובה פ"א ופ"ב ח"ל כל מצות שבתורה בין עשה בין ל"ת אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאתו חייב להתודות לפני האל ב"ה שנ' איש או אשה כי יעשו ונומר והתודו את חטאתם אשר עשו זהו וידוי דברים ווידוי זה מצות עשה כיצד מתודה אומר אנא ה' חטאתי עויתי פשעתי לפניך כך וכך עשיתי והרי נחמתי ובשתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה וזה עיקרו של וידוי וכל המרבה להתוודו' ומאריך בעני' זה הרי זה משובח וכו' :

וכתב עוד בפ' שאחר זה הפרק ז"ל ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא את חטאיו ויסיר ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו שנאמר יעזוב רשע דרכו ויהא תוהה ומתנחם ומתחרט על הראשונים שנאמר כי אחרי שובי נחמתי · ויעיד עליו יודע כל תעלומות שלא ישוב בזה החטא לעולם שנאמר ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו · וצריך להתודות בשפתיו ולומר עניינים אלו שגמר בדעתו כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ וכן הוא אומר ומודה ועוזב ירוחם וצריך לפרוט את החטא שנאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב · מדרכי התשובה צריך להיות צועק תמיד לפני ה' בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כחו ומתרחק הרבה מהדברים שחטא בה ומשנה שמו כלומר שאני אחר ואיני אותו האיש שעשה המעשים הרעים ומשנה מעשיו כולם לטובה עכ"ל :

והחוט המשולש של ג' כללים הנ"ל הוידוי והחרטה והעזיבה · כולים עולים בקנה אחד לתכלית התשוב' שפירושה השבה מעליית' · וביאור הענין הזה · כתיב טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך הנה ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו משל למה הדבר דומה מי שהוא בעיר המעטירה כלילת יופי משוש כל הארץ · החכם הנבון יוצא ונכנס בכי טוב כי יש דרך סלולה לעיר הזאת והוא הולך ושב בדרך הנועם הזה באופן שרביקותו בעיר כלילת יופי הנוכר · העיר הזאת היא משל אל העיר אשר ה' שמה והיא משוש כל הארץ אשר עליה נאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ ובדרך לעיר הזאת הולכים ושבים הצדיקים כי הוא הדרך הטוב והישר אמנם פושעים יכשלו כי הפושעים הולכים למרחוק מתרחקים והולכים בדרך עקלתון ההולך למדבר שממת מקום נחש שרף ועקרב שהוא מקום הקליפות ברמינן שמתעורר האדם בחטאים ועונות ופשעים בר מינן ולפי ערך החטא כך גובר כח הקליפה · ולא זו שנתרחק מהעיר המעטירה כלילת יופי · אלא אף זו שהגביר בדרך אשר הלך כח הנחש שרף ועקרב והיה מהלך עד שבא לדרך המיושר מ"מ הוא בדרך רחוקה מהעיר המעטירה כלילת יופי שהלך ממנה ונתרחק ומחיצה של ברזל מפסקת בניהם · ואין תקנה להאיש הזה עד שישוב ויחזור לעירו בדרך שהלך ויהיה גבור כארי נגד נחשים שרפים ועקרבים להרוג אותם לעשות לו דרך טוב שישוב לעירו · כן הענין בהנמשל · מי שהלך בדרך רשעי' ונתרחק מהעיר אשר ה' שמה והלך למקום הקליפות שהם נחש שרף ועקרב · ואף שיצא משם · ובא לדרך טוב דהיינו שאחז במעשים טובים בתורה ובתפילה ובצדקה · ובכל המדות המעולות מ"מ עדין הוא רחוק ממקום שיצא כי קלקל בדרך ואין לו תקנה אלא שישוב בדרך הנה ויהרוג תנחשים והעקרבים שהם בדרך כלומר שיתקן את המקולקל ויעשה בהפיכו אז ישוב לביתו ויעשה בתחבולות מלחמה באופן שיחזור לעירו ולביתו · וזהו ענין תשובה שישוב לביתו ולאחתתו לא כטעות שסוברים תקנת החוטא הוא בדברי הצומות ובתפילות לעסור באשמורת ולהתחנן על סחילה וסליחה · וליתן צדקה ונותנים סימן · צו"ם קו"ל ממו"ן עולים בני' שוה ואומרים נ' אלה הם תשובה תפילה צדקה · כי סוברים תצום הוא תשובה נמצא בהצטרף הקול שהוא תפילה וממון הוא צדקה הרי תשובה תפילה וצדקה המעבירין רוע הגזירה · אבל אותן האנשים הם ההולכים בדרך רחוקה אע"פ שיצאו ממקום נחש שרף ועקרב והולכים בדרך טוב · כי אמת ויציב ששלשה אלה הם דרכים טובים צום וקול וממון מכל מקום עדין רחוקים הם מהעיר אשר ה' שמה שממנה יצאו ואין להם תקנה אלא שישובו בדרך הזה שהלכו ויהרגו בדרך הנחשים שרפים ועקרבים דהיינו ימשלו ביצרם · ויהיו כובשים אותו ודבר זה מבואר בדברי רז"ל במסכת יומא פרק יום הכפורים איתא שם היכי דמי בע"ל תשובה אמר רב יודא כגון שבאת לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה וניצל הימנה מחוי רב יודא באותה אשה באותו פרק באותו מקום ע"כ · זהו ענין תשובה שחוזר מדרכו הרעה ושב לדרך הטוב ומתקן את הקילקול בעצמו וכובש את יצרו · וע"ז תנן תשובה ומעשים טובים כלומר מתחילה יעשה תשובה שישוב לביתו בדרך אשר הלך ויחזור ויהרג נחש שרף ועקרב דהיינו

סג"ה

אמת כל בעלי תשובה לא סגי ליה בלי אלפה אלה וכפרם סגוזות מ' תמריך להקדים התשוב' דהיינו תיקון הקילקול לכן הרב רבינו יונה כתב שאדם שהיכה לגטוח לא יעשה כינופי' עד אשר יתקוק לבו כקרטה גדולה וביד לבו לעזוב החטא עד יום מותו ועבר עידן ועידנין שהוא כטהרה נעורה ולימעתו על לקיו לו יקריב קרבן תיצבות

בכוס

והיינו שיכבוש את יצרו בדבר אשר חטא · ואח״כ יעשה מעשים טובים דהיינו תפלה וצדקה וג״ח וכל מדות טובות והלמוד תורה כנגד כולם · וכן פי׳ חובת הלבבו׳ מהות התשובה וז״ל בפ״א מש׳ התשובה התשובה היא התקנת האדם לעבודת הבורא ית׳ אחר יציאתו ממנו וחטאו בה · והיציאה מעבודת הבורא על ב׳ דרכים אם בעזיבת מה שציוה הבורא לעשות והתעלמתו ממנו · או בעשות מה שהזהיר מעשותו ובוון בו להסרות את בוראו · ואם תהיה יציאתו מן העבודה בחלוקה הראשונה בעזיבת מה שצוהו · אופן תשובתו שיזרז וירבה לעשות מכאן ולהלאה מצות נתורה וכיוצא · ואם היה שעבר על הציווי תשובתו שיתרחק האיש ההוא אל קצה האחרון עד שיחזור אל קו האמצעי והרמיון בזה לאדם שחלה גופו מחמת המזון אם מפני שמנע מלאכול מה שיש בו התפרנס בריאותו · או מפני שאכל מה שהזיקו והפסיד בריאותו ולחלק הראשון רפואתו הוא להרבות לו ממיני המזונות הראוים לטבעו · ואם יהיה חוליו מפני שאכל מה שהזיקו רפואתו בהשמרו מהמזון ההוא ולהתנהג במה שהוא הפך כזנו עד שישוב אל הענין השוה ע״כ כלל דבריו ·

נפוס׳ פניו והכנעת לבו וכל׳ זה שיוסיף תשובה. יוסיף הכנעה יותר לתי שמורה כי היילך לא ישלח לו דורון שירפסו לו על פניו אך ירכה יסות ונפל אפי׳ [illegible] והוא יתחנן לו כדינעה ואחרי כן ישלח לו דורון והו רמז קרבן חטאיו שהיה הזוטא מקריב חולב ואח״כ קרבן עולה שמשלם ה״א דורון ותשלומי [illegible] הטהרה. ונקיין ורקינת [illegible] והו שאמר הכתוב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה׳ וירחמהו ·

וזו התשובה בעבירות שבין אדם למקום ובעבירות שבין אדם לחבירו · אם חטא בחטא שבין אדם למקום לא יוסיף עוד לחטוא וימנע מהחטא הזה בתכלית המניעה בתוקף יצרו עליה ויעשה עוד נדרים וסייגים שלא יבא לידי כך כרבעינן למימר לקמן ונוסף על זה באבר שחטא יראה שיעשה עמו קדושה כמו שאמר רז״ל הצדיקים באותו דבר שחוטאים בו מתרצים עו׳ אמרו אם עשית חבילות של עבירות עשה כנגדן חבילות חבילות של מצות רגלים ממהרות לרוץ לרעה יהיו רצין לדבר מצוה לשון שקר אמת יהגה חכו ופיו יפתח בחכמה ותורת חסד על לשונו · ידים שופכו׳ דם פתוח יפתח את ידו לאחיו ולעניו׳ עינים רמות יהא דכא ושח עינים לב חורש מחשבות און בלבו יצפון אמרי התורה ויהי הגות לבו תבונו׳ · משלח מדנים בין אחים יבקש שלום וירדפהו · אם חטא בתאוות המלבושים ילבש שק ואפ׳ · אם חטא במאכלות אסורות יתענה ויזהר מלאכול לשובע נפשו · אפי׳ הדברים המותרים כמ״ש רז״ל קדש עצמך במותר לך ·

אם חטא לחבירו אם בממון שגזלו או כיחש לו אין לו תקנה בעולם עד שישיב ישיבנו לו · ואם חטא נגדו בדברים אפי׳ הקריב כל אילי נביות שבעולם אין לו תקנה עד שיפייסנו ·

וז״ל אבא מורי ז״ל ה״ה בספר ברית אברהם פרק תשיעי כבר אמרו הראשונים כדרך שיש לגוף חולה ומדוה כן יש לנפש חול׳ ומדות ומדוה הנפש וחליה הם מדותיה הרעות וחטאיה ובשוב רשע מדרכו הרעה ירפא הש״י חולי הנפש החוטאת · כמש״ה א׳ הנני רפאה נפשי כי חטאתי לך ונאמר ושב ורפא לו · והנה נמצא פעמים תחלואי הגוף שלא יתרפאו רפואה שלימה כי אם בפעול׳ ההפכיו׳ ע״ד משל אם יש לאדם חסימות הרבה אז צריך להשקותו במיני משקים המקרים אותו · ואם התולי הוא בהיפוך אז צריך לפעול בהפיכו וזולת הפעולות ההפכיות אי אפשר לחולי להיות בריא וחזק ·

גם לחולי הנפש א״א להתרפאו׳ בשלימות כי אם בפעולות ההפכיות וע״ד שאח״ל בבבא בתרא על הורדוס שהרג את החכמים ושאל עצה לבבא בן בוטא אם יכול למצוא למכתו תרופה · ואמר אליו אתה כבית נרו של עולם לך ועסוק באורו של עולם והשתדל בבנין בית המקדש · ולזה הסכימו גם כן חכמי המדרש ז״ל במ״ש כי טוב העץ למאכל תאנה היתה בדבר שקלקלו בו נתקנו שנ׳ ויתפרו עלה תאנה ·

למדנו מכאן שלא יספיק לבעל תשובה עזיבת החטא בלבד אלא שיעשה מעשים היפך עבירה שעשה ע״ד משל אם חטא במאכלות אסורות יתענה ויזהר מלאכול לשובע נפשו אפי׳ הדברים המותרי׳ כמ״ש רז״ל קדש עצמך במותר לך ואם העלים עיניו מצדק׳ יפזר ממונו לעניי׳ ·

ואם הורה לאנשים קלה במצות ילמוד אותם דרך ישרה לדקדק במצות ולשוב אל הש״י ·
ואם חטא בתאוות העושר יתחבר לעניים ומרודי׳ · ואם חטא בשררה יתחבר לשפלים ונמוכים ·
ואם חטא ברב העסקים יחשוב במותו אשר ישבית ותכלית כל העסקי׳ וכל המעשים ·
ואם חטא בתאוות המלבוש ילבוש שק ואפר · ואם חטא בלשון הרע יעסוק בתורה ·

ובכל האברים שחטא ישתדל לקיים בהם מצות כמ״ש רז״ל באותו דבר שחוטאים בו מתרצים · עכ״ל ·

(וזה לשוני) תמצא בעמק ברכה (ברף ק״ו סוף ע״א עד ק״ז ע״ב) בהג״הה ואומר ולא זו בלבד אמרו שחייב כל אדם לראות את עצמו ר״ל חטא עצמו ר״ל לתקן עיותו באותו דבר עצמו שחטא כדלעיל בפנים אלא בכל דור ודור ראוי לבנים לתקן את עוונם ואת עון אבותיהם באותו דבר עצמו שקלקלו האבות בו יתקנו התולדות הבאים אחריהם ויאמרו בלבם אבותינו חטאו ואינם ואנחנו עוונותיהם סובלים לתקנם כפי היכולת כמו שמצינו באבות העולם שעשו כן כמ״ש ז״ל · במדרש א״ר שמעון בר נחמן בשעה שברא הקב״ה את העולם נתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש לו בעליונים ברא את האדם וצוהו מכל עץ הגן וגו׳ ועבר על ציווי כך הייתי מתאוה שיהא לו דירה בתחתונים ודבר א׳ צויתי אותך ולא שמרתו סילק הקב״ה שכינתו לרקיע הראשון עמד קין והרג להבל סילק שכינתו לרקיע שני עמד דורו של אנוש והיו עובדי ע״ז וסילק שכינתו לרקיע שלישי עמד דור המבול סילק שכינתו לרביעי עמד דור הפלגה סילק שכינתו לחמשי עמדו הסדומיי׳ סילק שכינתו לששי עמד אמרפל וחביריו והכעיסוהו סילק שכינתו לרקיע השביעי ואמר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און מה עשה הקב״ה קפל את כל הדורות הראשונים והעמיד את אברהם וסגל מעשיו ירד משביעי לששי עמד יצחק ופשט צוארו על המזבח ירד מששי לחמישי עמד יעקב וירד מחמישי לרביעי עמד שבט לוי וירד מרביעי לשלישי עמד קהת וירד מג׳ לב׳ עמד עמרם וירד משני לראשון עמד משה והורידו לארץ שנאמר וירד ה׳ על הר סיני · עכ״ל המדרש · ובעל העקידה ז״ל הביא זה המדרש בהקדמת ספר שמות וכתב עליו שהכוונה היא שאלו האחרונים תיקנו עיוות של ראשונים דהיינו אברהם תיקן חטא אדם הראשון במה שלא עמד על מצות בוראו אשר ציוהו לאמר לא תאכל וגומר ובאברהם נאמר עקב אשר שמע בקולי וגומר בא יצחק ותיקן החטא השני אשר חטא עליו קין כי היא הביא צוארו לשחיט׳ לקבל מצות קונו היפך ממה שעשה קין שהרג אחיו ואמר לית דין ולית דיין ולזה ירד ירידה שניה · בא יעקב ותיקן מה שחטאו דור אנוש בחטא העבודות הנכריות כי הוא אסף את בניו לקבל עול מלכות שמים שלימה עד שאמרו הבנים שמע ישראל ה׳ אלקינו ה׳ אחד והוא ענה אחריהם בשכמ״לו בעבורו ירד ירידה שלישי׳ בא לוי ותיקן מה שעיוותו אנשי המבול בחטא הזימה כי הוא מבואר ממעשה אחותו כמה הרחיק ענין הנבלה ההיא עד שנתקנו עצמם לגדור פרצת הזימה מעל הארץ וכמ״ש הכזונה יעשה אחותינו יען זאת ירד ירידה ד׳ בא קהת ותיקן חטא דור הפלגה כמ״ש הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים להמרות עיני עליון בזרוע׳ ובנובה לבם אמנם קהת היה ראש ופרנס בישראל במצרים אשר קבלו עול מלכות ובן עיר מסכנות לפרעה וכו׳ ובכל זה לא שנו את שמם ולא המירו דתם ולזה ירד ירידה ה׳ בא עמרם ותיקן חטא סדום אשר לא

חלכות תשובה

וכו' עשות חסד עם רעיהם ועמד הוא ונפל חסר עם כל ישראל לשמוע בקול בתו לעשות זיוונים שניים אחר שפי' ממנה כדי שרת׳ וחר ותחיל למשה מושיעם ממצרים אשר נאמר עליו צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל לזה ירד ירידה ו' בא משה ותיקן חטא אמרפל הוא נמרוד במה שרדף אחר אוהבו ובקש להמיתו כי הוא נוגש אל ה' בכל לבבו ואוהב אוהביו ועבדיו ומסר נפשו עליהם כמו שעשרת בתוכחת הרשע בהריגת המצרי והצלת בנות יתרו מהרועים תחת זאת ירד ירידה ז' וחזר שכינה לארץ כברא שונה ע"כ כלל כוונת העקידה בקיצור·

וז"ל הצרור המור פרשת חיי שרה ובמדרש הנעלם אמרו ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו לשרה אשתו לא נאמר אלא אדם שרה אשתו לרבות את חוה ותרמז בזה כי בעבור חטא אדם הראשון ואשתו אעפ"י שנקברו בכאן לא היה להם קיום אמתו עד שבא אברהם לקיים העולם ולתקן את אשר עיוותו אדם וחוה בעוברם על מאמר השם שאמר להם ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכלו והם חטאו באכילה ואברהם תקנו באכילה שהאכיל לכל באי עולם והחזירה למוטב וכמו שחטאו בעץ הדעת טוב ורע כך אברהם נטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם ולכן כתיב באברהם והשענו תחת העץ כי מה הוצרך לזה· וכן מ"ש והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו אלא להורו' שבעץ כשלו ובעץ נתקנו ולכן חוה אעפ"י שנקברה שם לא קבלה הארץ מצד חטאה כאלו לא היתה לה קבורה עד שבאת שרה ונקברה שם עכ"ל·

וכמו שאלו הז' צדיקים הנזכרים במדרש דלעי' מאברהם עד משה תקנו חטא כל הדורות שהיו מכעיסין השם מאדם הראשון עד מתן תורה כך עמד דהמע"ה ותיקן מה שחטאו ישראל אחרי מתן תורה דהיינו חטא העגל ורמזו רז"ל זה במ"ש בפ"ק דברכו' וז"ל אמר רב חנא בר ביזנא אמר ר' שמעון חסידא כינור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאליו ומיד היה דוד יושב ועוסק בתורה עד שהגיע עמוד השחר וכו'· בוראי הכל סיד ה' השכיל כי לא לחנם היה כל זה שהיה כינור והיה רוח צפוני מנשב בו אלא לכוונה וסוד רמזו· וע"ק לי על המאמר גופו למה השמיט בעל מאמר זה הנבל מהכינור כי בפסוק שלומד ממנו בגמרא דלעיל שבכינור היה תלוי וכו' הוזכרו שניהם הנבל והכינור כראית' התם ואם כן למה חסר אותה מהגמרא ואם תרצה לומר דבעל המאמר דבר בקצרה אכתי קשה מה ראה דכתב כנור וחסר נבל ולכתוב נבל ולחסר כנור אלא ודאי לדרשא אתי וע"כ חיסר נבל כדי שישאלו למה זה ועל מה זה חיסר בעל המאמר נבל אלא להורות בא עני' שלא הייתי יודע זולות זה ואז יתרץ כל אחר כוונת בעל המאמר איש כפי שכלו· וסוגיא כזו רמצא בגמרא בפרק הזהב דף מ"ח ע"א גבי מימרא דרבא שאמר קרא ומתנית' מסייע לי' לר"ל· ע"ש·

ונראה שרמזו רז"ל כאן שהיה דוד מתקן עיוות העגל כי בעגל כתיב וירא את העגל ומחולות שהיה להם שיר ועוגב לע"ז בא דוד ע"ה והביא כלי שיר למעלה ממטתו כדי שיעמוד בחצות לילה לעסוק בדברי תורה וזה היה סוד הכנור ולא כלי זמר אחר כי הנה הקב"ה הוציא את ישראל מכור הברזל להיות לו לעם נחלה כיום הזה והם קלקלו את הכור כי השליכו בו את העגל כמ"ש רש"י פר' כי תשא· וקלקלו נ"כ אות הנו"ן שהם יצאו בנ' שערי בינה ממצרים שנאמר וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים ופירשו בו קצת מפרשים שהוא רמז על חמשים שערי בינה וכ"כ הזוהר בפ' אמור· ובפר' בראשית ז"ל כתיב כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות כיום צאתך ה"ל מאי כימי דכולהו יומין עלאין אודמנו התם ואזדמנו הכא מנין בן נפלאות דהא נ' פלאות דבינה פתח קב"ה לאפקא לון מתמן ובגין כך באורייתא אדכר יציאת מצרים נ' זימנין לקביל נ' תרעין וכו' והם אמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך וגומר וכפרו בנ' שערי בינה וכו' האריך שם בזוהר יותר ע"ש· והם קלקלו הנו"ן במה שפרקו נזמי זהב נ' דנזמי· גם קילקלו מה שאמרו מרז"ל נעש"ה נ"שמע שר"א כנו"ן ואחר כך הלכו אחר הנו"ן נ"חש הקדמוני שחזרו לזוהמתן וזהו סוד גו"ן גדולה דנצר חסר לאלפי' וגו' המוזכר בתפילת משה כשהתפלל על עון העגל רומזת על גו"ן זו שעברו עליה ישראל ואז נשאר מן נצר צר כי נרמו צר עליהם בקילקול הנו"ן·

הרי לך דישראל קילקלו הנו"ן ובדוד המע"ה מצינו שתיקן הנו"ן כמ"ש הזוהר פר' בראשית ז"ל גל עיני ואביטה נפלאות נ' פלאות כו' הרי לך שביקש דהמע"ה על הנו"ן וביקש ממש בתיבת נפלאות דומה לתיבת נפלאות הכתוב ביציאת מצרים שקלקלו ישראל כמו שהבאתי לעי' בשם הזוהר· ולכך לקח דוד אותו הנו"ן שקלקלו ישראל במעשה העגל בנזמי זהב והטיל אורתה בתוך כור אשר משם יצא העגל ועשה מכור כנו"ר שבו היה מתעורר לתורה וחיבר הנו"ן לויו במלת כנור כדי לחזור עטרה של נעשה ונשמע לנושנה וק"ל· ומ"ש למעלה ממטתו הוא תיקן נגד מ"ש בעגל שבא שטן והראה להם דמות מטה באויר כו' כראית' בשבת בפ"ר עקיבא· ומ"ש וכיון שהגיע חצות לילה הוא תיקן למה שחטאו הם בחצות כמ"ש וירא העם כי בשש בא שש· ומ"ש ורוח צפונית מנשבת בו תיקן לגוף העגל שהיה מזהב והזהב הוא מצפון כמ"ש מצפון זהב יאתה· וזהו סוד עגלה בצפון ועקרב בדרום שארז"ל במסכת עירובין רמזו במלת עגלה על העגל שהוא מצפון יאתה ועקרב רומז על התורה ולוסדיה כמו שארז"ל ועקיצתן עקיצת עקרב זהו בדרום על דרך הרוצה להחכים ידרים· להורות כי גם את זה לעומת זה עשה האלקים על דרך שארז"ל בראתי יצר הרע בראתי התורה תבלין· הרי לך לפי דברי כי דוד ע"ה תיקן עון העגל שעיוותו הראשונים· ולפיכך תיקן דהמע"ה חטא עגל יותר משאר אבות העולם לפי שהוא יהיה ראש שבטי ישראל ולו תשוב המלוכה לימות המשיח ועל כל מלך ומלך שבדורו מוטל להתפלל על בני דורו ולתקן מה שיוכל לתקן) ע"כ הנ"הה לשוני בעמק ברכה:

ואחר שעשה התשובה השלימה הזו יהיו בו מעשים טובים כמו ששנינו תורה ומ"ט ומצות וצדקו' כי במה יתרצה עבד אל אדוניו כי אם במעשים האלה·

וכבר כתבתי כי תיבת תשובה הוא משקל תרומה· ופירוש של תשובה הוא השבה בעצם והכוונה השבה מעלייתא· ובמרת יודע איפא כי הוא שב השבה מעליית' או אם לא יחזור לסורו· על פי שני עדים יקום הדבר דהיינו וידוי וחרטה דכשהוא מתורה ומודה ומעיד על עצמו ומכיר בסרחונו ומתבייש בהתוראתו כבושת גנב כי ימצא· ומתחרט בלבו חרטה גמורה וחטאתי נגדו תמיד להיות סורה ומתחרטה ומתחרט בלבו· ויש לו ינון ואנחה· בוראי יתחזק ויתאמץ לשוב אל ה' בכל לבו ושירי יום ביומו יוסיף אומץ להיות סור מרע ולעשות טוב·

על כן אלו שני הכללים שהם וידוי וחרטה מצטרפין לכלל הגדול שהוא התשובה ואלו ג' ביחד הם החוט המשולש והם מרומזים בפסוק כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו בפיך זהו הוידוי· בלבבך זו היא החרטה· לעשותו הוא מעשה התשובה שפירושית עזיב' החטא ולתקן הקילקול ושלא ישוב לכסלה עוד· ויען כי לג' כללים האלה הם הרבה פרטיים בלי מספר ראוי לפרסם אפס קצתו התראהה וכולם לא תראה לרוב אריכות'·

בפיך מצות וידוי· לפני ה' ישפוך שיחו ויפרט חטאיו בהכנעה באימה וביראה

סג"סס

יען אל לבו כלאדי הוא סב כתשובה והתחיל בס סוף כלפס כידה הלוכנת נקיים סכל דס סתרא' כסבעס יחי ליכן סותרת כל היוס הלאטוכיס ונריכה לחזור ולמכות ג' נקיים· וכן אם בעל תשובס יחזור למעשיו הראשוניס הרי חכד כל מה סהתענה וכל מה סהיה . וגבס ולכן

וביראה ברתת וזיע וחיל וברך כריעה ונקריעת הלב בבכי ודמעה לבקש מחילה וסליחה וכפרה ממלך מוחל וסולח ברוך הוא וז"ל ספר החרידים ריש פרק כ' ממצות התשובה וידוי דברים בפרטיות לפני ה' בהכנעה והרמעה והוידוי יקרא קרבן דכתיב ונשלמה פרים שפתינו ואמרינן בפרק בתרא רזבחים דקרבן בלי תשובה נקרא זבח רשעים תועבה והכי נמי הוידוי בלי הסכמת הלב שימות ולא יחטא עו' יקרא תועבה ובשובו לכסלה יקטרגו עליו בשמים והודו נהפך עליו למשחית שיאמרו לפני מלכו של עולם הרי פלוני שהתודה על חטאתו חזר בעזות פנים לסורו הראשון ככלב שב על קיאו כדפי' החסיד על פסוק והתודו את עונם ואת עון אבותם במעלם אשר מעלו בי וכתיב בתריה אף אני אלך עמכם בקרי וקשה וכי זה פרי התשובה אלא על כרחך פי' במעלם כלומר בעוד מעלם בם שלא הסכימו לעזוב החטא לגמרי והוי כטובל ושרץ בידו כי הם מכנים לחטוא ולשוב לכסלם לפיכך ה' כועס עליהם יותר ואומר אף אני אלך עמהם בקרי והבאתי אותם בארץ אויביהם והאמת שכבר היו בארץ אויביהם כדכתיב לעי' אלא פי' והבאתי שארתיקם עוד מלפני מא"י מרחוק עו' מארץ אויביהם והכי איתא בזוהר עכ"ל· ובוראי מי שמתודה וחוזר לסורו אז בשעה שהודה לא נשבר לבו בקרבו ונענשו בכפל כפלים כי אז הוא כאלו מתפאר ח"ו במה שעשה וכאלו אומר מי אדון לי· וזהו פי' מ"ש בנוסח על חטא· על חטא ש"ל בוידוי פה· ר"ל שהוידוי לא היה אלא בפה ולא בלב וכבר כתבתי זה למעלה באריכות·

מריך להיות וריו יחוד לכל יתטא ואם כטונג יודין לו להיות קטא יתודה עליו יויד בבכי ודמעה·

וזה סדר הוידוי

יפשפש במעשיו ויהיו לו לזכרון את אשר העוה· ויצטער ויבוש ויבכה ויאמר אוי לי מה עשיתי איך מרדתי במלך מ"ה הקב"ה ובתורתו הקדושה איך פגמתי בנשמתי והחלפתי עולם עומד בעולם עובר ומה אעשה ליום פקודה ברדתי שחת אללי לי· ולבי עלי דוה ביותר במה שמרדתי במלך מלכי המלכים הקב"ה הוא טהור ומשרתיו טהורים עושים רצונו ואני נבזה כלב סרוח חוטא מנול איך טמאתי את עצמי הנני מתחרט בחרטה גמורה ולא אעשה עוד כן כל ימי חיי ואף אוסיף גדרים וסייגו' והרחקות שלא אביא לידי כך ואחרי שובי נחמתי והנני מודה ועוזב·

וזה נוסח הוידוי בכפיפת ראש ובעינים זולגת ובחליצת מנעל

הנני מתאבל על החטאים והעונות והפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי נגד אדו"ן עולם בור"א יוצר"י עושי אשר הטיב עמדי בכל מכל כל ואני הריעותי ועל זה הנני מבויש ומבייש את עצמי אוי לי לאותה בושה אוי לי לאותה כלימה הריני נכנע ונפשר כעפר:

אז ישב על הארץ במרירות ויתפלש בעפר ויבכה ואח"כ יעמוד ויתודה·

סה"נס

סוד בריאה יצירה עשיה סמנס נכס אדון עו"לס סוד האלילות כשלהבת קשורה בגחלת בכיבת כל הכיבות אי"ן סו"ף על כן נקרא האצילו' נכס אדון עולס סוד אין סוף כי אדו"ן עולס אשר כוונ לפעמי' הכנס יגיע וכונע גם כאלילות כביכול כיון שבארתי הענין באר' כמקומו:

הנני עומד ומתודה בכפיפת ראש ובשברון לב ובידים רפות וברגלים עפות ובהתפקקות כל חוליות שבשדרה וכריסוק אברים· אלהי ואלהי אבותי תבוא לפניך תפילתי ואל תתעלם מתחנתי שאין אני עזי פנים כו'· מה אומר לפניך יושב מרום כו' עד ואין נסתר מנגד עיניך·

אנא ה' אלהי ואלהי אבותי בורא בראתני גדלתני זננתי פרנסתני וכלכלתני עד היום הזה ואנכי באולתי גמלתי הרע בעיניך עשיתי וכעסתיך במעשי הרעים מידי יום יום הנה הסכלתי ואשגה הרבה מאוד וחטאתי לפניך בהרבה עבירות שבעולם ובפרט עבירה פלוני ופלונית שעשיתי במקום פלוני הריני מודה ועוזב ומתחרט ותרחמיני כמ"ש ומודה ועוזב ירוחם· נחמתי אשר עשיתי והריני מקבל עלי שלא אעשה עו' וארחיק את עצמי בכל הרחקות מזה· אנא אב הרחמים הנני קורע את לבבי באנחתי לפניך ובמסתרים תבכה נפשי ומבקש אני רחמיך וחסדיך כעני בפתח לעזרני בתשובה שלימה לפניך אבינו מלכינו החזירני בתשובה שלימה לפניך· א"מ עשה למענך ולא למעני· א"מ עשה למען שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו· הריני מעכשיו כובש את יצרי יהי רצון מלפניך אתה ה' רחום וחנון הרוצה בתשובה שיתהפכו זדונותי לזכיות ומלאך רע יהיה טוב ונאמר טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך דרכיך ה' הודיעני אורחתיך למדני קראתיך ה' בכל לב עננו ה' חקיך אצורה יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי.

וכתב החסיד רבינו יונה בשערי התשובה כשיתודה יזכיר עונותיו ועונות אבותיו כי היה נענש עליהם באחזו מעשה אבותיו בידו וכן כתיב והתודו את עונם ואת עון אבותם עכ"ל· על כן ישר בעיני נוסח וידוי הספרדים אומרים אבל אנחנו חטאנו ואבותינו אשמנו בגדנו כו'·

וכתב בראשית חכמה סוף שער התשובה וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח גם זה עיקר של וידוי שאמר אבל אנחנו חטאנו· וטוב מאוד לפרט החטא בתוך הוידוי כגון אם אכל נבלות וטריפות או שאר דברי איסור יפרוש בתוך הוידוי שלו· כיצד כשיאמר אשמתי יאמר אכלתי דבר שלא טהור· וכשיאמר בגדתי יאמר אם בעל כותית או אשת איש או נידה יאמר בעלתי ואם גנב או גזל גזלתי· ואם הוציא שם רע על חבירו או לשון הרע או שום נידוי יאמ' עליו דברתי דופי הוציא שכבת זרע לבטלה יאמר העויתי הוצאתי זרע לבטלה· ואם זנה עם עריות יאמר זדתי זניתי· ואם חלל שבתות או חמד יאמר חללתי חמדתי וכן לכל אלפא ביתא על כל אות ואות· יפרש בוידוי העבירה שעבר ויאמר בבכי יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו ואז יועיל לו וסוף הוידוי וסרתי ממצותיך וממשפטיך הטובים ולא שוה לי ואתה צדיק על כל הבא עלי כי אמת עשית ואני הרשעתי· ואז יאמר כך עברתי על עשה ועל מצות ל"ת ועברתי על כריתות ומיתות ב"ד עברתי על חייבי מיתות ב"ד ותורה שבכתב ותורה שבע"פ שכחתי שמך הגדול שכחתי עול מלכותך ויראתך ואתה צדיק על כל כו'· בירושלמי מפורש כיצד יתודה אומר רבון העולמים הרע בעיניך עשיתי ובשרירות לבי הלכתי ותוכחתך לא שמעתי· יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שתכפר לי על כל פשעי ותסלח לי על כל עוונותי ותמחול לי על כל חטאתי וכו'·

כתב אבא מורי ז"ל ה"ה בעמק ברכה· ויתודה בכל יום ג' פעמים ביום ובכל לילה קודם שישן יעשה חשבון ממעשיו שעשה אותו היום וישב בדד וידום ויפשפש במעשיו אשר עשה מיום היותו על אדמתו עד היום הזה וישים לנגד עיניו ולנוכח פניו כמ"ש דוד המלך ע"ה וחטאתי נגדי תמיד עכ"ל:

ראה

הלכות תשובה

ראה כמה גדול מצות הוידוי

גרסינן פרק יום הכפורים א״ר יצחק אמרי במערבא משמיה דרבא בר מארי בוא וראה שלא כמדת הקב״ה מדת בשר ודם מדת ב״ו אדם מקניט את חבירו ספק מתפייס ספק אין מתפייס ממנו ואת״ל מתפייס ממנו ספק מתפייס ממנו בדברים ספק בממון אבל הקב״ה מתפייס ממנו בדברים שנ׳ קחו עמכם דברים ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב ולא עוד אלא שדומה כמי שבנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ונשלמה פרים שפתינו ושמא תאמר פרי חובה ת״ל אוהבם נדבה ע״כ וסוד ענין ופעם הוידוי כתבתי בחלק תורה שבכתב פרשת נשא בפסוק והתודו את אשר עשו ע״ש:

בכלל בפיך תפילה וז״ל רבינו בשער התשובה יתפלל אל השם ויבקש רחמים לכפר את כל עונותיו שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳ ואמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו קחו עמכם דברים זה ענין הוידוי ואמרו אליו כל תשא עון וקח טוב זה ענין התפילה ופי׳ וקח טוב מעשה הטוב שעשינו כי ארז״ל עבירה מכבה מצות ובעת התשובה יתכפרו העונות ותתעורר זכות המצוה ויאיר נרה אחרי אשר לא הגיה אורו עכ״ל:

וז״ל ספר החרדים כל אדם חיים להתפלל שיצילהו הש״י מיצר הרע כמו שמצינו בגמרא באמוראים הקדושים שהיו מתפללים רחמנ׳ ליצלן מיצה״ר ובפרקי ר׳ עקיבא כתיבת יד נמצא כתוב שהיה מתפלל כל יום יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שלא אכעוס היום ולא אכעיסך אע״פ שבכלל שלא אכעיסך כל העונות בכללים הוא עון הכעס מ״מ להיותו מצוי והוא סבת כל העונות ולכך אמרו כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו לכך היה מתפלל עליו בפרטות ורז״ל בסוף תפילתינו סדרו לנו אלהי נצור לשוני מרע כו׳ לפי שעון לשון הרע הוא עון פלילי ואמרו שאין אדם ניצל מעון אבק לשון הרע בכל יום אם לא יהיה על ששמרתו כארי לפיכך סדרו לנו לשון זה שמשמעותו על עון לשון הרע ואנו מתפללים עליו בפרטו אבל קושטא דמלת׳ דהתפיל׳ שיצילנו ה׳ מהיצה״ר לא שהיצהר א״ע שנראה שאחד הוא הוא נחלק לשנים כדאית׳ בזוהר בכמה דוכתי הזכר יוצרו קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו והנקיבה בעלת כרמות ותחבולות עליה אמר שלמה המלך ע״ה לשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה ועל שניהם אנו אומרים אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה כי שניהם יחדו הם החטיאו את חוה ומסיים ולמקללי נפשי תדום לפי שעון המחלוקת גדול ונפשי כעפר לכל תהיה ר״ל שכל כך נרגול במדת הסבלנות עד שיהיה לנו התרגל מבע שנהיה כעפר שדשין אותו ואינו מרגיש ולפי שעון ביטול תורה כנגד כולם אנו מתפללים פתח לבי בתורתך ולפי שרפיון הידים במצות גרמא בניזקין לכך אנו מתפללים ואחרי מצותיך תרדוף נפשי וכל הקמים עלי לרעה כו׳ כמשמעו וגם בכלל כל בני אדם הבאים להחטיאני ולגרום לי שארד בגיהנם כדארז״ל אין רעה אלא גיהנם כדפרישי׳ לעיל על פסוק אל תריב עם אדם חנם אם לא גמלך רעה וכשם שצריך האדם להתפלל על עצמו כך צריך להתפלל על זרעו שיהיו יראי שמים כדאמר במדרש שהעיד אליהו ז״ל על כהן אחד שהיה מתפלל לפני הקב״ה ומשתטח ובכה לפני הקב״ה על בניו שיהיו צדיקים ונעתר לו הקב״ה ששמשו וזכה לראות כלן בכהונה גדולה ולא מת אחד מהן בחייו ואם כל אדם חייב להתפלל להנצל מיצרו כל שכן הבעל תשובה שנ׳ השיבני ואשובה וכתיב השיבנו ה׳ אליך ונשובה ונאמר לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי ולפי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לכך תקנו על התשובה ברכה בפני עצמה השיבנו אבינו לתורתך והחזירנו בתשובה שלמה לפניך וצריך לכוון בה מכל ברכות האמצעיות לפי שהיא תועלת הנפש ורפואתה וכשם שחייב אדם להתפלל על עצמו כך חייב להתפלל על פושעי ישראל כדאיתא בסוף פ״ק דסוטה ולפושעים יפגיע מלמד שהיה משה רבינו מבקש רחמים על פושעי ישראל שישובו בתשובה ושבו וכן במסכת תענית אמרו על אבא חלקיה כשהתפללו על הגשמים הוא ואשתו שנענה היא תחילה לשתי סיבות אחת לפי מה שהית׳ נותנת לעני מקרבא הנאת׳ והסיב׳ הב׳ לפי שהתפללה היא על רשעי׳ שהיו בשכונתה שישובו בתשובה ושבו עד כאן לשונו:

עוד בכלל בפיך לימוד תורת ילמוד בעל תשובה כפלים ממה שהיה רגיל ללמוד כי תלמוד תורה מכפר עון אמרו במסכת מנחות מאי דכתיב זאת התורה לעולה ולמנחה וגומר כל העוסק בתורה אינו צריך לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם כו׳ וכן יש בויקרא רבא ז״ל נכשל אדם בעבירה ונתחייב מיתה בידי שמים מה יעשה כדי שיחיה אם הוא לומד תורה והיה רגיל לקרות דף א׳ יקרא ב׳ דפין ואם רגיל לשנות פרק אחר ישנה שני פרקים וכו׳:

עתה נפרש תיבת ובלבבך

ובלבבך זהו ההיסח ז״ל רבינו יונה בשערי תשובה יבין לבבו כי רע ומר עזבו את ה׳ וישיב אל לבו כי יש עונש ונקם ושלם ונאמר גורו לכם מפני חרב כי חמת עונות חרב ויתחרט על מעשיו הרעים ויאמר בלבבו מה עשיתי איך לא היה פחד אלהים לנגד עיני ולא יגורתי מתוכחות על עון ומן השפטי׳ הרעים כי רבים מכאובים לא חמלתי על נפשי ולא חסה עיני עליו משחתו מפני הנאת רגע א׳ ונמשלתי לאיש שגוזל ויחמוס ויאכל וישבע ויודע כי אחרי אכלה ואחרי שתה יגרם השופט בחצץ שניו כענין שנאמר ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חצץ ורעה מזאת כי הייתי על הנפש היקרה אכזרי ונטמאה בגלולי יצרי ומה הועילה בכל קנייניה אם רעה בעיני ארונית ואיך החלפתי בעולם חולף עולם עומד לעד לעולם איך נמשלתי כבהמות נדמיתי והלכתי אחרי יצרי כסוס כפרד אין הבין ותעיתי מדרך השכל והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב ותובנת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וככל תולדותיו כאשר המשילה על שאר ב״ח שאינם מדברים מאשר יקרה בעיניו נכבדה ואחרי אשר בעבור זאת נבראתי ויהי כי הפך מזרה למה לי חיים כענין שנאמר אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאי׳ ינוח ועוד כי כמשפט בהמה לא עשיתי אבל שפלתי ממנה כי ידע שור קנהו וחמור אבוס בעליו ואני לא ידעתי ולא התבוננתי ושלחתי נפשי לחפשי מארוניה מעסתי צופי ונשיתי סופי ונלתי ותמסתי ועל דל בוססתי ולא זכרתי יום חמות אשר לא ישאיר לפני נשמתי בלתי אם גויתי ואדמתי והענין הזה הוא אשר דיבר ירמיה ע״ה אין איש ניחם על רעתו לאמור מה עשיתי גם יהיה ינון בלבו ישתונן כליותיו ויחשוב כמה רבה רעת מי שתמרה את יוצרו וינדיל ינון בלבבו וסער מהחולל ברעיוניו ויאנח במרירות לב כי יתכן שהתחרט וירע בעיניו על חטאתו אשר חטא ולא השלים חקו בזה כי גם המפסד דינר או יזיק קשה בעיני האדם אך אם אבד עשרו בענין רע ויצא נקי מנכסיו נפשו עליו תאבל ותכבד אנחתו נפשו מרה לו וכן על צרות רעות ורבות כאבות נצח ויגון בלבבו יומם ויותר מהמה ראוי שיצטער ויאנח מי שהמרה את השם יתברך והשחית והתעיב עלילה לפניו ולא זכר אשר בראו יש מאין וחסר עשה עצמו ודוו תנחהו בכל עת ונוצר נפשו בכל רגע ואיך מלאו לבו להכעים לפניו ואיך מת מראית עיני החוטא מהשכיל לבבו והמשכיל אשר נפקחו עיניו יותקו הדברים האלה בלבבו ויבא בחדרי רוחו עכ״ל ואני אומר נוסף על זה ירבה בחרטה וכצער ויגון גדול בזכרו כי הוא טיפה סרוחה עפר ואפר היחוש טוב ממנו ואיך עלה מחשבתו למרוד במלך הגדול והקדוש ממ״ה הקב״ה יושב על כסא רם ונשא אשר מלאכי מעלה ירעדון מפניו ואף שהם קדושים וטהורי׳ ואיך כלב סרוח ומטונף

במוהו

ממוחו סלקא אדעתיה להמרות בו אף בדבר קטן שבקטנים · ובפרט לאחר שהטיב עמו ובראו ונתן לו גוף אשר יצר בחכמה ונתן בו שכל ממרומים ומעלת הנשמה · וגם זן ומפרנס אותו ונתן לו כל צרכיו בכדי חיו וביותר · ונתן לו את התורה למען אשר ילך בדרך טובים ואז תתרומם נשמתו למעלה למעלה · והוא הורידה למטה וגרם בחטאיו כמה פגמים בכל ההשתלשלות ובכל העולמות · והכניס צלם טמא הנעשה מהחטא בהיכל הקודש שלמעלה כמו שהארכתי בענין זה במקום אחר · על אלה ואלה יבכה ויתחרט ויצטער וירבה יגון בלבו:

גם יהיה דאגה בלבו · הנה צער ויגון שייך על העבר שיצטער ויהגה על העבר דהיינו מה שעשה ודאגה על העתיד ידאג ויפחד מעונש עונותיו כי יש עונות שהתשובה תולה כפרתן ויסורין ממרקין כמ"ש כי עוני אגיד אדאג מחטאתי · ועוד שנית ידאג תמיד אולי הוא מקצר בחובת התשובה בצער ובמרירות ובצום ובבכי וגם כי הרבה צער והרבה בכה יזחל ויירא אולי לעומת זה הרבה אשמה ולא השלים חקו ויתבונן בגודל עבודת הבורא על יצוריו וכי אין קץ לרעת הממרה את פיו כל אשר יוסיף בעבודה ובדרכי התשובה הלא מצער אצלו ויהיה למעט בעיניו:

גם יתלבש במאור בבושה כענין שנאמר בשתי וגם נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי והנה החוטא יבוש מאוד לעבור עבירות לפני בני אדם ויכלם אם ירגישו ויכירו מעבירותיו בושת גנב כי ימצא ואיך לא יבוש מן הבורא ית' ויכלם וישתנו זיו פניו כענין שנ' כסתה כלימה פני · ובראות החוטא כי הש"י מעביר על עונו ומאריך לו איננו נפרע ממנו ולא בחטאיו עשה לו ולא כעונותיו גמל עליו יוסיף בושה בלבבו הלא החוט' למלך כ"ו ובוגד בו והוא מכפר לו יבוש ממנו וכן כתיב למען תזכרי ובשת מכל עלילותיך בכפרי לך לכל אשר עשית וארז"ל העושה דבר ומתבייש (הנ"הה · תשובה הם אותיות ב"ושת והנך ה' הנדקה ולנו בשת) ממנו מוחלין לו על כל עוונותיו וכן מצאנו בשאול שאמר ולא ענני גם בחלומות גם בנביאים ולא הזכיר אורים ותומי' כי נתבייש להזכירם מפני שהרג אנשי עיר הכהנים ואמר לו שמואל מחר אתה ובניך עמי עמי במחיצתי · ובפסוק קרב אל המזבח ארז"ל שהיה אהרן בוש א"ל משה קרב כי לכך נבחרת ר"ל בשביל כך שאתה בוש נבחרת כי אהרן נתלבש בבושה בזכרו בעגל ואיך יתקרב למזבח גם יש לפרש שם שהיה בוש ביישן אינו רודף אחר הכבוד אמר ליה משה לכך נבחרת כי מי שאינו רודף אחר הכבוד · הכבוד וכו' נשמע מזה גדולה בושה וכו וישיג אדם מדריגה הבושה בהתבונן לחשוב בגדולת השם וכמה רבה רעת הממר' את פיו ובזכרו תמיד כי השם רואה מעשיו ובוחן כליותיו וצופה מחשבותיו:

גם יהיה נכנע בלבו כמ"ש זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכ' אלהים לא תבזה ויהיה נבזה בעיני עצמו ונמאס · ויהיה שפל רוח ונפשו כעפר לכל יהיה ממש · ואף בעשותו איזה מעשה טוב אל יחזיק טובה לעצמו ויזכור תמיד בחטאיו · ואם יביישוהו איזה אדם לומר לו זכור מעשיך הראשונים אע"פ שזה האדם חוטא במאור · מ"מ הוא יקבל חבושה ולא ישיב לו מאום' וההכנעה הוא עיקר העמוד מעמודי התשוב' ונאמר בענין התשובה ואומר סלו סלו פנו דרך וגומר כי כה אמר רם ונישא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכן ואת דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים:

וכתב בעל ראשית חכמה בשער תשובה פ"ג וז"ל עוד צריך בעל תשובה שינהיג נזיפה בעצמו לפחות שעה אחת ביום כמו שמצינו שעשה דהמע"ה וכן פי' בזוהר ז"ל וכתיב ודוד עולה במעלה הזתים עולה ובוכה וראש ל"ו חפוי והוא הולך יחף אמאי אלא נזיף הוה עביד גרמיה לקבלא עונשא ועמא הוה רחיקין ר' אמות וכו' עד אומרו גם כן שיהיה שומע חרפתו ואינו משיב כענין דוד והטעם כי אותו המחרפו הוא שליח מלמעלה לחורפו וצריך לקבל את הדין בסבר פנים יפות כי תנה לא היה בו אותן החירופים שא"ל שמעי מ"ם שתק וקבל כ"ש מי שחטא והרבה לפשוע שאפשר כל מה שאמרו הוא אמת בערך הפגם העליון שפגם וכו' עד · וצריך בעל תשובה להכניע לבו שנאמר לב נשבר ונדכ' וגו' ובענין העצבות והמרירות זובח את הדין וכו' ע"ש שהאריך:

גם ישבור התאוה ישיב אל לבו כי התאוה עוללה לנפשו לחשוא ולמשוך העון בחבלי השוא ויעשה גדר לשמור את דרך התשוב' יפרוש מהתענוגים ולא ימשך אחר תאותו גם בדברים המותרים ויתנהג בדרכי הפרישות ולא יאכל רק לשובע נפשו וקיום גופו כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו ואל ישאל אשה רק לקיים מצות פריה ורביה או למצות עונה כי כל זמן שהאדם הולך אחרי התאוה נמשך אחרי תולדות החומר וירחק מדרך הנפש המשכלת ואם יתגבר יצרו עליו כענין שנאמר וישמן ישרון ויבעט ונאמר פן תאכל ושבעת ורם לבבך ונאמר פן אשבע וכחשתי וארז"ל אבר קטן יש בו באדם משביעו רעב מרעיבו שבע:

ובכלל **תשובה** ר"ת "תענית "שק "ואפר "בכיה "הכפר וכולם מצינו בפרדכי ההכנעה הוא מ"ש האלהי האר"י ז"ל · שעשה כן בעת צרת ישראל בשושן · וכשבוכה יאמר זה הנוסח הכתוב בספר חסידים סימן קע"א · יכבה דמעתי חרון אפך ממני ואת לבבי ראה אשר נמס ויחי למים ויכבה נחל אשר קרחה באפיך · ותשובות מעשי ישובו אפך ממני · ותענותי ועינויי ימלאוך רחמים עלי · וערך שלחני אשר לא ערכתי תחשוב זבח ערוך · והסיר אשר לא הצגתי על גחלים תחשוב כאשר תוקד על מזבחך לא תכבה · וכלי מאכלי אשר לא הובאו לפני תחשוב כאשר יביאו בני ישראל את המנחה · ואת חרון דמי יכפר עלי כדמים קרנות המזבח · ומיעוט חלבי כחלב איסורים דמעות עיני כהסך נסך שכר · וקול בכיי כקול שירים שהיו משוררים · וחשיכת עיני בצום ובכי כאור הנרות · וריח רעבון כריח הקטורת ובשפכי נפשי ולבבי עם דמעותי תמחה פשעי וחלישת אברי כנחחי קרבן · ושברון לבי כאבני מזבחך · ומשברי לבי כזבחיך ולא תבזה לבי הנשבר ושינוי בגדי החמודות בבגדי הכהונה · ומניעת רחיצה כקידוש ידים ורגלים ובקריעו' לבבי יקרעו ספרים שכתובים בהם עונותי · ומוצאי שפתי יסתמו פיות סוטני · וחלישות לבי ישמחו לב מבקשיך ובטני הריק מהתענוגים ישב ריקם מלפניך · ובעבור נפשי היבשה מתאוה תמלא משאלותי ונחומי · ותשובתי ישיבך ותרצני · כי נחמתי על רוע מעללי ועל דרכי הרעים כי עשיתים · בין שגיונות בין זדונות · ואתה יודע ורואה כליות ולב ואתה יודע כי שוים מחשבותי ודברי פי יהי רצון מלפניך רחום וחנון שתסיר מעלי כל הדברים המעכבים את התשובה · ולא אשוב להרע לפניך ומעשי הטוב והמחשבה הטובה אשר יש בי יכונו לעולם לפניך ולבך עלי לטובה עכ"ל:

ובראשית החכמה פ"ט משער היראה כתב בשבוכה יעבור הדמעות על פניו וטוב ג"כ להעביר הדמעות על מצחו · כי במצח נכתבין העונות:

וענין מעלת לבישת השק כתבתי בארוכה למעלה בריש מסכת ראש השנה · **גם** השק מורה על ההכנעה במעשה להראות שהוא דומה לבהמה · כי כמו שצריך להיות הכנעה בלבו כן צריך להראות סי' ההכנעה בגלוי · וז"ל רבינו יונה ההכנעה במעשה שיתנהג במענה רך כענין שנאמר מענה רך ישיב חמה ובקול נמוך כי זה מדרך השפלות כמ"ש ושפלת מארץ תדברי ומעפר תשח אמרתך בהפך ממ"ש בעשיר בעל גאוה ועשיר יענה עזות ולא יתעסק בנוי המלבושים והתכשיטים כמ"ש ועתה הורד עדיך מעליך ונאמר באחאב ויהלך אט וילבש שק ויצם ואמר השי"ת ע"ז הראית כי נכנע אחאב וענין ויהלך אט בהפך מדרך המהלכים שהם מהלכים ברוב חיל וקול המולה ויהיו תמיד עיניו שחות כענין שנאמר ושח עינים יושיע וסימני ההכנעה כמו מענה רך וקול הנמוך ושחות העין יזכירוהו להכניע את לבו · עכ"ל:

ודברי פי חכם חן מ"ש רבינו תם בספר הישר על ענין טהרת הלב לתשובה והביא דמיון לרפואות חולי הנפש מרפואת חולי הגוף וז"ל כאשר בחולי הבא מתערובות צריך בתחילתו רפואות משלשלות מטהרות את הנגע מבפנים ואז תועיל הרפואה

הרפואה מבחוץ כי אם תתן לו רפואה או משיחה או תחבושת והנגע עומד בעיניו לא תועיל הרפואה רק להתחבר התערובות ותוסיף על החזק כמ"ש ונוכף גם הוא על שאינו ועוד מה תוכל הרפוא לעשו' מבחוץ והאורב יושב לו בחדרו וכפי אשר תתקן הוא יקלקל ויאבד הנוף בין מלחמת שניה וע"כ צריך לטהר הגוף וכשיהיה נקי אז תועיל הרפואה כמו היריעה חמטונפ' אם תרצה לצבוע אותה לא ידבק בה צבע' מפני הטינופים עד ירחצוהו היטב ותהיה נקיה וכפי שתהיה נקיה תקבל הצבע היטב וכן הנפש כשנדיח ממנו חלאי המחשבה הרעה והתאוה הנגעלת אז תדבק בה כח התשובה כמו הבגד הרחוץ ועל זה אמר שהמע"ה בכל עת יהיו בגדיך לבנים רמוז לנקיות הלב כלומר תהיה כוונתך בכל עת שתהיה לבך בר ואז תוכל לקבל המעשים הטובים וכן אמר בתשובה יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל ה' וירחמהו · עכ"ל (סימן על השק השקיפה · השק יפה) וארז"ל מה שק מטלטל מלא וריקן ור"ל דרך רמז השק יפה לטלטל אף מי שהוא מלא מצות מכ"ש מי שהוא ריקן · עוד כתבו תלמידי האר"י ז"ל ש"ק ואפ"ר עולים כמנין מילואים של שם הוי"ה ושם אהי"ה שהם ע"ב ס"ג מ"ה ב"ן קס"א קנ"א קס"ג עולים תר"פו וכן עולה ארץ ושמים ראינון זעיר ונוקביה כי ע"י זה יתייחדו זעיר ונוקביה כי בהכנעה כאלה מפזר הקליפות וע"ז רמז בזרוע עמך פורת אויביך כי הם בני פורת · וע"ז רמז רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך · בתיבת רפאות בני' שניהם רפאות עולה תרפ"ז · ובפרטיות בתיבת רפאות נזכרו אותיות אפ"ר ובתיבת שקוי נזכרו אותיות ש"ק :

עתה נבאר תיבת לעשותו

לעשותו זהו עיקר התשובה תיקון הקלקול כאשר כתבתי כבר שזהו פירושו של תיבת תשובה והיה לעשותו מלשון ויעש אלהים את הרקיע פרש"י תקנו כו' · הרי ג' עקרים של תשובה שהם בפיך ובלבבך לעשותו :

גם קרוב למ"ש יש לפרש בפיך ובלבבך לעשותו על דיבור מחשבה ומעשה וכן כתוב בספר מרפא לנפש וז"ל ולפי שהעבירה היא אם בדבור אם במחשבה אם במעשה או בכולן צריך שתהיה התשובה משלשתן · אם במחשבה החרטה ואם בדבור הוידוי ואם במעשה שלא יספיק עזיבת החטא בלבד אבל שיעשה מעשים הפך העבירות שעשה לפיכך היה דוד מתפלל כלן על המחשבה אמר לב טהור ברא לי אלהים · על הדיבור ה' שפתי תפתח ועל המעשה אמר אלמדה פושעים דרכיך וגומר כלומר שיעשה מעשים הפך העביר' כי יש שראו האנשים ויקחו מוסר וילמדו לשוב אל הש"י ואם העלים עיניו מהצדקה יפזר ממונו לעניי' ואם הורה לאנשים לנהוג בקלות ראש במצות ילמד אותם דרך ישרה לדקדק במצו' וכו' עד ואם חטא במחשב' בלבד יטהר מחשבותיו לפני יודע מחשבות כי הוא ית' מרבה לסלוח ברחמיו וברוב חסדיו כו' ע"ש שהאריך :

והרוקח כלל ענין התשובה בארבע עניינים · **תשובת הבאה · תשובת הגדר · תשובת המשקל · תשובת הכתוב** · וביאר דבריו בספרו ויען כי מעתקים בכל ספרים של תשובה על כן אין צורך לי להזכירם כי ידועים לכל · ואני נותן סימן על זה · **אב גד · א** היא **אנחה** השיברת גופו של אדם וזהו תשובת המשקל · **ב** תשובת **באה · ג** תשובת **גדר · ד** הוא דין ור"ל אמרו אע"פ שארבע מיתות בטלו דין ארבע מיתות לא בטלו ע"כ בעל תשובה יעשה בעצמו מעין דין שנתחייב וזהו תשובת הכתוב · וככר כתבתי כפירוש העצמי של תשובה הוא תשובת הבאה ותשובה הגדר שלא ישוב לכסלה · ותשובת המשקל נרמז בלבבך שישבר לבו · ותשובת הכתוב הוא נכלל גם כן בתיבת לעשותו שיעשה ככל הכתוב דהיינו העונשים הכתובים יעשה בעצמו עינויים וסיגופים כערכם · והרוקח פרט קצת עונות וכתב על כל אחד מהם מה יעשה וכודאי דבריו דברי קבלה הם · וגם בספר המדות הוזכרו כמה סדר התשובה והביאם בעל ראשית חכמה פ"ז משער תשובה ע"ש · ועתה ברורינו זה וכינו לתקוני תשובה מפי האלהי האר"י ז"ל והם נדפסו סוף ראשית החכמה הקצר · ועוד נתפשטו הרבה קונטריסי' מתלמידיו נמצא בהם גם כן תקוני תשובה · ומי שרוצה להיות בעל תשובה צריך להדר אחר הספרים ראה כמו שמחדר החולה אחר הרופא המומחה · ודרך רמז נאמר הא דתנן וכל מעשיך בספר נכתבים · כלומר תמצא תיקוני התשובה בספרים המחוברים לזה · ודע כי תקוני תשובה של הרוקח וספר המדות ותיקונים דהאר"י ז"ל אלו ואלו דברי אלהים חיים כי יש כמה וכמה מיני מדריגות התשובה זה על זה · והרוצה שתשובתו תגיע עד כסא הכבוד צריך לצאת ידי שניהם · ואם יחשוב החוטא שאולי אלו הסיגופים יביאום לידי חולי או לידי מיתה אין בכך כלום · ואשריו שמת מתוך תשובה · וגדולה מזו מצינו במסכת קידושין בפרק בתרא דף פ"א ר' חייא בר אשי הוה רגיל כל עידן דהוה נפיל לאפיה הוה אמר הרחמן יצילנו מיצר הרע יומא חד שמעיתנהו דביתהו אמרה מכדי הא כמה שני דפריש ליה מינאי מ"ט קאמר הכי יומא חד הוה קא גריס בגינתי קשטה נפשה חלפה ותניי' קמיה אמר לה כאן את אמר אנא חירתא דהדר מיומא תבעה אמרה ליה איתא ניהלי להך רומנא דריש צוציתא שוור אזל אהייה ניהלה כי אתא לביתיה הוה קא שגרא דביתהו תנורא סליק וקא יתיב בגויה אמרה ליה מאי האי · א"ל הכי והכי הוה מעשה אמרה ליה אנא הואי לא אשגח בה עד דיהבא לי סימניה · אמר לה אנא מיהא לאיסור' איכווני כל ימיו של אותו צדיק היה מתענה עד שמת באותה מיתה דתניא אישה הפרם וה' יסלח לה במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והיפר לה בעלה והיתה שותה יין ומטמאה למתים ע"כ · הרי שזה היה מופלג בתורה ובחסידות · ולא היה חוטא לפי האמת רק היה סובר שהוא חטא עם כל זה המית עצמו בתשובה וכמ"ש שברת באותה מיתה וכן כתב רש"י קא יתיב בגויה להמית את עצמו · א"כ מה יעשה חוטא ורב סרי וע"ז ידוו כל הדוויים :

מי שעשה עבירה שמתחייב בה מיתת ב"ד מלבד התשובה החמורה שעושה שיהיה שקול כמיתת ב"ד צריך עוד להוסיף תשובה כי אף אותן המומתין בב"ד לא נתכפרו במיתתן עד שנתעכל הבשר שסבלו מיתה וסבלו ביזיון ולאחר שנתעכל הבשר מלקטין העצמו' וקוברין אותן במקומן כדתנן בפ' נגמר הדין וזהו גם כן הטעם שלא היו הקרובים מתאבלין כדתנן שם כדי שהבזיון יכפר :

גרסינן בפ"ק דר"ה אמר ר' יצחק ד' דברים מקרעין גזר דינו של אדם צדקה צעקה לפני הבורא ית' בבכי ותחנונים ושינוי השם שמשנה שמו כלומר שאני אחר · ולא אותו האיש שעשה אותן המעשים ושינוי מעשה שמשנה כל מעשיו לטובה וי"א אף שינוי מקום וכל אלו נרמזים ג"כ בפיך ובלבבך לעשותו · צעקה הוא בפיך כפשוטו · גם שינוי השם בכלל בפיך : ובלבבך זו צדקה כמ"ש לא ירע לבבך בתתך לו שינוי מעשה לעשותו :

ובכלל לעשותו הוא מ"ש אבא מורי זלה"ה בספר ברית אברהם פ"א וז"ל וירחיק מיושבי קרנות המדברים שיחת חולין ודברים בטלים וירחיק מכל דבר שקר ומכל צד ליצנות · ומחניפו' ומכל אבק לשון הרע ארז"ל רוב העולם נכשלים בגזל ומיעוטן בעריות וכולם באבק לשון הרע · ונכון שיהיה הבעל תשובה בזה הענין ממעוטא דמעוטא וירחיק מאנשי תענוג ומעשירים · ומרשעים ומנעדרי שכל ומנשים כי חברת כל אלו ישחיתו העבודה השלימה וימנע עצמו מלאכול בסעודה כי אם בסעודות מצוה · ואפילו בסעו' מצוה לא ימשוך ביין ובשכר את בשרו יותר מראי רק הכל במישור ובמשפט עכ"ל

הג"ה

וכוה יתדליה ביודות קונו כביכול שיזנו סיכוי יוקוס וסיכוי השם וסיכוי יועסה · דליתא בתיקוכים והוכא כדיש בכפר היוערכת סער אדס וז"ל אלקביל בלבולים אילין איכון סכוי יוקוס וסכוי השם וסכוי מעשה כנוכא דקב"ה דאתמ' הכה כ' יונא מיקוזו וכדכפיק אסתכי אליכא לרקפי ונרקפי לדיכא במה דאוקמוה לא כסאלני נכתב

ענין וסוך תענית של בעלי תשובה מבואר לעי׳ במסכ׳ תענית גם שם תמצ׳ מריבוי והפלגת התעניות הראוים לבעלי תשובה ויתר סיגופים כמוזכר בספר תקנה׳ עכ״ל ועי׳ האריך שם בהרבה תקונים׳

ככתב ולכי נקרא בינ״ד ה״א וכעה״ז נכתב בית ה״א ונקרא בהל׳ דל״ת מיכוי יוקום בלאודים דהיה עלה׳ בהלו׳ לתקרי ידו״ד רחוי לכי מלתריס לסתכי ולתקרי אדני ודא דוא עומד אכסא דין לכסא רחמים מכוי השם יופ״ן עולה בדקוים בה״ת כ״ש יהו״ד שיכוי מעשה דא פכת להאריך כלאחר יד כל עובדא ודא דעלה ודאית את אתודי וכו הטיב אתור יעיכו ובגין דא יד איהו סיכוי מעשה בשנת ע״כ׳

כתב הכלבו בהלכות תשובה כל המתענה ד׳ פעמים בשנה שלשה ימים רצופים ושלשה לילות מוחל לו הקב״ה כל עונותיו ואלו הן קודם עשרה בטבת קודם י״ז בתמוז קודם ר״ה וכעשרת ימי תשובה עכ״ל ונ״ל קודם י׳ בטבת הוא דהיינו שיתענה ח׳ טבת וט׳ טבת וי׳ טבת כי בכולן אירעו מאורעו׳ לישראל במוזכר בתעניות צדיקים אבל מ״ש קודם י״ז בתמוז נ״ל שיתחיל יום הראשון בי״ז תמוז ויתענה י״ז י״ח י״ט כי כל מה שהוא בין המצרים מצוה טפי׳ ועי׳ יותר טוב שלא יתחיל קודם הצום די״ז דאולי יחלש וח״ו יהיה מוכרח לאכול בצום של י״ז׳

אדם שתורתו אומנותו יעינוי נפש הגדול מחליש לבו ומערבב טוחו באופן שלא יוכל לעיין היטב פשט עמוק לא יתענה יותר ממה שקצוב לו לפי סדר התשובה שמחייב לעשות לפי החטא שחטא כדי שלא יהיה הפסידו יותר על שכרו כי תלמוד תורה כנגד כולם ואפי׳ סך התעניתים הקצובות לתשובה של חטאו יהיה לוה אותם לימי החורף שהימים קצרים ואפי׳ באדם אחר שקיבל עליו סך תעניות הם הרן כן כמוזכר בהרומת הדשן בתשובה׳

אמנם אני אומר אדם בעל תשובה שאינו עוסק בתורה תדיר יסהר יחיש מעשהו ובעל תרומת הדשן לא מיירי רק מי שקיבל עליו תעניות בתורת נדבה׳ אבל בעל תשובה שאני׳

ות״ח אפי׳ בעל תשובה אם עוסק בתורת תמיד׳ ואם היה מתענה אז רצופים היו מבטלים אותו מהלימוד בדבר עמוק. נ״ל דמחויב לעשות כן שיפרע התעניות שמחויב בהם בימים הקצרים׳ ומאז שהכין לבבו לתשובה ולהתענו׳ אז הקב״ה מקבלו מאחר שאינו מונע את עצמה עתה אלא בשביל עסק התורה׳ ומ״מ הוידויין וההרטה והצער והדאגה בלב וכיוצא בהן זה אינו מעכב הלימוד והעיון׳ ומהם לא יזוז׳ אחר כותבי זה מצאתי בספר החרידים דף ס״ו שכתב וז״ל יעי׳ תקנה אחרת מצאתי בתוך ספרי המקובל האלהי חסידא קדישא הרב רבי יצחק לורייא אשכנזי ז״ל בספר א׳ בכתיבת יד נקרא בית מידות איננו אותו ספר בית מדות שהוא כדפוס שם מצאתי כתוב כל מה שתמצא בדברי הראשונים תוכחת על עון סיגופי׳ ויסורין קשין שלג והרולי׳ והפסק׳ עינויים לא נאמרו אלא למי שאין עמלו בתורה אבל מי שתורתו אומנתו ויודע דעת ויראת ה׳ זאת היא תקנתו לא יחלש ולא יתבטל מלימודו אך יום א׳ מן השבועה יתרחק מבני אדם ויתבודד בינו לבין קונו ותתקשר מחשבתו בו כאלו כבר עומד לפניו ביום הדין וידבר לאל יתברך דכית כאשר ידבר העבד אל רבו והבן אל אביו׳ וכן מצאתי בסוף שטה אחת שהעתיק הנעלה רבי שמואל בר אברהם שקייל ז״ל בעלבו מכתיבת יד הרב רבינו משה מאור הגולה כך היה כתוב שם וגם זה מצאתי בסוף הספר מכתיבת הרב ומלשונו בליל אחת בשבת בארבעה ימים לירח אייר נכנסתי לים וביום שבת עשירי לאייר שנת חמשה ועשרים עמד עלינו נחשול שבים לטבענו והיה זעף גדול בים ונדרתי עלי ששני הימים האלה אצום בהם ואנהוג בהם תענית ציבור שלם אני ואנשי ביתי וכל הנלוים עלי ואצוה על בני להעשו כן עד בוף הדורו׳ שיצאו מאהם ויתנו צדקה כפי כחם וסנדרי שאהיה אני יושב לבדי בעשירי באייר לא אראה אדם אלא מתפלל וקורא כל היום בינו לבין עצמי וכשם שלא מצאתי בים אותו היום אלא הקב״ה כך לא אראה אדם ולא אשב עמו אלא א״כ נאנסתי׳ וליל אחת בשנת שלשה ימים לירח סיון יצאתי מן הים בשלום ובאתי לעכו ונצלתי מן תשמד והגענו לארץ ישראל ויום זה נדרתי שיהא יום ששון ושמחה ומשתה ומתנות לאביונים אני וביתי עד סוף כל הדורות׳ וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת ששה ועשרים ליצירה יצאנו מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה ונכנסתי לבית הגדול והקדוש והתפללתי בו ביום חמשי ששה ימים לירח מרחשון ובאחד בשבת תשעה לחדש יצאנו מירושלים לחברון לנשק קברי אבותי במערה ואותו יום עמדתי במערה והתפללתי שבח לאל ית׳ על הכל׳ ושני הימים האלו שהם ששי ותשיעי במרחשון נדרתי שיהיו לי כמו יום טוב ותפלת ושמחה בה׳ ואכילה ושתיה׳ אלהים יעזרני על הכל ויקים לי נדרי לה׳ אשלם אמן׳ וכשם שזכיתי להתפלל בתוכבנה כך אראה אני וכל ישראל בנחמתה מהרה אמן עכ״ל׳ וגם בכמה חבורים מהראשונים נמצא שהתבודדות והתפרישות והדביקות היו נוהגין בה חסידי ישראל היינו שבהיותם לבדם מפרישים מדעתם עניני העולם ומקשרים מחשבותם עם אדון הכל וכך לימד מהרר״י המקובל הנז׳ שזה מועיל לנפש שבעתים מהלימוד ולפי כח ויכולת האדם יפרוש ויתבודד יום א׳ מן השבועה׳ אויום א׳ בחמשה עשר יום או יום א׳ בחדש ולא יפחות מזה׳ והרמב״ן ז״ל כתב על הפסוק שנאמר ביעקב ויפנו קום עלה בית אל ושב במו ושב במו בנחת ושובת תושעון היינו שיכון דעתו בישיבת הדעת עמו יתברך וזהו ששנינו חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת ומתפללים כדי שיכונו למקום ופירשו המפרשים דרוצה לומר שהיו מפנים דעת מעניני העולם ומקשרים דעתם לאדון הכל יתברך במורא ובאהבה הרי תשע שעות שהיו בטילים מלמודם למלאכת התבודדות והדביקות ומדמין אור שכינה שעל ראשיהם כאלו מתפשט סביבם והם בתוך האור יושבים׳ וכן מצאתי בקונטרס הישן של הפרושין הראשונים ואז הם רועדי׳ בטבע ושמחין על אותה רעדה כמ״ש עבדו את ה׳ ביראה וגלו ברעדה וכדפי׳ רבינו נסים ז״ל עכ״ל׳ וכבר גליתי דעתי גם כן במקצת לעיל בה״ח שהוא בעל תשובה׳ הכלל העולה רחמנא לבא בעי׳

לשון אפא מוריז״ל ה״ה בספר עסק ברכה שורת הדינתית גומן מי שחטא לארון הכל אין לו מחילה עולמית ואפי׳ בתשובה גמורה כמאמר הנביא במה אקדם ה׳ אכף לאלהי מרום האקדמנו בעולות ונומר הירצה באלפי אלים ונומר האתן בכורי פשעי פרי בטני חטאת נפשי׳ אמר כל כך היה ראוי לתת שכר גדול להנצל מן העונש על העבירות שאיננו יודע ככה יתן ומה יספיק לזה אם אלפי אלי׳ או רבבות נחלי שמן או יתן בבורו שבר פשעו או פרי בטנו בחטאת נפשו וכל זה ממה שהורה שהשכל נותן שלא היה ראוי שיספיק כופר אל החוטא ביעד חטאו כי אפי׳ מלך ב״ו אם צוה על אחד מעבדיו עשה כך וכך או לא תעשה כך וכך׳ והוא עובר על מצות המלך קטנה או גדולה האמנם יאמר אותו העבד למלך אדוני המלך עברתי על מצותיך אעשה תשובה ע״ז כי בודאי כל תשובה בעולם לא יועיל לו רק אחת דתו להמית כי חמת מלך מלאך המות על מי שעובר על מצויו׳ ק״ו בנו של ק״ו מי שעובר על מצות ממ״ה הקב״ה שהשכל נותן שלא יהיה לו תקנה בתשובתו׳ אם במיתה׳ וכמ״ש רז״ל במדרש שאלו לחכמה חוטא מה ענשו אמרה חטאים תרדוף רעה׳ שאלו לנבואה חוטא מה עונשו אמרה הנפש החוטאת היא תמות וכו׳ עד שאלו להקב״ה חוטא מה ענשו אמר יעשה תשובה מתוודה ויתכפר דכתיב קחו עמכם דברים ושובו אל ה׳ וכו׳ הה״ד טוב וישר ה׳ ע״כ יורה חטאים בדרך ע״כ׳ הנך רואה כי החכמה האנושית והמדרינה הנבואיית לא גזרו בחוטא שום תיקון כלל כי זאת אומרת חטאים תרדוף רעה וזאת אומרת הנפש החוטאת תמות ולדברי שניהם יהיה החוטא חייב מיתה בידי שמים ע״כ פ׳׳ כי באמת התשובה אין לה מקום לפי שורת הדין והשכל׳ אבל היא דרך חסד נדבת הנמשך מהש״י על בעל תשובה כי חפץ חסד הוא ואיננו חפץ בהשחתת הרשעים אלא שיחזרו בתשובה ויחיו כמ״ש במדרש דלעיל שאלו להקב״ה מה ענשו אמר יעשה תשובה ויתודה ויתכפר וכו׳ וזהו מצד החסד שנת׳ החסד הש״י עם האדם לפתוח לו שערי תשובה

ברחמיו וברוב חסדיו להטותו לתחיה · וכן אמר דהמע"ה כשהיה שב כדרך שובה על ענין בת שבע ודוד גדיבה תסמכני כלומר רוח נדבה ותסד לא שהדין כך הוא ·

מצורף לזה מ"ש ר"ל במדרש והביאו רש"י ז"ל בריש פר' בראשית ז"ל כשברא הקב"ה את עולמו עלה במחשבה לבראתו במדת הדין ראה שאינו מתקיים שיתף בה מדת הרחמים שנאמר ביום עשות ידו"ד אלהים וגו' ע"כ · ראוי להת' ל"ב מהו פשט של שיתוף האמור כאן או איך נמשך משיתוף מדת הרחמים במדת הדין קיום העולם ועמדו · והנלע"ד דפשוטו של שיתוף זה הוא ע"ד הנזכר בסמוך · והוא כי בתחלה עלה במחשבתו ית' לברוא העולם במדת הדין ואם היה העולם עומד על הדין אז הנפש החוטא' מיתה מיד ואפי' היה החוטא רוצה לעשות כל תשובה שבעולם לא היו שומעין לו כי מי שחטא לאדון שבראו והמיבו ודאי בן מות הוא לפי שורות הדין כנזכר · ואח"כ ראה שאין העולם מתקיים בזה כי כמעט כל אדם מחויב לחטוא בשגם הוא בשר ויצר לב האדם רע מנעוריו ואין אדם צדיק בארץ וגומר וא"כ לפי זה יחזור העולם לתהו ובהו · והוא ית' לא לתהו בראו אלא לשבת וגומר שיתף בה מדת הרחמים וכו' והיא מדת הסליחה והמחילה שמקבל ברחמים וברצון את תשובתינו לכפר על כל עונותינו אם נשוב אליו בכל לבבינו · וזה על צד הגרבה כדלע"ד כי לא יחפוץ בהשחתת העולם ואם לא שב החוטא דמו בראשו כי בוראי חטאים שאינם שבים תרדף רעה לפי מדת הדין ולפי מדת הרחמים וכמ"ש רז"ל בהדי' ונקה לשבים לא ינקה לשאינם שבי' וזהו שיתף רחמים בדין דלע"ד כי שניהם באחד טובים לקיום העולם כנזכר ע"כ"ל · וכן כתבתי למעלה בפי' הרנתחום ע"ה מכפר שליש בי' ימי דתשובה שליש השני כו' עיין לעיל · על כן האדם הגומר בלבו להיות בעל תשובה · אזי מתחלה יתענה יום שלם ויבקש את הש"י שיקבלנו בתשובה ועל זה יתפלל · וכדל שואל ·

וכתב אבא מורי ז"ל ה"ה בספר ברית אברהם פרק ח' ה"ל ולעת ערב קודם בין השמשות יטביל את עצמו במים לשם תשובה ובא השמש וטהר · וג"ל סמך לטבילה זו ממ"ש רז"ל בתלמוד ירושלמי מעשה בריבה אחרת שנשבית לבין הגוים וכשפראוה הטבילוה על מה שהאכילוה איסורין ע"כ · הא קמן דאפי' מי שנאנס לעשות איסור צריך טבילה ק"ו מי שעשה איסור ברצון ·

וקודם הטבילה יתקן המעוות כאשר יוכל לתקן כי בדברים שבין אדם לחבירו כמו הגזל והחמס לא יתכפר עונם בתענית ומצדקה · גם כי ירבה תפלה לא ישמע אלא עד אשר ישוב את הגזילה · כי אין תשובה ויה"כ מכפרי' אלא על עבירות שבין אדם למקום כגון מי שאכל דבר איסור או בא על ביעלה אסורה או שאר עבירות הדומים והחטאים לה' · אבל עבירות שבין אדם לחבירו כגון חובל בחבירו או קללו או גזלו וכיוצא בהם אינו נמחל לו לעולם עד שישלם לו מה שחייב לו · וגם צריך שירצהו וישאל ממנו מחילה ואפי' לא הקניטו אלא בדברים צריך לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו · וראוי לבעל תשובה לעשות כן קודם הטבילה והוידוי כדי שיתרצה בוידוי · ואחר הטבילה מיד יבא לביתו ויתבודד עם עצמו גם אנשי ביתו אל יראו אותו במקוםו ויתר הוא לבדו ויכרע על ברכיו וכפיו פרושות השמימה ויתודה ויבקש רחמים שיעזרהו האלהים על תשובתו כמ"ש הסמ"ג בהלכות תשובה ויחזור פניו אל הקיר ויהיו עיניו למטה ולבו למעלה ואל יביט לצדדיו ע"כ"ל ·

ובראשית חכמה שער אהבה פ"א כתב וז"ל ודרך טוב לטהרה לגלח הצפרניים שכל האשה המטהרת לבעלה צריכה לקוצצם כו' · ולי נראה דאם הוא סגרל צפרניו בדרך אבילות שמהאבל על עונותיו יגדלם · רק ינקה תמיד הטיט והצואה שתחת צפרניו שלא יהא חציצה בנטילה ויצא שכרו בהפסדו · כי צריך להתבונן בכל דרכיו קדוש יהיה ·

צריך לזהר מאוד בכ"ד דברי' המעכבין התשובה · ואלו הן · א' רכילות · ב' לשון הרע · ג' בעל חמה ד' בעל מחשבה ואלו הד' בפרט נמצאות ברוב כל אדם ולכן מאוד מאוד צריך לזהר בהם וכל א' מאלו בפרט יש בה כנולה לסלק בת הנשמה ולשרות בו כח טמא ואז יתקיים בו הלא כי אין אליה בקרבי מצאוני הרעות האלה · עו' מכ"ד דברים · ה' המתחבר לרשעים ו' הרגיל בסעודה שאינה מספקת לבעליה · ז' המסתכל בעריות · ח' החולק עם גנב · ט' האומר אחטא ואשוב ובכלל עון זה האומר אחטא וי"ה מכפר · י' המכוה את רבותיו · י"א המחטיא את הרבים ובכלל עון זה המונע את הרבים מלעשות מצוה · י"ב המטה את חבירו מדרך מצוה לדבר עבירה · י"ג המשתמש בעבוטו של עני · י"ד והמקבל שוחד להטות את הדין · ט"ו והמוציא מציאה ואינו מכריז עליה עד שיחזירנה לבעלי' · י"ו והרואה בנו יוצא לתרבות רעה ואינו מוחה בידו · י"ז והאוכל שוד עניי' ויתומי' ואלמנות · י"ח הפורש עצמו מן הציבור · י"ט העוכר על דברי חכמים כ' המתכבר בקלונו של חבירו · כ"א החושד בכשרי' כ"ב השונא תוכחות · כ"ג המלעיג על המצות כ"ד המקלל את הרבים כל אלו הדברים מעכבין את התשובה ·

עוד יפשפש אם עבר על א' מכ"ד דברים שמנדין עליהם שכתב הרמב"ם בהלכות ת"ת ואלו הם א' המכזה את החכם אפי' לאחר מותו · ב' המכזה שליח ב"ד · ג' הקורא לחבירו עבד ד' המזלזל בדבר א' מדברי סופרים ואין צ"ל מדברי תורה ה' מי ששלחו לו ב"ד וקבעו לו זמן ולא בא · ו' מי שלא קבל עליו את הדין מנדין אותו עד שיתן · ז' מי שיש לו ברשותו דבר המזיק כגון כלב רע או סולם רעוע מנדין אותו עד שיסיר היזקו · ח' המוכר קרקע שלו לגוי מנדין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבא מהגוי להישראל חבירו בעל המיצר ט' המעיד על ישראל בערכאו' של גוים והוציאו ממנו ממון בעדותו שלא כדין מנדין אותו עד שישלם · י' טבח כהן שאינו מפריש המתנות ונותנם לכהן אחר מנדין אותו עד שיתן · י"א המחלל י"ט שני של גליות אע"פ שהוא כמנהג · י"ב העושה מלאכה ע"פ אחר חצות · י"ג המזכיר שם שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי · י"ד המביא את הרבים לידי אכילת קדשי' בחוץ · ט"ו והמביא את הרבים לידי חלול השם · י"ו המחשב שנים וקובע חדשים בח"ל · י"ז המכשיל את העור · י"ח המעכב את הרבים מלעשות מצוה · י"ט טבח שיצתה טריפה מתחת ידו · ך' טבח שלא הראה בדיקת סכינו לחכם · כ"א המקשה עצמו לדעת · כ"ב מי שגירש את אשתו ועשה בינה ובינו שותפות או משא ומתן המביאן להזדקק זה לזה כשיבואו שניהם לדין מנדין אותם · כ"ג חכם ששמועתו רעה · כ"ד המנדה למי שאינו חייב נידוי ופי' בזוהר שבהיכל נגה יש ד' מלאכים עם כמה כתות שהם מורים למטנפי פיהם · וכן לכל אינון דחאבו אינון חובין דבעיין לנזפא עשרה כרוזין נפקין בכל יומא ומכרזי בכל אינון רקיעין ובכל אינון חילין ומשריין אזדהרו בפלוני דאית ליה נזיפא נזיפא איהו חובא פלוני עביד עד דתב קמי מאריה דתנב' לישובין בר חב מהחוא חובא מתכנפין אלין ארבעים ושראן לי' ובדרין אבריה ופלגיא שרא נזיפא מכאן להלאה צלותיה עאלת ועד דלא תב נזיף איהו לעילא ותתא ונטירו דמאריה איתעדי מיניה ואפי' בליליא נשמתי' נזיפ' דמתבין לה כל תרעי שמיא ולא סלקא · ודחיין לה לבר ע"כ"ל לכן צריך לפשפש במעשיו אם חטא כאחד מהחרים בפרט אם הקשה עצמו לדעת שהוא דבר מצוי בין הבחורים עד שלא נשא אשה צריך לקבל עליו נזיפ' דישב בקרקע במנודה ובעטיפה וכן כתב גבי שדוד קיבל עליו נזיפה כמו שפי' רז"ל במדרש ילקוט כן כתב הראשית חכמה:

הבעל תשובה צריך גם כן להשיב רבים מעון כאשר השיג ידו שנאמר שובו והשיבו מעל כל פשעיכם למרנו כי זה מעיקרי התשובה ונאמר הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא למדנו כי אם לא יוכיחנו יענש על חטאיו ודוד המע"ה אמר במזמור התשובה אלמדה פושעים דרכיך וחטאים אליך ישובו' כן כתב החסיד רבינו יונה בשער התשובה

וגכל

ומכל שכן אדם שחטא וגרם להחטיא גם אחרים שמחויב לעשות תשובה חמורה ואח"כ ימסור את עצמו לזכות את אחרים ואת אותן האנשים אשר החטי' פשיטא לא ינוח ולא ישקיט עד אשר ישובו ויתקנו הקלקול אשר קלקלו בהגרמתו וימסור על זה לבבו ונפשו ומאודו להחזירם למוטב ׃

עד כאן נשלם מהות התשובה

איכות התשובה

איכות התשובה שעוש' · יהיה עניינו בתשובה שעושה בעצם למען שמו באהבה · כלומר לא יעשה התשובה מיראה דהיינו מיראת עונש שאז עושה תשובה לשם עצמו כן יעשה תשובה מאהבת הבורא וזהו למען שמו כי החוטא פוגם בשמו ויהיה כוונתו בתשובה לסלק הפגם והחשך וזהו התשובה שארז"ל שמגעת עד ה' אלקינו ושארז"ל גדולה תשובה שהזדונו' נעשים לו זכיות ופירשו שזהו דוקא כשעושה תשובה מאהבה וזהו למען שמו באהבה · ועל זה אנו מתפללים א"מ החזירנו בתשובה שלימה לפניך בתיבת שלימה רוצו להשלים הפגם שיהיה שלם מה שנחסר · ואמר לפניך כי כביכול הפגם מגיע עד לפניך · והנה ארים קצת כתפנימי' מה שהחוטא פוגם · ראשית דבר האדם הוא רמ"ח איברים ושס"ה גידים בגופו · והם מכוונות נגד רמ"ח אברים ושס"ה גידי' ברוחניות נשמתו אשר היא חלק אלוה ממעל נשפעת מרוחניות העליון מסוד אדם היושב על הכסא שבו רמ"ח אברים לבנים כמדת הרחמים ושס"ה גידים אדומים ממדת הדין אשר משם תרי"ג מצות התורה ודבר זה מבואר בארוכה לעיל בההקדמה אשר קראתיה ·

תולדות אדם נמצא באיזה אבר שחוטא הוא פוגם בו ומפרידו מרוחניותו והפגם עולה למעלה למעלה שם חושך במקום אור כי יד תחת יד עין תחת עין רגל תחת רגל וכן כל האברים כולם מכוונים זה מול זה וגבוה מעל גבוה · וארז"ל קשין הירהורי עבירה מהעבירה כי כלי המחשב' מכוונים נגד רוחניות פנימי דפנימיה של מעלה כנודע · והפגמו' שהאדם פוגם בנשמתו ובכל העולמות רבו מלספור הביאם בעל ראשית חכמה בארוכה ז"ל קרי ביה · גם אני זכור אזכור בעזה"י לקמן בפרק שלישי מזה החיבור שהוא פרק עשרה הילולים בתיבת אברה"ם שהוא שער התשובה שים עיניך שם והשים אל לבך בבכיה והכפר ונגד עיניך יהיו אלו הפגמות המוזכרים שם שפגמ' בחטאיך ופלגי מים ירדו עיניך וע"ז ירדו כל הדווים כי עלית בפגמיך בכל ההשתלשלות עד ה' אלהיך · על כן שובה עד ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך למען שמו אשר פגמת וזהו תשובה מאהבה שהזכירו רז"ל כי באהבת השם היא · וז"ל ספר ראשית חכמה פרק ראשון משער התשובה ראוי שיתעורר לשוב בתשובה כשיחשוב שהשכינה גולה בכבמינו כדכתיב ובפשעכם שולחה אמכם והתרחה מהגלות תלויה ע"י תשובתינו למה לא יתעורר כל א' וא' בתשובה להקל מעליה עול הגלות ולהאיר מה שפגם בה כמו שהארכנו בשער היראה היאך אנו פוגמין בה ואנו מאריכין הגלות ׃ ותחינה זו ביארו בתקונים ז"ל זוי לון לבני נשא דקב"ה אסיר עמהון בגלותא ושכינתא אסירת עמהון ואתמר בה אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין ופורקנא דילה דאיהי תשובה אימא עילאה איהו תלויה בידיהון דחמשין תרעין דתרי עסה לקבל חמשין רזי מנין דאידכר יציאת מצרים באורייתא דא הוא ויפן כ"ה וכ"ה באילן חמשין אתוון דמייחדין בכל יומא פעמים שמע ישראל דאית בהו כה וכה אתוון וירא כי אין איש דאתער לה בבנייהו ומיהו משגיח מן החלונות דאתמר בהון חלו נא פני אל ויחוננו לההוא דאתמר ביה אל נא רפא נא לה דאסוותא בידיה דאיהו ידע פשיטה לקבל שכים וירא כי אין איש והיא בעד החלון נשקפה ותייבב בתרועה דאיהו יבבא דאתמר בה ויפתח נח את חלון התיבה אשר עשה ודא יום הכפורים דתיבת נח איהי אימא עילאה חלון דילה איהו עמודא דאמצעיתא דביה אור ותורה אור ואיהו אור הגנוז · ויפן כה וכה מציץ מן החרכים אלו עשרת ימי תשובה וירא כי אין איש ועוד משגיח מן החלונות אילן הלונות דבי כנישתא דאבא ובנוי איגון בבית הכנסת אפירן ואיהי בכל יומא אשגחות' עלייהו ויהיב לון מזונא · ויפן כה וכה אם אית מאן דאתער בתיובת' לתברא בית איכורין דלהון הדא הוא דכתיב לאמור לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו ויפן כה וכה וירא כי אין איש אלא איש לדרכו פנו בעסקין דלהון באורחין דלהון איש לבצעו סקצהו בבצעא דהאי עלמא לירתא האי עלמא ולאו אינון מסטרא דאלין דאתמר בהון אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע אלא וירא כי אין איש אלא כלהו צווחין בצלותין ביומא דכפורי ככלבים הב הב לנא מזונא וכליהו וכפרה וחיי כתבינו לחיים ואינון ע"פ ככלבים דאינון אוסין דעלמא עע"ז דצווחין לגבי' ולית לון בשת אנפין דלא אית מאן דקר' לון בתיובת' דיחזיר ק"ב שכינה לקב"ה כנוונא דיחזיר לגבייהו ואידמיין לכלבים דאתמר בהו ויתערבו בגוים וילמדו מעשיהם ואינון ערב רב דכל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין עכ"ל · הרי בפי' כמה ראוי שנתעורר בתשובה לאהבת השכינה להקימה מהגלות ולא ע"מ לקבל פרס ולא נדמה לערב רב או לגוים כנזכר במאמר · עכ"ל

נשלם איכות התשובה

זמן האמיתי של תשובה היא ברגע הזאת רגע כמימריה כל יאחר ויתעורר מיד וישוב אל ה' ואם יתמהמה אז היה דוחה זמן האמת ומ"מ היא תשובה כמו מילה שלא בזמנה שקיים מצוה מילה אבל בזמנה עדיף טפי · כן מילת ערלת הלב מצוה בשעתה חביבה וזריזין מקדימין למצוה.

והנה יש ד' כתות שאינם זריזים לעשות תכף תשובה · כת א' · הם אותן שאינם מתעוררים לתשובה מאליהן אלא מצד איזה סיבה והזכר זה לעי' במסכת ר"ה פ' שלישי בהעתקת ספר עמק ברכה בהצעה שלישית עיין עליו · כת ב' הם המתעכבים מלעשות תשובה בעבור שהוא צדיק בעיניו · והוא סובר שלא יקרא בעל תשובה אלא מי שכפר בעיקר או שהרג נפש או שבא על הערוה וכן הדבר מורגל בפי המון עם לאיש כזה שעושת תשובה שקורין לו בעל תשובה ונותנים סי' תשב אנוש עד דכ"א דכא ר"ת "דם "כופר "אשת איש · כת ג' הם כשאינם יודעים בבירור שחטאו אף שעומדים בספק בדעתם ספק להקל ואינם שמים על לב אולי חטאו · כת ד' הם המייאשים מהתשובה בחשבם שאין להם תקנה ואומרים מאחר שאכלנו שום נאכל ביותר · **ועתה** אשיב על ד' כתות הנ"ל · על כת ראשונה שאין בהם דעת ותבונה · לומר לכשאפנה אשנה · ובתוך כך עושים עבירות ושונה · אענה להם מענה · ומתחילה אקדים דברי אבא מורי ז"ל ה"ה בספר עמק ברכה · וז"ל (דף ע"ט ע"א עד סוף דף פ"א ע"ב) אמר ירמי' הנביא ע"ה טוב לגבר כי ישא עול מנעוריו · ירצה כי יסבול עול התורה והמצות בנעוריו שיש בו כח לעשות כמ"ש שהמע"ה וזכור את בוראך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הזקנה · וכן אמרו חכמי התלמוד ז"ל (בפ' קמא דע"ז) אשרי איש וגומר אשרי איש ולא אשרי אשה אמר רב עמרם אמר רב

זמן תשובה

אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש · ר״בל אומר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש ופרש׳ כשהוא איש בחור בכחו כלומר סמהר להכיר את בוראו קודם ימי הזקנה כאיש גבור עכ״ל · והחלוק שבין ר״בל לרב הוא זה · לריב״ל אפי׳ זקן שעושה תשובה ומתגבר כאיש שהוא בחור אשריו ולרב דוקא כשהו׳ בחור והטעם כי ראוי שהחוטא עצמו ישוב והזקן כאלו הוא איש אחר וק״ל (ע״ל בפנים בסימן ס״ג בכוונת דיני השופר בכוונה הראשונה כתוב בפנים דר״בל לא בא לחלוק על דברי רב א״א לפרש דבריו בא כאן) וכתב בעל ראשית חכמה בשם הזוהר על פסוק מפני שיבה תקום קודם שיבה דירך וכו׳ ר״ל קודם השיבה בהיותך נער תקום לעסוק בתורה ולחיות איש ובות והדרת פני זקן דכתיב גם כי יזקין לא יסור ממנה כו׳ · כתוב בספר חסידים בסימן׳ וז״ל זכור בוראיך בימי בחרותיך גם כי יזקין לא יסור ממנה כי תשובת הזקן כאשר זקן ובטלה החמדה ולא יכול עוד דומה לאדם שמדבר להר״ע וכלתה לשונו ולא דבר יותר אבל אדם בעודו בכחו וגבורתו ויצרו מתגבר עליו והרי הוא כובשו הרי זה התשובה המשובחת וגבורה עושה על אשר כופה את יצרו העז והקשה וע״ז נאמר ומושל ברוחו מלוכד עיר ועל כל דבר שקשה לו לאדם ועושהו שכרו הרבה מאוד עכ״ל :

וכעין זה כתב מדרש שמואל על משנה אם אין אני לי מי לי וכו׳ · ז״ל לפי שעיקר העבודה והיראה אל האדם היא בהיותו בחור שיצרו מתגבר עליו ואע״פכ כובש אותו תחתיו וכענין אשרי איש ירא את ה׳ בעורו איש כי אז הוא ברשות עצמו לעשות מה שירצה כי אחר זקנתו כבר אין לו כח בגופו לעשות שום עבירה לכן אמר התנא אם בעת זקנתי שכבר אין אני גובר בגופי ובעצמי אני שב אל אלהים מי ילמד עלי סנגורא כולם יאמרו שעל שאין בי כח לחטא לכך אני שב בתשובה וז״ש אם אין לי כלום אם אני כבר זקנתי מהיות איש ואין אני גובר בגופי שכבר אפס כחי אם כן כל הטובה שאעשה לא תהיה לי לסניגור וז״ש מי לי מי ילמד עלי זכות אבל כשאני עובד את אלהי בעור שאני בחור שאני לעצמי וברשותי וז״ש וכשאני לעצמי ואז אני עובד את בוראי אז בודאי דבר גדול אני עושה וז״ש מה אני מלשון מה רב טובך כלו׳ כמה וכמה טובה אני עושה וכיון שכן ראוי לי לעבוד את בוראי בימי בחרותי שאם לא עכשיו אימתי שאם לא עכשיו שהם ימי הבחרות אימתי אעבוד כי בימי הזקנה אין עבודתו נחשבת כלום וכדאמרן עכ״ל ·

מצורף לזה מ״ש בעל צרור המור בפרשת ואתחנן וז״ל או שרמז בעת ההיא וגו׳ לעת הגזירה וזה לרסוז לנו שתפילת ותחינת משה היתה ראויה ובזמן ראוי כי מיד בעת החטא ובעת הגזירה ומיד ואתחנן אל ה׳ אשר חטא כנגדו לבטל הגזירה · זה להורות לחטאים בנפשותם ששובו מיד אל ה׳ בעת חטאת׳ ולא יתאחרו לעמוד על נפשם כי אם יום או יומים יעמודו לא יוכלו מלש משא אחר שעבר יומו ובטל קרבנו ואז צריכים רחמים גדולים וסגופים גדולים לבטל הגזירה מה שאין כן לשבים מיד · ולזה אמרו יפה תענית חלום אפילו בשבת לפי שבשראין לאדם חלום רע הוא בעבור שנמצא בו עון אשר חטא ומן השמים מרחמי׳ עליו לתת לו הערה שישוב כאמרו או הודע עליו חטאתו אשר חטא וזאת ההודעה היא מצד הייסורים או חלומות שמודיעין אליו חטאתו כמאמר אליהו בחלום חזיון לילה בנפול תרדמה על אנשים יגלה אוזן אנשים ובמוסרם יחתום ואם כן את׳ שהודיעהו חטאו בחלום צריך לשוב מיד מחטאהו ולהתענות אפי׳ בשבת בענין שלא יעבור אותו יום שלא בקרושה כי בכל יום ויום יש כח ידוע וממונה ידוע שהוא שואל ומשיב וטוען ומעירער ולכן צריך לתקן המעוות באותו יום ממש באופן שלא יתקיים בו וכשלו אחור ונפלו וע״ז נאמר אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום וע״ז אמרו אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה שמא עשה תשובה ס״ד לא אימא ודאי עשה תשובה ומה תמיהה היא זאת שיעשה תשובה ביום אחר אבל האמת הוא כמו שאמרנו שאם הוא ת״ח לא יתעיליום אחר כי לא ידע מה יולד יום ומלבד שיש בזה דברים בגו ודברי חטאיו ויהיה הדבר ישן נושן אצלו אלא שבכל יום ויום יתחרט מחטאיו ויורה על פשעיו וכו׳ · עד והו בעת ההיא לאמר וללמד לאחרים שיעשו תשובה מיד ע״כ קיצר לשונו לעניננו · על כן על כל דברי ההקדמה הזאת כל ערום יעשה ברעת · ויהיה לו עין רואה ואוזן שומעת ונפש חכמה לרעת ולא יאחר לעשות תשובה שלימה כי לא יורע מה יולד יום כי תמול אנחנו ולא נרע כי צל ימינו עלי ארץ ואמרז״ל בב״ר הלואי כצלו של כותל וכצילו של אילן אלא כצילו של עוף פורח וכו׳ · ואפשר שיבא הפגע פתאום כמ״ש שהמע״ה כי גם לא ירע האדם את עתו וגו׳ עד בהם יוקשו בני האדם לעת רעה כשתפיל עליהם פתאום · פרש׳ כי פתאום האדם מת · וכן פי׳ מדרש שמואל על סיפא דמתניתי׳ דלעיל ואם לא עכשיו אימתי ז״ל כי לא תדע מה יולד יום ונקט מלת עכשיו ולא אמר ואם לא היום אימתי לומר כי אפי׳ היום בעצמו הוא בספק אם יחיה אם לאו כי בכל רגע היא מעותד למיתה כי רגע ימות ואין לו אלא שעתו ולכן אמר אם לא עכשיו אימתי · וכעין זה פי׳ עוד על משנה השנויה בפ׳ עקביא מ״ש ולאן אתה הולך ז״ל שם ולא אמר ואנה תלך להוריע כי בכל שעה ובכל רגע האדם הולך לבית עולמו ומתקרב אל המיתה כי יום המות מיום הולדו שמיום שנולד הוא מתקרב והולך ל׳ המיתה ועל כן נקט לשון הווה ולא נקט לשון עתיד ע״כ · ואמר חכם א׳ כמה פונע ביום שלא ישלימוהו (פי׳ כמה בני אדם יש בעולם שהוא פונע ויכנס ביום ההוא במוח להיות שקט ושאנן וקודם שיבא השמש הוא מת ולא ישלכהו לאותו יום)

ואמרו רז״ל במסכת עירובין (בפ׳ כ״מ) א״ל שמואל לרב יודא שיננא חטוף ואכול חטוף ושתי דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא רמי א״ל רב לרב המנונא בני אם יש לך היטב לך שאין בשאול תענוג ואין למות התמהם וכו׳ ופרש׳ חטוף ואכול אם יש לך ממון להתנות לעצמך אל תמתין עד למחר שמא תמות ושוב אין לך הנאה · כהלולא דמי היום ישנו ולמח׳ איננו · ואמר שהמ״ע עת בכל עת יהיו בגדיך לבנים ופרש׳ התקן עצמך בכל שעה במעש׳ טוב שאם תמות היום תכנס בשלום ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך ליום סעודה ולא קבע להם זמן וכו׳ במסכת שבת · וכתב בעל חובת הלבבות בשער התשובה ז״ל היכני צידה לרוב ואל תמעט׳ בעוד היים חייתך ויש לאל ירך כי רב ממך הדר׳ ואל תאמרי מחר אקח צרה כי פנה היום כי לא תדע ורע תמול לעד לא ישוב וכל אשר פעלת בו שקול וספור וחשוב ואל תאמרי מחר אעשה · כי יום תמות מכל התי מכוסה · מהר עשורת בכל יום תקו׳ · כי המות בכל יום ישלח חציו ובידקו · ואל תתמהמה מעשות חק דבר יום ביומו · כי כצפור נודרת מקנה כן איש נודד ממקומו עכ״ל · וראוי לכל ירא אלקים לשום אל לבו כל זה וימהר לתקן מה שיוכל לתקן כי פתאום רוח עברה בו ואיננו · וכן דה״ע קרא עצמו גר שנ׳ כי גר אנכי בארץ וגו׳ המשיל את עצמו לגר שהו׳ מזומן לנסיעה ואינו יודע העת · ולפי שאינו יודע העת צריך שיקח צידה לדרך פן תבא עליו העת פתאום · ומהו הצידה קיום המצות · ז״ש אל תסתר ממני מצוותיך · וכל מי שאינו מתבונן ביום המיתה המשילו רז״ל לבהמה המעותדת לשחיטה · שהרי אמרו רז״ל (פ׳ היה קורא) סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה · ק״ל מה ענין אדם אצל בהמה אלא ר״ל כמו שהבהמה אינה מרגשת ביום המיתה עד הרגע אשר יוליכוהו לטבוח · כן יש קצת אנשים נמשלו כבהמות נרמו אינם מחשבים כלל ביום המיתה עד בואה · לכן החי יתן אל לבו · עודו באבו וחש עתירות למו וישוב מחטאיו מיד כי מי יגיד לאדם מיתתו · פתאום איננו כי לקח אלקים אותו :

וכתב התניא בסימן ס״ג (וכן הוא במיימוני בפ״ז מהלכות תשובה) ז״ל לעולם ישתדל אדם לעשות תשובה ולנער כפיו מחטאיו כדי שאם ימות יהיה ב״ת ויזכה לחיי העולם הבא לעולם יראה אדם עצמו כאלו הוא נוטה למות ושמא ימות בשעתו ונמצא עומד בחטאיו בלא תשובה לפיכך ישוב מחטאיו מיד ואל יאמר כשאזקין אשוב שמא ימות טרם שיזקין הוא ששלמה אמר בחכמתו בכל עת יהיו בגדיך לבנים ותנן ר״א אומר שוב יום אחד לפני מיתתך ושאלו תלמידיו את ר״א וכי אדם יודע באיזה יום ימות ויעשה תשובה א״ל כ״ש שצריך לשוב ישוב היום שמא ימות למחר וכו׳ עד ודוקא בעבירות שבין אדם למקום אבל בעבירות שבין אדם לחבירו אינו מתכפר לו עד שירצה את חבירו ויפייסנו וימחול לו לפיכך מי שחטא לחבירו בין בדברים בין בממון בין שחבל בגופו אל יאמר למחר

ארצנו

ארצנו ואפייכנו שמא ימות קודם שירצנו ונמצא עומד בחטא גדול עכ"ל לענייננו · ויירא מהדין המתות עליו בכל יום ובכל שעה כמו שפי' חז"ל: (פ"ק דר"ה) על פסוק ותפקדנו לבקרים לרגעים תפקרנו תניא ר' יוסי אמר אדם נידון בכל יום שנאמר ותפקדנו לבקרים ר' נתן אומר בכל שעה שנאמר לרגעים תבחננו וכו':

וצריך לירא גם כן מכמה עדים המעידים עליו בכל יום כדפירשו רז"ל · (בפ' אין דורשין) אל תאמינו ברע דרש ר' יהודא בר נחמי' מתורגמניה דר"ש לקיש מ"ד אל תאמינו ברע ואל תבטחו באלוף · אם יאמר לך יצר הרע חטא והקב"ה מוחל לך אל תאמין שנאמר אל תאמינו ברע ואין רע אלא יה"ר שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו · ואין אלוף אלא הקב"ה שנ' אלוף נעורי אתה שמא יאמר אדם מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו מעידים בו שנ' כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה · ר' שילא אמר שני מלאכי השרת המלוים לו לאדם מעידים בו שנ' כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך ר' חדקא אומר נשמתו של אדם מעידה בו שנ' משוכבת חיקך שמור פתחי פיך איזו היא דבר שהיא בחיקו של אדם הוי אומר זו נשמה וחכמים אומרים איבריו של אדם מעידים בו שנ' ואתם עידי נאם ה' ואני אל עכ"ל · ומצינו שאפי' ריב"ז היה חרד וירא מדינה של גיהנם כמ"ש רז"ל בברכות כשחל' ריב"ז נכנסו תלמידיו לבקרו כיון שראה אותם התחיל לבכות א"ל תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה א"ל אלו לפני מלך ב"ו היו מוליכים אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כועס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון אעפ"כ הייתי בוכה ועכשיו שמוליכים אותי לפני ממ"ה הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמי' שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ואם אוסרני איסורו איסור עול' ואם ממיתני מיתתו מיתת עולם ואיני יכול לפייסו בדברים ולא לשחדו בממון ולא עוד אלא שיש לפני שתי דרכים אחת של ג"ע ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזה מהן מוליכין אותי ולא אבכה עכ"ל לענייננו · **ואם** ריב"ז שאמרו עליו (במסכת סוכה ובמסכת ב"ב) שלא הניח מקרא משנה הלכות ואגדות וכו' היה ירא ולא היה בטוח ממעשיו מה יאמר המלא עוונות לאין מספר וכמה יבטח:

ולכן ראוי לאדם לירא מבורא ית' ויתעלה וישפיל קומתו · ויזכור בימי בחרותו ימי זקנתו · ובימי גבהותו ימי שפלותו · ובימי שמחתו ימי אנחתו · ובימי הופתו ימי חרפתו · ובימי טובו · ימי מכאובו · ובימי הונו ימי אונו · ובימי הודו ימי אידו ויכנע על עוונתיו ויתחרט על כל פשעיו וזדונותיו · ימהר יחיש מעשיהו · והשב עם קונהו כמה ימים בשנה:

ובמסתמא א"א שלא לפחות יום אחד מש"ח ימים בשנה שלא היה בעבירה · וארז"ל · (במסכת חגיגה) כל העובר עבירה אחת אפי' פעם אחת בשנה מעלה עליו הכתוב כאלו עובר כל השנה כו' · ולמדו אותו רז"ל מקרא כמספר הימים אשר תרחם את הארץ ארבעים יום יום לשנה וכו': **עוד** יזכור מ"ש רז"ל בפרק הנזכר ז"ל ר"א כי הוה מטי להאי קרא בכי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו ומה תוכחה של ב"ו כך של הקב"ה לא כ"ש · וכן הוא בבראשי' רבה על הפסוק הנזכר ז"ל ולא יכלו אחיו לענות אותו א"ר יוחנן ווי לנו מיום הדין ומה יוסף כשאמר לאחיו אני יוסף לא יכלו לענותו כשהקדוש ברוך הוא עומד לדין עאכ"ו שנ' ומה תעשה ליום פקודה וגו' · על כן כל איש ישראל ישוב אל ה' יומם וליל' ולא יאחר · שמא ימות למחר · בעו' השחר ע"כ לשונו בעסק ברכה · ובספר ברית אברהם של אבא מורי ז"ל ה"ה כתב שם בפרק רביעי וז"ל:

ואע"פ שכל תשובה מועילה אפילו לעת זקנתו כמש"ה תשב אנוש עד דכא וארז"ל עד דכדוכא של נפש מ"מ התשוב' שיעש' האדם בימי בחרותו בעוד כחו עליו היא רצויה ומקובלת יותר לפני הש"י · וכתב החסיד רבינו יונה ז"ל ודע כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאו יכבד עליו מאוד ענשו בכל יום · כי הוא ידע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה · והמנוס הוא התשובה והוא עומד במרדו · והנה ברעתו ובידו לצאת מתוך ההפיכה ע"כ רעתו רבה · וארז"ל על ענין זה במדרש קהלת משל לכת של לסטין שחבשן המלך בבית האסורין · וחתרו מחתרת פרצו ועברו ונשאר אחד מהן בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודינו עצור ויך אותו במטהו · א"ל קשה יום הלא המחתרת חתור לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך וכו' · ולי' מה יקרו בזה דברי פי חכם בעל ספר המוסר בס"ש בשער התשובה · ז"ל אדם הנפטר מעה"ז בלא תשובה דומה למלך שהיה לו עשרה שרים והיה המלך אוהב אותו והיו נכברים בעיניו ויקרים אצלו פעם אחת לקחו לעצמם עצה נבערה ובאו לארמון המלך לילה וחתרו הקירות ונכנסו לאוצר בית המלך וגנבו משם כלי כסף וכלי זהב ואבנים טובים ומרגליות ליום א' השכים המלך ומצא אוצרותיו שדודים וכל מחמדיו בזוזים ויצו המלך לחקור ולדרוש ולדעת מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן ויבקש הדבר וימצא ויאמרו לו עבדיו אדונינו המלך שרי העשר' הנכבדים אצלך אשר שמת כסאותם מעל כל השרים הם בזזו אוצרך וחמודותיך ויתעצב המלך מאוד על שריו ולא השב הגני' רק למאומה באהבתו אותם ויאמר שקר הוא כי עבדיי נאמנים הם ואיני מאמין לכם · ויאמרו לו אדונינו הנה הגניבה בידם · אמר המלך מה אעשה אם אמת הדבר לא אוכל להציל אותם מיד ההמון · ואיך אהרוג אותם מפני חטאתם · מה עשה אמר לעומדים הביאו אותם לפני ואראה אם הגניבה בידם כדבריכם · והיה בין מושב השרים האלה ובין חצר המלך נהר והיה להם לבא לפני המלך ולעבור בספינה וקודם לכן שלח המלך א' מעבדיו ויאמר להם אמר המלך כשתעברו בנהר לבוא אצלו תשליכו הגניבה בנהר כדי שלא תמצא בידכם ותמותו ואל תחוסו עיניכם על זהב ופנינים כי אין זהב ופנינים נחשב אצלי למאומה נגד אהבתכם · ויאמינו לעבדם בנהר וישליכו כולם בנהר מה שהיה בידם מהגניבה חוץ מאחד שלא השליך גניבתו מידו ויביאו אותם לפני המלך ויצו המלך לחפוש בבגדיהם ולא מצאו ויחפשו לאותו האיש שלא השליך הגניבה מידו וימצאו בידו חלקו ממנה ויחר אף המלך ויאמר לו למה לא השלכת מידך כמו חביריך ולא מצא מענה ויאמר המלך חטאתך השני יותר מן הראשון · כי מתחילה אמרתי יצרך השיאך אבל עתה כשנתתי לך עצה להנצל בה מהמות וראית חביריך שהשליכו גניבתם מידם מדוע לא עשית מאמרי כדי שתנצל הואיל ובזית דברי ולא התנחמת על מעשיך הרעים אני אשלם לך גמולך ויצו המלך להמית אותו ביסורין רעים ובעונשים קשים · וישלח לחביריו התשעה שמחים וטוב לב לביתם · כך הוא האדם בעה"ז · הקב"ה הזהירו על התשוב' כדי שלא ימות ברשעתו שנ' שובו מדרכיכם הרעים ולא תמותו בית ישראל וכתיב כי לא אחפוץ במות המת וכו' ועתה פקח עיניך וראה דברי חכמים ומשליהם כי נעים כי תשמרם עכ"ל:

וברעיא מהימנא אמרו טעם לענין החזרת בתשובה בימי הבחרות אמר שם שיש קליפה באגוז דקה שנאשר האגוז לחה היא נפרשת מן המוח בנקל וזה דומה ליצה"ר · ארז"ל והאי קליפה איהי כקליפה דמתרבקא במוחא דאגוזא ובזמנא דאגוזא היא רכיכא אתפריש ההיא קליפה ממוחא דאגוזא בלא קושיא ובזמן דאגוזא היא יבשה קשה לבר נש לעברא ליה מתמן כי ערין הקושיא במקומה עומדת ובגין דא מני קב"ה לבר נש לאהדר' בתיובתא בבחרותיה קודם דיזקין ביה יצה"ר הה"ד מפני שיבה תקום קודם שיבה דילך עכ"ל · וע"ז אמר שהמע"ה מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהי' מנון ופי' בראשית חכמה העבד הוא היצה"ר שהוא עבד עבדים ואם בבחרותו הוא מפנק אותו בתענוגי העולם ואחריתו יהי' מנון שר עליו ויהיה קשה עליו להכניעו ע"כ:

כת ב' הסוברים שאין נקרא בעל תשובה אלא העובר על חמורת מהחמורות · דע כי טעות גדול טועין אותן האנשים ואינם בקיאים בחשבון ואינם יודעים שעתידים יתנו דין וחשבון לפני ממ"ה הקב"ה ויצטרף מעשיהם אחת לאחת · ובהצטרפות

עונות

עונות קטנות שהאדם דש בהן יעלו לחשבון גדול ויהיה יותר מהעבירה הגדולה שבגדולו׳ שבחמורות כי אחת לאחת למצוא חשבון׳
וז"ל רבינו יונה בשערי התשובה׳ להיות העבירות הקלות חמורות בעיניו לשלשה פנים׳ האחד כי אין לו להבים לקטנות העבירה אבל
יביט לגדולת מי שהזהיר עליה׳ והשני כי היצר שולט בעבירות הקלות ואולי תהי זאת סיבה להתמיד בהן ואז יחשבו גם הם כחמורות
בהצטרף עונש כל פעם ומשלו ע"ז מחוט של משי שהוא נרפה וחלש וכאשר יכפלו אותה כפלי רבים יעשה עבות חזקה והג׳ כי בהתמדתו
על העבירה נעשית לו כהיתר ויפרוק עולה מעליו ולא ישתמר ממנה ויחשוב עם פורקי עול ומשומרים לדבר אחר׳ והד׳ כי אם נצחו
היצר בדבר קטן ינצחהו כחר כדבר גדול כמ"ש ז"ל כל המשבר כלים בחמתו יהיה בעיניך כאלו ע"ז שכך דרכו של יצה"ר היום אומר לו
כך למחר א"ל לך עבוד ע"ז ונאמר הלא אם תטיב שאת ונומר פי׳ למה נפלו פניך הלא אם תטיב מעשיך ותשוב אלי שאת תשא פניך
מלשון כי אז תשא פניך ממום ויש לפרשו לשון סליחה ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ אם לא תשוב מאשר חטאת לא העון אשר
בידך לבדו ילין אתך כי היצר רובץ לפתח להחטיא אותך בכל אשר תלך ונצח אותך תמיד אחרי אשר נצח אותך ויקוש לך וגם נל כרות
ולא שבת ואליך תשוקתו להדיחך ואורב לך בכל עת ואתה תמשול בו אם תרצה להתגבר עליו על כן תענש על החטא אחרי אשר נהרתי
לפניך היכולת לכבוש את יצרך ואמר שמ"ח בו לרב׳ יחבל לו וירא מצו׳ הוא ישול"
אמר זה על חבז לעבירות הקלות כי יחבל לו סן הפנים אשר זכרנו וירא מצו׳ שהוא
ירא לבטל מצוה כאשר יירא עבירה חמורה הוא ישלם הוא מתעתר אל הגמול
השלם וארז"ל הוי זהיר במצוה קלה כמצוה חמורה ועוד אמרו שהמצוה גוררת
מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה עכ"ל׳

הג"הה
ומפסקים וכתבים של יהר"ר ישראל כיון ס"ב נידד שלא
להתמיד כל כך בשמורות יתירות על המבים׳ יוכל ויקום
פיים אפי׳ יום שעשה קטן בקטנותו ראוי לתקן לעשות
תשובה קצת על סטאן׳

וז"ל הרמב"ם בפ"ז מהלכות תשובה אל תאמר אין להפש בדרכיו כי אם
מעבירות שיש בהן מעשה כגון גזל זנות גניבה וכיוצא בהן אלא כשם
שצריך אדם לפרוש ולשוב מהן כך הוא צריך לחפש בדעות הרעות שיש לו ולשוב מהן מן הכעס ומן האיבה או הקנאה ומרדיפת המאכלו׳
וכיוצא בהן מהכל צריך לשוב ואלו קשים יותר מהעונות שיש בהן מעשה שבזמן שאדם רגיל באלו קשה לפרוש מהן אחרי אשר נשתקע
ודש לעשות וע"ז נאמר יעזוב רשע דרכו ע"כ׳

וכן יש הרבה עבירות שאדם דש בהן כגון נקיבה ונדיה וקללה בשם והזכרת השם לבטלה ותמרה ותאוה ושיחת חולין וצחוק
והרחקת הכעס שהוא אל זר׳ וגבהות הלב׳ וחטאת נעורים׳ והסתכלות בנשים׳ והחירת אימה יתירה וכוונה
בתפילה ובברכות הנהנין וכיוצא בהם אלף׳ ובהצטרפי׳ אלה יעלו בר מינן לחשבון גדול יותר מעונות דכ"א׳ ואף שונג צריך כפרה
ושגיאות מי יבין ועבירות שאדם דש בעקביו הם בלי מספר בעו"ה׳ על כן כל אדם כמותנו היום ראוי להיות בעל תשובה וכל ימיו בתשוב׳

וז"ל ספר ארחות צדיקים ואין הענין כמו שחושבין העולם כי לא יחשבו בעלי תשובה אלא מי שעבר מעבירות ידועי׳ כגון שבא
על גויה או אשת איש או שגנב או כיוצא באלו ואין הענין כן כי יש גזלנים הרבה שאינם יודעי׳ שהם גזלנים כגון מי שקורא
חבירו לדון עמו ויודע שאינו חייב לו מאומה אבל הוא התכוון להקניטו ולצערו ולהפסידו שיפזר מעותיו וזה הדבר אינו מעלה בלבו שהוא
גזל אדם המשביע את חבירו שבועה אפי׳ ברין יש לו עונש בזה וכענין זה אדם עושה בכל יום ובכל שעה חבילו׳ חבילות׳ כיצד אדם
חייב להתפלל בכוונה ולברך כל ברכות בכוונה׳ ויש מעטים בעולם המכוונים בכל לבם׳ וכנה יש בכל המצות עניינים שאפי׳ גדול
הדור הזה אינן נזהרין בהם מחמת שאינם שמין על לבם ומחמת שאינם לומדים המצות והסדרות הטובות׳ לכן מי שנדבה לבו לעשות
תשובה שלימה׳ יהיה רגיל ללמוד המצות וכל דיקדוקי המצות וכל המדות ויהיה רגיל להגות בספרי התשובה ויראה טעותו במה שטעה
כל ימיו ויבין על כל דבר ודבר שיקרא אם קיים אותו אם לאו ואם יראה שלא קיים ישתדל ויטרח בכל כחו כדי לקיימו ויתן לב על כל
מצוה לקיימה כמאמרה ובכל דיקדוקיה׳ וזה הענין הוא דרך הגדול בדרכי התשובה לעשות תשובה מכל דבר ודבר בפני עצמו ע"כ׳

כתב ג׳ בספק עבירה אינם נותנים לב כאלו ספיקא לקולא׳ כתב הרב רבינו יונה במסכת ברכות שעונש הספק גדול מעונש הודאי
שכן מצינו שעל הודאי מביא אדם חטאת ואמרינן דמי חטאת דנקא כלומר אפי׳ לא היה לו לאר׳ דמי כשבה או שעירה שיביא
חטאת אלא דנקא די לו בכך פי׳ דנקא הוא מעה והוא שתות הדינר ואם מביא אדם אשם על הספק צריך להביא אשם שוה ב׳ סלעין שהן
מ"ח מעין כי הסלע ד׳ דינרין והדינר ו׳ מעין מעתה צא ולמד עד היכן מגיע עונשו של ספק וטעמו של דבר שהחמירו בספק יותר מבודאי
מפני שהודאי משים אדם אל לבו ודואג ומתחרט על מה שעשה וחוזר בתשובה ומבקש רחמים אבל על הספק עושה סברות
ע"כ ראוי לכל אדם להיות חרד וירא להזהר מספיקות בכל יכלתו ולא יעשה דבר עד שיצא מכל חשש ויוציא כל ספק מלבו וכן
ארז"ל הסתלק מן הספק׳

כתה"ר הא לך לשון אבא מורי ז"ל ה"ה בספר ברית אברהם פ"ג׳ ולחזק לב השבים שלא יתיאשו מהתשובה בסיבת ריבוי
העונות אוסיף דבר עוד בדבר הזה׳ גרסינן בפ׳ במה מדליקין דרש רב עולא מ"ד אל תרשע הרבה וגו׳ הרבה הוא
דלא לירשע הא מעט לירשע׳ אלא מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר ויהא ריחו נודף פי׳ רש"י מי שאכל שום כו׳
פירוקא הוא כלומר ה"ק אם רשעת מעט אל תוסיף עלי רשעתך דמי שאכל שום וריחו כבר נודף לחבירו׳ כלום יחזור ויאכל אדם שום
אחר ויהא ריחו נודף יותר לזמן ארוך ע"כ׳ לכן אל יאמר אדם ברעתו הנה חטאתי ועויתי ופשעתי כזאת וכזאת עשיתי ועברתי ושניתי
ושלשתי עד אין ספורות לעבור עבירות ואיך אבא עוד לפני קוני כבושת גנב כי ימצא כן בושתי מעשי לשוב לפניו וללכ׳ בדרכיו ולדבקה
בו׳ איך ארמוס את חצריו ואיך אספר חוקיו׳ אלא יחשוב בלבו כי הוא יתברך רב סליחות ורב חסד ובעל הרחמים ולא יחפוץ
בהשחתת העולם כמ"ש ע"י יחזקאל הנביא כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשוב׳ ולשון במות המת יורה על שכבר מת ור"ל לא אחפוץ
במיתת הנפש שמת כבר והוא נפש הרשע שאפי׳ בחייו נקרא מת אבל כשישוב מדרכו וחיתה נפשו בגלל התשובה ונזכה לחיי עולם הבא
וכל הנביאים נבאו פה אחד כי לא יחפוץ הש"י במיתת הרשעים כי אם בשובם מדרכיהם יחיו החיים הנפשיים הנצחיים׳ והקב"ה פירשו
בעצמו הלא אם תטיב שאת ותרגום אונקלוס הלא אם תטיב עובדך ישתבק לך׳ ואם לא תיטב עובדך ליום דינא חטאך נטיר׳ וכבר
ידעת אנשי נינוה ואחאב ומנשה כי הגדילו לעשות רע מכל אשר לפניהם׳ ובתשובה קיבל אותם הש"י ורצה בעדם והצילם מצרתם
וארז"ל בהדיא שובה ישראל עד ה׳ אלהיך אפי׳ כפרת בעיקר ותניא בפ"ק דר"ה ב"ש אומרים ג׳ כתות ליום הדין וכו׳ עד פושעי ישראל
בגופן יורדין לגהנם ונדונין בה י"ב חודש׳ לאחר י"ב חודש גופן כלה ונשמתן נשרפת וכו׳ עד אבל המינין והמוסרין וכו׳ יורדין לגהנם
ונידונים לדורי דורות גהנם כלה והם אינם כלים׳ עכ"ל הברייתא וכתבו התו׳ עלה וכל הני דשמעתין בדלא עשו תשובה׳ וכן פי׳
התוס׳ בהדיא בפרק החזב בדיבור המתחיל חוץ מג׳ שיורדין ואינן עולים ע"ש׳ וכן הוא במיימוני בספר מדע בהלכות תשובה פ"ג
ז"ל שם התשובה מכפרת על כל העבירות אפי׳ רשע כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום דבר מרשעו שנאמר רשעת
הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו וכו׳ : ואפי׳ אותן כ"ד דברים שחשב המיימוני במקום הנזכר בפ"ד שמעכבין התשובה וסיים
בהם בסוף ז"ל כל אלו הדברים וכיוצא בהם אעפ"י שמעכבין את התשובה אין מונעין אלא אם עשה תשובה מהן הרי זה בעל תשובה

ויש

ויש לו חלק לעולם הבא עכ"ל:

כתב בעל באר מים חיים · אדם אשר חטא והעוה ופשע עד אשר עלה לשמים שיאו ובא בקרבו רוח טהרה ושב ללבו לשוב ולחזור למוטב ולחסות תחת כנפי השכינה ולכנוס בדרכי התשוב' אשבילהו ואורהו בדרך זו ילך · ביום ההוא ישליך מעליו כל פשעיו אשר עשה ויעשה עצמו כאלו היום נולד ואין בידו לא זכות ולא חובה וזה היום תחילת מעשיו ואז ישוב ויפלס אורחותיו ולא ינועו מעגלותיו מדרך הטוב וכרת זו תביאנו לשוב בתשובה כי אם לא עשה עצמו כמשליך גילוליו כובד העונות ועוצם החטאים אשר עשה הם יבהילוהו ולא יניחוהו לשוב וכו' לכן טוב להשליך כל פשעיו מעליו במחשבתו ולעשות לו לב חדש · וככה יעשה ביום שטהרתו בהתנדב רוחו אותו להיות עבד לבוראו ויפיל תחינתו לפניו ויאמר אנא השם חטאתי עויתי פשעתי כזאת וכזאת עשיתי מיום היותי על האדמ' עד היום הזה וכו' ותמיד ירגיל עצמו בתפילה זו להזהיר את עצמו על דבר התשובה · וזה הדרך שילך בו להרגיל את עצמו להשמר מכל חטא · בבקר בעת הקיצו יחשוב בלבו דרכיו ויפשפש במעשיו ולא יעוות כפי כחו אפי' בפסיעה אחת עד זמן האוכל · אם חטא בשום דבר יתוודה מיד על הדבר כתוודיתו · והוידוי הזה ירחיקהו מכל עון ואם יבא לידי דבר עבירה ותרחק ממנה כי יאמר איך אעשה הרעה הגדולה הזאת להתודות על הדבר ולחזור עליו ואהיה מאותן שנאמר עליהם ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו לו ולבם לא נכון עמו וגו' נאמנו בבריתו ואהיה כטובל ושרץ בידו ואף כי אהיה ברעה לפני בוראי ולא אוכל לעמוד נגד תאותי כפני כבודו שעה מיעטת ובהעלותו דבר זה על לבו ישמור מעבירה ויהיה רץ כצבי ונגור כארי לעשות רצון אביו שבשמים · ואף מעון עקביו יהיה נוהר וכל דבריו יהיה במשקל · הגיע עת האוכל ופשפש ולא מצא יהא מודה ומשבח להבורא ית' שעזרו בשוגג וזכהו לחיות בתשובה שעה אחת בעולם וכאשר עשה מן הבוקר ועד חצות כן יעשה עד אכילת הערב · וקודם האכילה יתודה כאשר אמרנו וכן יעשה בזמן האכילה של ערב עד זמן שכיבה עד שלשה פרקים לשלשה וידויין ככה יעשה עד חודש או שנה מיום תחילת תשובתו עד שיהא קבוע ומוחזק בעבודת הבורא · ויניח כל מעשיו הרעים וכששמור מהעבירות שהרגיל בהם וכמה פעמים באים לידו ויזהר בהם יהא בטוח ולא יתירא עוד כי מן השמים סייעוהו ואף העבירות שעשה יחשבו לו לזכיות ועל פשעיו הישנים שהשליך מעליו יהא תוהה ומתחרט על הם ויבקש מהבורא למחות בספר הזכרונות וגם טוב שיענה את עצמו ואם הוא חלוש ואינו יכול לסבול עינויים קשים ותעניות ישמור עצמו מתאותיו ואל ימלא האוהו במאכליו ובמשתיו וכן אמר הראב"ד ז"ל שאמר אחד מחסורי עולם כי גדר גדול ומופלא מניעת המאכלים ואין הכונה שיעזוב לגמרי שלא יאכל בשר ולא ישתה יין כי די בכה שאסרה התורה אך כי בעת שמאכלו לפניו ועודנו תאב לאכול סכנו ימשך ידו ממנו לכבוד בוראו ואל יאכל כדי תאותו ודבר זה יזכירהו אהבת הש"י יותר מתענית אחת בשבוע כי זה בכל יום מידי אכלו ומידי שתותו · ועוד יוסיף לבו לתורה להטיב אם היה רגיל ללמוד דף אחד ילמוד שני דפין כי גדול התלמוד שמביא לידי מעשה · ויהיה מוסר עצמו בכפיית היצר לתורה ולמצות והן הן יסורי אהבה · ואל ילך בקרי בעשיית המצות כמו שעושה דבר בסקרה פעמים עושה פעמים אינו עושה אלא אבל יעשה תמיד ולא יניח בשום ענין ואפי' מפני הבושה כגון מי שרגיל לקיים מצות שלש סעודו' בשבת ונתארח אצל בני אדם שמוחזקים שאינם עושים אותה המצוה אין להניח מפני הבושה וכן כל כיוצא בזה ·

סג"הס

ככה ישום ביותסבתו בעבירות אבינו לבין קונו אבל במה שבינו לחבירו יהיה לתקנם תקף לפייסו ובדבר שמחזון להשיב לו ואם אין לו אוי ישתטח לכביו או לפני יורשין עד שייתלו לו תחלה או יתפשר עמהם ברנות הטוב לשלם כשיהי' לו או לשלם לנועט מעט רק סיתרנו כלב שלם ·

ואם עשה כן להיות זהיר בקיום המצות ולא יניח בשום ענין ונפטר בחצי ימיו נותנים לו שכר כאלו חיה כל שבעים ימי שנותיו וזה"ש שהמע"ה מתוקה שנת העובד אם מעט אם הרבה יאכל משל' למלך ששכר פועלים כו' כדאיתא במדרש תנחומא ·

ואל יחשוב השב בנפשו למה זה הבל איגע ולריק כחי אכלה · כי איך הועיל תשובתי נגד עונותי וכל כח שאוכל לעשות עוד איך יעמוד כנגד כובד העונות שעשיתי מי שלבו נוקפו ואין תשובתו שלמה אומר כן · אבל השבים בלב שלם זדונים על העונות הראשונים כבר הבטיחנו הש"י ע"י יחזקאל הנביא כי פשעיהם לא יזכרו שנא' ורשע כי ישוב מכל חטאתיו אשר עשה ולשמור את כל חקותיו ועשה משפט וצדקה כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה · ועוד כתוב פסוק מלא על הנבהלים על עונותיהם לחזק ידיהם לשוב · ואתה בן אדם אמור אל בית ישראל כי אמרתם לאמור כי פשעינו וחטאתינו עלינו ובם אנחנו נמקים ואיך נחיה אמור אליהם חי אני נאם ה' כי לא אחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכיו וחיה שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל וכו' עד ואין מי שיוכל להשיג עד היכן כחה של תשובה מגעת · ע"כ כל ירא וחרד יתן אל לבו לב חדש וטהור נקי לעבוד את בוראו וינהג הסדר שאמרנו · ועוד יוסיף מלבו כזה וכזה ויהיה ערום ביראה לבקש איך יוכל לעבוד את בוראו לשוב אליו בתשובה שלימה ויחזור בכל כחו לעשות דרכי שמים בינו לבין קונו ולא לעיני רואים להתפאר ·

ואני אומר אח"כ כשיהיה תקוע בקדושה יזכור מעשיו הראשונים וחטאותיו יהיה נגרו לתקנם ככל הכתוב בהדרגה ובסדר נכון והבא לטהר מסייעין לו משמיא ·

עד כאן ביארתי שלש אלה מהות התשובה איכות התשובה זמן התשובה אשר סימנם מא"ז ועז רמז נכון כסאך מאז כי גדולה תשובה שמגעת עד הכסא ובהצטרפות תפילה וצדקה אז תשובה ותפילה וצדקה מעבירין כל רע ואז הכסא משלש רגלים ושלש אלה עם רגל הרביעי שהוא תלמוד תורה שכנגד כולם יהיה הכסא עומד על ד' רגלים ועוד ד' אלה הם ד' חומו' הבנין כמו שבארתי בארוכה בהקדמה תולדות אדם עיין עליו

ואתם בניי יצ"ו הנה בילדותי סדרתי כמה דרושים והם מלאים מוכרים כתשובה ותפילה וצדקה ותלמוד תורה מיוסדים ובנוים על פסוקי תורה נביאים וכתובים וכדרשי רז"ל בדברי אמת וצדק אמרתי הנני מציגם לפניכם להועיל לכם · להבין ולהורות לכם ולדורות במצות ה' ברית ובמדות ישרות וישמע חכם ויוסיף לקח להוסיף קדושה וטהרה בזכירה ושמירה ·

ויען כי ראה ראיתי כי לא ריכת ענינים יהיו עושין הפסק גדול באמצע מסכתא זו דיומא גמרתי בדעתי לסדרם בתשלים המסכתא בעזרת הי"ת נשלם פרק נר מצוה

פרק תורה אור בענין כפרות מצאתי בקונטרסי דתלמידי הארי ז"ל מנהג מורי ז"ל ה"ה לשחוט תרנגול לבן בעי"כ באשמורת אחר הסליחות ויהיו כפי חשבון בני אדם שבבית זכר לזכר ונקיבה לנקיבה ואפי' האשה מעוברת שוחט עליה ג' אחד עבורה ושנים עבור הולד א' זכר וא' נקיבה מספק אם הוא זכר אם הוא נקיבה והוא סוד כפיית הגבורות כי תרנגול יקרא גבר והוא סוד הגבורות של היסוד הנקרא גבר שהוא יסוד הנוקבא והוא יום תשיעי כנגד היסוד ואנו שוחטין אותו למתק גבורות היסוד שבה ולהכניע אך ביה אז הם גבורות המלכות שבה דינים קשים וכנגדם שעיר המשתלח נמצא תרנגול הזה דוגמת השעיר רק שהוא נמתק יותר ולכן נשחט באשמורת כי אז רחמים גוברים כנודע· עכ"ל

סוד האכילה בעי"כ ז"ל האלהי מהרמ"ק בספר עבודת י"כ · דרך כל ישראל לשמוח בערב י"ה ולהקדים סעודה יפה וכן הדין וכן פי' בגמרא ואמנם טעם לזה יתבאר במה שהקשו בזוהר כי התשובה היא אחת ממצות עשה ובכל מ"ע צריך השמחה · ואם כן השב בתשובה עיקרו ההכנעה והדאגה וא"כ שמחה בתשובה היאך ותרצו שם · ועתה לעניינו נאמר כי י"ה אין בו שמחה מחמת דאגת העונות ועיני כל ישראל הם תלוים לאביהם שבשמים לראות שיוציא לאור משפטם ואין שמחת לכן הקדימו השמחה אל המצוה לכן ראוי לתקן הבית במצע ושולחן מלא ברכת ה' בערב יום זה לשמוח בו שמחת מצוה וכנגד זה אמרו בגמרא כל האוכל ושותה בתשיעי מעלין עליו כאלו התענה תשיעי ועשירי מפני שעינוי העשירי אינו נרצה לפניו מפני שהוא בדאגה אם שמח בתשיעי אז מתקבל תענית העשירי א"כ נמצא שמחת התשיעי מעין צום וזה שיבת העשירי ולכן מעלה עליו כאלו התענה תשיעי ועשירי · והנה י"ה עצמו אין בו אכילה מפני שצריך לענו' הגוף ולהחזיק הרוחני שהוא הנפש והרוח והנשמה · ומזון י"ה הוא מזון העה"ב לכן צריך לענו' הנפש הבהמית הזאת ולהגביר הנפש הרוחני משפע עולם הבא · ומטעם זה מזון י"ה הוא להיות נהנין מזיו השכינה · והקב"ה חפץ בטבע שהם הדברים התחתונים הנשמיים שלא ברא הנמצאות אלא בסבת התחתונים האלו ואם ימיתם יכפם כרגע וצריך לזונם ולפרנסם · ולזה צריך להקדים אליהם המזון והקיום · ולזה כמו שבשבת הוא מזון הנפש הרוחני והיו בע"ש לוקטים לחם משנה · כך בי"ה יטלו לחם משנה בערב יום הכפורים למזון הגשמי הזה שלא ליענותו ומפני בערב הויות התחתונות שאינם מתפרנסות משפע העליון ולזה לחפץ הרוחני לגשמי שאין קיום לעליון אלא ע"י התעוררות התחתון אמר כל האוכל בתשיעי כאלו התענ' כו' שהרי האכילה הזאת צורך גבוה לקיום הנמצאות התחתונות שהם סיבת קיום העליונות ונודע שהתשיעי הוא סוד החכמה מיסוד השיב' כרפי' לעי' והיא הזנה ומקיימת בהויות התחתונות כאמרו מה רבו מעשיך ה' כלם בחכמה עשית ולזה נושא אכילה לקיים מערב שביתת הלובן העליון ע"ר שית שנין הוה עלמא וחד חרוב וההויות התחתונות מתקיימות במה שצרחו מע"ש ואז קיום הדתניות מהלובן העליון והכל דבר אחד עכ"ל ·

וז"ל הזוהר בפרשת אחרי מות · תענו את נפשותיכם קאמר בגין דישראל משתבחין קמי' מלכא קדישא ויהא רעותא דלהון לגביה קב"ה לאדבקא ביה בגין דיתכפר להו חוביהו ועל דא מאן דאכיל ושתא בתשיעאה ובעינוי נפשיה במיכליא ובמשתיא אשתכח בעשירא עינויא דנפשא בתרין חולקין ואשתכח כאלו אתעני תשיעאה ועשיראה · את נפשותיכם לאכללא כולא גופא ונפשא ולאתכנעא בההוא יומא לאתכפרא על חוביהון ע"כ · פי' נפשותיכם רומז לב' נפשות דהיינו גוף ונפש · ועינוי הגוף הוא התענית ועינוי הנפש היא האכילה · ובתשיעי מעניין הנפש דהיינו האכילה · ובי"ב מענין הגוף · ובזה הם שניהם מעונין · עוד יש טעם לדבר מאחר שהוא שמח וטוב לב בעי"כ בהאמינו אמונה שלימה שלום המחר יהיה יום סליחה וכפרה לכלל עם ישראל ומאותה שמחה אוכל ושותה לכך נחשב כאלו התענה כי היא שמחה של מצוה מצוות י"ה שמאמין בו · עוד יתבארו לקמן בדרושי' כמה טעמים בסוד האכילה זו ·

סוד אהבת השלום והמחילה קודם י"ה כתב האלהי' מהר"ם קורדווירא בספר עבודת יום הכפורים נודע כי כל עבירות שבין אדם למקום י"ה מכפר אמנם עבירות שבין אדם לחבירו אין י"ה מכפר עד שירצה את חבירו לכן צריך לפשפש בהם ולשוב לרצות את חבירו · והטעם לזה כי הנשמות מתראות לפניו ביום זה בסוד הבינה שהיא שורש אל הנשמות והנשמות הנכנעות בתשובה הם המעוררות התשובה העליונה שכן דרך השרשי' להתפעל מענפיה' התחתוני' ועת אם ימצ' בינו לבין חבירו שנאה הרי הוא מפרי' ומחלק השרש העליון ובמצ' מבטם בו שנאה שהוא פירוד ואיך אפשר שישפיע עליו אור התשובה והוא מפרי' בו ח"ו לכן אנשי מעשה שבדור התנאי' והאמוראי' אף אם היו הם הנעלבים היו ממציאין עצמם לעולביהם כדי שירצו זה לזה כדמוכח בגמ' והענין לזה כי סוד הנשמות הם ס' רבוא וכן הרוחות וכן הנפשות בסוד הבינה והתפארת והמלכות זהו דור הולך ודור בא כו' ואין דור פחות מס' רבוא וכדי להמשיך מאור העליון צריך שיהיו ס' רבוא לב אחד כדי שיתייחדו בשמא קדישא עילאה רברבא דלא שריא אלא באחדות השלום בענין שהוא א' ולכן צריך שיתייחדו לסוד הלבבות ולסוד הנפשות והרוחות והנשמות ואז ודאי שריא שמא קדישא בסוד האחדות כאשר נבא' בס"ד ולכן צריך לתוך השלום ולהחזיק בו ולהתאחד בלב א' כדי שימשיכו עליהם השם הנזכר עכ"ל:

סתרי יום הכפורים ז"ל תולעת יעקב · יום הכפורים הוא יום הגלות המאור העליון (רמז לב' ע' הזורח ומשפיע לכולם וע"י בינה נודע חדבר כמ"ש מים עמוקים בלב איש ואיש תבונות ידלנה) ששאר המאורות זורחים משם הוא סוד העה"ב שאין בו אכילה ושתיה לפיכך נצטוינו להתענות בו לרמוז אל המאור המתגלה ביום ההוא אשר בהתגלותו יופיעו כל מיני צהלה ושמחה וכפרה כי היום גורם ולפיכך נקרא יום הכפור שמקנח כל מיני לכלוך ומעבירו מלפניו כענין שכתוב כי ביום הזה יכפר עליכם ונגמר וסוד הכתוב כי בתחלה יכפר ויקנח המקדש העליון ואח' יכפר לרמוז על המקנח ולפיכך בא מלשון נסתר ואח"כ עליכם ועוד עליכם בשבילכם שיעביר מן המקדש את הגילולים ואת רוח הטומאה לטהר אתכם מכל חטאתיכם ולפיכך באה העצה הנמרצת בשעיר המשתלח וכתיב וכפר על הקודש מטומאת בני ישראל ומפשעיהם לכל חטאתם והיה ראוי לומר לכל חטאתם אבל תרבנו לנו התורה הנוראה שצריכין ישראל לעשות נחת רוח לכל חטאתם כדי לפתוח את פיהם לבל יקטרגו עלינו ולא עוד אלא שבשביל זה נעשה סניגור ביום ההוא והקב"ה שומע עקותו ומכפר עלינו והעולם ההוא לא יזכה אליו כי אם נקי הנפש · לפיכך צריכין ישראל לנקות את נפשם ביום שהוא דוגמת עולם הנשמות ונקיון הנפש הוא להזהר בתשובה שלימה מדברים שבין אדם למקום ומדברים שבין אדם

לחבירו

לחבירו ליכנס ביום ההוא נקי מכל חטא ופשע ומי שאינו מעביר טינא מלבו מדברים אלה ביום זה אין תפילתו מתקבלת אבל טובעת במקום הנקרא רפש וטיט והוא סוד מצולת ים ואינה עולה להתעטר בראשו של צדיק ונהגו לטבול לטהר עצמם כי נקיון הגוף סבוא גדול בנקיון הנפש כי ליכנס לעה"ב יצטרך תחילה לטבול במקוה ישראל מושיעו ביום צרה כי דרך שם יעביר כי בכך מעשינו נצטרך להקור הדברים העליונים ואז יעלו לרצון:

סוד חמשה עינויים

כבר התעוררנו בסוד עץ החיים שמהלכו ת"ק שנה והם שערי העה"ב וכנגדו חמשה עניים בי"ה מקום מוצאם ולפי שעה"ב אין בו אכילה ושתיה נאסרה אכילה ושתיה ביום הזה· ואסור ברחיצה וסיכה ושנינו הסלך והכלה רוחצין כו' וענין זה כי שני ריעים רוחצי' פניהם מהמים הנוזלים מן הלבנון מקום מטעם וסכין בשמן העליון המצהיל הפנים העליונים אבל העינויים האלה אסורים לנו שלא להשתמש בשרביטו של מלך· ואסיר בנעילת הסנדל והטעם כי ביום הזה אין נועלין דלת בפני לווין למעלה· אבל שערי תשובה פתוחין לכל כי היום גורם· ואסור בתשמיש המטה והוא בדוגמת עליונה כי הכלה ביום הזה מקבלת האם העולם ולפיכך נקרא יום הכיפורים לרמוז לשניהם ולפי שביום זה מקבלת משם אין המלך משמש מטתו אבל זמן התשמיש כשמקבלת מן האב העליון והסו' בזה וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ולפיכך ותהי לי לאשה· ולטעם הזה באת הקבלה הקדושה באיסור תשמיש המטה ביום זה והדברים מופלאים ויקריב למעלה ידועים לזוכים אליהם וישרים למוצאי דעת· (עי' בפרדס סוף פכ"א משע"ר מהו והנהגה)

סוד

שעיר המשתלח כבר הודענו במה שקדם כי ה' על עמו יעץ אותנו כמה עצות טובות להנצל מיד אחינו בני עשו היושבים בשעיר ומהם העצה נמרצת הזאת שהיא לשלח השעיר לעזאזל ובתחילה יש לדעת ולהבין כי המאורע ההוא שאירע ליעקב אבינו ע"ה עם עשו אחיו הכל היה סימן לבניו והוא ע"ה בהצר לו הזמין עצמו לתפילה והוא סימן לנו בני הגלות כי אין לנו בעונותינו שעיר המשתלח אבל ונשלמה פרים שפתינו ואחר כך הזמין לדורון והוא סימן לנו בחיותינו על ארמתינו· והנה הכ"ג מתחילה היה מתודה על השעיר עונותיהם של ישראל וכתיב ונשא השעיר עליו וכתיב ביעקב ע"ה ויקח מן הבא בידו והם הענבירות שנתלכלכנו בהם כל השנה שהשעיר נושא אותם מנחה לעשו אחינו כמו שיתבאר ואחר כך עזים מאתים וגו' ומעתה הבן כי מה שבא בתורתינו הקדוש מענין השעיר כבר קדם לנו עניינו ברמז מימות אבותינו ע"ה· ומה שהיה המעשה הזה של ר"ה בשעיר ולא בעז ענין זה ידוע לחכמי האמת והוא כי כל מה שהדברים נמשכין מהאצילות הטמא ההוא למטה יותר נמשכת בהן הטומאה נמצא כל הרחוק מחבירו טמא מחבירו לפיכך כל הדברים הנמשכים מהשר ההוא אשר מגמרת השעיר אליו כל מעשיהם בעז ששערו משוך יותר משאר בהמות והוא מורה על תוקף הדין כמו שהם מורים על חוזק האף והחמה אבל השר ההוא מלך על כולם ואין טומאתו כטומאתם אבל מעמדו קרוב אל המקדש יותר מהם ולפיכך חלקו השעיר· שאינו שעיר ואינו חלק· אינו חלק בשביל מה שבו מהטומאה ואינו שעיר כי אין טומאתו חמורה כשאר תחתונים ולפיכך חלקו השעיר ולא דבר אחר ועו' יש ברבר ענין נעלם מצוי אצל בעלי הכשוף שכל מעשיהם בדבר שלא נזקק לנקיבה מעולם הבאים מכחו כל מעשיהם בעת שנזקק לנקבה ולזה בשביל כבודו שהוא מלך נותנים לו שעיר שלא נתן חילו לאחר והשעיר הזה היו נותנים לשר הנזכר בסוד שיתעסק בעוד שיכנס בן אצל אביו ובזה היו מעבירין אותו מן המקדש וזאת היתה עצה נפלאה כדי לכפר על ישראל והיה נהנה משלחן המלך ולפיכך שני שעירים ולא ידע כי בנפשו הוא כי כשישראל משלחין לו דורון זה שמח בנפשו שסעד עם המלך וסימן אף לא הביאה אסתר המלכה וגומר וכתיב ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב ומיד מהפך בזכותן של ישראל והקב"ה שומע ערותן ומכפר עליהם לכל עונותיהם של ישראל על ראשו ומחלק אותם על עמו דכתיב ונשא השעיר עליו את כל עונות' ותשליך במצולות ים כל חטאתם והוא משל על כל הנמשכין ממנו והוא מצולת הים האחרון והושבים שהם מתנות גדולות שהעביר הקב"ה מישראל ונותנין להם ואין יודעין בענין הגדול הזה לפי שאין יודעים אלא הדבר המסור להם לדעת וזהו סוד ויאמרו אליו איה שרה אשתך וכתיב ועברתי בארץ מצרים וגומר וכמה שלוחים יש לו להקב"ה אלא שאינם יודעים להבחין בין טיפה של בכור ובין טיפה שאינה של בכור וכתיב והתוית תיו על מצחות האנשים כדי שיודעו אצלם וזה סוד ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ולסוד זה צריך אדם להסתיר את עצמו בזמן ששולטין ימי הרעה לכל יריעו מזלו כענין שכתוב לך עמי בא בחדריך וגו' וכשמאור העליון סוד העולם הבא משקיף על הבית האחרון ורואה שהמלכים אשר מלכו בארץ אדום עברו יחדיו והאם שמחה עם בניה והאיר לו עבר פניה מיד פותח את אוצרו הטוב ומריק עליהם ברכה עד בלי די והטאים יתמו מן הארץ וזהו סוד לשון של זהורית שהיה מלבין שהאדום חלף הלך לו והלבן בא שהופיע הלבנון העליון המלבין עונותיהם של ישראל שנ' אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו מצד השלג העליון סוד טלית לבנה שנתעטף בה מצד האדום הזה·

הג"ה

ז"ל מהרי"ק בספר עבודת יום הכפורים· י"ה אסור באכילה ובשתיה סוד הזה הוא לגלות עליהם י' שערי הבינה והם נגד החסד שבה והענין כי המזון נשפע אל התחתונים נגד החסד כאמרו הזן את העולם כלו בחן ובחסד ולהראות שאין המזון ביום זה מהחסד המתגלה שהוא בגשמיי אלא בחסד הנעלם למעלה שהוא מזון הנשמה ובעשר שעריה אלו ניזונים לכך אסור באכילה ובשתיה שהוא שפע מתייחס אל המדות התחתונות אלא שפע עליון הדק ואנו ניזונים מזיו השכינה כמלאכים ודקות עוד טעם שני כי מזון התחתונים ומקיימת הוא ע"י החסד המקבלת חכמה ע"י החסד שבבינה והיא משפעת בת"ת ובמלכות וע"י יחודם נשפע למטה ואומנם ביום זה ת"ת ומלכות מאירין מחסד שבבינה לבד בלא הצטרפו החכמה ולכך אין יחודם ביום הזה· ולזה אסור באכילה שאין מזון לאכילה ושתיה שהוא ע"י ייחוד תפארת ומלכות נגד החסד כאמור וזה בסוד חסד שבבינה דהיינו י' שערים המקומות המפורסמים:

ואסור ברחיצה

זה הטעם כי הוא לגלות עליהם עשרה שערים שבבינה והם נגד הגבורה שבה סוד המים היורדים בגבורה שכן נקראים גבורות גשמיי ויורדים בקונו ואף אם הם בחסד הם מתגלפים כי החסד אל הגבורה בסוד צפון ודרום כדפי' הרשב"י ע"ה וכבר שנו ופרשנו בפרדס בשער סדר האצילות ולהראות שאין הרחיצה ביום הזה בגבורה שהם מים גשמיי' אלא בגבורה הנעלמת למעלה שהיא רחיצת הנשמה נגד מ"י כדפי' לעיל ובעשר שערים אלו מתרחצי' ומתלבנים לכך אסור ברחיצה הגשמי' העבה שהיא מייחס אל המדות התחתונות אלא שפע עליון הדק ואנו מתרחצין ומתלבנים מזיו השכינה כמלאכים· עוד טעם שני כי המים התחתונים הם ע"י הגבורה המקבלת משרשה שבחכמה ע"י גבורה שבבינה והיא משפעת בתפארת ובמלכות וע"י יחודם נשפע למטה ואומנם ביום זה תפארת ומלכות מאירין מגבורה שבבינה לבד בלא הצטרפות החכמה· ולכך אין יחודם ביום הזה ולזה אסור ברחיצה שאין מים שהם ע"י תפארת ומלכות נגד הגבורה כאמור וזה בסוד גבורה שבבינה דהיינו עשר שערים המקומות הידועים:

ואסור בתשמיש

כי נהיות היחוד בכונה היא לייחד תפארת ומלכות המדות המתגלות עם זווגם למטה· ואומנם ביום זה הזווג בסוד הרוחניות לפעול באותיות וביאה כשוות נעלמות לא בגשמיי כלל לכך אסור בזווג הגשמיי שאין זווג למטה בתפארת ומלכות כלל· עוד טעם שני כי היחוד לכן הוא להורות על זווג תפארת עם המלכות וביום זה אין להם יחוד והטעם כי יחוד הוא ע"י סוד דו פרצופין הנעלמים בבינה יונקים משרשים שבחכמה כי ושם הוא היחוד כדפי' בזוהר פר' אחרי וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי ותהי לי לאשה· ולכן בי"ה שאינם יונקים משרשם הנעלם בחכמה אלא מיוה שהם בבינה· לכן אסור בתשמיש המטה· וזה בסוד תפארת ומלכות שבבינה דהיינו עשר שערים המקומות שבה כנודע:

ואסור בסיכה

והטעם כי השמן הוא נשפע נגד היין על ידי הכנס

הקב"ה וברא את העולם וכתיב לבושיה כתלג חוור וגם בגלותינו זה שאין לנו בעונותינו כהן ולא מזבח ולא שעיר המשתלח ישראל נושאים רנה ותפלה כל היום כי הם ביום ההוא כמלאכי השרת גבורי חיל מהללים ומשבחים שם כבוד מלכותו יומם ולילה לא יחשו כן ישראל דוגמתם למטה כל היום בתפלה ותחנונים לפני אביהם שבשמים ואסתר המלכה באה אל המלך לבקש מלפניו על עמה וסימן כי נמכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שוה בנזק המלך כענין שכתוב והכריתו את שמינו מן הארץ ומה תעשה לשמך הגדול וזה נזק המלך מיד מתמלא רחמים עליה ועל עמה ונגזר כל אותן הנקמות שעתיד הקב"ה לעשות באדום ושעתיד הקב"ה להעביר השר הזה מן העולם שנ' בלע המות לנצח וגו' ומיד והמן נבעת מלפני המלך והמלכה וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר ואז הכרובים פניהם איש אל אחיו ואין שטן ואין פגע רע:

הכנ"א · והכיו' סמיכה למטה יורה היות הסאן יגד הנשמי כבעל עי' הכנה המתגלית ואינו כן שאין הסאן והסיכה היום עי' הכנה היוגלית אלא על ידי הכנה הנעלמת שבבינה כבוד הדוגמית שאין יושבת קדש שהנשמות שבות ביום זה כמלאכים לכן אסור בסיכה בשמית ואינו בכן בשין המק כבוד הנשמה · עוד טעם שני כי הסיך הוא כיוסך לתחתונו עי' הכנה היוקבל' ומנה שבבינה ויוקבלת מכנה שבחכמה שיוסס עיקר הסיך כנודע והכנה שתשכו עי' ייחוד תפארת ומלכות שבו · ולמטה ביום זה תפארת ומלכות מאירין מכנה שבבינה לבד בלא התערבות החכמה ולכך אין ייחודם ביום זה גלוי אסור בסיכה שאין כגולה שהוא עי' יחוד תפאר' ומלכות מגד הכנה הנעלמ' וזה כבוד כנה שבבינה דהיינו עשר שערים והחמשים סלה:

ואסור בנעילת הסנדל

כי נעילת הסנדל למטה יורה על סוד הסנדלים והנעלים שתולכות שעליהם כאמור מה יפו פעמיך שהם כנה והוד בנעלים שהם מטטרון וסנדלפון · ולהיות שאין הייחוד ביום קדוש זה למטה אלא למעלה ואין הרגלים סנדלי' כאומרו רחצתי את רגלי איככה אטנפם לכן אסור בנעילת הסנדל · וראוי להיות הרגלים בלי סנדל כי הנעלים עתה נדחות · עוד טעם שני כי הנעלים יורה על השפעת הרגלים שהם נצח והוד בסנדלפון ומטטרון ושפע זה נמנע להם מפני שהתפארת מתייחד עם המלכות בסוד הנעלמות בבינה ומשם פרשה בתכמה · ולהיות ביום זה שאין הייחוד נמנע אל התפארת והמלכות ושפע שלהם יונקים ממנה אלא מבינה לבד והרגלים יחפי' בלי סנדל ואין סנדלפון ומטטרון יונקים כלל שאין ייחוד לכך אסור בנעילת סנדל וזה כבוד הסוד שבבינה · דהיינו עשר וחמשים שערים שם כה · נמנה חמשה עינויים כנגד ה' עילאה שהיא לה כבוד חמשי' שערים המתגלית ביום הזה וים לטעמים אלו גילוי מהזוהר והתיקונים וער שם וער שם עד כאן לשונו מהר"ח ק:

מצאתי כתוב

יום כפורים נדול וכורת ליה לא חמור יותר משבת ושבת ודונו סקילה וי"כ כרת או מלקות · וי"ל יום כפורים והוד לכן מתגלה על כן גם העינים בראשים:

איסור סיכה

משום דבבינה דשפעת רביעת עילאה כגי' בכולהו ספירות על כן לא יסוך למטה ונתעטף באור להיפך למעלה לא כגיד ע"כ גם למטה אסור · סנדל ומנעל אסור ב"ל מטטרון וסנדלפון חייבי באשה דשכינתא דלא יקרב תמן חד ולית סטרי כגו"ל מה יפו פעמיך בנעלים וכ"ל דהכהו סטרי מטטרי תחות תהום לא צריך לגבירתא דנעלים מטטרון וסנדלפון · וכת"ב להיפך לא והכי אזלא ראו גוים וכאו יוקדשה ע"כ מגלותי · ועכין מטטרון וסנדלפון ומנעל וסנדל תמנא כפרדס בשער אב"ע וכפ"ב משער הכינויים וכל המקובלים שהאריכו בזה:

צריך

להתודות ולפרט וכל המתוודה אין דינו מסור כי אם בידו של הקדוש ברוך הוא ורחום הוא ונחם על הרעה ולפי שהאדם קרוב אצל עצמו אינו נידון על פיו שנאמר אשר ירשיעון אלהים וארז"ל פרט למרשיע את עצמו והעושה כן הקדוש ברוך הוא מעביר לו על כל פשעיו דכתיב אמרתי אודה עלה פשעי לה' · ואתה נשאת עון חטאתי סלה · ונתקנו חמש תפילות ביום זה שהוא כנגד היובל העליון וכנגד חמשים שערים · עד כאן לשון בעל תולעת יעקב:

הג"הה
עיין בחלק תורה שבכתב בדרושים של פר' זכור המוכרי' כפרשת ואתה תצוה שלעתיד יומי הפורי' נימי הכפורים לא יתבטלו והבאתי שם מדרש כי הם סוים · פורים ביטול קדילותיו של סיהל למטה · ויום הכפורים ביטול כמהל בעצמיו וכו':

סדר עבודות של יום הקודש הזה יום הכפורים וסוריהן תמצא בספר עבודת יום הכפורים שחיבר האלהי מהרמ"ק ז"ל והספר ההוא מעט הכמות ורב האיכות וראוי לעיין בו ביום הכפורים כי ביום הכפורים מזכירין עבודת היום לקיים ונשלמה פרים שפתינו · וכל קרבן צריך כוונה ומחשבה על כן כל בר דעת יעסוק בספר הנזכר ביום הקדוש ונרצה לו לכפר עליו:

סוד התשובה

תשו"ב ה' היא ה' בתראה משם ידו"ד סוד השכינה שהיא בגלות מפני חטאים וכמ"ש בפשעיכם שלחה אמכם היא ה' אחרונה · ובשובו מדרכו אז תשוב ה' למקומה להתיחד בו"ו שבשם שהוא סוד תפארת וזה נרמז בתיבת תשו"ב תשב ו' וזה"ש הכתוב אם תשוב ישראל אלי תשוב · עוד רומז ליותר עליוני' כי בחטאינו ובעונות אבותינו ה' ראשונה מהשם היא אימא עילאה נלקחה האם מעל הבנים · וגדולה תשובה שחוזרת האם על בניה ואם הבנים שמחה · ושם בבינה שורש התשובה כנודע כי בינה סוד תשובה כאשר הארכתי בזה בכמה מקומות · וכמו ששת ימים העליונים סוד הבנין ואימא תתאה שרשם בבינה ומהבינה מסתעפי' ואל הבינה שבים · כן האדם צריך לעסוק בתשובה בכל יום ויום מששת ימי המעשה ואף בשבת יזהר בתשובה וכהא דתנן ר"א אומר שוב יום אחד לפני מיתתך שאלו תלמידיו וכי יודע באיזה יום ימות והשב מכ"ש ישוב היום שמא ימות למחר · ואז כשעושה תשובה בכל יום הענפים חוזרים לשרשם והכל בסוד התשובה שהוא הבינה והיא סוד עה"ב כנודע אשר ע"ז נאמר עין לא ראתה אלהים זולתך · וז"ל ספר תולעת יעקב וכבר הודענו תועלת התשובה וההתעוררות ההוא עולה עד התשובה העליונה והוא סוד אמרם ז"ל גדולה תשובה שמגעת עד כבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך והיא מתעוררת וחוזרת על בניה והוא סוד שובו והשיבו שישובו הם ואז ישיבו האם על בניה וזהו תקונם וכבר ידעת מעלת בני תשובה ממה שאמר ר' אבהו בפרק אין עומדין במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד כי מקום בעלי תשובה נעלה מאוד הוא המאור העליון העולם הבא הנקראת תשובה ולפיכך נקראו בעלי תשובה ומקום הצדיקים למטה כמה מעלות מקום הצדיק עמודו של עולם אלה יורשים ארץ החיים למטה ואלה יורשים ארץ החיים למעלה עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ואמר יעשה כנגד היובל העליון עולם החירות ולזה בא בלשון נסתר עד כאן לשונו:

ובזוהר

תנינן אתר מתוקן אית לבעלי תשובה שלימתא תנינן לית מילתא מעלמא דקיימא קמי תשובה ועל כולא קב"ה מחיל וקביל

וקביל ליה ודאי מאן דתב בתיובתא שלימתא אזדמן לקיבליה אורח חיים ואע"ג דפגים מה דפגים כולא איתתקן ואתהדר על קיומיה דהא אפי' כמה דאית אומאה קב"ה מכפר עליה דכתיב ביכניה חי אני נאם ה' אם יהיה יכניהו חותם על יד ימיני וכתיב כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי לא יצלח בימיו · ואף על גב דעביד כמה חטאין וכמה חובין כיון דשמע כך מפי ירמיה הנביא תב בתיובתא שלימתא וקבליה קב"ה ומחיל ליה על כולא מה כתיב בתריה ובני יכניהו אסיר בנו שאלתיאל בנו מכאן אוליפנא דתשובה תתבר ככה גזרין בישין וכמה שלשלאין דפרזלא ולית לך מלה דקיימא קמי' תשובה ובגין כך כתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי וגו' אשר פשעו בי לא כתיב אלא הפושעים בי דלא בעאן לאהדרא בתשובה ולאתנחמא על מה דעבדו · אבל כיון דתבו ואתנחמו הא קב"ה מחיל לון ובגין כך בר נש דא אף על גב דפשע ביה ופגע ביה באתר דלא אצטרך ותב לקמי' קב"ה מחיל לי' וקביל ליה וחש עליה דהא קב"ה מלא רחמין איהו וחס על עובדי ידיה דכתיב ורחמיו על כל מעשיו ואפי' על בעירי ועופי מסאן רחמיו כל שכן וכל שכן על בני נשא יע"כו' וכאין אינון מאריהון דבעלי תשובה דתייבין כולא לאתרייהו ועל דא תנינן אתר דבעלי תשובה יתבין צדיקים גמורים לא יתבין ביה מ"ט אלא אילין איתתקנו באתר עילאה באתר דשקין דגנתא אשתכח תמן ומאן הוא תשובה ועל דא אקרון בעלי תשובה ואילין אתתקנו באתר דנייחא באתר עילאה ואילין יתבין באתר זוטא מ"ט אילין תייבין מיא לאתרייהו מאתר עילאה דנהרא עמיקתא עד ההוא אתר דאיקרי צדיק וצדיקים גמורין נגדין לון מההוא אתר דאינון יתבין להאי עלמא ועל דא אילין לעיל' ואילין לתתא וכאה חולקיהון דמארי תשוב' מאי תשובה דכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל כמאן דסטי מארחא ולבתר יתיב לאורחא דא איהו דאתיב נשמתיה לאתר דאיתגזרת מיניה כתמן ה"ת כל בר נש דמכסיה חטאי' ולא מפרש לון קמיה קב"ה ויתבע עלייהו רחמי קב"ה לא יהיב ליה תשובה בגין דאיהו אכסיף מיניה דכתיב מכסה פשעיו לא יצליח ומודה ועוזב ירוחם · ואי פריש לון קמיה קב"ה ותב מיניה קב"ה חיים עליה ויתגברון רחמי' על דינא וכ"ש אי איהו בכי ואושיד דמעין בצלותיה דהא כל פתחין סתימין איהו פתיח דדמעה לא כתים ואתקבל בתשובה ועל דא פרישו דחטאיה איהו יקרא דקב"ה דאתגברא רחמי על דינא ועל דא כתיב זובח תודה יכבדנני תרין כבודין חד לעילא וחד לתתא והאי דאמרן בחובין דביניה ובין קב"ה צריך לפרשא לון קמי קב"ה ומתודה עלייהו אבל אסור ליה לפרסמא לון קמייהו דבני נשא בגין דעזות פנים איהו ליה אבל חובין דביניה ובין חבריה אצטריך לפייסא לחבריה כמה דעביד ליה עד דמחיל ליה דקב"ה לא מחל ליה עד דמחל ליה חבריה עכ"ל:

ענין שנהגו להתענות ולעשות תשובה מצאתי בקונטרסים דהאר"י ז"ל סודם ועיקרם של תעניות ארבעים יום אלו נתקנו על עון ש"ז לבטלה הנקרא שוחטי ילדי' כו' וצריך לכוין כשם של ע"ב דיודי"ן שיש בו ד' יודי"ן כל א' כלולה מעשר הרי ארבעים ולכן בי' ימי' הראשונים בכל יום ויום מהם יכוין כנגד החלק שיש באותה הי"ור וכן יעשה בכל מ' יום בד' יודי"ן הנזכרים ויכוין בכל יום להעלות חלק א' מהיודי"ן הנז' והשליך אותם ארצה בעונו ומסר אותה הקדושה תוך הקליפות וע"י כן ניתן כח וחיות אל הקליפות וע"י כן תעלם למעלה וישארו מתים וזהו סוד שובו בנים שובבים · פי' אותן הבנים שמסר אל הקליפות בהשחתת זרעו ואז מתלבשים תוך הקליפות ונעשו שובבים ועתה שובו בנים השובבים הנז' מתוך הקליפות ושובו אל הקדושה ע"כ · ובחלק תורה שבכתב בפרשת שמות שם תמצא השייכו' שיש לזה דוקא באלו הפרשיות שמות וארא כו' ע"ש:

עוד מצאתי במגילת סתרים על ענין בנים הנ"ל · וז"ל כתיב ובא לציון גואל · וארז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף · גואל ולשבי פשע ר"ת גו"ף כי המוציא ש"ז לבטלה מוסר את בניו ביד החצונים וכשישוב בתשובה יחזרו אותן הבנים למקום תוך האוצר הנקרא גוף · וזהו ולשבי פשע ביעקב כי הוא שב בתשובה מאותו פשע · ור"ת של ביעקב נאם ירוד ואני הוא בניו · כי כל זה הם מעכבים את המשיח · והשב מחזירה למקומם וגורם ובא לציון גואל ע"כ · וענין עון זרע לבטלה וחומר תשובתו כתבתי בארוכה לעיל בשער האותיות באות קדושה כל בעל תשובה צריך לעיין שם:

נשלם פרק תורה אור

פרק ד"ח תוכחת מוסר

בזה הפרק יהיו נזכרים הרבה ענייני התעוררות שלא יבא לידי חטא ואם חטא איך יתעורר לתשובה · גם איך יתעורר למ"ט · וכיוצא בזה הרבה דברים · תנן הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבין:

עצה היעוצה לגבור על יצרו · יזכור מאמר החכם · אם אתה עושה העבירה סמה נפשך אם תחשוב שהאל יתברך רואה אותך מה מאוד העזת פניך אתה יודע וחושב כי הנה רואה אותך ממ"ה הקב"ה עושה העבירה ואיך תמרוד והוא רואה אותך · ואם תחשוב שאין רואה נמצא אתה כופר ומכחש וגודל עונך מזה כי אתה כופר בעיקר האמונה · ומי הוא זה אשר בשם ישראל מכונה שלא ימסור נפשו למיתות קשות קודם שיכפור בעיקר · מחשבה זו יחשוב אדם ויתבונן כבוא דבר עבירה לידו וע"ז אמר התנא דע מה למעלה ממך · והנה ענין בן אדם הוא בשלש אלה מחשבה דיבור מעשה · נגד המחשבה אמר העין רואה · כמ"ש רואה כליות ולב ונאמר וה' יראה ללבב · נגד הדיבור אמר אוזן שומעת · נגד המעשה אמר וכל מעשיך בספר נכתבין:

עוד יש שני דרכים שיהיו לזכרון תמיד ואז ימנע מהחטא שיזדמן לו · ויזרז בקיום הטוב לקיים מצות ה' · **א'** כשבא לידו עבירה או מצוה יזכור אולי הקב"ה מנסה אותו בפנים ההיא לדעת אם ישמור מצוהו · או אם ימנע מעבור על רצונו · כמו שמצינו באברהם אבינו והאלהים ניסה את אברהם וכן כתיב בפרשת כי תצא כי מנסה ה' אלהיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלהיכם וגו' · ובודאי אלו היה יודע האדם שהקב"ה מנסה אותו בפעם ההיא אפי' היה הפחות והגרוע מישראל · היה בורח מהעבירה ורודף אחר המצוה כדי לעמוד בנסיון · ומדה זו היא כמה פעמים וכפרט בענין העושר שכמה פעמים ניתן לאדם בשביל לנסותו איך יתנהג במסונו ודבר זה ישים האדם אל לבו תמיד בהזדמן לפניו עבירה או מצוה:

עוד יזכור אולי במעשה הזה הוא מכריע · אם הוא דבר עבירה אולי עבירה זו תכריעו לכף חובה ויהיה רשע גמור · ואם הוא דבר מצות אולי מצוה זו תכריעו לכף זכות ויהיה צדיק גמור · נמצא המעשה הזה הוא גרם לכל פעולתיו · ומי הוא זה אשר לא יתפעל להיות סור מרע ועשה טוב · וככה יהיה זוכר ומתבונן בכל דבר אשר יארע וכן איתא בספ"ק דקידושין ת"ר לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו לכף זכות · עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה · ר' אלעזר בר' שמעון אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות · עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה שנאמר וחוטא א' כו' בשביל חטא יחידי שעשה זה אבד ממנו ומכל העולם טובה הרבה עכ"ל · החוט המשולש הזה לא ינתק לא תשכח זכור תזכרנו ואפשר שעל ג' אלה רומזת המשנה · עין רואה הוא הדרך הראשון תחשוב שהאל ית' רואה אותך אוזן שומעת הוא רוצה לשמוע ולהבין מה יעשה האדם וזהו דרך השני ענין הנסיון · וכל מעשיך בספר נכתבין זהו דרך הג' הם מעשים טובים ומעשה רעים כולם נרשמים בכף זכות ובכף חובה והלכה כדברי המכריע:

דרך חיים תוכחת מוסר

תנן היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים וב"ה דוחק וכבר הארכתי לעיל שימהר האדם בתשובה כי לא ידע מה יולד יום התעיף עיניך בו ואיננו כי העולם הוא עולם עובר תהפוכות כסו רגע והסימן׃

אין יובל · בלא הרבות אבל · אין שמיטה · בלא ירידת מטה מטה · אין שנה · בלא האש ולענה · אין תקופה · בלא מכה תרופה · אין חודש · בלא תמורת קודש · אין שבועה · בלא קול תרועה · ואין יום · מלא רתת ואיום · אין לילה · בלא יללה · אין שעה · בלא רעה · אין רגע · בלא פגע · כי הצלחה · לצווחה · כל שמחה לאנחה · כל גילה · ליללה · כל ממשלה · לשפלה · כל שאון לאסון

ובמנורת המאור נר חמישי כלל ראשון פ"ג הביא מדרש נאה במשל נאה על עונש המאחרים בתשובה · וז"ל סלה"ו לאנשים ההולכים בים בספינה ונתעכבו בה ימים רבים ולא הגיעו אל מחוז חפצם יום א' נשברה רוח חזקה בים והוליך הספינה והאנשים אשר בה עד שהגיע לאי אחד בים והיה הים סובב מכל רוח ובאותו האי היו אילנות גבוהים עד מאוד והיו נושאים פירות ומיני מגדנות ומכל מין ומין נחמד למראה וטוב למאכל והיו באותו האי מעיינות מים מתוקים מדבש והיו מתגברים והולכים ומשקים כל אותו האי עד שצמחו דשאיו ורבו עשבותיו והנצו פירותיו ושושנים וענפי האילנו' שלחו יונקותיהן ושריגיהן ולבשו העלין ועליהם כל עוף כנף פוצה פה ומצפצף והיה המקום נחמד לשבת בין מעיינות המים תחת צללי האילנות · והנה בספינה חמש כתות של בני אדם · הכת הראשונה לא רצו לצאת מהספינ' וללכת אל האי כי אמרו אם נצא מהספינ' אפשר שתבוא רוח ותוליך את הספינה ונשאר באי ובשביל נחת רוח של שעה שנהיה באי בתאוות פירותיו נפסיד עצמותינו אם תלך הספינה ונשאר באי · ונמות והכת הש' יצאו מהספינה ונכנסו לאי אבל לא התמהמהו אלא אכלו מעט מהפירו' וטיילו מעט על האי וחזרו מיד לספינה ומצאו מקומותם שהניחו וישבו בהם בריוח ולא הפסידו כלום בשביל שנכנסו לאי · הכת הג' יצאו מן הספינה ונכנסו לאי ואכלו מפירות האילנות וטיילו על האי ונתעכבו לשם עד שבאה הרוח והיו המלחים רוצים לנהוג ספינת' ולהלוך לדרכם תקעו המלחים בחצוצרות כמו שדרכם להקיע בשעה שהולכים כששמעו קול החצוצרות מיד יראו על נפשות' ונכנסו לספינה ומצאו מקומותם שישבו בני אדם במקצתם ואחרים שרוצי' לישב במקומו שנשארו יושבים ביניהם בדוחק ולא מצאו מקומות בריוח כמו הראשונים · הכת ד' היו אוכלים מפירות האילנות והיו שטין באי והולכין על כל עבריו והיו שומעין קול החצוצרות ואמרו אעפ"י שתקעו בחצוצרות לא ילכו עד שיקימו את התורן הקימו את התורן אמרו עדין לא ילכו עד שיפרשו את הנס פרשו את הנס אמרו לא ילכו עד שיאכלו המלחים ובכל זה יושבין באי ואוכלין פירותיו ושכורין ביין תאוותם עד שאכלו המלחים ונהגו ספינתם והתחילה ללכת כיון שהיתה הספינה הולכת אמרו אם נמתין עתה רגע א' תלך לה הספינה והרי אנו נפסדים וכלין מיד רצו אל שפת האי ונכנסו בים וסכנו עצמם עד שהגיעו אל הספינה ונכנסו בה ומצאו מקומן צר וישבו ברוחק ולא היה להם ריוח כאחרים שלא נתעכבו כל כך באי · והכת הה' ישבו באי אוכלין ושותין ושמחין ולא נתנו אל לבן לשוב אל הספינה עד שהלכו ונשארו באי נעים ונדים ועברו ימי החום ובאו ימי הקור ונשרו הפירות מהאילנות ויבשו העלין ונשארו לחורב ביום ולקרח בלילה ויצאו חיות רעות ומשונות מן האי והיו משחיתי' בהם וטורפין ואוכלין מהם ונשארו בוכים ומרים אבלין על שלא נכנסו בספינ' ולא היה מועיל להם כלום וישבו באי עד שכלו ואבדו ונכרתו מן הספינה ומן האי׃ וכן האדם בעה"ז מעשיו הטובים דומים לספינה ואם ילך בתום לבב וישב על משמרתו לעבור את בוראו ולא ידיחנו יצרו ללכת אחר תאוות עה"ז והבליו הרי זה נכנס בשלום ויצא בשלום כך הכת הראשונה של בני אדם שלא רצו לכנוס באי הם הצדיקים גמורים שלא טעמו טעם חטא מימיהם וכבשו את יצרם ולא הלכו אחר תאוות העה"ז אלא ישבו על משמרתם ושמרו מקומם ולא נכנסו לאי הדומה לעבירות שמפתין את האדם בתענוגיהם והנמשך אחריהם יאבד והפורש מהם ינצל · והכת הב' שנכנסו לאי ויצאו מיד דומין לבני אדם שחטאו וטעמו טעם החטא וחזרו בתשובה מיד בימי בחרות וזוהי תשובה מעולה · והכת הג' שלא יצאו מהאי עד ששמעו קול החצוצרות בספינ' דומין לבני אדם שלא עשו תשובה עד עת זקנה ויראו שעתם קצרה ואזי עשו תשובה קודם שימותו ברשעתם ואעפ"י שהם בעלי תשובה אין מקומם בריוח כמו שלפניהם · והכת הד' שלא יצאו מהאי עד שהתחיל הספינה ללכת והיו ממתינים בזמן לזמן עד שלא נשאר להם פנאי לעלות בספינה אפי' רגע א' דומין לבני אדם שאינם עושין תשובה עד שעת המיתה כי יראו כי אזלת יד וחייהם חלפו ואין להם חיים בעה"ז ועושין תשובה מפני יראתם מן המות ואעפ"י שתשובתן מועילה להן · אין מקומן כאחרים שלפניהם · והכת הה' שישבו באי עד שהלכה הספינה ונשארו נעים ונדים ומתאבלים ולא יועיל להם דומין לבני אדם המטובעים בעה"ז בעומק תאוותם ההולכים אחר שרירות לבם הרעה ולא נתנו אל נפשם לעשות תשובה עד שמתו ברשעתן ובלו והלכו לאבדון ולבהלה ונהפך להם עונג עה"ז לתולעה ולרמה אוכלת בשרם ושורפת נשמתן עד ששבין לחרפות ולדראון עולם כמו שנהפך ליושבי האי תענוגיהם לשפטים רעים חורב ביום וקרח בלילה חיות רעות משונות נחשים ועקרבים עכ"ל ·

וז"ל ספר החרידים · העולם ים סוער הנוף תל עפר בתוכו הנשמה איש עומד על התל ועץ החיים נטוי עליו אם הוא חכם לבו יתחזק ויתקשר באילן כי היום או מחר יכו בחזקה גלי הים בתל ויהרוס ואם לא יחיה הוא נקשר באילן ישטפהו בתל היינו דכתיב עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכי' מאושר וכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא דהיינו מיתה דכתיב למות תוצאות כדפי' במסכת ברכות · רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו · אליו היינו הנשמה אתה סתר לי ונזכר עכ"ל ·

עוד המשיל משלים · העה"ז ים סוער צריך לדמות האדם בדעתו כאלו הוא שט ירים ראשו למעלה ליוצרו ויזהר פן יכנסו בפיו המים חזונים · וישמור מן הגלים הבאים לטורדו ואם לאו דמו בראשו ע"כ ·

החכם עיניו בראשו אשרי המשכיל · ומי שאין בו דעה אסור לרחם עליו · וסימנך כל שוטה חוטא · גם כל חוטא שוטה וכמו שארז"ל אין אדם חוטא אלא א"כ נכנס בו רוח שטות · חכמה במילוי חי"ת כ"ף מ"ם ה"י עולה תרי"ג · רמז לדבר איזה חכם הרואה את הנולד דהיינו מילוי הנזכר ·

כל פינות שאתה פונה לא יהא אלא לימין · יש בזה רמז נפלא כי ההולך בתום ומקדש שיעור קומה שלו כל רמ"ח איבריו ושס"ה גידיו ומחשבותיו והרהוריו אז הוא מרכבה לסטרא דימינא ואם הוא מטמא עצמו ח"ו אז הוא מרכבה לסטרא דשמאלא בר מינן וע"ז אמרו רז"ל למיימיני' בה סמא דחייא למשמאילי' בה סמא דמותא ·

ובסוף פרק אמר להם הממונה · אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם ולא חטא שוב אינו חוטא שנאמר רגלי חסידיו ישמור · דבי ר' שילא אמרי כיון שבאה לידו דבר עבירה פעם ראשונה ושניה ואינו חוטא שוב אינו חוטא שנאמר רגלי חסידיו ישמור · פרש"י שוב אינו חוטא שנאמר רגלי חסידיו ישמור סופיה חסידיו ישמור · פעם ראשונה

ושניה

ושניה כו' רגלי חסידיו משתהי' כחסר שני רגליו כמו זה שלשה רגלים פעמים ישמור אותו מן החטא · ע"ש אמרו"ל מ"ר דאמר
ללצים הוא יליץ ולענוי' יתן חן בא לטמא פותחין לו בא לטהר מסייעין אותו תנא דבי רבי ישמעאל משל לאד' שהיה מוכר נפט ואפרסמון
בא למדוד נפט א"ל מדוד אתה לעצמך · בא למדוד אפרסמון אומר לו המתין לי עד שאמדוד עמך כדי שנתבכם אני ואתה · תנא
דבי רבי ישמעאל עבירה מטמטמת לבו של אדם שנאמר אל תטמאו בהם ונטמתם אל תקרי ונטמאתם אלא ונטמטם · ת"ר ולתטמאו
בה ונטמאתם בם אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו הרבה מלמטה מטמאין אותו מלמעלה בעה"ז מטמאין אותו לעה"ב · ת"ר
והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו הרבה מלמטה מקדשין אותו מלמעלה בעה"ז מקדשין אותו לעולם
הבא ע"כ · ז"ל רש"י ואם ללצים הוא בא להתחבר הוא יליץ לא ימנעוהו ולא יעזרוהו · אם לענוים הוא בא להתחבר
יתן לו חן מי שבידו ליתן · בא הלוקח למדוד נפט שריחו רע אומר לו המוכר מדוד לעצמך · מטמטמת אוטמת וסותמת מכל חכמה
נטמתם חסר א' מטמאין אותו הרבה מניחין אותו ליטמא הרבה וה"ק קרא אל תטמאו בהם ואם תטמאו סוף ונטמתם · והתקדשתם מעט
והייתם קדושים הרבה הבא לטהר מסייעי' לו עכ"ל ובפרק יום הכפורים דף פ' אל תטמאו בהם ונטמאתם בם אמר רב פפא מכאן
לטומא' גויה דאורייתא ומסיק מדרבנן וקרא אסמכת' בעלמא ופרש"י מדרבנן דקרא לאו לטומאה אתא שאין לך דבר מיטמא אדם על
ידי אכילה אלא נבילת עוף טהור · אלא אסמכת' בעלמא ועיקר קרא דרשינ' מינה כפר' א"ל הממונ' אדם מטמא עצמו מעט מטמאין אותו
הרבה הרי שהנדרש בפרק א"ל הממונ' אינו דרך דרש רק כך הוא פירושא עצמיי של קרא · וכמה מילי מעליות' אנו למדי' מזו המאמרים
דא"ל הממונה דכשהאדם מתחיל למנוע את עצמו מחטוא אז הקב"ה מסייעו ממש מכאן ולהלאה שיהיה סור מרע · וכשמתחיל לקדש
את עצמו אז הקב"ה כמש מוסיף לו קדושה על קדושתו שיהיה ועשה טוב · משא"כ בענין הטומאה · אין הקב"ה מוסיף לו טומאה אך
גם כן אינו מעכב ופתחים לו · וסוד הענין למה בקדושה מסייע ממש אמר הפסוק קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם · הנה כשמהחיל
האדם להתקדש פותח ממקור הקדושה והוא ית' הקדוש האמתי קדוש קדוש קדוש ה' צבאות וכשמתחיל האדם להתקדש אז כביכול
מתדבק בקדושתו ופותח המקור · ע"כ יתברך מסייע לו ממש להתקדש ביותר · מה שאין כן בסטרא דמסאבא לא יגורך רע כתב וסביב
רשעים יתהלכון רחוק מהקדושה · א"כ איך שייך לומר שיסייע הוא ית' ממש לטמאו כי אין רע למעלה למעלה ממש · וכזה יתבאר ג"כ
הסוד העבודה צורך גבוה כי בהתעוררות קדושה מלמטה אז למעלה נפתחין מקורות הקדושות ומתגברות' מה שאין כן בענין הכנכרת
קליפות מצד העונות חלילה שתכנס הטומאה למעלה · רק קול קטרוגם עולה למעלה ומתעורר הדין כאשר הארכתי בדרוש הגדול
הזה בפרק בעשרה מאמרות בכמה מקומות ע"ש זהו סוד בנפט אומר מדוד לעצמך · ובארפסמון אמר אמדוד עמך נתבכם אני ואתה ·

ראה איך הפסוק מדקדק בקדושה אמר והתקדשתם והייתם קדושים · ובטומאה לא אמר והייתם רק אמר אל תטמאו ונטמאתם
כי תוספות הטומאת לאיש לא הויה ממנו ית' שהוא מהווה הכל רק פותחין לו · וזהו מכח שאין הטומאה שהיא זוהמת הנחש
דר אצלו כמ"ש לא יגורך רע ובמה שנטמתם חסר אל"ף כתיב רומז על הנחש שעלה נרמז ונרגן מפריד אלוף שהפרידה אל"ף מן אמת
והוציאה שקר על הבורא ית' שברא את העולם במדת אמת כמו שכתבתי בכמה מקומות כי בראשית הבריאה נרמז אמת בראשית ברא
אלהים א"ת ס"ת אמת וכן בחתימת הבריאה וירא אלהים את כל אשר עשה ס"ת אמת ובהפרידה האלף וחסרה א' מן אמת נשאר כרת כי
הביאה לעולם · אבל לתוספות קדושה יש הויה אמיתית ממנו יתברך כי מסייע ממש ומוסיף קדושה ·

צריך בעל תשובה תמיד לכבוש זכיותיו ולהנשא חובותיו רצוני לומר שאף שיש לו זכיות הרבה יכבשם ויקטינם בעיניו ויחשוב
במה הוא נחשב כי מה צדקותינו הלא כל הגבורים כו' ואנשי השם כו' וא"כ מה הם זכיותי וכמעט במילים במיעוטם ואינם
כדאי אפי' לחיי שעה שנותן לי השם ית' וזן ומפרנס אותי · ולענין חובותיו יגדילם וינשאם ויאמרו מה רבו חטאי בעו"ה וע"ז אמר דהמע"ה
וחטאתי נגדי תמיד · ראה אם דוד עבד ה' שהיה ברום המעלות וזכיות אמר כן · ומה יעשו אנשים שפלים כמונו · ע"כ תהיה מחשבת
אדם כן תמיד · והש"י משלם מדה כנגד מדה · והקב"ה ג"כ יכבוש זכיותיו וישא עונותיו לטובתו באם הוא מחצה על מחצה וכדאית'
בפ"ק דר"ה דף י"ח דבבינוני' ב"ה אומרים ורב חסד מטה כלפי חסד ואמרו בגמר' היכי עביד רבי אליעזר אומר כובשו שנאמר ישוב
ירחמנו יכבוש עונותינו רבי יוסי בר חנינא אומר נושא שנאמר נושא עון ועובר על פשע · פרש"י כובש את כף המאזנים של זכות
ומכריעין את העונות · יכבוש עונותינו יכרעו בו · נושא מגביה כף מאזנים של עון עכ"ל ·

אך לפי מ"ש שהאדם צריך להיות נושא וכובש דהיינו כובש הזכיות ונושא העון · אבל בהקב"ה אינן תרווייהו רק לר"א
כובש הזכיות ולר' יוסי בר חנינא נושא העון ותרווייהו בהדי הדדי לא אצטריכו ונלע"ד לפרש בענין אחר דברי ר"א
שאמר כובש מטה שפירש"י כי רש"י שפי' כובש הזכיות צריך לדחוק כפי' דקרא דאמר להיפך יכבוש עונותינו ופירש יכבוש יכרעו ·
ע"כ נלע"ר דגם ר"א דאמר כובש קאי אעונות ור"א ור' יוסי בר חנינ' מר אמ' חדא ומר אמר חדא ולא פליגי והענין הוא ע"ד דאית' במסכ'
מציעא פ' האומנים נפח קשה כמשאוי נמצא כשיש שני דברים ששוים במשקל · ולאחד יש יותר נפח מלהאחר הוא קשה להנהגה
בתוספות משוי · ולפעמים דבר א' אינו שוקל כמו האחר אבל הנפש שלו יותר גדול נחשב כאלו היה שוה במשוי · והקב"ה רב חסד
רוצה להכריע כף זכות שיהיה יותר במשקל מכף חוב' וגם רוצה שכף חובה לא יהיה יותר בנפח · מה עושה הקב"ה לוקח העונות
וכובשם ביחד לא שכובש הכף · רק העונות בעצמם כובשם ודוחקם זה על זה למעטי נפחם · ושתי כפות עדיין שוים
ואז נושא כף חובה נמצא כף זכות מכריע · וגם הנפח של כף חובה כבר נתמעט שלא יהיה יותר מנפח דכף זכות.
ואז כפשוטו כובש עון ונושא עון : וכשהאדם כובש ונושא · אז מתעורר שגם הקדוש ברוך הוא כובש ונושא ·
ואף כשהאדם כובש הוא כובש זכיות והקדוש ברוך הוא כובש עונות · מכל מקום יש רמיזה בבעלי תשובה שהזדונו' מתהפכים לזכיות ·

באם יזדמן לאדם בשוגג איזה חטא שחייב עליו קרבן ירשום אותו בפנקסו להיות לו לזכרון באולי יזכה לבנין בית המקדש ואז
יביא הקרבן וכן מצינו בפר' במה מדליקין בר' ישמעאל בר יוסי שקרא והטה וכתב בפנקסו אני ישמעאל קריתי והטיתי
ולכשיבנה ב"ה אביא חטאת שמינה ·

סור מרע ועשה טוב וכן תנן תשובה ומעשים טובים כתרים כו' סור מרע · הוא תשובה · ועשה טוב הוא מעשים
טובים וענין תשובה מבואר לעיל · ועתה ראוי לבאר קצת מהתעוררות מ"ש דהיינו מעשה
המצות ומדות טובות · רע כי התורה והמצות הם שם ידו"ד במדרש רות מהזוהר ד' אותיות קדושות נקראות אדם ועליהם אמר הקב"ה
יברא אלהים את האדם בצלמו · מן היוד איתער יראה לאדון הארונים שיהיה אדם מתירא ממנו ומן הה"א אתערת תשובה לאיש ומן
ו' אתער לאדם תורה ומן הה"א מעשים טובים וזהו השם תנסת' כשם שהקב"ה נסתר בעולמו כך זה השם נסתר באדם · עכ"ל ומבואר
הוא כי היוד הוא בחכמה הנקראת יראת אלהים כמ"ש ראשית חכמה יראת ה' והה"א ראשונה בבינ"ה הנקראת תשובה והוא"ו בתפארת
הנקרא תורה שבכתב והה"א אחרונה במלכות הנקראת מצוה של כל אבר ואבר וגם היא עולם המעשה והאותיות האלה אשר הם
נסתרו בשם אדם יסייעוהו לסדות האלה :

ובספר

ובספר קול בוכים בפסוק חשך משחור תארם וגו׳ כתב ח״ל איתא בזוהר פרשת נשא שיש על ראשו של אדם ארבע אותיו׳
ירו״ר שמהם מתעורר האדם ליראה את השם הנכבד והנורא ולאהבה את שמו הגדול ולעסוק בתורה ובמצוה
מהיו״ד מתעוררת היראה ומהה״א האהבה :

ומהוא״ו התורה · ומה״א אחרונה המצות ובהיות האדם דבק בקונו מופיע׳ ד׳ אותיות
הללו שמהם תוצאת חיים וזהו לרעתי שויתי ה׳ לנגדי תמיד דהיינו אותו השם שעל
ראשי הוא נגדי תמיד כל מגמת פני הוא שלא יסתלקו אותם האותיות מעליו וזהו
ושמן על ראשך אל יחסר שכן ההארה היא מכונה בשם שמן ל׳ יחסר אל תעשה דבר
מה כדי ש סתלק מעליך וזהו גם כן שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ואל
תסיר דעתיך מלהרהר לעולם עליו וזהו נמי החכם עיניו בראשו כל מגמתו ופניותיו
והשגחותיו שלא יסתלק אותו השם מעל ראשו וזה״ש ידו״ר עליהם יחיו וכן נמי וידו״ר
עליהם יראה כלומר וה׳ שעליהם יתראה ויתגלה כדוגמת נחן רצוצית׳ וזהו ויצא כברק חצו וכן נמי ויעבור מלכם · פניהם וידו״ר בראשם
עד כאן לשונו :

(הג״הה ועל דחילו ורחימו יתבארו הפסוקים כתיב עבדו את ה׳ ביראה וכתיב עבדו את ה׳ בשמחה · כי התורה והמצוה צריכין להיות בדחילו ורחימו · הדחילו יראה אותו׳ יוקבר נעבק התורה וקיום המצוה · והרחימו יתגלה אהבה ושמחה מוכה לעבוק בתורת ה׳ ולקיים מצותיו ·)

עוד מבואר בתקונים וברעיא מהימנא כי מצוה ייחוד כל האצילות שהוא ידו״ר ולשון מצוה צוותא בענין שאמרו כל עולם לא
נברא אלא לצוות לזה · ומצוה אותיות ידו״ר בהיפוך ב׳ אותיות הראשונות שהן מ״צ באלפ״א בית״א דא״ת ב״ש הן אותיות
י״ה וכשתימא לסה אותיות י״ה נעשו תמורה · ואותיות ו״ה נשארו זה יתבאר ע״פ מה שאמרו בפסוק הנסתרות לידו״ר אלהינו והנגלות
לנו כי הנסתרות הם אותיות י״ה מהשם והנגלות הם אותיות ו״ה נגלות · ע״כ אותיות
הנסתרות באו בתמורת א״ת ב״ש מ״צ · ואותיות ו״ה נשארות זהו מצוה · והנה
בזמני היה בק״ק צפת תוב״ב ת״ח וזקן מופלג והיה מופלג בחסידות וייחד בדור והכל
מעידין שמעולם לא בא לידי חטא · וגילה סודו קודם מותו · שכל ימיו היה מצייר
נגד ראות עיניו אותיות ידו״ד כאלו היו כתובים לנגד עיניו ועיניו רואות ומזה לא
היה זז רגע א׳ והיו מקיים ממש שויתי ידו״ר לנגד עיני אף בעת אכילה ועסקיו ואפשר
דע״ז בא הרמז וראיתם אותו וזכרתם וגו׳ · דהיינו ראיית אותיות השם מצוירות
נגד עיניו וכמו שכתיב כאן וזכרתי כן כתיב זכרתי בלילה שמך ידו״ר ומכח ציור זה התעורר לעמוד לעסק התורה בחצות וזהו ואשמרה
תורתיך · הכלל העולה כי ציור אותיות ידו״ר לנגד עיניו מביא יראה על פניו · ויצייר כתיבת ה׳ בשתי ציורים דהיינו בצירות ד״ו
ובצורת ר״י ואז יעלה השם ג׳ פעמים ר״ו שעולים ירא״ת · כזה בתחילה׳ עם ה׳ בצורת ר״ו הרי יר״ו · ואחר כך ה׳ צורת ר״י עם ו׳
הרי רי״ו · ואחר כן ו׳ עם ה׳ בצורת ר״י הרי ורי · נמצא יר״ו רי״ו ור״י עולים ירא״ת :

(הג״הה גם אותיות מ״ן מתקרבין לאותיות י״ה כי אותיות י״ה במילואם יוד ה״א עולים כ״ו כמנין השם כלו גם אותיו׳ ידו״ד במילוי יודן כזה יודה׳ ויוה׳ עולים כחשבון אקוני׳ כמנין מ״ן כזה׳ יד יוד י״ה ה׳ הי׳ ו׳ וי ויו ה׳ הי׳ ·)

וז״ל ראשית חכמה בעשות האדם עתה המצוה הגשמיות שנתגשמה בחטא אדם הראשון ונראה בעיניו שהוא דבר מועט בעיני
הש״י הוא הרבה מאוד כי בעשות המצוה הגשמיית מעורר שורשה הרוחני למעלה והנה רוחניה למעלה אין לה שיעור ולכן
ולכן אמר מקדשין אותו הרבה בלי שיעור וכיוצא בזה פירשו בחובת הלבבות ואל ימעט בעיניך שום טובה שתעשנה לשמו ואפי׳ במלה או
ראיה כי המעט ממך רב אצלו וכן בענין העבירות הנרא׳ קלות כי העתקת השמש בארץ שיעור אמה תעתק בגלגל מילין הרבה ובזה נבין
למה צריך הש״י לתת שכרו לאדם על ידי ממונים על כל מצוה כמה אלף אלפי אלפים מלכים כרפי׳ הרשב״י בהיכלות הקדושה הטעם
הוא כי יתנוצץ אור העליון מרוחניות אותה המצוה על ידי כל אותם הכלים הקטנים · וא״ת די שיהיה מלאך א׳ נשיב כי אי אפשר לאור
העליון שיתנוצץ במלאך א׳ שנמצא המלאך גדול ברוחניות המצוה במקומה והיא היא המצוה ואין זו הכוונה אלא שיתנוצץ האור בכלים
שתתנה מהם הנשמה ומ״מ יש מלאך א׳ שכו עיקר אור המצוה ותחתיו כמה אלפים מקבלים שאר נצוצות האור · ומזה נבוא להבין ענין
הטומאה כי בעבור האדם על מצוה אחד מתורתינו הקדושה באכילת חלב ודם וכיוצא הרי הדבר הזה לבטח הוא בעיני ונראה לעובר
עליו דבר מועט · אמנם למעלה היא טומאה בלי שיעור כי כפי רוחניות עליית המצוה כן היא שיעור ירידת הטומאה בכמה מלאכי חבלה
זלזה פירש כמה חבילי טהירין אחרין בנשמתא כמ״ש בהיכלות הטומאה בכמה פעמים וכן כמה גרדיני נימוסי׳ כי יצטרך הטומאה הגדולה
שהיא ענין הדין הגדול ההוא להתחלק על ידי כל אותם הכחות לדון את הנשמה כדי שתוכל לקבל ענשה ע״י כל א׳ וא׳ נמצא בזה טעם
להתרחק אדם מהרע שהוא החטא ולירא שלא יבא לידו אפי׳ שוגג מפני גנות החטא והטומאה שבו :

וכל מצוה יש בה רמז ידו״ר כדלע״ל והרי ידו״ר כוללת כל הקומ׳ א״כ שבכל אבר ואבר יש כללו׳ הכל ולקי״ם חסקים מצוה אחת
כתקונה כאלו קיים כולם כרפי׳ הרשב״י ע״ה ויעשה ממנה מלאך א׳ שלום ברמ״ח איברי׳ שהוא סניגור לו ובענין אדם
הראשון שאר״ז״ל באדם הראשון שהיו בו כללות כל הנשמו׳ יש מהם תלויות בשערות
ראשו יש מהם בזרועו יש מהם בגופו יש מהם ברגליו וכו׳ והרי כל הנשמה כלולה
מרמ״ח איברים ומ״מ היא חלק אבר פלוני · כן כל קטינור כיון שנעשה מכח האדם
הזה בכח יש רמ״ח אברים והוא חלק אבר פלוני משיעור קומה
סמאל וזהו אל תאמר אשלמה רע ופי׳ בזוהר שלא תאמר אשלים הרע שהוא סמאל
בחטאי לעשות לו שיעור קומה שלימה ואמר דהא לא משתלים דא מגולא אלא
בחטאין רבני נשא ובגין כך בעי בר נש לאזדהרא דלא ישתלם ההוא יצה״ר בחטאו
וישתכר תדיר דהא יצר טוב בעי לאשלמא ליה בשלימות תדיר ולא יצה״ר ובגין כך אל תאמר אשלמה רע קוה אל ה׳ ויושע לך · ועוד
אמרו בזוהר זכאה מאן דשריא ליה בכל אבר ואבר דיליה למיעבר אתר לשריא תמן ולאמלכא ליה בכל אבר ואבר דלא יהא אבר פנוי
מיניה דאם חכר חד דלא שריא עליה קב״ה בגין ההוא אבר אתחזר לעלמא בגילגולא עד דאשלי׳ באברי דיליה למהוי כולן שלמין
בדיוקנא דקב״ה כו׳ הה״ד ויברא אלהים את האדם בצלמו כו׳ :

(הג״הה צריך לדעת כי כמו שבאדם הגשמי יש בו רמ״ח איברים גשמיים כן בנשמה שבתוכם׳ ברמ״ח איברים יש לה רמ״ח איברים רוחניי׳ וכשזוכה קיום המצות אדם כשלימות כי הגוף כשר אדם ולדם לגנו והארכתי בזה במקום אחר :)

כדי להתעורר לקיום המצות בשלימות ותמימות אעתיק דברי אחד קדוש מדבר והוא בעל ספר החרידים · ויש לי
להקדים כל התנאים שאדם צריך ליזהר בכל מצוה ומצוה לעשותה כהלכת׳ כדי שתקובל לרצון לפני
מלכנו יוצרנו ית׳ ולא ניעול בכיסופא לעלמא דאתי · התנאי הראשון שנעשה כל מצוה ומצוה בכוונה לצאת ידי חובותינו כרפסק
הרי״ף והרמב״ם והרמב״ן מצות צריכות כוונה · התנאי השני והשלישי לעשות המצוה ביראה ובאהבה רבה כדאמר רשב״י כל
פקודא דלאו איהי ברחילו ורחימו לאו פקודא היא · התנאי הרביעי השמחה הגדולה במצוה דכל מצוה ומצוה שתזמן לו רורנא הוא
דשדר ליה הקב״ה ולפי רוב השמחה יגדל שכרו וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר״ר יצחק אשכנזי ז״ל לאיש סודו שכל מה שהשיג
שנפתחו לו שערי חכמה ורוח הקודש בשכר שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית ואמר דהיינו דכתיב תחת אשר לא

עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל פי' מרוב כל מכל מיני תענוגי' שבעול' ומכל זהב ופז רב ואבנים טובים ומרגליות ׃
התנאי החמישי שיעשה המצוה כלה ולא מקצתה דכתיב בפרש' עקב כל המצוה וגומר תשמרון לעשות וכתב שם רש"י בשם המדרש אם
התחלת במצוה גמור אותה כדאשכחן בהושע בן אלה מלך ישראל שעשה מצוה גדולה שבטל השיכרים שהושיב ירבעם בדרך כדי שלא
יעלו ישראל ואמר כל הרוצה לעלות יעלה ולא גזר עליהם שיעלו ולכך גלה וגלו י' השבטים עמו כו' ועוד אמרו המתחיל במצוה ואינו
גומרה מורידין אותו מגדולתו שאין המצוה נקראת אלא ע"ש גומרה ומ"מ אם אין בידו לגומרה כלל לא ימנע לעשות מה שבידו לעשות
כדאשכחן במשה רבינו דכתיב בפר' ואתחנן אז יבדיל משה שלש ערים וכדכתב רש"י ז"ל שם (אבל קשה כי בעצמות יוסף כן עשה
שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו וגם העתיר לה' לבוא אל הארץ לקיים מציתן לקברן בארץ וה' לא רצה כי נשבע ולמה נענש
שנקראו על שם בני ישראל שנאמר העלו ב"י ולא בשמו ובשכם ׃ ויאמר נא אשר העלו משה וישראל דקים לן המתחיל במצוה ונאנס
ולא עשאה נחשב כאלו עשאה כלה וכן היה משה ולמה לא נקראת גם על שמו כי נקברו ׃ וי"ל כי ההתחלה יותר מחצי הכל וכיון שנזכר
כי לקחם לקיים מצות יוסף הוה לי' כאלו עשאה כולה ובקבורתם רצה להוריע ע' כי הגומר המצוה נקרא על שמו ולסען למד ב' למורים
אלו כי מה שתקן משה בתחלה ליקרא המצוה על שמו הקנו ישראל לאחרונה עוותם אשר עזבו' במצרים על לכחם אחרי השלל לא
כן משה כי במות משה המוציא והמביא הם העלום ותחשב להם למצוה שלימה) אבל אם יש בידו כח לגמרה ולא גמרה מתחייב בנפשו
נקובר אשתו ובניו כדאשכחן ביודא דלפי שהתחיל במצות הצלת יוסף ולא גמרה הורידוהו מגדולתו וקבר אשתו ובניו ׃ התנאי הששי
הדקדוק הגדול במצוה לעשותה כתקנה וכל פרטי' ודקדוקים במצותה ׃ התנאי השביעי הריצה והרדיפה לקראת' דכתיב דרך מצותיך
ארוץ ׃ התנאי הח' כל מצוה שיכול הוא לעשותה בידו יעשנה בידו ולא ע"י שליח כדאמרינן בריש פ' שני דקדושין מצוה בו יותר מבשלוחו
ובצורכי שבת היו האומראים בעצמם עוסקין ׃ התנאי הט' המצוה שבא לידו תחילה יעשנה ולא יניחנה עד שיעשה אחרת תחילה כדאמרו
אין מעבירי' על המצות ׃ התנאי הי' לא יעשה שתי מצות כאחת שמא לא יוכל להזהר בשתיהן כדאמרו אין עושין מצות חבילות חבילות ׃
התנאי הי"א שיזהר בכבוד המצוה דכתיב גבי כיסוי הדם ושפך וכסה במה ששפך יכסה דהיינו ביד ולא ברגל שלא תהא המצוה בזויה עליו
וזה בנין אב לכל המצות ובמדרש תנחומ' פר' ויגש אמר רשב"י אמר הקב"ה הוו מכבדין את המצות שהם שלוחי ושלוחו של אדם כמוהו
אם כבדת אות' כאלו לי כבדת ואם בזית אותם כאלו לי בזית ׃ התנאי הי"ב שלא יחמיץ המצוה אלא בהגיעה לידו ימהר לעשות ולא
יאמר מחר אעשנה דכתיב גבי שמירת חמץ ושמרתם את המצות ודרז"ל נמי דקרי ביה ושמרתם את המצוה בחירק המ"ם ובחולם הוי"ו
ובמדבר סיני רבה פ' מטות נקום נקמת בני ישראל אחר האסף אפ"ה נזדרז ומה' ויהושע שנתעצל נתקצרו שנותיו י' שנים שהיה לו לחיות
ק"ך שנים שנאמר כאשר הייתי עם משה כן אהיה עמך ולא חי אלא ק"י ׃ התנאי הי"ג שיהיה ממתין ומשתוקק מתי תבא המצוה לידו
לקיימה דכתיב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם לשון המתנה כמו ואביו שמר את הדבר ׃ התנאי הי"ד הידור מצוה שנאמר זה אלי
ואנוהו ודרז"ל התנאה לפניו במצות אתרוג נאה סכה נאה טלית נאה וכן כל המצות ואמרו הידור מצוה עד שליש במצוה ׃ התנאי הט"ו
זריזות גדול במצוה כל דבר שמצותו ביום יקדים בבוקר לעשותו וילפינן מאברהם דכתיב וישכם אברהם בבקר מכאן שזריזין מקדימין
למצוה וכן כל דבר שמצותו בלילה יקדים בתחילת הלילה ׃ ובמסכת נזיר אמר רבי בר אבין א"ר יהושע בן קרחה לעולם יקדים אדם
לדבר מצוה שבשכר לילה אחת שקדמתה בכירה לצעירה זכתה וקדמתה ד' דורות למלכות ׃ התנאי הי"ו שישתדל האדם לעשות
המצות בחברה ולא ביחיד שעל מצות ליסוד התורה נאמ' חרב על הבדים ונואלו ופי' רז"ל חרב על שונאיהם של ישראל של ת"ח שעוסקין
בתורה בד בבד ולא עוד אלא שמתטפשין שנאמר ונואלו וכן בכל מצות יש שכר יותר בהיות המצוה נעשית ע"י רבים כדאמר במסכת
יומא במצות קרבן פסח שחט השוחט וקבל הכהן נותנו לחבירו וחבירו לחבירו כדי שיתעסקו בורבים במצוה עד שיגיע הדם לכהן הקרוב
אצל הכהן הקרוב למזבח שופכו שפיכה א' כנגד היסוד ׃

התנאי הי"ז שלא יעשה המצוה חנם אלא יקנה אותה בשכר שלם ולא
יקפיד כלל כדי להעביר רוח הטומאה כדאית' בזוהר פר'
תרומה וז"ל שם ויקחו לי מאן דבעי לאשתדלא במצוה ולאשתדלא ביה בקב"ה
אצטריך דלא ישתדל ביה בריקניא ובמגנא אלא אצטריך ליה לבר נש לאשתדלא
ביה כדקא יאות כפו' חיליה והא אוקימנא מלה דא בכמ' אתרי יאות למיסב בר נש
ההוא אשתדלות דקב"ה כמד"א איש כמתנת ידו וגומר ואית תימא הא כתיב לכו
שברו ואכולו ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב דהאי איהו באגנא
ואשתדלותא בלא כסף ואיהי אשתדלו' דקב"ה ׃ אלא אשתדלותא דאורייתא
כל מאן דבעי זכי בה אשתדלות דקב"ה למנד' עליה כל מאן דבעיה זכי ביה בלא
אגרא כלל אבל אשתדלו' דקיים' בעובדא אסי' לנטלא לי' למגנא ובריקנא בגין דלא
זכי בההוא עובדא כלל לאמשכא עלי' רוחא דקדשא אלא באגר שלים וכו' ורוח
קודשא לאו חכי אלא באגר שלים ובאשתדלו' רב וסגי ובאתתקנו' דגרמי' ובאתדכות
דמשכני' ובדעות דליבי' ונפשיה ולואי דיכיל לסרווח לי' רישוי מרורי' עמיה עכ"ל
ובספר שושן סודות סימן קפ"ז כתב ח"ל הדברים אשר ראוי ומחויב לכל בעלי תור'
הרוצה לקיים את המצות ראוי שלא יסורו מנגד עיניו שבעה כללים האלה והם נגד
ז' ספירות ואם אינן כסדרן ואלו הן ׃

כג"הה
וי"ל דאמית חכמים בפרק המנות בעשיית המצוה צריכין
התר ולא מתון לומר כמה היא דמוי' ומקובלת המצוה
לפני הקב"ה כשהי' מגיע כפו של אדם וכמה היא כמאלם'
בעיניו כשהיא מג"ל וקמס כדגרסי' בכנהדרין דלכ"ב
או' הרי סג"ל מטין ומתכן ולמן ולפן והפרים מלה כיכר
הוא יהרך אין זה יברך אלא יבלן שנאמר ובוצע ברך
נאץ ה' ׃ ואעפ"י שילא בה ידי חובתו היא מגוה הבאה
בעבירה כדאית' בפ' לולב הגזול ולקחתם לכם אמר
רחמנ' משלכם והאי לאו דידיה הוא ומ"מ לא א"ר יוחנן
משום דהוה מגוה הבאה בעבירה שנאמר ובה רשעים
תועבה ׃ וגרסי' במדרש כי אני ה' אוהב משפט שונא
גזל בעולה משל"ד למלך כ"ו שהיה עובר על בית המכס
אמר לעבדו תן מכס למוכסי' א"ל אדוני המלך כל המכס
שלך הוא א"ל מהכי ילמדו כבי ויבריחו עצמם מהגזל שני
כי אני ה' אוהב משפט עכ"ל ׃

הכלל הראשון שלא יעשה המצות בקלות ראש ובביזוי כדגרסינן בפ' כסוי
הדם ת"ר ושפך את דמו וכסהו בעפר במה ששפך יכסה שלא יכסנו
ברגל שלא יהיו המצות בזויות עליו ׃ והטעם כי המצות רומזות בהקף העליון במקום נקי וטהור בגוף האילן ולכן ראוי היות קיומם בנקיות
ובכבוד שיהיו דומים לנרמזה ׃ הכלל הב' שלא יבזה האדם המצות ממש כדגרסי' בפ' לולב וערבה לקיחה
ע"י דבר אחר שמה לקיחה דרך כבוד אבל דרך בזיון לא ׃ והטעם כאשר פי' כי הידים אשר לוקח בהן הלולב הם רומזים לעשר ספירו'
ולכן לא יהיה דבר חוצץ במחיצתי בינם ובין הלולב הרומז עם מיניו להיקף אלא דבר של כבוד הרומה לנרמזה ׃ הכלל הג' שלא ישתמש
לצירכו בגוף המצות כדגרסי' בפ' במה מדליקין אמר רב יורא אמר רב אסור לרצות מעות כנגד נר חנוכה ׃ והטעם כי המצות רומזות
במקום הקדש לכן לא ישתמש בשרביט המלך אלא לצורך מצוה אחרת כדקי"ל דמדליקין מנר אל נר כו' ׃ הכלל הד' המבזה את
המצוה מצד כבוד גופו כאלו כבודו אצלו מכובד יותר מכבוד המצות כדגרסי' בסוף כריתות ד' צווחות צווחה העזרה ראשונה הוציאו
בני עלי חפני ופנחס שטמאו את ההיכל ׃ צווחה שניה שאו שערים ראשיכם ויכנס ישמעאל בן פיאבי וגומר ׃ צווחה ג' פתחו שערי והוציאו
מכאן את יששכר איש כפר ברקאי שמכבד עצמו ומבזה קדשי שמים מאי הוה עביד הוה כריך שיראי על ידיה ועביד עבודה ׃ הנך רואה

מן הצורה הנ׳ שנענש ישתכר על כי היה מכבד את עצמו׳ והטעם כי עשה גופו שהוא טפל לצורה העליונה עיקר ולכן נענש ובכלל זה הכלל להיות נבזה בעיניו בעשות מצות הש׳ כאשר אמר דהע״ה ונקלותי עוד מזאת ושמחת בית השואבה תוכיח ועליהם נאמר כי מכבדי אכבד וגו׳׃ הכלל הה׳ כגון השולח יד במצוה להנות ממנה קודם גמר עניינה בשלימות והורה היתר לעצמו בזה שחפציו קודמין לחפצי שמים וזה למדנו מענין בני עלי שאע״פ שזריקת דם זבחים מתיר באכילה חלק הראוי לאכילה אע״פ כן אין הכהנים זוכים בחלקן עד אחר הקטרת האימורין והם היו מקריבין חלקן להקטרת איסורים ועל הא גרם נקב״ק ריומא אמר ר׳ יוחנן מפני מה חרבה שילה מפני שהיו בה ב׳ דברים גילוי עריות וביזוי קדשים׳ בזיון קדשים דכתיב גם בטרם יקטירון החלב ובא הנער הכהן ואמר לאיש הזובח תנה בשר לצלות לכהן ויאמר לו האיש קטר יקטירון היום את החלב וקח לך כאשר תאוה נפשך ויאמר לא כי אתה תתן וגו׳ ותהי חטאת הנערים גדולה עד מאוד׳ וכנראה שבכלל דבריו זה האוכל ושותה קודם התפלה כדגרסינן בפ״ק דברכות א״ר יצחק א״ר יוחנן משום ר׳ א״עזר כל האוכל ושותה קודם התפלה עליו הכתוב אומר ואותי השלכת אחרי גויך א״ת גייך אלא גאייך כלומר אמר הקב״ה לאחר שאכל ושתה זה ונתגאה מקבל עליו עול מלכות שמים והטעם כי עשה הטפל עיקר׃

הכלל הו׳ יש מבזה המצוה ונוהג בה קלות ראש מצד ראותו כי היא בלתי מפורשת בתורה כל צרכה אלא שחכמים הראו לה מקום בדין מְמדרשי התורה׳ וכל המפקפק בזה כאלו כפר בכל התורה כלה׳ וה״ה לשאר כל המדרשות גרסינן בפרק חלק תני׳ אידך כי דבר ה׳ בזה זה האומר אין תורה מן השמים אפי׳ אמר כל התורה כלה מ׳ השמים חוץ מדקדוק זה חוץ מק״ו זה חוץ מג״ש זה זהו כי דבר ה׳ בזה׳ והטעם כי כל פירושי התורה המקובלים הם מתורה שבע״פ באים וא״כ האי גברא דאמר הכי הרי הוא קוצץ בנטיעות׳ הכלל הז׳ כבר ידעת מאשר קדם מהידיעה הקודמת והשרשים הסגתים שתשמישי מצוה נזרקין ותשמישי קדושה נגנזין ואלו הן תשמישי מצות סוכה לולב ושופר וציצית׳ ותשמישי קדושה דליסקומי ספרים וכזוזו ותיק של ספר ונרתק של תפילין ורצועותיהן ולכן יזהר האדם בתשמישי קדושה בכל מאמצי כחו לשמרם בקדושה עד כלותם ובאלה הדברים באה האזהרה עליהן בכמה מקומות בגמרא בפ׳ ואלו מגלחין אסור לישב על המטה כו׳ בפ׳ מי שמתו המוליך עצמות וכו׳ בעי רב יוסף בריה דרב נחוני׳ מרב יורא מהו שיניח אדם תפילין כו׳ מי שתולה תפילין וכו׳ כל האזהרות באו להזהיר על שמירתן של תשמישי קדושה וכבר בארנו ועוד נבאר אנה תשמישי מצוה רומזים ואנה תשמישי קדושה רומזים ודע זה הנה בקיימך המצות שים נכח פניך אלה הדברים ויובילך למקום חפץ נשמתך לדבקה בשם ה׳ אלקיך׳ סוד אחר נלוה לזה והוא בקיימך המצות ראוי שתקיים במבחר מתנותיך ומנותיך וזה יחלק לג׳ חלקים׳ האחד ראוי לאדם שיבכר המין המשובח והמעולה לכל המינים הראוים לאותה מצוה וזה נתבאר מדגרסינן ריש פ׳ כל הקרבנות צבור והיחיד באים מן הארץ ומן חוצה לארץ מן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ וכלם אינם באים אלא מן המובחר א״זה מובחר שלהם וכו׳ עד וכל הארצות היו כשרות אלא מכאן היו מביאין׳ השני בעשותך המצוה תהדרנה בתיקונים ובעשייה כדגרסינן בשבת בפ׳ ר״א דכלים ובריש נזיר תניא זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות בסכה נאה בלולב נאה בשופר נאה בציצית נאה כתוב לו ס״ת לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה בלבלר אומן אח״כ תכריכהו בשיראי נאים׳ השלישי שיעשה המצות לשמן והיא הנקרא מצוה מן המובחר אבל שלא לשמה מצוה נקרא׳ מצוה מן המובחר לא תקרא כדגרסינן בפ׳ מי שאמר הריני נזיר בתרא אמר רבה ב״ב חנה א״ר יוחנן מאי דכתיב כי ישרים דרכי ה׳ וצדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו בם משל לשני בני אדם שצלו את פסחיהם אחד אכלו לשם מצוה ואחד אכלו לשם אכילה זה שאכלו לשם מצוה וצדיקים ילכו בם ואחד שאכלו לשם אכילה נסה ופושעים יכשלו בם אר״ל פושע קרית ליה נהי דלא קעביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קעביד והטעם כי בכל כלל הנמצאות אין דבר דוחה למקום שיוצאים ממנו המצות ולכן ראוי לחיות קיומם במבחר המינים ודע זה סוד נעלם מרוב אנשי זמנינו׳ ידוע כי תרי״ג מצות הם רמ״ח עשה ושס״ה ל״ת וכל מצות ל״ת ענשם מפורש מהם בכרת מהם מיתה בידי שמים מהם בד׳ מיתות בית דין וכן שאר העונשים אמנם מ״ע עונשם לא נתפרש בתורה וזה הדבר נפלא ארון אחר אסרן למה יענש על ל״ת ולא יענש על עשה והלא עבר על גזירותיו וציוויו בורא כמו בזה ולא די בזה אלא שאמרו יבא עשה וידחה את ל״ת ולביאור אלה הדברים נאריך כי עת לקצר ועת להאריך׃

אמר המחבר לבאר הסוד הזה אי אפשר מבלי שנקדים הקדמות אשר עליהן תבנה ותכונן יישוב הקושיא הלזו׳ וזה כבר נתבאר בכמה מקומו׳ מן הגמרא ששכר מצוה בהאי עלמא ליכא כדגרסינן בשלהי חולין ובפ״ק דקדושין תניא ר׳ יעקב או אין לך כל מצוה ומצוה שבתובה בתורה ומתן שכרה בצדה שאין תחיית המתים תלויה בה׳ בכיבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך׳ ובשלוח הקן כתיב למען ייטב לך והארכת ימים ואמרינן התם למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך לעולם שכלו ארוך׳ ותו גרסינן בפ״ק דע״ז א״ריב״ל מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותן ולמחר ליטול שכרן׳ ותו גרסינן בפ׳ כיסוי הדם בכל יום ויום ב״ק יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת כל העולם כלו נזון בזכות חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע״ש לע״ש ותו גרסינן בפ״ק דתענית אל אמונה ואין עול כשם שהקב״ה משלם שכר לצדיקים על מצוה שעושין בעה״ז לעה״ב כך משלם שכר לרשעים על מצוה קלה שעושין בעה״ז׳ ואין עול כשם שהקב״ה נפרע מן הרשעים על עבירה שעושין בעה״ז לעה״ב׳ כך נפרע מן הצדיקים על עבירה שעושין בעה״ז כדי לזכותם לעולם הבא׳ תו גרסינן בפרק המקבל אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דהוה קאי בבית הקברות של גוים כו׳ עד ולאו כהן הוא מר מ״ט קאי בב״ה א״ל ולא מתני סדר טהרות דתני רשב״י קברי גוים אין מטמאין וכו׳ א״ל בארבעה לא מצינא בשית מצינא׳ א״ל אמאי א״ל דחיקא לי מילתא טובא דבריה עיליה לג״ע א״ל פשוט גלימך כפא שקול מהני טרפא כפא שקל כי הוה קא נפק ואזיל שמע דקאמרי מאן קדים ואכל עלמא כרבה בר אבוה נפיץ שדינהו׳ נמצאת למד מכל אלה ששכר מצות בהאי עלמא ליכא׳ וכן בידינו שכל תרי״ג מצוה יש דוגמתן בעשר ספירות וכל מצוה עשה שיעשה האדם בעה״ז הוא כחזיק לענין הרומז אליו ונעשה עליו מליץ טוב ואוי לנפש הנוסע לאותו העולם ולא יהיו בידיו מצות מעשיות כי לא יהיה לו מקום להאחז במרכבה העליונה ומגין עליו בעה״ז מהפורענות ובעה״ב מעונש הלאוין והנה המבטל מצות עשה עונשו עצום והראיה מהא דגרסינן בפ׳ עושין פסי׳ ובשלהי חגיגה פושעי ישראל אין אור של גהנם שולט בהם ק״ו ממזבח הזהב ומה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב היה באש כמה שני׳ ואין האור שולט בו פושעי ישראל שמלאים מצות כרמון על אחת כמה וכמה׳ הנך רואה שמצות מעשיות מגינות מדינה של גיהנם׳ ואחרי ההקדמות האלה נבוא להתיר הספק הגדול שנסתפקו למה לא נתפרשו ענשי מבטל מצות עשה׳ וזה דע כי אין כל ענשי גהנם כדאי אצל השכר המזומן על מ״ע לעה״ב כי טוב לו לקבל כל ענשי דינם ובלבד שלא יפסיד שכרו לעה״ב והראיה העצומה שאם לא היה עון ביטול מ״ע חמור מן דין עונש ל״ת למה אתי עשה ודחי את ל״ת וכי דבר שאין ענש בביטול עשייתו יהיה חמור לדחות דבר שיש בו ענש בעשייתו אלא ע״כ אין הדבר כן׳ ועוד ראי׳ באומר תורה ומ״ט כתרים לפני הפורענות נלה לנו הסוד כי הם מגן לכל ענשי ל״ת׳ ועוד ראיה שפרקליט א׳ של מ״ע דוחק כמה מגורי׳ של ל״ת שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ א׳ מני אלף ובכלל

(פירוש אל תטעה שאין סולט בו כלל ועקר שא״כ איתה כותי יד לפושעים שעל דבר זה ישענו אך הפי׳ הוא כי כמו שישלוט האור במזבח הזהב סביבו ולא יתפכו וילכדו כן בנפשות הפושעים ישלוט האש לנקותם ולא לכלותם ולהכרסם ו׳ מכות הזונות ונעשות עם היותם פושעים ע״ד ופושעים יכשלו בם שהוכלים הפסח לשם אכילה נסה שכיון שם כח כהם לעשות לשמה ולא עשו לא כבתפכן עד שקראם פושעים ולא מצות כי טוב יהיה

דע כי לא יכול הפה להוציא עונש מבטל מ"ע לכן לא נכתב עונשו והוא דומיא דעה"ב עין לא ראתה וגו' ודע זה:

(הערה בכתב יד: אי שלא הכלל כל עקר כי זה יתע עונתו ויורד והוא לגם הכלה פושע הוא ולית כר"ל דקאמר אמנם קעביד)

עוד נביא לך ראיה אח ומאמר א' המורה ממנו גודל מעלת השכר ובטול מ"ע וזה שהפושע בגופו לבטל מ"ע ענשו חמור יותר מן העבריין על ל"ת שאם עבר אדם על ל"ת וכששקלו זכיותיו ועונותיו להם שוים אלו כנגד אלו ע"ז אמר רב חסר מטה כלפי חסד אבל אם בכלל מחצה עונותיו עון ביטול מ"ע והוא מכלל פושעי ישראל בגופן כגון קרקפתא דלא מנח תפילין מעולם אפי' שזכיותיו ועונותיו שקולים זה כנגד זה אין בזה רב חסד מטה כלפי חסד ואי אפשר לו שלא ירד לגהנם כדאיתא בפ"ק דר"ה ראה והפלא על כח מ"ע ומעלתה שהפסידה ממנו מדת רב חסד:

אמר המחבר לא אחריש ברי מ"ע אין ערכם · גרסינן בכתובות פרק הכותב אמר רב כהנא לרב פפא לדידך דאמרת פריעת ב"ח מצוה אי אמר לא ניחא לי למיעבד מצוה מאי א"ל תניתוה בד"א במצות ל"ת אבל במ"ע כגון שאומרים לו טול לולב ואינו נוטל עשה סוכה ואינו עושה מכין אותו עד שתצא נפשו וה"נ במ"ע שאין מתן שכרן בצדה אבל אם מתן שכרה בצדה אין מכין אותו כדגרסינן בפרק כל הבשר תניא כל מ"ע שמתן שכרה בצדה אין ב"ד שלמטה מוזהרים עליה הנה לך עונשם מבואר עונש חמור בלי חמלה:

וראוי שתדע כי המצות הן קשר אחד אי אפשר להיות האחת בלתי האחרת כדמות בגד הנארג שכל חוט וחוט דבק בחבירו ועוזר בקיומו וכבר קדם לך הדיבור כי המצות רומזים להקף וכל הנמצאות כולם מהקף נשתלשלו ולכן כל הנמצאות כלן קשורים זה בזה ועוזרים זה בזה וא"א להיות א' בלתי חבירו · וכן יש בנמצאות בכל הארבעה המרכבות דומם צומח חי מדבר סגולות נפלאות כאשר נודע זה לבעלי המחקר המנס' טבעי הנמצאות ויש לה סגלה מיוחדת שהיא מאירה · ומאחר שבאלה הנמצאות השפלות נמצאו שנויים כאלה וסגולות כ"ש וק"ו למצות התורה היוצאות מעצמות ההקף וצדקה וקטרת וציצית יוכיחו וזה בעה"ז והקרן קיימת לו לעולם הבא · ודע זה:

ונמשיל לך משל א' כבר ידוע מן החוש שהפת מועלת מהרעב והמים מהצמא והאש מהקור וכל א' משונה מחבירו כן כל מצוה ומצוה צורך גדול למתן השכר הראוי לה ואם בטל אחת מהן ולא קיימן יומצא החסרון דמיון מי שקבץ מזונות רבי' ולא הכין מים מות ימות בצמא אף על פי שהכין כל מיני מזונות וה"ה לשאר מיני הצורך כן המצות אם לא קיים כלם נפל מידו השכר המכון מקיומם פקח עיניך וראה המבטל מצוה א' עד היכן אפשר להגיע הזיקו מצד בטולה וכן יש סגולות למצוה דבר טוב והפוכו שהוא פורענות כענין ששנינו בעשרה מאמרות כו' שבעה מיני פורעניות כו' בד' פרקים הדבר מתרבה כו' על ג' עבירות נשים מתות כו' בעון בטול תרומה כו' בעון חלה כו' לפיכך אם בעל נפש אתה שים נכח פניך אלה הדברים ותזכה בם בעה"ז ובעה"ב עכ"ל ספר ש"ש סוריה:

ענין מה שארז"ל שהיה שואל חכם אחר לחכם אחר ואמור לו אביך במה זהיר טפי וזה היה משיב שהיה זהיר בציצית יותר מבשאר מצות וזה היה משיב בתפילין וכו' וצריך להבין למה זה היה זהיר יותר במצוה זו מבזו וכן האחר אך הענין כי הנה הנשמה החדשה צריכה לקיים כל התרי"ג מצות אך המגולגל הישן אין צריך לתקן עתה רק אותה המצוה שהית' חסירה ממנו לכך ולכן כל אמורא וחכם מאליו היה זהיר במצוה א' יותר מכל שאר המצות וכן כל חכם וחכם כפי מה שחסר ממנו ולכן תבין איך החכמים הראשונים זה היה בורר מדות אלו וזה היה בורר מדות אחרים כל א' כפי גלגולו:

כל מצוה ומעשה טוב צריך להיות בדבור במחשבה ובמעשה · הדיבור הוא שידבר המצוה בפיו קודם שיעשנה יוציאנה בשפתיו בלשון אשר היא בהובה · ואחר כך יאמר הנני מוכן ומזומן לקיים מצוה פלונית לשם יחוד קב"ה ושכינתיה על ידי ההוא טמיר ונעלם ויכוין כי האדם רמ"ח איברים ויעשוהו המצוה בכל כחו בכח רמ"ח · בשביל ב' בחינות ליחדם דהיינו קוב"ה בריך הוא ושכינתיה · עולה ביחד נ"ר וזהו סוד כי נ"ר מצוה:

ובזוהר פתח ר' אבא ואמר כי נר מצוה ותורה אור וד"ח תוכחת מוסר כי נר מצוה כל מאן דישתדל בהאי עלמא באינון פקודין דאורייתא אתכדר קמיה בכל פקודא ופקודא חד שרגא לאנהרא ליה בההוא עלמא ותורה אור מאן דאתעסק באורייתא זכי להוא נהורא דאדליק שרגא מיניה דהא שרגא בלא נהורא לא כלום נהורא בלא שרגא אוף הכי לא יכיל לאנהרא אשתכח דכלא דא לדא אצטריך · אצטריך עובדא לאתתקנא שרגא ואצטריך למלעי באורייתא לאנהרא שרגא זכאה איהו מאן דאתעסיק בה בנהורא ובשרגא · וסוד הענין נתבאר בפרשת משפטים וז"ל ואינון דעסקין בתורה ובמצות לשמא דקב"ה ושכינתיה שלא ע"מ לקבל פרס אלא כברא דאיהו מחויב ביקרא דאבות ואמיה אתקשיר ואתרשי' בעמודא דאמצעית' ושכינהיה כאלו ביה הוו חד וכאן דאית ביה תורה בלא מצוה או מצוה בלא תורה כביכול כאלו הוו בפרודא אבל בדא ודא כאלנ' דאנפוי מתפרדין לימינ' ולשמאלא ואילנ' יחודא דתרווייהו באמצעיתא עכ"ל:

ומצאתי בספר כנפי יונה חלק ד' סימן י"ט המצות המזדמנות לאדם כל שעה שלא נקבעה להן ברכה מיוחדת כגון צדקה וג"ח והדור פני זקן וכל כיוצא בהן וכן פעולות הרשות שאדם צריך לכוון בהן לשם מצוה לקיים בעצמו קרא בכל דרכיך דעהו באלה אמרו כי טוב לצרף אל הכוונה והמעשה תקון הדבר גם כן שיאמר הריני עושה כך לקיים מ"ש כך וכך ויאמר הפסוק שבו נצטווינו על אותה פעולה והכונה הכוללת שהיא לעבוד את ה' היא היחוד עצמו עכ"ל:

ותמיד יהיה כוונתו שעושה זו המצוה כדי לעשות נחת רוח ליוצרנו כי נחת רוח לפניו שאמר ונעשה רצונו · ובכל מצוה שאדם עושה באותו האבר שעושה יזמין את האבר הזה ויאמר הנני עושה באבר זה מצוה זו · בהנחת תפילין יזמין היד והפה יזמין לתורה ולתפילה ולדברי שלום והרגלים יזמין להלוך לקדושה וכן בכל מצוה ומצוה:

המחשבה היא כוונת המצוה וטעמה וסודה עד מקום שיד שכלו מגעת:

והמעשה הוא עשיית המצות בשמחה ובזריזות ובעבדות שלימה לה' אלהינו ית' אשר הוציאנו ממצרים מבית עבדים להיות לו לעבדים · וכבר האריכו בזה בזוהר ובכל ספרי המקובלים ובפרט הפרדס גם הרב בעל עבודת הקודש וראשית חכמה האריך על כולם וז"ל קרי בהו · ודע כי האדם אינו נקרא מצד הגוף כי הגוף אינו אלא בשר אדם והאדם הוא הפנימיית והגוף הוא הלבוש כמ"ש עור ובשר תלבישני ונשמת האדם ונפסד הגוף שהוא המלבוש אז הנשמה ערומה תלבשת כפי מעשיה · דהיינו כמעש' המצות נעשה לבוש רוחני שבו מתלבשת הנשמה להיותה בג"ע התחתון · ובזה הלבוש לא תלך לבית אביה לג"ע העליון כי בערך המעלה הזו עדין הלבוש הזה הוא גם רק מלבישין אותה בלבוש מלכות שהוא בתבלית הרוחנית הנארג מכוונת המצות וידיעת טעמן וסודן ודבר זה מבואר מאוד באריכות בזוהר ובספרי המקובלים ובפרט בספר עבודת הקודש · שער העבודה פר' כ"ה ובספר הפרדס · וז"ל תולעת יעקב ודע כי במצו' שאדם מסגל בעה"ז יעשה לו מלבוש רוחני הנקרא בלשון רז"ל חלוק ולפיכך מ"ע רמ"ח כנגד אברי האדם וכשמסתלקו מהעולם מתלבש במלבוש הזה לאור באור החיים להתעדן בעדן עולם העליון להכילו באמצעותו ולולא מלבוש זה לא יזכה לאור העליון גם לא יקום בתחיית המתים אבל ורחה א' מקום הנחש הערום וכתיב במרדכי הצדיק ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות דוגמת הלבוש שמתלבשים בו הצדיקים בג"ע · ועטרת זהב גדולה דוגמת העטרה שמתעטרי' בו הצדיקים לעתיד לבוא וכתיב ביהושע הכ"ג

הסירו הבגדים הצואי' מעליו והוא משל על מלבושי החומר וכתיב וילבשוהו בגדי' משל על המלבוש הנזכר ומלאך ה' עומד עליו משל על העטרה הנקרא' מלאך ה' ובמסכת מגילה פ"ק א"ר אלעזר א"ר חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושי' צביונו ולמצפי' תפארתו ובתחלה צריך להפשט מהחומר בסוד הסירו הבגדים הצואים ואח"כ מתלבש במלבוש ההוא וכל עו' שהחומר קיים אינו מתלבש למעלה והסוד אין אדם זוכה לשתי שלחנות ויש לתמוה על מ"ש והשטן עומד על ימינו לשטנו ומה יועיל זה אחר שנטל נשמתו ומה לו להשטינו עוד · התשובה בזה כבר הודיענו חלק השטן בבנין האדם וכשרואה חלקו פגר מובס לארץ אין חפץ בו משתדל לבל יתלבש החסיד ההוא במלבוש המעולה ההוא ואם מתלבש הרי חלקו בטל ועובר מן העולם ועוד כי כל עוד שלא נתלבש בו הנפש פיקדת את החוף ונמצאת פק רה זו ונחת רוח לזה ·

ודע כי מלבוש זה אינו מספיק כי אם לעדן התחתון בג"ע של מטה ולפיכך מלבוש זה ארוג מהמעשה אבל לעדן העליון בסוד ג"ע של מעלה צריך מלבוש אחר יותר זך ויותר פנימי בערך ג"ע שלמטה אצל ג"ע שלמעל' והנה כעלות הנשמות הטהורות לעול' העליון להשתחוות לפני המלך ה' צבאות מידי חדש בחדשו ומידי שבת בשבתו מתלבשות בלבוש יקר רוחני נארג מפנימיות כוונת התורה וסתריה וכוונת המצות וידיעו' הטעמים המופלאים הנרמזים בהם בקיימו אותם וכוונת התפיל' וסתריה ותעלומיה המופלא' כענין שהודענו בהם וכשעלה הנשמה למעלה ומגעת להיכל הנקרא עצם השמים ששם נארגי' אלה המלבושים המלאך צדקיאל נוטל ומלבישה בלבוש הזה ומשם עולה ונצררת בצרור החיים וא"כ ראה כמה יצטרך אדם לדקדק במעשיו ללכת דרך ישרה לעשות רצון בוראו כי זהו כל האדם ואמרינן בשלהי פ"ק דקדושין רשב"י אומ' אפי' צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה אבד כל הראשונות שנאמר צדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו ומקשינן עלה ונהוי כמחצה זכיות ומחצה עונו' ומשנינן אר"ל בתוהא על הראשונות ואם תאמר מה יהיה מצדקותיו אשר עשה ואם הוא אבוד מחיי עה"ב צדקותיו למה יאבדו · דע לך שלא יאבדו כלל אלא אם יש צדיק שהולך בדרך ישרה מוסיף טובות החוטא ההוא על טובותיו והוא שכתוב יכין רשע וצדיק ילבש החוטא ההוא מכין והצדיק לובש וכן כתיב כסוי חטאה וזה אמר ז"ל זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע לא זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגיה' כי כשהצדיק מתלבש בכיסוי ההוא מיד נופל הוא במקום הנקרא מצולת ים מקום המים הזדונים ומכסין אותו בסוד והשלך במצולת ים כל חטאת' · ואפי' רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שום רשע שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו עכ"ל ·

הג"ה
עי' בפרדס בפרק שביעי משער הנשמה תמצא זה הענין מבואר בארוכה יפה יפה ·

עיקר מכון השכינה בלב ישראל שנאמר ושכנתי בתוכם וכן פי' הרשב"י בפסוק כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך קרב הוא הלב שהוא באמצע מחניך שהם רמ"ח אבריך וסיפא דקרא ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך הלכך בשלא יקדש אבריו אפי' במותר להם במחשב' בדיבור במעשה נמצא מחריב את המקדש ואוי למחריב מקדשו של מלך בכל יום ·

המאכסן המלך בביתו כמה מכבד הבית ומרביצו והואיל ולבות בני ישראל הם ביתו ית' ראוי לכבדן מכל אבק ואפר הרהורי עבירות ומחשבות בטלות ולהרביצן במים טהורים מי שושנים הם דמעות עינים גם לרחץ ברך שרותצין הרצפה לפני המלכים וימנע רגל זר ערל מטונף הוא יצה"ר כדאית' בזוהר דהיינו דכתיב הוקר רגלך מבית רעך שרגלך הוא היצר המרגל הארץ הלוז ר"ל האדם שהוא מהאדמה ללוכדה · רעך זה הקב"ה כדכתיב רעך ורע אביך אל תעזב ובפרט הכעס שהוא אל זר בל יראה בל ימצא בלבו וכבר הארכתי בזה בכמה מקומו' בחיבור הזה וז"ל בספר החרידי' איך תכעוס ובכעסך תוציא נשמתך היקרה ותשכח במקומה רוח רעה דומה אתה למי שנועץ סכין בכעסו בלבו · ואם ילבין פני חבירו הרי שפך דמים צער אלף פרחים מבטל צער חתיכ' כסף קטנת · כן ויותר צער מניעת העבודה לצער אבידת ממון ושאר היסורים וצער העבודה הן הן יסורין של אהבה והמצטער יותר על ממונו וכבודו מורה שאוהב' יותר ממנו חליל' לכן התבייש בן ושוב לאחוריך ושב ברד ובכה לפני אלהיך כאשר ראית שנתכעסת ונצטערת על עסקי ממון או קלון כבודך עכ"ל ·

הג"ה
טורף נפשו באפו פירשו שכועס וכעס עושה נפשו טריפה ·

ומצאתי בקונטרסים האר"י ז"ל להסיר הכעס טוב הוא לכוין בשעת הכעס לשם אהי' דההי"ן אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה שעולה כמנין כעס עם המלה · ואני אומר גם כן טוב שיעשה פעולה המבטלו מהכעס דהיינו שיאחז בכנף בגדו עם הציצית שהלי בכנף · כי כנף כמנין כע"ס והכועס נכנס אל זר בלבו · וציצית גורם להשראת שכינה כדכתיב והיה לכם לציצית וראית' אותו ·

לשון ספר חסידים סימן ק"ה כל מצוה שאין לה דורש חדרשנה לפי שהיא כמת מצוה ומצוה שאין לה דורשי' רדוף אחריה לעשותה שהמצוות מקטגרת ואומרת במה נרועה אנכי שנתעלמתי מכל וכל ונכס' רס"א האריך עו' יעויין שם ·

תנן בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מהעבירה עיקר סור מרע ועשה טוב הוא הוריזו' להיות רץ במהרה ובהתעררו' למצוה ויברח כבורח מהמות מהעבירה · וכן מתעורר למעלה כמוזכר בזוהר כי בהיכל נוגה יש מקום הנקרא תא הרצים על שם שנכנסים שם מלאכים שהם הרצים העליונים ונוטלים בידם מגיני הזהב שהם סוד החשמלים אשר הם מגינים וסייפין ורומחי' ורצי' להגן על ישראל מהאומות עע"ז ועורכים עמהם מלחמה ומתנקמים מהם תכף ומיד בלי' מתון ולכך הם רצים להציל הנצולים במרוצה ואח"כ השיבום אל תא הרצים ורוגמת תא הרצים למטה · ולהיות שגם זה לעומת זה עשה האלהים יש רצים אחרים בסטרא אחרא שרצי' להרע לישראל ולהכניע סולם לשלום עליהם ולפעמים שאלו הרצים הקדושים קדמו לאלו החצונים ומבטלי' כחם וזהו סוד הרצים יצאו דחופי' בדבר המלך וכו' והעיר שושן צהלה ושמחה ולפעמים שאלו קדמו לאלו ואז הרצים יצאו דחופי' והעיר שושן נבוכה וכלם הם בסוד שוקין דירכין אלו בקדושה ואלו בסטרא אחרא · וכשהאדם רודף אחר המצוה ברגליו ושוקיו נותן כח וחיל לאלו הרצים הקדושים שימהרו מרוצתם ויגברו על הרצים החצונים · וכשחטאו ישראל אז כל רודפיה השיגוהו וקלים היו רודפינו מנשרי שמים ועל צוארינו נרדפנו ולכן אין יום שאין קללתו מרובה מחבירו וסוכת דוד נופלת לא כתי' נפלה אלא נופלת בכל יום ויום ולעתיד הקב"ה ידלג על ההרים וגומ' ויקים סוכת דוד ונומר ובזכות הוה רץ למצוה מתעוררין זה ·

תנן בפרק בתרא דבכורים וכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים לפניהם וכתב עלה הרב ר' עובדיה אע"ג דאין בעלי אומניות חייבים לעמוד מפני ת"ח בשעה שעוסקין במלאכתן כדי שלא יתבטלו ממלאכתן מ"מ היו חייבין לעמוד מפני מביאי בכורים דחביב' מצוה בשעת' ומטעם זה עומדים מפני נושאי המטה שהמת בה ומפני נושאי התינוק לברית מילה עכ"ל ·

ובקל וחומר דהעושה מצוה בעצמו שיעמוד בעת עשותה לעמוד ולשרת להש"י וכן מצאתי בקונטרסי דהארי"ז"ל וז"ל והיה נוהג מורי ז"ל ה"ה לתת צדקה באומרו ויברך דוד וכו' והטעם הצדקה היא מ"ע וראוי לעשות המצות מעומד וגם טעם כי הלא הצדקה ניתנת לעני שהיא השכינה שהיא יושבת לארץ וצריך להקימה ולהעמידה על הצדקה שהוא התפארת דכורא וכו'

האדם שהוא מלא תורה ומצות ומ"ט רק יש בו מידה מגונה אחת כמו גאוה והתפארות דומה למי שיש לו חבית יין משובח ויעושה בחבית בשולי' נקב קטן אז מאבד הכל לדעת וכי האמר יאמר העבד למלכו אדוני המלך הרבה אשר צויתני חנני מקיים וכדבר זה וזה אני מורד בך ·

מצאתי כתוב אלו ז' רחיות שמנו חז"ל · שבועת שקר א' דוחה ק' זכיות · ח"ה א' דוחה ק' תפילות · כזוי א' של תורה דוחה ק' שמחות · נבלת פה א' דוחה ק' הבטחות · גזילה א' דוחה ק' ברכות · מחלוקת א' דוחה ק' פרנסות לה"ר א' דוחה ק' תשובות ע"כ ·

מצאתי בכתבי הקודש דתלמידי האר"י ז"ל · ז"ל אלו הן הדברים המקדשים לאדם · א' שיהיה בעשרה הראשונים · ב' בתפילין וציצית בכל היום · ג' עונה משבת לשבת · ד' ליזהר בחמץ ובשאור כמשהו · ה' ליזהר במים ראשונים ואחרונים · ו' שיזהר ממאכלות אסורות · ז' מלשון הרע ח' שיכוון באמן · ט' שלא יוציא שקר מפיו ע"כ ·

ובמקום אחר מצאתי סגולו' מועילות לכפר עון ע"כ צריך ליזהר בהם במאוד וכ"ש בעל תשובה א' מצאנו לרז"ל שאמרו כל העונה אמן יש"ר בכל כחו אפי' היה בו שמץ מינות מוחלין לו והחמירו בזוהר ואמרו שצריך שיזדעזע כל אבריו ולענו' בקול תקיף ומי שירגיל לעשות כן הוא מבושר שיחלו לו עונותיו אם לא ישיב לככלה הרי סגולה אחת · סגולה שנית · אמרו כל הזהיר והזיר וזריז במצות בשמירת שבת בכל תנאין ובכל דקדוקיו אפי' עע"ז כדור אנוש מוחלין לו שנאמר שומר שבת מחללו א"ת מחללו אלא מחול לו · ולא תקשי לך מה הוסיף בעשותו מצות שבת כדי לכפר עונותיו הרי זו אחת מן שהיה הוא חייב בהם ד"ל הזירו היתר הוא המכפר וכן בעניית אמן · סגולה שלישית יכוון בשירת הים שאומרים בכל יום לאמרה בקול ובשמחה רבה כאלו אותה שעה יצא ממצרים שהרי אמרו במדרש ויסע משה את ישראל מים סוף שהסיעם מעונותיהם שנמחלו ע"י השירה שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה מוחלין לו על כל עונותיו והנה אחר שציונו השם ית' לומר שירה זו בכל יום כדכתיב ויאמרו לאמור וכדכתב רשב"י שרוצה לומר שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה כשעה ראשונה שאמרנו אותה ודאי כח סגולת כל יום כשעה ראשונה שאמרנו אותה · סגולה רביעי' ארז"ל כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי נושא עון למי שעובר על פשע ויוכח נפשו ויאמר לו תסבלי יסורין בעה"ז ובגהנם על עונותיך הלא טוב לך לסבול חרפת אנוש וגידופיו ולא תענה והשמ' ביסורין אלו כי תועל' רפואת הם לנפשך וזרח בחשך אורך כמאמר רז"ל הנעלבים ואינם עולבי' שומעי' חרפתם ואינם משיבים עושים מאהבה ושמחי' ביסורים וכו' ג' מדריגות הם זו למעלה מזו שומע חרפתו ומשיב ואינו מעליב לחבירו בתשובתו שנית אינו משיב כלל אך לבו כר בקרבו שלישית שמח ביסורין גם ה' יכפר עונותיו · סגולה חמישית התבודדות לעתות רצון יפריש עצמו מבני אדם למקום אל מלך יחיד עילות כל העילות וסיבת כל הסיבות כמטרא לחץ כמים הפנים אל פנים כן לב האדם לאדם כי כאשר הוא יבא לשום פניו אל אלהיו כן הוא יתברך ישים אליו ויחדיו ידבקו · סגולה הששית ישמע בחשק דברי חכם בשרורש יראת שמים ודברי אגדה שמושכין לבו של אדם כמש שאמרו ז"ל שבזה ימחול עונותיו וחייבין אנחנו לשמוע קול מוכיח דהכי קבלנו מפני המסורה ג' ונשמע ·נעשה ונשמע ונשמע קולו בבואו אל הקודש · ונשמע פתגם המלך · קבלנו נשמע ונעשה עד עולם כל אשר יצוינו וגם קבלנו כל עת וזמן יבא מאן דהוא מרבנן וידרוש תוכחת שנשמע קולו בבואו אל הקודש הוא ב"ה שנקרא מקדש מעט לדרוש לרבים למה כי לא לדורש הכבוד כי למלך הוא מלכו של עולם ז"א ונשמע פתגם המלך ע"ד שאמרו כל מקום שנאמר במגלת אסתר מלך סתם ולא אמר בהדי' אחשורו' הוא רומז למלכו של עולם אעפ"י שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ולזה אמר מרע"ה ברבים תוכחת האזינו השמים הם העשירים הגבוהים ע"ד היקום אשר ברגליהם ותשמע הארץ הם העני' השפלי' כארץ ולמה כי לאלהים הכבוד זה"ש כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו עד כאן ·

המצות שציוותה התורה לזכרון · מציותן בכל יום על כן ירשום אותם על קף אחר להיות לו לזכרון תמיד דבר יום ביומו · ואלו הם · ווזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל · אח"כ פרשת זכור את יום השבת לקדשו כו' עד ויקדשהו אח"כ זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בצאתכם ממצרים · אח"כ זכור את אשר עשה לך עמלק כו' עד לא תשכח · והחסיד הרב רבי אליעזר הזכיר ג"כ פסוק זכור אל תשכח את אשר הקצפת ונוסר · כי זאת הזכירה תביאנו שיזכור גם כן בעונותיו ובמרדיו להש"י על כל הטובות שהטיב עמו הש"י ומתוך זה יתעורר · וכן בזכירת מרים יתעורר להשמר אפי' מאבק לה"ר · וכן בשמירת שבת יזכור תמיד כל ימי השבת על השבת ובפסוק וזכרת יתעורר לתלות הכל בגדולת הש"י ברוך הוא וברוך שמו ·

צור לבבי וחלקי אלהים לעולם האדם בכל מה שעושה או מדבר ומחשב בלבו להש"י וזה ימעל' גדולה בפ"ק רע"ז דף י"ו ת"ר כשנתפס רבי אליעזר למינות העלוהו לגרדום לידון א"ל אותו הגמון זקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים הללו א"ל נאמן עלי הדיין כסבור אותו ההגמון עליו הוא והוא לא אמר לא כנגד אביו שבשמים כו' · וכן כשאמרה אסתר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו יכתב להשיב וגומר · כל כוונת לבה היה למלך מ"ה הקב"ה · וכן בנחמי' סי' ב' ואתפלל אל אל השמים ואומר למלך אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך אשר תשלחני וגומר · המלך שהזכיר היה בלבו למלך מ"ה הקב"ה ואינני צריך למ"ש שם רש"י וככה יהיה בלב כל שתדלן העומד לפני מלך ושרים ·

קנ"סס

ע"ז יש לפרש הא דאיתא בפ' אל"ל דף י"ו ואתיוהו לר"א בן פרטא אמרו מ"ט תנית ומ"ט גנבת א"ל אי כייפא לא ספרא אי ספרא לא כייפא כו' הכא אני אומר כלמו כיון דלו הדברי' אלהינו שבשמי' והו ע"ד דאית' במדר' רבה פרש' בחקותי סייף וספר כרוכין כללו מהשמים כו' ע"ש והאומר נגד הש"י אי ספרא לא כייפא א"כ בכלל מלפרש כוונת ליחוד התורה ·

בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו רצוני לומר היקף הימים אשר אירע בהן קרושים בוראי בחזרת הימים מתעוררים קדושים ההם · יתחיל מט"ו ניסן היום קדוש שבו בחר בנו ה' מכל העמים וקדשנו כו' ויתעורר בזה אח"כ מזה יום ואילך נמשכים שבעה שבועות של ספירה המורים על ענינים גדולים כמו שבארתי במקומו ויתעורר בכל יום ויום אח"כ יום הקדוש יום מתן תורתינו ויחשוב במעמד הר סיני ומאותו היום ואילך נ"פ מ' יום שעמד מרע"ה על ההר · ושקולים הם משה כישראל וישראל כמשה · ומשה נתדבק אז בקדושה העליונה רום מעלה · ובכל יום ויום מהם יכיר האדם בהם ויתעורר ג"כ לקדושה ואלו ג"פ מ' יום כיום הכפורים · וממחרת יום הכפורים התחילו ישראל לקדש את הימים בעסק קדושת המשכן והיה העסק בו עד כ"ה בכסליו והיה בצלאל והחכמים עושים מלאכה חושבי מחשבות גדולות ודביקותם היה גדולה ונורא פתחו שערי הקדושה ונתפשטה הקדושה בכל מחנה הקדושה דישראל ·

וחנוכה ופורים הם שני רעים ובזוהר אמרו שהם נגד נצ"ח והוד תרין פלגין דגופא והימים שבנתי' הם החוברים והם ענפי גאולה אח"כ מפורים עד ט"ו בניסן הם שייכי' לחג הפסח ליום המקודש שהרי ל' יום קודם הפסח חל חובת ביעור וכן חוזר חלילה עולמית למצוא קדושה בכל יום והאדם יקדש את עצמו ·

גם ככלל תן לו מעין ברכותיו לעשות דבר בעתו כמו שמזכירי' בכל יום פרש' התמיד לקיים ונשלמה פרים שפתינו · ככה בבוא

פרשת שקלים ראוי שילמוד משניות של מסכת שקלים · ובפר׳ פרה מסכת פרה · וקידוש החודש בפר׳ החודש וכן ממסכת פסחים בפסח ומספת י״ם וחגיגה ומ״ק וכן בכל זמן וזמן המסכת׳ השייכ׳ · בט״ב מסכת תענית ובר״ה כו׳ · וראיתי מאיש כשר המדקדק שתורה קורא בינו לבין עצמו מר״ח ניסן בכל יום הנשיא שלו · וכי״ד באייר פרשת פסח שני ובפרט מנהג כשר הוא לעשות בן הרר בירושלים ע״ה הוכב שאין אומרים שם תחנון ואשרי המשכיל ·

לשון ספר החרדים

פרק ששי ממצות התשובה · כל אדם חייב להתפלל שיצילהו הש״י מיצה״ר כמו שמצינו בגמר׳ באמוראי׳ הקדושים שהיו מתפללים רחמנ׳ ליצלן מיצה״ר ובפרקי רבי עקיבא כתיבת יד נמצא כתוב שהיה מתפלל כל יום יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שלא אכעוס היום ולא אכעיסך אעפ״י שבכלל שלא אכעיסך כל העונות ובכללם הוא עון הכעס מ״מ להיותו מצוי והוא סיבת כל העונות ולכך אמרו כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו לכך יהיה מתפלל עליו בפרטות · ודרז״ל בסוף תפילתינו סדרו לנו אלהי נצור לשוני מרע כו׳ לפי שעון להר״ע הוא יגון פלילי ואמרו שאין אדם ניצל מעון אבק להר״ע בכל יום אם לא יהיה על משמרתו כארי לפיכך סידרו לנו לשון זה שמשמעותו על עון להר״ע ואנו מתפללים עליו בפרטות · אבל קושטא דמילתא דתפילה זו הוא שיצילנו הש״י מיצה״ר אעפ״י שנראה שהוא אח׳ הוא נחלק לשני׳ כדאית׳ בזוהר בכמה דוכתי הזכר יוצרו קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעריו והנקבה בעלת מרמית והחבולות עליה אמר שהמ״ע רה לשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה ועל שניהם אנו אומרים אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי כי שניהם יחדיו הם שהחטיאו ארה חוה וסמ״ים ולמקללי נפשי תדום לפי שעון המחלוקת גדול · ונפשי כעפר לכל תהיה ר״ל שכ״כ נרגיל במדת הסבלנות עד שיהיה לנו ההרגל טבע שני שנהיה כעפר שדשין אותו ואינו מרגיש · ולפי שעון ביטול תורה כנגד כולם אנו מתפללים פתח לבי בתורתך · ולפי שרפיון הידים במצות גרמא בניזקין לכן אנו מתפללים ואחרי מצותך תרדוף נפשי · וכל הקמים עלי לרעה כו׳ כמשמעו וגם בכלל כל בני אדם הבאים להחטיאני ולגרום לי שאדר בגיהנם כדארז״ל אין רעה אלא גיהנם כדפרישית לעיל על פסוק אל תריב עם אדם חנם אם לא גמלך רעה · וכשם שצריך האדם להתפלל על עצמו כך צריך להתפלל על זרעו שיהיו יראי שמים כדאמר במדרש שהעיד אליהו ז״ל על כהן אחד שהיה מתפלל לפני הקב״ה ומשתטח ובכה לפני הקב״ה על בניו שיהיו צדיקים ונעתר לו הקב״ה וזכה לראות כלן ששמשו בכהונה גדולה ולא מת א׳ מהם בחייו · ואם כל אדם חייב להתפלל להנצל מיצרו כ״ש הבעל תשובה שנאמר השיבני ואשובה דכתיב השיבנו ה׳ אליך ונשובה ונאמר לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי · ולפי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לכך תקנו על התשובה ברכה בפני עצמה השיבנו אבינו לתורתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך · וצריך לכוון בה מכל הברכו׳ האמצעי׳ לפי שהוא תועלת הנפש ורפואתה · וכשם שחייב האדם להתפלל על עצמו כך חייב להתפלל על פושעי ישראל כדאית׳ בסוף פ״ק דסוטה ולפושעים יפגיע מלמד שהיה משה רבינו מבקש רחמים על פושעי ישראל שישובו בתשובה ושבו וכן במסכת תענית אמר על אבא חלקיה כשהתפללו על הגשמי׳ הוא ואשתו שנענה היא תחיל׳ לשתי סיבות אחת לפי מה שהיתה נותנת לעני׳ מקרבא הנאתיה והסיבה הב׳ לפי שהתפללה היא על רשעים שהיו בשכונתה שישובו בתשובה ושבו עכ״ל ·

בפ״ק דברכות דף ה׳ אמר ר׳ לוי בר חמא אר״ש בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה״ר שנא׳ רגזו ואל תחטאו אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנ׳ אמרו בלבבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק״ש שנ׳ על משכבכם אם נצחו מוטב ואם לא יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה ע״כ ·

בפרק תפלת השחר דף כ״ט א״ל אליהו לרב יודא אחוה דרב סלא לא תרתח ולא תחטי לא תרוי ולא תחטי · במ״ש לא תרתח ולא תחטי עובר את ה׳ ביראה ובמ״ש לא תרוי ולא תחטי עובר את ה׳ בשמחה :

אמר החכם נמכרתי לעבד עבדים ולא כבש אותי אלא תאותי · הזיקוני ולא מצאתי מזיק לי כלשוני · התהלכתי על הנחלים ונכנסתי בתוך השלהבת ולא שרפתני כאש חמתי בוערה בי · הלכתי דרכים וירדתי ימים וסכנתי בעצמי ולא מצאתי סכנה כסכנת העומד לפני המלכים · עשיתי כמה צדקות ולא ראיתי צדקה כמו המשיב אדם נכבר שנתדלדל למקומו ע״כ :

בפרק כיצד מברכין דף ל״ט תניא הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דבר קפרא הביאו לפניו כרוב ודורמסקין ופרגיות נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך קפץ וברך על הפרגיות לגלג עליו חבירו כעס בר קפרא אמר לא על המברך אני כועס אלא על המלגלג אני כועס אם חבירך דומה כמי שלא טעם טעם בשר מעולם אתה על מה לגלגת עליו · חזר ואמר לא על המלגלג אני כועס אלא על המברך אני כועס ואמר אם חכמ׳ אין כאן זקנה יש כאן תנא ושניהם לא הוציאו שנתם ע״כ ראה כמה גדול עון ליגלוג שכעס מתחילה על המלגלג ואח״כ על המברך · ועוד כמה מעלות מדות יוצאות מזאת הברייתא ·

במסכת ברכות פרק הרואה אמר רבא כגון אנו בינונים · א״ל אביי לא שביק מר חיי לכל בריה על זה דיוו כל הדוויים שהיה סלקא דעתא דרבא להיות הוא נחשב לבינוני · א״כ אנחנו יתמי דיתמי המלאים עונו׳ חטאת נעורים ונעורים וגם זקנים · ותורתינו מועטת · א״כ מה אנו ומה חיינו ומה חסדינו ומה צדקותינו · הכל הבל הבלים א״כ במה אנו נחשבין על כן האיש החפץ חיים נצחיים יומם ולילה לא ינוח ולא ישקוט מלעסוק בתשובה תפילה צדקה ותלמוד תורה כנגד כלם ויבכה ויתחנן להשם יתברך במתנת חנם ·

ע״ש ואמר רבא לא אברי עלמא אלא לרשיעי גמורי או לצדיקי גמורי · אמר רבא לידע איניש בנפשיה אם צדיק גמור הוא אם לאו אמר רב לא איברי עלמא אלא לאחאב בן עמרי ולרבי חנינא בר דוסא לאחאב בן עמרי העה״ז ולר׳ חנינא בן דוסא העה״ב · פרש״י לרשיעי גמורי העה״ז שאין להם בעה״ב כלום וצריכים ליטול שכרן כאן כגון אחאב שהיה עשיר מאוד דקאמר לי׳ בן הדד כספך וזהבך לי הוא · לצדיקי גמורי העה״ב שאין להם בעה״ז כלום כגון רבי חנינא בן דוסא שדי לו בקב חרובין מע״ש לע״ש ע״כ · על זה יראג במאוד אדם הרואה את עצמו משופע ולו בית והון ובגדי כבוד והואה אנשי׳ צדיקים מסגנן בעירום ובחסר כל והם חסידים וקדושים ולומדי תורה · על כן יחשוב אולי הוא לו לתקלה לנכות זכיותיו ולשלמם לו בעה״ז · ויעשה הרבה צדקות וג״ח ויהיה שפל רוח במאוד מאוד ·

קנה לך חבר אם הוא רע שאין תוכו כברו אז חב״ר חר״ב איש ברעהו בר מינן · בר״ח ממנו ואם הוא טוב בו בחר ה׳ : חב״ר אותו אליך רח״ב דבורך עמו לדבר תמיד ביראת שמים ובהתעוררות תשובה ·

ושמעתי מעשה היה בחבורת חסידים שנתחברו יחד בתמימות ובחסידות קדושה והיו עשרה בזהר עדת ה׳ עדה שלימה · והוסיפו בכל יום ובכל לילה קדושה בלי שיעור בתור׳ ובמצות ובחסידות ונצטרפו יחד לכרות ברית חדשה עם ה׳ אלהינו לעבדו בלבב שלם וללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים תורה שבכתב ותורה שבע״פ והסייגו והחומרו׳ מכל מה שחובר בכל הפוסקים ראשונים ואחרונים ואח״כ נהגו דרכי קדושה ופרישו׳ וטהרה בלי ערך ושיעור וכרתו ברית אמנה נגד הש״י על זה · ואל תתמה על זה · מהו לכרות ברית חדשה · כי כבר מושבע׳ אנו מהר סיני וגם כריתות ברית האמור בתורה ובספר יהושע · הלא מצינו נ״כ כזה במלכי בית דוד החסידים ביחזקיהו המלך וביאשיהו המלך · וגם תמצא כן באנשי כנסת הגדולה בעלותם מבבל ככתוב בספר

עזרא

עזרא ובספר נחמי׳ אשרי העם שככה לו אשרי העם שה׳ אלהיו · ועוד היום אם יהיו מתנדבי׳ לעשות כן להתחבר ביחד באחדות אחד · ויעשו ברית אמנה לשוכן מעונה · זוכים ומזכים · וביניהם שרויה שכינה :

בשמואל ויחר אף ה׳ בעזיהו ויכהו שם האלהים אל השל פרש׳ על השגגה שהיה לו לדרוש ק״ו נושאיו נשא בירדן הו׳ עצמו לא כ״ש · הרי שנעשה מיתה אף על השגגה מאחר שהיה לו לידע ולא ידע וכן בבלעם כתיב חטאתי כי לא ידעתי · כלומר חטאתי שלא ידעת שהיה לי לידע ולהתבונן זה מעצמי · ומזה ילמוד האדם לתת לב להתבונן תמיד וכדבר שהיה לו לידע ולא ידע אז השוגג כמזיד · ואף כל שוגג שבעולם שהוא שוגג גמור צריך כפרה :

מעלה גדולה קבלת יסורין באהבה מצד כמה טעמים כאשר פירשתי במקומו · והעיקר כי הם בוראי לכפרת עון · וחכמי החרוז׳ עשו חרוז נאה ·

אדם עצבי אל תאנח · כי אחרי טרחא יבא אתנח · אל תו ה ר אדם גביר · כי אחרי דרגא יבא תביר

לשון רבינו תם בספר הישר בשער סודות הבורא יתברך שמו והאמונה בו · דע כי חסידי מעלה עליונה הכה הנבורים אנשי השם יראי אלהים ואין בהם חטא ואשם עושי רצון האל ושומרי מהלכיו ומתאמצים ללכת בדרכיו מיום הולדם לא שגו ולא זדו ולא פשעו ולא מרדו וכאשר גדלו מכל ארח רע נבדלו · ובבואם בימים הכינו כל העולם מכון לשבתם עולמים בשכבם ולכתם בשכבם ובקומם · גם לילה גם יומם בתורת ה׳ יהגו · ובעבודות ישגו לא יעשו רעה · ולא ילמדו זדון ורשעה · צנועי׳ לאלו בני אדם · כובשם יצרם בכל נפשם ומאודם נבזים בעיניהם · ונכברים בעיני ארוניהם · עמוד אש ודתו עומד עליהם · וחכמתו תאיר פניהם וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם · לבם בבית אבל מפני שידעו כי הכל הבל לא יתהילו בענין מכל ענייני העבודה ואחרי כן ימירוהו · וטוב ברע לא יחליפוהו · לא ישבו בסוד משחקים · ואין שעשועיהם כי אם חקים · ומשפטים צדיקים מתעסקין בצרכי עניים ופדיון שבוים · חברתם חכמה ותבונה · ורבתם נכונה ואהבתם אמונה · רכיה לא תמצא בפיהם · ותהילתם אלהיהם · לא יבלו שפתותיהם יברחו מן השררה והמלוכה · ויתחברו לכל נפש נמוכה תבוכה · הם השמחים בחלקם · ולא יבקשו כי אם לחם חקם למלאת ספקם יתאוו אכילתם · בעבור חיותם · ולא יתאוו חיותם בעבור אכילתם ומשקם · לא יערבו להם מיני מעדנים · ולא יתאוו ללבוש בגדי שנים · יבחרו מהמלבושים מה שיכסו מערומיה׳ מן המזון מה שיקיימו בהם חייהם ומן הדיבור כה שהוא צריך אליהם · ומן המעשים מה שיבי׳ תועלת אליהם וירחיק היזק מהם · יסירו הכעס מלבם ו וצ׳או המשטמה מקרבם · לא ישיתו לב לכחרפם ליסור וליקום ולמקלליהם נפשם תידום אין בלבם תונה ולא ינקו ולא אד ולא עצבון כי אין בע״הז רבר שיחמידוהו ולכן לא ידאגו אם יחסרוהו :

לא יחרידם בא התלאות · ולא יבהילם חרדת התשואות · בבוא אליהם תוקף צרה · או יום חרון ועברה · לא יקצפו על דין אלהיהם · רק יצדקו דינו על דין אלהיהם ליסורים הבאים עליהם · לבם ישימו לאל רחכן · ליוצר נאמן · לא ירעו להתעולל עלילות · ולא יבקשו להם גדולות · מלאכתם מלאכת ת׳ וחקיהם תורת ה׳ ילמדו אותה וילמדוה לפושעים ויזהירו נפשם ואחרי כן לרשעים בימים יצומו · בלילות יקומו · ועומדים לראש אשמורת לתת בלילה זמירות יגהרו ארצה בתחנון ולחש ולוחכים עפר כנחש · עורגים בקול שועה · ויורידו כנחל דמעה · מסירי חטאתם ומתודים עונותם · גוכלי צדקות · מואסי בצע מעשקות · מכבדים את ה׳ מהונם ונותנים מעשר מכל קניינם · לא יאכלו פתם לבדם רק יפתחו לאביון ידם · ילוה ה׳ לקבורתם · לראות שמה מה אחריתם חידותם דברי אלהים · ולא חמדו מעלת גבוהים · ושעשועיהם לאחוז עבודתם בלב שלם ונפש חפצה · ונפשם מדמי חונף רחוצה · לא יתנהגו רק בענוה · אשר תרחק הגאוה לבם זך ובר · ורעיונם טהר ונבר · לא יבעטו אם יעשירו · והאל מנגר עיניהם לא יסירו · תפלתם ערב ובקר וצהרים לאלהיהם אולי יעזרם · לישרם מעלליהם ולשמור אותם מחטוא בחייהם · ולהוציאם מן העה״ז בשלום. לנוה השלום ואחרי יציאתם מן העולם ינוחו ויעמדו בגורלם · זאת נחלת עבדי ה׳ · וזאת העבודה השלימה · אשר בחר ה׳ :

אבל העבודה החסרה אשר איננה שלימה · כל אנשים מתרפים · ובעבודתה נרפים · פוסחים על שתי הסעיפים · החזיקו בתשובה · ולא עזבו המשובה · לא תמלטם עבודתם ואם היא כזהב משיג השגגות וגדליה׳ עונות לבם קשור בהבלי העה״ז מנעורותם · וע״כ לא יוכל להפרד ממנו בעת עבודתם גבר עליהם היצר · ויהי למסך ביניהם ובין היוצר · צדקתם הלושה ועבודתם אנושה · כי תחזק פעם תחלש פעמים ירצו לעולם למעלת גבוהים ולא יוכלו · ויפצרו להנשא וישפלו · כי העולם אשר נתן בלבם עצרם עם שוכני מטה הסגירם · הפליאו בעבודת׳ להראות לבני אדם צדקתם · למען אשר יצא שמם ברורים השתדלו בגלוי׳ והרשלו בנסתרו׳ בחרו מן העבודה הקלה · ונלאו לסבול הכבדה התנאו בצדקתם על זולתם ותמעט בעיניהם צדקת בלתם · נזהרו בכל מצוה אשר אין בה יגיעת נפש או אבידת הון והעלימו עיניהם מהחמורות אשר בהם יגיעה והזק ממון והישרים אשר לא נאמנו לאל לבותיהם לא נמלטו ממכשולות המשונות ולא הגיעו לנרם המעלות והמדריגות כי לבותם קצרים וצרים מהכיל סודות העבודות עד כאן לשון דברי פי חכם חן שפתים יושק :

נתבארו במסכת חגיגה פ״ק כמה דברים מעוררים לאדם שידקדק במעשיו ויזהר מהחטא ז״ל ר׳ אמי כי מטא להאי קרא בכי יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה · אמר כולי האי ואולי · רב אסי כי מטא להאי קרא בכי שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן ה׳ צבאות אמר כולי האי ואולי · רב יוסף כי מטי להאי קרא בכי יש נספה בלא משפט אמר מי איכא איניש דאזל בלא זימניה אין כי הא וכו׳ · ר׳ יוחנן כי מטא להאי קרא בכי ותסיתני בו לבלעו חנם עבד שרבו מסיתין לו והיא ניסת תקנה יש לו · ר׳ יוחנן כי מטי להאי קרא בכי הן בקדושיו לא יאמין אם בקדושיו לא יאמין במאן יאמין · ר׳ יוחנן כ׳ מטי להאי קרא בכי וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפי׳ ובמנאפים ובנשבעי׳ בשמי לשקר ועושקי שכר שכיר · עבד שרבו מקרבו לדונו וממהר להעיד בו תקנה יש לו · אריב״ז אוי לנו ששקל עלינו הכתוב קלות כחמורות פרש׳ עושקי שכר שכיר. במנאפ׳ ובכשפ׳ · ר׳ יוחנן כי מטא להאי קרא בכי כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם · עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות תקנה יש לו · מאי על כל נעלם אמר רב זה ההורג כינה בפני חבירו ונמאס בה · ושמואל אמר זה הרק בפני חברו ונמאס בה · מאי אם טוב אם רע ברש׳ דמשמע אף על הטוב׳ מביאו במשפט · אמרי דבי ר׳ ינאי זה הנותן צדקה לעני בפרהסי׳ כי הא דר׳ ינאי חזייה להההוא גברא דקא יהיב זוזי לעני בפרהסי׳ א״ל מוטב דלא יהבת ליה מהשתא דיהבת לי׳ וכספתיה · אמרי דבי ר׳ ינאי זה הנותן צדקה לאשה בסתר דקא מייתי לידי חשדא · רבא אמר זה המשגר לאשתו בשר שאינו מחותך · פרש׳ שאינו מנוקר מחלב ומהגידין האסורין בערבי שבתות שמתוך שממהרין לעשות צרכי שבת אינן נותנים לב ביאם ברוק הוא · והא משגר רבא · שאני בת רב חסדא דקים לה בגוה · ר׳ יוחנן כי מטי להאי קרא בכי והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות תקנה יש לו ואמרינן הו לקמן ר׳ אילא הוה סליק בדרגא דבי רבה בר שילא שמעי׳ לינוקא דהוה קא קארי כי הנה יוצר הרים ובורא רוח מגיד לאדם מה שיחו אמר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו תקנה יש ל׳ו

מאי

מאי מה שיחו אמר רב אפי' שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידין לו לאדם בשעת מיתה עכ"ל:

כבר זכרנו והזהרנו על התשובה לבל יאחר ותכף ומיד יתעורר · כי לפעמים בהתיישן החטא אז מסלק הקב"ה ממנו הבחירה ח"ו כמו שעשה לפרעה ולסיחון · ולא תימא דוקא בגוים ידין הקב"ה כן ולא בישראל דמצינו כן בני ישראל · ז"ל הרמב"ם בפי' המשניו' שלו בסוף ברכות בביאור הפסוק עת לעשות לה' הפרו תורתך · אמר כי כשיבא העת להפרע מהם ולהנקם יזדמנו סבות לבני אדם להפר התורה כדי שיבא עליהם העונש וזה הענין ארוך ורחוק עמוק עמוק מי ימצאנו כי יצא ממנו לענין הדין הנגזר מהקב"ה על כל האדם וע"כ אל תבקש ממני עת' בענין הזה אשר אני בו אלא לבאר דברי המרברים לבר ע"ד פי' פשוט ככל דבריו כי דברי הכתוב יבמלו קצרתם לקצתם בענין ההוא וכן דברי החכמים אבל היסור הוא כי הקב"ה ינמול לטובים ויענש הרעים והכל במשפט כי כן העיד עליו הפסוק כי משפטיו ישרים שנאמר כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול ודרך הצדק בהם אין ביכולת האדם להשיגו כאשר אין בכח שכל האדם להיות שכלו כולל דעת הקב"ה וכבר הודיענו הכתוב כי אין ביכול' רעיונינו להשיג חכמתו ואדק דיניו בכל מה שפעל ויפעל והוא מ"ש כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וע"כ יש לך לסמוך על היסוד הזה כו' עכ"ל · וז"ל הרד"ק בפרש' בני עלי בפסוק כי חפץ ה' להמיתם ע"ד השמן לב העם הזה ואמר עד אשר אם שאו ערי' וכן כתיב ויחזק ה' את לב פרעה וכן כי הקשה ה' אלהיך את רוחו ואמץ את לבבו · והטעם כי כשיגדיל האדם לחטוא יסגע האל ממנו דרכי התשובה כדי שיקבל עונשו והנשארים יראו וייראו אבל הרשע שלא הרבה לחטוא יפתחו לו דרכי התשובה אם רוצה לשוב ועליו נאמר כי לא אחפוץ במות המת השיבו וחיו ואפילו ירבה הרשע לחטוא אם שב אל ה' בכל לבבו ומראה לבני האדם גם כן תשובתו שלימה ואוחז הדרך הט' בה בכל לבבו נפשו ומאודו באמת תקובל תשובתו שלימה ויהיה לו סיוע אלהי בתשובה אבל בוחן לבבות יודע האמת וראה בבני עלי כי לא היה לבבם שלם ואפילו ישמעו לקול אביהם ויסורו מדרכם הרעה ידע כי לא יעשו זה בכל לבם לפיכך חפץ שלא ישמעו לקול אביהם ויענשו וימותו ברשעם כדי שיאמרו בני אדם רשעים היו אלה וראויי' היו לעונש הזה ויצדיקו עליהם את הדין עכ"ל:

ז"ל ספר החרידים בחתימת הספר שלו

אחר שכתבנו רפואת תעלה כרמים יקרים לנפש ההוגאה שלא תמות יש לנו לחקור ולבקש רפואה ברמים קלים אחר שנמשלו חולי הנפש לחולי הגוף ולפעמים רפואה שיעשה רופא חכם בסראה פרחים הוצאה מכמה מיני רפואות יקרות הערך ופעמים ימצאו מיני רפואות בכסף אחד או בחצי כסף של מיני עשבים מרפאים בדרך סגולה ושמעתי מפי מגידי אמרת שאירע בכל כרת קאסטיליא באחד משרי המלך הפרתמי' בלכתם לצוד ציד להביא בא לרדוף אחר שועל לצודו ועקץ השועל אל רגל השר עקיצה קטנה לא הרגיש בה ביום השני התחילה רגלו לצבות ביום השלישי צבתה מאוד עד סוף הירך ורופאי המלך נלאו לבקש מיני רפואות משונות ברמים יקרים מאוד ולא יכולו ונייאשו ממנו והיה מצוה מחמת מיתה וכל בני ביתו בוכים והנה נכנס ערבי א' ממשרתיו שהיה מביא לו דורון כמנהגו וירא את הצרה הגדולה ואת החולי שחלה אדוניו וישאל עליהם מה החולי הרע הזה פתאום בא לאדוני והיום שלשת ימים ראיתיו שאנן ושלו ויאמרו לו עקיצה קטנה של שועל הביאה עליו את המות הזה ויען אליהם אל תראו כי בעזר' האל אני ארפא אותו וילך במהירות אל השדה וילקט מיני עשבים ידועות לו וירץ ויבא אל בית אדוניו ויכתוש את העשבי' במכתש וישם על רגלי אדוניו פעמים שלש מיד התחיל להרפא ביום הג' נתרפא והלך על רגליו וישתוממו הרופאים והללו את האלהים אשר ברא מיני סגולות בעשבים וכזה אנו מבינים מ"ש ר"א בפרקי אבות ועקיצתן עקיצת שועל · וכן שמענו כמה מיני חולאים שנמצא להם רפואות תעלה ברמים קלים בדרך סגולה · וע"ד זה יש לנו לבקש בשדה אשר ברכו ה' הוא הגמרא מיני סגולות ורפואות קלות לרפאות חולי הנפש החלושים שאין בהם כח לסבול הרפואות הקשות:

והנה מצאנו לרז"ל כל מי שעונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו אפי' היה בו שמץ מינות מוחלין לו כו' והשיב שם ששה סגולות ואני העתקתי' לעיל · והם עניית אמן ישר בכל כח · ושמירת שבת · ושירת הים בשמחה ובכונה · ולהעביר על מדותיו · ומעלת התבודדו' · והחשק לשמוע בקול חכם המכריז דברי מוסר · ונחזור ללשון ספר החרדים אמר ונשמע פתגם כבר ידעת מ"ש בזוהר בת קול יוצא בכל יום ומכרזת שובו בנים שובבים · וב"ק יוצאת מחורב בכל יום ואומר אוי להם לבריות מעלבונ' של תורה · וקשה למי מכריזין הלא אין אנו שומעין כלום · אלא ודאי אע"ג דאיהו לא חזי מזלי' חזי כדאיתא במסכת מגילה · ה"נ אע"ג דהוא לא שמע מזלי' שמע כדכתיב נפלאים מושך לשון כיכוי כמו כי יפלא מכן דבר אפ"ה ונפשי יודעת מאוד · וזהו שלפעמים מתעורר באדם רוח טהרה מקול הקורא לאזן נשמתו ומכל מקום לא יזכה לזה רק השומע קול החכם המוכיח

ת"סס
למעלת התבודדות אין שיעור כאשר הארכתי במקומו' וכיונך לאו והו הוטינה כה' כמאי בהתבודדות עם והו שמות השכינה לאו לב' קושטא:

והיינו דכתיב והיה אם שמוע תשמע כלומר אם תשמע למוכיח באוזן בשר תשמע לשמוע באוזן הלב כרוז מלכו של עולם והיינו ונשמע פתגם המלך שע"י רוח הקודש ידעו בסיני זה הענין ואמרוה ודאי נשמע קול מוכיח לפי שאז נזכה לשמוע פתגם המלך:

אמר הנביא ירמיה נחפשה דרכינו ונחקורה וז"ש במקום אחר והיה עקב תשמעון וארז"ל שר"ל אבו חשסיו ועשו המצות הקלות שאדם דש בעקביו ואמר הכתוב עון עקבי יסובני הם העבירות הקלות שאדם דש בעקביו · והכי נמי דרכינו היינו העונות שאנו דורכים ברגלינו ודשי' בעקבינו · ונשובה עד ה' שאם לא ידע החולה מחלתו איך יבקש לה רפואה · והנה הפוש דרכינו כמאמר רז"ל רובן בגזל ומיעוטן בעריות וכולן באבק לה"ר לכן יש לדקדק מאוד בחומר הגזל דאפי' שוה פרוטה נחשב כשופך דמים · והעושה מלאכת חבירו בלי אמונה גם הוא גזלן · והסתכלות בעריות עון פלילי הוא ונקרא נואף דכתיב ועין נואף שמרה נשף ויד ליד לא ינקה רע מגהנם ואפי' הרהור עבירה פוגם הנשמה ועון לה"ר גדול מנשוא שהוא שקול כע"ז ג"ע וש"ד וכדי שלא יבא לידי לה"ר צריך האדם להרגיל עצמו להיות כאלם כדרז"ל על פסוק האמנם אלם צדק תדברון מה אומנת יקח האדם להנצל מלה"ר יעשה תמיד עצמו כאלם (הג"ה מעלת השתיקה אין לה ערך וקח לך פי' ה"ס פי' שתיקה כמ"ש ויהם כלב · ה"ס בני' אדני' כי יאל השותק שורה שם אדני') ולא ידבר רק צדק היא התורה כדכתיב מה אהבתי תורתך כל היום שיחתי · וז"ל רבינו האי גאון בספר מוסר השכל לשונך שים בפיך נאסרה · וכאלם היה בין החבורה · ואל תרפה ארי אסור בחבלך ואם אותו תשלח ואכלך · ועל שלש תיעבות האלה הזהיר השם בק"ש שצונו לקרוא בכל יום פעמים כדי שנשמור נפשינו מאוד מהם על עון חונות הזהיר בהר' בפרשה שלישי של ק"ש ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונ' ועל עון הגזל הזהיר בפרשה שניה ואספת את דגנך ולא של חבירך כפל הדברים נ"פ להזק הענין כדרך שארז"ל סגל זו מגל זו מגל זו ג"פ שהיו אומרים במצות העומר כדי לחזק ה"נ כפל דגנך תירושך ויצהרך להזק · ועל לשון הרע הזהיר בפרשה ראשונה שכתב תקונה ודברת בם ופירשו ז"ל בם מיעוטא הוא בם תדבר ולא בדברים בטלים ולאו הבא מכלל עשה עשה כל המרבה דברים מביא חטא לה"ר:

וכן נחפשה דרכינו ונחקורה בשלש תועבות אחרות דתנן הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם · ופירשו ז"ל סתם מקהעה"ז ומנהעה"ב · וג' אלו נרמזו בק"ש וישלתת עליהם לב בכל יום בעת ק"ש כדי להשמר מהם תמיד · הכבוד מי שהוא

עבד לא יתנאה לפני המלך כדכתיב אל תתהדר לפני מלך וכתיב וה׳ אלהיכם מלכיכ׳ ואנחנו לפניו תמיד דמלא כל הארץ כבודו · כתיב ואותי לא תיראו אם מפני לא תחילו · וכתיב המכעיסי׳ אותי על פני תמיד · ודרך בני אדם להתכבר בכלבוש דרכי קארי למאני׳ מכברותי · ואין נאה ההדור והכבוד אלא למלכו של עולם שנאמר והדור בלבושו וכתיב ה׳ מלך גאות לבש ולרכז זה מצות ציצית בבגדינו והי״ה לכם לציצית. והיה היא השם כי י״ב צרופין יש לו וזהו א׳מהם · לכ״ם בהיפוך אותיות כל״ך · וראית״ם בהיפך אותם דיראת״ם אותיות כי העבד לא ילבש נאוה אלא יכוין בלבושו להדר את המלך כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק ור׳ פלוני מציין נפשיה ומצלי דכתיב השתחוו לה׳ בהדרת קודש ואע״ה קרי נמי בחררת כדאית׳ במסכת ברכות משום אל תתהדר לפני מלך לכבודך אלא לכבודו ואנו אומרים בכל יום ברוך אלהינו שבראנו לכבודו ולא לכבודינו הרי הרחקת הכבוד ולב שפל בפרשה של ציצית והיינו דכתיב מכנף הארץ זמירות שמענו רפי׳ במדרש דעל כנף הציצית קאמר ולפ״ז הארץ רמז לישראל שמשפילים עצמו כארץ ועליהם ארז״ל שאמר הכתוב דור הולך ודור בא אלו אומות העולם והארץ לעולם עומדת אלו ישראל דכתיב בהו כי תהיו אתם ארץ חפץ וכנף הציצית רמז להם לישראל וסימן להשפיל עצמן: והתאוה רמוזה בפרשה שניה דכתיב ואכלת ושבעת וכתיב בתריה השמרו לכם פן יפתה לבבכ׳ פי׳ פן תמשכו אחר התאוה העולם אלא מיד ששבעת משוך ידך תרגום וכי תרחיב וארי יפתה שאם תמשכו הוא גרמא לוכרתם מדרך ה׳ מעט מעט עד שתעבוד אלהים אחרים כענין שנאמר ויאכלו וישתו ויקומו לצחק ופירשו צחוק כולל ע״ז ג״ע ש״ד כמו שלמדו מהפסוקי׳ ופן עולה עם המלה סמאל כי מיד בראות השטן שאדם מוסיף אכילה ושתיה מרקד לפניו להכשילו בכל עבירות · והקנאה רמוזה בפרשה ראשונה בפסוק ראשון דק״ש מקובלת בידינו מיעקב אבינו בעת שנכתלק מהעולם שצונו וזרזנו על יחוד ה׳ כדאיתא במסכת ברכות וכדכתב רמב״ם ונרמז בכתוב דכתיב הקבצו ושמעו בני יעקב וגו׳ וק׳ מאי הקבצו הרי אמר להם האספו ואגידה לכם והרי הם לפניו אלא פי׳ האספו על תנופי׳ ואחר שהיו לפניו ציוה אותם שיסירו מלבם קנאה ושנא׳ ותחרות כאלו הם איש אחד ונפש א׳ שאם לא יעשה כן אי אפשר לקבל עליהם יחוד שירצה וישרה עליהם כדכתב רשב״י דהיינו והוא באחד ומי ישיבנו דהפסוק קשה להבין דה״ל לומר והוא אחד מאי באחד אלא ר״ל והוא יתברך אינו שורה כי אם כשישראל ביחוד לב אחד בלי קנאה דוגמת מלאכי השרת דכתיב בהו כלם אהובים כו׳ · וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים ואמרו באבות דר׳ נתן דהמלאכים מכבדין זה את זה וכל אחד אומר פתח אתה שאתה גדול ממני וכן איתא במדרש על הככבים וזהו לשון שמע ישרא׳ שאמרו המקובלי׳ שהוא לשון קיבוץ כמו וישמע שאול את העם וכו׳ א״ז בעת קריית שמע מייחד לבו עם כל עדת ישרא׳ ומדבר עליהם שמע ישראל כולנו באהבה וקשר לב אחד בלי קנאה ושנאה ועתה אנו מקבלים יחוד אלהינו ואומרים ה׳ אלהינו ה׳ אחד עכ״ל ספר החרידים :

ז״ל ספר קול בוכים בפסוק יתן למכהו לחי ישבע בחרפה · יהיה שכח כ״כ בחרפה ההיא כאלו אכל ושבע וזו היא תשובה נפלאה וכמו שהיה מרגלא בפומיה דמורי ז״ל ה״ה שהיה אומר שבכל התשובות שבעולם המעולה שבכלם למרק החטאות והזדונות והפשעים היא סבילת העלבונות והחירופים והגירופים והיא מעולה יותר מכל מלקיות וסיגופי תעניות שבעולם כי אם יסגף עצמו לבד יחלש ויבטל מד״ת למאן דלא אפשר ליה ונקרא חוטא וכן במלקיות וכיוצ׳ אמנם במדה זו תאכל ותשתה ותעבוד והעונות מתכפרי׳ ומבינתך חדל כי הנע עצמך שיאמרו לך תרצה שיבא לך הפ״ד מסון או נפיל בת״ם תשוב לא ואם יאמרו לך תרצה לקבל עליך מיתת בנים תשיב ח״ו אלא אתה ה׳ תשמרם ואם יאמר תרצה שיכך ה׳ בשחפת ובקדחת בקרירי וחמימי מיד ירוץ לבך ותשיב רחמנא לצלן וכן אם יאמרו לך על המיתה והגהנם ועל הגלגולים הרעים על הכל תשב ח״ו · א״כ תאמר לו בחייך החטאים והעונות והפשעים שחטאת ושעוית ושפשעת ופגמת במעלות הרמות בעשיה ויצירה ובריאה ואצילות כפי כחצב נשמתך ממים היותך על האדמה במה יכופר והזקן הכסיל בכל יום רודף אחריך עד החרמה כי אין לו מלאכה אחרת ומעולם לא נצחני אלא בעל מלאכה אחת קרינא ביה והסאה הולכת ומתמלאה ותירסתה׳ נפלה ולא תיעור משנתך ואם גברו חטאתיך לשעום טעם ביאות אכורות לילה ויום לא ישבתו מחשבותיך ומכל עבירה נעשה קטיגור ועולו׳ אגורו׳ מוטה ומקטרגים כמ״ש רז״ל יורד ומשטין עולה ומקטרג והדיין הקדוש והישר אזניו קשובות לקול קטרוגיה ולא יתנו דמי להם עד שיבא עבד מלך הכושי וחרבו שלופה בידו ויאמר איש חרמים המלך דיבר עלה אליההרה וניפן רדה והשכבה את ערלי׳ מאי איכא למימר מה תשיב על תוכחתו לכן זאת העצה היעוצה מאת ה׳ צבאות יצא הלא אמור יתן למכהו לחי ישבע בחרפה · כמדובר ובזה אל יזניחך אלהים לעולם וזהו כי לא יזנח לעולם אדני עכ״ל ·

ותמיד יהיה הכנעה בלבו של אדם · בפ״ק דברכות דף ז׳ אמר ר׳ יוחנן משום ר׳ יוסי טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר מכמה מלקיות שנ׳ ורדפה את מאהביה וגומר ואמרה אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה וריש לקיש אומר יותר ממאה מלקיות שנאמר תחת גערה במבין מהכות כסיל מאה ע״כ · וז״ל רש״י מרדות אחת לשון רידוי והכנעה שאדם שם אל לבו מאליו ורדפה את מאהביה וגומר וכשתראה שאין עוזר תשים על לבה לאמור אשוב אל אישי הראשון · תחת גערה במבין תחת באדם מבין טובה מהכות כסיל מאה · תחת הטעם למעלה תחת התי״ו ולא כמו אל תירא ואל תחת שטעמו בח״ית אלא למעלה תחת תתי״ו רצת לומר שהוא שם דבר שאי אפשר לפותרו לשון תפעל לומר תכניע את האדם אל תכנע היא בעצכה לכן שינה את נקודתה לומר שהוא שם דבר ע״כ ·

במסכת חולין שלי כתבתי הרבה דברי מוסר של דבר יום ביומו · ובסוף כתבתי הנהגה כללית של האלהי מהר״ם קורדווירא ע״פ הקבלה · ואתה ראה זה מצאתי בקונטרסי דהאר״י ז״ל סוד כללים וז״ל · סדר נאה לזכך את הנפש ולהאירה ולהוסיף בה כח והארה להתקשר למעלה בקדושה עליונה · בלילה קודם שתעסוק בתורה תכוון אל כל הכוונות שנבאר בעזה״י ואח״כ בכל שעה ובכל רגע תכוון ג״כ בהם וכפי מה שתרבה לכוון כן תתרבה הארה בנפשך ומה טוב ומה נעים אם כל היום כולו יהיו נגד פניך כי הוא מתקן את הנשמה ומאירה מאוד והנה סדר הדברים תחיל׳ סדר א׳ והוא זה תכוון בהויה דע״ב במילוי יודי״ן ואחר כך באהי״ה במילוי יודי״ן עמה · אחר כך תכוון בשם ס״ג ואחר כך לשם אהי״ה במילוי יודין עמה · ואחר כך תכוון בשם ס״ה ואחר כך באהי״ה באלפי״ן עמה אחר כך תכוון בשם ב״ן ובאהי״ה דההי״ן עמה · והנה נתחברו ד׳ יהו״ד בד׳ אהי״ה אלו אבא ואלו אמא. והמובחר והמשובח והעקרי מכל זה שתשלבם יחד זה בזה כיצד תקח י׳ אותיו׳ של שם ע״ב במילואו ושם אהי״ה דיודי״ן וג״כ עשרה אותיות ותשלב אות מזה עם זה עד שתשלמים וכן תעשה בשם ס״ג עם קס״א ואח״כ שם מ״ה עם קמ״ג ואח״כ שם של ב״ן עם קנ״א ואמנ׳ לעולם תתחיל מן שם הוי״ה ואח״כ משם אהי״ה והנה אם כשאתה מכוון בשלוב ובימות הנ״ה הוא ביום תכוון אחר כך בזה לשלב ד׳ אותיות אהי״ה בד׳ אותיות הוי״ה ותתחיל מן אהי״ה כזה י״א ה״ה ו״יה ה״ איה״ה יוה״ה וזהו חיבוא אבא ואמא · אחר כך תכוון ג״כ לשלש ידו״ד עם אדנ״י ותתחיל מן אדני כזה · אי״דה נוי״ה ואם יחוד זה אתה עושה בלילה אז תכוון ביה להיפך יאהדונה״י · וטעם הדבר כי הלא חיבור הד׳ שמות האחרונים תכוון בהם כי הם סוד נשיקין כפולין כמבואר בזוהר פר׳ תרומה · והנה שם איה״ה יוה״ה אחר חבורן חוזר להיות שם אהי״ה שלם סן חבור ב׳ אותיות ראשונות דאהי״ה וב׳ אותיות ראשונות דידו״ד וגם נעשה שני ההוי״ה יוה״ה מן חיבור שני אותיות אחרונות באהי״ה והוי״ה נמצא כי הם נשיקין כפולים כי גם אחר הנשיקה והשילוב חוזרין פעם ב׳ להעשות כבתחלתן ואמנם כשהוא ביום אז תכלול מדת לילה ביום ולכן מאהי״ה ואדנ״י אך בלילה תגבור מדת היום לכלול יום בלילה ולכן תקדים הוי״ה אל אהי״ה ואדני דכורא ברישא וביום נוקבא ברישא :

גם סוד אחר הסדר הנזכר ואם הרצה לעשות כל א' מאלו הסדרי' שנכתוב בע"ה כל א' כפני עצמו הוא טוב · אך אני מסדרם יחד להיות כוונתך סדורה בפעם אחת אך אין צורך לכוונם כולם בעת וזמן · כבר הודעתיך כי ג' עלמין אינון בי"ע ועולם הבריאה רוחניות שלו הוא א"ל שד"י ועולם יצירה א"ל ארנ"י ועולם העשיה א"ל ירו"ד · וכבר ידעת כי האדם יש לו תוספות נשמה בכל שבת מן האצילות ומהבריאה ויצירה ועשיה · ובליל מ"ש מסתלקת בחינת האצילות ואח"כ ביום ראשון נשארים עמו ג' בחינות בי"ע וביום שני מסתלקת בחינ' בריאה ונשארים יצירה ועשיה וביום תנ' מסתלקת יצירה ונשארת עשיה · אח"כ ביום ד' מסתלקת גם עשירת מבחינ' תוספות שבת שעברה כי כבר ידעת כי יום שבת הוא שביעי ואמצעי ולכן ביום ד' חוזר האדם להקנות תוספות לשבת הבאה מבחינת עשיה וביום ה' קונה מבחינת יצירה וביום ו' קונה מבחינת בריאה וביום שבת נתוסף האצילות ולכן ביום ראשון תכוון תכיד בא"ל שדי שיביא לו הארה משם לקיים לו תוספות שבת שעברה מבחינת בריאה וביום ב' א"ל ירו"ד וביום ג' א"ל אדנ"י ואח"כ ביום ד' יכוון להמשיך הארה לשבת הבאה מן א"ל ארנ"י וביום ה' מן אל תוי"ח וביום ששי מן א"ל שד"י · אמנם דע כי הג' ימים ראשונים תכוון כי אל שד"י וא"ל ארנ"י שהם נוקבי בריאה ועשיה הם בחינות לאה וא"ל ירו"ד בישראל וזעיר אנפין · אח"כ בג' ימים אחרונים תכוון אותם ביעקב ורחל ·

גם סדר אחר ביום ראשון בשם ס"ג וביום שני תכוון בשם מ"ח וביום ג' בשם ב"ן אח"כ תכוון ממטה למעלה יום ד' ב"ן יום ה' מ"ה יום ו' ס"ג · גם סדר אחר יום ראשון תכוון אות ה' וביום ב' אות ו' וביום ג' לאות ה' · וכן אחר כך ממטה למעלה יום ד' ה' יום ה' ו' יום ו' ה' עילאה ·

גם סדר אחר כשהוא יום ב' ויום ה' שאז בארנו שכוונתם ביצירה שהוא אל ירו"ד כנ"ל תכוון אל שם אבג"יתץ וכו' כל שם אנא בכח גדולת כו' ששם מ"ב זה הוא ביצירה ותכוון אל הז' שמות להעלות בהם נפשך מן העשיה אל היצירה ע"י שם מ"ב וה אך ביום שני תכוון שנזכר קר"ע שט"ן על כל השאר כדי שעל ידו תעלה וביום ה' תכוון שנזכר חק"ב טנ"ע גם צריך לשלב ולקשר ורה השם גם האחרון פי' כי כיון שהכונה שלך היא לקבל תוספת שבת והנה כבר ידעת כי שם יום השבת שקוצי"ת ולכן צריך האדם לקשר ולשלב שם כל יום שני אם הוא יום שני עם שם של שבת שהו שקוצי"ת כזה קשרק וכו' ואם הוא של יום חמשי תשלב שם חק"ב טנ"ע עמו כזה תשקק וכו' שיקבל הארה שם של היום הזה משם של שבת · גם סדר אחר תכוון להעלות נפשך מן העשיה אל גדר היצירה באופן זה דע כי הלא סוד הכנפי' המעופפים ומעלי' את האדם למעלה כנודע כי אין העוף פורח אלא על כנפיו ואמנם הכנפי' בעוף הם הזרועות באדם והנה כבר ידעת כי ה' חסרים הם מתפשטים בו' קצוות האדם כנודע ואמנם יש בהם מגולה ויש בהם מכוסה והם ב' חסרים שהם בחסר ונבורה ב' הזרועות ושליש א' בתפארת נמצא כי בג' קוים אלו יש חסדים אלו המתומי' הנה זהו סוד עפיפת האדם ע"י הכנפי' שהם הזרועות ולא ע"י רגלים או אברים אחרים והטעם כי לפי שבאלו הזרועות החסרים שבהם הם פתומי' ואינם יכולים להאיר ולהתפשט וכבר ידעת כי כל דבר היושב במקום צר וברוחק גדול הוא נותן כחו בפנים כדי להתנועע לבאן ולכאן ולצאת משם וע"י אותו הנענוע הוא מתגבר ואמנם אלו החסרים שורשם הם למעלה בדעת כי שם מקומם ושורשם כי אלו החסרים המתפשטים הם אורות ומתחרשים ולכן רוצים לעלות אל שורשם שבדעת לינק ולקבל הארה משם ולהיות עומדים שם ברוחק ובצרות גדול כשהם עולים הם מעלים את האדם למעלה וזהו טעם למה הכנפי' בזרועות יותר משאר מקומות ולכן הכוונה שתכוין היא זו כי תכוון כי כל העליות הם בכח שם מ"ב ולכן תכוון כי שם אב"גיתץ בזרועך ימין ושם קר"ע שט"ן בזרוע שמאל ושם נג"ד יכ"ש בשליש תפארת העליון המכוסה ועל ידי אלו הג' שמות מעופפין אותן החסרים לעלות למעלה למעלה בשורשם ברעת וכדרך עלייתם הם מעלים את האדם ליצירה וכדרך אלכסנדרוס שעלה לשמים ע"י אותם העופות ואמנם כדי לחזק ולהגביר עפיפה זו יותר תכוון להוריד חסדים בזעיר אנפין בדעת שלו לצורך זווג ועל ידי זה יתוסף כח בחסרים ויעופפו יותר בכח ותעלה מן עשיה ליצירה עכ"ל דברי פי חכם חן ·

נשלם מסכת יומא · בעזרת תולה ארץ על בלימה

מסכת סוכה עמוד השלום

(וסימנך פורס סכת שלם ·)

פרק נר מצוה ארבע ימים שבין יום כפורים לסוכות בהן עוסקין בני ישראל במצות סוכה וד' מינים · ומעשים האלה מביאים את האדם לידי זכירה שיזכור בדביקותו בהש"י ולדבקה בו על כן אלו הימים הם כמו י"ט מאחר שהעסק' הקדושים מביאים לידי זכירה הנ"ל לשמוח בשמחה הרוחניי' לעבור את ה' בשמחה ובטוב לבב וכמ"ש במדרש התנחומא שהביא הטור ריש הלכו' ר"ה שאמר במוצאי יום הכפורים עוסקין במצות כוכה ולולב ואין עושין עונות לכך קוראין י"ט ראשון ראשון לחשבון העונות · עוד אמרו טעם לפי שבאלו הימי' נשלם בנין ב"ה של שלמה על כן הם י"ט · וראוי לשמוח בהם להדבק בו ית' לעבדו בשמחה ובטוב לבב ·

ובהגהה מהרי"ל בהלכות מוצאי יום כיפור כתוב וז"ל מהרא"ק בין כפור לסוכות אין נופלין שאותן ד' ימים נתן הקב"ה מתנת לישראל שמוחל עונותיהם כל אותן ד' ימים ואינו מתחיל למנות עונותיהם אלא מיום ראשון של סוכות שנ' ולקחתם לכם ביום הראשון רוצה לומר ראשון הוא לעבירות עכ"ל וקרוב ללשון זה כתוב במנהגים · לכאורה משמע מדבריהם שכל מה שחוטא האדם בימים האלה לא יחשוב ה' העון וחלילה להאמין בזה · להיות ד' ימים בשנה הפקר איש כל הישר בעיניו יעשה דאפי' על יום א' בשנה אר"ל במסכת חגיגה כל העובר עבירה אחת אפי' פעם אחת בשנה מעלה עליו הכתוב כאולו עבר כל השנה כולה ולמדו אותו רז"ל מקרא כמספר הימים אשר תרתם את הארץ ארבעי' יום יום לשנה · ומכל שכן בימים המקודשי' חלה סג' פעמים · א' בי"כ הראה הקב"ה שהוא רחום וחנון וסולח ומוחל · ותכף למחרת די"כ עוד הסלך במסיבו ח"ו ויותר הרציעה למרוד בו · חלילה לומר כן ואדרבה נהגו בית ישראל לעשות השכמה לתפילה במחרת י"כ כדי שלא יקטרג השטן · הב' כי עדיין תלוין ועומדין בדין וגמר החתימה היא בהושענא רבא ובין בין תכל ימי תשובה והתעוררות הרחמים והחסד והחנינה יהיה הפקר לחטוא אשר טעם א' ממצו' סוכה שהקב"ע בתשרי לפי משם הענין כתב מהרי"ל וז"ל טעם אחר צוה מצות סוכה סמוך לי"כ שצריך להיות נע ונד מביתו לסוכה ודומה לגלות שהוא מכפר נטי עונות · והנה החוטא בימים שביני וביני הוא כאומר אחטא ואשוב שאין מספיקין בידו לעשות תשובה · הג' כי הימים מקודשים עוסקים בהם במצות וגם הימים ההם הם בין שני קדושות קדושת י"כ וקדושת חג הסכות והם כמו חול המועד · ממילא כחויב אדם להוסיף בהם מעלה יותר בקודש · וכמ"ש רבינו יונה בז' ימי' התשובה שבין ר"ה לי"כ הם כמו חול המועד וראוי למעט בהם מלאכה ולהרבות עבודת הקודש · על כן אל יטעה איש ההמוני' ח"ו ואדרבה עונש העבירה שהאדם עושה בימים המקודשים תמיד טפי · וענין מדרש התנחומא שאמר שי"ט ראשון של סוכות היא ראשון העונות הוא על הרוב ידבר בסתמא שאין ישראל עושים עונות בימים ההם כאחר שטרודי במצות ממילא הוא לזכרון שלא יחטאו ודוק בלישני' שאמר אין עושי' עונות לכך קורא י"ט ראשון ראשון לחשבון העונות כלומר מאחר שאינם חוטאים ממילא ימשך שלא מתחיל חשבון העונות רק מיום שנחו מעסק וטירדת הכנת המצות ואע"פ שבודאי הרבה והרבה הם החוטאים

האדם שהוא מלא תורה ומצות ומ"ט רק יש בו מירה מגונה אחת כמו גאוה והתפארות דומה למי שיש לו חבית יין משובח ועושה בחבית בשולי' נקב קטן אז מאבד הכל לדעת וכי האמר יאמר העבד למלכו אדוני המלך הרבה אשר צוית נ' הנני מקיים ובדבר זה וזה אני מורד בך ·

מצאתי כתוב אלו ז' דחיות שמנו חז"ל · שבועת שקר א' דוחה ק' זכיות · ח"ה א' דוחה ק' תפילות · בזוי א' של תורה דוחה ק' שמחות · נבלת פה א' דוחה ק' הבטחות · גזלה א' דוחה ק' ברכות · מחלוקת א' דוחה ק' פרנסות לה"ר א' דוחה ק' תשובות ע"כ ·

מצאתי בכתבי הקודש דתלמידי האר"י ז"ל · ז"ל אלו הן הדברים המקדשים לאדם · א' שיהיה בעשרה הראשונים · ב' בתפילין וציצית בכל היום · ג' עונה משבה לשבת · ד' ליזהר בחמץ ובשאור כמשהו · ה' ליזהר במים ראשונים ואחרונים · ו' שיזהר ממאכלות אסורות · ז' מלשון הרע ח' שיכוון באמן · ט' שלא יוציא שקר מפיו ע"כ ·

ובמקום אחר מצאתי סגולו' מועילות לכפר עון ע"כ צריך ליזהר בהם כבאור וכב"ש בעל תשובה א' מצאנו לרז"ל שאמרו כל העונה אמן יש"ר בכל כחו אפי' היה בו שמץ מינות מוחלין לו והחמירו בזוהר ואמרו שצריך שיזדעזע כל אבריו וליענו' בקול תקיף ומי שירגיל לעשות כן הוא מבושר שימחלו לו עונותיו אם לא ישוב לככלה הרי סגולה אחת · סגולה שנית · אמהו כל הזהיר והזיר וזריז במצות בשמירת שבת בכל תנאין ובכל הדקדוקיו אפי' עע"ג כדור אנוש מוחלין לו שנאמר שומר שבת מחללו א"ת מחללו ל"ו אלא מחול לו · ולא תקשי לך מה הוסיף בעשותו מצות שבת כדי לכפר עונותיו הריזו אחת מן שהיה הוא הייב כרם ד"ל הזירוז היתר הוא המכפר וכן בעניית אמן · סגולה שלישית יכוון בשירת הים שאומרים בכל יום לאמרה בקול ובשמחה רבה כאלו אותה שעה יצא ממצרים שהרי אמרו במדרש ויסע משה את ישראל מים סוף שהסיעם מעונותיהם שנמחלו להם ע"י השירה שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה מוחלין לו על כל עונותיו והנה אחר שציונו השם ית' לומר שירה זו בכל יום כדכתיב ויאמרו לאמור וכדכתב רשב"י שרוצה לומר שנאמר אותה בכל יום בשמחה רבה כשעה ראשונה שאמרנו אותה ודאי כח סגולת כל יום כשעה ראשונה שאמרנו אותה · סגולה רביעי' ארז"ל כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו שנאמר נושא עון ועובר על פשע למי שעובר על פשע ויוכיח נפשו ויאמר לו תסבלי יסורין בעה"ז ובגהנם על עונותיך הלא טוב לך לסבול חרפת אנוש וגידופיו ולא תענה והשמ' ביסורין אלו כי תועל' רפואת הם לנפשך וזרח בחשך אורך כמאמר רז"ל הנעלבים ואינם עולבי' שומעי' חרפתם ואינם משיבים עושים מאהבה ושמחי' ביסורים וכו' ג' מדרגות הם זו למעלה מזו שומע חרפתו ומשיב ואינו מעליב לחבירו בתשובתו שנית אינו משיב כלל אך לבו מר בקרבו שלישית שמח ביסורין גם ה' יכפר עונותיו · סגולה חמישית התבודדות לעתות רצון יפרוש עצמו מבני אדם למקום אל כלך יחיד עילות כל העילות וסיבת כל הסיבות כמטרא לחץ כמים הפנים אל פנים כן לב האדם לאדם כי כאשר הוא יבא לשום פניו אל אלהיו כן הוא יתברך ישים אליו ויחדיו ידובקו · סגולה הששית ישמע בחשק דברי חכם כשרורש יראת שמים ודברי אגדה שמושכין לבו של אדם כמים שאמרו ז"ל שבזה ימחול עונותיו והייבין אנחנו לשמוע קול מוכיח דהכי קבלנו מפני המסורה ג' ונשמע ונעשה ונשמע ונשמע קולו בבואו אל הקודש · ונשמע פתגם המלך · קבלנו נשמע ונעשה עד עולם כל אשר יצווינו וגם קבלנו כל עת וזמן יבא מאן דהוא מרבנן וידרוש תוכחה שנשמע קולו בבואו אל הקודש הוא ב"ה שנקרא מקדש מעט לדרוש לרבים למה כי לא לדורש הכבוד כי למלך הוא מלכו של עולם ז"א ונשמע פתגם המלך ע"ד שאמרו כל מקום שנאמר במגילת אסתר מלך סתם ולא אמר בהדי' אחשורוש הוא רומז למלכו של עולם אעפ"י שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ולזה אמר מרע"ה ברבים תוכחת האזינו השמים הם העשירים הגבוהים ע"ד היקום אשר ברגליהם ותשמע הארץ הם העני' השפלי' כארץ ולמה כי לאלהים הכבוד זה"ש כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו עד כאן ·

המצות שציוותה התורה לזכרון · מציתן בכל יום על כן ירשום אותם על דף אחד להיות לו לזכרון תמיד דבר יום ביומו · ואלו הם · וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל · אח"כ פרשת זכור את יום השבת לקדשו כו' עד ויקדשהו אח"כ זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בצאתכם ממצרים · אח"כ זכור את אשר עשה לך עמלק כו' עד לא תשכח · והחסיד הרב רבי אליעזר הזכיר ג"כ פסוק זכור אל תשכח את אשר הקצפת ונומר · כי זאת הזכירה הביאנו שיזכור גם כן בעונותיו ובמרדיו להש"י על כל הטובות שהטיב עמו הש"י ומתוך זה יתעורר · וכן בזכירת מרים יתעורר להשמר אפי' מאבק לה"ר · וכן בשמירת שבת יזכור תמיד כל ימי השבוע על השבת ובפסוק וזכרת יתעורר להתלות הכל בגדולת הש"י ברוך הוא וברוך שמו ·

צור לבבי וחלקי אלהים לעולם האדם בכל מה שעושה או מדבר ומחשב בלבו להש"י וזהו מעל' גדולה בפ"ק דע"ז דף י"ו ת"ר כשנתפס רבי אליעזר למינות העלוהו לגרדום לידון א"ל אותו הגמון זקן שכמותך יעסוק בדברים בטלים הללו א"ל נאמן עלי הדיין כסבור אותו ההגמון עליו הוא והוא לא אמר אלא כנגד אביו שבשמים כו' · וכן כשאמרה אסתר אם על המלך טוב ואם מצאתי חן לפניו וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו יכתב להשיב וגומר · כל כוונת לברה היה למלך מ"ה הקב"ה · וכן בנחמי' סי' ב' ואתפלל אל אל השמים ואומר למלך אם על המלך טוב ואם ייטב עבדך אשר תשלחני וגומר · המלך שהזכיר רוזה בלבו למלך מ"ה הקב"ה ואינני צריך למ"ש שם רש"י וככה יהיה בלב כל שתדלן העומד לפני מלך ושרים ·

הג"ה

ע"ז יש לפרש מה דאיתא בפ' הנ"ל דף י"ז ואתיוהו לר"א בן פרטא אמרו מ"ט תנית ומ"ט גנבת א"ל אי סייפא לא ספרא אי ספרא לא סייפא כו' הכה אני אומר כלבו היו אלו הדברים לאביו שבשמים והוא ע"ד דאיתא במדרש רבה פרש' בחקותי סייף וספר כרוכין כפלנ' והסייפים כו' ע"ש והאמר נגד הש"י אי ספרא לא סייפא וא"כ בכלל והתורה מכות ליווד התורה ·

בכל יום ויום תן לו מעין ברכותיו רצוני לומר היקף הימים אשר אירע בהן קדושים בוראי בחזרת הימים מתעוררים קדושים התם · יתחיל מט"ו ניסן היום קדוש שבו בחר בנו ה' מכל העמים וקדשנו כו' ויתעורר בזה אח"כ מזה יום ואילך נמשכים שבעה שבועות של ספירת המורים על עניינים גדולים כמו שבארתי במקומו ויתעורר בכל יום ויום אח"כ יום הקדוש יום מתן תורתינו ויחשוב במעמד הר סיני ומאותו היום ואילך נ"פ מ' יום שעמד מרע"ה על ההר · ושקולים הם משה כישראל וישראל במשה · ומשה נתדבק אז בקדושה העליונה רום מעלה · ובכל יום ויום מהם יכיר האדם בהם ויתעורר ג"כ לקדושה ואלו נ"פ מ' יום ביום הכפורים · וממחרת יום הכפורים התחילו ישראל לקדש את היכים בעסק קדושת המשכן והיה העסק בו עד כ"ה בכסליו והיה בצלאל והחכמים עושים מלאכה חושבי מחשבות גדולות ודביקותם היה גדול ונורא פתחו שערי הקדושה ונתפשטה הקדושה בכל מחנה הקדושה דישראל ·

וחנוכה ופורים הם שני רעים ובזוהר אמרו שהם נגד נצ"ח והוד תרין פלגין דגופא והיכים שבנתי' הם החוברים והם ענפי גאולה אח"כ מפורים עד ט"ו בניסן הם שייכי' לחג הפסח ליום המקודש שהרי ל' יום קודם הפסח חל חובת ביעור וכן ההוד חלילה עולמית למצוא קדושה בכל יום והאדם יקדש את עצמו ·

גם בכלל תן לו מעין ברכותיו לעשות דבר בעתו כמו שמזכירי' בכל יום פרש' התמיד לקיים ונשלמה פרים שפתינו · בכה כבוא

פרשת שקלים ראוי שילמוד משניות של מסכת שקלים · ובפר׳ פרה מסכת פרה · וקידוש החודש בפר׳ החודש וכן מסכת פסחים בפסח ומסכת י״ט וחגיגה ומ״ק וכן בכל זמן וזמן המסכת׳ השייכ׳ · בט״ב מסכת תענית ובר״ה כו׳ · וראיתי מאיש כשר המו קרק שהיה קורא בינו לבין עצמו מר״ח ניסן בכל יום הנשיא שלו · ובי״ד באייר פרשת פסח שני ובפרט מנהג כשר הוא לעשות כן הדר בירושלים ע״ה הובב שאין אומרים שם תחנון ואשרי המשכיל ·

לשון ספר החרדים

פרק ששי ממצות התשובה · כל אדם חייב להתפלל שיצילהו הש״י מיצה״ר כמו שמצינו בגמר׳ באמוראי הקדושים שהיו מתפללים רחמנ׳ ליצלן מיצה״ר ובפרקי רבי עקיבא כתיבת יד נמצא כתוב שהיה מתפלל כל יום יהי רצון מלפניך ה׳ אלהי ואלהי אבותי שלא אכעוס היום ולא אכעיסך אעפ״י שבכלל שלא אכעיסך כל העונות ובכללם הוא עון הכעס מ״מ להיותו מצוי והוא סיבת כל העונות ולכך אמרו כל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו לכך יהיה מתפלל עליו בפרטות · ורז״ל בסוף תפילתינו סדרו לנו אלהי נצור לשוני מרע כו׳ לפי שעון להר״ע הוא עון פלילי ואמרו שאין אדם ניצל מעון אבק לה״ר בכל יום אם לא יהיה על משמרתו כארי לפיכך סידרו לנו לשון זה שמשמעותו על עון לה״ר ואנו מתפללים עליו בפרטות · אבל קושטא דמילהא דתפילה זו היא שיצילנו הש״י מיצה״ר אלא שהיצה״ר אעפ״י שנראה שהוא אחד הוא נחלק לשני׳ כדאית׳ בזוהר בכמה דוכתי הזכר יוצרו קראו רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעריו והנקבה בעלת מרמית ותחבולות עליה אמר׳ שהמע רה׳ לשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה ועל שניהם אנו אומרים אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי כי שניהם יחדיו הם שהחטיאו את הזה ומסיים ולמקללי נפשי תדום לפי שעון המחלוקת גדול · ונפשי כעפר לכל תהיה ר״ל שב״כ נרגיל במדת הסבלנות עד שיהיה לנו ההרגל טבע שני שנהיה כעפר שדשין אותו ואינו מרגיש · ולפי שעון ביטול תורה כנגד כולם אנו מתפללים פתח לבי בתורתך · ולפי שרפיון הידים במצות גרמא בניזקין לכן אנו מתפללים ואחרי מצותך תרדוף נפשי · וכל הקמים עלי לרעה כו׳ כמשמעו וגם בכלל כל בני אדם הבאים להחטיאני ולגרום לי שארד בגיהנם כדאח״ל אין רעה אלא גיהנם כדפרישית לעיל על פסוק אל תריב עם אדם חנם אם לא גמלך רעה · וכשם שצריך האדם להתפלל על עצמו כך צריך להתפלל על זרעו שיהיו ירא שמים כדאמר במדרש שהעיד אליהו ז״ל על כהן אחד שהיה מתפלל לפני הקב״ה ומשתטח ובכה לפני הקב״ה על בניו שיהיו צדיקים ונעתר לו הקב״ה וזכה לראות כלן ששמשו בכהונה גדולה ולא מת א׳ מהם בחייו · ואם כל אדם חייב להתפלל להנצל מיצרו כ״ש הבעל תשובה שנאמר השיבני ואשובה דכתיב השיבנו ה׳ אליך ונשובה ונאמר לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי · ולפי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לכך תקנו על התשובה ברכה בפני עצמה השיבנו אבינו לתורתך והחזירנו בתשובה שלימה לפניך · וצריך לכוון בה מכל הברכו׳ האמצעי׳ לפי שהוא תועלת הנפש ורפואתה · וכשם שחייב האדם להתפלל על עצמו כך חייב להתפלל על פושעי ישרא׳ כדאית׳ בסוף פ״ק דסוטה ולפושעים יפגיע סלמד שהיה משה רבינו מבקש רחמים על פושעי ישראל שישובו בתשובה ושבו וכן במסכת תענית אמר על אבא חלקיה כשהתפללו על הגשמי׳ הוא ואשתו שנענה היא תחיל׳ לשתי סיבות אחת לפי מה שהיתה נותנת לעני מקרבא הנאתיה והסיבה הב׳ לפי שהתפללה היא על רשעים שהיו בשכונתה שישובו בתשובה ושבו עכ״ל ·

בפ״ק דברכות דף ה׳ אמר ר׳ לוי בר חמא אר״ש בן לקיש לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצה״ר שנא׳ רגזו ואל תחטאו אם נצחו מוטב ואם לאו יעסוק בתורה שנ׳ אמרו בלבבכם אם נצחו מוטב ואם לאו יקרא ק״ש שנ׳ על משכבכם אם נצחו מוטב ואם לא יזכור לו יום המיתה שנאמר ודומו סלה ע״כ ·

בפרק תפלת השחר דף כ״ט א״ל אליהו לרב יודא אחוה דרב סלא לא תרתח ולא תחטי לא תרוי ולא תחטי · במ״ש לא תרתח ולא תחטי עובר את ה׳ ביראה ובמ״ש לא תרוי ולא תחטי עובר את ה׳ בשמחה :

אמר החכם נמכרתי לעבד עבדים ולא כבש אותי אלא תאותי · הזיקני ולא מצאתי מזיק לי כלשוני · התהלכתי על הנחלים ונכנסתי בתוך השלהבת ולא שרפתני כאש חמתי בוערה בי · הלכתי דרכים וירדתי ימים וסכנתי בעצמי ולא מצאתי סכנה כסכנת העומד לפני המלכים · עשיתי כמה צדקות ולא ראיתי צדקה כמו המשיב אדם נכבד שנתדלדל למקומו ע״כ :

בפרק כיצד מברכין דף ל״ט תניא הנהו תרי תלמידי דהוו יתבי קמיה דבר קפרא הביאו לפניו כרוב ודורמסקין ופרגיות נתן בר קפרא רשות לאחד מהן לברך קפץ וברך על הפרגיות לגלג עליו חבירו כעס בר קפרא אמר לא על המברך אני כועס אלא על המלגלג אני כועס אם חבירך דומה כמי שלא טעם טעם בשר מעולם אתה על מה לגלגת עליו · חזר ואמר לא על המלגלג אני כועס אלא על המברך אני כועס ואמר אם חכמ׳ אין כאן זקנה יש כאן תנא ושניהם לא הוציאו שנתם ע״כ ראה כמה גדול עון ליגלוג שבעם מתחילה על המלגלג ואח״כ על המברך · ועוד כמה מעלות מדות יוצאות מזאת הברייתא ·

במסכת ברכות פרק הרואה אמר רבא כגון אנו בינתים · א״ל אביי לא שביק מר חיי לכל בריה על זה דיוו כל הדיוויים שהיה סלקא דעתא דרבא להיות הוא נחשב לבינוני · א״כ אנחנו יתמי דיתמי המלאים עונו׳ חטאת נעורים ונעורים וגם זקנים · ותורתינו מועטת · א״כ מה אנו ומה חיינו ומה חסדינו ומה צדקותינו · הכל הבל הבלים א״כ במה אנו נחשבין על כן האיש החפץ חיים נצחיים יומם ולילה לא ינוח ולא ישקוט מלעסוק בתשובה תפילה צדקה ותלמוד תורה כנגד כלם ויבכה ויתחנן להשם יתברך במתנת חנם ·

ע״ש ואמר רבא לא אברי עלמא אלא לרשיעי גמורי או לצדיקי גמורי · אמר רבא לידע אינש בנפשיה אם צדיק גמור הוא אם לאו אמר רב לא איברי עלמא אלא לאחאב בן עמרי ולרבי חנינא בר דוסא לאחאב בן עמרי העה״ז ולר׳ חנינא בן דוסא העה״ב · פרש״י לרשיעי גמורי העה״ז שאין להם בעה״ב כלום וצריכים ליטול שכרן כאן כגון אחאב שהיה עשיר מאוד דקאמר לי׳ בן הדד כספך וזהבך לי הוא · לצדיקי גמורי העה״ב שאין להם בעה״ז כלום כגון רבי חנינא בן דוסא שדי לו בקב חרובין מע״ש לע״ש ע״כ · על זה ידאג במאוד אדם הרואה את עצמו משופע ולו בית והון ובגדי כבוד ורואה אנשי׳ צדיקים ממנו בעירום ובחסר כל ורחם חסידים וקדושים ולומדי תורה · על כן יחשוב אולי הוא לו לתקלה לנכות זכיותיו ולשלם לו בעה״ז · ויעשה הרבה צדקות וג״ח ויהיה שפל רוח במאוד מאוד ·

קנה לך חבר אם הוא רע שאין תוכו כברו אז חב״ר הר״ב איש ברעהו בר מינן · בר״ח ממנו ואם הוא טוב בו בחר ה׳ : חב״ר אותו אליך רח״ב דבורך עמו לדבר תמיד ביראת׳ שמים ובהתעוררות תשובה ·

ושמעתי מעשה היה בחבורת חסידים שנתחברו יחד בתמימות ובחסידות קדושה והיו עשרה ביחד עדת ה׳ עדה שלימה · והוסיפו בכל יום ובכל לילה קדושה בלי שיעור בתור׳ ובמצות ובחסידות ונצטרפו יחד לכרות ברית חדשה עם ה׳ אלהינו לעבדו בלבב שלם וללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים תורה שבכתב ותורה שבע״פ והסיגו והחומרו׳ מכל מה שהוזכר בכל הפוסקים ראשונים ואחרונים ואח״כ נהגו דרכי קדושה ופרישו׳ וטהרה בלי ערך ושיעור וכרתו ברית אמנה נגד הש״י על זה · ואל תתמה על זה · מהו לכרות ברית חדשה · כי כבר מושבע׳ אנו מהר סיני וגם כריתות ברית האמור בתורה ובספר יהושע · הלא מצינו ג״כ כזה במלכי בית דוד החסידים ביחזקיהו המלך וביאשיהו המלך · וגם תמצא כן באנשי כנסת הגדולה בעלותם מבבל׳ ככתוב בספר

עזרא

כתוב לאמ׳ שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד· **שמיני עצרת שהוא** גם כן שמחת תורה לנו בארץ ישראל הארץ מאור הזוהר איך שראוי להתקשט לילו ויומו בקישוטי התורה· כי ז׳ ימי החג הקרבנות נגד שרי האומ׳ ויום זה אהבת וחיבת ישראל לבוראנו ברוך הוא אשר נתן לנו תורתו ונכינו לקיים אותה ולהזור ולהתחיל בה· וז״ל לסדר היום (דף צ״ז) ומפני שהבועריס ל״א חג״ו אל״א לפנ״ת אר״ם דעת״ו כו׳ עד והמשכיל יבין ויבח״ר ע״ש ע״כ לי·

קצת ענייני יום טוב כתבתי לעיל במסכת פסחים פרק קמא ועתה באתי להוסיף קצת והאמור בזה והאבור בזה הוא בכל ימים טובים

פירות יבשים אסור לבשל ביו״ט רק יבשלם מעי״ט מאחר שלא יש בהם שום כפי״נ טעם א״כ אפשר מאתמול וגדולה מזה מצאתי במהריל בהלכות י״ט וז״ל אמהר״ש כל מה שאסור בשבת אסור נמי ביו״ט· אך לצורך אוכל נפש שרי וכל דבר אוכל נפש נמי שאינו מפי״נ טעמו אסיר לעשות ביום טוב דאיפשר לעשותו מעי״ט· וגזרוהו רבנן כדי שלא ילך אדם ליטיוזי ולכרמו ביו״ט ויניח כל תבשילו עד לי״ט נמצא שנטרד בי״ט במלאכתו וליכא שמחה אבל דבר הכפי״נ טעמו כותר לכתחילה ביום טוב· ושאינו מפי״נ טעמא קייכא לן אם לא עשאו מעי״ט אסור לעשותו ביו״ט ואמהרי״סגל שכן כתב בספר סמ״ק ש״ש ללוש עיסה ורמזל״ש מערב יום טוב לצורך י״ט דאיפשר ואדרבה הישנים טובים יותר מחדשים· ואמר לנו מהרי״סגל ששאל מרבו מהר״ש אם לדוך שקדים ביו״ט כדי להוציא הסרק מהן שרוכה לחלב· ולא רצה להתיר דאמר איפשר ליעשות מעי״ט גם אם מפי״נ טעמו בלינה ע״כ·

ערוב תבשילין ראיתי הרבה המוגיים לוקחין פת· ולוקחין בשר עצם א׳ שפל ומשופל בוראי לענין דינא יצאות אבל חביבה מצוה כשעתה· ואל תהי מצוה זו קלה בעיניך ולא לחנם ארז״ל שקיים אברהם מצות עירוב תבשילין ובספר יוחסין כתוב סוד ברבר זה· על כן כל איש השמח במצוה יקח פת המוכן לסעודת שחרית של שבת או של סעודה שלישית וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודה של שבת כגון חתיכת דג חשוב או בשר או תרנגול ומה שחננו ה׳ המוכן לו לסעודת שבת שחרית או לסעודה שלישית אבל אותן רא״ש הלוקחין עצם קטן· ועל כל פנים מכינים סעודתם שבת· א״כ בחנם עושים המצוה בביזוי ואפשר שאחר כך משליכין אותו· ע״כ מנהג טוב לנהוג כמו שכתבתי· **גם** ראוי שכל א׳ יעשה בשביל כל בני העיר ויזכה את העירוב על ידי אחר· כי אולי שכחה הוא לאחד מבני העיר או איזה אלמנות בר מינן שאינם יודעים· וכבר ראיתי רבותי נוהגין גם כן ככה בכל ע״ש בעירוב חצירות וכמו שעשה מהריל ואשרי לאדם הזוכה וזוכה· **הא** דתנן המבזה את המועדות כו אעפ׳ שיש בידו תורה ומ״ט אין לו חלק לעה״ב פי׳ מועדות חול המועד א״כ ראה כמה ענ״ש מגיע לבעלי משא ומהן העוברים על הרבנים המוזכרים לענין חול המועד כאשר בע״וה ראיתי פרצה זו בחוצה לארץ על כן שומר נפשו ירחק ואז טוב לו· **סוד** עירוב תבשילין מצאתי בכתבי הקודש רתלמידי האר״י ז״ל ותמצא בסוף מ״ק דף ז׳· **בענין** ושמחת בחגיך איתיק דברי קדוש״ת אב״א מורי זלה״ה בספר עמק ברכה דף ק״ט וז״ל

כלל זה לכל שבתות ומועדים כיצד יתנהג האדם בהם במאכל ומשקה ובגדים ובלשון לימודים

אמר שהמע״ה (בספר קהלת) לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך· ידוע הוא כי יש בכתות בני אדם דעות חלוקות בעבודת הש״י· **מהם** מסגפין עצמם ואינם רוצין להנית מן הדברים הנפנים ופורשין עצמן מהן מכל וכל· וזה אינו דרך ישרה· כי אין זה כוונת הבורא ית׳ כי לא לתוהו בראה אלא לשבת יצרה· **ויש** כת אחרת עשה בהפך שהולכין אחר ההנאות ומשליכין עבודת ית׳ אחר גיום וזו פחותה מן הראשונה· אבל הנראה מתורתינו הקדושה ומדברי חז״ל הא ללכת בדרכי המציע כי הש״י הרכיב הנשמה העליונה רוחנית בגוף אופל ועכור שיחיו שניהם יחדיו ויש לכל אדם לתת חלקו לכל אחד ואחד· חלק לנשמה בעבודת האל לבא להתפלל ולשמוע דברי התורה ולקיים המצוות· וחלק לגוף אכילה ושתייה מן המותר כפיהו שאר דברים שהגוף נהנה מהם· ומי שאינו הולך בדרך זה מבטל כוונת הבריאה· וזהו כוונת הפסוק שהתחלנו לך אכול בשמחה לחמך וגומר שיאכל אדם מן הדברים המותרים וזהו לחמך ויינך ממה שחננו השם לא מעושק וגזל וייהנה מהם· כפי הצורך וההסתפקות· וכ״ש בזמן המועדות שבהן מצוה מן התורה שיאכל אדם בשמחה ולכן אמר אכול בשמחה לחמך בחג הסוכות שהוא זמן שמחתינו כי כבר רצה האלקים את מעשיך ביה״כ שהתודית לפניו והתוודית וחזרת בתשובה אתה עתה ברוך ה׳ מנוקה מעונות· כמ״ש רז״ל במדרש ולקחתם לכם ביום הראשון וכי ראשון הוא וכו׳ אלא ראשון לחשבון עוונות משל למלך וכו׳· ולא בחג הסוכות בלבד אמר שצריך לשמוח אלא בכל המועדות צריך לשמוח שהרי על כלל המועדים אמרה תורה ושמחת בחגיך ולכן חובה עלינו לעבוד השם בשתי עבודו׳ (עבודת הגוף ועבודת הנפש) עבודת הנפש· בזכרון נפלאות הש״י ולקיים אותם במעשה ולומר לפניו שירות ותושבחות דברי הג בחג ודברי פסח בפסח· ודברי עצרת בעצרת (כמ״ש פרק בני העיר משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשים בענינו של יום הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת וכו׳) זו היא עבודת הנפש· **ועבודת הגוף** לאכול ולשתות בשמחה ובטוב לבב כמו שכתוב במצוות המועדים ובחת שלמים ואכלת שם· וזהו דכתיב גבי י״ט רק אשר יאכל לכל נפש הוא מלבדו יעשה לכם לרמוז לנו נוסף על פשט הדין אל הנזכר בסמוך כשכבר ידעת שכלל הנפשות הם· **האחת** היא הנפש החיונית ועמה הצומחת והמרגשת· השנייה היא הנפש המשכלת ומבואר הוא שכל איש ראוי לו שיאחז בשתיהן והד לא יהיה פרוש· וגם כן לא יהיה מכל וכל בהמי כדלעיל ע״כ אמר אך אשר יאכל לכל נפש· ר״ל הדברים אשר הם ראוים לכל נפש כלו׳ לנפש הבהמי ולנפש השכלי הוא לבדו יעשה לכם ביו״ם לא פחות ולא יותר דהיינו שיאכיל לנפש המשכלת אכילה הראויה לה· והיא אכילה רוחני׳ אשר הנשמה נהנית ממנה כי היא קודש ומן הקדשים תאכל· והוא (ע״ל בסימן ל״ח) שיתן אדם שבח והודיה להש״י כי הגדיל לעשות עמנו ניסים ונפלאות באלו המועדי׳ ולשמוע ד״ת חג בחג· **ויאכיל לנפש החיוני** אכילה שלה והיא אכילה נשמית כמו בשר ויין ושאר מיני מטעמי׳ וכמ״ש ה״ל (בפרק י״ט) כתוב אחד אומר עצרת לה׳ אלקיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם חלקהו חציו לה׳ וחציו לכם· וא״כ לפי זה מה שציוותה התורה ושמחת בחגיך היא שמחה משותפת· בגוף ונפש· שמחת הגוף מטעמים אשר אהב כמ״ש רז״ל אין שמחה אלא בבשר ויין· ושמחת הנפש שיהיה האדם שמח וטוב לב בדברי שירו׳ ותשבחות וזכרון חסדיו של הקב״ה כעל כל טוב אשר גמלנו ה׳ באלו המועדות אשר נצטוינו עליהם לשמוח בהם· וכן מה שארז״ל (במשנה פ׳ החליל) שחסידים ואנשי מעשה היו מרקדים בשמחת בית השואבה באבוקות של אור שבידיהן ואומרי׳ לפניהם שירות ותושבחות והלוים בכנורות ובנבלי׳ ובמצלתים ובחצוצרו׳ ובכלי שיר בלא מספר כו׳ ואבוקות של אור היו זורקין אותן כלפי מעלה ומקבלין אותן ויש בקיאין לעשות כן בד׳ או בח׳ אבוקות וזורק זו ומקבל זו מפני זה הטע׳ הוא כי בודאי לא היו עושים החסידים הא־לקים משום שמחת שחוק ח״ו אלא משום שמחת מצוה כמ״ש במשנה דלעיל שהיו אומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות ברכות והודאות בקול נגינות ובקול שמחה ובודאי שמחת כזו שהיא שמחה הבורא היא מצוה גדולה משום פרסומי ניסא ולפיכך לא הוה זריקת אבוקות אלא ע״י גדולים וחסידים כאמור שלא יראה כקלות ראש וכשמחת בחורים·

ועוד שהיה עושה רבי יודא בר אלעאי (בפ"ק דכתובות) שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה וכו' רב שמואל בר יצחק מרקד אתלת· פרש"י ג' בדין זורק א' ומקבל א'· ובודאי לא עשו החסידים האלו זה משום קלות ראש ח"ו· אלא משום שמחת חתן וכלה שהיא מצוה גדולה וקבלו שכר על זה· כמ"ש שם כי נח נפשיה איפסיק עמודא דנורא וכו' וא"ר זירא אחזי ליה שוטיתא לסבא וכו'· ופרש"י שוט של הדס שהיה מרקד כו'· וכן מ"ש בפ' הנזכר על הילל הזקן כשהיה שומח בשמחת בית השואבה היה מרקד ואומר אם אני כאן הכל כאן אם אין אני כאן מי כאן וכו'· אין לחשוב עליו שעל עצמו אמר כן ראו כי אני אני הוא הכל· ח"ו לחשוב על הילל מחשבה זו וכיוצא בזו· בשכבר ידוע כי במקום גדולתו היה ענותנותו·

רק עיקר כוונתו בזה שכאשר היו עוסקין בשמחת בית השואבה שעליה אחז"ל בפ' הנזכר שמי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו· והיה מתיירא התנא האלקי שמא מתוך שמחה יתירה ישכחו ח"ו הש"י הנותן להם כח לשמוח שמחה גדולה כזו ע"כ היה דורש ברבים ואומר אם אני כאן וכו' רמז על השם כי אני משמות הש"י כמו שפי' המפרשים על אני והוא· השנוי במשנה (בפ' לולב וערבה) ואמר אם אני כאן וכו' ר"ל כי כשנכוין בשמחתינו לשם ה' אז יהי ה' אלקינו עמנו ושכינתו תהיה שרויה בינינו ו"שהכל כאן·

במדרש הביאו רבינו יונה בפ' א"ע ז"ל זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו הוי אומר בשם ע"כ· כלומר אעפ"י שזה היום הוא י"ט ונעשו לנו בו נסים ונפלאות ואנו שמחים בהם אפ"ה עיקר השמחה אינה בעבור י"ט אלא בעבור השם לפרסם את כל הגדולות ואת כל הנוראות שהוא עושה עמנו ע"כ (פי' לפירושו הוי אומר בשם פי' דלא תימ' שמלת בו הוא קאי על הי"ט שנזכר לעי' זה היום וגו' רק הוא קאי על השם שנזכר ג"כ לעי' מינה זה היום עשה ה' וע"ז אמר נגילה ונשמחה בו ר"ל בשם ע"ד הנז' בפנים:

בכלל העולה כימה שפירשתי בענין שמחת י"ט הכל הולך אל מקום אחד והוא שיהיה האדם משמח בו שמחה של מצוה שוש ישיש בה' לשם ה' בגוף ונפש יחדיו והיו תמים לזכור חסדיו של הקב"ה בשירות ובתושבחות על זה הדרך הנזכר לעיל· ובעשותינו המצות על זה הדרך מהעננת הנפש תענוג גדול ובאותה שעה אפי' הדברים הגופניים שהם המאכל והמשתה והתענוגים האחרים כלם חוזרים רוחניים והם עבודת השם· ואם ח"ו אינו כן אלא שהאדם מתכוין להנאת גופו ואינו עובד לשם יתעלה העבודה הראוי אינן מועדים ומקראי קודש· ועל זה אמרו ז"ל אלה הם מועדי בזמן שאתם עושים המצות ומקדשין המועדות באסיפת העם בבתי כנסיות דהיינו מקראי קודש דכתיב על מקראיה ומהללי' ומשבחי' לשם ועוסקין בתורה אלה הם מועדי ואם לאו אינם מועדי אלא מועדיכם· וכמו שהשיב ר' עקיבא לאותו מין שאמר לו מה אתם עושין עתה מועדים והלא כתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי א"ל מי כתיב חדשי ומועדי שנאה נפשי חדשיכם ומועדיכם כתיב בזמן שאתם מכוני' להנאת גופיכם בלבד הם שנואים אבל אם הם לעבודתי אינן שנואים ואינם עלי לטורח אלא אהובים וחביבי' כדאית' ברבה פ' כ"א· (לשון ספר המוסר פ"ח אעפ"י שחייב אדם לאכול בהם ולשתות ולענג כמ"ש למעלה אל יאכל יותר מדאי ואל ישתה עד שישתכר שאם ישתכר יהפך לדעת אחרת ויהפך לו העונג לצער ועל אלו וכיוצא בהם אמר הנביא ישעי' בחגים ובמועדים אעלים עיני מהם וכתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי וגומר· וכתיב וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם ואז"ל אלו בני אדם שאוכלין ושותין ומשתכרין יותר מדאי כסבורים שמענגין שבתות וי"ט לא צריך לענג שבתות וי"ט כהוגן וישתדל ללמוד תורה בשבתות וי"ט ולא ישב בטל כדגרסינן בפ' י"ט תניא ר"א אומר אין לו לאדם בי"ט אלא אוכל ושותה או יושב ושונה ר"י אומר חלקהו חציו לאכילה ושתייה וחציו לב"ה וכו') ומה שציותה התורה ושמחת בחגיך ודרשו רז"ל אין שמחה אלא בבשר ויין· ופי' במצות המועדים וזבחת שלמים ואכלת שם· אין כוונת' אל מלוי הכרס ולהנאת החיך ח"ו· רק שיאכל וישתה כדי שיטיב לבו בתורה· כי בהתחזק הכחות הגופני' יתחזקו הכחות הנפשיות· כמ"ש הבחיי בפר' תולדות גבי מטעמים של יצחק ובפרשת יתרו גבי סעודות אהרן וזקני ישראל· ולא כמו שעושים מקצת ההמוניים בחגים ובמועדים הולכין לרעות את עצמן במרעה טוב ושמן האוכלים למעדני' וישתו וישכרו סעודות סריעות תכלית כוונתם למשוך ביין את בשרם להתענג בתענוג הגופניות גם בלא דעת נפש כלל ובטוב לבם ביין יתרועעו אף ישירו שיר של פגעים ושוחקים במיני שחוק וטיולי' כדרך הגוים בחגיהם שנאמר אל תשמח ישראל אל גיל בעמים כדאית' בפ"ק דגיטין אלא יהיה בשמחת המועדים עצמן· וכ"כ הטור א"ח בהלכות י"ט בסי' תקכ"ט ז"ל אעפ"י שהאכילה והשתייה במועד מצוה היא לא יהא אוכל ושותה כל היום אלא כך היא המדה כל העם משכימין לבתי כניסיות ולבתי מדרשות ומתפללים וקורים בתורה כענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין והולכין לבתי מדרשות ושונין עד חצי היום ומתפללים תפלת המנחה וחוזרין לבתיהם לשתות שאר היום עד הלילה כשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל לא ימשוך בבשר ויין ובשחוק וקלות ראש לפי שאין השחוק וקלות ראש שמחה אלא הוללות וסכלות ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על שמחה שיש בה עבודת היוצר וכו' עד מדת החסירי' אשר השם לנגדם תמיד ובכל דרכיהם ידעוהו בעת שמחתם אז יותר ויותר מברכין ומשבחין להקב"ה אשר שמחם ויאמר האדם בלבו בעת שמחתו והנאתו אם כך היא שמחת העה"ז אשר הוא הבל כי יש אחריה תוגה וצער א"כ מה תהיה שמחת העה"ב התמידות שאין אחריה תוגה ויתפלל להקב"ה שיטה לבו לעבדו לעשות רצונו בלב שלם ושישמחנו בשמחת העולם ויזכנו לחיי עה"ב לאור באור פני מלך חיים עכ"ל הטור וכן הוא בש"ע· וז"ל בעל צדה לדרך בהלכות י"ט מדת החסידים כך ישימו לנגדם הש"י תמיד וידעהו בכל דרכיהם ובעת שמחתם יזכרוהו וישבחוהו וירוממוהו וזאת היא השמחה השלימה שאין אחריה תוגה כמ"ש שהמע"ה בשיר השירים שהיא קודש קדשים נגילה ונשמחה בך וזאת היא השמחה הגדולה שאמר דהמע"ה זה היום ונומר נגילה ונשמחה בו עכ"ל צ"ל· והנה עיניכם הרואות שכל המפרשים שוין בזה שמה שציותה התורה ושמחת בחגיך רצונה בזה שתה' מעורבת ובלולה בשמחת של מצוה בשיר ישתו יין ישמחו וירננו צדיקים בה' לזכור חסדי ה' בעל כל אשר גמלם ה' כדלעיל· ע"כ כל איש ביינו יקדש עצמו במותר לו· ולא יהיה בסובאי יין וזוללי בשר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לו כדרך שנזכר לעיל· ויזכור כי ימי המועדים הם ימי דין כאומר' ז"ל במשנה (פ"ק דר"ה) בארבעה פרקי העולם נידון בפסח על התבואה· בעצרת על פירות האילן· בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון· ובחג נידוני' על המים עכ"ל לשון המשנה· הרי שכל המועדות ימי דין וה"ל הבחיי בסוף פר' ראה במדרש מפני מה לא הזכירה תורה שמחה בפסח והזכיר שמחה בעצרת ובסוכות שלשה שמחות ושמחת בחגיך והיית אך שמח ושמחת לפני ה' אלהיך לפי ששנינו בארבעה פרקים העולם נדון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון ובחג נידונים על המים ומפני שפסח יום הדין וכל הדינים עתידים להעשות לכך לא נזכר בו שמחה כלל בעצרת שכבר עבר דין א' של פסח נכתב בו שמחה אחת ובחג שכבר עברו שלשה דינין פסח ועצר' ור"ה לכך נכתבו בו שלשה שמחות ע"כ· ואמרו בפ"ק דקידושין לעולם יראה אדם עצמו כאלו חציו חייב וחציו זכאי עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו לכף חובה שנאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא אבד ממנו טובות הרבה· רבי אלעזר ברבי שמעון אומר לפי שהעולם נידון אחר רובו והיחיד נידון אחר רובו עשה מצוה אחת אשריו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חוב שנ' וחוטא אחד יאבד טובה הרבה בשביל חטא יחידי שחטא זה אבד ממנו ומכל העול' טובה הרבה ע"כ פרש"י לפי שהעולם נידון אחר רובו וכו' יראה אדם עצמו כאלו כל העולם שקול במחצה צדיקים וחסידים ומחצה רשעים כאלו מעשיו שקולים במחצה על מחצה עשה מצוה

אותה נמצא זכיותיו מרובין ונמצא צדיק ועל ידו כל העולם הוכרע להיות רובן צדיקים עכ"ל רש"י וכן כתב הסמ"ק בסי' ר"ר נו"ל ויח שוב
כאלו הוא וכל ישראל מחצה זכיות ומחצה עונות ואם עושה עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו וכל ישראל לכף חובה שנאמר וחוטא א'
יאבד טובה הרבה ר"ת יטה כלו' שיטה ויכריע המאזנים לכף חובה ואם עושה מצוה אחת אשריהו שהכריע עצמו וכל ישראל לכף זכות
עכ"ל · וכן הוא בספר המדע בהלכות תשובה פ"ג נמצא שהחוטא או בשחוק וקלות ראש בי"ט חמור יותר משאר שנה שמאחר שהעולם
נידון כחטא אחר אפשר שיוכרע העולם לכף חובה ואז כל אות' העניי' שיסותו או יצטערו מחמת עוני הרעב והצמא כלם תלויים עליו
ובימי המועדים ומלבד שמזונות האדם תלויים בהם גם חיי האדם ונשמתו תלוין בדין כמ"ש בעל ראשית חכמה בשער הקדושה פ' י"ב
ע"ש · ולפי שהמועדים ימי דינא אמר רבי יצחק חייב אדם לטהר את עצמו ברגל כדי שיכנס בטהרה ליום הדין כמו ר"ה וי"כ ואחר
שהוא מבואר שהי"ט הם יומי דדינ' אין ראוי שיתעצל אדם בהם מלבקש על נפשו בתפלה ובתחנונים כפי משפט היום כמו שאין ראוי
להתעצל בימים נוראים · ואמרינן בירושלמי האי בר נש דדמיך בריש שת' ודיינין יתיה וכו' ולאו דוקא שישן אלא כל שהוא יושב בטל
אעפ"י שהוא ער ישן קרי לי' הואיל ואינו עושה מעשה טוב ביום דין · וה"ה לשאר הי"ט שהם כולי יומי דדינא כמבואר לעיל · ואין טוב
לאדם כ"א לאכול ולשתות ויראה את נפשו בטוב ואין טוב אלא תורה כי לה משפט הבכורה וכפליי' לתושיה בענין הלימוד וההתלמדות
בי"ט יותר משאר הימים לפי שהם ימי מקראי קודש וימי מנוחה פנויים מכל מלאכה אשר זה סבה גדולה וחזקה ללמוד בכוונה שליכה
יותר מימי המעשה כמו שהארכתי קצת בזה בריש חיבורי הקטן אשר קראתיו ברי"ת אברה"ם וכ"כ בעל העקידה גבי שבת בפ' ויקהל שער
כ"ח וז"ל העיקר הב' מה שתיישר אותנו השביתה לקבוע בלבנו למוד התורה ופירושה לפי שבו ינוחו מכל עסקי הזמנים המטרידים אשר
למבת זה יפנה לבבם להקהל ולעמוד על נפשם מפי המלמד ולקרא כלם בשם ה' מקרא ומשנה והלמוד איש איש לפי ערכו והמשכילים
ימצאו בו נחת רוח כי יבקשו תור' מפיהם וכו' עד בתלמוד ירושלמי לא נתנו שבתות וי"ט לישראל אלא ללמוד בהם תורה וכו' · והאריך
בזה וסוף דברים שם ולא כאותן שהורגלו בישיבת עמי הארץ ודברי רכילות ולהר"ע המטילים קנאה ושנאה בין איש ובין אחיו ובין גרו
אשר הם כאורי זיקות באפם עצמ להרחר ריב ומדון אשר בהם מטרידי' התפילה ומונעים התורה והם בכלל לא תבערו אש ביום השבת
עכ"ל הצריך לעניינינו · ואפ"שר ראל זה כיונו רז"ל באמרם (במסכת ביצה פ"ב) נשמה יתירה נתן הקב"ה באדם בשבת · דלפי
פשוטו של זה המאמר קשה למנ"ם נתנה לו בשבת הואיל ויצאת ממנו במ"ש כמ"ש שם וי אבדה נפש או מה תועלת יגיע לאדם מזאת
הנשמה היתירה בעודה בו בשבת · ע"כ נלע"ד כוונת רז"ל בזה כי בהיות שאדם מורכב מגוף ונפש · הגוף אחד והנשמה אחת יחדיו יהיו
תמים הנפש בהשכלה והגוף באכילה ושתייה כל ימות החול ואין האחד מבטל פעולת השני כי הם שוה בשוה נפש חיה יחידה וגוף אחד
אבל בשבת יש לו נשמה יתירה כנזכר · א"כ הגוף הוא יחיד בין המרובים ובקל תבאנה הב' נשמות ומבטלין הגוף מפעולותיו הטבעיות
בענין שלא יאכל בשבת כ"כ כמו בחול · כי הב' נשמות שהם עתה בגוף האחד רבו עליו וסכבלו ממנהגו וטבעו כי א' במקום שנים אינו
כלום · ובקל מחזירים הכחות הנפשיות הגופניים לרוחניי' כי הנפשות הנה לא אוכלין ולא שותין רק מתענגות הענוג גדול בהשגת
המושכלות כי יום השבת מסוגל לזה ובלימוד התורה יותר מימי המעשה כנזכר בסמוך · וזהו תכלית כוונת הש"י בנתינת נשמה יתירה
באדם ביום השבת ולא להתענג בתענוג הגוף בלבד כמו שחשבו קצת שנתן לאדם נשמה יתירה ביום השבת כדי שיאכל אכילה יתירה
יותר מימי החול זה אינו כי אין טבע הנשמה לאכול ולשתות ואין לה הנאה מזה כלל כ"א בתורת ה' חפצה והנאתה ובה תתעלה ותתענג
ע"כ נתן לאדם הנשמה יתירה בשבת כדי שיהיה הלב פתוח לרווחה ביום השבת שהוא מוכן לזה מצד שהוא פנוי מכל מחשבה ומלאכה
כדלעי' בסמוך · וכל האוכל ושותה ביום השבת יותר משנצטוה עליו בענין שנמשך מזה ביטול תורה מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב
בנפשו כי איבד נפש אחת ר"ל הנשמה היתירה שנתן בו כדי ללמוד וללמד ביום השבת ביתר שאת וביתר עז מבשאר הימים · וזהו שדרשו
שם וינפש וי אבדה נפש ר"ל וי לאותן הבריות שמא בדין הנפש כי מחוך שאוכלים ושותין הרבה מאד יותר מן הראוי מבטלין התורה אשר
על זה נתנה לנו נשמה יתירה בשבת והרי הם כאלו איבדו הנפש הזאת הואיל והיא יושבת אצלו בטילה ממלאכה מלאכת השמים אשר על
זה נתנה · וק"ל · ועם היות שדברים אלה ר"ל מה שהבאתי בסמוך בשם בעל העקידה ומה שכתבתי אני על נשמה יתירה הם
לעניין שבת ראוי שנלמוד מהם לעניין י"ט דאין בין י"ט לשבת בעניי' זה כלל דא ודא אחת היא · ודומה לזה אחז"ל (בפ' חלק) ז"ל ת"ר
הקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומד' לפני הקב"ה אמרה לפניו רבש"ע עשאוני בניך
ככנור שמנגנין בו גוים א"ל בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו אמרה לפניו אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים
אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדה ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכו' חחג
בחג העיד ר' שמעון בן אלעזר משום ר"ש בן חנינא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר דבר בעתו מה טוב ופי' רש"י ת"ר
הקורא שיר השירים ועושה אותו שקור' בניגון אחרת שאינו נקוד בה ועושה אותה כמין שיר אעפ"י שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר אסו'
לעשותו כמין שיר לא בקריאתו הקורא פסוק בבית משתאו' בלא זמנו כמטיב על יינו ועושה שחוק בדברי תורה וקורא פסוקים בקול רם
לשחק בהם בבית המשתה אבל אם אמרו בזמנו על המשתה כגון שהוא י"ט ונוטל כוס בידו ואומ' עליו דברי הגדה ופסוקים מענינו מביא
טובה לעולם ע"כ · במדר"ש תנחומא (והביאו הרוקח בסי' נ"ד) ויקהל משה אמר הקב"ה למשה עשה קהילה גדולה לדרוש
להם ברבים הלכות שבת שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת לדרוש לישראל איסור והתיר עכ"ל · וכתב
הב"י ז"ל ומכאן סמכו בכל תפוצות הגולה להתקבץ בבתי כנסיות לקרות מקרא לדרוש ברבים אגדה אחר סעודות שחרית (כדכתב
הטור בסי' ר"ץ וכן הוא בש"ע וז"ל אחר סעודת שחרית קובעים מדרש לקרות בנביאים ולדרוש בדברי אגדה ואסור לקבוע סעודה באות'
שעה) וז"ל תניא בפי' י"ה וכציוה להקהל בבתי כנסיות לדרוש מענין היום לנשים ולע"ה דהכי איתא בתנחומא ויקהל משה בעלי הגדה
היו אומרים מתחילת התורה ועד סופה אין פרשה שנאמרה הקהל בראשה אלא פרשה זו בלבד ולמה כך אמר הקב"ה למשה רד ועשה
לי קהילות גדולות על דבר שבת כדי שילמדו כל הדורות הבאים אחריך להקהיל קהלו' בכל שבת וליכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות
ללמד בהן תורה ברבים ר"א אומר ויקהל משה א"ל הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות
וקורין בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם כאלו המלכתם אותי בעולמי שכן ישעי' הנביא מפרש ואתם עדיי נאם ה' ואני אל אתם מעידי'
עלי שאני אלקים בעולם · וז"ל אבן שועיב בדרשת יום ראשון של פסח היושבת בגנים חבירים מקשיבים לקולך השמיעני וכו' עד וזה
הפסוק שהתחלנו דורשין אותו במדרשה ת על ישראל כשמתקבצים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות להתפלל ולשמוע ד"ת בשבתות
ובי"ט שהוא יותר מקובל ומרוצה לפני הקב"ה שמניחי' תאוותיהם ובאים לשמוע ד"ת ועל זה אמר שלמ' מה יפית ומה נעמת אהב' בתענוגי'
כלומר זאת האהבה היא יותר יפה מכל האהבות כשהיא ביום התענוגים שמראים אהבה רבה לשם ואף כי בכל זמן היא טובה · והיא
טובה יותר בתענוגים כשבאים ומתקבצים להתפלל בזמים טובים שמקדמים קול בשירות ובתושבחות והשם ומלאכי השרת מקשיבים
לקולך השמיעני ע"כ האריך עו בזה לקצר אני צריך · מכל הלין למדנו שלא נתנו שבתות וי"ט לישראל אלא לשמוח בהם שמחת
תורה כל אחד לפי מה שהוא אם בעלי מקרא מקרא אם בעלי משנה משנה וכו' · או ישמעו הדרשה מפי חכם הדורש להם מענינו של
יום דברי פסח בפסח וכו' · בצירוף הזכרת הניסים שעשה לנו הש"י בימים ההם · ומ"ש חז"ל אין שמחה אלא בבשר ויין כבר

מפורש

מפורש לעי' כוונתם בזה כי בהתחזק הכוחות הנופניות יתעוררו כחות הנפש ע"ד מטעמים של יצחק וכו' הביטה וראה מה שכתוב למעלה
ה"מ ואין צריך ביאור יותר והאריכו' בזה מותר לבר ראה זה מצאתי · חסיתי ראיתי · אור לנתיבתי · בטור א"ח בסימן ת' ז"ל המועדים
נתקנו כנגד אבות פסח כנגד אברהם דכתיב לושי ועשי עגות ופסח היה ושבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר
מאיל · סוכות כנגד יעקב דכתיב ולמקנהו עשה סוכת עכ"ל והוא בפ' מ"ב ספרקי רבי אליעזר ע"כ המדרש הזה אומר דרשני דלפי פשוטו
קשה הלא טעמי המועדים כלם כתובים בתורה פסח ע"ש שפסח ה' ונזמר מצה ע"ש שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ וכו' ושבועו'
זמן מתן תורתינו וקרבנו שתי לחם כנגד ב' תורות סוכות כי בסכות הושבתי ונזמר ע"כ חושב אני שכלל כוונתם בזה מכוון למה שהזכרתי
לעי' בסמוך והוא ללמד דעת את העם שיזכור כל אדם במועדו באבות העולם ומעשה אבו' ירשו בנים לעשו' כמעשיהם (מלבד הטעמים
הכתובים בתורה בהדיא) ויעשו את הפסח במועדו כמו שעשה אברהם אבינו ע"ה עג"ת בפסח · והוא על דרך הרמז בנוטרי"קן שלו
כן יעשו גם הם אלו שלשה דברים בפס' שמלת עגות רומזת עליהם עבודת **עבודה גמילות חסדים תורה**
היא עבודת הש"י שיזכור מעין המאורע כי זכרון חסדו של הקב"ה שעשה
עם אבותינו ועמנו היא עבודת שלמי' שאנו זוכרים חסדיו ומשבחי' לפניו בקול ובנעימה ולשיר לפניו בשיר ומזמורים למי שעש' לאבותינו
ולנו את כל הניסים האלו הוציאנו מעבדות לחירות ומיגון לשמחה וכו' ולא נהיה כפויי' טובה כי בזכרנו חסדו ונפלאותיו נעבוד אותו יות
בזריזות ונעשה המצות שקבע בנו שהם לזכרון יותר בזריזות ובדיקדוק וכבר נזכר לעי' בסמוך שהעבודה השלימה היא עבודת הנפש עם
עבודת הגוף · עבודת הגוף להתענג במאכל ובמשתה כמ"ש בתורה במצות המועדים וזבחת שלמים ואכלת שם ועבודת הנפש להודות
ולהלל ולזכור ניסיו ואז תהיה העבודה שלימה ע"ל · ג"ח הוא שצריך לגמול חסד בי"ט יותר מבשאר הימים דהיינו משלוח מנות · וכן
אמר עזרא שלחו מנות לאין נכון לו כדלקמי' בסמוך (בסי' י"א) אם אתה משמח את שלי וכו' · תורה כי צריך שילמוד תורה בי"ט
כדלעי' בסמוך שהי"ט מסוגל בזה יותר משאר הימים כדתניא (בשלהי מסכת מגילה) וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל משה
תיקן להם לישראל שיהיו שואלי' ודורשים בענינו של יום הלכות פסח בפסח וכו' · וזהו עג"ת שעשה אברהם אבינו ע"ה בי"ט של פסח
וה"ה בכל המועדות · שבועות כנגד יצחק וכו' הכוונה שבשיזכור בתקיעת שופר של תורה שהיה מאיל של יצחק · או אז יכנע לבבו
ויצרו לעבודת הש"י כמו שמסר יצחק נפשו · וגם כי יזכור שופר איל של יצחק יעוררנו על התשובה כמו שאנו תוקעין בשופר איל בר"ה
והוא יום הדין וכבר נזכר לעי' בסמוך שהימים האלה (ר"ל י"ט) נזכרים ונעשים על התשובה מפני שהם יומי דדינא וזכרון אחר עולה
לכאן ולכאן · וזכר שבועות וה"ה לשאר מועדים · סוכות כנגד יעקב וכו' בהיות כי סוכות זמן האסיף וביהו מלא כל טוב כרגן מן
הגורן וביקב מן המלאה יותר משאר ימות השנה וכבר נזכר לעיל (בסימן מ"ז) כי המאכל והמשתה מביא האדם לידי גסות המבע וגובה
הלב ויבא מזה שישכח את הש"י כמ"ש מרע"ה פן תאכל ושבעת ונומר ורם לבבך ושכחת את ה' · ע"כ אמר סוכת כנגד יעקב דכתיב
ביה ולמקנהו עשה סכות והוא ע"ד שכתב בעל שבילי אמונה (נתיב ו') על פסוק יודע צדיק נפש בהמתו ז"ל שם ר"ל כי הצדיק שובר
נפש הבהמית שבו כמו ויודע בהם אנשי סוכות וי"מ יודע צדיק נפש בהמתו שהצדיק הוא יודע איכות שתופה בחומר בהמיותו ומנהיגה
בהנאותי' כפי הכמות הראוי לה סתם עכ"ל · ואף כאן אמר ולמקנהו עשה סוכות רפי' עשי' תיקן כמו ויעש אלהים את הרקיע ועשתה את
צפרניה ר"ל תיקן לנפש הבהמית שלו הנרמז במלת ומקנהו סוכות ר"ל כמו שהסוכה היא דירת עראי ושעור מצומצם רק שתהא מחזקת
ראשו ורובו ושלחנו והם ז' טפחי' על ז' כמוזכר בפוסקי' כך היה אכילתו של יעקב אבינו ע"ה הנרמז במלת מקנהו כדלעי' כל ימיו אכילת
עראי ושיעור מצומצם כדי מיופת במלח ומים במשורה כדי ללמוד תורה כי לא בקש כ"א לחם לאכול ובגד ללבוש · ע"כ אמרו סוכות
כנגד יעקב כלומר יזכור כל אדם מ"ש אצל יעקב ולמקנהו עשה סוכות על הדרך הנזכר ואז לא יבוין ברבוי סעודתו בי"ט אל מילוי הבטן
והנאת הגרון בלבד שהוא מצד נפש הבהמית רק יכוין ג"כ בזה לעורר כחות הגופניות כדי שיעורר הכח הנפש ע"ד הנזכר לעי' רק אשר
יאכל לכל נפש וכו' · והזכיר זה אצל יעקב יותר משאר אבות לפי שלא מצינו באבות הקדושים ע"ה מי שנטרד ונטפל כ"כ בענייני קנייני
הגוף כיעקב וכמ"ש ויותר יעקב לבדו ואז"ל שנשאר על פכי' קטנים שהכוונה בזה שהיה הולך אחר הממון ואמנם היה זה כן לרוב ציבי
בניו ונשיו לא כן אברהם ויצחק שלא היה להם כ"כ הוצאה · ולפי שהיה נראה שהשיג ליעקב חסרון מה מזה ח"ו כי אולי מצד זה לא
היה מתבודד ומעיין כשאר האבות ע"כ הזכיר זה הענין אצל יעקב לומר שגם יעקב אבינו ע"ה היה מתבודד ומעיין בלימו' עם היותו מטפל
בענייני הגוף כמ"ש רז"ל במדרש רבה וישכב במקום ההוא ר' יודא אמר כאן שכב אבל כל י"ד שנה שיהיה טמון בבית עבר לא שכב ורבי
נחמי' אמר כאן שכב אבל כל כ' שנה שעמד בבית לבן לא שכב וכו' ר"ל שהכתוב בא להשמיענו שאפי' בהיותו בבית לבן שלפי הנראה
בעמדו שם היה רוב עסקו ושבתו וקימתו בענייני קנייני החומר במרעה הצאן ובנשואי ב' נשיו וי"א ילדיו הנה גם שם היה דבק בו ית'
ובתורתו יומם ולילה כי לא שכב כל זמן שהיה בבית לבן כלל · ולא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו וכ"ש בבית עבר שלא שכב כלל
והזכיר סוכות וה"ה לשאר י"ט נ"כ שצריך ללמוד בהם יותר משאר הימים מהטעם הנזכר לעיל פעמי' ושלש' · אלא לפי שסוכות הוא
חג האסיף כי יאסוף תבואתו ופירותיו צמרו ופשתנו שמנו ושקנו ותבואו לו מנוחה והשקט אחר היגיעה והטורח והעמל · והנה שמחה
גדולה מאד כדלעיל ופן יאכל ושבע ודשן ומפנה את לבו לבטלה מדברי תורה הפך מ"ש רז"ל לא איברו שבתות וי"ט אלא לגירס' ע"כ
הזכירו זה בסוכות יותר משאר י"ט כי צריך לזכור העיקר במקום שהוא סבה שישכחנו וק"ל (ע"ל בסימן מ"ז) **כל** אלה הכוונות ראוי
לאדם להעלות במועדי ה' דברי פסח בפסח וכו' כנזכר כי בודאי לא דבר ריק הוא הוא מ"ש רז"ל שהמועדות נתקנו כנגד אבות · מלבד
הכוונה הפשוטה שהיא כדי לזכור זכות אבות כל אחד במועדו · ובזכות זה יוציא הש"י כאור משפטינו באלו שלש רגלינו · שהם יומי
דיננו · כנזכר אמן כן יעשה אלקינו · **ואני טרם אכלה** לדבר בהלכות י"ט הנני מביא עוד פסוק אחד השייך לי"ט
אמר שלמה המע"ה (בספר קהלת) ביום טוב היה בטוב · טוב לא נאמר אלא בטוב הבית יתירה רומז שיהיה האדם טוב בי"ט בשני
מיני טובות וזהו בטוב ב' טוב ישוב לדירה במאכל ובמשתה ולבוש הוא וביתו · וטוב לאחרים ר"ל שישלח מנות לאין נכון לו וברך רח'
תילו · ה"ל הטור א"ח בהלכות י"ט (סימן תקכ"ט) מצות י"ט להלקו חציו לב"ה וחציו לאכילה ושתייה · ואל יצמצם בהוצאת י"ט
וצריך לכבדו ולענגו כמו בשבת (וכתב הב"י בשם הרמב"ם וכ"כ מורי בש"ע שלו שראוי לאדם שלא יסעוד בעי"ט מן המנחה ולמעלה
כע"ש) ובגדי י"ט יהיו יותר טובים משל שבת וכו' עוד כתב הרמב"ם חייב אדם להיות שמח וטוב במועד הוא ואשתו ובניו וכל הנלוים
אליו כיצד משמחים הקטנים נותן להם קליות ואגוזים · והנשים קונה להם בגדים ותכשיטי' כפי ממונו וחייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה
עם שאר העניי' אבל מי שנועל דלתי ביתו ואוכל ושותה עם בניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניי' ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא
שמחת כרסו ועל אלו נאמר זבחיהם כלחם אונים להם ונומר עכ"ל · **מצאתי** בשם בעל היראים ז"ל למדנו מכאן שכל שמחת
הראויה וכל דבר שמחה המשמחו חייב אדם לעשות ברגל בכל דבר שלבבו מוציא שמחה וקורת רוח באכילה ושתי' ומיול לכל דבר
שמחה היא לו חייב אדם לעשות וכשם שחייב לשמוח בעצמו כך חייב לשמח בניו ובנותיו ובני ביתו שנאמר ושמחת בחגך אתה ובנך
ובתך וכשם שחייב לשמח בניו ובנותיו ובני ביתו כך חייב לשמח את אחרים עמו שנאמר והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר
בקרבך אמר הקב"ה ארבע בני בתים יש לך בנך ובתך ועבדך ואמתך אם אתה משמח את שלי אני משמח את שלך וכן בעזרא הוא אומר

עזרא ובספר נחמי׳ אשרי העם שככה לו אשרי העם שה׳ אלהיו · ועוד היום אם יהיו מתנדבי׳ לעשות כן להתחבר ביחד באחדות אחד · ויעשו ברית אמנה לשוכן מעונה · זוכים ומזכים · וביניהם שריה שכינה :

בשמואל ויחר אף ה׳ בעוזיהו ויכהו שם האלהים אל השל פרש״י על השגגה שהיה לו לדרוש ק״ו נושאיו נשא בירדן הו׳ עצמו לא כ״ש · הרי שנענשה מיתה אף על השגגה מאחר שהיה לו לידע ולא ידע וכן בבלעם כתיב חטאתי כי לא ידעתי · כלומר חטאתי שלא ידעת שהיה לי לידע ולהתבונן זה מעצמי · ומזה ילמוד האדם לתת לב להתבונן תמיד ובדבר שהיה לו לידע ולא ידע אז השוגג כמזיד · ואף כל שוגג שבעולם שהוא שוגג גמור צריך כפרה :

מעלה גדולה קבלת יסורין באהבה מצד כמה טעמים כאשר פירשתי במקומו · והעיקר כיהם בוראי לכפרת עון · וחכמי החרוזי׳ עשו חרוז נאה׳

אדם עצבי אל תאנח · כי אחרי טרחא יבא אתנח · אל תו.ה״ר אדם גביר · כי אחרי דרגא יבא תביר

לשון רבינו תם בספר הישר בשער סודות הבורא יתברך שמו והאמונה בו · דע כי חסידי מעלה עליונה הכת הגבורים אנשי השם יראי אלהים ואין בהם חטא ואשם עושי רצון האל ושומרי מהלכיו ומתאמצים ללכת בדרכיו מיום הולדם לא שגו ולא זרו ולא פשעו ולא מרדו וכאשר גדלו מכל ארח רע נבדלו · ובבואם בימים הכינו כל העולם מכון לשבתם עולמים בשבתם ולכתם בשכבם ובקומם · גם לילה גם יומם בתורת ה׳ יהגו · ובעבודות ישגו לא יעשו רעה · ולא ילמדו זדון ורשעה · צנועי׳ לאלו בני אדם · כובשם יצרם בכל נפשם ומאודם נבזים בעיניהם · ונכבדים בעיני אדוניהם · עכיר אשודתו עומד עליהם · וחכמתו תאיר פניהם וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם · לבם נבית אבל מפני שידעו כי הכל הבל לא יתחילו בענין מכל ענייני העבודה ואחרי כן ימירוהו · וטוב ברע לא יחליפוהו · לא ישבו בסוד משחקים · ואין שעשועיהם כי אם חקים · ומשפטים צדיקים מתעסקין בצרכי עניים ופדיון שבוים · חברתם חכמה ותבונה · ורבהם נכונה ואהבהם אמונה · רמיה לא תמצא בפיהם · ומתהילת אלהיהם · לא יבלו שפתותיהם יברחו מן השררה והמלוכה · ויתחברו לכל נפש נמוכה תבוכה · הם השמחים בחלקם · ולא יבקשו כי אם לחם חקם למלאת ספקם יתאוו אכילתם · בעבור חיותם · ולא יתאוו חיותם בעבור אכילתם ומשקם · לא יערבו להם מיני מערנים · ולא יתאוו ללבוש בגדי שנים · יבחרו מהמלבושים מה שיכסו מערומיה׳ מן המזון כה שיקיימו בהם חייהם ומן הדיבור מה שהוא צריך אליהם · ומן המעשים מה שיבי׳ תועלת אליהם וירחיק היזק מהם · יסירו הכעס מלבם ויציאו המשטמה מקרבם · לא ישיהו לב למחרפם לישור וליקום ולמקלליהם נפשם תירום אין בלבם תוגה ולא יגון ולא אד ולא עצבון כי אין בע״הז דבר שיחמירוהו ולכן לא ידאגו אם יחסרוהו :

לא יחרידם בא התלאות · ולא יבהילם חרדת התשואות · בבוא אליהם תוקף צרה · או יום חרון ועברה · לא יקצפו על דין אלהיהם · רק יצדקו דינו על דין אלהיהם ליסורים הבאים עליהם · לבם ישימו לאל רחמן · ליוצר נאמן · לא ידעו להתעולל עלילות · ולא יבקשו להם גדולות · מלאכתם מלאכת ה׳ וחקיהם תורת ה׳ ילמדו אותה וילמדוה לפושעים ויזהירו נפשם ואחרי כן לרשעים בימים יצומו · בלילות יקומו · ועומדים לראש אשמורות לתת בלילה זמירות יגהרו ארצה בהתחנן ולחש וליחכים עפר כנחש · עורגים בקול שועה · ויורידו כנחל דמעה · מסירי׳ חטאתם ומתודים עונותם · גומלי צדקות · מואסי בצע מעשקות · מכבדים את ה׳ מהונם · ונותנים מעשר מכל קנינם · לא יאכלו פתם לבדם רק יפתחו לאביון ידם · ילוו המתי לקבורתם · לראות שכה מת אחריהם חירותם דברי אלהים · ולא חמדו מעלת גבוהים · ושעשועיהם לאחוז עבודתם בלב שלם ונפש חפצה · ונפשם מדמי חונף רחוצה · לא יתנהגו רק בענוה · אשר תרחק הגאוה לבם זך ובר · ורעיונם טהר ונבר · לא יבעטו אם יעשירו · והאל מנגד עיניהם לא יסירו · הפילה ערב ובקר וצהרים לאלהיהם אולי יעזרם · לישרם מעלליהם ולשמור אותם כחטוא בחייהם · ולהוציאם מן העה״ז בשלום לנוה השלום ואחרי יציאתם מהעולם ינוחו ויעמדו בגורלם · זאת נחלת עבדי ה׳ · וזאת העבודה השלימה · אשר בהר ה׳ :

אבל העבודה החסרה אשר איננה שלימה · כל אנשים מתרפים · ובעבודתה נרפים · פוסחים על שתי הסעיפים · החזיקו בתשובה · ולא עזבו המשובה · לא תמלטם עבודתם ואם היא כוהב משיג השגגות ונדריה׳ עונות לבם קשור בהבלי העה״ז מנערותם · וע״כ לא יוכל להפרד ממנו בעת עבודתם נבר עליהם היצר · ויהי למסך ביניהם ובין היוצר · צדקתם חלושה ועבודתם אנושה · כי תחזק פעם תחלש פעמים ירצו לעולם למעלת גבוהים ולא יוכלו · ויפצרו להנשא וישפלו · כי העולם אשר נתן בלבם עצרם עם שוכני מטה הסגירם · הפליאו בעבודת׳ להראות לבני אדם צדקתם · למען אשר יצא שמם ברורם השתדלו בגלוי ונתרשלו בנסתרו׳ בחרו מן העבודה הקלה · ונלאו לסבול הכבדה התגאו בצדקתם על זולתם ותמעט בעיניהם צדקת בלתם · נזהרו בכל מצוה אשר אין בה יגיעת נפש אז אבידת הון והעלימו עיניהם מהחמורות אשר בהם יגיעה והיזק ממון והישרים אשר לא נאמנו לאל לבותיהם לא נמלטו ממכשולות המשונות ולא הגיעו לגרם המעלות והמדריגות כי לבותם קצרים וצרים מהכיל סודות העבודות עד כאן לשון דברי פי חכם חן שפתים יושק :

נתבארו במסכת חגיגה פ״ק כמה דברים מעוררים לאדם שידקדק במעשיו ויזהר מהחטא ז״ל ר׳ אמי כי מטא להאי קרא בכי יתן בעפר פיהו אולי יש תקוה · אמר כולי האי ואולי · רב אסי כי מטא להאי קרא בכי שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן ה׳ צבאות אמר כולי האי ואולי · רב יוסף כי מטי להאי קרא בכי יש נספה בלא משפט אמר מי איכא איניש דאזל בלא זימניה אין כי הא וכו׳ · ר׳ יוחנן כי מטא להאי קרא בכי ותסיתני בו לבלעו חנם עבד שרבו מסיתין לו והוא ניכות תקנה יש לו · ר׳ יוחנן כי מטי להאי קרא בכי הן בקדושיו לא יאמין אם בקדושיו לא יאמין במאן יאמין · ר׳ יוחנן כי כטי להאי קרא בכי וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד ממהר במכשפי׳ ובמנאפים ובנשבעי בשמי לשקר ועושקי שכר שכיר עבד שרבו מקרבו לדונו וממהר להעיד תקנה יש לו · אריב״ז אוי לנו ששקל עלינו הכתוב קלות כחמורות פרש״י עושקי שכר שכיר כמנאפי׳ ומכשפי׳ · ר׳ יוחנן כי מטא להאי קרא בכי כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם · עבד שרבו שוקל לו שגגות כזדונות תקנה יש לו מאי על כל נעלם אמר רב זה ההורג כינה בפני חבירו ונמאס בה · ושמואל אמר זה הרק בפני חברו ונמאס בה · מאי אם טוב אם רע פרש״י דמשמע אף על הטוב׳ מביאו במשפט · אמרי דבי ר׳ ינאי זה הנותן צדקה לעני בפרהסי׳ כי הא דר׳ ינאי חזייה לההוא גברא דקא יהיב זוזי לעני בפרהסי׳ א״ל מוטב דלא יהבת ליה מהשתא דיהבת לי׳ וכספתיה · אמרי דבי ר׳ ינאי זה הנותן צדקה לאשה בסתר דקא מייתי לידי חשדא · רבא אמר זה המשגר לאשתו בשר שאינו מחותך · פרש״י שאינו מנוקר מהחלב ומהגידין האסורין בערבי שבתות שמתוך שממהרין לעשות צרכי שבת אינן נותנים לב בי״א בדוק הוא · והא משגר רבא · שאני בת רב חסדא דקים לה בגוה · ר׳ יוחנן כי מטי להאי קרא בכי והיה כי תמצאן אותו רעות רבות וצרות עבד שרבו ממציא לו רעות וצרות תקנה יש לו ואמרינן תו לקמן ר׳ אילא הוה סליק בדרגא דבי רבה בר שילא שמעי׳ ליינוקא דהוה קא קארי כי הנה יוצר הרים ובורא רוח מגיד לאדם מה שיחו אמר עבד שרבו מגיד לו מה שיחו תקנה יש לו מאי

מאי מה שיחו אמר רב אפי׳ שיחה יתירה שבין איש לאשתו מגידין לו לאדם בשעת מיתה עכ״ל:

כבר זכרנו והזהרנו על התשובה לבל יאחר ותכף ומיד יתעורר ׳כי לפעמים כהתיישן החטא אז מסלק הקב״ה ממנו הבחירה ת״ו כמו שעשה לפרעה ולסיחון ׳ ולא תימא רוקא בגוים ידין הקב״ה כן ולא בישראל דקצינו כן בני ישראל ׳ ז״ל הרמב״ם בפי׳ המשניו׳ שלו בסוף ברכות בביאור הפסוק עת לעשות לה׳ הפרו תורתך ׳ אמר כי כשיבא העת להפרע מהם ולהנקם יזרמנו סבות לבני אדם להפר התורה כדי שיבא עליהם העונש וזה הענין ארוך ורחוק עמוק עמוק מי ימצאנו כי יצא ממנו לענין הדין הנגזר מהקב״ה על כל האדם וע״כ אל תבקש ממני עת׳ בענין הזה אשר אני בו אלא לבאר דברי המדברים לבד ע״ד פי׳ פשוט בכל דבריו כי דברי הכתוב יבטלו קצרהם לקצתם בענין ההוא וכן דברי החכמים אבל היסוד הוא כי הקב״ה יגמול לטובים ויענש הרעים והכל במשפט כי כן העיד עליו הפסוק כי משפטיו ישרים שנאמר כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול ודרך הצדק בהם אין ביכולת האדם להשיגו כאשר אין בכח שכל האדם להיות שכלו כולל דעת הקב״ה וכבר הודיענו הכתוב כי אין ביכול׳ דעתינו להשיג חכמתו וצדק דיניו בכל מה שפעל ויפעל והוא מ״ש כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכי מדרכיכם ומחשבותי ממחשבותיכם וע״כ יש לך לסמוך על היסוד הזה כו׳ עכ״ל ׳ וז״ל הרד״ק בפרש׳ בני עלי בפסוק כי חפץ ה׳ להמיתם ע״ד השכן לב העם הזה ואמר עד אשר אם שאו ערי׳ וכן כתיב ויחזק ה׳ את לב פרעה וכן כי הקשה ה׳ אלהיך את רוחו ואמץ את לבבו ׳ והטעם כי כשיגדיל האדם לחטוא ימנע האל ממנו דרכי התשובה כדי שיקבל עונשו והנשארים יראו וייראו אבל הרשע שלא הרבה לחטוא יפתחו לו דרכי התשובה אם רוצה לשוב ועליו נאמר כי לא אחפוץ במות המת השיבו וחיו ואפילו ירבה הרשע לחטוא אם שב אל ה׳ בכל לבבו ומראה לבני האדם גם כן תשובתו שלימה ואותו הדרך הטובה בכל לבבו נפשו ומאודו באמת תקובל תשובתו שלימה ויהיה לו סיוע אלהי בתשובה אבל בוחן לבבות יודע האמת וראה בבני עלי כי לא היה לבבם שלם ואפילו ישמעו לקול אביהם ויסורו מדרכם הרעה ידע כי לא יעשו זה בכל לבם לפיכך חפץ שלא ישמעו לקול אביהם ויענשו וימותו ברשעם כדי שיאמרו בני אדם רשעים היו אלה וראוי׳ היו לעונש הזה ויצדיקו עליהם את הדין עכ״ל ׳

ז״ל ספר החרדים בחתימת הספר שלו

אחר שכתבנו רפואה תעלה בדמים יקרים לנפש החוטאת שלא תמות יש לנו לחקור ולבקש רפואה בדמים קלים אחר שנמשלו חולי הנפש לחולי הגוף ולפעמים רפואה שיעשה רופא חכם בפראה פרחים הוצאה מכמה מיני רפואות יקרות הערך ופעמים ימצאו מיני רפואות בכסף אחד או בחצי כסף של מיני עשבים מרפאים בדרך סגולה ושמעתי מפי מגידי אמת שאירע במדינת קאסטיליא באחד משרי המלך המפורסמי׳ בלכתם לצוד ציד להביא בא לרדוף אחר שועל לצודו ועקץ השועל אל רגל השר עקיצה קטנה לא הרגיש בה ביום השני התחילה רגלו לצבות ביום השלישי צבתה מאוד עד סוף הירך ורופאי המלך נלאו לבקש מיני רפואות משונות בדמים יקרים מאוד ולא יכולו ונייאשו ממנו והיה מצוה מחמת מיתה וכל בני ביתו בוכים והנה נכנס ערביא ממשרתיו שהיה מביא דורון כמנהגו וירא את הצרה הגדולה ואת החולי שחלה אדוניו וישאל עליהם מה החולי הרע הזה פתאום בא לאדוני והיום שלשת ימים ראיתיו שאנן ושלו ויאמרו לו עקיצה קטנה של שועל הביאה עליו את המות חזה ויען אליהם אל תראו כי בעזר׳ האל אני ארפא אותו וילך במהירות אל השדה וילקט מיני עשבים ידועות לו וירץ ויבא אל בית אדוניו ויכתוש את העשבי׳ במכתש וישם על רגלי׳ אדוניו פעמים שלש מיד התחיל להרפא ביום הג׳ נתרפא והלך על רגליו וישתוממו הרופאים והללו את האלהים אשר ברא מיני סגולות בעשבים וכזה אנו מבינים מ״ש ר״א בפרקי אבות ועקיצתן עקיצת שועל ׳ וכן שמענו כמה מיני חולאים שנמצא להם רפואות תעלה בדמים קלים בדרך סגולה ׳ וע״ד זה יש לנו לבקש בשדה אשר ברכו ה׳ הוא הגמרא מיני סגולות ורפואות קלות לרפאות חולי הנפש החלושים שאין בהם כח לסבול הרפואות הקשות:

והנה מצאנו לרז״ל כל מי שעונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו אפי׳ היה בו שמץ מינות מוחלין לו כו׳ והשיב שם ששה סגולות ואני העתקתי׳ לעיל ׳ והם עניית אמן ישר בכל כח ׳ ושמירת שבת ׳ ושירת הים בשמחה ובכונה ׳ ולהעביר על מדותיו ׳ ומעלת התבודדו׳ ׳ והחשק לשמוע בקול חכם המכריז דברי מוסר ׳ ונחזור ללשון ספר החרדים אמר ונשמע פתגם כבר ידעת מ״ש בזוהר בת קול יוצא בכל יום ומכרזת שובו בנים שובבים ׳ וב״ק יוצאת מחורב בכל יום ואומר אוי להם לבריות מעלבונ׳ של תורה ׳ וקשה למי מכריזין הלא אין אנו שומעין כלים ׳ אלא ודאי אע״ג דאיהו לא חזי מזלי׳ חזי כדאיתא במסכת מגילה׳ ה״נ אע״ג דהוא לא שמע מזלי׳ שמע כדכתיב נפלאים מעשיך לשון כיסוי כמו כי יפלא ממך דבר אפ״ה ונפשי יודעת מאוד ׳ וזהו שלפעמים מתעורר באדם רוח טהרה מקול הקורא לאזן נשמתו ומכל מקום לא יזכה לזה רק השומע קול החכם המוכיח והיינו דכתיב והיה אם שמוע תשמע כלומ׳ אם תשכים למוכיח באוזן בשר תשמע לשמוע באוזן הלב כרוז מלכו של עולם והיינו ונשמע פתגם המלך שע״י רוח הקודש ידעו כמוני זה הענין ואמרוה ודאי נשמע קול מוכיח לפי שאז נזכה לשמוע פתגם המלך:

ה״ה למעלת התבודדות אין סיעו׳ כאשר הארכתי במקומו׳ וכיונתן אני והו הושיעה נא׳ כשלי בהתבודדות עם וכו מהוה המכינה חו״לב פושעה:

אמר הנביא ירמיה נחפשה דרכינו ונחקורה וה״ש במקום אחר והיה עקב תשמעון ואז״ל שר״ל אבל המצות ועשה המצות הקלות שאדם דש בעקביו ואמר הכתוב עון עקבי יסובני הם העבירות הקלות שאדם דש בעקביו ׳ והבינו גם דרכינו היינו העונות שאנו דורכים ברגלינו ודשי׳ בעקבינו ׳ ונשובה עד ה׳ שאם לא ידע החולה מחלתו איך יבקש לה רפואה ׳ והנה חפוש דרכינו כמאמר רז״ל רובן בגזל ומיעוטן בעריות וכולן באבק לה״ר לכן יש לדקדק מאוד בחומר הגזל דאפי׳ שוה פרוטה נחשב כשופך דמים ׳ והעושה מלאכת חבירו בלי אמונה גם הוא גזלן ׳ והסתכלות בעריות עון פלילי הוא ונקרא נואף דכתיב ועין נואף שמרה נשף ויד ליד לא ינקה רע מגהנם ואפי׳ הרהור עבירה פוגם הנשמה ועון לה״ר גדול מנשוא שהוא שקול כע״ז ג״ע וש״ד וכדי שלא יבא לידי לה״ר צריך האדם להרגיל עצמו להיות כאלם כדרז״ל על פסוק האמנם אלם צדק תדברון מה אומנת יקח האדם להנצל מלה״ר יעשה תמיד עצמו כאלם (הג״ה ה מעלת השתיקה אילה ערך וקח לך ס׳ ה״ס פי׳ שתיקה כמ״ש והם כלב׳ ה״ס בני׳ אדני׳ כי על השותק שורה שם אדני׳) ולא ידבר רק צדק היא התורה כדכתיב מה אהבתי תורתך כל היום שיחתי ׳ וז״ל רבינו האי גאון בספר מוסר השכל לשונך שים בפיך נאסרה ׳ וכאלם היה בין החבורה ׳ ואל תרפה ארי אסור בחבלך ואם אותו תשלח ואכלך ׳ ועל שלש תועבות האלה הזהיר השם בק״ש שצונו לקרוא בכל יום פעמים כדי שנשמור נפשינו מאוד מהם על עון הזנות הזהיר בתחי׳ בפרשה שלישי׳ של ק״ש ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זוני׳ ועל עון הגזל הזהיר בפרשה שניה ואספת את דגנך ולא של חבירך כפל הדברים ג״פ לחזק הענין כדרך שארז״ל סגל זו מגל זו מגל זו ג״פ שהיו אומרים במצות העומר כדי לחזק ה״נ כפל דגנך תירושך ויצהרך לחזק ׳ ועל לשון הרע הזהיר בפרשה ראשונה שכתב תקונה ודברת בם ופירשו ז״ל בם מיעוטא הוא בם תדבר ולא בדברים בטלים ולא הבא סכלל עשה עשה כל המרבה דברים מביא חטא לה״ר ׳

וכן נתחפשה דרכינו ונחקורה בשלש תועבות אחרות דתנן הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם ׳ ופירשו ז״ל סתם מן העה״ז ומן העה״ב ׳ וג׳ אלו נרמזו בק״ש וישלחת עליהם לב בכל יום בעת ק״ש כדי להשמר מהם תמיד ׳ הכבוד מי שהוא

וזו היא סוכת דוד וזו היא סוכת שלום וזו היא בתולת ישראל · ע"כ ומה שהיתה עתה דירת ארעי תחזור לדירת קבע כי אם הבני' שמחה סוד עולם הבא · ומחלוקת ר' יורא וחכמים בסוכת דירת עראי ובדירת קבע שניהם אמת אלו ואלו דברי אלהים חיים ודי בזה למשכיל ומבין · וז' ימי הסוכה אע"פ שהם רומזים לז' ימי הבנין מ"מ בהכנסתם לבינה וג' ראשונות חשובות כאחת הרי י' ספירות ע"כ סוכה שאינה גבוה י' פסולה והגבוה למעלה מכ' פסולה כי מחצית השקל והשקל השלם הוא ך' דהיינו יו"ד במילואה וזהו סוד י' ספירות מלמעל' למטה באור הישר וי' מלמטה למעלה באור החוזר בסוד נעוץ תחילות בסופו וסופו בתחילתו · **עוד** כתבתי סודות גדולות ונפלאים בענין ויהי בשלם סכה כו' תמצאם למעלה בהקדמה תולדות אדם בדרוש ברכת יוצר המאורות ראו' לשימת עין במקום ההוא וכן מ"ש בסוף ההקדמה הנ"ל בדרוש ממ"ק סמכ"ן ממ"ן · יראו עיניכם וישמח לבכם · **ובפרק** לולב הגזול אמר לי' רבי ירמי' לרבי זריקא מאי טעמא מברכינן אלולב אמר ליה הואיל ונבוה מכולן וליגביה לאתרוג ולבריך אלא הוא"ל וכמינו גבורה מכולן כבר הודענו שהלולב כנגד חוט השדרה נמצא נבוה משאר מינין כי הוא עליון לכל גויי הארץ ונחלתו בלא מצרים סוד רחובות הנהר מקור הברכות ולפיכך מברכין עליו ולא על שאר המינין ובהתברך השרש יתברכו הענפי' · ע"כ תמצא בספ' תולעת יעקב דף ע"ג ע"ש) **סוד** הניענועין לששה קצוות ובכל פעם מנענע ג"פ הרי ח"י ניענועי' ז"ל תולעת יעקב (דף ע"ג) ששנינו בספר יצירה של אברהם אבינו עליו השלום בפר' ראשון וז"ל התירום וקבען בשמו הגדול יה"ו וחתם בו ששה קצוות פנה למעלה וחתמו ביה"ו וכולי אמר כי משם זה והוא שם יה"ו נעשו ששה צרופין והם שש שמות הנזכרות שם כל שם משלשה אותיות שהם י"ח אותיות וחתם בהם כל ששה קצוות כי אלו לא שם להם גבול היו נמתחים והולכים לאין תכלית ודע כי כל יום מימי החג ירמוז לשמטה אחת כמו שנודע במה שיבא ולפיכך היו הנענועים בדרך זה · **סוד ההקפות** רומזות לשמיטות לכן מקיפין בכל יום פעם אחת בכל יום על היקף שמיטה אחת וביום השביעי שבעה הקיפות לצרף הקף י' כולם שהכל אב אחד לכולם ואל אחד בראם וביום השמיני סוד היובל וכמ"ש לעיל · **ז"ל** הראקנט"י (בפ' אמור) וצריך לסמוך האתרוג עם שאר המינין שלא להפרידם מן הבנין · וסוד זה נגלה אלי בחלום בלילי י"ט הראשון של חג הסוכות בהתאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי שמו ה"ר יצחק ראיתי בחלום שהיה כות' השם ביו"ד ה"א והיה מרחיק הה' אחרונה מן הג' אותיות הראשונות ואמרתי לו מה זה עשית והשיב כך נוהגין במקומינו ואני מחיתי בו וכתבתי אותו שלם ואשתומם על המראה ואין מבין למחר בעת נטילת הלולב ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלתי אתרוג והבנתי פתרון חלומי וחזר בו ע"כ · **כלל** זה החודש המקודש הוא שם יו"ד כיצד י"כ י' לחודש · ה' ימים אחר י"ב הוא סוכו' · ו' ימים אחר יום ראשון דחג הסוכות הוא הושענא רבה עצרת סוד ה' אחרונה סעורה קטנה כנורע אשר תשוב לביתה הרמתה ברום מעלה · הרי ידו"ד · **סוד** עמוד השלום הוא סוד גדול ונורא כי ישראל נקראי' כנסת ישראל כי אע"פי שלמטה הם נפרדים זה מזה מ"מ למעלה בסוד נשמתם הם אחדות אחד והם מכונסי' כי הם חלק ה' והענפי' הרוצים לחזור לשרשם צריכי' להיות ברוגמ' לשרשם דהיינו שיהיו מתאחדים גם למטה וכשיש פירוד למטה ביניהם כביכול עושים פירוד וקציצה למעלה ראה עד היכן מגיע הדבר · ע"כ צריך כל בית ישראל לרדוף השלום ולהיות אחד בשלום ובשלימות בלי פנם ולהרמות לקונם שכן נקרא שמו י"ת ה' שלום · וע"ז בא הרמז תמים תהיה עם ה' אלהיך והכוונה מאחר שאתה עם ה' אלהיך חלק ה' צריך להיות אתה תמים · וכשאתה תמים · אז תהיה עם ה' אלהיך במחיצתו · והנעניך רואים אותו ·

נשלם פרק תורה אור

פרק ד"ח תוכחת מוסר

בספר מנורת המאור נר ג' חלק רביעי פרק א' כתב דברים המלמדים מוסר לבני אדם בענין רמז הסוכה וז"ל באמרם בפ"ק דסוכה (דף ב') צא מדירת קבע ושב בדירת עראי היתה כוונתם שבאה מצוה סוכה זאת ללמדינו שלא ישים אדם בטחונו בגובה ביתו וחוזקו ותקונו הטוב ואף כי יהיה מלא מכל טוב ואל יבטח בסיוע שום אדם אעפ"י שיהא אדון הארץ ומושל בה · אבל ישים בטחונו במי שאמר והיה העולם כי לו לבדו היכולת והאמונה ובמה שמבטיח אינו מתנחם ממנו כדכתיב לא איש אל ויכזב ונומר ולו לבדו המחסה והמסתור כדכתיב והבוטח ב"י חסד יסובבנו ונאמר אומר לי' מחסי ונומר ולהעיר לאדם על זה בא מצות סוכה בזמן הזה אחר אסיפת גורן ויקב בארץ ישראל כמו שנאמר באספך מגרנך ומיקבך לפי שבזמן הזה הוא זמן בעיטה לכל שהאוצרות מלאים כל טוב והאדם כבר נאסף לעיר וסטית את גגו ומחזיק ברק ביתו להשמר בו מזרם וממטר ומרוח ושאר פגעים לפיכך צוה לצא מביתו החוק וישב בסוכות כדי שיתעורר וישים מבטחו בשם ית' ויתן אל לבו כי כל הטוב שהגיע אליו מן היוצא בשדה הכל בא לו ברצון השם · ועל זה רמזו לעשותה מפסולת גורן ויקב לזכר זה שאסף הפירות לאבול והפסולות לסכך בחתו מטר ביתו ויזכור שכל שמירת גופו וכל אשר לו מאת הש"י ולא יבטח באשר לו עכ"ל · **ובעל** עקידה כתב ג"כ בפ' אמור דברי מוסר המרומזים בסוכה עיין עליו שם · הנם כי בפרק ב' כתבתי סודות אמיתיים של הסוכה מ"מ גם מוסר אל תנח ידך לחשוב ולקחת מוסר · **והואיל** ואתא לידי דבר זה אודיע מה שבלבי היה בוער תמיד כשראה ראיתי בני ישראל בונים בתים כמו מבצרי השרים עושים דירת קבע בעה"ז ובארץ הטומאה · ואף שארז"ל עתידים בתי צדיקים שיבאו לארץ ישראל · מ"מ כוונתם הוא להיות להם נחלה להנחיל לבניהם כאלו היתה זו הנחלה לו ולזרעו וזרע זרעו עד עולם · וזה נראה ח"ו כהיסח הדעת מהגאולה · ע"כ בני' יצ"ו אף אם יתן ה' לכם עשירות גדול · בנו בתים כפי הכרח צרכיכ' ולא יותר ולא תבנו מגדלים וחומו' בגאוה וגדולה · רק להיות לכם מדור לפי כבודכם וחדרי' להתבודד בהם להורה ולתשובה · צאו וראו מה ציוה יונדב בן רכב לבניו בית לא תבנו וגו' כי באהלי' תשבו וגומר · וזה אין שייך האידנא לישב באהלים · רק זה אומר להניח הבנייני' המפוארי' יותר מכדי צורך הכרח הדירה וחדרי' לכבוד התבודדות לשמו יתברך ·

נשלם מסכת סוכה בעזרת אלוה די עביד שמיא וארקא

מסכת תמיד

פרק נר מצוה

עמוד התפילה (כבר כתבתי בהקדמה כי חנוכה נתקן להלל ולהודות ע"כ בסיון עמוד התפילה לחנוכה והתפילות כנגד תמידין נתקנו · נס הנירות כתיב להעלות נר תמיד וכתב הרמב"ן ריש בהעלותך כי היודם של בהעלותך על הנירות רמוז על נירות חנוכה ע"ש באורך)

ענין חנוכה מצוה מן המובחר להדר דוקא אחר שמן זית להדליק בנירות אף לקנותו ביוקר ולא ידליק בנירות שעוה

קנדל"א · גם לא בשאר שמנים רק בשמן זית מאחר שהנס בבית המקדש נעשה בשמן זית וכן מצאתי וכן קבלתי ורמז לדבר נקרא חנוכה על שם שחנו בכ"ה כמ"ש הטור סי' תר"ע בכ"ה כנ' ז"ך וכתיב ויקחו אליך שמן זית · וגם בהעלותך את הנרות וגו' שרומז נ"כ על נירות חנוכה כמ"ש הרמב"ן ריש בהעלותך ע"כ צריך משמן זית כמו בנירות של מנורה :

בבית מדליקין הנרות אצל הפתח מבפנים בטפח הסמוך לפתח לימין ביאתו ואם יש מזוזה בפתחו יניח בשמאל ביאתו כדי שיכנים בין שתי מצות וכתב בהגהות מרדכי ברוב השנים חנוכה חל בפרשת מקץ וסימנך מקץ שנתיים נטריקון "שמאל נ"ר "תדליק "ימין "מזוזה וכתב מהר"ם שמתחיל להדליק משמאל ומסיים בימין דהיינו משמאל לימין כי כל פונות שאתה פונה היינו דרך ימין וכגון כהנים בדוכנן וז"ל מהרי"ק אם כן ראוי להתחיל להדליק בנר הראשון בנר היותר ימיני ויברך ובליל שני שמוסיף נר אחר סמוך יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאלי כדי לפנות לצד ימין כדברי מהר"ם וכן בליל שלישי יברך על הנוסף ויפנה לצד ימין וכן תמיד על הנוסף שהוא מורה על הנס ומהרא"י כתב בסימן ק"ו דהאידנא ברוב מקומות ורובא דרובא דעלמא אפי' תלמידי חכמים אין להם מזוזות בבתי חורף שכהן מדליקין אם כן צריכין להדליק בימין הכניסה בצד הטפח הסמוך לפתח אף לדידן דמדליקין בפנים כדאיתא במרדכי וא"כ אותו נר שהוא כנגד ימינו הוא הסמוך לפתח לעולם וכן צריך להתחיל שהוא עיקר המצוה דבדידיה לחוד הוי סגי אי לא הוי בעי למהוי מן המהדרין אבל מהר"ם מזוזה היה לו בפתחו וא"כ היה צריך להדליק בשמאל הכניסה ואם כן נר הסמוך לפתח לעולם כנגד שמאלו ואם תאמר א"כ מה צורך לטעם דכל פונות תיפוק ליה משום האי טעמא י"ל דנפקא מינה אם היו הנרות מסודרים ממזרח למערב שאז צריך להפוך פניו לדרום ולהתחיל בנר שסמוך לפתח ולא יהפוך פניו לצפון ויתחיל באותה נר משום דכל פונות כו' וק"ל למרקרק וכדעת מהרא"י כן הוא דעת מורי הגאון מהרש"ל ז"ל · וכתב ע"כ המרקרק יניח לאורכן בטפח הסמוך לפתח שאז כולן שוין בענין טפח הסמוך לפתח שכולן סמוכין בכניסת הפתח ואז ידליק משמאל לימין ויתחיל לברך לעולם בנר שמאלי ויפנה ויוסיף לימין ודו"ק ומ"ש יניח לארכן בטפח הסמוך לפתח רוצה לומר יניחם במזוזה בתוך חלל הפתח :

כנ"ס
(והלידנה לכסורי דרי נכתר הוה ת"ל וכולם עושים יוווס בכל הסדרים היתוכים כתוזה)

אורח יכול להשתתף בפרוטה עם בעל הבית כדי שיברך עליו ואם אשתו מברכת עליו בביתו אין צריך יותר ואף על פי שמדליקין עליו בודאי בתוך ביתו אם הוא במקום שאין בו ישראל מדליק בברכות לפי שחובה הוא על כל אדם לראות הנרות הללו אורח חיים ואם הו' בין היהודים ואינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו שמדלקת עליו בזה יש פלוגתא דרבוותא מהר"י מולין בתשובה ומהרא"י בתרומת הדשן כתבו דאפי' הכי יכול להדליק בברכו' ומהרי"קארו ומהרש"ל ז"ל הסכימו שאין לברך ומהר"ם בהנהגותיו כתב דנוהגין לברך ולי נראה דיעמוד אצל הבעל בית כשמברך ויענה אמן וידליק ואם כבר הדליק הבעל בית לא יברך כי אין להקל בברכות :

מילא קערה שמן והקיפוה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחר לא כפה עליה כלי אפי' לנר אחר אינו עולה לפי שהוא כמדורה על כן יש ליזהר להעמיד הנרו' בשורה בשוה ולא בעגול דהוי כמדורה גם לא יתחבם אחד נכנס ואחד יוצא כן כתב מהרי"ל ומהרי"ו כתב דלא ידבקם יחד אפי' אחר שהדליק גם אין לתוחבם סמוכים זה לזה עד שמתחמ' ונופלות או נוטפות אור זרוע ומהרא"י כתב בתרומת הדשן סי' ק"ה דמותר להדליק בפמוטות שקורין לאמ"פ מאחר שכל נר מובדל הרבה מחבירו ומהרש"ל ז"ל כתב דצריך לתלותם בטפח הסמוך לפתח ויתחיל מצד האמצעי שהוא סמוך לפתח ויסבב לצד ימין אבל המרקרקי' נזהרים שלא להדליק בפמוטות שאין בה הידור לנירות חנוכה :

לשון אבא מורי זלה"ה בעמק ברכה סימן ע"א כתב בתשובת מורי מהרש"ל ז"ל נוסח הברכה להדליק נר של חנוכה מלה אחת ולא של חנוכה שתי מלות והטעם כתיב בפנים עד כאן לשונו :

אמר הכותב כגון רא ודאי צריך פנים ולפני ולפנים מ"ט ב' מלות של חנוכה בדבור אחר נאמרו ואנחנו לא זכינו לכנס לפני ולפנים במקום שהוא מורה עליו המורה צדק דהיינו ים של שלמה שחבר מהרש"ל כי לא בא בדפוס עכ"ל · ורבים טעו ורצו לערער על דברי פי קדוש אבא מורי ז"ל ה"ה · לאמור כי אין כוונת רש"ל על ב' תיבות של חנוכה שיאמרם תיבה אחת · רק כוונתו על תיבת חנו כה לומר תיבה אחת לאפוקי שלא יחלק לומר חנוכה על שם שחנו בכ"ה עינים להם ולא ראו · אבל אני זכיתי עיני ראו הספר הגדול של ים של שלמה הא לך העתקה מספר הגדול אות באות להדליק נר שלחנוכה פי' תיבה אחת ולא של חנוכה קבלתי וטעם יפה נראה דבשלמא נר של שבת שהוא נר לצורך שלום בית ולעצמו רק שמצות שבת עליו ונקרא של שבת אבל הכא בנר אינו כשאר נרות ואינו עשוי להאיר לעצמו אלא לפרסומי ניסא דחנוכה משום הכי מברכין נר שלחנוכה כלומר שאינו עשוי אלא לחנוכה ולא לזולתו עד כאן לשונו ·

ענייני תפילה : וקריאה בספר תורה · החוט המשולש לא ינתק · בשפה ברורה הדיבור · ובמחשבה ובכונה יחובר · ותהיה התפילה בציבור :

בענין הדבור אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים רק במתון ובאימה וביראה ותראה שכל תיבה ותיבה שתזכיר יהיה בשפה ברורה לא תטופח ותקרא אותו בנקודותיו ואל תטעה אפי' בנקודה אחת · כי בנקודה אחת משתנה התיבה לענין אחר ולפעמים ח"ו בא לידי חירוף וגידוף והוה במקומות בלי סיפור · ואין חילוק בין השתנות אות או נקודה להשתנות ענין שלם · כל דבר רע כל דיבור רע פיגול הוא לא ירצה ·

במחשבה ובכונה אחת דברתי ושתים זו שמענו · ענין הכוונה נחלקת לשנים נגלה ונסתר והנגלה נקרא בשם מחשבה והנסתר נקרא בשם כונה · ענין המחשבה היא סור מרע ועשה טוב סור מרע הוא שלא יחשוב שום מחשבת חוץ על עסק משא ומתן או ענין אחר או אפי' להרהר בד"ת אסרו רז"ל בתוך התפילה · ויחשוב בלבו אם היה מדבר לפני מלך ב"ו והיה מערב בריבור בין ריבור לדברים דברים אחרים זרים בודאי יתחייב ראשו למלך · הנה אצל ממ"ה הקב"ה מחשבה כדיבור · פ"ל אם מפסיק בריבור אחר בין ריבור לדיבור או במחשבת חוץ כי כל לבבות דורש ה' וכל יצר מחשבות מבין והו סור מרע ועשה טוב שיחשב בכל תיבה פירושה וקודם שיצא הדיבור מפיו יחשוב פי' ביאורו · והכונה שאמרתי כוונתי בזה הוא שידע סודו התפילה ועד היכן הדברים מגיעי' וע"ז ארז"ל מפני מה אין ישראל נענין מפני שאינן יודעים להתפלל בשם · אבל היודע ומשיג עליו נאמר אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו ותפילתו תהיה כתר על ראש הקב"ה · והנה מצינו רז"ל אמרו ולעבדו בכל לבבכם איזוהי עבודה שהיא בלב הוי אומר זוהי תפלה · עוד בדברי חכמים תפילה בלא כונה כגוף בלא נשמה · ואלו השני דברים הם שני עניינים · הראשון מה שקראו התפילה עבודה שבלב · והו ענין המחשבה שאמרתי שצריך האדם לעבוד עבודה גדולה בלב ולהיות גבור כארי להתעורר שלא יעלה על מחשבתו שום מחשבת חוץ ואם לא לפנות לבבו מהמחשבות בשעת התפילה יבקש תחבולות ועצות כגון שיחשוב הבורא יתברך נגד נגדו ומכיש מוצא שפתי ובוחן מחשבת לבי ויחרד ויתמלא רתת וזיעה · וכל ההמצאות שיוכל לעשות להתגבר להוציא המחשבה זרה

יעשה

יעשה ואח"כ יהיה נכור כארי להיפך לחשוב מחשבות ביאור המילות וישפוך שיחו ורוחו לפני ממ"ה הקב"ה השומע תפילות · ויכול על כל היכולת . ובאמת לעשות כן היא עבודה גדולה להכניע הקליפות הם הם המביאות ומפגלות המחשבה · וזהו פי' של רז"ל שקראו התפילה עבודה בלב · כי היא עבודה גדולה עבודת הקודש · וענין תפילה בכונה שהיא הנשמה וזהו סודות התפילה · שהנגלה של התפילה שהיא חיי שעה · וכן סיפור שבחיו של הקב"ה הנהגת פעולותיו ית' הם דברים נגליי · אבל פנימיית עניינם וסודה הנוגעים ברומו של עו"ם וזהו נשמת הדברים סוד שרשי השמות והשמות הם הספירות שארון יהיר בהם והם בו כסוד אחדותו ית' והקב"ה כראוה לתפילה זו ועבודת התפילה זו היא צורך גבוה אשר הארכנו למעלה בחיבור הזה ויתבאר לקכן בפרק השני · הרי הנגלה כהתפילה נמשל לגוף · והכוונה מהתפילה להנשמה:

מצאתי כתוב בספר דרך חיים רף ס"ו וז"ל יש עוד י' דברים שעוזרים על הכונה והפכם גורמים ביטולה ואלו הן תורה · חירוש · צורך · לשון · נוע קול · הבנה · נכנס · שכן זמן · והנני מבאר אחד לאחד · הראשון והוא הגורם הגדול שבכולם תורה · דע כי כשירבה האדם הינסק בתורה ובמצות הנה בסבת זה ובאמצעותו יקרב אל האלהים ויהדבק אליו והיראתו ואהבתו תקועה בלבו ואז נשיקות להתפלל לא יקשה עליו כלל להתחנן ולכוין לבו אבל יקל עליו מאוד כי תכף וכיר ימצא הש"י במחשבתו כיון שהוא מוכן לכך כמו שאמר החכם המוכן לדבר תספיקהו הקרה שבסבותיו · אבל כשלא ירבה האדם העסק בתור' ובמצות ואין צריך לומר אם ירבה למעט העסק בם או שלא יעסוק בם כלל ולא תהיה מחשבתו ביראת ה' כל היום אלא כל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום הנה בסבת זה יתרחק מהש"י ולפי שאין אלהים כל מזימותיו כשיבא להתפלל לא יוכל להתחנן ויקשה עליו מאד לכוין וקרוב לנמנע הוא לו לכוין כי כיון שהוא רחוק מהש"י איך ידבק בו כרגע וזה שאמר הכתוב רחוק ה' מרשעים ותפלת צדיקים ישמע לא אמר הפסוק רחוק ה' מרשעים וקרוב אל צדיקים או לא ישמע ה' תפילת רשעים ותפיל' צדיקים ישמע לפי שרצה ללמדנו דבר וטעמו כי מדאמר רחוק ה' מרשעים משמע הא אל צדיקים קרוב ומדאמר ותפלת צדיקים ישמע משמע הא תפלת רשעים לא ישמע והכונה להורייננו כל מה שאמרתי כי לפי שהרשע רחוק מהשם יתברך ואינו יכול לדבקה בו בשעת תפילה ולכוין לבו אליו אין תפילתו נשמעת ולפי שהצדיק קרוב לש"י תפילתו נשמעת כי ידבק באלהי כי בשעת תפילתו מה שאין הרשע יכול לעשות · ואר"ז ל בזוהר פרשת ויקרא כד בר נש אתרחיק מאורייתא רחיק הוא מקב"ה ומאן דקריב לאורייתא קריב לקב"ה בהדיה · ובספר חסידים סימן ל"ח יש ליזהר שלא להרבות בדברים בטלים פן ישכח הצור אשר הוא תמיד לנגד פניו כפקח אשר לפני העור הוא בהויתו ובכחו בכל מקום והעיר הוא אשר אינו רואה רק במחשבתו של הבאי ואינו זכור את הצור והתרחק ממנו ומהיות ירא מפניו כי אינו מצוי בלבו מחמת קישי הלב שהוא עי' קשה ורחוק מהאלהים ואינו מוצא במחשבתו רק דברי הבאי לפיכך אינו מוצא במחשבתו האלהות רק בקושי ובחזקה כמו שלא יוכל העור להבין ולהאמין האדם אשר לפניו אם לא ימשמש בו או ישמע קולו כך לא יוכל האיש ללמוד ולקשר בלבו תמיד האלהים אם לא על פי עזיבת הענין כי העינות מבדילות ומשכחות היראה ומשנים הפני' וכן הוא אומר כי אם עוונותיכם היה מבדילים ביניכם ובין אלהיכם עכ"ל · הב' חרוש רוצה לומר שיחדש דברי תחנונים ושאלות ובקשות בקצת ברכות התפילה אם לא בכולם והחדושים ההם יגרמו לו לכוין לבו אך אינו מחדש דבר בתפילתו יקשה עליו לכוין כדתנן פר' תפיל' השחר העוש' תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים ופרש' רבה ורב יוסף דהיינו כל שאינו יכול לחדש בה דבר בקשתו והיינו לשון קבע כיום כן אתמול כן מחר ע"כ והטעם בזה כי אז הטבע אומר ההולך רגילותי אך התחרושים אי אפשר לאומרם אם לא ישים אליהם לב וז"ל ספר החסידים בסימן קנ"ה וכשהתפלל תוסיף על כל ברכה וברכה מענינה לצרכך כי ביותר הם מבינים את הלב ואם לא תוכל להוסיף בכלם לפי שהקהל סיימו קודם תוסיף באחת או בשתים כדי שלא תצטרך למהר בברכה אחרת עכ"ל הג' צורך כשיהיה צורך גדול לאדם לדבר מה ויתפלל על ככה יכוין לבו היטב ובפרט כשיהיה הצורך גדול מאד כגון בנו הנוטה למות או הוא עצמו שהכביד עליו החולי או שהוא בלב ימים והים הולך וסוער והאניה חשבה להשבר אז יתפלל ויתחנן בכל לבו ויוריד דמעות על ככה וישפוך את נפשו לפני ה אך כשלא יהיה האדם צריך למה שהוא שואל בתפילתו יקשה עליו לכוין לבו ולכן הראה קצת אנשים שלא יכונו בתפילתם ועליהם נאמר מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו כי בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם בריאות אינם צריכים פרנסה אינם צריכים כי עשרו מצאו און להם וזרעם נכון לפניהם ענם ורבן שנינו עמדו בתפילה מורידין לפני התיבה זקן ויש לו בנים וביתו ריקם כדי שיהא לבו שלם בתפילה סוף דבר כפי רוב צורך האדם לכה ששואל בתפילתו ירבה כונתו ולפי מעוט הצורך ימעט כונתו ולכן איש בריא ועשיר שה' הניח לו יקשה עליו מאד לכוין ותקנתו שיחשוב כי ה' אלהים הוא הנותן לו כח לעשות חיל ולא כחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה אך הש"י הצליח עניניו וצוה הברכה במשלח ידיו ויחשוב בכמה שלוים ושקטים ממנו שהעשירו עושר גדול ואבד העושר ההוא בענין רע ויש אשר בחצי ימיו יעזבנו ובאחריתו יהיה נבל ויש עשיר אשר זכרו אבד מני ארץ ולא שם לו על פני חוץ לא נין לו ולא נכד בעמו ואין שריד במגוריו וירבה לחשוב בדברים כאלה ובזה יראה בעיניו ולבבו יבין שהוא צריך להתחנן לשם יתברך יתמיד ברכה ושלומו והצלחתו לו ואל ישול פקדונו ממנו ולפי שאיש כזה אין לו צורך בגאולת ישראל כי מה יתן לו ומה יוסיף הגואל ואינו חסר לנפשו מכל אשר יתאוה לכן צריך התחכמות רב כדי שיוכל לכוין בברכות שהם מתפללים על הגאולה ולכן יחשוב שהגלות הוא מעותד לכמה עלילות שאפשר שיענישוהו הון רב על לא חמס בכפיו והוא מעותד לשודדי' ושוללים ואם בעל נפש הוא ידאג על חרבן המקדש וביזוי התורה וצרות ישראל ושבים וצערם וחלול השם הגדול המחולל בגוים זה אלף ות"ק שנה וכשיחשוב בכל זה ירך לבבו וקרוב שיכון · הד' לשון כשיתפלל אדם בלשון שרגיל בו רוצה לומר שמשתמש בו כל היום לכל צרכיו יקל עליו לכוין וכשיתפלל בלשון אחר אע"פ שיבין מה שיאמר לא יקל עליו כל כך הלא תראה במ' כאב אפי' המבינים היטב בלשון הקדש מתפעלים יותר בקינה אחת בלעז לפעמים שאומר אותה יותר מעשרה בלשון הקדוש ולכן מי שיוכל להרגיל עצמו לדבר בלשון הקדש עם ריעיו יעשה וישכיל עשו · הה' נוע המתנועע בתפילתו גורם בטול כונתו והעמידה בלי התנועעות כלל עוזר על הכונה ומה שאמר כל עצמותי תאמרנה וכו' היינו בשירות ותשבחות וברכות קרית שמע ותלמוד תורה אבל לא בתפילה ואם יש מי שאמר כן גם בתפילה נ"ל שאין לחוש לדבריו כי הנסיון מוכיח שהעמידה בלי נענוע · בתפילה גורם לכוין הלב · וראה בענין השאלה אדם שאלות ממלך ב"ו וגופו מתנועע כנוע עצי יער מפני רוח · הו' קול המנמיך קולו מאד בתפילתו גורם לכוין הלב והמגביה קולו אינו מכוין · ומה שאמרו שמי שאינו יכול לכוין שמותר לו להגביה קולו כדי לכוין דע כי האיש ההוא כשיגבה קולו יכוין אבל אינו מתפלל בכונה וכך הוא אמיתות הדבר הנענע בתפילה והגבהת הקול יעזרו למי שלבו בל עמו שלא ישעה בתפילתו אבל אינו מתפלל בכונה כראוי אלא שאם לא היה מתנועע ומגביה קולו היה טועה בתפילתו ולא היה יודע היכן הוא אבל המדבר על לבו כחנה רק שפתיו נעות וקולו לא ישמע וגופו יתנועע · ובספר הזוהר פרשת ויגש מאן דצלי צלותיה וקם קמי מאריה לא אצטריך ליה למשמע קליה בצלותיה ומאן דאשתמע קליה בצלותיה צלותיה לא משתמע מאי טעמא בגין דצלותא דא לאו איהו צלותא ומאן איהי צלותא דא ההוא קול בלא ו' דתליא בקלא דאשתמע דאיהו קול בו' ובג"כ לא אצטריך ליה לבר נש למשמע קליה בצלותא לא לצלאה בלחש בההוא קל דלא אשתמע דא איהי צלותא דאתקבלה תדיר וסימן והקל נשמע קל בלא ו' נשמע דא איהי צלותא דאיהי בחשאי דקב"ה קביל כד אתעביר ברעותא ובכוונה כדקא יאות וכו' ע"כ ומדאסר למשמע קולי' משמע אפי' הוא עצמו לא ישמע קולו · ובפרשת ויקהל אינון משריין מאריהון דאורנין

ענייני תפלה וקריאה בספר תורה

ביהון כל אינון דמצלאן צלותהון בלחישו ברעותא דלבא דלא אשתמע ההיא צלותא לאחרא ואי ההיא צלותא אשתמעת לאודנין דבר נש לית מאן דצייח לה לעילא בר מאן דשפע בקרמיתא בג"כ בעי לאסתמרא דלא ישמעון לההיא צלותא בני נשא ותו דמלה דצלותא אתחדתא בעלמא עלאה ומלה דעלמא עלאה לא אצטריך למשמע ע"כ · הז' הכנה שיעשה הכנה ללבו לכוין וכיצד מכינים את הלב קודם שיקום להתפלל ישב מעט בטל ודומם ויסיר מחשבותיו מלבו ויתחיל לחשוב בגדולת מי שאמר והיה העולם ובנפלאותיו ונוראותיו וגבורותיו וחסדיו אשר עשה לעמו ויחשוב בטובות ובחסדי' שגמלו בחסדו הגומל לחייבים טובות מכמה צרות הצילהו מחלאים רפאהו ומטובו הטיבוהו והוא לא כגמול הטיבו כי האל גמלו טובה והוא גמלו רעה ויחשוב בגריעות ופחיתות עצמו בערך בוראו כי כמה נחשב הוא עלה נדף וקש יבש ויחשוב שעתה הוא רוצה לקום אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו שאלותיו ובקשותיו וזמן הדין הוא אינו כדאי וראוי לעמוד לפניו · לולי גורל חסד ושלמות הבורא שהרשהו וצוהו בכך עם היותו מקצר בעבודתו ואחר כל זה יקום ויתפלל וז"ש חז"ל אין עומדים להתפלל אלא מתוך כובד ראש חסידים הראשונים היו שוהים שעה א' ומתפללים כדי שיכוונו את לבם לאביהם שבשמים · הח' הכנה כשיעמוד אדם ויתפלל ויכנס עליו אדם הנכנס ההוא גורם ביטול כונת המתפלל ובזה יטעו רבים שכשמאחרים לבא לבה"כ הם נכנסים בשעה שהצבור קורי' פסוק שמע או בשעה שמתפללים וגורמים ביטול כונת הצבור המיחדים שם יוצרנו וכונת המתפללים אליו ולכן ראוי ליזהר שלא להכנס לבה"כ בשעת היחוד ובשעת התפילה וכן ראוי ליזהר כשאדם מתפלל ביחיד שיתפלל במקום שיהיה בטוח שלא יכנס עליו אדם אם יוכל · הט' שכן כשיהיו שכני האדם ר"ל היושבים אצלו מתפללים בכונה יקל עליו לכוין לבו גם הוא אך כשיהיו יושבים אצלו אנשי לצון מתפללים שלא בכונה יקשה עליו לכוין ועל זה נאמר אוי לרשע ואוי לשכנו ואז"ל הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע · ובספר החסידים סימן תשע"ב צריך האדם שהוא ירא שמים כשמתפלל לא יעמוד ולא ישב בתפילה אצל רשע שכשעומד רשע בתפילה מהרהר בהרהורים רעים ושכינה מתרחקת ממנו ומעלים עיניו ממנו ככתוב ובפרישכם כפיכם וגו' ויהושע היה לבוש בגדים צואים כי לא מחה ביהודה ובבניו ובנותיו ויהושע החרך שיערו עם צדקיה ואחאב עכ"ל ואני אומר שכשהצדיק מתפלל בכונה לא בשביל הרשע שאצלו תמאס תפילתו וזה שאמר הכתוב רחוק ה' מרשעים ותפילת צדיקים ישמע כלו' אע"פ שרחוק ה' מרשעים תפילת צדיקים ישמע ואע"פ שאלו בצד אלו · הי' זמן כשישא אדם בתפילתו שיעור לא מעט מהזמן כדי שיוכל לומר שאלה שאלה לבדה לאט יוכל לכוין אך כשלא יהיה לו זמן כשיעור הזה או שהוא אינו מדבר במתון אלא בחפזון לא יוכל לכוין ואי לאו דמסתפינא הייתי אומר שהשיעור מהזמן ששוהין בתפילת הציבור בזמננו אינו מספיק לשיוכל איש לכוין והלואי שיספיק לומר מלות התפילה ולקרותם קריאת שלימה כי אני רואה בעצמי בית"ל ממהר לדבר ואני ולא עלג ואיני מספיק לומר מלת התפלה עד שסיימו הצבור תפילתם · סוף דבר בענין הכונה ביחוד ובתפלה ובברכות אני אומר שהאנשים נחלקים לשני חלקים החלק האחד הם מיחדים את השם יתברך ומתפללין אליו ומברכין אותו · והחלק השני הם אומרים דברי היחוד אבל אינם מיחדים ואומרים דברי התפילה ואינם מתפללים ואומרים דברי הברכות ואינם מברכי' והנה החלק הראשון התבוננתי בם והנם מעטים מאד מאד ונער יכתבם והאנשים שהם מהחלק השני רבו מארבה והלואי ולא אהיה גם אני כאחד מהם עכ"ל:

וכבר אפסיקא הלכתא דמצות צריכות כוונה כש"ע סימן ס' והתפילה צריכה כוונה אף למ"ד מצוה אינן צריכות כוונה כמו שמשמע מש"ש ז"ל בפ' תפלת השחר וכ"פ ע"פ · וכ"כ רבינו יונה בהריא בספ"ק דברכות וז"ל ואפי' מי שסובר דמצות אינן צריכות כוונה ה"מ בדבר שיש בו מעשה אבל מצוה שתלויה באמירה בלבד ודאי צריך כוונה שהאמירה היא בלב ושאינו מכוין באמירה ואינו עושה מעשה · נמצא כמי שלא עשה שום דבר מהמצוה ע"כ · ובברכות פ"ה ע"א דף ל"ד במשנה שאמ' ר' חנינא בן דוסא אם שגורה תפילתי בפי יודע אני שהוא מקובל כתב רש"י וז"ל אם שגורה אם סדורה תפילתי בפי במרוצה ואיני נכשל והחנתי נובעת מלבי אלפי הרי עיקר תוא הלב · ושם בפ' אין עומדים סוף דף ל"ג בענין האומר שמע שמע משתקין אותו כו' א"ל ר"פ לאביי ודלמא מעיקרא לא כוין דעתיה ולבסוף כוין דעתיה · א"ל חברותא כלפי שמיא מי איכא אם לא כוין דעתיה מעיקרא מחינן ליה בארזפתא דנפחא עד דמכוון דעתיה פרש"י מחינן ליה בלוסר מלמרין שיכוין ומכין אותו אם ירגיל בכך עכ"ל · משום רק לרש"י מחינן סנא ידיענן דלמא מכון אבל אם בבירור יודעים שאין מכוון שרוא' אותו קורא ומסתכל כאן וכאן או רגיל לכופלו אז מחינן ממש:

וענין הדיבור ומחשבתו וכונתו נכללים בג' מעלות תכוללת כל המצות דהיינו דיבור מחשבה מעשה והוא כמ"ש האלהי מהר"ם קורדוורא ז"ל בריש ספרו עבודת י"ב וז"ל כבר פירשנו במקום אחר כי תקון מעשה המצו' הוא במלכות ומקום שית שפתים הוא היסוד ונצח והוד · וזה כי המלכות נקרא' מעשה ומה גם כי מעשה המצות הוא למטה בעולם הגשמי וכסוד עולם העשיה והדבור נשמה אל עשיה והמחשבה נשמה אל הדבור היא בחינת המלכות היוצאת מבין נצח והוד שהם שפתים והיסוד שהוא לשון למודים בין נצח והוד ושלשה אלה יחד נקראים ש"ח שפותינו כי ש"ח פירושו ח' ש"ן כדפי' רשב"י בתיקונים · ושפתים הם נצח והוד והדבור שהוא המלכות יוצאת מבין שלשתם · דהיינו בחינת המלכות שהיא מיוחדת בקו"ל דהיינו קול ודבור יחד בלי ספק והיא בחינתה על נצח והוד ויסוד · ועל סוד זה נאמר ונשלמה פרים שפתינו כי מעשה הפרים היא במקום הפר"ח שהיא מלכות ותשלום הפרים הם השפתים כי עקימת שפתים משוא להו מעשה כדמוכח בגמרא לגבי שבועה ועדות שקר להיובי עלייהו משום לאו שיש בו מעשה ומדה טובה מרובה ממדת פורענות · ובודאי כי שפתותינו הנעות הם במקום מעשה כי הדבור רוכב עליהם והם כסא אל הדבור כמעשה שגם הוא כסא אל הדבור כדפירשנו ולכן צריך כוונה גם עם הדבור והרי שלשתם מחשבה דבור ומעשה הם סוד ארבע אותיות מיוחדות מחשבה סוד הכונה במוח ובלב דתמן שריין חכמה ובינה וקול ודבור שהם תפארת ומלכות הרי ארבע אותיות ולהם כסא נכון על ידי שפתים ולשון שהם נצח והוד ויסוד שהם במקום מעשה בזולת ייחוד שאר האברים הנגררי' אחריהם שהם מוצאות האותיות שאין אנו עתה בביאורם עכ"ל:

וכשהתפילה היא שלימה בדבור במחשבה ובמעשה אז היא ממש במקום קרבן ואם לאו היא תפילה פסולה כמו קרבן פסול · ובתקוני זוהר אמרו שהתפילה פסולה נמסרת לכלב ונחקי' בה לכלב תשליכון אותה · ובראשית חכמה שער היראה פ"ח שכלב זה הוא מכה לילי' ונראה דע"ז בא הרמז ולכל ב"י לא יחרץ כלב לשונו כי תפילתם רצויה הגונה ושמע ה' את תפילתם כמ"ש בפ' שמות וישמע אלהים את נאקתם וגו' ·

המדריגה הג' שזכרתי להתפלל עם הציבו' הוא דבר גדו' והאריכו רז"ל בזה מאוד כדגרסינן פ"ק דברכות דף ח' א"ל רבי יצחק לרב נחמן מאי טעמא לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי אמר לי' לא יכלנא א"ל לכנפי למר עשרה וליצליי א"ל טריחא לי מלתא ולימא לי' מר לשלוחא דצבורא בעד דמצלי צבורא ליתי ולודעי' למר א"ל מאי כוליה האי א"ל דאמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מאי דכתיב ואני תפילתי לך ה' עת רצון אימתי עת רצון בשעה שהצבור מתפללים ר' יוסי ברבי חנינא אמר מהכא כה אמר ה' בעת רצון עניתיך רבי

אחא

הג"ה

ז"ל הטור א"ח סימן צ"ח התפילה במקום קרבן דכתיב ונשלמה פרים שפתינו וכתיב ולעבדו בכל לבבכם וכי יש עבודה שהיא בלב אלא איזו היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפילה ולכך צריך ליזהר שתהא דוגמת הקרבן בכוונה ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים ומעומד דומי' לעבודה דכתיב לעמוד לשרת והשוואת הרגלים ככהנים בשעת העבודה וקביעות מקום כמו הקרבנות שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמיו ושלא יחוץ דבר בינו לבין הקיר ובינו לקרקע דוגמת הקרבן שצריכה שתהא חציצה בינו לבין הכלי ובינו לרצפה ורחוי כמו שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדי' לתפילה כגון בגדי

כהונה

אהא ברבי חנינא אמר מהכא הן אל כביר ולא ימאס וכתיב פדה בשלום נפשי מקרב לי וגו' אמר הקב"ה כל העוסק בתורה ובגמילו' חסדי' ומתפלל עם הציבור מעלה אני עליו כאלו פדאני לי ולבני מבין אומות העולם אמר ר"ל כל מי שיש לו בית הכנסת בעירו ואינו נכנס שם להתפלל נקרא שכן רע שנאמר כה אמ' ה' על כל שכני הרעים הנוגעים בנחלה אשר הנחלתי את בני ישראל הנני נותשם מעל אדמתם ולא עוד אלא שגורם גלות לו ולבניו שנאמר הנני נותשם מעל אדמתם ואת בית יהוד' אתוש מתוכה אמרו ליה לר' יוחנן איכא סבי בבבל תמה אמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה כתיב אבל בח צה לארץ לא כיון דאמרי ליה מקדמי ומחשכי לבי כנישתא אמר היינו דאהני להו כדאמר ר' יהושע בן לוי לבניה קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי ע"כ :

בהוכה אלא שאין כל אדם יכול לבוא על זה ומ"מ טוב הוא שיהיה לו מכנסים מיוחדים לתפלה משום נקיות ואחר שיעשה אותה דוגמת הקרבן עולה לריח ניחוח ליקום שהקרבן עולה ומולך עושה אותו כתר לקונו ואל יחשוב ראוי הוא שיעשה הקב"ה את בקשתי כיון שכוונתי בתפלתי דהדרכה וכו המוכיר עונותיו אלא יחשוב שיעשה הקב"ה בקשתו בחסדו ויאמר בלבו מי אני כל וכבוד בא לבקש מלת ומו"ה הקב"ה אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג כאן עם בריותיו :

סנ"הס

(דבר זה שאו"ל אין הקב"ה מואס בתפלת רבים יש לתמוה לכאורה דהא עינינו רואות שאין כן שהרי תפלת י"ח כל ישראל מתפללין אותה ג"פ בכל יום וכמה פעמים מוזכר בהתפלה הגאולה ואם בא בעגי"ו כו' תקע בשופר גדול כו' השיבה שופטינו כו' ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כו' את צמח כו' רצה ה' אלקינו כו' וזה יותר מאלף ותקכ"ד שנה שאנו בגלות וכתם תפלתינו ·

והנני מעתיק דברי בעל שערי אורה בסוף ספירה שניה בכינוי חסד תמתיק וז"ל סבה אל תפלת הצבור כלומר כשהיחיד מתפלל בודקין את תפלתו אם היא ראויה להתקבל וכמה מקטרגים יש עליה אבל כשהצבור מתפללים לא בוזה את תפלתם אע"פ שאין תפלתם כל כך הגונה מקבלים אותה ולמעלה · וזהו שאמרו ז"ל מנין שאין הקב"ה מואס בתפלת' של רבים שנ' הן אל כביר לא ימאס תם כו' ואמרו ז"ל לעול' ישתתף אדם עצמו עם הצבור ואמרו ז"ל אימתי עת רצון בזמן שהצבור מתפללי' ואומר כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראינו אליו · ועתה דע והתבונן כי שתי סיבלות או שהיחיד בקריא אדנ"י והשני בקריא אל ה"י בהם עולות ונדבקות כל התפלות שישראל מתפללים · וסוד תפילת צבור הוא סוד אדנ"י שהוא סוד כנסת ישראל ולפיכך אינה נדחית וכל אלו הדברים שאמרו בתפילת יחיד ותפילת צבור בהיות ישראל על אדמתם וכל שכן בירושלים וכ"ש בב"ה · אבל כשישראל בח"ל כמה מעכבים וכמה מקטרגים עומדים אפי' תפילת הציבור כל שכן אבל תפילת היחידים שהרי כשישראל הם בח"ל הרי הם ברשות שרי האומות ואין דרך לעלות תפילתם שאין שערי שמים אלא בארץ ישראל · וכן הוא אומר ביעקב מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים · ואם כן בחוצה לארץ הכל סתום אבל השמים · ועוד שאותן שרי האומו' אין מניחי' לישראל כלום וכן הוא אומר ואין אחד מתחזק עמי על אלה כי אם מיכאל שרכם וכ"ש כי מיכאל שר אדום עומד ומקטרג תמיד על ישראל ומערער עליהם לאבד וכיוצא בהם · וכל המקטרגים יש על ישראל בארץ האומות כלם עומדים בין הארץ ובין השמים כדיון כותל ומחיצה להפסיק בין ישראל לאביהם שבשמים והם הנקראים ענן המפסיק ועל זה נאמר בכותה בענן לך מעבור תפילה · וכן הוא אומר במראות יחזקאל בגולה וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון ענן גדול ואש מתלקחת וכו' ומתוכה כעין החשמל : המבין פסוק זה יבין כמה מחיצות מעכבות בגלות · ואפילו בא"י כתיב כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם · וכל זה בארץ כ"ש בחוצה לארץ · ואם כן מה יהיה על תפילות של ישראל בח"ל · דע שהתפילו שבח"ל אין להם דרך לעלו' לפני ה' יתברך וולתי כשישרא' מתפלי' אותם יום לנגד ירושלים ובאים דרך לירושלים משם הם מסתלקו' ועולות למעלה והו שאמר דניאל כשהתפלל בגולה וכוין פתיחן לי' בעליתי' נגד ירושלים ומכין תלתא ביומא הוא ברך על ברכוהי ומצלי ומודה קדם אלהי וכל זה אמר שלמה בפי' כשבנה בית המקדש והיה מתפלל על ישרא' ואמר כי יחטאו לך כי אין אדם אשר לא יחטא ואנפת בם ונתתם לפני אויב ושבים שוביהם אל ארץ האויב רחוקה או קרובה · והשיבו אל לבם בארץ אשר נשבו שם ושבו והתחננו אליך וכו' והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם העיר אשר בחרת והבית אשר בנית לשמך · ושמעת השמים מכון שבתך את תפילת' ואת תחנתם ועשית משפטם וכו'" ועתה דע וראה איך גלה שלמה המלך ע"ה שאין תפילת ח"ל עולה למעל' במקומו המקום שמתפללים עד שהוא עולה לא"י · ומשם לירושלים ומשם לבית המקדש ואז היא עולה למעלה · ולפי' כל ישראל שהם בגלות הם מכוונים

ירושלים

סנ"הס

(כענין אקדומי ואחשוכי שאמר היינו דאהני להו קשה מה תירץ שלא הפכו' אמר על האדמה דמשמע בארץ דוקא · דבר זה מתורץ ע"ד מה שא"ל עתידי' יקבעו בתי כנסיות שבח"ל בא"י כו' באופן שהעומד בב"ה כעומד בארץ ישראל · ועל ענין אריכת חיים מהשכמת והערבת ב"ה רמוז הפסוק אך טוב וחסד ירדפוני כל ימי חיי ושבתי בבית ה' לאורך ימים דהיינו ע"ה לא התפלל רק ע"י שירדפוהו כל ימי חיין טוב וחסד · אבל של אריכת ימי חייו לא בקש · והוא לפון אך שאמר כי אך מיעוט כלומר רק זה אני מבקש ולבאר למה באמת אינו מבקש על אריכ' חייו עו א ושבתי בבית ה' כל ימי חיי כלומר כי הוה אני בטוח כי שבתי בבית ה' בבתי כנסיות ואז ירבו ימי ויאריכו ·

ובענין אקדומי ואחשוכי פרש' שחרית וערבית ובזוהר השמור קף ל"ו משמע שהוא מפרש אקדומי ואחשוכי בכרם ראשון ויצא אחרון שכן הביא על זה המאמר וז"ל ובקדימה ואת הין מתפחרי' כו' אדם בבית המדרש ויצאתי כו' וכתב הגאון מהר"ר שלמה אפרים ז"ל ה"ס סיוע לפי' מנורת המאור וז"ל ולזה יש בזמן זמן הכבוק שאמר פעם לשקוד ופעם לשמור לשון המתכה מלשון והביו שמר את הדבר והוא הכבוד של לשקוד שעבינו השקידה והמסירה' ואמר דלתותי ופעם פתחי לפי שמתחילה מדבר במשכים ורוצה להיות ראשון בב"ה והוא ודאי צריך לשקוד ולמהר כן יקדימנו אחר ובכואו עדיין הוא מוצא הדלת כנ"דה כי דלת היינו שם סדק הסוגר על כן לשקוד על דלתותי יום יום כשאיחר היום ואם כ' אויר כנגד הרוצה להיות אחרון בב"ה שצריך ולהמתין עד שיצאו כולם וכל זמן שעודנו שם ודאי הדלת פתוחה ע"כ אמר לשמור מזוזות פתחי כי פתח שם הפתיחה עכ"ל ·)

וז"ל רבינו יונה שם ואומרים הגאונים שאפי' כשאין האדם הולך לב"ה יש לו לשער להתפלל בשעה שמתפללים הקהל ועו' אומרי' שאפי' כשאין הצבור מתפללים יש לו לאדם להתפלל בב"ה מפני שהוא קבוע ומיוחד לתפילת ציבור עכ"ל · ויש להקשות בדין הראשון להתפלל בשעה שהציבור מתפללים ליזה אמרו בשם הגאונים הלא זה בעצמו הוא דברי התלמוד שלפנינו דא"ל ר' יצחק ליתא מר לצלות ציבור דליתי' ולודעי' בעדנא דמצלי צבורא וכו' · ונראה דהגאונים חדשו דין כמי שהוא בעיר שאין שם ב"ה דישער אדם כשכלו השעה שמתפללים בבתי כנסיות · דמדברי ר' יצחק לא יש לנו ללמוד רק כשהוא בעיר ששם ב"ה שיכול הש"ץ ויודיעגו כי או ודאי יוכל להתפלל בשוה עם הציבור · אבל לשער באומדנ' זה חדשו הגאונים וכן משמע ל' הגאונים שאמרו יש לו לאדם לשער כו' · הרי יבואר מכל הנ"ל החיוב הגדול להתפלל בציבור באם אפשר · ונרשיין נפסקים לתפילה ד' מילין והני מילי לפניו אבל לאחריו עד מיל מזור טכי לא ופרש' לתפילה להתפלל בעשרה שאם הוא הולך בדרך והגיע לעיר ורוצה ללון בה אם לפניו עד ארבע מילין יקום שמתפללים בעשרה צריך לילך שם לאחריו צריך לחזור עד מיל כדי להתפלל בעשרה אע"פ שיש פירושים אחרים שמפרשי' בענין נטילת ידים שצריך לילך לפניו ד' מילין כדי שיהיה לו מים ליטול ידיו לתפילה ולאחריו מיל פי' רש"י עיקר הדי' אין צריך לטרוח ולילך אפי' לאחוריו מיל כדי להתפלל בעשרה · ומה יעשה מי שהוא בעיר סמוך לב"ה ואין הולך לשם טוב לו שלא נברא · והבוחר בגודל אזהרה יזכה לאורה :

על השיטה המסולת הכ"ל הדיבור והכונה והציבור · רומז כפ' אין עומדים דף ל"א ת"ר א"ע להתפלל לא מתוך דין ולא מתוך דבר הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה וה"ד הלכה פסוקה אמר אביי כי הא

דרבי

ירושלים בא"י נגד כנסת הארץ וירושלים עומדת באמצע · לפיכך כל אות' שהם בגלות לצד מזרח יתפללו לנגד ירושלים וכן אותם שהם בצפון יהפכו פניהם לדרום כמצאו כל ישראל שהם מתפללים בארץ גלותם ומשלחי' תפילותיהם לירושלים ולבית המקדש ומשם התפלות עולות לפני ה' ית' · ועתה יש לנו להודיעך מה בין תפילת ח"ל לתפילת א"י · דע כי תפילת א"י דומה למי שהוא צריך לדבר עם המלך וביתו קרוב למלך ואין שטן ואין פגע רע ולא משחית בדרך · ותפילת ח"ל דומה למי שצריך לדבר עם המלך וביתו רחוק מאד מן המלך ויש בדרך כמה ליסטים וכמה פגעים רעים וכמה חיות רעות · עתה ראה כמה אדם צריך ליזהר כדי שימלט מכל הדרך · ואחר הטורח והשמירה יתכוון שתהא תפלתו ראויה להתקבל כמו שאמרנו · ועל דרך זה דע כי כמה מעכבין ומקטרגין יש לתפילות ישראל כשהן הולכות לירושלים על ידי הכחות הטומאות של אומות העולם ולפיכך יש לך להתבונן כמה אנו צריכי' לטהר עצמינו ולהתכוון בתפילותינו בהיותינו מתפללים בח"ל כדי שיהיו ראוים להתקבל לפני ה' ית' · העתקתי כל דבריו מפני כמה מילי מעלייתא הנשמעות ממנו · ולעניות דעתי נראה ממ"ש ואפי' בא"י כתיב כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם וכל זה בארץ כ"ש בח"ל ומשמע לכאורה בדבריו דאף תפילת רבים לפעמים אינה נשמעת אפי' בא"י · והא דכן אל כביר לא ימאס זהו דווקא בזמן שב"ה קיים כך נראה לכאורה מדעתו אבל אינו מוכרח דקאי אתפילת רבים וראיתי בספר א' נקרא בית אלהים הקשה קושיא זו ותירץ בכמה פנים · ואשר נראה לי מתוך דבריו הוא זה · אמת תפלת רבים נשמעת אבל אין הענין שיעשה הקב"ה כל בקשתם אלא רק עושה יסודיות הבקשה ומחייבה · כי בכל יום ויום יש גאולה דהיינו כשבה אחת בין ע' זאבי' אי אפשר לה להתקיים ובכל יום ויום עומדים עלינו לכלותינו והקב"ה מצילנו מידם לי נראה שורש הענין הוא כך התפילה שהיא העבודה שבלב היא מצות עשה מן התורה כמו כל שאר מצות עשה וענין שמיעת התפלה היא שהקב"ה בוחר בהתפילה והמלאך קושרה ועושה כתר לאלקינו · אבל אין מוכרח שיקיים ויעשה להמתפלל מה שמבקש רק הקב"ה קיבל הת"ע שמקיים כמו שמקבל הקב"ה כל מ"ע שאדם עושה דהיינו ציצית ותפילי' ומזוזה וד' מינים וכיוצא בהם אע"פ שאינו שולם שכרה בעבור זה · וא"ת היאך רשומה למעלה והשכר שמור · כן הוא בתפילות הכשרות הם עולו למעלה להיותן כתר ועטרה · אבל למלאות הבקשה לפעמים עושה הקב"ה בקשתו ולפעמים לא · יתברך הוא היודע וצדיק בכל דרכיו אבל תפילה פסולה כו' אינן נראית לגמרי היה כלא היה ומי יתן שהיה יתרים ולא יענש על לא תשא שם ה' אלקיך לשוא · ותפילת רבים היא העולה למעלה · ובברכות פרק אין עומדים דף ל"ב א"ר אלעזר מיום שחרב ב"ה ננעלו שערי תפיל' שנאמר גם כי אזעק ואשוע שתם תפלתי ואע"פ ששערי תפילה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנ' שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה אל דמעתי אל תחרש · פרש"י אל תחרש מדלא כתיב את דמעתי תראה ש"מ נראית היא לפניו ואין צריך להתפלל אלא שתתקבל לפניו עכ"ל ובב"מ כתו' ח"ל אל דמעתי אל תחרש פרש"י דדייק מדלא קאמר ודמעתי תראה ש"מ שהיא נראית בכל פעם ואין להתפלל רק שתתקבל עכ"ל · וצריך להבין מהו ענין הראייה אם לא מקובלת · אלא הוא כן ע"ש שאם היא תפילה כשרה הקב"ה רואה אותה לגמור במסכת לקיום א"ע ולא מעלים הקב"ה עיניו ממנה · אבל שכות בענין שלא לקיים בקשת המתפלל · ומ"מ שמורה לכל שכרה לעתיד ככל קיום המצות · וכן הוא תמיד תפילת רבים :

דר' זירא דא"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה ז' נקיים · רבא אמר כי הא דרב הושעיא דאמר רב הושעיא מעריס אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ואב"א כי הא דרב הונא דאמר רב הונא אמר ר' עולא המקיז דם בבכורות קדשים אסור בהנאה ומועלין בו ע"כ · ק' מה יוקשה ה"ד הלכה פסוקה · הלא יש הלכות פסוקים רבבי רבבות ממשניות וברייתו' אשר אין בהם מחלוקות · כל פרק איזהו מקומן הוא הלכות פסוקו' · או נוה כיוצא בו הנך תלתי תרגמים · ונראה בעיני דבוחר בהלכה פסוקה שיקח ממנה רושם בשכלו לענין התפלה ויהיו אלו הג' ענייני' עושים רושם לג' הנ"ל · ממה שאמר דר' זירא שאומר שכב ז' נקיים על טיפת דם כחרדל והוא טוב לרואה בכל מלא דם · מזה יתן בם בשכלו הזהירות שידבר בשפה ברורה ולא ישנה אפי' נקודה אחת כי אפילו בשינוי נקודה אחת יוכל להחריב העולם כמו בהרבות דמריש דיבור רע · כמו אשה בנידתה שנקודה כחרדל טוב לבטל ימלא · ומה שאמר דרב הושעיא ילמוד הכוונה · כתבתי למעלה שהכוונה כתרין אנפין יכוון על כל ג' התיבות הנגלה מהם · גם הנסתר מהם סוד ידיעת שמותיו ואצילותם ואחדותם · הניחא למאן דאפשר דזכה לידיעה זו · אבל לאו כל מוחא ומוחא מכיל דא · העני בדעת מה יעשה · ע"ז יתבאר לו תקנה · וענין התקנה היא כך יכוון בלבו כפי כח ידיעתו ויאמר · שלא כעולם ימחכו שים עוד כפיותי' עבייני ויהיה לבו לשמים כתתיב' ובקשה שיהיה לרצון אמרי פי והגיון לבו והקב"ה יקבל הגיון לבו כאלו היה לפני ולפנים · ומאמר [illegible] בכל כחו מה שאפשר לו או מעלה עליו הקב"ה כאלו היה כן [illegible] בתשובה כבי' קיו"ז להתפלל סתם להם · בכוונה והוא ידע [illegible] ישלם המבוקש כמאמר הכתוב גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה [illegible] כאן · וכבר השיגו עליו המקובלים · בכלל עבודת הקודש [illegible] העבודה · אמנם אני מביא דברי פריגם לנגד בני אדם שאין להם שלק בבינה מה יחשבו בכונה שלהם וזה · כלמוד ממעשר' על התבואה ומכניסה במוץ · שמוכר כתב קטה רוזו על התורה · וכן קטה בני כ כתר כ"ב אותיות התורה ונקוטה היא פנימייר רוזו [illegible] · והמוץ הוא כתגי' הנגלה · ועל המוץ אוכלת הבהמה גם [illegible] פטורה מהמעשר כן זה שכוונה לבהמה יתירה שמרון ידיעתו לכבודו [illegible] או יוכח לו הקב"ה כאלו ידע גם הפנימי שהוא סוד · שיעשר סוד עשרה שמותיו שהם עשרה הספירות סוד אחדותו ית' אבל מאן דזכה לידע ולא התבונן או אשיו כראשו : על ענין להתפלל בציבור · יתבונן שאדם יש רב טוב אשר עושה זה לכל עדת ישראל בוכף על שמקדש את שמו יתברך הוא רב טוב לישראל והוא זה גורם התעוררות הגאולה כדאיתא בפ"ק דברכות בשעה שישראל נכנסים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונ' אמן יהא שמיה מברך הקב"ה מנענע ראשו ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך ומה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם לבנים שגלו מעל שלחן אביהם ע"כ · וע"ז יבקש ה' נקימת דם עבדיו השפוך כמ"ש הרנינו גוים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכתיב קודש ישראל לה' כל אוכליו יאשמו · והאומות מועלין בקודש ועתידי' לשלם כדין מועל בהקדש כדכתיב האלף לך שלמה ומאתים לנוטרי' את פריו פרש"י אלף הכסף שגבינו מהם הכל נחזור לך כשלם על קודש ישראל לה' ראשית תבואתו קרן וחומש חומש של קרן ומאתים הם חומשו של אלף עכ"ל · וזה רימז במקיז דם בבכורות קדשים מועלים בו · כי עתה בגלות אנחנו כבכורות קדשים כמשוב כצאן לטבח · ונקום הקב"ה הדם וגם הכסף וחומשו יחד · והו הכלל שהיה אסור בהנאה · ומועלים בו · הרי שג' אלה הלכות פסוקות מולידות התעוררות לג' ענינים הנ"ל שרשי התפלה :

נקיות הוא כלל גדול לק"ש ולתפילה ולכל הברכות ושבחות וללימוד · וכל המקומות המכוסות באדם הם מקום מטונף לפי שיש בהם מלמולי זיעה וכן אם חוכך הראש מחויב לרחוץ ידיו · ואם עומד באמצע תפילה ושכח ונגע ולא יוכל לילך לרחוץ ידיו או די בנקיון עפר או צרורות או מחכך ידיו בכותל · **כתב** במהרי"ל בשם הרוקח שאל יגע אדם בשעת תפילה בצוא' חוטמו או בצואת אזנו הוא"ל ומתקרי אותן הליחות צואה בפרק המקבל והוא היה נוהר בכך והיה לו סרטוט בגד פשתן מוכן בפרק החומרת בב"ה במקומו לישול בו ליחות חוטמיו ולא נגע בה יד להשליכו ארצה כמנהג ולפעמים נטל בכנף סרבלו וניערו ארצה ושפשפה ברגליו ע"ש · אמר מהר"י סג"ל גם העומד מלימודו לתפלה צריך לישהר טרם יתפלל · פרק שלשה שאכלו סוף דף נ' שכח והכניס אוכלין לתוך פיו בלא ברכה תנא חדא בולען ותניא אידך פולטן ותניא אידך מסלקן · ל"ק הא דתניא בולען במשקין והא דתניא פולטן במידי דלא ממאיס' והא דתניא מסלקן במידי דממאיס · במידי דלא ממאיס נמי לסלקינהו לצד אחר ולברך תרגמא רב יצחק קסקסאה קמיה דר' יוסי ברבי אבין משמיה דר' יוחנן משום שנאמר ימלא פי תהלתך · מזה מוכח דאסור להניח רוק חלוש בפיו בשעה שמברך · וכן נראה שבכל מקומות של חמשה מוצאות יהיו נקיות · כתב הרר"ד אבודרהם נהגו לרחוץ פיהם מפני הרירים שבתוכו שצריך להזכיר את השם

השם הגדול בקדושה ובטהרה וכ"כ הכלבו · כתב המקובל מהר"ר הירץ ז"ל בפי' הסידור שלו יזהר החזן שירוק כדי שלא יזדמן לו רוק כשיברך ויקדש למלך הקדוש ב"ה ע"כ · **היה** עוסק בתפילה ונתעטש פירוש שיצא ממנו דרך מטה ממתין עד שיכלה הריח וחוזר ומתפלל בקש להתעטש הולך אחריו ד' אמות ומתעטש וממתין עד שיכלה הריח וכשיכלה הריח חוזר למקומו ואומר רבון העולמים יצרתנו נקבים נקבים חלולים חלולים גלוי וידוע לפניך חרפתינו וכלימתינו חרפה וכלימה בחיינו רמה ותולעה במותינו · וחוזר למקום שפסק · שם בב"י · וכתב בתרומת הדשן שנשאל ה"אן לא ראינו בזמננו אפי' מן המדקדקים מי שנהג ועשה כדין זה דבקש להתעטש מרחיק ד' אמות וכו' והשיב ששמע מאחד מהגדולים שכשהוצרך לכך היה כאנס עצמו שלא להוציא רוח עד גמר התפילה וכן נראה מדברי הרמב"ם ואיפשר שהטעם משום דלא חיישינן לכל השקצו אלא כשכשהה לגדולים או לקטנים אבל להפחה בעלמא לא אסרו ומ"מ מי שאינו יכול להעמיד עצמו לא ידעי' שפיר צד היתר שלא ירחיק ד' אמות אלא מטעם שהיה מתבזה ומתבייש ברבר כפני הציבור שירגישו ברבר וכ"ש אם הוא שליח צבור שיתבזה ויתבייש ביותר אם ירגישו רבים שאין גופו נקי בעמדו לפני הקב"ה וגדול כבוד הבריות · ונראה דאין צריך נמי נוסח דרבון העולמים דשבא לא נתקן אלא במרחיק ממעכדו שאז כורגש ונראה בושתו וכלימתו כדמשמע קצת הנוסח ולפי טעם זה הא דהייבו חכמים להרחיק ד' אמות ולומר רבון העולמים וכו' איירי דוקא במתפלל ביחיד דליכא התם ביזוי וזילותא וקצרת נמי יש להוכיח דמשום זילותא וביזוי כה"ג לא חיישינן לאיסור דרבנן מהא דפר' במה כדליקין רבא אנסי ליה בעידני בע"כ פי' התלמידים שהיה להם עת קבוע לפניו אנסוהו שהשהה נקביו ואמרינן נמי בפרק ר"נא על יבכהו רכבה סבי איעקר מפירקיה דרב הונא ע"י שהשהו נקביהם לקטנים וסכתכא לא היו תוקפי' ומחוקים לשהות אלא כהכת כיכופא וזילותא למיזל לצרכיהם מקמי דרבים לא חשו לאיסור בל תשקצו וה"ה בנרון דידן ומ"מ קשה הדבר מאוד לברות הילוקים כן הדעת שאינם אפי' רמוזים בהלכות ופסק הגאונים עכ"ל · נמצא הכתפלל בביהו ביחיד מחויב להרחיק ולומר הריבון כו' והמתפלל בציבור ינ"ח ההרחקה משום הבושה · אבל מ"ש הת"ה דנראה דא"צ נמי הנוסח דרבון כו' זהו רחוק מהשכל · וגם הת"ה בעצמו כותב בכהפק דכתב דשבא לא נתקן כו' ע"כ נראה לי למי שקרה כך יהרהר בלבו הנוסח דריבון ואף שהרהור הוא כדיבור · מה בכך ויהרהרנו במרוצה:

בענין בעל קרי לתורה ולק"ש ולתפלה הרבה דעו' בזה כמבואר בטור ובב"י סימן פ"ח אבל פשט המנהג שאין צריך טבילה · והרמב"ם כתב באיגרת אף שלענין פסק ההלכה פוסק כן מ"מ הוא בעצמו נהג כל ימיו טהרה והיה טובל ומי שעושה כן בודאי איש טהור הוא · ומי שלא יכול לעשות כן מחמת איזה מניעות יחשוב בלבו בשעת רחיצה הא דאיתא בפרק היה קורא ריש דף ט"ו א"ר חייא בר אבא א"ר כל הנפנה ונוטל ידיו ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן דכתיב ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה' · א"ל רבא לא סבר לה מר כאלו טבל דכתיב ארחץ ולא כתיב ארחיץ פרש"י דכתיב ארחץ בנקיון משמע ארחץ כל הגוף ולא כתיב ארחיץ כפי לדרשה אתי לומר שמעלה עליו שכר רחיצת כפים כאלו טבל כל גופו ע"כ · ומי שמצטער על שאינו טובל את עצמו ומתלבש ברוח טהרה בשעה שרוחץ אז הוא כאלו טבל ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ·

ברכות דף י"ד אסור לעשות חפציו קודם שיתפלל כו' היינו בהגיע זמן התפילה אבל קודם אור הבוקר שרי כ"מ נ"ל שלא לעשות שום ענין עד שיברך סדר הברכות כי ראשית דבר יראת שמים ומיד שיעמוד ממטתו לאחר הנטילה יחשוב בגדולת הבורא יתברך ויתבונן מצד בריאותיו הנפלאות כענין כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו' ויחשוב במעמד הר סיני ובברית שכרת עמנו ואנחנו עמו ויתמלא אהבה ויראה ויפתח בשמחה ו' פיו ברוך אתה ה' אמ"ה כו' · וכבר הזכרתי התעוררות הזה נ"כ לעיל בההיבור הזה:

קבלת עול מלכות שמים בקריא' שמע יהיה באימה וביראה ורתת וזיעה ובכוונה גדולה ועצומה כמוזכר בהלכות ובפוסקים בארוכה ויקראנה בכל הדקדוקים · ובהפרדה בין הדבקים:

דל אבא מורי זל הה בעמק ברכה כתב בעל מים חיים בח"ב הנקרא מקוד חיים ז"ל אמר לנו מהר"ם כי הבא לקבל עליו עול מלכות שמים בשלמו' יפסיק בפסוק שמע ישראל ג' הפסקות שמע ישרא' פיסקא אחת ה' אלקינו פיסקא שנית ה' אחד פיסקא שלישי' כדי שיהיה פירושו שמע ישראל לאותו שנקרא ה' אלקינו הוא נקרא אחד או יאמר שמע ישראל ה' אלקינו פי' מי ששמו ה' אלקינו הוא ששמו ה' אחד · ושמע הוא מלשון הסכת ושמע כאלו אומר האזין ישרא' שה' אלקינו הוא אחד · ולא יאריך בא' דאחד שלא יראה כאומר אי חד ח"ו · ולא יחטוף בחי"ה אלא יאריך בה קצת כדי להמליכו בט' גלגלים שהא' והח' רומזים עליהם · ובד' יאריך שעור כדי להמליכו בד' רוחות העולם · הרי הסליכו בשמים הרמוזים בא' ח' דאחד · ובארץ הנרמזת בד' דאחד ד' רוחות העולם ומעלה ומטה הם שש קצוות כנגד שש תיבות שבפסוק שמע · וידגיש ד' דאחד שלא תהא נראה כרי"ש (הנה"ה וכתב הב"י בסי' ס"א ונראה שע"פ זה היו ושלמי נוהגין העולם להרגיש הד' יותר מדאי ואין צריך אלא כל הטרניש בה קצה סני דהו לא דמיא לרי"ש עכ"ל · וכן כעס מאוד מורי מהר"ש ז"ל מלובלין על אותן שאומרי' הדל"ת של אחד בשב"א ואמר מי הוא זה ואיזהו שיברה מלבו להוסיף נקודת שב"א שאינה בתורה ולא משה ולא יעקב ולא עזרא הסופר אמרוהו · לא כחוורתא דטעות הוא בידם וראוי לגעור בהן) הנ"הה (ויש לתמוה מה ענין רי"ש לדל"ת בענין המבטא ואפילו אינם במבטא אחד דל"ת בדטלנ"ת · ורי"ש בזסשר"ץ · ונראה דהטעות יכול להיות כשקורא מתוך הספר מדברים שבכתב אומרים בכתב ולו מכח כח הדמות שהלה תמונת ד' כתמונת ר' יכול לטעות אבל כשקורא להכניס הדלת או איכו בא לידי טעות וק"ל · וכזה מדוקדק הלשון שאמר כדי שלא תראה ולא אמר כדי שלא תשתמע:) ונמצא מחרף ח"ו עכ"ל במקום הנזכר · כתוב בסמ"ק והביאו הב"י בסי' ס"א ז"ל צריך לכוין בא' שהוא אחד · ובח' שהוא יחיד בז' רקיעים ובארץ הרי ח' והד' רמז לד' רוחות כו':

וז"ל שלטי הגבורים סביב המרדכי (בפ' היה קורא) והכי הוו שעורא דאריכות דאחד תלה' בחי"ת והרי הלתא בד' כיצד ממליך למעלה ולמטה בחי"ת ובד' בד' רוחות כו' · **וכן** הוא במרדכי בפרק הנזכר ובכפר תניא ובש"ע בסי' הנזכר · ויפסיק קצת בין ועד לאהבת כדי להפסיק בין קבלת מלכות שמים לשאר מצות כמ"ש הטור והש"ע במקום הנזכר · ושיעור זאת ההפסקה כדי שיוכל לחשוב בלבו אנכי ה' אלקיך ולא יהיה לך כדי להרהר בי' דברות בשעת ק"ש כי כולן נרמזו בפ' ראשונה כמ"ש הכלבו ובירושלמי פ"ק דמסכת ברכות כתוב שעשרת הדברות כלולין בב' פרשיות הראשונות · ושאר כלות שבק"ש שצריך להפסיק בהן או להרגישן אין להטעימן יפה כדי שיהיו נקראים כתקונה כגון ע' דנשבע וכדומה · **ושצריך** ליזהר ג"כ בקריאת האותיות שלא הבלע אות אחת בחברתה כגון שלא יאמר וחרף במקום וחרה אף וכדומה · ושצריך ליזהר ג"כ בכל ב' אותיות הכמוכות אשר סוף האחת וראש השני אות אחת כגון בכל לבבך וכדומה · ושצריך ליזהר ג"כ שיפסיק קצה בין שתי תיבות הכמוכות שהראשונה מסיימ' במ' והשניה מתחלת בא' כגון ושמתם את וכדומה · וכן שאר המקומות שצריך לתת ריוח בין הדבקים כגון בין היום ובין על לבבך וכדומה · הלא המה כתובים על ספר דברי הטור א"ח סי' ס"א · **ובעל** באר מים חיים האריך בזה מאוד בח"ב הנזכר ומונה כל המלות שצריך להפסיק ביניהם בק"ש עד שהעלה סך החשבונם ששים כי הוא מונה נ"כ כל תיבה שתחילתה א' אפי' אינה המ' יעויין שם · ולא במלות ק"ש בלבד אמרו אלא כל מקום שנמצא בתפלה או בפסוקי דזמרה תיבה שתחילתה כסוף תיבה שלפניה · או תמצא תיבה המסיימת

בפ'

במ׳ ותיבה שלאחריו מתחלת באות א׳ כגון ספרו בגוים את · שבתי ירושלים את · וממליכים את · ובקידוש של ליל שבת ויברך אלקים
את · וכן כל את ואותם הסמוכים למ״ם צריך להפרידם זו מזו · **וכן** כשיאמר כהלל מאת ה׳ או בברכת המזון ונשא ברכה מאת
ה׳ צריך להאריך קצת באות א׳ שלא יבליע הא׳ חלילה וחס וכן כל כיוצא באלו צריכים אתם להפרידם וריוח תשימו ביניהם כפי חכמתכם
ובינתכם · כתב הרי״ף (בפ׳ מיה קורא) בשם הירושלמי צריך להתיז כל ח׳ פי׳ דלא לשתמע כלעולם וכן צריך להתיז ס׳ של חסרו ע״כ ·
וכן יזהר החזן להרגיש ג׳ דיתגדל דלא לשתמע יתקדל · תרגום של עורף קדל · וכן לא ירגיש ב׳ דיתברך דלא לשתמע יהפרך
וכן יזהר החזן לתתוך אה׳ דויתהלל דלא לשתמע ח״ו ויתחלל · וכן יזהר כשיאמר נפשינו חכתה לה׳ שירגיש ההי״ת דלא לשתמע
ח״ו הכתה עכ״ל · **לשון** באר מים חיים בסוף סימן כ״ו הפסקות פסוק שמע הם ד׳ הראשונה בין שמע לישראל כדי שלא יראה
כאומר שמישראל תיבה אחת · וכן בין ישראל לה׳ כדי שלא יראה כאומר ישראלדוני תיבה אחת · וכן בין ה׳ אלהינו שלא יראה כאומ׳
ארני לידינו תיבה אחת וכן בין ה׳ אחד · כדי שלא יראה כאומר ארניחר תיבה אחת · שאר התפסקות הם נחלקות לשלשה מיני המין
האחד כל שתי תיבות הסמוכות אשר סוף האחת וראש השנית אות אחת והם שמונה בכל לבבך על לבבך בכל לבבכם · עשב בשדך
ואברתם מהרה על לבבכם הכנף פתיל אתכם מארץ זהו המין הראשון והמין השני הוא כל תיבה שתחילתה אלף ואפשר שלא ירגישנה
במבטא והם תשעה ושלושים ומהם ששה עשר של שתי תיבות הסמוכות שהראשונה מסיימת במם והשנית מתחלת באלף והם אלה ·
ועבדתם · אלדים · אחרים · ושמתם · את · וקשרתם · אותם · ולמדתם · אותם · את · וראיתם · אותו · וזכרתם · את
ועשיתם · אותם · עיניכם · אשר · זונים · אחריהם · ועשיתם · אותם · לאלדיכם · אני · אלדיכם אשר · לאלדים · אני · אלדיכם ·
אמת · נשארו עשרים ושלש · והם אלו ה׳ אלהינו · שלא יראה כאומר ארני לדונו · וכן ה׳ אחד שלא יראה כאומר ארני חד · ואלה
השנים כבר מנינו אותם עם הפסוק עצמו וכן את ה׳ · שלא יראה כאומר ארני לדיך · אשר אנכי · שלא יראה כאומר אשרנכי · מצותי
אשר · אשר אנכי את ה׳ אלהיכם · מטר ארצכם · וחרה אף ה׳ · שלא יראה כאומר וחרף אפדוני ועצראת · שלא יראה כאומר ועצרת
אשר ה׳ דברי אלה · נשבע ה׳ · ויאמר ה׳ · אל · דבראל שלא יראה כאומר דברל · מצות ה׳ · אשר אתם · ה׳ אלדיכם
המין השלישי הוא שיש שני פעמים ברדך ובשכבך וצריך להפסיק ביניהם שלא יראה כאומר בדרכו בשכבך וכן בין נפשכם וקשרתם שלא
יראה כאומר נפשכם וקשרתם וכן בין הדברים האלה שלא יראה כאומר הדברי מאלה · וכן וכתבתם על שלא יראה כאומר וכתבת מל
וכן ראוי ליזהר להטעים עין דנשבע · כראית׳ בירושלמי כדי שלא יהא נראה כה״א · וכן ראוי לדקדק ביו״ד של יהיה יפתח ירבו ורומיהן
שלא יראה כאלו מתחלת התיבה באלף איהיה איפתח אירבו · וכן צריך להפסיק בין היום לעל לבבך שלא יראה היום על לבבך ולא
למחר על לבבך · וכן ביןהיום לאהבה שלא יראה היום לאהבה ולא למחר לאהבה · אלה הם המקומות אשר ראוי לקורא ק״ש בקר
וערב לדקדק בכל הפרשיות ובפרשה ראשונה כשהולך לשכב על מטתו · והם ששים מקומות ועליהם רמז גם כן הכתוב ששים גבורים
סביב לה כמו שכתוב בתקון ר׳ וזה לשונו ופליק בעשרה שית וזמנין עשר עד דסליק לששים ואינון אתוון הרבקו׳ בקריאת שמע דבינייהו
אתמר כל המשים ריות בין הדביקים מצננין לו גיהנם ושלמה עליהו אמר בספרו הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה · ואינון
נטרין ערסיה ולקבלייהו ששים המה מלכות אילין דכרין ואילין נוקבין · אילין דקריאת שמע דכרין אילין דתקין שלמה נוקבין ואילין בית
קיבול לאילין דרגין ושלמה אינון בית קיבול לדרגין דמשה וכד מתחבר כלא חד שלמה אתחפך למשה · עד כאן פירוש כי אותיות שלמה
הם אותיות למשה בצרוף עכ״ל · **מצאתי** בספר א׳ נקרא דרך חיים דף נ״ד וכן ראוי להזהר בטרחא והבלתי זהיר בה כשיגיע
למשכן ה׳ ימות · סוטה · ובסוף פרשת ציצית אני ה׳ אלדיכם יש במלת אני טרחא והנני מבאר למה אמר דוד אנא ה׳ כי אני עבדך
וגומר והנה באמרו אני עבדך אינו שולל שלא יהיה גם איש אחר עבדו · רק אני עבדך וכבר ימצאו אחרים ג״כ עבדיו וכן ולי אני עבדך
וגומר ולשלמה עבדך לא קרא ולכן אם אתה אומר אני ה׳ אלהיכם בלא טרחא משמע אני ה׳ אלהיכם ואפשר שגם אחר יהיה אלדיכם
אבל כשאתה קורא אני בטעם טרחא אז משמע אני ולא אחר ולכן בכל אני ה׳ אלדיכם יש טרחא במלת אני לבד כשיבא מלת כי בתנך
קודם לה לפי שאי אפשר לטרחא לבא אחר תביר אם לא במאריך באמצע עכ״ל · עוד מצאתי שם דף נ״ד ע״ב כתב הטור בסי׳ נ״א
וכשמגיע לכי כל אלהי העמים אלילים יש להפסיק בין אלילים ובין וה׳ שמים עשה שלא יהא כחוזר למעלה עכ״ל · ואני אומר שהעולם
טועים בפסוק זה ד׳ טעיות הא׳ שאין מפסיקין בין מלת כי למלת כל · הב׳ שאין מרגישין כף של כל · הג׳ שאין מפסיקים בין מלת העמים
למלת אלילים הד׳ שמפסיקים במלת אלילים יותר מראי · והנני מבאר טעם כל א׳ · הד׳ שמפסיקין במלת אלילים כאלו היה שם סוף
המזמור וכן לא יעשה וראוי לכל אדם שיפקח עיני שכלו ויראה שאין סוף פסוק ואם מפני שלא יהא כחוזר למעלה כשיעשה תנוע׳ האתנח
אשר במלת אלילם די · וכן המה יאברו ואתה תעמוד כשנפסיק הפסקת הטעם אשר במלת יאברו תו לא מחזי כאומר המה יאברו
ואתה · הג׳ תמצא שיש פסיק בין העמים לאלילים לפי שצריך להפסיק ביניהם דאם לא כן נראה כאומר העמים אלילים ואין כונת הפסוק
לומר שהעמים הם אלילים אלא שאלהי העמים הם אלילים · הב׳ והא׳ תלויים זה בזה לפי שיש פסק בין כי לכל וצריך להפסיק ביניהם
לפיכך כף כל דגושה ואמנם הטעם למה בא פסק בין כי לכל ולמה צריך להפסיק ביניהם הוא סוד · ועתה דע כי הש״י נקרא כי כל
בשמים ובארץ ות״י דאחיד בשמיא ובארעא והוא צדיקו של עולם שעליו אחז״ל עמוד אחד יש מארץ עד הרקיע וצדיק שמו ועליו העולם
עומד שנאמר וצדיק יסוד עולם וכן כי כל בגי׳ יסוד והנה הש״י הוא אלדי ישראל · ואם אתה אומר כי כל אלהי העמים בכף של כל
רפויה ובלי הפסק בין כי לכל הוי כאילו אמרה ה׳ אלהי העמים · מעתה ראה גם ראה כמה יש ליזהר לקרוא הפסוקים בטעמים הכתובים
בתורה · ודע שצריך להפסיק בין רחמיך רבים ה׳ שלא יהא כאומר רבים ה׳ · ולכן יש פסק ביניהם וצריך להפסיק מעט בין ה׳ ימלוך כדי
שיתן ריוח בין הדביקים וכן בין ה׳ וישמרך מכל רע ובין ה׳ ישמר צאתך ובין תהלת ה׳ ידבר פי צריך לתת ריוח · וכן בפסוק אם תקטול
אלוה רשע וצריך להפסיק ביניהם שלא יחרב וכן בפסוק הלא משנאיך ה׳ אשנא יש פסק בין ה׳ לאשנא שלא יהא כאומר ה׳ אשנא · וכן
בפסוק יודוך עמים אלהים · יש פסק בין עמים לאלהים שאם לא יפסיק נראה כאומר שהעמים הם אלהים עכ״ל · **בפ״ק** דברכות
דף י״א ע״ב תנן התם אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברות שמע והיה אם שמוע ויאמר כו׳ · ומסיק
לבסוף דבטלו לומר עשרת הדברות אצל ק״ש מפני תרעומות המינין כו׳ · **ומ״מ** נראה בעיני דמ״מ טוב לאדם לכוין בק״ש
בעשרת הדברות כי הם מרומזי׳ בק״ש ואבודרהם כתב בארמ׳ חיים סי׳ י״ט בשם הרמב״ן ז״ל כי בפרשת ואהבת לבדה יש בה רמז
לעשרת הדברות שכן הוא תשובת משה לישראל לאחר ששמעו הדברות מפי הגבורה ויאמרו לו קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה׳
אלהיך ושמענו ועשינו · אז אמר משה להם שמע ישראל הריני בן ארם כמוכם והריני משמיעכם את דברי ה׳ ומפרש אני אותם אליכם
הנה שמעתם דבור ראשון אנכי ה׳ אלהיך וקבלתם אלהותו עליכם באשר עניתם נעשה ונשמע ולכן שמע ישראל ה׳ אלהינו לומר ה׳
עושה הכל הוא אלהינו ואליו נשא עינינו וממנו נשאל כל צרכנו כי הוא אלהינו · דבור שני לא יהיה לך אלהים אחרים כנגדו אמר משה
אחד · לומר לא יהיה לך מבטח לא במלאך ולא במזל ולא תסמוך בדבר אחר שיוכל להועיל לך רק בה׳ לברו כי הוא אחד ואין שני לו
וכל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם · דבור שלישי לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא כנגדו ואהבת את ה׳ אלהיך כי מי
שהוא אוהב את המלך לא ישבע בשמו לשקר ואמר בכל לבבך כי האהבה תלויה בלב · וכן השבועה על דבר הידוע ללב נעולם מן

העין׳ וכתיב שבועת שקר אל תאהב כי את כל אלה אשר שנאתי נאם ה׳׳ מלמד ששבועת שקר יש בה שנאה ולא אהבה׳ ושבועת אמת יש בה אהבה ולא שנאה שנאמר ובו תדבק ובשמו תשבע׳ כתיב ותדבק נפשו בדינה ויאהב את הנערה דבור רביעי שמור את יום השבת לקדשו כנגדו והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום׳ וכתיב כי שבת היום לומר שמור מה שצויתיך בכבוד היום הוא יום השבת הקדוש סימי בראשית׳ וביום השבת ניתנה תורה׳ . דבור חמישי כבד את אביך ואת אמך כנגדו ושננתם לבניך שהלמידהו מצות התורה לכבד אב ואם ותטע זאת בלבו מנעוריו וגם כי יזקין לא יסור ממנה ומאי בשבתך בביתך כנגד למען יאריכון ימיך ולומר כאשר יראו בניך כי תכבד אתה לאביך ואמך הזקנים עמך בביתך ובמנוחתך כי יכבדו אותך בניך כי מנהג אבות יעשו בנים׳ דבור ששי לא תרצח כנגדו ובלכתך כי רוב הרציחות בדרכים וכתיב דרך ירצחו שכמה לומר ירא את אלהיך בלכתך בדרך ולא תרצח׳ דבור שביעי לא תנאף כנגדו ובשכבך וכתיב התם אשר ישכב את אשת רעהו׳ לומר שמור עצמך בשכבך בביאה אסורה׳ דבור שמיני לא תגנוב כנגדו וקשרתם לאות על ידך שלא תגניב בהם׳ דבור תשיעי לא תענה ברעך עד שקר כנגדו והיו לטוטפות שלא תעיד אלא מה שראית בעיניך׳ דבור עשירי לא תחמוד בית רעך כנגדו וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך׳ ביתך ולא בית רעך ובשעריך ולא בשערי רעך ע״כ׳

ובירושלמי בפרקא קמא דברכות

רבי לוי אמר מפני שי׳ דברות כלולות בהם אנכי ה׳ אלהיך שמע ישראל ה׳ אלהינו׳ לא יהיה לך אלהים אחרים ה׳ אחד׳ לא תשא ואהבת את ה׳ אלהיך מאן דרחים מלכא לא לישתבע בשמיה ושקר׳ זכור את יום השבת׳ למען תזכרו ר׳ אומר זו מצות שבת שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה׳ דכתיב ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות והקים ותורה צוית ונוכר להודיעך שהיא שקולה כנגד כל מצותיה של תורה׳ כבד את אביך למען ירבו ימיכם לא תרצח ואבדתם מהרה מאן דקטיל מתקטיל׳ לא תנאף לא תתורו אחרי לבבכם וגומר אמר רבי לוי ליבא ועינא תרין דרכיו תצרנה אמר הקב״ה אי יהבת לי ליבך ועינך אנא ידע דאת דילי׳ לא תגנוב ואספת דגנך ולא דגנו של חברך׳ לא תענה ברעך אני ה׳ אלהיכם׳ וכתיב וה׳ אלהים אמת׳ מהו אמת אמר ר׳ אבין שהוא אלהים חיים ומלך עולם׳ אמר רבי לוי אמר הקב״ה אם העדת לחברך עדות שקר מעלה אני עליך כאלו העדת עלי שלא בראתי שמים וארץ׳ לא תחמוד בית רעך׳ וכתבתם על מזוזות ביתך ולא בית חברך וגומר עכ״ל׳

אעפ״י שאמרו יקרא ק״ש באימה וביראה וברתת וזיע בכל רמ״ח אבריו׳ מ״מ יכנס מהיראה לאהבה להיות שמחת אמונת היחוד בלבו למסור נפשו וגופו ומאודו בעבור יחודו׳ ע״כ מסיים הברכה קבלת עול מלכות הן בשחרית הן בערבי׳ מסיים באהבה וקבלת עול מלכות שמים באמצע׳ ואח״כ ואהבת כו׳ על כן נראה בעיני שלא להפסיק לענות אמן אחר הברכה קודם ק״ש נוסף על הטעמים שכתבו הרבה פוסקים כמבואר בב״י סימן נ״ט אע״ג דקצת פוסקים ס״ל לענות אמן ורמ״א סי׳ ס״א כתב דכן נכון הוא לא נראה בעיני׳ וכן נוהגין ברוב תפוצות ישראל בכל מקומות מושבותם של ספרדיים והנלוים אליהם׳ וכן בענין אמן של גאל ישראל חזרתי ממנהג אשכנזים ונוהג׳ כמנהגם שלא לענות וכ״כ האלהי האר״י ז״ל על פי סודות עמוקות ואין לשנות׳

כתב בבאר מים חיים סימן כ״ג עו׳ צריך לכוון שיש בפרשת שמע עד ובשעריך מ״ב תיבות והם כנגד שם הגבורה שם של ארבעים ושתים שבו נבראו שמים וארץ והכונה הזאת היא לכלול השמאל בימין למען תהיה הימין שולטת וזה כי הפרשה עצמה של ואהבת היא הימין וכנין תיבותיה שם מ״ב כשם הגבורה היא השמאל נמצא שהימין נגלה והשמאל נסתר כמנין התיבות ולכן המדקדקים בשעת קריאת פרשת ואהבת משימים יד שמאל תוך יד ימין לרמוז כי הימין שולטת על השמאל והרחמים כובשין את הכעס כשעושין רצונו של מקום ועובדים מאהבה עכ״ל׳

האומר שמע שמע משתקין אותו ז״ל התו׳ בפ׳ אין עומדין ריש דף ל״ה ואותן בני אדם שאומרים ב׳ או ג׳ פעמים שמע ישראל משתקין אותם לפי׳ רש״י ולפר״ח מגנה מיהא הוי או שמע אין לחוש רק כשקורא ק״ש בעונתה ומקבל עליו עול מלכות שמים׳ ומ״מ טוב שלא לומר׳ אך מה שאמרים ה׳ הוא האלהים ז׳ פעמים ביום הכפורים ויום ערבה כנגד ז׳ רקיעי׳ משבחי׳ לבורא שהוא דר למעלה מז׳ מנהג כשר הוא וגם מצינו בקרא ב׳ פעמים ה׳ הוא האלהים גבי אליהו עכ״ל׳ ואותן הנוהגים לומר שמע ישראל וגם בשעה שהש״ץ אומר ויעבור׳ אין בכלל זה מאחר שאין תוכף באמידתם׳ ותמיד סליחה מפסיק בין ויעבור לויעבר׳ ויישר כחם ומנהג טוב הוא בעיני׳ אח״ר בני׳ יג ראוי להזכיר בי״ג מדות׳

כתוב בש״ע בסימן ס״א בק״ש רמ״ה תיבות וכדי להשלים רמ״ח כמנין איבריו של אדם מסיים ש״ץ ה׳ אלהיכם אמת וחוזר הש״ץ ואומר בקול רם ה׳ אלקיכם אמת ובזה כל אדם יוצא הואיל ושומעים מפיו של ש״ץ ג׳ תיבות אלו ואם הוא קורא ביחיד יכוין בט״ו ווי״ן שבאמת ויציב שעולים צ׳ והם כנגד ג׳ שמות ההויה שכל שם עולה כ״ו ו׳ל׳ אותיות הם ל׳ ע״כ׳

וז״ל צרור המור לענין בט״ו ווי״ן שיש באמת ויציב עד ויפה הדבר הזה שהן כנגד השם י״ה וכו׳ ולכן סדרו בכאן ט״ו ווי״ן שיש באמת ויציב כנגד ה׳ אלקים אמת׳ הה׳ ווי״ן הראשונים הם כנגד ה׳ והאמצעות כנגד אלקים׳ והאחרונים כנגד אמת׳ וזהו סידורן ויציב ונכון וקיים וישר ונאמן כנגד הש׳ ה״א של ה׳ כמוזכר בדבריהם אני ה׳ נאמן לשלם שכר טוב׳ ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא כנגד אלהיכם כי שם אלהים נורא מאוד לפי שהוא דיין וזהו מי כמוך באלים ה׳ נורא תהילות וכן מה נורא המקום הזה אין זה כ״א בית אלהים׳ ואדיר ומתוקן ומקבל וטוב ויפה כנגד אמת כי יופי הדבר הוא האמת כ״כ בפרשת בראשית׳ ובפרשת כיתבא בשם מדרש הנעלם׳ וכתב ע״ש וז״ל אבל בלילה לא אמרו מאי תקנתיה לפי שתפילת ערבית רשות ויעזר כי בפסוקים יש פדית אותי ה׳ אל אמת שהוא כנגד ה׳ אלקיכם אמת עכ״ל צרור המו״ר׳ שארי האלוף כמוהר״ר פנחס י״ץ סג״ל כתב על זה ז״ל לא ידעתי מאי קאמר כי מה ענין ק״ש וברכותיה לתפילה ואם פלוגתא דתנאי ואמוראי בתפילת ערבית לפי שהיא נגד איברים ופדרים שלא הקריבום שאין להם קבע כמוזכר בפ׳ תפילת השחר׳ בק״ש וברכותיה הכל מודים שחייבים כל ישראל בהם והיא מצות עשה ושמעתי ממורי ז״ל אם קורא ק״ש של ערבית ביחיד היה אומר אל מלך נאמן ע״פ הרוקח ובזה היה משלים רמ״ח תיבות׳ ונ״ל שאין מקום לקושיא זו כדי להשלים רמ״ח תיבות כנגד איבריו ע״פ הזוהר די בזה בבקר אם א״א ותדע כי בני מערבא לא היו אומרים בערבית פ׳ ציצית והיאך היו ממלאים רמ״ח תיבות אלא כדפרישית ודו״ק ע״כ דברי פי חכם חן חן לו׳ (הנ״הה איש קדוש עבר עלינו ר״ל על מכתבינו שכתב א״א י״ץ אבל בלילה לא אמרו מאי תקנתיה לפי שתפילת ערבי׳ רשות ע״כ׳ והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוח בפנים בשם צרור המור׳ והקשה על זה מורעתנו הגאון כמוהרר״ף י״ץ סג״ל מה ענין ק״ש וברכותיה אצל תפילה כו׳׳ זר לי מאד זר׳ לגשת אל ההר׳ כי מה לתבן את הבר׳ הכל צריכים למריא חיטיה הרב המופלג ש״ב הנזכר השתא בטיבעא למר לא ידענא בשיטתיא דמר ידענא׳ עכ״ז לא אפנע עצמי מלענות אף אני חלקי ואם היא מצער ותחי נפשי׳ גלע״ד דלא קשה מידי דהטעם דרמ״ח תיבות של ק״ש מרפא לרמ״ח איברים וגופו משום דאז ק״ש מכוונת כנגד התפילה והם נקשרים יחד בקשר אחד לכך תפילתו נשמעת ועולות למעלה׳ ומה שאמרתי שנקשרת בתפילה רצוני לומר ע״ד שכתב הזוהר והביאו הב״י בסימן ס״א וז״ל תקנו שיהא ש״ץ חוזר ומשלים אותו ומאי ניהו ה׳ אלקיכם אמת בתפילה תקנו ג׳ ברכות ראשונות וג׳ ברכות אחרונות בק״ש ג׳ שמות בראשונה ה׳ אלקינו ה׳ אחד׳ שלשה שמות באחרונה ה׳ אלקיכם אמת וכל האומר ק״ש כה״ג כידוע שאינו ניזוק כל היום עכ״ל׳ הרי לך שהוא מטעם שכתבתי ולכך סיים במדרש הנ״ל דמי שלא שמע תיבות אלו מש״ץ אף שיכוין לט״ו ווי״ן קרי עליה רשב״י מעוות אשר לא יוכל לתקון לכך בערבית שהתפילה היא רשות ואז עכ״פ לא יוכל להיות הקישור אמ״ץ וחזק אם יתפלל אות׳ ע״ד גדול המצווה ועושה יותר וכו׳ וע״כ לא היו מהדרין אחר תקנה אחרת ומעתה לא יקשה על דברי

צי״ור הטור דלעיל שכתב הטעם שלא אמרו פ׳ ציצית לפי שתפילת ערבי׳ רשות · וזה היה הטעם של בני מערבא שלא חשו לרי״ה תיבות שלא אמרו פ׳ ציצית ורוק׳

ובספר מאה שערים

כתב וז״ל יכוון כט״ו ווין שבאמ׳ ויציב והכוונה שיכוין שעולים צ׳ והיינו ג״פ ל׳ וציור ל׳ עושה יו״ד וי״ו יו״ד הרי כ״ו הרומז לשם הגדול שעולה כ״ו הרי ג׳ שמות כציור שלשה פעמים ובק״ש של ערבית היזהר יכוין הג׳ שמות באותו וא״ו של ואמונה שהרי כלל הוא״ו עולה אהיה (וכתב הבחיי בפר׳ שמות כי שם אהי״ה ושם יקו״ק הכל אחד ושם אחד ודבר אחד שהרי שם אהיה כמספרו כמספר יק״ו שהוא עקר השם המיוחד כי הה״א כפולה ע״כ) הרי כ״פ אהיה בב׳ ווין וציור האלף שבאמצע עושה יוד וי״ו יוד הרי כ״ו רמז לשם הגדול נמצא שמשלים כג׳ שמות שנרמזים כאות וא״ו של ואמונה ע״כ · וכן הוא בתי׳ בסוד ק״ש (פי׳ כלל הוא״ו מא׳ ועד וא״ו והיו בכלל עולה כ״א והוא אקי״ק · וא״ו בכתיבה ג׳ אותיות וא״ו · ועולים חב׳ ווי״ן ב״פ אקי״ק וא׳ מצטייר א׳ והם ב׳ יודין וא״ו והם כ״ו כנגד שם של ד׳ הרי כאן ג׳ שמות) והביא זה בעל תולעת יעקב בסוד השמע והוסיף מדיליה שם ז״ל וא״כ ראה כמה צריך להזהר להתפלל עם הצבור ולכוין במה שחוזר ש״ץ כדי להשלים איבריו ומי שהוא חסר מהם הרי הוא פגו׳ בגופו ואין ברכה שורה על דבר פגום והמתפלל יחידי אפי׳ יכוין כט״ו ווין שאמר קרינא ביה וחסרון לא יוכל להמנות וצריך אדם להכליך כל כו של עולם על כל איבריו ולא יהיה אבר מאיבריו פנוי מעול מלכות שמים ודע שכל תיבה מכל תיבות ק״ש כרמיזן נר לפי שהם כנגד רמ״ח מצות עשה שנאמר עליהם כי נר מצוה ותורה אור וחופש כל חדרי בטן לראות אם אדם ממליך עליו את יוצרו בלי עירוב מחשבות והרהורי אחרים סוד התמורות ולסוד זה עי״ן שבשמע ודל״ת שבאחד מאותיות גדולות והסוד עד ה׳ בכם עכ״ל מספר בעשרה מאמרות רף נ׳ ז״ל הסכוין אלינו במלת אמת שאנו מוסיפין בסוף יק״ש על שם ה׳ אלקים אמת והיא לבדה מספקת ליחיד היודע לכוין בה במקום שלש תיבות שמוסיף שליח צבור כי ידוע באותיות אמת שהן ראש תוך סוף לאלפא ביתא וכן חותמו של הקב״ה דכתיב ביה אני ראשון לעילא עד אין סוף ואני אחרון לתתא עד אין תכלית ומבלעדי אין אלקים באמצע הקצוות חבלתי מוגבלות כלל ועקר עכ״ל ·

דין ק״ש של ערבית כתבתי למעלה

בק״ש שעל מטתו צריך ליזהר בכל העניינים ודקדוקים כמו שקורא ק״ש של שחרית וערבי׳ (הג״הה בענין ישתבח כתב הזוהר פרשת תרומה וז״ל כיון דמטי בר נש לישתבח נטיל קב״ה ההיא כתרא ושוי לה קמיה וכנכת ישראל שריאת לאתתקנא למיתי לקמי׳ דמלכא עילאה ואצטריך לאכללא לה בתליסר מכילין עילאי דמנהון אתברכת אינון תריסר בוסמין עילאין והכא אינון שיר ושבחה הלל זמרה עוז וממשלה נצח גדולה וגבורה תהילה ותפארת קדושה ולבתר לחברה לה בהדייהו ולימא ומלכו״ת בגין דהיא מתברכא מינייהו ועל דא אצטריך בשעת דאיתכללית מינייהו לשואה רעותיה ולבא להאי ולא לישתעי כלל דלא ליפסק בינייהו ואי פסיק בינייהו מתחות גדפי כרוביא נפיק חד שלהובא וקארי בחילא ואמר פלניא דפסיק גאוותא דקב״ה ישתצי׳ ויתפסק דלא יחמי גאוותא דקב״ה כו׳ עכ״ל ע״כ מן הראוי לאומרם בנשימה אחת וכיוצא בזה מצאתי כתוב למקובל אחר בליקוטיו כתיבת יד לא ידעתי מי מקרושים הוא וכתב שצריך לומר מן אמן יהא שמיה רבא עד ויתברך ועד בכלל הכל בנשימה אחת כדי שלא להפסיק בדברים שהם יחודו של מקום)

והואיל תיבת ויתברך בא לידן אימא ביה מילתא · על אותן שאמרו שאין לענות אלא עד עלמיא והקשה מהר״י קארו ראיה במדרש אמר ר״א בר יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ומצאתי אליהו ז״ל ועמו ר״א אלפי׳ גמלים טעונים אמרתי לו מה אלו טעונים אמר לי אף וחימה למה לעשות נקמה באף וחמה מי שמספר בין קדיש לברכו בין ברכה לברכה בין פרק לפרק בין יהא שמי׳ רבה ליתברך · ומאחר שאסור לספר בין יהא שמיה רבה ליתברך משמע שצריך לומר וכן כתב הר״ר יוסף ג׳יקטלייא וז״ל שאלת מה שכותבים קצת פוסקים בעניית קדיש שאין עונות אלא עד עלמיא ולא עו׳ אם אמת אתם וראוי לעשות כך או לא מפני שיש אנשים אחרים שסומכים עלמיא ליתברך איזה כת מאלו צודקת תשובה אוי להם לפתאים אשר עברו ונענשו ודאי המפרי׳ בין עלמיא ליתברך באילו הפריד וקצץ במקום דליכ׳ קיצוץ וא״צ להפריד ח״ו אלא מרבק עלמיא ליתברך והאריך בטעם הדבר וכן כתב רבינו בחיי פ׳ שמות שצריך לחבר מלת עלמיא ליתברך ואין להפסיק התם כלל · והר״ם מרקנאטי כתב גם כן בטעמי מצות שלו וז״ל ואמרו חכמים ז״ל להפסיק בין קדיש ליתברך ושלשתן אלו כולן אב אחד להם ומבטן אחד יצאו הקבלה האמיתית וזולת טעם שלהם מצאתי ויתגדל יהא יתברך אלו ג׳ יודין שם אחד משם המפורש היוצא מויסע ויבא ויט ושם זה יוצא מיברכך יאר ישא לפיכך המפסיק בין אלו ג׳ יודין פוסק את השם ע״כ:

והנה טועים העולם וסוברים דבאמירת תיבת ויתברך לבד די אלא ר״ל כל הנוסח של יתברך וישתבח כו׳ עד דאמירן בעלמא· וכן הוא בב״י סי׳ נ״ו שמהרר״א מצא כתוב אם יאמר יתברך צריך להשלים הקדיש ולא יאמר אחריו אמן שמה שהחזן אומר ואמרו אמן הוא אזהרה לכל יחיד שאם הגיע הש״ץ עד דאמירן בעלמא שיאמר אחריו אמן כו׳ · וכן מצאתי בספר קבלה כתיבת יד וז״ל גם ירגיל עצמו לומר בנשימה א׳ מן אמן יש״ר כו׳ עלמיא ויתברך וישתבח ויתפאר כו׳ הכל בווי״ן שמונה עד ואמרו ולא ואמרו בכלל שהוא כ״ח תיבות ומנין כ״ח נגד יד ימין ויד שמאל שבהן כ״ח פרקים ידימין ה׳ אלקינו ה׳ · יד שמאל כה״ו במוכס״ז כוז״ו ע״כ מצאתי הרי מה שאמרו ויתברך רצו בו כל הנוסח הא למה זה דומה לענין האמור עיקר הוידוי אבל אנחנו חטאנו טועים העולם וסוברים שרצו בואלו ג׳תיבות ואינו כן אלא רצו בו כל הנוסח של אשמנו כי אבל הוא התחלת הענין אבל אנחנו חטאנו אשמנו בגדנו גזלנו כו׳ ואתה צדיק וכו׳ · וכן תמצא ברפוס סדורי הספרדי׳ · אבל כתב כתוב בכתיבה גסה · ואח״כ בכתיבה קטנה עד גמר הוידוי · וכתבתי זה במקום אחר ·

נוסח

יהא שמיה רבא מברך לעלם לעלמי עלמיא · מברך קמץ תחת הבי״ת ולא מבורך כי מבורך הוא לשון קדש מברך לשון תרגו׳ והקדיש נתקן בלשון תרגום · גם קבלתי תיבת לעלם נקוד שו״א תחת למ״ד וקמץ תחת עי״ן ופתח תחת למ״ד כי כן נקוד תיבת לעלם כתרגום של דניאל · אף שבתרגום חומש אינו כן הוא טעות ולא מדויק אבל בדניאל הוא מדויק · והנה בפירוש תיבת אמן אינה שוה תמיד ומשתנה בפירושו לפי ענינו · וכל מה שהייתי חושב בפירושיו מיום היותי לאיש בינותי לדעת אחי הגדול החכיר כמהר״ל יצ״ו במה שכתב בהגהות יש נוהלין ונהנאני הדברים האלה והנה אעתיק לשונו · והנה בפירוש וכוונת מלת אמן יש פנים שונות ע״כ צריכין אנחנו להודיע לתועי רוח בינה כדי שלא יצא שכרם בהפסדם והתילה נקרים ונאמר שהברכות כולם הם נחלקים למחלוקות יש מהם ברכות המצוה כגון ברכת ענ׳ וציצית ותפילין ודומיהם והכלל כל מקום שנוסח שלהם אשר קדשנו במצוותיו וצונו שכוונת הברכות הללו הוא שאנחנו מברכין לשמו ית׳ על כל טוב אשר גמלנו שטהר וקדש אותנו במצוותיו הקדישות שהם קיום העולמות כנודע ועל ידיהם אנו נקראים קדושים ותתקדש גופינו ונשמותינו והם תכליתינו לא זולת זה בשום ענין בעולם והוא ית׳ צינו בזו המצוה להתעטף בציצית או להניח תפילין וכדומיהן מהציוויין אז העונ׳ אמן אחר המברך הברכות האלו צריך לכוין אמת ואמונה הוא חשבה והברכ׳ שבירך המברך ואני מאמין בה · ויש מהם שהם ברכת השיר והשבח וההוראה לו ית׳ כגון ברכת אלוקי נשמה שנתת בי וברכת מודים וברכת נודה לך וברכת הטוב והמטיב שבברכת המזון ודומיה׳ הם הוראה יכוין העונה אמת הברכה וההוראה שבירך והודה המברך כעל כל טוב אשר גמלנו ה׳ ואני מודה ומאמין בזה · וכגון ברכת אשר יצר · ברוך שאמר · ישתבח וכל הברכות של שחרית ושלשה הראשונו׳ שבח ברכות וברכה ראשונה שבברכת המזון ודומיהם הם שבח ויקר וגדולה יתנו לאל מלך יוצר כל ית׳ וברכת הנהנין בכלל א״כ העונה אמן אחר אלו יכוין ג״כ הכוונה הנזכרת אמת היא הברכה והשבח שבירך המברך ואני מודה ומאמין שהשבחים לו ית׳ הם יפים ונאים · ובברכות הנהנין יכוין העונה אמת הוא השבח והברכה שבירך המברך שהוא ית׳ ברא והמצא זה הפרי או זה הענין ·

אמנם ברכות השאלות והבקשות והתחינות כגון אמן שאחר הקדיש שהוא תפילה ובקשה ואחר ברכת רחם והרחמן שבברכת הסזון ואחר זכרנו שביעלה ויבא ודומיהן שהם בקשות ואמן שאחר ברכת כהנים שהיא ברכה יצטרך להתכוין העונה אחר המברך והמבקש יהי רצון שיאמנו בקשת המברך והמבקש ושכן יעשה ויקיים ה׳ את דברו :

אמנם הברכות האמצעיות שבח״י ברכות הם כולם שאלות ובקשות שאנו שואלין ומבקשים ממנו יתברך צרכנו כמו שאמרו רז״ל אמצעיות רומזות לעבד שמקבל פרס מרבו וכן ברכת רצה ושים שלום ושלום רב הם כולם בקשות ואולם התחימות שבהם הם שבחיו ותואריו הנכבדים ית׳ ע״כ אחר ברכת אתה חונן יצטרך לכוין בהם העונה אמן אמת היא הברכה שבירך המברך שהש״י הוא חונן הדעת והוא יקים ויאמן דברי המבקש ויחנינו מדע בינה והשכל וכן בכל האמצעיות כדמשמע בהדיא בא״ח סי׳ קכ״ד שיכוין בכל ח״י ברכות כשיענה אחריהם אמן אמת היא הברכה · והנה אי אפשר ליתן את האמור בזה גם בזה ואת האמור בזה לזה כי מי שמתכוין במלת אמן הנאמר על הקדיש וכזולת זה מן השאלות והבקשות שזכרנו למעלה ודומיהן וכן אמן אחר ברכת כהנים שהיא ברכה אם הוא מתכוין בעניית אלו האמנים אמת היא התפילה והבקשה והברכה שאמר המבקש הנה הוא עונה ככסיל באולתו כי לא ידע מאי קאמר ולא חש לקיסחי׳ או במלת אמן הנאמר בשבחיו ותואריו ית׳ כגון סברכת ההוראות והשבחים וזולתם מתתואריו והשבחים לו יתברך הנה מי שמכוין בעניית אמן שלהם זו הכוונה הנז׳ יהי רצון שיאמינו דברי המהלל והמשבח ושיהא כן כמו שאומר חנה הוא כרשע וכופר כי הנה הוא כמסתפק ח״ו אם התוארים והשבחים הם בו ית׳ ומבקש לומר שיהא כן ע״כ יכוין האדם במאור שיהא לו אוזן שומעת לשמוע אל הרנה ואל התפילה אשר הש״ץ אומר איזה הוא ברכה או איזה ענין הוא תפלה ובקשה שמתפלל ושואל צרכי עם ישראל · או איזה ברכה ואיזה ענין הוא שבח הודאה ומשבח ומהלל לו יתברך ובלבבו יכין לענות אמן כהוגן וכראוי עכ״ל :

ההמוניים אומרים במרוצה אמן יהא שמיה רבא כו׳ וסומכי׳ תיבת אמן ליהא שמיה רבא הם בלא דעת כי אמן קאי למעלה דהיינו שעונת אמן על מה שאמר הש״ץ יתגדל ויתקדש כו׳ וכן יהא שמיה רבא מתחיל שבח חדש ע״כ צריך להפסיק קצת בין אמן ליש״ר · וכן עושין ההמוני׳ אמן מודים אנחנו לך · וצריך להרגילם שיעשו הפסק כי אמן הוא על ברכת רצה ומודים היא תחילת ברכת הודאה :

בין ישתבח ליוצר אור לא יפסיק · ע״כ אין לומר הפסוקים שדרך לומר כשאומר הש״ץ קדיש דהיינו ועתה יגדל נא כח כו׳ על הקדיש שבין ישתבח ליוצר אור לא יאמרם מאחר שהם אינם מהתברת רק מנהגא בעלמא · וכן בקדיש שקודם תפילת ערבית שצריך להסמיך גם בערבית גאולה לתפילה · לא יאמר אלו הפסוקים אז :

ענין התפילה יתפלל דרך תחנונים כרש המבקש כפתח · ז״ל אבא מורי ז״ל ה״ח בעמק ברכה דף נ׳ וסמוך לתחלת תפילת י״ח יחשוב בלבו רוממות האל ית׳ ושפלות האדם ויסור כל התענוגים האדם מלבו ואמרו ז״ל במסכת ברכות אל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל אלא במקום נמוך ע״כ · רצו בזה שישים האדם אל לבו ערך נמיכתו ושפלותו כנגד האדון ה׳ צבאות ואחר כך יתפלל (עיין במיימוני בספר המדע בתחלת פ״ב ובסוף פ״ד מהלכות יסודי התורה ידבר מענין זה) ויאמר בלבו מה אני דל ונבזה כלי מלא בושה וכלימה בא לבקש מאת ממ״ה הקב״ה · הלא בני מעלה יראו ויבהלו מפניו וסביביו נשערה מאוד · אף אני קורץ מחומר לא בינת אדם לי ובזה בחיי ונמאס במותי אם לא מרוב חסדיו שהוא מתנהג עם בריותיו בכל מקום שמצינו גדולתו ית׳ מצאנו ענותנותו :

ולפי שחיי האדם נחלקים לג׳ חלקים שהן שני העליי׳ ושני העמידה ושני הירידה תקנו לנו רז״ל ג׳ תפלות בכל יום · בקר ערב וצהרים שחרית מנחה ערבית · להתפלל באלו ג׳ זמנים בבקר בזמן העלייה · ובצהרים בזמן העמידה · ובערב בזמן הירידה · להודות לפניו כי הוא ית׳ מספיק לנו כל צרכינו באלו ג׳ זמנינו עליתינו ועמידותינו וירידתינו וזולתו א״א לנו להתקיים ולעמוד אפי׳ רגע אחד · וכתב בעל ע״י על מאמר צריך אדם לכוין את רגליו וכו׳ ז״ל כתב הרשב״א ופלל דבריו בכיוון הרגלים ותידים כפותים זה על גב זה הלב סבות האחד כדי שהמתפלל ישים כנגד עיניו ולבו כאלו ידיו ורגליו אסורות ואין בידו כח לקרב המועיל ולהרחיק המזיק ולתי בעזרתו ית׳ וכן אמרו בעירן ריתחא פכר ידיה ומצלי וכו׳ עכ״ל ·

אחז״ל כל השערים ננעלו חוץ משערי דמעה · על כן יעורר אדם עצמו ויראה שתפילתו תהיה בדמעה · ובידוייו והזכרת עונותיו ובקשת הסליחה והמחילה פשיטא ופשיטא שיהיה בבכי ותחנונים · ואף אם לפעמים אינו בוכה ממש יהיה קול דברים שמדבר בתפילתו יהיה כקול נמוך ומשבר כאלו היה בוכה · וע״ז רמז דהמע״ה כי שמע ה׳ קול בכיי · לא אמר בבכיי רק קול בכיי כלומר שעושה קול כאלו היה בוכה · ויאמר הכל בקול תחנונים כקול עני ואביון המתחנן · וז״ל ספר הזוהר בפרשת בלק מאן חשיבא מכלהו תפילות תפילה דעני דתפילה דא קדים לתפילה דמשה ולתפלה דדוד וקדים לכל שאר צלותין דעלמא מאי טעמא בגין דעני איהו תביר לבא וכתיב קרוב ה׳ לנשברי לב ובזגוונא חזי מסכנא עביד תדיר קטטה בקב״ה וקב״ה אצית ושמע מלוי כיון דצלי צלותיה קב״ה פתח כל כוי רקיעין וכל שאר צלותין דקא סלקין לעילא דחי לון ההוא תפלה דמסכנא מאי טעמא בגין דאיהו תביר לבא דכתיב תפילה לעני כי יעטוף כי יתעטף מבעי ליה מאי כי יעטוף אלא איהו עביד עטופא לכל צלותין דעלמא ולא עאלין עד דצלותיה עאלת · וקב״ה אמר יתעטפון כל צלותין לצלותא דא תיעול לגבאי · ולא בעינא הכא בי דינא דידונון ביננא אלא קמאי ליהוו תרעומין דיליה ואנא וחוא בלחודנא דכתיב ולפני ה׳ ישפוך שיחו לפניה׳ ודאי · כיון רחמא דוד דכל כוין וכל תרעי שמיא כלהו זמינין לאפתחא למסכנא ולית בכל צלותין דעלמא דקב״ה אצית מיד כצלותא דמסכנא עביד גרמיה כעניא ומסכנא פשט לבושא דמלכותא ויתב בארעא כמסכנא ואמר תפילה דכתיב תפילה לדוד הטה ה׳ אזנך ענני כי עני ואביון אני וכו׳ עד ועל דא אצטריך לבר נש דצלי צלותיה למיהוי תמן עני ואביון ולמעבד גרמי׳ עני ואביון קמי קב״ה בגין דתיעול צלותיה בכללא דכל עניים · דהא כל נטורי תרעין לא שבקין הני למיעאל צלותא דבר נש כמה דשבקין למיעל צלותא דמסכנא דהא הא בלא רשותא עאלת ואי עבד בר נש גרמיה עני ושוי רעותיה תדיר כמסכנא צלותיה סלקת ואיערעת באינון צלותין דמסכנין ואתחברת בהו וסלקת בהדייהו ואתקבלת ברעוא קמי׳ מלכא קדישא וכו׳ ע״ש עד ליהוי בצלותא דעמידה תביר לבא עניא ומסכנא ולשואה רעותיה לאתכללא גו מסכני בתבירות דלבא במאינו דנפשא עד כאן : (הנ״תה והחונים המשוררים ושמחים ומשמחי׳ את הקהל בנועם ומירתם עליהם נאמר נתנו עלי בקולם ע״כ שנאתים וז״ל הר״ח דף רמ״ד ע״א כתב החסיד בעה״ה על טענה אחת מטענת היצר שהיצר אומר שיעשה הדברים שירעו בהם בני אדם כדי שיצא לו שם בחסידות עד שילמדו ממעשיו והשיב שיאמר לו שאולי כשאכוין לזה במעשי לא יתכן לי מהם הרצון המכוון אליו ויעלה בדעתם שאני חנף במעשי ויהיה לריק מעשי בכוונתי בהם בלתי האלהים · ונאמר למלך אחד והיאך לא ערבה לך קריאת פלוני והיה קולו ערב ונקי בטעמים של קריאה אמר להם והאיך תערב לי קריאתו והוא אינו קורא אותה אלא שתערב לי קריאתו וימצא חן בעיני בעבורה אבל אם היתה זאת הכוונה לרצון הבורא בלבד היתה ערבה לי וכן נאמר מי שמכוון בתפילתו מהמתפללים בצבור · ובעלי החזן בפיוטי׳ ההרשים למצוא חן בעיני אדם מבלעדי האל יתברך שאינה מקובלת אצל הבורא עד כאן לשונו · וז״ל אחי הגדול מהרי״ל ז״ל המדבר בחסידות וכתבו עוד הפוסקים בענין ענייה אמן ח״ל בשם הירושלמי העונה אמן ארוכה יאריך ימיו בטובה כמה שיעורה כדי שיכול לומר אל מלך נאמן ובלבד שלא יאריך בה יותר מכדי השיעור הזה דשלא כהוגן עושים שאין במשמעות התיבה כלום · ע״כ הרי לפנינו דכשמאריכ׳ בתיבת אמן יותר מכשיעור המ׳ שאין התיבה כלום וכאלו לא ענו ואמרו אמן וא״כ יש לגעור ולמנוע אותן המאריכין הרבה בנגונם במלת אמן עד שלא קרב אות אחת להברתה ואין במשמעות התיבה כלום רק זמורתא תהא ועו׳ הכהן המשיח הוא הש״ץ

יחטא אשמת העם הוא ג"כ ובה כת נמשך גם להם קלקול להיות שהאריכות ההוא שמאריך בו החזן הוא שלא כדין והקהל שוהין ואין עונ'
אחריו אמן עד שתכלה אריכת הנגון מפני המנגן הנה הם מפסיקין יותר מדאי בין הקדיש ובין עניית אמן והוא בכלל אמן יתומה שפירש'
המפרשים שלאחר זמן שסיים המתין הרבה ועונה אמן מקרי אמן יתומה וכבר אמרו רז"ל העונה אמן יתומה בו' אלא מיד שתכלה הברכה
מפי המברך יענה אמן ע"כ יש ליזהר ולהזהיר מזה · וכן בקדושות ובקדישים וברכו המנגנים מאריכין בשכחות ובי"ט בנגינת נגונם הרבה
מאוד ומושכין התיבות והאותיות הרבה עד אשר לא קרב זה אל זה ואין במשמעות התיבה כלום לא יפה הם עושים וכמו שזכרנו בשם
הירושלמי לעניית אמן וה"ה הכא ותר טעמא שייך בהו ולא נקטו הפסוקים בלשונם אמן אלא משום שאמרו שצריך להאריך באמן וכתבו
שעל כל פנים לא יאריך בה יותר מהשיעור הנז' ואם כוונתם ביופי נגונם לכבד המלך הכבוד ית' מסה שחננם בעריבת קולם הלא
נוכל מטוב לצאת ידי שניהם דהיינו לקצר בנגון וגם יותר טוב להאריך בנגונם שלא במקום עצם הקדושות הגדולו' כגון נקדש כו ונעריצך
כו' ולעמתם ובדברי קדשי' וברכו ובקדיש נוסח יתגדל כו' יתברך כו' שהם קדושות הש"י ביותר עוז משאר העניינים ובאלו העניינים
הקדושים היה לנו לכוין ביותר אל הכוונה ואם מאריכין כל כך בניגונים אי אפשר לכוין כל כך להכוונה וגם אריכת הניגונים הם גורמי'
להפסיק ולשות שיחה בטילה וזה אנו רואין בעינינו ונמשך עוד מאריכת הנגונים שמאחרין זמן ק"ש ואע"פ שאין אנו נזהרין כל כך לקרות
ק"ש בזמנה מ"מ כל מאי דאפשר להקדים צריכין להקדים כדאיתא בב"י בשם הרי"ז ז"ל וגדולה מזו בימים הקצרים בחורף ובפרט
כשאומרים פיוטי' אם מאריכין בניגונים קרוב לודאי שעוברים זמן ק"ש כי זמנה נמשך עד סוף חלק רביעי מהיום הן היום גדול הן היום
קטן מעשרה או מתשעה שעות ופחות מזה ומכח אונס יכול לקרות עד שליש היום · אבל אין לו שכר כקורא בזמנה ומכאן ואילך לא
קרא בברכותיה ואם יברך הוי ברכה לבטלה כמ"ש הא"ח וצא וחשוב אימתי כלה רביעי היום בימות החורף וראה גם ראה כשמאריכין ב
נגונים ובפרט כשאומרים ג"כ פיוטי' אם קורין אותה בזמנה ובודאי לאו שפיר למיעבד הכי כלל לדחות קריאה זמן ק"ש בכל מה דאפשר מפ
פני אותן הנגונים אף אין עובר זמנה ואין צריך לומר אם משוך מזה שום חשש שיעבור זמנה ובודאי לא כך היו נגינת השירים והזמירות
בבית המקדש אלקינו ית' מי בנגון היו מנגנים ובעריבת קול נעים וזמירות המשמחה אלקים ואנשים דהיינו בזמר ובנגון בקוצר בחתוך
התיבות והאותיות · וכן ראוי ונכון לנו לעשות ולהיות עכ"ל) :

ומאחר שהעני מעסף את כל התפילו' ע"כ יתן לצדקה קודם התפילה כהא דר' אליעזר יהיב פרוטה לעני ומצלי · כתב מהרש"ל
בתשובה קבלת תענית מאתמול מקבל אני בתפילה בלב ולא בפה · אכן באלהי נצור מקבל אני בפה
הריני בתענית יחיד למחר לפניך יר"מ שתקבלני באהבה ע"כ :

בפרק אין עומדין אלו ברכות ששוחין בה תחילה וסוף באבות והודאה ואם בא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין
אותו שלא ישחה · ובריש פרק אין עומדים דף ל"א תניא א"ר יודא כך היה מנהגו של ר' עקיבא
כשהיה מתפלל עם הצבור היה מקצר ועולה מפני טורח הצבור וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרו'
וכ"כ למה מפני כריעות והשתחויות וז"ל התוספות ומוצאו בזוית · אחרת תימה דאמר לקמן הבא לשחות בסוף כל ברכה וברכה מלמדין
אותו שלא ישחה ותירץ הר' יוסף דהכא מיירי בתחנונים שהיה אומר אחר י"ח ברכות ולא נהירא דהא מ"ח קאמר ונראה להר"י דודאי בסוף
כל ברכה אסור לשחות אבל באמצע הברכה מיהא מותר לשחות ובהכי מיירי הכא וכשהיה מגיע לסוף הברכה היה זוקף ולכך נהגו העול'
בר"ה ובי"ה כשמתפללים זכרנו ובכן תן ותמלוך ששוחים כשמגיעים לפסוקים ובסוף ברכה זוקפין שאין לשחות בסוף ברכות אלא היכא
דתקין עכ"ל · אבל רבינו יונה ז"ל והרא"ש ז"ל הסכימו עם תירצו של הר"ר יוסף דהכא מיירי בתחנונים כו' ואין למעות ולהבין דדווקא
בי"ח ברכות הקפידו רז"ל שלא להשתחוות יותר ממה שתקנו · אבל בשאר מקומות אין קפידה · דזה אינו דהא תניא הכורע בהודאה
דהלל וברכת המזון הרי זה מגונה וכתב הר"ר יונה בס"פ א"ע דה"ה דאין לשחות כשאומרים בנשמת כל חי ולך לבדך אנחנו מודים כו'
אלא הכל שוה הן בתפילת י"ח הן בשאר מקומות לא ישתחוה יותר ממה שתקנו חכמים אך הכוונה הוא שלא ישתחוה יותר ברונג' כמו
שתקנו חכמים דהיינו שלא ישתחוה בשום ברכה תחילה וסוף שלא תקנו חכמים כ"א רק באבות תחילה וסוף וכן לא ישתחוה בהודאה דהלל
וב"ה כי לא תקנו החכמים רק במודים שבי"ח · וכן רבינו יונה שפיר קאמר דלא ישתחוה במודים דבנשמת כי לא תקנו החכמים לא' במודים
די"ח אמנם להשתחוות בתחנונים שאינם ברכות · או אפי' בברכות כשמשתחוה באמצע ברכות שזה אינו כדוגמה שתקנו חז"ל הפשאי
להשתחוות · ותמיהא לי על רבינו ירוחם שהביאו חב"י סימן קי"ג שכתב וז"ל הכורע כשאומר וכל קומה לפניך תשתחוה
ג"ל שהוא מגונה כדאמרינן פרק אין עומדין הכורע בהודאה דהלל וברכת המזון הרי זה מגונה עד כאן לשונו · והשתא מה ראיה
מייתי מזה דשאני הודאה דתקנו חכמים כריעה בהודאה ע"כ הוא מגונה כשהוא כורע בהודאה במקום אחר · אבל מה ענין לזה וכל
קומה לפניך תשתחוה · וא"ל דס"ל לרבינו ירוחם דאסור להוסיף לעשות השתחואה בכל מקום יהיה מה שיהיה זולת אלו ד' מקומות אבות
והודאה תחילה וסוף ע"כ · וזה אינו דא"כ איך מתורץ רוב השתחוואות וכריעות דר' עקיבא דלפי שני תירוצים של התוספו' מוכח דכשאינו
דוגמא לתקנת חז"ל יכול להשתחוות וצ"ע · ואפשר דס"ל לרבינו ירוחם דאסור להוסיף על השתחוואות ד' אלו שתקנו רז"ל בכל מקום
ובכל אופן והשתחוואות דר' עקיבא היה כשאמר תחנונים ותחנונים ידבר רש ומותר להשתחות להתנפל ולהתחנן · ובה שאסור הוא
כשאומר שבחים להקב"ה שם אין דשאי רק בד' מקומות שתקנו ז"ל · סוף סוף יוצא לדברי כולם שלא ישתחוה לשום ברכה
תחילה וסוף הן בתפילת י"ח הן בשאר ברכות · כי אם אלו הברכות אבות והודאה די"ח ע"כ · אותן העולים לס"ת ומשתחוים בברכות
התורה ילסדו אותם שלא ישתחוו וכן שמעתי ממורי הגאון מהר"של ז"ל · אך היה מנהגו כשעלה לס"ת וראה הפרשה שיקרא השתחוה
ולא משום השתחות ולא משום השתחוואה של הברכה רק לכבוד ספר תורה השתחוה ואח"כ אמר כל הברכות ולפימ"ש רבינו ירוחם
צריך לברך בזקיפה · בענין אם להשתחוות כשאומרים בעלינו ואנחנו כורעים ומשתחוים קבלתי ממורי מהר"ש ז"ל מלוב לין
להשתחוות דאם לא היה עושה כן הוחזק כפרן ומעיד עדות שקר בעצמו וכן באשמור' כשנוהגים לומר בפסוקים באו נשתחוה ונכרעה
כו' נשתחוה אל היכל קדשך ישתחוה מאחר שאומר נשתחוה ואל תשיבני מסודים מאחר שפירושו השתחואה א"כ למה הוצרכו חז"ל
לומר להשתחוות בו פשטא · דזה אינו דכבר כתב אבודרהם ריש דף ל"ט דמודים פירושו מלשון אך צדיקים יודו לשמך אע"ג דכתב
גם כן בשם הירחי דפי' מודים משתחוים כדמתרגמינן ואשתחוה אל המלך ואודי' למלכא עכ"ל · אין דבריו נראין אלא פירושו קמא עיקר
ואין להקשות מהא דכתב ר' ירוחם הכורע ל'וכל קומה לך לבד תשתחוה הרי זה מגונה · דשאני התם שאינו אומר על עצמו שמשתחוה
דיהא מוחזק כפרן אם יעשה כן אלא אומר סתם וכל קומה לך תשתחוה ע"כ לא ישתחוה מאחר שלא ציוו חכמים ז"ל · אבל כשאומר
ואנחנו כורעים ומשתחוים בודאי צריך לעשות ככל היוצא מפיו ודו"ק · ובספר מהרי"ל כתב שמהרי"ל כשהיה אומר ברוך כבוד בקדושה
היה כורע וזוקף בשם וכן בימלוך היה כורע וזוקף בשם ולכאורה יש לתמוה היאך היה כורע לברוך כבוד ה' שלא אמרו לכרוע בברכות
אלא באבות תחילה וסוף בשלמא בימלוך לא קשיא דהוא אין ברונגמת מה שתקנו חז"ל דלא מצינו שתקנו השתחואה בתיבת מלוכה
ובדפי' לעיל · אמנם בברוך כבוד ה' קשה · ואפשר שס"ל למהרי"ל כמ"ש לעיל · דאין מוחין אלא כשהוא בדוגמת דתקנו רז"ל · וזה
אינו דוגמ' למה שתקנו רז"ל כי התם לא תקנו רק בברכה שיש בה שם ומלכות ושם אסור להוסיף אבל ברוך כבוד · אינו כן :

ואני קבלתי בשעה שאומרים ברוך כבוד ה' וימלוך · צריך גם כן להרים עקביהן עם גופן כלפי מעלה כמו בקדוש קדוש

בפרק תפילת השחר דף ל"א ת"ר היה עומד בחוצה לארץ יכוון את לבו כנגד א"י שנ' והתפללו אליך דרך ארצם · היה עומד בא"י יכוון את לבו כנגד ירושלים שנאמר והתפללו אליך דרך העיר אשר בחרת בה · היה עומד בירושלים יכוון את לבו כנגד בית המקדש שנאמר והתפללו אליך אל הבית הזה והתחננו אליך היה עומד בבית המקדש יכוון את לבו כנגד בית קדש הקדשים שנאמר והתפללו אליך אל המקום הזה היה עומד בבית קדשי הקדשים יכוון את לבו כנגד בית הכפורת היה עומד אחורי בית הכפורת יראה עצמו כאלו לפני הכפורת נמצא עומד במזרח מחזיר פניו למערב במערב מחזיר פניו למזרח בדרום מחזיר פניו לצפון בצפון מחזיר לדרום נמצאו כל ישראל מכונין את לבם למקום אחד · ז"ל רבינו יונה כו' עיין בסידור שלי ונוסח ישתבח כו' ·

ומה שאמרו היה עומד בבית קודש קדשים לא מסתבר דקאי רוקא אכהן גדול בי"כ אלא על כל אדם ורוצה לומר עומד במחשבתו ·

אלו ברכות ששוחין כו' כשאומר ברוך יעשה כריעה בברכים · וכשאומר אתה ישתחוה בראשו עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה וכשאומר ה' יזקוף · כן הוא בזוהר פר' עקב · ז"ל הטור סימן קכ"ד והקהל יש להם לשתוק ולכוון לברכת החזן ולומר אמן וכשאין ט' בבית הכנסת המכונים בברכת ש"ץ קרוב בעיני להיות ברכת ש"ץ ברכה לבטלה כי נתקנה ברכת ש"ץ לאומר בי' וכשאין ט' המכוונים לברכותיו נראה כברכה לבטלה לכן כל אדם יעשה עצמו כאילו אין תשעה וולתו ויכוין לברכת החזן והמזמרים עם החזן נראה כקלות ראש עכ"ל ·

אמנם מי שלא התפלל ביחיד בכוונה כראוי יאמר עם הש"ץ בנחת וכ"כ בספר חסידים אם לא התפלל בכוונה כשהתפלל בלחש יכוון לבו כשהש"ץ מתפלל ויאמר כל תיבה ותיבה עמו עכ"ל · אמנם לא יאמר עמו חתימת הברכות רק יכוין לבו וישמע מהש"ץ ויענה אמן בכל כחו ·

ראה ראיתי מהחרידים את דבר ה' שמשימין סידור פתוח לפניהם בשעת חזרת ש"ץ התפילה ויהיה עיניהם ולבם שם ולא יראו חוצה ואז מכוונים על כל מלה ומלה · ועונים קדושה ואמן ומודים בשבח ותהלה הוא העולה למעלה · עד רום מעלה · ופותח המקור העליון ומקשר את השתלשלות של העולמות כולה · וכן מבואר בספרי המקובלים השואבה מבאר מים חיים של הזוהר בסוד תיבת אמן ואותיותיו וכתבו כי העליונים והתחתונים בכלל תלויין במלת אמן והוא עיקר ושרש ויסוד מוסד לכל העולמות כולן ומי שמכוין לכל ברכה וברכה היוצאת מפי המברך ויענה אמן בכוונה וכדינו גורם למעלה קדושה הרבה מאוד ושפע רב טוב לכל העולמות כי הוא פותח המקור העליון מקור מים חיים כמו שפותח המעיין להשקות לכל הצריכות השקאה והקול יורד בשמים ממעל ומוריע שבל זו הטוב' והשמחה גרם פלוני זה עבד המלך הקדו' וכשישרא' נתונים בצרה ומתפללי' הכרוז יוצא בכל העולמות פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים כמו שהוא פותחין שערי הברכות וההשפעה ממעלה ומקובל תפילתם ע"כ בזוהר וכן אמרו ר"ל בתלמוד וחנה וזהו שכרו בעה"ז · ובעה"ב מה שכרו אמרו רז"ל במקום הנז' כשיוצא מהעה"ז אותו שהיה נזהר לענות אמן כראוי וכדינו נשמתו הולכת ומכרזת לפניו פתחו שערים וגו' כמו שהיה הוא פותח שערי ההשפעה והקדושה בכל יום ויעולה במדרגה למדרג' להתעדן בג"ע בעה"ב ועליו נאמר כי מכבדי אכבד :

הלשון מורגל בפוסקים ובספרי המקובלים גדול העונה אמן יותר מהמברך · כן הוא האמת שאמן גדול מצד עצמו ולגדולתו אין חקר · אמנם לכי תמצא עוסק הדין נראה בעיני מי שהוא מברך בכוונה גדולה ועצומה הוא יותר גדול מהעונה אמן דהכי איתא במסכת ברכות פ"ח אלו דברים אמר ליה רב לחייא בריה ברי חטוף וברוך וכן אמר רב הונא לרבה בריה חטוף וברוך למימרא דמברך עדיף מכאן דעני אמן והתניא רבי יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך אמר ליה ר' נהוראי השמים כן הוא חדע שהרי גולייריו יורדין ומתגרין ומנצחין תנאי היא דתניא אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע אלא שממהרין למברך יותר מן העונה אמן ע"כ · פירש"י חטוף וברוך כשמושיטי' כוס של ברכה הוי מחזר שיתנהו לך ותברך · העונה והמברך במשמע · קומו וברכו את ה' אלקיכם בספר עזרא ואומר ויברכו את שם כבודך והיא עניית אמן שבמקדש במסכת תענית מפרש קומו וברכו בתחלת ברכה ויברכו את שם כבודך במקום עניית אמן שבמקדש אומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד · שממהרי' למברך ליתן שכר עכ"ל · הרי סתם ברייתא ס"ל שממהרין למברך יותר מהעונה אמן · וכן פסיק רב כי כן ציוה לבנו הלכה למעשה · ואין לחלק בין אמן דברכת המזון לאמן דתפילה דא"כ לם' אמר תנאי יאמר דר' נהוראי מדבר מאמן שבתפילה אלא ש"מ אין חילוק · ע"כ נראה שמזה נתפשט המנהג מי שמתענה יום שמת בו אביו או אמו יורד לפני התיבה להתפלל · ואם היה אמן גדול יותר מהמברך אדרב' היה לו לשמוע להש"ץ ולענות אמן ·

אחר כותבי זה מצאתי במערכת אלהות במערכת שמות השוים וז"ל אמרו גדול העונה אמן יותר מהמברך כי המברך לא ירמוז לאמונה אחרונה אך מזכיר העולם והיא בכללו אבל העונה אמן ממשיך הברכה מאומן לאומן כי אמן לשון אמונה · ויתבונן זה בעבודת התפילות בענין הברכות ואז"ל משל בזה שהיו הגולייריו מתגרים במלחמה והגבורים מנצחי' המשילו המברך לגוליר המתחיל ומתגרה במלחמה ואינו משלים המלחמה מפני תולשתו כך המברך מתחיל בברכה הנמשכת מהב' הנקרא מלחמה בעבור היותה דין ואינו משלים כי אינו מזכיר האחרונה שהיא דוגמתה או אולי נקרא המברך לוחם כי כל המברך ועובד השם ית' ומתפלל כאלו הוא לוחם לנצח את מדת הדין והמשילו את העונים אמן לגבורים המנצחים במלחמה כי ימשיכו אורה הברכת מראשית ועד אחרית השנה שהיא העט' ובעבור כי שתיהן דין ושתיהן מלחמה ושתיהן גבורה המשילו את העונים אמן לגבורים כי המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם · וכיון שהגיעו לגבורות כיון דפלג פלג ומתגברים ומתנצחים גם מכח הנקרא גבורה והכל ענין אחד · אבל מה שאמר גדול העונה אמן מן המברך כשהוא חוטף וברך · אבל המברך המכוון וחושב בהזכרת המלות יותר גדול כי הוא ממשיך מאומן לאומן ואין כן בעונה אמן עכ"ל · ח"ל הרב התייש גדול העונה אמן יותר מן המברך העונה אמן מושך מהא' שהיא הכתר דרך המ' שהיא בבינה · ודרך הנון הפשוטה הכוללת דכר ונוקבא וגם יכוון לאל מלך נאמן שהוא ראשי תיבות שלהם ובח' תשעה אותיות · וג' שמות אלו כוללי' האצילות אל בכח"ר · מלך בבינ"ה · נאמן בת"ת · שהם נאמן פשוט נאמן כפוף · ויעו' צריך לכוין בשתי שמות המשולבות איש באחיו"ה אדנ' שעולה למספרם · ועוד אמן עם המלה עולה יהו"ד הוה היה יהיה ולכן גדול העונה אמן יותר מן המברך כי המברך אינו מזכיר כי אם שם אחד וזה מזכיר שנים וכולל כל האצילות · ודעת הרב כו' ה"מ כשאינו מכוון בברכה או שאינו מזכיר בברכה כי אם מלות קצרות כמו בברכות של שמונה עשרה ברכות או בברכת השבח כי בברכות האחרות אשר אנו מברכים המצות אותם המלות מורה כל מלה ומלה מהם ספי' מיוחדת ובעבור שאלו התיבות הרומזות על האצילות אינם בברכות השבח ולא בברכות של י"ח מלת אמן משלמת חסרונם ואז גדול העונה אמן יותר מן המברך אבל בברכת המצות והנהנין המברך הוא יותר גדול עכ"ל וצריך עיון ·

אין נא בריש פרק תפילת השחר אסור לעבור כנגד המתפללים בתוך ד' אמות · ורוב ההמון אינם נזהרים בזה · רק הם נזהרים כשגמרו תפילתם לאחר עושה שלום כשפוסעין ג' פסיעות אינם מניחים לעבור לפניהם עד הרתם למקומם אוחזים מנהג טפל ומניחים דין הגמרא שאסור לעבור נגד המתפלל בתוך ד' אמות שלו בשעה שהוא מתפלל · וכבון רא צריך להודיע לאינם יודעים · נצריך להיות עיניו סגורות בשעת התפילה ז"ל חרידי' מאן דקאים בצלותא לכוונא רגלוי ובעי לחפיא רישיה כמאן דיתיב קמי מלכא ובעי למכסי' עינוי בגין דלא יסתכל בשכינתא ובספרא דרב המנונ' סבא אמר מאן דפקח עינוי בשעתא דצלותא או דלא מאיך עינוי בארעא אקדי' עליה מלאך המות וכד תיפוק נפשיה לא יסתכל בנהירו בשכינת' ולא ימות בנשיקה מאן דמזלזל בשכינתא הוא בההוא שעתא דאצטריך ליה הדא הוא דכתיב כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו ·

ואם יש יחידים בקהל מאריכים בתפילתם אין לש"ץ להמתין עליהם אפי' היו חשובי העיר וכן אם היה מנין בבית הכנסת אין להמתין על אדם חשוב אגדול שעדיין לא בא כן כתב בתשוב' בנימן זאב

וזה היה עניינו של רבי עקיבא כדאית' בריש פ' א"ע תניא רבי יודא אומר כך היה מנהגו של רבי עקיבא כשהיה מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הצבור וכשהי' מתפלל בינו לבין עצמו כו' :

כתב בכתבי הר"ר ישראל והביאו הב"י סי' ק"א דהחזן כשמתחיל י"ח בקול רם נראה שיש לו לחזור ולומר ה' שפתי תפתח · ובסימן קכ"ג הביא הב"י דברי אוהל מועד שכתב שאינו פותח החזן בשני' ה' שפתי ואינו משלים יהיו לרצון אמרי פי וכתב ע"ז הב"י בסוף סימן ק"א כהכתבתי בשם כתבי מהרר"י שיש לו לומר ה' שפתי תפתח ואפשר שכשם שסובר שפותח בשם ה' שפתי תפתח סובר נ"כ שמשלים יהיו לרצון אמרי פי עכ"ל · וכן אני נוהג כשאני ש"ץ ומתפלל ודלא כמ"ש הגאון רמ"א סוף סי' קכ"ג לומר הש"ץ ה' שפתי תפתח אבל לבסוף לא יאמר יהיו לרצון · ואין טעם לדבר דהא שניהם עולים בקנה אחד · וכדאית' פ"ק דברכות אמר רבי יוחנן בתחלה הוא אומר ה' שפתי תפתח ולבסוף הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי וגומר ·

בזוהר משמע שמעלה גדולה היא להרים ידיו בשעת תפילה ואצבעותיו זקיפי' שכ"כ בפ' יתרו בשעתא דאתפרישו ואזדקפו לעילא אוקיר בר נש להקב"ה בכמה רזין עילאין אחזי לייחדא רזא ד' נשר אסיין בגין לייחדא כלא ולאתברכא שמא קדישא כדקא יאות ע"כ · ר"ל כי עשר אצבעות נגד י' ספירות ה' כנגד ה' כדתנן בספר יצירה ובזה אתברך שמא קדישא כי הוא במילוי עשרה אותיות יוד ה"א וא"ו ה"א · וכשאינו מתפלל כתב שם דאיסור גדול הוא לזקוף אצבעותיו · והפוסקים כתבו לכפות הידים וזה על גב זה בשעת התפילה וכן נוהגין · ומ"מ נראה באיזה מקומות מהתפיל' שמתעורר בהתעוררות גדול יזקוף אצבעותיו · והחכם יעשה בדעת · בזוהר פר' בלק כתב ה"ל לבתר לשוואה גרמיה גו חסידים בשומע תפילה לפרשא חטאוי דהכי אצטריך יהיר בשומע תפילה בגין לאתרבקא בימינא דפשוטא לקבלא לאינון דתבין וכדין אקרי חסיד עכ"ל · בגין לאתרבקא · כו' פי' כדי שיתדבק בצד החס"ד להטיב עמו כי בברכת שומע תפילה · יכול האדם לשאול בה כל צרכיו מכל דבר שיהיה בין של יחיד בין של רבים ולהתוודו על כל מה שנכר עליו מיום היותו יכול לפרט ולהתוודות ולבקש עליו מלפני אלקיו בברכת שומע תפילה כי הוא שומע תפילת כל פה בין ראוי בין אינו ראוי וכתב בזוהר

בזוהר פ' פנחס שטעם הווידוי הוא שהבעלי דינים והמקטרגים אינם יכולים לקטרג עליו אחר שהקדים והודה על חטאיו עיין שם · פ' וישלח הצילני נא מיד אחי מיד עשו מכאן מאן דצלי צלותיה דבעי לפרשא מלוי כדקא יאות ע"כ · הרי כשמבקש האדם מחשי איזה ענין יפרט בקשתו בדברי' מבוררי' ובדמות מציגי באורי' ותומי' כשהיו שואלי' בדברי' כתומי' באה התשובה סתום כמ"ש בפלגש בגבעה:

מבואר בפרדס בשער מהות והנהגה פ"ט כשישראל מגיעי' לעמידה בשים שלום אז מעוררי' זיווג הת"ליך וכן נתבאר בזוהר פר' תרומה וז"ל כיון דמטו לשים שלום כדין יעביד שמושא ההיא נהר דנפיק מעדן באידרא רא וכדין בעאן כולא לנפקא מקמי מלכא ולא אצטריך בר נש ולא אחרא לאשתכחא תמן ולא למשאל שאלתין אלא אצטריך למנפל אנפין מ"ט בגין דההוא שעתא דשמושא הוה ובעי כל בר נש למכסף קמי ולחפיא אנפוי בכסופא סגי ולאכללא נפשיה בההוא שמושא דנפשין דאתכליל ההיא אידר מעילא ובהתא בנפשין ורוחין עכ"ל לענייננו · ע"כ ראוי לאדם לכוון מאוד בברכה זו ולהתדבק בדביקות העליון · ואח"כ נפילת אפי' ובזוהר פר' ויקהל הדר ר' חייא בשם הרשב"י אומר לר' אבא תקונין דהפילה ובתקון נפילת אפים אמר וכדין אצטריך למנפל על אנפוי ולמסר נפשיה בגו אינון נפשין דאיהי נקטה דהא כדין צרורא דחיי איהו כדקא יאות מלה דא שמענה ברזא דבוצינא קדישא ולא אתיהיב לי רשו לגלאה בר לכו חסידי' עליונים ואי בההוא שעתא דאיהי נקטא נפשין ורוחין ברעו' דדבוקא חדא אי איהו ישוי לביה ורעותא לדא ויהיב נפשיה בדבקותא אי אתקבלית בההוא דאינון נפשין ורוחין ונשמתין דאיהי נקטא האי איהו ברנש דאתצריר בצרורא דחיין בהאי עלמא · ובעלמא דאתי ורתו דבעייא לאתכללא מכל סטרין סלכא ומטרוניתא ומעילא ומתתא ולאתעטרא בנשמתהון בכל סטרי ואתעטר בנשמתין דלעיל ואתעטרת בנשמתין דלתתא ואי בר נש יכוון לביה ורעותיה לכל דא ויסר נפשיה מתתא בדבקות ברעותא כמה דאתמר עכ"ל לענייננו ·

ואומרים ואנחנו לא נדע וגומר והטעם לפי שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל בישיבה ובעמידה ובנפילת אפי' כאשר עשה מרע"ה דכתיב ואשב בהר וכתיב ואנכי עמדתי בהר וגומר ואתנפל לפני ה' ומאחר שאין בנו כח להתפלל בענין אחר אנו אומרים ואנחנו לא נדע · וראיתי ש"ץ אחד שהיה ש"ץ הגון במאוד · והיה מנהגו לומר אלו התיבות ואנחנו לא נדע מה נעשה בקול רם · ואנחנו לא נדע אמר בישיבה · מה נעשה אמר בעמידה · והיה אומר שכן קבלה בידו.

משנה שלימה שנינו בפ' מי שמתו נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ומן התפלין וחייבי' במזוזה ובתפילה ובברכת המזון · ויען שהרבה נשים אינן נוהגין להתפלל ואינו יודע אם ע"כ באתי לזרז למדו את בנותיכם ·

ז"ל הטור סי' קי"ד ירושלמי הזכיר אם לא קודם ל' יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר מכאן ואילך מה שצריך מזכיר הלכך עד ל' יום אם ספק לו אם הזכירו או לאו צריך לחזור דמסתמא לא הזכיר והוא הדין נמי ל' יום אחר הפסח מסתמא הזכיר וצריך לחזור · והר"ם מרוטנב"רק היה רגיל לומר בשמיני עצרת ברכת אתה גבור צ' פעמים עד משיב הרוח ומוריד הגשם כנגד שלשים יום שאומר אותו ג' פעמים בכל יום ועכשיו אם הוה מסופק אין צריך לחזור וכאותו מפרק כיצד הרגל דאמר גבי שור המועד ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן הכא נמי כיון דאחר שלשים יום אם הוא מסופק אין צריך לחזור כל שכן צ' פעמים ביום אחד וה"ר פרץ ז"ל כתב לא חזינא לרבנן קשישי דצרפת דעבדי הכי שאין הנדון דומה לראיה דהתם טעמא משום שהוחזק ליגח ואם הוחזק ג' רחוקות כל שכן ג' קרובות אבל הגשם שנתקן בתפלה והדבר תלוי בהרגל לשונו לא אמרינן הכי ואדוני אבי ז"ל היה נוטה לסברת הר"ר מאיר עכ"ל · וכן ראוי לנהוג · אבל לנהוג בראשון של פסח לומר צ' פעמים אתה גבור בדילוג משיב הרוח · כדי שבאם יהיה אח"כ מסופק אם אמרו או לא אמרו שנאמר בודאי לא אמרו זה אין נראה · דבשלמא בעשיית מעשה דהיינו עקימת שפתיו שאומר צ' פעמי' משיב הרוח בשמיני עצרת · הוא מסתבר כדברי מהר"ם · אמנם בשב ואל תעשה דהיינו לומר צ' פעמים אתה גבור בפסח ולדלג משיב הרוח זה אינו כלום :

הג"הה

(הנה לכאורה יש להקשות על זה הלא בשלשים יום .... יותר מתשעים תפלות דהא יש כהן ... וסוכפן של שבתות ושל ר"ח [illegible] כ"ל ... דהירושלמי ... דבריוס ... לר' אליעזר בן עוריה דתקן בפ' תפילת השחר דס"ל דאין תפיל' המוספי' אלא בחבר עיר וכיוצא לדידיה בשלשים יום איכא תלת ג' תפילות וק"ל · ... עדין יש להקשות על הא ... ... [illegible] לדברי ר' ... אבל ר' יודא ... ... הלכה כר' יודא · ... לר' יודא ... על רבי ... על הסברא ... ... הפסוקי' ... ... הכתוב ... ... ר' יודא לר' ... :

ענין ס"ת וענין ב"ה

כתב מהרי"ל סוף הלכות סוכה הנושא ספר תורה נוטל על זרועו דימין שנ' סימינו אש דת למו עכ"ל ע"כ לא יאות עבדי אותן החזנים שנושאים התורה בשמאלם · לשון רמ"א בטור א"ח סי' מ"ח ונהגו המדקדקים להתנענע בשעה שקורין בתורה דוגמת התורה שנתנה ברתת וכן בשעה שמתפללים על שם כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך ואם זה בשעה שקורא פר' התמיד מתוך סידור שלו ק"ו בעת קריאתו בספר תורה ·

כתב הטור סי' קמ"ו גרסינן בפ"ק דברכות ועוזבי ה' יכלו זה המניח ספר תורה כשהוא פתוח ויוצא ואפי' בין פסוק לפסוק אסור לצאת אבל בין גברא לגברא שפיר דמי גרסינן בפרק ואלו נאמרין כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפי' בדברי תורה שנאמר ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה

אלא

לא שתיקה שנ׳ כי עמדו ולא ענו עו׳כו׳ ז״ל הבי׳ כתב הר״ר יונה בפרק קמא דברכות דאע״ג דמותר למיפק בין נברא לנברא לדבר אסור
כדאמרינן כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר ואף על פי שסוגרים הספר בנתים אפ״ה אסור שלא אמרו כל זמן שיהיה פתוח אלא כיון
שנפתח דמשמע דמשעה שנפתח הפעם הראשונה אסור לספר כלל עד שיסיימו כל הפרשה עד כאן לשונו ׃ ונראה דטעמא משום דאיכא
למיחש שמא ימשך הדיבור אף בשעה שקורים ומיהו נראה דלא מיתסר לדבר מעת שנפתח מכש אלא מעת שיתחיל הקורא לקרות וכך
הם דברי הרמ״בם ז״ל עכ״ל׃ ואם אסור לדבר אפילו בין נברא לנברא אף על פי שהספר סגור ׃ א״כ מה יענו ליום הדין רגדול אותן
שמספרי׳ בשעת הקריאה אוי להם ולנפשותם ׃ והזוהר האריך מאוד נענשם ע״ב הנשארים ישמעו ויראו ׃ ויהיו עינם ולבם אל קריאת
החזן לשמוע כל מלה ומלה מה שקורא כמ״ת וכבר כתבתי לעיל במסכת שבת שהפרשה יעבור שנים מקרא וא׳ תרגום מע״ש ובשעת
הקריאה ישמע להש״ץ וכן הוא מנהג ספרדיי שאינם מביאים שום חומש לב״ה וכולם יושבים ושותקי׳ ושומעים להש״ץ וישר בעיני׃ ויש
מתירין לגרום בלחש וי״א שאם יש עשרה דציית׳ לס״ת מותר לספר (בדברי תורה) ויש מתירים לפי שתורתו אומנותו ויש מתירים למי
שקורם שנפתח ספר תורה מחזיר פניו ומראה עצמו שאינו רוצה לשמוע כפר תורה אלא לקרות ומתחיל לקרות׃ ולקרות שנים מקרא
ואחד תרגום בשעת קריאת התורה שרי׃ וכל זה אינו ענין לפרשת זכור ופרשת פרה שרם בעשרה מדאורייתא שצריך לכוין ולשמעם מפי
הקורא׃ והנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשמעם מפי הקורא׃ כל זה מבואר בבית יוסף׃ הקורא בתורה
פותח ברכו את ה׳ המבורך וכתב הר״ר נתן ז״ל וצריך שיאמר ברכו בקול רם כדי להוציא אותו שלא שמעוהו ועוד שאין לאומרו כי אם
בעשרה ואם אמרו בלחש הוי יחיד ולא הועיל גם אותם שלא שמעוהו׃ ושומעין אומרים ברוך ה׳ המבורך אין להם לומר כך מאחר שלא
שמעו הברכה אלא כששיים החזן לעולם ועד אומר אמן כדאמרינן גבי ברכת המזון שאם בא אחר ומצא שמברכין נברך שאכלנו אומר
ברוך שם כבוד מלכותו וכו׳ ׃ בא כשהוא אומר ברוך הוא שאכלנו אומר אמן׃ ע״כ טוב לאומר בקול רם ואעפ״י שאומר ברכו אינו
כמוציא עצמו מן הכלל כיון שאמר המבורך והר״ר יורא הברצלוני כתב בשם רב סעדי׳ גאון אעפ״י שאומר המבורך ולא הוציא את
עצמו מן הכלל צריך להחזיר עצמו לגמרי ולומר ברוך ה׳ המבורך מידי דהוה אברכת המזון שאע״פ שאומר נברך שאכלנו משלו צריך
להזור למקום שפסק מלומר ברוך הוא שאכלנו משלו ובטובו חיינו׃ ומנהג הספרדיי׳ שאומר המברך ברוך ה׳ המבורך לעו׳ בקול רם
ולא בלחש ומנהג יפה הוא׃ ואח״כ חוזר ומברך אשר בחר בנו ומנהג שהחזן עונה אמן קודם שיתחיל לקרות בקול רם כדי שיבינו הקהל
וישמעו כשמתחיל לקרות מהר״ם׃ וכל העולה לקרות בתורה פותח בדבר טוב ומסיים בדבר טוב מיימוני׳ פרק שלשה עשר׃ וכשישלים
לקרות גולל ספר תורה ומברך מיימוני פ״ב ובמרדכי ובכלבו ומטבע של ברכה אחרונה כך הוא אשר נתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע
בתוכינו פי׳ תורת אמת היא תורה שבכתב וחיי עולם נטע בתוכינו היא תורה שבעל פה דכתיב דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים
לאפוקי מאותן האומרים ולחיי עולם נטעה בתוכינו׃ ושתי ברכות אילו יש בהם מ׳ תיבות כנגד מ׳ ימים שעמד משה בהר וא״ת למה
ברכה אחרונה פותחת בברוך כיון שהיא סמוכה לברכה ראשונה דקריאת התורה לא הוי הפסק כדאשכחן בברכת ק״ש ובברוך שאמר
וישתבח תרצוהו התוספות בפ״ג שאכלו שהטעם לפי שהיו רגילי׳ שלא מברכי׳ רק הראשון ברכה ראשונה והאחרון ברכה אחרונה ואיכא
הפסק גדול בין ראשון לאחרון שוב תקנו לכל אחד ואחד ב׳ משום הנכנסי׳ והיוצאים לא זוזה סמוכה׃

וכמדומה לי שבאבודרהם כתב טעם אחר לפי שאין להם קבע׃ וביאור דבריו דברכות תחילה וסוף על התורה׃ וכן על
ההפטרות אינם קבועים רצוני לומר לפעמים מברכין על פרשה זו ולפעמים על פרשה זו׃ וכן בהפטרות לפעמים
על הפטרה זו ולפעמים על הפטרה זו ומאחר שאינן קביעי׳ אין להם דין ברכה סמוכה לחברתה׃ משא״כ ברכות ק״ש׃ וכן ברוך שאמר
וישתבח שהם קבועי׳ ולעולם לא תמצא ברכה ברוך שאמר וישתבח במקום אחר כי אם בפסוקי׳ דזמרה׃ וכן ברכת ק״ש דוקא בק״ש ולא
במקום אחר ומאחר דקביעי וקיימי דין ברכה סמוכה לחברתה יש להם׃

אסור לישן בב״ה אפי׳ שינת עראי כמבואר בב״י סימן קנ״א ע״ב חל החיוב לנעור באותן שעושין כן ומ״כש אותן בני אדם אשר
נמשלו כבהמות נרמו וישנים בשעה שדורש הדורש או עבירה נודרת מסירי אזנם משמוע תורה גם תפילתם תועבה בר
מינן׃ שיחת ילדים בב״ה איסור גדול והנה איעתיק דברי מוסר שמצאתי בספר נקרא דרך חיים דף ע׳ וז״ל גרסינן בריש מסכת חגיגה
דרש ראב״ע הקהל את העם האנשי׳ והנשים והטף אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף לכה באין כדי ליתן שכר למביאיהן וכתבו
שם בתוספות ועל זה סמכו להביא קטנים לבית הכנסת ע״כ׃ אמר מנחם בזמן הזה יש טף בא לבית הכנסת לתת עונש למביאיהן לפי
שהוא בא לחלל קדושת בית אלקינו ולשחוק בו כברחובות קריה יקומו לצחק זה עם זה וזה מצחק עם זה וזה מכה את זה זה מרנן וזה בוכה
זה מדבר וזה צועק זה רץ אילך וזה רץ אילך רץ לקראת רץ ירוץ ויש אשר יעשה צרכיו בבית הכנסת ואז יאמרו מים מים ויש אשר יהיו
אביו בידו ספר והוא ישליכו לארץ או יקרעהו לשנים עשר קרעים סוף דבר מקול שטשתם כונת המתפללים נפסדת ונמצא שם שמים
מתחלל והמביא טף בזה האופן לבית הכנסת אין ראוי לו לקוות על זה שכר כי אם לרוגז מן הפורענות הא למה הוא דומה לאיש שיש לו
עבד שוטה והלך לדבר אל המלך ועבדו עמו עמד העבד בשטותו ובזה את המלך וחרפו ואדוניו ראה ושתק הלא יקצוף המלך על אדוני
העבד׃ ויאמר לו לא עבדיך בוני כי אם אתה וייסרהו כדי רשעתו ולעבד לא יעשה דבר אין לעבד חטא כי השהו אלוה חכמה ולא חלק
לו בבינה והנה בזהדבר הזה ולא עוד אלא שלפעמים גם האבות משחקים עמם למען ספות הרוה על הצמאה והיותר רע כי יגדלו הנערים
על זה המנהג הרע והתכונה הזרה וכל אשר יגדלו עוד יוסיפו סרה להבזות בעיניהם ענין בית הכנסת וקדושתו ולא יתנו כבוד לתורה
וכיון שעבר אדם עבירה ושנה בה לו הותרה גם כי יזקין ממנה לא יסורה סוף דבר ראוי לאדם שלא להביא הטף הקטן מאד לבית הכנסת
כי יפסיד בהביאו ולא ירויח אך הטף הגדול קצת יביאנו לבית הכנסת ולא יניחנו לזוז ממקומו וילמדהו ויזרזהו לענות אמן וקדיש וקדושה
ולא יניחוהו לדבר דברי הבאי׳ וילמדהו לשבת שם באימה וביראה ובזה יהיה לו שכר טוב מאת הש״י תחיימו העץ חיים וכולי התורה
נקראת עץ חיים והכונה שיגדל בניו לתלמוד תורה כי זה יהיה סיבה שיחיו ויגדלו הנערים וגם עד זקנה ושיבה אלקים לא יעזבם אך אם
יסירם מהתורה בקטנותם כדי ללכת אחרי ההבל והעושר והסחורה קרוב הדבר שבסבה זה ימותו בקוצר שנים כך אר״ז ל בספרי
כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה ואם אינו מדבר עמו לשון הקודש ואינו מלמדו תורה ראוי לו כאלו
קוברו שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וגו׳ למען ירבו וגו׳ אם למדתם אותם את בניכם ירבו ימיכם וימי בניכם ואם לא יתקצרו
ימיכם וימי בניכם עכ״ל׃ **מצוה** להיות לכל איש נר להתפילה וז״ל ר״ח דף ס״ח ע״ב שאמר הנביא על כן באורים כבדו
ה׳ וכן אמרו במקום אחר ויאמר להם הזית החדלת את דשני אשר בי יכבדו אלהים ואנשים ואע״פ שזה נאמר לענין משל לא נכתב בנביאי׳
מלה לבטלה אלא ודאי כולם נוגעים לענין מעשה ובמדרש מצאנו סמך לענין זה הוא בילקוט פ׳ בהעלותך נרות של בשר ודם של חרס או
של נחושת הכל לפי כבודו של אדם וכבוד השבת נרותיה הם כבודה אם שמרהם נרות של שבת אני מראה לכם נרות של ציון שנ׳ בעת
ההיא אחפש את ירושלים בנרות ואיני מצריך לכם לראות כאורה של חמה אלא בכבודי אני מאיר לכם שנאמר לא יהיה לך השמש לאור
יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך והיה ה׳ לך לאור עולם והאומות עתידות מהלכים לאורכם שנ׳ והלכו גוים לאורך ואי זה אור מאיר הקב״ה
לישראל כאור הצדקה שנאמר הרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וכל כך למה בזכות הנרות שהם מדליקים בשבת תדע לך כמה חביבת

היה

ענייני תפלה וקריאה בספר תורה

היה מצות הנרות לפני הקב"ה שאע"פ שאין הקב"ה צריך אורה הוא מצוה למשה שיזהיר לאהרן דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות עכ"ל · ובסוף דבריו יש נפקותא גם כן לנרות שאנו מדליקין בבית הכנסת שהוא דוגמת בית המקדש שאמר תדע שלך כבה חביבה היא מצות נרות לפני הקב"ה שהוא מצוה למשה וכו' וזהו היה לבית המקדש או למשכן · עוד במעלת הנרות במדרש ז"ל ר"א צו את בני ישראל בר קפרא פתח כי אתה תאיר נרי אמר הקב"ה לאדם נרך בידי ונרי בידך כידי שנאמר נר ה' נשמת אדם נרי בידך להעלות נר תמיד אלא אמר הקב"ה אם הארת נרי הריני מאיר נרך הוי צו את בני ישראל עכ"ל · ולכן ראוי להדליק נרות בבית הכנסת ועוד במדרש שעיבר אדום שנתברך בשביל שכבר הארון שהיה מדליק נר אחד שחרית ואחד ערבית:

חייב אדם לברך ק' ברכות כל יום וסוד ק' ברכות גדול ויעצום ע"כ צריך האדם להיות נזהר בהם ולא בברכותיו לבד אלא אפי' כששומע ברכה צריך לכוין בה · ולענות בה אמן בכל כחו · כי אולי היה חסר מק' ברכות או אפי' זה מברך ק' ברכות אולי היה חסר כוונה וכשהוא שומע הברכה בכוונה · עולה לו גם כן לטובה ולברכה · וכן יעני' האמן עולה לו וז"ל אבודרהם בתחילת ספרו בשם הר' אברהם' שושן שנ' תפילות שאנו מתפללים בכל יום יש בכל אחת י"ט ברכות ועולים ז"ן וראה כב' גדול שכר המתפלל עם הצבור כי בתפילה אחת שמתפלל עמהם נחשב לו שכר כמתפלל ערב ובקר וצהרים ביחיד כיצד תפילתו בלה י"ט וחייב אדם שלא לדבר בעוד ששליח צבור מחזיר התפלה ושיכוין לשמוע ברכותיה ושומע כעונה הרי י"ט ברכות אחרות וחייב אדם לענות אמן אחר כל ברכה וברכה וארז"ל גדול העונה אמן יותר מן המברך הרי באלו ברך י"ט ברכות אחרות נמצא כי בתפילה אחת גם הצבור כתקנה נותנים שכר ז"ן ברכות ובתפילה ערבית שאין ש"ץ מחזיר התפלה לפיכך תקנו לאחר השכיבנו י"ט פסוקים והתיבה בסוף י"ח תמצא בהם בין אזכרות ובין אמנים מנין ל"ח וי"ט ברכות של תפילות לחש הרי ז"ן ברכות בערבית עכ"ל · וע"כ צריך להטות אוזן בכל הברכות הן ברכות רש"ץ בחזרת התפילה הן ברכות דהעולים לקרוא בתורה הן ברכות הפטרה הן הברכות ששומע מבר ישראל בכל הי"ום ואם זה מן הראוי לעשות בכל יום ק"ו שמחויב לעשות כן בשבתות וי"ט שחסירים הרבה ברכות וק"ו בנו של ק"ו כיום הכפורים שלא יכול למלאות הברכות כמו בשבתות וי"ט בברכות אכילה לפניו ולאחריו ובפירות ומגדנים:

וילמד אדם את בני ביתו שיאמרו כל הברכות בכל היום בקול רם הן ברכות המצות · הן ברכת הנהנין · חדא שהקול מביא לידי כוונה · ועוד שהשומעים כשישמעו הזכרת השם יענו ברוך הוא וברוך שמו · וגם יענו אמן נמצא הם זוכים וגו' זוכים ומצוה גוררת מצוה:

קול לו קול אליו

רצוני לומר כל אחד יענה בקול שלו הן קול תפלה הן קול תורה זה קבלתי מאחד מגדולי הדור כשהיה אומר פ' איזהו מקומן או פ' במה מדליקין או ברייתא דפיטום הקטורת היה אומר בקול כנהוג לעשות קול בלימוד משניות ולא כהמונים שהכל שוה אצלם גם יש חילוק בין תנועת הקול לדברי שבח ותחנה ווידויים והכל כפי מה שהוא:

ברכות פ' אין עומדין

ההוא דנחית קמיה דר' חנינא אמר האל הגדול הגבור והנורא והאדיר והעזוז והיראוי והחזק האמיץ והודאי והנכבד המתין לו עד דסיים כי סיים א"ל סיימתינהו לכולהו שבחא דמרך למה לי כולי האי אנן הני תלת דאמרינן אי לאו דאמרינהו משה רבינו ע"ה באורייתא ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנינהו בתפילה לא הוינן יכולין למימרי להו ואת אמרת כולי האי ואזלת משל למלך בשר ודם שהיה לו אלף אלפי דינרי זהב והיו מקלסין אותו בשל כסף והלא גנאי הוא לו עד כאן:

וכתב הרמב"ם בס' המורה ח"ם פ' נ"ט ע"ז המאמר לא אמרו משל למלך ב"ו שהיה לו אלף אלפי דינרי זהב ומקלסין אותו במאה שהיה מורה זה המשל על ששלמיותיו יותר מאלו השלמיות אשר יוחסו לו כי הם ממיניו ואין הענין כן כמו שבארנו במופת אבל חכמת זה המשל הוא אמרו דינרי זהב ומקלסי' אותו בשל כסף להורות שם שאלו שהם אצלינו שלמיות אין אצלו ית' ממינם דבר אלא כולם חסירות בחקו יתברך כמו שאמר וביאר בזה המשל והלא גנאי הוא לו ע"כ · והאריך שם לגנות המשוררים והמליצים המרבים בתוארים לשם יתברך שמו · והטור בשם הרי' כתב דדווקא בתפילה קאמר שאין לשנות מטבע שטבעו חכמים בברכות אבל בינו לבין עצמו לית לן בה · כתב הב"י ז"ל ונראה שנהגו העולם כדברי ר"י ראלו לפי דברי הרמב"ם יש לזהר מלומר מה שכתוב בכתר מלכות כי אתה אחד ואתה חי ואתה קיים ואתה גבור ואתה גדול ואתה חכם ואתה אלוה וכן כל התוארים שכתובים בבקשת שמע קולי ולא ראינו ולא שמענו מי שנמנע מלאמרם עד כאן לשונו:

ולהרבה פילוסופי עמינו מסתבר טפי טעמיה דהרמב"ם כי התוארים שיתואר בהם ית' מצד עצמו על צד החיוב לא די שאינם שבחים אבל הם גנות בחקו ואינם ממין השבחים שיאותו אליו ית' ובעבור זה ראוי לנו שנשתוק מלתאר אותו מעצמנו בשום תואר אלא מה שנמצא למרע"ה או לנביאים שיתארוהו בהם ואף הם ראוי שנבין שאמנם אמרום חיובים על צד ההרחבה הלשונית וכדי לשכך את האוזן · אבל ע"ד האמת ראוי שיובנו שוללים ואי אפשר שיצדק עליו שום תואר חיובי כי אם מצד פעולות כאשר האריך בזה הרמב"ם ובעל עקרים מאמר שני פב"ב ופכ"ג שאי אפשר לייחס לשי' שום תאר לא עצמי ולא מקרי מצד עצמו בשום צד אלא מצד פעולותיו בלבד · וכתב בעל עקרים נקרא הש"י יוצר פועל עושה בורא מחדש להיותו ממציא כל הנמצאים ברצונו הפשוט מבלתי הכרח כן יקרא חכם להיותו ממציא כל הנמצאים בחכמה גדולה נראית ביצירתם וכן יקרא רחום חנון חסיד להיותו מנהיג כל הנמצאים ומרחם ונותן עליהם ע"צ החסד והחמלה והחנינה ולא ע"צ הגמול כמאמר הכתוב מי הקדימני ואשלם וכן יקרא נדיב או עושה צדקות להיותו משפיע הטוב והשלימות לכל הנמצאים מבלי תקות שום גמול ושכר יגיע אליו מזה ע"ד אמרם ז"ל והלכת בדרכיו מהו רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חנון וכו' · וכן נקרא ארך אפים ורב חסד ופוקד עון אבות על בנים מצד הפעולות הנמשכות מאותו להנהיג בהן הבריות ואלה התוארים וכיוצא בהן מותרים בחקו אע"פ שיש בהן תוארי' הפכיים כמו רחום ופוקד עון אבות על בנים והוא שנרמז למרע"ה כשאמר הודיעני נא את דרכיך · ששאל ממנו איך אפשר שיבקש האדם מלפני השם לעשות פעולות הפכיות עם היותו אחד פשוט פשיטות גמורה ורחוק מן ההתפעלות הנפשיות והראהו הש"י כי בי"ג מדות הוא מנהיג בריותיו ובהן ראוי לבקש מלפניו וכמו שארז"ל ויעבר יי' על פניו אמר ר' יוחנן אלמלא מקרא כתוב א"א לאמרו מלמד שנתעטף הקב"ה כש"ץ והראה למשה ואמר כל זמן שישראל חוטאין יעשה לפני כסדר הזה ואני מוחל להם ר"ל שהרא' הקב"ה למשה במראות הנבואה כי באלו י"ג מדות ראוי להתפלל לפניו שהם תוארי' מתייחסי' אליו מצד הדרכים שהוא מנהיג בהן בריותיו והתארי' שהם מצד פעולתיו כגון אלו לפי דעת הרמב"ם רשאים להללו בהם ולבקש לפניו בהם אבל התוארים שהם מצד עצמו לא הותר להללו ולא להתפלל לפניו וזהו שאמרו רז"ל על האל הגדול הגבור והנורא אע"פי שאמרם מרע"ה לא היינו מתירים עצמינו להתפלל בהם להיותם דומי' שהם תוארי' מצד עצמו ולא מצד פעולתיו עד שבאו אנשי כ"ג ובארו שאף אלה הם תוארי' מצד הדרכים שהוא מנהיג בהם בריותיו שהותר להללו בהם כמו שאר"ז"ל במסכת יומא למה נקרא שמם אנשי כנסת הגדול' שהחזיר' עטרה ליושנ' אמרו זו היא גבורתו שנתן ארך אפים לעוברי רצונו וזו נוראותיו שאלמל' נוראותו היאך אומה יחידה יכולה להתקיים בין האומות וכן בכולם בארו שהם תוארי' מצד המדות שנהג בהם בריותיו ומתוך כך ראוי לאמרם בתפילה כמו י"ג מדות שנאמרו למשה שיתפלל לפניו בהם להיותם תוארים מצד פעולתיו ואף לתוארים שהם מתייחסי' אליו מצד פעולתיו ראוי שנבין אותם ע"צ שיש בהם מן השלמיות · ולא על הצד שיש בהם מן החסרון כי אע"פ שאלו התוארים יחייבו הפעולות בתיקונו והשתנות מן ההיפוך אינם מחייבים שינוי והתפעלות בחקו ית' כי לא דרכיו דרכינו ולא מחשבותיו מחשבותינו עכ"ל:

וטרם שאודיע את רעתי ואכניס את ראשי בין ההרים הגדולים החמ׳ להכריע ביניהם אקדים הקדמה אחת מעט הכמות ורב האיכות · חכמי פילוסופי׳ האריכו מאד בענייני תוארים מצד עצמו ית׳ שהם שוללי׳ ולא חיובי׳ וכמו שהעתקתי קצת מדבריהם · אכן האמת המקובל בחכמי האמ׳ איש מפי איש מרע״ה מפי הגבור שענייני תואריו ית׳ ושבתו וקימתו והליכתו וגיבורו ועין ואוזן ורגל ויד וכיוצא בזה הם דברי׳ פנימים רוחניי׳ נאמרים באצילות הקודש בסוד שמותיו המוכני׳ ליודעי בינה הם הספירות והם השגחותיו של א״ס בבחינת עצמותם ובאמצעית׳ בהשתלשלות נפעלו הפעולות והם מושגת לנו כצד הפעולות הנמשכות מהם אכן אין ברם השגה כי אם בלב משכילי עם בני ישראל דרך ראות נבואי׳ כצבא מעלה ברציא ושוב המשיגי׳ ענין מה בתואר ההוא בעצמו באמצעית בריאה ויצירה · וזה ענין השיר והשבח שמשוררים ומשבחים שרפים ואופנים וחיות הקודש וכל בני מעלה גבוה מעל גבוה כל אחד לפי ערכו ורום מעלת השגתו · וכן הוא מדריגות הנביאים אכן גם החכמים שאינם במדריגת הנביאים בעניין ההשגה היא מצד מהות הספירות מ״מ בקבלתם האמיתית יודע׳ סדרי המרכבות וסדרי השמות וכינוייהם וגנזי האוצרות וסיבת כל הפעולות אם לרחמים אם לדין ועל איש הכינלה כזה נאמר כי הוא ידע שמי ואשגביהו ועל אשר לא ראו מאורות ונעלמו מהם ידיעת ההם עליהם ארז״ל כפני מה אין ישראל נענין כפני שאינם יודעים להתפלל בשם כמבואר בארוכה בהקדמת ספר שערי אורה הרי לך שלשה עניינים · ענין אחד בבחינת א״ס מצד עצמותו לא יצדק בו שום תואר ולא שם ולא אות ולא נקודה כי הוא פשוט תכלית הפשיטות ובו יצדק מאמר הפילוסופי׳ השוללים התוארים · עניין השני בחינת האצילו׳ ששם יצדקו התוארים ויש בהם השגה צבא מעלה ונביאי ישראל כל אחד לפי מדריגתו · עניין השלישי בחינת הידיעה בשמות ואציל׳ הם לפי הפעולה הנמשך משם מהו שורש כל דבר לבולם בשמות יקרא כל דבר על מכונו והבקי בהם ובשמותיהם ידע כל סדרי בראשית וסיבית הפעולות · על פי הדברים האלה מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לעסוק בשבחיו של מקום ולתארו כי בבחינת עצמותו א״ס שהוא פשוט תכלית הפשיטות לא יצדק בו שום תואר בהם דרך ראות נבואי׳ בעונותי אנו אין לנו · ואם מצד ידיעת השמות ומוצאם ומובאם להפעולות הנמשכות מהן מי חכם ויבן אלה אם לא אחד מעיר ושנים ממשפחה · זולת המקובל לנו מפי אנשי כנסת הגדולה והסדר שסידרו הם בעוצם ידיעתם וכסבוא׳ לנו מפי סופרים וסיפרי׳ · ולאו כל מוחא סביל דא ואין הדברים הם מסורים אלא לידע מדע וחכם מבין מדעתו ואז הוא מבני עליה והנם מועטי׳ ונלע״ד לפרש עד״ז מאמרם בפ׳ כל כתבי הקודש · א״ר יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום איני והאמר מר הקורא הלל בכל יום ה״ז מחרף ומגדף כי קאמרינן בפסוקי דזמרא ע״כ · וז״ל רש״י ה״ז מחרף ומגדף שנביאים הראשונים תקנו לומר בפרקים לשבח ולהודי׳ כדאמרינן בערבי פסחים וזה הקוראה תמיד בלא עתה אינו אלא כמזמר שיר וכמתלוצץ עכ״ל · וז״ל רבינו יונה פ׳ אין עומדין · ויש לשאול מ״ט אמרו שמחרף ומגדף מפני שאומר הלל של הללו עבדי ה׳ · ויא מפני שחותם בו יהללוך ונמצא שאומר ברכה לבטלה · ואינו נראה כלל דמה טעם לומר שמפני שאומר ברכה לבטלה יהא מחרף ומגדף ועוד הכא קורא הלל קאמר משמע ראפי׳ בלא ברכה הוא מחרף ומגדף · ומשום הכי נראה למורי הר״ב נר״ו שטעם הדבר הוא מפני שעיקר קריאת הלל הוא על כל צרה וצרה שלא תבא על הציבור ואנו אומרים אותה באותה שעה כמו שאמרו דוד על הצרות שעברו עליו וכשאומר אותו בכל יום נראה כמי שאומר שאין הקב״ה עושה נפלאות בכל יום ולפיכך קורא הנסי׳ שעברו כבר ונמצא שמחרף ומגדף כלפי מעלה אבל תהלה לדוד שייך בו נ״כ מהעתיד סמה שנושה בכל יום · אמרו שיאמר אותו בכל יום · והובטח לו שהוא בן העולם הבא · ובירושלמי נותן טעם אחר משום דכתיב ביה עצביהם כסף וזהב וכשאומר אותו בכל יום נראה כמתכוין לחרף ולגדף כלפי מעלה ולומר שאין יכול לבטל מן העולם עכ״ל · ומאחר ששבעו׳ פנים לתורה אומר אני גם כן דעתי הקלושה בביאור זה המאמר · כי זמן אמירת הלל דווקא במועדים שהם זכר ליציאת מצרים · ונקרא הלל המצרי שאמרו דוד ברוח הקודש על יציאת מצרים ואז כשאנו משבחים השי׳ בעת הפלא שעש׳ נפלאות אז נאמרים מאתנו השבחים התארים הנזכרים שם מצד הפעולות · אבל כשאמרם ביום שאינו זכר ליציאת מצרים נמצא האומר לא ימנע מחלוקה או אמרם מצד השגה בהם דרך ראות נבואי׳ ואנחנו חסרים מזה בעו״ה · או אמרם מצד השבח מצד עצמו שמשבחו ית׳ אין לך חירוף וגידוף בעולם מזה לומר דבר שהוא חסרון בחקו כי הוא בבחינת עצמותו פשוט ומה שאומרים הלל בר״ח משום שמקביעות ר״ח נמשך זמן המיעדים כמ״ש והיו לאותות ולמועדים :

סוף דבר לעולם ימנע אדם את עצמו מהזכרת שבחי׳ ותוארים שאינם מסורים בידינו מאנשי כנסת הגדולה · וממטבע שטבעו חכמי התלמוד שהם תקנום ע״פ ידיעות בשמות הסמונים לפעולות וזהו עניין מאמרם על האל הגדול הגבור והנורא אף שאמרם מרע״ה אי לאו דתתקנינהו אנשי כנסת גדולה לא היינו אומרים משם · שמרע״ה אומרים מצד השגתו ברוח בנבואתו הגדול ורב גבוריה · אמנם אנשי כ״נ תקנום לפי סדר הפעולות והנהגה ולולי זה לא היו אומרים אף שאמרם משה · אבל מי שירצה להזכיר שבחים ותוארים ואינו מבין בהם בשום בחינה סבחינ׳ הנ״ל עבירה גדולה היא בידו ואומר אני עליו עבירה גוררת עבירה כי נוסף על עבירה חמורה הנ״ל עובר על לא תשא שם שמים לבטלה וכן קבלתי מפורי הגאון והחסיד מהר״ש · וג״ל דזה היה דעתי הרבה הכמים שבטלו לומר שיר היחוד בשביל טעם הנ״ל מאחר שהוא ריבוי תארים ושבחים ומי ימלל גבורות יי׳ · ואין לו לאדם בסדר שבחו של מקום אלא סדר הברכות והזמירות שתקנו חנ״ל והתפילה שסדרו אנשי כנסת הגדולה · וכדי שידע ויבין כל ענייני התוארים ושבחי׳ שמוצא ספיו בתפילתו יפשט את עצמו מכל גשמיו וכו׳ וכמ״ש הטור ריש סי׳ צ״ח וז״ל מחשבתי כיצד בו ע״ד וכן היו עושין חסידו׳ אנשי מעשה שהיו מתבודדי׳ ומכוונים בתפילהם עד שהיו מגיעים להתפשטו׳ הגשמיות ולהתגברו׳ רוח השכליית עד שהגיעים קרוב למעלת הנבואה ע״כ · ומטעם זה הורשה לנו בר״ה וי״ה לספר ביותר בשבחי׳ משום שאנו כמלאכי אלקים ודומי׳ כאלו היינו דרי ביניהם ושוים להם בהשגה ואפי׳ אז לא יוסיף יותר ממה שהוקבע לציבור ובציבור ע״כ · שע״ד כן סדר כתר מלכות שחיבר ר׳ שלמה בן גברול במקום שנהגו לאומרם בציבור ביה רשאי · ובמקום שלא נהגו לא יאמרם היחיד רק יתחיל בכ״ף הכדר מקום שבגתחילי׳ הווידוים · ואף כדה שהורשנו בי״כ בשאר הימים יהיו נזהרין כמ״ש ומי שרצה לשפוך שיחו לפני השי״ת או בכל עת ירבה בוידויים על עונותיו ויזכיר שפלותו ולהתחנן ולבכות ויבקש סליחה ומחילה וכבר חברו על זה כמה וכמה וכל המרבה לספר הרי זה משובח ויהיה מודה ועוזב ואז ירוחם :

ומי שנפשו חשקה לדבקה בו ית׳ בשבחיו אז ידבק עצמו בספר תהלים וכבר ארז״ל שהתפלל דהע״ה שיאמרו זמירותיו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וז״ל רבינו יונה בפרק אין עומדין על המאמר דלעיל אסר האל הגדול הגבור והנורא כו׳ · י״מ דווקא בשבח התואר כגון אלו אין להאריך אבל בדברים של שבח אם משבח למקום שעשה לנו עמנו נסים ונפלאות ומספר אותם אינו אסור ונראה הם שאפי׳ בזה העניין אין להאריך על מה שתקנו חז״ל ליותר שאי ההא דאמרינן כל המספר בשבחו של מקום יותר מדאי נעקר מן העול׳ ואפשר לומר שלא אמרו ז״ל אלא כשהוא בברכה של הברכו׳ שהם תואר כגון מחיה המתים רופא חולים גואל ישראל אבל כשאינו חותם על השבח בברכה אין בכך כלום והנכון כדי לצאת מספק זה שמי שירצה להאריך בשבח המקום ב״ה שיאמר אותו בפסוקים וכ״ק שאומר פסוקים אם הוא משבח למקום דרך קריאה פסוקים אין בכך כלום · מפי מורי הר״ב נר״ו עכ״ל : ואשרי האיש אשר אמר תהילים בשירה ובזמרה וכשמחה ובכוונת הלב לא כמו בדור הזה שאומרים במרוצה ובמהירות ובבלתי כוונה והבנה ושוגים ג״כ בקריאה ומדלגי׳ הפסוקים והיוספי׳ זה כזה האומר חוטף פסוק של העוני׳ והעוני׳ חוטפי׳ פסוק של האומר וכמעט אין זה ברך אלא מנאץ ח״ו ע״כ אני אומר טוב מעט בכוונה מהרבות שלא בכוונה ומי לי אלי יתפוס זה הסדר אסדר דבר יום ביומו חק ולא יעבור כי על כן באתי בקונטרס הזה ראשית דבר תהילים יחלוק לימי החודש לגומר אותו באשר סדר בעל צידה לדרך דהיינו יום ראשון עד לכה העמיד ברחוק כו׳

ענין ס״ת וענין ב״ה

עוד יום שני כן רגשו גוים עד למנצח לעבד סי״ח· יום שלישי מן למנצח לעבד · עד מזמור לדוד סי׳כ״ג כו׳כבתוב כצ״ל ע״ש׳ ראה ראיתי לומר בכל יום עשרה מזמורים · תלתא דפורענותא שהם נגד הגלות המר · ותלתא דתיובתא לקיים מ״ש בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושמעת בקולו · ותלתא דנחמתא דהיינו הגאולה מתוך השבועה וסדר שלש אלה נזכרו בפרשת נצבים והיה כי יבואו אליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך · והשבת אל לבבך בכל הגוי׳ אשר הדיחך יי׳ אלהיך שמה ושבת עד יי׳ אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך ושב יי׳ אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך יי׳ אלהיך שמה · וע״פ סדר זה סדר מזמורים הנ״ל · ואח״כ מזמור עשירי מענין הגאולה עתה כי אז יכירו כל עולם מלכות שדי והיה יי׳ למלך על כל הארץ·

והנה הקרה יי׳ לפני דרך נכון דרך עולה בית אל הבא בסוד יי׳ ונתגלה לו תעלומות חכמה אז ידע ויבין שדברים יעשה רוש׳ למעלה למעלה ואשריו ואשרי חלקו · כי לפי מה שבינותי בספרים שלש על שלש הנ״ל הם נגד מערכות האצילות הקדוש שהם עשר קדושות ושלש מערכות בבחינת זו הדין לקו החסד וקו הרחמים ומלכות עשירית קודש המקבל בכל הקדוש׳ תלתא דפורענותא נגד שלש אלה שהן קו הדין · בינה דמינה מתערין דינין וגבורה והוד · תלתא דתיובתא נגד התשובה שימינו של הקב״ה שהיא והחסד פשוטה לקבל שבים מצד חסדו · וכסוד הלובן שהוא קו החסד נתלבנו בי״כ עם התשובה חוט של זהורית · והם שלשה חכמה שורש החסד · והחסד ונצח ענף החסד · ותלתא דנחמת׳ נגד קו הרחמים כתר תפארת יסוד · ואז יתקן מלכות שדי ותתחדש אור הלבנה כאור החמה בסוד עטרת תפארת ע״י יחוד יסוד וישתמשו בכתר אחד·

ואני אגלה רמז אחת או שתים בכל מזמור ומזמור מענין הנ״ל וישמע חכם ויוסיף לקח כהנה וכהנ׳ אלף פעמים כי לא באתי להזכיר אלא ראשי פרקים ואין מוסרים אלא לחכם שמבין מדעתו · תלתא דפורענותא נגד קו הדין סימן ע״ט · מזמור לאסף אלקים באו גוים בנחלתך וגומר עד לדור ודור נספר תהלתיך · היכל קדשך בינה היא היכל להקודש חכמה כנודע ומצד בחינה זו נקראים ישראל קודש לה׳ ראשית וגומר וכתיב בראשית חכמה יראת ה׳ שמו את ירושלים זהו ירושלים של מעלה שעליה ארז״ל לא אבי׳ בירושלי׳ שלמעלה עד שאבוא בירושלים של מטה וירושלים שלמטה הוא יחוד תפארת ומלכות סוד וא״ו בה״א וירושלים שלמעלה יחוד חכמה ובינה סוד יו״ד בה״א · מהר יקדמונו רחמיך כי בינה אע״ג דמינה מתערין דינה מ״מ עיקרה הוא רחמים · שבעתים אל חיקם מצד המשכת ההשפעה מסוד השבעה המשתלשלים מבינה וסיים נספר תהלתיך תהלה ג״כ רומז בבינה כמוזכר בקצת מקומות בזוהר כמ״ש בפרדס בשער ענייני הכינויים:

סימן פ׳ למנצח אל שושנים וגומר עד האר פניך ונושעה עוררה את גבורתך כזה המזמור רמוזים לספי׳ גבורה זהו הגבורה והיא נקראת אלקים והו אלקים השבני וגו׳ יכרסמנה חזיר מיער זה עשו בן יצחק אשר ציד בפיו הצד הבריות בסוד פחד יצחק ע״כ · אלקים צבאות שוב נא הבט משמים הוא התפארת הנטה כלפי חסד ואמר אחר כך תהי ידך על איש ימינך בסוד הגבורות החסד וימין ה׳ רוממה על יד שמאל יד כהה·

סימן קלז על נהרות בבל וגומר עד אל הסלע על ערבים וגומר איך נשיר וגומר השיר של תלויים הוא · מצד הגבורה כנודע כזה המזמור רמוזים לספירת הוד · והוא להלל ולהודות בסוד ההוד שהוא ענף הגבורה וכבר יש במדרש שמזמור זה נאמר על הלוים שקטעו אצבעות ידיהם כדי שלא יהיו יכולין לקשקש בכלי שיר לפני נבוכד נצר וע״ז שלו׳·

תלתא דתיובתא כנגד קו החסד·

סימן כ״ה · לדוד אליך ה׳ נפשי אשא עד מכל צרותיו · דרכיך ה׳ הודיעני הם הדרכים ונתיבות בסוד ל״ב נתיבות חכמה · כזה המזמור רמוזים לספירת חכמה ואח״כ כל אורחות ה׳ חסד כי החכמה שורש החסד ואמר וחסדים כי מעולם ונקרא חסד מעולם ע״ד שכתב הפרדס בשער ענייני הכינויים כי החכמה נקראת עולם החעלם מפני שבה הקצות ההויות דקות ביותר סוד ה׳ ליראיו כי החכמה מאין תמצא והיא אתר דלא קיימא לשאלא שרותא דנקודא עילאה כחימא דלא ידיע·

סימן נ״א למנצח מזמור לדוד בבוא אליו נתן הנביא וגומר עד על מזבחך פרים כזה המזמור רמוזים לספירת חסד חנני אלקים כחסדך זהו חסד הרב כבסני וגומר כי הוא המלבין בסוד אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו וזה״ש אח״כ ומשלג אלבין · ובסתום חכמה תודיעני החסד שהוא ענף מהחכמה מגלה עמוקות מני חכמה·

סימן צ׳ תפילה למשה וגומר עד כוננהו · כזה המזמור רמוזים לספירת נצח · בטרם הרים נצח והוד הם הררי ציון · ימי שנותינו בהם שבעים שנה בבחינ׳ י׳ ספירות מהכתר עד נצח וכל א׳ כלולה מי׳ עולה שבעים ומצד הגבורות דהיינו הוד ענף הגבורה עולה שמנים וכלל גם כאן הוד כי נצח והוד תרי פלגא דגופא · שבענו בבקר חסדיך נצח הוא ענף החסד וסיים ויהי נועם כמ״ש נעימות בימינך נצח · ומסורר מקו כ׳ בזה אחר זרח ונביא לבב חכמה שבענו בבקר חסדך ויהי נועם נצח:

תלתא דנחמתא כנגד קו הרחמים·

סימן פ״ט משכיל לאיתן האזרחי וגומר · כזה המזמור רמוזים לספירת כתר · עד אמן ואמן · חסדי ה׳ עול׳ בספר הפרדס בשער ענייני הכינויים ערך חסד כתב הכתר ג״כ נקרא חסד עליון כן פירש בזוהר באדרא והטעם שהו׳ משפיע אל החכמה ששם יניקת החסד · ומטעם זה יקרא צד הכתר המשפיע אל החכמה חסד עילאה עכ״ל · ועיין שם פרק שביעי משער אם א״ס הוא הכתר כי נהירו דחכמה מחסד שבחכמה שבכתר · ויודו שמים פלאך ה׳ כבר נודע הכתר נקרא פלא · אפון מופלא וגם פלא בסוד אלף שהוא הכתר כנודע · והנה בענין הגלות מבואר בזוהר בכל צרותם לא צר לא באלף כתיב בוא״ו קרינן · בוא״ו רמז לתפארת ישראל אשר הושלך משמים ארץ וצרתם מגעת עד האלף וזהו סוד הוא עשנו ולא אנחנו כתוב באל״ף וקרי בוא״ו וזהו נחלת יעקב בד״י מצרים עד למעלה בעת הגאולה וזהו ויודו שמים פלאך ה׳ שמים תפארת אף אמונתך מלכות שישתמשו בכתר אחד ד״ו פרצופי״ן וז״ל אמונתך שהיא עתה באף כי סביב רשעים יתהלכון תחזור בקהל קדושים · ומאחר שהמזמור זה רומז אל הכתר שהוא אב לאצילות וכו נכללים נרמזים כולם בזה המזמור · וזה״ש אל נערץ בסוד קדושים רבה · וסוד הקדושים הם חכמה ובינה · ונורא על כל סביביו דהוא הבניין מהחסד יסובב בסוד השמיטות תפרטם אח״כ · לך שמים אף לך ארץ סוד דו פרצופין · צפון וימין זרוע עם גבורה צדק ומשפט חסד ואמת כולם רמוזים להזרועות ונצחי׳ מצאתי דוד עבדי הוא מלכות בית דוד:

סימן צ״ח מזמור שירו לה׳ שיר חדש וגומר · כזה המזמור רמוזים לספירת ת״ת : עד במשרים שיר חדש נאמר בל׳ זכר · כי התפארת הוא הזכר ובעת הגאולה לא תוסף קום בתולת ישראל שהיא הנקיבה לגמלם רק עתה אקום יאמר ה׳ השם הגדול בכבודו כמבואר בזוהר · כי נפלאות עשה יהיה המשך השפעת מהפלא העליון בסוד הדעת אל התפארת הושיעה לו ימינו · כי כבר נודע שהת״ת מטה כלפי חסד · שהוא ימין והוא בין הימין וזרוע קדשו · והוא זוכר חסדו · ואמונתו היא מלכות שמים זהו הריעו לה׳ כל הארץ יחוד תפארת ומלכות בסוד היסוד הנקרא כל:

סימן קו הודו לה׳ כי טוב וגומר כזה המזמור רמוזים לספירת יסוד · עד תפדי ה׳ יאמרו גאולי ה׳ כבר נודע כי יסוד נקרא

את השם שיזכירנו באימה וביראה וברתת וזיע ויכוון אל קריאתו ואל כתיבתו כמ"ש הטור סי' ה' וירעדו כל אבריו כמ"ש ארוקח ז"ל וז"ל כשמברך הברכות את שם ה' אלהיך תירא בהזכרת שמו ירעדו כל איבריך ליראה את השם הנכבד והנורא הזה עכדו את ה' ביראה וכן כל שמותיו הקדושי' ע"כ · ומי שאינו עושה מוסכם כן נמצא הוא מורד באדונו מסלק את היראה ראוי ליקבר בחיים · ואז כשזה הדבר יהיה אצלו מוסכם · קיים אז בהכרח צריך לזרוק כל מחשבות חוץ מכל תיבות התפילה דאם לא כן שיהיה מחשבתו חוצה נמצא כשבחין התיבות יבא הזכרת השם ישכח מלכוון בו ויעבור על הנ"ל וערום יעשה בדעת:

ז"ל ספר חסידים לא יעשה כאדם העושה דבר כמנהג ומוציא דבריו מפיו בלא הגיון הלב ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו ושלח עבדו ישעיהו ואמר יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה אמר הקב"ה לישעי' ישעי' ראה היאך מעשה בניי שאינו אלא לפני' ומחזיקין בו כאדם הנוהג ומחזיק מנהג אבותיו ולא בלב שלם מנקין ידיהם ומברכין ענ' ובוצעין ומברכין ברכת המוציא שותין ומברכין כמו שהדבר שגור בפיה' אך בעת שמברכין אינן מכוונין לברכני וע"כ חרה אף ה' בעמו ונשבע בשמו הגדול לאבד חכמת החכמים היודעי' ומברכין אותו כמנהג ולא בכוונה ע"כ:

כי אקח מועד אני מישרים אשפוט ירגיל עצמו שלא יתחי' להתפלל או לברך · מיד כשעומד להתפלל או רוצה לברך רק ישתוק מיד ואז ישים אל לבו דברי מוסר הנ"ל ויתעורר בתוקף ההתעוררו' · ואם יפול איזה מחשבות חוץ בלבו באמצע התפלה או שבח או ברכה ישתוק עד שתצא מלבו ויתבויש לפני הבורא יתברך המבין מחשבת לב ויתעורר למחשבה טובה: וז"ל אחי הגדול החסיד כהרי' סג"ל בהנהגת יש נוחלין מי שמשים על לבו פירוש וכוונת העניני' והשבחים הנפלאי' והתוארי' הנכבדי' בודאי יתעורר בעצמו ויכנס בלבו במעט מעט יום אחר יום לסדר שבחו של מקום ב"ה בפנימיות הלב ובלב נכנע ויכוין עצמו ממעמקי הלב בשמחה וביראה ליתן הוד והדר ושבח והלל ולעשות עטרה לראש ממ"ה הקב"ה להוסיף כח וגבור' בפמליא של מעלה ואז יכנס בלבו מורא שמים מאוד וגדלותו של ממ"ה מידי יום ויום יותר ויותר והוא נכנע לפניו בכל עת ובכל שעה הכנעה יותר ויותר ויעלה ממדרגה למדרגה וכמעלה למעלה עד אשר יעלה ויבא למדרגה עליונה מאוד ויזכה למדת האהבה לעשות הכל בשביל אהבת האל ית' בנפש חפצה ובדבוק נפלא ולא ישגיח בעניני העה"ז ותמידותיו והוא נגזר בעיניו נמאס עד אשר יגיע להתגברות הכח השכלי מידי יום ויום יותר אם יחזיק בכך ויבא ויעלה לכדרגת היראה הפנימי' שהי' השלמות האחרון אשר אנשי' בה מעט יזכנו האל אליה עכ"ל · גדולה צעקה ובכיה בתפילה שקורע גזר דינו של אדם וז"ל הזוהר פ' שמות ואי מאן דצלי' ובכי וצעק עד דלא יכיל למרחש בשפוותי' האי צלותא שלימתא דהיא בלבא ולעולם לא הדרי' ריקני' כו' עכ"ל · וכן הוא בזוהר פ' ויחי וז"ל כל בר נש דאושיד דמעין קמי קב"ה ואע"ג דיתגזר עליה עונשי' יתקרע ולא יכיל ההוא עונשא לשלטא' ביה כנ"ל מלאה דהא לאה אתגזר לה למהוי לה חולקא בעשו והיא בבעות' אקדימת ליה ליעקב ולא אתייהיבת ליה עכ"ל: וע' כתב כזה בפ' תרומה עמוד רצ"ב ע"ש שהאריך בו מאוד וסיים שם זכאה חולקי' דההוא בר נש דאושיד דמעין קמי קב"ה בצלותי' עכ"ל: וע' האריך בענין אלו הדמעו' בפ' פקודי עה"א ע"ש כללו של דבר שהדמעות בשעת התפילה גורמי' שאין התפילה חוזרת ריקם:

כתב הזוהר בפ' במדבר וז"ל בכל בעי קב"ה רחימות' דלבא ומה מאן למברך לחברי' בעי קב"ה דיברך ליה בעינא טבא בלבא טבא' מאן דמברך לקב"ה על אחת כמה וכמה בר נש דבעי' עינא טבא וליבא טבא ורחימתא דלבא בגין כך ואהבת את ה' אלקיך וגו' עכ"ל הרי מבואר שצריך לברך להקב"ה בעין טוב' מק"ו וכן צריך שיכוין עצמו בתפילתו ובברכתו מה שמוציא מפיו שצריך להיו' כל בכוונ' ורצון בעין טוב ובלב טוב ובנפש חפיצ' וכן כתב בפ' ויקהל עמוד שפ"ב · וז"ל כד פלח למאריה בצלותא אדבק רעותיה כנורא בנחלתא לייחדא אינון רקיען תתאין דסטרא דקדוש' לאתעטרא לון בשמא חדא תתא' ומתמן ולהלאה ליחדא אינון רקיעין עילאין פנימאן לכהוי כלא חד בההוא רקיע עילאה דקיימו' עלייהו · ובעוד דנשמתיה ושפתיה מרחשן לביה יכוון רעותי' יסתלק לעילא לעיל' לייחד' כלא ברזא דרזין דתמן תקיענו דכל רעותין ומחשבין ברזא דקיימא באין סוף דא בכל צלות' וצלות' לכוונ' נופא ונפשא בהאי כל יום לאיעטר יומוי ברז' דיומין עילאין בפולחנא עכ"ל הרי מבואר שצריך לכוון במחשבתו עד א"ס ית' וית' ולייחד הכל אל מקורו כמ"ש · כתב כזה בפרשת בשלח עמוד קי"ב והאריך שם בענין ההוא מאוד וסוף דבריו הוא ומאן דמצלי צלותיה בעי לכוונא לבא ורעותי' לאשכחא ברכאן מההוא עמיקא דכל' בגין דיתקבל צלותי' ויתעביד רעותי' עכ"ל: והענין הוא כאשר הוא מעלה טוהר תפילתו למעלה בכוונה נכונה ורצויה לייחד כלם אל המקור ית' אז הם שואבי' הרצון מלמעל' להריק על ראשו רוב ברכו' למלא שאלתו כאמור: בחרבי ובקשתי תרגום אונקלוס בצלותי ובבעותי · רע הלשון דומ' לחרב גם לחץ והפה לקש' וכד סינן כשאין הפילתו הגונה אז נהפך הקש' לקש' רמיה וחץ שחוט לשונ':

התפילה היא דורון למלך מלכי המלכים הקב"ה · והפה הוא הכלי שבו זה הדורון וצא ולמד מי שהי' מבי' דורון למלך בשר ודם דורון מהודר והיה שם הדורון בכלי מטונף סלא קיא צוא' אז המלך היה דנו במיתו' חמורות על שהי' רעו' על ביזוי המלך ועל ביזוי הדורון · כן הוא מי שמתפלל ופיו דבר נבלה שדיבר לשון הרע או שבועה וקללה וכיוצא בזה אז שם התפיל שהי' דורון לממ"ה הקב"ה בכלי צוא' · על כן צריך אדם לטהר פיו ולשונו ואם חטא יתקן לעשות תשוב' שלימ' ויקדש את פיו ולשונו · וכן צריך לטהר כל מעשיו קודם שבא לגשת בהיכל מלך מ"ה הקב"ה ולקרוא אותו ברוך אתה ה' כו' כדגרסינן בויאה שמו' צריך אדם לטה' לבו קוד' שיתפלל וכן אמר איוב על לא חמס בכפי ותפילתי זכה · א"ר יושיע הכהן בר נחמי' וכי יש תפילה עכור' אלא כל מי שידיו מלוכלכו' בגזלוהו' קור' להקב"ה אינו עונ' אותו לפה שתפילתו בעבירה · שנ' ויאמר אלקים לנח קץ כל בשר בא לפני וגומר אבל באיוב שלא היה בעמלו גזל היהה תפלתו זכה לכך הוא אמר ותפילתי זכה לפי שאין עול בכפי לפיכך תפילתי זכה · אמר רבי חמא בר חנינא מנין שכל מי שהגזל בידו שתפילתו עכורה שנ' ובפרשכם כפיכם אעלים עיני וגו' · ומנין שכל מי שמרחיק עצמו מזהגזל שתפילתו זכה שנ' מי יעלה בהר ה' וגומר וכתי' נקי כפים ובר לבב וגו' מה כתיב אחריו ישא ברכה מאת ה' וגו' וכתיב זה דור דורשיו וכתיב תפילה לדוד שמעה ה' צדק וגומר בלא שפתי מרמ' זהו שאמר הכתו' זבח רשעים תועב' ותפלת ישרים רצונו · וז"ל ר"ח שער הקדושה דף ר"פ ז שבלבול המחשבות שיבא לאדם בעת עמדו בתפילה או בעת עסקו בתורה הוא מפני עונותיו שאינו ראוי לייחד והענין הוא המקטרג החצוני אשר יפסיק בינו ובין אלהיו וכיון שהאדם הוא רגיל לקום בחצות לילה לעסוק בתורה הוא כופה לסטרא אחרא ועונותיו מתכפרי' ובזה יבא לטהר מחשבתו ולא תתבלבל יחודו עכ"ל: מי שמוציא דבר מגונה מפיו לא נתקבלה תפילתו שכ"כ בפר' פקידי עמוד הס"ח וז"ל אלין אינון ארבעים קיימי ואחפי ומריני' לכל אינון דאפיקו מפימייהו מלה דלא אצטריכא ומטנפי פומייהו בה ואלין מנדין לון וקיימי ארבעין יומין דלא אשתמע צלותהון ולא עאלה לפרגודא וקיימי נזיפא לבר · וכן לכל אינון דחאבו כל אינון חורין דבעיין לנזיפא · עשרה כרוזי' נפקין בכל יומא ומכריזין בכל אינון רקיעין ובכל אינון חילין ומשיירין אזדהרו בפלני' דאיהו בנזיפא · נזיפא איהו על חוב' פלוני עד רחב קמי מאריה רחמנא לישזבין עכ"ל הרי שהתפילה אינה נכנסת כשאין פי האדם משתמר מלהוציא דבר מגונה מפיו כאמור · (אלין אינון ארבעים כו' פי' שיש ארבעי' מלאכים ממונים המשגיחים על בני האדם שלא יוציאו מפיהם דבר שאינו ראוי להוציא כדי לשמור פיהם בטהרה וכל מי שמנבל פיו מעגישין אותו ותפילתו אינה נכנס' כאומרו ואלין מנדין לון כו' שמנדים אותם ומחזיקים אותו כנזיפה ארבעים יום ומכריזי' עליו הזהרו

בפלוני

בפלוני כמו שמבואר לכן ראוי להתבונן כל אדם לשמור פיו מלהוציא דבר מגונה מפיו או לעשות דבר שיבא ע"י זו לידי נזיפה וזא' אומרו וכן לכל אינון כו' בפרנזרא כו' במחיצה אשר שם התפילות נכנסים ומתעטרי' כמבואר שם ·

נשלם מסכת תמיד בעזרת ברא הכל ומעמיד

· מסכת מגילה עמוד הצדקה

כסיוך עיתוד הלדקה לפורים כי כו כגטוו כיתר סלת יתקנות נלמכיוכים

פרק נר מצוה ענין ד' פרשיות ופורים

בד' פרשיות צריך להיות אזני כל העם אל הש"ץ בקרוא הפרשה מספר תורה שישמעו מפיו ויש מהם שהוא מדאורייה' כמ"ש התו' בפ"ב דמגילה וכן בסמ"ק חשיב עשה לזכור מעשה עמלק והיא פרשה זכור וכו' ע"כ כתב מהרי"ש אותם שאינם יכולים לבא למנין לפרשת זכור יש להם ליזהר לאמרה בניגון ובטעמים ובתו' פרק היה קורא כתבי דפ' זכו' ופ' פרה דאורייה' הביאו הב"י בא"ח סימן קמ"ו ובסימן תרפ"ד · ומהר"ש ז"ל כתב בספר חכמת שלמה דטעות הוא וסתק פרשת פרה · יהיה מה שיהיה · מ"מ כל הד' פרשיות על כל פנים כולם חל עליו החיוב מדרבנן לשמוע קריאתם בתורה וחמיר יותר מקריאת הפרשיות של כל השנה שחיובן נ"כ בציבור · מ"מ אם יש עשרה רצייתי דהיינו החזן ותשעה עמו · אז יש איזה היתר לאחרינ' לעסוק בתורה כמו שנפרש · אבל באלו החיוב מוטל על כל ישראל לשמעם מקצתם דאורייה' ומקצתם דרבנן · ועתה אפרש ענין של כל השנה גרסינן בפ' ואלו נאמרין כיון שנפתח ספר תור' אסור לספר אפי' בדברי תורת שנאמר ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר כי עמדו ולא ענו עוד והא דאית' בפ"ק דברכו' רב ששת מהדר אפיה וגרים פירוש בשעת קריאת התורה פרש"י שהיה גורס בלחש דהא דאמרינן שאסור לספר היינו דוקא בקול רם לפי שמונע אחרים מלשמוע אבל בלחש שרי ובה"ג פי' הני מילי דאסור לספר בדליכא עשרה דצייתי לספר תורה אבל אי איכא עשרה דצייתי שפיר דמי ורב אלפס פירש דווקא רב ששת שתורתו אומנתו אבל אינש אחרינ' אסור · ובה"ג אשיר"י בפ"ק דברכות כתב אהנך תירוצים אם יש שם עשרה השומע' קריאת התורה אבל אם אין שם כי אם עשרה אסור למהדר אפיה שצריך שיהיו עשרה שומעים ס"ת כו' · הרי שכל התיתרי' אינם אלא בדאיכ' עשרה דצייתי לס"ת ורש"י לא התיר אפי' בדאיכא עשרה אלא בלחש אבל בקול רם אסור ועו"א אמרו בפ' ואילו נאמרים כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפי' בר"ת · ובה"נ ס"ל כיון דאיכ' עשרה אפי' בקול רם מותר וההוא דאלו נאמרים מיירי בדליכא עשרה ורש"י ס"ל זה לדחוק לאוקמי ההוא דאלו נאמרים בדליכ' עשרה דהא סתמ' אמר כיון שנפתח ס"ת אסור כו' אלא מיירי בקול רם · ולהרי"ף אין שום היתר אפי' בדרכי' הנ"ל אלא למי שתורתו אומנתו · אבל לכל הדיעות על כל פנים צריך להיות עשרה דצייתי דאל"כ נתבטל ת"ו תקנות הקדמונים לקרוא בתורה בציבור גם כל הברכות היו לבטלה · ואפילו ההתרי' הנ"ל בדאיכא עשרה כתב הב"י שם סי' קמ"ו וז"ל וכל מיני התרות אלו שכתבו המפרשים להקל בשמיעת קריאת התורה אינם ענין לפרשת זכור שהיא מן התורה בעשרה כמבואר בדברי הרא"ש פ"ג שאכלו ובדברי סמ"ק והתוס' ר"פ היה קורא כתבו דפרשת זכור ופרשה פרה הוו דאוריית' עכ"ל · כלומר דשם צריכים כל הציבור לשמוע ולי נראה אפי' בשאר פרשיות שהם דרבנן גם כן הכי והם עדיפי מפרשיות של כל השנה שיש בהם צד היתר אבל לאלו אין צד היתר כמו בפ' זכור דהא כל הד' פרשיות בחדא מחתא מחתינהו וכל תיקון דרבנן בהם הוא כעין תיקון דאוריית' · ומי יתן אפי' בכל השנה התרש יחרישו בשעת קריאת התורה ולא ישגיחו בהתירי' הנ"ל וכן משמע בשבילי הלקט שהביא הב"י שם · וז"ל מצאתי כתוב בשם רבינו שמחה האירג' אמאי נהוג לקרות ולעיין בספרים בעוד שהם קורים ויש לומר דדוקא לספר אסור כדי שלא יהיו נטרדי' שאר השומעי' אבל לקרות בלחש ש"ר מיהו תימא לרבי שגם הוא מצוה לשמוע קריאת התורה דכתיב ואזני כל העם אל ספר התורה ואם יקרא בספר לא יוכל להבין מה שקורין הילכך נראה דאסור עכ"ל · ושבילי הלקט ודאי ס"ל כתירוצא דרב ששת כמ"ש רבינו יונה בפ"ק דברכות ח"ל ואית דמפרשי דדוקא רב ששת היה מותר מפני שהיה סגי נהור ולא היה מחויב בקריאת התורה דדברים שנתנו בכתב א"א יכול לאמרן בע"פ אבל אדם אחר שרואה וחייב בקריאת התורה אסור לספר כו' · ע"כ אני אומר אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שלא ישגיח בהתרי' הנ"ל אפי' כל ימות השנה ולא יפיח שמיעתו מקרי' הש"ץ מתוך הספ' תורה:

כל דבר שבחובה אינה באה אלא מן החולין כדאית' במסכת חגיגה בענין עולת ראוה וחגיגה שאינ' באה מהמעשר אלא מהחולין וכן נ"ל לענין פורים שנוהגים במחצית השקל ומכ"ש משלוח מנות ומתנות לאביונים שהוצאה זו יוציא אדם משלו ולא ממעות מעשר שלו · וכן מצאתי כתוב וז"ל ודוקא משלו כאשר השיב מהר"י מולין דבמעות מעשר לא נפיק ידי מתנו' לאביוני' ומזה נראה לי באותן המקומות שנותנים קצבה מכל נפש לחזן קודם קריאת המגלה מעות פורי' בזה לא נפקי ידי מתנות לאביונים כי הוא בכלל השכירות ואם לא יתן הקצבה ההוא היה צריך להרבות שכירות החזן ואם כן הוא הצדקה תהיה לנו ולא לעני' אלא צריך ליתן בלאו הכי כפי נדבת מסת ידו ע"כ · אמנם כשהפריש כפי מסת ידו ורוצה להוסיף נראה דמותר להוסיף כבעות מעשר שלו ·

מצות קריאת המגלה חמורה ורוחה מצוה כהתורה והוא מצוה הבאה פעם אחת בשנה והעולם אין נזהרין בה לראות לקרוא מהמגילה הכשירה הכתובה בספר ובדיו ובכל הלכותיה או לשמוע אותה כולה כפי הש"ץ הקורא אותה ממגילה כשירה רע עלי המעשה אשר נעשה כי צעקת העם מרובה בבית הכנסת שאי אפשר לשומעה כלה מהש"ץ ויש אשר מסודר לפניהם החומש וקורין מתוך החומש נמצא אלו האנשים אינם מקיימים מצות קריאת המגלה אשר היא מצוה עוברת ואין לה תמורה בכל השנה ונמצא זה עוקר המצוה הזאת מעיקרא ע"כ יתעורר האדם ויתן אל לבו דבר זה יעשה א' משתים ילך ויעמיד אצל החזן כשקורא המגלה או יהיה לו מגילה כשירה כתובה פתוחה לפניו ויקרא ממנה ·

כשמברכין על קריאת מגלה ושהחיינו · יכוין שיוצא בברכות אלו גם על סעודת פורי' שיאכל ומצות משלוח מנות כו' כי סעודת פורי' ומשלוח מנות הם ג"כ מצות מדברי קבלה וראוי היה לברך עליהם אקב"ו כו' ושהחיינו דהא מזמן לזמן קאתי כמו שמברכין אנר חנוכה ואקריאת מגילה · רק שהברכות של המגלה קאי על קריאת המגלה · ועל קיום מ"ש במגילה דהיינו הסעודה ומשלוח מנות כו' כמו שהחיינו בקידוש י"ט סוכות קאי גם על הסוכה · על כן צריך השומע הברכות לכוון גם על זה ·

יש בחוצה לארץ כרכים גדולי' וישנים ערים גדולות וכצורות ויש להסתפק בהם אולי היו מוקפו' חומה בימי יושע בן נון ע"כ ראוי ליחיד אשר יראת אלקים בלבו להחמיר על עצמו ולקרות המגילה ממגילה כשירה גם בליל ט"ו ויום ט"ו רק יקרא אז בלא ברכה וכבר רמזתי שראוי להיות אדם ירא וחרד במצות ומכ"ש במצוה העוברת כלומר שאינה נוהגת אלא פעם אחת בשנה ראוי להיות זריז בה כהנה וכהנה:

פורים מותר לעשות מלאכה ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושים ועושה אינו רואה סימן ברכה לעולם ובני' המיימני' בשאלתות

כתב

כתב המאן דעביד עבידתא באתרא דלא נהיגי משמתין ליה עד כאן לשונו· וכתב הכלבו וז"ל וכבר כתבנו למעלה שאסורים בעשיית מלאכה בקבלת מנהג על כל ישראל ואין לזלזל על המנהג כיון שפשט איסורו בכל ישראל אמנם בניין של שמחה כגון לבנות בית חתנות לבנו ונטיעה של שמחה כגון הנוטע בורנקי של מלכים מותר וכן מלאכת מצוה שריא כגון כתיבה של מצוה ומותר לכתוב פסקי הלכות ופשט המקראות שאדם שמח בהן פקודי ה' ישרים משמחי לב ואגרת של שאלת שלום וכותב בספר זכרונות וכן כל דבר שאינו צריך עיון נראה שמותר עד כאן לשונו ובמהרי"ל אמהר"ש שלמאן דאסר שפורים אסור לעשות בו מלאכה אסור ג"כ לכתוב בשני הימים דכתיבה היא מלאכה גדולה· ומהרי"ל היה כותב תשובות על שאלות אשר שאלו לו בשעה שהיה מיסב על השלחן בסעודת פורים עד כאן לשונו· ובתרומ' הדשן סח שנוהגים לעשות כמה מלאכות בפורים בתפירה וציורים וכמה מיני מלאכות לצורך פורים יפה הם עושים אם לאו· תשובה יראה דשפיר דמי והכי מוכח בפרקא קמא דמשני לעולם נהוג איסור מלאכה אפי' באתרא דרבי אלא רבי נטיעו' של שמחה נטע אלמא אף על גב דמלאכה גמורה היא לשם שמחה מותרת וכל שכן גרון דידן אפי' אם תמצא לומר מאתרונתא דנהוג שלא לעשות מלאכה בפורים· אך קשה לי דבאשירי פרק שני דמגילה מייתי ירושלמי אהא דתנן ה"ה כותבת ודורשה הדא אמרת דפורים מותר בעשיית מלאכה פירוש מדשרי לכתוב המגל' והשתא לפי סברתו דלעיל היכא מוכח דשרי במלאכ' דלמא משום דמלאכ' שמחה היא לא אסור כלל דודאי כתיבת המגלה שהיא עיקר מצות פורים טפי חשיבה מלאכת שמחה ממלאכתה שעושים לשמחה תחבולות מיהו נראה דלא בעי לאורועי אלא שלא קבלו עליהם י"ט ממש כדאיתא בגמרא דאי היה י"ט ממש ודאי היה אסור עכ"ל· ריב גדול לי עם מקצת קהילות בחוצה לארץ שאוכלין הסעודה אחר מנחה ואח"כ שמבטלין התמיד ואין קורין לבית הכנסת לתפילת ערבית ויש שתים רעות· חדא לבטל תפלה בצבור· ותטאת הקהל הוא· ועוד העם משתכרין ושוכחין תפילת ערבית שהאידנא קבלוה לחובה וגם ק"ש שהוא דאורייתא· וכי ביום הזה שנתקים ליהודים היתה אורה זו תורה· יעשה עקירה הייטב בעיני ה'· ע"כ לא יפה בעיני המנהג להקדים תפילת מנחה ולעשות אח"כ הסעודה אף שכתב רמ"א כן רק יעשו כמנהגם הקהילות ההם להתפלל מנחה ומעריב ביחד והם עושי' הסעוד' מקנר' וריון מקדימי' ובבוא עת התפילות כפי מנהג הקהילות ההם· אזי יקרא השמש לב"ה כמנהגו דבר יום ביומו ולא ישנו· ואף שהעם באמצע הסעודה של שמחה ומשתה יכולין לילך לב"ה להתפלל וא"צ לברך ברכת המזון כמו שהיא הסכמת התוספות במסכת חולין פ' כיסוי הדם ריש דף פ"ז וז"ל משתה וברוכי בהדי הדדי לא אפשר מכאן היה אומר· הר"ר יום טוב דאם עמד מאכילתו והתפלל כשחוזר ובא לאכול צריך לברך ברכת המזון וליטול ידיו ולברך המוציא משום דמיכל וצלויי בהדי הדדי לא אפשר ואין נראה דלא דמי כלל משום דהכא הב ונבריך הוי גמר דבר והוי הפסק וכן כסוי אי לא דאפשר בהדי הדדי אבל תפלה לא הוי גמר לסעודה דאטו אם בירך אדם בסעודה על הרעמים או אפילו בפ"ה יצטרך ליטול ידיו ולברך המוציא משום דמיכל וברוכי בהדי הדדי לא אפשר ובהדי אמרינן בערבי פסחים דאם הניחו מקצת חביריו ועקרו רגליה' לילך לב"ה כשהם חוזרים אין טעוני' ברכה לא למפרע ולא לכתחילה אע"פ שהתפלל בנתיי' עכ"ל וכן הסכמת הפוסקים· ואף אם איזה יחיד הוא טרוד מאוד בסעודתו ובמשלוח מנות ואינו יכול לילך לב"ה מ"מ יהיה לו לזכרון להתפלל כשיקרא השמש ואז יתפלל בשעה שהציבור מתפללים· וכל מי שמקדים ומזרז ביותר לעשות סעודה בהשכמה הוא משובח בעיני וכן כתב מהר"ר איסר"לן שהוא ורבותיו נהגו בכל השנים עיקר סעודה שחרית וטעמא דמסתבר הוא דהא זו הסעודה היא נגד סעודת אסתר שעשתה על המלך ובודאי היתה הסעודה בעת שדרכן של המלכים לאכול· ובסעודה זו נתלה המ"ן· ונתנו הקדמונים סימן וישבות המן ממחרת כלומר המן נתלה במחרתו של פסח שהוא יום שני בעת העומר כדאיתא ברבות מגילה שאמר להמן מלי קומץ עומר שלך כו וסימנא מילתא היא שאמר ממחרת נתלה ש"מ שסעודת אסתר היתה במחרת· על כן ירא שמים ישמח בשמחה של מצוה ויתחיל סעודתו במחרת בזמן הסעודה וישב בשמחה ובטוב לבב עם רעיו ואהוביו ועניי' יהיו בני ביתו ויגיל בשמח מצות הנ"ל כל היום ובהגיע זמן מנחה ומעריב יתפללם בכוונה ואם משכה סעודתו עד תוך הלילה כתב הרא"ש ז"ל שא"א על הניסים אבל הגהות מיימוני כתב בפ"ב דהלכות מגלה בשם מהר"ם שצריך לברך על הניסים כדאשכחן רב צלי של שבת במ"ש וכ"כ בא"ח בשם הר"י מקורביל ומהר"ר איזק טירנא כתב מידי דהוה אסעודה שלישי' של שבת שמשכה בלילה שמזכירין שבת ה"נ על הניסים הוא"ל והתחיל ביום ולא התפלל ערבית ואם שכח על הניסים אע"ג דבתפיל' אין מחזירין אותו בסעודות פורים מחזירים אותו כן פסק הגאון מהר"ש ז"ל בתשובותיו בשם גדול ברורו מהר"ר יעקב פולק· סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא פי' בליל יד אף שהוא בין מגלה למגילה לא יצא ידי מצות סעודה כי אם ביום כדמות סעודה אסתר· וכתב הכלבו בסימן ס"ה כי יש נהגו שלא לאכול בשר בלילה ההוא שלא יטעה ויחשבו שהוא סעודת פורים ע"ב:

הג"הה

ולכאורה יש להקשות על זה היאך אסתר שנתלה המן ביום שני של פסח שהרי הגזירה היתה ביום י"ג לניסן ושלשת ימי התעניות היו יום יד וט"ו וי"ו כדפרש' במגילה והכתו' אומר ויהי ביום הג' וגו' שאז בקשה אסתר יבא המלך והמן היום וגו' ויום הג' של תענית היה ביום הו' ואז היתה סעודה הראשונה ואז בקשה על יוקר שיבא' עם המן לסעודה ולמחר היה י"ז בניסן· כבר פי' רש"י דבר זה בגמרא במסכת מגילה דמ"ש ויהי ביום הג' איכו ר"ל הג' ותענית רק ביום השלישי מהגזירה והגזירה היתה ביום י"ג כמבוא' יום הג' ט"ו ולמחר ביום י"ו נתלה· ורא"יתי מאחד שמדקדקים שהיו עושים בסעודתם של יום שני של פסח איזה זכר לסעודת אסתר כי בו ביום נתלה· כדי להזכיר שבחו של מקום ברוך הוא עכ"ל

הג"הה

לשון אבא מורי ז"ל ה"ה בעמק ברכה· ומשלוח מנות הוא שתי מנות של בשר או ב' מיני תבשיל או שתי מיני דאוכלים כ"כ בעל תרומת הדשן בשם הרמב"ם בסי' ק"א· וכן הוא בש"ע בסימן תרצ"ה: וז"ל מהרי' סג"ל שטוב לשלוח מנות פירש דוקא מיני מאכל או משתה ודוקא בשר ודגים מבושלים שכן משמע פרק קמא דביצה דלב"ש לא מתקני מנות בע"א עכ"ל· ק"ל השתי' בכלל אכילה כדאיתא בפ"ג דשבועות והביאו תרומת הדשן בסי' ל"א· ע"כ מי ששולח לחבירו מנה אחת של אכל ועמו כוס או צלוחית של משקה יין או שכר או דבש שקורין מ"ד קיים בזה ומשלוח מנות וכן פסק בהדיא בעל תרומות הדשן בסימן ק"א ע"ש:

ולי נראה דזו אין צריך פנים דהוא תלמוד ערוך בפ"ק דמגילה דגרסינן שם תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו ב' מנות לאדם אחד וכו' עד ר' יודא חנשיא שלח ליה לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא ותלתא גרבי דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות, ונגמר עד כאן לשון הגמרא שם: **מצוה** לשמוח בפורים אבל יהיה של מצוה לא הוללו' סכלות· והרמב"ם כתב מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעודתו ובשלות מנות איש לרעהו שאין שם שמחה גדולה ומפואר' אלא לשמח לב עניי' ויתומי' ואלמנות וגרים, שהמשמח לב האומללי' האלה דומה לשכינה שנ' להחיות לב נדכאי' עכ"ל ומצאתי כתוב ואף אותן המשתכרין יהיה כוונתם לשם שמי' כדי לזכור הנס שבא במשת' היין ולא באותם המשתכרין כדי למלאות גרונם כאשר ראיתי רבים בני אד' אשר המה ביין שגו פקו פלילי' וסובבים בימי הפורים האלה לעשות שחוק וקלות ראש ואינם חוששי' להתפלל בימים האלה ואדרבה מרימים קולות בשעת התפילה לקריאת מגילה ומערבבי' החזן עד כי קולו לא ישמע גם באכלם לבם ועיניהם שם על מעדניהם ולא נשאו את ראשם לא הביטו העול' העליון אשר ה' אלהי ישראל בא בו ולא יחושו לא על נטילת ידים ולא על ברכת המוציא ולא על ברכת המזון עד כי נדמה לרוב ההמון שבשני הימים האלה היתר לכל אדם לפרוק עול

אדה מעליו ומצות וכל המרבה להיות משונע הרי זה משובח וכל זה הוא בלי כפק רע ומר והוא עון פלילי כי לא הותר לנו רק לספרו לא שחוק וקלות ראש וכל המבטל תפילה ואינו שומע מקרא מגלה מלה במלה הרי זה חוטא ומחטיא בנפשו ואי אפשר לכל אשר בשם ישראל יכונה לפרוק מעליו עול מלכות שמים אפי' שעה אחת ולא כמינו לראשונים שהיו מתעסקים בקלות ראש בפורים הם ושלום אבל בדברי מצוה היו מתעסקין כמו שאמרו רבותינו ז"ל בסנהדרין מכרי כפוריא עד פסחא תלתין יומין ובפורים דרשינן בהלכות פסח כו' הרי שביום הפורים היו דורשין בהלכות פסח והנה ביום ט"ו נצטוו לישב בכל עיר להזכיר לכל אדם לתת מחצית השקל גם כהריל היה כותב תשובת על שאלה בפורים ולא היו חס ושלום מבטלים שמחת פורים אבל זה דרכם היו מתפללים תפלתם בבית הכנסת בכל דיני התפלה ובכוונה הראויה כבכל שאר הימים והיו שומעים קריאת מגילה מלה במלה מפי החזן ולא משיחים אפי' שיחה קלה והיו מחלקין צדקה איש כפי מסת ידו בשמחה ובטוב לב והיו הולכים לבתיהם והיו אוכלים ושותין ומדקדקים בנטילת ידים ובברכת המוציא ובברכת המזון שבהי' בזוכרם את כל הנסי' אשר עשה ה' לאבותינו ומשבחים לשמו הגדול אשר בכל דור ודור מפליא חסדו עמנו ושמחים בתלמוד תורה כמו שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב · וקודם כל השמחה מטיילי' בשמחה לימוד תורה כדדרשינן ליהודים היתה אורה זו תורה ושמחה כלומר אחר כך שמחה וחוזרין ומתפללין בכוונה ובשמחה וכי יחזרו לקרות המגלה ישמעו בכוונה ובלי הפסק שום שיחת חולין חס ושלום והכל בעבודת ה' וביראתו כמו שאמר עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה וכל היוצא בעקבי הרעים לעשות את כל המעשים האלה על פי דרכם כמוהם יהיו צאצאי מעיו וכל אשר הפץ ה' בידו יצליח וה' הוא האומר אליך לך אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלהים את מעשיך ע"כ · בתרומת הדשן כתב וזה לשונו מצאתי בהעתק תשובה אחת וז"ל שמעתי מהר"ר טובי' בשם ריב"א בכל מאכל שלוקחין החברים זה מזה אפי' שלא ברשות משום שמחת פורים בשעת קריאת המגלה עד ליל סעודת פורים שהן שתי לילות ויום אחד אין בהם משום גנבה ולא משום גזלה ואין להזמינו לבית דין ואין חוששין עליו ובלבד שלא יעשו שלא כהוגן על פי שנערו טובי העיר עכ"ל · ויש אוסרים דאם הזיק אחד את חבירו מכח שמחת פורים פטור מלשלם ועיין בחושן משפט בדיני נזיקין סימן שצ"ה בש"ע · בתשובת ר"י מינץ סי' יו כתב דמותר ללבוש פרצופים ולשנות בגדיהם מבגדי איש לבגדי אשה וכן להפך מאחר שאין מתכוני' אלא לשמחה בעלמא ה"ה לבישת כלאי' דרבנן · אבל אני אומר לאו משנת חסידים הוא ושומר נפשו ירחק מזה ללבוש כלאי' אפי' דרבנן או לחטוף מחבירו שלא ברשות כי זה הוא שמחת הוללות וכבר כתבנו לשמוח בשמחה של מצוה :

ענין צדקה ומעשר

מעלת מצות צדקה וחיובה הגדול להיות נזהר בה יותר מכל המצות ובכל עת ובכל שעה וגודל עונש המתרשל בה ושכרה המרובה בעה"ז ובעה"ב ועי' זוכה ורואה פני שכינה : ודיני הצדקה וכמה מעלות זו על גב זו בסדר נתינת' הלא הכל כתוב בספר הישר בתלמוד ובפוסקים ובמדרשים ובספרי המוסר והכל גלוי ומפורסם :

אך באתי להזהר באיזה דברים שהרבה המוני' אינם נזהרים דהיינו שמקיימין מצות הצדקה · אבל אינן מקיימין מכשירי המצוה והם אילו א' ליתן הצדקה בסתר ואם הוא נותן ליד עני יתנהו לו בחחבולה ובאופן שלא יכלם ולא יבוש · ב' בסבר פנים יפות ולהראות לו אהבה לא כאותן הנותנים במריבה ח"ו · ג' כל חלב לה' רצוני לומר יתן לו מהמובחר · כתב הרמב"ם בהל' איסורי מזבח הרוצה לזכות לעצמו יכוף יצרו הרע וירחיב ידו ויביא קרבנו מן היפה המשובח ביותר שבאותו המין שיבי' הכנו ד"ר נאמר בתורה והבל הביא מבכורות צאנו ומחלביהן וישע ה' אל הבל ואל מנחתו וה"ה בכל דבר שהוא לשם האל הטוב שיהיה מן הנאה הטוב אם בנה בית תפלה יהיה נאה מבית ישיבתו האכיל רעב יאכיל מן הטוב והמתוק שבשלחנו כסה ערום יכסה מן היפה שבכסותו הקדיש דבר יקדיש מן היפה שבנכסיו וכן הוא אומר כל חלב לה' עכ"ל · ד' אשרי משכיל אל דל כתיב הפי' כי יש הרבה עני' חשובים בני בשה שסובלים הרבה דוחקים ואינם מגלים את עצמם · אבל צריך אדם להשכיל מעצמו ולבחון על בני אדם כדי שיתבונן מי הוא דל ויתחיל הוא עמו מאליו · אל יתפאר בצדקה כתב הסמ"ג צריך הנותן שלא יתפאר בצדקה שנותן ואם מתפאר לא דיו שאינו מקבל שכר על מה שנותן אלא שמענישין אותו דתניא בפ"ק דב"ב נענה ואמר ר"ג צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת צדקה וחסד שאומות העולם עושים חטא הוא להם שאין עושים אלא להתיהר וכל המתיהר נופל בגיהנם ע"כ :

הצדקה שעושות הנשים רצויות לחקב"ה יותר מהצדקה שהאנשים עושים משום דאיתא שכיחא בביתא ויהבא ריפתא לעניא ומקרבא הנייתה כדאיתא במסכת כתובות פרק מציאת האשה ובמסכת תענית פ' כיצד כדר העניות · ואחת מעשרה תקנות שתיקן עזרא לישראל שתהא האשה משכמת ואופה כדי שתהא הפת מצויה לעניי' בבואם לביתו בבוקר למען תהיה להם מן החמה ולא תתן להם מן היבשה אבל מ"מ אם ידעת שלא ניחא ליה לבעלה אין לה ליתן בלא רשותו והמקבל ממנה הריזה גזל אבל בכהמ' מקבלין מהן דבר מועט דאמרינן מסתמ' אין הבעל מקפיד על דבר מועט כו' וכמה הוא דבר מועט הכל לפי עושר הבעלי' ועניותן כדאית' בסוף מסכת ב"ק גבאי צדקה לוקחים מהן כלומר מן הנשים דבר מועט אבל לא דבר מרובה רבינא איקלע לבי מחוזא אתו נשי דבי מחוזא רמו קמיה כבלי ושירי כלומר שרשראו' וצמידי זהב קבול מינייהו אמר ליה רבה תוספאה והתניא גבאי צדקה מקבלין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה אמר הנהו לבני מחוזא דבר מועט ניהו ולכן נכון לכל איש ישראל ליתן רשות לאשתו ליתן צדקה כפי רצונה הואיל וצדקות שלה רצוי' ויהא שכרו יותר הואיל והדבר תלוי בו :

מי שהוא עבריין במזיד על אחת מכל מצות האמורות בתורה ולא עשה תשובה אינו חייב להחיותו ולא להלוותו אבל מי שאינו עבריין אף שהוא עם הארץ מחויב להחיותו וההוא עובדא דר"כ פ' השותפים שהיה מצטער שנתן פתו לע"ה כתב הריטב"א בפ"ק דבתרא מסתברא בכה"ג שהיו שני בצורת ומה שהיה לע"ה יחסר לת"ח אבל ודאי בלאו הכי חייב להחיותו וכן נמי מסתבר' דאפי' בכה"ג אם בא לפנינו מת ברעב חייב להחיותו אע"פ שהוא כספק אם יחסר לת"ח כו' · ונראה לי אפי' מי שיש בו איזה מידה או הנהגה מגונה · אבל מקיים שאר מילי מחויבין להחיותו להוכיחו אבל יזהירו ולהדריכו בדרך הישר ואפשר דזה רמז ר' יונתן בן עמרם בעובדא דר' הנ"ל שאמר פרנסני כעורב וככלב הזכיר ג' אלו שחטאו כדאיתא בפ' חלק ג' שמשו בתיבה ושנים מהם היה העורב והכלב ועל כל זאת פרנסם נח בתיבה וק"ל :

בפ"ק דבבא בתרא א"ר אליעזר גדול המעשה יותר מהעושה שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום ובטור י"ד סי' רמ"ט כתב שכרו גדול כשכר הנותן · ויש מגיהין בטור משכר הנותן וכן הוא בש"ע משכר הנותן ואז הוא כדברי ר' אליעזר אבל לי נראה שאין להגיה · כי יש לשאול טעמא מאי יהיה שכרו של המעשה מרובה מהעושה עצמו אלא הענין הוא דהעושה אינו יכול לעשות יותר ממה שיכולתו לעשות אבל המעשה יכול לעשות כמה וכמה בני אדם בלי שיעור · נמצא אתה למד שהמעשה אחד ליתן עשרה זהו אין שכרו יותר מהעושה והלואי שיהיה שכרו כעושה וע"ז אמר הטור שכרו גדול כנותן אבל אם אח"כ מעשה עוד כמה וכמה בני אדם אז שכרו הרבה מאוד ע"כ יהיה אדם נותן לפי כחו ויהיה מדתו גם כן לעשות הרבה בני אדם לדבר על לבם או באיזה ענין שיהיה שיגרום שיתנו הרבה ואז שכרו הרבה מאוד :

תנן ויהיו עניים בני ביתך · לשון הטור מצוה שיהיו בני ביתו עניים ויתומים ומוטב שיקח מהם להשתמש בהם מהרבות עבדים ותהא לו לצדקה · עכ"ל אבל ידבר עמהם בנחת ובהגיע עת

האוכל ינהג בהם כבוד להאכילם על שלחנו ובכבר פני' יפות · וכשלקחם להשתמש יחשוב בלבו רבש"ע אני לוקח אלו ולא אחרי' לקיים ציווייך וחי אחיך עמך · וכן כל דבר שבעולם אף שהאד' עושה בשביל עצמו אם יכול להעלו' זה הדבר לכבוד שמו יתברך ישים הדבר בלבו ויתעורר עליו ויעשנה בשמחה · למשל אדם הזן בניו ובני ביתו הקטנים שכללוהו רז"ל בפסוק עושה צדקה בכל עת אף שהאדם עושה מחמת כרחם אב על בנים מ"מ ישים במחשבתו רצון הש"י:

יש מפזר ונוסף בפ"ק דגיטין אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמין יעשה מהם צדקה ואמרו במסכת כתובות מלח ממון חסר · ומ"מ אסור לאדם לנסות את הש"י בזה כמ"ש לא תנסון את ה' · ולא שרי לנסות אלא במעשר תבואה כדאית' בפ"ק דתענית אבל בצדקה לא ונראה אפי' במעשר כספי' נמי לא דהיכא דגלי הפסוק דשרי לנסות זה דהיינו במעשר תבואה שם מותר אבל היכא דלא גלי כהרי' הוא בכלל הלאו דלא תנסון · והטור י"ד סימן רמ"ז כתב וז"ל הדבר ברוק ומנוסה כי בשביל הצדקה שנותן לא יחסר לו אלא אדרבא תוסיף לו עושר וכבוד כדכתיב מהחל התרומה לבא לבית ה' אכול ושבוע והותר עד לרוב כי ברך את עמו וכתיב הביאו את המעשר אל בית האוצר ויהיה טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם ארובות השמים והריקותי עליכם ברכה עד בלי די ואסרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ מדבר זה כדכתיב ובחנוני נא בזאת עכ"ל: משמע לכאורה מדבריו דאפי' בצדקה מותר לנסות וזה דבר תימא . על כן נראה דגם הטור ס"ל דבצדקה אסור לנסות ואף שכתב הדבר ברוק ומנוסה ר"ל העין רואה שהוא על כן כך וכמו שהעיד שהסמע"ה יש מפזר ונוסף אבל לעשות כן ולנסות זה אסור · והראיה שהביא מהחל בתרומה כו' ואח"כ ממעשר זה לא הביא רק להראות השפעת הש"י למפזרי' שמוסיף עליהם והא ראיה ששם היה עד לרוב ומ"מ גם בצדקה עושה הקב"ה כן · אבל לא התיר להאדם לנסותו רק במעשר ודיקא נמי דכוונת הטור כן שהרי בענין הצדקה לא כתב דמותר לנסותו רק כתוב הוא ברוק ומנוסה רק בענין מעשר תביא לשון הגמר' שמותר לנסות והגאון רמ"א בש"ע בהגהותיו שהעתיק דברי הטור דמותר לנסות אף בצדקה לא נראה לי ·

ומ"מ זה יכול אדם לעשות כשנותן צדקה להתפלל להקב"ה שלא יבוא הוא וזרעו לידי מידה זו · כדאית במס' שבת פרק שואל דף קנ"א תניא רבי אליעזר הקפר אומר לעולם יבקש אדם רחמים על מידה זו שאם הוא לא בא בנו בא ואם בנו לא בא בן בנו בא שנאמר כי בגלל הדבר הזה תנא רבי רבי ישמעאל גלגל הוא שחוזר בעולם ע"כ · הג"הה צדק"ה בא"ת ב"ש חוזר ג"כ לאותיות צדק"ה זהו גלגל החוזר · במסכת שבת פ' במה אשה אמר רשב"ל גדול המלוה יותר מהעושה צדקה והמטיל לכיס יותר מכולם · ז"ל התוספות בפ"ק דתענית ריש דף ט' הכי איתא בספרי עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר ריבי' ופרקמטי' וכל שאר רווחים מנין ת"ל את כל דהוי מצי למימר את תבואתך מאי את כל לרבות ריבית ופרקמטי' וכל דבר שמרויח בו עכ"ל · וגרסינן באלה דברים רבה ברוך אתה בעיר ברוך אתה בשדה א"ר יצחק שלא יאמר אדם אלו נתן לי הקב"ה שדה הייתי מוציא מעשרות מתוכה · אלא אם אין לו שדה יתן ממה שיש לו בעיר · נ"ל גם מירושה שירש מאביו צריך ליתן אף שאביו היה נזהר כל ימיו במעשרות מ"מ עתה שזכה הבן בהם למה לא יעשר ממה שזימן לו הש"י דלא שייך לומר דהבן קם במקום אביו דהא רשות בן רשות אחר דאפי' בחיי אביו יכול אדם לומר לזכות עירוב ע"י בנו שאינו סמוך על שלחנו כי אין ידו כיד אביו ומכ"ש השתא שמת אז הוא רשות אחר · חנן במסכת שקלים רבי עקיבא אומר אין משתכרין משל הקדש ולא משל עניי' והלכה כר' עקיבא וטעמיה דלמא מתרמי עני וליכא למיתב ליה ע"כ נראה דיותר טוב שיניחו מעות מעשרותיו בטילי' ולא ילוום בריוח אם לא שהוא איש אמיד ואף אם ילוום על ריוח יוכל ליתן לעני משלו ויהיה לוה ואח"כ יפרע ממעשרותיו · מעות מעשר שביד אדם יראה שיחלקנו לעניים בחייו כי אם מת אדם ונשאר מעות מעשר נראה בעיני שאין היורשים יורשים אותו רק זוכים בו גבאי צדקה וסברתי היא לפי מה שאוכיח לפסוק ההלכה שטובת הנאה אינו ממון ואף הוא בחייו לא היה לו במעות מעשר רק טובת הנאה וזה אינו ממון להורישו ליורשיו ומיד שמת טובת הנאה זו פרחה כי לא היה אחיזה לטובת הנאה רק לבעל המעשר וכשמת אז נתבטלה והמעשר הוא של העניי' וזוכים בה גבאי צדקה שהם יד עניי' בשלמא אם היתה טובת הנאה לבעלה נחשבת לממון היה ביכולת להורישה אבל מאחר שאינה ממון א"כ כשמת אין בה ממש · והוכחתי שטובת הנאה אינה ממון היא מהא דאיתא במסכת קדושין סוף פ' האיש מקדש על המשנה המקדש בתרומות ובמעשרות כו' הרי זו מקודשת ובגמר' אמר עולא טובת הנאה אינה ממון ומוקי למתני' בישראל שנפלו טבלי' מבית אבי אמו וס"ל מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמי ומוכח שם בכל הסוגי' דטובת הנאה אינ' ממון: אמת שהרא"ש הביא דברי ר"ח שכתב וז"ל אע"ג דסלקא שמעתתא דטובת הנאה אינה ממון קיימא לן דממון הוא דהכי אפיק רבא למתני' דקונם כהנים ולוים נהנים לי בפרק אילו נדרים דטובת הנאה ממון ומילתא דרבא עיקר וכן הלכה עכ"ל · וכ"כ הר"ן בשמו · אבל דברים אלו יש לתמוה עליהם דהא מצינו בפ"ק דמציעא דף י"א דרבא אית לי טובת הנאה אינה ממון כעובדא דר"ג וזקנים שהיו באין בספינ' ואמר ר"ג עישור שאני עתיד למוד נתון ליהושע כו' ע"ש בסוגי' הפילפול ואמר רבא שפיר עבוד דלא קבלה וכי לא היה להם סודר להקנות ממנו בחליפין אלא טובת הנאה אינה ממון וה"נ טובת הנאה אינו ממון כו' הרי דס"ל לרבא טובת הנאה אינו ממון ומההיא דפרק ד' נדרים אינה ראיה למי שמעיין שם בסוגיא דף פ"ד ע"ה במתני' דכהנים לוויים נהנים לי כו' דמקשה רישא לסיפא דברישא משמע טובת הנאה אינה ממון ובסיפא משמע דטובת הנא' ממון ורב הושיעא מוקי רישא וסיפא פתנאי הא רבי והא רבי יוסי בר יורא כו' ואח"כ אמר שם תלמודא דכ"ע טובת הנאה אינה ממון ומוקי פלוגתייהו בטעם אחר ומתני' לא מתרצא ואתי רבא ומתרץ למתני' דהמתני' סבירא לה דטובת ממון ולא קשיא מידי · כך אמר רבא בפי' המשנה · אבל רבא ס"ל דלא כהמשנה רק כאידך תנאי דס"ל טובת הנאה אינה ממון ואז לא קשיא דרבא ארדבא · ובפסחים בפ' אלו עוברין דף מ"ו ליכא בטובת הנאה קמיפלגי דר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון ור' יושיע סבר טובת הנאה אינה ממון · לא דכ"ע סברי טובת הנאה אינה ממון והכא בהואיל קמיפלגי כו' מוכח בהדיא דטובת הנאה אינה ממון דאם כ"ע סבירא להו כן אז הוא פשיטא · אלא אפי' אם נאמר דזה דחוי' בעלמא ור"א ור"י פליגי בהכי דר"א ס"ל דטובת הנאה ממון ור"י ס"ל אינה ממון . מ"מ ר"א ור"י הלכה כר' יהושע · הרי מבואר בהדיא דהלכה טובת הנאה אינה ממון · וכן פסק הרמב"ם בהלכות אישות בפרק חמישי בעולם דסוף פ' האיש מקדש דלעי' שאמר טובת הנאה אינה ממון ומוקי למתני' בישראל שנפלו לו טבלים מאבי אמו כהן וכתב הרב הסגיר דיש חולקין ודעת רבינו עיקר דטובת הנאה אינה ממון וכן הוא דעת הראב"ד מאחר שלא השיג בזה על הרמב"ם בוראי מסכים כן · וכן הוא במרדכי בפ"ק דמציעא סי' רמ"א בשם תשובת מהר"ם בר ברוך ולצורך התועליו' היוצאי' מזו התשובה אעתיקנה · אשר שאלת בראובן שיש לו חצי מעשר אותו חצי שאינו נוהג בעירו לתת לכיס של צדקה יש לו רשות ליתנו לכל עניים שירצ' אם יכול לתתו לבניו ולבנותיו של שמעון קרובו הסמוכים על שולחנו של שמעון אע"פ ששמעון אביהם יש לו ואינו נוטל מן הצדקה נראה לי דכל זמן שהן סמוכין על שולחנו אינו יכול ליתן להם אפי' הם גדולים דקיימא לן כר' יוחנן לגבי שמואל דאמר פ"ק דבבא מציעא גבי מציאת בנו ובתו הקטנים הרי אלו שלו כו' לא קטן קטן ממש אלא אפי' גדול וסמוך על שולחן אביו זהו קטן ופירש"י דה"ה בעלמא בלא מציאה וכ"פ רבינו תם בעירובין פ' חלון אינו זוכה על ידי בנו ובתו הקטנים ויש ליזהר שלא לזכות בעירוב ע"י בנו ובתו הגדולים הסמוכים על שולחנו לפי שידו כידיהם וכיון דידם פירו, אסור ליתן להם מעשר עני כיון דאביהם

עשיר הוא ואף על פי שרבינו שמשון משפיירא חולק על רבינו תם ומחלק בין מציאה דליכא דעת אחרת מקנה להיכא דאיכא דעת אחרת מקנה אנן עבדינן כר"ת ולחומרא ועוד יכול להיות בנדון זה כיון דלית להו לבעלים שעבוד במעשר עני של ככפי אלא טובת הנאה לבעלים לא קא חשיב כדעת אחרת מקנה אלא כמו מציאה הוי דקיימא לן בפ' קמא דקדושין דטובת הנאה אינה ממון ואע"ג דפ' קמא דבבא מציעא מפליג דקאמר דעת אחרת מקנה שאני גבי רבן גמליאל וזקנים אפי' במתנה כהונה ולויה שאין לו בהם אלא טובת הנאה שאני התם דהיה מקנה להם חצירו כמו כן אבל ה"כא דלא מקנה להם משלו אלא מתנות כהונה ולויה ליכא לאיפלוגי בין מציאה לדעת אחרת מקנה כיון דטובת הנאה אינה ממון וכן פי' שם ר"ן בהר"א ומטעם זה נמי דפרישית אפי' אם ראובן נתן מעשר לבניו של שמעון הסמוכים על שולחנו של שמעון בכהונה ע"ס שאין לאביהם רשות בהן אלא לצורך עצמן מה שהן נושאין ונותנין לפיהם לא מהני הנאה מידי כיון דטובת הנאה אינו ממון ולא כצי מתני' לבטל הנאה כיון דידם כיד אביהם דמי כל זמן שסמוכין על שולחן אביהם הוי כאלו אביהם זוכה מיד במעשר עני ואביהם עשיר הוא ושלום מאיר בר ברוך עכ"ל · הרי יתברר דהלכה טובת הנאה אינה ממון · וכדי לעמוד על בירור הענין הנני מפרש דברי מהר"ם וסוגיא דשמעתת' דפרק קמא דמציעא הנ"ל · עולא אמר שם הא דזכתה לו שדהו מציאה הוא דוקא בעומד בצד שדהו ואיתיבי' רבי אבא מעובדא דר"ג וזקנים שזכו ר' יהושע ור' עקיבא מכח הצירם אף שלא עמדו שם ותירץ דהרהוא מרבנן דר"ג מטלטלין אגב קרקע הקנה להן ורבא דחה זה התירוץ דמאחר שלא יכול להקנות להן בחליפין משום דטובת הנאה אינה ממון כן אינה יכול להקנותה אגב קרקע וא"כ הדרה קושיא לדוכתיה לעולא דע"כ צריך לומר דרבי יהושע ורבי עקיבא הם זכו במעשרות האילו ע"י חצירם דזוכה במציאה אפי' לא עומד בצדו והם זוכים בי"ם דאלו המעשרות להם הוא ממון דהרי הם שלהם · אבל להקנות להם ר"ג אי אפשר אפי' אגב קרקע מאחר שלר"ג אינה ממון רק טובת הנאה וטובת הנאה אינה ממון וכל מה שאינה ממון אינו יכול להקנות אלא ר' יהושע ור"ג זכו במעשרות הללו ע"י חצירם אף שלא עמדו בצד חצירם · אחר כך דחה סתמא דתלמודא לומר דס"ל לר"ג וזקנים טובת הנאה ממון ע"כ יכול ר"ג להקנות להם אגב קרקע · ומה שלא הקנה בחליפין לפי שנתינה כתינה בהו וחליפין דרך מקח וממכר הוא ואף שבדחי' זו היה מתורץ עולא דלא היה הקנה כצד חצירם רק ר"ג הקנה להם אגב קרקע · על כרחך צריך לומר דעולא לא ס"ל הכי דלפי האי תירוצא הינו צריכין לומר טובת הנאה ממון ועולא ס"ל כסוף פ' האיש מקדש דטובת הנאה אינה ככון כדלעיל אלא הרחיין אמר לרבא לא תוכל לדייק דטובת הנאה אינה ממון ממה שלא הקנה בחליפין דזה נוכל לתרץ נתינה כתיב כו וכן דייק רש"י ז"ל ולא היא כהאי רבי לא היה לחן סורר לאו ראי' היא למילף מינה כו' ועולא אין מתורץ אלא בתירוצא של רב פפא שאמר דעת אחרת מקנה אותן שאני כלומר לעולם לא היה ר"ג מקנה להם כי אי אפשר להקנות מאחר שאינה ממון לר"ג רק טובת הנאה וטובת הנאה אינה ממון אלא ר' יהושע ור' עקיבא זכה להם חצירם · והא דקשיא לך הלא ר' יהושע ור' עקיבא לא עמדו בצד חצירם ואיך קנה להם חצירם ע"ז אמר דאין צריך לעמוד בצדו כשיש דעת אחרת מקנה · דהא חצירם הקנה להם ר"ג כי קיבל ר"ג שכירות מהם · ונעשו חצירם והקנאה זו גורמת שיקנה חצירם ויזכה להם אלו המעשרות אף שאינם עומדים בצידם ניחה מחנה זו לקנות · ולא אמרינן דצריך לעמוד אצל חצירו אלא דוקא כשלא היתה בכאן דעת אחרת דהיינו שנפלה מציאה מהשמים בחצירם שלא תקנה להם · ולא שקנו להם המעשרות אגב קרקע דאם כן היה ר"ג מקנה להם ומאחר שטובת הנאה אינו ממון דלא יוכל להקנות להם · אלא הצירם זכה להם ומאחר שהיה ר"ג מקנה להם המקומות וניחא ליה דליזכו הם במעשרות אז מקומות ההם קנו להם וזכו בהם אף שלא עמדו בצים :

כלל העולה טובת הנאה אינה ממון · ואי אפשר להקנות אותה אפי' על ידי קרקע · וגם אם טובת הנאה זו היתה בחצירו של אדם ואפי' היה עומד מצד חצירו לא היה קונה לו מאחר שאינו ממון כי כשם שאין יכול להקנות כך אינו קונה · והא דקנה חצירם לר' יהושע ור' עקיבא היינו שלהם המעשרות הוא ממון ולא טובת הנאה רק עצמם הם שלהם וק"ל :

על כן מבורר פסק זה מי שמת והניח מעות מעשר שאין בהם רק טובת הנאה לא יש שום זכות ליורשין בה · ולא בשום הקנאה בעולם · על כן יחלק כל אדם בחייו כי אם בניו יחזיקו בטובת הנאה זו היא שלא כדין ולא שייך לומר דחצירם קנה להם דהא הם יורשי' חצירם של אביהם כשמת ואז חצירם יקנה להם טובת הנאה זו · דאין נקנה לאדם דבר שאינה ממון כמ"ש דכמו שאינה יכול להקנות כך אין קונה · על כן כל אדם יעשה בדעת · ולא יביא את בניו לידי טעות ויחלק מעשרותיו בעוד נשמתו בו נובעת · ואז נשמתו לכסא הכבוד סגעת :

מצאתי בשם מהר"ם מ"ץ להשכיר לבן קרובו עשיר שעה יתירה מעשרות הרעת נוטה דיכול להשכיר כי מה שכתוב מהר"ם שאינו רשאי לתת מעשרותיו לבן קרובו עשיר · איכא למימר לשאר צרכיו אבל ללמוד תורה אפשר דיתן לו אם אין האב רוצה ליתן · וכן אני רגיל להורות לבני אדם כל מצוה שתבא לידו להיות בעל בריה ולהכניס כלה לחופה וכיוצא בזה וכן לקנות ספרים ללמוד בהם ולהשאילם לאחרי' להם ללמוד בהם אם לא היה יכולת בידו ולא היה עושה אותה מעשה אז יקח מן המעשר עכ"ל · ולפום ריהטא יהיה מוכח מזה מי שקונה מצוה בב"ה כגון הוצאה והכנסה · או סנן · או גלילה · וכן שאר הכצות מאחר שהמעות באים לקופה של צדקה יכול לקנות ממעות מעשר שלו · אמנם יש לחלק דדברים מהר"ם מ"ץ לא נאמרו רק בשקונה מצוה שלא היה לה שום קונה · אבל מה שמוכרין בב"ה זה נותן כך וזה מוסיף עליו ונשאר בידו אין מן הראוי שיקח ממעשר שלו כפי מה שירצה חבירו ליתן דהא לא הועיל לקופה של צדקה רק במה שמוסיף על חבירו · נשלם פרק תורה אור :

פרק נר מצוה

ענין ד' פרשיות לעולם קורין פרשת שקלים או לפני ר"ח אדר או ביום ראש חודש והטעם לפי שבאחד באדר משמיעים על השקלים שהתורה אמרה זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה וכפי השמועה למדו שמר"ח · ר"ל ואמר בחדשו כלומר חדש והבא לי קרבן מתרומה חדשה פי' מתרומת שקלים חדשים ולפיכך משמיעי' חדש אחד · קודם ניסן כדי שיכין כל אחד ואחד כמחצית השקל שלו ויהיה הכל גבוי ומובא למקדש כשיבא ניסן ועל כן כשחל אדר בתוך ימי השבועה מקדימין להשמיע ביום שבת שעברה שאם יאחרו עד שבת הבאה לא יהיה חודש שלם בין ההכרזה לר"ח ניסן אבל כשיבא ר"ח בשבת אין צריך להקדים שהרי יש כאן חודש · ועוד אמרו ז"ל טעם אחר במסכת סופרים לפי שהיה גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהמן הרשע היה עתיד לשקול שקליו לישראל לפיכך הקדים שקליהם לשקליו זכר לאותן שקלים קורין פרשת שקלים בשבת הסמוכה לר"ח אדר מלפניו · ופרשת זכור קודם פורים להקדים זכירה לעשייה כמו שכתוב והימים האלה נזכרים ונעשים · ועוד דכתיב זכור אשר עשה לך עמלק ואמרו חז"ל יכול יהא בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי זכירה בלב אמור ומה אני מקיים זכור הוי אומר בפה · ופרשת פרה אדומה להודיע לעם שהם טמאים כתים שיטהרו באפר פרה לפי שבר"ח ניסן מתחילין הרחוקים לעלו' לירושלים ולפיכך אין מפסיקין בין פרשת פרה אדומה לפרשת חודש · ועוד שאמרו רבותינו ז"ל דורשין בהלכות פסח קודם הפסח ל' יום וטמא לא היה יכול לעשות פסח עד אחר הזאה וטהרה ולפיכן קורין פרשת פרה בשלישית שיש בה הלכות טהרה ודיני הזאה כדי שילמדו ישראל לטהר עצמן

לפני הפסח ויעשו הפסח בטהרה · ופרשת החודש ברביעית מפני ר"ח ניסן שענייננו של יום הוא וחודש ניסן הוא ראש לכל הרשים ולסדרי הרגלי' ואמרו רז"ל בדין היה להקדים פרשת החודש לפרשת פרה שהרי באחד בניסן הוקם המשכן ובשני לו נשרפה הפרה ולמה קדמה פרשת פרה לפי שהיא טהרתן של ישראל פי' מטומאת מת כדי שלא יהיו נרחין לפסח שני :

לשון כנפי יונה (סי' כ"ג) סוד פורים נצח והוד

תרין פלגא דגופא והם פורים וחנוכה · **חנוכה בהוד ופורים בנצ"ח** · ונצחן של ישראל שהיו בימי פורים מי יוכל לשער · וכתיב במלכות שאול שאמר שמואל הנביא וגם נצח ישראל לא ישקר ונבקר יאכל עד זה שאול · וג"ער יחלק שלל זה מרדכי ואסתר ויש ענין גדול בפסוק זה וגם נצח ישראל לא ישקר ונודע כי נצח והוד הם הירכים נצח ירך ימין והוד ירך שמאלי ומרדכי לא יכרע בירכים שלו וקשר בירך שלו שטר מכירה בטולמא דלחם שנמכר לו והמן · כי כן עשו מכר את הבכורה באכילה ליעקב וכתיב שם הלעיטני נא מן האדום האדום הזה וז"ל הציוני פ' תולדות ויצא הראשון אדמוני כולו מובן כי היה סיגו ריצחק וזהו סוד ראשית גוים עמלק ועמלק שורש הנחש חקדמוני רמז לזה כתבו המקובלי' כי היה לו דמות נחש על ירכו ואונקלס הגר כיון בסוד יודע ציד נחש ירכן וביעקב כתיב ויגע בכף ירכו רצה הנחש לכנס לפנים כשראה פרצת אדם הראשון וירא כי לא יכיל לו ועל נחש העכוני בתחילת מלכות שאול והנה הנחש שוכן בירך כי משם תולדות המלאכים ועי' חטא שאול נטרד עכ"ל : עי' שם בהג"ה שנאמר ויצא הראשון ארמוני ולא כאדמוני של דוד שנ' בו אדמוני עם יפה עיני' וטוב ראי לפיכך תולדותיו פרץ פורץ גדר ישכנו נחש כי אדמוני היה ממ"ה יפה עיני' הוא מסדת חסד אברהם טוב רואי מסדת ת"ת ובג' מדות הללו נתאחז דוד והיה גלהם בדין וכש פרנס את ישראל היה ביפה עיני' ובטוב רואי ירד לסתרי תורה · עכ"ל ולירד לעומק הענין צריך לידע מה שכתב הפרדס בשער ירך יעקב והגאלטני' בפסוק צדו צעדינו כו' ואעתיק הנה מה שכתב אחר כך הגלאנט"י ז"ל ואען ואומר כי ראוי לשים לב כה המעשה אשר עשה שמואל שהיקן את המדה הזאת ומה קשר היה לו עם שאול בסיוע התיקון עד כשנתקלקל את אשר החלו לעשות אמר לו שמואל וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינח' כו' ומה היא הבנת הפסוק ומה גם אומר וגם · עי' כה תיקן דוד ובמה תיקן וכי מפני שאמר נעימות בימינך נצח נתקן אתמהה עי' מה שייכת היה לו לשמואל לתקן דבר זה על ידו יותר משאר נביאים : והענין כי הראשון שבראשון היה לבנימין הצדיק אבינו הראשון יהרץ ומעלה נפלאה שלא השתחוה לעשו כמו שהשתחוו כל אחיו כי עדין לא נולד וידוע כי סוד השתחויה המשכת השפע מלמעלה למטה ואחר שאחר עשר כוכבים השתחוו לעשו כיטרא אחרא סיטרא דע' החזיקו בידו של עשו והמשיכו אורו עליהם לשר ולפטרון הרשע מולייהו תחתיו והחזיקו והעמידו הפגם שפגם שרו של עשו בירך יעקב בערב במקומו וגבר עליהם סטרא אחרא דע' וכמו שהקשו בזוה"ע על יעקב והוא עבר לפניהם וישתחוו ארצה שבע פעמים וכי יעקב שלימה היה משתחוה לעשו הרשע דאיהו בכטרא דאל אחר ומאן דפגיד ליה כניד לאל אחר ותרצו שם והו"א שהוא השכינה עבר לפניהם וישתחוו ארצה שבע פעמים לשכינה ההולכת לפניו הרי שלא מצאו רז"ל התנצלות כי אם ליעקב לבדו אמנם השבטים כרעו ונפלו ובנימין הצדיק שעדיין לא נולד לא בא לעשו כידו שום חוזק ושום השפעה ולכך היה לאל ידו של שאול בן בנו להכניעו ועל ידו יחזור הירך במקומו אל הימין ויתקן הפגם שפגם סמאל בירך יעקב נצח בבח קטרוני שהמשיך הגבורות מפנות ערב אליה כאמור והנה כשמשח שמואל את שאול ברוח הקודש ידע שמואל שהתקון יעשה עי' שאול עי' משחו אותו בשמן כמו שיתבאר בס"ד והנה תחלת כל דבר אמר שמואל לטבח תנה את המנה אשר נתתי לך אשר אמרתי שים אותה עמך וכתיב וירם הטבח את השוק והעליה וישם לפני שאול ויאמר הנה הנשא' שים לפניך אכול כי למועד שמור לך לאמור העם קראתי וכו' לרבוז"לו שהשוק העליון שהוא ירך יעקב שהוא חשוך ואין נביא יכול להתנבאו' מתוכה שכן כתי' ודבר ה' היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ והטע' היות מקור הנבואה הזאת סתום ואטום בכח הדין ואמר לו הנה הנשאר כלומר הנה הוא הנשאר שלא השתחוה לעשו כשאר השבטי' ועתה לך בכחך זה ותיקן כי למועד שמור לך כלומר ממועד מועדי' וזמנים חלפו לבו שמור לך כי א"א להתקן כי אם על ידך א"נ למועד הזה שאתה בו שמור · מאז לך שתתקנהו קום אכול ואחר שאכל וקבל עליו לתקן באיזה ענין ייחוד שיעשה ברוך היודע מיד התחיל לתקן ונפתח מקור הנבואה ואמר לו כשלחו ופגעת חבל הנביאים יורדי' מהבמה ולפניהם תוף וכנור והמה מתנבאי' ואתה עליך רוח ה' והתנבית עמם ונהפכת לאיש אחר וכן היה ותצלח עליו רוח ה' ויתנבא בתוכם והיה כל יודעי כאתמול שלשם ויראו עם נביאים נבאו וכו' תמהו ואמרו הגם שאול בנביאי' עד הנה הגיעה פתיחת המקור שאפילו שאול שהיה רועה אחר הבקר כמ"ש והנה שאול בא אחר הבקר · א"נ שהיה חורש בשדה בצמד בקר גם הוא בנביאים וזהו סוד אומרו לפנים בישראל כי אמר האיש בלכתו לדרוש אלהים לכו ונלכה עד הרואה כי לנביא היום יקרא לפנים הרואה פי' לנביא יקרא היום דוקא ומהיום והלאה נקרא נביא כי לפנים לא היה נקרא לא היה נקרא מחמת היות דבר ה' יקר והטעם שנמשך עי' שמואל הוא כי הוא היה לוי מקורו בגבורה ממקום הנקר פנות ערב שכשם נמשך הדין אל הירך הזה ולהיות שמואל בגבורה ימשיך עי' השמן שהוא מצד החכמה סוד המתקת והתבסמות הדיני' לירך הזה באופן שיתקן ותחזור ימינית וזהו שרמז לו שמואל בצואת הריגת עמלק אותי שלח ה' למשחך למלך כלומר אותי בדוקא למשחך למשות אותך דוקא בשמן כי עי' זה נתקן בקצת ועתה שמע לקול דברי ה' כלומר תוכיות דברי ה' שהוא לך והחרמת את עמלק כי אתה מבנימין ועמלק הוא בנו של עשו ולא יכול ליפול כי אם על ידך לכן הזהר והשמר אל תכשל וזהו ג"כ שרמזו לו הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה כי בבחינה זו שלא השתחוה בנימין הצדיק לעשו נמצאת אתה הבא מכחו ראש שבטי ישראל אתה ולכן אין מי שיתקן זה אלא אתה ויהי כאשר חמל שאול על אגג כו' חרה לו לשמואל מאד ויצעק אל ה' כל הלילה להיותו חושש שמא ח"ו תחזור המדה הזאת אל חשכהה והועילה צעקתו בקצת שכן אמר לו אח"כ וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כלומר הגם כי חטאת ועברת מאמר השם גם נצח ישראל לא ישקר באסותו מהיותו מתוקן בסוד הימין ולא ינחם ותתהפך סמה שחורה הימין ותהיה אל השמאל וכן היה כי אחרי כן כששלח שאול מלאכים לקחת את דוד נאמר ויתנבאו גם המה וישלח עו' אנשים אחרי' ויתנבאו גם המה וכתיב ושמואל עומד נצב עליהם שכלם היו כתנבאי' מכחו אמנם לא היתה כ"כ מחוקת עד שבא דוד ע"ה וזהו שרמז לו ית' לשמואל זה יעצור בעמי כלומר יעצור הפגם שלא תמשך עו' אמנם לא יתקן מכל וכל וימחה הפגם עד שיבא דוד כמו שנבאר בס"ד והנה כששאול ידע שחטא חלה את פני שמואל ואמר לו כבדני נא נגד זקני עמי ושוב עמי ואשתחוה לה' כלו' אתקן איזה דבר שאשוב ואשתחוה לה' אולי אועיל בהשתחויתי להרום רגליו ביתרון שהיה לבנימין הצדיק אבי הראשון מכל השבטים שכלם השתחוו לעשו והוא לא השתחוה לפי שעדיין לא נולד ועשה כן שמואל דכתיב וישב שמואל אחרי שאול וישתחו שאול לה' והנה כששמואל רצה להרוג את אגג אמר אגג אכן סר מר ממות כלומר אחר שכבר שאול המתקן הפגם קלקל איני מרגיש מר המות בחשבו שתחזור הפגם למקומו שאם היה שאול הורג אותו ואת כל עמו ואת כל קניינו לפי הרב הירה מוחה הפגם ההוא מהמקום ההוא אמנם עתה שחמל על אגג ועל מיטב הצאן קילקל את אשר התחיל לתקן ולכן שמואל היה מתאבל על הדבר הזה בחשבו כי לא תשוב עוד ירך לאיתנו עד שאמר לו הקב"ה עד מתי אתה מתאבל על שאול שנראה שלא יש עו' מתקן הפגם כי אם על ידו שוב ומלא את קרנך שמן תחזור להמשיך שמן משחת קודש ממקור השמן ולך אל ישי בית הלחמי כי ראיתי בבניו בלך

שיתקן

שיתקן הפנים הנזכר ע׳ שירותיו וזמירותיו כי ע״י השיר מתתקנין ומתבסמין ג׳ בתי דינים עליונים בסוד אידנין המלכא בכוד המה ה׳ אזני
בסוד נח״ל כרי״ת אם וכית אליו וע״י שמן משחת קדש שתמשחהו וע״י שירותיו וזמירותיו יתמתקו ויתבסמו הגבורו׳ שבגבור׳ מקום הנקרא
פנות ערב שמשם נמשך הדין אל ירך זה ובזה תשוב לאיתנה וזהו נעימו׳ בימינך נצח ע״י זמירות נעימות כמ״ש נעים זמירות ישראל התזור
אל הימין מרת הנצח וזהו קרע ה׳ את ממלכתך מעליך ונתנה לרעיך הטוב ממך כי הוא יתקן הפנם ממך ועתה ראה גם ראה איך נענש
שאול מרה כנגר מרה הוא לא רצה לתקן המרה הזאת שממנה נמשך רוח הקודש רוח אלקים טובה לכך ורוח ה׳ סרה מעם שאול ובעתתו
רוח רעה מאת ה׳ ולכן אותו רוח רעה לא היה סר מעל שאול אלא ע״י דוד שהיה מנגן בסוד המתקת הדין בשיר והוא הוא אשר היה הכיתקן
בעצם וזהו ורוח לשאול וסרה מעליו רוח הרעה · וכן הוא אומר ויהי ממחרת ותצלח רוח אלקים רעה על שאול ויתנבא בתוך הבית ויטל׳
שאול וכו׳ כי חיתה הנבואה שלא כחונן לרעה ולא לטובה ומשם והלאה היה שאול עוין את דוד היה ניתן עיניו בו להרגו ובזה יצא לנו טעם
נכון למה לא ענהו ה׳ גם בחלומו׳ גם באורי׳ גם בנביאים על כי הוא פגם מקום הנבואה כאמור והנה אחר שבא דוד בשירותיו וזמירותיו
תקן המרה ההיא בעצם ונ״ל שלכך הפך הסדר ואמר וחסידיך ירננו ולוייך מבעי׳ לי׳ אלא אמר דוד מארי דעלמא הא כדרית סדרא דהכי
שהחסידים ירננו כי על ידי חסידותם ורנתם הם שני מיני מתוק ויתמתק כל הצריך ליתתק ומשם והלאה נתפתח מקור הנבואה שהרי כל
הנביאים נתנבאו בימות המלכים שבאו אחרי דוד ובזה תטעום נופת צופי׳ מאמר הכבא בפ׳ משפטים דף קי״ב מרדכי הוה אתבי להחוא
רשע דהמן התוא ירך דיליה ועל דא הוה רגיז סלה דאתחד ליה ואיהו ארגיז ליה בהדי׳ וכו׳ עכ״ל הכונה לומר שמרדכי שהיה מבנימין שלא
השתחוה לעשו גם הוא סבא מכתו לא יכרע ולא ישתחוה וכי מקום הברכים דהיינו שוק הימין במקומו הוא עומד ולכן כל פיטרא דירה
דהיינו המזיקין אזלי בתר ברכי דרבנן לייגעם וכדאיתא התם הני בירכי דרבנן דשלהי׳ מנייהו הוי ולדעתי שזהו סוד ועברתו שמרה נצח
כלומר שמר העברה על מקום הנצח שחטפהו ממנו והוא כפתור ופרח עד הנה עזרונו ה׳ להמתיק הפסוקי׳ בנופת צופי׳ וישמע חכם
ויוסף לקח עכ״ל : והארכתי מזה בדרוש פר׳ ואתה תצוה : גם שם נמצא סוד **סעודת פורים**

והאלהי האר״י ז״ל העמיק במאוד בסודות פורים ומגילה והסעודה אך מאחר שלאו כל מוחא וכוחא סביל דא כי אם
להבאי׳ בסודו ע״כ לא אעתיק מדבריו · רק מעט מזעיר מס״ש תלמידיו בסוד הסעודה · וז״ל כי
אכילה בגי׳ אדני׳ שהיא רחל וזהו אכילה אכ״ל יה כי ישכנו אליה מוחים אשר כלם בסוד יה כמבואר אצלינו במקום אחר · גם שהיה פי׳
ש״ת י״ה והם בסוד ח״ב הנקראים י״ה י״ה כי הדעת שלה הוא ק״ל ולא בה אלא נהירו דתרין גליפין ב״ה · אמנם קריא׳ המגילה היא ענין ג׳
והוא להוציא אותם האבות לחוץ מיסוד רחל בסוד מגל׳ כנז׳ ודי בזה · וזהו סוד על מקרא מגלה פר״א למקרא העדה ותצא לאה לקראתו
ולהוציא לחוץ ותתגלה שם · סוד הברכות כשאר ברכות המצוות המבוארות במקום אחר ברו״ך בבינה · את״ה ה׳ אלוקינו חג״ת אש״ר
צבינה קדשנו בסוד התפאר״ת במצוותיו נ״ה · וצו״נו ע״י יסוד · ע״ל מקרא מגלה סוד המלכו׳ מגלה נקב״ה היוצא חוץ מיסוד · והוא סוד
ומרדכי יצא וכו׳ בלבוש מלכות וכו׳ ועטרת זהב גדולה · מסטרא דאבא גדול על כלא ארם קדמאה ודי בזה למבין · וזהו סוד מלפני
המלך שנגלה לחוץ מן המלכות · וזהו סוד שעשה נסים לאבותינו כמ״ש ואל עמים ארים נסי הוא הנס המתגלה בזמן הזה אשר כמוהו לא
נהית · גם שהחיינו ביסוד וקימ״נו בסוד נ״ה כמה דאת אמר ואת כל היקום וכו׳ והגיע״נו לזמ״ן הז״ה דא מלכות שהגיענו אל הנ׳ הנזכר
שהם נהי׳ לזמן הזה לצאת ולהתגלות בחוץ ודי בזה עד יערה עלינו רוח ממרום : משלוח מנות ומתנות ארז״ל ב׳ מנות לאיש א׳ ושני מתנו׳
לב׳ עניי׳ · גם יש לראות למה ברעהו אמר מנות ובאביוני׳ אמר מתנות בשני תוין · אמנם כבר ידעת כי היסוד נקרא איש ועיקר הארה
זו וביום זה הוא גילוי יסוד אבא והוא זכר ובהיותו מלובש בתוך יסוד האיש לכן אמר מנות בת״ו א׳ לבד כי ת״ו היא מצד הנוקבא באופן
שהם ב׳ מנות א׳ מצד אבא דהיינו מן כאשר ידעת · וא׳ מצד איש שהוא היסוד לרעהו הוא יסוד דז״א כי עם היות אבא גדול בהיותו יורד
למקום יסוד ז״א נקרא רעהו · על דרך ז״א כאשר יורד ליצירה שנ׳ שלף איש נעלו ונתן לרעהו · ומתנות לאביוני׳ · מצד אימא ולכן הם
בב׳ תוין כי הם מצד הנוקבא והם ב׳ מתנות לב׳ אביונים שהם נ״ה שהם אביונים כאשר ידעת ענין העקבה שאין בה לא טעם ולא ריח והם
נקראי׳ אביונים כי אימא עד הוד אתפשטת · גם מ״ש ז״ל כי בימי הפורים נותנים לכל הפושט ידו · הענין הוא כי התנאי של צדקה הוא
היסוד ובימי החול שהוא היסוד ז״א צריך לראות למי נותן צדקה · אבל עתה שהוא יסוד אבא הארה גדולה אין להקפיד אלא כל הפושט
ידו נותני׳ לו · ומ״ש שצריך יין כדי שישתכר עד שלא ידע וכו׳ הכונה היא של עולם בתוך הקליפה יש ניצוץ של קדושה המאיר בה והיא
המאיר אותה · ולכן צריך לומר ברוך המן להמשיך אור גם אל הניצוץ ההוא ולכן צריך לאומרו שלא בכונה אחר שהוא שכור וכבר יצא
מדעתו שאם יהיה בכונה ח״ו יאיר גם לקליפה · ונ״לע״ד כי גם כשאנו ממשיכים אור מוח הבינה ברחל על ידי שתיית היין בריבוי גדול יש
הארה גדולה שיהיה בה כח להאיר גם עד הניצוץ ההוא אשר בתוך הקליפה · וצריך לכוין באכילה י״ה דיודין ולכוין שהם רע״ב · ובשתיה
לשני י״ה דיודין ולכוין שהם דס״ג עולה ע׳ כמנין ולכוין להמשיך לה מוחים אל מוח חכמה על ידי אכילה ומוח הבינה על ידי שתיה · ולהיות
כי בנוקבא מוח בינה גובר לכן צריך השתיה מרובה על האכילה : ע״כ : סוד צדקה דע כשצדיק יסוד עולם משפיע למדת צד״ק שהיא
המלכות אז אותן השפע נקרא צדק״ה נמצאת הנותן צדקה מעורר צדי״ק להתאחד במדת צד״ק ומביא שלו״ם ביניהם ומחבר הספירות
באחד ומביא שלום וזהו והיה מעשה הצדקה שלום בסוד ונתתי שלו״ם בארץ הוא הברית שלום בארץ העליונה
ז״ל תולעת יעקב דף ע״א דע כי כגולת מצוה יחוד וחבור וכו׳ עד בפרק סדר תענית ושאר צדיקי ישראל עכ״ל : כפ״ק דרבא בתרא
א״ר יצחק הנותן פרוטה לעני מתברך בו׳ ברכות והמפייסו בדברי׳ מתברך בי״א ברכות ומייתי לה מקרא · וזהו סוד פרוס רז
פר״ס ו״ה ו״ה רמז לי״א ברכות שירגום שיהיו בפרטיות וגם יחשוב על ו״ה מהשם שיהיו נפרטים והשם יהיה שלום :

נשלם פרק נר מצוה

פרק ד״ה תוכחות מוסר · בפורים יקיים המצוה בשמחה וטוב לבב דהיינו מקרא מגיל׳ ומשלוח מנות ומתנו׳ וכשיהיה
טוב לב במשתה אז יתעורר לשמח׳ דביקות השי״ת ז ארז״ל כל המתפתה ביינו יש בו דעת
קונו · ויחשוב כי זה היום של פורים הוא גמר קבלת התורה וכמ״ש רז״ל במסכת שבת פר״ע דף פ״ח ויתיצבו בתחתית ההר וכו׳ עד אמר
רבא אע״פכ הדר קבלוה בימי אחשורוש דכתיב קימו וקבלו היהודים קימו מה שקבלו כבר · וע״ז בא הרמז ותדה נתנה בשושן הבירה
ר״ל דת של תורה · ע״כ ראו לשמוח בשמחת התורה : בענין צדקה במסכת שבת פרק שואל תניא ר׳ שמעון בן אלעזר אומר עשה
מה שאתה מוצא ומצוי לך ועו׳ בידך פרש׳ עד שאתה מוצא למי לעשות ומצוי לך ממון ועודך בידך עודך ברשותך קודם שתמות עכ״ל ·
וק׳ לכאורה כי בוודאי יעשה קודם שימות וכי יכול לעשות לאחר מיתה · אלא הכוונה שיעשה צדקה בעודו בריא ולא כאותן שאין עושי׳
רק בחליי׳ בהגיע לשערי המות וע״ז רמז הפסוק אוהבם נדבה כי שב אפי ממנו ר״ל אימתי אני אוהב נדבה הנדיב כשעושה כשנה ששב
אפי ממנו כלומר לא בעת צרה לו רק כשהוא בתוקפו אבל כשעושה בעת רעתו אז אין הנדבה אהובה : וז״ל רבינו תם בספר הי״ש בשער
השלישי דף ז׳ וזה לך האות כי עבודת האל יתברך תכלית עד והגלות אליהם ע״ה עכ״ל :

הא לך דברי מוסר לצדקה שכתב אחי הגדול החסיד מהרר״ פנ״ל ז״ל יש רעה חולה ראיתי תחת השמש וכו׳ עד ול״עשות צדקה עם העניים · עכ״ל :

בפרק דבתרא תניא רבי יהודה אומר גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה שנאמר כה אמר ה׳ שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות ·

נשלם מסכת מגילה בעזרת נורא עלילה
ונשלם עשרת הדברות בעזרת יוצר המאורות

של״ה

שני לוחות הברית

קונטרס זה הנני מחבר בעזרת הש״י מוצא שפתי אשמור שני הבטחות שהבטחתי לחבר ׃ א׳ במסכת שבת בענין גודל המצוה שציוו רז״ל להשלים פרשיותיו שנים מקרא וא׳ תרגום ובודאי הכוונה היא ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים ע״כ צריך האדם לידע ולהתבונן בכל פרשה ופרשה ולהבין ענין המצות הכתובים בזה הפרשה הן מצות עשה הן מל״ת עד תשלום כל התרי״ג · אף שהרבה פרשיות הן שלא נמצא שם איזה מצות · ואף שאינה מצוה פרטית מתרי״ג מ״מ היא מצוה רבה והיא ענף ממצוה שהיא נמנית בתרי״ג · ואחר כך נבאר טעם המצות וסודיהן כפי השגת שכלי · ואח״כ מדות ומוסרים היוצאים מפרשה כאשר אבאר ׃ והל חיוב באור על כל א׳ וא׳ לבאר עד מקום שיד שכלו מגעת ׃ ושלשה הדרכים האלה הם · נר מצוה · ותורה אור · ודרך חיים תוכחה מוסר · אשר ע״ז סובב והולך זה החיבור · דרך חיים · ומנין המצות דבכל פרשה · זהו נר מצוה · והטעמים והסודות · זהו תורה אור · או׳ הבני׳ ה״ז והמוסרים והמדות הוא דרך חיים · תוכחת מוסר · ואתם בני׳ יצ״ו בכן באתי לגלות קצת כטיפה מן הים בכל פרשה ופרשה של שנויה ואתם תהיו כמעיין המתגבר להוסיף כהנה וכהנה ׃ בחכמה ובדעת ובתבונה ·

והנה היה מקומו של זה לעיל במסכת שבת בענין כל המשלים פרשיותיו לכתוב מעין כל פרשה ופרשה אבל שלא להפסיק שם הנחתיו להיותו קונטרס בפני עצמו וזה שמו אשר יקראו לחלק המחובר על פרשיות התורה ׃ תורה שבכתב ·

הבטחה השנית שהבטחתי היא במסכת שבועות אז באתי לדבר ממעלת ורוממות רז״ל בתלמוד ובאגדו והכלל העולה כי לא דבר רק ואם רק הוא ממנו · ומי שרוצה ומעם צוף דבש נועם אמריהם צריך להיות בקי בהם ובשמותיהם ועניניהם וסוגייתיהם · בכן עלה מחשבתי לחבר קונטרס לגלות קצת מכללי התלמוד והסוגיות ושלא להפסיק בענין שם אמרתי ג״כ להיותו מחובר בקונטרס בפני עצמו וזה שמו אשר יקראו לחלק הזה · תורה שבעל פה ·

ויען כי השני תורות אלו הם תורה אחת כי יחדיו היו תמים על כן שם הכולל לשניהם הוא שני לוחות הברית · וז״ל תולעת יעקב דע כי תורה שבכתב היא סוד הפאר׳ ישראל מלך ביופיו החזנה עיניך והיא הנקראת תורת אמת שנאמר תתן אמת ליעקב וכתיב תורת אמת היתה בפיהו ותורה שבע״פ היא הכלה הנזכר׳ בשיר השירים ונקראת תורה שבכתב ולא שבעל הכתב כמו שאנו אומרים תורה שבעל פה והטעם לפי שהתורה העליונה נעלמת ונסתרת והיא בכהב סוד היכל עליון שהיא גנוזה בתוכו הם ביחוד גמור ומשם עומדות להגלות למטה וזהו שכתיב אשר כתבתי להורותם · להורותם של מי של תורה והמצוה הנזכרים בפסוק כר״א וא״ל תורה הורתי סוד היין העליון (בינה) המשומר בענביו שספר העליון שוכן בתוכו ומשם יוצאה תורה ולפי כך נקראת תורה שבכתב · ומה שנקראת תורה שבעל פה לפי שעומדת על המרכבות התחתונות למטה שנאמר ומשם יפרד ולפי שאינם מכלל היחוד ואינם היכל אליה לזה נקראים על פה ולסוד זה נקראים תורה שבכתב ותורה שבע״פ והם סוד שני דודים שני עפרי תאומי צביה וכמו שארז״ל במדרש חזית ובפסיקתא דהחודש הזה לכם יונתי תמתי ר׳ ינאי אומר תאומתי לא אני גדול ממנה ולא היא גדול ממני ולפי שתורה שבכתב נסתרת ונעלמת הוצרכה תורה שבעל פה לבאר סודותי׳ ולהוציא לאור תעלומותיה בדוגמה עליונה שעל ידי הכ״לה נגלים ונודעי׳ המאורות העליונים והיא המציאה כתוחם לפיעל ולזה רמז חכם הרזים באמרו נודע בשערי׳ בעלה אמר כי על ידי שערי צדק נודע השם העליון בעולם וכמדרשו של ר׳ נחוני׳ בן הקנה אמר רבי רחמאי מלמד שחיא אורה של ישראל ונרה והא כתיב כי נר מצוה ותורה אור ואמר נר זו מצוה ומצוה זו תורה שבעל פה אור זו תורה שבכתב אלא פתיך שבה מתקיים האור קרי ליה אור ומלת״ד להדר צנוע בסופו של בית אף על פי שיום הוא ואור גדול בעולם אין אדם רואה בתוך אותו החדר אלא אם כן הכניס בו נר כך תורה שבע״פ ואעפ״י שהיא נר צריכה היא לה תורה שבכתב לפרק קושיותי׳ ולבאר סודותיה עד כאן · וכשישראל עוסקין בשני תורות אלה לשמן אז דוגמתה למעלה איש באחיהו ידובקו בנשיקה והיו המשכן אחד ואז הברכה שורה עליהן מלמעלה ושלום בבל זה סוד ארז״ל בפרק אלו קשרי׳ מאי בנאי׳ אמר רבי יוחנן אלו תלמידי חכמים שעוסקים בבניינו של עולם כל ימיהם והוא חבור תורה של מעלה להקדוש ב״ה וזה קיום כל העולמות · ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה ובמה יכול דוד בגרסתו שלא היה שותק יומם ולילה והיה מחבר תורה של מעלה להקדוש ברוך הוא דבכל שעה שאדם לומד תורה לשמה התורה של מעלה מתחברה להקב״ה והיינו דאמרינן לעולם ילמוד אדם תורה אפי׳ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה עד כאן · והנה כשישראל עוסקים בתורה אמם למעלה משוררת לפני הידי׳ ואומרת ישקני מנשיקות פיהו וגומר דרך האהובים לנשק זה את זה בפיהם להראות שרוח אחד להם לרוב אהבתם ודוגמה זה בשני הדודי׳ הנזכרי׳ בשיר השירים המתיחדים בנשיקה באלו תאמר הכלה מי יתן ישקני הידיד מנשיקות פיהו ובא דרך נסתר קודם הנשיקה ואחר שהאיש בביתו אמר כי טובים דודיך מיין כלומר כמה מתוקים וטובי׳ דודיך עמי כשישראל עוסקין בתורה הנמשלת ליין כי בזה משלימין בינינו גמצ׳ ישרא׳ מוסיפין אהבה בין הקב״ה וכנסת ישראל כשעוסקין בתורה לשמה עכ״ל ·

והנה אתחיל בעזה"י בחלק תורה שבכתב

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר

החוט המשולש לא ינתק ועל שלשה דברים עומד העניין שצריך לידע בכל פרש' ופרש' של שבועה כשמשלים אותה · הא' המצות הן עשה הן לא תעשה המוזכרים בפרשה זהו כי נר מצוה · הב' יתבונן בטעם ובסודות המצות כפי עומק שכלו · וכן יתבונן בסודות שאר העניני' שאינן מצות הכתובי' בפרשה כי כל התורה היא בן מדבר מלמטה ורומז למעלה ואין בין פסוק לותמנע היתה פלגש לפסוק שמע ישראל · כי הכל רומז לדברים נכבדים וגבוה מעל גבוה עד אין סוף · ומה שהזכירו רז"ל בפסוק ותמנע זה רמוז בר"ת תורת ה' תמימה משיבת נפש עדות ר"ת תמנ"ע ותורת ה' תמימה כלומר כולה מתחילתה עד סופה היא משיבת נפש למעלה למקום גבוה ומי שחלק לו ה' מחכמה ישכיל וידע עד מקום שמדריגת שכלו מגעת · בחכמה ותבונה ודעת וזה נכלל במ"ש ותורה אור כי הזוכה לזה רואה מאורות : הג' דברי חכמה ומוסר ומעלות המידות והנהגות והועלת היוצאות מענייני כל פרשה ופרשה וזה נכלל במ"ש ודרך חיים תוכחת מוסר · דע כי התורה רושם האלהות והעולם שהוא האדם דהיינו ישראל שנקרא אדם הם רושם התורה ומתדבקין זה בזה דהיינו האדם הגופני הוא רמ"ח אברי' ושס"ה גידים וכן בנשמה יש רמ"ח אברי' ושס"ה גידים ורוחני' נעלמי' שהם תרי"ג מצות התורה שס"ה ל"ת הם מצד הדין הם דוגמת שס"ה גידים אדומי' הרומזים על מדת הדין · ורמ"ח מ"ע הם ממדת הרחמים דוגמת רמ"ח אברים לבנים המורים על הרחמים ואלו מסתעפי' מסוד רמ"ח ושס"ה נעלמים והנסתרי' בסוד אדם העליון היושב על הכסא בסוד שמו כמו שאמרו בזוהר בפסוק זה שמי וזה זכרי י"ה עם שמ"י שס"ה וה' עם זכרי רמ"ח ולתכלית זה נברא האדם לקיים אלו התרי"ג מצות המסתעפי' כי ראשית המחשבה סוף המעשה דהיינו להביא התרי"ג לפועל וזהו ע"י אדם המקיימן באמצעי' נשמתו שהיא מלמעלה המתפשטת בו ותכלית הכל הוא המעשה בפועל (הנ"ה ואף לא תעשה שהן בשב ואל תעשה הן בפועל כמו שיתבאר לקמן) ובזה מתלבש' הנשמה והיא שבה אל בית אביה אח"כ מלובשת במלבושי כבוד וזהו כבוד יוצרינו והוא צורך גבוה · וע"ז אמר שהמע"ה סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור כי זה כל האדם ·

לנה"ס

נ"ל ספר שושן עדות ודאי שתדע כי המצות הן קשר אחד אי אפשר להיות אחת בלתי האחר' כדיוק כנגד הכתרים שכל קוץ וקוץ דבק בחבירו ונגזר בקיומו ובמר קדם לך הדיבור כי המצות רמוזים להקף הכתלות כלם יקן הקקיף כשתלגלו ולכן כל הכתנאות כלן קשור זה בזה ועגורי' זה בזה ואי אפשר להיות בלי חבירו וכן יש בכתנאות בכל סדר המרכבה דומים טיוח אי ידבר כנולות נפלאות כאשר כולע זה לבעל היותר הימנכי' טבעי הכתנאות ויש לה כנ גלה ייוקרת שקיל מוירה ויותר שבאלה הכתנאות השפלו' כנותלו' שבוי' באלה ובגולת כל סכן וקל ותמור למצות התורה היוגלים ותגנמות השקף ונדקה וקטנות וגבית יוכיתו וזה בעולם הזה והקקן קיימ' לו לעולם הבא ודע וזה וכמשלך קשל אחד כמו ידוע מן הקום שהפת מוגלת מן הרעב והמים מן הכחה והאש מן הקור וכל אחד מן חבירו משוכה כך כל מצוה ומצוה מורך גדול ליתן שכר הראוי ולם כשל אחת מהן ולא קיימו יחמה · המבדון דמיון מי שקבן מוכות רבים ולא הבין מים אות יעות בגוית אמם' שהכין כל מיני מאכלות והוא הדין לשלר מיני סעודך כן המצות אם לא קיים כולם כפל מידו השכר הימנון ומקיומם פקח עיניך והיה מובטל ונוה אחת עד היכן אפשר למניעו הויקו ותכד בעולם וכן יש כנולות לאמות דבה טוב והפוכו משיא פרעגו' כשבן שמניעו נעמדם מלודות שבעה מיני פורענו' וכו' בלרבעה פרקים הדבר ומתרבה וכו' על שלש עבירות פעים מיתות וכו' בשבן ביטול תורה וכו' בשבן שלה וכו' לפיכך אם בעל כפש אתה שים גופא פכיך אלה הדברים תוכה כם כשה' וכע"כ עכ"ל ספר שושן עדות ·

סוף דבר וכו' ר"ל סוף ותכלית הכל וכללא דמילתא הוא את האלהים ירא הם מצות ל"ת · ואת מצותיו שמור זהו מ"ע כי זה כל האדם כלומר מהות האדם הוא רמ"ח אברים ושס"ה גידין רומז לזה וידעתי הדברים שכתבתי פה הם סתומים אך ידוע תדע כי באו בארוכה בהקדמה שלי תולדות אדם זיל קרי ביה · ויאירו עיניך הכלל העולה אין האדם שלם אלא כשהשלים כל התרי"ג וכשחסר האדם ולא קיים כל התרי"ג אז הוא פגום לפי שיעור הפגומי' שפג' בנשמתו · ויש באן מקום עיון גדול אם כן שלא נקרא שלם אלא כשקיים כל התרי"ג לפי זה לא היה ולא יהיה אדם שלם בכל העולם כי הוא בחלק הנמנע שיוכל אדם לקיים כל התרי"ג כי יש ד' סיבות שלא יוכל לקיים כולם הא' היא סיבה נמנעת לגמרי כגון תורת כהנים שהם מצות הנוהגים בכהנים והם בכלל התרי"ג ואלו הם מהנמנע לקיים ללוי ולישראל וכן יש מצות שהם בלווים ולא בכהנים וישראלים וכן יש שאין חייבי' בהן אלא ישראלים ולא כהנים ולא לוים · הב' היא באפשרי' אבל בסיבה רחוקה כגון מצות יבום וחליצה אם אין לו אח או יש לו בנים אז המצוה בטילה אצלו ואי אפשר לקיים' אלא אם מת וכן ובת אין לו ויש לו אח · וכן מצות לא יוכל לשלחה כל ימיו אם לא הוציא שם רע אין חל עליו ציווי זה · וכן לא יחזיר גרושתו משנשאת אם לא גירש אשתו אין חל עליו הציווי זה והרבה כאלה · ג' יש מצות שהם יותר תלוים מ"מ תלוים בסיבה אף שהם סיבה קרובה מ"מ בהתבטל הסיבה אין מקום לחול המצוה כגון מצוה מזוזה כי שירו באוהל פטור ממצוה זו · ואם אין לו בגד בת ד' כנפות פטור מציצית ויש כיוצא בזה · הד' מצות התלויות במקדש והתלויות בקדושת הארץ אלו אינן חלין בח"ל · ואף נתבטלו בחורבן המקדש ·

א"כ מי הוא זה ואיזה הוא שקיים כל התרי"ג ואף ארון הנביאים מרע"ה ל"א קיימם · והנה האבות הן הן המרכבה ולא קיימו המצות ואף למה שאמרו קיימו בל התורה כולו מ"מ לא היו מצווים על זה וגדול מצווה ועושה יותר ממי שאינה מצווה . ואנחנו יודעי' שמעלת האבות על כל · וכדי ללמדך בינה להשכיל ולהבין את הדבר הזה ·

תנ"ה

מצאתי כתוב בקונטרסים דמגילת סתרים וז"ל בסוד ענין המצות שהם כהונות היום כל מצות התורה הם תרי"ג רמ"ח מ"ע שס"ה ל"ת מן הרמ"ח מ"ע אין חייבי' בזמן הזה אלא קכ"ו מ"ע וזמן שס"ה ל"ת רנ"ג שהם בין עשה וכן ל"ת שמ"ט וסימנך אני ישכ"ם ישבה עם ד' אותיות הוא עולה שמע כמלא שסכרו מקיימו' בזמן הזה קס"ב מ"ע וקכ"ב מל"ת עולה שמנן כלם רע"ד כם אותיות עד"ר ר"ל בשביל שמרדנו בו קרבה כית מקדשנו והוגלינו מארצינו · מאלה קכ"ו מ"ע שאנו חייבים בזמן הזה מ"ח מ"ע מהם חייב בהם כל האדם · ע"מ מצות אין חיוב לכל אדם אלא מי שבודין לו אות' מצוה · ומהרע"ג מצות ל"ת אין חייב כל אדם אלא רכ"ב והכ"ג הנשארים אין חייב בה כל אדם אלא למי שבודין לו · ובשתחבר מ"ח מ"ע עם רכ"ב מל"ת עולה מאתים ושבעים וסימנך ולבי ע"ר ·

צריך שתדע כי המצות כלולות זו מזו וכל מצוה כתרי"ג מצות ברוחניותה כוללים כל רוחניות התרי"ג · כי המצות תלויו' בספירות וכמו שהספירות כלולות זו בזו כנודע במקום אחר · הרי כל מצוה ומצוה היא כלל ופרט כי בכל מצוה נכללים כל המצות והנה מיד שנברא האדם תכף ומיד נתן לו בש"ז מצות כמ"ש ויצו ה' אלהים את האדם ופי' רז"ל על שבע מצות אשר חייבו הש"י לעשות אלו בפועל ובהם נכללים וכמוסים כל התרי"ג ואלו היו מחוייבי' והיו מקיימין אותן אדם ומתושלח וחנוך ונח ושם ועבר · והאבות והשבטים ושאר חסידי עולם עד מתן תורה שנצטוו ישראל בתרי"ג מצות כי כדי שיהיו שלימי' לא די להם כי אם בכל התרי"ג כי אף שכל א' כלולה מכל התרי"ג מ"מ צורך להוציא הכללות שהם בכח לפועל ·

ואם תקשה אם כן האבות וחסידי עולם הראשונים לא הוציאו הכללות מן הכח אל הפועל · דע שהוציאו והוציאו בכח הכנה בם רצוני לומר שהיו דבוקים בתכלית הדביקות בבורא ית' והיו ששים ושמחים לעשות רצון קונם בכל מה שיצוום והיו מוכנים לזה בתכלית ההכנה בשמחה ובטוב לבב וההכנה זו הוא במעשה בפועל · רצוני לומר כי על כל פנים במצות שעשו היו כל התרי"ג כלולים בהם רק לא היה כסא למטה בפועל על מה שישרו אלו הכלולים שהם בכח הנה הכסא למטה הוא גודל ההכנה שלהם שהוא כמ עשרה ומצינו רמז לזה הדין של הכנה שאמר רבה שההכנה בעלמא אסור בשבת לחול וכן מי"ט לחול וכו' ובא בלשון התלמוד הכנה דרבה · כי באמת רב הוא סוד ההכנה לענייננו והיתה ההכנה של הראשונים ב"כ חזקה שהיה די להם באלו המצות שקיימו בפועל ובהם כלולים כל התרי"ג ומכח הבנתם הרבה הוציאו הכללית והיו מרכבה לכל התרי"ג · ואין להקשות לכה חייבם הש"י בשבע מצות הלא די במצוה א' · זה אינו קושיא כי הנותן המצו' ברוך הוא וברוך שמו הוא היודע לכה צריך לעשות בפועל ממש והשאר בהכנה ואז נעשה גוף שלם וזוכה להיות מרכבה :

אח"כ הגיע זמן שראה הקב"ה הדור שראוי הענין להנתן להם התרי"ג בזה האופן כל א' יקיים מהתרי"ג בפועל מה שאפשר לו לקיים ואז כשעושה כן ומקיים בפועל מה דאפשר לו והוא שש ושמח בעבור הש"י ומוכן לקיים כל מה שאפשר לו לקיים · אז מה שאי אפשר לו לקיים הוא כאלו קיים מאחר שהוא מוכן לקיים ואין המניעה מצדו רק מצד אחר · והנה על כל פנים נתקיימו התרי"ג בכלל ישראל דהיינו תורת כהנים נתקיימו בהכהנים · וכן מצות יבום למי שבא לידו היבום וכן כולם · ומי שלא היה אפשר לו לקיים וקיים כל מה שאפשר והוא עוסק בתורה לשמה ופי' לשמה הוא כן כשעוסק בתורה עוסק ע"מ ללמוד וללמד לשמור ולעשות כלומר שרוצה לקיים מה שימצא בתורה שנזר ממ"ה הקב"ה לעשות ע"כ · אף שלא קיים מחמת שהיה נמנע אצלו לקיים · אבל הוא היה מוכן לקיים אז עולה לו כאלו קיים כי הוציא לפועל מכח הכנה שלו · וע"ז רמזו רז"ל חשב לעשות מצוה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה · כי התורה היא כתב מלך מלכי הקב"ה שכתב לעבדיו הנאמנים דהיינו אומה ישראל · והנה מלך ב"ו שכותב לעבדיו הנני מצוה אתכם שתכינו עצמיכם למלחמה מפני הצר הצורר וראו תראו להגביה החומות ולתקן כלי זיין ולקבץ אוכל והרבה ענייני' כזה · הנה היודעים מלאכת הבנין עליהם מוטל בנין החומות והיודעים תיקון כלי זיין מוטל עליהם עבודה זו ועל עובדי אדמה לקבץ אוכל ואם יש א' חכם שיודע לעשות מלאכה זו וגם אחרת מחוייב לעשות כל מה שיכול והנה עתה כל אחד מקיים מצות המלך מאחר שעשה כל מה שיוכל לעשות והיה מוכן לעשות ביותר אם היה באפשר לו וע"ז שנה ר' מאיר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא פי' מה הם הדברים הרבים כי מה שפירש אחר שנקרא ריע כו' זה קאי על ולא עוד · אלא הענין הוא כשעוסק לשמה וכבר כתבתי פי' לשמה הוא שעוסק בתורה ללמוד ולקיים כל ציווי שימצא בתורה שיוכל לקיים יקיים · אזי הוא כאלו קיים אף מה שאי אפשר לו לקיים מאחר שהכין עצמו לכל אשר ימצא כתוב · ואין המניעה מצידו וזהו שאמר זוכה לדברים הרבה כלומר זוכה לדברים הרבה שלא עשאם שיהיה כאלו עשאם וכבר הארכתי בענין זה במאור בפרק בעשרה מאמרות במאמר עיניך תחזינה משרים שם :

הג"ה והם היו צריכים ליותר מצות לפועל כי לא היתה הכנתם כ"כ חזקה רצוני לומר הדביקות בהש"י בתוקה כמו האבות והראשונים שהיו דביקות בהש"י ממש בכל לבם ונפשם וגבהו לפני ולפנים לפיכך הרבה להם הש"י המצות ונתן לכלל ישראל כל תרי"ג מצות וז"ש רצה הקב"ה לזכות ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות כי אז יוכו להיותן כלולין בכל רמ"ח אברי ושס"ה גידים ויזכו להיו' מרכב' :

וענין ההכנה היא שיקיים כל מה שאפשר לו לקיים רצוני לומר במה שנמנע לו לקיים מ"מ יעשה מה שאפשר לו לעשות בזו המצוה ילמוד זו המצוה והוא ע"ד שאמרו רבותינו ז"ל כל העוסק בפר' קרבנות הוא כאלו הקריב הקרבנות גם אם נתן לו הקדוש ברוך הוא חכמה ותבונה בינה ידע וישכיל סוד המצוה כי אע"פי שלא יוכל לקיים המצוה בפועל יקיימנה בשכל להשכיל ולהבין אותה · גם אם אירע מצוה זו לחבירו יעזור הוא את חבירו ויזרזנו ויגרום שיקיימה בזה נשלם מעלת ההכנה ועולה לו כאלו קיימה בפועל ועל זה רומזים הפסוקים כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא לא בשמים היא וגומר ולא מעבר לים היא וגו' כי קרוב הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו · הנה הפסוקים מגלים כל מה שכתבתי כי מחויב כל אחד לקיים כל התרי"ג ואף מה שאי אפשר לו לקיים יש המצאו' שיהיה נחשב כאלו קיימם והנה כבר כתבתי שיש ד' עניינים המונעים · א' מצות שהם לו בחלק הנמנע מופלאי' ומכוסי' ממנו בלי אפשרות לקיימם כמו תורת כהנים ללוי ולישראל וכו' וע"ז אמר לא נפלאת לא תאמר כן שהיא נפלאת ונעלמת ממך · הב' שהוא באפשרי אבל בסיבה רחוקה כמו מצות יבום ומחזיר גרושתו משנשאת כו' ע"ז אמר לא תאמר שהיא רחוקה · הג' שהיא קרובה אבל עכ"פ בהמנע הסיבה אז המצוה בטילה כגון שאין סיפק בידו לבנות בית הצריך למזוזה והוא יושב אוהל · ואין לו בגד להטיל בו ציצית כי דבר זה אין בידו רק הכל בידי שמים הכל נגזר מאתו ית' העשירות והעניות · ע"ז אמר לא תאמר בשמים היא כו' · הד' מצות הנוהגת בא"י שהיא מעבר לירדן והיא בח"ל אינו נוהגין ע"ז א' לא תאמר מעבר לים היא כי כל המניעות אינם מניעות כי יש תקנה לדבר וזהו שסיים ואמר כי קרוב הדבר אליך מאוד בפיך ובלבבך לעשותו · הם הם הדברים שזכרתי לעיל כל מה שאפשר לו לעשות יעשה וזה נכלל בתיבת לעשותו · ומה שאי אפשר לו לעשות בעצמו יש תקנה בפיך היינו לימוד המצוה והעוסק בליסורה כאלו קיימה מאחר שעושה במצוה זו כל מה דאפשר לו לעשות בה גם נכלל בתיבת בפיך ללמוד את המצוה לאחרים שיכולים לקיימם ויזרזם ויעזרם · גם בלבבך היא הבנת המצוה לידע סודה איש איש לפי שכלו כמ"ש אז כשתעשה כך לא נפלאת ולא רחוקה וכו' והוא כאלו קיים בפועל כל התרי"ג · עוד צריך לאורעי הנה בתיבת לעשותו נרמזו מה שאפשר לו לקיים בפועל יקיים · ולכאורה יש להקשות הלא יש מצות ל"ת שצריך לזהר בהם והם בשב ואל תעשה איך הם נכללים בתיבת לעשותו · דבר זה כתבתי בארוכה בפרק עשרה מאמרות במאמר שאף לא תעשה הם בכלל עשה כי לא די שהאדם פורש עצמו ממה שהזהיר עליו הקב"ה אלא צריך להתעורר דהיינו שיחמוד הדבר בלבו ויתעורר הנני מניח בשביל שציווני הבורא ית' כהא דתניא רשב"ג אומר אל יאמר אדם א"א בבשר חזיר אלא יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים ציווני וזה התעוררות נחשב למעשה ונכלל בתיבת לעשותו והארכתי שם במאמר הנ"ל בבאור עין שבו

הג"ס וזה ענין פלוגתא ר' ור"ל ופטרה פיה לבלי תקן מ"ם אפי' לא קיים תקן א' ומ"מ די אפי' קיים תקן א' הכה מר אמר קדלו ומר א' קדלא ולא פלוגתא מר מדבר שלא היה בידו רק לקיים תקן א' ובשאר היה לו סיבות מניעות אבל היה מוסף ומר מדבר בשעוש' יוכל' לקיים כל התורה רק תוק א' אינו רוצה לזה פערה פיה וסאלכינו בזה במקום אחר :

הג"ה ובעקידה פ' תצוה לאחר שביאר כמה סודות מופלג' בבגדי כהונ' כתב לבסוף וז"ל הנה אלה הם שמוכך בגדי כהונה אשר נוה ה' לעשות לשרת בקודש אשר עבשם שלם שבאוהו לא לבד להתכאות בהם עמוק כי אם שיתעטר ויתפאר במעלות המעולות הנרמזות בהם תבנית' זו לא נבנוו ולא יבגוו לעולם כי כל אדם מישראל יוכל גם כן לעשות לעצמו לכבוד ולתפארת בכל זמן ומקום ואין שם משום זרות כי על כן ועל כיוצא בו נאמר על כל האומה ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כי כלם כעדי ילבשו בגדי כהונה וקדושה עכ"ל והאריך מאוד בענין זה בפרשה זו בכל מקום שכהונה תמיד בתורה אף שבתבטל הכהנה ת"ה היא תמידין בענין רמז מהות הכהנ' עיין שם :

ובזה תירצתי שם ענין המורגל בזוהר ובכל הספרים תרי"ג מצות הם נגד רמ"ח אברים ושס"ה גידין ור' שמלאי בסוף מכות אמר שס"ה ל"ת הם כנגד ימות החמה וחלילה לומר דפליגי אהדדי · ובפרט מסתבר מלתא דזוהר להיות הלא תעשין ג"כ מרומזים באדם כמו תעשין והנה הבאתי שם דברי הראב"ע שכתב שיש באדם שס"ה גידין נחים ושס"ה גידין דופקים · והנחים הם כמו שס"ה לילות של ימות החמה כי בלילה הכל נח ושקט · ושס"ה הדופקים הם נגד שס"ה ימים של חמה · והנה האדם המקיים שס"ה ל"ת בשב ואל תעשה אז אינו רק כמו הלילות הנחים · אבל העושה על דרך הנ"ל בהתפעלות בהתעוררות הלב הוא נגד שס"ה ימים של חמה · וזה רמזו במליצת דברי שס"ה נגד ימות החמה · וכוונת ר' שמלאי ג"כ על שס"ה גידין רק רמז לנו שיהיה שס"ה גידין כבחינת שהם נגד שס"ה ימים דהחמה · והנה תמצא רמז גדול בשמות של החמה שירמוז על שס"ה והוא מה שמצאתי בספר גנת אגוז שכתב ג' שמות לחמה שמ"ש חר"ס חמ"ה ס"ת שס"ה ויש להמה מלאך המנהיגה מלאך במילואו מ"ם למ"ד אל"ף כ"ף עולה שס"ח מלאך פשוטו עולה צ"א הוא סוד ד' תקופות ואמר שמואל בין תקופה לתקופה צ"א יום · אחזור לענין של מעלה הנה ארז"ל מכל מצוה שאדם עושה נעשה מלאך ולכאורה קשה דהיינו מצוה שנעשה בפועל דהיינו מ"ע אבל בל"ת לא יתכן · ולפי מ"ש שפעולת ההתעוררות הוא מעשה ניחא כי מזה התעוררות נעשה מלאך · ע"כ נרמז מלאך בענין חמה כמ"ש להורות על שס"ה ל"ת שהם ימי החמה שגם כן מכל א נעשה מלאך:

הכלל העולה צריך לעסוק בתורה לשמה דהיינו כמו שהוזכר בברכת אהבה רבה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים דהיינו יעסוק בתורה ע"מ כל מה שיהיה אפשר לו לקיים יקיים · ומה שאי אפשר לו ואפשר לחבירו אז ילמוד אותו ויזהנו ויעורנו לקיים · ואח"כ יראה להבין ולהשכיל סודות המצות כפי כחו · וזהו שסיים אח"כ בברכת אהבה רבה והאר עינינו בתורתך כענין שביקש דהמע"ה גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך שהם סודות התורה:

ועל פי הדברים האלה שכתבתי יתבאר המדרש בויקרא רבה פ' ל"ה וז"ל ועשיתם אותם אמר רבי חנינא בר פפא אמר להם אם שמרתם את התורה הרי אני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמיכם ועשיתם אותם תני ר' חייא הלמד לעשות לא הלמד שלא לעשות הלמד שלא לעשות נוח לו שלא נברא א"ר יוחנן הלמד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם א"ר אחא הלמד לעשות זוכה להקביל רוח הקודש מ"ט למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אז תצליח את דרכך ואז תשכיל ואין תשכיל אלא רוח הקודש כמד"א משכיל לאיתן האזרחי עכ"ל · יש לעיין מאי בינייהו גם יש לעיין מאיזה דיוק למר כל א' דבריו · מרכז המאמר סובב על תיבות ועשיתם אותם כי יש בכל תיבה קושיא והיא זאת הפסוק אמר אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשית' אותם · דק' תיבת אותם מיותר לגמרי גם כתיבת ועשיתם קש' דהכי הל"ל ואת מצותי השמרו ותעשו מאי ועשיתם אותם · הנה ר' חנינא פי' זה פסוק על הענין שכתבתי שיעסוק בתורה לשמה ואז זוכה לדברים הרבה שלא עשאם ומעלה עליו כאלו עשאם הנה השמירה הוא הלימוד כמ"ש רש"י בפ' ואתחנן בפסוק ושמרתם ועשיתם ושמרתם זו משנה ועשיתם כמשמעו עכ"ל · (הג"ה גם שמירה כלל סתם יוסב ושומר יתי יבא דבר זה לידו ויקייהנו כיון ואכיו שומר את הדבר) וכבר כתבתי למעלה שאין האדם עשוי להיות אדם שלם אלא בקיום התרי"ג שאז נשלמו רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו · שאמר אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו שהוא לשמה · אז ועשיתם אותם · אף מה שלא תעשו ישלים אתכם כאלו עשיתם עצמיכם כלומר כאלו עשיתם כל התרי"ג ואז הייתם עושים ומתקנים עצמיכם כך הוא אם יהיה העסק בתורה לשמה להכין עצמיכם לקיים כל מה דאפשר אז מה דלא אפשר כאלו נעשה · ע"כ כתיב ועשיתם ולא תעשו וקריב אתם חסר והקריאה היא כמו אותם מלא והכוונה כאלו אתם בעצמיכם הייתם עושים אותם כלומר כל המצות · תני רבי חייא הלמד לעשות כו' נוח לו שלא נברא כו' הנה כתבתי למעלה שצריך להשכיל בסודות המצות וזהו גם כן כאלו קיים המצוה כנודע צריך לאורותי' ולפרש · זהו דווקא במצות שלא יוכל לעשות · אבל במצות שיוכל לעשות ח"ו שיחשוב השכלת המצוה וסודה כקיום המצוה דא"כ למה נברא כי טוב לו שהנשמה תשאר במקומה כי לענין השכל הנשמה היא עצם נבדל משגת את קונה בעצמה ולמה באתה לחנוף עכור אלא כדי שתתלבש בעשיית המצוה · והנה ר' חייא מסכים בתיבת ועשיתם שפי' כאלו עשיתם כמו שפי' ר' חנינא · ותיבת אותם מפרש הוא על המצות שאפשר לו לעשות יעשה אותם דווקא ולא די בהשכלה ועסק בתורה לשמה הכוונה שיעשה בפעולה מה שאפשר לו לעשות אבל כשלומד שלא לעשות רק להשכיל סודם נוח לו שלא נברא כי הנשמה בעצמה משכלת ואין צורך בבריאה שנברא אלא נברא לקיים בפעולה מה שאפשר לקיים אמר ר' יוחנן הלומד שלא לעשות נוח לו שנהפכה שלייתו ולא יצא לאויר העולם הכוונה היא שמחויב ג"כ ללמד לאחרים ולגרום שיעשו כמ"ש לעיל אף שאינו יכול לעשות מצוה זו בעצמה ישתדל שתהיה נעשית ממי שיכול לעשותה וגדול המעשה יותר מן העוש' ועל זה פירש ועשיתם אותם לשון עישוי שיעשה את אחרים ויכופם כלישנא רגדול המעשה ואפשר ג"כ תיבת לעשות המוזכר בדברי ר' יוחנן הוא לעשות ציורי החת הלמד ופתח תחת העין וק"ל · והנה איש הזה הוא רוצה בעצמו לעשות בפועל כל מה שיכול לעשות ע"כ ראוי להיות נברא בגוף · מ"מ מאחר שאינו יוצא מפתח ביתו לעשות לאחרים היה מן הראוי ג"כ שהיתה שלייתו נהפכת ולא יצא לאויר העולם · ר' אחא פי' ועשיתם אותם · ע"פ הסוד שכתבו המקובלים שהעבודה צריך גבוה וכביכול כאלו ישראל במצות הם עושים ומתקנים כבוד העליון וכן ביאר הזוהר ה"ל ועשיתם אותם מאי ועשיתם אותם אלא מאן דעביד פיקודי אורייתא ואזיל באורחוי כביכול כאלו עבדי לעילא אמר הקב"ה כאלו עשאני ואוקמוה ועל דא ועשיתם אותם ועשיתם ודאי הואיל ומתערי עלינו לאתחברא דא מדא לאשתכחא שמא קדישא כדקא יאות ועשיתם אותם אי כבוג' דא אמר ר' שמעון ויעש דוד שם וכי דוד עבד ליה אלא כגון דאזיל באורחא אורייתא ועביד פיקודי אורייתא ואנהיג מלכותי' כדקא יאות כביכול עשה שם לעילא ולא הוה מלכא בעלמא דזכה להאי כדוד והוה קם בפלגות לילות וקא משבח ליה לקב"ה עד דסליק שמא קדישא בכורסי' בשעתא דסליק נהורא ביממא כביכול הוא עבד שם ממש כד"א ויקוב בן האשה הישראלית את השם ובגיני כך ויעש דוד שם ועל דא ועשיתם אותם כתיב ואי אתון תשתדלון למעבד לן לאתקנא שמא קדישא כדקא יאות כל אינון ברכאן דלעילא ישתכחון גביכו בתיקוניכו כדקא יאות ע"כ · וז"ש זוכה להקביל רוח הקודש כי כשהוא מתקן השכינה למעלה בסוד ויעש דוד את השם אז כבוד השכינה חופף עליו ומברכתה יבורך הוא למטה ולפי תוספות הקדושה שגרם למעלה יומשך ג"כ עליו רוח הקודש כמו שבארתי בארוכה ענין זה בהקדמה תולדות אדם ואמר מאי טעמא למען תשמור ולא אמר מנלן דכתיב למען תשמור אלא משום דיליף לה דבר זה מקרא הזה ועשיתם אותם וכדפי' אך טעמא דמילתא לא ידענא ע"כ מביא זה הקרא דאז תצליח ואז תשכיל · דמגלה שם הפסוק דקיום התורה והמעשים מצליחי' כלומר עושי הצלחה למעלה ומתקנים השם · ע"כ מן הראוי שאח"כ יושפע עליו גם כן מברכה זו יתברך:

הרי מבואר גודל ענין תרי"ג מצות הנכללות בפ' נר מצוה וג"כ ידיעת סודות המצות הנכלל בתורה אור והמדות והמוסרים הנהגות הישרות הם ענפי המדות ונכלל בדרך חיים תוכחת מוסר:

על כן בעזה"י אזכיר כל מצוה ומצוה במקומ' ואפרש בה איזה רמז ע"פ הסוד כפי קט שכלי וגם להתעורר באיזה תועליות מדרכי המדות
לפי קוצר דעתי כי מי הוא זה ואיזהו שיכול לירד לסוף דעת התורה אלו כל השמים יריעות וכל הימים דיו וכל הקנים קולמוסים אין לכתוב
חלק א' מאלף אלפי אלפים רבבות מהרמוז בתורתינו הקדושה · רק כתר תורה מונח לכל כל הרוצה ליטול יבא ויטול עד מקום ששכלו
מגעת וא' המרבה וא' הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים :

והנה . במנין תרי"ג מצות שהם רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת · רבו הדעות ומצאו חשבונות רבות מה למנות ומה שלא למנות · הקודם
במעלה ובזמן הוא בעל הלכות גדולות · והחכם הגדול ר' שלמה גבירול · והרב הגדול הרמב"ם · ורבינו משה מקוצי בעל
הסמ"ג · ואין זה מן התימא במה שהם חלוקים בזה · שהרי מצינו ג"כ בתנאים ואמוראים שחלוקים בהרבה מצות אם הם מצוה או רשות
מהם מה שאמרו במסכת סוטה וקנא את אשתו רשות דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר חובה · לעולם בהם תעבודו רשות ר' עקיבא אומ'
חובה · לה יטמא רשות ר' עקיבא אומר חובה · הנה לדעת רבי ישמעאל · יחסרון כאן שלש מצות מן רמ"ח · וכן המחלוקה של הבדלת
סימן א' בחטאת העוף דלרבנן לא יבדיל הוא לאו ולר"א בר שמעון מאי לא יבדיל אין צריך להבדיל כמ"ש במסכת זבחי' וכן חמץ בפסח
לאחר זמנו לדברי ר' שמעון הוא מותר מן התורה ולדברי ר' יורא הוא לאו בפני עצמו וראוי לחביאו בחשבון · וכן חמץ לפני זמנו משש
שעות ולמעלה הוא בלאו ולר' שמעון אין בו לאו · ויהיו לר' יורא באכילת חמץ שלשה לאוין א' בחמץ לפני זמנו ואחר בחמץ בפסח ·
ואחד לאו של חמץ שעבר עליו הפסח ושלשתן ראויין להמנות מפני שזמנו של זה לא זמנו של זה · ובפרק ראשון של קדושין וגאל אחיו
ממכר אחיו רשות דברי ר' ישמעאל ר' אליעזר אומר מצוה · ביד גואל הדם חובה ורשות ביד כל אדם רבי עקיבא אומר רשות ביד גואל
הדם ואין כל אדם חייבין עליו · וכן חלקו האמוראים בק"ש שהם אמרו ק"ש דרבנן ואמת ויציב דאורייתא ומהם סוברים ק"ש דאורייתא'
ואמת ויציב דרבנן · וכן כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה לדברי האומר מנין להיוצא ליהרג ואמר א' ערכו עלי · מנין שלא אמר
כלו' תלמוד לומר כל חרם אשר יחרם לא יפדה אינו מצוה אלא דין · אבל לדברי האומר לא תשקול מיניה ממונ' והפטרינ"ה לאו גמור
הוא כמו לא תקחו כופר לנפש רוצח כדאיתא בכתובות פרק שלישי · אלו וכיוצא בהן לדברי האומר חובה הן הן מן המנין של תרי"ג מצות
ולדברי האומר רשות אין נחשבין וצריך הוא להביא במנין הזה מצות אחרות במספרם ונשלים עשה במקום עשה ול"ת במקום ל"ת · וצריך
שיהיו הדברים ההם שיביא הוא במנין הזה אינן מצוה לדברי האומר באלו חובה · ואין ספק שכולהו תנאי ואמוראי מודים שמקובל מסיני
שמספר המצות תרי"ג · כי כן מפורסם בפשיטות בתלמוד בלי חולק כדאיתא בסוף מכות דרש ר' שמלאי תרי"ג מצות נאמרו למשה בסיני
שס"ה ל"ת במנין ימות החמה רמ"ח מ"ע כנגד אבריו של אדם · ובמסכת שבועות ובמסכת נדרים ולים להו קימו ע"ז וכל התורה כולה
א"נ תרי"ג מצות · ובשבת פרק ר' עקיבא שבר את הלוחות מאי דריש ביה ומה פסח שהוא אחת מתרי"ג מצות כו' · ובמדרש תנחומא
וזכרת את כל מצות ה' ציצית עולה ת"ר ח' חוטין וה' קשרים עולה תרי"ג · וכן כל המדרשים מלאים מזה שהם מספר תרי"ג וגם בזוהר
מפורסם בכמה מקומות · וע"כ צ"ל דהתנאים והאמוראים הנ"ל דפליגי באיזה ענינים אם הם חובה או לא · מר מעייל אלו ומפיק אלו
ומר להיפך וכמו שעינינו רואות בהחכמים הבאים אחריהם תבה"ג והרמב"ם והסמ"ג שאינם שוים בפרטיותם ועשו השגות זה על זה :

ואני בעניי בחרתי לילך ולמנות כדרך הרמב"ם ושלא · לנסות אנה ואנה כי בן בחור ה' וחננו בבינה דעה והשכל לאסבורי מילתא
בטעמא וטעמו ונמוקו עמו והשריש · כולם בי"ד שרשים אשר הקדים למנין המצות · שלו ושם ביאר באר היטב את שראוי
למנות ואת שאין ראוי למנות · ואף שהרמבן ז"ל עשה איזה השגות על זה · יש מהחכמים שבאו אחריו וסלקו תלונותיו באופן ששרשיו
מרובין ואפי' באות כל הרוחות שבעולם ונושבות בהן אין מזיזין אותן ממקומן · ומי שחלק לו ה' מהחכמה ימצא על הרוב שהרב בעצמו
בי"ד שרשיו שמר את עצמו מאיזה השגה, ותיקן כדבריו הנעימ' · וכן מאיזה חשנות של הסמ"ג תמצא שכבר סילק את עצמו
מתלונותיו כאשר נזכיר · ויען שהסמ"ג טרח עצמו מאוד במנין המצות וחיבר ע"ז ספר נחמד רם ונשא · ובא לבחור איזה ממנין של
הרמב"ם ביד רמה מבח התלמוד על כן מהצירך לשית לב על דבריו וכגון דא צריך אני להודיע ולבאר על בוריו להראות · לכל בי רבינו
משה מיימוני אמת ותורתו אמת · כתב הסמ"ג בהקדמת · ספרו שהגאון הרמב"ם ז"ל מנה בחשבון מ"ע לנכרי תשיך וכן לנכרי תנוש
והאמת כן הוא כי בספרי מצא דבר זה · אבל תלמוד שלנו עקר שאינו עשה לענין הנכרי שאוסרים בפרק איזהו נשך לא סגי דלאו הכי לא
כך פירושו לנכרי אתה רשאי להלוות בריבי' אבל לא לישראל ולענין ישראל נחשב לאו הבא מכלל עשה עכ"ל · וכן הוא נ"כ בהג"ה
מיימוני פ"ה מהל' מלוה ולוה · ופליאה גדולה נשגבה בעיני במה שרצו לסתור דברי הרמב"ם במאמר לא סגי דלאו הכי ·
אדרבה מאמר זה הוא בנין לדעת הרמב"ם ולא סתירה · וז"ל הגמרא דף ע' מרבה הונו בנשך ותרבי' לחונן דלים יקבצנו · מאי לחונן
דלים · אמר רב נחמן כגון שבור מלכא אמר רב נחמן אמר לי הונא לא · נצרכה אלא דאפי' ריבית דגוי איתיביה רבא לרב נחמן לנכרי
תשיך מאי תשיך לא תשוך לאו תשוך לא סגי דלאו הכי לאפוקי אחיך דלא אחיך בהדי' כתיב ביה ולאחיך לא תשיך לעבור עליו בעש' ובל"ת
איתיביה כו' עכ"ל הגמרא · וז"ל רש"י שבור מלכא מלך פרס היה ונוטל ממון ישראל וחונן בהם דלים גוים שהם דלים מן המצות · אפי'
ריבי' גוי שישראל נוטל מן הגוי יורד לטמיון מאי לאו תשיך שמותר אתה לקח הימנו נשך · לא תשיך דווקא קאמר אתה תן לו ריבית
דלא סגיא דלאו הכי וכי בא הכתוב לצוות עלינו ליתן ריבית לגוים דאילו להתיר קאמר פשיטא מהיכא תיתי לאסור עכ"ל · וז"ל תוספות
תשיך לא סגי דלאו הכי אבל אי תשוך ניחא דלא סגי · דלא תשוך דאסור להלוות לו בחנם כדקאמר קרא לא תחנם · ועוד שאמר תכתוב
להלוות להם בריבית כדי לחסרם · וא"ת ומאי פריך מהאי קרא הא לא אסור אלא מדרבנן גזירה שמא ילמוד ממעשיו כדאמרינן בסמוך
וי"ל דהכי פריך כהאי קרא כיון דאמר רחמנא דמצוה לחסרו לא היה לחכמים לאוסרם עכ"ל · הרי מבואר בהדיא בסוגיא זו דרבא דמפרש
לנכרי תשיך תשוך הוא אומר זו לא סגי דלאו הכי ובזה סותר דלא · נפריש תשיך אתה תן לו ריבית רק תפרש אתה תקח ממנו · ריבית ואז
ניחא דלא סגי דלאו הכי וכמ"ש התו' דמצוה וסתויב ליקח ממנו ריבית וס"ל להרמב"ם דכך היא סברת רבא שהו' מ"ע ליקח ריבית וכדאית'
בספרי · **והאמת** שכתב רש"י תשוך שמותר לקח הימנו נשך · וכוונ' רש"י היא דאף אם תשיך שתוך אינו למ"ע רק לאשמועינן
היתר בעלמא · ואפשר דקשה לרש"י קושיית התו' ולדידיה מי ניחא אף אם הוא תשוך וכי לא סגי דלאו הכי בי מסתבר לי אם רוצה ישראל
לוותר ולא לקח ריבית וכי יכופו את ישראל שדוקא יקח ריבית · ואפשר שגם הסמ"ג מפרש כן ע"כ מקשה על הרמב"ם · ומפרש דאף
לרבא שאומר תשוך אתכוונ' אלא שמותר ליקח ריבית מהגוי אף שמותר ליקח מהישראל · אבל לתוספות לא ס"ל הכי דאם היה הכוונה
של תשיך על ההיתר לבד היה קשה פשיטא דמהיכי תיתי לאסור וכמ"ש רש"י בעצמו לקמן בענין הנתינה לגוי דאין להתיר פשיטא מהיכי
תיתי למיסר · ורש"י בעצמו ס"ל דיש חילוק ביניהם דלהתיר · ללוה ליתן לנכרי היא מילתא דפשיטא דמהיכי תיתי לאסור מאחר דהוא
מחיל ויהיב לי · משא"כ בלקיחת ריבית מהגוי אינו פשיטא כל כך שמותר ליקח הימנו · אבל התו' ס"ל דתרוייהו שוו דכמו שזה פשיט' כך
זה פשיטא דלא נתנה תורה רק לישראל ולא להאומות חלק בתורתינו הקדושה · ע"כ הוצרכנו לפרש לדעת רבא שאומר תשוך שהכוונה
היא שהוא מחויב וכן היא סברת הרמב"ם שהוא מ"ע וכדאית' בספרי על כן הכריע הרמב"ם בספרי מאחר שדעת רבא היא כן · ואף
שרב נחמן דחה את דברי רבא והשיב לגלא תשיך בו ולעבור בישראל על עשה ול"ת · ס"ל להרמב"ם דזהו שינויא דחיקא ולא סמכינן
עלי' ובודאי רבא לא קבלה מיניה מפני ההכלל עסור בכל התלמוד ומזבר בתוספות בכמה מקומות דבכל מקום שהם עשין אזי דלאו

תעשיין יתירי אם נוכל להמציא מקום לכל לאוין ולכל עשיין ולאוקמי כל א' על דבר חדש הוא יותר טוב ממה שנ' שבא להורייננו לעבור עליו בשני לאוין או בשני עשיין כי דבר זה אנחנו אומרים בעת הדחק · אבל בכאן נוכל לפרש לנכרי תשוך ולאוריי' לן דבר חדש שהוא מ"ע להלוות לנכרי בריבית · ולא תימא סברת רבא נמי דחיקא מילתא דבקרא אמר לנכרי תשיך ולומר שהוא תשוך:

רע דאין כוונת רבא היא לשנות הקרי מן תשיך לתשוך · רק הענין הוא כי לתיבת תשיך אין לו אלא פירוש אחר שישך את הגוי ויקח ממנו ריבית אבל תיבת תשיך יש לה שני פירושים אם שישוך הוא ויקח ריבית או שיגרום להשיך הוא את אחר שיקח ממנו ריבית והא למה זה דומ' להא דכתיב והיה כאשר שש ה' עליכם להיטיב אתכם וגומר כן ישיש ה' עליכם להאביד · ואמרו בגמרא הוא אינו שש אבל משיש אחרינ' כו' ויש להקשות ע"ז הלא בגאולה דלעתיד בודאי הקב"ה ישמח בתשועת ישראל כמשוש וגו' כן ישיש עליך ה' אלהיך ואז אינו משיש לאחריני רק ישוש בעצמו אלא אם כן ישיש לו שני פירושים וישוש אין לו אלא פי' א' כן ענין תשיך ותשוך וס"ל לרבא לפרש תשיך כמו תשוך בשביל הרוחק דלא סגי דלאו הכי · רזה אינו קשה רק אם נשאר הפי' תשיך פועל יוצא שהלוה נותן להמלוה · אבל אם פירושו כמו תשוך אז ניחא וכמ"ש התוספות ובא לאורויי שמחויב המלוה לישוך להגוי · וזהו סברת הרמב"ם גם כן וכדי שלא יחזור דתה ח"ו הסיפרי · ואין להקשות על הרמב"ם ולומר דאם כן סברת רבא דחויא היא דהא אנן קי"ל דריבית דגוי אסור מדרבנן ואין שרי לא בכדי חייו או לת"ח כשינויא דרב נחמן וכן פסק הרמב"ם בעצמו בהלכות מלוה ולוה פ"ה וא"כ אם היה מ"ע שאסור להלוות לגוי בלא ריבית הדרה קושיא דרבא לדוכת' דאם היה לא תשיך כמו לא תשוך וכמ"ש התוספות דאם היה מצוה לחסרם לא היה לחכמים לאסור · י"ל דהרמב"ם ס"ל דיש כח ביד חכמים לאסור להלוות לגוים אף שבלקיחת הריבית מקיים מ"ע והיינו טעמא דהלוואה בעצמה אינה מ"ע שיכריח את עצמו להלוות לגוים כדי שיקח ריבית רק אם לוה לגוי אז חל עליו מ"ע שיקח ריבית הא למה זה דומה למ"ע דציצית דמן התורה אינו מחויב לעשות טלית של ד' כנפות כדי להטיל בו ציצית · רק אם יזדמן שיהיה טלית של ד' כנפות אזי מ"ע שיטיל ציצית כן הוא בנדון הירן אינו מחויב להלוות דווקא לגוים כדי שיקח ריבית מהם רק אם הלוה להם מ"ע הוא שיקח הריבית ומאחר שאינו מחויב להלוות עשו חכמים תקון לאסור ההלוואה משום שלא יהא רגיל אצלו וילמד ממעשיו · וא"ת א"כ הדרה קושיית התוספות לדוכת' דמאי פריך מהאי קרא הא לא אסור אלא מדרבנן · וי"ל דס"ל להרמב"ם דכך פריך מאחר דאם לוקח ריבית מקיים מ"ע א"כ קשה למה אלו המצות ירדו לטמיון וכי זו תורה וכי זו שכרה · בודאי התיקון שעשו חכמים שמתחילה לא ילוה לגוי בטוב עשו · אבל אם אירע שלוה ולקח ריבית כדי לקיים מ"ע למה לחונן דלים יקבצנו · אלא בודאי זה הפסוק אינו קאי אלא אריבית דישראל ואחר כן מותיב רבא כמ"ש איתיביה לוין מהן ומלווין אותן בריבית ובעי לאוכוחי שאף זה אינו שרבנן אסרו מתחלה ללות לגוי ותירץ רב הונא בר חייא בטוב לא נצרכה אלא בכדי חייו כו' · והוי תירוץ מרווח ויהיה אסור מדרבנן שלא להלוות מתחלה לגוי · אף אם לא תשיך פירושו לא תשוך וכדפירשית · ומסתמא רבא קיבל זה התירוץ · אבל שינויא דרב נחמן דאמר לא תשיך ולעבור עליו בעשה ול"ת זהו נראה להרמב"ם שהוא שינויא דחיק וכמ"ש לעיל ע"כ הסכים עם ספרי שאומר בהדיא שהוא מ"ע · ומה שרצה בהגה"ה מיימונית לסות' דעת הרמב"ם מהא דסוף זה בורר מלוה בריבית דאפי' לגוי לא מוזפי' · התם מתקנה דרבנן וטעמא כדפרש"י ז"ל שישתכח שם ריבית מפיהם דתו לא הדרי לקלקולייהו ע"כ יהיו נזהרים שאפי' לגוי לא ילוו מתחילה · ועוד הביאו הגה"ה מיימונית לסתור דעת הרמב"ם מהם דאמרינן בסוף הלוקח כספו לא נתן בנשך אפי' ריבית דגוי · התם מדרבנן הוא דאסור כדלעיל ואסמכוה אקרא דכספו כו' והם אסרו להלוות לו מתחילה · א"נ קרא דהתם מיירי בישראל המלוה מעות של גוי בריבית לישראל חבירו דמן הדין שרי כשאין האחריות על ישראל ואפ"ה מרת חסידות הוא שלא יעשה כן מפני הרואים שיסברו שהם מעות שלו ובזה איירי קרא דכספו לא נתן כו':

ת"ל"ה

ומיהו שכתבתי יהיה מתורץ מה שהקשה מוהר"ק בפירושו על הרמב"ם בהלכות מלוה ולוה פ"ה ואני כשינוי לחיק' וז"ל שם וקשיא לי על דברי רבינו שתשוך יפשיטותו שמלוה בגוי בריבית דה"ק תנים אותו שישוך אותו וזה ודאי איננו מצוה ולפי דברי רבינו כך היה לו לכתוב לנכרי תשוך דמשמע תלוה אותו כדי שתשכר אתה כנגדו ממנו ריבית ואפשר לדחוק ולומר דאיידי דבעי למימר ולאחיך לא תשיך לומר שאף הלוה עובר בלאו כתב לנכרי תשיך ומכין שלמדנו ממנו מ"ע ודאי לא מותר תורה מגבל' לגוי ואית לן לפרושי האי תשיך כמו תשוך ושכיך ליה לקרא דליהו דחיק ויותקים כפשיה עכ"ל · ולפי מ"ש הכל מתווס כי הרמב"ם ס"ל כרבא שזהו הפי' של תשוך הוא שישוך המלוה וכמ"ש:

מכל מה שכתבתי נתבאר שנוכל ליישב סוגיית הגמרא אליבא דרבא שלנכרי תשיך היא תשוך והוא מ"ע דאורייתא באם לוה להגוי שיקח ממנו ריבית · אמנם אסור מדרבנן לכתחילה להלוות לו כדי שלא ילמוד ממעשיו · ובכדי חייו וכן לצורבא מדרבנן שרי · וצדקו דברי הרמב"ם שלא נטה מפתם ספרי:

זל במצות ל"ת השיגו ג"כ על הרמב"ם אבל דברי הרמב"ם ברורים כשמש בצהריים:

הסמ"ג בהקדמתו ללאוין וגם בחשבון המצות חולקין על הרמב"ם ז"ל שהוא מונה אלמנה ויתום בלאו אחד ועמוני ומואבי בלאו אחד · ושאור ודבש בלאו אחד · וחרצן וזג בלאו אחד ופצוע דכא וכרות שפכה בלאו אחד · ונא ומבושל בלאו אחד ומפני זה דחק עצמו למצא לאוין רחוקין למלאת חשבונו ובשם רבינו שלמה בר' יצחק בארנו בספר מל"ת במצות שאור ודבש בל תקטירו שהם במנין שני לאוין כמו אלמנה וגרושה שגם הוא מורה שהם שני לאוין אף על פי שנכתבו בלאו אחד ושם הבאנו ראיות מבוארות על הדברים האלה עכ"ל בהקדמתו ללאוין · ובמצות שאור ודבש סי' ש"ח כתב וז"ל גרסינן בפרק כל המנחות באות מצה אתמר המעלה משאור ומדבש על גבי המזבח אמר רבא לוקה משום שאור ולוקה משום דבש ולוקה משום ערוב שאור ולוקה משום ערוב דבש אביי אמר אין לוקין אלא על לאו שבכללות איכא דאמרי חדא מיהא לקי ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי דלא מיחד לאויה כלאו דחסים עכ"ל הגמרא פי' רבינו שמשון בר יצחק בשם רבינו יצחק בר שמואל ז"ל נראה לפרש שמיירי שהעלה שאור בפני עצמו ודבש בפני עצמו ושאור ודבש מעורבין יחד דאשאור ודבש שבעין לוקה שתים ואתערובות שהים חדא משום עירובי שאור וחדא משום עירובי דבש ואע"ג דלא כתיב בדבש כי כל מוכיח התם דצריך כי כל ו"ו דוכל דבש מוסיף על ענין ראשון ואביי אמר אין לוקין על לאו שבכללות פי' דוקא עירובי שאור ועירובי דבש דנפקי מכי כל חשיב לאו שבכללות לדברי הכל וכן לאו ד' כי אם צלי אש שכולל כל דבר שאינו צלי אש כגון נא ומבושל וכן מכל אשר יעשה מגפן היין כחרצנים ועד זג וכן כי נפש הוא חובל דגבי רחים ורכב אבל שאור ודבש עצמן אע"פ שאינו כתוב כי אם לאו א' בשניהם אין חשיב לאו שבכללות לדברי הכל וכן זג וחרצן ונא ומבושל ורחים ורכב שלא הכתוב בהם עונה על כל אחד ואחד בפני עצמו · וא"ת לר' יאשי' דבעי' או לחלק לא יתחייב כאחד לברו עד שיפרש שניהן יש להשיב דשאור ודבש ונא ומבושל כתיב בהם ממנו ונזיר נמי מרכתיב חרצנים ועד זג ולא כתיב חרצנים וזג ורחים ורכב מדלא קרינן ורכב בהטף ואם השאל למה יתחייב שנים הא אמרינן בסוף גיד הנשה גבי בשר מן החי ובשר מן הטריפה שאינו מתחייב אלא א' מפני שיוצאין מלאו א' יש להשיב שאינו דומה כי בכאן מאחר שהאסורין מפורשין בפסוק עונה הלאו על כל אחת וא' על שאור ודבש וזג וחרצנים וכן כלם כמו אלמנה וגרושה וחללה וזונה שאם עשאן כולן חייב על כל אחת ואחת ובפרק י' יוחסין שמצריך פסוק לחלק זהו מפני שנוף א' הוא וכן פרש' פ' בתרא דמכות דמעשר דגן תירוש ויצהר ובכור בקר וצאן ובכורים אע"פ שכלן כתובים בלאו אחד לוקה על כל אחד ואחד כאחר שמפורשים וכתוב בפסוק לא תוכל לאכול עונה על כלם אבל בשר מן החי ובשר מן הטריפה אינן מפורשים בפסוק בפי'

נפ׳ שנאמר לא תאכלו עונה על כלם · ואם תשאל מה בין זג וחרצן נא ומבושל רחים ורכב שאור ודבש אלמנה וגרושה וחללה זונה שחייב על כל א׳ וא׳ ואלו חלב שור וכבש ועז אינו חייב אלא אחת תקרא לאו שבכללות כראית׳ בפ״ק דכריתות וכן לחם קלי וכרמל לאו לקי אלא חרא אי לאו משום יתורא וכן מעשר דגן תירוש ויצהר לא לקי אלא חרא אי לאו משום יתורא כראית׳ בפ״ק דכריתו׳ יש לרהשיב דזג והרצן שתי שמות חן וכן שאור ודבש וכן כלם תדע דכי אתי לאתרויי בהו צריך להזכיר כל א׳ בשמו אבל חלב שור וכשב ועז שם חלב הוא וכן שם לחם קלי וכרמל שם חרא הוא וכן מעשר עכ״ל · ואני ראיתי בירושלמי דנזיר בפ׳ ג׳ מינים ממשמע שנאמר רכב איני יודע שרחים בכלל מה ת״ל רחים ורכב לחייב על זה בפני עצמו וע״ז בפני עצמו הנה למדת מתוך דברי רש״י ודברי רבינו יצחק בר שמואל שהם עמוד ההוראה כי שאור ודבש שנים וכן אתנן ומחיר שנים ונא ומבושל שנים הם וזג וחרצן שנים הם ורחים ורכב שנים הם ועמוני ומואבי שנים הם וכל א׳ מאלו נחשב לאו בפני עצמו ע״כ דברי הסמ״ג ·

אמנם הרב הגדול הרמב״ם רוח ה׳ דיבר בו וכבר סילק מעליו את התלונות הנ״ל כאשר באו דבריו בארוכה בי״ד שרשי׳ שהקדים למנין המצות · הנה בשורש התשיעי האריך במנין הזה ובירר הדברים וסילת אותה כסולת נקיה · ותימא בעיני על הסמ״ג איך לא ראה או לא ירע דברי הרמב״ם ההם · וז״ל שם בשורש הט׳ ומה שראוי שיחובר אל זה השורש מה שאני מספרו והוא כי זה שאני אומר שראוי שימנו העניינים המצוה מהם והמוזהר מהם הוא בתנאי שיהיה בענין המוזהר ממנו לאו ביחוד בכל ענין וענין או ראית יאמרו אותה המעתיקים שהוא הבדיל הענין קצתו מקצתו וחייב האזהרה בכל ענין מהם אמנם כשיהי׳ לכל אחד כולל עניינים רבים הנה אז ימנה הלאו ההוא לבדו לא כל עניינים שיכלול אותו הלאו ההוא וזהו לאו שבכללות שאין לוקין עליו כמו שנבאר עתה וזה כי אמרו לא תאכלו על הדם אמרו בפ׳ מנין לאכול מבהמה קודם שתצא נפשה שהוא בל״ת שנ׳ לא תאכלו על הדם · דבר אחר מנין לאוכל בשר קדשים קודם זריקת דם שהוא בל״ת ת״ל לא תאכלו על הדם לא תאכל הבשר ועדין הדם במזרק · ר׳ דוסא אומר מנין שאין מברין על הרוגי ב״ד ת״ל לא תאכלו על הדם א״ר יוסי בר ר׳ חנינא אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת״ל לא תאכלו על הדם · הנה אלה חמשה עניינים כלם מוזהר מהם והם כלם נכללים תחת לאו אחד · ועו׳ אמרו מנין שלא יטעום כלום עד שיתפלל ת״ל לא תאכלו על הדם לא תאכלו עד שתתפללו על דמכם ובביאור אמרו בגמ׳ סנהדרין על כלם אינו לוקה משום דהוה לאו שבכללו׳ וכל לאו שבכללות אין לוקין עליו ובארו ג״כ כי לאו שבכללו׳ הוא תרי או תלת איסורי סחד לאו ואין ראוי שימנו כל אסור ואסור שכלל עליהם זה הלאו מצוה בפני עצמה אבל ימנה הלאו לבדו שכולל אלו הדברים כלם ודמיון זה הלאו כלומר לא תאכלו על הדם אמרו ג״כ ולפני עיור לא תתן מכשול כי הוא ג״כ כולל עניינ׳ רבים וזהו מין א׳ ממיני הלאו שבכללו׳ · והמין השני שיבא לאו א׳ יאסור דברים רבים עטופי׳ קצתם על קצתם והוא שיאמר לא תעשה כך וכך וזה המין יחלק לשני חלקים כי ממנו מה שבארו בתלמוד שהוא חייב מלקות על כל דבר ודבר מאותן הדברים העטופי׳ וממנו מה שאמרו שאינו חייב אלא אחת להיות לאו שבכללו׳ ואותן הלאוין שבארו שהוא חייב על כל א׳ וא׳ הם שנמנה כל דבר מהם מצוה בפני עצמה · ומה שבארו שהוא חייב אחת על הכל נמנה אותו מצוה אחת כפי מה שהשרשנו בזה השורש שלא ילקה אחד שתי מלקיות על לאו אחד בשום פנים וכשחייב בבאור בכל ענין וענין מאותם העניינ׳ העטופי׳ שלוקים על כל א׳ וא׳ והם שעשאם כלם בבת אחת ליקה מלקיות הרבה ידענו בהכרח שהם שמות הרבה וימנה כל א׳ בייחוד · ואני אזכור דמיוני׳ רבים משני חלקי זה המין עד שיתבאר הענין המכוון תכלית הבאור וזה אמרו יתעלה בשה הפסח אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים שאנחנו נמנה זה הלאו מצוה אחת ולא נמנה לא תאכלו ממנו נא מצוה אחר ולא תאכלו מבושל · מצוה אחרת שלא יחד לכל ענין לאו בפני עצמו ולא אמר לא תאכלו ממנו נא ולא בשל מבושל אבל בא בלאו אחד כולל שני עניני׳ ועטף א׳ מהן על האחר · ובפרק שני מפסחי׳ אמרו אמר אביי אכל נא לוקה שתי׳ נא ומבושל לוקה שלש וזה כי הוא סובר שלוקין על לאו שבכללו׳ וכשאכלו נא עבר על שני לאוין אחד מהן על אל תאכלו ממנו נא והשני נלקה מכללא כי הוא אומר אל תאכלו אלא צלי וכבר אכלו בלתי צלי וכשאכלו נא ומבושל לוקה לפי דעתו שלש אחת על שאכלו נא והשנית על שאכלו מבושל והשלישי על שאכלו בלתי צלי ואמרו שם על זה המאמר ורבא אמר אין לוקין על לאו שבכללו׳ ורב איכא דאמרי חדא מיהא לקי ואיכא דאמרי חרא נמי לא לקי משום דלא מייחד לאויה כלאו דחסימ׳ כלומר אמרו יתעלה לא תחסום שור בדישו שהוא לאו אחד מוזהר מדבר אחר ואולם לאו זה המוזהר משני דברים נא ומבושל אין לוקין עליו וכבר ידעת שהתבאר בגמ׳ סנהדרין אין לוקין על לאו שבכללות ולכן מאמר אביי הוא נדחה · והאמת שהוא לוקה אחת בין שאכלו נא ומבושל או נא או מבושל אחת בלבד לוקה ולכן נמנה אמרו ית׳ אל תאכלו נא ובשל מצוה אחת: ושם נאמר ג״כ אמר אביי אכל זג לוקה שתים חרצן לוקה שתים זג וחרצן לוקה שלש ורבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות רוצה לומר מכל אשר יצא מגפן היין שיחשוב אביי שלוקין עליו · וכן אמרו ברביעי ממנחות המעלה שאור ודבש ע״ג המזבח אמר אביי לוקה משום שאור ולוקה משום דבש ולוקה משום ערוב שאור ודבש ר״ל שאמרו כל כולל שני דברים שלא יקרב לבדו ושלא יקרב דבר נערב ממנו איזה שעור שיהיה וזה כלו על שרש דרכו שסובר שלוקין על לאו שבכללו׳ ונאמר שם רבא אמר אין לוקין על לאו שבכללות א״ר חדא מיהא לקי וא״ר חדא נמי לא לקי משום דלא מייחד לאויה כלאו דחסימ׳ ואחר שהתבאר שאמרו אל תאכל ממנו נא ובשל מצוה אחת וכן כל לאוין שבאו באסור כל היוצא מהגפן על הנזיר מצוה אחת מפני שהם כלם פרט כמו שהתבאר בנמר׳ וכן אמרו כי כל שאור וכל דבש מצוה אחת כן נמנה ג״כ לא יבא עמוני ומואבי מצוה א׳ וכן אמרו כל אלמנה ויתום לא תענון וכן אמרו לא תטה משפט גר ויתום וכן אמרו שארה כסותה ועונתה לא יגרע נמנה כל לאו מהם מצות אחת ר״ל כי כל א׳ מאלו הלאוין הוא כאמרו אל תאכל ממנו נא ובשל מבשל וכמו כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו בשוה אין הבדל ביניהן וכן אמרו לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב הוא לאו אחד וכן אמרו יין ושכר אל תשת ונו׳ ולהבדיל ולהורות כלומר הזהרו בלאו אחד מהכנס למקדש או להורות בתורה והוא שתוי וזהו חלק א׳ מחלקי המין השני ממיני לאו שבכללו׳ · החלק השני הוא כמו מלת זה החלק בשוה אבל הוא בפי׳ מקובל כי כל דבר ודבר מן הדברים העטופי׳ לוקין עליו בפני עצמו והוא כשיעשה אותם כלם אפי׳ בבת אחת לוקה על כל א׳ וא׳ באזהרה מיוחדת מזה אמרו לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירשך ויצהריך אמרו בכריתות אכל מעשר דגן תירוש ויצהר חייב על כל אחד והקשו ואמרו וכי לוקין על לאו שבכללו והיתה התשובה קרא יתיר׳ כתיב מכדי כתיב ואכלת לפני ה׳ אלהיך מעשר דגנך כו׳ למה לי למהדר לא תוכל לאכול בשעריך וכי תימא לללאו א״כ נימא קרא לא תוכל למה ליה למיהדר למכתבינהו לכולהו ש״מ לחלק ושם התבאר אחר השקלא והטריא שאמרו וקלי לא היה צריך לאמרו שהוא לחם אמנם נזכר לחלק שהוא חייב מלקות על קלי בפני עצמו ובעבור שאמרו בתלמוד על אופן הדחייה שמא יתחייב מלקות על קלי בפני עצמו כי אמנם נזכר לזה ויהיה חייב על לחם וקלי וכרמל מלקות אחת והשיבו למאי הלכתא כתביה רחמנא לקלי באמצע לומר שאם אכל לחם וקלי וכרמל חייב על כל אחד ואחד וע״ז והקיש בעצמו אמרו יתעלה לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמי׳ מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים שכל א׳ מאלו הדברים המנויים הוא לאו בפני עצמו ואינם כלם מן החלק הראשון משני חלקי המין השני הראיה ע״ז אמרו באמצע מעונן ומנחש וכבר נתבאר בכל אחד מהם לאו בפני עצמו והוא אמרו אחר שנזכרו מעונן ומנחש במקרא אחר כן כל אחד בפני עצמו והוא אמרו לא תנחשו ולא תעוננו וכמו שמנחש ומעונן יצא לחלק כל יתחלקו אותם שלפניהם ואחריהם כמו מעונן ומנחש כמו שבארנו בלחם וקלי וכרמל וכבר פ׳ עה זולתנו בזה הענין אם בעבור שלא השיגה דעתו לאלו העניינ׳ כלם או שהוא שכח בהם ומנה אמרו

בכהנים

בכהנים אשה זונה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה מצוה אחת וכבר התבאר לנו בנס׳ קדושין שחייב על כל אחת ואחת אפי׳ באשה אחת כמו שנתבאר במקומו ואנחנו נרחיב לו התנצלות במנותו זונה וחללה מצוה אחת כי הוא חשב לאו שבכללות והיה אצלו כמחשבתו אסרו אשה זונה וחללה לא יקחו כמו אמרו אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל ולא ידע כי זה לחלק וזה אינו לחלק כמו שלא יבדיל כמו כן באמרו ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו וכן אמרו שארה כסותה ועונתה לא יגרע ולא אתפיס אותו בכמו כן אמנם מנותו גרושה בכלל זונה וחללה ושם הכל מצוה אחר והנה אין לו טענה בזה כלל שהוא כלומר גרושה בפני עצמה מבואר והוא אסרו אשה גרושה מאיש לא יקחו׳ הנה כבר פי׳ זה השרש הגדול ר״ל לאו שבכללות ובארנו ספקותיו והודענו מה ממנו לחלק ומה ממנו ללאו שבכללות לבד שאין חייבים עליו אלא אחת ושהדבר שהוא לחלק ימנה במצות הרבה ואשר איננו לחלק ימנה במצוה אחת ושים זה השורש כלו כנגד עיניך תמיד כי הוא מפתח גדול לאסת מנין המצות׳ עד הנה דברי הרב ז״ל׳

הנה עיניך הרואות שנירסת הרמב״ם היא הפוכה מגירסת הסמ״ג בפלוגת׳ אביי ורבא זה שלש פעמים והפך אביי לרבא ורבא לאביי בשלשתן בנא ומבושל ובזג וחרצן׳ ובשאור ודבש והלכת׳ כרבא דס״ל לגרסת הרבי׳ דאין לוקין על לאו שבכללות ואיכא דאמרי הראשון דאמר חדא מיהא לקי׳ ונירסת הרמב״ם היא יותר מתוקנת׳ מגירס׳ הספרים דגרסת הספרים קשה דמקרי׳ דברי רבא לדאביי ובכולא תלמודא מוקמינן דברי אביי לרבא׳ ועוד דמצינו בפלוגתתם דנא ומבושל דריש סייעת׳ לזה האומר דאין לוקין אלאו שבכללות בזה וחדא מיהא לקי דאית׳ שם ת״ר אכל כזית נא מבע׳ פטור משחשיכ׳ חייב כו׳ ולא קתני חייב שתים ש״מ דאין לוקה שתים משום שהוא לאו שבכללות וחדא מיהא לקי כאיכא דאמרי הראשון׳ וכודאי כן ס״ל לרבא דהא קי״ל הלכתא כרבא בכל מקום לגבי אביי חוץ מיע״ל קג״ם׳ ובודאי דברי רבא אתיין כהברייתא׳ ומדפלוגתא דנא ומבושל סובה דרבא הוא האומר אין לוקין על לאו שבכללות׳ ממילא רבא הוא ג״כ האומר כן בשאור ודבש וזג וחרצן׳ הנה נראה עין בעין כי גרסת הרמב״ם עולה יפה והוא ס״ל כהברייית׳ והלכתא כוותי׳׳

ומה שהרב ז״ל כללינהו ביחד נא ומבושל חג וחרצן ושאור ודבש׳ אל תטעה שכולם בחדא מחתא מחתינהו׳ דזה אינו שהרי במנין המצות מונה הרב לנא ומבושל ללאו אחד׳ וכן שאור ודבש ללאו אחר׳ אמנם זג וחרצן מונה זג לבדו למצוה אחרת וכן חרצן למצוה אחת והטעם שכללינהו הרב לשלשתן ביחד משום דבתלת׳ אלה פליגי אביי ורבא בשוה׳ והלכתא כרבא וכאיכא דאמרי הראשון דחדא מלקי׳ ואין לוקין על לאו שבכללות שבהן׳ כי בכל א׳ מג׳ אלה יש בו לאו שבכללות ואין לוקין עליו כמו בנא ומבושל יש בו לאו כולל כל שני האסורים והוא כי אם צלי אש שאם היה אומר הפסוק אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש ושותק מנא ומבושל הייגו מבינים כי נא ומבושל אסור כיון שאינו מותר כי אם צלי אש׳ וכן בשאור ודבש יש בו לאו שבכללות דמדקאמ׳ כל שאור דמשתמע מיניה שאור וערוביו וכן כל דבש וכמו שפרש״י ז״ל שם במנחות שכתב גבי פלוגת׳ דאביי ורבא דקאמר רבא אין לוקין על לאו שבכללות י״ל לאו שבכללות כל שאור דמשתמעי מיניה שאור וערוביו וכן כל דבש דמשתעי מיניה דבש וערוביו אבל אי לא אוכל משום שאור ודבש שכתב לך באזהרה אחת לא מקרי לאו שבכללות דלאו אכל חדא וחדא מהדר והכי משתמע במסכת נזיר גבי מכל אשר יעשה מגפן היין עכ״ל׳ אלמא דגם בשאור ודבש יש בו לאו שבכללות׳ וגם בנזיר יש בו לאו שבכללות והוא מכל אשר יעשה מגפן היין נמצאים אלו השלשה שוים לענין זה שבכלם יש בו לאו שבכללות׳ ובשלשתם נפלה המחלוק׳ בין אביי ורבא אם לוקין על אותו הלאו שבכללו׳ שבהם והלכה כרבא שאין לוקין על אותו הלאו שבכללות שבהן כי אם על פרט ופרט מפרטי האסורים שאינו לוקה על נא לבדו כי אם מלקות אחת או על מבושל לבדו מלקות אחת לבד וכן על שניהם ביחד אינו לוקה כי אם אחת על שניהם אבל אינו לוקה על הלאו שבכללות שבו שאכלו בלתי צלי׳ וכן על שאור לבדו אינו לוקה כי אם מלקות אחת׳ וכן על דבש לבדו מלקות אחת וכן על שאור ודבש יחד מלקות אחת׳ אבל אינו לוקה על התערובות דאתרבי מכל שאור ומכל דבש שהוא הלאו שבכללות שבו וכן על זג וחרצן וכל אחד מפרטי האסורין שבנזיר אינו לוקה כי אם אחת על כל פרט מהם ואם אכל כל פרטי האסורים ביחד לוקה אכל אחד מהן כגון דאכל ענבי׳ לחי׳ ויבשי׳ חרצני׳ וזגים וסחט אשכול של ענבי׳ ושתה לוקה חמש משום לאו דלא יחל בראיתא שם בנזיר׳ אבל אין לוקה על לאו שבכללות שהוא מכל אשר יעשה מגפן היין׳ הרי שלשה אלו הדברים שוין לענין זה שאין לוקין על לאו שבכללות שבהם ולכן הביא הרב ז״ל חרצן וזג עם אלו השנים יחד עם נא ומבושל ושאור ודבש׳ לפי שבשלשתן נפלה המחלוקת בין אביי ורבא ובשלשתן הלכתא כרבא דלא לקי אלאו שבכללות שבהם׳ ולכן הביא ענין זג וחרצן עמהן דנא ומבושל ושאור ודבש ולא הביאו עם המין השלישי גם כי הוסף לו בקצ׳ במה שלוקין על כל פרט מהאסורין אפי׳ בהיותן יחד כמו שלוקין על פרטי המין השלישי אפי׳ בהיותן יחד׳ אמנם לא הביא הרב חרצן עם נא ומבושל ושאור ודבש לעשות משלשתן יחד יסוד סוכר להביא מכלם ראיה על הלאוין האחרים כמו עמוני ומואבי ואתנן ומחיר ואלמנה ויתום ודומיהם כי על כל אלו לא הביא להם ראיה כי אם מהשנים שהם נא ומבושל ושאור ודבש תרע שכ׳ הוא שהרי הרב ז״ל כתב שם ז״ל ואחר שהתבאר וכו׳ עד ר״ל כי כל א׳ כאלו הלאוין הוא כאמרו אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל וכאסרו כי כל שאור ודבש לא תקטירו ואין הבדל ביניהם ע״כ׳ ראה והבינה כמה דקדק הרב ז״ל שאחרי שהזכיר בראש דבריו כל הג׳ יחד נא ומבושל שאור ודבש חג וחרצן חזר בסוף דבריו לומר שכל שאר הלאוין אלו שהביא אח״כ דומי׳ לאלו השני לאוין לבד שהם נא ומבושל ושאור ודבש כלי הבדל כד׳ שלא נטעה לומר שדומה לכל הג׳ דהיינו גם לזג וחרצן כי זה אינו דהא על לאו דזג לוקין וכן על לאו דחרצן אפי׳ בהיות שניהן יחד ונמנין שתי מצות׳ מה שאין כן בנא ומבושל ושאור ודבש וכן באתנן ומחיר ובעמוני ומואבי ודומיה׳ שאין לוקין כי אם אחד על כל פרטי איסוריה׳ אפי׳ בהיותם כולם יחד׳ ופרטי כל לאו מהם אינם נמנים כי אם מצוה אחת כי כן לוקין על אתנן ומחיר אחת לבד׳ וכן על שאור ודבש אחת לבד כן אין לוקין על כל פרטי אסורי הלאוין שהם מזה המין השני כי אם אחת לבד אף בעשותן כלם ביחד׳

אמנם קשה מ״ט באמת מה נשתנו זג וחרצן ללקות על כל אחת מהם בעשותן יחד ושעל כל נמנין כל א׳ בפני עצמו׳ ומצאתי בספר כתר תורה שכתב וז״ל לפי שבשני אלו הלאוין דנא ומבושל ושאור ודבש אין בהם יתור בפסוק כד׳ שנאמר שהלאו חוזר ותונה על כל א׳ מפרטי האסורין ואפי׳ בהצטרפותם יחד כמו שיש יתור בפסוקי׳ הנזיר לומר שחייב על כל אחד מפרטי האסורין בין בהתחלקות׳ בין בהצטרפות׳׳ הבאור לזה כגון נא ומבושל שהיה לו לפסוק לשתוק מנא ומבושל ולומר אל תאכלו ממנו כי אם צלי אש והיה מובן ממנו כי אם נא ומבושל ובכל אופן שיהיה זולת צלי אש אסור נא ומבושל דכתב רחמנ׳ למה לי אלא׳ לומר שחייב אנא לבדו ואמבושל לבדו בהיות כל א׳ מהם בפני עצמו ואע״ג דבפ׳ כל שעה מצריכי קראי דנא ומבושל נא למעוטי אכלו חי שאינו חייב ובשל מבושל למעוטי שבשלו כל צרכו כגון דשויה חרוכא או לרבויי בשלו בשאר משקין או שבשלו ואח״כ צלאו או שבשלו מבע״י כדדריש רבי בברייית׳ אי לוה ה״ל למכתב אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים כי אם צלי אש דכתב רחמנא ל״ל אלא ודאי ללאו אתא לחייב על נא לבדו ועל מבושל לבהו׳ וא״ת הא אכתי אצטריך כי אם צלי לחי ומבושל בחמי טבריא וי״ל מדכתיב לעיל מיניה ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש מות הפסוק הינו מבינ׳ שאין אוכלין אותו לא חי ולא מבושל׳ וא״ת אכתי אצטריך כי אם צלי אש ללאו לחיוביה על חי ועל מבושל בחמי טבריא הא ליתא דהא אינו לוקה אחי ואמבושל בחמי טברי׳ כדתני׳ התם יכול יהא לוקה ת״ל נא ומבושל אמרתי לך

ולא חי · א״כ לעולם לשתוק קרא מבי אם צלי אש שכתוב בפסוק שני כיון שכבר כתב בפסוק ראשון ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש שממנו היינו מבינים שאין אוכלים אותו לא חי ולא מבושל בחמי טברי׳ אלא כי אם צלי · אש דכתב בפסוק שני לא בא אלא ללאו פי׳ לחיובי׳ לאו על נא לבדו בהאכל בפני עצמו ועל מבושל לבדו ג״כ ומדלא כתיב בפסוק לאו יתר פי׳ דלא כתיב אל תאכלו ממנו נא ולא בשל מבושל שמעינן מיניה דאינו חייב כי אם אחת על שתיהן אם אכלן ביחד · וגם בשאור ודבש ה״ל לקרא למכתב כי כל שאור ודבש לא תקטירו ממנו אשה לה׳ וכל דכתב רחמנא גבי דבש יתיר ל״ל אלא לחייב אשאור לבדו ואדבש לבדו שבהקטר כל א׳ מהם כפני עצמו חייב על כל א׳ מהם וא״ת והרי כולהו אצטריכו כי בל דשאור ואפי׳ כל דדבש כדתני׳ בברייתא התם בפ׳ כל המנחות באות מצה שאור בל תקטירו אין לי אלא כולו מקצתו מנין ת״ל כל ערוב מנין ת״ל כי ואצטריך נמי כל דדבש דתניא אם נאמר בל שאור למה נאמר כל דבש ואם נאמר כל דבש למה נאמ׳ כל שאור מפני שיש בשאור מה שאין בדבש ויש בדבש מה שאין בשא׳ שאור הותר מכללו במקדש דבש לא הותר מכללו במקדש · דבש הותר בשירי מנחות שאור לא הותר בשירי מנחות ומפני מ״ש בשאור מה שאין בדבש ויש בדבש מה שאין בשאור הוצרך לומר כל בשאור והוצרך לומר כל בדבש פי׳ שאין אנו יכולים ללמוד אחד מחבירו ולכן הוצרך לומר כל שניהם אמא גם כל דדבש אצטריך ולא יתור הוא לחייב לאו על כל אחד מהם בהיותו בפני עצמו · וי״ל דא״כ ה״ל לקרא לכתוב כי כל שאור כל דבש לא תקטירו וכל דכתב רחמנא ל״ל ו׳ו יתיר אלא לחלק בלומר לחייב על כל א׳ בפני עצמו על השאור בפני עצמו ועל הדבש בפני עצמו ·

ומדלא כתיב בהו לאו יתיר דלא כתיב בל שאור לא תקטירו וכל דבש לא תקטירו ילפינן דלא לקי אלא חדא אתרוייהו בהדי הדדי וליכא למימר דכתיב ביה לאו יתיר ברישי׳ דקרא דכתיב כל המנחה אשר תקריבו לה׳ לא תעשה חמץ כי כל שאור וגו׳ דהא אותו לאו אצטריך לחייב על כל מעשה יחידי שבמנחה כדתניא בפ׳ התכבר לא תאפה חמץ חלקם מה ת״ל והלא כבר נאמר לא תעשה חמץ לפי שנאמר לא תעשה חמץ יכול לא יהא חייב אלא אחת על כלם ת״ל לא תאפה אפיה בכלל היתה ולמה יצאתה להקיש אליה מה אפיה מיוחדת שהיא מעשה יחיד וחייבי׳ עליה בפני עצמה אף אני אביא לישתה ואפייתה ובל מעשה יחידי שבה לאתויי קטוף שהוא מעשה יחיד וחייבי׳ עליה בפני עצמה כו׳ נמצא שאין בשאור ודבש כי אם לאו אחד לשניהם יחד ושניהם נמנים מצוה אחת כיון דלית בהו לאו יתירא · תפשוט מכל האי דכל היכא דפרטי האסורין מפורשין בפסוק ויש בו יתור אותו היתור בא לומר שחייבין כל פרט בפני עצמו אבל בהיותם יחד פרטי האסורין אינו לוקה כי אם אחת על כולם הואיל ואין בפסוק כי אם לאו אחד שאין בו לאו יתיר אבל אם יש בו לאו יתר לוקה ג״כ על כל פרט מהאסורים בין בהיותם יחד בין בהיות כל א׳ בפני עצמו ·

ולכן הרב ז״ל בנא ומבושל ושאור ודבש שיש בהן יתור בפסוק ואין יתור בלאו פסק שחייב על כל פרט מהאסורים בהיותו בפני עצמו מפני היתור · ובהיות פרטי האסורין ביחד אינו חייב כי אם אחת · וכן ביאר הרב בדבריו שהעתקתי לעיל וז״ל והמין השני שיבא לאו אחד יאסור דברים עטופי׳ כו׳ עד ולא נמנה לא תאכלו נא מצוה אחת ולא תאכלו מבושל מצוה אחרת שלא יחד לכל ענין לאו בפני עצמו ע״כ · אמנם בנזיר נמצאו בו שני דברים יתור בפסוק ויתור בלאוין לכן פסק הרב ז״ל שחייבין על כל פרטי אסורין בין בהיותן יחד בין בהיות בפני עצמם ומנה כל א׳ מצוה בפני עצמה שיש בפסוק לאוי יתירי שחוזר על כל א׳ מהאסורי׳ תדע שכן הוא שהרי בנזיר דרשי׳ פרט וכלל ופרט מה שלא דרשו כן באלו השנים נא ומבושל שאור ודבש דדרשי׳ פ׳ ג׳ מינין מיין ושכר יזיר פרט מכל אשר יעשה מגפן היין כלל מחרצני׳ ועד זג חזר ופרט הרי שמצד יתור הפסוק דרשו פרט וכלל ופרט בנזיר מה שלא דרשו כן בנא ומבושל ושאור ודבש לפי שיש יתור בפסוקים ויש יתור בלאוין דכתיב מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה וכל משרת ענבי׳ לא ישתה וענבי׳ לחים ויבשי׳ לא יאכל כל ימי נזרו מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצני׳ ועד זג לא יאכל הרי שיש יתור בפסוקים דהואיל ונאמרו כל פרטי האסורים בפי׳ בפסוק יין וענבי׳ לחים ויבשי׳ זג וחרצן מכל אשר יעשה מגפן היין ל״ל אלא לחייב על כל א׳ וא׳ מפרטי האסורים בפני עצמו והוה כצ׳ לסכתב ומנא חדא לא ישתה חמנא חדא לא יאכל והות אמינ׳ דלקי על בל שתים ועל כל פרט מהאכילה בהיותו בפני עצמו לא ישתה לא ישתה לא יאכל לא יאכל תרי זימני ל״ל אלא לחייב לאו על כל א׳ וא׳ מפרטי האסורין ואפי׳ בהיותן יחד ·

ואין להקשות על הרב ז״ל למה לא מנה רחים ורכב שתי מצות כיון שלוקין על שניהם כראית׳ במציע׳ בפ׳ המקבל דתניא התם כוותי׳ דהרב יודא חבל זוג של ספרים וצמד של פרות חייב שתים זה בעצמו וזה בעצמו אינו חייב אלא אחת · ומאי שנא מזג חרצן דמגינהו לשני לאוין · כבר מתורץ ממה שנתבאר לעיל דבנזיר נמצאו ב׳ יתורין יתור בפסוק ויתור בלאוין מש״אב ברחים ורכב דלא כתיב בהן אלא לאו אחד · וכתב בספר כתר תורה וז״ל ומה שלא הביא הרב ז״ל לאו דרחים ורכב עם אותן הלאוין שמביא במין השני דבלאו שבכללות כגון עמוני ומואבי אתנן ומחיר יתום ואלמנה ודומיהן שרומי׳ כלם לנא ומבושל ושאור ודבש ונראה ג״כ רחים ורכב דומה אליהם · לפי שאינו דומה אליהם מכל וכל גם כי דומה אליהם במה שנמנים רחים ורכב מצוה אחת כמו הם יש הבדל ביניהם כי כל אלו שמבי׳ הרב ז״ל באותו המין השני אם עשה כל פרטי האסורים ביחד אינו לוקה כי אם א׳ כגון אם אכל נא ומבושל ביחד אינו לוקה כי אם א׳ · וכן קטנה בת ג׳ שנים שהשיאה אביה וכתו גם שניהם אביה ובעלה והיא קטנה שנקרא אלמנ׳ ויתוכה בלאו אחד הוא המענה אותה וכן שאר כסות ועונה בלאו א׳ הן וכן באו שנים על אשה אחת עמוני או מואבי א׳ מהם עמוני וא׳ מהם מואבי ונתעברה והולד נשא בת ישראל אין חייבת שתים משום עמוני ומואבי וכן אם הביא לקרבן טלה אחד שהוא אתנן זונה ומחיר כלב אינו חייב כי אם אחת · מה שאין כן ברחים ורכב שלוקין על רחים ולוקין על רכב הן לכל א׳ בפני עצמו הן בהיותן שניהן ביחד ואם תאמר מ״ש רחים ורכב מאינך דלוקין שתים אפי׳ בהיותן יחד · וי״ל דטעם גדול יש לו לרב ז״ל דהכא איכא לכפוקי ולומר כיון דאין מלאכה אחרת נגמר׳ כי אם בשני הכלים יחד דילמא בתר המלאכה אזלינן ואינו חייב עד שיחביל שניהן לכך כתיב רחים ורכב לחייב ע״ז בפני עצמו וע״ז בפני עצמו דאלת״ה רחים ורכב דכתב רחמנא ל״ל לימא קרא רכב וה״ה לרחי׳ א״נ לימא קרא לא יחבול כלי אוכל נפש ולשתוק מכי נפש הוא חובל אלא ודאי כתב רחים ורכב לחייב על כל א׳ מהם אפי׳ בהיותם יחד וקס״ל קרא דבתר כלי לברו אזלינן ולא אזלינן בתר המלאכה וכל כלי שיש לו בן זוג נקרא שפיר כלי אפי׳ אין בן זוגו עמו וכל היכא דאיכא לספוקי מבאר קרא כדאשכחן בשריט׳ שכבת אחת ביד אחת נעשות ה׳ שריטות ואיכא לספוקי כיון ששרטן כולן ביד אחת בבת אחת אינו לוקה כי אם א׳ דבתר היד אזלינן או דילמא כיון שהכם ת׳ שריטו׳ לוקה ה׳ · לכן ביאר הפסוק שרטת יתירא לחייב על כל שריט׳ ושריט׳ וביאר מפני הספק · כן הרבר ברחים ורכב שהוצרך הפסוק לבאר מפני הספק · אבל בנא ומבושל אין לומר לשתוק המבושל ויאמר נא לבדו וכן א״ל יאמר עמוני שממנו אני מבין מואבי וכן לא נבין מאתנן זונה מחיר כלב ולא יתום מאלמנ׳ ולא דבש משאור וכן א״ל בשום א׳ מהם יאמר האחר וישתוק מחבירו שכל א׳ מהם הוא דבר בפני עצמו ואינו דומה לחבירו לכך הוצרך הפסוק לפרט אותם כלם · אבל רחים ורכב למה הוצרכו שניהם יאמר הרכב וה״ה לרחים או יאמר א׳ מהם וה״ה לחבירו וכדל״ע׳ אלא ודאי לכך כתב שניהם יחד לחייב על כל א׳ מהם בפני עצמו אפי׳ בהיותם יחד · ואע״פ שאין המלאכה נגמרת אלא ע״י שניהם · ואע״פ שלוקין שניהם יחד שתים בזג וחרצן אינם נמנים שתי מצות בזג וחרצן לפי שרין בהם לאו יתר בזג וחרצן וליכא׳ למימר שבא יתור הפסוק דרחים ורכב לחלק הלאו על כל א׳ מהם וכדאמרינן בלחם וקלי וכרמל שבא היתור בהם לחלק ולומר שהלאו חוזר על כל א׳ וא׳ מהם דהוי כאלו הלאו כתוב בכל א׳ וא׳ מהם דהתם אין ספק לכפוקי ולכן אמר שבא היתור לחלק לכל א׳ וא׳ מהם אבל הכא דאיכ׳ ספק לספוקי אנו אומרים שבא היתור להסיר הספק דומי׳ דיתור דשרטת · ומכל מרה

שבתבגו

שכתבנו עליך תחנה משרים שמסולק׳ כל ההשגות של הס״מג׳

והכלל העולה מכוונת הרב ז״ל שהלאו שבכללות נחלקים לג׳ מינין · המין הא׳ הוא הלאו שבכללות שאין לוקין על שום א׳ מפרטי אסוריו כלל אלא שעוברי׳ לבד אלאו · המין השני הוא שלוקין על כל פרטי אסוריו מלקות א׳ לבד בין בהתחלקותם בין בהצטרפותם · המין הג׳ הוא שלוקין כ״כ מלקיות כפי פרטי האסורין בין בהתחלקות בין בהצטרפות · ודמיון המין הא׳ הלאו שלא תאכלו על הדם שפירש הרב כל פרטי אסוריו כדלע׳ וכן הוא מאותו המין לאו דלפני עור לא תתן מכשול שנפרטי ממנו אסורים רבים אז״ל ולפני עיור לא תתן מכשול לפני סומא כדבר כו׳ היה שואל עצה אל תתן לו עצה שאינ׳ הוגנת ותניא ר׳ נתן אומר מנין שלא יושיט אדם כוס יין לנזיר ואבר מן החי לבני נח שנ׳ ולפני עיור וגומר כדאית׳ בע״ז פ״ק ובמציע׳ פ״ק אמר רב יודא אמר רב כל מי שיש לו מעות ומלוה אות׳ שלא בעדי׳ עובר משום ולפני עור וגומר ובפ׳ אלו טגלחין אמתי׳ דר׳ חויא להההוא גברא דהוה מחי בנו הגדול אמרה להוי ההוא גברא בשמתא דקעבר משום לפני עור וגומר · הרי שנפרטי׳ הרבה אסורים מלאו הזה ואינם מפורשים בפסוק כלל ר״ל דלא מפרש בקרא דמיירי משיא עצה שאינה הוגנ׳ ולא שמושיט כוס לנזיר כו׳ ולא שמלוה בלא עדי׳ ולא שמכה בנו הגדול אלא שיצאו מזה הלאו כל אלו האסורים ולא פירשו בפסוק ואין לוקין על שום א׳ מפרטי אסורי ואפי׳ עשאן כולן בבת אחת אינו לוקה כלל· וכן לאו דלא תאכלו על הדם הוא כמוהו · וכן כיוצא בהן הוא לאו שבכללות שאין לוקין עליו כלל · המין השני מהלאו שלוקין על כל פרטי אסוריו מלקות א׳ לבד בין בהתחלקותם בין בהצטרפות׳ הם הלאוין שפירשו בהן האסורין ויש יתור בפרטי האסורים לחייב מלקות על כל פרט מהם כגון נא ומבושל ושאור ודבש שאין בהם לאו יתר כי אם לאו אחד · וכן אתנן ומחיר יתום ואלמנת עמוני ומואבי ודומיה׳ וכזה המין נ״כ אין מונין כל פרטי האסורים שבלאו אחד ממנו כי אם מצוה אחת כיון שאין לאו בפסוק·

המין השלישי הוא שלוקין כ״כ מלקיות כפי פרטי האסורים בין בהתחלקות בין בהצטרפות כגון חרצן וזג וכל פרטי האסורי׳ שבנזיר וכל פרט מאלו נמנה מצוה אחת לפי שיש בפסוק לאוין יתירים וכזה המין הוא מעשר דגן תירוש ויצהר שכל פרט מהם נמנה למצוה אחת לפי שהוכפלו הפרטי׳ בפסוק לומר שלוקין על כל א׳ מהם וכן מינון ומנחש כו׳ וכן לחם קלי וכרמל וכן אלמנה וגרוש וחללה וזונה בכל אלו הוכפלו הפרטים בהם לומר שלוקין על כל אחד מהם וכל א׳ מהם נמנה מצוה בפני עצמו·

הנה נתבארו כל דברי הרב ז״ל באר היטב במנין המצות ולא נפל דבר ארצה שכל דבריו כולם נכוחי׳ אמתי׳ ע״כ נלך בעקבותיו ובחקיו ותורותיו ולא נטה ימין ושמאל מארחותיו · כי דרכיו נעימי׳ וכל נתיבותיו ·

אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה׳

תורה שבכתב

כלל הדרוש הזה יהיה ממעלת האדם ואדם ביקר בל ילין ונסתלק ממנו לבוש אור ונתלבש בכתנות עור ובשר ולעתיד אור הגנוז יתחדש וזהו כוונת הבריאה ואז אור ע״כ זה שם הדרוש אשר יקראו לו אור חדש:

נר מצוה זה החלי בעזרת יי׳ צורי וגואלי

בראשית יש בה מ״ע אחת והיא מצות פריה ורביה שנאמר ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו והוכפלה המצוה הזאת בפ׳ נח · ובפ׳ נח נאריך בזה בעזרת הש״י·

תורה אור טעם מצוה זו כדי שיהיה העולם מיושב שהש״י חפץ בישובו כדכתיב לא לתהו בראה אלא לשבת יצרה והיא מצוה גדולה שבסיבתה מתקיימת כל המצות בעולם כי התורה נתנה לבני אדם ולא למלאכי השרת על כן צריך להשאיר אחריו מי שקיים תורה והמצות ויכיר שיש בורא משגיח ויכול ולא ימחה מישראל דבר זה וזהו כוונת רז״ל במ״ש עיקר תולדותיהם של צדיקים מ״ט ר״ל עיקר הכוונה של צדיקים במה שמעמידים תולדות הוא להמציא בראוי׳ שיקיימו המצות ויתעסקו במ״ט:

פנימית הסוד מצוה זו היא סוד מעשה בראשית ואקדים בתחילה הנאמר בה בפרק הבא על יבמתו תני רבי אליעזר אומר כל שאינו עוסק בפרי׳ ורבי׳ כאלו שופך דמים שנאמר שופך דם האדם באדם דמו ישפך וכתיב בתריה ואתם פרו ורבו רבי יעקב אומ׳ כאלו ממעט את הדמות שנאמר כי בצלם אלהים עשה את האדם · וכתיב בתרי׳ ואתם פרו ורבו · תנו רבנן ובנחה יאמר שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אלפים ושני רבבות מישראל הרי שהיו ישראל שרתי אלפים ושתי רבבות חסר א׳ וזה לא עסק בפרי׳ ורביה לא נמצא זה שגורם לשכינה שתסתלק מישרא׳ ע״כ · הרי נ׳ דברי׳ א׳ כאלו שופך דמי׳ · ב׳ ממעט הדמות · ג׳ גורם לשכינה שתסתלק מישרא׳ · ולעיל מיניה איתא שם אמר ר׳ אליעזר כל אדם שאין לו אשה אינו אדם שנאמ׳ זכר ונקיבה בראם ויקרא את שמם אדם · ר״ע כי דברי רבי אליעזר בכולם הוא כלל · וג׳ עניינים הנ״ל הם פרטיי הנמשכים מהכלל · ע״כ אבאר מקורם דברי ר״א ר״ע כמו שבא הרצון והחפץ הפשוט ועלה במחשבה הטהורה להמציא ולהאציל כאור הנעלם שהוא א״ן סוף האצילות הקדוש בנין לאשתמודע אלהותו ולהורות ולהעיד במציאות ובאחדות אדון יחיד שורש השרשים הוא נשמה כאצילות והאצילות לו כביכול בערך גוף לשבר האוזן דהיינו גוף רוחני בתכלית הרוחני׳ כמו שאין הפה יכול לדבר והלב להרהר והם נשמות לכל ההשתלשלות בשלהבת קשורה בגחלת מתייחדים באחדות גמור בנשמה כל ה׳ נשמה שהוא א״ס כן היה הרצון הפשוט לברוא ברי׳ אחת משוכללת וכלולה עשויה בצלם ובדמות ותבנית המשכן העליון המקודש ועליו נאמר נעשה אדם בצלמנו בדמותנו להיות יצירת האדם התחתון הנקרא עולם הוא לתבנית אדם הגדול סוד האצילו האדם היושב על הכסא והדברים עתיקים ונתבארו בארוכה בהקדמה שלי תולדות אדם:

וכמו שהכוונה והרצון והחפץ היה בהתפשטות האצילות בנין לאשתמודע אלהותו כדאית׳ בזוהר ומבואר בפרדס שער האצילו׳ כן הכוונה באדם שיתפשט ויוליד בדמותו ובצלמו והכל בשביל לאשתמודע אלהותו לעבוד ולשמור להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד · ובהיות האדם כאלהים בזה הענין להרבות בדמות אז הוא אדם בדמות אדם כביכול ושם אדם רב הוא ולא לחנם דווקא נקרא ישראל אדם כי אף שאדם הוא מלשון אדמה כי ממנה נלקח מ״מ גם כן מלשון אדמה בשעושה רצון עליון אז מרים מאשפות אביון · ומכח זה שהוא עפר מן אדמה ומגביר ומזכך ודבק בה׳ אלקים אז הוא אדם כצד הדביה אדמה לעליון · וכבר הקדמתי לעיל עיקר תולדותיהם של צדיקים מ״ט ר״ל עיקר כוונת להוליד בדומה שיהיו צדיקים ויאחזו במ״ט זהו עיקר כוונתם להוליד ולהמציא צורות ואז סוד אלהות כתפשט · וכתרבה בצלם ודמות · וזה שמו אשר יקראו לו באמת אדם כי הוא בדמות ובצלם אדם העליון·

וכמו שהתפשטות אדם העליון סוד האצילות בסוד שמו ידו"ד בחינת אב ואם בן ובת כי חכמה ובינה הם אותיות י"ה מידו"ד נקראים אב ואם · ומהם נתאצל אצילות הבנין בכח הרצון שהוא הכתר והבנין במקומו כללם ד"ו פרצופין שהם תפארת ומלכות הם נקראים בן ובת כי מתדמים לחכמה ובינה בבחינת זכר ונקיבה · אבל התפארת בערך חכמה בן י"ה ומלכות בערך בינה בת וכללות אצילות ביחד נקרא אדם העליון יושב על כסא · כן האדם התחתון · ארז"ל איש ואשה שזכו שם י"ה שרוי ביניהם. כי כן תמצא באיש אות י' ובאשה אות ה' הרי י"ה שבטי יה עדות לישראל · ואלו אותיות של י"ה רומזים לחכמה ובינה · ובא הציווי מ"ע של פרי' ורביה שצריך להוליד בן ובת · הרי איש ואשתו ובן ובת שמולידים הוא סוד ידו"ד ואז נקרא אדם בסוד הרמות אדמה לעליון · ועל שם זה נקר' הראשון יציר כפיו אדם והוא סוד שם ידו"ד במילואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א עולה אדם ולא נקרא אדם רק עם אשתו · נודע שהאשה היא מילוי האיש בעיבורה · וכן תמצא מילוי השם עולה כמנין חו"ה כי כו"ו ד א"א ו"א עולה י"ט כמנין חוה זהו דרך כלל שנקרא אדם אבל הפרטי' הם שלשה אלההנזכרים א' להתדמות ברמות וצלם ב' לגרום שתשרה שכינה בישראל ג' לידבק באלהים חיים בעץ החיים ודא בסטרא דמותא שהוא שפיכת דמים · הנה בהתדמות בדמות וצלם הוא דמות דיוקנו כביכול ושם ה' נקרא עליו וזהו באמצעית התורה ובקיום מצותיה · מצד מה שהוא אדם בעל בחירה ובוחר בטוב כי לא נתנה תורה למלאכי השרת רק לבני אדם בחוריים · וכשבוחר ברע אז עפר מן האדם' וכשבוחר בטוב אז נעשה מרכבה לאדם העליון בסוד אדמה לעליון · ובזוהר פר' אחרי מות תנינן ג' דרגין אינון דמתקשרן דא ברא קב"ה אורייתא וישראל וכל חדי דרגא על דרגא כתים ונליא כו' ביאור זה המאמר ביארתיו באורך וברוחב ובעומק בהקדמה שלי אשר טפחתי ורביתי בס"ד על המאמר הזה וקראתיה בשם תולדות אדם יעי"ן שם כי כל הקדמ' היקרה כזו שייכא לכאן ולכל פרש"ו :

אמנם כלל הענין רמז בתיבת בראשית שפירשו רז"ל בשבי"ל התורה והישראל שנקראו ראשית כי הראשון ואין ראשית לראשיתו הוא ית' שמו · כוונת ראשית הבריאה דהיינו ראשית המחשבה היה על סוף המעשה דהיינו האדם שהם ישראל הנקראים אדם שיקבלו התורה ויקיימו מצותיה ונרמז במה שאמר נעשה אדם כלומר בשביל נעשה אדם יהיה אדם · ונעשה רומז למה שהקדימו נעשה לנשמע · והקב"ה והתורה והאדם מקושרים · וכמ"ש חכמי האמת המעמיקים התורה רושם אלהות והאדם רושם התורה כי גילוי אלהות הוא סוד שמותיו הקדושים והתורה כולו שמותיו והתורה ס' רבוא אותיות הם ס' רבוא נשמות ישראל כמ"ש המקובלים וגם התורה היא רמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת שהם מצד הדין והרחמים והוא האדם שס"ה גידין ארומים ורמ"ח אברים לבנים · ועתה אבאר נ' אלה בפרטיו' **א'** סוד צלם ודמות הוא נשמה וגוף וכביכול כמו שאין סוף אפס קצהו ולא כולו כי ביאור' באורך בא בהקדמה תולדות אדם · נשמת באצילות ומתייחד עמרתם בן תנשמה בגוף וזהו דרך כלל ובפרטיות הנשמה חלק אלוה ממעל ובהקדמת תולדות אדם הארכתי בענין מקור ומוצא נפש רוח ונשמה ועל הרוב מוזכרים נ' אלה ולפעמים חמשה מדרגות נפש רוח נשמה חיה יחידה · סה הוא הענין ושם מבואר סוד הפסוק ויהי האדם לנפש חיה · ופסוק היא היתה אם כל חי' גם פסוק הן האדם היה כאח"ד ממנו המורה על סוד יחידה ובאו הדברים שם בארוכה · גם שם מבואר ענין דמות הגוף דרך כלל דברי הנתיר שבע צורות עשה הקב"ה הראש נגד ג' ראשונות שתי דרועותיו נגד חסד וגבורה · הגוף נגד תפארת ברית המעור משך הגוף נגד יסוד שני שוקיים נגד נצח והוד · ודבק באשתו ע"י הברית נגד מלכות ואח"כ כמה וכמה שמות הרמוזות בדמות הגוף והוא פלא ע"ש בארוכה בחלק בי"ת ישרא"ל ראשון ובחלק בי"ת ישרא"ל שני כי הכל שייך לכאן · וכלל הענין כי מתרמת לנשמת בסוד מצילין תיק הספר עם הספר וכן יהיה לעתיד ומלאה הארץ דעה אף החומר שהוא ארציי יהיה דעה משא"כ בעת ההיא לאחר שחטא האדם כתיב ויתעצב ה' אל לבו כי הקב"ה נעצב על האדם שלא נשאר משכיל בגופו כי אם הלב וסימנך האדם יראה לעיניים וה' יראה ללבב לאחר שהלך האדם אחר מראות עיניו כמ"ש ותרא כי טוב העץ למאכל אז ה' לא ראה בו רק הלב וכל הגוף זולת הלב נעשה חומר עכור · אבל תכלית הבריאה היתה להיות אדם ישר בגוף ונפש הגוף קודש והנשמה קודש קדשים כולם חיים משכילים · ואף כל הנבראים לצורך היו ראוים להיות כולם שוים לטובה כמו שיהיה לעתיד שאף אילוני סרק יוציאו פרי · וכן בשעת בריאה צוה הש"י להארץ שתוציא עץ עושה פרי שיהיה טעם העץ כטעם פרי והיא לא עשתה כן כי ידעה שהקב"ה גונז האור הראשון כי צפה שעתידי' יעמדו רשעים ע"כ גנוה היא ג"כ זה הענין שיהיה טעם העץ כטעם פרי המורה על התרוממות ומעלה גדולה ביטול הקליפה ויהיה הכל נכנס בפרי עץ החיים · ואם תאמר מאין ידעה זה הארץ הלא האור הראשון לא נגנז עד אחר שבעה ימי בראשית והיא עשתה כן ביום ג' מימי בראשית וי"ל דבוראי גילה הקב"ה סוד זה כי הניתן מתנה ולוקחה צריך לגלות לו ענין הלקיחה וכמ"ש רז"ל תנאי התנה הקדוש ברוך הוא עם הים שיקרע וכו' וכן הרבה והנה המאורות נבראו ביום ראשון והיתה כוונה להאיר על הארץ ובוראי גילה הקב"ה רז זה שיהיו נגנזים אלו' המאורות · ואור אחר יתלה ברקיע להאיר על הארץ והוא כאמר יהי מאורו' ביום רביעי ומכח מיעוט המאורות נמשכו הקליפות כנודע עד עת קץ · אבל עתה הקליפה קדמה לפרי · ואפי' בבני אדם מצינו כן שנולד קין קודם הבל כי הבל הוא פרי וקדמו קין שהוא הקליפה שעל זה בא הרמז השומר אחי אנכי שומר הוא מלשון רז"ל שומר הפרי שהוא הקליפה · והאי השומר היא תמיהה מתקיימת כלומר מאחר שהוא הקליפה גרם לו זה הענין כענין שאנחנו מתודים כי יצה"ר שבקרבנו מחטיא אותנו · נחזור לענין זהו כוונת הארץ שלא הוציאה טעם העץ כטעם הפרי ומה שנעשה הארץ על זה הוא מחכמת שהדבר זה בעצמו גרם לאדם וחוה שחטאו והוא כפי מה שמצאתי בקונטרס האר"י ז"ל עם תוספת נופך משלי ומתחילה אקדים איזה דקדוקי' בפסוקי' א' גבי ציווי כתיב שני פעמים ממנו ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכלו ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות וברבוריה של חוה עם הנחש לא הזכיר רק פעם אחת ממנו כמ"ש ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו · ע"ק דבציווי הקב"ה כתיב עץ ומעץ הדעת וגו' וכן הנחש הזכירה בדבריה עץ אף כי אמר אלהים מכל עץ הגן וגו' · והוה הזכירה בדבריה פרי העץ ואחר כן כתיב ותרא האשה כי טוב העץ · ע"ק חוה בוראי היתה חכמה גדולה ומה עלה על דעתה להוסיף איסור נגיעה · ע"ק חוה ידעה שידעה האמת שלא צוה הקב"ה על הנגיעה רק על האכילה א"כ למה השגיחת בנחש כשדחפה ונגעה באילן ואמרה כשם שאין מיתה בנגיעה כו היא אך למרה ציווי מלא ציווי · ע"ק בענין ארורה האדמה בעבורך שהאדמה שחטאה כבר נתקללה כשנתקלל האדם ואז קבלה עונשה ולמה לא תיכף שחטאה :

הענין החטא הזה של חוה ואדם נמשך מצד מה ששינתה הארץ ולא הוציא' עץ שיהיה בו טעם פרי כמו שאפרש · ובאמת הארץ חשבה לטובה וסברה מצוה קא עבדה כמ"ש לעיל ע"כ לא נענשה · אבל אחר כך שנמשך מזה חטא אדם וחוה ועל ידי הארץ חטאו ע"כ כשנפקדו על עונם אזי ארורה האדמה ג"כ הגורמת להחטיא אותם וזהו ארורה האדמה בעבורך ולמה בעבורך ולא קודם אמר כי ממנה לקחת כלומר לקיחת העבירה שלך היא ממנה וססיבתה :

כיצד נמשך החטא מסיבת הארץ · הנה אם כל האלונות שבעולם טעם העץ כטעם הפרי אז לא היה מקום להנחש לפתות אבל עתה היה מקום להנחש כי מתחלת התחילה לפתות אותה דרך שכל ולא תכף למרוד כי כן

הג"הה

קושיא זו יש לתרץ כך ידוע כי קודם שחטאו אדם וחוה היו מסיתו על ענין יצה"ר וקודם לכן לא היה נכנס יצה"ר ואין להקשות אם לא היה נכנס יצה"ר איך חטאו די"ל כי לא חטאו מאיזה יצר כיון שאותם היו עתה שיודע שהוא עבירה ועכ"ז חטא מכח התאוה המוסכת לו יצה"ר רק טעו והאמינו לנחש כי היה הנחש חכם גדול בעיניה וסברו זה שאומר הנחש הוא קו ואמת · אבל שבנת תלמוד שלה ודן עכ"ז לאחר שחטאו נכתבו והמשך עליהם

דרך שכל ולא תכף למרור כי כן דרך היצה"ר מתחילה כפה רך כו' עד שאומר ליו אח"כ עבור ע"ז כ"מ · ומתחילה אקדים בוראי עץ הדעת היה טעם עץ בטעם פרי כי הארץ שינתה אבל עץ הגן הם מטע ה' והוא נטעם כרצונו להיות טעם העץ כטע' הפרי · ורמזה הנחש בדברים שמה שאסר הקב"ה לא אסר אלא לאכול מהעץ כי אין אתם זוכים לטעום מן העץ השוה לפריו · כי זהו דבר שהוא למעלה מהטבע שהרי כל העצים שבעולם אין טעם עץ שלהם כטעם פרים · אבל הפרי מה טעם אסרם ע"כ הזכיר הנחש בדבריו עץ ולא פרי להורות שכן הלשון מדוקדק בדברי הקב"ה שהזכיר נ"כ עץ כמ"ש ומעץ הדעת לא תאכלו · חוה השיבה הקב"ה אסר לנו גם מפרי העץ ולא מהעץ כלבדו · ואע"פ שאמר מהעץ ולא מפרי העץ · העץ כולל גם הפרי והוא עין מאכל · דאל"כ קשה בדברי הקב"ה לכה אמר שני פעמים ממנו לא תאכל ממנו כי כל האוכל ממנו · אלא אכילה שניה באם אינו ענין לאכילה תנהו ענין לנגע · דהיינו הפרי יהיה אסור לאכילה והעץ המקודש ביותר שהוא למעלה מהטבע אסור אף בנגיעה וזהו שרייקה בדברים לא תאכל ממנו היינו מפריו ולא תגעו בו כלומר בעץ מה עשה דחף את חוה ואמר כשם שאין מיתה בנגיעה כי הנחש היה ערום גדול הבין שאין הפשט כך כמה שהזכיר נ"פ אכילה הימנו להיות א' באם אינו כו' · רק הבין אמת הפשט כי אחד בא לאזהרה וא' לעונש כי אין עונשין אא"כ מזהירין ואזהרה והעונש שניהם שוין בלשונם וזהו לא ראפל ממנו בלשון אזהרה כי האוכל ממנו הוא העונש · לכך דחפה את חוה כי ידע שאין מיתה בנגיעה וחשב הנחש להסיתה שתקח מפרי ומפתמא תתן לבעל' מקור לטעום כדרך הנשים שמכבדות לבעליהן ואז ימות בעלה : והוא יקחנה · ואז פקר הנחש להסית בפרהסי' ולומר מאחר שאתה רואה שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכיל' ומעם הקב"ה היה כי יודע אלקים · אז נתפתתה חוה ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינ' כלומר לאחר שראת' האשה שאין בהבנת פשט שלה כלום חשבה יהיה הענין איך שיהיה · הן מה שאמר הנחש בראשונה שלא נאסר רק העץ כי טוב העץ למאכל כלומר שהיה בו טעם פרי ונשתנה למעלה מהטבע הן שיהיה כדברי הנחש האחרונים כי יודע אלקים ז"ש וכי תאוה הוא לעינ' כו' ע"כ לקחה מפרי העץ כו' · הרי שהגרם היה הכל ענין השתנות טעם העץ מטעם הפרי בשאר אילנות שבעולם שאלו היוכל אילנות שבעולם שוים בזה לא היה מקום לכל הנ"ל ולא באו לכלל חטא ע"כ כשנתקללו אדם וחוה אז גם הארץ נתקללה · אבל מתחילה לא נתקללה הארץ כי כוונתה היתה לטובה חשבה כמו אור הגנוז כן יהיה זה גנוז אבל תכלית הבריאה היתה כן שיהיה תיק הספר כספר דהיינו הגוף והנפש ברמות צלם עליון · וככה ימשכו כל הנברא לצורך האדם הרי מבואר סוד הצלם והדמות · ב' יצירתו כתורתו · ר"ל כי רוחניות התורה היא נשמות של ישרא' ורמזו רז"ל דבר זה באמרם תורה נתנה למ' ונשמה נתנה למ' והארכתי בדרוש חזרת במסכת שבועות פרק ותורה אור · ובדברי קדשי האר"י ז"ל מצאתי הקונטרס וז"ל כללות כל הנשמות הם ס' ריבוא והתורה היא שורש הנשמות דישראל ולכן יש כנגדם ס' רבוא פירושים אשר כפי כל פי' מן הס' רבוא משם נתהוה שורש נשמה א' ולעתיד לבא כל א' וא' יקרא וידע את התורה כפי הפירוש המגיע בשורשו אשר על ידו נברא וכן הוא בג"ע ויש נשמה שכוללת כמה פירושים · ונשמת מרע"ה היתה כוללת כל הס' רבוא ולכן ידע כל הס' רבוא פירושים ולכן בלילה אחר צאת הנשמה בעת השינה הנה משזכה לעלות הוא קורא שם אותו הפי' המגיע אל שורשו אכן יש בחינות חלוקות כי בלילה זו מאיר יותר פסוק זה בנשמתו ובלילה אחרת פסוק אחר והכל כפי מעשיו · ומוארי ז"ל ה"ה היה רואה באדם איזה פסוק מה מאיר בו יותר ואז היה מבאר לו כפי הפי' השייך לו כפי נשמתו ממה שהיה רואה במצחו והיה מבארו לו שבאשר יקראהו בהקיץ תעלה נשמתו למעלה לאין קץ ויתגלו דברים אחרים גם שהחומר לא ירגיל בהם ומס' רבוא פירושי' אלה הם כפי הפשט וכנגדם בקבלה וכן כיוצא בזה כי אין לך נשמה שאינה כלולה מכלם עכ"ל · וכמו שיש חמשה חומשי תורה כן חמשה חלקי הנשמה שהם נפש רוח ונשמה חיה יחידה · ויש לתמוה מה זה ועל מה זה שלא נזכר בזוהר ובכל ספרי המקובלים על הרוב ורובא דרובא רק ג' אלו שהם נפש רוח ונשמה · והנה הארכתי בענין זה כמאור בהקדמה תולדות אדם כלל הענין נפש רוח ונשמה הם מספירת בינה ולמטה סוד הבנין הכלול בסוד הזיווג ד"ו פרצופים תפארת ומלכות סוד עולם הזה · וחיה יחידה מצד זיווג העליון חכמה ובינה שהוא סוד עולם הבא · והנה בני עליה שהם מועטים רואים עולמם בחייהם דהיינו זוכים גם כן לסוד חיה יחידה ונשמת אדם וחוה מסוד חכמה ובינה ושם ביארתי באריכ' פסוק' ויהי האדם לנפש חיה וחוה היתה אם כל חי ע"ש באורך ויהי מתוק לפיך :

וכל הנשמות שורש התורה כרפי' · והנה יש שני תורות · א' התורה הנתנה לנו מסוד ד"ו פרצופין תפארת ומלכות שהם תורה שבכתב ותורה שבע"פ ועליהם רמז מן השמים השמיעך את קולו ועל הארץ את אשו הגדולה · שמים וארץ הם ד"ו פרצופין כנודע · אמנם יש תורה קדומה והיא גנוזה בסוד אור הגנוז שעליה רמזו רז"ל התורה קדמה לעולם אלפיים שנה ופירושו המקובלים כל ספירה היא אלף בסוד כללות וכללות מכללות · והנה העולם חסד יבנה · כי הבנין מתחיל מהחסד · וחכמה ובינה הם שני אלפים שהם שני ספירות הקדומות לעולם שהוא חסד · והנה שורש תפארת ומלכות שהם ד"ו פרצופין הכוללים כל הבנין שורשם הוא חכמה ובינה ואין לנו להתבונן רק בבנין · אבל הנסתרות שהם חכמה ובינה סוד תורה קדומה הם לה' אלהינו וגנוזות ונעלמות ממנו והנגלות שהם ו"ה נגלות הם לנו ולבנינו והנה רובא דרובא וכמעט כולם נשכחים מתורה זו הנתנה לנו מבינה ואילך באמצעי סוד זיווג התחתון תפארת ומלכות והם זוכים לנפש רוח ונשמה כל א' כפי מדרגתו · אבל בני עליה שהם מיעוטא דמיעוטא עולים גם כן להיות יחידה בסוד התורה הקדומה ועליהם מה שאר"זל ישראל עלו במחשבה קודם בריאת עולם · וכבר נודע כי החכמה היא המחשבה · וענין ישרא' על"ו עלו הוא סוד בני עליה שרמזתי והם תקועה במחשבה העליונה · ובזה יתבאר מאמרם ז"ל מתחילה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים שיתף הקב"ה מדת הדין במדת הרחמים כו' קשה מה דהוה הוה ומה לנו להזכיר מה שהיה במחשבה · ע"ק וכי ח"ו והמלכה היה בדבר ח"ו כי לא בן אדם ויתנחם · ע"ד הפשט אין הכוונה שהיתה המלכה אצלו חלילה · לא הוא

יתברך

עליהם סילה"ר הבא מצד הנחש ושנה חוה היה כופה על כ' הסעיפי אם הנחש אומרת כן כדי שתתן לבעלה שי"ל כל וימות והנחש רוצה לישא אותה או אם הנחש הוכר אותה לבנה וכפי שהוא נלבבה אומרת כן ועתה חוה מוכחת אם משקרת והיכה אומרת רק כדי שיעלה מ"ו שהוסיפ לדברי הנחש ואם אומת דברי הנחש כפי כן לבו אוי היא רוצה לשמוע דברים כי חכם גדול היה הנחש בעניניה · על כן כשהגידה היא לנחש שהקב"ה אסר הנגיעה ותב"ה דחף אותה או הוכיחה חוה דבודאי הנחש כפיו כן לבו · דאל"כ אלא היתה הכוונה שיאכלנה אם כן אין דחף אותה לנגוע דהא חוה הגיד לה כי מיתה בנגיעה וא"כ היכולה שלה לבעלה · ואין להקשות הלא חזית כן הוא שכוונה הנחש היה לישא אותה ואיך דחפה את חוה · די"ל דהיה הוכחה לנחש דעל כרחך לא הזכיר הקב"ה על הנגיעה גם כן דא"כ מה היה צריך על אכילה יותר על הנגיעה ויהי' אכילה בכלל דא"א לאכילה בלא נגיעה אלא ודאי הנגיעה שהגידה חוה היא הוספ' ואת הדרא קושיא לדוכתי' מה הוכחה היתה לחוה הוה שמעתא ונפקא הלא יש תירוץ לזה כי הוכיחה הנחש שהנגיעה הוספה · וי"ל דוה עונש חוה שלא הבינה זו לומר שהוסיפה לא לידי גרעון כלומר שהיה נגרע מן שלא זה הוכחה של ענין ההוספה כי כל המוסיף גורע וכל זה ידע הנחש · וחוה טעה בנחש וכח שהביאתה לידי גרעון ודו"ק :

הג"הה

ואין להקשות לפי סברת חוה שתיבת ממנו מיותר לגמ' הניכה כאם אינו ענין ויקחי הנגיעה על ענין ולאכיל' אמרי ולמה לא הביא הדברים כפשוטן הכל על ענין דוקא ותב לאיסור אכילה וקד לאיסור נגיעה אבל הפרי יהיה מותר אפי' באכילה וי"ל חוה חשבה דא"כ לכתוב רחמנא יוכל נגיעה כהדי' מעם היתה ולא יכתוב שתי פעם אכילה · וע"ד שכתבתי בהגה"ה אלא ודאי איסור אכילה על כרי ואיסור נגיע' על הכנן קך היה לימוד חוה :

ית׳ הדע׳ והיודע והידוע לפניו נגלה הכל ולא היוצא ל׳ הסציאו׳ לבד הוא ידוע אצלו לא היוצא והבלתי היוצא מכל ה׳ דרי׳ שאפשר ימצא הם ידועים אצלו בשוה לא שהכריע המציאות היותר נאות לפי תועלתה נמצא · וזהו ביאור עליית המחשבה כך ואח״כ עשה כך · וגם זהו ביאור מה שאמר ר׳ אבהו שהקב״ה בנה עולמות ומחריבן כי ידיעתו בכל הצדדים זהו יקרא בניין והכרעתו ל׳ צד שעל״ה בכציאו׳ת המשובח היא הריסת שאר הצדדים · כך הוא דרך הפשט :

אמנם שמעו ל׳ ותחי נפשכם · רעו כי כה שעלה במחשבה מחשב׳ קיימת ומתחילה אקדים מ״ש רז״ל כי הקב״ה מדקדק · תר עם הצדיקים מהשאר ומדקדק עמהם כחוט השערה כי כל הקרב הקרוב ביותר למלך ם״ה הקב״ה · צריך להיות ביותר מזוכך ומקודש ומטוהר כי אינו דומה הנכנס בחצר המלך לנכנס בהיכל המלך ואינו דומה הנכנס בהיכל המלך להנוגע ברגלי המלך ואינו דומה הנוגע ברגלי המלך להנוגע במלך בגופו וכן יש כמה וכמ׳ מעלו׳ זו על גב זו אשר תמיד כשרוצ׳ לעלות למעל יותר גדול׳ צריך להיות מדוקדק ומזוכך ביותר שלא יהיה בו שמץ פגם אפי׳ קצת מהקצת וכהא דתנינן בחגיגה בגדי ע״ה מדרס לפרושים ובגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה ובגדי אוכלי תרומה כו׳ וכבר הארכתי בדרוש הזה במקום אחר · ועל כן בני עליה הזוכים למדרגות עליות הנשמות לפני ולפנים בסוד התורה הקדושה בסוד ישרא׳ עלה במחשבה · ועלו הם בני עליה אשר שורש נשמתם בסוד המחשבה העליונה הם מדוקדקים בקו הדין ביותר ויותר מרוב העולם שמדריגתם למטה מהם · ואצלם נשאר בחינת עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין · כי הם עולים שם · ע״כ הם תמיד מדוקדקים במדת הדין · וזה מה שאמר בראשית ברא אלהים ופירשו מתחילה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין אין הכוונה מתחילה עלה כך ואחר כך נשתנה ח״ו · אלא הכוונה תיבת בתחילה הוא פי׳ על תיבת בראשית שכוונתו הוא על שורש הדברים כי השורש הוא התחלה להתפשטות ממנו · והשורש הוא בנסתר ובנעלם · ואחר כך הגילוי הוא ההתפשטות מהשורש · ואמר בתחילה כלומר אותן בני עליה שמדרגתם הוא בהשורש הנעלם שהוא הראשית והתחילה דהיינו סוד עלה במחשבה אצל״ם הוא מדת הדין להיותם מדוקדקים בדין אפי׳ כחוט השערה · וכן השיב הקב״ה על ר׳ עקיבא שנידון במדת הדין הקשה ואמר הקב״ה שתוק כך עלה במחשבה התשובה הזו אינה דחיי׳ כמובן לפום ריהטא רק היא תשובה נכונה מהש״י אשר גילה סוד הענין · ואמר הק״בה שתוק · כי זה העונש לו לרוב מעלתו כי מדריגתו היא שעלה במחשבה כך היא רוממות נשמתו ע״כ נידון במדת הדין · אף על חטא קל שעשה נידון כאיש אחר על חמור שבחמורות וזהו ענין מה שבא בדברי רז״ל אדם חשוב שאני · כי כך ראוי לבני עליה העולים לחזות בנועם ה׳ באור הגנוז הנסתר שעליו נאמר הנסתרות לה׳ אלקינו :

אבל המתרחקים מזה והם בסוד התפשטות סוד ההשתלשלות והם בסוד הנגלות עליהם רמזו · ראה שאין העולם מתקיים · הנה תיבת ראה רומז על מקום הראיה שהוא ההתגלות שהם בבחינת גילוי מעשה בראשית שבכל יום ויום שנ׳ וירא אלהים וגו׳ · על לו שיתף מדה״ד עם מדת הרחמים · וזהו ראה שאין העולם מתקיים העולם הוא סוד הבנין למטה מהמחשבה · ושם אין הקיום במדת הדין המדוקדק למיעוט מעלתם ולהתרחקם ממקור כל המקורות ע״כ שיתף הקב״ה להם מדה״ד במדת הרחמים וזהו הענין מה שארז״ל כל הדן דין אמת לאמיתו כאלו נעשה שותף להקב״ה במעשה בראשית וכבר הקשו התוספות ופירשו כפל המלות אמת לאמיתו ולפי דברינו יבא על נכון · יש שני מיני דינים וכולם אמת אך א׳ יותר אמת מהאחר · הנה ציווי רז״ל לדיין שיעשה הפשרה כפי יכלתו ואם עשה כן אז עשה חסד ואמת והלך בצדק ואמת · ובזה יש קיום העולם כי אי אפשר להעמיד משפט הדת על תלו ואי אפשר להתקיי׳ לעולם ובפשרת הדין אז כל א׳ על מקומו יבא בשלום · וזהו נקרא דין לאמתו כי אע״פ שהפשרה אינו אמיתי׳ לפי הדין המדוקדק מ״מ הענין אמיתי כי אמת מארץ תצמח להעמיד ולקיים העולם לסלק המריבות · אבל אם היו שני הבעלי דינים מבקשים מרכז נקודת הדין אמת הגמור ואין א׳ מהם מכחיש את חבירו וכופר בו רק כולם צדיקים ואין אחד רוצה לגזול את חבירו רק רוצים לידע מי זוכה מצד הדין כמו הרבה דינים מציאות וזכיה בהפקר וכיוצא בהם וששי׳ ושמחים לקבל האמת במה שהוא מרכז האמת והדיין דן כן אזי הוא אמת לאמיתו · כי הוא אמת מארץ תמצח קיום העולם להטיל שלום שלא יהא מריבות כי כן הוא אצלם הם רוצים האמת וכל א׳ מהם רוצה שיזכה בזה למי שהוא זוכה · והדיין פוסק מרכז הדין דין אמת נמצא הוא אמת לאמתו · זהו נעשה שותף להק״בה במעשה בראשית · כבר כתבתי בראשית שהוא בתחלה שם הכל בנעלם ושם שורש הכל ושם נאמר בראשית ברא אלהים ובראשית הוא ראשית במחשבה של סוף המעשה · וכתיב ראשית חכמה כי הוא סוד המחשבה מקום בני עליה על כן נעשה שותף כי שם במחשבה מעשה בראשית · כלומר המעשים שהם בסוף הם שם בסוד הראשית שהוא המחשבה זהו שותף במעשה בראשית · אמנם המעשה במקומו דהיינו בבנין בהתפשטות אז עולם חסד יבנה ומשם השתתפות מדה״ד עם הרחמים והוא לאמתו אבל לא אמת לאמתו · וע״ז הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא ומבואר למבין · (ובזה יתבאר ענין המדרש א״ר אבהו שהיה הקב״ה בונה עולמות ומחריבן ואמר דין הניין לי ודין לא הניין וקשה ג״כ וכי המלכה היה בדבר עוד ק׳ איפכא הל״ל דין לא הניין ודין הניין ולפי דרכי א״ש דין הניין הוא החרב מרוב בני אדם שהוא הרוחניי סוד עלה במחשבה · ודין לא הניין כל כך זהו בחינ׳ רא״ה כו׳)

נחזור לענין כלל העולה · התורה היא נשמות ישראל · הן התורה הנגלית בסוד הנגלות לנו ולבנינו לעשות את כל דברי התורה ואין התור׳ הקדושה הגנוזה היא שורש לנשמותן בני עליה העולים בסוד המחשבה :

והאדם הוא רושם התורה · רובא דרובא וכמעט כולם הם רושם התורה הזו הנגלית לנו ולבנינו · ובני העליה הם מועטים ועליהם נרמז כי אתם המעט ע״כ אפקוד עליכם עונותיכם כי הם מדוקדקים יותר במידת הדין ושורש נשמתם מהתורה הקדושה · ובזה יתורצו שני מאמרי רז״ל אשר לכאורה סתרי אהדדי · במסכת קידושין אמרו בענין קימה לפני ס״ת ויליף ק״ו ואם לפני לומדיה עומדים לפניה לא כ״ש · ובמסכת מכות אמרו להיפך כמה טפשאי הנהו אנשי דקיימי מקמי ס״ת ולא קיימי מקמי גברא רבא · התוספות תרצו שהם טפשאי עמי הארץ אינם יודעים הקל וחומר הנאמר בקידושין אם לפני לומדיה עומדים כו׳ דאלו היו יודעים דילפינן הק״ו מלומדיה א״כ היו יודעים הדין שמחוי׳ לעמוד לפני לומדיה · והר״ן תירץ בכפ״ק דקדושין דודאי מעלת התורה עדיפא · אבל טפשאי אינם מבינים דלא נודע מעלת התורה אלא כפי לומדיה שהם יודעים פירוש התורה ומגלים ענינה :

ולפי ענייני הנ״ל יתבאר כי הכל אמת · מעלת בני עליה אשר נשמתם מצד התורה הקדושה היא יותר גדול ממעלת התורה במקומה בסוד ישראל עלו במחשבה והם בני עליה וכן מרומז במדרש קהלת בפסוק והארץ לעולם עומדת כו׳ · איתא שם אמר רשב״י כתיב כי כימי העץ ימי עמי ואין עץ אלא תורה שנא׳ עץ חיים היא למחזיקים בה וכי מי נברא בשביל מי התורה בשביל ישראל או ישרא׳ בשביל תורה לא תור׳ בשביל ישרא׳ לא תורה שנבראת בשביל ישרא׳ הרי היא קיימת לעולמי עולמים ישרא׳ שנבראו בזכותן על אחת כמה וכמה · וכן משמע בב״ר אמר ר׳ אבא בר כהנא התורה קדומה לכסא כבוד שנ׳ וכו׳ ר׳ חוני ור׳ ירמיה בשר ר׳ שמוא׳

הג״הה

עוד נוכל לומר שזו שני האמוראים אפשר שהם הולכים בפלפול אם תלמוד עדיף או מעשה עדיף ונגמר דקדושין מחזיק סבר׳ תלמוד עדיף · ע״כ הוא בק״ו לעיוני בפני התורה · ובמסכת מכות מחזיק הסברא מעשה עדיף שהם לומדים העוסקים בתורה לשמה ע״מ לשמור ולעשות ולקיים · וכבר בארתי במקומו בדרוש הזה שאלו דברי

אמרו מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר משל למלך וכו' ע"ש · ועל נשמות דברי אלקים חיים ויעמס עדיך ולליוד עליך יעויין
רוב בני אדם אזי מעלת התורה על נשמתם · הרי נשלם עיקר כ' כי התורה נשמת במקומו :
ישראל : ג' תורת ה' היא תורת האדם · והתורה מזהרת
על סור מרע ועשה טוב שהוא שכר ועונש · היא תורת האדם ר"ל נתנה לאדם שהוא בחירי כמ"ש ראה נתתי את החיים ואת הטובה
את הטוב ואת הרע ובחרת בחיים · וענין זה בא בארוכה בהקדמה · **תולדות אדם** בחלק בית ישראל שלישי ע"ש באורך ·
והנה שס"ה ל"ת שהם מצד מדת הדין ורמ"ח מ"ע שהם ממדת הרחמים כלולים זה מזה כמו שהארכתי בהקדמה
הנ"ל כן צדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים והרשעים בהיפך אלו מסטרא דימינא ואלו מסטרא דשמאלא :

וכבר כתבתי בארוכה במקום אחר כי הרע מיוחד בהטוב והרע נברא בשביל הטוב כי אם לא היה רע לא היה טוב והאלהים עשה
שיראו מלפניו על כן יתרון האור בא מכח החושך · וזהו סוד שני מאורות שוים נבראים אף מארת חסר כתיב הוא בכלל
מאורות · ומ"מ הטוב הוא מאור הגדול והחשך מאור הקטן · ובתיבת מאורו"ת נרמז או"ר מו"ת ואותיות או"ר מפסיקין
בין מ' ממות לאותיות ו"ת מן מות וזהו סוד כי המות יפריד · משא"כ לאומות העול' ולרשעים ההולכים חושך ולא אור אז מו"ת להם חיבור
והם קרויין מות ועל הצדיקים נאמר יקר בעיני ה' המותה ונומר וענין מות ביארתי בארוכה במקומו · כי ס"ם סימנא דמלאך מות · היא אות
מ' מפריו המוזכר בפסוק ותרא האשה וגו' ותקח מפריו ותאכל ותתן · הרי ד"ו"ת מ' מפריו דהיינו ו"ת סד רוחות ומ' חוזרת לכל רוחות
הרי מו"ת לכל ד' רוחות והארכתי בעניינים האלה בדברים המתוקים מדבש ונופת צופים בהקדמה · **תולדות אדם** מי
שרוצה לעמוד על עיקרן של דברים צריך לעיין שם כמעט כל הקדמה אף שהיא ארוכה שייכה לפרשת
בראשית · כלל העולה הארכנו בבאור ג' אלה המקושרים הקב"ה ותורה וישראל והתורה רושם אלהות והאדם שהוא ישראל
רושם התורה · ועל זה יתבארו ג' עניינים המוזכרים בדברי רז"ל בפרי' ורביה כאשר העתקתי למעלה מפרק הבא על יבמתו כי רהם
לאשתמודע אלהותו ע"י האדם באמצעית התורה וכמו שאמרנו התורה רושם אלהות והאדם רושם התורה :

ממעט הדמות סוד צלם ודמות כביכול מורה על מציאות הש"י סוד אדם העליון היושב על הכסא ועל זה בא הרמז
ומבשרי אחזה אלוה :

גורם לשכינה כו' הוא סוד רושם התורה · כי רוחניות התורה נשמות ישראל כדפי' ועוד הנשמות יקיים ושכנתי בתוכם
ותהי' השכינה בישראל דהיינו לעתיד לימי הגאולה גנל' גילוי השכינה שלעתיד נאמר ואמר ביום ההוא
הנה אלהינו זה קוינו לו וגו' · ודבר זה תלוי בענין רבוי השתלשלות הנשמות וע"ד שפירש האר"י ז"ל פסוק הקטן יהיה לאלף והצעיר לגוי
עצום נאם ה' בעתה אחישנה וכבר נודע מה שהקשו רז"ל אם בעתה דוקא א"כ מה זה אחישנה ורז"ל פי' מה שפי' והרב ז"ל פי' שרוז"ל מ"ש
רז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף הכוונה כי עתה בגלות לא יש נשמות חדשות על הרוב ורובא דרובא רק כולם מגולגלי'
אבל כשיכלו אלו הנשמות ויבואו נשמות חדשות אז יהיה הגאולה וההתחדשות · אור הגנוז ויהיו נשמות חדשות וזהו שאמר הקטן יהיה לאלף
וגו' כלומר הש"י אומר אני מפרה ומרבה אותם שיהיו הנולדים הרבה והרבה כדי שיכלו כל הנשמות שבגוף ואז הוא עת הגאולה · ואומר
הקב"ה אני אחישנה כי הוא ית' ימהר עת הגאולה דהיינו מה שימהר ונתן הקטן לאלף וכו' הרי ענין גרם לשכינה מהפרי' ורביה · ואע"פ
שהביאו ראיה מהפסוק ובנחה יאמר שובה ה' רבבות כו' הביאו לדמיון מסה שהיה מוחש ונראה לעין להעיר על הנסתר · שצריך עיון לא
ראתה והוא הדבר שכתבתי · כאלו שופך דמים · לא מבעי' מי שאינו עוסק בפרי' ורביה וזה גורם להוצאת זרע לבטלה פשיטא
שופך דמים ממש וחייב מיתה כמו דור המבול וכמו שהארכתי במקום אחר · אלא אפי' שהוא סור מרע רק שאינו מוריע באשתו
הכשרה ההגונה כדי להוליד והזרע נעצר הוא כשופך דמים כי האדם כביכול דוגמת האדם העליון אשר השפע לא נעצר · ואם מפני
חטאינו לא בא השפע למדת מלכות לשם ישראל בסוד אשר זרעו בו על הארץ · וזרעו ר"ל זרע ו' שהוא תפארת על הארץ שהיא מלכות
אז כביכול ותשחת הארץ והשפע בא לחצונים · ולא זו שממעט דמו"ת אלא דמות מתהפך לד"ם מות כי נכנס לתוך דמות מ' שהיא
סימנא דמלאך מות ונעשה דם מות וזה הכל מאחר שנשפע הכח לחצוני' ואז ונרגן מפריד אלוף וכשנפרד אות א' מן אדם נשאר דם ·
והוה התעוררה ארבע ו"ת ובאמצע מ' מפריו עלה מות · וכל זה כי יבש המעיין והמקור כי הזרע הוא במות במקום · ומחשבה והשחתו
שלא יצא לפועל אבל מי שמוציאה לפועל להתפשט צלם ודמות העליון הוא מרבה הדמות וכתנאי שכוונתו לשמים להוליד כדי לעבדו
ית' ולעסוק בתורה ואז כבוד שמים מתרבה וכביכול המדות מתרבה · ואז האדם מרכבה למעלה בסוד שם הגדול ידו"ד הכולל כל
האצילות ונודע כי י"ה הם סוד אבא ואמא שהוא חכמה ובינה זווג העליון אשר הולידו בן ובת סוד ד"ו פרצופין תפארת ומלכות הכוללים
כל הבנין והם סוד זווג התחתון · ע"ב ההלכה אינו קיים פרי' ורביה עד שיולד בן ובת ואז נשלם אב ואם בן ובת סוד ידו"ד אב ואם בבהמת
אב ואם העליון סוד י"ה וזהו סוד שבטי י"ה עדות לישראל איש ואשה שוכו שם י"ה ביניהם · דהיינו י' באיש וה' באשה ואח"כ בן ובת ונקרא
הזיווג הקדוש בשם דע"ת כמ"ש וידע אדם את חוה אשתו · וכתיב וידע אלקנה כי כמו שיסוד הוא סוד המעור המחבר תפארת ומלכות
במעור איש ולויות כן למעלה סוד הדעת המתמצע מהכתר והוא במקום כתר מחבר החכמה ובינה והארכתי בדרוש במקום אחר · ואז
מקושרים הקב"ה ותורה וישראל ויתבאר עוד ביותר לקמן · ועל קישור ג' אלה נאמר במתן תורה והייתם לי סגלה ע"י התורה · סגלה
מלשון סגול וסגולתא שהם ג' קולות שהוא ג' יודין · והם סוד י' מאמרות י' דברות י' מאמרות סוד האצילות הוא הקב"ה רושם שלהם י'
דברות של התורה שהיא רושם אלהות · וכבר האריך הזוהר לבאר כי י' דברות מכוונת לי' מאמרות וע"ז נאמר עשרה עשרה הכף בשקל
הקודש · כי עשרה דברות ועשרה מאמרות ביחד הם כ' ף שהיא עשרים וכל אחדות א' כי יוד במילואה עולה כ"ף והדביקות בהם הם
ישראל כמ"ש ואתם הדבקים ביי' אלהיכם ועדת ישראל הם עשרה ואכל בי' עשרה שכינה שריא וכן תמצא עשרה הם מצד הנשמה הן
מצד הגוף כדאיתא בפ' המפלת ג' שותפין באדם הקב"ה נותן לו עשרה דברים שהם הנשמה וכוחותי' ואב ואם עשרה דברים · שהם חומר
הגוף וכביכול האדם שותף עם הקב"ה במעשה בראשית כמו שנולד האצילות כן נולד עתה אדם התחתון לאשתמודע אלהותו וע"ז בא
הרמז בפ' כל כתבי כל האומר ויכלו בליל שבת כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית וכבר נודע ליל שבת זמן הזיווג :

וכבר כתבתי למעלה מעלת נשמת ישראל בני עליה סוד ישראל עלו במחשבה היא למעלה מהתורה בקדמה · ומעלת התורה
הקדושה היא למעלת מנשמת ישראל רובא דרובא כי בני עליה מועטים וע"ז רומז בחגיגה פלוגתא ב"ש וב"ה וחכמים וסד
אמר הרא ומא"ת ומא"ת ולא פליגי ואלו ואלו דברי אלהים חיים איתא שם בש"א שמים נברא תחלה ובה"א ארץ נברא תחלה וחכמי' אומרי'
שמים וארץ כאחד נבראו כו' וכל א' מביא פסוק לראי' והכל אמת · ר"ע כי השמים אף אלו השמים הנראים לנו התפשטו ונשתלשלו
בהשתלשלות מהשמים העליונים שהם גבוה על גבוה שהוא סוד ת"ת סוד התורה שבכתב ע"ם המאירות והכוכבים הם ענפי התורה וכמ"ש
והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבי' ככוכבי' לעול' ועד ובמדרש קהלת ותכלי' הוא שיבא לידי מעשה וכמ"ש רז"ל תלמוד גדול
שמביא לידי מעשה וראשית המחשבה לסוף המעשה והוא האדם אשר נתן בארץ ולא נתנה למלאכי השרת שאין להם חומר רק להאדם
שהוא ארצי ובא לידי קיום מעשה וכמו שהודו המלאכים ואמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ השמים שמים לה' והארץ נתן לבני

ארם

אדם והיא סוד ארץ העליונה ששם כנסת ישראל כי ארני מקור ישראל כאשר הארכתי במקום אחר ומלכות שהיא הארץ העליונה היא סוף המעלות שלמעלה והיא ראשית המחשבה · ומשם נמשכה בהשתלשלות הארץ זו שלמטה שממנה נלקח האדם צבר הקב"ה עפרו מכל הארץ הרי שמים הוא התורה והארץ היא האדם וכבר כתבתי מעלת האדם בנ"עליה על התורה ומעלת התורה על האדם הרי צדקו דברי ב"ש וב"ה וצדקו דברי חכמים בבחינה מה שעצום התורה היא נשמת ישראל דהיינו התורה הקדומה נשמת בני עליה והתורה הנתונה בשמת רוב ישראל הרי הם יחדיו תמים אחים ורעים התורה והנשמות וקרוב למ"ש פי' המאמר הזה האלהי מהר"ם קורדוורא בספר שער מיעוט הירח פרק של"ישי ע"ש :

ועל קישור ג' אלה הנ"ל הקב"ה ותורה וישראל יתבאר המאמר ריש מדרש רבה ר' אושעיא רבה פתח ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועי יום יום וגו' אמון פדגוג אמון מכוסה אמון מוצנע ואית דאמר אמון רבתא · אמון פדגוג הה"ד כאשר ישא האומן את היונק · אמון מכוסה המ"א האמונים עלי תולע וגו' · אמון מוצנע המ"א ויהי אומן את הדסה · אמון רבתא כמה דתימא התיטבי מנא אמון ומתרגמינן האת טבא מאלכסנדריא רבתא דיתבא בין נהרותא ע"כ · מתחלה אפרש שתחיות המאמר · החילוק שבין מכוסה למוצנע מכוסה הוא דבר שאינו טמון ועומד לפנינו רק שמכוסה בבגד ויוצא בו ומהפרת הכיסוי הרי הוא מגולה · ובן אומר הפסוק האמונים עלי תולע שפירושו המלבושים ומכסים גופם במלבושי תולע עתה נעשו ערומים וחבקו אשפתות צריכים להתכסות באשפתות להתחמם · מוצנע הוא דבר טמון ונעלם כמו ויהי אומן הדסה שהיה מרדכי מטמין ומעלים אותה כפי יכלתו · אמון פדגוג יפה תואר ואיכא למידק מה שייכות לעניינים אלו לגבי תורה שנשתבחה בהן דהשלמא רבתא לבד היינו לומר דארוכה מארץ מדה ד"ל דפדגוג היינו שהתורה היתה אצלו ית' כפדגוג אצל המלך שמייסר את בנו שגדלנו בן התורה על ידה המציאה השי' הנבראים כדפי' בסמוך וכ"נה אותם עליהם להיות מנהיג ומגדיל להם וכן פי' בעל קב ונקי וקרוב לזה פי' הרלב"ג · אבל קשה לדרך זה דאמון הוא שם פדגוג לא"כ הל"ל אומן ויתכן דה"ק אמון לישנא דפדגוג הוא ומשפטו כאמון כמו כאשר היתה באמנה אתו ותשאר הבית כמו משחך בשמן ששון כדפי' הראב"ע והענין שבעת גדולה היתה אצלו ית' או שיהיה אמון מענין נפעל ופירושו שהיתה אמונה ומגודלת בחיקו ית' והכוונה בזה לרמוז למעלת התורה והתחברות לשם ית' שהיא אצולה מאתו ע"כ · הנה ר' אושעיה פי' בתיבת אמון ג' עניינים ואית דאמרי הוסיפו עוד רביעית ואין ביניהם מחלוקת ואלו ואלו דברי אלהים חיים וגם יהיה מבואר מה התקשרות ושייכות לעניינים אלו לפר' בראשית ואף שכתב בספר יפה תואר ז"ל ורבים בקשו למצוא שייכות לעניינים אלו לענין פר' בראשי' וילכו אחרי הבל כי לא ידעו דרך הסדר שמנהגו כשמבי' בפ"ק מתוך לענין הפרשה לדרוש בו דרשות אחרות לענין הפסוק ולבסוף דורש דרשה אחרית מעין הפרשה גם רש"י ז"ל כתב כלל זה נבי ביסור דהוא גלי עמיקתא דבפרקי' והכא נמי מיתי הא' קרא משום דרשה דבסמוך דקאמר אני הייתי כלי אומנתו כו' דשייך לענין הפרשה כמו שאכתוב בפ"ר ואגב דמייתי לקרא דריש הך דרשה אף על גב דלא שייך לענין הפרשה עכ"ל :

ומ"מ אני אומר אם יתפרש במאמר הזה דבר אמתי ויש לו שייכות גם בן לפסוק בראשית ברא אזי הוא טוב ומקובל · ומתחילה אקדים תיבת בראשית תירגם הירושלמי ויונתן בחכמתא ואונקלס תרגם בקדמין ולא בקדמיתא והכל הולך אל מקום אחד · כי רומזים על · ראשית חכמה שהיא ראשית המחשבה והחכמה היא ל"ב נתיבות חכמה ע"כ תרגום אונקלוס בקדמין לשון רבים · ואמר בראשית בתוספות בית ולא אמר ראשית שהיא החכמה : וזה ביאר הזוהר ז"ל בראשית בי"ת ראשית בנין דאיהו תניינא לחשבנא ואקרי ראשית דהאי כתרא עלאה טמירא היא קדמאה ועל דא דלא עייל בחושבנא תניינא הוי ראשית בנ"ר ב' ראשית עכ"ל ובפרד"ס שער אם הא"ס הוא הכתר פרק שלישי ביאר המאמר ז"ל לפי' כי הוקשה לו במלת בראשית כי הבית היא גדול והיא רומזת לחכמה בנ"רע ומלת ראשית ג"כ הוא רומז בחכמה נמצא אם כן החכמה נרמזת בתיבה זו שני פעמים שלא כראוי וזה כיון באמרו בראשית ב' ראשית היא חכמה פי' שניהם רומזים בחכמה הבית כמפורסם שהוא ב' וראשית כאמרו ראשית חכמה ומטעם כי תוך קושיא זו הייתי אומר בראשית בכללם רומז בחכמה ר"ל כי אין הרמז בחכמה למלת ראשית אם לא שיבא בבית דהיינו בראשית לזה הכריח כי מלת ראשית לבד הרמז בחכמה וראוי לזה מתי' שפי' בחכמת' ולא אמר חכמת' כנראה כי הבית לעולם היא רומזת בחכמה מלבד מלת ראשית שהוא ג"כ רמז בחכמה כמו שפי' יונתן בחכמת' מבית שימושיה והנה מתי' מוכרח שלעולם הוא כפל כי ראשית הוא חכמתא והבית ג"כ רומז על החכמה והשיב אל הענין הכפל מפני כי מלת ראשית מורה על התחלה והיה נראה שהחכמה תחלת האצילות וראשיתו וזה אינו כי הכתר תחלת האצילות לכן באה באות בית בתחלת' כאומר אע"פי שנקרא ראשית עכ"ז היא שנית ליה למנין הספירות וכתר הוא הראשון וז"ש בנין דאיהו תניינא לחושבנא פירוש חכמה שנית למנין הספירות דאקרי ראשית פירוש ונקרא ראשית וזו מקום הטעו' לפי האמת מפני שהכתר הוא הראשון והקודם לכן הוצרך לומר בית כדמפיק בסוף דבריו דהאי כתר עילאה טמיר' היא קדמאה · טמירא מפני שהוקשה לו כיון שלפי האמת היא שנית ולא ראשונה אם כן למה נקרא ראשונה שאינה ראשית מאחר שהכתר קדם אליה ולזה אמר שהכתר נעלם וטמיר ואין ראוי שיקרא ראשי' כי פירוש ראשית ר"ל התחלת הגלוי והתחלת הגלוי הוא בחכמ' ולא בכתר כמו שיתבאר בע"ה לכן נקרא החכמה ראשית ולא הכתר ועם היות שאין ראוי לכתר להיות נקרא ראשית עכ"ז הוא אחד לאצילו' ונכנס בחשבון האצילות וז"ש היא קדמאה ועל דא עייל בחושבנא כדפי' תניינא הוו ראשית פי' היא שנית עם שהיא נקרא ראשית מן הטעם שפארנו בנ"ר ב' ראשית פי' ולפיכך באה מלת ראשית כפולה לומר לך חכמה נקרא ראשית ועם היותה ראשית היא שנית והיינו בית שבראש התיבה ע"כ פי' המאמר עכ"ל · וגם היות שבית של בראשית הרמז בחכמה עם כל זאת עוקצה סוד על הכתר וכן פי' רבי עקיבא ז"ל אומרים לבית מי בוראך ומראה בעוקצה אל האלף והכוונה שהבית עצמה היא החכמה להורות שאין תחלה לאצילות אלא שהיא אצילות שני יש לה עוקץ מאחריה להראות אל האלף כמורה אל השואלים אליה מי ברא ר"ל אם נאצלה ע"י נאצל או ע"י מאציל ראשון והיא מראה בעוקצה שהיא אצילת שני ושקדמה לה האלף שהוא הכתר · וכתב הפרדס שער טעם האצילות פ"ג ז"ל וקרוב לזה סברת הרמב"ן ז"ל בפרשת בראשית ומלה בראשית תרמוז בחכמה שהיא ראשית הראשית כאשר הזכרתי ולכך תרגמו בתרגום ירושלמי בחכמתא והמלה מוכתר מבכתר בית עכ"ל ופי' דבריו כי בית תרמוז אל הכתר מטעם כי הוא בית לכל הספי' ובן מוכח מתוך לשונו דקאמר ומלת בראשית תרמוז בחכמה הכוונה מלת בראשית לא הבית אלא התיבה בעצמה וכדמסיק שהיא ראשית וכו' ולא אמר שהיא נקרא בראשית אלא ראשית לבד ופרמייתי ראי' מהתרגום שתרגם בחכמתא אינה חכמה ממש אלא בית של בראשית כי תיבת ראשית הוא חכמה ובית של בראשית הוא כתר ולפי' אמר והמלה מובהרת בכתר בית עכ"ל :

ודבר זה מבואר בכמה מקומות כי גילוי י' ספירות הם מחכמה ולמטה ובחכמה שם יהו"ד המרכב' לכתר כמ"ש הזוהר בפסוק אין קדוש כיהו"ד כי יהו"ד מרכבה למאי' שהוא כתר · והדעת הוא משלים המנין כי הוא בבחינ' הכתר · ושם יהו"ד כולל כל האצילות כנודע י' חכמה ה' בינה ו' ששה קצוות ה' מלכות וכולם בחכמה עשית ע"ב החכמה היא ראשית המחשבה כי היא סוד המחשבה · וסוד שם יהו"ד במלואו בסוד שם ע"ב כזה יו"ד הי ויו הי' וממנו התפשטות כל המציאות כי עולם חסד יבנה חס"ד עולה ע"ב · ומן חסד ולמטה סוד התגלות הבנין אבל הוא למעלה בנעלם בחסד עילאה שהיא החכמה ראש קו החסד ראשית חכמה · והנה הבנין הוא ג' קוין קו החסד קו הדין קו הרחמים ושורש הבנין למעלה הוא חכמה ותבונה ודעת והדעת הוא בבחינ' הכתר דהיינו מה שמתגלה מהכתר ·

בחכמ' יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכתיב בדעת תהומות נבקעו · וג' אלה שורש ג' הקוין · דהיינו חכמה שורש קו החסד ובינה שורש קו הדין והדעת בבחינת הכתר שורש קו הרחמים · והקוין בבנין הם בהתגלות הם כדמות וי"ן ולמעלה בשרשם הם כדמות יודי"ן דהיינו נקודות והארכתי בדרוש הזה במקומו ואלו ג' יודי"ן הם ג' יודי"ן שהם במילואו השם הנ"ל ורומזים על התגלות אלהותו יתברך ע"י התורה לישראל שהם בנין עולם עוד יש י' רביעי' בשם הנ"ל דהיינו י' מן יו"ד · כי אלו ג' יודי"ן נכנסין ביו"ד אחת דהיינו בשורש שורשם כי נכנסי' כולם ביו"ד אחת בההעלמה מופלגת כי גם לאות י' יש לה ג' בחינות דקות דהיינו קוצו של י' וגיו י' ורגלי' ורומז להאחדות ג' אלה ביחד בשרשם למעלה עד שהם י' אחת מצד הכתר בסוד אור קדמון אור צח אור מצוחצח המתבאר במקומו שהוא שרש ושורש שרשם ושם ההעלמה בתכלית העלמה ואין להאריך כאן בענין זה והארכתי במקומו · וע"ז יהיה סובב מאמר דרוש בראשית רבה · הנה ר' הושעי' רבה מדבר מבחינת ג' יודין שהם מראשית חכמה בסוד המחשבה ראשית המחשבה לסוף המעשה וקיים בעצמו במופלא ממך אל תדרוש דהיינו ההפלאה הגמורה מצד הכתר שהוא סוד הרצון כנודע והוא סוד עלה ברצונו ואז ראשית הגילוי סוד המחשבה · מזה המופלא לא דיבר רק מראשית שרשי הגילוי שהוא בסוד המחשבה ג' יודי"ן · וכבר הארכתי למעלה כי ישראל עלה במחשבה סוד בני עליה ושם סוד התורה הקדומה שורש נשמת בני עליה · והיא רושם גילוי אלהותו סוד י' שורש האצילות י' ספירו' ושם ידו"ד הכולל כל האצילות הוא נעלם ביו"ד כמו שאפרש בסמוך

אמון פדגוג אמר אמון ולא אמר אומן כי רומז לב' עניינים התורה הקדומה היא אמונה אצלו אצלו ממש באמנה אורתו שהיא רושם אלהות והוא אמנת כי היא פדגוג שהיא שורש נשמת בני עליה בסוד ישרא' עלו בכחשבה ואמון ואומן כולהו אתנהו בה ממילא מרומז כאן סוד י' דקב"ה וסוד י' דישראל בני עליה שבוראי עליהם נאמר בצלם וכדמות ובדביקו' נפלא ואדם שלמטה מורה על אדם שלמעלה · והוא באמצע תורה אור הגנוז שהיא אמנה אחו ואמונת בני עליה ·

אמון מכוסה אמון מוצנע עתה מדבר בפרטיות מענין י' של תורה ואמר שהיא מכוסה והיא מוצנע דהיינו התור' הקדומה היא מוצנע ונגנזה סוד אור הגנוז · מכוסה היא זאת התורה הנתנה לנו וכבר פי' למעלה כי מכוסה פי' שהוא דבר שהוא עומד לפנינו רק צריך לגלותו כן היא התורה כי יגעתי ומצאתי תאמן יגעתי ולא מצאתי אל תאמן אבל התורה הקדומה הגנוזה היא נעלמה והנה שלשה אלה הם מהתגלות ראשית המחשבה הרמוז בתיבת בראשית · וע"ז רמזו רז"ל בראשית בשביל התורה וישראל ע"כ סמך ר' הושעי' רבה דבריו לפסוק בראשית והנה הפסוק שהביא ואהיה שעשועי' יום יום רומז על ראשית המחשבה סוד התורה הקדומה שהיא אלפים שנה קודם לעול' וכמ"ש לעיל ויומו של הקב"ה אלף שנה ומבואר למבין :

ואית דאמרי אמון רבתא הם רומזים על המופלה שהוא הנרמז בבי"ת בראשית כמו שרמז הרמב"ן מובהר בכתר בי"ת הרומז לכתר וכענין שאמר ר' עקיבא אומרים לבית ומראה האלף שהוא הפלא דהיינו הכתר · ועוד יש לאלות ידי לבאר עוד איזה עניינים עמוקים בזה המאמר ויתבאר עו' בדרך אחר מה שייכות יש לזה המאמר בבראשית ברא · ויהיה גם כן מקושר בענין מאמר של פרי' ורביה שכתבתי למעלה כי צריך ליתן טעם על הא דאית' בפרק בני העיר אין מוכרין ס"ת אלא לישא אשה ויהיב טעם' משום לא תהו בראה אלא לשבת יצרה · וקשה למה לא כביא הפסוק דפרו ורבו וכן קשרו בריש חגיגה דאית' שם והלא לא נברא העולם אלא לפרי' ורבי' שנא' לא תהו בראה אלא לשבת יצרה והתוספו' התעוררו על זה וכתב' שם בריש חגיגה האי עשה אלים טפי מפרי' ורבי' וכו' אבל סתמו דבריהם למה אלים טפי ·

ועתה שמעו אלי ותחי נפשיכם ואגלה קצת מהקצת מסוד מעשה בראשית · ואגלה מקצת מסוד שם ידו"ד וסוד שם אד"ד וענין שם אד"ד בתוספות ו' המרומז בזה הפסוק שהביא ר' הושעי' רבה ואהיה אצלו אמון כל מעשה בראשית הם כפשוטו בתחתונים אכן מדבר בתחתונים ורומז בעליונים וכמ"ש הראב"ע והרמב"ן בענין גן עדן וד' נהרות · והנה מעשרה מאמרות הרוחניות הנעלמים נשתלשל ההשתלשלות בלי ערך ושיעור עד הגיעם לעשרה מאמרות הגשמיי' שהם בנין עה"ז הגשמי כדתנן בעשרה מאמרות נברא · ויהיה נרמז בנין עולם הגשמי בסוד יו"ד שהוא על י' מאמרות · כן יהיה למעלה בסוד הרוחניות הנעלם ומתחילה אקדים כ"ש הרמב"ן בריש בראשית וז"ל נכון וברור הקב"ה ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת ואין אצלינו בלשון הקודש בהוצאת היש מאין אלא ברא ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה הווה מהאין התחלה ראשונה אבל הוציא מהאפס הגמור המוחלט יסוד דק מאוד אין בו ממש אבל הוא כח ממציא מוכן לקבל הצורה ולצאת מן הכח אל הפועל והוא החומר הראשון נקרא ליווני' היולי ואחר היולי לא ברא דבר אבל יצר ועשה ממנו כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות לתקן אותם ובספר יצירה יצר מתהו ממש ועשה אינו ישנו כו' ע"ש באורך ברמב"ן וכתב עו' ויראה לי שהנקודה הזאת הלבישה הצורה והיתה בהו היא שהחכמים קורין אותה אבן שתיה שממנו נשתת העולם עכ"ל · הרי מההולה ברא הקב"ה מאפיסה מוחלטת נקודה ונקראת בלשון הקודש תהו ובלשון חכמים אבן שתיה ובל' יוני היולי והלביש הקב"ה אותה הנקודה לתת לה צורה דהיינו ד' יסודות ואז נתפשטה ומה שהיה תהו נקרא בהו מלשון בו הוא ואח"כ נתפשט ביותר לאורך ורוחב להיות יש מיש ואין לך דבר פעולה שאינו מד' יסודות וכל זה נרמז ביו"ד כי בעשרה מאמרות נברא העולם · הנה תכתוב י' במילואו י' היא נקודה ו' היא התפשטות ד' התפשטות לאורך ורוחב בתוכו ובמילואו עו' מרומז ביו"ד במלואו ענין גדרי עולם בזה האופן הר"ר יודא חיים כתב בספרו בשם הר"ר עוריאל כל נקודה בא בג' קוטרי' אורך ורוחב ועומק כו' והקשה עליו הרר' חיים הקוטרי' הם בעל הכמות והנקודה אין לה כמות ופי' הפרדס ריש שער טעם האצילות את דבריו וז"ל הענין הוא כי כל גשם יש לה אורך ורוחב ועומק ואין לך דבר גשמי בעולם שלא יהיו לו ג' אלו כי הם גדרי הגוף ואלו יצוייר ב' גדרי הגוף לבדם שהם האורך ורוחב בלא עומק יקרא שטח וכאשר נצייר גדר הגוף א' לבד שהוא האורך ולא הרוחב יקרא קו פי' קו האורך משולל מהרוחב וכ"ש מהעומק וכאשר נצייר שלילת שלשת גדרי הגוף תקרא הענין ההוא נקודה והענין שאין לה אורך ורוחב ולא עומק ולא מפני שיכולה להיות במציאות אלא נקרא נקודה צורייה ר"ל ציור שלילת גדרי הגוף ולא שיהיה במציאות ועם הכוונה הזאת תובן כוונת רבי יודא שהשיג על רבי עוריאל שדבריו סותרים שאמר נקודה בג' קטרים וזה א"א שלנקודה אין לה אורך ורוחב ולא עומק אלא שהיא סוף הקו פי' כמו שבארנו כי היא סוף הקו שהוא ג"כ שלילת תאור ונמצא כי הנקודה בלא קטרים כלל ואמרו שהוא סוף הקו אינו מוסכם בין בעלי התכונה כי יש אומרי' ששתי נקודות או יותר קיבוצם יעשה קו עכ"ל ויהי' הנקודה צוריית או לא צוריית נרמזה באות י' כי אפי' היא צוריית היא בבחינ' צאתה לפועל להוות גשמיית ואח"ז ו' הוא קו ואות ד' שטח · כן למעלה בסוד הרוחניות הנעלם ההיולי הנעלם י' סוד נקודה שהיא חכמה והיא י' כשם ידו"ד וקראה בזוהר נקודה תרא פתימאה עילאה וראשית המחשבה סוף המעשה דהיינו מילוי יו"ד שהוא ו"ד סוד ד"ו פרצופין שהם תפאר' ומלכות כלל הבנין תפארת הוא קו ההתפשטות · ומלכות שטח הבנין ודרוש זה מבואר במקומו בארוכה · ואלו ד"ו נתפשטו ע"י הבינה שהיא ה' ראשונה מהשם · וכן כשתכניס ו' לתוך ד' נעשית ה' כמבואר במקומו בארוכה · והנה זאת י' חכמה שהיא נקודה הנה היא סוד יש מאין כנודע כי כתר נקרא אין והחכמה נקרא יש והחכמה מאין תמצא כלומר מציאותה היא מכתר הנקרא אין הרומז בקוצו של י' שהוא י' נקודה ציורת להוות נקודת י' שהיא חכמה כי שם אין בכתר לא יצדק בפשיטותו אלא בהצטרפות לחכמה והבינה והטעם כי אין לא יצדק אלא על דבר שיושג חיוב מציאות' השגה מקצת ונשאל על השגה זו מהו היא וישיבו שהוא דבר בלתי מושג אבל כח שלא השיג השכל כלל ששאל עליה

מה ענינה והשג׳ אין וכתר למיעוט השגה בה שאין השגה להתחתונים בה כלל לא יתחייב בה שום השג׳ בבחינתו אל המאציל אלא בבחינתו
אל הנאצל שהוא שתופו עם החכמ״ה והבינ״ה הנקרא אי״ן כן כתב הפרדס פרק ד׳ משער סדר האצילות· עוד נתכוין כי שם הויה אשר
במילואו יו״ד ה״י וי״ו ה״י סוד ג׳ י׳ הנכנסים ביו״ד אחת כמ״ש לעיל הנה הוא כולל· ומתפשט ואח״כ מתפשט במילואו והוא כדמות
נקוד׳ וקו ושטח· כי המילוי יו״ד ה״י וי״ו ה״י נתפשט מידו״ד וידו״ד נתפשט מיו״ד כיצד ידוע שיש שני מיני בחינ׳ לאות ה׳ וסימנך דו״די
יש בחינ׳ להכניס ו׳ לד׳ כזה ה׳ ואז היא אותיות ד״ו ויש בחינה להכניס י׳ בתוך ד׳ כזה ה׳ ואז הוא אותיות ד״י זהו דוד״י והארכתי בזה
במקום אחר נמצא באות יו״ד במילואו כל אותיות ידו״ד כיצד אותיות י״ו מידו״ד יש בו כפשוטו· אח״כ נשאר ד׳ תכניס ו׳ לד׳ יהיה ה׳
תכניס י׳ לד׳ היא ג״כ ה׳ והארכתי בזה במקום אחר במאוד· ועתה לא באתי רק להראות ענין ההיולי של בעשרה מאמרות כוד י׳ סוד
נקודה דכל מ״ב מה שיש למטה בגשמיות כן יש בשרשו למעלה בסוד הנעלם· ובזוהר והביאו הרקנט״י יהי אור ויה״י או״ר אור דכבר הוה
דא רזא סתימא אתפשטות׳ דאתפשט ואתבקע מרזא דסתרא דאויר עילאה סתימא בקע בקדמית׳ ואפיק חד נקודה סתימא מרזא ד׳ליה
דהא אין סוף בקע מאוירא דילי׳ וגלי האי נקודא יו״ד כיון דהאי יו״ד אתפשט מאי דאשתאר אשתכח אור מההוא רזא דההוא אויר סתימא
כד אשתכח מיני׳ נקודה קדמאה אתגלי לבתר עליה מטי ולא מטי כיון דאתפשט נפיק ואיהו הוא אור דאשתאיר מאויר דהיינו אור דגבו׳
הוה וכוונתם היא כבר ידעת כי הספירה הראשונה נקראת האויר קדמון· ומלת אויר ר״ל אור יו״ד והיו״ד רמז לחכמה והנה בהסתלק
היו״ד מהאויר ישאר אור וזהו אור שכבר היה ר״ל כי אור נכלל באויר הקדמון ומ״ש דההוא אור סתימאה כד אשתכח מיני נקודה קדמאה
פי׳ אויר סתימאה הוא הכתר כשנמצא ממנו הנקודה הראשונה שהיא החכמה נתגלה עליה נוגע ואינו נוגע כי האצילה החכמה ברצוא
ושוב שלא הגלותה בהחלט אלא התחלות התגלות קצת ומ״ם כיון דאתפשט׳ הנקודה הזאת מתוך האויר נעש׳ אח״כ אור שהוא ההפארת
והיינו שכבר היה כמוס ברפוס שהוא האויר הכתום·

ועוד אגלה סוד י׳ וענין שם ידוד וסוד יהי אור ויהי אור ואז תבין שלא היה חידוש העולם התחדשות לפניו ברוך הוא
להיות חידוש רצון רק התחדשות מצד הנבראים שעלה הרצון הקדום שיתגלו השם וזה רמז רבי אליעזר הגדול
קודם שנברא העולם היה הוא ושמו לבד· ואקדים מה שפי׳ בזה בספר גנת אגוז הוא האריך מאוד ואני אכתוב קוצר כוונתו נודע נקרא
שם ידו״ד שם העצם כי השם מורה על עצם אמיתת הויתו קודם שנברא העולם וכשנברא אחר שנבר׳ היה הוה יהיה מלך מלך ימלוך אני
ה׳ לא שניתי ושאר השמות נתחדשו לו כשתחדש עולמו ית׳ נקרא בשם אלהים כי הוא קו המשפט וכן כל שופטים באמת נקראו אלהים
כי שם זה מורה על מרכז הענין כפי מה שהוא על כן הוא בגימט׳ הטבע כמ״ש בזוהר כי הטבע הוא ענין מסודר הכל בקו המשפט והרא׳
והנכון וכן שאר השמות נתחדשו אמנם שם המיוחד שם העצם מורה על ההויה הקדומה בהחלט מחויב המציאות כי השם הזה מאמת על
היות הנמצא נמצא מאחר שיש הוי׳ נמצא היה במוחלט המהווה כל הויה כי אם יעלה על הדעת שהוא אינו נמצא אין לכל הנמצאי׳ אפשרו׳
מציאות והויה כי מאחר שהוא אמיתית כל ההויה כל הנמצאים תלוים בו וכל הנמצאים יתבטלו לבטולו מפני שהוא יסוד אמיתת כל הויה
ומציאות׳ אמנם הוא לא יבטל לבטול הנמצאים כולם זולתו כי הוא אמיתת ההויה והמציאות נתלה בדבר אחד· ואחר שכן הרי לך סוד
שם המיוחד לו ית׳ שהוא שם ההויה קודם לכל הנמצאים להמצאות ומכח מציאותו הם נמצאי׳ ובלתי שם ההויה לא יצאו כל ההוי׳ למציאו׳
הויה ומה שאנו אומרים שמו לא צורת האותיות כי אמיתית מהות הויה· הרי לך כי בהיותו ית׳ בשם הויה מורה כי הוא הגורם לאמיתת
כל ההויות כולם הוא ואלו יתבטלו כולם הוא אינו מתבטל שאין שם הויה זולתו שהיא גורמת להויות וע״ז רמז ר״א הגדול היה הוא ושמו כו׳
וכמ״ש היה ר״ל מחויב המציאות וזהו היה הוא ושמו· ואין ר״ל צורת האותיות של שם הויה ח״ו כי אם אמיתת ההויה אמנ׳ בהתחדש העולם
נתחדשו צורת האותיות הרי ההויה חלה על צורת האותיות שאם אין שם הויה אין שם צורת האותיות ובהתחדש האותיות נתחדש כל שאר
השמות כי מתוך צורת האותיות הוי׳ נכנס לחקירת שאר השמות על היותם נמשכים אחר ההויה לא מחוץ ההויה שאינו שורה על דבר זולתי
אמתת מה שהיא לו הויה כמותו ית׳ ולפיכך בהתחדש צורת האותיות ונתחדש העולם נתחדשו לו ית׳ שאר כל השמות הנמשכים אחר
ההויה· ומאחר שנמשך הכל ונתהוה מההויה תמצא בלשון הויה להורות כי נתהוה הכל מעצם ההויה· וזהו יה״י אור ויה״י אור· ויה״י
ערב· ויה״י בקר· יה״י רקיע ויהי מבדיל· ויה״י כן יה״י מאורות וחותם ויה״י נאמר בכל יום וי״הי ערב ויה״י בקר· וכנון דא צריך להודיע
דע כי כמו שם ההוי״ה עולה ע״ב במילואו כמ״ש לעיל כן עולה בגלגולו כזה ידו״ד יד״ו י״ה י׳ עולה הכל ביחד ע״ב הנה השם המיוחד
שהוא ידו״ד מורה על ההויה הקדמונית שהוא סוד הוייתו ית׳ והשם השני שהוא יה״ו מורה על חידוש העולם ועל הוייתו וע״ז יורה שם אהית
שהוא מנין שם יה״ו כי אהי״ה לשון עתיד המורה שעתיד להתגלו׳ גם מצינו אהי״ה לשון עבר ותוס׳ לפני׳ אהיה כי שם יה״ו שהוא אהי׳ יוצא
מהויה קדמונית כדי להתגלות ולהוות ושם י״ה מורה על הנהגות יותר את ההוים שיהוה להנהיגה בשכר ועונש בעונש כמ״ש אם עונות
תשמור י״ה יסור יסרני י״ה וכן להנהגת השכר כתיב עזי וזמרת י״ה· מן המצר קראתי י״ה· הכלל העולה ידו״ד הויה הקדמונית יד״ו הוי׳
המחודשת י״ה הויה היומית לתת לאיש כדרכיו נשאר אות י׳ אין לה שימוש תיבה בפני עצמה רק רמוזה בענין התהוו׳ כמו שנפרש (הג״ה
ולעיל ריותי כי י׳ כולל הכל כדפי׳) ומזה נתבונן לענין מעשה בראשית לא נזכר שם ידו״ד רק הנמשך משם ידו״ד וזהו ההתחדשות הוידה
להתגלות וזהו ענין יה״י ויה״י כי הם נמשכו׳ משם ידו״ד כיצד בדרך שכתבתי ידו״ד יד״ו י״ה י׳ הרי תיבת יה״י הם ג׳ אותיות אחרונות ותיבת
ויה״י הם ד׳ אותיות אחרונות כל זה נמשך ונתהווה משם ידו״ד אבל שם ידו״ד רומז להויה הקדמונית והוא נבדל מהכל יה״ו י״ה י׳ נאחזים
במרכבה ושם ידו״ד נבדל מהמרכבה· כיצד דע כי אות האחרון אשר בשמוש השם
הוא סוד המרכבה ממש בדרך זה · י׳ סודו אבג״ד: י״ה סודו אבג״ד ה׳· יה״ו
סודו אבגדהו הרי לך ג׳ שמושי׳ האחרונים שבשם המיוחד תקועי׳ במרכב בהיותם
מורי׳ הויות החידוש ושם ידו״ד לא תמצא בכלל במרכבה שהוא אבג״ד ותמצאהו
חוצה לה בסוד ה״ו ז״ח עולה כ״ו כמנין ידו״ד ואלו האותיות חוץ למרכבה שאינם
מעורבים עם אב״גד כשאר שמוש השם שנערב עם אבג״ד הרי ידו״ד יד״ו יה י׳
סודם ה״ו ז״ח אבג״ד התבונן ותרא׳ שם ידו״ד שהוא ראשון מכוון

הג״ה
ונמס י״ה רו״ל נתהוו עולם הזה ועה״ב עה״כ ביו״ד
ועה״ז כה״ח הרי ו׳ אותיו׳ הנמשכות ומתהוות מן ידו״ד
דהיינו יה״י שהוא בכלל ויה״י ד׳ אותיות אחרונו׳ לפניהם
אותיות י״ה ושם ידו״ד בעצמו רומז להויה קדמונית·

נגד ה״ו ז״ח והוא מורה על היותו יתברך נבדל מן אבג״ד שהוא סוד המרכבה ותמצא יה״ו סמוך לשם ידו״ד קדמון כנגד אבגדה״ו שהוא
סמוך אצל ה״ו ז״ח ותמצא י״ה שהוא סמוך לשם יה״ו מכוון כנגד אבג״דה וכן תמצא י׳ שהוא תכלית שמוש השם מכוון כנגד א״ב ג״ד
הכלל העולה שם יה״ו שהוא אהי״ה הרומז לאוי״ה המחודשת נמשך מזה הויה הקדמונית והוא נרמז בראשית כל המחודשי׳ שהם א״ב ג״ד
ה״ו וע״ז רומז ידו״ד קנני ראשית דרכו והרי תמצא כי אמתת מציאות אבגד״הו שהוא אהי׳ הנמשך מאמתת שם ידו״ד ואבגד״הו ראשית
דרכו ותנקנה מידו״ד ובאותו ענין כתוב ואהיה אצלו אמון ותוספות ו׳ מורה כי ראשית דרכו דהיינו אותיות ראשונות עד ו׳ הוא אהיה בסוד
אבגד״הו· והנה נודע כי העולם נברא בתורה שהיה הקב״ה מביט בתורה וברא באותיותיה העולם וכן שם ידו״ד עולה כ״ו עם סוד אחרותו
והוא באחד הרי כ״ז נגד אותיות התורה עם הכפולות ואותיות הקדומות לשם ידו״ד
שהוא מ״ה עולה כ״ב כמנין אותיות התורה ושם אהיה עם סוד אחרותו עולה
כ״ב

הג״ה
ומה שאמרו שנבראו שני עולמות ביו״ד ה״א כפרתי סודו
במקום

כ"ב נגד כ"ב אותיות התורה: כיוקוס אחד והוא והוא איתוא והכל הולך אל יוקום אחד והמבין יבין·

אמנם שם אהיה בתוספות ו' כי נרמז עד ו' בסוד אבגד"הו והוא סוד ואהי"ה עולה נ"ב כ"ו· והנה אותיות התורה הם אבני בנין שבהם נבנה העולם נמצא האותיות הם היסוד ומן היסוד נתפשט הבנין כן שם אהיה הוא היסוד כי הוא מורה על הויה מחודשת אבל התפשטות הבנין הוא ע"י שם אלהים לכן תמצא א"ף ה"א יו"ד שהם אותיות אהי"ה תמצא בשם אלהים ע"כ תמצא ל"ב אלהים בפרשת בראשית כנגד ל"ב נתיבות חכמה שהוא גלוי הבנין למעלה ע"י בינה הנקראת אלהים ונמשך ההשתלשלות שלו עד למטה ויסוד הבנין הוא בבחינת אהיה בחינות דביקות חכמה ובינה בכתר בסוד אהיה אשר אהיה הידוע לבאי בסוד ה' ולסוד זה נרמז בהאי ענייני' של ואהיה אצלו אמון ב' פעמים אהיה ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשוע וגומר· ועל סוד אהיה בסוד יד"ו שהוא נמשך מידו"ד הויה קדמונית רמוז כסא כבוד מרום מראשון כי הויה מחודש' כסא למרום הראשון המוחלט ראשון ואין ראשי' לראשיתו ומהכסא הוא כבוד· סוד ל"ב נתיבות חכמה כסנין כבוד עוד תרע רז"ל אמרו חותמו של הקב"ה אמת ופי' המקובלים רומז לאהיה אשר אהיה וחותמו שהת' הקב"ה שש קצוות דהיינו מעלה ומטה וד' רוחות היה בשש צירופי אותיות יה"ו כדתנן בספר יצירה· הרי אדי"ד ויד"ור ענין אחד סוד החותם ע"כ אמת חותם מעשה בראשי' בתחילה ובסוף בתחילה בר"א אלדי' את ס"ת אמת· ולבסוף וירא אלקים את כל אשר עשה וירא א'רים את ס"ת אמת· ואמת שהוא אדי"ד אשר אד"יד הוא

הג"ה

ואף שפי' במדרש אמון על כיסה פכים יו"ו הוא נ"כ לשון אומן כי האומן שהוא אלדים הבונה הבנין המעמיד יען אהיה ואלו ואלו דברי אלהים חיים:

החותם ושם יד"ו הוא החותם· ושם ידו"ד הוא חותם ו' קצוות· והכל משם ידו"ד הנכלל באות יו"ד כמו שכתבתי לעיל והוא סוד עשרה מאמרו' תת'ייחד' בנקודה בחכמה שהוא חיולי הנעלם כי הנקודה מתלבשת בסוד עשרה מלבושים שהזכירו בפסיקת' ושלבש הקב"ה בבריאת עולם· וכן ביוצר של ראש השנ' מלך בעשרה לבושי' כו' וע"ז נאמר ה' מלך גאות לבש רומז להתגלות י' ספירות משרשם העל' בנקודה והנקודה משורש שורשה· ומסוד ראשית הגלוי שהוא ראשית המחשבה וישראל עלו במחשבה ושם נתרבקין הקב"ה והתור' וישרא' כמ"ש לעיל והנה כתבתי לעיל נשמת ישראל שעלו במחשבה סוד בני עליה סעלת' מהתורה הנתונה לנו ומעלת התורה הקדומה היא על נשמת ישרא' רובא דרובא· וע"ז רומז נ"כ יהי אור ויהי אור וארז"ל אור שכבר היה והנה כבר הבאתי דברי הזוהר למעלה שהנקוד' היא י' מן אויר קדמון· ונשאר אור והנה י' דישראל היא למעלה מהתורה· והתור' למעל' מישרא' כדפי' וזהו סוד יהי אור י' רומז על י' דישראל שכתבתי לעיל וה' שבתיבת יהי רומז על התורה שהיא ה' חומשין ואז תבין כי ו' היא על ה' וה' היא על י' וזהו שביאר ר' סימון במדרש שרומז בכאן על התורה שאמר ה' פעמים הוזכר אור כנגד ה' חומשי תורה כו' כמ"ש ויהי אור שכבר היה מתרץ בעצמו איך הוא הענין שישראל על התורה והתורה על ישראל אמר יהי אור ויהי אור שכבר היה כלומר הנהנה לנו כבר היה בסוד התורה הקדומה וזה רמז כפסוק כאורך נראה אור כי אור הנראה הוא מאור הננה אור הקב"ה· וממה שכתבתי יובן המאמ' ר"א הגדול בפרקיו זה נופחו· שמים מאיזה מקום נבראו מאור לבושו לקח ונטה כשלמה והיו נמתחין והולכין שנאמר עוטה אור כשלמה נוטה שמים כיריעה והארץ מהיכן נבראת משלג שתחת כסא הכבוד לקח וזרק שנאמר כי לשלג יאמר הוי ארץ ע"כ· הרמב"ם המורה חלק שני פכ"ו תמה במאור שנראה מתוך זה המאמר שהאמין כי א"א שימצא דבר מלא דבר כו' ובעל העקידה כתב מה שכתב ואענה אני חלקי נ"כ כבר כתבתי למעלה כי השמים ענין השתלשלות מן השמים עליונים שהם סוד התורה· והארץ נתן לבן אדם וראשית המחשבה סוף המעשה כי הכלי' התלמוד הוא המעשה הנפעל מהאדם הארצי ומקום מקדש שמשם לוקח האדם שהוא מרכז הארץ נשתלשל ממקדש העליון וגבוה מעל גבוה· והנה ר"א הגדול ידבר מבחינת בני עליה שהם ארץ חפץ והם קדמו לשמים שהיא זאת התורה· והנה ישראל שעלו במחשבה הם תכף בסוד המלבוש שרמותי למעלה הזאת שעליה נאמר יהי אור ויהי אור· אור שכבר היה כי היא אצולה מהתורה הקדום' נמצא היא אור לבושו היא אור היוצא מהמלבוש הנסתר הזה כי המלבוש הוא י' ספירות הנעלמי' בחכמה המלבישים ההיולי סוד המחשבה· ומאמר יהי אור שהזכיר חמשה פעמים ואמר רבי סימון שרומז על התור' היא האור היוצא מהמלבוש הזה וכן היא התפארת הוא היוצא מהחכמ' דהיינו משורש האצילות י' ספירות שבחכמה ותפארת הוא השמים העליונים סוד התורה וממנו נשתלשל ההשתלשלות עד שהגיע לשמי' אלו וזהו שאמר היו נמתחין והולכין רומז על התפשטות ההשתלשלות והארץ מאיזה מקום נבראת רומז על בחינת מרכז מעלת הארץ סוד בני עליה משלג שתחת כסא הכבוד סוד השלג הוא המלבוש כמ"ש ועתיק יומין יתיב לבושיה כתלג חוור· וזה השלג הוא תחת כסא הכבו' הנה יש ויש כמה וכמה כסאות וזו למעלה מזו· אמנם בכאן רומז לכסא כבוד מרום מראשון שפי' לעיל על בחינת יד"ו אדי"ד ראשית גלוי הוית מחודשת והנה עלו במחשבה והם סוד המלבוש וזאת התורה היא אור היוצא מהמלבוש וזהו רמז הפסוק ה' עוז לעמו יתן יי' יברך את עמו בש"לום. אותיות מלבוש ודעת ר"א הגדול בזה כדעת ב"ה שאמר הארץ קדמה לשמים וכבר כתבתי למעלה כפלוגתא ב"ש וב"ה וחכמי' שכולם דברי אלדים חיים בבחינות שונות וכמבואר בפרדס שער מיעוט הירח פרק נ' עיין שם· בענין שמים וארץ שהם תפארת ומלכות שהמלכות קדמה לתפאר' בבחינת ראשי' המחשב' ואח"כ הושם תפארת קודם למלכו'· וזהו שרמז ר"א הגדול שלקה משלג זרק ולשון זריקה הוא מהירת הירידה' מלמעל'· ושמים וארץ התחתוני' נשתלשלו מהעליונים· ועל ענין ההיולי שלמט' ושל מעל' רמז המדרש ברב' וזה נוכחו לפי גירסא האמיתית

הג"ה

סכה הפסוק ולד יעלה יען הארץ שהוא לענין בריא' אלדים כית"ם רש"י אמר כתרגום יוכתן ועגלה יקראיהוה כמית מתקות כורסא יקרא כו' אפשר רומז ולענין כסא כבוד מרום מראשון·

שכתב בספר יפה תואר· ר' יודן בשם אקילם אמר לזה נאה לקרוא אליה בנוהג שבעול' מלך ב"ו מתקלס במדינ' ועדיין לא בנה דימסיאות ועדיין לא בנה לה פריכטאות ברם יחידו של עולם מתחיל' פעל ולבסוף נתקלס· שמעון בן עזאי אומר ועניתך הרבני ב"ו מזכיר שמו ואח"כ שבחו פלן אנוסטילי פלן פראטסא אבל הקב"ה אינו כן אלא משברא צרכי עולם אח"כ מזכיר בראשית ברא ואח"כ אלהים עכ"ל המאמר הזה צריך ביאור ר' יודן ושמעון בן עזאי רוצים לתרץ למה הקדים שני תיבות לשם אלדי' והיה ראוי לכתוב אלדי' ברא בראשית כאשר באמת עשו כשהעתיקו התור' לתלמי המלך· והנה ר' יודן מכח ההיולי שלמטה ושמעון בן עזאי מתרץ מכח ההיולי של מעל' ודברי שניהם אמת· ר' יודן אמר לזה נאה לקרוא אלוה ידע כי שם אלדים פירושו בעל כח ונבורה מלשון ואת אילי הארץ לקח כמ"ש המור א"ח גם אלהים פירושו דיין ושופט והכל הולך אל מקום אחד כי אף מה שנראה שעושה בכח כלומר נגד המשפט ח"ו אדרבא בזה הענין עצמו הוא דיין אמת הצור תמים פעלו וכל דרכיו משפט אף שנראה שעושה בחוזק וזהו הצור אבל באמת תמים פעלו וכל דרכיו משפט וצדק· ומקודם אבאר מאמר רבי יצחק שהביא רש"י ס"ט פתח בבראשית משום כח מעשיו הגיד לעמו כו'· כי יש בזה המאמר לדקדק לפום ריהטא קושיא גדולה הוא זה הקב"ה בראה ברצונו נתנה וברצונו נטלה· וכי דינא הוא כך הנותן מתנה לאחר ברצון טוב וכי יוכל אח"כ לקחת ממנו אף שבתחילה היתה שלו מ"מ מאחר שנתנה המתנ' מתנה עוד יש לדקדק בלשון שנראה כפל שאמר לא היה צריך להתחיל כו' אח"כ אמר ומ"ט פתח בבראשית עוד יש לדקדק במ"ש משום כח מעשיו כו' מה פירושו· והנה הרב מזרחי פי' משום מדרשה שדרשו רז"ל בפסוק כח מעשיו כו' ואין הלשון סובל כן· הענין הפסוק בראשית ברא רצה להודיענו על הבריאה שהיתה מהאפס

המוחלט ולא כדעת הפילוסופי׳ אף שמודי׳ בחידוש העולם מ״מ פוקרים ואומרים שהיה חומר קודם כמו היולי ובזה החומר המשיך ארץ העולם אבל אנחנו מאמינים שהיה אפיסה מוחלטת ומתחילה ברא יש מאין זה ההיולי וכמ״ש הרמב״ן כי תיבת ברא הוא על יש מאין וזהו כוונת הפסוק בראשית ברא ואף הראשי׳ שהו׳ ההיולי ברא אותו אלהים וההיולי הזה בו נברא כל העולם שמים וארץ וכל צבאיהם בכח ואחר כך המשיכם הקב״ה מכח זה לפועל וזהו בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ פי׳ עם הראשית שהוא ההיולי אשר ברא אותו אלהים יש מאין המשיך את השמים ואת הארץ · וההיולי נברא כי לשון ברא נופל על יש מאין והוא ההיולי שנברא מאין ואפס המוחלט ובו כח כל העולם ואחר כך נמשכו מכח הזה אל הפועל ונתהוו ונוצרו ונעשו וזה״ש והארץ היתה תהו ובהו תחילת הוייתה תהו היינו ההיולי ואחר כך נתלבשה היינו בהו ואחר שהוריענו הפסוק זה שהעולם היה אפיסה מוחלטת ואף ההיולי שהוא הכח נברא אז מתורץ ויהיה דין אסת שראוי להקב״ה ליתן לישראל ולקח מכנו ליתנו לאחר והוא ע״פ הדין שהנותן מתנה דבר שאין בו ממש אין המתנה מתנה וע״כ מי שנותן ומקנה לחבירו דירה אינו כלום כי הדירה אין בו ממש רק צריך להקנות לו בית לדור וכן הרבה · והנה מאחר שנברא העולם מאפיסה מוחלטת שהרי אפי׳ ההיולי נברא נמצא מצד הקב״ה העולם אין בו ממש שהרי נתהווה מאין בו ממש מהאפיסה המוחלט׳ ע״כ אין המתנה מוחלטת וזהו שדייק רשי׳ הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו כלומר מאחר שבראה דהיינו מהאפס׳ מוחלטת אשר ע״ז מורה תיבת ברא ע״כ נותן ולוקח וז״ש משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת כו׳ כלומר שאף הכח דהיינו ההיולי הוא מעשה ידיו ואחר כך המשיך יתברך מהכח דהיינו ההיולי הכל לפועל וע״כ פתח בבראשית כי בראשית הוא ההיולי והודיענו שברא אותו ית׳ מאפיסה המוחלטת ובזה תשובה שלא יאמרו גזלנים אתם כי ארץ ישראל שהיתה בידם אין הקנין קנין · ומ״ש מ״מ פתח בבראשי׳ הוא תירוצו כלומר אודיעך מ״מ פתח בבראשי׳ וההיולי הזה שהוא הכח הנקרא ראשית הוא הפתיחה כי הוא היה התחלת הבריאה ואח״כ יצא לפועל · ואז מבואר למה לא אמר אלהים ברא בראשית כי לא נתבאר שם קריאת אלהים המורה שעושה בחתק שנראה לכאורה ח״ו כנגד הדין זה לא נתבאר אלא מכח בראשית ברא שברא הראשית שהוא ההיולי כדפי׳ ואז שמו נאה לו ית׳ ולזה יקרא אלהים כי הצור תמים פעלו וכל דרכיו משפט אמת · משא״כ מלך ב״ו שאין שמו נאה מחמת פעולתיו להראות כי שמו בצדק ע״כ מקדים שמו לפעולה כי שמו אינו קשור בפעולה וזהו דעת ר׳ יודן · שמעון בן עזאי מדבר מסוד ההיולי הנעלם ואמר ועגוהך הרבינ׳ הנה התחיל בב׳ית והבית מראה בעוקצה על האל״ף שקודמת לה במעלה כמ״ש לעיל וכבר פי׳ למעלה ענין הנקודה שהיא ראשית ראשית חכמה וסוד אד״ר יד״ו שהם ראשי׳ ז׳ גילוי הויה מחודש׳ והם יסוד הבנין של מעל׳ ושם אקים רהוא׳ הבנין בסוד ל״ב אלהים ל״ב נתיבות חכמה הרי שיש לבראשית ברא קדומה לשם אלהים ואפי׳ בראשית מראה בעוקצה על קדים׳ האל״ף סוד הפלא וזהו ועגוהך הרבני׳ · (הנ״ה ועיין בפרדס בפרק שמיני משער יוסף אם א״ס הוא הכתר) הרי נתבאר סוד ההיולי שהוא התהו הנזכ׳ בסוד ראשית המחשבה : ועל סוד זה מביא תלמודא פסוק לא לתהו בראה כי אם לשבת יצרה לענין פריה ורביה כי מי שאינו עוסק בפריה ורביה אף שאינו משחית זרעו לבטלה רק נשאר למעלה במוח במקום מחשבה הנה הוא תהו כי הבן הוא בכח האב במוח שהו׳ היולי שלו כמבואר בפרדס בשער הצחצחות פרק רביעי ע״ז אמר לא לתהו בראה ואמר לשבת יצרה · כתיב הכא לשבת וכתיב התם כתפארת אדם לשבת בית וכבר הודעתי כי חכמה ובינה אב ואם · ותפארת ומלכות בן ובת וכן דין פריה ורביה כי תפארת ברא כרעא דאבוה יצא מכח האב שהיא המחשבה ויצא מן התהו הרוחני הנעלם לפועל וזהו לשבת יצרה כתפארת אדם לשבת והדברים ברורים למבינים :

דרך חיים תוכחת מוסר החועליות למעלית המדות היוצאות מפרשה זה וכן מכל פרשיות התורה ארוכה מארץ מדה ורחב׳ מיני ים ואני ארשם קצת מן הקצת כטיפה מן הים הגדול בכל פרשה ופרשה וישמע חכם ויוסף לקח סור מרע ועשה טוב סור מרע תנן הקנ׳ אוהתאווה והכבוד מוציאין את האדם מן העול׳ כי הם הוציאו אדם הראשון וכל זרעיו לדורות מן העולם הנחש קנאה והתאוה לחוה וכן חוה ראתה כי תאוה לעינים ורדפה אחר הכבוד להיות כאלהי׳ עוד לקחת מוסר לראות כל עמל אדם לפיהו דהיינו לשון הרע וגם מאכל פיהו האסור לו לכל היה תקנה זולה לנחש שדברה לשון הרע · ואדם וחוה חטאו במאכל האסור להם ועץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תכרות ע״כ להזהר מאוד בקדושת מאכלים שלא יהיה בו שום נדנוד ספק ספיקא יחזקאל הנביא לא אכל מבהמ׳ שהור׳ בה חכם רק כל אכילתו בקדוש׳ במותר · וכמו שהאכיל מטטרא דשמאל׳ גורמת מיתה כן האכיל הקדוש הנרמז במה שאמר מכל עץ הגן תאכל והרמז אם כל חי אם כל אותיות מאכל והארכתי מאוד בזה הענין בשפא ביתא באות ק׳ קדושה בענין קדושת המאכל ושם נתבאר ג״כ ענין המאמר בראשית בזכות חלה חרוסה ובכורים ועיין שם באורך והכל שייך בכאן · ועשה טוב כל אדם ילמוד מקונו להיות נדיב לב להטיב לזולתו מצד נדבת לבו לא ע״מ לקבל גמול כי זה אינו נקרא נדיב רק סוחר כי חושב אני לדודי ודודי לי וילמוד מהקב״ה אשר ברא העולם מצד נדבתו הטוב׳ להטיב לזולתו דהיינו להנבראים ואין צורך להקב״ה בהעולם רק בראו בנדבה הטוב׳ רצה להמציא מציאות שיקבלו טובה ממנו · עוד ללמוד מהקב״ה ליקח מוסר מדת הענוה מהשי׳ שהיה נמלך בקטן כמו שפירש״י בפסוק נעשה אדם בצלמנו :

זכור ימות עולם ענין בריאת של כל יום ויום מעורר האדם לענין גדול ועצים כתבתי באורו׳ במסכת חולין עיין עליו כי שייך לכאן : כתנות אור נתהפך לעור ע״כ צריך אדם לזכך חומרו להחזיר חומרו לאור ולעתיד אור חדש כו׳ ובכלל זה שיקבל יסורין באהבה כי בהם נחלש החומר ונזדכך ואפי׳ המיתה היא טובה במאוד ויקר בעיני ה׳ המות׳ לחסידיו · ועיין בעמק ברכה דף פ״ה מ״ש על פסוק ועתה פן ישלח ידו ולקח גם מעץ החיים ואכל וחי לעולם שייך לכאן · עוד יקח מוסר באם היה נכשל באיזה חטא תכף ומיד לעשות תשוב׳ דאל״כ עביר׳ גוררת עביר׳ הנה כשהי׳ שב קין כשאמר לו הקב״ה הלא אם תטיב שאת ונוסו אז לא היה חוטא אח״כ ומאחר שלא שב בא לידי עביר׳ גדולה שפיכות דמים וגם כפר בכאן שאמר לית דין ולית דיין כו׳ · כדאמר בתרגום יונתן · השיבנו ה׳ אליך ונשובה חדש ימינו כקדם אמן :

נשלם בראשית בעזרת מגיד אחרית מראשית

פרשת נח

תורה שבכתב

סתו אל זה בדרוש תגדל עוו

נר מצוה ואתם פרו ורבו זה המקרא למצוה נכתב ונכפלה מצוה זאת כי באתה ג״כ בפרשת בראשית בפסוק ויאמר אלהים פרו ורבו והנה המצות עשה דפרו ורבו הכתוב׳ בפרשת בראשית שנינו משנה שלימ׳ במסכת יבמות פרק הבע׳ האיש מצוו׳ על פריה ורביה ולא האשה · ר׳ יוחנן בן ברוקא אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם ופעמא דת״ק מפרש בגמרא דיליף מכבשו׳ דכתיב בהאי קרא דפרי׳ ורביה וכבשה חסר כתיב איש דרכו לכבוש כו׳ הרי לדברי שנידם

ויאמר להם אלהים פרו ורבו דאדם למצו' נאמר ואע"ג דבריש כתובות בברייתא דבר קפרא איתא הואיל ונאמר בו ברכה לאדם כו' א"כ
לכאורה משמע דמפרש הקרא דאדם ויברך אותם אלקי' ויאמר להם אלקים פרו ורבו דלברכה אתא ולא למצוה כמו קרא דדגים שנאמר
ויברך אותם אלהים לאמר פרו ורבו דע"כ לא אתא אלא לברכ' אבל חלילה לעשות פלוגתא דבין ברייתא דבר קפרא למשנ' שלים הג"ל
אלא הא והא איתא דפסוק דאדם בא לברכה ובא לציווי וכן סוכח קרא דמדבר משני עניני' דכתיב ויברך אותם אלהים ואח"כ בבא
חדשה ויאמר להם אלהים פרו ורבו ולא כמו בדגי' שלא כתיב רק בבא אחת ויברך אותם אלהי' לאמר פרו ורבו פי' שברך אותם אלהים
ואמר בזה הלשון בברכה פרו ורבו אבל באדם כתב שבירך אותם אלהים ואמר אח"כ שאמר להם אלהים וציוה אותם פרו ורבו וכוונת
הפסוק כשיקיימו מצות השי' בפריה ורביה אז יתן ברכתו עליהם ויפרו וירבו במאוד מאוד וצרקו שניהם יהדיו המשנה דפרק הבא על
יבמתו וברייתא דבר קפרא· וכן זה הפסוק דואתם פרו ורבו דנח נאמר למצוה כדאיתא בסתמא דתלמודא דסנהדרין פרק ארבע
מיתות דאיתא שם והרי פרי' ורביה שנאמר לבני נח דכתיב ואתם פרו ורבו וכו'· הרי נתבאר ממשנה שלימה דפרו ורבו דאדם נאמר
למצוה ונתבאר מסתמא דתלמודא דפרו ורבו דנח נ"כ נאמר למצוה ועתה חל עלי חובת ביאור לבאר דברי רש"י שכתב וז"ל ואתם
פרו ורבו לפי פשוטו הראשונה לברכה וכאן לציווי ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפרי' ורביה לשופך דמים נראה לכאורה כדברי
רש"י שהנך תנאי דדורשים ההיקש לא ס"ל דפרו ורבו נאמר למצוה והוא נגד תלמודא דד' מיתות וכן הוא במזרחי ואתם פרו ורבו לפי
פשוטו הראשון לברכה וכאן לציווי כברייתא דבר קפרא דכתובות הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם שהיא סוברת דקרא ויאמר להם אלהים
פרו ורבו הוא פי' של ויברך אותו אלהים וכן נמי קרא ויאמר אלהים להם פרו ורבו דבני נח הוא פי' של ויברך אלהים אבל מצות פרי' ורביה
לא לסרנו אותה אלא מקרא דאתם פרו ורבו שרצו בארץ דלא כתיבא ביה ברכה וכן משמע מתהיא דסנהדרין פרק ארבע מיתות דפריך
והא פרי' ורביה שנאמר לבני נח דכתיב ואתם פרו ורבו שרצו בארץ כו' ולא מדכתיב ויברך אלהים את נח ויאמר להם פרו ורבו ולא
מקרא דאדם הראשון דכתיב ביה ויברך· ולפי מדרשו להקיש כו' משמע דס"ל שהמדרש הזה דתניא ר' אליעזר אומר כל שאינו עוסק
בפרי' ורבי' כאלו שופך דמים שנ' שופך דם האדם וגו' וסמיך ליה ואתם פרו ורבו סוברת כמתניתי' דבפרק הבא ע"י דתנן האיש מצות על פרי'
ורבי' ולא האשה· ור' יוחנן בן ברוקא אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם· ומפרש בגמרא מאי טעמא דת"ק דכתיב וכבשוה
וכבשה כתיב איש דרכו לכבוש· ואין אשה דרכה לכבש דסבירא להו דקרא ויאמר אלהים פרו ורבו דבני אדם אינו פי' של ויברך אותם
אלהים אלא מילתא באנפי נפשא וה"ה נמי גבי פרו ורבו הראשון דנח אינו פי' של ויברך אלא מילתא באנפי נפשה ופליג' אברייתא דבר
קפרא ואההיא דסנהדרין דס"ל דמצות פרי' ורבי' אינו אלא מקרא דואתם פרו ורבו אבל פרו ורבו דאדם הראשון· ופרו ורבו הראשון
דכתיב בבני נח אינם אלא ברכה· ולא נתברר לי סהיכן למד זה דדילמא בברייתא דבר קפרא ובההיא דסנהדרין היא סוברת שאסרו
שמצות פרי' ורביה אינה אלא מקרא דואתם פרו ורבו ואפילו הכי דורש אותה לסמוכין כר' אליעזר דאמר סמוכין מן התורה מנין שנאמר
סמוכין לעד ולעולם אע"ג דליכא לא סוכת ולא מופנת· גם מה שטעו הרמב"ן על דברי הרב ואמר והמדרש הזה לא הוציאו אותו אלא
מן הסמוכין אבל המקרא למצוה נכתב והראשונה לברכה· וכן אמרו והרי פרי' ורביה שנאמר לבני נח דכתיב ואתם פרו ורבו כדאיתא
בסנהדרין לא ירעתי מנא ליה הא דדלמא המדרש הזה כמתניתין דפרק הבע' היא סוברת דקרא דפרו ורבו דגבי אדם אע"ג דכתי' ברישא
ויברך אותם וכן קרא דפרו ורבו דגבי נח אינו פי' של ויברך אלא מלתא באנפי נפשה למצוה ולא לברכה וקרא דואתם פרו ורבו לא נשנה
לא להקיש מי שאינו עוסק בפרי' ורבי' לשופך דמים בלבד דס"ל כר' יהודה דלא דריש כמוכין לא היכא דמוכח או דמופנה וליכ' למימר
דמתניתין דפ' הבע' דמפרש קרא דפרו ורבו למצוה אע"ג דכתיב ברישא ויברך אותם אינו לא בקרא דגבי אדם אבל בקרא דגבי נח
אינו לא לברכה דז"ל בתר טעמא הוא מאי טעמא אמר גבי נח שהיא לברכ' משום דכתיב ביה ברישא דקרא גבי אדם נמי ברישא דקרא
ברכה כתיבא עכ"ל· אבל בעיני כל דברי המזרחי בזה הענין דחוים וכל דברי החכמים קיימין הם והם בשלום יחדיו ומתחיל' אקדים לך
דהפסוק דנאמר באדם כ"ע ס"ל דבא לברכ' ובא למצו'· בא לברכה כמ"ש ויברך אותם אלהים· ומדעשה בבא שניה ויאמר אלהים פרו
ורבו ש"מ דאתא נ"כ למצו' וכמ"ש לעיל אמנם בפסו' דנח ויברך אותם אלהים ויאמ' להם פרו ורבו יש פנים לכאן ולכאן יש פנים לומר דאתא
לברכ' ומצו' כמו פסוק דאדם מאחר שכתוב ויברך ויש פנים לומר דאף דכתיב ויברך ויאמר ויאמר אינו למצו' לא פירושא של ויברך וסה
שמפרשינן ויאמר דאדם למצו' מפני שנכתב שם אלהים שני פעמים ויברך אותם אלהים· ויאמר להם אלהים· ע"כ מפרשינן הפסוק בשני
שמות רצוני לומר בשני ענינים: ועתה נאמר דר' אלעזר דדריש סמוכין אע"ג דליכא סוכח וליכא מופנה א"כ ס"ל ואתם פרו ורבו דנח
הוא כפשוטו למצות וסמוכין נ"כ דריש ופסוק דלעיל מיניה ויברך אלהים את נח ויאמר להם פרו ורבו אוקי ליה כולה לברכ' אבל בפסוק
דאדם מאחר שנכתב שני פעמים אלהים ליכא מאן דפליג דנדרש בשני שמות כמשנה שלים' דהבא ע"י ור' יהודא דלא דריש סמוכין לא
היכא דמוכח ומופנה ס"ל דמצות פרי' ורבי' הוזכרה גם בנח מאחר שכתיב ויברך ויאמר אף שלא זכר שם אלהים כ"פ מ"מ ס"ל דויברך
ויאמר שני עניינים לברכ' ולמצוה ואז ואתם פרו ורבו מופנה ואתי להיקש· ולא מסתבר לומר דס"ל לר' יהודא דפסוק ויברך אלהים את
נח ויאמר ונומר כולה אתא לברכ' וע"ל כל זאת דריש היקשא דואתם פרו ורבו שהוא מופנה מסה שכבר נצטוה אדם על פריה ורביה·
דזה לא מסתבר לומר דבא לאשמעינן בהיקשא העינש במי שאינו עוסק בפרי' ורבי'· וציווי דפרי' ורבי' לא נזכר בהאי עניינ' אלא שכבר
בפרש' בראשי' היה לו להזכיר לא ע"כ ס"ל גם בהאי ענינ' הזהיר על מצו' פריה ורביה ואף חל עונש של היקש' אחר שהזהיר· נמצא סתם
תלמודא דד' מיתות שאמר והרי פריה ורביה שנאמרה לבני נח אתיא ככולי עלמא· ואע"ג דקרא שהבי' ואתם פרו ורבו אינו לר' יהודא
לא מקרא דויאמר אלהים פרו ורבו אין בכך כלום דמ"מ כ"ע אית להו דפרי' ורבי' נאמרה לבני נח ומסיק הקרא של מאן דדריש סמוכין
דלדידיה אנחנו מפרשינן קרא דויברך ויאמר דנח כולו לברכה כדי שלא תהיה נאמרה מצות דפריה ורביה כפל במקום אחר דהיינו לנח
ועוד דגם לר' יהודא זה הפסוק ואתם פרו ורבו אלים טובא כי סהעונש המופלג הנלמד מסמיכות זה הפסוק ראה תראה גודל ענין המצוה
שנצטוה בפרי' ורבי'· ע"כ הביא תלמודא זה הפסוק דואתם פרו ורבו· הרי שאין מחלוקת בין החכמים כ"ע ס"ל דנאמרה ברכ' ומצו'
לאדם· ונאמרה ברכה ומצו' לנח רק רש"י כתב דלפי פשוטו היינו מפרשינן ויברך ויאמר כולו לברכה ואתם פרו ורבו למצוה אמנם לפי
המדרש רז"ל חזינן רכ"ע דרשי סמיכות ואז למאן דלא דריש סמוכין אלא להיכא דמוכח נצטרך לומר דויברך ויאמר דנח שם ברכ' ומצוה
וכרפירש וזהו לדברי ר' יהודא דלא דריש סמוכין לא היכא דמוכח ודברי הרמב"ן הם לר' אליעזר דס"ל סמוכין דאורייתא ואין בין רש"י
ורמב"ן מחלוקות ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי:

תורה אור) צריך ליתן טעם למה באה ברכה וציווי דפרי' ורבי' כפל דהיינו לאדם ונח והנני מבאר כיד ה' הטובה עלי ואגב
יתבארו איזה סודות במבול ובאות קשת ובהפלגה דגם יהיה מתורץ בענין היקישא דפרי' ורביה שהעתקתיו לעיל
בפרשת בראשית שאמרו מי שאינו עוסק בפרי' ורבית כאלו ממעט את הדמות ומייתי לה מדסמיך ליה לקרא כי בצלם אלקים עשה את
האדם· למה שינה מלשון דקרא שאמר צלם והם זכרו דמות וע"כ שני עניינים הם דהא כתיב בצלם ודמות איתא בזוהר בפרשה זו אלמלא
לא חטא אדם לא עבד תולדות כגונא דא מסיטר' דיצר הרע אבל עבד תולדות מסיטרא דרוח קדישא דהשתא ולא עביד תולדות
לא מסטרא דיצר הרע ובגין דכל תולדות דבני נשא כולו בסטרא דיצה"ר בג"כ ליה לון קיום אבל אלמלא לא חטא אדם ולא אתתרך
מגינתא

יש נגעא דערן עביד תולדות מסיטרא דרוח קודשא דקדישין כמלאכי עלאין קיימי לדרי דרין כגוונא דלעילא כיון דחטא ואוליד בנין לבר מגינתא דערן ולא זכה לאפקא לון מגנתא לא אתקיימא אפי׳ לאשתרשא בעלמא דא עד דאתא נח ועאל בתיבה ומן תיבה נפקו כל דרין דעלמא עכ״ל מי שיש לו עינים לראות יעורר בעומקו של מאמר הזה יתגלו לו כמה ענינים:

בראשית דבר העולם נברא בשביל האדם שנעשה בצלם ודמות כביכול אדם התחתון כדוגמת אדם העליון והיה הוא ותכורתו קודש דהיינו תיק הספר עם הספר והו הגוף והנשמה כי אז קדוש יאמר לו כשהוא בבחינת יהי אור כתנות אור באל״ף והנשמה קודש הקדשים וזהו סוד צלם ודמות צלם מצד הנשמה רמות מצד הגוף כאשר רמזתי לםעלה בפרשת בראשית והארכתי בהקדמה תולדות אדם ואז היה חי לעולם בגוף ונפש וענין תולדותיו להיותן קיים באיש ולא במין לבד הפרי והרביה היתה בסוד השתלשלות כמלאכי עליון המשתלשים זה מזה כי אין לומר הפסק ומתפשט כמדליק נר מנר והיה צלם אלהים מהפשט ומהרבה ואף בהתפשטות היה נשאר סוד הצלם אף שמאדם וזוה ואילך היה חלוק שנולדו ממט׳ ב״ה אלו לא קלקלו לא היה טיפת סרותה והנה קלקל בסוד היין כי חוה סחט אשכול של ענבים והלך בבחינת הרע ואו לא קלקל ונשאר במוב בסוד יין המשומר בענביו היה בסוד בור סיד שאינו מאבד טפה והיתה הטפה זרע קודש מצבתה וכשקלקל לא די שלא נשאר בכבודו אלא נפל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא וחבור רק כי לא נשאר קיים אפי׳ במין במבול שבלה את העולם מכח העון שהיו מכר הין את הטיפה כי השחית כל בשר לולי הותיר לנו ה׳ שריד נח איש צדיק וצדיק הוא יסוד עולם ממנו נתייסר העולם וכבר נודע כי צדיק יסוד הוא סוד בית קודש ברית המעיר ונח נולד מהול כמו שארז״ל כי הוא שומר הברית ואף שלא החזיר עטרה ליושנה להיות כתנות אור ויהיה קיים באיש וחי לעולם מ״מ נשאר הקיום במין מחמת פריה ורביה שנשאר מין האדם קיים אבל לא באיש כי הוא שתה מהכרם היה קצת מהונגת אדם שסחט אשכול ענבי׳ והוא סבר לרתקן מה שרצה ליטע הכרם מטע ה׳ אבל קלקל במה ששתה הרבה וכתיב אכול דבש וגו׳ וספח שהלך במופלא ממנו הרבה הציץ ונפגע ודברים אלו הם סתומי׳ וידועים ליודעי׳ חן והנה כששתה הרבה נשתכר ובא השטן וריקר בתוך הסעודה הוא כנען

הג״ה

וכמו שפירשו בזוהר של אלה תולדות השמים והארץ וה׳ תולדות ס״ו ולא אמר אלה שמים וארץ כיום וגומר אבל אמר אלה תולדות לרמוז על אדם וחוה שהם תולדות שמים והארץ ולא תולדות בני אדם כי אם כירתן שמים והארץ ס״ו:

הג״ה

ויש״ל כה איש האדמה וגו׳ פשוטו ידוע וגדיוו בו סוד גדול לחכמי שנכנסו בעמקי התורה וכתריה כבר ידעת כי השכינה נקראת כרם שנאמר כרם היה לשלמה כרם ה׳ צבאות ומן הכרם ההוא יוצא היין המשומר בענביו והבור׳ יתעלה וית׳ נגלות סתריו לבני אדם רצה שהאדם יתור ויבקש הכרם הזה אך לא שיתדבק בקליפותיו כי בזה יש בו שני מיני יינות האחד הוא היין המשומר הנזכר שבא ממנו שיש בה אילן ונקרא כוס ישועות כוס רויה כוס של ברכה ועוד יש בו יין אחר שבא עליו אמת תנינים ייגם פורי הגפן נקרא כוס התרעלה ומשך היין ההוא מכל הטומאה ומגבן כדום שבא מרוח הטומאה הנקרא יין נכך שנאמר האומרים למסכ׳ אתה אלהינו כי נגע ברוח הטומאה וזהו שבא ישתו יין נסיכם והנה גם שהוא איש האדמה האדומה עמ״ה נטע כרם והלך לתור ולבקש ענין הכרם ההוא להבחין בין טוב לרע שבו וזהו שנאמר ויטע כרם אתכם לא כוהר ולא בסיור כדכתיב וימל כה דרשו רז״ל עשה עצמו חולין ושתה מן היין ושכר וגומר כלומר שתה מן היין המשכר ויתגל בתוך אהלה הכ״א השכינה הנקר׳ כרם שם כתנג׳ חרפתו כי נמשך אחרי היין המשכר ולא אחר היין המשמח אלהים ואנשים עכ״ל ברקנ״ט:

כנען אשר בידו מאזני מרמה ארור כנען ע״כ לא הוחזר העטרה ליושנה להיות האדם קיים באיש אבל נשבע הקב״ה שלא לכלות העולם ויהיה קיים במין עד עת קץ שרמז לו הקב״ה על קץ הימין קץ כל בשר כדבעינן למיסר לקמן בעז׳ה׳ אז ישמח ה׳ במעשיו והתחדש הבריאה כי עדיין לא חזרה הבריא׳ בראשית המחשב׳ עד שיבא משיח צדקנו אלה תולדות פרץ ונכתב מלא׳ ובמדרש רבה א״ר שמואל בר נחמן כל תולדות שנאמרו בתורה חסירין בר מן תרין אלה תולדות פרץ והרין ומפני מה אינן חסרין ר׳ יודן בשם ר׳ שמעון אמר כנגד ששה דברים שנטלו מאדם הראשון ואלו הן זיוו וחייו וקומתו ופרי הארץ ופירות האילן ומאורות כו׳ ע״ש עוד במדרש רבה ותקרא את שמו שת כי שת לי אלהים זרע אחר וגו׳ ר׳ תנחום בשם רבי שמואל אמר נסתכל אותה זרע שהוא בא ממקום אחר

הג״ה

דבר זה צריך ביאור רקצ׳ התבונן נראה עניך שכל השמחתה דדור המבול היה בהשחתת הברית וכמו שאמרו רבותינו ז״ל שהשחיתו זרעם ע״כ תמיד הזהיר למיכהו פרשה זו והזוכר נ״כ איש ואשתו ותיבת אשתו דייקא ולא אשה אחרת ואין הכוונה דוקא בשבא אל אשה אחרת אלא אף מי שמשחית זרעו ב״מ הוא סבוק באשה אחרת שהוא יולד חללים אחרים בסתרא דמסאבא והיא האשה אשר הוכיח ה׳ בשבט פשע והיא לילית המתפשטת שהיתה מתחלה בת זוגה של אדם הראשון שולדת רוחין ושידין מזרע לבטלה של א״ה כאמר כך נתדבק בהוה אמתו למיכהו וגירש את לילית כמחבר בתולדים הם נגעי בני אדם כ״מ המטעיין את האדם בקולות ורע וזהו סוד ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו בהרוכרע ויקי ע״ר ה׳ ע״כ יער רע וגם במדרו אותיות ברחו כי שאר ברוח מאדם הראשון כשגרשה ונתדבק באשה בת ק״ל שנה ונתדבק׳ במיכנו והוציא רשעה אביתו היא לילית ונדשה נבקה ממנו והיא מתקוממת באנשים רעים ומוניאה זרע וקרי וזהו ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו אשר נהם הנשים כיתות לילית בר מינן ועוד והבן כי קיום העולם שמירת הברית והו סוד ברית עולם והשחתת הברית הוא השחתת העולם ע״כ בהשחתו מבול כולם כי השחית כל בשר וגם ששון איש צדיק יסוד עולם סוד נח נ״ג היושר כשהר וכן אמר בעל ס׳ שרתקו לתיבתו חה לסון הזוהר פ׳ תבת דלבתא קיימא קדושה סוד דוגמא דלעילא וע״ד איקרי איש האדמה וכות אוליפנא דהא כם אצטריך לתיבה לאתקנא בה ולא ייחא זרעא דכולא דכתיב לחיות זרע מאתן הברית ונח תיבה לבתא דכי הוו כדתניא דא לעילא כא כתיב פיה ברית דכתיב והקימותי את בריתי אתך וגומר ועל דלאתקיים ביה ברית לא עייל לתיבות דכתיב והקמותי את בריתי אתך ובאת אל התיבה ובא זה תיבה ארון לא תיבת נח כלא כגוונא דלעילא ובגין דהאי ברית לעילא הוא עביד תולדות כגוונא דא נח הוא עביד תולדות כד״א אלה תולדות נח איש צדיק בפי גזי וגאי כגוונא דלעיל וע״ד צדיק יסוד עולם כתיב והוא עד דא אתקיימות דהא לתיבה עמודין דעלמא קיימא עליה ומאן איהו דא צדיק ונח אקרי צדיק לתת ורוא דכלא את הגשם את הלך גם לזווי הוא בלק גם כגוונא דלעילא איש צדיק יסודא דעלמא ברית שלום שלמא דעלמא איש האדמה ודאי ועל דא וגם אלא מן בעיניה עכ״ל ויובולר העולם כדרכם משה צורות פרק שלישי וכלל הענין כי גם תיבה הוא וכוכבה לברית מעוד העליון שהוא יסוד סוד ברית שלום בארץ בעולם וכן שהיא עלבות והתיבה דומו למלכות כוד הכון הברית סוד התורה כוד תפארת שהוא סוד ובוג העליון הוא יסוד ברית הנכין והו והקימותי את בריתי שהוא סוד יקוה לה להשפיע בתוכנו לגן יש הכבין והכשרי אתו אלוה כמעור אם ולומר אקים את בריתי דבק בא אתו ולא בהקרבת ולא אלה תולדות גם סוד פריה ורביה על ידי אשתו והוא סוד ואתה פרו ורבו ברכנו בארץ ורבו בה ולכתוריה קשה מיהו זה שאחר שרצו בארץ ורבו בה נדולי לא בנשים היא וגם הוא ברך יבו בסוד לא הענין בשביל השחתת זרעם כתיב ותשחת הארץ היא סוד הארץ העליונה שהיא לפני אלהים כי נשחתה ונולה הארץ חמס כי נקשה גרמו שהשפע העליון בסוד היחוד והזווג הראוי לבא לארץ העליונה ולא נתגלה ברכה והארץ מבורכת ויושב נוה ה׳ את הברכה להשפי׳ לתחתוני׳ עתה כבר כבל נשחת לפיו השפע הוא יורד לתחתוני׳ הקליפות והו סוד כי מלאה כי השפע היה מאבד נכסים בידי הקליפות והו הסוד נתגלה בהקימו בארגב ובפרט בהקדים תולדות אדם וכן שבאותך פרו ורבו בקדושה בטהרה ולא תתעוררו לימעלה להיות הברית שלום בארץ העליונה גם שרצו בארץ ורבו בה לא תגלו מוכה מהנ כוה לאות ברית הקשת ויאמר אלהים זאת אות הברית אשר אני נותן ביני וביניכם וגו׳ את קשתי נתתי

אחר ואיזה זה זה מלך המשיח ע"כ הרי שלא יתקיי'
שם שת שסמנו הושתת העולם עד שיבא המשיח
ויקוי' בו וקרקר כל בני שת דהיינו שיסיר הקליפו'
הסובבות הפרי ואז יהיה העולם נשתרת בכוונת
בראשית הברי' ויתקיים ישמח ה' במעשיו ובלע
המות כי יהיו חיי עדי עד בלבוש כתנו' אור כאשר
הארכתי בהקדמה תולדות אדם ויהיו ישרא'
הנקראים אדם בצלם והמצוה עליון ותתרבה הפרי'
ורבי' כמו שרמזו רז"ל עתידה אשה שתלד בכל יום
ויתקיים כל אחד באיש ותהיה הפרי' ורביה בסוד
ההשתלשלות וכמו שנצטווה עליה אדם אם
לא חטא וכשחטא אז נפל מאיגרא רמא לבירא
עמיקת' שבא המבול ולא נתקיים אפי' במין ואלה
תולדות נח שיצא מן התיבה קיום העולם בפריה
ורביה קיום במין עד זמן משיח בן דוד אז יתקיים
באיש ויהי' בצלם ודמות מה שאין כן לאחר שחטא
אדם נסתלק הצלם האמיתי ולא נשאר רק דמיון
מהצלם בסוד הדמות כענין צל האדם לפעמים
בבואה ולפעמים בבואה דבבואה והכל לפי מה
שהוא ובב"ר זה ספר תולדות אדם אלו תולדות
ואין הראשונים תולדות ומה הן אלהות בעין קמית
אבא כהן ברדלא אדם שת אנוש ושתק אמר להם
עד כאן בצלם כו' ע"כ בענין פרי' ורביה בזמן הזה
עד ביאת משיח צדקינו לא שייך לומר מי שאינו
עוסק בפרי' ורבי' כאלו ממעט הצלם כי הצלם
כבר ממועט רק שייך לומר כאלו ממעט הדמות
ומביא ראיה מהפסוק כי בצלם אלהים עשה את
האדם והיה די שיאמר כי בצלם אלהים עשהו והיה קאי
על אדם שהזכיר שופך דם האדם אלא האדם ר"ל האדם
המיוחד דהיינו אדם הראשון ואמר כי בצלם אלהים
עשה את האדם אדם הראשון וממילא מסתבר אף
שנסתלק הצלם מ"מ יוצאי ירכיו יש בהם דמות
קצת מהדמיון הצלם אשר ג"כ בו קדושה הכלל
העולה מצות פריה ורבי' נצטוו לאדם וחזר הציווי
לנח כי כל אחד ענין בפני עצמו פרי' ורבי' דאדם
היא מרוח קדישא ולא מהתעוררות יצר ופרי' ורבי'
הנאמר בנח היא מצד היצר אשר היא נוהגת ערוה
ונאמר ברכת בשני' כי הצד שוה שבשניהם בורא
להתלבש בברכה מבריכה העליונה ומאור מאור
צריך להתקדש בתשמיש להמשיך הברכה אף
שאין המדריגות שוות כי זה בסוד הצלם וזה בסוד
הדמי' כדפי' ובא הציווי לנח ואתם פרו ורבו שרצו
בארץ כלום תכינו עצמיכם כמאור מאור להתקד'
לעורר הקדוש והברכ' העליו' כי עתה שיש ערות
דהיינו משנתלבשו בכתנות עור אז פרי' ורבי' מצד
הערות ואלו לא חטא אדם לא היתה ערוה רק
תשמיש מצוה כמו היד העוסקת ומנחת תפילין
שהיא פעולת מצוה ומאז בא הנחש נעשה ערות
וצריך להתקדש ביותר לעורר הקדושה כי בכל
מקום שיש גדר ערוה נאמר קדושים להוציא מחול
אל הקודש וכי תאמר בלבבך למאי נפקא מינה
נכתב בצוויי של פריה ורביה הנאמר לאדם מאחר
שנתבטל ובפרט שאמרו בסנהדרין פרק ד' מיתות
כל מצוה שנאמר' לבני נח ונשנית בסיני לישרא'
לזה ולזה נאמרה · לבני נח ולא נשנית בסיני
לישראל נאמר' ולא לבני נח · ופריה ורביה אינו
בכלל ז' מצות בני נח ולא נאמרה אלא לישראל
וכדאיתא שם א"כ למה נכתב מצוה דפרי' ורביה
של אדם י"ל נאמר' לישרא' שתתקיים לעתיד כבוא

נתתי בענן וגו' ז"ל הרקנ"ט זאת אות הברית אשר אני נותן משמע מן האות הזה שלא היה
קשת בענן במעשה בראשית ועתה ברא ה' קדשה לכשות קשת בשמים ביום ענן ואמרו בטעם
האות הזה כי הקשת לא עשאו שיהיה תלוי למעלה שירא' כאלו מן השמים מורים בה ושלא
קיוי ויפיגם בארץ אבל עשאו בהיפך וזה להראות שלא יורו בו מן השמים וכן דרך הכלאמים
לספוך אותם ככה כאשר יקראו לשלום לאיש שכנגדם · ועוד שאין יתר לכוון חציו עליו ולהכבנו
על כרחנו כאמין לדברי היונים שאלכם השמש כאויר שלא יהיה הקשת בתולדות כי בכלי' הח'
לפני השמש יראה כמראה הקשת וכאשר נסתכל עוד בלשון הכתוב נבין כן כי יאמר את קשתי
נתתי בענן ולא אמר אני נותן בענן כאשר אמר ואת אות אשר אני נותן ומלת קשתי תורה
שהיתה לו הקשת תחלה ולכן כפרש הכתוב הקשת אשר נתתי בענן מיום הבריאה תהיה מן
היום הזה והלאה לאות ברית ביני וביניכם שכל זמן שתראה אזכור כי ברית שלום ביני וביניכם
ואם תבקש מה טעם בקשת להיות אות הנה הוא כטעם עד הגל הזה ועד המצבה וכן כי את
שבע כבשות תקח מידי בעבור תהיה לי לעדה כי כל דבר הנראה שיושם לפני פנים להזכיר
ענין נדור כיניס יקרא אות וכל הככמות ברית וכן במילה אמר והיה לאות ברית ביני וביניכם
בעבור שהכניסה שיזולו כל זרע אברהם לעבדו שכם אחד עכ"ל · ועיין בעקידה בשער י"ד
שכתב שאות הברית איננו שהוא דוגמא לדבר כו' ע"ש באורך ותראה כי נדחק במאוד בכל'
הפסוקים · ולכלהו אית פירכא מהא דאר"ז ל' שבדורו של חזקיהו ושל רשב"י לא נראית הקשת
לפי דבריהם יאמר גריעות' היה להם אם נראה הקשת ואף סותר בעל העקידה להשיב על זה
ירא' המעיין שדבריו רחוקים במאוד · וגם רבינו עשה איבל"ם ז"ל שמעתי שאומר אף
שהקשת הוא בטבע מ"מ לא היה נראה הקשת אם היו זכאין כי א"א לפי הטבע הקשת אלא
כשירד המטר ביום והשמש זורחת · ואלו היו זכאין לא היה יורד המטר ביום אלא בלילה כשעת
שבני אדם בביתם כמו בלילי שבת כמ"ש רש"י על פסוק ונתתי גשמיכם בעתם וה"פ ליש לריל
נראית' קשת כיון שצדיק תיבת כיון ימים ולא לילות כלומר אם ירד המטר ביום כמוכן ואז
יתראה הקשת ולע"ד נראה לתרץ קושיא זו וכן עוד קושיא דוגמא זו שהקשה על מה שארז"ל
על ד' דברים יתורות לנוקי על אב כ"ד ממיה ולא כבפר כהלכה כו הלא הליקוי הוא מנד תכונת
השמש וירח והתכוליס מכסה זו ויכולי' לחשוב כאלו שעה תהיה הליקוי והוא דבר טבעי ואני
אומר שכל זה מתורץ ממה דאית' במסכת שבת פרק ב"ה מדליקין תנא דבי ר' ישמעאל כי יפול
הנופל ממנו ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל אלא שמגלגלי'
זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב · ופרש"י מששת ימי בראשית דכתיב קורא הדורות מראש
שגלגל לפניו הדורות ומעשיהם וקבע פורענותם שהרי כשנתנה תורה עדיין לא נפל וזה וקראו
נופל עכ"ל ויאמר שכן הוא שקרא הדורות מראש וידע מעשיהם ופורענותם ע"כ כשהיה
הקב"ה ברא זו הטבע להיות הקשת כי אז נעשה בעת שעלו מימי נח ואילך יורה הברית הזה
שהם חוטאים והקב"ה כאמן בבריתו שלא יהא עוד מבול · וכן לענין הליקוי היה נופה הקב"ה
ומכיס בכל הדורות וברא מהלך גלגל המזלות שיהיו ליקוי בעת שחוטאים ללקות מפני החטאים כנ"ל
ואל תבהל את פיך לאמר הנה כבר נגלה וידוע כל החטאים שיהיו ועל זה עשה הקב"ה
תשובה וגלגל בריאותו א"כ נראה לשון שהחטאים גלגלו הם הגורמי' ואיך איפוא הבחירה
והקושיא הקדומה של ידיעה ובחירה קיל קשה בענין זה היותר בתוקף ונראה לענין · דע כי
כבר הארכתי בזה בהקדמה תולדות אדם · בבית הבחיר' עיין שם יראו עיניך וישמח לבך
ע"ד שהם הוא ע"ד הפשט · עוד מצאתי דרך טוב וישר בכל ענייני הכל כגון קכם יאכלב הז"ל
בענין יתורות לנוקין הגם כי הליקוי הוא ע"פ המסבון ע"י לגלגל הקטה המעבה וכעם בענין
וזהו ע"ד שאמר הכתוב כי אם עונותיכם מבדילים ביניכם לבין אלהיכם הבדל גופני גשמי
היה הכל בהיר יען כל כך לא יאוב לצדיק כל און ולא יעש רושם והכסף לאחד נפני חבירו בשמש
שמשים והלבנה והכוכבים מאירי' ומזהירים ואין השמים והיסודות מעכבים אותם בן הדבר
הזה ולהיות סיבת הקטה סבגיות זה לעשות זה שבעם בענין מחכיק ע"כ הוא סימן לדבריהם
ז"ל וכן בענין הקשת בכלל לומר שכנס שהוא דבר טבעי בהוות שלך ארץ אחת בשוה וחלק
שכנגד השמש נגבורת אלהות הקטה הנטל כח העליונים והתחתונים בגופם והיתם לא
היה עושה רושם גשמי' כזה כגולה עשיית רושם גשמי בין השתנות ע"י מעשינו כשם נמצא
עליוני ונעשה בם גופני יוקבל שינוי והשתכיות ומקרים מה שלא היה כן אם היה נכח עליוני
כאשר הגבלים של מעלה שלא יקבלו שינוי ומקרה והנה זה עיקור גדול ולמוכיי שכן כידינו על
ידי מעשינו ח"ו השמים לא יזכו שלם והארץ יבולה · אומנם ע"ד הסוד יתבאר ענין הקשת על
ענין כמו שהוא למעלה והטבע ואז יבא על נכון ותראה הקשת כי ישית אות ברית של מילה
הברית והוא הענין אשר אמרנו עוכבים שכל חטא דור המבול היה בהשחתת ברית וע"כ נשחת'
הארץ העליונה שברית העליון ברית המעשה והקב"ה התעורר ברחמים ואמר גם לוב הברית
וכבר ידעת פי' של זאת שהוא המלכות שהיא דבוקה באות הברית ואמר אשר אני נותן רומז
בכאן על התפארת וביז"ה הקשת כו' וגדול במאוד והרוצה לעמוד על סוד הענין יעיין ברקנ"ט
ובהקנה ובכל הענין כי אות זוהי והברית היא אות המילה והברית ושם עיין שם בדבריהם
ותמצא המתעיימים באשר אהב נפשך · והקשת שהוא סוד אות ברית המעל' והוא מבריקת יוסף
הנקרא צדיק · ע"ש ותדיק יסוד עולם אמר הכתוב ותשב באיתן קשתו · והנה כמו שאסור
להסתכל בקשת כך אסור להסתכל בערוה · כמ"ש רז"ל המסתכל בערוה קשתו נכערת בכל
שענין הוא תיקון הברית שלמטה ושמירתו וקדושתו · ואז נזכר הברית שלמעלה וכרון לטובה:

משיח

פשיח צדקינו · נחזור לענין מצות פ"ו תנאמר בנח תרי עניינים הם ולהבינך הענין ביותר הנני מפרש בעומק דברי הזוהר שכתב פ"ו דאדם היה ראוי להיות מסטרא דרוח קדישא ועתה התולדות מצד יצה"ר זה יתבאר עם מה שאמר במדרש אמר ר' שמעון בר נחמן בשעה שברא הקב"ה את העולם נתאו' שיה' לו דירה בתחתוני' כמו שיש לו בעליוני' כו' והמאמר ארוך ולא העתקתי אלא הצורך לענין שלנו כבר הזכירו רז"ל החילוק שיש בין מזמור לדוד לדוד מזמור כששרת' עליו השכינ' ואח"כ התעורר זהו מזמור לדוד וכשהו' מתעורר מתחלה והמשיך אליו השכינ' זהו לדוד מזמור וזהי המעל' הנפלא' שיתחיל האדם בהתעוררות כמ"ש שובה אלי ואשובה אל כם משא"כ כשהוא אינו מתעורר רק השכינ' מעצמ' אזי רחוק הוא ממעלה זו כי מה שנותן לו הש"י אינו מצד האדם שיהיה הוא מתעורר רק הקב"ה ברחמיו ובחסדיו מרחם וחונן וכענין דאיתא בב"ר וחנותי את אשר אחון הראה הקב"ה את כל האוצרות של מתן שכר המתוקנים לצדיקים והוא אומר האוצר זה של מי הוא והוא אומר של עושי מצות והאוצר הזה של מי הוא של מגדלי יתומי' כו' וכן כל אוצר ואוצר · ואחר כך ראה אוצר גדול אמר האוצר הזה של מי הוא א"ל מי שיש לו אני נותן לו משכרו ומי שאין לו אני עושה לו חנם ונותן לו מזה שנאמר וחנותי את אשר אחון למי שאני מבקש לחון וכן ורחמתי את אשר ארחם ע"כ ובודאי מתנת חן מתנה מועטת בערך מתנה מרובה הנתנת למי שהתעורר ובא כשברו · וזה הענין של התעוררות מלמט' למעל' שייך עתה בזמן הזה שגלת השכינ' למעל' וצריכין אנחנו להתעורר מלמטה שתשוב אלינו אבל אדם אלו לא חטא היה השכינ' בתחתונים ולא זזה השכינ' מהם והיה מקויים ושכנתי בתוכם בתוכם ממש ולא היתה הפעול' רק להתרבות האור כמדליק נר מנר וכן יהיה לעתיד כמ"ש ושכנתי בתוככם וזהו ענין פריה ורביה דאדם אלו לא חטא וכן לעתיד להפרות ולהרבות מצד אור שלמעל' השוכן בם כענין השתשלו' נמצא השלימות בעת ההיא מלמעל' למטה בסוד אור הישר וזהו שאמר הזוהר הוה עביד תולדות מסטרא דרוח קדישא אבל עתה שנחלש בכתנות עור ונעשה חומר עכור והטפה נסרחה והשכינה מרורה למעל' והוא עביד תולדות מצד יצה"ר צריך לכוף את יצרו ויקדש עצמו להכניסו לקדושה וזאת היא הקדוש' לקדש עצמו בשעת תשמיש לפרות ולרבות הדמות והכל לעבודת הש"י שיהיו לו בנים עובדים את ה' ועוסקים בתורה ובמצות וכשמקדש עצמו מלמט' אז מתעורר מלמעל' · ואז מצד החומר העכור יהיה הקיום במין ומצד המשכת נפש רוח ונשמ' מלמעל' מצד התעוררותו יהיה קיים במין כי הגשמה קימת עדי עד ורמז לזה סוד שני זיווגין שהזכירו רז"ל זיווג ראשון מן השמים בת קול יוצאת וזיווג שני לפי מעשיו · זיווג ראשון יהיה רמז וסימן למצות פריה ורביה שנצטווה האדם קודם שחטא שהוא היה ראשון וגדול יהיה כבוד האחרון יותר מן הראשון דהיינו לעתיד כשיוחזר כתנות אור ותהיה השכינה בתחתונים אז ההמשכה כלמעל' למט' בסוד אור ישר כרפי' וזהו הזיווג הוא מן השמים כלומר מלמעל' למט' אבל זיווג שני דהיינו הנאמר לנח שהוא כזמן הזה הוא לפי מעשיו תלוי בהתעוררותו לפי שיעור התעוררות מלמטה ממשיך אליו קדושה מלמעל' · וכל זמן שאנחנו בלבוש הזה כתנות עור שהוא החומר העכור זאת המעלה היא המעל' המשובחת שיתעורר מלמט' למעל' דהיינו שיטהר ויזכך החומר שלו ויקדש אותו ואז יהיה כלי מוכן לקבל השכינ' שתשר' עליו וזהו ענין מלמט' למעל' · ומזה יתבאר ענין את האלהים התהלך נח ובאברהם הוא אומר אשר התהלכתי לפניו נח היה צריך סעד לתמכו אבל אברהם היה מתחזק מעצמו ונח היה ירא לערב עם בני אדם והיה מתבודד במקום אשר אין שם אלא האלהים לבדו כי היה ירא אולי ילמוד איזה מעש' רע ממעשיהם כי לא היה כחו גדול כאברהם אבינו שקים ליה בנפשיה שלא ילמוד ממעשיהם ואדרבא הוא יחזירם למוטב כמו שעשה להרב' והאריכתי בענין הזה במקום אחר כך מבואר הענין לפי פשוטו · ולפי דרכינו יתבאר בענין אחר לו כח לא היה נח יפה כאברה' אבינו כי אברה' אבינו התעורר את עצמו להכיר את בוראו ולעבוד אותו ואח"כ רוח ממרום יערה עליו וזהו ענין מלמט' למעל' · אבל נח את האלהים התהלך בא לו התעוררות מלמעל' וזהו הסעד והסמיכ' שהזכיר · ובמדרש רבה ונח מצא חן אמר ר' כהנא כי נחמתי כי עשיתים ונח אפי' נח שנשתייר מהם לא היה כדי אלא שמצא חן בעיני ה' ע"ש במדרש רבה ונח מצא חן הוא מצא חן הקב"ה לא מצא · ר"ל הוא מצא מהקב"ה שהיה מעורר אותו · אבל הקב"ה לא מצא ממנו כי לא היה לו התעוררות מלמט' למעלה · משא"כ באברהם שאמר אשר התהלכתי לפניו כלומר התעוררתי קודם לו וכן כתיב ומצאת את לבבו נאמן לפניך ובב"ר ברורותיו אלו היה ברורו של משה או בדורו של שמואל כו' ורש"י הזכיר אלו היה בדורו של אברהם · וכן באגדת פרק חלק ואלו ואלו דברי אלהים חיים כי יש הפרש בין נח לאברהם וכן יש הפרש בין נח למשה בבחינות שונות באברהם אבינו ומצאת את לבבו נאמן לפניך ובמרע"ה כתיב בכל ביתי נאמן הענין אברהם אבינו הקדים את מרע"ה במעל' כוונו להיות ההתעוררות מלמט' למעל' כי היה קודם למרע"ה בזמן והוא הכיר את בוראו והתעורר במאוד עד שנתגל' אליו הש"י בכל יכולתו וזהו ומצאת את לבבו נאמן לפניך וכמ"ש שהוא הקדים את עצמו לפני בא התעוררות מלמעל' אליו ואח"כ נתדבק למעל' אבל בענין הדביקות למעל' בעומק ההשג' היתה מעלת מרע"ה גדול ביותר וזהו בכל ביתי נאמן מה שמצא הקב"ה נאמנות באברהם והתעורר מלמט' למעל' והמשיך על עצמו השכינ' והיה מרכב' אליה בזה נאמנות היה משה נכנס למעל' בבית ה' והיה בן בית וזו המעל' היא יותר מעל' ממעל' להמשיך השכינ' עליו כמ"ש ומשה עלה אל האלהים וזהו סוד שפיר' מרע"ה מהאש' כבר כתבתי למעל' סוד פרי' ורבי' בקדוש' להתעורר מלמט' למעל' במה שמקדש את עצמו ומרב' את הדמות אבל מרע"ה פירש מהאש' למטה ולא המשיך להתעורר למטה מלמעלה והוא איש האלהים בעלה דמטרוניתא כדאיתא בזוהר:

הג"הה

ולפמ"ש זהו סוד בן עזאי שלא לקח אשה ואמר נפשי חשקה בתורה וכיס ענף מסורס מרע"ה:

ותנה נח היה צדיק בדורותיו בערך דורו כי נח היה איש צדיק לחיו' דבק בהש"י כשבא אליו התעוררות מלמעל' כי ק"ך שנה היה הקב"ה מתעורר את נח ושלחו להזהיר דורו שיעשו תשוב' אבל מקצת שבחו בפניו וכולו שלא בפניו כלומר מקצת שבחיו היו בפניו כי לא הלכו פניו להקדים להתעורר כמו אברהם אבינו שאמר התהלכתי לפניו וזה היה במקצת אבל רובו שהוא ככולו היה שלא כפניו שלא הקדים הוא רק כא אליו התעוררות מלמעל' · וזהו סוד ונח מצא חן הוא מצא אבל הקב"ה לא מצא ואמר מצא חן כשבא ההתעוררות מלמעל' למט' וזהו מתנת חן כמ"ש וחנותי את אשר אחון וכמ"ש למעל' במדרש וחנותי כו' ומ"מ היה צדיק בערך דורו כי לא זו שלא התעוררו מאליהן דורו אלא אף לאחר התעוררות מלמעל' זה ק"ך שנה לא השגיחו כי היו ערלי לב היפך מאברהם לבבו נאמן שהוא סוד ההתעוררות מעצמו והיו ערלי בשר השחיתו דרכם ולא שמעו בקול ה' נמצא לא היה להם התעוררות מלמט' וגם כשבא מלמעל' לא השגיחו ע"כ נאברו מעה"ז וגם מעה"ב וגם אבד זכר כחם של מעלה ובזוהר וימח את כל היקום אשר על פני האדמה רבי אבא אמר את כל לאכללא כל אינון שליטין דשלטין ממנו על ארעא ודא הוא היקום אשר על פני האדמה כו' הרי שנח היה צדיק ברורו מ"מ נגד אברהם לא היה נחשב לכלום · כי אברהם לבבו היה נאמן לפניו ואלו היה בדור אברהם אפשר שהיה לומד ממעשיו והיה צדיק תמים כמותו כי כן כתיב באברהם התהלך לפני והיה תמים ולענין מ"ש שאלו היה ברורו של משה כו' זה יתבאר ע"פ מה שאמרו במדרש רבה אמר ר' ברכיה חביב משה מנח · נח משנקר' איש צדיק נקר' איש האדמ' אבל משה משנקרא איש מצרי נקרא איש האלהים ע"כ ענין זה המאמר הוא כי מרע"ה

הג"הה

וע"ז רומז הפסוק לא ידון רוחי באדם לעול' בשגם הוא בשר שלא זו שהם ערלי לב אלא אף הם ערלי בשר ואמר לא ידון רוחי יש בזה סוד לע כי התעוררות הבא מלמעלה איננו דוקא ע"י נביא אלא הש"י ית' רומז בין הכנהרים הזולשים ויוכריזו כענין שאמרו בכל יום ב"ק יוצאת מהר חורב כו' וכן עוד שיהיו אלפנות ומכ"ם על ידי נפגעו עוסות

מרע"ה מיום היותו לאיש נורע מה יהיה במיפו
והתחלה שלו היה מרונבת סיפו אע"פ שבתחלת
נבואתו אמרו במ"ר טירון היה משה בנביאות כי
בתחיל' נבואתו היה צריך ילד בנביא' אחר כך בא
ממדריג' למדריג' עד שלא קם כמשה ונקרא איש
האלהי"ם בוצין בוצין מקטפין ירי' ע"כ אפי' בהתחל'
מעלתו נקר' איש שנקר' איש מצרי כמו שהי' נקר'
איש ברום מעלתו דהיינו איש האלהים להורות כי
אף בהתחלתו התחיל להתנוצץ בו אלהיי וזהו נרמז
באיש מצרי שהרג שזהו התחלת גדולתו וקנאתו
לאלהיו היה דביק באלהי' כמ"ש רז"ל שהרגו בשם
המפורש הרי אף במעל' התחתונ' שלו דהיינו מעש'
מצרי היה דבוק באלהי' דהיינו בשם המפורש ונח
אף בעת רום מעלתו שנקרא צדיק נקרא איש
האדמ' אשר הכוונ בזה ע"ד המדרש שהבאתי
לעיל כי אף נח היה בכלל נחמתי אשר עשיתי כו'
ומה שנשאר קיים היה בשביל האדם והאדמ' לא
תשם שיהי' קיום לעולם וע"כ נקרא איש האדמה
כלומר נשאר באיש בשביל האדמ' דהיינו העולם
הרי במקו' גדולתו שקראהו צדיק קורא אותו בשם
איש האדמ' ובמדרש שקר החן והבל היופי אשה
יראת ה' תתהלל שקר החן זה נח והבל היופי הבל
הוא יפיו של אדם אשה יראת ה תתהלל זה משה
ע"כ הנה פשט זה המאמר מסכים למה שכתבתי
מ"מ אני אומר שיש במאמר הזה רמזים הנה כי
מעת הוסר העדי של כתנות אור מהאד' ונתלבש
בכתנו' עור לא מצינו שזכה לאור עד חנוך כי לקח
אותו אלהים ונעש' מלאך והוא מטטרון ועשר דורו'
מאדם ועד נח ונח היה צדיק הדור ונזרכן בקצרה
שגרם קיום להעולם בהשארתו ע"כ תמצא תיבת
נח זה ינחמנו והוא חצי שם של חנוך וכן הוא הצי
שם של מטטרון כי מט"ט עולה נח נשאר רו"ן
מלשון נור דלוק כי נתהפך חנוך ללפיד אש ונעש'
מטטרון ומה שנשאר מן חנוך לאחר הלקח ח"ן שהוא כמו מט"ט נשאר כ"ו שהו' כמנין ידו"ד וכן מטטרון נשאר נור שהוא אש רמז לדבר
כי ידו"ד אלהיך אש אכלה הוא הרי מעלת נח שהוא הן מן חנוך על כל זאת שקר החן אין זה מעל' האמיתי' גם הבל הוא יופיו של אדם כי
הלך אחר ההבל א"כ יש בזה רמז ותיבת הבל רומז להבל בנו של אדם · דשע ה' אל הבל ואחר הבל הוא יופיו של אדם הראשון כלומר
מיהוא יופיו של אדם הראשון הוא הבל כי קין הוא קינא דמסאבות' והבל הוא יופיו כי היה לו התרומות נשמה כי מרע"ה הוא מגלגולו
כמ"ש המקובלים הבל שת משה והבל הוא יופיו כי יעקב של אדם סבהה נלגל חכה ופני משה כפני חכה יעקבה והוא יוהר מגלגל של
חכה ונשלם אח"כ נשמת הבל עי' שת במשה גר שנתקיים בו ומשה עלה אל האלהים ופירש מאשתו יתוא היה בעלה דמטרוניתא כמ"ש
לעיל והוא אשה ביראת ה' תתהלל זה משה · זה ענין שרמז משה בענין המבול כמ"ש בפ' שלוח הקן · משה מן התורה מנין דכתיב
בשגם הוא בשר · בשגם בגימ' משה · ומה שהזכיר במדרש שמואל אצל משה כי כבר אר"זל שמעלות שמואל שהיה בו מעלות
שקולים נגד משה ואהרן :

עופות ובני אדם הם אוטימין לגבי סיתיין עינא דשמיא לגם ומיכים להם ואין רואות ואוכים
להם ואין שומעות ועל סוד זה כרח שרויו הפסוק מכל הבהמ' הטהור תקח לך שבעה שבעה וגו'
וגם מעוף השמים שבעה שבעה · קשה למה לא אמר גם מעוף השמים הטהורים · הרשי כתב
ילמוד סתום מן המפורש שנדבר בטהורי בודאי כן הוא האמת לפי פשוטו · אמנם יש בכאן ג"כ
סוד ויהיה מתורץ גם כן · לימא תנא שאמר גם מעוף השמים · מהיכי תיתי מימי' העוף גרע
מהבהמ' שהצריך לרבות אותו כתיבת גם ולעיל המון אותם · מהעוף למינהו ומן הבהמ' למינה' ·
ע"ק לעיל אמר מהעוף למינהו ולא אמר עוף השמים וכאן אמר עוף השמים · ואח"כ אמר כל
צפור כל כנף · כתיב כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר · ומצאתי בקונטרים
האר"י ז"ל שכתב על ענין מיאות העופות הנה כל מה שנוכר לעיל מכריזי אותו בכל העולמות
ובפרט בעולם העשי' וגם כל העבירות שאדם עובר נכרזו ע' כ"ד ושליח ב"ד ההולך עמו ואומר
גם עיני האויר ונבואתו אין כל העליון דרוחני כיכר כו · ואמנם כשהעופו פורחי' דרך הרקיע'
ועפיפתם הם מותכים האויר ומולקים אותו ואז כל הכרוז עובר שם וזהו סוד כי עוף השמים
יוליך את הקול כי הוא מוליכו דרך עפיפתו ואמנם יש עופות כי ע"י נפיפתם ודבורם כמו שרף
קול הכרוז עם קולו ועוברים יחד אך יש עופות טמאים עופות כן אלא דרך עפיפת בכנפיהם
ואלו הם סוד העופות שאין להם קול וקורין להם כלעו אב"ם יור"ם וכנגדם כאמר עוף השמים
יוליך את הקול כי כלתי קול רק בעפיפתם מוליכות קול הכרוז וכנגד המדברים אומר ובעל
כנפי' יגיד דבר וכבאר טעם העופות הזוכרים הנקראים אב"ים יור"ם דע כי הם כמוכנו' ומגד
לילית שהורגת את הילדי' שעדיין לא הגיעו לערך דבור וכל אותן הנשמות בפרט אם הם רשעים
כלם הולכים דבקים עם אותן העופות הטמאים והולכים עמהם והם לילית ולכן אין להם כח
דבור ואמנם יש עוף שממונה להודיע בגזרות רעב ואחד על הדבר ואחד על הארבה וכיוצא בו
יש ממונים על השובות והבשורות טובות ויש ממונים על כמה דברים חלוקים ואמנם העופות
הטמאים הם ממונים על גזירת הילדי' היותם קטנים וכן יש להם שליטה על כל לידע על
בשורות אחרות והעורב כולם בשורות רעות ובפרט על הדבר ועל היונה ובדרך מקרה אומר
לפעמים בשורה טובה והכן הנקרא מילא"ו מבשר בשורות טובות והנה לבדרים מפור דרור מבשר
בשורות טובות ובפרט על עגירת היונה וכיוצא בכל ימי היונה אינו ברלה ואינו כיוצא בעיר
שם שם אנפה ואלפי התולעי' והיתושי' כלם מגידי' מכיו' ואין סוס כם כשולם שלא יגיד דבר אלפי'
שקי' בהמות והיאש' קטנים הם גדולי' ולכן תמצא שאין עופות מגיים שלא ביקום בבי אדם לגיד
להם כשעט והקורות אותם ולכן כמורכן בבית מעוף ועד בהמה בדלו מלכו · כי אין טרן בהם
בלל עכ"ל · וע"פ הדרוש הזה ידוע ובכאן גם מעוף השמים טמאים טהורות ואמר שהם מפריחין
ומוכקים לבייש לגבריה יהיו כדוכי כטהורי' ליקח מהם שבעה שבעה ואלו נקראים עוף השמים
כי יש להם ידיעה מזה שבשמים אבל שאר עופות טמאים באדרינ' הוו יוקח שנים שנים והטמאי'
והטהורים ז' ז' כלפירשי' ואח"כ נפור כל כנף רוצ' לבעל כנפי' ודי בזה למבין :

נחזור לענין ענין נח מלמעלה למטה ואז היה צדיק גמור · אברהם אבינו מלמטה למעלה משה רבינו הלך למעלה והוא איש
האלהים וחילוק גדול בין תיבה של נח לתיבה של משה · ועתה אבאר ענין התיבה ע"פ הרמזים שכתבתי ואקדים
מה שכתב בזוהר שמביא הפסוק מגדל עוז שם ידו"ד בו ירוץ צדיק ונשגב · ואומר שמגדל עוז רמז על התיבה והצדיק הוא נח איש צדיק
ואגב אבאר ענין מגדול ומגדיל של פסוק מגדיל ישועות מלכו בתהלים · ובספר שמואל כתיב מגדול ישועות מלכו ונהגו לומר זה
הפסוק לאחר ברכות המזון וכתבו האחרונים שבחול יאמרו מגדיל ובשבת ובר"ח יאמרו מגדול ונתנו סימן שבת וחודש קרא מקרא עוד
בה שלישי שמצינו אצל ידו"ד מגדל דוד כמ"ש מגדל דוד בנוי להלפיות הרי ג' מגדול מגדיל מגדל · וקודם שאגיד טעם ע"ז אקדים
מאמר בב"ר סוף בראשית והכל יהיה סובב והולך ע"פ מה שכתבתי למעלה תהו ניסחוא ר' סימון ג' מציאות מצא הקב"ה אברהם דכתיב
ומצאת את לבבו נאמן לפניך · דוד דכתיב מצאתי דוד עבדי ישראל דכתיב כענבים במדבר מצאתי ישראל · איתיבון חבריה לר' סימון
והא כתיב ונח מצא חן · א"ל הוא מצא אבל הקב"ה לא מצא · קשה למה לא חשבינהו כסדר לפי הזמן דהיינו אברהם וישראל ודוד
ועם ביאור המאמר הזה שהבאתי לעיל כל תולדות שבמקרא הם חסרים לבד מאלה תולדות שמים וארץ · ואלה תולדות פרץ כבר
כתבתי למעלה מעלת אדם הראשון אלו לא חטא היה בסוד שכינה בתחתונים בסוד אור הישר וזה הענין הוא קרוב לענין מ"ש בכל
ביתי נאמן שלא זז השכינה רק שהוא עלה לשמים לבית ה' אבל סוד השכינה בתחתונים הוא שהרד השכינה להיות בתוך התחתונים ב"כ
יזוככו בתחתונים ומ"ם זה וזה הוא ענין שלא זזה השכינה אמנם לאחר חטא אדם ונתלבש בכתנות עור ונסתלקה שכינ' למעלה אז עיקר
השלימות לעורר מלמטה למעלה · ואחר כך באחרית הימים בעת קץ אזי תתחדש הבריאה אשר עדיין לא הושלם כוונת הבריאה אפי'
יום א' כי אדם ביקר ולא ילין עד שיבא משיח ואז ישמח ה' במעשיו וישראל שהיה מעלה להתעורר מלמטה למעלה שכן הקדימו נעשה
לנשמע לעתיד ישרא' נקראו אדם ויהיו כמו אדם קודם החטא ויקוים בהם ושכנתי
בתוכם ואז תהיה הבריאה במילואה כמו שהיתה ראשית במחשבה ע"כ כתיב אלה
תולדות השמים והארץ בהבראם כתיב תולדות מלא כי כן כוונת הבריאה להיותה
במילואה

כנ"ה
פותיות ישמע כן אותיות יסיס

במילואה ומובה ולא תחזור עד אלה תולדות פרץ שמשם יוצא מלך משיח ואז יחזרו
התולדות להיות מלא · ובינוני צריכים להתעוררות ועיקר ההתעוררות הוא
למטה למעלה ואז הוא תמים וכמ"ש באברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים אבל
מלמעלה למטה אף שנעשה צדיק גמור מ"מ לא נקרא תמים ע"כ אמר הקב"ה לנח
כי ראיתי אותך צדיק לפני ולא כתיב תמים כי נח מצא אבל הקב"ה לא מצא אותו

הג"ה
וכן היינו סוד פריך ודביה דאדם קודם סקסא פנ"ס
לעיל וזו תולדות יהלח:

ורמ"ע"ה לפעמים מסור לדוד ופעמים לדוד מזמור כמ"ש לעיל וזהו סוד מגדול ומגדיל מגדול הוא בית ה' מדור השכינ' מתעורר מלמט'
למעלה כי כן נקודה ראשונ' היא חירק תחת הכם והחירק הוא למטה ואח"כ מסיים בנקודת חולם למעלה על ו' למעלה · מגדיל מתחיל
בפתח רומז על ידו של הק"בה פתוח' והק"בה פותח והוא התעוררו' מלמעל' למט' כי כן מסיים בנקודת חירק בסוף תיבה והוא למט' · אבל
מעלת מגדיל על מגדול הוא כתובים רוח הקודש ומגדול הוא נביאים שהוא מעלה יתירה על כתובים ושבת וחודש הם וזמנים המורים על
רוממות ישראל · החודש מורה כי תתחדש אור ישראל בסוד אור הלבנ' כאור החמה וגו' · ומכ"ש שבת הסוד' על קדושת עולם שכולו
שבת ע"כ קוראין בהם מגדול עוד יש רמז גדול בנקודות של מגדיל ומגדול נודע כי מ"ם סימנ' דמלאך מות כמ"ש הזוהר והעתקתיו לעיל
בפרשת בראשית והנה הפתח מורה על פתיחת הטוב כמו פותח את ידיך כי פותח מקור העליון · אכנם זה לעמת זה עשה אלקים ובעול'
הקליפות מורה על פתיחת הרע שעלי' נאמר לפת"ח חטאת רובץ והבא לטמא פותחין לו ונודע כי החירק מורה לרכא תחת רגליו על
ירידת הענין כמ"ש הפרדס בשער הנקודות ע"כ מגדיל שיש פת"ח תחת המ"ם אינה טוב' כמעלת מגדול שיש חירק תחת המ"ם המורה
על ירידת המ"ם שהוא סימ' למלאך מות ואז כשתרד מן מגדול למטה תשאר גדול ורומז לגדול יהיה כבוד הבית האחרון והנה רמז הש"י
לנח שיעש' תיבה כמו מגדל כי אותך ראיתי צדיק והוא איש צדיק תמים כדפי' אכן התעורר אותו לקח מוסר שמכאן ואילך יהי' כבוד מגדל
ויקוים בו מגדול עוז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב הענין שציוה לו לעשות בנין תחתיי שנים שלישי' ג' מדריגות זו על גב זו תחתיי שרמם
לזבל הוא נגד עולם העשיי' שהוא מגואל ומטונף בקליפות : שניים שהם למדור בהמות חיות ועופות רומז למדור העליון עולם יצירה
וע"ד שפי' הזוהר מאמר ישרצו המים שרץ נפש חיה כו' על המלאכים · ועוף יעופף עוף זה מיכאל דכתיב ויעף אלי אחד מהשרפים · יעופף
דא גבריאל דכתיב והאיש גבריאל וגו' מועף ביעף כו' · ואת כל נפש חיה הרומשת הוא הרוח הפנימי הנמשך להם מלמעל' שהוא קיומם
שלישית הם לאדם סוד עולם הכסא שם חקוקה צורת יעקב ועל כולם בראש המגדול הוא שם ידו"ד בו ירוץ צדיק ונשגב הנה מתחת כסא
כבוד ולמט' שמשם יניקת עולם המלאכי' הצדיק חזוב' להיות ביניהם עליו נאמר ונתתי לך מהלכי' בין העומדים כי המלכים נקראי' עומדי'
שעומדי' במקומ' והאד' נקרא מהלך כי הוא הולך משלימו' לשלימו' עד שזוכה לידבק בין הכתות הקדושו' האלה ומי שהוא צדיק ביותר והוא
מבני עליה ווזכה לשם ה' זהו נקרא רץ כי רץ הוא ומגיע למקום שאין שאר יכולין להגיע ונקראים בערכו מהלכים וז"ש מי שזוכה לעלות
עד מגדול עוז שם ה' זהו רץ ונשגב מכל וגדול מעלתו אפי' ממעלת המלאכים כי דביקותו מכסא כבוד ולמעלה זהו רמז לו הש"י בבנין
התיב' שיהי' מגדול ועליות זו על גב זו דהיינו ההתעוררות מלמט' למעל' עד רום המעל ובזה יעשה צוהר לתיב' והאיר התיב' שהוא מגדול
עוז מגדול ישועות מלכו אבל רמז לו הקב"ה על בחינת מגדיל אם לא יהיה התעוררו' מלמט' למעל' רק מלמעל' למט' וזהו רמז וסוד ופתח
התיב' בצדה תשים כי תיבה זו רומזת על תיבת מגדול כי תיב' פירוש' ג"כ מלה · והפתח בצד התיב' הרומזת למגדול ירמוז למגדיל שבצד
תיבת מגדיל יש פת"ח תחת המ"ם וכדפרי' נגד אלו הענינים היה דוד לפעמים מגדיל ולפעמים מגדול · וענין מגדל דוד תלפיות תל
שהכל פונין בו והוא בית המקדש המכוון נגד בית המקדש שלמעל' ושכנתי בתוכם ורומז על המקדש שלעתיד שיקוים ושכנתי בתוכם הוא
סוד מגדל חירק תחת המם כדפי' וסוד קמץ הוא ברום המעל' ששם סוד אור הגנוז ונסתר ועיין בפרדס בשער הטעמים בסוד הקמץ וכתב
כי הוא בסוד הכתר לרמוז על העלמו כי הוא קמץ וכמוס וכו' ע"ש ונודע כי הכתר אור קדמון °אור °צח °אור °מצוחצח ר"ת שלהם קמץ
וסוד תלפיות תל שהכל פונים לו הנה דור הפלג' עשו מגדל ומשם נפרדו לע' אומות ולעתיד מלך המשיח שהוא מדור יכבוש את כולם
וימלוך לברו · וסוד מגדל דוד הוא תיקון לקלקול מגדול דור הפלג' שאמרו ונעשה לנו שם וכתיב ברוך ויעש דוד שם · רע כי הש"י ברא
העולמות בשמותיו ובצירופן וכמ"ש רז"ל יודע היה בצלאל לצרף האותיות שבהם נבראו שמים וארץ והנה הראשונים שהיו בצלם אלהים
היה מקויים בהם ידע את שמי והיו משתמשי' בשמו בקדוש' לעבדו ולה ובו ולדבק בו וזה היה עד אנוש שהי' בצלם וכדאיתא במדרש רבה
שהבאתי למעל' אבל מדור אנוש ואילך אז הוחל לקרוא בשם ה' כלומר היו משתמשי' בשם · אבל חולין היה להם וזה"ש הוחל לשון חולין
והיה זה עד דור המבול המה הגבורים אנשי השם והיו עוסקים בהשבעות שמות כדאיתא בזוהר נאמר כאן אנשי השם ונאמר התם ויקוב
את השם על כן לא היו יראים מהמבול ולא היו מאמינים שביד הקב"ה לבטל כחם ועיין בזוהר באורך אבל ענין ידיעתם את השם נעש' להם
שממון ויצדק ג"כ הפי' הפשוט אנשי שממון אבל לנח צוה הש"י לעשות מגדול עוז שם ה' בקדוש' ובטהר' כדאיתא בה"גה ציוני ז"ל וזה
אשר תעשה אותם סוד התיב' הוא סוד מגדל עוז שם ה' בו ירוץ צדיק זה נח שנקרא צדיק ונשגב · וחשיב כי בשמו של הקב"ה ארבע
אותיות ידו"ד וצרף האותיות ועש' תיבת וכך צירף · י' פעמים ה' הרי נ' זה רחבה נ' פעמים ו' הרי ג' מאות זה ארכה ו' פעמים ה' זהו ל' דהרי
קומתו וב' אותיות אמצעיות של השם הם ה' ו' ה' פעמים ו' הרי ל' ול' פעמים ה' הרי ק"ן לתגבורת המים עכ"ל · ודור הפלג' אמרו ונעשה
לנו שם היינו לעבוד ולידע את השם ומצד זה היתה כוונתם טובה לידע את השם אבל רעה גדול' עשו שרצו להפריש את השם שהיא מדת
מלכות מהבנין שלמעל' ולהיות לה לברה המלוכ' והדברים עתיקין והרוצ' להבינם יעיין ברמב"ן וברקנטי ובציוני וימצא כל' חפצו וכשם
שהם הפרידו השם מהבנין להמשיך אותו עליהם כמ"ש ונעש' לנו שם ע"כ מדה כנגד מדה הפרידם ה' אבל כדוד כתיב ויעש דוד את השם
ופי' הזוהר שהוא תיקן תמיד השם למעל' לחברו ולייחדו ועשה מקדש למטה מכוון נגד מקדש שלמעל' כי ידו"ד בהיכל קדשו שהוא סוד
יחוד שלמעל' וזהו סוד תלפיות תל שהכל פונים בו לא כמגדל דור הפלג' שהפרידו את השם מהפנים שלמעל' · אבל הוא תיקן ויחד את
השם שיהיו הפנים שלמעל' פונים לשם ועדיין לא נבנה המקדש כהוגן עד לעתיד כמ"ש אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו ואדמבואר
המאמר ג' מציאות מצא הקב"ה אברהם ענין אשר התהלכתי לפניו גם דוד על הרוב מגדול וגם עשה מגדל תלפיות לרמוז על שליכורת
האחרון שאז יוזהר חידוש עולם ויהיו כמו אדם קודם שחטא ומי הוא זה זהו ישראל הנקראים אדם וישראל עלו במחשב' קודם בריאת
עולם · ולעתיד יהיו סוף המעש' וזהו סוד המציאות דישראל שיהיו ברום המעל' להיות מקוים בהם ושכנתי בתוכם ואז מגדול דוד יהיה
בקיומו עדי עד · ודור הפלג' שהיו בשפה אחת ונפרדו לע' לשונו' ולעתיד כי ימלוך
משיח בן דוד יקוים כי אז אהפוך אל העמים שפה אחת · ואלה תולדות השמים ואלה
תולדות פרץ יהיו במילואם אמר במדרש שניטל ממנו זיוו והייו וקומתו וכו' היינו
לבוש כתנות אור באלף שזה היה זיוו והיה ראוי להיות חי עולם ונתלבש בלבוש
גבריה כתנות עור ולעתיד יוחזר · ומ"ש פרי הארץ פירות האילן כי ראוי להיו' עץ
עושה פרי טעם העץ כטעם הפרי ונתבטל ונגנז עד לעתיד שיוחזר ויהיה עץ פרי
העץ עצמו פרי ועתידי' אפי' אילנות סרק להוציא פרי ודע כי כמו שלבוש הנשמה

הג"ה
ישראל כיתן תורה הקדימו נעשה לנשמע הוא סוד
בהתעוררות מלמטה למעלה ובשעת קבלת תורה הקדימו
ישרא' נשמע לנעשה שאמרו קרב אתה ושמע וגו' ושמענו
ועשינו · והנה לאחרה תהיה גדולה מתחלה הקדימו
נעשה לנשמע ובעת קבלת התורה מהניעו למדרגות
הנכונה

והיינו הגוף יהיה מלבוש כבוד כתנות אור כן לבוש הגוף שהוא המלבוש ממש יהיה בגדי כבוד וקצת מרוגמ׳ לזה זכו במדבר שמלתך לא בלתה וגומר ולעתיד ארז״ל עתידה ארץ ישראל שתוציא גליסקאות הרי קרושות המאכל ותוציא כלי מלת הרי המלבוש והם הן הדברי׳ שביקש עליהם יעקב אבינו לחם לאכול ובגר ללבוש ורוגמ׳ לזה נח התחיל בתקון האכיל׳ שהיה זן כל היצירים כתיב׳ ושם התחיל בתיקון הלביש׳ במה שלקח השמל לכסות ערות אביו · ויונבר התיקון לעתיד · וסתמת תיקון האכיל׳ נתרומם מעלת נח על אדם שהותר לו לאכול בשר ושם זכו בניו לטלית של מצוה שהן הציצי׳ שהותר בהם כלאים צמר רחלים ופשתים יחד · משא״כ מקוד׳ בבני אדם הראשון קין והבל קין הבי״א פשתן והבל הבי״א צאן והן ביחד כלאים ושם זכו בניו לתיקון הזה דלעתיד יהי׳ להם לחם לאכול ובגר ללבוש ויעלו מעל׳ מעלה עד שיזכו לאכול להם אבירים ממש שהוא המן ששוחקין ברקיע שחקים וילבשו בגדי מלכות מסוד לבושי עליון והעדי שהתנצלו בני ישראל מחורב לעתיד יוחזר להם במהרה בימינו אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר זהירות גדול ושמיר׳ יתיר׳ במאוד מאוד בברית המעור ראה מה עלהה לדור המבול ולקרש עצמו בשעת תשמיש מאור ולזווג לתנוג׳ ובעת הזיווג קדושים יהיו דאל״כ עליו נאמר ארור שוכב עם בהמה כמ״ש רז״ל וזהו רמז בפרש׳ זו לכל הבהמ׳ הטהור׳ תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו ומן הבהמ׳ אשר לא טהור׳ היא שנים איש ואשתו גם מהעוף השמי׳ שבעה שבע׳ זכר ונקיב׳ · וק׳ לכה שינה הלשון אצל בהמ׳ אמר איש ואשתו · ע״ק איך שייך לומר אישות בבהמ׳ · אלא הרמז שדור המבול נתקיים בהם ארור שוכב עם בהמה · והם כבהמ׳ והבהמ׳ כמותם · ונ״ע הסוד אפשר קצת שהם נתגלגלו בבהמו׳ ואז שפיר איש ואשתו ולא זכו להתגלגל בעופות וברוך היוד׳ וכבר הארכתי בעניינים האלו בשער האותיות באות ק׳ קרושה ע״ש:

שכבולה הקליפות מניעה לעשייה אבל דע כי ישראל בח״ת שלפקה והמית סנאם ס״ו מודין להיות כמו אדם הראשון קודם שחטא ואז הסשפעה מעוטה למעלה כי הסכינם בתמתיכים אך מזרו לקלקולם כנ״ל וכמ״ש אני אמרתי אלהים אתם וגומר והו המדריגות של שלמעלה למטה שהיו וכן בקבלת התורה תהיה לעתיד והסכינם יקנים בתמתוכים וכמ״ש לעיל:

הג״ה

ובכתבי קודש דהאר״י ז״ל מצאתי הגה״ה ארבעה מינים דומם צומח חי מדבר · ובעת בריאת עולם נתקן המדבר שהוא אדם · והב״מ נתקן בשמות שקרא לו האדם מגד שורשם ע״כ נאמר שנתקנו אסור לאכלם אמנם הצומח והדומם שהוא חלק לא נתקנו מותר לנו לאכלם אך שקלקל האדם נתקן בסוד שהקריב אח״כ כמבול מזרו וקלקלו הב״מ וצריכין תיקון וזהו תיקונם שהיו לאכול אדם שיעלו ממדריגות ב״מ למדריגת אדם ע״כ הותר לנח לאכול בשר ולזה בבית המקדש בקרבנות היו מתקני׳ כל הב׳ מיני האדם עם התשובה והוידוי הב״מ בקרבנות עמים הבאים בנבכי׳ ובמכמות הדוים על כל הקרבנות תקריב אלא וא״ת ליהו לא נאסרו אח״כ י״ל לא נתקן הכל רק מה שהקריב הקרבן כנ״ל:

הזוהר כתב כמה פעמים בפרשה זו והזהיר בעת הרבר ב״מ וכיוצא בזה כש״יש השחתה יכנס אדם רגליו ויסתר במסתרים ולא יצא מפתח ביתו שלא יביט בו המשחית כי כל זמן שאין המשחית רואה פניו אינו יכול לשלוט עליו והנה במבול היה המשחית ע״כ כתב מבול מים כי אף שהיו מים היה בהם משחית ושמו מבול וציוה הקב״ה לנח שיסתיר עצמו סמנו דהיינו בתיב׳ כדי שלא יקטרג ע״כ שומר נפשו ירחק מבל השחתה · ויסתיר עצמו עד כי יעבור זעם:

ויאמר ה׳ לנח בא אתה וכו׳ מכאן למדנו שאין רשות לאורח לכנוס בבית להתאכסן בו כ״א ברצון וברשות ב״ה שכן נח לא רצה לכנוס בתיב׳ עד שהקב״ה בעל התיבה ציוהו שיכנוס בה ואז ויבא נח וגו׳:

כי אותך ראיתי צדיק וגו׳ מכאן למדנו שלא יקבול אורח בביתו אא״כ שאינו נחשד בעיני ב״ה · ולמדנו מכאן שאם ב״ה נותן לו רשות לכנוס להתארח בביתו אין רשות לאורח ההוא להכנים עמו אורחים אחרי׳ אם לא ברצון ב״ה שנאמר בא אתה וכל ביתך וגומר · וכל זה כתב הזוהר: להתרחק מאוד מן תשכרות צא ולמד מה אירע לנח מהשכרות וי״ג פעמים ו׳ נרמז בפרשה זו של שכרות וכבר הארכתי בזה באות ק׳ קדושה ע״ש:

נשלם פרשת נח בעזה״י אשר לו הכח

תורה שבכתב פרשת לך לך

שמו של הדרוש הזה קדושת הארץ

נר מצוה מצות עשה דמילה שנאמר זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכל זכר ונכפלה מצוה זאת בפרשת תזריע דכתיב ביום השמיני ימול בשר ערלתו והרבה מצות כמו כן שנכפלו במקומות הרבה וכולן לצורך כמו שפירשו חז״ל ·

תורה אור סוד המצוה הזאת בארתי׳ במקו׳ אחר בארוכה מ״מ לא תיפטר בלא לינה של תורה בעיסק ההלכה הזאת גם בבקו׳ הזה לכתוב מענין סודה ואנב׳ אבאר מה שיערה התורה בברית מילה את בריה הארץ כמו שאמר ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי לכם לאלהים ורז״ל אמרו שאם הקב״ה לאברהם אם יקיימו בניך את המילה יכנסו לארץ ואם לאו לא : הרי שא״י מקושר במילה · כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו · הש׳ בחר בנו מכל האומו׳ הוא לנו לאלהים ואנחנו לו לעם ושבעים אומות חלק אותם ללשונת׳ לארצותם שהם תחת ע׳ שרי׳ שלמעל׳ ולשונינו לשון הקודש ונתן לנו ארץ הקדוש ארץ אשר ה׳ דורש לא ע״י שר ואמצעי׳ · וארץ שלמטה מכוון כנגד א״י שלמעלה · ואין אנו יכולין לזכות לא״י אם לא בהסרת ערלה שהיא הקליפה ואמח״ז לא אזי קרות הארץ היא כי נודע הבאי׳ בסוד ה׳ כי א״י שלמעלה דהיינו יסוד ומלכות סוד ציון וירושלים הקליפות סובבות והם נקראים ערלי׳ כי סביב הר ציון והר המוריה הוא הר עשו ועמלק שיצא ממנו חתך המילות וזרקן כו׳ · והנה הרשעים סביב יתהלכון · דכתיב כל גוים סבבוני וגומ׳ וכל הגוי׳ ערלי׳ כי זאת ירושלים בתוך הגוים שמתי׳ כשושנה בין החוחים וסביביו נסערה מאוד · ע״כ צריך להסיר ערלה למעלה מסוד ברית המעור שהוא סוד יסו״ד עד שתתגלה העטר״ה וזהו סוד מילהו פריעה כי אז סרמה הצורה ליוצרת ונעשה האדם בצלם אלהים כי כבר נודע הראש ששם משכן המוח והחיך והלשון נגר׳ נ׳ ראשונו תהתשובות כאחרת ועתי׳ זרועות כנגד זרועות עולם וגוף וברית המעור שהוא סיומא דגופא כנגד תפארת ויסוד · והשוקים בסוד העמודים יבק ובועז נצח והוד וצריך לחתוך את הערלה ולא די בזה כי מל ולא פרע כאלו לא מל פי׳ כי כמו שלימו׳ המגין בתחילת המחשבה היה בהתגלו׳ כח המלכות להיות לראש פינה והיות חוט של חסד משוך אליה להיות שלום בארץ · כן אין אדם התחתון שלם עד שיגלה העטרה וזהו מל ולא פרע כאלו לא מל כי לא פרע ראש האשה ולא גילה כח המלכות לפעול בעולם השפל והרי קציץ בנטיעות · ובספר הבהי׳ אבות

מילה

מילה בשמיני מפני שהם שמונה קצוות באדם ומאי נינהו יד ימין ושמאל רגל ימין ושמאל ראש וגוף וברית מילה מכריע ואשתו שהיא בת זוגו דכתיב ודבק באשתו והיו לבשר אחד הרי שמונה ע"כ וזה"ש אני הנה בריתי אתך · כבר נודע שהשכינה נקראת אני והברית העליון הוא ע"ו וע"ז רומז סוד גילוי העטרה והיא נקראת ציון ואז הוחזר השכינה לציון והאדם למטה נשאר שלם בצלם ודמות ואז הוא תמים ברמ"ח איברים סוד אברהם עולה רמ"ח ונכנס לציון וירושלים שלמטה המכוון נגד שלמעלה ואז אנחנו עם ה' בארצו וחותמי' בחותם המלך מ"ה הקב"ה באות ברית קוד' והוא חותם קבוע בנו שאנחנו נבדלים מעמי הארצות ואנחנו חלק ה' קדוש ישראל לה' והאומו' הם בחוץ כחוץ למחנה מושבם ובזה מתורץ מ"ש רז"ל בעצם היום הזה נמול אברהם אמר הקב"ה אלו היה מל אברהם בלילה היו כל בני דורו אומרים בכך וכך אלו היינו רואים אותו לא היינו מניחים אותו לימול כו' · וקשה מ"ש מצוה זו מכל המצות שעשה שלא ,עיכבו בידו · אלא הענין הוא מפני שזו מצוה זו והוא מבדיל עצמו להיות עם מיוחד עם קודש ואז הערלה חרפה היא לאומות ·

הרי מבואר סוד קדושת הארץ קשור בכור · ברית קודש וענין קדושת הארץ ונתינתה לאברהם אבינו ולהודיע החכר בפרשה זו ג"פ בראש הפרשה ובאמצעית ובסופה בראש הפרש' הוא ביום הזה כרת ה' את אברהם ברית וגומר בנתינת הארץ · ובאמצעית הוא אומר לך לך מארצך וגומר אל הארץ אשר אראך ויעבור אברם בארץ · ובסופה היא בפרשת ברית המילה ושלש אלה יהיו שלש עליות זו על גב זו כאשר נפרש · ומה שאמרתי שבפרשת ביום ההוא כרת ה' את אברהם ברית נאמר בראשונה ואין מוקדם ומאוחר בתורה · זה הדבר הוא מוכרח כי א"א היה בברית בין הבתרים בן שבעי' שנה כדאית' בסדר עול' וכן ארז"ל ועברום וענו אותם ד' מאות שנה זה החשבון הוא משנולד יצחק ומ"ש ארבע מאות ושלשים שנה זהו מברית בין הבתרי' שקודם ללידת יצחק שלשים שנה כי בן ק שנה היה כשנולד יצחק וקודם לזה בפרשת לך לך כתיב ואברהם בן חמש ושבעים שנה היה בצאתו מחרן כו' אלא ע"כ צריך לומר אין מוקדם ומאוח' בתורה וצ"ל שפרש' ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ לרשתה כו' עד ואת הגרגשי ואת היבוסי היתה קודם פרשת לך לך · וא"ת זהרי קודם לך לך · היה

הג"ה
ובזכות המילה וכו' ישמעאל · עתה לארץ ישראל ותאמר שאין לו פרישה ע"כ לעפ"י שהארץ לו היא · עתה היא בחורבנה ולכן במים קן · לתגבר כוחו · ובכל ישמעאל נקרא פרא אדם וכתב הזוהר פרא אדם ולא אדם ממש יותר שלא נתקן בפרישה אלא הוא פרא · פי' ענף כיון ובענף פורח כשנעקר כי אומנו רק ענף ואדם אבל ישראל הם אדם ממש :

הג"ה
ויובן זה וכיה מתורץ לזה לא של אברהם את עצמו קודם שנכנס לארץ וקרבה תירוצים באורות על זה יש הפירש מאחר שודע אברהם שיהיה מצוה המתין כי גדול מצוה ועושה ממי שאינו מצוה וא"ת מאחר שלא נצטווה היה עבירה בידו לקבל שלפי שהאדם המקבל בעניינו פטור מ"מ עבירה היא וי"א היא דאמרינן שקיים א"א כל התורה היינו לאחר שמיהול ונתקדש בזה עוד יש תירוצי ולפי מ"ש הוא מתורץ שהיה ירא לנפשו מפני האומות כ אין סומכין על הנס והוצרך להמתין עד שנצטוה הקב"ה והוא ה' אתו ·

בחרן ופ' כריתת ברית הארץ היה שם בארץ כדמוכח קרא · וי"ל דאברהם היה באותו פעם בא"י באקראי בעלמא לאיזה סיבה וצורך וכיון שהיה לו שם וכרת הש"י עמו שם ברית · ואח"כ חזר לביתו וחמשה שנים אח"כ אמר לו הש"י לך לך ובזה מתורץ מה שמוע' העולם ומקשי' מה שכתב בפרשה זו ויהי השמש לבוא שפירושו רצה לשקוע ועדיין לא היה לילה ממש · הרי לעיל מיניה כתיב הבט נא השמימה וספור הכוכבים ש"מ היתה לילה ממש · ולפי מ"ש ניחא דכל ההיא דלעיל היה ה' שנים אחר זה · ומה ענין אחר בפני עצמו · וכפי מה שכתבתי כן מצאתי בתוספות פ"ק דברכות אהא דאיתא לא היה אדם · שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם אבינו וקראו אדון שנאמר ויאמר אדני אלהי' במה אדע כי אירשנה · ה"ל התוספות · וא"ת אמאי לא מייתי קרא אדני אלהים מה תתן לי שהוא כתוב קודם וי"ל דהפרשיות לא נאמרו כסדר ואין מוקדם ומאוחר בתורה וזה הפסוק דבין הבתרי' היה קודם לכן וכן צ"ל את"ם שהרי אברהם היה בן שבעי' שנה בברית בין הבתרי' ואחר הדברי' האלה נאמר אחר מלחמות המלכים כדפי' רש"י בפי' החומש ובמלחמות המלכים היה בן ע"ג שנה שהרי כל הימי' של סדום נ"ב שנה כדאמרינן פ"ק דשבת צא מהם י"ב שנה שעבדו את כדר לעומר וי"ג שנה של מרידה ונשאר מישוב דרך כ"ו שנים שהיתה בשלוה ובהפיכת' היה אברהם בן צ"ט שנה שהרי הית' הפיכה שנה אחת קודם שנולד יצחק צא מהם כ"ו שנה למפרע של שלוה נמצא שבן ע"ג שנה היה במלחמת המלכים א"כ היתה פרשת בין הבתרי' קודם לפרשת אחר הדברים ג' שנה ואותה פרשה מכ"ירה שיחשבה לו צדקה ולכן הביא אותו פסוק שהוא מוקדם · ומזה מיישב רשב"ם דבמקום אחר משמע שהיה לילה דכתיב וכפור הכוכבי' ובתר הכי כתיב ויהי השמש לבא משמע · שהוא יום אלא ודאי לא בבת אחת נאמרו עכ"ל התוספו' · הרי ברית בין הבתרי' בתחילה ואח"כ לך לך אחר פרשת המילה תכלית בריאת העולם בשביל האדם שעל ידו יתגלה אלהותו ית' ע"כ נברא באחרונה בדרך כל תכלית היא האחרון · ואדם נעשה בשביל האדם הגדול בענקי' הוא אברהם כמ"ש אלה תולדות שמים וארץ בהבראם בהבראם אותיו באברהם כי הוא היה ראש אשר פרסם בעולם אלהותו ית' ועל זה רמז ה' דהברא"ם היא זעירא כי כשנסתלק ה' נשאר באברם לרמז שבהיבר' זו מורה על אברהם שכן היה שמו מתחילה אברם ואח"כ אברהם זהו שכתב אתה עשית את השמים ואת הארץ וגומר ובחרת באברם ושמת שמו אברהם · וקשה למאי נ"מ הזכיר מאי דהוה הוה שהיה שמו לפנים אברם · אלא הראה לנו זה הרמז שעשיית השמים וארץ היה בשביל אברהם ואמר רוק ותשכח בשמו עתה ובשמו שהיה לפנים ואז תמצא זה הדבר מרומז בתולדות שמים וארץ דהיינו בתיבת בהברא' וברמז ה' זעירא · וכמו שהיה מקום אדם בג"ע בחייו רק שעונותיו גרמו להיות מגורש כן ניתן לאברהם אבינו ארץ הקדושה שקויכם בה לעתיד ברום מעלת' הפסוק ביחזקאל ואמרו הארץ הלזו הנשמה היתה בגן עדן ואף שבעליית סדום כתיב ג"כ לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה כגן ה' וגומר יש חילוק בין גן לג"ע · והנה הבריאה היא בג' ימים א' ראשית הבריאה ב' קיום הבריאה והיינו בעת נתינת התורה כי ארץ יראה ושקטה בעת נתינת התורה וכמ"ש רז"ל יום הששי הוסיף ה' לרמוז על קיום הבריאה היא דווקא ע"י נתינת התורה והוא הששי המיוחד ו' בסיון ואם לא יקבלו ישראל את התור' ח"ו היה העולם חוזר לתוהו ובהו · ג' חידוש הבריאה האמיתית וזה תהיה לעתיד כי נתקלקל הבריאה בעון אדם ולא תתקן הבריאה כפי הכוונה הראשונ' עד לעתיד ואז ישמח ה' במעשיו · נגד זה נזכרה נתינת הארץ הקדושה לאברהם אבינו ג"פ ויהיו ג' עליות ג' מדריגות זו על זו · בראשונה היתה פרשת ברית בין הבתרים הבטחת ארץ ישראל כמ"ש לעיל והוא ראשית גילוי נתינת הארץ לא"א ולזרעו כמו ראשית הבריאה וכמו שבראשית הבריאה נרמזו ד' גליות · כמו שאמרו במדרש רבה רשב"ל פתר קרא במלכות והארץ היתה תהו זו מלכות בבל בהו זו מלכות מדי כו' וחשך זו מלכות יון כו' ע"פ תהום זו מלכות שאין לה חקר וכו' ורוח אלהים מרחפת זו רוחו של משיח כו' כן בכאן בברית בין הבתרים בראשית הבטחת נתינת הארץ לאברהם רמז לו ד' גליות כדאית' במדרש רבה והנה אימה חשיכה גדול' נופלת עליו אימ' זו בבל כו' חשיכה זו מדי כו' גדולה זו יון כו' נופלה זו אדום כו' ולכאור' קשה בשניהם בשעת חדוה חדוה · ומה לו להזכיר בעת בנין העולם חורבן הגליות וכן בעת בשורה לאברהם ענין ד' גליות אלא הענין בשניהם בשוה כי ראה הקב"ה קלקול האדם ובזה לא נשלם כוונת הבריאה כי נתרבה הקליפה ועשה תיקון סותר ע"מ לבנות כי סבות גלות מאלו מלכיות בא חורבות כי יכלה הפשע ויקום תם עונך בת ציון ואז יזרכך העולם להיותו בכוונת הבריאה ורוח אלהים ירחף זהו רוחו של משיח והארכתי בדרוש זה במאור במקום אחר · וכן אברהם אבינו שהוא צוות העולם רמז לו הש"י באימה חשיכה

גדולה נופלת כו׳ ר׳ מלכיות ואח״כ הזכיר לו י׳ עממין קני וקנזי קדמוני שזה יתקיים לעתיד כשרוה אלהים רוחו של משיח ירחף ובענין או׳ התיבות של אימה חשיכה גדולה נופלת הרומזים על ר׳ גליות רמז נ״כ תיקון כל הקליפות שנתפשטו בענין הדורות כמ״ש האר״י ז״ל א״כ זה דור אנוש בימיו הציף הקב״ה שליש העולם והאלהים עשה כדי שיראו מלפניו כדכתב רש״י בכפר קהלת השי״כ זה דור המבול שאר״ל שלא שמשו האורות גדולה מגדל דדור הפלגה נופלת תהפוכות סדום ושמותיהם הפנומות שנתפשטו צריכין תיקון ואז בהבטחת הארץ לא״א בברית בין הבתרי׳ הי׳ה בן ע׳ שנה רמז יצב גבולות עמים למב״י כי ע׳ אומות חלוקות ללשתם בארצותם והם ארץ העמים ואחר הי׳ה אברהם והנה בשבעים נפש ירדו אבותינו למצרים ונזדככו שם ועברים היו במצרים ולקחום הקב״ה מעבדות מצרים להיות לו ית׳ לעבדים כמ״ש כי עבדי הם וגומר וכוונת הענין הוא רצה הקב״ה להטביע בלבם ענין העברות להרגילם בעבדו׳ כדי שיהי׳ להם נקל אח״כ לעבודת הבורא ית׳ ולקיים התורה לעבדה ולשמרה וזה״ש אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים כלומר כדי שתהיו עבדי׳ וזהו שרמזו הש״י לא״א כי לא ירשך זה כ״א אשר יצא ממעיך · כי א״א נתירא שעבדו זקן ביתו ירש אותו א״ל הק״בה לא ירשך זה כלומר עבד זה לא ירשך כ״א העבד אשר יצא ממעיך זהו ישראל עבדי אתה וזהו ענין שנשאר שם כנען להארץ הקדושה אחר שהיתה של ישראל מצינו כמה פעמי׳ שנקראת ארץ כנען אלא הכוונה כי כנען הוא עבד גם כנען לשון הכניעה וזהו קיום הארץ שנהיה עברי ה׳ וכשפרקנו עול ולא היינו עבדי׳ לו אזי עבדי׳ משלו בנו ועיקר מעלת וקיום הארץ היא בהיותינו נכנעים ועבדי׳ לו · וזהו ענין ג׳ נתנו ע״י יסורין וחד מנייהו א״י ובהיותינו במעלה גדולה בא״י קרובי׳ אל הש״י אז אדרבה כאשר ייסר איש את בנו ה׳ אלהיך מיסרך יהי׳ מקיים בנו רק אתכם ידעתי מכל העמים ע״כ אפקוד עליכם עונותיכם ותכף ומיד כשחטא איזה חטא איש צדיק היה הקב״ה שולח לו יסורין לנקותו ואין לך טובה גדולה מזה ועו״ז אמר וכל יאמר שכן חליתי נשוא עון כי היה לו לנשיאת עון · וכבר הארכתי במוסר הזה בשער אותיות בא״ה ק׳ קדושה מקדושת א״י שאל יתרעם במי שדר בא״י כשהוא חסר כל טוב או מוכה ביסורין כי אדרבא זוהי לו לטובה והכל מצר רהחסר לכפרת עון ועו״ז רמזו במסכת כתובות א״ר אלעזר כל הדר בא״י שרוי בלא עון: וצריך האדם הדר בא״י תמיד לזכור בשם כנען המורה על עבדות וההכנעה וזהו הרמז בדברי נח שאמר ארור כנען עבד עבדי׳ יהיה לאחיו ולפי הענין היה לו לומר ארור יהיה כנען אף שנוכל לתרץ כי אמר ארור כנען כלומר כבר הוא ארור כי משורש נחש הקדמוני שא״ל הש״י ארור אתה משם שורש כנען בידו מאזני מרמה ולפי ענייננו נוכל לומר כי לא רצה לומר תיבת יהי׳ המורה על העתיד כי אדרבא הכנעני רצוני לומר הנכנעים עברי ה׳ הם ברוכים לה׳ אלא זה הכנעני ארור הוא וזה״ש עבד עבדים יהי׳ לאחיו ר״ל ישראל הם עבדים לה׳ ולאלו העברי׳ יהיה הוא עבד כלל העולה אדרבא ואדרבא בהארץ אשר ה׳ אלהיך דורש צריך להיות ביותר עבד ונכנע וכמ״ש דוד המע״ה גר אנכי בארץ כלומר ביותר אני משים עצמי לגר בארץ הקדושה וזהו ענין כשאמר הקב״ה לא״א על עבדות מצרים כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם קשה לימא בארץ מה זה לא להם ותנה מ״ש רש״י הוא מתורץ שאמר בארץ לא להם ולא אמר בארץ מצרי׳ כי אף גרות משא הארצות בכלל דהא ד׳ מאות שנה משנולד יצחק · עוד יש מפרשים כי בארץ לא להם כלו אמר בארץ מצרים לא להם היה ר״ל לא למצרים בעצמם היה כמו שכתב רש״י על

ע״ד הסוד נוכל לומר כי נקראת ארץ כנען אף לאחר שהיה של ישראל כשארה עדיין נכחו של כנען יען כשת שישבו ישראל עליה ולא יצאה מכחו של כנען עד שיחול בית שני לאחר כיזה שנים וזה סוד הדבר לפי יזה שקבלנו בשם האר״י ז״ל כי כורש יאלך פרס אשר ציוה לבנות בית המקדש ולא כתיישבה א״י שני׳ נכחו של פרס היה תקות כנען כי כן נתגלגל אח״כ נעבד כנעני כי אחר הדבו ז״ל שטני עבד כנעני עבדו של רבן גמליאל היה הגלגול של כורש וזה הסוד רמזו במסכת כברכות שאמר רבן גמליאל על טבי עבדו כמ״ר היה אותיות כר״ש והבן·

הפסוק ואת העם העביר יוסף לערי׳ וגומר כדי שלא יאמרו המצריים לישראל גרים אתם כו׳ אבל לענייננו מתורץ שאמר בארץ מצרים תהיו גרים וזהו הגרות כפשוטו כי יהיו בארץ לא להם עבדים לפרעה אבל אח״כ תזכו להיות גרים בארצכם כמו שאמר דוד גר אנכי בארץ ואז הללו עבדי ה׳ הכלל העול׳ יושבי הארץ צריכין להיותן בהכנע וכמו גרי׳ לא יעשו העיקר להתיישב באיתן מושבו · וזה שאר״ל וישב יעקב בארץ כנען בקש לישב בשלו׳ אמר הקב״ה לא דיין לצדיקים כו׳ רק יהי׳ בארץ מגורי גר אנכי ויהי׳ ארץ כנען מגורי אביו סוד פחד יצחק הוא מדת הדין מגור מסביב וסביבו נשערה מאוד וזהו כי גרים ותושבים אתם עמדי בשע׳ שאתם רוצי׳ לישב בשלו׳ תהיו גרים · וסימנך ארץ אוכלת יושבי׳ היא מכל הרוצים לישב בה בשלו׳ ובתוקף לאכול פירותי׳ ולהנות בה לבד · ואף שהמרגלים דברו זה הפסוק הם דברו לרע׳ והוציאו דברי׳ קדוש׳ לחולין חולין הוא להם · ומי שדר בא״י בענין הזה מובטח לו שהוא בן עה״ב וז״ש במסכת כתובות כל המהלך ד׳ אמות בא״י מובטח לו שהוא בן עה״ב ר״ל המהלך מהלך השלימות מסיגל למעל׳ מכח ד׳ אמות של הלכ׳ שקיבל לעצמו כמ״ש רז״ל אין לו להקב״ה אלא ד׳ אמות של הלכ׳ ואז זוכ׳ לא״י העליונ׳ שעלי׳ נאמר ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ שהוא עה״ב כי א״י תחתונ׳ מכוון נגד׳ · וכן בישר הקב״ה לא״א לעה״ב בנתינת הארץ כמ״ש ואת׳ תבוא אל אבותיך בשלום כי יאמרו לך בעולם העליון כמוחך יבא שלום ינוח על משכבו · ומ״ש תקבר בשיב׳ טוב׳ ענין טוב׳ האמור כאן רמוז על טוב הארץ הנקבר בה כמ״ש בהוובו הנקבר בא״י פטור מגלגול מחילות · כל זה נתגלה לא״א בברית בין הבתרים שהוא פעם ראשון שנתבשר בבשורת הארץ והיה אברהם אז בן שבעים שנה הבטחה זו היתה בראשית הבריאה כמ״ש לעיל · השניה היה אח״כ חמשה שנים כשאמר לו הקב״ה לך לך לא״י וזה היה קיום להבטחת הארץ וה״א שהיא ה׳ דיום הששי בתוספות ה׳ יתירה שרומז לקיום העולם ה״א דהששי המיוחד לעיל הרומז לזמן תורה · ובפ״ק דע״ז אמרו שני אלפים תורה מתחילין מן ואת הנפש אשר עשו בחרן דתרגום אונקלוס דשעבידו לאוריית׳ וכמו שפי׳ רש״י אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים וזהו ענין לך לך שא״א היה מהלך משלימות לשלימות ובמדרש רבה ויאמר ה׳ אל אברם לך לך מארצך וגומר רבי יצחק פתח שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך א״ר יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שבירה זו בלא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה ואמר אני הוא בעל הבירה · כך לפי שהיה אברה׳ אומר תאמר שהעה״ז בלא מנהיג הציץ עליו הקב״ה וא״ל אני הוא בעל העולם ויתאו המלך יפיך כי הוא אדוניך והשתחוי לו והוי ויאמר ה׳ אל אברם עד כאן לשונו · רבים פירשו זה המאמר שהי׳ אברהם הולך מחקירה לחקירה וזהו ממקום למקום עד שהתבונן והשיג שיש לעולם מנהיג ושהוא מחודש יש מאין · אבל קשה וכי עדיין לא ידע א״א זה הדבר על בוריו · הלא בן ג׳ שנים הכיר את בוראו ובוראי כבר ידע והשיג דבר זה וכיוצא בו אלפים ורבבות השגות ע״כ נראה בעיני פשוט שזה המאמר מכוון ממש למ״ש הזוהר בפר״ש זו ז״ל כתוב ללכת ארצה כנען דרעותא דלהון הוה למיהך תמן מכאן אוליפנא כל מאן דאתער לאתדכאה מסייעין ליה תא חזי דהכי הוא דכיון דכתיב ללכת ארצה כנען מיד ויאמר ה׳ אל אברם לך לך ועוד דההוא אתערו בקדמיתא

יש כוה הפסוק נ״כ סוד אשר רמזו נ״כ על התורה כמי כתבתי בכמה מקומות שהנשמות הן דוגמת התורה וזה יבא על נכון מ״ש כי שני אלפים תורה מתחיליין מאת הנפש אשר עשו בחרן ונומר ענין זה הפסוק הוא לפי מה שכ׳ הזוהר ותשי שרה עקרה אין לה ולד מזה וזה אין לה ולד דעצמו׳ ואחריכי היה אז אין ה״כ דמבל תמידים שהיה בקדושה מעורר ומוליד נשמות אע״פי שהיתה מתעברת מ״מ אם אין הנשמה לעצמה תנתנו לאחרים וזהו היתר להסתפם עם עוברות או זקינות ואלו הנשמו׳ מתפשטות לאחרים נשמות הזכר לזכרי׳ ונשמות הנקיבות לנקיבות שכה בתשמיש קדושות אברהם עם שרה אף שהית עקרה מ״מ היו מולידים נשמות ולא היתה עקרה אלא שאין לה

לא כתיב וה"ח מלה דלעילא לא אתער עד דאתער לתתא בקרמית' על מה דחשרי
ורזא דמלה נהורא אוכמא לא אתייחד בנהורא חיורא עד דאיהי אתערת בקדמית'
כיון דאיהי אתערת בקדמית' מיד נהורא חיורא שריא עלה וע"ד כתיב אלהים אל
דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל בגין דלא יתפסק נהורא חוורא מעלאה (ס"א
מעלמא) לעלמין וכן המזכירים את ה' אל דמי לכם בגין לאתער לתתא במה דישרי
אתערותא דלעיל וכן כיון דאתער בר נש אתערות' בקדמית' כדין אתער אתערות'
דלעילא ת"ח כיון דכתיב ויצאו אתם מאור כשדים וגומר מיד ויאמר ה' אל אברם
ויאמר יי' אל אברם לך לך א"ר אלעזר לך לך לגרמך לאתקנא גרמא לאתקנא דרגא
דילך לך לך לית אנת (ס"א אנא) למיקם הכא בין חייבין אלו ורזא דא"ל לך לך
דהא הקב"ה יהיב לאברהם רוחא דחכמתא והוה ידע ומצרף סיטרי דישובי עלמא
ואסתכל בהו ואתקל בתקלא וידע חילין די ממנן על סטרי ישובא כד מטא לגו נקורא

ולך אבל לאמתלי כוה— והטענת שהתעורר אברהם
היו כככבים לוברים שבעצמו נריס וכשיות שהתעורר שריה
כככבים לנקיבות שבעצמו נירו' וזהו כוד ואת הככבם אשר
עשו כקרן עשיה מיום בסוד זיווג עצמו כבשות וזה מה
שאמרו אברהם יוביר את הלבש' כלומר ובשיותיכן יוכד
ושריה יוגיירת הכפים וכשיותיכן ממדה׳

הג"ה

ולכן הכבילים יתעוררו למטה תקלה ואח"כ יעור' עליהם
רוח הקודש וגלגולה׳

דאמצעית' דישובא תקיל בתקלא ולא הוה סליק בידיה אשנה וסגריע חילא די ממנא עלה ולא יכיל לארבקא ברעות' תקיל כמה זמנין וחמא
דהא מתמן אשתיל כל עלמא אשנח וצרף והקין למנדע וחמא דהא חילא דעלה לית ליה שיעורא עמיק וסתים ולאו איהו כגוונא דסטר
דרגא דישובא אשנח ותיקן וידע דהא כמא דמההיא נקודה דאמצעית' דישובא מיניה אשתיל עלמא לכל סטרין ה"נ ידע דהא חילא דשרי
עלה מתמן נפקי כל שאר חילין דממנן על כל סטר עלמא וכלהו ביה אחידן כדין ויצאו אתם מאור כשדים ללכת ארצה כנען עוד אשנח
ותקיל וצריף למיקם על בריא דמלה דההוא אתר ולא הוה ידע ולא יכיל לאתדבקא כיון דחמא תוקפא דהאי אתר ולא יכיל למיקם
עליה מיד ויבא עד חרן וישבו שם מ"ט דאברהם אלא דאיהו הוה ידע וצריף בכל אינון שלטנין מדברי עלמא בכל סטר וישוב' והוה תקיל
וצריף אינון דשלטאן בסטרי דישוב' מדברי ככביא ומזליהון מאן אינון תקיפין אילין על אילין והוא תקיל (ס"א תקיף) כל ישובי דעלמא
לא סליק בידיה כד מטא להאי אתר תקיפו דעמיקין דלא יכיל למיקם ביה כיון דחמא קב"ה אתערות' דיליה ותיאובתי' דיליה מיד אתגלי
ואמר לך לך למנדע לך ולאתקנ' גרמך מארצך מההוא סטר דישובא דהוות מתדבק ביה וממולדתך מההוא חכמה דאנת אשנח ותקיל
תולדות דילך ורגעא ושעת' וזימנא דאתילידת ביה ובההוא ככבא ובההוא מולא ומבית אביך דלא תשנח בביתא דאבוך אית לך שרשא
לאצלחא בעלמא מביתא דאבוך בג"כ לך לך מחכמה דא ומאשגחות' דא ת"ח דהכי הוא דהא נפקי מאור כשדים והוו בחרן אמאי יימא
ליה לך לך מארצך וממולדתך אלא עקרא דמלה' כמה דאתמר אל הארץ אשר אראך מה דלא יכילת למיקם עליה ולא יכילת למנדע
חילא דההוא ארעא דאיהו עמיק וסתים עכ"ל כלל הענין שמתחיל' היה הולך א"א מהשגה להשג' עד שהשיג כל כוחות שלמעלה דהיינו
צבא השמים וחייליהם והכחות של השרים הממונים על הישוב דהיינו כל ארץ העמים וידע שיש נקוד' אמצעי של הישוב דהיינו א"י כי
הבין קדושת הארץ כי זה חמש שנים שהבטיחו הש"י לו ולזרעו על זאת הארץ א"כ בודאי היא קדושה ביותר אעפ"י שהיא חומריית כשאר
ארצות והיא בעה"ז השפל על כל זאת בודאי קדושה שורה בה וזהו שקרא לה שם בירה דולקת כי האירה סביבותיה ית' ורצה להשיג הקדושת
יתירה השור' בארץ ההיא ושרת הרב' ולא עלת' בידו כי הקב"ה עצמו בלי שום אמצעי הוא מנהיג הארץ הלזו ואחר שראה הקב"ה שהוא
מתעורר עצמו ללכת ארצה כנען כלומר להשיג סודה אז נגלה עליו הקב"ה ואמר אני בעל הביר' וגיל' סודו ליראיו הנאמן והחכימו
בסוד אלהי במה דאפשר עד שנעשה מרכב' הוא וזרעו וזרע זרעו לעולם דביקים בו בסוד מרכב' והשג' באלהות מה דאפשר והאלהות
שור' עליהם וזהו שאני אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ולפום ריהטא
קשה הלא הש"י אלהי כל העולם הוא אלא הענין הוא אלהי אבות בסוד המרכבה
שהם כסא לשריות כבודו ית' עליהם ובזה מתורץ מ"ש המדר בה"ל דומה כמי שאין
לו אלוה והדר בא"י דומה כמי שיש לו אלוה וקשה ח"ו כח זה בהדר בא"י שהוא דומה
לשיש לו אלו' הלא הוא אלהי' ית' בשלמא ברישא לא קשה שהדר בחוצה לארץ

הג"ה

והכיד בוולחד הוה לשון בירה כי כן נקרא בית המקדש
דכתיב בדברי הימים כי לא לאדם הבירה כי לה' אלהינו׃

שאמר דומה כמי שאין לו אלוה ששם לשון דומה ניחא כי באמת יש לו אלוה רק שהוא דומה כמי שאין לו אבל בסיפ' קשה אלא הענין הוא
כמ"ש דמי שדר בא"י חלק ה' דומה כמי שיש לו אלוה כלומר בסוד הדביקות באלוהיה מרכבה כנ"ל ואמר לו הש"י לך לך מארצך
וממולדתך ומבית אביך היא החכמה שכבר השיג אברהם סטרי ישובא וכוחתיה ושריה כמ"ש הזוהר ויצא אותו חוצה ר"ל שהוציאו הש"י
מחכמת חיצונית חחם והכניסו פנימה זהו אל הארץ אשר אראך דלא יכילת למיקם עלה וכו' ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברה'
ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב והיה ברכה בך חותמין והחתימה היא מגן אברהם רע כי יש
מרכבה למעלה מרכבו כתיב מרכבתו ארגמן וכתיב מרכבת עמי נדיב ועתה נפרש מרכבה דארגמן ולקמן אי"ה נפרש מרכבה נדיב
הנה א"י ומקדש שלמטה מכוון נגד שלמעל' וכמו שמקדש קודש ויש בו קודש קדשי' ויש מזבח החיצון ויש מזבח הפנימי קרוב לק"ק קדשי'
וכל מזבח היה מרובע וכתיב בו רבוע יהיה שהוא יתור כי אחר שנתן המדה של אורך ורוחב הרי אנו רואים שהוא מרובע ולמה צריך לכתוב
רבוע יהיה אלא רומז אל מזבחות עליונות שכל אחד רבוע ד' מחנות שכינ' וזה למעל' מזה דהיינו ד' מחנות שכינ' רפאל גבריאל מיכאל
נוריאל ר"ת ארגמן וא' של ארגמן הוא האחד יחיד ומיוחד ית' הרוכב על מרכבתו והנה נודע מיכאל שר החסד ששם עלה אברהם
כמ"ש חסד לאברהם וגבריאל שר הגבור ששם עלה יצחק וכמ"ש פחד יצחק נוריאל שמו אוריאל כמ"ש המקובלים הוא שר התפארת
הכלול מחסד וגבור מצד החסד נקרא אוריאל מלשון אור וסצד הגבור' נקרא נוריאל לשון נור כי ה' אלהיך אש אכלה מצד הגבורה
ע"כ יש מפרשי' כי א' דארגמן הוא אוריאל ואלו ה' אותיות של ארגמן הם ד' מחנות רפאל שר המלכות המקבלת מג' הנ"ל הרי פירושו
של ארגמן והנה שהאבות הן מרכב' מ"מ א"א שהוא אב הראשון הוא כולל כלם ע"כ חתימתו מגן אברהם כי מגן הם שרי מרכב' דסדרינת
האבות חסד גבור' תפארת כדפי' וזהו סוד שברך הרב' מאוד אנכי מגן לך וכן רמז מלכי צדק מלך שלם בברכתו לאברהם שנאמ' ויברכהו
ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ וברוך אל עליון אשר מגן צריך בידך ואיתא בזוהר דרמות בכאן ברכת דתפילות העמידה
ברוך אברם כמה דאמרן ברוך אתה לאל עליון ה' אלהינו קונה שמים וארץ מלך העולם והמדקדק בלשונו ימצא סדר העמיד' כא"י
אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב כנגד ברוך אברם אל עליון גומל חסדים טובים נגד וברוך אל עליון קונה הכל כנגד קונה שמי'
וארץ וכן אומרים בליל שבת בברכת מעין שבע אל עליון קונה שמים וארץ ברוך מגן אברהם נגד אשר מגן צריך בידך וה"ש והיה
ברכה שבך חותמין מגן אברהם והנה מצינו ג"כ מגן דוד אמנם מגן אברהם כי הוא הכולל שלשתן כמ"ש מגן דוד הוא שמקבל שלשתן שכן
מדתו שהיא מלכות בית דוד רגל רביעי מקבל ג' אלה וזהו והיה ברכה בך חותמין
דהיינו מגן אברהם וענין מגן דוד יתבאר לקמן ונברכו בך כל משפחות האדמה
כי לאחר שנכנס אברהם לפניו וזכה בארץ אז יתברכו ממנו כל משפחות האדמה
בי כל הארצות ניזונות מתמצית ארץ ישראל וע' שרים שלמעלה הם ענפים

הג"ה

את מלכי צדק ורז"ל פליגו על אשר הקדים ברכ' אברה'
לברכת השם שמתקלה אמר ברוך אברם ואח"כ עליון
וברוך א' עליון ע ב 2 70 וכשל

ענפים מפשטים חוצה נוהו ונברכו לשון בריכת האילן הענפים המתפשטים בנוף האילן׳ ועל הו׳ פות השנה שנבה אותה אברהם עד שנתדבק בארץ עליונה אמר הפסוק וירא ה׳ אל אברהם ויאמר לזרעך אתן את הארץ הזאת ויבן מזבח לה׳ הנרא׳ אליו׃ קשה למה אמר בכאן וירא ה׳ ויאמר׃ ובריש הפרשה לא כתיב ויאמר׃ ע״ק יתור לשון הנראה אליו די כמ״ש ויבן מזבח לה׳ וקושיא זו יוכל לתרץ להודיע שבחו של אברהם אבינו שעיקר שבחו נבנין מזבח דה״ה בעבור דבר רוחני דהיינו לגילוי שכינה כבוד ה׳ ולא משום בשור שנתבשר לזרע ולנתינת הארץ שאמר לו הש״י לזרעך אתן את הארץ הזאת וזהו שדייק הנראה אליו כלומר משום גלוי שכינה אמנם לפי רבינו מתורץ על תוספת ראיית השגה וכן הוא בזוהר ז״ל וירא ה׳ אל אברם הכא אתגלי ליה מה דלא הוה ידע ההוא חילא עמיקא דשלטא על ארעא ובג״כ וירא מה דהוה מתכסי מניה וכדין ויבן שם מזבח לה׳ הנראה אליו בין דאמר לה׳ מהו הנראה אלא הכא אתגלי ליה ההוא דרגא דשלטא על ארעא ועאל ביה ואתקיים ביה עכ״ל׃ גם וירא והנראה ראיה אחר ראיה מורה על תוספת השגת הרוחני והוא כדרך שמצאתי בשם הרב מזרחי בפסוק ותקרא שם ה׳ הדובר אליה אתה אל ראי כי אמרה הגם הלם ראיתי אחרי רואי הענין הנה הית׳ מסופקת בראיה שלה שהית׳ רואה במראה אם הוא מלאך ה׳ דהיינו אור או אור המראה הוא אורה גשמיי והוכיח׳ כי הוא אור רוחני דאלו היה גשמי א״כ איך תוכל לראות ראי׳ אחר ראי׳ דדבר ידוע הוא מי שרואה באור גדול גשמיי כמו באור החמה ביותר שרואה עיניו כהות ויתוסף באור רוחני ביותר שמסתכל ומשיג ביותר בא לתוספת השג׳ כי עינתי ומצאתי תאמין זהו שאמרה אתה אל ראי בודאי מאחר שראיתי אחר רואי כן אמר כאן באברהם הנראה אליו אחר הראיה׃ ענין מזבח שבנה הכנה על מזבח רביע שכתבתי למעל׳ ועל ענין הנ״ל שהלך אברם ממולדתו ומבית אביו שהם חכמות חיצונות פרפירש בזוהר ויוצא אותו החוצה מחוצה לארץ אמר ויעבור אברם בארץ פי׳ ש׳ נכנס לתוכה כי כן הוא באמת נכנס לפניפותה והנה כתיב אח״כ וירד אברם מצרים וכו׳ ואח״כ כתיב ויעל אברם כו׳ כתיב יתרון אור מחושך כי לא נודע היתרונות של אור אלא מכח חושך כי אם לא היה חושך לא היה האור ניכר ע״ב ירד אברם למצרים כי מצרים היה מרכבת המשנ׳ וכמו שרמזו ז״ל מצרים שניה לא״י וכתן אברהם שם חכמתם הכרוכה אח״כ ויעל משם וכל עליותיו היו לרום וארז״ל הרוצה להחכים ידרים ונכנס בארץ בחכמה אמיתית השגה אלהית הדבקי׳ בו ואז ראה והבין יתרון האור וכן הוא בזוהר ז״ל ויהי כאשר הקריב אברם לבא מצרימה אמר רבי אליעזר כאשר הקריב כאשר קרב מבעי ליה מאי כאשר הקריב אלא כדכתיב ופרעה הקריב דאיהו אקריב להו לישראל לתיובתא אף הכא הקריב דאקריב גרמיה לקב״ה כדקא יאות׃ מציאה לאשגחה באנון דרגין ולאתרחקא מניהו ולאתרחקא מעובדי מצרים עכ״ל׃ ולפי מה שכתבנו שנכנס אברהם אבינו לתוספת קדושה והשגה קשה מאוד איך התחבר לרשע ולקח את לוט עמו׃ ודבר זה תירץ בזוהר וז״ל מאי חמא אברהם לדבק עמיה לוט אלא בגין דצפה ברוח הקודש דזמין למיפק מניה דוד עכ״ל וענין זה צריך ביאור דוד מאי בעי הכא׃ בתחילה אקדים לך מ״ש הרמב״ן בפרשה זו בענין סיפורי מעשה אבות בפסוק ויעבור אברם בארץ כתב וז״ל אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות בענין אברהם יצחק ויעקב והוא ענין גדול הזכירוהו רז״ל בדרך קצר ואמרו כל מה שאירע לאבות סימן לבנים ולכן יאריכו הכתובים בסיפור המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים ויחשוב החושב בהם כאלו הם דברים מותרים אין בהם תועלת וכלם באים ללמד על העתיד כאשר יבא המקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לבא לזרעו ודע כי כל גזירות עירין כאשר תצא מכח הגזירה אל פועל דמיון תהיה הגזירה מתקיימת על כל פנים ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואה כמאמר ירמי׳ שצוה לברוך והיה ככלותך את דברי הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל ונומר וכן ענין אלישע בהניחו זרועו על הקשת ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חץ תשועה לה׳ וחץ תשועה בארם ונאמר שם ויקצוף עליו איש האלהים ויאמר להכות חמש או שש פעמים אז הכית את ארם עד כלה ועתה שלש פעמים תכה את ארם ולפיכך החזיק הקב״ה את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד לעשות בזרעו והבן זה עכ״ל ובפסוק ויהי רעב בארץ כתב ז״ל אברה׳ ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיות נפשו בימי הצרות והבצור והמצרים עשקו אותו חנם לקחת את אשתו והקב״ה נקם נקמתו בנגעים גדולים והוציאו משם במקנה בכסף ובזהב וגם צוה עליו פרעה אנשים לשלחם ורמז עליו כי בניו ירדו מצרים מפני הרעב לגור שם בארץ והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר וכל הבת תחיון והקב״ה ינקום נקמתם בנגעים גדולים עד שיוציאם בכסף וזהב וצאן ובקר מקנה כבד מאוד והחזיקו בהם לשלחם מן הארץ לא נפל דבר מכל מאורע האב שלא יהיה בבנים והענין הזה פירשוהו בב״ר פנחס בשם רבי אושעיא אמר הקב״ה לאברהם צא וכבוש את הדרך לפני בניך ואת מוצא כל מה שכתוב באברהם כתב בבניו באברהם כתב ויהי רעב בארץ

ובישראל

ושעל כן לקחה הכהונה ממלכי צדק ופי׳ בזוהר שלם ה׳ לאדוני כו׳ על אברהם ופירושו אתה כהן לאל עליון כי היתה כהונה ראויה לצאת משם שהוא מלכי צדק והוא כהן לאל עליון אלא לפי שהקדים ברכתו לאברהם לאל עליון לקח הקב״ה הכהונה ממנו ונתנה לאברהם שנאמר אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק והוא כהן ועל הדבר שדבר מלכי צדק׃ אמנם מלכי אותיות שסוף המלכה בגלל לפי שהוא לא עשה כי כבר קראו בזוהר שכתבתי לשעל כי אברהם התחיל בהתעוררות ולכך זכה לקיים ענין לענין זה לאמר שהתעורר בגלל אלא הלך מ״ה הקב״ה ויאמר ה׳ אל אברם כו׳ שהתחלה היתה ותנכרים וכו׳ א״ר יוחנן קודשא בריך הוא מכה בשמונה שנה בגלל אין אתה יודע אם שלי קנייני אם שלך קודשין׃ א״ר לאמר נשמ ר׳ ונראה שלך קודשין לשלי כמה שכן אומרים מנין לאברהם אח״כ נמשך אתם הרי מלכי צדק יודעת קונו היתה כן ובודאי כפי הוא הקדשן יו׳ הקדים אליו ית׳ לענין התעוררות בעקר מלמעלה היא להתעורר למטה מתחלה ולא ירד השפע מלמעלה כמו שהארכתי בקדום בם וזהו ענין מאמרם שכתבתי למעלה שהלך לברר עמקו׳ לקיים ולא אח״כ ויאמר ה׳ אל אברהם ויוציא בפסוק שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך ויתאו המלך יפיך כי הוא אדניך והשתחוי לו ואיתא במדרש תהלים של רבי את ר׳ אבי יוסי אמר משל שהיה יושב יהו כמטעל מעטר לו אמו א״ל בנה א״ל היאך א״ל ילך לך שהיתה לו כפ ימים וכיה מקנאה כו׳ עד קרא לו בת שנאמר שמעי בת וראי ונזכר אח״כ הכתוב רשיעי אח״כ בקשתו אלי עמי ולאמרי לאמי כתיב זה הדורש אלא אביו בפרשת מי שרה ושם אברהם אותו בם ד׳ והם ב׳ מדריגות לענין כשנבאת אותות לם כמו שכתב אמר שם והכנה ראותי לעשה שבמלכה נוראות נגלה הקב״ה לאברהם אבינו׃ דלתו וכה בברית בין הבתרים כשהיה בן ע׳ שנה ולא היה כניכת בת עתה כלך לך שנת ע״ה כתוסף בפנימות אותות׃ אח״כ בברית השלך כתוסף בו וקטנות שעליהם ע״כ אמר לו הפי׳ שם שמעו בת וראי הנה השמעה היא הקבלה והראיה היא ראיית הלב ההבנה והידיעה ולכן שאנו אומרים אלהינו והאל אבותינו בפרקים האמונה לא מ׳ ושלא כין קדומים לנו וקיים בלויתו האמונה כמו אדם שהוא מנך השמועה כח שם ועבר ועוד יחידי בגולה אמר קבל אדם אברהם אבינו רק לא היה ומבקש את עצמו בקבלה ורמה לקיים וידעת את ה׳ אלדין שהוא הידיעה בלב ואמר שנספרם נ״כ בידיעה בלב ובמופתים אמתיים או פירכם האמונ׳ ולייחד בהכי׳ וה״ם שמעי בת וראי כלומר תוסף והלך ושכחי עמך ובית אביך הם קליפות השומנו׳ כמפורש בזוהר שכתבתי למעל׳ לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך ופי׳ שי מארצך והרי כבר יצא כו׳ אלא לא והתרחק עוד גודל ההתרחקות יותר משכבר לבוא אף שבוכל לומר עוד רינו נכלין והוא זה הקב״ה ידע באברהם שיקיים כל התורה כולה ואפי׳ כל דברי רבנן ובודאי היה מחמיר בכל האיסורי׳ ולאסור ספי׳ המחמיר נ״כ שלא יעל׳ לא״י לדור שם בקביעות לקיים דברי רב יהודה בכתובות האומר העולה מבבל לא״י עובר בעשה שנ׳ בבלה יובאו ושם יהיו ועבייני א״א סי כולם רמוזים על העתידות אף שעדיין לא היה ע״כ ציוה הקב״ה שיתחיל שעיקר דרתו ומקומו הראשון שהוא בבבל וזה לפרש שאין לה דין בבל ויאמר שהיה דר בחרן או אמר לו הקב״ה לא והתרחק עוד כי לא יותר לך לעלות לא״י כי רב יהודה לא אמר אלא לעלו׳ מבבל לא״י ומשום דכתיב בבלה יובאו ושם יהיו אבל משאר ארצות מותר לעלות לא״י ואין להקשות מה התר היה לילך מבבל לחרן מיהא דכתיב בבלה יובאו ושם יהיו ואם אסור לילך לקנות דירה בא״י

נבישראל כתיב כיזה שנתי׳ הרעב בקרב הארץ עכ״ל ובפסוק ויהי בימי אמרפל מלך שנער כתב ז״ל המעש׳ הזה אירע לאברהם להורות כי הד׳ מלכיות תעמודנה למשול בעולם ובסוף יתגברו בניו עליהם ויפלו כלם בידם וישיבו כל שבותם ורכושם והיה הראשון מהם מלך בבל כי כן העתיד כדכתיב אנת הוא רישא דדהבא ואולי אלסר שם עיר בסרי או בפרס ועילם בעיר התיא המלך מלך יון הוא המלך הראשון ומשם נתפשטה מלכותו בשנצח דריוש וכבר הזכירו רז״ל ביוני ר׳ יוסי אמר שש שנים מלכו בעולם ואח״כ נתפשטה מלכותו בכל העולם כולו ומלך גוים המלך על עמים שונים אשר שמוהו עליהם לראש וקצין רמז למלך רומי אשר המלך על עיר מקובצי מעמי׳ רבים כתים וארום ויתר גוים וכן אמרו בב״ר א״ר אבין כשם שפתח בד׳ מלכיות כך אינו חותם אלא בד׳ וכו׳ ושם עוד ויהי בימי אמרפל מלך שנער זו בבל אריוך מלך אלסר זו מדי כדר לעומר מלך עילם זו יון ותדעל מלך גוים זו מלכות הזו שהי׳ מכתבת טירוני׳ מכל אומות העולם וטעם ומלך בלע מפני שהמלך על עיר קטנה ואנשי׳ בה מעט ולא שם לו על פני חוץ עכ״ל ודברי פי חכם חן׳ הרי עניני אברהם הוראה על ענין שעבוד מצרים וגאולה ואח״כ על שעבוד מלכיות וגאולה שתהיה על ידי משיח בן דוד הבא מלוט׳ ובב״ר היה צאן ובקר ואהלים ר׳ טובי׳ בר יצחק אמר שני אהלים רות המואבי׳ ונעמה העמונית׳ דבותי׳ קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך הנמצאות ונוכר ר׳ טובי׳ בר יצחק אמר שתי אהלים רבי יוסי בר יצחק אמר כציאות רות המואבי׳ ונעמה העמוני׳ אמר רבי יצחק מצאתי דוד עבדי היכן מצאתיו בסדום ע״כ הנהר׳ טובי׳ פי׳ אהלי׳ על נשים שנקראו אהל כמ״ש וידעת כי שלום אהליך והם רות ונעמה העמונית וכמו שפי׳ רבי טובי׳ אהלים על ב׳ נשים אלו כן פי׳ רבי יוסי הנמצאות על שתי נשי׳ אלו ואפשר דזהו הענין ד׳ מלכי׳ מיד ששלטו בלוט הלכו כמ״ש ויקחו את לוט וגו׳ וילכו ראע״ג דאינהו לא חזו מזלייהו חזו כי רצון ד׳ מלכיות הוא לבטל ישרא׳ ולבטל משיחם הם ושלום ועל זה רדף אברהם אבינו מהר להציל והציל׳ גם את סדום כי בבוא מלכות משיח אזי ערי סדום ועמורה תשובנ׳ כדכתיב ביחזקאל׳ והו סוד קלסתר פני לוט כפני אברהם וכמו שאברהם שהוא אדם גדול בענקים כן לוט כנג׳ אדם בסוד אר״ם דו״ד משיח׳ ולוט רצה להקדים בירושת הארץ כי חשב שהוא יורש את אברהם כמו שפר״שי ויהי ריב בין רועי כו׳ והכנעני אז בארץ והסוד ארור כנען ואין לו חלק בארץ כך לוט בעת ההי׳ מקולל כי לוט לשון לחוהא׳ ואע״פי שקלסתר פניו דומה לאברהם הוא כקוף בפני אדם ולא אדם ממש וזה יהיה עד ביאת דוד ומשיח ואז מאיר הקלסתר ולוט כנג׳ אדם בסוד אר״ם דו״ד משיח׳ ורמז גדול יש בכאן שאמר א״א ללוט הלא כל הארץ לפניך הפרד נא מעלי אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה׳ אמר לו למה אתה הריב חנם עבור ירושת הארץ כי לכל זמן יבא זמן שיהיה כל הארץ לפניך ושלך אתה נוטל ולא תאכל אותה פנה׳ ואימת יהיה הזמן כבוא מלכות בית דוד שבא מרות שאמרה לחמותה כי המות יפריד ביני ובינך וזהו שאמר הפרד נא מעלי ודבר גדול דברה רות כמ״ש המות יפריד כפי מה שפירש בעל עקידה במגילת רות׳ והוא כי האומות אין פירוד ביניהם במותם זה כזה כי כולם יחד הולכי׳ לאבדון׳ אבל כל ישראל יש להם חלק לעה״ב אבל יש פירוד ביניהם במותם זה מזה כי לא שוים הם בחלקי׳ וכמ״ש כל צדיק וצדיק נכוה מחופתו של חבירו נמצא במותם יש פירוד אח״כ רמז לו אברהם על א״י העליונה שהיא ארץ החיים שעליה נאמר ועמך כלם צדיקי׳ לעולם ירשו ארץ ורמז לו שיהיו שניהם בני עליה והיה ישיבתם אצל הקב״ה כביכול והוא ע״ד דאיתא בילקוט תהלים במזמור נאם ה׳ לאדוני שב לימיני אמר ר׳ יודן בשם ר׳ אחא בר חנינא לעתיד מושיב הקב״ה למלך המשיח לימינו ואברהם לשמאלו ופני אברהם מתכרכמות ואומר בן בני יושב לימין ואני לשמאל והקב״ה מפייסו ואומר בן בנך בימיני ואני בימינך הוי וענותך תרבני עכ״ל והנה אברהם ניבא עתה שישבו שניהם אצל הקב״ה זה בימין וזה בשמאל׳ אבל לא נתגלה לו מי בימין ובשמאל עד לעתיד ואז יתכרכמו פניו והקב״ה ישיב לו תשובה נכונה׳ וזהו שאם השמאל ישב משיח ואימן׳ ואם הימין ואשמאילה וכזה כתורץ מאחר שאימין בצרי הוא כמו איימן בפתח כמ״ש רשי׳ ז״ל לכה באמת לא כתב איימן בפתח כמו שכתב אשמאילה בפתח ולפ״ז רמז א״ש כי אשמאילה שהוא בפתח הוא יותר בחוזק בבנין הפעיל כמו איימן בצרי אע״פ שמצינו בצרי כמו בפתח כמו שהביא רשי׳ ראיה מ״מ בצרי הרמז על הפעולה מיד כי הנני להימין את עצמי מיד אבל להשמאיל יתכרכמו פניו וצריך להחזיק את עצמו להשמאיל את עצמו וזהו רמז שכל מסעיו של א״א הלוך ונסוע הנגבה שהוא לצד ימין שיזכה לישב לימין וכן הוה אף שישב לשמאל היא ימין באמת כמו שישיב לו הקב״ה אני לימינך והוא לימיני הענין ע״ד שכתבתי לעיל מעלה אברהם אבינו שהוא התחיל בהתעוררות לעורר את ימין שלמעלה והלך ביד רפה וביד חזקה וידיו הימינית רצוני לומר ידו החזקה היא פשוטה לקבל שבים ר״ל לקבל גרים כי היה מגייר הרבה ומכח זה ההתעוררות גורם לימין עליון שהוא פשוט ובא ההשפעה כ״כ לכעל׳ עד שהנה הארץ לו ולזרעו והמלוכ׳ לדוד ולזרעו עד עולם׳ ותהי׳ המלוכ׳ בעליה הגדול במשיח צדקינו שישב לימינו של הקב״ה כלומר ימין עליון ברוך הוא יהיה פשוטה עליו ומאין בא כל זה הוא מאברהם שישב הקב״ה לימינו של אברהם הוא המתחיל המתעורר ימין העליון אשר הלך ונסוע לשם׳ וימין של דוד נמשך ובא מימין של אברהם וזהו מאמר הש״י אני יושב לימינך וזה גורם שימיני פשוטה שבן בנך יושב לימיני׳ וע״כ התחיל המזמור נאם ה׳ לאדוני שב לימיני וכבר נדרש זה על אברהם אבינו כי ישיבת ימין המשיח נקרא על שם אברה וכלל גדולה זו יצאה מלוט דוד המלך כן רות ומשיח בן דוד יצא מנעמה עמונית אם רחבעם כי מזרעו יצא משיח:

והנה דוד רגל רביעי במרכבה והוא בסוד ה׳ אחרונ׳ בשם הויה שהיא מדת מלכות כנודע והיא אות רביעי כחשבו׳ היא סוד ד׳ היא סוד ה׳ ד׳ היא אות רביעי מחשם ושיא ה׳ כי היא ה׳ אחרונ׳ בסוד כוס של ברכה ד׳ דברים נאמר בכוס של ברכה וסימ״ם רכשה כמ״ש בברכות והרמז על דוד ועל משיח כמ״ש המקובלים כי בחינת דלי״ת היא כשהיא דלה כלומר שפעה מעט ומלשון דלה שר דלה כרוכב עדיין ואינו פתוח לגמרי ובחינת ה׳ היא שער פתוח וגם אות ה׳ היא צורת ד׳ וצורתו ו׳ בהוכה סוד ד׳ ו פרצופין שהי׳ לעתיד אור הלבנה כאור החמה כן עתה אף שהיה מלכות בית דוד היה בבחינת דלי״ת והוא ארבע מלכיות ד׳ גליות אבל לבסוף יהיו ה׳ ד׳ מלכיות אובדיה ע׳ זרע אברהם ויהיו נמצא דוד מאין יהיה נמצא בסדום כדאיתא במדרש שהבאתי לעיל והם היו ה׳ ואזרו החמשה ערים לעתיד לקדמותם והסוד כי תטהר הקליפה והכל יהיה קודש לה׳ והארכתי בסוד זה במקום אחר:

נחזור לעניינו כי מאמר לך לך שהוא פעם שנית על הבטחת א״א את ארץ הקדושה כי בבריח בין הבתרים היה בן ע׳ שנה עתה היה בן ה׳ שנים ביותר כי היה בן ע״ה שנה שרומז לה׳ הנ״ל והנה הבטחה ראשונה היתה כנגד הבריאה ראשונה והבטחה זו השניה היא כנגד הבריאה השניה דהיינו קיום הבריאה מכח תורה והיא מתחיל מן והנפש אשר עשו בחרן וכמ״ש לעיל בארוכה והכלל כי אברהם סוד הבריאה כמו שנרמז בתיבת בהבראם ה׳ זעירא אותיות אברם אברהם ונתוסף לו ה׳ סוד ה׳ שרמזתי למעלה וזהו רמז
ואגדלה

ק״ו לפלה אדמות וי״ל שזה היה להלות כבמות פי׳ אין מוייכין על הכם יואמר שהולך לכנען האם זהו רמז כה והתחזק עוד כדי שיקבע תפלה לידה בחרן ואח״כ יעלה ושם לפי אבל לפי עניינו לה׳ יחזק ווכמות תלונות בוהי׳ לו אוהרה ואוהרה על אוהרה וק״ל ווכח גודל התעוררות שלו או יתאו המלך יפיך כי יום יפית וזה בטות להתעורר מלמטה למעלה ואז המלך יאדים שוך להשפיע עליך מלמע׳ למטה כי הוא אדוניך בסוד אלהי אברהם יצחק ויעקב שכתבתי לעיל והשתחוי לו ידוע כי השתחואה היא הורד׳ השפע מלמעל׳ למטה כי מוריד הראש למטה והכוונה לאחר התעוררך מלמטה למעלה אז נפתח מקור השפע להשפיע עליך בלי הפסק לתוספת השנה:

הנ״ה וכזוהר איר טעם לאחר וי״ל ויקחו את לוט וגו׳ וילכו וי״ט בגין דדיוקנא דלוט הוה דמי לאברהם וכו׳ כולכו דכל סהיא קרנא בעיניה הוה וי״ט בגין דהוה אברהם אפיק עלמא מפולחנא כוכבים ואעייל לון בפולחנא דקב״ה כו׳

ואגדלה שמך ואגדל ה׳ שמך רמז לו שלעתיד בעת המולו יגדל שמו בתוספת ה׳ · עוד יש רמז נפלא בתיבת ואגדלה שאברהם הוא קיום
הבריאה ששת ימי בראשית כי כן תמצא בתיבת ואגדלה ששה אותיות נגד ששת ימים רהיינו אברה״ם רק במקום ב׳ כ״ב בא ה״ל וזה צריך ביאור
הנה תמצא באברהם אבינו את זה כבריאת ימי בראשית · דהיינו ביום ראשון שמים וארץ וכן כתיב באברהם ברוך אברם לאל עליון קונה
שמים וארץ · ביום ג׳ נבראו אילנות ודשאים ובאברהם כתיב ויטע אשל · ביום ד׳ המאורות · ורז״ל אמרו א״א אבן גדולה המאיר היתה
לו וכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו וכששת נשלח ותלאה בגלגל חמה · ביום ה׳ ישרצו המים שרץ נפש חיה זה נתבאר בסוד
בזוהר בראשית על המילה וז״ל ישרצו המים בכפרא רתניך יהרשמין מיא דזרעא קדישא רשימא דנפש חיה ולא רשימו ראת יו״ר
ראתרשים בבשרא קדישא מכל שאר רשימין דעלמא ועוף יעופף על הארץ דא אליהו דטאס כל עלמא בארבע טאסין למהוי תמן בההוא
גזירו דקיימא קדישא כו׳ הרי רמז זה המילה והמילה נתנה לאברהם ביום עיקר בריאה הוא האדם ואברהם הוא האדם הגדול · ביום השני
יהי רקיע כו׳ ויהי מבדיל כו׳ ביום השני היה מחלוקת והבדלה זה מות והאריך הזוהר בביאור יום השני ה״א מצד הגבורה וקרח ועדתו הלכו
בסטרא דשמאלא ומשם מחלוקת שאינו לש״ש ע״כ ירד שאולה הוא הגיהנם שנברא בשני מצד מחלוקת שלא לשם שמים והוא התגברות
סטרא דשמאלא אבל מחלוקת הלל ושמאי היתה כגוונא דלעיל מסטרא דימינא שהיה מבדיל השמים בין מים למים כן מחלוקתם לשם
שמים כו׳ ע״ש באורך והנה א״א הרחיק עצמו במאוד ממחלוקת שלא לשם שמים כמ״ש ללוט אל נא תהי מריבה ביני וביניך כי מחלוקת
תמצא בב׳ אותיות היינו ב׳ ל׳ כתב הפרדס פי׳ צורת ב׳ ה״א ר׳ ואח״כ ן למטה נמשכת קו דהיינו ו׳ ורמז הדבר כתב שם כמו שכתב בספר
אוצר הכבוד כתב צורת ל׳ האמיתית היא ד׳ ואות ו׳ למעלה כזה ד׳ · ופה ירושלים ת״ו ב״ב מצאתי בספר הסודות כתב ישן שכתב
סוד נפלא למה נשתנת צורת אות ל׳ עתה כי לפי האמת כתיבתה היא צורת ד׳ ו׳ על גבה סוד ד׳ ופרצופים ועתה המה אונך ושמע צורת
ב׳ היא ב׳ קוין וקו אמצעי המחברן כי המחלוקת נמצא ביום ב׳ ואין תקנה אלא לעשות שלום בין שני הקוין זה פונה לצד מזרח וזה פונה
למערב ע״כ צריך קו המחברן כי אם אין שלום אין כלום וצורת ל׳ היא שתי קוין ביחד בלי פירוד ביניהם ואח״כ שניהם עולין למעלה בקו
שעליהן זהו מחלוקת לש״ש שכלם מיוחדים כי כוונת שניהם לשמים וכולם עולין למעלה בקו העליון כי אלו ואלו דברי אלהים חיים · ע״כ
למ״ד לשון לימוד שם הוא מחלוקת לש״ש וזהו סוד שהתחילה התורה בב׳ ומסיים בלמ״ד חב׳ מורה על עולם הזה שהוא בעל מחלוקת
רצוני לומר בעל שנים שכן נקרא עולם התמורה · וכן בנין עה״ז הוא כצורת ב׳ פתוח מצפון כמ״ש רז״ל · אבל עה״ב כולו שלום וכולו
אחדות אף שיש חילוק מעלות כמ״ש לעיל בענין מעלות הצדיקים ס״ם הכל הולך אל מקום אחד כיחד ולמ״ד הוא סוד מגדל הפורח
באויר שהוא סוד הבינ״ה עה״ב כנודע ועל המגדל הזה נאמר מגדל עוז שם ה׳ בו ירוץ צדיק ונשגב וזהו הענין שהתחילה התורה באות ב׳
לרמוז על עה״ז היום לעשותם · ובסוף אות למ״ד שהוא עה״ב למחר לקבל שכרם · הרי אות בצורת ד׳ שניהם שוין בקוין ושניהם רומזים
על המחלוקת שהיה ביום שני דהיינו המעורר סטרא דשמאלא מעורר מחלוקת שלא לש״ש · ואברהם בחר בלמ״ד וכו׳ כ׳ אדם
תורה שבה מחלוקת לש״ש התחילו מאברהם מאת הנפש אשר עשו בחרן כדלעיל וזהו סוד ואגד״לה כי אברהם קיום ששת ימי בראשית
ונגד יום השביעי שהוא יום השבת הרומז לעולם שכולו שבת שהוא עת קיבול שכר הבטיחו השי׳ שכרך הרבה מאוד :

אחר כך המעלה הנ׳ מהבריאה תהיה לעתיד שתחדש הבריאה לחיותה כפי הכוונה הראשונ׳ וישמח ה׳ במעשיו ואז תתגל׳
ארץ ישראל העליונה ירושלים שלמטה וירושלים שלמעלה נגד זה הברית כברית
מילה כאשר כתבתי למעלה סוד מילה ופריעה ציון וירושלים שלמעלה אשר נגדם
תבנה ותכונן ציון וירושלים של מטה ואז נתעלה א״א ביותר עילוי כי בענין לך לך
בסוד חותם מגן אברהם הוא המרכבה ארגמן כמ״ש ועתה נתעלה ונקרא שמו אברהם
בסוד מרכבה עמי נריב שהוא מרכב׳ יותר עליונה כמ״ש בעלי הסודות בשם אברה׳
רומז למרכבה ד׳ חיות הנושאות הכסא שהם אדם אריה שור נשר · רק השור נתהפך

לנ״ל

אברהם היה לו ב׳ נ״ט מנה דורשי רשומו׳ איתרו כדק מל
עולם תרי״ג כי מילה שקולה נגד כל התורה וכן כרית
מילה עולה תרי״ג כי כרית תרי״ג ולתוכפ׳ תנו עילה תרי״ג

לכרוב כדאיתא בחגיגה פרק אין דורשין · כתוב אומר פני שור כמשמאל וכתוב א׳ אומר פני כרוב והרצו כי בא יחזקאל ובקש רחמים
שיתהפך צורת שור שהוא מעורר להזכיר עון העגל ונתהפך לכרוב נמצא המרכבה אדם כרוב נשר אריה ועתה קח שם אברהם א׳
סורה על השי׳ האחד הוא הרוכב על מרכבתו הרומז באותיות בר״הם שהם אותיות אחרונות מד׳ חיות דהיינו כרוב נשר אריה אדם
וע״ז רומז תיבת נרי״ב והוא ע״ד אב״גד כלומר תיקח אות ראשון מן נשר זהו אות שני מן אדם זהו אות שני מן נרי״ב
אות שלישי מן אריה זהו אות שלישי מן נרי״ב אות רביעי מן כרוב זהו אות רביעי מן נריב זהו שרמז מרכבי׳ נרי״ב ומי היא נריב זהו אברהם
אבינו כמ״ש נריבי עם נאספו אלהי אברהם זהו שאמרו ויעל א׳ ר׳ מעל אברהם שהאבות הן המרכבה · גם רומז למ״ש כי אברהם היה
תכלית הבריאה והבריאה היתה בשם אלהי׳ · מצאתי בזוהר עניני׳ נפלאי׳ מפורי׳ אתת הנה ואחרת רזנרת
ומרבר בסוד מ״י ומה המחובר בענין הבריאה · כתיב שאו עיניכם וראו מי ברא אלה וכתיב כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו׳ ה׳ אדנינו
מה אדיר שמך בכל הארץ וכן כתיב מה רבו מעשיך ה׳ כלם בחכמה עשית והאריך הזוהר מאוד בסוד מ״י הוא יותר נסתר מסוד מ״ה גם
הארך בסוד בר״א שהוא אבר רומז לתולדות עליון כמ״ש אלה תולדות השמים והארץ וגו׳ ובהתחברך א״ה לתיבת מ״י כמ״ש מי ברא אלה
אזי מ״י עם א״לה אותיות אלהים וזהו מ״י ברא אלה וברא הוא אבר המוליד וזהו אלה תולדות והוא סוד שדי שאמר לעולמו די ונבר
גורע כי יסוד שהוא ברית המעור נקרא שדי לכן בכאן בפרשת ברית המילה נאמר אני אל שדי והנה אמר אלה תולדות השמים והארץ
בהבראם שהוא באברהם כי בהתחברך ברא שהוא אבר לתיבת מ״ה אזי הוא תיבת אברהם אבל מדרגת מ״י הוא על מ״ה ומן מ״י
נעשה אלהי׳ ומן מ״ה נעשה אבר״הם וזהו ויעל אלהים מעל אברהם · הרי נתבאר מעלה נפלאה בפרשה ברית המילה · והנה יש כאן
הבטחה על ג׳ מתנות גדולות על מלכות בית דוד שלא תפסוק ועל מתנות הארץ שתהיה לאחוזת עולם ועל השכינה שתשרה בישראל
מלכות בית דוד שנאמר ומלכים ממך יצאו והיינו בברית וכן כתיב במלכות בית דוד כרתי ברית לבחירי נשבעתי לדוד עבדי עד עולם
אכין זרעך ובניתי לדור ודור כסאך סלה · מתנת הארץ שנ׳ ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ כנען לאחזת עולם כי אף בגלותינו אינה
ירושה וישיבה להאומות כי הארץ שממה · וכשנשוב אליה תהיה לנו אחוזת עולם : השראת שכינה בישראל כמ״ש והייתי להם לאלהים אמן

דרך חיים תוכחת מוסר בזוהר בפרשה זו בסתרי תורה מפרש כל הפרשה הזו על ענין הנפש והגוף ואברהם סוד
הנשמה וישרי סוד הגוף נקי ולוט הוא היצה״ר האריך מאוד בהנהגתם ע״ש : גם בעל
העקידה בענין נצחון המלחמה הוציא איזה רשומות למוסר ח״ל ומכ״אן אסמכ״תא גדול״ה לדרוש השמות על תחלת דינו של אדם ומה
ישיב כי ערו״ה מת״א אלהים היא עכ״ל **מצוה** לאדם שיקרב קרוביו בכל יכולתו ונלמוד מאברהם עם לוט שמסר נפשו עליו :
הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את עכשיו לא חכיר בה מתוך צניעות שביניהם ראה היאך גודל הצניעות אפי׳ בין איש לאשתו
שיהיו צנועים וביישנים ביחד :
ואברם כבד מאוד במקנה בכסף ובזהב וילך למסעיו כבר פי׳ למעלה הנה מסעיו היו מהשנ׳ להשנה ובא לאשמועינן שלא שם
עיניו על העושר שלא לפקח בעניני׳ מסוגו להרויח ולא רצה לבטל עבור זה רגע מלימודו :

להרחיק מאוד ממחלוקת · ובאם ח"ו מתחיל איזה ריב לכבות תכף אשהריב כמו שדרשו רז"ל על פסוק פוטר מים ראשית מדון וכן עשה א"א שאמר ללוט אל נא תהי מריבה בינינו ושמעתי צחות בתיבת מריב שאמר בלשון נקיבה ולא אמר אל תהי ריב אלא ריב כבר הותחל בין הרועים אמר אברהם למען השם יפסיקו דברי ריב ולא יוליד כדרך המחלוקת שתמיד עושה פרי ומתרבה עז"א אל תהי מריב לשון נקבה כאשה המולדת ופרי ספרי ודי בזה שהתחיל הריב יהיה הזכר שאינו מוליד:

שלא לחנות ממעשי נסים כדאיתא במסכת תענית לא רצה לחנות מהחטים שנתמלאו בנס בחדר וכן במסכת שבת לזה שנעשו דדיו כדדי אשה שחשבו לגריעות שנשתנו עליו מעש' בראשית ודבר זה נלמוד מאברהם שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל ואל תאמר אני העשרתי את אברם כי כבר הבטיחני הקב"ה על העושר וקשה היעשה ה' ארבות בשמים וימטר לו כסף וזהב · אלא ודאי הש"י זמין לו סיבה להעשירו א"כ זהו הסיב' · אלא הענין שכל הנצחון הזה היה מחוץ לטבע ממעש' נסים · ובודאי אין כוונת הק"בה על זה:

כל מה שמזמין הק"בה לאדם יכיר את עצמו כי מצד מעשיו אין ראוי לכך אלא הקב"ה עושה עמו צדק' צא ולמד מאברהם אבינו שהבטיח לו הש"י הבטחות והאמין אברהם לה' ואותן הבטחות ויחשבה אברהם לצדקה להקב"ה כן פי' ב"ע:

לך ה' הממלכה בעזרתך סיימתי פרשת לך לך

תורה שבכתב פרשת וירא

זה שמו של הדרוש אשר יקראו לו הר המוריה

נר מצוה וירא אליו ה' וכו' עד גמר הענין הכנסת אורחים המוזכרת בפרשה זו בפירוש היא מצוה אע"פ שאינה מצו' פרטי' מתרי"ג מצות מ"מ היא בכלל מצות עשה דוהלכת בדרכיו וז"ל סמ"ג בחלק עשין במצוה ז' ללכת בדרכיו הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו ואומר אחרי ה' אלהיכם תלכו ומפרש בפ"ק דסוטה אחרי מדותיו תלכו מהו מלביש ערומי' שנאמר ויעש ה' לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם · ומבקר חולי' שנאמר וירא אליו ה' באלוני ממרא · ומנחם אבלי' שנאמר ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו · וקובר מתים שנאמ' ויקבור אותו בגי · אף אתה עושה כך · וכן פירשתי לחכמי ספרד פי' של זה המקרא ודע את אלהי אביך ועבדהו שכמו שהוא חנון ורחום ועושה חסד ומשפט וצדקה בארץ כן תעשה אתה והא לך שני עדים ביאשיהו שנאמר עליו שאכל ושתה ועשה משפט וצדקה אז טוב לו דן דין עני ואביון אז טוב הלא היא הדעת אותי נאם ה' ונאמר עוד אל יתהלל חכם בחכמתו ונומר · כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ה' עכ"ל הסמ"ג:

ונראה בעיני פשוט שמכל שכן מצות הכנסת אורחים שהיא בכלל מ"ע דוהלכת בדרכיו נוסף על שהיא מעלה גדולה ממעלות המדות וזה לך האות שהאריכה התור' בסיפור הכנסת אורחים דאברהם אבינו ורמזה לנו מענין שכרה שכל מה שעשה בעצמו לאורחים עשה הקב"ה בעצמו ובכבודו לבניו ומה שעשה ע"י שליח יוקח נא וגו' עשה הקב"ה ע"י שליח · ולא תימא שהיא מדה לבד המקיים אותה מקיים מ"ע דוהלכת בדרכיו ויש לו שכר כמצווה ועושה בכל מצוה מן תרי"ג מצות וזה כי הקב"ה מכניס אורחים בכל זמן ועידן בכל שעה ובכל עת ובכל רגע כי אם לא היה מכניס אורחים ברגע כמימר' היה העולם אבד רצוני לומר כי כל העולם אורחי' הם לגבי הש"י כאורח נטה ללון כי גרים אנחנו והוא מכניס קיומם בהשפע שמשפיע עליהם וכהרף עין אם לא השפיע עליהם ומכניסות לקיום או הכל אבד וזהו הענין שפירסם הכתוב באורך מעלת הכנסת אורחים שהית' באברהם ושהוא גדול מהקבלת השכינ' כדאיתא במסכת שבת בפרק מפנין אמר רב יהודא אמר רב גדול הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה דכתיב ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור ונומר:

הג"הה

אמת שהרמב"ם כתב במ"ע דוהלכת בדרכיו בענין אחר וז"ל היא שנצטוינו להדמות בו ית' כפי היכולת והוא אמרו והלכת בדרכיו וכבר נכפל זה הצווי ואמר ללכת בכל דרכיו ובא בפי' מה הקב"ה נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הק"בה נקרא חסיד · וכבר נכפל זה הענין בלשון אחר ואמר אחרי ה' תלכו ובא בפי' שר"ל בהדמות בפעולותיו הטובות והמדות הנכבדות שיתואר בהן הא-ל ית' על דר המשלית על הכל עילוי רב עכ"ל · ואומר אני מה שכתב הרמב"ם והסמ"ג בביאור הכתוב והלכ' בדרכיו אלו ואלו דברי אלהים חיים כי הכל בכלל בדבור והלכת בדרכיו ודברי שניהם דברי רז"ל כי דברי הרמב"ם הם מביאים בספרי במצוה הזאת ודברי הסמ"ג הם בגמרא דסוטה:

תורה אור בסוד הכנסת אורחים האלו של א"א יש שלשה עניני' גדולים ובסעוד' הזו נתבשרו א"א ושרה אמנו על יצחק אבינו הנעקד בהר המוריה ונגר שלשה העניינים ההם · יש ג' טעמים למה נקרא המורי' וכמ"ש רש"י וז"ל המורי' ירושלי' וכן בד"ה בית לה' בהר מוריה · ורבותינו פירשו בב"ר על שם שמשם יוצאה הורא לישראל וסמנו יבא מורא לא"ח · ואונקלוס תרגום ע"ש הקטורת שיש מור דרור ושאר סמים עכ"ל · והם מכוונות נגד ג' ענינים הנ"ל אשר עליהם יהיה סובב ענין העקידה כי יש קושיא גדולה ועצומ' בענין מעשה העקיד' הנקרא מאכלת שאוכלין ישראל בזכות' כי רב הוא מאוד לקח את בנו יחידו הממלא את מקומו ולשוחטו בידיו בשביל ציווי המקום ב"ה וילכו שניהם יחדיו באהב' ובשמח' לעשות רצון אבינו שבשמים ועמד בנסיון הגדול הזה · אמנם כי דייקת שפיר תמצא בפסוק ובדברי רז"ל שהיה אב ובנו מצרדים ליפטר ממיתה זו · אם בפסוק כתיב ויאמר אברהם אלהים יראה לו השה · וזה היה תפלה ממנו שימציא הש"י שה במקומו וסיים אח"כ · ואם לא ימציא לו הש"י שה · אזי לעולה בני · מ"מ התפלל הוא שיעש' לו הש"י נס ושעל זה אנו אומרים מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה הוא יעננו כי הוא נענה על תפלתו · וא"כ מהו זה השבח המופלא הלא ארז"ל המוסר עצמו לקדושת השם ע"מ שיעש' לו נס כו' ואם נעשה לו נס בוודאי לא נקרא מקדש השם מאחר שכוונתו היה על הנס · ובדברי רז"ל מצינו גדול מזה איך היה אב ובנו מתפללים שיהי' נצול ונפר' מסות איתא בילקוט וישם אותו על המזבח עיני אברהם בעיני יצחק ועיני יצחק בשמי שמים והיו דמעות מנשרות ונופלות מעיני אברהם עד שהית' קומתו משוטטת בדמעות א"ל בני הואיל והתחלת על רביעי' דמך יוצרך מזמין לך קרבן אחר תחתיו באות' שעה פער פיו בבכיה ונעה נעיה גדולה והיו עיניו סרופפות וצופות לשכינה והרים קולו ואמר אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי וגו' ע"כ אמת מה נהדר מה שהית' מוכן לעשות זה המעש' אם לא יהיה נענה בתפלתו מ"מ לא קיים עבדו את ה' בשמח' וטצדקי' לפטור מזה וא"כ מה זה השבח הגדול שנשתבח · עוד קושיא חזקה במ"ש נלכה עד כה ופירשו רבותינו ז"ל שאמר נראה היכן הוא כה זרעך · ח"ו ואיך יהרהר א"א אחר מדותיו של הקב"ה ובריש פרשת וארא כתב רש"י שאמר הש"י אל מרע"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין על א"א שלא הרהר אחר

מדותיו

כך הוא הנוסחא ברש"י כמ' ישן וכן הוא בב"ר

מדורותיו של הקדוש ברוך הוא כו':

והנה העיר ה' את עיני בג' דרכי' בזה הענין אשר שם הר המוריה בג פירושיו הנ"ל יהיו נאים להדרכים הם והם לעומת שלשה ענינים שאבאר בעזה"י בענין סעודה זו של א"א בהכנסת אורחים אלו הקדושים וכהחל אבאר ענין זה ואחר כך יתבאר מעשה הגדול של עקידה:

א' הכנסת אורחים היא ממדת החסד אשר היא מדת אברהם אבינו כנודע כי החסד לאברהם והעולם חסד יבנה ובנין העולם היה בשביל אברהם כמו שדרשו אלה תולדות השמים והארץ בהבראם באברה"ם וכמו שנבא בארוכה בדרוש לך לך ומדת החסד היא מדת האהבה הפנימית להקב"ה וע"כ קראו הקב"ה אברהם אוהבי כי זה רומז לחסידות · ובתיקונים פי' שו איזה חסיד זה המתחסד עם קונו ודבר זה יתבאר לקמן וגם פה בסעוד' היה מתחסד עם קונו כאשר יתבאר בסמוך ונתבשר בסעודה בלידת יצחק אשר ענין עקידתו היא גם כן בחינת מתחסד עם קונו כאשר יתבאר:

ב' ענין סעודה הקדוש' הזו היה בסוד קרבן כאשר יתבאר ונתבשר בלידת יצחק ויתבאר ענין העקידה ג"כ בסוד קרבן:

ג' סוד הסעוד' הקדוש' הזו היא דוגמא לסוד הסעוד' העתיד' סעודת לויתן ונתבשר בלידת יצחק ועל זה יתבאר ענין העקידה:

ועתה אבאר בעזה"י ג' דרכים הנ"ל א' אל אחד אברהם אבינו כשראה שלשה אלה היה מסופק בהם אם הם מלאכים או ערבי' כי ראה כי חום היום ואין עובר ושב כי אין נסתר מחמתו יתברך ע"כ הוכיח דאלו הם מלאכים די מדוריהון עם בשרא לא הוי ואם הם בני אדם אינם אלא ערביים המשתחוים לאבק שברגליהם ולכאורה הוא שנעקבהם להשתחוות לאבק שברגלם אמנם הענין הוא שהיו עובדי החמה ע"כ הם מכבדים מה שהוא זכר לחמה כי בסיבת החמימות מתרבה האבק העול' כנודע כך שפט אברהם בשכלו שהם או זה או זה · ואינם בני אדם אחרים דלא היו מוסרים עצמם לסכנה בחמימות הזה · אבל ערביים עובדי החמה הערו נפשם למות כי החמה אלוהיהם · וזה"ש וישא עיניו וירא והנה ג' אנשים נצבים עליו וירא וירץ לקראתם מפתח האהל וישתחו ארצה · הנה אמר וירא שני פעמים וכן נצבים עליו וירא וירץ לקראתם סותר אהדדי כי כשהם נצבים אין צריך לרוץ לקראתם ורבותינו במסכת ב"מ ורש"י הביא דבריהם כתבו כה שכתבו ולפי עניני נראה ג"כ לומר וירא וירא ב' פעמים כי ראה בהשגחת שכלו שהם מלאכים וראה שהם דמות אנשים ונכנס ספק בלבו איזה אמת כי א"א שהיה כחו גדול ותמיד היה רגיל במלאכים ראה מלאכים ממש ולא נתלבשו בלבוש הזה כמראה אדם ולענין ראיה שהם מלאכים אמר וישא עיניו לסעל' · ואמר נצבים עליו · זה הלשון שייך על המלאכים כמו דכתיב חד מן קאמיא כי הם עומדים וכן כתיב ונתתי לך מהלכים בין העומדים המלאכים אין להם קפיצה והם עומדים ובני אדם הם המהלכים · ואמר עליו כי זה לשון לגדולת המלאכים · אח"כ ראה ראיה שנית דמותם דמות אנשים וחשב אולי הם בני אדם ערביים ובני אדם הם מהלכים אף שעתה עומד ברגע יהיה מהלך ע"כ וירא וירץ לקראתם ומאז בא אליהם אז כל מה שדיבר היה משתמע להרי אפי' באם הם מלאכים יבינו הדיבור כך ובאם הם אנשים יבינו כך · אמר ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך · והנה נחלקו רז"ל יש אומרים לשכינה אמר ובלשון זה קודש וי"א לגדול שבהם אמר ובלשון הזה הוא חול · ויש קושיא לכל אחד כהם למ"ד לשכינה אמר היה לו לכתוב קודם וירץ לקראתם · ודשב"ת כתם מה שנתב · ולמ"ד לגדול שבהם אמר והוא חול היה לו לכתוב אדני בחירק תחת הנון ולא בקמץ ואין סברא לומר שיהיו מחולקים בגירסת הנקוד אם היא בקמץ או בחירק:

ונראה ליתן טעם שם אדני בקמץ להשכינה כמ"ש הרב רבינו בחיי ז"ל טעם הקמץ להורות כי הוא די בעצמו אינו סמוך והוי הברי' הברי' בת"ס אלהים חיים אמנם יש עוד רמז בנקודת הקמץ כי קמץ הוא פתח וחירק ואם תאמר · וטעם לנתינת הקמץ קמץ בזה דלך אדני בחירק או פירושו אדון שלי · ואם תאמר אדוני בפתח פירושו לשון רבים אתם · דקונו בחיי ז"ל דברים כשמים וז"ל וטעם היות הקמץ הזה אדוני שלי הרי קמץ סובב בלשון רבים ובלשון יחיד והכוונה · אתה אדוני בהחלט קמץ בסגול · קודם יבוא · חול · ולפי הקמץ בחכמה אף שיש אדונים רבים אתה הוא אדוני · באמת ובהחלט וע"כ נקרא הקב"ה אדני · הנקודה · הקמץ נעלם בגדולה כו' ע"כ כל זה · בקמץ כי הוא אדון האדונים כמ"ש הודו לאדני האדונים · ובזה יתבאר אף אם תורותינו הגלגלים ולפוטינו הקדוש עכ"ל:

הוא חול היה שייך בכאן לאברהם אבינו לומר אדני בקמץ כי אף שהיה מדבר ליחיד מ"מ בתוך דיבור הזה היה כולל ג"כ השנים אחרים והא ראיה שאמר אל תעבור מעל עבדך וסיים בלשון רבים ורחצו רגליכם אלא הענין לגדול שבהם אמר אל תעבור אתה ורעך אשר עמך וכולכם אתם אדוני אדונים שלי אבל אתה הגדול שבהם ביותר אדוני כי אתה אדון להם ומחיבור הפתח עם החירק נעשה קמץ · ובבחינה הזה היה צודק שם אדני בקמץ אף כשהוא חול כאלו אמר אתה אדון לאדוני של אלה העומדים פה · ומ"מ יש חילוק כשקוראים להקב"ה אדני בקמץ פירושו בהחלט אתה אדון על כל האדונים אשר הם בהמציאות כי אתה אדון כל העולמים אבל בכאן לא קרא את הגדול אדון האדונים רק על אלה שהיו בכאן שהוא אדון עליהם וגדול כהם:

והנה למ"ד שאמר להשכינ' אדני אל נא תעבור זה היה בענין שהיה סבור שהם מלאכים וקרא אותם בשם אדני בשם רבם הכבוד החופף עליהם כמ"ש הרמב"ן ז"ל וכן מצינו כמה פעמים שנקרא השליח בשם משלחו וכמ"ש רש"י בפסוק שוב אשוב אליך · ובפרט יצדק מאוד בכאן היה נגלה הקב"ה לא"א בסוד המרכבה כי היו מיכאל גבריאל רפאל שהם מרכבה והשכינה רוכב עליהם והשכינ' היתה שרויה על אברהם אבינו כמ"ש וירא אליו ובאם הם מלאכים היה יודע א"א שהם המרכבה ועליהם רוכב השכינה ע"ז הסתין מלדבר להשכינה שלא תעבור ממנו עד שירוץ לקראתם אז אחת דיבור ושתים שמענו שלא תעלה השכינה ממנו ותהיה במרכבה זו נמצא השכינה במרכבה כאן · ומ"ד חול כי היה חושב אולי הם בני אדם ואז היתה הכוונה באמרו אדני בקמץ על הגדול הזה שהוא אדון ארונים אלה · והנה מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כי עדיין היה א"א מסופק מה אלה אם הם מלאכים הם בודאי המרכבה אז קראם אדני בשם רבם כדפי' ואם הם בני אדם קראם לגדול בשם אדני כדפי' · ובענין הסעודה אם הם מלאכים ועליהם השכינה אזי הוא כמו קרבן וזה הענין יתבאר בדרך השני ואם הם בני אדם חשב דבודאי הם ערביים הכניסם לביתו לגמול חסד עמהם כדרכו תמיד · ואח"כ לגמול חסד עם קונו ית' כי כן היה דרכו תמיד לאחר אכילה ושתיה להכניסם תחת כנפי השכינה כמ"ש רז"ל · והביא רש"י דבריהם בפסוק ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם ה' אל עולם · ויקרא שם ע"י אותו אשל נקרא את שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם לאחר שאוכלים ושותים א"ל ברכו למי שאכלתם משלו כבודין אתם שמשלי אכלתם · ממי שאמר והיה העולם אכלתם עכ"ל כן היה כוונת אברהם אבינו באם הם בני אדם אז יכניסם תחת כנפי השכינה · הרי אברהם עושה חסד תחילה באכילה ושתיה לבני אדם ואח"כ מתחסד עם קונו להכניס בני אדם תחת כנפי השכינ' · וכבר כתבתי דחשב א"א אם הם בני אדם הם בודאי ערביים והם עובדים החמה ומשתחוים לאבק שברגליהם אמר יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם · ויש להקשות למה אמר מעט מים היה לו לומר יקח נא מים יהיה מעט או הרבה צריך ליקח שיעור רחיצה · ויש בזה סוד · דע כי מדתו של אברהם אבינו מדת החסד והחסד הם סוד מים עליוני' והם סוד מים זכים מים טהורים · וכוחת החסד הוא סוד האהבה כמו שיתבאר לקמן וכאשר שוכה א"א למדת החסד נכנס לאהבה · אשר על זה נאמר אברה' אוהבי וכתיב מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ולו חמים הם מקור מים חיים אבל יש בארות בארות נשברות אשר לא יכילו המים

והם

והם הקליפות הבור רק אין בו מים · אזי חסד אל כל היום · וכתיב אל זועם בכל יום וק׳ אל הוא מדת החסד ואיך אמר שהוא מדת זועם ותירץ בזו שהוא זועם בקליפו׳ לבטלם וזהו מדת החסד · ואפשר דע״ז רומז וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאתיכ׳ כי רוחצו׳ את צואת זוהמת הקליפו׳ הבאים מצד החטא׳ · ואלו המים נקראים מעט מים · כי הקליפה אינה פרה ורבה כשא״כ הקדושה היא מתרבה והולך ומים רבים לא יוכלו לכבות האהבה ואהבת עולם ועיקר מדת החסד היא בסוד מים רבים הנ״ל אבל פעמים בהכרח יוקח נא מעט מים מכנה להתלבש בקליפה ולהכניעם ע״כ אמר יוקח נא מעט מים להרחיץ זוהמת הקליפה ע״ז וגם מהו״ץ לשון יוקח ע״י שליח · כי עצמות המדה היא סוד מים רבים ומעט מים הוא סוד התלבשות בקליפה להכניעה · ואף שר״ל אמרו דרך אחר בזה יוקח על ידי שליח אף הקב״ה שילם לבניו ע״י שליח · מ״מ היא היא כי רמזו בזה כי טוב היה אשר יעשו בני אדם טוב ולא יבאו לידי חטא להצטרך רחיצה ונקיות ואז היה דביקות בה׳ פנים בפנים בלי אמצעיות · והו ענין ע״י שליח · ועל עצם מדת החסד סוד מים על וניסכתיב ומים תבן בכדה · ואמ׳ והשענו תחת העץ תרגם אונקלוס תחות אלנא וזהו בענין אם בני אדם הם טוב האילן לחכות תחת כנפי׳ מאחר שחום היום ואמר ואקחה פת לחם כו ומצינו שלקח ועשה פת הרבה והעיד הכתוב שעשה שלש סאים קמח כו׳ ודקדק ואמר שלש סאים קמח ולא אמר איפה כי מדות הנמדדות בפרטיות מרווחת יותר ממדה שנמדד בפעם אחת מחמת הקלבון להורות על ותרנות ועין טובה של א״א נמצא היה לחם הרבה ולא הוזכר שבא לחם על השלחן · ורש״י על פי רז״ל כתב מה שכתב ויתבאר לקמן · ואפשר לומר כאחר שלא בא על השלחן רק מעוטא דמעוטא מכח שנאפה ע״כ לא חשיב אותו · ומה שאפה כ״כ הרבה · בשלמא ג׳ פרי׳ שעשה הוא כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל אבל לחם רב דעבר מ״מ י״ל זה ביאר הפסוק ואמר ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעבורו ר״ל אתן לכם צידה לדרך שיהיה לכם לחם לאכול לסעיר לבכם אחר שתעבורו כזה כהא דאמרי רבנן בפרק החובל השכם ואכול בקיץ מפני החמ׳ וכו׳ ובעת הזאת היתה החטימות גדול ע״כ הכין אברהם להם להם לאכול בדרך :

ויאמר והוא עומד עליהם ויאכלו הוא ע״ד ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו כי אברהם עמד עליהם להכניס תחת כנפי השכינה ועשה כן להתחסד על קונו וכדפירשתי · כן ביאור אלו הלשונות בזה הדרך שחשב אברהם אולי בני אדם הם והם ערביים · ואז נתכשר כלידה יצחק אשר רום מעלתו היתה ענין העקידה · שהיא גם כן בחינת חסיד המתחסד עם קונו כאשר יתבאר לקמן ונתגלה זו המדה של חסיד המתחסד עם קונו בעת שנתבשר על יצחק · וענין התחסדות היה אז להורות בני אדם את הדרך הטוב · שיכנסו תחת כנפי השכינה · ועל שם זה הר המוריה שממנה יצא הוראה להעולם וק״ל :

דרך השני היא הדרך שחשב אברהם אבינו אולי הם מלאכים אז היה מכוון בסעודה זו ענין אחר בסוד הקרבן · והוא ענין אל הבקר רץ אברהם וכדאית׳ במדרש רבה בפרשת הקרבן · שור או כשב או עז כי יולד · שור זה אברהם דכתיב ואל הבקר רץ אברהם כו׳ · וימהר אברהם האוהלה אל שרה ויאמר מהרי שלש סאים קמח כו׳ : זה היה כנגד מנחה · ויין לא הוזכר שהיה ראוי להזכירו בסוד יין לנסך והזכיר במקומו חלב והמאה בנודע כי החלב מצד החסד והיין מצד הדין · וכבאן היה התעוררות הכל מצד חסד אברהם · והג׳ הלחם לא הובא אל השלחן פירשו רז״ל לפי שפירסה שרה נדה שחזר לה אורח כנשים אותו היום ואברהם אבינו אוכל חולין בטהרה היה ויש לישאל אם אברהם אבינו היה מחמיר על עצמו היאך יכול להחמיר על אחרים׳ י״מ דלאו אורח ארעא לירדן לאורח מאכל שאין בעל בית יאכל ממנו · ורבינו בחיי תירץ דמכח שפירשה שרה נדה סילקה ידה כן העיסה לראות מה הוא לה כדי שלא תאכיל את אברהם עיסה טמאה ומכח זה נשתה׳ העיס׳ שיעור חימוץ ואז נאסר מחמת חמץ כי פסח היה ולא משום טומאת עיסה אבל ברש״י לא משמע כן וק״ל לפי ענין שלנו אתי שפיר שחשב שהם מלאכים והוא בסוד קרבן · אז פשיטא ופשיטא שהי׳ אסור להקריבו הלחם כי קדשים הוא ולא נעשה על טהרת קודש ונטמא · וק״ל וענין זה שאמהנו שהסעוד׳ היתה כמו קרבן רמזה הרב הגדול הרמב״ן ז״ל והאכר שהענין אכילה הוא שהיה ראשון ראשון מסתלק וענין ההסתלקות תבין מדברי מנוח כי ברדת האש העליון עליו היה הקרבן כלה מאליו כרמוז במנות שעלה המלאך בלהב המזבח העליון שנאמר ויעל מלאך ה׳ בלהב המזבח השמים וידוע כי מנוח לא בנה מזבח רק הקריב על הצור רק הכוונה בו בלהב המזבח העליון אשר משם ירדה וע״כ א״ל אם תעצרני לא אוכל בלחמך כי פיגול הוא · לשם להקריב לא מן הכוחות רק לשם המיוחד שנאמר בלתי לה׳ לבדו וזהו אם תעלה עולה לה׳ תעלנה ואז ייטיב לו בעבורו כי יתעלה המלאך באר העליון ויתעלה כלהב המזבח העליון השמימה · כן אברהם לא היתה כוונתו להאכילם כי ידע היה שאין מלאכים אוכלים אלא כוונתו היתה לשם המיוחד אשר נתגלה כמ״ש וירא אליו ידו״ד שיריד שפע וברכה כאלו הקריב קרבן בכוונה הגונה על גבי המזבח שמסתלק ראשון ראשון באש אל השמימה כי יסתלק זה המאכל ומתוך כך יבא אליהם תוספות שפע וברכה ויתעלו אל אצילות והאצילות יתעלה ויתייחד עם הסיבה ראשונה כענין שאמרו במלאך מנוח וכתב הרמב״ן ולא ידענו למ׳ הרבה בלחם כ״כ לג׳ אנשים אולי ידע הסתלקות המאכל ראשון ראשון והוא כמרב עולו׳ למזבח עכ״ל · ואפשר שמצא מכאן השטן לקטרג כי בסעודה נתבשר לידת יצחק וקטרג שמכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד א״ל הקב״ה כלום עשה אלא בשביל בנו אלו הייתי אומר לפניו זבחיהו לפני לא היה מעכב אפשר הקטרג היה שאף שבשעת בשורת יצחק הקריב לשם המיוחד בענין סעודה זו כמו שכתבתי · מ״מ ההתחלה היה באמצעי׳ מלאך והיה לו להבי׳ קרבן לפניך · תיבת לפניך דייקא כלומר להקדים בראשונה לשם המיוחד בלי אמצעי׳ ואח״כ להוריד השפעה אל הכוחות הרוחניות כענין שכתב הזוהר פרשת ויקרא וז״ל בענין הקרבן אריתי מורי עם בשמי אילין אינון דרגין עילאין מורי עם בשמי רזא דרועא ימינא בירכא דשמאלא אכלתי יערי עם דבשי יעקב ברחל הא אכילנא כדקא יאות · שתיתי ייני עם חלבי רא דרועא שמאלא בירכא דימינא הא כולהו דרגין עילאין דאתחני בהו מלכא קדישא בקדמיתא ודא מיכלא דיליה והנא׳ דיליה · מיכלא דמלכא ע״ל״את בקדמיתא מכאן ולהלן יהיב רשו לארבע דיוקנין דחקיקין בכורסייא ולכל אינון דמתפשטין מינייהו לאתהנאה ומיכל כו׳ · ע״ש שהאריך זה היה ענין קטרוג של שטן שבכל סעוד׳ שעשה ליצחק לא הקריב קרבן · ואף בסעודה שעשה בעת בשורת יצחק שהיה כקרבן לא הקריב לפניך אף שהקריב לשם המיוחד היה לו להיות לפניך בלי אמצעי׳ מלאך : והשיב לו הקב״ה כבר הקריב לפני כי ענין המילה היא קרבן חן המיל׳ שמל את יצחק בנו הן חמיל׳ שמל אברהם את עצמו · וקיים אדם כי יקריב כי הקריב את עצמו ורמז לדבר בפ׳ לך לך ואברם הקריב נתקיים אחר כן ואברהם הקריב את עצמו · וכבר נודע כי המיל׳ היא קרבן ואמר הקב״ה להשטן כדרך שהשיב יצחק לישמעאל שהתפאר נגד יצחק על שלא עיכב למול את עצמו באבר א׳ אתה מיראני אלו א״ל הקב״ה זבח עצמך ואחר הדברים האל׳ והאלהים נסה את אברהם פי׳ אחר דברי׳ של ישמעאל ואחר דבריו של שטן כי כל הפירושי׳ הם אמת וא״ זלו ואלו דברי אלהים חיים כאשר יתבאר :

ויחנה כאן בסעור׳ היה עול׳ בלא מנח׳ כי לחם לא הביא וכן כיצחק שנעש׳ עול׳ מכח הקטרוג שנולד מכאן כדפיר׳ גם כן לא מצינו שהי׳ שם מנחה רק שה לעול׳ · ומצאתי שלכך נקרא תפלת מנחה מנח׳ יותר משאר תפלת הלא כל שאר תפלות הם מנח׳ שלוח׳ לה׳ אלא שאמר יצחק מה זה יש כאן עול׳ ולא מנחה סולת עסר ותיקן תפל׳ שתהי׳ במקום מנח׳ ע״כ נקראה זאת

הג״ה
עיין בהלקוטי פרשה זו בענין זה יהי׳ היתר היה להביא׳ אבינו להאכיל למלאכים מבראש ח״ו כמקריב להם׳

התפלה של בין הערבים שתיקן יצחק מנח׳ שתקנ׳ במקום מנחת סולת · ורמז לדבר ונפש כי תקריב מנחה · היינו יצחק שמסר נפשו · יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם נודע כי מטטרון וסנדלפון נקראים כנעל וסנדל שבהם מתלבש רגלי המלכות אשר עליה נאמר רגליה יורדות מות הם הקליפות סביב רשעים יתהלכון · וכתב הפרדס בשער היכלי התמורות פ״י מה שתמצא לפעמים בדברי הרשב״י עץ הדעת טוב ורע במלכות וזהו ע״ד השאל׳ כי כל מה שלמט׳ מהמלכות מתייח׳ אליה ועקרו במטטרון וכתב הרשב״י בתיקונים עץ הדעת טוב ורע איהו לתתא עץ הדעה טוב רא מטטרון · ורע רא סמאל ע״כ · ע״ז רמז בכאן שבסוד המלאכים שהם מרכבה אין דביק בהם שום טנופת · רק מעט דהיינו כערך מה שסביבם רשעים יתהלכון אבל הם בעצמם נשענ׳ בעץ הדעת בבחינה שהוא טוב המקבל טוב מטוב העליון הדבוק בעץ החיים והו והשענו תחת העץ והבן זה · וסעדו לבכם ואז א״ש שאמר לבכם ולא לבבכם כי המלאכים אין להם אלא לב אחד ·

וסעדו לבכם אחר תעבורו כי על כן עברתם על עבדיכם

רע כי המלאכים ניזונים מסוד החסד שהיא מדתו של א״א כמ״ש הפרדס בשער היכלות פרק חמשה עשר שלמדנו מהזוהר בפרשה זו שהוא כן וז״ל ויקוסו משם האנשים מה הי״א סעודה דא תקין להו אברהם וזכ״ה בה״ו ואע״ג דמלאכים הו״ו כו׳ עד מזו״נם הו״א מצ״ד החס״ד לכ״לם בש״ה ע״כ״ל ואז ניחא מ״ש אחר תעבורו כי אף את״כ הם ניזוני׳ מסוד אבר׳ כי כן מזונ׳ תמי׳ משם וזה״ש כי ע״כ עברתם על עבדכם מאחר שמזונותיכ׳ מצד מדה שלי ואמרו כן תעש׳ ונודע נודע כי נשמת הצדיק נסור כמו א״א ויתר בצדיקים הגמורים הוא למעל׳ ממדרגת המלאכים כמו שהאריך הפרדס בשער היכלות והמלאכי׳ מקבלים שפע מלמעלה ע״י נשמת הצדיקים · ע״כ אמרו לאברהם כן תעשה תמיד שהשפה המקור העליון ע״י נשמתך מצד מעשיך הטובים ומברכותיך נתברך ·

נחזור לענין בבחינת המלאכים היתה הסעודה כקרבן להשם ואח״כ היו המלאכים ניזונים מזה ועצם הקרבן אדם כי יקרי׳ ואברהם הקריב את עצמו במיל׳ אשר עדיין היה חולה בשלישי למיל׳ ונהבשר בסעוד׳ זו שהוא קרבן על יצחק ורמז כי יצחק שהוא ראש הנמולי׳ דהיינו מיל׳ בזמנו הוא יהי׳ קרבן תמים עול׳ תמים ונצנצה בו רוח הקודש שיהיו מקטרגי׳ על יצחק דהיינו · ישמעאל והשטן כמ״ש שפי׳ על אחר הדברים האל׳ והאלהים נסה כו׳ · ע״כ קידש את ישמעאל כמ״ש רז״ל ויתן אל הנער זה ישמעאל לחנכו במצות שלא יהא מושרש בקליפה ולא יועילו דברי ישמעאל וקטרוגו של ישמעאל נרמז בכאן · ושרה שומעת פתח האהל והוא אחריו תרגם יונתן וישמעאל קאי בתרי׳ כו׳ וכן הוא במדרש רבה אבל אברהם הוציאו מעומק הקליפות הסקטרגים וחנכו במצוה באופן שאחר דברים של ישמעאל והאלהי׳ נסה ועשו פרי דבריו של ישמעאל מ״מ היה לטובה גדולה · והגר היא שפחת שרה נכנעת התחתיה ונדבקת קצת במעשיה · שע״כ נקראת קטורה שמעשיה נאים כקטורת ועוד נקראת קטורה שקשרה פתחה כו׳ וכולם נתקיימו בעקידת יצחק כי אברהם עקדו וקשרו גם שם אותו לעולה בהר המוריה ואפשר שהמזבח אשר בנה אברהם אבינו בהר המוריה היה במקו׳ מזבח הפנימי שמקטירין הקטורת כי הקטורת חביב מכל הקרבנות שבעולם ולא היה קרבן חביב בעולם כיצחק עולה תמימה וכן כשמע קצת במדרש שאם ויקרא אליו מלאך ה׳ מן השמים מבין שני הכרובי׳ יצא הקול הרי שענין העקידה היה הכל במקום המקודש ביותר שקרא אליו המלאך ממקום קדשי קדשי׳ · ממילא מסתבר שנעקד ע״ג מזבח הפנימי · וכן מצינו כשהוקם המשכן היה הקול נפסק ולא יצא מחוץ לאהל מועד וזהו ענין שנקרא הר המוריה ע״ש הקטורת כי שם נעקד יצחק וכן סעודה זו שהיא קרבן כל קרבן לסעלה ברוחניו׳ נעש׳ ריח נחוח ריח רוחני המתרב׳ ברוחניו׳ שלמעל׳ כענין שאמרו איזה דבר שהנשמ׳ נהנ׳ בו הוי אומר זהו ריח·הרי ששני שמות של קטורה שהיא הגר דהיינו בקטורת ובן שקשרה נתקיימו בעקידת יצחק אחר דבריו של ישמעאל והיה לטובה ולברכה ליצחק ולזרעו עד עולם · וא״א שנצנצה בו רוח הקודש הכניס לישמעאל לחינוך קדושה שעל ידה יתקדש יצחק בקישור עקידה ובקטורת שהוא ריח ניחוח · ורמז לדבר הנ״ר בניכמר יצח״ק עוד נצנצה רוח הקודש באברהם אבינו לבטל קטרוג של השטן שיקטרג ליצחק ונתלבש א״א בסנינור׳ כי סנגורים של אברהם עבור סדום ועמורה היה באותו פעם וזהו ענין יושב ישב כתיב בקש לעמוד א״ל הקב״ה אתה סימן לבניך שעתיד אני להתייצב בעדת דייני׳ כו׳ וק׳ דייני׳ מה בעו הכא אלא הקב״ה גילה לו אז מדת הדין שהיה מתוחה על סדום וגילה לו עתה לאחר שנימול · משום שהדין הלוי בניכולי׳ כדכתיב ואלה המשפטים אשר תשי׳ לפניהם ולא לפני גוים · וכל הגוים ערלי לב ואין דיינים אלא כמוכים נקראים אלהים והנה אלהים אותיות מילה שעל ידה נעשה מרכבה דכתיב ויעל אלהי׳ מעל אברהם כי ע״י המילה בא הדביקות רק שהכר אל״ף ועליה רמז והזהרו מעט מאלהים הרמז מה חסר המיעוט מאלהים שהיא א׳ וכן הוא אומר לענין נ׳ שערי בינה שנתנו למרע״ה והיה חסר א׳ כמו שדרשו אל ותחסרהו מעט אלא מ״ם דהיינו מ״ם שערי בינה נמסרו לו ומעט מאלהים שהוא א׳ היה חסר בן א׳ כאלהים מורה על דביקות נפלא ונשאר מילה נחזור לענין דהקב״ה גילה לא״א תוקף הדין המתוח על סדום ואז תכף התחיל אברהם בסנגורי׳ ויבא כנגוריא זה ויכפר על קטגוריא שיהיה לעתיד ליצחק שנתבשר בו עתה · הכלל העולה דסח שאירע בסעודה זו שהוא ענין קרבן ריח ניחוח יתבאר מזה ענין עקידת יצחק שהוא מזבח מקטר קטורת כאשר אבאר לקמן ואז יצדק פי׳ השני של הר המוריה שנקרא מוריה על שם מור ואהלות שהוא מן הקטורת :

הדך שלישי בסעודה זו ודוגמת׳ סוד מטעמי יצחק אשר אהב כולם רומזים לסוד הסעודה הנגוזה שרמזו רז״ל שיעשה הקב״ה לעתיד לצדיקים׳ וזה יהיה כשיחזיר העולם לקדמותו כמו שהיה ראוי להיות אלולא חטא אדם ויזדכך החומר בסוד כתנות אור באלף ויהיה העולם בראשית המחשבה ויקויי׳ מכל עץ הגן אכול תאכל וזהו רמז והשענו תחת העץ ויהיה עץ חיים כי לא יראה מות וחי לעולם ועל ההיות הזה רמזו כעת חיה ולשרה בן שהוא יצחק ע״כ נתבשר בסעודה זו יצחק והוא הגורם לזה כשנרמז במאמרם במסכת שבת פרק ר״ע שאמרו על יצחק כי אהה אבינו אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו לעתיד יאמר הקב״ה לא״א בניך חטאו כו׳ עד לא בסבי טעמא ולא בדרדקי עצה אבל יצחק הוא אבינו כו׳ ע״ש ורבים שואלים הלא הסברא הוא להיפך כי אברהם מדת החסד ויצחק הוא מדת הדין · ויעקב כלול מחסד ודין · וא״כ איך אמר שיתגלגל הטוב האמתי ע״י יצחק · אבל השואלים לא מתכמה שאלו · רע כי היא הנותנת כי יצחק שהוא מדת הדין המדוקדק זה גורם למעלה העתידה שנהיה בני עליון ·

ומתחילה צריך שתדע מ״ש בפ׳ בראשית בענין מתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין ראה כו׳ וכתבתי שם בארוכה ח״ו לא נתבטלה מחשב׳ הראשונה כי לא בן אדם ויתנחם רק נשאר לבני עליה שלרוב מעלתם הקב״ה מדקדק עמהם במדת הדין כחוט השערה ואז הם בני עליון ממש רק ראיתי בני עליה והנם מעטי׳ ורוב המון עם שאין מעלתם גדולה כ״כ אצלם שיתף הקב״ה מדת הדין עם מדת הרחמים ולעתיד שיחדש הקב״ה הבריא׳ להיות כאדם הראשון קודם שחטא ואז כולם יהיו בני עליון וא״א לבוא לזה אלא אחר הדין המדוקדק וזהו ענין הזדככו׳ הגליות והצרות בכלל אומ׳ ישראל ועוד ידקדק הקב״ה כחוט השערה במדת הדין המדוקדק ואח״כ יהיה הכל קדוש וטהור ומזוכך נמצא מדת הדין הוא בעצם רחמים גדולים וזהו ענין יצחק בן אברהם כי אברהם מדת החסד ויצחק מדת הדין המדוקדק · ואדרבא יפה כח הבן מכח האב כי מדת הדין הזה גורם בעצם הרחמים ועוכר הקב״ה מכסא דין ויושב על כסא הרחמים ואז יהי׳ שם יצחק המור׳ על הדין ק״ץ ח״י כמ״ש הזוהר ירמוז יצחק על צחוק ושמח׳ וזה סוד שם ישחק כבר כתבנו כמה פעמים כי אברהם הוא סוד בריאת שמים וארץ וכל צבאיהם אלה תולדות שמים וארץ בהבראם באברהם ויצחק הוא

בערך

בערך אדם הראשון קודם שחטא כי הוא הראשון אשר הורתו ולידתו בקדושה בהסרת הערלה שהיא הקליפה תיקן לאדם שחטא שאדה"ל מושך בערלתו היה ויצחק הוא מדת הדין מעלת בני עליה ונתקדש בקדושת אדם הראשון שנלקח מן האדמ' אדמת קודש של בית המקדש בן הועל' שם יצחק לעול' תמים' ונתקדש שם באופן שנאסר לו לילך מחוץ לקדושת הארץ · והנה להבינך דבר זה אקדים מה שנתבאר בזוהר שכשרצה א"א לשחוט את יצחק פרחה נשמתו והוחזר לו אח"כ רוח הקודש ממרום נמצא מה שחי אח"כ יצחק היה כענין חיות האד' שלא נוצר מטיפה · כך יצחק אבינו יצתה נשמתו ונתבטל החיות שהיה לו מקודם ועתה נברא בריא' חדש' ועש' בו הקב"ה דין מדוקדק שפרחה נשמתו ואח"כ רוח ממרום עליו יערה ונתקדש בקדושת הגוף כמו גופו של אדם הראשון שלא נוצר מטיפ' ע"כ האיל שהוא תמורת יצחק ג"כ לא נוצר מטפ' כי זה האיל נברא בבין השמשו' בריאה בפני עצמה וזהו מה שנאמר והנה איל אחר כלומר שנברא אח"כ כלומ' אחר בריאת הבהמות נסה ודק' שנבראו ביום חמישי ואם פרי' ורבי' נולדים זה מזה וזה נברא אחר כך ואחר שאמר בכאן הוא כמו אחר תעבורו שפרש"י אחר כן תלכו · הרי יצחק מורה על ראשית מחשבת הבריאה שתשלם לעתיד ואברהם הוליד את יצחק לאחר שנימול והסיר הערלה שמשך אדם הראשון ונעשה מרכבה בסוד ויעל אלהים מעל אברהם שפי' בפר' לך לך והובטח על ברית עולם להיות לעולם וזה יהיה לעתיד כמ"ש בפ' לך לך ושם נאמר את בריתי אקים את יצחק שהו' מור' על שלימות העולם לעתיד בסוד ראשית מחשבת הבריא' על כן הסעוד' הזו הית' סעוד' רוחניות מעין סעוד' ה' העתיד' · ואל הבקר רץ אברהם רוחניות הבשר שהאבילם הוא מרוגמ' הבשר מן השמים שצלו המלאכים לאדם הראשון כדאית' בסנהדרין ולחם הכין מלמטה ולא הביא על שלחן מלאכים כי עדיין אינו מוכן רז"ל שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים לעתיד לבא אבל מרוגמת בשר מן השמים היה לאדם הראשון קודם שחטא מ"מ הכין מלמט' קרוש' הלחם כי מלחמו נתן לדל תמיד וזכו בניו ללחם אבירי' שהוא המן אבל קלקלו במה שהוציאו ריב' על המן לחם הקלוקל ולעתיד יחזור ויהי' מן ששוחקי' בשחקי' · ולא הוזכר יין בסעודה זו כי יין שלעתיד לא ניתן להשיג כמ"ש עין לא ראתה אלהים זולתיך · וענין חמאה וחלב מורה על תוקף הרחמים דהיינו מתוקף הדין המדוקדק שישב הקב"ה על כסא דין יהיה כסא הרחמים ויתקיים על יצחק כי אתה אבינו כמוזכר במאמר דשבת פ' ר' עקיבא: ·

וישען רמז גדול בכאן על שלימות העתיד כמה שאמר והוא עומד עליהם תחת העץ · הנה כתוב במקום שיפול העץ שם יהו"א אבל בכאן והוא עומד כתי' ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד רומז על השם שיהי' שלם ושלו' בכל בי' ערת רהו"ר מהשם אינם שלם כרבתי' כי יד על כס י"ה וכביכול ו"ה חסר ולעתיד יושל' ויחזור ו"ה לאותיו' י"ה ולא זו שיתייחדו לא אף זו שאותיו' ו"ה יהיו ממש כאותיות י"ה כי כבר נתבאר שאותיו' י"ה הם יותר רחמים מאותיו' ו"ה ולעתי' יהיו אותיות ו"ה כמו י"ה באופן שאותיות השם יהיו כאלו נכתב יהי"ה וזהו סוד ביום ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד וע"ז בא הרמז בראשית הבריאה יהי אור ויהי אור הנה אותיות שם ידו"ד הם יד"וכי הה"א כפול ועם הה"א הוא ידו"ד ואלו לא חטא אדם היה הכל בשלמות היה נבחן השם באותיות יהי"ה אבל לא זכינו לזה אף כשהיינו במעלות בבנין בית המקדש שהיה השם שלם היה בבחינת ידו"ד זהו במקום שיפול העץ שם יה"ו ונרמז יה"ו שהם אותיות שלם וראשית מחשבת הבריא' היתה להיות במקו' יה"ו יהי' וזהו סוד יה"י אור אבל **ויהי** אור בתיבת **ויהי** ג' אותיות הראשונות הם יה"ו כי נגנז אור הגדול בסיב שצפ' הקב"ה כו' ואדם הראשון גרם נפיל' מכח העץ שאכל וזהו במקום שיפול העץ שם יה"ו ואברהם **הוא יהיה** כלומר הוא קיום העולם בבחינ' הי"ו שהוא יה"ו וגם הובטח ורומז על העתיד בבחינת יהי"ה וזהו והוא עומד על העץ עמיד' ולא נפיל' במקום שיפול העץ ולעתיד יהי"ה · והנה הדרוש הזה ארוך והארכתי בו בהקדמ' תולדות אדם זהו ענין סעוד' רוחניות דאברהם אבינו וענין שנתכשר אז ביצחק וע"ז תתבאר ענין העקיד' ובבחינ' הנ"ל יצדק שם הר המוריה שממנו יצא מורא לאומות כי כן יהיה לעתיד יכרעו ויפולו וישראל עושה חיל:

עתה אבאר ענין העקידה על ג' דרכי' הנ"ל

ענין דרך הראשון איזה חסיד המתחסד עם קונו במוזכר בתיקונים ענין זה הוא העושה באהבה רצון קונו יותר ממה שמחויב לעשות וכן עשה אברהם בענין העקידה כי היה יכול ליפטר את עצמו ממצות הש"י בזה בשורת הדין ע"ד לדבריך הראשונים אני מאמין שאמר לי הקב"ה כה יהיה זרעך וכן אמר לו כי ביצחק יקרא לך זרע אם כן כשלא היה שוחט את יצחק היו מתקיימין דברי הקב"ה הראשונים ובב"ר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה אר"י אמר לפניו רבש"ע בשע' שאמרת ליקח נא את בנך את יחידך היה לי מה להשיב אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע ועכשיו קח נא את בנך · וח"ו ולא עשיתי כן אלא כבשתי רחמי לעשות רצונך כו' ביאור המאמר הוא במ"ש כי הייתי יכול לפטור את עצמי לקים דבריך הראשונים ועל כל זאת לא עשיתי כן אלא כבשתי רחמי הגדיל הדבר שאף עשיתי נגד מדתי שהיא רחמים מדת חסד וכענין שפירש הזוהר שאמר יצחק

פנ"ה

וזהו ענין שאמר המלאך בשליחות הקב"ה שוב אשוב כ' השנה א' ללידה והשניה לחיות הקדם אחר העקיד' וכזה יהיה על ככון ית"ש והנה בן לשרה אשתך ואין למה פרש יותר שרה מאברהם ועוד אשתך למה לי אלא כבר אמרו היה שרה אשתך ע"ד הפשט יוכל לומר כי היו מספרים על כ' כתות ליצני הדור שמכר פי' דוברי שקר כת אחת שהיו אומרים לא נולד בן לשרה רק אסופי וזה הפוך כגלה וזה נתבטל כשנתקיים הפיקה כנים שרה כמו שפי' רש"י שם כת שניה שהגילו ליצה ואמרו מאבימלך נתעברה שרה וזה נתבטל כשיה שהיה קלסתר פנים דומה לאביו וזה מדייק ואמר אשתך כלומר ולא אשת אבימלך כל זה יעידון ויגידון כל באי עולם כך דרך הפשט אבל לעניננו הרמז על יצחק שבא משני קדושות ולא תאמר ע"ד משפחות לבית אבותם כי אשתו כגופו והיו לבשר אחד רק הוא בן לשרה כמו שהוא בן לאברהם וזהו ענין קריא' שם שרה שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה ביאור הענין מגלותי כי לפעמים כשנשא אשה שהיא חשובה מאוד אבל אין חשיבות מצד עצמה רק מצד בעלה כמו מלכה חשיבותה שגשלת לבעלה וע"ד אשת חבר כחבר אבל שרה היה לה חשיבות גדול מצד עצמה כי בנבואות גדולה היתה בלא השגתו' שהיה לה עם אברהם שהוא בעלה היה לה חשיבות גדול מצד עצמה וזה"ש שרי אשתך לא תקרא שמה שרי כלומ' היא שרי שלי כי מצדי היא שורר' רק תקרא שמה שרה מצד עצמה היא שרה הרי בא יצחק משני קדושות אחד מצד אברהם זה החיות הראשון של יצחק אברה' הוליד את יצחק ולא יצחק בן אברה' ומקדושת שרה בא לו החיות השני לאחר עקידה והנה בן לשרה · ומ"ש אשתך רומז על הלידה הראשונה או בקדושה זו היא כגופו ואברהם הוליד את יצחק אבל לאחר העקידה והנה בן לשרה ולפי סדר ענין זה היה לו להקדים לומר והנה לאשתך שרה בן אלא לפי שבענין יצחק היה אברהם טפל לשרה בנבואה כמ"ש רש"י בפסוק כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה וכן החיות של יצחק לאחר העקידה היה יותר בקדושה ובמעלה ממה שהי' קודם ע"כ הקדים וכתב והנה בן לשרה אשתך וזהו שוב אשוב שתי השבות:

והואיל וזה הפסוק שוב אשוב בא לידי אומר בו עוד דבר כי כמה פנים לתורה אף שאותו דבר לא יהיה מענין שלנו מ"מ אלו ואלו דברי אלהי' חיים · והתחלה אבאר הפסוק ותצחק שרה בקרבה כו' כי יש לתמוה בצדקת ונביאה גדולה כזו איך תצחק על דברי נבואה · ע"ק למה לא צחקה כשנאמרה הנבואה אבל שרה אשתך כו' וברכתי אותה וגם נתתי לך ממנה בן כי אין סברא לומר שאברהם לא הגיד לה זו הנבואה גם זו לומר כן · עוד יש כמה דקדוקים לשונות יתר וזה הלשון אחרי בלותי · או הלא לא היו דברים אלו בעולם כי לא יכנו מדברים שרה כן · או איך אמר הקב"ה שאמרה שרה ואני זקנתי והיא אמרה ואדוני זקן ודרז"ל אמרו שינה מפני השלום וכי כל כך הוא רע מה שדברה ואדוני זקן שישנה הקב"ה לגמרי ההפך ממה שדברה · ע"ק מה זה הפלפול ויכחש שרה לאמר לא צחקתי את מי כחשה וכי לא ידע שבנבואה'

לאברהם אבינו כלומר אתה מתלבש במדת בני שהיא גבורה וזהו כבשתי רחמי
וזהו ענין עד כה שאמר א"א אראה היכן הוא כה יהי' זרעך לא ח"ו שדיבר א"א
כמתרעם רק שעש' להגדיל המצו' אשר הוא עושה כי כן ראוי להגדיל התעוררות
מצוה כמו שמצינו לרז"ל שאמרו אל יאמר אדם אי אפשי בבשר חזיר אבל יאמר
אפשי ומה אעש' ואבי שבשמים גזר עלי כן עשה אברהם אבינו דיבר היכן הוא עד
כה כלומר כי יש לי טענה מכח זה לפטור את עצמי על כל זאת איני רוצה ·

ומ"מ התפללו אברהם ויצחק שיהי' נפר' מהמות כי לא עשו בזה נגד ציווי
המקום רק רצו להחזיק דברי הקב"ה הראשונים ואם לא הית' זאת
ההבטח' הראשונ' ח"ו שיעל' על לבם להתפלל נגד ציווי הזה :

הדרך הב'

שהית' הסעוד' שנתבשר בה יצחק בסוד הקרבן ואברהם
מקריב את עצמו במיל' ומשם נשתלשל דבריו של ישמעא'
שהתפאר בקרבן שחקריב עצמו והניח למול את עצמו וגם היה מוצא השטן מקום
מקטרג למה לא הקריב שום קרבן בענין סעוד' שעש' ליצחק בנו · וגם בסעוד' זו
שהית' בסוד קרבן היה מקטרג על שלא הקריב אברהם פר או איל לפני הקב"ה ולא
באמצעית מלאכים כדפי' לעיל וכן. ארז"ל אחר הדברים האלה אחר דבריו של
ישמעאל עוד פירשו אחר דבריו של שטן כו' ודברי שניהם אמת · ואז יתבאר ענין
העקיד' ויתורצו כל הקושיות ואקדים לך הקדמ' קטנ' והיא זאת · דע שכל מה שבא
מחמת השטן וקטרוגו אז הדבר מסטרא דשמאלא ונבדל מהקודש · אבל מה שבא
מצד ישמעאל שהתפאר בקדוש' איך שקידש השם ויצחק אמר הנני מוכן ומזומן
לקדש השם ביותר בכל גופי זה בא מסטרא דקדוש' · ואברהם היה מסופק אם
עצם הנסיון היה מחמת שהשגיח הש' בקטרוג השטן או אם עצם הנסיון היה מחמת
דברי ישמעאל ותשובת יצחק שמוכן למסור נפשו לגמרי זה היה הענין של אברהם
ויצחק שמצינו שהיו שמחים במאוד במצו' זו וישכם אברהם בבוקר ויחבוש את
חמורו בזריזות נפלא · ואח"כ כתיב וילכו שניהם יחדיו בשמח' ומצינו להיפך שבכו
בכי רב והורידו דמעות במאוד ואברהם אמר אראה היכן הוא כה והתפללו שיהי'
יצחק נפר' מהמות הענין הוא כי אמרו אם הנסיון הוא מצד הקדוש' דהיינו אחר
דבריו של ישמעאל שהשיב יצחק שרוצ' למסור נפשו לקדושת השם לכך בחר בו
הש"י לעול' · אזי הוא שמחה גדול' להם כי אז הוא מסטרא דקדוש' · אבל אם
הנסיון מצד מטרא דמסאב סטרא דשמאלא קטרוג השטן אזי בכו בכי רב והתפללו
שיהי' ניצול מהשטן ויקוים כה יהיה זרעך יחליל' שהשטן בקטרוגו יעכב את זרע על
זה התפללו להש"י באם זה הנסיון מצד קטרוג השטן שיהי' נפר' מהמות :

והאמת היה שהי' מצד הקדוש' ורצ' הקב"ה לקדשו ביותר ולרוממו ולנשאו
כמ"ש והאלדים נסה את אברהם ובב"ר ר' יוסי הגלילי אומר כנס
הזה של ספינ' כו' : אבל מ"מ רשומו של קטרוג השטן נשאר כמבואר בזוהר שכל
קטרוג עושה רושם אף שאין הקב"ה משגיח בו עתה מ"מ רשומו ניכר כה עושה
הקב"ה נותן לשטן איש אחר במקומו שיהי' כופר נפשו בסוד ואתן אדם תחתיך ויהי'
ירא א"א אולי זה הרושם יהיה פועל בזרעו של יצחק ע"כ נתבשר אברהם שכבר
נמצא כופר נפש במקומו וזהו עוץ בכורו הוא איוב כמ"ש איש היה בארץ עוץ ונתן
אותו הקב"ה אותו ביד השטן זה תחת זה וענין זה מבואר באריכ' בזוהר :

כלל העול' יצחק נתקדש בקדוש' יתיר' וניעש' קודש קדשים עולה תמים' ריח
ניחוח לה' כי הקרבת האיל כאלו נקרב יצחק וע"ש זה הקרבן שהוא
ריח ניחוח נקרא הר המורי' על שם ריח הקטורת שחביב מכל קרבן ויצחק חביב מכל
וכמו שכתבתי לעיל :

הדרך השלישי

שענין סעודת אברהם היה מדוגמת הסעוד' העתיד'
ואז נתבשר ביצחק כי יצחק הוא בסוד ראשית
המחשבה בני עליה אשר תגמר ראשית המחשב' לעתיד בסוף המעש' והוא
קודש ראשית ראשון הנימולים מיל' בזמנ' ואז נתקדש בקדושת הגוף על כן
כשאמר לו הקב"ה העליהו לעול' שמח אברהם במאוד וגם יצחק בראותם כי הוא
קודש לה' זכה בחייו מה שאין זוכי' שאר הצדיקים אלא לאחר מותם להיותם קרבן
לה' ע"י מיכאל כ"ג ואברהם אבינו היה ירא במאוד אולי יצחק מחמת ציערא דמותא
לא יקבל באהב' ויהי' ח"ו מום בקרבנו ולא ירצה · וזה היה הענין הפיל' שלו שיהיה
עזר מעם ה' והקב"ה ישלח עזרו כענין הבא לטהר מסייעין לו וכל תפילתם היה
במעש' עבוד' הזו שיקוים בהם עבדו את ה' בשמח' שיהי' במעש' זה מדת האהבה
ולעבוד את ה' בשמח' ובטוב לבב · וזהו הענין הנאמר באברהם כי ידעתי כי ירא
אלדים אתה · ובמסכת סוטה פרק כשם אמרו ירא אלדים הנאמר באברהם היא
מאהב' וקשה בפסוק כתיב ירא אלדים היא היראה · והם אמרו שהיא מאהב' אלא
הענין הוא שיש יראה ואהב' ויראה דהיינו יראה המביא לידי אהבה ואהב' המביאה
לידי יראה · וביאור הענין הזה ארוך וביארתיו ת"ל באריכה בפרק בעשר מאמרות
במאמר בדרוש אהבה ויראה · ושם נאמר כי יש יראה המביאה לידי אהבה · ואח"כ

אהבה

בא לאברהם להודיע שנעקד · נם דוחק זה שבת' רש"י
בענין אלו שני כי ידוע כי נעקדת שמים וספו' במיום
אחד כמוה · בענין מ"ו ולא נעקדה שרה על ענין הבטחת
שבגולה שיהיה לה בן רק נעקדה על ענין אחר שלא הבינ'
הדבר והוא זה כי הנס שיעשה הקב"ה עמה לעת זקנתם
אם ישארו הם בטבע הזקנה כיון שהם ועל כל זאת יעשה
הקב"ה עמהם כפלאות ועקריבם יולידו ברי · או יהי' הנם
קרוב לטבע דהיינו שיכר להם הקב"ה טבע חדש שיחזרו
לנערות ואח"כ יולידו כטבע והנה ראתה שרה דבריה
סותרי' לפי שלה ע"כ נצחקה וזה ראתה שרה שבראה כה
הקב"ה חדשות שהי' לה אורח כנשים וגם חזרה לנערות
שהיה לה עידן בשר · וזה"ש אחרי בלותי היתה לי עדנה
שפירושו עידון בשר ועידון ושת הנדה וזה היה לה יותר
וקנתה שברא לה הקב"ה טבע חדשה טבע הנערות ואם
תלד בטבע ואח"כ היתה מתפללת בקרבה שבשאלה
בקדימת דבא וגם השדים בשאר ניוקות וזה מורה שאין
הקב"ה רוצה לברוא לה טבע חדשה רק השאר כמו שהיא
ותלד כנס מפורסם ע"ו ותמהה שרה בקרבה היית משתכל
הקרבה כמ"ש רש"י וזה מורה שלא תשנה הזקנות ואח"כ
ראתה אחרי בלותי היתה לי עדנה וזה מורה שבהיה
עושה לי טבע חדשה שאף שבלותי שאני וזקנה אני ר
לנערותי ואם תמצא הקב"ה באה להיות ע"כ הטבע ואחרי
זקן ואמר בב"ר ר' יודא אמר טוחן ולא פולט כי טוחן נס
ואינו מוליא ש"ו ואפשר היה שענין שלא היה יורה כחץ
ותשכם אולי לא ידע אברהם בענינו שאינו יורה כחץ
כדאית' במס' יבמות אימ' קים לה בבנו' ביורה כחץ ואיהו
לא קים ליה ותשכה שלא יתפלל אברהם על זה כי אולי
לא ידע וקב"ה אינו עושה לצדיק אלא לאחר שיתפלל כי
מתאוה הקב"ה לתפילת הצדיק וא"כ אתעבר מינו כדרך
כם אף שאינו יורה כחץ והדרה קושיא לדוכת' ולפי האמת
כבר שתפלל א"א כדרך דמו שאמר הן לי לא נתת זרע
ובעת הכורך סוד אברהם לנערותו אמר הקב"ה לאברה'
למה זה נצחקה שרה שענין הנחוק שלה פירושו האף אמנם
אלד כלומר אני ראה שאלד באמת כלומר בטבע ואחר
שהיה לי עדנה · וזה זה שנשארתי זקנה בענין ימים
ושדים והנה אמר הקב"ה שאמרה שרה ואני זקנתי כן
הוא האמת שאמרה שרה כן כי זה פי' מחוק שלה לפיה
שמשאלה וזקנה נגד אחד כמ"ם וזה"ם רז"ל שינה מפני
השלום לא אמרו זה על ואני זקנתי רק שלב יתבר' ה
והתכריה על שאמרה ואדוני זקן זה לא הגיד לאברהם
מפני השלו' ומתורץ קושייתי שהקשתי אין שינה רק ה
מפני דבר קטן ולפי דרכי לא שינה לגמרי כי באיית אמר
ואני זקנתי והפירשתי רק זה שינה שלא אמר כל דברי
ואין זה נקרא שינוי גמור וק"ל :

היפלא מה' דבר למועד ונו' מה תירץ
הקב"ה קושייתה והכוונה כי הוא רצה
לעשות טבע חדש ועל כן חזרה לנערות בענין אורח
כנשים כי א"א כדרך הטבע להתעבר אם לא יהיה לה
דם נדות וזהו שהמעיים והשדים לא חזרו לנערות ע"ז
אמר למועד כלומר עת וזמן לכל חפץ · בראשונה הכרח
הוא להיות לה דם נדות וכן נעשה ולהיות לה עידון בשר
כדי שיתאוה לה בעלה וכן נעשה אח"כ ברגע שתתעבר
יהיה זמן שיפתחו המעיי' לקבל העובר ואחר כך כשתלד
יהיה זמן שהשדיים יחזרו לנערות ויהיו מבורכות וזה
למועד אשוב אליך · כעת חיה ולשרה בן או בלותו הזמן
יהיה כל טבע הנערות כנזכר בחילוף ושובו אלו שדים
כבוכו והניקה בני' שרה וא"כ הגיד לה אברהם שיודע
הוא בנבואה שנחקה · ואמרה שרה לא נחקתי כי היה
סבינה באברהם שהוא עבין מאמר הקב"ה איך שהיה
נחקה

אהב׳ מביאה לידי יראה נמצא שיש יראה שהיא למטה ממדריגת אהבה ויש יראה שהיא למעלה ממדריגת אהבה וזהו שאמרו ירא אלהים הנאמר באברהם היא היראה הבא מאהב׳ וכן היה מאחר שנשתקע באהבת השם לעבדו בשמח׳ בא לידי יראה והיה ירא במאור אולי יצחק מתמת צערא לא יהיה בשמח׳ ובטוב לבב ונתרבק ביראה פנים׳ דפנימית אשר ביארתי סודה במקום הנזכר · ומה שאמר בתפלתו הואיל והתחלת על רביעי׳ דמך יוצרך יזמין לך קרבן אחר תחתיך אמר הואיל והתחלת כי ידע אברה׳ שעד כה היה יצחק בשמח׳ ובטוב לבב ואמר הואיל והתחלת בקרושה והיית בשמח׳ אף כשנסתלק חייתך באופן שאין בו אלא רביעית דם בכרה יסייעך הקב״ה בגמר העבוד׳ בשעת שחיט׳ · ויזמין לך קרבן אחר תחתיך · והוא סוד נחשבנו כצאן לטבחה דהיינו שאנו מוסרי׳ נפשינו לקדושת השם ומדביקין נשמתינו בהקב״ה ואז לא נשאר רק הגוף הבהמה ומפקירין אותו כצאן לטבח וכבר נודע כי אדם נקרא אדם הוא מצד רוחניות הנשמ׳ שבו כי מצד נפש הבהמ׳ נקרא בשר אדם וכן נתבאר הרבה פעמים בזוהר אדם לנו · כן הענין בכאן התפילה היה שתדבק נשמתו למעל׳ וישאר הגוף כצאן לטבח וזהו קרבן אחר תחתיו כי עצם יצחק היא נשמתו ונשמתו דבקה למעלה ואז בהשאר הגוף לבד הוא אחר והענין הוא מה שאומרים נשמתן של צדיקי׳ נקרבים למעלה ר״ל דקות הקרבן דהיינו הדביקות הגדול׳ כמו שיש חילוק למטה בין קרבן לקטורת שהקטורת יותר קישור ולמעל׳ בנשמ׳ דקות הקישור והדביקות בלי ערך ומי שזוכה לזה אז גופו ג״כ מתקדש ונעש׳ קרבן ממש אבל לא כ״כ בפנימיות הדקות ומי שאינו דבק כ״כ אז הנשמ׳ היא כקרבן ממש ועל זה התפלל א״א שיהי׳ גופו קרבן ממש והנשמ׳ הפנימיות דקרבן והיא דבוק בו ית׳ וע״ז התפלל אברהם אלהי׳ יראה לו השה לעול׳ בני כלומר שיהי׳ גופו כשה כצאן לטבחה לקרבן ומה שפר״שי אלהי׳ יראה לו השה ואם לאו לעולה בני כן היתה כוונת אברהם שיבין יצחק כך כדי שלא להבהילו בפעם א׳ בפתע פתאום רק בהדרגה יגיד לו אבל האמת הענין של אברהם היה דרך תפיל׳ שיהיה כצאן לטבחה והקב״ה שמע תפלתם כי באמת נתדבקה נשמת יצחק למעלה ונשארה דבוקה ורוח אחר ממרום יערה עליו ונוסף על זה נתקיים בו אדם ובהמ׳ תושיע ה׳ כי אף שהגוף שלו נשאר והזמין הקב״ה איל והיא תחת ממש יצחק כמו שיתבאר לקמן · ומ״ש א״א עד כה אראה מה יהיה מכה יהיה זרעך לא ח״ו שאמר זה אברהם אבינו כמתרעם אדרבא להיפך כוונתו לשמים להתפלל שידבק יצחק עצמו למעלה בקדוש׳ בכל נפשו וזהו שהתעורר מאמר כה יהיה זרעך כי זה המאמר לא נאמר על ענין גופני דא״כ מה מעליות׳ כה יהיה זרעך ככוכבי השמים כחול הים הל״ל כי חול הים יותר ריבוי ממספר כוכבים אלא ודאי נאמר על ענין מעלה והשכל׳ ע״ד והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד: אחר כך כשאמר הקב״ה לאברהם אבינו אל תשלח ידך אל הנער חרד א״א חרדה גדול׳ אולי היה ח״ו מחשבה פיגול ביצחק כום בו לא ירצה לקרבן וע״ז אמר רבש״ע אפרש לפניך שיחתי אתמול אמרת כי ביצחק יקרא לך זרע שהכוונ׳ בו ולא כל יצחק דהיינו להיות נדחה הפסולת ותשאר הקדוש׳ וחזרת שנית הענין להורות בתוקף הקדוש שאמרת קח נא את בנך וגומר ועכשיו אתה אומר אלי אל תשלח ידך ואני מתיירא שמא נראה ונרחה ח״ו השיב לו הקב״ה אסיקתי׳ אחתיה מוצא שפתי לא אשנה ויצחק הוא קודש לי רק אני מגלה אסיקתי׳ אחתי׳ וגילה לו הסוד שעלה נשמתו למעל׳ וירד לו אחרת · והזמין לו הש״י האיל צאן לטבח ובאמצעי האיל שהיה ריח ניחוח לה׳ ובסוד הריח ניחוח ליי׳ עלה רוחו של יצחק שפרחה למעל׳ וזה האיל לא היה נולד מטפה רק איל אחר נברא בבין השמשות כמ״ש למעל׳ וכן נתבטל חיות הגוף של יצחק הנולד מטפה והיה לו עתה בשר קודש ונאסר לילך מארץ הקדוש׳ עוד הארכתי בענין הזה בדרוש של שבת לפני ר״ה המתחיל כי המצו׳ הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת גמר ושם ביארתי מאמר האיל שנברא בין השמשות לא יצא ממנו דבר לבטל׳ בו ע״ש הרי נתבאר קרושת יצחק שהוא בן עליה ומדתו מדת הדין המדוקדק כמ״ש למעל׳ בארוכ׳ והוא בסוד ראשית המחשב׳ ולעתיד יהיה סוף המעש׳ וכבר רמזתי למעל׳ ענין הסוד של ואברהם הזקן יהו״ה הסוד על העתיד סוד ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד והארכתי במאור בדרוש הזה בהקדמ׳ תולדות אדם בחלק הנקר׳ בית ידו״ד ובית דו״ד ושם תמצא מבואר בביאור נפלא על ענין הזה מאמר בב״ר אברהם קרא אותו יראה שנאמר ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה׳ יראה · שם קרא אותו שלם כו׳ עד יה״ר שארא׳ בבנין ביתי׳ ע״ש זיל קרי שם ותמצא נפלאות בתורותינו:

והפסוק הזה ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה׳ יראה אשר יאמר היום בהר ה׳ יראה · הואיל ואתא לידי אימא ביה מלת׳ · הזכיר שני פעמים יראה הראשון נקוד בחירק יראה השני נקוד בצרי כבר כתבתי שההבטח׳ הגדול׳ רומז על עתיד וכתיב כי עין בעין יראה בשוב ה׳ ציון · ע״כ אני אומר ב׳ פעמים יראה רומזים למ״ש רז״ל כדרך שבא לראות כך בא ליראות והכי איתא בריש חגיג׳ תניא יוחנן בן רהבאי אומר משום ר׳ יוסי באחד מעיניו פטור מן הראיי׳ שנאמר יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה ליראות בשתי עיניו אף לראות בשתי עיניו וז״ל רש״י יראת יראה כתיב וקרינן יראה כו׳ כדרך שבא לראותך כך הוא לראות סתן סרה לראותך בשתי עיניו אף כאן ליראות מן האדם בשתי עיניו של אדם עכ״ל · וז״ל התוספות יראה יראה כדרך שבא ליראות פרש״י כדרך שבא הקב״ה לראותך דהיינו בשתי עיניו אף אתה בא לראותו בשתי עיניך ולא יתכן לר״ת דהא לא שייך ביאה גבי שכינ׳ שבכל מקום · ועוד דדריש מסורת קודם אדרבא היה לנו למדרש המקרא קודם · ע״כ גרים ר״ת יראה יראה מה ליראות בשתי עיניו שהאדם בא להתראות לפני המקום בב׳ עיניו של מקום אף אדם בא לראות המקום בשתי עיניו ע״כ ביאר דבריהם כי התוספות מביני׳ את דברי רש״י דבין יראה בחירק שהוא המסורת ובין ירא׳ בצרי שהוא המקרא תרווייהו קאי אקב״ה והמסורת פירושו שהארון בא לראותך והמקרא פירושו שהקב״ה בא לראות מהאדם וע״ז הקשה ר״ת דלא שייך ביאה בהקב״ה וגם אין סברא לתלות המקרא במסורת וע״כ מהפך ר״ת הגירסא וגרים ליראה שהוא המקרא · המקרא מקודם ואחר כך לראות שהוא המסורת ואז תולה המסורת במקרא ודריש תרווייהו אאדם ואמר כדרך שבא האדם ליראות מהקב״ה בשתי עיניו אף הוא יראה את המקום בשתי עיניו · גם בריש עירובין פרש״י דתרווייהו קאי אקב״ה וז״ל ירא כדרך שהקב״ה בא לראות אותך והוא שלם בב׳ עיניו כך בא ליראות שיהא הוא נרא׳ לך בב׳ עיניך עכ״ל · ובפ״ק דסנהדרין דף ד׳ משמע בתוספות שרש״י מפרש יראה בחירק על הקב״ה ויראה בצרי אאדם · ורש״ל בחכמת שלמה האריך שם ויש מקום עיון על דברי רש״ל ואין כאן מקומו · יהיה איך שיהי׳ מ״מ יתפרש יראה בחירק ואח״כ יראה בצרי ולרש״י ניחא הרמז בכאן בדברי א״א שאמר ב״פ יראה והראשון בחירק והשני בצרי ולר״ת לכאור׳ קשה · אכן כי דייקת שפיר ניחא גם לר״ת וזה כי ר״ת מפרש דקאי אאדם ואז נדרש יראה בצרי קודם ליראה בחירק אבל מצד הקב״ה יראה בחירק קודם ליראה בצרי כי דרך שבא ליראות האדם בצרי דהיינו יראה אותו השכינ׳ כי בא ליראות שהשכינ׳ יראה אותו ונמצא יראה בצרי לאדם הוא יראה לשכינ׳ בחירק וכן יראה האדם בחירק הוא יראה להקב״ה בצרי ע״כ בכאן ניחא כי בכאן מזכיר את השם כמ״ש ידו״ד יראה וכו׳ ממילא צריך להקדים יראה בחירק קודם ליראה בצרי ודבר זה נמשך מסקרא ומסורת שהוא יראה ויראה וקאי אאדם ודבר זה מבואר למשכיל · הרי ג׳ דרכים המקשרי׳ סעודת אברהם עם עקידת יצחק הרומזים על העתיד וגם בפרשת סדום בהצלת לוט תמצא רמז כראיתא בב״ר ואת שתי בנותיו הנמצאות וגו׳ אמר ר׳ טובי׳ בר יצחק שתי מציאות רות המואביה ונעמי העמונית · אמר ר׳ יצחק מצאתי דוד עבדי היכן מצאתי אותו בסדום ע״כ · וענין אבימלך בלקיחת שרה רומז לגלות שכינה גלות ישראל ואחר כך ישובו בכבוד גדול · אחר כך פרשת וה׳ פקד את שרה ולידת יצחק המור׳ על העתיד אשר יאמרו ישראל לעתיד עליו כי אתה אבינו כו׳ כדלעיל · אח״כ ענין העקידה ויראה ויראה ויקיים הפסוק כי עין בעין יראו בשוב ה׳ ציון אמן:

צחקה כפשוטו ע״ז אמרה לא צחקתי פי׳ שלא צחקה כי יראה לומר כי יש בי יראת שמים ואין לי צחוק ויאמר לה לא כדבריך שאתה סובר שצחקת כפשוטו וזה אינו כי הכוונה היתה עלי לידע כל ענין צחוק שלך אלא כי צחקת כי גם זה נקר׳ צחוק כערכך שיש לך שכל מופלא והיה לך להבין בענינך · ואז יתבאר ג״כ טוב אשוב כ׳ הבשורות את מחור׳ לנערות׳ עתה שהיתה לה עדנה והשכית למועד שתלד תחזור לנערות׳ בשדיים נכונים ע״כ הה״ס:

דרך חיים תוכחת מוסר

וירא אליו יי׳ באלוני ממרא לפי שנתן לו עצה על המילה לפיכך נגלה עליו בחלקו · והרבה שואלים איך אברהם אבינו שאל עצה אם לקיים ציווי המקום וכל התירוצים שראיתי בזה אין בהם קורת רוח ונראה בעיני ה״ו שהיה שואל עצה אם יקיים מאמר האל אך שאל עצה איך יאחז צדיק דרכו לראות שיקוים מאמר האל דהיינו כי נצטווה גם כן למול את ישמעאל בנו וכל מקנת כספו ואולי לא יניחו את עצמם למול והא ראיה שישמעאל התפאר שלא עיכב והיה צריך אברהם אבינו לייעץ איך יפתה אותם וכה ידבר על לבם · ללמוד מזה מוסר אם בא מצוה לידו יתייעץ באיך ומה ובאיזה אופן היותר טוב והיותר שריר וקיים ועצת יי׳ היא תקום : עוד י״ל אברהם אבינו קיים כל התורה כולה ובמצות מילה ירע שיצוה אותו הקב״ה על המילה וקודם שנצטווה היה אברהם מהרהר מה יעשה אם ימול את עצמו או ימתין עד שיצוה אותו הש״י ויעץ בזה עם ממרא ונתן לו עצה על המילה הזו כלומר על מילה בזמנה שצוה לו המקום כי כן המצוה יותר מהודר :

ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך ראוי למי שיטיב לאנשים שיראה להם שהוא מקבל טובה מהם בכה שיקבלו ממנו לא שיתפאר על הטוב שיטיב להם ולכה תמצא שאברהם הראה לאלו האנשים שהם נותנים לו מתנה בבואם אל ביתו לקבל הסבתו : **ואקחה** פת לחם וגו׳ ואל הבקר רץ אברהם · אברהם אמר מעט ועשה הרבה · ויאכלו בב״ר רבי תנחומא בשם רבי אלעזר ור׳ אבין בשם ר׳ מאיר מתלא אמר עלת לקרתא הלך בנימוסא לסעלה שאין אכילה ושתיה עלה משה למרום ולא אכל · אבל למטה שיש אכילה ושתיה ויאכלו : כל הפרשה זו ופרשת הפיכת סדום וענין לוט וכו׳ יש בו רמזים גדולים ותוכחת מוסר מענין יום הדין של פטירת נשמה הארוך מאוד במדרש הנעלם מהזוהר בפרשה זו זיל קרי ביה · כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו וגו׳ · דבר גדול מאוד הוא תוכחת מוסר אב לבנו ולביתו ולא יזוז מלהוכיחם תמיד כל ימי חייו ואף אחרי מותו יניח להם מוסרים לכתוב דברי מוסר ולהנחיל המוסר לכל אחד ואחד כל מה ששייך לו זהו שרמז בתיבת אחריו · ארדה נא ואראה וכן לעיל ברור הפלגה מוסר לדיינים כו׳ כדפירש״י : ויקומו משם האנשים וישקיפו על פני סדום ז״ל הזוהר רבי אלעזר אומר ת״ח כמה הנהיג קב״ה טיבו עם כל בריין וכו׳ שלאינון דאזלין באורחוי דאפי׳ בעדנא דבעי לסידן עלמא איהו גרים למה דרחים ליה למזכה במלה עד לא ייתי ההוא דינא לעלמא דתנינן בשעתא דקב״ה רחים ליה לבר נש משדר ליה דורנא ומאן איהו מסכנא בגין דיזכי ביה וכיון דזכי ביה איהו אמשיך עליה חד חוטא דחסד דאתמשך מסטרא ימינא ופריש ארישיה ורשים ליה בגין דכד ייתי דינא לעלמא ההוא מחבלא יזדהר ביה וזקיף עינוי וחמא לההוא רשימו כדין אסתלק מיניה ואזדהר ביה בגיני כך אקדים ליה קב״ה במה דיזכי · ות״ח כד בעא קב״ה לאייתאה דינא על סדום אזכי קודם לאברהם ושדר ליה דורנא למזכי עמהון בגין לשזבא ללוט בר אחוה מתמן הה״ד ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה ולא כתיב ויזכור אלהים את לוט דהא בזכותא דאברהם אשתזב ומאי ויזכור מאי דאזכי קודם עם אנון תלת מלאכין כגוונא דא כד נש דיזכי בצדקה עם בני נשא בשעתא דדינא שריא בעלמ׳ קב״ה אדכר ליה להיא צדקה דעבד בגין דבכל שעתא דזכי בר נש הכי אכתיב עליה לעילא ואפילו בשעתא דדינא שריא עליה קב״ה אדכר ליה להיא טיבו דעבד וזכה עם בני נשא כמה דאת אמר וצדקה תציל ממות כב״כ אקדים ליה הקב״ה לאברהם בגין דיזכי וישזיב ללוט עכ״ל : ויגש אברהם כו׳ במדרש הנעלם מהזוהר אמר רבי מצוה לו לאדם להתפלל על הרשעים שיחזרו למוטב ולא יכנסו לגיהנם דכתיב ואני בחלותם לבושי שק וגו׳ ואמר רבי אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם שאלמלא סלקו קב״ה לתרח מן העולם כשהיה עובד ע״ז לא בא אברהם אבינו לעולם ושבטי יה לא היו והמלך דוד ומלך המשיח והתורה לא נתנה וכל אותן הצדיקים והחסידים לא היו בעולם : אל תבט אחריך כשנותן הקב״ה לאדם טובה שאינו ראוי לו מצר עצמו יכלם ויבוש ומכל שכן שלא יעשה גבהות ע״כ זירז ללוט די לך בזה אבל אומה ישראלית שבחר הש״י בצאתם ממצרים והיו הנסים ראויין לבוא כתיב אשר עשה יי׳ אלהיך במצרים לעיניך כי לא די שנצלהם מהמכות אף עינך רואות בכל מכה אשר שם במצרים והו לעיניך : ארז״ל לעולם יקדים אדם לדבר מצוה שבשביל לילה אחת שקדמה הצעירה כו׳ הנה נחזן לבות ידע שכוונת בנות לוט היה לשם שמים אף שהמעשה עצמו נראה מכוער מכל מקום היה עבירה לשמה וקבלה שכר על שהקדימה את עצמה ומכל שכן דצריך אדם להקדים עצמו במצוה המקודשת בכל מיני קידום שאפשר יהיה זריז וזריז׳ · ויי׳ פקד את שרה ולמדו רז״ל מדה המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה כו׳ ורש״י הביא זה ע״כ מדה טובה ומצוה רבה עושה אדם כשמתפלל בעד צרת אחרים הן בעד רבים ואפילו בעד יחיד כמו שדייקו רז״ל בלשוניהם ואמר המתפלל בעד חבירו : והוכיח אברהם את אבימלך אמר רבי יוסי ברבי חנינא התוכחת מביאה לידי אהבה שנאמר הוכח לחכם ויאהבך הוא דעתיה דרבי יוסי בר חנינ׳ דאמר כל אהבה שאין עמה תוכחה אינה אהבה אמר ר״ל תוכחה מביאה לידי שלום והוכיח אברהם את אבימלך היא דעתיה דר״ל דאמר כל שלום שאין עמו תוכחה אינה שלום ע״כ אם יש לאדם שנאה בלב על חבירו שחשב שעבר עליו הדרך לא ישטום אותו בלבו אלא יוכיח את חבירו ויקבל התנצלות ויהיה אהבה ושלום ביניהם : העקידה ילמוד אדם מוסר וימסור נפשו על קדושת השם ית׳ ומכל שכן שימסור אבר מאבריו או שבירת איזה תאוה כגון לעסור בהשכמה לתורה ולהפלה או לשבור שאר הענוגים וכן שיחה בטלה וכיוצא בזה יבטל רצונו מפני רצון המקום · עוד יחשוב האדם באם באה לידו איזה עבירה או איזה מצוה יחשוב אולי הש״י מנסה אותי עתה אם אעבור או אקיים כדרך שניסה את אברהם אבינו ובוראי אלו ידע האדם שהקב״ה מנסה אותו עתה היה נזהר מאוד ע״כ יחשוב האדם תמיד כבוא איזה ענין לידו כי כן היא מדתו של הקב״ה שולח איזה ענין לאדם כדי לנסותו · ואשרי אדם שיי׳ אלהיו תמיד במחשבתו :

סיימתי פרשת וירא בעזרת הבורא

פרשת חיי שרה

זה שם הדרוש אשר יקראו לו אם כל חי

נר מצוה מצוה גדולה להתעסק בקבורת המת ולהספיד ולהרבות בהספד ת״ח ולבכות ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה ואף על פי שאינה מצוה פרטיית ממצות עשה מכל מקום היא נכללת בכלל עשה דוהלכת בדרכיו מהו קובר מתים שנאמר ויקבור אותו בגיא אף אתה כו׳ כמו שכתבתי בפרשת וירא :

תורה אור ענין הקבורה הוא בסוד כי עפר אתה ואל עפר תשוב תחילת הוויות אדם הראשון היה עפר מן האדמה שאמרו רז״ל נטל עפרו ממקום שנאמר מזבח אדמה תעשה לי · עוד אמרו צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות שבכל מקום

שימות שם חחא קולטתו לקבורה כמו שהביא רש"י עלו הפירושים בפרשת בראשית ושניהם אמת והולכים למקום אחד כי נודע אדם הראשון הוא כולל כל הדורות הבאים ממנו כי כולם תלויים בו בחייהם כמ"ש רז"ל זה תלוי בראשו וזה בעינו וזה בשערו כו אף במותן לא נפרדו כי האדם אדמת קודש ממקום מזבח האדם אשר נלקח ממנו האדם זו האדם כוללת כל אדמת ד' רוחות העולם כי שם משתיתו של עולם אבן שתייה שממנו הושתת העולם ואלו לא חטא חי לעולם אבל לאחר שחטא ונתגרש מג"ע כי אמר הקב"ה פן ישלח ידו לקח מעץ החיים וחי לעולם ונגזר עליו הכי יהא מ"מ יקר בעיני ה' המות' לחסידיו וטוב מאוד זה המות כי אז חוזר למעלות דהיינו לג"ע וחי לעולם חיי הנשמ' ועול' ממדריג' לסדריג' ע"כ כן נקבר במער' המכפל' ששם פתוח פתח לג"ע כדאיתא בזוהר בפרש' וירא אבר אברה' ידע בה היא מערתא כימנא ולביה ורעותי' תמן הוה בגין דמקדמת דנא עאל לתמן וחמא לאדם וחוה טמירין תמן ומנא הוה ידע דאינון הוו אלא חמי דיוקניה ואסתכל ואהפתח ליה חד פתחא דג"ע תמן והוא דיוקנא דאדם הוה קאים לגביה ות"ח כל מאן דאסתכל דיוקנא דאדם לא אשתזיב לעלמין ממיתה בגין דהא בשעתא דב"נ אסתלק מעלמא חמי ליה לאדם ובההוא זימנא מת אבל אברהם אסתכל ביה וחמא דיוקנא וחזא נהורא דנהיר במערת' והד שרגא דליק כדין תאיב אברהם דיוריה בההוא אתר ולביה ורעותי' הוה הדיר בההוא מערת עכ"ל הרי תחילת הויית האדם ממקום המזבח אדמה הכולל כל ד' רוחות האדם וסוף האדם במערת המכפלה ששם שליכותו לעלות ממדריגה למדריג' והבורא עולם ית' הוא היודע שאלו המקומות היו ראוין זה להתחל ולזה הסוף ואדם הראשון כולל כל הדורות אף בית כיהן אשר בתרא' להם מאחר שהם ענפים ממנו וכדי שיהיה קבורתם קולטי' מרוגנת מקום קבורתם אף שהוא בדרך רחוקה מ"מ יזכו מעין דוגמתו איש איש לפי מדריגתו כי כשם שהוייתו כולל כל הדורות כך קבורתו כולל כל הקברות כעין ענפים מתפשטים הכל לפי כה שהוא:

והנה ארז"ל שנשמת הצדיקים הם נקרבים ע"ג המזבח העליון וזהו ענין בשהגיע זמן שחיטת התמיד היו מסתכלין בחברון כדתנן ריש פרק ג' דיומא הרוא' אומר ברקאי מתתי' בן שמואל אומר האיר כל פני המזרח עד שבחברון והו' אומר הן כי אדם הראשון ניטל ממקום כפרתו ממקום מזבח אדמה ונקבר בחברון ומשם ישוב למזבח של מעלה להיותו קרבן· ואף שאמרנו שכל הדורות נכללות באדם הראשון בחיים ובמותם לא נפרדו מ"מ הוא באמצעי' האבות ולא נקראו אבות רק אברהם יצחק ויעקב וכן האמהות ואנחנו בניהם כי הם השרשים ואנחנו הענפים והם אבותינו ואנחנו בנים להם אבל הכל כח אדם וחוה ששניהם נקראים אדם כיצד אברהם ושרה הם הם תיקון אדם וחוה וקיומם ויצחק ורבקה הם קלסתר פנים של אברהם ושרה ונתהווה העולם ע"י יעקב אבינו· שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם ונהדבק בעץ החיים כי אדם הראשון קלקל בעץ הדעת והאבות התחילו לתקן הקלקול אברהם שורש עץ הדעת טוב ורע לתקנו ויצחק הוא עץ הדעת שממנו טוב ורע ויעקב הוא התוכיות עץ החיים בתוך הגן מטתו שלימ' אשר על אומה ישראלית אמר הש"י ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם והם מוכני' לחיי עד·

ועתה אבאר אלו הענייני' אחת לאחת אברהם ושרה תקון אדם וחוה· בזוהר אר"ש בשעת' דעאל אברהם במערת' ואעיל שם שרה תמן קמו אדם וחוה ולא קבילו לאתקברא תמן אמרו וכדה אנו בכיסופא קמיה קב"ה בההוא עלמא בגין ההוא חובא דגרמא והשתא יתוסף לנו כיסופא אחרא מקמי עובדין טבין דבכו· אמר אברהם הא אנא זמין קמיה קב"ה בגינך דלא תכסוף קמיה לעלמין מיד ואחרי כן קבר אברהם את שרה אשתו מאי ואחר כך בתר דקבול אברהם עליה מלה דא אדם עאיל בדוכתי' חוה לא עאלת עד דקריב אברהם ועאיל לה לגבי אדם וקביל עליה בגיניה הה"ד ואח"כ קבר אברהם את שרה אשתו לשרה לא נאמר אלא את שרה לאסגויי חוה וכדין אתיישבו בדוכתייהו כדקא יאות הה"ד אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ותנינן באברהם תולדות השמים והארץ דא אדם וחוה אלה השמים וארץ לא כתיב אלא תולדות השמים וארץ ולא תולדות בר נש ואינון אתקיימו בגיניה דאברהם ומנלן דאתקיימו בגיניה דאברהם דכתיב ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם ועד דאתא אברהם לא איתקיימו אדם וחוה בדוכתייהו בההוא עלמא עכ"ל· אברהם קיום אדם שרה קיום חוה· יצחק ורבקה יצחק קלסתר פניו של אברהם כמ"ש רש"י בפסוק אבר' הוליד את יצחק· ורבק' קלסתר פניה דשרה וכדאיתא בזוהר ויביאה יצחק האהלה שרה אמו א"ר יוסי הא קרא קשיא האהל לאהל' שרה אמו מבעי ליה מאי אהל' דאהדרת תמן שכינתי' בגין דכל זמנא דשרה קיימא בעלמא שכינת' לא אעדי מינה ושרגא הוה דליקת מע"ש לע"ש והוה נהיר כל אינון יומין דשבתא בתר דמיתת כבתה ההיא שרגא כיון דאתת רבקה אהדרת שכינת' ושרגא אדליקת· שרה אמו דדמיא לשרה בכל עובדהא ר' יודא אמר כמה דיוקניה דיצחק הוה דיוקניה דאברהם וכל מאן דחמא ליצחק אמר דא אברהם ווראי אברהם הוליד את יצחק ה"נ רבקה דיוקנ' ממש הוה דיוקנ' דשרה ובג"כ שרה אמו ודאי אמר ר' אלעזר בכלא הכי הוא אבל ר"ח רזא איהו ואע"ג דשרה מיתת דיוקנ' לא אעדי מן ביתא ולא אתחזית תמן מיומא דמיתת עד דאתת רבקה כיון דעאלת רבקה אתחזיאת דיוקנא דשרה דכתיב ויביאה יצחק האהלה וגו' מיד שרה אמו אתחזיאת תמן ולא הוה חמי לה בר יצחק בלחודוי בר· אעיל תמן וגו' וינחם יצחק אחר אמו דאמו אתחזיאת ואזדמנית בביתא וע"ד לא כתיב אחרי מיתת אמו אלא אחרי אמו עכ"ל:

הג"הה

ורש"י הביאו בפירושו ג' עניינים נר דלוק מע"ש לע"ש וברכה מצויה בעיסה וענן קשור על האהל ומשמת פסקו וכשבאתה רבקה חזרו וכן הוא בב"ר והזוהר שלא הזכיר רק נר דלוק הוא רומז על מה שארז"ל על פסוק ונר אלהים טרם יכבה עד שלא שקעה שמשה של שרה נולדה רבקה בת זוגו של יצחק שנתבשר בה א"א קודם מית' שרה והנה שלשה אלה הם ג' מצות דנשים נדה חלה הדלקת נר דלוק כמשמעו· ברכה מצויה בעיסה בכח הפרשת חלה· ענן קשור על האוהל סוד הזיווג בטהרה כמ"ש ופקדת את נוך וידעת כי שלום אהלך וכנמנו הכנסי' על זה כדדרש הבוא נ"ל ללמד כפרק במה מדליקין גוה כנתה נרו של עולם ע"כ כו' ע"כ שרה שהוא תיקון חוה ורבק' קלסתר פניה דשרה כין והדברים במאוד נכ' אלה:

ומהם יצא יעקב כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק ורבקה אוהבת את יעקב ואז נשתכלל העולם שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם ומטתו שלימ' וישראל קרויין אדם זהו ענין מה שארז"ל מערת המכפיל' שנכפלה בזוגות וקשה כה תועל' וחשיבות הוא זה שיש שם זוגות הרבה שעל כן נקראת בשם מכפיל' לא הענין של כפילות זוגות רומז למ"ש שכל זוג וזוג שלפניו וכולם מתאחרי' ואינם זוגות נפרדות רק כפול' ומכופלת· והם קיום העולם כי נשתכלל על ידם כשבא יעקב ומטתו שליפה ונקבר הוא ולאה: כי לאה ילדה ששה בנים ובת אחת ושמה דינה· והוא סוד ששת ימי בראשית שהם קצוות עליונות ואח"כ דינא דמלכות דינא סוד שם אדנ"י כמבואר בזוהר הנה נברא העולם בחסד כמ"ש עולם חסד יבנה כי ברא הש"י העולם בנדבה ומצד טובו המוחלט להכיר אלהותו לברואיו וליתן להם שכר נצחיי זהו מדת חסד לאברהם· ועלה במחשב' לברוא במדת הדין כלומר אע"פ שנברא בחסד ונדבה יתנהג ע"פ הדין לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו וזהו מדת פחד יצחק ראה שאין העולם מתקיים שיתף דין עם הרחמים זהו מדת אמת ליעקב כי ענין אמת קיום הענין ויתר אשר לא תמוט והוא יושב אהלים בין אהל אברהם ובין אהל יצחק כי מדתו תפארת הכולל משני המדות וזהו שיתף ומה שאמרנו אברהם שורש תיקון עץ הדעת טוב ורע זה מבואר בזוהר בפרשת וירא וז"ל ת"ח אילנא נטע אברהם בכל אתר דדיורי' תמן ולא הוה סליק בכל אתר כדקא יאות בר בשעתא דדיורא בארע' דכנען ובההוא אילנא הוה ידע מאן דאתאחיד ביה בקב"ה ומאן דאתאחיד בע"ז מאן דאתאחיד בקב"ה אלנא הוה פריש ענפוי וחפו על רישיה ועביד עליה צלאה ומאן דא תאחיד בסטרא דע"ז ההוא אלנא הוה אסתלק וענפוי סליקין לעילא· כדין הוה ידע אברהם ואזהיר ליה ולא אעדי מתמן עד דאתאחיד במהימנות מאן דאיהו דכיא הכי מקבל ליה אילנא מאן דאיהו מסאב לא מקבל ליה כדין ידע אברהם ומדכי לון במיא ועינא דמיא הוה תחות ההוא אילנא ומאן דצריך טבילה מיד מיין סלקין לגבי ואלנא אסתלק וענפוי כדין ידע אברהם דאיהו מסאבא ובעי טביל' מיד ואם לאו מיא נגובין כדין ידע דבעי לאסתאבא שבעה יומין ת"ח

דאפילו

דאפילו בשינתא דאזמינן למלאכין אמר לון והשענו תחת העץ בגין למחטי ולמבדק בהו ובההוא אלנא הוה כריך לכל בני עלמא והוא לקבל קב"ה קא עביד דאיהו אילנא דחיי לכלא ובג"כ והשענו תחת העץ ולא תחת ע"ז ות"ח כד חב אדם בעץ הדעת טוב ורע וגרם מותא לכל בני עלמא וכד אתא אברהם באילנא אחרא אתקין עלמא דהוא אילנא דחיי ואודע מהימנות' לכל בני עלמא עכ"ל :

וענין יצחק תיקן התפשטות עץ הדעת טוב ורע הם יעקב ועשו שנולדו תאומי' כי גם הרע יתוקן כמ"ש רז"ל רישא דעשו מונח בעטפי' דיצחק סוד החזרת הרע למוטב בסוד עתיד חזיר לטהר וישחוט הקב"ה מלאך המות דהיינו בלע המות לנצח · וישאר מלאך כי הקליפ' בראשה יש לה אחיזה בקדושה כמו ראש עשו בעטפ' דיצחק ובהתפשטות נעשית טומאה בענין סמאל מצד אחיזתו בקדושה אל ומצד שהוא סמא דמות' כד סינן נקרא סם ולעתיד סם יתבטל אבל אנחנו אומה ישראלית קודש ישראל לה' נקראים בשם אל כמ"ש רז"ל ויקרא לו אל אלהי ישראל כי אלהי' ישראל קרא ליעקב אל · רמז לדבר אלה תולדות שם שם כי אנחנו כולו שם ולא חצי שם כמו סמאל חציו הוא שם אבל ס"ם הוא סמא דמותא וזהו ענין ולבני הפלגשם נתן להם מתנות ופי' רז"ל שם טומאה מסר להם ודבר זה נרמז בסה שתיבת פלגשם חסר כתיב שרומז לשם בשרשה שם ובהתפשטות טומא' · וזהו ש"ם טו"מאה · וזהו נרמז בתיבת פלגשם חסר כתיב פלג שם ר"ל פלג דהיינו החצי הוא שם אבל לעתיד יתוקן כי תתבטל הטומאה והיה הנותר קדוש יאמר לו:

וענין תוה הוא ענין בריאת העולם שקדמה הקליפה ואח"כ יהי אור שכן כתיב תהו ובהו וחושך על פני תהום ואח"כ יהי אור ורז"ל דרשו על ד' גליות ואח"כ יהי אור זה משיח · אבל הטוב האמתי שאין בו תערובת רע הוא יעקב כי הוא התוכיות והפנימיות סוד עץ החיים בתוך הגן ועליו נרמז וכל טוב ארוניו בידו הארכתי במקום אחר בענין חילוק שבין טוב בתו"לם לטוב בסל"א פו"ם כי טוב בחולם היא תמורת רע אבל טוב במלא פו"ם הוא תוכיות ופירושו התוכיות המובחר שבטיבות ושם לא יגור רע ועליו רמז אברהם אבינו ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי ומארץ מולדתי · פרש"י מבית אבי חרן · ומארץ מולדתי מאור כשדים ורז"ל אמרו יעקב אשר פדה את אברהם אברהם לא ניצול מאור כשדים אלא בזכות יעקב ויתבאר זה המאמר אי"ה בפרשת תולדות הרי שרומז שהתכלית הזיווג וזה הוא יעקב וע"כ רמז עליו רק את בני לא תשב שמה אבל בן בני חוזר כי הוא יחזור אחר אבירתו רחל ולאה בלהה וזלפה שמר שם את הצאן והם צאן כרז"ל ר"ת ר' נשיו · ולזה תמצא רמז המדות של האבות ועשה חס"ד עם ארוני אברהם הוא מדת החסד לאברהם ואח"כ כס"פור רבקה כתיב ות"אמר "גם "לגמליך "אשאב הר"ת הוא אגל"א והוא שם הגבורה מדתו של יצחק כמ"ש המקובלים והוא שם היוצא מברכת "אתה "גבור "לעולם "ארני המיוסד על מדת יצחק שהוא מדת הגבור ואתה גבור לעולם ארני ר"ת אג"לא והאריכו המקובלי' בזה ע"כ בר"ה שהו' יום הדין כשתחזן מתחיל המלך היושב כו' בפי ישרים תתרומם כו' אז מחפבי' הנוסח ועושים הנוסח כר"ת יצחק ורבקה' ורע כי שם רבקה מורה על ענין הדין כי אין הדין פירוש לעקר · ולש"ש רק פירוש להת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו הן טוב הן רע פרי מעלליו יאכל שכר או עונש והו שם רבקה כי אותיות רק מורים על חריקות ריק אין בו ואותיות ב"ה מורים על מציאות ב"ה והצירוף של ר"ק ושל ב"ה הוא רבקה ורמוז בדברי אברהם אבינו ובדברי עבדו זקן ביתו כי א"א אמר ר"ק את בני וגו' · ואליעזר אמר ב"ה ארץ כי עשית חסד עם ארוני · הרי רמוז מדת יצחק אח"כ אמר ברוך ה' אלהי ארני אברהם אשר לא עזב חס"דו ואמ"תו היא מדת יעקב כמ"ש תתן אמת ליעקב חסד לאברהם כי הוא קו האמצעי מדת אמת אבל מכריע ומטה כלפי חסד כנודע וז"ש חס"דו ואמ"תו ובזה מתורץ בחזרת הענין אמר ואברך את ה' אלהי ארוני אברהם אשר הנחני בדרך אמת והנה זה הוא הדבר אשר דיבר למעלה ברוך ה' אלהי ארוני אברהם אשר לא עזב חסדו ואמתו · וקשה למה לא הזכיר כאן תיבת חסדו אלא הכל חוא כי לא היתה הכונה בזה רק על יעקב שמדתו מדת אמת וחסד שהזכיר לעיל קאי נ"כ על אמת שהוא מטה כלפי חסד: עוד יש רמז בכאן ליעקב כמה שאמר שנחה ברדך אמת כי היתה לו קפיצת הדרך · וכן היה ליעקב בהליכתו לחרן כמ"ש רש"י בפרשת ויצא ואליעזר אמר להם אם אתם עושי' חסד ואמת את ארוני הגידו לי כי יעקב פדה את אברהם וזהו חס"ד ואמ"ת : ואז נשתכלל הבריאה במציאות יצחק יעקב שהיתה מטתו שלימה אשר הוא תכלית הטוב לעולם שכולו טוב ותי' נצחי' סוד עץ החיים אשר בתוך הגן והוקדמה הקליפה דהיינו ישמעאל ועשו כי כן טבע הענין שמקדים הקליפה לפרי ואח"כ מאיר האור כמ"ש לעיל · וזהו ענין ברכות אבותינו המרומזי' בתיבת בכל מכל כל כמ"ש רז"ל כי כל פירושו הפנימיות שהוא כ"ל כי החיצוניות אין בו ממש ואברהם היה בכל כלומר הוציא ממנו וזהו הפסוק בענין כ"ל ספי צדדין · וזהו הרמז ג"כ מעפרון שאמר נשיא אלהי' אתה בתוכ"נו כי הוא התוכיות להם והמנילוה הקליפות המסבבות וישמעאל ועשו כוללות כל הקליפות דהיינו וזקנת ישמעאל הדבק בימין מוחמת עשו כי בני בנים הם כבנים והוא דבק בשמאל כנודע והרי כל שהוא הפנימיות כשושנת בין החוחים באמצע שני הקליפות הם · ויצחק מכל דבוק במקצת וזהו מב"ל כי לא יצא ממנו רק קליפה אחת דהיינו עשו · אבל יעקב מטתו שלימה אין בו שום דבוקית קליפ' · והוא עץ החיים בתוך הגן הוא התוך והפנימיות · ומכל מה שכתבנו יתבאר ענין קריאת שם חוה ע"ש אם כל חי וקשה היה יותר מן הראוי להיות נקרא אדם הראשון בשם אב כי למשפחותם לבית אבותם כתוב · כבר כתבתי כי שרת תיקון חוה ושם א"ם כ"ל ח"י יצחק בשרה באשר נבאה ובזה יתורץ מ"ש רז"ל בפסוק כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה אברהם היה טפל לשרה בנביאות ודבר רחוק הוא זה אברהם שהוא סוף המרכב' יהיה טפל לשרה בנביאות ומתחיל אקדים דברי רז"ל בפסוק וה' ברך את אברהם בכל · רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת רבי יהודה אומר בת היתה לו ואחרים אומרים בת היתה לו ובכל שמה ע"כ תמאם' הזה הוא תמוה במאוד · והרם"בן הביאו בפרשה זו ורמז בזה המאמר כמה רמזי' ע"ש ואענה חלקי אף אני · ויתבאר ע"פ המדרש חזית שהביאו הרמ"בן ג"כ ופירשו לפי דרכו ואני אבאתנו בי"ה השובה עלי לפי דרכי · וזה נוסחו שאל רשב"י את ר"א בר יוסי אפשר ששמעת מאביך מהו בעטרה שעטרה לו אמו א"ל הן א"ל היאך א"ל משל למלך שהיתה לו בת יחידה והיה מחבבה יותר מדאי והיה קורא אותה בתי לא זז מחבבה עד שקרא אותה אחותי · ולא זז מחבבה עד שקרא אותה אמי · כך מתחילה חבב הקב"ה את ישראל וקראן בתי ה"ה שנא' בת ודאי ולא זז מחבבן עד שקראן אחותי שנ' פתחי לי אחותי רעייתי ולא זז מחבבן עד שקראן אמי שנאמר הקשיבו אלי עמי ולאמי לאמי כתוב עמד רשב"י ונשקו על ראשו א"ל אלו לא באתי אלא לשמוע דבר זה כמפיך די עכ"ל · ענין זה המאמר מורה על השגת העלול בעילה והולך ממדריג' למדריג' הנה העלול הוא תחת העי' ונקרא בת וזהו ראשית ההשגה שמשיג שהוא עלול ושיש לו עילה · אח"כ עולה בהשגתו מעלה מעלה עד שמתדבק בתעילה או נקרא אחותי ולפעמים עולה העלול על העי' בסוד העבודה צורך גבוה ומתעורר לסעלת מעלה גבוה על גבוה וגורם השפעה מרום המעלות להעילה של העלול וזה כתינוק היונק משדי אם וגורם חלב לאם וכענין מ"ש רז"ל מי מושל בי צדיק וכענין בחינות לו את"ל הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מהם ומתלמידי יותר מכלם בבחינת בת הוא תלמי' ובבחינת אחות הוא חבר ובבחינת אם הוא רב ובכל מדריג' הוא מוסיף מעלה ומה שכנו בלשון נקיב בת אחות אם ולא בלשון זכר בן אח אב משום שהעו"הז הוא עולם נקיב' בערך עה"ב לעתיד כמו שרמז הזוהר כל' ויאמר אלהי' במעשה בראשי'

סנ"הס

והוסוד ולפנה כל יזין לו על מהל פרש"י יזין ישחש ושאל לוס בי יזוד לוט שהיל אמרס כלסיו ילח שנו המקול שנוי ומטרה דוסיוס נכס הלרור ויתרגום אחר לוט · ת"וים כנס קודס ישעמל שנס המוכס ודעו כייעולים · ויקלוס ילוד דוד ויהיה יעשה לו להם והיה יעשה סניר וגו ומסרה לשמאלה יתהכן ליוין כמ"ש לעיל כי פותלו סרו על עשו יעשה סס וישלר הל :

היא אמא עילאה מצד בינה אשר משם נתפשטו ז' ימי בראשית שהוא הבנין ומאמר ויאמר אלהי' יהי אור ונגנז וזהו סוד אור שבעת הימים בעליתם ממקומם לבינה ולעתיד יאיר זה האור של שבעת הימים הנעלם והנגנז וארבה. יתוסף בזוהר אור מאור שבעת הימים דהיינו עליית אור הגנוז הנ"ל ויניקתו ודביקתו בחכמה הנקראת אב והענין כי אף קודם שחטא אדם אף שלא נתגלו הקליפות מ"מ היו מעורבים בכח כענין השמרים המעורבים ביין בעודן בענבים וכשחטא ונגנז האור אז הוציא הקליפות מכח אל הפעולות ונתגלו ולעתיד שיתבטלו נמצא לא יש שארית לקליפות. אב בכח כי כבר יצאו לפועל ונתבטלו על כן אור הגנוז יתרבה במעליות עד אור החכמ' הנקרא אבא ואז יקרא שמו של העולם עולם הזכר כמו שרמזו רז"ל בענין שירה חדש' ולעתיד שיר חדש. ומדריגות ההשגות עתה הוא לברר הפנים מן החיצונים דהיינו לאכול התוך ולזרוק הקליפות אבל לעתיד לולה כיום יאיר כמו שהארכתי בדרוש הזה. בהקדמ' תולדות אדם ואז מדריג' זכר וכן נשמת אדם הראשון מן ספירות החכמה הנקרא אב. ונשמת חוה מספירת בינה הנקראת אם כמבואר בזוהר והארכתי במאוד בהקדמה הנ"ל מזה הענין וז"ל קרי ביה. ובענין בחינת עולם הנקבה דחיית הקליפות היה אברהם טפל לשרה. אבל אברהם נקרא אב מצד נשמתו והיא בעולם הזכר בסוד אור הגנוז המופלג והוא יתן טהור מטמא שבהתגלות אור הגנוז הכופלג יטהרו הקליפו' וזהו סוד יציאת הקליפות מאברהם כי ממנו יצאו ואליו ישובו. ואברהם הוא שמכניס הגרים כי אף החיצונים יטהרו ויהיו פנימיים וסגולת שרה דחיית הקליפות בעת שליטתם בעולם הנקב' ובחרה בפנימיות וכבר כתבתי ענין בכל מכל כל. כי מאברהם יצא פסולת ישמעאל ואח"כ עשו ונתרבק עשו בישמעאל כי לקח בת ישמעאל לאשה. ושרה אמרה גרש את האמה הזאת ואת בנה ובזה היה אברהם טפל לה. אף שעשו יצא ג"כ משרה כמו אברהם מ"מ אחר איני מן הממין והתחוקו השני' בהתחברם כי נתדבק עשו בישמעאל ואע"פ שנתפרדו ומעולם אין שלום ביניהם כדרך הקליפה מ"מ נתנו תינוק זה לזה להיותם יונקים מלמעלה:

ובענין זה שהיה א"א טפל לשרה נאמר שהיה לאברהם בת והוא קרא לשרה אחותי כי בחינת בת לכמו מבחינת אחותי אח"כ בעלות אברהם בהשגתו ליותר מדריג' וע"ד שפי' בפרשת לך לך במאמר שהיה הולך ממקום למקום אז רומז אמרי לי אחי הנא ואז שרה בבחינת אם. וי"ל ענין זה רמוז המאמר מר אמר שלא היה לו בת ומר אמר שהית לו בת מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. ואחרים פירשו דברי שניהם בת היתה לו ושמה בכל כלומר ובאמת בכל בני בן כמ"ש רש"י בכל עולה בני בן ויש לדייק בלישנא דרש"י במה שכתב עולה בגימטריא דהוא בכל לשון דחיה לו לומר עולה בן או היה לו לומר בני בן. ונרא' דקשה לרש"י ראב"ם הכוונ' בחיבת בכל על גימטריא של בן א"כ היה לו לומר וה' בירך בבכל בשני ביתין והבית נוספת לשימוש ע"ז רמז רש"י של ענין הני' הוא עולה בן. אבל יש עוד ענין בחיבת בכל שבענין זה אין צריך לתוספת בית ע"כ אני אומר מה שקרה לאברהם בענין בן זהו מכח בכל ע"ב יצא ממנו קליפ' כמ"ש ובזה היה לאברהם בת ששמה בכל וכמ"ש והיה טפל לשרה וע"ז בא הרמז והנה בן לשרה ושרה אמר' גרש את האמה ולא ירש עם בני וזהו בת היה לו ובכל שמה כלומר מצד יציאת הקליפ' ממנו ומר אמר שלא היתה לו בת היינו בבחינת עליית השגתו למעל'. ואדרבא בסוד עליית נשמתו נקרא אב המון כי הוא האדם הגדול בסוד אדם הראשון נשמתו מצד החכמ' הנקראת אבא. ושרה בבחינת קיום תורת היא האם העליונה כמ"ש וזהו סוד אחותי בת אבי אך לא בת אמי כי שרה עלייתה והיא בחינת אם ובערך מדריגת בחינת אב היא בחינת בת ואחות אבל לא אב והבן אלו הדברים ואז יתבאר קריאת שם אם כל חי שיצדק שרה אמנו. כבר רמותי יעקב נקרא בכל והוא חי כי דבק בעץ חיים ויעקב נקרא איש ואר"ז"ל יעקב אבינו לא מת. אבל עשו מת הוא כמ"ש על עצמו ואנכי הולך למות ומכח שרה שלא נדבקה בקליפה הנה בן לשרה והיא גרשה הקליפ' ונשאר בחינת מיצחק ולא כל יצחק דהיינו יעקב הנקרא כל ונקרא חי אבל אברהם היה בבל והיא בת ושרה אם כל חי ומ"מ ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו וסמאל המקטרג נעש' סניגור ומלאך רע עונה אמן. ותוס' של והורית מתלבן וסימנך בלו הפך לב' טהור הוא וכן היה ענין לבן הארמי שהוא מסטרא דנחש הרמאי שרימה אבינו הראשון ולבן הוא בלעם נחש ינחש וכל ניחוש שאינו כאליעזר עבד אברהם אינו ניחוש כי אליעזר הכניע כח הניחוש של לבן תחתיו אבל הוא בעצמו לא היה מנחש כאשר אבאר לקמן. ולכן נתהפך ללבן להיות כולו טהור אף כי לבן שהיה רשע מ"מ חכם גדול היה וירע כי יצחק בסוד עץ הדעת טוב ורע כמ"ש לעיל. ובב"ר הרי לאלפי רבבה אלופים מעשו אלוף תימן וגו' רבבה מישראל רבבת כצמח השדה נתתיך והיה מורה על הברכות ואף חלק הרע טיהר ונתנו ביד השם להכניסו בקדושה וזה"ש מה' יצא הדבר לא נוכל דבר אליך רע או טוב כי הכל ביד ידו"ד ואמר הנה רבקה לפניך קח ולך. אמנם אח"כ חזר לסורו ואמר תשב הנער' אתנו ימים או עשור ורצה לעשות עיכוב ואמר נשאלה את פיה והנה הענין תמוה למה חזר מדבריו הראשונים. עוד יש להקשות בענין הזה שאמר אליעזר וה' הצליח דרכי הוא לשון עבר היה לו לומר וה' יצליח דרכי. ע"ק ותאמ' אלך פרש"י מעצמי ואף אם אינכם רוצי' עכ"ל בודאי רש"י פי' כן כדין כי קשה לרש"י דהלל ותאמר בן מהו זה שאמר אלך אלא ע"כ פירושו בעל כרחכם. אבל על רבקה יש להקשות למה באמת אמרה כן שתלך בע"כ מדרך המוסר לא היה לה להשיב רק בן אעשה כדבריכם ואגב אתרין ויען לבן ובתואל פרש"י לבן רשע היה שקפץ בפני אביו אמת הוא שהוא רשע אבל היה בר שכל מה הנאה הגיע לו מרשעת הזה. עוד יתורצו כמה הקדוקים כבר כתבתי כי האבות והאמהות הם שכללו את העולם והם תקון אדם שהוא תכלית הבריאה והנה חנן הקנאה והתאו' והכבוד מוציאין את האדם מן העולם ורמז לאדם הראשון ששם היו אלו הג' רעות הנחש קנאה ורצה לישא את חוה ע"כ היתה מסית לענין הזה והתעורר' התאו כמ"ש כי תאוה היא לעינים והכבוד כמ"ש והייתם כאלהים ובאברהם ושרה מצינו להיפך נתלבשו בג' אלה לטוב' והטבע אין אשה מתקנאה אלא בירך חברתה ושרה נתנה את הגר בחיק אברהם אבינו בעולה ועגין התאו' אמר אברהם למלך סדום אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' ואדרבה נדיב על נדיבות יקום כן מדתם של אברהם ושרה בהכנסת אורחים ולא היו רודפי' אחר הכבוד אדרבא אחזו במדת הענוה אברהם אמר ואנכי עפר ואפר כן היתה החקיר' בזווג הקדוש הזה של יצחק ורבקה ולא היה צריך בדיק' על הקנא' כי לא היה שייך ברבק' כי ידע אליעזר שנתקדש יצחק ואסור לו שפחה ובדק' בנדיבות ובמדת ענוה וזה לקח לסימן והיה הנער' אשר אומר אליה וגו' וכן היה. הראת' נדיבות לבה ליתן לו ולאנשים אשר אתו וגם להגמלים ואח"כ הוסיפ' נדיבת לבה שהוא אמר ללין לינה אחת והיא אמר' ללון כמה לינות. גם הראתה ענותנות שקרא' אותו אדוני והית' זריזה בשירות להפלאות את הבריות אז אמר ראוי' זאת לבית אברהם והיא היתה כשושנה בין החוחים כי לבן הוא בלעם שהיה היפך ממדת אברהם אבינו שהיה עין טוב' ורוח נמוכ' ונפש שפלה שהם היפך הקנא' והתאו' והכבוד שמוציאין את האדם מן העול' עין טובה היפך הקנא' שהוא עין הרע ורוח נמוכ' היפך התאו' מסתפק במעט ע"כ א"א שיכלול העולם ובלעם שהוא לבן היה בו עין הרע ורוח גבוהה ונפש רחבה. וכל השתדלות לבן שרצה להקביל פני אליעזר והסכמתו להשידוך הכל בשביל ממון. וכן אמר הכתוב ויהי כראות את הנזם ואת הצמידים על ידי אחותו וכשמעו את דברי רבקה אחותו וגו' ויבא אל האיש וגו' הענין הוא היה חומר כו' הממון וגם לבן הוא איש רמאי והנה כראות את הנזם והצמידים חמד לממון ונתלבש ברמאו' דהיינו כששמע דברי רבקה אז ידע שבא אליעזר בשביל השידוך ע"ב רץ נגדו להשרה לדבר עמו בסוד אם הוא רוצה ליתן לו כך וכך סך מרוב שוחד אזי יסכים הוא עם השידוך ואם לאו אזי יסתה כי הוא גדול הבית וזה הרמאות הבוזה התור' במה שהודיע ששמע לדברי רבקה אחותו שאז ידע שהוא ענין שידוך. ואליעזר בהכרת הבטיח לו כל מה שיבקש. ומה שלא כתבה התור' זה הענין משום שלא נעשה כמו שהבטיח כאשר אפרש אח"כ כי אליעזר קיים עם עקש תתפתל והיה מבטיח ואינו עושה. ולכן היה בוטח באליעזר שמוצא שפתיו ישמור וזהו ענין

שהכניס האיש לבית מיד והכין תבן ומספוא לא בצדקתו עשה זה וזהו הענין שקפץ לפני אביו ואמר מה' יצא הדבר כי היה ירא אולי יהיה
איזה עיכוב והית סתר בשביל הסמון שהבטיח לו והחזיק את הענין ואמר כבר נגמר הדבר בסול טוב ובסימן טוב ואין לנו פה לדבר ביותר
ובשנגמר השידוך שאמר הנה רבקה לפניך קח ולך ותהי אשה לבן אדוניך כאשר דבר ה' אז לא השגיח אליעזר ביותר בלבן ויוצא כלי
כסף וזהב ונתנם וללבן נתן מגדנות ולא כסף וזהב שהבטיחו אז חשב לבן בלבו זה נוהג רמאות נותן לי מגדנות ומעכב כסף וזהב
שהבטיחני ע"כ צרך צדרין לעכב הדבר ויאמר תשב הנער' אתנו ימים או עשור כו' מה עשה אליעזר החזיק גודל חכמתו ושבבר הסכים
שמה' יצא הדבר ותהי אשה לבן אדוניך ליצחק כאשר דבר ה' ע"ז אמר וה' הצליח דרכי כבר הצליח כלומר כי כבר נגמר הענין במלואו
וטובו רבקה היתה חכמה גדול' והבינה כל הרמאות ופחדה אולי ישגיח אליעזר ברמאות לבן ויפחד ממנו ויתן לו השוחד ע"כ אמרה
אלך אף אם אינכם רוצים והצילה בזה השוחד כיכל כסף שביד העבד הוא לה ולזרע' כך הם מדותיו של לבן אבל רבקה שושנה בין
החוחים והיא ראוי' לבית אברהם לשכלל את העולם ועל ענין הנ"ל שהארכנו שהאבות הן שכלול העולם וענין הבריא' והתפשטות
יצחק הוא סוד עץ הדעת טוב ורע כמ"ש כי כן יצא מיצחק ורבקה טוב ורע יתבאר ענין הפרש' ושליחות העבד כי איזה דקדק קי"א לסנ"ם
כשהזכיר העבד סיפור בשבחו לאבר כי הוא זקן ביתו המושל בכל אשר לו ב' קשרה על הרוב מזכירו בלשון עבד ואחר כן כתיב והאיש
משתאה וירץ לבן אל האיש כה דבר אלי האיש ויבא אל האיש הבית' ואחר כך נקרא עבד כי כן בחזרת דבריו קרא את עצמו עבד אף
שאין זה קושיא שהגיד האמת במה שהוא אבל התור' קורא אותו ג"כ עבד כמ"ש ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וגו' ויוצא העבד
וגומר ואח"כ כתיב התלכי עם האיש הזה וגדולה מזו בפסוק אחר מזכיר שני השמות והענין הוא כפול והוא ותלכנה אחרי האיש ויקח
העבד את רבקה ע"ק במאמר בא ברוך ה' הלא העבד הוא מארור כנעני שע"כ לא רצה א"א לדבק בזרעו שאמר לו אתה ארור ובני ברוך
זמ"ש שיצא מכלל ארור לכלל ברוך יש להתבונן מאין ללבן כח זה להוציאו ע"ק פינוי הבית מע"ז לשם העבד א"כ החזיק לבן להעבד
במעלה גדולה ונפלאה מנין היה לו זה ע"ק בסיפור אליעזר שאמר ואשאל אותה בת מי את ואשים הנזם על אפה ולעיל בגופה
דעובדא משמע שנתן הנזם והצמידים מתחיל' קודם ששאל אותה בת מי את וארא דארז"ל כל ניחוש שאינו כניחוש אליעזר ויונתן אינו
ניחוש והקשו התוספות בפ' ד' מיתות היאך היו מנחשי' ויש למ"ד שאף בני נח מוזהרים על הכישוף ותרצו אליעזר לא סמך על הדבר ולא
נתן הנזמים תחלה ואח"כ שאל בת מי את כמ"ש בפרשה ראשונה אלא כמ"ש בפרשה אחרת ששאל תחילה בת מי את ואח"כ נתן הנזמים
ויונתן לזרז את נערו עשה כן ע"כ צריך ליתן טעם מאחר שלא נתן הנזמים רק אחר ששאלה בת מי את מ"מ בנתינת הנזמים אחר כך
לא יצא מידי ניחוש שסמך על ניחושו ראם לא סמך אף כשהגידה לו בת מי היא וכי מוכרח בשביל זה שתתרצה להנשא לו וא"כ לסרה
נתן הנזמים אלא בודאי סמך על הניחוש וא"כ הדרה קושיא לדוכת': נודע כי מטטרון שר העולם שעליו נאמר נער הייתי וגם זקנתי וארז"ל
פסוק זה שר העולם אמרו והוא הנער המשרת למעלה כמ"ש המקובלים ונתנו סימן לדבר חנוך לנער כי הוא שומר השער והענין כי
חנוך הוא מטטרון ומה שהקשו התוספות על הא דאמרו שר העולם בשעת הבריאה וחנוך היה זמן ארוך אחר הבריאה וע"כ דחקו לומר
שתם מרשות חלוקות אבל לפי האמת קושייתם אינה קושיא להבאי בסוד ה' כודאי שר העולם הוא מעת הבריאה והוא מטטרון נקרא
בשם זה כי הוא השומר ברצון הש"י ומטרא היא תרגום של שומר כמו שהאריכו המקובלי' וענין חנוך הוא שנעשה מטטרוני ונתלבש בו והוא
בחינת התחתונה של מטטרון הנקרא סנעל בסוד מטטרון וסנדלפון הם סוד מנעל וסנדל האמור עליהם מ"ה יפו פעמיך בנעלי' והו סוד
שאמרו במדרש חנוך תופר מנעלים היה ודבר זה פירשתי במקום אחר באריכ' נחזור לענייננו כי מטטרון הוא שומר ישראל והוא
השליח של מעלה וז"ל הרב רבינו בחיי פרשת משפטים נקרא בשם מטטרון לפי שבשם הזה נכללים שתי לשונות המורים על ענייננו והוא
ארון ושליח ארון מלשון חכמים שקורין אל הגבירת בעלת ממשלת מטרונה שליח מלשון יון שקורין לשליח מנטטור ועוד יכלול ענין גם
מלשון שמירה כי תרגום משמרת מטרת ועל שהוא שומר העולם והוא הנקרא שומר ישראל והנה מתוך הוראת שמו השנוי שהוא ארון
לכל מה שתחתיו שכל צבא העליונים והתחתונים הלא הם ברשותו והחת ידו והוא השליח לפי שעליו ולמעלה ממנו שהשליטוהו על הכל
ושמו ארון לביתו ומושל בכל קנינו עכ"ל הרב בחיי ז"ל והאריך עוד ע"ש והנה הוא נקרא עבד כמבואר בזוהר ובפרדס כי בחינת בנים
אתם לה' אלהיכם מצד האצילות הוא בן והבריאה הוא סוד אמה העבריה ומטטרון הוא סוד עבד עברי נמצא מטטרון הוא עבד זקן ביתו
המושל בכל אשר למעלה ברצון הבורא ית' ועליו נאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך וגו' וכתיב אח"כ כי שמי בקרבו
ופירשו רז"ל והביא רש"י דבריהם שם ואמרו זהו מטטרון ששמו כשם רבו ועיד ארז"ל מי ששמר האבות ישמור הבנים וכן היה הענין
בכאן ששלח אברהם למטה עבדו זקן המושל בכל אשר לו ונשלח עמו עבד זקן בית המושל בכל אשר למעלה ועליו אמר א"א הוא ישלח
מלאכו לפניך הנה אנכי שולח מלאכי למטה רהיינו אותך אליעזר שהוא עבד עברי כי אף שהיה כנעני היה עבדו של עברי כי אברהם
נקרא עברי כמ"ש אברם העברי והקב"ה ישלח מלאכו הנקרא ג"כ עבד עברי והנה בהשביעו העבד למטה אמר ואשביעך בה' אלהי
השמים ואלהי הארץ כי הנה הוא בארץ ובענין שליחות מלאך ממרום העבד שלמעלה אמר ה' אלהי השמים ישלח מלאכו כי הוא מן השמי'
ובכן הלך העבד שלמטה ועליו חופף כבוד העבד שלמעלה הנשלח בשליחות הש"י ובכל מקום שמזכיר לשון עבד רומז על העבד שלמטה
ובכ"מ שמזכירו בשם האיש רומז על כבוד העבד העליון אשר על ידו נתדבק בקדושה כי מלאך נקרא איש כמ"ש וימצאהו איש וארז"ל
מלאך כמ"ש האיש גבריאל והנה כתיב וירץ העבד לקראתה ואח"כ והאיש משתאה וגו' ונברא שהי שהיה עומד ומתבונן אלא וירץ העבד
קאי אעבד שלמטה והאיש היה עומד ומתבונן מקבל ההשפעה שלמעלה ואמר לדעת ההצליח ה' דרכו אם לא מ"ש לדעת על סוד עץ
הדעת וענין ההצליח ה' דרכו או לא רומז על יעקב ועשו א' הצליח וא' לא וכבר נודע כי עקר עץ הדעת טוב ורע הוא מצד מטטרון
כדאית' בתיקונים והביא הפרדס בשער היכלי התמורות פ"ו וז"ל עץ הדעת טוב ורע היא לתתא עץ הדעת טוב דא מטטרון ורע דא סמא"ל
עכ"ל ומטטרון הוא טוב וזהו סוד וכל טוב אדוניו בידו והנה מצד המלאך היתה הידיעה שהדרך הוא מוצלח ושהיא בת זוגו והיה ראוי
המתנות של נזם וצמידים ליתן על ידה ע"ז אמר ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה כי מצד האיש היה מוכן ליתן
והוא כאלו כבר נתן וכדרך כל נבואה שכתוב בלשון נתתי אע"פ שעדיין לא ניתן אבל למטה בפועל לא שם העבד על ידיה עד לאחר
שאלה ע"כ לא כתיב בכאן ששם על ידיה כמו שכתוב בדברי העבד בחזרת הדברים ואשים הנזם על אפה והצמידים על ידיה כי בנשמית
בפועל לא הושב רק אחר השאלה אבל בבחינת האיש היתה ההכנה וכאלו ניתן ואחר ששאל העבד שלמטה בת מי את כו' אז צלח
הרוח רוח קדישא עליו כאמצעית העבד שלמעלה החופף עליו וידע כי מה' יצא הדבר ושם עליה הנזם והצמידים וסמך על רוח הקודש
ולא על הניחוש ומכח זה הדביקות עשה קידה והשתחואה וקוראיהו בשם איש כמ"ש ויקוד האיש וישתחו לה' ובזה מתורץ למה בגוף
המעשה מזכיר המשקל כמ"ש בקע משקלו וכן בשני צמידים עשרה זהב משקלם ובחזרת העבד הדברים לא הזכיר המשקל אלא בגוף
המעשה והאיש משתאה שהוא רוחני רמז על דברים רוחניים וכמ"ש רש"י בקע רומז על בקע משקלו עשרה זהב רמז לי' הדברות אבל
בחזרת הדברים הם סיפור עבד שלמטה הגשמיי והנה רבקה המשכלת הנביאה הבינה הענין והשיגה השליח שלמעל' וזה לך האות
שרמזה לשם הגדול של גבורה ותאמר גם לגמליך אשאב הרומז לשם אגלא כמ"ש לעיל ובחזרת העבד הדברים קרא אותה עלמה ודע
כי תמצא בתורה תמיד נערה נער כתיב ונערה קרי ונער רומז על מטטרון הנקרא נער כמ"ש לעיל נער הייתי וגומר ועיין בפרדס בערכי

הכינוי בערך נער · ורבקה הנביאה המשכלת שידעה הדברים ברוחניי' מסתמא גילתה אותם ללבן כי כבר כתבתי אע"פ שרשע היה חכם גדול היה ע"כ לא הזכירו בשם עבד רק בשם האיש תמיד בדבריהם כי היו מחזיקים בלבם שהוא האיש ודברה תורה בלשון האיש כאשר היה מוחזק בלבם · וכן קראו את רבקה בשם נערה תשב הנערה נקרא לנערה ולא בשם עלמה · והנה כתיב ותרכבנה על הגמלים ותלכנה אחרי האיש ויקח העבד את רבקה וילך · כי העבד השליח העליון מטטרון היה בכאן עד שנגמר ענין השליחות ואח"כ חזר למקומו ולא נגמר השליחות עד שהחזיקו בדרך וזהו ותקם רבקה ונומר ותלכנה אחר האיש ומיד שהחזיקו בדרך נסתלק מטטרון אז נאמר ויקח העבד את רבקה וילך ואפשר שתיבת וילך קאי על תיבת האיש שהזכיר ושב למקומו וזהו ענין המדרש בב"ר ויאמר אברם אל עבדו זקן ביתו שהיה זיו איקונין שלו דומה לו המושל בכל אשר לו שהיה שליט ביצרו כמותו אח"כ אמרו שם במדרש ויאמר אליו העבד הה"ד כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב כנען זה אליעזר כו' הענין כו' הענין המעלה של זיו איקונין בא לו מכח כבוד העבד העליון אשר היה חופף עליו:

כלל הענין האבות הם שכלול העולם והם סוד הבריאה והעולם תכליתו בשביל אדם הראשון ואברהם הוא האדם הגדול ושרה היא אם כל חי ויצחק ורבקה קלסתר פניהם ושופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדם · ועל אלו ג' בחינות של אם ואחות ובת מרומז בת ק' כבת ז' ליופי ובת ק' כבת כ' לחטא בבחינת אמא עילאה סוד אור שבעת הימים הגנוז כמ"ש לעיל אח"כ נגנז ונתחשך ובשעת מתן תורה פסקה זוהמת הנחש והיה ראוי לחזור כתנות אור שע"כ רמוז בפרש' יהי אור חמשה פעמים אור כנגד ה' חומשי תורה כדאיתא במדרש וזהו בחינת כ"ף כדאיתא בזוהר על פסוקי י' הכ"ף הם י' מאמרות וי"ד דברות שהם יו"ד במילואו העולים שניהם כ"ף וזהו בת ק' כבת ז' ליופי כלומר כאור שבעת הימים מ"מ לא הוחזר ממש רק כדמיון אור ז' הימים ואלו לא חטאו בעגל והיו מתגברים בתור אז היו באים מעל' מעל' · והיה נתגל' ממש אור הגנוז אבל בתחילת נתינת התורה היה כאור ז' ימים כדמיון זה סוד אמרי לחכמה אחותי את והוא בחינת אחות אח"כ כשחטאו בעגל קלקלו גם זה ונתקטנה הכ"ף ומצאו תיקון בקצת בבנין בה"מ המקדש שהי' גבוה מאה אמה זהו בת ק' כבת כ' לחטא כי קרבנות היו מכפרים אבל היו בבחינת בת ציון וכן נקרא בת ירושלים וזהו סוד ולבכותה כף קטנה ונסתלק הכף נשאר ולבתה שהוא כמו בחינת הבת · ובחורבן הבית אף ק' נתקטנ' כמ"ש בעל הטורים בענין ק' קטנה בקצתי בחיי · ובחורבן הבית או ירדו למטה מן בת ונשתמשו בקול היוצא מן בת וזהו בת קול ועתה בעו"ה לא זה ולא זה עד יבא משיח צדקינו ואור חדש על ציון יאיר וכשתתבונן בסוד הדברים הנה אור ז' ימים בבינה · מתן תורה מן השמים תפארת · בנין בית המקדש במלכות · ויש ג' בחינות למלכו' בסוד ג' נקודות של ו' הרומז לתפארת דהיינו חירק למטה זהו בחינת בת וכשהיא עולה למעל' לתפארת הוא סוד המלאפום שהם שוים נקראת אחות והם אח ואחות וכשהיא עטרת תפארת בעל' אז היא עטרה לראשו בסוד חולם ונקראת אם · ואז מבואר צאנה וראנה בנות ציון בעטרה שעטר' לו אמו ונזכה לזה במהרה בימינו אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר:

במדרש תוספתא הנעלם מהזוהר רמוז בזאת הפרשה ענין הגוף והנשמה וענין שוכני עפר וזמן התחיה וכמה תוכחת מוסר יוצא מזה: מהזוהר זכאה איהו מאן דאזעיר גרמא בהאי עלמא כמה איהו רב ועילאה בההוא עלמא והכי פתח רב מתיבתא מאן דאיהו זעיר איהו רב מאן דאיהו רב איהו זעיר דכתיב ויהיו חיי שרה וגו' · מאה דאיהו חושבן רב כתיב בית שנה זעירו דשנין כד אזעיר ליה שבע דאיהו חושבן זעיר אסגי ליה ורבי ליה דכתיב שנים · עוד נוכל למצוא רמז מוסר שיראה האדם להוסיף מעלה בכל יום ויום שמזקין ביותר אז צריך ביותר להוסיף מעל' וזהו ענין זקני ת"ח כל זמן שמזקינין מוסיפי' הכמה וזקני ע"ה כל זמן שמזקינים מוסיפי' טפשות ואפשר שזהו ענין ויען לבן ובתואל כי בתואל שנזקן נטפש והוצרך לבן לענות ועל זקני ת"ח כל זמן שמזקינין מוסיפים חכמה בא הרמז שבשבע שנים אחרונים של שרה אמר לשון רבים שנים כי בהם היתה ביותר חכמתה מתרבית · ולפי דרך תוספתא מהזוהר שרומז על ההכנעה שיזעיר עצמו ובודאי זהו המעלה הגדול של בעל תשוב' ההכנע' ע"כ אני אומר שיש רמז גדול גם כן בתיבת ויהיו על התשוב' אח"ל עה"ז נברא בה"א פתוחה למטה ופתוח' מצד שם בעלי תשובה · כמ"ש רשי' בפרשת בראשית על פסוק בהבראם בה"א בראם והנה בתיבת ויהיו ה' באמצע ו' למעל' מן ה' ו' למטה מנה' רומז על ההכנע' וקבלת יסורין באהבה אשרי הגבר אשר תייסרנו י"ה ומקבל יסורין ושפלות בעה"ז ואז נכנס לפתח הה"א ונתקן דהיינו מאחר שיש לו ו' מלמט' בעה"ז שמקבל יסורין ושפלות אבל אם הוא בעה"ז בגאוה אז יקבל ו' מלמעל' דהיינו בעה"ב ושם הה' סגור' אין לה לכנוס ובמה יתתקן ע"כ אשרי לאדם שהוא נכנע בעה"ז והוא שפל ומקבל יסורין באהבה:

ואברהם זקן בא בימים יוצא מזה מוסר גדול שצריך האדם לראות שכל יום ויום מימי חייו יעשה בו טוב ולא רע · ואז יש מציאות חיות לזה היום ויראת ה' תוסיף ימים כלומר שכל יום ויום יש בו חיות מחמת מעשה הטוב שנעשה בהם אבל שנות רשעים תקצרנה · כלומר אפילו שנים רבות שהיה נחשב בחייו כמת מאחר שלא פעל בהם טוב · ואברהם זקן בא בימים בכל יום ויום היה בו חיות ונעשה זקן · והארכתי במאור בתוכחת מוסר במקומו שצריך אדם לעשות תשוב בכל יום ויום ולתקן מעשיו:

המושל בכל אשר לו יש לפרש שזה קאי על אברהם שאליעזר היה עבד וזקן בית של המושל בכל אשר לו והרמז הוא מי שחננו הש"י עושר גדול והוא מקמץ ואין מרבה בצדקות ובנדיבות בודאי יש קליפות ושטני ב"מ השוכנים על עושרו הפוגעי' אותו שלא יוכל למשול בשלו אבל א"א היה נדיב גדול ובעל צדקה ומושל בכל אשר לו:

מי שמזכהו הש"י לשדך בניו או בנותיו יראה לדבק בטוב מטובים כמו שהזהירו רז"ל במאור על זה וילמוד מא"א שבחר ברבקה הצדקת הנביאה והיא היתה ממשפחה גדולה בזמן ההוא ואשרי אנוש יעשה זאת:

ותמהר ותער כדה אל השקת ותרץ עוד אל הבאר לשאוב ותשאב לכל גמליו ראה והתבונן בחכמת המוסר שהיה ברבקה לנהוג כבוד הבריות כי מתחילה שתה אליעזר ונשארו מים בכדה ולא ידעה רבקה מה לעשות אם תתן אלו מים המותרי' לגמלי' אז יהיה נראה כאלו היא משוה הבהמה לאדם להשקותם מכלי אחד ואם תשפוך המים המותרי' לחוץ הוא ג"כ העדר כבוד לאיות המים המותרי' משתייתו נידונין כשופכין נתחכמ' ותרץ להשקות ומכח הריצה הגדול עשתה כאלו נפל הכד מאליו מידה ונשפך והיתה ממלאה בו מים ובזה נשאר אליעזר בכבודו:

בראשית רבה אמר ר' יודן לימדתך תורה שאם יהיה לאדם בנים גדולים יהיה משיאן תחיל' ואח"כ הוא נושא לו אשה ממי אתה לומר מאברהם בתחילה ויביאה יצחק האוהל שרה אמו ואח"כ ויוסף אברהם ויקח אשה:

נשלם פרשת חיי שרה בעזרת האל הגדול הגבור והנורא

זה שמו אשר יקראו לו מקור הברכות

נר מצוה ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה׳ אמרו בב״ר והביא רש״י בפירושו מאה שערים שאמדוה כמה ראויה לעשות ועשת על אחת שאמדוה מאה ורבותינו ז״ל אמרו אומד זה למעשרות היה׳ הנה האבות קיימו כל התורה׳ והתורה פרשה סדרה זו בפרשיות מצות שנהגו כמו שמצינו באברהם אבינו ונתן מעשר מכל וכאן ביצחק וכן ביעקב שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך ויעקב אבינו נתן מעשר אפילו מנפשות כמ״ש רז״ל שיש י״ד שבטים עם אפרים ומנשה דל ד׳ בכורות לאמותיהן שהם בעצמן קודש נשארו עשרה והופרש לוי להיותו קודש לי״י הרי קיימו האבות מצות מעשר בכל לבבם ובכל נפשם ובכל מאודם מאודם כפשוטו מעשר מכל אף מעשר כספים ובכל נפשם דהיינו יעקב עישר מנפשות בניו ובכל לבבם זה שייך לתרומה גדול׳ שאין לה שיעור רק כפי נדבת לבו יביא תרומת ה׳ וארז״ל עין יפה א׳ מארבעים בינוני מחמשי׳ עין רעה א׳ מס׳ וחכל רמוז בפסוק ויתן לו מעשר מכל והיה די שיאמר ויתן מעשר אלא מכל הוא רמוז על תרומה גדול׳ כי תרומת מעשר היא בכלל המעשר כמו שאפרש אח״כ כי נתן למלכי צדק המעשר וגם התרומת מעשר והנה כ״ל עולה חמשי׳ שהוא עין בינוני הנותן א׳ מחמשי׳ אבל אברהם הכיר עשרה מחמשים כדי ליתן מהם תרומה גדולה דכשתקח עשרה מחמשי׳ נשארו ארבעים כלומר נתן חלק אחר מארבעי׳ לתרומה גדולה נתן לו ואף שרדך בינוני א׳ מכ״ל דהיינו א׳ מחמשי׳ א״א כשלקח תרום׳ גדול׳ הכיר עשרה מחמשי׳ ואח״כ הפריש א׳ לתרומה גדולה כי היה גדיב לב וכן כל האבות ועל ענין תרומה גדולה נרא׳ לתרץ מ״ש אומד זה למעשרות וקשה הא תנן ואי׳ תרבה לעשר אומדות אלא יצחק אבינו היה מודד ומעשר והאומד היה בתרום׳ גדול׳ כדתנן במסכת תרומה פ״ק אין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במנין אע״פ שנתנו חכמים שיעור כדלעיל עין טובה כו׳ מ״ם נקחית באומד וילפינן מדכתיב ונחשב לכם תרומתכם במחשב׳ אתה תור׳ כלומר באומד׳ ואף על גב דבתרומת מעשר כתיב אם אינו ענין לתרומת מעשר שהרי נתנה התור׳ שיעור וצריך למדוד כו׳ תנהו לענין תרום׳ גדול׳:

אמנם כי דייקת שפיר משמע דהאומד היה בשביל כל המעשרות דהא האומד היה קודם הצמיח׳ שאמדוה השדה כמה ראוי׳ לעשות כו׳׳ ונרא׳ בודאי בשעת הפרשת המעשר היה מודד להפריש המעשר והאומד שהי׳ קודם צמיח׳ כוונת יצחק בזה לשם חסידות דהדין הוא שאין חיוב אלא לאחר נמר מלאכ׳ ואחר שירא׳ פני הבית ומה שאוכלין מהת בו את קודם לזה פטור מהמעשר ויצחק רצה לתחמיר ולזה היה אומד כדי להפריש אף ממה שנאכל כבר ואין זה בכלל ואל תעשר אומדות כי זה לא נאסר רק על חיוב מעשר אבל זה היתה חומרא בעלמא מיצחק אבינו׳ ומאחר שזה הפסוק מדבר ממצות מעשר ע״כ אמר ויברכהו ה׳׳ וכמו שכתוב במלאכי הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי והריקותי לכם ברכ׳ עד בלי די׳ ומה שכתבתי שנתנו למלכי צדק התרומות והמעשרות הלא המעשרות לא שייכי רק ללוים׳ דע כי מלכי צדק היה בכח כהן ובכח כח היה לוי לפי מה שקבלנו מהאר״י ז״ל שאהרן הכהן הוא מנשמת מלכי צדק ע״כ מלכי צדק כהן לאל עליון ושמואל הנביא שהיה לוי הוא מנשמת אהרן וזהו שרמז הלא אהרן אחיך הלוי ומלכי צדק הוא שם בן נח׳ ונרא׳ רשום שמו של שם כתחילת שם שמואל ע״כ מלכי צדק כהן ולוי בכח נשמתו:

תורה אור דע כי סוד המעשרות וסוד הברכות הכל הולך אל מקום אחד׳ ע״כ נאמר ברכה במעשר׳ וסוד הענין וימצא מאה שערים גם לענין ברכות אמרו רז״ל חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום ענין מאה שערים׳ כתב הרק׳ אמי ח״ל דע כי חכמי הקבלה אמרו כי הארץ העליונ׳ מאה שערים לכל שער בית קבול נובעת מעיני׳ ברכה לעולם ומשם ינק יצחק אבינו ע״ה מאה מיני ברכות ממאה שערים הנזכר שמשם יוצא ברכ׳ ושפע ואצילות לכל הנבראים ולפיכך תמצא באוהל מועד מאה אדנים למאת הככר ככר לאדן שאין לך אדן שלא יהיה לו בית קבול כו׳ ע״ש ואני אגלה הסוד ביותר הנה סוד המעשר הוא י׳ ויש לה ג׳ תגיעים א׳ י׳ בעצמה ב׳ קוצו של י׳ שהוא נקודה וכל נקודה היא י׳ קטנה ג׳ מילוי של י׳ הוא נ״כ עשרה כזה יו״ד ו״ד עולה י׳ והנה האצילות הוא י׳ ספירות ומה שהוא י׳ הוא מצד החכמ׳ שהיא י׳ משם ידו״ד כמו שהאריך הפרדס מספר עשר ספירות הוא מצד החכם׳ והרצה בבחינ׳ הכתר משלים המנין וקוצה של י׳ רומז על הכתר כמ״ש המקובלים כי שם עשר ספירות בהעלם ודקות נרמזים בקוצו של י׳ שהיא י׳ דקה נעלמת ומלוי היו״ד הוא התפשטות עשר ספירות באופן שכל אחת כלולה מכל י׳ ומדת ארנ״י שהוא סוד הארץ העליונ׳ מקבלת אותם והם סוד מאה ארנ״י הרי לך סוד מעשר מן המעשר כי בארנ״י הם מאה שערים ומתעלמים בחכמ׳ הכוללת עשרה בהעלם ואח״כ מתעלמי׳ ביותר בתכלית העלם בקוצו של י׳ עד שמתייחדי ומתעלמי׳ בהעלם מוחלט וי׳ עצמה שהיא חכמה מתייחדת בקוצה שהוא כתר הרי סוד מאה בסוד התפשטות האצילות וכללותם והוא מילוי היו״ד ואח״כ מתעלמים נשרשם בחכמה שהיא עצם י׳ ואחר כך מתאחדים באחדות המוחלט בקוצו של י׳ הרי סוד מעשר ומעשר מן המעשר׳ **והנה** עצם י׳ שהיא חכמ׳ מיוחדת בקוץ שהוא כתר ומצינו ששניהם נקראים מחשב׳ כמו שמצינו בזוהר בכמ׳ מקומות ועיין בפרדס בערכי הכינויים בערך מחשב׳ וכתב שם בשם המקובל הגדול ר׳ משה בספר חשם ח״ל מחשב׳ בכתר עליון וכחכמ׳ ובכתר עליון מחשב׳ אבל לא השגה כלל מצדה ומחשב׳ קודמת לכל חכמה ובינה בהכרח ואין לחשוב בה כלל וגם החכמ׳ תקרא מחשב׳ כי אינה מושגת כי אם מחשב׳ שבו תחלת המחשב׳ והתבוננות אבל במיעוט ועל שתיהן נאמר מאוד עמקו מחשבותיך שנ״י שחושבין שבחכמ׳ יבא לחשוב בכתר עליון ע״י אומר עכ״ל׳ ועתה התבונן סוד מעשר ומעשר מן המעשר שהוא תרומת מעשר וסוד תרומה גדול׳ חטה אחת פוטרת כו׳ וניטלת באומד כל מלה כברם׳ מאה שערים בסוד ההפשטות וסוד מעשר הוא שרשם והיא עצם י׳ ותרומות מעשר היא דביקותו בקוצו של י׳ וכל זה נקח במדה כי כן האצילות נקראת מדות המודדות לכל הנמצאים ובחכמה שורש המדות ושם תרומת מעשר׳ אבל תרום׳ גדול׳ רומז על עצם הקוץ של י׳ שזהו בחינה למעל׳ מבחינה דביקות עצם י׳ בקוצה כי דביקות עצם י׳ בקוצ׳ זהו דביקות והשתוות חכמ׳ לכתר אמנם עצם הקוץ הוא בחינת הכתר בעצמו ושם סוד המחשב׳ נעלם ממחשב׳ רק באומד הדעת זהו סוד תרום׳ גדול׳ ניטלת באומד ולמדו רז״ל מפסוק ונחשב לכם כלומר במחשב׳ ואומד ואע״פ שזה הפסוק נכתב בתרום׳ מעשר למדו באם אינו ענין דקאי על תרום׳ גדול׳ ששם הוא באומד ואנה בודאי לכל אינו לכאן תניהו לכאן הנדרש בחור׳ בודאי יש ליו סוד למה נכתב כאן ולא בענייננו וכאן אני אומר שרומז לסוד הנ״ל נכתב בתרומת מעשר שהוא בחינת עליונה של חכם נקרא נ״כ מחשב׳ ומחשב׳ זו מתדבק למחשבה שהיא באומד אע״פ שמחשב׳ הזה היא במדה ותרום׳ גדול׳ יוכית שהיא במדה א׳ ממאה׳ מ״מ היא בחינת המשתווית למחשב׳ שהיא אומד ולא מדה כי היא שורש המדות ואע״פ שהיא נסנית א׳ דהיינו א׳ ממאה הוא סוד א׳ אינו מן המנין אע״פ שהוא ראש המנין על כן נכתב ונחשב לכם אצל תרומת מעשר אע״פ שעניינו לתרום׳ גדול׳ והבן אלו הדברים כי הם נפלאים:

וכבר אמרתי כי במעשרות והברכות סוד אחד ומקום אחד לכולם ובהגיעך לשם בסוד מחשבות הנ״ל הוא שורש ומקור הברכות כי כן כיאר בתיקונים סוד׳ ברוך שהוא ר״ת ברוך רא״ש ומקו״ר כ״ל שרומז למקום קודש ה״ל:

הרי מבואר סוד מאה שערים וסוד ויברכהו ה׳ ולבאר הענין ביותר אעתיק דברי שערי אורה בשער ראשון בכינוי ברכה ח״ל ואלו מאה ארנים שבמשכן הם כרמזין מאה ברכות מתמלאות מן הבריכ׳ הגדול׳ הנקרא ארנ״י ולפיכך חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום כדי למשוך מכל אחת ואחת מאלו הברכות ואם חסר ברכה אחת פוגם ומטיל מום והסוד תלוי בסוד איך בכ״ך שהוא סוד כהן לוי וישראל׳ שוהו סוד נפש רוח ונשמה ולפי עקר זה׳ אמר דהע״ה בברכי נפשי את ה׳ תלה הברכות בנפש בסוד שלשת

המערכות העליונות והנפש צריכ׳ לברך מאה ברכות והיא כנגד ישראל ומן הברכות המאה יגיעו עשר׳ שהם המעשר לרוח שהיא כנגד לוי׳ ומן עשרה של רוח לוי יתן אחת לנשמ׳ שהיא כנגד כהן וא״כ נמצאת למוד שאם לא תברך נפשו של אדם מאה ברכות בכל יום לא תגיע לנשמ׳ ברכה אחת מאחר שאין מגיע לרוח עשר ברכות שזהו סוד הלוים שלוקחים מעשר מישרא׳ וחוזרים ונותנים לכהן אחד מעשר׳ ממה שנטלו וזהו סוד פרשת מעשר לוים וכהנים וישראלים הכתוב׳ בתורה ולפיכך אמר ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתם והרמותם ממנו תרומת ה׳ מעשר מן המעשר וסוד מעשר מן המעשר הוא סוד א״ק שאם אין ק׳ אין י׳ ואם אין י׳ אין א׳ ולפיכך צריך האדם להיות זריז לברך מאה ברכות ואם ח״ו חסר אחת פגם ואלו מאה ברכות הם כדמיון מאת אדנ״י כסף שבהם שפ״ע אדנ״י מתפשט לכל צד למאה בריכות עכ״ל:

ועתה אבאר ביותר ענין הברכה וענין כהן לוי וישראל נודע כי מדות כהן לוי ישרא׳ שהם חסד גבורה תפארת שהם סוד האבות חסד לאברהם ופחד יצחק ואמת שהוא תפארת ליעקב כי הוא איש תם התם ומתמם עם תמימי׳ הוא יושב אהלים בין אברהם ליצחק ומכריע ביניהם ומתמם ומשלים׳ וכבר הארכתי לעיל בפרשת חיי שרה שהאבות הם שכלול העולם כי העולם נבר׳ בחסד כמ״ש עולם חסד יבנה הש״י בחסדו ובטובו רצה להמציא נבראי׳ שיכירו אלהותו ית׳ אבל אף שנברא בחסד ראשית המחשבה היה להתנהג במדת הדין לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו כפי שורת הדין אם טוב אם רע זהו מדתו של יצחק ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדת הדין עם מדת הרחמים זהו מדתו של יעקב הכלול משניהם ומטה כלפי חסד הרי האבות סוד הבריאה והבריאה היתה בברכה כדאיתא בב״ר ז״ל למה נברא העולם בבית להודיעך שהם ב׳ עולמות העה״ז והעה״ב׳ ד״א למה בבית שהוא לשון ברכה׳ ולמה לא באלף שהוא לשון ארור׳ ד״א למה לא באלף שלא ליתן פתחון פה לטועים לומר היאך העולם יכול לעמוד שהוא נברא בלשון ארור׳ אלא אמר הקב״ה אני בורא אותו בלשון ברכה והלואי שיעמוד עכ״ל הרי שנברא בברכה ובריאת העולם הם האבות כמ״ש ע״כ נמסר לאבות מקור הברכות כמ״ש הקב״ה לאברהם והיה ברכה הברכות מסורות בידך כו׳ ואחרי אברהם ירשה יצחק וזהו ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהי׳ את יצחק בנו ועל הברכ׳ זו נתקוטטו יעקב ועשו וירש אותה יעקב ונתברך ובזו הברכה בירך יעקב לבניו והנה אברהם לא מסר הברכות בעצמו ליצחק כי צפה עשו יוצא ממנו אלא הקב״ה ברכו וזה הענין יתבאר בענין הברכות שנתברך יעקב וגם יתבאר המאמר דבראשית רבה מזה: כלל העולה האבות הם שכלול העולם הנברא בברכה והם מדות כהן לוי ישראל שהוא סוד מעשר ותרומה והנה סוד מעשר שהוא י׳ כדפי׳ לעיל נתפשט בג׳ כתנות טובות שנתנו לישראל והם כולם סוד י׳ דהיינו תורה וא״י ועה״ב כלל התורה י׳ דברות ששם נרמזים כל תרי״ג מצות בתרי״ג אותיות עד אשר לרעך׳ והנה הדברות הם קדושים ומאמר אנכי ה׳ אלהיך שהוא העשירי מלמטה למעלה והוא הראש העשירי יותר מקודש והוא הכולל כי זה הדבור הוא מציאותו ית׳׳ אח״כ א״י עשר קדושות כדתנן במסכת כלים פרק א׳ עשר קדושות הן׳ א״י מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה כו׳ עיירות המוקפות חומה מקודשת כו׳ לפנים מן החומה מקודש כו׳ הר הבית כו׳ עד קדשי הקדשי׳ מקודש מהם כו׳ הרי הם עשר קדושות והעשירי הוא קודש קדשים אח״כ עה״ב נברא ביו״ד והנה א״י שלמטה מכוון נגד של מעלה אשר עליו נאמר ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ׳ והם סוד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם ומאמר אחד הוא כולל כל המאמרות כנודע בדברי המקובלי׳ והוא קדשי קדשים והנה אלה שלשה מתנות מישך שייכי בג׳ האבות׳ מתנה של תורה מתחיל מאברהם אבינו כמ״ש בפ״ק דע״ז שני אלפים תורה מתחילין מן ואת הנפש אשר עשו בחרן ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא׳ א״י זהו ליצחק כי נאסר לילך מא״י לח״ל׳ ובזה יתבאר ענין חפירות הבארות שהזכיר הכתוב דיש להקשו׳ לעיל מיניה כתיב ויברכהו ה׳ שלא כדרך הטבע ובענין הבארות היה עשוק ורצוץ׳ ע״ק בבאר הראשון והשלישי הגיד הכתוב טעמים על קריאת השמות כמ״ש כי התעשקו עמו כי עתה הרחיב ה׳ לנו ובבאר האמצעי לא אמר טעמא׳ ע״ק כי עתה הרחיב׳ כי הרחיב הל״ל ועתה הוא מיותר׳ אלא הענין מאחר שיצחק נתקדש בקדושות הארץ על כן באו רמזים אקדושת הארץ הן למעלה כמ״ש ויגדל האיש וילך הלוך וגדל כו׳׳ הן הענין הבארות ובמה הסיימתי אפתח ענין הבארות רומזות על ג׳ מקדשות כי יצחק עולה תמימה היה על מקום בית המקדש ע״כ רמז עליהם והוא כמ״ש הרמ״בן ז״ל וז״ל ויקרא שם הבאר עשק יספר הכתוב ויאריך בענין הבארות ואין בפשוטו הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק והוא ואביו עשו אותם בשוה אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו כי בא להודיע דבר עתיד כי באר מים חיים ירמוז לבית אלהים אשר יעשו בניו של יצחק ולכן הזכיר כמ״ש מקור מים חיים את ה׳ ויקרא הראשון עשק ירמוז לבית הראשון אשר התעשקו עמנו ועשו אתנו כמה מחלוקת וכמה מלחמות עד שהחריבו׳ והשני קרא שמה שטנה שם קשה מן הראשון והוא בית השני שקרא אותו בשמו שכתוב בו ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודא וירושלים וכל ימיו היו לנו לשטן עד שהחריבוהו וגלה ממנו גלות רעה׳ והשלישי קרא רחובות הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומצה והא-ל ירחיב את גבולנו כמו שנאמר ואם ירחיב ה׳ את גבולך כאשר דבר וגו׳ שהוא לעתיד וכתיב בבית השלישי ורחבה ונסבה למעלה למעלה ופרינו בארץ שכל העמים יעבדוהו שכם אחד׳ ע״כ אז מתורצי׳ כל הקושיות כי ענין הבארות הם סימנים גדולים על המקדשות:

והנה חורבן בית שני נמשך מחורבן בית ראשון כי התעשקו עמו וכמ״ש רז״ל שהיו חסרי׳ ה׳ דברים וע״כ ואכבדה חסר ה׳ כתיב נמצא אף בבית שני נשאר ונמשך הטעם דלעיל כי התעשקו עמו שהרי אלו הה׳ דברים לא חזרו כל זמן בית שני ולא הוזכר בבית שני רק דבר חדש שהיה קודם בניינו שכתבו שטנה׳ וזה לא היה נמשך זמן רב׳ אבל ענין כי התעשקו נשאר עד שיבנה בית ג׳ במהרה בימינו׳ ואז ירחיב ה׳ לנו והוסיף תיבת עתה לרמוז כי בכל עת הדבר בידינו׳ כמו שהשיב אימתי בן דוד בא היום דהיינו היום אם בקולו תשמעו׳ ועתה אבאר הפסוק עד כי גדל מאוד׳ ופי׳ רז״ל שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך׳ וקשה היאך אפשר דבר זה שאבימלך לא יש לו כפי מה ששוה הזבל עוד יש קושי׳ בענין מצא את הימים פירשו הוא פסול והביא פסולים לעולם דהיינו פרדי׳ ש״מ דלא הוו פרדי׳ בעולם עד בימי ענה׳ הענין שהיו ליצני הדור שאמרו שרה נתעברה מאבימלך וטעם הליצנות מצד עשו שיצא ממנה שהיה צד נשים מתחת בעליהן ע״כ אמרו בודאי הוא כי גם אביו מתולדה כזו ח״ו מאחר שבנו הגדול הוא איש כזה שצד נשים תחת בעליהן׳ והנה יצחק נתקדש בקדוש׳ א״י ונתברך במאוד בא״י כי נזרע בקדושה ע״כ חלוקו׳ ובעשו כתיב וילך עשו אל ארץ׳ כי א״י קאה ענייני עריות כמ״ש בפרשת עריות׳ ויצחק אדרבא נתדבק בקדושת הארץ ואסור לצאת חוצה מפני קדושתו וזה הדבר הראה הקב״ה לכל

העולם

הג״ה

תמוה מאוד מה מקשה בל״א ונם בל״א הב׳ קשה שאמר למה בב׳ שהיא לשון ברכה א״כ למה הוצרך לומר אח״כ ולמה לא באלף׳ ע״ד הפשט יש לפרש דה״ק אף של כ״ת יש מעליות׳ דהיא לשון ברכה מ״מ לאלף יש מעלת הקדימה והיא ראש לכל האותיות׳ עו״א הא והא נדרש כי אלף לשון ארירה וב׳ ברכה ע״כ התחיל בב׳ אח״כ קשה לו דעל כל זאת לא ראוי לדחות הא לך דבשלמא אם היה אומר ארור בהדי׳ שפיר דלא הוה ליה להתחיל בארור׳ אבל עכשיו שימוש בעלמא אין ראוי ע״כ אמר כדי שלא ליתן פתחון פה למהרסי׳ העולם ויתלו באריר שהעה״ז סוף ארור ע״כ פתח בלשון ברכה שהוא ברוך לברוכי׳ ואעפ״כ יש סוד עניני׳ בזה כמאמר:

הג״ה

ועל ענין עשו בא הרמז הלעיטני נא וגו׳ ואמרו בב״ר אמר ר׳ ויצא פער פיו אותו רשע כגמל כו׳ כהא דתנינן

אין

העולם במה שהשפיע על יצחק בא׳ וברכו במאור מאור ובודאי הוא מצד קדושתו ולא זו שהוא קודש לא נתברך בחולין שלו על טהרת הקודש כיצד נמצא לו פרדות בידי שמים ואלו לא נולדו בממזרות כמו בימי ענה שנולדו בידי אדם דהיינו בממזרות שהיה מרביבין סוס וחמור כו׳ אבל בימי יצחק הזמין הקב״ה לו בריות פרדות שהיו דומין לסוס וחמור והיה בלי הרכבה זה מורה שאף מה שראוי לפי הטבע להיות בו מזמרות יהיה אצלו בלי ממזרות׳ ואם בהסתו צריך כה׳ צדיק עצמו מכ״ש ע״ז בא הרמז כי גדל מאור כלומר שהליצני׳ ראו עיניהם שהוא זרע קודש ונתגדל מאור בעיניה׳ והיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק מורים יותר אקדושתו שהוא זרע קודש ממה שמורה כסף וזהב של אבימלך ר״ל שנתן אבימלך אלף כסף להיות כסות עינים ואת כל ונוכחת ועל זה לא ססבי כ״כ כמו שסמכו על ענין הפרדות ואז גדל מאור בעיניהם גם ביתום׳ ומ״ש כספו וזהבו של אבימלך׳ ולא מצינו שנתן זהב רק כסף זה אינו קושי׳ כי כסף שוה כסף קאמר׳ הרי יצחק ענין א״י׳ המתנה ג׳ עה״ב שהו׳ א״י שלמעל׳ שעליו נא׳ כסא כבוד מרו׳ מראשון מקו׳ מקדשינו שם צורתו של יעקב חקוק׳ כי מיעקב לא יצא שום פסולת רק אומה שלימה ששים רבוא נשמות קדושות שהם סוד רוחניות התורה כי הנשמות הם רוחניות התורה דכן יש ס׳ רבוא אותיות בתורה כמו שהארכתי ברדוש הזה במקום אחר׳ והנשמות חצובות בכסא הכבוד והם צרורות בכסא כבוד והאומה שלימה שבאו מיעקב ישראל׳ כל ישראל יש להם חלק לעה״ב׳ והנה אמרו כי ג׳ מתנות נתנו ע״י יסורין הם יסורין של אהבה כי היסורין מזככין כל פגם ואלו הקדושות לא יוכלו לסבול פגם והיסורין ממרקין וזהו ענין ביאור מאמרם בפרק רבי עקיבא שעתידין ישרא׳ לומר על יצחק כי אבינו אתה וקשה לכאורה אדרבא יצחק הוא מדת הדין אלא היא הנותנת עומק הדין נגרם שיתהפך לרחמים גדולים כמו שהארכתי בזה בפרשת חיי שרה׳ ועל זה מורה קריאת שם יצחק שפירשו רז״לי׳ מורה על י׳ נסיונו צ׳ על צ׳ שנה של שרה ח׳ על שנימול לח׳ ימים׳ ק׳ על א״א בן ק׳ שנה היה כשנולד וקשה דלפי סדר הענין היה לו לקרות אותו קצ״חי כי הק׳ של אברהם וצ׳ של שרה היו קודם יום ח׳ שנימול ולאחר המילה ל״ו שנה נשלמו הי׳ נסיונות אלא הרמז היא כי נודע כי יצחק מדת הדין אבל הדין בעצמו יגרום שיתהפך לרחמים על כן נתהפך הסדר מקצ״חי ונתהפך ליצחק חמורת על שמחה יחרוה כי מדת הדין יתהפך למדת הרחמים׳ כי בשם קצ״חי מרומז ענין שורש הדין שע״כ יצא ממנו עשו כמ״ש המקובלי׳ מאחר שיצחק הוא מדת הדין ושרו של עשו שהוא סמאל המקטרג ומכשיך הדין לפועל והוא היצה״ר הוא שטן הוא מלאך המות והנה מדת הדין אין פירושו להיות עקידוקא רק שיהיה הדין מדוקדק לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו הן טוב הן רע רק שא״א לנו לעמוד ארון דין אם ידוקדק׳ אבל מדת הדין עכ״פ פירושו כמו שכתבתי על גמול ועונש המדוקדק ולזה יצאו מיצחק יעקב ועשו׳ זהו לדראון וזהו לחיי עולם והם נרמזי׳ בשם קצ״חי שהוא ק״ץ ח״י כי ק״ץ הוא כשרא רשמאלא כמ״ש הזוהר בפסוק קץ כל בשר בא לפני כי סמאל נקרא קץ הימים נותן קץ לימים וכתיב קץ שם לחושך לכל תכלית הוא חוקר׳ ויעקב הוא איש ח״י רב פעלים׳ יעקב אבינו לא מת וזת מורה שם קצח״י ומדת הדין מגולה כמ״ש כי א״א להתקיים במה״ד המדוקדק אלא להיות מטה כלפי חסד ולהכניע כח הדין וזהו הרמז קצת״י בחי״י כי מה תועלת בחי׳ שזהו מבני עליה וראיתי בני עליה והם מועטים ואין תקנה לרוב העול׳ כשזה הקץ מגול׳ וזהו קצתי בחי״י מפני בנות חת שהם הכנענים ארור כנען הבאים מצד הנחש הארור אשר זה ג״כ חלקו של עשו כמו שיתבאר׳ ע״כ השם ליצחק הטורה על חדוה כי יתהפך מה״ד למדת הרחמים וזהו ענין ויברכהו ה׳ בזכות המעשר וברכת מעשר כתיב אם לא אפתח לכם ארובות השמים׳ ומצינו זה לרעה כי במבול ארובות השמים נפתחו לרעה וכאן נתהפכו לברכה׳ וזהו ענין מה שארז״ל והביא רש״י בפרשת וירא כל השקפה שבמקרא רעה חוץ מן השקיפה ממעון קדשך שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת רוגז לרחמים וזהו כי ארובות השמים נפתחו לרחמים ומלאך רע יענה אמן כי לעת״ל חזיר לטהר סמאל הקטיגור יתהפך לסניגור כבר׳ ג״כ וזהו רמז בענין הברכות שנטל יעקב מעשו להבא בסוד ה׳ ומבין הענינים כי יצחק הוא מדת הדין והוא אהב את עשו כי הוא הצר ציד שהוא צד הבריות הוא שטן היצה״ר ומקטרג ומזכיר החטאי׳ וממשיך הדינים לפועל׳ ועשו הוא אדום האדום מלא דם וזהו סוד אהבת יצחק לעשו סוד הדין השוקט על שמריו׳ ויעקב עושה מטעמים לאביו שבשמים בעצת אמו סוד כנסת ישראל וראה יעקב כי כל רתאותיו למטעמותיו׳ ע״כ עשה לו מטעמים מעורבים במים מתוקים וממתיל׳ השריש עצמו בקדוש בסוד הבכור׳ ולא יכתיר עוד רשע את הצדיק ויפריש עצמו מן הקדש ללכת אל ארצו ואל עמו ולא יעמוד בכעלתו עוד לקטרג דקלהתהפך להם עבר נרצע וזהו הן גביר שמתיו ואז קצת״י נעשה שם יצחק׳ גם רומז שמכח הדין והיסורים מתהפך הדין לרחמים כמ״ש לעיל והם סוד ג׳ אלו מתנות שנתנו ע״י יסורים והם רמוזים במלת יצחק ע״ז רמזה שרה שאמרה צחוק עשה לי אלהים כל השומע יצחק לי דברה לשון עבר ולשון עתיד צחוק עשה לי הוא עבר׳ יצחק לי הוא עתיד וע״ז הרמז שארז״ל י׳ נסיונות צ׳ צ׳ שנים של שרה ח׳ ח׳ ימי מילה ק׳ ימי אברהם והנה י׳ נסיונות לא ראתה שרה כי העיקר הנסיון שהוא העקידה לא היה בידיעת והא ראיה כשבישרה לה סתה רק הר״ח של צחק זה היתה יודעת וזהו שאמרה כי צחוק עשה לי אלהים כי מזה אני יודע אבל יצחק דהיינו הי״ד הנוספת השומע יצחק כך התנבאה כך גוכל לומר׳ וע״ד מה שכתבתי כי ג׳ אבות הם ג׳ מתנות הנ״ל ונתנו ע״י יסורים מרתו של יצחק או במלת צחק נרמזו ג׳ אלה׳ והנה צח״ק רומז על מספר ימים דהיינו ימי שרה ואברהם וימי המיל׳ ובא הרמז ע״ד את מספר ימיך אמלא׳ ומכן כשנמלא אותיות צח״ק הרומזים על מספר הימים כזה צדיק ח״ית קו״ף תמצא רמוז ג׳ מתנות הנ״ל במספר הימים ובמלואו׳ כיצד מתנות התור׳ מן והנפש אשר עשו בחרן אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים והנה במתן תורה כתיב כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל והקדים הנשים לאנשים ומפרשים הטעם כדי שלא יאמרו הנשים נתתה רוח עשינו לבעלינו ע״כ בהתחלת מתן תורה דהיינו מן והנפש אשר עשו בחרן יזכיר כאן ברמז שרה ויקדים שרה לאברהם בענין רמז מתן תורה כמו שאפרש׳ והנה צ׳ רומז על שרה בת צ׳ שנים היתה והית׳ מגיירת כמו שהיה אברהם מגייר והזכיר את שרה להורות כי מצד עצמה עשתה כן׳ ולא תימא שהיא טפל לאברהם ומאברהם למדת אלא קדושת מעצם כמו קדושת אברהם ומתן תורה נרמז בצדי״ק במילואו׳ כמ״ש ה׳ חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר׳ הרי רמיזת מספר צ׳ וצדיק במילואו׳ ח׳ מיצחק הרומז לח׳ ימי מילה וח״ת במילואו רומזים על מתנת א״י ענין יצחק כבר נודע ענין נתינת הארץ תלוי במיל׳ ע״כ בפרשת המיל׳ ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריך׳ ובב״ר ר׳ יודן אמר אם מקיימין בניך את המיל׳ הן נכנסין לארץ ואם לאו אין נכנסין לארץ׳ ע״כ תכף הוצרך יהושע למול אותם׳ והנה התחלת נתינת הארץ לאבות ולבניהם היתה המקום קודש מערת המכפל׳ אשר קנה אברהם מאת בני חת וזהו הרמז של במספר ח׳ שהוא ח׳ ימי מיל׳ ועל המלאו׳ שהוא חזקת הארץ מאת בני חת׳ ק׳ מיצחק רומז על מתנת עה״ב שהוא

אין מוכחין את הגוף ולא דורשין אלא על פשוטו עכ״ל׳ והנה מצאתי בקצת דברים המקובלים שאמרו הכא על אשת איש מתגלגל בגמל כדי שידע שהגמל טוב מוכנו כי הגמל נכוע בתשמיש כמ״ש רש״י בפרשת וישלח ועפ״ז רמז דפת״כ אשר לה׳ כי גמל עלי ס״ה משולל שכוחבל לו אותו הענין שהיה ס״ו להיות מגולגל בגמל וזהו רמז כי גמל עלי׳ וע״ז רמז עשו הנה אנכי הולך למות ויש גמל ע״כ הלעיטני כמו לגמל:

תנ״הס

ובמסכת פסחים פרק מקום שנהגו דף כ״ד ע״ב ל׳ דפריך כברא מן הארץ בע״ס ולא בא מכלאים ורש״ב ס״ל שם דענה סימיא את הפרד ואפשר שו ואלו דברי אלדי׳ חיים כברא בע״ס וכתעלס אך היה ליצחק אבינו שלא היה עד שבא ענה ע״כ הגה״ה

תנ״הס

כבא׳ כבוד׳ קדוש׳ ס״ת אדם הוא צורת יעקב סופרי׳ לאדם:

שבר

שכר המצות מקום החזר' וראשית המחשבה של תורה התחיל מאברהם כמ"ש לעיל וסוף המעש' שהוא קיום התורה · נתננה לאומה ישראלית מיעקב מטתו שלימה וסוף המעשה סוף דבר יהיה נשמע כי היום לעשותם ומחר לקבל שכרם כי מספר ק' רומז על אברהם בן מאה שנה כי בו ראשית מחשבת התורה וסוף כל דבר הוא קו"ף במלואו ובאותיות ר' עקיבא קוף זה שמו של הקב"ה בנימ' מקום ברוך המקום הקב"ה נקרא מקום שהוא מנין שם ידו"ד י' פעמים י' ה' פעמים ה' ו' פעמים ו' ה' פעמים ה' עולה כמנין מקום · והארץ העליונה שהוא אדמת קודש המקום הזה הוא קודש ועכן כלם ירשו ארץ שהוא עה"ב ומקום עולה קפ"ו זהו קו"ף שמו של הקב"ה ושם צוה ה' את הברכ' החלוצה הנצחיי והם סוד שורש ק' ברכות עליונות בסו"ד מאה אדנ"י אדנ"י שהם מאה שערים עליונים שכתבתי לעיל שצומח מן הארץ העליונ' · וק' במילוא' קו"ף מקום אדמת קודש ויעקב עה"ר נשיו שהם המטה שלימ' עולה קו"ף שהוא סוד עה"ב חלק ה' עמו יעקב וכל ישראל יש להם חלק לע"ה על זה בא הרמז קצתי בחיי מפני בנות חת כבר כתבתי כי אחיות הארץ מן חת רומז ג"כ על מספר ח' והנה כשתצטרף מספר שמונה למספר יעקב יעלה מספר קץ וקץ הוא סמאל שרו של עשו כמ"ש לעיל וק' של קצתי היא ק' קטנה רומז על קוף קטנה ובזויה דהיינו כקוף בפני אדם שהיא הקליפה ואז קצתי זמיום שחרב בית ראשון לא הוחזרו ישראל למדריגתם כי אף בבית שני היו חסרים חמשה דברים ובית ראשון עמד ת"י שנה זהו קצתי דהיינו קץ ת"י ומה מתוקים דברי בעל הטורים שכתב ק' קטנה רומז לחורבן ב"ה שהיה גבוה ק' אמה כי בית שני בנין הורדוס היה גבוה ק' אמה אבל ק' קטנה והנה רבקה דקדקה בשמה אני רוצה שיהיה יעקב מטתו שלימה מאחר שקבל הברכות בסוד מאה ברכות יהיה קוף קדושה ·· ואני מדקדק בשמא אלו נוטל בני חת אז יצטרף מספר שמונה לשמו ויעלה ק"ץ וקצתי בחיי אך יקח בנות לבן שהם ד' ואז המטה שלימה ויעלו קפ"ו סוד קו"ף שמו של הקב"ה:

וזהו ענין שרמזו רז"ל חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמ' ועתה מה ה' אלדיך שואל מעמך וגו' אל תקרי מה אלא מאה וכבר כתבתי שכל א"ת שרוצה לשנות מכה שכתיב צריך להיות לו איזה ענין המכריחו · ובכאן אני אומר שאינו משנה וענין מ"ה וענין מא"ה הכל אחד הוא דע כי שם הויה במילואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א עול' מ"ה כמנין אד"ם ומאה במילואו הוא קו"ף סוד מספר שם הויה כנ"ל נמצא הן מה הן מאה הכל מעי"ן שם ידו"ד ומה עולה אד"ם סוד צורת אדם החקוק בכסא הכבוד שהוא יעקב ומ"ה ומא"ה הוא סוד קו"ף וסוד אדם ואז אינו כקוף בפני אדם רק אדם בעצמו והבין ואז מאה ברכות העליונים וסימניך מלא ברכת ה' כי ק' מלא היא קוף שמו של הקב"ה · הרי נתבאר ג' מתנות טובות שהם ג' אבות ונתנו ע"י יסורין ע"כ נרמז בשם יצחק · דהיינו צח"ק כי הוא מדת הדין אבל צדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוה דהיינו יצחק ישכח על התחילה אמר שרה צחק עשה · אבל לעתיד יצחק וי' של יצחק רומז על י' של תורה דהיינו י' דברות וי' קדושות של א"י וי' שבה נברא העולם הבא כמ"ש ולעמתם נתנסה אברהם אבינו שהוא חותם כל האבות בי' נסיונות ונסיון העשירי הוא סוד המעשר הוא קודש ביותר מכולם כי נסיון העשירי הוא העקידה וע"ז בא הרמז למען ענותך לנסותך וגומ' והכל הוא לטובה כדי לזכך ולצרף מסיג הקליפות להיות נקי וטהור וכל מי שרוצה להיות ביותר מבני עליה צריך ביותר לזיכוך ויעקב אבינו לא נשתרש בברכ' שקיבל מאביו שהיא ברכה גשמי' וברכ' רוחניית כמו שיתבאר לקמן עד שנזדכך ונתייסר בצרת עשו והי' הוא הולך וד' מאות איש עמו ובצרת שרו מלמעל' כמ"ש ויאבק איש עמו ויגע בכף ירכו והוא צולע אז הודה לו עשו מלמט' על הברכות כמ"ש יהי לך אשר לך ושרו הודה לו מלמעל' כשאמר לו לא אשלחך כי אם ברכתני הודה לי על הברכות ובכאן הודה כמ"ש ויברך אותו שם · ובשרו על קריאת שם ישראל · אבל עשו למטה קראו יעקב כמ"ש הכי קרא שמו יעקב · ודע כי יעקב הוא ישראל כי שם יעקב רומז על רוממות מעלת התורה וקיומ' בעה"ז בבחינת היום לעשותם וישראל הוא בבחינת רוממות מעלת שכר התור' וקיומה בעה"ב דיעקב גורם לישראל כי שכר מצוה מצוה דהיינו שכר המצו' שעוש' היא המצו' בעצמ' כלומר רוחניות זו המצו' כי שם הוא מתדבק והארכתי בדבר זה במקום אחר · יעקב מורה על קיום התור' בהיום לעשותם כי בשמרם עקב רב וצריך לשמור אפי' מצות שאדם דש בעקביו · ועקב הוא הסוף וסוף כלומר התכלית האמתי הוא את האלדים ירא ואת מצותיו שמור זהו עקב מן יעקב יעקב זה נרמז למעל' שאמר הקב"ה ליצחק והרביתי את זרעך ככוכבי השמים זהו רומז על יעקב כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק והו לזרעך אתן את כל הארצות האל כי יעקב ירש את הארץ ואמר אח"כ עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי · הרי עקב מרמז על שם עקב מיעקב · והנה יש בפסוק הזה י' תיבות נגד י' דברות ויש בעשרת הדברות עקב תיבות כמנין עקב כ"כ בעל הטורי' הרי מרומז יעקב בעקב כי · י' דברות הם עקב והו שם יעקב וכי תאמר בלבבך א"כ היה די לו בקריאת שם עקב דע כי זה רמוז במ"ש וידו אוחזת בעקב עשו · כי יעקב יעקב הוא מצד הקדוש הוא הסוף והתכלית האמתי וכמו שפי' אבל עקב עשו הוא מצד הנחש הנושף עקב שהוא סוף וקץ הימים כמ"ש לעיל קץ שם לחושך וכתב הזוהר הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב ע"כ נקרא שמו ראש הוא ראש סיעקב דהיינו היו"ד שהיא עשרת הדברות בזה הוא ישופך ראש אבל והיה כאשר תריד ויסתלק היו"ד אתה תשופנו עקב ע"כ נקרא שמו יעקב בשביל עקב שהוא מסטרא דשמאלא המקטרג כדי שלא יתעורר צריך לחבר היו"ד ולהיותו נקרא יעקב וזהו סוד וידו אוחזת בעקב עשו יד"ו אותיות יוד רומז לחיבור י' עם עקב והו שם יעקב ומכח שם יעקב זכה לשם ישראל לאחר הזיכוך שנתייסר בצרת עשו וחרדתו ושם ישראל הוא רום מעל' ממעלת בני עליה · ונקרא ישראל כי שרית עם אלדים ואונקלוס תרגום ארי רב את קדם ה' ויעתרה אבאר הסוד הנה בשם יעקב בא במרמה פי' בחכמ' ליטול הברכו' דהיינו לדחות את עשו דהיינו אחזתו מלמעל' השטן המקטרג בא בערמ' פי' בחכמ' ליטול הברכות דהיינו לדחות את עשו דהיינו אחזתו מלמעל' השטן המקטרג כמ"ש לעיל כי עשו הוא ארום והוא מזוהמת נחש הקדמוני הארור והנחש היה ערום ע"כ צריך יעקב לבא עליו בערמ' להכניע באומנותו כמו שהרגו את בלעם בחרב שהחרב הוא אומנתו כמ"ש רש"י בפסוק ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב · ובזוהר אמר שלא היו יכולין להרוג את בלעם אלא דוקא בחרב שלו והתרגום אומר על יודע ציד גבר נחשירכן ופי' בציוני הסוד נחש ירכן שהיה חקוק נחש על ירך שלו והארכתי בענין זה במקום אחר · ע"כ בא סמאל ליגע בכף ירך יעקב אבל לא יכול לו כי לא נחש ביעקב ויוצאי ירך יעקב הם זרע קודש ועשו הוא משורש נחש הארור ויעקב ובניו זרע ברך ה' ע"כ בא יעקב בעקבה ובמרמ' באומנתו של נחש הערום ולקח הברכה וערמה זו היא חכמה כמ"ש אני חכמה שכנתי ערמה ואחר כך באחיזתו למעל' במקור הברכות נקרא ישראל כי עלה אל האלדים ומדריגת ישראל הוא למעל' שהוא משורר עם המלאכים ועול' למעל' מהם ושם אין אחיזה להם וענין עליה זו היא ממדריג' למדריגה עד מקום הנעלם אפי' ממלאכי השרת העליונים וזהו שתרגום אונקלוס ארי רב את קדם ה' וכל זה מתבאר בפסוק כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל מחחל' כמלק יעקב הנחש וכוחותיו ובישראל לא יש אפי' קסם שהוא בשרשו דבר מועט כמו טול קיסם מבין שניך כו' ואח"כ עולי' מעלה מעלה עד שיגיע העת שיאמרו מלאכי השרת ליעקב הנעשה ישרא' ויהיו לפנים ממלאכי השרת וישאלו אותו מה פעל אל וכמו שפי' רז"ל והביא רש"י בפרשת בלק ואין שם ישרא' שם מחודש כי ישראל עלה במחשבה קודם שנברא העולם רק נקרא למטה בשם ישראל על שם מקום עלייתו לישראל סבא אשר רמזו רז"ל בדבריהם הנעלמים וכל האבות נקראי' ישראל וכל א' מהם נקרא ישראל לפי מדריגתם ועלייתם ומכח דבר זה וכן מכח מה שכתבתי למעלה יתבאר מדרש תמוה בב"ר בפרשה זו זה נסתו ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק אברהם נקרא אברה' · יצחק נקרא אברה' דכתיב

ואלה תולדות יצחק

הג"הה

ע"כ היה יעקב מתאווה עם עשו כדי שעשו ישא כל הטומאה מיעקב ויוכל(?) יפרד יעקב כולו קודש ועשו טמא טמא יקרא · ובב"ר אמרו ויצא הראשון אדמוני למה יצא עשו תחילה כדי שיצא הוא ויצא סריותו עמו סריותו כירון' כרקוקו

בן אברהם אברהם יעקב נקרא שמו ישראל דכתיב לא יעקב יאמר עוד שמך ב״א
ישראל׳ יצחק נקרא שמו ישראל דכתיב ואלה שמות בני ישראל הבאים מצריכה
את יעקב׳ אברהם נקרא ישראל רב נחן אמר מלתא עמיקת היא ומושב בני ישראל
אשר ישבו במצרים ובארץ כנען ובארץ גושן שלשים שנה וארבע מאות שנה עכ״ל׳

פרקונו׳ ונעבין כי פלב פדם גלות לבדו ויעקב עם
נקי וכבר נודע כי דם גלות היה מסכה כסם על קוה
וכטיל בה ווקמה פירכב גדה :

וקשה מה צריך להזכיר שאברהם נקרא אברהם׳ ובן שיעקב נקרא ישראל זה מבואר בתור בהריא בשלכא גאינך ילפינן הדרשא׳ ע״ק מאחר שכלולים האבות בשמותם למה לא יעקב נקרא אברהם ולא יצחק וגם אברהם לא נקרא יצחק׳ ע״ק למה הביא הפסוק דריש שמות דיצחק נקרא ישראל היה לו להביא פסוק בן ויגש דכתיב שם ואלה שמות בני ישראל הבאים מצריםה יעקב ובניו וגו׳ ושם מבואר שפי׳ שיצחק נקרא ישראל מפסוק דריש שמות דכתיב את יעקב׳ ע״ק מהו זה שאמר ר׳ נתן מילתא עמיקת׳מה עסקיות יש בדבר שאומר׳ כבר כתבתי כפרשת חיי שרה ענין בכל מכל כל מאברהם יצא קליפת ישמעאל׳ ובן בנו הוא עשו ומיצחק יצא קליפת עשו וענין יציאת הקליפות מאבות הקדושים הוא כמו קדמת הקליפה לפרי שא״א לפרי בלא הקדמת קליפה שהוא הנץ והפרח ויעקב הוא הפרי אבל יש סוד בדבר׳ כי הקליפה יש לה אחיזה בקדושה בשרשה ובשרשה למעלה נדבקת בקדושה והטומאה היא בהתפשטות ולעתיד תחזור ותטהר ע״י הצדיקים הקדושים המכניעים אותה בסוד איזהו גבור הכובש את יצרו שבארתי בכמה מקומות שהענין הוא אינו הורג את יצרו הרע רק כובשו תחתיו ומטהרו שלוקח מדת היצה״ר ומשתמש בהם עבודת השי׳ כגון קנאה קנאת סופרים חמדה חמודה נגוזה וכיוצא באלה הרבה וזהו ענין שאמרו לא״א נשיא אלהים אתה בתוכנו כלומר בתוכיות שלנו דהיינו בשרשינו אתה נשיא זעל׳ והך נסתר לעתיד וכל האומות הודו לו זה כמ״ש רז״ל עמק השוה שהושוו כולם והמליכו את אברהם על עצמם וזהו בחינת יציאת הקליפות מאברהם׳ אבל אברהם בעצמו הוא עצם מעלת ישראל ויותר מעלתו ממעלת שאר האבות והענין שמו ישראל הוא יותר בנעלם וביותר עליה ודקות למעלה ושם אברהם הוא על שם אב המון נתתיך בנ״ים והוא ענין נשיא אלהים אתה בתוכינו שפי׳ כי כן נאחדים בשרשם והנה אברם נקרא אברהם כי יצא ממנו ישמעאל בעוד שמו אברם נמצא הותחל בו הסוד של אב המון בעודו אברם רק עתה נתוסף בהולידו את יצחק שיצא ממנו עשו שהוא כולל כל הקליפות׳ והנה ראה בענין הגלות הזה נקרא ע״ש אדום אע״פי ע״יש מלכיות גדולות מלכות ישמעאל ועוד הרבה וכולם נכללים בשם גלות אדום והרמ״בן האריך בזה בפרשת בלק׳ הרי מבואר אברם נקרא אברהם׳ יצחק נקרא אברהם כי ממנו יצא עשו הכולל כל הקליפות כמ״ש ע״כ בענין הזה יצחק ג״כ אב המון׳ אבל ביעקב לא שייך שם זה׳ ואברהם ויעקב לא נקראו יצחק כי לא יש ענין שיהיו נקראים בשם יצחק׳ יעקב נקרא ישראל בא לאשמועינן דלא תימא שם יעקב מורה על סור מרע שבא בעקבה ובמרמה ורחה את עשו הארור מעל גביו ולקח הברכה ושם ישראל מורה על ועשה טוב דהיינו דביקתו למעלה וכדפי׳ לעיל אלא שם יעקב לא נעקר אף כשנקרא ישראל׳ כי בפנימיות יעקב נרמז ג״ב דהיינו בחינת היום לעשותם כמ״ש למעלה עקב אשר שמע וגו׳ ונוטר׳ עקב תיבות כי הברות ואם פגע בך מנוול הוא היצה״ר היורד ובקטין ועולה ומקטרג משכיהו לבית המדרש זהו וידו אוחזת בעקב עשו היא היצה״ר כמ״ש למעלה׳ וגם רומז באתיות עשו שהוא כובש יצרו תחתיו כמ״ש לעיל שעוש מסור מרע טוב וכובשו התחון וזהו ענין הוי גביר לאחיך וזה ענין ש״זה יעקב כובש הארמוני התחתיו׳ ויצא הממנו אדמוני קדוש וטהור וזהו דתע״ה הנקרא אדמוני כמ״ש אדמוני עם יפה עינים וטוב רואי׳ עשו הוא אדמוני והוא מצד רע עין והוד אדמוני עם יפה עינים הוא מצד הטוב זהו וטוב רואי לפיכך יצא מפרץ פורץ גדר ישכנו נחש והנחש הוא כחו של עשו ודהמע״ה גוזר גדר ישראל ושאול המלך כשחטא ויעל עליו נחש העמוני אבל דהמע״ה ומלך המשיח נוקם ונוטר כנחש ועליו כתיב פי משורש נחש יצא צפע וזהו הענין שנתן יעקב עם בנו יוסף משנותיו לדהמ״ע כמו שביאר בזוהר פרשת וישלח כי ע׳ שנים של דהמע״ה היו מכה שנחסרו מהאבות וז״ל הזוהר׳ ר״ש אמר הא אתמר דדוד מלכא עד לא הוה לא הוו ליה חיים כלל בר דאדם קדמאה יהב ליה שבעין שנין מדיליה וכך הוה קיומיה׳ דדוד מלכא שבעין שנין הוי דקיומא דאדם קדמאה אלף שנין חסר שבעין׳ אשתכחו בהני אלף שנין קדמאי אדם הראשון ודוד מלכא׳ פתח ואמר חיים שאל ממך נתת לו ארך ימים עולם ועד׳ חיים שאל ממך דא דוד מלכא דהא כד ברא קב״ה גנתא דעדן אטיל ביה נשמתא דדוד מלכא ואסתכל ביה ותמידליה חיים מדיליה כלום וקיימא קמיה כל יומא כיון דברא אדם הראשון׳ אמר הא ודאי קיומי׳ ומאדם קדמאה הוא שבעין שנין דאתקיים דוד מלכא בעלמא תו אבהן שבקו ליה מחייהון כל חד וחד אברה׳ שבק ליה ובן יעקב ויוסף יצחק לא שבק ליה כלום כגון דדוד מלכא מבטרת קא אתא׳ אברהם שבק ליה חמש שנין דהוה ליה לאתקיים מאה ותמנין שנין ואתקיים מאה ושבעין וחמש שנין חסרין חמש׳ יעקב הוו ליה לאתקיימא בעלמ׳ כיומא דאברהם ולא אתקיים אלא מאה וארבעין ושבע שנין חסרין תמניא ועשרין אשתכחו דאברהם ויעקב שבקו ליה מחייהון תלתין ית״ת שנין׳ יוסף דאתקיים מאה ועשר שנין הוה ליה לאתקיימא מאה וארבעים ושבע שנין ביומי׳ דיעקב ותבר בגנהון תלתין ושבע שנין הא שבעין שנין דשבקו ליה לדוד מלכא לאתקיימא בהון׳ וכהו אתקיים דוד בכל אינון שנין דשבקו ליה אבהן׳ ואי תימא יצחק אמאי לא שבק ליה כלום כהני בגין דאיהו חשך ודוד מסטר׳ דחשך קא אתא וכאן דאיהו בחשך לית נהורא כלל ול״ת ליה חיים ובנ״כ לא הוו לדוד חיים כלל׳ אבל אינון דהוו להון נהורא נהירו ליה לדוד מלכא ומנייהו אצטריך לאנהרא ולמהוי ליה חיים דהא בכגונא דחשך לית ליה חיים כלל ויעל׳ דא לא אתא יצחק בחושבנא׳ ואי תימא יוסף אמאי׳ אלא והאי יוסף בלחודוי בכלהו בגין דאקרי צדיק ודא הוא דאנהר לסיהרא יתיר מכלהו ובנ״כ האי שבק ליה לדוד מלכא יתיר מכלהו ה״ן דכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ עכ״ל׳ הרי כי יעקב תיקן הארמוני וכן יוסף שהוא שטנו של עשו׳ וסה שאז״ל אדם הראשון נתן משנותיו ע׳ שנה לדוד הכל אמת׳ כי התכלית הוא תיקן אדם הכולל כל העולם והוא נעשה בצלם אלהים ואדם הוצרך להתקן ע״י האבות כמ״ש בדרוש חיי שרה דהיינו ע׳ שנה של אדם נתקנו והאירו ע״י ע׳ שנה הנ״ל של יעקב ויוסף כי שופריה דיעקב כעין שופרי׳ דאדם ויהי יוסף יפה תואר כשופריה דאביו כי יוסף מדוגמת יעקב כנודע׳ וכן דוד יפה עינים וטוב רואי׳ וכשיבא משיח או יתוקן אדם לגמרי בסוד אדם אד״ם דוד משיח וארז״ל מאן דלא כרע במודים שדרו נעשה נחש לסוף ע׳ שנה׳ דהכריע היא בירך ובירך היה נחש ובאין דלא פרע במודי הוא הפך דהע״ה שכל עניניו היו הלל והודות לה׳ וע״ז חיבר ס׳ תהלים והוא אינו הולך בחיקונו שהי ע׳ שנים ע״כ שדרה נעשה נחש לסוף ע׳ שנים׳ וענין השדרה גורע כי יעקב הוא סוד חוט השדרה׳ וזה דלא כרע כהדהפך דנחש׳ וענין השבעים הם מעלת זרע יעקב על שבעים השרים של מעלה ובשבעים נפש ירד מצרימה לקבל הזיכוך והצירוף בכור והנה אלה ע׳ שרים הם ל״ה מימינים ול״ה משמאילים כמ״ש המקובלים ונגדם כישראל שבעים סנהדרין והימין והשמאל שלהם הוא מצד הקדוש ע״כ לא תסור וגו׳ אפי׳ על ימין שהוא שמאל ושמאל שהוא ימין וב״ד מוכחין הסמוכין נקראים אלהים וענין הסמוכין היא קבלה השפעתם מזה לזה עד לרי האלהים ית׳ שמו וזהו סוד סמוכין שהם סמוכין זה לזה עד בו ית׳ כמ״ש ואתם הדביקים בה׳ ואלוהע׳ שרים נקראים אלהים אחרים כי רם אלהי תע׳ אומות וע״ז בא הרמז כי שרית עם אלהים והנה ע׳ שרים מהם נמשך כתנות עור בעין אבל למעלה מהם בסוד פנימיו׳ הקדוש או כתנות אור באלף ונגד זה היה יחיד מופלא על ע׳ סנהדרין וסימנך ראשו כתם פ״ז ונגד זה למטה הסנהדרין נקראים אלהים עולה פ״ז והמופלא שעליהם שהוא עם אלהים עולה פ״ז וזהו שרית עם אלהים והנה שני שמות שהם שם מ״ב הרבוו בבראשי׳ שבו היה הבריא׳ יהיה בשביל אדם העול׳ ס״ת כמנין יהו״ר במלואו ומ״ה ומ״ב עולים פ״ז וישראל נקראים אדם וסימנך ישראל מנין ללבנה כי לבנה עולה פ״ז׳ נחזור לענין יעקב נקרא ישראל כי שם יעקב בפנימיותו מור׳ על ענין ישראל׳ רק ששם ישראל יותר ויותר עילוי מעל׳ מדריגת האבות בנעלם היה ישראל ולא נתגלה שם זה רק ביעקב כי יצא ממנו אומה שלימ׳ שהיא ישראל ותמצא דבר נפלא בתיבת

ישראל

ישראל נרמז האבות והאמהות ושבטי יה כזה ישר סן ישראל ר״ת יצחק שרה רבק׳ ער ר״ת יעקב שבטים רחל וא״ל מן ישראל אין לו אלא ר״ת אחר דהיינו אברהם לאה ועל שישר ר״ת ב״פ וא״ל אינו ר״ת אלא פעם א׳ ׃ סימן לזה כי ישרים דרכי ה׳ היינו כ״פ ישר ועל א״ל הסימן של אחר וזהו ענין בלעם שאמר תמות נפשי מות ישרי׳ותהי אחריתו כמוהו ישרים הם ב׳ פעמים ישר הנ״ל והאחרית היא א׳ שבכיף ישראל הרי האבות והאמהות והשבטים כולם. ישראל וכתיב ברוך ה׳ אלהי ישראל בם״ק עולה י׳ וכן ישראל בם״ק עולה י׳ וזהו ענין אין השכינ׳ שורה בפחות מי׳ וכבר כתבתי למעל׳ בענין מעשר סוד י׳ גם ר״ת רשבוה י׳ ספירות דהיינו כח״ב גנ״ת נהי״ם עולה כבנין ישרא׳ אך אי אפשר לבא למעלת ישראל רק אחר הצירוף והזיכוך וקבלת יסורין והיסורין הם נמשכות סבה קטרוג הקליפות וכשמקבל היסורין באהב׳ אז נשברו הקליפות ונתמרק ומי שכחו גדול לא די לו שממרק הקליפ׳ אלא כובש הקליפ׳ תחתיו ומשהר׳ כדלעיל ׃ ואחר כך עולה מעל׳ מעל׳ ׃ והנה כל ג׳ אבות נזדככו בענין הגליות יעקב ובניו ירדו למצרים לגלות בפועל. כי היו גולי׳ לארץ אחרת וראוי היה יעקב לירד בשלשלאות כו׳ גלות ד׳ מאות שנה התחיל משנולד יצחק אף שלא היו גולים מ״מ כתיב תמיד לשון ויגר שהיו כמו גרים אף שלא היו משועבדים ואברהם שהי׳ נשיא אלהים בתוכם ועמק השוה כל האומות המליכוהו מ״מ סבל הגלות במחשבה. כי שלשים שנה מתחילין מבשורת בין הבתרי׳ כי אחר יעקב רפה הקליפ׳ מאוד כי סמאל נגע בכף ירכו הוצרך לזיכוך גדול תוקף הגלות יצחק אף שיצא ממנו עשו הוא כיבד את אביו מ״מ קליפת עשו יצא ממנו ורדף בתריה וסופו מסובבת שהיה מצפה למות׳ אמר יקרבו ימי׳ אבל נו׳ אברהם אבינו מת ולא ראה את עשו יוצא לתרבות רעה ׃ וגם את ישמעאל גירש בביתו בציווי הש״י לשמוע בקול שרה לגרש את האמה ובנה ל״א הוצרך לגלות בפועל ולא לגרות רק לבשורת הגלות שיהיה לו גלות במחשב׳ והטעם שהוצרך לגלות במחשב׳ הוא כדי שיזדכך ויזכה לעלות למקום רום מעלה בסוד ישראל עלה במחשבה וענין כל הזדככות הוא הכרת קליפ׳ מן המקום הזה אשר הוא רוצה לעלות אליו והנה יש בסוד זה ענין גדול כי במקום גבוה הנ״ל יש שם איזה רושם. שהוא שורש הקליפות הלא אין להם אחיזה אף בשרשם רק עד הבנין שלמעל׳ דהיינו החסד ולא למעל׳ מהחסד ע״ז אמר במדרש הנ״ל מילתא עמיקתא להבין זה צריך שתדע פרק של״שי משער מהות והנהגה בספר הפרדס כמה שמפלפל כל ספיר׳ כלולה מי׳ ספירות איך זה בכתר כי הנה ספירת גבורה היא דין וכתר הוא כולו רחמים גמור כם פשוטים והאריך מאוד בענין זה איך שהדין הוא שם בהעלם תכלית ההעלם כו׳ ע״ש באורך והנה פעולת הדין משתלשל עד שנפעל ע״י הקליפות ע״כ נאמר דאף ששורש הקליפות אין נאחז אלא עד החסד ולא יותר ׃ מ״מ שורש השרשים היא שם למעלה בדקה דקות כמין מחשבה דקה ונעלמת החושבת להיות דבר זה נמצא אף שעדיין אין ישות להוויות שרשו מ״מ נקרא שורש רק נעלם מחשבי ולזה הוצרך אברהם לזיכוי מחשבי וזה״ש מילתא עמיקתא ומביא הפסוק דשלשי׳ וארבע מאות שנה דאלו השלשי׳ מתחילין מבשורת בין הבתרי׳ שהיה לא״א גלות מחשבי וקראהו שם בשם ישראל ויצחק היה צריך הזדככות ביותר לסבול מעין הגלות בפועל אף שלא היה ממש בגלות מ״מ בו התחיל הגלות ע״כ במקום שמתחיל גלות מצרים דהיינו ריש שמות מזכיר את יצחק בשם ישראל לרמוז כי ליצחק היה קצת התחלה בגלות ובזה נזדכך למעלת ישראל ׃ ויעקב ובניו ירדו מצרימה ממש להזדכך ונזדככו עד שהיתה אומה שלימ׳ ס׳ רבוא נשמות טהורות נגד ס׳ רבוא אותיות התורה והתורה בעצם היא לישראל והתור׳ היא שבעים פנים העליונים ׃ וישראל קרוים אדם ואז נתקן אדם שנברא לעבדה ולשמרה דהיינו לקיים התורה כמ״ש רז״ל ואח״כ קלקלו בעגל ׃ וכתיב אכן כאדם תמותון ׃ והתחיל דוד לתקן ולא נגמר התיקון הגמור עד שיבא משיח צדקינו ׃

ועל ענינים אלו יתברר מאמר בפ״ק דע״ז והא נסחו אמר רב יודא אמר שמואל עוד אחרת יש ברומי אחת לע׳ שנה מביאין אדם שלם ׃ ומרכיבין אותו על אדם חיגר ומלבישין אותו בגדי אדם הראשון ומניחין לו בראשו קרקפלו של ר׳ ישמעאל ותלו ליה מתקל זוזי דפיזא ומחפין את השווקים באינך ׃ ומבריזין לפניו סך קירי פלסתר אחוה דמרנא זייפנא דחמי חמי דלא חמי לא חמי מאי אהני לרמאה ברמאותיה ולזייפא בזייפנותי׳ ומסיימין בית הכיוי לדין כד יקום דין ׃ אמר רב אשי הבשילו פיהם לרשעים אי אמרי זייפנא אחוהי׳ דמרנא כדקאמרי השתא דאמרי דמרנא זייפנא מרנא נופיה זייפנא הוא עכ״ל ׃ רש״י פי׳ סך קירי פלסתר חשבון הקצוב כזב נבואת יעקב שקרא לבניו לאחריה שסופן ליגאל כזב הוא סך חשבון קירי קצין ׃ ור״ת הקשה איך קורין ליעקב ארון ׃ ע״ב פי׳ על יצחק הברכות שנתן הם פלסתר כו׳ אבל לשון כך אינו מיושב כ״כ לפי׳ ר״ת במה שאומרים מה בחמי חמי כו׳ פרש״י הרואה בשפע זו עכשיו רואה ומי שאינו רואה עכשיו לא יראה עוד דעד שבעים שנה אחרת נעשית ויש לתמוה למה הפסיקו במאי דחמי חמי באמצע השמחת שהרי אח״כ אומרים מאי אהני לרמאה כו׳ ונבלא פי׳ רש״י יש לפרש זה בהלצה נאה במ״ש מאן דחמי חמי הוא הכל מענין שגוזה שלהם שהם אומרים אחוהא דמרנא זייפנא ורוצים ליישב דבריהם להשומעים למה אנו קוראים ליעקב זייפנא הלא גם יצחק זקננו קורא זייפן שהבטיח לברך את עשו ובירך את יעקב ע״ז א׳ מאן דחמי חמי כלומר מי הוא הפושע הרואה אבל יצחק לא ראה והטעו אותו צבל׳ לפרש׳ קשה גם צריך להתבונן בכפל דבריהם שאומרים מאי אהני לרמאה ברמאותיה וזייפא בזייפנותא ׃ אלא נ״ל לתרץ ע״ד ויתרוצצו הבנים וגו׳ פרש״י שהיו מריבין בנחלת שני עולמות ולכאורה קשה וכי עשו ביקש עה״ב ׃ אבל דע שהרשעים הקדמונים אע״פ שהיו רשעים היו חכמים להרע וכל מגמתם היה לעקור את ישראל ממקום קדושתם ואז יכנסו המה פנימה קודש ואז לא יהיה קליפ׳ רק יהיו בהיכל המלך ופסוק מלא הוא אשר אמרו גרשה את נאות יעקב והאריך בזה בספר מנות הלוי בהקדמה שלו נמצא המריבה שלהם הוא ג״כ על עה״ב ׃ ויעקב עיקרו עה״ב וביקש ג״כ עה״ז דמי סגי לצדיקי דזכו לשתי שלחנות אבל כוונתם לצורך גבוה כדי שיהיו מוכנים לעבודת הש״י בלא טרדה וכן ברכות שבירך יצחק היו בתרין אנפין עה״ז ועה״ב כמו שאפרש לקמן ׃ ובזה מבואר המדרש ב״ר שהבאתי למה נברא בב׳ להודיעך שהם ב׳ עולמות ואח״כ אמר שני דבר אחר ולא פליגי אלא פירושי קא מפרש׳ זה ידבר בברכת עה״ז וזה בברכת עה״ב אמר לכה בבי״ת שהוא לשון ברכה ׃ הקשה למה לא באל״ף כי מדבר מברכת עה״ב וא״כ היה ראוי להתחיל באלף שהוא רומז ביותר על עה״ב ששם הוא האחדות הדביקות ב״ית אמר שהוא לשון ארירה ובא להורות לנו ששם בסוד עה״ב לא יצורך בע כתיב כי במדור העליון הנה אין משם יניקת קליפה שהיא ארור כי כבר נודע שעה״ב הוא ספיר׳ בינה ואחיזת יניקת הקליפות אינן אלא עד החסד ׃ ודבר אחר השני מדבר מברכת עה״ז שהוא עלול לקבל טומאה כי הוא עולם הקליפות והוצרך הכתוב להוציאו מכלל ארור לברוך להוציא מלב הטועים שלא יאמרו שהם מוכרחים לעשות רע ׃ אבל האמת הבא לטהר מסייעין לו וברוך הבא בשם ה׳ ואפשר שעל כן פתח בב׳ ביתין בראשית ברא לרמוז על שני ברכות הנ״ל ׃ ואז נתבאר ענין המאמר הם אוחזין הקדושות בידם דהיינו לבושו דאדם שענין האבות הוא תיקון האדם דוד חי ע׳ שנה והוא ומשיח גמר תיקונו ׃ וענין ע׳ שנה של דוד רומזים רמזים גדול כמ״ש לעיל ׃ גם רמזתי לעיל סוד תרומה מעשר ותרומה גדולה ׃ ועתה בע״ה כידם קרקפלתו דהכהן הגדול איש תרומות ותולין פז באיש הרוכב הרומז על ראשו כתם פז שכתבתי לעיל ועושין כן אחת לשבעים שנה להגביר שבעים שלהם דהיינו ע׳ שרים וכזה הענין מרמזים שהם ח״ו ירשו נאות אלהים ׃ ואומרים סך קירי פלסתר ׃ וקורין ליעקב קירי ארון ולא בשביל כבודו עושין כן רק רוצים להודיע ענין הברכות שבירכו יצחק הוי גביר לאחיך הם אומרים ועושין עצמם אינם חולקים על מה שבירך יצחק אומרים שזה כבר נתקיים שהיה יעקב ארון כי בימי שמונה מלכים מישראל בטלו סימניהם מלכות אדום כמ״ש רש״י סוף פרשת וישלח אבל אומרים שיש קיום ג״כ לדברי יצחק שאמר והיה באשר תריד ונו׳ וכן היה כי נחרב בית המקדש ונתבטלו הקדושות העליונות מישראל והיו שם שבעים שנה בבבל ׃ ואף שחזרו אח״כ לא היו חסרים אלא קדושות העליונות כמו שחסרו חמשת דברים הרותני׳ ׃ ושבעים שנה שבבבל הם נגד ע׳ שנה דמלכות בית דוד ׃ להורות שנתבטל מלכות בית דוד כך הבבל

מדברים ימ"ש ורמזוה מכריזין מאן דרחמי חמי כו' לא שמכריזין כן לזרז שיבאו הרבה ויראו השמחה · רק הם כרמזים לומר שדבר זרה אנו נוהגין בכל ע' וע' שנה כי השבעי' הם בידינו ונטלה מהם · ואנחנו ירשנו את גאות אלדים ארורים הם הרשעים וע"ז אומרים הסך שאמר יעקב והבטיח על הגאולה שיותזר להם זה פלסתר ח"ו · אחר כך אומרים בכפל מאי אהני לרמאה כו' כי כבר כתבתי הברכות בתרין אנפין רוחניות וגשמיות נגד עה"ב ועה"ז ומתחל' דברו מענין ברכת עה"ב ועתה דיברו בעה"ז כי הם כבשה בין הזאבים בין ע' אומות ולא יחזורו עולמית לכבורם הראשון מאחר שהיה ברמאות וזייפנות · ווהו שאמרו אהוהי דמרנא זייפנא יחסו אותו בשם אחיו ולא אמרו יעקב זייפנא כוונתם ימ"ש היה להגדיל רמאותו ואמרו בשלמא אחוהי דלבן שנאמר ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא שאמר אם ברמאות אחיו אני כמ"ש רש"י ז"ל שם זה ניחא כי לבן התחיל עמו ברמאות · אבל אחוהי דמרנא כי עשו לא התחיל ויעקב ההחיל רימה אותו בבכורה ובברכות הוא רמאי וזייפן · ואמר אחר כך פיהם הכשילם שהם מודי' שעשו הרשע הוא הרמאי והזייפן ויעקב אבינו לא התחיל ברמאות רק הוא קודם ברמאות הן מצד כחו של מעלה הן מצד עצמו כחו הוא הנחש הערום מכל והיה חקוק בירך שלו כמו שכתבתי לעיל הן מצד עצמו נהג רמאות עם אביו היאך מעשרין סוד המעשרות הם גדולים מאוד כמ"ש לעיל ושם נהג רמאות · ואף בזה המאכל שאמר לו יעקב מכרה לי בכורתך אז סתחילה נהג עשו הרשע רמאות גדולות כתיב ויזד יעקב נזיד פרש"י ערשי' אדומות היה וקשה מנלן לרש"י שהיו ערשים או למנ"מ הודיענו רש"י זה כי דרך רש"י אינו אלא לפרש הפסוקי' הענין לרש"י קשה בפסוק קראו אותו אדום ע"ש שאמר הלעיטני נא מן האדום כו' וק' קריאת שם חדש אין שייך לומר לא משום סיבת איזה ענין גדול · וכי אם יאמר אדם לחבירו תן לי לחם נקרא אותו בשם לחם · וע"כ כתב שזה המאכל האדום היו ערשים שאכלו באבילות · ועשו איש שדה רק אחר תאות לבו · וחמשה עבירו' עשה באותו יום והיה בוש בפני אדם והראה עצמו כאלו אינו יודע משום אבילות כי שבתו בבית מעט ובשדה נמצא ע"כ לא הזכיר ערשים כלומר איני יודע שזה ערשים רק אני רואה שהוא מאכל אדום תן לי אותו והעולם הבינו רמאותו קראו אותו אדום כלומר אתה קורא המאכל ארם אדום אבל אתה רמאי והו מרנא זייפנא ופיהם הכשילם · אח"כ בסוף המעשה אז הם מוכרחים להודות על האמת כענין מלאך רע העונ' אמן בעל כרחו ואומרים וי לדין כר יקום דין · גם ר"ת והרב יעבוד כי יקום יעקב כי קטן הוא והרב יעבוד אותו אמן:

הג"ה

וה ענין מה שכתב רש"י ויעקב איש תם ימי שאינו חריף לרמות קרוי תם · וקשה מה זה לשון אינו חריף אינו יודע לרמות היה לו לומר · חריף פירושו ענין מהירה וקידום כמ"ש רש"י פרשת נח · על ומורף מעורי החריפי להתגבל יומר כך יעקב אבינו לא היה ממהר ברמאות רק אם התקילו עמו ברמאות או כותב ג"כ ברמאות לקיים מה שנאמר עם עקש תתפתל:

ועתה אפרש ענין הברכות שהם כפולות ברכות רוחניות עה"ב וברכות גשמיות עה"ז · ומתחילה אעורר על איזה ספיקות בפרשה זו · ספק אחד יצחק שרצה לברך את עשו · איך הבין למה לא בירך אביו אותו אלא היה משום שצפה ברוח הקודש עשו יוצא ממנו ואיך הוא רצה לברך אותו ולדחות את יעקב שבודאי לא היא נעלם מיצחק צדקת יעקב אף שאהב את עשו ספק ב' איך הזמין הקדוש ברוך הוא הברכות הקדושות האלו על ידי ערמה ולעיל כתבתי מה שכתבתי · ספק ג' מה השיבה רבקה עלי קללתך בני וכי ח"ו יתרצה יעקב בזה שיבואו הקללות עליה · ספק ד' אנכי עשו בכורך איך הוציא שקר מפיו ורש"י תיקן אנכי המביא לך ועשו בכורך קשה יותר טוב היה לו לומר אנכי בכורך כי באמת הבכורה לו כי קנה אותו ואף שיצחק לא ידע מזה היה מבין שהוא עשו איהו היה מטעי אנפשיה אבל דברי יעקב היו אמת בלשון מבורר גם מה שאמר כאשר דברתי אלי ח"ו הוציא שקר מפיו ורש"י תיקן עשיתי כמה דברים אשר דברת אלי עכ"ל ולפ"ז היה לו לומר אשר דברת אלי ויש לפרש עשיתי אלו המטעמים בזריזות כאלו הייתי מצווה מסך ועושה בודאי הייתי עושה בזריזות כך עשיתי עתה ג"כ בזריזות כאשר דברת אלי כאלו דברת אלי · ספק ה' ויברכהו הראשון מה היתה הברכ' או איך היה מברך ועדיין לא נתברר מי הוא ואח"כ הקר' · ספק ו' גם ברוך יהיה גם מה לרבות · ורש"י הביא במדרש תנחומא שיצחק חרד על שבירך הקטן לפני הגדול וכששמע מעשו שיעקב לקח הבכור' · אמר גם ברוך יהיה · ויש להקשו' על זה הלא ג' פסוקים אחר גם ברוך יהיה מוזכר שהגיד לו עשו ענין הבכור' וצריך לומר שהפסוקים הם כלל ופרט כתב והדר מפרש מתחילה הגיד איך שהרד יצחק ועל כל זאת סיים ברוך יהיה ומפרש אח"כ איך היה הענין · ומפרש כשאמר יצחק בטרם תבוא ואברכהו אז כששמע עשו וגו' ואביו אמר לו שבא במרמה וגו' וע"כ אני חרד ואמר לו עשו עשה לי מרמה שני פעמים · אז כששמע מענין הבכורה אמר גם ברוך יהיה כי ברין ברכתי אותו · ולאחר זה אמר עשו הלא אצלת לי ברכה אז ויען יצחק · ולפ"ז ניחא שבפסו' ויאמר הכי קרא שמו יעקב שזהו מאמר עשו אמר בזה הפסו' עוד ויאמר הלא אצלת לי ברכה למה ויאמר שני פעמים · אלא ע"כ היה הפסק אמירת יצחק בנתינת כך נראה לי לפרש לפי דעת התנחומא · ואז יהיה מתורץ גם כן הגם של גם ברוך יהיה כמו שיש לו הבכור' גם זה יהיה לו שיהיה ברוך · כך יש לפרש לפי התנחומא אבל מדר' הפסוקים לפי פשוטן אינן מורין כן · ספק ז' במרמה פירושו בחכמה היה לו לומר בהדיא בחכמה שהרי ארז"ל עיקם הכתוב ח' אותיות אשר איננה טהורה שלא להוציא מפיו דבר מגונה · ספק ח' פלפול עשו עם יצחק אינגו מיושב · ספק ט' נכנס ריח ג"ע עם יעקב מה שייכות היה לזה עתה בודאי יעקב ראוי לג"ע אף בחיים היותו · מ"מ מהו הענין עתה ביותר ספק י"ד והיה כאשר תריד וגו' הטיל תנאי בברכה ובשעת הברכה לא היה תנאי בדבר · ומה מועיל הטלת התנאי לאחר גמר ענין : לבאר כל זה הנני מקדים ב' הקדמות · א' כי להברכות יש ב' פירושים הפי' האחד הוא פשוטן של דברים שיתן הש"י מטל השמים ומשמני הארץ וגו' שיהיה לחם לשובע וטוב הארץ יאכלו וזו הברכה היא לעה"ז עוד יש פי' אחר הרומז על ברכת התור' שהם הנוגעי' לעה"ב כי שם צוה ה' את הברכ' · וכדאיתא במדרש מטל השמי' זה מקרא ומשמני הארץ זה משנה דגן זה גמרא · תירוש זה אגדה כו' · הנה לפי זה מרבד משמי' וארץ העליונים ועל אלו שני פירושים נראה שרומז בב"ר ואוכל מכל ר' יודא ור' נחמיה ר' יודא אומר מכל מה שנברא בששת ימי בראשית · ר' נחמיא אומר מכל טוב שהוא מתוקן לעתיד לבא אלו ואלו דברי אלדים חיים המטעמים אף שנעשו מענייגים גשמיי' הנבראים בששת ימי בראשית היה בהם טעם מהטוב המתוקן לעתיד לבא · הקדמה ב' כי יעקב ועשו היו תאומים בבטן רבקה והיא אם יעקב ועשו הסוד בזה שרבק' היתה' חבור שבה נזדכך יעקב ונצרף יעקב ועשו שהי' עמו שאב כל הזוהם וכל הסיג שהיה רבק מצד לבן הארמי הכל בא לעשו זה רמאי וזה רמאי ואז נשאר יעקב בכסף נקי מזוקק שופריה משופריה דאדם הראשון ועשו מצד זוהמא שהטילה הנחש ורבקה אוהבת את יעקב אף שיצחק אהב את עשו הוא בסוד שפי' לעיל כי ממדת הדין נמשך המקטרג הוא הנחש הוא השטן המסטין והמקטרג כו' אבל רבקה אוהבת את יעקב כי קלסתר רבקה כקלסתר שרה כמ"ש בפ' חיי שרה ובשרה כתיב והיא בעולה בעל כן נאמר ברבקה ודר"ל בעולת בעל בעלייתו של בעל עולה עמו ואינה יורדת ולענין רבקה נאמר הרמז כי הנה יצחק היה עולה תמימה וכמו שאמרו רז"ל מ"מ היה עולה ויורד בענין עקידה שאמר לו הקב"ה אסיקתיה אחתיה · ועכ"פ שעלה לשחוט היה בזה יותר קדוש ממה שירד מעל המזבח · ומצד אסיקתיה הוא עולה תמימה ומבחינה זו יעקב נקרא איש תם על שם עולה תמימה · ועשו

הג"ה

ולכל הפירושים הארץ שמוזכר היא הארץ ישראל או אי שלמטה או אי שלמעלה כי יש מכוכים זה כנגד זה והלא כל הברכות כיונות מתאלית אי' ואפשר שעל זה אמר לו ומשמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים וגו' ויש להקשו' ליה היפך הסדר שהיה לו לומר מטל השמים · מתחילה ואחר כך משמני הארץ וכמו שמוזכר בברכת יעקב ויתן לך אלהים מטל השמים ומשמני הארץ · ע"ק למה הזכיר שם אלהים בברכת יעקב ולא בברכת עשו · אלא הענין כמ"ש עיני ה' דורש בה' ומשגיח ומדריש' וו כמשכן לכל הארמות

אע״פי שמצד שרשו יש קדושה דהא רישיה דעשו בעטפי׳ דיצחק כמ״ש בפרשת
חיי שרה · מ״מ הוא בבחינת יורד וזהו רמז הפסוק על עשו אם תשים בין שמים קנך
משם אורידך זהו עולה עמו ואין יורדת כלומר היא אוהבת את יעקב שהוא מצד
בחינת עולה תמימה אבל לא את עשו שזהו בחינת ירידה והיא היתה הכור שבה
נצרף יעקב וכל הסיג נכנס בעשו · וזהו עלי קללתך בני כלומר עלי לסלק הזוהמא
שהיתה צריכה לך זהו קללתך ונתתיה לעשו אחיך והוא ארור מצד נחש הארור
ואתה ברוך ולך נאה הברכה · **הנה** יצחק בוראי אף שלא היה מחזיק לעשו
לאיש רשע מ״מ לא היה נעלם ממנו כי יעקב יותר מוכן לברכ׳ עה״ב מן עשו · ועשו
יותר מוכן לברכת עה״ז מן יעקב ורצה לברך את עשו בסעודה דרוחניית כדי
להכניסו בקדושת עה״ז שממנה יבא לעה״ב ולהשרישו שכה ועל כן היה מקדש
החולין שלו ורצה לברכו בברכות עה״ז שהוא חלקו של עשו רק שיהיו מושרשים
בקדוש׳ שלא יהיה נפרד לנכרי מהקדוש ורבקה ידעה רשעת עשו ע״כ רצתה לזכו׳
ליעקב לב׳ שלחנות יצחק אמר לעשו שא נא כליך תליך וקשתך וגו׳ שהם כלי
הזה״ז ולעתיד כתיב וכתתו חרבותם לאתים וגו׳ · ואמר לו יצחק תכניסם בקדושה
וצוד לי ציד ועשה לי מטעמי׳ הרומזים לסעודה רוחניית שלעתיד שרמזוה ז״ל בסעודת

ויו״ם משמני הארץ ר״ל ממעלית א״י שהיא שמני הארץ ·
יהיה מושבך אמנם מטל יכול להיות שהיה לו טל משמי
ענין כי על לא מעבר כיון שקרו לו ואפשר דע״ל זה בקש
ויאמר לו הלא אצלת לי ברכה תן לי ברכה אמנם מפורשת
ולא כמסכת שברכת הארץ על זה השיב לו אביו כי זה ק״א
הלא נביר שויתיו · ולפי זה אלו הפסוקים ויאמר עשו אל
אביו הברכה אחת וגו׳ ויען יצחק אביו ויאמר וגו׳ הן
פירושים על פסוקים ויאמר הלא אצלת וגו׳ ויען יצחק
ויאמר לעשו הן גביר וגו׳ ויהיה הסדר כך הנה עתה
לקח ברכתי ויאמר עשו אל אביו הברכה אחת היא לך וגו׳
כי ויאמר הכי קרא וגו׳ ויאמר אמר עשו דרך קובלנא ואח״כ
ויאמר אל אביו דרך בקשה הברכה אחת כו׳ ויען יצחק
ויאמר משמני הארץ וגו׳ הלא אצלת לי ברכה ויען יצחק
ויאמר הן גביר שמתיו וגו׳

לויתן ורבקה שומעת דברים האל׳ אמר׳ ליעקב ואמרה אליו לך נא אל הצאן וקח לי ולכאור׳ קשה מה זה קח לי הל״ל קח לאביך ורש״י
פי׳ לי שלי הם אבל לעניינ׳ אמרה לו קח לי לשמי כי אני בבחינת עלייתו של בעל ואני אוהב אותך · ועשה מטעמים כאשר אהב בזה
רמזה מטעמים נפניים אבל יהיה בסוד רוחניים כאשר אהב כי ודאי אהבת יצחק היא רוחניות סוד הדביקות כי לא על הלחם לבדו יחיה
האדם · כ״א על מוצא פי ה׳ ר״ל שרשו הרוחניית כאשר הארכתי בזה במקום אחר אבל בדברי עשו לא תמצא רק לצוד ציד להביא ולא
הזכיר אהבה הזו · ויאמר יעקב הן עשו אחי איש שעיר ואנכי איש חלק דבר מעשו שלמטה ומכחו שלמעלה שהוא אקיטרוג בענין עשו
הוא כפשוטו ועל כחו שלמעלה רמז כי כחו הוא סמאל המקטרג וזה״ש עשו איש שעיר ואנכי איש חלק ונב״ר איש שעיר שידן · איש
חלק כי חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו ואחז״ל במסכת סוכה שיותר מתגרה בת״ח מבשאר · רבקה השיבה לו עלי קללתך כבר עשיתי
פרידה ביני ובינך וכל זוהמא וכל הקללות שמתי בקרבו ודבר זה היה עלי כבר וכמ״ש לעיל ומאחר שאין קטרוג שמע בקולי ולענין דהך
הטבע אולי ימשני אבי לקחה עורות גדיי עזים והלביש אותם · והנה אמר הכתוב שרבקה בעצמה ובכבוד הלביש את יעקב נ״א הלביש הוא את
עצמו ומדרך כיבוד אם לא היה לו לעשות אדרבה חייב בכיבוד אב ואם ואיזה כיבוד מלבישו ומנעילו כו׳ אלא יש בזה בדברי יעקב ועשו
היו תאומי׳ היה לב׳ סבות הא׳ שישאוב עשו זוהמת יעקב והב׳ הוא שיזכה יעקב גם לנחלת עשו שהוא עה״ז · עשו קבל מיעקב הרע
ויעקב קיבל ממנו חלק הטוב שלו וזהו נשלם מצד רבקה שהיו מיוחדים בבנין שלה וזהו סוד שאמר בסוף הפרשה אם יעקב ועשו וכתב
רש״י איני יודע מה מלמדנו אבל אני אומר שמלמדינו ליסוד זה שהיא האם הכוללת ומייחדת שניהם ליתן של זה בזה ובאופן שכתבתי על
כן היא בעצמ׳ הלבישה אותו במלבושי עשו להיות מישוש לו כעשו ואז יהיה גם כן לקבל ברכות עה״ז השייכים לעשו כי עשו יותר מוכן
לברכת עה״ז מן יעקב ובזה בהשתנותו כמו עשו עשתה לו הכנה גם לקבל ברכו׳ של עה״ז אבל עיקר מלבושיו הם היו בגדי חמודות שהם
בגדי אדם הראשון המורים על תיקונו והם נעשים לו בג״ע שלמטה המכוון נגד ג״ע שלמעלה וזהו ענין ריח ג״ע שנכנס עמו כי הוא ריח
בגדים אלה וסבת התלבשותו בבגדי עשו המורה על מה שינק מעשו הטוב המיועד לו מצד שהיו תאומים בבטן אמו כמ״ש לעיל · או
אמר באמת אנכי עשו בכורך עשיתי כאשר צויתני והוא כענין שכתב הזוהר בפרשת כי תצא על אסתר המלכה שלא קרב אליה אחשורוש
רק שידה כדמות אסתר והפסוק אומר שאסתר היתה לו אהובה מכל הנשים · והיוד״ע סוד התלבשות יבין הדברים על בוריין ודי בזה:

והנה תכף מיד כתיב ויברכהו קודם שחקר הדבר היטיב אם הוא עשו יחולו עליו הברכות לענין עה״ז כפי ההכנ׳ שלו ואם הוא
יעקב יחולו הברכות כפי רוחניותם כאשר כתבתי לעיל · כי יש להברכות ב׳ פירושים וזהו דרך כלל ויברכהו: אח״כ
רצה יצחק לידע אמיתת הדבר מי הוא ויאמר אתה זה בני עשו כו׳ ויבא לו יין וישת הוא סוד יין המשומר בענביו · **ראה** ריח בני
קשה חוש הראייה מה שייכות יש לו לחוש הריח דבר זה יתבאר ע״פ מאמר רז״ל בבבא בתרא פ׳ המוכר את הספינ׳ א״ר יונתן בשעה
שהלויתן רעב מוציא הבל מפיו ומרתיח כל מימות שבמצול׳ שנאמר ירתיח כסיר מצול׳ ואלמלא מכניס ראשו לג״ע אין כל בריה יכולה
לעמוד בריחו שנ׳ ים ישים כמרקח׳ · ובשעה שצמא עושה תלמי׳ תלמי׳ בים שנאמר אחריו יאיר נתיב אמר רב אחא בר יעקב אין תהום
חוזר לאיתנו עד שבעים שנה שנאמר יחשוב תהום לשיבה ואין שיבה פחותה מע׳ אמר רבה א״ר יוחנן עתיד הקב״ה לעשות סעוד׳ לצדיקי׳
מבשרו של לויתן שנאמר יכרו עליו חברים ואין כירה אלא סעוד׳ שנאמר ויכר׳ להם כירה גדול׳ ויאכלו וישתו ואין חבירים אלא ת״ח שנ׳
היושבת בגנים חבירים מקשיבים לקולך השמיעני והשאר מחלקין אותו ועושין בו סחורה בשוק ירושלים שנ׳ יחצוהו בין כנעני׳ ואין כנעניה
אלא תגרי׳ שנאמר כנען בידו מאזני מרמה לעשוק אהב ואב״א מהכא אשר סוחריה שרים כנעניה נכבדי ארץ · אמר רבה א״ר יוחנן
עתיד הקב״ה לעשות סוכה לצדיקים מעורו של לויתן שנאמר התמלא בסוכות עורו זכה עושין לו סוכה · לא זכה עושין לו צילצל שנאמר
ובצילצל דגים ראשו זכה עושין לו צילצל לא זכה עושין לו ענק שנאמר וענקים לגרגרותיך · זכה עושין לו ענק לא זכה עושין לו קמיע שנא׳
ותקשרנו לנערותיך והשאר פורסו הקב״ה על חומות ירושלים וזיוו מבהיק מסוף העולם ועד סופו שנאמר והלכו גוים לאורך ומלכים לנגה
זרחך כו׳ עכ״ל נשמע מזה שעור לויתן הוא אור גדול · ובציוני בפרשה זו כתב בשם מדרש כי בגדי החמודות מעור לויתן היו ומכתברא
מילתא דכשהרג הקב״ה הנקיבה ומלחה לצדיקים בוראי העור לא לחנם נבראת ומזה העור נעשו בגדי אדם ותנה שעליה כתוב ויעש אלהים
לאדם ולאשתו כתנות עור ובזה ניחא שאמרו בסדר׳ שבתורתו של ר׳ מאיר היה כתוב כתנות אור באלף וקשה גבי ח׳ והיה לר׳ מאיר תורה
אחרת אלא היא היא כי עור לויתן הוא אור המאיר וזיוו הולך בכל העולם וזהו שאמר בכאן ראה ריח בני כי אלו הבגדים מג״ע שהיו בריחים
היו בהם ראיה שהיו מאירין וזיוון הולך וכל העם רואים · ויתן לך אלהים מטל השמים אתחלה הברכה על יעקב בתרין אנפין כי הוא בעצם
שלו יש בו הכנה לברכת עה״ב ובבחינת התלבשותו בעשו היה בו הכנה לקבל ברכת עה״ז וזכה לב׳ שלחנות · ע״כ היה בהברכה הכרכ׳ זו
להתלבש בלבוש עשו כדי שיהיה לו ג״כ הכנה לברכת עה״ז · ויבא לי ואוכל מכל כבר כתבתי לעיל המדרש בכל מכל מה שנברא
בששת ימי בראשית ומכל המוכן לעתיד שרומז על תרין אנפין · והנה עתה שידע יצחק שהיה יעקב אמר גם ברוך הוא גם לרבות אף ברכת
עה״ז שאינה מצד עצם יעקב גם ברכה זו תנוח על ראשו ועשו לא הבין דברי אבא במה שאמר גם · ותבין דה״ק גם ברוך יהיה נוסף על
הברכ׳ שאתן לך דהיינו לך ברכת עה״ז ולא ברכת עה״ב וצעק עד מאוד שלא יעקב ותיכף ומיד יתן לו זו הברכ׳ כדי שיהי׳ לו ג״כ ברכ׳ ·
ויצחק השיב לו לא הבנת דברי כי מה שאמרתי גם כוונתי היתה גם ברכת עה״ז שלו ואמר מילתא בטעמא והו׳ · ויאמר בא אחיך במרמה
פרש״י בחכמ׳ והענין כי תרוייהו איתנהו בחכמ׳ היא הבנת יעקב לברכ׳ עה״ב והוצרך למרמה להתלבשות בעשו להיות מוכן גם לברכ׳ עה״ז:

ויאמר עשו הכי קרא ונו׳ · ויאמר הלא אצלת ונו׳שני אמירות אמר · ה״א הכי קרא ונו׳בתמיה כלומר וכי תועיל לו המרמה שני פעמים כי ענין המרמ׳ הוא מצד שהיינו תאומי׳ והערים ועשה את עצמו כאלו היה הוא אני ליקח מכני שלי די שיועיל פעם אחת דהיינו הבכורה יהי׳ לו אשר לו ומכח קדוש׳ו נעשה סוכן לברכת עה״ב אבל לא תועיל עוד המרמ׳לענין ברכת עה״ז · ועוד הלא אצלת לי ברכ׳כי היה כוונתך בברכ׳ לתרין אנפין באם הוא יעקב אז מטל השמים וגומר פי׳ על התור׳ וכו׳שהוא ברכת עה״ב ואם הוא עשו אז הברכ׳ כפשוטו על עה״ז · א״כ ואת הברכ׳ של עה״ז היה׳ לי לשמי ולא לשמו ואיך יזכה בה השיב לו יצחק · הן גביר שמתיו וגומר כלומר אל הרמי בנפשך שבאם הוא יעקב לא ברכתי אותו כי אם בברכת עה״ב לבד שזה אינו שהרי גביר שמתיו עליך וזה אין שייך לעה״ב כי שם עבד חפשי מאדוניו ואע״פי שהאמת הוא כך שהית׳ כוונת יצחק לתרין אנפין כמ״ש לעיל זהו מתחי׳ולא הבירו וגומר ויברכהו כמ״ש לעיל אבל אח״כ כשהשקהו מיין המשומר והריח ריח ג״ע ונפתח לו העליון מקור הברכות · הכולל כל הברכות אז בהתברך בהשורש ממילא נתברך מעצמו בהענף הטפל לו דהיינו עה״ז ג״כ כהא דתנן מברך על העיקר ופוטר את הטפיל׳ · זהו שאמר ודגן ותירוש סמכתיו כלומר אע״פ שעיקר כוונתי בדגן ותירוש היה על הלימוד כדלעיל מ״מ הפשוטו של דגן ותירוש נסמך לו מאיליו כי שנפתח ליעקב השורש והעיקר אז זה טפל לו ומברכתו יבורך · אז השיב לו עשו הברכ׳ אחת מאחר שהכל ברכה אחת כי הטפל נגרר אחר העיקר · א״כ גם אני אהיה אחריו וברכני גם אני אבי תמשיך לי מברכתו:

הג״הה
סוד יין המשומר הרומז לעה״ב שהוא בבינ׳ כאשר כתבתי בכמה מקומות וע״ז בא הרמז פי יעקב גם ס״ג נתברך וקיבל הברכות ע״י אמו וכסוד זה רמז על אם העליונ׳ ע״כ הוא מכמה ס״ג בגימ׳ י״ה נתפארת ב״ן במלכות:

אמר לו יצחק משמני הארץ כברכך כן יהיה · תהיה לך יניקה משמני הארץ שלו דהיינו תינוק מהמצית שלו כמ״ש לעיל בחג״ה ויניקת עשו מתמצית זהו במדריג׳עליונ׳ של התמצית וסימנך הר ציון הר שעיר הר ציון הנברת והר שעיר היא השפחה · והיה כאשר תריד ונו׳ אז שפחה תירוש גבירתה ועבד ימלוך כאשר הוא בעו״ה · אמנם בהתם זוהמת הקליפה מישראל ויטהרו ואז ועלו מושיעי׳בהר ציון לשפוט את הר עשו והית׳ ליי׳ המלוכה אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה כתב רש״י שהרי כשבא אברהם מהר המורי׳ כו׳מקשין על רש״י ומאי נפקא מינה רוצה למצוא חשבון שהיה בן ארבעים הלא בהדיא כתיב ויהי יצחק בן ארבעים שנה · ומתרצי׳רש״י רוצה לתרץ למה עבר יצחק על הא דארז״ל מי שהוא בן ך׳ שנה ואינו נושא אשה אמר הקב״ה תפח עצמותיו · ע״כ ממציא רש״י החשבון שלא היה אפשר לו לישא אשה קודם מ׳ שנה כי לא היתה בתזוגו מוכנת לו: ע״כ צריך אדם מאוד לזהר בזה · ומה שאמרו תפח עצמותיו הענין כי האשה היא עצם מעצמות האיש ואינו מתוקן עד שנושא אשה והיו לבשר אחד · ואם לא תפח עצמותיו כי הוא חסר עצמ׳ · ומה שנתנו זמן ך׳ שנה כי אז נקרא איש יוצא צבא ורמז לזה ג״כ בפרשת בראשית פרו ורבו ונו׳וכבשה ונו׳וארז״ל האיש שדרכו לכבוש מצווה על פריה ורביה ודרכו לכבוש במלחמ׳ הוא מבן ך׳ שנה:

ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו · ורבקה אוהבת את יעקב · בכאן רמוז הא דתנן כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל הדבר בטל כו׳ · וכל שאינה תלוי בדבר האהב׳ מתקיימת · ע״כ יצחק שאהב את עשו בשביל ענייני עה״ז כתב ויאהב לשון עבר כי כשלא הביא ציד בטלה האהבה · רבקה אוהבת את יעקב בשביל עה״ב הנצחי · אומר אוהבת שאוהבת תמיד ולא פוסק וזהו מוסר גדול שלא יאהב האדם ענייני עה״ז באהבה רבה וחקוקה אבל התור׳ והמצות אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי:

הלעיטני נא מן האדום הזה יש מוסר גדול מענין אכילתו של אדם שיהי׳ מצד קדוש׳ובצניעות כאוכל לפני מלך וסימנך ויאכלו וישתו ויחזו את האלדים · שאף בשעת אכילתו לא יזוז מדביקות אלדים והארכתי במאוד בענין זה בסוד השלחן באות קדושה:

ויעקב איש תם כמה צריך אדם להרחיק מן הרמאות שמכל מעלות ומדות שהיו ביעקב לא הזכיר אלא שהיה איש תם · ושהוא יושב אהלים · עוסק בתורה תמיד:

גור בארץ הזאת ואהיה עמך וגומר · על כל זאת קיבל יצחק באהבה כשרבו עמו רועי גרר ולא רצה יצחק להחזיק עמהם במריבה והניחם על רצונם ויעתק משם · אח״כ כשבאו אליו אבימלך ופיכל קיבל דבריהם ועשה רצינם לכרות ברית גם עשה להם משתה · והם המדות המובחרות שיהיה אדם מבקש שלום ויעביר על מדותיו למחול לכל אדם ויוסיף להם אהבה:

נשלם פרשת תולדות · לה׳ הלל והודות

תורה שבכתב פרשת ויצא

סימן של הדרוש כאשר לו שער השמים:

נר מצוה הן עוד היום גדול ונומר פרש״י אמר להם אם שכירים אתם לא השלמתם פעולת היום וכו׳כי השכיר שאינו משלים חוקו עושה רעה גדולה עושק את הבעל בית וגם גונב רעתו כי בעל בית עליה דידיה קא סמיך שיעשה עבודתו באמונה · ויעקב אבינו החמיר מאוד בענין עבודת שכיר וכדאיתא בבבא מציעא פרק הפועלים דף צ״ג דתניא עד מתי שומר שכיר חייב לשמור עד כדי הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה ומוקי לה בגמרא בחזנא דמתא ויעקב אבינו החמיר על עצמו לשמור כחזנא דמתא:

תורה אור אם שכיר יום המשועבד לחבירו אדם כמוהו כך ק״ו בעבודתינו להשי׳ שהוא נאמן ליתן שכר שצריכין אנחנו לשמור עבודתינו ביום ובלילה כי שכיר יום ושכיר לילה אנחנו · ויש סוד גדול בדבר שלא יאבד זמן מן הזמנים לישב בטל כי כל זמן וזמן הוא ענין בפני עצמו בסוד התפשטות ענף מענפי שם ידו״ד וע״ז בא הרמז בפ׳ וארא אני ידו״ד ופרש״י אני ידו״ד נאמן לשלם שכר כי זמן זמנים ומנהיגהם כולם סובבים על שם ידו״ד בשרשו ובהתפשטות ענפיו · וכבר נודע כי סדר זמנים הוא תפארת עם המלכות והם סוד חמה ולבנה מעליונ׳ יוצר אור ובורא חושך והתפארת סוד שם ידו״ד גוף הבנין הכולל שש קצוות ועם המלכות הם סוד שבעת ימי בראשית העליונים שהוא אצילות הבנין והתפארת כולל הזרועות והשוקי׳ וגוף וברית הוא חד והם ו׳קצוות העליונים סוד כי ששת ימים עשה ה׳ ונו׳והם כלולים מדין ורחמים הריהם י״ב והם מתפשטי׳ בסוד י״ב צרופי שם הויה · ומלכות בית קיבול להם כי הלבנה מקבלת אור החמה והם ד״ו פרצופין והיא יום השביעי שבה שובתי׳ההויות כמו ששת ימים ואח״כ יום השביעי בו שבתו וכב׳ חוזר חלילה עולמת · **והנה** סוד ששה קצוות שהוא הבנין במקומו גנוזים למעל׳ בשבת הגדול שהוא ספירית בינה שם שורש ששה קצוות ובינה היא נקרא אימא עילאה ומלכות אימא תתאה ושם אור הגנוז של ו׳ ימי בראשית כי שם שרשם ומשם נאצל הבנין במקומו׳ שהוא

סדר

כדר זמנים ומתפשט לענפים וענפי ענפי׳ והא לך ענין הזמן כללותו ופרטותו כפי המתבאר בספר הפרדס שער השערים:

הזמן נתחלק לז׳ חלקים · א׳ יובל · ב׳ שמיטו׳ ג׳ שנים ד׳ חדשי ה׳ שבועו׳ ו׳ ימים · ז׳ שעות היובל הוא כולל ומקבץ ז׳ שמיטות שבו כל שאר זמנים דהיינו השנים והחדשים והשבועות והימים והשעות שמיטה כולל ומקבץ ששה שנים · שנה כולל ומקבץ י״ב חדשים חודש כולל ומקבץ ד׳ שבועו׳ז׳ שבוע כולל ומקבץ ז׳ ימים · יום כולל ומקבץ כ״ד שעות י״ב ביום י״ב בלילה שהם יום א׳:

והנה מראש ועד סוף סובב הכל על ענין אחד סוד צרופים שם יד״וד שהם י״ב רק אלו נגלים ואלו נסתרים סוד אור ז׳ ימים הבנה שהם ו׳קצוות הכלולים מדין ורחמים: המשפיעים לשביעי׳ שרשם למעל׳ בבינה הנקראת יובל הם סוד נ׳ שערי בינה שהוא שורש ז׳ אלו וכל א׳ כלול מכלם הרי ז׳ פעמים ז׳וכח הכולל הרי חמשים כי שם כלולים השנים בכללותם כל אחת שבע שנים הרי פעמים ז׳ והיובל הוא שנת החמשים זהו סוד היובל שהוא ז׳שמטות והכולל · אחר כך התפארת הכולל האצילות נקרא שנה · כי התחת סובבת י״ב פעמים בלבנה שהיא המלכות סוד י״ב צרופי שם הויה וחוזר חלילה והאצילות בכללותם במקומם כל אחת שנה הרי ששת אלפים והשביעית היא שמטה נמצא בינה היא היובל ומלכות היא השמטה בבינה סוד שנים קדמוניו׳ שהם שמטות שנים סוד שבע שמטות ובמלכות שבע שנים סוד שמטה · ועתה אפרש סוד שנה בפרטיות · כי השנה הוא י״ב חודש וסוד שנה הוא שנת החמה · וחודש הוא ללבנה

הג״ה

הכל כיד״ס ונאכין יעקב היה בן קו״ט שנה כשמת שם בן כח ועד ז״מ שנה שימש את שם ואח״כ היה נטין י״ד שנה בבית עבר ויתגלה כולו לקיין:

והאריכו בזה הקדמונים כי לא שייך לשון שנה ללבנ׳ רק חודש · ולא שייך לחמה חודש רק ללבנה כמ״ש הראב״ע בפרשת בא ע״כ שנה הוא בתפארת כמ״ש בפרדס בשער ערכי הכנויים בערך שנה · מ״מ שורש של זה השנה הוא מצד הבינ׳ כמבואר בפרדס בשער העשרי׳ מ״מ עיקר השנה היא שנת החמה דהיינו תפארת וחודש במלכות שהיא לבנה העליונ׳:

והנה שם ידו״ד שבתפארת בו צרופי י״ב הויות שהם ד׳ דגלים דגל א׳ מתחיל ביו״ד כזה ידו״ד ידר״ויור״ד · דגל ב׳ מתחיל בה״א כזה הדי״ו דרו״ידיו״ד · דגל ג׳ מתחיל בוא״ו כזה ודי״ד · ורד״י ויד״ר · דגל ד׳ מתחיל בה״א כזה רוי״ד די״רו דוד״י · ונגד זה חדשים · הם ד׳ תקופות וכל תקופה ג׳ חדשים כמו י״ב מזלות שהם ד׳ דגלים על פי ד׳יסודות · כל דגל נ׳ מחנות איש על דגלו באותות פעולתן וזה פרטן · דגל מחנה טלה האש · והחונים עליו אריה קשת · דגל מחנה שור עפר והחונים עליו בתולה גדי · דגל מחנה תאומים אויר והחוני׳ עליו מאזנים ודלי דגל מחנה סרטן מים והחונים עליו עקרב דגים עיין בפרדס בשער פרטי השמות · ולעומת י״ב שבטי בני ישראל ד׳ רגלים · וככל רגל ג׳ שבטים · נחזור לענין הנה בכל חודש וחודש פועל הויה אחת מאלו י״ב הויות המתחלקות לד׳ תקופות השנה כי שלשה הויות המתחילין ביו״ד הם פועלי׳ תקופ׳ אחת שהם ג׳הויות לתקופה אחת שבה ג׳חדשים · וכן ג׳ הויות שמתחילין בה״א הם פועלים תקופת שניה וג׳ הויות המתחילין בוא״ו פועלי׳ תקופה שלישית · וג׳ הויות בה״א שניה פועלים תקופה רביעית · באופן שהד׳ אותיות של שם בן ד׳ ידו״ד הם ראשי תקיפות של שנה כי מכל אות ואות מאלו ד׳אותיות יסתעף ג׳הויות שהם ג׳ענפים מאות אחת מן ד׳ אותיות ידו״ד המקור באופן של כל אות ואות ממקור ידו״ד ג׳ענפים יהיו הענפים בכללם י״ב ענפי׳ י״ב הויות לכל חודש הויה אחת וכן החדשים כל חודש וחודש מאלו י״ב חדשים שבהם י״ב הויות הפועלים בהם יחזור להיות קבוץ ומקור לד׳ שבתו׳ שבו ר״ל כמו שיש בשנה ד׳תקופות שבו יתחלק השם בד׳אותיותיו לארבע חלקים ממנו י״ב ענפים י״ב צרופים כמו כן בכל חודש ד׳ שבתות שבו יחזור להתחלק שם בן ד׳ הפועל בחודש ההוא בד׳ אותיותיו לד׳ חלקים להסתעף לי״ב צרופים וענפים לפעול בכל שבוע ושבוע ג׳הויות וכאשר נחלקם לד׳ שבועות לכל שבוע ג׳הויות יהיו י״ב הויות פועלות לכ״ד ימים שבחודש כי בכל שבוע יש בת יום אחד שבת שהוא המקור לששת ימים שבשבוע שהוא יום הכולל והמקבץ ג׳הויות שיצאו מאות אחת מן ד׳ אותיו׳ ידו״ד כי בשבת הם כלם שובתים ונחים בסוד מקורן כי משם ניזונים ששת ימי חחול שהם ימי השבוע לכן כל שלשה הויות שובתים ביום השבת הנה מצד זה ג׳ הויות הם פועלים ו׳ימים ועם מקורן ששובתין בו הם ז׳ ימים באופן שד׳ שבועות שבחודש שהם כ״ד ימים ועם מקורן שהם ד׳ימי השבת הם כ״ח ימים המקובצים וכלולים בחודש והמקור שהוא ד׳אותיות ידו״ד בכלל הוא רומז על ר״ח שכולל ומקבץ את כלן · וכן כשנחלק אלו ג׳ הויות הם י״ב אותיות וימי השבוע הם ששה נמצא שיבא אות אחת לשמש ביום ואות אחת לשמש בלילה שהרי בשבת אינם משמשין שהם שובתים ונחים במקורן ויצא לנו מזה כי השבת שהוא מקור שהוא קבוץ לז׳ ימי השבוע הם רמז למציאות ענפי ספירות המתפשטים והמתגלים מהם במלכות והתפשטותם והתגלותם במלכות נקראו ימים:

וכל הענינים הנ״ל תמצא בעבודת יעקב ללבן ובמשתה נשואין · תמצא ימים שהם שבעת ימי המשתה כמ״ש רש״י על מלא שבע זאת וכזה הפסוק אמר ג״כ שבוע · ותמצא חודש ג״כ כמ״ש וישב עמו חדש ימים ואף זו ל״א לחנם שהיה רועה צאנו כמ״ש רש״י · ותמצא ענין שנה כמ״ש אעבדך שבע שנים ושם בעצתו תמצא ענין השמטה ששנת השביעית היא שמיטה ואינה משמטת אלא בסופה כן היה תנאי שלבסוף שבע שנים יתנו לו רחל:

הג״ה

ואל תתמה על זה שס״ג זנו ימים ויכילין סיך מעבודת יעקב את לבן לעבודתינו להקב״ה כי עיין בדלקוטי בפרשה זו ותמלא שמפרש כל עניני לבן לסודות שלמעל׳ כי התורה מדבר למטה ורמז למעלה ומביננו בכ״ר אמרו שם ויאמר להם הידעתם את לבן בן נחור הידעתם את מי שהוא עתיד ללבן עונותיכם כשלג וכו׳ ונדולה מזו כלנדה אמר בפסוק ויאמר המן למלך אחשורוש ויאמר המן זו מדת הדין למלך אחשורוש זה הקדוש ברוך הוא שאחרית וראשית שלו וסלונו למדת הדין ולמקטרג וכו׳:

ועתה אודיע ענין יעקב עם רחל ולאה כפי המבוא׳ בזוהר ובדברי המקובלי׳ לאה בסוד הבינה אימא עילאה׳ רחל בסוד המלכות אימא התאה · סוד זיווג העליון חכמה ובינה · לסוד זיווג התחתון תפארת ומלכות ויעקב הוא ת״ת ויאהב את רחל · ולאה היא מעולם הנסתר וזהו סוד לאה שנואה · דבר שאינו מושג לחוש השכל בעצמיותו ורחוק ממנו נקרא שנוי היפך האהבה · והאהבה הוא סוד הגילוי השמחה בו ולאה שהי׳ בסוד הבינ׳ · הוליד ששה בנים ובת אחת כי כן נאצל מבינ׳ ו׳ בנים שהם ששה קצוו׳ ובת אחת היא מלכו׳ ושמה דינה וסימנ׳ בלשון רז״ל דינא דמלכותא דינא · דינא אותיות ארנ״י · ורחל הולידה שני בנים ונקראים צדיקים יוסף הצדיק ובנימין הצדיק כי רחל היה יפה כלבנה סוד מדת מלכות היא בין ב׳ צדיקי׳ כמ״ש הזוהר צדיק מלמעלה ממנה הוא סוד יסוד יוסף הצדיק וצדיק למטה ממנה הוא סוד הצדיקים המתעוררים מלמט׳ למעלה והם סוד מיין נוקבין ראושידת לגבה המבואר בזוהר ואוסרת חזי במה ברא אתאי לגבך · ויעקב הוא סוד תפארת החושן למלכות ולפעמים התפארת עולה למעל׳ בסוד הדעת ומחבר חכמה לבינה זהו סוד לאה והנה למעל׳ שורש הבנין של שבעה וכל א׳ כלול משבעה הוא בסוד שבע שמטות ושנת החמשים יובל ולמטה הבנין של שבעה במקומם הוא שבע שנים ומלכות שמטה ובבחינת שבעה פעמים שבעה הם מ״ט ימים סוד מ״ט ימי ספירה דהיינו מה שבבינ׳ שנים הוא למטה ימים ודבר זה מתבאר בפרדס בשער השערים ע״ש באורך והנה שבע שנים ראשונים שעבר יעקב והוא סבר שעובד ברחל אבל באמת בנסתר היתה העבוד׳ והיא לאה ע״כ אלו שנים הם שבע שמטות שנים ואף שבבינ׳ הם שבע פעמים שבע שנים מבואר בזוהר שהושלם המנין אחר כך ברמז מלא שבע זאת ושבע הללתיך בכל יום וזהו דרך רמז לשבע פעמים שבע וזהו רמז ויעבוד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחרים · כלומר ע״פ הרמז היו בוקעות הרקיעות עד שבע פעמים שבע שנים כי הגיעו ללאה · אבל לפי סברתו שהם למלכות היו בעיניו כימים אחרים כי שבע פעמים שבע שנים בבינה במלכות הם מ״ט ימים כמ״ש

לעיל וזהו כימים אחרים : כי אוהב את רחל בסוד ד"ו פרצופין ואע"פי שהזוהר פי' פירוש אחר על פסוק כימים אחרים מ"מ שבעים פנים לתורה נמצא סוד שבע שנים הראשונים עלו ללאה · והאחרונים עלו לרחל ובתוב שבע שנים אחרות שהם אחרות מהראשונות

אלו בבינה ואלו במלכות:

נחזור לעניינו סוד כל הזמנים הם ענפי ידו"ד · ולמעלה בבינה הוא בנסתר סוד של דין ושל רחמים הם י"ב בנסתר · ובמקומם מתפשטים דהיינו תפארת סוד שנת שהתפארת הוא חמה · י"ב גלגולים בי"ב צרופים שם הויה למלכות שהיא נקראת לבנה ושם י"ב חדש · והתפארת סוד חמה שלמעלה :· ובב"ר פרשה ז"ר פנחס בשם רבי חנין דציפורן אמר שמע קולן של מלאכי השרת אומרים בא השמש בא השמש · אתא שימשא אתא שימשא בשעה שאמר יוסף והנה השמש והירח · אמר יעקב מי גילה לו ששמי שמשי ולכאורה תמוה מאוד מה סוד בדבר יש ששמו שמש שאמר יעקב מי גילה לו · ולפי מה שכתבתי שהוא סוד השמש ניחא ·

ועל זה רומז הפסוק והנה ה' נצב עליו כי תפארת שהוא שם ידו"ד הוא מרתו של יעקב וי"ב יצאו ממנו י"ב שבטי' והם ד' דגלים כל דגל ג' כמו י"ב צרופי שם הויה שהם ג' שמות בדגל י' וג' שמות בדגל ה' וג' שמות בדגל ו' וג' שמות בדגל ה' ולעומתם י"ב חדש · ד' תקופות · בכל תקופה ג' חדשים כמ"ש לעיל ועל רמז מרתו של יעקב אמר אני ידו"ד אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שוכב עליה · וקשה אברהם הוא זקנו קראו אביו ויצחק שהוא אביו ממש · לא קראו אביו · ע"ק בקה שאמר הארץ אשר אתה שוכב עליה ופי' רז"ל קיפל פל א"י תחתיו וכי כל א"י נעקר ממקומו וקושיא זו הקשה הזוהר ותירצה ואז מתורץ הכל וז"ל הזוהר הארץ אשר אתה שוכב עליה יתנן שנקפלה לו א"י וכי א"י ראיהו ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה היאך אתעקרת באתרה ויתנ' תחותוי · אלא א"י אתרא עילאה קדישא אית ליה לקב"ה ואקרי א"י והיא תחות דרגא דיעקב כו' · כי מרתו של יעקב הוא תפארת סוד ידו"ד · וא"י היא מלכות ונודע כי תפארת הוא המכריע בין שני המדות של חסד וגבורה · שהם מדותיו של אברהם ויצחק ואע"פ שהוא מקבל משניהם ומכריע מ"מ מטה כלפי חסד ביותר מלהגבורה ע"כ אמר אצל אברהם אביך ולא אצל יצחק כי מטה כלפי חסד אברהם · וזהו סוד ג' שמות · קראו בית אלהי' וקראו שם המקום ההוא בית אל · והנה שם ידו"ד נצב עליו ועל שמו נקרא בית ידו"ד · הרי אלו ג' שמות הם מדות ג' האבות כי אל מדת החסד כמ"ש חסד אל כל היום · ואלהים מדת הגבורה · וידו"ד תפארת · וע"ז כתיב אל אלהים ידו"ד דבר ויקרא ארץ · כי הדיבור נמשך מג' אלה · ונשפע להארץ העליונה ועי' הארץ אז ההשפעה נתגלה וזהו ויקרא כי כל קריאה גילוי לחוץ · ומבח ג' אלה נקרא ארץ מאליו כמו שמצינו בג' יסודות הנשמיים שהם אויר מים אש שמהם נעשה יסוד העפרי ע"כ מזכיר בספר יצירה תמיד אמ"ש שהם ג' יסודות אויר מים אש ולא הזכיר יסוד העפר כי הוא ממילא · כן למעלה בשרשם העליונים חסד יסוד מים העליונים · גבורה יסוד האש · תפארת יסוד האויר · וז"ל הפרדס בשער המכריעין בפרק שלישי · ועתה יש לשאול אחר שאמ"ש ר"ל אויר מים אש למה לא נזכר בכל ספר יצירה יסוד העפר שהוא יסוד ד' אל הבריאה כדפי' והדבר הזה יובן במה שפי' חכמי המחקר שיסוד העפר עם היותו יסוד רביעי היא כלל ג' יסודות הראשוני' שהם מים אש אויר ומהם נתהוה יסוד חד' · ואמרו מופת לזה שאם ירתיח אדם כלי של מים על האש באופן שלא ישקטו ולא ינוחו רתיחותיו לעולם ואם יחסרו המים יוסיף עליהם עוד עד יעבור עליהם על זה זמן מה יתהוה בתוך המים עפרורית בדמות אבן והנה כשיעלה אדם בדעתו יסוד האש בכחו הגדול אשר אין האש מורכב אצלנו א' מכמה חלקים מן האש היסודיי · ובהיות אויר הגדול מנשב ביסוד האש והמים מרתיחין בו הנה לא ירחק ממנו בריאת העפר הזה והוייתו ולהיו' שהוייתו בדמות הרכבה כדפירשנו לכן לא נזכר בס' אלא היסודות העקרי' שהם אויר מים אש · וכן בענין האצילות כלו נכלל בג' חלקים הללו שהם אויר קו הרחמים מים קו החסד אש קו הדין ופעולת המלכות הוא פעולת מורכבת משלשתן וזה בענין הפעולה ולא בענין האצילות שאין כוונתינו הנה כדברי ר' יהודא חייט ה"ו זהחמנא ליצלן מדעתי' אמנם כוונתינו אל פעולותיה שהם מצד קבלתה מג' קוים האלה עכ"ל · ואחר שנגלה לו חש"י אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק ושהוא קו האמצעי אז נתעלה בהשגה בסוד התפארת העולה בנעלם שלו בסוד הד"עת · אע"ג דאמרו בתיקוני' יעקב מלבר משה מלגאו · ר"ל יעקב הוא מרכבה לתפארת במקומו הנגלה ומשה מרכבה להנעלם של התפארת שהוא הדעת · מ"מ ליעקב קצת השגה מהשם ומבחינה זו ילדה לאה ששה בני' ובת כמו שרמזתי לעיל · וע"ז רמז יעקב אכן יש ידו"ד במקום הזה ואנכי לא ידעתי הנה יש רומז לחכמ' ובינה · חכמה ש' בינה שרשא דאילנא כמ"ש הפרדס בשער ערכי הכינוי' בערך איש ובערך יש ובחכמה ובינה שם משכן הדעת ובדעת חדרי בינה ימלאון והבינה נקראת אנכי כמ"ש הפרדס בערך אנכי · זהו שרמז אכן יש ידו"ד במקום הזה ואנכי לא ידעתי · וידעתי לשון דעת והוא סוד הדעת הנעלם ממנו כי אינו מרכבה אליו אף שהשיג ממציאות הדעת: כלל הענין ידו"ד נצב על יעקב ויעקב הוא המרכבה ע"כ יצאו ממנו י"ב שבטים נגד י"ב צרופי' שם הויה כמ"ש לעיל וידע כי יעקב תכלית הבריאה כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו ומטתו שלימה ויצאו ממנו אומה שלימה נתפשטה מי"ב שבטים · ואף שארז"ל אלה תולדות השמים וארץ בהבראם · א"ת בהבראם אלא באברהם שבשבילו נברא העולם · מ"מ אברהם בעצמו הוא בשביל יעקב כמ"ש יעקב אשר פדה את אברהם · ואמרו בב"ר אברהם אבינו ניצול מכבשן האש בזכות יעקב · ואין הפירוש זכותו של יעקב היה גדול מזכות אברהם דזה אינו דודאי אברהם אבינו כחו גדול ביותר כי הוא הכולל כל האבות שאומרי' אלהי אברהם יצחק ויעקב וחותמין מגן אברהם אלא הענין הוא כך · אברהם אבינו מסר עצמו להיות נשרף על קידוש השם וא"ב היה ראוי להיות נשרף כי אין כוונת הצדיק הקדוש להיות ניצול · ואדרבא זכות הוא לו בשמח בקידוש השם מה טוב חלקו ומה נעים גורלו וזהו ענין עשרה הרוגי מלכות הקדושים · ומה שניצולו חנניא מישאל ועזריה זהו לסתום פי דוברי שקר שאמרו מן הוא אלהא דישזיב יתכון מידי · אבל אברהם אבינו העומד לשריפה היה טוב וראוי להיות נשרף · ומה שלא נשרף הוא בשביל שעדיין לא נולד יצחק שיצא ממנו יעקב שיוליד י"ב שבטים שהם אומה ישראלית והם תכלית הבריאה בשביל התורה שיקבלו כמ"ש בראשי' בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית זהו ענין יעקב אשר פדה את אברהם כלומר בשביל מציאת יעקב ובניו המוכן לצאת ממנו ובמדרש רבה פרשת בחקותי רבנן אמרי אברהם עצמו לא נברא אלא בזכותו של יעקב ע"ש · רבי פנחס בשם רבי ראובן אמר הקב"ה לעולמו עולמי עולמי אומר לך מי בראך מי יצרך · יעקב בראך יעקב יצרך וכו' הכל מבואר ע"פ מה שכתבתי · ובזה מתורץ ג"כ מ"ש אלהי אביך הזכיר שם אביו באברהם ולא ביצחק כי כרי שיצא מאברהם יעקב ובניו ניצול אברהם כי הוא האב ועל ידי יצחק שאברהם הוליד את יצחק באו יעקב ובניו כי יעקב הוא הזרע הקודש מטה שלימה בלי פסולת שעליו היה כוונת הבריאה כי ישראל עלו במחשבה · ועל זה מראה הגדול של הסולם כו' כי רומז על מציאו' השתלשלות העולם ושהוא נברא בשביל התורה שיקבלוה אומה ישראלית · ורומז על מרכז העולם שהוא בית המקדש ורומז על בניינו ותורבנו · ובניינו לעתיד ושכל זה לאומה ישראלית · שהם י"ב שבטים ויספר ממעלת האבות ומחשבות אומה ישראלית וממספר י"ב שבטים · ועתה אפרש אחת לאחת · הסולם היא השתלשלות העולמות כבר הסכימו כל המפרשים וכתבו שהוא נגד ג' עולמות · מוצב ארצה · הוא עולם השפל · מגיע השמימה הוא עולם הגלגלים · מלאכי אלהים הוא עולם המלאכים · והנה ה' נצב על הסולם הוא ית' גבוה על גבוהים · והנה אלו החלוקות של ג' עולמות הם המורגלות בפי פלסופי עמנו · אבל כפי המקובלים נרמזו ד' עולמות שהן אצילות בריאה יצירה עשיה ואפשר שלזה רומז ענין ד' שליבות שהיו בסולם כמו שהזכירו רז"ל והם רמוזים כולם בכאן · דהיינו מוצב ארצה וראשו מגיעה שמימה זהו עולם עשיה בכלל · ומלאכי אלהים כולל בריאה

יצירה

יצירה · בריאה עולים · ויצירה יורדים בערכם והנה ידו"ד נצב עליו עולם האצילות נרמז בשם ידו"ד כנודע י' חכמה ה' בינה ו' תפארת כולל ו' קצוות ה' אחרונה מלכות: וכל השתלשלות המציאות היה בשביל התורה כנודע · וע"כ רומז ג"כ במראה הסולם ענין מעמד הר סיני ומתן תורה כראית' בב"ר רבנן פתרין ליה בסיני · ויחלום והנה סולם זה סיני מוצב ארצה ויתיצבו בתחתי' ההר · וראשו מגיע שמימ' וההר בוער באש עד לב השמים · ד"א והנה סלם זה סיני חושבנא דדין כחושבנא דדין · והנה מלאכי אלהים אלו משה ואהרן · ומנין שהנביאי' נקראו מלאכים · ויאמר חגי מלאך ה' · עולים ומשה עלה אל האלהים · ויורדים זה משה וירד משה והנה ה' נצב עליו וירד ה' על הר סיני אל ראש ההר עכ"ל · ויש להתבונן מה בין ד"א להראשון גם לא פירשו בדרך הראשון מהו ענין של מלאכי אלהים עולים ויורדים ונראה כי לפי דרך הראשון שרומז על ויתיצבו בתחתית ההר וראשו מגיע השמים' שם ג"כ יהיה רמוז ענין מלאכי אלהים עולים ויורדים ויהיה הכוונה במלאכי אלהים הם הצדיקים והם מלאכיו של הקב"ה עושי דברו מקיימי' מצות התורה והמה נצבים למעלה בארץ וראשם מגיע השמים' כי התעוררות מעשיהם הולך מלמטה למעלה ומתעוררים למעלה ואז יורד השפע מלמעלה למטה וזהו מתחלה עולים ואח"כ יורדים · ואמר והנה ה' נצב עליו רומז כי הכל הוא בעזר אלהים · ואף שהדבר מצד הבחירה הטובה · מ"מ הבא לטהר מסייעין לו · ובזה יתבאר מאמר תמוה בב"ר בפרשה זו ויפגע במקום ר' הונא בשם רבי אמי אמר מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראי אותו מקום שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו · א"ר יצחק כתיב מעונה אלהי קדם אין אנו יודעים אם הקב"ה מעונה של עולמו או עולמו מעונו מן מה דכתיב ה' מעון אתה · הוי הקב"ה מעונה של עולמו ואין עולמו מעונו · א"ר אבא בר יודן לגבור שהוא רוכב על הסוס וכליו משופעי' אילך ואילך הסוס טפילה לרוכב ואין הרוכב טפילה לסוס שנאמר כי תרכב על סוסיך עכ"ל · קשה כמ"ש אין אנו יודעין כו' איך היה הוה אמינא לומר שהעולם מקומו ח"ו · ע"ק למה לנו שני כתובי' בענין · הא' הנה מקום אתי · הב' ה' מעון אתה · והכל הוא ענין בענין מקום הכוונה היא בסוד התלבשות שהוא במלאכים כמבואר בר"מבן ובראקנטי ובציוני ריש פרשת וירא שהמלאכי' המוזכרים בשם אנשים הוא כבוד נברא במלאכי' והוא סוד המלבוש' יושג לעיני בשר וכו' נמצא כשמתלבש המלאך אז העולם מקומו · אבל הקב"ה המתראה לנביאים כפי יכולתם ועל הים נראה כגבור מלחמה · ובמתן תורה כזקן מלא רחמים · אות הוא בצבא שלו דמיון נבואיי · אבל הוא ברוך וברוך שמו אין שייך לומר בו שמתלבש כדרך שאומרים במלאכים ותמיד הוא מקומו של עולם · ואין העולם מקומו כי אין המתלבש להיות במקום אפילו בדרך התלבשות בענין מעונה הענין הוא כי שכינה בתחתונים צורך גבוה כביכול והעבודה הוא צורך גבוה כמבואר הדרוש הגדול הזה בארוכה במקומו כי מכח מעשה טוב התחתונים · נעשה תיקון ויחוד למעלה · ואז מתברך השם יתברכו התחתונים נמצא בבחינה זו קרוב לומר כי העולם מעונו כי מעשה התחתונים גורמים שלום בית עליון ע"ז אמר ה' מעון אתה · הן אמת התחתונים והעבודה צורך גבוה אבל נעשה בעזר האלהי' כי מיד בבואם לטהר מסייעין לו והביא משל כגבור רוכב על סוס · ואין להכחיש כי הסוס הוא צורך הגבור שבו ירוץ מ"מ הסוס טפילה לרוכב · ועל זה רומז בכאן עולים ויורדים עולים מלמטה למעלה ואח"כ יורד השפע מלמעלה · מ"מ ידו"ד נצב עליו תעוזה · וענין עולים ויורדי' הוא בעצמו הענין של מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה:

והנה בדרך הראשון של הסולם הרומז על התורה · תפרש על פי מעשה המצות של התורה כי מעשה הוא פועל למעלה כאמרם העבודה הוא צורך גבו' והדבר אחר מפרש הסולם על התורה דהיינו לימוד התורה ועיונה והשכלתה וסוד עליה וירידה של מרע"ה תרמוז לעומק ההשגה כי לשון עליה על ראשית ההשגה כמו שנאמר בכספר מקומות עלה במחשבתו עלה ברעתו וירידה נאמר על ירידה בעומק כמו שנאמר בכמ' מקומות ירד פלוני לסוף דעתו ע"כ מתחילה עולים ואח"כ יורדים ומבואר למבין · גם הוזכר בכאן מרכז העולם שהוא בית המקדש וכמבואר בב"ר והנה סלם זה הכבש מוצב ארצה זה מזבח · מזבח אדמה תעשה לי וראשו מגיע השמימה והקרבנות שריחן עולה לשמים והנה מלאכי אלהי' אלו כהנים גדולים · עולים ויורדים בכבש והנה ה' נצב עליו ראיתיאת ה' נצב על המזבח עכ"ל · ולבסוף ירמוז על בנין בית המקדש וחורבנו ובניינו לעתיד כאשר יתפרש לקמן:

קנ"הס
זהו סוד ויפגע במקום שהוא הקב"ה כי כשם שאנו רצים כנגדו בהתעררותינו מלמטה כך הוא רץ כנגדנו לעורר אותנו:

עוד רומז שכל אלה העניני' הם ליעקב ובניו אומה ישראלית והם תכלית העולם ולהם נתנה התורה ובית המקדש גם ירמוז על שורש זרע יעקב שהם האבות הקדושים כאשר יתבאר והאבות וזרע יעקב כולו כולם מונחים לחלק עה"ב: ודרך כלל נרמז זה בתיבת וישכב במקום ההוא ויש שני תיבות · וי"ש כ"ב יש רומז לעולם הבא כמ"ש להנחיל אוהבי יש ועתיד כל צדיק להנחיל ש"י עולמות כמ"ש רז"ל חתו לאומה ישראלית הנרמזת בענין כ"ב שהן כ"ב אותיות בתורה · הנה בספר יצירה האריך מאוד בענין כ"ב אותיות התורה ועשה מהן ג' חלוקות חלק אחד ג' אותיות אמ"ש וקרא אותן אמות שהן יסוד כל האותיות · ופירש אמ"ש הם ג' יסודות אויר מים אש וכמו שזכרתי לעיל · אח"כ הם שבע כפולות · המקבלות דגש ורפה והן אותיות בג"ד כפר"ת אח"כ הם י"ב פשוטות ה"ו ז"ח ט"י ל"ן ס"ע צ"ק ואלו ג' עניני' תמצא בהעולם דהיינו ג' יסודות הכוללי' יסוד הד' כמ"ש לעיל · ושבעה הם כוכבי לכת וי"ב הם י"ב מזלות וכל זה נשתלשל בהשתלשלות וגבוה מעל גבוה · עד שתמצא אלו העניינים בעולם אצילות דהיינו ג' ראשונות שהם יסוד היסודות שורש של ג' קוין · קו החסד וקו הדין וקו הרחמים · ואח"כ שבעה של הבנין דהיינו חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות ואח"כ י"ב הויות המתפשטות מתפארת שם ידו"ד · כנה אומה ישראלית היסודות הם ג' יסודות שכל ישראל כולם נשענים עליהם וסובבים בהם והם האבות אברהם יצחק ויעקב שהן אש ורוח ומים כמ"ש לעיל נגד בג"ד כפר"ת הם שבעה מעלות שהם מיוסדים על ענינים מיוחדים והן שבעה שערים כל שער ושער לפי מעלתו ואלו הן כפי הסדר ישראל לוי כהן הדיוט כ"ג אב ב"ד נשיא מלך ובאמת כי אלו המעלות מיוסדות על אברהם יצחק ויעקב שהם היו יסודות לכל אלו שבעה המעלות אשר ישראל כולם נחלקים להם ה"ו ז"ח ט"י ל"ן ס"ע צ"ק זהו סוד י"ב שבטי ישראל אשר הם מנחינים אלו השבעה שערים אשר אמרנו ובתוך אלו השנים עשר מתגלגלים אלו השבעה מעלות הרי תכונת ישראל שלימה בשלש מחלוקות אשר בסדר כ"ב אותיות התורה המרומזת במראה הסולם כדלעיל · וכן ב"ה המרומז במראה הסלם כדלעיל הזא ג"כ בשלוש מחלוקת אשר בסדר כ"ב אותיות · נגד ג' הוא וזאת התרומה אשר תקחו מאתם זהב וכסף ונחשת הזהב הוא לעולם למעלה והנחושת לעולם למטה והכסף חי' מבריע ביניהם נגד שבעה הוא שבעה קני המנורה שהיא מאירה כמו שבעה כוכבי לכת נגד י"ב הם שתים עשר אבני זכרון שהיו בחושן · וכל זה לישראל אשר הם כסור ג' ו"ז וי"ב שהם כ"ב אותיות ולהן מוכן ש"י עולמות להנחיל אוהבי יש וזהו ויש כ"ב ויש כ"ב וע"ז בא הרמז דרך כוכב מיעקב ובזוהר אמר כ"ו כ"ב כ"ו הרמז על שם ידו"ד שיש בו י"ב צרופי' הויה והם יוצאים מתפארת מדת יעקב ואח"כ במטתו השלימה נשלם כ"ב האבות ובתי האבות והבנים כמ"ש לעיל · והמטה שלימה דהיינו י"ב שבטים רמזם לו השי' בכאן כי עתה הלך לזיווג ולהעמיד י"ב שבטים ע"כ נרמזים הם פה · ובב"ר ויקח מאבני המקום נטל שנים עשר שבטי' אמר אם מתאחות הן שנים עשר אבנים זו לזו יודע אני שאני מעמיד י"ב שבטים כיון שנתאחו י"ב אבנים זו לזו ידע שהוא מעמיד י"ב שבטי' הנה אותיות התורה מכונות בשם אבנים כדתנן בס' יצירה שתי אבנים בונות שתים ג' ששה ד' כ"ד כו' · ועתה אבאר ענין רפיזת השבטים וענין ב"ה בנוי וחרב ובנוי כב"ר אמר רשב"י אין ב"ה שלמעל' גבוה מב"ה שלמטה אלא י"ח מיל מ"מ וזה שער השמים כמנין וזה'

ר"א מלמד שהראה הקב"ה ליעקב ב"ה בנוי וחרב ובנוי · ויאמר מה נורא המקום הזה זה בנוי היך דאת אמר נורא אלהים ממקדשיך ואין זה הרי ה"ב : כר"א ע"ז היה דוה לבנו ועל אלה חשכו עינינו · כי אם בית אלהים בנוי ומשוכלל לעתיד לבא כד"א כי הזק בריתי שצריך ע"כ : ענין י"ח מיל קשה במאוד שהרי מארץ עד השמים מהלך ת"ק שנה וכן עובי הרקיע וכן בין כל רקיע ורקיע · וב"ה שלמעלה ברקיע ד' הנקרא זבול כדאיתא בחגיגה·

ע"ק לפה "א אמר בנוי וחרב ובנוי · ע"ק בזה המאמר לכנ"ם הראה השם יתברך ליעקב חורבן בית המקדש בשעת חדוה חדוה כי צ"ק זה בא לבית פלונו והוא אורת טוב · עוד במדרש רהורה דרש שלשה זה זה הכתוב בכאן ויש עוד פעם אחר לעיל מיניה אכן יש ה' במקום הזה :

הג"הה

ובספר טעמי מצות של הרב ר' מנחם הבבלי כתוב בהגה"ה וז"ל כ"ל הפירוש אין הספרים אלא התפלה שהיא י"ח ברכות שמקובלת שם יותר לפי שזה שער השמים · כן לפ"ז צריך לפרש מילין תימות כלומר ק"י ברכות :

השבטים

הם י"ד עם אפרי' ומנשה · אמנם הארץ נתחלק' לי"ב גבולין · דל מהם לוי ה' הוא נחלתו · ודל מהם יוסף בעצמו כי הוא כבחינת יעקב שהוא למעלה מהשבטים כן הוא יוסף ושני בניו הם שבטים · ואלה אשר נחלו הארץ הם י"ב ראובן שמעון יהודא יששכר זבולון דן נפתלי גד אשר בנימין אפרי' מנשה · וחמשה בתי אבות הם למעלה מהנחלה והם האבו' שהובטח להם הארץ והם לא נטלו חלק בה אף שנתאוו לארץ ונקברו בה ואלה תולדות יעקב יוסף גם הוא השבע השני' כאביו להיות נקבר בארץ· ולוי אין לו חלק בארץ ה' הוא נחלתו·אבל דע כי חמשה אלה הם למעלה מנחלת הארץ שלמטה רק אחזו בא"י העליונה שהיא שורש א"י התחתונה ובשורש ההוא היוד חמשה דברים גדולים רוחניות מול חמשה אלה במקדש ראשון · וכשחרב בית ראשון נשארו חסרים אלו חמשה דברים אף כשנבנה בית שני כמ"ש רז"ל שעל כן חסר ה' מן ואכבד · נמצא מחורבן בית ראשון נשאר חרב כאלו המעלות גדולות עד עמוד הכהן לאורים ולתומים ולעתיד יוחזרו אלו ה' דברים ולא זו שיוחזרו אלא אפי' יהיה ברום המעלה ביותר שיתגלה אור הגנוז ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה ויתקיים והתהלכתי בתוככם כי השכינה תלך בינינו · וממה שכתבתי יתבארו הרמזים של הז"ת זה וז"ה · זה רומז על י"ב שבטי' כי זה עולה י"ב וכן מצינו בב"ר פרשת תולדו' ותאמר א"כ למה זה אנכי ראויה היתה רבקה שיעמדו ממנה י"ב שבטי' כמנין זה זין שבעה ה"א חמשה כו' ויש לתמוה לימא בקצרה זה עולה י"ב ונראה דבא לתת טעם והוכחה למה נרמזו י"ב שבטים בתיבת ז"ה שעולה י"ב יכתוב ג' דו"ד עולה ג"כ י"ב או ח"ד או ו"ו ועוד מי הזכיר שבטים · אולי מספר י"ב רומז על ענין אחר · ע"כ בא להראות בטוב טעם ודעת בחילוק האותיות שרומזות על השבטים ואמר זיין שבעה ה"א חמשה · כי מצינו אלו ב' החלוקות בהשבטים מספר שבעה ומספר חמשה והוא כמוזכר במדרש שהביא רש"י בפרשת שופטים זו נחלת חמשה וזו נחלת שבעה חמשה שהוריש משה ויהושע כו' · הרי זה רומז על י"ב שבטים · הזה בתוספות ה"א רומז על מעלת ה' הנ"ל · וזה שהוא עוד תוספות אחד ביותר מורה על אח' יחיד ומיוחד ית"ש לעתיד והתהלכתי בתוככם כמ"ש לעיל לעתיד יהיה יתרון אור מהחושך כלומר מסיבת החושך והצרות בחורבן ובגליות יהיה מזוככות וצירוף להתם חטאת וזה גורם ליתרון אור שיהיה כמו שהארכתי

הג"הה

דבר זה מרומז ג"כ כשהכתוב השם את אברהם אבינו לזרע כאמר לא יירשך זה ובכריס הפרשה אומר שהיה דבר ק' אל אבינו כמקום הכם כשהכתוב על יצחק היה השבטים על יעקב כי ביצחק ולא כל יצחק רק יעקב ובניו וז"ש לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממך אשר לא יירשך זה רק זה אשר יצא ונומר · וזהו סוד מקו"ה מ"ק ו"ה י"ב שבטים כנגד צרופי שם הוי"ה ואלו י"ב צרופים כשם מ"ק אותיות וזהו סוד מ"ק זה

בדרוש הזה בסמה מקוסות · וט' באב נקרא מועד כי גורם מועד גדול לעתיד וזהו ענין שהראה הקב"ה עתה בשעת חדוה ליעקב אבינו בנין הגליות כי באחרית הימים יבאו לטובה לששון ולשמחה · ובב"ר ריב"ל פתר קרייה בגלות ויצא יעקב מבאר שבע היך מה דאת אמר שלח מעל פני ויצאו · וילך חרנה היך מה דאת אמר אשר הוגה ה' ביום חרון אפו · ויפגע במקום עד אפס מקום וילן שם כי בא השמש שי' ע"ש וז"ל חרמבן ועל דעת רבי אליעזר הגדול היתה זאת המראה כענין בין הבתרים לאברהם · כי הראוהו ממשלת ארבע מלכיות ועלתם וירידתם וזה טעם מלאכי אלהים כמו שנאמר בדניאל שר מלכות יון ומלכות פרס והבטיחו כי הוא ית' יהיה עמו בכל אשר ילך בניהם ושמרנו ויצילנו מידם אמרו הראה לו הקב"ה ארבע מלכיות מושלן ואבדן הראוהו שהמלכות בבל עולה שבעים עוקים ויורד וראוהו שר מלכות מדי עולה מאה ושמונים עוקים ויורד והראוהו שר מלכות אדום עולה ואינו יורד אמר לו יעקב אף אל שאול תורד אמר לו הקב"ה אם תגביה כנשר ונומר עכ"ל · והנה אור הגנוז שיתגלה לעתיד זהו סוד סתרי סתרין של התורה כי מלאה הארץ דעה והתורה נכללת בי' דברות שבלוחות שבהן תרי"ג אותיות רומזות לתרי"ג מצות והלחות היו אמה כי ארכן היו ו' טפחים וכן רחבן והתורה היא קדומה לעולם אלפים ונודע כי מיל הוא אלפים אמה כי אמה שהיא שורש התורה הוא בסוד אלפים שהיא קדומה נגוזה ונסתר ולעתיד יהיה בחינת וז"ח כמו שכתבתי שעולה י"ח וזהו הרמז מקדש שלמעלה שיתגלה לעתיד גבוה י"ח מיל והבן אלו הדברים ואח"כ הדבר אחר מפרש והולך ענין בית המקדש הנתון לישראל מה נורא המקום הזה זהו בית ראשון בתוספות ה' כנזכר לעיל · אין זה זהו רמז שחרב ואף שנבנה אח"כ אין זה נחשב מאחר שנשארו חרב מ"ה מעלות העליונות ונתבטל הבית שהיה נרמז בתיבת הזה וארז"ל ויצא יעקב יציאת צדיק נעשה רושם פנה זיווה פינה הדרה פינה הודה · כבר כתבתי כי ענין ויצא יעקב רומז ג"כ לגלות · ופינה זיו הוא המקדש הנתייסד בחדש זיו · ופינה הוד כמ"ש והודי נהפך למשחית · ופינה הדרה כמ"ש ויצא מן בת ציון כל הדרה ומקדש ראשון היה ענין הזה וכשנחרב פינת הוד זיו הדר שהוא ר"ת של הזה והמקדש שלעתיד הוא בית אלהים וזה שער השמים ואז כבואר כ"ש בנוי וחרב ובנוי כי משחרב בית ראשון עד שיבנה הג' הכל נקרא חורבן אחת והחורבן הוא לטובה תם עונך · ע"כ יעקב אבינו לאחר שראה מראה הסולם והבין בו כמה דברים והבין ג"כ ענין ד' מלכיות ראה בנבואה והתבונן על הגאולה העתידה · ואמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי · כלומר המקדש שלעתיד יוחזר ענין הז"ה ויש ה' שהוא ענין והתהלכתי בתוככם נמצא מה שאמר אכן יש ה' במקום הזה · הוא כמו זה והיש נמשך מן יש וישכ"ב שכתבתי ועליו נאמר יש שכר לפעולתך ע"כ נרמז ג"כ בישכר שהיה בעלי תורה ישכ"ב כמ"ש לכן ישכב עמך ונומר כי מלא הארץ דעה · ומה שאמר ואנכי לא ידעתי זה יתבאר ע"פ מדרשם ברבקה שאמר' למה זה אנכי רומז לי"ב שבטים שהיו ראוין לצאת ממנה ודע כי אנכי סוד אח"ד כי אחד בחשבון המרובע עולה כמנין אנכי כיצד ח' פעמים ח' עולה ס"ד ד' פעמים ד' עול' ט"ז והא' ף נשארת כמות שהיא כי א' פעמים א' נשאר א' הכי עולה פ"א כמנין אנכי והש' אחד וישראל אחד האלף רומזת ליעקב שיצאו ממנו י"ב שבטים דהיינו ח' ח' בני הגבירות וד' בני השפחות זהו אח"ד בסוד אנכי העולה בנים' ג"כ כסא אשר שם חקוק צורתו של יעקב ולאחר שנתגלה ליעקב בשורת י"ב שבטים שיצאו ממנו ושיהיו נרוכים ה' כולם ויזכו להתכלית אמתי לעתיד שתלך השכינה ביניהם אמר אכן נודע לי הדבר כי ה' במקום הזה סוד הזה וסוד יש ה' ויש שכר לפעולתו ואנכי לא ידעתי זה הענין של אנכי שאמרה אמי למה זה אנכי ועתה נתגלה לו הכל גם צורתו החקוקה בכסא נתגלה

הג"הה

וזה נתגלה לו כשידע שכולו מרכבה לשם יחוד שכנו י"ב פירוד הוי"ה · ונם י"ב הלכים כתהוו אכן אחד ע"כ הג"ה

עתה ביותר כמ"ש רז"ל במסכת חולין עולים ויורדים עולים ומסתכלין בדיוקניה שלמעלה ויורדים ומסתכלין בדיוקנו של מטה בעו לסכוניה מיד והנה ה' נצב עליו ע"כ והנה יעקב מתחילה התנבא על התכלית האחרון וזהו אכן יש ה' במקום הזה · אח"כ חזר ופרט איך ימשך הענין זה אחר זה ואמר מתחלה יתקיים מה נורא המקום הזה ואח"כ אין זה ואח"כ בית אלהים וזה שער השמים שהוא התכלי' וזהו רמז הפסוק ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד לעתיד יחזור אותיות ההוא כי חסר ו"ה מן השם וא' מן כסא ו"ת הנ"ל זהו ההוא והוא בגים' הז"ה וילך השכינה בינינו וזה"שה ה' אחד ושמו אחד יתגלה ע"י ישראל · ועל ענין מ"ש בוישכב יש כ"ב שהן כ"ב אותיות התורה מבואר המדרש ב"ר זקן יעקב משנתו רבי יוחנן אמר ממשנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה אכן השכינה שרויה במקום הזה ולא הייתי יודע ע"כ · ויש לדקדק מה זה ממשנתו · או מה חידש במה שאמר על אכן יש ה' במקום הזה השכינה שרויה במקום הזה · אלא המאמר רומז על מה שכתבתי · מ"ש ממשנתו זה כ"ב מן ויש"כב הרימז על התפשטות אותיות התורה בישראל ובאבותם ובבתי אבות · ומה שפי' על אכן יש ה' במקום הזה אכן השכינה שרוי' כו' רומז על ונתתי משכני בתוככם וגו' והתהלכתי בתוככם וגו' שהוא ענין הנ"ה כמ"ש לעיל · וענין וזה שער השמים שמשם עולות התפלות ועתה בעו"ה מהם תפלותינו ולעתיד ישמחנו הש"י בבית תפל' זהו מקום מקדשנו · מ"מ אף עם זה תפלתינו כתיב שתם בשין קרינן בסמך · ושתם פשק"פ פת"ה כמו שתום העין ובלשון המשנה ער"ש שתום ויגוב כלומר אע"פ שסתם פתוח הוא קצת להתפלל אל ה' דרך א"י ולשלוח התפלה דרך שער השמים כמ"ש רז"ל · ואת מלפנם בישראל שהיה הקב"ה מתאוה להפלת של ישראל וע"כ היו עקרות באבות ובאמהות כדי שיתפללו וזהו היה בארץ הקדושה כי שם חפץ הש"י בתפלה כי התפלה מתעורר וגורם יחוד השם ית' עליה כמבואר ליודעי חן והתפלה נעשית עטרה כי ארץ הקדושה יא ארץ אשר ה' דורש חלק ה' אבל דבר זה לא שייך בח"ל שהיא ארץ העמים תחת ממשלת השרים ומה השק יהיה להקב"ה בתפלתם לעשות חבור למעלה כי אז יתערב זר בתוכו שהוא השר החיצוני אשר תחתיו יושב המתפלל · ע"כ זאת העצה היעוצה לשלוח התפלה לא"י ומשם לירושלים ומירושלים לבה"ה ובבה"ה למקדש קדש קדשים ומשם שער השמים כמ"ש רז"ל וזהו ענין ישראל שבח"ל ע"ז בטהרה הן · כי בעו"ה הם יושבים תחת רשות השרים שהם אלהי העכו"ם ע"ז אבל לבן של ישראל לשמים והארץ בזה הפרדס ונם אני הארכתי בזה במקום אחר אשר בזה מובן ענין פלפול רחל ויעקב הבה לי בנים ויחר אף יעקב ברחל · ולכאורה יש לתמוה מהחרי האף הזה והלא רחל במ"ש הבה לי בנים שאלה כהגון כי כוונתה היתה שיתפלל עבורה ואיך הבין יעקב קושיית התלמוד למה היו האבות והאמהות עקרות כי עשה הש"י זה שהתאוה לתפלתן · וכוראי ידע יעקב כל זה וא"כ למה חרה אפו · אלא הענין יעקב אמר לרחל אשר מנע ממך פרי בטן · כלומר אין הכוונה שמתאוה לתפלה אלא המניעה היא ממך מצרך כאיזה עונש שאתה עקרה ואין לך לומר שהוא בעבור שמתאוה להתפלה שזה אינו שייך אלא הדר בארץ שהיא חלק ה' אבל אנחנו עתה בח"ל שהיא תחת ממשלות השרים בוראי לא מתאוה להתפלה וזהו במ"ש התחת אלהים אנחנו כלומר אין אנחנו יושבים תחת חלקה' שהיא א"י השיבה רחל אני אכניס צרה לביתי הנה ישראל בח"ל עובדים ע"ז בטהרה כי לבם לשמים אבל מכניסים צרה לבית · כי בעו"ה מפסיק ביניהם הצרה שהיא הקליפה צרה בהתכנס ורמז דבר זה בפתיחת דאיכ' על צרה בהתכנס והיא כמכניס צלם בהיכל אבל הוא לנו לאונס כי גלינו מעל שלחן אבינו בעו"ה מ"מ שערי דמעות לא ננעלו והתפלה בוקעת ועולה דרך ארץ ישראל כו' עד דרך הנכון עד השמים כך אמרה רחל אע"פ שנתנו בח"ל תועיל התפלה בזכות זה שאכנ"ס צרה לביתי · ירא ה' מעני ויקבל התפלה אע"פ שהיא כהכנסת צרה לבית תבוא עד שער השמים:

נחזור לעניינינו לאחר המראה הגדול הזה של הסלם היה יעקב אבינו חשב מחשבות והרבק בתכלית הנצחיי האחרון שהוא בית המקדש האחרון ועה"כ · וזהו וידור נדר · כתבו המקובלי' כי הנדרים הם בסוד כפירת בינ"ה וסימנך נדר נ"ד"ר כי הבינה היא נ' שערים · עוד האריכו המקובלים להודיע כי הגאולה העתידה היא מצד הבינה בסוד ואנאלך אנכי הרוג ז' בינה כי בינה היובל הגדול המוציא לחירות · אם יהיה אלקים עמדי ונו' כר והיה ה' לי לאלהים · ויש לתמוה איך אמר לשון אם המורה על תנאי וכי ח"ו יעקב אבינו קבל האלהות בתנאי ובלשון אסמכתא כי כל דאי לא קני כמבואר בתלמוד ובפוסקים ואף שפסק הר"ם דבשבועה ובנדר זבת"כ אסמכתא קניא מ"מ למה הכניס יעקב את עצמו בזה · והרמב"ן כתב שאין ספק בדבר אבל בכל העתים יאמר הכתוב כן כמו עד אשר אם עשיתי וכן אם יהיה היובל לבני ישראל אם יבא העת שיהיה התנאי אז יתקיים המעשה כלומר כבואי ע"כ"ל הרמב"ן · מ"מ עדיין צריכין אנו לסודעי למה ליעקב לומר דיבור שיש לו ב' פירושים ובפרט בענין קדושה גדולה צריך לברר דבריו:

אך יש בכאן רמזים ויפה כיון שדיבר לשון אם שהוא בלשון אם המוזכר ביובל אם יהיה היובל ושור היובל כבר רמזתי אורתו ורומז על הגאולה העתידה והגאולה העתידה היא תלוית ועומד זכו אחישנה לא זכו בעתה וזהו לשון של אם · גם א"ם ר"ת אליהו משיח לגאולה העתידה · ובעוונו בגלות בקש יעקב ושמרני בדרך שישמרנו מעשו הוא ארום אשר אנחנו בגלות אצלו ולעתיד יהיה אלהים עמדי רומז לביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד : ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש · ק' ה"לל ונתן לי לחם ובגד ובודאי יהיה הלחם לאכול והבגד ללבוש וב"כ בפרשת עקב ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה · דע שיש בכאן רמזים גדולים אל אתיר הנה יעקב עתה הלך בדרך לישא אשה ורמז בפנימתו על הזווג שלעתיד כמשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך ובפרק הבע"י אשכחיה רבי יוסי לאליהו א"ל כתיב אעש' לו עזר כנגדו במה אשה עוזרתו לאדם א"ל אדם מביא חטים חטים כוסס (בתמיה) פשתן פשתן לובש (בתמיה) לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו ע"כ וזהו שייך בעת ההיא אבל לעתיד יהיה הכל מהמוכן כמ"ש רז"ל עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מלת נמצא לא יהיו שום מלאכות בבגד להביאו לכלל לבוש כי תכף יהיה מוכן ללבוש וכן הלחם לא יהיה צריך לכסרה יגיעות וטרחות להביאו למאכל רק תכף יהיה לאכול וזהו סוד לחם לאכול ובגד ללבוש · כי כבר כתבתי שקדושת יעקב עבם זווגו שהוציאו י"ב שבטי יה רומז על זווג העתיד כנסת ישראל עם הקב"ה ובזה מתורץ הלשונות שדברו שלכאורה הוא מגונה ח"ו יעקב אמר ואבואה אליה והלא הקל שבקלי' אינו אומר כן · וכן לאה תבעה בפה אלי תבוא · כבר האריך הרמב"ן בספר אגרת הקודש · על ענין הידיעה והחיבור בתשמיש כי קודם שחטא האדם ונתלבש בזוהמת היצה"ר היה זה המעשה של התשמיש נחשב כמעשה כל המצות כמו שבידים עושה סוכה ונוטל לולב וכן הרבה מצות · וברגלים רץ לדבר מצוה כי אבר זה של תשמיש מוכן לעשות בו מצוה פריה ורביה וחוש לא היה חרפה ולא היה לו שם ערוה רק אבר קודש כשאר איברים הפועלים קדושות · רק אחר שניסת מהנחש הקדמוני אז וידעו כי ערומים הם וכי הוא חרפה אבל לעתיד שיסיר הש"י מאתנו היצה"ר ותהיה כאדם קודם שחטא אז מעשה של זה התשמיש יהיה בכלל קיום המצות · ואדרבא קדוש יאמר לו · והנה האבות ואמהות קדושים היו מקדושה העתידה ע"כ דברו בגלוי ואבואה אליה וכן אלי תבוא וכן וישק יעקב לרחל וזה רמוז ג"כ בדברי רש"י והלא קל שבקלים אינו אומר כן לא אמר מתי אוליד י"ב שבטי' כי נתדבק בשם ה' בסוד י"ב צרופי שם הויה כמ"ש לעיל · וכן ענין הלחם ולבוש היה לאדם קודם שחטא מן המוכן והארץ היתה מוציאה כמו שיהיה לעתיד רק מפני חטאו נענש בזעת אפיך תאכל לחם וגם כי ערום הוא · וזהו ענין שאנו מברכין המוציא לחם מן הארץ · אע"ג דבמוציא כ"ע

קנ"סה

מיושתי יפ"טים לסכוניה יוצאון ותהי לו כוכ' כי היה להם קבלה גדולה על מעלת יעקב על מעלת הדא הקודש שיהיה ימש מהנו וכן היה בנין לרוב קדושתו כמ"ש כזו ורחשיו וכו' היה טפה ראשונה שלה רוח קי' יוליו והם היו ת' זכים לעשות לו הרכידים שיתקיים ס"ו נקרי והם"ה כלו כי הכח לטהר וכייען [illegible]

לא פליגי כדאית' בפ' כיצד מברכין אבל בהמוציא איכא פלוגת' ואע"ג דאיפסק הלכה' בהמוצי' מ"מ מה היזק היה לומר לישנ' המבורר ותוספות שם כתבו מה שכתבו · אבל דע כי בכוונה מכוונת אנו אומרים לשון המוציא המורה על העבר ועל העתיד כי אנו על הלחם הקודש שהיה לשעבר קודם שחטא אדם ושיהיה לעתיד וכן תמצא בב"ר פרשה ט"ו ר' נחמי' ורבנן ר' נחמי' אומר הוציא לחם מן הארץ שכבר הוציא לחם מן הארץ · ורבנן אמרי המוציא לחם מן הארץ שהוא עתיד להוציא לע"ה שנאמר יהי פסת בר בארץ כו' · והיה ה' לי לאלהים · דע כי לשם ידו"ד יש ב' נקודות על הרוב הוא נקוד ידו"ד חולם שבא קמץ בנקודת אדני ולפעמים נקוד חירק תחת הואו ואז הוא בנקודת אלדים וכפי מה שנקוד כך קרינן ליה והנה כשנקוד בנקודת אלדים הוא בבינה כנודע · ומבואר באריכות בפרדס בשער מהות והנהגה פרק ששי ופרק שביעי ושם ידו"ד הנקוד בנקודת אדנ"י הוא תפארת בהיכל קדשו · וידו"ד באדנ"י הוא זיווג התחתון סוד יעקב ברחל · ולמעלה בבינה סוד יעקב בלאה בבחינת העלמו שהוא סוד הדעת כמ"ש לעיל אבל יעקב הוא בסוד התפארת רק השגתו קצת בדעת ולאה באה אליו בהסתר ולעתיד יתרומם מעלתו ויהיה בסוד הדעת זהו שאמר והיה ה' לי לאלדים היינו ידו"ד נקוד בנקודת אלדים שהיא הבינה · ועל אלה שני הזיווגי' ירמוז סוד באר שאמר הכתוב וישא יעקב את רגליו והנה באר כאלו אמר באר נזדמן לו בפתע פתאום · וקשה מה מעליות דבאר או מה הוא הענין שארז"ל כל זיווגן של האבות אצל הבאר · דע כי באר הוא באר מים חיים מעין החיים הנסתר · ובאר הוא רבא תרגום באמן יהא שמיה רבא וכתב האר"י ז"ל שעולה בגימ' ידוד אדני ידוד אלדים ולפי מ"ש ניחא כי אלו השמות הם סוד שני זיווגן ולעתיד ישלם השם ויהיה רב"א · והאיר השם את עיני בכתבי הקודש דהאר"י ז"ל שכתב בפסוק ויקחו את לוט ואת רכשו בן אחי אברם · ויש תימא בזה הפסוק וכי הרכוש בן אחי אברם כך הל"ל ויקחו את לוט בן אחי אברם ואת רכשו · אלא התורה כתבה כן רכשו "בן "אחי להשכילנו הראשי תיבות שהוא רב"א והענין כל הסכנות שסיבן אברה' עצמו לרדוף אחר הארבע מלכי' להציל את לוט כתב הזוהר שזה היה בשביל שצפה ברוח הקודש שעתיד ליצא ממנו מלכות דוד ומשיח ואז יהיה שמיה רב"א נמצא עשה אברהם זה בשביל שם יה רב"א · ע"כ אני אומר שזהו סוד בא"ר ושם נזדווג ליעקב זיווגו · ודע כי ענין ספור הבאר הוא הדוגמת מראה הסולם ומראה הסולם היה במראות אלדים וענין הבאר הוא רושם מהמראה להראות בפועל · וכמו שדרשו בב"ר ענין הסולם על התורה ועל המקדש כדלעיל כן ענין הבאר אית' שם רבי יוחנן פתר לה בסיני וירא והנה באר זה סיני · והנה שם שלשה כהנים לוים וישראלים כי מן הבאר ההוא הם עשרת הדברות · ולעיל סיניה פתר לה כל פרשתא על ציון ועל א"י ועל הסנהדרין ע"ש כי כל מאורעות דאבות סימן על העתיד על קבלת התורה וא"י ושלוותן וחורבנן · ועל העתיד לבא שהוא התכלית הנצחי · ורחל בתו באה עם הצאן · זה רומז על גלות ישראל שבגלותן נקראו צאן ובגאולתן נקראים אדם כמ"ש ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם כלומר עתה אתם כצאן וכשתגאלו אז אדם אתם עיין בהרד"ק · והנה רחל נקברה בדרך בדי שתהא לעזרת לבניה כשהוליכם נבוזר אדן וקול ברמה נשמע נהי בכי תמרורי' רחל מבכה על בניה ונוסר עד שהשיב לה הקב"ה יש שכר לפעולתך ושבו בנים לגבולם · זהו ענין וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך וכתב רש"י לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבור' וקשה וכי בשביל שלא תקבר עמו יבכה אלא הכי פירושו צפה שלא תקבר עמו וצפה ברוח הקודש שמשום הכי לא תקבר עמו כדי שתהי' לעזר לבניה כשילכו בגלות · וכמו שאמר רש"י פרשת ויחי ע"כ בכה מתמת החורבן והגלות שצפה ועתה נקראים ישראל צאן והקב"ה הוא הרועה ושם רחל מורה ג"כ על צאן · וע"ז בא הרמז אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן שזה מיירי בהיותינו בגלות עיין ברש"י שם בשיר השירים ובזמן המקדש היתה הידיעה והתפשטות הקדושה על מה שרמז יעקב ואמר ואנכי לא ידעתי ועתה ידע וידיעת זו היית' בזמן המקדש בזמן הנבואה ובחרבנו חזר ללא ידעתי והוא אם לא תדעי לך ואז ישראל נקראו צאן ושם יעקב מורה על עקב ושפלות והו עקבי הצאן · עקבי אותיות יעקב והיפה בנשים היא רחל הבאה עם הצאן והיא היפה בנשים כמ"ש רחל יפת תואר ויפת מראה וזהו ענין רבוי הצאן אשר ליעקב ובב"ר ר' לוי אמר ששים רבוא כלבי' רבנן אמרי מאה ועשרים רבוא ולא פליגי · מ"ד ס' רבוא לכל עדר ועדר חד כלב מ"ד ק"ך רבוא לכל עדר תרין כלבין פי' ר' לוי ורבנן תרוייהו ס"ל דהיה ליעקב ס' רבוא עדרים אלא דלמר היה מספיק כלב אחר לעדר ולמר ב' כלבים אח' מלפניו ואחר מלאחריו · דע כי ס' רבוא עדרים · מורים אס' רבוא ישראל שאינם חסרים לעולם כזה המנין ולכל עדר היה כלב שומר ונודע כי כלבים מורים על הקליפו' ארז"ל כלבים צועקי' מלאך המות בא לעיר ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו · ע"כ הכניע יעקב כלב להיותו שומר להצאן שלא יגבירו הקליפות בגלות · ומ"ד ק"ך רבוא כלבים היו · אתיא כהא דאיתא במסכת שבת פרק ר"ע כשעשו העגל ירדו ק"ך רבוא מלאכי חבלה להסיר עדיים ורצה יעקב אבינו להכניע' לצאן שיקוים ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו · הרי הצאן מורים על ישרא' וסימן מילתא צאן ברז"ל כי נולדו י"ב שבטים כד' אלו בלהה רחל זלפה לאה ויעקב עבר בצאן ונתנו לו אלו הנשים · ואז יובן רמז על העתיד בענין ויחמנה הצאן שאר"ז"ל המים נעשה בהם זרע · וקשה איך ברא הקב"ה עתה חרשות שתתעבר נקבה בלי זכר הלא אין כל חדש תחת השמש כתיב אלא נראה שהוא ע"ד דאיתא בפרק במה מדליקין שדרש רבן גמליאל עתיד' אשה שתלד בכל יום ומקשים ע"ז איך אפשר וכי כל בעל ובעל יהיה נזקק לכל נשיו דבר יום ביומו ומפרשים הענין הוא כמו תרנגולת שיש בה שלל בצים שנתעברה בפעם אחת ואח"כ יוצא מהשלל כל יום ויום ביצה · כן הזרע שיזריע הבעל באשה לא תהא שום טיפה לבטלה ולא תסרח חטיפה ומכל טיפה וטיפה יהיה ולד ותלד וכבת נכסה ולדות יהיו מעיבור אחד · ע"ז חשיב ר"ג להכלגלג בא וארא[ך] דוגמתו בעה"ז והראה לו תרנגולת · כן היה הענין בכאן בהצאן שכל טיפות הזרע שקבלו מהזכרי' נשאר בהם · ונתייבשו מה עשה הקב"ה הזמין להם אלו המים שהיו מלחלחים

הג"ה

וכזה יובן ראיתו כנען נעשו מעשה ניסים ליעקב שנתרבו כ"כ וכי עביד הקב"ה ניסי לשקרי הלא ראינו רז"ל והביא רש"י בפסוק אמר פרייתי שנקי יעקב כר"ם והבלעצמו מזמות הקטורה אמר אין כגבי ס"ל כלאי לי כמות כל הרכוש הזה כה לעצמו אלא הענין לאמר שלא הכאן כ'רתוח כומפר ישראל כתכם לעצמו לבופר כפם עוביה מימון כפריתם פריון כנפש · ואפשר עוד לתרץ קושיא זו ולומר דכל מה שכתן לעצמו ומזר ליעקב כמינא מסים וכדאיתא בב"ה הכס' ויטלם בענין הזיוכון של יעקב איתא שם סד עם דלרשא א"ל לר' בוטעים אין יהודית לך פלא וילתא עבא אמרם בניבורא בטמי א"ל מה היא א"ל כל אותן הדרונות שכתן אבינו יעקב לעשו עתידין א"ה להחזירן למלך המשיח לעתיד לבא יה"ט מלכי תרשיש ואיים מנחה ישיבו יביאו אין כתיב כאן אלא ישיבו א"ל סיך מלה סבלא אמרת וכן סיך אנא אומר לך ע"כ:

היבשות ונעשה הזרע ברור כאלו היה בא עתה מהזכר ונתעבר' והולידה וזה היה סימן על עתיד · ועל זה בא הרמז הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני וכל אשר אתה רואה לי הוא כבר כתבתי בגלות אנחנו נקראי' צאן וכן כתיב נחשבנו כצאן טבחה · ובעת מעלותינו נקראים אנחנו אדם כמ"ש אדם אתם · אבל יש חילוק באדם עצמו בין זכר לנקבה כמ"ש זכר ונקיבה בארם ויקרא את שמם אדם והנה בכל הגאולות שהיו כבר לא נמשלנו רק לנקבות כמ"ש שירה חדש' בלשון נקבה ולעתיד כתיב שיר חדש בלשון זכר · הרי הם ג' ענינים בערך שלותינו היינו אדם מצד הנקבות ועתה בגלות אזי צאן אנחנו · ולעתיד אזי נהיה בנים זכרים · ע"ז אמר לבן ליעקב כל הבחינות של ישראל חן בנות הן בנים הן צאן כל אשר אתה רואה בנבואה שלך · כי רואה נקרא הנביא לי הוא הכל בא ממני · ומתחילה לבן ביקש לעקור את הכל ואח"כ נעשה אוהב ועונה אמן כע"כ · כן יהיה לעתיד הצאן יקראו אדם תשיר שיר חדש בלשון זכר · חכר בנים ברכ"ה האת ממקור הברכות · במהרה בימינו אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר וייראויאמר מה נורא המקום הזה ראוי לאדם שיעמוד במקומות הנכבדים באימ׳וביראה ובתוספות קדושה ויהיה מורא שמים עליו בדבור ובמחשבה ובמעשה ע״כ המספר שיחת חולין בבית המדרש או בבית הכנסת אף שלא בשעת לימוד ושלא בשעת תפלה מסלק מורא שמים מעליו והוא איסור מוסיף על איסור של שיחת חולין׃ ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש אין ראוי לאדם שיהיה בהול להון אבל יספיק לו ההכרחי הלא תראה שיעקב אבינו לא שאל כי אם ההכרחי והוא לחם לאכול ובגד ללבוש׃

ויאמר להם יעקב אחי מאין אתם ראוי לאדם שיהיו דבריו עם הבריות בנחת וכדברי כבוד הנה יעקב קרא אותם אחים׃

לא עת האסף המקנה ראוי לאדם שישתדל להיישיר האנשים אל הטוב בדרך מוסר ובענוה׃

בזוהר פרשת ואתחנן הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה וגומר׳ האי קרא אוקמוה דכד ישראל יתערון תשובה לקמיה קב״ה בזכות אורייתא יתובון לארעא קדישא ויתכנשין מן גלות דהא ודאי יומא חד יהא גלותא לישראל ולא יתיר הה״ד נתנני שוממה כל היום דוה׳ ואי לא יתובון קב״ה אמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה בלא זכו ובלא עובדין דכשרן אבל אסותא חד לכו השקו הצאן אשתדלו באורייתא דאתשקיין מימי אורייתא ולכו רעו לאתר דגייחא לאתר טבא וכסופא דאתכנתיכו ׃ ד״א הן עוד היום היום גדול דא הוא יום דאקרי יום מהומה ומבוכה דבי ההוא יום אתחריב בי מקדשא ונפלו ישראל בגלותא ומן קדם עובדין בישין ההוא יומא אתמשך ואתרבי הה״ד הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה בגין דאינון משכי ליה לההוא יומא השקו הצאן כמה דאתמר במילוי דאורייתא דהא בזכותא דאורייתא יפקון ישראל מן גלותא ישראל מאי קא מיירי ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל עדרים עד דיתכנשו כל שאר זמין עלאין׃ וגללו את האבן ׃ ויגנדרון לההוא דינא קשיא דההוא יומא דשלטא על פי הבא״ר ואשתכח ההוא כא״ר בגלותא טמא וכד אתגליא ההוא בא״ר וההוא אבן לא שלטא עלה מיד והשקינו הצאן וזמין קב״ה בסוף יומיא לאהדרא לישראל לארעא קדישא ולא כנשא לון מן גלותא׃ ומאן אינון סוף יומיא ההיא דאיהו אחרית הימים בהאי אחרית הימים ישרא׳ כבלן גלותא הה״ד והיה כי יבאו כל הדברים האלה והיה באחרית הימים דייקא והיא כנסת ישראל בגלותא ועם אחרית הימים דא יקבילו עונשא בגלותא וכדא יעביר קב״ה נוקמין לישראל הדירא הה״ד אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים ובכל אתר דא היא וקודשא בריך הוא זמין לאתבא לה לאתרהא הה״ד והית באחרית הימים יהיה הר בית ה׳ נכון וגומר ודא הוא יום עכ״ל׃

וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה וגו׳ אין ראוי לאדם כשירצה דבר מה מאנשי ביתו שיכריחם על זה על צד האונס והנצוח אף כי הוא מושל בהם׃ אבל ישתדל לפתות אותם אל מה שירצהו בתכלית מה שאפשר כדי שיתעוררו לזה מעצמם כי זה הוא יותר טוב משיעשו זה על צד האונס והכרח׃ ראה כמה הרבה יעקב דברים עם רחל ולאה כדי שיתרצו בטוב לב ואע״פי שהקדוש ברוך הוא צוה לו שישוב לביתו׃

כי דרך נשים לי וז״ל הרמב״ן הנכון בעיני כי היו הנדות בימי הקדמונים מרחקות מאוד כי כן שמן מעולם נידות לריחוק כי לא יתקרבו אל אדם ולא ידברו בו כי ידעו הקדמונים בחכמתן שהבלן מזיק וגם מבטן מוליד נגאי ונושה רושם רע כאשר בארו הפילוסופים ועוד אני עתיד להזכיר נסיונם בזה והיו יושבות בדד באוהל לא יכנוס בו אדם וכמו שהזכירו רז״ל בברייתא של מסכת נידה תלמיד אסור לשאול בשלומה של נדה ר׳נחמי׳ אומר אפילו הדיבור שהוא יוצא מפיה הוא טמא אמר ר׳יוחנן אסור לאדם להלך אחר הנדה ולדרוס את עפרה שהוא טמא כמת כך עפרה של נדה טמא ואסור ליהנות במעשה ידיה ולכך אמרה רחל ראויה הייתי לקום מפני ארוני לנשק ידיו אבל דרך נשים לי ולא אוכל להתקרב אליך וגם לא ללכת באוהל כלל שלא תדרוך אתה עפר רגלי׃ והוא החריש ממנה ולא ענה אותה כי לא היו מספרים עמהם כלל מפני שדבורה טמא עכ״ל׃ ע״כ במאוד מאוד צריך אדם להתרחק מאשתו נדה בכל ריחוק ולא ימשוך טומאה על עצמו ראה כמה גדולה טומאת נדה שמקיש ע״ז לנדה כמא דתנן בריש פרק ר״ע אמר ר׳עקיבא מנין לע״ז שמטמא׳ במשא כנדה שנאמר תזרם כמו דוה כו׳ ואפשר שרחל היתה חושבת זה בלבה כדי שלא יהיה שקר היוצא מפיה כי היא לא יכלה לקום מחמת התרפי׳ שהיו ע״ז של לבן וישבה עליהם ועל זה מטמא כנדה והו דרך נשים לי ולבן הבין הדברים כפשוטן׃

נשלם פרשת ויצא בעזרת את יריאיו רוצה

פרשת וישלח

ז״ל סימן לאשר יקראו לו עמוד הגולה כי יספר מתעמד הגולה עד הגאולה׃

נר מצוה מצוה ג׳ מתרי״ג מצות שלא יאכלו בני ישראל גיד הנשה׃

ותורה אור הא לך סוד איסור גיד הנשה כפי המבואר בזוהר ובספרי המקובלים דע כי אברי האדם הם ענפים מן המרכב׳ העליונה מרמ״ח האברים שיש באדם העליון נגלים רמ״ח מ״ע ׃ ורמ״ח מלאכים הנקראים לבעלי הקבלה מלבוש השכי׳ ששמם כשם רבם׃ וכמו כן שס״ה ענפים של דין יש באילן העליון נגד שס״ה ימים ושס״ה גידין וכל יום יש לו מצו׳ ויש לו גיד ׃ וט׳ באב הוא גיד הנשה ודרשו רבותינו א״ת גיד הנשה לרבות ט׳באב שאין בו אכילה ולרבות סמאל ויצה״ר ואין אוכלין ואין נאותין מהם ׃ ובכל ימות השנה ובכל הגידין ובכל האברים לא מצא מפלתן של ישראל כי אם בגיד הנשה אז תשש כחו ובאותו יום נתקשה עלינו הדין ונשה השם אותנו כביכול בגולה עד יערה השם רוח ממרום וכל האוכל כט׳באב כאלו אוכל גיד הנשה ׃ וגיד הנשה יש לו ה׳ענפים מימין וה׳ משמאל שהם עשרה נגד י׳כחות הטומאה הסובבים את המרכב׳ שנ׳סביב רשעים יתהלכון׃ והגיד הזה סמוך לברית שמשכב משיכת אלו הכחות׃ והנה האוכלו מושך עליו רוח הטומאה כי אבר מחזיק אבר׃ ולשון נשה ר״ל גיד המשכה עבודת השם ית׳ והו ע״כ לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה כי הם נזהרים מכח הטומאה׃ והנה אברי אבינו יעקב ע״ה היו כולם תקיפין ולא היה יכול להם שדו של עשו הבא מרוח הטומא׳ רק בג״ה מצא מקום לחול ולהכנס שם וכתבו המקובלי׳ עונש האוכל ג״ה בלי תשוב׳ להתגלגל בקדש׳ הנקרא׳ זונה נשכחה מדה כנגד מדה משום דמחזיק יצה״ר ושוכח עבודת השם יתעלה ונתלה בגיהנם בברית מילה ע״כ׃ צא ולמד תחילת גילוי הנחש המסית ומדיח בכח סמא׳ שרכב עליו היה רוח זנונים כי ראה את אדם וחוה משמשים ונתאוה ע״כ רגלים היו לנחש ונקצצו כי הירך הוא בגבול הערוה ועשו היה לו נחש בירך שלו מסומן כמו שכתב בפרשת תולדות ובני ישרא׳ קדושים הם וגודרים גדר ערוה אינם אוכלי׳ ג״ה כי לא נחש ביעקב והנה ההפשטות ג״ה הוא מרכבת סמאל למטה שנוגע בכף ירך יעקב וכמו שארז״ל וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו לו יוצאי ירכו נגע בכל הצדיקים שנתידין לעמוד ממנו זהו דורו של שמד׃ ותקע כף ירך יעקב זה ירמוז על חרושם והפגם שנעשה למעל׳ בחורבן ב״ה שלמטה המכוון נגד שלמעל׳ והקב״ה נשבע שלא יבא בירושלים של מעלה עד שיבא בירושלים שלמטה וכביכול אין

השם שלם ואין הכסא שלם כאלו נאמר מה שנעשה למטה זה נקרא גיד הנשה נזירות קשות כגידין והוא גיד הרע משס"ה גידין הוא כח
סמאל המחזיק ידים ידי עשו והפגם למעלה הוא יום מן שס"ה ימים אשר עליו נאמר כל היום דוה ופי' הזוהר שנגזר החורבן עכ"פ להיות
אלף שנה כיומו של הקב"ה · ויאבק איש עמו · וארז"ל העלה אבק עד כסא הכבוד כי אין הכסא שלם · ויש עוד סוד בזה כי נגע סמאל שרו
של עשו בכף ירך יעקב כלומר שהיה לו איזה קטרוג שהיה מקטרג על יעקב בירך שלו וזה כי נשא שתי אחיות · והאבות קבלו על עצמן
לקיים כל התור' כלה · והרמב"ן האריך בזה בפ' תולדות בפסוק עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי והע'ל
כי האבות שמרו התורה כלה אע"פ שלא היו מצוים שמירתו אותה הי' בארץ לבד כי המצות משפט אלדי הארץ ויעקב בח"ל נשא שתי
אחיות כו' ע"ש מ"מ קטרג סמאל על יעקב איש כמוהו אשר צורתו חקוקה בכסא הכבוד אדם חשוב במוהו שאני לא היה לו לפגום אפי'
בח"ל · כי יעקב בכל מקום שהוא שם הוא אוירא רא"י כי קשור בכסא כבוד ואף שלא עשה עבירה מ"מ הוא אבק עבירה · וע"ד
שמצינו בלשון רז"ל · אבק ריבית אבק גזל אבק לה"ר · וזהו שהעלו אבק עד כסא הכבוד כלומר הקטרוג מאבק העבירה מאיש כמוהו
החקוק בכסא וקול הקטרוג הזה לא שב ריקם כי נענש בדינה שנלקחה לאשת זנונים · כמ"ש הכזונה יעשה אחותינו ונבר רמזתי כי משם
אשת זנונים · גם הפגם של ראובן וישכב פלגש אביו אף שלפי האמת לא חטא כמ"ש רז"ל · נחזור לענייננו ותקע כף ירך יעקב ירמוז
לפגם שלמעלה חורבן ב"ה שלמט' ושל מעלה ויהיה זה רמוז בתקע כף ירך · רז"ל אמרו במצות ציצית שרומז לתרי"ג מצות כנודע ואמרו
תכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא · והם רומזים לג' מעלות עליונות של ישראל אשר הקב"ה דביקתו בהם · ומתחילה זכה
בהן יעקב ואח"כ ישראל · יעקב זכה למעלת ים שנאמר כי במקלי עברתי את הירדן הזה · וארז"ל שבקע אותו במקלו ואמר בב"ר שבזכו'
יעקב נבקע ים סוף כו' · וזכה לרקיע השמש שקעה וזרחה בשבילו ויזרח לו השמש · וזכה לכסא כי צורתו חקוקה שבה זכן זכו זרעו לג'
אלה · הראשון קריעת ים סוף וירא ישראל את היד הגדול · הב' רקיע · זה שקרע הקב"ה ז' רקיעי' במתן תורה כשאמר אנכי ה' אלדיך
וגו' השלישי הוא ב"ה הנקרא כסא שנא' כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשינו והוא מכוון נגד כסא שלמעלה ובחורבן ב"ה כתיב השליך
משמים ארץ תפארת ישראל וארז"ל שאמר הקב"ה אתם מכעיסי' לפני אלא מפני שצורתו של יעקב חקוקה בכסא השליך הקב"ה אורזה
משם · ואז תקעה הכף מן ירך ר"ת ים רקיע כסא והך' מן יר"ך הוא כסא תקעה ממקומה גם כף עולה מאה ורומז לקו"ף קטנה דקצתי נחיי
הרומז על חורבן ב"ה · וכשתתקטן ק' דיעקב אז נשאר יע"ב והוא העב והענן המחשיך · וזהו סוד איכה יעיב באפו ה' והשליך מן השמים
להארץ את תפארת ישראל החקוקה בכסא · אבל יעקב היה מכסה העין הרומז לע"ב ולענן · וזהו סוד ויעבור את מעבר יב"ק שהם
אותיות יעקב בהעלמת העין וכתבו המקובלים יבק ר"ת יעננו ביום קראנו · והעין מובלעת אצל היו"ד בתיבת יעננו ואז ר"ת יעקב · וכבר
הארכתי במקום אחר בסוד ויעבור שהוא ע"ב רי"ו · ובסוד יב"ק שהוא סוד ג' שמות אהיה ידו"ד אדנ' · ואין להאריך כאן:

נחזור לענין סמאל עושה רושם למטה ע"י האומה שלו המושלת על ישראל מפני חטאינו · ועושה פגם למעלה כי אחיזתו היא
למעלה נאחז בקדוש' כמו שכתבתי בפ' חיי שרה בענין פלגשם שם טומאה ופלגשם חסר כתיב כי הוא פלג שם למטה
משתלשל ממנו הטומאה אבל בשרשו הוא שם · וכן שם סמאל מחציו ולמטה הוא סם מות ומצד שרשו חותמו אל וזהו סמאל וכן מלאך
מות מות הוא רע וטומאה אבל מלאך הוא קודש · ובזה יתבאר בפרק גיד הנשה ר' שמואל בר נחמני אמר כגוי נדמה · רב שמואל בר
אחא אמר כת"ח נדמה לו · ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי ושניהם אמת כי מצד הטומאה המתפשט בעשו נדמה
כגוי הוא עשו הרשע כי כמו שיעקב חקוק בכסא כן עשו חקוק בסמאל ושמותיהן יוכיח עשו הוא אדום תכתוב עם אל ותמצא כי שמותיהן
מעורבין כי אותיות הקצוות סו' אלו הוא ג"כ סמאל ואותיות הפנימיות הוא אדום אד ום זהו שנדמה לו כגוי · ומבחינה שהוא מלאך
ושרשו בקדוש נראה כת"ח כי מלאכי' ות"ח הם משותפי' כמ"ש וישלח מלאך ויוציאנו · וקרא למרע"ה מלאך · וכ"כ ויהי מלעיבי' במלאכי
אלדים · ע"כ עתה שרצה להתלבש כלבוש גשמי כדי' להאבק עמו נתלבש במלבושים אלו אח"כ כשנצח יעקב אבינו אותו כיסה חלק הרע
שבתוכו ונעשה מלאך טוב וענה אמן בע"כ ובירך את יעקב והודה לו על הברכות ואז למטה נעשה שלום בין יעקב ועשו למטה · ויש עוד
סוד כדבר בענין אחבתם אז הרע נעשה טוב וי"ש חלק ברע המתהפך לטוב והקליפה מתקדשת וזה סוד גרים · ודבר זה רמזו רז"ל בפ' ג"ה
ויאמר שלחני כי עלה השחר א"ל גנב אתה או קוביוסטוס שאתה מתירא מן השחר · א"ל מלאך אני ומיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר
שירה עד עכשיו · פרש"י קוביוסטוס גונב נפשות · ודע כי יש בזה סוד נשמות העשוקות ביד סמאל כדאיתא בזוהר בסבא פ' משפטים ה"ל
הכא אית רזא חיך מתעשקין נשמתין אלא האי עלמא אתנהג כולא באילנא דדעת טוב ורע · וכד אתנהגן בני עלמא בסטרא דטוב מקלא
קימא ואכרע לסטרא דטוב וכד אתנהגן בסטרא דרע אכרע להתוא סטרא וכל נשמתין דהוו בההי' שעתא בטקלא עשוק לון ונטיללון כו'
ושם בסבא נחלקו הסבא וספרי קדמא' שספרי קדמ' סברי שהנשמו' הללו משפעת אותם לילית העשוקות בחסידי אומות העולם ובתלמידי
חכמים ממזרים והסבא סובר שהם הנשמות שמתים בעודם קטנים ובודאי דברי
שניהם אמת לפעמים כך ולפעמים כך ע"ו אמר לו יעקב אבינו למה אתה מתירא
מפני השחר בוראי כל מעשיך במחשך בלילה להשפיע ללילית אשר כחה בלילה
והיא העושקת וכשעושקת ונותנת לגוי זהו גנב שהנשמו' שייכי' לישראל · וכשעושק'
והם הנשמות שמתות בעודם קטנים זהו גונב נפשות · ויש לענין הזה סוד עמוק
בענין המקדש עצמו בשעת תשמיש ומכל זיווג נתאצל נשמה ואם הם מקדשים
עצמן אז נשארה הנשמ' בקדוש' ממקום קודש ולקודש תלך · ואם לא ח"ו היא עשוק'
ביד לילית והלילה אומר הורה גבר · ואר"זל המלאך הממונה על ההריון לילה שמו אבל כשאינם מקדשים את עצמם אז בר מינן לילית
עושקת כי אז ההריון מצד רוח זנוני' שהו' ענין הגיד הנשה · השיב המלאך ליעקב מלאך אני והגיע זמני לומר שירה כלומר אני עתה בבחינ'
חלק טוב ולא רע ע"כ אמר לו לא אשלחך כי אם ברכתני: ועל ענין אשר כתבתי התתגברות של ישרא' כפול עשו והוא אדום מלמט' וסמא'
מלמעל' תתבאר כל הפרשה ויתורצו כמה דקדוקי' כמה כפל לשונו' וכפל ענינים וכמה דקדוקי' וישלח יעקב מלאכים פרש"י מלאכי' ממש
וקשה היאך נשתמש יעקב בקודש בחנם לשלוח מלאכי השרת והיה יכול לשלוח בני אדם הלא אסור להשתמש במאן דתני כו' ובחנה"ה
מרובי דגישין אמר דאסור להשתמש בהן אפי' בזמן הזה ארצה שעיר שדה אדום · למה הזכיר בכפל לשון · וא' רבארצ' שעיר רמז הרב'
שלקח ממנו כלבישת גדיי עזים שיהיו ידיו שעירות · וכשדה אדום · רמוז התבשיל האדום שלקח עבורו הבכורה · ויעקב רצה לפייס על
הכל · אבל זהו דרך דרש · ויצו אותם לאמר כה תאמרון לאמר ותאמרון כפל לשון לארוני לעשו גם כן כפל ועוד הל"ל לאדוני עשו
מה זה לעשו · עם לבן גרתי רש"י עושה שני פירושים והם כמעט שני הפוכים מתחילה פי' גרתי לשון גירות שהוא שפלות ואחר כך פירוש
גרתי תרי"ג מצות שמרתי שהוא ענין התרוממות · אל אחיך אל עשו כפל לשון · וירא ויצר כפל ורש"י כתב מה שכתב אלהי אבי אברה' ואלהי אבי
יצחק ולהלן אומר ופחד יצחק ועוד מהו שחזר והזכיר שם המיוחד ורש"י כתב מה שכתב כי במקלי עברתי ונוסר רש"י עושה שני פירושים
והם ג"כ כמעט הפכי' כי במקלי לא כסף ולא זהב מורה על שפלותו ושהורם מאשפו' אביון · ב"א במקלי בקע הירדן רומז על התרוממותו
הצילני נא מיד אחי מיד עשו הוא גם כן כפול והכני אם על בנים · אמהות על בניהן היה לו לומר · ובב"ר כתוב בתורהך לא תקח אם על

הג"הה
ולפטר שהמחזור לעיל סתירו כרלה כנוי ונראה כת"ס רומז על הנשמות העשוקות בידו הנשפעות לגוי מהם חסידי אומות העולם ות"ח ממזרים כמבו זה כסוע כלול ורע:

בנים זהו דרך רש״י · למי אתה ואנה תלך · ולמי אלה לפניך הוא אריכות לשון · לעבדך ליעקב · לעבדך יעקב היה לו לומר · וכן מנחה היא שלוחה לאדוני לעשו היה לו לומר · בקריאת שם ישראל חנה המלאך אמר לו שלעתיד בבית אל יהיה נקרא שכו ישראל ועדיין היה נקרא בשם יעקב · ומצינו שקראו ישראל קודם בית אל כמ״ש בפ׳ שכם כי נבלה עשה בישראל וכן יקשה לפרש״י ויקרא לו אל אלהי ישראל שפרש״י מי שהוא אלוה לאלהים לי ששמו ישראל · ועדיין לא נקרא בשם ישראל בשלמא לרז״ל שדרשו אלהי ישראל קרא ליעקב אל ניחא כי כשנכתב זה הפסוק כבר היה נקרא בשם ישראל ויש לתרץ זה דגם לפרש״י ל״ק דשם ישראל דהזכיר הכא על ויבא יעקב שלם שלם בגופו כו׳ כי נרפא מצלעתו ושלם מעשו ולבן אשר ע״כ אמר לו המלאך · שמך ישראל כי שרית עם אלהים ואנשים נרמז יעקב הודיה להשי״ת הדבר שהייתי שר עם אלהים ואנשים · אשר ע״כ קרא אותי המלאך ישראל לא בכחי ועוצם ידי עשה לי זה הדבר רק ארתה אל אלהי ומכך היא · אבל כי עשה נבלה בישראל קשה: ועתה אפרש כיד ה׳ הטובה עלי · וישלח יעקב מלאכים לפניו: בב״ר מלאכים אלו שלוחי בשר ודם רבנן אמרי מלאכים ממש · דע כי מלחמת יעקב עם עשו היתה כפולת בגוף ונפש גשמי ורוחני דהיינו עשו למטה וסמאל למעל׳ המקטרג הגדול היה בו אחיזה מחמת שתי אחיות שנשא אף שיש לתירוץ על זה מ״מ לרוב השיכותו שצורתו חקוקה בכסא עושה רושם וכן מצינו בפ׳ ג״ה כמלאכי העולים ויורדים שנתקנאו ביעקב כיהיו עולים ורואי׳ בכסא דמות דיוקן ויורדים ורואי׳ בו דיוקן זה ובעו לסכוניה · ע״כ צדקו שניהם יחד דברי רז״ל שאמרו מלאכי׳ ממש ואמרו שלוחי בשר ודם הכל אמת כי שלח למטה לעשו שלוחי בשר ודם · ושלח למעלה לסמא׳ וליתר המלאכים שמתקנאין בו שלח מלאכים ממש · וענין שליחותו למטה לעשו היה דברי הכנעה ולקבלו לאדון ע״כ כל מה שציוה לומר לעשו היה הכל דברי הכנעה · וענין שליחתו למעלה הוא גילוי זכיותיו וצדקתו לבעל הקטרוג והקנא׳ ע״כ דיבר גבוה גבוה במאור · ואפשר שאלו המלאכי׳ מכ״ש ששלח הם מלאכי׳ הזכות רצוני לומר המלאכי׳ מהזכיות כי מכל עבירה נעשה משחית בר מינן · ומכל מצות נעשה מלאך · וע״ז נאמר והלך לפניך צדקך כי הצדקה הולך ממש כי נעש׳ מלאך · ואפשר רע״ג רומז בכאן תיבת לפניו שהוא מיותר דהיה סגי לומר וישלח יעקב מלאכים אלא לפניו רומז להולך לפניך צדקך · ארצה שעיר שדה אדום · ארצה שעיר זה סמאל כי חלקו השעיר שהוא עזאזל ביום כפורים כי כולה פרשה רומז לזה כמו שאפרש לקמן · עוד יש רמז למה נקרא שעיר כי נודע כי סמאל הוא השטן הוא היצר הרע כו׳ ולעמו · נדמה כשער כמ״ש במסכת סוכה לעתיד לצדיקים נדמה היצר הרע כהר ולרשעים כחוט השער כו׳ וזהו רמז של הר שעיר כצד הצדיקים נדמה כהר ומצד הרשעים כשער והוא שרו של עשו סלא באדרת שער · סלא עבירות ע״כ קראו שעיר · שדה אדום הוא עשו למטה כי עשו הוא אדום · ויצו אותם לאמר כה תאמרון · אמירה אחת למעל׳ ואמיר׳ אחת למטה · וזהו לאדוני לעשו שני למדין לאדוני למעלה לעשו למטה · ואל תתמה שקרא לסמאל ארון והוא א״ל אחר כי קראו ארון מבחינת הקדושה שכו בשרשו שהוא הכבוד העליון התופף עליו: גם כבר רמזתי כי ענין פרשה זו והדורון כענין עזאזל ביה״כ וכגורלות השווה עבד לאדונו גורל אחד לה׳ וגורל אחר לעזאזל וסובר כי הוא לכבודו ונהנה מסעודת המלך כמו שיתבאר בארוכה במקומו בעזה״י כן חלקלו עתה יעקב מן הכבוד ודי בזה למבין. עם לבן גרתי שני הפירושים של רש״י הם אמת השלוחים שהלכו לעשו דברו דברי הכנע׳ גרתי לא נעשתי שר והשוב לא גר אינך כראי לשנוא אותי · ומלאכים ממש שהלכו למעלה · להתעורר זכיותיו אמרו גרתי תרי״ג מצוה שמרתי אפי׳ בבית לבן · ולא למדתי ממעשיו: גם רומז עם לבן גרתי כי אין עלי חטא שתי בחינת כי עם לבן גרתי והוא בח״ל ויהי לי שור וחמור · לעשו אמרו כפשוטו כמ״ש רש״י אבא א״ל מטל השמים וזו אינה וכו׳ ולשליחות של מעלה רומז על כמה זכיות שיש אצלו ושעתיד לצאת ממנו והוא כדאיתא בב״ר רבנן אמרי שור זה משוח מלחמה שנאמר בכור שורו הדר לו חמור זה מלך משיחנו שנ׳ עני ורוכב על החמור ונומר צאן אלו ישראל שנ׳ ואתן צאני צאן מרעיתי ועבד ושפחה הנה כעיני עברים אל יד אדוניה׳ נגומר על אמרו שור זה יוסף שנ׳ בכור שורו הדר לו חמור זה יששכר דכתיב חמור גרם וכן בנו של יוסף עומד לכלות את עמלק שנאמר ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב · ובניו של יששכר יודעים מה הקב״ה עושה בעולמו שנאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשו ישראל ראשיהם מאתים וצאן אלו ישראל שנאמר ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם ועבד זה דוד ושפחה זו אביגיל שנאמר הנה אמתך לשפחת ע״כ להזכיר זכיות של ישראל שהם צאן בכלל ופרט איזה יחידי סגולת מהם · והזכיר דוד יותר ממשה רבינו שג״כ נקרא עבד לפי שהוא תכלית האחרון כשיבא משיח צדקנו אז יתבטל קטרוג המקטרג סמאל והזכיר אביגיל ויש בו סוד כי מציאות אביגיל היה בכאן ע״כ משום ג״כ מציאות דוד שנשא אותה · וענין מציאות אביגיל בכאן מצאתי בקונטרס כתבי הקודש דהאר״י ז״ל ת״ל ויעבוד ישראל באשה ובאשה שמר כבר בארתי לך בדרושי׳ כי אביגיל סוד לאה והפירוש הוא כבר אמרתי לך כי האדם מניח במעי אתתא בביאה ראשונה רוחא והוא נכרך בפ׳ משפטים בסבא והנך רואה בעיניך דיעקב ראנה ברחל יצא ממנו בנימן וזהו ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בנימן: כי אותה רוח הנקרא נפשה הוא אשר יצא ונעשה בנימן · ואמנם הרוח שהניח בלאה יצאת ממנה ונעשת׳ אביגיל · ומן הראוי להיות זכר אכן לפי שעבר באשה לבן ובאשה שמר · עוד יש פי׳ אחר וזהו עצמו הנזכר והענין כי כבר ידעת כי יעקב שופריה דאדם ושמר צאנו של לבן כ״ב שנה וכל זה להוציא אותן הטיפין מלבן והם רחל ולאה כי הם טיפי אדם דנחש הקדמוני גם דוד שהוא גלגול דאדם הוצרך לשמור צאנו של לבן להוציא ממנו טפה אחרת שעדיין היתה חסירה ממנו והוא סוד אביגיל · כי היה כח בנחש הקדמוני שהוא נבל גלגול לבן לחזור ולקח אותו רוחא דגניז בלאה ועתה חזר דוד ולקח ממנו ולכן הוצרך דוד לשמור צאן נבל כמו יעקב ללבן וזהו סוד חומה היו עלינו עכ״ל וישבו המלאכים אל יעקב המלאכים שלמטה ושל מעלה · שלמעלה אמרו באנו אל אחיך ושלמטה אמרו אל עשו · וגם הולך לקראתך זה אמרו שלוחי׳ שלמעלה שאמרו סמא׳ הולך לקראתו וזהו גם כמ״ש ויבא גם השטן וארבע מאות איש עמו אמרו השלוחים שלמטה · של עשו ויירא וייצר לו ויירא מצד החטא מכח קטרוג וגם נתיירא מחמ׳ זכות כבוד אב ואם שקיים עשו · וכן מרע״ה במלחמות עוג היה מתיירא שמא תעמוד לו זכותו של אברהם כו׳ כדפי׳ רש״י פרשת חקת בפסוק אל תירא אותו: וכן רמז בב״ר ר׳ פינחס בשם רבי ראובן שני בני ארם הבטיחן הקב״ה ונתייראו הבחור שבאבות והבחור שבנביאים · הבחור שבאבות זה יעקב שנאמר כי יעקב בחר לו יה ואמר לו הקב״ה והנה אנכי עמך ושמרתיך ובסוף נתיירא שנאמר ויירא יעקב הבחור שבנביאים זה משה שנאמר לולי משה בחירו · וא״ל הקב״ה כי אהיה עמך ולבסוף נתיירא שנאמר ויאמר ה׳ אל משה אל תירא אותו · אינו אומר אל תירא אלא שנתיירא ע״כ · וכמה מוסר גדול צריך ללמוד ההדיוט מאלו שני בחירי ה׳ שהיו מתייראים מחמת איזה לכלוך חטא הרי ויירא קאי מחמת קטרוג סמאל למעלה · ויצר מפני עשו למטה · אחר כך התפלל אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק ה׳ האומר אלי ופרש״י שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי כו׳ והבטחה השנייה שוב אל ארץ אבותיך ואהיה עמך ושם נגלה אליו בשם המיוחד כו׳ הנה הבטחה ראשונה היתה לשמור אותו מעשו ולבן כמ״ש רש״י בפרשת ויצא · והבטחה שניה לשכרו משר של עשו המקטרג וע״כ נגלה אליו בשם המיוחד שם ידו״ד ושם דביקות יעקב פנימה קודש ונסתר מאלהי העמים שהם השרים של מעלה והם אלהים אחרים היונקי׳ ממדת אלקים מדת הדין של מעלה אבל יעקב חלק ה׳ ולכך התעורר יעקב שני הבטחות אלו א׳ כנגד עשו למטה והב׳ כנגד סמאל למעלה · קטנתי מכל החסדים ומכל האמת · בב״ר קטנתי אמר ר׳ אבא איני כדאי ר׳ לוי אמר כדי אני קטנתי מכל כו׳ אלו ואלו דברי אלהים חיים · כי תפלתו היתה כפולה נגד עשו למטה ונגד סמאל למעל׳ והוה כאן כתיב קטנתי מכל החסדים וקטנתי מכל האמת · ונגד עשו למטה התפלל ואמר קטנתי מכל החסדים · בפרק במה מדליקין כל שעושין לו נס מנכין לו מזכיותיו מאי קרא קטנתי מכל החסדים פרש״י הוקטנו ונתמעטו זכיותי בשביל

החסדים

החסדים שעשית עמי · ע"כ בא עתה יעקב בתחנונים להש"י שיעשה לו נ"כ עתה נס להצילו מיד עשו · והזכיר שם ירו"ד · ע"ר אלה ברכב
ואלה בסוסים ואנחנו בשם ירו"ד אלהינו נזכיר כי לה' הישועה וע"ז אמר אני כראי רק עשה למען שמך · ונגד קטרוג סמאל אמר קטנתי
מכל האמת התעורר יעקב מדתו שהיא אמת כמ"ש תתן אמת ליעקב ומדה זו היא תורת אמת שמדתו של יעקב נתנה התורה כי התורה
מן השמים העליונים כנודע למקובלים שהוא מדת יעקב כו' ויעקב איש תם יושב אהלים · ואמר יעקב שהוא העיקר והשורש ומהתורה
שהיא ממדת אמת וזה נרמז בקטנתי והוא ע"ד דרז"ל בסוף סוטה ר' יוסי קטנתן של חסידים ופרש"י כו' והרמב"ם פי' כללם ושרשם לפי
ששורש הדבר התחלתו קטן עכ"ל רומז על מרכז הענין הכולל כולו ועל שם זה נקרא יעקב הקטן זה רמז קטנתי בתפלתו נגד סמאל וע"ז
אמר ר"ל די כראי אני כו' · כי במקלי עברתי את הירדן · פרש"י לא היה עמי כסף וזהב זה דיבר כנגד עשו שיתן הקב"ה בלבו שיחשוב שלא
נתקיים בו ברכת אביו וכמו שאמר רש"י לעיל בפסוק ויהי לי שור וחמור והו לשתי מחנו' ואינן מברכת אביו · עוד כתב רש"י ומדרש אגדה
במקלי שבקע את הירדן ממולא רב גובריה דיעקב וזכותו גדול זה ישים הקב"ה בלב סמאל שלא יקטרג ודע כי מקובל בידינו שהתעורר
יעקב בכאן קדושת שמות גדולות ונרמזו בתיבת פי' במקלי כ"י ב"מ הוא שם מכב"י שנגלה ע"כ והוא יוצא מר"ת פסוק מי כמוכה
באלים ידו"ד אח"כ אותיות קל"י הוא יוצא מפסוק לישועתך קויתי ידו"ד ר"ת לק"י · הצילני מיד אחי למעל' ומיד עשו למטה · כי ירא
אנכי אותו פן יבא והכני אם על בנים כבר פי' למעלה ויירא מפני החטא ויקטרג סמאל כן אמר כאן אני ירא שיקטרג מחמת לקיחת שתי
אחיות · ויגרום להכות אם על בנים לא הזכיר רק אם אחת ורומז על רחל כי בה חטא מאחר שכבר נשא אחותה לאה · אבל במה שנשא
את לאה לא יש אשם · וכן בלקיחת בלהה וזלפה אע"פ שהיו אחיות לא היו אחיות מן האם · ואין אבות לגוי וכ"כ רש"י בפרשת וירא על
פסוק אחותי בת אבי אך לא בת אמי · וא"ת מה שייכות יש שלקח ב' אחיות הלא אצל ישרא' גיורת נחשבת כאלו נולדו היום ואין להם יחוס
אב ואם ויש לומר דמ"מ קודם מתן תורה היו כולם נקראים בני נח אף האבות נמצא מצד אם יש להם יחוס ע"כ היה מתירא יעקב שיכה
אם על בנים היינו רחל ובניה · ועל כן התפלל והקב"ה קיבל תפלתו · ואדרבא מבניה של רחל הוציא שטנו של עשו שהוא יוסף הצדיק :
ואתה אמרת היטב איטיב עמך היטב למטה איטיב למעל' ושמתי את זרעך כחול הים אשר לא יספר מרוב כחול הים למטה אשר לא יספר
רומז על כוכבי השמים למעלה כמ"ש וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם ורומז על הכוכבים וכוחתם :

לאחר שנגמר התפלה התחיל לספר בענין הדורון ששלח והדורון רומז למטה ולמעלה · כי כן יעשו בניו של יעקב בזמן בה"ה לשלוח
לעזאזל זהו ענין ושאלך לאמר למי אתה ואנה תלך ולמי אלה לפניך · לענין הדורון לעשו הוא כפשוטו · לענין סמאל
וכחותיו רומז כי הוא משוטט ומביט לתור ולדרוש נ"ד דברים של עקבי' בן מהללאל למי אתה של מי אתה כלומר מי יכתך והיינו מאין
באת ואנה תלך היינו לאן אתה הולך ולמי אלה לפניך היינו מחנות מחנות שנעשו מעבירות · כי מחנות המצות נעשו מחנות מלאכים · ומן
העבירות נעשו מחנות מלאכי חבלה כ"מ · וע"ז עמד לקבל חדין · ואמר התגא ולפני מי אתה עתיד כו' והו מי אלה לפניך שהם לפני מ"מ
הקב"ה והאדם שאינו זוכר כג' אלה בודאי הוא בעל עבירה ואחר כל זה הוא חוקר ודורש המקטרגי ואמרת לעבדך ליעקב הנה תיבת
ליעקב תשובה למטה בדורון של עשו · ולעבדך הוא תשובה על ענין הדורון לסמאל · שהוא לוקח עונות שלנו כעת ששולחין לו הדורון
וזהו סוד שעיר המשתלח · ה"ל תולעת יעקב סוד שעיר המשתלח כבר הודעתנו במה שקדם כי מחמל' ה' על עמו יעץ אותנו כמה מצות
טובות להנצל מיד אחינו בני עשו היושבים בשעיר וכהם העצה נמרצת הזאת שהיא לשלח השעיר לעזאזל ובתחילה יש לדעת ולהבינה
המאורע ההוא שאירע ליעקב אבינו ע"ה עם עשו אחיו הכל היה סימן לבניו והוא ע"ה בהצר לו הזמין עצמו לתפלה והוא סימן לנו בני
הגלות כי אין לנו בעונותינו שעיר המשתלח אבל ונשלמה פרים שפתינו ואח"כ הזמין עצמו לדורון · והוא סימן לנו בהיותינו על אדמתינו
והנה הכהן הגדול בתחילה היה מתודה על השעיר עונותיהם של ישראל וכתיב ונשא השעיר עליו וגומר וכתיב ביעקב ע"ה ויקח מן הבא
בידו והם העבירות שנתלכלכו בהם כל השנה שהשעיר נושא אותם מנחה לעשו אחינו כמו שיתבאר ואח"כ עזים מאתים וגומר ומעת הבן
כי מה שבא בתורתינו הקדושה מענין השעיר כבר קדם לנו ענינו ברמז מימות אבותינו עליהם השלום ומה שהיה המעשה הזה בשל ראש
השנה בשעיר ולא בעז זה ידוע לחכמי האמת והוא כי כל מה שהדברים נמשכים מהאצילות הטמא ההוא למטה יותר נשברת כהם
הטומאה נמצא כל הרחוק מחבירו טמא מחבירו לפיכך כל הדברים הנמשכים מהשר ההוא אשר מנמת השעיר אליו בכל מעשיהם בעז
ששערו משוך יותר משאר בהמות והוא מורה על תוקף הדין כמו שהם מורים על חוזק האף והחימה אבל השר ההוא מלך על כולם ואין
טומאתו כטומאתם · אבל מקומו קרוב אל המקדש יותר מהם ולפיכך חלקו השעיר שאינו שעיר ואינו חלק · אינו חלק בשביל מה שבו
הטומאה ואינו שעיר כי אין טומאתו חמורה כשאר התחתונים ולפיכך חלקו השעיר ולא דבר אחר · ועוד יש בדבר ענין נעלם · מצוי אצל
בעלי הכשוף שכל מעשיהם בדבר שלא נזקק לנקבה מעולם הבאים מכחו כל מעשיהם בעת שנזקק לנקיבה ולזה כשביל כבורו שהוא
מלך נותנין לו שעיר שלא נתן חילו לאחר והשעיר הזה היו נותנים לשר הנזכר במה שיתעסק בעיר שיכנס בן אצל אביו וכזה היו מעבירין
אותו מן המקדש וזאת היתה עצה נפלאה כדי לכפר על ישראל והיה נהנה משלחן המלך ולפיכך שני שעירים ולא ידע כי בנפשו הוא כי
כשישראל משלחין לו דורון זה שמח בנפשו שסעד עם המלך וסימן אף לא הביאה אסתר המלכה וגומר וכתיב ויצא המן ביום ההוא שמח
וטוב לב ומיד מהפך בזכותן של ישראל · והקב"ה שומע עדותו ומכפר עליהם והקב"ה מטיל לכל עונותיהם של ישראל על ראשו ומחלק
אותם על עמו דכתיב ונשא השעיר עליו את כל עונותם וכתיב ותשליך במצולות ים כל חטאתם והוא משל על כל הנמשכים ממנו והוא
מצולת הים האחרון וחושבין שהם מחנות גדולות שהעביר הקב"ה מישראל ונותנין להם עכ"ל · והו מנחה היא שלוחה לאדני :

אחר כך נתגלה סמאל ויאבק איש עמו וכל הענין עד שקרא שמו ישראל
ואמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישרא' וארורין הם הרשעי'
שאין סובתן שלימה שהוא לא קראו בשם ישראל רק על העבר דהיינו הברכו' שנטל
שלא יאמרו שבאו לו בעקבה ובמרמה רק בדרך שררה אבל יש עוד ביותר ענין
פנימי משם יעקב וישראל הרומז על העתיד וזה נעשה בבית אל מפי הקב"ה שבירכו
והמשיך עליו ברכה ממקור הברכות כאשר אבאר לקמן · וישקהו ויבכו · הביא רש"י
נקוד על וישקהו וחולקין בדבר הזה בספרי ישן שדורשין נקודה זו לומר שלא נשקו
בכל לבו ורשב"י אמר שנשקו בכל לבו · מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כי
עשו למטה הוא כסמאל כחו למעלה · והנה אד"ז ל ב"כ הקטיגור נעשה סניגור ואומר
יש לך עם א' בארץ כו' ושמעתי פשט מאבא מורי ז"לה"ה שיש להקשות איך יוכל
סמאל להליץ ולדבר טוב הלא המלאכים אינם מורכבים כחומר האדם ומי שממונה
על הטוב הוא טוב ומי שעל הרע הוא רע ואיך סמאל מדבר טוב אלא הענין שהטוב'
היא רעה והסניגורים היא קטגוריא כאלו אומר ראה כי כשישראל רוצים להתנהג
בקדושה ובטהרת זלהיותן שלימים ותמימים היוכלת בורם והוא ראיה היום והודיע
שהוא

הג"הה

כמ"ש רש"י וכן הוא בזוהר פרשת תזריע וז"ל ויאמר לא
אשלחך כי אם ברכתני אם תברכני מבעי ליה · מאי
אם ברכתני אלא אמר ליה יעקב ודאי אבא בריך לי
אינון ברכאן דבעא לברכא לעשו ואנת ספיקא · ועל דא
אינון ברכאן אי אודית עלייהו אי לאו אנת
מקטרגא כניכונן · מיד אמר ליה ויאמר לא יעקב יאמר
עוד שמך · מאי קאמר ליה אלא הכי קאמר ליה לאו
בעקימו ולאו בעוקבא דילך רווחת לאינון ברכאן לא
יאמר עוד שמך יעקב דהא לאו בעקבא הוה כי אם
ישראל · ישראל ודאי אודי עלך ותכיה כפקו ברכאן כנין
דלכת אחיד ביה ועל דא אתא וכל סלר אוכלוסין אודיאל
עלייהו כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל יכילת לאינון
ואינון

שהוא יום הכפורים מחוץ ביניהם והם כמלאכי השרת בכל מילי ולמה לא יעשו ואינון לא יכלין לך ולא שביק לי' יעקב עד דאודי ליה על כן דבר יום ביומו הרי שבדברי סמאל בי"כ דברים טובים מאוד על ישראל ובבחינת איכון כדכלן סה"ד ויברך אותו שם עכ"ל: פנימיות הוא קטינוריא נמצא דברי שניהם אמת נשקו בכל לבו סנגוריא גדולה בדבריו · ובאמת אינו בכל לבו מכח הקטגוריא היוצא מזה והוא כלול מטוב ורע:

גם רמזתי למעלה ענין סמאל סם רע אל טוב · וכן מלאך מות · מות רע מלאך טוב גם הרע מתערב בטוב וזהו סוד אצינה נא ע"ך כן הענם אשר אתי שהוא סוד הגרים הנוספים · ויען אשר דיבר זה לאחר שאמר יעקב עד אשר אבא אל ארוני שעירה רוצ על העתיד כשיבוא משיח כמ"ש רש"י וכנס"ת של אבא אל ארוני שעירה ס"ת אליה כמ"ש בעל הטורים · ע"כ השיב לו יעקב על קבלת הגרים למה זה אמצא חן בעיניך כי אין מקבלין גרים לימות המשיח שהם עושין בשביל החן והוא של חסר המשוך על ישראל · ויעקב נסע סכותה זה רמוז על כי אחר מעשה השעיר של יום כפורים אזי מצות סוכה לישראל והוא סכת שלום זהו · ויבא יעקב שלם:

ויאמר לו אל אלהי ישראל רז"ל אמרו אלהי ישראל קראו ליעקב אל · הרמז הוא כי סמאל הוא פלג שם דהציו הוא סם והציו הוא אל נאחז שם בשרשו · אבל ליעקב קרא שם אל · כי יעקב הוא בסוד פנימיות הקדושה והוא כולו לאל · ע"כ הותמו אל ושמו מעיד עליו דהיינו שם קריאת אל · עד כאן היה ענין יעקב עם עשו וסמאל ויד יעקב על העליונה ותקיים בו כי שרית עם אלהים ועם אנשים · כי נצח שני מלחמות מלחמה למטה עם עשו ומלחמה למעלה עם סמאל וכמו שכתבתי ושמונאה לו ישראל זה השם שנתן לו סמאל שזו של עשו בעצמו ואז הודה לו על הברכות · אמנם בבית אל קרא לו הקב"ה ליעקב ישראל ואז נשתנה שם ישראל למעליות יותר ממה שקרא לו המלאך בשם ישראל כי קראו בשם ישראל אשעבר וכן פי' את שם יעקב על שעבר איך שלקח הברכות בעקבה · ואמר שלא יאמר כן רק ישראל כי שרית אבל חירש את שמוהיו במעלה כובחרת על הנצחיית לעתיד וכמו שאפרש בסמוך אבל בינייני נקרא שמו ישראל ג"כ ספי המלאך מאחר שרה אלהים ועם עשו לכך צרקו דברי רש"י ג"כ במה שפי' שיעקב קרא להקב"ה אתה אל אתה הוא אלהי שלי ששמי ישראל · וכן כי עשה נבלה בישראל והמלאך הבטיחו שעתיד הקב"ה ישנה שמו ויברכהו · ועל כל זאת לא הניחו יעקב עד שהמלאך הוכרח לברכו כי ביני ביני קיבל הברכה מהמלאך ושינוי השם · ואח"כ קיבל מהש"י בעצמו ובכבודו יותר במעליותא וקודם שקיבל שינוי השם והברכה מפי הש"י בעצמו עדיין היה בו רושם נגיעת סמאל בכף ירכו כי מטמא במגע ויצא לפועל ביוצאי ירך יעקב בענין דינה עם חמור בן שכם החוי שהוא הנחש הנקרא חיוא כי הנחש בירך שהוא רוח זנונים במ"ש בענין גיד הנשה וכן אחר כך בענין ראובן בוישכב את פלגש אביו אע"פ שבאמת לא חטא כמ"ש רז"ל מ"מ מעלה עליו הכתוב כאלו שכב ובאלו המעשים יצא זוהמת הנחש לגמרי ונשאר ירך יעקב נקי מכל סיג ומטתו שלימה · ואז קרא הקב"ה בעצמו ובכבודו את שמו ישראל ויברכהו · ולבאורה יש תמיה דאמר ויקרא את שמו אלון בכות דנתבשר על אבילות אמו כמ"ש רש"י ואז בירך הקב"ה אותו וקראו ישראל שהיא המעלה הגדול הנצחי כאשר אבאר · ואיך יתגלה עליו נבואה ודביקות גדול הזה בשעת אבילות דאין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה · אבל דע כי היה הדבר הכרחי דוקא בעת אבילות אמו ומתחלה אבאר ענין רוממות שם ישראל וגם שם יעקב ובב"ר אמרו על פסוק לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל · תני לא שיעקר שם יעקב אלא כי אם ישראל יהיה שמך ישראל יהיה עיקר ויעקב טפל · ר' זכריא משום ר' חמא מ"מ יעקב שמך אלא כי אם ישראל שמך יעקב עיקר וישראל מוסיף עליו ע"כ אלו ואלו דברי אלהים חיים · מתחלה אקדים מה שקבלתי במאמר רז"ל במה שאמרו יעקב אבינו לא מת שהוא כפשוטו אע"ג דחנטו אותו חנטייא כיצד יש לו שני שמות יעקב וישראל ורבוי השמות מורות על רובוי כוחות נפשיות מסדריגו' הנשמות וכשהתאבל על יוסף בנו מכח צערא יצא נפש יעקב וחלק זה מת ולא נשאר בו רק חלק ישראל וזה הדבר היה לאחר שתכף עליו האבילות והצער דהיינו כשלקחו את בנימן ויאמר להם יעקב אביהם אותי שכלתם יוסף איננו שמעון איננו ואת בנימן תקחו אז פרחה מסנו נפש יעקב ומאותו פעם לא הזכירו בשם יעקב רק בשם ישראל כי יעקב היה מת עד בשורת יוסף כתיב ותחי רוח יעקב שהרוח של יעקב חזר אליו ויחי · אע"ג דלעיל מיניה קודם ותחי רוח יעקב כתיב ויבאו ארץ כנען אל יעקב אביהם ויגידו לו לאמר עוד יוסף חי כו' מאחר שבאותו זמן חזר ויחי קראו יעקב כי בודאי מיד שהתוודע יוסף אל אחיו והיה חרוה ביניהם אז הותחל לצבץ החיות של יעקב נמצא חלק יעקב היה תחיית המתים ואינו כדין שימות עוד ונשאר זה החלק חי נצחי כי חזר לאחר התחייה להיות בנפש חי נצחי ותיות הגופני היה מצד נפש ישראל וזה החלק מת כמ"ש ויקרבו ימי ישראל למות אבל יעקב נשאר חי מחופף הנפש בלבוש שלו כמו שרמז הרמב"ן סוף פרשת ויחי והאריך בזה הציוני ז"ל אר"ל יעקב אבינו לא מת לפי פשוטו נתלבש צורה כעין גוף האדם קדמאה קודם חטאו והיה משוטט בעה"ז לתועלת עם קדוש · וענין המדרש הזה כי נפשות של שאר צדיקים צרורות בצרור החיים ואינם מתלבשי' בשום מלבוש אוירא אשר בהם מתלבשים הצורות הקדושות כי אם לעתים ידועים · כענין הנהו קפולאי במסכת שבת פרק שואל נחר בהו גברא כו' ומעשה דרבינו הקדוש במסכת כתובות פרק הנושא שהיה פוטר אשתו וביני ביתו בקדוש מעלי יומא דשבתא · וכן ר' יוסי הגלילי שבא לביתו בכל ע"ש וב' תלמידים עברו ושמעו קולו שהיה שונה בתורה כו' אבל יעקב אבינו היה יכול להתלבש ולהראות כענין אליהו הנביא ז"ל וכשישראל בצער · אזי יעקב בלבוש הזה עומד ומתפלל וזהו שאמר ר' יוחנן בפרק קמא דתענית מקרא אני דורש ואתה אל תירא ונומר מה זרעו בחיים אף הוא בחיים ובזה יתבאר הפסוק לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל · דע כי כשנולד נקרא שמו יעקב על שם וירו אוחזת בעקב עשו ועשו עשה פי' ע"ש עקבה כמ"ש הכי קרא שמו יעקב ויעקבני ונומר והא בהא תליא כי יד יעקב אחז בעשו ולא רצה להניחו שיפטור הרחם מאחר שהוא הבכור באמת נולד מטיפה ראשונה כמ"ש רש"י בפרשת תולדות ועשו הערום יצא ראשונה ע"כ מדה כנגד מדה נתלבש הוא בעקבה ובערמה ולקח הבכורה והברכה כך היה שם יעקב בתחלה · אבל לאחר שמת וחזר ותחי רוח יעקב נקרא יעקב מכח טעם אחר כי יעקב הוא עקב שהוא עה"ב הנצחי שהוא הסוף · והתכלית שעליו נאמר בשמרם עקב רב וזהו רמז מה שהביא רש"י בפרשת תולדות ויקרא שמו יעקב הקב"ה קראו יעקב · ר"א אביו קראו לו יעקב ע"ש אחיזת העקב · ושני הדברים אמת והקב"ה לא קראו יעקב ע"ש אחיזת העקב של עשו אלא ע"ש העקב שהוא הסוף דהיינו עה"ב וחל שמו של הקב"ה עליו לאחר ותחי רוח יעקב שאז חלק יעקב נשאר נצחי · ואז מובן דפסוק לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל על תרין אנפין · הא' כי ימות חלק יעקב מתחילה ואז לא ישאר רק חלק ישראל · וכן היה עד בשורת יוסף לכך רמז לו הקב"ה עתה באבילות אמו וזה הדבר כי בא לו מצד העונש של כיבוד אב ואם כי בן היה יעקב בצער כ"ב שנה כמנין כ"ב שנה שלא קיים כיבוד אב ואם כמ"ש רש"י בפרשת וישב יעקב אמר זה לי הם וסופי ללקות עליהם כו' וחטא מניעת הכיבוד היה ביותר בעת מיתת אמו כי גרם שקללו כרס אמו שיצא ממני עשו והוא כמ"ש הרמב"ן בפסוק ותמת דבורה מינקת וגומ' ז"ל וטעם הקללה אינו מחוור שהרי הזכירו במיתת יצחק וקברו אותו עשו ויעקב בניו אבל יתכן לומר שלא היה לו כבוד במיתה כי יעקב איננו שם ועשו שונא אותו ולא יבא שמה ויצחק כהו עיניו ואיננו יוצא מביתו ולכן לא רצה הכתוב להזכיר שיקבורה בני חת · ובענין זה מצאתי באלה דברים רבה בפרשת כי תצא למלחמה אמרו אתה מוצא כשמתה רבקה אמרין מאן יפוק קמא אברהם מת יצחק יושב בביתו עיניו כהות יעקב הלך לפדן ארם יפוק עשו רשיעא קמא ויימרון בריתא ליטין שדים דהא כרון ינקין כה עשו הוציאו מטתה בלילה א"ר יוסי בר חנינא לפי שהוציאו מטתה בלילה לא פירשו הכתובים מיתתה · אלא מן הצר הה"ד ויקרא שמו אלון בכות שתי בכיות הה"ד וירא אלהים אל יעקב ויברך אותו מה ברכו ברכת אבלים · ברכו ע"כ והנה בעבור שהיה

עשו

תורה שבכתב

עשו יחידו בקבורתה פחרומן הקללה ולא שיהית לה לכבור וזהו ענין הרמז עכ"ל · הרי אף שהנבואה זו גדילה וחשוב במאוד ומעלה והתרוממות ס"ם גרמה נה עונש שיגיע לו סבה מיתת אמו שלא גרם לה כבוד · בפעם שנית רומז הפסוק שאמר לא יעקב יאמר שמך כי אם ישראל היינו לאחר ותחי רוח יעקב כי לא יקרא עוד שמך יעקב כבראשונה שקרא אותו אביו ע"ש אחיזת עקב עשו כי אם ישראל יהיה שמך כלומר יעקב הוא ישראל שם יעקב מורה על העקב והסוף שהוא עה"ב ואז יהיה ישראל בהתרוממות לא כענין קריאת שם ישראל שקרא לו המלאך על מה שעבר כי שרית וגומר רק על העתיד כי יהיה מחיצתך לפנים ממחיצת מלאכי השרת בהשגה העליונה והם ישאלו ממנו הלכה כמ"ש רז"ל בפסוק כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל וכן מורה שם ישראל על מעלת הנצחיו שלעתיד כי לכל צדיק וצדיק יש ש"י עולמות וזהו יש מן ישראל נשאר רל"א כי הנה מעלת ישראל ורוממות לעתיד על מלאכי השרת הוא מצד התורה וקיומה והיא כ"ב אותיות והכ"ב אותיות הם רל"א שערים גלגולי האלפ"א בית"א כמ"ש בס"י ע"ש זהו ישראל י"ש רל"א והוא ענין הרמז במראה הסולם אשר שם ראה יעקב ג"כ הסוף והתכלית של מקום קודש העליון שהוא עה"ב ואמר שם וישכב במקום ההוא · ישכב הוא י"ש כ"ב כמו שהארכתי שם וזהו ענין ישראל יש רל"א אבל קריאת שם ישראל מהמלאך לא היה הכוונה לזה · ע"כ עדיין נשאר חיצוניות מנגיעת סמאל ונעשה פגם בתיבת וישכב דכתיב וישכב את בלהה אמנם עתה לא נחש ביעקב כבלא נימא כי שם יעקב על אנחיד ויעקב הוא ישראל והוא תוספות מעלה על מה שקראו הקב"ה לעיל ליעקב אל כי א"ל הוא מעשר יש ונודע כי החכמה נקרא יש מאין · והחסד נקרא א"ל יעקב קו האמצעי ומטה כלפי חסד שהוא א"ל ושם היה דביקת יעקב בפנימיות קדושתו אבל לעתיד יתרומם ביותר עד שורש מרת החסד שהוא חכמה הנקרא יש · והמלאכים שלו מה פעל א"ל כי למעל' מזה לא יגיעו ועתה מבואר המדרש רב"ר יםר אמר ישראל עיקר יעקב טפילה לו זה יצחק קודם שבת יעקב והיה שמו יעקב על שם אחיזת עקב עשו · ואמר המלאך לא יאמר עוד בעקבה רק כי שרית כו נמצא ישראל עיקר ויעקב טפילה לו · ור זכריה אמר מ"מ יעקב שמך כו' יעקב עיקר וישראל כו' יוסיף עליו ראה איך דקדק זה השלם אע"פ שאמר יעקב עיקר אמר ישראל טפילה לו אלא אמר ישראל מוסיף והענין כמ"ש יעקב הוא ישראל ויעקב הוא עה"ב שהרי אחר כך יעקב לא מת ונשאר נצחיי · ויעקב הוא ישראל מורה על שם ישראל שהוא תוספות התרוממות מעל י"ש רל"א כרפי' גם יעקב אז עיקר כי יעקב לא מת רק ויקרבו ימי ישראל למות ומ"מ ישראל הוספית התרוממות והכל על העתיד ע"כ הזכיר שני השמות של עתיד ש"ש אלו המלאכים מה פעל אל דכתיב כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל :

ית"סס

וזכה ליעשר הזה כמקיים עשר תעשרנו והיה נותן מעשר כו' וכנין כמו שהזכירו רז"ל ע"כ:

ובזה יובן מאמרם ז"ל בפרק ג"ה וישר אל מלאך ויוכל ויתחנן לו איני יודע מי בכה למי כשהוא אומר שלחני כי עלה השחר הוי אומר המלאך בכה ליעקב ע"כ · וקשה כפל הענין ע"ק בכה שאמר בכה ויתחנן איני יודע מי בכה הלא כבר הוכיח שיעקב נעשה שר איך הוה אמינא שהשר בכה לגבר · הנה יש ב' ענינים יעקב וישראל ומהחילה יעקב נעשה שר למלאך כמו שנאמר כי שרית וקרא שמו ישראל ומזה החלק של ישראל הוא עדיף ממלאך אבל מצד החלק הנקרא יעקב איני יודע · כי אפשר כצד חלק זה הסעדות מלאך עדיף ע"ז הוא אומר המלאך בכה ליעקב אף מצד בחינת חלק יעקב וכן יהיה לעתיד כשיתרומם שם יעקב ושם ישראל יתרומם בשתי חלקים על מלאכי השרת כמו שנאמר כעת יאמר ליעקב · ולישראל מה פעל אל וכמה שנתרומם מתחילה ונבר על סמאל יתרומם לעתיד על מלאכי השרת בשני חלקיו יעקב וישראל כולם הם חלקי נפשות הכתר מסות למעלה בשרשם.

הרי נתבאר ענין הפרשה זו ודע שענין פרשה זו לא לבד על יעקב יצא כי אם על יוצאי חלציו ג"כ כי מעשה אבות סימן לבנים וכמו שהאריך הרמב"ן · וכתב כמו ששלח יעקב לעשו ואר"זל בב"ר יעקב היה מחזיק כאוני כלב א"ל לדרכו היה מהלך והית משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב רומז לבניו בבית שני בישראל התחילו נפילתם ביד ארום כי מלכי בית שני באו בברית עם תרומיים ומהם שבאו ברומה והיא היתה סיבת נפילתם בידם · וכל מלחמות יעקב עם עשו רומז על העתיד כמוזכר בב"ר · ואמרו בב"ר אם יבא עשו אל המחנה והכהו אלו אחינו שבדרום · והיה המחנה הנשאר לפליטה אלו אחינו שבגולה · וכן אמרו וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו אלו הם יוצאי ירכו · וכמו שנהג היא לדורון לתפילה ולמלחמה כן נוהגין אנחנו בדורינו לבני עשו · ואין כחינו אלא בפינו להתפלל להש"י בעת צרה · ומלחמה להלחם עם האומות לא שייך לנו אך ענין המלחמה עבורם תוקף השתדלות שבחוינן השתדלני מישראל להעיז פניהם נגד מלך והשרים ולהשתדל עבור ישראל בכל כחם אף שמראים להם פנים זועפות ורוחים אותם יחרו ולכו והוא קיום ועמוד הגולה כי הפרשה הזו הכל היא לדורות עד שיבא משיח צדקנו · ובב"ר אמר ר' ינאי כד הוה סליק למלכותא הוית מסתכל בהדא פרשתא כו' גם לעשית עמוד וקיום להגולה צריכין אנחנו להכין עצמנו לדורון ולתפילה ולמלחמה בעבורת הבורא ית' שיצילנו והם תשובת תפלה וצדקה · להפלה כבשעה למלחמה היא התשובה איזהו גבור הכובש את יצרו ואין הוא בעל מלחמה גדול כשכובש מלך גדול כמו כרמוז בפסוק עיר קטנה ונזכר ובא מלך גדול · ואר"ל זה יצר הרע כו' · ובעל מלחמה צריך ללבוש תרים · וזהו התשובה שהי' כתרים בפני הפורענות · ודבר זה ימשך עד שיקיים אבוא אל ארוני שעירה וזה יהיה בימי המשיח ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את עשו והוא בזכות ג' אלה בזכות התשובה שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע · בזכות הצדקה שנאמר ושביה בצדקה · בתפלה שנאמר והביאותי אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי אמן :

דרך חיים הגהות כוסר

הצילני נא מיד אחי מיד עשו כתב הזוהר מכאן מאן רצלי צלותא רבעי לפרשא כלל כדקא יאות ע"כ היה פירש מיד אחי מיד עשו ולא יחשוב הלא הקב"ה בוחן לבות והוא ית' מבין כוונתי אלא צריך לפרש והטעם נ"ל כי התיבות של התפל' המתהוות מאותיות קדושות עולות למעלה ובוקעות הרקיעים :

קטונתי מכל החסדים יעקב אבינו ע"ה ירא שנתמעטו זכיותיו מחמת שקיבל מהש"י כמה חסדים א"כ מה יחשוב הדיוט חוטא כשיהיה בה משפיע לו טובה אף אם יש בידו איזה זכיות הלא נחשבו לכלום נגבר אכל אותם ע"כ יצטער במאוד ואל יתגאה הרבה כשה' ו ויעשה צדקה וג"ח והזה נכנע במאוד כאוד וכולי האי ואולי :

והיה המחנה הנשאר לפליטה · בב"ר למדתך תורה דרך ארץ לא יניח אדם כל ממונו בזוית אחד :

ויותר יעקב לבדו בפרק גיד הנשה א"ר אליעזר שנשתייר יעקב על פכים קטנים מכאן לצדיקים שחביב עליהן ממונם יותר מגופם וכ"כ למה לפי שאין פושטין ידיהם בגזל · ויאבק איש עמו עד עלות השחר א"ר יצחק מכאן לת"ח שלא יצא יחידי בלילה :

ויחן את פני העיר במסכת שבת פרק במה מדליקין ויחן את פני העיר אמר רב מטבע תקן להם ושמואל אמר שווקים תקן להם ור' יוחנן אמר מרחצאות תקן להם · מר דרש ויחן לשון חן והיא יופי מרחצאות ומר דרש לשון פני ובמדרש אבירו והרעב היה על פני הארץ אלו העשירים הם נקראים פנים לכך דרש פני על כמטבע תקן להם · ומר דרש תיבת העיר שתקן להם שווקים · וריש כברה

פירושים

פירושים על זה אמנם העיקר ליראת שמים הוא שיהיה האדם שלם כנ׳ שלימות הנרמז בויבא יעקב שלם: שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו דהיינו שלמו׳ הגוף ושלמות הממון ושלמות הנפש העולה על כלם · וענין מרחצאות נקיון הגוף הגשמי באיש משכיל ומבין יחשוב ויתעורר שיהיה הגוף נקי מכל מעשה עבירה · נקי כפים ובר לבב בענין מטבע תקן להם הוא ענין משא ומתן שהיא השאלה הראשונה ששואלין לאדם נשאת ונתת באמונ׳ ענין השווקים היא חכמה בחוץ תרונה וגם השווקים מקום הסוחרים וכפי מעלת התורה שהיא שלימו׳ הנפש היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה ובאלו הענינים היה יעקב שלם בתכלית השלימות · ואח״כ תקנות לאחרים ככה יעשה האדם · וגם מפשוטו לא תצא כל מה שאדם יכול לתקן צרכי העיר מצוה גדולה היא:

ותצא דינה בת לאה מאוד מאד צריכה אשה לה ות צנוע׳ כל כבודה פנימה לא טבעיא אשת איש אפי׳ פנויה שלא היתה לאיש צא ולמד מה קרה לדינה שהיתה זרע יעקב אבינו וזרע לאה אמנו על כל זאת אירע לה מה שאירע לה א״כ צריכין שמירה יתירה בנות דיעלמא · ומ״מ אין להרהר׳ אחר יעקב ולאה איך יצא זה המכשול של דינה · דע כי טבע דינה היה טבע זכר שהוא יוצא השדה ע״כ היתה יצאנית · והענין כמ״ש רז״ל שדינה היתה זכר בבטן אמה ויוסף היה נקבה בבטן אמו והתפללה לאה על זה ונתהפכו שניהם מ״מ היה בה טבע הזכר וזהו שאמר בת לאה כי מה שנעשית בת ולא בן זה היה מכח תפלת לאה:

ותדבק נפשו בדינה וגו׳ במדרש רבה ר״ל אמר בג׳ לשונו׳ של חבה חבב הקב״ה את ישרא׳ בדביקה בחשיק׳ בחפיצה. בדביק׳ ואתם הדביקים בה׳ · בחשיקה לא מרובכם מכל העמים חשק ה׳ בכם · ובחפיצה ואשרו אתכם כל הגוים וגו׳ ואנו למדים אותו מפרשתו של אותו הרשע כו׳ ע״ש כלומר אם הרשע הזה שהיתה כוונתו להנאת עצמו עה״ז · רצה להשיג בדביקה בחשיקה ובחפיצה ומה יעשה האדם הרוצה להשיג מענין עה״ב ואיך וכמה צריך וצריך לדביק׳ וחשיקה וחפיצה · עוד יש בזה המאמר ענינים גדולי׳ המעוררי׳ לעבודת הש״י הארכתי מאוד במקום אחר מזה יראו עיניך וישמח לבך:

הסירו את אלהי הנכר וגו׳ ראוי לאדם שישוב אל הש״י בכל עת ויסיר מביתו כל דבר איסור וכל דבר מגונה כי כל התועבו׳ נקראות בשם ע״ז ויהיה ביתו נקי מכל נגע ומכל סיג והיה מחניך קדוש:

פרשת וישב מקץ ויגש

שם הדרוש נאה להם צאן יוסף

שלשה פרשיות אלו שוקות בקנה אחד ומדברות מענין עסק יוסף עם אחיו שהלך לראות שלום אחיו ושלום הצאן וקראו כל הסיפור על כן כללתיהם ונכללו ומתחת מתחבירו יחד בתוך המסולם ויען כי באלו פרשיות שלו ימי חנוכה או לפניהן או לאחריהן ולכל זמן ועת לכל חפץ כי בודאי גלגול המועדים של כל השנה הנה אלה מועדי ה׳ הן מועדי דרבנן או תעניות ומ׳ באלו כבולן יש שייכות לאותן הפרשיות שחלות בהן כי הכל מיד ה׳ השכיל · וענין יוסף יהיה ג״כ במלכות חשמונאי בימי יון כמו שיתבאר שאז נתחכמו כנען · לפתוח למכור כמשכו לקדש שמו הגדול · וזה כאן יוסף וחנה ושבעה בניה שעמדים נלחמים על קדושת שם המיוחד שמשו בימי יון · ונרמזו גם כן בתיבת חנוכה אותיות חנך כ״ו כ״ו הוא שם המיוחד העולה כ״ו וכל זה יתבאר:

ונתחיל מענין הפרשיות

נר מצוה זהירות גדול ועצום ונפלא צריך להיות בענין החרם ואפי׳ כשנעשה החרם בעבירה · ב״ש וק״ו החרם הנעשה על איזה תיקון וקיום צא ולמד תיאך היה זהירות גדול בחרם שעשו השבטים שלא לגלות ענין יוסף ולא נודע הדבר ואף הקב״ה לא גילה ליעקב כי שתפו השכינה עמהם רק סמוך למיתתו של יעקב כשהוכיח בנין וברכם אז גילה רוח הקודש ליעקב כדי שיוכיחם סמוך למותו · ואמר שמעון ולוי וגומר עקרו שור · ארור אפם כי סמוך למותו עת תוכח׳ ועת ברכה · ולא איירי רק אפם והוכיחם ואח״כ בירכם ויוסף לא גילה לאביו מעולם שאחיו מכרוהו:

ותורה אור דע כי כל ישראל הם נקראים נפש אחת וכולם בכלל נקראים אדם כמ״ש אדם אתם וכן כתיב כל הנפש הבאה ליעקב וגו׳ קראם נפש אחת · וכמו שרמ״ח איברי הגוף הם אדם אחד כן ישראל כל אחד מהם אבר אחד ונקראים בזוהר שייפי דגופא · ויש מדריגות באיברים זה מות וזה לב וזה עין וזה יד כו׳ כך מדריגות בישראל וזה למעלה מזה · ומ״מ שייפי דגופא מתחברות ונעשים אדם אחד והם מרכבה לסוד אדם היושב על הכסא שהוא אחד ברמ״ח איברים רוחניי׳ שהם שורש רמ״ח מצות אשר יעשה האדם וחי בהם · נמצא האדם המפריש את עצמו מן הכלל ויוצא מהסכמתם · אז הוא אבר מן החי וזה האבר הוא מת והוא חרם כי הלך לחרמה החרם ונאבד ב״ס · ועל כן חרם עולה רמ״ח וכל מעלת ישראל הוא שהם אחד וכן תקנו גנוסח אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד וכמו שנאמר ידו״ד אחד ושמו אחד · כן יעקב עם השבטים אחד בסוד ידו״ד א׳ ויוסף עם השבטי׳ אחד בסוד ושמו אחד · נודע כי י״ב שבטי י״ה הם נגד י״ב צרופי שם הויה כמבואר בזוהר וכמ״ש בפרשת ויצא כי מדתו תפארת שם ידו״ד · ואלה תולדו׳ יעקב יוסף והיה זיו איקונין של יוסף דומה ליעקב · ואלה תולדות יעקב יוסף דכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף כו׳ וגם נודע כי מדת יוסף נמשך ממדת יעקב וא״ו מהשם ויוסף משך הוא״ו והיא הוא״ו זעירא דבתיבת הנני נותן לו את בריתי שלום כי ו׳ דשלום קטיעא וכתיב האמת והשלום אהבו אמת מדת יעקב · והברית שלום הוא מדת יוסף וגוף וברית חד הוא כדאיתא בזוהר · ע״כ נגד ושמו אחד הוא יוסף אחד כי ענין שם הוא התגלות הדבר כן יוסף הוא התגלות יעקב בסוד הברית המשפיע מכח הגוף הזרע להוליד ובב״ר פרשת וישלח אמרו שאמר הקב״ה ליעקב כשם שאני אלוה בעליונים כך אתה אלוה בתחתונים כלומר כי הוא ומטתו השלימה מרכבה וכמו שידו״ד אחד ושמו אחד כן תמצא ביעקב שהוא אחד ויוסף אחד · כיצד יעקב הוליד י״ב שבטים והוא היחיד למעלה מהם והם ענפיו והוליד ח׳ בני הגבירות וד׳ בני השפחות הרי יעקב א׳ מן אחד · ח׳ בני הגבירות ח׳ מן אחד ד׳ בני השפחות ד׳ מן אחד · כן יוסף אע״פ שהוא ענף מן יעקב מ״מ הוא למעלה מן השבטי׳ שהרי הוליד שבטים · מנשה ואפרים כראובן ושמעון הם ויוסף הוא א׳ מן אחד ויש לו דביקות בח״ית ודל״ית מן אחד · כיצד הוא מן בני ח׳ · בני הגבירות ונתגדל עם ד׳ בני השפחות שהם בני בלהה ובני זלפה שנ׳ והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה נשי אביו · ובענין והוא נער מרומז מה שרמזתי למעלה יעקב סוד ו׳ מן השם ויוסף הוא וא״ו זעירא ונער קטן יכתב׳ · ואמר שהוא בן י״ז שנה · דע כי לא לחנם נכתב המספר · והענין כי יעקב מרכבה לשם ידו״ד שהוא תפארת היא מדת יעקב כי תפארת דרך כלל כולל כל שם ידו״ד ובדרך פרט הוא ו׳ מן ידו״ד כנודע ומפורסם למקובלים · כן יוסף ו׳ זעירא כמ״ש וגם הוא בבחינת מרכבה לידו״ד בחשבון זעירא שהוא סוד מספר קטן והמספר קטן מן ידו״ד עולה י״ז וסימנך הודו לידו״ד כי טוב · ע״כ אמר

יוסף בן י"ז שנה היה ואמר שהוא נער · בתב הפרדס כי חשבון זעיר · שהוא מספר קטן הוא בחנוך שהוא מטטרון הנקרא נער כמ"ש חנוך לנער · והנה בהתפשטות שורש נשמת יעקב ויוסף מהאצילות אז נשאר צורת יעקב חקוקה בכסא שהוא למטה מהאצילות · ויוסף תחת אביו במטטרון שהוא למטה מהכסא כי סוד הכסא הוא בריאה וסוד מטטרון יצירה כנודע · ע"ז אמר והוא נער בן י"ז שנה ונודע לחכמי האמת · כי מטטרון נקרא עבד כמ"ש הזוהר בפסוק עבדו זקן ביתו וגו' כמו שהארכתי בפ' חיי שרה · וכן לעבד נמכר יוסף והקב"ה שלח מלאכו לשמרו בדרך אשר הלך · וכענין שנאמר הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך וגו' וארז"ל שזהו מטטרון כמו שהביא רש"י בפ' משפטים · נחזור לענין ודו"ה אחר ושמו אחר סוד האחדות המשיל בס' יצירה וכן כל המקובלים כשלהבת קשורה בגחלת · כן יעקב ויוסף · יעקב האש תגחל' ויוסף השלהב' כמ"ש בית יעקב אש ובית יוסף להבה · גם אש ר"ת אמ"ת שלו"ם שהם מדת יעקב ומדת יוסף כמ"ש · ועשו הוא להופך קנא' שנאה · כי הקנא' הוא היפך תאמת כי מדת אמת מורה על האמת ואינו מקנא על מה שאינו באמיתיו' שלו וזהו בית עשו לקש · ק"ש ר"ת קנאה שנאה · ועתה שחטאו השבטים בזה כמ"ש ויקנאו בו אחיו וישנאו אותו כו' · נרמז שנפלו בעו"ה ביד עשו והם עשרה הרוגי מלכות · שהם גלגול עשרה שבטים כדאיתא בספר היכלות אמר ר' ישמעאל אותו היום חמשה בשבת היה כשבאה שמועה קשה מברך נהול של רומי לומר יתפשו ארבעה אנשים · מאבירי ישראל רבן שמעון בן גמליאל ור' ישמעאל בן אלישע כ"ג ור' יהודה בן בבא ור"א בן דמא · וח' אלפים ת"ח מירושלים פריון שלהם · וכיון שראה ר' נחוני' בן הקנה גזירה זו עמד והורידני למרכבה ובקשתי משר הפני' · וא"ל עשרה כתבו ב"ר שלמעלה ונתנו לסמאל שרה של רומי · לומר לך והכחד מאבירי ישראל כל נחת טוב ירך וכתף להשלים גזירה וגונב איש ומכרו נמצא בידו מות יומת וגוסר · ועל ענין זה כתבו המקובלים · הרבה רמזים בפרשה זו על וירתנכלו אותו להמיתו · שתיבת ויתנכלו נהפך לדונכיות והם ג' מאות לונכיות שנעשו בר' יהודה בן בבא ולפי זה הגירס' בגמרא לונכיות בכך ולא לונביות כבית · יוסף אמר לאחיו ואתם עלו לשלום אל אביכם · ואתם הוא דיוק · כלומר אתם תעלו לשלום אל אביכם שבשמים אבל תמותו עוד בפעם כי תתגלגלו כי' הרוגי מלוכה וזה הרמז מסייע לבת המקובלים דאמרו ראובן הוא נ"ב בעשרה הרוגי מלוכה אף שלא חטא עם מכירת יוסף · גרמה לו חטא בלבול יצועי אביו · וכן יש רמז לזה · בדברי ראובן עצמו שאמר אנה אני בא וכתב הצרור המור אני אנה ר"ת אל נקמות ידו"ד אל נקמות הופיע · ויוסף עצמו ובנימן לא היו בהרוגי מלוכ' ויש בת המקובלי' האומרים ראובן לא היה בכלל י' הרוגי מלוכ' ויוסף היה א' מהם מטעם כי הוא גרם להם לחטא שהביא דבתם רעה אל אביו · ושמעתי מקצת המקובלי' כי ר' עקיבא היה הגלגול של יוסף · ולכן נקרא עקיבא בן יוסף ולפי מה שכתבתי למעלה שיוסף הוא אחד יבא הרמז במיתת ר' עקיבא שאמרו יצתה נשמתו באחד שהוא נשמת יוסף והנה בענין יצתה נשמתו באחד קבלתי בו סוד אחר שבאמת לא היו רק תשעה מגולגלים כי ראובן לא חטא וכן יוסף ובנימן רק שהם שתפו השכינה עמהם כשעשו החרם וכביכול כאלו היתה השכינה עוזרת במעשה הזה וכביכול נשמת רבי עקיבא היתה במקום השכינה לסבול וזה יצתה נשמתו באחד כשביל האחד · והטעם כי ר"ע הוא מגרים ונכנס תחת כנפי השכינה כלומר במקום השכינה · מ"מ נראה בעיני דקבלה זו אינו סותר למה שכתבתי כי ר"ע הוא גלגול יוסף כי שיתף השכינה היא יוסף שהוא המרכבה כמ"ש הזוהר שתחילת ירידת יוסף למצרים היה התחלת גלות מצרים והנה גלו ישראל למצרים שכינה עמהם וכן בכל הגליות והקדים הקב"ה התשרי' יוסף להשכינ' ודבר זה יתבאר לקמן נמצ' בתינ' יוסף הוא השכינ' ונלגול ר"ע · והוא עקיבא בן יוסף ויצת נשמתו באחד תחת השכינ' · והו ענין שהתאבל יעקב על יוסף וימאן להתנח' · וארז"ל שאין מקבלי' תנחומי' על החי · ומקשים העולם לאחר י"ב חודש שנגזר על המת שיהיה נשכח איך לא הבין יעקב שיוסף הוא חי דאלו היה מת למה אינו מתנחם דהא נגזר על המת שיהיה נשכח אלא סוד הענין בהסתר בנין שדי' פטרה דהיינו יוסף שהוא מרכבה יפגום של מעלה ע"כ וימאן להתנחם וכ"כ הראקנטי קרוב לזה וז"ל וימאן להתנחם הוא ביודעו כי שלשה האבות וי"ב שבטים הם דוגמת של מעלה נתיירא פן בהסתר הבנין שלמטה יפגום של מעלה · ומ"ש רז"ל שאין מקבלים תנחומין על החי רומז ע"ז בעצמו כי מצד מיתת יוסף היה מקבל תנחומין אבל מצד חי עולמים הוא הבנין של מעלה לא קבל תנחומין · נחזור לענין של אחר · אל"ף דאחד היא יעקב וכן יוסף כי זה האל"ף היא אל"ף דכתי' דאדם ויש דברי חכמים כי שופריה דיעקב מעין שופרי' דאדם ויוסף בן זקונים שהיה זיו איקונין שלו דומה לאביו והאל"ף דאד' היא אל"ף דכתנו' אור שנתהפך בחטא אדם לכתנו' עור בעין כמ"ש ויעש אלדים לאדם ולאשתו כתנות עור · שהוא עור ובשר תלבישני · דהיינו שהאד' יוצא מהאחדות שיש בו שני חלקים מתנגדים דהיינו גוף והנפש כשזה קם זה נופל · מה שאין כן קודם שחטא היה כתנות אור אף הגוף אור ומאיר כמו הנשמה היה הגוף זך ודק אע"פ שהנשמה יותר במעלה מהגוף מ"מ היו שניהם מאורות זה מאור הגדול וזה מאור הקטון · וכבר הארכתי בדרוש הזה בכמה מקומות ואלו לא חטא האדם היה הכל בכתנות אור והטיפה שממנה היו נולדים יוצא חלציו לא היתה נקראת טיפה סרוחה רק זרע קודש · וענין התשמיש לא היה חרפה רק מעשה מצוה בגלוי כמו הנחת תפילין כי לא היה ערוה מאחר שאינו מצד היצה"ר ועכשיו שחטא נעש' הדבר ערוה וטפה סרוחה ויעקב אבינו שהוא משופרי' דאדם התחיל לתקן דהיינו שמטתו שלימה זרע קודש מצבתה · ומעולם לא ראה קרי כמ"ש ראובן כחי וראשית אוני אתה · אבל העיקר הוא יוסף כי מחשבת יעקב בטפה ראשונה שהזריע היתה על יוסף שחשב שהיא רחל · ע"כ לוקח הבכורה מראובן ונתנה ליוסף שלקח פי שנים ב' שבטים ובאמת יוסף הוא יעקב כי יוסף שומר הברית במאור כמפורסם במעש' דאשת פוטיפרע · וכנודע כי הוא צדיק יסוד עולם ויסוד הוא ברית העליון כנודע לחכמי האמת והוא משך התפארת שהוא יעקב · ע"כ אלה תולדות יעקב יוסף · וכשם שגוף קדוש של יעקב עלה ונקבר בארץ הקדושה כן גוף קדוש של יוסף כי נזדככו גופם · ועל שלא חזרו לכתנות אור ממש כמו שהיה אדם קודם שחטא וכמו שיהיה לעתיד · מ"מ היה מעין כתנות אור לרוב הזדככותם כי שופריה דיעקב מעין אדם ויוסף בן זקנים זיו איקונין שלו דומה לאביו · עוד יש רמז בבן זקנים שהם אדם וחוה שהם היותר זקנים שבעולם כלומר הלא ענף מהם לטהרתם שלא היו מטפה סרוחה רק נעשו בצלם אלדים · ואח"כ האדם הגדול בענקים הוא אברהם אבינו · ואמנם שרה זקנים באים בימים כי הם מלאו מקום אדם וחוה כמ"ש בארוכה בפרשת חיי שרה ונמשך הזדככות חזה עד ליעקב נקרא ישראל בשם ישראל סבא ויוסף הוא הבן · זהו סוד ולאביו שלח ונומר וארז"ל שלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו דע כי יש שני מיני יינות · אחד יין המשומר שהוא סוד עה"כ הוא מעל גבי ששת ימי בראשית שהוא בבינה בסוד הדעת · ומזה היין דעת זקנים נוחה הימנו מנוחה לחיי עולם הבא והוא יין ישן שמגיע בשרשו עד הכתר הנקרא עתיק יומין עתיקא קדישא · ב' יין שהוא המשכר וגורם רעה לעולם · ואין בו דעת אבל דעתן של נשים קלות · והאשה היא חוה סחטה האשכולי' של ענבים והביאה היין הזה ומרערה זו נמשך היין נסך

הג"ה

ושמעתי בשם הגאון ר"מ איברלן ז"ל שתירץ לפי פשוטו כן בשנה ראשונה היה בכור שהוא מת וכשעבר השנה לא קיבל תנחומין או היה רוצה לידע שלא מת כשעה שהגיע אליו שמועה · אבל בודאי עתה מת שאחר שלא בא וכן אח"כ שנה · אמרת ראה שלא מת כאותו הטעם כשחשב שמת אבל עתה מת שאחר שלא בא כן היה חושב ימים רבים שהתאבל · עוד כ"ל לתרץ ע"ד פשוטו כי דנגזר על המת שיהא נשכח לאחר י"ב חודש רומז דהא מסולקת הנשמה למעלה ואינה כזה העולם כמו כל י"ב חודש שהיא עולה ויורדת ולאחר י"ב חודש היא עולה ואינה יורדת ולכן נשכח וזה אינו שייך אלא כדי שיש לו בנים וכדכתב הזוהר בנשמות כדב ואביהו שלא היה להם בנים ע"כ היו נשמותיהן משוטטות עד שנתעברו בנשמת פנחס במעט דומיא לכך חשב יעקב שאין מקבלין תנחומין מאחר שנשמתו עולה ויורדת עד עכשיו :

שהוא ספרא דמסאבא מנע גרי ורעת נשים קל י ע״כ ק״ל שנה שהי׳ פירש אדם מחוה יצא ממנו קרי׳ ואלו ק״ל שנה הוצרכו תקון כרבעינן
למימר לקמן ע״כ ק״ל שנה היו סובלים שיעבור במצרים קודם שנולד הגואל׳ כי יוכבד נולדה בין החומו׳ ובת ק״ל היתה כשנולד מרע״ה׳
והנה הגלות היה בעצת אברהם אבינו כמ״ש וישלחהו מעמק חברון ופי׳ רז״ל מעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון הוא אברהם
אבינו שבחר בגליות כראית׳ ברבתי פר׳ לך לך׳ ששאלו הש״י אם רוצ׳ שיבואו בניו לגיהנ׳ או גליות׳ ובחר בגליו׳ כדי להתרח׳ מספר׳ דמסאב׳
וכדי שיזדככו בגליו׳ מכל ווהם׳ ויזכו לחזו׳ בנועם ה׳ ובזה יזכו ליין ישן שהרע׳ נוחה ולא ביין שהרע׳ ק״ל ורמז יוסף לאביו שירד למצרי׳ להגלו׳
כי בן הזקן בחר בזה בסוד יין ישן ורמז לרבר יין ישן עולה ת״ל שנה ישבו במצרי׳ עם שאר ארצו׳ והסיב׳ היה ע״י יוסף כי הוא בן זקנים׳ סוד יין
ישן שרעת זקנים נוחה׳ נחזור לענין יעקב ויוסף חס אלף דא׳ כתנו׳ אור׳ וזהו סוד הכתונ׳ שעשה יעקב ליוסף סוד כתונ׳ פסים כי כן תלבשנ׳
בנות המלך הם הנשמות העליונו׳ שהם בנות מלך מ״ה הק״בה והנשמ׳ נקרא׳ בת כמבואר בזו״פ משפטי׳ בפסו׳ כי ימכור איש את בתו וגו׳׳
והנה כשבא הנחש וגרם שנסתלק א׳ מן אדם נרגן מפריד אלוף נשאר דם מן אדם כי באה מיתה לעולם ונשפך הדם׳ והארכתי בדרוש
הזה במקום אחר׳ כי בהסתלק א׳ מן אדם נסתלק א׳ דכתנות אור ונעשה אור כענין עור ובשר׳ ומן אדם נשאר דם׳ כן גרם חטא
השבטים כענין יוסף שהפשיטו ממנו הכתונת והפרידו אותו מהדביקות הגדול בעגייני הצרו׳ שגרמו לו תתעורר דם שנשא׳ מאדם בהסתלק
האלף זהו סוד ויטבילו את הכתונת בדם וכן גרמו שנסתלק הדביקות מיעקב אבינו כל זמן שהיה מתאבל על בנו שלא שרתה עליו השכינ׳
עד שנודע לו כי יוסף הוא חי ואז ותחי רוח יעקב אביהם׳ ותרגם אונקלוס ושרת רוח קודשא על יעקב אבוהון וספתמא כשפסק מיעקב
פסק ג״כ מיוסף דיוסף היה גם בן בצער דמצטע׳ בצער אביו׳ ועוד אמר ר״לא שנה ר׳ חייא סנא ליה כי יוסף הוא משך יעקב׳ ע״כ אחר ותחי
רוח יעקב ושרתה עליו השכינה וירד למצרים׳ אז ויאסור יוסף את מרכבתו ויעל לקראת ישרא׳ אביו ורומז על סוד המרכבה העליונה
שהיא המשך ממרכבת ישראל אביו וזהו מרכבתו לקראת ישראל אביו׳ ע״כ אמר ויעל כי עלית היתה לו׳ כי מתחלה לעבד נמכר יוסף
וכבר רמזתי למעלה כי סוד עבד הוא מטטרון וסוד יוסף שהוא סוד הברית סוד הזיווג הקדוש האריך הפרדס בשער אבי״ע כי הזיווג
בגלות הוא במטטרון ובגאולה הוא למעלה באצילות והנה יוסף נעשה מלך והיה רוכב במרכבת המשנה׳ והענין כי שר מצרים הוא השר
הגדול שבכל השבעי׳ שרים ומרכבתו הוא המשנה׳ כמו שארז״ל ארץ מצרים שנייה לארץ ישראל שהיא חלק ה׳ נמצא שר של מצרים
הוא שני למרכבה כדבעינן למימר לקמן׳ ואז כשיצא יוסף מבחינת עבד להיותו רוכב על מרכבת המשנה עלה יוסף למעלה גדולה מ״מ
לא עלה למעלה הגדולה להיות מרכבתו לקראת ישראל עד ששרתה השכינה על יעקב ואלה תולדות יעקב יוסף ואז נתייחדו הכרובים
כמער איש ולוית וחיבור האיש עם הלויה שלו הוא על ידי ברית מילה שהוא יסוד׳ ואף שהיו במצרים מ״מ לא היה ניכר הגלות בערת
מלוך יוסף׳ עד וימת יוסף וגומר ויקם מלך חדש אשר לא ידע את יוסף׳ הרי מבואר סוד אחר של יעקב וסוד אחר של יוסף כי י״ב
שבטים נקשרו בהם והם בסוד אלף׳ וזהו סוד כלנו בני איש אחר נחנו כתיב חסר אלף ואחר כך כתיב שנים עשר עבדיך אחים
אנחנו בני איש אחר׳ וכתב רש״י כולנו בני איש א׳ נצנצה בהם רוח הקודש שכללוהו עמהם׳ והנה אורי״ע ענין נצנץ רוח הקודש׳
יעקב הוא אחד עם השבטים׳ וכן יוסף אחד עם השבטים׳ השבטים לא נתנו מתחילה הגדולה ליוסף בזה אדרבא ויפשיטו כתונתו
וטבלו בדם׳ חסר אלף מן אדם על כן אמרו כלנו בני איש אחר נחנו׳ איש אחר הוא יעקב שהוא אחד עמנו והוא האלף׳ אמנם נחנו
חסר אלף כלומר שנים אנחנו אתה כמונו׳ אחר כך הודו אמרו שנים עשר עבדיך אנחנו׳ ואמרו בתוספות אלף וכלנו בני איש אחד׳
והוספות האלף מורה עליך יוסף׳ ובפירוש אמרו אחר כך על יוסף והאחד איננו הרי קראו את יוסף ברוח הקודש אחר׳ זה היה נצנוץ
רוח הקודש׳ כי כן הודו ליוסף לבסוף כמו שיתבאר לקמן אי״ה׳ ועל ענין אחד שכתבתי יתבאר ענין חלום פרעה שממנו נתגדל
יוסף ואסר חלום פרעה אחד רומז על אחר הנזכר׳ והנה החלום היה שבע שבלים׳ עולות בקנה אחד׳ וכן חלום השבע פרות היו
מתיחדים עולות מנהר אחר׳ ואז יובן גם כן ענין אין נבון וחכם כמוך׳ וענין אחרי הוריע אלהים אותך הרי נכלל בזה הפסוק חכמה
ותבונה ודעת׳ הוריע הוא דעת׳ ונבון וחכם הוא חכמה ותבונה דע כי חלומות פרעה רומזים לעניינים גדולים׳ ואקדים לך מה
שכתב הזוהר בזה וז״ל והנה מן היאור עולות שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר ותרענה באחו׳ והנה מן היאור דהא מנהר דא אתברכן
כל אינון דרגין דלתתא בגין דההוא נהר דנגיד ונפיק איהו אשקי ׳ון לכלא ויוסף איהו נהר לאתברכא כל ארעא דמצרים בגיניה׳
ות״ח ההוא נהר שבע דרגין אשתקיין ואתברכן מניה ואילין אינון יפות מראה ובריאות בשר ותרענה באחו בחבורא
באחוותא דלא אשתכח בהו פרודא וכולהו לשבחא קימיה דהא כל דרגין שבע דקאמרן רזא איהו כד״א ואת שבע הנערות הראויות
לתת לה מבית המלך וגומר ואל דא שבע פרות יפות מראה׳ ולקבל דא כתיב שבעת הסריסים המשרתים את פני המלך וגומר רבי יצחק
אמר שבע פרות הטובות דרגין אינון עלאין על אחרנין׳ ושבע פרות הרעות דרגין אחרנין דלתתא אלין מספרא דקדושה׳ ואלין
מסטרא דמסאבא שבע השבלים׳ ר׳ יהודא אמר׳ אלין קדמאי אינון טבין׳ בגין דאינון מסטרא דימינ׳ דכתיב ביה כי טוב ואלין אינון
בישין לתתא מינייהו׳ שבע השבלים אינון מספרא דרכיו׳ ואלין מסטרא דמסאבא וכלהון דרגין קיימין אלין על אלין׳ ואלין לקבל
אלין׳ וכלהו קא חמא פרעה בחלמי׳ אמר ר׳ יוסא וכי להההוא חייבא דפרעה אחזיין ליה כל הני׳ א״ל ר׳ יהודא כגוונא דלהון חמא דכמה
דרגין על דרגין אלין לקבל אלין׳ ואלין על אלין ואיהו חמא באינון דרגין דלתתא והא תנינן דהא כמה דאיהו בר נש הכי אחזי ליה בחלמי
והכי חמא ונשמתא הכי סלקת לאשתמודעא כל חד וחד כפום דרגיה כדקא חזי ליה ובגין כך פרעה חמא כדקא חזי ליה ולא יתיר עכ״ל׳
הרי השבע הם נגד שבעת ימי הבנין׳ ולענייננו נאמר׳ כי הנה יעקב שמדרתו תפארת כולל כל הבנין כנודע׳ וכן יוסף הוא משך הת״ת
ע״כ שני פעמים היו שבע פרות ושבע שבלים ושניהם ביחד י״ד והם י״ד שבטים עם אפרים ומנשה והם עולים בקנה אחד רומז לבנין שבעה
שלמעלה שעולה בקנה אחד דהיינו שרשם בבינה כנודע׳ והוא סוד כל אין שבתורה שהזיין נכנסין באלף כי הבינה שורש להם׳ ונודע
כי הבינה מיוחדת בסוד ג׳ ראשונות החשובות כאחד׳ וזהו קנה אחד בסוד קנ״ח חכמ״ת קנ״ח בינה הרי חכמ״ה ובינה ויחודם על ידי
הדעת כנודע וזהו חכמה ובינה ודעת ועל קנה אחד זה המתייחדים בו כל השבעה׳ רמז לו לפרעה אחרי הודי״ע אלהים אותך הוא סוד
הדעת אין נבון וחכם הם קנה חכמה קנה בינה׳ ואע״ג דפרעה איהו לא ידע בסודות אלה מ״מ נפיק מפומיה דברים אלה ומצד כחו
שלמעלה הרואה מדריגות אלו דרך מסכים ממדריגה למדריגה׳ והנה הבנין שלמעלה הוא ששה בסוד ששה קצוות הפועלים במלכות׳
והם שבעה עם המלכות׳ ואלו המדריגות הם בדין וברחמים כמו בג״ד כפר״ת המקבלים דג״ש ורפ״י כמבואר בס׳ יצירה׳ הרי בהתלבש
שש בשש הם י״ב׳ וכשתאמר שבעה בשבעה הם י״ד כן השבטים הם י״ב והם י״ד ועולים בקנה אחד א׳ הוא יעקב ואחד הוא יוסף׳ ויעקב
מעין שופריה דאדם׳ ויוסף זיו איקונין שלו כמו אביו ונכנסו באלף לתקן כתנות אור׳ ויגמר התיקון לעתיד׳ וכשם שיתוקן האדם
בכתנות אור׳ כן יתוקנו צרכיו שיהם להם לאכול בגד ללבוש אשר בקשתו של יעקב היה על זה׳ וכבר בארתי סודו בפ׳ ויצא שיתוקן
לעתיד לחם לאכול כמ״ש רז״ל עתידה א״י שתוציא גלוסקאות ויתוקן בגד ללבוש׳ כי תוציא כלי מלת ולבוש עצמו שהוא עור
ובשר תלבישני יהיה אור׳ ובדרך זה הלך יוסף הוא המשביר בר ויכלכל יוסף את כל בית אביו׳ ובגד ללבוש כמו שנאמר לכולם נתן
חליפות שמלות וגומר׳ גם לבוש עור ובשר יתחלף לאור וזהו חליפות שמלות׳ ולבנימן נתן חמשה׳ כי בחלקו הבית המקדש ויוחזרו
לעת״ד חמשה דברים רוחניים שנחסרו בבית שני ויוסיפו במעלה ביותר מסוד אור הגנוז וכל הדברים שהיו עתה ביוסף ובאחיו כלם הם
רומזים על העתיד וע״ז היה גלגול ביאת יוסף למצרים ועל ידו ירדו כל בית אביו וענין הגלות הזדככות׳ וכן כל הגליות עד לבסוף׳ יתזור

יוסף ויוסף ידו שנית למלוך הוא משיח בן יוסף אבל באמת תשאר המלוכה ליודא · ותיבת ד"ם מן אד"ם יחזור לטוב בענין כצרים ראו
כי ראה נגד פניכם פרעה ראה דם ונתהפך לדם מילה · כן סוד דם מן אדם הוא דוד משיח כנודע כי סוד אדם בגלגולו הוא אדם דוד
משיח ושבעים שנה של דהע"ה · הם מן אלף שנים של אדם שהניח לו שבעים שנה · ובזה יתבאר ענין סמיכת של פרשת יהודא ותולדותיו
ער ואונן שמתו בהשחתת זרע לבטלה ואחר תולדות פרץ וזרח שהוא תולדות מלא כמ"ש בב"ר כל תולדות שבמקרא חסר בר מן תרין
אלה תולדות השמים והארץ ואלה תולדות פרץ · כי כשיבא משיח אז יתחדש העולם דהיינו ואלה תולדות השמים והארץ יהיה במילואו
וטובו כבוונ' הבריא אלו לא היה חוטא האדם ולעתיד יחזור לתכלי' הבריא' · ונסמך למעש' דיוסף · ובב"ר אמרו בפסו' ויהי בעת ההיא וירד
יהוד' מאת אחיו ר' שמואל בר נחמן פתח כי אנכי ידעתי את המחשבות · שבטי' היו עסוקי' במכירתו של יוסף ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו
ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה והקב"ה היה עוסק ובורא אורו של מלך
המשיח עכ"ל · ענין המאמר הזה לבאר כי ענין מכירת יוסף אף שהשבטי' עסקו במכירתו כדי לאברו מן העולם ויעקב ג"כ עסק באבל בנו
בשקו ותעניתו ונתייאש ממנו ואמר כי ארד אל בני אבל שאולה · וראובן שעסק בשקו ובתעניתו זה היה גורם שנמכר יוסף כי לא היה
בעת המכירה פה רק היה עסוק בשקו ותעניתו ואלו היה פה היה מעכב בדבר כמו שהעידה התורה כשראה שאין יוסף בבור ויקרע את
בגדיו · והנה לכאורה היה הכל לרעה · אבל אלדים חשבה לטובה וזהו אנכי ידעתי את המחשבות כי סבת מכירת יוסף נתגלגל עד כי
הוא סבת משיח · ואין להקשות א"כ כי מה' היתה זאת לטובה ממילא היו מוכרחים השבטים לפעולה זאת ולמה נענשו · דע ת"ו ולומר
שהיו מוכרחים רק הכל היה בחירי רק שנתגלגל על ידם ברדך חטא · והוא ע"ד מגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב ואף שהדבר נגזר
מאת השם יתברך ודבר זה צריך ביאר רחב ואין כאן מקומו · וקודם שאבאר איך ענין מכירת יוסף וגלגולו הוא קי"ם מלכות דוד
ומשיח · אתעורר על ספיקות גדולות שראוי להתעורר עליהם בענין יוסף עם אחיו א' היא קושיא כללית נודע מעלת השבטים גדולה עד
מאוד שבוראי מעלתם יותר ממעלת מלאכי השרת והם בסוד י"ב צרופי שם הויה · איך יתפוס השכל זה הדבר שבני עליה כאלה
יעשו ביחד העבירה הגדולה שבכל העבירות שבעולם דהיינו רציחה ודימו להרוג את יוסף ובפרט להרוג איש צדיק עמוד יסוד עולם ·
ודבר כזה אינו עושה אפילו רשע גדול העובר על כמה עבירות חמורות מונע את עצמו מלרצוח אפי' לקטן שבישראל ובב"ר פרשת ויגש
אמרו · ולא יכול יוסף להתאפק ר' חמא בר חנינא אמר · לא עשה יוסף כשורה שאלו בעט בו אחד מהם מיד היה מת · ר' שמואל בר
נחמן אומר כהוגן וכשורה עשה · ידע היה צדקן של אחיו · אמר ח"ו אין אחי חשודין על שפיכות דמים · ע"כ הרי שלא היו חשודין להרוג
אפי' איש מצרי שהעליל עליהם כי הם היו סבורין שהוא איש מצרי · ואיך רצו להרוג את אחיהם והוא צדיק יסוד עולם · וגדולה מזאת
לאחר שהרהרו תשובה והתודו על עונם · ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו מצינו במדרש בהתודע יוסף אל אחיו בקשו
להרגו ובא מלאך ופיזרן · ואין לומר גדולה בושה ומפני הבושה עשו כן · אדרבא הבושה היא צורך לבעל תשובה · וכמו שארז"ל העושה
עבירה ומתבייש בה מוחלין לו כו' ופסוק מלא הוא בושתי וגם נכלמתי וגומר · ב קשה הנה שחפו השכינה עמהם והיאך נשתתפו השכינה
עמהם · הלא יעקב אבינו הוא כשר ורם אמר בסודם אל תבא נפשי במעשה זמרי בקהלם אל תחד כבודי במחלוקתו של קרח ולא רצה
להיות שמו נזכר שם · ג' קשה יוסף הצדיק האהוב לאביו איך לא הודיע לאביו שהוא חי כדי שלא יצטער ואפי' אם היה רחוק ממנו בסוף
העולם היה לו להודיע לאביו · וכ"ש כי ארץ מצרים סמוכה לא"י שהיה לו להודיע לאביו ולא להניחו בצער כ"ב שנה · ד' צריך התבהנות
הויכוח היה דוקא יהודה ויוסף והדבר היה באמצעי' בנימן ע"י הגביע מה זה ועל מה
זה · ה' צריך להתבונן ענין עלילה מרגלים אתם איך בא על עלילה זו או מה זה
שהשיבו לא היו עבדיך מרגלים מה זה לא היו שהוא לשון עבר היה להם להשיב אין
אנחנו מרגלים · ו' ויאסור את שמעון למה אסר את שמעון ולא לוי הלא שניהם
היו בעצה אחת עליו כמ"ש שמעון ולוי אחים וכרפי' רש"י שם ורש"י כתב מה שכתב ·
ז' קשה בעלילה השניה בעלילת הגביע אמר כי נחש ינחש וגומר איך הוציא דבר
מגונה מפיו הלא יעקם הכתוב כמה אותיות שלא להוציא דבר מגונה ואין לך דבר
מגונה בעולם כמו זוהמת הנחש עוד קושיא גדולה מה שהקשה הרמב"ן בני בלהה
ובני זלפה היו אהובי' ליוסף מ"ט הכבימו במעשה שעשו עם יוסף והרמב"ן כתב מה
שכתב נגד שטת רש"י ע"ש:

ובפרשת ויגש בהתודע יוסף אל אחיו יש שם כמה דקדוקים וכמה יתורי'
אמר ועתה אל תעצבו מאי ועתה הל"ל ואתה אל תעצבו · ע"ק
שליחות אלדים ששלחו לפניהם הזכיר ג' פעמים למחיה שלחני אלדים לפניכם ·
וישלחני אלדים לשום לכם שארית בארץ וגומר · ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה
כי האלדים וגומר הרי תלתא זימנא · ע"ק וישימני לאב לפרעה וכי הוא היה אב
לפרעה · אדרבא פרעה היה אב שלו וכמ"ש פרעה רק הכסא אגדל אמך ע"ק ויפול
על צוארי בנימן בו' פרש"י על חורבן מקדשות כו' וחורבן שילה וגומר · מה שייכות
היה לחורבנות עתה בשעת חדוה שהכירו זה את זה ונשקו בשמחה זה את זה · כבר
בתבתי שהש"י אחד כן ישראל אחד וכתיב והוא באחד הקב"ה שהוא אחד מקושר
בישראל שהם אחד וזהו באחד ב' אחד · וזהו כי לא יטוש ה' את עמו בעבור שמו
הגדול כי שמו הגדול עולה כ"ו ומכח דביקות ישראל בהש"י שהוא ית' אחד והם אחד
ב' פעמים אחד עולה כ"ו ע"כ לא יטוש ה' את עמו וענין הדביקות והקישור הוא
באמצעית התורה כי התורה כלה שמותיו והתורה היא גילוי אלדותו יתברך וישראל
מקיימין את התורה ומעוררים רוחניות התורה שהוא סוד שמותיו ואז הם מדובקין
ע"כ יעקב שהוא אחד ולכן יוסף כמ"ש הם בעלה של תורה · יעקב איש תם יושב
אוהלים · ויוסף בן זקנים כל מה שלמד משם ועבר הכל מסר לו · והנה לכתר
תורה שייך עוד שני כתרים שהם כתר כהונה כתר מלכות · כי נתינת התורה הוא
ללמוד לשמור ולעשות דהיינו עבודת מעשה המצות שהעיקר מפעולות המצות הם
מעש' הקרבנות כהא דתנן העול' עומד על התור' ועל העבוד' וי"ל מעש' הקרבנות
נקרא' עבוד' כי זה הוא עיקר עבודתינו לחש"י וזהו כתר כהונה בעלי העבודה עוד
צריך לכתר מלכות שיהיה מורא מלכות לדורת את העם לתורה ולמעשים
ולהנהיגם לעבוד את ה' באמת ובתמים וכמו שעשו מנהיגי ישראל הצדיקים
שהלכו בדרך רבן של נביאי'

לנ"הה

קושיא זו יש ליישב כי ידע יוסף שחלומותיו שחלם הם כולו
כנבואה וידע שעכ"פ יתקיים שאביו ואחיו ישתחוו לו והיה
ירא מאוד לנפשו אם ישתחוו לו בידיעתם כי הוא יוסף
כי איך ישתחוה אב לבנו ואחים הגדולים לאחיהם הקטן
ע"כ היה יוסף ומוספה להיו' זה הדבר יתקיים בעודו מתנכר
לאחים מצרי כי אז אין חרפה להם להשתחוות לשר מצרי
ע"כ לא התוודע לאחיו לאחר שהשתחוו לו בפעם ראשון
והמציא עוד עלילה בגביע בנימן כדי שיבואו להשתחוות
שנית כדי לקיים שני החלומות חלום של האלומים אלומים ·
וחלום והנה השמש וירח כו' · וענין השתחואות אביו
לו נתקיי' במה שאמרו עבדך אבינו אבל לאחר שנתוודע
שהוא יוסף קללה לו לסבול שישתחוו לו והיה קושב
יוסף כי כשנתקיים מראה החלומות או כשנתגלגם נגלגו
מהדי' או די בזה · וכענין זה מצינו בכמה מקומות ובגייני'
כשנגזר דבר ח"ו יהפך הנזירה לענין אחר כמו כדם
שגזר פרעה על ישראל ונהפך לדם מילה ודוגמא לזה
מצינו בגזירה והיא אותה דקללה ואמרה
כבי תרי יעבדית לי יתהפך גורמין כלומר שיהיה
אבל על בניו נזה מיד להפוך את הכסא כדי שתחול דיבור
הקללה על זה ויבטל א"כ · וכן מצינו ביהודים ילקוט
בענין שפלח לבנו ואמר לו האנשים האלה אנשי גורה הם
וזל לגבייהו דלברכינך כו' והם אמרו יהא רעוא דתורע
ולא תקנך כו' יתבלבל פתורך כו' ואמר לאביו שקללוהו ·
א"ל אביו כלהו ברכת נינהו · ומקשה מהר"ס פירוש
בהגה"ה שם לאותו כאותו אמר להם בלשון קללה ע"ש מה
שכתב אבל אני פירשתי שענין כי הם או בגזירה שנגזר
עליו יוכד המערכת דברים רעים ע"כ הוציאו הברכות
בלשון קללה שיספיק גזירת המערכת על דיבור לשון קללה
אבל כאמתו לברכה · והארכתי בזה במקום אחר והן

מרע"ה שנקרא מלך כמ"ש ויהי בישרון מלך כי לימד את כל ישראל תורה והוכיחם
והדריכם בדרך אמת ללמוד ולעשות ולקיים את כל דברי תורה · הרי אלו ג' כתרים
הם לתכלית כתר אחד · ע"כ במתן תורה כתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ·

היינו כמו יוסף מיתקיימו שתי התלמוד' כצוד כתסכ כיול יחרי קן כלע"ד הפסט ויגעתי קרוב לזה לרמב"ן ע"ש :

בממלכת רומז על כתר מלכות ובכהנים רומז על כתר כהונ' · כי אלו ב' כתרים הם בשביל כתר תורה · והנה כתר תורה זכה בו יוסף
שמסר לו יעקב כל מה שקיבל משם ועבר · כתר כהונ' זכה בו לוי · וכשנולד לוי שלח הקב"ה את גבריאל והביאו לפניו וליוהו במתנות
כ"ד וקרא שמו לוי כדאיתא בפרשת ויצא · כתר מלכות זכה בו יהודה וכתר מלכות הולמתו כי הוא נגד מלכות שמים שהיא רגל רביעי
כי ג' האבות כסא של ג' רגלים · נגד ג' מדותיהן חס"ד גבור"ה תפאר"ת הכוללים ג' קוין קו החסד וקו הדין וקו הרחמים · ודוד המלך הוא
אחוז במדת מלכות שהיא הרביעית זהו מגן דוד ואז נשלם הכסא בד' רגלים · וכן פירש בזוהר על פסוק ותעמוד מלדת הכתוב בלידת
יהודא · שמהלידה חזאת היתה עמידה להכסא שנעשו ד' רגלים לכסא והחולק על מלכות בית דוד כחולק על השכינ' כי הכסא להשכינ'
שהיא רגל רביעי למעלה נעשה למטה ע"י מלכות בית דוד שהוא המרכבה אליה והוא רביעי כי האבות הם ג' להיותן מרכבה ודוד הוא
רביעי · ואז נשלם שם ידו"ד כי שורש קו החסד הוא יו"ד · ושורש קו הדין הוא ה"א ראשונה וקו הרחמים הוא וא"ו ובחסד ודין ורחמים
נאחזים ג' האבות ונעשו מרכבה · וה"א אחרונ' היא מלכות ובה נאחז דוד למרכבה ואז השם שלם · וכשיהי' מלכות בית דוד בהתרוממות
מעלה דהיינו לעתיד כשיהיה לה' המלוכ' ויתקיים ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד נרמז בסוף התיבות דוד · והסתכל בשם יהוד' ותמצא
נפלאות כי בו שם הויה בתוספות ד' הדומז על רגל רביעי ושע"כ נשלם השם במלכותו · וכבר כתבתי שבל הרביקות הוא באמצעית התור'
וכל הכתרים בשביל כתר תורה · ע"כ תמצאם כלולים מהתורה · שבט לוי שהוא כתר כהונה כתיב בהם יורו משפטיך ליעקב ותורתך
לישראל · מלכות בית דוד · ארז"ל על פסוק וה' אתו שהלכה כמותו בכל מקום · וכתר מלכות כלול בכתר כהונ' כי מלכות זרע
יהודה בא מן תמר בתו של שם והוא כהן לאל עליון וכן תמצא כשהוריש ישראל את הארץ שהיו השלוחי' לרגל הנאמנים פנחס וכלב · כלב
מן יהודה ופנחס לו הכהונ' וכן לעתיד שנזכה להארץ במילואה ונזכה כשיבא משיחנו · יבא אליה הנביא והוא כהן כי פנחס הוא אליה
ובזה הטעות טעו החשמונאי' בבית שני שתפסו במלוכה ולא היה נעלם מהם כי המלוכה דוקא לדוד ולזרעו וכדבעינן למימר לקמן כי הם
חשבו שהמלוכ' באתה מהכהונ' והיו חוששין לזרע האם · וישימו כסא לאם המלך · הרי ג' כתרים יוסף לוי יהודה וכתר שם טוב עולה
על גביהן דהיינו יעקב הוא שורש להם מ"מ יוסף הוא הראש מהכתרים שהוא כתר תורה כי השני כתרים אחרים הם בשביל כתר תורה
וזהו ענין אות למ"ד הרומז על לימוד התורה תמצא בד' אותיות של אלפא ביתא וסימנם אנד"ל אל"ף בימ"ל דל"ת למ"ד · אל"ף הוא
יעקב שהוא אל"ף רבתא דאדם כמ"ש לעיל והוא אלוף ושר ושורש לעולם · גימל רומז ללוי שהוא שלישי לבטן ולמוד אותו שבט להיות
נמנה מן הבטן וסמנו מר"עה שהיה ג"כ ג' לבטן אמו ויהב לן אוריתא תליתאי ביום תליתאי דל"ת הוא יהודא הוא רביעי ללידה והוא רגל
רביעי במרכב' · למ"ד במילואה היא עצם הלימוד זהו יוסף שהוא כתר תורה ע"כ למד במילואה וטובה שהיא לימוד רומז עליו וזהו
רומז בשעלה יוסף לגדולה כתיב ויוסף בן שלשי' שנה וגמר סוד למ"ד כי הוא כתר תורה · וכתיב ויקח משה את עצמות יוסף כלומ' מה
היה העצם של יוסף כתר תורה זה לקח מרע"ה לעצמו ועל ידו נתנה התור' · כלל הדברים יעקב הוא שורש הכתרים והוא שם טוב העולה
על גביהן · ויוסף הוא ראש הכתרים וישתחו ישראל על ראש המטה זהו יוסף כדפרש' · ולוי כתר כהונ' ויהודה כתר מלכות · ואין
כחה של כתר כהונ' אלא בבית המקדש · ושם ג"כ התרוממות מלכי בית דוד כי גמרינן אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד כי דוד
הוא המרכב' למלכות שמים שהוא סוד בית המקדש שלמעלה כמ"ש וידו"ד בהיכל קדשו ה"ס מפניו כל הארץ · וההיכל הוא סוד
מלכות שם ארני העולה היכל כמנין ה"ס והוא סוד הארץ העליונ' · אבל בית המקדש שהוא בחלקו של בנימן בית עולמים עולמית
ונצחיית היא בחלקו · ולו ג"כ היתה המלוכ' · אמנם בהשאלה ולא עולמית וזהו סוד קריאת השם שאול · ועתה אבאר מעלה
קרושת בנימן · דע כי היה לבנימן קדושה ביתר שאת מלשאר אחיו כי כל אחיו השתחוו לעשו שהוא סיטרא דשמאלא סמאל אחר · ובנימן
עריין לא נולד לא יכרע ולא ישתחוה ומה שהשתחוה יעקב אין להקשות כי פי' הזוהר בפסוק והוא עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים
ז"ל וכי יעקב שלימה יהא משתחו' לעשו הרשע ראיתו בסיטרא האל אחר ומאן דסגיד ליה סגיד לאל אחר והרצו שם והו"א שהוא השכינ'
עבר לפניהם וישתחו ארצה שבע פעמים לשכינה ההולכת לפניו וזה ההתנצלות הוא דוקא ליעקב · אבל אחד עשר כוכבים דהיינו שאר
השבטים השתחוו לעשו וברכים אשר כרעו נרמו ויגע בכף ירך יעקב סמאל הרשע נגע שם מדה כנגד מדה ירך מול ירך כי בירך עשו היה
חותם הנחש כדמתרגמינן נחשירכן ופי' הציוני נחש ירכן שהיה חקוק בירך עשו צורת נחש והארכתי בדרוש הזה פרשת תולדות יצחק ע"ש
ע"כ מלכים מחלצו של בנימין יצאו אשר להם תכריע בל ברך כי כבר הקדמתי מלכי ישראל הקדושים הצדיקים הם מלכות שמים ובנימין
לא כרע לאל אחר זכה למלוכה וזה הסוד רמז שמואל כאשר צוה לטבח והרם את השוק וישם לפני שאול · והרב נלאנפי בס' קול בוכי
הארץ בזה בפסוק צרו צערנו וגם אני הארכתי בזה במקום אחר וזהו הרמז הלא אם קטן אתה ראש שבטי ישראל וגו' כלומר מפני
שהוא היה הקטן שבישראל נעשה ראש ומלך כי אלו לא היה הקטן ג"כ משתחוה לעשו אבל מאחר שהיה הקטן שבשבטים ובאותו פעם
לא היה נולד ע"כ היה ניצול מההשתחואה וזה גרם לו המלוכ' · וע"כ נצטווה להכרית זרע של עמלק הבא מעשו שבירך שלו חקוק הנחש
וכשחטא בזה אז ויעל עליו נחש העמוני שהוא מצד הנחש וירד מטה מטה עד שהלך לקראת נחשים ושאל באוב אז נהרג ושב המלוכה
לבעליה והוא דוד שהיה אדמוני וטוב רואי כי עשו הוא אדום הוא הנחש ששאב כל זוהמת הנחש כדי שישאר יעקב נקי כי לא נחש ביעקב
והכניע את הנחש כמה שנעשה הוא אדמוני מצד הקדושה להכניע את עשו הארום הזה ועשו היה אדמוני מצד הקליפה דם טמא והוא
מצד הקדושה זהו אדמוני וטוב רואי ודוד בא מפרץ הפורץ גדר ישכנו נחש והוא עשה הרבה נדרים ודוד היה ת"ח מופלג הנוקם והנוטר
כנחש לכבוד קונו יתברך ועליו נאמר כי משורש נחש יצא צפע וישי אבי דוד נקרא נחש והכל מצד הקדוש' להכניע הנחש הקדמוני ·
מכל מקום נבנה בית המקדש שהוא בית עולמים בחלקו של בנימין אשר לא כרע ולא השתחוה · ובבית המקדש היו ז"ג השתחואות
כמנין אחד ואף בחורבן כשגלו לבבל · ומרדכי שהוא מזרע בנימן לא יכרע ולא ישתחוה ע"כ ע"י מרדכי שהיה אומן את אסתר היה הסבה
שבנה של אסתר שהוא כורש הפרסי בנה בית שני הרי בית המקדש בחלקו של בנימין אף כי המלכות לא נתקיים רק היה מלכות שאול
כלומר בשאלה עד בא דוד אשר לו משפט המלוכ' ובא הרמז בשם שמואל הנביא אשר משח את שמואל בפך שמן · ואת דוד בקרן כאשר
יתבאר לקמן · והנה דוד מלך ארבעים שנה · וכל זה מרומז בשם שמואל שהוא אותיות שאול מ' ושאול רומז על המלך ומ' רומז על מ'
שנה שמלך דוד · ושמואל היה משבט לוי אשר לו כתר כהונ' ושמואל שקול כמשה ואהרן כי היה לוי נקרא על שבט לוי אבל היה ג"כ צד
כהונ' כי היה הגלגול של אהרן הכהן אשר ע"כ כתיב הלא אהרן אחיך הלוי כי שמואל הלוי הוא אהרן הכהן ורז זה גילה האר"י ז"ל והבאתי
דבריו לעיל · הרי כתר מלכות וכתר כהונ' יחדיו ירובקו וכולם בשביל כתר תורה · והוא יוסף כמ"ש לעיל והוא העמוד שהעולם
עומד עליו כי העולם עומד על עמוד אחד וצדיק שמו כמו שארז"ל ויוסף הוא הצדיק : וסוד הענין כי הצדיק הוא יסוד עולם · וכל השפע'
וצינורות הספירות הכל הם ביסוד ומיסוד הולך צינור אל המלכות כמבואר בפרדס בשער הצינורות והמלכות הוא מנהיג העולמות מכח
הספירות בכח א"ס המשפיעים בה ע"כ נקרא מלכות עולם · ומי הוא העמוד שבו קיום העולם הזה שזכרתי שהיא המלכות הוא עמוד

הצריק

הצדיק יסוד כלומר הצינור שהלך מיסוד אל המלכות · ומצד מדת המלכות כתר מלכות ובית המקדש שהוא היכל ידו"ד ששם כדרך הכתוב · ויוסף הוא השליט ועל ידו תיקון העניינים · ומתחילה צריך שתדע כי ענין התיקון הוא סור מרע ועשה טוב סור מרע הוא הסרת זוהמת הנחש שבא על חוה והטיל בה זוהמא והוא מתפשט מדור אל דור וע"כ הנולדים מטפה סרוחה נולדים ובהסרת הזוהמא אז קבלת התורה שהיא ועשה טוב והתור' היפך הזוהמא וע"כ אמר אם פגע בך מנוול משכהו לבית המדרש ואז תורת ה' היא נקרא' תורת האדם כי קריאת שם אדם הוא מלשון אדמה לעליון והיה צורך בו שם אדם קודם שחטא ויושלם תיקון קריאת שם אדם בהשלמת אדם דוד משיח וישראל הם נקראים אדם · ואדם וחוה שגרמו להיות הטפה סרוחה ומכח החטא ק"ל שנה היה אדם מוציא קרי ונולדו רוחות ולילין הוצרך הצירוף והתיקון להיות במצרים שתסור הטומא' מזרע קודש דהיינו זרע יעקב שהוא מעין שופרי' דאדם קודם שחטא ומחשבת טיפה הראשונ' היתה על יוסף כי סבר שהיא רחל ויוסף הוא שמר הברית ע"כ ע"י ירדו למצרים להזדכך ולהצטרף במקום ערות הארץ כי הארץ היא כדמות אדם יש לה ראש ועינים וידים ורגלים גם ערוה כמ"ש רז"ל נקראת ראש דכתיב ראש עפרות תבל והארץ רחבת ידים סבור הארץ עין הארץ והרב' כזה והיא כמו גוף האדם שהוא גוף אחר מ"מ יש חלוקי מדרינות בין אבר לאבר כן בהארץ וארץ מצרים שהיא ערות הארץ ע"כ זרמת סוסי' זרמתם והם שטופי זמה ע"כ במקום ערוה שם התדבק ותושלך הטומא' מזרע הקודש ודוקא ע"י יוסף בעל ברית קודש ואז נשאר יעקב וזרעו קדושים לה' ולא נחש בהם ביוצאי ירך יעקב · רק נשאר רושם הנחש בעשו וזרעו ע"כ סיפר תולדות עשו ללמדך שהיו ממזרים כמ"ש רש"י כי הם חותם הנחש טיפה סרוחה ולא רצה עשו לא בגלו' מצרי' ולא בא"י וילך עשו מפני יעקב אחיו כמ"ש רש"י ע"כ נשא הזוהמ' אצלו וזו שהזכיר תולדות עשו · ואח"כ וישב יעקב ואלה תולדו' יעקב יוסף נילגולם ע"י יוסף למצרי' כור הברזל להזדכך ואחר יזכו לכתר תור' ואף יעקב אבינו בעצמו ובכבודו הוצרך תיקון במצרים כי היה בו קצת חטא של כיבוד אב ואם שלא קיים כ"ב שנה זה לי עשרים שנה בבית לבן עוד בערך ב' שנים שהה בדרך והנה כל עצם זרע אביו היה בשביל יעקב כמ"ש הש"י כי ביצחק יקרא לך זרע ביצחק ולא כל יצחק למעט את עשו ולרבות את יעקב ולעין הרואים היה להיפך כי ידוע כי עשו נהג מאוד כיבוד באביו · ויעקב זה כ"ב שנה לא נהג · ע"כ הוצרך לסבול צער מזרעו זרע נאמן מחשבת טפה הראשונ' שלו הוא יוסף הצדיק · התאבל עליו כ"ב שנה והוא היה במצרים במקום ערות הארץ לכפר על כי ביצחק יקרא לך זרע · וזה הוא הענין שכ"ב שנה לא הודיע יוסף לאביו שהוא חי כי יד ה' עשתה זאת והוא א' משני דרכי' או רוח הקודש שרה על יוסף וציוה לו שלא יודיע את אביו שהוא חי · והוצרך יוסף לקיים צווי המקום כי הוא ואביו חייבים בכבודו · ית' או היה כהכרח שלקח הק"בה הבחירה מיוסף שלא יבחר בדבר זה להודיע לאביו ואין בזה אשם ליוסף כי היה מוכרח מהשי' · והשי' עשה לכפרה ליעקב וכעין זה מצינו בענין יהודה עם תמר שלא עשה יהודה בבחינ' דבר זה לזנות עמה ח"ו רק הש"י שלח מלאכו מלאך הממונ' על התאוה והיה יהודא מוכרח במעשה זה מהש"י לזכותו שיצא ממנו ומתמר הצדקת בת שם כהן לאל עליון מלכות בית דוד ומשיח צדקנו:

הג"הה

ומצאתי בקונטרס האר"י שכתב ז"ל לכו אל יוסף כל אשר יאמר אליכם תעשו וכו' כבר הודעתיך כי יוסף אל אותם וסוד הדבר דע כי הודעתיך שאותם ק"ל שנה שהיו ישרא' במצרים קודם לידת מר"עה היו להכניס אותם נשמות של קרי של אדם הראשון ולכן נידונו בעבודה בחומר ובלבנים וגם הודעתיך כי נשמות אלו כאלו תלויה בדור המבול ובדור הפלגה גם הם חטאו כו' כענין אדם והיו עשויי' ורעים כנודע והנה אותם נשמות שהיו בני בניהם והנה אותם אשר יצאו בדור המבול הנה אלה הם סוד אלו מצריים אל יוסף והאויבים אל הקדושה בסוד ברית הפליג לפי שאלו הם בסוד קרי והוא את העם העביר אותם לערים מקצה גבול מצרים כו' כי אלו שהעביר יוסף הם אותם שיצאו ונשפכו בחומר ובלבנים ואלו הם כערב רב עכ"ל:

נחזור לענייננו התיקון היה ע"י יוסף במצרים כי הוא זרע קודש והוא זיו איקונין של יעקב שהוא משופריה דאדם שהוא בצלם אלהים ולא טפה סרוחה · ולבש כתנת פסי' סוד כתנות אור כמ"ש לעיל · ועל כן הוא שטנו של עשו כי הוא הפוכו של עשו · עשו הוא הנחש שהטיל זוהמא והוא טיפה סרוחה · ותולדותיו ממזרים ויוסף ברית קודש ששמר בריה הקודש במצרים השטופי' זמה אשר זרמת סוסי' זרמתם ולא נתפתה מאשת פוטיפרע ושלט ביצרו · ומאחר שמצרים היא ערות הארץ וגבר עליהם יוסף ע"כ זכה למלוך שם · וענין המלוכה שלו ששלט על שר של מצרים שהרי רכב במרכבת המשנה · והמשנה למרכבה הוא של מצרי' כמ"ש לעיל · ויוסף רכב במרכבת המשנ' כי הכניעו תחתיו וזה היה רושם שישראל אף שיהיו עבדים לפרעה ירכבו שם · ואח"כ עלו יעלו באותות ומופתים ובמכות נפלאות למצריים ויכניעו את שר מצרים כמ"ש ובאלהיהם עשה שפטים · וכן היה יוסף אב לפרעה · כלומר לשר שלו ויוסף היה רושם לישראל · ולולי יוסף אזי ח"ו עדיין אנחנו היינו משועבדים · ויוסף פתח זה הפתח כי רב גוברי' והקב"ה שלח רפואה קודם למכה · דהיינו שלח את יוסף קודם השיעבוד של ישרא' ולאחר השיעבור יצאו ביד רמה ואז נעשו ישראל לעם מיוחד ובחר הש"י בהם לעם עד שהצליחו למלוכ' מלך באמת הוא דוד מלכנו משבט יהודא · ואלו לא הקדים מלוכת יוסף במצרים לא היה מעולם מלוכ' יהודא כי לא היו ישראל לעם ח"ו · וכן לענין קדושת המקדש הוקדם משכן שילה בחלקי יוסף לבית עולמים ואף שנחרב מ"מ פתח יוסף צנור הקדוש ואח"כ נשאר הקדוש' בבית עולמים כי יוסף הוא הצנור כי הוא העמוד שהעולם עומד עליו בסוד המדה שלו צדיק יסוד עולם שכל מיני שפע הולכי' דרך צינור זה למלכות הנקרא עולם ואע"פ שנסתלק אח"כ המלכות והמקדש ממנו והוא כענין כל העולם ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש · והענין כי ר' חנינא היה ברורו הצדיק הגדול עמוד אחד שהעולם עומד עליו וז"ש בשביל חנינא ובשביל פי' לשון שביל וצינור · ובצאת ישראל ממצרים ונעשו לעם אז תכף היה יהוד' לקדשו ישראל ממשלותיו וכן ברגלים דגל מחנה יהודה הראשון · וכן בנשיאים עד אחרי ירושת הארץ בימי שמואל שאמרו שימה עלינו מלך ונבחר שאול מבנימין כמ"ש אבל לא היתה המלכות רק בדרך שאלה והוחזר המלכות אח"כ לבעליה לדוד ולזרעו עד עולם לא יסור שבט מיהודא וגומר · אך כשחטאו בארץ החטא גרם שנחלק' מלכות בית דוד ויוסף שהוא הצינור שלמעל' שהעולם עומד עליו כרפי' לא היה משפיע לירושלים לבד דהיינו מלכות שממנ' מלכות בית דוד אלא השפיע גם מחוץ לירושלים ואז נמשך המלכות לזרע יוסף ודבר זה גרם רעות הרבה כי חלק לבם עתה יאשמו · ומכח התלוק' הזאת נעשו העבוד' זרות · ירבעם התחיל בעגלי זהב ועבדו בסרה ע"ז ואח"כ למדו מהם שבט יהוד' גם כן כתועבתם והיה הדבר נמשך עד גלות הארץ ולא הוחזר לתקונו אף שנבנ' בית שני כי היו חסרי' ה' דברים המובחרים ולא היה מלכות לבית דוד רק מלכות חשמונאי אשר לא צוה ה' כי ה' צוה לדוד ולזרעו עד עולם · וע"כ נענשו החשמונאי' שלקחו המלכות וקם הורדוס וביתו ומלכו תחתיהם · כן כתב הרמב"ן בפסוק לא יסור שבט מיהודא וגומר ולא יתוקן עד לעתיד · ואז יחזור ויקדום מלכות בית יוסף למלכות בית דוד כי מתחילה יבא משיח בן יוסף · ואח"כ משיח בן דוד · ואז יתקן בית יוסף מה שקלקלו בהתחלקו' מלכות בית דוד כי לא יבא משיח בן יוסף לצורך עצמו רק יבא בשביל משיח בן דוד כי הוא ימסור נפשו והערה נפשו למות ודמו יכפר על עם ה' · באופן שיהיה אחר כך מלכות בית דוד בעם ישראל נצחית · ואז יהיו מקוימים שני החלומות של יוסף דהיינו הקדמות המלוכ' שלו במצרים · ואח"כ לעתיד · הקדמות מלוכ' שלו למשיח בן דוד ובשני המלוכות אלו כוונתו בשביל מלכו' יהוד' ושניהן שוין לטובה · ואז יוגמר התיקון להיות בראשית הבריא' השלימות בגוף ונפש כתנות אור כתונת הפסים · כי אדם הראשון עליו נאמר אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמה · כי ירד ממעלת אדם למעלת שור כמ"ש רז"ל שור שהקריב אדם הראשון כו' ואז

לא חטא היה זוכה לאדם כי יקריב מכם שהוא עצמו קרבן · כלומר לחיותו חי לעולם ויהיה רבק בהש"י במו שעתת הצדיקים לאחר מותן שמיכאל כ"ג מקריב נשמותיהן ע"כ הותחל התיקון והמשך מן יוסף שהו' בכור שור · ויוגמר התיקון ע"י אריה יהודא ואז יקוים בתכלי' נשיאי' על כנפי נשרים ובחורבן נתקיים ישא ה' עליך וגו' כאשר יראה הנשר אמנם לעתיד כנשר יעיר קנו · בקהש"י לישראל ויהיו נשאים על כנפי נשרים · הרי הגלגולים של ישראל במרות ד' חיות אדם שור אריה נשר · ויעלו למעלת האחרות כי יתקיים ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ס"ת דוד ויהי' אז השלמות בגוף ונפש ביותר בולם יחיו נצחיי' בכוונת הבריאה · וכבר הארכתי בזה בהקדמה

תולדות אדם בענין מחלוקות הרמב"ם והרמב"ן באם השלימות האחרון הוא לנפש לבד או לשניהם וסברא האמיתית היא הרמב"ן שהוא לשניהם · ועל עניינים האלה נבאר מאמר בב"ר פרשת מקץ וזה נוסחו · רק הכסא אגדל ממך · אמר ר"ש לקיש שתי פרשיות הכתיב משה בתורה ואנו למדים אותה מפרשת פרעה הרשע כתוב א' אומר והיית רק למעלה יכול כמוני ת"ל רק גדולתי למעל' מגדולתך · והדין דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם קדושים תהיו יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני ה' אלהיכם קדושתי למעלה מקדושתכם · ואנו למדים אותה מפרעה הרשע · אני פרעה יכול כמוני ת"ל אני פרעה גדולתי למעלה מגדולתך ע"כ · קשה ממה נפשך איזה יצריך גדולה או קדוש אם גדול עדיף לכתוב המיעוט אצל קדוש' שקדושתו למעלה ולא לכתוב אצל גדולה כי אתא בק"ו · ואם בהיפוך קשיא לחיפוך · ואם שווים הם לכתוב חד מינייהו · ע"ק מ"ש הכתיב לנו משה בודאי משה כתב שהוא כתב כל התורה כולה ומה ענין בהזכרת שמו בכאן ביותר ע"ק ההיפוך בכאן דרק קודם לאני · ולקמן בהיפך אני קודם לרק אני הוא בקרושים ורק בכי תבוא · ע"ק לשון אתמהא הזכיר אצל יכול כמוני האמור בגדול ולא הזכיר יכול כמוני האמור בקדוש' · ע"ק מהו הענין שנלמוד מפרע' הרשע דברים גדולים וקדושים · כבר כתבתי שלא היינו יכולין לבוא למדריג' הקדושות אלא ע"י פרעה גלות מצרים מתם' זוהמת הנחש שהיה מבריל בינינו ובין ית' ושם נזדככנו להיותינו שלימים בגוף ונפש וזהו ע"י נלגול יוסף לטהר טומאת השפה סרוחה ויתגלגל עד שלעתיד יהיה גם הגוף קדוש כתנות אור · וכל זה ע"י התור שהיא לימוד ומעשה · הלימוד ההשגה העיונית מצד הנפש · והמעש' נעשה ע"י הגוף וכבר כתבתי לםעל' כי באותיות אנר"ל יש למ"ד בכל אות מהם והאלף היא יעקב החקוק בכסא ומהכסא נמשך אנר"ל וכן במתן תורה אמר הש"י למרע"ה אחוז בכסא כדאיתא בשבת פ' ר"ע · וזהו הרמז הכסא אנר"ל ויוסף הוא למ"ד במילוא כמ"ש לעיל ופרעה אע"ג ראיהו לא ידע כחו שלמעל' ידע בגדולה המוכנת ליעם יוסף ואמר רק הכסא אגדל ממך הרמז כי הכסא ואגדל ההוא ממך מ"מ נקרא שמי עליך · גם כי באמת נתגלגל ע"י פרעה מחמת שנזדככו בשיעבודם אצלו וזהו אנו למדים מפרשיותיו של אותו רשע שהרשיע ושיעבד בישראל · ואמר וכתב לנו משה בתורה כי הנה ידבר משלמות הגוף והנפש דהיינו תלמוד ומעשה אשר מכח זה נזכה לעתיד שלמות גוף ונפש סוד כתנות אור · וזה זכה משה בחייו כי קרן אור פניו וגופו נזדכך ומרע"ה לא היה צריך לביטול הרגשות גוף ממנו בעת הנבוא' כשאר נביאים רק בגוף ונפש תמים יחדיו · ע"כ הזכיר את מרע"ה בכאן · **והנה** הדברים הנזכרים במאמר הזה גדול וקדוש · גדולה נגד הנפש · קדוש שהיא פרישות נגד קדושת הגוף · ומלכותא דארעא דהיינו מה שמוזכר אצל פרעה רומז למלכותא דרקיעא · וכמו שיש ב' מדריגות להאדם שהם נפש וגוף · נסתר וניעלם כך המבדיל הקב"ה נעלם מצד מהותו · ונגל' מצד פעולתיו · לו הגדול מצד מהותו והוא מתקדש בנו היא הנהגתו ית' ומצדו כרוך הוא הגדול קודמת לקדשתו · וגדול וקדוש שלנו הוא בהיפוך כי שכל המעש' הוא סלם לעלות אל שכל העיוני ומן הנגלה יבא אל הנעלם ע"כ אצל המלכות הרומז למלכותא דרקיעא הוקדם גדולה לקדוש' ומצדינו הוקדם קדושה לגדולה · הגדולה מעלת הנפש יכול כמוני אתמהא רצונו לומר שלא סלקא על דעתך לומר יכול כמוני ולהצריך מיעוט על זה כי פשיטא שאין צריך מיעוט כי איך ס"ד לומר הגדולה יהיה בשוה והמעוט של רק לא בא רק להורות שאינו ממועט כי אם מגדולתו ית' לבד אבל הם למעל' משאר הגדולות ר"ל אף מגדולות מלאכים כי הצדיק הוא הצגור כמ"ש לעיל · ואלו לא היה כתוב תיבת רק אך היה כתוב והיית למעל' הייתי סובר שיבואו למעל' גדול' אבל מאן יימר שגדולת' למעל' מגדולת המלאכי' ע"כ כתב רק להודיע שאין למעל' מישראל אלא הקב"ה בעצמו ובכבודו · קדושים תהיו פעולת המעש' הנה הבחיר' נתונ' ביד האדם ואמר יכול כמוני ושם לא נאמר אתמהא · כי יש לאומר לומר ממש כמוני ר"ל כמו שאני ביכולתי לעשות מה שאני עושה ואין עמדי · בן קיום המעש' הניתן בידכם היא בבחירתכם כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים · ובפרק במה מדליקין אמר ר' יוחנן משום ר"א אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד שנאמר ועתה ישראל מה ה' אדיך שואל מעמך כי אם ליר' · וכתיב ויאמר לאדם הן יראת ה' היא חכמה וגומר שכן בלשון יון קורין לאחת הן · ע"כ דקדק ואמר בעולמו דהיינו באוצרו ע"ד שפירש הבחיי פסוק יראת ה' היא אוצרו כי מטבע סגולת המלכים להכנים באוצרותיהם דברים שאינם שכיחים · והנה לי הכסף והזהב אמר ה' צבאות ומה חידוש יכניס באוצרו ולא ישרק היראה כי היראה מסורה לבחירת בני אדם ואינה בידי שמים ע"כ אמר יכול כמוני כמו שאני ברצוני ואין עמדי כך תבחיר' ברצונך ואין לך עוזר ע"ז אמר קדושתי למעל' מקדושתך כבר אז"ל הבא לטהר מסייעין לו · ואמרו מקדש עצמו מלמט' מקדשין אותו מלמעל' הרבה נמצא לאחר שהתחיל האדם לבחור בטוב מסייע לו הקב"ה ומוסיף לו קדוש זו ההוספ' היא יותר ממה שקידש את עצמו מכח בחירתו כי קידש עצמו מעט · ומלמעל' מתקדש הרב' והו שאמר קדושתי למעלה מקדושתכם כלומר הקדוש' שאני משפיע בכם היא למעלה מהקרושה מצד בחירתכם:

נחזור לענין מלוכת יוסף אינו אלא כדי להיות ישראל לעם להעמיד מלכות יהודא והשבטים לא הבינו דבר זה רק היו סבורים אך לו המלוכ' שהוא מבקש המלוכה בעצם לו ולזרעו · ע"כ הלכו דותינה לבקש נכלי' דתות כלומר לדון אותו בדת תורה והסכימו כולם שהוא בן מות אפילו בני בלהה וזלפה אוהביו הסכימו כן מצד דין ודת מאחר שחולק על מלכו' בית דוד וכל החולק על מלכות בית דוד כחולק על השכינ' וזהו ענין מ"ש רז"ל שתפו השכינה עמהם כלומר כי חולק הוא על' השכינה מאחר שחולק על מלכות בית דוד · ע"כ בהתודע יוסף אל אחיו וראו שהוא מולך רצו להרגו כי מכ"ש שהיה הדת אצלם להרוג אותו מאחר שראו מחשבתו יוצא מכח אל הפועל · ושלח הקב"ה מלאך ופזרן · אז ויאמר יוסף אל אחיו גשו נא אלי · רצה לגלות להם הענין שאינו כן כפי מחשבתם שהוא כבתר מלוכה · אדרבא הש"י שלחו לפניהם כלומר להכין דרך לגרום שיהיו ישראל לעם ויודא למלוכה · ואמר ג' פעמים שלחני אלהים לפניכם · א' הוא כפשוטו שלחני למחיה מחמת הרעב · ב' ויאמר וישלחני אלהים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדולה · והנה דברי זה הפסוק כמעט דבריו סותרין כי שארית הוא דבר מועט · לפליט' גדול' הוא הרבה · אלא רמז על שני שליחות שיהיה נשלח לפניהם כדי להעמיד להם מלכות יהודא א' בעה"ז כדי שיהיו ישראל לעם ראוים למלוכ' ואז בצאת ישראל ממצרים היתה יהודא לקדשו ונמשך הדבר עד מלכו' בית דוד · ב' לעתיד לבא יושלח נ"כ לפניהם קודם מלכות משיח שיבא מתחל' משיח בן יוסף לפנות לו דרך · ויהרג על קדושת שמו ית' בעבור ישראל עמו ואז יקום בן דוד ודמו יהיה נדרש · וזה הרמז בא בדברי ראובן · שאמר וגם דמו הנה נדרש כי אע"פ שלא הבינו הדבר הזה עדיין מ"מ נצנצה בהם רוח הקודש כמה פעמים ודבר אמת היתה כפיהם · והוא ברוח הקודש שם הדבר בפי ראובן סוד ענין יוסף שהוא

כג׳ סה
ואין להקשות ליה נעשו השבטים יואמר שדנוהו כדין תורה · י"ל דעל ביואה כזה תקן מסנבת תלמוד עולה ודין דהיה להם לידע ולהפיג סעין · אלא שהסכלו יקלקלת הסורה יוכח שנסכלו אותו לא ביוגו ההלכה:

שהוא אינו רק שליח לפניהם וגם לעתיד יהיה כן ויהרג אבל דמו יהיה נדרש זהו שאמר להם יוסף מתחלה אני שלוח לפניכם לשום לכם שארית היינו בזה"ז מלכות בית דוד אבל לעתיד אהיה שלוח לפניכם לפליטה גדול' דהיינו למלכות משיח אמר בפעם שלישית · ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלרים וישימני לאב לפרעה · עתה בא לפרש להם הענין ולבארו מהו ענין שליחותו ואיך גרם הוא זה הדבר להיות ישראל לעם · אמר כי שמחו הש"י לאב לפרעה כלומר לשר שלו כי רכב במרכבת המשנה והנה מצרים היא ערות הארץ הערוה של הארץ כמ"ש ויוסף הוא השומר הברית והוא מחשבת טיפה ראשונה מיעקב ע"כ הוצרך יוסף להיות מושל שם ורכב על הש שלהם ומתחל' נמכר לעבד כן עשה רושם לישראל להיותם עבדים למצרים · ואח"כ יצאו ביד רמה · ובאלהיהם עשה שפטים שהוא שר שלהם וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים שהוא שר של מצרים · ואלו לא היה דבר זה ח"ו עדיין אנחנו משועבדים כו' וזו הסיבה בעצמו שלעתיד ישלח יוסף לפני משיח כי יוסף הוא שטנו של עשו שהוא הפוכו כי עשו לקח לחלקו כל זוהמת וסרחון הטיפה אשר הטילה הנחש בבאה אל חוה · ותולדות עשו הם ממזרים כמו שהאריך רש"י בפרשת וישלח · אבל אלה תולדות יעקב יוסף שעיקר שופרי' דאדם שלא בא מטיפ' רק בצלם אלרים · וזה סוד דבריו כי נחש ינחש איש אשר כמוני · איש רומז על איש השדה הוא עשו הוא הנחש אשר חקוק על ירך עשו · ולעומתו יקום מלכות בית דוד · אשר נאמר עליו כי משורש נחש יצא צפע וכמו שעשו הוא אדום · כן נקרא דוד המע"ח אדמוני · אבל הוא אדמוני וטוב רואי והוא אתי מפרץ הפורץ גדר ינשכנו נחש אבל מלך פורץ גדר וסוד הענין הוא כי לעתיד לא זו שיתרומם מעלת מלך המשיח אלא גם זו שאויביו ישלימו עמו כלומר שהקליפה תטהר ויורה על האמת ויתהפכו כל הענקים לגרם אמת וביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד · והנחש יתהפך לחש"ן והאדום יתהפך ללבן כלו טהור זהו סוד מציאות מלכות בית דוד ומשיח היו לכאורה שלא בדרך קרושה ח"ו · כי יהודא בא אל תמר ויחשבה לזונה · וכן רות באה אל בועז · ותגל מרגלותיו כו' אבל מה היתה זאת · היתה יציאת דוד ומשיח דרך עקלתון כי בכח אחיזה זו ימשיך הכל לקרושה לעתיד וכל החיצוני' יהיו פנימיי' כי יסיר סיגים הקב"ה הרע וישארו קרושים מצד שרשם והארכתי בענין הזה במקום אחר · ורמז גדול יש בענין יהודא ותמר וישאל את אנשי מקומה איה הקדשה וגומר · והיא דוגמא להמלאכים השואלים איה מקום כבודו ולעתיד ישאלו את ישראל כי כל כך יהיה מעלת ישראל לעתיד ברום מעלה הקרושה שאפילו החיצונים יקדשו ובעת ההיא ישאלו המלאכים ליעקב ולישראל מה פעל אל דהיינו עתה שואלים זה לזה איה מקום כבודו ולעתיד ישאלו את ישראל כי יהיה יה"א שמיה רבא יה"א הוא סוד איה שהם ג' מלואין של שם ידו"ד מילוי ה' לפעמים באל"ף כזה ה"א ולפעמים ביו"ד כזה ה"י ולפעמים בה' כזה · ה"ה והארכתי בזה בסוד הקדוש' במקומו וזהו אנשי מקומ"ה איה איה מקום כבודו · וזהו סוד והיה הוא ותמורתו קודש · כי תמר ורות שהיו לכאורה בתמורה וכן ארז"ל כי ישי שבא על אם דוד היתה תמורה כי היה סבור שהיא שפחתו · אבל הכל היה מהש"י מהטעם שכתבתי כדי שתהיה התמורה קודש ותמצא כתיבת ותמורתו תמר ורות והזרע היה זרע קודש ממקום גבוה על גבוה · ויסת ער ואונן המחללים הזרע עד שהגיע ליהודה בעצמו עם תמר להוציא את מלכות בית דוד ומשיח ובת קול יצא ממני ומאתי יצאו הדברים · והנה במעשה זמרי ויחל העם לזנות שקלקל בברית הוצרך התיקון על ידי פנחס שבא מבנות פוטיאל דהיינו מחלק יוסף שפטפט ביצרו ותיקן הקלקל · וכתיב שם והמה בכים · ומצאתי בספר עשרה מאמרות בכים ר"ת "ברוך "כבוד "יי "ממקומו והדברים סתומים ולדידי ניחא כי מכח זרע הקודש שהיה בכאן יהודא עם תמר בא הרומז אי"ה מקום · שישאלו המלאכי' לישר' ולישראל יהיו באותו הפעם השנה גדולה וישיבו למלאכים איזה השנה ממקום כבודו ולא כמו עתה כשהמלאכים · שואלים זה לזה אז אין בידם תשובה · רק אומרים ברוך כבודה' ממקומו · ברוך הוא במקום שהוא כלומר הוא נעלם מאתנו · כן גרם זה מעשה דזמרי להיות נעלם מהם זהו והמה בכים ברוך כבוד יי' ממקומו עד שקם פנחס היא אליהו הנביא שיתבשר למשיח צדקינו ואז ישאלו המלאכים לישרא' איה מקום כבודו ויהיה תשובה נכונה בפיהם · וקודם לזה יהיה משיח בן יוסף שטנו של עשו שהוא הסרחון מהטפה הרי יוסף הוא הגורם לפסוק זוהמת הנחש מישראל מתחילה ולבסוף · מתחילה שנעשה אב לשר של מצרים שהם ערות הארץ ושם היו ישראל עברים ואז נודכבו כי מצרים היה כור המזכך להם ואח"כ יצאו ביד רמה · ולעתיד יהיה שטנו שהוא זוהמת הנחש ויעמוד משיח אשר שורש נחש יצא צפע ונחש תחת נחש זהו סוד כי נחש ינחש איש אשר כמוני · הרי הראשית משליחות נוסף לפניהם והאחרית משיח בן יוסף שווין לטובה: אמנם האמצעית דהיינו כשנחלק מלכות בית דוד ומלך ירבעם שהוא מיוסף זה היה ע"פ החטא ובזה יתורץ מה שאמר יוסף בדבריו ועתה אל תעצבו רמז להם עתה אל תעצבו כי הוא לטובה אבל בהחלק מלכות בית דוד יש עצב ויתוקן ע"י משיח בן יוסף שילחם להחזיר המלוכה למשיח בן דוד · וממה שכתבתי יתורץ קושיא גדולה כששלח פרעה אחר יוסף לפתור לו חלומו ויוסף פתר אותו מה היה לו ליוסף לומר ועתה ירא פרעה איש נבון ונגמר הליועץ למלך נתנו פרעה ומי בקש ממנו ליתן עצה היה לו לפתור החלום וליפטר ממנו בשלום אלא הענין יוסף רדף אחר השררה לשם שמים להשתרר על מצרים ועל שר שלהם · נחזור לענין השבטים שהיו מתחלה חושדין את יוסף שהוא מבקש כתר מלוכה ודבר זה רמוז פי' רש"י ז"ל כי הנה המלכים נועדו יחדיו כי הנה המלכי' זה יהוד' ויוסף · עברו יחדיו זה נתמלא עברה על זה וזה נתמלא עברה על זה · המה ראו כן תמהו ויתמהו האנשים איש אל רעהו · נבהלו נחפזו ולא יכלו אחיו לענות וגו' · רעדה אחזתם שם אלו השבטים אמרו מלכים מדיינ' אלו עם אלו מה איכפת לנו יאי למלך מדיין עם מלך עכ"ל · מבואר במאמר דהזה שהויכוח שהיה בין יהודה ויוסף היתה מחמת המלוכ' שחשד את יוסף שהוא מבקש המלוכה ע"כ נתמלא עליו עברה · ויוסף נתמלא עליו עברה מחמת כי לא כן היה עמרו רק כוונתו להעמיד מלכות יודא ואע"ג דעדיין לא הכירו את יוסף מ"מ נצנצה בהם רוח הקודש · ואני אומר שאפי' בנשמיות שלהם אפשר היו מסופקים בו אם הוא יוסף או לא והיו יריאים להוציא מפיהם ע"כ דברו לישנא דמשתמע לתרי אפי' · והנה בענין ויגש יורא כו' היה מחמת בנימן · כי מעלת מלכות ישראל הוא ארץ ישראל שעיקרו בית המקדש · ובנימן זכה להיות בחלקו בית המקדש אף שניטל ממנו המלכות אך זכה מתחילה להמלכות שישתחוו לו כל ברך מחמת כי הירך שלו לא השתחוה לעשו שבו אל"ל אחר כמ"ש לעיל ונשאר בו עולמית בית עולמים יר"ך המזבח · וראש ההנהגה בבית המקרש הוא הכהן הגדול והוא משבט לוי · על כן יוסף לא שלח יד בלוי לאסור אותו רק בשמעון אע"פי ששמעון ולוי היו אחים בעצה

הג"ה

וזהו סוד על הגאולה ועל התמורה וכו' התמורה היא גאולה דהיינו גאולת עולם שכול' ידעו את ה' אף הגוים:

הג"ה

גם יש עוד רמז עתה תעצבו אבל יהיה עצב אח"כ דהיינו עשרה הרוגי מלוכה כמו שכתבתי לעיל:

הג"ה

הנה אעתיק מה שמצאתי בקונטריסי האר"י ז"ל בזה וז"ל את אשר אלהים עושה הגיד לפרעה ראוי להבין שהיה לו לומר את אשר אלהים יעשה כי עדיין לא עשה אותן כי הרעב והשבע לא בא עדיין גם ראוי לידע כי מלא הליועץ להמלך כתנוהו כו' · אבל הענין כמו שאמרז"ל כי שלשה דברי' אין הקב"ה מכיס שיכריזו אותם רק הקב"ה בעצמו ובכבודו הוא מכריז עליה' והם השבע והרעב ופרנס טוב על הצבור · הרעב מנין שנ' כי קרא ה' לרעב וגומר וזהו ענין את אשר אלרים עושה פי' הדברים אשר הוא בעצמו ובכבודו תמיד מכריז עליהם ואינו מניח לאחרים וזו מה שהגיד לפרעה וזהו עושה ולא יעשה כי תמיד הש"י עושה את הדבר הזה להכריז הוא בעצמו על הרעב ועל השבע וענין הרעב והשבע הוא אשר הגיד לפרעה · וזהו שאמר ועתה ירא פרעה איש נבון וגומר פי' כי כיון ששני הדברי' יתקיימו עתה א"כ תקיים אתה גם את השלישית שהיא

אחת עליו · ועל ענין ויכוחם מחמת מלכות בית דוד בענין ניצוץ רוח הקודש שבהם
וקדושת המלכות הוא כצד ארץ הקדושה שבה ירושלי׳ ומקדש ה׳ היה יוסף מקנטר
עליהם מרגלים אתם ורמז על ענין מרגלים שיהיו נשיאי השבטים שהוציאו דבה על
הארץ · אבל יוסף חיבב את הארץ הוא ובנותיו דהיינו בנות צלפחד וממנו יצא
יהושע המנחיל את הארץ · ואף שממנשה יצא מרגל כמ״ל הוא אצלו · ואמר לראו׳
ערות הארץ באתם כי כן כתיב בענין מרגלים נתנה ראש ונשובה מצרימה וגומר
והשיב לו יהודה דהוא ראש המדברים ואחר כך החשוב שבשבטים היה לוי שנתקדש
והיתה התשובה לא היו עבדיך מרגלים כי כלב בן יפנה משבט יודא עמד בצדקו ·

פרכם טוב כי כיון מסרתב והטבע הכריז קק״נה עליהם
א״כ עשה אתה כאופן מתתקיים את הכלשיג והוא
מתפכב פרכם טוב על הכור והו ירא׳ פרעה איש כנן
ונכס ושתיקו על הארץ מצרים · וו״ם ועתה פי׳ עתה
מיקקיימו כשנים ראוי שמתקיים הכלשים עב״ל כלומר
כהתעורך למטב לכרור חכם ונבון כולה׳ יככים לקדוש
ברוך הוא יזכרו עליו

ומשבט לוי לא היה מרגל ואמר לא היו אבל יהיו מרגלים דהיינו כששלח יהושע שני מרגלים צדיקים שלח לוי ויהודה דהיינו פנחס משבט לוי וכלב משבט יהודא · ע״כ השיבו על אותו זמן של מרגלים שאתה מרמז · שאתה צופה ברוח הקודש באותו פעם לא היו עבדיך מרגלים אבל יהיו בעת כיבוש הארץ אז אמר הביאו לי בנימן שבחלקו המקדש · ע״כ מאחר שתכלית עניינם היתה המלוכ׳ על ארץ הקדושה ששם המקדש כהתודע יוסף וצפה ברוח הקודש בחורבן המקדש בכה על צוארי בנימן ואח״כ התנחם בחליפות שמלות הסודות על העתיד שיוחזר האור הגנוז ויתחלפו השמלות בכתנות אור כמ״ש למעלה · ועל ענין שלא הבינו השבטים כוונת יוסף מבואר מאמר במדרש וישמע ראובן א״ר יצחק בר מריון בא הכתוב ללמדך שאם אדם עושה מצוה יעשנה בלב שלם שאלו היה ראובן יודע שהקב״ה מכתיב עליו וישמע ראובן ויצילהו מידם בכתיפו היה מוליכו אצל אביו אלו היה אהרן יודע שהקב״ה מכתיב עליו הנה הוא יוצא לקראתך בתפים ובמחולות היה יוצא לקראתו · אלו היה יודע בועז שהקב״ה מכתיב עליו ויצבט לה קלי ותאכל ותשבע ותותר עגלות מפוטמות היה מאכיל ע״כ · הנה קשה רישא לסיפא · דברישא אמר שיעשה המצו׳ בלב שלם שהכוונ׳ בזה שיעשה בלב שלם לשם מצוה כוונה אחרת רק יעשנה לשמה ולא על שום על מנת להתגדל בה ולא כיוצא בו ובסיפא אמר אלו היה יודע כו׳ נמצא שהיו עושין המצוה על מנת להתכבד בה · גם צריך ביאור מה מעליותא להביאו על הכתף הלא אחי נושא את עצמו יביאנו בידו ודי בזה · וכן בענין בתפי׳ ובמחולו׳ וכי משה ואהרן בעלי חינגא היו ענין עשיית המצו׳ בלב שלם הוא שירד לעומק המצו׳ וישכיל ויבין בה עד היכן היא מגעת ואז כשיתבונן בלבו גדול ענינה יעשנה יותר בזריזות ובהידור תכלית ההידור · ושלשה אלו דהיינו ראובן ואהרן ובועז לא ירדו לעומק המצוה ואדרבא סברו מה שעושין הוא לפנים משורת הדין ואלו היו יודעין שהתור׳ יכתוב כן כשום שהתור׳ חושב זה למצוה היו עושין ביותר זריזות והידור מה שירדה על גורל המצו׳ וזה הוא ראובן היה חושב שלפי עומק הדין יוסף הוא בן מות כי מורד במלכות בית דוד · רק חשב ושפטו העדה והצילו העדה בכל מאי דאפשר להציל אפילו בזכות קטן ניתן להציל לפנים משורת הדין אבל לפי האמת לא היה על יוסף שום חיוב כי לא חפץ במלוכ ולא מרד במלכות בית דוד ואדרבא עניינו היה להחזיק מלכות בית דוד כמ״ש · רק הענין היה כמ״ש לעיל כי ג׳ כתרים הן כתר תורה וכתר כהונ׳ וכתר מלכות וכהונ׳ ומלכות הוא בשביל כתר תור׳ ויוסף הוא כתר תורה ע״כ הוצרך לגלגל הזיכון של ישראל להיותן לעם ראוים למלוכ׳ היה צריך להיות ע״י יוסף שהוא כתר תורה והוא שטנו של עשו וכחו למעל׳ שהוא סמאל הוא השטן הוא היצה״ר אשר כתר תורה מגרשו כמ״ש רז״ל אם פגע בך מנוול משכהו לבית המדרש · ע״כ כשהיו ישראל במדבר היו נושאין שני ארונות ארון שבו הלוחות והתורה וארונו של יוסף היו נושאין ביחד לומר קיים זה מה שכתוב בזה והארון היו נושאין אותו בכתף כמ״ש בכתף ישאו · וע״ז אמר אלו היה יודע ראובן זה אז ג״כ בכתף היה נושאו · וכן אהרן היה סובר ענין התגדלות משה להיות גואל ישראל הוא ענין מיותר רק חסד הוא מהש״י שמגדל את יראיו וחלק מכבודו להם אבל אין תועלת מזה כי גואלנו ה׳ צבאות וכן היה סובר מרע״ה בעצמו מתחילה כששלחו הש״י לילך בשליחות הגאול׳ אמר מי אנכי כי אלך · ואמרו בב״ר מי אני הוא שכתב דן אנכי כו׳ כלומר רומז לאנכי ה׳ אלדיך ור״ל שאתה בעצמך תגאלם ומה אני לעשות על ידי אבל כוונת הקב״ה היה להגדילו כמו שכתוב ראה נתתיך אלדים לפרעה וגומר שאחר כך תנתן התורה על ידו ויגדיל תורה ויאדיר כמו שכתוב וזה לך האות בהוציאך תעבדון אלדים על ההר הזה שהוא מתן תורה ואהרן לא ידע באותו הפעם אותו הענין וסבר שעשה לפנים משורת הדין ואלו היה יודע שהתור׳ מכתיב עליו כך ממילא היה מבין ענין זה שמוכרח הגאול׳ להיות דוקא באמצעיתו · אז היה הולך נגדו בתפים ובמחולות כמו שמצינו בעת הגאול׳ ותקח מרים הנביאה התוף בידה וגו׳ כן היה עושה אהרן מאחר שהוא הכרח להיות גואל · וכענין הזה היה טעות בועז בי ענין ויצבט לה קלי כו׳ היה רומז על משיח שיצא ממנה כדאיתא ברבות רות ע״ש · ובועז היה חושב כי ביאת משיח צדקינו · לגאול אותנו הוא ענין מיותר רק ויד״ור יהיה בראשנו וכמ״ש והיה ה׳ למלך · וכענין כעס שמואל הנביא מפי הקב״ה על ישראל שבקשו לשום עליהם מלך כי ה׳ הוא מלכינו · ולא ידע כי מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא והקב״ה מתאוה להשרות שכינה בתחתונים ואדרבא בזה המלכות הצרך מוריד השפע׳ ממלכות שמים · ואלו ידע שהתורה מכתיב עליו כך ממילא היה יודע זה שהענין הוא גדול היה מאכיל פטומות :

ועל כן נסמכו הפרשיות ענין יודא ותמר למכירת יוסף כי הכל היה מאת ה׳ לתכלית אחר מכירת יוסף למצרים וע״י כן יתגלגל מלכות יודא וזהו שרמז בב״ר שהבאתיו למעל׳ השבטים עסקו במכירת יוסף והקב״ה עסק להמציא משיח · אחר כך מזכיר ענין יוסף איך היה מפטפט ביצרו שזהו סיבה שימשול במצרים בערות הארץ ורכב במרכבת המשנ׳ כמו שאמרתי לעיל · אח״כ מספר סבת התגדלות יוסף אשר עשה הש״י ע״י חלומות פרעה שפתר אותם שבע שבלים עולות בקנה אחד וכבר ביארתי סודם למעל׳ גם הארכתי בענין של א׳ · יעקב ויוסף הם אחד בכללות השבטים ויעקב שופרי׳ דאדם · ויוסף זיו איקונין נמצא הם ענין הבריא׳ שהבריא׳ היה לתכלית האדם · זהו ענין וישב יעקב ביקש לישב בשלוה אמר הקב״ה כו׳ והוא כענין בריאת העולם שהוקדם החורבן לישובו · ולא היה הבריא׳ על תיקונה עד ביאת משיח · כי הקליפ׳ הקדים להפרי · וזה ענין המדרש בב״ר פרשת בראשית ר׳ שמעון בן לקיש פתר קריא במלכיות והארץ היתה תהו זו מלכות בבל שנאמר ראיתי את הארץ והנה תהו · ובהו זו מלכו׳ מדי שנאמר ויבהילו להביא את המן · וחושך זה מלכות יון שהחשיכו את עיניהם של ישראל בגזירותיהן שהית׳ אומרת להן כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלדי ישראל · על פני תהום זו מלכות אדום שאין לה חקר כמו התהום מה התהום הזה אין לה חקר אף היא כן · ורוח אלדים מרחפת זה רוחו של משיח כמד״א ונחה עליו רוח ה׳ באיזו זכות משמשת ובאה מרחפת על פני המים · בזכות התשוב׳ שנמשל למים שנאמר שפכי כמים לבך · ע״כ הענין הוא כי בחטא אדם הביא הקלי׳ והאור נגנז ע״כ צריך לצירוף וזיכוך · ע״י הגליות ואז ותם עונך · ויבא משיח ויקוים יהי אור ויהי אור סוד אור הגנוז וכתנות אור כן גלות מצרים נזדככו שם ישראל מזוהמת הנחש ואח״כ יצאו ביד רמה לכל האותות והמופתים המורים על חידוש העולם ושהוא יתברך ברא הכל וברצונו שידד המערכת כמו שמבואר בארוכ׳ זה הענין במקומו · ורמז שם הקב״ה לשאר גליות כמ״ש אהי׳ אשר אהיה עמהם בגלות זה ואהי׳ עמהם בגליות אחרות · וכן בברית בין הבתרים כשהודיע הקב״ה לאברהם גלות מצרים רמז לו ד׳ גליות באימ׳ חשכה גדול׳ נופלת עליו כדאיתא בב״ר והנה אחר צאתם ממצרים במתן תורה נזדככו לגמרי והיה ראוי להיות עולם כתקונו רק שקלקלו אחר כך בעגל והוצרכו לצירוף ד׳ גליות · ומאחר שיעקב הוא שופרי׳ דאדם והוא תכלית הבריא׳ ע״כ נרמזו לו הגליות כמו בעת הבריאה ובב״ר ר׳ יאשיה בן לוי פתר קראה בגליות ואל שדי יתן לכם רחמים ויתן אותם לרחמים לפני האיש · הקב״ה שנאמר ה׳ איש

מלחמ׳ה׳ שמו ושלח לכם את אחיכ׳ לו עשרת השבטי׳ אחר ואת בנימן זה שבט יורא ובנימן ואני כאש׳ שכולתי שכ׳לתי שכלתי בחורבן ראשון
שכלתי בחורבן שני כאש׳ שכלתי בחורבן ראשון ובשני לא אשכל עוד עכ״ל · ויש להקשו׳ שכלתי בחורבן ראשון ושני וכו׳ היאך רמיזא · לא
דקשה לבעל המדרש איך סיים יעקב בדבר רע שאמר ואני כאשר שכלתי שכלתי הלא הצדיקים תחילתן יסורין וסופן שלוה אלא כך הוא
הביאור · כאשר שכלתי בחורבן ראשון ושני אז שכולתי כלומר נגמר השיכול ולא אשכול עוד כי השיכול סיבת התיקון והנה הוא טוב
מאור · ואפשר שרמז שני החורבנות כי נצנצה בו רוח הקודש וענין הקדמות מלכות יוסף הוא להקים מלכות יודא כמ״ש לעיל אבל
ראה יעקב פירצה במלכות בית יוסף כשתחלק מלכות בית דוד כשהומלך ירבעם על עשרת השבטים ונשאר לדוד יורא ובנימן ודבר זה
גרם חורבן בית ראשון כי ירבעם חקים שני עגלי זהב · ואח״כ הוסיפו בעבודות זרות ואח״כ למרו יודא ובנימן מהם עד גלות הארץ וכן
בבית שני שלקחו החשמונאים המלוכ׳ וחטאו בזה כמ״ש הרמב״ן בפרשת ויחי בפסוק לא יסור שבט מיורא ע״כ נענשו ונהרגו כלנו ע״י
הורדוס עבדו ורגזה הארץ תחת עבד כי ימלוך שנחרב המקדש נחזור לענין וישב יעקב רצה לישב בשלוה כו׳ · ובב״ר לא שלותי ולא
שקטתי ולא נחתי ויבא רוגז · לא שלותי מעשו ולא שקטתי מלבן · ולא נחתי מדינ׳ ויבא רוגזו של יוסף ע״כ ודורשי רשומות אומרים
כ״ד אלו רמוזים בתיבת וישב דהיינו מאותיות שניות של הצרות ו׳ מן וישב אות שניה מן יוסף י׳ מן וישב אות שניה מן דינ׳ ש׳ מן וישב
אות שני׳ מן עשו ב׳ מן וישב אות שניה מן לבן ובאו הצרות ברמז אותיות שניות כי השלוה הוא בכור אחד וכמ״ש · **והנה** כבר
ידוע כל מה שאירע לאבות הוא סימן לבנים ע״כ אני אומר שאלו ד׳ צרות רומזות לד׳ גליות · צרות יוסף רומז על גלות בבל כמ״ש לעיל
כי מכה חלוקת מלכות בית דוד ע״י מלכות בית יוסף בא הגרם לחורבן הארץ צרת לבן אשר ביקש לעקור את הכל רומז על גלות מרדכי
המן הרשע בקש להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן צרת דינה שנלקחה לזנות · רומז על גלות יון שהגזיר הגדול היתה
להיות כל בתולה בתחיל׳ נבעלת להגמון וע״כ חנה בת חשמונאי קדשה השם ואירע הגאול׳ על ידה צרת עשו הוא כמשמעו גלות אדום
עשו הוא אדום אח״כ אלה תולדות יעקב יהיו בשלמותם וליהודים אורה במלכות משיח וזהו שאמר יעקב ואל שדי כשרמז על החורבנות
כשיהיה די להצרות אז וזרח אור משיח שחתימת ג״כ שדי כי שדי ר״ת שלמה דוד ישי וישי הוא נחש ומשורש נחש יצא צפע כמ״ש לעיל
מכל מה שכתבתי נתבאר ענין יוסף ויהוד׳ ובנימן · והמקדש בחלק בנימן והמקדש הוא מקום רגלי השכינ׳ כדכתיב לפאר מקום מקדשי
ומקום רגלי אכבד · וכתיב של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד וגו׳ ומכירת יוסף היה בעד נעלים כמ״ש על מכרם בכסף צדיק
ואביון בעבור נעלים · ויוסף הוא העמוד כי הצדיק הוא יסוד עולם והוא העמוד שהעולם עומד עליו והרגלים הם מעמידי הגוף הרי לך
שכולם הם כסא לרגלי השכינ׳ יוסף הוא העמוד כמ״ש יהוד׳ הוא הרגל הרביעי׳ של מרכב׳ אשר ע״כ כתיב בלידתו ותעמוד מלדת שמליד׳
זו היה עמיד׳ לכסא על ד׳ רגלים כמ״ש לעיל · ובנימן הוא הירך כי הוא לא השתחו׳ לעשו כשאר אחיו כי עדיין לא נולד כמ״ש לעיל ויתבאר
עוד בארוכ׳ ובנימן הוא מקום ירך המזבח · ומעתה יתבארו בסייעת׳ דשמיא כמה סודות ועניינים בענין נרות חנוכה שהוא ירך המנורה
ומצינו גם כן בנר לשון רגל כמ״ש נר לרגלי דבריך וזמן נרות חנוכה משתכל׳ רגל מן השוק · ועתה אבאר ענין הירך והנה כתיב ותקע כף
ירך יעקב וזה בא ליעקב על שנשאר יחידי כי שכח פכים קטנים והלך אחריהם · ובודאי יש דברים גדולים רמוזים בפכים קטנים ואז תבין
ג״כ סוד פך שמן של חנוכ׳ · ואקדים לך מאמר רז״ל בפ״ק דמגילה רמה קרני ולא רמה פכי דוד ושלמה שנמשחו בקרן נמשכה מלכותם
שאול ויהוא שנמשחו בפך לא נמשכ׳ מלכותם · עוד אקדים מאמר רז״ל שור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היה במצחו כו׳ וסוד הדבר
כי אדם היה ראוי להיות כתנות אור ואפי׳ עקבו היה מכהה גלגל חמה · ואם לא חטא קרן אור פניו והאור נקרא קרן כמ״ש קרנים מידו
לו · והסתכל בחכמה אזי יהיה נראה לך כמה קוים נמשכים והם קרני החמה · וכשחטא אדם ונתלבש בכתנות עור והוא עפר מן האדמה
נעש׳ חומר כלי חרס כחומר ביד היוצר והמסולאים בפז איכה נחשבו לנבלי חרס וגומר הרי ירד מקרן דהיינו קירון לחרס שהוא פך ·
וקריאת שם אדם מתחיל׳ היה מורה על אדמה לעליון · ואח״כ השם מורה על אדמה עפר מן האדמ׳ והוא פך כלי חרס וכשהיה במעלתו
היה הוא בעצמו קרבן לה׳ בסוד אדם כי יקריב מכם · כמו נשמת הצדיקים לאחר מותן וכמ״ש לעיל וירד ממדריגת אדום לשור כי אדם
ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמה וראה שיהיה לו קצת מרוגמת קרן אבל במדריג׳ תחתונ׳ כי נמשל כבהמה וזהו סוד שור שהקריב קרן
אחד היה לו במצחו · והנה בדיני קרן המזיק הוא המועד משלם נזק שלם והתם חצי נזק סוד הענין אדם הוא המועד כהא דתנן אדם
מועד לעול׳ בין ער בין ישן כי אדם הראשון היה מועד ראייעד ביה הקב״ה דע כי ביום אכלך ממנו מות תמות · והוא נתפתה מהנחש וחטא
כשהוא ער דהיינו באכילת הפרי · וגם כשהיה ישן דהיינו ק״ל שנה שיצאו ממנו רוחות ושדין מהקרי שיצא ממנו · וזה בא לו מזוהמת
הנחש שהטיל׳ והחטא הרי שהיה מועד בין ער בין ישן ע״כ שילם נזק שלם דהיינו המית׳ שגרם לו ולזרעו אבל יעקב אבינו איש תם הוא
והוא שמר מאוד המים׳ שלו כי ראובן ראשית אונו והוא לא שילם רק חצי נזק כי מיתתו לא היתה מיתה גמורה רק לפי הנרא׳ · וכמ״ש
רז״ל יעקב אבינו לא מת והיה בן ק״ל שנה כשבא למצרים והוא וזרעו תקנו ק״ל שנה של אדם כמ״ש לעיל ולא נולד הגואל אשר קרן אור
פניו עד שהיו בגלות ק״ל שנה כי יוכבד בת ק״ל שנה היתה כשנולד משה והנה נמשך קלקול זוהמת הנחש מדור לדור עד לידת האחים
יעקב ועשו ונכנסת הזוהמא בעשו והיה חקוק בירך שלו נחש ולא נחש ביעקב · וכמאל שרו של עשו נגע בכף ירך יעקב והוא מטמא בנגע
והטומא׳ נגעה בירך השבטים אשר כרעו לפני עשו שהוא אל אחר וצריכין לזיכוך ובנימן נתנצל׳ בזה שלא כרע לעשו ע״כ לו היתה המלוכ׳
ולפניו יכרע כל ברך אך לא נמשח בקרן כי קרן הוא דוקא לדוד כי דוד ומשיח תיקון אדם בסוד אד״ם אדם דוד משיח ואז יוחזר קרן אור
פניו · ומלכות שאול היה בשאלה כמ״ש לעיל ונמשח בפך כי עדיין לא נתקן אדם להיות קרן רק הוא פך כלי חרס והמלוכ׳ זו באה לו כי
ירך בנימן לא כרע לעשו וזהו סוד פכים קטנים · כתיב הלא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל ר״ל מאחר שאתה הקטן בין
השבטים ע״ז זכית למלוכ׳ להיות ראש שבטי ישראל כי לא נולדת עדיין בעת שכרעו לעשו וזהו סוד נשאר על פכים קטנים כי עדיין לא
נולד בנימן שהוא הקטן ועליו אמר הקב״ה ומלכים מחלציך יצאו זהו שאול ואיש בושת ונמשח בפך · ודוד ושלמה נמשחו בקרן ובעו״ה
גדע בחרי אף כל קרן ישראל עד לעתיד וירם קרן משיח · ובגלות יון הנקרא קרן מצד הקלי׳ כמ״ש והצפיר קרן חזות בין עיניו והחשיכו
עיניה׳ של ישרא׳ ורצו לסלק לגמרי הקדוש׳ אפי׳ קרן שור שרמזתי למעל׳ ואמרו כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישרא׳ וכשגברו
החשמונאי׳ מצאו פך של שמן ומאחר שלא היה מלכותם ממלכות דוד מצאו פך כמו המלכים שלא היו מבית דוד שנמשחו בפך של שמן
כן מצאו פך שמן והיה חתום בחותם כ״ג · וכבר כתבתי למעל׳ בשם הרמב״ן כי החשמונאי׳ חטאו שלקחו המלכות לעצמן · מ״מ הם
סברו שיש להם אחיז׳ במלכו׳ בית דוד כי תמר זכתה להיות המלכות ממנה והיא היתה בתו של שם שהוא מלכי צדק והוא מלך וכהן לאל
עליון וזהו ענין והיה חתום בחות׳ כ״ג ותקנו להלל ולהודו׳ והוא ממר׳ דוד המלך ע״ה שהו׳ נעים זמירות וריוה את הקב״ה בשירו׳ והשבחות :

וענין ותקע כף ירך יעקב נתהפך רז״ל אמרו וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו הם הדורות היוצאים מירך יעקב דהיינו הגזירות שגזרו האומו׳ וכשגברו על היוני׳ נתהפך הכף לפך והוא פך שמן והירך נתהפך לירך מנור׳ · ועתה ארמוז ענין כף ופך כי האותיות שוין רק כף כפופה ופ״א פתוחה · ופך הוא להיפוך פ״א כפופה וכף פתוחה · וכף היא גריעות׳ כי כ״ף רומז לכף יד · ופ״א רומז לפה

ומעלה

הג״הה

יש עוד סוד בדבר הכה קנוכה שכו כ״ה קכולת כ״ה והוא רומז לסכון העולם כי העולם נברא בשביל התורה וקיום המצות והיונים רצו לבטל תורה ומצות מישראל וכשגברו

החשמונאים

ומעלה גדול' היא שתהי' כף של אדם פתוחה לצדק' כמ"ש פתוח תפתח את ידך · ואח"כ מעלה גדול' שפה של אדם יהיה כפוף ולא פתוח כי אין מעלה בעולם ממעלת השתיקה · ובכף שגנו השבטים יוסף בפה ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם · השבטים התאוו לכסף נמאס למכור את יוסף בעשרים כסף · ונמצא בספר יוסיפון בן גוריון כשנצחו חשמונאי' מלחמות גדולות אזחלקו הרבה מהשלל להעניי' הרי כף שלהם היתה פתוחה · אחר כך הרגו מלשיני ישראל שהיו מלשיני' על היהודים למסיתי' מלכי יון והרג אותם יהודא מכבי כאשר סיפר היוסיפון · הרי תקנו פ"א שהוא פה להיות כפוף זהו סוד פ"ך שמצאו שהוא היפך מן כ"ף וזהו רמז מ"ש לא מספידין בחנוכה ואיזהו הספר סיפוק כף על יר"ך כי ותקע כף ירך ראוי להספיד אבל מן כף נעשה פך וירך הוא ירך המנורה · ורמז פך של שמן כי השמן הוא מאיר ועתיד יתהפך הפך לקרן דהיינו לקירן אור ויוחזר הגוף לכתנות אור ויאירו שניה' הגוף והנפש זה מאור הגדול וזה מאור הקטן מ"מ הגוף והנפש והיו למאורות הגוף שהוא כלי להנשמה יאיר ג"כ והפך הוא הגוף שהוא הכלי הוא מלא שמן המאיר · ואור הנר המאיר למעל' כטבע האור שעולה הוא סוד אור הגדול של הנשמ' בפר' במה מדליקין דף כ"א ת"ר מצות חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומר יום ראשון מדליק ח' מכאן ואילך פוחת והולך · וב"ה אומר יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך · אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערב' ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאים וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג · וטעמא דב"ה דמעלין בקודש ואין מורידין · אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ב' זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש ואחד עשה כב"ה זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקודש ואין מורידין ע"כ · וקשה בכל התורה כולה הלכה כב"ה חוץ משׁשה דברים שמנו וב"ש במקום ב"ה אינו משנה ולמה בכאן נתנה הבחירה זקן זה נהג כב"ש וזה כב"ה · בסוד הענין מר אמר הרא ומר אמר הרא ולא פליגי · הנה הנרות רומזות לנשמו' כמ"ש נר אלהים נשמת אדם והנה נודע שבזמן הזה רוב הנשמות הם מגולגלות והגלגול הטוב הוא למת כשמתגלגל בקרוביו הקרוב קרוב יות' כמו שהאריך הרקנאטי בענין יבום שאמר יודא לאונן בא אל אשת אחיך כדי שיתגלגל ויהיה נולד ער וכו' אח"כ נתקי' ביודא עצמו שבא על תמר והוליד תאומי' ונתגלגלו ער ואונן שנים ביחד ע"ש באורך ברקנאטי עז"א מצות נר הוא איש וביתו דהיינו קרוביו גואליו · והמהדרין נר לכל א' וא' שאינו בא למר' הגלגול שהמת ימצא מנוח על משכבו וחחי יש לו נשמ' חרשה והמהדרין מן המהדרין יש סברות כיצד לעשות ואלו ואלו דברי אלהים חיים וכ"ע סברי דהשלימות לעתיד יהיה בגוף ונפש ביחד והי' לעולם חיות הנצחיי והכלים שהן נרות של שמן רומז להגוף שהוא הכלי · ואורות הנרות רומז להנשמה ב"ש מדבר משלימות הגוף וזהירתו · ובית הלל משלימות הנשמה ב"ש סובר כך הנה הנשמ' עין לא ראתה והיא נעלמת מעיני כל חי ואין לה בית אחיזה רק מצד הגוף ולעתיד יאיר גם הגוף ויהיו לשני מאורות ותמיד יעלו מעלה מעלה עד שיעלה לרום המעלות במקום ההעלמה באופן שהגוף יזדכך כל כך עד שיאיר כמו הנשמ' ולא יהיה בית אחיזה רושם גופניות ניכר · ע"כ מכיני' בתחילה ח' נרות דהיינו כלים וח' מאורות ואח"כ פוחת והולך בסוד ההעלמ' וזהו סוד ימים שהם ימי עולם ימים ולא לילות וכן סוד פרי החג המתמעטות עד ביום שמיני העצרת תהיה לכם הרומז להע"ב כמו שהארכתי בענין זה במקום אחר שאז יתבטלו הע' שרים שרמז להם שבעים פרי החג ויהיו ישראל פר אחד איל א' וכן ביום ח' של חנוכה נשאר נר אחד · וב"ה מדבר נגד הימים היוצאים דהיינו היום לעשות' וצריך להיות מעלה בקודש כי ת"ח כל זמן שמזקינין מוסיפין חכמ' והכא אינון צדיקייא דאתדבקין נפש ברוח ורוח בנשמה ונשמ' בהקב"ה הרי מוסיף והולך · נחזור לענין פך שהוא כלי חרס יתוקן להיות קרן קירון ואף כף יתוקן לעתיד כי כף חובה יהפך לכף זכות ויהיה כף נחת והנשיאים בחנוכת המזבח רמזו לזה שהביא כל אחד מהם כף מלאה קטורת כי הנשיאים עשו רמזים לתיקון אדם הראשון קערה שלשים ומאה נגד ק"ל שנה של אדם שקלקל בו עיין ברש"י פר' נשא באורך · ובשחטא

החשמונאי' או נתגברו על תורה והמצות ממילא נתקן העולם · וכיון שהעולם נברא בכ"ה לחודש כי העולם נברא כ"ה לאלול ול"מ העולם נברא בתשרי והוא בריית האדם אבל התחלת הבריאה בכ"ה לחודש כן חנוכה כ"ה לחודש וכיון שראשית הבריאה יהי אור כן מצות חנוכה בנירות וכיון שאור הראשון נגנז ואין משתמשין בו כן הנרות הללו אסור להשתמש בהן ורמז לדבר יהי אור יהי עולה כ"ה וכשנתגברו החשמונאי' וכו לב' אורות א' אור השכל' דהיינו טהרת המקדש שטמאו היוונים והם טהרו המקדש משכן השכל נקרא אור כמ"ש ה' אורי · הב' אור התורה · הב' נר מצוה · כמ"ש כי נר מצוה ותורה אור · והנה כתיב ג"פ יהי · יהי אור יהי רקיע יהי מאורות · אור רומז על גלוי השכינה · רקיע ומאורות רומזים על נר מצוה ותורה אור כמ"ש והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד ומצאתי כתוב בס' גנת אגוז ג"פ יהי עולה ע"ה כי עולם המלאכים ראשית הבריאה והוא יהי אור · ואח"כ יהי רקיע שהם הגלגלים יהי מאורות ונוגיר להאיר על הארץ הוא זה העולם כו' ויהי כן בגימ' מיכאל כ"כ גנת אגוז והנה ידוע בדברי רז"ל כי מיכאל הוא כ"ג שלמעלה וכתיב והנה שר יון בא אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת ואין אחד מתחזק עמי כי אם מיכאל שרכם וזהו סוד חתום במותניו של כ"ג כי חנוכה הוא חנוך העולם ושר העולם שאמר הפסוק נער הייתי וגם זקנתי כמ"ש רז"ל הוא חנוך כי חנוך נתעל' ונעלם בתוך שר העול' והנה כתיב בה בראם פרשי' בה"א בראם עה"ז נברא בה"א ע"כ כשתוסיף ה' על חנוך הוא חנוכה וכיון שהם שבעת ימי בראשית וכולם ככבי' מהלך שמיני דהיינו ראשית נקודת הבריאה נקרא היולי וגו היה נגד כל ז' ימי בראשית · וכן למעלה ברום המעלות בסוד האצילות הם שבעת ימים סוד אצילות הבנין חס"ד גבורה ת"ת נצ"ח הו"ד יסו"ד מלכו"ת הם סוד שבעה שבלים העולות בקנה אחד דהיינו שרשם נביא והביא' היולי שלהם והקנה הוא קב"ה כנזכר כמ"ש לעיל וזהו סוד אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות ומקשי' ששה נרות הל"ל כי המנורה הוא נר האמצעי · ועו"ד הפשט ה"ק שש הקנים יפנה אל מול פני הנר האמצעית ולא יאירו כל השבעה נרות ביחד · אבל עו"ד הסוד שבעת הנרות הם רומזים לשבעת הבנין והם מאירים אל מול פני המנורה שהיא הבינה הפנים של המנורה כן היה ענין הנס של חנוכה כי היה שמן להדליק יום א' ונעשה נס ודלק ח' ימי' דהיינו שדלק שבעה ימים ביותר ממה שראוי לדלוק והנה לכאורה קשה דלא היה ראוי לעשות חנוכה רק ז' ימים · ועו"ד הפשט הנס נעשה ח' ימים כי הם נתנו כל השמן למנורה בפעם אחת כי לא היה בפך שמן רק כדי להדליק יום א' דהיינו חצי לוג לכל נר ואסור ליתן פחות מזה השיעור ולא חלקו את השמן לח' חלקים כמ"ש הב"י אלא נתנו הכל במנורה כדי שידליק יום א' ונעשה נס שהיה דולק כל היום ולא נשרף מהשמן רק חלק שמינית במנא היה הנס ח' ימים · אבל לפי מה שכתבתי השבעה כלולים בשמיני כמו הבנין שלמעלה השבעה עולים בקנה אחד · וזהו רמז חנוכה · ח' מן חנוכה היא ח' ימים ובהתחשוב חצי לוג לכל נר משבעת הנרות ח' פעמים ז' עולה כ"ו והיה הנס שהיה דולק ח' ימים כו' קנה המנורה כאלו היה כ"ו חצאי לוגין והו כ"ו מן חנוכה נשאר כ"ה שהוא כ"ה לחודש בסוד יהי אור העולה כ"ה · וברכת כהנים מתחיל גם כן בתיבת כ"ה תברכו את בני ישראל וגומר ונתבשר אהרן שהוא מוכן לגדולה זו של נרות חנוכה כמ"ש הרמב"ן ריש פרשת בהעלותך ע"ש · הרי ענין חנוכה כמו חלום יוסף שבעה שבלים בקנ' אחד כן שבעה הנרות אל מול פני המנורה · ויוסף הוא הנקרא בכור שור · והיונים רצו לכתוב על קרן השור כו' ונתהפך ליהודים היתה אורה שבעה קנה המנורה אל מול פני המנורה ·

והנה המנורה היו שש קנים והם מכוונים אל מול פני המנורה הנר האמצעי לפי פשט הענין ולפי הסוד כל השבעה אל מול פני מנורה העליונה וכל זה יהיה רומז על שם יהו"ד אשר עושה נפלאות גדולות כיצד ששה אותיות מאלפ"א בית"א הם ששה קנים והם עולים יה"ו באותיות השם כי א"ב ג"ד עולה י' כנגד י' מיהו"ד ואח"כ ה"ו ואח"כ תמצא בששה אלה מספר ו' בסוד אחדות נעוץ סופו בתחלתו ותחלתו בסופו כיצד ו"א ה"ב ד"ג א"ו ב"ה ג"ד או כל אחד עולה ז' ובענין הזוג עולה ח' כיצד ה"ג ו"ב רק נשאר א"ד עולה ה' והוא רמוזה ה' אחרונה מיהו"ד שלא תשכנו ותחלה רק יה"ו מיהו"ד והמיין ולא יעלה מן הארץ כי הארץ העליונה היא סוד ה' אחרונה מהשם :

ארם כתיב ותשת עלי כפכה וממעטו הקב"ה עד שעמדו על מאה כמנין כף וזה בא לו מצד הנחש ויהי למטה בכפו · אבל לעתיד יקוים
ויכו כף ויאמרו יחי המלך ויהי' כף מלאה קטורת ויקויים על כף אהרן שיהיה נכנס למקדש ולקודש קדשים ביום הכפורים מלא כפו קטורת
ולעתיד יתוקן ענין כף הכף תהיה כפופה דכשנזכה יקויים בנו אפס כי לא יהיה בך אביון והפ"ה שהוא הפה הה' פתוח כמ"ש אז ימלא
שחוק פינו ולשונינו רינה · ונו' הרי לך כמה דברים מעניני חנוכה הנתעים בענין הפרשיות והכלל העול' כהם שעניני הגליות הם צירופים
לזכך זוהמת הנחש כאופן שלא ישאר שום רושם מנחש ומנגיעת סמאל שנגע בכף שהיה מטמא במגע והיה בית יעקב אש ובית יוסף
להבה ובית עשו שהוא הנחש יהיה לקש וישרוף וע"ז יתבאר מאמר השייך לפרש' ומאמר השייך לחנוכ' וכמעט הם שוים בענין אחד · בב"ר
פרש' וישב אמר ר' לוי משל לנפח שהיה פתוח באמצע פלטי' ובנו זהבי פתוח כנגדו וראו חבילות חבילות של קוצים נכנסו למדינ' אמר
אנה יכנסו כל החבילות הללו והיה שם פקח אחד א"ל מאלו אתה מתיירא ניץ אחד יוצא משלך וניץ אחד יוצא משל בנך ואתה שורפן כן
כיון שראה אבינו יעקב עשו ואלופיו נתיירא א"ל הקב"ה מאלו אתה מתיירא ניץ אחד משלך וניץ אחד משל בנך ואתם שורפים אותם כולם
הה"ד והיה בית יעקב אש ובית יוסף להב' ע"כ ובתנחום' ג"כ מדרש זה אבל בקצת שינוי · אמר לגמלים טעוני' פשתן כו' הזכיר פשתן במקום
קוצים · עוד בתנחומא במקום זהבי מזכיר נפח · עוד בתנחומ' לא הזכיר רק ניץ אחד ובב"ר שני ניץ א' דאב וא' דבן · כדמות מאמר זה
מצינו בענין חנוכה דתנן ס"פ הכונס והובא בפרק במה מדליקין ניץ שיוצא מתחת הפטיש והזיק חייב גמל שהיה טעון פשתן ועובר ברה"ר
ונכנסו פשתנו לתוך החנות ודלקו בנרו של חנוני והדליק את הבירה בעל הגמל חייב הניח חנוני מבחוץ חנווני חייב ר' יהודא אומר
בנר חנוכה פטור עכ"ל המשנ' · הענין כשהביא אדם וחוה זוהמת הנחש מחמת חטאם בא הנחש על חוה והטיל בה זוהמא וממנה יצא
קין כמ"ש הזוהר ונקרא קינה דמסאבותא אבל הבל נתקדש הוא נלגול שת ואח"כ מר"עה כי קרן עור פניו ומ"מ נתפשטה הזוהמא והיצה"ר
בכל הדורות רק שעיקר הזוהמא היתה בקין ובזרעו · אח"כ נתפשטה עיקר הזוהמא בעשו ויעקב זך ונקי מ"מ נגע בו סמאל ויגע בכף ירכו
והוצרך כל ירך יעקב לירד מצרימה להזדכך והיה ע"י יוסף גם לעתיד יבא משיח בן יוסף ויהיה שטנו של עשו ויעקר הזוהמא לגמרי · ע"ז
רומזי' לו המאמרו' בתנחומ' הזכיר גמלים טעוני' פשתן פשתן הוא קין כי כן קרבנו היא פשתן · וגמל הוא עשו שאמר הלעיטני נא כמה דתנן
אין מלעיטין את הגמל · ובב"ר הזכיר קוצים · הוא הכל כי בחטא אדם קוץ ודרדר · וענין הפטיש הוא התורה כפטיש יפ' צץ סלע והניצוצי'
הם שורפים הקליפות · ע"כ בתנחומא מזכיר נפח שהוא תמיד פטיש בידו · ובב"ר אמר זהבי הוא רומז ג"כ על התורה כמו שאמר בב"ר
וזהב הארץ היא טוב · שאין תורה כתורתן של א"י הרי רמז נפח וזהבי הכל אחד · ויתכערו ע"י יעקב והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה
ובב"ר אמר שני נצין ובתנחומא ניץ א' והכל א' כבר כתבתי למעלה ה' אחד ושמו אחד דהיינו סוד כשלהבת קשורה בגחלת המוזכר בספר
יצירה כן למטה יעקב ויוסף יעקב אחד ויוסף א' והם שלהבת קשורה בגחלת יעקב הגחלת דהיינו יעקב אש ויוסף להבה הוא השלהבת הרי
יעקב ויוסף שני נצין והם אחד כי השלהבת קשורה בגחלת · ובזה יתבארו רמזי כוונת דיני המשנה ניץ היוצא מתחת הפטיש שלא בזמנו
הוא חייב בעצמו כי כן יצא ניצוץ שלא בזמנו למהר את הקץ דהיינו זכר ושותלח והרגום אנשי גת · גמל טעון פשתן הוא מבוא' מפרשי'
דלעיל · חנוני כו' · הקב"ה נקרא חנוני כהא דתנן החנוני מקיף והחנות הוא ד' אמות של הלכה כי מיום שחרב ב"ה אין לו להקב"ה
בעולמו אלא ד' אמות של הלכה והם במקום בית המקדש כדאיתא בפ"ק דברכות אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב שערים המצויני'
בהלכה ובית המקדש נקרא בירה כדכתיב לא לאדם הבירה וע"כ כל ד' אמות של הלכה נקראים בירה · ע"כ גמל הטעון פשתן וגורם
לדלוק הבירה חייב · אמנם בית המקדש בעצמו לא שרפו אותו הם כי לא שלט יד אדם בו רק הקב"ה הנקרא חנוני שרף כמ"ש ממרום
שלח אש ע"כ כביכול הוא חייב וכדאיתא בפרק הכונס · כי תצא אש ומצאה קוצים תצא מעצמה שלם ישלם המבעיר את הבערה אמר
הקב"ה אני הציתי אש בציון שנ' ויצת אש בציון ותאכל יסודותיה ואני עתיד לבנותה שנאמר ואני אהיה לה חומת אש ולכבוד אהיה
בתוכה שלם ישלם המבעיר את הבערה אמר הקב"ה עלי לשלם את הבערה שהבערתי ע"כ ר' יודא אומר בנר חנוכ' פטור · הענין במקדש
לא שלטו בו האומות כי אם הקב"ה בעצמו לא תימא דגם בשאר קדושות כן · כי מצינו שבסבת נר חנוכ' הב"ר אש ביעקב שהיה' גזירה
גדול' בישראל נורא במאוד כדאיתא באיכ' רבתי · אנדרינוס שחיק טמיא נולד לו ולד בתשעה באב ועשו ישרא' אבילות · ונשתחק בחנוכ'
והדליקו נרות ועשה בעו"ה הרינה גדול' זו הנזיר' נעשה ע"י השונאים ובענין שנאמר אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה אבל רעה זו היא
טובה לישראל ונזדככו והם עונם והרעה שהוקרה להם בנרות חנוכ' גרם שיזכו לסוד נרות חנוכ' ברוחניית ובשרשם דה יגו ז' קנה המנורה
אל מול המנור' העליונ' שהם סוד שבע שבלים בקנה אחד והרע תתהפך לטובה וע"ז אומר המזמור של חנכת הבית לדוד שמנהג לאומרו
בימי חנוכה · מזמור שיר תיבת שיר נאמר על הטוב ותיבת מזמור משתמע לתרי אפי הוא לשון זמר והוא לשון כריתה כמו לא תזמור
כרמך · גם ארוממך ה' כי דליתני תיבת דליתני משתמע לתרי אפי לשון התרוממות ולשון דלות והענין בכלם הוא שענין בית המקדש
אף חורבנו הוא לטובה · כי יתוסף אורו ביותר לעתיד ואף במקום קינה מזמור להתם חטאת ואמר ארוממך ה' כי דליתני אף כשאני
דל · אך ולא שמחת אויבי לי ורומז מה שהזכירו באיכה רבתי כשבא גלות צדקיה הוכרח גלות יכני' לילך לקראתן ולשמוח בשמחת
האויבים והיה מקלסי' נקטיה ברברא כו' זהו שמחת אויבי לי כי בשמחתכם היה לי שמחה ג"כ בעל כרחי · וזה הדלות והשפלות היה כרת
הדין הקשה ועל זה הוא שארז"ל שאני חורבן ב"ה דאפי' מלאכי שלום מר יבכיון · ה' אלהי שועתי ונומר ר"ל אבל אחר כך כל הרעות לטובה
ליוכך אפי' מ"ש גם כי אזעק ואשוע ונו' ותרפאני היתה בשביל רפואת הנפש כמ"ש רפאה נפשי כי חטאתי לך · ה' העלית מן שאול נפשי
ארז"ל בב"ר פרשת לך לך כי אברהם אבינו בחר בגלות כדי להנצל מהגיהנם הנקרא שאול · ואף גם זאת בהיותינו בגלות לא מאסתים
חייתני מיורדי בור רומז למ"ש צמתו בבור חיי · זמרו לדו"ד נסים גדולים בשם ידו"ר והוא נסתר כמ"ש זה שמי לעולם לעלם
כתיב העלימהו · לזכר קדשו זהו וזה זכרי הוא שם ארנ"י אשר עליו כתיב וידו"ר בהיכל קדשו · היכל בגימ' ארנ"י והוא היכל שם ידו"ר ·
ואמר הודו רומז למ"ש הזוה' כל היום דוה · כי נגזר הגלות עכ"פ לאף שנה שהיום יום של הקב"ה וכתיב והודי נהפך למשחית כי כשתהפך
הוד הוא דו"ה וזהו כתיב הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו · הדר הוא מלשון רז"ל הדרן כלומר הן הוד שהוא פעולת הטיב והן הדר
כשתהפוך הוד ונעשה דוה הכל לפניו והוא עוז וחדוה כי הרע לתכלית הטוב וכארתי זה הענין במקום אחר כי רגע באפו רגע כמימר חבי
כמעט רגע אבל ברצונו חיים באור פני מלך חיים נצחיים · בערב ילין בכי ולבקר רנה · קשה שחוק הל"ל שהוא הפוכו כדכתיב עת לבכות
ועת לשחוק אלא רבותא אשמועינן אפי' רינה והוא ע"ר שבת החכם אלשיך אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רינה אז ונומר וזה גם גדול'
שהלשון תרנן בעת שהפה מלא שחוק אז יאמרו הגוים ראו כי הגדיל ה' לעשות עם אלה גם והנה הצרה מערב עד בוקר אבל בל אמום ·
ה' ברצונך העמדת להררי עוז אז אני זוכר בהסתרת פנים ואני נבהל ע"ד ביום טובה היה בטוב ויום רעה ראה והוא מוסר גדול של ירום
לב כשהקב"ה משפיע לו טובה דק יהיה מלא חרדה ואל יתייאש מן הפורענות · כשאני בצרה אליך ה' אקרא · ויעבור ה' על פניו ויקרא · ה'
ה' אתחנן בשביל השם אתחנן כי כביכול השכינ' בגלות ובעת הישועה כביכול לו' הישועה ויתמלא חנינה · כענין בפרק קמא דברכות
ישמעאל בני ברכני כו' יהי רצון שיתגלגלו רחמיך כו' · מה בצע ברמי ברדתי כו' רבש"ע הרגינו כו' כי דם עבדיו יקום מה בצע בנקמ' דם
כשלא החיינו הגאולה ועוד היורך עפר כי במתים חפשי · שמע ה' הוא קיבוץ גליות כמו שאנו מתפללין והוא ישמיענו ברחמיו מלשון
וישמע שאול הפכת מספדי למחול לי קאי ארגע באפו שיהפוך השם ית' הקללה לברכה וכמ"ש התוספות בפ"ק דברכות שבלעם רצה

לקלל

לקלל כרגע שבועס השם ומקשי׳ התוספות מה היה יכול לדבר כרגע כמימריה ותירצו ר״ל כלם ויהפוך ה׳את הקללה לברכה כי נהפך כלם לתיבת מלך ואמר ותרועת מלך כו׳ גם רומז לתשובה שאנחנו עושים בעת צרותינו וכבר ידעת מ״ש האר״י ז״ל כי תשובה ר״ת תענית °שק °ואפר °בכיה °הספר וזהו הירדן עפ״ר׳ הפכת מספד״י פתחתי שק״י בערב ילין בכ״י תענית מרומז ותאזרני שמחה כמ״ש לך אכול בשמחה לחמך׳ למען יזמרך כבוד ולא ידום׳ הנה מלפנים כתיב בקרובי אקדש ועל כל פני העם אכבד וכתיב וידום אהרן: אבל לעתיד יהיה כבוד ולא דימה כי בלע המות לנצח ה׳ אלדי לעולם אודך כי יהיה הוד ולא הדר כמ״ש לעיל הדר כבוד הודך׳ כן יעשה האל אמן:

דרך חיים תוכחות מוסר

וישב ביקש לישב בשלוה אמר הקב״ה לא דיין לצדיקים כו׳ ואם כך ליעקב אבינו ומה יחשוב הדיוט כמונו מלא עבירות כשמשפיע לו הש״י טובות עה״ז יירא ויפחד אולי הוא שמור לרעתו למעטו מטובת עה״ב ע״כ ירבה בצדקה ובג״ח וימעט מתאותיו ויהיה נכנע וישוב אל ה׳בכל לבבו׳ ופי׳ בזוהר בארץ מגורי כמ״ש מגור מסביב שכל ימיו היה ירא בירא׳ גדול ודאגות רבות:

והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה בא וראה גודל מדת הענוה׳ אשר היתה ביוסף הוא היה מבני הגבירות ומן הגבירה העיקרית כי רחל עקרת הבית והיה אהוב מאוד לאביו מכל אחיו על כל זאת היה נכנע אפי׳ לאחיו שהם בני השפחות ואמר נשי אביו כי היה מגדילים ומחשיבם כאלו היית נשי׳ לאביו ולא פלגשי׳ ומזה ילמוד כל אדם מדת הענו׳ שיהי׳ לפי גדולתו ענותנותו:

ויבא יוסף את דבתם רעה שהיה מגיד לאביו שאוכלים אבר מן החי ומזלזלים בבני השפחות לקרא אותם עבדים והיו חשודים בעריות׳ ומקשי׳ העולם חלילה איך להאמין על שבטי יה לעשות מעשים כאלה׳ ואם לא עשו איך להאמין על יוסף שיוצי׳ דבת שקר מפיו על אנשים גדולים כאלו׳ גם ויבא יוסף את דבתם משמע שהיה אמת שעשו כן וזהו החילוק בין מוציא דיבה למביא דיבה׳ מוציא דיבה הוא המוציא דיבת שקר׳ והמביא ומגלה דיבה שהוא אמת והדרן קשיא לדוכת׳ איך להאמין זה על שבטי יה קדושי׳ משרתי עליון בני אלדים כלם ושמעתי שנמצא בקובץ ישן הענין היה אברהם אבינו עשה ספר יצירה ומסרו ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב מסר לבניו אשר הם היותר מיוחסי׳ כי אין מוסרין סתרי תורה כאלה אלא לצנועין ומיוחסי ישראל בכל דור ודור׳ ע״כ מסרו לבני הגבירה ולא לבני השפחות׳ והנה מצינו בגמרא דברא עגלא תלתא בכל ע״ש ע״י עסק ספר יצירה בצירוף השמות ובוראי זה הנברא על פי השמות ולא מצד התולדה אין צריך שחיטה וניתר לאוכלו בעודו חי וכך עשו השבטים ויוסף לא ידע והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם הביא דבה זו׳ל אביו שהם אוכלים אבר מן החי והם כנים היו וכדין עשו׳ עוד איתא בגמרא רבא ברא גברא שדריה לגבי ר׳ זירא כו׳ ופרש״י ע״י שמות ספר יצירה והנה יש שמות שמצירופם נברא זכר׳ ויש שנברא נקיבה ואפשר שבראו השבטים בצירוף אותיות מספר יצירה בראו נקיב׳והיו מטיילין עמה ויוסף לא ידע מזה והיה סובר שהיא נקיב׳אשה מאב ואם ובא והודיע מאביו שהם חשודים בעריות׳ וכשעסקו השבטים בצירוף סודות אלו ורצו להתחבר אליהם בני השפחות׳ אמרו השבטים אתם בני השפחות וכוונתם היתה לשם שמים כי לא נמסרו אלו העניינים אלא למיוחסים שבדור הזה ויוסף לא ידע זה וסבר שהיו מזלזלי׳בכבוד אחיהם לקרא אותם עבדים ובא והגיד לאביו הרי לך כי השבטים היו צדיקים וגם יוסף הוא צדיק יסוד עולם וצדק בכל דרכיו׳ואשר הגיד לאביו לשם שמים על כל זאת קראו הכתוב מביא דיבת רעה׳ משום שהיה לו לדרוש ולחקור ולשאול את פי השבטים מה כוונתם בדברים האלה צא ולמד מה הוא עונש של מביא דבה רעה ואין כוונתו לשם שמים רק להכעיס בר מינן כמה גדול רעתו׳ ק״ו וכל שכן המוציא דבה:

ויעש לו כתנות פסים בפ״ק דשבת אמר רבא בר מחסיא אמר רב חמא בר גוריא לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים:

ולא יכלו דברו לשלום פרש״ מתוך גנותן למדנו שבחן׳ שלא דברו אחד בפה וא׳ בלב וזה מדה טובה באדם שיהיה פיו ולבו שוין והא דכתיב אצל נבל והוא כלבו ודרשו לגנאי שפיו היה מדבר רע כל מה שהיה בלבו שאני התם שעשה מעשה שעקים׳ שפתיו הוא מעשה להוציא מפיו דברים רעים ולא שתק׳ אבל השבטים לא דברו עמו טוב מאחר שהיה שנאה בלבם לא רצו להיות א׳ בפה ואחד בלב לא יצא דבר רע מפיהם רק שלא רצו לדבר עמו דברי שלום:

ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן׳ מכאן מוסר צריך אדם לראות מתחילה את שלום ביתו בגופם לשמרם מכל נגע וצרה ואח״כ לדקדק בשלום ממונו מה שנתן לו הש״י כמ״ש רז״ל הצדיקים מדקדקים אפי׳ בפחות משוה פרוטה והטעם כדי שלא יבאו לידי גזל׳ צא ולמד מיעקב שלח את יוסף ששמרו מאוד לנפשותם מפני אנשי שכם כי היו רועים קרוב לשכם אולי יסכנו אותם מפני המעשה ששמעון ולוי הרגו כו׳ ואח״כ שאל בשלום הצאן שלא חסר:

ויוסף הלך בשליחות אביו ויאמר הנני והלך בזריזות אע״פי שהשיג בשכלו כי הולך הוא למות כי ידע שנאתם על כל זאת לא אמר לאביו ארוני אבי הנה הם שונאים שלי ומי יודע מה יולד׳ ואביו שלא חשש לזה העידה התורה שהיה על צד ההכרח ממנו מצד הגזירה הקדומה ואומר וישלחהו מעמק חברון וארז״ל מעצה עמוקה של אותו צדיק שקבור בחברון אבל יוסף שמע לאביו וקיים צווי אביו אע״פ שסכנה גדולה היה לו ואע״ג שארז״ל אם אביך אומר לך חלל שבת לא תשמע אליו כי אתה ואביך חייבים בכבודי זהו בדבר השייך לבין אדם לבין המקום אבל הנוגע לעצמו מחיל אנפשיה לעשות רצון אביו. לסען הציל אותו מידם וגומר ז״ל הרלב״ג ראוי לאדם כשיראה רצון איש או אישים לעשות פועל סגונה שיעתיקם מהרצון ההוא מעט מעט שאם רצה להעתיקם יחד מהרצון ההוא יהיה זה סבה אל שלא ישמעו אליו וישלימו רצונ׳הרע ולזה תראה כי ראובן כשראה רצון אחיו להרוג יוסף וראה שאם יאמר להם שיעזבוהו לא ישמעו לו לרוב שנאתם אותו הנה העתיקם מהרצון ההוא מעט מעט אמר להם שלא ישפכו דם אך ישליכו אותו בבור וימות מעצמו׳ והנה חשב ראובן להעתיקם מעט מעט מהרצון ההוא ומדרגה אחר מדרג׳עד שלא יגיע ליוסף היזק מהם או יוליכהו הוא בעצמו אל אביו בזולת ידיעתם וזה ג״כ היה סבה אל שנעתקו מזה הרצון השני ושמעו אל יודא כשאמר להם שימכרוהו לישמעאלים עכ״ל:

וירא שם יודא בת איש כנעני מכאן נסתייעו רז״ל במ״ש שאסור לאדם לקדש אשה עד שיראנה:
מיתת ער ואונן על שהשחיתו זרעם צא ולמד עד היכן מגיע חטא עון זרע לבטלה שנתחייבו אלו מיתה אף שהיה קודם מתן תורה ולא מצינו בני נח מוזהרים על זה רק שקבלו מאבותם רעות המעשה הזה ואנחנו שקבלנו התורה ונשמרתם מכל דבר רע שלא יגרום להוצאת זרע לבטלה אפי׳ במחשב׳קלה מה נאמר ומה נדבר בהמצא חטא זה חס ושלום:

לאיש אשר אלה לו אנכי הרה׳ ארז״ל מוטב לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים׳ ראה עד היכן מגיע עונש ההלבנה ואפי׳ להציל נפשות לא ילבין ואף בדבר אמת וכמה וכמה ילמוד אדם מוסר׳ ויבא הבית׳ לעשות מלאכתו אמרו בזוהר כדי לעסוק בתורה ובמצות שהוא מלאכתו של אדם בע״הז ולכן צריך האדם לעשות מלאכה זו בעה״ז ולר׳ההחזק בו כאיש חזק ואין איש בבית אם רואה היצה״ר שאין איש בבית לעמוד בנגדו ולנצחו אז מיד ותתפשהו בבגדו וגומר ותובע שיתדבק עמו האדם

ומי שהוא צדיק מתחזק כנגדו ולוחם עם היצה"ר ואז וינס ויצא החוצה וליצול ממנו· ועניין תפישה בבגדו נ"ל שהוא כתנות אור כלומר מאחר שנתלבשת בחומר עכור לך נאה לחטוא כך דרכו של יצה"ר וזהו שמשלוהו רז"ל לזבוב היושב על מקום דם ומכה· ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו· אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו:

מקץ

את חטאי אני מזכיר היום הנה שר המשקים היה גוי טמא והערה נפשו למות להורות את חטאיו בשביל תועלת פרעה· ומרת בשר ודם כשמורה על חטאיו אוי אוי לו על כל זאת הערה נפשו למות והור' ומה יעשה בשר ודם אשרי אם מורה על חטאיו ירוחם כמ"ש ומודה ועוזב ירוחם ק"ו שיהיה נזהר בוידויים בכל עת ובכל שעה לכבוד מלך מלכי המלכים הקב"ה ובתנאי שיהיה כוד' ועוזב וישליך במצולותים כל חטאיו· בלעדי אלהים יענה את שלום פרעה וגומר את אשר אלהים עושה וגו'· ראה איך שם שמים שגור בפי יוסף הצדיק לתלות הגדולה בהש"י ואמר מה אני ומה חיי כי אם מה שחולק הש"י מכבודו לי וזה מוסר גדול שהאדם בכל פעולותיו יודה וישבח לקונו ית' כי לו הגדולה והכח והממשלה בכל מכל כל ובמצביה עביד הכל:

בטרם תבא שנת הרעב מכאן למדו רז"ל שאסור לשמש בשנת רעבון· עוד אמרו שמחויב אדם לצער עם הציבור בכל צרותיו אע"פ שהוא יושב בריוח צריך להשתתף בצרות הציבור כאשר האריכו רז"ל בזה:

ויוסף הוא השליט אמר הנביא הש"י כי לא מחשבותי מחשבותיכ' כי מחשב' אדם הבל המה הבל הבלי' והבלי' בלי מספר האדם חושב ענין והוא טובה ובאמת הוא רע· וכן חושב ענין לרעה והאלהים חשבה לטובה ראה מחשבת השבטים היה לעבד נמכר יוסף להיותו עבד לאבד זכרו לזה הדבר בעצמו היה סבה שנעשה למלך ע"כ תמים תהיה עם ה' אלהיך ובטל רצונך מפני רצונו:

למה תתראו ז"ל הזוהר ויאמר יעקב לבניו למה תתראו בגין דלא תחמון גופייכו לא כרעבן בגוברין דלית לון שובעא אמר ר' חזקי' ודאי רזא הכא דהא בכל זמנא רצערא איהו בעלמא לא בעי ב"נ לאחזאה בשוקא בגין דלא יתפוש בחוביה ועל דא אמר למה תתראו והא אתמר כו' עכ"ל· ומה שארז"ל והביא רש"י דבריהם למה תתראו עצמיכם בפני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים כו' דברי רז"ל הם רמיזות והם רומזים על כוהותיהם של מעלה והם המה המקטרגים בר מינן:

איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו וגומר התודו על עונם ופרטו את עונם כי צריך לפרט החטא ואף למר רס"ל אין צריך לפרט מ"מ יותר טן המובחר הוא לפרט על החטא ופרטו בדבריהם אשר ראינו צרת נפשו ונוכף על זה חטא כי התחנן לפנינו ולא שמענו כו' וכך ינהוג האדם לפרט חטאיו תמיד בפני קונו ויבכה ויתחנן ויתאבל וזהו לשון אבל אשמים אנחנו· אבל לשון אבילות כי על רא בכינו ומתאבלין אנחנו· ודע כי הקליפה שהוא היצה"ר בכלל הוא כמה פרטי' מתפשט בכל צד ופינה בכל אשר ימצא ע"כ צריך לפרט החטא ולהתחרט כדי לבטל פרטיו ודבר זה הוא כל זמן עמידת העולם וששת אלפים הוה עלמא כו' וכבר בעונותינו הרבים התפשט גם באלף חששי והממשלה בידו עד שיבא משיח צדקינו תשועת ה' כהרף עין· ועל זה נרמזו בכאן ששה אלפין איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו:

ויפתח האחד את שקו וגומר והנה הוא בפי אמתחתו ויאמר אל אחיו הושב כספי וגם הנה באמתחתי וגומר ויחרדו איש אל אחיו וגומר מה זאת עשה אלהים לנו· צא ולמד איך משלם הקב"ה מדה כנגד מדה ביעקב נאמר ואת עורות גדיי העזים הלבישה· כנגד זה ויטבילו את הכתונת בדם להכחישו הוא גרם ויחרד יצחק חרדה גדולה כנגד זה חרד ג"כ חרדה גדול' בשעה שאמר הכר נא וגומר וכן יהודא ריסה אותו תמר בעור בגדי עזים וכן ויכר יודא· יודא אומר לאביו הכר נא הכתונ' בנך כנגד זה נענש ויכר יודא· וכן עתה היו מתודים ויפתח האחד את שקו הוא לוי שנשאר יחיד משמעון בן זוגו כדפרש"י ויאמרו איש אל אחיו הנה בעל החלומות וגומר זה היה שמעון ולוי עתה התודה הנה זה הוא באמתחתי כלומר חטא הנה בעל החלומות והשבטים כולם התודו על תיבת זאת שהטאו נשלחו לאביהם· ויאמרו זאת מצאנו וחזו מה זאת עשה לנו אלהים כלומר מה גדול כח העבירה שעשינו עם תיבת זאת· ובזה מתורצים כמה יתורים באלו הפסוקים מבוארים למדקדק למדתי זה מדברי ספר דברי שלום:

מה נאמר לאדוני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא עון עבדיך אם התודו הם בפני בשר ודם אף כי ידעו כי צדקו הם במעש'הזה· ומה יעשה קרוץ מחומר המלא עונות ומרד במלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא איך ימלא פיו בוידויים ותחנונ' כולי האי ואולי:

ויגש

ולא יכלו אחיו לענות אותו בב"ר אבא כהן ברדלא אומר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכח' יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולין לעמוד בתוכחתו הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו· כשיבא הקב"ה ויוכיח כל א' וא' לפי מה שהוא שנאמר אוכיחך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה· והזוהר האריך במאור במוסר זה בפסוק זה וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף וז"ל ר' יוסי אמר וי לון לבני נשא דלא ידעי ולא מסתכלין באורחוי דאורייתא וי לון בשעתא דקב"ה ייתי למתבע לון דינא על עובדיהון ויקום גופא ונפשא למיהב חושבנ' מכל עובדיהון כו' ע"ש שהאריך במאור בתוכחת מוסר ומענין יומא דינא רבא והחי יתן אל לבו· וינשק לכל אחיו ויבך עליהם ראה כמה צריך האדם למחול ולהעביר על מדותיו כי הם מרותיו כי רהם חטאו נגד יוסף ויוסף בכה ונשק אותם:

ואת יודא שלח לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה· לימוד מוסר מזה כל פעולה שאדם עושה· ראשית דבר יראה בפעולה זו להבין ענין לצורך גבוה· כמו מי שזוכה לבנות בית יצייר במחשבתו בתחילה איזה חדר בבית שיהי' מוכן לו להיות סגור שם לתורה ולתפילה ולהתבודדו' ומקום מוכן בית ועד לחכמים· ואח"כ יצייר עניני' המצטרכים לו· וכן יעקב שלח מתחילה לתקן לו בית תלמוד:

ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף פרש"י לפי הצריך לכל בני ביתם כלומר ההכרחי ולא יותר מן ההכרח כדי חייו כי לא יבוקש אדם מותרות רק כדי חייו והיותר יחרים וכן נקב' אמר לכו שברו רעבון שלא יאכל אדם רק לשבור הרעב ולא למלא בטנו והארכתי בדרוש הזה במקומו בקדושת המאכל:

רק אדמת הכהנים לא קנה וגומר צריך אדם שלא להיות כפוי טובה וישלם טובה תחת טובה אפילו לגוי הכומרי' של מצרים עשו טובה ליוסף כשהיה דינו בפניהם בענין מעשה דאשת פוטיפרע כאשר הבחינו שהאמת אתו הצילו אותו ממות כדאיתא בדברי רז"ל כו' ע"כ עתה ג"כ הטיב עמהם: הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם:

נשלם

נשלם פרשת וישב מקץ ויגש׃ בעזרת השוכן בבית אשר בו נהלך ברגש

פרשת ויחי׃ זה שמו אשר יקראו לו׃ בית יעקב בית ישראל׃ בית יוסף

נר מצוה גמילות חסד בפרט חסד שעושי׳ עם המתים כמ״ש יעקב ועשית עמדי חסד ואמת וכן העוסק בצרכי קבורה והאבילות כנזכר בסוף הפרשה׃ והכל נכלל בכלל מ״ע דוהלכת בדרכיו ונכלל שם מה הוא קובר מתים׃ והלכת בדרכיו הוא מ״ע מרמ״ח מ״ע כמ״ש הסמ״ג והעתקתי דבריו ריש פרשת וירא׃

ותורה אור בענין מ״ש יעקב ליוסף ועשית עמדי חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול מקשי׳ העולם הלא יעקב נתן ליוסף גמולו במילואו וטובו שעשה בניו לשני שבטים וכירך אותם ונתן לו שכם אחד על אחיו׃ ובמדרש רבה אומר שזה היה בגדי אדם הראשון שלקח אותם יעקב מעשו ונתנם ליוסף וא״כ איך אמר חסד של אמת וכתבו בשם הר״י מאורליינש כי קאמר ועשית עמדי חסד שהוא חסד ואמת עם שאר מתים אבל דחוק הוא בעיני דמה לו להרבות בדברים לומר שהוא חסד ואמת בסקו׳ אחר׃ ע״כ נראה בעיני יעקב רצה שיוסף יעשה לו חסד של אמת מהטעם שאכתוב אח״כ ולא רצה לגלות לו שום דבר מתשלומין באותו הפעם שבקש ממנו שיקברוהו בקברות אבותיו ולא זו שלא גילה לו משום מתנה אפילו התנצלות שהתבטל אח״כ באה שקבר רחל בדרך שהיה ע״פ הדבור לא אמר לו עתה והכל כדי שיוסף יעשה חסד של אמת בלי כוונת תשלומין ואף שלכאורה לא עשה כן לאסו רחל נמצא יהיה גדול במאור החסד של אמת של יוסף׃ ולאחר שהבטיח יוסף לאביו ונשבע לו אז אח״כ בזמן אחר כמ״ש ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ויקח את שני בניו עמו וגו׳ ובאותו המעמד בירך לבניו ועשאם שבטי׳ ונתן לו שכם א׳ ואז באותו פעם התנצל יעקב מחמת קבורת רחל ואמר ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל וגו׳׃ אבל צריך להעמיק בענין מה ראה יעקב על ככה להיות יוסף מבטיח לאביו וישבע לו ויהיה כוונתו על חסד של אמת׃ דע כי עשה יעקב זה לשני טעמים והם עולים למקום אחד׃ הטעם האחד הוא כי יעקב רצה לזכות להפר של אמת למעלה כמו שנפרש אחר כך ע״כ ביקש מבנו החביב לו אשר היה מדוגמתו כי יוסף הוא דוגמת יעקב כמו שהארכתי במקום אחר׃ ע״כ ביקש שיוסף יעשה חסד של אמת׳ ובזה מזבי אבא׃ טעם השני כבר ידוע שיעקב ויוסף עם השבטים הם סוד הבנין של מעלה בסוד האצילות׃ כי יעקב בסוד התפארת שם ידו״ד והשבטים בסוד י״ב צרופי הוי״ה ואלה תולדות יעקב יוסף כמו שנפרש אח״כ בארוכה׃ זהו ועשית עמדי חסד ואמת פי׳ אתה כעשותך חסד של אמת תגרום לי חסד של אמת שלמעלה שהוא שורש הבנין כמו שנפרש גם פירושו אתה עמדי תשלום הבנין במילואו וטובו כי אני עצם הבנין ואתה הוא כדוגמתי נמשך ממני ואז ישתלם הבנין במילואו וטובו באופן שיעלה הבנין בשרשו למעלה ששם חסד של אמת כמו שנפרש הענין בארוכה׃ עוד יש לפרש במה שאמר תיבת עמדי כבר בארתי בארוכה בפרשת וישלח ענין יעקב אבינו לא מת כי היו בו שני עניני׳ של נפש החלק של יעקב כבר מת באבילות יוסף אח״כ ותחי רוח יעקב וחלק זה שוב לא מת רק ויקרבו ימי ישראל למות והוא החלק הנקרא ישראל ויקרא לבנו ליוסף׳ ודביקות ורוממות חלק הנפש הנקרא ישראל הוא במעלה יתירה מחלק יעקב׃ וכבר רמזתי כי בקשת חסד של אמת שלמעלה הוא מקום גבוה על גבוה ע״כ ביקש זה מצד חלק ישראל׃ וזהו ועשית עמדי כלומר עם ישראל הנזכר׳ וענין שלימות הבנין וענין זכיית יעקב לחסד ואמת הכל עולה אל מקום אחד׃ כתיב ארץ ארץ ארץ ג״פ׃ וכן כתיב היכל ה׳ היכל ה׳ היכל ה׳ ג״פ׃ והכל ענין אחד כי ההיכל הוא בתוך ארץ הקדושה ובענין ג״פ הוא זה׃ רז״ל אמרו בקרבך קדוש ישראל׃ לא אבוא בירושלים שלמעלה עד שאבוא בירושלים שלמטה׃ הפשוטו הוא ירושלים שלמטה הוא ירושלים אשר בכאן בארץ הקדושה אשר אנחנו מצפי׳ לבניינה במהרה בימינו ומכוונת נגד שלמעלה שהוא סוד הארץ העליונ׳ ארץ חפץ היכל ה׳ אשר עליו נאמר ויד״וד בהיכל קדשו ה״ס מפניו כל הארץ ההיכל של ידו״ד הוא שם אדני העולה במנין היכל וכמנין ה״ס ושם אדני הוא ההיכל והוא ארץ של ישראל סבא דהיינו תפאר״ת ישרא״ל סוד שם ידו״ד׃ אמנם יש גבוה מעל גבוה כי בפנימיות הסוד ביאת ירושלים שלמטה הוא ידו״ד בהיכל קדשו חיבור ידו״ד אדני סוד זיווג שלמטה וא״ו בה״א׃ וירושלים שלמעלה חיבור חכמה ובינה׃ סוד זיווג שלמעלה יו״ד בה״א כמבואר בזוהר ובתקוני׳ והובא בפרדס פ״ג משער מהות והנהג׳׃ וכן הורה אליהו ז״ל במאמר שיר השירים וז״ל כמה דאיצטריך אתערו בחדוה לאתערא מהאי עלמא לעילא הכי אצטריך לאתער בחדוה וחדו מעלמא דסיהרא לגבי עלמא עילאה ובג״כ עלמין קיימין ברזא חדא ואתערא לא סלקין אלא מתתא לעילא הרי שצריך אל הייחוד העליון דהיינו אל הבינה התעוררות מהמלכות ועיין בפרדס פרק ד׳ משער מהות והנהג׳ ופרק ששי משער הזה׃ מענין התעוררות זיווג תפארת ומלכות ירושלים שלמטה המעורר זיווג חכמה ובינה ירושלים שלמעלה׃ וכמו ששם אדני היכל לידו״ד׃ כן הבינה היכל לחכמ״ה הרי ג״פ היכל ה׳׃ א׳ למטה למטה ממש בזאת הארץ היכל ה׳ המכוון נגד היכל ידו״ד שהוא אדני ארץ ישראל שלמעלה כי שם נשמות ישראל כמ״ש במקהלות ברכו אלהים אדני ממקור ישראל וזה ההיכל מכוון נגד ההיכל שהוא גבוה מעל גבוה׃ ומעתה יתבאר הענין אך אקדים מאמר אחד מהזוהר מה שכתב על שלשה צדיקים שהם יעקב אבינו ע״ה ומרע״ה ויוסף הצדיק ע״ה שיעקב זכה ליקבר גופו בא״י ומרע״ה לא עצמותיו ולא גופו׃ ויוסף עצמותיו ולא גופו׃ ויען כי המאמר ארוך וצריך ביאור אכתוב המכוון מהמאמר והוא זה כבר ידוע כי רמז הבנין שלמעלה לאדם ויעקב היה בדוגמת הגוף ועיקרו של הבנין שהוא התפארת א״כ היה בדוגמ׳ בעל העטר׳ שהיא ארץ ישראל העליונ׳ כדפירש לכן היה ראוי ליקבר בארץ דוגמת הגוף העליון שמשכנו בעטר׳ ויוסף שהי׳ דוגמת צדיק יסו״ד עולם הנקרא צבאות ע״ש החיילות וצבאות מעלה היוצאים ממנו שהם דוגמת האברי׳ ועצמות המשתרגים ומסתעפי׳ מגוף האדם היה ראוי שיקבר עצמותיו שם דוגמת היסוד וצבאותיו שמשכנו בארון ארו״ן כל האר״ץ זהו היסוד ויישם בארון אבל מרע״ה שלקח אשת יעקב שאלה ושימש בה בחייו דכתיב וכבוא משה אל אוהל מועד שהוא מלכו״ת והיה כבן בית ונכנס לפנים ממנה עד אספקלריא המאירה לאחר מותו חזרה מדת מלכו״ת לבעלה הראשון כענין שנאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון ונכנסה לארץ אל יעקב הוצרך משה לעמו׳ חוצה כי אין אשה נישאת לשני אנשים בזמן אחד ואין זו גריעות׳ למשה רק גדולה וחשיבות׳ כי הכל היה בדוגמ׳ עליונ׳ וסוד פנימי כי כאשר יצאו ממצרים יצאו בסוד כח הבינה שהוא סוד היובל והחירות וכח הששה קצוות העליונות א״כ היה הוא וששים רבוא אשר ברגליו דוגמתה ולכך היה ראוי נשמתו למקום יותר רוחני וקדוש למעלה מהבנין חוץ מדוגמת הגוף כי בעודו בחיים בגופו נשתמש בסיהרא שהיא העטר״ה ובעת פטירתו עלתה רוחו ונשמתו ליובל שמשכנו חוצ׳ לארץ ושם נדבק עם הסורבוא שלו שג״כ לא נקבר בארץ מה שלא היה כן ביעקב ששימש בגופו בנשיו בעודו בחיים להיות לו מטה שלימה בפטירתו זכה ליכנס רוחו ונשמתו כשמיט״ה שהיא העטר״ה שביעית הבנין מה שלא זכה בו בחייו כמשה כי בית אחר היה לו אז דהיינו נשיו לכך לא זכה להתדבק בה בחייו ריבוק גמור׃ ומשה פירש מאשתו והיא כלת משה׃ לכך זכה הוא בחייו מה שזכה יעקב אבינו לאחר מותו ולאחר מותו נתדבק רוחו יותר בסדריגה עליונה׃ בסתר עליון ובכן היא מתרבקות מדרגיה כל א׳ מהם למדריגתו׃ רוחו של משה ליובל׃ וגופו בעודו בחייו לעטר״ה כוחו של יעקב בעטרה׃ וגופו בנשיו עלו ענין זה סובב והולך כל המאמר מהזוהר׃ הרי מרע״ה בהיכל ה׳ שהוא גבוה מעל גבוה בחייו היה איש אלהים בעלה דמטרונות׳ ובסורתו של יובל ישלח שרשיו שהוא השורש מהבנין ויעקב שהוא בסוד תפארת הוא גוף הבנין יוסף שהוא צדיק יסוד עולם אשר שמר הברית בקדושה

בקרושה הוא סור ברי"ת העליון סור המל"כות שהוא העמור שעליו עומר העולם. והמל"כות הוא העול' בה נכלל הכל. וזהו השפע מהעליונ' לה הוא הכל ע"י היסוד שהוא ברי"ת הארץ · והמלכו' הוא משך הגוף כן תולרות יעקב הוא יוסף זיו איקונין רומה לו ושמירת הברי"ת הוא העיקר כי הוא סור יחור ידו"ר בארץ העליונה שהיא היכל ידו"ד · ובזה מתורץ שים נא ידך תחת ירכי רהשביעו במילה וקשרה פרה ענין בכאן להשביעו במילה בשלמא אברהם אבינו שהשביע כן את אלעזר נתנו רז"ל טעם לרבר שהיתה חביבה עליו מאחר שנצטווה עליה ובאתה לו בצער · עוד יש להקשות יוסף כשהשביע את אחיו לא נזכר במה השביעם · אבל רע כי יעקב השביע את יוסף בשורש יוסף עצמו כי שרשו הוא הברית העליון והוא סרתו זהו שאמר לו שים נא ידך תחת ירכי לרמוז על ברית העליון שהוא ברית הארץ וכן כשהיה יוסף משביע לאחיו היה משביעם במרה שלו עצמו כי הוא המרבר והמשביע · זהוא יסוד הארץ העליונה והשביעם שיבאו עצמותיו לארץ התחתונ' היכל ה' למטה · ויען שיוסף הוא הצינור והוא העמור שהעולם עומר עליו ע"כ כשבירך יעקב את בניו של יוסף בירכם באמצעית כמ"ש ויברך את יוסף ונזכר המלאך הגואל אותי · מכל רע יעקב אבינו לא היה נרבק בו שום רע כי ענין רע הוא היפך שמירת ברית הקורש כמ"ש ויהי ער רע ומי שהוא רע עליו כתיב לא יגורך רע כי אין לו אחיזה בארץ העליונה שהיא ארץ טוב"ה וטוב הוא הצדיק יסור עולם כמ"ש אמרו לצריק כי טוב · ע"כ זרעו של יוסף שהוא שומר הברית היו ביותר זרע מקורש שזכו ג"כ להיותן שבטים · ומזה יתבאר מה שהשיב יוסף אנכי אעשה כרברך רלכאורה תיבת אנכי מיותרת רה"ל אעשה כרברך אלא הענין היה רמז שהוא בעצמו יעשה כרברי יעקב רהיינו כמו שהשביע יעקב שיהיה נקבר בא"י כן ישביע ג"כ הוא וזה"ש אנכי בעצמי אעשה כרברך · ובזה מרוקרק הלשון השבעה לי כלומר אתה שאתה רוצה ליעשות כן לעצמך ולשבע לי לעשות לי כן · ובזה מתורץ למה הוצרך יעקב להשביע כאחר שכבר קיבל רברי אביו בוראי יהיה נאמן ברבורו · אלא משום שהרבור היה לצורך עצמו כמ"ש ע"כ השביעו · אבל יש עור סור בענין השבוע' כבר נורע מ"ש חכמי המקובלים כי השבועה הוא סור שביעה והרמז לשבעת ימי הבנין ששרשם הוא מרת יעקב שהוא גוף ויוסף יסור הברית משך הגוף וגוף וברית חשבינן כחר ומזה יתבאר הענין שאנחנו עוסקי' בו ונקרים פסוק אחר תתן אמת ליעקב חסר לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קרם ויש להקשות למה לא הזכיר את יצחק ע"ק למה הזכיר יעקב מתחילה ואח"כ אברהם הענין הוא ע"ד רכתיב יעקב אשר פרה את אברהם שארז"ל לא ניצול אברהם מאורכשרים אלא בשביל יעקב אין הפירוש שזכות של יעקב גרול מזכות אברהם כי אדרבא אברהם אבינו הוא הכולל אלא הענין שאררבא זכות גרול הוא לחסיד קרוש ה' על קרושת השם וזכה בקירוש השם וכה שעשה הקב"ה נס לאברהם ונשאר חי הוא בשביל שיצא ממנו יעקב אבינו שהיה מטתו שלימה ויצאה אומה ישראלית והם סור שלימות הבנין שלמעלה זהו יעקב אשר פרה את אברהם · וכבר כתבתי זה במקומו ·

ועתה צריך אני להוריע כי אלו התיבות של חסר ואמת כשמחוברי' ביחר אז פירוש' חסר של אמת אבל כשכתיב אמת לברו פירושו אמת כפי אמתת הענין כפי שורת הרין לפי תשלום הגמול אבל כשמצורף לאמת החסר אז החסר נעשה אמת נצחי' בלי פסק וכבר הקרמתי כי יעקב ויוסף הם סור הבנין וכמו שנארך עוד בענין הזה והבנין הוא סור השבועה שהו' השבע' של מעלה ודביקות יעקב בסור הבנין הוא מצר אמת סור אמיתת הענין לפי תשלום גמול לפי מעשיו · אמנם היה חפץ בחסר של אמת שהוא למעלה מתשלום הגמול לירבק למעלה הגבו' מהבנין רהיינו בהיכל ה' הגבו' מעל הגבו' סור שורש הבנין שהוא הבינ"ה סור היוב"ל מרור מרע"ה ומררגתו אף שזה המרור אינו אלא למרע"ה כמ"ש לעיל מ"מ התאו' יעקב לקצת ממנו בסור שמו ישראל שעלה במחש' בה שהוא סוד הרע"ת כמבואר לחכמי האמת וזהו חסר של אמת שאינו כגמול יריו כי לפי תשלום הגמול הוא סור הבנין במקומו מ"מ יהיב חכמה לחכימין מאה' שזכה יעקב הוא עם בניו להשלים הבנין יהיה לו יניקה ג"כ משור' הבנין ע"כ ביקש מיוסף שיעשה עמו חסר של אמת · ואז בראו סובי אבא יגרום לוג"כ למעלה חסר של אמת זה"ש תתן אמת ליעקב ומה שאמרתי אמת כוונתי הוא שיהי' בתוך אמת זה חסר שהיא של אברה' ואז יהי' חסר של אמת והחסר של אמת הוא שיעל' למעלה בסור שורש הבנין וזהו אשר נשבעת לאבותינו מימי קרם . ירוע סור הימים שבעת ימי בראשית הם שבעת הבנין והם סור השבועה שהיא שבעה · וכשאומר ימי קרם רמז על שורש הימים ההם בבינה ששם הם קרמוניות זה"ש אשר נשבע"ת היא סור השבועה . מימי קרם הם שרשם ואעפ' שיעקב לא הגיע שם כי היא מררינת מרע"ה מ"מ אף שכלו לא ראה קצהו ראה וזהו סור השבועה אשר ביקש מיוסף הוא סור הבנין · ומן הבנין יעל' דרך יניקה מראש הבנין וזהו וישתחו ישראל אל ראש המט' כי יעקב עם מטתו השלימה סור הבנין ומצר שמו ישראל בסור הרעת בסור חסר של אמת יש לו אחיזה בראש המט' ומררינת מרע"ה ומרור לפי כבורו הוא שם בעצם בשורש המט' וזהו סור מטה משה · כי יעקב מטה סור מטה שלימה · ומרע"ה בסור היכל ה' שהוא גבוה על גבו' סור היובל שהוא הבינ' · מטה אלרים בירו כי מ"ט שערים משערי בינ' נתגלו לו ובינ"ה היא ה"א ראשונה מהשם כנורע וזהו סור מט"ה משה · ומה שפירשתי בזה הפסוק של תתן אמת ליעקב ונומר שרומז לחסר של אמת אף שרמזתי למעלה שזה אינו אלא ממדריג' שנקרא שמו ישראל שהוא למעלה ממררינת יעקב מ"מ קרא בעצמו פרושי קא מפרש רבריו ואמר מצר יעקב אשר פרה את אברהם כלומר מאחר שמטתו שלימה · וע"כ נשבעת לו לתת הארץ יעלה ממררינה יותר למעלה ממה שמורה שם יעקב · ויזכה לחנות מימי קרם שהם השרשי' ואז יהיה משותף החסר עם מרות האמת להיות חסר של אמת · ולכל אלו הענינים רהיינו רשלש עליות שהזכרתי למעלה יהיה נכון בית יעקב כי מצינו ג' עניינים במספר השבטים מצינו מספר י"ב שבטי ישראל ומצינו מספר י"ר עם אפרים ומנשה · ומצינו מספר עשרה רהיינו לבר ממלכא ושמשא וע"ר ראית' בשימוש' רבא לעשות י"ב תפירות בתפילין נגר י"ב שבטי' ואיתא שם ראי' יעבור עשרה או ארבע עשרה ש"ר כי י"ר הם עם אפרים ומנשה ועשרה הם כשתסיר מלכא ושמשא רהיינו יהוד' ולוי כי יורא מלך ולוי משרת ה' · ועתה אגלה סור הענין בחינת י"ב שבטים הוא סור י"ב צירופי שם הויה היוצאים משם ידו"ר מרת יעקב בסור מה שהוא הוא גוף הכולל כל הבנין והבנין מיוחר בידו"ר · ובחינת י"ר שבטים הוא ענין התפשטות הבנין כל שבעת ימי בראשית בסור בג"ר כפר"ת המקבל רג"ש ורפי הרי י"ר ובספר יצירה אמ' כי שלש אמות אמ"ש וביארם הרשב"י ע"ש בתיקוני' כי הם א' כתר · מ' חכמה ש' בינה וקראם אמות מפני שהם אמות לאצילות וז' כפולות הם בגר כפר"ת והם ז' ימי הבנין גרו"לה גבור"ה תפאר"ת נצ"ח הו"ר יסו"ר מלכות ונקראו' כפולות שהן מקבלות רין ורחמים שהם רג"ש ורפי' וכן הם מבעלי רין ורחמים משא"כ בג' ראשונות וי"ב פשוטות הם ה"ו ז"ח ט"י ל"נ"ם פצ"ק הם י"ב נגר י"ב גבולים · ועתה סור י"ב שבטים הם י"ב נבולי' בסור י"ב צרופי שם הויה ובחינת י"ר הם סור בג"ר כפר"ת הכפולות שהם י"ר ובחינת עשרה יהיה נוגע לבחינת אמ"ש רהיינו כי ירמוז לשרשם בבינה · ונורע כי שלש ראשונות חשובות כאחת ולהבינך רבר זה צריך אני להקרים מה שכתב הפררס בשער השערי' בענין חמשים שערי בינה הוא ענין התפשטות הבינה ער הו"ר שהם חמשה ספירות כל אחת כלולה מעשרה עור כתב הפררס ז"ל נתבאר ברברי הרשב"י שאין מציאת הנעלם בבינה כמציאתו עתה המתגלה אלא בפנים אחרות כי המציאת במקומו הגיע עד המלכות שהיא השביעית לקצוות · אמנם בבטן האם הם נכללות בחמשה לבר · והם גרול גבורה תפארת נצח הור לבר · כי היסור והמלכות כולם מיוחרות בתפארת בספירה אחת וכן ביאר הרשב"י בזוהר · במקומות רבים והנה נמצא כי אין למעלה בבינה אלא חמשה ספירות ומלכות ויסור הוא התפשטות התפארת שנתפשט אחר אצילתו ולכן האותיות הפשוטות שהם ר"ם ז' ף' ץ' הם נעלמות בבינה רמז אל הספירה החמישית שהם בבינה כו' ע"ר והנה נמצא כי לשערי בינה שהם מקורות אל הספירות המתגלי' שתי בחינות בחינה ראשונה הוא בבחינת היותר מיוחרת יחור גמור ואז נכללות בחמש והיינו שנתייחר המלכות עם התפארת ע"י

תיסור

היסוד ואז ודאי המקורות נפתחי׳ ברחמים גמורים ומשפיעים שפעם בסוד קבלתם מכל ג׳ ראשתות מתוך עמקיהאין וכו׳ עכ״ל׃ והנה
כמו שהבנין במקומו הוא שבעה וכפול שבעה בסוד בג״ד כפר״ת מקבל דגש ורפי׳ כן נבחין שרשם למעלה בבינה שהם חמשה הם המשרת
נגד חמשה והוא עשרה כי אף שאין דין שם מ״מ שורש הדין שייך למימר׃ הרי לך בחינת עשרה נמצא כשנתבונן בשבטי׳ למנין עשרה
דהיינו לא נחשוב מלכא ושמשי שהם מכונים על ציון וירושלים כי שם מלכות בית דוד וגם שבט לוי משרתי ה׳ במקדשו׃ וכבר נודע כי
סוד ציון וירושלים למעלה הוא יסוד ומלכות הנעלמית למעלה׃ הרי לך ג׳ מדריגות בשבטי יה׃ המדריגה האמצעית הנזכרת על הרוב
הם י״ב שבטים והם סוד התייחדות י״ב צירופי שם הויה וזהו בית יעקב והוא סוד י״ב אותיות פשוטות׃ למטה מזה הוא התפשטות תבנין׃
בסוד אותיות בג״ד כפר״ת הכפולי׳ ואז הם י״ד וזהו סוד בית יוסף כי הוא השלים זה המנין של י״ד למעלה מכולם הוא מדריגת בחינת עשר
שכתבתי ורומז על שרשם למעלה בבינה בסוד אותיות אמ״ש וזהו בית ישראל בסוד ישראל עלה במחשבה שזכרתי לעיל׃ ואלו ג׳ מדריג׳
מכוונות נגד ג׳ מדרינות כ״ב אותיות התורה כמ״ש כי גם אלו ג׳ תמצא בנתינת התורה דהיינו עשרת הדברות תמצא שם בחינת עשרה
ובחינת י״ב ובחינת י״ד׃ בחינת עשרה הם עשרת הדברות׃ ובחינת י״ב מתחיל׳ הגיד חשי׳ עשרת הדברות בדבור אחד כמ״ש רז״ל אנכי
ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום׃ ויש להקשות הלא כל הדברות שמענו מפי הגבורה דהרי כולם בדבור אחד נאמרו אלא דברי רז״ל
הם כשחזר הקב״ה ופרטם אז שמענו אלו הב׳ דברות נמצא שמענו מתחילה עשר׳ בכלל ואח״כ ב׳ בפרט עוד ב׳ הרי בחינת י״ב וכמו שיש י״ב
שבטים והתולד׳ מהם דהיינו תולדות יוסף שהוא יעקב שהם שני׳ כן תולדות הלוחות הם שנים דהיינו תורה שבכתב ותורה שבע״פ כי
הכל נרמז בעשרת הדברות הרי בחינת י״ד והיא הי״ד החזק׳ של מרע״ה אשר קבל התורה מסיני׃ ועתה נבאר על זה ענין שמושא דנא
בתפירת התפילין ארז״ל בפ״ק דקידושין כי הוקש׳ כל התור׳ לתפילין דכתיב למען תהיה תורת ה׳ בפיך ע״כ נרמזים מכפרים נ׳ אלו
בתפירת התפילין׃ וכבר נודע כי שופריה דיעקב מעין שופרי׳ דאדם הראשון׃ ויוסף בן זקנים שהי׳ דיו אקונין שלו דומ׳ לאביו ומצינו
באדם כשמצא בו ערוה רצה לתקן בתפיר׳ כמ״ש ויתפרו עלה תאנה ויעשו להם חגורות לכסות את הערו׳ וכתיב ויעש אלדים לאדם ולאשתו
כתנות עור וילבישם׃ ואמרו בזוהר שזה רומז על התפילין שהם נעשו מן העור והם לנו עתה מלבושי כבוד במקום כתנות או״ר כאלף
שהיה אור גדול ממש ומאחר שיעקב הוא שופריה דאדם עם בנו יוסף היה המט׳ שלימה בשנים עשר שבטי יה ראוי להם לתקן התפירות
של תפילין כי יעקב בסוד ישראל סבא למעל׳ הוא המניח תפילין אשר על זה רמזו שהקב״ה מניח תפילין שהוא התפארת מדת יעקב ושם
תפילין של ראש כמבואר בדברי הרשב״י ע״ה והביא דבריו הפרדס בריש ספרו כי ד׳ פרשיות של ראש הם חכמ׳ ובינ׳ גדול׳ וגבור׳׃ הם
על ראש תפארת וכתר עליון הוא הבית שלמעל׳ אשר מונחי׳ בו אלו הד׳׃ ותפילין של יד הם תפארת נצח הוד יסוד׃ למלכות הוא
הבית שלמטה המונחים שם אלו הפרשיות כי כ״ע כולל הכל למעלה׃ ומלכות כולל הכל למטה׃ וזהו סוד כי יד על כס יה׃ וכבר
רמז הזוהר להניח תפילין של יד בישיב׳׃ זהו כי יד על כס כי רומזת נגד מלכות ששם עולה הישיבה כמבואר בדברי חכמי האמת׃ וכבר
כתבתי למעל׳ שמצד בחינת בג״ד כפר״ת שהוא התפשטות יסוד ומלכות כמ״ש לעיל שהוא ציון וירושלים והם כפולות ואז עולות למנין
י״ד זהו תפילין של י״ד וזהו כי י״ד וכן תמצא ביוסף ובניו יהיו בסוד ציון וירושלים שהם התפשטות יסוד ומלכות כי נודע כי יוסף הוא הצדיק
יסוד עולם והנה מייחס תמיד את אפרים ליוסף כמ״ש לבני יוסף בני אפרים ומנשה למט׳ ממנו הרי יוסף ובניו סוד תפילין של יד׃ ויעקב
בעצמו סוד תפילין של ראש וכבר נודע כי סוד שי״ן של ג׳ ראשים רומזת נגד ג׳ אבות שהן הן המרכב׳ כי השין של ד׳ ראשית רומזת נגד
מרכב׳ שהיא ד׳ סוד ארגמ״ן ד׳ מחנה שכינ׳ רפאל גבריאל מיכאל נוריאל׃ והאלף שהוא הקב״ה רוכב עליהם והג׳ אבות ובתוכם
נכלל ברא כרעא דאבות הוא יוסף עם התפשטותו כי יוסף הוא יעקב הם בפנימיות המרכב׳ ביותר׃ והבחור שבאבות הוא יעקב והוא
בסוד תפילין של ראש׃ זהו סוד וישתחו ישראל על רא״ש המט׳ ורומז למטתו של שלמ׳ ותפילין של ראש הן ראש המט׳׃ אבל המשכת
יוסף וזרעו הם סוד תפילין של יד והנה התפילין של יד מישך שייכי ביד שמאל גם בימין כי צריך לקושרם על יד שמאל והקשירה היא בימין
וזהו סוד שכל את ידיו כי מנש׳ הבכור׃ והנה בתיבת כי נדחקו המפרשים ורבינו בחיי פי׳ ע״ד רפאה נפשי כי חטאתי לך׳ כלה לרבנו
אבינו כי חטאנו דפירושם של כי אלו והוא אעפ״י אבל לי נרא׳ לפרש כי כפשוטו וזה כי יעקב רצה לתת יתר שאת כבוד לאפרי׳ על מנשה
מ״מ חלק כבוד ג״כ למנשה מאחר שהוא הבכור ע״כ החכים יעקב לתת גדולה לשניהם אף שהרב׳ לאפרים׃ מה עשה שכל את ידיו עשה
חכמה גדולה בידיו והניח את מנשה בימין ואת אפרים בשמאל רק שפשט ידיו באלכסון הימין על ראש אפרים והשמאל על ראש מנשה׃
ולא צוה להעמיד את אפרים בימינו ואת מנשה בשמאלו כי מנשה הבכור כלומר מאחר שהוא הבכור לא רצה כולי האי לזלזל בבכורו׳
כן הענין בתפילין של יד׃ הגם כי יד השמאל זכתה להיות מקום תפילין מ״מ הימין אינה נידחית כי היא הקושרת׃ ובימין שהוא כותב
הוא קושר כמ״ש וקשרתם וכתבתם׃ ועל עניינים האלו בא הרמז ישראל אשר בך אתפאר כי יעקב בסוד ישראל סבא הוא המניח תפילין
של ראש והם נקראים פאר כנודע׃ וכבר כתבתי שכל התורה הוקשה לתפילין והתורה נכללת בתיבת א״ת כמ״ש רז״ל בפרק במה בהמ׳
א״ת אלו בני אדם שמקיימין התור׳ כולה מאלף ועד תי״ו וזהו סוד את פא״ר פאר הם התפילין את הנוסף על פאר רומז על התור׳ כולה
שהוקש׳ לתפילין׃ ובזה מתורץ בברכת יעקב ליוסף כתיב מאל אביך ויעזרך ואת שדי ויברכך׃ והקשה הזוהר ואל שדי היה לו לומר מאי
ואת שדי והזוהר כתב מאי שכתב׃ ולפי ענייני רומז כי יוסף הוא ג״כ בסוד תפילין אבל הוא והנמשך ממנו בסוד תפילין של יד ששם
נגמר שם שד״י כנודע והתור׳ הנרמזת בתיבת את הוקש׳ לתפילין ע״כ כמו שהוסיף תיבה את אצל פאר וכתיב אתפאר׃ כן כתב בכאן
וא״ת שד״י ויברכך׃ נחזור לענין י״ב תפירות ועשר׳ תפירות וי״ד תפירות׃ מ״מ לכתחיל׳ נהוג לעשות י״ב תפירות כי זהו הדרך הממוצע
י״ב שבטי יה הוא הרגיל והוא רובא דרובא׃ וארץ ישרא׳ שלמט׳ נתחלק לי״ב גבולין דוגמת א״י שלמעל׳ אשר רמז עליה יחזקאל שם העיר
א״א ירו״ד ושם י״ב גבולי אלכסון׃ והאלדי האר״י ז״ל הוא היה אומר בשרשי המנהגים שיש חלוקים רבים בין אשכנז וספרד וקטלוניא
ואיטליי׳ וכיוצא בהם שהם מנהג קדמונים שלהם
בסידורי התפילו׳ שהם מחולקים בשרשי התפילות
לפי הדין והיה אומר שהם י״ב שערים ברקיע כנגד
שנים עשר שבטים וכל אחד עולה דרך שער אחד
והם השערים הנזכרים בשלהי יחזקאל ואמר שודאי שלא היו השערים שוים ודרכי השערים נ״כ לא היו שוים וכל אחד משונה מחבירו
ולכן ג״כ התפילות משונות ולכן כל אחד צריך להתחזק במנהג תפלתו כי מי יודע אם הוא משבט ההוא ואין תפלתו עולה אלא על הסדר
ההוא אך מה שהוא דינין מפורשים בגמרא זה שוה לכל השבטים עכ״ל האר״י ז״ל:

וכל הענין סובב על מעלות א״י וענין היכל ה׳ ג׳ פעמים׃ ע״כ כאשר קרבו ימי ישראל למות שלח אחר יוסף ובקש להתעסק עמו
בקבורת א״י: והנה אמר ושכבתי עם אבותי יעקב אבינו רצה לתרץ קושיא אחת שהיה לכאורה קשה עליו בבקשה זו להיותו
נקבר בא״י והיא זאת שרז״ל אמרו בסוף מסכת כתובות אינו דומה קולטתו מחיים לקולטתו לאחר מיתה׃ דאיתא שם עולא דהוה רגיל
דהוה סליק לא״י נח נפשיה בח״ל אתו א״ל לרבי אליעזר אמר אנת עולא על ארמה טמאה תמות א״ל ארונו בא א״ל אינו דומה קולטתו
מחיים לקולטתו לאחר מותו ע״כ׃ א״כ יעקב אבינו שמת בח״ל מאי אהני ליה שנקבר בא״י׃ וכן התעוררו בזוהר בפרשה זו והכי איתא

תורה שבכתב בית ישראל בית יעקב ביתיוסף

שם אמר רבי יורא יעקב אמר ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם תמן תנינן מאן דנפיק נשמתא ברשותא אחר' ונופא דיליה אתקבר בארעא קדישא עליו כתיב ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה ויעקב אמר וקברתני בקבורתם ונשמתית נפק· ברשותא אחרא א"ר יורא שאני יעקב דשכינא הוה אחידת ואתדבקת ביה דתה"ד אנכי ארד עמך מצרימה לדיירא בגלותא ואנכי אעלך גם עלה לאזדווגא בי נשמתך ולא תקבר גופך בקברי אבהתך מאי קא מיירי אע"ג דקא נפקת נשמתי' ברשותא אחרא כו' עכ"ל · אבל עדיין יש להקשות קושיא זו לגבי יוסף שמת בארץ טמאה והועלה אח"כ להיות נקבר בא"י · ואפשר שגם יוסף מתורץ בענין דהוא והוא לפי מה שכתב הזוהר במקום אחר כי סבת גלגל יוסף למצרים קודם אביו ואחיו וביתם · הוא שיהיה מדור לשכינה שתדר עמהם בגלות כי בכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם וא"כ גם ביוסף נאמר שתשכינה הזדווגא בה נשמת יוסף · אמנם אנכי תירצתי בע"א והיא זאת הנה בכ"מ שהם ביחד כל זרע ישראל שם הוא אוירא דא"י ושם מותר להקריב לה' וכמו שעשו ישראל במדבר ארבעי' שנה שהקימו את המשכן והקריבו קרבנות ולא נקרא שחוטי חוץ ח"ו אע"פ שלא היתה א"י · מ"מ באותו פעם שהיו שם כל ישראל ביחד היה שם אוירא דא"י נמצא יעקב ויוסף שמתו והיו מכונסי' כל' ישראל ביחד היו מתים באויר א"י ואחר שיצאו ישראל ממצרים אז נסתלק משם אויר דא"י ונשאר הארץ בטומאתה ע"כ לא רצה להקבר שם ומעלת ארץ ישראל היא אף על פי שאין מכונסים בה כל ישראל רק מקצה מהם מ"מ אויר א"י הוא · ע"ז אמר יעקב ליוסף ושכבתי עם אבותי ורמז לו הענין כלומר אל תחשוב שאני מת בארץ טמאה ח"ו רק שוכב עם אבותי שהם בא"י כי עתה בכאן אוירא דא"י : והנה התירוץ הזה שכתבתי כמדומה לי שלמדתיו מתוך דברי הזוהר במקום אחר · אבל אינו יודע איה מקום כבודו · ואחר כתבי זה מצאתי קרוב לזה בזוהר בסוף פרשה זו וז"ל א"ר שמעון ת"ח דיעקב אע"ג דנפקת נשמתיה במצרים לאו ברשות אחרא נפקת מ"ט כמה דאיתמר דלא הוה מיומא דאתברי עלמא ערס שלימת' כההוא ערסא דיעקב בשעתא דהוה סליק מעלמא ונשמתיה מיד אתקשר באתריה והא אוקימנא עכ"ל מבואר הענין שיעקב אבינו מת במקום קדוש והשכינה לא זזה ממנו והוא גוף קדוש אשר גם מרתו גוף הבנין כמ"ש לעיל ונכנס לארץ הקדושה בעלה דמטרוניתא' אשה קרקע עולם והיא ארץ חפץ · וכתיב ויהי מחנה כבד מאוד בוראי המחנה הזות מחנה שכינה כמ"ש לו השי' אנכי אעלך גם עלה · ומדתו תפאר"ת סוד שם ידו"ד זהו כבד מאוד כבד עולה כ"ו כמנין ידו"ד מא"ד סוד אדם כי יעקב משופריה דאדם ושם ידו"ד במילואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א עולה אד"ם ברוך ה' לעולם אמן ואמן.

דרך חיים תוכחות מוסר

ועשית עמדי חסד ואמת עיקר החסד הוא כשעושה ע"מ שלא לקבל פרס ואז נקרא עוש' חסד ונקרא נדיב אבל העושה ע"ם לקבל גם ממנו הנאה נקרא סוחר ולא נדיב ואין לך מדה גדולה ממדת החסד ע"כ ירגיל אדם את עצמו בחסד של אמת · לא מבעיא לעשות עם מתים אלא אפילו עם החיים יעשה כן ואז הולך בדרכי ה' ומתלבש במדותיו ברוך הוא כי הוא ית' עושה חסד חנם ועז"א כי טוב חסדך מחיים שפתי ישבחונך ר"ל דרכי של בני אדם לעשות חסד של אמת עם המתים ולא עם החיים · אבל חסדך האמת' הוא מחיים מה שאתה עושה לנו בו חיים חיותינו כי מה גמול אנחנו משלמים לו רק שפתי ישבחונך הקב"ה בחסדו הגדול עושה נסים ואין לנו לעשות רק להודות לו כמ"ש רז"ל ד' צריכי' להודות זהו שפתי ישבחונך · וכן הקב"ה ממציא לנו מזון וטרף בחסדו הגדול ואנו אין לנו אלא לברך · וכמ"ש רש"י בפסוק נפתלי אילה שלוחה הנותן אמרי שפר זהו שפתי ישבחונך :

ויתחזק ישראל וישב על המטה חיזוקו ומושבו תאיאן היה עבור המטה שהיתה מטתו שלימה ואשרי מי שזוכה לזה ועל זה יתפלל כל חסיד עולמו עד שלא נמצא פסול בזרעו וזרע זרעו עד עולם כי אין לו לאדם בעולמו אלא כשמניח בנים הגונים וזהו ענין כשבירך יעקב את בני יוסף כתיב ויברך את יוסף כי ברכת הבנים ומעלתן היא ברכת יוסף וזהו רמז ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו כלומר אם תוליד עוד בנים ויהיו הגונים כמו אלו וזהו אחריהם שילכו אחר מדותיהם לך יהיו למי כל חמדת הלא לך כי אשרי לאב המניח בנים הגונים וזרע כשר :

ויברך: את יוסף ויאמר האלדים אשר התהלכו אבותי לפניו · ההליכה לפניו רומזת על התעוררות מלמטה למעלה שהיא המעלה העליונה כשמתחיל אדם להתעורר מלמטה ואז מושך קדושה על עצמו מלמעלה והארכתי בדרוש הזה בפרשת נח וזהו סוד ההליכה לפניו ר"ל קודם לו ית' דכשאין התעוררות מלמטה למעלה מצד המעשים רק בא מלמעלה למטה מצד דהחסד והתחנינה זהו מועט · ובב"ר ויברך את יוסף ויאמר רבי ברכיה ואמרי לה בשם ר"י ור"ל · ר"י אמר לרועה שהיה עומד ומביט בצאנו ר"ל אמר לנשיא מהלך והזקנים לפניו · על דעתיה דר"י אנו צריכי' לכבודו · על דעתיה דר"ל הוא צריך לכבודינו ע"כ · המאמר צריך ביאור · עוד יש לדקדק רבי ברכיה וא"ל כו' סתם ולא פי' מה אמר רבי ברכיה אם כדברי ר"י או כדברי ר"ל · ע"ק מ"ט בדברי ר"י אומר לישנא דעומד שאמר עומד ומביט · ובדברי ר"ל מזכיר לשון הליכה שאמר ונשיא מהלך כבר הארכתי בענין זה פרשת נח וגם במקומות אחרים · גודל ענין התעוררות מלמטה למעלה דהיינו ממעשינו ומעבודותינו כי העבודה צריך גבוה כביכול והיא דרוש נכבד מאוד נתבאר במקומו · וזה ענין ר"ל שהמשיל לנשיא מהלך וזה מורה על רוב התקרבות ע"כ כמעט מתרצין · כי מעלת זקנים מישך שיכי בנשיא כן הענין בקיום הלוך לפניו ית' דהיינו הקדמת התעוררות ממעשינו ואז נתוסף כביכול כח בגבורה שלמעלה כמ"ש רז"ל כשעושין רצונו מוסיפין כח בגבורה של מעלה ואז העבודה צריך גבוה וזהו מ"ש על דעתיה דר"ל הוא צריך לכבודינו ור"י מדבר כשאין התעוררות מלמטה רק מלמעלה ע"ר ותנותי את אשר אחון ליתן מתנות חנם אף מי שאינו מתעורר זהו אנו צריכין לכבודו שיעשה מצד רחמיו וחסדיו המרובי' חסד חנם · ואז ממשיל לרועה ומביט בצאנו כי נמשל לבהמות נדמה ואמר לשון הבטה כי כל' הבטה הוא מלמעלה למטה כמ"ש רש"י בפרשת לך לך בפסוק הבט נא השמימה כי אז התעוררות מלמעלה למטה וההבטה היא מרחוק · והוא ענין למה ה' תעמוד מרחוק אבל כשהתעוררות מלמטה למעלה · אז מהלך הש"י למטה כמ"ש והתהלכתי בתוככם · נמצא ר"י ור"ל ל"פ אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא מר מדבר מהתעוררות מלמעלה למטה ומר מדבר מהתעוררות מלמטה למעלה · ואז מובן מ"ש ר' ברכי' וא"ל בשם ר"י ור"ל · ר' ברכיה ר"ל אמר דברי שניהם כי שניהם דברי אמת וצדק · ומזה יש ללמוד כמה גדול כח ההתעוררות מלמטה למעלה · וכמ"ש רז"ל מקדש אדם עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה כי לפי ההכנה שמכין אדם את עצמו אז שורה עליו רוחניות העליון כי מוצא כסא מוכן למטה וזהו ענין יהיב חכמה לחכימין · ומזה יתבאר מאמר בב"ר בפרשה זו · א"ר עזריא בשעה שבירך יעקב אבינו את יוסף יצא ופניו מצהילות והשבטים אומרים דין כל עמא עם קימא בשביל שהוא מלך עם מאן דקיימן קיימין · א"ל יעקב אבינו יראו את ה' קדושיו אנא מספקא לכוליה ע"כ קשה איך ח"ו יעלה על לבם לחשוד את אברהם יעקב אשר צורתו' חקוקה בכסא כבוד להיות בו מדת החנופה כי לא לפניו חנף יבא · וכי התנופה היא הרעה הגדולה שביותר הרעות ע"ק הכפל והאריכות לשון עם קיימא בשביל שהוא מלך עם מאן דקיימן קיימין · הענין ראו פניו מצהילות כי חכמת אדם תאיר פניו וקיבל רוח הקודש הנאצל עליו מאביו אז השבטי' קנאו בו לשם שמים ע"ד קנאת סופרים ואמרם ח"ו דמה שהיה מצהילות פני יוסף הוא משום שהחניף לו אבינו ביתר שאת כי דין כל עמא שאעליהם

שאצליהם חנופה אבל חלילה לאבינו כי אינו מקבל עמא רק היא מבני עליה אלא ענין פניו מצהילין הוא עם מאן דקיימין קיימין כי יוסף כבר הכין את עצמו לחכמה ושפע לו חכמה מרובה כמ"ש יהיב חכמה לחכימין · ויעקב אבינו ע"ה השיב להם אתם זריזין קדש תהיו ויראת ה' על פניכם תכינו עצמיכם ג"כ אז תמשיכו ג"כ ההשפע העליונה עליכם כי אין מחסור אף שהמשיך יוסף על עצמו לא נחסר כלום מלמעלה כמדליק נר מנר ואין הנר הראשון חסר כלום כמ"ש בפרשה בהעלותך · וזהו ענין שרמז להם יוסף עשרה נרות לא יוכלו לכבות נר אחד ואיך נר א' יכבה י' נרות כמוזכר ברש"י בסוף הפרשה:

האספו ואגיד לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים ביקש לגלות להם את הקץ ע"כ אמר לשון האספו כי אי אפשר להקץ שיבא כשיש ביניכם שנאת חנם רק צריכים אתם להיות כולכם באסיפה אחת ובאגודה אחת · גם רמז להם תוכחה מוסר על לשון הרע מלשון ואסף את המצורע הבא מכח לשון הרע והמוסר הזה רמז להם מחמת דברי ריבות שהיה ביניהם מכח ויבא דבתם רעה כו' וזהו מ"ש אביך צוה לפני מותו לאמר וקשה היכן מצינו שצוה כן ורש"י כתב מה שכתב אבל כוונתם שאמרו לו שכך היה כוונת אבינו כמ"ש האספו ואגידה לכם כו' שלא יהא בינינו לשון הרע ונהיה כולנו באגודה אחת ובאהבת עולם ובאהבה רבה:

אז"ל בשעה שרצה יעקב לגלות את הקץ נסתלקה ממנו שכינה אמר יעקב שמא יש בכם פסול כו' אמרו שמע ישראל ה' א"ינו ה' אחד כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד · ומ"ש שמע ישראל ר"ל שמע ישראל אבינו כו' וק' לכאורה איך קראו את אביהם בשמו ואין זה קושיא כי שם ישראל מורה על גדולה ושררה וכשקראו אותו ישראל הוא כאלו קראו אותו אדונינו · ומכאן נראה למי שיש לו אב והוא רבו יותר מעלה שיקראנו בשם רבי ממה שיקראנו בשם אבא · וגם כי כבוד רבו קודם לכבוד אביו ע"כ יקראנו בשם רבי: לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו עד כי יבא שילה · מצוה לידע פירוש זה הפסוק בשביל להקהות שיני הפוקרים אשר פוקרים בזה הפסוק · וז"ל הרמב"ן לא יסור שבט מיהודה אין עניינו שלא יסור לעולם כי כתוב יולך ה' אותך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת אתה ואבותיך והנה הם ומלכם בגולה אין להם עוד מלך ושרים וימים רבים אין מלך בישראל והנביא לא יבטיח את ישראל שלא ילכו בשבי בשום ענין בעבור שימלוך עליהם יהודא אבל עניינו שלא יסור שבט מיהודא אל אחר מאחיו כי מלכות ישראל המושל עליהם ממנו יהיה ולא ימשול אחר מאחיו עליו וכן לא יסור מחוקק מבין רגליו שכל מחוקק בישראל אשר בידו טבעת המלך ממנו יהיה כי הוא ימשול ויצוה בכל ישראל ולו חותם המלכות עד כי יבא בנו ולו יקהת כל העמים לעשות בכולם כרצונו וזהו המשיח כי השבט ירמוז לדוד שהוא המלך הראשון אשר לו שבט מלכות ושילה הוא בנו אשר לו יקהת עמים עכ"ל · ורבינו בחיי כתב וז"ל ופירש הרב מורי רבי שלמה ז"ל כי מלת עד במקום הזה כמו לעד ועי"כ בא הטעם בעד להורות שאיננו נמשך אחר כי יבא שילה ומזה תרגום אונקלוס עד עלמא ותירגם כי יבא שילה דייתי משיחא והמתרגם עד דייתי משיחא טועה וענין הכתוב כי בבא המשיח לא תפסוק המלכות מיודא לעד לעולם והוא כלשון האמור בדניאל די לעלמין לא תתחבל עכ"ל: ודרך רש"י ז"ל על פי רז"ל הוא לא יסור שבט מיודא מדוד ואילך אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את העם בשבט שממונין ע"פ המלכות ומחוקק מבין רגליו אלו נשיאי א"י ע"כ והפוקרים אשר פוקרים ואומרים הלא אין לכם אף זו דהיינו ראשי גליות ונשיאים הם לא מבינים דברי רז"ל דברי חכמים ותירותם ומשליהם הנעימים כי עניינם הוא שענין שבט וענין מחוקק מורים על אנשים גדולים וחשובים ובדור חכמינו ז"ל שהיה ר"ג ונשיא הראה באצבע אלו הם שנתקיים בהם לא יסור וגומר ואח"כ בכל דור ודור דנמצא לפעמים באיזה מדינה או מדינה אנשים חשובים בחצר המלך ונושאים חן בעיני המלך והשרים : אז נאמר בודאי אלו הם מיודא ובהם נתקיים לא יסור וכן הוא בכל דור ודור לא ימנע אנשים חשובים מיודא ואם אינם במלכות זה הם במלכות אחר · ואף בעו"ה שנעלם ממנו להכיר את כל אחד מאיזה שבט הוא · מ"מ ברוך הוא היודע והמקיים את דבריו וכלל הענין שלא תפסוק מיודא ממשלה יהיה ממשלה גדולה או קטנה · ודבר זה יהיה נוהג עד שיבא משיח ואז עליו יקהתו כל העמים וימלוך בכיפה עולמי עד ורז"ל שאמרו אלו נשיאי וכו' ור"ג כו' אמרו לפי דורם · וכאלה רבים בדברי רז"ל הנה כתיב בנתוץ נבוכד נצר את ירושלים וכתיב וכל הבית הגדול ובמדרש איכה אמרו זה ביתו של רבן יוחנן בן זכאי וכי הפסוק מדבר מרבן יוחנן בן זכאי אלא הכוונה שבביתו של רבן יוחנן בן זכאי נתקיים ג"כ ואת כל הבית הגדול אבל היו כהנה וכהנה לרוב · וכהנה רבות במדרש איכה · ובפ"ק דבבא בתרא ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד זהו רב שמואל בר שילת · וכי קרא ברב שמואל בר שילת משתעי אלא ר"ל שגם ברב שמואל בר שילת מתקיים מ"ש קרא שמצדיקי הרבים הם ככוכבים לעולם ועד:

יששכר חמור גרם ז"ל הזוהר יששכר חמור גרם רובץ בין המשפתים א"ר אלעזר וכי יששכר חמור איקרי אי בגין דישתדל באורייתא קרינן ליה סוס או אריה או נשר אמאי חמור לא אמרי בגין דחמור נטיל מטולא ולא בעיט במריה כשאר בעירי ולא אית ביה נפות הרוח ולא חייש למשכב באתר מתתקן אוף הכי יששכר דאשתדלותי' באורייתא נטיל מטולא דאורייתא ולא בעיט בית בהקב"ה ולא אית ביה נפות הרוח כחמור ולא חייש ליקרא דיליה אלא ליקרא דמריה · רובץ בין המשפתים כדאמרינן ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה: ד"א יששכר חמור גרם רובץ וגומר פתח ואמר לדוד ה' אורי וישעי ממי אירא ה' מעוז חיי ממי אפחד כמה חביבין אינון מלין דאורייתא כמה חביבין אינון דמשתדלי באורייתא קמי קב"ה דכל מאן דישתדל באורית' לא דחיל מפגעי עלמא נטיר הוא לעיל נטיר הוא לתתא · ולא עוד אלא דכפיית לכל פגיעי דעלמא ואחית לון לעומקא דתהומא רבא · תא חזי בשעתא דעאל ליליא פתחין סתימין ובלבין וחמרין שריין ושאטין בעלמ' ואתייהבית רשו לחבלא וכל בני עלמא ניימי בערסייהו ונשמתהון דצדיקייא סלקין לאתענגא לעילא כד אתער רוח צפון ואתפליג ליליא אתערותא קדישא אתער בעלמא ואתמר בבמה דוכתי' זכאה חולקיה דההוא בר נש דאיהו קאים בההוא שעתא ואשתדל באורייתא כיון דאיהו פתח באורית' כל אינון זינין בישין אעיל לון בנוקבא דתהומא רבא וכפית ליה לחמור ונחית ליה בשפסרי דתהות עפרא דזוהמי קסרא · בגיני כך יששכר דאשתדלותיה באוריתא כפית ליה לחמור ונחית לי' מההוא גרם המעלות דאיהו סליק לנזקא עלמא ושוי' מדוריה בין המשפתים בין זוהמי דטפסרי דעפרא · ת"ח מה כתיב וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה · ויט שכמו לסבול דהי' למס עובר · וירא מנוחה כי טוב דא תורה שבכתב ואת הארץ כי נעמה דא תורה שבע"פ ויט שכמו לסבול למסבול עולא דאורייתא ולדבקה בה יומי ולילי · ויהי למס עובר למהוי פלח להקב"ה ולאתדבקא ולאתשא גרמיה ביה · רבי שמעון ורבי יוסי ורבי חייא הוו קא אזלי מגליל עילאה לטברי' אמר ר"ש ניהך ונשתדל באורית' דכל מאן דיתי' לאשתדלא באורייתא ולא אשתדל אתחייב בנפשיה · ולא עוד דיהבין ליה עולא דארעא ושיעבודא בישא · דכתיב בישש כר ויט שכמו לסבול מהו כמא כד"א ויטו אחרי הבצע מאן דסטי אורחיה וגרמיה דלא למסבל עולא דאורית' מיד ויהי למס עובר עכ"ל הזוהר · הרי לך דין ת"ח אם הוא מתנהג כראוי לת"ח שיתעסק בתורה תמיד בכל עת ורגע שיש לו פנאי · ויעוסק בתורה בלילה הרבה לזה יש דין ת"ח ולהיות פטור ממסי' ועולי' והכל מתעסקים בצרכו אבל אם הוא ת"ח ומבקש מנוחה ואינו עוסק בתורה בעתות' שיוכל לעסוק רק בוחר במנוח' אז דינו להיפך ידינו למס עובר ולהכביד עליו עול המסי' כהא דתנן כל הפורק ממנו ועל תורה נותנים עליו עול מלכות:

אנא שא נא עבדי אלדי אביך ראה נא והביטה עד כמה חיוב המחילה בחטא שבין אדם לחבירו · ראה נא אלו הגדולי' עולם שבטי יה אשר הם מלאכי אלהים איך עשו הכנעות ויפלו לפניו ארצה ויאמרו הננו לך לעבדים ומה יעשה הדיוט דהחוטא נגד חבירו בהוצאת דיבה ובהכאה וכיוצא בזה או דברי מסה ומריבה ואף שחבירו מרוצה על כל זאת צריך תשובה שימחול לו הקב"ה

והשבטים הקדושים אף שפייסו את יוסף · מ"מ היה חטאתם שמור עד נקמת עשרה הרוגי מלכות גדולי ואבירי ישראל · זה שרמז יוסף כמ"ש ועתה אל תיראו אנכי וגו׳ רמז עתה אין לכם לירא · אבל באחרית הימים תיראו · כי יוסף ראה דבר זה ברוח הקודש וס"ם תנחומין של יוסף הם תנחומין · גם הוא יקדים לעתיד · כי בא יבא משיח בן יוסף קודם משיח בן דוד . וע"ז בא הרמז יוסף ר"ה׳ שנית ידו לקבץ · קיבוץ כל ישראל לא היה אלא במצרים · כי מבבל לא עלו רק אלפים ור׳ רבוא · ורוב ישראל גלו בלחלה ובחבור נהר גוזן וערי מדי · ולעתיד כימי צאתנו ממצרים כן אראנו נפלאות · לקבץ כל ישראל : ואז יקויים מ"ש יעקב אבינו האספו וקבצו · רומז על מה שנאמר ואסף נדחי ישראל · ונפוצות יודא יקבץ אמן וכן יהי רצון:

נשלם פרשת ויחי · בעזרת כי הוא אמר ויהי·

תורה שבכתב ספר שמות

שמות וארא בא בשלח יתרו משפטים תרומה תצוה

הנני כולל כל הפרשיות אלו בסוג אחד יען כי מינן שייכי להדדי בשנת העיבור שדרך ישראל להתעורר בהם בדרכי תשובה ביותר שלא כיוצא בדברי הקדמונים והאחרונים והנה רובם הזכירו פרשיות שובבי"ם לבד והבאים אחריהם הוסיפו עוד ביותר שלא עוד נ"כ פרשיות ת"ת והמוסיף בתשובה יוסיפו לו עוד מן השמים :

על כן אני קורא שם לדרוש הגדול הזה הכולל פרשיות אלו שובבים תת:

ועתה הנני נותן טעם למה בשנת העיבור מהראוי לעשות תשובה ביותר משאר השנים רז"ל אמרו שני המאורות הגדולים חמה ולבנה שוים נבראו היו משתמשים בכתר אחד ואח"כ מחמת הקטרוג אמ׳ לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך והנה רז"ל דברו בחמה ולבנה התחתונים הנראות לנו אבל רומזים לחסה ולבנ׳ העליונים וגבו׳ מעל גבוה כמבואר לחכמי המקובלים עוד נודע ונתפרסם בספריהם כי מכח ענין קטרוג הזה נמשך למטה קטרוג הקליפה הוא היצה"ר הוא חשטן היורד ומחטיא ועולה ומקטרג ולעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה ויתבטלו הקליפות ויחיו כולם יודעים את ה׳ ולא יהיה יצה"ר · ועתה אוריעך אם לא היה ענין מיעוט הירח לא היה עולמים שום עיבור כי בוראי אם היו משתמשים בכתר אחד · היה סיבובם ומהלכם שוה ועתה שנתפרדו אז אין מהלכם וסיבובם שוה וצריכין לעשות ז׳ עיבורים במחזור כדי להשוות שנות הלבנה דהיינו י"ב חדשי השנה שיבא בשנה לשנת החמה שהיא שס"ה יום כדי שיבא פסח בחודש האביב וסוכות בשעתו בזמן האסיף נמצאו העיבורין שבאו מכח הקטרוג הם גרמו שנתהוו קטרוג שלמטה המביא לידי חטא · ע"כ בשנת העיבור ראוי ביותר לתשובה · ובבחרו אלו הפרשיות כי בהם נמצאו עניינים של תשובה תפילה וצדקה ות"ת כנגד כלם ואלו הארבע הם ארבע רוחות העולם והם ד׳ חומות העולם וכמו שהארכתי בדרוש הזה בהקדמה תולדות אדם עיין שם יראו עיניך וישמח לבך והנה כל חומה וחומה היא כפולה כמ"ש ויאבל חל וחומה פרש"י שורא ובר שורא חומה · נמוכה שכנגד חומה גבוה כל אלו ד׳ הם כפולות ·. התשובה היא על ב׳ פנים הא׳ התשובה הנגלית הסיגופים והתעניות וכל תשובת המשקל והכתוב · הב׳ התשובה הנסתרת · דהיינו התשובה בלב שלם ותשובה מאהבה ולא מיראה · והיא התשובה האמת באמת ובלב שלם · ולזו התשובה נקרא אמת ע"ש מדת אמת · הרי תשובה בפועל ותשובה אמת · תפילה נחבר אליה העבודה כמאמר רז"ל איזהו עבודה שבלב הוי אומר זוהי תפיל׳ והתפילת במקום תמידין תקנום הרי עבודה ותפילה צדקה היא כפולה דהיינו ג"ח כי ג"ח וצדקה יחדיו ירובקו וג"ח שייך במה שבין אדם לחבירו · אבל בכלל הצדקה הוא ג"כ השייך לגבוה כגון קדושת מזבח וקדושת בדק הבית ובניינו אף שהכל מאת ה׳ מ"מ לנו לצדק"ה תהיה נחשב:

תורה היא בשביל הדין כמ"ש והודעתי את חקי האלדים ואת תורותיו למען דעת מה לעשות בין דין לדין וכל התורה היא לידיעת הדינין לכל דיני תורה בכלל ובפרט אין לך מקצוע כדיני ממונות ע"כ סמך ואלה המשפטי׳ לי׳ דברות מה אלו מסיני אף אלו מסיני · הרי מתחברים אלו הכללים שמסרו לנו חכמי המשנה שהם קיום ועמוד העולם דהיינו תורה עבודה ג"ח דין אמת ושלום · גם ג׳ אלה המוזכרים בדברי רז"ל ונודעי׳ ומפורסמים לכל והם תשובה תפילה צדקה · והם ארבע זוגות · **א׳** תשובה ואמת **ב׳** עבודה תפלה · **ג׳** תורה ודין · **ד׳** צדקה וג"ח · נשאר עמוד השלום הוא החותם מכל ד׳ זוגות האלו · כי אם אין שלום אין כלום · כמ"ש האמת והשלום אהבו · ובבעל תשובה כתיב שלום לרחוק ולקרוב ופי׳ רז"ל על מי שהיה רחוק ונתקרב וחותם העבודה נשיאת כפים בברכת כהנים חותם בשלום וכן חותם התפלה בברכת שלום · וכן כתיב והיה מעשה הצדקה שלום · וכן בתורה כתיב ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום וכן מכח הדין שבין אדם לחבירו גורם לשלום שאלמלא הדין איש את רעהו חיים בלעו כמבואר בריש טור ח"מ הרי כל אלה חבירו יחד להיותם מתיחדים · ועל אלה ד׳ שהן ח׳ · הן ח׳ פרשיות של שובבי"ם ת"ת · פרשת שמות מענין גלות וסיגופים ישראל וימררו את חייהם וגומר וכל עבודה הקשה ונימר היה למירוק וזיכוך והיא התשובה הנגלית כמו שנבאר · פרשת וארא שם יתבאר התשובה שהיא בלב שלם שהיא מדת אמת כמו שנבאר : פ׳ בא שם תתבאר ענין העבודה · פ׳ בשלח שם תתבאר ענין התפלה · פ׳ יתרו שם מדין תורה פ׳ משפטים שם מהן הדינין · פ׳ תרומה שם נדבת הלב הנכלל בצדקה · פ׳ תצוה בעשיית בגדי כהונה לאהרן איש חסיד שם יתבאר ג"ח וסימנא מילתא כי אלו התיבות של שובבי"ם ת"ת רומזים לד׳ חומות תשובה תפילה צדקה תורה כי שובבים רמז ללשונו בנים שובבים וכמה בתיבת ת"ת ר"ת °תשובה °תפילה וגם ר"ת °תלמוד °תורה וגם תיבת ת"ת היא לשון נתינה רומז לצדקה · ובמדרש תהלים יתיצבו מלכי ארץ ורוזני׳ נוסדו יחד על ה׳ ועל משיחו וגו׳ יושב בשמים ישחק וגומר במדרש תהלים א"ר ברכיה בשם רבי לוי ארורים הם הרשעים שהם מקיימין עצה על ישראל וכל א׳ וא׳ אומר עצתי יפה מעצתך עשו אמר שוטה היה קין שהרג הבל בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה אני · אני עושה כן אלא יקרבו ימי אבל אבי · פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר כן ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו · אני איני עושה כן אלא עד דיהון רקיקין תחות כורסייא דאמהון אנא מחינא להון הה"ד כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו המן הרשע אמר פרעה היה שוטה שאמר כן ולא היה יודע שהבנות נשאות לאנשים והן פרות ורבות אני · איני עושה כן אלא להשמיד להרוג ולאבד כו׳ · גוג ומגוג עתיד לומר כן שוטים היו הראשונים שמעקימין עצה על ישראל ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים אני איני עושה כן אלא בתחילה אני מזווג לפטרון ואח"כ אני חוזר על ישראל הה"ד על ה׳ ועל משיחו והקב"ה אמר להם גוג ומגוג לי אתם באים להזדווג כמה גדודי׳ יש לי לפני וכמה רשפי׳ וברקים ולפידים ואני יוצא עמך במלחמה שנ׳ ה׳ כגבור יצא כאיש מלחמות

יעיר קנאה מה כתיב שם והיה ה׳ למלך על כל הארץ עכ״ל הרשעים הגדולים הנ״ל אע״פ שהיו רשעים גדולים מ״מ היו חכמים גדולים
אבל היו חכמים להרע ולא להיטב יותם ירעו רביקות ישראל לאביהם שבשמים וכל מגמתם להפריד הרביקות ועל סרכז זה יסוב המאמר
מתחילה אע״ג רבמה שכל אחד אמר עצתי טובה מעצתך דמשמע דגם עצתו טוב רק זו טובה יותר · ואח״כ אומר שוטה היה · ע״ק
נוג מנוג · ממ״נ מאמין ביכולת הש״י או לא · אם מאמין איך אמר אזרווג לפטרון · ואם אין מאמין איך אמר יש להם פטרון · ואין לומר
מאמין רק מתייעץ לתחכם כי ירעו שאין הקב״ה משלם אלא מרה כנגר מרה א״כ קשה למה נקרא פרעה שוטה הלא גם הוא נתחכם כן
כמ״ש ר״ל הבה נתחכמה למושיען של ישראל: הנה מתחיל מתחילת בריאת עולם דהיינו מתולדות אדם · כי ישראל קרוין אדם והנה
מחשבה הרעה הזו להפריד הרביקות הותחל מקין קינא דמסאבות׳ הוא המורד הראשון אשר רצה להפריד בין הרביק׳ ולסתור הבנין של
מעלה וכ״כ הרקנא״טי בפ׳ בראשית ה״ל ורע כוונת קין היתה להשחית הבנין של מעלה כי בראותו שלא נתקבל קרבנו חשב למרוד מרה
כנגד מרה · אמר הנה אדם וחוה ואני והבל והתאומות שבעה וחשב כי בהסתר בנין שלמטה יהי נסתר בנין שלמעלה עכ״ל · ע״ז אמר
עשו שוטה היה קין כו׳ וענין המאמר יהיה שבל א׳ אומר שוטה היה הראשון כי אין עצתו כלום ואף אם לא טובה עצתו · עצתי טובה כי
ממנו אוסיף עוד ביטול קרושה ביותר · והנה קין הרג את הבל שהיה לו נשמה גדולה בלי ערך והיא נשמת מרע״ה ששקול כנגר כל
ישראל וחשב כי יסתר הבנין שלמעלה עשו אמר שהיה שוטה כי למה לא חשב שיולד בדמותו וצלמו זרע אחר ויחזור עטרה ליושנה אשר
היה באמת שנולד שת שממנו חושתת העולם אני לא אעשה כן וגם אראה בפרטיי׳ לבטל עמור שהעולם עומד עליו והוא עמוד התורה
דהיינו בהריגת יעקב איש תם יושב אהלים וזה״ש יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי כי המתין בשעה שיעקב יפסיק מן התורה כי
מלאך המות שרו של עשו אין לו שליטה בעת עסק התורה כעובדא דדוד המלך · וכעובדא דרב חסדא כו׳ וכשיקרבו ימי אבל ואבל
אסור לעסוק בתורה · אז אזדווג לו · פרעה אמר שוטה היה כו׳ רבינו ביני יפרה וירבה תנוקות של בית רבן ועליהם העולם עומד כי
תנוקות של בית רבן מבטלין גזירות רעות · וגם אוסיף עצה לבטל עוד עמוד העבודה שהיא עמוד וקיום העולם ובגזירת השלכת כל בן
זכר לי אור חשב לבטל עמוד העבודה כי אין עבורה בנשים · וכמ״ש לכו נא הגברים כי אין דרך טף ונשים לזבוח · המן אמר שוטה
היה כי ישאו אנשים ונוי הבא על בת ישראל הולד ישראל הן למ״ד הולד ממזר הן למ״ד הולד כשר תרוייהו מורו דישראל הוה ע״כ גזר
להשמיד כולם · ולא עוד כי בזה יתבטל נוסף על גזירתו עמוד ג״ת שעליו העולם עומד כי בהתבטל ישראל נתבטל החסד ח״ו כמ״ש
רז״ל ג׳ סימנים באומה זו גומלי חסדים ביישנים רחמנים וכולם נכללים בחסד והסי׳ כי גב״ר עלינו חסדו · גב״ר ר״ת גומלים חסדים
ביישנים רחמנים · גוג מגוג יאמר הכל שוטי׳ וכי אינם יודעים שיש להם פטרון אף כשנגזר להם ביטול ג׳ עמודים יש תקנה בתשובה להחזיר
העטרה והוא מקבלם בתשובה כמ״ש בצר לך ומצאוך ואיך המן הגביל זמן לשנה וכי לא ידע כי בתוך זמן הזה יעשו תשובה · וכתי׳ שובה
ישראל עד ה׳ וזהו על ה׳ ועל משיחו כי תשובה מגעת עד כסא כבוד · ע״ז אמר אזדווג לפטרונם ר״ל שלא יעשו תשובה החביבה לו
דהיינו אייגע אותם מיד כמו שעשה נבוכד נצר כדאיתא באיכה רבתי נ״נ שחיק טמיא ציוה לגבור אדן אלההון דאילין מקבל בעל
תשובה זירו פשוטה לקבל שבי׳ כיון דאתא כביש לון לא תשבקינון ריצלון דלא יעבדון תיובתא ואלההון ירחם עליהון עכ״ל והקב״ה משיב
גדודי׳ רשפי׳ ברקים לפידים כל אלה היו במתן תורה גדודי מלאכי צבאות וברקים ולפידים קולי קולות ואדרבא כולם לזכך חומרם כן
יהיה הענין במלחמות גוג מגוג הכל לזכך · ולא כמו בנבוכד נצר שהיו היראה בשביל עונש ואז הם יסורין שיש בהם ביטול תורה · אבל
יסורין של אהבה הם אדרבא לזכך להתיש חומר ולהוסיף דעה · ובכן יתקיים ומלאה הארץ דעה · והיה ה׳ למלך על כל הארץ · ועתה
אפרש לפי סדר הפרשיות להוציא הרמזים רמז ורמז מכל פרשה ופרשה ובדרך קצרה כי כבר הארכתי בענין יציאת מצרים וסודו׳ הדבת
ענייני׳ מפרשיות שמות וארא בא בשלח והמצאם במסכת פסחים בהגדה ובדרושי שבת הגדול · וכן בפ׳ יתרו מענין מתן תורה הארכתי
במסכת שבועות ואני מתחיל בעזרת הש״י:

נר מצוה זה שמי לעלם וזה זכרי לדור דר · בסוף פרק אלו עוברין · ושמו אחד מאי אחד אמו האידנא לאו אחד הוא אמר
רב נחמן בר יצחק לא כעה״ז העה״ב · העה״ז נכתב ביו״ד ה״א ונקרא בא״לף דלי״ת אבל לעה״ב כולו אחד נקרא ביו״ד
ה״א ונכתב ביו״ד ה״א · סבר רבא למדרשא בפירקא א״ל ההוא סבא לעלם כתי׳ רבי אבינא רמי כתיב זה שמי לעלם וכתיב וזה זכרי
לדור דור אמר הקב״ה לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו״ד ה״א ונקרא אני בא״לף דלי״ת עכ״ל:

ותורה אור בפרק ר״א קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד והמאמר הזה עמוק במאוד מבואר בהקדמתי תולדות
אר״ם ואין כאן מקומו רק צריך שתדע אלו היה העולם בכוונת הבריאה דהיינו שלא הביא אדם החטא לעולם
ולא היתה הקליפה רק הכל קודש אז היה שם ידו״ד שהוא שם העצם נקרא כמו שנכתב כי היה אויר העולם כולו קודש · ועתה שנתפשטה
הקליפה אז אינו נתנה ואף כשישראל על אדמתן אינו נהגה אלא במקדש בלבד כי לא נזדכך העולם עד לעתיד אז יהיה העולם כפי
כוונת הבריאה ויזדכך הכל קודש לה׳ אזי יהיה נקרא כמו שנכתב · והנה ענין גלות ישראל למצרים היה לזככם ולמרקם בכור הברזל
כדי שיקבלו אח״כ התורה ותפסוק זוהמת הנחש ואז תתחדש הבריאה להיות כפי כוונת הבריאה · וכן היה אלו לא קלקלו אח״כ בעגל
כמ״ש אמרתי אלהי׳ אתם ובני עליון כלכם אכן כאדם תמותון · אבל הש״י חשב לטובה להיות יציאת מצרים חידוש עולם · וזהו ענין גילוי
שם ידו״ד שלסוד הש״י את מרע״ה סודו כמ״ש ושמי ידו״ד לא נודעתי להם אבל מרע״ה שאל ואמרו לי מה שמו וגו׳ וכ יאר לו הש״י וגילה לו
שם ידו״ד ע״י שם אדי״ר אשר אדי״ר וגילה לו סוד חידוש העולם משם ידו״ד על ידי אדי״ר מתנעלם אל הנגלה ובארתי פרשה זו בארוכ׳ בהגד׳
ובדרושי׳ שם במסכת פסחים וכבר הודעתי שאין רצוני בפרשיות אלו לכתוב הדברים בכאן מאחר שבאו בארוכה שם רק אני מראה מקום
לעיין שם ושם תמצאנו · גם כל ההתראות של מרע״ה לפרעה היה בשם ידו״ד כי גדול ידו״ד מכל אלקים עיין במקומות הנ״ל ותמצא נ״כ
דרוש זה בארוכה מענין שם ידו״ד היה הוה ויהיה אשר היוה את הכל ומקיים את הכל ומשגיח בכל ומנהיג הכל כפי רצונו לבנות ולהרוס
ולשדד המערכת וכחותיהם הכל כפי רצונו: ואמר לו הקב״ה למרע״ה בעה״ז לא כשאני נכתב אני נקרא אבל בעה״ב כולו כלומר אם
יזדככו ישראל ויקבלו התורה ויהיו דבקים בידו״ד יהיה עה״ב כלומר עולם חדש ר״ל חידוש הבריאה כפי כוונת ה׳: ולזה תמצא ענין
יציאת מצרים הכל מורה על החידוש וזכור לשמור בדיבור א׳ נאמרו כי בזכור מוזכר חידוש העולם ובשמור מוזכר ענין יציאת מצרים
המורה ג״כ אחידוש והארכתי בדרוש הזה במקומות הנ״ל וגם במסכת שבת עיין עליו ונ״ע כי עלה במחשבה לברוא את העולם במדת
הדין ע״כ תמצא רמוז בראשית סוד של מ״ב שהוא שם של גבורה והוא יוצא מפסוקי בראשית ברא כו׳ כמו שהאריכו המקובלי׳ בספריהם
ובפרט תמצא מפואר בפרדס בשער השמות הצירופים נרמז עליהם רבינו בחיי ג״כ והוא יוצא כמה פעמים אשר סימנם בהר״ר דהיינו
מ״ב אתיות מן בראשית עד ה״א ובהו · אח״כ מ״ב אותיות עד ר״ש רויאמר אח״כ מ״ב אותיות עד ד׳ רויברל · ובזוהר אמרו על פסוק
יהי שם ה׳ מ״ב ר״ך כי מתחילה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין הקשה דהיינו שם של מ״ב שהוא שם ה׳ יוצא מהגבורה · ואח״כ
נעשה רך כי שיתף מדה״ר עם מדת הרחמים והיא מדת הדין רך וכן תמצא במצרים בפה רך ובעבודה קשה רק ארורים הם הרשעים שכל
עניינם תחלה שלוה ולבסוף יסורין · אבל הצדיקים תחלתן יסורין וסוף שלוה והוא ית׳ צדיק בכל דרכיו מתחילה עלה במחשבה בעבודה
קשה דהיינו מ״ב ואח״כ רך ועבודת ישראל במצרים לזיכוך ע״י פרעה הרשע והוא הפך מתחילה בפה רך ואח״כ בעב ודה קשה · וכמו

שראשית

שראשית הבריאה ע״י שם של מ״ב כן ראשית גילוי במצרים · איתא בזוהר אמר רבי שמעון כד נחתא שכינתא למצרים נחתא חיה חדא
דשמא ישראל בדיוקנא דההוא סבא וארבעין ותרין ששין עמיה קדישין וכל חד וחד את קדישא עמיה משמא קדישא וכלהו נחתו עם
יעקב למצרים הה״ד ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב עכ״ל · ביאור דבריו כי דרש שמות באלו נקוד בצרי שמורה
מורה על שמותיו ית׳ ואמר שהשמות הם מ״ב כמנין ואל״ה העולה מ״ב הרי כמנין ואלה באו שמות עם יעקב : הכלל העולה ענין יציאת
מצרים מורה על חידוש העולם ושם כור הברזל להיות המצרף לנשמות שקלקלו את הבריאה · רד״ו ק״ל שנה שקלקל אדם ויצאו ממנו
רוחות ושידין ונכבד בת ק״ל שנה היה כשנולד מרע״ה הגואל והארכתי בזה במאוד במקומות הנ״ל ובפסוק והנה אימה חשיכה גדולה
נופלת עליו · כתב הא״רי ז״ל· אימה זה דור אנוש בימיו הציף אוקינוס שליש העולם · חשיכה צירוף דור המבול שארז״ל שלא שמשו
המאורות : גדולה מגדל דדור הפלגה נופלת תהפוכות סדום ואנחנו עונותיהם סבלנו מרע״ה שקול נגד כל ישראל נתקיים בו האורה
תשליכוהו במקום אוקינוס ומאסר התיבה כאלו שמש וירח קדרו לו כמו במבול · וכאילו ח״ו והוכה בסגורים כאנשי סדום · ותהמיה
בחמר לטהר את החמר שהיה להם לחומר בדור הפלגה · והוספת על הבערת כבשונות לשריפת הלבינה · וכבד פה ולשון במקום בלבול
לשונם גם שיעבוד ישראל ועבודתם היה בטיט ובחומר ובהשלכת יאורה לזכך הנזכרים והנה ראשית הבריאה היה אדם והולדותיו קין
והבל ועתה תוחזר לתיקון ישראל להזדכך והם קרוין אדם · הכל הוא מרע״ה כמ״ש המקובלים וקין הוא יתרו ביתבר הקני נפרד מקין
ובזה יתורץ כמה עניני׳ לפי הסוד שמצאתי בדברי האר״י ז״ל כי נפש קין נתגלגל במצרי שהרגו משה (והרוח בקרח) והנשמה ביתרו
והנה קין הרג את הבל בעבור תאומה יתירה וזאת התאומה נתגלגלה בציפורה וע״כ השיב יתרו את הגזילה ונתנו למשה · ובזה מתורץ
איך לקח מרע״ה בת כומר ופי׳ לא רצה לינק מנכרית אלא היא צלעו ע״כ בבוא להמדבר אמר צא בנין אשתך אשר אני נותן לך ושני בניה
במקום דם ורעיותיו · אני ״תהנך ״יתרו ר״ת אחי כי הוא אחיו · ואמר יתרו עתה ידעתי וגו׳ כי בהיותו קין חטא ואמר לית דין ולית
דיין ולית עלם אוחרן כמבואר בדברי רז״ל והובא בתרגום יונתן עתה תיקן במקום לית דיין אמר עתה ידעתי כי גדול ה׳ וגו׳ ובמקום לית
דין תיקן שניתוסף פרשה ואתה תחזה כו׳ להעמיד הדין · גם מסר יתרו למשה את צאנו שנשאר לקין אחר הריגת הבל ומשה היה רועה
לחוציאן יתרו כי לא רצה לקבלם כמ״ש רז״ל אין רוח חכמים נוחה הימנו · ובזה יתבאר מאמר כשמות רבה איש מצרי הצילנו משל לאחר
שנשכו הערוד כו׳ עד כך אמרו בנות יתרו למשה יישר כוחך שהצלתנו מיד הרועים א״ל משה אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם ולכך
אמרו לאביהם איש מצרי כלומר מי גרם לזה שיבא אצלינו איש מצרי שהרג עכ״ל · וק׳ אם אומר הסיבה יאמר סיבה יותר קרובה שהיתה
לאחר הריגה דהיינו דתן ואבירם שהלשינו · ועוד יותר קרובה מזה פרעה שביקש להרוג את משה · אלא הענין הריגת המצרי סיבה
עצמיות · ולא סיבה מקריות והוא הריגת נפש קין במצרי ואז נזדכך נשמת קין ביתרו לידבק במשה וסרה הקנאה · ובזה נ״ל לתרץ מ״ש
יתרו ואיו למה זה עזבתן קשה איו ת״ל זה ואיו וא״ו מוסיף · הענין כי יתרו משוטט במחשבתו על שני דרכים אם איש מצרי כפשוטו כי
הוא מצרי או אם הוא על פי הסוד כנ״ל · ע״כ אמר קראן לו ויאכל לחם ויש לו ב׳ פירושים אם הוא מצרי כפשוטו אז יאכל לחם נ״פ
כפשוטו לשלם טובה תחת טובה ואם הוא ע״פ הסוד הנ״ל אז קראן לו וישא אחת מכם המיוחדת לו כי היא אשתו · וע״ז אמר ואיו כאלו
נפל דבריו אין ואיו ר״ל אחר כפשוטו ואחר ע״פ הסוד ורימז על אי הבל אחיך א״נ תוספות ו׳ ואיו רומז לוא״ו וישם ה׳ לקין אות ופי׳ בזוהר
אות ו׳ משמו ית׳ לכך כתיב נע ונד ואח״כ כתיב בארץ נוד ובזה יובן מאמר בשמות רבה למה נקראת צפורה שטהרה הבית כצפור עכ״ל
ר״ל צפור מטהר בית המנוגע רבי יוסי קרא לאשתו ביתו והנה בהיותה ברשות קין קינא דמסאבותא מצד זוהמת הנחש טומאת מצורע
מוציא רע על קונה לומר מן העץ הזה אכל כו׳ ומטה משה מעץ החיים בסוד הבל שאין בו חטא והבל חי מ״ט יום כמ״ש האר״י שבעתי
ז׳ פעמים ז׳ יקם ר״ת ״יתרו ״קין ״מצרי הרי שהבל היה מ״ט יום בעה״ז תגברא בה״א זהו מט״ה · ואח״כ נעשה מטה משה · וכששירד
משה לילך בשליחות לפרעה שהוא חידוש עולם ע״כ נתהפך אז המטה לנחש וידו נעשית מצורע · ובב״ר וישם ה׳ לקין אות ר׳ יהודא ור׳
נחמיה ר׳ יודא אומר הזריח לו גלגל חמה · א״ר נחמיה לאותו רשע היה מזריח לו הקב״ה גלגל חמה אלא מלמד שהזריח לו צרעת הדך
מה דאת אומר והיה ואם לא יאמינו לך ולא ישמעו לקול האו׳ גלגל חמה פני משה כפני חמה ורומז שמקירון אור משה הזריח לו ור׳ נחמי׳
לא פליג אר׳ יודא רק פירוש קא מפרש דבריו לא לקין בעצם האור כי לו הצרעת מישך שייך רק אח״כ בגלגולו שקבל עליו דינו נתקן
בשמתו על ידי הבל שהוא משה גלגל חמה שנתדבק ביתרו ששם נשמת קין ארלעיל ופי׳ מנך אם במחתרת ימצא הגנב וכו׳ הוא קין גונב
דעת עליון כמ״ש רש״י בפרשת בראשית והוכה ומת אין לו דמים · אם זרחה השמש עליו וגו׳ כי הזורח לו גלגל חמה כמ״ש ומכח שכתבתי
כה זה ועל מה זה שמרע״ה נתן טעם לקריאת שמו גרשם ולא הזכיר בכאן טעם לקריאת שם אליעזר רק בפרשת יתרו לאחר צאתם
ממצרים שם החכר טעם לשם אליעזר ע״ק בפסוק ושם האחר אליעזר היה לו לומר ושם השני אליעזר · ע״ק דבן הראשון היה לו לקרוא
בשם אליעזר בי הצלה שהצילו הקב״ה ועזרו מחרב פרעה זה היה מיד קודם בואו הנה · וע״ד הפשט יתיישב כי לא רצה מרע״ה
לפרסם כדי שלא יתגלה מתוך כך לפרעה וק״ל · אמנם לפי ענין הגלגל הבל שת משה כשהיה בגוף הבל לא האריך הזמן כמ״ש אח״כ
נתגלגל והיה בארץ נכריה דהיינו בגוף אחר שת אבל היה גר בארץ ויסת שת ועתה בגלגול הזה מרע״ה קיים אף בגוף לא כהרתה עינו
ונסו לא ידע איש את קבורתו והיה אספקלריא המאירה אף בגוף ועשה חושב זה לא היה רק במתן תורה שנאמר שם ואתה פה עמוד
עמדי והיינו רמז הענין אלהי אבי בעזרי ע״ד ג׳ שותפין באדם כו׳ ר״ל אפילו חלק אבי נזדכך ונקרא איש אלקים ומ״ש ויצילני מחרב פרע׳
יהיה ע״ד יהיב חכמה לחכימין כלומר מי שהוא מוכן לחכמה יהיב ליה הקב״ה חכמה כן משה ל״א היה במדריגתו הגדולה מתחילת
מ״ט תוב בן החכמה לקבל המדריגה הגדולה בגוף ונפש ונעשה צוארו של שיש · רומז לאבני שיש טהור · וכשנכנסו לפרדס הזהירם
רבי עקיבא כשתראו אבני שיש טהור אל תאמרו מים מים · והנה במשה כתיב מן המים משיתהו אבל הדברים אף שהם למטה בשמי׳
למעלה הם מוחני׳ והוא שם האחד אליעזר אמר האחר המיוחד ולא נתפרסם שם אליעזר רק בזמן מתן תורה כי אז נתפרסם סוד הענין
בלמות שהיה במרע״ה מצד ההכנה שהיה מוכן לה עהת יהיב הקב״ה החכמה הנפלאה לו · והחכמה מאין תמצא אותיות מאין רתמא
דנעלמם מאותיות משה דהיינו מ״ם שין ה״א כמ״ש הציוני פרשת וזאת הברכה · מאין עולה ק״א רומז למ״ש רז״ל אינו דומה
שונה פרקו ק׳ פעמים לשונה מאה ואחד ובן רבו של מרע״ה כתבו שהיה זנגנאל המלאך והוזכר גם בתרגום יונתן במראה הסנה אבל
ישטעות חסר אות אחת כי שם האמיתי הוא זנגנזאל עולה נ״ב מאה ואחד כמו מאין · ונמצא כי והחכמה מאין רמז בא רומז למרע״ה
נתקיים יהיב לחכמה לחכימין כי הוא מוכן לחכמה כי הוא הבל הבל של תורה שאין בו חטא והוא שרש ממנו
הוסרו העולם כי קיום העולם על התורה ונתדבק ליתרו שבו חלק נשמת קין ומשה הרג אשר המצרי
שהוא גלגול חלק נפש קין · ורמז לדבר וין אך המצרי המצרי בגימט׳ משה וין עם התיבה בגימט׳ הבל אח״כ ברח ונתדבק ליתרו והנה
למשה היו ז׳ שמות וכתב האר״י כשהרג את המצרי הרגו בשם מ״ב כדי להעלות נפשו והנה שם של מ״ב הוא ז׳ שמות כנודע ונתדבק
ביתרו · וליתרו היו ג״כ ז׳ שמות ואז נתגייר יתרו ונכפר בע״ז אבל לבלעם לא רצה להמיתו בשם המפורש רק בחרב הטמא ולזה לא אמר
אמות מות ישרים רק תמות נפשי כי נפשו מתה מות ישרים בגלגול נבל אך גופו לא מת רק מיתת טמאים כנודע עכ״ל : ויל ענין שהרג
את המצרי בשם המפורש ביארתי מדרש ב״רפ׳ נח א״ר ברכיה חביב משה מנח · נח משנקרא איש צדיק נקרא איש האדמה אבל משה

משנקרא איש מצרי נקרא איש האלקי׳ ע״כ: הכוונה כי ויחל נח איש האדמה מורה אף שהיה נקרא איש צדיק תמים אינו אלא בדורותיו והכוונה בזה שיהיה נחשב בערך דורו לצדיק תמים מאחר שנחחייבו כליה ואם לא היה נשאר נח וביתו אז היה העולם חרב לגמרי ח״ו וזהו איש האדמה נשאר בשביל האדמה שלא תשם ותחזור לתהו ובהו׳ הרי מעלת נח הגדולה דהיינו מה שנקרא איש צדיק בא איש אדמה וממעט בכבוד זה התואר של איש צדי׳ שלא היה רק לפי ענין דורו׳ אבל מרע״ה היה להיפך שאף במדה הפחות׳ שהיתה בו כשהרג את המצרי קראוהו בשם שהיה לו כסבחר המעלות דהיי נו שנקרא לבסוף איש האלדים קראו עתה איש מצרי׳ כי ענין אלהיות של״ו שנקרא איש האלדי׳ הוא שהיה משיג שמותיו ית׳ והוא יו״ע שמו ובזה הענין התעסק בהרינת מצרי כי הרגו בשם הרי איש מצרי מענין איש האלדים: והיה הרגו בשם מ״ב כמ״ש בשם האר״י כי כ׳ ענין מצרים הוא בסוד חידוש העולם כמ״ש ראשית והחידוש בשם מ״ב כמ״ש לעיל ועל ענין הזה על חידוש העולם שנודע מציאת הש״ית׳ וברא העולם בשביל ישראל שיקבלו התורה היה פלפול פרעה עם מרע״ה להבדיל מי ה׳ וגו׳ מרע״ה אמר כה אמר ה׳ אלדי ישראל שלח עמי הודיעו מציאת השם ושישראל קרובים אליו וזה אלדי ישראל׳ ואמר פרעה מי ה׳ וגו׳ ודיבר דרך חקירה בכפירתו ורמז כי לפי דיעתו תרתי אלהסתרי אהרדי אמר מי ה׳ כי כפר במציאתו ית׳ בחידוש מאחר שלא נודע לו ואמר אם כן מציאת השם וחידוש העולם איך אאמין כי מתייחד בעם וזולת עם כי אם חידש העולם ע״כ צ״ל כדי להטיב לזולתו בתורת נרבה כי מציאתו מספקת בעצמותו וא״כ לפי זה כל הנמצאים שוים לטובה׳ ואנכי לא ידעתי את ה׳ כי לא צוני בעבודה זו ואיך יבחר בעם זולת עם אלא ודאי ח״ו לא היא וע״כ ישראל לא אשלח׳ השיב מרע״ה אלדי העברים נקרא אלינו תרגום אונקלוס נקר׳ נתגלה׳ ר״ל גילוי העולם בשביל ישראל כי הם הפרי והשאר טפל וסה טעם הם העיקור ואמר נלכה נא דרך שלשת ימים במדבר ר״ל לקבל התורה ע״ד ראיתא בפרק מרובה וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים דורשי רשומות אמרו אין מים אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים כיון שהלכו ג׳ ימים בלא תורה מיד נלאו עמדו נביאים שביניהם ותקנו להם שיהיו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בב׳ בשבת ומפסיקין בג״ר וקורין בה׳ ומפסיקין ע״ש כדי שלא ילינו בלא תורה ג׳ ימים: ומאחר שקלקול הבריאה בא מצד נחש הקדמוני והנחש היה ערום ירדו ישראל למצרים לכור הברזל ושם נתקיים בהם ואתה ערום ועריה ופרעה נקרא נחש התנין הגדול ונחש עפר לחמו וכן אותיות פרע״ה העפ״ר והנס הראשון שעשה מרע״ה היה יהי לתנין וכדי לטהר את ישראל מזוהמת הנחש היו צריכין ליכוך ולמירוק ע״י עבודת פרך כי מאד היה התפשטות הקליפה מצד הנחש הוצרכו למירוק יסורי׳ כי אלו לא בא חטא לעולם או חי לעולם ועתה המיתה והיסורין ממרקין וכן הגליות ואז תחילה יסורין ולבסוף יהיה שלוה ואור גדול יתגלה האור הגנוז לעתיד כי עתה העול׳ שהם בזוהמת הנחש מפני חטאינו אזי הם בערך בעלי תשובה לסבול סיגופי׳ ועינויים: והנה טוב מאוד זה המות והיסורין מקיימין אותנו קיום נצחי לעתיד וזהו ענין כששלח הש״י את מרע״ה לפרע׳ על מנת לגאול את ישרא׳ והיה הדבר בהיפך אשר אדרבא פרע׳ הכביד העבוד׳ על האנשי׳ וכאשר התרע׳ מרע״ה על זה כמ״ש ומאז באתי וגו׳ אבל צדיק יי׳ בכל דרכיו אדרב׳ אלו תוספו היסורין היה ע״ד סוד ע״מ לבנות:

ולא תימא כי הדבר היה במקרה שהכביד פרעה כו׳ רק היה רצון הש״י ועל מנת כך שלח את מרע״ה וע״ז רמז לכה ואשלחך ונומר מלת לכה ואשלחך הם חולקים זה לזה כי לכה משמע מעצמך ואשלחך משמע אני אשלח אותך׳ ובקונטרים האר״י ז״ל מצאתי שכתב וז״ל הכוונה כי הלא הקב״ה היה משלח את משה בב׳ שליחיות׳ א׳ לטובה והיא גאולת ישראל׳ והב׳ לרעה והוא שע״י שליחות זה נאמר תכבד העבודה על האנשים ואמנם אין הקב״ה מכנה שליחותו על הרעה לעולם ולכן כנגד האחר שהוא תכבד העבודה ונומר אמר ועתה לכה כלומר לך מעצמך כאלו איני משלחך אך כנגד הב׳ שהיא לטובה גאולת ישראל אמר ואשלחך כי בכאן כינה הקב״ה שליחותו לטובה׳ וכיוצא בזה תבין פסוקים ואשמע את קול ה׳ אומר את מי אשלח ומי ילך לנו כי מתחיל׳ אמר אשלח ואח״כ אמר ילך וגם תחילה לשון יחיד ואח״כ לשון רבים אך הענין כי רינה ישעי׳ היה חציו טובה וחציו צרה כמ״ש בזוהר אך ירמי׳ כולו צרה ואמנם כנגד אלו אמר את מי אשלח כנגד הטובה והנחמה ולזה אמר לשון שליחות גמור ובלשון יחיד כי כנה הדבר אליו לבדו אך כנגד היותו שליח בענין הצרות אמר ומי ילך לנו בלשון הליכה וגם בלשון רבים לנו כי לא רצה הקב״ה לעשות הרע הוא בעצמו׳ ואז ענה ישעיה ואמר הנני שלחני ר״ל איני רוצה רק להיות שליח לטובה וזהו שלחני לשון שליחות אז א״ל הקב״ה כי עתה לא היה צריך רק לרעה וזהו לך ואמרת שמעו שמוע כו׳ שהוא רעה ולז״א לך בלשון הליכה עכ״ל׳ הרי שהיה רצון הש״י בזה שיכביד פרעה כו׳׳ ואז מתוך התושך יבא יתרון אור׳ יהי שם ה׳ מבורך תחילה יסורין ולבסוף שלוה׳ וכביכול עמנו הוא בצרה כי קודם שיתגלה שמו הגדול לעתיד אז כביכול השכינה בגלות וכמ״ש רז״ל בכל מקום שגלו ישראל גלתה שכינה עמהם כו׳ וזהו שכתוב עמו אנכי בצרה׳ ואין צרה כצר׳ הזאת להיות בעונותינו השכינה גולה׳ ויש רמז לזה בפסוק וימררו את חייהם שמררו כביכול כחם של ישראל למעלה שהיא השכינה והיא חייהם של ישראל למעלה׳ וע״ז רומז ג״כ למען ענותו בסבלותם וענותו קמי כלפי מעלה כביכול׳ והנה זהו סוד הסימן שהיא מסור בידם פקד פקדתי מי שאומר בלשון הזה הוא הגואל האמתי׳ וקשה למה דוקא תיבה זו נתנה לסימן׳ ע״ק למה פקד כתיב חסר וכבר התרעמו על מה שנכתב רודף מלא ושנת גאלי כתיב חסר׳ אלא הענין הש״י מקדים רפואה למכה ואין לך מכה כמו צרה המוזכר בפסוק עמו אנכי בצרה וכמ״ש והנה אותיות פק״ד הם מוקדמות לאותיות צרה הרי הוקדם רפואה למכה׳ להודיע שהמכה אינה כמכת אויב רק רפואה היא לנו לזכך ולצרף החומר׳ ואז נזכה לחומר זך ודק כבתחילת הבריאה בלבוש כתנות אור ואור הגנוז ומלאה הארץ דיעה׳ ואז יתגלה שמו הגדול מה שעתה מחולל בין הגוים בעונותינו יתגלה ויהיה נודע לכל וביום ההוא יהיה ידו״ד אחד ושמו אחד ויהיה הכל קודש ויהיה נקרא כמו שנכתב׳ ברוך יי׳ לעולם אמן ואמן׳

דרך חיים תוכחת מוסר

ויוסף היה במצרים פרש״י להודיעך צדקתו של יוסף הוא יוסף הרועה את צאן אביו הוא יוסף כשהיה במצרים ונעשה מלך ועמד בצדקו׳ מכאן ילמוד האדם לדבק בקונו בכל לבו הן בדלותו ועניותו ושפלו ולא יבעט והן בגדולתו שלא ירים ויתנשא ואדרבא יהיה נכנע ושפל וירבה במצות׳

וימררו את חייהם כבר כתבתי למעלה שענין השיעבוד והיסורין היה לטהר ולזכך עונות הראשונים וכן האר״י המקבל על עצמו סיגופים כדי למרק הוא בעל תשובה וכל ענין מירוקין ששולח הקב״ה הוא בתורת תשובה למרק העונות׳

ויאמר לרשע למה תכה רעך למדו רז״ל מכאן הסרים יד על חבירו אף שלא הכהו הוא רשע כי לא אמר למה הכית רק למה תכה

ויקם משה ויושיען ראוי שיתעורר האדם לעזור לחלושי׳ ולהצילם מיד עושקיהם אף שהוא לא נתמנה עליהם לראש׳

ומשה היה רועה את צאן׳ דרך הרועה לנהוג בצדק את צאנו להרחיקם מן הגזל להנהיגם במישור והשבט בידו שלא יטו ימין ושמאל כך הקב״ה הוא הרועה את ישראל להנהיגם במישור ובכל עת השבט בידו שלא יטו ימין ושמאל מה רועה הצאן כשהצאן יולדות הרועה נוטל אותם טלאים בחיקו כדי שלא יגעו ומוליכן אחרי אמותם ומרחם עליהם כך המנהיג לישראל צריך להנהיג ברחמים ולא באכזריות וכן אמר משה כי תאמר אלי שאהו בחיקו וגומר כך מבואר בזוהר׳

של

של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא · וביהושע כתיב של נעלך מעל רגלך כי המקום אשר אתה עומד עליו קודש הוא : יש ג' שינוים א' בכאן אמר נעליך לשון רבי' ושם אמר נעלך בלשון יחיד · הב' בכאן אמר אדמת קודש ושם לא נאמר תיבת אדמת · השלישי שם כתיב ויעש כן וכאן לא נאמר · הענין יש שני מיני לבושי · עור לאדם האחד עור בהמה רה"ינו מנעלים שלובש · הב' הוא עור עצמו כמ"ש עור ובשר תלבישני והוא החומר העכור אשר בזה נמשל כבהמות נדמה והנה נלקח האדם מהאדמה והיה ראוי להיות גופו אדמת קוד' כתנות אור באלף רק כשקלקל נעשה חומר עכור ומלובש בעור ובשר : ומרע"ה הגיע לבסוף למעלה כי קרן אור פניו גופו הקדוש נזדכך ונעשה כתנות אור באל"ף והיה מוכן לזה מיום הולדו כמ"ש ותרא אותו כי טוב ואז"ל נתמלא הבית כולו אור · הרי שהתחיל מיד להאיר ונשלם לבסוף כי קרן אור · ואחר מעלת נבואת מרע"ה על כל הנביאי' הוא שהיה מקבל הנבואה בלי רתת ובטל כח החומרי שבו כמבואר הענין במקומו והטעם בשביל שנזדכך חומרו נתנא אספקלריא המאיר' וענין גילוי הקדושה למרע"ה וליהושע לא היה בשוה כי המקום אשר עמד עליו יהושע הוא קודש יהיה המקום אשר עמד עליו מרע"ה בערכו קודש קדשים ועכ"כ הוצרך משה לקדש את עצמו ביותר וזהו שרמז לו הקב"ה שצריך להסיר שני מיני נעלים דהיינו עור בהמה ואח"כ עור ובשר כלומר שיזדכך חומרו לגמרי ולזה לא זכה יהושע וזהו ענין אדמת קודש המחובר בסוד"ה כי חלק האדמה שבו נעשה קודש · וע"כ ביהושע נאמר ויעש כן שחלץ מנעליו · ובמשה שרומז ג"כ על עור ובשר שלו לא שייך לשון עשיה כי אינו מעשה גשמיי בפועל רק התלבשות קרושה וטהרה · ועוד דלא שייך לומר ויעש כי אף שהתחיל להזדכך לא נגמר עד לאחר מתן תורה דקרן אור פניו :

ראוי לאדם ללמוד מכאן האדם שהוא במקום קודש צריך לקדש את עצמו ביותר · ואם מגיע למקום עוד יותר מקודש צריך להתקדש בתוספות קדושה ביותר וביותר : מי אנכי כי אלך הנה מרע"ה מבחר השלמי' ראה איך נתרחק מהגדול' וברח מהכבוד והיה כוצה לחלוק הכבוד לאהרן אחיו ומה יעשו הריקים כמונו :

ויאמר ה' אליו מזה בידך נענש משה בצרעת ידו על שאמר על ישראל והן לא יאמינו ואף שכוונתו היה לשם שמים לשאול מה יעשה על כל זאת נענש ראה עד כמה צריך לזהר בכבוד ישראל ·

כלו מעשיכם דבר יום ביומו מדוע לא כליתם חקכם וגומר · בכמה מוסר לעבודת הש"י יש ללמוד מדבריו של זה הרשע שצריך אדם לראות דבר יום ביומו להיות שוקד על העבודה ותכבד העבודה וכענין שכתב הרא"ש במלמד שביטל שהוא פסירא דלא הדר כי אם יאמר שרוצה מהיום להגות יום ולילה זה היה מחויב בלאו הכי :

ויכו שוטרי בני ישראל לפיכך זכו שוטרים להיות סנהדרין ראה עד היכן מחויבין מנהיגי ישראל למסור נפשם אפי' להכאה בשביל ישראל :

נרפים אתם נרפים ע"כ אומרים נזבחה לה' מכאן הוצאתי רמז מוסר בעבודת הש"י לאותן שמקשרין את עצמם בלימודם ובתפלתם וביותר מצות ליתן קנס כך וכך אם לא יעשה כך וכך שטוב יותר שיעשה הלימוד או המצוה מליתן קנס ועל"ש נרפי' אתם נרפי' ואתם רוצים לתקן ליתן עבור זה לזבוח לה' אין חפץ ה' בזבח או בכיוצא בו שהוא הקנס רק ללמוד וללמד ולשמור ולעשות ולקיים ולעבוד את ה' באמת ובתמים :

בעזרת האל בתעצומות נשלם פרשת שמות

פרשת וארא

נר מצוה

פרשת וארא למען תדע כי אין כידו"ד אלדינו · למען תדע כי אני ידו"ד בקרב הארץ בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ · ג' תדע אלה · הם מציאות הש"י והשגחתו' ויכולתו אין כידו"ד אלדינו כי הוא מחויב המציאות והוא הממציא את הכל כל העולמות העליונים ותחתונים · כי אני ידו"ד בקרב הארץ אמר על השגחתו ית' בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ רומז על יכולתו ית' כי הוא יכול על כל היכולים · וכן נצטוינו לידע דבר זה ידיעה אמיתית ולא ר"י באמונה מצד הקבלה רק ידיעה בלב מצד ההשגה כמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כי ידו"ד הוא האלדים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד · ידו"ד הוא האלדים זהו מציאת הש"י בשמים ממעל ועל הארץ מתחת זהו השגחתו בעליונים ובתחתונים אין עוד זה מורה על יכולתו · כי אין כלתו להיות בעל יכולת במוחלט כי הוא ית' יכול על כל היכולים וברצונו ית' נותן יכולת למי שירצה וברצונו נוטל וכל זה צריך לידע בלב ולהשיג נוסף על קבלת האמתה ·

ותורה אור וידבר אלדים אל משה ויאמר אליו אני ידו"ד וגומ' עד ושמי ידו"ד לא נודעתי להם כבר · הארכתי בדרושים של פסח ובהגדה כי לכל האותות והמופתים בשידוד המערכת ובשינוי טבע במצרים היה בשמו הגדול שמו המיוחד שהוא ידו"ד שהוא היה הוה יהיה והוא היורה כל הנמצאים מאפס ומאין המוחלט והרשם איש על טבעו הנוהג כמנהגו של עולם ועשה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם ומי בכל מעשה ידיו בעליוני' או בתחתונים שיאמר לו מה תעשה ובריאת כל הנמצאים כמות שהם מתנהגי' הוא בשם אלדים אשר נתגלה בבריא' כמ"ש בראשית ברא אלדים את השמים וגומר תאמל משם ידו"ד וכן כתב הזוהר כי שם אלדים הוא הטב"ע כי כן עולה כמספר הטב"ע כי יפי' שם אלדים הוא הקו היותר ע"פ רתורין לכל נברא ונברא טבעו ומהותו ועניינו הקצוב לו · אבל גדול ידו"ד מכל אלדים כמ"ש יתרו כי בשם ידו"ד משנה הטבע ומשדד המערכת וכן כתיב כי ידו"ד אלדיכם הוא אלדי האלדים ואדוני האדונים ונקרא בשם אלדים ובשם אדני · אבל גדול ידו"ד כי השמות נאצלים משמו המיוחד וע"ז רומזים ג' הודו · הודו לידו"ד כי טוב כל"ח · הודו לאלדי האלדים כל"ח

כג"ק

ז"ל מערכת אלהות ספר הראשון מערכת אלהות היא קיום האמונה האלהית כאשר ראוי לגדולתו ית' ויתעלה וכאשר ראוי להאמין בו בשלימות האמונה והוא שצריך כל בעל דתינו להאמין אמונה שלימה אמונה מוחלטת קבוע' בלב שיש אלו"ה קדמון ממצי"א יו"ד ע' ומשגי"ח ויכו"ל וקיום אמונה זו הוא באמונת התורה כולה ר"ל תורה שבכתב ושבע"פ שזה כלל כל התורה כי כל התור' שבכתב מתבארת ע"י התורה שבע"פ וכאשר יתבאר עיקר זה בעבודת ההדיכה כי התורה מבטלת כל הדיעות הזרות והאמונות הרעות המבטלת האמונה שזכרנו כי יש כתות באומה מהם כופרי' בעיקר ואומרים כי העולם קדמון והם כיחשו בה' ואמרו לא הוא ויש מאמיני' בחידושו אך מכחישי' ידיעת מחלשו בשכלי' אמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון ויש מודים בידיעה ומסירים ההשגחה לרוממות האל ית' כנגד פחיתות הנבראים ונאמרו בזה כי אין דעת ותבונה במעגלי האיש ויעשו אדם כדגי הים והכלל לדעתם עזב ה' את הארץ למקרים ויש מאמינים בחידוש בידיעה ובהשגחה אך גוזרים היות כוכב דבר אלא יורק עליו השכל או טבע כי עולם כמנהגו נוהג

ויכחישו

כל"ח · הודו לאדוני האדונים כל"ח · ביאור הענין הש"י ברא מערכת השמים והם אדונים כי כח וגבורה נתן בהם להיותם מושלים בקרב תבל אבל הוא יתברך ארון הארונים ואח"כ גבוה מעליהם השרים שלמעל' המנהיגים המערכת והם נקראי' אלרים והם אלרי האומות אבל הוא ית' אלרי האלרים · ושמו המיוחד ידו"ד הוא גדול מכל האלרים וזה הראה במצרים לכל האותות והמופתים בשידור המערכת ובשינוי הטבע · ע"כ בא מרע"ה לפרעה תמיד בשליחות שם המיוחד שם ידו"ד ופרעה אמר מי ידו"ד אשר אשמע בקולו כי לא שמע שם ידו"ד אבל שם אלרים קיבל מיוסף הצדיק כמ"ש הזוהר פ' מקץ בפסוק אלרים יענה את שלום פרעה ת"ל ר' אבא אמר תא חזי בההוא רשע דפרעה דאיהו אמר לא ידעתי את ידו"ד ופרעה חכים הוה מכל חרשוי אלא ודאי שמא דאלרים הוה ידע דהא כתיב הנמצא כזה איש אשר רוח אלרים בו . ובגין דמשה לא אתי לגביה אלא בשמא עילאה דידו"ד ולא בשמא דאלרים ודא הוא קשיא קמיה מכולא דאיהו הוה ידע דהא שמא דא איהו שליט בארעא ובשמא דידו"ד לא הוה ידע וע"ד הוה קשיא קמיה שמא דא ודא הוא דכתיב ויחזק ידו"ד את לב פרעה דמלה דא אתקיף לביה ואקשי ליה ועל דא משה לא אודע ליה מלה דשמא אחרא אלא שמא דידו"ד בלחודוי ואוקמו' עכ"ל ולפי הזוהר מבואר ואני אקשה את לב פרעה לא שהקב"ה יעות משפט רק היה לב פרעה מוקשה מכח אני דהיינו אני ידו"ד זהו ואני אקשה כי לא ידע שם ידו"ד · וגם חרטומים כשהודו אמרו אצבע אלרים ולא אמרו אצבע ידו"ד . והענין אף כשקיבל פרעה מיוסף שם אלרים וכי הוא תקיף ויכול מאלהים אחרים · מ"מ היה סובר הכל במנהגו נוהג ואין מלכות נוגעת בחברתה כדרך מלכים שבארץ שכל אחד נוהג מלכות אף שגדול וקטן ביניהם יש מלך אדיר ויש מלך שאינו במעלה של זה או היה סובר פרעה אלהים הוא ארון העולם אבל העולם סגולה בו כקצת פלסופי' שסוברי' כן הוא שהוא מעולם וכן העולם הוא מעולם הוא דבק בו וסגולה בו כאור השמש מהשמש · ע"כ כפר ואמר מי ידו"ד ונתמלא יחמה ואמר תכבד העבודה על האנשי' וע"ז אמר מרע"ה ומאז באתי לדבר בשמך הרע לעם הזה כלומר כשהזכרתי שמך המיוחד והוצרך הש"י להראות כי הוא ידו"ד היה הוה ויהיה והוא מחויב המציאו' לבדו אין עוד והוא היה מהווה הכל מאפס המוחלט ע"כ בידו לשנות ולשדד ונגד מרה שאמר פרעה מי ידו"ד · אמר הש"י אני ידו"ד רמז לדבר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני כדרך שאמר הלל למטה כך מאמר הקב"ה למעלה אם אין אני לי כשאין אני מראה אני דהיינו אני ידו"ד אז מי לי דהיינו מאמר פרעה מי ידו"ד · וכשאני לעצמי כלומר כשאני מגלה שמי המיוחד שהוא נקר' שם העצם זהו כשאני לעצמי אז יתגלה מה אני כלומר מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית המורה על' חידוש העולם מאין ומאפס · והנה כתיב לכל האותות והמופתים אשר עשה · הנה משה עלה אל האלהים כלומר נבואות משה באספקלריא המאירה והאיר בו שם ידו"ד וידו"ד בעצמו ובכבודו עשה כל הנפלאות רק עבר דרך משה מעבר בעלמא זהו סוד ועברתי בארץ מצרים כביכול היה עובר דרך משה כי הוא שלוחו כי גדול כחו של משה שנקרא איש האלרים ואמרו במדרשו מחציו ולמטה איש ומחציו ולמעלה אלהים · כלומר מר"עה לא היה במעלה מתחילה הגדול שהיה אח"כ כמ"ש רז"ל בראשית נבואתו טירון היה בנבואה · ואח"כ עלה להיות נקרא אלהים ונעשה אלהים שישפיע בו ידו"ד שהוא גדול מאלרים וכביכול משה נעשה אלרים ובו עבר ידו"ד וכן פירשו קצת מפרשים פסוק וישמע יתרו את כל אשר עשה אלרים למשה ולישראל עמו · יתרו שמע אשר עשה הש"י למשה אלרים כמ"ש ראה נתתיך אלרים ולישראל עשה לעם שבחר בהם מכל עם להיותן עמו והענין שישראל הם צבאות ה' כי מתחילת הבריאה נתאו' הש"י להיות שכינתו בתחתונים · רק שקלקלו ואז עלתה השכינה למעלה ועתה זיכך הש"י את ישראל בכור הברזל במצרים ובחר בהם להיות לו צבאו · במקום צבא מצרים וזהו ענין על צבאותם ופרש"י כמו בצבאותם ואלו לא קלקלו אח"כ בעגל היו תמיד צבאות ה' וכמו שיהיה לעתיד דכתיב והתהלכתי בתוככם וזה"ש אמרתי אלרים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון · אלהים הוא מעלת מרע"ה שנתנו הש"י אלרים לפרעה דהיינו שהיה מושל על שר שלו שר מצרים הגדול שבכל השרים ואמר אלהים אתם בלשון רבים כי מר"עה פולל ששים רבוא כי שקול הוא נגד כל ישראל ובני עליון כלכם אתם אומה ישראל הייתם ראוים להיות בני עליון דהיינו צבא של מעל' ומרע"ה עליכם כמו אלרים על צבא מעלה אכן אתם ישראל קלקול שלכם גורם כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו כמו שהפיל הקב"ה השרים של מעלה בפני משה כן אתם תפולו וע"ז בא הרמז וידבר אלרים אל משה ויאמר אליו אני ה' כלומר וידבר אלרים אל משה שדיבר אלי' משה שהוא יהיה אלרים אבל אני ידו"ד גדול ידו"ד מכל אלרים · וע"ז יתבאר פסוק חמור בשמואל סימן ב' ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלרים לפדות לו לעם ולשום לו שם ולעשות לכם הגדולה והנוראות לארצך מפני עמך אשר פדית גוי ואלריו · ונדחקו המפרשים במאוד בפי' זה הפסוק גם קשה מה זה כעמך ישראל · ע"ק כאן כתיב הלכו ובד"ה ג"כ פסוק זה ושם כתיב הלך : כבר כתבתי שמשה נעשה אלרים על כל השרים ושם ידו"ד אשר עשה נפלאות ושינוי הטבע ושידוד המערכת עשה בעצמו ובכבודו וכמ"ש בהגדה אני ידו"ד אני ולא אחר · והנה כתיב וישלח מלאך ויוציאנו וזהו מרע"ה כי כביכול ההעברה במצרים כמ"ש ועברתי בארץ מצרים היה המעבר דרך מרע"ה וזהו הענין בג' תדע · בשנים מהם כתיב למען תדע כי אין כידו"ד אלרינו המורה על מציאותו ית' וכ"כ למען תדע כי אני ידו"ד בקרב הארץ המור' על השגחתו ית' ובשלישית המור' על יכולתו בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ אמר לשון בעבור המורה על ההעברה דרך משה ע"כ כתיב לכל האותות והמופתים אשר עשה משה ובאמת הוא יתברך עשאם בעצמו ובכבודו וזהו מעלת מרע"ה ומעלת ישראל היו מוכן להיותן לעם ה' כלומר צבא שלו ולהיות השכינה בתחתונים והטעם כי התחתונים בתורתם ובמעשיהם הטובים כביכול מתקנים השם כי העבוד' צורך גבוה וכמ"ש הזוהר ועשיתם אותם כתיב ועשיתם אתם אלא מאן דעביד פקודי דאורייתא ואזיל באורחוי כביכול כאלו עביד ליה לעילא אמר הקב"ה כאלו עשאני כגוונא דא ויעש דוד שם · והוא היפך הרשע שנקב את השם וכן ארז"ל כשישראל עושין רצונו מוסיפין כח בגבור' שלמעל' כו' והדרוש הזה ארוך נתבאר במקומו באריכו' · ועתה נבא לביאור הפסוק · קודם

ויכחישו גוף הנפלאות שהם בשינוי הטבע הנקראו' נסים נגלים ומבקשים לנפלאות לימצא להם סיבה וטבע ואלו הכתות שזכרנו יש עוד דעות שונות זה אומר ככה וזה אומר ככה אין צריך להזכירם אך הכלל היוצא מהם הוא הריסת התורה או כולה או מקצתה או להוציא דברים כפלאים למשלי' ומליצות · אבל אמונתינו כי התור' בכללה ענייניה וסיפוריה מתחילתה ועד סופה לא יורד עליהם לא שכל ולא טבע כלל כי כן הגיע עדינו בקבל' איש מפי איש עד מרע"ה ומסיני והאותות המתכתבות בעדת ישראל הם עדים נאמנים על כל האמונה ומתכונתן איש מפי איש והוא עדות גדול על כל האמונות שזכרנו ויתבונן זה בדברי הרמב"ן בפ' בא אל פרעה בטעמי המצוות באמר ועתה ידעם ה' בעדיה או ביחיד ויעשם מופתים וגופת ואות בשנוי מנהגו של עולם וטבעו יתברר לכל ביטול הדיעות האלה כולם כי המופת הנפלא מורה כי יש לעולם מחדש ויודע ומשגיח ויכול וכאשר יהיה המופת הוא נגזר מפי הנביא יתברר ממנו עוד אמיתת הנבואה כי ידבר אלהים את האדם ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ להורות על ההשגח' כי לא עזב את הארץ למקרים כדעתם ואמר למען תדע כי לה' הארץ להורות על החדוש כי היא שלו שבראה מאין · ואמר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ להורות על היכולת שהוא שליט בכל ואין מעכב בידו א"כ האותות והמופתים הגדולים הם עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה עכ"ל · הרי לך כי באמונת התורה הכל בקבלה איש מפי איש עד מרע"ה תתקיים אמונת האלהות על השלימות וקביעות' האמונה הוא בעשותינו זכר לנסים ולנפלאות הכתובים בתורה בגופינו ובנותינו ובפינו ובכפינו ובכל יום ובכל שנה ובזה יתאמת לנו כאלו ראינו בעינינו הכל כי בהתמדת האמונ' אשר ירושלים ואשרי למדום ושמרום לבנים ובנים לא יכוף מורעם להתאמת הענין כי אין הדור הנגון לעשות להם נסים נגלים בכל עת וכאשר נקנה בלבנו הענין הזה יתאמת לנו עוד הגאול והשומע בענין האמונה עיקרי הדת והאמונ' וכב' האריך הר"ן ז"ל בענין זה עכ"ל ·

הפסוק כתיב אין כמוך ואין זולתך ר"ל אין כמוך בשיווי אף כשאתה רוצה להמציא איזה מציאות שיהיה גדול למאור והו מתכוננ׳ להמציא שיהי׳ כמוך כי מאחר שאתה ממציאו נמצא הוא עלול׳ · אח"כ אמר ואין זולתך ואלו הנמצאות שהמציא אותם ית׳ ונתן להם כח וגבורה וממשלה להיות מושלים בקרב תבל אין ממשלתם זולתך כי ברצונך אתה נותן להם וברצונך אתה נוטל ואם רגע אחר כמימרי׳ לא ישפיע בהם השי"תכח של הממשל׳ ההיא אז הם כלא היו:

אמר ומי כעמך כישראל · הנה לאחר שקלקל אדם ודור אנוש וכן הרבה עלתה השכינה למרום והמלאכים היו או עם ה׳ וצבאו ועליהם אמר ומי כעמך כי הם היו עם ה׳ לאחר זיכך ישראל ורצה הקב"ה להשרות שכינה בתחתוני׳ ובחר לישראל לו לעם אמר כישראל כלומר ומי כישראל · זהו ומי כעמך ומי כישראל שהם גוי אחד המיוחד שבארץ אשר הלכו אמר לשון רבי׳ וגבר ה׳ אמר לשון יחיד והכל אחד כי ידו"ד בעצמו ובכבודו עשה הנפלאות רק דרך ההעברה דרך משה כתיב לכל האותות והנפלאות אשר עשה משה נמצאו מצד עצם הנסי׳ הוא ית׳ עושה נפלאות לבדו וכן להיות הדרך למעבר הוא משה לבדו · ע"כ יצדק כשכתוב לשון יחיד הלך לפדות הן על השי׳ הן על מרע"ה · ויצדק ג"כ לשון הלכו · ויהיה איך שהיה תיבת אלהים המוזכר בפסוק רומז למרע"ה שנתנו השי׳ לאלו׳ אמר להיות לו לעם כמו שפי׳ שהם יהיו צבאות השם אמר ולשום לו שם הוא כמו שכתבתי ויעש דוד שם וכמ"ש ועשיתם אתם · ולעשות לכם הגדולה והנוראות קאי על הקב"ה ועל ישראל · ועל הקב"ה כבר רמוז ועשיתם אתם כאלו עשאוני · וע"ז רמז תיבת הגדולה כמ"ש גדול ה׳ ומהולל מאוד והנוראות רומז על מעלת ישראל כמ"ש וראה כל העם אשר אתה בקרבו את מעשה ה׳ כי נורא הוא אשר אני עושה עמך · אמר לארצך מפני עמך רומז על כנסת ישראל שלמעלה והמקדש שלמעלה והו לארצך ארץ חפץ כנודע׳ כפני עמך כנגד ישראל שלמטה ומקדש שלמטה וכ"כ מבואר בדברי הימים לגרש מפני עמך אמר אשר פדית לך וגו׳ כלומר אלו העניני׳ הם סיבה אשר פדית גוי אלהיו כביכול שכינה בגלות · וכתיב קומה בעזרתי כי ישראל נושע כתשועת ה׳ כביכול כתשועתו היא ישועות ישראל וכבואר הדרוש במקומו בארוכה · ובמה שכתבתי יתבאר הפסוק ראה נתתיך אלהים לפרעה קשה מה זה נתתיך הנני נותן לך היה לו לומר אף כי דרך לשון הנבואה כך · לומר על העתיד כאלו היה עבר · מ"מ לישנא דתיבת ראה אין מדוקדק כי רואה הוא עתה ולא ראה לשעבר · עוד נבאר מה ענין אלהים שנעשה משה · ע"ד הפשט נוכל לתרץ ע"פ מה שנקדים מ"ש הר"ן בדרשותיו כי הקשה קושי׳ גדולה הלא מרע"ה הוא אבי הנביאי׳ ונבואתו היתה למעלה מהטבע לכל האותות אשר עשה · ואיך היה בו מום שהיה חסר אף מהטבע כי היה ערל שפתים אין לך מום גדול מזה · כי מעלת האדם על בעל חי הוא שהאדם חי מדבר והוא היה ערל שפתים · ובפרק אין דורשין אמרו אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ועניו וכולן במשה · ובסוטה פרק המפלת והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברי׳ זה קריליה ילד וקרי ליה נער אלא היה ילד וקולו כנער אמר ליה ר׳ נחמיה א"כ עשיתו למשה כבעל מום כו׳ הרי שתמה על מום קטן כזה · ואיך לא נתמה על מום הגדול שבכולם שלא יהיה מדבר · ויעש האדם לנפש חיה ותרגם אונקלוס לרוח ממללא והוא היה ערל שפתים · והר"ן האריך בתירוץ קושיא זו וכלל העולה מדבריו כי הוצרך להיות ערל שפתים · לגודל מעלתו מאשר שהתורה נתנה על ידו ונקראת התורה על שמו כמ"ש זכרו תורת משה עבדי · ואלו היה לו צח לשון לא היתה מעלת התורה ניכרת כ"כ לשומעיה׳ כי נודע טבע העולם לפעמים אומר אדם דבר אחד אע"פ שהדבר בעצמו אינו טוב בתכלית הטוב מ"מ שהוא בעל לשון וממתיק דבריו בצחות לשונו הוא ערב מאוד להשומעים כי מי שהוא צח לשון ממתיק את דבריו · ע"כ אלו היה מרע"ה צח לשון היו אומרי׳ שאל כן דברי תורה מתוק׳ לשומעיהם כי מרע"ה ממתיק אותם בצחות לשונו ע"כ היה ערל שפתים ועל כל זאת ד"ת מתוקי׳ מדבש ונופת צופים א"כ ראה כמה מעלות גדולות וגבוהות הם לד"ת כך היא כוונת הר"ן בתירוץ קושיא זו · ודברי פי חכם חן · אמנם מנגד לזה מה שכתב משה ידבר והאלהי׳ יעננו בקול כי תירוץ הר"ן הוא דבשביל מתן תורה נעשה ערל שפתים · ואדרבא הוא להיפך שערלות שפתיו נתרפא בשעת מ"ת שמשה ידבר והאלקים יעננו בקולו של משה · והנה היה פלא בדיבורו שנתפשט בקרב מחנה ישראל שהיה ג׳ פרסאות והיה נשמע כבירור אף שהיו קולות וברקים וקול שפר חזק · וכבר אמרו פה שאמר לא איש דברים אנכי עתה משה ידבר נמצא דברי הר"ן אינן קיימין · ונ"ל לתרץ קושיות הנ"ל ע"פ המדרש בסיפורי ענייני׳ מרע"ה שהוזכר שם כשהיה נער קטן מורכב על כתיפו של פרעה כי בת פרעה גידלה את משה · אז שלח משה ידו ולקח העטרה מראש פרעה וזה היה סימן שיסיר העטרה מראשו ופרעה רצה להרגו ועשה עצה ע"ז ונזדמן גבריאל המלאך בלבוש יועץ מיועצ׳ו ואמר אדוני המלך דרכו של תינוק להושיט ידו אחר דבר המאיר · ננסה את זה נניח לפניו גחלים נראה אם יושיט ידו אחריהם · ובכן לקח גבריאל המלאך יד משה להושיט גחל מהגחלים ושם הגחל לפיו ואז פטרוהו מההריגה ומשם נעשה ערל שפתים כי נכוה בגחלת · והנה עתה כבוא משה להתרות בפרעה במכות גדולות ונפלאות והיה אהרן נביאו כי משה היה ערל שפתים ואז כשראה פרעה שמשה סתרה בו וראת שהוא ערל שפתים שהרי אהרן הוא נביאו המדבר ואז זכר פרעה במעשה שהיה שלקח העטרה מראשו אשר לסיבה זו מחמת עצת היועץ נעשה ערל שפתים אז ראה פרעה והבין למפרע שריצ׳ ליקח עטרה מראשו ועל כל זאת לא היה כח ביד פרעה לעשות נקמה בו וזהו ראה נתתיך אלהים לפרעה שוטר ומושל ורודה כך נל"ע ד לומר לפי פשוטו ע"פ המדרש הנ"ל · אמנם לפי ענייני׳ · יש לפרש עוד ענין על ראה נתתיך אלהים לפרעה ויהיה מתורץ ג"כ מ"ש בזו הפרשה הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן ופירש׳ ללמר ששניהם שקולין · וקשה והלא עיקר אחד מי"ג עקרי׳ הוא לא קם כמשה ואיך אמר ששקולין הן · ולא זו אלא אף זו שהקדים את אהרן למשה שמתחילה אמר הוא אהרן ומשה ואח"כ אמר הוא משה ואהרן · ע"ק מזכיר בזאת הפרשה שידוכין שנעשו שאהרן לקח אלישבע כו׳ ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל הלא מן הראוי בשעת חרות חרוה ובשעת אבלא אבלא · ועתה היו בצער הגלות ומה לו להזכיר עתה בעת צרת ישראל בגלות ענין הנשואין · אמרו במדרש רבה פרשת בראשית ורמזתיו למעלה א"ר יהושע הכהן בר נחמי׳ בשעה שנגלה הקב"ה על משה טירון היה משה בנבואה · אמר הקב"ה אם אני נגלה עליו בקול גדול אני מבעתו בקול נמוך בוסר הוא על נבואה מה עשה נגלה עליו בקולו של אביו אמר משה הנני מה אבא מבקש אמר הקב"ה איני אביך אלא אלהי אביך בפתוי באתי אליך כדי שלא תתירא אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב שמח משה ואמר הא אבא נמנה עם האבות ולא עוד אלא שהוא גדול שנזכר תחילה ויסתר משה פניו אמר אלהי אבי עומד כאן ואני מסתיר פני ע"כ כבר כתבתי למעלה מתחילה היה משה בסדריגת איש ואין איש אלא חשוב ואח"כ עלה מעלה ונעשה אלהים · והרב המורה הנבוכים ביאר הענין כי כל הנביאים מקבלים נבואת׳ ע״י אמצעי דהיינו ע״י מלאכים הנקראים אישים על שם שבאמצעות׳ נשפע לאישי בני אדם אבל נבואת מרע"ה לא היתה ע״י אמצעי רק באספקלרי׳ המאיר׳ וביאר הרב מאמרם ז"ל ויפול משה על פניו במחלוקתו של קרח שחשדוהו באשת איש · ודבר תמוה הוא פירש מאשתו ואיך ס"ד לחשדו בא"א · אלא הכונ׳ שחשדוהו שאין נבואתו מעלה יתירה משאר הנביאים רק הוא כמותם שהוא מקבל הנבואה באמצעי׳ האישי׳ נמצא הוא אשת איש כי האשה מקבלת מן האיש והנה כך היה באמרת משה בתחילה הנבואה · כי טירון היה בנבואה והוא לסיבה מאחר שהוא ילוד אשה ובא מטיפת איש וילך איש מבית לוי וגו׳ וזהו ענין שנגלה עליו בקולו של עמרם אשר הולידו ע"כ מתחילה לא היה באספקלרי׳ המאירה כי נולד מאשת איש והזכיר אביו ולא אמו כי על כל פנים היה נוטה נותר לצד עולם הזכר מעולם הנקיב׳ והקב"ה היה מנתקו קצת מענין שהוא ילוד מאב ואם · וא"ל אנכי אלהי אביך כי ג׳ שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו · ראה ותגבר חלקי׳ שאני אלהי אביך · ומה שנגלתי אליך בקול אביך · שאתה נולד מזרע

אנשים

אנשים ע"ז אמר בפתוי באתי אליך · מכח הפתוי שנתפתתה אדם וחוה ומרמז שהזרע הוא טפה סרוחה כי אלו לא חטאו זרע אדם היה
זרע קודש וענין ברית המעור קודש לה' כמו הנחת תפילין בשרשו למעלה שהעולם עומד על עמוד א' שהוא צדיק יסוד עולם סוד המעור
ברית קודש המוליד נרומה · אבל לאחר החטא וידעו כי ערומים הם ויתבוששו ונעשה הענין ערוה וצריך שמירה ביותר ומסיבת זו
הנקהו מריות לכך לא זכה מרע"ה מיד למעלת אספקלרי' המאירה והיה טירון בנבואה דהיינו ע"י אמ צעי הנקראי' אישו' והוא סוד אשת
איש ואמר לו אלהי אברהם יצחק ויעקב שהם כולם תקונים אדם הראשון כמו שפי' בכמה מקומות · אח"כ נתגבר מרע"ה והיה עולה
מסדריגה לכדריגה לזכות את חומר שלו עד שאח"כ פירש מאשתו והכל לזכך ענין הטפה ואז לא קם כמשה ולא יקום והיה בו מעלה
יתירה ממעלת המלאכים שאין להם חומר והוא היה לו חומר וזיכך את חומרו באופן שאף חומר שלו נעשה שכל וקרן אור פניו וזה"ש הוא
אבא נבנה ולא עוד אלא שהוא גדול כו' הנה גדולים היו מעשיו שאף חלק אבא זיכך ואמו בכלל אביו הרי שמתחילה היה מרע"ה נביא
כשאר נביאים בבחינת אשת איש אח"כ נתגדל ונעשה אלהים ולא קם כמשה ובערך סדרינת נבואה שלו בראשונה כתיב הוא אהרן ומשה
היה אהרן גדול כמשה כי היה נביא קודם שהיה משה · ע"כ מקדם את אהרן ובנו הממלא את מקומו בענין אישות השידוכין כי האישות
שלמטה רומז על של מעלה ואז היה גדול אהרן · משה זהו הוא אהרן ומשה אבל אח"כ כשנתגדל משה ומשה עלה אל האלהים להיותו
אלהיכם ולבסוף פירש מהאשה אז הוא משה ואהרן משה קודם לאהרן והותחל גדולת משה הגדולה לכל האותות והמופתים אשר עשה
והקב"ה השפיל לפניו והכניע תחת רגליו שר של מצרים שהוא הבכור ושר השרים נמצא משה נתון לאלהי' · וענין ראה נתתיך · דהוא
כענין ראה נתתי · לפניך את סיחון מלך האמורי שכפת הקב"ה שר האמורי לפני רגליו של משה · ומתחילה על צבא המרום במרום ואחר
כך על מלכי האדמה באדמה זהו ראה נתתיך כי הרי לפניך שר של מצרים כפות תחת רגליך והוא היה שר גדול ורם כמו שכתב בזוהר
בארוכה בפסוק ויקם מלך חדש קימה הוה ליה דאתתקף וקם ההוא ממנא שולטנא דמצרים ואתייהב ליה תוקפא ושלטנא על כל שאר
עמין והא בקדמיתא אית ליה שולטנותא לההוא ממנא דלעילא ולבתר לעמא לתתא גדולה כו' ע"ש באורך · ע"כ משה עלה אל האלהים
והכניעו · וישראל עלו למעלה להיותן צבאות השם ויקבלו התור' ובב"ר אמרו בראשית בשביל התורה וישראל התור' נקרא ראשית דרכו
וישראל נקראו ראשית תבואתו עוד אמרו בראשית בשביל משה שנאמר וירא ראשית לו · וכבר הארכתי בכמה מקומות כי יציא' מצרים
מורה על חידוש העולם וישראל נזדככו שם בכור הברזל להסיר מהם זוהמת הנחש ולהיות עולם חדש · ע"כ אז נתגלה הענין בראשית
בשביל משה ובשביל ישראל והכל בשביל התור' שנתנה לישראל ע"י משה · ואז נתאוה הקב"ה להיות שכינתו בתחתוני' מטעם כי העבוד'
צורך גבוה · עוד יש ענין כדבר שתאוות השי' להשרות שכינה בתחתונים הוא בעבור שהאדם כולל תחתונים ועליונים וכולל בדמותו
ובצלמו כל ההשתלשלות כמבואר בארוכ' בהקדמ' תולדות אדם שלי' ענין דמות וצלם ופנימיות של אדם · ואף בנגליהו נתכונן השתלשלו'
כל העולמות הגוף הוא עה"ז השפל והנפש המתנוע' נגד עולם הגלגלים בעלי תנועה ורוח החיוני נגד עולם המלאכים · שנאמר עושה
מלאכיו רוחות · והנשמה נגד העולם אשר ה' בא בו ע"כ האדם השלם הוא מרכב לשכינ' ומתדבק בסוד אדם העליון אשר על הכסא בסוד
דמות וצלם · והנה זה לעומת זה עשה אלהים כי יש אדם בליעל מצד הקליפות והוא כקוף בפני אדם וישראל נקראו אדם כי הם בסוד
אדם הפנימי ואדם הבליעל חלק ה' אותו לכל העמים כי חלק ידו"ד עמו יעקב חבל נחלתו אבל האומות נתונ' תחת המערכת ושריהם ושר
מצרים הוא שר הראשון הוא גבוה מכולם · ועל ענין זה נראה רומז מאמר אחד ממאמרי רז"ל והוא תמוה במאוד איתא במסכת סוטה
אמר רב אביטל אמר רב פרעה שהיה בימי משה הוא אמה וזקנו אמה ופרמשתו אמה וזרת לקיים מ"ש ושפל אנשים יקום עליהם ע"כ
המאמר הזה אומר דרשני · אבל חלילה מלומר שלא היה כך כפי פשוטן של דברים כי אין מקרא ואין דברי רז"ל יוצאין מידי פשוטן · רק
אנ"ד רמזים למה בראו השי' בתמונה ובמדה זו · כבר אמרתי האדם כולל כל ההשתלשלות אבל מי שהוא כקוף בפני אדם אין כחו אלא
בעה"ז ואח"כ בגלגלים שם ביתו ממש כי צבא השמים חלק ה' לאומות ושרשו הוא בשר של מערכת שלו · ותחתיו הקליפות והרוחות
והשדין אשר משם רוח החיוני שלו ומשם הם הכשפים אשר היו במצרים והנה לכל אלה יש מדה וגבול אבל לישראל
עם קדוש הדביקים בידו"ד אלהים דביקות הוא הוא נצחיי אין לו סוף ותכלית ע"כ בא המדה באמה אמה אסורה והיא אמת הבנין
כי לכולם יש מדה והמדה כלתה לאמה שהיא בת ו' טפחים כיצד גופו היה אמה כי גופו הוא נגד עולם הזה כמו
כתבתי הנה עה"ז פותח והולך עד אמה הנה הוא מהלך ת"ק שנה · דהיינו כל יום ויום עשרה פרסאות · לכל
פרסה ד' מילן וכל מיל אלפים אמה והאמה היא פסיעה של אדם · וכמו שיש לאמה ששה טפחים כן העולם ששת ימי המעשה וששת
אלפים יעבור · ואמר זקנו אמה זהו נגד עולם הגלגלים המערכת כי גם מידתו כלה לאמה מהלך ת"ק מן הארץ לרקיע ועובי הרקיע
מהלך ת"ק וכן בין רקיע ורקיע וכן כל רקיע ורקיע ואמה ששה טפחים כן המערכת י"ב מזלות ששה הם למעלה מן הארץ וששה למטה
והנה דמות בזקן כי הראש של אדם שם משכן המוח ובאדם האמתי המוח מרכבה לנשמה · ובאומות מרכבה לקליפות · ואח"כ
הזקן שהוא בראשם הניצוצות היוצאות ומתגלות · ופרעה היה דבק במאוד במערכת כי הראשון במערכת גבוה במאוד כי עבודתו
שלה בגוריע · ע"כ כל כח ניצוצות המתפשטות לו הוא מצד המערכת ע"כ שערות זקנו היוצאים ומתפשטים מהראש רומזים על
ההתפשטות מיני השפעת המערכת · אשר יש לו גבול זהו זקנו אמה : פרמשתו אמה וזרת זה רומז לכח השר שלו · ודבר
זה צריך תקדמה הנה האדם נברא להיות בצלם ודמות כביכול בדמות האדם העליון אשר על הכסא · והנה תכף נצטווה על פריה
ורביה כמ"ש ויאמר להם אלהי' פרו ורבו להיות אדם עושה אדם כביכול כמו האדם העליון אשר על הכסא ברא אדם התחתון ואלו לא
קלקל ולא נתלבש בזוהמת הנחש לא היה ערוה אדרבא מעשה של פריה ורביה היה כמו הנחת התפילין ושאר מצות המעשיות והשפעת
הזרע הבא מן המוח לעשות אדם הוא כדמות הבריאה רק אח"כ שנתלבש בזוהמת הנחש נעשה ערוה · מ"מ ישראל קדושים הם
וצריך לקדש עצמם בשעת תשמיש כמבואר במקומו בארוכה והמקדש עצמו הוא זרע קודש וקדוש יאמר לו לפי ערך קדושתו ומרע"ה
נתקדש עד שאפילו חלק שהיה לו מאביו ואמו נזדכך כמ"ש לעיל ונעשה אספקלרי' המאירה אבל שרי האומות השפעות ממוח שלהם
הם מסיטרא דערוה ושר של מצרים הוא הראשון ואומה שלו למטה המצריים שטופי זימה וזרמת סוסי' זרמתם כי הנחש וכחה ערוה
הם · ומצרים ערות הארץ היא · ואמר הוא אמה כי אף שהשר הוא רוחני יש לו מידה כי רז"ל נתנו מדה אפילו למלאכי' כדאית'
במסכת חולין פרק גיד הנשה · גמירי מלאך תרתי אלפי פרסא ואם יש בדבריהם איזה סוד מ"מ שם המדה נשאר יהיה מדה שיהיה
ותכלה עד אמה והאמה יש לה ששה טפחים כי שש כנפים שש כנפים לאחד ומשתלשלי' אלו מאלו עד לשרי האומות ושרי האומות
כח השפעתם במערכת שהוא צבא השמים וכתיב ושמים בזרת תכן ח"ש פרמשתו אמה וזרת רומז על שר שלו המשפיע בצבא השמים
ואנחנו אומה ישראלי' הולכי' עד הראש העליון והנה כתם אדם הוא ג' אמות לבר הראש כמ"ש התוס' במסכת שבת פרק המצניע · ואלו
ג' אמות הם ג' עולמות ואח"כ הראש שם המוח מרכבה לנשמה שהוא נגד העולם אשר ה' בא בו כך הוא בבני ישראל והדביקות בה'
הוא נצחי בלי מדה · אבל אומות העולם · אף שתמונת' בתמונת ישראל הם כקוף בפני אדם כמ"ש ואינן מגיעין לראש העליון
והם שפל אנשים זהו שאמר ושפל אנשים יקום עליהם · אבל ישראל הם אנשים חשובים בסוד אדם וישראל נקראים אדם : נחזור לענין
כי משה בשליחות השי' גילה לו כי יש גבוה על גבוה והוא שם ידו"ד המשנה הטבע ומשדד המערכת כי הוא היוה הכל ומשגיח בכל והוא

יכול על כל היכולים והו למען תדע כי אני ידו"ד בקרב הארץ בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ · והתורה הזהירנו על זה שנדע כל
אלו הדברים בידיעה מופתיית נוסף על הקבלה רק ידיעה בלב · כמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך כי ידו"ד הוא האלהים בשמים
ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד · ואמר והשבות אל לבבך · והשיבות רומז על התשובה · והענין כי ידיעת השם בלבו עושה
ידיעה וחיבור בינו להשי' וכתיב כי בי חשק ונומר כי ידע שמי והחוטא מתרחק מהשי' כמ"ש עונותיכם הבדילו ביני וביניכם ומי שנתרחק
מהשי' ורוצה לחזור ולהתקרב אז צריך לעשות תשובה ובזה הוא חוזר ושב ומתקרב וככו שהידיעה וידעת היום ונומר צריך להיות בלבבך
התשובה כאשר הקדמתי שהם שני מיני תשוב' האחת היא התשוב' הנגלית העינוים והסיגופי' ולתקן את אשר חטא · והב' התשוב' הפנימית
דהיינו בלב וכמ"ש הנביא קרעו לבבכם ולב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה והלב צריך להיות שלם ואז היא תשוב' מאהבה דהיינו שעושה
תשובה בשביל השי' שמתחרט על שמרד במלך מ"ה הקב"ה ולא תשוב' מיראה דהיינו מחמת יראת עונשים · ודבר זה יהיה רמוז בו בפרשה
זו כאשר הקדמתי לעיל כי העבוד' הקשה והשיעבוד והעינוי שהי' להם במצרים במוזכר בפרשת שמות זהו במקום תשוב' הנגלית וכאן
יהיה רמוז התשובה בלב שלם · וזהו ענין ואני אקשה את לב פרעה אשר נתחבטו בזה הקדמונים על מדה זו ליקח ממנו הבחיר' ול ענוש
אותו והא'דרים אמת כל דרכיו משפט צדק וישר · ודרך הזוהר בזה כתבתי למעלה ועתה באתי לפרש דברי רש"י מ"ש בזה והם לקוטי' מדברי
רז"ל והמשיגי' על דברי רש"י לא ידעו ולא הבינו דבריו והניחו לי מקום להתגדר ומתחילה אביא מאמר רז"ל ואחר כך דברי רש"י ז"ל וז"ל
מדרש רבה כי אני הכבדתי את לבו א"ר יוחנן מכאן פתחון פה למינין לומר לא היתה ממנו שיעשה תשוב' שנאמר כי אני הכבדתי את לבו
א"ל ר"ל יסתם פיהם של מינים אלא אם ללצים הוא יליץ שהקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונ' ושניה ושלישית ואינו חוזר בו והוא נועל
לבו מן התשוב' כדי לפרוע ממנו מה שחטא אף כן פרעה הרשע כיון ששיגר הקב"ה פ' ולא השגיח על דבריו א"ל הקב"ה אתה הקשית
ערפך והכבדת את לבך הריני מוסיף טומאה על טומאתך הוי כי אני הכבדתי את לבו ע"כ · יש לדקדק מה השיב אם ללצים יליץ · ע"ק
לישנא דיסתם פיהם ע"ק מ"ש כדי לפרוע ממנו מה שחטא והלא נפרע אף על מה שלא חטא בבחירתו · ע"ק הכפל הקשית ערפך
והכבדת את לבך וכן הכפל מוסיף טומאה על טומאתך · ח"ל רש"י מאחר שהרשיע והתריס כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באוי גוים
עע"ז לתת לב שלם לשוב טוב לי שיתקשה לבו כו' עד ואע"פ כן בה' מכות הראשונו' לא נאמר ויחזק ה' את לב פרעה אלא ויחזק לב פרעה
ויש כמה דקדוקים · א' הרשיע והתריס כפל לשון · ב' אין נחת רוח כו' לתת לב שלם ראה איך דקדק מאוד בלשונו · ג' טוב לי שיתקשה
מה טובה היא לו ית' אם יצדק או ירשיע מה יוסיף לו · כבר כתבתי עיקר התשוב' היא בלב ואם עושה תשוב' ולבו בל עמו אז היה נ"לא
היה כי אפילו אם עושה תשוב' ומתחרט בלבו בחרטה גמורה ומור' ועוזב ועושה מיראת העונש אינה תשוב' מעליות מכ"ש מי שלבו בל
עמו · רק בעת הגיע הרעה אליו אז הוא שב ובסור הרעה חוזר לסורו זו התשוב' היא תשובת רמיה ואינה נחשבת לכלום והוא כמ"ש
הנביא אומרים לעץ אבי אתה · ולאבן אתה ילדתנו כי פנו אלי עורף ולא פנים ובעת רעתם יאמרו איה אלהינו קומה והושיענו ע"ז הענין
היה התשובה של פרעה כמו שאמר ויסר מעלי המות ועבדי פרעה כשחזרו בתשוב' אמרו שלח את האנשים ויעברו את ה' אלהיהם הטעו
עצמם מהכלל וזה"ש מרע"ה ואני ידעתי כי אתה ועבדיך טרם תיראון את ה' אלהים · כלומר כי אין תשובתך בשביל יראת אלקים וזהו
מאמר הקב"ה עד מתי מאנת לענות מפני ואז יתבאר הענין הנה השי' לא ענש את פרעה שום עונש על מה שחטא בהכרח בשלקח השי'
ממנו הבחיר' · וכל עשרה מכות וטביעת ים סוף היה הכל חייב על מה שחטא כבר בבחירותו בחמשה פעמים הראשוני' וזהו דרך רמז מ"ש
בהגדה כל מכה היה של חמש כלומר מכה מה שחטא בה' ראשונות אף שהפשוטו אינו כן אני לוקח לסיפנא בעלמא · ומה שהקשה
ה' אל לב פרעה היה בעבור זה כי ראה הקב"ה שפרעה ישלחם אבל גלוי וידוע לפניו שאין נחת רוח בתשובה שלו כי אינה בלב שלם
ובמ"ש והתשוב' שלו אינה כלום ואינה פטור מהעונשים · ואז ח"ו יהיה חלול השם כי הארם יראה לעינים העולם יהיו רואים שעשה
תשובה ועשה רצון השי' ועכ"ז נענש כי הם אינם יודעים את לבו · וה' יראה ללבב הוא יתברך יודע שאין התשובה שלו בלב · מזה עשה
הקב"ה הקשה את לבו שימאן ולא ישלחם ואז לא יהיה חלול השם כשיראו העונשים וזהו שדייק רש"י טוב לי שיתקשה בו כלומר טוב לי
לשמי שלא יתחלל שמי בפי האומות אבל לעולם כל העונשי' שקיבל לא היו רק על החטאים שעשה בבחירתו והקשות את לבו והיה בשביל
שלא יתחלל השם והוא ית' בחן לבו שאין תשובתו בלב וזה"ש במדרש אם ללצים הוא אף בעת עשותו התשוב' יליץ הקב"ה לבו ביותר ·
ועז"א יסתם פיהם של המינים רומז ללשון הכתוב יפתוהו בפיהם ולבם בל עמם כן היה פרעה וזהו הוספת טומאה על טומאתו טומאת
הנגלית בחמשה הראשונות · ואח"כ אף כשהיה שב היה טומאה שקועה בלבו · ע"כ אוסיף זו הטומאה שתהיה נ"כ בנגלה וזהו שכתב
רש"י כפל לשון הרשיע והתריס · הרשיע מתחיל' · ואח"כ אף כששב הוא מתריס בלב כי גלוי לפני שאין נחת רוח בתשובתו לתת לב שלם
ע"כ טוב לי לשמי שלא יתחלל שאקשה את לבו · וכענין הזה ראיתי מפרשי' הפסוק וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמצ'
בקמיהם הענין אהרן עשה את העגל לש"ש שלא יתחלל השם כי מיד שראה את לב העם לעשות להם אלהים נתחייבו כליה כי העבירות
אין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה זולת בע"ז דכתיב למען תפוש ישראל בלבם וחשב אהרן בלבו כשיהיו ישראל נענשים יהיה חלול
השם שיאמרו הגוים איה נא אלהיהם לא יתלום עונשם בעבור העון כי מה ידעו הם מהעון רק יאמרו מבלתי יכולת · ע"כ החכים אהרן
לעשות העגל שיהיה העון בגלוי לכל האומות ואז ידעו בבירור שהשי' העגישם על עונם · וזהו מ"ש כי פרע אהרן הדבר כלומר גילה הדבר
ופרע מלשון שחיטה מפורעת ופרעה אהרן לשמצה בקמיהם כדי שתתגלה השמצה להשונאים ואז כבוד השם במקומו כן היה הענין בכאן
בקישוי לב פרעה · רמז לדבר כי פרעה אהרן ענין הקב"ה עם פרעה כמו ענין אהרן בעגל וזהו נ"כ ענין מאמר רז"ל אצל דוד המע"ה
ויבוא דוד עד הראש אשר ישתחוה לא נאמר ביקש דוד לעבוד ע"ז · אמר מלך כמו הענין נ"כ כנזכר כי ידע דוד שהעולם מחזיקים אותו
לחסיד והוא היה נרדף וירא דוד שיתרעמו העולם על מדותיו של השי' ע"כ רצה לעשות מעשה בנגלה כדי שלא יחזיקוהו לחסיד ואז לא
יתחלל השם אבל לא מלבו ח"ו רק לעשות כן בנגלה ואף מזה חזר ואמר מלך כמוני כו' · נחזור לענין התשובה השלימה היא בלב
שלם והיא מרוצה ומקובלת וישראל במצרים נזדככו וישבו אל ה' ונגאלו · כן הגאולה העתידה המשיחה התור' שבאחרית הימים נעשה
תשובה ואז תהיה הגאולה כמ"ש רז"ל גדולה התשוב' שמקרבת הגאולה כמ"ש ובא לציון גואל ולשבי אמן:

דרך חיים תוכחות מוסר

וידבר אלהים אל משה דבר אתו קשות על שהקשה לדבר למה הרעות שהרהר אחר
מדותיו של הקב"ה וא"ל הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין כמו שהאריך רש"י ע"כ
צריך האדם להיות נזהר במאוד שלא יהרהר אחר הקב"ה במה שמשפיע עליו אם טוב אם רע כי ה' הוא הצדיק ולפעמים האדם חושב
שדבר זה הוא רע והאלהים חשבה לטובה:

ונתתי אותם לכם מורשה · קשה ירושה הל"ל כי הם היורשים ולא המורישים אלא הוא ע"ד שארז"ל משונה נחלה זו משאר
נחלות שהנחלות החיים יורשים את המתים וכאן המתים יורשים את החיים וכמו שהביא רש"י בפ' פנחס
נמצא יעשה תורה למורשה והטעם היה מאחר שאלו שמתו במצרים היו בעבודה ולא זכו לביאת הארץ ע"כ תורה הנחלה להם כי כן היא
מדת היושר לרחם ולחנן על אשר היו שרוים בצער: **וידבר** ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל פרש"י צוה עליהם
להנהיגם בנחת ולסבול אותם וקוה ילמוד כל מנהיג לסבול עול ישראל ולא יתכעס ולא יגער בהם רק יהיה להם כשור לעול ושכרו מרוב'
מאלהי השמים:

אלה

אלה ראשי בית אבותם בני ראובן וגומר ובני שמעון וגומר ואלה שמות בני לוי קשה למה אמר תיבת שמות אצל לוי יותר ממה שאמר בראובן ושמעון · התירוץ הוא כי שבט לוי לא היו בגלות ולוי ידע דבר זה ורצה להשתתף בצרת הצבור מה עשה קרא שמות לבניו ע"ש הגלות דהיינו שם גרשון ע"ש כי גרים הם בארץ לא להם ושם קהת על שם שניהם קהות ושם מררי ע"ש וימררו את חייהם זה"ש ואלה שמות בני לוי ומכאן ילמוד האדם להשתתף בצער הציבור אע"פ שאין הצרה מגעת לו ומכאן הוריע הש"י למרע"ה · אהיה אשר אהיה אהיה עמהם בגלות זה אהיה עמהם בגלות אחרת · ואח"כ צוה לומר לישראל אהיה פעם אחת שלא לצערם להודיעם שיהיה עוד גלות · ומ"ש לו הש"י בתחילה אהיה אשר אהיה אמרו בשמות רבה שאמר הק"בה לך אני מודיע להם איני מודיע כלומר מה שאמרתי אהיה אשר אהיה לך אני מגלה אבל לישראל לא תאמר רק אהיה פעם אחת שלא לצערם ביותר וכבר הארכתי בדרוש הזה בדרושי של שבת הגדול והודיע הש"י הצער הזה למשה כדי שיהיה משותף בצרת ישראל כי גדול היה משה בעיני פרעה ובעיני עבדיו:

ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון רז"ל למדו מכאן הנושא אשה צריך לבדוק באחיה וכל המפורש מדברי רז"ל הוא כאלו מפורש מרחיים:

כצאתי את העיר אפרוש את כפי אבל בתוך העיר לא התפלל לפי שהיתה מלאה גילולים · ע"כ ההולכים בדרכים ומתאכסן בבתי נכריים המלאים גילולים לפעמים גילולי ע"ז ולפעמים גילולי בהמה וחזירים ומקום מטונפת במרשהוא בפרט בגליל רוסיא יותר טוב שיתפלל בעודו בדרך שהמקום נקי אע"פ שמתפלל בישיבה הוא יותר טוב ממה שימתין עד שיבא למלון:

נשלם פרשת וארא בעזרת האל הגדול הגבור והנורא

פרשת בא

נר מצוה יש בה תשע מצות עשה מתרי"ג מצו' וי"א מצות ל"ת מתרי"ג מצות

המצוה הראשונה בפרשה והיא הרביעית למנין היא לקדש חדשים ולעבור שנים · המצוה הה' לשחוט את הפסח בי"ד בניסן בין הערבים · המצוה הו' לאכול בשר הפסח בליל ט"ו בניסן שנאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה · המצוה הז' להשבית החמץ בי"ד בניסן שנאמר אך ביום הראשון תשביתו שאור וגומר · המצוה הח' לאכול מצה בליל ט"ו בניסן שנאמר בערב תאכלו מצות · המצוה הט' לקדש הבכורות שנאמר קדש לי כל בכור פטר כל רחם בבני ישראל באדם ובבהמה לי הוא · המצוה הי' לספר ביציאת מצרים בליל ט"ו בניסן שנאמר והגדת לבנך · המצוה הי"א לפדות פטר חמור שנאמר ופטר חמור תפדה בשה · המצוה הי"ב לערוף פטור חמור אם לא רצה לפדותו שנאמר ואם לא תפדה וערפתו · הי"ג שלא לאכול בשר הפסח נא ובשר כי אם צלי אש שנאמר אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל במים וגו' · הי"ד שלא להותיר כלום מבשר הפסח למחרתו שהוא יום ט"ו בניסן שנאמר לא תותירו ממנו עד בוקר · הט"ו שלא ימצא חמץ ברשותינו כל ימי הפסח שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם · הט"ז שלא לאכול מדברים שיש בהן חמץ ואע"פ שאין עיקר הדבר חמץ כגון כותח הבבלי וכיוצא בו שנאמר כל מחמצת לא תאכלו ופי' ז"ל שענין הכתוב הזה יורה בזה שכך קבלו הפי' בו ודעת הרמב"ם ז"ל שאם יש במאכלים אלו כזית חמץ בכדי אכילת פרס אסור מן התורה בלאו כלומר למלקות אבל לא לכרת מכיון שנתערב ברוב ואם לא יהיה בהם כזית חמץ בכדי אכילת פרס לא יהיה בו מלקות לא מכות מרדות לפי שאינו אסור מן התורה אלא מדרבנן וא"כ לדעתו יבא הלאו זה דכל מחמצת להיכא שנתערב כזית חמץ בכדי אכילת פרס שיהיה בו לאו כלומר מלקות ולא כרת והרמב"ן ז"ל כתב היפך מזה ואמר שהלאו הזה איננו נחשב בכלל הלאוין אלא שהוא מן הלאוין הרבים שבאו בחמץ ובשאור וזה הלאו בא להורות על מה שאמרו חכמים בגמרא אין לי אלא שנתחמץ מאליו · חמצו ע"י דבר אחר מנין ת"ל כל מחמצת אבל בענין חמץ שנתערב כל זמן שיהיה בו כזית בכדי א"פ בזה אין צריך לאו בפני עצמו דהרי הוא כאלו הוא בעין ויש בו כרת כמו בכל חמץ שהוא בעין ואם לא יהיה בתערובת כזית בכדי אכילת פרס האוכלו פטור אבל אסור שהלכה כדברי החכמים שאמרו על חמץ דגן גמור ענוש כרת וכל שהוא כזית בכדי א"פ דגן גמור נקרא · ועל עירובו כלומר שהוא פחות מכזית בכדי א"פ ולא כלום ודלא כר' אליעזר דפליג בגמרא ואמר על עירובו בלאו · הי"ז שלא לאכול מן הפסח לישראל משומד שנאמר כל בן נכר לא יאכל בו · הי"ח שלא להאכיל מבשר הפסח לגר ולתושב שנאמר תושב ושכיר לא יאכל בו · הי"ט שלא להוציא מבשר הפסח ממקום החבורה שנאמר לא תוציאו מן הבית מן הבשר חוצה · הך' שלא לשבור עצם מכל עצמות הפסח שנאמר ועצם לא תשברו בו · הכ"א שלא יאכל הערל מן הפסח שנאמר וכל ערל לא יאכל בו · הכ"ב שלא לאכול חמץ בפסח שנאמר ולא יאכלו חמץ · הכ"ג שלא יראה חמץ בכל מושבותינו כל ז' ימי הפסח שנאמר ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים:

ותורה אור כבר הקדמתי בהקדמת חלק זה הנקרא לוחות הברית מי שעוסק בתורה לשמה כדי לקיים כל מה שאפשר לו לקיים ואף המצא ימצא מצות שא"א לו לקיים כגון חלק עבודת ב"ה בקרבנות המוזכר בפרשה זו שבעוה"ז א"א לקיימם עתה מ"מ ראוי לעסוק בדיניהם ולידע פורם איש איש לפי מדריגתו ואז מעלה עליו כאלו · עשאום עד כאן ארומז קצת מהקצת מסוד מצוה הנ"ל מאותן שאנו נוהגין ומאותן שאינן נוהגין בזמן הזה:

החודש הזה לכם לקדש חדשים ולעבר שנים ע"ד פשוטו טעם מצוה זו כדי שיבואו המועדים בזמנם חג הפסח בחודש האביב וחג הפסח בזמן האביב · והוקבעו העיבורים והן של חדשים והן של שנים ע"פ החשבון · ואף בזמן שהיו קובעים על פי הראיה לא זזו מחשבון · וע"פ הסוד המאורות רומזות לד"ו פרצופין · ואין ללבנה אור רק מהשמש · וסוד החידוש הוא כשמתקרב' לקבל מהשמש ודבר זה צריך ביאור רחב וביארתיו במסכת פסחים בפרק נתורה אור בסוד ראש חודש עיין עליו באורך וברוחב ותמצא משאלות לבך · הכלל העולה כי הם סוד ד"ו פרצופין ע"כ הנשים שומרות ראש חודש יותר מבעליהן וכמו שהלבנה לא נתמלאה פגימת' רק עד ז' ימים ואח"כ הולכת ומאירה · כן האשה לפעמים ז' ימים ימי נידות ואחר תטה"ר · וסתם וסת מל' לל' · כמו ימי החודש · ואמרו במדרש הנעלם מהזוהר חדש כי האומות מונין לחמה וישראל מונין ללבנה · ולכאורה איפכא מסתברא · אמנם כשאמר לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך לא נתפייסה עד שאמר לה הקב"ה ישראל ימנו בך וצדיקים יקראו על שמך והענין כי ישראל בעה"ז כחשיכ' ולהאומות מאיר וכמו שהלבנ' היא בחשיכ' ממשלתה בלילה כן ישראל בגלות הדומה לליל' · וכמו שהלבנה פגומה ואח"כ נתמלאת בהתחדשות כן ישראל פגומי' בעה"ז ועתידים להתמלאות · ושחרות הלבנ' רמז שמתאבלת על גלותינו · ואמרו במדרש החודש הזה לכם כי הנס ט"ו דורות מאברהם עד שלמה שהי' מולך בכיפה ואז נתמלא אור הלבנ' כי כן הלבנ' בט"ו לחודש אז היא באורה הגדול ואח"ב

ואח״כ מתחיל למעט אורה עד סוף החודש והיא לגמרי מכוסה כן תתחיל להתמעט לאחר של״ה עד דור כ״ט שהוא צדקיה ונתחשכה של׳ את עיני צדקיה עיור אבל יהיה אור הלבנ׳ כאור החמה וביום ההוא יהיה ה׳ א׳ ושמו אחד ויתחדש אור חדש ועל ציון יאיר והיה אור הלבנ׳ כאור החמה בסוד נוסח הברכ׳ עטר׳ת תפאר׳ת לעמוסי בטן שהם עתידין להתחדש כמות׳ כל זה עיין באורך במקום הנזכר דהיינו במסכ׳ פסחים פ ותור׳ אור׳ · עוד יש בסוד קביעות חדשים ועיבור שנים בסוד גילגולי הנשמות המתגלגלים בדור דור דור הולך ודור בא והעיבור בסוד שרמזו רז״ל שמושבעים אנחנו שלא לגלות סוד העיבור ודי בזה · סודות קרבן פסח לפי פשטן הוא להראות כי גדול ה׳ מכל האלהים ובשפטים מפעל ועל הארץ מתחת אין עוד ולו ית׳ הכח והיכולת אף שהלק מכבודו לצבא מעל׳ ושם אותם לשוטרים בארץ איש איש לפי פקודתו מ״מ ברצונו נותן וברצונו נוטל כי הנה שר מצרים הוא מרכבת המשנ׳ כלומר דרך משל שני למרכב׳ · ע״כ הוא שר הראשון משבעים שרים שלמעל׳ והוא הבכור כי בכור לשון גדול כמ״ש אף אני בכור אתנהו וכמו שהבכור הוא הראשון לנולד׳ אחריו · כן שר של מצרים לשרים הבאים אחריו ותחת הע׳ שרים הם מערכת השמים וצבאיהם · ע״כ מזל טלה שהוא הראשון של מזלות והוא הבכור שלהם והראשון הוא בחלקו והיו המצרים עובדים אותו על שם השר שלהם ע״כ תועבת מצרים כל רועה צאן וממשלתו הוא בחודש ניסן כנודע · אמר הקב״ה החודש הזה לכם ובניסן נגאלו · וציוה הש׳ ליקח שה לשוחטו ובזה הכניע מערכת שלהם שהוא טלה ויעשה משפט באלהים שהוא שר שלהם להודיע כי ידו״ד הוא האלהים אין עוד מלבדו בי אין כח בשום שר ומושל · ובזה נתבטלו כל העבודות זרות · ובזוהר בענין ויקחו להם איש שה לבית אבות נתבאר כי אמר הקב״ה לישראל קחו ע״ז שלהם בחפים׳ ג׳ ימים וביום הרביעי הוציאוהו לדין לשחוט ויראו המצריים היאך אתם תופסים אותו ודיינים ויהי׳ להם קשה מכל המכות שעבר עליהם ואח״כ תרנוהו באש צלי ולא מבושל כענין שנ׳ פסילי אלהיהם תשרפון באש ולא מבושל שלא יהיה כדבר הסמוך ומכוסה ולא יהיה ריחו נודף אלא יהי׳ צלי בפרהסי׳ וריחו נודף · ועוד על ראשו ועל כרעיו שלא יאמרו שהוא חיה או דבר אחר רק שיכירוהו שהוא ע״ז שלהם · גם לא יאכלו דרך תאוה רק על השביע׳ דרך בזיון וקלון · גם עצם לא ישברו בו שיראו עצמותיו משלכין בשוק ולא יוכלו להצילו וע״ז נאמר ועשה בהם שפטים וגומר · ולפי שמזלם היה טלה · לכן היו עובדים לשה ונתבאר עוד מזה בפרשת פנחס : ועוד מבואר בזוהר · עצם לא תשברו בו אתם לא תשברו עצם בו אבל הכלבים ישברו בו והיו באים המצריים ולקחו העצמות והטמינום בארץ כל כך שא״א לכלבים ליטלם משם וזהו ביטול ע״ז ממש ע״נכרי כי אין ישראל יכול לבטל ע״ז של נכרי אם לא הנכרי עצמו וכאן שלקחו המצריים עצמם העצמות והטמינום תחת הקרקע אין לך ביטול גדול מזה · ובזה נתעל׳ אמונ׳ הקדוש׳ על הכל ולכן ועצם לא תשברו בו · וכל זה מבואר בזוהר · וכן איסור חמץ בכשהו רומז על כח היצה״ר שהוא הע״ז שנתבטל בימים ההם ובזמן הזה ואיסור במשהו כמו ע״ז שאוסרת במשהו · ע״כ נסמך חג המצות לאלהי׳ מסכה לא תעשה לך · ואמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים · ר״ל בשר ובמערב׳ שלו ובדוגמתו שלמט׳ בכולם אעשה שפטים ע״כ אמר אלהי מצרים לשון רבים · וזהו החודש הזה לכם ר״ל החודש הזה שהוא ניסן הצומח בו מזל טלה הוא לכם · לכם הוא נתון · וז״ל הרקנאטי בעניני הפסח אתן לך כלל אחד כבר ידעת כי גאולת מצרים היתה ע״י מלאך הגואל בכח השם הגדול זהו אשר היוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה והשה מן הפסח רומז אליה (ר״ל מדת מלכות) וזהו רמז זאת חקת הפסח וכבר נודע כי זאת היא מדת מלכות תקרא גם כן חקה וע״כ כל בן נכר לא יאכל בו לרחות ממנה כחות הטומא׳ והקליפות ובעבור היותה כלול מהרחמים ע״כ צוה לרחוץ וכו׳ כי המדות כוללו׳ זו את זו כענין שארז״ל להזכיר מדת יום בליל׳ ומדת לילה ביום · וצוה נ״כ להיות תמים כי הוא בא לרצון שם הנזכר רמז לשכינ׳ שנ׳ בה כולך יפה רעיתי ומום אין בך כי מאחר שבא לשום שלום בעולם כל מדות הדין ספו תמו והכל שלום חיפך ישמע בה על פני תמיד חלי ומכה והבן זה מאוד · והיתה מצות שחיטת׳ בין הערבים בעת תפלת המנחה שתקן יצחק אבינו ע״ה וכבר ידעת ענינה ונתינת דם על המשקוף ועל המזוזות הוא רומזת הקרבה למדה ההיא (ר״ל למלכות שהיא נקראת פתח האהל) כענין שנאמר והיה הדם לכם לאות על הבתים אשר אתם שם וגו׳ והיתה מצות אכילתו בליל׳ רמז למדות לילה וע״כ לא תותירו ממנו עד בוקר וטעם להיותו צלי אש לרמוז לאש של מעל׳ אוכלת אש וצריך להתיש כחה וכח המקטרג׳ המקבלי׳ משם · וזה טעם איסור בשול במים ע״כ · ור״ל כשממשיכי׳ אש הגבור׳ בכוונ׳ פנימיית דרך קו האמצעי יחליש אש שלמט׳ ויאכל אש המקטרג׳ כאשר יחליש האש כח השה · והענין כי כדבר הבא מצד שלהם דהיינו כח המקטרגים באים מצד הגבור׳ שהיא מדת הדין ובזה עצמו מכלה המקטרגים בהתעוררות הרחמים וליל שמורי׳ הוא ליי׳:

עוד רמזתי סודות נפלאות ורמזים גדולים בענין קרבן פסח הלא הם כתובים במסכת פסחים שלי פרק ותורה אור גם שם תמצא סוד חמץ ומצה ואכילת מצה בערב · עיין שם ותמצא נפלאות · עוד תמצא שם כמה פסוקים וכמה עניינים השייכי׳ בפרשה הזאת ומה לי לכפול הדברים · להודיע את אשר כבר הודעתי · המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו הנה מילת זכריו ועבדיו מעכבתו מלאכול הפסח הטעם כי בעור כחות הטומא׳ והערל׳ עליו אינו ראוי לידבק בשכינ׳ ובהגלות אות ברית קודש אז השכינה יונקת ממקום פתרה · ועוד יש ענין על מה שישראל לא נגאלו רק בדם פסח ובדם מילה הארכתי בו במסכת פסחים שם פרק ותורה אור עיין עליו · ובפרט כי ענין מצרים היה לטהר ברית קודש ולתקן הקלקל של ק״ל שנה שהאדם הראשון שהוליד רוחין ושדין מהזרע שיצא ממנו לבטלה ע״כ לא נולד הגואל רק אחר ק״ל שנה שהיו בגלות כי יוכבד בת ק״ל שנה היתה כשחזר ולקחה עמרם והולידה את מרע״ה וכבר רמזתי מזה ג״כ בפרשת שמות :

ועתה באתי להודיע מה שכתב מזה האר״י ז״ל כפי מה שמצאתי כתוב בקונטרים שלו ואנב אודיע כמה מילי מעליותא אשר ביאר הרב ומזה יתבארו כמה פסוקים בזאת הפרשה וז״ל הקונטרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו כו׳ כבר הודעתיך מרז״ל כי יוסף מהל אותם וסוד הדבר דע כי הודעתיך שאותם ק״ל שנה שהיו ישראל במצרים קודם לידת מרע״ה היו להביא להציל אותם ניצוצות של קרי של אדם הראשון ולכן נרונו בעבודה קשה לצרפם וללבנם · וגם הודעתיך כי ניצוצות אלו באו תחילה בדור המבול ובדור הפלגה גם הם חטאו וכו׳ כענין אדם היו משחיתים זרעם כנודע · והנה אותם ניצוצות שהיו בני בניהם של אדם והנה אותם אשר יצאו בדור המבול הנה אלה הם סוד אלו המצריים שמל׳ יוסף והחזירם אל הקדושה בסוד ברית העליון לפי שיצאו משם בסוד קרי וזהו את העם העביר אותם לערים מקצה גבול מצרים וכו׳ כי אלו שהעביר יוסף הם אותם שמל וטלטלם לצרפם וללבנם ואלו הם הערב רב : וזהו סוד ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל כי תחילה אמר הנה עם בני ישראל ואח״כ אמר ויקוצו מפני בני ישראל · וסוד הענין כי הלא עברים היו אותם שנימולו והיו נוהגים בעריהם מנהג ישראל ואמנם ראה פרעה אלו הנקראים עם בני ישרא׳ ואינם ישראל ממש עצמם וזהו הנה עם בני ישראל וכו׳ וזהו ויאמר אל עמו הנה פי׳ כי הנה גם אלו היו מצריים רק שלא היו עמו של פרעה רק עם בני ישראל ולכן ויאמר אל עמו אלו המצריים שלא היו עם בני ישראל ואח״כ ויקוצו מפני בני ישראל שהם ישראל ממש · ובזה תבין קצת טעם לסה גלו ישראל במצרים בשביל ניצוצות אלו שלקטם ערות מצרים והבן · וזהו סוד וגם ערב רב עלה אתם כי אלו היו סוד הערב שנה ערבו ניצוצית הקדוש׳ אלו במצרים ולפיכך רצה משה להעלותם אך הקב״ה ראה שהנה עדיין לא היו מתוקנים וראוים ולא היה רוצה להוציאם עדיין · ואמנם ב׳ מינים היו ואלו נקראו ערב רב · ויש שנקראים ערב קטן כנזכר בזוהר פ׳ כי תצא ראית ערב רב ואית ערב זעירא כי בסוד בין הערבים ואלו הם ערב רב שיצאו מסוד הדעת העליון הנקרא רב לא מצד היסוד הנקרא קטן ולכן ערב רב בנים דעת ואלו שחטאו וקצצו למעל׳ בסוד עם קשה עורף בפרשת עקב וע״ש בסוד ד׳ דאחד · וזהו קדש לי כל בכור ונומר כי יש קושיא גדול׳ בכתובים אלו כי תהלה אמר הש״ית קדש לי כל בכור ומשה לא עשה כן רק ויאמר משה אל העם זכור וכו׳ ואח״כ בפרשה שניה או

ציום

צוים מצות השי' והעברת פטר רחם וכו' וזהו תימ' גדול · אך הענין כי הלא כבר בארנו כי מרע"ה היה רוצה להכניסם תחת כנפי השכינ' ולא
כן ה' שית · לפי שלא היו ראויים והנה אמר קדש לי כל בכור בבני ישראל ולא בעם שהוא הערב רב לפי שעדיין לא היו מתוקנים ולכן אין
ראוי לקדש את בכורותיהם וכפרט כמו שידעת כי סוד עון הקרי עולה עד הדעת העליון הנקרא בכור ואמנם מרע"ה ראה שאם עתה מצו'
שה"ת ראשונ' בצאתם ממצרים והיה · נותנה לישראל ולא היו חוזרים למצרים בראותם שאינם נכנסים בסוג אחד כמו שעשו אח"כ בעגל
שראו הארון נוסע לפני בני ישראל ולא לפניהם ולז"א קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו מפחד זה התחיל משה לומר מצוה זו השוה
לשניהם כהם ולישראל שהיא מצוה · החמץ ובכלל דבריו הודיעם שאין להם חלק במצות קרושות בכורות והענין הלא תחלה נאמר בלשון
רבים אשר יצאתם היום אתם יוצאים וכו' וכל · שאר הפרשה נאמר בלשון יחיד כי יביאך וגומר והוא כי בתחלה דבר · עם ערב אמר זכור
וכו' ואמר מבית עבדים פי' שמצרים נקראים בית עבדים שנשתעבדו שם ישראל · ואין הכונ' שהם נשתעבדו שם וזהו ויאמר משה אל העם
שהם הערב רב ואומר כי בחוזק יד וכו' פי' כי לי בני ישראל לא היה צריך כ"כ חוזק כי בטענה גדול' בא משה אל פרעה שלח את בני ישרא'
ויעבדוני · אך אלו שהיו מצרים כמותם לולי חוזק יד והנסי' והמופתים לא היה משלחם פרעה וזהו כי בחוזק יד · כו' ולכן גם אתם ולא
יאכל חמץ והענין כי כבר הודעתיך שערב רב חם בסוד הדעת העליון · דבינה וסוד מלכות של הבינה והוא סוד המצה השמורה העליונה
והיא ר' דאחר רבתי כמו שבארתי בסודי המצה וע"ש ולכן נצטוו ישרא' במצה והנה גם שם היא סוד דעתן של נשים קלה כי מצה בני' קל"ה
והנה אמר היום אתם יוצאים הציע להם הקדמה זו לומר כי תשמעון שאני · מצוה מצוה זו א לישראל ולא לכם אל תתמהו על זה כי אין
אתם צריכין לה לפי שאין הקב"ה חפץ בכם כי הלא · מצות · מצה הנוגעת לכם כבר נתתיה לכם גם כן אבל זו האחרת אתם פטורים בה
והטעם כי הלא אתם יוצאים היום וכו' פי' כי ישראל נצטוו על פטר רחם לפי שניצולו בבורי ישרא' ולכן נצטוו עליהם ואמנם זה היה בלילה
אחר חצות בעבור מכת בכורות ולכן שלחם פרעה ולכן מחויבים במצוה זו · אבל היום אתם יוצאים ולא בלילה ואתם פטורים ממצוה
קדושת בכורות ואחר שפייסם הפך פניו נגד ישראל ודבר עמהם בלשון יחיד ולפי שמצות ישרא' בענין החמץ היא טעם משונה מטעם ערב
רב בעבור זה עשה ה' לי ולא בעבור הערב רב · ולכן חזר ואמר להם מצות החמץ בדרך אחרת ולהשוותם עם ערב רב · במצוה זו ואחר כך
אמר עיקר הכוונה שהיא מצות קדושת הבכורות וזהו והעברת כל פטר רחם וכו' ע"ל הקונטרס · ועתה · נחזור לענין העבודה המוזכר
בפרשה זאת בכמה פעמים ושמרתם את העבוד' הזאת מה העבודה הזאת וכבר כתבתי בענין סדר · שובבי"ם · ת"ת שבפרשה זאת מדבר
מענין מעלת העבודה והנה אבאר קצת פסוקים מענין העבוד' · ויאמר לכו עברו את ה' רק צאנכם ובקרכ' יצג גם טפכם ילך עמכם ויאמר
משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות · ועשינו לה' אלהינו · גם מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה כי ממנו נקח לעבוד את ה' אלהינו
ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד בואנו שמה · ויאמר משה גם אתה תתן בידינו · יש להקשות האי גם אמאי קאי · וכ"ת דגם בא
לרבות נוסף על מקננו שילך עמנו תתן לנו גם · אתה הלא הליכות מקננו לא הוזכר עדיין עד אחר כך · ע"ק מ"ש לפרעה שיתן לו משלו
זבחים ועולות וכי פרעה בר הכי הוא · הל"ל גם אתה תתן בידינו בקר וצאן · ע"ק לישנא דואנחנו לא נדע מה נעבוד מה רוצה לומר בו
ורשי' פי' לא נדע · מה נעבוד כמה תכבד העבודה שמא ישאל · יותר ממה שיש בידינו ודבר זה תמוה לכאורה איך השי' שהוא · צדיק וישר
יחפוץ · נמנעות דהיינו שיתן הארם יותר ממה שיש בידו אמנם · יש לתרץ קושיא זו שהוא ע"ד שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש והנה
מי שהוא עשיר אזי הוא יכולת בידו ליתן חומש כי נשאר לו הרבה למשל מי שיש לו אלף צאן אף אם יחפוץ השי' ממנו עד החומש דהיינו
שני מאות צאן מ"מ נשארו לו ח' מאות · אבל מי שאין לו רק ק' צאן ויוקח ממנו החומש אזי נשאר לו מעט נמצא אין מהנמנע אצלו מליקח
ממנו החומש אבל אין · ביכולתו ומ"ש יותר ממה שבידינו פי' ממה שביכלתינו ע"כ אמר משה לומר שיתן גם הוא לנו ואז יהיה לנו · דיבוי
אז ביכלתנו ליתן מה שיבקש השי' כי עכ"פ לא יבקש רק עד החומש כך יש לפרש · ע"ד הפשט נוכל לפרש הפסוקי' אלו ע"ד הפסוקים
דלעיל ויאמר אליהם לכו עבדו את ה' אלהיכם · מי ומי ההולכים ויאמר משה בנערינו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו בצאנינו ובבקרינו
נלך וניסר עד לא כן לכו נא הגברים וגומר ויש להקשות מי ומי הכפל לשון · הל"ל מי ההולכים · ע"ק למה אמר מרע"ה נלך נלך ב'
פעמים הל"ל בנערינו ובזקנינו בבנינו ובבנותינו בצאנינו וגומר נלך · ע"ק מהו זה לא כן: הענין היה פרעה אמר איני מבין הלשון של
עבודה שאתם אומרים אם עבודה פירושו מעשה עבודת קרבן · או עבוד' פי' מעשים · דעלמא מצות השם ולא קרבן והיתה סברא קיימת
אם פי' של עבוד' לעשות מעשים טובים לזה שייך אנשים ונשים וגם הטף וכמ"ש רז"ל · בפרשת הקהל טף למה בא' כו' אבל אין צורך בבקר
וצאן ואם עבוד' פירושו קרבן אזי בודאי צורך בבקר וצאן אבל · אין צורך רק בגברים דהיינו זקנים ונערים אבל טף ונשים פסולים לעבוד'
של קרבן עז"א פרעה מי ומי · ההולכי' ר"ל מי ומי שאם עבוד' פי' מעשים אזי ההולכים אנשים ונשים וטף ולא בקר וצאן · ואם פירושו קרבן
אזי ההולכים הגברים שהם זקנים וגם נערי' וגם בקר וצאן אבל לא נשים וטף · · מרע"ה הבין דבריו והשיב הנה בנערינו ובזקנינו נלך ·
והפסיק בתיבת נלך כלומר כי לפי דבריך עכ"פ אלו ילכו יהיה פי' של עבוד' איך שיהיה · · אח"כ אמר לו גם בבנינו ובבנותינו בצאנינו
ובבקרינו נלך · כלומר גם אלו שנופלים תחת החלוקה הנ"ל לפי דבריך דהיינו שלא ילכו הבנות או לא ילכו הצאן ובקר אנחנו רוצים בזה
שהכל ילך עמנו · אז התקצף פרע' וחזר מהבריר' שנתן להם מי ומי ההולכי' יהיה או כך או כך ואמר יהי כן וגו' שאניח אתכם ואת טפכם לא
כן שיהיה הברירה שאמרתי בהתחיל' רק לזה הדרך לברו אני רוצה · שתלכו הגברים · עם הבקר וצאן לזבוח והנשים והטף ישארו כי ראיתי
והבנתי אותה אתם מבקשים דהיינו הרעה של הבריר' · אח"כ · במכת החושך נכנע יותר וחזר ונתרצה לברירה הנ"ל ואמר גם טף ילך
עמכם עם הגברים ולא זו אלא הוסיף עוד במקצת לקח מהצאן שיעור נרבותינו · והמותר יצג פה · וזה"ש צאנכם ובקרכם יצג כלומ' הצאן
והבקר שלכם דהיינו מה שנשאר אחר הנדבה · יצג פה הרי שהוסיף בזה שהרשה את הטף ע"כ אמר גם · טפכם כי ריבה עתה את הטף ·
ובצאן ובקר אמר לשון רק שהוא מיעוט למעט שלא יקחו רק כפי נדבתם לזבחים ועולות ובזה מיושב לשון דרק וגם · כי רק הוא מיעוט
וגם הוא ריבוי תשיב מרע"ה גם אתה תתן בידינו זבחים · ועולות כלומר מה שנתרצית · שנקח מבקר וצאן שלנו כפי שיעור נדבתינו · וזהו
מילתא דפשיטא · וגם אתה אפי' ראוי שתשלח זבחים · ועולות כי מקבלים מן הגוים כמו שארז"ל איש איש מלמד שהגוים נודרים נדרים
ונדבות כישראל · וגם מקנינו ילך עמנו כלומר אף מקנינו שאהה אומר מה שהוא חולין הנשאר לאחר נדבתינו שישאר פה · אני אומר
שילך עמנו למה כי אנחנו לא נדע מה · נעבוד וגומר כלומר לא שייך לומר שנקח עמנו כפי שיעור נדרים ונדבות · שלנו כי אנחנו אינגו
יודעים השיעור כי אולי יחפוץ · יותר ממה שנדרנו · ונדבנו שיש בידינו אתנן ע"כ אנחנו צריכין לקח כל בקר וצאן שלנו זהו דרך פשט ·
אמנם יש גם כן דברים פנימיים ומתחיל' נקרים מדרש · ויאמר משה גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות א"ל משה לא תהיה · סבור שאנו
נגבה משלנו כלום אלא גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות שנקריב להקב"ה על שמך ע"כ · וקשה איך אמר לא נזבח משלנו א"כ מהו
העבודה זאת לנו · עוד סותר לזה מה שאמר גם · אתה תתן שרצה לומר נוסף על זבחים ועולות שלנו · ע"ק מהו זה הענין שנקריב להקב"ה
על שמך גם בפסוק לא תשאר פרסה · יש להתבונן איך שייך שארית פרסת כי אם נשאר פרסת הרגל ממילא נשארת הבהמה כולה · ולמה
הוזכר פרסה · ואונקלס נראה שהוא תקן אותה בי לא תרגם בשיה פרסה הנאמר כאן לתיבת פרסה הנאמר בפרשת שמיני שם תירגם
פרסה פרסתא · וכאן תירגם פרסה מי דעם · אבל רשי פי' כאן כמו בשמיני וז"ל פרסה פרסת הרגל פלנטא בלע"ז עכ"ל וכן בתרגום
יונתן גם כן פרסתא · ראשית דבר · צריך ליתן ט"ע גם למה מעשה קרבן נקרא עבוד' יותר מכל מצות פעולות מעשיות בודאי בכולם

עברים

עברים אותנו להש״י ועובדי׳ אותו מיראה ומאהב׳ והענין כי כל פעולו׳ המעשיות הם פעולה הנעשי׳ מחוץ ממנו כגון עשיית סוכה ולקיחת
לולב וכן במעט כל רמ״ח מ״ע אמנם במעש׳ הקרבן העובד הוא הנעבד׳ נקר׳ עבוד׳ כי הוא עבוד׳ הנעבד בעצמו והנעבד הוא העבוד משא״כ
העוש׳ סוכה אין הסוכ׳ הנעבד׳ · אבל מעשה קרבן הוא כעבד עצמו נמצא הנעבד עבוד׳ כיצד נודע שמעשה הקרבן הוא בסוד כופר נפש תחת
נפש וכששוחט הבהמה יתעורר בלבו הנה אני חייב שחיטה ויעזוב דרכו ויתודה ויהיה כאלו נשחט הוא וכן כשמנתח הבהמה יחשוב כן ·
וכן בשורקין את הדם · וכן בהקטרת האברים על האש · וכמ״ש אברהם אבינו על האיל יהיה כאלו עשוי בבני כאלו נשחט כאלו נשרף
כאלו אפרו צבור הרי הנעשה בבהמה הוא כאלו נעשה בגופו וכן מקריבים לחם ויין מנחה ונסכי׳ שהם דברים שהם מזון הגוף אשר עליהם
יחיה האדם ונמצא עבד העובד הוא העבודה כי אף שהעבוד׳ היא בחוץ כלומר נעשה בבהמה ולא בו מ״מ הכוונה היא עבודה פנים כנו
שכתבתי ועל כן נקרא העבודה קרבן כי בזה הוא מקריב את עצמו להש״י שמוסר לו גופו ואז מתעלית נשמתו ומתחסמרת ומתקרבת
למעלה למעלה ואז הוא קרבן לידו״ד · והנה היתה לפנים העבוד׳ בבכורות שהם הראשית וסימנך קרבן ראשית וכל ענין השליחות לפרע׳
היה כי בני בכורי ישראל הם הבכור האמתי ע״כ ראוי להם העבוד׳ כי ע״כ לקח יעקב מן עשו הבכורה כי לא היה ראוי לעבודה
והענין הש״י הוא עילת כל העלות סיבת כל הסיבות הוא הקדמון האמתי ראשון ואין ראשית לראשיתו וברא העולמות ומה שבהם והכל
הולך בהשתלשלות ומתפשט ויורד · ובכבר המוזכר ענין הקרבן שהנעבד העובד נעשה עבוד׳ ומקריב את גופו למעלה אז הוא מטפס ועולה
במדרגה למדרגה למעלה למעלה ומתקרב להראשית הוא יתברך · ע״כ העבוד ע״י הבכור שהוא הראשית · ואע״פ שאין זה הראשית
לראשית של הש״י כי הבכור אע״פ שהוא ראשית להבנים שנולדו אחריו מ״מ יש ראשית לראשיתו · כי קדמו לו אביו ואמו שהולידו אותו
וכן קדמו לאביו ואמו הוריהם וכן כולם עד הש״י בבכורו ובעצמו הוא הראשון שאין ראשית לראשיתו והוא הקדמון המוחלט · מ״מ מאחר
שיש בבכורים ענין קצת ראשית דהיינו בערך הנולדים אחריהם מהם יוקח לעבודה אע״פ שהם מראשית ולא כל ראשית ובזה בכשרה
עבודת הקרבן מתקרב ההשתלשלות של ההתפשטות אשר נתרחק עתה הולך ומתקרב להראשית ואז קרבן ראשית · והנה מצינו שר של
מצרים שנקרא בכור שהוא הראשית של ע׳ שרים והוא מרכבת המשנה · ומצרים שניה לא׳ שהיא חלק ה׳ והיא ראשונה לארץ העמים
שהם חלק ע׳ שרים · ומצינו ג״כ עשו הוא יצא ראשונה והיה בכור לפי הנגלה גם שר שלו מלמעלה הוא מושל גדול והוא הרב אורך
הבית בעונותינו במ״ש באומה שלו למטה זכור ה׳ לבני אדום · ועדיין הממשלה בידו · באופן ששר של מצרים הוא הראשון שהיו ישראל
בגלות תחתיו ואח״ב השפל ושר עשו הוא האחרון המושל הגדול אשר בעונותינו ישראל תחתיו כי הגלות נקרא על שם גלות אדום
ונמצא הוא הראש מהשרי׳ עתה כמ״ש היו צריה לראש כל המיצר לישראל נקרא ראש · והענין כי השכי״נ אינה וזה מישראל להשגיח עליהם
בגו ההשגחה וההשפעה הולכת דרך השר ההוא והו ענין השכינה בגלות כביכול נמצא זה השר הוא הראש · ואז חזר עשו להיות בכור
עד הקץ שיריחהו הקב״ה · אמנם בפנימיות הבכור האמתי הם ישראל כי הם ראשית הבריאה כי ישראל עלו במחשבה קודם שנברא
העולם כמ״ש רז״ל ועז׳ אמרו בראשית · בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית · כי ראשית מחשבת הבריאה היה בשביל ישראל שקבלו
את התורה ע״כ ישראל הם הבכור האמתי · אך מפני חטאינו אנחנו בגלות ואז השר ההוא הוא הראשית לנו נעשה לראש ובו נתלבש
השכינה בי בגלו׳ גאותן של ישראל ונתנה לו כמו שארז״ל עד ישקיף וירא ה׳ משמים ויגאלנו · על כן רמז מרע״ה שהוא ראוי גם כן
להקריב זבחים ועולות בסוד קרבן ראשית כי הוא הבכור לפי שעה וכן ירמוז גם כן על שר ארום שהוא הראש מצרי ישראל שהיו צריה
לראש · ולא · ולא אפילו כל שבעים השרים אע״פ שאין כולם נעשו לראש על ישראל מ״מ יכולין להקריב קרבן כמ״ש רז״ל שהגוים
נודרים נדרים ונדבות כישראל והטעם כי יש להם ראשית גם כן דהיינו אף שהם קליפות והם מסטרא דסמאלא · מ״מ בשרשם יש להם
אחיזה בקדושה · כי אין דבר בעולם שלא יהיה נשרש למעלה כי הוא ית׳ מחיה את כולם ומחיה את כולם · ומה שיש בשמים ממעל ועל
הארץ מתחת אין לו עוד מציאות זולתו יתברך ע״כ בשרשם הם קודש כי נאחזים בקדושה רק בהתלשלותם נעשה קליפה וטמאו ארץ
עצמם ע״כ מצד הראשית שלהם שהוא אחיזתם בקדושה שייך קרבן ראשית ומתקרבן ומקבלים השפעה · והו גם כן ענין כל המיצר
לישראל נעשה ראש כי אף כשישראל תחת האומות אינם רק תחת הראש שלהם שהוא מקור קדושתם ולא תחת הטומאה שמטמאים את
עצמם · כי שרשם שהוא הראש שלהם הוא קודש והו ענין הגוים נודרים נדרים ונדבות · כל לא חטאות ואשמות כי חטאות ואשמות
שלהם הוא טומאה אבל הנדרים והנדבות מצד השורש הקדושה שלהם כי יש להם שורש בקדושה · והוא פרי החג כנגד ע׳ השרים
כמבואר במקומו בארוכה · ומכ״ש אלו השרים הגדולי׳ שהיו צרי ישראל ונעשו לראש והם ה׳ בכור כמו שר מצרים שהוא הראשון
למשול על ישראל ושר ארום הוא האחרון ועשו הוא בכור ללידה וזהו העקב והסוף
של ישראל והו ענין וידו אוחזת בעקב עשו ובעת ממשלתם היתה השכי״נ מתלבשת
בהם להשפיע לישראל וזהו סוד למען שתי אותתי אלה בקרבו ורומז לאותיות שם
ידו״ד המתפשטים בשכינ׳ המתלבשת כי כבר כתבתי בפרשיות הקודמות שכל ניסי׳
נפלאות מצרים היו בשם ידו״ד וכמ״ש הקב״ה אני ידו״ד והודיע ששמו ידו״ד ועל

קנ״ה

(ע״כ פיוטי אותותי שתי סמל׳ כתיב ולמען שתי כלומר ב׳
אותיות הראשונות)

אותיות זה השם אמר למען שתי אותותי אלה בקרבו · והענין הוא סוד המתבאר בזוהר בפסוק עת שלט האדם באדם לרע לו · כי כמו
שהיו צריה לראש ע״י התלבשות השכינה כמ״ש כך בבוא עתם אזי התלבשות השכינה בו ולהכניע והו אשר שלט האדם שהוא סוד אדם
אשר על הכסא באדם שהוא אדם הבליעל אזי שולט האדם באדם לרע ומאותיות שמו נתפשטו הכנעת השר שהוא הבכור · והמכות
באומה שלמטה · דהיינו מצד יו״ד מהשם נתפשטו י׳ מכות ומצד ה׳ מהשם נתפשט שכל מכה ומכה היתה של חמש מכות כדברי ר׳
עקיבא בהגדה · ואף ר״א שאמר שכל מכה ומכה היה של ד׳ מכות מ״מ הד׳ מכות עם הכולל דהיינו עצם המכה דם צפרדע כו׳ הוא חמש
ידוע · כי גאולת מצרים אף שהיתה גאולה גדולה · מ״מ אינה גאולה בהחלט עד לעתיד ואז יתגלה אותיו׳ שם ידו״ד כולם משא״כ עתה
לא נתגלה כי אם אותיות י״ה כמ״ש כי יד על כס י״ה וכמ״ש רז״ל שירה חדשה נאמר בלשון נקבה כי הגאולה היתה מצד עולת הנקיבה
ולעתיד וברא ה׳ חדשה נקיבה תסובב גבר · ככתוב בספר ירמיה כי תתעלה הנקיבה להיות כתוקף הזכר בסוד והיה אור הלבנ׳ כאור
החמה · ויהיה שיר חדש בלשון זכר · וכבר הארכתי בזה בביאור ההגדה · ואז יתייחדו ויתעלו אותיות ו״ה מהשם שהם סוד ד״ו פרצופין
זכר ונקבה ויתייחדו ונקראו שמם אדם ביחד בשם הזכר · והנה שמעתי מדורשי רשומות שאמרו רמז בזה הפסוק ושמתי פדת בין עמי
ובין עמך למחר יהיה האות הזה כי הנה פדת כתיב חסר והיה ראוי להיות מלא · וכמ״ש רש״י באיכה בפסוק וילכו בלא כח לפני רודף כל
רודף שבמקרא חסר בר מן דין כי רדיפה מלאה נרדפו וע״ז נתרעם הפייטן מלא רודפתי וחסרה שנת גאולי כי שנת גאולי בא כתיב חסר
וכן בכאן כתיב פדת חסר · ע״כ אמר למחר יהיה האות הזה כלומר יש מחר שהוא לאחר זמן ורומז על גאולה אחרונ׳ אז יהיה מלא בא ות
הזה כך שמעתי · והנה אתן תוספות ביאור · רש״י כתב בפרש׳ בחקותי בפסוק וזכרתי את בריתי יעקב בה׳ מקומות נכתב מלא ואליהו
חסר בחמשה מקומות נטל יעקב אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו וענין ה״פ ו׳ רמז לוא״ו וה״א מהשם · ויעקב
הוא מרכבה לשם ידו״ד ע״כ נטל למשכון סן אליהו ה״פ ו׳ שיתגלה בגאולה אחרונ׳ וה״א שהיא הנקיבה תתייחד עם וא״ו שהוא הזכר
ויתעלו אותיות י״ה ומשירה חדשה תהיה שיר חדש ונקיבה תסובב גבר והיו לאחד והשירה הזאת שהוא לשון נקיבה יהיה השיר הזה והו

למחר

למהר יהיה האות הזה דהיינו וא״ו שיתמלא פרות וגם גאולי ואמר הזה כי זאת תהיה כמו זה רמז לדבר בספר קטן עולה זאת כמו זה״ה ועולה י״ב נגד י״ב צירופי שם הויה שיהיה ידו״ד אחד ושמו אחד וכתיב כימי צאתך ממצרים כן אראנו נפלאות אסנם יציאת מצרים יהיה טפל וגאולה אחרונה עיקר ואז יקוים בעצם למען שיתי אותותי אלה׳ נחזור לענין ההתלבשות השכי״נ בהשר הוא מעלה גדולה להשר אבל אח״כ נתהפך לשלוט בו לרע ולהכניע כמ״ש לע״ל וזהו ענין אשר התעללתי במצרים פרש״י שחקתי וצריך להבין מהו ענין השחוק ולפי מ״ש בענין שר מצרים הוא מובן כי כששר ברום מעלתו אז אינו זוכר באחריתו כי מאיגרא רמא יפול לבירא עמיקתא והתלבשות שגרם לו המעל׳ זה בעצמו יורידנו וישב בשמי׳ ישחק הוא כרוך הוא יודע העת והרגע אשר מכח התלבשו׳ הזה ישפילני ויכניענו כמ״ש עד מתי מאנת לענות מפני וענין ההכנעה היא להתהפך מרע לטוב כענין סמאל שרו של עשו שהודה על הברכות וזהו סוד מציאת חן בעיני העם לקיים וינצלו את מצרים ולבסוף אמר פרעה וברכתם גם אותי כי אתם עצם הברכה ומברכותיכם יבורך גם אני וזהו סוד מה שאמר פרעה לא כן כי יצא קללה מפיו שאמר ראו כי רעה נגד פניכם ומלאך רע ענה בעל כרחו ואמר לא כן׃ כלומר לא יהיה כמו שאמרתי דם שאני רואה שמורה על הרעה רק ארבא מורה על הטוב שהוא רם מילה׳ כך הוא הרמז של לא כן׳ ואע״פ שפרעה לא נתכוין לזה מ״מ הרבה פעמים יוצא דיבור מפי האדם והוא אינו יודע עד היכן כח הדיבור הזה והוא מפי עליון׳ וקרב לזה מצאתי בספר כנפי יונה ס״ס ת׳ וז״ל ראו כי רעה נגד פניכם ל״א כ״ן בגים מיכ״ל שניזדמן שם ושם בפיו של פרעה בטול קללתו וכשנהפך כלאך רע זה פרע להיות שליה מיכ״ל ואמר לא כן הרי יו״ד של מיכאל נוספת בו באותו מלאך להפיך עשר שמות אלהים עולים עם תת״ע כמ״ס או ז׳תיבות של רא״ו כ״י רע״ה נג״ד פ״ניכם ל״א כ״ן להיות רחמים על ישרא׳ שכן הם נ״כ בג׳מטריא ברכ״ת אברה״ם עכ״ל׃

ומעתה יתבארו הפסוקים והמאמר מה שהקדמתי שנים נודרים נדרים ונדבות כישראל ומכ״ש אותן שנעשו לראש כרפי׳ ומתחיל אקדים מ״ש בפרשת בלק כפסוק הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב כשהן שמחין אין אומה שמחה עמהם שנאמר ה׳ בדד ינחנו׳ וכשהאומות בטוב הן אוכלין עם כל א׳ ואין עולים להם מן החשבון וזהו בגוים לא יתחשב עכ״ל כן הענין בקרבנות של נדרים ונדבות דגוים שמקריבים ישראל׳ הנה ע״י קרבנותיהם הן מתקרבים אל הקדושה על ידי שרשם למעל׳ הנשרש בקדושה ומורידין שפע מלמעל׳ ובזו ההשפ״ע גם כן ישראל נשפעים והן שמחין עמהן אמנם התעוררות קרבנות ישראל שמקריבין את עצמם בפנימיות הקדושה למעלה וזהו שמור להם לעה״ב לדביקות הנצחיי אשר אין לה ערך ושיעור והוא בלתי מושג אשר על זה נאמר עין לא ראתה אלהים זולתך על השכר הרוחני הזה׃

ועל זה יתבארו הפסוקים ויקרא פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו את ה׳ הוא כרפי׳ לעיל׳ מרע״ה השיב גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לי״י אלהינו׳ כלומר ע״י נדרים ונדבות משלך שנקריב לשכן לה׳ אלהינו אזי תתן בידינו כי לנו ג״כ חלק בהשפעה זו נמצא אנו נהנין מהשפעה זו׳ וגם מקנינו ילך עמנו כלומר מה שהוא קרבנותינו זה ילך עמנו לעה״ב ואמר עמנו כי עמנו הוא דוקא כי ה׳ בדד ינחנו׳ אח״כ אמר לא תשאר פרסה זה רומז על בכור השני שהוא בכור לשעתו שר של עשו הוא אדום והנה יש בו סימן קבוע הכראה שיש בו אחיזה בקדושה כי ידוע שעשו נקרא חזיר׳ שנ׳ יכרסמנה חזיר מיער והחזיר פושט טלפיו כמ״ש ואת החזיר כי מפרים פרסה הוא׳ וסימניך וידו אוחזת בעקב עשו כי בפרסו׳ עשו יש סים׳ טהרה מפריס פרסה הוא׳ ע״ז אמר לא תשאר ממנו פרסה כי ממנו נקח לעבוד את י״י אלהינו והוא כדרך שאמר למעלה בענין שר מצרים גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות ועשינו לה׳ אלהינו כך אמר בכאן בשר עשו׳ לא תשאר פרסה כלומר לא תשאר המפריס פרסה לגמרי נדחה להיותו שירים רק ממנו נקח לעבוד את ה׳ אלהינו כי אנחנו נהנים גם כן מזה׳ אבל ההשפעה שיגיע מעצם קרבנות שלנו גודל הדביקות והקירוב הזה מעבודה שלנו אנחנו לא נדע עד בואינו שמה כי אין לנו להשיג גודל הרוחניות כי עין לא ראתה אלהים זולתך ולא נדע עד בואינו שמה׳ ועל זה רומז המדרש לא תהיה סבור שאנו נזבח משלנו כלום כלומר לא יהא סלקא אדעתך שנאכל מהזבח שלנו כי אין לנו חלק בעה״ז משכר הרוחני הגדול רק מה שיש לכם ממנו נקח דהיינו מה שאנחנו מקריבים לשכן אבל מה שאנחנו מקריבים לנו זהו עין לא ראתה וגומר׃ ואנחנו לא נדע ונשיג זה עד בואינו שמה׳ יהי רצון שנזכה לדביקו׳ הנצחי כמ״ש אחת שאלתי מאת ה׳ אותה אבקש שבתי בבית ה׳ כל ימי חיי לחזות בנועם ה׳ ולבקר בהיכלו אמן׃

הג״ה

זה הג״ה שייך לעיל לדף שעובר וז״ל הרקנאטי פרשת בשלח ודע כשהקב״ה רוצה לעקור אומה ולהשפיל משפי׳ השר שלה תחילה בירום כמו שאמרו ז״ל אין אומה נופלת אא״כ נופל שרה תחילה שנ׳ יפקוד ה׳ על צבא המרום וגו׳ וכשמושפע השפע מזה ומרכב לזה אז מתבטלין המזונות כשיגיע מזונם אחר לבטלן אז היא מלחמה בין מלכי האדמה וזהו שכתוב ונגלה על צבא השמים ותפל ארכם עין הצבא ועין הכוכבים וקורים להודיע כי לקו הזיוונים למעלה עכ״פ לוקי אותן שהם תקות וממשלתם׳ ואמרו ז״ל בפסיקתא קל עין סמיה נפל מהו קל א״ר יוסי בן חלפתא השר שלו קל היה שמו וכו קל עין סמיה נפל ודע והאמן כי כשרדף פרעה אחרי ישראל כי המלחמה היתה למעלה ולמטה וזהו ויקם שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרים כי שר של מצרים נתחבר עם סמאל ונתחברו לו שש מאות לנגד רכב מצרים וזהו וכל רכב מצרים יבאו להלחם עם אלהים שכאמור ה׳ ילחם לכם׳ ולפי שהיו ישראל ברכבי על כים לפיכך היה מלחמת השרים קשה׳ ואז לבש הקב״ה נ׳ מיני מלבושי׳ לבוש מלכות לתפארת גאון יעקב׳ לבוש חסד מכח אברהם להציל בניו׳ לבוש מלחמת מכח הגבור׳ להלחם עם מרכבות של מצרים ובסמאל הרשע ואלו השלש מלבושים הם בסוד ויסע ויבא ויט וזהו סוד ויכר את אופן מרכבותיו הם האופנים העליונים שהיו מנהיגים למצרים שלמטה במרוצה וכהשברם נשברו כמותם למטה׳ ואז אמרו אנוסה מפני ישראל כי ה׳ נלחם להם במצרים של מעלה עכ״ל׳ ומתוך מאמר זה מאמר כשנלקה שר של מעלה אזי נעשה מלחמה למטה׳ יתורץ הקושיא שהקשו המפרשים בפסוק שאמר ולא יתן המשחית לבא וכתיב אין כתיב פ״ר שאין אין היה המשחית הבא הק״בה היה בעצמו ובכבודו עשה מכת בכורות אלא הענין הוא שהקב״ה בעצמו ובכבודו השפיל את השר של מצרים כי הוא השר הגדול שבהשרים וכ״כ כאומר הקב״ה בעצמו ובכבודו להשפילו וכשהושפל אז בימיני של מטה באו המשחיתים והמיתו בכוריהם והארכתי בענין זה במקום אחר וזהו שאמר יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו׃

דרך חיים תוכחת מוסר

דרך חיים תוכחת מוסר

ושמרתם את המצות וגומר כתב רש״י ושמרתם את המצות שלא יבאו לידי חמוץ מכאן אמרו תפח תלטוש בצונן ר׳ יאשיה אומר אל תהא קורא את המצות אלא את המצוות כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצות אלא אם באה לידך מצוה אל תחמיצנה עשה אותה מיד ע״כ׳ יש להקשות הנה בפרשה זו מדבר מענייני פסח ומצות ואיך הוא מרמז על מצות דעלמא׳ ע״ק הוא מפרש זה הפסוק של ושמרתם את המצות שלא יחמיץ המצות ויעשם מיד וארבא מצינו תיבת שמירה שפירושו להיפך דהיינו המתנה כמו ואביו שמר את הדבר. שפירושו המתין על הדבר׳ ע״ק כל אל תקרי שבדברי רז״ל הוא משום שיש איזה הוכחה בקרא שלא לקרות כן וכאן מה הוכחה יש בכאן׳ כבר האריכו המפרשים ברמזי חמץ ומצה שהם נגד שני יצרים חמץ הוא החומץ המנוול והשאור הוא שאור שבעיסה כי גוף האדם הוא כמו עיסה המעורב מקמח ומים כן נעשה האדם כנבל הזה והיצה״ר הוא כחמץ העיסה והמצה הוא יצר טוב שגורם לאדם שיהיה נכנע ולא יעלה למעלה כמו שהיא המצה ואז נכנע מפני בוראו ואינו בא לידי חטא והוא סור מרע ועשה טוב והנה החילוק

שבין אותיות מצה לאותיות חמץ היא ההתיבה ה׳ ל׳ שרומז על מה שאמר למה תלוי ירך הה׳א רמז לבעל תשובה שנכנס מן הצר והקצו וליעול מלמטה ותרצו לאו אסתייע מילתא ע״כ במצה יש ה״א הרומזת לתשובה · ובחמץ ח׳ית הסתומה למעלה וצריך לבדוק החמץ בכל מקומות שדרך להכניס שם חמץ דהיינו כל אבר ואבר המועד לחטוא כגון הפה יבדוק מלשון הרע ורכילות ולדבר נבלה ושבועות וקללות ושיחה בטלה · וממאכלות אסורות וכיוצא בזה הלב יבדוק שלא יחשוב מחשבת און ולא יהיה לב רע רק טוב העינים יבדוק שלא יראו דבר רע ועיניו יהיו רואות תורה ומצות ועניים לרחם עליהם וכיוצא בזה · הראש יבדוק שלא יהיה בקומה זקופה והכצח שלא יהיה עזות מצח וכן הידים והרגלים וכל האברים · והבדיקה תהיה לאור הנר אלהים נשמת אדם · ועיקר זמן הבדיקה בלילה קודם שישן ישב בדד ויתפלש בעפר ויזכור את כל מעשיו ויפשפש בהם ואם פשפש ומצא אזי יבער זה החמץ וישרפנו ועיקר הביטול בלב שיעשה תשובה בכל לבו ולב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה · וגם תקנו לומר בפה כל חמירא באופן שיטהר עצמו בדיבור · ובמחשבה ובמעשה וצריך לבדוק הן עבירות שבינו לבין קונו ובין עבירות שבינו לחבירו · וכמ״ש חור שבין אדם לחבירו כל א׳ בודק כו׳ והשאר מבטל ואז סרה הקנאה והשנאה ועוד הרבה דיני בדיקות חמץ הרומזות על התעוררות כתבתי במסכת פסחים שלי בדרושי הפסח וישמע החכם ויוסיף לקח : **והנה** בא הציווי מהשי׳ על שבעת ימים שלא יראה ולא ימצא ובא הציווי בעת צאתנו ממצרים · כי אז בחר בנו השי׳ ולקחנו לו לעם וציונו שנקבע בלבנו באותו זמן שבעה ימים שלא לאכול חמץ כי הנה ז׳ ימים הם היקף והזיר׳ חלילה עולמים ע״כ בז׳ ימים הראשונים צריכין אנחנו לקבוע בלבנו דברים אלו · ואח״כ יהיה התעוררות הזה לזכרון לנו ונשמור אותו תמיד בכל היקף והיקף רק שהיקף הראשון יהיה לנו לאות לקבוע הרושם הזה וזהו ענין שלא ימצא חמץ ברשותינו כל שבעה ואפי׳ תערובות חמץ להודיע כמה צריך להתרחק מהדברים המסמיצי׳ והמחטיאי׳ שאפי׳ בתערובת מעט התיוק מרובה שיש בו כח להטו׳ האדם לאשר יחפוץ לכך כל מחמצת לא תאכלו · וזהו ענין ושמרתם את המצות אל תהי קורא המצות אלא המצוות · אין הכוונה שתשתנה הקריאה אלא ישאר הפסוק כמו שהוא בתוב · רק אל תהי קורא מצות כלומר שהכוונה מהמצה לבד אלא הכוונה על כל המצוות כי מצות המצה ז׳ ימים בהיקף הראשון רומזת על התלבשות יצר טוב לקיים כל המצות ולהיותם שמורים כמ״ש עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי וקיום כל המצות נרמז בהרחקות החמץ הרומז שלא יחמיץ המצות ולשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה · ולפ״ז ושמרתם את המצות הוא כפשוטו רומז על המצה אבל הודיע ששמירת המצה רומז להיותו יושב ומצפה ושומר ומשמר כל ימות השנה לקיים כל המצוות ולבער היצה״ר הרומז בחמץ ולילך בעצת היצר טוב · וכן בלשון הראשון שאמר תפת תלמוש בצונן רומז על ענין הזה כי היצה״ר בא מרתיחת תמיבות התאווה וצריך לקררו · ופירשו המפרשים רמז המשנה אור לי״ד בודקין את החמץ כו׳ כי ממשלת היצר הרע י״ג שנים ויום א׳ קודם ביאת היצ״ט ע״כ אור לי״ד מתחילין לבדוק לאור הנר נשמת אדם חופש כל חדרי בטן וכן מצינו שלמדו בדיקה לאור הנר חיפוש מחיפוש כו׳ ועל רמז זה נקרא היום יד יום הראשון כמ״ש אך ביום הראשון תשביתו כי הוא הראשון של ביאת היצר טוב · ואפשר כוונת הנשיאים להקריב בימי ההם קרבנותיהם הוא לזכך י״ג שנים של אדם השרוים בלא יצ״ט · ע״כ י״ב ימים קרבנותיהם ויום י״ג אסרו חג של יט שלהם ואח״כ כאור לי״ד הבדיקה לאור הנר ע״כ נרמז אח״כ בהעלותך את הנרות ונו׳ אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות והם ז׳ ימי חג המצות ע״כ נתנו בני ישראל לקבוע ימי חודש ניסן הללו להיותן קדושים ולא חול וזה רמזו ג״כ במה שאמר החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה דלכאו׳ הוא כפל וע״ד הפשט מדבר העיבור החודש ומעיבור השנה אמנם ו״דך רמז הודיע כי כל החודש כולו הוא כמו ר״ח ולא כשאר חדשים ר״ח הוא מקוד׳ ושאר ימי החודש הם חול אמנם זה החודש כולו הוא כמו ראשי חדשים כל יום הוא כמו ר״ח :

בעזרת ישמשוניה אלף אלפין ורבוא נשלם פרשת בא

פרשת בשלח

נר מצוה המצוה הכ״ד מתרי״ג מצות היא אל יצא איש ממקומו ביום השביעי והרמב״ם ז״ל בס׳ המצות פי׳ זו המצוה על תחומין דאיסור תחומין דאורייתא ביתר מאלפים אמות ובחבורו הגדול חזר מזה וכתב שהשיעור של התורה הוא ג׳ פרסאות · והרמב״ן ז״ל כתב כי הכל טעות שאין לנו איסור תחומין מדאורייתא כלל לפי המתבאר בתלמוד בבלי שלנו · והוא יפרש אל יצא איש ממקומו · כמו אל יוציא כדאיתא במסכת עירובין · ויש מחלוקת גדול בזה ביניהם ובין הנמשכים אחריהם · יהיה איך שיהיה הוא הנותן גבול ומקום או קאי על אדם בהליכתו כפי׳ הרמב״ם או קאי על הכלי שלא יוציא אותו ממקומו שהוא כרה״י לרשות הרבים : **ותורה אור** בענין סוד הדבר שלא להוציא מרה״י לר״ה כתבתי במסכת שבת שלי · ובענין תחומין מצאתי בקונטרים האר״י ז״ל ח״ל ועתה אמרתי להודיעך סוד התחום שבת מן התורה הוא י״ב מיל ואחז״ל אלפים אמה · כבר ידעת כי נצח הוד יסוד של עשיה מתעלת בחסד גבורה תפארת ונשאר שם חלל · וח״ל עולה חיים שהחיים של הקליפות נסתלקו וכבר ידעת שהאחיזה שלהם הוא באותה המקום אשר נשאר עתה חלל ונסתלק החיות שלהם ונשארו מותא ומי שעושה מלאכה ממלא את החלל ההוא ונכנס שם הקליפה וכנגד הוד יסוד נצח הם ג׳ פרסאות והמלכות נכללת בהם וכל פרסה ד׳ מילין הרי י״ב מילין · ובזמן הקודם שלא היה אז הגבורות הקליפות יכולין לילך בשבת כל השיעור ההוא אבל אחר החורבן גברו הקליפות ונכנסו עד חצי נצח וע״ז נאמר וגם נצח ישראל לא ישקר וכו׳ ופי׳ בכולו לא ישקר אבל בחציו או במקצתו יש אחיזה לקליפות ובכרת ההוד נאמר והודי נהפך עלי למשחית ובעבור זה התחום שבת הוא נצח שהוא אלפים אמה · ותחום עולה חות״ם כמנין תנ״ד במנין ג׳ אהיה במילואן א׳ של יודין העולה קס״א · וא׳ של ההין העול׳ קנ״א וא׳ של אלפין העול׳ קמ״ג וכולם עם הכולל בגימטריא חותם וזהו חותם פי׳ שומר שלא יכנסו הקליפות בחלל של אלפים אמה עד לילם״ש שאז יוסר החותם ויחזור נצח הוד יסוד למקומו ואז שולטין הקליפות והו ונפש וי נפש ולמה לא אמר וי רוח או וי נשמה אלא שנפש בעולם העשיה וכשחוזר הנפש שהיא בעולם העשיה יש לה צער שהיא כמוב׳ לקליפו׳ משא״כ ברוח כו׳ עכ״ל פי חכם חן · אמנם בענין דא צריך לאודועי גם כן כי ענין קביעות מקום תמצא בכל הקדושות כאן בקדושת שבת הוקבע מקום הן להוצא׳ ליציאה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ואלו ואלו דברי אלהים חיים · ובקדושת המקדש הוקבע עבודת פנים ועבודת חוץ · ונאמר ומן המקדש לא יצא וכן בלימוד קדושת התורה ארז״ל כל הקובע מקום לתורתו אויביו נופלים תחתיו וכן בקדושת ברכות התפילה אמר כל הקובע מקום לתפלתו כו׳ והטעם בכולם כי סביב הקדושות סביב רשעים יתהלכון דהיינו הקליפות המבדילין בעונותינו · וקביעו׳ מקום הוא יחוד שמתייחד עם הקדושה פנימה ולא יראה חוצה כי כל כבודה פנימה · ויען כי כבר כתבתי בהקדמת שובבי״ם ת״ת שבפרשה זו רמזים וסודות לעמוד התפילה : ע״כ נדבר עתה מענין עמוד התפילה אשר סביב רשעים יתהלכון הם כתות של מחבלים העומדי׳ למנוע

קנ״הכ

סוד אהיה אשר אהיה קול אותיו אמת כי אהיה פעמים אהיה עולה אמת ולאמת אותיו של הקב״ה הלרכתי נוק כמקום אחר :

את התפילה שלא הלך למעלה וצריך התחכמות גדול לזה · וא׳ מהעניינים הוא פסוקי דזמרה שהם חותכין הקליפות ועושין דרך שתוכל
התפילה אחר כך לעבור כמ״ש בשערי אורה והארכתי בזה במקום אחר ועתה אזכיר איזה פסוקים בפרשה זו כתיב מה תצעק אלי דבר אל
בני ישראל ויסעו פרש״י ע״פ רז״ל שהיה משה עומד ומאריך בתפילה א״ל הקב״ה ישראל נתונים בצרה ואתה עומד ומאריך בתפילה ·
וקשה היא הנותנת כדכתיב בצרתי אקראך ותענני · בשלמא בפסוק עצמו בלא פי׳ רש״י לא קשה ד״יש לפרש הה״ק מה תצעק כי כבר
הזכ פחת ואכברה בפרעה ובכל חילו אין לך אלא לשאול עצה איך לעשות וכ״כ הרמב״ן · אמנם לרש״י קשה · ע״ק תיבת אלי שאמר כה
הצעק אלי וכי ח״ו נצעק למיכאל וגבריאל כל קראנו אליו ית׳ ולא לזולתו · ע״ק דבר אל בני ישראל ויסעו ק׳ הלא הים מעכבם וכן הל״ל
כה תאמר לישראל שאקרע להם הים ורש״י כתב מה שכתב · ע״ד הפשט יתיישב ע״פ ביאור הפסוקים הקודמי׳ לאחר שנתעורר בהם ·
ויצעקו ארז״ל תפשו אומנות אבותם כו׳ והנה מצינו שתכף קלקלו ואמרו המבלי כו׳ ורז״ל אמרו ב׳ כתות היו על הים כו׳ · המבלי אין
לבאורה הלשון הוא כפול ורש״י רצה להסבירו בכמה תיבות של לשון לעז לקחתנו נודע דבכל מקום שהוזכר בתורה לשון קיחה אצל האדם
מוציאו רש״י מפשוטו ומפרשו לשון פיתוי דברים והטעם כי עיקר האדם במה שהוא אדם הוא השכל והדעת ואין זה הדבר הנקח ביד
ובאמת שגם כאן יש לפרש כן שפרע״ה פיתה אותם ואמר להם להביאם לארץ זבת חלב ודבש · מ״מ למה שינה בלישנא היה להם לומר
הוצאתנו כמ״ש אחר כך מה זאת עשית לנו להוציאנו גם זה המאמר מה זאת עשית לנו להוציאנו נראה ככפל · בתשובות מרע״ה התיצבו
נגומר נראה כמאריך בדברים ובפרט קשה כמ״ש כי באש ובו׳ לא תוסיפון שהוא לטוב אולי ח״ו להיפך שיהרגו ואז לא יוסיפו לראו וגם קשה
איך אמ׳ במוחלט לא תוסיפון ובאמ׳ בימי ירמי׳ חזרו למצרי׳ ובקללו כתיב והשיב ה׳ אותך באניות מצרים אשר נראה דע״כ רז״ל הוציאו
האי לא תוסיפון מלשון הבטחה · רק שמוהו ללאו שאסור הוא לחזור ולדור במצרים אך שלתמוה זמן תורה להזהר ולא היה עת ללמוד
דינין והלא תפילה שהיתה מצטרכת לשעה אמר הקב״ה ישראל נתונים בצרה ואתה מאריך כו׳ הענין כשראו ישראל מצרים נוסע אחריהם
ופי׳ רז״ל שהוא שר של מצרים ע״כ מצרים ולא כצריים אז נכנס ספק גדול בלבם כי בעת הוכה כל בכור האמינו כי ה׳ בקרבה בעצמו
ובכבודו ית׳ לא ע״י מלאך כי חשבו שהשר של מצרים שהוא הבכור הגדול מכל השרים הוכה ונעקר ואז הקב״ה העידו כי אין מי יכול לו
אלא הקב״ה בעצמו ובכבודו וזה היה להם לאות כמ״ש בפרשת מסעי ומצרים מקברים את · אשר הכה ה׳ בם כל בכור כי ראו שנקברו כל
הבכורים למטה ואין אומה נופלת · אלא מתחילה נופל שר שלה בוראי נפל השר שלהם שהוא הבכור למעלה · אבל לפי האמת עדיין
לא נפל ונעקר לגמרי ומ״ש ות׳ הכה אין פירושו הכה · אותו מכת מות רק הכה הכאה אבל עדיין היה קיים עד טביעת י״ס ואע״פ שהוכה
והותחל לנפול לא נפל לגמרי והו ענין שבא שר של · מצרים וצירף אליו את סמאל לקטרג על ישראל כמ״ש הרקנאטי · בס׳ זו והבאתי
דבריו בפרשת בא כי מאחר שהותחל לנפול לקח סיוע והקב״ה הניחו עד ים סוף למען רבות מופתיו · וישראל שלא ידעו עדיין שיקרע
הים סוף ויטבעו המצרים וראו השר קיים ע״כ נתפקו · אולי לא מהשי״ת הוא שיצאו ישראל ממצרים לגמרי להיותם נגאלים וחשבו אפשר
שבאמת אין דעת השי״ת רק · דרך שלשת ימים ילכו במדבר ואח״כ יחזרו למצרים וחשבו שמרע״ה מדעתו עשה כן כסבכי כי השי״ת מקיים
דבר עבדו ועצתו ישלים · ע״כ צעקו אל ה׳ להיות אל חי בקרבם וכמו שסברו בעת מכת בכורות שהוא כן · ועל משה התרעמו ואמרו
המבלי אין קברים וגומר וה״א התמיה של המבלי היא תמיהא קיימת כמו הלבן מאה שנה וכמו הנגלה נגלתי ור״ל המבלי דבר זה מאחר
שדבר זה שסברת וכי מצרים מקברים מורה על העדר שר שלהם והדבר אינו רק אין קברים כלומר אין ממש בזה שהרי עינינו רואות שר
מצרים נוסע נמצא אתה לקחתנו היפך והצלתי אתכם מעבודתם ולקחתי אתכם לי לעם אשר הכוונה בו שיציל אותנו מהשר הגדול
שהוא עבודתם של מצרים כלומר שהם עובדים לו והוא · ית׳ יקחנו לו לעם וירוממנו על כל השרים ונהיה דבוקים בו בלי אמצעי רק
בהתרוממות על הכל הוא לנו לאלהים ואנחנו עמו ועתה אנחנו רואים כי אתה לקחתנו · מה זאת עשית לנו · ואמרו זה הלשון לרמוז על
מאמר פרעה שאמר מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו · ותיבת מעבדנו פירושו כמו מעבודתם שהוא שר שלהם ויהיו ישראל
תחתיו · אז גילה להם משה לא תוסיפו עוד לראות שר מצרים כמו שהיה עתה כי עתה יבא קיצו באותות ומופתים אשר תראו ואז יתקיים
והצלתי אתכם מעבודתם ולקחתי אתכם לי לעם ואתם תהיו למעל׳ כמ״ש וזה לכם האות ה׳ ילחם לכם כלומר מה שהיה ראוי להיות לכם
אז ה׳ ילחם כביכול והוא רומז לאבני בלסטראות והצים שזרקו בישראל וקבלם מלאך ה׳ וכמ״ש רש״י בפסוק ויסע מלאך האלהים · ע״כ
אמר השי׳ למש׳ מה תצעק אלי אמ׳ אלי לרמוז לו כשאתה עתה מתפלל אלי אז תחזיק את התשר שלהם שחשדוך כי אתה לקחתם מדעתך ועתה
אתה עומד בתפילה אלי כלומר שאבוא אליך להיות בעצמי ובכבודי רק דבר מעצמך אל בני ישראל ויסעו ואז ידעו ויאמינו שלעבר נ״ב
ירד ידי ועשייתך עשיתי כי עברתי במצרים בכבודי ובעצמי ע״כ אמר בקצרה ויסעו ולא אמר השי׳ למשה שיאמר להם שיקרע הים שהיה
נראה כי עתה נאמר ולא נרמז כבר ובאמת כבר נרמז כמ״ש השי׳ במכת בכורות למען רבות מופתי לשון רבים הרומז על מכת בכורות
וקריעת ים סוף כמו שאמר רש״י וכל עצת ה׳ בזה הענין היה למשה שיחזיקו שכבר היה הכל גילוי סמנו ית׳ בעצמו ובכבודו וכל מעש משה
הם נעשו מעצמו ומכבודו וכן היה כשראו הנסים ונתקיים מאמר משה כתיב ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו וקאי על מ״ש וירא ישראל את
מצרים ואמרו בזוהר את מצריים לא נאמר אלא את מצרים ללמד שהראה להם הקב״ה שר של מצרים שהיה מת ורבך מגדולהו שלמעל׳
והיינו מיתתו כמו שאומר כי מתו כל האנשים וגומר כך נ״ל ע״ד הפשט לבאר הפסוקים · דמה תצעק אלי כו׳ וע״ד אלה הפסוקים של
המבלי כו׳ · אמנם לענין רמז וסודות התפילה אשר · אנו קיימין ביה יש עוד לאלוה מילין לבאר ויתבאר גם כן מדרש ברבה ז״ל מה תצעק
אלי הה״ד שומע תפילה עדיך כל בשר יבאו · מהו שומע תפילה אר׳ פ׳ בשם ר״מ ור׳ ירמי׳ בשם ר״ח בר אבא בשעה שישראל מתפללין
אין אתה מוצא שכולן מתפללין כאחד אלא כל כנסי׳ וכנסיה מתפללת בפני עצמה הכנסת הזו תחילה ואח״כ הכנסת האחרת ומאחר שכל
הכנסת גומרת כל התפילות המלאך הממונה · על התפילות נוטל כל התפילות שהתפללו בכל הכנסיות כולן ועושה · אותן עטרות ונותנן
בראשו של הקב״ה שנאמר עדיך כל בשר יבאו ואין עדיך אלא עטרה שנאמר כי כלם כעדי תלבשי וכן הוא אומר ישראל אשר בך אתפאר
שהקב״ה מתעטר בתפילותיהן של ישראל שנאמר ועטרת תפארת בראשך ע״כ · ידוע להבקיאי׳ במדרשים דלשון הדא הוא דכתיב הנאמ׳
במדרש עניינו הוא דיש קושיא בפסוק שסביא וזו הקושיא מתרצה · מכח הפסוק הנאמר כאן והה״ד כמו והשתא א״ש א״כ צריך לידע מה
היא הקושיא דיש בפסוק שומע תפילה · ואף שאמר מהו שומע תפילה צריך ביאור מהו קושייתו בשומע תפילה · אחר כן צריך להתבונן
איך זאת הקושיא תהיה מתורצת מהפסוק שבכאן שהוא מה תצעק אלי · ע״ק מה נ״מ שמתפללה בזו אחר זו · ע״ק וכן הוא אומר ישראל
כו׳ · מאי ואומר וכן דרך תלמודא לשאול בכל מקום · **מצינו** ענייני בית תפילה בתרין אנפין דהיינו תפילה צריכה
להיות בהכנעה כעני בפתח כדכתיב תפילה לעני כי יעטוף וארז״ל כל השערים · ננעלו חוץ משערי דמעות אבל השירות
כמו שירה דפרשה זו וכיוצא בו הוא להיפך אין שירה אלא מתוך שמחה :

עוד יש להתבונן כתיב השירה הזאת ואר״זל עתה שירה בלשון נקבה מהו הענין · עוד יש קשיא בשירת האנשים כתיב השירה
הזאת בלשון נקבה ובשירת הנשים נתהפך מלשון נקבה ללשון זכר כדכתי׳ אצל מרים ותען להם מרים שירו לה׳ כי גאה גאה
ולהם הוא לשון זכר דלהן הל״ל · ואנשי הצחות והמליצה · אומרי׳ שמרים עם הנשי׳ לא אמרו שירה כי הנשי׳ פטורות רק יצאו
בתפים ומחולות לשמוח ובאן כמה בחורי ישראל לראות בשמחתם ואז צעקה מרים ותען להם לכו לאהליכם במקום שאומרי׳ האנשים

שירה וגם אתם שירולה׳ כיצאת אבל רז״ל מנגדי דבר זה שאמרו כמו שאמ׳ מר׳ע שירה וישראל ענו אחריו כן אמרה מרים והנשי׳ אחריה:
ממ יש לתרץ קושיא זו עם קושיא אחרת דאמרו אין גומרין הלל בשביעי של פסח אף שהוא יום משום שאמר הקב״ה מעשי ידי
טבעו בים ואתם אומרים שירה וכן אז״ל על כצאת החלוץ אומרי׳ הודו לה׳ ולא אמרו כי טוב · וקשה על זה הלא כתי׳ באבוד
רשעים רנה ופתגהר הכנתי תירוץ דלא שייך רינה באבוד רשעי׳ אלא כשנתמלא סאתם ואין בהם מתום לגמרי אבל כשלא נתמל׳ סאתם
ויש בהם עדיין איזה דבר טוב רק הקב״ה מאבדם בשביל ישראל ע״ז אמר מעשי ידיי · וכן היה באיבוד הנעשה להם לא נתמלא סאתם
לאיבוד גדול כזה אלא הקב״ה עשה זה בעבור ישראל והו שכתוב על אודות ישראל וכן כתי׳ מפני בני ישראל כלומר בשביל ישראל שראו
נקמה נעשה איבוד גדול כזה : אמנם שבעים פנים לתורה נופל לתרץ בענין אחר ויתבאר ע״פ מדרש רבה ז״ל תשורי מראש אמנה
עתידין ישראל לומר שירה לעתיד לבא שנאמר שירו לה׳ שיר חדש כי נפלאות עשה ובאיזה זכות אומרי׳ ישראל שירה בזכות אברהם
שהאמין בהקב״ה שנאמר והאמין בה׳ היא האמונה שישראל נוהגין בה ועליו הכתוב אומר וצדיק באמונתו יחיה תשורי מראש אמנה
וקשה עתידין שאמרו לעתיד לבא הוא כפל ודי היה בעתידין או כלעתיד לבא · גם זה צריך ביאור מ״ש באיזה זכות כו׳ · והענין הוא
מרת צדיקי׳ הוא מיד שהובטחו לדבר טוב לומר שיר ושבח לה׳ שיר אף שעדיין לא נתקיים כי זה הוא מצד האמונה שמאמינים ברברין
ברוך הוא וברוך שמו ומה שמר״ע איחר מלומר שירה עד שנעשו המעשי׳ הוא בשביל שעדיין לא היתה אמונה חזקה בישראל וזה״הד
ויאמינו בה׳ ובמשה עבדו · אז ישיר משה ובני ישראל כלומר אז באותו פעם שר משה ולא מקודם מיד שהובטחו מהקב״ה שיבקע הים
משום שאז האמינו ישראל · כן מצאתי תירוץ זה בספר ברכת אברהם בהקדם׳ וע״ז רמזו רז״ל בפרק חלק בקש הקב״ה לעשות סנחריב
גוג מגוג · וחזקי׳ משיח אמרה מדה״ד ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותושבחות לפניך ולא עשית משיח · וחזקיה שלא
אמר לפניך וכו׳ וקשה והא מכתב לחזקי׳ כתי׳ אלא לפניך דייקא כלומר שלא מקרי׳ לומר שירה קודם שעשית בפועל מה שהבטחת אותו
כי היה לו תכף להתלבש באמונה ולומר שירה לפניך קודם שנעשה הדבר · ובזה מבואר המדרש שעתידין ישראל לומר שירה לעתיד
לבא כלומר עתידין כשישבשרו להגאולה יאמרו שירה על מה שעתיד לבא דהיינו על הנסי׳ שיבאו שיתבשרו עליהם יקדימו לשורר מיד
ויהיו בחוזק אמונתם כאלו נעשה וזהו שירו לה׳ שיר חדש · ואח״כ כתיב כי נפלאות עשה ואע״פ שעדיין לא נעשה הוא כאלו עשה ·
וזהו תשורי מראש אמנה כלומר תתחיל לשורר מראש דהיינו מקדם אשר נעשה וזה לך מצד אמונה · ובזה מתורץ שהקפיד הקב״ה מעשי
ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה כלומר לאחר שטבעו בים אמרתם שירה היה לכם להקרי׳ ולשורר קודם הטביעה מיד לאחר הבטחה
להיותכם גבורי כח ואמיץ לב בהאמונה · **ומצינו** מדה זו היתה בנשי׳ יותר מבאנשי׳ ובזכות נשי׳ צדקניות נגאלו ישראל ממצרים
כי האמינו בה׳ ולקחו תפי׳ ומחולות כי האמינו בתשועת ה׳ אשר יעשה להם · ונתהפכו מנשי׳ לגבורת האנשי׳ להיותם אמיץ לב והאנשי׳
לחנשי׳ ע״כ באנשים כתי׳ לשון נקבה ובהנשי׳ לשון זכר · כך יש לתרץ קושיא זו האחרונה אמנם לתרץ כולם ביחד · הנה כבר הקדמתי
שהם ב׳ עניני׳ הפכיים תפילה היא בשערי דמעות והשירה היא מתוך שמחה · **עוד** מצינו תרי פסוקי דסתרי אהדדי לכאורה
כתיב עבדו את ה׳ בשמחה וכתיב עבדו את ה׳ ביראה ע״ד הפשט נוכל לומר על התפילה שהיא עבודה שבלב ואז״ל צריך ליתן עיניו
למטה ולבו למעלה · וענין עיניו הוא שיזכור האדם בשפלותו והוא שיעמוד לפני ממ״ה הקב״ה רם ונשא · גם יזכור בעונותיו ואז יתמלא
יראה ופחד ויעבוד ביראה · אחר כך ישים לבו למעלה יהרהר בגדולות הבורא ית׳ ובגדולתו וכי רוא ית׳ האל הגדול הגבור והנורא
סיבות כל הסיבות ועילת כל העילות וכיוצא בזה ואז יעבוד בשמחה הרי עיניו למטה מצדינו הוא ביראה והלב למעלה מצדו ית׳ והוא
בשמחה עוז וחדוה במקומו · **אמנם** יש עוד פנימיי׳ לדבר כבר רמזתי למעלה והארכתי במקום אחר כי בין שמים לארץ מלא
מקטרגי׳ שלא מניחי׳ לעלות התפילה · ורז״ל תקנו פסוקי דזמרה לחתך אותם שתוכל התפילה לעלות וע״כ תשח בין ברוך שאמר
לישתבח שאז אין פסוקי דזמרה פועלי׳ חזרת התפילה מאותן מערבי מלחמ׳ שהן הקליפות הלוחמ׳ נגד התפילה ומבואר בזוהר שהם שני
כתות והם נקראות שני נשי׳ זונות והם מחלת ולילי׳ למחלת יש תע״ח כתות כמנין מח״לת ולילית יש ת״ף כתות כמנין לילית והם ממלאי׳
כל חלל העולם · וכבר נתבאר זה בספר קול בוכים · בפסוק נשי׳ בציון ענו והענין שבוראי אף בחורבן היו כמה חכמי׳ וחסידים גדולי׳
שהיו מתפללין תפילות גדולות אבל אלו ב׳ נשים ענו לציון כי גבר קטרוגם ולא הועיל שום ענין להעלות התפילות והיה מקיים סתם
תפילתי ובמקום אחר רמז אויביה שלו · וביאר בקול בוכים כי אלו הנשי׳ תמיד לוחמות זאת עם זאת כי הם ב׳ הפכים · מחלת היא
הכל מחולות ושמחה וזמנה במשבי׳ אותן הלצים ובעלי משתה וטוב הרוג בקר ושחוט צאן ולילית הוא להיפך לשון יללה וזמנה נמשכין
בעלי מרה שחור ויגון ואנחה בר מינן ע״כ הם לוחמים ביחד ויש בזה תועלת לתפילת ישראל כי מכח שהם טרודי׳ ביחד אינם משגיחי׳ כ״כ
על קטרוג ישראל ואז אפשר לתפילה לעלות אבל בזמן החורבן אז אותן האויבי׳ שלו עשו שלום ביניהם ע״כ סתם התפילה והנה בכיבוש
הארץ שלחו שני אנשי׳ מרגלים והם ברום מלחמ הכניעו אלו הקליפו׳ של שתי נשי׳ הזונות והם עד שבימי שלמה המ״ע שהיתה הלבנה
במילואה ונכנעו לגמרי לפני שלמה וישב שלמה על כסא ה׳ וזהו סוד אז תבואנה שתי נשים זונות כל זה מתבאר מתוך הזוהר ומבואר
בספר הנ״ל · **והנה** בארתי על זה ענין דמופרשת כי תצא למלחמה במלחמות רשות הכתוב מדבר אבל במלחמות חובה כתיב
לא תחיה כל נשמה וענין וראית בשביה אשת יפת תואר וענין סמיכת הפרשה כי תהיינה לאיש שתי נשי׳ אחת אהובה אחת שנואה ·
השנואה רומזת ללילית המיללת והאהוב׳ היא מחלת המחוללת והיא היפת תואר · ואמר במלחמות הרשות שהיא ארץ העמי׳ ושם ינותו
ביותר הקליפות אמר וראית בשבי׳ אשת יפת תואר · הענין כי תיקון להכניע הקליפות התם הוא מצד עשות הם ב׳ רומז לפעולות דהיינו
להכניע לילית הוא בסיגופים ותעניתי׳ וצער בלב והתכנעה ובתפלה שערי דמעות ואז נכנעת לילית · ולהכניע את מחלת הוא בשמחה
של מצוה לשמוח במצות ולשמוח בשבתות וי״ט ולשמח עניים וחתן וכלה ולשמוח בידיעת הבורא ובהשגת קצת מסודותיו ויראת שמו ית׳
ברוך הוא בתפיל׳ וכשאין אנחנו בארצנו אזי ערבה כל שמחה וחדשיכם ומועדיכ׳ וגומ׳ ושולטות הקליפות ביותר אז קשה במאוד להכניע
קליפות מחלת · וזהו סוד וראית בשבי׳ אשת יפת תואר כי היא קיימת רק קליפת לילית אשר הכנעת׳ בשערי דמעות כמ״ש וברמעות
מכניעו׳ אותה · ע״כ כל השערי׳ ננעלו חוץ משערי דמעות · וע״ל אלו ב׳ עניני׳ עבדו את ה׳ ביראה לבטל לילית ועבדו את ה׳ בשמחה
לבטל מחלת והשמחה של התפילה היא ידיעת השמות ועושה רושם למעלה עד שנעשה עטרה לראש הקב״ה וגורם למעלה יחוד שמו
ית׳ ולזה מתאוה הקב״ה לתפלת צדיקים כי עבודת התפילה היא צורך גבוה כמבואר במקומו באריכה וזהו לא שייך רק בארץ הקדושה
שאז רוחניו׳ התפילה עולה למעלה מעלה משא״כ בארץ העמי׳ שהוא מקום הקליפות ומתלבשת התפילה באויר הטמא אין שייך לומר
הקב״ה מתאוה לה׳ · ומ״מ בשערי דמעות מכניע שהתפילה מקובלת ובודאי לאחר שעלתה אינה נדחית ונתטהרה ונעשית עטרה אמנם
אין הקב״ה מתאוה לה מתחילה זהו וראית בשבי׳ אשת יפת תואר כי אין הקב״ה מתאוה להשמחה של עבדו את ה׳ בשמחה מאחר
אנחנו בארץ העמי׳ וע״ז אמר יעקב אבינו לרחל התחת אלהי׳ אנכי כי רחל אמרה הבה לי בנים סברה שהיא עקרה שעשה חשי׳ כן בעבו׳
שהיא מתאוה לתפלה שיתפלל יעקב כמ״ש רז״ל למה היו האבות והאמהו׳ עקרות מפני שהקב״ה מתאוה לתפילת צדיקי׳ · והשיב לה
יעקב מנע ממך פרי בטן ולא משום שמתאוה לתפילתי דזה אינה שייך רק כאבותי שהיו יושבי׳ בארץ הקדושה שהוא חלק ה׳ אבל אני
התחת אלהי׳ אנכי כלומ׳ כי אני בח״ל ואני בארץ העמי׳ תחת שר שלהם ושם אין הקב״ה מתאוה להתפיל׳ והארכתי בענין זה במקו׳ אחר:

ואמרו

ואמרו במלחמות הרשות הכתוב מדבר׳ כלומר שם נאמר וראית בשבי׳ אשת יפת תואר אבל במלחמות ארץ ישראל לא תחיה כל נשמה׳ כי שם נתבטלות השתי נשי׳ זנונות׳ וכמ״ש לעיל סוד שלוח שני מרגלי׳ לבטל אלו שתי זונות ונבטלו׳ לגמרי בימי שהמע״ה: וזה סוד הענין מהאש״ה הקדושה הצדקת מרים הנביאה עם שאר נשי׳ צדקניות לקחה בידה ת״ף ומחולות׳ תוף חסר כתיב לרמוז שבימלרה ת״ף כתות של לילית כמ״ש לעיל ובמח״ולות לבטל קליפת מחלת ובן הדור להם לנשים צדקניות לבטל את הנשי׳ הארורות׳ ותצאן כל הנשי׳ בתפים ובמח״ולות ובזכות נשי׳ צדקניות נגאלו ישראל ובא הרמז ולא קרב זה אל זה כל הלילה׳ לילה על שם לילית המקטרגת ולא הועיל קטרוגה וכתיב כל המחלה אשר שמתי במצרי׳ לא אשים עליך מח״לה רומז על מחלת ואמר לא אשים עליך ואדרבה נתהפך הקטרוג על מצרים וזהו אשר שמתי במצרי׳ ומצאתי ברבינו בחיי שכתב אש״ר עולה כמנין רצך עד״ש כאח״ב ונתקיים בהם המיצר ישראל נעשה ראש כי שר מצרי׳ הוא הבכור הוא הראש כמ״ש לעיל ונפל מאינרא רמא לבירא עמיקת׳ ונעשה להו ראש דהיינו מכות ד״צך עד״ש באח״ב השלים כמנין רא״ש:

הג״ה מרים נקראת ע״ש וימררו את חייהם ובמרירות הגלות היה הויכך על מרירות לילית׳ ונמתקו כי ישראל אל ה׳

ואז יתבאר הענין מה תצעק אלי ישראל נתוני׳ בצרה ואתה מאריך בתפילה רמז לו השי׳ למשה אתה סובר להתפלל אלי והנה אלי כתיב לרמוז שהוא ית׳ מתאוה להתפילה כי אליו היא שהיא צורך גבוה כמו שרמזתי לעיל וה״ש מה תצעק אלי אתה סובר שאלי הוא ואני מתאוה לתפילתך לא כן הוא כי ישראל נתוני׳ בצרה והם עוד בגלות כי שר מצרים נוסע אחריהם ואף שאני עמהם בגלות כמ״ש עמו אנכי בצרה מ״מ אין אני מתאוה להתפילה או רק תכניע השר דהיינו דבר אל בני ישראל ויסעו:

ואז יתבאר המדרש שהבאתי ואקדים מ״ש במקום אחר בענין הקושי׳ אשר ראיתי בס׳ בית אלהים שהקשה לומר הלא ברית כרותה היא שתפילת רבים מרוצה ומקובלת ואינה חוזרת ריקם כמ״ש הן אל כביר לא ימאס הנה עינינו רואות שאינו כן שהרי תפלת י״ח קבועה לכל ישראל ומתפללי׳ ג״כ בכל יום כמה וכמה ברכות בתפלת הם יוסדת על הגאולה כמו ראה נא כו׳ תקע בשופר גדול כו׳ השיבה שופטינו כו׳ ולירושלי׳ עירך ברחמי׳ כו׳ את צמח כו׳ רצה כו׳ ישראל מתפללי׳ בן ג״פ בכל יום ועדיין לא נושענו כהגלות הגר הזה ותירץ שם במה תירוצים והמחוור בעיני לענין הפשט כי מ״ש תפילה הרבים מקובלת אין הכוונה להיות נעשה ככל היוצא מפיהם מתפילתם רק היא מקובלת שאינה חוזרת ריקם ומתקיים מרוגמת התפילה כגון בענין תפילה זו שאנו מתפללי׳ על הגאולה אע״פ שעדיין לא היתה הגאולה האמיתית מ״מ בכל יום ויום מתקיים מעין הגאולה כי רבים קמים עלינו לולי ה׳ בעזרתה לנו כולנו אבדנו כי אנחנו כשה א׳ בין ע׳ זאבים׳

אמנם לפי האמת לאמתו אני אומר שאין הכוונ׳ כמ״ש שתפילת רבי׳ אינה חוזרת ריקם שהכוונה יהיה שהש״י עושה רצון המתפללי׳ רק הכוונה היא שהתפילה היא מרוצה ומקובלת להש״י כשאר המצות עשה שאדם מקיים עושה סוכה ונוטל לולב וכיוצא בזה׳ הנה המצוה היא נחת רוח לפניו ית׳ ועושה בה רושם למעלה ושכרו שמור כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ולפעמים אוכ׳ פירות בעה״ז כן התפילה היא מצות עשה כמ״ש ולעבדו בכל לבבכם איזה היא עבודה שהיא בלב הוי אומר זו תפילה׳ ותפילת היחיד לפעמים היא חוזרת ואינה ריח נחות אבל תפילת רבים רצויה ומקובלת ונעשית עטרה ממנה והיא שמורה עד לעתיד ליתן שכר אבל אין מן ההכרח שיעשה עתה השי׳ רצון התפילה רק היא ככל מצות עשה שאדם עושה ושכר מצוה שמור הוא ומהתפילה נעשית עטרה׳ והנה אינו דומה מועסק העושין מצוה למרובין העושין מצוה שאז הרושם יותר גדול ומתייחד המלך בכבודו׳ ע״כ ממתין מלעשות עטרה אף שנגמרה כנכת אחת וממתינין עד שיגמרו כל הכנסיות ואז עטרה גדולה׳ ועוד אף כי שנפרדי׳ למטה הכנסיות מ״מ למעלה ישראל בשרשם הם כנכת אחת שע״כ נקראים כנסת ישראל כלומר שהם מכונסי׳ ומתייחדים: ומעתה יתבאר המאמר הנה קשה לבעל המאמר הקושיא שהקשתי לעיל בפסוק מה תצעק אלי׳ מה זה אלי פשיטא דהתפילה אליו יתברך וניחא ליה כמו שפי׳ שרומז בתיבת אלי כי התפילה נוגעת אליו ית׳ ונעשית לו עטרה וא״ל הקב״ה בעת צרה אין אני מתאוה לתפילה כרפי׳ ואמר בעל המדרש הה״ד שומע תפלה פלוסר מכח ביאור פסוק זה אתי שפיר הפסוק דשומע תפילה כי יש קושי׳ שם שומע תפילות הל״ל וכמו שמסיים עדיך כל בשר יבאו שכולל כל המתפללי׳ אלא מכח הענין העטרה שנעשית אשר מרומז בתיבת אלי כמ״ש יהיה זה הענין מבואר כי ממתין עד שנגמרו כל התפילות אשר מכל כנסיה היה עטרה קטנה ועתה נתייחדו באלהיו כלם כתפילה אחת ביחד ואז עטרה גדולה כי כן הוא מן הראוי מאחר שהעטרה היא לראש אלהינו ה׳ אחד׳ ועם ישראל גוי אחד בסוד כנסת ישראל ואז אחד באחד יוגשו וצריך היא העטרה׳ עוד ביאר מה שאמרנו בזה הפסוק מה תצעק ישראל בצרה ואז אין הקב״ה מתאוה לתפילתן אבל כשהן בחלק ה׳ כמ״ש חלק ה׳ עמו מתאוה להפילתן ע״ז מביא עוד פסוק וכן הוא אומר ישראל אשר בך אתפאר כלומר אני חושק בך ומתאוה לך זהו בך אתפאר׳ ומביא פסוק ועטרת תפארת בראשך ונודע סוד עטרת תפארת הוא הקב״ה וכנסת ישראל והקב״ה מחזיר אחר כנסת כי האיש מחזיר אחר אשתו והוא תפארת ומלכות פנורע׳ ובזכות התפילה ישמחנו הש״י בבית תפילתו אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר

כי אמר אלהי׳ פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה׳ ראה והביטה כמה צריך האדם להתבונן לעשות גדרי׳ וסייגות והרחקות שלא יבא לידי עבירה הנה הקב״ה בעצמו ובכבודו עשה הרחקה פן ינחם העם וגו׳ ושלום שלום לרחוק המרחק עצמו מחשש עבירה ואז הוא קרוב להקב״ה:

ויקח משה את עצמות יוסף בב״ר עליו הכתוב אומר חכם לב יקח מצות שכל ישראל היו עסוקי׳ בכסף והזהב ומשה היה עסוק בעצמות יוסף שנא׳ ויקח משה את עצמות יוסף וגו׳ אמר הקב״ה למשה עליך נתקיים חכם לב יקח מצות וגומר מזה ילמוד האדם יניח כל כסף וזהב ויעסוק במצוה הבא לידו לקיימנה:

ויקח שש מאות רכב בחור וכל רכב מצרי׳ וגו׳ ז״ל הזוהר וכי שש מאות רכוב בחור לא הוו רכבי מצרי׳ מ״ט וכל רכב מצרי׳ אלא הכי תאנא סמאל אוזיף ליה שית מאה רתיכין מקטרגין לסייעא ליה הה״ד ויקח שש מאות רכב בחור איממי אשלים ליה הקב״ה בקרבא דסיסרא דעקר הקב״ה לכלהון רתיכין ואתמסרו בידא דמטרוניתא הה״ד נחל קישון גרפם: נחל קדומים וגו׳ ולזמנא דאתי יתמסרו כולהו הה״ד מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה וגומר וע״ד וילך מאחריהם כתבתי להודיע כי כל עת צרה שלא תבא על ישראל הנה הצרה כפולה כי סמאל המקטרג מוליך הצרה ראה בכאן שנתעבר על ריב לא לו ואוזיף לפרעה וכשסמאל המקטרג נמצא אז מזכיר עונות רבים ויחידים ע״כ צריך שיתעוררו רבים ויחידים ולעשות תשובה ותפילה וצדקה ולא די להתחנן ולבקש אל ה׳ על זאת סילוק צרה לבד רק לעשות תשובה שימחול הקב״ה כל עונות ראשונים ולשוב אל ה׳ בכל לב ונפש וכדי לבטל בה המקטרג וכמה פעמים שולח הקב״ה צרה כדי שיתעוררו להשובה על כל החטאים שעברו׳ ובזוהר אמרו ופרעה הקריב ר׳ יוסי אמר הא אתמר דקריב לון לתשובה כו׳ וע״כ אמר הקריב קרב הל״ל אבל אמר הקריב שהקריב ישראל לאביהם שבשמים: ונוסף על התשובה ומעשים טובים שהוא סור מרע ועשה טוב׳ צריך להחזיק עמוד התורה והוא חרות מוציא לחרות׳ וכן כתיב ימינך ה׳ נאדרי בכח ימינך ה׳ תרעץ אויב ופי׳ בזוהר כל זמן שהתורה הנתנה בימין היא נאדרי בכח אז ימינך תרעץ אויב והוא כמו שדרז״ל הקול קול יעקב בזמן שקול של יעקב אין הידים ידי עשו ואם

הג״ה (ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידי׳ פי׳ בזוהר בריפוי

אין התשובה תשובה גמורה אז הקב"ה משיב אחור ימינו מפני אויב ופני אויב הוא סמאל המקטרג וחיילותיו ראית פנים בדרגין תתאין כמ"ש בתיקוני' על פסוק על כל פני אחיו ישכון כי ישמעאל על כל אלו פנים כו' וענין השבת הימין אחור הוא כי השמאל תשפיע תרין והימין שהיא החסד משפיע החסרים אל החצוני' שהם אחור הם נקראו אחוריים · וע"ז נאמר ואומר חלותי היא שנות ימין עליון · אבל בעשותינו תשובה גמורה אז כל מרכבות החצוני' נופלי' כמו שהיה עתה בגאולת מצרים דכתיב ויסר את אופן מרכבותיו · וקשה דהיל"ל או אופן מרכבתו או אופני מרכבותיו · אלא הענין שר של מצרים הוא שר הגדול ונתחברו עליו ג"כ שאר מרכבות חצוני' כדלע"ל שסמאל אוזיף ליה ובהוסר מישראל אופן מרכבתו של פרעה אז הוסרו גם שאר מרכבות החצוני' הנטפלי' לו ואופן רומז על שר שלו כלשון והאופני' והחיות ובהוסר אופן זה הוסרו כל המרכבות וזהו אופן מרכבותיו · ואז נבהלו אלופי אדום ואילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען וגו' והכל בשביל התורה שיקבלו ישראל · וזהו שנאמר וינהגו ב"כבדת בכבדות חסר כתיב ומצאתי בקונטרסי האר"י ז"ל קרי ביה כ' מלות בכ"ב ד"ת שכ"ב אותיות התורה היו משקיעין את מצרים שכנגדן שם של כ"ב אותיות. אנק"תם אבל שר של מצרים לא תשמע · פס"תם פיוסו של איש תם תקבל זכותו · וכן פספסי"ם זכות יוסף שהיה לו כתונת פסים והוא משלים במקום יצחק · כנגדו ריו"נסים הפוך די"ו ותמצא יו"ד הרי יו"ד נסים שנתנפת אברהם אבינו וכולם עמדו לנו על הים עכ"ל וזהו רמז נגד אבות' עשה פלא · עוד יש באלו פסוקי' ויקח שש מאות רכב בחור וגו' ויסר אופן מרכבותיו וגו' סודות נפלאים כתבים בחיבור שער השמים שלי שהוא פירש כל התפילה תמצא זה בביאור שירת הים וכל שירת הים מבוארת בדברי התעוררות גדול בדבוקתנו בה' אלהינו :

ידים סלה לנו לעבוק בתורה והיינו כלאותות הקלה וגדלה לנוס תיקן יסוד הידים סלה והיינו ידי עשו · וכתיב ויהי ידיו אמונה :

ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלדיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו וגו' שא עיניך וראה במה וכמה צריך אדם להתעורר בשמיעה ועשיה והאזנה ושמירה · וכל א' כולל ענייני' נפלאים לקדושת השם ולעבור אורחו באמת ובתמים לדקדק במעשים :

הנני ממטיר לכם לחם מן השמים וגו' למען אנסנו הילך בתורתי · רומז לעסוק בתורה על השלחן כדתנן כל שלחן שלא אמרו עליו ד"ת כו' · לקטו ממנו איש לפי אכלו ר"ל לפי שיעור אכילה כדי חיו לא פחות ולא יותר וזהו ויּמורו בעוםר לא העדיף המרבה וגו' והיה זה הפלא לעורר לבות האנשים לסותר חזה : ואותן האנשים שהותירו רימה היתה כו רומז למה דתנן מרבה בשר מרבה רימה ואמר ויבאש אפילו בחייו כי הוא קיא צואה בלי מקום כי מוכן לקדושה · וכבר הארכתי בענייני' הם בקדושת השלחן באלפ"א בית"א באות ק' קדושה :

בחר לנו אנשים · לשון רש"י בחר לנו לי ולך השווה לו מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליו כשלך וכבוד חברך כמורא רבך מנין ויאמר אהרן אל משה בי אדני והלוא אהרן גדול מאחיו היה ויעושה את חבירו כרבו · מורא רבך כמורא שמים שנאמר אדוני משה כלאם כלם מן העולם חייבי' הם כליה המורדי' כך כאלו טרדו בהק"בה ע"כל ואיזהו מכובד המכבד ·

בעזרת אל טוב וסלח נשלם פרשת בשלח

פרשת יתרו

נר מצוה המצות הכ"ח מתרי"ג מצות · אנכי יי' אלהיך · **הכ"ו** לא יהיה לך אלהי' אחרי' על פני · הכ"ז לא תעשה לך פסל וגו' הכ"ח לא תשתחוה להם · הכ"ט לא תעבדם · הל' לא תשא · הל"א זכור את יום השבת לקדשו הל"ב לא תעשה כל מלאכה הל"ג כבד את אביך ואת אמך · הל"ד לא תרצח · הל"ה לא תנאף · הל"ו לא תגנוב · הל"ז לא תענה ברעך עד שקר הל"ח לא תחמוד · הל"ט לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב · הם' לא תבנה אתהן גזית · הם"א לא תעלה במעלו' על מזבחי אמר לא תגלה ערותך עליו ·

ותורה אור הנה עשרת הדברות שבלוחות היו כתובות חמש כנגד חמש · וז"ל הר"מבן והנה עשרת הדברות חמשה בכבו' הבורא וחמשה לטובת האדם כי כבד את אביך כבוד האל כי לכבוד הבורא ציוה לכבד האב המשתתף ביצירת ונשארו חמשה לאדם בצרכו וטובתו והנראה מכתב הלוחות שהיותה' ראשונות בלוח א' שהם כבוד הבורא והחמשה השניות בלוח אחר שיהיו חמש כנגד חמש כענין שהזכירו בספר יצירה בעשר ספירות בלימה במספר עשר אצבעות חמש כנגד חמש וברית יחיד מכוונת באמצע ומזה' יתבאר לך למה היו שתים כי עד כבד את אביך הוא כנגד תורה שבכתב ומכאן ואילך כנגד תורה שבעל פה ונראה שלזה רמזו רז"ל שאמרו שתי לוחות כנגד שמים וארץ וכנגד חתן וכלה וכנגד שני שושבינין וכנגד שני עולמות וכל זה רמז אחר והמשכיל יבין הסוד ע"כל ורש"י בשיר השירי' כתב על פסוק שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה וגו' וז"ל שני שדיך על שם הלוחות · תאומי צביה שהם מכוונות בכדה אחת וחמשה דברות על זו וחמשה על זו מכוונין · דבור כנגד דבור אנכי כנגד לא תרצח שהרוצח ממעט את הדמות של הק"בה · לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר ע"ז דומה לאשה המנאפת תחת אישה תקח זרים · לא תשא כנגד לא תגנוב שהגונב סופו לשבע לשקר זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בבוראו לומר שלא שבת בשב' בראשית כבד כנגד לא תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו · ועיין בזוהר בפרשה זו · והנה אפרש פי' המצות ואח"כ סודן **אנכי ולא יהיה לך** דע כי אנכי ראש ושורש כל המצות עשה · ולא יהיה לך ראש ושרש כל המצות לא תעשה ואר"ז ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום ע"כ תמצא כתיב בהם בלשון נוכח אנכי ה' אלדי' וגו' לא יהיה לך וגומ' על פני ולא תעשה לך פסל וגומ' כי אנכי ה' אלדיך אל קנא וגומ' שהיה השי' מדבר בנוכח עם כל אחד מישראל משא"כ בשאר הדברות שאמר לא תשא את שם ה' אלדיך לשוא ולא אמר לא תשא את שמי כי משה היה מדבר ואומ' לישראל הדיבור ששמע מפי הק"בה וכן אח"כ בכולם תמצא כן שמשה היה מדבר ציווי השי' יודברות הראשונית שהם כוללי' האמונ' אז והאלדים בכבודו ובעצמו דיבר עמהם והם שמעו · וז"ל הר"מבם בריש ספר המדע יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממציא כל נמצא וכל הנמצאי' השמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתות המציאו' ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי אין דבר אחר יכול להמצאות · ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים הוא לבדו יהיה מצוי ולא יבטל הוא לבטולם שכל הנמצאי' צריכים לו והו' ברוך הוא אינו צריך להם ולא לאחד מהם לפיכך אין אמיתתו באמיתת אחד מהם הוא שהנביא אומר וה' אלדי' אמת הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו · המצוי הזה הוא אלדי העולם אדון כל הארץ והוא המנהיג כו' וידיעת דבר זה מצות עשה שנאמר אנכי ה' אלדיך וכל המעלה על דעתו שיש שום אלוה אחר חוץ מזה עובר בלא תעשה

ספר פרדס פרק ה' וז"ל תדקה כדשעך מים אלוהים ג' היותנל

שנ׳ לא יהיה לך אלהי׳ אחרי׳ על פני וכופר בעיקר שזהו העיקר הגדול שהכל תלוי בו עד כאן לשונו׳ וכן כתב הס״מג בריש כפרו דהמצוה הראשונה שבלא תעשים הוא שלא לעלות במחשבה שיש שום אלוה זולתו השם שנאמר לא יהיה לך אלהים על פני ׳ וכביא נ״כ הס״מג את המכילת׳ שמפרש לא יהיה לך על הקים שלא יקיים ע״ז שיעשה אותה אחר וכן פר״שי וכתב הס״מג שזהו פשוטו של מקרא ומלשון על פני דורש השיתוף שאסור לשתף שם שמים ודבר אחר וכו׳ וכתב שזהו הפשוטו של על פני׳ ומ״מ אף שאיסור הקיום והשיתוף הוא פשוטו של הכתוב דהיינו קיום מלא יהיה לך ושיתוף מעל פני׳ מ״מ עיקר הפסוק על המחשבת שלא לעלו׳ על מחשבתו שיש אלוה זולתו׳ כי או יצדק כל הפסוק הן תיבת לך הרומז לך לבדך והן תיבת על פני כולם צדקו במחשבה שהמחשבה היא גלויה לאדם החושב דוקא ואין אחר יודע מחשבת חבירו׳ וכן על פני יצדק על מחשבה כי אין מי יודע מחשבת חבירו אלא הקב״ה הבוחן לבות ומודע נסתרות והו על פני בכל מקום שאני הוא׳ וזהו במחשבתו של בני אדם שנסתר מעיני כל חי והכל גלוי וידוע לפניו׳ ומאחר דרישא וסיפא דקרא משתע׳ שפיר במחשבה ע״כ עיקר הקרא קא אתי למחשבה שלא יעלה על מחשבתו כו׳ ואילו למחשבה לבד אתי לכתוב לא יהיה לך לבד ואז לך משמעו׳ מחשבה כדפי׳ או לכתוב לא יהיה על פני׳ לבד דמשמע מחשבה אלא לא יהיה לך רומז נ״כ על קיום ועל פני על השיתוף׳ ואין לומר דלמא אתי דוקא לקיום ולשיתוף ולא למחשבה דא״כ לכתוב לא יהיה לך אלהים אחרים ועל פני כבודרך נוספות וא״ו שאז תיבה משמע ראתי׳ לשני דברים אלא מדכתיב על פני ולא ועל פני בתוספות וא״ו משמע דמשתעי׳ בענין אחד והוא המחשבה׳ וכן כתב הר״מכן בפרשה זו שלא תמצא לעולם שיאמר הכתוב אלהים אחרים רק על האמת הלב אבל על העשיה לא יאמר לעולם אלהי׳ אחרי׳ רק ואלהי מסכה לא תעשו לכם אלהי מסכה לא תעשה לך כי לא תפול בלשון עשיה אחרי׳ ע״ש באורך ׃

והכלל העולה שהמצוי הראשון הקדמון בהחלט וממציא כל הנברא׳ מכחו וחפצו היה כל מה שהוא ושהיה ושיהיה והוא סיבה ועיל׳ לכל הנמצא׳ ע״כ ביכלתו לעשות כרצונו ברצונו נתן וברצונו נטל וכן עשה במצרי׳ הראה בנסי׳ ובנפלאו׳ ושדוד המערכת כי הוא ית׳ הממצי׳ ומקיימם כפי רצונו ומהרסם בעת חפץ רצונו ולאבדם ע״כ סיים אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי משם נודע כי אין כיד״ו ה׳ אלהינו וכי הוא בקרב הארץ ולידו״ד הארץ ומלואה׃ לא תעשה לך פסל וגו׳ אזהרה הוא שלא יהיה נעשה צלם ופסל על מנת שיעבר אפי׳ לא עבדו תעוטה אותם העשיה לבה אסורה להרחיק המכשול׳ ואין הפרש בין שיעשה בידו׳ או יצוה לעשות שנ׳ לא תעשה לך פסל וכל תמונה והמצוה לעשותה הוא הגורם העשיה והכרעת הם הר״מבם ז״ל ודעת הרמ״בן ז״ל שאין האזהרה בכאן אלא שלא יעשה צלמים על דעת לעבדם׃ עיין ס״ש בפרשה זו׃ גם כתב שאין למנות לאו זה מן המקרא הזה כי לא יזהיר בזה הכתוב רק באיסור ע״ז שהיא במיתה ובעשיית פסל כל זמן שלא עבדו אינו חייב אלא מלקות והוא ז״ל כתב שכל פסוק זה דלא יהיה לך נחשב ללאו אחד יזהיר שלא נודה האלהו׳ לזולתו בין שיקבלנו באלוה כלומר שיאמר לו אלי אתה או שישתחוה לו או יעבדנו באחת מד׳ העבודות האסורות שהן כעין פנים אף שאין דרכה בכך או בעבודתה המיוחדת לו אע״פ שהיא דרך בזיון אבל חמניע׳ בעשיית פסל ותמונה נפקא לן מפסוק אל תפנו אל האלילי׳ ואלהי מסכה לא תעשו לכם׃ עיין באורך בדברי הרמב״ן׃

לא תשתחוה להם חייב על כל ע״ז שמשתחוה לה אע״פ שאין דרך עבודתה בכך חייב מאחר שהיא כעין עבודת פנים שחייב עליהם אע״פ שאין דרך עבודתה בכך כמו שלמדנו מפסוק זובח לאלקים יחרם ואז״ל זביחה בכלל עבודה היתה ולמה יצאת לומר לך מה זביחה מיוחדת שעובדי׳ בה לשם בפנים וחייב בה הזובח לאל אחר סקילה בין היתה דרך עבודתה בזביחה בין אין דרך עבודתה בזביחה חייב עליה אף כל עבודה שהיא מיוחדת לשם אם עבד בה לאל אחר חייב בין שהיתה דרך עבודתה בכך בין אין דרך עבודתה בכך למדנו מזבח מקטר מנסך שהם עבודת פנים מיוחדת לשם אבל משתחוה שאין דומה כ״כ עבודה לא למדנו ע״כ כתב לא תשתחוה והטעם לפי שהמשתחוה לה מכניע קומתו לפניה ומחשיב אותה ואע״פ שאין עבודתה בכך כיון שהוא כעין פנים חייב׃ ולא תעבדם הוא אזהרה שלא לעבוד ע״ז בדברים שדרכה לעבוד אע״פ שהוא דרך בזיון כגון פוער עצמו לפעור או זורק אבן למרקולים וטעם הדבר כיון שעבד אותה כדרכה גילה דעתו שרוצה לעשות לה נחת רוח שהרי לא שינה ממצותה ע״כ חייב אע״פ שבזה אותה׃ לא תשא וגו׳ הטעם שאפילו מלך ב״ו מקפיר כשישבעו בשמו בחנם ק״ו ליוצר כל וצריכין אנחנו לידע ולקבוע בנפשותינו ולחזק האמונה בלבותנו כי האל ברוך הוא אשר בשמים ממעל חי וקים לעד אין קיום בקיומו וראוי ומחוב עלינו בזכרנו שמו הגדול על מעשינו ועל דבורינו לזכרו באימה ביראה ברתת ובזיע ולא בהמתהלי׳ ומדברי׳ בדבר קל כמו הדברים החולכים ונפסדי׳ ואינם נשארי׳ בקיומם כמונו אנחנו בני אדם ושאר דברי העולם ושפל ע״כ ראוי לקבוע הענין הזה בלבבינו ולהיות יראתו על פנינו לבל נזכיר שמו הקדוש לבטלה וכ״ש לשקר שאז הוא משקר באמונתו רחמנא ליצלן׃ זכור את יום השבת לקדשו נמסב׳ פכתים זכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת״ל את יום השבת׃ והענין לקדש על היין דהיינו לספר קדושת השבת על היין שהוא מותר ומשמח הלב והאדם מתעורר׃ ואם אין לו יין מקדש על הפת שגם הוא פוער ומשמח׃ אבל ביציאתו שמחויב נ״כ לספר מקדושת היום ושיש הבדל בין קדושתו לחול מחויב ג״כ לספר על כוס של יין ולא כגי דלאו הכי כי אין מבדילין על הפת הטעם הוא כי מסתמא במ״ש כבר שבע האדם מסעודות היום ואינו שמח בפת ע״כ מחויב דוקא להבדיל על כוס יין׃ וענין שבת כי הוא מורה על חידוש העולם המורה על מציאת הש׳ שהמציא כל הנמצאים יש מאין׃ כבד את אביך ואת אמך כי הם שותפין עם הקב״ה כמו שארז״ל ג׳ שותפין באדם הקב״ה אביו ואמו כו׳ ע״כ הושוה כבודם לכבוד המקום כו׳ הרי לך ה׳ דברות ראשונות מדברות מכבוד המקום ומבואר ענינם לפי פשוטם׃

ועתה אבאר ע״פ הסוד הנה עשרת הדברות הם חמש כנגד חמש וחמש הראשונות בכבודו ית׳ וחמש אחרונות בטובת האדם והענין נודע כי כל התורה כולה היא שמותיו ית׳ בצירוף אותיותיה המתפשטים לאין תכלית ושם הוי״ה שהוא ידו״ד הוא שם העצם וממנו נאצלי׳ כל השמות והשמות הכינוים באופן שאין תיבה ואות בתורה שאין רומז לכינוי ומכינוי עולה לשם ומשם להוי׳ באופן שתורת ידו״ד תמימה כלומר התורה כולה תנזרת לשם ידו״ד שם העצם ועשרת הדברות כוללי׳ כל התורה כולה וכי׳ דברות תר״ך אותיות כמנין כתר תורה ותרי״ג אותיות בכל אות נרשם מצוה אחת סתרי״ג מצות וז׳ אותיות היתרות הם ז׳ מצות דרבנן כמ״ש הקדמונים׃ א״כ פשיטא ופשיטא שעשרת הדברות הם סוד שם ידו״ד שהוא שם העצם׃ וכן תמצא תמונות הלוחות בהם י׳ דברות נגד י׳ משם העצם ותיו הדברות ה׳ נגד ה׳׃ הם ב׳ ההי״ן משם העצם והיו אורכן ורחבן ועוביין ו׳ טפחים נגד ו׳ משם העצם׃ והתשבורת היו ר״ו טפחים הוא סוד שם של ע״ב היוצא משם ידו״ד במלוי יו״ד ה״י וי״ו ה״י העולה ע״ב והוא בפסוקי׳ ויסע ויבא ויט שם בן ע״ב וכל שם ג׳ אותיות

היינו כל כדעתך שיש אלוה שה״כ במנחות מחייב וניאותו ידעתך ע״כ הבכול ונשמות ח״ו אמכם תדמה כדעתך קיום יכוניאותו לבד והנו רק לאמר טאם יעלה דמיונך ביותר מזה כמנלית מהרהר כאלוה מגב קיום עניותו והדמיון יכול ויגשים לכך יכן לדעתך מהכוס וש התירהו עיקר מדלתו שלא תחייב עניותו והשלול השכלתך והכנתו ונסתיהם כרכוא וטוב כבוא לחייב המציאות וטוב שלא תכביל והנה אמר בספר יצירה ואם רץ לבך שוב לאמור וענין זה אפילו בקיות הקודם והקיות רבוא וטוב ואפילו בספירות סבסלות קיות רבוא לחייב המציאות וטוב שלא להבביל והנו כיס אומרו כוזהר ברוז לך שלא יקנויך וזה אם בספירות כלת כן כל שכן כבבראי׳ כ״ס כבונרים כ״ם כבעצ׳ וכל מאלוהי׳ כאומר כוונו והוא שלמו אומרי׳ אחד כרבוא ואין יחיד כיחודו כטוב ש״כל

כנודע

בגורע הרי ר״ו וכתב בספר נג״ת אגוז כי שם ידו״ד עולה כמספר עש״רי״ וש״ז עולה כמנין עשרת הדברים והוא כמנין כתר תור׳ וכת״ר
אותיות בי׳ הדברות׳ רק צריך שתדע כי עשרת הדברות הם סוד שם ידו״ד בכתיבתו ובקריאתו זה שמי וזה זכרי׳ וידו״ד בהיכל קדשו
דהיינו שם ידו״ד כמו שנכתב׳ ושם אד״ני כמו שנקרא והכתיבה והקריאה הוא סוד הקב״ה וכנסת ישראל כי נשמת ישראל הנקרא׳ אדם
יוצאת מזווג מלכו״ת עם אד״ני בסוד זיווג תפאר״ת ומלכו״ת המולידים הנשמות ומלכות מקור ישראל כמ״ש במקהלות ברכו אלהי׳ אדני׳
ממקור ישראל׳ ע״כ יצחק שחמש דברות הראשונות מדבר משם ידו״ד בכתיבתו וחמש דברות אחרונות משם ידו״ד בקריאתו שהוא
שם אדני׳ מקור ישראל הנקראים אדם ואז מבואר שחמש ראשונות תורת ידו״ד וחמש אחרונות תורת האדם והכל אחד כסוד שמו׳ וזהו
שרמז הרמ״בן שהעתקתיו לעיל כי שני הלוחות הם סוד שמים וארץ ויתן וכלה כו׳ ונודע כי הם סוד ידו״ד ואדני׳ וז״ל הרמ״בן בפסוק
וירד ה׳ על הר סיני אם תשכיל בפרשה זו תבין כי שמו הגדול ירד על הר סיני ושכן עליו באש והיה מדבר עם משה ככל הפרשה בשם
המיוחד והגליה והיציאה לקראת מקום הכבוד והזהיר פן יהרסו אל ידו״ד לראות ונפל ממנו רב כי גם אצילי בני ישראל לא חזו אותו וכל
ישרא׳ שמעו קול השם מתוך האש ע״כ ל׳ פרי הודיע הקב״ה שם ידו״ד שהוא שם העצם ושמעו קול ידו״ד באמצעית היכלו שהוא אדני׳
שהוא האש ונתקיים בתרי״ג מצות ו״ה שמי עם י״ה שס״ה ו״ה עם זכרי רמ״ח וכן כתיב מן השמים השמיעך את
קולו ומן הארץ הראך את אשו הגדולה וכבר ידעת מהו שמים וארץ׳ ועל אשר ברוך הוא רצה להודיע שם ידו״ד אשר עליו אמר אנכי
ידו״ד אלהיך ע״כ סיים אשר הוצאתיך מארץ מצרים כי כבר כתבתי בפרשיות הקודמות שענין נסים ונפלאות מצרים היו להודיע שם ידו״ד
מורה על חיוב מציאותו ושהוא היה והוה ויהיה והוא חידש את העולם מאין ומאפס המוחלט והיוה את הכל ומקיים את הכל וברצונו נותן
וברצונו נוטל כאשר עשה במצרים שזה מורה את המערכת ושר גדול של״מ גלה ולכן אמר אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ
מצרים׳ ובמסכת פסחים שלי בדרושי׳ בארתי זה הפסוק בעוסק ועתה אבאר ואודיע תיבת אנכי הרומז על רום המעלה בביאור ענין
ידו״ד שהוא שם העצם ובענין שם העצם יש בו פירושים הפרדס בשער שם בן ד׳ כתב אל יעלה בדעת המעיין לומר כי מה שאנו אומרים
שם העצם ר״ל עצמות המאציל אין סו״ף חלילה כי זה דבר בלתי הגון אלא כוונתינו באמרינו שם העצם שהוא עצם הספירות פי׳ שם
הכולל כל עצמות הספירות כו׳ והרמ״ע בפלח הרמון כתב שם העצם הוא לפנימיות האצילות שהוא נשמה בתוך הספירות והן אליו
ככלים אל הפעולות הנמשכות אלינו בעולם הנברל למטה כו׳ ובפרקי ר״א הגדול מצינו שם זה כנבו׳ מעל גבוהי׳ דהיינו במאציל דאמר
קודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד הרי לך ג׳ דרכי׳׳ אבל דע כי כולם אמת הם ודבר זה צריך ביאור רחב ובארתיו ת״ל באורך
וברוחב ובעומק בהקדמה שלי תולדות אדם בחלק הראשון הנקרא בית ה׳ ע״ש בארוכ׳ ומ״מ ארמוז כאן קצת כבר ידעת דברי המקובלי׳
שכתבו ששם ידו״ד כולל׳ ספירות דהיינו י׳ חכמה וקוצה כתר ה׳ בינה ו׳ תפארת כולל ו׳ קצוות׳ ה׳ מלכות׳ והם עשר ספירות
המשתלשלו׳ זו מזו בסוד עילה ועלול הנקרא׳ כלים׳ וע״ז אמר הפרדס שנקרא שם העצם שהוא כולל כל הספירות׳ עוד נבוה
מזה שם ידו״ד הכולל נשמות האצילות והוא עצמות המתפשט בהם ומבואר בזוהר ובתקוני׳ ובפרדס שהמתפשט בכתר זה רומזים אנו
באמרנו ידו״ד כולו קמץ ובחכמה כולו פ״תח כו׳ וכן בכל ספירה וספירה הרי שם ידו״ד הוא הוא שם העצם המתפשט שהוא נשמו׳
האצילות ובערך נשמת כתר אומרי׳ כולו קמץ׳ ובערך נשמת חכמה שאין בקבולת השגה רוממות ממנו הכתר
אומרים כולו פ״תח כו׳ וכן בכלם ובזה יצדק דברי הרמ״ע שאומר שם העצם נשמה בתוך הספירות הרי יצדק בהוי״ות ובהשמו״ת השמות
הוא האצילות וההויות הם נשמות האצילות׳ אך בענין שם העצם הכולל האצילות שהוא השמות אמרו רבותינו ז״ל לא כשאני נכתב
אני נקרא כי אע״פי שהוא נעלם בקריאה כמ״ש זה שמי לעלם כתיב מ״מ הוא נכתב באותיות אלה המורות על גילוי האצילות
שנתגלה מהמאציל שהם השמות וכל השמות נאצלו משם ידו״ד׳ וכן במילואו יו״ד ה״א ו״או ה״א עשרה אותיות כמספר האצילות
שהן י׳ שמות שאינן נמחקים ושם ידו״ד שהוא עצם ההויות לא נקרא ולא נכתב דקמה שאנו אומרי׳ הוא כפי הזוהר השכלת רל״ב בסוד
האחדות׳ ואלו שני המדריגות שהם ההויות והשמות נקרא׳ הוא ושמו הוא לשון נסתר סוד ההויות ושמו סוד גילוי שמותיו והוא סוד עצמות
וכלים בבנין לא שהודיע אלהותו לנבראים ומקודם שנברא העולם היה הוא ושמו בלבד בהעלם המוחלט לא שייך לומר הוא ושמו בשתי
בחינות רק הוא שמו ושמו הוא בסוד ר״ת הו״א הו״א וש״מו את״ר כי בנבכי מרומים שם ידו״ד לא נקרא ולא נכתב ולא בהשכלת הזהור
רק שהוא בבני׳ רצ״ון והוא הרצון הנעלם כמוחלט שעלה ברצונו בעת שרצה לאשתמודע אלהותו ואז נבחן הוא ושמו בסוד ההויות והשמות
וקודם עלות הרצון לא ניכל לדבר שום אות ורמז רק מחויב המציאות ואף זה בשלילה ולא בחיוב והנה בגלות הרצון אז נבחן שם העצם
ידו״ד כדפי׳ וע״ז רומז׳ מאנכי כי הוא עצם ספירות׳ ובזוהר האריך בפסוק עשרה עשרה הכ״ף בשקל הקודש׳ אמר
שהן י׳ מאמרות׳ וי׳ דברות המכוונות זו כנגד זה והאריך במאור לכוין כל דיבור נגד אמירה מי׳ מאמרות והנה יו״ד במילואה יו״ד המילוי
נ״כ י׳ ו׳ פשוטה מחצית השקל כי מחצית השקל עשרה גרה ושקל השלם הוא עשרים׳ זהו עשרה עשרה הכ״ף דהיינו עשרה למעשה
בראשית ועשרה למתן תורה שיהם ביחד כ״ף שכן יו״ד במילואה עולה כ״ף וכ״ף היא שקל הקודש השלם וזהו כ״ף של אנכי׳ עוד
תמצא כשקל השלם שהיא יו״ד במילואה נרמזו כל אותיות ידו״ד׳ כיצד בתיבת הה״א היא בשתי בחינות׳ אם לומר ה׳ כצורת
ד״לית וא״ו דהיינו ד״ו או לומר כצורת דלית יו״ד כזה ד׳ וסימנך דו״די או ד״ו או די והארכתי בענין זה במקום אחר וזהו נרמז בתיבת
יו״ד דהיינו תמצא כה״ו מהשם כפשוטו׳ ואח״כ נשאר ד׳ והציור׳ בתוך ד׳ או ו׳ בתוך ד׳ הרי שני ה״ין ונרמז ידו״ד ביו״ד׳ עוד צריך
שתדע כי אף שכתבו המקובלים כצורת א׳ שהיא כ׳ יו״ין וו או מ״מ בעוסק בענין צריך שתדע כי י׳ התחתונה מהאל״ף היא קצת יותר
גדולה מן׳ העליונה והיא כעין ד׳ הפוכה הרי אות יוד באות א׳ לרמוז על׳ ספירות הכולל אותם שם ידו״ד הנעלם ביו״ד הוא א׳ כי אף
שאומרים י׳ מאמרות י׳ דברות הרומז לאצילות׳ זהו מצד ההשתלשלות בסוד עילה ועלול והכל אחד יחיד ומיוחד מצד נשמת האצילות
ואחדות המוחלט הזה אנו רומזים בסוד א׳׳ והוא א׳ מאנכי׳ וענין נ׳ מאנכי רומז לנ׳ שערי בינה כי אף שאמרנו ידו״ד שם העצם
וכולל כל האצילות זהו דרך כללי׳ ומ״מ דרך פרט ידוע כי ג׳ הראשונות הם הנסתרות לה׳ אלהינו׳ אח״כ בהתגלות הבנין שש
קצוות ומלכו״ת מתבינה אז שם ידו״ד הוא תפארת שהוא נו״ף הבנין הכולל שש קצוות כנודע ומשפיע למלכות והוא נכתב ידו״ד ונקרא
אדני׳ ובכח עלייתו בבינה שהיא סוד היובל בשנת החמשי׳ שנת כי כן בבינה נ׳ שערי׳ ומשם הדרור והחירות ובכח זה נגאלו ישראל
ממצרים אשר ע״כ מוזכר נ׳ פעמים יציאת מצרים וכמו שהאריך בפרדס בשער השערי׳׳ וזהו אנכי ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ
מצרים ומשם התורה הנתנה לנו וכתיב בה משך היובל המה יעלו בהר׳ גם התורה נרמזת בתיבת אנכי כי י׳ דברות כוללות כל התורה
ונביאים וכתובי׳ אשר סימנך אנ״ך ר״ת אורייתא נביאים כתובים כולם נכללים בי׳ וזהו אנכי אנ״ך י׳ וכבר רמזתי בסוד שם ידו״ד
שהוא גבוה וגבוה מעל גבוה וידו״ד כלול ביו״ד ויו״ד בא״לף וזהו סוד עשרה דברות נאמרו בדבור אחד׳ כי כל הגבוה ביותר יותר מתאחד
וכולל כל הפרטי׳ המתגלי׳ ממנו כן הגיד הש׳ ב״ה עשרה דברות בדיבור א׳׳ אח״כ פרטם לי׳ דברות וז״ו את דבר אלהי׳ שתי׳ זו
שמענו כי מתחלה דיב׳ הקב״ה דיבור א׳ שהיה כולל כל הי׳ דברות ואח״כ פרש כל הי׳ דברות ואז לא שמעו רק ב׳ דברות כמ״ש רז״ל
אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום וזהו שאמר שתים זו שמענו׳ ומצאתי בדברי הרמ״בן ז״ל בפסוק לא תשא שכתב וז״ל ומפני זה
אמ״ז ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום שהם עיקר הכל יור״א תקשה כי הכתו׳ אמר וידבר אלהי׳ את כל הדברי׳ האלה ומפרש מזה

את הדברים האלה דיבר ה׳ אל כל קהלכם ושם כתוב עוד ויכתבם על שני לוחות אבני׳ כי כאשר אמרם אל כל קהלכם כן כתבם על הלוחות ׃ ואני אפרש לך קבלת ר״ל בוראי כל עשרת הדיברות שמעו ישרא׳ מפי האלה׳ כפשוטו של כתוב ׃ אבל בשני דברו הראשונות הי׳ שומעין הדבור ומביני׳ אותו ממנו כאשר יבין אותן משה וע״כ ידבר עמהן כאשר ידבר האדון אל עבדו כמו שהזכרתי ׃ ומכאן וא׳ לך בשאר הדברות ישמעו קול הדבור ולא יבינו אותו ויצטרך משה לתרגם להם כל דבור ודבור עד שיבינו אותו ממשה כו׳ ע״כל ׃ אב״ל לפי מ״ש הוא כפשוטו שבפעם הראשון שמעו כל עשרת הדברי׳ בפעם א׳ ׃ ובפעם השנית בפרטן לא שמעו רק אנכי ולא יהיה לך ונראה שזהו כוונת רש״י שכתב ז״ל את כל הדברים האלה מלמד שאמר הק״בה כל עשרת הדברי׳ בדבור א׳ מה שא״א לאדם לומר כן ׃ א״כ מה ת״ל אנכי ולא יהיה לך שחזר ופי׳ על כל דבור ודבור בפני עצמו עכ״ל ולכאורה תמוה מה מקשה א״כ מה ת״ל אנכי ולא יהיה לך וכי אין צריך להודיענו מה הם העשרה דברות הנאמרו בדיבור אחד אלא רש״י רומז למאמר רז״ל שאמרו אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו וק׳ ליה הרי כל הדברי׳ שמענו מפי הגבור׳ שהרי אמרם בדיבור א׳ ע״ז פי׳ אלא כשחזר ופי׳ כו׳ ׃ וענין זה של אחד נרמז ג״כ באנכי בחשבון המרובע א׳ פעמי׳ א׳ ח׳ פעמי׳ ח׳ ד׳ פעמי׳ ד׳ עולה כמנין אנ״כי והנה א׳ אינם מתרבו׳ כי א׳ פעמי׳ א׳ הוא א׳ כי רומזת על אחדות המוחלט וכמ״ש לעיל ׃ הרי מבואר תיבת אנכי ור׳ אותיות של אנכי כמו שפירשתי וכלל התיבה של אנכי הכוללת ד׳ אותיות אנכי רומז בנעלם ובנסתר׳ על המצוי המוחלט הנעלם בתבלית העלמה שממנו הכל והוא סיבות כל הסיבות ועילות כל העילות אשר לא נקרא בשם רק המורה על ההעלמה דהיינו אין סוף וגם נקרא מחויב המציאות ׃ ואח״ז מודע ע׳ שם העצם ידו״ד הכולל את הכל עליוני׳ ותחתוני׳ השתלשלו׳ אב״ע באצילות בסוד המרכב׳ הנעלמת ד׳ כנגד ד׳ אותיות השם דהיינו חסד גבורה תפארת מלכות בעולם הבריאה ד׳ עומדים ׃ ושם ד׳ חיות הנושאות הכסא אדם שור נשר אריה ׃ בעולם היצירה ד׳ מחנות שכינה מיכאל גבריאל אוריא׳ רפאל בעולם עשיה ד׳ יסודות והאבות הן הן המרכבה אברהם יצחק ויעקב לחסד גבורה תפארת ודוד רגל רביעי במרכבה עד כאן מלכות בית דוד ׃

לא יהיה לך אלהים אחרים על פני

מדבר למטה ורומז למעלה והכל הולך אל מקום א׳ בסוד שם ידו״ד שם העצם מדבר למטה אוס׳ כל עבודה בלתי לידו״ד לבדו אוסר עבודת המלאכים ועבודת כוכבים ומזלות שהם לא אלוה כאשר האריך הרמב״ן בפי׳ זה הפסוק ע״ש בדברי פי חכם חן ׃ והנה כתב הרמב״ם במדע ובמורה נבוכים שהתחלה לעבוד ע״ז היה לשם שמים כי חשבו מגדולת העבדים נודעת גדולת האדון כי עבד מלך מלך ׃ ואם מכבדין את העבד כמה וכמה מכובד האדון וגזה תעית טעה אנוש שהוחל לקרוא עבודת המלאכים בשם ה׳ כלומר לשם גדולת ה׳ ואחר כך התפשטו לעבוד צבא השמים עד שבא להמון עם שאינם מביני׳ ועובדים את העצבים ׃ ע״כ הזהירנו התורה שלא נעבוד לאלהים אחרים אף שיש בהן אלהות כלומר כח גדול כגון המלאכים שהם שרים על האומות והענין הוא שלא שייך לומר מגדולת העבדים גדולת האדון נודעת כי זה אינו שייך רק במלך בשר ודם כי הוא ועבדיו מסוג א׳ ומלכותו תלוי בהם מאחר שהם ממליכי׳ אותו על עצמן אבל הי״ת שם ידו״ד המורה שהיוה כל הויה וממנו נתהוה הכל הם תלוים בו והוא אין בהם הוא קיים לעד אף אם יתבטלו הם ואם ח״ו לא היה מציאותו אז הם בטלים וזה שאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני ופירושו רז״ל כל זמן שאני קיים וכו׳ וקשה למה נכתב כאן יותר מבכל שאר המצות ע״כ נ״ל כוונת רז״ל שעל פני רומז שהוא קיים נצח לא בטל ולא יתבטל מציאתו לא כמו הנבראים ׃ וכתבו כאן כדי לתרץ למה לא נעבוד אלהים אחרים כדי לקיים מגדולת העבדים כו׳ וע״ז אמר כי אצלו ית׳ אינו שייך כי הם תלוים בו והוא אינו בהם רק הוא ית׳ קיים נצחי וכמ״ש גם על פני רומז כי חלק ידו״ד עמו יעקב חבל נחלתו ׃ ואלקים אחרים חלק ה׳ לכל העמים והענין כי אנחנו דבקים בה׳ מצד הפנים כמ״ש פנים בפנים דיבר ידו״ד עמכם ׃ אבל יש פנים לפנים הנוראים גם סוד אחוריים ואחוריי׳ לאחוריי׳ בסוד ההתפשטות עד שזה לעומת זה עשה אלהים ושם בסיטרא דשמאלא דביקת האומות באלהיהם ׃ וכל חכמי הגוים ומלכות יודעים מאין כמוך ידו״ד ואמרו רבותינו דקרו ליה אלהא דאלהיא אבל אין דביקת׳ מגיע רק עד אלהים אחרי׳ שהם מאחוריי׳ ׃ אבל ישראל הם בפנים דביקים בידו״ד אלהיהם בפנימיות הקדוש׳ וזהו ענין על פני מאחר שאתם דביקים בפני׳ ׃ עוד יש בזה סוד נעלם רומז למעל׳ בסוד שם ידו״ד הכולל האצילות שלא לעלות במחשב׳ שיש אלוה זולתו כלומר כי סוד אלהות המורה עליו ידו״ד הוא בכח המאציל אין סו״ף וזהו שרמז לא יהיה לך סוד האלהות ׃ ענין אחר מהמאציל וזהו על פני תרע מה שעל פני כמו שאומרים לפני מלך מלכי המלכים הק״בה הוא הבנין הכוללים תפארת שהוא הקב״ה ׃ ומלכי חכמה ובינה מלך כתר לפני רומז ברצוא ושב על א״ס הקודם להם וזהו גם כן על פני ודברי רז״ל כולם ניצוצי רוח הקודש שאמרו שלא לעלות במחשבה שיש אלוה זולתו כלומר אפילו מחשבה העליונה שהוא הכתר אינו אלוה זולתו של סיבת כל הסיבות המאציל שהאציל הנאצלי׳ הקשורים בו כשלהבת בגחלת והכל אחד יחיד ומיוחד ׃

לא תעשה

לך פסל וכל תמונה מלכות נקראת תמונת ידו״ד ועליה נאמר ותמונת ידו״ד יביט כמ״ש המקובלים ז״ל הראקנטי כבר הורעתיך כי פעולת התחתונים פועלים למעלה ׃ וכל העושה פסל או תמונה הוא מפריד מהבנין עכ״ל ׃ ואמר לא תעשה לך אבל במקדש ששם שם ידו״ד נתנה מותרין שני הכרובים הרומזים לד״ו פרצופין כי אז אדני ביחוד ידו״ד וכתבו תמונה בנים׳ פרצוף אדם והוא סוד תפארת אדם ׃

לא תשתחוה

להם כל השתחויה רומזת להורדת השפעה מלמעל׳ למטה והו כפיפת הראש למטה והנה האומות אף שהם מושבים השפעה הם משתחוים להבל וריק כי הם מאחוריים ומאחורי׳ אחוריים אבל אנחנו משתחוים לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה ׃ והשתחואה היא במקדש בענין עבודת פנים כנזכר לעיל כי אנחנו בפנים פנים בפנים ׃

לא תעבדם

כדרך עבודתה אסור אף שהוא דרך בזיון כגון פוער עצמו לפעור וזורק אבן למרקולים מאחר שדרך עבודתה בכך נותן אחיזה לסטרא דשמאלא וצריך להרחיק מקיא צואה והיה מחניך קדוש דהיינו רמ״ח אבריך ושס״ה גידין של אדם להיות מחנה אלהים ידו״ד אלהיך ׃

לא תשא שם ידו״ד אלהיך

ז״ל הרקאנטי לא תשא את שם ידו״ד אלהיך לשוא וגומר דע כי הנשבע לשוא הרי זה קוצץ בנטיעות וזה טעם לא תשא ולא אמר לא תשבע כלומר לא תשא החתן מכת זונו כי לא ינקה ידו״ד וגומר כי בהיות החיבור שלם כתיב ונקתה ונזרעה זרע ׃ וזה שהפריד לא ינקה עכ״ל הרי הנשבע נוגע בשם ידו״ד ושם ידו״ד בסוד התפארת הוא כלל הבנין שבעה ימים העליונים ע״כ שבועה מלשון שבעה ׃ עוד הארכתי בענין הזה במאור במסכת שבועות שלי פר׳ ותורה אור ׃ בחלק הנקרא תורה תמימה ׃

זכור

את יום השבת לקדשו השבת מורה על שם ידו״ד שהוא היה הוה ויהיה והוא היוה את הכל כי הידוש העולם יש מאין ׃ וזכור ושמור בדיבור א׳ נאמרו כי בזכור כתיב חידוש העולם ׃ ובשמור כתיב יציאת מצרים אשר שם נודע שם ידו״ד המחדש והיכול וארז״ל במצות זכור זכרהו על היין כי השבת מורה על עולם שכולו שבת שנזכה לו לעה״ב מכח שמירת שבת של עה״ז והשבת של עה״ב הוא סוד בינה כנודע שהוא עה״ב ושם היין משומר בענביו כמו שביארתי במקום אחר בארוכה וזהו סוד זכרהו על היין ׃

לא תעשה כל מלאכה הנה נאסרו עבודת ל״ט אבות מלאכות וכתב הרב ר׳ מנחם הבבלי נגד ל״ט מלאכות שהיו מעבידים את

ישראל׳ פרק באת בש וג"ל העולה ל"ט לא תעשה כל מלאכה עכ"ל׳ ויציאת מצרים ושבת דיבור אחר כמו שכתבתי׳ כוי רשות היחיד בשבת גבהו י׳ ורחבו ד׳ כן שם ידו"ד רוחב ד׳ אותיות וגבהו דהיינו מילואו י׳ אותיות יו"ד ה"א וא"ו ה"א.

כבד את אביך ואת

אמך המקובלים כתבו מה שכתבו אבל דע כי יש נ"כ בכיבוד אב ואם רמז ליחוד שם ידו"ד בסוד מצות פריה ורביה׳ בן ובת כי אב ואם בן ובת הם ד׳ אותיות ידו"ד שהם חכמה ובינה ותפארת ומלכות ואותיות י"ה משפיעים לו"ה והם ארונים להם:

לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד

אלו חמשה דברו׳ אחרונות הם תורת האדם ישראל קרוין אדם׳ והם בסוד כנסת ישראל בשם ארנ"י שהוא מקור ישראל כמ"ש לעיל ע"כ אלו החמשה פוגמי׳ שם כי הרוצח ממעט הדמות הנעשה בצלם אלרים ונשמתו היתה בבטן האם דהיינו מלכות שם ארני הזיווג עם ידו"ד בסוד איש ואשה׳ וכן אם לא הרגו רק גנבו׳ כי לא תגנוב מיירי בגונב נפש נמצא ועוקרו משם וכן אם מעיד בו עדות שקר ממעט דמותו כי לא חשבו לצלם אלרים נמצא זה מעיד עדות שקר במי שעשאו לצלם אלרים יתברך שמו ויתעלה זכרו׳ והנואף אשה אחרת גורם שאין ההשפעה מתפארת אל המלכות רק ההשפעה לאשה זונה בר מינן הוא לילית וכל החיצונים התלוים בה והיא אשת איש של סמאל נא"ף בגים סמאל בר מינן׳ לא תחמוד בחמדה זו היה עון אדם וחוה ונחמד העץ והפרידה הפרי שהיא מלכות מן העץ שהוא עץ הדעת׳ וכתב הרקנאטי הזהיר שלא יהיה יפיה להפרידה מהבנין וע"כ היה עשירית לבנין עכ"ל׳ הרי שני הלוחות חמשה נגד חמשה בסוד ידו"ר בכתיבתו ובקריאתו׳ ועוד נוכל לומר רמז אחר בענין הלוחות חמשה נגד חמשה שיהיה רומז לחמש נגד חמש בענין הספירות שהוזכר כס"י ופירש הפרדס בריש ספרו בפירוש הראשון שרומז לה׳ ראשונות שהוא תפילה של ראש חכמה בינה גדול גבורה ד׳ פרשיות וכתר הוא הבית שבו מונחים וה"א אחרונות תפארת נצח הוד יסוד הם ד׳ פרשיות והבית שלמטה הוא מלכות וצריך ליחדם ביחד ולא לעשות פירוד ביניהם׳ וע"ז בא הרמז לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב והם זרועות עולם חסד וגבורה שלא יעבדום ע׳ קציצה וכתב הרקנא"טי שזה היה חטאת ירבעם בן נבט שקיצץ בין גולת עליות לגולת תחתיות דהיינו שקיצץ ה׳ תחתונות מה׳ עליונות המגיעות עד חסד וגבורה שהם מכונים בכסף וזהב שהוא לבן ואדום מדת הדין ומדת הרחמי׳ כי יש מיני קצוץ הרבה וסוד האמונה לייחד את שם ידו"ד הכולל כל האצילות כמ"ש והוא מיוחד בכתיבתו ובקריאתו׳ וידו"ד בהיכל קדשו הם מפניו כל הארץ׳ היכל בגי׳ ס"ה כמנין אד"ני שהוא ההיכל והמקדש שלמעלה ע"כ לעומתו במקדש שלמטה היה שם ידו"ד נהגה כי אז הוא בהיכלו ע"כ אסור להניף חרב שם כי חרב הוא כחלל והוא מצד סמאל וכן אסור לגלות ערוה היא אשה זונה׳ אבל מקדש בסוד אד"ני בסוד אשת חיל מי ימצא כו׳ ושם הדביקות של ידו"ד בכבודו ובעצמו בפה קדוש של הכהן המזכיר במקדש שם ידו"ד בקדושה ובטהרה וזה שכתוב בכ"מ אשר אזכיר את שמי לא כתוב בכל מקום אשר תזכיר וראיתי בספר צרור המור בזה דברי׳ נכברי׳ וז"ל אמר אזכיר ולא תזכיר׳ הרצון כי הש"י הוא המזכיר את השם ולא הכהן כי אע"פ שהכהן היה מזכיר את השם במקדש ושם היה מזכיר ומוריד שפע האותיות ונתנם בפיו של כ"ג ואז היה הכ"ג גומר ומזכיר ולא באופן אחר וז"ש בירושלמי מאי בקול רם בקולו של רם מלמד שהיה הקב"ה משתף שמו עם הכהנים כלומר שהיה משים הדברי׳ בפיהם כענין מ"ש במשה והאלהי׳ יעננו בקול ונותן הקול בפיו׳ זה תמצא מפורש בתפלת יום הכפורים שאמר והכהנים והעם׳ כשהיו שומעי׳ את השם המפורש יוצא מפי כ"ג לא אמר מוצא אלא יוצא אלא כאלו הוא מעצמו יצא בלי מוצא׳ ויותר ברור באומרו אף הוא היה מתכוין לגמור את השם כנגד המברכים לא אמר להזכיר או לומר את השם אלא לגמור כי השם היה משים הדברים בפיו והוא היה גומר כי השפע היה נשפע מהשם בפיו של כ"ג בהזכירו את השם וכשהכהן רואה את הדברים בפיו היה גומר להוציא את השם׳ ולכן אמר בכאן בכל מקום אשר אזכיר את שמי כי אני הוא המזכיר את שמי ונותנו בפיו של כ"ג לגומרו וזהו בקול רם בקולו של רם וזהו לגמור את השם וכן מצאתי בזוהר בפרשת אחרי מות כי השם היה מסדר את השם בפיו של כ"ג ביום הכפורים ועיין שם וזהו כפתור ופרח ע"כ דברי פי חכם חן: הרי סובב כל הענין על שם ידו"ד שהוא שם העצם׳ והנה מצינו שהיה לו יריעה משם ידו"ד כמ"ש עתה ידעתי כי גדול ה׳ מכל האלהים וכולל אלרי׳ אחרי׳ והמבדיל אלרי׳ קדושים כי יתרו לא הניח ע"ז שבעולם שלא עברה ורא׳ שבכולם אין ממש והשיג כי יש אלרים קדושי׳ הם סוד שמותיו ית׳ הקדושי׳ וטהורים וידע משמו המיוחד מכח שינוי טבע ושידוד מערכת אשר ראה והשיג כי גדול ה׳ שהוא היוה הכל והירש והמצי׳ הכל ממציאתו וכי הו׳ שם העצם וכל השמות נאצלו ממנו וזהו ידו"ד מכל האלרים׳ וכבר רמזתי למעלה כי שם ידו"ד נכלל באות יו"ד במילואה וכן תמצא ביתרו בחינת י׳ ובחינת ו׳ ובחינת ד׳ בחינת י׳ לאחר שנתגייר וקיבל תרי"ג מצות נקרא יתרו וקשה הלא ביתרו יש נ׳ יותר מתרי"ג׳ וקצת מפרשי׳ כתבו מה שכתבו ונראה כי לאחר שנתגייר לא ראוי לקרוא רק בשם תר"ו כי לא הוסיף רק תר"ו מצות שהרי ז׳ מצות שהם נ"כ בבני נח כבר הוא מצווה ועומד אשר מטעם זה נקראת רו"ת כי הוסיפה תר"ו מצות׳ וע"כ נראה דנקרא תר"ו ג"כ על שם זה וי׳ הנוספ׳ היא לגדולה ולכבוד להיות יו"ד נרשמת בשמו מאחר שידע והעיד כי גדול ידו"ד׳ וכן עשה רושם באות ו׳ במה שגרם לשום שרי אלפי׳ שרי מאות שרי חמשים שרי עשרות פרש"י שרי אלפים שש מאות שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים י"ב אלף שרי עשרות ס׳ אלף ע"כ׳ ומקשין העולם וכי רש"י חושבנא בעלמא בא לאשמעונן וע"ד הפשט יש לומר דקשה לרש"י למה מתחיל המנין מלמעלה למטה אלפים מאות חמשים עשרות אדרבא היה לו להתחיל מלמטה למעלה כסדר המנין שמספרים הקטן תחילה ואח"כ מתרבה׳ ע"ז כתב רש"י שבאמת כן הוא זיל ודוק במנין השרים ותמצא שמספר מנין הקטן בתחילה כי שרי אלפים לא היו רק ו׳ מאות ושרי מאות היו ו׳ אלפים ושרי חמשים י"ב אלף ושרי עשרות ס׳ אלף כן הוא הפשט ברש"י אבל נצנצה ברוח הקודש ונתגלה לנו מזה המספר סוד ו׳ מהשם׳ והענין כי כבר כתבתי שם ידו"ד נכלל ביו"ד וענין יו"ד הוא כי שם ידו"ד כולל י׳ ספירות כמו שכתבתי לעיל וענין ו׳ מיו"ד רומז שבהשתלשלות הבנין במקומו סוד שש קצוות אזי התפארת הוא גוף הבנין כמ"ש וענין ד׳ מן יו"ד רומז למלכות שהיא רגל רביעי כמ"ש לעיל ושם כל השפעות ושם ידו"ד בהיכל קדשו כמ"ש לעיל ואיתא במדרש משה מסר נפשו על התורה ועל הדינין ועל ישראל׳ התורה י׳ דברות היא י׳ מיו"ד הדינין הם ו׳ מיו"ד שהוא גוף הבנין סוד ו׳ קצוות כי בנין עולם וקיומו הוא על הדין ישראל הוא סוד כנסת ישראל סוד ד׳ מיו"ד רגל רביעי׳ ומרע"ה מסר עצמו על זה כי נבואתו בסוד ידו"ד אספקלריא המאירה כנודע ועתה אבאר סוד ו׳ במינוי שרי אלפים כו׳ כבר האריך הפרדס בריש שער מהות והנהגה ובכמה מקומות מענין בחינת כללות הספירות והנה עתה עסקנו בו׳ קצוות של מעל׳ הם כלולות זו מזו במה שכל ספיר׳ כלול ממא׳

הג"הה

ז"ל הזוהר פרשת משפטים אם רעה בעיני אדוניה כו׳ ת"ח כל סטרין וכל כינויין דשמהן דאית ליה לקב"ה כלהו מתפשטן לאורחייהו וכל מתלבשין אלין באלין ומתפלגין לאורחין ושבילין ברשימא ידיעא כגיר׳ ימבלא דאתפלגין לעמא ידיעא׳ בגיר ימבל סלר עיין ואיהו יו"ד ה"א וא"ו ה"א דכתיב כי חלק ה׳ עמו: וכתיב ואתם הדבקים כו׳ בשמא דא מיום יתיר מכל שאר סטרין׳ ושמא חד עשאר סטרין דיליה איהו דאתפשט ואתפלג לכמה ארחין ושבילין וא"ק אלרי׳ ואתקרון שמא דא ואתפליג לתתאי כאי עלמא אתפלג שמא דא לשמשין ולממנן דמכהני לשא׳ עמין כד"א ויבא אלרי׳ ל בלעם לילה ויבא אלרים אל אבימלך בחלום הלילה וכן כל ממנא וממנא ושמשא דאתמנין לגן הקב"ה לשאר עמין בשמא דא כלילן כו׳: עכ"ל

הרי

הרי ו׳ מאות ובבחינה שכל א׳ כלולה מאלף הרי ששה אלפי׳ ומה ששרי חמשי׳ י״ב אלף הוא בסוד וא״ו כפול ש״ש׳ לדין וש״ש׳ לרחמי׳ כי כל אחת כלולה מדין ורחמי׳ ; וס׳ אלף רמז בסוד מנין עשיריות שעולה מאחדים לעשיריות אז עולה מששה אלף לששי׳ אלף הרי הכל בסוד זא״ו נמצא זכה יתרו בפרשה ואתה תחזה לסוד ו׳ וזכה לסוד ד׳ במה שבא לחסות תחת כנפי השכינ׳ שהיא רגל רביעי במרכבה העליונ׳ ובא בארבע נפשות · דהיינו הוא וצפורה ושני בניה כי הנה הבני׳ נתייחסו אחריה נמצא כולם שייכי ליתרו ולא אחר מרע״ה אביהם נמצא היה ליתרו ד׳ נפשות · ונתבאר בזוהר ואת שני בניה וכי בניה ולא בניו אלא לפי שהיא היתה מטרחת עם בניה ומשה היה מסתלק והלך לו להתדבק בשכינתו י״ת ולכן קראם הכתו׳ בניה ולא בניו ולאח״כ שנטל משה רשות מהשכינה והלך לקראתם קראם בניו כמ״ש ויבא יתרו חותן משה ובניו וגומר · הרי לך סוד מתן תורה הכל שבם ידו״ד וכן יתרו אמר כי גדול ידו״ד וגומר · עוד יש אתי עמי בפר״ש כהן תורה כמה וכמה ענ״ינים חברתי׳ על זה קונטרים בפני עצמו נקרא תורה תמימה והמצאנה במסכת שבועות שלי פרק ותורה אור ע״ין שם ויע״ינך תחזנה משרים אמרות ה׳ אמרות טהורות ויהי רצון שנזכה לכתר תורה וליהודים תהיה אורה :

דרך חיים תוכחת מוסר

מדוע אתה יושב לבדך פרש״י יושב כמלך והוקשה הדבר ליתרו שהיה מזלזל בכבודן של ישראל בו׳ וקשה שאחר כך אמר יתרו טענה אחרת שלא טוב הדבר משום כי נבול תבול וגומר הענין הוא המלוכ׳ והשררות שנותן הקב״ה לישראל אינה כמלוכ׳ ושררה של אומות העולם שהם מולכין ומתשררין מפני כבוד עצמם והמלוכה והשררה גשמיית אבל הניתן לישראל היא רוחני׳ דהיינו בשביל קיום התורה והמצוה שיכפו את העם לשמור ולעשות ולקיים את התורה וע״ז נאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהני׳ · המלכות ושררה יהיה לי לשמי · וכן כתיב בי מלכים ימלוכו · אמרה התורה המלכית שאתם מולכי׳ יהיה בי כלומר לצרכי והו רמז וישב שלמה על כסא ה׳ ע״כ יתרו כשמתחיל היה סבור שהוא יושב כך כמלך בעבור שררה כי לא ידע כי בא העם לשפוט · הוקשה הדבר בעיניו השיב לו מרע״ה ח״ו שאני עושה כן לכבוד עצמי רק לכבוד שמים כי בא אלי העם לדרוש אלהים ולשפוט בין איש לרעהו ואני מחויב לישב ולהם לעמוד והכל לכבוד שמו י״ת אז השיב יתרו אם כל אלו באים לשפוט נבול תבול גם אתה בו׳ מכאן ילמוד למי שחלק לו הש״י מן הכבוד שלא יחלוק מן הכבוד לעצמו רק לשם שמים לקיום התורה והמצוה יזרוק מרה בתלמידים ·

בחודש השלישי וגו׳ ביום הזה וגו׳ פר״שי לא היה צריך לכתוב לא ביום ההוא מהו ביום הזה שיהיו ד״ת חדשים כאלו היום נתנו · וכן מחויב האדם לזכור בכל יום ויום במעמד הר סיני ובמתן תורה ויתעורר בלבו בחשבו אשר בחר בנו הש״י מכל האומות כי היינו גוי מקרב גוי ועשה לנו נסי׳ ונפלאות וקרבנו להר סיני שתפסק זוהמת הנחש מאתנו ונתן לנו תורתו שהיא חיי עד שלא זכו אליה מלאכי השרת ואנחנו כלנו היו שמח עד סוף כל הדורות ופנים בפנים דיבר ה׳ עמנו · ואיך יעלה על דעת האדם על דבר קטן לחזור לסורו להתלבש בזוהמת הנחש ח״ו וכולנו אנחנו משבעי׳ ועומדי׳ בהר סיני והארכתי במוסר זה פרק י׳ מאמרות : ויסעו ישראל מרפידי׳ פיר׳ רש״י מה ת״ל כו׳ מה ביאתן למדבר סיני בתשוב׳ כו׳ הנה עשו ישראל תשובה קודם שקבלו את התורה מכאן רמז למאמר מקצת המקובלים כי לפעמים נמנע מהאדם מלהבין איזה פשט או איזה חקירה והשנה ודבר זה מחמת הקליפה מאיזה עון שעשה המבדלת בינו לבין העיון ע״כ צריך לפשפש במעשיו ולהתודות ולהיות מורה ועזוב וכן תיקן האלדי בפרדם תפלה ע״ז קודם שילמוד וככה ינהוג כל אדם אם קשה לו ההבנה יתחרט על עונותיו ויתודה וישוב אל ה׳ ויתפלל אליו יתברך שהוא יחננו דעת וילמדנו בינה ורמז לדבר סמיכת ברכת אתה חונן לברכת השיבנו אבינו לתורתך כו׳ והחזירנו בתשובה בו׳ ·

אתם ראיתם וגומר ועתה אם שמוע תשמעו וגומר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ראה נא במה וכמה מעלות טובו׳ צפונות למקיימי התורה · והואיל ואתו הפסוקים לידי אפרשם קצת · אמר והייתם לי סגלה ואחר כך אמר ואתם תהיו לי למה שינה הלשון גם הוא כפל דהלל והייתם לי סגלה וממלכת כהנים · ויש לתרץ זה ע״ד מאמר הזוהר בפרשת בלק · זה נסחו תא חזי כתיב ה׳ בצאתך משעיר בצעדך משדה ארום ארץ רעשה וגומר בשעתא דבעא קודשא בריך הוא למיהב אורייתא לישראל אזל ונמין להו לבני עשו ולא קבלוה כדאמר ה׳ מסיני בא וזרח משעיר למו ולא בעו לקבלא · אזל לבני ישמעאל ולא בעו לקבלא דכתיב הופיע מהר פארן כיון דלא בעו אהדר לון לישראל הכי תנינן השתא אית לשאלא והא תנינן דלית חטאה כד בר נש מדקדק דיוקין דאורייתא וישאל שאלתוי לאנהרא מילוי האי קרא לא אתישב׳ ואית לשאלא קב״ה כד אתי לשעיר למאן נביאה דלהון אתגלי · וכד אזל לפארן למאן נביאה דלהון אתגלי אי תימא דאתגלי לכולהו לא אשכחן דא לעלמין בר ישראל בלחודייהו וע״י דמשה והא אתמה דהכי מבעי קרא למימר ה׳ מסיני בא וזרח לשעיר למו הופיע להר פארן מהו משעיר למו ומהו מהר פארן כלה ניאית למנדע ולאסתכלא והא שאילנא ולא שמענ׳ ולא ידענ׳ כד אתא ר׳ שמעון אתא ושאיל מלת כמלקדמין א״ל הא שאלתא דא אתאמרא ה׳ מסיני בא כד״א הנה אנכי בא אליך בעב הענן ומסיני בא ואתגלי עלייהו · וזרח משעיר למו מסה דאמרו בני שעיר דלא בעאן לקבלא מהאי אנהר להון לישראל ואוסיף עלייהו נהורא ותביבו סגיא אוף הכי הופיע ואנהר לישראל מהר פארן מסה דאמרו בני פארן דלא בעי לקבלא׳ מהאי אוסיפו ישראל חביבו ונהירו יתיר כדקא יאות · ומסה דשאלת ע״י דמאן אתגלי עלייהו תא חזי רזא עלאה איהו ואתגלי מלה על ידך אורית׳ נפקת מרזא עלאה קדישא דמלכא קמיסא כד מטא לגבי דרועא שמאלא חמא קב״ה בההוא דרועא דמא בישא דהוו מתרבי תמן אמר אצטריך לי לבררא וללבנא דרועא דא ואי לא יסאיך ההוא דמא בישא דיפגים כלא אבל אצטריך לבררא מהכא כל פגימוי · מה עבד קרא לסמאל ואתא קמיה וא״ל תבעי אורייתא דילי אמר מה כתיב בה א״ל לא תרצח · דליג קב״ה לאתר דאצטריך · אמר ח״ו אורייתא דא דילך היא ודילך יהא לא בעינא אורייתא דא אתיב ואתחנן קמיה אמר מאריה דעלמא אי אתיהבת לי כל שלטנו דילי את עבד והא שולטנו דילי על קטולא וקרבין לא יהון ושלטנו דילי על כככא דמאדים · א״ה כלא אתבטיל מעלמא · מאריה דעלמא טול אוריהך ולא יהא חולקא ואחבנא לי בה · אבל אי ניחא קמך הא עמא בעי דיעקב לון אתחזי ואיהו השיב רהא דלשורא אמר עלייהו ודא הוא וזרח משעיר למו · משעיר ממש נפק נהורא לון לישראל אמר סמאל ודאי אי בנוי דיעקב יקבלון דא יתעברון מעלמא ולא ישלטון לעלמין אתיב ליה זמנין ואמר לא יכילנא דאת בוכרא ולך אתחזי אמר ליה הא לית בכירות דילי והא אזדבן ואנא אוריתא אמר ליה הואיל ולא בעית למהוי לך בה חולקא אתעבר מינך בכלא אמר יאות · אמר ליה הואיל וכך הב לי עיטא איך איעביד דיקבלון לה בני דיעקב דאת אמר · אמר ליה מרא דעלמא אצטריך לשחרא לון טול נהורא מנהירו דחילי שמיא והב עלייהו וכדא יקבלון לה והא דילי יהא בקדמיה אפשים מגיה נהירו דתפיא עליה ותיב לית למיהב לון לישראל הה״ד וזרח משעיר למו משעיר ממש דא סמאל דכתיב ונשא השעיר עליו למו לישראל ביון דבירר דא ואעבר דמא בישא מדרועא שמאלא אהדר לדרועא ימינא חמא ביה אוף הכי אמר הכי נמי אצטריך לנקיא מהכא בישא דרועא הא · קרא לרה״ב אמר ליה תבעי את אורית׳ דילי · אמר ליה מה כתיב ביה דליג זאמר לא תנאף אמר ווי אי ירותא דא יחסינלי קרוש ברוך הוא ירותא בישא דאתאמר כל׳ שלטני דהא ברכתא דמיא נטלנא בברכתא

דנוגי ימא דכתיב פרו ורבו וכתיב והוא יהיה פרא אדם · שארי לאתחננא קמיה מאריה אמר ל״ח מאריה דעל׳ מאחרן בנין נפקנא מאברהם הא בנוי דיצחק הב לון ולון אתחזי · א״ל לא יכילנא דאנת בוכרא ולך אתחזי · שארי לאתנג׳ ואמר מאריה דעלמא בכירותא דילי׳ יהא די ליה והאי נהורא דאנא יריתנא על דא ט״ל והב להין וכך עבד דכתיב הופיע מהר פארן · מ״ש בסמאל כתיב וזרח · ובר״הב כתיב הופיע · אלא נטל בההוא נהירו דאפש״ט כהוא סמאל חרב וקטולא לקטלא בדינא ולקטלא כרקא יאות · הה״ד ואשר הרב גאותך אע״ג דלא הוה דילך ונטל בההוא ברכתא דאפשיט מנית · רח״ב דזעיר כמאן דאופע זעיר מברכתא דלהון למעבד פריה ורביה ובג״כ הופיע מהר פארן ולא כתיב וזרח כיון דנטל מתנן אלין לישראל מאינון רברבן ושלטנין · אתא וקרא להו רבבות קודש דכמנ׳ על שאר עמין ואתיבו ליה אוף הכי ומכלהו קביל ונטלא מתנן למיהב לון לישראל · לאסיא דהוה ליה חד סנא מליא מסמא רחיי ונטר ליה לבריה ב״עא למיהב ליה לבריה ההוא פליטון מסמא רחיי · אסיא הוה חכים אמר עבדין בישין אית בביתי אי ינדעין דאנא יהיב לברי נבזבזא דא ב״ש בעינייהו ויבעון לקטלא ליה · מה עביד נטל זעיר מסמא דמותא ושוי אפתחא דמנא קרא לעבדוי אמר לון אתון מהימנן קרמי תבעון להחוא סמא · אמר נחמי מאי היא נטלו למטעם עד דלא איחו בעולמית אמרו בלביהו אי ההוא סמא יהיב לבריה בהאי ימות ואנן נירת לריבוננא אמר קמי מרנא סמא דא לא אתחזיאלא לברך והא אנרא דפולחננא קמך שבקנא קמך והב ליה לשיחרא דיקח סמא דא · כך קב״ה חוא אסיא חכים ידע דאי יהיב אוריתא לישראל עד לא אורע לון בכל יומא הוו רדפין לון לישראל עלה וקטלין לון עכד דא ואינון יהבו ליה מתנן ונבזבזן בגין דיקבלון לה וכלהו קביל לון משה למיהב להו לישראל הה״ד עלית למרום שבית שבי וגו׳ ובג״כ ירתי ישראל אורייתא בלא ערעורא ובלא קטרוגא כלל בריך הוא בריך שמיה לעלם ולעלמי עלמיא · ת״ח עדים דבני ישראל אלין נבזבזן הוו דנטלו ובג״כ לא הווה שליט עלייהו מותא ולא סטרא אחרא ולא דילון די נטלו אורייתא בלא ערעורא כלל א״ל דא דקבלו נבזבזן ומתנן מכלהו · כיון דחטו מה כתיב ויתנצלו בני ישראל את עדים אינון מתנות באדם מה אשתאר מנהון ההוא שבי דכתיב עלית למרום שבית שבי ונומר אוספו וחטו מה כתיב וישמע הכנעני מלך ערד וכתיב וילחם בישראל וישב ממנו שבי · ועכ״ד זמנא דישראל תכין לאבוהון דבשמיא אינון נבזבזן וכלא יתהדר לגביהו ואתכפרין בירה ולזמנא דאתי כלא יתהדר דכתיב ושב ה׳ אלהיך את שבותך ונומר עד כאן לשונו פה קדוש :

הרי שישראל קבלו נבזבזן משרי האומות אדום וישמעאל והוא כרמיון הפסוק הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב ששכר הטוב המוכן להם הוא להם לבדם ואף בטובת הגוים הם גם כן בטובתם וזה אינ׳ נחשב אין עולה להם מן החשבון ע״ש ברש״י · ע״א והייתם לי סגלה מכל העמים כלומר מסגולתם וטובתם יהיה גם כן לכם ואתם כלומר מה שאתם בעצמכם תשוגו לזה אין ערך כי הרהיז ממלכת כהנים כל ישראל בני מלכים הם כלומר מלכות שמים · ותהיו גוי קדוש כלומר גוי שיאמר לעתיד לפניהם קדוש כמ״ש רז״ל לעתיד יאמרו המלאכים לפני הצדיקים קדוש · גם יש לפרש אלו הפסוקים על מה שארז״ל ג׳ זרים הם כתר כהונה זכה אהרן כתר מלכות זכה דוד כתר תורה מונח לכל ע״ז אמר והייתם על הכלל כולו אתם אתם כולכם תהיו לי סגלה · איתא בפרק החובל יעשה סגלה כאי סגלה רב חסדא אמר יקנה ספר תורה · כלומר כולכם אם תרצו לזכות בכתר תורה תבואו ותטלו ועל שני כתרים אחרים אמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים ממלכת כתר מלכות כהנים כתר כהונה ואמר ואתם רוקא אתם השייכי׳ לזה דהיינו אהרן ודוד · עוד נוכל לפרש והייתם לי סגלה מכל העמים והייתם קאי על כל העולם · מי שרוצה לזכות בהתורה אפילו מהעמים יבא ויזכה כדאיתא בריש מסכת ע״ז תניא ר׳ מאיר אומר אפילו גוי העוסק בתורה הרי הוא כו׳ זהו והייתם לי סגלה מכל העמים אבל אתם בית ישראל תהיו לי ממלכת כהנים כי אין הכהונה אלא מישראל דהיינו מאהרן גם מלכות · שום תשים עליך מלך מקרב אחיך ונומר :

אתם ראיתם את אשר עשיתי למצרים ונומר במסרה אמר ד׳ אתם ריש פסוק · א׳ אתם לכו קחו לכם תבן מאשר תמצאו ונומר ב׳ הך דהכא ג׳ אתם נצבים היום כלכם לפני ה׳ אלהיכם ונומר · ד׳ אתם עדי נאם ה׳ ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותראו ותבינו כי לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה בכאן יהיה רמוז שלא יתפעל אדם בראותו צדיק ורע לו ורשע וטוב לו כי הצור תמים פעלו כל דרכיו משפט אין אמונה ואין עול צדיק וישר הוא בפרק קמא דברכות הודיעני נא את דרכיך · אמר לפניו רבש״ע מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו · א״ל משה צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק · צדיק ורע לו צדיק בן רשע · רשע וטוב לו רשע בן צדיק רשע ורע לו רשע בן רשע · ופירשו המקובלים זה הדבר על סוד הגלגול והמגולגל נקרא בן להראשון · ועל אלו הד׳ דרכים יהיו ד׳ אתם · אתם לכו קחו לכם תבן ונו׳ כבר כתבתי בפרשת שמות ובשאר מקומות כי גזרכבו ונתגלגלו במצרים מדור אנוש ודור המבול ומדור הפלגה והאורה תשליכוהו זהו מדור הפלגה כו וישראל בעצמם היו גוי מקרב גוי ויתערבו ביניהם ולמדו ממעשיהם · נמצאו היו בחלק רשע בן רשע מצד המגולגולים · על כן רשע ורע לו דהיינו כובד הגלות אתם לכו קחו לכם תבן ונומר · אתם ראיתם ונומר אף בצאת ישראל ממצרים עדיין לא נטהרו והיו נתונים בדין כמו המצרים · שהיה מדת הדין מקטרג הללו מגדלי בלורי׳ והללו וכו׳ רק הוציאם ממצרים מאחר שהיו בני האבות והיו בהם ניצוץ כמ״ש ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו בכחו הגדול ממצרים ע״כ זה הפסוק המספר בטובה גדולה שלה ההוצא׳ ממצרים אתם ראיתם אשר עשיתי למצרי׳ ונומר הוא בחלק רשע בן צדיק · אתם נצבים כלכם היום לפני ה׳ אלהיכם ונומר במעמד ההוא דיבר להם התוכחות שבמשנה תורה ואחר כך אמר להם פן יש בכם איש או אשה ונומר והיה רע ומר לישראל עד שהוכרח משה לומר להם אתם נצבים שיהיו התוכחות מקימי׳ אתכם כו׳ וענין רע ומר שהיה להם הוא בחלק צדיק ורע לו צדיק בן רשע כי הם היו מאותן שפירשו לחיים שנאמר אליהם ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם כמ״ש רש״י ולאבותיהם קרא משה ממרי׳ שחטאו בעגל ובמרגלים ואין לך פקידה ופקידה שאין בו מעון דעגל בסוד הגלגול · אתם עדי נאם ה׳ ועבדי אשר בחרתי ונומר זהו רומז על הטובה העתידה ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה ונומר והוא יתברך יבחור בנו ויכרות עמנו ברית חדשה אשר לא תופר ואז יהיה מזוכך הכל האבות והבנים ואז יקוים צדיק וטוב לו צדיק בן צדיק · ורבותינו ז״ל שנו על מדה זו אין בידינו משלות רשעים ואף לא מיסורי צדיקים והנני אומר דרך צחות מ״ש רש״י אתם ראיתם לא כמסורת בידכם רומז שעל מה שרומז מסורת הנ״ל אין בידינו כדתנן אין בידינו לא משלות וכו׳ · וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמור ז״ל החזקוני כביכול כאדם שמסדר בלבו דברים כדי לאומרם לאחרים כך וידבר בינו לבין עצמו ואחר כך לומר לישראל עד כאן לשונו · צא ולמד מה יעשה ב״ו והריוש איך שמחויב לחזור למורו תמיד :

עשרת הדברות יקרא אדם בכל יום באימה ויראה ורתת וזיע ויראה שיקיים הכל הן ותולדותיהן כיוצא בהן ודקדוקיהן ופרטיהן ובפרט בלא תשא ויראה שלא יצא מפיו עולמים שום לשון שבועה אפי׳ קלה שבקלות והרא״בע האריך מאוד בעון הזה ואמר כי הוא קשה מכל הלאוין הבאין אחריו כי הרוצח והנואף שהן עבירות קשות לא יוכל לרצוח ולנאוף בכל עת שירצה כי יפחד : ואשר הרגיל עצמו להשבע לשוא ישבע ביום אחד כמה שבועו׳ בלא מספר ומרוב רגילות לפני הדיבור יקדימו השבוע׳ והוא להם לשון צחות ואלו לא היה בישראל רק עבירה זו תספיק להאריך הגלות ולהוסיף מכה על מכותינו ואני אראה להם שנענם כי הרוצח אם רצח אויבו מלא תאותו בנקמתו · וכן הנואף לשעתו והגונב להנאתו · ועד שקר להרצות או להנקם אבל הנשבע לשקר מתחלל השם יתברך בפרהסיא בלא הנאה שיש לו ע״כ :

וירא העם וינועו ויעמדו פירש"י אין נוע אלא זיע מי שרוצה לזכות בכתר תורה כאלו קבלה עתה מסיני ילמוד ברתת ואימה ויראה ולא דרך תענוג ובישיבה ובסמיכה · וגם יקדש עצמו מטומאת קרי ויהיו ידיו נקיות מבלי שיהיו עסקניות ואז קדוש יאמר לו:

אשר לא תגלה ערותך ז"ל רש"י והרי הדברים ק"ו ומה אבנים הללו שאין בהם דעת להקפיד על בזיונן אמרה תורה הואיל ויש בהן צורך לא תנהוג בהם מנהג בזיון חבירך שהוא בדמות יוצרך ומקפיד על בזיונו על אחת כמה וכמה עכ"ל:

בעזרת שהכל נהיה בדברו · נשלם פרשת יתרו ·

משפטים

נר מצוה המצוה המ"ב מתרי"ג מצות לדון בדין עבד עברי שנאמר כי תקנה עבד עברי · מ"ג מצות יעוד אמה העבריה: מ"ד לפדות אמה העבריה שנאמר והפדה · מ"ה שלא למכור אמה העבריה · מ"ו שלא למנוע מאמה העבריה וה"ה משאר בנות ישראל שאר כסות ועונה · מ"ז מ"ח מ"ט שלא להכות אב ואם ושלא לקללם יעוד בכלל מות יומת מציה להרוג בחנק המחוייב חנק · נ' לדון בדיני קנסות המפורשין בפרשת וכי יריבון אנשים והכה · נ"א להיות הב"ד הורגין בסייף המחוייב וזה הדין נקרא לרבותינו הרג וא' המומתין במיתה זו המכה עבדו אפילו כנעני אם מת תחת ידו שנאמר נקם ינקם וזה מיתת סייף וכן הוא אומר נוקמת נקם ברית · נ"ב לדון בדין שור המזיק בין שהזיק אדם בין שהזיק ממון · נ"ג שלא לאכול שור הנסקל · נ"ד לדון בדין הבור · נ"ה לדון בדיני הגנב במיתה או בתשלומין · נ"ו לדון בנזקי שן ורגל שנאמר כי יבעיר איש שדה וגו' · נ"ז לדון בנזקי ראש שנאמר כי תצא אש וגו' · נ"ח לדון בדין שומר חנם שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף וגו' · נ"ט לדון בדין טוען וכופר שנאמר על כל דבר פשע אשר יאמר כי הוא זה · ס' לדון בדין שומר שכר והשוכר שנאמר כי יתן איש אל רעהו חמור וגו' · ס"א לדון בדיני השואל שנאמר וכי ישאל וגו' · ס"ב לדון בדין מפתה שנאמר וכי יפתה וגו' · ס"ג שלא להחיות מכשפה · ס"ד ס"ה שלא להונות הגר בדברים ולא בממון שנאמר וגר לא תונה ולא תלחצנו וזה הלאו נוכף על הלאו שיכללוהו עם ישראל כולם שהם בלאו דאונאת ממון · ס"ו שלא לענות יתום ואלמנה · ס"ז להלוות לעניי ישראל שנאמר אם כסף תלוה את עמי את העני · ס"ח שלא לתבוע חוב מהעני שאין לו במה לפרוע שנאמר לא תהיה לו כנושה · ס"ט שלא להשי' יד בין לוה למלוה בריבי' שנ' לא תשימון עליו נשך והערב והעדי' והסופר כולם עוברי' · ע' ע"א ע"ב אזהרת ברכת השם · ושלא לקלל הדיין · ושלא לקלל הנשיא · שנאמר אלהים לא תקלל ונשיא בעמך לא תאור · ע"ג שלא להקדים תרומה לבכורים שנאמר מלאתך ודמעך לא תאחר · ע"ד שלא לאכול טריפה · ע"ה שלא ישמע הדיין טענת האחד שלא בפני בעל דינו שנאמ' לא תשא שמע שוא · ע"ו שלא נקבל עדות איש חוטא ולא נעשה בשביל ערותו שום דבר שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס · ע"ז שלא לנטות אחרי רבים בדיני נפשות בשביל אחד שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות · ע"ח שלא ילמוד חובה מי שלמד זכות בדיני נפשות שנאמר לא תענה על ריב לנטות כלומר לא יהיו דבריך להטות אותו לחובה · ע"ט מצות הטיה אחרי רבים ואחרי רבים להטות לזכות אפילו באחד · פ' שלא לרחם עני בדין שנאמר ודל לא תהדר · פ"א מצות פריקת משא שנאמר כי תראה חמור שונאך רובץ וגו' · פ"ב שלא להטות משפט חוטא מפני רשעו שנאמר לא תטה משפט אביונך ופירושו שהוא אביון במצות ולא בממון שאין צריך לומר שלא יטו עליו הדין לגזול ממנו בעניו אלא נצטוינו אעפ"י שהוא רשע לא יאמר הדיין הואיל ורשע הוא אטה עליו הדין · כי המשפט ברשע לאלהים הוא ולא לו · פ"ג שלא לחתוך הדין באומד הדעת שנאמר ונקי וצדיק אל תהרוג · כלומר הזהר עד מאוד לבל תהרוג אדם שהיה באפשרות שלא עשה מה שאמרו עליו שעשה וכן הוא מפורש במכילתא שאמרו שם ראוהו רודף אחר חבירו להרגו והתרו בו ישראל הוא בן ברית הוא · אם הרגת אותו תהרג והעליסו עיניהם שלא ראו בהכותו אותו ומצאוהו מיד הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם מיד ההורג שומע אני יהא חייב ת"ל ונקי וצדיק אל תהרוג · פ"ד שלא ליקח שוחד · פ"ה שמיטת קרקעות · פ"ו מצות שביתת שבת · פ"ז פ"ח שלא לישבע בשם ע"ז ושלא להדיח אחריה שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו ולא ישמע על פיך · וענין מדיח הוא שקורא בני אדם לעבודת ע"ז ואעפ"י שזה הקורא לא יעבדנה · וי"מ שעיקר לאו דלא תזכירו בא שלא יעשה משא ומתן עם הגוי ביום אידו משום דאזיל ומודה ונודר שהגוי מזכיר שם ע"ז והאיסור הוא כי בנינת מציין על ע"ז ועוד הוסיפו רז"ל הרחקה ואמרו בסנהדרין שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית · פ"ט לחוג ברגלים · צ' שלא לשחוט הפסח בעוד החמץ ברשותנו שנאמ' לא תזבח על חמץ דם זבחי · צ"א שלא להלין אימוריו שנא' ולא ילין וגו' · צ"ב מצות הבאת בכורים בבית הבחירה שנ' ראשית בכורי אדמתך · צ"ג שלא לבשל בשר בחלב שנ' לא תבשל גדי בחלב אמו · צ"ד שלא לכרות ברית לשבע עממין · צ"ה שלא לשכון עובדי ע"ז בארצינו שנ' לא ישבו בארצך:

ותורה אור משפטי יי' אמת צדקו יחדיו בכל ענייני שלימות האדם אשר הם שלשה · דהיינו שלימות הנשמה · ושלימות הגוף · ושלימות הממון · אשר עליהם נאמר ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך · הלב תלוי בו חיות הגוף · והנפש היא הנשמה · וזהו ענין שלם בגופו · שלם בממונו · שלם בתורתו · כי התורה והעיון וההשגה הוא דבר שהנשמה תלויה בו כן תמצא באלה המשפטים הרבה משפטי אמת שהם נוגעים בגוף · ושהם נוגעים בממון · ושהם נוגעים בנשמה · משפטים הנוגעים בגופו כמו דין עבד ואמה שלא להשתעבד בהם כשזמנם ליצא לחירות · ושלא למכור האמה · ושלא לגרוע עונתה · ודיני ארבע מיתות בית דין · ודיני מכה אביו ואמו · ומכה חבירו · וקצת דיני אסורי מאכלות · כמו שור הנסקל ובשר בשדה טריפה ובשר בחלב · ודין שמיטת קרקעות · ושביתת שבת ורגלים · והבאת בכורים · ויש משפטים הנוגעים בממון כגון שארה וכסותה · ופדיון אמה העבריה · ודיני ד' אבות נזיקין וד' שומרים ודין תובע ונתבע והשלומי כפל וד' וה' · ולהלוות לעני ושלא ליקח ריבית · ויש דברים הנוגעים בשכל בנפש ובנשמה · כגון ברכת השם וקללת הדיין והנשיא שזה נוגע הכל בכבוד קדושת הש"י · וכן שלא להזכיר שם ע"ז · ושלא ישמע על פיו · ושלא להכרית ברית עם ז' אומות · ושלא לקיים ע"ז בארצינו · ומצות עשה שלש פעמים בשנה יראה · כל זה נוגע בנפש הרי שהמשפטים והדינין הם להשלים ג' מיני שלמיות הנמצאות באדם נשמה גוף וממון · והמשפטים הם קיום כולם · ואמרו רבותינו ז"ל התורה תחילתה דינין וסופה דינין · תחילתה דינין שם שם לו חק ומשפט · וסופה דינין ואלה המשפטים · דע כי יש שני מיני דין יש דין שהוא מדת הדין גמור · ויש דינים שהם משותפים במדת הרחמים · וכמו שאמרו רבותינו ז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין ראה וכו' שיתף מדת הרחמים עם מדת הדין · וכיצירתו של אדם כך תורתו כלומר נידון בבית דין שלמטה לפעמים נדון במדת הדין הגמור כגון ארבע מיתות בית דין ויש משותף כמו וגם בעליו יומת פירש"י בידי שמים ומשותף ברחמים אם כופר יושת עליו וגו' שאז נפטר מהמיתה וכמו עין תחת עין שפירשו רבותינו ז"ל שר"ל דמי עינו · וכתבו התורה בלשון עין תחת עין להורות שהיה ראוי ליתן עין ממש אלא שמצד מדת הרחמים באה הקבלה ליפטר בדמי עין · וכן מצינו בכלל הדינים שבין אדם לחבירו שמצוה בדיינים להתחיל בפשרה · ולא לירד לעומק

הדין

הדין · והכל כדרך שהקב"ה דן את העולם לפעמים מדקדק כחוט השערה כמו שאמרו רבותינו ז"ל וסביביו נשערה מאוד · ולפעמים משתף רחמים בדין כי לולי זה לא היה העולם מתקיים וכן ראוי להיות בבית דין שלמטה כי ע"כ גם הם נקראים אלהים כמ"ש רבותינו ז"ל אין אלהים בכל מקום אלא סמוכים : ועל זה מתבאר הפסוק ואלה המשפטים וכתב רש"י ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני הלא כל דקדוקיה ופרטיה מסיני · וי"מ שנתנו מסיני בקולות ופרקים כמו י' דברות אבל יש רמז בכאן רומז למ"ש בפרשת בראשית מתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין ראה שאין העולם מתקיים שיתף כו' שח"ו ראשית המחשבה לא נתבטלה רק נתקיימה בבני עלייה שהם הראשונים אשר נשמתם למעלה במקור הנשמות ועמהם מדקדק הקב"ה כחוט השערה ומדקדק בדין המדוקדק כו' ע"ש באורך מה שכתבתי ושם בארתי כל הדן דין אמת לאמתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ע"ש ועל הראשונים אלו שהם עולים בסוד המחשבה ונדונים בשם אלהים שהוא מדת הדין ובהם נתקיים בראשית אותם ראשית הם נדונים באלהים כו' וע"ז רומז אהרן למרע"ה כשהוליך בניו למצרים אמר על הראשונים אנו מצטערים ואתה בא להוסיף · הענין כי גלות מצרים היה עונש לאברהם אבינו בשביל שאמר במה אדע והוא חטא קטן ונענש על כך בשביל שאברהם אבינו הוא בן עלייה והוא בסוד הראשית ע"כ דקדק עמו הקב"ה כל כך · ומשה רבינו ע"ה הוא ראשית הראשונים כמ"ש וירא ראשית לו והוא איש האלהים ועל זה רמז לו אהרן על הראשונים אנו מצטערים דהיינו צער גלות מצרים עונש לאברהם אבינו בשביל שהוא מן הראשונים ואיך אתה משה באת להוכיח להביא עוד בניך · על זה רומז כאן במעלת בני עלייה שהם בני אלהים כמ"ש רבותינו ז"ל אשר תשים לפניהם אלו מומחין הנקראים אלהים ואז ואלה מוסיף על הראשונים והוא סוד הראשונים אשר רמזתי ואמר מה הראשונים מסיני כי בסיני בנתינת י' דברות נא' וידבר אלהים ואין אלהים אלא דיין ועיין ברש"י אף ואלה המשפטים לפני מומחין הנקראים אלהים וכל בני עלייה ואנשי מעלה צריך לדקדק עמהם יותר בדין אפילו בדין שלמטה כדאיתא בסוף פרק האומנין רפסק ליה לרבה בר חנן ואמר ליה למען תלך בדרך טובים · וכן מצינו בעובדא דרבי חייא בפרק הגוזל קמא בההוא דינר דאחוי ליה אתתא · וכן בפרק אלו מציאות בענין זקן ואינו לפי כבודו בעובדא דרבי ישמעאל בר יוסי כי יש חילוק בין דין לדין דהיינו בין דין המדוקדק בתכלית הדקדוק ובין המפושר קצת · וע"ז אמרו רבותינו ז"ל הורדת תחילתה דינך וסופה דינך כי יש שני מיני דינין מדת הדין הקשה שהוא בתחלה בסוד מתחלה עלה במחשבה ואחר כך בסופה מדת הדין הרפה בסוד ראה שאין העולם מתקיים וכו' · ואין אלהים בכל מקום אלא סמוכים ע"כ צוה הש"י להם שיתנהגו בדיניהם בביכול כמו שהוא מתנהג שהוא מטה כלפי חסד כן לא תהיו אחרי רבים לרעות שאין מטין לחובה ע"פ א' אבל אחרי רבים להטות מכאן לזכות על פי אחד ובא אזהרה לא תקח שוחד · וז"ל רעיא מהימנא פקודא להשוות בעלי דינין ולהתרחק מדבר שקר דלא יימרון משוא פנים יש בדבר דקב"ה אתמר ביה אשר לא ישא פנים ול"א יק"ח שוח"ד בסופי תיבות אחד הכי דיין צריך למהוי כגוונא דאיהו ידוד אחד דלא יקח שוחד דהא איהו בדיוקנא ובדינא להשוות הרווייהו ולא ישה דינא לדא יתיר מן דא אלא בתקלא חד עד דיקבלון דינא ולבתר כל חד ארחין כפום עובדא כו' · והנה פירשו רבותינו ז"ל שוחד שהוא חד כלומר שהוא נוטה לצד א' מבעלי דינין וזהו היפך כהאחדות כי בעל דין השני נפרד ממנו אבל כששניהם שוין בעיניו זהו בסוד האחדות · הרי מבואר כלל וענין המשפטים וכי המשפט לאלהים הוא · וטעם של כל דין ודין יש לו שורש ומקור למעלה בעמקי הנפתרות · ומה שיש בידי לפרש אפרש אבל לא נעלם ממני כי דברי אינם כערך טיפה מן הים · מכל מקום שנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לשם שמים :

התחיל בדיני עבד עברי ואמה העברייה והיא רמוזה בדיבור ראשון מעשרת הדברות אנכי י"י אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים הקב"ה הוציאם מבית עבדים להיותם לו ית' לעבדים כמ"ש כי לי בני ישראל עבדים וכמ"ש רש"י בענין ולקח המרצע אוזן ששמע בהר סיני כי לי בני ישראל עבדים כו' וכמו שיציאת מצרים המוזכר על דיבור אנכי מורה על חידוש העולם כמו שמורה השבת כי ששת ימים עשה י"י את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש כן לענין עבד יום לשנה שש שנים יעבוד ובשביעי יצא לחפשי · וכמו ששת ימי הבריאה יומו של הקב"ה אלף שנה כלומר כל יום מימי הבריאה של הקב"ה מורה על אלף שנה כמ"ש המקובלים ורומז לשיתא אלפי שני הוי עלמא וחד חריב דהיינו אלף השביעי ישבות ממלאכה ודבר זה ינהוג שבע פעמים שבעה עד אלף החמשים שהוא סוד היובל ויהיה החירות ודבר זה היה נרמז ג"כ בגאולת מצרים שהיה כמו ענף מזה כי יצאו מכח נ' שערי בינה כמ"ש המקובלים וזהו וחמשים עלו בני ישראל כלומר מכח ענפים משערי החמשים אשר ע"כ נזכר בתורה נ' פעמים יציאת מצרים · כן בעבד עברי שאינו יוצא בשביעית ונרצע ואז ועבדו לעולם עד שנת היובל · עוד יש רמז וסוד בדבר כי נודע דברי הזוהר והאריך הפרדס כי יצירה מטטרון נקרא עבד ובריאה נקראת אמה העברייה דאיהי אמה לגבי שכינתא דאיהי בת מלך פנימה והנה מבואר בזוהר ובא בארוכה בפרדס בשער אבי"ע כי בשתא יומי דחול היחוד ע"י מטטרון · ובשבת היחוד פנים בפנים למעלה זה סוד שש שנים יעבוד ובשביעית כו' :

הג"הה

גם יש רמז בכאן כי ימי שנותינו שבעים שנה עבד ליובל כלומר ואחר כך במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מהמצות לכך ובשביעית יצא לחפשי חנם כן כתב הרב רבי מנחם הבבלי ועבדו לעולם עולם של יובל הוא חמשים שנה כהלכה דרווין לפי זה כי ימי אדם ע' שנה וב"ד של מעלה אין דנין עד כ' שנים הרי נשאר לעבודת עבד נ' שנה:

וסוד אמה העבריה יוצאת ג"כ בשש וביובל נוסף על זה היא יוצאת בסימני נערות כי הבריאה כסא להשכינה הנקראת נער ונערה ע"כ נערה קרי ונער כתיב · ובזוהר פרשת בא תנינן כתיב כי יהיה נערה בתולה מ"ט משום דכל זמן דלא קבילת זכר אתקריאת נער מדקבלת זכר אתקריאת נערה כו' ומובא בפרדס פ"ב משער טעם האצילות הרי נערה מעלה גדולה · וסוד שאר כסות ועונה תמצא בשכינה וז"ל תומר דבורה סוף פרק ג"ו ואחר שהוא טהור וקדוש יכוין לקיים לה שאר כסות ועונה שהם ג' דברים שחייב אדם לאשתו · הא' להשפיע בכל מעשיו שפע מן הימין מזונה · הב' לכסות עליה מצד הגבורה שלא ישלטו בה החיצונים שלא יהיה יצה"ר בעסק מצותיו כגון להנאת הגוף ולתקות הכבוד המדומה וכיוצא שהיצה"ר מצוי באותה מצוה והיא בורחת ממנו מפני שהוא ערוה א"כ צריך לכסות הערוה ולהסתירה תמיד שלא ישלוט בה כיצד כל מעשיו לשם שמים בלי חלק ליצר הרע וכן תפילין וציצית הם סגנים גדולים כערה שלא ישלטו החיצונים בה ויהיה רגיל בהם · הג' ליחדה עם הת"ה בעונת ק"ש בקביעת עתים לתורה · וכשיקבע עונה לכל דבר יכוין שזהו עונת השכינה בת מלך ויש רמז לזה · תקונים : וסוד היעוד בסוד הקדושין בארתי במקומו סוד הקדושין · ואם לא יעדה אז והפדה צריכה פדייה · ומכלל פדייה נשמע שהשכינה בגלות ונתבאר במקומו שזה קאי על שכינה דבריאה כאשר הארכתי במקומו אבל תהיה פדייה · וכתב הרב רבי מנחם הבבלי רמוז כאן שבי דוד בא אפילו בדור שכולו חייב זהו שאמר אם רעה בעיני אדוניה והפדה עכ"ל · עבד כנעני יוצא בראשי איברים רצ כי האדם נעשה בצלם אלהים ברמיזות כל איבריו וכמ"ש רז"ל רמ"ח איברים של אדם נגד רמ"ח מצות עשה והם פרקי איברים של אדם העליון היושב על הכסא בסוד רוחניות רוחניותם וע"ז נקרא ראש האבות אברהם הוא סוד אבר"ם ר"מ"ח שהוא היה בסוד איברי המרכבה שם של יהו"ה העולה כמנין אד"ם במילואו כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א · וכן אברהם עולה רמ"ח · ואברהם לא רצה להתדבק באליעזר שהוא ארור ואין ארור מתדבק בברוך כי זה לעומת זה עשה אלהים ראשי איברים של אדם הפנימי וראשי איברים של אדם החיצוני האדם הבליעל הארור ובנטילת

האדון

האדון ראש אבר מאברי׳ שלו יצא להירות דהיינו מכלל ארור לכלל ברוך · ודין אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כבר כתבתי בפרשת
יתרו · כי דבור אנכי שהוא מ״ע כולל כל המצות עשה · ודבור לא יהיה לך שהוא ל״ת כולל כל לא תעשיים · ורז״ל אמרו ש״סה לא
תעשיין נגד שס״ה ימות החמ׳ נמצא יום א׳ כולל כל הימי׳ · והנה עבד כנעני חייב בכל לא תעשיין · אבל לא בעשיין כי דינו כמו אשה
להפטר מם״ע שהזמן גרמא · ע״כ קדושתו הוא ביום א׳ הכולל כל הימים · זהו סוד אם יום או יומים · יום שכולל כל הימים והוא מעת
לעת : מכה איש ומת מות יומת כי ממעט הצלם והדמות ואז מן דמות נעשה ד״ם מו״ת וזהו מות יומת ואשר לא צדה וגו׳ · סוד הגלות
דיגרש אלדי׳ את האדם · ד״ע כשחטא אדם הראשון מכח הסתה דהצד ציר הנחש הקדמוני גרם מיתה לעולם ונידון כמזיד להביא מיתה
להעולם וזהו מכה איש כי הוא היה האיש הפרטי שגרם מיתה לעולם וגרם מיתה תניינ׳ בסוד כי עפר אתה ואל עפר תשוב דהיינו סיד
הגלגול שיתגלגל מעפר לעפר דהיינו מגוף לגוף וימות ויחזור וימות וזהו מות יומת · אמנם לא מת לאלתר כי אדם סמוך לאלף שנים חיה
כי היה כמו שוגג מחמת פתוי הנחש והייתם כאלהים ע״כ לא נידון תיכף במיתה רק
ויגרש אלדי׳ את האדם · זהו סוד גלות הרוצח : אבל המזיד הגמור מעם מזבחי
תקחנו למות כי אף אדם הראשון נתחייב מיתה ויצירתו היתה מהאדמה דהיינו
ממקום מזבח האדמה כמ״ש רש״י בבראשי׳ ונתחייב מיתה רק שניתן לו ארכא מטעם
שכתבתי אבל עתה כל מזיד תכף מיד מעם מזבחי תקחנו למות : ענין מכה אביו
ואמו ומקללם מפני שהוקשה כבודם לכבוד המקום מטעם שהם כביכול הוקשו ביחד
כי ג׳ שותפי׳ באדם הק״בה אביו ואמו · והפסיק בין מכה אביו למקלל אביו בגונב
נפש׳ כי כולם מישך שייכי להדדי ועבירה גוררת עבירה מכח זוהמת הנחש שגרם
אדם · ואמרו במדרש אדם הראשון גנב היה שאכל דלאו דיליה והסוד גנב דעת
עליון מפרי עץ הדעת וכמו שנאמ׳ אצל אדם דע כי ביום אכלך מות תמות הרומז
על מותא תניינא כמו שכתבתי כן כתי׳ בגונב איש מות יומת וז״ל הרא״קנטי וגונב
איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת אפשר שהזכיר שתי מיתות · רמז למותא תניינא
וכבר רמזתי ענין י׳ הידועי׳ · וכן כי ביום אכלך ממנו מות תמות אפשר שהזכיר ב׳

הג״הה
ונם׳ טעמי׳ מצות דרקנטי כתב וז״ל ונוהג לגלות הרוצח שהרג בשוגג כשתתבונן בטעם ימלוך וגו׳ תדע אם יתגלה קן השכלי׳ ויון השמימי׳ דעתם להבין בפסוקי התורה כי הדבר הזה תלוי בכהן גדול ובלוים כי ידוע כי ערי הלוים היו קולטות וצריך לעמוד שם הרוצח בשוגג עד מות הכ״ג א״כ הדבר הזה תלוי במדת החסד ובמדת הדין וצריך לגלות הרוצח אל מקום הדין שהוא מקום הלוים ולעמוד שם עד מות הכהן שהוא ממדת החסד שבטעם הוא לגלות אל מקום הדין דוגמת הדבר שעשה ולבקש ממנו שלא תפול עליו עד״הד עכ״ל :

מיתות רמז למותא תניינא · דוגמא לדבר אר״זל הכרת תכרת הכרת בעה״ז תכרת לעה״ב · וצריך אני לעורר בסוד ארבע מיתות ב״ד
• סקילה שריפה הרג וחנק · אף כי לפי הפשט כל אחת מהן כבירה מחברתה והכתוב בירר לכל חטא מיתה הראויה לו · מ״מ דע כי
מיתת האדם הוא על ידי מלאך המות המקבל כח מסדרת הדין המשתנית לכמה דינין חלוקי׳ הריגת הסייף מורה לחרב נוקמת נקם ברית
העליון · מיתת חנק כי המרה את פי ה׳ הרומזת לסדרת הדין · הסקילה באבני׳ · מורה לאבן פינתה כי קעקע אותה מן הבנין השריפה
מורה כי פגעה בו אשו הגדולה שאמר הכתוב ואת האש הגדולה הזאת ע״כ · ומ״ש כי המרה את פי ה׳ פירש ולכך חונקין אותו
שיסתום את פיו ולא יוכל לדבר · והנה אדם הראשון חטא שנהנה בלא ברכה כי יצא מכלל ברכה שפתח הק״בה הבריאה
בב׳ דהיינו בראשית כי הבי״ת היא ברכה כמ״ש בב״ר ויצא מכלל ברכה לשמוע בקול ארור הנחש ונהנה כי טוב העץ למאכל · וכפ׳
כיצד מברכין · אמרו כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה גוזל להק״בה ולכנסת ישראל שנאמר גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע
וגומ׳ וסוד הק״בה וכ״י שלמעלה ידוע ושם פגם אדם הראשון · ע״כ הוזכר גניבת הנפש בתוך ענין אזהרת אב ואם : אח״כ פרשת
כי יריבון אנשי׳ לענין גוף הדין שחייבו התורה בחמשה דברים כי המרים ירו נגד בר ישראל כאלו מרים נגד השכינה כביכול
כי האדם בצלם אלהי׳ וכל נשמות ישראל ממקור השכינ׳ כמ״ש במקהלו׳ברכו אלדי׳ ארני ממקור ישראל וכבר נודע כי היא ה״א אחרונ׳
מהשם ע״כ יוקנס בחמשה דברי׳ · ולענין סוד שרמזתי מפגם אדם הראשון ירמוז כי יריבון אנשי׳ לפגם שנמשך אח״כ מפגם אדם
הראשון דהיינו קין והבל · ירמוז וכי יריבון אנשי׳ על קין והבל קם קין על הבל ולא הרגו אף שהרגו לא היתה הריגה מוחלט׳ כי קם והתהלך
על משענתו רומז לסוד הגלגול של הבל שהוא מר״עה וזהו משענת סוד מטה משה ונקה המכה בסוד כל הורג קין שבעתים יקם · וכתב
הא״רי יקם ר״ת יתרו קין מצרי שנתגלגל בג׳ אלה · רק שבתו יתן ורפא ירפא ר״ל יהיה לו שבת זמן מרובה קודם שיגאל · אבל לעתיד
קרח שהוא גלגל שלישי עלה יעלה כמו שנתנבאית חנה עליו ה׳ ממית ומחיה מוריד שאול ויעל כי עתיד עלה יעלה כמו שאמרו רמז צדיק
בתמ״ר יפר״ח ס״ת קרח וזה רפא ירפא · ואח״כ ביאר דין עבד כנעני שבא מכלל ארור לכלל ברוך וכבר פירשתי זה למעלה · אח״כ
ביאר דין אם נגפו אשה הרה ובאם הוא אסון הוא נמשך מצד זוהמת הנחש שבא על חוה והטיל בה זוהמא כו׳ ונעשה רוצח · אבל אם
ירצה אדם לטהר עין תחת עין כו׳ האדם נעשה מרכבה מקרש אבריו כדוגמת מעלה והארכתי בזה במקום אחר וז״ל הרקא״נט עין תחת
עין וגומ׳ כבר ידע כי זה הפסוק אר״זל שאינו כפשוטו אלא לממון · גם פסוק כאשר נתן מום באדם כן ינתן בו הכוונה בו לממון דכר
הניתן מיד ליד וכן וקצותה את כפה וכן בעליו יומת · ואולי תשאל אחרי שאין הכוונה בו נכתבו למה נכתב כך לתת מקום למינים לררו׳
והתשובה היא מ״ש ר״זל שבעים פנים לתורה ופי׳ המצוה כפי פשוטה ניתן בתורה שב״עפ ואחריה נלך · אמנם בא לשון הפסוק בענין
אחר שיובנו בו הפנים האחרי׳ שלא היו מובנים בלתי הלשון ההוא · דוגמא לדבר באומרו עין תחת עין האמת הוא כפי הקבלה כי החובל
בחבירו חייב בה׳ דברי׳ אמנם נכתב כך לסוד גדול מאור כי כבר רמזתי כי צורת האדם כולו באיבריו ותבניתו נעשית על צורת
האדם העליון והנה בהיות איברי האדם על כוונת הבריאה יהיו איבריו דוגמ׳ כסא לאיברים העליוני׳ ומוסיף בהם כח והמשכה מאפיסת
האין ובהיפך הפך זהו סוד כאשר יתן מום באדם הידוע כן ינתן והבן זה מאד · גם רבינו סעדי׳ גאון ז״ל כתב בספר האמונות · אלו
דברה תורה כל עניינה בלשון כולל ובכוונה אחת לא יכלנו לדעת כל סתרי החכמה והבינה שהתורה כיוונה בחכמה אע״פי שלא פי׳ כי
ד״ת יש להם פנימי וחיצון גלוי ונסתר שנאמ׳ אחת דבר אלהי׳ וגומ׳ : ואח״כ ענין צאת העבדי׳ הכנעני׳ שהם מצד ארור לברוך
בראשי איברי׳ ופירשתיו למעלה · אח״כ דין שור הנסקל לאחר שחטא אדם נחרצה בשור שהקריב אדם הראשון קרן אחת היתה לו
במצחו ויש בזה סוד לבעלי המקובלי׳ המורה על סוד האחרות אבל כי יגח שור את איש סקול יסקל כו׳ והנה חלקה התורה בדין שור בין
מועד לתם הן בשור שהמית אדם בין בשור שהמית שור וכארתי דבר זה בארוכה בפרשת וישב בסוד חנוכה כי אדם הראשון מועד לעולם
כדתנן אדם מועד לעולם ע״כ משלם נזק שלם שלם דהיינו מיתה · אבל יעקב אבינו שהוא משופרי דאדם והוא היה תם כמ״ש ויעקב
איש תם לא שילם אלא חצי נזק כי יעקב אבינו לא מת כמ״ש רז״ל כי אף שמת לא מת לגמרי כמו שנתבאר במקומו : אח״כ ד׳ אבות
נזיקין שראשי תיבות שלהם שב״סה · שור בור מבעה הבער · ושב״מה היא עיר מערי הכנעני כמוזכר בפרשת מטות כי כל אלה ד׳ אבות
נזיקין נמשכין מד׳ קליפות המוזכרי׳ בפסוק והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו שהם ע״ון ומשחי״ת
וא״ף וחי״מה וסהם נמשך ג״כ בור סוד חיבוט הקבר · ושם מבעה זה ש״ן שנידון האדם בקבר ממה שאכל באיסור בע״הז כמ״ש
רז״ל על פסוק וזריתי פרש חגיכם כו׳ וש״ור הוא קרני סמאל הוא השטן הוא היצה״ר שו״ר ק״רן ר״נל ר״ת שקר ואש הוא גהנם ·
ורמז ארבע שומרים הוא מצד סיטרא דקדושה · ושו״מר מצוה לא ידע דבר רע · וארבע שומרים בסוד

ארבע אותיות שם יהו"ה ע"כ הם ד' ודיניהם שלשה · כי כן שם של ד' אינו רק ג' אותיות · ומצאתי בספר בעשרה מאמרות פ"ג ממאמר חקור דין · ה"ל על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים שהם ד' כנגד ד' אותיות השם ודיניהם ג' דריעים דלעילא לא מתפרשן לעלמין ועליהו כתיב כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו כטעם עלמות שיר שכנגדם נושא שכר דא יו"ד כי שכינה בתחתונים צורך גבוה והשוכר דא ה"א שוכר פועלים ועומד עליהם כנורע המזכירים את יי' אל דמי לכם נאמר על שומר חנם דא וא"ו נמ"ר נוקביה כפנם פורק' עול האוכלים למערנים חנם מן המצות והשואל דא ה"א עני ואביון כדוד מלך ישראל שמבקש פרס מרבו לחלק לכל המון ישראל לכך נאמר ואל תתני רומי לו שהוא תלוי בדעת אחרים ודי בזה עכ"ל:

ועיין במסכת פסחים שלי בפרק ותורה אור בדרשות בענין ד' בנים מה שכתבתי בענין ד' שומרים לענין התעוררות עבודת הש"י

מכשפה לא תחיה אז"ל על הכשפים שמכחישים פמליא של מעלה וז"ל ספר החינוך דף כ"ח וענין הכישוף הוא לפי דעתי כן שהש"י שם בתחילת הבריאה לכל דבר ודבר מדברי העולם טבע לפעול פעולתו טובה וישרה לטובת בני העולם אשר ברא וצוה כל אחד ואחד לפעול פעלו למינהו כמו שכתוב בפ' בראשית למינהו על הנבראים וגם על כל א' וא' המשיל כח מלמעלה להכריחו על מעשיהו כמ"ש ר"ז"ל אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה שאומר לו גדל ומלבד פעולתן שעושה כל א' ואחד בטבעו יש להם פעולה אחרת בהתערב מין מהם עם מין אחר ובמלאכת התערובות יש בה צדדין שלא הורשו בני אדם להשתמש בהן כי יודע אלהים שסוף המעשה היוצא לבני אדם באותם צדדין רע להן ומפני זה מנעם מהם וזהו אמרם ז"ל דרך כלל כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי כלומר אין לאוסרו מפני צד כישוף אחר שיש תועלת בו מצוי בנסיון באמת אין זה מן הצדדין האסורין כי לא נאסרו רק מצד הנזק שבהם ועוד כי יש באותן צדדי התערובות והתחבולות האסורות לעשות ענין אחר שנאסרו בעבורו לפי שכח אותו התערובות עולה בל כך שמבטל מפעולתו לפי שעה כח המזל הממונה על שני המינין · והמשל על זה כמו שאתה רואה שהמרכיב מין בשאינו מינו · יחדשו לברוא מין שלישי נמצא שבטלה בהרכבה כח שניהם וע"כ נמנענו מלהעלות על רוחינו אף כי נעשה בידינו דבר שמראה בנו רצון להחליף דבר במעשה האל השלימות ואפשר שיעלה בידינו מורה רמז משרשי כלאי זרעים ובהמה ושעטנז ובמקומם נאריך בעזרת השם וזהו שאמרו רבותינו ז"ל למה נקראו שמם כשפים שמכחישים פמליא של מעלה ושל מטה כלומר שכוחן עולה לפי שעה יותר מכח הממונים עליהם וראה כיון דבריהם ז"ל שאמרו פמליא של מעלה ולא אמרו גזירת מעלה לפי שהשם ברוך הוא גזרו ורצה מתחלת הבריאה להיות הפעולה הזאת יוצאת מבין שניהם בהתערבם ובו תוכחת מגולה אל הממונים עליהם אבל אמרו שנת הפמליא מוכחש מכל מקום · ומי שקרבת שכלו באור פני מלך וכח זכותו יעלה על כח הממונים לא ירא המעשה הזה והכחשותיו כמו שמצינו בגמרא במסכת שבת שאמר החכם אל המכשפה · וידיעת חילוק עניינים אלה איזה תערובות הותר לנו ואין בו צד כשוף ואי זה הוא שיש בו צד כשוף ואסור בחכמת הכשוף ידוע · ואל תחשוב כי מלאכת הכשוף והשדים דבר אחד שהרי בפירוש אמרו רבותינו ז"ל בלטיהם מעשה שדים בלהטיהם מעשה כשפים משמע מזה שענין הכשוף אפשר להעשות בלתי מעשה שדים ואמנם גם עם השדים יעשו לפעמים אותן · ואותן השדים שמשתמשים בהן למלאכת הכשוף נקראים מלאכי חבלה · כן פירש רש"י ז"ל לפי שענין הכשוף לעולם אינו נעשה רק לחבל עכ"ל · אם חבול תחבול וגו' ז"ל הרקנאטי אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו · פשטו ידוע וטעם בא השמש כי אז ממשלת מדת הדין קשה ולא תפגע בו · ויש עוד לרבותינו ז"ל בפסוק זה ענין נכבד רומז לסוד העיבור ואמרו שבזה הפסוק מדבר על נשמת האדם שצריך להפקידה בכל לילה להקב"ה כמו שנאמר בידך אפקיד רוחי ורמזו שלא תחבול בגד אלמנה · על לא תקום פעמים צרה והבן זה עכ"ל · ומה שאמר שזה הפסוק מדבר על נשמת האדם כו' פירוש ודמה סלת שלמת רעך נשמת רעך כלומר נשמה הנאצלת מן הש"י הנקרא ריע דכתיב רעך וריע אביך אל תעזוב ראה שתשיבנו לו טהורה כשיבוא שמשך ושלא תצטרך להתגלגל פעם שנית וזה נרמז באמרם שצריך להפקידה בכל לילה להקב"ה ר"ל לאחר מיתה שהמשילה הכתוב ללילה ובגד אלמנה ירסה לנשמה מגולגלת שנתאלמנה כבר ונתגלגלה בך הוזהר שלא תגרום שתצטרך עוד להתגלגל פעם שנית וזהו לא תקום צרה פעמים נ"ל · ומה שרמז במצוה זו אפשר כי חמרה הזאת היא עונש עבירה זו והבן כן הוא בפירוש הרקנאטי:

ואנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טריפה לא תאכלו אמרו רבותינו ז"ל סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה עומדין · קשה למה אמר לשחיטה היה לו לומר לישחט כמ"ש למות עוד קשה הכפל כמ"ש והכל למיתה עומדים אלא הענין הש"י ברא דומם צומח חי מדבר הצומח יונק מהדומם ונעשה צומח ואז נתעלה הדומם למעלת הצמיחה · והחי אוכל הצומח ואז נתעלה הצמיחה להתהפך להחי · והמדבר שהוא האדם אוכל החי ואז נתעלה החי למעלת המדבר · ומעלת המדבר הוא לדביקת הנשמה שהוא לאחר מיתה · ויקר בעיני יי' המותה לחסידיו ע"כ סוף האדם ותכליתו למות · וסוף בהמה לשחיטה כי מכח השחיטה בא תכליתה שנתהפכת למדבר · אבל עדיין לא נגמר תכליתה כי אם תמצא לומר שנתהפכה למדבר מה היא ע"כ אמר והכל למיתה עומדין כלומר מאחר שנתהפכה למדבר והמדבר ימות נמצא היא גם היא נכנסת בדרך רחוק' בזה השלימות שיהיה קיומה לעלות למעלה על ידי מיתת האדם וזהו שאמר הכל למיתה עומדין ר"ל עמידתם וקיומם הוא ממיתת האדם · ועל זה נאמר מי יודע את בני האדם העולה היא למעלה ורוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ רצוני לומר לפעמים רוח הבהמה עולה למעלה כדרך שאמרתי ולפעמים רוח בני אדם יורד למטה · דהיינו כשאוכלה בכשרות והיא בהמה טהורה אז רוח הבהמה נתעלית · ואם אוכלה בטרפות אז הוא יורד למטה ומתקיים גם בו לכלב תשליכון אותו כי נשלך לקליפה קשה · וענין אכילת בהמות וחיות הכשרות הוא שהרוח החופף על כח החיוני שלהם הוא מסטרא דקדושה ובהמות וחיות הטמאות הוא כי רוח החופף על כח החיוני שלהם הוא מסיטר' דמסאבא ואף שהיא כשירה אינה נחרת אלא כשמיתתה ע"י אדם דהיינו לברר מיתה יפה בסכין בדוק אבל כשתמות מעצמה או ע"י טריפת חיות טמאות אז הטומאה דבק בה · והענין הוא היפך מהאדם תכלית האדם המיתה בידי שמים ולא ע"י אדם הרוצח ובהמה להיפך קדושת מיתתה דוקא ע"י אדם בשחיטה כשירה ולא כשתמות מעצמה · והטעם האדם שיש בו נשמה והגוף הוא נרתק הנשמה · ובשיתוף הנשמה והגוף נתקיים התורה והעבודה והיום לעשותם ולמחר לקבל שכרם וטוב יום המות והרוח תשוב אל האלהים · והגוף מוצא מנוח בקבר והמפרידם זה מזה קודם כא זמנם כפריד התורה והעבודה והש"י ב"ה מכוון העת והרגע · אבל הבהמה אין בה שום קדושה רק הרוח החיוני בשעה שחופף עליה כמו שכתבתי ובהסתלק זה הרוח אין בה קדושה מאי תקנתה שישחוט אותה בסכין יפה בעוד שהרוח חופף עליה בעוד חיים חיותה קודם זמן הפרד הרוח ואז נשאר בה חלק קדושה וזהו ובשר בשדה טריפה וגו' וענין בשדה שיצ' מחוץ למחיצת הקדושה והוא שדה של עשו שהיה איש שדה ושבעים מיני טרפות כנגד כחות הטומאה המתפשטים מענפי שבעים שרים ע"כ לא תאכלו · ואנשי קודש תהיון לי:

סוד השביעית ושבת וג' רגלים כל אחד מבואר במקומו ראשית בכורי אדמתך סוד הבכורים יתבאר בפרשת בכורים

טעם בשר בחלב כתב הרקנאטי שהוא בסוד כלאים שמערב כחות העליונים הכוונה כי הבשר שהוא אדום הוא מצד כח הדין והחלב מצד הרחמים והאריך עוד הרקנאטי ועיין בס' רבינו בחיי מ"ש בענין בשר בחלב ·

לאחר שנגמרו הדינין והמשפטים אמר הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך · במדרש רבה חנה ה"ד חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם עושה אדם מצוה אחת הקב"ה נותן לו מלאך אחד לשמרו שנאמר חונה מלאך ה' עשה שתי מצות הקב"ה נותן לו שני מלאכים לשמרו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך · עשה הרבה מצות נותן לו הקב"ה חצי מחנהו שנאמר יפול מצדך אלף ורבבה מימינך והוא חצי מחנהו שנאמר רכב אלהים רבותיי אלפי שנאן ע"כ · קשה אין מכפר לצבא מעלה ואין לשערם · בשלמא בפסוק רכב אלהים רבותי' לא קשה מידי דבהכי נתגלה · ע"ק עשה הרבה מצות ולא חילוק בין ג' לד' וה' · ע"ק מתחלה אומר עושה ואחר כך עשה עשה קודם שאבאר המאמר אקדים שיהיה קשר וסמיכה לזה לאלה המשפטים המוזכרים בפרשה זו כי ואלה המשפטים מוסיף על הראשונים מה אלו מסיני אף אלו כו' · ע"כ תמצא בסוד הדינין בחינת י' ובחינת יו"ד במילואה כמו בי' דברות שהם י' והם יו"ד במלואה העולה עשרים וכמ"ש הזוהר בפסוק עשרה עשרה הכף בשקל הקודש כי השקל השלם הוא עשרים ומחצית השקל הוא עשרה והענין כי הם עשרה מאמרות ולעומתם עשרת הדברות המשולכות זו בזו ושניהם ביחד עשרים שהוא כ"ף והוא שקל הקודש שקל השלם וזה יהיה מצות מחצית השקל · כאשר נדבר לקמן מזה · מאחר שברוב השנים פרשת שקלים הוא בפרשת משפטים ראוי לדבר מעניינו נחזור לענין הדינין כי הם בסוד עשית דהיינו י' והם י' מול י' הרי יו"ד במילואה העולה ך · כיצד ב"ד של כ"ג אמרו בגמרא הטעם למנין הזה משום דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה צריך להיות עדה שופטת ועדה מצלת וצריך להוסיף עוד כדי להכריע והנה לזכות מטין על פי אחד אבל לחובה צריך להיות דוקא שנים א"כ צריך להוסיף ש"ים ולא די בזה כי אז יהיה ב"ד שקול על כן צריך להוסיף שלשה אבל העיקר הוא י' מול י' עדה שופטת כף חובה ועדה מצלת כף זכות ושניהם מיוחדים בסוד יו"ד ועתה נבאר היטיב סוד יו"ד ואז יתבאר המאמר דהנה אנכי שולח כו' ידוע כי השתלשלות הוא בכל העולמות באצילות בבריאה ביצירה בעשיה כמבואר בפרדס באורך בשער אבי"ע האצילות י' ספירות והכסא שהוא הבריאה הוא שש מעלות ור' סמכין · וביצירה עולם המלאכים י' כתות ובעשיה הגלגלים הם תשעה · וגלגל השכל הרי י' ובפנימיות הכחות עליונות הסניעית אותם ברצון בוראם · האצילות והבריאה תמיד הם ביחוד גמור וא"א להתגלות האצילות אלא על ידי הבריאה ובזה השם והכסא שלם ע"כ נרמזו סוד במילואה דהיינו האצילות וי' דבריאה והכל מיוחד · ואמנם ב' העולמות האחרים שהם גם כן יו"ד הוא כדבות צל ליו"ד הראשונה · והאדם נעשה בצלם אלהים יש לו י' אצבעות וי' אצבעות שניהם יו"ד · ואמר רבותינו ז"ל ג' שותפים באדם הקב"ה אביו ואמו והשבו עשרה דברים שנותן הקב"ה והם רוחניים ועשרה דברים שנותנים אב ואם גשמיי' הגשמיים נבראו לעבור עבודת התור' והמצות · והנה במתן תורה בסוד עשרה דברות שהם מכוונים לי' מאמרו' ואמר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו עליו השלום אחוז בכסא · ובן אנכי בגימטריא כסא אתא הקדוש ברוך הוא ברכב אלהים רבותי' אלפי שנאן · ולהבין זה צריך להקדים מה שכתבו המקובלים בענין מספר קטן שהוא מצד חנוך מטטרון והוא זעיר נמצא בסוד י' ראשונה דהיינו אצילות ובריאה כשאומרים בסוד הכללות מעשרת לעשרה כל אחד כלולה מאחרות וכללות מכללות עד שהכללות עולה רבבה ולשניהם שני רבבות נמצא מיצירה ואילך שהוא סוד יו"ד הצל כמ"ש דהיינו יצירה ועשיה הם ב' אלפים בסוד מספר קטן והשם יתברך במתן תורה גילה עצמו בסוד שני רבבות דהיינו אצילות ובריאה ואתא עם מלאכי השרת גם הרכין השמים שהם הגלגלים להאריך שהם בסוד שני אלפים וזהו רכב אלהים רבותיי אלפי שנאן ועל האדם נאמר אדם אם יחיה אלף שנה פעמים וקשה דהל"ל אם יחיה אלפים שנה · ומתחילה צריך שתדע כי ג' מדריגות שהם דיבור מחשבה מעשה הם בסוד נפש רוח ונשמה שהם עשיה יצירה בריאה כמבואר בזוהר ובספרי המקובלים ובספר ראשית חכמה האריך מאוד דהיינו מצד המעשה נדבק בעשיה רוחניית בנפש · ובדיבור שהוא התלמוד עולה ביותר נדבק ביצירה ברוח · ובמחשבה עולה יותר עד הבריאה בסוד נשמה שתשוב אל האלהים כי היא חצובה מתחת כסא כבוד · אסנם בני עליה והם מועטי' עולים עד מחשבה דמחשבה דהיינו נפש רוח ונשמה בסוד האצילות · ובעל המאמר דהנה שולח מלאך מדבר מרוב עולם שבשלשה ענינים הנ"ל עלייתם בעשיה יצירה בריאה ומה שהזכיר אדם עושה מצוה אחת אינו רצוני לומר מצוה פרטית רק רצוני לומר ענין אחד דהיינו שזכה למעשה נותנים לו מלאך אחד דהיינו עשייה רוחניית שהוא בסוד סנדלפון עשה שתי מצות כלומר שני עניינים דהיינו תלמוד ומעשה נותנים לו שני מלאכים דהיינו גם יצירה שהוא מטטרון ואלו השנים הם סוד יו"ד במילואה בסוד הצל כמ"ש למעלה ואמר עשה ב' מצות ולא אמר עושה · אלא התלמוד מביא לידי מעשה ותכף כשלומד חשב כאלו עשה · וכן בהרבה מצות שאי אפשר לאדם לקיים כגון מצות כהונה והוא אינו כהן וכיוצא בזה הרבה התלמוד מביא לידי מעשה כלומר כשלמדם נחשב כאלו עשאם והארכתי בדרוש הזה במקום אחר · ואמר מצוה אחת נותנים לו מלאך אחד · והו ענין אם יש עליו מלאך מליץ א' מיני אלף · עשה עוד מצוה כלומר עוד ענין דהיינו תלמוד אז לו ב' מלאכים דהיינו ב' אלף והם אלפי המוזכרין בפסוק רכב אלהים וגומר · עשה הרבה מצות זהו סוד המחשבה כי העיון והשנה כולל הכל והרוחניית הוא בליקצה אז עולה עד הבריאה והוא חצי מחנהו כמ"ש לעיל שעצם יו"ר במילואה הוא השם והכסא מחנהו יתברך נמצא הבריאה חצי מחנהו והיא רבבה אחת כמ"ש לעיל חצי רבותים ומביא פסוק יפול מצדך אלף ורבבה מימינך וגומר כתיב אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד העושר והכבוד בכאן על התלמוד ומעשה עשירת הלימוד וכבוד המעשים וכל זה נכלל בשמאל נגד המחשבה שהיא בימין כמ"ש לב חכם לימינו וכתיב נעימות בימינך נצח · ועל השמאל נאמר שמאלו תחת לראשי כי הראש שם המחשבה והשמאל הוא תחת זה והנה מצד העושר והכבוד הנ"ל שהם מכונים שמאל הם סוד האלפים המפילים אלפים של הקליפות וזהו יפול מצדך אלף כי הקב"ה נותן לו מלאך לשמרו · ואם ב' מצות נותן לו ב' אלף ורבבה היא מימינך מצד המחשבה בא לרבבה לחצי מחנהו · ומה שכתוב ה' צלך ע"י מינך דמשמע השייך צל אפילו בחצי מחנהו זה לא קשיא כי ר"ל מכח דביקותך למעלה מצד הימין דהיינו רבבה אז הקדוש ברוך הוא בעצמו הוא צלך · וכמו שאמר במדרש מהו ה' צלך כצלך · מה צלך אם אתה משחק לך משחק לך הוא ואם אתה בוכה לך הוא בוכה בנגדך ואם אתם מראה לו פנים זעומים או מסוברות אף הוא נותן לך כך אף הקב"ה ה' צלך · כשם שאתה הוות עמך הוא הוות עמך וכהתעוררות התחתון מתעורר העליון · וזה מצד מעלה ורוממות גדול יש לתחתון שהוא יהיה סיבה לעורר העליון · עוד י"ל גם בבריאה שייך צל והכוונה דמות דיוקנו ויצירה ועשיה שהם בסוד אלפי והצל הוא בערך בבואה דבבואה הנזכר בדברי רבותינו ז"ל אבל הצל דבריאה הוא יושב בסתר עליון בצל שדי ·

ועל ימין הנ"ל באת הרמז ימין ה' רוממה ימין ה' עושה חיל בי

מחנהו בסוד רבבות מספר גדול וזהו עושה חיל מה שאין כן אלפי׳ הם מספר קטן ואינם עושים חיל · ע״ז אמר אדם אם אלף שנים יחיה פעמים שיזכה לשני פעמים אלף דהיינו אלפים הנ״ל אין די לו בזה · רק צריך לעלות עד רבבה שהוא חצי מחנה של עצם יו״ד במילוא׳ ובני עליה הם עולים ברום המעלה סוד י׳ מיו״ד · והנה היו״ד הזאת הוא השקל השלם רק שרובא ורובא דרובא אינם מגיעים אלא עד חצי המחנה · לכך ציוה ליתן מחצית השקל · והאריך הפסוק והזכיר עשרים גרה השקל השלם ומחציתו תקחו וכבר כתבתי כי חלק השם בהאדם הוא י׳ וחלק אב ואם נ״כ י׳ נמצא המחצית קודש לה׳ ורמוז זה במטבע כי האדם נעשה במטבע שנ׳ תתהפך כחומר חותם והנה הגוף מטבע ורושם הנשמה ובית קבולה · והנשמה בהתרוממות׳ מטבע ורושם הקב״ה כמ״ש רז״ל בה׳ דברים דומה הנשמה להקב״ה והו סוד שארז״ל מטבע של אש הראה הקב״ה למרע״ה כי ה׳ אלהיך אש אכלה הוא והיו לוקחין ממחצית השקלי׳ קרבנות אשה ריח ניחוח לה׳ וסוד קרבן הוא קרבן ליו״ד כמבואר במקומו נמצא נעשה ממחצי׳ השקל קרבן אש על גבי המזבח ומגיע עד האש שיורד מלמעלה והו׳ מטבע של אש הרי סוד מחצית השקל · עוד נוסף לקח קרוב לענין הנ״ל כבר כתבתי האדם ך׳ גרה מחמת ג׳ שותפי׳ באדם כו׳ והנה האדם צריך לעורר נפש רוח ונשמה · וכבר ביארו המקובלי׳ שהם סוד כהן לוי ישראל וסוד מעשר ומעשר מן המעשר שהוא תרומת מעשר והוא בסוד איק בכ״ר שמאה בא י׳ ללוי ומן י׳ של לוי בא א׳ תרומת מעשר לכהן והנה כתיב בפרשת שקלים תרומה ה׳ שהיא תרומת מעשר מן המעשר · וצריך להיות מחצית השקל כי ערך האדם כשהוא בתקפו דהיינו מבן עשרים ועד ששים הוא חמשים שקלים שהם מאה חצאי שקלים ואז לסוד מעשר מן המעשר חצי שקל והוא בס״ד כהן בסוד נשמה · עוד נוסף לקח בטעם מחצית שקל שיורה על קדושת הגוף שנתקדש ג״כ גופנו כי לא נבראנו רק לעבור את השם בקיום התורה והמצוה ולהיותנו תמיד דביקים בה׳ אלהינו · ואלו אפשר לאדם להיות בלא אכילה ושתיה מה טוב היה רק לא נתנה תורה למלאכי השרת · ומ״מ די לו להשתמש בהכרחי׳ כדי חייו ולא בעקרים המשמשי׳ את הרב ע״מ לקבל פרס · וכתיב בפרשה זו שלשי׳ שקלים בער ענבי׳ וכופר בער נפש שלנו הוא חלק ששים מזה שהוא מחצית השקל כי אין אנחנו מבקשים פרס והנאות עה״ז רק ההכרחיי כדי חייו ומחצית השקל הוא השיעור המצומצם צורך אדם ביומי דחול שמחויב לצמצם ועולה ביומי דחול לכל חודש וחודש מחצית השקל לפי זה החשבון המבואר במשנה במס׳ פאה אין פותחין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מד׳ סאין בסלע · כ״ד קבין הם כ״ד מעין חצי קב ליום וכפת אפוי רביעית קב עיין במשנה בהמפרשים הרי חצי סלע י״ב קבין מ״ח סעורות שהן כ״ד יומין דחול של כל חודש וחודש וסדר שחושבין לימי החודש לפי שכל חודש מחדשי השנה הוא ענין בפני עצמו ורמז לדבר זה יתנו זה עולה י״ב כי י״ב חדשי השנה וכן תמצא ענין מצוה זו שהוא חודש ימים דבאחד באדר משמיעין על השקלים ובאחד בניסן תורמין על החדש ובמחשבה זו יתקדש האדם אף ההכרחי שאוכל ביומי דחול שיהיה אכילתו בסוד הקרבן שכן נותן מחצית השקל לקרבנות אבל סעודת שבת בלאו הכי קדושה והנה אין ראוי להנות ביומי דחול מהנאת עה״ז יותר מהתכרח כי אין אנחנו עובדים להשי׳ ע״מ לקבל פרס · ואותן העובדים ע״מ לקבל פרס הם ס׳ פעמים כסוגו ואנחנו בטלי׳ כהנאת עה״ז בששים שלהם והנה ימי החול הם ששה · וששת וס׳ הכל אחד רק שזה אחדי׳ וזה עשיריות וכל האיסורין בטלי׳ בס׳ · ומצאתי רמז לזה דרך השכל כי החלקים של ס׳ עולים ג״כ ששה וששה הוא מספר קטן של ס׳ כלומר שנתבטל האיסור בכל חלקיו · כיצד תחלק ס׳ לחלק שתוכל לחלק · דהיינו א׳ ם׳ תחלקהו לב׳ חלקים כל חלק עולה ל׳ · תחלקהו לג׳ חלקים כל חלק ך׳ · תחלקהו לד׳ כל חלק ט״ו תחלקהו לה׳ כל חלק עולה י״ב תחלקהו לששה כל חלק עולה י׳ ויותר · מזה לא תוכל לחלק רק לששה וחלקים של ששה עולי׳ ג״כ ששה · כיצד תחלק לששה חלקים הרי א׳ תחלק לב׳ חלקים הרי ג׳ תחלק לג׳ חלקים הרי ב׳ א׳ ב׳ ג׳ עולה ו׳ ויותר לא תוכל לחלקם שיהיה החלקים שלמים ולא שבורים ואלו החלקים של ששים המצאם כולם במצות מחצית השקל מספר ך׳ וס׳ נתקיים בפעם הראשון של מחצית השקל שנמנו ישראל והיה באותו פעם מבן ך׳ עד בן ס׳ מספר שלשים נתקיים מר״ח אדר עד ניסן כמ״ש לעיל · מספר ט״ו מקום כהא דתנן בט״ו בו יושבין השלחנות במדינה · מספר י״ב זה יתנו י״ב שבטים כמ״ש שהירושלמי שקלים מספר עשרה הוא עשרים גרה הרי אנחנו עבדיה׳ מבטלי׳ רצוננו בעה״ז להיותינו חלק א׳ מששים ולעשות רצונו ברוך הוא בכל החלקים של ששים:

הג״הה

דרכה דאיזנות לאדם להטבע כיון שמסוה וחתן על וטבע לעשות הלוחה בסתר ובע״פ כן האדם יעבוק בתורה שבכתב ובתורה שבע״פ וכיון שדנלין לעשות ערבות בהלוחה כך כל ישראל ערבים זה בזה וכן בעונש ושכר הפרעון איתא בזוכבת ע״ג רק אתכם ידעתי ע״כ וגו׳ ויש לנושה לפני בני אדם כו׳ והאדם הבליעל הוא המטבע היוזף · ועל יוטבע טובה כתוב להודיע טבע״ך בעולם:

ואתם בני יצ״ו מאחר שמצוה זו חביבה להיותה כופר נפש ארשום לכם בכאן דרוש אחד מענין פרשת שקלי׳ והרב׳ טעמים ונימוקים בו אשר דרשתיו בילדותי נוסף על מה שנוסיף לקח עוד בפרשת אלה פקודי בסייעת׳ רשמי׳ מענין פרשת שקלים מאחר שבשנת העיבור חל בו פרשת שקלי׳:

וזה נוסחו של דרוש שקלים החל בפרשה זו

ואלה המשפטי׳ ונגמר בשמות רבה הה״ד מלך במשפט יעמיד ארץ זה הקב״ה שברא את עולמו בדין שנ׳ בראשית ברא אלהים ברא ה׳ לא נאמר אלא אלהי׳ ואמרה׳ יהי רקיע אינו אומר אלא אלהים וכן כולהון וכן דוד אומר כי אלהים שופט ללמדך שבדין נברא העולם ואיש תרומות יהרסנה זה אדם מה דרכה של אשה כשנה שהיא מבקשת להפריש חלתה מגבלת את הקמח ואח״כ נוטלת חלה כך עשה האלהי׳ גבל את העולם ואחר נטל אדם שנ׳ ואד יעלה מן הארץ ואח״כ וייצר כיון שחטא א״ל אלהי׳ ארורה האדמה בעבורך לכך נאמר ואיש תרומות · וק״ל איך תלה איש תרומות במה שברא העולם בדין ע״ק איך אמר שהעולם ברא בדין והלא כך עלה במחשבה אבל אח״כ שיתף כו׳ · ע״ק למה קרא אותו בשם חלה · ע״ק איך נסמך לפסוק ואלה המשפטי׳ ובפרט שאמר הה״ד ואיש תרומות · תרומ׳ לה׳ זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל בשקל הקודש תרומ׳ לה׳ · בירושלמי פ״ק השקלים כתיב כל העובר על הפקודים ר׳ יורא ור׳ נחמיה חד אמר כל דעבר בימא יתן · וחרנא אמר כל דעבר על פקודייא יתן מן דאמר כל דעבר בימא יתן מסייע לר׳ יוחנן בן זכאי · מאן דאמר כל דעבר על פקודייא יתן מסייע לבן כובריי · וק׳ למ״ד דעבר בימא מה זה על הפקודי׳ · והתוספות תרצו בתוספ׳ רבה דהא דכתיב על הפקודי׳ משום תרומות הארני׳ ולגבי תרומת הקרבנות דריש כל העובר בים סוף · ותירוץ זה רחוק דאלו תרוייהו נפקא מחד קרא הוה שייך למימר הכי אבל מכיון דתרי קראי כתיבי בהו כל העובר על הפקודים חד בתרומת האדנים וחד בתרומת הקרבנות מ״ט לכתוב על הפקודים בקרא דאדני׳ עוד כתבו התוס׳ וחרא׳ ש׳ ומיהו בלאו הכי יש לפרש כל העובר על הפקודים שנפקדו בין לברם בין עם ישראל אך יש להקשות א״כ מי חזקיקו לפרש כל העובר בים · זה יתנו וגו׳ מחצית השקל · בירושלמי השקלים פ״ב רבי יורא ורבי נחמיה חד אמר לפי שחטאו במחצית היום יתנו מחצית השקל וחרנא אמר לפי שחטאו בשש שעות יתנו מחצית השקל דעביר שיתא גרמיסן רבי יושע בי רבי נחמיה בשם רבי יוחנן בן זכאי לפי שעברו על עשרות הדברות יהא נותן כלאחד ואחד עשרה גרה

עכ״ל

עכ"ל · וקשה לרבי יוחנן בן זכאי אפילו כהנים חייבים במחצית השקל ושבט לוי לא חטאו בעגל · קושיא חזקה בפסוק למ"נם הזכיר
השקל השלם עשרים גרה לא לימא רק זה יתנו מחצית השקל י' גרה · ואלה המשפטים מה אלו בסיני כי תשא את ראש בני ישראל ג'
אלה דהיינו תורה ומשפטים וישראל ארז"ל משה מסר עצמו על התורה ועל הדינין ועל ישראל כו' וכשנתבונן בהם נמצא כל אחד מהם
שקל שלם בסוד עשרה הכף בשקל הקודש · ו' מכאן וי' מכאן וקו השקל ביניהם וזה נרמז באות א' י' למעלה וי' למטה ו' באמצע
וכן התחלת שמו' ג' אלה בא"לף התחלת עשרת הדברות שהן כלל התורה כולה באנ"כי הדיינין מומחין נקראים אלהים · ישראל
קרויים "אדם אלף רבתי דאדם כד"ה · ועתה נפרשם · א' תורה הבריאה היתה בתורה שהיה הקב"ה מביט בה ותכלית הבריאה
בשביל התורה כי יראה הארץ ואז שקטה ואז תמצא י' מול י' דהיינו עשרה מאמרות וי' דברות והקו המחברת דהיינו ו' ימי בראשי' כולל
הכל וכן דרשו יום הששי כל ו' ימי בראשית תלוין ועומדי' עד ו' בסיון והנה עשרה תכ"ף פ' בזוהר י' מול י' ונעשה מהן ך' הכוונ' בהדרככו'
הבריאה נעשה מהם י' י' אחת והכף תרתיה י' בסוד יו"ד במילואה דהיינו שעצם הבריאה עצם רוחניי' התורה כמ"ש בזוהר שבחידוש
התורה בוראים שמים רוחניי' · עוד אמרו יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמים וארץ ר"ל שמים וארץ הרוחניים
ההם · ב' סוד הדינין כף זכות כף חובה י' מול יו"ד כמ"ש בפ"ק דסנהדרין עדה שופטת ועדה מצלת ואין הטיה על פי א' לרעה ·
והמייחדם הוא קו שבאמצע הכפיים סוד שש מעלות שהיה לכסא שלמה וההטיה על פי אחד לכף זכות הרי' מולי' הוא כף והוזר
הכל לזכות בסוד י' במילואה · וכן בב"ד שלמעלה אלו מיימיני' ואלו משמאילים ורב חסד מטה כלפי חסד הרי הוחזר ונעשה כ"ף
בסוד יו"ד ונבאר הענין יותר בפנימיי' איך שני הכפין חוזרין לזכות כף זכות ידוע · וכף חובה לא זו שהוא לחוב ע"מ לזכות אלא
אף זו שהיא יותר זכה מכף זכות ואני אומר על שמאל שהוא ימין · ודבר זה יתבאר ע"ד וסביביו נסערה מאוד הקב"ה מדקדק יותר
עם הצדיקים לכנוס עמהם בקו הדין וזהו מעליות' שלו הארכתי בפשט מתחילה עלה במחשבה לברוא במדה"ד ראה שאין מתקיים שיתף
כו' · וק' איך היתה המלאכה חוזר · ע"ק מה דהוה הוה והארכתי לעיל בדרוש בראשית ע"ש כי סוד המחשבה הם בני עליה והם ערין
במדת אלהים בדין המדוקדק · אבל בבחינת ראה ר"ל המתגלי' ר"ל כי בני עליה מועטי' והם אינם במדריגה הזו להיות מושגחים
בדין המדוקדק רק שיתף כו' · הרי לפי עצם האמת הדין המדוקדק שנראה כף חובה הוא בעצם כף זכות · בסוד בני עליה עלה
במחשבה המוזכר ברבי עקיבא שתוק כך עלה במחשבה · ויע"ז סוד ישראל עלו במחשבה ושם יוכלו לעלות הרוצה להתדבק והם
נקראים אדם בסוד נעשה אדם בצלמנו כי צורת אדם י' מולי' ו' מחברם (וזו ו' עבר עברי שש שנים יעבוד שיתא אלפא הוי עלמא)
משנה בס' הובא בריש פרדס כרת לו ברית י' אצבעות כו' הרי' אצבעות דידים וי' אצבעות דרגלים והגוף מחברם כדמות ו' והענין כתיב
כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו' וכתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים כי עשר אצבעות אצבע אלהים סוד י' שמותיו שאינם
נמחקי' וי' אצבעות הרגלים צל להם בסוד צל שדי ענפים המתפשטים סוד המרכבה ואח"כ הצדיקים הן הן המרכבה יד תחת יד רגל
תחת רגל ומקום רגלי אכבד' · ועל ענין זה רומז במ"ת · אף חובב עמים כל קדושיו בידך והם תכו לרגליך רומז חסידי
ישראל מדביקותם בפנימיי' סוד ידים וזהו כל קדושיו בידך ואף חובב עמים ר"ל אף העמים החביבי' דהיינו חסידי א"ה הם תכו לרגליך
אין דביקותם למעלה מסוד הרגלים הרי י' מול י' ושבים אל כף בסוד יו"ד ומתחילה אקדים הקדמה א' כי בסוד הרגלים ב' בחינות
שלמה אמר שמור רגלך כאשר תלך אל בית האלהים דהיינו לחבר הרגלים בידים כמ"ש ואשיבה רגלי אל עדותיך וכתיב רגלי חסידיו
ישמור נר לרגלי דברך · והוא בין המלאכים ורגליהם רגל ישרה אמנם תחת כפות רגליהם כתיב רגליה יורדות מות אל תביאני
רגל גאוה לעת תמוט רגלם כי בהצטרף רגלים לידים כענין שנעקד יצחק הם בסוד צל שדי שהוא קדושה אמנם אח"כ הוא בצל חצוני
סוד הקליפות שאין להם צל הצל כמו שיש לקדושה בבואה דבואה כמ"ש רז"ל גמירי בבואה אית להו בבואה דבואה לית להו כי
לקדושה רושם למטה מול המקום קדוש שלמעלה משא"כ בקליפה וכשנתחברו הרגלים בידים אז סוד יו"ד מחצית השקל שהוא השקל
השלם וזהו שהפסיק בפרשת כיור בין פרשת שקלים לפרשת מ"ר דרו"ר שרומז על מרדכי כאשר נבאר וכן השקלים הוקדמו לשקלי
המן ולמה הפסיק בכיור אלא השקל רומז על הידים ורגלים הנ"ל ועל החיבור זה רומז בכיור ורחצו ידיהם ורגליהם שהוא מקדש
באחד ודו"ק ובהצטרף הרגלים לידים האדם הוא בצלם ידו"ד הראש כדמות יו"די שתי כפות ידיו ב' ההי"הגוף ו' וכן התורה עשרת
הדברות וכתובים בלוחות ה' נגד ה' והיו ו' טפחים נגד ששה סדרים הוא הגוף הן הן גופי הלכות · אז תבין י"וד כי העשרים
נכנסים בעשרה נמצא כשהשקל השלם מחצית השקל הוא תכלית השלמות והוא בעצם כופר נפש כי זו היא הכוונה כל העובר על
הפקודים חביבין ישראל שנבראו בצלם ונכרת ברית בי' אצבעות וכשתתבונן תמצא ג' אלה תורה ודינין וישראל שהם י' נגד י' כענין
האצבעות בבחינת פנים ואחור ימין ושמאל מעלה ומטה פנים ואחור בסוד הבריאה התורה שפי' אחור וקדם צרתני וכשם שיצירתו
כו' כך תורתו כו' ימין ושמאל סוד הדינין אלו מיימיני' ואלו משמאילים מעלה ומטה שהוא אצבעות ידים ורגלים
שיעור קומה וע"ז רמזו רז"ל לא יפחות אדם משליש שקל שנאמר והעמדנו לנו שלישי' השקל כמה עניי' כדפירש ובעצם
שיעור קומה הוא תמונת אדם הוא שליש הנ"ל · והנה ברעיא מהימנא פירש מצות מחצית השקל בסוד ידו"ד אבנא למשקל ביה דא
יו"ד והביאו בפרדס · וע"ז ירמוז הכתוב על כפים ישאונך פן תגוף באבן רגלך ומזמור זה בצל שדי רומז למ"ש בסוד ידי
יסדה ארץ וימיני וגו' · ה' צלך על יד ימינך וכ"כ יפול מצדך אלף ורבבה וכו' כי יפלו ואותן שאין להם בבואה דבואה · וע"ז
בא הרמז על כפים ישאונך סוד התיחדות רגלים בסוד ידים ואבנא למשקל בי' דא י' דהיינו אצבעות הידים ולולי
זה פן תגוף באבן רגליך ואז האבן אבן נגף בסוד ירידת רגלים רק כל קדושי' בידך דביקים בו ית' כמ"ש ואתם הדביקים
בה' קשורים בו כי יעקב חבל נחלתו · והואיל ואתא מזמור זה לידן נפרשהו בעז"הי על דביקת ישראל וארז"ל בפ"ק דכתובות גדולים
מעשי צדיקים ממעשה בראשית דאלו במעשה בראשית כתב אף ידי יסדה ובמעשה צדיקים כתיב מקדש אדני כוננו ידיך ומשכן אקרי
מקדש ונודע כי מזמור זה משה אמרו בבנין המשכן והתחיל ויהי נועם וגו' ונקרא משכן העדות שהוא התורה והלוחות שהם
מקשרים ומדבקים ישראל להשי' · יושב בסתר עליון הוא השי' הוא העליון האמתי' כתיב והיית רק למעלה ודרש יכול
כמוני תלמוד לומר רק גדולתי' למעלה מגדולתך והוא י"ת במסתרים במקום שאין רשות לשום מלאך ועכ"ז שדי מתלונן בצל
הוא המשכן והמקדש כמ"ש מרע"ה לבצלאל בצל אל היית וע"ז בא הרמז ובין שדי' ילין ונקרא לינה כי הוא זמן קיום עה"ז
ולעתיד מקדש שלמעלה הנצחי בילקוט בצל שדי בצלו של בצלאל א"ר ברוזקי ברבי נחשא בשם ר' בר סימן יושב בסתר עליון על כל
המעשים רואה ואינו נראה ובצל שעשה לו בצלאל נתלונן שדי ע"כ · ביאור המאמר כי הנה הקדוש ברוך הוא מקומו של
עולם ואין העולם מקומו ומצאתי הפירוש בשם האר"י כי המלאכים אף שהם רוחניי' העולם מקומם כי הם מתגלים
ומתגשמים באויר העולם ומתראי' כמו והנה שלשה אנשים נצבים שנתלבשו השלשה מלאכים באויר זה העולם אבל הקדוש ברוך
הוא מקומו של עולם הוא יושב בסתר כלתי נראה · ואף כשהמקום קודש דהיינו ב"ה הענין הוא שהוא י"ת רואה ר"ל משגיח בו בפרטות
ביתר שאת אבל אינו נראה רק הוא נסתר ונעלם ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה ר"ל אז במקדש שלמעל' שנהיה כולם רוחניי' נשיג בו
השגה מה כי עתה למטה הוא בסוד צל וזהו שיסד הפייט הלן בסתר בצל שדי וקשה למה שינה לישנא דקרא דלא הזכיר הלנ' אצל בסתר
אלא היא היא ור"ל אף ששדי' שוכן בצל

ובין שדי ילין ההלנה היא בסתר מצדו ית' וזהו רואה ואינו נראה · וכשרצה הקב"ה ליתן תורה לישראל נחנה ע"י מובחר הנביאים אשר
לא קם כמוהו כי כן הוכרח להאמתות התורה ונצחיות כמ"ש הסמ"ג בהקדמת מ"ע וע"כ מרע"ה מעין דוגמא של מעלה כביכול מקור
נשמתו ממקום הנסתר ולא ידע איש ואף בעה"ז בצל שדי יתלונן · כתיב השמים כסאי והם הצל של מה שלמעלה מהם וארז"ל שהיו
השמים נמתחים והולכים עד שגער בהם הקב"ה ונקרא שדי שאמר לעולמו די והוא לן שם בעורו בעולם הזה עלה משה למרום לחם לא
אכל ק"ך ימים כו' ואז נצטוה על המשכן שהוא צל עליון כולל כל העולמות וכן אמר משה לבצלאל בצל אל היית וכאן כתיב צל שדי וצירף
א"ל שדי בגימטריא משה ומשה רבינו ע"ה יסד המזמור הזה ורמז מעלתו הגדולה אף כי היה עניו במאוד מכל מקום הוכרח הדבר כי
הוא יסוד התורה וכמו שכתב התורה לא קם כמשה אומר לי"י כו' · טרם נפרש המזמור נפרש ב' מאמרי רבותינו ז"ל המורים על דביקות
ישראל בה' שהוא דביקות נצחי לא סר ולא יסור לעולם אף בעת שהשליך משמים לארץ תפארת ישראל יש לנו אב זקן בשמים מציין מן
החרכים כמ"ש ואף גם זאת גם אנחנו לעומתו ית' מחזיקים בתורתו אף בהצר לנו חולת אהבה אנחנו את הטוב ואת הרע נקבל · המאמר
האחד ויתיצבו בתחתית ההר אמרו רבותינו ז"ל מכאן מודע' רבא כו' הדר קבלוה בימי אחשורוש ועיין באר המאמר בכלי חמדה בפרשת
יתרו שהכוונה שאז קבלו התורה אף בהצר להם ע"ש · עוד נבאר מאמר אחר בפרשת שלוח הקן משה מן התורה מנין בשג"ם הוא בשר
כו' המן כו' אסתר כו' מרדכי כו' ע"ש המאמר הזה תמוה"ק לישנא דמנין · דמה קשה לו דמקשה מנין לימא הכי משה רמוז בתורה וכן
בכולם עוד קשה למה הזכיר אסתר קודם למרדכי ואין דין קדימה לא מצדה ולא מצד הפסוקים · הענין הלוחות הם עדות והם קשור
ישראל לאביהם שבשמים · ומקשה משה שיבר הלוחות מנין היה לו זה מהתורה לעשות כן להפסיק הדביקות והיאך רמיזא ואף שאמרו
רבותינו ז"ל שלמד קל וחומר מפסח שכתיב ביה וכל ערל וגו' מכל מקום דבר גדול כזה אף דאתי בקל וחומר מרה וכתב ליה קרא ואמר
בשג"ם בגימטריא משה וכתיב שם והיה ימיו מאה ועשרי' רמז לק"ך והבין משה כי אי אפשר להיות ק"ך יום על ההר בלתי שבירת הלוחות
ומזה למד לשבירת הלוחות ונרמז במבול דאיתא במדרש סזמן המבול ואילך כשהגיע יז חשון ירד גשם מ' יום וכשנתנה תורה שעמד
משה מ' יום בהר נתבטלו אלה ע"כ נקרא ירח בול נשאר מן מבול בהסתלק מ' · המן מהתורה מנין ר"ל היאך מצא רמוז בתורה שעלה
ארעתו לכלות ישראל · והוא בודאי ידע אהבת הקב"ה לישראל על זה אמר המן העץ וגו' אשר נגזר מיתה מחמת עץ אכילה וכן כאן
אמרו רבותינו ז"ל שנתחייבו מפני שנהנו מסעודת אחשורוש ולא ירע כי המן יהיה על העץ · אסתר מן התורה מנין הרבה טעמים אמרו
רבותינו ז"ל מה ראתה אסתר שזימנה את המן וחד טעמא שלא יאמרו אחות לנו כו' כדי שיחשבו ישראל אף היא נוספה על שונאינו ומנין
היה לה זה להשתנות עצמה ח"ו מיורית כדי שיסברו שנפרדה מהקב"ה והוא חלול השם ילפה מאנכי הסתר אסתיר שהקב"ה מסתיר פניו
כדי שיעשו ישראל תשובה אף שכביכול חלול השם למה יאמרו הגוים וגו' ע"כ ריבר נ' מנין אלה מענין דביקות והמנין דמרדכי הוא ענין
אחר על כן סדרו בפני עצמו והוא כי הקשה על מרדכי למה לא למד מיעקב אבינו כי הורנו בין האומות לתפלה ולדורון ולק' כן קודן
וישלח בלכת לשררה כמוזכר במהרי"ל וענין מלחמה עתה היא לדבר קשות לקרש השם ואם כן היה למרדכי לעשות לצוות את ישראל
להכין דורון גדול לאחשורוש ובפרט שראה שהמן התחיל בעשרת אלפים וגו' ועל זה רמז שלמה הנידה לי שאהבה נפשי איכה וגו' תרביץ
בצהרים ר"ל אף אם אוהב נפשי בגלות תגיד לי דרך הטבע מה אעשה להמציא חן בעיני האומות ובאת התשובה צאי לך בעקבי הצאן לך
בדרכי אבות ולמד מיעקב שהכין עצמו לתפלה וזהו ורעי את גדיותיך הכל שאין בו חטא על משכנות הרועים הוא הדורון עדר עדר
לברו ומלחמה בעצם לא הוזכר כי אדרבה השבעתי אתכם וגו' · הדרא קשיא לדוכתא מנין לו למרדכי השיב מרדכי רמוז לאחר פרשת
שקלים ואמרו רבותינו ז"ל אלמלא הקדימו ישראל שקליהם לשקלי המן כו' על זה סמך ולא נתיירא משקלי המן ובמקום פרשה דהכנף
פרשת שקלים ואמרו רבותינו ז"ל אלמלא לא הקדימו ישראל שקליהם כו' נחזור לביאור המזמור אומר לי"י מחסי שם י"י הוא רחמים
ובאור פני מלך חיים יאר י"י פניו אלינו ושם אלהים דין והוא ית' בהסתר פנים וזה"ש אני אומר לי"י שהוא מחסי ומצודתי וענין החסה הוא
ממקרי הזמן ופגעיו כמו בית שמסתתר בו האדם מגשם ושלג וקור וחום · וענין מצודה מסתר ומפגעי בני אדם למלחמה ואמר שי"י הוא
מחסי ומצודתי ואמר בכינוי אליו כי אז בעת שלום הוא י"י שלי מאיר פניו אלי · אלהי ר"ל אף כשהוא דן במדת אלהים עכ"ז אני אבטח
בו ואמר בו כמדבר לנסתר כי אז הוא בהסתר פנים ואמר אלהי בכינוי אליו כי עכ"ז הוא אלהים (רמז כי הוא יצילך מפח יקוש) אף שהוא
נסתר ברוגז רחם תזכור כי יהו"ה הוא אלהים סוד אחדות מדת הדין עם מדת הרחמים ועל הו"א זה של יהו"ה הוא אלהים רמז כי הוא
יצילך מפח יקוש · כשתבטח בו יצילך מהאויבים מפח יקוש ויצילך מפגעי הזמן וזהו מדבר הוות באברתו יסך לך רומז בעת מ"ת על ידי
מרע"ה באברתו יסך והוא כענין שנאמר כנשר יעיר קנו וגו' יפרוש כנפיו וגו' ישאהו על אברתו והוא רומז על מה שאמר ואשא אתכם על
כנפי נשרים ואז יסך לשון נסיך והוא לשון שררה · ותחת כנפיו וגו' זהו רומז למה שאמר בהדר קבלוה בימי אחשורוש שלא היו באורתו
פעם על כנפיו ית' רק תחת כנפיו כי היו בגלות מימי נבוכד נאצר אשר עליו נאמ' הנשר הגדול גדול הכנפים ארך האבר תיפך מהקדושה
והיא המחיצה בין ישראל לאביהם שבשמים · ואמר עכר צנה וסוחרה צנה נגד פגיעת האויב · וסוחרה היא המחיצה הסובבה סב"ב ממקרי
הזמן כמו הבית וזה בא מקיום התורה כי אז קיימו וקבלו אף בהצר להם · לא תירא וגו' עתה יזכור המקומות שהיה ס"ד שהם כחוט
המקשר חבל נחלתו · הנה משה רבינו ע"ה לפום ריהטא הפסיק הדביקות לילה א' ביום ירד ושיבר הלוחות · ולמחר דן החוטאים וביני
ביני בלילה ההוא נרחו ישראל ולמחר חזר ונראו בקבלם את הדין וגרם לילה זו היא הלילה שטעו בחשבון שלא התבוננו בה בסיון שעלה
אינו בחשבון כי חסר לילה וזה לעומת זה בקש אלהים בעת רצון נגאלו בלילה ליל שמורים ויצאו בחצי היום כדכתיב בעצם היום ועתה
בעגל שטעו בחצי היום והלילה יללה · מחץ יעוף יומם זה המן כתיב חץ שחוט לשונם ואמרו רבותינו ז"ל ובאסתר רבה לית מן דידע
לאשתעי לישנא בישא כהמן כו' · והפיל פור והיה עוף מיום ליום גם נקרא חץ כי כשהיינו נושאים עם כנפי נשרים כנשר האומר מוטב
שיכנוס החץ בי כו' אבל עתה הנשר הגדול גדול הכנפים והם תחת כנפיו ית' ונכנס החץ בנו מדבר באופל יהלוך · הוא הסמוי מהעין
ואין גורע כך לא הבינו ישראל אסתר מה הוא לה אם היא בתמותה או ח"ו נוספה על שונאינו · מקטב ישוד צהרים וזהו ענין מרדכי שלא
השגיח באלפי דהמן וקטב פי' המפרשים ענין כריתה אויב הכורת והוא שודד בצהרים ר"ל לעין כל מתאוה וחוסר ממון ישראל כענין נ' נ'
ועיין מ"ש איכה תרביץ בצהרים · ואמר לא תירא מכל הנ"ל עתה יפרש וכמאי דפתח · יפול מצדך וגו' בשבירת הלוחות שפך י"י
חמתו וע"כ לא הזיקו מלאכי חבלה ק"ך רבוא בהתנצלו עדים כדאיתא פרק רבי עקיבא ואחר כך בעת רצון איכה ירדוף אחד אלף ונגמר
רק בעיניך תביט ושלמת רשעים תראה הפך המן העץ וכי תאוה הוא לעינים רק בעיניך תביט על דרך ותמותת י"י יבים כי הדר קבלוה כו'
ואז שלמת רשעים תראה כי יתהפך לשלום רשעים המן העץ המן על העץ א"כ בעיניך תביט לראות לשלומת רשעים ולא כמ"ש ללום אל
תבט אחריך ובכאן עיני מרדכי לאסתר (שהתנצלה ואמרה להשי' מסך למרתי) הביטו ושלטו בשל המן וישם את מרדכי על בית המן
ותיבת רק לגזירה שוה והיית רק למעלה כי אתה י"י מחסי הן דבר אסתר שהתנצלה ואמרה להשי' מסך למרתי להסתיר כי עליון שברת
מעוניך כדפירשתי לעיל לא תאונה וגו' הבטחת הקב"ה לה · רעה מאחשורוש נגע מצד עתידה שנזדוונה לה ברצון ועונש הזדווגות
בנגע כמ"ש וינגע י"י את פרעה אי נמי רעה חכף ושמא תאמר לפי שעה מחמת חיבת ביאה אבל בהתהלכה לביתה ישנאיה כענין אמנון
ותמר וזה"ש לא יקרב באהליך כי מלאכיו וגו' עיין באסתר רבה שנזרמנו לה מלאכים בבואה לאחשורוש · על כפים ישאונך הבטחת
הק"בה

הקב״ה למרדכי והוריעו הקדמת שקלים וענין השקל כדפי׳ · שחל ופתן אנג כפיר ותניןחמן רומז כמאמר הכתוב אשר החלות לנפול
לפניו כבר כו׳ כי ב׳ חשק · חש״ק הם נקודות שם יהו״ה הכרו ברמז וכן בסגילה לא הוזכר רק ברמז והנה עתה הדביקות בשם יהו״ה
באמצעות נקודות אלהים בסוד ההיכל אדנ׳ לא כשאני נכתב אני נקרא · ולעתיד כשאני נכתב אני נקרא וזהו אשגבהו כי ידע שמי עמו
אנכי בצרה ר״ל אף שעריין לא היתה הגאולה והיו בצרה היה הקב״ה עם מרדכי דהיינו קח נא את הסוס וגו׳ ששב אחר כך לשקו אחלצהו
צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו אכבדהו כי גדול מרדכי · אורך ימים אשביעהו · דתנן פתחיה על הקינין זה מרדכי וכתבו התוספות
דלפי זה חיה יותר מת׳ שנה ואראהו בישועתי · היינו הנצחיות לעתיד בעת הגאולה וכביכול הקב״ה נושע בתשועת ישראל כמ״ש הזוהר
אפסוק לי״י הישועה · נחזור לענין הרי שקל שלם עשרים גרה י׳ יו״ד והם בג׳ הנ״ל תו״רה ד״נין ישר״אל י׳ מול י׳ ו׳ מחברם בצורת א
מאמר דר״י ור״נ לפי שחטאו במחצית כו׳ מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי וכן אח״כ ר״י בר ר׳ נחמיא כו׳ והנה הם דברו בבריאת
המשותף בתורה כדפרישית וכלל יחד ר״י ור״נ בדיבור אחד שהם דברו בפרשית הבריאה דחד אמר טעם מחצית י׳ נרה כי בעשר מאמרות
נברא העולם וחד אמר טעם ו׳ נגד ו׳ ימי בראשית ור׳ יהושע מדבר בבחינה מילוי יו״ד דהיינו י׳ דברות שהם ממש י׳ מאמרות כדפ׳ וישרא׳ לא
שמעו רק אנכי ולא יהיה לך ואח״כ נסוגו אחור ששמטו א׳ מטטרסולין כו׳ ואף שבזה לא חטאו שבט לוי מ״מ בהטא זה הי׳ משותפים שלא
מסרו עצמן לראות את מלכם ולשמוע כל י׳ דברו׳ שהם השלמות י׳ מאמרו׳ ובזה מתורץ שלפי הפשט המאמר קשה איך בעשיית עגל עברו
על כל י׳ דברות לא הפי׳ חטא זה דפרישית · מאמר דעובר בים כו׳ מדברים ממעלת ישראל האומר כהן בכלל כי אז נשלם כוד נפש רוח
נשמה בסוד אי״ק בכ״ר כמו שהאריך בשערי אורה ואז סוד י׳ דידיה והנה התנועה בים דהיינו פשוטה היא בידים והתנועה ביבשה היא
ברגלים וזהו נרמז בפקודים כי אף דכתיב ורגליהם רגל ישרה מ״מ פקודי יי׳ ישרים כי ישרים דרכי יי׳ והם מעשה אצבעותיו ואירך ס״ל
קדושת רגלים יותר קדושה ור״ל בהצטרפם למעלה בסוד ורחצו ידיהם ורגליהם ביחד כדפ״ל · מאמר ואלה המשפטים מדבר בדינין
והכל נכנס לכף זכות עיין בסוף הכרך ברוש משפטים ופרשת שקלים שע״ג דרוש המתחיל שלשים שקלים יתן כו׳ כתבתי שם ביאור
אפסוק זה ואלה המשפטים ויוסיף על הראשונים מענין הדין במחשבה שייך לכאן · וע״ז רומז המדרש שבדין נברא העולם כי עדיין
המחשבה קיימת בני עלייה שהם קודש כמו שהיה אדם קודם שחט׳ חלה תרומה קודש לי״י וע״ז רמז בראשית בשביל חלה · ואיש תרומות
יהרסנה כי בחטאו נתגרש מג״ע ונעשה חלת ח״ל אבל אוכל והולך ואחר כך מפריש חרמז כי לעתיד יחזיר לכוונה ראשונה וזהו תרומות
לשון רבים כי מכת ההירוס יחזור לתרומה ע״ד זדונות נעשים זכיות כי מתוך החושך יהיה יתרון אור נזכה במהרה בימינו אכי״ר.

נחזור לענין ואלה המשפטים

כבר כתבתי בהקדמת שובבים״ת כי זאת הפרשה עמוד הדין ובא
הפסוק זה של ואלה המשפטים איזה רמזים למוסר עמוד הדין ואסמכה
למדרשם ז״ל במדרש מהו מבלי משים לנצח יאבדו אמר איוב להקב״ה מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט · משל לבריון
שהיה שיכור בעט בפילקי (פי׳ בבית האסורין) והוציא איסרין רגם איקונין של מלך קלל לשלטון אמר הודיעני באיזה מקום המלך שרוי
ואני מלמדו את הדין נכנס הראו לו המלך יושב בבימה סגר למטרונה וטרד אפרכוס · סימא לדוכוס נתן קטרוגו (פי׳ עונש) לקרטום
קרב קיסין למניסטיר כיון שרואה שהמלך עושה כך נתיירא אמר בבקשה מכם שכור הייתי ולא ידעתי כי המלך · כך היה איוב עומד וצווח
מי יתן ידעתי ואמצאהו אערכה לפניו משפט רגם איקונין (האדם בצלם אלהים) שאמר יאבד יום אולד בו · בעט בפילקי והוציא איסרין
יחשכו כוכבי נשפו · קלל לשלטון הלילה ההוא (מלאך הממונה על ההריון לילה שמו) יקחהו אופל ראה המלך יושב בבימה סגר למטרונה
והנה מרים מצורעת כשלג · טרד למשה לכן לא תביאו הקהל הזה · סימא לדוכוס זה יצחק שנאמר ותכהינה עיניו מראות · וכן קטרגו
לקרטום לאברהם שנאמר ידוע תדע כי גר יהיה זרעך · קרב קיסין על יעקב והוא צולע על ירכו · כשראה איוב אמר בבקשה מכן שכור
הייתי שנאמר ואף אמנם שגיתי אתי תלין משוגתי וכל כך למה שלא היו יודעין כחו של דין הוי מבלי משים לנצח יאבדו ע״כ · קשה
מה שייכות לזה הדרש לפסוק ואלה המשפטים · עוד קשה אריכות התוארים · עוד קשה הסדר שמונה מרים משה יצחק אברהם יעקב ·
אין לומר שמונה סדר המכות מלמטה למעלה כי סימא פחות מטירוד לגמרי וכן לאברהם ידוע תדע לפי הסכמת המחברים אינו עונש
כל כך רק לעצם הטוב כדי שיזרככו שם בכור הברזל וכן עונש יעקב לא היה גדול כי מיד ויזרח לו השמש · על דרך הפשט מיירי הבועט
בדייני אמת הוציא איסרין פוטר את החייבין רגם האיקונין אלו הדיינים הנקראים אלהים והם בצלמו אין אלהים בכל מקום אלא הסמוכין
כי אין דיין בעצם רק הש׳ הוא דיין אמת ונתן רשות למשה וקראו אלהים שנאמר איש האלהים הרי כביכול נעשה סמוך לו ואח״כ השפיע
מרע״ה זה הכח ליהושע בן נון וכן מזה אל זה זה סמוך לזה וזה לזה ע״כ נקראו כולם אלהים וזה איקונין רגם כמ״ש מרע״ה עוד מעט וסקלוני
קלל לשלטון עובר על אלהים לא תקלל ושלטון הוא המופלא בדיינים וכשיאמר כך לסדנו הדין מפי המלך כלומר הרב המורה · אז אומר
שפוט השופטים הוא שופט השופטים · וכשרואה את המלך שהוא דיין אמת אז מתיירא כשרואה שמשווה קטן וגדול דוכוס ואפרכוס ·
והנה חמשה מעלות לדיין אמת וע״ז סובב פסוק ואלה המשפטים דק׳ מה זה לפניהם אמת יש לפרש ע״ד שכתב בעל צרור המור בפסוק כי
יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש לרעהו · דקשה באו אלי הל״ל ורש״י כתב הדבר בא אלי וצרור המור פי׳ כי יהיה לשניהם דבר ובא אלי
א׳ לספר טענותיו אינני שומע לו · רק אני משיב ושפטתי בין איש ובין רעהו כלומר כשהיו שניהם ביחד וכבר הזהירו רז״ל ע״ז ואמרו
שעבר על לא תשא שמע שוא · וע״ז אמר אשר תשים לפניהם כלומר לפני שניהם · גם פי׳ כי יהיה להם דבר שכבר בא אלי משפט ביוצא
בזה אין אני סומך על הפסק שפסקתי כבר רק שפטתי בין איש לרעהו מהטעם כי אינו דומה גברא לגברא וצריך הדיין להתבונן וזהו אשר
תשים לפניהם א״נ לפניהם פי׳ תכף ומיד ואף השונה אל יאמר כשאפנה ארון · במדרש בפרשה זו מלך במשפט יעמיד ארץ זה יהושפט
שנאמר ויאמר יהושפט אל השופטים ראו מה אתם עושים · ואיש תרומות יהרסנה זה חכם שהוא יודע הלכות ומדרשות ואגדות ויתום
ואלמנה הולכים אצלו שיעשה דין ביניהם והוא אומר להם עסוק אני במשנתי איני פנוי א״ל האלהים מעלה אני עליך כאלו החרבת את
העולם לכך נאמר ואיש תרומות יהרסנה עכ״ל · ביאור הדברים חמשה כללים ב׳ כללים מעלת הדיין מצד עצמו · עוד ב׳ כללים מעלת
הדיין מצד הבעלי דינין מצד עצמו · א׳ קשוט עצמך כו׳ ב׳ להיות הדיין בטבעו אמיץ כח מחזיק הדין כברזל אף שורף גרישו · מצד הבעלי
דינין · א׳ ארז״ל כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה א׳ כאלו תיקן העולם כולו וגורם לשכינה שתשרה בישראל · וכל שאינו דן דין
אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישרא׳ וכל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין הקב״ה נוטל ממנו נפשות ושמא יאמר הדיין
מה לי ולצרה הזאת ת״ל ועמכם בדבר המשפט אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות ע״כ · ב׳ לפעמים דין מרומה ואומדנות מוכיחות כו׳
כאשר מבואר בטור ח״מ סימן ט״ו בשם הרמב״ם ע״ש ובבחינה זו נקרא אלהים ושופט זה ישפיל וזה ירים בפעולה א׳ כי הוא ית׳ בוחן לבות
וארז״ל לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה ולפעמים הוראה שעה לפי הדור והארכתי בזה במקומו · והנה רישא
דקרא של ועמכם בדבר המשפט הוא ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפוטו כי לאלהים ועמכם וגו׳ ומ״ש ראו
לו ב׳ כוונות א׳ לראות בספר לעיין אחר הדין · והב׳ לראות מתוך התבוננות השכל · כלל ה׳ לאחר גמר הדין ראוי לדיין שיאמר הדין
בטעם ובסברא מאיזה טעם דן כך שלא יהא המחויב צועק חמס · אעפ׳ שאינו מחויב בדבר מ״מ קבלתי מאהי א״מ זלה״ה שראוי לעשות
כן ופי׳ ע״ז הגמרא מאן דאזיל מבי דינא ליזמר וליזל כלומר כשאתה אומר להמחייב בדין בטעם ובסבר׳ אז לא צועק יצעק ויקבל באהבה

ויזמר

ויומר וילך · ואז הדין נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שידוע שכל מעשה בראשית בצביונן ובדעתן נבראו והיו מרוצין הכלב והחמור כו' שלא נעשו אדם והאדם שלא נעשה מלאך · נגד כלל הראשון ממעלת הדיין קשוט עצמך מבואר בפרשה שעברה ואתה תחזה אנשי חיל וגו' כי אלו המדות מבקש הדיין מבעלי דינין הדיין נוער בעדים שיגידו עדות ולא יחנפו כן צריך להיות הוא איש חיל כקטן כגדול שוה בעיניו · הדיין רוצה מבעלי דינין שיהיו יראי אלהים למשל כשיבוא שבועה על הספק ונעלם מעין כל חי זולתי לאלהים ית' מאיים אותו שיהיה ירא אלהים כן צריך הוא לזכור בלבו במצפונו לפעמים אין משביעו רק מזהיר במי שפרע כו' במי שאינו עומד בדיבורו וזהו אנשי אמת כן הדיין צריך להיות איש אמונה ולא כך וכך · ולפעמים פוסק הדין לשלם מה שלא לוה · כגון תשלומי כפל ארבע וחמשה כן צריך להיות המדה בו שונאי בצע שונאים ממונם בדין וזהו ואלה המשפטים ר"ל שמבקשים הדיינים השם לפניהם ר"ל לפני הדיינים · עוד נפרש ד' דברים אנשי חיל וגו' נגד ד' כללים אחרים אנשי חיל להיות אמיץ כח והיית לבן חיל וזהו אשר תשים לפניהם כלומר לא די באמירת הפסק רק תשים לפניהם בע"כ יראי אלהים נגד כלל ב' למשל חזקה אין אדם פורע תוך זמנו ולבו מחכים שפרע במקרה וכן המוציא מחבירו עליו הראיה ואין לו ראיה והאמת אתו · והאלהים ית' דיין אמת שופט זה ישפיל וזה ירים בדלע"ל ועל זה הזהיר יהושפט ועמכם בדבר המשפט כו' ותהיו כאלהים וזהו אשר תשים לפניהם לפני בני אדם הללו כפי שכלך · אנשי אמת ולא אמת לאמתו עיין בתו' והיינו הוראה שעה כו' וזהו אשר תשים לפניהם בעת ההיא שונאי בצע לזמר וליזל כמ"ש דוד המלך ע"ה עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי · ופירש בעל מדרש שמואל שהוא ע"ד שאמרו רבותינו ז"ל על פסוק ויהי דוד עושה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה שהיה עושה דין ואח"כ החזיר להחייב כי היה ירא אולי טעה בדין ועל זה התפלל עשיתי משפט וצדקה ואני חושש מפני הרמאין אולי יעשו קנוניא עלי וע"כ התפלל בל תניחני לעושקי ועל מעשה שעשה דוד מקיים שונאים ממונם בדין ומכ"ש שלא ילך החייב בעצב וצעקה רק יאמר בטעם וסברא וזהו אשר תשים לפניהם כשלחן ערוך · ונגד אלו חמשה הענינים הם החמשה הנזכרים במאמר הזה כסדר הזה מרים משה יצחק אברהם יעקב בחינת אנשי חיל הקב"ה לא נסיב אפין אפילו לבני ביתו מרים אהרן משה יראי אלהים הלא תכלם ק"ו לשכינה להיות יראי אלהים · מעלת אנשי אמת מרומז בסיפור שבחו של משה בכל ביתי נאמן · שונאי בצע ג"כ מרומז בזה הדין שנעשה במרים שהיה דן דין אמת מדוקדק הן לחובה הן לזכות · לחובה אירע לה מה שאירע · לזכות והעם לא נסע עד האסף מרים · וכתבו מקצת המפרשים שכבר נסע דגל יורא עכ"ז חזרו לכבודה כן הוא בצרור המור סוף פ' בהעלותך וזה היה מדה כנגד מדה כי יהודה אמר מה בצע ולא דיבר טוב בזה כמ"ש רז"ל · ומרים היתה טבעה שלא להשגיח על בצע שהיתה שונא ממונה כמו שראינו במצרים ותחיינה את הילדים ותחיינה השני פירושו שהיו מספיקות להם מזון משלהם · ע"כ נחלק לה זה הכבוד אף שנסע דגל יהודה הים לא נסעו והוצרך לחזור · יצחק פסק בדין לברך בן הגדול אבל טעה כי אף שהדין כן אין לו להדיין אלא מה שעיניו רואות כי עכ"פ ידע שיעקב צדיק ממנו והיה לו להצדיק את הצדיק ולתת עליו ברכה · אבל יצחק לא ראו עיניו · אברהם ענין ידוע הדע ידוע כי ישראל לא חטאו אלא הוראה שעה היתה כדי שתתפרסם מציאות הש"י ושחידש העולם ולו הכח והיכולת כל זה יתפרסם ע"י גלותם וגאולתם מגודל אמיץ כח כביכול הראה הקב"ה למרע"ה כי לא רצה לקבל דין מיתה וקרע בתפילתו כל הרקיעים כדאיתא במדרש והקב"ה בכחו הגדול סגר בפניו · יעקב והוא צולע על ירכו והוא קיבל דין שמים והא ראיה שזכה מכח זה למצוה שלא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה ונתקיים בו לזמר וליזל ונאמר בזה ע"ד צחות כי קיבל הצליעה כאלו הלוך ילך הרי ביארתי קצת דרכי המשפט · ואשרי שומרי משפט ובזכות המשפט נזכה לגאולה כמ"ש ציון במשפט תפדה:

דרך חיים תוכחת מוסר

כי ימכור איש את בתו לאמה הזוהר מפרש פרשה כולה על הנשמה · איש זה הקב"ה שנאמר יי' איש מלחמה · בתו היא הנשמה · לא תצא כצאת העבדים מלוכלך בחובין כי אם בת חורין · אם רעה אשר לא יעדה והפדה בתשובה · לעם נכרי משיין דמתבלין בניהגם כו' אם אחרת יקח לו · סוד ועפר אחר יקח שהוא הגלגול כו' ואם שלש אלה וגו' סוד פעמים ושלש יפעל אל עם גבר כו' ע"ש באורך גם יש רמזים מסוד הנשמה בהמאמר שהבאתי לעיל הבריון הוציא איסרין זוהי הנשמה היא כמלך אסור · איקונין של מלך זה צלם ודמות · שלטון זה השכל צדיקים יצר טוב שופטן אנ"ג המדריגה רומזות למדריגות הנשמה בעולמות אבי"ע · איסרין עולם דעשייה · איקונין של מלך עולם דיצירה · למעלה ממנו הכסא וזהו שלטון למעלה מהכל מלך היושב על כסא כו' וה' מעלות שחשיב כי ח' מעלות לענין קניית מ"ט · א' הידור מצוה ע"ד ותחיינה הלדים · השני סיפוק מזון נוסף הידור על המצוה החיות וזהו מרים פועה היא מרים · ועכ"ז בקרובי אקרש וכן בכולם · ב' זירוז מצוה נוסף על הזירוז הפשוטו הנאמר עליו אשר יעשה אותו האדם וחי בהם ר"ל זריזות ובכלל זה לעשות בשמחה אלא הזירוז לעשות אף שאין בידו לגמור כולו כדחזינן במרע"ה אז יבדיל ג' ערים אעפ"י שלא היו עדיין קולטות · ג' למסור גופו ונפשו עבור מצוה לעת הצורך במכילתא ועושה חסד לאלפים וגו' אלו הן ישראל שהן יושבין ומוסרין נפשם על המצות מה לך יוצא ליהרג על שמלתי את בני לצלוב על שעשיתי המצות · מה לך לוקה על שנטלתי הלולב כו' וזהו ענין יצחק שאמר לישמעאל באבר אחד אתה מיראני כו' וע"ז עקידה · ד' עשיית המצות לשם שמים ולאו ליהנות נתנו שכר מצוה בהאי עלמא ליכא · אברהם כשעסק בהצלת נפשות אמר אם מחוט ועד שרוך נעל וגו' · ה' הרחקות אהבת עה"ז כי לא יתחברו ביחד כתבן ואש וזהו ענין יעקב לא ביקש רק לחם לאכול ובגד ללבוש:

סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ז"ל הרב רבי מנחם הבבלי טעם מצוה זו כיון שנגמר דינו אסור הכל לקחת מוסר השכל שמי שבא על ידו תקלה לאחרי' הוא מתועב ואסור להנות ממנו שכבר עלה גורלו לאכילת אחרים שכל מי שנעשה שליח לדבר עבירה לא עץ מאכל הוא ובעל השור נקי יוצר כל ית' אומר לאדם מה אעשה לך עונך גרם ואם נתחרט החופא ועשה תשובה מוחלין לו ולא יאכל את בשרו עכ"ל:

הנ"הה לפי שכל שעתיד לישרף כשרוף דמי

כי יפתח איש בור וגו' בזוהר רבי יצחק ורבי יודא הוו אזלו מאושא ללוד אמר רבי יודא נימא מילין דאורייתא וניזיל פתח ר' יצחק ואמר כי יפתח איש בור וגו' מה כתיב בתריה בעל השור ישלם ומה על דא כך מאן דגרים לאבאשא עלמין בחובוי על א' כמה וכמה אלא תוהא אע"ג דבאיש עלמא אית ליה תשובה דהא כתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם וכתיב והתודו והשיב אלא ודאי דא מתגיא להו בגין דעבד תשובה כביכול עביד ליה ממש דהאי מאן דפגים לעילא אתקין ליה לתתא ובמה בתשובה ותשובה אתקין כולה אתקין לעילא אתקין לתתא אתקין לגרמיה אתקין לכל עלמא עכ"ל:

כי תצא אש ומצאה קוצים וגו' טעם מצוה זו סלקא דעתך אמינ' אם יצא האש מעצמו לא יהא חייב קמ"ל דצריך לשמור אשו שלא תצא אפילו מעצמו שצריך להרחיקו מהסמיך לו · ובגמרא אמרו שבא לעשות אונס כרצון ושאינו מתכוון כמתכוון מ"מ אם נאכל גדיש שלם ישלם · ויש בכאן רמז לאש המחלוקת ולאש הכעס שצריך לשמור שמירה יתירה שלא תצא ממנו אפילו שלא במתכוון ובאונס · וכלל גדול הוא וזה להביאו להיותו קדוש בכל קדושות:

זה לשון הרב רבי מנחם הבבלי בדיני השומרין לדון בדיני ש"ח שנ' כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור טעם מצוה זו לפי שלא קיבל הנפקד שכר על שמירת הפקדון לא נתחייב באחריות ופטו' אם נגנב או נאבד דוקא בשלא פשע ורמז למצות עשה שאם פשע בהם אעפ' שאינם באחריותו כגון שאין מתן שכרן בצדן מ"מ חייב וה"ש אם לא שלח ידו: (הנ"הה דאמר ליה תא לדון קטילה להמלך ומי עבישתו אפשה אא"ל אין כעיקן דיתקא:)

לדון בדין טוען ונטען שהליוהו או הפקירו וגזלו או עשקו שנאמר על כל דבר פשע אשר יאמר כי הוא טעם מצוה זו שאם כפר בכל פטור חזקה אין אדם מעיז בפני ב״ח ורמז לפרטי החטאים כשמתורה על כל דבר פשע יאמר כי הוא זה :

לדון בדין נושא שכר והשוכר שנאמר כי יתן איש אל רעהו וגומר טעם מצוה זו פשוט כיון שמקבל שכר חייב בתשלומין אפילו באונסין אם התנה ורמז נפלא שכל מצותיו יתעלה הם בפיקדון אצלנו לשומרם ואם ננגבו או נאברו בידינו דהיינו כשנתעצל בקיומם אנו חייבים בתשלומם וזהו שאמר אם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו עכ״ל :

אם חבול תחבול שלמת רעך פרש׳ בכסות יום מיירי וקשה דבמה ישכב כתוב דמשמע כסות לילה. ע״ד הפשט מיירי במטה שהיו מסובין עליה בית האוכל׳ אבל יש בכאן רמז ע״פ הסוד דלפעמים אדם נוטל שלמת רעהו דהיינו המצות שעשה כמו שאמר רבותינו ז״ל נוטל חלקו וחלק חבירו בתוהה על הראשונות והענין הוא מתבאר בזוהר בפסוק כסוי חטאה והביאו הפרדס פרק שביעי משער הנשמה׳ ע״ש ותמצא נפלאות וע״ז בא להזהיר אפילו אם הגיע רשעו שמוכן שיחבול רעהו שלמתו על כל זאת תשב אנוש עד דכא יתחרט על הרעה ויעשה תשובה׳ והקב״ה אומר לזה שקלקל עד בא השמש דהיינו עד שלא תחשך השמש תעשה תשוב׳ גמורה ואז השב ישיבנו לך שמלתך שלא תהיה נשמתך ערומה מהלבוש כי במה תשכב וצעק תצעק א׳ ה׳ בתפיל׳ ובתחנונים ושמעתי כי חנון אני׳

מלאתך ודמעך לא תאחר כתב הרב ר׳ מנחם הבבלי כלל הגדול שהבקשה והתפילה והוידוי כשהם ברמע לא תאחר להפיק רצון שברית כרותה היא ששערי דמעה לא ננעלו לכך מלאתך ברמעך לא תאחר עכ״ל :

לא תשא שמע שוא שלא לשמוע בעל דין אחד כשאין חבירו עמו כתב הרב ר׳ מנחם הבבלי רמז נפלא שהנשמה והגוף הם שני בעלי דינין והדיין הוא יוצר כל יתברך כשבאין יחד דן אותם אסנם אחר שכלה הגוף ונתעכל הבשר החוטא נשאר בטל דין אחד והיא הנשמה׳ ואין דנין אותה והיינו וכפר ארמתו עמו שהבשר ה״א אדמתו הוא הבעל׳ דין הב׳ וכשהלך הלך ושבה הנשמה ליסודה ומקורה כסא הכבוד עכ״ל :

מנ״הס
בזוהר פרשת שלח לך לנתר לכתרה אתעכלא לא יתבע דינא ולא קאים לאסטנה ולא אדכר לבר נש מלה בעלמא עד כאן לשונו :

ודל לא תהדר בריבו ר״ל מי שהוא עני בתורה לא תעשה לו הידור בדין׳ אבל מי שהוא עשיר בתורה תעשה לו הידור כי צריך להקדים דין תלמיד חכם לאחר וגם להפך בזכותיה :

שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך ז״ל הרב ר׳ מנחם הבבלי טעם מצוה זו לקחת מוסר השכל מי הוא זה אשר מלאו לבו להראות לפני יוצר כל ומשארות אשמיו צרורות על שכמו יקשקש לבו כפעמון כאשר החל רוח ה׳ לפעמו בבית הקדוש אם ראוי לראיה שאסור להסתכל ברמות אדם רשע יראה דומיה דיראה עד כאן לשונו ויש ללמוד מזה אף כשהולך לבית הכנסת שגם הוא מקדש מעט או לבית המדרש כי השכינה שורה באלו המקומות הקדושות ודבר זה יתן האדם אל לבו :

מנ״ה
יהלא קאמר זכרך וקאמר זכורך דמשמע מי מסוגל וכור למעלה לסוכו :

בעזרת הבורא שברא הזמן והעתים׳ נשלם פרשת משפטים

פרשת תרומה

נר מצוה מצוה צ״ו מתרי״ג מצות לבנות בית הבחירה שנאמר ועשו לי מקדש ומשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן׳ צ״ז שלא להוציא בדי הארון מתוך הטבעות שנאמר בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו׳ צ״ח להשים בבית המקדש לפני ה׳ לחם תמיד שנאמר ונתת על השלחן לחם פנים לפני תמיד׳

ותורה אור מתחילה אקדים דברי האלהי בעל שערי אורה מה שכתב בדרך כלל על ענין בית הבחירה וז״ל בשער הראשון בכינוי שכינה והיא היתה שוכנת עם ישראל תמיד משעת עשיית המשכן כאמרו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וצריך אתה לדעת עיקר גדול׳ דע בתחלת בריאת העולם עיקר שכינה בתחתונים היתה שהרי מערכת כל הנבראים על סדר המעלות היו עליונים כנגד עליונים תחתונים כנגד תחתונים ולפיכך היתה שכינה שרויה בתחתונים ובהיות השכינה למטה נמצאו שמים וארץ אחדים וזהו לשון ויכלו השמים והארץ וכל צבאם שנשתכללו אלו מאלו ונתמלאו אלו מאלו והיו הצנורות והמקורות פועלים בשלמות ונמשכים מלמעלה למטה נמצא ה׳ ית׳ ממלא מלמעלה למטה וסימנך השמים כסאי והארץ הדום רגלי נמצא שהשכי׳ היה שרוי במצוע שוה בין העליונים ובין התחתונים׳ בא אדם הראשון וחטא נתקלקלו השורות ונשתברו הצנורות ונפסקו הבריכות נסתלקה שכינ׳ נתפרד׳ החבילה׳ באו אברהם יצחק ויעקב ע״ה התחילו להמשיכה למטה נתקנו לה ג׳ כסאות והמשיכו קצת המשכה ועשו גופותיה׳ כסאות לשכינה אבל לא נמשכה השכינה בארץ לדירת קבע אלא לדירת עראי והיתה יושבת על גביהם והסוד ויעל אלהים מעל אברהם ועל זה אמרו האבות הם המרכבה נמצאת השכינה בימיהם פורחת באויר ולא מצאה מנוח לכף רגלה בארץ כאשר בתחילת הבריאה׳ בא מר״עה וכל ישראל עמו ועשו משכן וכלים ותקנו קלקול הצנורות וסדרו את השורות והתקינו הבריכות והמשיכו מים חיים מבית השואבה והחזירו השכינה לשכון בתחתונים באהל אבל לא בקרקע כאשר בתחלת הבריאה וסוד זה הוא ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ונמצאת השכינה כאכסנאי הולך ממקום למקום ולזה אמר ושכנתי בתוכם ולא אמר ושכנתי למטה לא בתוכם כרמיון אכסנאי כלומר בכל מקום שילכו אלך עמהם ואשכון בתוכם אבל לא במקום קבוע וזהו סוד ויהי בנסוע הארון וכו׳׳ וע״ד זה הסוד נצטער דוד ובקש לקבוע מקום לשכינה למטה במקום קבוע וזהו סוד אשר נשבע לה׳ נדר לאביר יעקב אם אבא באהל ביתי ונומר אם אתן שינה לעיני עד אמצא מקום לה׳ משכנות לאביר יעקב וכתיב כי בחר ה׳ בציון אות למשוב לו זאת מנוחתי עדי עד ולפי שביקש דוד לקבוע מקום למנוחת השכי׳ ואמר קומה ה׳ למנוחתיך אתה וארון עזך׳ ישרו מחשבותיו לפני השכינה ושלח ואמר לו ה׳ י״ת ביד נתן הנביא לך ואמרת אל עבדי דוד כה אמר ה׳ האתה תבנה לי בית לשבתי כי לא ישבתי בבית למיום העלותי את בני ישראל ממצרים ועד היום הזה ואהיה מתהלך באהל ובמשכן בכל אשר התהלכתי בכל [illegible] ישראל הדבר דברתי את אחד שבטי ישראל וכו׳ למה לא בניתם לי בית ארזי׳ וכו׳ ובמקום אחר כתיב רק אתה לא תבנה הבית כי אם [illegible] היוצא מחלציך הוא יבנה הבית לשמי וכו׳ מה עשה דוד המלך הכין כסף וזהב ונחושת וברזל ועצים ואבני שוהם ומלואים ואבני פוך והקמה וכל אבן יקרה ואבני שיש לרוב וסדר כל מערכות המקדש וכל ביתיו וגנזכיו ועליותיו וחדריו העזרות והאולם וההיכלות ושאר כל תבנית הבית וחצרותיו ולשכותיו הכל קבל ברוח הקודש וצורת כל מקום ומקום ושיעור הכסף והזהב ואבנים טובות נשאר כל הדברים הצריכים לו במשקל במדה ובמשורה הכל כפי סדרי המערכת וצורך השכינה כמו שכתוב ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגנזכיו ועליותיו וחדריו הפנימים ובית הכפורת ותבנית כל אשר היו ברוח עמו לחצרו׳ בית ה׳ ולכל הלשכות

סביב לאוצרות בית האלהים ולאוצרות הקדשים · ולמחלקות הכהנים והלוים ולכל מלאכת עבודת בית ה׳ ולכל כלי עבודת ה׳ · לזהב במשקל לזהב לכל כלי עבודה ועבודה במשקל לכל כלי עבודה ועבודה במשקל לכל כלי הכסף ומשקל מנורות הזהב ונרותיהם זהב במשקל מנורה ומנורה ונרותיהם ולמנורות הכסף במשקל למנורה ונרותיה בעבודת מנורה ומנורה ואת הזהב משקל לשלחנות המערכות לשלחן ושלחן וכסף לשלחנות הכסף והמזלגות והמזרקו׳ והקשות זהב טהור ולכפורי הזהב במשקל לכפור וכפור ולכפורי הכסף במשקל לכפור וכפור ולמזבח הקטורת זהב מזוקק במשקל ולתבנית המרכבה הכרובים זהב לפורשים וסוככים על ארון ברית ה׳ הכל בכתב מיד ה׳ עלי השכיל כל מלאכת התבנית הרי לך כי דוד עליו השלום סדר כל צורת בית המקדש ומשקל כל דבר ודבר על פי ה׳ יתברך והכל תבנית המרכבה כסא ומעון לשכינה · אחר כך בא שלמה ובנה את הבית וסדר כל המערכות והצורות כפי שסדר לו דוד אביו ע״ה ואז ירדה שכינה למטה · ושכנה כבית עולמים · וזהו שכתב אז אמר שלמה ה׳ אמר לשכון בערפל בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים · וכתיב ועתה ה׳ אלהי ישראל יאמן דברך אשר דברת לעבדך לדוד כי האמנם ישב אלהים את האדם על הארץ הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך אף כי הבית הזה אשר בניתי · ועתה קומה ידו״ד אלהים למנוחתך אתה וארון עזך וגו׳ ה׳ אלהים אל תשב פני משיחך · זכרה לחסדי דוד עבדך · ובכלות שלמה להתפלל והאש ירדה מן השמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה׳ מלא את הבית נמצאת שכינה חוזרת למנוחתה בארץ בבית עולמים ואז חזרו הצנורות והמשכות כלם להריק ברכה בבית המקדש · והיינו דכתיב כטל חרמון שיורד על הררי ציון כי שם צוה ה׳ את הברכה חיים עד העולם · וכתיב מציון מכלל יופי אלהים הופיע · ומבית המקדש היו כל הצנורות נמשכות לכל הארצות כלם לשבעים משפחות כנגד שבעים שרים ומירושלים היו נוטלין פרס · דכתיב ונברכו בך כל משפחו׳ האדמה ולפי שהיה שלמה יודע דרך המשכת השפע מירושלים לכל המקומות · אמר עשיתי לי גנות ופרדסי׳ ונטעתי בהם עץ כל פרי וכי אפשר במקום אחד שיצמחו כל מיני אילנות שבעולם אלא היה יודע שלשה איזה גיד נמשך לכוש נטע בו פלפלין וכן לכל צד ואד׳ והיינו דכתיב מציון מכלל יופי אלהים הופיע · מציון משתיתו של עולם וא״כ נמצאת השכינה משלחת הברכה כפי השיעור הראוי לכל הארצות מבית המקדש · ועתה יש לנו להודיעך כי השכינה מיוחדת לישראל לבד והיינו דכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם · וכתיב אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם וכתיב ונתתי משכני בתוככם · והסוד כבר הודיעך כי זה הוא היכל שם ידו״ד שוכן בתוכו והו׳ יתברך אמר לישראל קחו לכם משכני שאני שוכן בו ולא אפרד מכם לעולם · ואף על פי שאתם מקבלים טומאה אין שכינתי נבדלת מכם והיינו דכתיב השוכן אתם בתוך טומאת׳ וכשנתן השם יתברך לישראל המתנה הזאת ושרתה שכינה ביניהם נמצאו כל אוצרות הש״י וגנזיו וחדריו וכל מיני שפע וכל אצילות ברכה נמצאו ביד ישראל · ומסר ביד ישראל מפתחות כל אוצר ואוצ׳ לפתוח ולקבל כל שפע וברכה מאת השכינה וזהו שנאמר ונתתי משכני בתוככם והתהלכתי בתוככם והייתי לכם לאלהים וכאלו השכי׳ משכנו ומשכונו של הקב״ה יתברך ביד ישראל · וכשחטאו ישראל לפניו ונחרב הבית הרי המשכן שלו משכנו ביד ישראל ומוליכו עמהם בגלות והסוד אלה פקודי המשכן משכן העדות · והיינו דאמרינן חביבין ישראל שבכל מקום שגלו שכינה עמהם גלו למצרים שכינה עמהם שנאמר הנגלה נגלתי לבית אביך בהיותם במצרים וכתיב אנכי ארד עמך מצרים · גלו לבבל שכינה עמהם · שנאמר למענכם שלחתי בבלה · גלו לעילם שכינה עמהם שנאמר ושמתי כסאי בעילם גלו לאדום שכינה עמהם שנאמר מי זה בא מאדום וגומר · וכשהן חוזרין שכינה עמהם שנאמר ושב ה׳ אלהיך את שבותך ורחמך והשיב לא נאמר אלא ושב · ואומר אתי מלבנון כלה ר׳ מאיר אומר משל למלך שאמר לעבדו אם תבקשני הריני אצל בני שנאמר השוכן אתם בתוך טומאתם · ובטמאם את משכני · ואומר ולא יטמאו את מחניהם · ואומר ולא תטמא הארץ אשר אתם יושבים בה וכו׳ · כי אני ה׳ שוכן בתוך בני ישראל עכ״ל · והדברים שרומז המקרש רומז גם כן כי משכן נקרא מקדש וסוד המשכן נשגב ונעלם מאוד · ובמדרש אמר רבי יושיע דסכנין בשם ר׳ לוי בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה עשה משכן וכו׳ · ר׳ ברכיה אמר משל למלך שנגלה לבן בתו בלבוש שכולו מרגליות אמר ליה עשה לי כזה · א״ל ארוני המלך מנין יש לי מרגליות · אמר ליה אתה בסימניך ואני בכבודי כך א״ל הקדוש ברוך הוא למשה אם אתה עושה מה שלמעלה למטה אני מניח סוקליטין שלי ויורד ומצמצם שכינתי ביניכם ע״כ · מזה המאמר נוכל להבין כי צורת המשכן כולה רומזת לצורת מעשה מרכבה עליונה כמו צורת האדם והתורה ובהיות למטה הדברים ההם עכ״פ תשרה שם השכינה זהו דרך כללי ·

אמנם דרך פרט איך רומז כל ענין וענין ועל מה רומז דבר זה לירד על עומקו נעלם מעין כל חי לא נתגלה רק לבני עליה כגון רשב״י וחביריו די מדריהון עם בשרא לא הוו · מכל מקום שוטטו כמה חכמים מחכמי האמת והמפרשים להשיג דבר מה איש איש לפי שכלו ולא עלתה בידם בערך טיפה מן הים הגדול ·

ומה אני ומה חיי לעסוק בנסתרות האלה · מ״מ ספר תורה מונח לכל אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ויהיו דברי מעטי׳ להוסיף בקצרה על דברי רבותינו ז״ל ועל דברי המחברים · כולם הסכימו כי המשכן הוא תבנית העולמות והשתלשלותם · ובמדרש רבה פרשת תרומה פתח ר׳ ברכיה לך ה׳ הגדול׳ כו׳ ע״ש ובמדרש תנחומא בפרשת אלה פקודי המשכן זה״ש ה׳ אהבתי מעון ביתך זה ההיכל שהוא מכוון במקום משכן כבודך ארשב״י זאת אומרת שההיכל של מטה מכוון כנגד היכל של מעלה שנאמר מכון לשבתך פעלת ה׳ מקדש ה׳ כוננו ידיך · אמר רבי יעקב בר אסי למה הוא אומר ה׳ אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך בשביל ששקול כנגד בריאת עולם כיצד בראשון כתיב בראשית ברא אלהי׳ את השמים ואת הארץ · וכתיב נוטה שמים כיריעה · ובמשכן מה כתיב ועשית יריעות עזים · בשני יהי רקיע ואומר בהן הבדלה שנא׳ ויהי מבדיל בין מים למים · ובמשכן כתיב והבדילה הפרוכת לכם · בשלישי כתיב מים שנאמר יקוו המים ובמשכן כתיב ועשית כיור נחושת וכנו נחשת ונתת שמה מים · ברביעי ברא מאורות דכתיב יהי מאורות ברקיע השמים ובמשכן כתיב ועשית מנורה זהב בחמישי ברא עופות שנאמר ישרצו המים נפש חיה ועוף יעופף ובמשכן כנגדן לעשות קרבנות כבשים ועופות ובמשכן היו הכרובים פורשי כנפים למעלה · בששי נברא אדם שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו בכבוד יוצרו ובמשכן כתיב אדם שהוא כהן גדול שנמשח ולשמש לפני ה׳ בשביעי ויכלו השמים והארץ וכל צבאם · ובמשכן ותכל כל עבודת · בבריאת עולם כתיב ויברך אלהים · ובמשכן כתיב ויברך אותם משה · בבריאת העולם כתיב ויכל אלהים ובמשכן כתיב ויהי ביום כלות · בבריאת עולם כתיב ויקדש אותו · ובמשכן כתיב וימשח אותו ויקדש אותו · ולמה המשכן שקול כנגד שמים וארץ אלא מה שמים וארץ הם עדים על ישראל דכתיב העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ · אף משכן עדות לישראל שנאמר אלה פקודי המשכן משכן העדות לכך נאמר ה׳ אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך · ז״ל רבינו בחיי את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו ידוע כי המשכן וכליו הכל ציורים גופניים להתבונן מהן ציורין עליונים שהם דוגמא להן ומכלל הענינים הנפלאים הנכללים בו הוא מה שתמצא המשכן עד ג׳ חלקים · לפנים מהכפורת · חוץ לפרוכת שהוא אהל מועד · חצר המשכן כנגד המציאות שנחלק לג׳ חלקים עולם המלאכים עולם הגלגלים עולם השפל · וכן מצינו האדם שהוא עקר הכל שהוא דוגמת המציאות בג׳ חלקים נקרא עולם קטן והוא נחלק לשלשה חלקים עולם הדבר עולם החיות ועולם הטבע החלק הראשון שבמשכן לפנים מהפרוכת ושם הארון והלוחות והכרובים שהם כלים פנימיים נעלמים והם המרכבה לשם יתברך כמו שכתיב וכבוד אלהי ישראל עליהם מלמעלה · וכתיב יושב הכרובים כנגד עולם המלאכים שהם צורות נפרדות נעלמות והם שכליים נפרדים מרכבה וכסא להקדוש ברוך הוא וכנגדו באדם עולם הדבר והוא הראש שהוא משכן החכמה

ישם השכל שופט על המוח כי הצדיק השלם מרכבה להקב"ה וכמו שהיו אבות העולם ושכינה שורה עליו מצות תפילין שבראש וביד כנגד המוח והלב שהם כנגד שני הכרובי' ובכאן תוכל להתבונן דוגמת המניח תפילין וכמה גדול כחו· החלק השני מחוץ לפרוכ' הוא אהל מועד ושם השלחן והמנורה והמזבח הקטורת שהם כלים נכברים פנימיי' לא כמעלה פנימיות הראשוני' והם כנגד עולם הגלגלי' שהם נמצאי' נכברי' מספרי' כבוד אל· והעולם מתקיים בתנועתם וכנגדם באדם עולם החיות והוא הלב שהוא מהאברי' הפנימיי' שכל החיות תלוי וכל הגוף מתקיים בתנועתו החלק הג' חצר המשכן בו היה מזבח הנחושת והוא מזבח העולה אשר עליו למקריבי הקרבנות· ושם ב"ח מקבלין הפסד והוא כנגד עולם השפל הזה שהוא בעל הויה והפסד· וכנגדן באדם עולם הטבע והוא מהטבור ולמטה כי משם באה ההויה והוא ראשית הפסד הגוף כי ההפסד הוא סבת ההויה שאם לא נמצא הפסד בעולם לא היתה מצטרכת ההויה הוא למדת שהמשכן על ג' חלקים כנגד ג' חלקי המציאות· שעליהם אמר דוד ע"ה ברכו ה' כל מלאכיו גבורי כח· ברכו ה' כל צבאיו ברכו ה' כל מעשיו· וכן שלמה בנו אחז הדרך הזה לרמוז בג' פסוקי' זה אחר זה בפסוק ראשון לחייו כערוגת הבושם השני ידיו גלילי זהב הג' שוקיו עמודי שש: עכ"ל **ויש** להתבונן מה הוא הענין בעצם משום שעושה סימן ודוגמא להעולמות יהיה כולל כל העולמות:

על דרך השכל הוא משל לאומן שעושה כלי חשוב מזהב או מכסף מצויר בתבנית אדם בצלמו· ובדמותו כאלו היה חי ועוסק באיזה מלאכה· אזי זה הכלי הוא אהוב ונחמד בעיני כל רואיו וכולם חומדי' אותו אף שפה לו ולא ידבר עינים ולא רואה· אזנים ולא שומע כו' והוא רואה כמה בני אדם חיים מדברי' חיים משכילי' מהלכים ועוסקי' במלאכה והמה אינם אהובי' לו כל כך· והענין הוא כי מעלת המתכות שהוא רומם להשוות לצורת האדם וכיוצא בו שהוא צר צורה ע"כ אהוב לו ומצא חן בעיניו כן הענין בציור המשכן נגד העולמות

ונ"ל הסוד הנה סוד בריאת העולם וחידוש המורה על מציאות הש"י כי אין מחודש אלא ממחדש כאשר האריך בזה במורה נבוכים והארכתי במקום אחר ע"כ חידוש העולם מורה אמציאות הש"י ואחדותו המוחלט שהוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות וזהו הטעם שקודם ק"ש של שחרית וערבית מזכירין חידוש העול' דהיינו יוצר אור ומעריב ערבי' וכוללין מדת לילה ביום ומדת יום בלילה להיות על אחדות המוחלט בסוד ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד· כי הלילה כלולה מהיום והיום כלול מהלילה· דהיינו קודם שיאיר היום הנה החושך בא כמ"ש רש"י בפסוק וימש חושך וקודם שקיעת החמה התמה מתאדמת והערב והבוקר מתאחדי' והם ביחד יום וזה מורה על הממציא' הוא אחד יחיד המיוחד והארכתי בזה במקום אחר והוא ב"ה מבלי סוף ומבלי תכלית אין לו התחלה ולא גבול ובכחו הגדול מבלי גבול הממציא גבול דהיינו העולמות יש מאין וכביכול צמצם בעצמו להמציא גבול כי מלא כל הארץ כבודו הוא בתוכם ומקיף אותם בלי סוף ומבלי תכלית וגילוי כבודו בכל הנמצאים הוא צמצם בערך הנבראים· כן צוה לעשות משכן בציור כל העולמות ואז קדושה המתפשטת בכל העולמות היא מצומצמת והמשכן הוא כמו מרכז הכולל כל העיגול כן המשכן תוכיות ולב כל העולמות כולל כלם וצמצם הקב"ה שם שכינתו וכמ"ש רז"ל צמצם הקב"ה שכינתו בין שני בדי ארון אף שהשמים ושמי השמים לא יכלכלוהו· והנה המשכן נעשה כמו בריאת העולם שנאמר שם ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו כן כתי' בבצלאל ואמלא אותו רוח אלקי' בחכמה ובתבונה ובדעת וארז"ל יודע היה בצלאל לצרף אותיות שבהם נבראו שמי' וארץ ועל אלו האותיות רומז בפסוק לחשוב מחשבות לעשות בזהב בכסף ובנחושת וכו' כלומר היה צריך להיות במחשבתו בשעת פעולת המלאכות לחשוב בצירוף האותיות ההם שהם בסוד חכמה ותבונ' ודעת שבהם ברא הקב"ה עולמות הרי שהמשכן הוא ממש הבריאה· על כן בא ציווי שבת במשכן כמו שבא בבריאה וזה יתבאר לקמן בע"ה בפרשת ויקהל ופקודי וקודם שברא הקב"ה את עולמו היה הוא ושמו בלבד נסתר ונעלם בהעלמה המוחלטת ובארתי זה הענין במקום אחר באורך וברוחב ובעומק ואח"כ כשעלה ברצונו להוות עולמו כתיב בראשית ברא אלהים ואח"כ כתיב ביום עשות יד"וד אלהים כי שם ידו"ד הוא נסתר ושם אלהים העולה בגימ' הטבע הוא הנגלה כי כבר כתבתי כי חידוש העולם מורה אמציאותו ית' ובציאותו מצד עצמו הוא נסתר ומצד פעולותיו שהוא חדושו של עולם הוא נגלה והנגלה בא מהנסתר כי כן שמו ידו"ד מורה היה הוה ויהיה והוא המהוה כל ההויה ומקיים כל היה והו וביום עשות יד"וד אלהים כן במשכן היה מראה כבוד ה' בנגלה כמ"ש כי ענן ה' על המשכן· יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל ישראל· ובתוכיות המשכן היה מסתתר ושם היה נהגה שם יד"וד שהוא הנסתר ומזה יתבאר מדרש שיר השירי' רבה אפריון זה המשכן א"ר יורא בר עולא למלך שהיתה לו בת קטנה עד שלא הגדילה ובאתה לידי סימנים היה רואה אותה בשוק ומדבר עמה בפרהסי' במבוי ובחצר כיון שהגדילה ובאתה לידי סימניה אמר המלך אין שבחה של בתי שאהא מדבר עמה בפרהסי' אלא עשו לה פפיליון כשאהיה צריך לדבר עמה אדבר מתוך אפפיליון· כך כתוב כי נער ישראל ואהבהו במצרי' ראו אותו בפרהסיא שנא' ויעבר

הגה"ה

ובדרך המוסר דרך דרך אמר המאמר הכ"ל ה' אהבתי מעון ביתך הרי כל מלאכת המשכן רמוזה במעשה בראשית לרמוז כי לפי שבחטא אדם הראשון ובחטא העגל היו כל מעשה בראשית רפוים וכמעט העולם היה מתמוטט רצה הקב"ה לברוא עול' חדש ולתקנו ולהעמידו על בוריו במעשה המשכן וז"ש במאמר מה טעם אהבתי מעון ביתך לפי ששקול כנגד בריאת עולמך כי עבייני המשכן כתכנו קיום לעבייני העולם ולכן הוצרך הכתוב לומר במשכן ופתח אוהל מועד תשבו שבעת ימי' לקיים ולחזק ימי בראשית כמו שנפרש במקומו בעז"ה ולכן כל הדברי' הכתובי' במ"ב כנגדם במעשה המשכן וכל זה רמוז ביום הו' שבו נברא אדם הראשון ונתרקם והמשכן נתקרב אדם אמר כנגדו· והוא אהרן דכתיב ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך וזה שאמר הוקם המשכן שהם למעל' ולמטה ועוד רמוז בזה המאמר באומרם כתיב במעשה בראשית ויכלו וכתוב במשכן ותכל להורות כי כמו שנפרשת ויכלו השמים רמוזים כל ג' עולמות עולם המלאכי' ועולם הגלגלי' ועולם התחתונים ולכן כתיב ג' פעמי' ביום השביעי כמו שכתב שם כן במעשה המשכן רמוזי' כל הג' עולמות עולם העליון הוא כנגד לפני ולפני' שהם הארון והכרובי' שהם פורשי כנפי' למעלה כמו שכתוב במלאכי' שש כנפי' לאחד עול' האמצעי הוא עולם הגלגלי' כנגד היה השלחן והמנורה· שהם כנגד ד' האורות שמש וירח וככבי' והשמי' יריקו טל ומטר לסוני' לחם ולערוך שלחן כלחם הפני' וזהו והבדיל' הפרוכת לכם בין קודש ובין קודש הקדשי' עולם התחתונים הוא עולם ההויה וההפסד כנגדו היה מזבח העולה שהם שוחטי' ומקריבי' הקרבנות· ולכן תמצא שהיה מקומו פתח אהל מועד דכתי' ואת מזבח העול' שם פתח המשכן אהל מועד· והכיור היה שם בין אהל מועד ובין המזבח ויתן שמה מים לרחצה· כי זה לזה העולם שצריך האדם לרחוץ בו מטומאתו לפי שהוא עולם המעשה וכתי' רחצו הזכו הסירו רוע מעלליכם בענין שיהיו מוכנים לבוא אל עולם העליון וז"ש שם בבואם אל אהל מועד ובקרבתם אל המזבח ירחצו· ואם לא ירחצו בזה העולם שוב לא ימצאו מים מים משום שנ' דובר שקרי' בזה העולם שוב לא יכון לנגד עיני כי מי שלא טרח בע"ש לא יאכל בשבת· ולכן כיון שכתו' שם ויכלו השמים והארץ וכל צבאם שהו רמוז לכל ג' עולמות על כן אמר במשכן ותכל כל עבוד' משכן אהל מועד שזה רמוז לכל הג' עולמות ולכן אמר ה' אהבתי מעון ביתך משום ששקול כנגד משכן כבודך ומשכן כבודו הם כל הג' עולמות כי פעמי' כמלא בעולם העליון ופעמי' בעולם הגלגלי' ופעמי' מלא כל הארץ כבודו כמו. שרמזתי בפרשת בראשית על מלת ויכלו ולכן בואת הפרשה כללי' כל אלה הדברים ארון וכפורת וכרובי' שהם כנגד עולם העליון ואח"כ שלחן ומנורה כנגד עולם אמצעי ואח"כ מזבח העולה כנגד עולם התחתון שהי' פתח משכן אהל מועד ואח"כ חצר המשכן שהוא כמו התחלה לבוא למשכן ולכן אמר שכתב מזבח העולה שהיה כאשת רגע שהיה מכפר על כמה הבחנת העפת לאדם הוא יצר הרע גוה לעשות מירותיו להשבו ולהכיר המותרו' כתב מיד ועשית את חצר המשכן לפאת נגב תימנה מזה באמצע להורות שהעול' הזה הוא רוחב יאוד בתענוגין יכול אדם לשוט בארץ ולהתהלך לארכה ולרחבה ולפרוץ ימה וצפונה ותימנה ומזרחה כל' הפאות· וזה רמז שהיה לפאת נגבה

ועבר ה׳ לנגוף את מצרים בים ראו אותו בפרהסי׳ שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה והיו העולליו מראין אותו באצבע ואומרי׳ זה אלי ואנוהו בסיני ראו אותו פנים בפני׳ שנא׳ ויאמר ה׳ מסיני בא כיון שעמדו ישראל על הר סיני וקבלו את התורה ואמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע נעשו לו אומה שלימ׳ אמר הק׳ב׳ה אין שבחן של בני שאהיה מדבר עמם בפרהסיא אלא יעשו לי משכן וכשאני צריך לדבר עמה אהיה מדבר עמהם מתוך המשכן וה״ד ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו ע״כ גלכאורה ענין זה קשה מאוד מתחלה ראו עין בעין את השכינה · ואח״כ כשעלו יותר למעלה אז נסתרת מהם · נמצא צדיק אובד בצדקו ורז״ל אמרו ת״ח כל זמן שמזקינין מוסיפין חכמה · בשלמא במשל שהביא מבת מלך כו׳ הענין הוא שפיטומי דברי׳ בעלמא מדברים לעיני הכל· אבל מה שהוא מסורות המלוכ׳ ותפאר׳ המלכ׳ הוא חדר בחדר ע״כ כשהיא קטנה עדיין לא זכת לזה עד שנעשית גדולה ואז המלך מגלה לה נסתריו חדר בחדר אבל אין שייך זה בנמשל אמנם לפי מה שכתבתי · יתכן שפיר אף גם בנמשל · כבר כתבתי השי׳ הוא נגלה ונסתר נגלה מצד פעולותיו ונסתר מצד מהותו ע״כ שם יה״וה אינו נהגה כי הוא מורה על עצמותו אבל במקדש נהגה כי כביכול כל כך הקדושה בתוכיות המשכן לירע להתבונן התבוננות מה משם יה״וה כמאן דארח מריח הנעלם ובמדרש ויקחו לי תרומה כביכול לי אתם לוקחים ע״כ רומז למה שכתבתי נהו סוד לי לשמי הוא שם הויה והענין כי היו במשכן ג״כ ט׳ שני ענייני׳ נגלה ונסתר · הנגלה הוא פעולת המשכן וכליו כאשר צוה ה׳ את משה · הנסתר הוא מחשבין סודות הענין כמ״ש לעיל לחשוב מחשבות בסוד צירוף אותיות שבהם נבראו שמי׳ וארץ נמצא המשכן מצד פעולה הנגלית קודש ומצד המחשבה הנסתרת קודש קדשי׳ ועל זה נוכל לבאר הפסוק ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דקשה בתוכו ה״לל אלא בתוכם פי׳ בתוך מחשבתן של העושין אשכון שהוא המשכן הפנימי הנסתר ובבחינה זו היה שם יה״וה נהגה: נחזור לענין המשכן סוד הבריא׳ ובעשרה מאמרות נברא העולם וסוד י׳ מאמרות הם ידוע׳ וכן תמצא מספר עשר במשכן ובכליו דכתי׳ ואת המשכן תעש׳ י׳ יריעות · י׳ אמות אורך הקרש הארון ט׳ טפחים והכפורת עבין טפח · ע״כ כתיב אתה וארון עוזך מלא ביור ומקום הארון אינו מהמדה · בסוד ברוך ה׳ ממקומו כי מקומו נעלם: השלחן ג״כ אמה וחצי דהיינו תשעה טפחי׳ ומסגרת טפח · המנורה ז׳ קנים וכפתור וגביע ופרח הרי י׳ · וכן כתיב תיעשה המנורה מלא ביור · מזבח הזהב קומתו אמתיי׳ הם יב טפחי׳ נגד יב צירופי׳ שם ההוית · מזבח העולה ה׳ אמות אורך וה׳ אמות רוחב הרי · חמשה נגד המוזכר בס׳ יצירה וגבהו עשרת והנה מצות עשיית המשכן היתה ע״פ נרבה מאת כל איש אשר ידבנו לבו וגומר:

ק׳ אמה ועמודיה י׳ ואדניהם עשרים כמשמע לדיוק שיש לו סומכי׳ ועמודים לסומכו עם עדרי קבירין כאוירם אבל ושתה וכן רודפי׳ אחר הסדר והאדנו להתפשטות עם עת כמו הכמושת כאופן סוד העמודי׳ ומשוקיה׳ ותאוותיהם כוסף ותיודה וכן לפאת נגב ואת המדה עמהק׳ כאמה לדיוק אחר העושר כדכתי׳ ומצפון זהב יאתה ורסב קאור לפאת ים חמשי׳ אמה עמודיה י׳ לרמוז שבזה היכין האו׳ הולך לימי הזקנה או קרוב להם והולך וה הטל ואתיותם לו ואינו יונלא של כ׳ אמה לפאת מערב לפי שהסביב מוערב נג״כ אינו יוצא עמודי׳ רגים ככרא שוכה של עמודיהם י׳ ואדניהם י׳ וברחבוכה היו העמודי׳ כ וכן לדוק מזרחה נ׳ אמה להורות שהולך ג״כ ומתיושם כשרואוי לילך נאור הקיים ולפי שאו אינו יונא כ״כ עמודים אור כנגן עמודיהם ג׳ ואדניהם ג׳ ולהורות על זה אור שכל כלי המשכן וכל יתדותיו וכל יתדות החצ׳ כמשמע לרמוז על כמו הכמשת ואכו ויקוי׳ שיבא וזון סירתיק הנסוני יתעלינו ורג׳ משיח כדקנו וייקבץ גליותינו עד׳ הפאות ויכלו המלכוד הנוה קטני ארץ כמוזכר בזאת הפרשה במדרש הנכס בפסוק וזאת התרומה והב כנגד נלות בבל דכתי׳ ביה אנת הוא רישא דדהבא וכסף גלות מדי דכתי׳ ביה הכסף כתון לך ונחש׳ כנגד מלכ׳ יון דכתיב ביה ומעוהי ודרעוהי די נחש ותכל׳ וארגמן וגו׳ ושורש שים ואדמי כנגד מלכו׳ אדום דכתיב ביה יון האדום האדום הזה וכתיב ויו וה כגו אדומי׳ שמן למאור זה מלך המשיח שנקרא וית וענן וית וך לפי שעתיד להאיר לישרא׳ ויתנך המושך דכתי׳ למאור לחבורי כלו וגו׳ וכתי׳ והלכו גוים לאורך אבני שוהם ואבני מלואי׳ כנגד ישרא׳ שנקראו אבן ישרא׳ · ואת הכהן ערלה דכת׳ דכתי׳ עד דאיתגזרת יאבן וגו׳ וח״ה כישלו לפרס דכתיב ושברם בשבר כבל יוצרי׳ והמוש׳ לאומר נפל כילא על קדירם ווי לקדירה כפל קדירה על כיפא ווי לקדירה ולכן כשולו ישראל לבורי׳ דכתי׳ מרלם נודים ארלונו לנבור כבלי פרס ואו בוב ירושלי׳ ם ויתקיי׳ ונגשו לי ימקד ונו׳ ע״כ

ונבר כתבתי בהקדמת שוב״ים ת״ת שבפ׳ ז׳ מענין נרבת לב במעלת נתינת הצדקה ולכל דבר שבקדושה

ואז הוא משותף להק״בה במעשה בראשית כי ברא את העולם בנרבה אין צורך לו בעולמו לא בראו בנרבתו הטוב ומי שהתנרב בלב טוב היה הק״בה משתף עמו וראיתי כתוב פירוש על זה הפסוק ויקחו לי תרומה מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי דקשה מתחילה קורא התרומה על שמינו כמ״ש תרומה מאת כל איש אח״כ קורא התרומה על שמו ית׳ כמ״ש תקחו את תרומתי · אלא הענין הצורך למלאכת המשכן היה רב מאוד יותר מהנמצא כי הזהב היה זהב טהור שאינו בנמצא הרבה וכן שאר ענייני׳ החשובי׳ ועל זאת היתה מניעת הנרבה יותר מפרז הצורך · וזה הדבר היה מצד הברכה שנתן השי׳ בנרב׳ שמן המעט נעשה רב ופיבת הברכה היתה מצד נרבת הלב רצוני לומר איש אחד הביא תתוכה זהב בלב טוב והיה מצטער על שלא היה בידו יותר והיה מתאוה ליתן בכפלים רק שלא היתה בידו הק״בה הודיע מחשבות צירף מחשבתו הטובה למעשה ושלח הברכה במה שנתן שנעשה בכפל׳ דהיינו בכך שהיה כתאוות בנדבת לבו אף שלא היה בפועל נמצא שזה המותר הק״בה הוא הנותן ותרומה זו היא שלו זהו שאמר תקחו את תרומתי והיא באה מאת כל איש אשר ידבנו לבו נמצא זה המתנדב נעשה שותף להק״בה כמ״ב שהמשכן הוא הבריאה זהו ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם כלומר הרבה ענייני׳ ממנו נעשה מתוכם דהיינו תוכיות נרבת לבם נמצא לפ״ז בתוכם הוא כמו בתוכו כי לא היה המשכן נגמר אם לא היה תוכיות נרבת לבם כמ״ש גם יתבאר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם מאמצעית המשכן והמקדש והשכינה שריה בישראל ומתאחדים ביחוד · והו סוד ויהי תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים על ראשו אל הטבעות האחת כי ה׳ אחד וישרא׳ גוי א׳ ולא יטוש ה׳ את עמו בעבור שמו הגדול כי ב׳ פעמים אחד עולה כ״ו כמנין שמו הגדול יה״וה ופנימיות הסוד הוא יחוד הק״בה ושכינתיה דהיינו ק״בה וכו׳ וזהו המקדש יה״וה בהיכל קדשו שהוא שם א״דני ובשם ארני נשמות ישרא׳ כמ״ש במקהלות ברכו אלהי׳ ארני ממקור ישראל ושם אד״ני הוא בגימ׳ היכל כי הוא היכל שם יהוד ולכן נכתב יהוד ונקר׳ א״דני · יהיו מאה א״דני בכף בסוד מאה ברכות היורים לשם ארני · והעמודי׳ שנהון אדנ״י רומז לתפארת שם יה״וה השוכן בשם אד״ני זהו הסוד ווי׳ העמודי׳ · כי תפארת סוד ויו משם יה״וה כנודע · גם וא״ו רומז לסוד א׳חד המרומז במעשה בראשית בפסוק ויהי ערב ויהי בקר יום אחד וכו׳ מש לעיל והארכתי ביותר במקום אחר כי בלילה יש יב שעות ו׳הם לדין דהיינו עד חצות לילה ו׳ שניים מחצות ואילך הם לרחמי׳ וכן ביום יב שעות ו׳ לרחמי׳ דהיינו מאור הבקר עד חצי היום האור מתגבר והולך ה׳ שניים לדין כי נטו צללי ערב וכולם אל אחד בראם וממנו הדין והרחמים וזהו סוד ערב ובוקר יום אחד וזהו · וא״ו במילואה רומז לו׳ של דין ולוא״ו של רחמי׳ והאלף באמצע מחברם ומייחדם וכן וא״ו במילואה עולה אחד זהו סוד ו״וי המשכן ויהיה המשכן אחד נחזור לענין אמר ויקחו לי לשמי שפי׳ לעיל על שם העצם כך אמר הש״י למשה וכשאמר משה לישרא׳ כתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישרא׳ רומז על כנסת ישרא׳ כי מצידו יתברך אומר לי לשמי הוא שם המיוחד והוא נעלם ונסתר · אם לא ע״י סוד כנסת ישרא׳ שהוא היכל יה״וה זהו ויקהל וגו׳ זהו סוד הוקם המשכן המוזכר בפרשת פקודי · והו״קם סוד קימה סוד שיעור ק׳ומה המוזכר בספר היכלות · וכן כתיב קומה ה׳ למנוחתך וגו׳ · ולבאר ענין הזה צריך להקדים לבאר פי׳ שיעור קומה המוזכרים בדברי המקובלים · בספר המערכת בשער

האדם

· האדם כתב ה״ל ועתה שידעת כנין צורת האדם תוכל להשכיל אם קבלת מפה אל פה אמתת מראה הנבואה הנראית לנביאים ורבותינו
ז״ל קראו למראה ההיא שיעור קומה והו סוד היודע שערו של יוצר בראשית וכו׳ וע״ז אמר הכתוב נעשה אדם בצלמנו כדמותנו ועל
המראה הזאת נאמר וביד הנביאים אדמה עד כאן לשונו · ה״ל החיים דף קצ״א ע״ב אם קבלת מפה אל פה אמתת מראה הנבואה
וכו׳ הקבלה הזאת תלויה בה׳ הצעות הא׳ כי תמונת ה׳ היא העטרה ונקראת כך על כי היא אספקלרי׳ המקבלת כל האספקלריאות שעליה
ולזה יש בה ז׳ היכלות היכל אחד לכל מדה מהבנין ושום אדם לא יעלה משם ומעלה אלא כל נביא בהיכל הראוי למדתו ומשה רבינו עליו
השלום על כלם שהשיג להיכל הרצון · ועליו נאמר ותמונת ה׳ יביט · ותמונת ה׳ יביט כי לא נעלמו לו מכל היכליה דבר וכמו שבתוך
המראה הספריי אדם רואה צורתו כך באספקלריא הזאת הנקראת תמונת ה׳ כל אחד היה מסתכל בה והיה משיג מתוכה במדה שלו
שבאותו ההיכל כל אחד כפי השגתו כי יש מי שהיה רואה מתוך מחיצה אחת ויש מתוך ב׳ מחיצות ויש מתוך ג׳ הכלל העולה כי המחיצות
היו מתרבות לפי קוצר המשיג כי מי שנפשו מסייעתו וחושיו הפנימיית זכים לא היה צריך כי אם מחיצה מעוטה לראות באספקלריא
המאירה הרומה לשמש בתקפו אבל מי שעיני עטלף לו צריך מחיצות הרבה לראות באותו האור כי לא יוכל להשיג בראות עיניו יותר מזה
ויתק אורו כשיסתכל באור הגדול אם לא בריבוי המחיצות · ומשה רבינו עליו השלום לא היה צריך מחיצה שנאמר ותמונת ה׳ יביט ·
ואם באולי נאמר כי אל ב׳ אופני נבואה אלו רמז הנביא ישעיה ע״ה במ״ש ודברתי אל הנביאים ואנכי חזון הרביתי וכו׳ דהל״ל ודברתי עם
הנביאים וכו׳ וכשתבין במלת אל תמצא ששם רמז המין הא׳ מהנבואה אשר עולה על כל מעלת הנבואה ונקראת אספקלריא דנהרא ולא
תמצאנה כי אם במשה רבן של כל הנביאים שעליו נאמר ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים וכו׳ פה אל פה אדבר בו במראה ולא בחידות
ואל המין השני מהנבואה אשר היה מדבר עם הנביאים האחרים אשר הוא בחידות ומשלים ודמיונות שהיה מדמה להם וכל עוד שהית השגתו
של הנביא חלושה רבו החידות והדמיונות באותה הנבואה וזה מפני צורך ריבוי המחיצות כמו שאמרתי אל זה רמז במ״ש ואנכי חזון
הרביתי וזהו אספקלריא דלא נהרא ומלות חזון מורה על זה מלשון חזות קשה הוגד לי וגם באברהם קודם שנמול אמר כי היה דבר ה׳ אל
אברהם במחזה ואמר וביד הנביאים אדמה כלומר רבוי המחיצות או מיעוטם וחליף המשלים והחידות בנביאים הכל היה לפי יד וכח ומדת
כל נביא ונביא ולשון יד בכאן נגזר מלשון אם לא מצאה ידו · וכו׳ ההצעה השנית כי השם הכולל האצילות הוא האדם וגם כן הוא העיקר
במרכבה · והאדם התחתון כמו לאדם העליון שהאברים הגופניים שבו הם רומזים לרוחניות של מעלה והם כחות אלהיות ולא לחנם
אמר נעשה אדם וכו׳ ומאחר שהתמונה הזאת היא תמונת האדם הרוחני העליון והנביא הוא האדם הגופני אשר בעת הנבואה כמעט נהפך
לרוחני החיצונים כמעט הלבו ממנו ושבו אצלו אז כחושי הפנימיית אצלנו א״כ היה רואה דמות אדם במראה ההיא כמי שרואה תמונתו
במראה הזכוכית אבל לא כל מה שהיה משיג זה היה משיג זה שכל אחד היה משיג בה כפי אותו האבר הרוחני אשר נשמרתו של אותו
הנביא נאצלה ממנו ע״כ ל׳ · וכבר ציוני בפרשת נח בענין מגדל דור הפלגה האריך בענין שיעור קומה וז״ל שם בהגה״ה ודעת מקובלים
אחרים מבוארים בפסוק גדול אדוננו ור״ב כ״ח רל״ו אלפים רבבות פרסאות מפרסאות של מעלה ושיעור זה רומז ל״ע ול״צ שהם כ״ל כ״ל
וביאור שיעור פרסה ד׳ מילין ומיל אלפי׳ אמה ואמה ו׳ טפחי׳ והטפח ד׳ זרתות · וזרת של מעלה מהלך ת״ק שנה שנאמר שמים בזרת תכן
ומתוך פ׳ קומה הבנתי כי השיעור הזה רומז על ז׳ דברים עד הת״ש וש״ה לתבונתו אין מספר · וי״מ שרומז על הע׳ ה״ל ביום שהוקם את
המשכן כשהוקם את המשכן למטה הוקם המשכן למעלה והוא הנער הוקם הוא סוד שיעור הקומה ושיעור רל״ו אלפים פרסאות של מעלה
ואין הפה יכול לאומרו ואין האוזן יכול לשומעו והם חשבו לעשו׳ מגדל שיעור מועט כנגד שיעור רב ירמה לעשותו גבוה רל״ו אלפי׳ פרסאו׳
כשיעור אצבע קטן של יד הנקרא זרת ושיעור קומתו רל״ו ורומז כמספר שם המיוחד כיצד יו״ד ה״י ו״ו ה״י הרי ק׳ יפ״ח הרי נ׳ ופ״ז
הרי ל״ו והפ״י הרי נ׳ סך הכל רל״ו · וקבלתי קבלה אמתית כי שיעור זה אינו לא על מטטרון הנברא שהוא אדם העליון אבל ממנו ולמעל׳
אמר הנביא אל מי תדמיון אל וגו׳ והאומר הפוך זה לא ראה אור עכ״ל מ״ע ע״כ · מדברי כולם נלמוד כי קומה הוא בבנין דהיינו ז׳ הספירו׳
במקומם ובהתלבשותם במטטרון וז״ל הפרדס בערך קומה הקומה הוא משך השדרה מהצואר הרומז בבינה והוא נקרא קומה עד סוד
סוף הירכים עם כל משך היסוד נקרא קומה בתפארת וצדיק עם הקשרים למעלה בבינה ודרתם למטה עד המלכות מקצה השמים ועד
קצה השמים עכ״ל וכבר נודע כי מקצה השמים עד קצה השמי׳ יש כח ורשות לאדם להתבונן שהוא הבנין שלמעל׳ ומשם השער סגור ולזה
כיוונו בחגיגה פרק אין דורשין יכול ישאל האדם קודם שנברא העולם ת״ל למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ יכול לא ישאל מששת
ימי בראשית ת״ל לימים ראשוני׳ יכול ישאל אדם מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור ת״ל ולמקצה השמים ועד קצה השמי׳ מקצה
השמים אתה שואל ואי אתה שואל מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור · הרי ההשגה והנבואה אינו אלא בהם וע״י המלכות בסוד
ההיכלות אבל שם העצם שהוא שורש כל האצילות הנסתרות והנגלות אינו מושג · וע״ז רומז סוד המנורה וז״ל הרקנאטי חכמת המנורה
בגביעותי׳ וכפתוריה ופרחיה נעלמ׳ מאוד וע״כ אז״ל שנתקשה משה במעשה המנורה · המנורה יש בה ז׳ קנים · ג׳ מצד זה וג׳ מצד זה ופני
כלם אל האמצעי רמז הוא לשבעה קצוות מקום הקדש · וע״כ היה מקשה לרמוז ליחוד הכל בו עכ״ל · הרי שהמנור׳ בסוד ז׳ הבנין היונקים
משרשם בסוד אל מול פני המנורה של מעלה יאירו שבעת הנרות וכבר כתבתי כי בז׳ הבנין התבוננו האדם ע״כ בצורת המנור׳ נרמז צורת
האדם כיצד יש ג׳ קנים מצד זה וג׳ מצד זה והתחתונים יותר גדולים מאמצעי׳ ואמצעי׳ יותר גדולי׳ מהעליונים ובאמצע גוף המנורה כן האדם
יש לו ג׳ בליטות מכל צד והגוף באמצע דהיינו הרגלים והידים ואזני׳ ובליטות הרגלים יותר גדולי׳ מהידי׳ והידים מהאזני׳ וגובה המנור׳ י״ח
טפחי׳ שהוא ג׳ אמות · וכן גובה האדם מהכתף עד הארץ ג׳ אמות כמ״ש התוס׳ בשבת פרק המצניע דף צ״ב ובתנחומא אומר שרומז גם כן
המנורה על ז׳ כוכבי לכת וכן לעתיד לבא ישבילו המזהירי׳ כזוהר הרקיע וכמו שמאירי׳ שבע כוכבי לכת וכן דרשו במדרש על פסוק שובע
שמחות א״ת שובע אלא שבע · ועתה אבאר שאר קצת מסודות שאר הכלים שהיו במשכן דהיינו הארון והשלחן ומזבח הקטורת ובכל א׳
מהם היה זר זהב ואז״ל ג׳ כתרי׳ הם כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות כתר ש״ט על גביהן הארון שבו הלוחות הוא רומז לכתר תורה
והשלחן הוא שלחן מלכי׳ רומז לכתר מלכות והמזבח שבו עבודה המובחרת הוא רומז לכתר כהונה · והנה אמרו כתר שם טוב על גביהן
ולפום ריהטא קשה וכי אלו אינם שם טוב ע״כ נראה שג׳ כתרי׳ שזוכי׳ ישראל למטה הם מושפעי׳ מג׳ כתרי׳ אלו למעלה שהם מצדו ית׳
וזהו שם טוב הוא שם ית׳ טוב ה׳ לכל · כתר תורה סוד תפארת הוא תורה שבכתב המונח בארון שהוא ארון הברית ארון כל הארץ
הרומז לשכינה שהיא ארונו של תפארת והוא נגנז בתוך ארונו כמו שנתבאר בזוהר והזר שעליו רמז לאשת חיל עטרת בעלה
ויצקת לו ארבע טבעת רומז לד׳ רגלי׳ המרכבה והלוחות ו׳ טפחי׳ אורך על ו׳ טפחי׳ רוחב ועובי׳ כל א׳ ג׳ טפחי׳ הרי הן בתשבורת ו׳ פעמי׳ ל״ו
וכתבו המקובלי׳ לר״ו אותיות מספר של ע״ב והוא מסתפק משם של הויה במילוי יודין שעולה ע״ב כזה יו״ד ה״י וי״ו ה״י · והתורה שבכתב
היא סוד ידו״ד ומונח בארון כענין כי שמי בקרבו כי ידו״ד בהיכל קדשו הרי התורה בשרשה היא בו ית׳ ושם הוא כתר שם טוב ומשם
נשתלשלה ונתנה לישרא׳ ונכתרו בכתר תורה · השלחן רומז לשלחן של מלכי׳ אבל נשפע מצד שלחן של מלכי׳ הנסתר שהיא סוד מלכות
שמים ושם הוא כתר ש״ט ומשם נשפע מלכות בית דוד · ע״כ החולק על מלכות בית דוד כחולק על השכינה · ועוד רומז למעלה ביותר
פנימיי׳ בסוד זה השלחן אשר לפני ה׳ שהוא עה״ב שלחן של מלכים כל ישראל בני מלכים הם כי כל ישראל יש להם חלק לעה״ב · ע״כ היה
נתון בצפון · מורה על מה רב טובך אשר צפנת ליריאך וכן רמז הרקנאטי דף צ״ה וז״ל ולשון מסגרת מורה על דבר סגור כד״א מה רב
טובך כו׳ כי האור גנוז וארבע טבעותיו בסוד ד׳ טבעות הארון אמר לעמת המסגרת תהיין הטבעות כי כוונת הטבעות האלה להשפיע אל
המסגרת הנזכר ובדעת חדרי׳ ימלאון · לבתים לברים הרמז בבדים

לד׳ חיות נושאות המרכבה המקבלים מן הטבעות הנזכרים זה לימין וזה לשמאל · זה למזרח · וזה למערב והרמז בהם רכב אלדים רבותים אלפי שנאן · שור נשר אריה ן׳ פשוטה רמז לאדם וזה הסוד אין אנו עתה בביאורו · ואמר כי הטבעות הנז׳ הם בתי׳ ומקומות אל הברים הנז׳ ואמר כי הבדים נושאים השלחן רמז לד׳ חיות נושאות את המרכבה עכ״ל : ת״ל פירש הרקנאטי כי הוא אור הגנוז כו׳ והוא הת״ת הנקרא כן ע״ש הצינור הרק והסתום הנאצלת לתורה מאור הבינה והוא המשפיע ומאור לכל ד׳ רגלי המרכבה · ונקרא דעת ועליו נאמר בדעת חדרי׳ ימלאון · וע״ש אותו הצינור הרק נקרא הת״ת ג״כ דעת ותהיה הגירסא בסמוך כי כוונת הטבעות האלה להשפיע אליהם המסגרת הנזכר ובדעת חדרי׳ ימלאון · זר״ל כי הד׳ טבעות הם ח״פ ת״ע והמסגרת הוא הצינור הרק הסתום והסגור בת״ת ומשפיע לד׳ אלו ורו״ק עכ״ל · והענין כי אדני׳ מקור ישראל שמשם נקראים ישראל בני מלכים כי הם בנים של מלכות שמים · ולעתיד בעלות מלכות שהוא ה״א האחרונה עד הבינה ה״א ראשונה בסוד ד׳ ו׳ פרצופין והבינה סוד עה״ב כנודע ושם ניזונין מזיו השכינה והוי לחם הפנים שהוא מהפנים העליונים והוא תמיד כי העה״ב הוא נצחי ועל אכילה · זו נאמר כה אמר ה׳ הנה עבדי יאכלו וגומר הנה עבדי ישתו וגומר והוא ס״פ שואל לענין עה״ב · ושם בבינה יהיה אור הלבנה כאור החמה וישתמשו שתי המלכים בכתר אחד והוא סוד זר שעל השלחן · המזבח רומז לכתר כהונה וסוד של הקרבתם של הכהנים מלמטה והמזבח של מטה נשפע מהמזבח של מעלה ששם כהן גדול של מעלה כמ״ש רז״ל מיכאל כהן גדול מקריב נשמותיהן של צדיקים ודורשי רשומות נתנו סימן כי היום נראה אליכם נרא״ה אליכם אותיות אהרן מיכאל ויש מזבח למעלה ממזבח דהיינו מזבח חיצון ומזבח הפנימי · ובכל אחד כתיב רבוע יהיה והוא יתור כי מאחר שכבר הזכיר שהאורך והרוחב שוה א״כ למה צריך תו למימר רבוע יהיה · אלא רומז לרבוע שלמעלה דהיינו מזבח החיצון לד׳ מחנות שכינה מיכאל · גבריאל · אוריאל · רפאל · ולמעלה ממזבח הזה שהוא יותר פנימי הוא ג״כ רבוע דהיינו ד׳ חיות הנושאות הכסא אדם שור נשר אריה : ושם הוא כתר ש״ט · ולמטה כתר כהונה · והזר רומז לצדיקים יושבים ועטרו׳ תיהן בראשיהן נהנין מזיו שכינה · והמדקדק במה שכתבתי תמצא ג׳ הנ״ל הם ג׳ מתנות טובות שנתנו לישראל והם תורה א׳ עה״ב · תורה הוא כתר תורה · א׳ שם אויר הנשמות והוא לעומת מקום מזבח של מעלה שכ״ג של מעלה מקריב כתר כהונה · עה״ב הוא כתר מלכות זהו השלחן אשר לפני ה׳ כמ״פ׃ ועל פי הדברים האלה יתבאר המדרש זה נוסחו ועשו לי מקדש אמר הקב״ה לישראל אתם צאני ואני הרועה שנאמר רועה ישראל האזינה עשו דיר לרועה שיבא וירעה אתכם לכך נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם · אתם כרם שנאמר כי כרם ה׳ צבאות בית ישראל ואני שומר שנאמר הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל עשו סוכה לשומר שישמור אתכם · אתם בנים ואני אביכם · אתם בנים שנאמר בנים אתם לה׳ אלהיכם ואני אביכם שנאמר כי הייתי לישראל לאב כבוד לבנים כשהם אצל אביהם · וכבוד לאב כשהוא אצל בניו וכן הוא אומר עטרת זקנים בני בנים · עשו בית לאב שיבא וישרה אצל בניו לכן נאמר ועשו לי מקדש ע״כ : קשה ברישא מביא פסוק מלא דהיינו כל הפסוק של ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ובסיפא מביא חצי הפסוק ועשו לי מקדש לבד · ובאמצע לא מביא כלום · עוד צריך להתבונן מהו הענין של דיר וסוכה ובית · ע״ק משהביא פסוק בנים אתם לה׳ אלהיכם ממילא נודע שהשי׳ הוא האב · ולמה צריך להביא פסוק על זה · יתבאר המאמר הזה על ג׳ כתרים הנ״ל אמר אתם הצאן ואני הרועה : נגד כתר תורה כתיב ואתם צאן מרעיתי אדם אתם הכוונה היא לעת עתה שנתמעטה השגה והידיעה בתורה נחשבנו לצאן אבל לעתיד נהיה אדם כמ״ש ומלאה הארץ דעה · וכן פירש הרד״ק הפסוק ואף בגלותינו לא נשתכחה התורה חלילה כמ״ש כי לא תשכח מפי זרעו · רק נקראים צאן וכן בלשון רז״ל גדיים נעשו תיישים · קורא גדיים אותן שהיו מועטין עדיין בתורה · וע״ז אמר הפסוק צאי לך בעקבי הצאן · והנה הארון שבו הלוחות שהוא כתר תורה לא נעדר מציאותו חלילה רק נגנז והוא קיים וע״ז בא הרמז עשו לי דיר · בשמכת שקלים תנן י״ג השתחוואות נגד י״ג שערים של בית רבן גמליאל ושל בית חנני׳ סגן הכהנים היו משתחוין יר והיכן היתה נגד דיר העצים · שכן מסורת בידם ששם הארון נגנז ע״כ · והנה לא נעדר חלילה רק נגנז ועדיין רישומו ניכר דבתר תורה מונח ומשחרב בית המקדש אין לו להקב״ה אלא ד׳ אמות של הלכה · וע״ז מביא פסוק מלא ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם דקשיא רישא לסיפא דברישא מדבר ממקדש ובסיפא מסיים בישראל דאמר בתוכם בתוכו היה לו לומר · אלא פירוש הפסוק הוא כך ועשו לי מקדש כדי לשום בו הארון שבו העדות ואף בחורבנו שיהיה נגנז ושכנתי בתוכם דהיינו בד׳ אמות של הלכה · הוא כתר תורה · אתם הכרם ואני השומר זה רומז לכתר מלכות שהוא מתנה של עה״ב כמ״ש לעיל אז״ל כל הנביאים לא התנבאו אלא לימות המשיח אבל לעה״ב עין לא ראתה אלהים זולתך ואמרו זהו יין המשומר לעתיד לבא · וע״ז היין אמר אתם הכרם כרם ה׳ צבאות והוא משומר בענביו זהו ואני השומר ואז יקים ה׳ סוכת דוד הנופלת זהו עשו סוכה כי בקימת סוכה למטה תקים סוכ״ת דו״ד הנופלת למעלה ותעלה מעלה מעלה ממדרגה למדרגה עד סוד הבינה סוד עה״ב ששם יין משומר מכל מגע גוי שאין להם אחיזה רק מצד הכנין של מעלה כי ישמעאל נגע ויצא מאברהם שמרתו הסר וכן עשו מיצחק כו׳ · אמנם שם הכרם כרם ה׳ צבאות · ובכאן לא הביא שום פסוק מאחר שמדבר מעה״ב וע״ז לא התנבאו הנביאים׃

אתם בנים ואני אביכם זה רומז על כתר כהונה · מתנת א׳ אויר הנשמות כמ״ש לעיל כי הנשמות חלק אלוה ממעל בביבול נולדו׳ מזיווג תפארת ומלכות כנודע נמצא הוא אב ממש ואנחנו לו בנים ממש ק״ו מגוף המוליד גוף אף שגוף הנולד נפרד ממנו הוא לו אב והוא בנו׳ · ואנחנו מצד נשמותנו דביקים בו כמ״ש ואתם הדביקים בה׳ אלהיכם ועתה בחורבן שאין נשמות חדשות רק הכל מגולגלי׳ אמרו אוי לבנים שגלו מעל שלחן אביהם · בסוד שלחן ערכתי ונהפך · ולעתיד יוחזר והוא אבינו ואנחנו בניו ומביא שני פסוקים לראייה לגלות זה שהוא לנו אב ממש ואנחנו בנים ממש כי אם לא היה מביא רק פסוק אחר בנים אתם לה׳ אלהיכם הייתי אומר שאין הכוונ׳ בנים ממש רק קורא אותם בנים דרך חביבותא בעלמא כדרך בני אדם הקוראים לחביביהם אתם בניי וכן אב הייתי אומר הפי׳ שהוא משגיח ומרחם כאב אבל לפי׳ שהם בנים קשה מה זה שאמר בפסוק כי הייתי לישראל לאב הל״ל · בשלמא אם הפי׳ אב ממש ובנים ממש דהיינו מצד נשמותנו הנאצלים שהוא מולידם או אתי שפיר שאמר לאב · בל״מר כי היה לנו אב ממש ועתה בחורבן ב״ה יתומים היינו ואין אב כמ״ש לעיל שגלו הבנים מעל שלחן אביהם ולעתיד יחזור להיות אב וזהו שאמר הייתי כלומר מה שהייתי הוא שיהיה לחזור הענין לקדמותו ואני אהיה להם אב ולזה הנני מוכן בכל עת ובכל רגע להיות כן כשתחזור בתשובה וכמו שהשיב אליהו לריב״ל ששאל אימתי יבא בר נפלי והשיב לו היום אם בקולו תשמעו זה לאב כי אני מוכן להיות מה שהייתי וע״ז מביא חצי פסוק ועשו לי מקדש · דקשה הא במשכן קא עסיק וה״לל ועשו לי משכן · ואז״ל המקדש מקרא משכן והמשכן מקרא מקדש וצריך ליתן טעם למה כן · אבל לפי מה שכתבתי ניחא · הנה קדושת ישראל תלוי בבנייננו ואז קדושת הזיווג בסוד השני כרובים דו פרצופי׳ ובשעת החיבה כמעור איש ולויות כמ״ש רז״ל והנה מתחילה נקרא משכן שלא היתה רק שיכון בעלמא לא קביעות נצחי וע״ד שאמרו רז״ל מאי משכנתא דשכונה נביה ואף המקדש שהיה בנוי נקרא משכן כי היה עומד להחרב ואז גלו משלחן אביהם אבל לעתיד השכונ׳ יהיה מקדש רצוני לומר השכונה דכתיב ושכנתי בתוככם לא יהיה נקרא משכן רק מקדש קדושה עולמית נצחיי׳ · הרי לך ענין ג׳ כלים האלה הארון והשלחן והמזבח מקטר קטורת והמנורה הוא האדם שבו נר אלקים נשמת האדם והוא בצורת המנורה כמ״ש לעיל והוא מאיר מול פני המנורה של מעלה שבעה קנים כמ״ש לעיל והאדם הוא המוכתר בג׳ כתרים של ג׳ כלים הנ״ל וכולם נעשו מנרבה שהביאו בני ישראל ומאת כל אשר ידבנו לבו והנה ג׳ שלימות הם שלימות הנפש ושלימות הגוף ושלימות

המכון

הממון וכמ״ש בפרשת משפטים והגוף והנפש הם דביקים בו בעצם כי הגוף הוא נרתק הנשמה ומ״מ יש בגוף קדושת הגוף במעשים
טובים אשר עושה ולעתיד יזדכך הגוף ומה שהוא עתה כתנות עו״ר בעין יהיה כתנות אור באל״ף · אמנם שלימות הממון במה מתקדש
ואיך יתדבק בו פי הוא חוץ ממנו · על זה בא התיקון שיהיה נדיב לב שלא יאמץ את לבבו ואדרבא יתעורר בלבו להיות לו לב רחב במתן
נמצא בזה מכנים ומדבק בלבו שלימות הממון · וכבר הקדמנו בשובבים ת״ת שנזאת הפרשה משלימות הממון בנדיב לב ואז כל השלשה
שלמיות מתיחדים והית המשכן אחר כי גם המשכן רומז לצורת אדם כמ״ש לעיל בשם רבינו פחיי והלב שהוא באמצע הגוף הוא הבריח
התיכון המבריח מקצה אל קצה כלומר מיחד ומחבר כל השלימות אם שלימות התורה לב להבין ולהשכיל · ואם לשלימות הגוף לפעולת
המעשים אז צריך להיות גבור כארי וזהו נגד הלב כמ״ש טהור ואם לשלימות הממון הממון הוא נדיב לב במ״ש ואז האדם הוא אדם שלם
שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו וע״ז התפלל דוד המלך ע״ה לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי וכן יהיה לעתיד הש״י
יסיר ממנו לב האבן ויתן לנו לב חדש כמ״ש ונתתי לכם לב חדש וגו׳ אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר

דרך חיים תוכחת מוסר ויקחו לי תרומה אותיות תורה מ׳ כי התורה נתנה במ׳ יום ונרמזה התורה במלאכת
המשכן כי תכלית עשיית המשכן היה כדי להשים בו את הארון שבו הלוחות כי
תלמוד תורה כנגד כל המעלות וכמו שכ״ב אותיות התורה נחלקים לג׳ חלקים כדתנן בספר יצירה דהיינו ג׳ אותיות אמ״ש וז׳ כפולות
בג״ד כפר״ת וי״ב פשוטות שהם ה״ו ז״ח ט״י לנ״ס עצ״ק כן תמצא במלאכת המשכן בכלי הקודש עשויים ממיני מתכות והיו כ״ב נחלקים לג׳
חלקים הנ״ל זהב וכסף ונחושת נגד אותיות אמ״ש · שבעת נרות המנורה נגד בג״ד כפר״ת · ובספר גנת אגוז מצאתי כי זהב וכסף
נערבים לאש ומים רוח · שהם אמ״ש כמבואר בספר יצירה · א׳ אויר · מ׳ מים · ש׳ אש · הזהב נמשל לאש · והכסף לרוח · ונחשת
למים · והכסף הי הוא האמצעי כמו הרוח שהוא אמצעי בין אש למים · ושבעת נרות המנורה הם נגד שבעה כוכבי לכת המאירים מול
המנורה שעליהם וגבוה מעל גבוה שבעה משבעה מוצקות שהם לדין ולרחמים באותיות בג״ד כפר״ת המקבלים דגש ורפה · אח״כ י״ב
אבני החשן כנגד י״ב אותיות הנ״ל · הרי הכל מכוון כנגד אותיות התורה והעולם נברא בשביל התורה : והנה ארבע יסודות נכללו בג׳
שהם אויר · מים · אש · כי מכללם יוצא יסוד העפר כנודע והארכתי בזה במקום אחר . ומספר השבעה הם ז׳ כוכבי לכת · וי״ב הם
י״ב מנהיגים י״ב מזלות וגבוה מעל גבוה עד שתמצא בסוד שם יהוה ג׳ אותיות שהם יהו ושם יהוה כולל ז׳ של הבנין דהיינו ז׳ ימי בראשית
כנודע · ובשם יהוה י״ב צירופים : ודבר זה תמצא בישראל מקבלי תורה בחינת ג׳ וז׳ וי״ב · ג׳ הם האבות אברהם יצחק ויעקב · ז׳ הם
בתי אבות של ישראל דהיינו ישראל לוי כהן הדיוט כהן גדול אב בית דין נשיא מלך · י״ב הם י״ב שבטים · והכל הוא לסוד כ״ב אותיות
התורה הרי לך תלמוד תורה כנגד כולם :

ותמצא במעשה הארון רמזים על עסק התורה ולומדיה היאך יתנהגו · כל אמות הארון היו שבורים כי אמתים וחצי ארכו ואמה
וחצי רחבו ואמה וחצי קומתו רומז לבעל תורה שיאחז בענוה ויהיה לבו נשבר בקרבו ולא יתגאה : והנה ארכו ורחבו
ד׳ וקומתו י׳ עם הכפורת רומז לשם יהוה שהוא רחב ד׳ אותיות וקומתו דהיינו במילואו יו״ד ה״ה וא״ו ה״א עולה עשרה וארז״ל השכינה
לא ירדה למטה מעשרה ואז תשרה השכינה בסוד ד׳ דהיינו ד׳ אמות של הלכה שארז״ל מיום שחרב ב״ה אין לו להקב״ה אלא ד׳ אמות
של הלכה · **מבית** ומחוץ תצפנו רמז לת״ח שיהא תוכו כברו : **הבדים** הנושאים את הארון לא יסורו ממנו אלו הבדים רומז
לבעלי בתים המחזיקים ידי הלומדים וארז״ל אלמלא עליא לא אתקיימו אתכליא וע״ז נאמר שמח זבולן בצאתך וישכר באהליך והם
מקבלין שכר כמו הת״ח ע״כ הבדים לא יסורו מהארון וארז״ל ולא עוד אלא שהקדים את זבולן לישכר · הכרובים הסוככים היו דמות
תינוק רומז על הבל שאין בו חטא דהיינו תינוקות של בית רבן שהם מבטלין גזירות · והרמז של הכרובים אמרו אפי׳ רברבי ואפי׳ זוטרי
אשר בזה מתורץ שאמר שנים כרובים ולא אמר שני כרובים כי לא היו שוים בבחינה אחת ויש בזה סוד גדול : אמנם מ״ש רומז להקב״ה
עם תלמידו · הרב אפי׳ רברבי והתלמיד אפי׳ זוטרי · **ופניהם** איש אל אחיו · והיו עיניך רואות את מוריך : ועל ענין התורה היה
רמז היריעות ה׳ מול ה׳ כנגד הלוחות שהיו ה׳ מול ה׳ אח״כ יריעות אחרות ה׳ מול ו׳ רומז לתורה שבכתב ה׳ חומשי התורה · ותורה שבעל
פה ו׳ סדרים · והם מכוונים יחד זה מול זה · והנה ג׳ זרים הם כדלעיל ואמרו זרים ולא כתרים לרמוז למה שאמרו זכה זר בצירי לא זכה
זר בפתח והזר הקרב יומת : הענין הוא מי שאוחז בתורה לומר ע״מ לשמור ולעשות ולקיים אשריו אז הוא מוכתר בכתר · ואם הוא בעל
תורה ונאה דורש ואינו מקיים אזי נעשה זר לגמרי ונתרחק ונענש כפל כפלים בר מינן מעם הארץ שעושה שלא כהוגן כי הוא היה קרוב
ונעשה זר · ע״כ הזר הקרוב יומת · ע״כ החייתן אל לבו :

השלחן אמרו רבותינו ז״ל עתה שלחנו של אדם מכפר במה שמאכיל להעניי׳ ומדבר דברי תורה על שלחנו והארכתי בזה
בפרק אותיות שלי באות ק׳ קדושה ע״ש · ואמר לחם הפנים לפני תמיד רומז להלחם שמאכיל לעניים יתן בסבר
פנים יפות באהבה ובחיבה ודרך כבוד ויזכור בהשי׳ שהוא נותן לחם לכל בשר ונותן בפנים יפות · וז״ל הרב רבי מנחם הבבלי ונתת על
השלחן לחם הפנים לפני תמיד · טעם מצוה זו להורות שאעפ״י שהלחם מזון כל חי אין הלחם הזן אלא הברכה היא זנה לחם פניה תדע
שכהן שמגיע כפול מלחם הפני׳ היה שבע פניו צהובים היפך והרעב היה על פני כל הארץ נמצא לחם פניה הוא לחם פני לפני תמיד עכ״ל

המנורה כתבתי למעלה היא צורת אדם וצריכה להיות מקשה חיבור אחד דהיינו לב לשמים גם רומז שיהיה בלב א׳ עם כל
ישראל מגדול ועד קטן מקשה עד ירכה עד פרחה דהיינו מגדול ועד קטן וכן מרומז ויהיו תואמים מלמטה ואז יחדיו
יהיו תמים למעלה כנסת ישראל שלמטה מכוון נגד כנסת ישראל שלמעלה המיוחד ומכוונת:

והבריח התיכון מבריח מהקצה אל הקצה רומז למ״ש הרמב״ם בשמונה פרקי׳ בפרק הרביעי המעשים הטובים הם המעשים
השוים הממוצעים בין שתי הקצוות כו׳ עיין שם שהאריך וזהו הבריח התיכון ועיין שם באורך בזה הפרק בענין אם
נטה האדם לאיזה קצה אין תקנה שלו לילך באמצע רק צריך לילך בקצה השני האחרון כדי שיתקן קלקולו ואחר כך יחזור לדרך האמצעי
זהו רמז מבריח מהקצה אל הקצה:

ועשית פרוכת והיה מבדיל בין הקודש ובין קודש הקדשים · ככה ילמוד האדם במדותיו יקדש את עצמו ואמרו רבותינו ז״ל
מקדש את עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה · ואז לא יהיה האדם די בקדושתו רק יוסיף קדושה
על קדושה תמיד ויהיה קודש קדשים ככה יראה להוסיף קדושה על קדושה תמיד:

בעזרת תולה ארץ על בלימה · נשלם פרשת תרומה ·

תצוה

נר מצוה מצוה צ"ט להיטב נרות תמיד לפני השי' שנאמר יערוך אותו אהרן ובניו כלומר יערוך הנר לפני הש"י וזהו מצו"ת הטבת נרות הנזכרת בגמרא · ק' מצות לבישת בגדי הכהנים שנאמר ועשית בגדי קודש וגו' · ק"א שלא יזח החשן מעל האפוד · ק"ב שלא לקרוע המעיל שנאמר לא יקרע · ק"ג נצטוו הכהנים לאכול בשר קצת מן הקרבנות כגון החטאת והאשם שנאמר עליהם ואכלו את הבשר אשר כופר בהם וארז"ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים · ק"ד נצטוו הכהנים להקטיר קטורת סמים פעמים בכל יום שנאמר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר · ק"ה שלא להעלות קטורת זרה ולא שום עבודה במזבח הזהב :

ותור אור כבר הקדמתי בהקדמ' שובבים ת"ת כי הפ' הזו מענין מדת החסד

ועתה אבאר בעזה' כבר בארתי בארוכה בפרשת תרומה כי המשכן הוא כבריאת שמים וארץ וצבאיהם מעלה ומטה והמשכן הוא תיקון · ואהרן הוא תיקון לאדם הראשון שנתרחק · אבל באהרן כתיב ואתה הקרב אליך את אהרן וגו' וזהו סוד וכל אד"ם לא יהיה באהל רומז על אדם קדמאה והעולם נבר' בחסד כמ"ש עולם חסד יבנה והבנין של מעלה סוד ז' ימי בראשית הפנימים הוא מתחיל בחס"ד וכן באהרן כתיב תומיך ואוריך לאיש חסידך וכן היא מדתו בסוד כהן לוי ישראל הוא חס"ד גבו"רה תפאר"ת · וסבת חטא האדם הוסר עדיו מעליו דהיינו כתנות א"ור באל"ף ונתלבש בכתנות עור בעי"ן וכתיב ולבני אהרן תעשה כתנות והוצרכו להתלבש בבגדי קודש דהיינו מתחלה נתלבש גופם בשמן משחת קודש · ואח"כ נתלבשו בבגדי קודש כי יצאו מכלל זרות להיותם קדושים משרתי עליון והזרות בא לאדם הראשון מכח זוהמת הנחש וצריך לתיקון דהיינו אהרן איש החסד שהוא בנין העולם צריך להיות נבדל להיות בו קדושת הגוף להיותו גוף קדוש ואח"כ להיותו נבדל במלבושיו הקדושים מלובשים מיוחדים לכבוד ולתפארת מרונמת כתנות אור באל"ף וזוהמת נחש נתהפך לטובה חש"ן על לבו ובו שם המפורש וי"ב אבנים וי"ב זכרון י"ב השבטים ושמות אברהם יצחק ויעקב כי האבות הן המרכבה וי"ב השבטים נגד י"ב צירופי שם הוי"ה · ואח"כ נבדלים בקדושת המאכל מבשר קודש והוא מעין שנאמר לאדם מכל עץ הגן אכל תאכל אבל הפיגול והנותר והטמא הוא כפרי עץ הדעת אשר אכל · וכשם שהוא נבדל להקדושה ומלבושיו נבדלים לקדושה ומאכלו נבדל לקדושה לאכול קדשים · כן נבדל מקום קודש ממקום קודש לתוספת קדושה · הן בענין כלל המשכן דהיינו חצר ואוהל מועד וקודש הקדשים · כן נבדלו עבודת המשכן דהיינו הקרבנות במזבח החיצון שהוא מזבח העולה · והקטורת שהוא חביב מכל הקרבנות שהוא הקושר רצון עליון בתחתון תרגום קשר קטר ולטעם חיות הנשמה רוחני אינה נהנית אלא מן הריח · ובכן תתחזק לקבל שפע הוי"ה הוא לפנים במזבח הזהב ולרוב קדושת הגוף אין להקטיר שם אפילו קטורת רק של צבור ולא של יחיד כי הוא קטרת זרה · ואין רשות ליכנס שם לפני ולפנים אפילו אהרן כ"ג אלא ביום הכפורים כמ"ש ואל יבא בכל עת אל הקודש ורז"ל אמרו אהרן בבל יבא בכל עת אבל משה נכנס · והענין כי מרע"ה לא היה זר כי החומר שלו זך קדוש וטהור כמו כתנות או"ר באל"ף ע"כ כשנולד נתמלא הבית אורה אבל אהרן היה בו זרות והוצרך לתיקון שמן משחת קודש · מ"מ לא הגיע למעלת מרע"ה שלא היה בו זרות · ובזה יובן מה שרז"ל הקשו במה שמש משה כז' ימי המלואים ותרצו בחלוק לבן · ולכאורה יש קושיא בכאן או בדברי המקשה או בדברי המתרץ ממה נפשך אם כוונת המקשה היא במה שימש כלומר מהיכן לקח בגדי כהונה כי סובר המקשה שאין לעשות עבודה בלי בגדי כהונה אם כן מהו מתרץ התרצן בחלוק לבן ואם כוונת המקשה שהיה יכול לשמש בלתי בגדי כהונה אם כן מה מקשה במה שימש · אלא הפי' הוא דודאי המקשה סלקא דעתיה דאין לעשות עבודה בלא בגדי כהונה · ע"כ הקשה במה שימש · והתרצן השיב לו כי שימש בחלוק לבן כלומר לא היה צריך לבגדי כהונה כי משה לא היה זר והחלוק שלו היה לבן · וזה החלוק לבן רומז לכתנות אור באל"ף כלומר חומרו היה זך ורק וקדוש וטהור · ע"כ לא היה צריך למלבושי כבוד כי לו הכבוד והכבוד דבוק בו וכבר הארכתי בזה במקום אחר · נחזור לענין אהרן איש החסד תיקון אדם הראשון והעולם חסד יבנה ז' ימי בראשית אשר הם מז' ימי בראשית הנעלמי' סוד בנין של מעלה הוצרך שבעת ימים לימי מלואים להכנס בקדושה וזה לשון הזוהר רבי יצחק אמר כתיב והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים אילין אינון שבעת ימי בראשית · רבי יורא אומר אילין אינון שבעת ימי מלואים מלואים ממש ודאי בגין דההוא זימנא אתבסם עלמא ואתהדר בשלימותא ולא אתפגם סיהרא בגין חיווא בישא דכתיב ביה ונרגן מפריד אלוף עכ"ל · ונמשח בשמן משחת קודש תמורה על סוד קדושת הבנין של מעלה משורשו בבינה שהוא קודש קדשים וז"ל הפרדס בשער ערכי הכינויים בערך שמן הרבה שמנים הם והם שמן המשחה והוא השפע הנקרא שמן כאשר נבאר וכאשר תקבל המלכות השמן מצד החסד נקרא שמן המשחה והטעם כי תרגום משחא רבות והוא לשון גדולה שהוא חסד · וכאשר תקבל מצד הת"ת תקרא שמן למאור מטעם שהת"ת הוא המאור הגדול ומצדו מאירה השכינה ונקראת שמן כשחת קודש שם הקודש מצד הגבורה כדכתיב וקדשת את הלוים · ומפני כי כאשר יונק השפע מצד הגבורה נכלל עמה החסד לכן נקרא שמן משחת קודש שמן שהוא השפע שהוא משתי מדריגות מיוחדת · משחת שהוא חסד · וקדש שהוא הגבורה ר"ל בצד הגבורה ולא גבורה ממש כדפי' בערך טהור · ונקרא שמן כתית מצד היסוד · והטעם כי היסוד כותת הזתים וכותשם ומעצר שמנם שהוא השפע ומורידו אל המלכות וכבר נודע ענין הזיווג האנושי שהוא על ידי כתישה · והכתישה ההיא סיבה שיתעורר השפע שהוא הזרע מכל איברי הגוף כן הענין שע"י כתישה וכתישה עליונה מתעורר השמן מהזיתים העליונים והיסוד כותתם וכותשם · וכן מצד היסוד נקרא שמן זית זך כתית כי היסוד נקרא זית רענן ואפשר שנקרא כן בבחינת שפע מעצמו שהוא זרת אחת בלשון יחיד וענין השפע בעצמו נקרא שמן השפע הנשפע מן הבינה ועיקר בחכמה והוא שפע בסוד הימין · ובימין נמצא כאשר נבאר ובא על ידי הבינה · וכן הבינה נקרא אהי"ה והיינו שם אהי"ה השני שבכתוב ואהי"ה יהו הכל דבר אחד · וכן יהו בבינה שבן רמז תיבת בינה צירופו ב"ן י"ה וכן היינו ו' עם י"ה דהיינו יהו ושמן בא"ת ב"ש יוצא בי"ט והוא שם קדוש ושם זה עולה אהיה ועולה יהו כן שמעתי עכ"ל : ואלה הבגדים מלבושי כבוד הם מרונמת כתנות אור והם עשוים לכבו"ד ולתפאר"ת הנה כלל סוד הבנין שלמעלה הוא קב"ה ושכינתיה דהיינו תפארת הכולל שש קצוות · ומשפיע למלכות ומתייחד ומזדווג עמה · וז"ל הרמב"ן וע"ד האמת לכבו"ד ולתפארת יאמר שילבשו בגדי קודש לאהרן לשרת בהם לכבוד השם השוכן בתוכם ולתפאר' עוזם כדכתיב כי תפארת עוזמו אתה וכתיב בית קדשנו ותפארתנו אשר הללוך אבותינו וקדשנו הוא הכבוד והפארתנו תפארת ישראל ועוד נאמר עוז ותפארת במקדשו ומן לפאר מקום מקדשי ומקום רגלי אכבד שיהיה מקום המקדש מפואר בתפארת ומקום רגליו שהוא מקום בית המקדש מכובד בכבוד השם וכן ובישראל אתפאר שיהיה מראה ומיחד בהם תפארתו וכן אמר למטה גם בבגדי הבנים כלם לכבוד ולתפארת ואמר בקרבנות יעלו לרצון על מזבחי ובית תפארתי אפאר והנה המזבח רצונו והכבוד בית תפארתו והיו הבגדים צריכין עשייה לשמן ויתכן שיהיו צריכין כוונה ולכן אמר ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה שיבינו מה שילבשו וכבר אמרו דמות דיוקנו מנצח לפני בבית מלחמתי עכ"ל הרי יהוה בהיכל קדשו שהוא יחוד יהוה בארני ה"ל בתיקונה' בענין הבגדים והם ארבע בגדי לבן וארבעה בגדי זהב · ואולם בכלל הבגדים הם שני שמות כדפירשו ארבעה בגדי לבן הם סוד יהוה בעל הרחמים והלובן · וארבעה בגדי זהב הם סוד ארני שעליה נאמר כמשבצות

זהב

זהב לבושה ואולם כפרטיהם ארבעה בגדי לבן הם כתונת ומכנסים מצנפת ואבנט והנה ביחס ארבעה בגדים אלו בארבעה אותיות נוכל
לייחכם על ידי סגולתם מצנפת מכפר על גסות הרוח יורה שהוא ודאי ביו"ד ולכן שריא במוחא ומכפר על הגאוה שהוא במוחא וברישא
דה"א יו"ד דלא שריא על רישיה ועל ידי המצנפת היה הכהן מכפר על גסות הרוח וממשיך היו"ד על ישראל׃ אבנט מכפר על הרהורי
לב יורה ודאי היותו בה"א דהיינו הלב מבין ומפני שעל ידי הרהורים רעים אדם מסלק ה' עילאה דלא שריא על לביה היה כהן גדול מכפר
על ידי אבנט על הרהורי הלב וממשיך הה"א על ישראל׃ כתונת היה מכפר על שפיכות דמים יורה ודאי היותו בוא"ו דהיינו שופך דם
האדם באדם׃ והוא"ו הם פני אדם כדכתיב כתפארת אדם ועל ידי שפיכות דמים היו מסלקין הוא"ו דלא שריא בגופא דתמן כתונת
וכ"ג היה מכפר על ידי הכתונת וממשיך הוא"ו על ישראל׃ מכנסים היו מכפרים על גלוי עריות וזה יורה ודאי היותן במלכות כי ברך
עקר פנים הערוה שהם ע"ר נ"ה פירושו מגלה וא"ו מהה"א ומקומם מהטבור ולמטה בסוד ותשכב מרגלותיו וע"י העריות היו מסלקין
הה"א מעליהם דלא שריא בהו ועל ידי המכנסים היה כהן גדול מכפר על העריות וממשיך הה"א על ישראל׃ נמצאו ארבע בגדים י'
מצנפת׃ ה' אבנט׃ ו' כתונת׃ ה' מכנסים׃ וארבעה בגדי זהב הם ציץ׃ חושן׃ ואפוד׃ ומעיל׃ ציץ ודאי הוא בסוד האל"ף
אשר היא למעלה היכל א' הי"וד בשם יאהדונהי ויורה על זה מקומו שהוא למטה מהמצנפת במוח במקום הנחת תפילין ובן הוא מכפר על
עזות פנים כי על ידי העזות פנים היה מסתלק סוד האל"ף דהיינו במצח כאמרו ומצח אשה זונה וגו'׃ ולכן הכהן על ידי הציץ היה ממשיך
האל"ף ומכפר על העזות פנים׃ מעיל היה מכפר על לשון הרע יורה היותו בסוד הבינה ששם הלשון והיינו בדלי"ת שהיא לבוש והיכל אל
ה"א ראשונה׃ ועל ידי הכהן היתה הדלי"ת תוורת אל מקומה על ישראל ומכפר להם עון לשון הרע׃ על ידי המעיל חשן ואפוד הם סוד
אחור וקדם צרתני׃ קדם חשן סוד נ"ון לבוש אל הוא"ו שהוא נגד הת"ת ובן היה מכפר בכל משפט מעוקל׃ אפוד בסוד היו"ד לבוש אל
הה"א שהיא נגד המלכות והיה מכפר בו על עון ע"ז דהיינו העון הפוגם בה׃ וכן פירש הרשב"י ע"ה והשם יעיד על זה עבודה ודאי במקום
עבודתו עבודה שהיא נכריה לילית שפחה רעה נמצאו ארבעה בגדים א' ציץ׃ ד' מעיל׃ נ' חשן׃ י' אפוד׃ והכוונה בכל זה לכפר
על כלל העם מהפגם שגורמים להם עוונות אלה בסוד הערבות והפגם עצמו צריך מירוק וזה פשוט עכ"ל׃ ובפרטות החשן והאפוד
רומזים לענין כמ"ש הרקנאטי וזה לשונו ודע והבן כי החשן רומז לתפארת ישראל והאפוד לשכינת עוז ועל כן לא יזח החשן מעל האפוד
ואחרי שהחשן רומז לתפארת ישראל דין הוא שיהא עליו שתי טבעות זהב רומזים לזרועות עולם דוגמת הכרובים על הכפורת וידעת כי
קצת בגדי הכהנים היו קצתם מזהב וקצתם מכסף רומזים לזרועות עולם ונכפי צורך העבודה משתנים הבגדים׃ וסוד הפעמונים מפורש
בכתוב ונשמע קולו בבואו אל הקודש והוא כענין נטילת רשות ליכנס כי הבא בהיכל המלך פתאום חייב מיתה בענין אחשורוש וכמו
שאני עתיד לכתוב בפסוק וכל אדם לא יהיה באוהל מועד׃ על כן צוה להשמיע קולו כמי שיקרא הוציאו כל איש מעלי ויבא לעבוד
עבודת המלך ביחוד וכן בצאתו לצאת ברשות ושורע הדבר שיוכלו משרתי המלך לשוב לפניו ובפרקי היכלות יוודע זה והנה הטעם שלא
יפגעו בו מלאכי אלהים והזהיר זה בכ"ג למעלתו וזה טעם לפני יי' כי הוא העובד
לפניו שתשרה שכינה בעבודתו כי מלאך יי' צבאות הוא׃ וטעם לא יקרע אז"ל בנ"תם.
לפי שהשטן מתקנא בו ונאחז שם כדרך הנלחמים זה עם זה עכ"ל׃ טעם אביד רת כי לעולם בלם הכתוב יותר מכות הדין עקקנלים בו
הכהן בשר קדשים רמזתי קצת למעלה׃ ועוד יש בזה סוד בסוד אדם כי יקריב מכם יותר כדי נקנת עליו׳
שמתגלגל נפש אדם בהקרבן והכהנים אוכלים והבעלים דהיינו הנפשות אשר שם
מתכפרים׃ ענין הקטורת רמזתי קצת למעלה׃ וכתב הרקנאטי הרמז בקטורת להשכינה שהיא מדת הדין שנאמר ישימו קטורה באפך
ולכך עוצר המגפה׃ ע"כ היה מקטיר על מזבח הזהב שנ' ממשבצות זהב לבושה׃ אמנם צריך לכוון ביחוד שם המיוחד לריח ניחוח׃
וכתיב שמן וקטורת ישמח לב כי הקטורת אינו בא לכפרה רק לקשר ולייחד העטרה בבעלה להיות כל הפנים בשמחה וטוב לב תמיד
נודע כי המלכות היא ל"ב השמים והנה כתיב בהעלות אהרן את הנרות יקטירנה תלה הקטורת בהדלקת המנורה והטעם לייחדם עם
הבנין כי המנורה הוא סוד ז' ימי הבנין סוד אור ז' הימים הוא הדבר שהברתי שכל מלאכת המשכן רומזים להעולם׃ ואהרן הוא תיקון
אדם וכל המציאות קשור זה בזה כשלשלת והקטורת רמז על הקישור׃ והדלקת המנורה בז' נרותיה רומז על קיום העולם שהוא שבעת
ימי בראשית׃ במסכת מנחות ויקחו אליך אמר רשב"נ א"ר יונתן אליך ולא לי לא לאורה אני צריך שלחן בצפון ומנורה בדרום לא לאכילה
אני צריך ולא לאורה אני צריך׃ ויעש לבית חלונות שקופים ואטומים שקופים מבחוץ ואטומים מבפנים לא לאורה אני צריך׃ מחוץ
לפרוכת העדות עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל וא"ת לאורה אני צריך׃ והלא כל אותם מ' שנה שהלכו ישראל במדבר
לא הלכו אלא לאורו אלא עדות הוא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל׃ מאי עדות אמר רבא זה נר מערבי שנותן בה שמן כמדת
חברותיה וממנה היה מדליק ובה היה מסיים ע"כ׃ ובמסכת שבת פרק במה מדליקין איתא שם בקוצר מחוץ לפרוכת העדות יערוך וכי
לאורו הוא צריך והלא כל מ' שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו׃ אלא עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל
וכתבו התוס' והרי כל מ' שנה כו' לא הלכו אלא לאורו׃ תימה אמאי נקט מ' שנה לעולם כל העולם לאורו הולכין ויום וכי אהרן כשהיה
נכנס לפנים לאורו היה צריך והלא מ' שנה היה מאיר להם עמוד הענן בכל המקומות בדאמרינן בברייתא דמלאכת המשכן היה מסתכל
בטפיח ורואה בו ויודע מה בתוכו וכן בשמיני בת"כ דאמהנים קאי דגרס התם וכי צריכין לנר והלא כל אותן מ' שנה לא הוצרכו לנר שנא'
כי ענן יי' על המשכן וגו' והיינו במנחות משמע דאשכינה קאי דמייתי לה נבי הא דא"ר אליעזר לא לאכילה אני צריך ולא לאורה אני צריך
וקאמר נמי התם לפרוכת העדות עדות הוא לכל באי העולם שהשכינה שורה בישראל וא"ת לאורה אני צריך והלא כל אותן ארבעים
שנה עכ"ל התוס' וכ"כ התוס' במנחות׃ אבן חלילה לישאר כתיבה בדבר שנוגע בכבוד השי' שהיא אמונה שלנו שיהיה ח"ו והיה אלינו
לנר שיהיה צריך׃ גם הניחו לו רש"י ותוס' מקום להתגדר בריש המאמר כי הם פירשו הא דאמר שלחן בצפון ומנורה בדרום דהוכחה היא
מאחר שהיה המזבח מפסיק ביניהם׃ וק' על פירושם הדא דעיקר חסר מן הספר הלא לא הזכיר המזבח בכאן ע"ק הלא לא היה המזבח
למפסיק ביניהם ממש רק משוך קיסטא מכוון באויר שביניהם׃ אבל השי' האיר עיני שמצאתי ביאור המאמר במדרש תנחומא וזה נוסחו
בנוהג שבעולם מלך ב"ו עושה לו מטה ושלחן נותן המנורה בשמאלו אבל בב"ה אינו כן הקנהת היתה נתונה מימינו של שלחן להודיע שאין
צריך אורה שלך אלא לזכותך להאיר לך לעה"ב כשיבוא חשיכה לא"ה שנ' כי התשך יכסה ארץ וערפל לאמים ועליך יזרח יי' וכבודו עליך
יראה עכ"ל הרי מבואר בהדיא שענין שלחן בצפון ומנורה בדרום מראה שאין צריך לא לאורו ולא לאכילה דאם היה צורך היה לו להעמידם
בהפך׃ ומתוך מדרש תנחומא הזה יתבאר תירוץ על קושית התוספות דלעיל אם מה צריך ראיה לזה שאין הקב"ה צריך לא לאכילה
ולא לאורה כי בגמרא אמרו אלא עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל כו' ובתנחומא אמר אלא לזכותך להאיר לך לעולם
הבא כשיבוא חשיכה לאומות העולם׃ והנה אין ואין דברי אלהים חיים גבולם להבר א' נתבונן׃ ומתחלה אקדים הקדמה א' והיא זאת ידוע
דביקות הקב"ה בנו ואנחנו בו ואנחנו גורמים הדביקות הגדול שיהיה לו עמנו מכח התעוררות מלמטה אז מתעורר השפע הרב מלמעלה
ובזה מתורץ מ"ש רש"י בפ' משפטים בפסוק ולהביאך אל המקום אשר הכינותי וז"ל כבר מקומו ניכר כנגדו וזה א' מן המקומות שאומרים
שב"ה שלמעלה מכוון נגד ב"ה שלמטה׃ וקשה מי נתלה במי הלא הקטן נתלה בגדול והל"ל ב"ה שלמטה מכוון נגד שלמעלה׃ ע"ק רישא
לסיפא

לסיפא שאמר כבר מקומי ניכר נמצא המקדש שלמעלה קדם ואחר כך אמר מכוון נגד שלמטה משמע כאלו היה שלמטה קודם ח״ו
אלא הענין הוא שמקדש שלמעלה כבר הוא קדמון והש״י צוה לעשות מקדש שלמטה כשורותיו למקדש שלמעלה שמכח עבודת המקדש
שלמטה מוכן לקבל ההשפעה מהמקדש שלמעלה וזו ההשפעה אינה יורדת מלמעלה עד שתעלה מלמטה ההתעוררות מהכנה שלמטה
ולענין ירידת השפעה זו מכוון של מעלה נגד שלמטה כי צריך לעלות מתחילה התעוררות מלמטה דהיינו כשלמטה כסא והכנה שתשרה
עליו ההשפעה מהמקדש שלמעלה · וע״ז רמזו רז״ל אע״פי שהאש יורד מלמע׳ צריך להביא מן ההדיוט · כי בהבאת אש מלמטה מעורר
האש הרוחני למעלה · כך היו כל הענינים שבמקדש חוץ מהמנורה והשלחן כי המנורה בשבעה נרותיה מורה על קיום העולם שנברא
בז׳ ימי בראשית בסוד אור שבעת הימים · והשלחן הוא מורה · על כי הוא ית׳ נותן לחם לכל בשר כל״ח ואין זה פוסק תמיד · וע״כ בא
הרמז בהפיכת שלחן לצפון ומנורה לדרום להראות שאין הקב״ה צריך לא לאורה ולא לאכילה כלומר אין צריך להיות הכנה למטה כדי
שיושפע מלמעלה שפע לקיום העולם שהוא אור שבעת הימים שהרי אף בחורבן בית המקדש הקב״ה מקיים העולם · וגם לענין מזון
תמיד לא חסר לנו מזון ונותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו · זה״ש לא לאורה ולא לאכילה אני צריך הכנה מלמטה כי אלו השני דברים
הם קיום העולם וקיום האדם · ומה שנצטוו על המנורה וכן השלחן הוא רמז לעדות שהשכינה שורה בישרא׳ כלומר שזה יהיה סימן להעלות
תמיד שתמיד השכינ׳ לא הוזז מישרא׳ ואפילו בגלותם כמ״ש אני ה׳ השוכן אתם בתוך טומאתם · והעדות היה בנר מערבי כי נגוד על כותל
מערבי שלא תחרב ואף בחורבן כ״ה נשאר רושם המקדש בכותל מערבי ורשם הקב״ה זה הסימן שלא הוזז השכינה מישראל אפילו בעת
הגלות שתכבה המנורה ובמחשכים הושיבנו להראות כי אדרבא מהחשך יצא אור ויהיה לנו לעתיד לבוא יתרון אור מהחושך כלומר מכח
החשך דהיינו הצרות והגליות שהם מכפרים העונות ומזככים אותנו דבר זה גורם שלעתיד יתרבה האור ביתרון גדול והארכתי בדרוש הזה
במקום אחר ועל זה כיון בתנחומא שאמר כדי להאיר לך לעה״ב ואז יבוא חשיכה לאומות העולם שהחשיכו אותנו ולכל בני ישראל יהיה
אור ותתחדש הבריאה וכענין שרמז בריש הבריאה תהו ובהו וחשך ע״פ תהום ופי׳ רז״ל בב״ר על ד׳ גליות · ואחר כך יהיה אור של משיח
כי יתרון אור הוא מהחשך וכן לענין השלחן בא הרמז על העתיד בפסוק הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו וגומר · זה הענין לא לאורה אני
צריך כו׳ כלומר עתה בזמן ב״ה לעשות הכנה נגד שלמעלה כי אדרבא רומז על לאחר החורבן והאורה יהיה לעתיד ובתנחומא א״ר אבין
הלוי אתה מוצא כל מי שמבקש לו לעשות חלונות עושה אותן רחבות מבפנים וצרות מבחוץ למה שיהיו שואבות האור · וכל החלונות
שבמקדש לא היו כך אלא רחבות מבחוץ וצרות מבפנים לומר שיהיה האור יוצא מן ב״ה ומאיר לעולם ע״כ כלומר שיצא האור מחוץ לב״ה
לעשות קיום אף לאחר החורבן ואז מחשך יצא אור והנה חידוש העולם הבריאה הראשונה יהי אור והוא כלל כל הבריאה וזה האור מורה
על אור תורה כמ״ש במדרש רבה ויאמר אלהים יהי אור א״ר סימן חמשה אור כתיב בפרשה כנגד ה׳ חומשי תורה כו׳ והנה מלאכת המשכן
בפרשת תרומה מתחיל בעשיית ארון ששם הלוחות שהוא אור התורה וארון כמו אורן שהוא אורן של כל · ופרשת תצוה מתחיל במאור
המנורה ושם גם רמוז התורה כי שמן זית ז״ך ז״ך הם כמנין אותיות התורה עם הכפולות וכתית רמז צריך לכתת עצמו לתורה כו׳ · וע״ז
רמזו במסכת מגילה ליהודים היתה אורה זו תורה כו׳ כי מתוך חשיכת המן יצאו לאור גדול הוא אור התורה · והמאמר הזה צריך ביאור
וביאורתיו בדרושים שלי שחברתים בילדותי מה שחברתי לפרשת זכור אש״חל ברוב השנים בפרשה זו ושם נתבאר מענין מעלת דביקות
ישראל בה׳ אלהינו אשר מצד התעוררות שלנו מלמטה מעוררים אנחנו מלמעלה כמ״ש לעיל והוא יתברך דבק בנו ואנחנו בו בדביקה
וחשיקה וחפיצה ומאחר שמצוה לדרוש ענין פסח בפסח ועצרת בעצר׳ וחג בחג כן ענין חנוכה ופורים וד׳ פרשיות · ע״כ ארשום לכם מקצ׳
מהדרושים ההם וישפע חכם ויוסיף לקח · הש״י יאיר עינינו ויפקח אמן · (דרוש ואתה תצוה · בעוה״י פעם אחת דרשתי בפרשת זכר) :

ואתה תצוה את בני ישראל · ארבע ואתה כתיבי במלאכת המשכן שתיבת אתה מיותר ואתה תצוה צו את בני ישראל ה״ל למכתב
ואתה הקרב את אהרן · קרב הל״ל למכתב · ואתה תדבר דבר הל״ל ובפ׳ כי תשא · ואתה קח לך · בשלמא החמשית
המוכר אצל שבת ואתה תדבר כו׳ · אך את שבתותי כו׳ זה לא קשה מידי כי הש״י אמר למשה ואתה כי אתה הוא בעל השבת שבחר
בשבת קודם שנצטווה השבת בעודם במצרים כמ״ש בנוסח ישמח משה במתנת חלקו אך אלו ארבע ואתה ק׳ להעלות נר תמיד במסכת
מנחות קח אליך אר״ש בר נחמני א״ר יונתן אליך ולא לי לא לאורה א״צ כו׳ · הובא המאמר ופירושו לעיל בפרשה זו ליהודים היתה אורה
ושמחה וששון ויקר · במסכת מגילה היתה אורה זו תורה וכן הוא אומר ותורה אור ושמחה זה י״ט וכן הוא אומר ושמחת בחגך · וששון
זו מילה · ויקר אלו תפילין · שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך וגומר ותנא ר׳ אליעזר הגדול אלו תפילין שבראש ע״כ ·
וקשה למה חשיב אלו יותר מכל תרי״ג מצות שהיו בטילין בביטול ישראל ח״ו · ורש״י פי׳ אלו רצה המן לבטל וק׳ סנ״ל · ועוד הלא עסקו
בתורה מרדכי עם כ״ב אלף יוכיח · ועיין בס׳ מנות הלוי ע״ש · ונראה בעיני שהכוונה אלו ד׳ נתחוו ביתר שאת ויתר עז ממה שהיו מקודם
אף בעת שלוה · תורה שארז״ל ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהן הר כגיגית כו׳ · מכאן מודעא רבא כו׳ עד הדר קבלוה בימי
אחשורוש הרי שעד כאן היתה התורה באונס ועתה קבלוה ברצון וזהו היתה אורה זו תורה מה שלא היתה מקודם לזה וסימנך והדת נתנה
בשושן הבירה שמחה זו י״ט כי נעשה י״ט חדש פורים מה שלא היה וכל המועדי׳ יהיו בטלין וימי פורים וזכרם לא יסוף מזרעם ולא יתבטלו
הרי היתה שמחת זו י״ט מה שלא היתה מקודם לזה ששון זו מילה היתה בטילה ועתה חזרה כיצד איתא ר״פ ר׳ אליעזר דמילה כל מצו׳ שקבלו
עליהן ישראל בשמחה דהיינו שעשו סעודה וכו׳ ותוס׳ למדו מפסוק ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל והם התענו ג׳ ימים ולילות רצופין
ומסתמא אלפי׳ מילות היו ולא היה סעודה ועתה חזרו ויקר אלו תפילין לא הניחו תפילין י״ד ערב פסח כי אבל גדול ליהודים וגם מצטער
שאין דעתו עליו פטור מהתפילין ועתה הוחזר כך נ״ל הפשט · אמנם להעמיד ענין ד׳ אלו יתבאר ע״פ מחלוקות ד׳ תנאים מהיכן מתחילין
לקרא המגילה ר״מ ר״י ר׳ יוסי רשב״י הובא לעיל בדרשה זו וזה יתבאר ע״פ מאמר שלוח תקן משה מן התורה מנין כו׳ הובא לעיל בדרוש
משפטים פ׳ שקלים · הקדמה ענין הדביקות הוא ג׳ עוד יש רגל רביעי כיצד בב״ר פ׳ וישלח אר״ל בג׳ לשונות של חיבה חיבב הקב״ה את
ישראל בדביקה בחשיקה בחפיצה בדביקה ואתם הדבקים · בחשיקה לא מרובכם מכל העמים חשק ה׳ בכם · בחפיצה ואשרו אתכם על
כל העמים כי תהיו ארץ חפץ הביאור הא׳ הוא דיבוק ית׳ עלינו חשקה בכם · ב׳ הוא דביקות ואתם הדביקים בה׳ מאתנו אליו ג׳ דיבוקותינו
ביחד בסוד כנסת ישראל כאיש אחד ותהו כי תהיו ארץ חפץ דיבוקו · וקירובו אלינו זה ראינו בלוחות מעשה ידיו כתובים באצבע אלהים
שנתן לנו וזהו פרוכת העדות הם הלוחות אשר שם והתורה ז״ך אותיות שמן זית זך וזהו החשק כי כך חשק חמודה גנוזה היא התורה ג׳
דביקותינו אליו בסוד אליך ה׳ נפשי אשא כי עליך הורגנו כל היום · גם בענין הנ״ל הש״י חשק בנו חמודה גנוזה וקירב עצמו אלינו בנתינת
הלוחות אצבע אלהים כדלעיל ואנחנו דבקי׳ בו לקרב אל מקום הלוחות לפני ולפנים כ״ג שהוא כולל כל ישראל ונכנס שם לפני ולפנים
למקום הלוחות במקום המקדש זמן כפרה · ג׳ ארץ חפץ סוד התאחדות ישרא׳ ביחד אתה א׳ ושמך כו׳ הדרך הרביעי הוא בזמן הגלו׳ שהוא
בעו״ה פירוד ולא ריבוק אז צריכין אנחנו ליסבול כראית׳ במדרש השבעתי אתכם כו׳ שלא ימרדו ואדרבא לקבל ההכנעה וכסו שמצינו
ביעקב שהכין עצמו לדורון כו׳ ולאחר הקדמה זו נסדר על נכון ד׳ מול ד׳ דהיינו ד׳ ואתה הנ״ל · ובפלוגת׳ ד׳ תנאי׳ מהיכן קורין המגילה
וענין ד׳ מנין דפרק שלוח הקן (הובא לעיל בפ׳ משפטים בדרוש שקלים ע״ש) וענין ד׳ ליהודים היתה אורה זו תורה · בפ׳ מנורה סימן
על הלוחות והתורה · פרוכת העדות הם לוחות שמן זית זך הוא התורה ז״ך אותיות · מערב עד בקר לא אברי לילה אלא לגירסא והרבה
דפנים וזהו ואתה ד״ל ואתה אתה הוא שמיוחד להתורה נקראת על שמו

זכרו

זכריו תיו׳ משה ועל ענין הלוחות מאמר משה מן התורה מנין קאי אלוחות כו׳כרלעיל פ׳שקלים בפרשת משפטי׳ זהו תקפו של אחשורוש
ששם נתנה התורה שעל ידי הרמז והדת נתנה בשושן הבירה מטעם והשתיה כדת אין אונס שאמר רבותינו ז״ל שהיתה העצה מאחשורוש
ומהמן שלא יאניסו אותם כדי שיחטאו ברצון · ע״כ כשעשו תשובה תקנו מרה כנגד מרה וקבלות התורה באונס קבלו ברצון כדביקה
היתה שמחה זה י״ט של פורים אוכל נפש המן מהתורה מנין · ע״ל בדרוש שקלים למשפטי׳ איך עלה במחשבתו להכיל ישראל ולהפרד
בין הדביקים המן העץ כי לא נחש בי׳עקב · רק דבק בו אבל מחמת עון אכילה י״ח אף יש נחש ונרגן מפריד כמעשמצינו בפרי עץ הדעת
ואתה הקרב סוד הכהונה אכילה קדושה הכתנים אוכלים ובעלים מתכפרים ובחיר עבודת הכהונה הקטורת מר דרור מרדכי וחלבנ׳ זה
בנים המן נתנבל בו · וכבר פי׳ סוד כ״ג הוא סוד דביקות נכנס לפני ולפנים למקום הלוחות ואמר ואתה הקרב אתה הוא כי הוא יותר
בחיר בכהונה מכ״ג כמ״ש רז״ל · אהרן אחיך בכל יבא אבל אתה אינך בכל יבא · ועל עבודת הקטורת מר דרור מרדכי ישימו קטורה
באפך · אמר מהיכן קורין מתקפו של מרדכי · בהפיצה אסתר מן התורה מנין ע״ל בדרוש שקלים למשפטים כי גרמו שישראל יתשרות כי
הרחיקה מהם׳ ועשתה פירוד בינה לישראל אשר התכלית יהיו כולם כאחד ועל מעלת אחדות ישראל היא המילה שכולם חתמו בחותם א׳
וכמו שהשיב ר׳תנחום לקיסר כשא״ל תא נהוי ליעמא חד א״ל לחי אנחנו מהולי׳ וזהו הרמז מאשר יושיט לו המלך ר״ת מילה · וזהו תקפו
של המן שהיה ע״ז ואסתר למראית עין רבקה בו להפחיד ישראל לתשובה ומכח זה נעשה הנס וזהו ואתה תדבר אל כל חכמי לב אשר
מלאתיו וגומר ועשו חשן שם אורים ותומי׳ שמות השבטי׳ כו׳ והיה שורה הרוחניות הרי כולם מיוחדים אשר ע״כ כהן בעת שאלה אורים
ותומים היה צריך להיות בו רוח הקודש זהו ואתה אשר מלאתיו · ק׳ מלאתים הל״ל אלא מלאתיו קאי על אהרן ואמר ואתה תעיר על אהרן
אשר מלאתיו ברוח הקודש ואמר ואתה כי מי יוכל להעיר יותר ממשה כמ״ש רז״ל על שלמה חבל חבלים כו׳ אלו אדם אחר אמרו כו׳ ·
מרדכי מן התורה מנין נגד השבעתי אתכם יעקב הכין לדורון ולא מצינו שעשה כן הש״ב ואתה קח לך כו׳ מר דרור מרדכי וזה כתו׳ לאחר
פרשת שקלים וכבר ארז״ל אלמלא הקדימו ישראל כו׳ומרדכי סכך על זה · ואמר ואתה כי איתא באסתר רבה שמשה היה מוכן נגד
מרדכי · מרדכי התפלל למטה ומשה למעלה וכן התחלת התורה ע״י מרע״ה וקבלוה ברצון ע״י מרדכי ואז נתקיים וראו כל
עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא ורבים מעמי הארץ מתיהדי׳ כלל העולה החשק והדיבוק הכנה למטה והשפעה מלמעלה ובזה מתורץ תמיהת
התוספות על וכי לאורה הוא צריך ע״ל בדרוש מה שכתבתי ע״ד פשט · והכל מבואר היטיב דביקה חשיקה חפיצה · סליק:

ואני קבלתי כזה המאמר פשט עמוק וסוד גדול ארז״ל במקום אחד המתפתח ביינו יש בו מדעת קונו סוד המאמר אשר מצד היין
רוח לבושה בו לעורר בסוד יין המשומר והצלת עליו רוח ה׳ מתוך שמחה ואז מתפשט מן הגשמיות ומתלבשת ברוחניו׳ והוא
דבוק למעלה למעל׳ ואז יש בו מדעת קונו ענין בסמי שהי׳ה מבושם שמח ושוב לב ברוחניו׳ רבינו הקדוש אמר על בני ר׳ חייא אגברו חמרא
אדרדקי כי היכי דלימרו כו׳ועוד צריך להקדים הקדמה קטנה אשר ביארתי במקום אחר כי גם סוד הקליפה למעלה בשרשה היא קודש
רק למטה הם נפרדים בסוד פלגשם חסר פלג שם וזהו שאמר רבותינו ז״ל שם טומאה מסר להם סמאל סם טמא אל שם הקליפה היא
סוד ארור המן והקדושה ברוך מרדכי והוא צריך לבסומי שידבק למעל׳ למעל׳ מהשורש אשר שם ארור המן וברוך מרדכי וזהו סוד מאמרם
במסכת מגילה רבה שחטיה לר׳ זירא בסעודת היין ר״ל הפשט החומר כענין ישראל בהר סיני כי נכנס עמו תוך השנה גדולה ואפשר פשט
הציץ ומת כבן זומא ומה שדיבר כלשון שחיטה האמת הוא כפשוטו וישחטם במדבר שלא היה שחיטה ממש רק מיתה ודיברה תורה
כלשון בני אדם שאומרים זה נשחט וק״ל אפשר סוד קנה ושם הוא מרדכי והמן והוא נכנס בשורש שרשם ודוק היטב ·
(הג״ה מגילה נקראת י״א י״ב י״ג י״ד ט״ו לא פחות ולא יותר כי זה המספר שלה כמנין אלדי׳ ואחור לא פחות ולא יותר רק כמנין המושג דהיינו י״א כמנין
אותיות ו״ה והמספר והמנין מרובה ט״ו כמנין י״ה אשר סדריך כי ידם עומד כי יד על כס י״ה והאמצעית עולה ל״ט הוא ארור המן עיין בגימ׳ כענין
קללות אדם וחוה ונחש עולה ל״ט וסוד מרומז היין היין הענין והוא ארור ליצה וברוך מרדכי עכ״ל סליק:

לפני ה׳ על שתי כתפיו לזכרון והימים האלה נזכרים ונעשים דרז״ל נזכרי׳ היינו פרשת זכור ועשייה היינו פורים וצריך להקדי׳ הזכירה
לעשייה ואף כשחל פורים בע״ש ראז היה בשבת פורים לבני כרכים וא״כ ה״ל זכירה ועשיה בהדי׳ הדדי׳ אפי׳ הכי ס״ל להב
לעשות פרשת זכור בשבת שלפני פורים מהטעם שצריך להקדים לעולם הזכירה לעשיה דאתמר בפרק בני העיר פורים שחל להיות בע״ש
רב אמר מקדימין פרשת זכור ושמואל אמר כו׳ ע״ש ויש ליתן טעם למה באמת צריכין להקדים הזכירה לעשיה ויותר הפלא ופלא לדברי
בעל עקידה בפרשה זו שהקשה על כל מצות התלויות בזכרון הכתובים בתורה איך שייך ציוה בדבר שאין ביד האדם כי כמו שלא יגונבה
האדם כשהיה חלוש הראות או אוטם אזניו משמוע וכיוצא בזה כן הוא בשישכח דבר כו׳ ע״ש ב׳ · ותירץ דכל זכירה תמצא מקודם מעשה
שמכח אותו מעשה תהיה נתלית הזכירה והוא כמו ע״י שמירת השבת זכור את יום השבת וע״י התפילין והיו לזכרון בין עיניך · וע״י הציצית
כלל המצות וראיתם אותם וזכרתם כו׳ וכן נהגו אנשי כנסת הגדולה בנס שנעשה ע״י מרדכי ואסתר והימי׳ האלה נזכרים ונעשים ובאשר
לא ראתה החכמה האלה לציין יום נועד לזכרון עמלק רשם זכרונו בעוצם רשעתו ורע לבו והוהיר על זה לא תשכח לפי שמעוחד לא השכח׳
מאחר שלא נקשר במעשה וחכמינו קשרו הזכירה במעשה המן וזהו כלל כוונת ב״ע עיין שם וא״כ יש לתמוה טובא דהל״ל לאנשי כנסת
הגדולה לתקן העשיה קודם הזכירה מכח המעשה שעשה ולא להקדים הזכירה לעשיה · תנן בפרק הקורא למפרע מהיכן קורא אדם את
המגילה ויוצא בה ידי חובותו ר״מ אומר כולה ר״י אומר מאיש יהודי ר׳ יוסי אומר מאחר הדברים האלה וכו׳ ובגמרא תני רשב״י אומר מבליל׳
ההוא · מ״ד כולה תקפו של אחשורוש ומאן דאמר מאיש יהודי תקפו של מרדכי ומ״ר מאחר הדברים האלה תקפו של המן · ומ״ד מבלילה
ההוא תקפו של נס · ויש לתמוה על התנאים דמתני׳ מאי טעמייהו דפליגי מסתבר טעמיה דרשב״י לחיות העיקור זכירת תקפו של נס
(כלאן קודם התחלה שייך לתקוף עקידה יקרה שמה זו שתקנו רז״ל לשתות ולשיום כפורים זה או שעמה כי מה שליחות יהיה כלפי שמילה לגנות בענין להכול
ולשתות כליש נכורתו ועיין מה שכתב הרמ״ס כעניין משמת יט והובא כטור א״ח סוף הלכות יט) ידוע שגזירת המן הצרה הגדול׳ שהיתה בא לישראל
היה בשביל שני חטאים חטא בגוף וחטא בנפש חטא הנפש שהשתחוו לצלם בימי נבוכד נצר כי עון ע״ז תלוי בנפש ולא בגוף במעש׳ דוקא
רק מיד שמקבל בלבו ע״ז לאלוה או מתחייב בנפשו אשר מטעם זה מצרף הש״י מחשבה רעה של ע״ז למעשה כמ״ש ר״ז ל ולמדו מפסוק
למען תפוש ישראל בלבם אף שבשאר עבירות אינו כן (מטעם שכתב סודש יש נפסוק ופס האיש אליקנך ע״ש) והכל הוא בשביל שמקבלת
הלב עושה העבירה נמצא שעון ע״ז תלויה בנפש חטא בגוף דהיינו מה שנהנו מסעודתו של אחשורוש · אל השני החטאים ביחד גרמו
להגזיר׳ ההיא (וכן פרש״י בהדיא בפסוק ומרדכי ידע כל אשר נעשה) במס׳מגילה שאלו תלמידיו את רשב״י מפני מה נתחייבו שונאיה׳ של ישראל
כליבו עיי׳ בס׳ מנו׳ הלוי בהקדמ׳ אשר הכלל העול׳ הוא מהשוב׳ רשב״י שהגזיר׳ היתה בשביל החטאי׳ ועל אלו שני חטאי׳ היתה השאלה אם ברם
החתימה או בטים כי אף שהגזירה נגזרה בשביל שניהם מ״מ השאלה מצד איזהו מהחטאי׳ היה נחתם הגזר דין שהוא יותר עיקר עיין בזוהר
זו כמגות תלוי בפסו ומרדכי ירע את כל אשר נעשה ועל ענין זה ארז״ל במס׳חולין בפ׳ שלוח הקן משה מן התורה מנין שנ׳ בשגם הוא בשר ·
בשגם בגי׳ משה המן מן התור׳ מנין שנ׳ המן העץ אסתר מן התור׳ מנין שנ׳ ואנכי הסתר אסתיר מרדכי מן התור׳ מנין שנ׳ ואתה קח לך בשמים
מר דרור ומתרגמינ׳ מרי דכיא ע״כ ידוע כי ראה ראינו תיקון אלו החטאי׳ במר״עה תיקן עון ע״ז במעש׳ עגל שעמד נגד ס׳ רבוא מישראל
ודן אותו וכן ענין האכיל׳ מ׳יום ומ׳לילה לחם לא אכל פרש את עצמו אפי׳ מן המותר והנה אם יאמר האומר דוקא משה שהיה כחו גדול
אשר לא קם כמשה יכול לעשו׳ כזה אבל אינש דעלמ׳ הסובך בבשר החומר הגם כן עו״א שרמז ענין משה בשגם הוא בשר ר״ל אע״פ שמי
שהוא בשר דהיינו חומרי יכול לעשו׳ כן אם ירצה להיו׳ ימיו ק״ך כק״ך של מר״עה שעמד בהר נ״פ

ארבעי' יום דהיינו ק"ך יום · אשר פירש עצמו אפילו מן המותר · ברמז המן שמרמז בתורה נרמז חטא האכילה שהביא רעה
לעולם ע"י אכילה בימי אדם הראשון כשאכל מן העץ וכן אירע בימי המן בשביל חטא אכילה שנהנו מסעודתו של אחשורוש · אף על
פי כן היה הסוף שנתלה על העץ וזהו המן המן העץ בפסוק ואנכי הסתר אסתיר שכתוב אצל עון ע"ז נרמז שבעון ע"ז יסתיר פניו מהם
כמו שאירע כאן מפני חטא שהשתחוו לצלם ואף על פי כן באתה התשועה על ידי אסתר (כידוע לי שקרוב למוכה זו כתב הגלוקן נסי
מגילה ס"ו) מרדכי מן התורה מנין רומז ג"כ על ענין זה · כי פירש ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור כתוב לאחר פרשת שקלים
ובמסכת מגילה אר"ש בן פזי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים ואפשר לפרש סוד השקלים על מערכת
המזלות ששם הכל קצוב ושקל ומדד ומנוי והמן היא הפיל פור והכופר נפש מציל מזה בסוד ואתן אדם תחתיך בקים עלינו אדם ולא
סלך זה המן על ישראל לפיכך הקדים הקב"ה שקליהם לשקליו דהיינו תנן בא' באדר משמיען על השקלים ונגד אלו שני חטאים היה
תיקן מרדכי ואסתר מרדכי תיקן ע"ז במה שהיה מתקן עצמו שלא השתחוה לצלם המן וחטא אכילה נתקן ע"י אסתר וחרדה ארת ישראל
בסעודה שהזמינה להמן כמשרז"ל טעם א' מה ראתה אסתר שזימנ' כו' וכדי שיהיה התחרה מהסעודה כפרה להנאה מהסעודה שחטאו
לכן ציותה צומו עלי אל תאכלו ואל תשתו שהוא תיקן לאותו החטא ואמרה לך כנוס את כל ונגמר היפך מאמר המן שאמר עם מפוזר
ומפורד שהוא סיבה להיות כלה בית ישראל ח"ו כמ"ש חלק לבם עתה יאשמו · דורו של אחאב ה"ו מנצח' כו' ע"כ אמר המן שהם
במחלוקות ואינם באחדות א' שהרי הם מפוזרי' בארבע כנפות הארץ ואף בכל קיבוץ וקיבוץ מהם יש פירוד וע"כ יכול ניכל להם וכראות
אסתר זה החטא בישראל שהיא בעת ההיא אותו החטא יותר גדול מאלו היה פ"מ אחרת מהטעם שלא היה קירב בעניני אלהים רק
רחוק ובענייני החטא היה להם קירוב יתר דהיינו בחטא הסעודה שהלכו לשם י"ח אלף כדאיתא במדרש וגדולה לגימה שמקרבת נפצא
שהיה החטא הפירוד שבישראל אז יותר ק' פעמים מפעם אחר שהיה קירבם להרע דהיינו בסעודה ע"כ תקנה זה ואמר לך כנוס ודו"ק לכך
נעשה הנס לאסתר בסעודה וק"ל · וזה ענין מצות הסעודה שנצטוו עליה לא הוללת וסכלו והשגען אלא סוד הסעודה היא סוד הדביקות
גוף ונפש שחטאו בשתים אלו ונתרצו בשתים אלו כשעשינו תשובה עליהם כדפרישית · ואם תרצה להבין סוד דביקות הגוף ונפש
מהסעודה אזי תעיין מה שכתבתי באותיות שלי באות ק' קדושה בענין קדושת האכילה גם הסעודה בסוד של סעודת לויתן וסוד בעצמי
יצחק וסוד סעודת ר' שלא פסקו מעל שלחנם שכתבתי מזה במקום אחר · ומשלוח מנות ומתנות והאריך בתוכחת השכרות ואיך הוטרחו
עצמן לפרש מאמר חייב אדם לבסומי כו' עוד נרשם לקמן בסוף קונטרס שני ע"ד הסוד חייב איניש לבסומי כו' ואני הגהתי דרך הלצה ·
והנה בכאן שתי קושיות א' המרה הרעה משכרו' הגדול הזה שהותרו חז"ל לפום ריהטי · הב' נתקשה לתוס' איך הוא באפשר שיהיה שאדם
כ"כ שיכור שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ע"כ כתבו כל הנסחא · עוד יש לדקדק דקדוק הלשון שאמר חייב לבסומי כי השכרות
גדול אינו נקרא בסומי רק מבוסם נקרא מי שאינו שיכור כ"כ ע"כ אני אומ' שאר רבא באמרם זה הזהירנו באזהר' שלא נשכר כ"כ רק חייב
איניש לישאר מבוסם רק רשאי להיו' שכור היינו כשלא ידע בין ארו' המן והוא דבר בלתי אפש' כמו שהקשיתי משלא יהיה קיים הדב' שמחייב
לישאר מבושם כי התנאי בטל והחיוב קיים ודוק היטב : (והאריך יותר בענין שעושין בפורים בטול ברכת המזון ותפלה) הרי תכלית שמחהינו
מפורים הוא שלימות הגוף והנפש שזכרנו אליו כשאר"ז ל על פסוק ליהודים היתה אורה זו תורה כו' וששי' ושמחי' אנו שזכרינו מחמת פורים
להתורה שהיא ג"כ גוף ונפש נגלה ונסתר כנודע והיא שכל המעשה ושכל העיוני שקבלו זה כי המן ביקש לעקור הגוף והנפש כמ"ש
להשמיד ולהרוג · להשמיר לשון שמד דהיינו לאבד הנפש ולהרוג הגוף כן פירש בספת הלוי בפסוק להשמיר להרוג וכן ארז"ל שקבלו
בימי אחשורוש התורה ברצון וזהו נוסח המאמר ויתיצבו בתחתית ההר כו' הנה נוכל להגיד ג' טעמים למה קבלו עתה התורה ברצון א'
שחטאו במה שנהנו מסעודת של אותו רשע היה ברצון בלי שום אונס כמ"ש והשתיה כדת אין אונס וכתיב לעשות כרצון איש ואיש
ודרז"ל כרצון מרדכי וכרצון המן כו' לכך תקנו נגד זה מה שקבלו התורה מתחילה באונס קבלו עתה ברצון · טעם השני כי ראינו
גודל שינוי המערכת כאשר מוזכר בארוכה בס' מאמץ כח פרשת זכור שחקר חקירה יקרה מה ענין הנס והעולה שהנס היה שידוד
המערכת ובאמת מי יוכל לשער הנס ושידוד הגדול שהי' כי אלו היה הקב"ה מצילנו מידם היה די נס גדול אלא אף היפך לגמרי המערכת
שאנו הרגנו הקמי' עלינו וא"כ כאשר ראה ראינו שאין אנו אנוסים תחת שום כח בלתי לה' לבדו וברצונו לשדד המערכת כאשר נסיב
בעבור זה היה מן הראוילנו ג"כ שנעשה זה לכבוד יוצרנו לקבל תורתו ברצון ולא כמאז באונס . ואם תשאל הלא נס במצרים ראינו
שאנו ברצון ולא באונס תחת המערכת כי שם נשדד המערכת לגמרי ונשארנו בני חורין אבל כאן לא היינו בני חורין כי מטעם זה
אין אומרים הלל כדאיתא בגמ' עבדי ה' ועבדי אחשורוש ג"כ והירא עלינו מורא מלכיות אפ"ה לא עזבנו בארץ אויבינו ובעל כרחו של
אחשורוש ושלח בטובתו נתן לנו רשות ונגד עיניו עשינו זה אף שהיה רע בעיניו כמו שאמר בשאר מדינות מה עשו ובתוך כדי דיבור
אנסו הקב"ה שהוצרך לומר כדה שאלתך · הב' כי כאן היה המערכ' מורה בפרטות על הרוע כי הפיל פור מיום ליום כו' · כאמר
בדק במזלות כו' המובא במנות הלוי ע"ש מש"כ במצרים שהיתה מערכת שלהם דרך כלל ודוק · ענין השלישי צריכין אנו להקדם
פירש האונס והרצון המוזכר במאמר הזה עיין הקושיות שהקשה מנות הלוי · וע"ש והפשט המחוור בזה המאמר מה שכתב בו כלי חמדה
פ' יתרו בשם אביו כי הכפיה והאונס הוא מחמת שנתרצו מכח הטובות שהגיע להם אז והרצון הוא כאשר אוחזי' התורה בצר להם
ע"ש · והעתיקנו לכאן וע"ז כתיב חולת אהבה אני שישראל אוהבים הקב"ה וכחזיקים בתורתו אף בעת שהם חולים כלומר צר להם
ולא כא"ה שנאמר וקלל באלקיו יעויין בספר שושנת עמקים בפסוק חולת אהבה אני שפיר' כן ואז מבואר שפיר המאמר שאז בימי
המן היה נראה לעינים שקבלו התורה ברצון ולא שהיו אנוסות מחמת הטובות שהגיע אליהם · והנה ע"פ ענינים אלה יתבאר
מחלוקות ג' התנאי' במשנה תקפו של אחשורוש ותקפו של המן ותקפו של מרדכי כי המרכז של כולם הוא להזכיר טובת המקום
שהגיע משלמות התורה לא כסברת המוני' ויהיה ג' בחינות שמהם הומשך קבלת התורה ברצון שבארתי במאמר הזה תקפו של אחשורוש
דהיינו והשתיה כדת אין אונס וידוע כי יוכל לעשות כן מלך עז כמוהו שאנס את אשתו לדבר ואעפ"כ היה בתוקף ונבורה ע"ד איזה גבור
הכובש את יצרו ומזה נמשך קבלת התור' ברצון כמ"ש בטעם הא' · ומ"ד תקפו של מרדכי יורה על השני שכתבתי מענין שידוד
המערכת שהוא על ידי מרדכי שהקדימו שקלים לשקלי המן שמזה היה נמשך קבלת התורה ברצון כמ"ש · ומ"ד תקפו של המן
היינו הצרות שגזר עלינו רשע תקיף כזה ואעפ"כ לא מצינו להיות עמהם לאיש אחד · (כי אין ספק אם היו ס"ו קמים להכנים בדתם
כולם היו כימלים) ונתיחדו בתורה שאז היה נראת קבלת התורה ברצון אף בשצר להם כמ"ש בדרך שלישי הרי שדברי המשנה עלת'
בהוגן להודיע לנו תכלית גאולה זו ושמחתה שמצווים אנחנו לשמוח שמחה זו מה היא · וזהו סוד הבגדים שהכתוב משבח למרדכי
שיצא בהם כי בודאי אין שבח למקום בבגדים נאים וכבאן הארכתי במוסר הפרשה בשעטנז שומר נפשו ירחק מהם ואמנם דרך הלצה
אף שהתירו רבותינו שעטנז דרבנן לא דיברה תורה אלא כנגד יצ"הר שידעו בניהם שאע"פ כן נעשה כן אלא ענין הבגדים סוד חלוקא
דרבנן ואז הוא שלימות הגוף והנפש שבאדם וכן יהיה לעתיד לבא שלימות כמו שהיה הראשון מתחלה בסוד כתנות אור ועל סוד זה הם
בגדי כהונה המוזכרים בפרשה זו ואלה הבגדים : נחזור לענין גאולת עמלק שהיתה בפורי' אף שהיה הנס גדול אינו דומה למלחמת עמלק
שיהיה לימות המשיח נגד גאולה לעתיד מאחר שאז יהיה השם שלם כי יד על כס יה אשר מטעם זה לא הוזכר השם במגילה בטעם מנות
הלוי

בלוי דף א' ע"א ע"כ הגאולה דלעתיד קודם במגלה מגאולת פורים ומטעם זה הקדימו פרשת זכור שאנו מתפללים על מחיית עמלק דלעתיד מקדימין אנו לגאולת פורים וראש המחשבה סוף המעשה (ולא"כ כתנגלגלתי כמוסרים להודיע יחות ו"ה מספר עתה בגלות ופירשתי על נ' עמודים · התורה נקראת ו' ה"ס קושי' תדיס ו' סדרי משנה וגם ע"ד דאיתא בסוף מכות תרי"ג מצות עד בא דוד והעמידן על י"א · ו' ה' נגד תפילה ו' יורה על אחדות כאשר כתב הרח"ו בע"ח כפרשת שיות באלות ו' עניהם שהסלקי' מרם להבל כן יהיה התפילה דבוק בלי כפק רק לאחדות שיעתדנק ה' נ"כ התפלה כי צריך להשלים פנימיות לבו ומחשבתו עם כנליו דהיינו ה' קושי' פנימי' עם ה' קושי' סיכוני' אשר ע"ו פירש בגוה שלוס שיאמרס וז"ל לעולם יתפלל אדם עם הכבור כי הכבור הם עשרה דהיינו דביקות ה' קושי' פנימית עם הסיכונית עמוד בגילות חסד כו' ה' ו ע"ד ויאמרס הכתן נקרא יתברך בשם והמפליכו כ"ה דהיינו עבפר ה' ו) וזהו סוד שתי כתפיו לזכרון הם השתי אותיות מהשם שחסרים עתה יהיו לזכרון בעת זכרון מחיית עמלק שימלא השם במהרה בימינו אכי"ר: סליק סליק:

בעזה"י פעם אחת דרשתי בפרק זכור

לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון · זכור אשר את עשה לך עמלק · והימים האלה נ' זכרים ונעשי' · בפסוק לזכרון קשה וכי צריך זכרון לפני ית' · ועוד הלא כבר רשומים השבטים באבני החושן הם והאבות אברהם יצחק ויעקב · ולמה צריך עוד על אבני שהם על האפוד זו · בפסוק זכור קשה הקושיא הכללית בכל זכרונות המוזכרים בתורה ככתוב בהיפן הד"ף ע"ק התורה צורתה זכור ולא שים' זמן לזכרן זו וכי מצו' זו בכל עת ובכל שעה · נקדים מאמר אחר ויהיו מתורצי' כל הקושיו' · מבח' טבחה זו אסתר המלכ' שבשעה שהגיע צער לישראל התקינה סעורה לאחשורוש ולהמן הרשע ושכרתו ביין ביותר וכסבור היה המן בעצמו שחלקה לו כבוד והוא לא ידע שפירשה לו מצודה שמתוך ששכרה אותו יין קנאתה לה אומות העולם · אף ערכה שלחנה בעה"ז ובעה"ב · איזהו ש"ט שקנתה שכל המועדי' עתידין ליבטל וימי הפורים לא בטלו לעולם · א"ר אלעזר אף י"כ אינו בטל לעולם שנאמר והיה לכם לחקת עולם ע"כ ק' מה ענין המצודה שהיה סבור שחלקה לו כבוד · ע"ק ענין הביטול היאך יתבטלו · הלא התורה נצחיית · עיין במנות הלוי שהאריך כמאור ואח"כ פירש שמ"ש כל המועדות עתידין ליבטל אין ר"ל ח"ו ביטול לגמרי ר"ל ע"ד בטל בס' שארז"ל או בטל ברובו · ור"ל שג"כ יהיו לעתיד הנסים הגדולים עד שהנסים הקודמי' זכר ליציאת מצרים יהיו בטלים לגבם חוץ מפורים כי לא יהיה עוד שיהיו נמכרים כל ישראל ביחד ויעשה הקב"ה נס יותר מהנס שעשה בימי המן כי לא יבא לכלל זה וק"ל וכן י"כ לא יוכל להיות יום בשנ' שהוא יותר מכפר מ"כ שהוקבע בכל שנה וק"ל · גם אנכי אחוה דעתי ולהשוות השני הפכים פורים שהם ימי משתה וי"כ · אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות ונזכר הכוונ' אם הוא כאותן היהודים אשר כבר החילות לנפול לפניהם דהיינו מבנימין אשר הוחל לנפול לפני שאול אז נפול תפול הענין המן לא היה יכול ליפול כ"א דוקא לפני מרדכי שבא מבנימין · ובזה יהיה מתורץ וכי לא היה די לישראל שינצלו מגזירת המן ולמה שידד הקב"ה להיפך שיהיה המן נתלה הוא ובניו · ע"ק בשלמא ומרדכי לא יכרע שפיר עביד שלא להשתחוות לאנדרטא · אמנם שפשט ידיכו להמן והראה לו שנמכר בטולמא דלחם למה עשה זה וכי זה קידוש השם להתגר ולמסור עצמו למיתה בחנם · אשר בזה מתורץ למה לא כתבה התורה קידוש השם שמסר א"א את עצמו באור כשדים כמ"ש קידוש דדניאל אלא התורה לא רצתה לכתוב מעשה אברהם א"א שלא ילמדו ממנו הדורות אחריו לעשות כמעשהו שהלך בבחירתו וביאת כל הצלמים ומי הכריחו לזה אבל דניאל היה מוכרח לקדש השם וכה שעשה א"א היה הוראה שעה כי הדור היה צריך לכך אבל לא כתבה התורה כדי שלא ילמדו הדורות הבאים א"כ הדרה קושיא לדוכת' למה התגרה מרדכי · משורש נחש יצא צפע מעשו הרשע יצא המן שהוא עצם עשו יכרסמנה חזיר מיער אשר מצאתי כמרומה לי בשם הרקח כי ע' מן יער היא תלויה ואז נשאר מ"ר בני' עמלקי והעין היא תלויה לאחר אותיות מ' העולה' רומז למ"ש הפיוט תכלית שבעים נתלה על חמשי' כי ע' תלויה על מי העולה נ' ועשו נקרא חזיר מיער כי הוא פושט טלפיו להראות שיש בו סי' טהרה והוא עשו והוא נחש מרכבותו של סמאל עיין בציוני בענין נחש ירכו שרשמתי במקום אחר וענין אשר בנימין לא כרע ע"כ זכה שאול למלוכה כל זה שייך לכאן ושם הוזכר שהוחזר לדוד שהוא ארמוני וזה איש יורי איש ימיני והנה המן הוא סמאל כו' כנרשם למטה · והנה פעולת הנחש הוא סמאל הוא מבצבץ בהמן ופעלו ישראל נעשה בחטא ע"ד ובחטא אכילה כמבואר בדרוש דלעיל ענין חותם טיט ודם ומרדכי תיקן חטא ע"ז ולא יכרע · אסתר גזרה תענית תקנה חטא אכיל' וגם בסעוד' שעשתה ההרדה לישראל וגמרה לתשובה תקנה חטא סעורת אחשורוש וענין אכילה וע"ז ענין נחש וסמאל אכילה כמו אכילה פרי עץ הדעת ע"ז היתה שמוציא' דיבה ג"כ שם שהוציאה הנחש מן העץ חוה אכל וברא את העולם וזהו כפירה בחידוש העולם כי החידוש מורה על מציאות השי' כמ"ש במקום אחר הרי שמבצבץ הנחש כהמן וזה כוונת רז"ל המן מן התורה מנין שנאמ' המן העץ · ותעורר אז ע"ז שעשה עצמו המן להשתחוות לו לעורר אנדראטי דנבוכד נצר · ארז"ל לית דידע לישנא בישא כהמן ארז"ל חלק לבם עתה יאשמו דורו של אחאב היו עע"ז והיו מנצחי' חיבור עצבי אפרים הנח לו · ע"כ הלשון ישנו עם א' מפוזר ומפורד המפוזרי' בד' רוחו' שהם הם מפוזרים מחמת מחלוקות שביניהם מה עשתה אסתר אמרה לך כנוס כל היהודים תעשה כנסת ישראל ר"ל שלום ביניהם וזהו תיקן ע"ז כדלעיל וזה רמז אסתר מהתורה מנין ר"ל ידענו שהוא תיקן ענן אכילה והיאך רמוז שעשתה תיקן גם לע"ז · ואנכי הסתר אסתיר וזה כתוב אצל ענן ע"ז וכשישראל חזרו בתשוב' עשו היקון לזה · במה שהיה נחשבי' כצאן לטבחה: במדרש מגילה כ"ב אלף תינוקות כו' עד שעלת' שועתם למרום כו' באותה שעה נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ועמד מכסא דין וישב על כסא רחמים ואמר מה קול הגדול הזה אשר אנכי שומע כגדיים וטלאים עמד מרע"ה לפני הקב"ה ואמר רבש"ע לא גדיים וטלאים כו' באותה שעה כו' · וקש' וכי ח"ו לא ידע הקב"ה עד שהגיד לו משה ועוד דלפ"ז מה זה עסק מכסא דין הענין ע"ד פסוק כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה · שהכוונה לא איכפת לנו במסירת נפשותנו לקדושת השי' כי אנחנו מוכנים לזה ונהי' בעינינו כצאן לטבחה ומוכני' בכל יום להריגה כמו תכלית בהמה לשחיטה ונקרים הקרכה קטנה הק"בה מתאוה לתפלת צדיקים · מ"ם אין עונה כל מבוקשו רק קצת מזה וכשמתפלל ביותר נענה ביותר כענין חוני המעגל עג עוגה כו' כך היה הענין כאן מתחילה היה נעני' הצלת ישראל אבל מיתתם של אלו כ"ב אלף ימסרו למיתה ומיתתם יהיה כפר' וזהו שהמשילם הקב"ה לגדיים וטלאים כענין נחשבנו כצאן טבחה · וכששמע הקב"ה קולם היו נענים לתשועת ישראל · וזהו מכסא דין לרחמים · עוד בבחינה אחרת · דרך רמז כי הזדונות נעשים זכיות החטא קודם היה מה קול הצאן בימי אגג אשר חמל שאול ומשורש נחש יצא צפע זה המן הרע ועתה נתהפך לזכיות מה קול הצאן אשר אנכי שומע אמנם הם היו לקרבן ומרע"ה הוסיף להתפלל לא גדיים וטלאים ר"ל גם הם חיו יחיו ונחזור לענין המן סוד נחש סמאל והנה היעוצה בסמאל מחנפין לו ביה"כ ועושין לו סעוד' ואינו יודע כי בנפשו הוא ואח"כ ונשא עוונתם עוונות תם והוא כפר' תחתיה' כן עתה באסתר עשתה לו סעודה · ושכר' אותו בכוס התרעלה והוצרך להיות המן נתלה בסוד התמורה ונשא עוונתם ונתל' במקום מרדכי עיין בתולעת יעקב בסוד י"כ ואז מובן המדר' בסעוד' שעשתה אסתר ומובן ענין כל המועדי' בטלי' ופורי' לא בטלי' ר"ל ענין נסי' באופן אחר ולא במדרינ' באופני' אחרי' ולא ברונמת נסים הקדמונים מש"אב י"ב שהוא הכנעת סמאל · ופורי' הכנעת המן שהכל הוא סוד הפרת זוהמת הנחש לא שייך ביטול אדרבא יתרב' ויוסיף

ביטול כי אם מין בשאינו מינו שייך נתרבה והולך וכשם שסמאל מלאך רע עונה אמן ונכנס בזה בקדושה כן ה׳מן חלב׳נה בסוד הקטורת
ומבני בניו של המן למדו תורה ברבים ומרדכי הוא הקטורת כמו שאר״זל מרדכי מן התורה מנין מר דרור מתרגמינן מר דכיא והוא
לאחר פ׳ שקלים שאר״זל אלמלא קדמו שקלי׳ ישראל להמן כו׳ ועל ענין כניסת המן לקדושה שפיר רמזו רז״ל עד דלא ידע בין ברוך מרדכי
לארור המן׳ כי יש חקירה בחלבנה שבתוך הקטורת אם נעשה שוה או נתקדש׳ בענין האבעיא בכתובות דם מפקד פקיד׳ או חבורי
מחבר יד וק׳ נחזור לענין יומי פורי׳ לא יהיו בטלים׳ רק יהיו נוספים וזהו הענין אין השם וכסא שלם׳ השם עתה הצי׳ ואח״כ תרבה
כביכול כענין שאנו אומרי׳ יהא שמיה רבא ועתה לא כשאני נכתב אני נקרא׳ ולעתיד כו׳ מצות זכור כתיב זה שמי וזה זכרי זכרי קודם
מעשה בסוד הכינוי אד״ני׳ וכשיבא לגמור מעשה מיחוי עמלק אז זה שמי ופורים שהוא מחיית המן דוגמא דלמעשה דלעתיד כמ״ש ע״ב
הזכירה קודם למעשה׳ ומאחר שפורים אינו אלא דוגמא ומעין ולא לגמרי לא הוזכיר השם לא ברמז בר״ת יבא המלך והמן היום וגם
בס״ת וכל זה׳ איננו״ שוה״ לי״ בסוד אני ראשון ואני אחרון׳ מגילה נקראת יא יב יג יד ט״ו לא פחות ולא יותר כי זה החשבון עולה כמנין
אד״ני ואמר לא פחות ולא יותר רק המנין המועט דהיינו יא כמנין אותיו׳ ו״ה מן השם והמנין מרובה ט״ו כמנין יה אשר הפריד בינ׳ה עמלק
כי יד על כס יה והאמצעי׳ עולה ל״ט הוא ארור המן עיין בציוני בענין קללות אדם וחוה ונחש עולה ל״ט ושם מרומז המן העץ והוא
ארור ליטא וברוך מרדכי עכ״ל וזה ענין וחשב האפוד׳ אפוד מכפר על ע״ז נמשך מסמאל אל זר כדפי׳ ושם י״ב שבטים
ושמות אברה׳ יצחק ויעקב בחשן בסוד זה שמי וכתיב באבות שמי ה׳ לא נודעתי מכלל דראוי להוריע ובחושן השם המפורש וכתפו׳ האפוד
לא נרשם רק בסוד זה זכרי וזהו לזכרון לפני תמיד ורמז שתי כתפות כי אורך יד רמות ו׳ ותחילת יד חמש אצבעות היא ה׳ הם אותיות ו״ה
מהשם ועתה אינו שלם ר״ל לא נתגלה רק כרמז חזה ובבחינ׳ שלא נתגלה רמז יד שמאל ולעתיד רמז יד ימין נשבע ה׳ בימינו ימינך
רומסה ח״שן תיקון נח״ש שתי אבני שהם לשון ספר יצירת ב׳ אבנים בונות ב׳ ג׳ אבנים בונות ששה׳ שהם ו׳ צירופי׳ כי כונת ו׳ שתי אבני
שהם הם אותיות משה השם למשה נתגלה סוד הש״ם ששה משמות כו׳ יתגלה במהרה בימינו אמן סלה:

דרך חיים תוכחות מוסר להעלות נר תמיד מכאן רמז שתמיד לא יחסר הדלקת נר אף שבעו״ה חרב בית המקדש מ״מ מצוה הוא להדליק נר בב״ה שנקרא מקדש מעט ויהיה דולק ערב ובוקר בשעת התפילה כי התפילה היא במקום עבודת הקרבנות בבית המקדש׳ וכמרומה לי שמצוה זו של הדלקת נר בב״ה בשעת התפיל׳ כתוב ג״כ בס׳ מנורת המאור:

ועשו בגדי קדש וגו׳ ז״ל הרב ר׳ מנחם תבבלי טעם מצוה זו לפי שהעבודה צריכה כוונה והלבוש המיוחד לאותה עבודה עוררחו ל׳חשוב בלבו לצייר בשכל והמכוון וכמו שהלבוש הראוי מכבד הגוף כן הגוף הראוי מכבד הנפש כי הוא לבושה זה״ש בגדי קודש לאהרן אחיך לכבוד ולתפארת עכ״ל׳ ולפ״ז לכבוד רומז למ״ש עורה כבודי ולענין הזה קרא ר׳ יוחנן למלבושיו מכבדותי׳ ומחשבה זו יחשוב האדם כשלובש ערומת הגוף ויעורר להלבוש ערומת הנשמה:

לא יוסר החשן מעל האפוד כתב הרב הנ״ל טעם מצוה זו שכל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נטע אשרה שהחשן מכפר על משפט המעוקל ואפוד מכפר על ע״ז שנ׳ ואין אפוד ותרפי׳ לרמז זה צריך שיהיה החושן קבוע תמיד על׳ האפוד לייסר העוברי׳ דלעולם נבי ע״ז כתיב ישמעו ויראו דכתותי׳ מכתת שיעורי׳ להכי לא יזח החושן מעל האפוד:

הג״הה להכי על לבו מלבר פורש ולאפוד לאחריו כי הגליך יולת לאחריו [illegible]

שלא לקרוע המעיל כתב הרב הנ״ל טעם המצוה הזו שישים הכהן עד חומת חוקה לפיו סביב שלא יקרע אחר שהוא המעתיר על עם קודש לא יצא מפיו דבר מגונה אחר שהוא הקושר והתופר לא יעשה פירוד וקריעה דכתיב וקרעים תלביש גומה השכל ואחר שהגוף לבוש הנפש והמעיל לבוש הגוף וקשורי׳ זה בזה ראוי שלבוש הנפש הנקרא חלוק דרבנן שלא יקרע ע״כ וכל אדם שהוא עבד ה׳ הוא כבהן וזכותו עומד לרבי׳ ע״כ יקדש את פיו בקדושה יתירה

בעזרת אשר הוה כל הוה נשלם פרשת תצוה ומאלדים מתת בהשלמת שובבים תת

פרשת כי תשא

זה שמו נאה לו מספר בני ישראל

נר מצוה מצוה ק״ו מתרי״ג מצות לתת מחצית השקל בכל שנה׳ ק״ז לקדש הכהן ידיו ורגליו להעבודה׳ ק״ח מצות נשיאת כהנים גדולי׳ בשמן המשחה׳ ק״ט קי׳ שלא ימשח זר בשמן המשחה ושלא יעשה כמהו׳ קי״א שלא לעשות קטורת כדמות קטורת כלומר שתהיה הרכבתו על ענין אותם המשקלי׳ ויתכוין להקטיר עצמו בה שנ׳ ובמתכונתה לא תעשו לכם׳ ונאמר עלי׳ אשר יעשה כמהו להריח בה כלומר שיתכוין בעשייתה להקטיר עצמו: קי״ב שלא לאכול ולשתות מתקרוב׳ ע״ז שנאמר פן תכרות ברית ליושב הארץ כו׳ וזבחו לאלדיהם וקרא לך ואכלת מזבחו: קי״ג לשבות מעבודת הארץ בשנת השמיטה שנאמר בחריש ובקציר תשבות׳ קי״ד שלא לאכול בשר בחלב שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו׳ ח״ל ספר ההגון דף מ״ו וזה הכתוב לאסור האכילה וההנאה בבשר בחלב ואל יקשה עליך א״כ למה לא נאמר בפירוש איסורו בלא תאכל והוציאו בלשון בישול׳ שהתשובה בזה מפני שנתחדשה איסור אכילתו מאיסור שאר אכילת איסורין ששאר איסורין אין חייבן אא״כ נהנה באכילתן וכאן אפי׳ לא נהנה באכילתן מכיון שבלעו ואפי׳ יבליענו חם שורף גרונו בו וכיוצא בזה שאין לו הנאה בו מ״ם לוקה כמו שאר״זל בפ׳ שני מפסחי׳ להכי לא כתב רחמנא אכילה בגופית למימרא שלוקי׳ עליו שלא כדרך הנאתו׳ ומ״מ אין לוקין עליו אלא דרך בישול בלשון שהוציאו הכתוב איסורו׳ ואע״פ שאמר״ל שורה שנ׳ כתב בתורה איסור הבישול שלשה פעמי׳ שהוא ללמד איסור אכילה ואיסור בישול ואיסור הנאה׳ אין ראוי לנו למנות בחשבון הלאוין לא חשנים לפי שאיסור אכילה והנאה דבר אחד הוא כמשא״זל כל מקום שנאמר לא תאכל לא תאכלו אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע ע״כ התורה הוציאה כל ההנאות דרך כלל בלשון אכילה לפי שהיא הנאה תמידית לאדם וצריך אליה׳ וכענין שכתוב ויחזו את האלדי׳ ויאכלו וישתו שיכנה ההנאה לאכילה ואם תתפוש עלי א״כ למה נכתבן שלש לאוין דשנים יספיקו לפי זה שאמרתי יש להשיבך׳ דודאי אם נכתב במקום אחד לא תבשל שילמוד על איסור בישול ובמקום אחד לא תאכל שיכלול איסור הנאה ואכילה כמו שאמרנו היה בין שלא יכתוב השלישי שאין צורך עוד בו שכבר היינו למדי׳ אכילה והנאה בלא תאכל מן הכלל שבידינו דבכלל אכיל׳ הנאה במשמע׳ אבל עכשיו שלא חזכרה בו אכילה בשום מקום לא היינו למדי׳ ההנאה לא עם הלאו השלישי ואין לך לשאול עוד ולמה

תורה שבכתב מספר בני ישראל שלא

לא כתב רחמנא לא תאכל באחר מחס ויספיק בשנים שכבר הורעתיך כי לענין נצטרך שלא יזכיר בו הכתוב לשון אכילה כפני שהחיוב
בו אפי' שלא כדרך הנאתו למרנו מעתה כימה שאר"ז ל חד לאיסור אכילה וחד לאיסור הנאה וחד לאיסור בישול אין הכונה בהם ש'היה
הכתוב השלישי ללאו אחר לא שנצטרך ללמור ממנו הנאה ובריך שבחר ברבריהם עכ"ל: וסוד בשר בחלב ביארתי בפ' משפטי'·

ותורה אור ואתם הדבקים בידור אלהיכם חיים וגו'

השי' בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון
וקרבנו לשמו הגדול שהוא סוד שם יד"וד
באמצעית התורה שהיא כולה שמותיו ית' וכל השמות נאצלו משם ידו"ד וזהו תורת ה' תמימה · ובקיימנו התורה והמצות נמצא אנחנו
דביקי' בשמו הגדול ואנחנו הכסא לכבורו ואז השם שלם והכסא שלם בקיום התורה והמצות · אבל מפני חטאינו גלינו ואין השם והכסא
שלם כמש"ארזל · וענין הרביקות בשם ידוד נבחין בשתי בחינות אם מצד שם יד"וד הכולל הבנין של מעלה שהוא תפארת הכולל שש
קצוות כנודע ומעור בלויה שלו שהיא מלכות שהם סוד ז' ימי בראשית דהיינו ו' ימי המעשה ושבת והוא תפארת ישראל כי הוא מדתו של
יעקב כי האבות הן הן המרכבה · בסוד הפסוק אל אלהים ידוד הוא היודע · כי אל הוא כמדת החסד חסד לאברהם · אלהים במדת הגבורה
פחד יצחק · ידו"ד במדת תפארת מדת יעקב והוא ראש שבטי ישראל מטתו היתה שלימה כי ממנו יצאת אומה הישראלית · ע"כ ישרא'
למטה רביקים בישראל של מעלה · סוד ישראל סבא כי כן אלו ג' המדות שהם סוד המרכבה הכולל קו החסד וקו הדין וקו הרחמים
ומשפיע' למלכות שורש מלכות בית דוד רגל רביעי · הם סוד כהן לוי ישראל · כהן בסוד החסד · כמ"ש באהרן איש חסידך · לוי בגבורה
ישראל בתפארת כנודע · עוד בחינה שנית בשם יד"ור כי גבהו עשרה ורחבו ארבע דהיינו רחב ד' אותיות בזה ידו"ד ובמילואו נעש'
גבהו י' כזה יו"ד ה"א וא"ו ה"א זהו סוד רשות היחיד כי ענין ד' רומז לד' רגלי המרכבה עליונה כרפי' וענין י' רומז שהוא כולל י' ספירות
כנודע י' חכמה וקוצו של י' רומז לכתר ה' בינה ו' תפארת הכולל ו' קצוות ה' אחרונה מלכות · וגם רמוז כל אותיות יד"וד באות יוד
במילואה כאשר הארכתי בזה במקום אחר כי כתיבת ה' בב' אנפין א' כצורת ד' ובתוכה ו' כזה ה' ב' צורת ד' ובתוכו יו"ד כזה ה' וסימנך
דו"די וכל זה נרמז באותיות יוד י' ו' כפשוטו אח"כ תכניס יו"ד בתוך ד' או ו' בתוך ד' הרי שני ההי"ן · ובבחינה זו נדבקי' ערת ישרא' · אין
ערה פחות מעשרה וכבר כתבתי במקום אחר כי שם ישראל מורה על סוד י' ספירות שכן ראשי תיבות של י' ספירות עולה כמנין ישרא' ·
ר"ת של הספירות כח"ב גג"ת נה"ים עולה תק"מא כמנין ישראל וע"כ מספר בני ישראל שש מאות אלף כמספר צינורות של י' ספירות
וז"ל הפרדס בשער סדר הצינורות פרק ה' הוער אלינו שנמצא ס' ששמו ספר הצינורות שהוא מדבר בענין צינורות רוקא ומונה ששים
רבוא צינורות ע"כל ואלו ששים רבוא צינורות הם מעשר ספירו' וגבלל' במספר ששה דהיינו שש מאות אלף או אומרי' ששים רבוא והכל
בבחינת ששה קצוות שהיא הבחינה של ידו"ד הכולל ששה קצוות ומתייחדים כאחד או ב' בחינות אף שאומרי' י' ספירות או בהתראות
הששה קצוות כמו שהאריך הפרדס בענין הכללות וההתראות · על כן ישראל הם בת זוג לשבת כמ"ש במדרש שאמר הק' בה לשבת
ישראל יהיו בן זוגך כי ששת ימי המעשה ויום השביעי שבת הם סוד שבעה ימי בראשית · גם מלאכת המשכן היה נגד שבעה ימי בראשית
כמ"ש בפרשת תרומה ע"ש ושבת הוא סוד שם ידו"ד כוד רהי' גבהו עשרה ורחבו ד' ע"כ אסור להוציא מר"הי · ושבת היא קודש כולל
כל הקצוות והבנין על כן מלאכת שבת ממשכן ילפינן · ובא בפרשה זו הציווי של מלאכת המשכן ליתן לבצלאל ויתר החכמים ונצטוו על
השבת אך את שבתותי תשמורו כו' ויתבאר הדרוש הזה בארוכה בעז"הי בפ' ויקהל ופקודי · ע"ש והנה כ"ע סברי התורה ניתנה בשבת כי
התורה היא מן השמי' סוד תפארת ישרא' הכולל שש קצוות מן השמים השמיע את קולו וגו' ומן הארץ היא מלכות שמי' וזהו סוד ז' קולו'
המוזכרות במזמור הבו לה' בני אלים שהם ז' של הבנין והם סוד השמטות בסוד שיתא אלפי הוי עלמא וחד חרוב שהוא שבת וזהו ז'
פעמי' ז' ובשתחשוב השבתות של שתא אלפי ואח"כ האלף הז' כולו שבת הרי הם ת"ר אלף שבתות שהם ששים רבוא והם ס' רבוא
נשמות ישרא' שהם כס' רבוא אותיו' התורה כאשר הארכתי בדרוש הזה במסכת שלי ע"ש ועל סוד הבנין ששם נאחזי' ישרא' בסוד תפארת
ישרא' רומז שמן משחת קודש כשמן הטוב היורד על הזקן זקן אהרן וכתיב תומיך ואוריך לאיש חסידך כי הכהן מצד החסד כמ"ש לעיל ובפ'
תרומה הארכתי ואח"כ מתפשט עד המלכות באופן שהכהן בעבודת השם גורם ההשפעה עד כנסת ישראל שלמעלה שהיא מדת מלכו'
ומשם מקור ישרא' כמ"ש ארני ממקור ישראל כי היא האם מתעוברת מנשמות ישראל ונגמר ההשפעה הטובה היורד מלמעל' באמצעית
מלכות ישראל למטה · ע"כ בשמן משחת קודש · גם הקטורת רומז קרוב לענין זה · וכתיב שמן וקטורת ישמח לב ופירשתי בפרשת
תרומה והזר הקרב יומת או מי שעושה במתכונתה · כי אז הוא מכוון לקליפה' שהיא ברסות קוף בפני אדם כי זה לעומת זה עשה אלדי'
ואז הוא ע"ז וצא תאמר לו סחור סחור לכרמא לא תקרב וזהו טעם אזהרה שלא לאכול ושלא לשתות כתקרובות ע"ז כי צריך לראות
שבעה נקיים דהיינו ישראל הם בפנימיות בסוד שבעת ימי הבנין כבוד המ"לך בהיכלו הכל נקי וטהור וע"ז בא הרמז של שמיטות לשבו'
מעבודת הארץ בשנת השמיטה וכבר רמזתי זה והכל הוא בסוד שבת והק"בה וישראל מעידין על השבת · והק"בה והשבת מעידין על
ישראל והשבת וישראל מעידין על הק"בה כראית' במדרש והכל בסוד רשות היחיד ולומדין כל מלאכת שבת מהמשכן · וכבר רמזתי
מספר ששי' רבוא הוא מספר ס' רבוא של עשר ספירות · וס' רבוא אותיות בתורה · ומתראות בסוד ששה דהיינו שש מאות אלף וכן
בחינ' ששים הכל מצד התראות ו' קצוות ע"כ היו נמנין ישראל להיות כל אחד מהם דבר שבמנין דבר חשוב כי הם סבת בריאות העולם
סוד הבנין של מעלה ע"י התורה הניתנת בששה בסיון או בשבעה בסיון ושניהם לדבר אחד נתכוונו דהיינו בחינת תפארת בכללות שש
קצוות המשפיע' ומלכות היא השביעי' שע"י נתגלו ונשלם אז בריאות עולם · כמ"ש רז"ל יום הששי כולם תלויים ועומדים עד מתן תור'
שנתנה לס' רבוא שמות ובנתינת התורה אמר הק"בה למשה אחוזב כסא כראית' בפרק ר"ע כי אז ישראל נעשו כסא וזהו סוד כי תשא
את ראש בני ישראל · והוא ע"ד מה שכתבתי במקום אחר בפסוק הלוא אם תטיב שאת ואם לא לפתח חטאת רובץ שהוא ע"ד דאית'
בהניג' פרק אין דורשין שהחיות הנושאות הכסא מזיעות מאימת הכסא וזיעה זו שופכת על ראש רשעי' וזהו גהנם ע"ש אבל אם ישראל
זכאי' הם נושאות הכסא ולכך נבראו שהם ישבו במעלה העליונה להיותם הכסא בסוד האבות הן המרכבה · ואז לא יש גיהנם כי לא יש
זיעה זה"ש הלא אם תטיב שאת כלומר תשא אתה את הכסא ואם לא אזי ישאו אותו המלאכים ויזיעו ויהיה גיהנם זהו לפתח חטא' רובץ
וזהו שרמז בכאן כי תשא את ראש · כשתהיה ראש אז אתה תשא · ובתיבת ראש נרמז סוד שבת שליכת הבנין שלמעלה שהוא בת
זוג של ישראל וכן זוג של ראש רצוני לומר אותיות השניות הוא שבת והנה בענין נשיאות ראש היו שוים במחצית השקל כל ראש וראש ·
אמנם ג' תרומות נרמזו כאן גם תרומת נדבה וזו התרומת של הנדבה נקראת לי כמו שאמר ויקחו לי לשמי תצרף לי עם רא"ש הוא
אותיות ישראל ואז שבת קודש לישרא' שהם ו' מאות אלף נכנסי' לבת זוג יום הז' קודש שבת בת זוגם · אבל בעגל קלקלו בשש · וירא
העם כי בשש · ופיר ז"ל כי בא שש וכו' כמו שמוזכר בדברי רשי' · ופגמו בשמו ית' ובכסאו כי שמטו אחד מטטרמולין שנאמר ופני השור
מהשמא' שהוא אחד מחיות הנושאת הכסא על כן בעת התיקון אמר כי תשא את ראש וכמו שרמזתי והיה כמספר בני ישרא' ס' רבוא ונכנו
ע"י מחצית השקל הרומז לבחינת יוד במילואה שכן השקל השלם יוד ומחציתו י' וז"ל רע"יא כהימנא פררס פ"ו אמר רעי' כרהימנא מאן
מחצית השקל איהו כגון חצי ההין וזה ו' ממוצע בין שני ההין · אבנא למשקל ברה דא יוד עשרים גרה השקל דא יוד
העשיר לא ירבה דא עמודא דאמצעית' לא ירבה על העשיר והכי אתמר בספר יצירה עשר ספירות בלי מה
ולא

ולא אחד עשר והדל לא ימעיט דא צדיק לא ימעיט מעשר כד"א עשר ולא י"א ומחצית השקל עשר איהו עכ"ל· וכתב הפרד"ס בשער הראשון פ' ששי והנה להבין המאמר הזה צריכין אנו להקדים כי ענין הספירות הם עשרה מלמעלה למטה ועשרה מלמטה למעלה כדמיון נצוץ השמש ובא ומכה במראה הלטושה וחוזר ומתהפך נגד מקורו כן הענין בספירות כי הם באים מלמעלה למטה עד המלכות ושם מצב האור וחוזר אל מקורו דרך המסעות עד שבאו שהם עשרה מלמעלה למטה כן הם עשרה מלמטה למעלה עכ"ל עוד האריך שם בפי' המאמר ע"ש הרי מבואר סוד ס' רבוא שנמנו במחצית השקל מורה על דביקות שם ידו"ד בבחינות הנזכרות למעלה· ואר"ז ל משה היה שקול נגד כל ישראל לכך תמצא רמז ס' רבוא בשמו עם צירוף י' דהיינו י' הדברות משה ידבר והאלקים יעננו בקול· כיצד משה חשוב מ' פעמים ש' עולה י"ב אלפים ואחר כך חשוב ה' פעמים י"ב אלפי' דהיינו ה' מבשה וה' פעמים י"ב אלפים היינו ס' אלפים אחר כך תצרף זרת לי' שהיא המרכז י' דברו' ותמצא י' פעמים ס' הוא פ' רבוא וכן תמצא סין סיני שהחר נקרא לפעמים סין מדבר סין ולפעמים סיני חשוב סין ס' פעמים י' עולה ת"ר ת"ר פעמים נ' עולה שלשי' אלפים כך עולה סין וכן תחשוב סין מסיני עולה נ"כ ל' אלפים הרי ס' אלפים אחר כך י' מסיני הרי ס' רבוא כך מצאתי ואפשר ע"ז בא הרמז משה קיבל התורה מסיני כי משה מורה על ס' רבוא וכן סין סיני וכן התורה ס' רבוא אותיות· ובעשיית העגל עברו על התורה ובעטו במשה כמ"ש כי זה משה לא ידענו מה היה לו· ופגמו בסיני ובמקום סיני עשו סמ"ל הקנאה סמ"ל כחשבון סיני והיתה בם מגפה כי החזירו והמשיכו זוהמת הנחש עליהם אשר פסקה מהם בעמדם בסיני· אחר כך כשחזרו בתשובה הצריכו לתיקון ע"י המשכן· ונמנו ס' רבוא במחצית השקל כדי לחזור לדביקותם לשם ידו"ד בהבחינות הנזכרות ויוחזר השם שלם והכסא שלם· במדרש ילקוט אמר ר' יושיע הכהן בר נחמן אמר הקב"ה למשה לך ומנה את ישראל כו' אמר משה לפני הקב"ה כתיב והיה זרעך כעפר הארץ וכתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים ואתה אומר לך ומנה את ישראל איני יכול לעמוד על מנינם· א"ל הקב"ה למשה לא כשם שאתה סבור אלא אם בקשת לעמוד על מניינם של ישראל טול ראשי אותיות של שבטים ואתה עומד על מניינם ר"ש מראובן ש"ן משמעון למ"ד מלוי וכן כל שבט ושבט מלה"ד לשולחני שהיה לו נער אמר לו פקוד לי מעות האלו א"ל היאך יכול אני לספור אותם א"ל כפור ראשי שורות של מעות ותעמוד על החשבון כך אמר הקב"ה למשה ר"ש מראובן מאתים אלף נו"ן מנפתלי חמשים אלף שי"ן משמעון שלש מאות אלף· יו"ד מיודא יו"ד מיששכר יוד מיוסף שלשים אלף ז' של זבולון ז' אלפים ד' של דן ד' אלפים ג' של גד ג' אלפים· ב' של בנימן ב' אלפים א' של אשר אלף הרי ת"ק אלף וצ"ז אלף היכן הג' אלפי' שנפלו בעגל שנאמר ויעשו בני לוי כדבר משה ויפול מן העם כשלשת אלפים איש לכך אמר הקב"ה למשה מנה את ישראל לידע כמה חסרו עכ"ל יש כמה קושיות במאמר הזה א' מה שאמר איני יכול לעמוד על מניינם והלא באמת עמד ומנה אותם ונר' ג' אלף ותק"ן איש· ב' מ"ש הקב"ה לא כשם שאתה סבור כו' כאלו לא היה דעת הקב"ה למנותם וז"א· ג' והיה מספר בני ישראל כחול הים הלא זה לא נאמר אלא על הדורות העתידי' והא ראי' שבאמת היו עתה דבר שבמנין ד' קשה למ"ד שבלוי והלא לא היה בחשבון דוק בחשבון אחר' ולא תמצא לוי ובאמת שבתנחומא אשר גם שם המדרש זה בקצרה לא הוזכר למ"ד מלוי ת' ק' אינו חושב השבטים לא כסדר תולדות' ולא כסדר יחוסם וביותר הפלא על אשר מפסיק בשם נפתלי בין ראובן לשמעון ובאמת שבתנחומא מזכיר את נפתלי קודם לזבולון· ויש ליישב רחושב סדר תולדותם וזהו ראובן ושמעון· יודא יששכר יוסף וכולל יוסף עמהן לכלול היודין ביחד ואחר כך נפתלי עבור כי הוא עדיין במנין האלף ר"ל מה שהוא יותר מעשר נופל בנ"ל אלף ומה שהוא פחות מעשר שייך בו ל' אלפים וקחשיב מזבולון כו' המספר המרובה קודם כך יש ליישב לפי נוסח התנחומא אבל לפי נוסחות הילקוט קשה· ו' צירוף ג' יודין מג' שבטים וכללינהו יחד מ"ס· ז' קשה למנ"מ סביא רישא דקרא ויעשו בני לוי· ח' קשה לכך אמר הקב"ה למשה מנה את ישראל קשיא סיפא לרישא לא כשאתה סבור· ט' קשה באחר שחגיר הקב"ה מנין למרע"ה כמה הם א"כ למאי ימנה אותם ואם תרצה להקשות עוד קושיא חזקה בזה המאמר איך אמר שהם תקצ"ז אלף והלא כתיב בפרש' פקודי שהיו תר"ג אלף ותק"ן זה אינו קשה כי ישראל נמנו לאחר י"כ ואז ז' אלפי' ותק"ן נעשו בני כ' שנים כי מתשרי מתחיל שנות האנשי' כמו שפירש"י אבל בשעת העגל אותן שהיו ס' רבוא שיצאו ממצרי' ושקבלו התור' מאותן נחסר ג' אלפים ולא נשארו כ"א תקצ"ז אלף וק"ל אכן הקושיות הראשונות קשה והנה אפרש תחילה המאמר ומתרץ אנב קושיא גדולה איך אמר שלשלת אלפי' נפלו בעגל והרי ג' אלפי' נהרגו מיד בני לוי והם היו שהיו בעדי' ובהתרא' וכמה וכמה מתו בהדרקון אותן שהיו בעדי' בלא התראה וכמה וכמה מתו במגפה כמ"ש ויגוף ה' שלא היו בלא עדים ובלא התראה· א"כ איך אמר בעל המאמר ג' אלפים היכן הם כאלו לא נחסרו כ"א ג' אלפים ואין סברא לומר שאותן שמתו בהדרוקן ושמגפה היו הפחות מבן כ' רוקא או היו מערב רב· ע"כ נראה שכמה וכמה אלפים מישראל שמתו בהדרוקן ובמגפה נוסף על ג' אלפים שנהרגו רק שלאחר תשרי נתוסף סך גדול שהגיע לעשרים· ומרע"ה כשידע מנין ישראל כמה היו קודם העגל· וידע אח"כ בעת ההיא המנין כמה מישראל שהגיע עתה לעשרי' כי הגידו לו אז היה יכול לידע כמה חסרו· ועתה אבאר המאמר מרע"ה כששמע מפי הקב"ה כי תשא את ראש וגו' ונתנו וגו' והיה מסופק בפירוש המצוה אם המנין נוהג לדורות בכל שנה ושנה למנות ישראל ויתנו מחצית השקל וצירף הקרבנות והטעם כדי לידע מידי שנה בשנה ישראל כמה הם אשר ע"כ בא הציווי העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט וגם כדי שנוכל לידע כמה הם או דוקא עתה יהיה המנין כדי לידע כמה חסרו· ולהבא בכל שנה ושנה יתנו כל אחר מחצית השקל לצורך הקרבנו' ובלי מנין וכן הוא האמת· ומה שבא הציווי העשיר לא ירבה וגו' כדי שלא יאמר הוני' פראני כדאיתא במדרש והנה מרע"ה הבין הדרך הראשון היפך האמת כי אמר בלבו אלו היתה כוונת הש"י דוקא למנותם עתה ולא בשנים שיבאו הנה ק"מ"ט אלא כדי לידע כמה חסרו עדיין לא אוכל לידע כמה חסרו מאחר שלא ידע כמה היו מתחילה אף שנכתב בתורה כשיצאו ממצרים היו כשש מאות אלף לא ידע פסוק זה כי עדיין לא היה נכתב ומתוך כך הבין הדרך הראשון ועל כן תמה על עצמו מאחר שמצוה למנות בכל שנה ושנה עולמית האך יהיה דבר זה אפשרי באחרית הימים שלא ימנה ולא יספר· עתה לא היה ק' כי עתה בעת ההיא היו דבר שבמנין אבל מאחר שהכריח שהכוונ' לעולמי' א"כ קשה והשיב לו הש"י לא כשם שאתה סבור אלא המשם הוא למנותם דוקא עתה לידע כמה חסרו ומרה שהוקשה לך החסרון הידיעה כמה היו מתחילה זה אני מגלה לך קח ראשי שבטי' כסך זה הי' ותקשה בעל המדרש· וג' אלפי' היכן הם הלא האמת הוא שיצאו ממצרים ס' רבוא והשיב אותן ג' אלפים שנפלו בעגל מידי הלוים היו משלימין המנין רק שלא נרמזו בראשי השבטי' כי גברי קטילי דהוו בצאתם ממצרים ומפתמא שינא ע"ז היו בלבם שלא השגיחו בהתראו' העדים וגם מרע"ה סבה עומק בינתו ושכלו השיג שמהסמא תקצ"ז אלף היו בלא ג' אלפי' הנ"ל כי אין מן הראוי שיהיו בכלל חשבון ראשי שבטי' וכשידע משה סך מישראל כמה היו מתחילה ונודע לו עתה סך האלפי' מהחרשים שנעשו בנין אז יוכל לידע כמה חסרו כך נראה לפרש אף שהוא רחוק קצת: חביבין ישראל למקום שהוא לנו לאהי' ואנחנו לו לעם בחר בנו מכל העמים ואין אמצעי בינינו ע"כ כשחוטאי' אינם נקראים עם ה' ובמדרש ר' ברכי' בשם ר' לוי משל למלך שהי' לו כרם ומסרו לאריס כד הוה עביד חמר טב אמר מה חמרי דכרמי וכד הוה עביד ביש אמר מה ביש חמרא דאריס א"ל האריס אדוני המלך כי הוה עביד חמר טב הוא דידך וכד הוה עביד חמר ביש הוא דידי בין טב בין ביש דידך הוא כך מתחיל' אמר הקב"ה למשה ועתה לך ואשלחך אל פרעה והוצי' את עמי בני ישרא' וכיון שעשו אותו מעשה מה כתוב תמן לך רד כי שחת עמך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע כד אינון חטאי דידי וכד אינון זכאין דידך בין חטאי בין זכאי דידך אינון והם עמך ונחלתך למה ה' יחרה אפך בעמך א"ר סימון לא זז מחבבין עד שקראן עמו שנ' וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשו' לעמו ע"כ וקרוב לזה נראה לפרש בענין אחר כי ידוע ישרא' לא

תמצאו

הגה"ה

וה"מלה פרשת רחיצת ידים ותל"ים כי י' אצבעות בידים וי' אצבעות ברגלי' דומי' למספר עשר ספירות והקתל"ים הם על לידים· יתבאר בד"ה הפרדס·

חטאו רק ע״י הערב רב ואמר הקב״ה למשה לך רד כי שחת עמך ערב רב אשר קבלת וכשאמר ואכלה אותם עמד בתפלה ויחל וגו׳ למה יי׳
יחרה אפך בעמך דהיינו ישראל כשלמא עמי ערב רב ניחא אבן בעמך למה יי׳ יחרה אפך והורה לו הקב״ה וזה״ש וינחם יי׳ על הרעה אשר
דבר לעשות לעמו ישראל הרי ישראל עם יי׳ ולא זו שהם עם יי׳ אלא חתומים בחותם אל כמו יעקב ויקרא לו אל אלהי ישראל ופירשו אל
אלהי ישראל קראו אל׃ ומשה נקרא אלהים וכל זה הדביקות באמצעית התורה שפסקה זוהמת הנחש כשעמדו בהר סיני ובעשיית העגל
חזר הזוהמא׃ וכל מה שתמצא בנחש תמצא בעגל חטא העגל בכלל ובפרט בכלל ענין העגל ע״ז בפרט כיצד רז״ל אמרו העולם
חוטאין מיעוטן בעריות ורובן בגזל וכולן באבק לשון הרע כו׳ כן בכאן ויקומו לצחק פרש״י עריות לשון הרע שאמרו במדרש שהוציאו לשון
הרע שאמרו אלה אלהיך ישראל חטאו בגזל במסכת ברכות אצל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר
הוא לאיש משחית אביו הקב״ה אמו כנסת ישראל מאי חבר הוא לאיש משחית חבר לירבעם בן נבט שהשחית את ישרא׳ לאביהם שבשמים
ר״ל בעגלים אשר עשה׃ הרי מעשה עגל גוירת השפעה וכביכול התשת כח שלמעלה רמז לדבר אין פשע׃ אין שפע וכך הנהנה בלא
ברכה גוזל׃ ע״כ רמז להם משה הרגו וכו׳ ולתת עליכם בר״כה הרי ג׳ אלו בפרט היו בחטא ע״ג ר״ל ״עריות ״גזל ״לשון הרע וכן ע״ג ר״ת
ג׳ אלה׃ וזהו רמזו רבותינו ז״ל אין לך כל חטא וחטא שאין בו מפקידת עגל כי כל החוטא הוא מהרוב או מהמיעוט או מהכל וכל אלו
תמצא בנחש׃ אדם חטא בגזל שלקח פרי שאינו שלו׃ חוה חטאה בעריות כי בא נחש על חוה׃ הנחש בלשון הרע מסית ומדיח אין
מהפכין כו׳ והנה ג׳ מיתות היו כאן׃ בעדים והתראה הריגה׃ בעדים ולא התראה הריקן׃ ובלא עדים והתראה מגפה כן שם בנחש׃
אדם בעדים ובהתראה עד השי׳ הוא העד הוא הדיין והתראה למיתה שהתרה בו השי׳ ביום אכלך ממנו מות תמות׃ חוה עדים בלא התראה
עד השי׳ צוה על כן יעזוב שאסרה תורת עריות לבני נח כמו שפירש״י ורז״ל אבל לא עשה התראה למיתה׃ נחש לא עדים ולא התראה רק
שאין מהפכין בזכות מסית׃ הנה אדם הראשון תיקן חטאו בשור שהקריב כמו שאמרו רבותינו ז״ל וכאן חזרו לקלקולם וימירו את כבודם
בתבנית שור׃ במדרש ילקוט כי תשא את ראש בני ישראל מה כתיב למעלה מן הענין וכפר אהרן על קרנותיו כיון שחטאו ישראל אמר
הקב״ה למשה לך כפר להם אמר לפניו רבונו של עולם לא כן אמרת אחת בשנה אמר לו הקב״ה לך זקוף אותו עכשיו כי תשא את ראש
בני ישראל׃ אמר רבי יהושע הכהן בר נחמן אמר הקב״ה למשה לך מנה את ישראל׃ אמר משה לפני הקב״ה כתיב והיה זרעך כעפר
הארץ וכתיב והיה מספר בני ישראל כחול הים ואת אמרת לך ומנה את ישראל איני יכול לעמוד על מניינם׃ אמר ליה הקב״ה משה לא
כשם שאתה סבור אלא אם בקשת לעמוד על מניינם של ישראל טול ראשי אותיות של שבטים ואתה תעמוד על מניינם׃ ר״ש מראובן ש״ן
משמעון למ״ד מלוי וכן כל שבט ושבט׃ למה הדבר דומה לשולחני שהיה לו נער אמר ליה פקוד לי מעות הללו׃ א״ל היאך אני יכול
לספור אותם אמר ליה ספור ראשי שורות של מעות ותעמוד על החשבון כך אמר הקב״ה למשה ר״ש מראובן מאתים אלף׃ נו״ן מנפתלי
חמשים אלף׃ ש״ן משמעון שלש מאות אלף׃ יו״ד מיהודה יו״ד מיששכר יו״ד מיוסף שלשים אלף׃ זיי״ן של זבולן שבעת אלפים׃ דל״ת
של דן ארבעת אלפים׃ גימ״ל של גד שלשת אלפים׃ בי״ת של בנימין אלפים׃ אל״ף של אשר אלף הרי ת״ק אלף וצ״ו אלף׃ היכן
השלשת אלפים אלו שנפלו בעגל שנאמר ויעשו בני לוי כדבר משה ויפול מן העם כשלשת אלפים איש לכך אמר הקב״ה למשה מנה את
ישראל לידע כמה חסרו׃ ונתנו איש כופר נפשו׃ כששמע משה כן נתיירא אמר עור בעד עור וכל אשר לאיש יתן בעד נפשו׃ רבי
יהודא בר אלעי אומר אמר משה מצינו שפדיון נפשו של אדם ככר כסף שנאמר והיה נפשך תחת נפשו או ככר כסף תשקול׃ רבי יוסי
אומר ממוציא שם רע למד שנאמר וענשו אותו מאה כסף ואנחנו הוציאו שם רע ואמרנו אלה אלהיך ישראל כל א׳ וא׳ ממנו צריך ליתן ק׳
כסף׃ ריש לקיש אמר מן האונס למד כתיב ונתן האיש השוכב עמה וגו׳ ואנו אנסנו הדיבור שכתוב לא יהיה לך וגו׳ ועשינו ע״ז כל א׳
וא׳ ממנו צריך ליתן חמשים כסף׃ רבי יהודא בר סימון אמר משור נגח למד שנאמר אם עבד יגח השור ואנחנו המרנו כבודו בשור שנאמר
וימירו כבודם בתבנית שור כל אחד ואחד ממנו צריך ליתן שלשים שקלים ידע הקב״ה מה בלבו של משה אמר ליה חייך לא ככר כסף ולא
מאה כסף ולא חמשים שקלים ולא שלשים שקלים אלא זה יתנו ונתנו איש כופר נפשו קשה מנא להו לרבותינו ז״ל שכך חשב משה׃
עוד קשה מתחלה אמר אין פדיון ואחר כך ד׳ חלוקי פדיון׃ ע״ק מה תירץ שהיה מטבע של אש׃ הענין יש קשה ונתנו וגו׳ זה יתנו וגו׳
לימא בקיצור ונתנו כופר נפשו למחצית השקל גם תיבת איש מיותר׃ אלא השי׳ נתן מקום למשה להרהר כדי לכפר׃ ונתנו איש שהמובן
שאין להם כפרה רק בנפשו דהיינו שימות׃ אחר כך חוזר זה יתנו והענין הארכתי בדרוש במקום אחר כי השי׳ העונש שמעניש אינו מעניש
מצדו ית׳ שהוא המצוה רק מעניש מצידנו מצד המצווה כדי שיהיה לעונש גבול כמו שיש לנו גבול ולא יהיה נצחי׃ ובמתן שכר הוא להיפך
נותן שכר מצדו דהיינו שכר נצחי וזהו שרמז לנו באם היה עונש מצדו ית׳ אז היתה הנתינה איש׃ אבל זה יתנו כו׳ להורות שהעונש הוא
מצדינו וכבר כתבתי העגל בכלל היה ע״ז ועריות וגזל ולשון הרע ומשום הכי נקטו אלו אמוראים ממה למד משה שנתיירא ומר אמר חדא
ומר אמר חדא ולא פליגי אך כל א׳ כתם נקט א׳ מעבירות הנרמזים בר״ת של ע״ג ר״ל כנ״ל׃ מוציא שם רע כפשוטו׃ מן האונס עריות׃
משור נגח במקום גזל שור שהקריב אדם הראשון׃ אדם כי יקריב׃ מה אדם לא הקריב מהגזל כו׳׃ השיב לו הקב״ה אני מלא רחמים
הראהו מטבע של אש אשה ריח ניחוח שמחצית השקל מביאין קרבנות כמו אדם שהקריב׃ נחזור למאמר הדביקות פשט המאמר נשאר
במקומו רק בו רמזים לסוד הדביקות׃ ר׳ מאתים אלף׃ ש׳ ג׳ מאות אלף׃ ג׳ ג׳ אלף׃ רומזים לסוד אל אלהים ידו״ד אלהים עולה
ר׳ כזה א׳ א״ל אל״ה אלהי׳ אלהים׃ ש׳ מאות עולה במילוי אל״ף למ״ד הי׳ יוד מ״ם עולה ש׳ וכן תמורת שם ידו״ד בא״ת ב״ש מצפ״ץ עולת
ש׳ ומאחר שהשם בעצמו אינו נהגה נרמזו תמורתו הקודש׃ וגם מספר נ׳ רומז לאותיות י״ה מהשם שהם נהגין דהיינו צירוף י׳ פעמים ה׳
עולה נ׳ ובכלל שם ידו״ד נרמז שם אל דהיינו מילוי שם ס״נ ג׳ י׳ ואל״ף אחת כזה י״וד הי׳ וא״ו הי׳ עולה אל ז׳ שבעה עיני יי׳ המשוטטים
כו׳ והוא סוד שבעה הבנין׃ ד׳ ד׳ היות הכסא הרי השם והכסא והם שמטו מטטרמולין כו׳ הרי השם והכסא שלם׃ הדביקות היפך
ע״ז ג׳ ג׳ כתות של מ״ה אומרים שירה בכל יום בשפה ברורה בלשון הקודש לשון שמלאכי השרת משתמשין וזהו היפך לשון הרע ב׳ ברכה
וע״כ התחיל התורה בבי״ת היפך מגזל׃ א׳ והיו לבשר אחד היפך עריות׃ וכוונת השבטים חזרו להדביקות׃ ועל ענין דביקות בשם
ידו״ד תתבאר פרשת ראה אתה אומר אלי העל כו׳ קשה מה זה לשון ראה ורש״י כתב ראה חן עיניך ולבך על דבריך כו׳ וצריך הבנה על
מה צריך לתת לב ועיין עוד קשה מ״ש ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי׃ הלא הודיע כמ״ש הנה אנכי שולח מלאך׃ ורש״י כתב
ואשר אמרת לי הנה אנכי שולח מלאך אין זו הודעה שאין אני חפץ בה ע״כ״ל אבל הוא דוחק׃ עוד קשה מ״ש ידעתיך בשם וגם מצאת
חן בעיני ולקמן כתב להיפך מצאת חן בעיני וארעך בשם׃ גם מ״ש וראה כי עמך הגוי הזה איך מקושר למעלה בפסוקים ויאמר פני ילכו
וגו׳ ויאמר אם אין פניך הולכים׃ תמוה מאוד מאחר שהבטיחו הקב״ה ואמר פני ילכו למה גיזם אחר כך משה ואמר אם אין פניך הולכים
עוד קשה לשון ילכו ולשון הולכים ע״ק אריכות הלשון ובמה יורע איפוא כי מצאתי חן בעיניך כו׳ כבר הקדמתי שאנחנו עם ידו״ד ודביקים
בשמו הגדול וכמו שהבאתי לעיל המדרש דרבי ברכיה כו׳ דלא זז מחבבן עד שקראו עמו׃ וע״ז אמר ראה אתה אומר אלי העל ראה תן
עיניך ולבך כי צריך התבוננות גדול סה שיש מהקושי בדבריך הנה אתה אומר אלי העל כמ״ש לעיל ויאמר יי׳ אל משה לך עלה מזה
היפך ממה שאמרת בעת הכעס לך רד וגדולת ועליית הנביאים תלוי במעלת ישרא׳ וא״כ איך קראת אותם העם הסורה על השפלות
כמ״ש העל את העם הזה׃ והעל והעם סתרי אהדדי וזה צריך התבוננות׃ וא״ת ע״כ תפוס לשון אחרון במה שקראם עם כי אף שהיה

ריצוי לא היה הריצוי לגמרי ומ"ש הע"ל לא יהיה פי' לשון עליה אלא כפירוש ראשון שכתב רש"י על לך עלה שפירש ארץ ישראל גבוה מכל הארצות לכך נאמר עלה ונדייק כן שלא היה הרצון לגמרי סמה שאמר לו הקב"ה הנה אנכי שולח לפניך וגו' ואינו רוצה לילך בעצמו ובכבודו עמהם ע"ז אמר משה ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי כי ההודעה זו אינו הודעה לי לשלוח עמי רק זו הנבואה קאי באמת על יהושע שאמר לו המלאך עתה באתי ובימי משה רבך לא היה לי רשות לבא ואף שמשה רבינו ע"ה לא היה יודע שיהושע יכניסם לארץ והיה סבור שהוא בעצמו יכניסם מכל מקום היה יודע שבמאמר הנה אנכי שולח מלאך נתבשרו שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם לא אעלה בקרבך וכמ"ש רש"י והיה חושב משה שזה יהיה באיזה זמן מהזמנים שיחרב הבית ויחזור ויבנה ויהיה שולח מלאך אבל כשמשה מוליכם יוליכם הש"י בעצמו ובכבודו ע"כ אמר ואתה לא הודעתני כי הודעה זו אינה לי הודעה ואתה אמרת ידעתיך בשם כלומר וא"ת מה גבר בגוברין אם על ידי אחר ישלח מלאך ולמה לא על ידי גם כן על זה אמר כי כבר אמרתי ידעתיך בשם דהיינו שם המיוחד כמ"ש ל"ו הש"י לאבות שמי ידו"ד לא נודעתי · וענין ידיעת השם היא הדביקות בשם ידו"ד וההוצאה ממצרים היתה על מנת שיבואו תכף לארץ והיא ארץ אשר ידו"ד דורש ושם בארץ הקדושה שם ידו"ד נהגה כמו שיתבאר וגם מצאתי חן בעיניך הנה וגם הוא תוספו' ענין ומה הוא ההוספה אלא וראי ההוספה של מציאת החן הוא שלא זו בהארץ עצמה יהיה הדביקות בשם ידו"ד אף קודם ביאנו שמה דהיינו בלכתנו בדרך יהיה הדביקות בנו בעצמו ובכבודו וזה"ש ועתה אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכיך וארעך בידיעת השם גם בלכתנו בדרך · וראה כי עמך הגוי הזה וחפים לשון ראשון שאמרת הע"ל ולהיותן עמך ולא העם · השיב לו הש"י פני ילכו אימת והנחותי דהיינו בארץ ישראל עצמה וכמ"ש והיה בהניח ה' לך יי' מסביב דהיינו בארץ עצמה · וא"ת לפי שאמר הש"י למשה שפניו יתגלו לו בא"י עצמה אם כן מאי רבותא דמשה על יהושע הלא גם שהיה יהושע מנהיג הלא ארץ ישראל חלק ידו"ד וי"ל רבימי יהושע אף שארץ ישראל חלק יי' הוא בהתלבשות המלאך כמ"ש כי שמי בקרבו ואף ששם ידו"ד היה נהגה וזהו רוקא בבית המקדש אבל לא בארץ ישראל ואלו היה משה המנהיג היה בכל ארץ ישרא' עז"א משה אם אין פניך הולכים מיד אף בדרך ולא כמו שאמרת פני ילכו שמשמעו לעתיד דהיינו בהארץ ובמה יודע איפוא כי מצאתי חן אף שיתוודע אחר כך אבל איפוא במה יודע כו' השיב לו הקב"ה גם הדרך הזה אעשה כי מצאתי חן להיות בעצמי ובכבודי עמך גם בדרך וארעך בשם כלומר בארץ ישראל · והקדים מציאת החן בדרך לידיעה בשם בארץ ישראל כי קודם הדרך ולישיבה בהארץ ולמעלה משה התפלל כדרך הכות' ידעון רצון מתחילה מעט ואחר כך מוסיפין ע"כ התפלל מתחלה לידיעת השם בארץ ואחר כך הוסיף על מציאת החן בדרך וזהו ונפלינו כו' מן כל העם אשר על פני האדמה ארץ העמים כי עמנו חלק ידו"ד אף קודם בואנו להארץ שהיא חלק ידו"ד הרי הכל סובב והולך על סוד רביקת השם בישראל כל זמן שעושין רצון המקום אף השם שלם והכסא שלם וב"עגל שמטו אחד מטטרמולין דהיינו פני השור שהוא אחד מארבע חיות הנושאות הכסא · וכשישראל עושין רצון המקום הם נושאות הכסא בקיום התורה והמצות דהיינו תלמוד ומעשה ואז נקראים אדם כמ"ש אדם אתם והם מרכבה של אדם · ובלימוד התורה הם מרכבה של שור כמ"ש ורב תבואות בכח שור · ואמרו רבותינו ז"ל לעולם ישים עצמו לתורה כשור לעול · ומצד המעשה הם כארי וכנשר כמ"ש יהודא בן תימא הוי עז כנמר וקל כנשר · ופי' זה השור על הלב והעין וכן כתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם · ובקלקול ישראל אז נתהפך מארי נתקיים עלה אריה מסבכו · ומנשר כתיב כאשר ידאה הנשר · ומאדם אדום · וענין שור יתבאר קצת בפרשת פרה אדומה שרגיל להיות בפרשת כי תשא כבר כתבתי התורה היא שור · אבל התורה בעונותינו הרבים מתמעטת בגלות עד עת קץ ואז מלאה הארץ דעה · והנה אמרו רבותינו ז"ל כל התורה כלה בלשון זכר נאמרה אבל בגלות אף על פי שכתוב לא תשכח מפי זרעו · תשש כחה והיא כדמות נקיבה וזהו סוד פרה אדומה שמן השור שהוא זכר נעשה פרה נקיבה לטהר בה טומאת המיתה והנה כשקבלו התורה היה להם חירות מהמיתה שהוא השטן וחירות מהאומות כמ"ש אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו שרמז על המיתה והגלות · ודבר זה גורם שאף שהיה איזה גאולה בישראל היתה בלשון נקיבה כמו שירה חדשה ובקבלת התורה היא בלשון זכר נאמרה ובקלקולם אחר כך לא יהיה שיר חדש בלשון זכר עד לעתיד בגאולה אמיתית והפרה שבאה לטהרה היא נקיבה וזהו סוד ותשרנה הפרות תיבת ותשרנה היא אנדרוגינוס כולל לשון זכר ונקיבה ורומז על השיר לשון זכר ונקיבה שיר חדש ושירה חדשה ועיין בפרשת ויקהל ופקודי בדרוש פרשת פרה ועיין בפרשת חקת באורך בפרישת פרשת פרה איך שרמוזים שם טומאת מת ושיעבור גליות והשטן והאומות מונין אותנו עד עת קץ יגלה במהרה בימינו ונשיר שיר חדש אמן :

דרך חיים תוכחת מוסר

ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור וכו' פקח עיניך וראה מי שזוכה להיות מנהיג בישראל איך צריך להיות מלא בחכמה ותבונה ודעת וגם צריך להיות הגון בעיני אלהים ואדם · בפרק הרואה אמר רבי יוחנן אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכין בציבור שנאמר ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא יי' בשם בצלאל בן אורי אמר ליה הקב"ה כו' ע"ש · וקשה במ"ש ישרא' אם לפני הקב"ה ולפניך הגון · האי ולפניך בירא ועוד ולקרא ע"ק לפנינו לא כל שכן מה זה כ"ש לימא כן הוא כבבריך ההגון מתחלק לג' ענינים · אחד מעשה הגון שהוא באמת הגון והכל מודים בו שהוא הגון · ב' לפעמים מעשה הגון כלפי שמיא והרואה סובר שאינו הגון אם מחמת חסרון ידיעתו או באיזה סיבה · וכבר אמרו רז"ל גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה · הרי שני מיני הגון לענין מעשה הנגלה · עוד שלישית הכוונה הגונה לשם שמים ולא על סנרת שיקראוהו רבי כו' וכיוצא באלה ע"ז אמר משה רבינו ע"ה להקב"ה רבונו של עולם אם לפניך הגון דהיינו בחינה שלישית דברים המסורים ללב שהיה יכול להיות שנסתרו אינו כנגלה ועל כל זה הוא הגון מכל שכן לפני הנגלה אני רואה הגון · ישראל אמרו אם לפני הקב"ה הגון בשעושה מעשה מעשה טוב גלוי לפניו שאז נסתרו כנגלו ואתה מעיד שכל מעשיו טובים הנגלות הם הגונות אף מה שנראה לנו לפעמים באיזה מעשה שאינו הגון ואתה מעיד שכולם הגונים ואנחנו טועים והקב"ה מעיד כל טוב שעושה נסתרו כנגלו · בפרק הרואה אמר רבי יוחנן ג' הקב"ה מכריז עליהם בעצמו ואלו הן רעב · שבע · פרנס כו' עיין שם · וצריך לטעם למה בשלשה אלו מכריז בעצמו הנה כי נוכל למצוא טעם בשובע כי מפתח משר אינו ביד שליח ד' דברים אין נמסרין ביד שליח רק ביד הקב"ה בעצמו והסימן מפת"ח · והטעם כי קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף · וים סוף אי אפשר על ידי שליח אבל אינך תרתי היאך מתורצים · נלע"ד שלפעמים שהם תמוהים בעיני הנבראים · על כן הקב"ה מכריז בעצמו כענין עידי פסולי דרבנן שהם כשרים מדאורייתא צריכין הכרזה · ברעב שבור זרוע רשע אמר רבי אלכסנדרי כנגד מפקיעים שערים כו' הרי תמוה הוא שבע ומרעיב · שבע כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני ותנינא בני די לו בקב חרובין · פרנס לפעמים אין נראה בעיני אדם שזה יעלה לגדולה יותר מזה ע"כ הקב"ה מכריז בכבודו ובעצמו על שלשה אלה להודיע סמנו ומאתו ית' יצאו והוא יודע טעמם יפקוד וגו' ויאמר משה אל יי' לאמר · קשה מאי לאמר ורש"י כתב מה שכתב · הארי כתב אפילו ריש גרגותא משמיא והקב"ה מכריז בכל רקיעים וזהו לאמר ר"ל בכל הרקיעים יהיה האמירה דהיינו החכרזה :

לחשוב מחשבות לעשות רומז בינה עשיית המצות ישוטט במחשבתו בסורן וכטעמן בחכמה ובתבונה ובדעת :

ויתאבלו ולא שתו איש עדיו עליו כן יעשה האדם כשמפשפש במעשיו וזוכר עוונותיו יתאבל ויבכה וישב על הארץ ויסיר בגדי החמודות וילבש שק ואפר ובבכיה והספד על אשר המית את נשמתו אולי ירחם :

והיה כל מבקש יי' יצא ז"ל בעל הטורי' מכאן שצריך אדם לגלות כדי שילמוד תורה עכ"ל עוד יש סי' לדבר דברי רז"ל צא ולמד :

ענין

ענין שלשה עשרה מדות הארכתי במקום אחר כמ"ש כל זמן שבני עושין כן כלומר שמתלבשין במדותיו של הקב"ה להיות רחמנים וחנני' וארך אפים ורב חסד ואמת כו':

ויראו מגשת אליו ארז"ל ראה כמה כחה של עבירה קודם שחטאו ראו פני השכינה ולא נתיראו ועתה לא יוכלו להסתכל בפני סרסור זאת ישיב האדם אל לבו לטהר עצמו ולקדש לטהר טומאת העונות להיות סור מרע ולקדש את עצמו בקרושות ועשה טוב וטוב לו:

בעזרת אל רם ונשא· נשלם פרשת כי תשא

פרשת ויקהל ופקודי

זה שמו אשר יקראו לו שבת ומשכן

נר מצוה מצוה קט"ו מתרי"ג מצות לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת ופירשו רז"ל שלא ידונו הב"ד מצות שריפה מי שנתחייב שריפה לשרפו בשבת וה"ה לשאר מיתות ב"ד וזה לשון המכילתא שריפה בכלל היתה ויצאת ללמד מה שריפה מיוחדת שהיא אחת ממיתת ב"ד ואינה דוחה את השבת אף כל שאר מיתות ב"ד לא ידחו את השבת ורז"ל אמרו עוד שבא זה הפסוק ללמוד הבערה לחלק יצאת כו' ובירושלמי אמרו בכל מושבותיכם רבי אילא בשם רבי ינאי מכאן לבתי דינין שלא יהיו דנין בשבת הרי שלמדו שלא ידונו כו' מבכל מושבותיכם:

ותורה אור הענין כי השבת מורה על העולם שכולו שבת שהוא השכר תנצחיי ושם ינוחו הנשמות ושם משכנם והוא מקום משכן כבודו ית' והמשכן של מטה מכוון נגד שלמעלה בסודותיו ורמיזותיו ע"כ ויקהל משה את כל עדת בני ישראל כי לכל עדת בני ישראל יש להם חלק לעה"ב שמורה עליו השבת גם התאספות עדת ישראל ושהם כאיש אחד רומז לסוד שיעור קומה · וסוד רמיזות המשכן היה בסוד שיעור קומה כמ"ש והוקם המשכן הוק"ם קומ"ה כמ"ש בפרשת תרומה ע"ש · והבאתי שם מענין שיעור בפרק' קומ' היכלות רל"ו אלף פרסאות ומצאתי בדברי האר"י ז"ל שכתב שזה רמוז בפסוק וכבוד ה' מלא את המשכן דכשתמלא מש"כן כוזו מ"ם שי"ן כ"ף נו"ן אזי המילוי עולה רל"ו רומז על רל"ו אלף פרסאות כו' הרי המשכן מתאחד עם השבת · והשבת בעולם שכולו שבת וששת ימי המעשה רומז לעה"ז שהוא עולם המעשה לעשות ולקיים את כל דברי תורה ובשבת קיבול השכר לעה"ב וכמ"ש היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם: ע"כ גם ב"ד שלמטה לא יעוררו שום דין ועונש ביום השבת אפילו דבר מצוה · כי בא שבת בא מנוחה:

והנה ענין קישור המשכן והשבת הוא דבר שראוי להאריך בביאורו ע"כ בניי יצ"ו ארשום לכם קונטרס שכתבתי בילדותי ובו נמצא ג"כ מענין פ' פרה ומענין פרשת החודש הרגיל לחול בפרשיות אלו:

דרוש ויקהל ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' ק' מ"ש הכא כתיב בני ישראל ובציווי מלאכת המשכן כתיב מאת כל איש · הזוהר הקשה קושיא זו ועוד מה זה קחו מאתכם וכתב שציווי מלאכת המשכן מפי הקב"ה למשה דהיינו ויקחו לי תרומה זה היה קודם שעשו העגל ואז אמר הקב"ה מאת כל א"ש תקחו תרומה · אפי' מערב רב · אבל ציווי משה לישראל היה לאחר מעשה העגל במחרת של י"כ וקלקול העגל היה ע"י הערב רב ע"כ ויקהל משה עדת בני ישראל דוקא ואמר קחו מאתכם דוקא ולא מערב רב ע"ש אבל רש"י מנגד דבריו בפרשת כי תשא בפסוק ויתן אל משה ככלותו ע"ש וכן הוא בתנחומ' בפרשת תרומה ובאמת תמיהה גדולה על רש"י במה שרוצה שם להוכיח דאין מוקדם ומאוחר כו' ומוכיח דהא לא צוה משה רק ממחרת י"כ זהו אמת אבל מנ"ל דציווי הק"בה למשה לא היה קודם העגל וכן הוא דעת הזוהר· ענין סמיכת שבת למשכן רז"ל אמרו מה שאמרו אבל צריך ליתן טעם למה באמת המלאכות שהיו במשכן דוקא חייבי' עליהם בשבת · ששת ימים תעשה מלאכה · וכי לא סגי בלאו הכי · ובמכילת' תירוץ כשזוכין ישראל אזי מלאכתן נעשית ע' אחרים לכך כתי' תעשה גם כתירץ ע"פ משרז"ל במסכת ברכות חסידי' הראשוני' מתוך שהיו חסידי' תורתן משתמרת ומלאכתן נעשית מאליהן · וע"כ מזהיר שגם עתה תהיה מכם שתגרום המלאכה יהיה נעשה מאליה אף בימי החול. ע"ק וביום השביעי' ה"לל' · ואלו שתי הקושיות יש לתרץ רומז על מאמרם ז"ל המהלך במדבר ואינו יודע מתי שבת כו' ובששת ימים מותר לעשות מלאכה כצרכו וביום הז' למנינו יקדש כו' עיין בכלי חמדה פ' כי תשא · זה הדבר אשר צוה ה' לאמר ק' מה שאמ' בכאן שהוצרך לוסר מרע"ה שהוא ציווי המקום יותר מבכל מצות · בשלמא כשעשה את אהרן כ"ג הוצרך לומר כן כדי שלא יאמרו לכבוד אחיו הוא עושה · אבן כאן ק' במדרש והביאו הבחיי פרש' פקודי המשכן למה ב' פעמים משכן אלא ללמד שהיכל של מטה מכוון כנגד היכל של מעלה שנ' מכון לשבתך פעלת ה' וגו' אל תקרא מכון אלא מכוון שקול היה המשכן כנגד בריאת העולם בבריא' העולם כתיב הנוט' כרוק שמים וימתחם ובמשכן כתיב ועשית יריעות עזים לאוהל וכתיב נוטה שמים כיריעה בבריאת עולם כתיב יקוו המים ובמשכן כתיב ועשית כיור נחשת · בבריאת עולם כתיב יהי מארת ובמשכן כתיב ועשית מנורת· בבריאת העולם ועוף יעופף ובמשכן והיו הכרובי' פורשי כנפי' בבריאת העולם כתיב ויברא אלהי' את האדם ובמשכן כתיב ואתה הקרב אליך בבריאת העולם כתיב ויכלו השמים ובמשכן ותכל כל עבודת · בבריאת העולם ויברך אלהי' את יום השביעי · ובמשכן ויברך אותם משה וכתיב ויקדש אותו ואת כל כליו · בבריאת העולם כתיב כי בו שבת ובמשכן כתיב ששת ימי' תעשה מלאכה ואחר יום השביעי אמר קחו מאתכם תרומה עכ"ל ק' הרבה דברי' דלא קחשיב · ועיין מאמר ארוך ברבתי פ' תרומה ויקחו לי תרומה ר' ברכי' פתח לך ה' הגדולה והגבורה ר"א ויקחו לי תרומ' ר' ברכי' פתח לך ה' הגדולה והגבורה כי כל בשמי' ובארץ אתה מוצא כל מה שברא הקב"ה למעלן ברא למטן למעלן זבול וערפל שנ' וראה מזבול קדשך · ערפל ומשה נגש אל הערפל וכתיב הבער ערפל ישפוט · למטן אז אמר שלמה ה' אמר לשכון בערפל · וכתיב בנה בניתי זבול לך · למעלן שרפי' עומדי' ממעל לו · למטן עצי שטי' עומדי' · למעלן כרובי' שנ' יושב הכרובים · למטן ויהיו הכרובים למעלן והאופני' ינשאו לעומתם · למטן ומעשה האופני' כמעשה אופן המרכב' · וכן הנה אופן אחד בארץ · למעלן ה' בהיכל קרשו למטן היכל ה' · למעלן מלאכי צבאות ידודון למטן יצאו כל צבאות ה' · למעלן יהי רקיע בתוך המים ונו' למטן והבדילה הפרוכת לכם למעלן כסא ה' למטן כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו · למעלן היש מספר לגדודיו · למטן ושני אנשי' שרי גדודי' · למעלן וכפור הכוכבים למטן והנכם היום ככוכבי השמים לרוב: למעלן והנה האיש לבוש הבדים למטן כתנת בד קודש · למעלן חונה

מלאך ה׳ ולמטן כי מלאך ה׳ צבאות הוא · למעלן במלקחים לקח מעל המזבח ולמטן מזבח אדמה תעשה לי למעלן וימתחם כאהל לשבת
למטן מה טובו אהליך יעקב · למעלן נוטה שמים כיריעה׳ ולמטן עשר יריעות׳ למעלן ונהורא עימיה שרי ׳ למטן שמן זית זך כתי׳ למאו׳ ·
ולא יעור אלא שחביבין כל מה שלמטן משל מעלן׳ תדע לך שהניח מה שלמעלן וירד בשל מטן שנ׳ ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם הוי כי
כל בשמים ובארץ ואומר לי הכסף והזהב אמר ה׳ צבאות הרי שחשב הרבה דברי׳ שלא נאמרו לכאן ועיין בבחיי דלעיל שנ״כ חשיב הרבה
דברי׳ יע״ק במ״ש מכוון נגד כו׳ מאי בעי הכא · שבת ומשכן ענין אחר רומזים לעה״ב שבת גורע שרומז לעולם שכולו שבת פלונת שמאי
והלל מחר בשבך לשבת והלל כל מעשיו לשם שמי׳ וק׳ וכי ח״ו שמאי לא היו מעשיו לש״ש (הנה ע״ד הפשט מ״שכל מעשיו לש״ש
מחובר למעלה שמאי עשה כך לש״ש והלל ודה אמרת היתה בו כילד. עשה לש״ש (הנה בתיבת בראשית ב״ת ר״ת שבת ס״ח
בית אותיות ראש הם האותיות שלפני שבת כי מראש דהיינו יחוד בשבך לשבת) וק״ל׳ (הנ״ה שבהכה אותיות שניות מתיבת ישראל ע״ד אות בית
ביכי וכניכם ששת ימים תעשה וגו׳ ויום ז׳ הוא ר״ל יחוד בשבך לשבת) אלא הענין הוא שהיו מחולקים אם רשאי לעבור ע״מ לקבל פרס לעה״ב
וע״ש במדרש שמואל במשנ׳ זו וסברת שמאי דוקא ע״מ לקבל פרס עה״ז אסור אבל לעה״ב מותר והלל אוסר גם זה ע״כ אמ׳ שכל המעשי׳
היו לש״ש ולא לתשלום גמול אף לעה״ב רק ברוך ה׳ יום יום · המשכן שהוא ציור כל העולמי׳ ויום אחרון שבת רומז לעולם שכולו שבת ·
ובמדרש אתם עשיתם לי משכן מיריעת עזים אני מגין עליכם לעתיד לבא והמדרש בעקיד׳ פ׳ ויקהל אמר להם הקב״ה לישרא׳ אתם עשית׳
לי משכן מיריעת עזים אני אגין עליכם לעתיד לבא שנאמר וברא ה׳ על כל מכון הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ועשן ונוגה אש להב׳ לילה
כי על כבוד חופה וסוכה תהיה לצל יומם מחורב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר אתם עשיתם כפרת אני אכפר אתכם את כל חטאתי׳
שנ׳ בימי׳ ההם ובעת ההיא נאם ה׳ יבוקש עון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאנה כי אסלח לאשר אשאיר ונאמר וזרקתי עליכם
מים טהורי׳ וטהרתם מכל טומאתיכם ומכל גילוליכם אטהר אתכם · אתם עשיתם לפני שלחן אני עורך לפניכם שלחן לעתיד לבא שנא׳
לא ירעבו ולא יצמאו לא יכם שרב ושמש כי מרחמיו ינהגם ועל מבועי מים ינהלם ונאמר לא ישאו עוד חרפת רעב בגוים · אתם עשיתם
לפני מנורה אני מאיר לעתיד לבא שנאמר והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים · אתם עשיתם
לפני ארון שהתורה נתונה בו ואני אתן לכם לעתיד שנ׳ עליו מה רב טובך אשר צפנת ליראך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם והנה הראה
הקב״ה במשכן דוגמא מעה״ב כמו שהראה בשבת אחר משש׳ מעה״ב בסוד הנשמה יתירה וזה ביאור המאמר במסכת שבת פ״ק לדעת כי
אני ה׳ מקדשכם (ופרש״י להודיעם אני כה שאני רוצה לקדשם) א״ל הקב״ה למשה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתן
לישראל לך והודיעם מכאן אמר ר׳ שמעון בן גמליאל הנותן פת לתנוק צריך להודיע לאמו · איני והאמר ר׳ חמא בר חנינא הנותן מתנה
לחבירו אין צריך להודיע שנאמר ומשה לא ידע כי קרן אור פניו בדברו אתו לא קשיא הא במילתא דעבידא לגלויי הא במילתא דלא
עבידא לגלויי · והא שבת עבידא לגלויי מתן שכרה לא עבידא לגלויי (פרש״י מתן שכרה כו׳ והוא הודיעם כע״פ יום שכרה) כמ״ש מתן שכרה
של שבת נתגלה · קשה והלא עדיין אין אנו יודעין שכר הצפון וזה לא ק׳ מידי כי הכוונה שנתגלה ששבת שקולה כנגד כל המצות אף
שמצוה זו היא ע״י תענוגי׳ כמו שפירשתי במקום אחר פסוק מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגי׳ וזה הדבר נתגלה לנו · א״נ חגילוי קאי על
היעודים הנשמי׳ הנאמרי׳ בפרק כל כתבי כל המענג את השבת כו׳ זוכה לנחל׳ בלי מצרים ניצול מחבלי של משיח וממלחמת גוג ומגוג
כו׳ אכן יש להקשות בזה המאמר על המקשן והא שבת דעבידא לגלויי שלא ידע התירוץ של מתן שכרה כו׳ א״כ איך הבין מה זה שאמר לך
והודיעם מה חידעה היתה בשבת יותר מכל מצות התורה · ונראה לפרש דהמקשה מבין לך והודיעם על מתן שכר שבת הנ״ל
וכשהקשה שבת נמי עבידא לגלויי ה״ק מאי טעם א״צ להודיע במילת׳ דעבידא לגלויי משום בשיגיע לו המתנה ידע מעצמו מי הוא הנותן
א״כ גם כשיבא שכר השבת נדע שהקב״ה הוא הנותן · ומשני מתן שכרה כו׳ ורומז על מתן שכר הנשמה יתירה היא בשבת · ויהיה הפי׳ כך
מתנ׳ טובה יש לו בבית גנזי דהיינו הטוב הצפון הגנוז לצדיקים לעתיד לבוא ושבת שמה כולו שבת היינו עולם הנשמות ואני מבקש דוגמא
לזה ליתן לישראל ביום שבת דהיינו הנשמה יתירה לך והודיעם כדי שיכינו את עצמם לקדש כדי שתבא הנשמה היתירה כי אין ספק שלא
תבוא לבלתי המוכן׳ וגם אין ספק שהמכין עצמו לקדושה אף ביומי דחול מתקדש אדם מקדש עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה
הרבה · רק יום שבת מוכן לזה ביותר כשמכין את עצמו אז מתקדש בכפלים והאדם המכין את עצמו סבור שזהו משלו ולא ידע כי הקב״
הנותן לו הרבה במתנה וזהו מתן שכרה לא עבידי לגלויי ודוק ׳ויש לפרש זה המאמר בענין אחר וידוקדק הלשון היטב במ״ש ושבת שמה
דקש׳ למנ״מ מדייק בשמא · לא הכוונה היא לפי המסקנא שרומז על מי שמשמר שבת שלא יבא לעול׳ תקלה על ידו להיות השבת מחולל
אצלו ע״י כפיית מלך או שר כי הקב״ה יצילנו וק״ו הוא ממה שאמרו אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין וק״ו גאולה זו וזו ענין
ששם שבת לא נשתנה בכל ע׳ לשון כולם קורין אותו שבת כמ״ש המפרשי׳ וע״כ נקרא הנהר סבתיון · וסוד הדברי׳ כי כל ע׳ אומו׳ אין להם
שלטון לחלל השבת להשמר שבת ואעפ״כ שלא להתגרות באומות צוהה״י להסתיר זה הדבר בפניהם וזהו מתנ׳ טובה יש לי בבית גנזי
ע״ד אבותי גנזו למעלה במקום שאין היד שולטת ואמר שהמתנה היא ושבת שמה דו״ק בלישנא ותמצא · וזהו שהשיב התרצן מתן שכרן
לא עבידא לגלויי ר״ל שכר מצוה מצוה שיהיה לעולם השבת משומר וזהו שפרש״י והוא הודיעם בע״פ וכו׳ שלא ידעו האומות מזה הסוד
כך יש לפרש אבל פי׳ הראשון שקאי על נשמה יתירה הוא יותר אמת וכן מוכח במסכת ביצה פרק שני אמר יוחנן משום רשב״י כל מצוה
שנתן הקב״ה לישראל נתן להם בפרהסי׳ חוץ מן השבת בצנעא דכתיב ביני ובין בני ישראל · אי הכי לא ליענשו גוים עליה · שבת
אורועינהו מתן שכרה לא אורועינהו ואב״א מתן שכרה נמי אורועינהו נשמה יתירה לא אורועינהו דאמר רבי שמעון בן לקיש נשמה
יתירה נתן הקדוש ברוך הוא לאדם בערב שבת ובמוצאי שבת נוטלה שנאמר שבת וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש עד כאן לשונו והואיל
ואתא לידי המאמר אפרשנו במוצאי שבת כיון ששבת וי אבדה נפש · וי שיאבד הנפש הוה ליה למימר אלא הפי׳ כיון שנכנס
שבת ורואה מעלת הנשמה יתירה אז מבין ויהיה לו למפרע במוצאי שבת כשנאבד הנפש וק״ל: נחזור לענינינו שבת ומשכן
שקולים הם · ע״כ כל מלאכת שבת ממשכן ילפינן ומה שבת בעינן מלאכת מחשבת כן במשכן כתיב לחשוב מחשבות לעשות
וגומר אשר כל הכוונה בעת עשיית המלאכה · היו האומנים חושבין בסודות מלאכה זו וע״ז יתבאר המאמר הענינים השייכות
לשבת ממשכן שתים שהן ד׳ בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ חוץ הוא ל״ת כי כל ל״ת הוא להרחיק הקליפות · פנים הוא עשה כי כל
עשה תוספות קדושה סוד זכור ושמור בדיבור א׳ נאמרו ושתים שהן ארבע ר״ל בענין מ״ע יהיה שני דברים שהם ד׳ דהיינו גוף ונפש
ובכל חלק נגלה ונסתר הנגלה מהנפש הוא תורה לא איברו שבתות אלא לגירסא וכמ״ש הזוהר ששואלין הנשמה יתירה באיזה תורה
חידשת בבואה וזהו שהזכיר במאמר בבריאת עולם הנוטה כדוק שמים ובמשכן יריעה נוטה שמים כיריעה והוא על דרך שכתב הזוהר
שהמחדש ד״ת בורא שמים חדשים · אח״כ אמר יקוו המים כו׳ עתה מדבר לעומת זה בבחינת הגוף הקרוב למדריגת גילוי הנפש וזהו
ירמוז על מ״ש שצריך אדם לתקן ביותר בשבת וכתיב אם רחץ ה׳ את בנות ציון וזהו סוד רבי יהודא בר אלעי שהיה רוחץ בע״ש ולובש
סדינין בסוד היריעה הנ״ל · ומשנה שלימה היא במסכת דמאי הלוקח פירות ממי שאינו נאמן על המעשרות ושכחן לעשר ושאלו בשבת
יאכל על פיו לפי שאימת שבת עליו מאורות והמנורה רומז׳ לנכתר מהנפש דהיינו השגות הסודות הגדולות שמכין עצמו ביום שבת
בעת התשמיש וזוכה לנשמה קדוש׳ והכרובים היו כמער איש ולויות והארכתי בזה במקום אחר בקדושת הזווג על זה בחינת זכור
מ״ע ועתה ידבר בחלוקת אלו בבחינת שמור ל״ת וג״כ כבה יהיו ב׳ שהן ד׳ הנגלה מהנפש דיבורי׳ דיבור אסור בשבת וזהו שהזכיר
במאמר

במאמר בריאת האדם ויהי האדם לנפש חיה לרוח ממללא והכוונה כשהדיבור מצד הטוב נקרא דבר ועושה רושם למעלה וכשאין כן נקרא הכל פה הבל הבלים וזהו סוד ורבר דבר· ר"ל תרבר דיבור שיהיה דבר ולא הבל· וסבוא במשכן אהרן ואתה הקרב כי באהרן כתיב וירום אהרן· בבריאת עולם ויכלו השמים ובמשכן ותכל כל העבודה· עתה מדבר לעצמו· ענין שמור בגוף דהיינו שלא לעשות מלאכה כו'· ויברך ויקדש רומז על שמור חלק הנסתר מהנפש דהיינו קדמות מחשבה כי עיקר הקדושה במחשבה עיין בראשית חכמה שער הקדושה· ור"ל כי אף שהדין הוא דיבור אסור ובמחשבה מותר מכל מקום הקדוש מקדש את עצמו במותר· כי בו שבת ובמשכן כתיב ששת ימים תעשה מלאכה מדבר בחלק הנסתר מענין שמור בגוף שנוסף על זה שלא לעשות מלאכה ביום שבת יהיה בעיניו בבוא שבת כאלו כל מלאכתו עשויה ובזה מתורץ הפסוק ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי ר"ל כבוא השבת יהיה כאלו כל מלאכתך עשויה עוד רומז כל יום שבת קצת אף בעת עשית מלאכה ושבת כולו קודש שביתה מוחלטת לכך בא בכפל שבת שבתון· ויקהל משה מאחר שהוא י"ב הנקרא שבת שבתון· את כל עדת ישראל כי אות היא ביני וביניכם לדעת וגו' וזה"ש זה הדבר אשר צוה יי' לי לאמר לכם ע"ד לך והודיעם וביום שבת קודש בא מלמעלה דהיינו הנשמה יתירה את יום השבת את הוא הריבוי אזהרה מתוספות מחול על הקודש· לא תבערו אש כראיתא בגמרא במקום שחילול שבת מצוי דליקה מצויה ובזכות שבת זוכין לגאולה· ובאש עתיד לבנות כמו שנאמר נאם יי' אהיה להם חומת אש אמן כן יהי רצון:

בעזה"י דרוש לויקהל ופקודי ופרשת פרה כעין ראשי פרקים

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו' ששת ימים וגו' אלה פקודי המשכן משכן העדות וגו' ובצלאל וגו' זאת חקת התורה אשר צוה יי' לאמר ויקחו אליך פרה ארומה תמימה וגו' בפרשת ויקהל יש להקשות כו' עיין בדרוש ויקהל שלפני זה הדרוש בפרשת פקודי דוק ברש"י בצלאל כו' וקשה דהכל להיפך בציווי הקב"ה למשה בפרשת תרומה הוזכרו מקודם הכלים דהיינו ארון שלחן ומנורה ואחר כך ואת המשכן תעשה עשר יריעות ובציווי משה רבינו ע"ה לישראל בפרשת ויקהל הזכיר את המשכן ואת אהלו וגו' ואחר כך הכלים הארון והשלחן והמנורה· ומצאתי בתוספות במסכת ברכות פרק הרואה דף נ"ה וז"ל לך אמור לבצלאל עשה משכן ארון וכלים וא"ת היכן אשכחן שצוה הקב"ה לעשות משכן תחלה הרי בפרשת תרומה כתיב ארון תחלה וי"ל דבפרשת כי תשא וכן מבואר שם בהדיא ע"ש כתיב את אהל מועד ואת ארון העדות וק"ל· והנה אבאר דברי התוספות ואז יתורצו הקושיות הנה אין סידור בקידום ואיחור במה שמוכרח להכין לצורך הבנין כי מה יוצא מה שמכין בתחלה ע"כ מה שהוזכר בתרומה ובויקהל אין נפקותא במה שהזכיר בתחלה רק כשנותנים לאומן בוראי מוכרחים כפי הסדר המוקדם מוקדם והנה בפרשת כי תשא אמר הקב"ה למשה ראה קראתי בשם בצלאל ונגמר שהוא האומן ושם הוזכר המשכן תחלה ובציווי מרע"ה להאומן כמ"ש בפרשת פקודי ויקרא משה לבצלאל ואהליאב וגו' ובוראי אז הגיד להם כן יעשו וסמקרא זה אשר צוה יי' את משה ולא כתיב אשר צוה משה את בצלאל חזינן דהכי קים לידה לרבי יונתן כו' ע"ש דמרע"ה הגיד להם הסדר להיפך ואפשר דלכך לא כתבה התורה איך הגיד משה לבצלאל כו' דמאחר שמרע"ה לא הגיד כסדר שהיה לו להגיד אך קשה מ"ט באמת לא עשה משה להגיד כסדר שאמר לו הקב"ה· ויש מתרצים ע"ד דסציגו כמה פעמים ראיתא בגמרא ורבה לחדודי לאביי הוא דאתא אבל הוא קצת רוחק· בפרשת פרה יש להקשות כו' עיין הקושיות בדרוש דפרשת חקת לקמן:

ויקהל משה וגו' אלה פקודי המשכן במדרש תנחומא זהו מש"ה יי' אהבתי מעון ביתך זה ההיכל כו' שהוא מכוון במקום משכן כבודך ארשב"י ואת אומרת שההיכל שלמטה מכוון כנגד ההיכל שלמעלה שנאמר מכון לשבתך פעלת יי' מקדש יי' כוננו ידיך אמר רבי יעקב בר אידי למה הוא אומר יי' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך בשביל ששקול כנגד בריאת עולם כיצד בראשון כתיב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ וכתיב נוטה שמים כיריעה· ובמשכן כתיב ועשית יריעות עזים· בשני יהי רקיע ואומר בהן הבדלה שנאמר ויהי מבדיל בין מים למים· ובמשכן כתיב והבדילה הפרוכת לכם· בשלישי כתיב מים שנא' יקוו המים ובמשכן כתיב ועשית כיור נחושת וכנו נחושת ונתת שמה מים· ברביעי ברא מאורות שנאמר יהי מאורות ברקיע השמים· ובמשכן כתיב ועשית מנורת זהב· בחמישי ברא עופות שנאמר ישרצו המים נפש חיה ועוף יעופף· ובמשכן כנגדן לעשות קרבנות כבשים ועופות· ובמשכן והיו הכרובים פורשים כנפים למעלה· בששי נברא אדם שנאמר ויברא אלהים את האדם בצלמו בכבוד יוצרו· ובמשכן אדם שהוא כהן גדול שנמשח לעבוד ולשמש לפני יי'· בשביעי ויכלו השמים והארץ· ובמשכן כתיב ותכל כל עבודת· בבריאת העולם ויברך אלהים· ובמשכן כתיב ויברך אותם משה· בבריאת העולם כתיב ויכל אלהים· ובמשכן כתיב ויהי ביום כלות· בבריאת העולם כתיב ויקדש אותו· ובמשכן כתיב וימשח אותו ויקדש אותו· ולמה המשכן שקול כנגד שמים וארץ· אלא מה שמים וארץ הם עדים על ישראל דכתיב העידותי בכם היום את השמים ואת הארץ· אף משכן עדות לישראל לכך נאמר יי' אהבתי מעון ביתך ומקום משכן כבודך וגו' עכ"ל וקשה דברבות פרשת תרומה מאסר פתח רבי ברכיה לך יי' הגדולה וכו' חשיב הרבה עניינים ביותר שהמשכן והמקדש דומה לבריאת עולם וכן תמצא הרבה בבחיי פרשת פקודי ע"ש בפרשת פרה ולקח אלעזר הכהן וגו' בילקוט פרשת יתרו ושם הא' אליעזר רבי אחא בשם ר"י בר חנינא בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה שיושב ועוסק בפ' פרה וכו' עד ושם אותו המיוחד אליעזר עכ"ל וקשה הלא אין הלכה כרבי אליעזר דאמר פרה בת שתים רק כחכמים דס"ל מבת ג' ואילך· ע"ק מה שייכת לזה מ"ש עליונים ותחתונים ברשותך· ע"ק מה השיב הקב"ה למשה ע"ז· ע"ק מה תלוי במה שהתחיל מסכת פרה· ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל תורה א"י עה"ב ובכל זה זכו כשקבלו התורה והענין הוא כי נזדככו בגוף ונפש כמו שאמר אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם וגו' אלהים ר"ל מצד תוקף נשמתם והתרוממותם עתה· ובני עליון ר"ל שיזדכך גופם ולא ישלוט בהם מלאך המות וגם יהיו למעלה מעלה שינצלו משעבוד מלכיות בפ"ק רע"ז רבי יוסי אומר לא קבלו ישראל התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות ואומה ולשון שולט בהם כו' ע"ל בדרוש חקת· והנה כתיב א' דיבר אלהים שתים זו שמענו· אלהים ר"ל מ"ש אלהים אתם סוד התרוממות הנשמה כמ"ש רז"ל והיא בב' מעלות כמו שנאריך לקמן אי"ה בענין ב' שבחות· האחד במה שזוכין בעה"ז מצד התורה כמ"ש רז"ל כי כל מה שתלמיד עתיד לחדש קיבל מהר סיני מצד נשמתו שהיתה שם ועיין ברבות פרשת יתרו בפסוק וידבר אלהים את כל הדברים כו' עוד נשמה יתירה עה"ב מרזוניות וצירופי שמות התורה· ועל אלו שתי המעלות רמזו רז"ל במסכת שבת פרק ר"ע בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע נתנה להם שני כתרים א' כנגד נעשה וא' כנגד נשמע נעשה בחינת מעלת עה"ז היום לעשותם נשמע עה"ב מפי הגבורה והיו עיניך רואות מוריך· והרי א' דיבר אלהים ב' זו שמענו· א' הוא מעלת בני עליון שכל הארצות ניזונין מא"י וגם אין מלאך המות הטמא שולט שם כדאיתא בזו"פ תרומה רק ע"י מלאך הרחמים והובא בפרדס וכשחטאו בעגל נתחלשו ג' מתנות אלו תורה מצד שבירת הלוחות בא שכחת התורה כמשארז"ל אלמלא נשתברו הלוחות לא נשתכחה תורה מישראל וזהו פי' מאמרם ז"ל הזהרו בזקן ששכח תלמודו שהרי שברי לוחות מונחות בארון ר"ל אל תאשימהו ששכח כי ענין לוחות שנשתברו גרם זה הדבר· א"י נתחלש כי אלו לא חטאו היה הקב"ה בעצמו ובכבודו מוליכם ולא ע"י מלאך ועתה גרמו כי לא אעל' בקרבך רק ע"י מלאך ואף שמרע"ה לא קבלו מ"ם בימי יהושע חזר ובא כמשארז"ל על פסוק עתה באתי

בימי משה רבן כו׳ עיין ברכות משפטים בפסוק הנה שולח מלאך כו׳ עה״ב כבר דקדקו בס׳ הבהיר מה זה עה״ב עולם שיבא הל״ל כו׳ ע״ש
אבל ע״ד הפשט הוא בא גם עתה למי שזוכה ודבק בו ית׳ רואה עולמו בחייו אך בחטא העגל כתיב ועהה הורד עדיך ובטלו שני הכהרים
ולאחר שהתאבלו העם ולבשו חרטה וגם מרע״ה התפלל בעבורם אז מצא להם הקב״ה הקנה לדבר נגד ג׳ העדר הנ״ל בג׳ דברים שנרמן
כנגדם והם ג׳ פרשיות דהיום ויקהל וגו׳ ששת וגו׳ זה מצות שבת · פקודי המשכן זה מצות המשכן פ׳ פרה מצות פרה אדומה ׳כיצד בענין
שבת ארז״ל כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עע״ז כאנוש מוחלין לו שנ׳ אשרי אנוש וגו׳ שומר שבת מחללו א״ת מחללו אלא מחול ל״ו
והענין כבר כתב הרמ״בם במרע ובמור׳ נבוכים כי אנוש לא היה כופר רק הכנ״ס אמצעי לעבור לכבוד ית׳ שמו הגדול · כי אמר לגדולת
העבר גדולת הארון נודע · אבל הקב״ה נתן שבת לעמו ישרא׳ ואות היא ביני וביניכם ובו שבת ית׳ ממ״ב ונשגב יי׳ לבדו ביום ההוא מורה
ליחודינו בו ית׳ בלי אמצעי כדאיתא במדרש נ׳ מעידין זה על זה הקב״ה ושבת וישרא׳ כו׳ ע״כ השומר שבת מוחלין לו וכן ענין העגל לא
היה כפירה זו יה׳ רק בקשו אמצעי ומנהיג במקום מרע״ה המשכן היה מכפר על עון העגל כדאיתא בתנחומא פ׳ תרומה יבא זהב התנופה
ויכפר על זהב העגל ע״ש פרה אדומה כמשארז״ל תבא האם ותקנח את צואת בנה העגל ועיין בדרוש רבי משה דרשן שהביא רש״י בפרשת
חקת · והענין חטאו בגוף ונפש וממון מה שחטאו בגוף לעומתו פרטי מעשי פרה · מה שחטאו בממון לעומתו נדבת המשכן · כה שחטאו
בנפש בשביל להשפיע ע״י אמצעי לעוסתו קדושת שבת כדפי׳ הרי ג׳ אלה תיקן לעגל והם מכוונים לג׳ מתנות טובות אי׳ עה״ב שבת בסוד
נשמה יתירה מורה לעולם שכולו שבת סוד עה״ב משכן תורה כתנחומא פ׳ פקודי משכן העדות אמר רשב״י אין עדות אלא תורה שנ׳ אלה
העדות והחקים והמשפטים כו׳ ע״ש ׳פרה ארומה שהשטן וא״ח סונך כו׳ אשר לזה תיקן · אי׳ כדפי׳ עיין מ״ש לקמן בדרוש חקת שייך לכאן
ועל כל ג׳ ענינים הנ״ל יבוארו ג׳ מאמרים לג׳ פרשיות שהבאתי ענין ויקהל וכו׳ ברו רומז לסוד נשמה יתירה המכוונת לעה״ב אור הגנוז
עיין פי׳ המאמר בדרוש ויקהל שלפני זה · והנה מלאכ׳ שבת ילפינן ממשכן ומקודם נבאר מארז״ל אלמלא שמרו ישרא׳ ב׳ שבתות מיד נגאלין
כבר כתבתי א׳דיבר אלהים ב׳ זו שמענו היינו סוד הנשמה בתרי אפין הנשמה כצד התורה היום לעשותם סוד עה״ז ו׳ ימי המעשה אשר ע״ז
ירמוז המשכן כמו שנבאר המאמר דפקודי אי״ה והנשמה יתירה בסוד עה״ב ושתיהן נקראו שבת או מביאה לזו יום שבת הוא עצם השבת ·
אבל ג״כ ו׳ ימי השבועה נקראים ג״כ שבת כי שבת פירושו נ״כ שביע והענין כי בכל יום צריך אדם לקדש עצמו בירח מן היום ולשבות
מפעולות הגופניות רק שבת כולו קודש ועל שם זה קראו בזוהר לרשב״י שבת מה שבת קודש כו׳ ועיין בר״ח בשער הקדושה האריך מאור
בענין זה בקדושה מעין שבת בכל יום וזהו נוסח ההבדלה בין קודש לחול בין ישרא׳ לעמים כי החול של ישראל הוא חול על טהרת הקודש
ונקרא לו׳ ימי חול שבת הקטן ולעצם השבת שבת הגדול והקטן הוא הנשמה מצד התורה אשר ע״ז רומז המשכן שהוא נגד ימי הבריא׳ כמו
שנפרש והשבת הגדול בסוד נשמה יתירה לעה״ב והשומר השבת הקטן יבא לשבת הגדול והם סוד ב׳ שבתות · ועליהם רומז זכור ושמור
בדיבור א׳ נאמרו זכור שבת דעה״ז זכירה מביא לידי עשייה ע״כ הוזכר שם כי ששת ימים עשה יי׳ וגו׳ שמור הוא שבת הרומז לעה״ב מלשון
ואביו שמר את הדבר פי׳ המתין והזכיר יציאת מצרים כי אז נגאלנו מהקליפות ונבחרנו לעם כנודע ליודעי חן וע״ז נבאר הפרשה ושמרו בני
ישרא׳ את השבת לעשות וגו׳ כי יש בו הרבה כפלים ואנב נבאר הנוסח ישמח משה כו׳ ולא נתתו לגויי הארץ ולא הנחלתו לעובדי פסילים
וגו׳ גם בזה הרבה כפלים ונלע״ד כי המתקן הנוסח מפרש פ׳ ושמרו שמביא התחיל ישמח משה כי היא מתנת חלקו במצרים שבחר בשבת
ומרע״ה נתקדש יותר מכל אדם שהוא עצם שבת וע״ד הסוד שבת הגדול בינה שם מושב הדעת מקום יניקת מרע״ה וכבר כתוב בתיקונים
והוב׳ בריש הפרדס יעקב מצד ת״ת והא משה מתמן הוה ותירץ משה מלגאו יעקב מלבר׳ ר״ל יעקב מצד ת״ח ומש׳ מצד הדע״ת שהו׳ כתר
הת״ת וזהו כליל תפארת בראשו נתת וסוד ב׳ שבתות ב׳ כתרים נעשה ונשמע שפי׳ לעיל וניטל מישרא׳ ונשאר במשה כמשארז״ל וכולן
נטלן משה וזהו כליל שהזכיר׳ ושמרו בני ישרא׳ את השבת הוא השבת הרומז על השבת שלעתיד שיזכו לשמרו׳ אימת לעשות השבת הוא
השבת הקטן ששת ימים תעבור ר״ל עבודת הנפש היום לעשותם ברית עולם ביני ובין בני ישרא׳ קאי אשבת הגמור כי לאומו׳ אין שם אחיזה
וכמ״ש רז״ל נוי ששבת חייב מיתה כו׳ וזהו רמז גדול שבתכם הם אותיות שאחר ישרא׳ · ואמר אח״כ אות היא לעולם רומז לאורת ברית
המילה ברית קודש שהוא חות׳ הקב״ה בנו קודש קרשי׳ (סמ״ג) ג׳ אותות אות שבת אות מילה אות תפילין וצ״ל בכל עת ב׳ עדים ע״כ מילה
דוחה שבת וביאר אח״כ עוד ב׳ שבתות הנ״ל · והיינו ו׳ ימים עשה יי׳ את השמים ואת הארץ הוא הקטן אח״כ אמר וינפש · סוד נפש יתירה
כמו שארז״ל ועיין לעיל בדרוש ויקהל וזה הפי׳ פי׳ המתקן הנוסח הזה ולא נתתו לגויי הארצות היינו רמז השבת שהוא אור הגנוז לעה״ב
לא יזכו בו גויי הארצות אף חסידי א״ה לא יזכו למדרגת ישראל כי המתנה טובה רוקא לישרא׳ ולא הנחלתו לעובדי פסילים ע״ז שאינם
חסידי א״ה לא יהיה להם נחלה לגמרי כי נוי ששבת חייב מיתה השבת נחלה שלהם אינה שבת ׳הוא חולין לגמרי הא בהא תליא וזהו
המבדיל כו׳ כדפ״ל זהו פי׳ לעיל ביני ובין בני ישראל · וגם במנוחתו ר״ל אפי׳ שהזכרתי על מנוחתו לא ישכנו בו ערלים ר״ל בלא מילה
והוא פי׳ על אות היא לעולם כמ״ש לעיל ואח״כ מפרש סיפא דקרא כדפי׳ כי לישראל כו׳ ישרא׳ הוא יותר רוחני מיעקב ונגד שבת הקטן
יעקב ונגד שבת הגדול ישרא׳ עם מקדשי שביעי אמר עם מקדשי על המבדיל כו׳ בין ישרא׳ לעמי׳ והם עם קודש מ״מ ישרא׳ מעלי טפי ורוק
חמדת ימים אותו קראת דק״ל א״כ מה נבר בגוברין דהם מקדשי׳ כל יום ויום ע״ז אמר חמדת ימי׳ אותו קראת וע״ד שפי׳ בר״ח עולת שבת
בשבתו על עולת התמיד ר״ל תמיד דבר יום ביומו יש עלי׳ אבל עליי׳ שבת נוסף ע״ז כי הוא חמדת ימים · והנה על שבת הקטן דששת ימי
המעשה עה״ז הנשמה מצד התורה רומז המשכן והנה ארז״ל ג׳ ימי׳ קודם השבת דהיינו מיום ד׳ ואילך נקרא מקמי שבתי וג׳ ימי׳ אחר השבת
דהיינו אב״ג מקרי לאחר שבתא והשבת הוא באמצעי צורת המנורה ג׳ קני מנורה מצדה הא׳ וג׳ קני מנורה מצדה הב׳ ובאמצע גוף המנורה
הוא האור האמתי וכל הו׳ קנים פונים לגוף המנורה והנה כתיב על התורה בפיך ובלבבך לעשותו שהם מעשה דיבור ומחשבה ולעומתם
נפש רוח נשמה כמבואר בר״ח פ״ב ופ״ג ופ׳ משער הקדושה ע״כ ג׳ קנים הראשוני׳ הם נגד מעשה דיבור מחשבה והם רמוזי לבריא׳ שנברא
בג׳ ימים דה״ו שהוא מקמי שבתא וג׳ קנים השניים לאחר גוף המנורה הם נגד נפש רוח ונשמה והם רמוזים לבריאה דאב״ג ועל זה יתבאר
המאמר ונתחיל מן דה״ו ג׳ ימים קמי שבתא בד׳ נבראו המאורו׳ · במשכן כתיב ועשו המנורה הביאור המנורה דרך כלל רומז על כלל הענין
כדפי׳ אמנם בדרך פרטי רומז למעש׳ אשר יעשה האדם והענין הגם כי הבחיר׳ נתנה וצדיק מושל אלמלא הקב״ה עוזרו לא היה יכול וכענין
שאמרו בא לטהר מסייעין לו גול על יי׳ דרכך ובטח עליו והוא יעשה וכן כי מעשה המנורה שהיה הקב״ה מסייעו בעשיית׳ כדאיתא וכן הם
המצות כי נר מצוה ובא זה לגלויי על בריאת ב׳ המאורות המאור הגדול הוא הפי׳ אורי וישעי והמאור הקטן הוא הצדיק וע״ז כתיב באורך
נראה אור · בריאת יום ה׳ ועוף יעופף ובמשכן והיו הכרובים פורשים כנפים למעלה
זה מורה על קרוש׳ הדבור (הג״ה קול הכרובים כיעור איש ולויות וארז״ל מגיד לאדם מה
שיחו אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו כו׳) קול הקריאה יוצא מבין שני הכרובים לשון
שם״ה משתמשין וסוד כנפים הוא בעל כנפים יגיד דבר · גם הכנפים רומזים לכנפי
הריאה כדאיתא בתיקונים והובא בר״ח בשער הקדושה פ׳ עשירי וע״ש בזוהר ובא
לגלויי על בריאת יום ה׳ ועוף יעופף שרומז על המלאכי׳ כדאיתא בזו׳ בראשי׳ והדבור
הוא מחיות הקור׳ ועיין באורך בר״ח בשער הקרוש׳ פ׳ י׳ ומה שהאריך הפסוק מי יודע רוח בני האדם וגו׳ ע״ש · בריאת יום ו׳ האדם ובמשכן
האדם הכ״ג משמש לפני יי׳ וזהו סוד המחשבה שהיא לפני יי׳ לבדו ועיקר המחשבה במקדש מתעסק בקדשים פסול וע״כ נברא אדם
באחרונה כי הוא עלה במחשבה וראשית המחשבה סוף המעשה אב״ג לאחר השבת מכוון נגד אלו בעליית׳ בסוד נפש רוח נשמה והנרה
מבואר בזוהר והאריך בר״ח שם

(הג״ה רש״י פ׳ מצורע נפור מלפפף כי עוף השמים יוליך את הקול בתקוני׳ והובא בר״ם מער הקדושה עוף השמים זה מטטרון כו׳ ע״ש ועיין בשער הקדושה סוף פ׳ עשירי)
(הג״ה וכן המקדש לא יצא דרז״ל כפ״ב דהכהנים ומקדשתו לא יצא)

בש״ער הקדושה כי נפש רוח נשמה נגד עשיה יצירה בריאה · וזהו בריאת אב״ג ובנגדו במשכן · שמים וארץ עשיה · רקיע המבדיל הוא רקיע שע״ל ראשי החיו״ת סוד יצירה · וכן הפרוכת בסוד רוח כלול משניהן מצד זה נפש וכצד זה מבדיל בין קודש לקודש הקדשים נשמה יקוו המים הם סוד מים עליונים אבני שיש טהור מעל לרקיע · סוד בריאה שהוא סוד נשמה וכן במשכן רחיצת ידים ורגלים וכל נשמה כלולה מעשר אצבעות העליונים כראיתא בר״מ והובא בריש פרדס דלית נשמה דלא כלולה מי׳ ועניין הרחיצה היא סוד הטבילה בנהר דינור · אחר כך הזכיר במאמר מענין קדושה שבת ותכל כל העבודה רומז כי אז הזכיר ג׳ דברים שהם בעצם חשבת דוגמת לעה״ב · א׳ הנעימות · הב׳ זה הנעימות יהיה קדוש בלי דיבוק בו שום קליפה וחצונים כי רחם יהיו כלים אז סטרא דשמאלא רק ימין ה׳ עושה חיל · הג׳ שיהיה נצחיית וג׳ אלה מוזכרים בהר״א בפסוק נעימות בימינך נצח וזהו ברכה המוזכר היא הנעימות כי מה ברכה ברכם משה ויהי נועם ה׳ ונומר ויקדש כולו קדושה היא בחינת ימינך ויהי ביום כלות הוקם המשכן ולא נתפרק עוד רומז לנצחיות הרי ביאור המאמר · ואמר בריש המאמר מקדש שלמטה מכוון נגד שלמעלה כי השבת הזה הוא קשור ומרמז לעולם שכולו שבת · ועניין הערות המוזכר בסוף המאמר הוא כמ״ש בגליון ג׳ אותות שנים מהם עדים בכל יום · ועתה נבאר הקושיות ע״ל בדרוש ויקהל גם יתורץ שינוי הלשון בפרשת בשלח כתיב שבתון שבת קודש ובפרשת ויקהל כתיב קודש שבת שבתון לה׳ ועל תיבת קודש שכאן הקדים וכאן איחר · כתב בעל הטורים שרומז להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו אבל עדיין קשה השינוי שבתון שבת שבתון ולפי ענייננו מתורץ דה״ו קודם שבת · ואב״ג לאחר השבת · והם נקראים שבתון פי׳ שבת קטן ע״ד אישון בת עין הוא בצורת איש וע״ש שהוא קטן נקרא אישון כמו האמינון · והקושיא שהקשיתי באלה פקודי שתקדים משה כליה למשכן ג״כ מתורץ כי שלמטה מכוון נגד שלמעלה והנה המשכן הוא סוד הנגלה · והכלים שבתוכו הוא סוד התוכיות הנסתר · והנה למעלה מצדו יתברך מוקדם הנסתר ואחר כך נמשך ההתפשטות ההתגלות · אבל מצדינו מוקדם הנגלה ואחר כך הנסתר · ומרע״ה איש האלדים והכן הרי מבואר ענין שבת וענין משכן שהוא עה״ב ותורה · והכל בסוד הזדככות הנשמה הנכלל בפסוק אמרתי אלהים אתם וכתיב אחת דיבר אלדים שתים זו שמענו עתה נבאר המאמר דפרשת פרה הרומז להזדככו׳ הגוף בהינת ובני עליון כלכם · ובכאן שייך מה שכתוב בדרוש דפרשת חקת אמר המגיה יען כי עיקר הדרוש בפרשת חקת כי שם ביתו ומקומו ע״כ משכתי ידי מלהעתיקו פה והרוצה לעמוד על הדרוש יעיין במקומו ואחר כך לחזור לענין המאמר ומקודם אקדים הקדמה קטנה הצדיקים מהפכין מדת הדין לרחמים ר״ל שמזדככים גם כן חומרם להיותו שכלי והרשעים להיפוך עיין בצרור המור בפרשת בראשית בפסוק לא ידון רוחי הארוך ושייך לכאן · וזהו סוד טהרת טמאים וטומאת הטהורי׳ גם אודיען סוד עגלה בת שנתה ופרה בת שתי׳ מצינו ענין שנה לזיכוך החומר מחטא וכן מלכלוכו כדאית׳ במס׳ יומא בן שנה שאול במלכו כבן שנה שלא טעם טעם חטא מתקיף לה רב נחמן ואימא כבן שנה מלוכלך כו׳ והנה בעגלה ערופה כתיב במקום אשר לא יזרע ואדז״ל הוא גרם שלא יעשה פרי · ובגמרא מקשה זקן וסריס מאי איכא למימר · אלא מאי פרי מצות בשתי חלקים שפרשתי · וזהו היתה מעלת ר׳ אלעזר ואין דומה לו והנה אקדים לך רז״ל אלו ואלו דברי אלדים חיים · הביאור לדעתי ע״ד הא דאיתא בפי׳ הזוהר במחלוקת ר״א ור׳ יושיע לא בשמים היא הענין לכל קיום מצוה יש סוד ומעלה של דביקות למעלה והאחד יותר נכנס ודבק למעל׳ מן האחר ואלו ואלו דברי אלדים חיים · רק מה שנפסק הלכה כך הוא · כי אחרי רבים וכפי דביקות ישראל כך נפסק ענין המצוה והיחיד החולק אומר כפי דביקותו ואלו היו כל ישראל כמותו היתה ההלכ׳ כך למשל רש״י ור״ת חולקים בתפילין ואלו פסולי׳ למר ואלו פסולין למר · וכי ס״ד שח״ו א׳ מהן לא הניח תפילין כל ימיו · אלא כרפי׳ וזהו לא בשמים היא רק בהכרעת חכמים כי הבחירה בידי אדם והבן · והנה דעת ר׳ אלעזר בפרשת פרה היה גדול ונורא מאוד כי כן היה הזדככותו כולל עליונים ותחתונים ועכ״ז הלכה כחכמים כי אין הדורות ראוים לכך · רק לכך וזהו ביאור המאמר · אמר להקב״ה רבש״ע אתה כולל עליונים ותחתונים ואתה אומר בשם בשר ודם חומרי׳ לבד · רמז לו הקב״ה עתיד לפתוח כו׳ ר״ל לו משפט הבכורה והקדמת הראשית ורמז לו הסוד והוא כולל עליונים ותחתונים והוא צדיק אחר מיוחד צדיק בכל דרכיו כי גם בשרו רוחני כרפי׳ וכשהבין משה התפלל שיהיה מיוצאי חלציו כי הוא כדומה לו · כי מרע״ה נזדכך והיה אספקלריא המאירה וקרן עור פניו והשיב הקב״ה כן יהיה ברא כרעא דאבוהי ויהיה מיוצאי חלציך הרי ג׳ פרשיות שזכינו היום וסימנא לחוף ימים ישכון וזהו הים הגדול ומלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים אוכי״ר :

ומאחר שדברנו מקדושת שבת נדבר מקדושת החודש שעליו תסוב פ׳ החודש · מידיעת קדושת החודש תוסף ידיעת קדושת שבת

במדרש ולקוט החודש הזה לכם · אתם מונין לו ואין א״ה מונין לו ר׳ בשם ר״י בר אלעי ד״א הוא הגדול מונה לגדול והקטן מונה לקטן עשו שהוא גדול מונה לחמה שהיא גדולה ויעקב שהוא קטן מונה ללבנה שהיא קטנה אמר רב נחמן הא סימן טוב גדול שליט ביום ואין שליט בלילה כן עשו הרשע שולט בעה״ז ואין שולט בעה״ב · הקטן שליט ביום ובלילה כך יעקב שולט בעה״ז ובעה״ב · רב נחמן אמר כל זמן שאורו של גדול מבהיק · אין אורו של קטן מתפרסם שקע אורו של גדול נתפרסם אורו של יעקב שנאמר קומי אורי עכ״ל · קשה מאי בנייהו · ע״ק לכולהו זולת רב נחמן מה שבח יש ליעקב יותר מלעשו · ע״ק במסכת ב״מ פרק הפועלים איתא תני רב יוסף תשת חשך ויהי לילה זה עה״ז הדומה ללילה כו׳ ובמאמר הזה מדמה עה״ב ללילה · ע״ק אמר רב נחמן הא סימן טב רב׳ אמר הל״ל · או מה זה לשון סימן :

בהפטרה כה אמר ה׳ שער החצר הפנימית הפונה קדים יהית סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח אמר שהקדושה פנימית תפתח ביום החודש וביום השבת ולא הזכיר י״ט וכן כתיב מדוע את הולכת אליו לא חודש ולא שבת היום המפרשים כתבו י״ט הוא ק׳ ומחודש · אכן לפ״ז למה הזכיר שבת · במרדכי פרק ערבי פסחים כתב בשם פסיקת׳ שאין גיהנם בשבת ובר״ח וע״כ אין לומר צדקתך כשר״ח בשבת ובי״ט כתב שהרשעים בגיהנם ומה שא״א צדקתך כשחל י״ט במ״ש משום כבוד י״ט שלא לפרכם · הרי שיש דוגמא סה לר״ח לשבת והדבר צריך ביאור · קדושים תהיו כי קדוש אני ה׳ אלדיכם ענין גאולת מצרים דימו הנביאים והחכמים הקב״ה עם כנסת ישראל לחתן עם הכלה · וע״ז מיוסד שיר השירים וכן כל הפיוטי׳ והענין ע״ד הפסוק את ה׳ האמרת וה׳ האמירך הוא האלהינו כמ״ש ויאמינו בה׳ והוא יתברך בחר בנו ורוממנו וקרבנו אליו כחתן להכלה ·

והנה החודש הזה לכם מצוה ראשונה כו׳ אחר כך נתנה התורה פולה בחג השבועות וכ״ע מודים דבשבת ניתנה התורה והנה נתפרסמו ג׳ העקרים הכוללי׳ הכל דהיינו מציא׳ הש״י ותורה מהשמי׳ ושכר ועונש כי שבת מורה על חידוש העולם והחידוש על המחדש שהוא מציאת הש״י אשר יתגלה לעתיד לעולם שכולו שבת · ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה ואז יהיה השכר הנצחי לעושי רצונו יתברך

יתברך ומקיימין התורה והמצות והנה מצות קידוש הקידושין הוא כקידושין שמקדש החתן את הכלה · ובקידושין תנן האיש מקדש בו
ובשלוחו · כן בצאת ישראל ממצרים היה על ידי עצמו דכתיב ועברתי בארץ מצרים והיה ג"כ ע"י שלוחו דכתיב וישלח מלאך ויוציאנו·
אבל הנשואין הם בעצמו פנים בפנים וזה היה מתן תורה בשבת פנים בפנים דיבר ה' עמכם והיה בשבת זמן עונה כי סוד הנשואין · ועתה
אבאר ענין הקדושין והנשואין קידוש החודש הוא קדושת ישראל ורמז לדבר החודש הזה לכם כי החודש מסור לכם כי הוא ביד ישראל
מסור לב"ד ולחסר ולמלאות ולעבר שנים והוא סוד הקידושין כתיב הכא החודש הזה לכם וכתיב התם אשר נתן לי אלהים בזה פרש"י
הראה לו שטר אירוסין · קדושת שבת הסורה על מציאות השם יתברך ע"כ שבת לידו"ד ע"כ קדושת שבת קבוע וקיים נצחי ובעצרת כ"ע
מורים דבעינן נמי לכם כי פנים בפנים דיבר ה' עמנו · ובמדרש רבה החודש הזה לכם משל למלך שקדש אשה וכתב לה מתנות מועטות
כיון שבא ללוקחה נותן לה מתנות רבות כבעל · כך הקב"ה אירוסין הן שנאמר וארשתיך לי לעולם ולא מסר להם אלא הלבנה בלבד
שנאמר החודש הזה לכם אבן לימות המשיח · היו נשואין שנאמר כי בועליך עושיך באותה שעה מוסר להם הכל שנאמר והמשכילים יזהירו
כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים ל"ו ע"כ ביאור המאמר ישראל הם הכלה סוד הקידושין מצות קידוש החודש ללבנה כמו שאפרש
והתור' היא הנשואין כי התור' היא שטר כתובה ואינה נגבית מחיים אלא לעה"ב · ולבאר ענין הלבנ' צריך להקדים הקדמה · קדושתינו
שאנו מקדשין אותו ית' היא כפולה וכן קדושת השי' שמקדש אותנו ג"כ כפול הרי' שתי' שהן ארבע כיצד אנו מקדשין בקדוש' הגוף ובקדוש'
הנשמ' שאנו מוסרין חיותינו עבורו ית' בשביל קדושת שמו נחשבנו כצאן לטבחה ועושין בשמחה כענין שנאמר כי חולת אהבה אני שאני
כנסת ישראל אוהב אותך בחליי כלומר בעת קבלת היסורין מש"כ באומות העולם כתיב בע"ז שלהם והיה כי ירעב והתקצף וקלל באלהיו
וע"כ רובם המלכים בג' שעות הראשונות מניחי כתריהם ומשתחוי לחמה כדאיתא בע"ז כי החמה לעולם אינה פגומה · אבל ישרא' מונין
ללבנה שהיא פגום ולפעמי' מליאה ועל הכל מברכין כשם שמברכין על הטוב' כך מברכין על הרעה ע"כ מונין ישראל ללבנה · וזהו ביאור
המדרש ר"א החודש הזה לכם הרואה את הלבנ' היאך צריך לברך בזמן שהיו ישרא' מקדשין החודש יש מן רבנן אמרין ברוך מחדש חדשים
ויש מהן אומר ברוך מקדש חדשים ויש מהן אומר ברוך מקדש ישרא' שאם אין ישראל מקדשין אותו אין אותה קדושה כלום · ואל תתמה
על זה שהקב"ה קדש את ישראל שנ' והייתם קדושי' כי קדוש אני ה' ע"כ אלו ואלו דברי אלהים חיים ברכת מחדש חדשים הוראה ע"ש כשהי'
במילואה מאירה · ברוך מקדש חדשי' ע"ש פגמה שהלבנה מקדשת השם אף בפגמה ולא משנית את תפקיד' וברכת מקדש ישראל כי לישרא'
טבע זה לברך על הרעה כמו על הטוב' הרי מבוארת בבא ראשונה מהמדרש דלעיל החודש הזה לכם אתם מונין לו ואין האומות מונין לו
ב' קדושת הגוף זיכוך חמרם לקרבו לרוחני' דהיינו מצד הפרישות והקדושה כמ"ש קדש עצמך במותר לך ובכל מיני קדוש' הם קדוש' הגוף
להזדכך החומר שלא יהיה גס ועכור רק הזדככות ויתגבר השכל על החומר באופן שיהי' החומר בטל במיעוטו נגד השכל · וזהו ענין כי
אתם המעט ע"כ חשק ה' בכם וכן כתיב כי קטן יעקב כלומר מצד החומר מש"כ עשו הוא הגדול חומרו עב וחזק והוא יצא ראשון סבטן
אמו כי הוהמא זוהמת הנדה כמ"ש המפרשים ע"כ הוא אדמוני והכבר כולא דמא ורדיפת אש התאוה הכל בכבר ואש הוא עד אברון
תאכל ומכח אש השורף לא יכול להתקרב וליהנות מהאור · וזהו ענין שהאומות מונין לחמה אורה של חמה אש הוא ועתיד יוציא הקב"ה
חמה מנרתיקה מש"כ הלבנה אור היא ולא אש לסבה שקבלה האור ואינו שורף וכן מצינו בהדי' במדרש רבה בפ' הזו וז"ל מה החמה היא
של אש כך הם עתידין לידון בה שנ' כי הנה היום בא בוער כתנור כו' וכשם שהלבנ' היא של אור כך ישראל נוהלין האור שנ' אור זרוע לצדיק
ולישרי לב שמחה ואומר קומי אורי כי בא אורך ואז מבואר בבא שניה סהמדרש דלעיל הגדול מונה לגדול ונקרא בשם גדול ולא בכור
כי הבכור' שהיא הקדוש' היא ליעקב ועשו הוא הגדול כלומר בעל חומר גדול היוצא ראשונה בזוהמא באש התאוה השורף ואז חושך ולא
אור ע"כ מונה לחמה ע"כ קדושת ישראל אחת ושתים זו שמענו · כן כביכול קדושת הקב"ה עמנו ע"י מתן תורה אחת דיבר ושתים זו
שמענו · א' נר מצוה שקדשנו במצותיו כו' ב' ותורה אור באור התור' שנזכה לעתיד לדעת סודותיה ואור הגנוז הזה יאיר לנו לעתיד
ויקויים והיו עיניך רואות מוריך וזהו סוד שכר מצוה מצוה כלומר שכר עשיית המצוה הוא שיהי' יודע רוחני' המצו' וידבק שם וזהו ותור' אור
וכבר כתבתי החודש הזה לכם קדושת ישראל נתונה להם וקדושת השי' שבת לידו"ד ולעתיד ואתם הדביקים בה' ע"כ קדושת השי' אחת
דיבר זו וב' שמענו ג"כ מרומז במה שמונין ללבנה נגד התור' אמר הא סימן טב והתחיל אמר רב נחמן ולא רב נחמן אמר כי מעתה מדבר
מענין חדש דהיינו מקדושת שבת · ובשתי בבות הראשונות דיבר מקדושת החודש וענין סימן טב היא התור' איתא בפ"ק דע"ז דרש ר' חנינ'
בר פפא ואי תימא ר' שמלאי לעתיד לבא הקב"ה מביא ס"ת בחיקו ואמר כל מי שעסק בה יבא ויטול שכרה מתקבצין ובאין א"ה כו' כלום
יש בכם מגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנ' וזאת התור' אשר שם משה וק' אריכות הלשון שאמר בלשון שלילה אין זאת כו' הל"ל בקצרה
זאת היא התור' שנ' וכבר פי' המאמר הזה במקום אחר שהענין הוא שהקב"ה נתן תורה שבכתב ותור' שבע"פ ותור' שבע"פ לא כתבה להיות
סימן ביד בני ישראל מש"כ תורה שבכתב העתיקו אותה האומות ע"כ מסר הקב"ה בע"פ תורה לישראל שיהא להם סימן וכן הוא במדרש
והתור' שבע"פ הוא נקרא תורת משה כי קיבל הלכה למשה מסיני · ע"כ כתיב זכרו תורת משה עבדי כי היא צריכ' ביותר לזכרון מאחר
שאינה כתובה ונודע כי תורה שבכתב ותור' שבע"פ נקראים זה וזאת כי הם כדמות זכר ונקבה · וע"כ מי בכם יגיד זאת שהיא התור' שבע"פ
שנתנה לסימן וז"ש אין זאת לא התור' שעלי' נאמר וזאת התור' אשר שם משה כלומר תורה שבע"פ ושולל שאין זאת רומז על התור' שבכתב
רק על התור' שבע"פ שעליה נאמר וזאת כו' · עוד נודע לחכמי האמת כי תורה שבכתב ותורה שבע"פ הם נקראי' חמה ולבנה · ע"כ ישרא'
סונין ללבנה כי תורה שבע"פ היא סימן המסור בידם · וזהו שאמר רב נחמן זהו סימן טב :

בבא הרביעית רומז לבחינת ותורה אור כמ"ש שיתגלו סודות אור הגנוז סהתור' מבואר בזוהר כי יש ב' מיני חשך א' חשך
כמשמעו חושך ולא אור · ב' חושך מכח יתרון אור גדול כמ"ש מגלה עמוקות מני חושך והנה חסידי א"ה
אף שזוכי' לאור הוא באור שאינו בא מהחושך ויוכל לכבות ואינו נצחי אמנם הלבנה מאירה והיא מצד עצמה חשיכה · רומז להאור
היוצא מהחושך · ולעתיד יהיה אור גדול יהי רצון שנזכה לאורו במהרה בימינו אמן :

דרך חיים תוכחת מוסר ויקהל משה את כל עדת בני ישרא' האריך בכאן הזוהר במאור שלא יתערבו הנשים בין האנשי'
בשעת הוצאת המת וכל יראו וכל ימצאו וא"ר שמעון רובא דעלמא לא מיתו עד דמטא
זמנייהו בר דלא ידעי' לאסתמרא גרמייהו דהא בשעתא דמיתו אפקו ליה לבי קברי מלאך המות אשתכח ביני נשי כו' ע"ש שהאריך וכתב
שזהו הענין שהיו רגילין בשופרות בשעת מיתה והוא לערבב השטן והוא ביני נשי מכח חטא חוה שהביא' מיתה לעולם · ועתה במעש' העגל
בא השטן ורקד ביניהם וע"ז ויקהל משה את כל עדת בני ישרא' אילין דכניש לון ואפריש לון לחורייהו ומלאך המות לא הוה פריש מנו נשין
עד דאתוקם משכנא כו' תה"ר ויבאו האנשים על הנשים ויבאו האנשים לא כתיב אלא ויבאו דארחא לא הוה עמהון אלא לבתר כתפייהו
בגין דמלאך מות לא אתפריש מביניהו עד דאתוקם משכנא כו' :

לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת רומז לאש המחלוקת ואש הכעס שצריך האדם ליזהר שלא לבער אותו עולמית
ומכ"ש ביום השבת קודש שאין בוער בו אש של גהנם והכועס בשבת או עושה מחלוקת חס ושלום גורם
להיות חמת הגהנם בוער בו בר מינן:

אלה

אלה פקודי המשכן

ואת האלף ושבע מאות ונו׳ בתנחומא והוא נותן לתם חשבון על כל דבר ודבר לזהב ולכסף ולנחושת · וכסף פקודי הערה מאת ככר ואלף ושבע מאות · ויהי מאת ככר הכסף לצקת · ונחשת התנופה שבעים ככר · עם שהוא עושה חשבון והולך על כל דבר ודבר שעשוין כסדר בתוך המשכן שכח אלף ז׳ מאות וע״ה שקל שעשה מהן ווים לעמודים ולא היו נראים התחיל עומד תמה ואומר עכשיו ימצאו ידיהם של ישרא׳ עלי לומר שאני נטלתי אותם והוא חוזר לבא על כל מלאכה ומלאכה מיד האיר הקב״ה את עיניו ותלה עיניו וראה שהיו עשוין ווים לעמודים התחיל להשיח בקול רם ואת האלף וז׳ מאות וע״ה שקל עשה ווים לעמודים באותה שעה נתפייסו ישראל מי גרם לו על ידי שישב ועשה חשבון עכ״ל · מכאן ילמוד כל אדם להיות נקי מישראל ואל יחשוב הרי אני מאנשי האמונה ואע״פ שכתוב ולא יחשבו כי באמונה הם עושים מכל מקום ילמוד בקל וחומר בנו של ק״ו אלף פעמים ממשה רבינו ע״ה:

ענין הקמת המשכן להשרות בו השכינה · גם האדם בצורת שיעור קומתו הוא ציור המשכן כמ״ש בפרשת תרומה ויקים את עצמו לטהר כל שיעור קומה שלו וכל המקומים מקוים בו ושכנתי בתוכם:

בעזרת יי׳ מגן בעדי · נשלם פרשת ויקהל ופקודי · ובעזרת שוכן מעונים · נתעסק בספר תורת כהנים ·

ונכלל כל פרשיות זה החומש כיחד · כי כלם פונים לדבר אחד · **וזה שמו תורת כהנים תיקון האדם ·**

דע כי אלו לא חטא אדם הראשון אז לא היה שייך לומר להיות נבדל מקום קדוש · כי הכל היה ענין ג״ע והכל היה קודש וכמ״ש בירמיה לעתיד לא יאמרו עוד ארון ברית יי׳ ונו׳ ופירש׳ כי כל כנסתכם תהא קדושה ואשכון בה כאלו הוא ארון וכן לא היה נבדל איש מאנשים לעבודה ולכהונה כי היו כולם ממלכת כהנים וגוי קדוש וכן לא היה נבדל זמן מן הזמנים לקדושה כי כל העתות היו שוים לקדושה כמו שיהיה לעתיד עולם שכולו שבת · וסימנך לג׳ אלה הוא עולם · שנה · נפש · המוזכר בספר יצירה דהיינו קדושת המקום מהעולם · וקדושת זמן מן הזמנים הנכלל בענין שנה · וקדושת הבדל אדם משאר נפשות האדם וזהו ענין נפש · ולא היה האדם צריך לקרב את עצמו ע׳ הקרבן רק הוא בעצמו היה קרבן ליי׳ כענין נפשותיהן של צדיקים לאחר מותם שהם קרבן ע״ג מזבח של מעלה ע״כ התחיל ספר זה באדם שנ׳ אדם כי יקריב רומז לא״ה ואז ת״כ תיקון לאדם וכל דיני הקרבן · אח״כ נגעי בני אדם הבא מכח חטא שלו ותקנתן היינו טומאת נדות וצרעת וזיבה נקרי וטהרתן · אחר כך מיתת שני בני אהרן הרומזים לבני אדם קדמאה כמו שיתבאר במקומו · והוצרך אח״כ להיות יום בשנה לכפר כי כן נגזר על אדם ביום אכלו מיתה ויומו של הקב״ה אלף שנה ואז יום לאלף שנה · אחר כך לעורר הקדושה ולקדש עצמו הוא בפרשת קדושים תהיו · אח״כ קדושת הזמנים בפ׳ אמור · אחר כך ענין השמיטות ז׳ פעמים שנמשכו מז׳ ימי בראשית הנעלמים כמו שיתבאר במקומו. אחר כך ברכות וקללות להיות סור מרע ועשה טוב והבטחות אלו של אם בחקותי תלכו לא נתקיימו עדיין עד לעתיד ואז יהיה הנצחיות בגוף ונשמה ככוונת הבריאה מתחלה כמבואר בארוכה בהקדמה שלי תולדות אדם:

הרי ספר ת״כ תיקון האדם · ובעזרת אלהי קדם יתבאר כל א׳ במקומו המוכן לו · בהיכלו כבוד אומר כלו · נר מצוה מויקרא · מצוה

ק״ו מהרי״נ מצות לעשות מעשה העולה כמשפטה · ק״ז לעשות מעשה המנחה כמשפטה · ק״ח שלא להקטיר שאור ודבש · ק״ט שלא להשבית מלח מעל הקרבן · ק״י מצות מליחת הקרבנו׳ · קכ״א להקריב ב״ד קרבן אם טעו בהורא׳ · קכ״ב להביא היחיד קרבן קבוע על שגגת חיוב כרת · קכ״ג מצות הגדת עדות · קכ״ד מצות קרבן עול׳ ויורד · קכ״ה שלא להבדיל הראש בחטא׳ העוף · קכ״ו קכ״ז שלא ליתן שמן ושלא ליתן לבונ׳ במנחת חוטא · קכ״ח מצות הוספת חומש למועל בקדשים · קכ״ט מצות קרבן אשם תלוי · ק״ל מצות השבת גזל · קל״א מצות קרבן אשם ודאי:

נר מצוה מפרשת צו

קל״ב קל״ג מצות הרמת הדשן ומצות הדלקת האש על המזבח · קל״ד שלא לכבות אש מעל המזבח · קל״ה שיאכלו הכהנים שירי המנחות · קל״ו שלא לעשות שיורי מנחות קומץ · קל״ז להקריב כ״ג מנחה בכל יום · קל״ח שלא תאכל מנחת כהן · קל״ט מצות מעש׳ החטאת · ק״מ שלא לאכול מבשר חטאת הנעשות בפנים · קמ״א מצות מעשה האשם · קמ״ב מצות מעשה השלמים · קמ״ג קמ״ד שלא להותיר מן הקדשים אחר זמן אכילתן ומצות שריפת הנותר · קמ״ה קמ״ו קמ״ז שלא לאכול פגול ושלא לאכול בשר קודש שנטמא ומצות שריפתן · קמ״ח שלא לאכול חלב · קמ״ט שלא לאכול דם:

נר מצוה מפרשת שמיני

ק״ן קנ״א שלא יכנסו כהנים למקדש מגודלי שער ושלא יכנסו קרועי בגדים · קנ״ב שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה · קנ״ג שלא יכנסו שתויי יין במקדש · קנ״ד מצות בדיקת סימני בהמה וחיה · קנ״ה שלא לאכול בהמה טמאה · קנ״ו מצות בדיקת סימני דגים · קנ״ז קנ״ח שלא לאכול שרץ המים ושלא לאכול דג טמא · קנ״ט שלא לאכול עוף טמא · ק״ס מצות בדיקת סימני חגבים · קס״א להיות שמונה שרצים מטמאים · קס״ב להיות אוכלין ומשקין מטמאין · קס״ג להיות הנבילה מטמא במגע ובמשא · קס״ד קס״ה קס״ו שלא לאכול שרץ הארץ ולא אותן השרצים שנולדים בזרעים ובפירות · ואף אותן המתהוין מן העיפוש:

נר מצוה מפרשת תזריע

קס״ז להיות היולדת מטמא · קס״ח שלא יאכל הטמא מן הקדשים שנא׳ בכל קודש לא תגע ופי׳ רז״ל שהוא אזהרה לאוכל בו׳ · קס״ט מצות קרבן היולדת · ק״ע מצות ענייני טומאת המצורע · קע״א שלא לגלח שער הנתק · קע״ב שיתנהג המצורע בקריעה ופרימה · קע״ג מצות ענין נגעי בגדים:

נר מצוה מפרשת מצורע

קע״ד מצות טהרת המצורע בעץ ארז ושני צפרים · קע״ה מצות תגלחת מצורע · קע״ו מצות טבילה לטמאים · קע״ז מצות קרבן מצורע · קע״ח מצות טומאת בתי׳ מנוגעי׳ · קע״ט מצות טומאת הזב · ק״פ מצות קרבן הזב · קפ״א מצות טומאת שכבת זרע · קפ״ב מצות טומאת הנדה · קפ״ג מצות טומאת הזבה · קפ״ד מצות קרבן הזב:

נר מצוה מפרשת אחרי מות

קפ״ה שלא יכנוס כ״ג בכל עת אל הקודש · קפ״ו מצות עבודת י״כ · קפ״ז שלא לשחוט קדשים בחוץ · קפ״ח מצות כיסוי הדם של חיה או עוף · קפ״ט שלא לקרב לעריות · ק״ץ קצ״א קצ״ב שלא לגלות ערות האב כלומר שלא לשכוב אותו משכבי אשה שנ׳ ערות אביך לא תגלה · שלא לגלות ערות האם שנ׳ אמך היא לא תגלה ערותה · שלא לגלות ערות אשת אב ואעפ׳ שאינו אמו שנ׳ ערות אשת אביך לא תגלה · קצ״ג שלא לגלות ערות אחותו בין שהיא אחות מאב לבד בין אחות אם מלבד · ובין שהיא מאנוסת אביו ובין שהיא אחות האם מן הזנות שנ׳ מולדת בית או מולדת חוץ א״כ מה זה שאמר ערות בת אשת אביך לא תגל׳ ולמה צריך זה המקר׳ והלא משום אחותו חייב עליה באמת זה המקרא לא נאמר לא כדי שישים בת אשת האב כשתהיה אחותו ערוה בפני עצמה ונמצא שהבא על אחותו שהיא בת נשואת אביו שחייב שתים

משום

משום ערות אחותו ומשום ערות בת אשת אביו · קצ"ר שלא לגלות ערות בת הבן שנא' ערות בת בנך וגו' לא תגלה ולפי הנראה הוא כי
האיסור הוא בין שהבן כשר או אפי' ממזר בנו הוא מ"מ ובין שבת הבן ג"כ כשירה או אפי' ממזרת · קצ"ה שלא לגלות ערות בת הבת שנ'
את בת בתך לא תגלה וכל דיניה כדין בת הבן · קצ"ו שלא לגלות ערות הבת ולא נתבארה בלשון התורה שיאמר הכתוב ערות בתך לא
תגל' ומפני כן לא בא עליה כתוב מפורש לפי שאין צורך בו דרכין שאסר התור' בת הבן ובת הבת שהן רחוקות ממנה אצ"ל שהיא אסורה
דק"ו הוא ועוד למדוה רז"ל בג"ש ראי מק"ו גרירא הוה ילפינן לא היה אדם נדון עליה דק"ל אין עונשין מן הדין · קצ"ז שלא לגלות ערוה בת
אשת אביו כשהיא אחותו כלו' שהי' בת אשת אביו שלו בת אשת אביו אינה אחותו כבר אמרנו למעל' שמותר לישא אותה לאש' לכתחלה
לא פי' בת אשת אביו והיא אחותו שנ' ערות בת אשת אביך לא תגלה וכבר כתבתי למעל' בערות אחות שהלאו הזה בא כדי שיש' אחותו
מנשואת אביו ערוה כפני' עצמה וכעין מה שאמרו באמו שאם היא אשת אב חייב בה ב' משום אם ומשום אשת אב · קצ"ח שלא לבוא
על אחות האב שנ' ערות אחות אביך לא תגלה · קצ"ט שלא לבוא על אחות האם שנ' ערות אחות אמך לא תגלה · ר' שלא לבוא על אחי
האב ומהנראה שאין הפרש בין שיהיה אחי אביו מהאב או מן האם בין מן הנשואין בין מן הזנות שנ' ערות אחי אביך לא תגלה ואחי אביו
נקרא מ"מ ואעפי' שהבא על כל זכר חייב משום ואת זכור לא תשכב וגו' זה הלאו הוא נוסף למי שבא על אחי אביו · ר"א שלא לבוא על
אשת אחי האב וזאת נקראת בכתוב דודתו לפי שהיא אשת דודו שנ' אל אשתו לא תקרב דודתך היא והיא אסורה בין היא נשואתו בין היא
ארוסתו בין בחייו שגירשה בין במותו · ר"ב שלא לבוא על אשת הבן בין היא אשתו מן הנשואין או מן האירוסין בין בחייו בין במותו ר"ג שלא
לבוא על אשת אחיו א' אחיו מאביו לבד או מאמו לבד בין מן הנשואין בין מן הזנו' בין מן האירוסין · ר"ד שלא לגלות ערות אשה ובתה שנ'
ערות אשה ובתה לא תגלה · ר"ה שלא לגלות ערות אשה ובת בנה שנ' את בת בנה לא תקח · ר"ו שלא לגלות ערות אשה ובת בתה שנא'
ואת בתה לא תקח וגו' · ר"ז שלא לישא ב' אחיות בחייהן שנ' ואשה אל אחותה לא תקח לצרור · ר"ח שלא לבוא על אשה בעת שהיא נדה
שנ' ואל אשה בנדת וגו' · ר"ט שלא ליתן מזרעו למולך · ר"י שלא לבו' על הזכר · רי"א שלא לבוא על בהמ' · רי"ב שלא תביא האש' בהמ' עליה:

נר מצוה מפ' קדושים

רי"ג מצות יראת אב ואם שנ' איש אמו ואביו תיראו · רי"ד שלא לפנות אחר ע"ז במחשבה או בדיבור
ולא אפי' בראייה לבד שנאמ' אל תפנו אל האלילים · רט"ו שלא לעשות ע"ז למי שיעברה בין לעצמו בין
לזולתו ואפי' יהיה המצוה לעשותו גוי שנ' ואלהי מסכה לא תעשו לכם לא תעשו לאחרים ולא אחרים לכם · רי"ו שלא לאכול נותר שנאמר
והנותר עד יום הג' וכו' · רי"ז שלא לכלות פאת שדה · רי"ח שלא לקחת שבלים הנופלים בשעת הקציר רק יעזוב אותם לעניים שנא' ולקט
קצירך לא תלקט · רי"ט שלא לכלות פאת הכרם שנ' וכרמך לא תעולל · ר"ך שלא ילקוט פרט הכרם שנ' ופרט כרמך לא תלקט · רכ"א
מצוה להניח פיאה מהתבואה לעני ולגר · רכ"ב מצוה להניח חלקט לעניים כו' · רכ"ג להניח פאת הכרם לעניים כו' · רכ"ד להניח פרט
הכרם לעניים · רכ"ה שלא לגנוב ממון שנ' לא תגנבו · רכ"ו שלא נכחש בממון שחופקד בידינו שנאמר לא תכחשו · רכ"ז שלא לשבע על
ההכחשה ואם נשבע עובר עוד בלאו ולא תכחשו · רכ"ח ולא תשבעו בשמי לשקר וזה הכתוב מזהיר על שבועית ביטוי · רכ"ט לא תעשוק
זהו הכובש שכר שכיר · ר"ל ולא תגזול · רל"א לא תלין פעולת שכיר · רל"ב שלא לקלל א' מישראל ואעפי' שאינו שומע הקללה שנ' לא
תקלל חרש · רל"ג שלא להכשיל תם דהיינו לסומא בדבר ליתן לו עצה שאינו הוגנת שנ' ולפני עור לא תתן מכשול · רל"ד לא תעשו עול
במשפט · רל"ה לא תהדר פני גדול · רל"ו מ"ע בצדק תשפוט עמיתך · רל"ז לא תלך רכיל · רל"ח לא תעמוד על דם רעך · רל"ט לא
תשנא אחיך בלבבך · ר"מ מצות תוכחה שנ' הוכח תוכיח את עמיתך · רמ"א שלא לבייש א' מישראל שנ' ולא תשא עליו חטא · רמ"ב לא
תקום · רמ"ג לא תטור · רמ"ד מצוה ואהבת לרעך כמוך · רמ"ה בהמתך לא תרביע כלאים · רמ"ו שדך לא תזרע כלאים · רמ"ז שלא
לאכול ערל' · רמ"ח מצות קדושת נטע רבעי · רמ"ט שלא לאכול אכילת בן סורר ומור' · ר"ן שלא לנחש · רנ"א שלא לעונן · רנ"ב שלא
להקיף פאת הראש · רנ"ג שלא להשחית פאת זקן · רנ"ד כתובת קעקע לא תתנו · רנ"ה מצות יראת המקדש שנ' ומקדשי תיראו · רנ"ו
רנ"ז שלא לפנות אל האובות ואל הידעונים · רנ"ח מצות כבוד חכמים שנ' מפני שיבה תקום · רנ"ט שלא לעשות עול במדות · ר"ס מצות
צידוק המאזנים והמשקלו' והמדו' · רס"א שישרפו הכ"ד מי שנתחייב שריפה וא' מהמתחייבות שריפה היא הבא על אשה ואמה · רס"ב שלא
ללכת בחקות הגוים שנאמ' לא תלכו בחקות הגוים וגו' ואמרו בספרי ובחקותיהם לא תלכו בנימוסות שלהם בדברים החקוקים להם כגון
טיטראות וקרקסאות כו':

נר מצוה מפ' אמור

רס"ג שלא יטמא כהן הדיוט למת · רס"ד מצות טומאת הכהנים
לקרובים · רס"ה שלא ישמש כהן טבול יום עד שיעריב שמשו ואעפי' שטבל וטהר צריך הערב שמש לפי שהוא כשני לטומאה עד שיעריב
שמשו וע"ז נאמר ולא יחללו שם אלהיהם · ואמרו בסנהדרין פ' ט' אם אינו ענין לטמא שבבר נתבאר תנהו ענין לטבול יום ששימש ויליף
לה מחתם מחילול חילול · רס"ו רס"ז רס"ח שלא ישא כהן זונה ולא חללה ולא גרושה · רס"ט לחלוק כבוד לזרע אהרן שנ' וקדשתו וגו' ·
ר"ע רע"א שלא יכנס כ"ג לאהל המת שנ' ועל כל נפשות מת לא יבא ושלא יטמא כ"ג אפי' במת מקרוביו · רע"ב שישא כ"ג בתולה · רע"ג
שלא יקח כ"ג אלמנה · רע"ד שלא יבעול כ"ג אלמנה אפי' בלא קידושין שנ' ולא יחלל זרעו · רע"ה רע"ו שלא יעבוד כהן בעל מום קבוע
שנ' אשר יהיה בו מום לא יקרב ושלא יעבוד בעל מום במום עובר שנ' כי כל איש אשר בו מום לא יקרב · רע"ז שלא יכנס בעל מום בהיכל
שנ' אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא יגש · רע"ח שלא יעבוד כהן טמא שנ' ולא יחללו את שם קדשי · רע"ט שלא יאכל כהן טמא
תרומה שנ' איש איש וגו' בקדשים לא יאכל · ר"פ שלא יאכל זר תרומה שנ' וכל זר לא יאכל קדש ופי' חמקובל שמיירי בתרומה · רפ"א
שלא יאכל תרומה תושב כהן ושכירו שנ' תושב כהן ושכיר לא יאכל · רפ"ב איתא במס' יבמות מניין לערל כהן שלא יאכל בתרומה שנא'
תושב ושכיר בפסח ונא' תושב ושכיר בתרומה מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור
בו · רפ"ג בת איש כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומ' קדשי' לא תאכל · רפ"ד שלא לאכול טבל בין ישראל ובין כהן שנ' ולא יחללו את קדשי
ב"י את אשר ירימו ליי' ובא תפי' המקובל שבאוכל טבל הכתוב מדבר וזהו הלשון את אשר ירימו שהו לשון עתיד כלומר שעדיין לא הורמו'
רפ"ה שלא להקדיש בעלי מומין להקריב למזבח שנ' כל אשר בו מום לא תקריבו · רפ"ו להיות כל קרבן תמים שנא' תמים תהיה לרצון ·
רפ"ז שלא ליתן מום בקדשי' שנ' כל מום לא יהיה בו · רפ"ח שלא נשחט בעלי מומין לשם קרבן שנ' לא תקריבו אלה ליי' · רפ"ט שלא להקטיר
אימורי בעלי מומין שנ' ואשה לא תתנו מהם למזבח · ר"צ שלא נזרק דם בעלי מומין על המזבח שנ' עורת וגו' לא תקריבו אלה ליי' · רצ"א שלא
לסרס א' מכל המינין לא אדם ולא בהמה ולא עוף שנ' ומעוך וכתות וגו' ובארצכם לא תעשו · רצ"ב שלא להקריב בעלי מומין מיד הגוים
שנ' ומיד בן נכר לא תקריבו · רצ"ג שיהיה הקרבן מבן ח' והלאה שנ' ומיום הח' והלאה ירצה · רצ"ד שלא לשחוט בהמה ובנה ביו"א · רצ"ה
רצ"ו שלא לעשות דבר שיתחלל בו ש"ש ומצות קדוש הש' שנ' ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל · רצ"ז רצ"ח רצ"ט ש'
ש"א מצות שביתה ביום א' של פסח ומצות שביתה ביום ז' של פסח ומצות קרבן מוסף כל ז' ימי פסח ושלא לעשות מלאכה ביום א' ושלא
לעשו' מלאכ' ביום הז' · ש"ב מצות הקרב' העומר · ש"ג שלא לאכול לחם מתבואה חדשה קודם כלות יום ט"ז בניסן שנ' ולחם וגו' לא תאכלו
בעצם היום הזה · ש"ד שלא לאכול קלי מתבואה הדשה קודם הזמן הזה שנ' וקלי' · ש"ה שלא לאכול כרמל חדש קוד' הזמן הזה שנ' וכרמל:
ש"ו מצות ספירת העומר · ש"ז מצות הקרבת ב' הלחם · ש"ח ש"ט מצות שביתה ביום העצרת ושלא לעשות בו מלאכה · ש"י ש"א ש"ב מצות
שביתה בר"ה ומצות קרבן מוסף בר"ה ושלא לעשות בו מלאכה · ש"ג ש"ד ש"ט ש"ו מצות תענית ביה"כ ושלא לאכול ולשתות בו ומצות קרבן
מוסף · ש"ז ש"ז שלא לעשות מלאכה ביה"כ ומצות שביתה בו · ש"ח ש"ט ש"ך שכ"א שכ"ב שכ"ג מצות שביתה ביום א' של סוכות ושביתה
ביום ח' בו ושלא לעשות מלאכה לא בא' ולא בח' ומצות קרבן מוסף בכל יום מז' ימי סוכות · ומצות קרבן מוסף בשמיני עצרת · שכ"ד
מצות נשילת לולב · שכ"ה מצות ישיבת סוכה:

נר מצוה פ' בהר שכ"ו שכ"ז שכ"ח שכ"ט שלא לעבוד האדמה בשנת השביעית ולא האילנות ולא נקצר ספיחיה ולא נאסוף פירות האילן · ש"ל של"א של"ב מצות ספירת ימי היובל שהם ז' שמיטות ומצות תקיעת שופר ביובל ומצוה לקדש שנת החמשי' כמו שנת השמיטה כבטול העבודה בארץ כו' שנ' וקדשתם את שנת החמשי' · של"ג של"ד של"ה שלא נעבד בארץ בשנת היובל שנ' ביובל לא תזרעו ושלא נקציר ביובל שנ' ולא תקצרו את ספיחיה ושלא נאסוף פירות האילנות בשנת היובל שנ' ולא תבצרו את נזיריה · של"ו לדון מקח וממכר שנ' וכי תמכרו ממכר לעמיתך · של"ז של"ח שלא להונות חבירו במקח וממכר ולא בדברים · של"ט שלא למכור שדה בא"י לצמיתות · ש"מ מצות השבת קרקע לבעליה ביובל · שמ"א להיות גאולה בתי ערי החומ' · שמ"ב שלא למכור מגרשי הלוים · שמ"ג שלא להלוות בריבית · שמ"ד שלא נעבד בעבד עברי בעבודה שיש בזיון גדול שנ' לא תעבוד בו עבודת עבד · שמ"ה לא ימכרו ממכרת עבד · שמ"ו לא תרדה בו בפרך · שמ"ז לעבוד בעבד כנעני לעולם שנ' לעולם בהם תעבודו · שמ"ח שלא להניח גוי לעבוד בעבד עברי בפרך · שמ"ט שלא להשתחוות על אבן משכית אפילו לשם:

נר מצוה פ' בחקותי ש"ן לדון בערכי אדם · שנ"א שלא להמיר קדשים · שנ"ב להיות התמורה קודש · שנ"ג שנ"ד שנ"ה לדון בדין ערכי בהמה ולדון בערכי בית ולדון בערכי שדה. שנ"ו שלא לשנות הקדשי' מקרבן לקרבן שנ"ז לדון בדין מחרי' נכסיו · שנ"ח שנ"ט שלא ימכר שדה החרם ולא נגאל · ש"ס שס"א מצות מעשר בהמה בכל שנה ושלא למכור אותו:

פרק ותורה אור מספר תורת כהנים

ויקרא אל משה וגו' אדם כי יקריב מכם וגו' רש"י הביא דברי רז"ל שהתעוררו אדם למה נאמר וכוונתם היא שהיה לו לומר איש ולא אדם מאחר שכתיב כי יקריב ולא כתיב אדם מכם יקריב ש"מ שמדבר מעולת נרבה ע"כ אמר בתוספ' תיבת כי שמורה על הרצון כי יקריב וכן פרשי' שמיירי מעולת נרבה ע"כ קשה למה נאמר אדם ולא איש דבשלמא אם היה מדבר מענין עולת חובה הוה א"ש דלכן נאמר אדם ולא איש כי אדם כולל עדת ישראל שהם נקראים אדם כמ"ש רז"ל ובענין קרבן חובה אין חלק לאומות בישראל · אמנם בקרבן נרבה ארז"ל איש איש מלמד שהגוים נודרים נדרים ונדבות כישראל · ובכאן כי יקריב מיירי מעולת נרבה א"כ הל"ל איש ולא אדם ובזה מתורץ סמיכות רש"י אדם למה נאמר למ"ש כי יקריב מיירי בעולת נרבה · ותירצו רז"ל מה אדם לא הקריב מהגזל כו' ודבר זה צריך התבוננות כי אין שייך לומר על הפעולה שלא פעל זה אם לא שיש בידו לפעול ולא פעל אומרי' שלא פעל אבל כשאין בידו לפעול אין שייך לומר שהוא לא פעל · כי מעצמו לא נפעל ולא בבחירתו של זה א"כ מהו זה שאמר אדם לא הקריב מהגזל מה זה שייך לומר שהוא לא הקריב מהגזל הלא לא היה באפשרי לו להקריב מהגזל · כי למי יגזול הלא הארץ ומלואה הכל שלו היה והוא זכה מההפקר ודבר זה צריך ביאור רחבה · האדם נברא לעבדה ולשמרה עבדה הוא סוד עבודת ר"ל שהוא בעצמו יהיה העבודה דהיינו שיהיה קרבן לי"י בחיים חיותו כמו שהם עתה הנשמות של צדיקים לאחר מיתם שהם נקרבים ע"ג מזבח שלמעלה כך היה ראוי להיות בחיים חיותו ברוב דביקותו וקורבתו להשי' להיות קרב בחייו בסוד האדם קר"ב אצל עצמו · כי נעשה אדם למטה בצלם ודמות האדם היושב על הכסא שהוא בסוד קר"ב אצל עצמו דהיינו סוד האצילות המתאחד באחדות המוחלט בעצמות המתפשט בו אין סו"ף והוא כשלהבת קשורה בגחלת נמצא קרב אצל עצמו כמו שפירשתי בהקדמת תולדת האדם כי זה הדבר של קרב אצל עצמו אעפ"י שהוא ענין א' מ"מ הוא ב' בחינו' וזה נרמז באמרנו הוא קרב אצל עצמו והכל הוא בסוד אדם ונשמתו · כן האדם למטה הנעשה בצלם ובדמות היה קרב גופו לנשמתו להיות הכל א' להיות כדמות עליון בסוד הדביקות ואז הוא קרבן לי"י · והושם בג"ע שהוא מקום הנבחר ממקומות העולם ונברא להיות חי לעולם · ויהי לנפש חיה כלומר כי נפשו היה כולל כל נפשות העולם כמ"ש רז"ל כי כל נשמות היו כלולו' בנשמת א"ה נמצא היה הוא בחיר מן האנושי' ומקומו היה בחיר · והיה ראוי להיות נצחי לא לזמן קצוב הרי היה כולל ג' שלימות המציא' המוזכר בספר יצירה בכמה עניינים והם עולם · שנה · נפש · שהוא סדר העולם · וסדר הזמן כי שנה הוא ענין השתנות הזמן · וכלל הנפש כן היה שלם בזמן וחי לעולם · והוא במבחר העולם שהוא ג"ע והוא הנפש כולל כל נפשות ואז היה קרבן לי"י קרבן ממש ע"ג מזבח של מעלה בסוד המרכבה · והיה קרב אצל עצמו כי היה בעצמו קרבן והיה מקויים בו אדם כי יקריב מכם קרבן לי"י כי מכם ובכם היה קרבן לי"י וסוד האכילה שציוהו השי' לאכול היה הכל בקדושה ובטהרה כענין שרמוז בפסוק בכל עץ הגן אכול תאכל היה בסוד הקרבן א"כ שלחן של אדם הוא כמו הקרבן והענין האר' בעצמו היה קרבן לי"י בסו' אדם כי יקריב מכם לי"י והאוכל אשר יאכל בטהרת הקודש היה קרבן לו בסוד מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם הרי האדם "עולם "שנה "נפש אך ורק מיעוט שנתמעט בקלקול עצת הנחש אז ירד מגדולתו כי הנחש הטיל זוהמא ולא פסקה עד שבאו להר סיני ואז פסקה זוהמת הנחש והיה ראוי להיות מחזור העטרה לישנה וסימנך והר סיני עש"ן ר"ת "עולם "שנה "נפש אח"כ חזרו לקלקולם בעגל ואז חזר העולם לקלקולו ולא יתוקן בתיקון האמתי כמבתחלת הבריאה עד לעתיד בגאולה האמיתית · מ"מ בין ובין היה מעין תיקון בעשיית המשכן הנקרא מקדש שהוא ציור השתלשלות העולמות כמו שהארכתי בפ' תרומה ובפ' ויקהל ופקודי ע"ש שהוא הבריאה חדשה ואהרן הכהן נבחר במקום א"ה שנתקרב ונתרחק · ובאהרן כתיב ואתה הקרב את אהרן אחיך כמבואר במדרש שהבאתי בפ' תרומה ע"ש ואהרן כ"ג שלמטה הוא במקום מיכאל כ"ג שלמעלה המקריב נשמות כמו שנתנו סימן כי היום י"י נרא"ה אליכם אותיות מיכאל אהר"ן ובמקום אדם כי יקריב מכם · נעשה קרבן מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן וכן עשה אדם בעצמו לאחר שחטא הקריב קרבן מן הבהמה כמ"ש רז"ל שור שהקריב א"ה קרן אחת היה לו במצחו וכן נח לאחר קלקול דור המבול ועשה הקריב קרבנות וכן אברהם אבינו לאחר קלקול דור הפלגה ויבן מזבח ויקרא בשם י"י ולא זו אלא אף זו קיים אדם כי יקריב מכם והקריב את בנו יחידו אהובו את יצחק · אח"כ במ"ת היה ראוי לתקן תיקון גמור ונתקלקל שנית בעגל אח"כ נעשה מעין תיקון כמשכן ציור העולם ובסוד הקרבנות שהוא העבודה שהעולם עומד עליהם ותמצא בקרבנות סוד עש"ן ולא נצחה רוח רעה את העש"ן ג' קדושות · קדושות העולם היה מקום הנבחר ב"ה והמשכן אקרי מקדש ובם מקומות מקודשים וקודש קדשים · וענין שנה שהוא הזמן כל הקרבנות תלויין בזמן מיום חח' והלאה ירצה התמידין א' בבקר וא' בערב אח"כ המוספין בשבתות ובר"ח ובזמנים אח"כ הקרבנות של הטמאים כזמן טהרתם מטומאתם והחטאת והאשם בזמן החטא וכל הקרבנות דוקא ביום צואתם · וענין נפש הוא הכהן המקריב והזר הקרב יומת הרי הכהן המקריב במועדו במקום הנבחר הוא סוד עש"ן וברדך פרט אדם נח אברהם עש"ן אדם תכלית בריאת עולם · נח שנ"ה ראה כל שינוי הזמנים ראה עולם בנוי וחרב ובנוי אברהם אבינו ראש האמונה כולל כל הנפשות כמ"ש ואת הנפש אשר עשו בחרן במדרש רבה ויקרא אל משה ולאדם לא קרא והלא כבר נאמר ויקרא אלהים לאדם אלא אין גנאי למלך לדבר עם אריסו וידבר י"י אליו ויקם נח לא דיבר והלא כבר נא' וידבר אלהים אל נח לא אין גנאי למלך לדבר עם נקדודו ויקרא אל משה ולאברהם לא קרא והלא כבר נא' ויקרא מלאך י"י אל אברהם לא אין גנאי למלך לדבר עם פונדקי שלו · ויקרא אל משה ולא כאברהם באברהם כתיב ויקרא מלאך י"י אל אברהם המלאך קורא והדבור מדבר ברם הכא א"ר אבין אמר הקב"ה אני הוא הקורא ואני הוא המדבר שנ' אני אני דברתי אף קראתיו הביאותיו והצליח דרכו ע"כ · קודם שאגלה רמזים בזה המאמר אפרש הפשוטות יש להקשות מה מקשה הלא גם עמהם דיבר זמה בכך · ע"ק מביא קרא ויקרא מלאך י"י אל אברהם ולא הביא קרא דלעיל מיניה ויקרא אליו מלאך י"י מן השמים · ע"ק דברי המאמר סותרין זה את זה מתחלה אמר ולאברהם לא קרא ותירץ וכו' ואח"כ אמר לא כאברהם כו' א"כ יש להקשות קצר מתחלה כשאמר ולאברהם לא קרא היה לו להשיב לא כאברה' כו' ביאור המדרש הנה ד' עניינים יש בפסוקים אלה המורי' על ד' מיני חיבות שהיו עתה כהקם' המשכן שהותחל הדיבו' באוהל מועד א' אמר ויקרא ולא ויקר · ב' וידבר י"י וגו' לאמר דמשמע דהדיבור היה בעצם וחיבה מרכפל וידבר לאמר · ורש"י הוצרך לתרץ זה · ג' קדימת הקריאה

לדיבור לא אמר ויקרא ה' וידבר אל משה לא עשה הקדמה ויקרא להראו' שמכאן ואילך קדמה קריאה כו' וזהו חיבה יתירה י' ד' אליו למעט
את אהרן ואם אהרן שהיה לו מחיצה לעצמו ממועט ממעלת משה מכ"ש ממועט' אחריני על חיבה הראשונה של מ"מ לא אמר ויקר' א
לפי שלשון ויקר הוא לשון קרי וטומאת כראית' בבלעם כו' ע"ז קשה בפסוק ויקרא ה' אלקים לאדם ויאמר לו איכה ששם היה בעת החט'
מצד הנחש הטיל הזוהמא בחוה שהוא טומאת הקרי וכן תמצא שם רמוז בלעם כמ"ש רש"י איכה נכנס עמו בדברים · ובן מצינו בבלעם
מי האנשים האלה עמך וא"כ קשה למה כתב שם ויקרא היה לו ליכתב ויקר ע"ז הוצרך לתרץ אין גנאי למלך לדבר עם אריסו · על הב'
חיבה יתירה נודעת לו בכאן כמ"ש וידבר לאמור מאי רבות' דהאי חיבה במשכן הלא מצינו חיבה זו בנח ושם היתה בלי טעם · כי כן כתיב
וידבר אלקים אל נח לאמור ע"ז תירץ אין גנאי לדבר עם נקדורו · על הג' קדמה קריאה להדיבור ועשה כמו הקדם' כדפי' וקשה פשיטא
כבר ידענו זה דכשהוא חיבה יתירה שקדמה קריאה שכן מצינו באברהם ומביא פסוק ויקרא מלאך ה' וגו' ויאמר כי נשבעתי נאם ה' וגו'
משא"כ לעיל לא הוזכר אח"כ אחר הקריאה כלום · על הד' אליו ממעט את הכל · והלא היה כן באברהם ואין לתרץ דשם לא
היתה חיבת וידבר לאמור מ"מ תחת זה היה חיבה אחרת שכפל שמו אברהם אברהם ותירץ אברהם היה צריך הכנה לנבואה מש"כ משה
לא היה צריך הכנה לנבואתו כי תמיד היה מוכן · כמ"ש עמדו ואשמעה מה יצוה ה' ואז מתורץ הקיצור שהקשיתי יתורץ למעלה כו'
דבשלמא אי הוה כתיב ויקרא ה' אל משה היה מתורץ אמנם עתה דסתם וכתב ויקרא היה אפשר לפרש כמו ואל משה אמר שפי' ח"ל
שמטטרון אמר למשה שיעלה אל יי' ע"כ לא בא הכתוב לארוי' לא קריאת הקריאה שלא היה הדיבור פתאום א"כ קשה הלא גם באברהם
כו' רק התיבה הרביעי' שהיא אליו וחקשה הלא גם באברהם אלא ע"כ מוכרחין לומר שבא להורות שהוא הקורא ושהוא המדבר מה שאין
כן באברהם כך פי' המאמר · אך לירד לעומקו של המאמר נדבר מענין טעם וסוד הקרבן אף שאין בידינו לפרש אפי' בערך טיפה מן
הים מסוד הקרבנות אם לא די מרוה: עם אינש לא הוה כגון רשב"י וחביריו ומה אני תולעת ולא איש · מ"מ צריך כל אחד לשוטט
בשכלו כפי האפשר לו ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים · והנה המפרשי' האריכו למעניתם ואני אבחר חסולת הנקיה
מדבריהם וז"ל טעם א' מבואר בדברי הרמבן וז"ל ויותר ראוי לשמוע הטעם שאומרים בהם כי בעבור שם שה בני אדם נגמרים במחשבה
ובדיבור ובמעש' צוה השם כי כאשר יחטא ויביא קרבן יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה ויתוד' בפיו כנגד הדיבור וישרוף באש הקרב והכליו'
שהם כלי המחשב' והתאוה והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו כדי שיחשוב
אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלהיו בגופו ובנפשו וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן
הזה שיהא דמו תחת דמו נפש תחת נפש וראשי האיברי הקרבן כנגד ראשי אבריו והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו וקרבן
התמיד בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד ואלה דברים מתקבלים מושכים הלב בדברי אגדה עכ"ל · עוד הוסיפו ביאור כי מתחילה
לוקח הבהמה ומשליכה לארץ בחזקה ודומה בנפשו כאלו השליך עצמו וכשמתו' מורה שחייב סקילה עוד שוחט הבהמה ודומה בנפשו
כאילו שוחט עצמו ומורה שהוא חייב הרג ותנק כי בעת ששוחט הבהמה תוקף ידו לשוחטה וחונקו מעט בתקופת השחיטה שלא ישחה
הרי השחיטה הרג ותנק אחרי כן שורפה ודומה בנפשו כאלו נשרף ומורה שהוא חייב שריפה ומתודה והק' בה מקבלו גם צריך הכהן
לראות בשעת זריקת הדם האיש והאש' המתכפרין בקרבן ובעבור שאסור להסתכל באשה לכן עשו הכיור במראות הצובאות כי כשהכהן
מקריב קרבן נשים מסתכל בכיור ורואה בו פרצוף האשה המביאה קרבן כ"כ הרק'נאטי כלל העולה מהטעם הזה כי המקריב את הקרבן
הוא כאלו הקריב נפשו שנ' ונפש כי תקריב כו' וז"ל הרקנ'אטי ונפש כי תקריב קרבן מנחה ליי' וגו' מה שרמזתי לך למעלה תוכל לדעת
כי בהקרבת הקרבן מתעלה רצון השפל ומתקרב ברצון העליון ורצון העליון בשפל לפיכך השפל צריך להקריב לו רצונו ע"י הקרבן וקושר
נפשו בנפש קרבנו ואז מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב נפשו הת"ד ונפש כי תקריב ודרשו רז"ל במנחות מעלה עליו הכתוב כאלו הקריב
נפשו כי בהקרבת הכהן הקרבן מדביק נפשו בנפש העליונה במזבח העליון בתחילה ומשם מתעלה הנשמה למעלה דרך עילויה ואז נקרא
הכהן הזה מלאך שנ' כי מלאך ה' צבאו' הוא ובהקרבת נפשו למעלה רצון השפל מתקרב ברצון העליון מתרצה להשלים חפצו מאותו
ענין שהקריב קרבנו בשבילו · קרבן מנחה נקרא הקרבן הזה בשם מנחה מלשון הנחה כמה דאת אמר והנחה למדינ' עשה ומלשון הניחו
את רוחי · עכ"ל · הרא"בע כתב בענין הקרבנות שהם בסוד התמורה מה שנגזר במערכת שלא ישתנה רק המר ימיר בסוד ואהן
אדם תחתך · הטעם האמיתי הוא סוד קרבן ליהו"ה שהוא שם המיוחד ורז"ל גילו הסוד בסוף מנחות אמר שמעון בן עזאי בא
וראה מה כתיב בפרשת הקרבנות שלא נאמר בהם לא אל ולא אלהיך ולא אלהים ולא שדי ולא צבאות אלא יו"ד ה' שהוא שם המיוחד כו'
עי' ברמ"בן באורך · והזוהר האריך במאור איך שאותיו' יהו"ה מתקרבי' ומתייחדים באמצעית התעוררות הקרבן והוא ריח ניחוח ליו"ד
ומלכא · עילאה אתתני כביכול היינו דכתיב אריתי מורי עם בשמי אילין אינון דרגין עילאין מורי עם בשמי דא דרועא רימינ' בירכא
דשמאלא אכלתי יערי עם דבשי יעקב ברחל שתיתי ייני עם חלבי דא דרועא שמאלא בירכא רימינא הא כולהו דרגין עילאין דאתהני
בהוא מלכא קדישא בקדמיתא מכאן והלאה יהיב רשו לארבע דיוקנין דחקיקין בכורסייא ולכל אינון דמתפשטין מניהו וכולהו אכלין
ואתהנון כדקא יאות הה"ד אכלו רעים שתו ושכרו דודים כו' עוד מתבאר שם בזוהר ענין ד' חיות כו' רקנ"ט ר"פ ק"ט ותענין כי כל דבר
יש לו דונמא וענין בזה העולם והוא אליו כצל אצל המיצל וארוך כו' ועל כן אמר כאן כי רוח הבהמה נאצל ונשתלשל מחיה הנקרא שור
ועל כן בהתקרבו על גבי מזבח מתעלה עליו כי הוא דוגמתו ורוח העופות נאצל ונשתלשל מחיה הנקרא נשר ובהתקרבו על גבי המזבח
פני נשר והכחות הנאצלות משם מתפרנסין בו ופני אדם ניזונין ונהנין מנפש האדם המקרב אותו ונשמתו בעת הקרבן כל מין מתקרב
למינו ונהנה ממנו וכל זה הוא אחרי התאחדות הכחות העליונות אז נוטלין הכחות פרס מאת המלך ונהנין כמו שאמרנו אמנם קודם לכן
אינו רשאי שום כח ליהנות וזהו סוד מה שאמרו רז"ל שאסור לאדם לעשות חפציו קודם תפילה · (הנ"ס והחריס אינו משפיע עכס והלב
סוף יוקבל ומוסף יכולן כמשיכל היו כשרים היה רכון על היווכס כדנגמת אחרי ות"ו כשסיס היכך הדשו מיד כלב כו' עד כאן) והנה הארכתי בעניינים
כאלה במסכת תעני' שלי בעמוד העבודה · עש"ב גם ענין עולה וחטאת ואשם ושלמים וכן כולם תמצא סודם בשער השמים שלי כפי
פרשת התמיד ופרק איזה מקומן ע"פ הסוד עש"ב ובספר שבעה היכלות קרבנא סלקא תננא ומספקי כל חד וחד כדקא חזי ליה כהנא
ברעותא וליואי בבסימו דשירותא דא אתכלל ברא ועיילין היכלא בהיכלא רוחא ברוחא עד דמתחברין כאתרייהו כדקא חזי ליה בסייפא
ואשלימו דא כדא עד דאינון חד ואתנהרי' דא בדא כדין נשמתא עילאה דכולא אתיא מלעילא ונהיר לון והוו נהרין כולהו בוסינין בשלימו
כדקא חזי עד דההוא נהורא עילאה דכולא אעיל לבית קדש הקדשים ואתברכא ואתמלי' בבירא דמיין נבעין דלא פסקין וכולהו מתברכין
לעילא ותתא · ודע כי יש מן הזבחים שהם נאכלין למזבח ולכהנים ולבעלים כמו השלמים ויש מהן נאכלין לכהנים כמו חטאת
ואשמות וכו' וזריקת הדם והקטרת אימורין לכפרת העבירות אך העולה כלה כליל ולא הי' רשות לדבר גופני ליהנות ממנה לפי שהעבירה
המחשבה בהרהור רע מנפש ועד בשר יכלה לשוב הכל רוח כמו שהיתה עיקר העבירה ברוח ועל זה אר"זל הירהורי עבירה קשין מעביר'
ומה שקצת קרבנות הם זכר וקצת נקיבה כתב הזוהר תא חזי כד קרבנא דכר אתקשר כולא מעיל לתתא כד קרבנא נוקבא אתקשר כולא
מתתא לעילא · וז"ל הרקנ"טא ד' קו"א דבר אל בני ישראל לאמר נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' וגו' צריך אתה לדעת כי כל העובר
עבירה אחת ממצות התורה הרי הוא חוטא באותו ענין שהמצוה ההיא תלויה בו ובעבור כי מצות לא תעשה נשמעות ממדת שמור צריך
להביא כפרתו · לתקן

לתקן מצוותו דונמת החטא ועל כן קרבנו כשבה או שעירה וטעם היות האשם זכר כתב הרב ז"ל בעבור כי החטאת בחייבי כריתות שתשוב
הנפש אל האלהים אשר נתנה והאשם לא יבא על חיוב כרת וכאלו הוא לריח ניחוח כעולה שהיא עולה למעל' מן החטא ופר כהן משיח
ופר העלם דבר של צבור הם נשרפים בחוץ וככר העירותיך עליהם וטעם א' שפך הרשן ישרף פירש' גם שעיר נשיא תרע סורו מן השעירי'
שהם להעביר רוח הטומאה כמו שאמרו רבותינו ז"ל בספר הזוהר שעיר לא מתקרב אלא סנו לאתרכא' מרוח מסאבא וכו' אמנם מרת
שנרא' מרעת הרב ז"ל שכתב ז"ל ושעיר הנשיא בעבור כי הוא המולך אשר לו המשפט והלוחם מלחמות השם ועל חרבו יחיה כדרך שעיר
ע"ז שהשעיר הוא לצדיק אשר לו המשפט והנה קרבנו שעיר לרמוז למרתו שהיא לוחמת מלחמות השם תגדול ולפיכך הוא זכר וטעם
היות החזאה שבע פעמים שנאמר והזה מן הדם שבע פעמים לפני ה' תבין מסוד השביעיות ואמר לפני ה' אפשר שירמוז לפנים של ועם
לפני ה' הם פני הפרוכת עכ"ל · הכלל עולה הקרבן הוא לשם המיוחד והוא נקרב על המזבח של מעלה כמו שאמר יעלו לרצון על מזבחי
ובית תפארתי אפאר · ועל כל קרבנך תקריב מלח · מלח ברית אלהיך כי המלח שהוא מים ואחר כך על ידי אש נתקשה ונעשה מלח
רומז למדת מלכות שאף שאסתר המלכה חוט של חסר משוך עליה שהוא סוד מים העליונים מ"מ דינא דמלכות' דינא כי היא מרת
הרין ומימיה מלוחין מכח האש השורף ומלח ברית הוא סוד היחוד ע"י היסוד שהוא אות הברית כנודע · ושאור ודבש רמז כחות
חיצוניות כי השאור הוא החימוץ הקשה והדבש היא המתיקה הבא מכח המתאוה אלו מזהרין שלא להקטיר כי אינם בסוד קרבן שהוא
המקרב והמייחד והקרבן הוא ליהו"ה מייחד אותיות שם המיוחד ואז על ידי קרבן אנחנו מיוחדי' בו בסוד ואתם הדבקים ביהו"ד אלהיכם ·
והרבה מהפילוסופים תמהו איך יהיה דיבק אומה הישראלית בו יתברך על ידי הקרבן · והחכם החבר השיב אל המלך כוזר על זה ואמר
שכבר ימצא דיבוק השכינה האלהית עם אומה הישראלית באמצעית הקרבנות הנקרבים בבית מקדשו כענין שתמצא הנפש השכלית עם
הגוף על ידי מזונות שנזון בו וכמו שלא נדע טעם הזנת זאת הנפש העליונה באלו המזונות הגשמיים שאינם מטבעה אבל מצינו ראינו
תועלתם ככה לא נדע טעם צורך השכינה אל אלו הקרבנות אבל נמצא דביקות השכינה עמנו באמצעותם ע"כ · ובעל עקידה שער נ"ז
כתב עליו ז"ל והנה הוא מבואר כי נוסף על מה שהוא ביאר הדבר הנעלם בנעלם כמוהו הנה המשל אינו דומה לנדון והחבדל ביניהם
הוא גלוי כי הנה המזון הוא צורך נכר ומפורסם לבריאות הגוף אשר הוא הכרחי לעמידת הנפש וקיומה אצלו ודאי תטרד בטרדת הגוף
כמוזכר שם מה שלא יהיו כן הקרבנות לא צורך השכינה ולא צורך האומה כדי שתתקיים עמהם השכינה והדביקות האלהי ביניהם · ובמקו'
הזה לא נלמוד סתום מן המבואר אחר שלא הושוו בטעם · אלא שאני אומר שהענין בהם שוה ומבואר בלתי מושכל וזה כי כמו שישלם
בריאות הגוף על ידי המזונות ובבריאתו יהיה לו שלום עם נפשו ותדבק אליו כן יהיה הענין באלו הקרבנות כי בטוב ההשקפה הם נותנין
הבריאות והשלימות אל כללות האומה ואל יחידה וסגולותיה כדי שימצא אצלם הדביקות האלהי בלי ספק · והוא כי מהידוע שהנפש
האצולה והמתעצמת באדם השלם ברוב דירוזו והשתדלותו אשר על זה נאמר ויהי אדם לנפש חיה כמו שנתבאר שם שער ו' היא נפש יקרה
ומעולה מהיותה חיונית או תיולאנית והנה כמו שהם נבדלת במחיותיהן כן נבדלו מזונותיהן אשר בהם יתפרנסו ויתקיימו אצל הגוף כי
הנפש החיונית אשר היא השלמות הראשון אל הגוף ניזוני' ומתקיימת אצלו במאכל ובמשקה הגשמיית אמנם זאת הנפש האצולה הרוחנית
אינה מתפרנסת רק בדברים מחשביים שכליי' כי לחמה הם כמו שנתפרנסה נפשו של ארוננו ע"ה ארבעים יום זה שלש רגלים · וכבר
כתבנו שם שלא היה ענין רחוק מאד אצל טבעה וכן בכל מה שיאכל וישתה יש לה מנה יפה מיוחדת לה אם שתהיה כעודה של מצוה או
שיכוין אל המצו' התלויות בסעודה ההיא מכשרות המאכלים והרחקת האיסורין לפי דרכי התורה או שיכוין אל ברכותיה או להסעיד הגוף
ולהבריאו לעמוד לשרת לפני אלהיו בתושית התור' והעבוד' לצאת ולבא בכל דבר שבקרושה כי באמת הכוונות האלו הנכברות והרוחניות
יעמידו הנפש הנכברת ויקיימו אותה כי הם קדש ומן הקדשים תאכל והוא טעם כי על כל מוצא פי ה' יחיה האדם · ועל זה הענין עצמו
תתקיים השכינה ותדבק בכללות האומה הנבחרת במעשה הקרבנות לא מצד שהם מאכל לשכינה ולא לאומ' רק שבהיטב כוונתם בהם
והקריבם באופן נרצה ונאו' יועילו למי להשלים נפשם ולהכשיר מעשיהם לפני השם יתעלה עד כי טוב כוונתם ועוצם שלמותם יהיו סבה
מחייבת להמצא אצלם השכינה האלהית ולא תפרד מהם בשום צד וכמו שאמר על הקרבנות בכלל ריח ניחוח לה' נחת רוח לפני שצויתי
ונעשה רצוני ובהסתלק הכוונה הזאת תשלם' מעל הקרבנות נעקר השלחן האלהי מלפני ונתפרדה החבילה עכ"ל · הנה דברי בעל העקידה
הם נכוני' אך צריך ליתן טעם למתק דבריו כמו שהמלח ממתק המאכל והוא זה כי ענין דביקות הנשמ' בגוף על ידי המאכל ביאר יפה
האלהי האריז"ל והענין הוא כי אין לך שום דבר שאין בו קרושה וכמ"ש רז"ל אין לך כל עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה ואומר לו גדל
היא ההשפע' הנשפע בו ומכה אותו ולך לפועל וזה ההשפעה שהיא דבר רוחני שורה בו הרי לך מכל מאכל אשר אוכל וכל משקה אשר
שותה הוא דבר גשמי ונעלם בו ג"כ הדבר רוחני והוא כמו גוף ונפש · והאדם שהוא גוף ונפש האוכל ושותה · הגוף נהנה מהגופניי והנפש
נהנה מהרוחני שבו · והו סיבה שהנפש נרבקת בגוף ע"י המאכל והמשתה ע"ז אמר הפסוק כי לא על הלחם לברו יחיה האדם כלומר
מצד הלחם לבדו הנראה לעין שהוא הגופני רק על כל מוצא פי ה' כי יש בו פי ה' כי הוא אמר ויהי ופי ה' גרם שיש לו מוצא · וזה ההשפעה
הרוחניי סיבה לדביקות נשמה בגוף כך ביאר הרב הנ"ל וע"ז אני אומר ג"כ דביקות הקב"ה באומ' ישראלית על ידי הקרבנות כי כבר ידוע
כל מה שיש בתחתון הוא משתלשל מהעליון וגבוה על גבוה והנה מציאות התחתון הוא דומם צומח חי מדבר שהם דוגמות ד' יסודות דומם
יסוד העפר צומח הוא מסוד המים כיירד הגשם והרוה את הארץ והוליד ומצמיח · חי הוא יסוד האויר כל אשר בו רוח חיים · ואלמלא זה
הרוח האוירי הוא כת מדבר הוא האדם שמעלתו מצד הנשמ' שהיא יסוד אש הרוחני כמ"ש נר אלהים נשמת אדם ונודע כי ד' יסודות שרשם
למעלה ולמעל' מלמעל' כי גבוה מעל גבוה · עד שתאמר ד' מחנות שכינה מיכאל גבריאל אוריאל רפאל מיכא' יסוד המים הרוחניי גבריא'
יסוד האיש הרוחני אוריאל יסוד האויר הרוחני רפאל יסוד העפר הרוחניי · ואלו ד' יסודות הרוחניים משתלשלים מד' יסודות שהם יותר
גבוהים ויותר רוחניי דהיינו ד' חיות אריה שור אדם נשר · ואלו הם שתלשלות מרוחניית הנעלם ד' רגלי המרכבה שבאצילות עד שתאמר ד'
אותיו' שם המיוחד הם שורש שרש השרשים של ד' יסודות · י' יסוד המים ה' יסוד אש ו' יסוד הרוח · ה' יסוד העפר כנודע לחכמי האמת · ויש
בכל מדריגות אלפים ורבבות מדריגות בלי ערך עד שישוב הכל אל שרשו הנעלם ואז תדע ותבין כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל
הארץ מתחת אין עוד · כלומר אין בנמצא שום מציאות שיהיה מזולתו כי הכל מאתו יתברך · והנה הקרבנות הם מד' אלו מהדומם
היה המלח על כל קרבנך תקריב מלח מהצומח הוא מנחות ונסכים בעל חי הוא בקר וצאן ותורים ובני יונה · מדבר הוא האדם החושב
בשעת הקרבן ומתעורר ומקריב את נפשו ונפש כי תקריב גם לפעמים מקריב ממש את האדם כסוד הגלגול שמזמן השם יתברך
לקרבנות כמה גילגולים שנתגלגלו לשם · וע"ז בא הרמז אדם כי יקריב מכם · נמצא בהקרבת הענינים של המציאות למטה ומקריבם
לגבוה לשם יהו"ד שם המיוחד הוא מקרב למעלה למעלה סוד רוחניותם ואז יש חיבור בינו יתברך לבינינו על ידי הקרבן · נחזור לענין
על ג' ענינים הנ"ל של טעמי הקרבן שהם א' לכפרה ב' להמורה ג' לשם יחוד יהו"ד הגדול הגבור והנורא · יתבאר הפסוק אדם כי יקריב
מכם גו' בענין כפרה צריך האדם למסור גופו ונפשו ולהכניע ולעשות מעשה להראות שהוא חייב סקילה שריפה הרג וחנק · ומראה זה
באמצעיתם פעולת הקרבן שמקריב ומרא' שמקריב את עצמו ואז הוא קרבן לה' זהו שאמר אדם כי יקריב מכם שמקריב את עצמו ברצונו
זהו קרבן לה' אמנם כשאינו מתעורר לחשוב מחשבה זו רק שעושה הפעולה החצוני' הקרבת הבהמה לבד זה אינו קרבן ליהו"ד להיות דבק

בו רק הוא קרבן האדם זה"ש מן הבהמה מן הבקר מן הצאן תקריבו את קרבנכם כלומר זה קרבנכם ואינו דבוק לגמרי להיות נקרא קרבן
ה' וע"ז נאמר זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלדים לא תבזה כלומר מאחר שתכלית של הזבחים להיות לו רוח נשברה עתה
מפני חטאינו שאין לנו מקדש ולא קרבן נוכל לעשות דוגמא לזה דהיינו להיות לנו לב נשבר ונדכה ואז לא תבזה וכן פי' בעל עקידה ·
השנית בסוד התמור'הנה תוכחת מוסר המגיע לאדם הוא בתרין אנפין · א'הוא בעצם מן השם יתברך את אשר יאהב ה' יוכיח ואלו
היסורין מקימין אותו לעה"ב כי אז בנפשו נעשה קרבן · זהו שאמר אדם כי יקריב מכם הוא קרבן לה' · ב'לפעמים כצד מה שסיד'
הבורא יתברך במערכת השמים · ולזה יש חליפין ותמורה כמ"ש ואתנה אדם תחתך · זה"ש מן הבהמה ומן הבקר ומן הצאן תקריבו את
קרבנכם · כלומר קרבנכם שהיה ראוי לכם מצדכם מצד המערכת שלכם · תמורתכם בקר וצאן כו' ודברא"ה נוהג גם כן לדורות
אף בזמן שאין קרבן ששומר ה' את אוהביו וממציא חליפותם תמורתם כפרתם. וזהו בהתקרב אדם אל קונו ובזה יצדקו שני דיעות רבותינו
ז"ל ביחד יש מזל לישראל ואין מזל לישראל כי באמת יש מזל אבל אין מזל לישראל דייקא רק השם יתברך ממציא תמורה · השלישית
סוד קרבן לידו"ד ע"ז אמר אדם כי יקריב מכם הוא קרבן לידו"ד ישראל קרבן אדם בסוד נעשה אדם בצלמנו · אדם לכסה' ועל
הכסא דמות האדם · וכן אדם עולה כמנין ידו"ד במילואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א זהו קרבן לידו"ד והקירוב הזה נעשה באמצעית הבקר והצאן
אשר אנחנו מקריבים למטה וזה"ש תקריבו את קרבנכם ובזה אנחנו מתעוררים הרוחניות וגבוה מעל גבוה עד יחוד ד' אותיות ידו"ד כרפי'
· ועתה בגלות תקנו התפילות נגד התמידין והם נגרמים יחוד שם ידו"ד והנה האדם הוא ציור המשכן והמקדש כמ"ש בפרשת תרומה ע"ש
ואם הוא בהשם יתברך בקיום התורה והמצוה והפילות וברכות ושבחות והוא תמים שאין בו מום ממומי הסרות הדיעות
אז הוא קרבן לה' וכשאומר פרשיות הקרבנות ומזכיר העבודות וטהורה ומטהר מחשבתו אז יש בכאן דיבור ומחשבה ומעשה והסעודה
הוא עקימת שפתיו שמזכיר פרשיות הקרבנות ומצטער בלבו שלא יוכל לעשות מעשה הקרבנות ממש אז הקב"ה מצרף זה למעשה אבל
בשעה שהיה ב"ה קיים לא היה מועיל הזכרת הפרשיות הקרבנות כי הדיבור אינו מעשה ממש · והוא מהופך מעשה מאחר שיש כח בידו
לעשות וע' דלא הוה עקימת שפתים להיות נחשב למעשה · והענין כי יש ענין כמו שאמר עקימת שפתים כי כשהשפתים מדברים
בנחת בלי צער אין זה נקרא עקימה · אבל עתה בגלות כשמזכירין פרשיות הקרבנות ובצער גדול ומצטערין על ההעדר ושאין בידינו
לבוא לידי מעשה אז הדיבור היוצא מפיו יוצא בעקימה כלומר בינון ואנחה וזהו בעצמו אדם כי יקריב אבל לעתיד כתיב אז ימלא שחוק
פינו ולשונינו רינה · ע"כ לא יהיה די בדיבור רק אז יחפוץ זבחי עולה וצדק אז יעלו על מזבחך פרים ועתה ונשלמה פרים שפתינו ·
ובזה יובן מה שבארו בזוהר בפסוק וידבר ה' אליו מאוהל מועד שדיבר אתו מעסקי אהל מועד שהודיעו איך שישראל מוכנים לחטוא
ויתחר' בית המקדש על ידם וכן כתיב הכא ויקרא · ובחורבן בית המקדש כתיב ויקרא ה' אלקים צבאות ביום ההוא לבכי' ולמספד
ולפי מ"ש הזוהר יתורצו שני דקדוקים בפסו' האחד ויקרא מאהל מועד הל"ל ע"ק באהל מועד הל"ל שהרי לא יצא הקול כמו שפירש"י מלמד
שהיה הקול נפסק ולא יצא חוץ לאהל ולפי מה שאמר הזוהר ניחא כי דיבר השם יתברך עם משה מחמת עסק אהל מועד שיהיה חרב
אמנם קשה בשעת חדוה ומה לו להשם יתברך לצער את משה בשעת חינוכו לבשרו על חורבנו אמנם נ"ל לתרץ זה שנקשה עוד
קושיא כי תיבת לאמור מיותר מאחר שכתיב וידבר ה' אליו ואחר כך כתיב דבר ונומר מה לו בתיבת לאמור ורש"י כתב מה שכתב אמנם
לדרך הזוהר הענין הוא הקדוש ברוך הוא הראה עתה חיבה לישראל בענין הקרבנות ומתוך חיבה וחיבב אותם להודיעם ענין החורבן
ולמצוא להם תקנה שלא חס ושלום יתיאשו בעת החורבן מהדביקות ומהו התקנה היא לאמור כלומר שיאמר פרשיות הקרבנות וזהו וידבר
ה' אליו מאהל מועד מחורבנו ואמר לאמור כלומר התקנה אז תהיה באמירה ועקימת שפתיו הוה מעשה כדפירשתי נחזור ונבוא אל ענין
שלנו בענין ג' טעמים חנ"ל טעם הראשון שהקרבנות באות לכפרה זהו נראה בפרטיות בחטאת ועולה ואשם כו' טעם השני בסוד התמורה
זה נראה ביותר בקרבן תורה שאמרו רבותינו ז"ל ד' צריכין להודות ומחוי' להביא קרבן תודה מחמת הנס שנעשה לו וכבר כתבתי הצלת
הנס הוא בסוד תמורה וחליפין וענין קרבן לידו"ד נראה ביותר בסוד התמידין ומוספי ראש חודש ושבת הזמנים שהם ימים המקודשים וזהו
ענין המאמר של אדם ונח ואברהם אדם הראשון הקריב לכפרה לאחר שחטא ואמר אין נגאי לדבר עם אריסו במדרש רבה פרשת כי
תשא איתא רבי ברכיה בשם רבי לוי משל למלך שהיה לו כרם ומסרו לאריס כד הוה עביד חמר טב אמר מה טוב חמרא דכרמי וכד הוה
עביד ביש אמר מה ביש חמרא דאריס כו' והעתקתיו לעיל בפרשת כי תשא נודע כי עולם הבא הוא חמר טב כי חוא נקרא יין המשומר
בענביו וכל הטוב הוא מצד הקב"ה כי טוב ה' אמנם אדם בבחירתו בחר ביין רע כי חוה סחטה אשכול של ענבים כו' על כן קרא לאדם
הראשון ארים וקלקל יין המשומר ע"כ הביא קרבן לכפר לתקן ולכנוס ליין המשומר נח היה מארבע צריכין כי היה מיורדי הים ויותר מזה
וכבר כתבתי קרבן תורה מהנס ענין תמורה והבהמה והבקר והצאן תמורתו · זהו שקראו נקרוד · אברהם אבינו היה פותרק ההיכל
להשם יתברך כמו שנאמר ויעל אלקים מעל אברהם מלמד שהוא המרכבה וכתבתי במקום אחר שבתיבת שם אברהם נרמזו המרכבות
זהוא קיים אדם כי יקריב מכם ממש שהקריב את בנו לגבוה ודיבק אדם תחתון באדם העליון בסוד ואתם הדבקים בידו"ד כי יצחק עולה
תמימה והוא קרבן לידו"ד ואמר אליו למעט את אהרן · ופירשתי לעיל בפשט המאמר שנגר זה אמר בהמאמר ויקרא אל משה לא
כאברהם כו' הענין יתבאר ע"פ ב' הקדמות קצרות אחד מה שבארתי לעיל שאהרן נבחר ונתקרב במקום אדם הראשון שנתרחק ונעשה
כ"ג גם אברהם תיקון אדם ונקרא אדם הגדול כמו שכתבתי בפרשת חיי שרה ובא הכהונה לאהרן ויצא מכלל זרות להיות קודש
ונתקדש בשמן המשחה ובבגדי הכהונה שהם כתנות אור במקום כתנות עור כמו שאמר בפרשת תצוה ב' הוא מה שכתבתי גם כן שם
במאמר משה שימש בחלוק לבן שמשה מיום הולדו נעשה אור ונתמלא הבית כולו אור ולא היה מעולם זר ע"ש באורך ומעלתו הרבה יותר
ממעלת אהרן כי אהרן היה זר רק אחר כך יצא מכלל זרות להתקדש אבל משה רבינו עליו השלום לא היה מעולם זר ע"כ אליו למעט
את אהרן ויצדק גם כן דברי המאמר ויקרא אל משה לא כאברהם כו' : ועתה נבאר ענין אהרן שהוא תיקון אדם · כבר כתבנו שתכלית
העולם היה בעבור האדם וכשחטא קלקל את עצמו ואת כל העולם והיה הכל ראוי לחזור לתיקונו במתן תורה אך שחזר וקלקלו בעגל
אחר כך חזר קצת לתיקון דהיינו על ידי המשכן שהוא ציור העולמות ומורה כבריאה חדשה ואדם שנתרחק אזי במקומו אהרן נתקרב
ונעשו בגדי קודש לאהרן ובניו במקום כתנות עור שגרם אדם הראשון חלף כתנות אור וכן כתיב ולבני אהרן תעשה כתנות וכתיב כי
שבעת ימים ימלא את ידכם ולא כתיב בשבעת אלא הכוונה למלאות הפגם של שבעת ימי בראשית : ובגדי אהרן ובניו היו לכבוד
ולתפארת · כי אדם ואשתו ויהיו שניהם ערומים והנחש ראה ערותם ונתקנא על כן משם כל סוד העריות האסורות מן הזוהמא שהטילה
הנחש והוזהרו הכהנים לא תעלו במעלות שלא יגלו ערותם כי אדם רצה לעלות במעלות להיות כאלהים בעצת הנחש
אחר כך נעשה ערוה והיה מושך בערלתו כמו שאמרו רבותינו ז"ל וזהו ענין כשהוקם לאחר שבעת ימי המלואים המשלימים שבעת ימי
בראשית ביום השמיני קרא משה לאהרן ועשרה עטרות נטל אותו היום ראשון לבריאה כו' כי היה כמו בריאה חדשה
ואז נתקיים אדם כי יקריב כי אהרן היה במקום אדם ה"אשן וחילוף שנתרחק אדם נתקרב אהרן כמו שאמר ואחר
הקר"ב אכן נתקיים בקרובי אקדש כמו שבבריאת העולם נתהוה תמיתה כמו שאמר מות תמות כך מתו שני
בני אהרן אמנם הם מתו מצד הקדושה ובקרבתם אל ה' וימותו כאשר יתבאר לקמן כי ארבע נכנסו לפרדס בימי תנאים

וכן

לכן היה בשנים קדמונים אדם ונח ואברהם אבינו ובני אהרן וכולם נכנסו לפרדס כרם היין אדם סחט אשכול
של ענבים ובאותה שעה נעשה מין כמו שאמרו רבותינו ז"ל והיה נעשה אחד · נח ויטע כרם והציץ ונפגע כי נשתטה אברהם אבינו ויטע
אשל אבל נכנס ויצא בשלום והוא סוד המרכבה בני אהרן הציצו ומתו כלומר שקרבו אל הקודש כל כך בעוסק השנתם עד שנשארו
דביקים למעלה ע"כ אמר בקרבתם אל ה' ולא אמר בהקריבם אלא מיתתם היה קורבת עצמם ומעלה גדולה ויתירה היא בהם וזה הדבר
ע"כ נתקיים בהם ונקרש בכבודי כי הם מכובדיו של השי' והקרובים אליו וכן כתיב בקרובי אקדש אמנם הם תיקון אדם הראשון וכמו
שקבלנו בשם האלהי האר"י ז"ל כי הם היו גילגול מצד נפש אדם כי מתגלגל נפש רוח נשמה והם היו מגולגלים מצד נפש אדם הראשון
וזה נרמז בפסוק ויהיו אנשים טמאים לנפש אדם ובמסכת סוכה פ' החשן סבירא ליה לר' עקיבא שהם היו מישאל ואלצפן שנשאו את נדב
ואביהו ורמז הפסוק שהם היו נפש אדם הראשון זהו וישאו בכתנותם הוא כתנות אור שזכו והנה המיתה שבאה לעולם היתה ע"י חוה כך
אמרו במדרש אמרתי להוללים אל תהולו לא כל השמחה היום כו' ראתה אלישבע כה שלא ראתה כו' תרע שהרי כו' קשה למה אמר ראתה
אלישבע למה תולה איך אלישבע ראתה גדולה הלא אהרן ראה יותר כי הוא ראה את עצמו כהן גדול וראה את אחיו מלך והבנים מתייחסי'
אחרי האב כמ"ש למשפחותם לבית אבותם נמצא הוא קרוב יותר לבניו שהיו סגני כהונה · ויש מתרצים אשת חבר כחבר נמצא ראתה
בעצמה ובניה מתייחסי' אחריה כמ"ש רז"ל הנושא אשה יבדוק באחיה וכן נאמר באהרן ויקח וגומר אחות נחשון אמנם זה דוחק עוד קשה
כמ"ש בהמדרש תרע שהרי כו' מאי אולמא הך מהך הלא גם במעשה זה הוא מבואר אבל לפי מה שכתבנו שאהרן הוא בסוד אדם
הראשון לפי הנראה גם אלישבע בסוד חוה וחוה חטאה בראיית העין ותרא כי טוב העץ למאכל ומחמת זה התאוה לכבוד ומזה נמשך
הקליפה שהנשים שחצניות זה"ש ראתה אלישבע כלומר אהרן לא ראה עשה עצמו כאלו לא ראה כי לא התעורר את עצמו להכבוד אמנם
אלישבע ראתה מה היה הסוף שמתו שני בנים כמו שהי' הסוף של חוה וע"כ אמר תרע שהרי כו' כלומר אם אתה רוצה להבין ענין זה צא
והסתכל בבריאת עולם בענין אדם וחוה וחטאם ותמצא כל זה כי אהרן בסוד אדם שנתרחק ונתקרב ואלישבע ראתה כמו חוה ורבותינו
ז"ל אמרו שתויי יין נכנסו ורמזו ליין ישן שגרם מיתה על כן נצטוו אחר כך יין ושכר אל תשת רק צריך ליזהר להיות נדבק ביין המשומר
לעתיד לבא ואמר המשומר כלומר שמסולק מהשמרי' משא"כ חוה כחטה אשכול וכו השמרים ואהרן שהוא תיקון אדם כתיב ביה משמרת
תרומתי · וכתיב אשר שמר משמרתי ואמרו רבותינו ז"ל עשו משמרת למשמרת ענין משמר הוא כהא דתנן תולין את המשמרת שהוא
לברר את הפסולות כמו השמרים וסוד הענין כי מעת שבא פגם החטא מזוהמת הנחש צריך לעשות נדרים וסייגות שלא לבא לידי איסור
כי הפירין נדר ישבנו נחש אם אינו משמרת יבא לידי גוף האיסור ולעתיד בהסתלק זוהמת הנחש לא נצטרך לנדרים ומכח סיג וזוהמת
הנחש צריכין לעשות סייג דהיינו גדר על כן תנן ועשה סיג לתורה ולא אמרו גדר לרמז כי מכח סיג בחירק דהיינו הזוהמא צריך לעשות
סיג בש"בא ופת"ח ואהרן נתקרב במקום אדם · והוא המשמרת זהו משמרת תרומתי אחר כך נצטוו את זה תאכלו ואת זה לא
תאכלו כמו הציווי בבריאה מכל עץ הגן אכול תאכל ומפרי עץ הדעת לא תאכל וכל מאכלות האסורות הם מסיטרא דמסאב כמו שביאר
הזוהר באורך · **והנה** חוה חטאה מפיתוי הנחש שבא עליה והטיל בה זוהמא ומכח זה הזרע טיפה סרוחה וגם פירס' נידה
על כן שבעת ימי' בנדתה כי פגמה בריאת ששת ימי בראשית ואשה כי תזריע וילדה מכח החטא הרבה ארבה עצבונך והרונך מכח
הטיפה סרוחה וזהו כי תזריע אז תשב שבעת ימים כימי נדת דותה ובמדרש קהלת שבעת הבלים נגד שבעת ימי בראשית שנפגמו בחטא
אדם וחוה ואחר כך נפגמו שנית בחטא קין שהרג את הבל · וילכו אחר ההבל ויהבלו ונודע כי הריגת קין להבל היתה מחמת
נקיבה דהיינו תאומה יתירה · על כן אם נקיבה תלד וטמאה שבועיים דהיינו ארבע עשר יום וטעם לדם טוהר נרמז בס"ה אמרו
שם בענין לידת קין והבל וכד נפיק רא קין מסטרא דנוקבא נפיק תקיף קשיא הקיף בדינוי קשיא בדינוי כיון דנפיק אתחלשת ואתבסמת
בתר דאנפיק אחרא בסימא יתיר וכבר ידעת טעם איסור הנדה ותראה כי אותו הכח גובר עליה בעת הלידה והם חבלי יולדה ועל כן
באים מיד ימי הטומאה ואחר הכרת הכח מתחלש עד שאין שם טומאה זהו טעם לדברי רבותינו ז"ל מעיין אחד והתורה טמאתו והתורה
טהרתו והרמז כי כשיצאו כחות הטומאה מהיכל הקודש כל הנשאר שם הם מצד הטהרה · גם נמשך מחטא אדם שנלקח ממנו כתנות
אור ונתלבש בכתנות עור ובשר ושולט בו נגע צרעת כמו שאמר נגע צרעת כי תהיה באדם וכתיב אדם כי יהיה בעור בשרו כו' כלומר
אדם הראשון שגרם לבוש עור ובשר גרם לצרעת הבא על המוציא דיבה ונחש היה מוציא דיבה על השם יתברך לאסור מעץ הדעת אכל
כו' ופיתה את חוה ואדם · ונרפא דווקא על ידי הכהן כי הכהן שהוא אהרן הוא תיקון אדם וכן ענין זב וזבה הכל נמשך מזוהמת
הנחש ונגמר טהרת כולם על ידי קרבן שמקריב הכהן · אחר כך חזר להזכיר מיתת בני אהרן בקרבתם לפני ה' ואז הכל הוא כסדר
כי לפום ריהטא יש קושיא בענין סדר הפרשיות בספר תורת כהנים בפרשת ויקרא מתחיל במשכן והקרבנות ומפסיק במאכלות אסורות
ובתזריע ומצורע ואחר כך חוזר למיתת אהרן ומזכיר קרושת יום כיפורים ולפי מה שכתבתי הכל מקושר יפה וענין מיתת בני אהרן
בקרבתם לפני ה' כמו שאמר שנתדבקו בדבקות העליון נכנסו לפני ולפנים ולא יראני האדם וחי וזהו ענין מיתתם יקר בעיני ה' על זה בא
ענין יום כיפורים ואזהרה שלא יכנס בכל עת אל הקודש מאחר שמלובש בעור ובשר אם לא ביום כיפורים שאז אנחנו כמלאכי השרת כי
יום כפרה הוא · וענין עזאזל לשתק החצוני שלא יקטרג והוא ישא עונותינו ואז אנחנו נשארים נקיים בלי חטא בכוונת הבריאה ·
ואז יכנס כ"ג לפני ולפנים כמו שנכנס אדם הראשון כשהוא חי בג"ע ואז לא יש שום קטרוג ואדרבה המקטרג נעשה לסניגור והכל על
ידי הכהן הגדול שהוא תיקון וכן רמז וכל אדם לא יהיה באהל כי אהרן הוא תיקון האדם · ואחר כך פרשת עריות וז"ל הרקנאטי
איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה' טעם איסור עריות אין לבעלי קבלה דבר מקובל בו רק קצתם אמרו כי הטעם
שלא להשיב דבר הנפרד לשרשו והענף לעקרו כי מאחר שאנחנו כולנו סבה אחר סבה נמצאים זה מזה אין לעשות הענפים המתפשטים
אילך ואילך שורש בפני עצמו כי הקרובים הם הענפים המתפשטים אילך ואילך שורש בפני עצמו כי הקרובים הם הענפים המתפשטים
מן השורש ויש להם לקבל לחות מן הענפים אחרים לא מעצמם כי היה מתייבש והבא על ערוה גורם יבשות הענף ההוא מהמרכבה
עליונה אבל קין לא נאסר באחותו כי לא היו סבה אחר סבה כי מכח עליון נוצרו ז' כנגד שבעת ימי בראשית ויש מן האחרונים שאמרו
בסוד העריות כי הטעם הוא כטעם סוד העבור שלא יכרת שם המת ממשפחתו וראה השם יתברך ברוב חכמתו · איזה מקום
מנוחתו ואסרו לקרוביו כי לפעמים יבא בזכר ואם לא זכה יבא בנקיבה ושמא יבא על אביו ובנו ואחיו ודודו וזה טעם ערות
אביך וערות אחי אביך המדבר בזכרים · אמנם הנראה לי מדעת רבותינו ז"ל בספר הזוהר שכבר הבאנוהו עוד
למעלה כי הטעם הוא בעבור שאצילתן סמ"ה אין לנטות אחרי הפעולות הנאצלות משם וכבר רמזנו זה בענין אלופי
עשו · ויש עוד מן האחרונים שאמרו בטעם העריות ענינים אחרים וזו היא כוונתם כבר ידעת כי עשר ספירות נאצלות
מאין סוף יתברך ויתברך והן קרובות אליו יתברך ומשפיע בהן ומתיחד בהן גם הודעתיך כי הפעולות של מטה פוגמין
למעלה והבא על אחת מן העריות הוא משתמש בשרביטו של מלך כי במרכבה עליונה מצוי יחוד הקורבה איש באחיו
ידבקו ואסר כי הבא על אמו פוגם בבינה הנקראת אם הבנים גם בשכינה שהיא אם כל חי ולכן כתיב ערות אמך אמך היא

שני

שני פעמים ולא ניתן להשפיע בהן רק למלך הכבור יתע׳ והמשתמש בשרביטו של מלך חייב מית׳ הבא על אשת אביו פוגם בהו״ד בת זוגו
של נצח הנקרא אב לצדיק והבא על אחותו פוגם בכנסת ישראל הנקראי׳ אחות שנ׳ באתי לגני אחותי כלה והבן אמרו מולדת בית או
מולדת חוץ רמז לב׳ אחיות שיש בבתי גוואי שהם בי״נה וגבו״רה ולשני אחיות אחרות שהם בבתי בראי שהם הו״ד ומלכו״ת׳ והבא על
בת בתו פוגם בהו״ד שהוא בת הגבו״רה הבא על בת בנו פוגם במלכו״ת שהיא בת נצ״ח הבא על שתי אחיות פוגם בהו״ד ומלכו״ת אמנם
יעקב אבינו ע״ה שאמר לו הקב״ה אתה אלוה בתחתוני׳ הותר לו להשתמש בשרביטו של מלך ואמר בהם לצרור לשון צרור המור כי הבא
עליהם עושה קשר בצינורות המרכבה שלא ישפיע לבת זוגה׳ הבא על כלתו פוגם בהו״ד שהוא בת זוגו של נצ״ח בנו של חס״ד וגם פוגם
בכלה העליונה הבא על חמותו פוגם בגבו״רה שהיא חמו׳ נצ״ח הבא על דודתו פוגם בגבו״רה והו״ד הגבורה דודתו של נצ״ח והוד דודתו
של מלכו״ת והם אחות אביו ואחות אמו הנזכרי׳ בפסוק הבא על אשת אחיו שיש לו בני׳ פוגם בהו״ד שהיא אשת נצ״ח אח לתפאר׳ ובבן
צדיק ובתו מלכו״ת הבא על אשת אביו פוגם בגבור״ה אשת החס״ד ואמר בעריות לא תגלה שהבא עליהם מגלה בת זוג מחברתה והנה
העריות כלם רומזות לכחות של מעלה המקבלות מבת זוגם ולחכימא ברמיזא עכ״ל׳ ופירושו׳ וזה הטעם ערות אביך כו׳ ר״ל כי טעם כל
העריו׳ הוא כטעם ערות אביך כי שמא נתגלגל אביך או אחיך באחת מן העריו׳ וטעם איסור אביך ודודיך נ״ל כי הוא משנה סדרי בראשי׳
ממש שעושה מן המשפיע מקבל ומן המקבל משפיע מה שאין כן בשאר משכב זכור שאין עוש׳ לא מן המשפיע מקבל אבל האחר המשפיע
הוא משפיע ואיסור אחיך אפשר שהוא מטעם זה כי אחיו הוא שוה לו והוא עושהו מקבל למטה ממנו ובנך הוא כאלו אינו רוצה בהשפעה
הקדומה ורוצה לחדשה נ״ל בענור שאצילתו ממ״ה פי׳ אצילות׳ זה החיבור בעריות בא לאותו צד דמחשבה רעה ראית בה כל כיתין בישן
כדלעיל בדף ל״ב ע״א ובאלופי עשו בד׳ ס״ו ע״ד מבואר וכן לקמן בד׳ קצ״ז ע״ב כי הבא על אמו פוגם בבינה פירוש כי ככל אלו מדסה
הבועל לת״ת הנקרא אדם העליון והזכר או ליסוד) אח״כ פ׳ קדושים היא כולה קדושה לסלק מזוהמת הנחש ובא שם הרמז לא תנחשו
שלא ידבק זוהמת הנחש וז״ל הרקאנ״טי ר׳ קכ״ד ואמר לא תנחשו רצה לומר לא תטעו אחר פעולת נחש הקדמוני הנקרא רוח מסאבא
ופעולותיו נקראים ניחוש כדאמר ולא הלך כפעם בפעם לקרא׳ נחשים ועל ידי השבעות ידועות הנקראים שם הטומאה מודיעים העתידות
מאשר יבאו על האדם והמוצא אחריהם הבורא סר מעליו ומניחו בידיהם וזהו מאמרם כל דקפיד קפדינן בהדיה ואחר מיתתו הכתות
הנזכרות מתלוי׳ עמו כמו שאמרו בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו ויש עוד מפרשי׳ אזהרה שלא נעשה פעולת נחש הקדמוני שהטיל
פגם בחוה העליונה׳ ויש מן המפרשי׳ אחרוני׳ שכתבו כי העובר על מצוה זו הנחש יהיה לבושו והבן זה ואם קבלה נקבל׳ לא תעוננו מלור׳
עונה כד״א אל מעוננ׳ ואל קוסמים ישמעו והזכיר אחרי כן איסור השחתת הפאות אחר שאסר לך להתדבק בפעולות הנזכרי׳ הזהירך שלא
להשחית הכחות המיוחדין והנרמזי׳ למדת החסד׳ וזהו סוד גדול מאד רמזתיו בפסוק בן פורת יוסף בסוד צורת האדם כי שערות האדם
רומזים לכוחות אלהיות שיש באדם העליון יש מהן אצילותן ממדת החסד ויש ממדת הדין ואותן אשר אצילותן ממדת החסד אסור להשחיתן
וזהו סוד לא יקרחו קרחה בראשם כי היא אזהרה לכהנים הבאים ממדת החסד אמנם הלוים שהם ממדת הגבורה נאמר והעבירו תער על
כל בשר׳ להחליש הכחות ההם הלא תראה כי הגוים אשר מד׳ הדין שופעת עליהם ובפרט לכומר ע״ז שרוח הטומא׳ שורה עליה׳ משחיתים
הפאות בהקפת ראשם אף כי הם בזה כסומא בארובה וכן מנהגם גם בכתובת קעקע וכשתבין זה תדע טעם שאין הנשים חייבות בהקפת
הראש כי הן דוגמת הלוים והבן זה ונראה כי הכתוב מתאר השערות האחרים לכחות הדין שנ׳ לחייו כערוגת הבשם מגדלות מרקחים
שפתותיך שושני׳ נוטפות מר עובר׳ וכתיב כחוט השני שפתותיך כל אלו המקומו׳ רומזי׳ למדת הדין ובלשון הזה כת׳ הר׳ אליעזר ז״ל בספר
הנפש שערות הראש יונקים מן המות כמו המלאכים מן הכבוד והאריך הרבה ע״ש׳) אח״כ מזכיר בפ׳ אמור קדושת הכהני׳ והמקריבים
שלא יטמאו למתים כי הם תיקון האדם שהביא טומאת מיתה לעול׳ ואיסור גרושה זונה וחללה שהם מורים על הדחיה מהקודש פנים לחוץ
לתוך הקליפות והכהני׳ קדושים והמקריב והנקר׳ צריך שלא יהיה בו מום רק תמים׳ כי כל מום הוא דע מצד זוהמת הנחש: אח״כ
נצטוו על סוד הקרבנות בימי המקודשים בר״ח ובשבתות ובמועדים׳ כי הזמן היותר מקודש צריך להוסיף בו קדושת הקרבת קרבנו׳ קרבן
ליהו״ה שם המיוחד כלל העולה המשכן והמקדש סוד חידוש העולם והכהן הוא סוד תיקון אדם הראשון והוא המקריב קרבן ליהו״ה ועליו
נאמר אדם כי יקריב ובשיתי׳ באדם בעור בשרו נגע צרעת או זב וזבה או יולדת כולם לאחר גמר טהרתם צריכין טהרה ע״י קרבן שמקריב
הכהן וקודם ההקרבה הם מחוסרי כפרה הרי מן פ׳ ויקרא עד פ׳ בהר הכל מענין קרבן ואח״כ חוזר לסוד הבריאה דהיינו פ׳ בהר כי ז׳
שמיטות הוא מסוד ז׳ ימי בראשית הנעלמים הכלולים זו מזו והם ז׳ פעמי׳ ז׳ וכמו שחשבת אחר ששת ימים כן השמיטה אחר ו׳ שנים
והארכתי בזה במקום אחר אחר כך באה ההבטח׳ על העתיד דהיינו הברכות שבפ׳ בחקתי שלא נתקיימו כהוייתן עד לעתיד שיתן משכנו
בתוכנו ויוליך אותנו קוממיות וכרת ברית שנקיים התורה ואם לא נקיים אזי האלות והקללות׳ אח״כ חזר לערך אדם במה יהא ערכו ויש
לזה סודות עמוקות כאשר נבאר בעזרת הש״י וסיים כל חרם אשר יוחרם מן האדם לא יפדה מות יומת כי תכלית האדם להיות חי נצחי
כמו שיהיה לעתיד הרי התחיל ספר תורת כהנים באדם כי יקריב וסיים באדם ועתה הוא הולך למות ויש לו קירוב ע״י קרבן באמצעית
הכהן ולעתיד והי׳ לעולם והאדם יהיה בעצמו קרבן ליהו״ה בגוף ובנפש תמים יהיה עם ה׳: ועתה נחזור בפרשיות לענין הפרשיות בקצרה
המדברים מהמקריבין שהם הכהנים ומהנקרבין ומזמן הקרבתן כי לכל זמן תמידין א׳ בבקר וא׳ בערב אח״כ המוספין שהן בזמן ר״ח ושבת
ומועדים וקרבנות הטמאים בזמן טהרת׳ וחטאות בזמן החטא וכן אשמות כו׳ וסימנך זמ״ן ר״ת ״זמן ״מקריב ״נקרב: ויקרא צו אלו פרשיות
מדברים מהמקריבים דהיינו הכהנים ומהנקרבי׳ דהיינו עולות וחטאו׳ ואשמות ומנחות כו׳ ואותן הקרבנות שבאות לכפר הם מכפרין
החטא שבא מזוהמת הנחש׳ ובסוף פרשת צו הזכיר קדושת הכהנים איך שנתקדשו וכתיב שם ויקרב משה את אהרן ואת בניו וכן כתיב
בציווי ואתה הקרב את אהרן׳ שמשמעות הדברים ההם שאהרן ובניו היו בעצם הקרבנות בסוד אדם כי יקריב מכם ומרע״ה הקריב
אותם לגבוה ובזה נסתלק הזוהמא מהם׳ ונעשו קדושים וענין ההקרבה הוא שהיה מרע״ה מקרב׳ ומייחדם ומדבקם ביהו״ד
ונעשו בעצמם קרבן כמו יצחק אבינו שהוא עולה תמימה קרבן ליהו״ה וכתב בספר בעשרה מאמרות אהרן ובניו בעצמם הוקרבו לה׳
ונתקיים אדם כי יקריב מכם וזה״ש ויקרב משה את אהרן ובניו ונדב ואביהו בשריפת נשמתם כאיברי העולה וכאימורי חטאת
מתיקשא דקרא ותצא אש ונומר ואליעזר ואיתמר כשירי מוקדשין דכתיב הנותרין והענין בקריבתם כמו יצחק אבינו אסיקתיה אחתיה וכן
כתיב וירד מעשות החטאת ובזה תירצתי הקושיא שיש במה שארז״ל בפסוק ואכלו אותם אשר כפר הכהני׳ אוכלים והבעלים מתכפרים
וקשה שהרי אהרן ובניו אכלו שהם היו אז בעלים ומרע״ה כהן אלא הענין אהרן ובניו היו כהנים ובעלים היו כהנים נתכהנו בקורבתם לה׳
ונעשו כמיכאל כ״ג המקריב׳ כמ״ש היום ה׳ נרא״ה אליכ״ם אותיות מיכ״אל אה״רן וכערך מרע״ה היה אהרן ובניו בעלים
כי מרע״ה למעלה מכהן גדול כי לא היה זר מעולם וקדוש הוא מהבטן׳ נמצא אהרן ובניו הם כהנים ובעלים ומזה נמשך
לדורות הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים וכבר הארכתי בזה במקום אחר: נחזור לענין כי פ׳ ויקרא ופ׳
צו מדבר במקריבין ובנקרבין ויש בנקרבין לכפר כמו אשמות וחטאות והטאת קבועה על מום קבועה מצד הנחש גם תמצא כפרת
חטאת הציבור והיחיד ונשיא ועיני העדה׳ כי לכל א׳ ענין בפני עצמו וצריך כפרה וטהרה לסלק זוהמת הנחש׳ ואפילו
על הספק צריך להביא אשם תלוי כי אם לא חטא אדם לא היה ספק עבירה כי הכל היה ברח כשמש והמשכילים
יזהירו

יזהירו כזוהר הרקיע ונפש כי תמעול מעל צריך להוסיף חומש ידוע לחכמי האמת כי שלימות כל המציאות הוא אחרונה האצילות שהם עשר ספירות והם עשר מלמעלה למטה ועשר מלמטה למעלה בסוד י' והיא במילואה יו"ד כסוד עשרה והכל ביחד כ"ף כלומר עשרים והוא סוד אור הישר ואור החוזר המבואר לחכמי האמת ואור הישר מצד הכת"ר ואור החוזר מצד המלכו"ת והנה הכת"ר והמ' לכות הם החומש והמועיל מעל צריך שיעורר בנתינת החומש · לעורר לתקן מה שעיוות ואז יתעורר בתשובה:

לפ' צו יש דרושים נפלאים תמצאם במסכת פסחים שלי עיין שם :

פרשת שמיני כבר רמזתי למעלה · ועוד אעתיק לכם בניי יצו דרוש אחר שדרשתי בילדותי הנוגע ומכוון למה שכתבתי:

ויהי ביום השמיני קרא משה וגו' רז"ל אמרו כ"מ שנ' ויהי אינו אלא צער ופי' מהו הצער שבכאן וקשה למה יתחי' הכתו' בלשון מגונה הלא ארז"ל יעקם הכתו' כו' הבהמה אשר איננה טהורה · קרא משה לאהרן ולזקני ישרא' פר"שי להודיע' שע"פ הדיבור הלא כבר כתוב בפ' צו ותקהל העדה פתח אהל מועד או למה הוזכר כאן קהלת כל העדה · ויהי ביום השמיני במדרש רבות חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שלחנה תקרא נערותיה רבי אבא בר כהנא פתר קריא באהל מועד חכמות בנתה ביתה זה בצלאל ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה וגומר חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ימי מלואים הה"ד כי שבעת ימים ימלא את ידכם טבח' טבח' אלו הקרבנו' מסכ' יינה אלו הנסכים אף ערכה שלחנה זה סידור לחם הפנים · שלחה נערותי' תקרא זה משה הה"ד ויהי ביום השמיני קרא משה לאהרן ולבניו וגומר עכ"ל : קשה מה תועלת מזה מאי דהוה הוה וכהא דאמרו וכי מראין לאדם מה שהיה ע"ק למה כיג' הענין בלשון נקיב' ביום הקים המשכן הוקם המשכן של מעל' כי זה לעומת זה וע"כ כתי' משכן משכן העדות וחפץ הנסתר כנגלה וכמ"ש במדרש ארש"בג בשעה שברא הקב"ה את העולם · נתאו' שיהא לו דירה בתחתוני' כמו בעליוני' כו' ע"ש באורך · והיה הכל מצד קילקול הדורו' ועת' עת רצון הקים מלמט' והוקם מלמעל' כי המשכן הוא ציור העולם והקם המשכן דוגמ' הבריא' כמו שהאריכו רז"ל ועיין בתנחומא פ' פקודי ע"ש ועל הבריא' ארז"ל כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקיב' ברא' ופירשו המפרשים שר"ל משפיע ומושפע דהיינו נסתר בנגלה דביקות עילה בעלול והנה תכלית הבריאה היא בשביל האדם כמו שהאריכו כל המפרשים אשר ע"כ אומרים בר"ה זה היום תחילת מעשיך דהיינו בריאת אדם · ובכלי חמדה פי' שזהו שאמר הכתוב אמרו לאלקים מה נורא מעשיך לא אמר נוראים ל' רבי' כמ"ש מעשיך ל' רבים לפי שכל המעשים אינם אלא בריא' האדם · ע"כ נעש' אדם מעליוני' ומהתחתוני' כמ"ש רש"י בפ' בראשית בששי עשה אדם מעליוני' ותחתוני' כדי שיהיו העליונים מקושרי' בתחתוני' ואז סרה הקנאה ממעשה בראשית · ובלא זה עדין התלונ' במקומה עומדת דהא אדם בארץ ורוק · והנה האדם גוף ונפש נגלה ונסתר וזה פי' הפסוק ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וקשה הלא זה היה המשכן ורז"ל בשבועות לסדרו דמשכן אקרי מקדש ומקדש אקרי משכן וקשה באמרת הכל מ"ט ע"ק ושכנתי בתוכם בתוכו ה"לל רמז הדבר כמ"ש שחשק העילה בעלול דהיינו הנסתר בנגלה ויותר ממה שהעגל רוצה לינק פרה רוצה להניק · ובפ' ויקהל אשר נתן ה' חכמה ותבונ' בהמה ובמדרש רבה בהמה כתיב שנתנה חכמה באדם ובבהמה כו' אפשר הרמז למ"ש פרה רוצ' להניק והענין כי רביקות עילה בעלול מורה אקישור ואחדות וכי אין עוד מלבדו ואין שום דבר זולתו ית' וזהו שמות המשכן ומקדש החיצוני נקרא משכן ותוכו רצוף אהבה התוכיות נקרא מקדש ומ"ש המשכן נקר' מקדש והמקדש משכן רומז חשק העלול לידבק ולהשיג העיל' וכן חשק גדול העיל' לעלול כרפי' וכדנפר' וזהו רמז ויהיו תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים על ראשו דהרי סוד המשכן שהוא ציור העולם וכבר כתבתי עיקר העול' הוא האדם וכבר כתב הזוה' והביאו בר"ח שער הקדוש רפ"ז שהאדם דוגמ' עולם קטן ויש רמז באד' מהעול' והמקדש ואמר שהלב הוא כנגד קודש קדשי' כו' ע"ש ועיין באגרת הרמ"בם מ"ש לבנו ר' אברהם בריש הספר הזה כי המשכן וכליו משל אל גוף נכבד ע"ש ע"כ אמר ושכנתי בתוכם ר"ל בתוכיותם כי הוא יותר עיקר מתוכיות המשכן משכן העדות היא התורה וממנה התוכיות הנצחיי כמ"ש אורך ימים בימינה ואף בשמאל דהיינו בעה"ז עושר וכבוד הוא מצד המשכן כמ"ש הרוצ' להחכים ידרים וסי' מנורה בדרום · להעשי' יצפין וסי' שלחן בצפון וזהו אהל מועד והמזבח העול' שם קרבן לה' ובכל הקרבנות נאמר לה' כי עמוק גדול הרוחני' התקרבות והתייחדו' למעלה מסוד הקרבן כמ"ש הזו' וכן אכיל' האדם לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה' לרוחנוית המאכל · ע"כ הוזכר פר' מאכלו' אסורו' את זה תאכלו כו' לאח' ענין המשכן כי הוקשו לאכיל' מזבח' עיין בר"ח שער הקרוש פט' ושכתב בשם הזוה' כי על המאכלי' טמאים שורה רוח חיצוני וטמא והאוכלו מטמא עצמו והנפש מתלבשת שם והמאכלים הטהורים שורה רוח הקודש וטהרה והנפש נהנית מאכילת ההיא מצד הקדוש' ששם והיינו צדיק אוכל לשובע נפשו כו' ע"ש ושייך לכאן כל הפרק וענין תפילתם על המזון ע"ש רף רפ"ז שכוונתם להיות נשפע משלחן העליון וע"ש רף רפ"ח ובמסכת ברכות ר' יוחנן ור"א דאמרי תרווייהו בזמן ב"ה סובח מכפר על ישראל ועכשוו שלחנו של אדם מכפר עלי' עיין שם ועיין בספר עמק ברכה נמצא אכילות טהורות המותרות שורה עליהם קרושה עליונה וע"ז רומז זאת החיה אשר תאכלו ואת זה לא תאכלו וארז"ל שנתקשה משה והראה לו הקב"ה כו' ובמדרש רבה גלגולת של אש הראה לו הקב"ה למשה מתחת כסא הכבוד וא"ל אם ניקב קרום של מוח אפילו כ"ש ע"כ · וקש' מה נתקשה בזה בשלמא באיזה חיות שאינם גלוים שפיר וכיקנ"י היה משה אלא הענין נתקשה משה בטעם הענין למה זה אסור לאכלה וזה מותר לאכלה והראה הקב"ה למשה סוד רוחניותם וכחם למעלה וראה משה שזה טמא וזה קודש וזהו סוד ואכלת לפני ה' אלקיך וזה השלחן וגומר דהיינו מה שהוא מצד הקדושה וסי' ברכי נפשי את ה' וסימנ' נ"ב ויאכלו וישתו ויחזו את האלקים הרי אכילת ישראל אף מה שהוא חולין הוא חולין הנעשית על טהרת הקודש ואכילת האומות חולין גמור והנה כתיב להבדיל בין הטמא ובין הטהור וגומר נוסח ההבדלה המבדיל בין קודש להול בין ישראל לעמים ר"ל שיש הבדל בין חול דישרא' לחול דהעמים וזהו כוונת המדרש ברבה את זה תאכלו אמר ר"ל אם זכיתם תאכלו ואם לאו תאכלו למלכיות כו' ע"ש ובמדרש שם ברבה ד"א את הגמל זו בבל כי מעלה גרה הוא שמקלסת לקב"ה כו' אנא נבוכר נצר משבח ומרומם ומהדר למלכ' דשמיא כו' ואת השפן זו מדי כי מעלה גרה הוא שמקלסת לקב"ה שנ' כה אמר כורש מלך פרס ואת הארנבת זו יון כי מעלה גרה הוא שמקלסת לקב"ה אלכסנדרוס מוקדן כד הוה חמי לשמעון אמר ברוך ה' אלוה דשמעון הצדיק את החזיר זו אדום והוא גרה לא יגר שאינ' מקלס' לקב"ה ולא עוד אלא דמגדף ומחרף ע"ש וק' ד' מלכיות מה בעו כאן · הענין ע"ד שאר"זל ישראל בח"ל ע"ז בטהרה הן וכמו שפי' הפרדס שהשפע נשפע דרך השר ההוא שר האומו' שהן תחתיו אני ה' השוכן בתוך טומאתם

הגה"ה

ובכן אומר רמז כאן שני מלכיות שעליהם נאמר היו צריה לראש דהיינו בבל ואדום שהאריכו כ"כ זה בית ראשון וזה בית שני ואמרו את הגמל זו בבל כו' ואת החזיר זה אדום כולה

טומאתם ע"ש באורך נמצא הקדושה מתדבקת בהם אז וזהו ענין שיצא שבח מפיה' כי הוצרך מוצא פי ה' האומר ללחם ולכל מאכלים גדל להיות מעבר דרך עליהם והנה עשו הוא אדום שאכילתו יותר מסואבת משאר העמים כמ"ש הלעיטני נא הנה הוא הגלות היותר קשה המתעבה ומתעבר והוא פושט טלפיו גרה לא יגר רק מראה סימן טהרה ברגליו וסיר הענין כתי' וזרח משעיר למו וגו כל קדושיו בידך והם תכו לרגליך הנה המזון בעת שהוא יורד לברכה וכולוקודש עליו נאמר פותח את ידיך· ועתה ע' שר אדום כי גם היושבים תחת ישמעא' נקראים גלות אדום וכמ"ש הרמ"בן פ' בלק ע"ש ואמר מנין יש לקדושה אדום להיות לו אחיזה כל זמן שישראל תחתיו אחיזה זו זכה מעת וזרח משעיר למו שאז קיבל עשו קצת קדושה שנתגלתה השכינה לשר שלה כמו שהאריך הזוה' בפסוק זה של וזרח משעיר בפ' בלק ע"ש ומה שקדוש' ישראל הם בעשר אצבעות הידים כנודע לבאים בס"וד הקדושה וזרח משעיר והו אף חובב עמים הם תכו לרגליך· וזהו שפושט טלפיו הרי מבואר הטא' ופנימיותיו כרפי' אף שקצת קדושה גם בחולין דמלכיות מ"מ המבדיל בין ישרא' לעמים כרפי' הרי נסמך מאכל' ישראל לקרבנות המשכן וכתיב והתקדשת' והייתם קדושים דהיינו תוכיו' והנגלה קדושת הגוף ונפש כמו משכן מקדש· והיה חינוך המשכן עתה לנגלו ולנסתרו דהיינו חינוך לנפש ולגוף לנפש כי היום ה' נראה אליכם ולגוף כמ"ש ועל פני כל העם אכבד פי' הגוף נגלה ע"פ כל העם ענין בענין והיה הענין ע' אש· ורמז הפסוק סמכוני באשישות ופי' בזוהר בשתי אשות ולפי ענייננו אש שלמט' גופני ואש שלמעלה רוחני והנה ראשית הבריאה ויאמר אלקים יהי אור שהוא שורש יסוד אש ויש אור הגנוז וזהו סוד ענין לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת למה פרט מלאכה זו ביותר ורבותינו אמרו מה שאמרו אלא הענין ראשית נקודתו ימי המעשה כולל כל ו' ימי המעשה· וראשית הנקודה היא שורש האש הרי כאלו כתב כל מלאכה ו' ימי המעשה לא תעשה בשבת המורה אחידוש כי בו שבת מו' ימי המעשה ע"כ לא תבערו אש· ובזה מעידי' אנו אחידוש העולם שהוא הש"י אשר חדשו ובעבודה במקדש הותר האש בשבת היא הנותנת כי העבודה היא העדות עליו ית' שהוא הארון ואנחנו עבדיו· ומה שמורה איסור מלאכת אש ביום השביעי לכל צריכינו זה בעצמו מורה עבודה הנעשית באש במקדש עיין בספר גנות אגוז שהאריך נ"ל דע"ז רומז מ"ש ז"ל מחלליה מות יומת· וביום השבת שני כבשים בדיבור א' נאמרו ורוק· וכתב עוד גנת אגוז ז"ל דין הנותן להיות טלטול האש נאסר לנו בשבת כדי שנדע אמתת קדמותו ית' וחדוש העולם ואמנם בהיות העבודה לפניו ע"צ הם התמיד כלומר להיותו מתמיד השמים והארץ בקיומם על ז' ימי השבועה הרי העבודה הזאת מעידה עליו שהוא ית' מתמיד כל איש' העולם בחיקותיהם ואמנם השינוי הנעשה לפניו בשבת להיות בו קרבן מוסף בשבת יותר משאר הימים לדעת ולהעיד כי יום שבת קבוע הוא לעולם ועליו כל העול' כולו מסובב בו' ימי השבועה שהרי עדות העבודה לפניו גדולה מכל עדות שבעולם בהיות עם חידוש עבודת תמידים על היותו מתמיד כל אישי העולם בקיומם וזוהיא העדות הכוללת כל חידוש העולם הנהגתו· ואמנם כי איסור טלטול לנו עדות החידוש והיתר טלטל בו לפניו עדות על החידוש ועל ההנהגה התמידים ולפיכך ע"פ שני' עדים יקום הדבר· בהיות עבודתו עדות על החידוש ועל ההנהגה ובהיות איסור שלנו עדות על החדוש ואין דברי של א' במקום שנים כו' ע"ד אר"זל אלמלא התמידין לא נתקיימו השמים והארץ עכ"ל הרי ענין האש סוד הבריאה ואור של מטה מאור של מעלה הגנוז והוא אש היורד מלמעלה והוא סוד דביקות עילה בעלול זה רוצה להשפיע וזה רוצה לקבל וכשנדב ואביהו הורו הלכה בפני רבן הרב העילה והתלמידים העילה והם התפרדו ביניהם אז ותצא אש וא"יע בקטרת כי הקטרת הוא סוד המקשר כמו שפרש' קטורה שקשרה כו' ושהיו מעשיה נאים כקטרת וזהו שפרש' ע"פ רז"ל למה נכנסו ללמדו על מעשה הקטרת ועוד שהיה הק"בה מתאו' לתפלתן והכל א' בסוד תכון תפילתי קטורת לפניך· כי ענין התפלה מורה סוד המשפיע ומושפע עיניו למטה ולבו למעלה הש' שהוא העילה משגיח למט' ואנחנו בצפיתינו צפינו ושפכנו לב למעלה כיהוא ית' העילה ואנחנו העלולי' והנה זכני אלקים למצוא רמז לדבר עלול ר"ת עיניו למטה ולבו למעלה· ומ"ד שתויי יין נכנסו מר א"ח ומר א"ח ול"פ רק שזה המ"ד רומז הענין יותר בפנימיות כי הראשון מדבר מבחינת הנגלה דאקרי משכן וזה מדבר מהתוכיו' דאקרי מקדש כרפי' ורומז על דביקו הגדול שהיה להם לנדב ואביהו כענין ואל אצילי בני ישראל וגומר ויאכלו וישתו ויחזו את האלקי' וע"כ מתו מרוב הדבקו' נדבקה נשמתם באש הקדוש' הנסתר והנעלם וע"ז רמז בקרבתם לפני ה' וימותו דהל"ל בהקריבם ומה זה בקרבתם אלא קרבתם בהשגה ונתקיים בהם יקר בעיני ה' המותה לחסידיו כי כבר כתב בעל צרור המור כמו שמצינו ד' נכנסו לפרדס ר' עקיבא בן עזאי בן זומא אחר כך· נמצאו קודם להם ד' וקרה להם ג"כ ככה אדם הראשון ונח אברהם אבינו ובני אהרן ופרדס הוא מקום נפני' ורמזים אדם הראשון חטא בנגלה ונסתר קצץ בנטיעות סוד סחיטת אשכול ענבים ונטה באותו פעם למינות כמ"ש רז"ל אדם הראשון מין הוא כן אלישע· נח ג"כ וישת מן היין וישכר נטרפה דעתו כשכור כן ב"ז הציץ ונפגע א"א נטע אשל פרדס נכנס בשלום ויצא בשלום ויעבור אברם בארץ ירד למצרים במקום כל הכישופי' והטומאו' וניצל מהם ויעל אברם וכל עליותיו הנגבה הרוצה להחכים ידרים וכן ר' עקיבא נכנס ויצא בשלום· בני אהרן שתויי יין נכנסו הציצו ומתו וכן בן עזאי ונתקיים יקר בעיני ה' המותה ומיתת אדם ביקר בל ילין מכל מיתה זו יקר בעיני ה' כי היתה בקורבתם לפני ה' ונראה בזה לתרץ משנה משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע כו' והקשו המפרשי' שינוי לשון מקיבול למסירה· ע"ק רבנן זקני' לנביאים לא הזכיר מאומה ואח"כ חזר ואמר ונביאי' מסרוה לאנשי כנסת הגדולה· ע"ק ומסרה ליהושע הלא ת"ר כיצד סדר משנה כו' לא הענין מדבר מסודות ורמזי תורה והשגות העליונות ויהושע וזקני' ונביאים וכ"ג ד' אלה נכנסו לפרדס אבל הם יותר מאירים ומתקנים מה שלא היה כ"ג מתוקן בד' תנאים והנה מעלת מר"עה על הכל לא קם כמשה ולא שייך לומר בו נכנס ויצא בשלו' כי אינו נכנס ויוצא רק שם ביתו כמ"ש בכל ביתי נאמן ויהושע הוא נכנס ויוצא כמ"ש ויהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל ופני משה כפני חמה ויהושע המקבל אור עצמו סמנו כפני הלבנה· והנה מר"עה אשר לא קם כמוהו כאלו כביכול הוא בעצמו נוגע בנסתר ע"ז אמר משה קבל תור' כי לשון קיבל מור' אנסתר דהיינו כלי שיש לו בית קיבול מה שבתוכו הוא נסתר מעין רואי הכלי' ואמנ' מסירה מיד ליד הוא דבר הנרא' ורצונו לומר כי רזי נסתר שלהם מילתא זוטרתא לגבי משה ולגבי דידיה נקרא נגלה· נחזור לד' אלה· יהושע תיקון ביותר מר' עקיבא כי ר' עקיבא מלאכי השרת רצו לדוחפו מעיקרא כדאיתא שם בחגיגה עד שאמר הק"בה הניחו לזקן כו' ואמנם יהושע נתן מהודו של משה

כו' וכוה שרמז יהיה מתורץ דיקדק הא' במקרא שלא יתן את זה לא תאכלו ממעלי גרה וממפריסי פרסה דקדק דהל"ל או ממפריסי פרסה וע"ד הפשט קבלתי שכוון מרומז השסוע הנזכרת בפ' ראה שיש לה ב' סימני ולפ"ה אסורה· וע"כ אמר באורית' שאומרים כמוסף דקבוע' סוד השסועה ולכאורה קשה ליה קורא· הואיל כבר אמר שבמשנה תורה מוזכר כל' מה שהוזכר למעלה השסועה לא נזכרה למעלה כת"כ בהדי' אלא כבוד· ומה הכ"ל אבל לרמז המלכיות ירמוז ע"ד דאיתא בפ' חלק דאמרי אינשי גמלא אתא למבעי קרנא אודני דהוו ליה גזיזי מיניה וכתב בספר עשרה מאמרות ע"ז וז"ל כי אותם כל בעלי גרה מכירי השיני לפיכך הם בעלי קרני כי ינגחו על ראשיהם ולמעלה אותו הגומר הקשה שמונו השיני' ליתר הבעלי קיים· והגמל' מעלה גרה וכיצא קרני מטעם זה ולא הודו לו מכבר הבעלו בגמרא דאית ליה כיני ובהם כתפשו ג"כ אלך יון הסתום שדומו גמל האוכי לכנגד מאותן הכילין לפיכך אודני דהוו ליה כדאי לפי שכותו לא כמותוק נזיכהו מיניה לאקטיבוס עב"ל ודימו זה בבל' ואדום הנה כנזכר נגד ליכר בבית אתק בה ואח"כ ירושלים כמוזכר בפ' חלק בגליות מורדן כבק כן ע"ש ואדום ליבר ברגליו כמוזכר בספר יוספין שבאו לעזרת ירושלים ואדרבה הם החריבו ולא זה שלא גם זרו בכיבוד אלא אף קלקלו כי כן ענין טבעם הפה הזה אינו כוסך אית ליה כיני הממונו אכלוכו מן המבת כו' ורגלי אדום הם רגלי ולים רגל לדרסות וזה רמז דמעלה גרה וממפריס פרסה שלהם פי' עומאה וקבן·)

עליו שהיה מנצח מלאכי השר' כשעלה לרקיע לקבל התורה · זקני' פר"שי כפ' שמות זקנים נשמטו א' א' והיכן נפרע להם במתן תורה
ועלית אתה ואהרן כו' והנה בקבלת התורה אמרו ישראל דבר אתה עמנו פן נמות ומסתמא לא דברו ישראל בפני זקני' כי חששו להציץ
ומת אמנם היתה מרוב ההשגה הגדולה והיא גורמת המיתה דהיינו נשארת נשמתם דביקה במקו' דיבוקה בה בהשגתה וזה היא תיקון יותר
ממיתת בן עזאי אף שהיה יקר בעיני ה' כי אלו זקני' הארכו אחר יהושע נביא' חוצרכו להתשת החומר שהיה בטל בעת השגת הנבואה
כמ"ש המפרשי' וע"כ קראו לנביא משוגע כענין הציץ ונפגע אמנם יותר במעלה לרוב הנבואה והנה פנימת הנביאי' ומיתת הזקני' עולה
בסוג א' קרובים זה לזה· התשת החומר או בישולו ע"כ כללם יחד זקני' ונביאים ורוק' ונביאים מסרוהו לאנשי כ"נ הם תקנו ענין אחד
שהוא ע"ז כראי' בסנהדרין בפ' ד' מיתו' וביומא פרק בא לו שחבשו היצהר וכטלו יצרא דעבירה ע"ש נחוור לנרב ואביהו הנה הם הציצו
ומ"ו והם היו יקר בעיני ה' המותה אל תחשוב זו המיתה ואל תמעט במעלתה כי כ"כ היו דבקים למעלה ברוב השגה גדולה שנשארו שם
בקרבתם לפני ה' וזה"ש הכתוב בקרובי אקדש וע"פ כל העם אכבד ר"ל מיתתן חייהם כאלו נכנסו ויצאו בשלום והיו עדיין ע"פ כל העם
כי נתקדשו כמ"ש ונקדשתי וכן עלה לר' עקיבא לבסוף נתקדש וקידש השם במיתו וכמ"ש במיתת ר' עקיבא שתיק כך עלה במחשבה כך
כתיב באן וידום אהרן וע"ז יש לפרש המשנה ע"ר הרמז הא דתנן שמעון בנו אומ' כל ימי גדלתי בין החכמי' ולא מצאתי לגוף טוב משתיק'
ולא המדרש הוא עיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא ק' למה מפסיק באמצע בע"א באמרו לא המדרש עיקר לא המעש'
או מה זה שאמר לגוף הנה שמעון הזה כתב רש"בץ והביאו מדרש שמואל שהוא רבן שמעון הנהרג בקרושת ה' ואלו הקרושי' מתקדשים
גם גופתם והנה מצינו על ב' דרכים ענין קרושת הגוף דרך א' כגון רבי עקיבא וחביריו ורבן שמעון הזה · וזו הקרושה היא בחינת
והייתם קרושים דרך ב' אני ה' מקדשם כגון חנוך ואלי' וכן בכאן נרב ואביהו שריפת נפש וגוף קיים ע"כ אני אומר שגופותם נתקדש מכח
שמיתתם היה ברוב רביקות ונתקדש גם הגוף אמר לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה כמו שנ' בר' עקיבא שתוק כך עלה במחשב' ואח"כ
מפרש ואזיל זה המאמר דשתוק כו' שר"ל כי כך עלה במחשבתו שהיה אומר תמיד בכל לבבך ובכל נפשך אפי' נוטל נפשך והיה אומר
מתי יבא לידי ואקיימנה והקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה ר"ל שבס"ע לי שיבא לידי מעשה וזהו לא המדרש עיקר שדרש בכל נפשך
כי לא המעשה שצירף הקב"ה למעשה ונגד קרושת הגוף מבחינת אני ה' מקדשם מצד רוב ההשגה אמר וכל המרבה דברים מביא חטא
הנה ר' מאיר אמר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וקשה מאי נינהו כי מה שחישב אח"כ הוא בכלל ולא עוד אלא נראה
דהוא ע"ר שכת' ריב"ש בתשובה בענין התפילה ע"ד השגת הסודות אמר גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה שהוא ית' יזמין לך ויגלה
הנסתרות · וסודות עליונות נקראים דברים הרבה כי מה שלמטה בנגלה מעט הוא כנסתר הרבה כמ"ש מקדש עצמו מלמטה מעט
מקדשין אותו מלמעלה הרבה זה"ש וכל המרבה דברי' ר"ל מצד העסק וההשג' גדולה בנסתרות אז הגוף נתכפל מנשמיותו ובא לידי חטא
כי לפום רום המעלה סביביו נסערה מאוד אפי' כחוט השערה ואין מיתה בלא חטא א"נ חטא לשון חסרון כמו ואני ושלמה בני חטאי' ר"ל
שנחסר הגופניית הרי נתגלגל הענין מקרושת הנגלה והנסתר יחדיו ידובקו התמים אל ראשו סוד משכן ומקדש וכפירם האדם הנעש' בצלם
אלקים וע"ז יתבאר המאמר המדבר בלשון נקיבה · דחכמות בנתה ביתה קשה לבעל המאמר בזה הפסוק מה זה חכמו' לרבי' חכמה הל"ל לא
פירושו קא מפרש מה בצלא' הנה המשכן ציור העולם והעולם נברא בחכמה ש' אשר ה' בחכמה יסד ארץ בראשית ת"י בחוכמתא ונקרא
בצלאל והבנין שלמטה הוא עלול בסוד נקיבה · בצלאל כי יורע היה בצלאל לצרף אותיו' שנבראו בהם שמי' וארץ שנ' ואמלא אותו רוח
אלקים בחכמ' ותבונה ודעת וכתיב ה' בחכמה וגו' כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו וע"כ נקרא בצלאל כי היה בצל אל נמצא
בנה המשכן נגלה ונסתר וצירף החכמ' יחד וזה"ש חכמות בנתה ביתה זהו בצלאל · וכנגד זה האדם אשר נוצר בחכמה יהיה כן כמ"ש
ושכנתי בתוכם כרפי' חצבה עמוריה שבעה אלו ז' ימי מלואים הה"ד כי שבעת ימי' גו' בכל מקום ראית' במדרש הה"ד רוצה לתרץ קושי'
בפסוק זה כי ק' ליה דמכתמא המלואים דמשכן הוא ציור עולם נגד ימי בראשיה שהם ג"כ מילואים וחינוך מתק"בה שאמר ית' תוצא
הארץ תרשא הארץ ישרצו המים כו' ואח"כ הוציאו מעצמם מוריע זרע וכן כוליד בדומה · א"כ היה ראוי להיות ימי מילואים ואח"כ
ביום ז' לקרוא לאהרן ע"ז א חצבה עמודיה שבעה כו' כבר כתבתי למעלה בשם גנת אגוז כי עבורת האש במקדש ביום שבת ארדב' מורה
אהידוש העולם וגם אהתמדתו באופן שאז הם שבעה עמודיה כי מסת שפי' מתחילה צירוף ב' חכמות לחכמה א' דהיינו קשר עליונים
בתחתוני' סוד אש שלמעלה על' שלמטה וכשהבין סוד האש שנאסר לנו והותר למקדש אז תבין ששבעה עמודיהם והרא הוא דכתיב כ,
שבעת ימים ימלא את ידכם ונגד זה האדם יקיים ושכנתי בתוכם יאיר כאור שבעת ימים טבחה טבחה כו' קרבנות נסכי' לחם הפנים
ג"כ זה סובב והולך אמ"ש חכמו' דהיינו חכמה עליוני' בתחתוני' כי כן סוד הקרבנות מורי' אקירוב כחות למעלה בסור קרבן לה' ושכנתי
בתוכם לעומת זה האדם יהיה אכילתו חולין שנעשו על טהרת הקודש וקא חשיב לחם ובשר ויין שהם עיקר מזונות האד' ובהם צריך שמירה
ביותר כמו שהאריכו רז"ל כו' (ואז מתקדש הגוף האוכלם וגורם לטהרת הנפש ביותר כדלעיל ויקויים אז לבי ובשרי ירננו אל אל חי הלב
משכן הנפש כמ"ש ולבי ראה הרבה חכמה והבשר הוא הגוף שניהם שיים לטובה ירננו אל אל חי ויתקדשו א"נ מדבר מהגוף שהוא החומר
ומהמזונות החומרי' שמהם נירון ע"כ בהתקדשם ירננו וגומר לב"י ר"ח ל"ב ב"שר יקהם ג' דחשיב בעל המדרש תקרא נערותיה ע"כ
דיבר מהעולם נגלו ונסתר · והנה שר העולם הוא מטטרון הנקרא נער וכן מר"עה צורת העולם נקרא נער משנגער ממעי אמו כתיב והנה
נער קולו כנער וכן משה ר"ת מטטרון' שר הפנים ואל משה אמר עלה אל ה' פיר"שו ז"ל מטטרון שמו כשם רבו ואצלו כתיב ויקרא לשון
חיבה· והמושפעי' ממנו נקראו בערכו נערות · וזהו תקרא נערותיה קרא משה לאהרן ולבניו וגומר שהם ג"כ כמלאכי' כמ"ש שפתי
כהן כו' כי מלאך ה' צבאות · וכל נערה בתורה נער כתיב ונערה קרי והנה קרא מר"עה עתה לאהרן ולבניו ולזקני ישראל ת"ר כיצד סדר
משנה נכנס אהרן כו' ואח"כ בניו ואח"כ זקני ישראל ואח"כ כל ישראל וקרא עתה ג' כתות המובחרים ולא כל ישראל כי ההחיל ויהי ל' וי
ומאי ווי היה מיתת נרב ואביהו והיה ידע משה שיתקרש הבית בגדולי ישרא' וסבר כו' ע"כ זה המות טוב מאד מורה אריב קרושה ע"כ זה
הוי טוב הוא וע"כ התחיל בו וקרא לבחירי ישרא' לרמז בגדולי' מהם יתקדש עילאה ית' הרי לך ענין הקמת משכן והוקם המשכן של מעלה
גם רומז על ושכנתי בתוכם לעתיד לנצחיו' חכמות בנתה ביתה זהו ג"ע שהוא הבית הנאמן דירת אדם חצבה עמודי' שבעה אלו הם ז' כתות
הצדיקי' שרז"ל שבע שמחות רשב"י אומר א"ת שבע אלא שבע פניהם של צדיקים דומים לעתיד לבא לחמה ללבנ' לרקיע לכוכבי' לברקי'
לשושנים למנורת בית המקדש כו' עיין בילקוט שופטי' טבחה טבחה לויתן ושור הבר לויתן ארז"ל הרג אתה נקיבה ומלחה לצדיקים מסכה
יינה הוא יין המשומר בענביו כו' אף ערכה שלחנה שחקים ארז"ל בו שחקים מן לצדיקים לעתיר לבא ע"כ אמר לשון אף כי גם במדבר ירד
להם המן מרונמת של מן העתיד תקרא לנערותיה אלו שבע נערות הראויות לתת לנשמה קרוש שהזכירו המקובלי' יהא רעו' דנזכ' לזה אמן:

פרשת תזריע ומצורע

אדם כי יהיה בעור בשרו רמזתי למעלה וכתבתי למעלה כי בגדי כהונה נעשים לכבוד
ולתפארת והם כדמות כתנות אור במקום כתנות עור · ויש להקשות לפי התרגום שתירגם
על פסוק ויעש אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור · לבושין דיקר כו' נמצא הוא משוה כתנות אור לבגדי כהונה שהם לכבוד ולתפארת
שהרי גם על כתנות אור תירגם לבושין דיקר אמנם יש בזה סוד הרמוז בפסוק ויתרון אור מתוך החושך שהקב"ה נותן טהור מטמא ויש לי
על זה דרוש ארוך מחוב' על פרשת מצורע שחל בו שבת הגדו' חמצאנו במסכת פסחים שלי בררו' שבת הגדו' עיי' שם יראו עיניך וישמח לבך

פרשת אחרי מות

שם רמוז קדושת המקום קודש קדשים לפני ולפנים ודוקא ב״כ בקרבתם לפני יי׳ וכן בני אהרן בקרבתם לפני יי׳ כמ״ש למעלה ומיתתם היא חייהם כי נכנסו לפני ולפנים וענין קדושת המקום רמזתי בענין עש״ן ״עולם ״שנה ״נפש וסוד שחוטי חוץ ועזאזל הכל ענין אחד גם העריות כולם בחוץ מושבכם וביום הזה יום כיפורים אנחנו בנים ליי׳ אלהינו וכ״ג שלנו נכנס לפני ולפנים וסוד כל פרשת יום כפורים עבודת פנים ועבודת חוץ וחיצון הארכתי באלו הענינים מאד ותמצאם במסכת יומא שלי ובדרשות שבת תשובה עיין שם :

אחר זה פרשת קדושים

שיקדש אדם את עצמו במותר לו נוסף על מה שיהיה סור מרע ועשה טוב והרבה ענינים בפרש׳ זו הנוגעים לענין שכתבתי על כן בניי יצ״ו איעתיק לכם הדרוש שדרשתי בילדותי קדושים תהיו כי קדוש אני יי׳ אלהיכם׃ תני רבי חייא פרשה זו נאמרה בהקהל לפי שגופי תורה תלויין בה ע״ד הצחו׳ עיין בילקוט ריש ויקהל משה רבותינו בעלי אגדה אומרים כו׳ ע״ד כרי שיהא שמי מתקלס בין בני ע״כ כך אני אומר שראוי להגיד פ׳ זו בקהל כלומר למשה ולפ׳ זו לפי שגופי תורה כו׳ קדושים תהיו קשה היו הל״ל ע״ק בסוף הפ׳ והייתם קדושים מתורץ ע״פ המדרש כרבות והמדרש צריך ביאור נ״ל המדרש ר׳ אבין אמר תרתי ר׳ אבין משל למלך כו׳ עד הה״ד דבר אל כל עדת בני ישראל קדושים תהיו והתקדשתם והייתם קדושים ע״כ קשה ל׳ תרתי הל״ל ר״א ע״ק דרך האחד כמעט סותר לראשון או מה ענין הקדושות ע״ק בדרך ראשון פתח בשכר ומסיים במדרש שאמר הלואי בשתי קדושות לבעל המדרש קשה קושיות שהקשיתי בפסוק ביאור המדרש קדושה א׳ הם נבורי כח עושי דברו לישראל ב׳ קדושות א׳ עושי דברו ית׳ אשר צוה׃ ב׳ מה שמוסיפין תקנות וסייגות כהא דתנן ועשו סייג והטעם נרמז במרתף היין כי יש יין חםשומר בלי סייג וחוה כשסחטה אשכול ענבים נעשנמן משומר שמרים כי נתגשמו בחומר עכור והנחש כרוך וצריכין סייג כי מן סייג נעשה סייג וזהו סוד עשו משמרת למשמרת ר״ל בשביל משמרת ומשמרת השני פירושו כמו תולין המשמרת שהוא להסיג וזהו קדושים תהיו ר״ל תגרמו להיות קדושים דהיינו ע״י הסייג ואז יהיו ב׳ קדושות וזהו הפסוק והתקדשתם והייתם קדושים ואמר בעל המאמר השכר בכפל כמו שיפורש אח״כ בר אבין אמר איחריה ולמה מפני שעושין בכפל והכל למה הלואי שיעמדו כו׳ וע״ז ב׳ פסוקים והנה ע״ז הדרך קשה הפסוק שמיירי מקיבול שכר איך נסמך לו כי אני יי׳ שזה אינו שייך אלא לענין עשיית הציווי להתקדש בה׳ ע״ז א״ר אבין אמר אוהרי ולא אמר ר״א כי נשאר כפיר׳ הראשון רק אומר עוד ענין אחר לתרץ זה וביאר דבריו יהיה כי זולת זה שאמרנו להמלאכים שכר אחד ולישראל ב׳ יש עוד תוספת דהיינו מה שהמלאכים מקבלים שכר אינם מצד בחירתם כי מוכרחים הם רק אני יי׳ ע״ד ותנותי אשר אתון מי שאין לו כי טוב יי׳ ושכר מצוה מצוה דהיינו רוחניות אבל ישראל ב׳ ענינים שעושים כרפי׳ הם מצד בחירתם וזהו סוד צדיקים יושבים כו׳ ועטרותיהן בראשיהן ולא אמר ועטרות אלא עטרותיהן בבחירתן נמצא שכר חלק המלאכים הוא חלק יי׳ ושכר ישראל ב׳ קדושות שקדשו הם שאינם בידי שמים כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים וזהו ענין ג׳ קדושות אחד קדושת עצמו ית׳ כי אני יי׳ עוד ב׳ קדושות מישראל ואז מתורץ הכל קורם שנפרש אח״כ הפרשה נקדים כלל הפרשה ואח״כ פרטיי ע״פ מאמרם ז״ל בתנחומא ז״ל ויגבה יי׳ צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה הוא מתקדש בעולמו בצדקה כו׳ ע״ד הה״ד ישראל אשר בך אתפאר עכ״ל המאמר עמוק (ואין אני ערכתי בביאורו על כל קוץ וקוץ רק דרך כלל) קשה והלא נר מעליותא כראית בפ״ק דחגיגה נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם וכי אלהי אברהם ולא אלהי יצחק ויעקב אלא אברהם היה ראשון לגרים׃ ע״ק אין הוזכר שם ישראל וטעו קודם שהיה יעקב ונקרא שמו ישראל׃ הקדמה בראשית בשביל התורה וישראל קודש ישרא׳ הבריאה ש׳ עולמות לכל צדיק ברל״א שערים המוזכרים בספר יצירה לכן הנקודה ראשונה מגילויי ית׳ שהוא ההיולי הרוחני הנקרא יש מאין והחכמה מאין דרך הוראה כולם בחכמה עשית זו הנקודה נקראת ישראל עיין שם ש׳ דל״א וש׳ הוא יש וזהו ישראל עלה במחשבה והנה הנקודה הזאת מתפשטת להמכוון בנגרה בלי מוכן לקבלה ומי שיהיה מוכן נקרא ישראל לתתא נגד ישראל למעלה׃ ואז התעוררות מלמטה מתעורר למעלה הנקודה וכל מקום שמרומז העבודה צריך גבוה היינו ישראל דלמעלה וזהו ישלח עזרך מקודש דלמעלה נמשך לתתא וגם פירוש מקודש בשביל הקודש שמתעורר מלמטה ישלח עזרך מלמעלה׃ ויעקב זכה לזה עם בניו מטה שלימה על כן נקרא ישראל לעומת הישראל הנרמזים בבראשית ראש הנקודה וזהו סוד וישתחו ישראל על ראש וזהו סוד אתם מתקדשים בי ואני בכם׃ ומכל מקום הכל צדקה כי רוצה להטיב ולקדש המקדישים וערכתי נפרש עניני הקדושה הם ג׳ שהם ה׳ (הם ג׳ שהוזכרו למעלה בריש תורת כהנים) אחד קדושת הגוף והתקדשתם כו׳׃ שנית קדושת המקום כי המקום וגו׳ והוא אמור לענין התבודדות כמו שנבאר ג׳ מקדש הזמנים שבת קודש מקראי קודש וקדושת הגוף נחלק לג׳ חלקים הם אותם ג׳ שהוזכרו רבותינו ז״ל והובא בספר ראשית חכמה דירה נאה׃ כלים נאים׃ אשה נאה׃ ופירוש דירה נאה הוא הלב ששם מדור החיות׃ כלים נאים הם כלי מעשה׃ אשה נאה הנשמה הקדושה׃ והאלהי האר״י ז״ל נתן סימן תשב אנוש עד דכ״א ר״ת ל׳ תשלשת הביאור קדושת כלי המעשה הם חובות האיברים הגופניים כגון הרחקת ביאות אסורים׃ מאכלות אסורות׃ וכל לא תעשה וכן לקיים כל מצות עשה וקדושת הלב קדושות המחשבה דהיינו חובת הלבבות הלב כנגד קודש קדשים׃ ודברים האסורים ללב הם הרבה מאוד בלי שיעור׃ לא תשנא׃ לא תקום ולא תטור׃ ואהבת וגו׳׃ וכיוצא בזה הרבה ואלף אלפי רבבות מדות כגון רחמנות ותגינרה והסרת הכעסים מי יוכל לשער וכל כפר׳ חובת הלבבות קדושת הנשמה שהיא חלק אלוה ממעל׳ היא להדביק החלק בכל סוד השנה ואבן וזכה יזכה לסוד מעשה בראשית ולסוד מעשה מרכבה וכל אלו הג׳ נכללים בקדושת הגוף והתקדשתם ונומר כולל כל שיעור קומת אדם נגלו ונסתרו קדושת המקום הוא סוד הכבוד כו׳ הסימן צפונה לפני יי׳ מי שהוא צפון הארכתי במקום אחר ברמז המאמר תינוק כל זמן שהוא במעי אמו עיין שם׃ קדושת הזמן גם הארכתי במקום אחר השבוע נקרא שבת בכל יום מעין שבת להתקדש ממלאכתם ולידבק בעולם שכולו שבת נמצא חול שלנו נעשה על טהרת הקודש וזהו המבדיל בין קודש לחול בין ישראל לעמים כי האומות חול ממש כמו שהאריך ר״ח וכתבתי הכל באריכו׳ במקום אחר עם ביאור הפסוק יראת יי׳ תוסיף ימים כו׳ ועל אלו הג׳ דברים שהן ה׳ רומזים ג׳ מתנות טובות שנתנו לישרא׳ תורה א׳ עה״ב תורה כולל ג׳ ענפים השגה מחשבה שבלב׃ תלמוד מביא לידי מעשה׃ א׳ קדושת המקום׃ עה״ב עולם שכולו שבת׃ וכן על אלו הג׳ שהן ה׳ מאמר בפ״ק דברכות הני ה׳ ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד לא אמרן אלא כנגד הקב״ה וכנגד הנשמה כו׳ עד למי שיש בו ה׳ דברים הללו ע״כ הנשמה רנה את הגוף טהרת המחשבה ע״ד צדיקים יושבים כו׳ וניזונין מזיו השכינה ממלאה את כל הגוף בחינת כל מעשה כתיב ואמלא אותו חכמה תבונה ודעת וכתיב ומלאת הארץ דעה היינו את החומר הנקרא ארץ רואה ואינה נראית דביקותה בכל יושבת בחדרי חדרים קדושת המקום טהורה ל׳ טהר יומא ריש ברכות שבת עה״ב שכולו שבת וקבל טהורים אדם הראשון חטא בר״כא גנב כמשמעו חטא במאכלים אסורים גם גנב גניבת דעת עליון ביקצץ גם משך בערלה׃ המשך החומר שהוא תיפך הנשמה׃ נח מעין חטאו שיכור היה ביין שמרים שגרמה חוה׃ וע״כ גם כן בא לענין ערלה כי נתגלה אברהם לא היה לו קביעות מקום בקדושה רק ממנו התחיל והיה קצת פסולת בזרעו עד יעקב מטה שלימה ואז נקבע מקום ומאחר שהתחיל אברהם ע״כ אמרו כל הקובע מקום כו׳ אלקי אברהם בעזרו׃ יצחק אהב את עשו ולא שת לבו לבחינת המבדיל בין קודש לחול בין ישראל לעמים כדלעיל שהוא קדושת הזמן׃ קדושת שבת ויעקב למעלה מהזמן ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם ונומר יעקב נשלם בכל מיני קדושות והוא שרשא לאילנא כל אלה נרמזים בפרשה זו ולא תגנובו נגד אדם הראשון גנב היה נטע רבעי נפרש שהוא ביום רביעי׃ נח שיכור היה

וכי יגור אתכם גר אברהם גר היה · פ׳מולך זה אינו ע״ז רק עבודת האש · יש ב׳ אש בית יעקב אש והוא אש הקדוש כי ה׳ אלקיך אש
והאש שהיה במקדש כו׳ אבל עשו אש הקליפה אשו של גיהנ׳ ע״כ כתיב באש דמולך למען טמא את מקדשי וק׳מקדש מאן דכר שמיה אלא
יעקב הוא אש דמקדש · והתקדשתם והייתם קדושים והקדישו את קדוש יעקב · והוא קדוש ישראל לה׳ נקרא שמו ישראל ע״ש ישראל
סבא ר״ל הנקודה הראשונה דפרישי׳ · פרשה ראשונה קדושת הגוף דרך כלל עוררני הרמב״ן עיין כל העמוד ואז יתבאר מאמרם קדש
עצמך במותר לך · הכלל העולה של כל אדם תורה בפני עצמו איך יכלכל דבריו במשפט ואם היה טבעי בני אדם שוה וכל עת שוה
לעת אחר היתה התורה כותבת למשל כך סך יאכל והמותר אסור וכן לבעילו׳ וכן לדיבור ומחשבה וזה הדבר אי אפשר להאמר רק דרך
כלל קדושים תהיו ובא הביאור קדש עצמך במותר לך דהיינו מה שתרגיש שהוא מותר לפי הענין ולפי טבעך אז הוא אסור לך מן התורה
ובפ׳הגוזל העצים בעובדא דר׳חייא חזי דינר כו׳ ומקשה ר״ח נמי לאו למגמר בעי ר״ח לפנים משורת הדין דעביד כדתני רב יוסף כו׳ וכן
אומר בפרק אלו מציאות ר׳ישמעאל בר׳יוסי לפנים משורת הדין דעביד כעובדא דרי׳ בי׳ אויל באורחי׳ כו׳ ע״ד א״ל כמה שוין א״ל פלגא
מעי כו׳ ובס״פ האומנין כעובד׳ דרב כ״ב חנה תברי ליה הנהו שקולאי חבית דחמרי כו׳ עד למען תלך בדרך טובי׳ כו׳ ולא אמ׳ לישנא דלפנים
משורת הדין והתוס׳ הקשו זה בפ׳הגוזל עצים הנ״ל ותרצו יפה ומסיימי אבן מעובדא דשמואל בחנך תומרא כו׳ ותירצו ברוחק ע״ש ולפי דרכי
יתוכן הכל כי קדש עצמך כו׳ דאורייתא והו לפנים משורת הדין דמאחר דלמדינן מקרא לפנים משורת הדין ממילא הוא דאורייתא ולפנים
משורת הדין ר״ל רק ראוי לפי ענינו וטבעו ואצלו הוא דין וכן בחן כעצמו ר׳חייא וכן רבי ישמעאל בי׳ אע״ג דכתבה התורה זקן ואינו לפי
כבודו מ״מ לסלק בדבר סועט בפלגא דוזי ולאיש עני בדרך כודאי בזה חייב התורה · וכן הוי עובדא דשמואל שבחן שלא נתייאשו
הבעלים אבל למען תלך בדרך טובים זהו ענין יתר להיות ותרן ואינו דאורייתא רק רב רצה להרגיל תלמידו בזה גם נ״ל בב״מ שאדו״ל
אדם חשוב שאני הבוונה לפי חשיבותו וטבעו דינא דאורייתא הכי · ובמקום שאמרו בבא לצאת ידי שמים הוא מילתא אחריתא כשאין
מסור ביד ב״ד שלמטה ודו״ק וזהו כלל גדול דרך פרט נקשה מתחלה מה זה תיראו תיר׳ הל״ל דקאי אאיש ע״ד הפשט מזהיר את שלשתן
דהיינו האיש שהוא הבן והאב והאם מזהיר כולן על יראת אב ואם · דהיינו הבן בפשוטו ואזהרת אב ואם שלא יגרמו שיבעוט כמו שאמרו
רבותינו ז״ל המכה בנו הגדול כו׳ ע״ק סמיכות הענינים ע״ק מ״ש שהזכיר שבת אתה ואב״ך חייבים בכבודי ת״ל אפילו במצוה קלה אלא
הענין מדבר מקדושת הגוף דכ״א רפי׳ ואמר קדושים תהיו על קדושת הזיווג ויזכור ג׳ שותפין הם אביו ואמו והק״בה וחלקו הוא קדוש וזה״ש
כי קדוש אני ה׳אלקיכם · וקדושת הזיווג וזמנו בליל שבת נמצא שבת הוא סיבה להוויות הבן · ויחשוב הבן שישמע לאביו לחלל השבת
ע״ז אמר שלא לעשות במחשבה בן ואמר איש ונומר תיראו · בכר גורע בענין נשמה קדושה לפעמים יהית ליה מאבא ואימא מקדושתא
בזיווג ולפעמים זכה לה מצד מעשיו כמבואר ברעי׳ מהימנא והובא בפרד׳ וזה״ש תיראו לשון רבים הן אתה איש מעצמך והם אתם אב ואם
והיה מורא שמים עליכם אל תפנו כו׳ ואלקי מסכה כו׳ זהו המהווה ולד בלי קדושה · וכי תזבחו זבח וגומר מדבר בקדושת אכילה ודמיא
להא דכתבתי לעיל ולא שרי לאכול בשר כי אם שלמים כדאפשר דהיינו בהיותו במדבר · ואחר כך בריחוק מקום נשתרי · נותר רמז
לכל יאמר מה נאכל למותר הרי דיבר בקדושת הגוף דהיינו הל׳ ביאה והל׳ מאכלות אסורות · עתה מדבר בקדושת ממון כי יש לך אדם
שממונו חביב מגופו הודיענו מוסר ובקצרכם אמר לשון רבים ואחר כך שרך לשון יחיד להודיע כי הפאה אינה של בעל הבית שנותן לעני
רק הוא של עני מעיקרא וכן בלקט כו׳ דאל״כ אלא שהיתה נתינה הוה קשה איך יתן לעני הגרוע דהיינו העוללו׳ כי הנותן צדקה ראוי ליתן
חלק המשובח כמ״ש כל חלב לה׳ אלא שזה בעצם דעני לא תגנובו ע׳ עיין בסמ״ג ל״ת מצות קנ״ה אם לא תגנבו בגניבת דעת דאסור אפילו
לגוי ואם איהו אטעי נפשיה כעובדא דרב ספרא מותר · עיין הכל בטור ח״מ סימן רכ״ח ועל גניבת דעת דאסור אמרו ולא תשקרו ·
ואם איהו אטעי נפשיה א״צ לכחש אותו ולומר דטעי ואל תשאול מהחוא עובדא דפ׳כל כתבי דאמרה מי עדיפת לן משבת עד כי עשתה
להראות כמה גדול כיבוד שבת ולא תשבעו בשמי לשקר רצוני לומר בשביל שקר כלומר בשביל ממון כי הממון אינו דבר אמיתי קיומי
אני ה׳ רק נשבעתי ואקיימה תורת ה׳ עיין בטור יו״ד ריש ה״ל נדרי׳ עיין באלשיך בפסוק זה · לא תעשוק את רעך וגומר ק׳ רעך ל״ל ע״ק
ו׳ ולא תגזול · אלא רומז ע״ד פ״ק דברבות רב הונא ח״ל ת׳רגי דחמרא אתקף כו׳ ע״ד היינו דאמרי אינשי בו׳ ועו״א רעך שהוא נ״כ גנב
שהתחיל לגנוב לא תעשה בן וסמוך ולא תגזול כי אז תקרא גם אתה כן לא תקלל חרש וגומר ע״ד החרש והמסגר שהכל נעשים חרשים
והכוונה ע״ד אלקים לא תקלל שהם הדייני׳ ואחר כך הזהיר ולפני עור לא תתן מכשול רומז על השוחד וע״כ אמרה לשון נתינה והשוחד
יעור והרמז לפני עור דלפעמים אדם מהנה את הת״ח ע״ד אוקיר לאסיא עד לא תצטרך ליה · כי יודע שיהיה לו לאחר זמן דין לפניו
והת״ח עור בדבר עו״א ויראת דבר המסור ללב לא תעשו עול במשפט ר״ל לפעמים אדם עושה מצד הדין עול וזהו לא תהדר שלא תאמר
עני הוא וחייב לזונו בדין עוד אמר ולא תהדר פני גדול עיין מ״ש הרמב״ם והובא בח״מ סימן ט״ו עד שלא יאמר כל אחד קים לי וזהו לא
תהדר פני גדול לאמור בסברא בעלמא קים לי בגוויה בצדק תשפט עמיתך הרי דן לכף זכות את זה שבנגדו אם לא מי שלבו מאמין כו׳
ממך לא תלך רכיל אזהרה לדיין כו׳ ועיין בפ׳ אלו טריפות בעובדא דמגרופתא יעביד לך תרתי כו׳ דמוכח בהדיא דאם אדם אומר לו היתי
דיין כדבר לא הייתי דן כך הוא גם כן בכלל לא תלך רכיל גם רמזו למי שהוא רכיל בטבעו בדת מה יעשה שלא יבוא לידי כך לא ילך
בתוך עמיו כי אז שומע ומרכיל רק ישב בביתו · לא תעמוד על דם רעך רצוני לומר לא יהיה לך עמידה בי׳ לה״ר הורג שלשתן ע״כ נקרא
לישנא תליתאי · לא תשנא אחיך בלבבך אבל בפיך תוכחת מגולה בו׳ וזהו הוכח תוכיח את עמיתך · א״כ בלבבך ע״ד שפירש״י פר׳ וישב
ולא יכלו אחיו וגו׳ מתוך גנותן שבחן כו׳ ואין להקשות לכאורה דרז״ל להיפך נבי נבל והוא כלבו שהיו מרשיען אותו שלבו כפיו לרעה
דשאני התם מי הכריחו לדבר סרה לא יתן ולא ידבר בפרט דברים רעים · אבל השכמים הוא להיפך לא רצו לדבר טוב כדי שלא יהיו
א׳ בפה וא׳ בלב · הוכח תוכיח ולא תשא עליו חטא רצוני לומר תאמר לו איש טוב אתה ולמה תעשה כה׳ ע״ד אל תוכח לץ פן ישנאך
רק הוכיחו שהוא חכם ואז יאהבך וישמע לדבריך עיין באלשיך · לא תקום ולא תטור אין להקשות ליכתב לא תטור ומכ״ש לא תקום
ד״ל דה״א נקימה קיל הנוכל לומר אולי מה שאינו שואל לו הכלי אינו בשביל נקמה רק שחס על הכלי שלו וירא שמא תקלקל ואם נאמר
והלא לאו שאין בו מעשה הוא נמצא שאינו דינו מסור אלא לשמים וקמי שמיא מי איכא ספיקא יודע תעלומו׳ לב · א״כ לכתוב לא
תטור לחוד וי״ל לא תקום אתי לארוי אף אם האמת אתו שחס על הכלי ותולה בנקימה אסור משום השומעים · ואהבת לרעך כמוך אני
י״י דברות מתחילין אנכי י״י וזהו אני י״י רק שדיבר בלשון מצרי · ויש בי׳ דברות תרי״ג אותיות עד אשר לרעך · ואשר לרעך הוא הרגל
שעליו עומד כל התור׳ כולה עב״ז עירוב ברומם (היינו כגרים) וצומת (היינו זריעה) וחי (היינו בהמות) אסור כי מורה על ערבוב כחותיהן
שבטנ״ז אותיו׳ שם״ן ע״ז שם״ן ר״ת שו״ע טווי נו״ז · פשתן סוד קין מפרי הארץ פשתן · צמר הכל הרי ערבוב הכחות · ובכלאי זרעי׳ ערבוב
כחות למעלה כי אין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעל׳ האומר לו גדל · כלאי בעל חי הוא ערבוב רוחני׳ סוד שפחה חרופה חצי בת
חורין וחצי שפחה ענין אם בבגים אם כעברים שכתבתי במקום אחר · וכי תבואו נח שכור היה מיין המשכר · ערלת נטע רבעי עיין בריש
כיצד מברכין ברבינו יונה סביב הרי״ף רב אתא משבחא פסק דהלכה כב״ד כרם רבעי שאין דין פדיון נוהג בכל האילנות כת״ל אלא הכרם
כלבד וחטע׳ שלו מפני שמאחר שאנו רואי׳ שנחלקו התנאי׳ אם נוהג בשאר אילנות אם לא כת״ל נלך אחר המיקל גם פסוק שאינו נוהג לא
בכרם והא ק״ל דכל המיקל בארץ הלכ׳ כמותו בת״ל בו׳ לקדש את היין להיות משומר ולפינן ערלתו ערלתו ע״ש · בגילוי ערוה מעין מושך

בערלה פי׳ לעיל וזה קודש הילולים ולא חלולים ע״ש ברבינו יונה גם יליף שם לברך · שיכור אל יברך וענין הברכה כי בזה נגאל הגלגול שבו עיין בלקוטי תשובה דהארי׳ שסידר הרמ״ע נר״ו ותבעלים אוכלים והכהנים מתכפרי׳ הלולים בשופרי׳ מצד הילולים דהיינו הברכה וזה נרמז בריש הפ׳ לא תאכלו על הדם כי הדם הוא הנפש והכן · וכן כתיב ואוכליו עונו ישא הן כל יפעל ונומר פעמים ושלש וזהו והנותר נו׳ לרצונכם כהא דתנן אם אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני חרמו ע״ד שפירשו בסקו׳ אחר האומר אחטא כי הלא אשוב בגלגול ואהיה מתוקן זה אינו כלום · כי אין מספיק כמ״ש הפרדס בשער הנשמה מה שעושה חבירו אין מגיע לו אלא תועלת מעט וזהו אם אין אני בעצמי לי מי לי כי לא יספיק אבל כשאני לעצמי מה אני ע״ד מה רב טובך לשון ריבוי כלומר מה מאוד חשוב אני וזהו סוד לרצונכם · ואחר כך חושב חקות הגוים כי נמשך הכל מסיבה כל הגוים ערלי לב · ארם מטמא מעם סטמאין אותו הרכה · ע״כ צריך מיד לתקן הקילקול וזהו מפני שיבה תקום כרפי׳ הזוהר קדם דיזקן היצה״ר וכי יגור גר רמז לאברהם כאזרח אברהם נקרא איתן האזרחי · כי גרים מום שבך כו׳ וסיים בפ׳ הזהב מאן דאית ליה זקיפא בריותקי לא לימא לחבריה זקיף ליה בנית דרך צחות מום שבך כי ישראל במצרים הלכו אחר שקוציהם וגלוליהם וע״ז נתנבא אחרן ואם כן איך תאמר לגר זכור מעשיך הראשונים כדתנן בפ׳ הזהב גם אתה זכור מעשיך הראשונים ועוד ההיא זקיפא דהיינו התלוי הוא בריותקי׳ כי הוא מבני ישראל אברהם בירר גליות שלא יבאו לגיהנם וחגיהנם מרת הלח ומרת היבש כי יש גיהנם דשלג וגיהנם דאש ע״כ סמך אחר כך פ׳ מולך כנגד עשו ולא אסר רק מקצת זרעו ועיין בסמ״ג שכתב לתשובת המינים כו׳ ולפי אמת טעמא מאי שלא ביצחק ולא כל יצחק וכן לאירך גיסא מזרעך ולא כל זרעך והתקרשתם זה יעקב · כי איש וגו׳ קשה מה ל׳ כי ויש לפרש ושמרת׳ כי איש אשר יקלל חייב מיתה ק׳ ולשכינה מי שאינו מקיים הציווי · והרמב״ן כתב כי איש כי קאי אריש הפרש איש אמו וגו׳ וקשה והלא הפסיק מוכא ולריד׳ ניחא דהכל מחובר ע״כ שפיר קאי אלמעלה ומזהיר אקדושה נגד ערוה כאשר חושב אחר כך עיין באלשיך ובכלי חמדה ומסיים בשבת כו׳ ומבדיל כו׳ כרפ״ל המוסר גדול של שבת בכל יום · ואז נזכה לעולם שכולו שבת אכ״ר :

אמר ממניה בשוכות עי׳ טלטול סדרך מירושלים תוכ״ב עד הכה כאכדו קנוטרים ווי ווי לאיסרון סזה לאשר סוף ימעות סאין לתקן וכאן כמנא כאן היה הקונטס׳ סמתחיל מילת אבל :

אבל רשעים להיפך הכרת תכרת הנפש כו׳ וזהו הצדיקים מהפכי׳ מה״ר למר״הר ורשעי׳ להיפך כי בחינת נשמה וגוף זה לעומת זה ויעכ״ו וזכרון א׳ עולה לכאן ולכאן ות״כ הרכבת בחינר וסומא וע״ז רומז משנת עקביא ומשנת פרקין עשרה ניסים כו׳ משנת עקביא עיין במדרש שמואל למה תני והרר מפרש א׳ כנגד חנוף וא׳ נגד הנשמה כו׳ ע״ש ובזה מתורץ ולאין אתה הולך ולא אמר ולאין כמו ברישא כי אין פירושו גם כן אפיסה ורצוני לומר הנשמה בבואה ערומה כמ״ש הפרדס בש״ר הנשמה מש״כ בשובה ואמר בענין הנשמה לפני מי אתה עתי׳ ליתן דין כי הדין גדול יהיה מאור סרוקדק לגודל עליית הנשמה בנצחיותה כמ״ש במקומות אחרים · ולענין הגוף אמר לפני ממ״ה הקב״ה כי אז ידין כל מלכי ארמה כדאית׳ בפ״ק בע״ז ע״ש · וע״ז יתבאר משנתינו י׳ ניסים נעשו לאבותינו בב״ה לא הפילה אשה מריח בשר הקודש ולא הסריח בשר הקודש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחיי ולא אירע קרי לכ״ג ב״כ ולא כבו הגשמים אש של עצי המערכה · ולא נצחה הרוח את עמוד העשן ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים ומשתחוים רוחים · ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם · ולא אמר לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים ע״כ ק׳ עשה הקב״ה לאבותינו הל״ל בשלשא ׳נסים נעשו לאבותינו במצרים ר״ל נעשו מאליהן שניצולו ממכות שהביא הקב״ה על המצרים עיין מ״ש מדרש שמואל בשם הר״מ אלמושנינו · אלא הענין מאלו עשרה לימוד לי׳ עניינים והבחירה ביד אדם והם חמש כנגד חמש יד ימין ויד שמאל יד ימין נגד ג׳ רברים רנשמה שהזכיר עקביא מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי כו׳ והנה צריך לעשות תיקון נגד כל א׳ הרי ד׳ ואחר כך לפני מי אתה כו׳ ולא שייך לעומת זה תיקון רק וכירה הרי ה׳ וכן בגוף כיוצא בזה הרי ג״כ ה׳ וע״ז משנתינו מתחיל בגנאי דהיינו הגוף ומסיים בשבח דהיינו נשמה א׳ לא הפילה אשה מריח בשר הקודש וזהו נגד בחינת מאין באתה מטפה סרוחה וכהא דאיתא ביומא דף פ״ג ההיא עוברא דארחא אתו לקמיה דרבי א״ל זילו לחושו לה ריומא רכיפור׳ הוא לחושו לה ואלחישא קרי עליה בטרם אצרך בבטן ידעתיך גו׳ נפיק מיניה ר׳ יוחנן ההיא עוברא דארחא דאתה לקמיה דר׳ חנינא אמר ליה לחושו לה ולא אלחישא קרי עליה זורו רשעים מרחם נפיק מיניה שבתאי אוצר פירי ע״כ :

הרי זה התעוררות כשם שלא הפילה בב״ה מבשר הקודש כן מבשר הקודש שבכמנה ולא הסריח בשר הקודש בחינת לאן כו׳ למקום עפר רמה כו׳ וירם תולעים ויבאש אבל בשר קודש לא שלט בה רימה ענין ר״א בפ׳ הפועלים יהרבה צדיקים ושני דברים תיקון לזה · ובמאי דסיים פתח תיקון לשלא יסריח לא נראה זבוב בבית המטבחים היינו מיעוט תאות הגוף האומר הרוג בקר ושחוט צאן והזבוב הוא היצה״ר כדאיתא בברכות דף י׳ אבל ההולך אחר הסותרות ויותירו אנשים וגו׳ והריתי פרש חגיכם כו׳ תיקון מאין באת מטפה סרוחה לא אירע קרי לכ״ג ב״כ סוד טהרת המחשבה במוח שמשם אשר הזרע ויטהר אדם כל ימיו כ׳ כל יום י״כ כמ״ש ר״א לתלמידיו שוב יום א׳ כו׳ ואז הוא דבוק וזוהכת הטפה נתטהר׳ אז לא כבו הגשמים אש של עצי המערכה זהו רומז לנצחיות הדין של עתיד ומתחלה נקדים הענין הגשם ונתקור כפי מעוט שבלינו בחקירה הקדושה לא נזכרה היעורים הרוחניים בתורה והרבה דעות בזה והובאו בפ׳ עבודת הקודש כו׳ ובזה אחקור גם כן בחקירה למה נקרא לשון קודש · גם אתרץ ירות הכלים רגל הכסא קטנה אין לה יד מאיר עינינו ענין התוארי׳ יד ורגל המוזכר בהקדוש ברוך הוא והכל בתירץ א׳ ע״פ הקדמה בפרדס לשוננו ואותיות אינם הסכמיים רק עצמיים וכל מה שאנו מדברים הכל מושאל רק הלשון קודש וזה נשתלשל מזה ענין שמות שקרא אדם נמצא הרוחניות הוא האמיתיית בעצם למשל גשם באמיתית נקרא גשם ההשפעה העליונה הרוחניית תכלית הרוחניית ואחר כך מתפשט דוגמתו בכל העולמות בכל עולם ועולם כפי מה שהוא עד שבזה העולם הגשמיי נקרא טפות היורדות גשם והוא שם מושאל כמו ירות הכלי׳ כו׳ ובזה מתורץ התחיל בברכות בגשם מהברכה בגשם מצד עצמו רק היה להזכיר התבואה והפרי ורוק ונחזור לעניינינו אש של עצי המערכה העליונה סוד נשמות על ידי מיכא׳ והגשם משרשי הוא ההשפעה דיבוק הרוחניות ומי שלא יזכה אז לא יוכל לסבול רוב ההשפעה כי לא יוכל לקבל רוב הטובה לחסרונו אבל השלם מים רבים לא יוכלו לכבות האהבה · ורוק עתה ידבר מחמשה דנשמה שלשה דברים וב׳ תיקונים יד ימין · לא נצחה הרוח עמוד העשן בחינת מאין באתה הנשמות למעלה מעושה מלאכיו רוחות והעשן המחבר הבשר עם למעלה הוא סולם הנשמות · והוה כולם עומדים במעמד הר סיני אדם רוחני העולה וכתיב והר סיני עשן כולו ואז היו המלאכים מקטרגים תנה הודך כו׳ אבל לא נצחה הרוח כו׳ ולא נמצא פסול כו׳ נגד בחינת לאן אתה הולך זכאין אינון צדיקייא דרבקין נפש ברוח ורוח בנשמה כו׳ והנה לא על הלחם לבדו יחיה האדם כ״א על הלחם אשר הוא מוצא פי ה׳ דהיינו המזון והנה ג׳ אלו שהזכיר הם לחכמים דחול ויום טוב ושבת רצוני לומר העומר נשתלשל מן המן והעומר ונומר וישבת המן ממחרת והמן ירד בחול שני לחם כיום טוב בשבועות לחם הפנים בשבת כן מעלות נפש רוח נשמה וצריך לראות בל יראה ובל ימצא פסול תיקון לב׳ אלו עומדים צפופים נגד מאין באת לא

יתרומם ואדרבה לפי גדולתו ענותנותו ואמרו רבותינו ז"ל כל המגביה עצמו הקדוש ברוך הוא משפילו וכל המשפיל עצמו הקדוש ברוך
הוא מגביהו והו עומדים מי שירצה בקומה זקופה אז אדרבה צפופים ומשתחוים אז רוחים תיקון לאן אתרה הולך דהיינו לא ימצא פסול
בעומר כו' עשה לך רב כל המלמד בן חבירו תורה כאלו ילדו הנשמה היא התורה אחר זהו ולא הזיק נחש ועקרב עקיצתן עקיצת עקרב
ולחישתן לחישת שרף · ולא אמר אדם לחבירו הערה לפני מי אתה עתיד כו' כל צדיק וצדיק מדור לפי כבודו כו' בירושלים של
מעלה הרי ח' בנגד ה' כי זכרון א' עולה לכאן ולכאן · ותלמידי חכמים מרבים שלום וםחברים את האהל להיות אחד והכל שב
רוחניי ועל זה משנה בפרקין ארבע מדות באדם האומר שלי שלי ושלך שלך זו מידת בינוני וי"א זו מדת סדום שלי שלך ושלך שלי ע"ה שלי
שלך ושלך שלך חסיד שלי שלי ושלך שלי רשע עד כאן · שלי החומר שלך השכל נוכח לזכר נסתר לנקיבה שלי שלי שלך שלי
דהיינו שגם הנפש ישוב החומר זהו רשע שלך שלך שלי שלך זהו חסיד הסזכך החומר שלי שלי שלך שלך ע"ד מאמר קהלת אין טוב לאדם
כ"א לאכול ולשתות ולשמוח גם כן בתורה רצוני לומר רוצה לזכות כב' שלחנות ואמר זו מדה בינוני וי"א מדת סדום זה נהנה וזה לא חסר
העליונים מתאוים לתחתונים והם אינם חסרים כמדליק נר מנר ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב רצוני לומר הכל טוב · שלך שלי שלי
שלך רצוני לומר עושה חלוקה למשל ביומי דחול יתבטל לגמרי תענוג החומר וביומא טבא יהיה בטוב ילך לגמרי אחר התענוגים וזה ע"ה
רק לכל נפש כתיב ישמח נפש הגופני וגם נפשו הרוחני בלימוד תורה ותפילה עיין בעמק ברכה הכלל העולה מהמשנה החבור האפרתי
ומדריגת החסיד הכל רוחני כחנוך ואליה והנה כשנבחן יבחן בג' בחינות אחר הכל לפי כח שהוא אדם והוא משנה זו דה' כתות והחסיד
הוא הקדוש · ב לכאן דאי אפשר בחיים חיותו לבטל הגשמיות בכל מקום יקדש הגשמיות כמו שאמר הרמב"ם ועוד א"ח סימן רל"א
ובמקום אחר כתבתי פשט זקף · כו' לא נהניתי כו' במסכת ברכות מרגלא בפומיה דרב עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא
צדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן ונהנין מזיו שכינה ע"כ אין בו אכילה קשה פשיטא ע"ק לישנא דנהנין ומאירין הל"ל אלא ה"פ א' לשון
קושיא העולם הבא אין בו אכילה כו' כי הוא ענין פתיתו א"כ מה נאמר לעתיד על אכלנו ואמר אלא צדיקים כו' והוא תירוצא ויושבים
לשון עכבה רצוני לומר הצדיקים תמיד יושבים בעטרותיהן דהיינו שמן על ראשך אל יחסר ומה שנהנין בעולם הזה הוא מזיו שכינה רצוני
לומר מכח זיו השכינה דהיינו שיהיה להם חילא לאורייתא כמו שפירש ברבי לא נהניתי כו' ועל זה בא הרמז ויאכלו וישתו ויחזו אלהים
וכן ותורתך בתוך מעי ג' עכ"פ שומר פיו ולשונו יתקדש האדם פיו כו' כי זהו עיקר האדם לנפש חיה לרוח ממללא על זה בא הרמז בילקוט
ג' ל"ו כתוב בתורה אלף למד וקורין לו אשר לא כרעים אשר לא חומת · אם לא יגיד על כן נגד בחינה א' אם לא יגיד הפסוק
מתחיל נפש כי תחטא ונומר ועיין בזוהר המוסר מהנפש לעתיד וראוי לטהר מה שהוא לא להיות לו דהיינו ישוב החומר לשכלי ואם לא
ונשא עונו · הנפש יתענה הכרת תברית הנפש נגד בחינה ב' אכילה ושתיה לשם קדושה אשר לא כרעים לנתר מצד הנאה משום
בארץ כו' רק לו כרעי' לו לשמו בשביל זיו השכינה נגד בחינה ג' אשר לא חומה מה יתרון לבעל הלשון אמר רבותינו ז"ל אמר הקדוש
ברוך הוא ללשון מאי אתן לך ונומר כך האיברים זקופות כו' ולא עוד אלא ב' חומות א' כו' סוד חומות המפורצות מם פתוחה הוא מאמר
פתוח · אז החומות מפורצות אבל שומר פיו ולשונו מ' סתומה גדורה ומקופת חומה מכל הצדדים והו למרבה המשרה
ולשלום אין קץ סוד מאמרם ראה שאין פתחיהן מכוונת ענין המחלוקות כל אחד אוסר פרצה לחבירו ורואה אם יכול לראות דבר
שבערות כו' וזהו סוד היזק ראיה וזהו כוונת המשנה השותפין שרצו לעשות מחיצה ומפרש לשון פלוגתא ואמר טעם היזק ראיה עיין שם
ודרך רמז אחר בפרשה זו ואם כו' הלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי ההולך בקרי רצוני לומר אחר הקרי והג' צריכין לילך אחר
הכתיב דהיינו אם היה לא חומה להיות מה שאחר הכתיב דהיינו לו חומה אבל אם הולך אחר הקרי דהיינו אם כו' מתחילה הקרי ואחר
כך הכתיב שהיה לו חומה והוא עושה לא חומה תוהה על הראשונות אז בחמת קרי אל תקרי בחמת אלא בחומת והם חומות המפורצות
כדפירוש (לא מסורת) תרי ג' בחינות ובכל בחינ' מאמר רז"ל בבחינת ראשונ' משנה דאבות בבחינת שנים מאמר דברכות מרגלא בפומי'
דרב כו' בבחינה שלישית בניזקין השותפין כו' וע"ד צחות אמרו רבותינו ז"ל האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות ואמר ליה
מילי דאבות ואמרי לה מילי דניזקין הכלל העולה סובל על מרכז התאחדות תלמידי חכמים מרבים שלום להיות הגוף שב לנפש ואז
שלום בכל גם בפמליא של מעלה כמו שאמר אז יחזיק במעוזי שלום יעשה לי וזהו מעלת משה רבינו עליו השלום הזדכך חומרו לגמרי
וע"כ עלה למרום והקב"ה בקש שלום ממנו כדאיתא במאמר משה אין שלום בעירך אמר כלום עבד שנותן כו' על דרך היה לך לעזרני הוא
מה שאמר אז יחזיק במעוזי ועל זה בא הרמז אם אין שלום אין כלום רצוני לומר משה אמר כלום יש אבל הקדוש ברוך הוא
השיב יש ויש אבל אם אין שלום למטה נשאר הכלום אין ורוק · ועל זה יתפרש המאמר · הקללה הוא החומר הברכה
הנשמה והצדיקים מהפכין הקללה לברכה והוא ממש צדיקים מהפכין מדה"ד לרחמים ורשעים בהיפך הקדמה אותיות ידו"ד י"ה
רחמים ו"ה דין כנודע לחכמי האמת וכשתלך לפנים הם אותיות י"ה ציוני א"ב ג"ד עולה י' ואחר כך ה"ו וכשתלך לאחור אז ו"ה
והואיל ואתא לידי גימא מילתא אשר תנגי ה' ונגלה עיני בפרשת ערכין במנין סכום הערכין לזכר ולנקיבה הנה יש ב' בחינות א' אותיות
י"ה כולם רחמים נשמת זכר אותיות ו"ה נקיבה °ישמחו °השמים °זכר °ותגל °הארץ נקיבה · ב' י' לזכר ה' לנקיבה שבט י"ה
ערות איש אשה ועתה אבאר אמרו רבותינו ז"ל יום א' בשנה חשוב כשנה כן אני אומר מבן חדש עד ה' שנים נחשב תמיד כבן ה'
וכן בכולם מבן ך' ועד בן ס' אז הוא יוצא צבא והוא בשלימותו אז ערכו מנין י"ה דהיינו י"פ ה' עולה נ' והנקיבה שלשים ערכה מנין
ו"ה ששה פעמים ה' עולה ל' · מבן חמש עד עשרים שהוא זמן שמוכרח ליקח אשה ואז הוא י' ויו"ד במילואה עולה
ך' ומילוי יו"ד שהוא ד"ו רומז לאשה שהיא מילואו טב למיתב ט"ן ר"ו וי' דברים בכל א' שנותן אב ואם כדאיתא בנדה והנקיבה
ערכה י' שקלים כי בן מילוי מיו"ד ד"ו עולה י' ושניהם ביחד אז אינם אלא בחינת י' דהיינו י' ומלואה וכשהם בן ה' אז ה' וסימנך
בן ה"א ה"א ואז שניהם ביחד בחינת ה' ומלואה דהיינו הזכר ה' שקלים והנקיבה ג' ואלו השלשה רומזים למילוי ה' על ג' פנים בשם
בן ע"ב המילוי ה"י בשם ס"ה המילוי ה"א בשם ב"ן המלוי ה"ה והמילוי רומז לנקיבה וסימנך הי"א רצוני לומר מילוי ה' לפעמים
בה' ולפעמים בי' ולפעמים בא' וזהו הי"א יה"א שמיה רבא · והענין גם כן ה' עולם הזה וי' עולם הבא ואין בר עונשין למעלה
אלא מך' ואילך ואחר כך ה' עד ך' כאלוף' ואם מבן ס' ולמעלה שאז נוטי' לגמרי לרוחניים לקדושת עולם הבא אז הזכר ט"ו
כו' הקדמה לעתיד יהיה השם שלם ותחזור ו"ה וכתב האר"י כי יתקדשו ו"ה בקדושת י"ה בסוד הנקיבה תשוב זכר כמו שאמרו
רבותינו ז"ל שיר חדש ועתה כביכול תש כחו כנקיבה וזהו סוד ביום ההוא יהיה ידו"ה אחד והבן מה הוה כמו היה ע"כ לאחר
ס' הערך י"ה רומז על ו"ה שיחזור ויהיה י"ה והנקיבה עשרה דהיינו מה שיהיה רומזת למילוי דיו"ד סוד ד"ו ועתה תהיה זכר
שיר חדש י' ראשונה כי עולם הנקיבה · יהיה זכר והבן מאוד ע"כ כתב עשרה לשון זכר ולעיל עשרת והבן נחזור למאמר
מדת הדין ומה שאמר ולא עוד אלא שחן המוכות רומז צדיקים מהפכין כו' כדפירשתי וזהו וישבתם על הארץ לבטח רהוא
זיכוך החומר דהיינו הארץ לבטח בשביל הבטח כמו שפי' ונהנין מזיו שכינה שנהנין בשביל זיו השכינה ולא דיבזה רק
וישבתם לבטח בארצכם עם ארצכם דהיינו החומר ישוב רוחני ומלאה הארץ דעה ע"כ יש רמזים בפ' בהר על קדושת הארץ שהוא
החומר ובפרשת בחקותי על העתיד

העתיד ועץ השדה יתן פריו עתידים אילני סרק כו׳ הסוד החומר ישוב שכל והנה א׳ אשר ה׳ דורש רומזות לארץ עליונה כל ישראל כו׳ שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ והנה עה״ב נקראת שבת ושש שנים כנגד כי ששת ימים עשה ה׳ ונזכר וע״ד הפשט טעם שמיטות ויובל בשביל קדושת שבת ענין בכ״ד שעשה כו׳ וע״ד הרמז ימי שנותינו ע׳ שנה והם חמשים מבן כ׳ ואילך כשנעשה בר עונשין והנה ע׳ שנ׳ רומזי׳ לז׳ ימי בראשית עשרה מאמרות ליום וכשתנכה כ׳ ישאר נ׳ פ״ז כי כל ז׳ עולה חורש שבת שבתון כו׳ את ספיח ונזכר הזוהר והפרדס הביא סוף שער מהות והנהג׳ עתה ניזונין מהספיחין ונהר יוצא מעדן ועתה ונהר יחרב ע״כ הזהיר ראה שלא תקצו הספיחי׳ ואת הענבי׳ לא תבצור הוא הענב שסחטה חוה כו׳ והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מי שטרח בע״ש יאכל בשבת לך ולעבדך כו׳ כי צדיק מציל כמה נפשות מגיהנם ומזכם לעה״ב בענין באלישע אחר וספרת לך לך דייקא אם אין אני לי מי לי שבע שבתות כי כל ז׳ שני׳ נגד ז׳ ימי בראשית עולם חרש צריך האדם להתעורר ושנת החמשים היא שנת ע׳ והעברת שופר תרועה לפני׳ בישראל היה המנהג כשמת ב״מ נפיק שפורא ׃ ובודאי י״כ הוא כי ביום הזה יכפר מיתה מכפרת לשבים ושבתם איש אל אחוזתו והרוח ישוב אל האלקים ע״ז צריך האדם להתבונן תמיד ולא בקרי כו׳ ויחשוב גר הוא בארץ והנצחיות לשמור לעתיד וזהו כי גרים ותושבים אתם עמדי וקשה כו׳ ויש לפרש גר בארץ אבל קדושה מביא לידי תושב כו׳ ולא יעשה אדם קבע ע״כ באו אחרות הארץ לא תמכר לצמיתות ולא כאותן הטועי׳ שמחים בחלקם שמחים בשטות עצמם כשיש להם הון ובית אם ה׳ לא יבנה בית ונזכר חז״ו סמיכות כל הפרשיות והכלל עולה להיות אדם דבק בקונו אף כגשמיות וזהו וישבתם על הארץ לבטח ׃ ואח״כ תשכר הרותני אם בחקתי תלכו ותנשם הוא התכלית הרותני כמו שרמזתי לעיל ואז החומר ישוב לשכל וישבתם לבטח בארצכם ׃ גם אנחנו אלה פה היום כולנו חיים נזכה לעה״ז ולעה״ב בע״הז וישבתם על הארץ ולא גולין לבטח ולא מפחרין זהו הארץ הזו ובמהרה בימינו נזכה לבטח ולא מפחדין מחבלי משיח כי הק״בה יגאלנו מחבלי משיח ויביאנו לארצנו ושוב לא גולין ויתקיים דרו או בן דרו יגאלנו דוד או בן דוד אמן׃

נשלם ספר תורת כהנים בעזרת שוכן מעונים׃

פרק דרך חיים תוכחת מוסר מכל ספר תורת כהנים ׃

ויקרא אדם כי יקריב מכם כבר כתבתי התעוררות אדם בקרבנו יהיה כמקריב את עצמו ויחשוב זאת תורת העולה זאת תורת החטאת זאת תורת האשם ׃ כלומר זאת שעושה בבהמה הוא התורה שהיה ראוי להיו׳ נעשי׳ בהעולה על רוחו בהרהור חטא ׃ וכן בחוטא וכן בהאשם ובשהוא מרגיש בעצמו שהוא דבוק בהש׳ זאת תורת השלמים שלום למזבח שלום לכהנים שלום להבעלים ואז מקיים בו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש כי גם הבעלים אוכלי׳ כמו הכהני׳ ועתה בעוונותינו שאין לנו מזבח ולא כהן יאמר תורת העולה ותורת החטאת ותורת האשם וכן כולם יעסוק בתורתם בשברון לב ויצטער שלא יוכל לעשות בפועל ויתודה ויהיה לבו נשבר בקרבו ויתקיים בו זבחי אלהי׳ רוח נשברה׃ וארז״ל העוסק בפ׳ קרבנות בי עסק משמעו שירע טעם וסודו הקרבנות ובפרט כשיש לו תעני׳ הוא קרבן ריח ניחוח כמו שהביא בתולעת יעקב דף ס״ז וז״ל וסוד עיקר התענית על כל זה הוא מזבח מוכן לכפר על חטאתיו כי במיעוט אכילה ושתיה מתמעט מחלבו ומקריב אותו במיעוטו בתפילתו לפני אלהיו והית לפטת ער׳ בגבור עליו תולשת האיברים אש שלהבת יסורתו תוקד בו לא תכבה לאכול ולהמעיט חלבו ודמו וסוד האמיתי כשם שיש איברי׳ למעלה ועניני׳ ידועים לאכול הקרבן מתוך האש כן יש למטה איברים ועניני׳ ידועי׳ באדם ואוכלים חלבו ודמו וממעטין אותו כשם שהעשן האש עולה מתוך הקרבן כן רוח האדם יוצא לחוץ ועולה הוא ריח ניחוח לה׳ כל זה ביום התעני׳ והאדם צריך לכוין רוחו ונשמתו לכל הדברים האלה ולכתן עצמו לפני אלהיו כאלו הוא מזבח כפרה מוכן לפניו ולבקש ממנו סליחה כבנות מזבח גופו לפנ׳ בכל סדריו ועניניו ונסלה לו מחטאתו אשר חטא הרי לך מזבח שלם בכל עניניו וסודותיו ככל אשר יהיה לפני ה׳ החלב והדם האש והעשן ותריח הכל תמים לפני ה׳ ובמזבח הזה יקרב כל הקרבנות שבעולם כי בהכינו המזבח הזה יקריב קרבנו כי אם על תורה יקריבנו והתורה עליו את כל חטאתו וארז׳ כל אשמו לפני ה׳ על המזבח הזה אם על חטאת או על האשם בשגגה או בזדון יקריב עליו ואת כל האיברים לפני ה׳ בליל תקטר ואם זבח שלמים קרבנו במקום הזה ופשפש ולא מצא שלום לו מאדון הכל והוא זבח שלמי׳ ממש לכפר עליו לפני ה׳ כל הקרבנות שבעולם יוכל אדם להקריב על המזבח הזה כי זהו מזבח כפרה ממש להתודות עליו ולהקריב עליו כל איבריו למטה למצוא חשבון אשרי העם שככה לו אשרי העם שה׳ אלהיו עכ״ל ישלא להבדיל הראש בחטאת העוף כתב הר״ם הבבלי טעם מצוה זו לפי שהחוטא פנה ליוצר כל ית׳ עורף ולא פנים לפיכך קרבנו שהיא תמורתו נפש רחות נפש תצא מערפו כיון שהיה קשה עורף ובחטאת העוף שיש בו כפרה דווקא ולא בעולת העוף דכאן משום דהתורה ובעולת העוף אין וידוי לפיכך בחטאת העוף ומלק את מול ערפו ולא יבדיל ע״כ׃ על כל קרבנך תקריב מלח וז״ל הרב ר׳ מנחם הבבלי טעם מציה כמ״ש רז״ל תנאי התנה הק״בה עם מי הים שיעלו לקרבן והמקריב קרבנו צריך להתיסר בעצמו מה מלח ממתיק הבשר אף יסורין כן וז״ש ז״ל טובה מרדות א׳ בלבו של אדם מק׳ מלקות או תתקיים התשובה בתקנה אם על כל קרבנך תקריב מלח עכ״ל׃

שלא להקטיר שאור ודבש ז״ל הרב הנ״ל טעם מצוה זו מ״כי כל שאור תקטירו ולא אמר תקריבו ללמד שעם הקרבן צריך הכנע׳ כדי שיהיה לרצון והשאור והדבש ביצר נמשך אחריהם ומגביהם עצמם בטבע והכפרת תלויה בהכנעה שהרי כל המנחות באות מצה והקטורת לא יעש׳ סניגור ואין זה קישר רק כאשר אר יעלה מן הארץ והשקה את כל פני ארם שהם המקטרי׳ אשר פני ה׳ חלקם ע״כ׃ אשר נשיא יחטא אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב כו׳ ואו מכ״ש יתעורר ניתר העם עו׳ יש רמז מוסר בסמיכות חטאת הקהל הוא אשר נשיא יחטא כלומר אם חוטאים הקהל או הנשיא חוטא בשבירו למחו׳ ואינו מוחה׃

נפש כי תחטא ונזכר או הודע אליו חטאתו ׃ בזוהר כתב הרבה התעוררות באלו הפסוקים והמבון אמר או הודע אליו חטאתו שכבר הודיעוהו (בצרור המור)׃ מן השמים קודם שיבא לעולם כאומרו בטרם אצרך בבטן ידעתיך כי שם מודיעי׳ לארם ומאירים אותו כנר דלוק על ראשו להדריכו וללמדו דרכי הש״י ולהשכיע שלך בדרכי השם כמוזכר בסדר טהרות דרש ר׳ שמלאי הולד דומה במעי אמו וכו׳ ונר דלוק על ראשו ומביט מסוף העולם ועד סופו וכו׳ ומלמדין אותו כל התורה שנאמר ויורני ויאמר לי וגו׳ ואומר בסוד אלוה עלי אהלי ונזכר ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו שנאמר כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון ונזכר ומה שבועה משביעין אותו אומרים לו הוי צדיק ואל תהי רשע ואפילו כל העולם אומרים עליך צדיק אתה הוי בעיניך כרשע והוי יודע שהק״בה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן בך טהורה אם אתה משמרה בטהרה מוטב ואם לאו הרי הוא בא ונטלה ממך ע״כ׃ ואם כן הרי אדם סותרה ועומד ומלומד קודם שיצא לעולם בענין שכשזכיר ורז ישוב מחטאתו וזהו או הודע אליו חטאתו אשר חטא אולי שלזה סמך לכאן ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה שהיא זאת השבועה הנזכרת

במאמר

במאמר של מעלה שמשביעין לאדם קודם שיצא לאויר העולם שאומרי׳ לו הוי צדיק ומתרין בו ומשביעין אותו לנפשו כאמרו תשבע כל לשון זה היום הלידה שנ׳ אשר לא נשא לשוא נפשי וזהו ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע בהתראה שהתר׳ בו ולכן אם לא יגיד וידה על חטאתו ויזכור שבועתו ונשא עונו כי ראוי הוא לעונש זה אחר שהתרה בו :

ומעלה מעל בה׳ פרש׳ לפי שכל המלוה והלוה והנושא והנותן אינו עושה אלא בעדים ובשטר לפיכך בזמן שהוא מכחש מכחש בעדים ובשטר אבל המפקיד אצל חבירו ואינו רוצה שתדע בו נשמה אלא שלישי שביניהם לפיכך כשהוא מכחיש מכחיש בשלישי שביניהם עכ״ל ראה והביטה עד היכן מגיע עון הכופר בממון אעפ׳ שאינו אלא דבר שבממון הוא כופר בהשם ית׳ :

פרשת צו היא העולה על מוקדה ארז״ל כל המתגאה נידון באש וזהו הרמז העולה בגאות נידון על מוקדה : להרים הדשן מעל המזבח ז״ל הר״ם הבבלי בעשין סי׳ נ״ט טעם מצוה זו להודיעך שאחרי שקבל החוטא ענשו והבשר אדום כלה ונעשה דשן צריך להסיר ולהשפיל שלא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים ורמז שהנשמה אחרי שקבל׳ ענש׳ בנהר דנור ראוי לכברת כי בת מלך היא והבעל תשובה ראוי לכבוד כך והרים את הדשן אשר תאכל האש ושמו אצל המזבח ׃ להדליק אש תמיד על המזבח שנאמר אש תמיד תוקד על המזבח טעם מצוה זו להורות שאש המזבח מצילו מאש של גיהנם שהכחות נפרעים מקרבן אבר כנגד אבר והעון נפקע ואש תמיד על המזבח לפרסם למקטרגים שאהבת ישראל עם יוצר כל לא יוכלו לכבות כל מים הרעים שבעולם אלא אש תמיד תוקד ׃ לאכול הכהנים שירי מנחה שנאמר והנותר׳ ממנה יאכלו אהרן ובניו טעם מצוה זו להודיע שאע״פ שמנחת עני עשרון וקמץ הכהן ממנה מלא קמצו רצה שיהנו הכהנים מהנותר ויברכוהו שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים ותתקרר דעתו שנהנו מקרבנו משרתי ה׳ ולא יפכיר הנשאר וילך לאבוד ז״ש ממנה יאכלו אהרן ובניו : להקריב כ״ג מנחת חביתין בכל יום בבקר ובערב שנאמר זה הקרבן אהרן ביום המשח אותו על מחבת בשמן תאפה טעם מצוה זו להיותו נושא תפלה בעד הכלל שמתכפרין על ידו צריך לעורר כוונתו תמיד אל יוצרו לשים שלום בין ישראל לקונם להכי מקבל הוא פני שכינה בכל יום להיותו מכופר כדי לכפר על אחרים והטהור על הטמא וחביתים לכפר על עון חבוי ושמן בתוכו לכך על מחבת בשמן תעשה ע״כ דברי הרב הנ״ל ׃ עוד כתב בחלק ל״ת סי׳ ע״א וז״ל שלא ליתן לבונ׳ שנ׳ לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה טעמי מצות אלו כמ״ש במנחו׳ תניא אמר רבי שמעון בדין הוא שתהיה מנחת חוטא עני טעונה שמן ולבונה ונסכים כדי שלא יהא חוטא נשכר ומפני מה אינה טעונה שלא יהא קרבנו מהודר והגאון אמר היפר תנוי והריח מן החוטא כאלו יעירהו זה לתשוב׳ כמי שאמר לו לנגות מעשיך היה קרבנך חסר מכלם עכ״לבי לא נאה לכסיל כבוד שהשמן עולה על כל המשקים לפיכך העני החוטא שנתייסר בעוני אין לו עליה אלא ירידה לכך אמר לא יצוק עליה ולא אמר ברת דהא אפילו לתוכה אסור ליתן שמן אלא לאשמעינן שאין לה עלייה לא ליצוק עליה שמן ולא ליתן עליה לבונה ׃ שלא לכבות אש מעל המזבח שנ׳ לא תכבה טעם מצוה זו כדי שהבאים ליפרע מן הקרבן תמורת החוטא ימצאו תמיד שוחד ולא יקטרגו ועכשיו שולחנו של אדם במקום מזבח ואם לא אמר עליו ד״ת אש של גיהנם שורפתו ז״ש אש של תורה תוקד תמיד על השלחן ואם לאו לא תכבה אש של גיהנם זעום ה׳ יפול שם ובהיות שהתורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם כל מים רעים שבעולם לא יוכלו לכבות את אש האהבה אלא תמיד תוקד על המזבח לא תכבה שלא לעשות שירי מנחות חמץ שנ׳ לא תאפה חמץ טעם מצוה זו ראין קטיגור נעשה סניגור ואתה שהחטא נגמר על ידו והוא המעורר צריך לבערו מראשית עד כלה ולא לאפותו כדי שלא יתעפש ויעמוד מים רבים לפוקה ולאבן נגף ובגמרא אמרינן לחיב על האפייה לבדה לא תאפה חמץ לא תהיה גרמא דנזקין שהחמץ הוא המקטרג יתחזק ויתמלא אף וחימה דהכי משמע קצת מדלא קאמר לא תעשה חמץ וקאמר לא תאפה חמץ עכ״ל הרב הנ״ל ׃ שלא לאכול כל חלב וכל דם וז״ל הרב הנ״ל ל״ת סי׳ ע״ט לפי ששניהם כחו : כאן חסר וכך כתוב וכך היה ונפל על דהכדין כה איזה דפים ולא נמצא במכתב

וידום אהרן קבל שכר על השתיקה כו׳ ומזה ילמוד כל אדם לכל ימאוס במוסר ה׳ ויקבל באהבה :

ובגדיכם לא תפרומו טעם מצוה זו דרך כבוד ואזכרה אם ללבוש הגוף כך כ״ש ללבוש הנפש הנעשה ע״י המצוה שצריך שיהיה שלם בלי קרעים כי עלבון לנפש כאשר הגוף בלתי שלם והוא צריך לעסור על משמרתו שלא לחסר א׳ מכל סימני המצוה עד לא ישן וקרעים תלביש נומה ולבוש הנפש בקרע מעיד על חסרון הנשמה לכך בגדיכם אל תפרומו : הייטב בעיני ה׳ קשה עיקר חסר מהספר שסתם אהרן את דבריו ולא פירש לו אם שמעת בקדשי דורות הלא דבר זה היה נעלם ממרע״ה וי״ל דרבר זה היה נקל בעיני מרע״ה לידע החילוק שבין דורות לשעה רק מכח שבא לכלל כעס בא לכלל טעות כי תכף ויקצוף משה כו׳ אח״כ כשדיבר אהרן עם משה בנחת ונסתלק הכעס ואמר הייטב כו׳ אז שב הידיעה מאליה למרע״ה רק עד היכן כח של הכעס ע״כ יהא האדם תמיד ברצון : ז״ל הר״ם הבבלי במצות עשה סי׳ פ״ז לבדוק בסימני בהמה וחיה מעלת גרה ושוסעת שסע שנ׳ זאת החיה כו׳ ולבדוק בסימני העוף אצבע יתירה וקרקבן נקלף ולבדוק בסימני דגים ׃ סנפיר וקשקשת שנ׳ כל אשר בו סנפיר וקשקשת ולבדוק בסימני חגבים שנ׳ אשר לו כרעים ממעל לרגליו לנתר בהן על הארץ טעמי מצות אלו דע כי הנשמה החיצונה מתחת כסא כבודו : וז״ל הרב הנ״ל בחלק ל״ת סי׳ פ״ח שלא לאכול שרץ המים שנ׳ כל אשר אין לו סנפיר וקשקשת : ושלא לאכול דג טמא שנ׳ בדגים ושקץ יהיו לכם ׃ טעמי מצות אלו כיון שאין להם סנפיר וקשקשת שהם כתרים להגין להם (הג״ה שאין להם כנפיר וקשקשת סוככי׳ מעברו׳ המים בתקומות מעופשים ושים להם סוככי׳ כעלין המים הגלולי׳ ויקבלו גדול באויר הככנם מם ומבריאים הגוף והנפש לא תתלה יהם) מרעתם טמאים והטומאה יזיק לעם קדוש יען הנשמה טהורה תחטוף ותתפעל מהר מהטומאה ומהעבירות והזיקו ניכר משא״כ לגוים האוכלים אותם לפי שמורגלים בטומאה לרתב׳ אין הזיקם ניכר שמי שרגיל לאכול סם המות לא יזיקנו מכל מקום בשלימות הגוף על תכונתו תלוי קצת משלימות הנפש ובהיות שהדבר הטמא יש לו למעלה קשר ואחיזה ע״כ הנהנה מהם שואב ויונק משם וטומאה בוקעת ועולה לרקיע וארם הטומאה ימית הנשמה לכן אותן שאין להם סנפיר וקשקשת רובם הוויתם ממים העכורים לאות שהממוני׳ עליהם הם שמאליים לכך לא תאכלו שאין לו סנפיר וקשקשת ושקץ יהיה לכם ׃ שלא לאכול עוף טמא שנאמר את אלה תשקצו מן העוף ׃ ושלא לאכול חגבים טמאים שנ׳ ושרץ העוף טעמי מצות אלו שלא תאמר כיון שהם עופות קלי התנועה אין בהם פגם אין טומאתם מצד הקלות ולא מצד הכבד אלא מצד היניקה שיניקתם מצד הטומאה ומשם ניזוני׳ גם האוכל אותם מושך מזונו מצד הטומאה ומטמא נפשו סי׳ אין להם אצבע יתירה לסייע בהליכה לא קרקבן נקלף לסייע בעיכול לכך את אלה תשקצו מן העוף ושרץ העוף ׃ שלא לאכול שרץ הארץ שנאמר וכל שרץ הארץ ושלא

הג״ה

לאכבע יתירה לסמור המזון באחיזה מעלייתו׳ מעלת גרה׳ מתמתפק ויגיה וכיה ואינו סוטף האחרים סובעת כדי שלא יסא דורס וכך וקרקבן נקלף מסימון מסור מם ליהכות ויתכו סנפיר וקשקשת הם כתרי שהם מהכרלפי׳ ולא מהרודפי׳ וכרעי׳ לנתר לאכול - מהתוני בארץ יוס׳ שאין כן האחרים מעופפי׳ וושפיעים סאילכות :

הג״ה

וסמנב סטהור יש לו ד׳ רגלים שלבד אלו שיש לו בסמוך למולר כיון ב׳ רגלים כשרוניס לקפוץ יהו לעוף תתחזק באותן ב׳ כרעים ופורח וסטמא אין לו אלא ד׳ רגלים

דוקא

ושלא לאכול רמש הארץ שנאמר אל תשקצו בכל השרץ השורץ · ושלא לאכול תולעת הפירות בצאתם לאויר שנ' עד כל מרבה רגלי' טעמי מצות אלו מ"ש בפסיקתא ונטמתם בם חסר א"לף מלמד שהטומאה מטמטם הדעת ומרבה פשפשות (הג"ה סקירות מתפספסין כיעטין ·) באדם והקדוש והטהר משר' באדם רוח הקודש ומקרא מלא הוא אם ללצים הוא יליץ ולענוי' יתן חן טימא אדם עצמו מעט מטמאין אותו הרב' שבל זמן שפירק האד' עצמו מן הטהרה תלת עליו הטומאת מיד וכשפורק מעליו עול הטומאה מיד הטהרה מצא מקום פנוי ושוכנת בקרבו · והטומאה הקלה הכנה להמשיך הטומאה החזקה ולא תאמר דווקא שרצים המתהוים מזכר ומנקיבה עושים רושם בנפש אבל המתהוים מעפושיהן שלא נבראו מפריה ורביה שהם גוף קטן לא מ"מ מטמא זה הקטן כמו הבריה הגדולה לכך לא תאכל כל שרץ הארץ אל תשקצו בכל השרץ השורץ עד כל מרבה רגלים עכ"ל מכל זה יש ללמוד התעוררות לקדש את עצמו ·

(דוקא ולא יותר והטהור ד' רגלים כנפי' וקרסוליו וכנפיו חופין את רובו הרי ד' מינין לטהור כדי לסייעו האחרי' מהטעות :)

פרשת תזריע מצורע

ושלשים ושלשה ימים תשב מבואר בזוהר הנשמה היורדת מלמעלה אינו מתיישבת בגוף כי אם אחר ל"ג ימים וטמאה שבעת ימים שכל ז' ימים הולך רוח הנשמה בגוף הולד לתור' ללו מקום בגופו ואז נאמר והיה שבעת ימים תחת אמו · וביום השמיני ימול · ומה שצריכין ל"ג ימים היינו ל' יום ליישב הרוח בגוף ושלש' ימים הוא ג' ימים של מילה שכואבת להילד והקליפה החיצוני' אין לה אז כח לשלוט בו כבשאר ימים ולכן ל"ג ימים תשב בדמי טהר בתחילה ולאח"כ ימי טהרה דמי טהרה אלו מילה כל שלשה ימים ולכן אינו ספק ה"א לפי שקאי על דמי הזכר הנולד ממנה · וימי טהר קאי על עצמה לכן הוא בספק ה"א · ענין מצורע מחמת לשון הרע ואל יחשוב אדם המספר לשון הרע שרואה את עצמו שאינו מצורע כי זה הוא לו לרעה כי נפשו מצורעת כמו שלמדו בזוהר מפסוק שומר פיו לשונו שומר מצרות נפשו אל תקרי מצרת אלא מצורעת כלומר כי נפשו שהיא נשמתו היא מצורעת ב"מ ע"כ שומר נפשו ירחק בתכלית הרחקה :

טמא טמא יקרא רומז למ"ש כל הפוסל במומו פוסל כי הטמא קורא לחבירו טמא וכן רומז בפ' אמור כל אשר בו מום לא יקרב כי הוא מקריב את מום עצמו : נגע צרעת מתרגמינן מכתש סגירו שסוגר הצינורות לבלתי תמשך בהם ההשפעה כן הוא בזוהר · טומאת הגוף והבגדים והבתים מזה יש להתעורר האדם כמה יטהר את עצמו בדיבור במחשבה ובמעשה ודי למבין ·

פרשת אחרי מות

כי ביום הזה יכפר עליכם כתבתי על זה שבעין אנפין דינין ומוסר והוא קונטרס בפני עצמו'

אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה' רומז על כל מה שיעשה האדם יעשה בזריזות נפלא וזהו וחי בהם כלומר בחיות נסרין ע"ד שפ"רשי על ענין דברים שנאמרו בכוס של ברכה . ואחר מהם חי ופר"שי ז"ל פריש"קא בלעז והכוונה בכאן כלומר שיעשה בבריאות ובחיות ובזריזות כל מעשה אשר ציווהו הש"י וסמך לזה פרשת עריות שיקדש את עצמו בקדושה נפלאה ויתעורר לכבוש את יצרו ולהרחיק את עצמו באלף אלפי אלפים הרחקות שלא יבא לידי קירוב המביא לידי הרהור ויקדש עצמו במותר לו והארכתי בזה באות ק' קדושה

קדושים כל הפרשה כולה קדושה ומרבבת ממצות המעשיות · וממרת תרומיות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם · ותנה להיכנה הפרי' ומצותיה ללמד חכמה ומוסר איתיק עם הגהו"ת טעם המצות מהרב ר' מנחם הבבלי כמ"ש בס"ע של פרשה זו ובמצות ל"ת שבפ' זו במצות עשה כתב סי' צ"ג וז"ל לשרוף הנותר שנאמר והנותר ממנו באש תשרופו טעם מצוה זו בהיות בשר קדשי' חלק נבוה וטבע הכשר לבא לידי ביזוי עי' שתיה לפיכך ישרף ולפי שכל יום יש לו מלאך מיוחד הפועל בו אין להותיר מזה על זה שנראה כמזמנו על השיריים ועל הנותר דומיא ראין יט מכין לחבירו לפיכך אין להשאיר לחבירו תשורת יומו שכבר זכה בו אחר אלא הנותר ממנו באש תשרופו להניח פאה בשדה לעניים להניח לקט להניח עוללות להניח פרט שנאמר ובקוצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך לקצור ולקט קצירך לא תלקט וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט טעמי מצות אלו לפי שהעני עיניו תלויה לשמים ומתקומם עם בוראו לכך באו ארבעה מצות הללו להטיל שליח בין העני לבוראו משום רשב"י בפת ויין שהם עיקר מזונו של אדם חייבתו התורה לפי שעיני עני תמיד לקרא תגר על העשיר ברמיע ונעני ולפי שהאד' כשהולך לקצור שדהו ולבציר כרמו משתרר בנחלתו שהנחלה היא מטכסיסי המלוכה ציונו באלו המצות להורות שעם היות שהנחלות שלו יש לו ארון ושולטן עליו לא (תעולל) (הג"ה כמו ודכנו את כיוונת הסל הלשון) לא תסיר העוללות הניחם לעולל ויונק ולא תאמר שהוצאת ריבוי הפירות תלוי בעבודת השד' והכרם כמו ועולל לסו אלא בברכתי שקיימת מצותי לכן לא תבקש לך סיבה ועילה אחרת רק בתת ממונך גופך לנפשך שהי' הצדקה לעניים פאה מקום מסוים לקט כיון שנפל מידו פקע זכותו ויצא לרשות אחרים העוללת לעוללים והגרעונים לעניים פרט כיון שנפרטו נפרדו ממנו ונפל ביד העניים שעיניהם תלויות לעשירים שירחמו עליהם והברכה של הכרם והשדה לא (תגלה) הג"ה תעולל לשון עלול שהוא מקום מגולה) שתברכה שור' בדבר הסמוי מן העין לפיכך פאה ולקט ועוללת ופרט לעני ולגר תעזוב אותם · להשוות בין בעלי דינין שנ' בצדק תשפוט את עמיתך טעם מצוה זו לפי שהעולם קיים על הדין לכך בשוה שלא יסתתמו טענותיו ויפסי' זכותו ואמר ובצדק (הג"ה כ"ה הם כיול כדק מדקה גדולה אתה עוסק [illegible] את סכילו ·) תשפוט עמיתך בתורה ובמצות דכתיב ויהי דוד עוש' משפט וצדקה משפט שהיה מחייב את החייב ואם אין לו לפרוע היה פורע דע"ה מממונו והיינו בצדק תשפוט את עמיתך · להוכיח החוטא שנ' הוכח תוכיח את עמיתך טעם מצוה זו פשוט' כיון שאתה ערב פרעון רצה מזה גוב' רצה מזה גובה צריך אתה להוכיחו פן תלכד בעונו ותשא ק"ו בעצמך איך אני מוכיחו וזהו העביר ב'ידי נמצא שהמוכי' לחבירו מוכיח גם כן לעצמו מריבויא דאת אפי' מאה פעמים הוכח תוכיח את עמיתך · לאהוב כל אחד מישראל שנ' ואהבת לרעך כמוך טעם מצות זו כדי שתהא אהבה וריעת בעם קדוש כיון שהם גוף א' ונפש א' כל הנפש הבאה ליעקב ואת איך אפשר לאהוב המזיק לי באהבה כמוך ותירץ שפעמים רבות יקרה שהאדם בעצמו (ישבר) (הג"ה כך למדתי מירושלמי) ידו או יסמא עינו ולא רצה לעשות אלא שהעון גרם כך ג"כ היזק חבירך רעך כמוך · להיות נטע רבעי קודש שנ' ובשנה הרביעי' יהיה כל (פריו) הג"ה התיקון נג' סנים קוה ערל ספתים כד' אביו יקדשו לשמים סמוליכו לבית הספר קדש הילולים הכל שאין בו פטת מאס והולך להוסיף לכם תבואתו בתורה כישנה ע"כ) קדש טעם מצוה זו לפי שכל שלשה שנים הראשוני' הטומאה קשורה באילן ועושים בו כשופי' וברביעית סרה מעליו הטומא שהערל טמא הוא וחל עליו הקדושה והטהרה הלולים לשון משתה שסרה אותו הכח המזיק וחזי לברכה וז"ה יהיה כל פריו קודש הלולים לה' · לירא כן המקדש שנ' (ומקדשי) תיראו טעם מצוה זו שכאשר יירא ויחרד מן המקדש לכבוד השוכן שם · נעמיד בנפשנו שם מקום הפחד והאימה יתרכך הלב בבואינו שם להתפלל ולהקריב קרבנות מצד קדושתו וגדולתו ורוממתו ועתה בעונותינו בית הכנסת נקרא מקדש מעט לכך וממקדשי תראו · לכבד החכמים ולומדי תורה שנ' והדרת פני זקן טעם מצוה זו לפי שהוא המלמדו להועיל לתורה ומצוה להנחילו ע"ה ולהזהירו מלירד לשאול תחתית וכשאת' מהדרו אתה מכבד לזקנו של עולם יוצר כל כיון שאתה מכבדו מפני התור' כי אין זקן אלא זה שקנה חכמה פי' שלמד חכמ' לכך והדרת פני זקן · לצדק המאזנים עם המשקלות שנאמר

(הג"ה ריוו נפלא למה שארז"ל אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלין שבתות מיעוט רבי' שנים תוכו לראות היוקדם בנוי וסואת שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו בנוי וסמוכל כיו"ם נוירלא יראה דומיה לירלא אף כאן תיראו תיראו)

שנאמר מאזני צדק אבני צדק הין צדק טעם מצוה זו להרחיק הגזל והחמס טעם קודש ומדאפקיה רחמנא בלשון צדק אמא עשאו הכתוב לשוקל שופט ודיין כמ"ש בצדק תשפוט עמיתך שהעולם עומד על הדין וצוה שבמאזני צדק יתן לכל אחד חקו נשמה רוח נפש איפת צדק אבני צדק הין צדק׃

להרוג בחנק שנאמר מות יומת הנואף והנואפת כו׳ טעם מצוה זו לפי שהוא במיתה קלה המיתו דכתיב מכה איש ומת הסירתה היתה תיכף ומיד אחר ההכא׳ הכי משמע שהרוצח המית בכל כחו את הנרצח בהפזון ליראת המתרים בו כן הקלה התורה במשפטיו שימות בחנק כסובן מות יומת הנואף עם הנואפת׃

לשרוף בית דין המחוייבים שנאמר באש ישרפו אותו ואתהן טעם מצוה זו למדו רז"ל מנדב ואביהו שנשרפה נשמתן וגופן קיים בענין מיוחד דומה לחטא נדב ואביהו שנדונו בשריפה ואי הוה אמר ישרפו באש הירה משמע בתוקף עצים במדורות אש השתא משמע שהאש נכנס בו מדקאמר באש ישרפו אותו ואתהן ע"כ וז"ל בחלק ל"ת סימן ק"ך׃ שלא לאכול נותר שנאמר ואכליו עונו ישא טעם מצוה זו לפי שהחטא הנעשה באותו יום מקטרג עליו הוא והממונה על אותו יום ולכן משנתקלקלה סעודתו רע בעיניו כ"ש אם יאכלו סעודתו אחרים ולהכי לאכליו העון יקטרג וטעון (הגה"ה הוא הנושא כו והתובעו) על כתיפו משא כבירה כי נהנה מחשורת אחרים ז"ש ואכליו עונו ישא׃ שלא לבצר עוללות הכרם׃ ושלא ללקט פרט הכרם שנ׳ וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט טעם מצות אלו כדי שיתפרנסו העניים והאביונים ורמז גדול לעוללים הלומדים הבל שאין בו חטא הם שומרי הכרמי׳ שמשחירים פניהם בתורה בבקר ובערב ז"ש לא תעולל (הגה"ה מפי עוללים ויונקים יסדת עוז וכענין אבות בנים יתומים) לא תוציא העוללות מן הכרם כי הם המעמידים הכרם ופרט כרמך לא תלקט הפרטים אנשי מעשה מכרם יי׳ צבאות לא תהיה אתה גרמא דנזקין שיהיו נלקטים קודם זמנן בעון הדור לעני ולגר תעזב אותם שהם עניים ואינם עושין מצות והם חיים בזכות אנשי מעשה לפיכך הנח עוללות לעוללים ויונקים ותנח פרט לעניים כדי שיתקיימו בזכות הפרטים בעלי מעשה לכך כרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט׃ שלא לגנוב ממון שנאמ׳ לא תגנובו טעם מצוה זו בשביל קיום העולם תמה אני כגונב נפשות אמר תגנוב וכגניבת ממון שנתן לתשלומין אמר תגנובו ועוד כפילה קושיא דרישא אמר לא תעולל לא תכלה אח"כ אמר לא תגנובו לא תכחשו הטעם דלא תגנובו דלא תשבעו משמע לרבים ומשמע ליחיד בפעמים הרבה וחייבים הרבים להוכיחו ולהפרישו כי הגנב יכחש וישבע אף שבועות ואלו הם פגם לכלל האומה שיאמרו הגוים שהיהודים גנבים לכך לא תגנובו׃ שלא לכחש שנאמר לא תכחשו ושלא ישבע על ההכחשה שנאמר לא תשקרו טעמי מצות אלו לפי שהמכחיש והנשבע לשקר לא מבני אל חי הוא כי בני ישראל לא ידברו כזב ואם כחש סופו לישבע והוא כופר שאומר שיוצר כל ית׳ אינו רואהו ח"ו ועבירה גוררת עבירה בחזקת ועיני יי׳ משוטטות בכל הארץ ודבר מגוכה הוא שהאומר אמת אינפ׳ שיחייבוהו לעולם מרויח ומי שאומר השקר לעולם מפסיד כי אין לו רגלים והעולם מתקיים על האמת ופירש לא תשבעו על הכחשה הוא לא תשקרו ולא תכחשו׃

שלא לעבור על שבועות ביטוי לשבע בשם יי׳ (לשקר) (הג"הה וממה שאמר ותללת את שם אלהיך תשכיל עונשו דקאמר כילן) כגון אכלתי ולא אכלתי וכן לעתיד שנ׳ לא תשבעו בשמי לשקר טעם מצוה זו אם המזכיר שם שמים בכל מקום נעקר מן העולם כ"ש מי שנשבע לשקר והנודר על דעת הרבים אין זה חייב כדאורייתא כיון שלא פרט (הרבים) (הג"הה ולדבר מצוה מתירים קים לן שהרבים מרוצים) ובערך שבע כתב הערוך משם רב שר שלום ורב יהודה גאון שאם נשבע בי׳ דברות או בספר תורה אין לו התרה לעולם׃ ולרבינו תם תקיעת כף במקום שבועה אין לה התרה לעולם לכך לא תשבעו בשמי לשקר׃ שלא נקח בכח ובזרוע מה שאין לנו זכות בו שנאמר לא תגזול׃ שלא נעשוק בדרך ערמה להחזיק ממון שנאמר לא תעשוק טעם מצות אלו לפי שהעושק הוא עושה בתחבולה ומרמה והגזילה בזרוע שנאמר ויגזול את החנית מיד המצרי ונגזל פחות מפרוטה אינו חייב ובמשקולות בכל שהוא ודור המבול נחתם גזר דינם על הגזל דסאה מלאה עוונות וגזל בתוכה מקטרגת וראיתי אנשי מעשה שבקניית דבר מצוה אינם מדקדקים אלא מה ששואלים פורעים וגזל ועושק דומים הם אלא כדי לחייבו בשני לאוין גזל בחטפה בחזקה ועושק שהי׳ ברשותו ומעכבו והגוזל ברכותא של הקב"ה כגון נהנה ולא בירך או לו החזיר לחבירו שלום כלם בכלל לא תגזול ולא תעשוק׃

הגה"ה

(ומפני שכתוב מצוה הטעם כדי שלא להכנים גלם בהיכל אם שם אמצעי עשה פירוד׃)

שלא לאחר פעול׳ שכיר שנ׳ ולא ילין פעולת שכיר אתך עד בקר טעם מצוה זו לפי שהקב"ה מזכן פרנסת ברואיו וגזר שפועל זה יאכל אותו היום משכירתו וזה שלא נתן לו שכירתו חלל גזירת המלך והמלאך הממונה על אותו יום מקרבו לפני יוצר כל ודן אותו כמי שעבר על (הגה"ה שנראה ככופר בשכר ועונש שאו היה מאמין היה נותן לו שכרו דיודה כנגד מדה לא בטלה לעולם׃) גזירת המלך ומדת לילה יערער עליו ויבקרו פנקסו ויענש עונש נפש דכתיב כי אליו הוא נושא את נפשו לכך לא ילין פעולת שכיר אתך עד בקר׃

הגה"ה

לא תעשוק את רעך וגו׳ ולא תלין פעולת שכיר למה אסור ללין פעולתו לפי שנאמר בדוקום אחר ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש וגומר הזהיר הכתוב שלא תאסף בשביל השכיר מהעולם קודם זמנך כמ"ש עד אשר לא תחשך השמש וגו׳ שכאן למדנו עוד ענין אחר מי שמשלים לנפש העני כשמגיע זמנו להסתלק מן העולם הקב"ה משלים נפשו ונותן לו ימים ארוכים לא תלין פעולת שכיר מי שכובש שכר עני כאלו נוטל את נפשו ונפשו ונפשו הוא ממעט נפשו הקב"ה משלם מדה כנגד מדה וממעט נפשו מזה העולם ועיין בפרשה זו דף ל"ט עמוד א׳ עמוד ב׳ מזה הענין שצריך בו מאוד מאוד וכן כענין ולפני עור לא תתן מכשול הצריך כענייננו והאמר ממנו הוא מי שמורה ולא הגיע להוראה עליו כאמ׳ ולפני עור לא תתן מכשול וגומר ע"ש׃)

שלא לקלל אחד מישראל בשם שנאמר לא תקלל חרש (הגה"ה כי הכעס הוא האדור המקולל המטיל ארס והוא הנותן לפני עור מכשול שנתן עצה להכעיס בדבר שאמר מן העץ הזה אכל ע"כ ירקיק אדם את עצמו מזוהמת הכעס כו׳ ויתקדש ויטהר) טעם מצוה זו לפי שיש כח בדבר מצוייר במחשבה לטוב או להפכו ובלעם יוכיח ובאומנות מחכים לקלל אולי יפגע ביום ובשעה ידוע שתחול במקולל כי יש עתים לרעה ובהתחבר כיון ההבטה בזמן או (במקום) (הגה"ה עיין שם בענין בלק׳) מוכן ודאי נזכר שם עונו דברית כרותה לשפתים וקלל׳ חכם אפילו על חנם והדבור פועל הנשמה לכך אל תחרוש על רעך רעה לקלל (חרש) (הג"הה פי׳ בלחש ואומנות׃)

שלא להכשיל תם בעצה שאינה הגונה שנאמר ולפני עור לא תתן מכשול (הג"הה מי שהוא עור בדבר פ׳ כפנייתו לא תתן מכשול׃) טעם מצוה זו משום ואהבת לרעך כמוך מאי דסאני לך לחברך כו׳ והוא תיקון עולם ויישובו ולפי שלפעמים יתן עצה דמשתמע בתרי אפי כדי שיוכל להשמט כשיתרעם וישבע שלטובה נתכוון והם דברים המסורים בלב לכך ויראת מאלהיך אני יי׳ בראתי אותו בעינים ואתה הוצאת את עיניו ועשית אותו סומא רע שאני הוא המשניה והרואה אם לפני עור תתן מכשול׃ (הגה"ה ומפני שיבה תקום וגו׳ ומפני שיבה שיבה תורה כתם תקום שצריך לעמוד על רגליו מפני ס"ת וכן היה עושה רב המנונא כמא כשרואה ס"ת היה עומד עפניה ואומר מפני שיבה תקום׃ כשראה מיום התורה עשה לו הידור ואומר והדרת פני זקן׃ כדמיון זה צריך אדם לעמוד לפני ת"ח לפי שהם במדריגה עליונה ועוד ומפני שיבה תקום אזהרה לאדם קודם שיזקין יקים בקיום טוב בעולם וזהו הידור שלו שמהור בתשובה קודם שיזקין׃ והיינו והדרת פני זקן ר"ל לפני שיזקין ואין שבח והידור לאדם שישוב בתשובה בסוף ימיו ושלמה המלך מעשן ואומר וזכור את בוראך בימי בחורותיך ועיין זה בסוף פרשה זו ומענין זה׃

שלא לעשות עול ברין שנאמר לא תעשו עול במשפט טעם מצוה זו לפי שהעושה עון מכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף חובה ואם עשה משפט הכריע את עצמו ואת העולם כלו לכף זכות ובירושלמי שאל ר׳ יוסי בן חלפתא ולר״שבי שיעשו להם דין תורה ואמרו שאינם יודעין לעשות דין תורה ואם תשאל לרקים שבדור יאמרו שיודעים לעשות דין תורה כנתינתו בסיני ואם נמלך בגדול מובטח הוא שלא יעשה עול במשפט ·

שלא לכבד גדול בדין שנ׳ ולא תהדר פני גדול טעם מצוה זו כדי שלא יסתתמו טענותיו של חבירו לכך לא תהדר כי יש לך להדר פני גדול על כל הגדולים יוצר כל ית׳ והדרת פני זקנו של עולם הנצב בעדת הדיינ׳ ואם אתה נושא פנים לגדול אתה מהדר פני חמקטרג הגדול וס״מ מושיבין לת״ח ואמרי׳ לעם הארץ שב ואם לא ישב אין חוששין משום לא תהדר פני גדול ·

שלא ילך רכיל שנ׳ לא תלך רכיל בעמך טעם מצוה זו לפי שהורג שלשה ומביא עמו כל אבקת רוכל ואונקלס תירגם לא תיכל קורצין רמז שמאכילין הרכיל כדי (שירגיל) לבא לספר לשון הרע ואמר קורצין כמו ששנינו קרצו כלומר כשחיטה (הג״ה כנ״כך מיחלק נ״ול כך ומרמות יתכר כדי שישמש ויקבלו דבריו׳) מכליהו בלשונו ומותר לדבר לשון הרע על בעלי מחלוקות אעפ״י שאמר לא תלך רכיל אם ברכילות אחה מצילו לא תעמוד על דמו ואמר לא הלך לומר שנענש אף על ההליכה הפך (וילכו) ויעשו לכך לא תלך רכיל · (הג״ה בפסק מרים קבלו שכר על ההליכה ועל הפסיקה)

שלא לשנא את אחיך שנ׳ לא תשנא את אחיך בלבבך טעם מצוה זו לפי שהשנאה שהיא בלב לא יוכל האדם להשתמר ממנה ואם יש לו גאות תועבת ה׳ כל גבה לב ואם הוא אדם שאינו כשר כיון שהוא שנוי לב ודאי חייב אתה לשנאותו ושנאת חנם סיבה לגלותינו איכ׳ ישבה בדד העיר רבתי עם היתה ראשי תיבות איבה רע״ה וכיון שהוא אחיך לא תשנא את אחיך בלבבך ·

שלא לעמוד על הדם שנ׳ לא תעמוד על דם רעך טעם מצוה זו לפי שכל ישראל (ערבים) זה לזה (הג״ה והוא דסבי קרא ואמר רעך הטעם לפי שהוא יכייעך בתורה ובמצות א״כ לגוה תוין לשלמך ונבי שנאה יאמר אחיך שאם לפרה ולהוליך עמכלהו) ואם נתחייבנו בהצלת הגוף כ״ש בהצלת הנפש שאם יראנו עובר עבירה שמאבד עולמו יצילהו ואסר לא תעמוד שלא (יתעכב) הג״ה שיודו ולא עבו עוד) פיון שהוא רעך בתורה ובמצות נמי לשון שתיקה רסך תחת דמו ונפשך תחת נפשו אם תעמוד על דם רעך ·

שלא יבייש חבירו שנ׳ ולא תשא עליו חטא טעם מצוה זו לפי שהרגנו אזיל סומקא ואתי חיורא ואם לא תוכיחו (הג״ה לא תעשה מעשה לא תטעון עליו יותר ממה כבידה שלא ישוב מדרכו הרעה) תעמוס על כתפך עונשו שאתה ערב פרען רצה מזה גובה כו׳ וצריך להוכיחו בנחת כי היכי דלקבל מיניה ואם בידך אותו עון צריך אתה לחוכיח עצמך קודם ומרבויא ראת נפקא ליה וק״ו ומה אם במקום תוכחה אי אתה רשאי להלבין כו׳ ק״ו בזמן מחלוקות ואיבה שלא תשא עליו חטא · שלא ליקום שנ׳ לא תקום ·

ושלא ליטור שנ׳ לא תטור טעם מצות אלו שאין ראוי להתנהג עם קרש באיבה נשירת בלב (שנוטר) (הג״ה לא תטור שהכתיב מביא לידי נקימה ·) בלבו אעפי׳ שנותן לו זוכר מה שעש׳ לו נקימה אינו משאילו כמו שלא משאילו האחר ות״ח שביזוהו בפרהסיא אסור למחול על כבורו והא רמר זוטרא חסירא כי סליק אפוריא שרי למחול כל דמצער ליה יש לומר שלא היה מוחל אלא צער גופו אם היה מקללו אבל כבוד התורה לא היה מוחל לא נקט ליה בליביה שת״ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו ת״ח ושמא לא תקום ולא תטור מיירי בממון דווקא ות״ח ראוי לקבל פיוס ומרות חסידות להעביר על מרותיו רוב הפעמים כדי שיעבירו לו על כל פשעיו ואומר למדרש הדין גם אתה לא תקום ולא תטור · שלא להרביע הבהמה כלאים שנ׳ בהמתך לא תרביע כלאים ·

ושלא לזרוע כלאים שנ׳ שרך לא תזרע כלאים טעם מצות אלו לפי שיוצר כל ית׳ (הג״ה כלאי׳ כלולים ומכיסים ככית כלא מלכשל תפקידם ·) בחכמתו ציור הכל כל א׳ כפי עניינו מכוון כראוי לכל דבר ועניין הכל גלוי לפניו חקוקים כמאוחר וכתיב למינהו שלא יתערבו המינין ותחסר ברכת שלימות׳ לכך באו לאווין הללו שלא לערב ולערבב הכחות והל״ל את חקתי תשמורו בהמתך לא תרבי׳ ומסילא משמע רבכלאים מיירי לא הא אשמעינן דטעמא הוא כדי שלא ישנה חקיקת הבריאה כל מין ומין לעצמו את הבהמה למינה וכל עשב למטה יש לו מזל למעלה ומכה אותו ואמר לו גדל וזה מערב המזלות לפיכך שרך לא תזרע כלאים בהמתך לא תרביע כלאים ·

שלא לאכול פירות ערלה שנ׳ ג׳ שני׳ יהיו לכם ערלים לא יאכל טמ״ז לפי שכל הג׳ שנים הראשוני׳ כחות הטמאה שולטת באילן ונקראו ערלים והנהנה מהפירות הגולדים מהכח ההיא כאלו נהנה מכח הטומאה הנקרא ערלה כי הם חלקם וגורלם וצריך להסירם ולגרשם מכרם ה׳ צבאות ואחר הג׳ שני׳ חל על האילן קדושה וטהרה ואל תתמה על זה שכל ג׳ שנים הראשוני׳ בתוליה תוארת לכך ג׳ שנים יהיו לכם ערלים (הג״ה ג׳ דוקא שוורים אחר ג׳ אינם שוורים מכלן הדלייך שאין קיום אפי׳ כפועל הכעשה כלוס תוך ג׳ שנים כ״ש באילן כי הדברי׳ של שוולה אין להם קיום והעודק כלם יוקרה בלתי עקור) שלא לנחש שנ׳ לא תנחשו ט״מז לפי שלא ישעו ברברי שקר ויאמרו שהכל מקרה ולא השגחה מאתו ית׳ חלילה וסמיכות אוב וידעוני׳ ויודיעך באורים ותומים מה שאתה שואל ובלעם הרשע אמר כי לא נחש ביעקב שאפי׳ נחש ברוך על עקבו לא יפסיק לכך לא תנחשו (הג״ה יאמר שבכלל לקלל אומה אלהים באלהי׳ אפי׳ נחש כרוך על עקבו לא יפסיק אפי׳ שואל בשלומו לא ישיבנו קסם על שפתי מלך וטועכים כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל כשמתפלל מגיד פעולות ה׳ ונבואותיו ויגיד שלדבר עם ה׳ כדי לדבר עם בשר ודם פי׳ לפירושו כעובדא דההוא חסיד שהתפלל ופגע בו הגמון וכו׳) שלא לעונן שנא׳ לא תעוננו טמ״ז לפי שמסיר בטחונו מיוצר כל ית׳ ואמר זה המסתכל בעננ׳ ועושה אחיזת ענים ועשה מעשיו בשעות ובעונות ידיעות הכל בכלל לא תעוננו כי ברצון וצר כל ית׳ להטיב או להרע הכל לפי פעליו לא בחיוב השעות ז״ש בירך עתותי להטיב לי בחן א״כ לא תעוננו · שלא לגלח פאת ראש שנ׳ לא תקיפו פאת ראשכם · ושלא להשחית פאת זקן שנ׳ ולא תשחית את פאת זקנך טעם מצות אלו להרחק ממנהג כומרי ע״ז הם המשחיתים פאת זקנם וירא שמים יזהר שלא יעביר תער תחת הצואר כלל לפי שפעמי׳ מושך אליו עור הפאה (הג״ה פרח״ט ופר״זק) אבל בספרים מותר ומי שעבר ולא שב עבירה גוררת עביר׳ וש״ה וסמכותיך ארפאך לכך לא תקיפו פאת ראשכם כדי שלא תשחית פאת זקנך · שלא לעשות כתובת קעקע שנ׳ וכתובת קעקע טמ״ז רמז שהיה מנהג הכומרים שרושמים שם ע״ז על (בשרם) (הג״ה אסור לתת אפר מקלה על המכה משום דמיחזי ככתובת קעקע ·) לפרסם שהם עוברים לה לקיים ותהי עונותם על עצמותם קעקע בני ש״ם ואהבתנו ליוצר כל ית׳ היא בלב וחתומים באות ברית קודש והם עושים כתובת קעקע כדי שכחות הטומאה לא יתרחקו מהם (ויקעקעו) הג״ה מתקנלים ויקעקעין כתרגום לין השדים) הכירה בכתובת קעקע ·) שלא לעשות מעשה האוב · ושלא לעשות מעשה הידעוני שנ׳ אל תפנו אל האובות ואל הידעוני׳ טמ״ז לפי שמסירים בטחונם מיוצר כל ית׳ באשר עושים השבעות בכח הטומאה מתעוררים המתים ומתלבש בהן רוח הטומאה ומגידים העתידות מקצתם מתקיימם לפעמי׳ ונקרא׳ אבות לשון אבות הטומאה ואמר אל תפנו ולא אמר אל תעשו כלום לא יפנה מחשבתו אליהן שלא יתן לה פנים בי פני ה׳ חלקם ויש נזק בפנייה שמטמא האויר כמ״ש אסור להסתכל בפני אדם רשע וידעוניהם עצם חיה ששמה ידוע משימה לתוך פיו ומודיע הדברי׳ לאחרים ומתלבש׳ במתי׳ איירי דשכיח שם טומא׳ מפי׳ ושם החיה קורא הירושלמי בר נש דטור להכי לא תפנו לא לאובות ולא לידעוני׳ · שלא לעשות עול במשפט שנ׳ לא תעשו עול במשפט במדה כו׳ טעם מצוה זו מפי השמועה למדו שוה המשפט לענין המדה נאמר שהעושה עול במדירה מחריב העול׳ והמודד נקרא דיין שהם בעניין הדין הרי נאמר לא תטה משפט והכי משמע מדקאמר לא תעשו ולא קאמר לא תשפטו משמע דבר עשיה דהיינו מודד לא תעשו עול במשפט ·

שלא

שלא ללכת בחקות הגוים שנאמר ולא תלכו (בחקות) הג"ס פי' שלא יקקס את המיכין) הגוים טעם מצות זו לפי שהנימוסין שלהן כלן הכנות לע"ז שעושין מיני שחוק והתול כשמתקבצים לעשות זנות שהיא עבודת ע"ז אזהר'קרא אפי' בהליכה משום הרחק מעליה דרכך ואל תקרב אל פתח ביתה הכי משמע מדלא קאמר לא תעשו אבל חוקותי ומשפטי תשמרו ללכת בהם לקבל שכר על ההליכה ועל העשיה ולא תלכו בחוקות הגוים עכ"ל · מאוני צדק אבני צדק כו' מאזנים מדות משקלות הם רמזים לדברים נסתרים ע"כ צריך האדם ליזהר בהם בזהירות יתירה ונפלאה :

כי איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו ונומר יש מקשים מה סמיכות יש להיבת כי והענין הוא נסמך למה שכתב ושמרתם את חקותי ועשיתם אותם אני ה' מקדשכם · והכוונה שמחויבים אתם לשמור את חקותי ותלמדו ק"ו מהדין אשר חייב איש שמקלל את אביו דהיינו אב ואם הגשמיים ק"ו בנו של ק"ו לאביכם שבשמים כי ג' שותפי' באדם הקב"ה אביו ואמו והוא ית' הנותן חלק היפה · וכדמות זה מצינו בספר ירמיה סימן ל"ה הוקם את דברי יונדב בן רכב אשר צוה את בניו לבלתי שתות יין ולאשתו עד היום הזה כי שמעו את מצות אביהם ואנכי דברתי אליכם השכם ודבר ולא שמעתם אלי :

פרשת אמור ומן המקדש לא יצא כל אדם יעשה את עצמו עבד לה' לקדש עצמו בכל הקדושות להיות כמו כ"ג לעבוד עבודה הפנימית ויתבודד במקום התבודדות וכל אדם לא יהיה באהל הזה וידבק את עצמו בהש"י ומן המקדש לא יצא ויראה שלא יהיה בו שום מום עבירה כי אדם כי יקריב מכם כתיב והוא בעצמו קרבן לידו"ד כמ"ש ונפש כי תקריב ע"כ מום לא יהיה בו ואז קדוש הוא לה' :

אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד אמרו בזוהר למה אם משום צער וענמת נפש של הבהמה נשחוט כל אחד בבית מיוחד או זה עתה ולאחר כך השנית אבל הענין הוא שישראל הם בני רחמנים ובמדה שאדם מודד מודדים לו ואם יתהפך האדם להיות אכזר בענין זה יעורר עליו דין אכזרי מלמעלה ח"ו לכן הזהירה התורה בזה :

מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש אלה הם מועדי כלומר שאתם מקדשים את המועדים לשמוח בהם לשם ידו"ד ולהיות המעורה כמטעמי יצחק לעורר הרוחניות לדביקות הש"י ולהשגת תורתו הקדושה ואז הם מקראי קדש אומר הש"י אלה הם מועדי אמנם העושי' חגים וששי' ושמחים למלאות בטנם קיא צואה בלי מקום עליהם נאמר מועדיכם שנאה נפשי וכבר הארכתי בזה בהלכות מועדים שלי וזה טעם איסור מלאכה במועדים כדי שלא יהיה טרוד במלאכתו וישכח הדביקות בהש"י כי המועדים מקודשים ובהם יוסף הדביקות בהשם יתברך ואז הם מועדיה' :

פרשת בהר כי ימוך אחיך ונומר סמיכות הפרשיות עיין ברש"י ומזה יש ללמוד מוסר · לעולם בהם תעבודו ובאחיך וגומר הסיד כי ארור כנען אשר גילה ערות אביו והוא מארור הנחש שבא על חוה והטיל זוהמא אמנם אחיך הוא ישראל והם נקראים שנעשה בצלם אלהים אך אחיך שאינו עושה כאחיך שהוא עם הארץ ואינו עוסק במצות קרינן ובאחיך למעלה לעולם בהם תעבודו ובאחיך גם כן וכן מצינו בפ' :

פרשת בחקתי · אם בחקתי תלכו ועשיתם אותם אתם כתיב האריכו בזוהר אמר הק"בה כביכול כאלו אתם עשיתם אותי דהיינו תיקון שם המיוחד · והארכתי בזה בכמה מקומות בארוכה ראה מה מצות עושה אשרי הזוכה :

ואם תלכו עמי בקרי צריך לקבוע מקום לתורתו ולתפילתו כמ"ש רז"ל הכוונה שלעולם יהיה דבוק בהם ולא יסור מהם אפי' בפעם אחת לא בדיבור ולא במחשבה ולא במעשה כ"א לפעמים עושה ולפעמים אינם עושה נקרא הולך בקרי כלומר באקראי רק צריך לקבוע מקום לתורתו ולתפילתו לקדושה שלא יזוז ממנה עולמים רק להעלות נר מצוה ותורה אור תמיד :

וזכרתי את בריתי יעקב כו' זה הפסוק הוא של נחמה ועדיין לא גמר הקללות ואיך הפסיק בפסיק של נחמה בתוך הקללות וקבלתי כי אף זה הפסוק הוא מתוכחת מוסר כי אינו דומה רשע בן רשע החוטא לרשע בן צדיק כי הרשע בן צדיק עונשו מרובה שראה אביו מתנהג כחסידו' והוא אין מנהג אבותיו בידיו וכן אין דומה מי שהוא דר במקו' מכוער למי שהוא דר במקום תורה ע"ז אמר אני אזכור לך אלו הדברים לכף חובה שאתה מזרע אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב וגם הארץ אזכור כי נתתי לך א"י שאוירא דא"י מחכים · ועל כל זאת לא הלכת בדרך ישר ע"כ כל איש ישים אל לבו ובפרט מי שיש לו אבות שהיו יראי אלקים וגם מי שיושב במקום חכמים לומדי תורה צריך לראות ביותר לילך בעקביהם לתורה ולמעשים ולמדות ולילך בדרכי החסידות :

נשלם ספר תורת כהנים בעזרת הנותן ליעף כח ועצמה ירבה לאין אונים ברוך שומר אמונים

תורה שבכתב שלשה מחנות

במדבר נשא בהעלותך אלו שלשה פרשיות מדברים מענין אחד דהיינו מהמשכן והחונים סביביו שהם ביחד ג' מחנות · דהיינו מחנה שכינה · ומחנה לויה סביב יחנו · ומחנה ישראל ארבע דגלים · על כן כללתינהו ביחד ושם זה הדרוש נאה לו לקרוא בשם שלשה מחנות :

נר מצוה בפרשת נשא בפרשת במדבר לא הוזכר מצוה מתרי"ג מצות · רק מענין קדושת הלוים : מצוה שס"ב מתרי"ג מצות לשלח טמאים מחוץ למחנה שנ' וישלחו מן המחנה וגו' · שס"ג שלא יכנס טמא לעזרה שנ' לא יטמאו את מחניהם ר"ל מחנה שכינה · שס"ד להתודות לפני ה' מכל חטא אשר יעשה האדם ובכלל זה לשוב החוטא מחטאו בתשובה שלימה שנ' והתודו את עונם אשר עשו · שס"ה שלא ליתן שמן במנחת סוטה · שס"ו שלא ליתן לבונה במנחת סוטה · שס"ז לעשות לסוטה כדין האמור בפ' שנ' איש כי תשטה אשתו · שס"ח שלא ישתה הנזיר יין ולא דבר שנתערב בו יין שנ' וכל משרת ענבים לא יאכל · שס"ט שלא יאכל ענבים לחים · ש"ע שלא יאכל ענבים יבשים והם צמוקים שנ' וענבים לחים ויבשים לא יאכל · שע"א שלא יאכל חרצנים · שע"ב שלא יאכל זגים שנ' מחרצנים עד זג לא יאכל · שע"ג שלא יתגלח הנזיר כל ימי נזרו שנאמר תער לא יעבור על ראשו · שע"ד לגדל הנזיר את שערו בימי נזרו שנ' גדל פרע שער ראשו · שע"ה שלא יטמא הנזיר למת · שע"ו שלא יכנס באוהל המת שנ' ועל כל נפשות מת לא יבוא · שע"ז לגלח הנזיר שערו אם נטמא או במלאת ימי נזרו שנ' וגלח את כל שערו · שע"ח לברך כהנים את ישראל בשעת הקרבן ושלא בשעת הקרבן שנ' וזהו נשיאת כפים שנ' כה תברכו את בני ישראל · שע"ט לשאת הארון בכתף הלויים שנאמר בכתף ישאו :

בפרשת בהעלותך ש"פ · לעשות פסח שני מי שהיה טמא או היה בדרך רחוקה שנ' איש כי יהיה לנפש וגו' · שפ"א לאכול בשר פסח שני בליל ט"ו באייר שנ' על מצות ומרורים יאכלוהו · שפ"ב שלא להשאיר מבשר פסח שני שנ' לא תשאירו ממנו · שפ"ג שלא לשבור עצם כבשר בפסח שני שנ' ועצם לא תשברו בו · שפ"ד לתקוע בחצוצרות על הקרבנות והכניס הרמב"ם בכלל מצוה זו להתענות על כל צרה שלא תבוא על הציבור שנ' וכי תבואו מלחמה וגו' ותקעתם בחצוצרות וגו'

תורה אור יש להקשות באלו השלשה פרשיות קושיא כללית׳ התחיל בענין המשכן באחר בניסן הוקם המשכן ובא׳ באייר מנאם לחשרות בהם השכינה׳ ומנה את הלוים׳ וסידר את הרגלים׳ וחזר אחר כך למנין הלוים׳ והזכיר שנתנו תחת הבכורים׳ אחר כך ענין פקודת קהת גרשון ומררי׳ ואחר כך בפרשת נשא שלוח הטמאים מחוץ למחנות׳ כל זה הוא בסדר נכון׳ אמנם אחר כך הפסיק בעניינים אחרים בפרשה איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל׳ ובפרשת הסוטה ובפרשת נזיר׳ וחזר והתחיל בברכת כהנים ובענין המשכן וחנוכתו ע״י י״ב נשיאים׳ ואחר כך פרשת מנורה׳ ושוב חזר לענין הראשון לדבר מענין הלוים בפרשת בהעלותך כמ״ש קח את הלוים מתוך בני ישראל וטהרת אותם כו׳ ויש לתמוה למה הפסיק בין פרשיות הלוים ולאחר פרשיות הלוים הפסיק בדיני פסח שני וחזר למחנה ישראל בענין מסעות שלהם וחניותיהם׳ ובעשיית שני חצוצרות ואיך נסעו וסיפר איך שהגידו הנסיעה לחובב בן רעואל כו׳ אחר כך הזכיר במה שחטאו ישראל במן ושהתאוו תאוה לאכול בשר ופגעה בהם מדת הדין׳ אחר כך ענין מרים וצרעתה בע״ל כרח״נו צריכין אנחנו לדרוש סמוכות לפרשיות:

על שלשה ועל ארבעה שהוו במשכן וכן במקדש׳ אשיב ידי לבארם כיד יי׳ הטובה עלי׳

שלשה הם ג׳ מחנות׳ אחד מחנה שכינה שהוא המשכן ושמה כהנים׳ ב׳ מחנה לויה סביב למשכן יחנו׳ ג׳ מחנה ישראל הם ד׳ רגלים׳ וכן במקדש המקדש מחנת שכינה׳ הר הבית׳ מחנה לויה׳ ירושלים כולה לפנים מן ארבע החומות שהם במקום ד׳ רגלים:

וכשנעלה ביותר מצינו במחנה שכינה עצמה ג׳ מחנות דהיינו במשכן וכן במקדש א׳ לפני ולפנים קדשי קדשים ושם העבודה אחת בשנה דהיינו יכ׳׳ ב׳ עבודת פנים׳ דהיינו אוהל מועד וההיכל ששם מזבח מקטר קטורת והשלחן ומנורה׳ ג׳ עבודת חוץ דהיינו מזבח החצון מזבח העולה ששם כל הקרבנות׳ וכן הלוקים לג׳ מיני שרריות כהנים׳ לוים׳ וישראלים׳ כהנים בעבודתן׳ ולוים בשירן׳ וישראל במעמדן׳ והם ג׳ עליות זו על גבי זו:

ארבעה הוא ענין ד׳ רגלים ולעומתם ד׳ חומות ירושלים׳ ואלו ארבעה מכוונים נגד דברים פנימיים גבוה מעל גבוה ושורש שרשם הכל בשם הוי״ה יהו״ה כי הוא אינו רק ג׳ אותיות כי הה״א אחרונה כפולה ואלו ג׳ אותיות יה״ו הם חכמות במבואר בספר יצירה׳ והם שורש ג׳ קוין קו חסד׳ קו גבורה׳ קו הרחמים׳ אמנם בצרוף ה״א אחרונה ד׳ אותיות׳ והם חכמה ובינה ת״ת ומלכות׳ גם רומזים לד׳ רגלי מרכבה עליונה שהם חסד גבורה תפארת מלכות כמו שיתבאר:

וכשנתבונן בענין ג׳ וד׳ אזי נבין דברי מדרש הנעלם פר׳ חיי שרה שעל סוד התפילין נאמר ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ואיתא שם דאמר רבי אליעזר שמענא מאבוי דקב״ה ברחימותא סגיאה דהוה ליה עם ישראל אמר לון למיעבד ליה בי משכנא בגוונא דרתיכא עילאה דלעילא וייתי דיורין עמהון חה״ד ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ושמענא מאבוי דהכא סתים טעמא דתפילין בהאי פסוקא כו׳׳ ארבע פרשיות הם ד׳ אותיות שם ית״וה כמבואר בתיקונים ומשם יה״וה נמשכות המרכבות וההשתלשלות שהם שלשה והם ארבעה כמו שיתבאר׳ וכן בתפילין שני שי״נין אחד של ג׳ ראשים ואחד של ד׳ ראשים וסימנם ושבצת את הכתנת שש ועשית מצנפת שש רז״ל אמרו מקום היה במצחו של כהן בין המצנפת להציץ ששם היה מניח תפילין׳ ותיבת ש״ש מורה על שני שי״נין: נמה שחובר גם בכתונת שש רומז ג״כ על ענין התפילין כפי מה שנתבאר בזוהר שהתפילין אעפ״י שהם של עור במקומם העליון הם תפילין אור ועל אלו אמרו הקב״ה מניח תפילין שהתפאר״ת מתעטר באורות העליונים׳ ואלו לא חטא אדם הראשון או לא חטאו ישראל בעגל היו מזרכבים כמלאכים והיו זוכים לתפילין של אור אמנם אחר החטא לא זכו ישראל אלא לתפילין של עור דהיינו צמצום האורות העליונים בעולם מטטרון שבו סוד הגלות ביוסין דחול וכן תפילין של עור ועל התפילין נאמר ויעש אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור והאריך הזוהר בזה נמצא כתונת עור הוא כתונת ש״ש והתפילין תיקון לאדם לאחר שחטא׳ וכן המשכן:

ודבר זה צריך ביאור׳ תכלית הבריאה להיות אדם היה בשביל התורה לעבדה ולשמרה׳ וזהו רמז נעשה אדם וגו׳ אמר לשון נעשה ולא אעשה כי רומז על קבלת התורה שהיתה המעלה העליונה שהקדימו נעשה לנשמע כמ״ש לעיל במקומו ולאחר שקלקל אדם הראשון לא הותחל שום תיקון עד קבלת התורה׳ ובנין המשכן׳ כי המשכן ציור העולם שנברא בשביל האדם ואדם הראשון נתרחק ונכנס במקומו אהרן ונתקרב כמ״ש ואתה הקרב את אהרן כמו שהארכתי בזה בכל פרשיות של ספר תורת כהנים תמצא שם בארוכה כי המשכן ציור העולמות׳ ואהרן אדם׳ כי נברא העולם בשביל אדם כדי לקבל את התורה וזהו שרמז כאן בתחלת החומש במדבר סיני באוהל מועד אוהל מועד הוא ציור העולם׳ ואהרן כ״ג ובמדבר סיני שם קבלת התורה׳ ואהרן הוא אדם׳ והלוים שהם קרובים אליו הם כמו ענפי אדם׳ וישראל קרוין אדם׳ והם בערך ג׳ מדריגות שהם נפש רוח ונשמה׳ ויהי האדם לנפ״ש חיה׳ גם רו״ח האדם׳ גם נשמת אדם׳ וכבר נודע מ״ש המקובלים בענין כהן לוי ישראל שהם סוד נפש רוח ונשמה והם בסוד מאה ברכות הישראל שהוא בסוד נפ״ש נותן עשר ממאה ללוי שהוא בסוד רו״ח והלוי נותן מעשר מן המעשר לכהן שהוא בסוד נשמה׳ ואז מגיע לו א׳ והוא בסוד אלפ״א ביתא דאיק בכ״ר כו׳ והאריכו בעל שערי אורה ותולעת יעקב בזה׳ ומצינו ישראל נקראים ביחד נפ״ש כמ״ש כל הנפ״ש הבאה לבית יעקב׳ והנה השתלשלות עולמות מהשכינה הם שלשה כנודע עולם הבריאה׳ עולם היצירה׳ עולם העשייה׳ והנה משם ג׳ אלה נשמ״ה מהבריאה׳ רו״ח מיצירה׳ נפש מעשייה׳ כמבואר בארוכה בזוהר ובפרדס ובראשית חכמה׳ ובריאה היא מחנה שבה שורה השכינה כי בריאה לבוש השכינה וכן חכמי׳ היו שהם נשמת אדם הם במשכן ומקדש מחנ׳ שכינ׳ ומחנה לויה נגד יצירה שמשם רו״ח׳ ומחנה ישראל נגד עשייה ששם הנפ״ש׳ אמנם גבוה מעל גבוה כי במשכן ומקדש עצמו ג׳ מחנות כמ״ש דהיינו לפני ולפנים׳ ולפנים לחוץ כי כן בנפש רוח נשמה גבוה מעל גבוה שרשי השרשים של נפש רוח ונשמה הוא באצילות׳ נפש ממלכו״ת׳ רו״ח מתפאר״ת׳ נשמה מבינה כנודע׳ והם אותיות הו״ה מהשם כי ה׳ ראשונה בינה׳ ו׳ תפאר״ת׳ ה׳ אחרונה מלכו״ת׳ ושם כלולים ומתראים מעשרה׳ כמבואר בפרדס בשער הראשון פ״ה׳ זהו סוד י׳ מהשם הרי שם יהו״ה שלם׳ ונודעים דברי הזוהר כי בינה מקננת בבריאה׳ ותפארת ביצירה׳ ומלכות בעשיה׳ שהם נשמה רוח ונפש׳ ועיין בפרדס בשער אבי״ע פרק ח׳ ובאלה הג׳ עולמות בריאה יצירה עשיה תמצא ענין ארבעה׳ דהיינו החיות הנושאות הכסא שהוא הבריאה הם ד׳ ארם נשר שור אריה׳ אחר כך בעולם היצירה מרכבו ארג״מן שהם ״אוריאל ״רפאל ״גבריאל ״מיכאל ״נוריאל׳ ואוריאל נוריאל היא אחד׳ כי מיכאל מצד החסד׳ גבריאל מצד הגבורה׳ אוריאל נוריאל מצד התפארת׳ הכלול מחסד וגבורה מצד החסד נקרא אור ומצד הגבורה שהיא אש נקרא נור׳ ורפאל מצד המלכות׳ אחר כך בעולם העשיה ג״כ ד׳ שהם ד׳ יסודות המתלבשים בד׳ רוחות׳ הרי ענין שלשה וענין ארבעה׳ ועל הכל גבוה מעל גבוה׳ דהיינו שם יה״ו המתהפך לששה חותמות שבהם נחתמו ששה קצוות ושם יהו״ה׳ ושלשה מחנות דהיינו כהן לוי וישראל שהם

שלשה מצד עצמם · וגם חלוקות בשלשה מיני עבודות כהנים בעבודתן ולוים בשירן וישראל במעמדן ורומזים לשתי בחינות · בחינה אחת הם נשמה רוח ונפש כדפירשתי שהם בשרש אותיות הו"ה ובבחינת כללותם והתראותם הוא בי"וד הרי יהו"ה · בחינה השנית שהם כסור אותיות יה"ו שהם שורש קו חסד קו הדין קו הרחמים · ונודע כי כהן לוי וישראל הם חסד גבורה תפארת כמ"ש כל המקובלים וזהו ענין בנזיר באה המצוה ותער לא יעבור על ראשו ובלוים הוא להיפך והעבירו תער על כל בשרם · הנה הנזיר אמרה תורה נזר עליו כמו הכהן נזר עליו ואסיר לטמא ג"כ למתים · והכהן הוא מצד החסד ממילא הנזיר ג"כ כחותיו מצד החסד ושערותיו רומזים לצינורות עליונות ולכחות אהיות הנאצלות ממדת החסד ולפיכך אסור להשחיתן · אבל הלוי הוא מצד הגבורה כחות הדין אשר מהם מתעוררים למטה כחות החצונים ע"כ באה המצוה להיפך להשחית בתער ולכלות הקוצים מן הכרם · כי צריך לבער כחות הטומאה שלא ישלטו · הרי כהן לוי ישראל הם ג"כ ח"סד וגבו"רה תפאר"ת · והנה המרכז מאלו המחנות הוא הארון שבו הלוחות שרומז על שם של ע"ב שהוא ע"כ תיבות משולשות עולות האותיות רי"ו כנודע והם פסוקים ויסע ויבא ויט · וכן היו הלוחות ששה טפחים אורכן וששה טפחים רחבן וששה טפחים גובהן הרי הם רי"ו טפחים כתשבורת · ומבואר בזוהר בשלח כי אף שעיקר שם של ע"ב הוא בחסד וכן חסד עולה ע"ב מ"מ הוא כלול מחסד גבורה תפארת והאריך הפרדס בשער פרטי השמות פרק חמישי ע"ש · וכן תמצא שם ע"ב רמוז בלוים דכתיב והיו לי אותיות והי"ו ל"י הם אותיות וה"ו ויל"י שהם שתי שמות הראשונים משם ע"ב · ובהתייחד ע"ב עם ישראל עולה תרי"ג נגד כל התורה הרי ג' מחנות כהן לוי ישראל שהם ע"כ משולשים הקיפו את המרכז שהם הלוחות שהיו ע"ב משולש שהוא רי"ו ודגל ראובן שהוא ארי"ה עולה רי"ו יצא ראשונה · ומסה שכתבתי בענין כהן לוי ישראל רומזים לשני עניינים אחד נגד נפש רוח נשמה אותיות הו"ה משם ידו"ד · השני רומזים לקו חסד וגבורה ותפארת שהם אותיות יה"ו מהשם · ולכאורה אותיות הו"ה חסרי' ואותיות יה"ו חסר ה' אחרונה · אמנם יתבאר כל זה כשאציע ענין ד' רגלים מה שהזכירו המקובלים מה שהיה כתוב על כל דגל ודגל · גם יתבאר ענין שם של ע"ב שהיה נרשם ברגלים גם ענין השתלשלות של ג' עולמות בי"ע שהם ד' חיות הנושאות הכסא וד' מחנות שכינה וד' יסודות · הרמב"ן כתב שהיה בדגל יהודה צורת אריה ע"ש גור אריה יהודה · וכצורת דגל ראובן צורת אד"ם על שם דודאים · ובצורת דגל אפרים שור על שם בכור שורו הדר לו · ובצורת דגל דן נשר וכתב בציוני הטעם ע"ש כנשר יעיר קנו ושבט דן היה מאסף לכל המחנות והוא היה מעורים ומזרזם ואף על פי שמצינו בתרגום יונתן שאומר שבצורת דגל דן היה נחש · מצאתי בציוני במקום אחר שכתב המקובלים כתבו שהגוף היה צורת נחש שרומז למקומו שנאמר יהי דן נחש · והכנפים כנפי נשר שמורים רחמיו שנאמר יעיר קנו · הרי היו מצויירים ברגלי ד' חיות הנושאות הכסא · וגם ד' רגלים היו רומזים לד' מחנות שכינה · ולד' יסודות בד' רוחות כמבואר בארוכה בזוהר · והובא ברקנאטי והא לך דברי הרקנאטי בקצרה כי ד' דגלים הם נגד ד' יסודות וד' מחנה שכינה וד' חיות הנושאות המרכבה וכשנעלה עוד למעלה נאמר בו כל אלו כנגד ד' מדות הס"ר גבורה תפאר"ת מלכו"ת · וד' יסודות למטה הם כדמות מעלה מיכאל גבריאל אוריאל רפאל · מיכאל יסוד המים נמתאחד במים העליונים מימי החסד כי הוא הכ"ג שלמעלה שהוא המכפר כי בחסד יכופר עון וע"כ הוא בימין · גבריאל כנגד יסוד האש הגדולה וע"כ הוא בשמאל והוא שר צבא שלמעלה · אוריאל לפניו כנגד יסוד הרוח ומשם אורה יוצאה בעולם כי הוא במזרח · רפאל במערב כנגד יסוד העפר ואמרו חכמים כי הוא ממונה על העפר הדבוק מתחת כסא הכבוד הנקרא חומר ראשון עכ"ל · עוד אעתיק לשון הציוני ויתבאר כל מה שכתבתי · ז"ל הדבר מקובל איש מפי איש עד מרע"ה כי בדגל ראובן היה בו צורת אדם והיה חקוק בו ג' אותיות מאבות העולם ב' מאברהם צ' מיצחק ע' מיעקב והיו האותיות מזיו השכינה · ושלשה צירופים משם של ד' הו"די דוי"ה דהו"י · ובדגל יהודה צורת ארי"ה ואותיות אי"י מג' אבות וג' צירופים משם הויה ידו"ה ידה"ו יו"דד · דגל אפרים צורת שור · וג' אותיות מג' אבות רח"ק וג' צירופים שם הויה ידו"ר ודד"י וי"דד · דגל דן צורת נשר וג' אותיות מג' אבות מק"ב · מ' מאברהם · ק' מיצחק · ב' מיעקב · וג' צירופי שם הויה די"דו דיו"ר דדי"ו · נשאר ה' מאברהם · הוסיף האל יתברך י' משמו והית' י"ה שבו נברא העולם והעמיד הקב"ה עמודים למעלה וענן למטה מן הארון ובאותן שני ענגים היו חקוקים אלו שתי האותיות ובעת שרצה הקב"ה להסיע את המחנות היה העמוד שבו י"ה קבוע נוסע מעל הארון והיו ד' ענני כבוד שבהם אי"י בצ"ע רח"ק מק"ב נוסעים עכ"ל הציוני:

ואני אומר לפי דרכי שבאלו אותיות י"ה אז נשלמו אותיות הו"ה ואותיות יה"ו שהיו לכאורה חסירים אותיות י"ה כמ"ש לעיל · ועל אותיות של י"ה שהיו נוספים על י"ב צירופי שם הויה שהיו ג' צירופים בכל רגל ורגל נגד ג' שבטים שבכל דגל ודגל רומז הפסוק ששם עלו שבטים שבטי י"ה וגו' · וענין אלו צירופי שם הויה בכל דגל ודגל עולה שם ע"ב וכדאיתא בספר הבהיר והביאו הפרדס ישב רבי אמוראי ודרש מאי דכתיב השמים ושמי השמים לא יכלכלוך מלמד ששבעים ושתים שמות יש לו להקב"ה וכולם קבועים בשבטים דכתיב ששה משמותם על אבן אחת ואת שמות הששה הנותרים על אבן השנית וכתיב שתים עשרה האבנים האלה הקיש וגו' מה אלה אבני זכרון אף אלו אבני זכרון לשתים עשרה אבנים הם ע"ב כנגד ע"ב שמות של הקב"ה ומ"ט התחיל בי"ב ללמדך שי"ב (הנס"ס והן כוד סכים עשר נקר ופס עגלות כנ) מנהיגים יש לו להקב"ה ובכל א' וא' ששה כחות כו' ועיין פי' המאמר שם בפרדס כלל העולה י"ב האבנים תהיינה על שמות בני ישראל וכל אבן כלול מששה וששה פעמים י"ב הם ע"ב · והביא ראיה ברוך הקיש כי כיון שהקישן הכתוב כנראה כי כמו שבאבנים אלה יש ששה שמות כן בי"ב ישראל בכל אחד ששה שמות כי הם ע"ב שמות שמותיו של הקב"ה · וכל זה היה סובב את הארון שבו הלוחות שבו ע"ב טפחים משולשים והכל סובב על שם ידו"ד · כי תורת ידו"ד תמימה כלומר התורה כולה נובעת משם ידו"ד ובשם ידו"ר יוצא שם ע"ב בג' אנפין · אחד פנים · ב' אחור · ג' צירוף · א' פנים דהיינו ידו"ד במילוי יו"דין יו"ד ה"י וי"ו ה"י עולה ע"ב · ב' אחור דהיינו י' יה יהו יהוה עולה ג"כ ע"ב · ג' צירוף היינו י"ב צירופים וכל אחד מששה כחות כמ"ש עולה ג"כ ע"ב · הרי שלשה פעמים יוצא שם ע"ב כשם ידו"ד · והיה רשום בד' דגלים בסוד הצירוף · הרי נתבאר בארוכה ענייני שלשה וענייני ארבעה והכל הולך אל מקום אחד והם שני שיני"ן של תפילין · גם העיקר בתפירות התפילין להיות שנים עשר · והתפילין הם מקדש · וזהו שכתבתי הוא דרך כלל · ודרך פרט הפרשיות במדבר נשא בהעלותך · יתבארו על פי ג' מחנות ג' חלקים כהן לוי ישראל על שם נשמה רוח נפש · פרשת במדבר ירמוז על מחנה שכינה ששם הכהן חלק נשמה · פרשת נשא ירמוז למחנה לויה חלק הרוח · פרשת בהעלותך ירמוז על מחנה ישראל חלק הנפש · ויתבאר כל אחד במקומו בעזרת הש"י:

במדבר סיני זה ספר נקרא חומש הפקודים · על שם המנין שנמנו ישראל נשמע מזה שרבר המנין הזה הוא חשוב ואין לו ביטול עולמית · ורבותינו ז"ל אמרו שהמנין הזה היה כדי להשרות השכינה בישראל · על כן אני אומר שפרשה זו בפרטית היא נגד מחנה שכינה · ומחנת שכינה שלמטה מכוון נגד שלמעלה כמו שאמרו רבותינו ז"ל מקדש שלמטה מכוון נגד שלמעלה · והנה בפרשה זו לא הוזכר רק מנין ישראל והלויים ושנתנו במקום הבכורים · ומפקידת הלוים לא הוזכר רק פקודת הקהתים כי במחנה שכינה שהוא המקדש שם היו הכהנים · ופקודת בני קהת הם גם כן פקודת הכהנים בנשיאת הארון ואמרו רבותינו ז"ל בג' מקומות נשאו הכהנים את הארון כשעברו את הירדן וכשסבבו את יריחו וכשהחזירו למקומו עיין בר"ק ריש יהושע:

וענין המספר שגורם להשרות שכינה · אף שלכאורה הוא להיפך כי בדבר המדוד והמנוי אין הברכה שורה כמו שאמרו רבותינו ז"ל · דע כי יש שני ענייני מספר · המספר של ענייני עולם הזה שהוא חומרי · זה המספר אינו טוב · כי

מאחר

מאחר שנספר כל פרטי לבדו אז פירוד ואינו חיבור · וגם מורה שיש לו קץ ותכלית אף אם תאמר שהמספר כחול הים מכל מקום יש לו סוף ותכלית והיה כלא היה · אמנם המספר של ענין השגת עולם הבא · זה המספר בלתי מספר ואין לו קץ וסוף ותכליה והוא דבר שבמנין תמיד·כיצד ההשגה והדביקות בו ית' הולכת תמיד מעילוי לעילוי בלתי הפוגות וזהו שרמזו רבותינו ז"ל בדבריהם תלמידי חכמים אין להם מנוחה לעולם הבא · כלומר שאינם נחים על ענין אחד · רק תמיד מתרבה והולך השגתם בו ית' והוא ית' אין תכלית להשגתו נמצא תמיד המספר סופר והולך ומתרבה · וענין ההשגה אין שוה בכולם ביחד כמו שאמרו רבותינו ז"ל כל צדיק נכווה מפני חופתו של חבירו · וכל צדיק וצדיק כל אחד ואחד דבר שבמנין בפני עצמו · וביותר שיש מספר הוא יותר חשוב כי אין קץ ואין סוף למעלות זו על גב זו · על כן עולם הבא לא יהיה לו סוף ותכלית ויהיה דבר שבמנין ולא יהיה בטל רק מונה והולך ובזה יובן אמר הכתוב והיה מספר בני ישראל כחול הים וכתיב אשר לא ימד ולא יספר ורבותינו ז"ל תרצו מה שתרצו · אמנם לענייננו יובן כי המספר של עולם הזה יש לו סוף אבל של עולם הבא לא ימד ולא יספר · אף על פי שיש סופר המספר כי מאחר שאמר לא יספר שמע מיניה שיש סופר · מכל מקום לא יספר והוא כמו שכתבתי · ולדעתי תירוץ רבותינו ז"ל בענין הזה שאמרו כאן כשישראל עושים רצונו של מקום כאן כשאין עושין רצונו למה שכתבתי · כי כשאין עושין אז הם דביקים בעולם הזה וכשעושין אז הם בני עולם הבא · ואז לא ימד ולא יספר · ואף כי יספר לא יספר · והוא כענין שכתב הפרדס בענין מספר האצילות והכללות שכלול מעשר לעשר עד אין סוף ותכלית והכל אחדות אחד ודי למבין על כן כשבא להשרות השכינה צוה למנותם לעורר זה הסנין אף שהיה סוף למניינם · והומצד שעדיין היו בעולם הזה מכל מקום נמנו פך ס' רבוא שהוא כלל ס' רבוא נשמות מצד ס' רבוא צנורות הספירות כמבואר לעיל בפרשה כי תשא שהם נובעים מס' רבוא אותיות שבתורה שהם כוללים כל הענפים והתורה בסורותיה אין סוף ותכלית · זהו דרך כלל המספר שהוא סוד מחנה שכינה וסוד נשמת אדם ודרך פרט להבין ענין שני המספרים מתוך הפרשה אצ"ג לפניך מה שכתבתי בפרשה זו בשנים קדמוניות דרוש נחמד :

וזה נוסחו בעזרת הש"י דרוש לפרשת במדבר

שאו את ראש כל עדת בני ישראל · קשה את כל יתורים ואם באת להקשות כל את שבכל התור' כולה אין הכי נמי שמעון העמוסני היה דורש כל אתין שבתורה כו' עד שבא רבי עקיבא כו' ע"כ מה שבידינו לדרוש נדרוש · ע"ק במנין דישראל תמצא את קודם לכל והם סמוכים · ובלוים והם מרוחקים וגם כל קודם לאת · לגרשון וגו' פקודיהם במספר כל זכר וגו' ולקהת וגו' במספר כל זכר וגו' למררי וגו' ופקדיהם במספר כל זכר וגו' ואחר כך בפרשה שאחריה כתיב נשא את ראש בני קהת וגו' וכן כתיב נשא את ראש בני גרשון וגו' ובבני מררי לא כתיב נשא התחלת ענין אעפ"כ הזכיר תיבת את שנאמר כל הבא לצבא לעבוד את עבודת אוהל מועד · משא"כ בהאי ענינא בקהת כתיב כל הבא לצבא לעשות מלאכה באוהל מועד ולא הזכיר את · וכן בגרשון כל הבא לצבא צבא לעבוד עבודה באוהל מועד · בענין דבר שבמנין לענין דינא פליגי ר"ל ור"י מר סבר את שדרכו למנות שנינו ומ"ס כל שדרכו למנוח שנינו אף שמחלוקתם הוא בדבר שבמנין לענין דינא מ"מ רמז נפלא בדבריה' בסוד דבר שבמנין ויהיה רמוז בתיבת את ובתיבת כל כמו שנפרש ואלו ואלו דברי אלהים חיים · במדרש רבות וידבר יי' אל משה במדבר סיני אמר לו שאו את ראש · אמר הקב"ה לישראל לא חיבבתי בריה יתירה מכם לכך נתתי לכם תלוי ראש ודמיתי אתכם לי שכשם שיש לי תלוי ראש על כל באי העולם שנאמר לך יי' הגדולה כן אף לכם עשיתי להיות לכם תלוי ראש לכך נאמר שאו את ראש לקיים מה שנאמר וירם קרן לעמו עכ"ל · קשה לא חבבתי בריה יתירה מכם מה שבח זה כך הל"ל חבבתי אתכם יתר מכל בריה ע"ק דמיתי אתכם מהו ענין הדימוי · ע"ק היאך נסמך זה לפסוק וידבר יי' וגו' או סמוך זה לקיים מ"ש וירם קרן לעמו · עוד יש שם אח"כ ברבות מאמר לכאורה סותר לזה · וזה נוסחו אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' אמר רבי פנחס בר אידי מה כתיב בראש הספר שאו את ראש כל עדת ישראל רומם את ראש גדל את ראש לא נאמר אלא שאו את ראש כאדם האומר לקוסטנר סב רישיה דפלן כך נתן רמז למשה שאו את ראש שאם יזכו יעלו לגדולה כמה דתימא ישא פרעה את ראשך והשיבך על כנך · אם לא יזכו שימותו כלם כמה דתימא ישא פרעה את ראשך מעליך ותלה אותך על העץ · והיה גלוי לפני המקום שימותו כולם במדבר וינטלו ראשיהן לפיכך אמר הקב"ה למשה אך את מטה לוי וגו' בתוך בני ישראל אין אתה מונה אותן אבל לעצמן מנה אותן למה אמר הקב"ה אם נמנה שבט לוי עם ישראל ומתערב עמהם בא מלאך המות להרוג את ישראל והגזירה יצאה עליהם שלא יכנסו לארץ אלא מתים במדבר שנאמר במדבר הזה יפלו פגריכם וכל פקודכם לכל מספרכם · והוא מוצא לשבטו של לוי מעורב עמהם והם מתערבים עם ישראל למות לפיכך לא מנה אותן עם ישראל אלא הפרישם במנין ולכך אף בלשון שכתוב בהן ישראל שאו את ראש לא נאמר בהם אלא פקוד את בני לוי עכ"ל · גם המאמר הזה צריך ביאור בשעת חרוה חדוה ולמה רמז שאו מלשון ישא פרעה את ראשך מעליך · עוד קשה למה התחיל בקרבן פסח משום גנותן של ישראל כרפירש רש"י · ולמה התחיל בגנות זה · איש על דגלו וגו' ברבות גם בתנחומא הה"ד נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול · אמרו ישראל להקב"ה הרי אנו מרננים בישועתך מה שעשית לנו בשמך נרננה בישועתך · ויושע יי' ביום ההוא את ישראל · ויושע כתיב כביכול ישראל נגאלים וכאלו הוא נגאל · ובשם אלהינו נדגול וגו' שקבע הקב"ה שמו בשמינו ועשה אותנו דגלים שנאמ' איש על דגלו חיבה גדולה חבבן הקב"ה שעשאם דגלים כמלאכי השרת כדי שיהיו ניכרין ומנין שהוא אהבה לישראל שכן שלמה אומר הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה עכ"ל · קשה מה שייכות לענין דגלים למה שהזכיר לעיל מיניה · עוד קשה מה זה כדי שיהיו ניכרים · עוד קשה ומנין שהוא אהבה כנראה כפל למ"ש חבה גדולה · ע"ש אחר כך דבר אחר הביאני אל בית היין בשעה שנגלה הקב"ה על הר סיני ירדו עמו כ"ב רבבות של מלאכים שנאמר רכב אלהים רבותים אלפי שנאן · והיו כלם עשויין דגלים דגלים שנאמר דגול מרבבה · כיון שראו אותן ישרא' שהם עשוים דגלים דגלים התחילו מתאוים לדגלים אמרו הלואי כך אנו נעשים דגלים כאותן לכך נאמר הביאני אל בית היין זה סיני שנתנה בו התורה שנמשלה ביין ושתו ביין מסכתי הוי אל בית היין זה סיני · ודגלו עלי אהבת אמרו אלולי הוא מגדיל עלי אהבה וכן הוא אומר נרננה בישועתך וגו' אמר להם הקב"ה מה נתאויתם לעשות דגלים חייכם שאני ממלא משאלותיכם ימלא יי' כל משאלותיך מיד הודיע הקב"ה אותם לישראל ואמר למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו איש על דגלו באותות עכ"ל · גם זה אומר דרשני · וכה ענין אהבה · ע"ק מה הוסיף מאמר זה כהראשון · כי ביה יי' צור עולמים · עה"ב נברא בי' ועה"ז נברא בה' · והענין בעשרה מאמרות נברא העולם ונודע הם עשרה שמות שאינם נמחקין והם מאמרו' אחדות א' כאשר נפרש · ושם דביקות נצחיי כמ"ש ואתם הדבקים ביי' · עה"ז בה' ארז"ל נ' שערי בינה נבראו בעולם וכולם נמסרו למשה חוץ מאחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים ופי' הרמב"ן ז"ל בהקדמת התורה כאלו נאמר שיהיה בבריאה המחצב שער בינה אחד בכחו ותולדותיו ובבריאת צמח האדמה שער בינה אחד ובבריאת האילנות שער אחד ובבריאת החיות שער אחד ובבריאת העופות שער אחד וכן בבריאת השרצים ובריאת הדגים ויעלה זה לבריאת בעלי נפש המדברת שיתבונן סוד הנפש וידע מהותה וכחה בהיכלות יגיע למה שאמרו גנב אדם יודע ומכיר בו · נאף אדם יודע ומכיר בו · נחשד על הנדה יודע ומכיר בו · גדולה מכולן שמכיר בכל בעלי כשפי' ומשם יעלה לגלגלי' ולשמי' וצבאיהם כי בכל א' מהם שער חכמה א' שלא כחכמתו של חבירו ומספרם מקובל להם ע"ה שהם נ' חוץ

מאחר ואיפשר שיהיה השער הזה בירעת הבורא ית' שלא נמסר לנברא ואל תסתכל באמרם נברא ובעולם כי על הרוב יהבר עכ"ל ·
ולע"ד נראה כי הוא הכח הכולל הנקרא היולי שהוא שער הנעלם · ואפשר גם רעת הרמ"בן כן בסוד כי הוא אמר ויהי · הנה ז' ימי בראש'
אין ספק כל יום כלול מכל הז' כי אחים ורעים הם בהתאחזותם בהיולי · וכן הענין בד' יסודות כל יסוד כלול מג' אחרי' רק זה נוכר ·
ובזה תירצתי מדוע לא היה במן טעם קשוא' ואבטוחים הלא היה נותן טעם כפי מחשבת האדם · והמניקות לא יחשבו לזה אלא הענין כי
המן היה בהיולי כח כולל כל הטעמים ויצא מכח אל הפועל במחשבה ע"כ א"א שלא יהיה קצת מה בנעלם בכל טעם כל הטעמים · ע"כ
קשואים ואבטוחים לא היו כלל בכחו · וק"ל · נמצא שבעה פעמים שבעה יעולה מ"ט ועם הכולל הגדול ההיולי נ' · וכן כשתכה הן הפרטי'
ותצרף עליהם כחם בכללי' יעלה ה' פעמים י' כיצד יום א' כולל הכל כדפרש"י ביום ראשון נבראו כו' יום שבת כולל הכל בסוף בבריאת
המנוחה אשר ע"כ כל השבוע נקראת שבת · והכולל הגדול ההיולי · והפרטי' הם ה' פעמים ז' שכללנו כבר תוסף לכל יום נ' בחינות
בחינה מכל כולל · וזהו בחינה אחרת · הרי חמשה פעמים י' עולה נ' · והדברי' האלה הם עתיקי' לרומז ליסוד ומלכות כדאיתא בסוד
תרוחניות בפסוק לך ה' הגדולה וגו' קא חשיב ה' כלא' כולל י' והוא נ' שערי בינה וכשתאמר כי כל בשמים ובארץ וגו' · רומז ליסוד
ומלכות כדאיתא בספר הפרדס אז הם ז' ואז נבחני' ז' פעמי' ז' הרי הכל עולה למקום א' זפ"ז והכולל או ה' פעמים י' · וזהו סוד ה' דהששי'
כי ז' ימי בראשית ז"פ והכולל הוא ה' כולל מי' וה' זו ה' שנברא בה עה"ז · וכמו שהי' שבה נברא עה"ב הוא מספ' האמתי אחרי' · עשיריות
מאות עד אלף וחוזר לאלף · כן ז' מספר שלם · כמ"ש בעל באר מים חיים כל מה שבעביו טפח בהקיפו ג"פ ועו' חלק שבועים כך הוא
לפי האמת נמצא שאין מספר שלם בבחינה זו כ"א ז' אז בהקיפו ג"פ ויעור חלק דהיינו כ"ב · וכן כשנתבונן בה' נמצאנ' מתייחדו' באחרות
תראית הן לה' אלקיך השמים אותיות ה"ן אין להם זוג א"ט ב"ח ג"ז ד"ו נשאר ה' · יצ"ב פ"ל ע"מ ס' נשאר נ' · וזהו סוד הספירה ז' פעמים
ז' תספרו חמשים יום וארז"ל מצוה למימני יומא ושבועי כי כל יום כולל משבוע
ובשבועות נתנו י' דברות י' מאמרות כמ"ש הזוהר · עשרה עשרה הכ"ף בשקל
הקודש כי חצי השקל י' מאמרות וחצי הב' י' דברות ושניה' ביחד יו"ד במלוא' עולה
כ"ף הוא שקל השלם · וניחא השתא המאמר יום הששי כולם תלוין ועומדי' עד ששי
בסיון כי ה' דהששי רומז לז' ימי בראשית כדפי' אשר היום הנ' כוללם והו' חג השבועו'
המקודש' ומטהרם בסוד רוחניות הנקרא מעשה בראשית ונכנסי' בסוד הי' דהיינו
י' דברות כדפי' · וכמו שמספר הזה שהו' מספר שלם והעולה כ"ב כן תמצא מספר
כ"ב נכנם בנתינת י' דברות בשמות רבה אנכי ה' אלקיך הה"ד פנים בפנים דיבר ה'
עמכם · א"ר אבדימי רמן חפה כ"ב אלף ריבוא ירדו עם הקב"ה לסיני שנ' רכב אלקים
רבותיים אלפי שנאן הנאין והמשובחין יכול אע"פ שהיו רבי' רחוקי' היו ת"ל שנאן

(הג"ה
וכזה יבואר הפסוק עד ממחרת השביעית תספרו חמשי' יום וק' הלא אין סופרי' אלא מ"ט יום ודש"י האריך כפי הפסוק · ולפי דרכי הם מ"ט יום הם בעצמם יום החמשים כי כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט · והנה אכתבו עוסי' חג ביום החמשי' הגשמי' אבל הוא בעניינו הם מ"ט יום וזהו מטה ממש מ"ט שהם בכ' לאשונ' מהם והארכתי במקום אחר:

שאנן והשקט ארני בם אין כתיב כאן ביו"ד אלא בא"ר ארונו של כל העולם בהם ע"כ · מאמר עסוק הוא וזה ק' פשוטה שהם נאים עו' צריך
ביאור יכול אע"פ שהיו רבי' כו' · אדרבה יכול מפני שהם רבים הל"ל · ע"ק מה תירץ כמ"ש ארונו של כל העולם בהם · אבל זה א"ל מנלן
כ"ב אלף רבוא ובמאמר דרבתי דלעיל אמר כ"ב רבוא · ד"ל דס"ל מרכתי' אלפי ל' סמוך ולא אלפי' ע"כ חסר תיבה וחוזר אלמעלה כאלו
כתיב אלפי רבבות · ועוד דורש אלפי בפני עצמו מדלא כתיב רבבות וכתיב רבותיים ל' מוכרת · אבל הענין ק' המספר עד אלף וחוזר
לאלף וי"ב אלף נקרא רבוא · כי אז תכה עצם המספר שהוא י' אסופו שהוא אלף · וענין הכל סוד התורה בכ"ב אותיותיה · כי האורות
אע"פ שהוא למטה קטן למעלה כמה עולמות תלוין בו מלמטה הקדושה מעט ומלמעלה הרבה · עיין בר"ח בפ"ד משער היראה ריש דף
י"ת ה"ל פירשו בה"ת ז"ל ואל ימעט בעיניך שום טובה שתעשנה לשמו אפילו במלה או ראיה כי המעט ממך רב אצלו וכן בענין העברות
הקרובו' כרמיונים בזה העתקת השמש בארץ שיעור אמה תעתק בגלגל מילין הרבה וכן העתקת הצל באצטורלב עכ"ל · ובזה נבין למה
יצטרך הש"י לתת שכר לאדם שיהיו ממונים על כל מצוה כמה אלף ואלפי אלפי' מלאכים כמו שפי' הרשב"י ע"ה בהיכלות תקרוש הטעם
הוא כי יתנוצץ אור העליון מרוחניות אותה המצוה על ידי כל אותם הכלים הקטנים וא"ת די שיהיה מלאך א' נשיב כי אי אפשר לאור
העליון שיתעבה במלאך א' שנמצא המלאך גדול ברוחניות המצוה במקומה והיא היא המצוה · ואין זו הכוונה אלא שיתאמץ האור בכלים
שתהנה בהם הנשמה ומ"מ יש מלאך אחד שבו עיקר אור המצוה ותחתיו כמה אלפי' מקבלי' שאר נצוצות האור · ומזה נבוא להבין ענין
הטומאה כי בעבור אדם על מצוה אחת מתורתינו הקדושה באכילת חלב ודם וכיוצא הרי הדבר הזה למטה הוא גשמי ונראה לעבור עליו
דבר מועט אמנם למעלה היא טומאה בלי שיעור כי כפי רוחניות עליית המצוה כן הוא שיעור ירידת הטומאה בכמה מלאכי חבלה עכ"ל ·
שנאין ומשובחין (שנאין דרוש ב' דרושות ראם השקט לחור שאנן ה"לל אלא רומז לשון נאין ואם זה לחור שנאין בסגול ה"לל · ועיין בזוהר
בראשית כשהקב"ה בא לברוא את העולם נכנסו לפניו האותיות ת' ואח"כ ש' וכן כולם לבקש לברוא בהם ונתן הקב"ה פנם בכולם עד ב'
אבל עתה בם"ת נאין ומשובחין · והנה כשנכנסין האותיות למקומם מי יוכל לסבול זה הרוחניות ואין כלי יוכל לו אפי' ע"י צמצום השמים
ושמי השמים לא יכלכלון · רק לאחר שיצאו בהתפשטותם והשתלשלותם ואין הרוחניות כ"כ חזק ואז אפשר לקבלם בצורות האותיו' שלנו ·
ופ"ר למימר אע"פ שהם רבי' אין כלי סובלם והם רחוקים שם · עז"א יכול אע"פ שהם רבים כו' · ועל הכנסתם באל"ף התחיל התור' אנכי
באלף · אשר אין זוכי' לזה כי אם בני' עליה והמה מועטי' · וזהו סוד מאמרם ז"ל אלו בני אדם המקיימין התורה מאל"ף ועד תי"ו · וכדי
לבאר ענין הזה וענין המאמר דלעיל וגם נבאר בעצם ענין עה"ב נברא בי' הנה י' סוד י' שמותיו שאינם נמחקי' וכולם חוזרי' לאחרון הנמורי'
כימי' יצאו כל אותיות יו"ד ומתחילה נרבר מגשמיות נקודה קו שטח וזהו יו"ד י'
נקודה ו' קו' שטח' בסוד רוחניות הנקודה נתפשט' באורך וברוחב דהיינו קו ימיני
קו הראשי · צל בנגד הקו המציל הרי ה' ולא נגע כי להעלמת נקודה אין צל · ולהיות
שמתחיל היה קו ו' כשנעשית ה' ירד רשימו רנ"או למטה מרשימו די' וכן נעשה מן י'
ה' שמאלי בזה ה ומאחר שה' הימני' נתפשטה בכל רחבה הוצרכה לירד למטה
וע"כ ירדה למטה מי' · וכל עלול רוצה לידבק בעילתו כענין שכינה למעלה מראשו
שהוא יותר מעול' משויתי ה' לנגדי תמיד ע"כ נתהפכה הרי ידו ד' רוב הענין תעליתי
מקבלת האר"י ורומז הכל להשתלשלות הרוחניות כי גבוה מעל גבוה · הרי הכל
נמשך מי' וזהו סוד א' י' למעל' ו' למטה ו' באמצע עול' כ"ו י' למעל' סוד ה' ראשונ'

(הג"ה
במקום אחר כלתתי לך קמה כי ענין הה"ן אל"ף סוין לפעמי' בוקבי' כ"ה בצורת ד"ו כי הקו כמו ו' ולפעמים בוקבי' בצורת ד' כי הקו קטן כמו י' וכתן סיין לו ד' ע"כ תמלה בצורת יו"ד כל הסס י"ו כמשמעו אח"כ תבקן י' בתוך ד' כי"ה ה' אח"כ תבקן ו' בתוך ה' ויאנס כנס' הרי הסס שלם:)

תימני' הנבנית מי' י' למט' סוד ה' אחרונ' השמאלית נבנו' מיו"ד' ד"ו והקו הוא רשים' ד"ו והי' כולל הכל יוע"ד האמת י' דלמטה באלף יות' גדול
קצת מי' דלמעל' עד שי' דלמט' קרוב לצורו' ד' נמצא א אותיות יו"ד' ומזה נתפשט' ויזונין כל העולמו' אבי"ע בסוד המילוי ומילוי דמילוי
ד' מערבות כזה יו"ד יו"ד וא"ו דל"ת · והיו"ד ראשונ' סוד א' · והמילוי האחרון מסיים בת' הרי מא"לף עד תי"ו · עוד בדרך אחר ראש הא
היא י' יושבת על גבה וסוף האותיות מילוי יו"ד דהיינו ד' כי כתב בספר התמונ' צורות ת' ד"ו והכל הולך אל מקום אחד · הרי א"ת מו' על
יו"ד · וכדי ללמד בדרך קצרה אומר לך א' אותיות יו"ד כמ"ש ויו"ד פעמים יו"ד ונתחבר מספר כ"ב אותיות התורה עם י' מאמרות ונולם

בחינות דלעיל בחינה עליונה עה״ב בחינ׳ י׳ מספר האמתי · ובחינת ע״הז בחינת ה׳ כדפי׳ ה״פ י׳ עולה נ׳ תספרו חמישים יום והכל מצד הכנת ישר׳ וקדושתם בספירו׳ ז״פ ז׳ מספר השלם · ונזרכך לכנוס לי׳ ה׳ דהששי בסיון · וזהו מצד ההתעוררו׳ מלמטה ואז נמשך הי׳ והוא אדני גם כא״ד ארון כל העולם הוא עה״ז · ואח״כ שורה י׳ שהוא שם ידו״ד ביו״ד כאשר נפרש עוד אי״ה · ואז תבאר ענין מנין א׳ לטובה וא׳ להיפך · המנין מצד הגופות בערך עה״ז כשאינו מזוכך שולט עין הרע ומנפה · המנין מצד הראש והמעלה כל א׳ דבר שבמנין וחשוב הוא ואינו בטל כי כל א׳ כולל העולם כולו · ונקרא עולם קטן כאמרם ז״ל בברכו׳ כי זה כל האדם לא נברא אלא לצוות לזה והוא בדמותו וצלמו והכל מצד שורש נשמתו ואין נשמה שלא ההיה כלולה מי׳ שהוא עה״ב ולזה נרמז במספר שמות וכתיב ואדעך בשם · ולכל א׳ בפרט אמר הק״בה אנכי ה׳ אלקיך · ובמנין הזה אין יד שולטת · ובהפטרה והיה מספר בני ישראל וגו׳ ובמסכת יומא ר׳ יונתן רמי כתיב אשר לא ימד ולא יספר · וכתיב והיה מספר בני ישראל · ל״ק כאן בזמן שישראל עושי׳ רצונו של מקו׳ כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום · ע״כ · ואמנין מצד עה״ב אר׳ זל אין הברכה מצוית כו׳ אלא בדבר הסמוי מן העין שנ׳ ישלח ה׳ את הברכה באסמיך · ורומז על עין לא ראתה אלקי׳ זולתך זה עה״ב נמצא המספר אמתי מספר י׳ עה״ב נקרא את ומכפר השל׳ עה״ז נקרא כ״ל עולה נ׳ שערי בינה ואף ששולט עין הרע מצד המספר הזה כשאינו מזוכך הכל לטוב יסורין של אהבה לכפר עון ולהתם חטאת ואז מתקרב ה׳ לי׳ ובזה נתעלו הלוים על ישראל בישר׳ מוקדם את לכל ובלוים כל לאת · והענין ע״ד שכתב הזוהר חילוק שבין מזמור לדוד · לדוד מזמור · כי חילוק בין כשהתעורר דוד מעצמו ואז שרתה שכינ׳ ובין כשלא התעורר ושכינ׳ שרתה עליו בלי התעוררות והנה כשהו׳ מצד התעוררתו הוא יותר מעלה מן התעוררות מהשכינה ע״ד וחנותי את אשר אחון מי

קנ״ה

כל

רוזו לעה״ז כי כל והוא יספר ס׳ מהוא עה״ז כדפי׳ והוא כל כי יש למספר וזה נקרא כל את הוא דינוי אשר לא יספר ·

שאין לו אחון משלי כן בישראל מוקדם את לכל אכן בלוים הבינו מעצמם במספר כל שהוא סוד ה׳ שזיכנו ואח״כ המשיכו י׳ שהוא את ולהבין הענין כי מספר ה׳ שהוא מספר ז׳ עולה כ״ב אותיות כאשר אנו תוני׳ א״ב ג״ד כו׳ דה׳ קודמת לי׳ ומצדו ית׳ שיצאו ממנו תשר״ק כו׳ כמבואר בזוהר בראש׳ אז י׳ קודמת לה׳ וכן בשם ידו״ד ובהתעוררות ה׳ והתזרכבות אז נכנס ז׳ למספר י׳ כי נעשה את מאלף עד תיו ע״כ היו הלוים כ״ב אלף דוגמ׳ כ״ב אלף רכו׳ והנה פי׳ מספר הז׳ בעיגול עולה א״ך תוכף חלק שביעי׳ עולה כ״ב וע״כ רכז א״ך אה כמה לוי והיו כ״ב אלף וישרא׳ לכה הזדככו מתחילה כל ע״כ עין הרע שולט · ומספר את הוקדם ע״ד וחנותי וגו׳ וזה״ש במספר שמו״ת בישרא׳ · ובלוים לא נאמר שמו״ת רק המספר כל · וע״ד הפשט לפי שישראל מתו ולא נשאר רק שמותם ולפי דרכינו ישראל הקדימו את החסורה א׳ מספר שמו ית׳ יו״ד עשרי׳ ע״כ נמנים מבן כ׳ · והלוים כל התעוררות מתחלה וקיימו אדני גם ואח״כ ביו״ד · ובזה מתורץ מה שמקש׳ המפרש׳ מרוע שבט הנבחר לא היה בהן הברכה שלם ולא היו רק כ״ב אלף מבן חודש · ולא הגיע לשליש ממספר שבט קטן מהשבטי׳ והארון ערין לא היה מכלה מהם כי עתה נצטוו לא הענין לא מרבכם מכל העמים וגו׳ כי אתם המעט והענין שישראל א׳ שקול כנגד כמה אלפי׳ כן הענין הלוים מיד שהיו כ״ב אלף למספר המכוון אז נשתלמו בכל השלימות · נחזור לענינינו ובתוך דברינו נתבאר המאמר בשם אלקינו נרגול הנה אף שהמנין ששולט בו עין הרע ויסורין הנקרא כל הוא לטובתם כדפי׳ כי די לעבד להיות כרבו כב יכול וזהו ענין המאמר נרננה בישועתך · כי כביכול השכינה בגלות ואח״כ יתקיים ביום ההוא יהיה ה׳ אחד כן אנחנו בשם אלקינו נרגול כי קבע שמו בשמינו וד׳ דגלי׳ ד׳ אותיות ידו״ד · וד׳ מחנות שכינה כאשר נבאר · ואחר שאמר המאמר שנעשו דגלים כמלאכים · אמר וסנין שהוא אהבה לישראל ר״ל שרגליהם למעלה מרגלי מלאכי השרת מצד שורש נשמותיהן · ועניין חפצם ברגלים אמר שם מקודם כדי שיהיו נכרי׳ ר״ל אף בנגליהם יהיו דומי׳ למלאכי השרת כי כבר כתוב בפרדס שישראל מעלתם ממעלת מלאכי השרת מצד נשמתם עדיפא מנשמת המלאכי׳ · אכן הד׳ יסודו׳ הדקי׳ של מלאכי׳ הם עדיפי׳ והם חפצו אף בנגליהם היות נכרי׳ · והנה נפרש רמז אדם אתם אותיות אמת יש מספר כל ויש מספר את מצד י׳ כדפי׳ · הנה כתב הפ״רס מספר קטן הוא בחינות המלאכים נמצא אנחנו מצד נשמותינו מספר גדול נגד המלאכי׳ שהם מספר קטן · וכבר הקדמנו א׳ היא הק״בה סוד שמו כמו א׳ דארגמן וישראל בערכם מספר גדול דהיינו מה שאצלם ד׳ אצלינו מ׳ זהו סוד אדם · וכשהמספר מצד · חשוב ד׳ מחנות כל א׳ כלול מי׳ עולה מ׳ נמצא אנחנו ת״ו וזהו אמת אדם מעשר של אמת · וא״ת איך תוכל לעשר א׳ מן א׳ ו״ל אדם א׳ מאלף מצאתי ר״ל כשהעשה מאלף אלף כי אלף חוזר לאלף כדפי׳ וזהו סוד מחלוקת כתיבה מהלכין כקורה מהלכין · מר אמר חרא ומר אמר חרא ולא פליגי · כתיבה בחינת אדם ד׳ רוחות כמ״ם ם רל״ רבה המשרה

ק״נה

כי ארנ״ון הוא רפאל׳ גבריאל׳ מיכאל׳ נוריאל׳ · א׳ הוא הק״בה רוכב עליהם כמ״ש קנת יקוקלי אבל יש מקוקלי׳ שכתבו כל׳ ארנ״ון רוזו לד׳ מקנו׳ שכינה כי אוריאל׳ ונוריאל׳ אחד כמו שיתבאר:

והנקודה שהוא הארון שבתוך ם גובהו י׳ אז עולה נ״מ כמספר כל׳ · בקורה הוא התפ שטו מילוי ומילוי דמילוי מספר י׳ יוד יוד ואו דלת דהיינו מא׳ עד ת׳ סוד מאסף לכל המחנות בסוד חזרת הדברי׳ למקורן · ועתה נבאר בשם אלקינו נרגול · וסיים בזה המאמר הה״ד כו׳ באותן ת״ר ל שהוא מפרש אותות אאותו״ת השם · ע״ז ד׳ דגלים · ונקרים על ג׳ דברים העולם עומד תורה עבוד׳ ג״ח · וצדקה ענין א׳ עם ג״ח נמצא הם ד׳ תורה תשובה תפילה צדקה · וכל רגל נגד אות מאותיו׳ השם של ד׳ · תורה נגד י׳ מהשם כי י׳ דברו׳ בוללי׳ תרי״ג מצות דגל מחנה יהוד׳ מורה על התורה כמ״ש רש״י משה אהרן ובניו וסמוכי׳ להם רגל מחנה יהוד׳ כו׳ · והרוח מזרח שמשם יוצא אור לעולם ותורה אור · מלפני אוריא׳ · או״ר בג״י ר״ז סודות התורה · ונקרא ג״כ נוריאל נור הוא אש כי הנכנס ביותר נשרף כההי׳ תינוק דדריש בחשמל בפ״ק דחגיגה · והנה ג׳ בחינות לעמוד התורה · א׳ לעסוק בשמה לשמור ולעשות ע״כ תורת אמת בפיהו איכא דהלכתא · ב׳ ההתמדה והגית יומם ולילה · ועכ״פ למאן דלא אפשר לקבוע עיתים ותורתו קבע ומלאכתו עראי · הג׳ עזר ללומדי תור׳ שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך · בחינה ראשונה יהוד׳ א״רז״ל כל מ׳ שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמות יהודה מגולגלין בארון התפלל משה שמע ה׳ קול יהוד׳ כו׳ לא הוו מעיילי ליה במתיבתא דרקיעא אמר ואל עמו תביאנו לא הוה ידע למשקל ולמטרא בשמעתתא אמר ידיו רב לו לא הוה סלקא לי׳ שמעתת׳ איבא דהלכת׳ אמ׳ ועזר מצריו תהיה וכן כדוד המלך כתי׳ וה׳ עמו · ואר״זל שהלכ׳ כמותו בכל מקום · יששכר הוא בחינה השניה ההתמדה · זבולן שלישית נורע העוזר · וע״כ כתיב מטה זבולן ולא ומטה כי אינו טפל וכ״כ בעל הטורים · וכן בפסוק שמח זבולן הקדימו לישכר · רגל ראובן תשובה ה׳ מהשם · במסכת מנחות מפני מה נברא העולם בה׳ מפני שדומה לאכסדרא הרוצה לצאת יצא מ״ש תלי כרעי׳ ראי הדר בתשוב׳ מעיילי לי׳ ולעיילי בהך לא מסתייעא מילתא ע״כ · הרוח תימנה התשובה בימין מימיני מיכאל · במדרש שאלו לחכמה חוטא מה יעשה כו׳ לנבואה כו׳ לתורה כו׳ עד טוב וישר ה׳ ע״ש זה שם מיכאל מי כאל · אר׳ זל ימינו של הק״בה פתוחה פשוטה לקבל שבים אר״זל אמר הק״בה לראובן מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה ואתה פתחת בתשובה תחילה חייך שבן בנך הושע פותח בתשובה שנ׳ שובה ישראל ע״כ · בר״ח הקשה מתשובת אדם וקין שקדמו ותירץ מה שתירץ · ונל״ע״ד הם לא פתחו מעצמם כי הק״בה פתח והוכיחם בב״ר ועתה פן ישלח ידו א״ר אבא בר כהנא מלמד שפתח לו הק״בה פתח של תשובה שנ׳ ועתה אין ועתה אלא לשון תשובה שנ׳ ועתה מה ה׳ אלקיך שואל מעמך · אבל ראובן פתח והתעורר מעצמו ·

ויענין

וענין הפתיחה קודם שיבאו ימי צרה · או זקנ׳ חסרא לנגבא נפשי׳ בשלמא נקים וע״ז פירשתי פסוק השיב אחור ימינו · (ר״ל סימן
לפשוטה לקבל שבים) מאי טעמא מפני אויב ר״ל שלא תקדימו לעשות תשובה רק מפני אויב בבוא הצר הצורר · כי תשובה ומעשים
טובים אינם כתרים רק בעשותם בפני בא הפורענות · הנה ברגל הזה ראובן שמעון גד · ג׳ חלקי התשובה · א׳ הא ראמרן ביום טובת
היה בטוב וביום רעה ראה · ב׳ ההכנעה ובושה · כמ״ש אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך בושתי וגם נכלמתי וכן אמר
עזרא אלקי בושתי וגם נכלמתי להרים אלקי פני אליך וגו׳ · שמעון היתה בו בושה כשבאו על חמרין היה אלף אף משבט לוי ובקרא
כתיב י״ב אלף והרבה תירוצים ע״ז · אבל יש לתרץ שמעון היתה בו בושה לילך כי מנשיא שלו היה בא דבר זה ודמיא להא דאית׳ בפ״ק
דברכות אמר רב הונא סבא משמיה דרב כל העושה דבר ומתבייש ממנו מוחלין לו על כל עונותיו מהכא ויאמר שמואל אל שאול למה
הרגזתני וגו׳ וכו׳ עד ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות ואלו באורים ותומים לא קאמר משום דקטיל נוב עיר הכהני׳ · ומ״נ
דאחילו לי׳ שנ׳ כו׳ אתה ובניך עמי וא״ר יוחנן עמי במחיצתי · ג׳ גבורת התשובה איזה גבור כו׳ מאמר אשרי איש ולא אשרי אשה אמר
רב עמרם אמר רב אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש · רי״בל אמר אשרי מי שעושה תשובה כאיש · נכרים היו גבורי גד · גר גדוד
יגודנו ומורה אגבורת התשובה כי לפום ריהטא חטאו והא ראייה מרע״ה הוכיחם האחיכם יצאו וגו׳ וקיימו וקבלו ועשו יותר מהחיוב בענין
תשובת הנדר ויצאו בראש הרי תנאי התשובה כתנאי בני גד ובני ראובן · דגל אפרים ימה תפילה שכינה במערב שם קדשי קדשים ·
אשר דרך שם שולחין כל ישראל תפילותיהן · מאחורי רפאל מרע״ה ריפא אחותו בתפילה אל נא רפא ורמז רפאל · התפילה נגד ג׳ שבט׳
כי תנאי התפילה ג׳ שהן ו׳ א׳ התפילה נקראת עין ולב · עיין במ״ש עיני כל אליך וגו׳ לב בכל לבבכם זוהי תפילה והם לכאורה סתרי ·
בפרק מצות חליצה ר׳ חייא ור׳ שמעון הוו יתבי נפיק מילתא מבנייהו פתח חד מינייהו ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנ׳ והיו
עיני ולבי שם כל הימים · פתח אידך ואמר המתפלל צריך שיהא לבו למעלה שנ׳ נשא לבבינו אל כפים וגו׳ · אדהכי אתא ר׳ ישמעאל
ברבי יוסי לגביהו א״ל במאי עסיקתו א״ל בתפלה · א״ל כך אמר אבא המתפלל צריך עיניו למטה ולבו למעלה לקיים שני המקראות
הללו עכ״ל · והכוונה ע״ד שכתבתי במקום אחר כתי׳ עבדו את ה׳ בשמחה · וכתיב עבדו את ה׳ ביראה · האדם כשמתקרב להתפלל
יחשוב מה אני טפה סרוחה חוטא ומרי וירא ויבוש וזהו עיניו למטה · אח״כ חושב בגדולת הש״י שהוא רם ונשא כל יכול ושמח בדברו
ממנו ית׳ · וזהו לבו למעלה ולבי רואה חכמה · יהושע בן נון מאפרים · מצינו אלו ב׳ מלא רוח חכמה ומצדו נפל אפניו ואר״ל כל
ת״ח שאינו בטוח להיות נענה כיהושע לא יפול אפניו · ב׳ התפילה נקרא קטורת שנ׳ תכון תפילתי קטורת לפניך · והנה הקטורת ריח
טוב · אבל בו ג״כ חלבנה רומז שיהיה ג״כ מקושר בקטורת · והכוונה המתפלל צריך לראות שיהיו מעשיו נאים כקטורת וכשזוכה אז
מזכה לאחריני כל תענית שאין בו מפושעי ישראל כו׳ · בשמות רבה והובא במנורת המאור דף ל״ט צריך אדם לטהר לבו קודם שיתפלל
וכן אמר איוב על לא חמס בכפי ותפילתי זכה · א״ר יהושע הכהן בר נחמי׳ וכי יש תפלה עכורה אלא כל מי שידיו מלוכלכות בגזל והוא
קורא לחק״בה אין עונה אותו למה שתפילתו בעבירה · ואלו ב׳ בחינות גדעון שבא ממנשה היה זוכה ומזכה · קודם שעשה עבודה הרס
מזבח הבעל · ג׳ התפילה נקראת עבודה · העבוד׳ עבודת חוץ · עבודת פנים · כן בתפילה הוידוים ושערי דמעה הם ענין חוץ · השבחות
ורננים עבודת פנים · וצריך המתפלל לראות את עצמו ככהן והתפילה כעבודה עיין בטור א״ח · והנה עבודת בית אלקינו היה בחלק
בנימין · דגל מחנה דן צפונה · צדקה ה׳ אחרונה · בפרק חבונת ג׳ ד׳ גמול דלי״ם · ואח״כ ה׳ כבר נתנו סימנים לכתיבת ה׳ ד׳ ודי
ר״ל הרגל רמות ו׳ אז הוא ר״והקו דמות י׳ אז הוא די אותיות יד פשוטה והוא וענין ד״ו פרצופין בסבר פנים יפות · והנה מצפון זהב יאתה
גם הנותן צפנת לפני ה׳ · מתן בסתר · משמאלי גבריאל · במדרש איכה ר׳ יהושע דסכנין בשם ר׳ לוי ו׳ שנים היו הגחלים
מסונות בידו של גבריאל סבור שישראל עושין תשובה · וכיון שלא עשו תשובה בקש לזורקן עליהן בחמה קרא לו הק״בה וא״ל גבריאל
להונך להונך שיש בהם בעלי צדקה אלו עם אלו תה״ד וירא לכרובי׳ תבנית יד אדם תחת כנפיהם ע״כ ופי׳ בספר שערי גן עדן ר״תחת
כנפיהן בהחבא שהיו נותני׳ בסתר · הנה לרגל זה ג׳ ענייני׳ · א׳ ג״ח · ב׳ צדקה · ג׳ מעשר · ג״ח כולל לעניי׳ ולעשירי׳ · לחיים
ולמתים · יחיד ורבים · ועל כולם העוסק בצרכי ציבור באמונה ומעמידם על הדין והאמת ושלום וכשיש דין למטה אזי חסד מלמעל׳
וכל זה היה בדן דן ידין עמו ומי עוסק בצרכי צבור כשמשון · ואמר כאחד שבטי ישראל ופרש״י כדוד המלך · ובדוד המלך כתיב ויהי
דוד עושה משפט וצדקה · ולזה מצטרף חסד כמ״ש כי אני ה׳ עושה חסד ומשפט וצדקה · ב׳ צדקה בסבר פנים יפות ובסתר·תגרת
מרובה וטובה · וזה רמוז באשר איתא בפ״ק דבתרא מה יעשה אדם ויהיו לו בנים ר׳ אליעזר אומר יפזר מעותיו לעניי׳ · ע״ש בפרק הנ״ל
קודם לזה רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד ר׳ יהושע אומ׳ זוכה לבנים בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אגדה · בעלי חכמה ·
דכתיב ימצא חיים · בעלי עושר דכתיב צדקה · בעלי אגדה דכתיב וכבוד · כתיב הכא וכבוד וכתיב התם
כבוד חכמים ינחלו ע״כ · והנה כתי׳ ברוך מבנים אשר ובספרי אין שבט נתברך בבנים כאשר · וכתב רש״י איני יודע היכן · ונל״ע ע״ד
הנ״ל · ונרמז ג״כ מאשר שמנה לחמו (ולמה) והוא יתן מעדני מלך · כלומר שאינו נותן לעני מהגרוע אלא מעדני׳ לקיים כל
חלב לה׳ · ג׳ מעשר כתיב הביאו את כל המעשר אל בית האוצר (ר״ל אומר ס׳ למעלה ע״ד שאור ומכנו אבותי נכוו למטה · ולכי נכותי למעל׳
וכו׳) ברכה עד בלי די ופי׳ רז״ל עד שיבלו שפתותיכם מלומר די וזהו נרמז בברכת נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה׳ ים ודרום ירשה ירש׳
הרי שם ידו״ד בר׳ רגלי׳ וזהו ובשם אלהינו נדגול · אז המאמר מבואר כחונן נרננה בישועתך כו׳ פירשתי לעיל · אהבה פי׳ לעיל מצד
שורש נשמתם רגלי ישראל למעלה מרגלי המלאכים · ולא היה חשקם רק להיות נכרי׳ אף בנגלה להיות כמלאכי השרת כר״פל · וכן
מבואר המאמ׳ רדבר אחר כו׳ כ״ב אלף כו׳ והמאמר הראשון המרב׳ מענין שמו ית׳ הוא מספרי׳ מספר את והמאמר דכ״ב שהן כ״ב אותיות
מצירנו ה׳ קודם לי׳ מספר כל ובהזרכבם מאלף עד ת׳ נכנס בספרי׳ דהיינו א״ת · ע״כ במאמר הראשון המדבר מענין שמו דורש
באותו״ת ר״ל אותיות השם · ובמאמר השני דורש באותות לשון תאוה · זהו התעוררות מלמטה למעלה דפרישי׳ מאמר פקוד את בנילוי
הם זכו לב׳ שלחנות ויבכו מספר כל יותר מישראל · ע״כ בישראל שאו לישנא דמשתמע לתרי אפי׳ · כי מצד מספר כל שהוא ה׳ ע״ה
כשאינו סוכך עין הרע שולט . ומ״מ הכל הולך למקום אחד לטובתם לזככם · וזה רמז נפלא במעשה בראשית וירא אלקי׳ א״ת כ״ל אשר
עשה והנה טוב מאוד ודר״זל מאוד זה המות ואמר הן א״ת הן כ״ל הכל לטובה · ודבר זה נרמז ג״כ בהפטרה וע״ד מדרש רבות בפרשה
זו והיה במקום וגו׳ א״ר יוחנן מה כתי׳ למעל׳ מן הענין לך קח אשת זנוני׳ וגו׳ וילך ויקח את גומר וגו׳ וכל הענין קרא שמו לא עמי כי אתם
לא עמי וגו׳ ואח״כ והיה במקום אשר יאמר להם וגו׳ מה אם בשעה שהיה כועס עליהם כך היה מחבבן בשע׳ שהוא אוהבן על אחת כמה
וכמה למה הדבר דומה למלך שכעס על אשתו אמר מגרשה אני ואיני תם על בניה · לא היא אשתי ולא אני אישה ירד לשוק הלך לו אצל
הזהבי אמר לו עשה לאשתי תכשיטין של זהב הלך אוהבו ומצא לו אצל הזהבי עושה לאשתו תכשיטי׳ הלך ואמר לשכנותיה לא שמעתן
שהמלך עושה מריב׳ עם אשתו והוא אומר לה מגרש׳ אני עכשיו ראיתי אותו אצל הזהבי אמר לו עשה תכשיטין לאשתי כך כשכעס הק״בה
על ישראל אמר להושע לך קח לך אשת זנוני׳ וגו׳ איני מבקשה כי זנה תזנה הארץ וגו׳ איני מרחם עליה קרא שמה לא רוחמה לא היא שלי
ולא אני שלה כי אתם לא עמי ואנכי לא אהיה לכם · אמר להם הושע אומו׳ העולם מה אתם סבורים בשביל שאמר להם הדברי׳ הללו כי
אתם לא עמי שהוא כועס עליהם ראו היאך הוא אומר להם מה אחריו והיה במקום אשר יאמר וגו׳ · וכן ישעי׳ אומר שמעו שמים והאזינו

ארץ וגו׳ הוי גויהושא · ומה כתיב אח״ז לכו נא ונוכחה · רחצו הזכו וגו׳ למה הדבר דומה לבן מלכים שאמר לו אביו לך לבית הספר הלך לו לשוק והיה מתחיל משחק עם הנערים ירע אביו שלא הלך לבית הספר מקללו ומשמיעו דברים רעי׳ אח״כ אמור לו רחוץ ידיך ובא סעוד עמי כך ישעי׳ אומר בנים גדלתי וגו׳ ומשהוא גומר כל הענין מהו אומר לכו נא ונוכחה וגו׳ · וכן ירמי׳ הק״בה אמר לו מה אתה רואה ירמי׳ ואמר מקל שוקד וגו׳ סיר נפוח מצפון תפתח הרעה · וכל הענין מה אחריו · הלוך וקראת באזני ירושלים וגו׳ · קדוש ישראל וגו׳ משל למלך שנשא אשה והיה אומר אין נאה הימנה אין משבחת הימנה אין משובחת הימנה נכנס שושבינה לבית ראה אותה מנוולת הבית אינה מכובצת · המטות אינן מוצעות · אמר לה שושבינה הלואי את שומעת שהיה בעליך משבחיך לחוץ השוק אין אותו השבח מעשה הללו אמר השושבין אם כשהיא מנוולת כך הוא משבחה אלו היית מתוקנת על אחת כמה וכמה כך דורו של ירמיה חוטאין והוא אומר להם זכרתי לך חסד נעוריך וגו׳ אמר להם ירמי׳ הלואי אתם שומעין מה הוא אומר אליכם הלוך וקראת באזני ירושלי׳ וגו׳ זכרתי לך חסד נעוריך וגו׳ קדוש ישראל וגו׳ אמר אם בשעה שהם חוטאי׳ כך הוא מחבבם כשהם עושי׳ רצונו על אחת כמה וכמה אף כאן כי אתם לא עמי וגו׳ ומה אחריו והיה במקום וגו׳ ע״כל · דרך כלל היסורין לתכלית אהבה ע״כ בעת הכעס עת רצון ג׳ משלים שהביא ג׳ שלמיות דירה נאה כלים נאים אשה נאה שכתבתי בדרוש אח׳ בשם הר״ח דירה נאה הלב · כלים נאים כלי המעשה אשה נאה הנשמה והארי׳ נתן סי׳ חשב אנוש עד דכא ר״ת דירה כלים אשה · והנה במשל הראשון הזה בו כלים נאים במשל השני לך אל בית הספר דירה נאה · המשל השלישי מבאשה אשת נאה · ובית המשומר נוף תאר (כלי סנס זס) כמ״ש עד שלא יזועו שומרי הבית ומטות מוצעות בשבכך תשמור שידמה הארם מה יהיה ברעות מטה שלו · ועל הארץ תישן · רמז שיזכור הכל בארץ הזו · ואז מתכא המדרש הראשון במדבר סיני באוהל מועד · דיבר מאוהל מועד מבגינו ומחורבנו ע״ד ויקרא ה׳ אל משה וידבר אליו מאוהל מועד שפי׳ הזוהר דיבר ממנו מאהל מועד מה יהיה בסופו · כתיב ויקרא וכתיב התם ויקרא ה׳ אלקים צבאו׳ ביום ההוא וגו׳ ונעשה מדבר שממה · ורמז בשאו לישנא דמשתמע לתרי אפי׳ כיהכל הולך אל מקום אחד תם עונך בת ציון · וכתב את כל רמז לב׳ ענייני׳ הנ״ל כדפריש׳ · ורמז הפלא ופלא בפלוגתת ר׳ יוחנן ור״ל כל שרבכו למנות שנינו · את שרבכו למנות שנינו · רומז למנין דפרשה ואלו ואלו דברי אלהי׳ חיים · כי את עדיף מכל· והקרים כל לאת · ובזה מתורץ מ״ש לא חבבתי ברי׳ יתירה מכם · ר״ל אף בחובב עמי׳ ואתם בשפלו׳ יעלה על דעתכם כי אני מחבבכם יותר רק הוא לטובתכם להתם חטאת · ודמיתי אתכם לי כי אני עמכם בצרה · ולעתיד כתי׳ ביום ההוא וגו׳ כן אתם לעתיד יגדל שמכם ושמי בכם והביא במדרש זה פסוק לך ה׳ הגדולה · כי ברגלים שם יד״וד כדפי׳ והק״בה בגלות לקח והסיר אותיות ו״ה כמ״ש כי יד על כס יה ושם אותם הק״בה בדגל שלו וזהו הגדולה אותיות דגל ו״ה ועתיד יחזיר׳ גם האלף דנחסרה מכסא ויקויים ההבטחה לאברה׳ אבי הוא הראש והמקור שלנו · ואגדלה שמך דהיינו אותיות דגל ו״ה א׳ כמ״ש או״ה למושב לו. אכי״ר :

(הג״ה ענין המדרש דאומר פכתם בר אילי׳ מה כתיב בראש הספר כו׳ פכתם מקשה הוא בעצמו קושייתו ווהי הקושיא מה כתי׳ בראש הספר שאו ולא פתח בלשון זה · ויקיס התירוץ הקבלה היא ברכה · כענין שהארכתי בדרוש אחר יתרון אור מכח האסך כי או הסודכנו׳ · תם עונך כו׳ · ואו יותר אור · ומה שגלינו בין האותו׳ ישא פרעה ראשך מעליך והו סי׳ ישא פרעה ראשך הת רוממו׳ · ענין מלת י׳ קרבנות כתבו לאותו׳ ולעתיד כו׳ שהארכתי במקום אחר) :

נשא את ראש בני גרשון וגו׳

פרשה זו נגד מחנה לויה · כי אף שחושב פקודת קהת בפר׳ במדבר · מאחר שהקהתיים הם נושאי הארון שהוא ג״כ משא הכהנים ע״כ יחשבו הם בכלל שכינת ששם הכהני׳ · אבל בפר׳ נשא הכל ממחנה לויים · ומתחיל בגרשון שהוא הבכור · ומצדו זכו כל הלוים להיות במקום בכורים במדרש רבה יקרה היא מפניני׳ מדבר בקהת וגרשון אע״פ שגרשון בכור ומצינו שבכל מקום חלק הכתוב כבוד לבכור · לפי שהיה קהת טוען את הארון ששם התורה הקדימו הכתוב לגרשון שבתחילה אמר נשא את ראש בני קהת ואח״כ נשא את ראש בני גרשון וגו׳ הוי יקרה היא מפניני׳ ואין פניני׳ אלא תחילה כמ״ד וזאת לפנים בישראל · ע״כ ·

עוד לשון המדרש ואם לחשך אדם והלא גרשון היה הבכור למה הקדים הכתוב לקהת לנשיאת ראש ואחר מנה לגרשון · אף אתה אמור לו לפי שקהת היה מטועני הארון שהוא קודש קדשי׳ ויצא ממנו אהרן כהן שהוא קודש קדשי׳ וגרשון היה קודש לכך הקדימו הכתוב לקהת · ומנין אתה למד שגרשון לא איבד גדולתו לפי שהיה בכור שכן אתה מוצא כשם שאמר בקהת נשא את בני קהת כך אמור בגרשון נשא את ראש בני גרשון · ומ״ש הכתוב גם הם שלא תאמר שלכך מנה בני גרשון שניים שהם פחותי׳ מבני קהת לאו כו׳ ע״כ · נראה דהאי ויצא ממנו אהרן הכהן שאמר במדרש הוא תירוץ שבא לתרץ על הקושי׳ הנופלת על מה שאמ׳ לפי שקהת היה מטועני הארון והנה היא גופא קשיא · למה לא יהיה גרשון שהוא הבכור מטועני הארון · ע״ז תירץ כי יצא ממנו אהרן הכהן שהוא קודש קדשים והארון קודש קדשים · ואין להקשות קיצור בדברי המדרש יאמר שלכך הקדים נשיאת קהת לגרשון מאחר שיצא ממנו אהרן · דזה אינו כלום דאיך ידלג יחוס האבות מפני בניהם ע״כ הוצרך להשיב בשביל שהקדים קהת בשביל קדימת קדושת עבודת הקודש שהיה מנושאי הארון וזה הדבר של נשיאת הארון הוצרך להיות לקהת דוקא מאחר שיצא ממנו אהרן שהוא כהן · ובנשיאת הארון היו משותפין הלוים עם הכהנים · על כן מתורץ למה הזכיר את אהרן ולא את משה שיצא מקהת שהוא גדול מאהרן · כי משה בניו יקראו על שם שבט לוי · והוצרך כאן להיות שותפי׳ בנשיאת ארון כהן ולוי ע״כ הזכיר את אהרן ·

ומאחר שבא המדרש הזה לידי אבארנו · הנה מכח המדרש הזה מתורצים כמה קושיות בפסוקים א׳ לעי׳ בנשיאת קהת הזכיר את משה ואת אהרן ובנשיאות גרשון לא הוזכר רק משה לבדו ובמררי לא שום אחד · ב׳ קשה למאי נפקא מינה אמר גם הם (ולמה לא הוזכר במררי וגם לשון נשא לא הוזכר וזה אפשר לתרץ דלגלוי׳ יקר גרשון יותר׳ שהיה פקוד א׳ דהיינו איתמר) ג׳ קשה השינוי בגרשון שאמ׳ לבית אבות למשפחותם · ובקהת אמר למשפחותם לבית אבותם · וע״פ המדרש הנ״ל מתורץ הכל · בנשיאת קהת הזכיר גם אהרן שהוא היה הסיבה כמ״ש ויצא ממנו אהרן : ואצל גרשון לא הוזכר · ומשה הזכר לגדולת גרשון כמ״ש גם הם כו׳ · וע״כ הוזכר ג״כ לשון נשיאת׳ ואמר לבית אבותם מצד האבות הגדולה לגרשון כי הוא הבכור · אבל אצל קהת הקדים למשפחות מצד המשפחת כי יצא ממנו אהרן · ובבני מררי כתי׳ למשפחותם לבית אבותם · משפחות יותר חשוב מבית אבותם כי מררי הצעיר וגדולי׳ מהם משפחתו דהיינו קהת מצד הארון וגרשון מצד הבכורת · וכבר כתבתי כי גרשון מצד הבכורה כולל הלוים שנתנו תחת בכורי ישראל · ע״כ תמצא כתוב אצל כלל הלוים הלשון של בית אבותם למשפחותם כמ״ש אצל גרשון כי כן כתי׳ בפרשת במדבר פקוד את בני לוי לבית אבותם למשפחותם :

ועל ענין קדימת התורה להבכורה הביא הפסוק יקרה היא מפניני׳ ומפרש פניני׳ לשון פני׳ כו׳ וק׳ מפני׳ ה״לל ומה זה מפניני׳ עם ב׳ נונין · ועו׳ קשה במ״ש ומנין שלא אבד גרשון גדולתו לפי שהוא בכור כו׳ וקשיא סיפא לרישא דאמר ואבד והקדים את קהת מפני שהיה מנושאי הארון · אלא הענין הוא פניני׳ מורה על הכפל · וכאלו היה כתוב ב׳ פעמי׳ פנים · והענין כי תכלית היה בשביל אדם שיקבל את התורה כמ״ש לעיל בענין נע״שה אר״ם · ואדם הוא הבכור לכל מין הארם כי הוא הראשון והנה ישראל נקראו אדם · וע״כ נקראו בכו׳ כמ״ש בני בכורי ישראל · אמנם זו הבכורה קדמה ללוים מלישראל כי הם בבחינת רוח האדם העולה וישראל נפש כמ״ש לעיל

לעיל ע"כ כתי' בשבט לוי יורו משפטיך ליעקב · וזה הכל מצד התורה הנגליי' שהיא תורת האדם דהיינו המצות אשר יעשה אותם האד' ואת אשר יזהר מהם · אמנם התורה הרוחניי' היא הבכור האמתי כי קדמה להעולם אלפי' שנה והיא התורה הרמוזה בלוחות תורת ה' שנשאו הקהתים כי הלוחות מעשה אלהים המה · כמו התורה הקדומה · נמצא שזוהי בכור להתורה הנתנ' לאדם לקיים המצות הנגלות · וע"כ הוזכר קהת בראשונה · מאחר שנשא את הארון ששם התורה ברוחניית והיא הבכור כי קדמה לעולם נמצא בבחינ' זו דין בכור לקה' וע"כ הוקדם · נמצא שענין גדולת גרשון שהיא הבכורה גרם להקדים את קהת הנושא ענין בכורה האמיתית ובזה נתגדל מעלת הבכורה ובכור הוא לגרשון שהיה בכור למטה להגדיל מעלת הבכורה · וע"ז יתבאר מפניני' כאלו היה כתוב ב' פעמים מפנים מפנים · ופנים פירשו בכורה כמו וזאת לפנים · ואמר שהתורה יקרה מבכורה · ופנים השני הוא נתינת טעם למה יקרה מפניני' לפי שהיא עצמה פנים דהיינו התורה הקדומה · ואז המ"ם של מפניני' מפורשת על ב' דרכים · מפנים הראשון אז המ"ם מ"ם היתרון · ומפנים שניפירושה ב' כמו בשביל כלומר מאחר שהוא פנים כלומר קדומה:

נשמע מכל הלין שבני קהת המוזכרים בפרשת במדבר מישך שייכי לכהנים שהיא מחנה שכינה · ופרשה זו נשא בני גרשון כו' היא מחנה לויה שהם רוח אדם כמ"ש וזה יהיה ענין הזכרה בפ' זו כמה קלקול הבא מחטא אדם ותיקונו · כבר נודע מי שיש בו חלק נשמה גבוה מעל גבוה בסוד האצילות · אין חטא בא אל ידו · אבל כשלא זכה רק לרוח. אז יכול לבוא לידי חטא ע"י הסתת הנחש שעבר בה רוח קנאה ומזה נמשך רוח הטומאה · ודוד המלך ביקש תמיד על רוח הקודש ורוח חכמה ותבונה ואמר רוח נכון חדש בקרבי · ולעתיד יקויים ואת רוח הטומאה אעביר:

על כן אחר שהזכיר פ' הלוים ומגיינם לעבודת הקודש מבן שלשים ועד בן חמשים שמספר זה מורה על רוח הקודש שנתלבשו והיו דבקים בשמו הגדול ידו"ד מלמטה למעלה כי מספר שלשי' רומז על ו"ה כהשם שכן ו' פעמים ה' עולה שלשים : ומספר חמשים רומז על י"ה מהשם שכן י' פעמים ה' עולה חמשים . ומספר הזה תמצא בציוני כתיב' נח והבאתיו בפ' נח ע"ש · נמצא עבוד' הלוים עבודת קודש היה רוח הקודש · על כן ציוה אח"כ להעביר רוח הטומאה מהקודש · ולשלוח מן ג' מחנות ג' מיני טמאי' · טמא מת ממחנה שכינה · זב ממחנה לויה · מצורע ממחנה ישראל · מת אין טומאתו כל כך רק במה שהיה ראוי להיות חי לעולם והיה דבק בהשי' שהו' נצחי כמ"ש ואתם הדביקים בה' אלהיכם חיים כולכם · ומי שהוא במחנה שכינה ציוה ה' את הברכה חיים עד העולם · ועתה לאחר קלקול האדם וחנוך נעשה חומרי · הנה טוב מאוד זה המות ויקר בעיני ה' המותה לחסידיו והמות גורם לנשמתו הנצחיי' מ"מ המיתה לפי שעה היא פירוד · ע"כ נשתלח ממחנה שכינה · זב היא טומאה יוצא מגופו יותר חמורה וזה בא מצד הנחש שהטיל זוהמא כו' ומזה נמשך הנדות והזיבות וטומאת קרי · ואלו לא חטא האדם היה הזרע זרע קודש · ולא היה מטמא ועתה נעשה טיפה סרוחה · ע"כ נשתלח מחוץ למחנה שניה · מ"מ יש לו איזה תיקון דהיינו המקדש עצמו בשעת תשמיש בקדושה נפלאה אז נתקדש ונעשה בור סיד שאינו מאבד טפה כלום' שאין הטיפה הולכת לגמרי למקום האיבוד · אבל מצורע הוא רושם עצם הטומאה ולטומאה זו אין תיקון בעודה בו · ואז טמא אף חלק נפש שהיא מחנה ג' מחנה ישראל · כמ"ש שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו ואמרו בזוהר אל תקרי מצרת אלא מצרעת כי צרעת באה מלשון הרע ואף שחזינן הרבה בני אדם שאומרים לשון הרע ואינם מצורעים · זהו יותר גרוע כי חלק נפש שבו מצורע בר מינך ושלוחו חוץ לג' מחנות · ודע כי מקדש שלמטה ומחנותיו רומזים למקדש שלמעלה ומחנותיו · ושלוח טמאי' למטה רומז על כחותם למעלה שלא יכנסו למקדש שלמעלה כי תמיד מתאוים הקליפות לכנוס פנים' בסוד שפחה כי תירש גברתה · וישראל קדושי' וטהורי' שומרי משמרת המקדש ומחניהם קדוש · ובזה מקושרת אח"כ פרשת איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האד"ם למעול מעל · ר"ל אדם קדמאה כי הוא המשיך היצר הרע עליו לו ולדורותיו הבאים אחריו אשר מזה נמשך החטא והעון ואמרו למעול מעל · רז"ל אמרו כל הנהנה מעה"ז בלא ברכה כאלו מעל בקדשי שמים · וכן אדם הראשון היה מועל כי פרי שאכל היה מקדשי שמים והיה בלא ברכה · וסוד הענין הנה העולם נברא בבי"ת ברכה כמו שאמרו במדרש התחיל בבי"ת בראשית כך היא ברכה · וכשהלך אחר עצת הנחש הארור אז נתקלל ונתקלקל העולם · וזה היה כשמעל ע"כ הנהנה בלא ברכה מעל · והנה ארז"ל בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא · וע"ז נסמך אח"כ פרשת סוטה ועבר עליה רוח קנאה · כבר כתבתי מענין רוח · ורוח קנאה הוא רוח הטומאה מצד הנחש שהיה באדם כשראה אותו משמש עם חוה · וכבר כתבו המקובלי' שהפירוד שנעשה למטה ע"י הנחש מכה שבא עליה נחש נעשה גם כביכול בזיווג שלמעלה סוד ד"ו פרצופין קיצוץ · זה"ש איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל · כבר פי' לעיל ענין מעל · ואמר איש איש שני פעמים וכתב רש"י ע"פ רז"ל ללמדך שמועלת בשתים · באיש מלחמה שלמעלה ואישה מלמטה · וסוד הענין כמ"ש כי גרמה פירוד בין הדבקים שלמעלה · כי נכנס הקליפה במקום קודש וכמ"ש המקובלים על בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא רומז על חוה שלמעלה · וכבר כתב הפרדס שלמעלה חלילה אין הדברים כפשטן שנכנס הטומאה אל הקודש פנימה · אלא הענין הוא קול קטרוג הקליפות נשמע למעלה והדיין אמת ברוך הוא צריך לעשות דין אמת · והקב"ה חפץ חסד הוא ולהטיב לזולתו · אבל מכח הקטרוג צריך לעמוד מכסא רחמים לכסא דין ומונע השפע הטוב הראוי להיות נשפע להדבקים בו ונשפע אל החיצוני' ודבר זה נקרא כניסת הקליפה בתוך הקדושה · והארכתי בזה בהקדמה שלי תולדות אדם זהו סוד ועבר עליו רוח קנאה והי' נטמאה או עבר רוח קנאה וגו' והיא לא נטמאה וכביכול מדבר מחוה של מעלה שנכנסת שם הקליפ' בטומאה זהו והיא נטמאה · אבל באמת היא לא נטמאה כי אין כניסה ממש ח"ו כדפי' · והנה משביע הכהן אותה בשבעת האלה כי הם לקללה ולא לברכה · והקללה מצד ארור הנחש:

והיה לוקח הכהן מים בכלי חרס ומן העפר אשר בקרקע המשכן · כן היתה יצירתו של אדם · היה עפר מהאדמה ממקום מזבח האדמה · ואח"כ אד יעלה להשקות · ונעשה העפר ומים · וכשקילקל וחטא נעשה כלי חרס כי הוא חרס מחרסי אדמה מצד העפר שבו · ומן המים שבו נעשה עלול לקבל טומאה כי המשקין עלולין הן לקבל טומאה להיותן תחילה · ע"כ והשקה את הסוטה מתוך כלי חרס · והנה האדם מצד שנעשה מהעפר היה ראוי להיות כטבע נכנע נפשו כעפר לכל · אמנם מצד המים שבאים מלמעלה תובעי' ומתפשטי' נתלבש בקנאה ותאוה וכבוד שהוציאו אדם קדמאה מהעולם · זהו סוד שהמשקים עלולי' לקבל טומאה · ובמס' שבת פ' המצניע תושב רבא ה' מיני טהרה בכלי חרס · א' ניקב כמוצא משקה · ב' בכונס משקה · ג' כשורש קטן · ד' כזית · ה' כרימון · הנה האדם נברא להיות כלי לקבל השכינה ואז היה כלי שרת כלי קודש · ועתה נעשה כלי חרס · ואין לו טהרה אלא בשבירה כמ"ש לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה · א' כמוציא משקה · להוציא המשקים העלולי' לקבל טומאה · זהו בחינת סור מרע · ב' בכונס משקה בחינת ועשה טוב היינו המשקים הטהורים יכנסו ועליהם כתיב וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם · ג' כשורש קטן זהו מצד העפר שבו אשר גורם החמריות והגסות והעביות · מ"מ יש בחומר העפר רוחניות שהוא שרשו ועיקרו. ומזה בא כח הצמיחה שהשורש בארץ וממנו נתגדל למעלה · כן יש בחומר האדם כח החומר ומרכזו ושורשו · זהו שרמז בשורש קטן · והנה בחומר יש שורש קטן בערך שורש הנשמה שהיא שורש גדול · וכענין שקראו רז"ל הויות דאביי ורבא דבר קטן לנגד מעשה מרכבה שהוא דבר גדול כי הויות דאביי ורבא הם התלמוד בפעולת המעשי' אשר יעשה האדם אותם בגשמיית · ומעשה מרכבה הם הרוחניית: והנה הם שני מדריגות גדולות תלמוד ומעשה וכבר פלפולו רבותינו ז"ל אם התלמוד גדול או מעשה גדול · ותלמוד הוא בינת כמו שכתב הזוהר בפרשת תצוה

ו״ה שבכתב שלשה מחנות

שמן זית זך כתית על התורה שהיא מאירה כמו שהשמן זית מאיר· אמנם היא מתשת כחה של אדם וכתית ומרור כזית· ברמון הוא חמעשים כמ״ש מלא מצות כרמון· הרי רמז חמשה שבירות בכלי חרס לטהרתו ואז ממשך חמשה מדריגות של הנשמה דהיינו נפש· רוח· נשמה· חיה· יחידה· אשר על ה׳ מדריגות הנ״ל רמזו רבותינו ז״ל בפ״ק דברכות בחמשה דברים דומה הנשמה להקב״ה כו׳ ואין כאן מקומו להאריך בזה·

ואמר מנחת קנאות מזכרת עון ר״ל מזכיר עון הראשון של אדם שבא מחמת קנאה: **ואמרה** האשה אמן אמן כי משביעה ע״י גלגול ומכאן לסדו רבותינו ז״ל גלגול שבועה· דע כי יש בזה סוד אלו לא היה חטא אדם הראשון שגרם לחוה לחיות סוטה שבא הנחש כו׳ אז תמיד היו נשמות חדשות ולא היו צריכין לבוא לידי גלגול אבל בעו״ה הם מגולגלים· והם גלגול שבועה כי משביעים להנשמות טרם בואן לגוף כמו שאמרו רבותינו ז״ל:

ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע· לכאורה מאחר שאמר ואם לא נטמאה ממילא היא טהורה ומה צריך לומר אחר כך וטהורה היא· אבל לפי הסוד רומז אף מי שנטמא בעון ונעשה טהור על ידי תשובה אז ונזרע זרע כי גדולה תשובה שזדונות נעשים זכיות:

אחר כך נסמכה פרשת נזיר וארז״ל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין· מכל אשר יעשה מגפן היין לא יאכל· והוא סוד הפרי של אדם היה גפן· וחוה סחטה אשכול של ענבים והוא יין המשכר· על כן ענבים לחים ויבשים לא יאכל· לחים מורה על מדת הדין הקשה· יבשים מדת הדין הרפה· ומיין שסחטה חוה באה מיתה לעולם על כן הנזיר על כל נפשות מת לא יבוא·

והנה כתיב אצל הנזיר כי נזר אלהיו על ראשו כמ״ש בכהן כי נזר שמן משחת עליו· כי הנזיר הוא כמו כהן שלא יטמא למת ונקרא קדוש· אמנם יש יותר מעלה בנזיר כי הכהן לא זכה להנזר אלא על ידי שמן המשחה· אבל הנזיר נזר אלהיו עליו· ודבר זה צריך ביאור ויתבאר ג״כ בזה מה שאמר כי יפליא לנדור נדר נזיר ויהיה מופלא פירושו מכוסה ונעלם כמו כי לא נפלאה היא ממך והענין כי אלו לא חטא אדם היה גופו קדוש כתנות אור· ועתה נעשה כתנות עור ובשר חמרי והושם בגן עדן לעבדה ולשמרה כי היה ראוי לעבודה כי לא היה זר· ועתה בהתלבשות כתנות עור נעשה זר עד בוא אהרן שהוא במקום אדם ונתקן הזרות שבו על ידי שמן משחת קודש· ועיין לעיל בפרשת תצוה מה שכתבתי מזה בענין מרע״ה שהיה משמש בחלוק לבן· כלומר שלא היה זר כעולם כי מעת שנולד נתמלא הבית אורה עד שלבסוף קרן אור פניו והוא היה מלובש בכתנות אור וזהו חלוק הלבן נמצא לא היה זר ולא הוצרך לתיקון· כי לא בא הזרות אלא לאחר שנסתלק כתנות אור המאיר ונגנז זה האור עד לעתיד כמו שנגנז אור העליון· ומרע״ה זכה תכף לאורה· הנה הנזיר שפורש את עצמו מהיין כוונתו הוא לילך במופלא כלומר במה שנתכסה להיות כאדם קודם שחטא דהיינו היפך התאוה שגרם לאדם להיות נפשט מכתנות אור והיה על ידי גפן כי גפן היה והוא אומר הריני נזיר כלומר אפרוש את עצמי מהתאוות בכל יכולתי וקובע זמן במה שאפשר לגופו להתקיים· כי מה שהוא הכרחיי לקיום הגוף כדי שתשאר הנשמה דביקה בגוף אין זה נקרא הולך אחר התאוה· והנה נצטוה לגדל שער ואחר כך במלאת ימי נזרו לגלח כי אין ספק שהשער הגדיל ביותר או הגלות הנמור יפסיד תואר בן אדם ואינו מבקש תאוה מה שאין כן בדרך אמצעי מסלסל בשערו· ואיתא בנזיר ריש פרק קמא אמר שמעון הצדיק מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא פעם א׳ בא אחד לפני מן הדרום ראיתי יפה עינים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים אמרתי לו מה ראית להשחית שערך זה נאה אמר ליה רועה הייתי לאב בעירי והלכתי למלאות מים מן המעין ונסתכלתי בבואה שלי ופחז יצרי עלי ובקש לטרדני מן העולם אמרתי לו רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה העבודה שאגלחך לשמים מיד עמדתי ונשקתיו על ראשו ואמרתי לו בני כמותך ירבו נוזרי נזירות יעליך הכתוב אומר איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר ליי׳ ע״כ· וזהו נזר אלהיו עליו כלומר נכנס בגדר אדם הראשון קודם שחטא שלא היה זר ואז היה נזר אלהיו בלי שום אמצעי׳ כמו הכהן שהוצרך לשמן· וזה הנזר עליו כל זמן נזרו אבל בכלות הזמן וישוב להיות כשאר בני אדם אזי מסתלק ממנו הנזר ועל״ז היצרך להביא קרבנות דוגמא של אדם הראשון שהוצרך לקרבן אחר שחטא כמ״ש רז״ל שור שהקריב אדם· וזהו טעם קרבן הנזיר:

אחר כך פרשת ברכת כהנים כבר כתבתי כי העולם נברא בב״ית שהיא ברכה· ומכח ארור הנחש נתקלקל ונתקלקלה אשר מזה נמשך איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האד״ם· וענין הסוטה והרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מהיין וזהו תיקון לחטא אדם ואז חוזר ובא לברכה על ידי הכהן כי אהרן הכהן הוא תיקון האדם כמבואר לעיל בארוכה· ואמר כ״ה תברכו ורומז על בנין העולם שנברא כ״ה באלול כדעת רבי אליעזר· ועל כן בבראשית הבריאה נאמר יהי אור יהי׳ עולה כ״ה וחנכת נשיאים זאת המשכן היה כחנכת העולם· כי המשכן ציור העולם· וקרבנות י״ב נשיאים כנגד השתלשלות כל העולמות· נגד י״ב צירופי שם הוי״ה שהם עולים ע״ב בכללות כל אחד משבעה כמ״ש לעיל בפרשת במדבר· וכן בברכת כהנים נ״פ ידו״ד ידו״ד ידו״ד וכתבו המקובלים שמכאן יוצא שם של י״ב שהוא נ״כ ע״ב· כיצד צירוף כל שם ידו״ד עולה כ״ד כמו כל תיבה בת ד׳ אותיות צירופה כ״ד ואף על פי שאינו עולה אלא י״ב מאחר שהה״א כפולה· מכל מקום יש חילוק בין ה׳ לה׳ ותצייר כאלו אחת ה׳ רבתא ואחת ה׳ זעירא· עוד תמצא בסוף הפרדס דרך אחר כי צריך לצרף אלו י״ב צירופים בכפל אחד זכרים ואחד נקבות· כי כן יש י״ב שעות ביום וי״ב שעות בלילה· הרי ידו״ד צירופו כ״ד· וג״פ כ״ד עולה ע״ב· זהו שסים ושמו את שמי ע״ל ב״ני ישראל· ר״ת ע״ב וע״ב עם ישראל תרי״ג:

והנה שורש ומקור הכל הוא ד׳ אותיות שם ידו״ד· ומשם נמשך ד׳ חיות הנושאות הכסא· ואחר כך ד׳ מחנות שכינה הרי י״ב ואחר כך בעולה הנלגלים י״ב מזלות· ונגד כל זה י״ב שבטים· וכמו שהמזלות הם י״ב וששה שוקעים וששה עולים כן היה שש עגלות צב· (קנב״ס וכן מסה קנות הס״ג נגולי לבסון) וי״ב בקר רומז ע״ז: נחשון שהוא נשיא הראשון שהקריב בר״ח ניסן דהוא בדוגמת טלה· וכתיב וקרבנו המורה חיבור כי אין שייך בעצם ראשון כדבר העגול· וקערת כסף רומז לכדור העולם· ק״ל משקל נגד ק״ל שנה של אדם שהוליד כו׳ עיין ברש״י שכתב הרבה רמזים וכולם רומזים על תיקון העולם וקיומו על ידי התורה· וכל י״ב נשיאים כל אחד היתה לו כוונה בפני עצמו כמו שתמצא ברבות· ע״כ שמפרש קרבן של כל אחד ואחד בפני עצמו· ולא אמרה בקצרה פלוני הקריב ג״כ כפלוני· וכל כוונתם לתיקון קיום העולם· ונגד האבות ואמהות שהם מעמידי העולם· ואז בהוקם המשכן שלמטה במילואו ונטובו אז הוקם המשכן של מעלה לעומתו· ובזה מבואר הפסוק זאת חנכת המזבח ביום המשח אותו· קשה מתחיל בלשון נקיבה זאת חנוכת המזבח ומסיים בלשון זכר המשח אותו והל״ל זה חינוך המזבח ביום המשח אותו אלא המקדש שלמטה מכוון נגד שלמעלה ומקבל השפעה ממנו כמו אשה מבעלה· ולעתיד יהיה הכל זכר כמ״ש רז״ל בשיר חדש כי יי׳ יבנה בית ויוריד את המקדש כלמעלה להעמידו למטה· כמ״ש הזוהר בפרשת פנחס שכן היה ראוי להיות כד נפקו ישראל ממצרים שבקש הקב״ה לנחתא לון מגו שמיה רקיע רק את״כ חטאו כו׳ אבל לעתיד יהיה כן· הכלל העולה כל ענין כוונת י״ב נשיאים היה לקיום העולם ותקונו אף שיהיו נפרדים בכוונתם ובהשנתם כמ״ש ולכל אחד היה ענין בפני עצמו· מכל מקום כולם נשתוו לכלל ענין הזה· ובזה מתורץ מ״ש זאת חנכת המזבח ביום המשח אותו וקשה איך אמר שנתחנך ביום המשח והלא לא נתחנך אלא עד י״ב יום· לא הענין כולם נמשכו אחר מחשבת נחשון רק שאין כל הנביאים

עולים

עולים בסגנון אחר כמו י"ב צירופי שם הוי"ה ששרשם שם ירו"ר וזהו מרומז במדרש רבה שאמר בא הכתוב ללמדך שכל השבטים הם שוים וחביבים כולם כאחד לפני הקב"ה שהעלה עליהם הכתוב כאלו ביום הראשון הקריבו כולם כאחד לקיים מ"ה שנאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בך ע"כ :

ואז כראות אהרן שהם חנכו את העולם · והוא במקום אדם ולא חנכו היה מצטער כדאיתא במדרש למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכת הנשיאים לפי כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו כשלא היה עמהם בחנכה לא הוא ולא שבטו א"ל הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות בקר וערב עכ"ל · והקשה הרמב"ן למה נחמו בהדלקת הנרו' ולא נחמו בקטרת בקר וערב ששבחו הכתוב ישימו קטירה באפך ובכל הקרבנות ובמנחת חביתין וכעבודת י"כ שאינה כשירה אלא בו ונכנס לפני ולפנים וכו' והאריך מאוד בקושיא ע"ש מה שכתב ומה שתירץ · אמנם לפי דרכי היה מבקש חינוך מה שהוא לחינוך העולם · א"ל הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק את הנרות · כי זה רומז לבריאה ראשונה הכוללת כל הבריאות ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור · לעומת זה המנורה כאור שבעת הימים ובא הרמז אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות · ודברי הרמב"ן שספרש זה על נרות של חנוכה · ג"כ עולה יפה לפי דרכי כי חנוכת היא ג"כ חנוכת המזבח וחל כ"ה לחודש כמו הבריאה הנרמזת בתיבת יהי אור יה"י עולה כ"ה והארכתי בדרוש חנוכה :

פרשת בהעלותך

היא נגד מחנה ישראל · כי רמז הכתוב קח את הלוים מתוך בני ישראל כי הלוים נתנו כפרה תחתיהם ע"כ סמכו ישראל את ידיהם על הלוים והם היו מכפרים על עון העגל שעשו ישראל כמו שהביא רש"י בשם רבי משה הדרשן נמצא קדושת הלוים היא גורמת להיות ישראל קדושים · ע"כ הוזכרו ישראל בפסוק ואתנה את הלוים נתונים וגו' חמשה פעמים נגד חמשה חומשי תורה כמ"ש רש"י ומהם נמשך חמשה מדריגות הנשמה שזכרתי בפרשת נשא נפש · רוח · נשמה · חיה · יחידה · והלוים הם שלוחים של ישראל ושליח של אדם כמותו · הרי יתבאר בכאן מחנה ישראל · ישראל קדושים הם ונטהרו מעון העגל · ונסמך אח"כ לטהרת העגל פרשת פסח שני · הנה ישראל כשעשו העגל המירו את כבודו בתבנית שור מכח ערב רב שהסיתו אותם שעברו מתחלה מזל טלה וכשראה שנלקה בחרו במזל של אחריו · על כן בא מצות פסח שני באייר שהוא על סדר חדשים במזל שור · כי הפסח מורה על בטול כחות המזלות כמבואר במקומו ומורה בפרשית על ביטול מזל טלה שהוא הראשון היותר גבוה והך הכפתור וירעישו הסיפים · ואלה הרשעים הערב רב שוטים היו ולא היו מבינים אם הראשון נלקה מכ"ש הבא אחריו · ועוד יש בדבר הזה ענין נפלא · כי פסח שני הוא כפסח ראשון כמו שפסח ראשון מורה על ביטול טלה והך הכפתור כן פסח שני ממש מורה על ביטול טלה ע"כ שוה בדינים שבגופו · ידוע כי הכל רומז השורש הנה הפסחים רומזים על פסח הראשון שיצאו ישראל ממצרים · והיה אז פסח בהתחלת מזל טלה · וי"ד באייר אחריו הוא סוף מזל טלה · ושוה היא ההבנעה בין סכניעין אותו בתהלתו בין בסופו כי נעוץ ראשו בסופו וסופו בראשו · ודבר זה מרומז בפסוק היום אתם יוצאים בחודש האביב וקשה תיבת היום מיותר · וקבלתי כי היום נרם כי ביום הזה שיצאו ישראל ממצרים הותחל מזל טלה לצמוח להיות חורש האביב · והוכנע בתחילת צמיחתו ע"כ אמר היום כי היום גרם · ואף שברוב השנים לפי החשבון התקופה לפעמים הכנסת טלה קודם ט"ו בחודש ניסן ולפעמים אחר כך אבל באותו הפעם הכנסת טלה היה ביום ט"ו · וסוף טלה היה ביום י"ד אייר הרי שקולים שניהם · ואעפ"י שברוב שנים אין חל כן מכל מקום כל הכוונות הולכים אחר ההתחלה שהוא השורש כדפרישית נמצא פסח שני סוף טלה הנוגע להתחלת שור · ויש בפרשת פסח שני רמז למחנה ישראל שכתבתי לעיל בהקדמת אלה הפרשיות שהם מנפש אדם הראשון כי הכהנים מהנשמה · והלוים מהרוח · וישראל מהנפש · וכן כתיב ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם · וקבלנו מהאלהי האר"י ז"ל שנדב ואביהו היו מצד נפש אדם הראשון · ואלו האנשים היו מישאל ואלצפן שנשאו את נדב ואביהו כמ"ש רבותינו ז"ל · על זה בא הרמז איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה · כלומר טמא לנפש של עתה · או לנפש שהוא בדרך רחוקה כמו אלו שהיו טמאים לנפש שכבר היה מרחוק דהיינו נפש אדם · וע"כ נקוד על רחוקה להראות שהוא כפשוטו גם רומז לדבר זה וקרוב לזה מבואר בזוהר שהוא מעשר נקודות שבאו בתורה וכל אחד רומז לדבר אחר או בדרך רחוקה שהוא רחוק מהדרך אשר ישראל אחוזים בו וטימא את עצמו עד שיטמאוהו למעלה וה"ק קרא כי יהיה טמא לנפש אבל לא טמאוהו למעלה שיהיה מורחק מגבול הקדושה · או בדרך רחוקה שטמאוהו למעלה ונתרחק מגבול הקדושה ואינו בדרך הקדושה אשר ישראל בתוכה וכאשר ירצו לתקן עצמם ולטהר אזי יעשו פסחם בחודש השני ע"כ · ודרכי קרוב לדרך הזוהר :

ועל הענין התעוררות ביטול הקליפות כחות הטומאה בא מצות פרשת חצוצרות ועניני התקיעה · תקיעה ותרועה שהוא הכל לערבב השטן ולהבהילו ולהיות האדם מתעורר לתשובה ונצטוו ע"ז לתקוע במקדש בכל יום כי לא די בקרבן רק שצריך להתעורר בתשובה · וכן ביום שמחתכם ומועדיכם כו' כי השמחה קרוב להביא את האדם לידי בעיטה ע"כ בא ענין חצוצרות להתעורר וכמו כן בשעת הצרות כמ"ש וכי תבא מלחמה בארצכם וגו' והריעותם כו' כי לי"י הישועה ע"כ צריכין אנשי המלחמה להתעורר · ומכ"ש בעת צרה כר מינן · ומרומז היצהר ג"כ בפסוק בצר הצורר אתכם כי אין לנו צר הצורר כמוהו וע"ז בא הרמז וכי תבואו מלחמה וקשה וכי תבוא היה לו לומר אלא מרמז על מלחמת האדם עם היצהר תמיד לפעמים זה גובר ולפעמים זה גובר נמצא שניהם לוחמים · וכן במקרא העדה המצוה בחצוצרות כדי שיתעוררו לעשות הכל לשם שמים וכן למסע המחנות יתעוררו כדי שע"פ י"י יסעו וע"פ י"י יחנו · באופן שבשבתם בביתם בכל האופנים ובלכתם בדרך הכל יהיה הדביקות בו ית' בהליכתם ובחזרתם ע"כ כתיב בכפל ע"פ י"י יסעו וע"פ י"י יחנו · והדר כתיב על פי י"י יחנו ועל פי י"י יסעו מקיש החניה לנסיעה והנסיעה להחניה :

אחר השלמת הענין ותקונו · חזר למסעות והמסע הראשון היה על מנת לכנס לארץ ישראל שהוא במקום גן עדן שהושם שם האדם וכמו שבאה ההבטחה על העתיד דכתיב ביחזקאל ואמרו הארץ הלזו הנשמה היתה כגן עדן וגו' · ומספר מעלת א"י אחר כך בפרשת ויאמר משה לחובב בן רעואל המדיני חותן משה נוסעים אנחנו אל המקום כו' · יש להקשות מתחלה אמר מרע"ה לחותנו שילך עמנו והטבנו לו ויתרון השיב לא אלך · ואמר לו שנית מרע"ה והיה הטוב כו' מה הוסיף לו שיהיה מרוצה לילך · עוד קשה והיה כי תלך עמנו והיה הטוב ההוא בכפל שתי הויות · בשלמא ללשון אחד מרש"י שפירש תהיה מאור עינינו ניחא · מתחלה דיבר להנאת עצמו ע"כ אמר אל נא אין נא אלא לשון בקשה · אחר כך דיבר להנאת עצמו והיה כי תלך עמנו כו' ע"כ והיה הטוב בבא בפני עצמה · אבל לשאר פירושים קשה · עוד קשה בפסוק ראשון אשר הארץ ואמר אשר אמר י"י אותו אתן לכם לכה אתנו והטבנו לך · אמר י"י אתן לכם ודיבר טוב על ישראל היה לו לומר · במסכת ברכות תניא רשב"י אומר ג' מתנות טובות נתן הקב"ה לישראל וכולן לא נתנו אלא ע"י יסורין תורה · א"י · עה"ב · כו' לכאורה קשה הלא סברת רבותינו ז"ל לענין דינא הוא הנותן בעין יפה נותן ולמה נתנו על ידי יסורין · וזה אינו קושיא כי היסורין ממרקין את החומר ומזככין אותו לקבל דביקות עליון ע"כ באו יסורין מרונמת המתנה וראה בעיניך כי עול מצרים קדם לעול קבלת התורה כדי שיהיו מורגלים בעול ועל זה רמזו הפסוקים כמה פעמים אשר הוצאתיך מבית עברים · כי עבדיהם כלומר יסורי העבדות היו כדי לקבל מתנות עבודת הש"י ע"י התורה שהיא עול מלכות שמים · וקודם מתנת א"י קדם ענין טרחם במדבר כי המדבר היה מרונמת קדושת א"י · רבותינו ז"ל אמרו המשכן אקרי מקדש · ותכף שעשו איזה חטא נענשו

בענין בירושלים שאמרו לא לן אדם בירושלים וחטא בידו׳ וצדק ילין בה שהוא משפט צדק והקב"ה גבה חובו למעט מעט לקיים רק אתכם ידעתי מכל העמים ע"כ אפקוד עליכם על כל עוונותיכם׳

וקודם מתנת עולם הבא מקדים לנו הש"י יסורין של ד׳ גליות ואז תם עונך ולא יוסיף להגלותך ובמדרש רבה פ׳ לך לך אברהם אבינו בחר בגליות כדי שינצלו ישרא׳ מגיהנם ויזכו לעולם הבא והיסורין ממרקין ובני עליה זוכים שרואים עולמם בעולם הזה׳ אך יש להקשות לשון כפל כמ"ש וכולן לא נתנו כו׳ דהכי הוה ליה למימר ג׳ מתנות נתן הקב"ה לישראל ע"י יסורין׳ אלא אחרת דיבר ושתים זו שמענו׳ כי אלו ג׳ מתנות טובות הם כפולות והטובה מכופלת בכל אחת מהן׳ ומתחלה אקדים כי יש חילוק בין טוב בחולם לטוב בשורק הנקרא אצל מקצת מלופ"ם כי טוב בחולם מורה על הטוב הנגלה אבל טוב במלאפו"ם מורה על תוכיות הטוב העצמיות שבו שהוא הנסתר׳ כן מצינו בג׳ אלה׳ תורה כתיב טוב לי תורת פיך בחולם׳ וכתיב טוב טעם ודעת הבינני במלאפום ארץ ישראל כתיב ארץ טובה בחולם׳ וכתיב אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו במלו"פם׳ עה"ב ארז"ל עולם שכולו טוב משום דקשה לרז"ל מה מעליותא דקור׳ אותו טוב בחולם׳ ותירצו דאז לא יהיה נגלה ונסתר רק הכל טוב הנגלה כהנסתר ולא ימצא שום בחינת רע כי לא שייך לומר תוכיות רק כשיש חצוניי׳ זהו שאמרו שכולו טוב וע"ז אמר הפסוק מה רב טובך אשר צפנת ליראיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם׳ כלומר בעה"ז הטוב במלופ"ם הוא צפון כי היא תוכיות והוא סוד אור הגנוז ובני עליה צריכין לחפש אותו׳ אבל לעולם הבא יהיה בפעולה נגלית נגד בני אדם כי יהיה עולם שכולו טוב׳ והענין בשלשה אלה הם טוב בחול"ם וטוב במלפו"ם וכולו טוב׳ תורה טוב בחולם הוא חלק הנגלה דהיינו קיום מצות המעשיות בגשמיות׳ טוב במלפו"ם הוא ידיעת הסודות׳ לעתיד יהיה הכל רוחני ויהיה כולו טוב׳ ארץ ישראל ארץ טובה היא הנגלה וקדושת המקדש׳ טוב הארץ במלו"פם הוא ארץ ישראל שלמעלה כי המקדש שלמטה הגשמיי מכוון נגד שלמעלה הרוחניי׳ ולעתיד יהיה כולו טוב הכל רוחני כי יוריד הקב"ה מקדש מלמעלה למטה וי׳ יבנה בית׳ עולם הבא יש גן עדן התחתון וג"ע העליון היותר רוחניי ושניהם הם טוב בחול"ם וטוב במלו"פם׳ אבל להנצחיות יהיה נעימות נצח עולם שכולו טוב׳ וכבר הארכתי בביאור ענין זה במקום אחר:

ועל זה תתבאר הפרשה׳ ויאמר משה לחובב בן רעואל כו׳ נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר יי׳׳ רמז לו שני מיני טוב בחו"לם ובמלו"פם׳ רמז לו כי לא אל המקום הנגלה לבד דהיינו ארץ טובה אלא נוסעים אנחנו משם אל המקום אמר יי׳ דהיינו המקום אשר רמז הש"י בפרשת משפטים דכתיב ולהביאך אל המקום אשר הכינותי שפירש"י רומז אל המקדש שלמעלה המכוון נגד מקדש שלמטה לכה אתנו והטבנו לך משלנו׳ ואמר כי יי׳ דיבר טוב על ישראל לבד ולא על חסידי אומות העולם אבל מכח דביקותך עמנו תמשך עליך הטובה׳ והענין כי כתיב מכון לשבתך פעלת יי׳ רומז על מקדש שלמעלה המכוון נגד שלמטה׳ וכתיב מקדש אדני כוננו ידיך׳ וענין הידים רומזים לדברים עליונים עשר אצבעות הידים שהם רומזים לעשר ספירות כדתנן בספר יצירה׳ והנה יש עשר אצבעות רגלים שהיא המדריגה למטה מעשר אצבעות ידים וכתבתי במקום אחר שעל זה רומז הפסוק אף חובב עמים כל קדושיו בידך והם תכו לרגליך ר"ל אף כשיש לך חיבה לאיזה מהעמים דהיינו מחסידיהם עדיין יש חילוק ביניהם לישראל כי קדושי ישראל הם דבקים בידך בעשר אצבעות הידים׳ והם לרגליך עשר אצבעות הרגלים׳ וזהו רמז שקראו ליתרו כאן בשם חו"בב כי רומז על פסוק אף חובב׳ ורמז לו כי בהתדבקך עמנו והטבנו לך כמונו כמוך והוצרך להבטחה זו כי יי׳ דיבר טוב זה דווקא לישראל ויאמר אליו לא אלך וגו׳ יתרו לא הבין דברי משה רבינו ע"ה והיה סבור שהוא מדבר כפשוטו על ארץ ישראל שלמטה׳ ואמר לו והטבנו לך כי יי׳ דיבר טוב על ישראל כלומר מצד הדין ארץ הטובה דוקא לישראל ואין לגרים חלק בה אבל והטבנו לך׳ על זה אמר לו יתרו לא אלך כי אם לארצי׳ כי איני צריך לטובתך כי יש לי ארץ כארצכם׳ ואם בשביל המצות התלויות בארץ העוסק במצוה פטור מן המצוה כי אלך אל מולדתי לגייר את משפחתי כמו שפירש"י בפרשת יתרו בפסוק וילך לו אל ארצו לגייר בני משפחתו׳ ויאמר אל נא משה עניו מאוד דיבר לו בענות להורות לו כי לא הבין דבריו׳ ואמר לו כלך מדרך זו ממה שהבנת כי על כן ר"ל על כבה דברתי׳ אתה ידעת חנותנו במדבר שהיה לנו ד׳ דגלים הרומזים לד׳ מחנות שכינה ולד׳ חיות הסובבים הכסא וגבוה מעל גבוה כמ"ש לעיל אם כן ראית שהלמטה מכוון נגד שלמעלה׳ כן רמזתי לך בבית עולמים שהמקדש שלמטה מכוון נגד שלמעלה אשר כוננו ידיו׳ והיית לנו לעינים׳ רומז על הדביקות כמו שארז"ל יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות׳ זה הדביקות שהם העינים שלמטה ושלמעלה היית בינינו וראית׳ ולאחר שרמז לו משה רבינו ע"ה כוונת דבריו הראשונים הוסיף לו עוד בטוב הנצחיי שהוא כולו טוב וזהו שאמר והיה כי תלך עמנו למעלה אמר לכה אתנו וכאן אמר לשון עמנו׳ כי עמנו הוא יותר דביקות והתאחדות מאתנו׳ כי אתנו הוא מלשון אחד הרומז על הריבוי כלומר דביקות הריבוי ביחד ועמנו הוא התאחדות העצמיי התאחדות ממש דהיינו הרוחניי׳ שלעתיד אז והיה הטוב ההוא הטוב הנעלם הצפון שהוא כולו טוב והטבנו לך׳ והנה זה המסע הראשון היה על מנת לכנוס לארץ שהיא כנן יי׳׳ אמנם הזרו וקלקלו מעין קלקול חטא אדם הרא׳שון שחטא באכילה׳ וכן הם התאוו תאוה ויאמר מי יאכילנו כו׳ וכמו שבא השטן לאשה להסיתה להפרי׳ כן נרמז בכאן שט"ו והעם ולקטו׳ שטו אותיות ושם שבו האכילה וכשהוא שטו כלומר מתפשט אז מתארך הוא"ו ונעשית נו"ן פשוטה ואז הוא אותיות שטן׳ והשלחן של אכילה אשר ראוי להיות זה השלחן אשר לפני יי׳ שלח"ן נתהפך לנח"ש המסית ומדית והארכתי בדרוש הזה במאור בענין קדושת אכילה באות קו"ף קדושה עיין שם באורך׳ ואמר הבשר עודנו בין שיניהם טרם יכרת ואף יי׳ וגומר׳ הנה העולם עומד על התורה ועל העבודה׳ ומצאתי בסודות הרוקח שכתב בשיר השירים על פסוק אחר שבא בכפל רק יש בו שינוי א׳ וזהו שניך כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם׳ וכתיב שניך כעדר הרחלים שעלו מן הרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם זה הפסוק רומז לעבודה ולתורה׳ כי אמרו רבותינו ז"ל אמר הקב"ה לאברהם על מה ששאל במה אדע כו׳ בזכות הקרבנות׳ אמר תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מאי אמר ליה הקב"ה יתעסקו בפרשת קרבנות דהיינו עבודה ואמר כי הוא דבר מקובל שיש לבר ישראל ל"ב שינים י"ו למעלה י"ו למטה׳ שיניך כעדר הרחלים הם רומזים לי"ו קרבנות כבשים בכל שבוע ושבוע בלתי חסר והם י"ב תמידין כבש אחד בבקר וכבש אחד בערב׳ וביום השבת שני כבשים הרי שיניך כעדר הרחלים כו׳ שיניך כעדר הקצובות היא קריאת התורה בכללה שהעדר הקצובות בכל שבוע הם י"ו דהיינו שבעה בשבת ובמנחה ובשני ובחמישי שלש שלש הרי י"ו׳ על כן צריך אדם לשמור את שיניו בקדושה׳ דהיינו בעבודה היו הכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים׳ ולענין התורה גם כן האכילה טובה כדי שיהיה בריא וחזק ויוכל ללמוד תורה׳ אבל אלו שחטאו הבשר עודנו בין שיניהם כו׳ ואף יי׳ וגו׳ ומיתתם כפרתם:

ומשהתחילו לחטוא נתבטל בעת ההיא ענין מסע ארץ ישראל שהיה ראוי להיות על ידי משה רבינו ע"ה ואז היתה הארץ כגן יי׳׳ ונתגרשו כמו שנתגרש אדם מג"ע׳ וזהו שייכות הנבואה של אלדד ומידד משה מת יהושע מכניס כי לכאורה קשה מה שייכות היה לנבואה זו במעשה הזה׳ ונתקן הדבר קצת׳ בהושבת שבעים זקנים ומשה ואהרן על גביהם נגד שם של ע"ב היוצא מהחס"ד שעולה ע"ב כמ"ש לעיל׳ ועולם חסד יבנה׳ וכן היה הדבר נוהג תמיד שבעים סנהדרין

כנה"ס

אמנם במקום אחר ישבתי בענין אחר כי יש להקשות יש מקום

סנהדרין והאב"ד והנשיא · השם יתברך ישיב שופטינו כבראשונה ולהיות המקדש וירושלים בבניינה :

מקום היה לכעוס על אלדד ומידד שהיו מתנבאים עד שאמר יהושע אדוני משה כלאם · אלא הענין מרומז בנו"ס אלדד ומידד מתנבאים במחנה כלומר כשארו במחנה שלהם ולא יצאו חוצה לאוהל סביבות אהל משה להראות שאין הנבואה באה להם מצידם רק באמצעית מר"עה כמדליק נר מנר · כמ"ש ויאצל מן הרוח אשר עליו אבל הם נשארים במחנה כלומר אין אנחנו צריכין לו וזהו שהשיב מרע"ה מי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם כלומר ולא שיאצל מן רוחי רק רוחו · וזהו שהתנבאו משה מת יהושע מכניס כלומר כי יכול לומר נבואה אפילו בלי אמצעית משה שהרי הוא ימות ויהושע יהיה הנביא שיחלק את הארץ · ועל ענין זה מתורץ בקשת אהרן ומרי' קרא ה' להם ג"כ נאו שלא תכ' ולא יחיבו שדיבר שום דבר למר"עה אלא הענין כי אהרן ומרים היו עוסקים או בדרך ארץ ולא היו מוכני' לנבואה כי אם באמצעית משה רבינו ע"ה :

דרך חיים תוכחת מוסר

במדבר שאו את ראש כל עדת בני ישראל כו' המנין היה כדי להשרות עליהם שכינה · כל אדם יעשה כן יחשוב את עצמו לדבר שבמנין וכאלו הכל תלוי בו · גם יחשוב הכל תלוי בפעולתו וכמו שאמר רבותינו ז"ל לעולם יחשוב האדם כאלו העולם חצי חיב וחצי זכאי וכן הוא ג"כ עשה עבירה נמצא מכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה · עשה מצוה מכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות · ככה יחשוב תמיד :

איש על דגלו באותות לבית אבותם · האר"י ז"ל היה אומר כמו שיש ד' דגלים כך יש כתות בישראל חלוקים באיזה מנהגים · ספרד אשכנז קטלונייא אטלייא וכל א' ישאר ברגלו לנהוג מנהגו · ואלו ואלו דברי אלקים חיים :

ואלה תולדות אהרן ומשה · מלמד כל המלמד בן חבירו תורה כאלו ילדו · ולא תאמרו כאלו ילדו ולא ילדו ממש כי ארבה הוא ילדו בעצמו · כי אביו ואמו נתנו לו הגוף · והרב משפיע בו נשמה כי התורה נשמותיהן של ישראל כאשר הארכתי בזה במקום אחר ע"כ אשרי מי שעושה בן ולומד ומלמד בן חבירו תורה ובחנם אז שכרו כפול :

והיו לי הלוים דע מי ששרשו יותר קדוש מאחרינו צריך גם כן הוא להתקדש ביותר · ע"כ שבט לוי שנבחרו בפרטי' כי על כלל אומה ישראלית כתיב ואנשי קודש תהיון לי · ואחר כך קידש השם יתברך את הלוים ופרט בהם והיו לי הלוים · ע"כ שבט לוי קרושים יהיו ביתר שאת וביתר עוז לקדש את עצמם הרבה :

נשא וישלחו מן המחנה ונומר ר"ל ג' מחנות הם כו' הנה כתיב והיה מחניך קרוש ופי' הזוהר דקאי ארמ"ח איברים דאדם בנין גופו שהיו קרושים כן הרמז בשלוח טמאים ויש ג' מחנות · המחנה האחת הראש של האדם שבו המוח שהוא שורש המחשבה · ומשלח מן שם אפילו טומאה קלה · כמו שאמרו רבותינו ז"ל קשה הרהורי עבירה מהעבירה · אחר כך מחנה שניה · הלב שהוא חיות הגוף · והלב הוא שני להמוח · וצריך להיותו לב טהור ולב טוב · אח"כ מחנה ג' הוא הבטן וכליו שהוא מקום המאכל ומקום מוצאו · והוא דבר מכוער מצד מה שהאדם הוא חומרי וא"א לו להתקיים בלי זה מ"מ ישלח משם טומאה חמורה · דהיינו שיתקדש במאכליו כל מה דאפשר · גם בבית הכסא הזהירו שיהיה צנוע · והכל כדי לשלח הטומאה חמורה ·

והתודו את חטאתם ז"ל ספר בחינוך שנצטוינו להתוודות לפני ה' על כל החטאים שחטאנו בעת שנתנח' עליהן וזהו עניין הוידוי שיאמר האדם בעת התשובה אנא השם פשעתי ועויתי כן וכן כלומר שיזכיר החטא שעשה בפירוש בפיו ויבקש כפרה עליו ויאריך בדבר כפי מה שיהיה צחות לשונו · ואמרו ז"ל שאפילו החטאי' שחייבה התורה קרבן עליהם צריך האדם אל הוידוי עם הקרבן · וע"ז נאמר דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם למעול מעל בה' ואשמה הנפש ההיא והתודו את חטאתם אשר עשו · ואמרו במכילתא לפי שנאמר והתודה אשר חטא יתודה על חטא שחטא עליה על חטא כשהיא קיימת לא משנשחטה כלומר בעוד שבהמת הקרבן היה ולא משנשחטה · ועוד אמרו שם לפרנו חיוב הוידוי למטמא מקדש וקדשיו מניין אתה מרבה שאר כל המצות כלומר שהמקרא הזה בא בפרשת ויקרא במטמא מקדש וקדשיו מניין אתה מרבה שאר כל המצות דכתיב דבר אל בני ישראל וגו' והתוודו כלומר שפירוש הכתוב כאלו לא נכתב על דבר מיוחד · ומניין שיש במשמע הזה אף מיתות וכריתות שנאמר גבי וודוי אהרן באחרי מות לכל חטאתם · ודרשו רז"ל לרבות מצות לא תעשה וכי יעשו דכתיב כאן לרבות מצות עשה כלומר אם ביטל מצות עשה שיהיה יכול לעשות שחייב להתוודות עליה · ועוד דרשו ז"ל שם במכילתא מכל חטאת האדם מה שבינו לבין חבירו על הגזילות ועל לשון הרע וזה הוידוי צריך באמת שישיב החמס אשר בכפיו שאם לא כן מוטב שלא יתודה על זה · למעול מעל לרבות כל חייבי מיתות שיתודו · יכול אף הנהרגין על פי זוממין כלומר אע"פ שהוא יודע שלא חטא אלא שהועד עליו ערות שקר שיהא חייב להתוודות על זה ת"ל ואשמה הנפש לא אמרתי אלא כשיהיה שם אשמה אבל לא כשידע שאין לו חטא אלא שהועד שקר עליו · הנה התבאר שכל מיני העונות הגדולים והקטנים ואפילו מצות עשה חייב האדם עליהם הוידוי ולפי שבאה מצוה זו של ווידוי עם חיוב הקרבן כמו שכתוב בפרשת ויקרא דכתיב שם והביא את אשמו וגו' שמא יעלה במחשבה שאין הוידוי לבדו מצוה בפני עצמה אלא מהדברים הנגררים אחר הקרבן על כן היו צריכין לבאר במכילתא שאינו כן אלא מצוה בפני עצמה היא · וכן אמרו שם יכול בזמן שהם מביאין מתוודין ומניין אף בזמן שאין מביאין · שנאמר בני ישראל והתודו · כלומר שהקבלה באה לדרוש כן · ועדיין הייתי אומר שאין הוידוי אלא בארץ · כלומר אע"פ שמתודין בלא קרבן מכל מקום שלא יהיה חיוב הוידוי אלא בארץ כי שם עיקר הכפרה ושם הקרבנות ועיקרה כל בה · מניין אף בגליות דכתיב והתודו את עונם ואת עון אבותם כלומר עון אבותם שחטאו ונגרשו מן הארץ וכן אמר דניאל בהוצה לארץ לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים וגומר · הנה נתבאר שהוידוי מצוה בפני עצמה :

ונוהג בכל מקום ואמרו בסיפרא גם כן והתודה זה וידוי דברים · משרשי המצוה לפי שבהודאת העון בפה תתגלה מחשבת החוטא ודעתו שהוא מאמין באמת כי גלוי וידוע לפני האל ב"ה כל מעשהו ולא יעשה עון רואה כאינה רואה · גם מתוך הזכרת החטא בפרט ובהתנחמו עליו יזהר ממנו יותר פעם אחרת לבל יהי' מכשול נכשול בו אחר שיאמר בפיו כזו וכזו עשיתי ונסכלתי במעשיי יהיה נגדר שלא ישוב לעשות כן ומתוך כך ירצה לפני בוראו והאל הטוב החפץ בטובת בריותיו הדריכם בדרך זו ויזכו בה עד כאן לשונו :

וז"ל הרקנאטי ואמר והתודו את חטאתם כי צריך להתודות בפיו ממש · כד"א סורה ועוזב ירוחם כי הוידוי הוא חלק למדת הרחמים והתשובה מועלת להחזיר הענין לקדמותו להסיר כחות הטומאה מבית אל · ולהשקותו מי החסד והרחמים ובעבור כי ראיתי דעות זרות אומר אחר כי אין צריך לבעל תשובה רק עזיבת ניחום ווידוי קבלה ואין צריך לענות נפשו לקבל ייסורין דוגמא החטא שעשה יסכר פי דוברי שקר · אמנם כונת התורה ודעת רבותינו השלימה ז"ל הנמשכין אחריה היא כי צריך כל בעל התשובה ללקות ולהתענות להצטער לפי ההנאה שקבל לפום צערא אגרא · ולפום אגרא צערא ·

ויש לך להתבונן במה שרמזתי לך כבר כמה פעמים כי האדם וצורתו ותבניתו ואיבריו הם דוגמת האדם העליון והנה כל החוטא באחד מאיבריו פגם דוגמת האבר ההוא למעלה ועל כן צריך לתקנו בתשובה ובעבור כי כל החטאות הנעשים בכונת הלב חוטא בהן על כן צריך לכל בעל התשובה לשוב בלבו אל השם יתעלה הוא חוטא בלב הידוע שנאמר ואת רעתך כי מר כי נגע עד לבך · ואמרו רבותינו ז"ל זה הקדוש ברוך הוא שנקרא לבן של ישראל · ועל כן צריך לקחת אותו להכניע רום גאותו ויאמר לו מה תלך אחרי ההבל · ומה תעשה ליום הדין אשר יקראו סופרי המלך ויבהילוך להבוע מסך החשבון ואחר כך יחשב על אותו האבר שחטא אם חטא באשה או בבת אל נכר או הוציא זרע לבטלה הנה חטא ביסוד עולם ובחותמו של מקום הנקרא אות ברית קדש וכפר בבריתו של אברהם שהמקום ברחמיו עלינו הסיר משם כחות הטומאה בהעבירו הערלה והזרע היוצא הוא זרע קודש · היוצא תוך אות יו"ד של מקום והנה חללו בתוך הטומאה או בערוה או בבת אל נכר או בהוצאת זרע לבטלה כי מן הצדיק פורחות הנשמות ממקור החיים והמוציא זרע לבטלה טמא בחותמו של מקום בנותנו כח ועזר לאל אחר אשר קבל כח מן המקום ההוא בסוד כחות הטומאה והערלה שהוסרו משם והוא החזירם עליו ונטמא בהם התבונן מכאן סוד טומאת הרואה קרי בחלום · וכבר נמצא בספרי החסידים שהיו מתודים עליו אם נכשל באשת איש חנה שקר בצדיק חי עולמים ובאמונתו כי צדיק באמונתו יחיה וכ"ש אם השחית קונו על נפש לא טוב כי בסוד החטאה הגדולה אין נפש אמונים נבאר כשם שהבעילה איננה בכשרות כך הנפש ועל כן אסור לבא בקהל :

ובספר הזוהר בזאת אני בוטח מה הוא בזאת דא הוא את קיימא דחיזא זמינא תדיר לגבי בר נש וארמיזא לעילא ובגיני כך איתמר בזאת כד"א זאת אות הברית · תא חזי בגין דהאי זאת לא נטר דוד מלכא כדקא חזי מלכותא איתעדת מיניה כל ההוא זמנא והכי אוליפנא האי זאת אתרמזא במלכות' דלעילא ואיתרמיזא בירושלים קדישא · בשעתא ההיא דדוד עבר עליה נפק קלא ואמר דוד כמה דאתקטרא תשתרי לן טרדין מירושלים ומלכות' איתעדי מינך והכי הוה במה דעבר ביה איתפס · ומה דוד מלכא הכי שאר עלמין על אחת כמה וכמה · מאי האי דאמר דוד והראני אותו ואת נוהו מאן יכיל למיחמי לקדוש ברוך הוא אלא הכי תנינן בההיא שעתא דאיתגזר עליה האי עונשא ודוד ידע דעל מה דלא נטיר האי אות כדקא יאות איתענש בהאי דכלא בהדיה אחידא ואיקרי צדיק · הוה בעי בעותיה ואמר והראני אותו מאי אותו דא אות קיימא קדישא דאשריד סינאי מאי טעמא דתרין אילין מלכותא וירושלים בהאי אחידא ובגיני כך אותו ואת נוהו דתיהדר מלכותא דהאי אות ונחזור לדברינו הבא על בת נכר הנה טמא ברית קודש בכחות הטומאה זהו סוד ובעל בת אל נכר שחבר אלהותו של מקום באלקים אחרים וביוצא בזה לכל החטאות באבר אשר חטא שם צריך לשוב ולהצטער והבן כאומר רבותינו ז"ל גלות מכפרת עון שילך למקום שאין מכירין אותו ויכרת ממקומו דוגמת עונש כרת הנפש הנכרת משרשה מרה כנגד מרה וירפא מחליו וימצא צרי למכתו בקבולו בגופו וברצונו דוגמת העונש הראוי לנשמתו מאהבה כי אינו דומה למקבלן בעל כרחו למקבלן מרצונו · ואמרו רבותינו ז"ל אשרי אדם שיגיע לו יסורים וכובש כחו ואינו קורא תגר אחר מדת הדין בשעה שבאו יסורין אל איוב אלו כבש כחו ולא קרא תגר אחר מדת הדין לסרה מעולה ומשובחת היה בא וכשם שעומדים עכשיו ואומרים אלהי אברהם אלהי יצחק וכו' כך היו אומרים אלהי איוב · ובפרק קמא דתעניות כל השמח בייסורין שבאין עליו מביא ישועה על העולם שנאמר בהם עולם ונושע · ובזה יש ספרים מחוברים לחכמים לעונשי' והעבירות ואין אנו בביאורן אמנם כתבתי זה למחות דעות זרות האומרים כי התשובה היא לבקש מחילה ולא ישוב בדרך ההוא עוד חלילה כי לעולם לא יקרב אל התשובה ומעלתה רק בהשיב אשמו בכל אבר ואבר זהו והשיב את אשמו בראשו ודע כי התשובה קורעת כל שטרי חובות שבעולם כי היא למעלה מכל שרי הקטיגור והשבים אליה לא ייראו מפחד הרעה והסוד נמרץ והנפלא כי ה' צבאות יעץ ומי יפר וידו הנטויה ומי ישיבנה וכתיב ולפני נעמו מי יעמוד ומי יקום בחרון אפו כי התשובה נקראת מ"י שנ' שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה · את מי נועץ ויבינהו · כי מי אל בשמים ובארץ · ונקרא' בלשון מ"י כדבר שאינו מושג זהו סוד מי פעל ועשה והענין כי הוא גוזר דין של מעלה נמלכין בבית' למעלה · ובנצח ובהוד לסמת הנקרא' צבאות וכשצדיק עולה מחשבתו למעל' במקום חנק' בטול גזרי' היה מבטלה · וא"ר ז"ל בפסו' סכותה בענן וגו' ר' חנינא בר פפא בעא קמיה ר' שמוא' אמר לו בשביל ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהו דכתיב סכותה בענן לך אמר לו שערי תפלה פעמים פתוחי' פעמים נעולים כההיא דאמר ר' יוסי בן חלפתא יתי' הם להפילה מן הדין קריא ואני תפילתי לך ה' עת רצון אבל התשוב' נמשלה לים מה ים לעולם פתוח אף שערי התשוב' לעולם פתוחין והבן מה שאר"זל שאפי' כנסת ישרא' נקרא' תשוב' בשעה שמתעלית לקבל מלמעל' ולהשפיע למטה · אמנם חכמי הקבל' קראו לבינה לבר תשוב' משני טעמי' הא' לפי שהכל שב אליו ביובל הגדול ועוד שהנחת הרוח חוץ הפנימי' הבא מהחכמ' ומאין סוף ית' הוא שם תדיר בלא הפסק · ולשון תשובה מלשון בשוב' ונחת תושעון וכשברא הק' בה את העולם קדם לבריאת העולם התשוב' שהי' מן הדברים שנבראו קודם שנברא העולם שנ' בטרם הרים יולדו וגו' והטעם לפי שגלוי וידוע לפניו מה שעתיד להיו' לכך הקדים לו התשובה שאם ישוב מחטאו אין לך דבר שעומד בפני בעל תשוב' שנ' הלא אם תטיב שאת זהו מה שאר"זל כשברא הק"בה את עולמו עלה במחשב' לברא אותו במ"הד ראה שאינו מתקיי' בו הקדי' מדת רחמים ושתפה עם מד"הד · ומד"הד היא הסליח' והסליח' ע"י התשובה לכך הקדים לו לאדם התשובה כדי שימחול לו על ידה · וע"כ נקראת בשמו של סלך זהו שאר"זל גדולה תשוב' שמגעת עד כסא הכבוד שנ' שובה ישרא' עד ה' אלהיך כי כאשר האדם מיישר מעשיו ומזכך נפשו ומטהר מחשבותיו והוא שטעם טעם חטא וכובש יצרו לכבוד ה' יתברך והוא בכחו ובמקומו ובזמנו וידביק רוחו ונשמתו בקונו דפרו' מןהעבירו' בעבורו ית' עליו אר"זל מקום שבעלי תשוב' עומדין צדיקים עצמם אינם עומדין לפי שלא נצטערו כאותן שטעמו טעם חטא וכבשו יצרם לכבוד יוצרם ונדבקו בקונ' זהו שנ' עד ה' אלהיך עד כסא הכבוד · עכ"ל פי' חכם חן:

וכפר עליו מאשר חטא על הנפש לשון רש"י שלא נזהר מטומאת מת ר' אליעזר הקפר אומר שציער עצמו מחיין עכ"ל · ויען כי רבים שמחים לנפשם ואומרים שלו' אליך נפשי ואינם מכנפים את עצמם ותולים עצמם באילן גדול הזה התנא ר' אליעזר הקפר ומהוך כך מתים מלוכלכי' בעונם · על כן אבאר הענין כדי לפתוח דלת לתשובה · והנני

(הגה"ה)
אעפ"י שאף אני חלקי בענין טעם הוידוי ואחר יתבאר והוא ענין שנותן השם יתברך עונות לישראל לערבב השטן שלא יקטרג · וכי חס ושלום אין גלוין וידועין לפני יתברך מעשה כל אדם ואדם אף אם לא יגידם השטן · אלא הענין הוא שכל עבירות שעושין פגם ורושם למעלה והעבירות הם כח השטן ובהכנסת קטרוגו למעלה הוא נעשה הרושם למעלה · והבעל תשובה צריך לקבל עליו הפגם והדין ולקבל העונש כדי שיסלק רושם הפגם מלמעלה וימשוך אותו על עצמו וע"ד שאמר דוד המלך ע"ה הנה אנכי חטאתי ואנכי העויתי ואלה הצאן מה עשו תהי נא ידך בי · כן מתודה החוטא ואומר הלא אנכי אשמתי בגדתי כו' ואתה צדיק על כל הבא עלינו מצדיק את הדין עליו ואז הרושם של מעלה מסתלק ושוב אין כח לשטן והקב"ה ממרקו ביסורין אבל לא מחליים רעים כמו שמתפללין מרק ברחמיך הרבים אבל לא כו' · מהו ענין הפסוק והתודו את חטאתם אשר עשו דלכאורה עשו כפל מאמר שאמר חטאתם ממילא הם העושים אלא הפסוק מרמז כוונת הוידוי שיתודה אשר עשו הם ולמה יהיה הרושם למעלה כמאמר דוד הלא אנכי עשיתי החטא · ואז ישוב אשמם בראשם כלומר יסולק הפגם מלמעלה · וענין ויוסף חמישיתו רומז על התשובה עכ"ז כבר נה' רומז על התשובה כמו שאמרו רבותינו ז"ל בפרק הבונה · ועיין בספר קול בוכים בפסוק טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו ע"ש הרב באלגאזי בענין יסורין של אהבה :

בצ״ע כל תנאמר כזה בדברי רז״ל בתלמוד · ומה שכתבו התוספות · ומה שנראה לעניית דעתי : בפ״ק דתענית דף י״א אמר כל היושב בתענית נקרא חוטא סבר כי האי תנא דתניא ר״א הקפר ברבי אומר מה ת״ל וכפר עליו אשר חטא על הנפש וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין והלא דברים ק״ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר ודבר על אחת כמה וכמה · ר׳ אליעזר אומר נקרא קדוש שנ׳ קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מדבר א׳ נקרא קדוש המצער עצמו מכל דבר על א׳ כמה וכמה ולשמואל הא איקרי קדש ההוא אגידול פרע קאי ולר״א הא נקרא חוטא ההיא דסאיב נפשיה ומי א״ר אליעזר הכי והאמר ר״א לעולם ימוד אדם עצמו כאלו קדוש שרוי בתוך מעיו שנ׳ בקרבך קדוש לא אבא בעיר · ל״ק הא דמצי לצעורי נפשיה הא דלא מצי לצעורי נפשיה · ריש לקיש אמר נקרא חסיד שנאמר גומל נפשו איש חסד עכ״ל הגמרא :

וז״ל התוספות שם אמר שמואל כל היושב בתענית נקרא חוטא וקשיא דאמרינן בפרק החובל · החובל בעצמו רשאי אבל אחרים שחבלו בו חייבין ומפרש התם הא דאמר החובל בעצמו רשאי אמר שמואל ביושב בתענית אלמא משמע דשמואל קאמר דהיושב בתענית לא נקרא חוטא וי״ל דודאי הוה חוטא כדאמרינן הכא מקום נזיר כו׳ · אבל מ״מ המצוה שהוא עושה התענית גדול יותר מהעבירה ממה שמצער נפשו דמצוה לדור כדאמרי׳ הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין ומ״מ יש בו קצת חטא מידי דהוה אמתענה תענית חלום בשבת דקורעין גזר דינו ונפרעין ממנו תענית של שבת ומאי תקנתיה ליתיב תעניתא לתעניתא עכ״ל · וכ״כ בפרק החובל דף צ״א וז״ל שם אלא שציער עצמו מהיין לכאורה משמע דבנזיר טהור נמי קאמר דנקרא חוטא ובפרק מי שאמר הריני נזיר מגלח קסבר ר״א הקפר נזיר טהור חוטא · והיינו טעמא דכתיב קרא בנזיר טמא מפני ששנה בחטא · וכן בפ״ק דנדרים ותימא דבפ״ק דנזיר פריך נזירות מילתא דעבירה ואמרינן ליה נאה ומשני אפילו לר״א הקפר דאמר נזיר חוטא הוא ה״מ טמא דאיידי דבעי מסתר דלמא אתי למעבר על נזירותי׳ אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ליה ואור״ת דהא דקאמר דלא הוה חוטא היינו שמצו׳ גדול מהעבירת דמצוה לדור כדאמר הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין מ״מ קצת יש חטא מידי דהוה אמתענה תענית חלום בשבת כו׳ וה״ק בנזיר אפילו ר״א דאמר נזיר חוטא ה״מ נזיר טמא שהוא עיקר חוטא אבל נזיר טהור לא חשיב ר״א כ״כ חוטא עכ״ל : ואני אומר באימה וביראה וברתת וזיע נגד כבוד התוספות כי דבריהם רחוק בענין הזה · אך נראה בעיני אף שמואל מודה מי שפגם באיזה עבירה קלה או חמורה בודאי צריך לסגף עצמו ורשאי להחמיר להתענות עד שידע בבירור שאין בו סיג ורושם וכתם · הנה דוד המע״ה אמר ברכי כשלו מצום ר׳ יהושע הושחרו שיניו מחמת הצומות על שאמר בושנו מדברים כ״ש רב הונא אתהפיך ליה רצועה ויתיב מ׳ יומי בתענית · ובירושלמי אהא דאמרינן פרתו של ר׳ אבע היתה יוצאת ברצועה כו׳ ארז״ל א״ר חנינא פעם אחת יצאת והושחרו שיניו מהצומות . וכן הרבה בתלמוד · ודברי שמואל לא נאמרו אלא במי שהוא חסיד טהור וקדוש ולא טעם טעם חטא איש כזה לא יתענה · אבל מי שנפגם יתענה ויתענה ועל זה מוקי שמואל המשנה שאדם רשאי לחבול בעצמו דהיינו בתענית כי לא זו שמותר לו להתענות אלא אף מצוה קא עביד לכבס הכתם והא דאמר רשאי דמשמע פטור בעלמא זה תני בשביל הסיפא אבל אחרים שחבלו בו חייבים · וענין אשר חטא על הנפש הוא כך · זה שקיבל עליו נזירות בודאי היה משער על עצמו כמה זמן צריך להיות נזיר כדי שיזדכך את עצמו ובזה עשה מצוה שהזיר את עצמו ואחר כלות זה הזמן שקיבל אזי לא יוסיף לענות נפשו בכדי מאחר שנטהר · והנה כשנטמא במת ואז הדין הוא ימים הראשונים יפלו נמצא גורם לעצמו עינוי וצער יותר ממה שהיה משוער שמחויב לסבול נמצא בזה המותר ציער עצמו בכדי וחט׳ על הנפש · ורבי אליעזר החולק על שמואל ס״ל אפילו מי שהוא טהור ונקי בלי חטא ורוצה להתענות בשביל תוספות קדושה לקדש חמרו נקרא קדוש במצי לצעורי נפשי׳ וריש לקיש ס״ל נקרא חסיד :

והרואה סוטה בקלקולה אפשר שאף שמואל מודה שיזיר עצמו מן היין אפי׳ איש חסיד וקדוש בשביל לעשות גדר על מה שראה מצוה הוא להזיר במצי לצעורי׳ נפשיה · ור״א ור״ל ס״ל דהעושה כן תמיד במצי לצעורי׳ נפשיה נקרא קדוש או חסיד · אבל בלא מצי צעורי׳ נפשי׳ · והוא טהור ונקי מכל חטא על זה אמר ריש לקיש בעצמו אין ת״ח רשאי לישב בתענית מפני שממעט במלאכת שמים וזה במי שלא חטא · אבל מי שחטא יצטער ויצטער כמונו היום בעו״ה דורות ההם המלאים חטא נעורים וזקנים ואף מי שלא חטא בחטאות מ״מ הכל באבק לשון הרע ובשיחה בטילה ובביטול ת״ת והרבה שאדם דש בעקביו · אז אפילו לשמואל יתענה ויתענה והלואי שיספיק לו כשהיו כל ימיו תעניות :

וממה שכתבתי ניחא מה שהקשו התוס׳ בפרק החובל דלפעמים איתא דר״א הקפר מיירי אף בנזיר טהור ולפעם איתא דדוקא בנזיר טמא והיינו כשאיש טהור ונקי מחטא מזיר עצמו בנזירו׳ שלא לשום סיבה רק כדי לקדש את עצמו בתוספות קדוש׳ לפי דעת שמואל יהיה חוטא אף במצי לצעורי נפשיה · ולר״א ולריש לקיש דוקא בלא מצי צעורי נפשיה · אבל אם הזיר את עצמו בשביל איזה פגם שבו · או לעשות גדר בשביל איזה פירצה שראה קלקולי׳ . אזי מצוה עביד במה שמקבל נזירות באומדן דעתיה דמצי לקיים · אבל ביותר מאומדן דעתיה שאז נעשה טהור ונקי אזי הוא חוטא על הנפש בזה המותר · וע״כ כשנטמא ארך עצמו והימים הראשונים יפלו אז בזה המותר חטא על הנפש בודאי :

ואין להקשות בפרק מי שאמר הריני נזיר מגלח שאמר והרי בנזיר טמא כתיב ואנן אפילו נזיר טהור קאמרינן קסבר ר״א הקפר נזיר טהור נמי חוטא הוא וה״מ דכתיב בנזיר טמא הואיל ושנה בחטא פרש״י והא האי קרא בנזיר טמא כתיב ואנן היכי משמע לן בנזיר טהור עכ״ל · כוונת פירושו הוא הלא האי ק״ו שיליף ר״א הקפר ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין כו׳ שייך נ״כ בנזיר טהור וא״כ ה״ל למכתב וכפר עליו מאשר חטא על הנפש בנזיר טהור וכן הוא שם בתוספות · והוצרך לתרץ מפני ששנה בחטא · ולפי מה שכתבתי יוכל לומר דעל כן לא כתב בנזיר טהור משום דמיירי בענין שאינו חוטא · דהיינו שקיבל עליו נזירות כפי המצטרך לנקות אותו ולזכבו או מפני איזה תקון פרצה · משא״כ בנזיר חוטא · שהימים הראשוני׳ יפלו דעל כל פנים חוטא על הנפש מה שנוהג יותר ממה שהיה אומדן שלו : דיש לומר דמקשה שפיר לענין דינא למה לא אשתמט בשום דוכתא דאף נזיר טהור כשהוא חוטא על הנפש ומצער עצמו יביא זה הקרבן הבא מחמת חטא על הנפש דהיינו שתי תורים או שני בני יונה נוסף על הקרבנות שמביא הנזיר ביום מלאות נזרו שהם נזירת הכתוב מטעם אחר · ואנחנו לא מצינו בנזיר טהור אף כשהיה חוטא על מה שציער למר כדאית ליה ולמר כדאי׳ ליה׳ לא מצינו שמחויב להביא אלו שני תורים או בני יונה׳ וקשה מאי טעמא · על כן הוצרך לתרץ דלא חייבו התורה להביא ב׳ תורים או בני יונה מחמת שחטא על הנפש אלא א״כ שנה בחטא ופי׳ התוספות הואיל ושנה בחטא שלא נזהר כטומאה והאריך צער על ציערו מהיין עכ״ל · הם הולכים לשטתן כמובן בדבריהם דלעיל שכל מצער עצמו נקרא חוטא · אבל לשון רש״י הוא בענין אחר וז״ל הואיל ושנה בחטא שכבר הזיר עצמו מהיין ועכשיו שנה בחטא שהיה לו לזהר מן הטומאה ונטמא עכ״ל · והנה לכאורה פירש התוספות יותר מרווח שהם פירש גם שינוי בחטא על שציער ואז ניחא דברי ר״א הקפר שתלי הכל במה שציער׳ אמנם לרש״י שנוי החטא הוא במה שנטמא · אמנם די״ע דאף לדברי רש״י הכל הוא מצד שציער עצמו · והוא ע״ד בפ״ק דנזיר ריש דף ג׳ אפילו לר״א הקפר נזיר חוטא ה״מ גבי נזיר טמא דאיירי דבעי מסתר דאסר רחמנא והימים הראשוני׳ יפלו כי טמא נזרו התם הוא דלמא אתי למיעבר על נזירותיה אבל נזיר טהור לאו חוטא קרי ליה וז״ל רש״י דאיירי דבעי מסתר ימים הראשונים ומיהדר וממני זימנא אחריתי אריכא ליה

מילתא ודילמא אתי למעבר על נזירותיה כדאמר בפ"ק דנדרים כשהן מטמאין ורבה עליהן ימי טומאה מתחרטין בהן ונמצאו מביאין חולין לעזרה עכ"ל · ואיתא שם בפ"ק דנדרים סוף דף ט' אי הכי אפילו נזיר טהור פרש"י דדילמא מתחרט על נזירתו ונמצא מביא חולין לעזרה · ומתרץ דאמודי אמיד נפשיה דיכול לנדור פר"שי דאי לאו דאמיד בנפשיה דיכול לעמוד בו לא הוה נדר ולא מתחרט כל היכא דלא נטמא · עכ"ל · הרי מבואר דשנוי החטא במה שנטמא תלי בצער היין דאז מתחרט ומביא חולין לעזרה · ומה שכתב רש"י שכבר הזיר עצמו מהיין נמצא סובר רש"י דבזה חטא חטא א' · הלא לפעמים אינו חוטא כשמזיר עצמו לצורך וכפירש"י יש לומר דרש"י כותב כן לפי דרך המקשה · למה לא אשתמט בשום דוכתא שיהא נזיר טהור צריך להביא ב' תורים או בני יונה בשלא הוצרך לנזירתו נמצא חוטא על הנפש וכפירש"י · וע"ז תירץ אף שחוטא בזה לא שנה בחטא לכך לא חייבו התורה בקרבן זה · אמנם כשנטמא הימים הראשונים יפלו אז מתחרט מחמת צער היין נוסף על האומרנא שהיה לו מה שיכול לסבול אז שנה בחטא מחמת צער היין ·

ואין להקשות נזיר שלא חטא על הנפש במה שציער את עצמו כי עשה לצורך · רק אח"כ נטמא א"כ מה שנה בחטא יש כאן י"ל כי יש שנה חטא כי חוטא על הנפש בזה המותר כמ"ש לעיל · והנה אף שסובל זה הצער ואינו עובר על נזירתו · מ"מ מוסיף חטא במה שמתחרט בלבו והוא כמביא חולין לעזרה · וסזה מתורץ שם בההוא סוגיא דפ' מי שאמר הריני נזיר מגלח דף יט מאן תנא לחא דת"ר אשה שנדרה בנזיר ונטמא ואח"כ היפר לה בעלה מביאה חטאת העוף כו' וסוקי לה כרבי ישמעאל · וס"ל כר"א הקפר דחטאת העוף באה על צער מהיין · משמע דוקא אם נטמאה אבל אם לא נטמאה והיפר בעלה א"נו מביא כפרה על שציערה עצמה · והתוספות שם כתבו מה שכתבו · אבל אין צורך בדבריהם כי כבר מבואר שאין קרבן חטא על הנפש בא אלא דוקא כששנה בחטא כך נ"ל פירוש הסוגיות · והכלל העולה אדם שפגם הוא חוטא על הנפש דהיינו נשמתו כשאינו מזיר עצמו · ואדרבא יזיר ויזיר ויתענה ויתענה וכולי האי ואולי · ועל זה נאמר שובו אלי · ומי שהוא טהור ונקי מכל חטא ומתענה כדי להוסיף קדושה · ומצי צעוריה נפשיה שאינו מבטל מלימוד זה נקרא קדוש לרבי אליעזר וחסיד לריש לקיש · וכן מצינו מר בריה דרבינא צים כולא שתא לבד מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכפורי · ואם לא מצי צעורי נפשיה והוא טהור ונקי מהעבירות לא יעשה כן · כי אין אומן בלא כלים · והגוף הוא כלי שבו מקיים המצות והתורה · אבל כשהכלי פגום אז שבירתו היא טהרתו · וכבר הזכרתי לעיל חמשה שבירות לטהרה בכלי חרס שהוא האדם וע"ז אמרו הקב"ה משתמש בכלים שבורים יהי רצון יקויים בנו וזרקתי עליכם מים טהורים ·

צריך האדם לנקות מכל חשד להראות שהוא נקי מה' ומישראל : כמו שמצינו בסוטה שהיתה צריך להראות שהיא נקיה · ומבואר בזוהר שכל ישראל עשו כן ברמות סוטה · דאיתא שם · כרמיון זה עשה משה לכל ישראל במרה · כשיצאו ממצרים שנאמר ויבואו מרתה ולא יכלו לשתות המים כי מרים הם שנתן להם לשתות מי מרים המאררים לפי שכל המצריי' היו אומרים שכל בני ישראל שיצאו ממצרים הם מהמצרים שבאו על נשותיהן של ישראל והיו כמה בישראל שהיו חושדין לנשותיהן בכך וכן הנשים חשדו לאנשיהם שנטמאו בנשי מצריים · בכן אמר הקב"ה למשה תבדוק את כלם במי המרים ולא יהיה נשאר לעז על בניו ואז שם שם לו חק ומשפט ושם נסהו והכתוב מעיד עליהם באמרו שבטי יה ערות לישראל כענין הראובני השמעוני · וכן כולם · ראש וסוף התיבה יה לעדות שלא נטמאו במצריים · וכן כאן בודק הכהן במים את הסוטה ובשם הקודש :

הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מהיין כתבתי לעיל · כי והיתה האשה לאלה היא מצר ארור הנחש שבאה על חוה כו' לכן יזיר עצמו מהיין כי חוה סחטה אשכול של ענבים · ולאחר התיקון חוזר לברכה ברכת כהנים וכמ"ש לעיל · והנה מברכת כהנים יוצא שם של יב ושם של ע"ב :

וכתבו המקובלים גם יוצא מאלו הפסוקים שם של כ"ב אשר זה נסחו אנקת"ם פסת"ם פספסים דיונסים בשכמ"לו וכתב בצרור המור והוא טוב לשמירה ולכל הדברים · והאומרו דרך תפלה בזה הסדר יועיל לו מאוד ובפרט כשיאמרו ברכת כהני' יאמר:

א"ל נ"א קר"ב תש"ועת מצפי"ך פחד"ך ס"ר תוציאם ממאס"ר פד"ה סועי"ם פתח סומי"ם ישע"ך מצפי"ם דל"ה יוקשי"ם וקב"ץ נפוצי"ם סמו"ך ידו"ד מפלתינו ברוך שם כבוד מלכותו לע"ו :

קח מאתם וגו' ונתת אותם אל הלוים יש בכאן קושיא גדולה לויים מאן דכר שמיהו הלא באותו העת לא נבחרו הלויים כי לא נבחרו עד שנמנו ישראל והמנין היה באחר לחודש השני ואז אמר הקב"ה אך את מטה לוי לא תפקוד כו' ומנאם כפני עצמם ובחר בהם וקדשם · וקרבן הנשיאים שש עגלות צב כו' היה בחודש הראשון בר"ח ניסן כי קרבן נחשון היה בר"ח ניסן אלא הענין הוא שהק"בה רמז למרע"ה שלעתיד יבחר בלויים לעבודת המשכן · והוא כמו פרשת ואתה תצוה ויקחו אליך שמן זית זך כו' שפרש"י לא כאן מקום הציווי רק שלעתיד יצוה אותו כמ"ש סוף פר' אמור רק שעתה הודיעו מה שצריך להבין · כן היה ענין בלויים שרמז לו הקב"ה שלעתיד יבחרם · והטעם כדי שיכינו הלויים את עצמם דהיינו שיתעוררו ויטהרו ויקדשו · כדי שיהיו מוכנים לקבל הקדושה וע"ז שאמרו אדם מקדש עצמו מלמטה מעט מקדשין אותו מלמעלה הרבה · והיו צריכין להכנה · אף שהיו מוכנים מיום הולדו · כמ"ש רז"ל למור היה אותו שבט להיות נמנ' מבטן כן יעקב אבינו קירש את לוי שלא ישא את ארונו · על כל זאת היו צריכין להכנ' · ראה כמה אדם צריך להכין עצמו תמי' שיתקד' מלמעלה:

בהעלותך אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנירות · כתיב נר אלהים נשמת אדם · צריך לראות תמיד שתהא מאירה · נשמתו בתורה ובמצות · וגוף האדם הוא כצורת מנורה · כי במנורה היו ג' בליטות של קנים יוצאות · ושל מעלה קטנה משל תחתיה · כן האדם בליטת הרגלים · ובליטת הידים · ובליטת האזנים · והגוף שבו הלב הוא גוף המנורה · וגבהן של מנורה ח"י טפחים דהיינו ג' אמות כשיעור אדם בינוני כמ"ש התוספות במסכת שבת פרק המצניע · והמנורה צריכה להיות מקשה דהיינו חיבור אחת מורה על החיבור ואהבת לרעך כמוך · עד ירכה עד פרחה · מגדול ועד קטן · ובזה יובן מה שאמר ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה וגומר פרש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה וק' מה שבח הוא זה שלא עבר על ציווי של הקב"ה פשיטא · אולמה מגיד דוקא במצוה זו אלא לא שינה מסוד הכוונה דמנורה דמורה על האחדות והשלום וכן היתה מדתו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום :

על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו ואח"כ כתיב על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו · איש רומז מוסר בכאן על כל פעולה או תנועה שהאדם עושה יאמר אם ירצה השם או בעזרת השם · למשל בלכתו בדרך יאמר הנני נוסע בעזרת השם ית' · ובדעתי לחנות במקום פלוני בעזרתו יתברך אם ירצה · וכשבא למקום החניה אז יחזור ויתן שבח ויאמר הנה בעזרת הש"י באתי הנה · ובדעתי ליסע לזמן פלוני בעזרתו ית' אם ירצה · נמצא שם שמים שגור בפיו בשעה שעולה במחשבתו · ובשעת מעשה כבה בכל פעולתיה:

ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג איתא בזוהר אמר בלשון נקיבה לפי שהיה מתגבר כח הדין

תדין והתחיל לשלום המיתה בעולם שעליה נאמר רגליה יורדות מות ולכן אמר משה הרגני נא הרוג מיד ויאמר יי׳ אל משה אספה לי שבעים איש וגו׳ אמר הקב״ה אתה מבקש מיתה בכל פעם הנה אצלתי מן הרוח וגו׳ ואז ידע משה שהוא ימות ולא יכנוס לארץ שהרי אלדד ומידד ניבאו על זה · וכבאן למדנו שלא יקלל אדם את עצמו שהרי כמה מלאכים מסונים ממתינים על ענין כזה כשהאדם מקלל את עצמו וכן כאן משה לא בא לידי ענין זה אלא על ידי שקילל את עצמו ולכן במלאכת המשכן לא הוזכר משה כאשר הוזכר אהרן והנשיאים לחנכת המזבח לפי שאמר ואם אין מחני נא מספרך נענש בזה שלא הוזכר בפרשת המשכן ונמחה משם וכן דוד המלך ע״ה אמר על זה אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי בעוד שאותו ממונ׳ הממתין לענות אמן על קללת עצמי עומד לנגדי להרע לי אשים מחסום לפי שלא לקלל את עצמי ומשה לא היה נזהר בזה ואמר הרגני נא הרוג וכן מחני נא מספרך וגו׳ ולכן נענש על זה · ובפרט עתה שהיה קללתו בשביל עצמו שלא היה רוצה לשאת כל משא העם עליו לכן נתקבל קללתו למעלה ונענש · אבן בזמן שאמר מחני נא וגו׳ היה קללתו בשביל כל ישראל שהיה מתפלל בשבילם על מעשה העגל לא נענש במיתה · אבל מכל מקום קללתו לא חזר ריקם שנמחה בפרשת המשכן כאמור · ולכן נשארו אלדד ומידד במחנה ואמרו משה מת ויהושע מכניסם לארץ ובשביל זה בא יהושע למשה ואמר לו הדבר ההוא ואמר ארוני משה כלאם תהיה מונע דברים האלו מפיהם שלא ינבאו כך · כלאם כמ״ש ויכלא העם מהביא ויכלא הגשם מן השמים מניעה ממש ומשה לא ביקש למונעם מלדבר ואמר המקנא אתה לי וגו׳ :

עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא · ראה עד היכן מגיע עונשן של המתאוים תאוה ע״כ יזהר האדם מן המותרות ויספיק במועט כמ״ש יעקב אבינו ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש · והארכתי בזה באות קו״ף קדושה :

והאיש משה עניו מאוד מכל האדם · ראה עד כמה גדולת מדת הענוה הנה מרע״ה מבחר הנבראים ארון הנביאים ולא שבחו הכתוב רק במדת הענוה · וצריך לילך במדת הענוה עד קצה האחרון כהא דתנן מאוד מאוד הוה שפל רוח · ואמר הכתוב מכל האדם הנה ג׳ ענוים היו משה ואהרן אמרו ונחנו מה · אברהם אבינו ואנכי עפר · דוד המלך ע״ה אמר ואנכי תולעת · ומשה היה עניו מכולם · כי אברהם המשיל עצמו לעפר ואפר · ודוד לתולעת · אבל משה אמר אין אנחנו כלום · וזהו ענין מכל האדם · אדם ר״ת אברהם דוד משה וכבר הזכרתי זה במקום אחר :

ויחר אף יי׳ בם וילך · וקשה מה מקום לחרון אף אחר שזילזל הקב״ה אותם היה לו לכתוב חרון אף מקודם · וי״ל דחרון אף היה כמשמעו שחטאו היה להם לחתורות על עונם ולומר חטאנו וכמו שעשה דוד כשבא אליו נתן הנביא תכף הודה ואמר חטאתי אז אמר לו הנביא גם יי׳ העביר חטאתך :

והנה מרים מצורעת כשלג · ראה עד היכן עונש של לשון הרע ראו מה עלתה למרים הנביאה על שיחה קלה שדברה על משה רבינו ע״ה אחיה וכן הוא אומר זכור את אשר עשה יי׳ אלהיך למרים בדרך בצאתך ממצרים :

והעם לא נסע עד האסף מרים · והלקו לה כבוד יש ללמוד מכאן מי שרואה תלמיד חכם או צדיק סוכה ומענה ומדולדל ינהג בו כבוד ביותר כי את אשר יאהב יי׳ יוכיח · ולא כמו שיש בבורות הללו בעו״ח · ת״ח שהוא עני ודל הוא שפל בעיני הבריות ואוי להם מעלבונה של תורה · והירא דבר יי׳ ינהג בו כבוד ונזר ועטרה :

ברוך אתה יי׳ אשר אין כמוך ואין זולתך · עזרתני להשלים במדבר נשא ובהעלותך

פרשת שלח לך

זה שמו אשר יקראו לו זכירה כי יי׳ הוא הנותן כח לחיל

נר מצוה שפ״ה להפריש חלה · שפ״ו ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם · שפ״ז שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם · וענין לאו זה שנמנענו שלא לייחד מחשבותינו לחשוב בדיעות שהם היפך הדעת שהתורה בנויה עליו לפי שאפשר לבוא מתוך כך לטעות אבל אם יעלה על לבו רוח לחשוב כאותן דיעות הרעים יקצר מהשבתו בהן וישנה לחשוב בדרכי התורה האמתיים והטובים · וכמו כן שלא ירדוף האדם אחר מראה עיניו ובכלל זה שלא לרדוף אחר תאות העולם הזה כי אחריתם רעה וכדי בזיון וקצף וזהו שאמרו רבותינו ז״ל ולא תתורו אחרי לבבכם זה מינות · ואחרי עיניכם זה זנות · שנאמר ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני :

תורה אור אלו המצות הם הזדככות טהרת הנפש והגוף · חלה כתיב כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על מוצא פי יי׳ · והארכתי במקום אחר בשם האר״י ז״ל שהפסוק זה מבאר חקירת החוקרים מה זה שמכח המאכל נשאר הנשמה דביקה בגוף הלא אין בהנשמה אכילה · לא הענין כי המאכל הוא גופני ורוחני כי אין דבר מלמטה שאין בו שפע רוחני מלמעלה המוציאו לפועל ואומר לו גדל · וכמו שיש דביקות במאכל רוחני וגופני · כן נשאר דביקות נשמה בגוף על ידי המאכל והנשמה נהנה מהרוחניות והגוף מגופניות זה״ש לא על הלחם לבדו כלומר מצד הגופניות שבו שאתה רואה מזה יחיה האדם לא מצד מוצא פי יי׳ שהוא הרוחני הנשפע בו שאמר לו גדל · על כן ציותה התורה לעורר כח הקדושה שבלחם ולהפריש חלה והיא חלק גבוה שזוכה לכהן שהוא קדוש שיאכל אותה ואז העיסה מזכך גוף ונפש האוכל · גם אדם הראשון היה חלתו של עולם · והיה שלם בגוף ונפש וכשקלקל גרם לקוץ ודרדר תצמיח ובזיעת אפך תאכל לחם · ובהרמת חלה ונתינה להכהן שהוא קודש · אז נתקדש הלחם להיות לחם לבב אנוש יסעד שורה עליו הטהרה :

וכן ד׳ ציצות המכבבות ד׳ רוחות הגוף להיותו זוכר בתרי״ג מצות שכן עולה ציצית עם ח׳ חוטין וה׳ קשרים ואז בא הגוף לידי מעשה כמ״ש וזכרתם ועשיתם את כל כל מצות יי׳ · וגם הם לזכרון הנשמה שחצובה תחת כסא הכבוד כמ״ש רז״ל תכלת דומה לים וים לרקיע ורקיע לכסא כבוד הרי הזדככות גוף ונפש : וע״ז אלו הלאוין · ולא תתורו אחרי לבבכם זו מינות הרי טהרת הנפש שהיא רוחנית במקום המחשבה שלא לעלו׳ במחשבה שום מינות · ואחרי עיניכ׳ הם התאות החיצוניות המותרו׳ כדי שיהיה הגוף גוף נקי :

והנה אלה שני המצות נקראים ראשית · בחלה כתיב ראשית עריסותיכם ובבראשית רבה אמרו בראשית בשביל חלה כו׳ שנאמר ראשית עריסותיכם · ועל פי הסוד כתב הרקנאטי ז״ל מראשית עריסותיכם התנו תרומה ליי׳ לדורותיכם כבר רמזתי לה כי החלה היא מצוה יתירה בעיסה ורמוז לכנסת

הג״הה
(גם רומזים הלב ועין שניהם על הזדככות הגוף כי כיון שאמרו רבותינו ז״ל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה · כ

ישראל הנקרא ראשית לעולם הנפרדים ובהכנסה בתנור הבוער באש להבה צריך להפריש חלה כמנה שלא תהיה מרת הדין קשה וזהו מאמרם בראשית בזכות חלה שנאמר ראשית עריסותיכם ומשם הברכה נאצלת בעולם שנא׳ וראשית עריסותיכם תתנו לכהן להניח ברכ׳ אל ביתך עכ"ל · גם מצות ציצי׳ ע"פ הסוד רומזת לראשי׳ והי׳ ראשית חכמה וכן ישל"ב חוטין נגד ל"ב נתיבות חכמה כמו שהארכתי בסוד הציצית במסכת חולין שלי ע"ש בארוכה כי שם מקומן בהלכות ציצית · והנה על החכמה רומז גם כן תיבת בראשית כמו שתרגם בירושלמי בראשית בחוכמתא הכלל העולה אלו המצות רומזות על הראשית הוא ראשון ית׳ שאין ראשית לראשיתו · והנה כשרצה יתברך לגלות אלהותו ית׳ ולברא את העולם היה ראשית המחשבה סוף המעשה · וראשית המחשבה היא החכמה והיא חכמה עליונה ראשית הגילוי כנודע לבאים בסוד יי׳ ונקראת חכמת אלהים וסוף המעשה היא חכמה תתאה מלכו"ת הנקראת חכמת שלמה כנודע וכתיב מה רבו מעשיך יי׳ כלם בחכמה עשית · ול"ב חוטי הציצית רומזים לחכמה עילאה כמ"ש והחלה לחכמה תתאה סוד כנסת ישראל כמ"ש:

עין ולב רעתם רבה להביא לידי יועצים רעים · וכמו שאמרו העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים וע"כ אמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם

והענין הוא כי הם באים להזדככות גוף ונפש כמ"ש · וכלל ההזדככות להיותם דבקים בהראשית כלומר אף שמצד רבוי ההשתלשלות נתרחקו מהראשית מכל מקום בהזדככם הם דבקים בהראשית כמ"ש ואתם הדבקים ביי׳ אלהיכם וענין הדבקות הוא להחזיר הענף להשרש ואף שנתרחק ידע כי הכל מאתו ומכחו ית׳ כמ"ש וזכרת כיי׳ אלהיך הוא הנותן לך כח וחיל וכן במצות ציצית כתיב וזכרתם את כל מצות יי׳ ונילף זכירה מזכירה · וכן חלה וציצית נילף מגזירה שוה דרך אסמכתא מהררי כתיב בחלה מראשית כו׳ תרימו לדורותיכם וכן כתיב בציצית לשון דורות כמ"ש על כנפי בגדיהם לדורותם · כי שניהם בסוד ראשית כמ"ש ואנו אין לנו אלא הראשית · כי הכל ממנו ומאתו ולו הכח והיכולת וכן הוא אומר וזכרת את יי׳ אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל:

ומזה מובן הפרשה ואקדים מתחלה הקושיות אשר ראוי להתעורר בהם

וידבר יי׳ אל משה לאמר שלח לך אנשים וגו׳ עד סוף כל הפרשה · יש בענין הזה כמה קושיות הקושיא הראשונה מה שהקשו כל המפרשים מה חטאו המרגלים וראש המדברים הוא הרמב"ן וז"ל מה עשו המרגלים כי משה אמר להם וראיתם את הארץ מה היא ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב ואמר להם בערים הבמחנים אם במבצרים ועל כל פנים היו צריכים להשיבו על מה שצוה אותם ומה פשעם ומה חטאתם כשאמרו לו אפס כי עז העם והערים בצורות גדולות וכי על מנת שיעידו לו שקר שלח אותם ואל תחשוב כי היה פשעם באמרם ארץ אוכלת יושביה בלבד כי טרם שיאמרו להם כן היה מריבה כלב עמהם וכן כתיב אחינו המסו את לבבנו לאמר עם גדול ורם ממנו וגו׳ ובכאן כתיב לנפול בחרב נשינו וטפינו יהיו לבז והנה משה רבינו אמר לפניהם כדברים האלה והפליג להם בחזק העם ובמבצר עריהם וכח הענקים יתר מאוד ממה שאמרו המרגלים לאבותם כדכתיב שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן לבוא לרשת גוים גדולים ועצומים ממך ערים גדולות ובצורות בשמים עם גדול ורם בני ענקי׳ אשר אתה ידעת ואתה שמעת מי יתיצב לפני בני ענק ואם היה פשע המרגלים וחטאתם בזה למה יניא את לב בניהם כהניא המרגלים את לב אבותם עכ"ל והנה אחר כך כתב הרמב"ן כי חטאם היה במה שאמרו אפס וז"ל הנה אמרו אמת והשיבו על מה שנצטוו · והיה להם לומר שהעם היושב עליה עז והערים בצורות כי יש להם להשיב אמרי אמת לשולחם כי כן צוה אותם החזק הוא הרפה הבמחנים אם במבצרים אבל רשעם במלת אפס שהיא מורה על דבר אפס ונמנע מן האדם שאי אפשר בשום ענין בלשון האפס לנצח ואין עוד כו׳ עיין שם · וכתב בעל עקידה וז"ל יראה שהוא דקדוק חלוש מאוד למצוא למות תוצאות כי וראי מלת אפס בזה השמוש הוא שוה למלת רק או אך כמ"ש בבלעם פעם אך את הדבר פעם אפס את הדבר ואין הבדל ביניהם ושניהם בטעם אפס כי לא יהיה בך אביון עכ"ל · והנה הרב בעל עקידה פי׳ גם כן שהחטא הוא באפס אבל בענין אחר · כי הם היו שלוחים ולא היו ראוי לומר רק שליחותם ולא להיות יועצים כי הליועץ נתנו והיה להם להשיב עז העם ולא לומר אפס שהוא מורה על העצה כלומר אך ידוע תדעו זה הדבר כי עז העם ואין חילוק בין אם כתוב אפס או רק כך הוא ענין בעל עקידה · ולכאורה הטיב את אשר דיבר בעל עקידה אמנם כי מעיינת שפיר אין דבריו מספיקין · דבשלמא אם לא היתה כבר ההבטחה לישראל כמה פעמים שהארץ היא טובה מאוד היו דבריו נכונים · אבל מאחר שכבר הובטחו שהארץ טובה והם לא האמינו ועל דעת כן נשלחו לראות מה ענין הארץ ופירותיה ואם העם חזק או רפה וכיוצא בהם · ולראות בכלל אם היא טובה אם כן השיבו המרגלים כהוגן לפי ענין שליחותם לומר מצד המעלות אלו זבת חלב ודבש וזה פריה היא טובה · אמנם מצד כי עז העם אינה טובה · ואם כן הדרא קשיא לדוכתא · עוד קשה ומה חטאו ישראל בשלוח מרגלים שאמר הקב"ה חייך אני נותן מכשול כמו שכתב רש"י הלא היה ברצון משה רבינו ע"ה ששאל את פי יי׳ ונעשה ברשותו · עוד קשה למה לא נכתב כאן הספור דנשלחה אנשים לפנינו המוזכר במשנה תורה · עוד קשה שינוי׳ לשונות פעם אמר ויתורו פעם אמר ויחפרו ופעם וירגלו · עוד קשה למה נשלחו י"ב וכי לא היה די בשני אנשים מרגלים כמו שעשה יהושע · עוד קשה אנשים חשובים באותה שעה כשרים היו ואחר כך אמר וילכו ויבואו מקיש כו׳ על זה נוכל לומר על דרך הצחות באמת רשעים מעיקרא היו רק אנשים ראשי בני ישראל · כי האדם יראה לעינים ויי׳ יראה ללבב · עוד קשה כשסבר משה רבינו ע"ה שהם כשרים למה זה התפלל על יהושע · או מאי טעמא לקריאת השם דיהושע · או למה לא התפלל גם כן על נישואי הצדיק כלב · אלה שמות האנשים קשה הכפל · עוד קשה נשיאים הראשונים נחשון וחביריו שהוברוו כבר למה לא נשלחו ואין סברא שמתו כולם · עוד קשה דברי המרגלים סותרים לכאורה · אמרו ארץ אוכלת יושביה ואמרו גם ילידי הענק ראינו שם על דרך הפשט אם אוכלת יושביה שהם ענקים מכל שכן אנשים חלושים · עוד קשה ידוע כל חוטא שוטה · ומכל מקום יש טעם ליצר הרע המסיתו לעבירה ומראה לו ההנאה ואיזה חימוד ומה הנאה היה מגיע למרגלים בעיכוב במדבר:

בענין שלוח מרגלים היו ג׳ דעות ע"ד צדיקים · בינונים · רשעים · א׳ צדיק יי׳ בכל דרכיו והמבדיל משה עבדו נאמן ביתו איש צדיק תמים · והיתה הרשות מפי הקב"ה למשה רבינו ע"ה לשלוח מרגלים כדי שיראו ישראל חוזק הכנענים ואז יכירו כי ליי׳ הישועה · יי׳ איש מלחמה · וע"כ ציוה ב"ה לראות בחוזקת העם והערים הגדולות לידע שאי אפשר בטבע לכבוש אותם וכמ"ש מרע"ה לדור דעה שמע ישראל את עובר היום וגו׳ לרשת גוים גדולים ועצומים וכו׳ וכל הכוונה שישימו ללבם הבטחון בו ית׳ וכי יד יי׳ עשתה זאת ולו ית׳ זרוע עם גבורה · ועל דרך זה פירש בספר מעשה השם בפסוק כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה איכה אוכל להורישם לא תירא מהם · דהכוונה היא כשתאמר כך בלבבך שלא אוכל להורישם כי הם גדולים וחזקים אם לא בעזרת הש"י אז לא תירא מהם כי הוא ית׳ יהיה עמך · אבל כשתאמר כחי ועוצם ידי יעשה אז תירא מהם · ואז תיבת כי הנאמר בזה הפסוק כפשוטו ואין צריך למ"ש רש"י שם · זהו דעת הש"י שציוה את משה לשלוח מרגלים ולזה הסכים דעת משה גם כן · ע"כ מוזכר בדברי הש"י ובדברי משה רבינו ע"ה לישנא דויתורו כי זה הלשון נופל על ידיעה בלב והבנה · כמ"ש ולא תתורו אחרי לבבכם וגו׳ · ב׳ ישראל בבינונים · לא היתה כוונתם על שום דבר שקר · רק כוונתם לרגל לידע האמת אם הוא באפשרי דרך הטבע ולא סמכו על מעשה ניסים

ניסים · וע"כ צוו לרגל · וגם צוו לראות באיזה דרך ילכו אשר משם נח יותר לכבוש ולציין הדרכים · והנה בכל אלה לאו משנת חסידים
הוא כי מה שבחרו לראות הדבר לפי הטבע אף שיהושע עשה כן במלחמת עי כי כן נצטוו מהקב"ה · מכל מקום היכא דאיאפשר על פי
הטבע לא יונח עבור זה וגם לציין הדרכים זה ללא צורך כי ענן יי' הולך לפניהם ומראה להם מקום איזה דרך ילכו · גם משה החרים
ומנביה הנמוך · ובזה מתורץ לדעתי איך יהושע שלח מרגלים בראותו הרעה הנמשכה משלוח המרגלים והרב אלשיך תירץ כי ידע מרה
ישיבו ולא עשה רק לסימנא יתחזקו העם כענין גדעון כו' · ואני אומר כי יהושע עשה לראות הדרך כי נסתלק עמוד הענן בשמת אהרן ·
ועל כן תמצאו בדברי ישראל ויחפרו כי כוונתם היתה בשלוח מרגלים לגלות חרפת הארץ באם ח"ו האמת יהיה כך · ובמסכת סוטה פרק
אלו נאמרין ויחפרו לנו את הארץ אמר רבי חייא בר אבא לא נתכוונו אלא לבושתה של ארץ ישראל כתיב ויחפרו לנו את הארץ וכתיב
התם וחפרה הלבנה פרש"י לבושתה של א"י אותה שאילה ששאלו תחלה שלוח המרגלים · והכונה ישראל ששאלו היתה להביא דיבה ר"ל
אם הוא ח"ו אמת · אבל המרגלים בעצמם כוונתם להוציא דיבת שקר וזהו החלוק בין מוציא דיבה למביא דיבה · ג' המרגלים הם כת
רשעים וכוונתם היתה ברע לעשות עיכוב לישראל במדבר · והתחילו בהמצאות לעשות שהוי לישראל וכשלא סיפק ההמצאה ראשונה
אז הוציאו דיבה בפרהסיא · וטעם היה כי הבינו למה לא נשלחו הנשיאים הראשונים נחשון וחביריו אלא וראי גדולתם שמורה להיות
בארץ ישראל ובוראי כך היה אם לא נגזרה מיתה וחשבו המרגלים כל זמן שישראל בחוצה לארץ ישארו הם בנשיאות דבין שעלו לא ירדו
ואפשר שזהו ענין במה שאמרו כשרים באותה שעה ר"ל בחוצה לארץ ראויים מנהיגים · ואחר כותבי זה מצאתי כן בזהר וז"ל מ"ט אמאי
נטלו עיטא דא אלא אמרו אי ייעלון ישראל לארעא נעביר אנן מלמהוי רישין וימני משה רישין אחרינן דהא אנן זכינן במדברא למהוי
אבל בארעא לא נזכי כו' עכ"ל · גם הכוונה במ"ש כשרים באותה שעה שעדיין לא היה עולה בדעתם להוציא דבת שקר רק היו מקווים
שלא יהיה נכון לעלות ולירש דרך הטבע · אך ע"ד עבירה גוררת עבירה באו אח"כ להוצאת דיבה ע"כ כתיב בהו לשון וירגלו לשון לא
רגל על לשונו · ומ"ש מקיש הליכתן לביאתן לחטא לא שעלה אז על מחשבתן להוצאת דיבת רעה כי נקיים וכשרים היו אז מזה רק
שחטא היה מוכן בכח מאחר שהתחילו לחטוא לעשות הסבה בשביל כבודם וזהו המכשול שנתון לפניהם כענין שפירש לקמן בפרשת
בלק כמ"ש להטעותו בא ע"ש · וכענין שארז"ל כך דרכו של יצ"הר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומ' לו עשה כך עד שאומר לו עבור ע"ז
ואף שבעשיה הראשונה לא עלה במחשבתו ע"ז וכשרהוא מזה מ"מ נחשב כאלו כך מאחר שיבא לידי כך ע"כ · כן המרגלים באו לידי כך
לבסוף וירגלו הוציאו דיבה כדפרישית לא רגל · והא דמצינן גם במרגלים לשון לתור זהו לרע כי הלכו לתור אחר לבם ואחר עינם דהיינו
גבה עינים ורחב לבב כי זה היה כוונתם :

והנה התחילו להרהר בעבירה זו לחשוב על כבודם והרהרו מתוך קדושה וזהו ג"כ רמז באותה שעה כשרים היו · וזה כי סימן
מילתא בפיהם היה שנשלח יהושע אשר לא ימוש מתוך האוהל וחשבו שליחתו היתה לדרוך את הארץ להיות לסימן כי
הוא יכבוש את הארץ וכמו שעשה הקב"ה לאברהם אבינו שאמר לך לך וגו' צא וכבוש הדרך לבניך כדאיתא במדרש והרהור זה היה
משנתנבאו אלדד ומידד משה מת יהושע מכניסם לארץ · וע"כ נסמך פרשת שלח לך לפרשת בהעלותך וקיצר בהקדמת סיפור שאמרו
ישראל נשלחה כאשר בא בארוכה במשנה תורה · אלא כדי להסמיך לנבואת אלדד ומידד · וכן גרמו ליהושע בעצמו שהוא יביאם
לארץ כמ"ש בפרשת בשלח ושים באזני יהושע כדפירש"י שם · ואז מובן מה שאמר הש"י שלח לך לדעתך כי בוונתך טובה כבוונתי כדפי'
תהו על פי יי' ברשותו אבל לא תשלח לדעתם ומשה הבין בקצת הרמז ואע"ג דאיהו לא חזי מזליה קא חזי ע"כ התחיל לדקדק בשמא הזו
שאמר אח"כ אלה שמות האנשים ובמסכת סוטה פ' ואלו נאמרין אמר רבי יצחק דבר זה מסורת בידינו מרגלים ע"ש מעשיהם נקראים
ואנו לא עלתה בידינו אלא אחד סתור בן מיכאל סתור שסותר מעשיו של הקב"ה מיכאל שעשה עצמו מך אמר רבי יוחנן כו' והתחיל משה
לשוטט במחשבתו אולי כך הוא מחשבת המרגלים כדלעיל באשר היה באמת · ע"כ כשראה שמותם פגומים וקרא משה כו' י"ה יושיעך
ר"ל אל תפן לעצת המרגלים באם יהיה בהם עצת מאין והזכיר שם י"ה כי במלחמת עמלק כתיב כי יד על כס י"ה ושם נרמז לו כיבוש
הארץ ע"כ אמר לו י"ה יושיעך ואתה אל תרשע · לכך ויהס כלב ולא יהושע כי ירא לאמר עלה נעלה שלא יבינו על עצמו אומר והמרגלים
התחילו בחכמה כלומר בערמה והזכיר את עמלק לרמוז על שים באזני יהושע המוזכר שם וכדפרישית כלומר עדיין לא העת שנכנס
לארץ עד שימות משה ויהושע יכניס · וגם כי מעשה עמלק מזכיר חטא של ישראל שהיה גדול במאור במ"ש היש יי' בקרבנו אם אין
ומסיבה זו ויבא עמלק כמ"ש רש"י בפרשת בשלח · ורמזותם היה כי ישראל אינם זוכים עתה כי הם ברשעה · ועל הכנענים אמרו כי הם
אנשי מדות ר"ל בעלי מדות טובות כמו שנפרש · והנה כיבוש הארץ היא שכתיב לא בצדקתך כי אם ברשעת הגוים וזה וזה לא נתקיים
ועדיין לא שלם עון האמורי · וזהו רמז וגם ילידי הענק ראינו שם כמו שפירשו אח"כ כי הם מבני הנפילים שנפלו מהשמים ועדיין הם
קיימים ומסתמא הם בעלי מדות טובות כי לחלוחית הרוחניות שבשמים עדיין בהם חלק המלאכי שהיה בהם · ועל זה אמרו ארץ אוכלת
יושביה ר"ל אינה קולטת הרעים כי תקיאם הארץ מאחר שהיא מושגחת ואלו קיימים כי הם אנשי מדות טובות והא ראיה שלא נפרעה
מדת דינם בנו בראותם אותנו אף כי היינו בעיניהם כחגבים · הרי עשו כמה תחבולות שישארו ישראל במדבר · רמזו צדקת הגוים ·
ורמזו רשעת ישראל בהזכרת עמלק · ורמזו שכיבוש ארץ ישראל מוכן ליהושע ומאחר שאין מלכות נוגעת בחברתה גם הדור לא יבא
עתה כי תמיד הדור אצל מנהיגים ומנהיגם אצל הדור כמו שקרה למשה רבינו שלא בא לא"י מאחר שדורו לא באו · והטעם כדאיתא
במדרש משל למה הדבר דומה לשפחה שנפל לה דלי של נחושת לבור והיתה בוכה באה שפחה של מלך והפילה דלי של זהב התחילה
הראשונה צוחקת ושמחה א"ל למה אתה שמחה אמרה לפי שנפל הדלי של זהב · שמי שיוציא הדלי של זהב יוציא את שלי ג"כ ע"כ ·
ומהרמ"ע בספר בעשרה מאמרות כתב רמז ג"ם ב"י התאנף יי' בגללכם ג"ם ב"י ר"ת גרשוני מהסתפח בנחלת יי' · ועל דבריהם
חשיבו סר צלם ואין להם זכות מגין ושלם עון האמורי · ויש לפרש סר צלם על דרך שכתב בזוהר פרשת וירא בענין השענו תחת העץ
בההוא אילנא הוה ידע מאן דאתאחיד בהקב"ה ומאן דאתאחר בע"ז מאן דאתאחר בהקב"ה אילנא פריש ענפוי וחפי על רישיה ומאן
דאתאחר בע"ז כו' ענפוי מסתלקין לעילא כו' עד מיא סלקין לגביה כרין ידע אברהם ראיהו מסאבא ובעי טבילה כו' ע"ש והעתקתיו לעיל
בפרשת וירא · וזהו שצוה משה לראות היש בה עץ וארז"ל זכות · וקשה איך נרמז הזכות בעץ אלא הכוונה לבדוק בעץ הזה אם הוא מיצל
עליהם בוראי יש להם זכות · וכהיפוך לא · והם לא השיבו דבר אך יהושע וכלב ענו כי סר צלם ואנחנו יי' אתנו כי יהיה מיצל עלינו וגוה
אנו בצל שדי ובזה כתירץ הלא משה שלחם לראות היש בה עץ אם אין ולא מצינו תשובה לזה ולפי מה שכתבתי ניחא :

והנה המרגלים הפכו הקערה על פיה באמרם אחרכה יושבי הארץ הם אנשי בעלי מדות · והלכו מעבירה לעבירה עד שכפרו
במדותיו של הקב"ה כדרך המחלוקת שמתחזק ואמרו חזק ממנו כביכול · אבל מרגלים דיהושע וכו לתיקן המדה וזהו סוד
תקות חוט השני · ועתה אגלה מה ששם אלהים כפי סוד שלוח י"ב מרגלים בסוד שבטי י"ה נגד י"ב צירופי שם ידו"ד הסודה על י' שיהור
המערכת לא כבוונת ישראל לכבוש דרך הטבע ועוד י"ב צירופים סוד קו המדה והיינו כלל חמשבת השפעה למהוד להשפיע להמקבלים
כפי קבלם והכל הולך אל מקום א' חנם כי ו' הם לדין וששה לרחמים כנודע יי' אלהינו יי' א' · וכל זה נרמז באותו' במלואה כמבואר אצלי
בארוכה במקום אחר ו' לדין ו' לרחמים א' באמצע מחברם · ויהי ערב ויהי בקר יום א' · ו' שעות מהלילה הם דין ואח"כ ו' שעות מחצות
ואילך הם נוטים

לרחמים

לרחמים · וביום ששה שעות הראשונות האור מגדיל מורי' על הרחמים וששה שעות מחצי היום מתחיל להעריב מורים על הדין · מ"ם הכל יום אחד · וא"ו עולה אחד · וסוד קו הוא כצורת ו' · וכדמות זה סוד היחוד שמע ישראל כו' בוו' תיבות וכן בשכמל"ו ו' · כדמותי"ב מזלות ו' למעלה מהאופק ו' למטה · ועיין בכפר כאר מים חיים כי בפסוק שמע ישראל כ"ה אותיות ובשכמל"ו כ"ד אותיות מ"ט שערי בינה והשער הנעלם הוא מייחדם ומחברם · וזהו סוד אות אמת המוזכר במרגלים דיהושע והוא קו המרה תקות החוט · כי סוד ו' סוד אסנרה במילואה כזה וא"ו · כי א' מחבר ו' של דין רחמים וא"ו עולה למנין א' ע"כ תמצא תמיד ו' ואלהי יעקב כי ממנו יצאו י"ב שבטי' שהם ו' וששה נגד י"ב צרופי השם גם ו' מידת יעקב תפארת שהוא ו' משם ידו"ד · וזהו סוד אות אמת וכתיב תתן אמת ליעקב ובהפרד ה' ו' א' מן וא"ו ואז נפרדו ו' מן ו' ומורה שניות כמו שאמרו המ"נים מי שברא אור לא ברא חשך · היפך מן ויהי ערב ויהי בקר יום א' · וזהו חטא המרגלים וישאוהו במוט בשנים כל מוט רמות ו' ובפנמם באות ו' ולקחו א' אז נעשה שניות זהו במוט בשנים · וכשתסיר ו' מן מוט נשאר מ"ט ואז רומז צדיק מם לפני רשע כי נפנמו אותיות מ"ט שמע ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד · רוב אלה הדברים העליתי מחספר הנ"ל · אבל הצדיקים מרגלי' דיהושע אות אמת והוא תקות חוט השני סוד קו המדה · ומתקות מרגלי יהושע נתקיים תקוה לאחרית · מה שאין כן אלו מרגלים אני אומר עליהם תקות אנוש רימה כי נשתרבב לשונם ויהם תולעים · וזה הכל בא מצר שרצו ליקח שררה לעצמן כמו שאמרו לעיל כוונתם להיותם נשיאים בח"ל · וע"כ אמרו מאד מאד הוי שפל רוח כי תקות אנוש רימה · ומה שהיו נקראים מתחלה אנשים נקראים עתה אנוש כי נתהפכו ברור אנוש · ומלאכים קטרגו מה אנוש כי תזכרנו · אבל פנחס השלוח מיהושע נעשה בעצמו מלאך:

נחזור

לענין המרגלים היו מזכירים עון ישראל ומגדלים מדות דיושבי הארץ · והם השיבו בהיפך סר צלם מעליהם וידו"ד אתנו עוד יש לפרש ענין סר צלם כו' שיהיה מורה על הדברים שהם הכל נסים למעלה מהטבע · אשר על זה היה כוונת שליחות המרגלים אשר צוה ה' את משה כמו שאמר לעיל · ואגב נתרץ עוד בתירוץ אחר למה שלח משה י"ב ולמה לא היה די בשנים עוד קשה מה כוונת הפסוק והימים ימי בכורי ענבים · עוד קשה מה שפרש"י נמלים כאנשים מהיכן למד זה או איך טעו שהיו נמלים מאחר שראו בהם צורת אנשים הוו להו למימר אנשים כנמלי' (ומיהו קושיא זו ליתא דלאו דווקא הוא עיין בסוטה פ' אלו נאמרין) עוד קשה ויהס כלב מה חכמה השיב כי מה שחשיב שהיכולת בידה' זה יכול להשיב כל א' מצדיקי ישראל אף שאינו מהחרים ואין התשובה תלוי' בכלב · הענין מר"עה שלח י"ב אנשים וגם בימי בכורי ענבים שאז הכרמים לנוטרי' לפרסם השגחת הש"י שיהיה הכל ע"פ הנס ויסכל עצת המדינה אז יכס בסנוירים · והמרגלי' עשו בערמה להוציא דיבה על הנס הזה לאמור כי לא היה הדבר ניסיי רק לא חשו בנו כמו שאין חשים בנמלים אף שמזיקין קצת בכרם · וכלב הבין רוע כוונתם · ואמר אמת כדברים שחשבו לנמלים · אבל זה גופו ניסיי שנעשה נס להיותן כמוכים בסנוירים עינים להם ולא יראו ויחשבו על אנשים שהם נמלים כן יעשה לנו הש"י ע"נ נסים ועלה נעלה · והוא יתברך יהיה אתנו וסר צלם · כדרך הצל המסתלק מהאדם קודם מותו כמ"ש חכמי האמת:

הכלל

העולה כי כוונת השי' בשליחות המרגלי' גם דעת מר"עה היה כדי שיראו שאי אפשר לכבוש בטבע רק כי ה' ית' הוא הנותן כח ויהי' ע"פ הנס ולו ית' הכח והגבורה · וזה"ש עלה נעלה פרש"י אפי' בשמים והוא אומר עשו סולמות כו' ובזה יובן דברי רש"י מ"ש חזק הוא ממנו כביכול כלפי מעלה אמרו ע"כ · והעולם מקשי' מנ"ל לרש"י דלמא הכל הוא כפשוטו והענין הוא דאלו אנשים אף שהיו רשעים מ"מ לא היו טפשים שלא היו משיבין בחכמה כלומר בערמה אלא כך היה המרגלים ספרו בחוזק העם והערים הבצורות · והנה כלב שהשיב עלה נעלה יכול נוכל לא השיב כמכחיש אותם כי אין זה היה מתשובת החכם · רק השיב אמת כדבריכם כי חזק הוא אבל אנחנו עלה נעלה בעזרת הש"י אשר אתנו ע"כ אפי' אם יאמר עשו סולמות כו' · וא"כ המרגלים שאמרו אח"כ לא נוכל לעלות בודאי אין דבריהם כפשוטו שאמרו לא נוכל לעלות מחמת חזקם דהא כבר הוד' כלב בזה רק שאמר עלה נעלה אפי' בשמים כו' מחמת עזר אלהי' · אלא ע"כ השיבו אלה הרשעים חזק הוא ממנו כביכול כלפי מעלה · והוציא דיבה על הארץ · רומז שהוציאו דיבה על הארץ העליונה שהיא ארץ החיים כנודע לבאי' בסוד ה' והארץ שלמטה מכוון נגדה ונכרתו מהארץ שלמטה ושלמעלה ויהושע וכלב חיו מן האנשים נטלו חלקם בארץ התחתונה · וגם חלקם בארץ העליונה · כי הצדיק נוטל חלקו וחלק חבירו הרשע כמו שזכרו רז"ל:

וכמו

שסר צלם מעליהם כן סר צלם המרגלים ומתו ולא זכו להיות בצל עליון וזהו ענין מדרש רבה מביא ענין המרגלים על פסוק כחומץ לשינים וכעשן לעינים כן העצל לשולחיו · ע"ש הנה כתיב לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם · והנמלים אוהבי' הצל · ושהם סר הצל · וענין המרגלים היה שיתעצלו ישראל לביאת הארץ ולא יזרזו עצמם עתה · כמו שאמר לעיל כוונתם היה להביא המשכה לדבר ואז ישארו הם בנשיאותם · ע"כ בטוב רמוז עליהם העצל לשולחיו ואומר כחומץ לשינים וכעשן לעינים במסכת שבת פרק ח' שרצים תנן תחושש בשיניו לא יגמע את החומץ ופריך למימרא דחומץ מעלי והא כחומץ לשיניים כו' · ומתרץ חלא מעלי קיוהא דפירי פרש"י שלא נתבשל כל צרכו בענפיו קשה לשיניים · תנן הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם והם הוציאו את אדם הראשון מהעולם כי היה שם קנאת הנחש בחוה · ורדיפת התאוה כמ"ש תאוה הוא לעינים ורדיפת הכבוד כמו שאמר והייתם כאלהים · והנה חוה סחטה אשכול של ענבים אכלה פגה והם קיוהא דפירי עדין לא נתבשל כי בוהה

הג"ה

שמעתי בזה ענין נאה בכתיבת יד רש אחד קושית בפ' נו א' רש"י פי' שמענו אומרים זה לזה נמלים יש בכרמים מכין הנביא זה רש"י והמזרחי' מביא מכמלים ובאמת בפ' אלו נאמרין איתא קאמי והוא תרגום דהנבין · אבן בפרק הרואה איתא אייתי קמי' פרש"י נמלים · שנד קשה כרש"י מהכך מפרש אחר כך ענק מענקים חמה · וגם למה לעיל בונם ילידי הענק ראיתי לא פי' · ע"ק דבב"ר אפסוק נפילים מפרש ז' שמות יש להם ענקים נפילים רפאים וזמזמים עוים כו' נפלים ע"ש שנפלו · ענקי' ע"ש שמענקים חמה עוים שכל הרואה אותם אוחזם עוית כו' וקשה למה לא חשיב הפסוק בכאן רק כ' כלא כולם על שם גבורתם · כתבאר במסכת חולין פרק אלו טריפות בענין ר' שמעון בן חלפתא שבקן כדבים היה כו' שהביאום אוחזין את הגל ונכנסים מפני הקטב · ע"ש וע"פ זה יתורצו הקושיות ונקדים מאמרם ז"ל בפ"ק דע"ז א"ר יהודה אמר שמואל מ"ד ותעשה אדם כדגי הים למה נמשל אדם לדגי הים לומר מה דגים שבים כיון שקרה עליהם חמה מתים כך בני אדם כיון שקרה חמה מיד מתים אב"א בעה"ז ואב"א בעה"ב · בעה"ז דא"ר חנינא הכל בידי שמים חוץ מצינים פחים שנ' צנים פחים בדרך עקש · לעה"ב כדר"ל דאמר אין גיהנם לעתיד לבוא · אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה רשעים נדונים בה וצדיקים מתרפאין בה כו' בעל הטורים כתב כחגבי' כ' במסורת הכא ואידך יושביה כחגבי' דאיתא במדרש ענק אחד אכל רימון וזרק הקליפה וכל י"ב מרגלים נכנסו לתוכה מפני הצל והשתא יתורץ הכל נרשי' ק' דה"ל לכלול וכן בעינינו ובעיניהם כחגבי' · אלא ש"מ שהם דברו והזכירו עוד מין יותר קטן שבעולם והוא ודאי נמלים כדאית' בגמ' וע"ז מביא אחר כך ענק שמענקי' חמה · דקשה למה הזכיר ענק יותר משאר השמות · אלא להראות זה הענין של צל וחמה · וככה יהיה ביאור הפסו' ראינו אנשים גדולים שמם הענקים נפילים והיו ענק שמענקים חמה כ"כ גבורים שאין מזקת להם החמה בנכנס והיינו חוסין עבגינו כחגבי' בעין גדולתם · ואחר כך אמרו דיבה אחרת וכן היינו בעיניהם שמענו אומרים נמלים כו' כראותם כי אנו חוסינים בקליפה מפני החמה ויהושע וכלב אמרו אל תיראו כי סר צלם · אדרבה הם ימותו כדגי' הים בחמה בעה"ז ובעה"ב · ואמרו כי לחמנו הם רצו כמו לחם שלנו שהוא המין דכתיב

ביה וקס

העולם

העולם אין לרדוף אחר הכבוד רק כבוד חכמים ינחלו לעתיד ואז נגד זקניו כבוד ונס השעם וכמם וה' אתכנו ויושבי' אכנכו כל שדי · וזהו יין המשומר בענביו שהוא מוכן לעה"ב כמו שאר"ול ועל הרשעים לעתיד כתיב הנה יום בא בוער וכתיב עלה עשן · והנה כתיב והימים ימי בכורי ענבים · כי ארץ ישראל שלמטה מכוון נגד של מעלה · והמרגלי' אכלו קיוהא רפירי כי נ"כ רדפו אחרי הכבוד להשתרר כמ"ש והכבוד מוציא מהעולם · ונתקיים בהם כחומץ לשניים וכעשן לעינים כן העצל לשולחיו · אבל זריזין מקדימים למצוה :

נחזור לענין ראשון נ"דעות בשליחות המרגלים רעת המרגלים לרדוף אחר הכבוד והלכו מעבירה לעבירה עד שכחשו בה' ונרחו מהארץ שלמטה ושלמעל' דעת ישרא' היה להבאת דיבה כלומר שיגידו האמת אבל לא להוצאת דיבת שקר · והיתה כוונת' לראות אם יוכלו לכבוש דרך הטבע אבל גם זה היה רע בעיני ה' גם בעיני משה רע וציווי הש"י בשליחות המרגלים היה ארדבה להיפך שיראו בעיניהם שא"א לכבשם דרך הטבע כי הם חזקים במאוד וגם הערים הם גדולות ובצורות בשמים אם לא יד ה' תעשה זאת ואז יראו כי הוא הנותן הוא הכח · ואז מתורץ הקושיא הגדולה מה היה חטא המרגלים מתחיל' קודם שהוציאו דיבת הארץ עד שהוצרך לקפוץ כלב ויהס את העם כי הנה החט' היה שאמרו אפס כי עז העם כמ"ש הרמב"ן · אבל לא כענין שכתב הרמב"ן כי אין חילוק אצלי הן שכתוב אפס או רק או אך כדברי בעל עקידה · אבל איני דורך כדרך בעל העקידה · רק הענין כי כתיבת אפס הפכו כוונת הש"י · אפס כי עז העם סותר חסרון שינינו מחמת זה · וארדבה כוונת הש"י הוא שיראו שהם עז ואז יראו כי לה' המלחמה וכמו שכתבתי כי זה היה התכלית לראות כי ה' צבאות עמנו משגב לנו · והבוטח בה' חסד יסובבנו :

דרך חיים תוכחת מוסר

פרשת שלח לך נדרשת יפה בזוהר ממעלת התורה שממנה משיגים מעלת עה"ב · עלו בנגב הרוצה להחכים ידרים כו' וראית' את הארץ היא הארץ העליונה · החזק הוא איזה גבור הכובש כו' · המעט הוא אם רב אם סגיאין אינון דאשתדלו בפולחני כו' השמנה היא אם רזה מדאורייתא תנדעון מה הוא ההוא עלמא כו' היש בה עץ החיים כו' ויעלו בנגב חרבו המים נגבו ושם אחימן כו' פלינן סגיאין טהור וטמא אסור ומותר עונשין ואגרין · וחברון תורה שבכתב ותורה שבע"פ · שבעה ז"פ עשר ע' פנים לתורה · לפני צוען מצרים ותרב חכמת שלמה וגו' מכל חכמת מצרים כו' עיין שם באורך בכל הפרשה מבוארת היטב במעלת התורה ובדביקותה וענין עולם הבא כו' ע"ש :

מוצאת הפרשה יש להתעורר עד היכן העונש של מוציא דיבה גורם רעה לעצמו וגורם רעה לכל העולם כמו המרגלים שגרמו רעה גדולה לכל ישראל · ורעה גדולה שבגדולות לעצמם וארז"ל מה אלו שלא הוציאו לעז אלא על עצים ואבנים שאמרו ארץ אוכלת יושביה כך המוציא דבה על חבירו כו' ·

ועתה יגדל נא כח אדנ"י אמרו בפסיקתא והובא בילקוט בפסוק צור ילדך תשי בשעה שישראל עושין רצונ' של מקום הם מוסיפי' כח וגבורה שנ' ועתה יגדל נא כח אדנ"י ובשעה שהם מכעיסין אותו כביכול צור ילדך תשי עכ"ל · ראה נא והביטה עד היכן הולכים מעשיו של האדם :

ועתה יגדל נא כו' עד ויאמר ה' סלחתי כדברך אלו הפסוקים פירשתים היטב שמהם יוצא התעוררות גדול בענין הזכרת י"ג מדות וענין כל זמן שישראל עושין כן מבוארים :

וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה איתא בתנחומא והובא בילקוט בפסוק נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' וגומר ללמדך שכל החוטא בשוגג כאלו עבר על מצות ה' וכן הוא אומר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות כו' ע"כ · וז"ל ראשי' חכמ' וכ"ש וכן הוא אומר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצו' · וכן כמ"ש בר"מ והובא פ' נשא ז"ל וכל מאן דמקיים פקודא חד כדקא יאות כאלו מקיים רמ"ח פקודין דעשה דלית פקודא דלאו איהו כלולא מכלהו רמ"ח ע"כ · והנה מהקיום נדע העונש על העובר כי העובר על מצוה א' כאלו עובר על כולם והיינו וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות עכ"ל · ראה כמה אדם צריך לזהר והאדם מועד לעולם בין ער בין ישן בין שוגג בין מזיד · והמשכילים הנזהרים יקויים בהם והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבי' ככוכבי' לעולם ועד :

וראיתם אותם וזכרתם את כל מצות ה' · הוא כלל גדול :

לך ה' הגדולה וגו' לך ה' הממלכה · בעזרתך סיימתי פ' שלח לך

פרשת קרח

שמו נאה לו במקום גדולים אל תעמוד

נר מצוה המצוה שפ"ח מתרי"ג מצות שנצטוו הכהנים והלויים לשמור המקדש וללכת סביבו תמיד בכל לילה ולילה כל הלילה ושמירה זו היא כדי לכבדו ולרוממו ולפארו לא מהיו' שם פחד מאויב חליל' שנ' ושמרו את משמר' אוהל מועד · ולשון ספריאתה ובניך אתך לפני אהל העדות הכהנים מבפני' והלוים אף מבחוץ כלומר לשמור אותו וללכת סביבו · שפ"ט שלא יתעסקו הלוים בעבודת הכהנים ולא הכהני' בעסק הלוים · שנ' בלוים אך אל כלי הקודש ואל המקדש לא יגשו · ואחר כן שב הכתוב ודיבר עם הכהני' ואמר ולא ימותו גם הם גם אתם כי כמו שהלוים נמנעי' ממלאכתיכם כך אתם ממלאכתם · ש"צ שלא יעבוד זר במקדש שנ' וזר לא יקרב אליכם : שצ"א שלא לבטל שמירת המקדש שנ' ושמרת' את משמרת הקודש וגו' וכל מקום שנ' השמר פן ואל הוא לא תעשה · שצ"ב לפדות בכור אדם שנ' אך פדה תפדה את בכור האדם · שצ"ג שלא לפדות בכור בהמה טהורה שנ' אך בכור שור או בכור כשב או בכור עז לא תפדה קודש הם · שצ"ד להיות הלוים עובדים במקדש להיות שוערים ומשוררי' בכל יום על הקרבן שנ' ועבד הלוי הוא · ונכפלה מצוה זו במקום אחר בתור' שנ' ושרת בשם ה' אלהיו ואמרו במסכת ערוכין איזהו שרת שהוא בשם ה' הוי אומר זו שירה · שצ"ה שנתחייבו בני ישראל לתרום חלק א' מעשרה שנ' כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללוים · שצ"ו שנצטוו הלוים להפריש מעשר מן המעשר שנ' ואל הלוים תדבר וגומר והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר :

תורה אור התורה נקראת אור כי היא מאירה וכן נקראת אש · וכמו האש שהוא מאיר וכן נהנין ממנו להתחמם בהתרחק ממנו · ובהתקרב אליו ישרף · כן בסודו' התור' · הנכנס חוץ למקומו לפני ולפנים יותר ממדריגתו אזי מציץ ונפגע או מציץ ומת וכמו שבארתי במקום אחר בענין מיתת נדב ואביהו בקרבתם לפני ה' ולא כתיב בהקריבם · רק בקרבתם שהם נכנסו במופלא שהם אזי מתו וזהו סוד קברו' התאו' שמתו העם המתאוים לחזות את ה' וזהו סיבת מיתתם כאשר ביאר בספר ברית מנוחה זה הסוד : ע"כ לא תעמוד במקום גדולים · במקום שהוא גדול

מסך כי לא יהיה לך עמידה וקיום ומקומך אל תנח · ודע כי מספר בני ישראל היו ס׳ רבוא ואמרו המקובלים שהם ס׳ רבוא נשמות היוצאות מס׳ רבוא אותיות התורה שרוחניית התורה הם נשמות ישראל והדור שקבלו את התורה הם היו ס׳ רבוא הנשמות ואח״כ הדורות הבאים אחריהם הם כולם ענפים מהם · והנה יש לכאורה קושיא חזקה שבט לוי שהוא שבט הנבחר המקודש מאין היו נשמותיהן מאחר שכבר נטלו ישראל הס׳ רבוא נשמות שהם ס׳ רבוא אותיות התורה · דע כי מדה הראשונה מי״ג מדות שהתורה נדרשת בהן הוא כלל ופרט ואמרו אין בכלל אלא מה שבפרט וכבר נודע לו י״ג מדות התורה נדרשת בהן שהן מדות של הקב״ה שאינם כמדת בשר ודם · וכל המציאות רוחני וגופני הוא כלל ופרט · ואין בכלל אלא מה שבפרט · רק בפרט הוא נגלה ובכלל הוא בנסתר וכבר אמרו בענין מעשה בראשית אפילו בבריאה הנופנית הכל היה בכלל כי כל הנבראים נבראים ביום הראשון ואח״כ יצאו למיניהם דבר יום ביומו כמ״ש רש״י בפ׳ בראשית · והפילוסופי׳ קראו מציאו הראשון היולי וממנו נמשכו היסודות ופרטיהן כן הוא למעלה בסוד הרוחניות העילה העילה היא כלל · והעלולים ממנו פרטים · עד שתאמר סיבת כל הסיבות עילת כל העילות הוא כלל האמיתי הכולל הכל · והוא היה הכל הם הפרטיים · כן הענין באותיות התורה שהם ס׳ רבוא הם הפרט מהכלל · כי הכלל מאלו ס׳ רבוא הם כ״ב אותיות התורה כי לא תמצא שום כס׳ רבוא כי אם אות מאותיות כ״ב · ואלו כ״ב אותיות הם יוצאים מכלל שעל גביהם דהיינו אות אל״ף · כי האותיות יוצאות מן האל״ף וחוזרת אל האל״ף בסוד אלף כיצד א״ב ג״ד ה״ו ז״ח ט״י כ״ל מ״נ ס״ע פ״צ ק״ר ש״ת · אח״כ אותיות מנ״צפך ך׳ ה׳ מאות ם׳ ו׳ מאות ן׳ ז׳ מאות ף׳ ח׳ מאות ץ׳ ט׳ מאות · אח״כ חוזר לאל״ף ונעשה אלף וכמו שהאל״ף יחידי ביחידות כן אלף יחידי באלפים · נמצא אל״ף כלל האותיות וכל אות כלולה מכל האותיות : על כן היו הלוים כ״ב אלף כי הם כלל הששים רבוא · ונקוד על אהרן שלא היה במנין הלוים כמ״ש רש״י בפרשת במדבר כי הוא היה כלל הלוים בסוד אל״ף · והענין קרוב למ״ש בפרשיות הקודמות כי ישראל בסוד נפש ולוים בסוד רוח והכהן בצד הנשמה · וזהו בפרשה זו מעשר ללוים ומעשר מן המעשר לכהנים בסוד אי״ק בכ״ר · כי אז מניע אחד ממאה לכהן בסוד הנשמה כמ״ש בפרשיות דלעיל · ושמירת המקדש היה מסור ללוים מבחוץ והשמירה מבפנים היה מסור להכהנים ולא יעבור זר במקדש כי העלול לא יתחלף בעילה כי אין זה מקומו וגם העילה לא תרד למקום העלול כי אין זה כבודו רק חוץ למקומו׳ כי יש שני ענייני חוץ למקומו · הא׳ שלא יצא חוצה · והב׳ שלא יכנס לפני ולפנים · רק מקומך אל תנח וזהו סוד שלא יתעסקו הכהנים בעבודת הלוים ולא הלוים בעבודת הכהנים והכהנים הם החשובים והם הבכור כי בכור לשון גדולה כמ״ש אף אני בכור אתנהו ולכן ניתן להם בכור בהמה · גם פדיון בכור אדם · והלוים פדו בכורי ישראל כפי מניינם · הכלל העולה סוד הכלל ופרט הוא סוד עילה ועלול ואסור להחליפן · ובסוף פרק הגוזל קמא ובמס׳ חולין פרק הזרוע תניא עשרים וארבע מתנות כהונה נתנו לאהרן ולבניו וכולן נתנו בכלל ופרט וברית מלח כל המקיימין כאלו מקיים כלל ופרט וברית מלח כו׳ וכבר ביארתי סוד כלל ופרט וחי׳ כ״ד מתנות כנגד כ״ד ספרים כי כבר ביארתי שהתורה כולה היא נשמות ישראל רק שתורת משה ס׳ רבוא אותיות הכלל · וכ״ד ספרים הם הפרט · וברית מלח הוא מדת השלום שהיה באהרן כי היה רודף שלום וכבר נודע כי המים התחתונים התרעמו שירדו מהעליונים וכדי לפייסם צוה הקב״ה ליקח מהם מים לנסך בחג · וגם על כל קרבנך תקריב מלח שהוא מים המלח הרי המלח הוא ברית עולם · והתורה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ע״כ הכהנים והלוים עליהם נאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל :

והנה קרח חלק על הלוים ועל הכהן נתקנא בנשיאת אליצפן בן עוזיאל שהוא לוי וחלק על כהונת אהרן · ור״ן איש עברו על במקום גדולים אל תעמוד · והוא בענין במופלא ממך אל תדרוש במכוסה ממך אל תחקור כו׳ ועתה אפרש כיד י״י הטובה עלי ובזה תתבאר הפרשה כולה :

ויקח קרח וגו׳ קשה ויקחו הל״ל · ע״ק קריאי מועד אנשי שם היאך משבח ומסיק בשמייהו הלא כתבו התוס׳ בפ״ק דשבת דף י״ב וז״ל שבנא איש ירושלים ר״ת לא גרס שבנא דשבנא רשע היה ולא מסקינן בשמיה דשם רשעים ירקב כדאמר בפרק אמר להם הממונה אלא גרים שכנא דהוי נמי שם אדם וכו׳ ואפילו לר״י דכתבו שם בשמו דשפיר גרים שבנא דאטו אם א׳ רשע ושמו אברהם לא נקרא בשם זה אחר כו׳ מ״מ ק׳ דכאן משבח ברשעים עצמם וקורא להם שם כשם הגדולים איך שהיו קריאי מועד אנשי השם ובפרק חלק אמרו קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים · אנשי שם שהיה להם שם בכל העולם · ע״ק ר״ן איש וכתב רש״י שהיו ביניהם הנשיאים אליצור בן שדיאור וחביריו · וכ״כ הבחיי ז״ל ובכלל ר״ן אלו היו י״ב הנשיאים שהקריבו בחנכת המזבח וכן דרשו רבותינו ז״ל מג״ש קריאי קריאי כתיב הכא נשיאי עדה קריאי מועד וכתיב במדבר סיני אלה קריאי העדה נשיאי מטות אבותם וכן פירש״י ז״ל אליצור בן שדיאור וחביריו עכ״ל · ויש לתמוה וכי ח״ו נשיאים כמותם אשר ראו עיניהם גדולות ונפלאות יהיו ח״ו נדחו מקדושתם ובפרט נחשון בן עמינדב היתה יהודה לקדשו וכי ח״ו נדחה מהקדושה · ומצינו להיפך שהיתה זכותו קיים לזרעו אחריו כמו שספרו רז״ל שלא הועיל לו זכותו לאלימלך כשיצא מא״י ש״מ דבענין אחר זכותו עמד להם · ע״ק וישמע משה ויפול על פניו ואיתא בפ׳ חלק דף ק״י מה שמועה שמע א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן שחשדוהו מאשת איש שנ׳ ויקנאו למשה במחנה אר״ש בר יצחק מלמד שכל א׳ וא׳ קינא את אשתו ממשה שנ׳ ומשה יקח את האוהל ונטה לו מחוץ למחנה ע״כ · ויש להקשות אף שהיו רשעים איך סלקא אדעתיהו לחשוד את משה באשת איש הנה באשתו נאסר ופירש מרעתו ק״ו מאשת חבירו א״כ מה טעם היו לרשעים לחשוד חשד שהוא רחוק מן השכל והרבה מפרשים כתבו שענין חשד מא״א אינו כפשוטו רק רומז על נבואת משה שכפרו ואמרו שנבואתו אינה פנים בפנים פה אל פה שהיא מעלה יתירה על שאר נביאים שנבואתם הוא ע״י אמצעי׳ והם באמצעי׳ כת מלאכים הנקראים אישים ע״ש שבאמצעותם בא הנבואה למין האישים דהיינו בני אדם המקבלים השפעת הנבואה באמצעית׳ והמקבלים נקראים א״א כמו אשה המקבלת החשפעה מאיש · וכוונתם בזה להחלוק על מרע״ה מרוע יתנשא על כל הנביאים שוים בנבואתם וכן פי׳ הרב במורה נבוכים · אבל לא הבנתי מה ראיה מייתי מן ויקנאו למשה במחנ׳ שהו׳ לשון קינוי וסתירה משמע דאיירי בא״א איש כפשוטו ושמעתי מפרשי׳ שנתנו טעם לפנם על החסר הזה של א״א והיו מקנאים נשותיהם באמרם כי על כן עשה לאהרן אחיו ולבניו כהנים שאז יחפה עליו בהשקת מים המאררים מאחר שהוא אחיו · והמחלוקה היה על אהרן ע״כ אמרו שבוראי זה החשד אמת ואין להקשות זה הלא ומשה יקח את האוהל ונטה מחוץ למחנה זה היה קודם שנתכהן אהרן דהיינו ממחרת י״הכ עד שהוקם המשכן · דמ״מ כבר הודיע מרע״ה שנצטוה להיות אהרן כהן דהיינו תכף שצוה על מלאכת המשכן ובגדי כהונה הודיעם שאהרן נבחר לכהן׳ והותחל החשד הזה ואז נטה לו מחוץ למחנה · יצא מחוץ שלא יחשדוהו עוד כדפירש״י ועתה בשעת המחלוקת הוציאו מפיהם החשד ואז וישמע משה ויפול על פניו כך יש לפרש ע״ד הפשט · אמנם עדיין אנחנו צריכין למודעי׳ · ע״ק בוקר ויודע י״י וגו׳ פירש״י עתה עת שכרות והוא היה מתכוין לרחות׳ צריך להתבונן מהו הענין של עת שכרות והדחיי׳ · גם המדרש שהביא רש״י גבולו׳ חלק הקב״ה בעולמו יכולי׳ אתם להפוך בקר לערב כו׳ מה שייכות ענין הבריאה לאהרן׳ · ע״ק בענין הבדלו מתוך העדה כו׳ שאמר מרע״ה האיש א׳ יחטא וגו׳ והודה הקב״ה לדבריו ואמר יפה אמרת אני יודע ואני מודיע מי אשר חטא כו׳ כדפירש״י וכי ח״ו משה היה יותר חכם ממאמר הקב״ה ויפה דברו קצת שמרע״ה לא הבין מתחלה דברי השי׳ כשאמר לו ית׳ הבדלו מתוך העד׳ היה דעת השי׳ להבדל מתוך עדת קרח · ומרע״ה הבין שדעת השי׳ הוא להבדל מכל עדת ישראל וע״כ אמר האיש א׳ יחטא כו׳ השיב לו השי׳ יפה דברת אבל לא הבנת אותי כי כך היתה דעתי להבדל מעדת קרח אמנם ע״זק׳ הלא הנסתרות לי״י אלהינו הוא ית׳ הוא ידע שיטעה משה בהבנת דיבורו ולמה לא גילה לו השי׳ מיד כוונתו בשלמא שני אדם המפלפלים כמו מקשן ותרצן נוכל לומר כי לא הבינו זה את זה

אבל

אבל הש״י יודע מצפון לבבות · ע״ק העלו מעל משכן קרח דתן ואבירם · ומ״ט לא חזכרו ר״ן איש · ע״ק ר״ן איש מ״מ לא דן אותם הש״י
בבליעת הארץ כמו שהיה דן את קרח וכל אשר לו כי ירדו חיים שאולה · רק נשרפו מחמת הקטורת כשריפת בני אהרן · ע״ק על
המחתות שאמר הש״י להרים כי קדשו פרש״י נעשו כלי שרת · הלא היו נעשו בחטא ומעלו מעל · וא״כ איך הם כלי שרת כלים קדושים
ע״ק אם נעשו המחתות כלי שרת למה לא ציוה הש״י ליקח רק מחתות החטאים האלה בנפשותם שהם ר״ן איש כמו שפירש״י בריש הפ׳ ולמה
לא ציוה הש״י ליקח ג״כ המחתה של קרח · ואין לומר משום דנבלע כל אשר לקרח אפילו מחתה הלא אם נעשית כלי שרת שוב אינה של
קרח לא של הקדש : ע״ק מה סלקא אדעתא דישראל שחטאו והתלוננו על מרע״ה באמרם אתם המיתם עם ה׳ לאחר שראו הנס הגדול כי
ה׳ שלחם · במדרש שוחר טוב והובא בילקוט ש״ה אשרי האיש אלו בניו של קרח אשר לא הלך בעצת רשעים שלא הלכו בעצת אבירם
שנאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים · ובדרך חטאים לא עמד שנאמר את מחתות החטאים האלה בנפשותם · ובמושב לצים
לא ישב זה קרח שהיה מתלוצץ על משה ואהרן כו׳ (ומזכיר שם במדרש התלוצצו׳ שלו ומספר היתה אלמנה עם ב׳ יתומים והיה לה שדה
באתה לחרוש אמר לא תחרוש בשור וחמור יחדו · באתה לזרוע אמר לא תזרע כלאים · באתה לקצור אמר תניח לקט שכחה
ופאה · באת׳ לעשות גורן אמר תן תרומה מעשר ראשון · הצריקה הדין ונתנה ומכרה ולקחה שתי כשבות כיון שילדו אמר תן הבכורות ·
בא זמן הגיזה אמר תן ראשית הגז · שחטה אמר זרוע לחיים קיבה · כיון שראתה כן אמר יהיה חרם אם׳ הכל שלי כי כל חרם לכהן ·)
כי בתורת ה׳ חפצו אלו בניו שאמרו שירה אמרו אנו חייבין בכבוד אבינו · או לא נחלוק על משה רבינו והכריעו עצמן בשביל כבודו של
משה רבינו · ובתורתו יהגה אלו בניו של קרח · והיה כעץ שתול על פלגי מים כיון שנבלעו קרח ודתן ואבירם נמצאו בניו עומדין כתורן
הזה של ספינה שנאמר ויהיו לנס · לא כן הרשעים זה קרח ועדתו · ע״כ לא יקומו רשעים במשפט זה קרח ועדתו · כי יודע ה׳ דרך
צדיקים אלו בניו של קרח · ודרך רשעים תאבד זה קרח ועדתו עכ״ל · הנה הזכיר ג׳ עניינים ברישא דהיינו עצת רשעים · ודרך חטאים ·
ומושב לצים · וכן בסיפא לא כן הרשעים לא יקומו רשעים ודרך רשעים כו׳ · גם יש לדקדק בענין תליצנות למה התליצץ דוקא בעניינים
אלו דהיינו בקרקע ובמטלטלים שהם נכסי צאן · תנן בפרק בן זומא ר״א הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן
העולם ע״כ · וקשה למה חשיב אלו ביותר משאר עבירות שחייבין בהן מיתה בידי שמים · ע״ד הפשט הקנאה גורמת מיתה בטבע כמ״ש
ורקב עצמות קנאה · התאוה מוציאה את האדם מהעולם ועדיין לא נשלמה תאותו וכמ״ש רז״ל אין אדם מת וחצי תאותו בידו · והרודף
אחר הכבוד הכבוד בורח ממנו וארז״ל מאה מיתות ולא קנאה אחת · ורש״י פירש משנה זו על אדם הראשון שאלה המדות הוציאו אותו
מהעולם · הקנאה מלאכי השרת צלו לו בשר ומזגו לו יין וראו כבודו ונתקנאו · והתאוה להפרי · והכבוד שהיה לו נתגרש מגן עדן
ויא׳ הקנאה שקנא קרח במשה ואהרן כו׳ ונומר רעות אלה הם ג׳ אבות הטומאה שנכללו בהם כל חמדות הרעות · ועל ג׳ הנ״ל כשהם
לטובה כוללים כל המדות הטובות ועליהם רמז בן זומא בריש הפרק איזה חכם כו׳ איזה גבור כו׳ איזה עשיר כו׳ כי הגבורה היא הקנאה
כמ״ש נבור כגבור כמותו · וכן כתיב בקנאו את קנאתי פרש״י בנקמו את נקמתי וקנאת סופרים יקנא אדם לטהר מעשיו וילחם עם יצרו
שזוהי המלחמה גדולה כמאמר הפילוסוף שפגע באנשי חיל שכבשו מלחמה גדולה אמר להם כבשתם מלחמה קטנה ולא כבשתם מלחמה
הגדולה היא מלחמת אדם עם יצרו שזו המלחמה אינה פוסקת · וע״ז אמר איזה גבור הכובש את יצרו · איזה עשיר
השמח בחלקו · היפך התאוה שאין אדם מת וחצי תאותו בידו · איזה חכם · הכבוד האמתי היא בחכמה כמ״ש כבוד חכמים ינחלו ·
וע״ז אמר איזה חכם הלומד מכל אדם ואינו רודף אחר הכבוד ואז הכבוד רודף אחריו וזה הלומד מכל אדם · וכמאמר רבי יוסי
הרבה למדתי מרבותי ומחבירי יותר מהם · ומתלמידי יותר מכולם :

ועל ג׳ אלה אמר הפסוק אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו ר״ל לא יתהלל בג׳ אלה
כשהם מצד תוסרו וזה״ש חכמתו גבורתו עשרו דאז הם קנאה ותאוה וכבוד · כ״א בזאת יתהלל המתהלל בג׳ אלה כשהם
מצד הש״י וזהו השכל וידוע אותי · חכמה כמ״ש יהיב חכמה לחכימין · גבורה כי לו ית׳ הגבורה · ואמרו בברכות יצרו של אדם
מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב״ה עוזרו לא יכול לו · העושר לו ית׳ העושר והוא קוצב לכל בריה ונותן לו חלקו הראוי לו :

ועד רומז הפסוק במ״ש השכל וידוע ואמר לשון כפל · כי ג׳ אלה הם ג׳ שלמיות המוזכרים ביעקב אבינו שלם בגופו שלם בממונו
שלם בתורתו · שלם בתורתו · חכם · שלם בגופו היא הגבורה · שלם בממונו עושר · ואלו ג׳ שלמיות הוזכרו
בפסוק ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל מאדך · הלליחיות הגוף · ויודא בן תימא שאמר הוי גבור כארי דיבר כנגד הלב
כדאיתא בריש טור א״ח · בכל נפשך היא הנפש השכלית · מאודך הוא הממון · ומציגו׳ אלה בין אדם למקום כי הרבה מצות תלויות
בגוף כגון הלכות מאכלות והלכות ביאה וכיוצא בהן · והרבה מצות תלויות בממון כמו מצות שקלים והבאת קרבנות והקדשות וערכין
וכיוצא בהן · והרבה דברים תלוים בעיון ובהשגה ובידיעת הבורא · וכל חובות הלבבות · וכן מצינו ג׳ אלה בין אדם לחבירו ע״כ כמ״ש
ואהבת את ה׳ אלקיך כו׳ כן כתיב ואהבת לרעך · שהאהבה בין אדם לחבירו ג״כ בג׳ אלה · בגופו מחויב להציל את חבירו וכן כל נ״ח
שעושה בגופו ומצות מפני שיבה תקום והדרת פני זקן · ומצוה פריקה וטעינה כיוצא בזה · בממונו · שלא לגנוב ולגזול ושלא ליקח
ריבית וכמה ובמה לאוין התלוין בממון ומצות עשה דצדקה וכו׳ · בתורתו מחויב ללמד בן חבירו תורה כי כן נצטוינו ללמוד וללמד כו׳ :

ועל אלו הג׳ שלמיות נצטוינו בג׳ מצות שחזכירו רז״ל כל מי שיש לו ציצית בבגדו ותפילין בראשו ובזרועו ומזוזה בפתחו עליו
נאמר החוט המשולש וגומר · הנה ציצית סובבים גוף האדם בד׳ רוחותיו מורים על שלימות הגוף · מזוזה בביתו
הוא לשלימות הממון · כל אשר לו לאדם משים בביתו וסוגר דלת לשמרו ע״כ שם מזוזה · להראות שהכל מאתו ית׳ והכל ניתן לעבודתו
תפילין בראשו נגד המוח ובזרוע מכוון נגד הלב שהם כלי המחשבה והעיון והיא שלימות התורה : וכבר כתבתי כי ג׳ שלמיות אלו
הם ג׳ הנ״ל חכם גבור עשיר · ואמר הכתוב ואל יתהלל בח׳ מתו וגבורתו ועשרו · רק יתהלל כשהם מצדו ית׳ כמ״ש כ״א בזאת יתהלל
המתהלל כלומר המתהלל בהם יתהלל בהם כשהם מצדו בהשכל וידוע אותי · ואמר ב׳ לשונות השכל וידוע כי הם נגד מה שבין אדם
למקום ומה שבין אדם לחבירו · והשכל יהיה כדרך הפסוק ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלהי׳ ואדם :

וזהו שסיים בן זומא לאחר שהזכיר שלמיות חכם גבור עשיר · אמר איזה מכובד המכבד את הבריות כי כמו שמחויב אתה לצאת
ידי שמים ג״כ אתה מחויב לצאת ידי הבריות ושניהם שוין לטובה · ואלו הג׳ חכם גבור ועשיר הם השלמיות הצריכין להיות
בנביא כמ״ש רז״ל אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר וכולן ממשה · אבל צריכין להיות מרוגמות משה שאל יתהלל חכם
בחכמתו וגבור בגבורתו ועשיר בעשרו · רק יהיה בו מדת ענוה וישכיל וידע כי מאתו ית׳ החכמה ולו הכח והגבורה והעושר וכן מצינו
במרע״ה מדת ענוה יותר מכל אדם שבעולם · וכן צריך המנהיג האמתי להיות שלם עם ג׳ אלה · טוב עם אלקים ועם אנשים ·
דהיינו בין אדם למקום ובין אדם לחבירו כמ״ש כדתניא ולאהבה את ה׳ אלהיך ולדבקה בו שלא יאמר אדם אקרא כדי שיקראוני חכם
אשנה כדי שיקראוני רבי אשנה כדי שאהיה זקן ואשב בישיבה אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא · פרש ג׳ דברים הנ״ל בכאן · שלא
יקראוהו חכם היא כפשוטו שלא יתהלל חכם בחכמתו שלא ע״מ שיקראוהו רבי · רומז ע״מ להתעשר : ע״ד שדרשו רז״ל הכהן הגדול
מאחיו גדליהו משל אחיו מעשה בפנחס הסתת כו׳ · ותרגם של הגדול הוא דאתרבי על כן על מנת שיקרא רבי רומז על מנת להתעשר ·

תורה שבכתב במקום גדולים אל תעמוד

ובכלל ע"מ שאהיה זקן ויושב בישיבה זה רומז על הגבורה· ר"ל למען יהיה בעל כח לפסוע על ראש עם לתת לאיש כרצונו· העניין במקום הגדולה תהיה הענוה· וע"ז רמזו רז"ל אמר ר' בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כתוב בתורה כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים ואדוני הארונים האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד וכתיב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה· ש"ב דכתיב כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקרוש שמו מרום וקרוש אשכן את דכא ושפל רוח להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים· מ"ב דכתיב שירו לאלהים זמרו שמו סולו לרוכב בערבות ביה שמו ועלזו לפניו· וכתיב בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות אלהים במעון קדשו עכ"ל· ויש להתבונן על הלשון שאמר כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים היה לו לומר כלשון המורגל מצינו בתורה ובנביאים ובכתובים אלא העניין שמדבר מג' עניינים שונים על כן על הראשון אמר כתוב בתורה ועל השני אומר שנוי בנביאים ועל השלישי אמר משולש בכתובים· וע"ד זה צריך לפרש כל מאמר סהם שאומר כזה הלשון של כ"ב ש"ב מ"ב:

וזה המאמר רומז לג' הנ"ל שילמוד הארם כשיהיה לו גדולה שאל יתהלל בחכמה ובגבורה ובעושר· נגד העושר אמר כי ה' אלקיכם הוא אלהי האלהים וארוני האדנים כו' כלומר הוא משפיע לכולם· ומהווים ומחיים· האל הגדול ונומ' אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד רק דן דין אמת לאמתו לא בעבור להנות ממנו· והנה מדרך הדיין שהוא בשר ודם כשאין לו הנאת ממון מעסק הדין אשר הוא דן· אזי מונע את עצמו מן הדין· ואומר בלבבו מה לו ולצרה הזאת להטריח בדברי ריבות· אבל בהקב"ה כתיב בתריה עוש' משפט יתום ואלמנה שהם מרודי' ואינם בעלי ממון· גם לא שייך אצלם נשיאת פנים מאחר שהם שפלים ותשושי כח· רק הקב"ה חביב לו הדין דין אמת· שנוי בנביאים זהו עניין אחר שהוא שנוי מהראשון ומרומז בנביאים דהיינו עניין הגבור'· ואצל המנהיג הוא הנהג' בכח ובתקיפות· ע"ז אמר הלא הוא ית' גדול על כל והוא רם ונשא שוכן עד· מרום וקרוש שמו· אע"פ כן שוכן את דכא· ומכלכל דבריו במשפט· וזן את הכל זהו שאמר ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה היא הענוה· ומזה ילמוד הארם יהיה גבור כובש את יצרו ויצר לב הארם רע להיות גבה לב· משולש בכתובים· הוא עניין שלישי המרומז בכתובים הוא מעניין החכם שלא יבקש התנשאות ויותרת הכבוד· צא ולמד מגדולתו של הקב"ה כתיב שירו לאלקים זמרו שמו סלו לרוכב בערבות ונומר כילו נאה לשורר ולשבח ולפאר כו' וכתיב בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות· הנה ביה שמו· וקורא את שם עצמו על היתומים וכי הוא אבי יתומים כו':

במדרש משלי פסוק נואף אשה חסר לב כל המקבל עליו שררה בשביל להנות ממנה אינו אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של אשה כו'· ר' מנחם בר יעקב מייתי לה מן הדא אל תצא לריב מהר לרב כתיב לעולם אל תהי רץ אחר השרר' לסה פן מה תעשה באחריתך בהכלים אותך רעך למחר באים ושואלים לך שאלות' מה אתה משיבם. ר' זעירא מייתי לה מן הרא· לא תשא אם בשבועת שוא הכתוב מדבר הרי כבר אמור ולא תשבעו בשמי לשקר ומה ת"ל לא תשא שלא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לשררה· א"ר אבהו אני נקראתי קרוש ואתה נקראת קדוש הא אם אין בך כל המרות שיש בו לא תקבל עליך שררה עכ"ל· קשה מאי בינייהו· ועוד יש כמה דקדוקי'· תנא קמא הראשון מדבר מענין ע"מ שיקרא חכם כי אסור להנות בלב ולשמוח ולהחזיק טובה לעצמו על שלמד הרבה תורה כי אסור להנות מדברי תורה· ואיתא במסכת סוט' ואשת איש נפש יקרה תצור א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל אדם שיש בו גסות רוח לבסוף נכשל באשת איש· וכמ"ש כשגסות הרוח בא מכח שהוא חכם בתורה· והטעם כי האדם נברא בשביל התורה כהא דתנן אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת והטעם כי האדם הוא טיפה סרוחה· ובהתורה מתקן הטפה סרוחה ונעשה בור סיר שאינ' מאבד טיפה· ואז דברי תורה פרים ורבים וכמו שדרשו כמסמרו' נטועי' מה נטיעה זו פרה ורבה אף ד"ת פרי' ורבי'· והתורה נקראת אשה וכמ"ש תורה ציוה לנו משה מורשה א"ת מורשה אלא מאורסה· אבל כשמתנאה בה אזי היא אשה היא אשה זרה· יתנא אשה כלי מלא צואה והכל רצין אחריה ואז הטיפה היא טיפה סרוחה· ר' מנחמ' בר יעקב מדבר מענין ע"מ שיקראוני רבי רהיינו כדי להתעשר· ואיש כזה שרעתו להתעשר מבטל מלימורו וזה"ש למחר באים ושואלים לך שאילות' מה אתה משיבם· רבי זעירא מדבר מענין ע"מ שיקרא זקן שיהיה לו כח וגבורה על דורו וזה"ש אין אתה ראוי לשררה כי המשפט לאלהים הוא אין אלהים בכל מקום אלא סומכין שהן סמוכין ופירשתי זה במקום אחר כי אין דיין אמת בהחלט אלא הש"י שהוא עד והוא הדיין והוא ית' היודע אמת· רק הש"י נתן רשות למרע"ה לדון וקראו אלהי' כמ"ש משה איש האלהים וסמך הקב"ה כביכול אותו אליו· ואח"כ סמך משה ידו על יהושע וכן מדור לדור וכולם סמוכים עד הש"י ברוך הוא שהוא הדיין אמת ולו השררה האמיתית· ונתנה לבני האדם בני עליי' דרך אסמכת' אבל לא להם בעצם השררה כי אם לו יתברך המשפט לאורה ולו הכח והגבורה· וע"ז מביא הקב"ה נקרא קדוש· הנה קדוש פירושו נבדל וע"כ אומרי' קדוש קדוש קדוש ה' צבאות שהוא נבדל מכל ג' העולמות· מ"מ מלא כל הארץ כבודו שחולק מכבודו ליראיו וסמיכם אליו·

והנה מרע"ה הרועה נאמן היו בו שלמיות האלו של חכם גבור עשיר כמו שארז"ל כולן במשה· אבל קרח יערתו השדוהו להיפך כי מתנשא במאור ורוצה להתגדל ע"כ גם עשה את אהרן אחיו לכ"ג לבניו לסגני כהונ'· וזהו העניין שהיו חושרין אותו באשת איש ממש· כי רעביר הא עביד הא וכדאמרו במאמר דלעי' כל המקבל עליו שררה כו' כנואף הזה שהו' נהנה מגופ' של אשה· ובזה חטאו חטא גדול שכפרו במעלת נבואת משה שהוא אדון הנביאי' ומעלת הנביאי' היא להיותן באלו הג' בתכלית השלימות· והנה רז"ל אמרו שעינו הטעה את קרח שראה שלשלת גדול יוצא ממנו שמואל הנביא כו'· אבל לא ידע שהשלשלת הזה הוא ההיפך ממנו כי קרח היה בעל מחלוקות ועשה מחלוקת עם משה ואהרן ושמואל היה טוב עם אלקים ועם אנשים דהיינו מדריגת משה ואהרן· וכבר כתבתי למעלה כי ג' שלימיות אלה הן בין ארם למקום ובין אדם לחבירו· וכמ"ש ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים וארם וזהו מ"ש טוב עם אלקים ועם אנשים· ובזה יובן מ"ש רז"ל שהתפללה חנה להיות לה זרע אנשי' שיהיה שקול כמשה ואהרן· וכן כתיב משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי' שמו שקול שמואל כמשה ואהרן: וקשה הלא כתיב לא קם כמשה· אלא העניין הוא שהיו בו ממרות משה ואהרן· כי מרע"ה לרוב דביקתו באלהים אחז במרות הכל לאלהים· וזהו שנקרא משה איש האלהים· כי לא היה לו פנאי כ"כ לעסוק בעסקי בני אדם· והיה טוב עם אלהים ואהרן אחז במדת שלום ותמיד עסק לרדוף שלום בין איש לרעהו והיה ביותר טוב עם האנשי' ושמואל הנביא אחז ממד' שניהם היה טוב עם האלהי' מעין דוגמת מרע"ה והיה טוב עם אנשים מעין דוגמת אהרן הכהן וכן מצינו שהיה מסבב מעיר לעיר לעשות משפט אמת ושלום: ועתה נבוא לביאור הפרשה· המחלוקת של קרח היה בהם שלשה כתות· א' קרח היה לץ' אשר עליו נאמ' במושב לצים לא ישב כראית' בהמאמר לעיל· ב' דתן ואבירם הם רשעי' כמ"ש וילך אל דתן ואבירם ויאמר סורו נא מעל אהלי האנשי' הרשעי' האלה' ועליהם נאמר אשר לא הלך בעצ' רשעי' ר"ן איש היו חוטאים בנפשותם כמ"ש את מחתות החטאי' האלה בנפשותם· ועליהם נאמר בדרך חטאי' לא עמד: קרח היה לץ' והיה מתלוצץ מענין עבורת הארמה· ואח"כ היה מתלוצץ· מענין הצאן מראית' במדרש דלעי' ומצינו בבריאת עולם שקין הביא מפרי הארמה· והבל הביא מהצאן· וקין הביא פשתן· וצמר בא מן הצאן ויש הברל גרול ביניהם ע"כ צמר ופשתי' ביחד הם כלאים והראכתי' ברבר זה במקומו· וכבר נודע מה שאמרו המקובלים כי קרח הוא גלגול קין· בי נתגלגל קין ג' פעמים מצר נפש רוח נשמה· והיינו במצרי שהרג משה ויתרו חותן משה כמ"ש וחבר הקני· נפרד מקין· ואח"כ בקרח· ומשה הוא גילגול של הבל· ועשה בו נקמת ג' פעמים שהרג את המצרי· וכן רמז וי"ך את המצרי וי"ך עם חמלה בגי' הבל· המצרי בגי' משה· ויתרו עשה לו הכנעה ונתן לו את

צפורה

צפורה בתו שהיא היתה התאומה היתירה שבעבורה הרג קין את הבל ועתה קרח שעשה מחלוקת הגדול וחזר לסורו · אז הרגו משה ונתקיים שופך דם האדם באדם דמו ישפך כלומר אותו האדם עצמו שנהרג הוא הורג את הרגו וכן משה שהוא הבל הרג את קרח שהו' קין ומיתתו היתה בבליעה מדה כנגד מדה כי פצת' הארץ את פיה לבלוע דם הבל כ"כ הצ'ונ"י והנה קין נקרא קינא דמסאבות' כמ"ש הזוהר שמכח שבא נחש על חוה והטיל בה זוהמא מזו הזוהמא נעשה קין · וסיבת הנחש היתה הקנאה כי קנאה בחוה וכן קרח קנא בנשיאו' אליצפן כו' נמצא קרח זוהמת הנחש · ויהיו שלשה אלה אחוזי' בקנאה ותאוה וכבוד שמוציאין את האדם מהעול' שהם היפך מג' שלמיות הנ"ל · וקרח מצד הקנאה ודתן ואבירם מצד התאוה ור"ן איש מצד הכבוד כאשר נפרש · קרח מצד הקנאה והוא זוהמת הנחש · וכמו שהנחש כפר בחידוש העולם יש מאין רק יש מיש כמ"ש מן העץ הזה אכל וברא את העולם והכופר בחידוש כופר במציאת הש"י וכן קין כשעשה מחלוקת עם הבל אמר לית דין ולית דיין ולית עלם אחר כדאיתא בתרגום יונתן פר' בראשית · וכן קרח כפר בנבוא' מרע"ה ובתורה מן השמי' והעולם נברא בזכות משה כמו שארז"ל בראשי' בשביל משה שנ' וירא ראשי' לו · ומרע"ה היה היפך מהקנאה כמ"ש ליהושע המקנא אתה לי והיה חפץ שהתפשט הנבוא' בכל עם ה' · וקרח היה בו קנאה מקנאת הנחש · ונסמך מחלוקת קרח לפר' ציצית כמ"ש רש"י · כי ציצי' מורה על אחדות הש"י ומציאותו שהו' ית' חידש את העולם ומורה על תורה מן השמי' ומורה על שכר ועונש כי בציצית כתיב וראיתם אותו שכן יש ח' חוטין למטה מהגדיל וח' חוטין למעלה מהגדיל התחוב בכנף ואח"כ ה' קשרי' כל קשר כפול הריהם י' והכל ביחד עולה כ"ו כמנין שם ידו"ד שהוא מורה היה הוה ויהיה ושהוא היוה את הכל · ומורים על סוד אחד · הח' הוא ח' חוטין · דל"ת ד' ציציות · א' קשר העליון דאורייתא' · וכן מורה על חידוש עולם · ד' ציציות לד' רוחות העולם התלוים בבגד עליון דהיינו מלך גאות לבש ובו הם מקושרים ותלוים בו ומשתלשלי' למט' וד' ציציות הם ל"ב חוטין כמנין ל"ב אלהים המזכרי' בבריאת העולם · וכן מורה על תורה מן השמים כי ציצית וח' חוטין וה' קשרים עולה תרי"ג · וכן מורה על שכר ועונש · כי תכלת מורה על הדין כמ"ש המקובלי' והלבן מורה על הרחמי' · וקרח שכפר בנבואת משה מחמת קנאתו אז כפר בו ג"כ יתברך כמו קין שאמר לית דין ולית דיין אף שידע מגדולתו ית' אמר כי הוא כביכול ככל אלקי העמים · וזה"ש ובתוכם ה' לא שכינה על ראשם ח"ו · וזהו ענין שהוצרך משה להראות בריאה חדשה מאתו ית' כמ"ש ואם בריאה יברא ה' · ומרע"ה רמז חטא קרח שהוא מקין קינא דמסאבותא מצד הנחש · וזה רמז במ"ש בקר וידע ה' · עתה עת שכרות היא · כי החטא הבא מהנחש סחטה אשכול של ענבים הוא יין המשכר ולא יין המשמח והחטא היה בעת מנחה · זהו עתה עת שכרות · ובענין ויבדל רמז בריאת העולם שנ' ויבדל אלקים וגו' ותכלית הבריאה היתה בשביל האדם ואדם נתרחק ונתקרב אהרן במקומו כדאית' במדרש והביאותיו לעי' בפרשיות תורת כהנים · הרי קרח מצד הקנא' נתלבש בגאוה · ע"כ רצה קרח להתגדל עליו' וזהו ויקח קרח בן יצהר כו' לקח בדעתו כי הוא בן יצהר ובמדרש רבה אמר ר' לוי למה חלק על משה אמר אני בן יצהר והוא שמן כמ"ש תירשך ויצהריך והשמן צף למעלה · אח"כ לקח בדעתו כי הוא בן קהת המיוחס לנשיאת הארון הקודש גם חשב כי הוא בן יצהר וא"כ לו היה ראוי הנשיאו' ולא לאליצפן בן עזיאל שהוא אח הרביעי · כל אלו הגאיות נתלבש בהם מצד הקנאה · שהוא הוציאה אותו מן העולם · דתן ואבירם כו' לקחו במחשבותם שהם בני ראובן הבכור והם ראוים לגדולה · ע"כ שפטו משפט מעוקל הכפרן בנבואת משה הפרטי' דהיינו ההתמנות וחטאם היה בהתאוה שמוציא את האדם מהעולם · והיא בהפך ממעלת איזה עשיר כו' והשבו על מרע"ה שעשה זה להעשיר את משפחתו ע"כ עשה לאהרן ובניו כהנים ושבטו לוים שיתעשרו במתנות כהונה ובמעשרות כו' · גם הקטורת מעשרת כמ"ש רז"ל · וזהו שהתרעמו הנתת לנו נחלת שדה וכרם וכו' וזהו יצאו נצבים פתח אהליהם נצבים : ולא זכרו בסוד המזוזה המורה על שלימות הממון כמ"ש לעיל · וכבר כתבתי לעיל כי ג' אלה קנאה תאוה וכבוד · לעומתם גבור עשיר חכם · והם ג' שלימיות גוף ממון נפש · והם ג' תיקוני' ציצי' מזוזה תפילין · וקרח שלבש בקנאה · התלוצץ בציצית · ודתן ואבירם שנתלבשו בתאוה · לא שמו עיניהם על המזוזה · וענין ר"ן איש היה ענייני' בסוד תפילין כמו שנפרש אי"ה : והנה דתן ואבירם אמרו העיני האנשי' ההם תנקר · ויש בזה סוד ממה שרמזתי למעלה · מענין קרח שהוא קין : דתן ואבירם שהיו עדת קרח שהוא קין הלשינו על מרע"ה כשהרג את המצרי שהי' ג"כ גלגול קין · והנה עתה נתנו עיניהם בממון כמ"ש וכי נתת לנו נחלת שדה וכרם · כי ירדו מנכסיהם כמ"ש עליהם כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך שירדו מנכסיהם · וארז"ל ד' חשובי' כמתי' מי שאין לו בנים · ומצורע · ועני · וסומא · ומתו האנשים האלה בד' מיתות אלו · וקים להו לרז"ל שלא הי' להם בנים במצרים כמו שהיה לדור ההוא שהיו במצרים בני ישראל פרו ורבו וישרצו וגו' והאנשי' האלה לא · גם טפם שהיה להם נאבד עתה במחלוקת קרח ובודאי היו מצורעים כי זאת תורת המצורע המוצא רע והם הלשינו על מרע"ה ואם לא היו מצורעים בגופם היו מצורעים בנפשותם כדאיתא בזוהר שומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו אל תקרי מצרת אלא מצורעת נפשו היא נשמתו · וכי מתו כל האנשים בא לרבות שירדו מנכסיהם ע"פ יצא קללה מפיהם העיני האנשים ההם תנקר שהוא סומא ע"כ צדקו דברי רש"י שפי' מתו כל האנשי' שירדו מנכסיהם הרי דתן ואבירם חטאו בבחינ' התאוה שהו' היפך מאיזה עשיר כו' : ר"ן איש ובתוכם היו הנשיאי' · כוונתם היה לשם שמים ולא להרע רק בשגו · אבל הם סברו כי מחלוקתם היה לשם שמים · ולא היה אצלם שום צד כפירה חלילה וחלילה · והאמינו בה' ובמשה עבדו וידעו נאמנה כי כל מה שעשה מרע"ה הוא מפי הגבורה · רק חשבו שענין התמנות אהרן ובניו · היה מכח שהיה מרע"ה מבקש זה מהקב"ה והתפלל על זה שלא יזוז הכבוד מביתו וממשפחתו ושבטו · והקב"ה רצון יריאיו יעשה · וע"ז התרעמו ורדפו אחר הכבוד לא אחר הכבוד המדומה והטומאה · רק אחר הכבוד אשר חכמי' ינחלו והוא כבוד הרוחני · כי נודע השררות שיש בישראל שחולק הקב"ה מכבודו ליריאיו · אינה מצד הגשמי' החומריי רק הכל רוחני להיות כבוד השכינה חופף עליו · כי ההתמנות הוא לקיום התורה והמצוה ולהיותם קרובי' למלכו"ת שמים כנודע להבאים בסוד ה' וזה מהתנשאו' מורה על ריבוי הקדושה · ע"כ היו רוצים בזה הכבוד שהוא בחינת החכם' · כי רצו לעמוד בסוד ה' ובפרט שהיו יודעים סוד העיבור שהוא סוד גדול מסודו' העליוני' כמ"ש רז"ל קריאי מועד שהיו יכולין לעבר כו' · והיה כוונת' שקדושה עליונה תתפשט בכלם ויהיו ג"כ בני עליה וזהו סוד החטאי' האלה בנפשותם · כל חטא הוא שוגג כי לא הזידו וכוונתם היה בשביל נפשותם שנפש שלה' יזכה לדביקות גדול ולהשגה עליונה ועניינים היה כנדב ואביהו שהיו גדולי ישראל וכמו שהעיד משה לאהרן ואמר הוא אשר דיבר ה' בקרובי אקדש הם גדולים ממני וממך ובמסכ' סנהדרין אמרו וכבר הלכו נדב ואביהו אחרי משה ואהרן ואמרו מתי ימותו שני זקנים הללו ונירש גדולתם ולכאורה זה היה עון פלילי אמנם עשו

(הגה"ה

לא נחשב ותמלא קר"ח הנ"ל בני' משה · והרינו בזה כי עתיד יחזור קרח ויהיה לו עה"ב וכמ"ש חלק ילפי לה מפסוק ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל שהוריד שאול אבל לעתיד יעלה · עו' יש פי' לדבר צדיק כתמ"ר יפר"ח ס"ת קר"ח והענין רמוז בפסוק ה' ממית ומחיה הנה קרח ירד חיים שאול · ואף שלכאורה מת · אבל באמת אינו מת רק כשאר חי ומקבל יסורין והקב"ה עשה זו לטובתו כדי שתועיל לו התשובה כמה שמתודה ואומר משה אמת ותורתו אמת ואלו היו מתים ממש אז לא הועילה לו התשובה כי אין תשובה לאחר מית' ע"כ השי' ממית ומחיה אותו ואז תועיל התשוב' ומכח זה אף שהורד שאול יעל ויפרח כתמר וזהו שרמוז במזמור ודרך רשעים תאבד זה קרח כי הדרך יאבד ולא הם רק לא יקווה זה היקום שהוא הממון אבל לו תועיל התשוב' ועיין לקמן פ' ואתחנן מזכר שם · ה"כל עולה קין כי ה' פעמים כ"ל עולה קין וסוד מופלא יש לדבר ותמצאנו שם :

עב׳דה לשמה והתאוו לירש הגדולה כדי שיגיעו להחשגה גדולה שיהיו קרובי׳ למלכות שמי׳ · וזה״ש בקרבתם לפני ה׳ ולא אמר בהקריבם לא כוונת׳ היתה שהם בעצמם יתקרבו לפני ה׳ · ומתו בקטורת שהיא עבודה הרוחני׳ המקשר עליון בתחתון · ומתו בנפשותם שריפת נשמה וגוף קיים · וכן אלו ר״ן נפש מרוגמת זה חטאו בנפשותם בשביל נפשותם · ומיתתם היה ע״י הקטורת כמו נרב ואביהו ומה שקורן את הר״ן איש חוטאי׳ · ולפי מ״ש הם אנשי׳ גדולי׳ · גם בעל הטורי׳ נתן סי׳ על ר״ן איש ונ״ר רשעי׳ ידעך · כי חטאו בזה שהתחברו למחלוקת קורח ונשתתפו עמו · והיה ראוי להיות לכדם ולא להתחבר לרשעי׳ ע״כ בהדי הוצא לקי כרבא · ונקראו כולם רשעי׳ ·

והפסוקים ויקומו לפני משה ואנשי׳ מבני ישרא׳ חמשים ומאתי׳ נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם ויקהלו על משה ואהרן ויאמר אליהם רב לכם כי כלהערה כל׳ קרושי׳ ובתוכם ה׳ ומרוע תתנשאו על קהל ה׳ · אלו הפסוקים יתבארו בתרין אנפין כי קרח דתן ואבירם שריברו הרברי׳ האלה · כוונתם לרעה · ור״ן שרברו הרברי׳ האלה כוונתם לטובה · קרח דתן ואבירם ויקומו לפני משה הקימו את עצמם נגדם · וכן תרגם יונתן ויקומו בחוצפא ואמרו כי כל הערה כולם קרושי׳ ופרש״י כולם שמעו דברי׳ בסיני מפי הגבורה כו׳ עד לא אתם לברכם שמעתם בסיני אנכי ה׳ אלהיך כל הערה שמעו עכ״ל · כוונתם רעה בזה היתה לכפור בנבואת משה שכל מה שאומר הוא אומר מלבו · ראלו היה מפי הק״בה למה לא שמענו זה מפי הק״בה בעצמו כמו שמענו אנכי ה׳ אלהיך מפי הגבורה · לא וראי אינו אמת א״כ גם זה אינו אמת מה שמינו אחיו לכהן · ואת אליצפן לנשיא היה הכל מפי עצמו · ואע״פ שנשתוו קרח ודתן ואבירם בכפיר׳ זו מ״מ לא היה כפירתם שוה כי קרח כפר במאוד בנבוא׳ מר״עה וגם דיבר סרה על ח׳ כי רמז שמענו מפיו אנכי ה׳ אלקיך כביכול לכבור עצמו דרש וכהא דאית׳ במדרש על פסוק יורוך ה׳ כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך כשאמר אנכי ה׳ אלקיך היו אומרים לכבור עצמו הוא דורש כו׳ עד כששמעו כבר את אביך כו׳ · ע״כ קרח נשאר בענין ליצנות הזה ששמענו מפיו אנכי ה׳ אלקיך · ואח״כ כפר בכלל ובפרט בנבואת מר״עה ורתן ואבירם שכפרו לא כפרו כל כך כמ״ש לעיל רק שחשרו את משה שאלה המעשי׳ של התמנות אהרן ובניו ואצפן עשה מרעתו כי אלו היה מרעת הק״בה היה לו יתברך לומר לישראל כמו שאמר לישראל שררותו ומלכותו דהיינו אנכי ה׳ אלהיך כך היה לו לומר זה ובפרט כי אין מבנין פרנס על הצבור אלא מרעת הציבור ומ״מ נשתתפו שניהם בכפירה והעיזו כנגד משה׳ ·

ר״ן איש שהיתה כוונתם לשם אחיזה בקרושה יתירה · רברו ג״כ ככה אבל כוונת דבריהם היה לטובה ואל תתמה ע״ז · שכן מצינו במסכת גיטין בפ׳ הניזקין בההוא בר דרומא לא תצא אלקים בצבאותינו · והקשו דוד נמי אמר הכי · ותרצו דוד אמר בתמיהה כן הענין כבאן ר״ן איש נמי אמרי הכי אבל הכוונ׳ בענין אחר והוו ויקומו כתלמיד העומד לפני רבו בקימה ובהידור · ובקשתם היה שכל הערה יהיו קרושי׳ שלא תהי׳ התפשטו׳ הקרושה על יחידי סגולה רק על כל הערה כולם יהיו קרובי׳ לקרושה · ואמרו הלא אנחנו שמענו ה׳ אלקיך · ויש להקשות למה לא אמר אנכי ה׳ אלהיכם · לא הראה חש״י בזה הדיבור שכל א׳ ואחר מאתנו חשוב בעיניו לכך אמר בלשון יחיד · ע״כ בתוכנו יהיה ה׳ וכמ״ש בהבטחת הטובו׳ לעתיד בפ׳ בחקותי דכתי׳ והתהלכתי בתוככם כי אז מלאה הארץ דעה וכוונתם היתה לרוב חשקם בדביקות חש״י כענין בני אהרן בקרבתם לפני ה׳ וימותו כי נשארו רביקים למעלה באמצעי׳ הקטורת כן אלו׳ · וזהו סור בקרו יורע ה׳ כי כן כתיב בהקטרת בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה · ור״ן איש לא חטאו בזרון וחשבו שההתמנו׳ שעשה משה הוא אמת שהוא ע״פ הגבורה אמנם הוא משתרל ברבר והתפלל והק״בה רצון יריאיו יעשה אבל האמת לא היה כך רק גזירת המקום היה כך וז״הש מר״עה והיה האיש אשר יבחר ה׳ · כלומר הש״י הוא הבוחר · ולא אני ולא על רעתי · ובזה יתבאר מאמר תמוה במדרש רבה ווה נסתו ויאמר משה בזאת תרעון כי ה׳ שלחני משל למה״ר לשושבין בתו של מלך שהיו עדותיה בידו עמד א׳ מהמסובין וקלל את השושבין ואמר לא היו בתולי׳ לבתו של מלך עמד השושבין כנגד המלך וא״ל אם אין אתה תובע בניפקין שלך ואין אתה מוציא זה והרגנו בפני הכל אף אני אומר בודאי שלא נמצאו בתולי׳ לבתו של מלך מיד אמר המלך מוטב להרוג את זה ולא יוציא השושבין ש״ר על בתי · וכך קרח נחלק על משה ואמר מלבו ומעצמו אמר משה כל הדברי׳ הללו פתח משה ואמר לפני הק״בה אם מתו אלו על מטתם כדרך שבני אדם מתים והרופאי׳ כו׳ אף אני כופר ואומ׳ לא ה׳ שלחני ומלבי אמרתי עכ״ל · ויש לתמוה איך אמר משה שח״ו רוצה לכפור בנבואת עצמו הלא נבואת מר״עה שהיא על כל הנביאי׳ היא א׳ מעיקרי הדת · ולפי הדרך שכתבתי ניחא · כי ידע משה בעצמו שלא עלה על לבו מימיו לבקש גדולה לאחיו ולשבטו · רק חשב אולי הש״י עשה בעצמו זה הרבר אבל לא עשה זה הרבר מצד עצם הענין שיהיה אהרן דוקא מוכן לכהונ׳ ואין זולתו וכן שבטו לעבודת הקורש · רק אולי ע״ש זה הש״י לכבור משה אע״פ שלא בקש משה ממנו זה הרבר · ע״ז אמ׳ משה רבש״ע אם אתה עושה דין באלה הרשעי׳ · אזי אדע כי התמנו׳ של אהרן ושבט לוי הוא רבר עצמיי אינו תלוי בזולת רחיינו שיהיה בשבילי אמנם אם לא תעשה דין אזי גם אני אומר לא ה׳ שלחני · כלומר השליחות של התמנות הזה לא היה בשביל ה׳ שהוא ירע עצמיות הענין רק עשה זה בשביל כבורי:

הג״ה

ויש לפרש דבר זה ע״פ סוד עמוק · כי יש סוד ככליו׳ שקר שהתנבאו והם היו סוברי׳ שאומרי׳ אמת והענין היה כי ענך קטוב שידלו לעומק הקליפה ודיבר עמהם רוח הטומא׳ וטעו וסברו שהוא רוח הקודש כי שורשם נרמו לזה · אבל נבואת מר״עה היתה קדושה תכליפ הקדושה באספקלרי׳ המאירה · כי לא היה שום פגם בו סיגה מ״ו לידי טעות · רק אמ׳ להש״י אם לא תעשה דין אהיה מוכרח לומ׳ ג״כ ככה כי אני טועה ח״ו בנבואה הכנוא׳ ולא ה׳ שלחני חלילה ·

נחזור להענין ר״ן איש לא חטאו במרד ובמעל׳ · רק אדרבה רדפו אחר הכבור אשר חכמי׳ ינחלו וחפצו ברביקות עליון ובקרבתם לפני ה׳ מתו כמו נרב ואביהו בקטרת כן הם בקטרת · והקטורת מורה על רוב הקישור והרביקו׳ וכוונתם לשמים על כן המחתו׳ שלהם קדשו ולא כמחתו׳ קרח שהיא קטורת זרה ממש · וכן משמע בפסוקי׳ שלא ציוה הש״י ליקח המחתות ולעשות אותם צפוי למזבח רק מחתות החטאי׳ האלה בנפשותם שהם ר״ן איש ועל מחתותיהם נאמר כי קרשו נעשו כלי שרת:

ובזה יובן לאחר שראו ישראל הנס הגדול הזה שהוא מפי הגבורה איך עלה דעתם לומר אתם המיתם את עם ה׳ אלא כוונתם היה על בני עליה ר״ן איש אלו · והתרעמו על משה שלא היה לו למהר וליתן להם עצה במעשה הקטורת שאז בקרבתם לפני ה׳ וימותו · רק היה לו להמתין אולי יחזרו מדבריהם ובאמת מר״עה עשה הכל מפי ה׳ כי תכף חש״י ממהר לשלם לשולחי ידם בכתר הכהונה וזה הענין הראה הש״י במקל אהרן כיפרח ויצץ ציץ ויגמל שקרים ופרש״י ולמה שקרי׳ הוא הפרי הממהר להפריח מכל הפירו׳ אף המעורר על הכהונה פורענתו ממהרת לבוא כמ״ש בעוזיה כו׳ · ואז שקטה ונחה תרעומות ישראל ·

ובזה יתורץ קושיא אחת כשנענשו ישראל כשאמרו אתם חמיתם וגו׳ ויצא הקצף · וציוה מר״עה לאהרן שיקח את הקטורת כו׳ כי רז זה מסר לו מלאך המות שהקטורת עוצר המגפה · כמ״ש רז״ל בפ׳ ר׳ עקיבא וכן הו׳ ברש״י א״כ מה זה שאחז את המלאך והעמידו על ברחו כו׳ כמ״ש רש״י בפסוק ויעמד בין המתים ובין החיים · ויש להקשות הלא המלאך מות בעצמו מסור לו זה הסוד שהקטורת עוצר המגפה · וא״כ למה עתה חפץ להמית ·

ונ״ל הפשט יש לתרץ דהענין הוא כך · רבודאי אין כח לעשות פעולה נגד גזירת הש״י כשנגזר זה האדם ילך למיתה לא יועיל לא קטרת ולא שום המצאה בעולם · כי מה מועיל נגד גזירת הש״י ומה שמסר לו המלאך מות רז שהקטורת עוצר זהו מה שאינו נגזר בהדי׳ מפי הק״בה רק מה שמלאך המות מוסיף מרעתו כמו שא״ז״ל כיון שנתנה רשות למלאך מות אינו מבחין בין טוב לרע · והגה במגיפה

בכניפה זו היה הרפה שפרט אותם השי' ונזר עליהם מיתה · ובא מלאך המות לשחתם והיה אהרן מחזיק בידו ולא הניחו · ע"כ השיב לו המלאך המות מה אתה עושה: הלא כפלוני וכפו' אני שלוחו של מקום במה שגזר הק"בה בעצמו ובכבודו מיתה עליהם · ואין מועיל הקטורת רק נגדי מה שאני מוסף ברעתו · ע"ז השיב אהרן גם משה שלוחו של מקום המתן כי וינחם ה' על הרעה אשר דיבר · כך יש לפרש · אמנם לעניינינו לא הועיל הקטורת להצילם מפיתה מאחר שחטאו בהקטורת דהיינו מה שהתרעמו על מר"עה שנתן עצה לה"רן איש שישימו קטורת ·

כלל העולה קרח הקנאה הוציאה אותו מהעולם וחטא בציצי' שהן תיקון לזה במ"ש רהן ואבירם התאוה וחטאו בפתח בתיהם ששם המזוזה תיקן לזה כמ"ש · ור"ן איש הכבוד · אבל כוונתם היה לשם שמים לכבוד אשר חכמים ינחלו · וסברו להתלבש בלבוש התפילין אשר על תפילין של ראש נאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא וז"הש כי כל העדה כלם קרושי' ובתוכם ה' · אבל טעו ועכרו על במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור וגו' ומתו בקרבתם לפני ה' · כי נתקרבו מאור להשגה העליונה ונשרפו כשריפת בני אהרן · שהלכו להתרבק במופלא מהם · ואע"פ שמעשיהם היו כמעשה רשעי' מ"מ כוונתם היה בעבור הרביקות והא דפליגי בפרק הלק אם עדת קרח יש להם עה"ב או לא · זה קאי רוקא על עדת קרח שנבלעו עמו · אבל לא על הר"ן איש הנשרפין · וכן משמע לשון המשנה רתנן עדת קרח אין להם חל"ה שנ' ותכס עליהם הארץ בעה"ז · ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר' עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל ·

דרך חיים תוכחת מוסר ממחלקות של קרח יש ליקח מוסר עד היכן גודל עונש של מחלוקת · ראה מה עלתה לקרח עונש הנמרץ ולא הועיל שלשלת יוחסין שיצאו ממנו · וגם הו' בעצמו היה שר וגדול בישראל לולי חטא המחלוקת והיה מנושאי הארון · גם רתן ואבירם ושפם כול' נאברו · ואע"פי שאין ב"ד של מעלה רן עד שיהיה בן כ' בכאן נאברו אף הטף כך קשה המחלוקת כך אר"זל · ומזה ילמוד ארם מוסר לאחוז בשלום · וכל בר שכל ילמוד ויהיה מתלמידיו של אהרן אוהב שלום · כי הנך רואה שאהרן לא דיבר בזה המחלוקת אף שקרח רצה לעקור את כבורו לא דיבר מאומה · וכל מה שארם יוכל לבקש סיבות לתווך השלום ולכבו' אש המחלוקת יעשה צא ולמד ממר"עה שהיה גרול הנביאי' והיה מלך והלך בעצמו ובכבודו לרתן ולאבירם לאחר שמרדו בו כשלח אחריהם ואמרו לא נעלה הלך הוא אליהם עם זקני ישראל · והכל בשביל השלום ·

לא חמור א' מהם נשאתי וכן אמר שמואל הרמתי את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי וגו' והרבה מוסר מענייני הריין אמת שיוצאות מסיפור אלו הרברי' והארכתי בזה בעמוד הרין במסכת ר"ה שלי · ע"ש

כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ורגן וגו' המצוה מהמובחר ליתן חלק הכהני' מן המובחר ביותר · וכן אלו הנותני' מעות לקופה של צדקה או לעני יתנו מטבע המובחרת היוצאת בהוצאה בלי פיקפוק וצריך מאוד לדקדק בזה ·

בעזרת האל אשר מטה פרח סיימתי פרשת קרח

פרשת חקת

זה שמו אשר יקראו פרשת פרה

נר מצוה המצוה שצ"ו מתרי"ג מצות · שריפת פרה ארומה · שצ"ח רין טומאת המת שנ' זאת התורה אדם כי ימות באהל כו' שצ"ט רין הזיה במי נרה שנ' והזה הטהור על הטמא ·

תורה אור יען כי סוד פרה ארומה נעלם במאור ואף הראשונים שהיה להם ידיעה בקצת מעשה הפרה אפילו זה המקצת סתום וחתום אינו מבואר ככל הצורך אך שלא לצאת חלק לגמרי ארשים דרוש פ' פרה שהברתי בילרותי וממנו תצא תורה לאלה המצות ע"ד השכל קרוב לפשט וזה נוסחו ·

זאת חקת התורה וגו' ק' זאת חקת הפרה ה"לל · ולפי מ"ש המזרחי יהיה מתורץ דהקשה ואע"פ שיש בכמה מקומות חוקה ולא שייך בהן גזירה היא מלפני וכו' כמו זארת חוקת הפסח שהרי טעם הפסח מבואר הוא לעתיקי שר"ם שאני הכא דכתי' תורה וחוקה והיאר באחר כמו זאת התורה ארם כי ימות באהל זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם זאת חוקת הפסח וכו' ע"ש · ולע"ד נראה דקושייתו בלאו הכי מתורצת רחקת עולם תחגהו · חקת הפסח · זה החק פירושו חק זמן והזמן גרמא · חקק וחק בנין פי' רבר קצוב וכן לענין משפט והודעתיו את חקי האלהים · כל ענייני פרה קשים ומה לנו להאריך בקושיות · אמנם הרשיון ניתן להתבונן בכל האפשר · ר"מ דרשן שהבי' רש"י דבריו יוכיח שה"מעה אמ' אחכם' והיא רחוקה לא אמר ולא חכמתי · והענין מתכים תמיד באיזה רמזים · אבל והיא תוכיות יעצמיורת שלה רחוקה · וכן משמע במדרש ר' יצחק פרתח כל זה נסיתי בחכמה אמרתי אחכמה וגו' אמר שלמה על כל התורה כולה עמדתי ועל פרשה זו של פרה כיון שהייתי מגיע בה הייתי דורש בה וחוקר בה ושואל בה אמרתי אחכמה היא רחוקה ממני ע"כ · הרי שהי' דורש וחוקר בו' אלא שלא עמד על בורי' משא"כ כל התורה שעמד

(הנ"הס עי שהיה דורש וחוקר ומבין בעומק הענין ובא לידי הכנס שלא יוכל לירד לעומקן אוי מכס יתסב · והענין שאמרו חכמי המחקר על הבורא יתברך תכלית מה שנדע הוא שלא נדעוך · כלומר שירדנו כל כך בעומק ההכנה שהשגנו שלא נוכל להשיגך וזהו שרמז אם לא תדעי לך היפה בנשים כי אתה כנסת ישראל שהיא היפה בנשים כי כו' כי כנסת ישראל בת זוגו להשי' יפפיו' שבה היא לא תדעי שהם משיגי' שאינם יכולי' לידע · וע"ז רמז הפסוק ואני בער ולא אדע בהמות הייתי עמך · וק' למה אמר בהמות בלשון רבים בהמה ה"לל · אלא דבמע"ה דיבר דרך ענוה · אמר בהמות כי אני שני פעמי' בהמה האחד שלא אוכל לירד לעומק הענין · ולא זו אלא אף זו שאני בהמה ולא באתי אפי' להכנס להשיג שאי אפשר לי להשיג כי וזהו חכמה מי שמשיג · זה טעם שלא אוכל להשיג וזהו אמרתי אחכמה והיא רחוקה כלומר כשאני משיג שהיא רחוקה · ולא אוכל להשיג אוי לי מכם שאני משיג שלא אוכל להשיג וכוה יובן מדרש רבה פ' ויקהל בפסוק וכל איש חכם לב אשר נתן ה' חכמה ותבונה בהמה בהמה כתיב שניתן חכמה לאדם ובהמה · הענין אלו החכמי' לא היו דומים לבצלאל ע"מ לא היו רק בהמה פעם אחת כי ידעו שאינם יודעי' עומק היסודות כולם דעשנ וכבלאל בכל אל היפ;

שנ״ר על בורי׳ ע״כ כפל בכל תורת כולה וק״ל · אף אני אעשה זאת לבאר כפי מיעוט שכלי · עוד קשה מי נידה למה דיבר בלשון סגנתה הלא מצינו שעיקם הכתוב כו׳ · עוד קשה למה לא כתי׳ ויעשו כן ישראל ואלעזר · עוד קשה זאת התורה וגו׳ ודר״זל אין ר״ת מתקיימין אלא כמי שממית כו׳ מאי שייך להכא · במדרש רבות רבי יהושע דסכנין בשם ר״לוי אמר ארבע דברים יצה״ר משיב עליהן דכתי׳ בהן חקה · אשת אח · וכלאים · ושעיר המשתלח · ופרה אדומה · אשת אח · דכתי׳ ערות אשת אחיך וגו׳ ובלא בנים יבמה יבא עליה · וכתיב בערות אשת אח ושמרתם את חקתי · כלאים לא תלבש שעטנז · וסדין בציצי׳ מותר וכתיב ביה חקה · את חקותי תשמרו · שעיר המשתלח דכתיב והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו והוא עצמו מכפר על האחרי׳ וכתיב ביה והיתה זאת לכם לחקת עולם · פרה מנין דתנן כל העיסקין בפרה מתחילה ועד סוף מטמאין בגדים והיא גופה מטהרת בגדים וכתיב בה חקה זאת חקת התורה ע״כ · וקשה הלא איכא טפי שנקראים חקה אף כשאין דינם סתרי · רש״י בתולדות חקותי דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבים עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו · ורש״י באחרי מות ואת חקותי תשמרו דברים שהן גזירת המלך שיצר הרע משיב עליהם למה לנו לשומרן ואומות העולם משיבין עליהן כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטהרת מי חטאת לכך נאמר אני ה׳ גזרתי עליכם אי אתה רשאי ליפטר · עוד קשה הכתוב הודיענו שהם חק אבל לא הודיענו מה נשיב לאפיקורס דהיינו השטן ואו״ה · עוד קשה בכאן אמר שהאומו׳ מונין אחקים ובריש ואתחנן ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים וגו׳ כי היא חכמתכם וגו׳ רק עם חכם ונבון וגו׳ · בילקוט פרה זו מצרים שנא׳ עגלה יפיפיה מצרים · ארומה זו בבל אנת הוא רישא דדהבא · תמימה זו מדי א״ר חייא בר אבא מלכי מדי תמימים היו אין להקדוש ברוך הוא עליהם אלא ע״ז שקבלו מאבותיה׳ בלבד אשר אין בה מום זו יון אלכסנדר מוקדן כד חמא לשמעון הצדיק הות קאים ליה על רגלוהי ואמר ברוך אלוה של שמעון הצדיק א״ל בני פלטין דידיה מן קפי יהודאי את קאים אמר להון כד אנא נחית לקרבא כדמותי׳ אנא חמי ונצח · אשר לא עליה עול זו אדום הרשעה שלא קבלו עליהן עול של הקדוש ברוך הוא ולא די שלא קבלה אלא מחרפת ומגדפת ואומר מי לי בשמים ע״כ · ק׳ מה שייכות לאומות בכאן אדרב׳ הן מונין אותנו · עוד שם מדרש פרה אלו ישראל כי כפרה סוררה סרח ישראל ארומה אלו ישראל ארמו עצם מפניני׳ תמימה אלו ישראל יונתי תמתי אשר אין בה מום אלו ישראל כולך יפה רעיתי ומום אין בך · אשר לא עליה עול זה דורו של ירמי׳ שלא קבלו עליהם עולו של הקדוש ברוך הוא הנה זה המדרש כמעט סברה הפוכה ממדרש הראשון עוד קשה מה רומז אלו ישראל בכמה פעמים · במדרש רבות ריב״ז אמר לתלמידיו חייכם לא המת מטמא ולא המים מטהרין אלא אמר הק״בה חקה חקקתי גזירה גזרתי אי אתה רשאי לעבור על גזירתי דכתי׳ זאת חקת התורה ק׳ איך אמר לא המת מטמא והתורה אסרה דמטמא · עוד קשה מי נרה אמרה התורה דמטהרה עוד קשה כפל לשון וגם פתח בתרתי ומסיים בחרא · ענין גזירת המקום מבינים העולם שרצה לומר דבר שאין בו טעם וכן פי׳ הרמ״בם במשנה האומר על קן צפור יגיעו רחמיך משתקין אותו ומפרש בגמר׳ לפי שעושה מצות המקום רחמנות ואינם אלא גזירות שר״ל בלא טעם · וכבר השיגוהו ע״ז ואדרב׳ כל המצות בטעמיהן הם גזירות ובמדרש משל למלך הנכנס למדינ׳ א״ל עבדיו גזור עלינו גזירות א״ל כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם כך אמר הק״בה לישראל קבלתם עליכם מלכותי אנכי ה׳ אלקיך קבלו גזירותי לא יהיה לך אלקים אחרים על פני ע״כ · הענין כל המצות והתורה ברוחניותיה׳ הם הם נשמותיהן של ישראל כאשר הארכתי בדרוש זה במאוד במקומות אחרים אשר ע״ז יתפרש המדרש בפ׳ זו ושם האחד אליעזר במדרש רב אחא בשם ר׳ יוסי בר חנינא בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הק״ה שיושב ועוסק בפרשת פרה ואומר אליעזר בני אומר פרה בת שתים ועגלה בת שנתה אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם העליונים והתחתוני׳ ברשותך ואתה יושב ואומר הלכה משמו של בשר ודם א״ל הקדוש ברוך הוא משה עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחלה רבי אליעזר אומר פרה בת שתים וכו׳ אמר לפניו רבונו של עולם יהי רצון שיצא מחלצי א״ל הק״בה חייך שיצא מחלציך הה״ד ושם האחד אליעזר ושם אותו המיוחד אליעזר · בדרוש פרשת פרה · לכך נקראי׳ כל המצות גזירות כי כמו שהנשמות חלק אלוה ממעל לקוחה ממנו ית׳ כך המצות גזירות אוכלא דאפרת התוכו׳ ממנו מלשון לגוזר ים סוף לגזרים · והוא עבר בין הגזרי׳ · וזהו כריתת הברית · וזהו ענין הק״בה מניח תפילין מתעטף בציצי׳ לומר תורה וזהו ענין בקן ציפור שאין הציווי מצד הצפור אלא עבור האדם כי הק״בה מלמד לאדם דעת כמוהו · ומלבישו במידותיו ית׳ וזהו ענין שהם גזירות וקשה ליה · וכן כל גזירה דרבנן ר״ל שהוא נגזר ונחתך מטעם איסור דאורייתא כדי שלא יבא לידי איסור דאורייתא · ונקדים הקדמה · ואז יתבאר המאמר דחקת חקקתי כשנתבונן בכלל המצות נמצאי׳ ד׳ עניני׳ כענין החלוקות המוזכרות בספר יצירה · ובספרי מקובלי׳ לענין גילוי עולכות · רשימו הקיקה חציבה עשיה · ובדרך התגשמות הוא ע״ד הפסוק כי הוא אמר ויהי וגו׳ · א׳ הרצון כשעלה ברצונו לברא את העולם בחינת כי הוא אמר · ב׳ בחינת ויהי · דהיינו הנקודה הראשונה ההיולי הנקרא אין · ג׳ יש מאין · ד׳ יש מיש · וכשנתבונן רשימו וחקיקה אתים ורעים בכללי׳ ונקראי׳ עולם המושכל ובדרך השתלשלות לענין הגילוי עולמו של הק״בה ועולם המלאכים עולם המושכל כדמותינו · כורגש עולם הגלגלי׳ · מוטבע עולם השפל כן המצות ד׳ מינים א׳ מושכלת מה שגם האומות שלא קבלו התורה מקיימין כגון גניבה גזלה ניאוף כיבוד אב ואם וכו׳ וכן מעלת המדות שהאריכו בהם פילוסופי׳ גוים וטעמם מגולה · וזהו בחינת עשיה · ב׳ שמעיו׳ מצות שנתן לנו התורה אבל הודיענו הטעמי׳ כפסח מצה ומרור וסוכה וכאלה וזהו בחינת חציבה · ג׳ שאר מצות שאין טעם מבוא׳ לעמקו וירוע למשכילי׳ וזהו בחינת חקיקה דק מאור · ד׳ הנעלם מכל חי רק רשי״מו פרה ארומה וביוצא בה הרק היטב הדק נעלמה לעין כל חי זולת למר״עה ולר׳ עקיבא כראית׳ בברכו׳ ויקחו אליך פרה א״ר יוסי ברבי חנינא א״ל הק״בה למשה לך אני מגלה טעם פרה אבל לאחרי׳ חקה דאמ׳ רב הונא כתי׳ כי אקח מועד אני משרי׳ אשפוט · וכתי׳ והיה ביום ההוא לא יהיה אור יקרות וקפאון קפאון כתי׳ דברי׳ המכוסי׳ מכם בעולם הזה עתידי׳ להיות צופי׳ לעולם הבא כהדין סמיא דצפי דכתי׳ והולכתי עורים בדרך לא ידעו · וכתי׳ אלה הדברי׳ עשיתים ולא עזבתים אעש׳ אין כתי׳ כאן אלא עשיתים שכבר עשיתי לר׳ עקיבא וחביריו דברים שלא נגלו למשה נגלו לר׳ עקיבא וחביריו וכל יקר ראתה עינו ע״כ · ותמוה הלא כתי׳ לא קם כמשה · ועו׳ מה שדרש באליך סותר לזה · ונראה בודאי השגת מר״עה ביותר וזהו ענין כל הפרות נקראו ע״ש משה · והוא ע״ד מ״ש כל הפרות מקרשין מפרתו של משה · כי עיקר המצות סוד ידיעת כונה ולא ידע איש ערכה · כמשה ע״כ פרתו של משה היתה מקדשת כולם וק״ל · וכדי לבאר המדרש נבאר תיבת חק ותיבת גזירה ושניהם יצדקו כבחינ׳ ראשונ׳ הנקראת רשימה סוד הרצון שפי׳ · כבר אמרנו רוחניו׳ המצות הם הנשמות חלק אלוה המאיר בנפש הצדיק בגין לאשתמודע אלקותו · כראית׳ בזוהר · והנה לעצם הנשמה ב׳ בחינו׳ · בחינת עליונה מתאחדת באמתתו ית׳ ובבחינ׳ תחתונ׳ איחות בצדיק · והם נרמזים בשתי תיבות אלו המוזכרי׳ בזוהר לאשתמודע אלוקותו · אלקותו בחינה ראשונה · לאשתמודע בחינה שניה · ובחינ׳ ראשונ׳ נקרא חק הוא אמתיו׳ הנצחיית חק ולא יעבור · ובחינה לאשתמודע נקרא גזירה גזורה · נלקח מאתו ית׳ · ושניהם בחלק הרשימו הנקרא רצון · וכשאומר חקה חקקתי תיבת חקקתי הם ניצוצי ההשגה מבחינ׳ חק שנתפשטו למרע״ה ובאמרו גזירה גזרתי ניצוצי ההשגה מבחינ׳ גזירה נתפשט לר׳ עקיב׳ ע״ה והכל בסוד רשימו · והנה בחינ׳ חק יותר בהעלם מבחינ׳ גזירה וזהו סוד נתגלה לר״ע דברי׳ שלא נתגלה למר״עה ולא אמר יותר ממה שנתגלה למר״עה דאז היה משמע יותר מעלה · אלא הענין בבחינת הגילוי היה דבק ר״ע יותר ממר״עה · ומר״עה היה יותר דבק בבחינת הנעלם

מלו״ה ר

של"ה"ר מלאך משיג יותר מלאך ממה שמשיג את האדם · דותר משיג את המלאך ממה שמשיג אדם · והאדם משיג אדם יותר ממה שמשיג האדם את המלאך ויותר ממה שמשיג המלאך את האדם · הרי חק ונזירה למר"עה ולר' עקיבא דהיינו חקה הקקתי ונזרתי · ולישראל הוא חק קבוע במקומו לא זז · אלא כל הבחינו' בנעלם אין להם רשות להרהר ר"ל משום במופלא ממך אל תדרוש כו' לא כמובן בפשטן של דברי' אין רשות להרהר אחרי למה ציוה דבר שאין לו טעם · והענין הזה ע"ד פ"ש הספרשי' כי חק הוא לישרא' אבל משפט (ר"ל טעם הדבר לאלקי יעקב · בתיבת לאלקי רומז למ"רעה הנקרא איש אלקי' הוא בחינת אלקותו דלעי' · ואח"כ יעקב רמוז בשם עקיבא וא' הנוסף אלקי' · והנה משה עקיבא שוים במספר קטן יב כי ז"ה משה האיש אכן מעלת משה על רבי עקיבא במספר גדול כזה · ידוע שם של יב"ק הוא מספר ג' שמות שנתגלה למשה שם אהיה ושם יד"וד לו נודע · וזה זכרי אדנ"י אלו ג' שמות יב"ק · גם כשם ידו"ד עצמו שבו נבואת משה מספר יב"ק כזה כ"ף ו"ו · עוד מעלת משה רע"ה הזכירו רז"ל נ' שערי בינה נמסרו למר"עה ומנ' שערי בינה נמשך שם של ע"ב מח"פר שבו בקע הים וכשתסיר א' על שם השער הנ"ון שנעלם ממר"עה ישאר נ"ב כאן ע"א וזהו ע"א סנהדרין עם אהרן · ומרע"ה על גביהן שקול כנגד כולן כדאיתא בפ"ק דסנהדרין וזהו סוד ויעבר מעבר יב"ק · כי יעקב אבינו ע"ה כמר"עה אלא שזה לנאו וזה לבר כדאית' בזוהר · וסוד ויעבור ע"ב ר"ו · ונשאר ע"א כרפי' ועיר יב"ק כרפי' ובאלה נתרומם מרע"ה אמנם רבי עקיבא שהיה ענף ממנו נרמזו בשמו תצרף ע"א יב"ק אותיות עקיבא ודו"ק · נחזור למאמר לא המת מטמא רצה לומר המת הנגלה רק שורשו של מיתה שבו והוא סמא' השוכן בקרבו מטמא · וכן אין המים הנגלי' מטהרי' רק סודם ושרשם של מעלה מטהרי' והם חקה הקקתי כו' א"א לעבור על גזירתי כתי' בואתחנן ראה למדתי אתכם חקים ומשפטי' ר"ל מן המצות הנודע לך סורם מבחינת לאשתמודע ולמטה תאמין חקים הנעלמי' · נמצא מכח בחינת גזירות הגזרות תבוא לאמונת חק · ודוק ועתה נבאר הענין בעצם ד' בחינת הנ"ל · מצינו ד' לשונות · א' תורת ה' · ב' תורת אלקי' כדכתי' ויקראו בספר בתורת אלקים מפרש ושום שכל · ג' תורת אמת · ד' תורת האדם · והם שתים שהן ארבע ב' הראשונות נסתרות · ב' השניו' נגלות אכן בחינות בכל א' · הראשונות נסתרות הם ידו"ד אלקים בחינת פנימית סוד עולם המושכל סוד ידו"ד א' ושמו אחד · ידו"ד נעלם · אלהי' בערכו סוד שמו הנגלה בגי' הטבע ויתרו אמר כי גדול יד"וד מכל האלקים כתי' למען ספר שמי רומז לשם ידו"ד וכתיב ושמי ידו"ד · וכתיב ולכל האותות והמופתים אשר עשה משה שינוי הטבע מצד ידו"ד · זהו ענין ראשון רשימו · ב' אלקים ידיעת מושכלת כי ידע שמי הנודע למשכילי' עם בני ישראל וזהו חקיקה · וזהו רמז ברישא דקרא דכי ידע שמי כתי' כי בי חש"ק הם נקודות חלם שוא קמץ נקודות שם יד"וד ולפעמי' בא ידו"ד בנקודת אלקים וכן נחקק · כ"ף ו"ו כ"ו · ידו"ד פ"ו אלקים · וכן ידו"ד במילואו מ"ה מ"ם ה"א אלקים והבן · זהו בחינת הנסתרות · הנגלות שתים אחריני · ג' תורת אמת המצות בטעמן הנגלוי המאומתין לכל · ד' תורת האדם הם המושכלות · וע"ז רומזי' ברכות התורה לפני הקריאה ולאחר הקריאה · לפני הקריאה על ב' הראשונ' א' ונתן לנו תורתו ב' בא' נותן התורה · הוא התגלות והשגת הנסתר אח"כ הנגלות ג' תורת אמת · ד' וחיי עולם · ביאור הדברים הכל הולך אל מקום אחד ושב ברוחניותו לנסתר וזהו תורת ידו"ד תמימה וזהו רמז הפסוק ראה למדתי אתכם חקים ומשפטי' · חקים רומי' רמשפטי' שיש להם טעם ולא דבר רק ואם רק מכם · ומשפטי' דומיא דחקים שהם בסתר המדרינה · אף דברי' קלים מוכנים שהם נקראי' משפטי' שבים לסתר המדרינה וכן המדות והוא פשט שכתבו המפרשי' מה שהתחיל רבינו הקדו' במס' אבות במשה קבל תורה כו' להודיענו אף כי חכמי האומו' חברו ג"כ ספרי' הרבה ממדות ל' תאמר שאינ' מסיני ע"כ הודיענו משה קיבל והענין כי יש חילוק גדול הפילוסופי' חשינו המדות ההנוגו' מצד האדם כמה שהוא אדם ומשה קיבל תורה מסיני א' המדות ממדו' הק"בה כענין והלכת בדרכיו מה הוא כו' כי נשמותינו חלק מהק"בה וע"ד רמז לא כמדת הק"בה מדת ב"ור"ל הפילוסופי' הבינו המדות מצד האדם שהוא ב"ו אשר ע"כ אמרו הרואה חכמי האומו' מברך ברוך שנתן מחכמתו לב"ו אבל מדותינו מדת הק"בה וק"ל ע"כ השנתם מצד האדם נקרא חיי שעה · והשגתינו מצד הק"בה נקרא חיי עולם · וזהו וחיי עולם נטע בתוכנו · בא' כו' כוללם יחד ואמר משה קיבל תורה · כי כלל המדו"ת ענוה כאשר מבואר לחכם מבין מדעתו וכולם תלוים בענוה ובזה מתרמה לקנו לפי גדולתו ענותנותו ע"כ משה שזכה למדה זו בשל מו"נתע 'על כלוהוא אספקלרי' המאירה ומעין מר"עה ג"כ מדותיו של ר"ע בפ' התקבל תניא אר"ש לתלמידיו בני שנו מרותי שהן תרוכוח מתרומו' של ר"ע · הסתכל במה שכתבנו תמצא ר' חלקי' נגר ד' רוחות והם שש קצוות בצירוף מעלה ומטה · רצוני לומר בבחינ' אחרו' תחתיו' נתעלה משה כרפי' · ו' אלו שש קצוות ששה פסוקי' · תורת ה' תמים' כו' תור'ת ה' תמים' מדבר בהלק רשימו בחינה הנקראת נשמה לנשמה הנעדרת עתה ונחסרת מאתנו בעור בחיים חייתינו כמו פרה ארומה תמימ"ה ולעתיד התתמם וגם רומז תמימה ע"ד יחדיו תמים והנה רז"ל אמרו אין מוקדם ומאוחר בתורה · וק' איך לא תהיה תורה הקדושה מסודרת בסדר · אלא ה"פ באמת אין מוקדם ומאוחר ואל תטעה לומר שרבר זה צריך להיות מוקדם וזה מאוחר זה אינו כי באמת אין מוקדם כו' אלא בסוד הנעלם כרזי רזין יחדו תמים ומסודר אף כי עיני בשר לנו לפי פשוטו · ז"א אלא היא תמימה · וסתי תתגלה : אמר משיבת נפש · הנשמה בזה העולם נקרא נשמה וכשתשוב למקום מחצבה אז היא נשמה לנשמה · אך היה מושג לפר"עה בחיותו ואחריו לר' עקיבא והם עדים ברבר שיש טעמי' סודות פנימי' · וזה שאמר בפסוק שני עדות ה' נאמנה זהו מר"עה דכתי' בכל ביתי נאמן · וכן ר"ע שנכנס בשלום דצא בשלום ואית' שם במסכת חגיגה שאף רבי עקיבא בקשו מלכי השרת לרחפו כו' ואין ספק שלא בקשו לרחפו יותר מענין הציץ ונפגע להיות נשתמה · והק"בה הצילו · וזהו מחכימת פתי נגד חלק ב' תורת אלקים אמר פקודי ה' ישרים משמחי לב ע"ד

ולבי

הג"הה

ויזה יובן מה יש להשיב על סיתלוככי' על רוס מעלת הזוהר אשר מוכר מפי רש"כי ואומרי' מדוע אין הלכ' כר"ש כנגד בר פלוגתי' והם לא ידעו ולא הבינו כי זהו לרוב מעלתו השגתו למעלה בעומק הדוקכיו' שלא היה יכול להעמיד מעשה הגשמיי' לעשות זה הדוקכיות עוד הענין יותר פנימי · ונבוא ע"פ מה שאמרו אלו ואלו דברי אלהי' חיים ונתבאר עניינו לעי' בדרוש פרשת פרה · והארכתי במסכת שבועות שלי · כי ההשפעה היא כפי שמוכנים המקבלי' לקבל והלכה היא אחרי רבי' להטות ואף כי דברי היחיד הם יותר מעולי' · זה היה סיבה כי זה הימי' מכבי עלי' ואלו היה השגת רוב ישראל שם · או ההלכה שהיא עדיף מלכ"את המקבלת ההשפעה מלמעלה היתה מקבלת ואת ההשפע' ודוגמא' זה היה מעשה המנו' כעשה למטה להיותה בית קיבול לזה · אבל מאחר שהרבים אינן כן או ההככ' מצד קיבולם הוא כך · על כן נעשית המצוה בפועל הגשמית כך ע"ש באורך · ובזה יובן המאמר דלעי' ושם האיך איעזר עתיד ר"א להתחיל מסכת פרה כו' והכה אין הלכה כדבריו רק כחכמי' דפליגי ובימבוא' בהרא"כם ועל כל זאת נתעלה ר"א כסברתו שהיא רם ונשא · ובזה מבואר נ"כ מדרש ברכה פ' בהעלותך איתא שם ר' לוי בר רבי אמ' מנורה טהורה ירדה מהשמי' שאמר לו הק"בה ועשית מנורת זהב טהור אמר לו כיצד נעשה אותה אמר לו מקשה תיעשה המנורה ואעפ"י כן נתקשה משה וירד ושכח עלה ואמר רבונו שכחתי אותה הראה לו למשה ועו' נתקשה בה אמר לו וראה ועשה · עד שנטל מטבע של אש והראה לו עשייתה ואע"פכ נתקשת על משה אמר לו הק"בה לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה ואמר לבצלאל מיד עשאה התפיל' תמה ואמר אני כמה פעמי' הראה לי הק"בה ונתקשיתי לעשותה ואת שלא ראית עשית מדעתך · בצלאל בצל אל היית עומד כשהראה לי הק"בה עשיית' כו' · וקש' איך הבין יותר בצלאל ממר"עה אם ר' לא שכח ר' פייא מכח לי' אף שהיה בצ' לא מ"מ מר"עה ראה יותר · אלא אדרבה זה גור' · כי כענין עשייתה בגשמיות שהית' בית קיבול לרוחניו' הגדול שהשיג מר"עה לא היה יכול להמשי' בפועל · אם לא בצלאל : שהוא הי' בצל אל ולא בכוח של כביכול כמו מר"עה הנקרא איש אלהי' ודי כוס למקבלא :

ולבי ראה הרבה חכמה והשגה גדולה דרך ראות נבואי' מתוך שמחה · ופקודי לשון ספקר פקיד ר"ל אצלו ית' שלא גילה בהריא בהירה · נגר חלק ג' מצות ה' ברה דהיינו המצות בטעמיהו · מאירת עינים נראות לעינים · נגר חלק ד' מרות מושכלות אף באומות · יראה ה' טהורה כו' משה קיבל תורה כו' וזהו עומדת לעד כרפי' ותיי עולם כו' · משפטי ה' אמת צרקו יחרו עיין באלשיך בפרשת משפטים לשאל שאף אם הם רנין מושכלות על כל א' לברו יכול לאמת דינו אבל לא יחרו כשתצרף יחר ב' משפטים לכשל תשאול האומות מה חייב הרוצח יאמר מיתה · והנה שפ"ר קאמר · תשאול אותו לבר מה חייב הגנב יאמר מיתה מאמת דינו בטעמים ונכוני' לומר גרר לסוף דעתו כו' תשאול אותו אז ב' דברים יחד · ויאמר העונש על שניה' בשוה מיתה זה ימאן השכל · אבל דינינו על המושכלו צורקי' כל א' בפני עצמו וצורקים יחרו כי הרוצח נידון במיתה · והגנב בתשלומי כפל וק"ל · נחזור לענין ר' אלה · תורת ידו"ד תורת אלקים תירה אמת תורה האדם ד' כתות ולהם ד' שמות א' עם · ב' קהל · ג' ערה · ד' קהל ה' · עם השיווי במושכלות והם ערב רב · עם שיש תום קרוש מה' קהל למעלה מזה ארז"ל קהל גרים אקרי קהל והם נכנסים למצות התורה וטעמים · ערה למעלה מהם ערה הקרושה השלימה יורעים שמו יתברך · קהל ה' סור נשמה לנשמה חוזרת הנשמה למקומה · ענין מי מריבה הרברים סתומי' במה היה החטא ורבו המפרשים האברנאל הביא עשרה דעות ע"ש · גם הבאים אחריו אף אני אענה את חלקי · כי כתר תורה מונח לכל · והנה שמעתי בזה פ' נחמד על שם הגאון מהר"ם איסרלס ז"ל ואוסף נופך משלי · והיה מתורץ שינוי השמות לפעמים עם ולפעמים בני ישראל · וגם יתורץ מה שקראם מורים כי מאחר שנפרש החטא היה · (תנה"ה לאפוקי מדעת הרמב"ם בשמונה פרקים שכתב שהחטא היה שנתכעס משה וקראם מורים) בע"א צריכין אנו לומר דלא חטא כמ"ש מורים · כבר כתבתי פירסו' ניסים לכל האותות והמופתים אשר עשה משה היא המעלה הגדולה מצד שם ידו"ד ולא זכו לראות זה כי אם עם קורש משרתי עליון · ולא למעבר ניסי לעיני שקרי שאין זה מקום דביקותם · רק ערה שלימה · בסוד תורה ה' תמימה נתייחרו עתה בקהל ה' ונקראים שניהם בני ישראל אמר הכתוב וירב העם המה המריבים והעריסו לחרחר הריב ביותר ואמרו מרוע הבאתם קהל ה' כאלו לא על עצמם יצאו אלא איך לא חסתם גם על קהל ה' משה ואהרן זה עשו שלא השגיחו בעם מדריגה התחתונה רק מצר שעצמם וקהל וזהו ויבא משה ואהרן מפני הקהל · ה' ציוה להקהל הערה ומכ"ש קהל ה' הם יביטו · ומשה ואהרן כפני הקהל ע"כ חטאו ובמה שקראם מורים לא חטאו כי לא קראו מורים לזרע אברהם רק לקהל · לא תביאו אפי' הקהל שלא נטלו חלק בארץ ומ"מ היו דרים שם ומכ"ש שלא תביאו הקה' · אשר נתתי להם קאי על בני ישראל אשר רבו כבני ישראל ק' לפי זה הלא העם רבו כרפי' ותירץ ע"ד מה שביארתי במקו' אחר למלא את שאול והוא דוד כמה דוד אברתי בפניו · הענין כי גזירה קרומה לחיות מלכות בית דוד רק שלא היה יכול לצאת מכח אל הפועל לא בסיב' מה ע"כ שאול באחת ולא עלתה לו כדי שתשוב המלוכה לבעלים לדוד ולזרעו עד עולם · כן הכא היתה גזירה קרומה עתה תראה ולא ל"א מלכים · גם היתה גזירה קרומה זו מצד ישראל שלא היו ראוים ישראל שיהיה מנהיגם לאו' מרע"ה כי לא היו ראוים לנסים האלה שהיו · כשהיה משה כמ"ש הרלב"ג בפסוק משה עברי מת ואתה קום עבור את הירדן · והשתא ניחא בפרשת דברים אצל מרגלים כתיב גם בי התאנף ה' בגללכם · כתיב הכא יען לא האמנתם בי ושם כתיב ובדבר הזה אינכם מאמינים אלא סוד הענין הוא כרפי' הגזירה היתה קרומה שתתעבר ה' במשה בעבור ישראל מפני חטאם הקדום רק שעתה יצא מכח אל הפועל וזהו ענין המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל כבר והבן · דאל"כ ק' מה הלשון המה ט' מריב' ורש"י כתב מה שכתב · ועתה נבוא בעזה"י למאמרים ·

הקרמה ד' אלו רשים חקיקה חציבה עשיה הם ד' מדריגות ד' ישראל במעלת השגה ומרע"ה על גביהן · והן חלוקים שתים שהן ד' · וד' זמנים א' ב"ה ראשון בנוי · ב' ח"ב · ג' ב"ה שני בנוי · ד' חרב · לעומתם א' נבואה ב' סוף נבואה · ג' רוח הקורש · ד' סוף רוח הקורש ב' הראשונים נעלמות השניות בערכם נגלות · א' כל זמן בית ראשון נבואה ניצוצי רשימו מהתפשטות מרע"ה · בזמן גלות בבל אז נכנס לסוף רשימו סוף הנבואה רניאל · מורה נבוכים בפ' מ"ה חלק ב' כתב רניאל אינו נביא ולכאורה משמע כן בפ"ק דמגילה וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשי' אשר היו עמי לא ראו את המרא' · אבל חרדה גדול' נפל עליה' מאן נינהו האנשי' א"ר ירמי' ואי תימא ר' חייא בר אבא זה חגי זכרי' מלאכי אינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מינייהו · אינהו עדיפי מיני' דאינהו נביאי ואיהו לא נביא ואיהו עדיף מנייהו דאיהו חזי ואינהו לא חזו · האברנאל בריש ספר מעייני הישועה שלו חולק והביא סדר עולם כשמנו הנביאים מנו רניאל עמהם · ועוד אין לא היה נביא ונבואו' גרולות ויקרות התנבא והמאמר הזה אדרבה משם ראיה דהא איהו חזי ואינהו לא חזי · ומ"ש אינהו נביאים הענין נביא נקרא כי שנשתלח לאגיד נבואתו לישראל כי נביא מלשון ניב שפתים כמ"ש רז"ל על אהרן אחיך יהיה נביאך · רניאל אף שמעלתו גדולה לא נשתלח להגיד לישראל ע"כ לא נקרא נביא · וכ"ת הכל טעמא מאי · וי"ל חגי זכרי' מלאכי חזרו עם הגול' לא"י ע"כ הוצרכו להיות שלוחי' מה' לישראל · משא"כ רניאל · והנה כתיב דבר ה' אל אברם במחזה ופשוט שמעלת אברהם אבינו למעלה למעלה ולא קוריהו נביא לא מפני שלא היה שלוח מאתו ית' כך הוא דרך האברנאל ע"ש · ואני קורא אהרמב"ם ואברנאל אלו ואלו דברי אלקים חיים כי היה נביא רק היה סוף נבואה · וכל זה חלק רשימו · ב' בזמן פרס ומרי מררכי התחלת הגאולה סוד חקיקי · הוא רוח הקורש ושרשו כי כולל רוח הקורש כמו שמרע"ה כולל הנבואה וזהו מרומז ברכתי ראסתר ומררכי למטה לעומת מרע"ה למעלה · וכ"כ קימו למעלה מה שקבלו למטה · ומנלן שמררכי עצם רוח הקורש · דארז"ל אסתר ברוח הקורש נאמרה · ג' אחר כך שמעון הצדיק התחלת בית שני וקיומו בימי יון רוח הקורש סור החציבה · והוא היה משירי אנשי כנסת הגרולה נחתם תורה שבכתב והיה הולך ומתמעט רוח הקורש עד החורבן · ד' אחר כך בגלות ארום הופיע בת קול סור גילוי כסור עשיה · עד חתימת התלמוד · ואז אין לנו אלא התורה הזאת · ועתה מבואר מררשנו הפרה ארומה טהרת המת · בפ"ק דע"ז ר' יוסי אומר לא קבלו ישראל התורה אלא כרי שלא יהא מלאך המות ואומה ולשון שולטות בהם שנ' אמרתי אלקים אתם ובני עליון כולכם אכן כאדם תמותון וכאחד השרים תפולו · והנה כששמטו ישראל בפ"ח א' מטטרמולין ופני השור משמאל אז השטן וא"ה מונין אותנו · וכשנתקן הרבר אז תורת ידו"ד תמימה ואף מלאך רע עונה אמן · ובהיפך השטן והאומות מונין ובפתיחת ראיכה וצבא תנתן על התמיד בפשע אין צבא אלא מלכיות שנ' יפקד ה' על צבא המרום במרום וגו' התמיד אלו ישראל דכתיב והגית בו יומם ולילה בפשע בפשעה של תורה כל זמן שישראל משליכין רברי תורה לארץ המלכות היא גוזרת ומצלחת שנ' ותשלך אמת ארצה · ואין אמת אלא תורה שנ' אמת קנה ואל תמכור אם השלכת דברי תורה לארץ מיד הצליחה המלכות · הרא הוא דכתיב ועשתה והצליחה · ובגוים אין תורה ועכ"פ ההבטחה כי לא תשכח מפי זרעו · רבות סוף פרשה שמיני את הגמל זו בבל · כי מעלה גרה הוא שמגרלת את רניאל שנ' ורניאל בתרע מלכא · ואת השפן זו מדי · כי מעלה גרה היא שמגרלת את מררכי שנ' ומררכי יושב בשער המלך :

ואת הארנבת זו יון כי מעלת גרה היא שמגרלת הצריקים אלכסנדרוס כד הוה חמי לשמעון הצדיק היה קאים על רגליה אמרין ליה מינאי מן קרם יהודאי את קאים אמר להם בשעה שאני יוצא למלחמה רמותו אני רואה ונוצח · ואת החזיר זו אדום · והוא גרה לא יגר שאינה מגרלת הצריקים ולא דיה שאינה מגרלת אלא שהורגת אותו הה"ד קצפתי על עמי חללתי נחלתי · נחלתי זה ר' עקיבא וחביריו עכ"ל · ודמות זה מררשינו · פרה זו מצרים גידול מרע"ה על כולם · ארומה בבל מגרלת רניאל · תמימה מדי מגרלת את מררכי · אין מום יון מגרלת שמעון הצריק · לא עלה עליה עול לעומת מושכלות אומרת מי לי בשמים ולא עליה עול מלכות שמים רק עול ד"א · מדרש רבי יהושע רסכנין · הזכיר ד' אלו שהם כריניהם סתרי אהדדי וזו הסתירה בנין והם תשובת ישראל לשטן וא"ה לענין חק ומהם נורע להבין גם יתר הדברים שהם חק · והנה ע"ז הנה"ת מסהר"ם פרואה בריש ספר המרע שהביא מופת על חירוש העולם בשם הרב המורה והרלב"ג

מאחר שגשם השמימי טבע א' ומתחלף

להילף

לחילוף רב ניצוץ כוכב א' מחסם וא' מקרר א' מאיר מעצמו · וא' ממהר התנועה ואחר כו' · ואחר ריבוי כוכבים וא' כו' וכולם טבעאהם · ובודאי היה אומן בכונה ורצון כו' בן תשובתינו לא"ה ולשטן שמונין ואומרים שהציווי הוא בלי טעם וריח רק לגזור גזירות בלי כונה ותשובתינו שזה א"א שאם כן למה גזר דברים סותרים אלא ע"כ הוא חק סוד רשימו דהיינו הרצון הכולל דבר והיפוכו ומינה לשאר חקים · וע"ז מבואר היטב הפסוק רק עם חכם ונבון התחיל ואומר ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כשם שמשפטים בטעם ילמוד סתום מהמפורש לומר בודאי להחקים סוד נעלם: רק עם חכם כי לא דבר רק ואם רק הוא מכם כי אין לך רשות להרהר מטעם במופלא ממך אל תדרוש כרפ"ל · וזהו כשישראל אוחזי' בתורה ומשפטים צדיקים אז הללו כל גוים וע"ז רומז המדרש פרה זו ישראל אדומה זו ישראל כו' כלומר שישראל מהעלי' בד' חלקים ואז חרות מהאומות ומהשטן · ובהיפך אז מונין וצבא הנתן וד' מלכיות כו' · גם כד' אלו ד' חלקים הנ"ל סוד פרה ארומה נעדר לגמרי סוד רשימו שעיר המשתלח קצת יותר בנגלה עיין בזוהר על איש עתי עונותיו חקקי' סוד חקיקה הציבה סוד נשמות חצובות הוא סוד יבום גלגול נשמות · כלאים נגלה לעינים סוד עשיה · וע"ז הפרשה זאת חקת התורה · נמצא פרה סוד רשימו חק החקבוע שורש כל התורה · פרה אדומה כו' מפרש הנ"ל פרה טהרת טומאת אדם מת כדפי' ·

הגה"ה

(ז"ל הרב ר' מנחם הבבלי בו' קכ"ו קכ"ח קכ"ט לעשות פרה אדומה כמשפטה שכ' למי נדה טעם מצוה זו לפי יסוד המשכל מהמעלות היתרות הנעשות בפרה הי' קדש קדשים והכי מטמא את הטהורים מרוב קדושתה ישוב הטהור טמא כנגעו אל הקדש ור' יוחנן בן גודגדא הי' אוכל כל ימיו בטהרת הקדש והי' מטפחתו כמדרס הוב לנגיעת קדש תדע דאפי' כהן המשים על גבי המזבח אינו טהור לקדשות עד שיטבול לפי שאלת הכי מטמא הטהו' רים ומטהר הטמאי' במי נדה קדשת הי' · קכ"ח הטעם מטמא הנוגע כי שמאהיל עליו שכ' אדם כי ימות באהל טעם מצוה זו לפי שנפרד מעל הגוף הודו והדרו דהיינו צורת השכל שהי' הנשמה ונשאר הגוף נרוע וכחות כחות הטומאה הגוף מפני מהרוח הקדש באים לשרות בו כי הם תאיבי' להשלות יראתם שקדש עליהם היום וכשאהרו קברים ולהכי כל אשר בתוכו יטמא ומטעם זה טמירת גוף האדם כי ימות באהל · קכ"ט להיות מי נדה מטמא לטהור ומעלין את האדם מן הטומא' של ומטהו ביום השביעי והנוגע במי נדה יטמא עד הערב טעם מצוה זו דומיא דמים מכשירים לקבל טומאה ומטהרין כשיעורן וכשיודעים כחות הטומאה שעתידי' לטהר בהפרה מרוב קדושתה מתקרבי' אליה ולהכי הנוגע במי הנדה יטמא עד הערב ומטהו ביום השביעי עכ"ל)

נעשה אדם בצלמנו · במ"ת היינו מרכבה · יודא בן תימא אומר הוי עז כנמר כו פרט ד' דברים והם בעז וגבור הכל א' · וכן קל ורץ א' · ע"כ נבחר גבור כארי וקל כנשר והם הלב יעין ע"ר שנ' ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם הרי ארי ונשר לענין מעשים שור הוא לענין תורה כמאמר רז"ל לעולם ישים אדם עצמו לתורה כשור לעול וכתיב ורב תבואות בכח שור · ושהרת אברים בסור שיעור קומה נעשה אדם · ארז"ל כי התורה בלשון זכר נאמרה ענין שירה חרשה בגאולת שעברו ולעתיד שיר חדש והנה כתב זאת התורה ל' נקיבה מאחר ששמו השור מטטרמולין סרכבת התורה כדפי' ואז היה כהן גדול שפתי כהן וגו' ועתה נתהו' מסור שור זכר סוד פרה כמו שירה חדשה וזהו סוד וישרנה הפרות לשון זכר ונקיבה בהזכרת השיר ועבורת כסנגבי נעשה ריחוק מהסבול וכמו שמשוי פרה בן מאדם אתם ולא האומות ערודת בעו"ה תחת האומות ומנשר בעו"ה כאשר ידאה הנשר ומן הארי עלה ארי מסבכו · והנה כמאמר הנ"ל הביא המשנה כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמ' בגדי' כו' · ק' הלא אף הגוף מטהר' מטמא · אלא הרמז מתחלת האדם אדם ביקר בל ילין ועד סופו בגדי אור כתונת עור · והיא עצמות פנימית בגדי הפארת להנשמה וזהו מטהר בגדי' גם רומז הענין על הללו מטמאין והללו מטהרין אלו ואלו דברי אלקים חיים · גם רומז בעל תורה היודע הכל יותר חוטא משהוטא ע"ה · וזהו מטמאים את הטהורים · ומטהר הטמאי' בפתיחת דא"כ ה ואותי עזבו ואת תורתי לא שמרו הלואי כו' שהתעסקין בה המאור שבה כו' ולענין תשובה החוטא על הנפש ומצער עצמו ומכנף כשאין בו כתם עביר רק הוא צדיק גמור בזה מטמא הטהור וכשהוא חוטא ויש בו כתם וסנף מטהר את הטמ' והנזיר ששקל וקיבל פרישות כפי צרכו נקרא קדו' וכשעושה יותר מצרכו נקרא חוטא ע"כ כשימים הראשוני' יפלו והוצרך כחדש נקרא חוטא אהופפ' וצריך קרבן · גם מטהר טמאים זדונות נעשה זכיות כששב · ז' ימי טומאה ז' הזאות נוכח פני האהל כי הם ז' קצוות והיכל הקודש נכון באמצע · וזה לעומת זה עשה האלקים טומאת הגוף והבגדים עד הערב · עד שתחשך השמש ולעת ערב יהיה אור כתנות אור · ועתה עורה עור ובשר ורמה · אנחנו בשר ורם וזה פירוש · והתיקון ארז ואזוב תיקן המדות וכללם הענוה אם היה כארז

הגה"ה

ואמר הפסוק זאת התורה אדם כי ימות באהל כו' ז"ל הרקנאטי דף קמ"ט כתב ידעת כי הגוף בעודו בחיים טמא ומטמא בעבור הטומאה השוכן בו ובשעת כעדר ממנו אותו הרוח על כן אינו מטמא באהל כי העיקר אצלינו קברי גוים אינן מטמאין באהל שנ' אדם כי ימות ואין אומות העולם קרוין אדם · אבל ישראל הן הפך זה כי בחיים שורה בקרבו רוח קדושה ובשעת מיתה מטמא ויש בזה סוד גדול כי כאות רוח הטומאה כלי טהור פנוי מהרוח הקדושה אז באה ושורה בו וכל אשר בתוכו טמא ומטמא ומטעם זה כתבו לשמור גופי המתים שלא יכנס בקרבם רוח רעה כי הם תאיבי' להשלות ימירתם והבן זה מאוד · מדרש רוח הגוף מן הגוי בחייו טמא ובמותו טהור למה בשביל שיתאבד נשמתו דילי' והגוף תשוב אל העפר כשהיה היהודי בחייו טהור ובמותו טמא למה בשביל שנשמתו עולה למקום גבוה ונשאר נפש הבהמית בגוף ועל זה נקרא היהודי במותו טמא והגוי טהור למה הדבר דומה כו עכ"ל:

(הג"הס וז לשון הרקנאטי' זאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר · דע כי סוד פרה אדומה נעלם מאוד והרז"ל לא נגלה אלא למרע"ה שנ' ויקחו אליך לך לבד אני מגלה טעם פרה · ואין כונת המאמר הזה שלא יהיה נודע מטעם המצוה כלל רק ענין א"ש בו שלא נגלה רק למרע"ה והוא מאמר"ל מזה ואין עליו טהורין וכו' בעטמא וע"ז אמר רז"ל על כלם אמר שלמה אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני · אך כסוד הפרה באדמימותה בתמימותה ובשריפתה במוץ וסוד המים הנתנין באפר וטעם טהרת את הטמאים בכולם נבאר טעמם כמו שאר"ל בספר הזוהר וכתב הרב הגדול ז"ל כי מפני נעשית במוץ ירלה לאומות העולם באילו היא כונת לשעירים על פני השדה והאמת שהיא להעביר רוח הטומאה ושריפתה כריח ניחוח במוץ ולכך אמר זאת חקת התורה כלומר כחקקת יון התורה והיא תורה שבע"פ ע"כ פרה אדומה מע"ה · **ספר הזוהר** פרה אדומה תמימה ענין לאכפיי' כל אינון כיסרי מסאבי דלא ישלטון א"ל ר' אבא והא פרה קדישא איהי דכיא איהי ואמאי א"ל הכי הוא ודאי ואוקמוה כללא דארבע מלכוון הות דכתיב כפרה כד"א כי כפרה סורה סרר ישראל אדומה דא מלכות בבל דכתיב אנת הוא רישא די דהבא · תמימה דא מלכות מדי · אשר אין בה מום דא מלכות יון דאיכון קריבין לאורחי מהימנותא · אשר לא עלה עליה עול דא מלכות אדום דלא פליק עול ורוח דילא אע"ג דכמה מילין אתייהבו לאודם בקדמאי כולא חד והכן · אומרו על מלכות יון דאינון קריבין לארחי מהימנותא אמר על הפילוסופי' קדומים הנוטה בקצת דבריהם לדברי רז"ל · וגם נוכרים בארבע מראות אמר עליה בירכבה הפליספי' סוכי' לבנים והנה טעם היותה אדומה גם נקבה פרמו לידת הדין · וטעם תמימותם ואשר לא עלה עול לחלוק כבוד לידת הדין כענין האמור בעגלה ערופה אשר לא משכה בעול · ונתתם אותה אל אלעזר הכהן ונומר טעם אל אלעזר הכהן פי' הרב ז"ל להעשות לפניו ואפילו על ידי זר · אבל הכהן ירלה מעשים כדי שתעשה על כוונתו שלא יטענו מחשבה רעה באומות העולם והשטן וככבר הזוהר אמר וכבין כך אתיהבת לכהן ולא לכהנא רבא · וטעם והוציא אותה אל מחוץ למחנה תכין מסוד הטומאה ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל נוכח כני אוהל מועד וגו' כבר פי' טעם אלעזר ולא אהרן וטעם ההזאה הואת שבעה פעמים

ישפיל כאזוב · ואז אם יהיו חטאיכם כשנים ילבינו ואם יאדימו כתולע וגומר וזהו ושני תולעת והזרוע׳ נעשים זכיות ומי נידה מטהרים · וטהרת מים חיים אל כלי כתיב בפרשה זו עלי׳ באר פי׳ רז״ל הכל אתורה · מצאתי בספר א׳ כתב שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך· בור קבלת רבו כמ״ש הפרדס על הבן בחכמה · וזהו בור סיד שאינו מאבד טיפ׳·

פעמים תכין מסוד ו׳ קצוות · וידוע כי אהל מועד משכן השכינה המקבלת מדת הדין של מעל׳ מעוט הנראות כדם הפרה האדומה · וטעם ואת עורה ואת בשרה ואת דמה ואת פרשה ישרוף רמז כי הכל הוא שלם מדת הדין מכפר ועד כשר יכלה והכפה הכאלת. וגם מתפרנסת מעכה · וסוד עץ ארז ואזוב רמוז מדבריכו הרמוזים להקב״ה ולכנסת ישראל כי הארז הוא הארז הגבוה מכל עץ לא דמה אליו ביפיו ואגודת האזוב עמו כטעם האתרוג עם הלולב · והבן זה · עכ״ל:

אבל צריך להיות שכל מוליד שכל נובע מכל טיפה · שורד להעלות מים וזהו באר · ע״כ ר״א בן ערך שהיה מעיין המתגבר שקול כנגד כולם · הואיל משה באר את התורה ולשון באר הוא הנגל׳ · במדרש למה היו ד״ת דומים עד שלא עמד שלמ׳ לבאר שהיו מימיו עמוקים וצונני׳ ולא היה יכול אדם לשתות מהם מה עשה הפקח ספק חבל בחבל ומשיחה במשיחה כו׳ כך היה שלמה ממשל למשל כו׳ ובמסכת עירובין איזן וחקר ותיקן ועשה משלים הרבה אמר עולא א״ר אליעזר מתחילה היתה התורה דומה לקופה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים ע״כ · ואז נעשה כלי וזהו מים חיים אל הכלי · הרי הכל רומז אתורה ע״כ סמיך וזאת התורה ולא ויעש אלעזר כו׳ כי כתר תורה מונח כו׳ ומלאה הארץ דעה · אמן כן יעשה האל · סליק

דרך חיים תוכחת מוסר

כבר אמרתי בסוד פרה ארומה בעוסקה אי אפשר לעמוד · מכל מקום מה שיכול האדם למצוא טעמים נכונים ימצא כי הכל אמת אף שבעוסקה יש ויש סודות נפלאות · והנה התמיהא הגדולה · היא מה שמטהרת הטמאים ומטמאה את הטהורים · אמנם לענין דרך חיים תוכחת מוסר יוצא מזה · הן לענין מעשה · הן לענין תלמוד · לענין תלמוד האדם מחויב לילך בהשגות האלהית כפי כחו ובזה מטהר את חומרו ומוכבו כי נמשך אחר האלהיות ואז מטהר את הטמא · אבל הנכנס במופלא ממנו אז הוא כרואה פני חמה בתקפו ועיניו חשוכות ובזה נכון מטמא את הטהורים והארכתי בדרוש הזה במקום אחר · זהו לענין תלמו׳ ד׳ ולענין מעש״ה · כבר האריך הרמ״בם בשמונה פרקים שלו פרק רביעי · לענין מדות האנושיות שהאדם ילך במיצוע · אמנם אם נטה בקצה אחד אזי ע״ד תשובה צריך לנטות בהפיכו לקצה האחרון עד שישוב להמצוע · נמצא מי שהוא שלם במדותיו ורוצה לילך בקצה אחרון אזי מטמא טהור · אבל מי שנטה לקצה א׳ והולך לקצה שכנגדו אזי מטהר טמא · וק״ל:

הנוגע במת וגו׳ הוא יתחטא בו ביום הג׳ וביום הז׳ יטהר וגו׳ · יש בזה הפסוק רמז גדול כי אף בזמן שאין אפר פרה יוכל אדם לטהר את עצמו כשדבק בהתמדת התורה ולמד ומלמד על מנת לשמור ולעשות ולקיים · וכבר ארז״ל יומו של הקב״ה אלף שנים · וכוונתם כי הימים אשר היו בתחילת היצירה שברא הש׳ שבעת ימי בראשית רומזים לו׳ אלפי׳ שנה וחד חרוב · דרומז לעולם שכולו שבת · הרי שכל יום מהימים האלה רמז לאלף שנה כמו שהאריך בזה הרמ״בן בפר׳ בראשית ע״ש · והנה התורה נתנה באלף השלישי שהוא יום השלישי · והמתחטא ביום הג׳ כלומר שמתחטא ומטהר את עצמו מהתורה הנתנ׳ ביום הג׳ אזי ביום השביעי יטהר כי אז תנמו׳ טהרתו בעה״ב שהוא יום השב׳ יום שכלו שבת · ואם ח״ו לא יתחט׳ ביום הג׳ אזי ביום הז׳ לא יטה׳ · כי מי שטרח בע״ש יאכ׳ בשב׳:

דעת הרמ״בם בחטא מרע״ה בענין מי מריבה הוא אשר נטה למדת הכעס באמרו שמעו נא המורים דקדק עליו הש׳ שיהיה אדם במותו כועס לפני עדת ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס וביוצא בזה בדין האיש ההוא הוא חילל הש׳ מפני שמתנועתיו ומדבריו כולם למדים כו׳ עיין במ׳ ד׳ מח׳ פרקים ומזה ילמוד האדם להזהר במעלות המדות:

ויעש משה נחש נחשת · ז״ל צרור המור ובפרשת בא אל פרעה בענין המזוזות והמשקוף פירשתי איך חס הקב״ה על כבוד הצדיקים יותר מעל כבודו · ולכן הזכיר הש׳ המזוזות בראשונה כנגד משה ואהרן ומשקוף באחרונה כנגד השם ומשה לא רצה אבל אמר משקוף בראשונה כנגד השם ואחר כך המזוזות כנגדם · וכן כאן הם דברו באלהים ובמשה ולכן שלח בהם נחשים כנגד ה׳ · השרפים כנגד משה שהוא כנגד מלאך ושרף · ולכן כשחזרו בתשובה אמר השם עשה לך שרף כלומר בשביל כבודך עשה שרף · כי כבודי במקומו מונח ואני חס על כבודך יותר מעל כבודי · ומשה לא רצה וחס על כבוד השם ולא על כבודו · וזהו ויעש משה נחש נחשת בשביל כבוד השם · עכ״ל · ראה עד היכן צריך לנהוג כבוד בתלמידי חכמים וצדיקים סליק:

בעזרת הגדול הגבור והנורא · סיימתי פרשת פרה · וזאת חקת התורה:

תורה שבכתב פרשת בלק
זה שמו נאה לו לברכה ולא לקללה

נר מצוה אין בפרשה זו מצוה ממצות תרי״ג מ״ם כתיב בה מה טובו אהליך יעקב משכנתיך ישראל · ואז״ל מה טובו אהליך בישובן · משכנותיך ישראל אפילו בחורבנן · ותנן במסכת מגילה פ׳ בני העיר שנוהגין בהן כבוד בחורבנן כמו בישובן · והאריכו שם בגמרא:

תורה אור דע כי אין רע יורד מלמעלה לאומה ישראלית כי בנים הם לה׳ · ואף שחרה אף ה׳ בהם בחורבנות המקדשות וחורבן ישראל וגליותם בין האומות · הכל הוא לטובתם וכאשר ייסר איש את בנו ה׳ מייסרנו והכל לטובתינו להזדכך בכור האומות להתם חטא ופשע להיות זך בלי שמרים בלי סיג רק אור בהיר לעתיד כי תיסורין ממרקין וגם מביאין לידי תשוב׳ · כמו שנפרש בפרשיות שהן בין המצרים ואז יקויים ארוממך ה׳ כי דליתני ולו שני פירושים לשון דלות ולשון התרוממות כי הדלות שהם הצרות הם סיבות התרוממו׳ וגורמות להיות יתרון אור אור ממרה שהיה ויתרון אור הזה יבא מהחשך כי במחשכים הושיבנו כדי שיצא אור גדול מהחשך וכמו דם המתהפך לחלב שהוא לבן · כן ויהפוך ה׳ את הקללה לברכה · כי הקללה עצמה נתהפך לברכה · וחורבן ב״ה היא בנינו · כי חורבן ב״ה גורם להיות תם עונך בת ציון ואז יבנה בית המקדש הגדול שהוא בנין בית עולמים הנצחיים ע״כ נוהגין כבוד בחורבנו כמו שהיו נוהגין בישובו · כי החורבן סיבת הישוב האמתי והוא ע״ד דתנן הסותר על מנת לבנות · וצום הרביעי וצום החמישי כו׳ יהיה לששון ולשמחה : וע״ז בא הרמז בתורה בדברי אהרן שאמר חג לה׳ מחר ואמר זה על י״ז בתמוז ויש מחר שהוא לאחר זמן ורמז כי לעתיד יהיה צום רביעי לחג

לששון ולשמחה · ותשעה באב נקרא מועד במ"ש קרא עלי מועד ע"ש עתיד שיהיה חג · ע"כ השנה באב תמיד חל כמו שחל יום ראשון של פסח שבו יצאו ישראל ממצרים שהיא מעין גאולה דלעתיד כמ"ש כימי צאתך ממצרים כן אראנו נפלאות ובזה מתורץ קשיא חזק׳ ש"ש בפסוק והיה כאשר שש ה׳ אלהיך וגו׳ כן ישיש וגו׳ מקשו רז"ל הלא הקב"ה מיצר בצרת ישראל ואיך אמר שישיש על אבודם · ותירצו הוא אינו שש אבל משיש אחריני דיקא נמי דכתי׳ ישיש ולא כתי׳ ישוש ע"כ · וק׳ הלא כתיב כן ישיש עליך ה׳ אלהיך · וזה פירוש שהוא בעצמו ישיש ולמה כתיב ישיש · וכן כתיב שוש אשיש · אלא ע"כ צריך לומר דישוש אין לו אלא פי׳ אחד דהוא בעצמו ישוש וכן כתיב בפרש׳ נצבים כי ישיב ה׳ לשוש עליך לטוב כאשר שש וגו׳ · אבל ישיש לו ב׳ פירושי׳ לפעמים פירושו ישיש אחריני ולפעמים פי׳ ישיש הוא בעצמו אבל ערין צריכין אנתנו למידעי · מאי טעמא נזר תיבה אחת שיהיה לו שני פירושי׳ · ולפי מה שכתבתי ניחא כי אלו ב׳ פירושי׳ עולים בקנ׳ אחד כי כה שהוא יתברך משיש אחריני דהיינו שהאומות צרינו נעשי׳ לראש ואת היא הסיבה שישיש ה׳ לעתיד בטובת עמו ישראל · כי כהקללה יהיה הברכה · וזהו ענין מ"ש כי אם הונה ורחם · וקשה וירחם הל"ל · אלא ההונה היא סיבת הרחמים · ובזה יתבאר מדרש איכה רבתי

נדע בחרי אף כל קרן ישראל · עשר קרנות הן · קרנו של אברהם שנ׳ קרן היה לידידי בקרן בן שמן · קרנו של יצחק שנ׳ נאחז בסבך בקרניו · קרנו של יוסף שנא׳ וקרנו ראם קרניו · קרנו של משה דכתי׳ כי קרן עור פניו · קרנה של תורה דכתיב קרנים מידו לו · קרנה של כהונה דכתיב קרנו תרום בכבוד · קרנה של לויה שנ׳ כל אלה בני׳ להימן חוזה המלך בדברי האלהים להרי׳ קרן · קרנה של נבואה דכתי׳ רמה קרני בה׳ · קרנו של ב"ה דכתי׳ מקרני ראמים עניתני · קרנו של ישראל דכתי׳ וירם קרן לעמו · וי"א קרנו של משיח שנ׳ ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו · וכולן היה נתונין בראשן של ישראל וכיון שחטאו נטלו מהן הה"ד גדע בחרי אף כל קרן ישראל ונתנו לא"ה דכתיב ועל קרניא עשר כו׳ וכתיב בתריה וקרניא עשר מינה מלכותא עשרה מלכין יקומון כו׳ וכשישראל עושין תשובה הקב"ה מחזירן למקומן דכתיב וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק הקרנות שגידע צדיקו של עולם אימתי הוא מחזירן למקומן לכשירום הקב"ה קרן משיחו דכתיב ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו ע"כ : ויש לתמוה איך ניתן הבית המקדש או הכהונה ולויה לאומות וכי יש להם ב"ה או וכי יש ביניהם כהנים לוים וכן כולם דקא חשיב · אלא ר"ל ע"י האומות אנו באים לקרנות האלה בריבוי אור ובנצחיות כי הגליות מזרכבי׳ וכהא דאמר רבי יהושע לר"א בפרק חלק אם אין עושי׳ תשובה אין נגאלי׳ אלא הקב"ה מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב ע"כ · ובפסוק תם עונך בת ציון ר׳ הלבו בשם ר׳ יוחנן אמר טובה היתה הסרת טבעתו של פרע׳ על ישראל במצרים מס׳ שנה שנתנבא עליהם משה במדבר לפי שבזה היתה גאולה ובזה לא היתה גאולה · רשב"ל אומר טובה היתה הסרת טבעתו של אחשורוש מס׳ רבוא נביאי׳ שנתנבאו בימי אלי׳ לפי שבזה כו׳ · ורבנין אמרי טובה הית׳ מגילת קינות לישראל ממ׳ שנה שנתנבא עליהם ירמי׳ לפי שבזה נטלו ישראל אפוכי שלימ׳ הה"ד תם עונך בת ציון כו׳ ע"כ · הרי מעז יוצא מתוק · וכבר הארכתי בדרוש זות במקומות אחרות ועל זה כתיב והיה כי יבואו אליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו׳ והשבות אל לבבך · ק׳ למנ"ם הזכיר כאן הברכות לא היה להזכיר לא הקללות שהם גורמות התשובה · אלא הקללה היא הברכה · וכמ"ש ויהפוך ה׳ אלקיך את הקללה לברכה : ובלעם שהיה מוכן לקלל ארדבה הוא ברכם ומלאך רע ענה בעל כרחו והקטיגור נעשה סניגור · והוצרך להיות ע"י בלעם כי הוא נביא וראש ומקור של כל האומות · המבדיל כמו מר"עה שהיה ראש ומקור לכל נביאי ישראל וזה לעומת זה עשה האלהים וארז"ל לא קם בישראל כמשה בישראל לא קם אבל באומות קם ומנו בלעם · ויש לתמוה איך להאמין שבלעם הקוסם הטמא יהיה מעלתו ידיעתו ח"ו כמר"עה והזוהר כתב בזה ח"ל ההוא רשע דבלעם שבוחי משבח גרמא בכלא · ועבד גניבו דרעתא קא גניב ואסתלק במלוי במלין · דעירין הוה עביד דברבן מה דאמר על אינון מלין משבחין הוה אמר וקשוט אמר אבל ההוא רשע הוה אמר ומשבח גרמיה בארח סתים ואסתלק במלוי דכל מאן דהוה שמע חשיב דאסתלק על כל נביאי עלמא דכתיב שומע אמרי אל ויודע דעת עליון · מאן גבר בעלמא דהוה שמע מפומיה מלין אלין דלא חשיב דלית בעלמא נביא׳ מהימנא כוותיה · וקשוט הוה והכי הוה · נאם שומע הכי הוה · ויודע דעת עליון הכי הוה · וההוא רשע הוה אמר על דרגין דאתדבק · שומע אמרי אל מלה דאיהו בסליקא עלאה והכי אמר שומע אמרי אל האל לא כתיב דהא האל תמים דרכו ואבל סתם אל אל אחר איהו · כי לא תשתחוה לאל אחר : שומע אמרי אל · מלה זעירא איהי ודאי למאן דלא ידע דאיהו רב ועלאה · ויודע דעת עליון · על כל דרגין דמסאבו אינון דמנהגי ארבעה דימא ומערא · ארבעין חסר חד אינון · והוא רב החובל דכלהו מתנהגי על ידוי איהו עליון על כלהו · כדא הוה מתדבק ההוא רשע ואמר דהוה ידע דעת עליון דרגא דאיהו עליון על כלהו מנהגי ארבא · מן שמע הכי דלא ברעתוי · ויימא דלא הוה כוותיה בעלמא אלא ההוא רשע משבח גרמיה בארח סתים · ואמר מלי קשוט וגניב דעתא דבני עלמא · אשר מחזה שדי יחזה · מאן דשמע דא חשיב דהוה חמי מה דלא חמי אחרא בעלמא מחזה שדי דא ענפא חדא מאינון ענפין דהוו נפקין משדי ואתענשו לעילא ואקרון מחזה כד"א ומול מחזה אל מחזה ענפין דנפקין מתמן ומאן אחוא מחזה עז"א ועז"אל דאינון נופל וגלוי עינים ואינון מחזה שדי דהוה חמא נופל וגלוי עינים ע"כ · הרי שלא היה הדבר בעצם שח"ו יגיע למדרגת מרע"ה · רק היה מדבר לישנא דמשתמע לתרי אפי והשומעי׳ הבינו אות דבריו שהוא גדול מאוד בהשגה וידיעה · ולפי זה מה שאמרו אבל באומות קם · ר"ל לפי הבנת השומעי׳ את דברי בלעם ·

אך

הג"ה ·

ומה שכתבתי יתבאר מדרש איכה דכתי׳ כי ה׳ הוגה על רוב פשעיה יכול על מגן ת"ל על רוב פשעיה ע"כ ויש לתמוה איך יעלה על הדעת שהשי׳ יתן עונש בחנם בודאי לענין הטובה מגיעו מתנת חנם אבל לא לרעה כי מפני חסד הוא · ידוע כי יש חילוק בין דאגה לבין צער · כי צער הוא אל העבר · ודאגה הוא אל העתיד · ובודאי ראוי לאדם שידאג על העתיד · שיהיה נמלט מאיזה מכשול · אבל לצער אשר עבר מה שעבר עבר · ויקבל יסורין מאהבה כי מה יועיל מהצער ואינו אלא לחנם · ובחורבן ב"ה אשר עבר כשעברנו לצער במאוד ולהתאבל עליו · ומ"ש הכתוב כי ה׳ הוגה ר"ל יגוני לדורות שיגונו שבכי׳ הוגי׳ ומצטערי׳ על החורבן · וע"ז מקשה המדרש יכול מגן הלא כל צער על מה שעבר הוא בחנם · דמה שעבר עבר ע"ז השיב ר"ל על רוב פשעי׳ רומז על מ"ש כי הקורבנות והביאת הם מכפרי׳ עון ומטהרי׳ ומזככים והוא מתרי טעמי חדא כי הקורבן ממרקין · והב׳ כי מביא לידי תשובה כי בזכרנו כי מפני חטאינו גלינו מארצינו ואין לנו מזבח ולא כהן שיכפר בעדינו · גם בעו"ה חסרנו כל הקדושות ורוח הטומאה נבר׳ ואוי אכלנו מלוכלכי׳ במשא כמ"ש נפלה עטרת ראשינו אוי נא לנו כי חטאנו · ואחר שאין לנו המקדש והקרבנו׳ לכפר אוי נא לנו כי חטאנו · וזהו על רוב פשעי׳ : וגם ר"ל רוב כי כמשכי׳ ואין רב אם חטאו ואינ׳ ואנחנו סבלנו · ואחר פשעי׳ ולא פושעי׳ ע"ל שהסיבה בגרירה לבני אחיך יתמו חטאי׳ ולא חוטאי׳ כי החטאי׳ יסתלקו ויעבור רוח הטומאה ואז נשאר זך ונקי ועל כן אמר כי ידו ר"ל הונה הזכיר שם של רשעים כי הדין הוא הרחמים ·:

הגה"ה

מקום שדי אינו שדי והכינויי׳ הראשוני׳ כאמר בהם וארא אל אברה׳ ואל יצחק וגו׳ באל שדי והוא מקום במראות שדי והנה הוא שתי מדרגו׳ לנוס מהם כי ש׳ שדי הוא כי והעטר׳ שהוא הדיבור הש׳ כלול מדין ורחמי׳ ושדי העצמ לברכה והוא שתנבא ממנה בדיבור כלול עם מה שתמתיק ונקרא מקום שדי והוא שקראוהו מכתי׳ הקבלה בין השמשות שהוא בין מינוש רבה ומינושא ומ

אך נראה בעיני להעמיק בענין הזה שאמרו אבל באומות קם שיהיו הדברי' כפשוטן ויבואו על נכון ובזה יהיה מבואר ג"כ מ"ש פרק השותפין משה כתב ספרו ופרש' בלעם ותיבה וכי יש אות אחר בתורה שאינו תורה הלא פרש' בלעם כתובה בתורה ואם כן מהו זה שאמר כתב ספרו ופרשת בלעם· ורש"י כתב וז"ל נבואותיו ומשליו אף על פי שאין צרכי משה ותורתו וסדר מעשיו עכ"ל· ולא זכיתי להבין דברי הרב פה קדוש הלא כל הסיפורים שבתורה כמו הרינת קין להבל וכיוצא בהן אינם לכאורה צורך התורה וסדר מעשיו אבל כולם תורת יי' תמימה כמ"ש והמנע היתה פלגש וגו' הוא תורת יי' כמו שמע ישראל וגו' ואם דבר רק הוא לכאורה באמת לא הוא רק רק הוא ממנו ומקודם אצ"ע הקדמה קטנה הנה כי יש ב' דרכים המתנגדים סטרא דימינא קודש הוא ליי'· וסטרא דשמאלא טמא טמא יקרא מכל מקום למעלה מצטרפי' יחד בשורש העליון והענין הוא כמו ב' דרכים המתחלקים זה לכאן וזה לכאן ויוצאים ממקום אחר אשר משם פרשת דרכים ולמטה מתפרדים אבל כל למעלה ולמעלה יותר מתקרש עד שבשרשם נכנס הכל לשורש הקדושה ומרע"ה נכנס בדרך הטוב והישר הוא סטרא דימינא כי מוליך לימין משה תכנס למעלה למעלה עד השורש שהוא נבוה מאור מכל מעלו' הנביאים ובלעם היה בסטרא דמסאבא היה קוסם ומנחש מכל מקום עלה למעלה עד שהגיע להשורש אבל ירד ג"כ וטימא את עצמו בקסמים ובנחשים נמצא בבחינה זו בלעם קם כמשה· אבל בההתפשטות רחוק רחוק הוא משה רבינו ע"ה טהור ובלעם טמא· ומאחר שבהשורש מתאחד היה מרע"ה משיג ג"כ מה שהשיג בלעם· אבל בלעם לא השיג מה שהשיג מרע"ה כי תמיד מתרחק והולך· ובזה יתבאר מ"ש כתב ספרו ופרשת בלעם שלא תאמר שהגיע למשה רבינו ענין בלעם מצד כי הקב"ה הגיד לו והוא כמו שאנו לומדים ספרי הנבואה מפי רבי ואנחנו יודעים דבריהם אבל אין אנחנו נביאים ולא בני נביאים ואין אנחנו משינים מה שהשיגו הם רק שאנחנו מבינים דבריהם· מפי מלמד שלמד אותנו דבריהם לא כן אלא משה רבינו ע"ה השיג מה שהשיג בלעם בענין נבואה על העתיד לישראל וכל הברכות זהו ענין כמ"ש כל התורה מצד השגת נבואתו כן ענין פרשת בלעם· וראויה היתה פרשה זו לומר על ידי משה רבינו בלי אמצעות בלעם· רק צריך להיות הקטינור כנינור וכמ"ש ודבר זה דווקא על ידי בלעם כי הוא קם באומות כמשה רבינו ע"ה והכל שתתייחד הקללה בברכה בהשורש ואז הדם נתהפך לחלב וכולו הפך לבן וטהור הוא כי למעלה בהשורש מתיחדים השני דרכים ומשה רבינו ע"ה ראש ישראל ובלעם ראש האומות והזדככות ישראל על ידי האומות כמ"ש והיה מהתכרח שיצאו הברכות מפי בלעם והיה מזכירם בדרך קללה כי הקללה סיבת הברכה· ובזה יובן המאמר ז"ל בפ' חלק וכן בפ' סדר תענית אמר רבי שמעון בר נחמני מ"ר נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקלל אחיה השלוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע· אחיה השלוני קלל את ישראל בקנה שנאמר והכה יי' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו' מה קנה זה עומד במקום מים וגזעו מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו אלא הוא הולך ובא עמהן כיון שדוממו הרוחות עומד קנה במקומו· אבל בלעם הרשע ברכן בארז מה ארז אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו· ולא עוד אלא שזכה קנה לכתוב בו ספר תורה נביאים וכתובים ע"כ· וקשה והא כתיב כארזים עלי מים· ורש"י כתב וז"ל והאי דכתיב כארזים עלי מים שכינה היא דאמר איהו אמר כארזים כלומר שאין עומדין במקום מים שכינה אמר עלי מים וכן כולהו מפרש באגדה כה"ג כנחלים פוסקים לפעמים יצתה בת קול נטיו הוא אמר כגנות אמרה בת קול עלי נהר· הוא אמר כאהלים יצתה בת קול אמר נטע יי' עכ"ל· אמת מה נהדר פירוש הזה ומבת זה יהורין גם כן הלשון שהביא רש"י בחומש משל אומרים לצרעה לא מדובשיך ולא מעוקציך· וקשה איפכא הוה ליה למימר דמתחלה רצה לקלל ואחר כך בירך אלא המשל קאי אברכותיו דהברכות הן דבש ועוקץ ברכם בארז וכוונתו כארז שרוח דרומית עוקרתו וכן כולם· אך תימא איך עבר בלעם על פי יי' שמיהה לו לברכו מעצמו רק אשר ישים בפיו ואיך לא אמר מעצמו עלי מים כשאמר כארזים וכן בכולם· עוד קשה כשאמר כארזים היתה כוונתו שרוח דרומית עוקרתו· ולמה הזכיר השבח שכל רוחות שבעולם אינם מזיזות אותו· ע"ק מה שייכות עתה לס"ת שאמר ולא עוד אלא שזכה קנה לכתוב בו ס"ת· ע"ק דבמאמר הזה משמע שהברכות של בלעם לא היו טובות ובילקוט איתא גדולה ברכה שבירך בלעם את ישראל מברכה שבירך יעקב את השבטים ומברכות שברכם משה· אמת הדבר שברכות בלעם הם על כוונה כי לא זו שהברכה היא ברכה אלא אף זו כי הקללה נתהפכה לברכה כמ"ש לעיל· וזה ההיפך היה צריך להיות ע"י המקולל בלעם שהיתה השגת נבואתו למעלה במקום ברכה ויניקת הענף שלו שנמשך משום שהוא מסטרא דמסאבא עמד על הקללה ע"כ בידו לעשות הקללה בעצמה ברכה ועונה אמן בעל ברחו· וזהו הענין שהוציא הברכה בלשון קללה ואז נתרבה הברכה· והוא בעצמו אמר בלשון קללה והפך

הגה"ה

אחר ימים רבים מצאתי בליקוטי מז"ל איתא בגמרא בפרק קמא דבבא בתרא משה כתב ספרו ופרשת בלעם וספר איוב· ישעון המושון והלא פרשת בלעם בכלל התורה היא ומאי קדום והלא דבר ידוע הוא שכל התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל מפיו של הקב"ה אמרו של משה כענין שנאמר מפיו יקרא אלי את הדברי' האלה ואני כותב על הספר ובדיו אלא דע כי כתובים אין בקומר בענין בלעם ונבואותיו ולישראל לפי שעה ונם קיימו הכתוב בענין מכות קבועין כמו שקמר בענין ע"ז של דור אנוש שלא ספר בו הכתוב כלל ומיכר בו אברהם אע"ס ספר שהיו בו ת' פרקים· וכן במלחמות מדין שהיה מפריע מלכי מדין בחרב והוא פורע עמהם כלי מין הקודם שהפילם והפלו חללים ונראה יודעת רבותינו ז"ל כי משה רבינו ע"ה חיבר ספר לבד מה שכתוב בתורה ולשם ספר כל הענין כאורך· ונאבד הספר ההוא כמו שנאבדו ספרים מכלל כ"ד ספר הפקודים יורה אורך על תלות וטיט הנרות אשר טבענו בו אבותינו ואבותינו השם ברחמיו יגאלנו למנוחה במהרה בימינו אמן ע"כ:

הגה"ה

האמת כי שורש למעלה משורש נבוה מעל נבוה מכל מקום למעלה הקדושה אחת היא אף על פי שיש בחינת הברכה בקדושות וו למעלה מזו מכל מקום הכל מתייחד ובלעם היה מתייחד בנבואת מרע"ה לברך ישראל כאותו הפעם בשם ידו"ד:

הגה"ה

צריך אני להוסיף ביאור על דברי כי מה שאמרתי שקם כמשה בשורש נבואתו היינו באותו פעם שהיה לברך ישראל שאז היתה מושכת הנבואה משם ידו"ד שהוא תפארת מקום נבואת מרע"ה כמ"ש וישם יי' דבר בפי בלעם וז"ל הליקוטי רק פ"ח דבר תימא איך התנבא בלעם כמשה רבינו אך לכבוד ישראל עלה במעלה זו וכי עד עתה כאמר לו ויבא אלהים ויקר אלהים ועתה ידע כי לא יכול לקללם כי במדת רחמים יקונו עליהם וזה טעם וירא בלעם כי טוב בעיני יי' לברך את ישראל כי גם יי' תפארת עוזמו יתן הטוב והשפע בברכה שהוא מלכות שמים ולא ידיע לישראל עכ"ל· וכן הוא בדקנא"טי ח"ל וישם יי' דבר בפי בלעם וגו' בשעת הברכה עלה האיש הזה להנבא במדת רחמים כמרע"ה וע"כ הזכיר השם המיוחד בברכת ישראל כי עד עתה הזכיר בו שם אלהים ובשם המיוחד יברכו ישראל ועד עתה כשהיה שומע כמ"ה היה חושב לימנות נגם עליה כענין אשר מטלו כענין ויהפוך להם לאויב ותבא להם רעה כמ"ה לא יכנלו ממכה וזה שעם וירא בלעם כי טוב בעיני יי' לברך את ישראל כי יי' נום הטוב בברכה והמשכיל יבין· ודוקא בשעת הברכה נתנבא במדת רחמים אבל אח"כ חזר לקדמותו עכ"ל: אחר כתבי כל הנ"ל מצאתי בקונטרסי האר"י כי מרע"ה והמבדיל בלעם שניהם מגלגול הבל הנה בדרך לקחת ר"ת הבל לבלעם מן הרע שבו ומשה מהטוב שבו:

בלשון ברכה כי כן היתה הנבואה עליו והכל היה ברצון הש"י · ואפשר שג"כ כוונת רש"י מ"ש על זה עלי מים סיום השכינה וכן בכולם הכוונה סיום השכינה שהיתה שורה עליו דהיינו הנבואה · וכן בת קול שהזכיר אח"כ רש"י לאו דוקא בת קול אלא הנבואה ששרתה עליו ומאחר שהיתה בעל כרחו כי כוונת בלעם היה לקלל נקרא בת קול וכענין שאמרו בפרק חלק וישם יי' דבר בפי בלעם רבי אליעזר אומר מלאך רבי יונתן אמר חכה הרי שבע"ל כרחו היתה הנבואה · הנה התחיל ואמר כארזים והיה רצון הש"י שיפסיק מעט ואז רומז קצת על הקללה · כדי שירמוז על תהזזה שרוח דרומית עוקרתו וכן ישראל ילכו בגליות ואז מעלת קנה יותר טוב כי הקנה היא על המים וע"ז אמר טובה קללת אחיה השלוני כו' מברכה שברכם בלעם כלומר אעפ"י שיש קצת ברכה · כמ"ש בארזים שכל הרוחות אין מזיזין אותו מ"מ נמצא ג"כ קצת קללה שהרי רוח דרומית יכול לזוז אותו · וזהו בזמן הגלות שיש ענין הזזה לישראל אבל הוא לטוב להם כדי לטהר ולזכך · ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים · הרי ענין הברכה שהיא קללה בתרין אנפין אחר שרומז שמכח הקללה תהיה ברכה גדולה כמ"ש ואפרש עוד · הב' כי אף בעת הקללה לא מאסתים :

הג"ה

רבי אליעזר דורש לשון דבר ופירושו מלאך והוא ע"ד דאיתא במסכת מגילה פרק אין דורשין כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נעשה ממנו מלאך ורבי יונתן דורש לשון וישם שהוא שימה :

אבל אח"כ סיים בלעם ברצון הש"י שהשרה עליו שכינתו והיה אומר עלי מים ואין לך דבר בעולם שיוכל לעשות לארז שהוא עלי מים והוא יותר טוב מהקנה שהוא עלי מים · כי ארז יותר חזק מהקנה שהרי כל הרוחות אין מזיזין אותו ממקומו אפילו רוח דרומית כשעומד עלי מים והוא יותר טוב מהקנה כי בהקנה נושבות הרוחות אף שאין מזיזות · אבל בארז שהוא עלי מים אז אפילו אינם נושבות כלומר שאינם מזיזות אותו כלל וכלל · נמצא מה שהיה קללה דהיינו כארזים נתהפך לברכה כשאמר אח"כ עלי מים ואז כארזים נעשה ברכה גדולה ואפילו בשעת הקללה דהיינו כארזים שלא במקום מים המורה על הגלו' היה מעורב בה ברכה כי לא שולטות בו כל הרוחות וזהו קיום ישראל בהגלות · והוא רומז קרוב לענין שכתב רש"י בפרשה זו על ובגוים לא יתחשב ע"ש :

והרוחות שהזכיר הם פיזור ישראל בין האומות כמ"ש כדכתיב כי בארבע רוחות פירשתי אתכם · וע"ז הביא פסוק נעתרות נשיקות שונא רש"י פי' ריש פ' תולדות על ויעתר בעתר המתהפך כן בכאן מהשונא נעשו נשיקות ונתהפך מקללה לברכה · ולא עוד כו' הנה כשאמר כארזים והפסיק מעט להראות על קללה כמ"ש היה גם כן עושה רעה היה מורה לישראל שאין בכח כלומר מה שחוטאי' ואינם עוסקים בתורה כי יש להם להסמך על זכות אבותם שהם ארזי הלבנון והם תמיד ניצולים בזכותם · וכיוצא בזה דיבר לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל אפילו כשחוטאים כו' כדפירש"י · אבל האוהב המוכיח הוא מוכיח ומגלה מומו · ואת אשר יאהב יוכיח בתוכחת מוסר אלה הדברים דברים קשים · גם בתיבת כארזים נרמז מי שהוא קשה עורף כדאיתא בפרק סדר תענית ת"ר לעולם יהא אדם רך כקנה ואל יהי קשה כארז · אבל כשסיים אח"כ עלי מים אזי קללת כארזים נתהפך לברכה וכדאיתא בפר' קמא דתענית א"ר חנינא בר אידי למה נמשלו ד"ת למים מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפילה והנה כשהיה עלי מים במדת ענוה ושפלות ודכות והיא מעולה שבמדות המביא לחסידות וקדושה וטהרה · אז כארזים ברכה גדולה · כי אז נהיה גדולים וחזקים בהשגה עליונה ובדביקות אלהי' ואנחנו בעצמנו נתדמה להאבות שהם ארזי לבנון

נחזור לענין ע"כ הוצרכו הברכות להיותן ע"י בלעם המקולל כדי שיצאו דרך קללה לנקותם מכל חטא ואח"כ יתהפכו לברכה כי מצד שורש נבואתו שם למעלה הברכה · כי באומות בלעם קם כמ"ש למעלה וע"ז רמז בלעם ותהי אחריתי כמוהו כלומר כי בראשיתי שהוא שורש נבואתי היא במקום קדוש כמוהו אמנם האחרית שהוא ההמשך סטרא דמסאבא אינו כמוהו כי ישראל קדושים ועל זה התפלל שיהא כמוהו :

עוד יש סוד בדבר בענין היפוך קללה לברכה דוקא ע"י בלעם כי כמו שבלעם ראש האומות המקוללים כן הוא ראש שבטי ישראל המבורכים ע"כ הקללה מזככם וחוזרת לברכה כי בלעם הוא לבן כמ"ש המקובלים · וז"ל הציוני נדר מזה ונדר מזה פרש"י סתם נדר של אבנים לפי דעת המקובלים שאומרים שגם הרשעים יתגלגלו בפסוק עד הגל סודו מוכן מיעקב ולבן עדות יי' נאמנה יד העדים תהיה בו בראשונה רומזת חולדה ובור בפ"ק דתענית עכ"ל · ור"ל כי יעקב ולבן כרתו ברית שלא יעבור זה על זה לרעה ושמו גל של אבנים לעד · ונדר של אבנים זה הוא בעצמו יגר שהדותא ע"כ ותלחץ רגל בלעם שהוא לבן כייד העדים תהיה בו בראשונה ובפ' חלק תנא הוא בעור הוא כושן רשעתיים הוא לבן הארמי (ר"ת כל"ב "כושן "לבן "בעור) בעור שבא על הבעיר · כושן רשעתיים שעבד שתי רשעיות בישראל א' בימי יעקב וא' בימי שפוט השופטי' ומה שמו לבן הארמי שמו ע"כ · הרי שבלע' הוא לבן ובדרך הזה דורש שם בעור על בלעם כמו דאיתא שם קודם להאי ברייתא שדרשו בן בעור שבא על בעיר שבא על אתונו כדאיתא שם בפ' חלק ובזה הדרש מ"ש בן בעור אין ר"ל בן שאביו נקרא בעור רק הוא הבן שבא על הבעיר הבהמה · ומה שאיתא שם ברש"י בפירושא דהך ברייתא תנא הוא בעור אביו של בלעם כו' ע"כ טעות סופר הוא שהרי בעצמו סיים הוא כושן רשעתיים והוא לבן הארמי · וכן רומז בתרגום יונתן בפסוק ארמי אובד אבי וירד מצרימה על ענין הזה שבלעם הוא לבן ועשה שתים רעות מתחל' בקש לאבד אבי ולעקור את הכל אח"כ ירד למצרי' והיה בעצת פרעה להרע לישראל כדאיתא שם בפ' חלק ג' היו באותה עצה איוב יתרו בלעם · בלעם שיעץ נהרג כו' וכן הוא בהדיא בתרגום יונתן בפ' זה בפסוק וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה · נמצא כל בית יעקב בא מבלעם שהוא לבן ונתגלגל הדבר ע"י בלק שממנו יצא מלכות בית דוד הכולל כל ישראל כי יצא מרות המואביה · וז"ל הזוהר כי עצום הוא ממני וכי עד ההוא שעתא אן אנחו ביה קרבא ונצחו ליה באן אתר איערעו בחרבא דלהון והוו גברין בגברין לאחזאה גבורתא דלהון מאי כי עצום הוא ממני אלא ההוא רשע חכים הוה וחמא למרחיק חמי לדוד מלכא דאתי מרות המואביה גבור תקיף כאריה ונצח קרבין תקיפין למואב ושוי לון תחות רגלוי אמר עצום הוא וירתא ההוא גבורתא חד ממלכא דלהון מינאן ויפוק לשיצאה למואב עכ"ל הרי שמבלק יצא דוד המלך ע"ה :

וממה שכתבתי יתבארו איזה דקדוקים בפרשה · ואגב אפרש נ"כ שאר דקדוקים :

וירא בלק וכו' עד סוף הפרשה אשר עשה ישראל לאמורי · ויגר מואב מפני העם · ויקץ מואב מפני בני ישראל · קשה מה זה ג' לשונות ישראל והעם ובני ישראל · ואחר כך אמר ילחכו הקהל · עוד קשה מה ענין הקללות ומה היה איכפת ליה לקב"ה יקלל בלעם והוא יתברך יברך את עמו בשלום :

ולא משמע כן בדברי רבותינו ז"ל דאיתא בפרק קמא דברכות ובפרק חלק עמי זכור נא מה יעץ בלק וגו' מאי למען דעת צדקות יי' אמר רבי אליעזר א"ל ראו כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי בימי בלעם שאלמלא כעסתי לא נשתייר כו' · וע"ז אמר מה אקוב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם יי' והתוספות כתבו מה היה יכול לומר ולקלל ברגע אחת שזועם הש"י ואמרו שרצה לקללם ולומר כלם · והפך יי' את הקללה לברכה ונעשה סן כל"ם מל"ך וזה"ש ותרועת מלך בו · ואין לומר בשעת הזעם אין רחמים ואז יתכנו דברי הראב"ע · זה אינו דהא כתיב ימינך יי' נאדרי בכח ימינך יי' תרעץ אויב ופרש"י ז"ל אותה ימין עצמה שמצלת את ישראל היא תרעץ אויב כו' · עוד קשה בלק אמר

לשון

לשון ארה ובלעם לשון קבה אח"כ בלק נ"כ לשון קבה · ע"ק מה ענין קסם לנבואה גם מנבואה לנחשי' כמ"ש ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשי' · ומה ענין כשראה דעת ה' לברך · שהלך אחר קסמים · והוא בעצמו אמר לא איש אל ויכזב · ע"ק למ"ש לא אוכל לעבור את פי ה' אלהי לעשות קטנה או גדולה הלא זו ואצ"ל זו היא אם לא יכול לעשות קטנה מכ"ש גדולה · ע"ק לבכסף כשאמר בלעם לבלק הלא גם אל מלאכיך אשר שלחת וגו והזכיר בלעם זה הפסוק אם יתן לי בלק מלוא ביתו כסף וזהב וגו' אמר במקום לעשו' קטנה או גדול לעשות טובה או רעה ולמה שינה · ע"ק בשליחות השני שרים רבים ונכבדים · וקראם עבדים כמ"ש ויען בלעם ויאמר אל עבדי בלק · ובשליחות הראשון לא היו נכבדים כ"כ וכתיב ויקם בלעם בבקר ויאמר אל שרי מואב · ע"ק קושיא גדולה מתחילה אמר לו הקב"ה לא תלך · אחר כך הרשה לו קום לך אחר כך כשהלך כתיב ויחר אף אלהים · ורבים הפירושים בזה · ורז"ל אמרו מהני חוצפא כלפי שמיא · ע"ק אם לקרוא לך כו' פי' איכא ספיקא קמי שמיא · בשלמא שאלת מי האנשים האלה בבר פרש"י להטעותו בא אבל באם לקרוא לך כו' איך שייך שהקב"ה יטעה בן אדם ואח"כ יענש אותו · דבשלמא בפסוק מי האנשים כו' אין קשה זאת הקושיא דבלאו הכי יש קושיא דדברי רש"י סתרי אהדדי דבכאן כתב להטעותו בא כו' ובפ' בראשי' בפסו' איכה פרש"י יודע הוא היכן היה אלא להכנס עמו בדברי' שלא יהא נבהל להשיב כו' ע"ר וכן בבלעם לכנוס עמו בדברים כו' · אלא הענין הוא ח"ו שהש"י יטעה בן אדם אלא הוא דאטעה את נפשו · וע"ז כתיב כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו · וכן הכא ישר היה דרך ה' שאמר לו מי האנשים כי כוונת הש"י היה לכנוס עמו בדברים אבל בלעם הפושע עונותיו חטהו שהיה נכשל · והבין שאין הכל גלוי לפניו כו' כמ"ש רש"י · ומ"ש להטעותו בא אינו חוזר על הש"י · רק על הדיבור של מי האנשים שזה הדיבור בא לבלעם ולטעות שפשעיו גרמו שהיה נכשל ולא הבין האמת · והוא כענין שמצינו בעובדא דרב שהיה הולך בע"כ לפייס הקצב ואמרו אזל רב למקטל גברא והלא זה היפך כן האמת ארדבה רב הלך לפייסו רק קשי ערפו גרם לו שנענש ונקטל · אלא הענין היו יודעים שזה איש רע מעללים ולא יהיה נכנע ובודאי ימות · וע"ז אמר מהליכתו של רב יעלה שיהיה נקטל גברא וכן בענין הקטורת שפרש"י פרשת קרח וסם המות נתון בתוכו ח"ו שהיה בו סם המות רק הקטורת לזר גורם סמא דמותא לו · כדסות זה גם כן להטעותו בא אליו הדיבור אבל כוונת השם יתברך היה ישר כדי לכנוס עמו בדברים · כך מפורש היטב בזה הפסוק של מי האנשי' האלה · אבל אם לקרוא לך לא נוכל לפרש כן והדרה קושיא לדוכתא :

הענין בלק ובלעם שניהם היו חכמים גדולים אבל להרע · ושניהם היו יודעים הדביקות הגדול שיש לישראל בהשם יתברך · ובלק היה יותר חכם · וידע שלשלת הגדול יחס מלכו' ישראל שהוא מלכות בית דוד ומשיח וידע כי זה העצום יבוא ממנו והרד על הדבר כי הבין שהטהור ניתן מהטמא · והטוב מהרע כדי שמלאך רע יענה אמן בעל כרחו ויורה על הברכות כמ"ש לעיל · ועל כן חשב מחשבות להפריד הדביקות של ישראל מאביהן שבשמים ח"ו · ולהפך הדביקות ואז העצום שיבא ממנו יהיה מורה על עצמו ועל עמו ח"ו · וזהו וירא בלק בן צפור את כל אשר עשה ישראל · דע כי ג' שמות שנקראים עם ובני ישראל וישראל הם ג' מעלות וזה על זה נקראי' עם מצד ריבויים כי הם עם רב כאשר בירכם הש"י ככוכבי השמים וגומר · ובני ישראל הוא דביקות גדול מזה · וכשקראם ישראל הוא דביקות גדול ונפלא · כאלו היינו אנחנו כלנו בני עליה עצם ישראל אבינו · כי בני סורה שהם ענפים אבל ישראל הוא עצם השורש מדביקות הנפלא כי צורת ישראל אבינו חקוקה בכסא הכבוד שמשם חציבת הנשמות' · הנה בלק ידע דביקות ישראל הגדול ורצה לעשות פירוד בין הדביקים · וביקש מבלעם שיקללם בעת הרגע שזועם הש"י וענין הקללה היא קול הקיטרוג שיקטרג על ישראל ויזכיר עונותם בעת בא רגע הזעם כי הוא ידע דעת עליון ויודע הרגע וגם הוא יודע לקטרג ולהטיל פגם בהזכרת עונותם · ובפרט כי ראה בלק פרצה בישראל שהם מוכנים לחטוא כאשר היה באמת שחטאו לבסוף בפעור · וזה"ש ועתה לך ארה כלומר עתה הוא הזמן שיחול הקטרוג וזהו דעת בלק · אבל מואב לא ידעו כ"כ הדביקות · כי בלק ראה בעצמו הדביקות כי ראה בעיניו הנסים שנעשו לישראל וזה"ש וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמורי · כי מנסיכי סיחון היה נהיה בו מלחמה · וקראם ישראל לרוב הדביקות · אבל מואב לא ראו בעיניהם ממש רק שמעו ואינו דומה שמיעה לראיה על כן עיקר מורא שלהם היה על היותם עם רב · ועל כל זאת מיחש ג"כ חשו לקצת דביקות וזהו ויקץ מואב מפני ב"י · וכשסיפרו מואב לזקני מדין אשר הם ידעו כלל מדביקות ישראל ספרו להם מגודל ריבוי העם · וע"כ קראם הקהל · רז"ל אמרו על פסוק גוי וקהל גוים כל שבט נקרא קהל · והרי הם י"ב שבטים ראה כמה ריבוים · וע"כ הלכו מדין אחרי הקסם וקסמים בידם וענין הקסם הוא הורדת ההשפעה מהראות כוכבים בעין טלמסיות שעושים בעלי חכמה זו · ובלק היה יותר קוסם מבלעם · וענין הנחש הוא המכחיש פמליא של מעלה · אבל אלו העניינים אינם מזיקים לישראל כשהם עושים רצון אביהם שבשמים · כי אין מזל לישראל אין שליטה להמזלות על ישראל רק חלק ה' לכל העמים · גם ענין הכישוף אין לירא לדביקים בו יתברך כדאיתא בפ"ק דחולין ההיא איתתא דהוה קא מהדרה למשקל עפרא מתותיה כרעיה דר' חנינא א"ל שקולי אין עוד מלבדו כתיב והא"ר יוחנן למה נקרא שמן כשפי' שמכחישין פמליא של מעלה שאני ר' חנינא דנפישין זכותיה ע"כ · וע"ז אמר בלעם כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל · ר"ל כי הקסם והניחוש אין מזיק לישראל · ובלעם היה נביא וקוסם ומנחש · ידע דעת עליון הרגע אשר כועס וידע לקטרג על ישראל שישפיע להם הש"י במדת הדין ולכלות' ח"ו · ע"כ התחיל מצד הקדוש' וציוה לבנות שבעה המזבחות · נגד כל מזבחות שבנו האבות כמ"ש רש"י · וכשרא' שלא זעם ה' ולא הועיל הקטרוג · אז הלך לקראת נחשים שהיה בקי בהם במאוד לא הוה כמוהו בכל העולם · הם מכחישי' פמליא של מעלה ואמר רוצה או לא רוצה לקללם אזכיר עוונותיהם והקללה על הזכרת עוונותיהם כו' כמ"ש רש"י · הענין כי התחיל עתה לילך אחר הנחשים כמ"ש ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו · והענין כתרגומו ולא הלך כזמן בזמן אלהן לקדמת נחשיא כו' כלומר לא הלך אחר מראה הנבואה · רק לקדמות נחשיא והיה מתירא כי נפישין זכותיהון דישראל · מה עשה וישת אל המדבר פניו התעורר עון העגל שעשו ישראל במדבר · והקדוש ברוך הוא הצילנו מידו וזהו ותהי עליו רוח אלהים עליו כלומר על ישראל כדפי' הזוהר :

ועתה יובן ביאור קבה וארה · קבה ביאורו כחו בפיו לקלל לקטרג בעת הרגע · ארה לו ב' פירושים · האחד הוא גם כן לשון קללה כמו קבה · השני פי' מלשון כמלא אורה וסלו שפירושו לקיטה · והענין הוא כדאיתא בזוהר ארה לי עשבין וחרשין דרישי דחוין ושוי לון בקרירה דחרשייא כו' · על כן בשליחות הראשון ששלח בלק זקני מואב וזקני מדין · ציוה להם שיאמרו לבלעם ארה ש"ש לו ב' פירושים הוא לשון קבה שיעשה פירוד בין הדביקים · וגם לשון ניחוש כי מדין בליקסמים בידם וגם צי' זה ליקת ללקוט עניינים המצטרכים לנחושי' כדי למלאות רצון מדין שהם לא ידעו מאומה מן הדביקות · וגם מואב לא ידעו אלא קצת · אבל עיקר כוונת בלק היה לקבה · ובלעם הבין כוונת בלק · ע"כ אמר להש"י בלק שלח אלי ונוסר לך קבה לי וגו' לכך בשליחות השני שלא רצו לילך זקני מדין כמ"ש רש"י ולא שלח בלק רק זקני מואב · אז שלח שרים רבים ונכבדים הכוונה בנכבדים הם שרים המלומדים כמו הגלחים שהם הבינו מענין דביקות ישראל וכל כוונת בלק היה לעשות פירוד · ע"כ ציוה על ידיהם לומר לבלעם בהדי' קבה והשרים הראשונים היו יותר חשובי' בשררה ע"כ כתיב ויאמר אל שרי בלק והם היו גדולים בשררה · רק נכבדים כמו הגלחי' ע"כ קראם עבדי בלק והנה שלח לבלעם הנה עם יצא ממצרים וגומר ההפך עם שלא ידעו מדביקת ישראל הבינו לגנות שהם עם ואוחזים בתועבת מצרים שהם מלא כשופים · ע"כ צריך לחכם מה לעשות להם ובאמת כוונת בלק היה על הדביקות שהיו בתוך מצרים עם כלומר גוי מקרב גוי ויצאו משם ושברו הותמות כל הכשופי' ויש להם דביקות גדול ועתה וגומר :

ובמה

וממה שפירשתי קבה הוא להפריד הדביקות ברצון השי״ וארח יש ג״ו ענין ג״כ מניחושים המכחישים פמליא של מעלה׳ א יתורץ מ״ש לעשות קטנה או גדולה׳ הקטנה היא ארה צד הניחוש׳ הגדולה היא קבה מצד השי׳ כי הוא דבר גדול מה שהקב״ה מסכים׳ ואו מתורץ כי קטנה או גדולה הוא לא זו אף זו׳ לא זו שלא אוכל לעשות מה שנגד רצונו שהוא ארה בענין ניחושים׳ אלא אף זו לגרום שיהי׳ רצונו דהיינו לקללם סכה קטרוג׳ והברזת דיבור בעולם בעוד שהיה שבינה שורה עליו׳ אבל אח״כ כשראה שמסתלק רוח הקודש והיה כשאר א׳ מן העם׳ או הלך לקראת נחשים׳ ובזה מתורץ גם כן הקושיא למה שינה בכאן אמר לעשות קטנה או גדולה ולקמן כשחזר דבריו הראשוני׳ אמר לעשות טובה או רעה׳ כי טובה ורעה הוא פירושו של קטנ׳ וגדולה דהיינו הניחושים׳ וכיון הרגע׳ כי עיקר כוונת בלק היה להפריד דביקות ישראל בכוונת הרגע׳ וגם ילך לקראת נחשים לעשות נחשים שתהי׳ הצלחה לבלק וזה״ש את אשר תבורך מבורך ואשר תאור יואר׳ ואמר את אשר תברך על עצמו ואשר תאור על ישראל׳ וע״כ ניחא שאמר מבורך שהוא לשון עבר שהוא מבורך כבר׳ ויואר לשון עתיד׳ הענין כי בלק כבר היה מבורך שוכה למלכות ובקשו שיגרום בניחושי׳ ש שאר בהצלחתו. ולישראל יגרום בכוונת הרגע׳ שיהיו מקוללי׳ ח״ו׳ ובלק לא היה בוחר בניחושי׳ נגד ישראל רק ניחושי׳ לו להצלחתו׳ ובישראל רצה להפריד הדביקות׳ ובלעם היה שונאם יותר מבלק. ועבר כל מצרקי׳ דיכול לעשות כשראה שרוח הקודש מסתלק ממנו הלך לקראת נחשי׳ אף נגד ישראל׳ אבל ותהי׳ רוח אלקים על ישראל׳ ובלק לא שאל ממנו נחושים אלא לו לטובה ולישראל קבה שהיא הרעה׳ נמצא שטובה או רעה הוא פירש על קטנה וגדולה:

וענין אם לקרוא לך באו כו׳ ע״ד שכתב רש׳ אם הקריאה שלך היא כו׳ אבל הוא בענין אחר׳ והוא זה׳ כי הכל בידי שמים חוץ וכו׳ והבחירה נתונה ביד אדם׳ וע״ז שאל הש״י אותו׳ ואמר אם אותה אוחז בדבר שהוא לך ולא לאחר דהיינו מצד הנבואה ובוחר אחה ברצוני מה שאצוה לך׳ אזי קום לך אתם׳ אבל אם תאחז בדבר שאינו מיוחס לך לברך בעצם כמו אלו שבאו וקסמים בידם׳ ובלק היה יותר קוסם מבלעם׳ וגם לילך לקראת נחשים אף שהיה מנחש גדול שאין כמוהו בעולם׳ מ״מ זה לא נקרא לך מה שהוא לך מיוחס לך כי בלעם היה מיחס את עצמו בנבואה כמ״ש נאם שומע אמרי אל׳ ואמר לו הש״י אם לקרוא לך באו קום לך אתם׳ ואך את הדבר אשר וגו׳ על זאת הכוונה אמר הש״י מתחילה לבלעם לא תלך עמהם לא תאור את העם׳ לא שאסר לו ההליכה רק אסר לו לא תלך על מנת לאור את העם רק אשר אדבר עליך אותו תעשה׳ אח״כ הלך בלעם ואחז החבל בשני ראשים היה ברעתו אם לא יסכים הש״י לקללם׳ אז ילך לקראת נחשים המכחישים פמליא של מעלה׳ והא ראיה שלקח את אתונו שהיה מטמא את עצמו באתונו כמוזכר בפרק חלק ומשם המשיך הניחושים׳ ע״כ ויחר אף אלהים כי הולך הוא׳ ויתיצב מלאך ה׳ וגו׳ רש״י הביא מדרש אגדה יש בתנחומא מה ראה לעמוד בג׳ מקומות סימני אבות הראהו׳ כלומר שלא תפעל שום דבר לא בקסם ולא בנחש כי זכותן רב׳ ע״כ כתיב כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל׳ והזכיר את יעקב יותר משאר האבות׳ כי מטתו היתה שלימה לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל ועשו בן בנו׳ ולא כיצחק שיצא ממנו עשו׳ וזהו משעל הכרמים רומז לאברהם שעליו נאמר כרם היה לידידי׳ והיה גדר מזה וגדר מזה׳ רומז על שני הפסולות שיצאו ממנו׳ והגדרי׳ הם שלא ישך הנחש והנה ישמעאל הוא מצד ימין בגודע׳ אח״כ ותלחץ אל הקיר הוא צד אחר זה יצחק שיצא ממנו פסול א׳ ויצא ממנו עשו והוא מצד שמאל בגודע׳ אבל עמד במקום צר שאין לנטות ימין ושמאל זהו יעקב שמטתו שלימה והוא קו האמצעי:

אח״כ הלך בלעם כו׳ עד תום כל הסיפור ויהפוך ה׳ את הקללה לברכה׳ וביותר שהיה מעורר על הקללה ביותר צוה הש״י את הברכה׳ ומגורת רשע תבואנו מכה שיגור שיוסיף הש״י ברכה לישראל כמ״ש מה יוסיף ה׳ דבר עמי ופרש׳ כאן נתנבא שעתיד להוסיף להן ברכות על ידו׳ וכן היה כי הקללה מתהפך לברכה׳ וכמ״ש לעיל בענין מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל׳ מה טובו אהליך בישובן משכנותיך בחורבנן׳ כי הקללה שהוא החורבן הוא לברכה כדי שיזכבו ואז יהיה יתרון אור מה מקודם׳ ע״כ על ישובן הקדים הזכיר שם יעקב ושם אהל שהוא עראי׳ ובחורבנן הזכיר שם ישראל שהוא יותר חשוב וקראם משכן׳ ובבא מציעא אמרו מאי משכנתא דשכנת גביה׳ כי החורבן הוא סותר ע״מ לבנות ואז תהיה השכינה גבן דונצחיי כמ״ש ונתתי משכני בתוככם׳ וע״כ התנבא במאור על וירד מיעקב וענין גדולת משיח שראה בלק שהעצום הוא ממנו אבל לא ידע כי

טהור מטמא ושם נשאר הסיג מהטהרה ונזרכך הטהור לגמרי׳ ומלאך רע שהוא בלעם ענה אמן על זה׳ והפליג בענין הגאולה מביאת משיח׳ ואמר אראנו ולא עתה׳ אשורנו ולא קרוב׳ הוא כפל לשון׳ ועוד קשה כי במעט כל א׳ סותר את דבריו׳ מתחילה אמר אראנו משמע שהוא רואה אותו בבירור ואח״כ אמר ולא עתה׳ וכן ק׳ אשורנו ולא קרוב׳ אלא הענין הוא בכל יום ויום יש מעין גאולה כמו שאמרו רז״ל כשבה א׳ בין ע׳ זאבים ובכל יום ויום שחשבים ועומדים עלינו לכלותינו והקב״ה מצילנו מידם׳ והוא עושה גדולות לבדו ואין בעל הנס מכיר בניסו׳ ע״ז אמר אראנו בכל עת׳ אבל לא עתה הגאולה האמיתית דהיינו משיח׳ ואח״כ מדבר מענין משיח אשורנו ולא קרוב׳ כלומר יש עת קבועה לביאתו אבל אם יזכו ימהרו ויחישו ביאתו כמ״ש נאם ה׳ בעת׳ אחישנה׳ ואחז״ל לא זכו בעתה׳ זכו אחישנה׳ ע״א אשורנו תכף מיד שיעשו תשובה ויהיו זוכים ואם אינו לא קרוב רק עד עת קץ הקבוע והכל	(הג״ה) וזהו ענין נקום נקמת בני ישראל המדינים ולא ישראל המואבי׳ ז״ל מפני ב׳ פרידות טובו׳ רות ונעמה׳ דענין כי מהם יצא מלכות ב״ד ומשיח וכו׳ ע׳ מואב וכבר סיתה הגזירה לפניו יתברך כן שהוצין לבנות לוט יין במערה שילדו מהם מואב ועמון והכל בשביל מלכות בית דוד ומשיח׳ ע״כ כתיב ויחל העם לזנות אל בנות מואב׳ ויחל לשון התחלה עתה התחילו בנות מואב לזנות׳ אבל לידתן מבנות לוט לא היה זנות רק כן היה הרצון מהשי׳ ולכן׳ דלא קוי מוליכו תוי׳

תלוי בתשובה׳ וכבר כתבתי כי הגליות מכפרים ומזככים ע״כ הקללה היא ברכה׳ גם הגליות מעוררי׳ לתשובה ואז מתהפך נ״כ קללה לברכה ע״י התשובה וע״ז רומז ג״כ הפסוק ויהפוך ה׳ אלקיך את הקללה לברכה כי אהבך ה׳ אלהיך׳ וקשה על מ״ש כי אהבך דזהו פשיטא דבוראי אינו זה להפוך הקללה לברכה ע״י שנאה כי אם ע״י אהבה׳ אלא רומז על התשובה׳ (הג״ה נ״ל פי׳ מ״ש שלמעלה דהקללה יתהפך לברכה כיון ח״ש׳ דת״ש כי להפך קל׳ לקללה שהיה ישלחה הש״י על הסכלה רק ובורין יתהפכה כאשר ישר ויש את כגו וגו׳) והוא ע״ד דאיתא בסוף יומא א״ר ל גדולה תשובה שזדונות נעשית לה כשגגות שנ׳ שובה ישראל עד ה׳ אלהיך כי כשלת בעונך האי עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול׳ איני והא״ר ל גדולה תשוב׳ שזדונות נעשית לה כזכיות שנ׳ ובשוב רשע מרשעתו ל״ק כאן מאהבה כאן מיראה׳ ע״כ הרי שהתשוב׳ מאהבה גורם האהבה העליונה׳ ונתהפך הקללה לברכה׳ שהרי הזדון שהוא הקללה נעשה זכות שהוא הברכ׳ וזהו כי אהבך ה׳ אלקיך מאחר שעשית תשובה מאהבה׳ אז אהבה רבה ואהבת עולם׳ אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר ׳ ועתה לך נא ארה לי׳ יזהר האדם במאוד שלא יפתח פיו לשטן כי אפילו אם מדבר שלא בכוונה ממשיך הדבר על עצמו: וכן בלק אמר ארה לי׳ פיו הכשילו שלבסוף קילל אותו:

תנן במסכת אבות עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו׳ עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע׳ ואלו המדות הם כוללות׳ והם הם הקנאה והתאוה והכבוד המוציאין את האדם מן העולם׳ ושומר נפשו ירחק:

חטאת

חטאתי כי לא ידעתי · לכאורה קשה אם לא ידע א"כ מה חטא · אלא האדם מה שהיה ראוי לו לידע ולהבין ולא ידע · הוא חייב בדבר כי ע"כ נתן לו הש"י השכל להשכיל ולהבין גם בכאן בלעם היה לו להבין כי לא לחנם עשה האתון כך · והעיקר כי האדם מועד לעולם בין ער בין ישן · כי תמיד צריך להשכיל ולהבין ולראות שלא יארע לו דבר רע :

לא הביט און ביעקב וגומר בזה הפסוק הארכתי במאור במוסר שאון לא יחשוב בלבו אפי' לא בא לידי מעשה · כתבתי למעלה בחלק בעשרה מאמרות במאמר ·

בשם אלהי יעקב אשר הוא לה' חלק · נשלם פרשת בלק:

פרשת פנחס

תורה שבכתב · זה שמו נאה לו · פנחס הוא אליהו

נר מצוה ת' מתרי"ג מצות דיני נחלות : ת"א מצות תמידין בכל יום · ת"ב מצות קרבן מוסף של שבת · ת"ג מצות קרבן מוסף בכל חודש וחודש · ת"ד מצות קרבן מוסף ביום חג השבועות · ת"ה מצות שופר בר"ה · ויש עו' מצות קרבנו' מוספי' של שאר מועדי' המוזכרי' בפרשה אבל כבר נזכרו בפרשת אמור ושם רשמתים ·

תורה אור ברוך אשר יצר את האדם בחכמה רצוני לומר שיהיה האדם חכם ומשכיל בגוף זך ונשמת שדי שניהם יחד שוים לטובה יהיו דביקים בה' וחי לעולם · כי לתכלית זה נברא · אמנם האדם קלקל ונעשה הגוף חומר עכור חרס מחרסי האדמה ואין לו תקנה אלא בשבירה ווהי המיתה ולא יתוקן עד לעתיד כשיבא משיח אז ישמח ה' במעשיו ויחזור העולם כבתחילת הבריא' וע"ז רמזו רז"ל במסכת פסחים פרק האשה אמר ר' יוחנן גדול קיבוץ גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ שנ' ונקבצו בני יורא ובני ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד ועלו מן הארץ כי גדול יום יזרעאל וכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ע"כ · הכוונה כי כשיהיה קיבוץ גליות תאמתי בעת בא משיח צדקינו אז תתחדש הבריא' באור חדש ככוונת הבריאה · ויתייחד הגוף עם הנפש · וגם הארץ שהוא החומר יהיה מלא דעה ויחדיו יהיו תמים מלמטה · ויקבלו שפע מלמעלה וחי לעולם בגוף ונפש · כי בעת הבריאה אדם ביקר בל ילין וקלקל ונגזר עליו המיתה · אמנם נתן הש"י לנו תורת אמת שעל ידה נזכה לעתיד · ונתן לנו מצות שהם סורים על זה והם רושם לזה הענין על נצחיות הגוף כמו הנפש · כי עתה באותן הימים שלימות האדם הוא במין ובאיש · במין מצד הגוף כי דור הולך ודור בא · רק קיים במין אבל מצד הנשמה קיים · באיש בפרטי כי כל נשמה ונשמה היא קיימת ונצחיות כי הגוף חי במקרה ומת בעצם והנשמה מת במקרה וחי בעצם · ועל דבר זה פירשו המאמר בהאי הלולא שאמר ליה · לשרי לן מר אמר וי לן דמייתינן · ואנן מה נימא בתרי' חי תורה והי מצות דמבינן' הכוונה כי זה היה משורר שטעם הלולא הוא לקיים פריה ורבי' שלא תאבד קיום המין · והם ענו בתרי' שגם קיום באיש יש מצד הנפש כשמקיים תורה ומצות · אבל לעתיד לבוא יהיו הנשואין הגמורין כמ"ש וארשתיך לי באמונה · אז הגוף והנפש שניהם יחדו יהיו קיימים בגוף ובנפש' ועתה בא הרושם לזה בדיני נחלות שנקראות משפט כמ"ש רז"ל להודיע שעם היות שהנחש הקדמוני גרם החטא והמיתה ונפסקו ונפרדו הגופי' מ"מ הנשאר במקומו משתלשל ממנו לירש זכות המת היותר קרוב הבא ממנו כי קרבת הנפשות לא נפסקו מהם כי ענפי האילן הקרוב קרוב יונק יותר ולהכי חקת משפט כתיב ואיש כי ימות ובן אין לו :

אחר כך ציוה הש"י מצות תמידין בכל יום וזהו נגד דביקות הנפש הרוח הוא העולה למעלה הוא עולה תמיד · והוא קרבן ליהו"ר מקרב אותיות · שם ידו"ר ומייחדם ומורה מדבק נפשו למעלה · גם בסוד הגלגול היו כמה נפשות בקרבנות בסוד אדם כי יקריב מכם וע"ז בא תרמז את קרבני לחמי לאשי ואשי כמו אנשי והכוונ' שקרבני לאנשי והסוד הם המגולגלי' בקרבן ובזה מזרכך נפשם וכן מפרשי' נוסח התפ"ל והשב העבודה לדביר ביתך ואשי ישרא' בראית' בהסור ויש במדרש דמיכאל שר הגדול מקריב נשמותיהן של ישראל למעל' כו' אמנם זה בא מהקרבן למטה כנודע למשכילי' · ונודע למקובלים כי המדרינות הנפש הם ה' נפש רוח נשמה חי' יחיד' · מדרינת נפש בר"ח וחול המועדי' מדרינ' רוח י"ט · מדרינת נשמ' י"כ · מדרינת חיה שבת · מדרינת יחידה עה"ב · ע"כ יש תוספ' קרבן היינו המוספין של ר"ח וי"ט ור"ח וי"כ הכל חד והו תחילת דין וזה גמר דין · ומוסף שבת שני כבשים זכור ושמור בדבור אחד · מורה על שבת של עה"ז ושל עה"ב שכולו שבת · ואח"כ מצות שופר של ר"ה שהוא לערבב השטן · ולעתיד ישחוט הקב"ה את מלאך המות שהוא השטן וכתיב ביום ההוא יתקע בשופר גדול · וכן כל תוספות הקדושות בסוד המוספי' רומזות על העתידי ראש חודש כתיב החודש הזה לכם ישראל מונין ללבנ' ואמרו במדרש רב' בם' בא כי גדולת ישראל כמו אור הלבנה · מן אברהם אבינו עד שלמה המלך היו ט"ו דורות אז אור הלבנה במילואה וישב שלמה על כסא ה' · וכמו שמט"ו יום ואילך ממעט אור הלבנה עד כ"ט לחודש ואז היא לגמרי · פגומה כך מן דורות היו משלמה עד צדקיהו וכתיב ועיני צדקיהו עיור · אמנם לעתיד אור חדש על ציון תאיר ויהיה אור הלבנה כאור החמה · ואור החמה וגומר וזהו סוד מוסף ר"ח · וסוד מוסף שבת הוא עולם שכולו שבת · וסוד פסח בפסח נגאלו ישראל ובפסח עתידין ליגאל · כדכתיב כימ;

(קנ"ס

וקרוב לזה כתב בספר המיכו"ך קרוב לפשוטו וז"ל בנשוינו בדיני נחלות כלומר שמזה עלינו לעשות ולדון בענין הנחלה כאשר דבר התורה עליה שכ' איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו · ואם אין לו בת וגו' וסוף הפרשה · והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה ה' את משה · ואל תחשוב שאמר בזה שחייבוה היא שכתבה בענין הנחלה כאשר דבר התורה עליה שאינה לומר שיהיה האדם ימנה ויוכל לתת מה שיש לו ליורשו ע"פ כי האל ב"ה לא רצה להוציא נכסי האדם מרשותו שלא לעשות מהם כל חפצו בשביל כל עוד נשמתו בו כיון שמשבו חכמי האומו' אבל הודיענו סוכות היורש קשור בנכסי מורישו ובהסתלק כח המוריש מן הנכסי' במותו מיד נופל עליהם זכות היורש בענין השתלשלות הירושות שרנה היוצר ב"ה וזה אמר זה יובלי הספק · ורז"ל יקראו לזכות החוק שיש ליורש בנכסי מורשיו בלשון משמום בלשון אירס בהרבה מקומות באלה מיושמשת והולכת כלומר סוכות היורש כמוריש כאלו הגופי' דבוקים זה בזה שכל היוצא מן האחד נופל על השני ומכח כן אמרו ז"ל שאם מזה ואמר המוריש אל ירשני בני או בני פלוני לא ירש עם אחיו או בתי תירשני במקום שיש בן וכיוצא בעניני אלה אין בדבריו ממש שאין בידו לעקור דבר האל שאמר שירש היורש מורישו · ואע"פ שאמר שנכסיו בידו לכל חפציו הענין הוא לומר שיכול האדם ליתנם לכל מי שירצה ולעשות בהם כל חפצו בנפשו ואפילו לאכלם בכל לשון מנן מזה של ירוש לפי שזה כדיבור הוא כנגד דיבורו של מקום וגזירתו כי הוא אומר ירש היורש ועל כן אין כח ביד אדם לומר לא ירש והיינו מתניתי' דיש נוחלין האומר איש פלוני לא ירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה · וכן האומר איש פלוני ירשני במקום שיש בת · בתי תירשני במקום שיש בן לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימים · ועל מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימי' עכ"ל ·

צאחך ממצרים כן אראנו נפלאות ויהיה תוספו׳ רוח הקודש · ושבועו׳ שהוא זמן מתן תורה יהיה לעתיד תוספות ידיעה כברית חדשה
ומלאה הארץ דעה · וסוכות שהן לצל נשב בצל שדי · וראש השנה שעליו אומרי׳ זה היום תחילת מעשיך שהוא חידוש הבריאה זה יהיה
לעתיד כי אז תתחדש הבריאה ותחזור לכוונה שהיתה תכלית הבריאה · ואז ישמח ה׳ במעשיו ויום כפורי׳ כי לעתיד יכופר עון ויבוקש עון
ולא ימצא כמ״ש כי אסלח לאשר אשאיר · ול׳עתיד אלה הם מועדי׳ · אבל כשחטאו כתיב חדשיכם ומועדיכם שנאה נפשי · ולעתיד
יהיו מקראי קודש קרוא׳ הערה בנצחיות הגוף והנפש בסוד אך אשר יאכל לכל נפש · האכילה סוד הגוף · והנפש סוד הנפש · כי מלאה
הארץ דעה · אף הארצי׳ שהוא החומר יהיה דעה זך ונקי · ויקיים שאו את ראש שהוא נשיאות ראש · ונמנו כאן דור דעה עדה השלימ׳
וזהו אחר המגפה כי לעתיד בלע המות לנצח כי כמנין הראשון שלמה בהם מר״חר ובמדבר תמו ומתו ולא נכנסו לארץ ובמנין הזה כתי׳
ולאלה תחלק את הארץ · ולעתיד ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ · וע״ז בא הרמז ענין פנחס ודר׳ז״ל פינחס הוא אליהו כי הש׳
ישלח לנו את אלי׳ הנביא לפני בא יום ה׳ וגו׳ ויונתן תרגם בפסוק שלח נא ביד תשלח י״ל פנחס כי הוא מוכן לשליחו׳ של עתיד כי פנחס
הוא אלי׳ ויש להתבונן מאין הוצא יב״ע דבר זה מזה הפסוק · ונראה לי לומר כי מצא רמז בתיבת נא שהוא מיותר לא רומז למ״ש הזוהר
בפרשה זו על פסוק זכור נא מי נקי אבד ואיפה ישרים נכחדו · וז״ל ר׳ שמעון הוה יתיב ולעי בפרשתא רא אתא לקמיה ר״א בריה · א״ל
נדב ואביהו מאי עבידתייהו בפנחס אי נימא דלא הוה פנחס בעלמא כד מיתו ובתר אתא לעלמא ואשלים דוכתייהו · לאו הכי דהא פנחס
בעלמא הוה וסגן קאי · א״ל ברי רזא עלאה הכא והכי הוא דבשעתא דאסתלקו מן עלמא לא הוו מתטמרן תחו׳ גדפי טנרא קדישא ·
כ״ט בנין דכתי׳ ובנים לא היו להם דאזעירו דיוקנא דמלכא דהוא אינון אתאחזון לשמשא בכהונה רבה · בשעתא דקני פנחס על ברית
קדישא ועייל בגו כמה אוכלוסין וסליק לון לגייפן על רומחא לעינהון דכל ישראל · וכל שבטא דשמעון בכמה אוכלוסין דאתו לגבירה
פרחה נשמתיה מניה · ותרין נשמתין דהוו ערטיראין בלא דוכתא אתכלילו בה ואתקריבו כחדא ואתהדרת נשמתי׳ כלילא בתרין רוחין
ואתתקפו ביה כדין רווח דוכתייהו למיהוי כהנא רבא מה דלא אתחזי מן קדמת דנא וע״ד איהו נקי דלא אתאביד בחהו׳ שעתא ולא אביד
רוחיה כד פרחא מניה · ואיפה ישרי׳ נכחדו · אלין בני אהרן דאהדר לעלמא מה אבד בחייוי ועל דא כתי׳ ביה בפנחס בן בן תרי זימני ·
פנחס בן אליעזר בן ע״כל · הרי פנחס הוא נקי ולא נאבד והוא נתעבר מן נשמות נדב ואביהו · וכן נ״א ר״ת נדב אביהו · ובזה נתקנו
לו שני הישרים ולא נכחדו · ע״כ כתיב תמיד פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ותמיד תמצא כשמייחסו אחר אלעזר מייחסו עד אהרן
הכהן כי כמו שהוא בן אלעזר בן הוא בן אהרן כי הוא כלול מנשמו׳ נדב ואביהו שהם בני אהרן לכך תמיד כשמייחסם ומזכיר בני אהרן
מזכיר ג״כ נדב ואביהו ולפום ריהטא קשה הלא מה שעבר עבר וכבר מתו ולמה מזכירם אלא משום שהאנשי׳ האלה היו ונתעברו בפנחס
וזהו הענין שפינחס זכה לכהונה בעצם ולא כמו שסוברי׳ שהכהונ׳ נתנה לו בשכר המעשה שעשה · אלא הענין הוא בעצם שנתכהן
מכח מעשה הוה כי מאחר שנתעבר מנשמת נדב ואביהו שהם כתי׳ משוחי׳ נמצא הוא בעצם כהן · וז״ש והיתה לו וגו׳ וק׳ והחיה לו
הל״ל אלא והיתה כבר דהיינו נדב ואביהו וזהו סוד היחס שיחסו הכתוב אחר אהרן ומזה יתבאר הפסוק וידבר ה׳ אל משה לאמור
וק׳ תיבת לאמור מיותר דהא כתיב אח״כ לכן אמור · אלא נ״ל דלאמור הראשון קאי על היחס שיאמר לישראל כי הוא מיוחס וכי הוא
פינחס בן אלעזר והוא בן אהרן · ואח״כ אמר לכן אמור להם שהו׳ כהן לאל עליון והואיל ואתא לידי אימא ביה מילתא · כמו שוידבר
ה׳ אל משה לאמור זה הלאמור מיותר לכאורה כן בפרשה זו וידבר משה אל ה׳ לאמור יפקוד ה׳ וגו׳ לכאורה תיבת לאמור ג״כ מיותר
דלמי יאמר (תנ״ס ומצאתי שהשלה״ הארי ז״ל כתב שלאמור פי׳ שיכריז הק׳ כי יד יתמנה וכדאי׳ בפרק הדולה שהק כה מכריז על פרנס המתמנה ·
ורש׳ כתב ע״פ רז״ל מה שכתב · וכשר הדבר בעיני לבאר לו שני לאמור בסיגנון אחד · ואקדים מדרש ילמדנו זה נסחו · אמר לו האיש
שאתה מעיד עליו שיש בו רוח של ס׳ רבוא שיהא משיח לכל אחד ואחד לפי דעתו א״ל הק״בה משה וכן דברת הדיני׳ · מראה אותן כל
השופטי׳ וכל הנביאי׳ שאני מעמיד על בני מעכשיו עד שיחיו המתים · א״ר סימון ויראהו ה׳ את כל הארץ והיה מראה אותו יהושע
עומד תחתיו ומוסר לעתניאל וכן כולן א״ל הק״בה כל אלו דעת אחת ורוח אחת יש בהן אבל מה שבקשת לראות מראש בסוף רוח אחת
יש בו והיא שוקלת כל הרוחות וזהו משיח שנ׳ ויצא חוטר מגזע ישי וגו׳ ונחה עליו רוח ה׳ רוח חכמה ובינה וגו׳ זהו שאמר הכתו׳ לעשות
לרוח משקל לרוחו של כל בריה ובריה · תדע לך שכן משה מבקש לפני הק״בה רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך דעת של כל
אחד ואחד ואין דעתן של בניך דומין זה לזה בשביל שאני מסתלק מסך בבקשה ממך אם בקשת למנות עליהן מנהיג מנה
עליהן אדם שהוא סובל כל אחד וא׳ לפי דעתו שנ׳ יפקוד ה׳ אלהי הרוחות ע״כ · וקשה הלא השואל כהוגן משיבין לו כהוגן · ומשה
שאל כהוגן שיפקוד ה׳ איש כנגד כל הרוחו׳ והשי׳ לא מילא בקשתו עד שיבא משי׳ · עו׳ ארז״ל בפרק המוכר את הספינ׳ ונתת מהודך ולא
כל הודך זקנים שבאותו הדור אמרו פני משה כפני חמה ופני יהושע כפני לבנה אוי לאותה בושה אוי לאותה כלימה ע״כ · וקשה למה
מנע השי׳ טוב מבעליו׳ · במדרש שוחר טוב ונתת מהודך עליו ולא כל הודך והיכן נתן לו ליהושע בירדן ניתן לו כתי׳ הכא ויראו מגשת
אליו וביהושע כתי׳ ויראו כאשר יראו את משה גדול כבודו של מלך משיח שניתן לו הוד של הרב והדר של תלמיד כענין שנ׳ הוד והדר
תשוה עליו ע״כ · גם זה המדרש צריך ביאור · וגם קשה הלא בכלל מאתיים מנה :

עוד יש להתבונן במה שהק״בה הראה למרע״ה כל מנהיגי׳ הדורות עד הסוף מה מעליותא היה זה למשה · הלא כל הדורות
מתמעטות והולכות וא״כ ראה מרע״ה שפלות הדור ואדרבה צער היה לו · וקושיא זו יש לתרץ דדבר זה היה בהכרח ·
כי מאחר שהדורות מתמעטות והולכות ומרוחקות מאוד מהשורש · ואז מיחוי ח״ו כפרודו׳ · ע״כ הראם למרע״ה שהוא השורש
שהוא רבן של כל ישראל · ובראיה זו היו כלולי׳ בו · כדי לדבק הענפי׳ וענפי ענפי׳ כו׳ בשרשם · אמנם יש עו׳ לאלוה מילין :

הנה אלה השני לאמור המיותרי׳ · כוונה אחת להם להורות שהדיבור הוא בכפל מורה על הנגלה ועל הנסתר · בריש הפרשה
וידבר משה אל ה׳ לאמור כו׳ · לכן אמור כו׳ האחד הוא כפשוטו לפרסם מעלת פינחס · והשני להודיע מעלת
הנסתר מפינחס שהוא אליהו הנביא · והוא מרומז בפסוק תחת אשר קנא לאלהיו אותיות לאליה״ו כי קנא ג״כ קנאת ה׳ צבאות בעובדי
הבעל ועשה מעשה מפורסם בקרב כל ישראל כמו שעשה פינחס · ופינחס הוא אליה · כי בשמו של אלי׳ הם ב׳ שמות א״ל י״ה ·
ובכאן תקנם פינחס · כי נתקן שם אל שפגמו ישראל בעבודת פעור שנ׳ וישתחוו לאלהיהן · וכתי׳ לא תשתחוה לאל אחר · ובמעשה
דפינחס נתקן · אח״כ נעשה פגם באיש ואשה שהיו גדולי׳ וחשובי׳ דהיינו נשיא מישראל ובת מלך ונודע כי באיש אות י׳ ובאשה ה״א
ואיש ואשה שזכו שם י״ה ביניהם ואלו קלקלו · זה״ש ושם איש ושם האשה כלומ׳ תדקדק בשם דהיינו שם י״ה ע״כ אח״כ במנין ישרא׳ העדה
השלימה נחתם שם י״ה החנוכי הפלואי כמ״ש · רש׳ שבטי י״ה עדות לישראל · ע״כ ו׳ ושלו׳ קטיעא כי שלום רומז למשיח וכ״כ בעל
הטורים שלו״ם בגי׳ זה״ו משיח ואליהו הוא המבשר וקטנו׳ ו׳ מורה כשלא תחשוב ו׳ של אליה אז הוא ב׳ שמות אלו א״ל י״ה · והנה כתי׳
ואלעזר לקח מבנות פוטיאל והשבטי׳ היו מבזין אותו ראיתם בן פוטי זהו כו׳ אבל החחיסה היא אל מן אלים ואז פוטי חוזר לטוב
ורומז על יוסף שפטפט ביוצרו · ושמר ברית קודש · כן עתה פינחס קינא בפגם הברית שפגם הנשיא · לכן אמור הנני נותן לו את
בריתי שלום · וכתב בתרגום יונתן שנעשה מלאך קיימא ועתיד לבשרא כו׳ · וכתיב בריתי היתה אתו החיים והשלו׳ · וכתי׳ תורת

אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה׳ צבאות הוא: וזה הפסוק רומז על פנחס כי פנחס הוא מלאך כמ״ש רז״ל על פסוק ותאמנו ׳והוא השיב רבים מעון בזה המעשה שעשה ע״כ אמר תורת אמת היתה בפיהו׳ כי ענין אמת הוא חיזוק הדת ולא על עצמו יצא אלא על הכלל כולו שצריך להוכיח את רבים ולהשיבם מעון וזהו נקר׳ אמת׳ כי אמת מורה דבר אמיתי׳ נצחיי׳ וע״ז נאמר שוטטו בחוצו׳ ירושלי׳ ודעו נא וראו אם יש איש עושה משפט מבקש אמונה ואסלח לה׳ ויש לתמוה איך אמר אם יש איש כו׳ וכי לא היו כמה נביאים וכמה חסידי׳ בישראל הלא היה החרש והמסגר. כו׳ אלא ע״ז אמר כי לא היה איש אמונה שיעשה מעשה ברבים להוכיחם ולהשיבם מעון׳ וז״הש שוטטו בחוצו׳ ירושלים כלומ׳ אף אם היו חסידים היו חסידי׳ בינם לבין עצמם בביתם׳ אבל לא לשוטט בחוצות לקדש שמו ברבים לעשות מעשים להשיבם מעון׳ וכן אר״זל בפ׳ כל כתבי אמר רב עמרם בריה דר״ש ברבי אבא א״ר חנינא לא חרבה ירושלי׳ אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה שנ׳ היו שריה כאילי׳ לא מצאו מרעה׳ מה איל זה ראשו של זה בצד זנבו של זה אף ישראל שבאותו הדור כבשו פניהם בקרקע אבל פינחס בקנאו את קנאתי והוא היה איש אמונה׳ ע״כ אמר תורת אמת היתה בפיהו׳ ועוד מפרש סוד בענין תיבת אמת ומזה תבין מפני מה זכה לחיים נצחיי׳ שנעשה מלאך ואלי׳ לא מת:

הענין פינחס ראה רושם של אותיות מת ותקנם׳ כיצד הזוהר אמר על ענין רמח שלקח פינחס כי פינחס נתלבש לעשות דין למות׳ ואז יש רחמי׳ מלמעלה כי ראה את שם עצמו עולה ר״ח כמנין יצחק שהוא בעל הגבורה׳ וראה אות מ׳ פורח באויר שהיא רומזת על מיתה כמבואר הרמז בפסוק ותרא האשה כי טוב וגו׳ ותקח מפריו ותאכל ותתן׳ סוכרים ד׳ פעמי׳ ו״ת׳ ובאמצע מ׳ מפריו׳ כשתחבר המ׳ לד׳ פעמי׳ מות שנתפשט המות לד׳ רוחות׳ וזו המ׳ ראה פינחס פורח באויר לקחה ונהרג באמצע שמו העולה ר״ח ונעשת רמ״ח ויקח רמ״ח בידו׳ ע׳ יש רשימה באות ת׳ והיא ת׳ תמות רשומה בדם כשאין מוכיחים זה את זה כדאית׳ במסכת שבת פ׳ במה בהמה דף נ״ה אמר רבי אחא בר׳ חנינא מעולם לא יצתה מדה טובה מפי הק״בה וחזר בה לרעה׳ חוץ מדבר זה דכתי׳ ויאמר ה׳ אליו עבור בתוך העיר והתוית תיו על מצחות האנשי׳ הנאנחים והנאנקים על התועבו׳ הנעשות וגו׳ אמר לו הק״בה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה ועל מצחם של רשעי׳ תיו של דם כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה אמרה מידת הדין לפני הק״בה רבונו של׳ עולם מה נשתנו אילו מאילו אמר לו הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורי׳ אמרה לפניו רבונו של עולם היה בידם למחות ולא מיחו אמר לו גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם אמר לפניו רבונו של עולם אם לפניך גלוי להם מי גלוי והיינו דכתי׳ זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרגו למשחית ועל כל איש אשר עליו התיו אל תגשו וממקדשי תחלו וכתיב ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית תני רב יוסף אל תקרי מקדשי אלא מקודשי אילו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו ע״כל׳ ואיתא עוד שם מ״ט תיו תיו תחיה תיו תמות ושמואל אמר תמה זכות אבות ורבי יוחנן אמר תחון זכות אבות ור״ל אמר תיו סוף חותמו של הק״בה דא״ר חנינא חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת׳ הרי מ״ם ותיו הם מת כי היתה מגפת׳ ואמרו שם ת׳ תמות כתוב בדם׳ דע כי העולם נברא באמת בראשית בר״א אלהי״ם א״ת ס״ת אמת׳ וכן בחתימת הבריאה חותם אמת וירא אלהים את כל אשר עשה׳ ותכלית הבריאה בשביל אד״ם שהוא מעשרו של אמת כי דר״ך מעשר מן מ״ם מ״ם מעשר מן ת׳׳ ואחר מהאלף לא נמצא׳ והנחש הוציאה שקר לומר מן העץ הזה אכל וברא את העולם ועל הנחש נאמר ונרגן מפריד אלו״ף ובהפרד אות א׳ מן אמת נמצא נשאר מת׳ ובהפרד אות א׳ מן אדם נשאר דם: ומי שבידו למחות ואינו מוחה נרשם בדם ואלו בני אדם הנרשמים בתיבת א״ת שקיימו כל התורה מאלף עד ת׳ .על כל זאת כשאינם מוכיחים אז אינם אמת׳ והמ״ם שבתוך אמת נתהפך למ״ם שהיא סימנ׳ דמות׳ ואז שולט המות בר מינן אפי׳ בבני אדם הנרשמים וזהו סוד השיב את חמתי׳ כי כשראה פינחס מ״ם פורח לקחה לרמ״ח לקנא קנאה ברבים ואז השיב א״ת וסוד חמתי׳ אותיות מ״ת ח״י כי מתהפך מ״ת לחי׳ ע״כ פנחס הוא אלי׳ מלאך חי לעולם׳ ותורת אמ״ת היתה בפיהו׳ ופינחס הוא אלי׳ שקינא קנאת ה׳ ברבים בנביאי הבעל׳ ע״כ הוא המבשר למשיח׳ כי חורבן של ישראל היה בעבור שלא היו מוכיחי׳ ברבים:

עוד תמצא בסוד פינחס הוא אליה״ו השם שלם עם ד׳ מלואיו שהם ע״ב ס״ג מ״ה ב״ן אשר כתבתי בכמה מקומות שעליהם רמוז יהא שמיה רבא כו׳ שיהי׳ השם רבא שלם עם כל מלואיו׳ שסימן המלואים הוא יה״א דהיינו לפעמי׳ ממלאי׳ הה״א עם יו״ד כזה הי׳׳ ולפעמים בה״א כזה ה״ה׳ ולפעמים באל״ף כזה ה״א׳ והם אלו המלואי׳ שם ע״ב יו״ד ה״י וי״ו ה״י׳ שם ס״ג יו״ד ה״י וא״ו ה״י׳ שם מ״ה יו״ד ה״א וא״ו ה״א׳ שם ב״ן יו״ד ה״ה ו״ו ה״ה׳ והנה אליה״ו הנבי״א עולה ב״ן רימוז לשם ב״ן׳ וכשהצרף ה״א מן הנבי״א לס״ח של אליהו שהוא יה״ו אז נעשה שם ידו״ד׳ נשאר נבי״א עולה ס״ג׳ רומז לשם ס״ג׳ וא״ל שבתחלת תיבת אליהו רומז למילוין של שם ס״ג שבו ג׳ יודי״ן ואל״ף אחת עולים א״ל׳ ושם מ״ה כמילואיו ג׳ אלפי״ן ויו״ד אחת עולים מנין אח״ד וסימנך א״ל אח״ד וביום ההוא יהיה ה׳ אחד וכו׳ ויהיה השם שלם עם כל מלואיו׳ ע״כ כל האומר יהא שמיה רבא כו׳ אז הק״בה זוכר בגלות ובגאולה׳ וכבר נודע כי אמן הוא שם יאהדונה׳ שהוא בי״סוד סוד הברית המייחד איש ואשה שהוא ידו״ד תפארת אד״ני מלכות׳ ופינחס אשר קנא לברית זכה לברית׳ אח״כ נשארו עו׳ ב׳ מילואין דהיינו ע״ב מ״ה׳ חשוב אמן ע״ב מ״ה תמצא עולה כמנין פינ״חס׳ הרי פינחס הוא אליהו בהם רמוז שם יד״וד בכל מלואיו:

ונסמך לזה אח״כ פר׳ נחלות רומז ג״כ על שם יד״וד׳ אב ואם בן ובת הם אותיות ידו״ד כנודע וז״ל הרקנא״ם׳ ואל בני ישראל תדבר לאמור איש כי ימות ובן אין לו כבר הודעתיך כי אפילו מצות הדינין והנחלות תלויין במרכבה עליונה ומשם השתלשלותם ואצילתם וידעת כי תפארת ישראל ושכינת עוזו נקראים בן ובת ויורשים נחלת החכמה והבינה הנקראים אב ואם בסוד ארבע אותיות של שם הגדול הרומז לאב ואם ובן ובת ולפי זה תוכל להבין כי הבן קודם לבת בירוש׳ אביו ואמו והוא חייב לזון הבת מנכסי אביו כמו שאמרו רז״ל הבנים ירשו והבנות יזונו עכ״ל:

אח״כ קרבנות המועדי׳ במוספי׳ כי לעתיד יהיה תוספו׳ קדושה ויהיה הכל ימי ששון ושמחה ואז קרבן ליד״וד׳ כי סוד קרבן קירוב אותיות ידנ״ד כמ״ש במקום אחר ואז יהיה ידו״ד אחד כו׳:

בחזור ועדין לענין וידבר ה׳ אל משה לאמור יפקוד וכו׳ לכן אמור׳ חכפל א׳ לענין פינחס הנגלה׳ וא׳ לפינחס הנסתר שהוא אלי׳ וידבר משה אל ה׳ לאמור יפקוד וכו׳ ביקש מהש״י שיפקוד עתה איש א׳ שהו׳ הנגלה׳ ויאמר לו ג״כ סוד הכפום את מי אשר יפקוד באחרי׳ הימים׳ ע״כ אמר בכפל אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם עתה . ואשר יוציא׳ ויביאם לעתיד׳ והשיב לו הק״בה על שניהם׳ עתה קח לך את יהושע׳ והראה לו כל הדורות עד משיח כדאיתא במדרש׳ והראה לו איך הדורות מתמעטים עד שיבא משיח והוא יהיה מהודר בהוד והדר׳ ותכף הותחל המיעוט מן יהושע כי מהודך ולא כל הודך: והמיעוט הוא סיבת הריבוי׳ עד לזמן הגאולה העתיד׳ יהיה יתרון אור מתחשך כלומ׳ כי אור חדש של עתיד יהיה גדול מהאור אשר היה ונגנז ודבר זה צריך ביאור רחב בל הוא מבואר למעלה

(הגה״ה) מצאתי בקונטרסי האר״י ז״ל הנה אלי׳ כקיב ויטאל את נפשו למות ויאמר כי לא טוב אנכי מאבותי׳ הענין כי פינחס בקנאו את קנאה זכה לעיבור נשמות נדב ואביהו ונסתלקו מעניין בת יפתח כמתנתו ומתו חזרו לפני כי ה׳ ומשם ויסתלקו ונתלבש בקנאה בענין עמדי הענין

בפרשת

בפרשת בלק בדרוש כה טובו אהליך כי החורבנות הם סיבת הבנין האחרון שיהיה גדול ונפלא כי התפשטות זוהמת הנחש נורמות הגליות וגם המיעוטים וכשתכלה הרשעה לגמרי אז אור גדול יאיר ועיין שם בפרשת בלק ענין זה באריכה · ועוד בא יותר בארוכה בדרוש מטות ומסעי שהארכתי במאור בענין הגליות שהם לטובת ישראל לזככם · ולעתיד מלאה הארץ דעה אף ארציות שהוא החומר יהיה הכל אור כן אני אומר לענין ההשנה שהדורות מתמעטים מצר כסך זוהמת הנחש ע"כ יש מיעוט אחר מיעוט ואז תכלה מסך הזוהמא ויקויים אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כי תהיה בביאת משיח ריבוי אור כמ"ש קומי אורי כי בא אורך ומכח החשך יצא יתרון אור ולזה הענין הראה הש"י למשה רבינו ע"ה כל הדורות כי משה רבינו ע"ה היה ראש העולם ועל כן אמרו בראשית בשביל משה רבינו ע"ה הנקרא ראשית והיה המאמר יהי אור ומשה קרן עור פניו והאור נגנז · ומשיח סוף העולם דהיינו שיתחדש מעיקרו ויהיה יותר בשלימות ועיין בזוהר בפסוק אתה החילות שמשה רבינו ע"ה הוא התחלה והמשיח הוא בסוף והדורות שביניהם שהם במחשכים יהיה להם יתרון אור מהחושך והנה כתיב הו"ר והד"ר לפניו עוז וחדוה במקומו · וזה הפסוק מורה על הגליות שהם לטובת ישראל כי הכתוב אומר כל היום דוה רמז על הגלות הארוך שהוא על כל פנים אף שנה כי יומו של הקב"ה אלף שנה ובעונותינו הרבים רבו עוד רבו · ואומר הזוהר והודי נהפך עלי למשחית כי כשתהפך הו"ד נעשה דו"ה וכבר הארכתי בזה הענין במקום אחר וכתבתי כי הדר פירושו היפוך מלשון הדרן עלך כלומר הפוך בה והפוך בה · והכוונה הוד וההיפך של הוד שהוא דוה הכל יצא מלפניו ויגרום לעתיד עוז וחדוה במקומו כי ישמ"ח יי' במעשיו יש"מח אותיות משי"ח · ועל זה אמר במדרש ינתן למשיח הה"וד של משה וההדר של יהושע כלומר סן יהושע ואילך התחילה ההשנה להתמעט והתחיל ההוד להתהפך ונעשה הדר מלשון הרע ודבר זה בעצמו גורם בהכלות פשע זוהמת הנחש ויבא משיחנו יהיה יתרון אור שיהיה למשיח ההוד : וגם היתרון מכח ההדר שיהיה יתרון אור וזה יהיה בזמן שיעמוד הכהן לאורים ותומים · וכן בפרשה זו נרמזים ושאל לו במשפט האורים · וכן במנין בני ישראל נרמז ענין משיח כמה שתמצא בבני דן חושם · ובפרשת ויגש כתיב ובני דן חשים · ומצאתי שכתב האר"י ז"ל כי חסר כתיב שהוא אותיות משיח כי אז יעשה אחר משבט דן מלחמה גדולה כדאיתא בזוהר פרשה בלק יהי דן נחש עלי דרך דא שמשון · שפיפון עלי ארח · דא צליה אתא מן דן דפרח אחר בלעם שכתיב בו וילך שפי ופרח באוירא כההוא ארח כדין אתכסי מעינא כו' הנושך עקבי סוס דא עירא דאתא מדן דהוה בהדיה דוד ובגינידה תליא גבורתא דדוד דכתיב ויעקר דוד את כל הרכב · ויפול רוכבו אחור דא שריה רזמין למיתי בהדיה משיח בן אפרים ואיהי משבטא דדן · מאן איהו למעבר נוקמין וקרבין בשאר עמין ואז לישועתך קויתי יי' כו' ומה שכאן מזכירו בשם חו"שם כי יהיה הוא כמו משו"ח מלחמה וכן פנחס דאתי מצד אם מיוסף היה משוח מלחמה מורה על משיח בן יוסף ואחר כך יתהפך חו"שם לחובש כי יקויים שמשיחו יוסף עליו כדין המועיל בהקדש וקודש ישראל ליי' כמ"ש רש"י בפסוק האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו אמן :

חוזר ש"ין ונתקנו על ידי הא"ם שירדה מן השמים כי בענין אם זר' מתו ועת' כשנתקנו כשנתלקו כי כן דרך המתעבר לתשלו' מנוח כיון שמתקן עצמו מסתלק ע"כ כשנסתלקו ניקם את נפש שלו למות · ואמר לא טוב אנכי מאבותי מאמר שלא היה לי הטובה שהיה לי מאבותי דהיינו כדב ואביהו · אליפע ניקם מאליה שישפיעו בו פי שנים מן כ"א שהם נדב ואביהו אמר ליה אם תראה אותי לוקח כי בפטירת הצדיקים ווזרי' וכאים ללגותו ·

דרך חיים תוכחת מוסר

בקנאו את קנאתי בתוכם · מזה ילמוד האדם שיקנא את קנאת יי' צבאות כשרואה איזה חילול השם או חילול התורה ראה איך ההזיקה לו הש"י טובה וחנות וברית שלום :

לאזני משפחת האזני · פירש"י אזני הוא אצבון ורבים תמהו מה שייכות יש לאלו השמות להדדי ושמעתי רמז מוסר שאמרו רבותינו ז"ל שנבראו אצבעותיו של אדם כיתדו' כדי לתחכם באזניו שלא ישמע דבר רע והי' לאצבון כמו לאצבעון שיתחוב האצבע לחאוזן ויאטים אזניו מלשמוע דבר רע :

ותעמודנה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה איתא בזוהר פרש' בלק ביאור הענין דבנות צלפחד דאמרו אבינו מת במדבר וכי אחרים לא מתו במדבר אלא רבים חולקים בזה יש אומרים שמקושש עצים היה שנאמר כי בחטאו מת · ויש אומרים אחד מהמעפילים היה אבל הטענה שהיו טוענים בנות צלפחד שהיה מת במדבר שהוא היה אב לבית יוסף ולפי שלא היה חכם בתורה כראוי לא היה נשיא לשבטו אף על פי שהיה אב לבית יוסף והוא לא שמר פיו ודיבורו לפני משה ועליו נאמר וימת עם רב מישראל · מאי וימת עם רב ומתו הורה לירה למימר אלא הוה קאי על צלפחד שהיה עם ר"ל איש מעמי הארץ ולא חכם בתורה והיינו עם רב שלא ידע בתורה והיה רב במשפחה · רב על זרע יוסף מבני מנשה ולפי שחטא במדבר רוצה לומר בדיבור ממש חשבו שמשה נוטר שנאה ולפן קרבו עם משה לאליעזר וכל הנשיאים וכל ראשי האבות ולא דברו עם משה אלא לפניהם מכאן מי שחושש וירא סהדיינים יוסיף דיינים עליהם ויצא הדין לאמתו · והם לא ידעו שמשה היה עניו מאוד מכל האדם אשר על פני האדמה ולא היו צריכין לירא מפניו כיון שראה משה בך מיד פירש עצמו מהדין ההוא זש"ה ויקרב משה את משפטן לפני יי' ענותנותו של משה הקריב את משפטן לפני יי' ודיינים אחרים שהם בענין זה שניתוסף עליהם דיינים ותחשדים על הדין לבעל דין ההוא ואינם פורשים את עצמן מהדין ההוא אזי אותן דיינים נקראים עזי פנים אין בהם ענוה כלל אשרי חלקו של משה :

בעזרת המרחם וחס · נשלם פרשת פנחס :

תורה שבכתב מלחמות יי'

פרשיות שלשה אלה מטות ומסעי ודברים · הם תמיד בשבתות שבין המצרים · ע"כ ברבור א' יהיו נאמרים · ובשם מלחמות יי' יהיו נזכרים :

כי החורבן מלחמות יי' עם ישראל כמ"ש ממרום שלח אש · והגאולה יי' איש מלחמה נגד האומות ויצא יי' ונלחם :

נר מצוה מטות מסעי מצוה ת"ו מתרי"ג מצות לדון בהפרת נדרים בכל הלכותיו · ת"ז לא יחל דברו : ת"ח לתת ישראל ערים ללוים לשבת והמה קולטות · ת"ט שלא להרוג מחויב להרוג עד עמדו בדין · ת"י מצות בית דין לשלוח מכה נפש בשגגה מעירו לערי מקלט ועל הרוצה בעצמו ללכת שם · ת"יא שלא

תורה העד בדין שהעיד עליו שנאמר ועד לא יענה בנפש למות ר"ל לא יענה ללמד זכות או חובה אחר שהעיד וזהו בדיני נפשות · ת"ב שלא ליקח כופר מהמחויב למות אלא יומת שנאמר לא תקח כופר לנפש רוצח למות · ת"ג שלא ליקח כופר מהרוצח שרצח בשגגה כדי שלא יגלה לערי מקלט שנאמר ולא תקחו כופר לנוס :

דברים תורה אור בפרשת ת"ד שלא למנות אדם שאינו חכם בדיני תורה אף על פי שהוא חכם בחכמות אחרות שנאמר לא הכירו פנים במשפט · תט"ו שלא לגור בדין אפילו מאיש בעל זרוע שנאמר לא תגורו מפני איש :

אלו המצות נחלקות לג' חלקים הכוללות שהם שלימות הנפש ושלימות הגוף ושלימות הממון שעליהם נאמר ואהבת וגו' בכל לבבך לבבך שהוא חיות הגוף · ובכל נפשך ובכל מאודך והארכתי בהם במקומות אחרות : מטות מדבר מהנשמה · הנה הנדרים שבא בהם אזהרה ככל היוצא מפיו יעשה הוא ענין הנפש שהוא כח השכלי הנמשך מהנשמה כי הדיבור החיצון נמשך מהדיבור הפנימי שבה יבדל האדם מכל בעל חי ונקרא מדבר על כן לא יחל דברו וכן כתיב ויהי האדם לנפש חיה ומתרגמין לרוח ממללא · וכבר ידעת כי האדם נבנה בצורה העליונה וכל אחד מאבריו הוא ענף אחד מהאילן העליון והפה שברא הקב"ה באדם לא בראו רק לספר שבחו וגדלו והוא כלי מוכן להשתמש בו למלך הכבוד וזהו שנא' תהלת יי' ידבר פי ולפיכך כל היוצא מפיו יעשה · עוד ידוע למשכילים כי שורש שרשי מדריגת נשמה הוא בבי"נה כמ"ש ונשמת שדי תבינם כי נפש רוח נשמה הוא עשייה בריאה יצירה ושרשם באצילו' מלכו"ת ת"ת בינה · ובבינה שם מקו' הנדרי' כמו שהאריכו המקובלים כי סוד השבועה בשבעת ימי בראשית שהוא הבנין · והנדר שהוא בלשון הרי עלי הוא בבינה שהוא למעלה מהבנין ולזה רמזו רז"ל בספרי שאמרו מה הפרש בין נדרים לשבועות בנדרים כנודר בחיי המלך בשבועות כנשבע במלך עצמו ואעפ' שאין ראיה לדבר זכר לדבר חי יי' וחי נפשך · ועל כן בעון נדרים בנים מתים וגם אמרו אשתו מתה כי הבינה היא אם על הבני' ובפגעו בפגמו אז מסתלק אם מעל הבנים ואז נעדרת האם או הבנים · ולשון נדר פירשו המקובלים נ' דר וזהו בינה ששם דר נ' שערים וכבר פי' כי בינה שם נשמת שדי ועל זה סובב ענין הנדרים כי הנדר הוא בבינה שהוא שורש הבנין · והשבועה הוא בבנין שהוא שבעה :

בפרשת מסעי מדבר מהגוף · הגוף הוא נרתק הנשמה ונעשה ג"כ בצלם אלהים ע"כ בהורג נפש בישראל כאשר עשה כן יעשה לו כי הפריד הנשמה מהגוף והאדם נעשה בצלם אלהים כאלו הפריד למעלה חיי הנפש מגוף העליון ולהנרצח אין מנוח מאחר שהפרידו מהבנין קודם בא העת · ע"כ לא מצא מנוח לנפשו עד כי נקם ינקם הרוצח כמו שמצינו ברוח נבות היזרעאלי שנ' ותצא הרוח ולפיכך לא תקחו כופר שאפי' ימחול גואל הדם או הב"ד אינו כלו' כי הנרצח אינו מתפייס ואם הרגו בשוגג אזי אין לו דמים כי האלהים אנה לידו דהיינו מדת הדין שלמעלה מ"מ מגלגלין חובה ע"י חייב וצריך להיות גולה למקום הדין דהיינו מחנה לויה כי הלוים מצד הגבורה כנודע כי חס"ד גבו"רה ת"ת הם כהן לוי ישראל ובעיר מקלטו ישב עד מות כהן הגדול כי הגוף הנהרג ע"י האדם והנשמה מסתלקת ממנה גם היא הולכת בגולה עד זמן רצון הרוצה ית' וכמות כ"ג שנשמתו הולכת למעלה גם היא בתוך הבאים · ומצינו דבר זה אף בלא הריגה כשהנשמה היא במקלט נגאלת ע"י מיתת אדם גדול כמו שרמז הזוהר מקור חכמה פרשת מסעי כי בעיר מקלטו ישב וגו' וזהו ששנינו בנים גדולים לצדיקים במיתתם בחייהם לא זכו ובמיתתם זכו ולכן כל מעשה הקב"ה אמת ומרחם על הכל כי כל נשמה אשר תתפרד מזה העולם ואין לה במה להתלבש ע"י שנפרד מזה העולם בלא בנים ואין לו גואל צריך הנשמה לישב בעיר מקלטו שהוא מקום שהנשמות ההם משוטטות עד מות הכהן גדול שהוא הת"ת שהוא אין צריך גואל והתלבשות בזה העולם ואשתו אינה צריכ' ליבום בשבילו וכשהיא מתייבמת אזי היא לטובת הנשמות אחרות המתגלגלים בעולם כדי שיכולין להתלבש בו :

הג"הה

והנה הי"ו שם ערי מקלט עוד ע"כ עירשנתנו ללוים ג"כ היו קולטות ואמרו מה בין שש ערי מקלט לע"כ ערי מקלט שש ערי מקלט קולטו' בין לדעת ובין שלא לדעת ואחרים דוקא לדעת קולטת · וסוד הענין כי מ"כ הם כנגד שם של מ"ב כידוע מהגבורה והעולם עלה במחשבה לברוא במדת הדין ע"כ מבראשית ברא יוצא שם של מ"ב כמ"ש המקובלים וכן רמזו התוספות בשם ר"ת בסוד מעשה בראשית שהוא שם של מ"ב · ע"כ מצד הדין צריך כוונה דעת וכוונ' וינהג לקבל הגלות ולהמשיך עליו דין שמים לכפר · ושש ערי מקלט הם כנגד שש קצוות הכלולים מדין ורחמי' כי מתחלה עלה במחשבה לברוא במדת הדין ואח"כ שתף הקב"ה דין ברחמי' קולטות אף שלא לדעת :

בפרשת דברי' מדבר מהממון דין אמת אפי' בדיני ממונות דין של פרוטה כדין של מאה מנה · ולמנות דיין חנון ושלא לגור · והנה בדיני נפשות דקדקה התורה ביותר מדיני ממונות וצותה שלא יהיה העד נעשה דיין שנ' ועד לא יענה בנפש למות שלא יחשבו עליו אולי מרמרת מראה אתו הוא מעיד והוא ממיתו ואין עד נעשה דיין רק הקב"ה אשר בידו כל חי הוא העד הוא הדיין · ודיני נפשות צריך דקדוק גדול עדה שופטת ועדה מצלת כדי להפך בזכותו וכ"ד שהורגין נפש א' לז' שנים נקרא ב"ד רוצחים · וסדלא קאמר עד באו לפני העדה וקאמר עד עמדו משמע שצריך להתעכב בדין עד שיתברר שלא מצאו לו זכות ואפילו ראית בעינין לא יומת הרוצח עד עמדו :

ואלו שלשה הפרשיות תמיד חלים בין המצרים כי הוא דבר בעתו · כי אלו השלשה הוציאו את ישראל מארצם ואשר לחרב לחרב ויתר הפליטה היו גולים · וחטא חטאה ירושלים בשלשה שלמיות אלה נפש · וגוף · וממון · כאשר אמרו רבותינו ז"ל במקדש ראשון חטאו בעבודה זרה · וגילוי עריות · ושפיכות דמים · ומאז חרב בית ראשון לא באנו לתיקון אף בזמן בית שני היו חסרים חמשה דברים חרותניים כמו שאמרו רז"ל ואכבוד חסר ה"א כתיב והנה חטא עבודה זרה הוא תלוי בנפש שלא להעלות במחשבה שיש שום אלהות ויכולת בעולם זולתי יתברך · וגילוי עריות היא חטא הגוף כי אין שום עבירה בעולם שאדם נעשה באחד מאבריו שירגיש בו כל הגוף כמו ענין המשגל · גם רציחה אזי הנרצח מת בכל איבריו וחטאו ירושלים גם מזה כי ידיהם דמים מלאו · עוד חטאו בממון כמו שנאמר שריך סוררים וחברי גנבים כלו אוהב שוחד וגו' · וגם בענין נדרים חטא הנפש והנמשך מזה עון השבועה היה בצדקיהו כי בזה והפר ברית ע"כ זקני ציון העלו עפר על ראשם וגו' הורידו לארץ ואמרו במדרש והביאו רש"י במגילת איכה נבוכד נצר חושיבם לארץ כשמרד בו צדקיהו ועבר על שבועתו כו' על זה בא הרמז פרשת ראשי המטות נסמך לפרשת מועדים כי תשעה באב נקרא מועד · וקרא זה המטות לסנהדרין שהן ראשי המטות · ויאמר משה אל בני ישראל וגו' הפסיק הענין כדפירש רש"י רמז להפסיק בין פורענות לפורענות · אחר כך נתקיים בעונותינו הרבים בישראל ענין המוזכר בפרשת מסעי ממיתה וגלות כי עלה מות בחלונינו ואשר לחרב לחרב · ואחר כך גלות אשר לשבי לשבי · ואחר כך פגעה בהם מדת הדין המוזכר בפ' דברים נידונו ישראל בכמה דינים קשים קטן וגדול שנים לא היה הכרת פנים במשפט אלהים · ועוד בעו"ה נתקיים מקום המשפט שמה הרשע ופירש' בקהלת ראיתי ברוח הקודש מקום לשכת הגזית בירושלים שהיתה מלאתי משפט שמה ישפוטו רשע כמ"ש ראשיה בשוחד ישפוטו ומקום הצדק שער התוך שהיה מקום התוך הלכות שמה הרשע שמה ישבו שר כרים רב סרים נרגל שראצר רב מג ונבוכד נצר והילוהו ודנין את ישראל ביסורין קשין ומשפטי מות עכ"ל ·

והנה הגולים מחנה לויה קולטם אשכם ישראל גלו והלוים גלו עמהם כמו שמיוסד ע"ז מזמור על נהרות בבל שם ישבנו כו' איך נשיר שיר חדש כו' וארז"ל שהלוים קטעו ראשי אצבעותיהן שלא יהיו יכולים לשורר על כנורותיהן · וישראל בחורבן הסה

באדם

כאדם עברו ברית וכדאיתא במדרש איכה ר׳ אבהו פתח והמה כאדם עברו ברית זה אדם הראשון אמר הקב״ה אדם הכנסתי אותו לג״ע
וצויתיו ועב״על ציווי ודנתי אותו בגירושין ובשלוחין וקוננתי עליו איכה כו׳ עד הכנסתי אותם לא״י שנאמר ואביא אתכם אל ארץ הכרמל
וציויתים שלאמר צו את בני ישראל ועברו על ציווי שנאמר ועל ישראל עברו תורתיך ודנתם בגירושין ומכית׳ אגרשם בשלוחין
שלחם מעל פני כו׳ איכה׳ הנה אדם עבר מעין ג׳ אלו ע״ז וג״ע וש״ד׳ גם בממון׳ ע״ז רז״ל אמרו אדם הראשון מין היה ומושך בערלתו היה
גם נחש בא על חוה׳ וקין שבא מזוהמת הנחש הרג את אחיו ומה שאמרתי שחטא בממון לא שייך בממון ממש אצל אדם הראשון כי כל
העולם היה שלו וכמ״ש רש״י ריש ויקרא בפסוק אדם כי יקריב׳ רק חטא בשורש פורה ראש ולענה של הממון שהוא התאוה ואר״זל אין
אדם מת וחצי תאותו בידו יש לו מנה מבקש מאתים יש לו מאתים כו׳ ואדם הראשון הלך אחר התאוה כי תאוה הוא לעינים׳ ונתקיימו
בו רמזי אלו ג׳ פרשיות׳ מתחילה קודם שחטא היה ראש המטות כמו שארז״ל שנקבצו מלאכי השרת לשמוע חכמתו וללמוד ממנו׳ ואחר
כך אלה מסעי למוצאיהם למסעיהם כי יצא בחוץ לג״ע ונורש ושולח על פני כל ישוב הארץ ממסע למסע ואחר כך כתיב למסעיהם
למוצאיהם׳ ורע אלו המסעות שנגזרו על אדם וזרעו שיהיו משולחים ומתפורי׳ בכל העולם והוא לטובה כי מתחלה נברא האדם להיות
בג״ע לעבדה ולשמרה דהיינו קיום התורה ברוחניות אחר כך כשחטא ונורש מג״ע׳ והגירוש היה הפיזור בכל מקומות מושבות׳ אף שהי׳
מצד העונש מ״מ הפיזור היה לטובה׳ כדי שיתפשט הקדושה בכל העולם לדעת לעבור את ה׳ וזהו שכתוב וישלחהו ה׳ אלהים מג״ע לעבור
את האדמה׳ ולעבור מלשון לעבדה ולשמרה׳ ודבר זה יגרום לו למסעיהם למוצאיהם׳ שיחזור לאחר מותו מהמסעות למוצא הראשון
ע״כ איפך וכתב למסעיהם למוצאיהם וכשחטא נגזר על האדם מיתה מות תמות וגם גירושין כי גורש מג״ע׳ משפט הכתוב בפרשת
מסעי מיתה וגלות׳ והיה נידון במדת הדין וחוקבע יום זה למדת הדין כי אדם הראשון נידון ביום ר״ה כמו שארז״ל והוקבע ליום דין לדורות
וזהו ענין הדין המוזכר בפרשת אלה הדברים דברי תוכחת מוסר וקונן עליו הקב״ה איכה וכן אלה הדברים אלה בגים׳ איכה וכן רמז משה
רבינו ע״ה איכה אשא לבדי׳ ואף כי ענין איכה של מר״עה הוא מעלה גדולה׳ גם ענין אדם שקילקל ונגזר עליו מיתה׳ זהו לטובתו
כי בזה נתקן והארכתי בדרוש הזה בפרשת נצבים תמצאנו ובמסכת ר״ה שלי׳ כן היה הענין בישראל הנקראים אדם כשחטאו׳ מתחילה
היו ראשי המטות כמ״ש שרתי במדינות׳ אחר כך אלה מסעי למוצאיהם׳ ולמסעיהם למוצאיהם׳ כי גלו מא״י לח״ל כדי
שיחזרו מח״ל לא״י ואז ארץ הנשמה תהיה כגן עדן׳ כי הגליות גורמים גאולה גדולה לעתיד מחמת הזיכוך כאשר כתבתי לעיל בפר׳ בלק
ובפרשת פנחס׳ והארכתי בדרושים של מטות ומסעי ודברים שכתבתים בילדותי בקונטרס בפני עצמו ותמצאם במסכת תענית שלי׳
בענין אבילות תשעה באב עיין בהם בארוכה׳ כי על כן באתי בקצרה יפה׳ ושם עיניך תראה כנפשך שבעך׳ גם גלות ישראל שפזרם
הקב״ה בעולם זה היה לטובה׳ כביכול טוב לדידיה להקב״ה וטוב לישראל וכהא דאיתא במסכת פסחים פ׳ האשה א״ר אלעזר לא הגלה
הקב״ה את ישראל בין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים שנאמר וזרעתיה לי בארץ כלום אדם זורע סאה אלא להכניס כמה כורין
ור׳ יוחנן אמר מהכא ורחמתי את לא רוחמה וגומר ופרש״י ואמרתי ללא עמי עמי אתה אותם שלא היו מעמי דבקו בהם ויהיו לי לעם׳ הרי
פיזור גירושם כעין שכתבתי בענין פיזור גירוש אדם הראשון׳ וע״כ אמר למוצאיהם למסעיהם למסעיהם למוצאיהם כי הם מוסיפים
גרים שעתיד יחזרו ג״כ לקדושת א״י׳ גם טובה היה הפיזור לישראל ושלא גלו למקום אחד וכהא דאיתא ג״כ שם א״ר הושעי׳ מ״ד צדקות
פרזונו בישראל צדקה עשה הקב״ה בישראל שפזרן לבין האומות והיינו דא״ל ההוא מינא לרבי חנינא אנן מעלינן מינייכו כתיב בכו כי
ששה חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום ואלו אנן איתינכו גבן כמה שני ולא עבדינן לכו מידי א״ל רצונך יטפל
לך תלמיד אחד נטפל ליה ר׳ אושעיא א״ל משום דלא ידעיתו היכי תתעבדו תכלינן כולהו ליתנהו גבייכו׳ מאי דאיכא גבייכו׳ קרי לכו
מלכותא קטיעתא א״ל גפא דרומי בהא נחתינן ובהא סלקינן ע״כ׳ הרי שהפיזור טובה לישראל׳ וכשחטאו ישראל נדונו במיתה ובגירושין
כמוזכר בפרשת מסעי׳ ואחר כך אלה הדברים דברי תוכחת׳ גם אלה רומזים שנתקיימו בהם קללות שבת״כ ובמשנה תורה׳ בת״כ
כתיב אלה החקים והמשפטים וגומר׳ במשנה תורה כתיב אלה דברי הברית אמנם תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך ותתהפך הקללה
לברכה והגלות סיבת הגאולה הגדולה כמו שתמצא בארוכה בפרשיות מטות ומסעי ודברים שסדרתי׳ במסכת תענית שלי שים עיניך
עליו גם בפרשת בלק ופנחס׳ ואלה יתהפך לאלה הכתוב במתן תורה וישם לפניהם את כל הדברים האלה כי תמלא הארץ דעה וזה
יהיה בזמן משיח אשר על כן בא הציווי בפר׳ אל תצר את מואב וגומר אל תצר ואל תתגר בעמון וגומר ופרש״י בפ׳ בלק מאת המדיני׳ ולא
מאת המואבים נכו׳ בשביל שתי פרידות שיצאו מהם רות המואביה ונעמה העמונית שמהם יצא משיח יתגלה במהרה בימינו אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר

מטות לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה׳ לכאורה ככל היוצא מפיו יעשה הוא מיותר׳ אלא הוא תוכחת מוסר שהאדם יהיה
נאמן בריבורו וישמור מוצא שפתיו אף שלא היה בדרך נדר ולא היה מחויב בדברים כענין שאמר מר״עה לבני גד וראובן והיוצא
מפיכם תעשו פרש״י שקבלת׳ לעבור למלחמ׳ עד כיבוש וחילוק כו׳ עוד דבר א׳ הבטיחו מה שלא היו מחויבי׳ לעשו׳ דהיינו שלא היו מחויבי׳
רק לצאת עם ישראל ביחד במלחמה כמ״ש להם מר״עה האחיכם יוצאים למלחמה ואתם תשבו פה והם קבלו נחלץ חושי׳ לפני בני ישרא׳
שהם רוצים לילך בראש׳ וע״ז פירשו הפסוק הנאמר בגד צדקת ה׳ עשה ומשפטיו עם ישראל׳ כלומר מצד המשפט והדין לא היו מחויבי׳
רק לילך עם ישראל אבל׳ הם הוסיפו ועשה הצדקה של ה׳ כמ״ש וה׳ בראשם כן והחלוץ יצא בראש וקיימו היוצא מפיהם ומדה עליונה
מדה זו וככה ינהג האדם בין בעניני נפשות בין כדבר שבממון ככל היוצא מפיו יעשה הן צדק לאו צדק:

וימסרו פרש״י להודיע שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו במיתתו מהו אומר עוד מעט וסקלוני
וכששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת כו׳׳ ק׳ מה שייכות יש לשבח מה שאמר וסקלוני׳ הענין כי
דברי ריבות שיש לישראל עם רועיהם משתמע לתרין אפין׳ א׳ הוא לרעה כמו כן הפשוטו השני היא לחשיבות שמחשבים את רועיהם
כאלו היו אביהם ע״כ צועקים תמיד נתן תתן לנו וכן אמר מרע״ה האנכי ילדתיהו׳ ועתה שראינו שבשעת מיתת מר״עה לא רצו ללכת
נתגלה למפרע שהרי כו׳ שרבו עמו ישראל היה מצד מעלה שהחזיקו אותו לאב׳ וכן ראוי להחזיק לכל רועי נאמן לאב ולפטרון:

ויקצוף משה על פקודי החיל וגומר הן הנה היו לבני ישראל וגומר׳ וק׳ איך קצף עליהם והוא לא צוה עליהם ע״ז ליהרג כל נקבה
וי״ל דהדבר הזה נותן השכל מעצמו בלי ציווי׳ כאשר הן הנה היו לבני ישראל וגומר ומאחר שהשכל נותן מחויב האדם
להיות משכיל מעצמו׳ ובענין שכתבתי בפרק חלק בפסוק חטאתי כי לא ידעתי כי היה לו לידע:

גדרות צאן נבנה למקנינו פה וערים לטפינו פה פרש״י חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם שהקדימו מקניהם א״ל
משה לא כן עשו העיקר עיקר והטפל טפל בנו לכם תחילה ערים לטפכם ואחר כך גדרות לצאנכם עכ״ל וקבלו
מוסר ואמרו אחר כך טפינו נשינו מקנינו וגומר ירגיל האדם את לשונו וטבעו בדרך חכמה ומוסר׳

אלה מסעי בני ישראל וגומר המסעות הם כמו גליות והם מכפרים׳ גם מי שמכתת רגליו והוא גולה למקום תורה והולך ללמוד

אז

או מסע שלו ע״פ ה׳ לכן היו הראשונים מתגרשים מביתם לילך ללמוד תורה ובפרט רשב״י וחביריו ותלמידיו׳ וסימנך צא ולמד׃

אלה הדברים הוכיחן סמוך למותו׳ מלבד מה שהוכיחם ומלמדם בחייו דבר יום ביומו׳ הוכיחן בתוכחת מוסר סמוך למותו׳ וכן ראוי לעשות כל מנהיג לדורו׳ וגם כל אב ואב לבני ביתו כמו שעשה יעקב לבניו׃

יוסף עליכם ככם אלף פעמים׳ פרש״י וזהו משלי׳ כו׳ מצאתי כתוב בקונטרסי האר״י ז״ל׳ משה בגים׳ א״ל שד״י ואל שדי במלואו כזה אלף למ״ד שי״ן דל״ת יו״ד עולה אלף וזהו משלי׳ הרי שברכם בכל לבבו ובכל נפשו בכל פרט שנכלל בשמו׳ כך ראוי להאדם לאהוב את ישראל בגופו ונפשו ומאודו׃

בשהוכיחם ברפד״י מוסר׳ סיפר מעלתם הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים כו׳ והוא ע״ד הפסוק אל תוכח לץ הוכח לחכם ויאהבך׳ הענין כשאתה רוצה להוכיח את א׳ אל תאמר לו כך וכך אתה גרוע כי אז ישנאך ולא ישמע לדבריך וזה״ש אל תוכח לץ שלא תוכח אותו בדרך זילזול לומר לו לץ אתה׳ רק אדרבה תאמר לו חכם אתה׳ וא״כ חרפה היא לאיש כמוך לעשות כה וכה׳ וזהו הוכח לחכם כלומר תעשנו לך להכם אז יאהבך וישמע לקול דבריך ויקבל מוסר׃

ותקרבון אלי כלכם פרש״י בערבוביא ולהלן הוא אומר ותקרבון אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם ותאמרו הן הראנו וגו׳ אותה קריבה היתה הוגנת ילדי׳ מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם וזקנים מכבדים את הראשים ללכת לפניהם אבל כאן כו׳ זהו ממדות המעולות שיחזוק האדם במדת הענוה וק״ו לכבד ולהקדים לפניו את כל מי שיש לו דין קדימה ואיזהו מכובד המכבד׳

בעזרת יוצר הרים סיימתי מצות מסעי דברים

תורה שבכתב פרשת ואתחנן

זה שמו אשר יקראו לו׳ שלשה מתנות טובות

נר מצוה מצות ת״ו מתרי״ג מצות שלא להתאות ממון חבירו לפי שקביעות המחשבה בתאוה על אותו הדבר יהיה סיבה לעשות תחבולה לקחת אותו ממנו׳ ואף על פי שאין רצונו למכרו או על ידי מקח או בחליפין או בחזקה אם לא יוכל בענין אחר וע״ז נאמר ולא תתאוה בית רעך וגו׳ וכתב הרמב״ם ז״ל שאין שני הלאוין שהן לא תחמוד שבסדר וישמע יתרו ולא תתאוה שבסדר זה הלאו כפולין בענין אחד אבל הם שני עניינים שלאו דלא תחמוד ימנענו מלקחת משום צד בין ברמים בין שלא ברמים מה שקנה זולתינו אם איננו חפץ למכור אותו דבר׳ ולאו זה דלא תתאוה ימנענו אפי׳ התאות בו בתוך לבינו כי עם התאוה יבוא להתחנן לו ולהכביר עליו למכרו או להחליפו בכלי אחר עכ״פ׳ ואע״פ שאחד מאלו הלאוין מושך את חבירו שנים יחשבו ומ״מ והרי אתה רואה החילוק שביניהם׳ ואל תתמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע לבו מהתאוות אל אוצר כל כלי חמרה שיראה ברשות חבירו והוא מכולם רק וריקם ואיך תבוא מניעת בתורה במה שאי אפשר לו לאדם לעמוד עליו׳ שזה הדבר אינו כן ולא יאמרו אותו רק הטפשים הרעים והחטאים בנפשותם כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאוותיו מכל מה שירצה וברשותו ובדעתו להרחיק ולקרב חפצו בכל הדברים כרצונו ולבו מסור בידו אל כל אשר יחפוץ יטנו׳ והש״י אשר לפניו נגלו כל התעלומות חופש כל חדרי בטן ורואה כליות ולב אין אחת קטנה או גדולה טובה או רעה מכל מחשבות האדם נעלמות ממנו ולא נסתרת מנגד עיניו ישיב נקם לעוברי רצונו בלבבם ונוצר חסד לאלפים לאוהביו והמפנים לעבודתו מחשבותם שאין טוב לאדם כמו המחשבה הטובה והזכה כי היא ראשית כל המעשים וסופן ובדברי הרמב״ם ז״ל כן הוא במכילתא לא תחמוד בית רעך ולהלן הוא אומר לא תתאוה לחייב על התאוה בפני עצמו ועל החמוד בפני עצמו׳ ושם אמרו מנין שאם נתאוה סופו לחמוד ת״ל לא תתאוה ולא תחמוד מנין שאם חמד אדם סופו לגזול ת״ל חמדו שדות וגזלו׳ מצוה ת״ז לייחד שם ה׳ אלהינו ה׳ אחד׳ ת״ח מצות אהבת השם שנאמר ואהבת את ה׳ אלהיך׳ וביאור ענין אהבה הוא ארוך כמאוד בארתי בחלק בעשרה מאמרות במאמר ומצוה זו של אהבת הש״י נוהגת תמיד בכל עת ובכל שעה ובכל רגע׳ והקובע מחשבותיו בענייני הגשמיי׳ ובהבלי העולם שלא לשם שמים רק להתענג בהם לבד או להשיג כבוד הע״הז הכוזב להגדיל שמו לא לכוונה להטיב הטובים ולחזק ידי הישרים בטל עשה זה ועונשו גדול׳ ת״ט ללמוד תורה וללמדה שנ׳ ושננתם לבניך ודברת בם׳ ת״ך לקרוא ק״ש פעמיים ביום׳ תכ״א לקשור תפילין ביד׳ תכ״ב לקשור תפילין בראש׳ תכ״ג לקבוע מזוזה׳ תכ״ד שלא לנסות דבר השם שנ׳ לא תנסו את ה׳ אלהיכם והענין שלא לנסות יותר מראי הנביא מייסר את העם והמלמדם דרכי התשובה אחר שנודע אמתת נבואתו וע״ז נאמר לא תנסו את ה׳ אלהיכם כאשר נסיתם במסה כלומר לא תנסו נסולי ה׳ ועונשיו שהודיע לכם ע״י נביאיו על צד שתספקו בהם׳ תכ״ה שלא לכרות ברית עם א׳ מז׳ עממין שנ׳ לא תכרות להן ברית׳ תכ״ו שלא לחון ולחמול על א׳ מעובדי ע״ז שנ׳ ולא תחנם׳ תכ״ז שלא להתחתן בגוים׳

תורה אור אלו המצות המוזכרות בפרשה זו עם ענין הפרשה׳ עניינים הוא ג׳ מתנות טובות שנתן הש״י לישראל והם ארץ ישראל ועה״ב׳ מצות תלמוד תורה הוא תורה ובארתי סוד תלמוד תורה במסכת שבועות שלי׳ מצות הריגת ז׳ עממין זה תלוי בקדושת ארץ ישראל שהיא חלק ה׳ ובחר בישראל כי חלק ה׳ עמו׳ דע כי ז׳ עממין אלו לכל אומה יש לה שר והם נקראים אלהים אחרים אשר חלק ה׳ אותם להעמים׳ אבל ישראל חלק ה׳ דביקים בו יתברך בסוד אצילות הבנין שהם שבעה וכל א׳ כלול מעשרה סוד שבעים נפש לבית יעקב׳ כן אלו ז׳ אומות כוללים כל ע׳ אומות והם הקליפות הסובבות הקדושה ע״כ בא האזהרה לא תחיה כל נשמה ואסור להתחתן בהם אפי׳ בגירותן׳ משא״כ בשאר האומו׳ שאסור להתחתן בהם בגיותן אבל בגירותן מותר׳ משא״כ אלו ז׳ שהם ראש לכל הקליפות׳ וישראל קדושים הם דבוקים בפנימיות הקדושה בשבעת ימי הבנין׳ ובקונטרסי האר״י ז״ל מצאתי יש לדעת למה בז׳ עממין ציוה הש״י לא תחיה כל נשמה ובשעיר ועמון ומואב ציוה שלא להלחם׳ והענין כי ז׳ עממין הם ז׳ קליפות הז׳ כלים שנשברו ואז כבר יצא מהם כל הקדושה׳ אבל של ג׳ ראשונות עדיין היה בהם קדושה׳ והם קני קניזי קדמוני שהוא מה שנתברר מג׳ ראשונות ולעתיד עמור לצאת כל הקדושה מהם ואז גם מהם לא נחיה כל נשמה ואלו הג׳ הם שעיר ועמון ומואב׳ שעיר רמז לראשונה כ״ר א׳ משעיר מלכין מוא״ב לשון א״ב חכמה עמון נועם בינה׳ ושעיר הוא אדום והז׳ מלכים שמלכו שם אינם ממנו רק מלכו בארצו ולכן כתיב בכל א׳ מהם שם ארצו כי לא היו מאדום׳ והזמזומים הם סבירור חכמה לשון מחשבה׳ כד״א כאשר זמם׳ ומאלו היה הערב רב וכל מי שיש לו הרהור ומחשבו׳ רעות הוא מהם׳ סיחון לשון סייחי׳ ועגלים והוא קליפת חמור והוא הערלה שעל הברית׳ ועוג הוא עור הפריעה הסקיף הברית והוא עג עוגה והיא קליפה קשה במאוד גם כי רקה כי היא יותר קרובה לקדושה ואלו הם שני מלכי האמורי שהוא היסוד כד״א שנים שלש גרגרים בראש אמיר אשר בעבר הירדן׳ הירדן הוא יסוד הנוקבא ולכן לא היה אפשר להלחם בם ולנצחם אלא מרע״ה שהוא אמורא דאמציעות׳ ומשתלשל בברית קודש והוא שוברם ולקח הקדושה מהם׳ ולכן שני מלכי האמורי ר״ח משה׳ והשם יתברך א״ל ראה החילות ת״ת לפניך שכפת השר שלו לפניו׳ וארץ ישראל היא הנוקבא והירדן יסוד וזה״ש מציון מכלל יופי׳ שבה נכלל יופי׳ שהוא יסוד הזכר

הנקרא

חנ קרא יופי כסוד יפת תואר ויפת מראה (יוסף בגי' ציון) וזה"ש בבוא כל ישראל לשון ביאה ממש כו' ע"ש שהאריך · הרי א"י מפנימיות הקדושה · וז' עממין אשר השרים אלהיהם וכל אלהי העמים אלילים כל ע' אומות ע"כ אסור להתחתן בהם כי הם מזוהמת הנחש מיפרך סרוחה ובזה האומות שהם שורש פורה ראש אסור להתחתן בהם אפי' בגרותן · ובא הציווי בכלל האומות לא תחנם שלא לחון ולחמול על א' מהם · כי הם אינם משורש החמלה והחנינה · רק מצד הקליפה הקשה אכזרים הם :

מצות אחדות השם · ואהבת השם ותפילין של יד ושל ראש ומצות מזוזה · אלו המצות ביארתי סודם כל אחד ואחד במקומו המיוחד לו · אמנם כולם הם סוד רביקותינו בהש"י אשר זה הדביקות שביל לדביקות עולם הבא הנצחיי שנהיה דבקים ממש בשם ה' אלהינו ומקושרים בו ותתרבה לנו הידיעה וההשגה בו יתברך ע"כ תפילה של יד נגד הלב הרואה הרבה חכמה · ותפילין של ראש על המוח משכן השכל · וצריך להיות המחשבה זכה וברור' והלב צריך להיות לב טהור והכסא לזה הוא מצות לא תתאוה שהוא בלב כדי שיהיה הלב מנוקה מכל סיג ויפנהו לעבודתו כמ"ש לעיל :

והנה יש מדריגות למצות המורות על הדביקות הרומזות לדביקות עולם הבא · דהיינו מצות מעשה המזוזה למעלה ממנה מצות הנחת התפילין · למעלה מזה סוד אמונת האחדות ואהבת הש"י שהם דברים שכליים פנימיים דביקות רוחניים וכן מצינו ג' מדריגות בענין עולם הבא · כי מצינו ג' לשונות בדברי רז"ל · פעם אמרו יש' לו חלק לעולם הבא · ופעם אמרו מזומן לחיי עולם הבא ופעם אמרו מובטח לו שהוא בן עולם הבא · ומצאתי בקונטרס האר"י ז"ל וז"ל דע כי הצדיק עוש' זווג בחייו גם במותו כל אחד כפי כחו כו' עד יש צדיק שעושה זווג בזה העולם כמו בניהו בן יהוידע למעלה באבא ואמא כי אין לשם זווג רק ע"י קרוש השם בסוד י' הרוגי מלכות ובזמן השמד חס ושלום ואנו בק"ש קצת וזהו בניהו ב"ן י"ה היינו בינה יה"ו"ה למעלה · וזהו סוד בן איש חי בהיותו בחיים והאר"ה סוד ר"ו שהכה ביום השלג כידוע · ומ"ש כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ר"ל כל הנשמות : ומה שאמר לפעמים מזומן ר"ל בהיותו לעתיד והיה אור הלבנה כאור החמה ונגמר כי כוונת כ"ד אותיות ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד ובעת הגלות ד"ך וזהו סוד אל ישב ד"ן נכלים וכשהיה בית המקדש קיים היה כ"ד ולעתיד לבוא כ"ד כ"ד וזהו ושמתי כ"ד כ"ד שמשותיך ובזמן שלמה היתה הלבנה במלואה היינו הכ"ד אחד הוא שליש אור כידוע מב' שלישית נגלים ולעתיד לבוא כל השלישית וגם השליש הסתום כי ג"פ כ"ד עולים ע"כ · וסוד חורבן הבית הוא כי בית עולה תי"ב הוסיף עליהם ב' יהיה תי"ד כמנין ב' או"ר או"ר תסיר הבית שורשם ישאר בית יחרב הב' אורות אם כן לפי עילויים באצילות מי ומי יהיה זוכה לעשות זיווג אבא ואמא · ומי שיזכה לזאת באלף הז' נאמר עליו מזומן לחיי העולם הבא וזהו סוד אשריך רבי עקיבא שאתה מזומן לחיי עולם הבא וכשאומר מובטח לו שהוא בן עולם הבא זוהי המדריגה העליונה שבכלן כגון בניהו בן יהוידע ור' שמתו בעשי' של נחש השלימו עצמם בזה העולם עד כאן לשונו והנה בכלל הפרשה מדבר מג' מתנות טובות אלו :

ואתחנן א"ה וגו' מתחיל במעלת א"י · כי מארץ ישרא' אוירא דמחכים זוכים לכתר תורה כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלי' ומשם לא"י שלמעלה שהוא עה"ב כמו ששנינו כל ישראל יש להם חל"ה שנ' ועמך כלם צדיקים לעולם ירשו ארץ · וזהו ענין הזכרת א"י בראש הפרשה ובסוף הפרשה ובאמצע ענין נתינת התורה · ועתה אסדר ג' מתנות טובות אלו · אעברה נא ואראה את הארץ כו' בכאן מעלת א"י אח"כ התחיל במעלת התורה ותלמוד מביא לידי מעשה התחיל ועתה ישרא' שמע אל החקים והמשפטים אשר אנכי מלמד אתכם לעשות כו' ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים כו' ואח"כ מספר מעלת מתן התורה ותקרבון ותעמדון תחת ההר וההר בוער באש עד לב השמים · אח"כ פ' כי תוליד בנים ומזכיר שם מתן תורה מן השמים השמיעך את קולו וגו' · ואח"כ מפסיק פר' אז יבדיל משה שלש ערים כו' ומתחיל במתן תורה פר' ויקרא משה אל כל ישראל ויאמר אליהם כו' ומזכיר עשרת הדברות וכל ענין מתן תורה :

ושם רמוז ג"כ ענין עה"ב דכתיב ועתה למה נמות כי תאכלנו האש הגדולה הזאת אם יוספי' אנחנו לשמוע את קול ה' אלהינו עוד ומתנו פי' בזה הר"מ אלמשוגינו כי ישראל אמרו הן הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו וגו' כי ידבר אלקים את האדם וחי · א"כ למה נמות כלומר תפתלק ענין המיתה לנסרי · דבשלמא בלא זאת היינו סבורי' דהמיתה טוב מאוד כי יקר בעיני ה' המותה · דבעוד שהוא בחומר א"א לראות את כבודו ואת גדלו · ע"כ המיתה היה לטובה · אמנם מאחר שאנחנו רואים כי ידבר אלהים את האדם וחי · אפי' בעוד חיים היותו · א"כ למה נמות ואם יוספי' אנחנו כלומר אם לאחר מיתה יהיה עוד תוספ' השגה ממה שיש לנו עתה אז' ומתנו ברצון כי אז התשגה וידיע' יהיה ביותר וחו עה"ב · דהיינו הבא לאדם לאחר מותו · וכמה מדריגות ידיעו' והשגו' יש בו איש לפי מעלתו וע"ז סמך אח"כ פרשת שמע ישראל סוד היחוד כי אז נהיה מיוחדים במה שאנו עתה מאמינים לעתיד יראו עינינו וישמח לבנו · אח"כ פר' והי' כי יביאך ה' אלהיך אל הארץ אע"פ שמדבר מא"י התחתונה מ"מ רומז על ארץ חפץ העליונה שהיא ארץ החיים הנצחיי ומ"ש השמר לך פן תשכח הוא ע"ד שכתוב בפ' בחקותי והתהלכתי בתוככם פרש"י אטייל עמכם בג"ע יכול לא תהיו יראים מכני ת"ל אני ה' אלהיכם כו' ע"ש · רק צריך ליתן טעם למה הפסיק בתוך פרשיות המדברו' מנתינ' התורה · בענין שבדל משה שלש ערי מקלט · ומצאתי דבר נאה בקונטריסי האר"י ז"ל למה בחר משה להבדיל ג' ערי מקלט מאחר שאינם קולטות עד שיבדילו ג' אלו שבא' ומכח כה שכתב הרב ז"ל ה"ה יתורץ קושיא זו ויתורץ ג"כ מה שייכות יש לפסוק וזאת התורה אשר שם משה להפרשת ג' ערי סקלט · וז"ל שם אז יבדיל משה ג' ערים כו' ר"ל שלו למה הבדילן הואיל ואינן קולטו' עד שיבדיל הג' שבא' ותרצו אך הסוד הוא כי משה עשה זו כדי לתקן עצמו בם לפי שהרג את המצרי בלא זמנו והיה שוגג כי נראה לו דמצוה קא עביד "הירדן "מזרחה "שמש ר"ת משה לנוס שם ה' אותיות משה · אשר ירצח את רעהו כי קין אחיו היה וזה"ש מכה איש עברי מאחיו מאחיו כתיב כי המצרי המכה היה מקין אחיו ר"ל הרע שבו ואמרו כי נפש קין בא במצרי ורוחו ביתרו ונשמתו בקרח אלא שלקח מקח רע בעצמו במחלוקותו ויתרו היה מעורב וכשנברר חרין נתגייר · ובסוף הענין כתיב וזאת התורה אשר שם משה פי' משה שם זה לעצמו עכ"ל · ולע"ד נראה לומר שמרע"ה קיים בעצמו הא דתנן חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ות' תנן ר' נהוראי אומר הוה גולה למקום תורה · ע"כ כשראה מרע"ה שיש בו חובת גלות הוזהר מאוד בדברי תורה · והיה גולה למקום תורה · כי מקומו הוא מקום תורה ע"כ · הפסיק בענין ג' ערי מקלט בין פרשיות של נתינת התורה · הרי ג' מתנות טובות ארץ תורה עולם הבא · ומשה רבינו ע"ה זכה בכולן מן המובחר ומסולת שבהן דהיינו פנימיות אלה ג' מתנות כאשר אפרש · וע"ז בא הרמז לאחר הזכרת א"י והזכרת מתן תורה · ורמז עולם הבא כמ"ש ועתה למה נמות כדפי' אמרו ישראל אל מרע"ה קרב אתה ושמע · וכן אמר הש"י לסרע"ה ואתה פה עמוד עמדי · אתה ר"ת "ארץ "תורה "הבא · ומרע"ה אף שלא נכנס לארץ התחתונה הנשמיית נכנס בארץ העליונה בחייו כמבואר בזוהר והעתקתיו לעיל בפר' ויחי יעקב אבינו נקבר בא"י כי נתדבק בא"י העליונה שהיא מדת מלכות ומה שזכה יעקב אבינו לאחר מותו זכה משה רבינו ע"ה בחייו כי היה איש אלהים בעל דמטרוניתא · ולאחר מותו נתעלה משה ביובל העליון שהוא הבינה הרי שג' מתנות אלה זכה בהם משה בפנימיות ובתוכיותם בחייו זכה לארץ העליונ' וגילוי כתר תורה שזכה לדעת סודותיה הנעלמים · אח"כ זכה לעולם הבא הנעלם הפנימי כי משה עלה הוא בן עליה על הכל · כי אלו ג' מתנות טובות הם נגלות הם נסתרות ובזה

(הג"הה והו ג"כ רמז הפסוק כפר' משפטים ושמתי לך מקום לנוס פי' לך דייקא רמז למשה · וכן סמ"ה מעה ומקנה לויה סיה קולט במדבר)

ובזה יובן מאמר אחד תמוה בפרק הפרה שאל רבי חנינא בר עגול לרבי חייא בר אבא מפני מה בדברות הראשונות לא
נאמר בהם טוב · ובדברות אחרונות נאמר בהם טוב · אמר ליה עד שאתה שואלני למה נאמר בהם טוב שואלני אם
נאמר בהם טוב או לאו שאיני יודע אם נאמר בהם טוב או לאו כלך אצל רבי תנחום בר חנילאי שהיה רגיל אצל רבי יהושע בן לוי שהיה
בקי באגדה · אזיל לגביה אמר ליה ממנו לא שמעתי אלא כך א"ל רבי שמואל בר נחום אחי אמו של רבי אחא בר חנינא וא"ל אבי אמו
של רבי אחא בר חנינא הואיל וסופן להשתבר מאי הוה אמר רב אשי חס ושלום פסקה טובה מישראל · קשה איך לא ידע הפסוק
ותינוקות של בית רבן יודעין · או למה לא גילה לו הפסוק אחר כך מאחר שראה שלא ידעו · או מה שייך שואלני אם נאמר איך שייך
לומר אם נאמר מאחר שלא ידע מציאת זה הפסוק · עוד קשה הכפל שאיני יודע · ענין ג' מתנות טובות הנ"ל הם בשני ענינים · אחד
מגולה מהם · ואחד הנסתר מהם · ומצינו תיבת טוב מנוקד בשני נקודות על הרוב הוא מנוקד טוב בחולם · ועל המיעוט מנוקד
במלופם טוב באלו הנ' · תורה כתיב כי לקח טוב נתתי לכם וכתיב טוב לי תורת פיך הרי טוב בחולם · גם כתיב טוב טעם ודעת הבינני
הרי טוב במלופם · וכן ארץ ישראל כתיב ארץ טובה והוא בחולם · גם כתיב טוב הארץ תאכלו שהוא במלופם · וכן עולם הבא כתיב
למען ייטב לך ואמרו רבותינו ז"ל לעולם שכולו טוב · גם כתיב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו' שהוא במלופם · הענין כי יש
מעלות זו על גבי זו · טוב בחולם הוא הנגלה · טוב במלופם ר"ל הטוביות התוכיות הנבחרת מהטוב · טוב בחולם בלשון אשכנז גוט
טוב במלופם ראש בעטש תרויש · והענין זה נגלה וזה נסתר · והנסתר הוא התוכיות · אבל אור הגנוז למעלה כולו טוב · וביאור
הענין כי לטוב וטוב בחולם ובמלופם זוכים וכי נפש אף בעולם הזה · ולעתיד יתגלה אור הגנוז ואז לא יהיה נגלה ונסתר רק כולו טוב כי
לא שייך טוב במלופם המורה על התוכיות רק כשיש ג"כ פחות ממנו שהוא הנגלה אבל לעתיד לא יהיה מציאות נגלה רק הנסתר יתפשט
ואז הוא כולו טוב וזהו שקראו רבותינו ז"ל לעולם הבא הנעלם עולם שכולו טוב · כי קשה להם בפסוק למען ייטב לך כי ייטב מלשון
טוב בחולם וקשה להם למה יהיה נקרא עולם הבא טוב בחולם ותרצו כי ייטב פירושו עולם שכולו טוב ורומז על עולם הבא המופלג
שיהיה כולו טוב ועל זה יתבאר הפסוק מה רב טובך אשר צפנת כלומר שהוא גנוז וצפון כי הוא תוכיות · אמנם לעתיד פעלת כלומר
יהיה נגד בני אדם לחוסים · ולא יהיה נגלה ונסתר רק כולו טוב מכל מקום מדריגות יש בכל א' לפי רום מעלתו כי יש כמה
עליות בעולם הבא לאדם לאחר מותו ובעולם הבא לעתיד הנצחי וכבר הארכתי בענין הזה לעיל בפרשת בהעלותך · ועתה נבוא לביאור
המאמר ר"ח בר אבין הבין איך ר"ח בר עגול שואל ממה נפשך אם כך יקשה כך ואם כך יקשה כך דהיינו אם פירוש של טוב דהיינו ולמען
ייטב לך המוזכר בעשרת הדברות אחרונות ר"ל עולם הבא היה לו להזכיר בראשונות ואם פירושו טוביות עולם הזה ואזניחא שלא הזכיר
טובות עולם הזה בענין י' דברות הכוללות כל התורה · א"כ גם באחרונות לא היה לו להזכיר · אמר ליה עד שאתה שואלני כו' שואלני
אם נאמר בהם טוב או לא כלומר תשאלני בקוצר דברים אם נאמר בהם ר"ל טוב האמיתי או לא · אלא יש לך עוד שאלה שאיני יודע כו'
ר"ל כי עוד ספק בביאור טוב האמיתי אם הוא רומז לטוב במלופם או שכולו טוב · ואז מכל שכן קושיא יותר בחוזק למה לא הוזכר בדברות
ראשונות שהם יותר חשובות · ואם לא הוזכר בשביל רוב העלוי כי עין לא ראתה אלהים זולתיך א"כ מכל שכן לא יוזכר באחרונות ·
אמר ליה הנה כל זה נעלם ממני כלך אצל רבי תנחום כו' נבא התשובה כי סופן להשתבר · הענין כי הלוחות היו נגלים ונסתר · הלוחות
נגלות והאותיות נסתרות וכשנשתברו אז האותיות פרחו למעלה ונגנזות · והאותיות הן כולן טוב לא שייך בהם נגלה ונסתר רק כולו טוב ·
ובראשית הבריאה כתיב וירא אלהים את האור כי טוב · ולא היה רק טוב אחד דהיינו כולו טוב וצפה הקב"ה במעשה הרשעים וגנזו
לעתיד לבוא לכך נשברו בעגל כי נגנז האור שהיה חוזר בקבלת התורה אם לא חטאו בעגל · אבל לעתיד לבוא יוחזר ויהיה כולו טוב
ע"כ הוזכר בדברות אחרונות וסורה על כולו טוב שיוחזר לעתיד באותיות חיסים ואלו היה כתוב בדברות ראשונות טוב ונשבר היתה ח"ו
השבירה מורה על בלתי כולו טוב שהוא אחדות אחר רק תהיה מורה על טוב וטוב בחולם ומלופם · ועתה השבירה מורה על פריחת
אותיות למעלה ושבאחרונה יאירו הם ויהיה כולו טוב · הרי ג' מתנות טובות מבוארות הרבן כלל · ועתה אבאר הפרשיות דרך פרט:

פרשה הראשונה ואתחנן אל יי' בעת ההיא וכו' מדבר מענין מתנות ארץ ישראל ושהיא מתנה טובה נגלית ונסתרת כי היא
מכוונת נגד ארץ ישראל שלמעלה · ובכל אחד מהם יש מעלות מעלות זה על גבי זה כדתנן עשר קדושות הם בארץ
ישראל כו' · ומשה רבינו ע"ה היה סובר שאף בארץ סיחון ועוג יש בה קצת מקדושת ארץ ישראל כאשר נבאר ומעלת המנהיג את ישראל
לארץ הקדושה גדול מאוד וזהו ענין שירת ישראל ומנהיגיהם לא כהאומות ששררותם מצד גופם וכוחם · אבל שררת ישראל של
מנהיגם היא מעין מלכותא דרקיעא רצוני לומר מי שיש לו תוספות השנה הוא נעשה ראש ומקור להשתורר על ישראל להנהיגם על פי
התורה · והנה שאול כשעלה למלוכה זכה לרוח הקודש כי גם שאול בנביאים והמלוכה נתנה לדוד שלא היה כמוהו עוסק בתורה
ובשירות ותשבחות ויי' אתו הלכה כמותו בכל מקום · וזה היה ענין תאות משה רבינו ע"ה להיות מנהיג לארץ ישראל כי אז יוסף עוד רוח
יי' עליו · ורצה להשלים את עצמו ביותר הן במעשיות הן במושכלות במעשיות כמו שאמרו רבותינו ז"ל כדי לקיים מצותיה · ובמושכלות
כמ"ש כי אז יתוסף רוח ועל זה יתבאר הפרשה אעברה נא ואראה את הארץ הטובה · קשה למאי נפקא מינה אמר הטובה והלא לא
היה מבוקשו לאכול מפריה כמו שאמרו רז"ל וכי לאכול מפריה הוא צריך אלא כדי לקיים מצותיה · ואנכי אבאר הפסוק אתה החילות
רש"י פירש על דרך דרש וגם על דרך פשוטו ע"ש ועל הדרוש אני אומר הדרשה תדרש דקשה הוה ליה למימר אתה החילות להראות
והראית נדלך כו' ע"כ אני אוחז בפשוטו · אתה החילות בסיחון ועוג ודמיתי הותר כו' אכן צריך לפרש דלפי זה בעת ההיא מיותר גם
בפסוק רב לך אל תוסף דבר רבותינו פירשו כמה פירושים על זה גם המפרשים ז"ל · אחוה דעתי גם אני גם תיבת כי לא תעבור כי אינו
מדוקדק · גם ענין וצו את יהושע וגו' מה קישור יש לצואה הזו עתה · אמר אתה החילות כלומר התחלת על ידי כיבוש וחילוק של מקצת
שבטים ומאי טעמא לא הנחת הכל ביחד ליהושע שהוא מוכן לזה · ודבר זה הוא כענין שאמר משה רבינו ע"ה להשי' שלח נא ביד תשלח
ובתרגום יונתן אמר ביד פנחס שהוא אליהו שעתיד יבשר הגאולה גם עתה תהיה הגאולה על ידו · כך היה משה מתכוון בכאן למה הוה
כיבוש וחילוק מן קצת שבטים על ידו והוכיח משה לפי הבנתו בוראי הוא השי' מראה לו שהותר הנדר כי סבר משה כי סיחון ועוג גם כן
קצת מקדושת ארץ ישראל יחשב ואינו חוצה לארץ · ואף שבפרשת מסעי הגיד השי' למשה רבינו ע"ה הגבולים של ארץ ישראל · חשב
שארץ סיחון ועוג מאחר שנחלק לשבטים הוא ענף מארץ ישראל אף שאינו ארץ ישראל ממש מכל מקום ארץ ישראל תחשב ויש בו קדושת
וכן היה באמת אחר כך שקדושים עולי בבל ע"כ סבר הותר הנדר והגיד לפי סברתו טעם ההיתר · כדי לידע ויתבונן בעצם אשר מי אל
בשמים ובארץ כו' כי יהיה לו בהנהגת שררה זו תוספות השנה כמ"ש לעיל על זה התפלל אעברה כי הוא יעבור לפניהם ויהיה מנהיגם
וכענין יפקוד אל אלהי הרוחות לכל בשר וגו' אשר יצא לפניהם וגו' ובמדרש ילקוט שיהיה יכול לעמוד נגד ששים רבוא כו' ע"ש וזה היה
מעלת משה רבינו ע"ה שהיתה נשמתו כוללת ששים רבוא נשמות של ישראל · ע"כ ביקש אעברה לא עבור שררה רק עבור תוספות
השגה · ואז יתרומם ג"כ קרן ישראל כשהוא מנהיגם וזו השאלה היתה משותפת עבורו ועבור ישראל · אחר כך אמר ואראה את הארץ
הטובה כבר כתבתי כי מעלות מעלות יש בקדושה · ואף שסבר שסיחון ועוג הוא במקצת ארץ ישראל מכל מקום גוף ארץ ישראל מקודש
ביותר · והנה ארץ ישראל שלמטה מכוון נגד שלמעלה מכל מקום בחלקו שמתפשט הטובה למטה יותר מבמקום אחר · בוראי אורתו

החלק

ההלק מכוון ביותר נגד קדושה שלמעלה · ע"כ התאוה להיות בהארץ במקום שהיא טובה ביותר וזהו שביים ההר הטוב הזה והלבנון
שהוא בית המקדש · המקודש מכל א"י וכלל כוונתו היה לקיים מצות התלויות בהארץ בהידור מצוה במקום קבוע לקדושה ביותר · ולבוא
ג"כ לידי השגה ביותר וביותר · השיב לו השם יתברך · והוא זה מה שאמר משה ויתעבר ה' בי למענכם · כלומר השם יתברך א"ל היא
אנותנת שאיני רוצה שתהיה אתה מנהיגם כי אז תתגדל ותתרומם מעלת ישראל כי משה מאס במלאך · והם לא זכו לזה רק ע"י יהושע
ואז בא המלאך כמו שאמר עתה באתי אבל בימי משה רבך לא היה לי רשות וזהו ויתעבר ה' בי למענכם כי אין אתם זוכים לזה שאהיה
מנהיגכם לקדושה א"י · וכן הוא אומר גם בי התאנף ה' בגללכם ודורשי רשומות אמרו נ"ס ב"י ר"ת גרשוני מהסתפח בנחלת ירד"ד ·
ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף כו' אחת דיבר ושתים זו שמענו ר"ל הוא תשובה על ב' ענייניכם · והכוונה מה דעתך על קיום המצות
התלויות בארץ על תוספות השגה · על קיום המצות אמר לו רב לך ופירש"י הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון לצדיקים וצריך לפרש
דברי רש"י · ופ' אבא מורי ז"ל בזה פירוש נחמד והארכתי בחלק בעשרה מאמרות וכלל הענין כי צריך אדם להשלים את עצמו
דהיינו רמ"ח אבריו ושס"ה גידין ברמ"ח מ"ע ושס"ה ל"ת · והנה דבר זה אי אפשר · ואפילו משה רבינו ע"ה לא קיים כל התרי"ג מצות ·
כי לא קיים מצות כהונה כי לא היה כהן לא קיים מצוה יבום כי לא בא מציה זו לידו וכן יש הרבה והרבה ממ"ע וממצות ל"ת שאי אפשר
לקיימם · אלא הענין הוא העוסק בתורה לשמה · דהיינו שלומד ע"מ לעשות בכל מה דאפשר לו לעשות אז אפילו מה שאי אפשר לו
לעשות מעלה עליו כאלו עשה וזהו שאז"ל חישב לעשות מצוה ולא עשאה מעלה עליו כאלו עשאה מאחר שלא היה המניעה מצדו ·
רק מצד אחר ועל זה · אמר הקדוש ברוך הוא למשה מה דעתך כדי לקיים מצות התלוי' בארץ · ולטעמיך הרבה מזה שמור לך · הלא
יש עוד הרבה מצות מן עשיין ומן לא תעשיין שלא קיימת · אלא מאי אית לך למימר שרב טוב צפון לך אף מה שלא קיימת מאחר שלא
היתה המניעה מצדך ותשקך היה לקיים · כך יהיה לך באלה המצות התלויות בארץ מעלה אני עליך כאלו עשיתם · ועל מה שאתה
מבקש מאוירא דא"י תוספות השגה על זה השיב לו אל תוסף · כי ענין התחכמות מארץ ישראל שלמטה הוא השגת א"י שלמעלה ·
וכבר היה זה בהשגת משה רבינו עליו השלום בשלימות כי היה בעלה דמטרוניתא שהוא מדת מלכות א"י שלמעלה כמו שאמר לעיל
ועל זה כתיב בכל ביתי נאמן : עלה וגו' ימה וצפונה ותימנה ומזרחה עתה בא התשובה לסתור מה שחשב משה שסיחון ועוג
מארץ ישראל וכוונה רצה להוכיח שהותר הנדר · אמר ראה בעיניך כי סיחון ועוג אינו מא"י · והענין כי ידע משה כי א"י ששם התפשטות
הקדושה היא ארבע מאות פרסה על ד' מאות פרסה · ומשה היה שולט בעיניו בהפלגה ובזה מתורץ יתור לשון שאמר שא נא עיניך וראה
בעיניך בעיניך מיותר דודאי לא יראה בעינים אחרים אלא ר"ל בעיניך המופלגים בראיה מחודדת שהיא ביתר שאת מעיני שאר הנבראים
אמר ראה בעיניך ארבע מאות פרסה ותמצא אלו ד' מאות פרסה הם בתוך הגבולין של א"י בלא ארצות סיחון ועוג · נמצא שאין לארץ
סיחון כלל מקדושת א"י אפילו במקצת · ומלחמת מצות של ארץ ישראל הנחתי הכל ליהושע · ולא הותר הנדר · והוסיף לו הקב"ה ואמר
ואפי' מלחמת סיחון ועוג שאינו מא"י הייתי מניח גם כן ליהושע מאחר שלו נתנה מלחמת ישראל רק עשיתי כן · וצו את יהושע וחזקהו
ואמצהו כי לולי עיניו הרואות זה לא היה לבו חזק כ"כ בקבלת הציווי וכענין שכתיב בסוף פרשת דברים ואת יהושע צויתי בעת ההיא
לאמור עיניך הרואות וגו' . גם יש סוד גדול רמוז בפסוק ויתעבר ה' בי למענכם · הנוגע ג"כ לפרשה של מתנה טובה של תורה וזהו
הלשון אשר מצאתי כתוב בשם המקובל מהר"ר חיים תלמיד מובהק של האר"י ז"ל · ויתעבר ה' בי וגו' בכל דור בא משה בסוד עיבור לפי
שהקב"ה לא היה רוצה לקבל הערב רב ובזה לא היה מיתה ולא גלות לעולם שנ' חרות על הלוחות והוא קבלם בחשבו כי טוב להכניסם
בקדושה ובפרט שהיו נוגעים לו קצת כמ"ש העם אשר אנכי בקרבו וכתיב וכל העם אשר ברגליך ולזה רצה לתקנם · ואדרבה הם קלקלו
לישראל וזה"ש לך רד כי שחת עמך נשחת לא נאמר אלא שחת שחת לישראל · ועתה רוב הדור מהם · ולזה הוצרך לבא משה בעיבור אחר
להמשים שנה · למי שהוא השורש ישראל לתקנו שלא ישעו תערב רב · וקודם שחטאו ישראל היה משה בתכלית השלימות והיה משיג
שער החמשים של נ' שערי בינה הגדול מכלם וכשחטאו ישראל נעלם ממנו וזש"ה לך רד ר"ל רד ממנין לך : וזה שאז"ל נ' שערי בינה
נבראו בעולם ונתנו למשה חסר א' פי' מעיקרא כלם נתנו לו ואח"כ חסרהו אחד וזש"ה ותחסרהו מעט מאלהים כי מעיקרא שלם היה
אלא שאחר כך חסרהו היותר מעט מאלהים שהוא אות א' · או פי' שחסרתו הרבה ולא נשאר לו אלא מ"ט כמ"ש בילקוט אל תקרי
מעט אלא מ"ט והמ"ט הם מעט מועיר בערך שער החמשים שהוא גדול ונפלא מכלם · והנה להיות שכוונת משה היתה טובה · הש"י לא
ימנע טוב להולכים בתמים ובעת תוסף רוחם יגועון לא יגרע מצדיק עינו וזה"ש ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו · נב"ו נ' בו · ונכנס
הנו"ן בשמו ונעשה נשמה וידוע כי נשמה בבינה · והנה כמה תפילות התפלל משה שלא יבא בעיבור בכל דור ולא נענה וזהו שאמר משה
ויתעבר ה' בי למענכם שאני בא בעיבור בכל דור בשבילכם · כי אתם גרמתם ליוהית מדבר עם ערב רב · או ידבר עם ישראל ופי' למענכם
כדי לתקן אתכם · ומלת בי רומז לי"ב חדשים שיש עיבור לי"ב חדשים כענין רבה תוספאה · ולא שמע אלי שלא קבל תפלתי בזה ·
ויאמר ה' אלי רב לך כי בתחלה היה רבן של נביאים אף אח"כ בכל דור יצטרך לרב שיבא אליה ז"ל וילמדהו ויתנוצץ בו הדור ובתחלה יהיה
כאלם לא יפתח פיו ומצינו שאף באותו הזמן נתקיים בו קצת מזה כמ"ש רז"ל לא אוכל עוד לצאת ולבוא בד"ת מלמד שנסתמו ממנו
מעיינות חכמה והיה צריך ללמוד מיהושע וזהו ג"כ רב לך כבר יש לך רב והוא יהושע · וזה נרמז בפסוק נביא אקים להם מקרב אחיהם
ר"ת אלם · ואח"כ ונתתי דברי בפיו שיהיו נובעי' דברי מקרבו ואח"כ יעלה יותר שאצוהו ואדבר עמו בגלוי · וזהו שנא' נאלמתי דומיה דום
י"ה פי' יה נגזר עלי להיות אלם החשיתי מטוב ואין טוב אלא תורה · ובאבי נעכר הם היסורין שבאים עליו וכמ"ש בס"ח · כי בתחלה משה
יהיה שמ"ה ושכמה וזהו שאמר הנה ישכיל עבדי · הוא משה והוא משיח כי שילה בגי' משה ואר"ל כגואל ראשון כך גואל אחרון וכן הדור
שהולך הוא הדור שבא וש"ה כימי צאתך מ"מ וגו' הל"ל אראנו או כימי צאתנו אלא רמז שאתה עצמך יצאת ממצרים ואתה אראנו לומר
שאתה הוא אותו הדור · ואמר הנה ישכיל וגו' כי המעלות יהיו בהדרגה בתחלת ישכיל ואחר כך ירום ואח"כ ונשא ואחר כך וגבה ואח"כ
מאד אנתיות אדם כי יהיה כמו אדם קודם חטאו ואז יתוקן תבל וסוף המעשה בתחילת המחשבה · וזהו היותר עליונה · והולך הפסוק
ומגלה מה שעבור עליו באלו הדורות עד שבשביל כך ראוי לעלות לכל אותה מעלה · ואמר כאשר שממו עליך רבים כן משחת מאיש
מראהו מאיש זה משה מראהו ותארו זה קירון אור פניו שקרן אז אך באלו הדורות בא באחד העם ועליו מדברת כל הפרשה ואמר מי האמין
וגו' וזרוע ה' על מי נגלתה פי' אפשר שזהו שנגלה עליו זרוע ה' כמ"ש ולכל היד החזקה כו' ואמר ויתן את רשעים קברו פי' שנכנסת ונקבר
נפשו בסוד עיבור בגופות של הדורות חללו השבם כרשונים לבני דידיה · לכן אחלק לו ברבים ר"ל שיקח שכר כנגד כלם כיון שזיכה
לכל הדורות ובודאי שקול משה כנגד כל ישראל וכמ"ש רז"ל משה זכה וזיכה זכות הרבים תלוי בו · ואת עצומים יחלק שלל פי' הוא יקבל
חלקו מהקדוש ברוך הוא ממש ושאר הצדיקים יקבלו על ידו · תחת אשר הערה למות נפשו בכל דור ולזה כתיב משה משה בלי הפסק
לרמז שבכל דור הוא בא · ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא שעל ידו נגמר לימחל חטא הדורות וחטא אדם וחוה שהם רבים
פי' גדולים · ע"כ מצאתי והנה ויתעבר ה' בי למענכם הוא לאחר שחטאו ישראל אז ומשה עלה אל האלהים שהיא הבינה והשיג
אף שער החמשים ואף שכל ישראל היו במעלה גדולה היה משה עולה על כלם וזהו סוד אנכי עומד בין ה' וביניכם · וכבר
ידוע כי סוד אנכי בבינה · וכמו שאמר אנכי

אנאל והבינה היא היובל הדרור ואז היה משה באספקלרי' המאירה אור בהיר מאור הגנוז מאחר שהשיג נ"כ שער החמשי' · ובזה יובן מ"ש פנים בפנים דיבר ה' עמכם · משמע שלא היה הפסק ביניהם · ואיך אמר אנכי עומד בין ה' וביניכם · אלא מרע"ה לא דהוה הפסק כי הוא לא היה מחיצה רק אור בהיר וזהיר ועל שזכה בקבלת תור' לכל נ' שערי בינה נתקיים שם הבל כי משה נלגול הבל כנודע · וכבר לקח הה"א לשמו דהיינו משה · עתה עלה בהר הבוער באש עד ל"ב השמים שהם ל"ב נתיבות חכמה מצד השפעתם לבינה כי כשזכה לכל נ' שערי בינה ממילא קיבל השפעתו ל"ב נתיבות חכמה הרי נשלם שם הבל · וגם כה"א הוסיף הארה בה' חומשי תורה' ומצאתי בקונטרסי הארי ז"ל בעלותי' החרה' לקחת ר"ת הב"ל והנה מרע"ה עניו מכל אדם לפי גדולתו ענותנותו · וכן היה הילל נשיא בישראל והיה עניו גדול כי היה ענף ממרע"ה לכן חי ק"ך שנה כמו מרע"ה · ונמצא בג"ב שמות של ו' סין ויבאו יש שני שבות סמוכן מה"ש לל"ההם אותיות מש"ה הלל · וכן בכאן נרמז ההרה' לקחת' לוחות ר"ת הלל · וכן לקחת' לחות' האבנים ג"כ ר"ת הלל · ושניהם לפי גדולתן ענותנותן · וזהו רמז על הארץ הראך את אשו הגדולה · במי נתקיים התורה שנתנה באש במי שם שפיל את עצמו כארץ · והחר בוער באש עד לב השמים · ומשה עלה לשם וזכה ללב ול"ב עם ה' חומשי תורה נשלם הבל הנתגלגל במשה · והנה כתיב את הקול מתוך החשך והחר בוער באש · וכמעט החשך והאש הם שני הפוכים אבל נראה דיש בזה סוד · כי האש שהוא שלהבת · שלהב"ת אותיות הב"ל ש"ת שהם מגולגלים במרע"ה · והחשך ירמוז על קין שהלך חשיכים · ויתבאר זה ע"פ הסוד שמצאתי בקונטרס הארי ז"ל · וז"ל ענין אדם וחוה וקין והבל · אדם הוא מחכמה · פירש חכמ"ה כ"ח מ"ה פירש הנשמה ובה רזנ"ר הנקרא מ"ה בני אד"ם · חוה היא מבינה אם כל חי · קין והבל הם מהדעת הבל מצד החסדי' ה"ב ל"ל ב נתיבות חכמה · וקין ה' גבורות שבו מצד הבינה הנקרא קן ובית לחכמה ויש בה בחינת חכמה נ"כ ולזה היוד שהיא כהחכמה היא בין ב' אותיות קן · וזהו סוד ודרור קן לה (והקוף דקן רבתי) פי' דרור שהיא הבינה · יובל חרות קן לה שהיא קן לחכמה · וקין היה מצד חוה וזה סוד ורז אמר קניתי איש את ה' · כלומר אני קניתי ולא אדם · ולזה היה בכור משל לשפופרת שפה צר וכו' טפת אדם שהיא רבל נכנס תחילה ואח"כ הזריעה היא את קין וכשיצאו יצא קין הראשון · קין בני"ק"ס · אהי"ה דיו"דין · ולכן יש בקין ז' ארוכה רמז לנ' שערי בינה · הב"ל ה' פעמים ל"ב בני קי"ן · רק שקין מגולה · והבל סתום ורם כלולי' זה בזה (הג"ה לעי' בפ' קדם כתבתי קר"ח הכ"ל בני' מסה:) אך בקין גובר בחינת בינה ובהבל חכמה ושניהם כסוד הדעת · ויאמר ה' לקין אי הבל אחיך פי' אינך יודע שאתה שומר לאחיך וקין לו כי בינה בית לחכמה · וזהו אותיות א' אלף בינה · י' חכמה · כי בינה אהי"ה וחכמה ידו"ד · הבל אחיך אחיך ודאי בחינת זכר ואתה בחינת אתות נקיבה הלא אם תטיב שאת שא"ת אותיות אש"ת כי לעתיד אש"ת חיל עטרת בעלה ותתהנהגה תהיה ע"י הגבורות וזה סוד אברהם טפל לשרה בנבואה כיהגבורות כשימתקו הן מעלות מהחסד מאור ועת' העולם מתנהג ע"י החסד כי הגבורות עדין לא נמתקו וא' אפשר להתנהג בדין כי לא יוכל לעמוד ולכן הוא מתנהג בחסד שהוא בחינת הבל · וזה סוד הבל הבלי' אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל רמז שכל הנהג' העולם היא בבחינ' הבל כנזכר · וגם רמז שהנהגת זו הבל היא בערך ההנהג' העתיד' שהיא מצד הגבורות וזהו שאמרו ז"ל במדרש קהלת תורה שאדם למד בעולם הזה הבל היא לפני תורתו של משיח · פי' הבל היא ודאי מבחינת הב"ל אבל תורתו של משיח מבחינת גבורת קין · ועינינו רואות כי אדם שהוא מצד הגבורות הוא חזק ובן חיל ומי שהוא מצד החסד הוא דל ורך וחלש · וכן

(הג"ה
כפסוק קרב אתה ושמע וגו' ואת תדבר · תקנא אתה ואת הם זכר ונקיבה ·

(הג"ה
אם תעיין אתה על הדבר כ"ה ולחיך דמתקו קודם זקן תורה לא היה תורה והיה העולם מתקיים בחסד וכשבא ישראל מיד ניתן להם התורה ודינים וחקים :

דוגמתם הכסף והזהב · ואפי' בקליפות מצינו שקליפ' הגבורה היא ארי"ה בני' גבו"רה וקליפת חסד חמור וזה סוד שנאמ' באברהם ויחבוש את חמורו חמר חסר ו' בני' אברהם והענין ששלט על אותה קליפה כדי שלא תעכבהו ולכן השכים בבוקר שהחסר כתעורר כדי להגביר החסד ולהכניע קליפתו כו' עד ור' עקיבא היה מצד הגבורות הנסתקת מבחינת קין ולכן אמר משה להקב"ה יש לך אדם כזה ואתה נותן תורה ע"י · עד כאן · הרי קין שהוא חשך אז יתרון אור בא מהחשך · ומענין זה רמז גדול נמצא בפסוק ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכ' לעיני העמים אשר ישמעון את כל החקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה · והנה אכין ורקין מיעוטין הן ויש להתבונן בכאן למעוטי מאי אלא הוא ע"ד שארז"ל אפי' רקים שבך מלאים כו' · כן יהיה לעתיד אחר הזיכוך כמ"ש בקין · וזהו כענין חק שלכאור' לפי הבנת האדם אינו כן אבל היא יתברך הוא היודע · והוא כמו פרת אדומה שהיא חק מטמא הטהורי' ומטהר את הטמאים · כך מתחל' קין היה מטמא · אבל לעתיד מטהר כו' וכן ח"ק חוה' קין כמ"ש לעיל בשם הרב שקין הוא מצד חוה כמו שאמר קניתי איש את ה':

והנה לענין עה"ב · אמרו ישראל אם יוספי' אנחנו השנה יותר ממה שאנו משיגי' עתה אזי ומתנו כמ"ש לעיל · אבל אמרו למרע"ה קרב אתה · כי מרע"ה זכה לראות עולמו בחייו כי בשעת קבלת התורה זכה והשיג אף שער החמשי' וכן הם ה' חומשי תור' וי' דברות תצרף ה"פ י' הוא עולה נ' · רק כשחטאו ישראל בעגל א"ל הקב"ה ל"ך רד · שנחסר שער הנ' כמ"ש לעיל · וא"ל הקב"ה אל תוסף · רק תוסף רוחם בעת יגויעון על כן במותו כתי' ויעל משה וגו' אל הר נבו · וכתבתי לעיל נב"ו הוא נ' בו · ע"כ כתיב דיעל היפך מלך רד כי עלה לשער הנ"ון ומשה זכה בחייו מה שיזכו שאר הצדיקים לאחר מותם כשיהיו שיזכו להביט תמונת ה' שנ' אשבעה בהקיץ תמונתך אבל בקבלת תורה ותמונה אינכם רואים · ובמרע"ה כתיב ותמונת ה' יביט · ומענין עה"ב של מרע"ה מי יוכל להרהר הלא לא ידע איש את קבורתו וירו"ר אתו · יהי רצון שנזכה לחזות בנועם ה' · נעימות נצח : אמן

דרך חיים תוכחת מוסר

מה לנו לחפש אחר תוכחת מוסר · הלא הפרשה כולה · וכן כל הפרשיות בשנ' תורה' כולם מלאים מתוכח' מוסר הן מקיום החקים והמשפטי' והמצות ושלא לסור יכין ושמאל וליראה את ה' אלהינו ולאהב' אותו · והן מלימוד התור' כמ"ש ושמרתם ועשיתם · ושמרתם זו משנה · ועשיתם כמשמעה דהיינו ללמוד וללמד לשמור ולעשות · וציוה להם שיזכרו תמיד במתן תורה כי פנים בפנים דיבר ה' עמנו · כי אף נשמות של כל הדורות היו בכהן הורה ומחוייבי' אנו לזכור בחסד הגדול אשר בחר בנו מכל העמים כמ"ש ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה · ריום הזה פי' בכל יום ויום שאנחנו קוראים זה הפסוק וכמ"ש רש"י בפסוק אשר יאמר היום בהר ה' יראה ע"ש · ואנהגו עמו אשר בחר בנו ונתן לנו תורתו ומרע"ה למדה אתנו כמ"ש ראה למדתי אתכם · ובא אזהרה גדולה שלא נשכח · והזהיר כמה פעמים על הלימוד כמ"ש ויקרא משה אל כל ישראל וגו' ולמדתם אותם ושמרתם אותם · הנה לעי' כתיב ושמרתם ועשיתם פרש"י ושמרתם זו משנה ובכאן כפל ואמר ולמדתם ושמרתם אותם נוסף על כפל הפסוקי' הוא כפל בלשון נ"כ כל זה מורה על רוב הלימוד שילמוד הכל וכל ענין שלומד ילמדנו יפה עד שיבינו הישב על בוריו ולא יהיה לו ספק בהבנתו · וכן מצינו במרע"ה בעצמו כשהיה מסופק בהבנת הענין היה שואלו מהש"י להבין לו כי כן אני מפרש מדרש רז"ל על פסוק ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור : דיש קשה מה זה לאמור · למי יאמר הקב"ה ובילקוט וארא ראב"ע אומר בר' מקומו' בקש משה מהקב"ה להשיבו וידבר משה לפני ה' לאמור הן בני ישראל וגו' השיבני אם אתה גואלם או לא השיבו עתה תראה וגו' ויצעק משה אל ה' לאמור אל נא רפא נא לה · השיבו ואביה ירק ירק וגו' וידבר משה אל ה' לאמור יפקוד וגוסר השיבני אם אתה ממנה

עליהם או לא השיבו קח לך את יהושע · ואתחנן ל״ת בעת ההיא לאמור · השיבני כו׳ השיבו כו׳ · ויש להקשות חלילה איך הטיח משה כלפי מעלה כביכול להכריחו להשיב · הגם כי יש לומר באמת הוי מה עלתה לו· כי השי׳ לא השיבו בחפץ ורצון משה · עתה הראה ולא ל״א מלכי׳ בפרים לא שלח השי׳ מיד הרפואה רק תסגר ז׳ ימי׳ ככל מצורעי׳ בענין יפקור השב משה כי בניו ירשו את הגדולה ואמר הקדוש ברוך הוא קח את יהושע · ואתחנן כו׳ לא שמע ה׳ אליו · אמנם חלילה לי להרהר אחר משה שיהיה במקצת מטיח כלפי מעלה ע״כ נל״ע״ר דהענין הוא משה ביקש מהקב״ה שיאמר לו פי׳ הנבוא׳ הקדושה כי היה לו ספק בביאורה ורצה ללמוד להבינה היטב · וזה כשאמר תכבד העבודה על האנשי׳ וגו׳ אז היה מר״עה מסופק על הנבואה למפרע ששלחו הקב״ה לפרעה אם היתה הכוונה להיותם נגאלי׳ מיד · או לאחר זמן · כי נולד לו הספק מחמת זו התכבדה ע״כ אמר השיבני אם אתה גואלם כו׳ · וכן במרים קרא הקב״ה פתאום צאו שלשתכם · ועם משה לא דיבר והיה מסופק מר״עה מה ענין שקרא אותו כי יש לזה שני פירושי׳ · האחד כי הם לא היו מוכני׳ לנבואה שעסקו בדרך ארץ כמ״ש רשי׳ · ע״כ הוצרך הנבואה והתפשט בהם באמצעי׳ משה השני כי עשה השי׳ זה כדי לזלזל אהרן ומרים ומשה שומע ואז זילזולם יותר מטה כשהיה בסתר והשי׳ עושה כן כדי שיהיה להם כפרה · כמ״ש פשט על פסוק ויתחם ה׳ על הרעה אשר דיבר לעשות להם כך וכך · ובזלזול דברי׳ שקבלו נתכפרו · אבל אח״כ כשראה משה מרים נלקה בצרע׳ ביקש משה שיאמר לו הקב״ה טעם הקריא׳ שקרא אותו השי׳ משמש · וכשאמר הקב״ה תסגר כי לא נתכפרה מרים אז הבין משה שטעם הקריאה לא היה מטעם זה רק מכח טעם הראשון · וכן ביפקוד אמר השי׳ למשה ואלה המשפטי׳ אשר תשים לפניהם לפני מומחין · אם פי׳ הנבואה היא משה נקרא אלהי׳ ונסמך מהשי׳ אח״כ הוא יסמיך אחר וכן לדורות · או הקב״ה בכל דור ודור יפקוד · השיב לו השי׳ וסמכת את ידך · וכן ואתחנן דימה שהותר הנדר ורצה להתבונן למפרע השבועה של לכן לא תביאו כו׳ · הרי מר״עה שאל להבין הדבר על בוריו · ומה יעשה הדיוט כמונו בקל וחומר שעל בינתו אל ישען ויעשה לך רב · ומחויב ללמוד ולחזור על למודו תמיד עד שיהיה ברור לו וכן כתיב ושננתם שיהא שנון בפיך · וכל עסק התורה והמעשה יהיה הכל לשמו יתברך ויזכור תמיד בהשי׳ כמ״ש רחמע״ה שויתי ה׳ לנגדי תמיד · ומשה הזהירם וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה׳ הוא האלהי׳ בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד ·

ובזה נהיה דביקים בו יתברך · וע״ז אמר ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כלכם · זה הפסוק כולל כל התורה והמעשי׳ והמדות ותנהגות בן אדם שיהיה בדביקות השי׳ הכל למען שמו · ואפי׳ כשעוסק בצרכי גופניי׳ ההכרחי לא יזוז מהדביקו׳ · כשעוסק במשא ומתן יחשוב הנני עוסק בעסק זה ואקוה בהשי׳ שיהיה לי ריוח כי הוא ית׳ הוא הנותן · ובזה אעשה מצוה אפרנס אותי ואת אשתי ובני׳ כדי שיהיו לעבוד׳ השי׳ ואוציא מעות לצדקה ולתלמוד תורה וכיוצא בזה · וכן כשאוכל או הולך לישן · יכוון בזה כדי שיהיה גופו חזק לעסוק בתורה ולעשות מצות וכן כל כיוצא בזה וכבר הארכתי בענין הזה במקום אחר · נמצא כל ימי חיי האדם הוא דבוק תמיד בהשי׳ אם הוא הולך בדרך הזה · ואז זוכה לדביקות הנצחיי׳ בו ית׳ · ובזוהר אמרו פתח ר׳ שמעון ואמר כתי׳ ואתם הדביקים מאן עמא קדישא כישרא׳ דכתי׳ בהון אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה׳ משום דארבקותא דלהון בשמא דא בעלמא דין ובעלמא דאתי לא מתפרשין מיניה מההוא צרורא דצרירי׳ ביה צריקייא הה״ד ואתם הדבקים בה׳ ולא אל ה׳ אלא בה׳ ממש · הבן כי קרא השם התורה צרור החיים כי שם נצרר הכל · יהי רצון שנזכה :

בערת אשר לאדם דעה חונן · סיימתי פרשת ואתחנן :

תורה שבכתב פרשת עקב

זה שמו אשר יקראו עקב ענוה

נר מצוה המצוה תכ״ח מתרי״ג מצות שלא להנות מצפוי נעבר ולא מאחד מתכשיטי ע״ז שנ׳ לא תחמוד כסף וזהב עליה׳ תכ״ט שלא להנות משום דבר מתקרובת ע״ז ומכל משמשיה שנ׳ ולא תביא תועבה אל ביתך וגו׳ ת״ל לברך אחר המזון שנ׳ ואכלת ושבעת וברכת · תל״א לאהוב את הגר שנ׳ ואהבת את הגר · תל״ב ליראה את השם שנ׳ את ה׳ אלהיך תירא · תל״ג להדבק בל יחבר׳ ר״ל החברה והדבקה עם חכמי התורה שנ׳ ובו תדבק · תל״ד מצוה על כל הצריך לשבע בבית המשפט שישבע בשם ה׳ · תל״ה מצוה תפילה שנ׳ ולעבדו בכל לבבכם · תפילה היא עבודה שבלב :

תורה אור סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו׳ הנה מצוה זו של יראת השם כמ״ש את ה׳ אלהיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע · היא מצוה כללית · כולל הרבה עניני׳ ע״כ התחיל בה ועתה מה ה׳ אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה · וענין יראת שמים פירשתי בארוכה בחלק בעשרה מאמרות · וביראת השם כלול אחדות השם · וכלול עבודת השם · ואלו כוללי׳ המצות הנזכרות בפרשה זו · מצוה שבועה בשם היא שזוכר בשם ומתלבש ביראתו ונשבע · אז בוראי נשבע באמת באחדו׳ השם · אוהר׳ להיות סור מרע להרחיק כל עבודת זרות כי ה׳ אלהינו ה׳ אחד · ואין זולתו · וצריך הרחקה ביותר שלא להנות מציפוי ע״ז ולא מתקרובת ע״ז ואמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך כי תתכף בשעת החמדה מוכן הלקיחה כי העין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרי׳ · א״נ שעת חמדה היא כמו לקיחה כי כן הדין בע״ז למען תפוש ישראל בלבם · וכן אמר לא תביא תועבה אל ביתך · ולא אמר לביתך · משמע שמשעת הבאה אף שעדין לא בביתו ממש · ובא הציווי בו עשה טוב דהיינו שאוהב את הגר שפיר׳ מהע״ז והגרים הם אהובי׳ ליוצר כל יתברך שכן השוה אהבתם לאהבתו דכתי׳ ואהבת את ה׳ אלהיך וכתי׳ ואהבתם את הגר · וזהו סוד ר״ע שהיה בן גרי׳ נכנס בחלק האהבה של השי׳ בקדושתו ובכן עלה למחשבה · גם בא הציווי שנתאח׳ אנחנו בו יתברך להדבק בו כמ״ש ובו תדבק דהיינו חברת הכמי׳ שעליהם שורה רוח טהרה מש״כ ע״ז וכל משמשיה בהם רוח טומאה · ובהתחבר להחכמי׳ יודעי׳ תורה אז דברי תורה אין מקבלין טומאה · וזה נכלל ביראת השם · כמ״ש יראת ה׳ טהורה עומדת לעד · כלומר עומדת לעד בטהרה כי ד״ת אין מקבלי׳ טומאה : עבודת השם בזה תלוי התפילה שהיא עבודה בלב · וכן כל ברכות השם · וברכת המזון על האכיל׳ הוא דבר גדול · כי השלחן הוא במקום העבודה · סוד האכילה בקדושה ובטהרה · הוא כמו קרבן הקרב על גבי המזבח · והארכתי בענין זה מאוד באות ק׳ קדושה · מקדושת האכילה ע״ש · ובענין המאכל אם הוא בקדושה מתרמים למלאכי השרת וזה כי כמו שהמזון לבני אדם הוא סיבת קיומם · כן המלאכים והנשמות מזונם וקיומי׳ מן השכינה · שנ׳ ואתה מחיה את כלם והאכילה לבני אד׳ דוגמ׳ הקרבנו׳ לכחות העליוני׳ · וזהו ענין שתלה האכיל׳ בשבח הארץ · כי היא מכוונ׳ נגד ארץ העליונה שהיא השכינ׳ וכמו שער השכינה והשכינ׳ בכלל הם עשרה סוד האצילות · כן אמר בזוהר דצריך באכילה י׳ דברי׳ חד לתקוני פתורא כמו דיתיב קמיה מלכא דכתי׳ ואכלת ושבעת לפני ה׳ אלהיך · ב׳ נטילת ידים קודם האכילה · ג׳ דישול ימינא בשמאלא וישמש ימינא לשמאלא ויטול עד שיעור דגזרו רבנן · ד׳ דבעי להגביה ידיו בתר נטילה ויזדווגו שני זרועותיו כאחד בשעת נטילה · ה׳ דצריך לברך על נטילת ידי׳ · ו׳ למיהב מפתו לעני · ז׳ לברך ברכת המוציא ולדקדק בה · ח׳ האוכל פתו על שלחנו שלא יחא גרגרן ובלען אלא כאוכל קדם מלכא · ט׳ רבעי למהוי על שלחנו מילי דאורייתא · י׳ מים אחרוני׳ חובה · ועיין בזוהר כי האריך באלו הענייני׳ ע״פ הסוד ·

וכן בכוס של ברכת המזון אמרו רבותינו ז"ל עשרה דברים נאמרים בכוס של ברכה כו' והארכתי מאור בסודות הענינים האלה באות קו"ף קדושה בענין קדושת המאכל ע"ש הרי השלחן במקום המזבח · והאכילה במקום קרבן והכל בכלל עבודת השם · וכלל כולם יראת השם · וענין היראה פירש בזוהר פרשת בראשית וז"ל יראה דאיהי עקרא למדחל בר נש למריה בגין דאיהו רב ושליט עקרא ושרשין דכל עלמין וכלא קמיה כלא חשיב כמה דאתמר וכל דארי ארעא כלא חשיבין ולשואה רעותיה בההוא אתר דאקרי יראה עכ"ל · ודבריו אלו קטני הכמות ורב האיכות צריכין ביאור רחב ובא בהם כארוכה בעל ראשית חכמה · גם אני הארכתי במאור בברוש אהבה ויראה בחלק עשרה מאמרות ע"ש:

ומי שמבין ומשיג ביותר מגדולת הש"י אז הוא יותר ירא יי' ואין להשגה זו סוף ותכלית מי שרוצה להשיג גדולת השתלשלות המציאות התחתונים ועליונים וגבוה מעל גבוה וכולם כלא חשיבין נגדו והוא ית' שורש ומקור כולן · ועל כן אמר הכתוב עקב ענוה יראת יי' כי ביותר שהוא ירא יי' הוא ביותר עניו כלומר ביותר שמשיג מגדולתו ית' אז ביותר יודע שפלותו כי במה הוא נחשב לכן סיבת הענוה היא ידיעת יראת השם · וביותר שהאדם הוא גדול והוא חכם ומבין ביותר הוא עניו ולפי גדולתו ענותנותו כי ביותר שהאדם משיג הוא משיג שאינו יכול להשיג כמ"ש תכלית מה שנדע הוא שלא נדעך כמו שיתבאר לקמן בענין האל הגדול הגבור והנורא שאין דרך להשיגו רק מצד פעולותיו · על כן המשיג ביותר הוא ביותר משיג שאין להשיגו ואז יתמלא ענוה בהתבוננו ברוממותו · על כן משה רבינו ע"ה שהיה רבן של כל הנביאים ולא קם כמוהו היה עניו יותר מכל האדם · והענוה שבאדם היא סימן לגדולה כלומר שיש לו השגה גדולה בהבורא ית' והגאו' מור' בהיפוך ומאחר שמדת הענוה מורה על גדולתו ית' ע"כ הש"י משרה שכינתו על שפל רוח מאחר שיש לו ידיעה מה בגדולתו ית' ואפילו מי שאינו בר הכי שיוכל להשיג מה בהשגות העליונות רק הוא עני ושפל רוח איש כזה זוכה יותר בהש"י ובוטח עליו מאיש עשיר על כן הש"י משרה שכינתו עליו · וזהו שאמר רבי יוחנן בכ"מ שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו כתוב בתורה כי יי' אלהיכם הוא אלהי האלהים וכו' הגדול הגבור והנורא ונכתב זה תקרא בענין פרשת היראה · וענין היראה הוא ידיעה מגדולתו ית' · ועקב ענוה יראת יי' · ולזה בא רמז הענוה ביותר שאת בפרשה זו בתחלתה ובאמצעה ובסופה · בתחלתה והיה עקב תשמעון מורה על עקב ענוה כמו שנפרש · באמצעה כתיב פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וישבת ובקרך וצאנך ירביון וכסף וזהב ירבה לך וכל אשר לך ירבה ורם לבבך ושכחת וגו' הזהיר במאור על הרחקת הגאוה · ועיין בסמ"ג שהאריך בפסוקים אלו · בסופה הוא הדבר שהזכרתי למעלה בפ' היראה כי יי' אלהיכם הוא אלהי האלהים וגו' עושה משפט יתום ואלמנה וגו' לפי גדולתו ענותנותו:

ע"כ אעתיק בכאן קונטרס שחברתי בילדותי בפרשה זו מענין ענוה · ונקרא בשם ענוה:

והיה עקב תשמעון מה כתיב למעלה מפרשה זו לא מרובכם מכל העמים חשק יי' בכם כי אתם המעט במסכת חולין פרק כיסוי הדם דרש רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי מאי דכתיב לא מרובכם מכל העמים חשק יי' בכם וגו' אמר להם הקב"ה לישראל חושקני בכם שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמיכם לפני נתתי גדולה לאברהם אמר לפני אנכי עפר ואפר · למשה ולאהרן אמרו ונחנו מה · לדוד אמר ואנכי תולעת ולא איש · אבל אומות העולם אינן כן נתתי גדולה לנמרוד אמר הבה נבנה לנו עיר · לפרעה אמר מי יי' · לסנחריב אמר מי בכל ארצות וגו' · לנבוכד נאצר אמר אעלה על במותי עב · לחירם מלך צור אמר מושב אלהים ישבתי בלב ימים · אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן גדול שנאמר במשה ואהרן יותר ממה שנאמר באברהם דאלו באברהם כתיב ואנכי עפר ואפר ואלו במשה ואהרן כתיב ונחנו מה · ואמר רבא ואיתימא רבי יוחנן אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן כתיב הכא ונחנו מה וכתיב התם תולה ארץ על בלימה · אמר רבי אילעי אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה שנאמר תולה ארץ על בלימה · רבי אבהו אומר מי שמשים עצמו כמי שאינו שנ' ומתחת זרועות עולם אמר רבי יצחק מאי דכתיב האמנם אלם צדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם מה אומנתו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם יכול אף לדברי תורה ת"ל צדק תדברון יכול יגיס דעתו ת"ל מישרים תשפטו בני אדם:

המעלה הגדולה מכל המעלות היא מעלת ענוה · ולא נשתבח ארון הנביאים בפרטיות כ"א בענוה · ובברייתא דרבי פנחס בן יאיר זהירות מביא לידי זריזות כו' תמצא שם מעלות הענוה · ועל כן יציר כפיו של הקב"ה אבינו הראשון נקרא אדם מלשון אדמה ועפר לכל תהיה · וגם נקרא אדם הוא ר"ת "אפר "דם "מרה כדאיתא במסכת סוטה · וישראל קרויין אדם ולא א"ה כי אתם המעט כדעיל · וזהו ענין תפוח עקבו של אדם הראשון מכהה גלגל חמה כפרק מי שהחשיך האי מאן דבכוכב חמה יהא גבר נהיר וחכים משום דספרא דחמה הוא · א"כ מכל שכן חמה עצמה עצם החכמה · ואמרו רבותינו ז"ל עקב ענוה יראת יי' מה שעשתה חכמה עטרה לראשה שנאמר ראשית חכמה יראת יי' עשתה ענוה עקב לסולייתא ובפרק קמא דתענית אין דברי תורה מתקיימין לא במי שדעתו שפלה ואמר רבי אושיעא למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו במים וביין ובחלב דכתיב הוי כל צמא לכו למים וכתיב לכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה כדאמרה לה ברתי דקיסר לרבי יהושע בן חנניה אי חכמה מפוארה בכלי מכוער ע"ש · והענין שאי אפשר להאדם לבוא לקודש פנימה בהשגת ומצפונות אם לא שיהא מקודם יראת שמים ואם לאו סגור פתח הפנימה · ואז באמצעית ענוה דהיינו באימת ויראה רתת ולהיות רצוא ושוב לחוס על כבוד קונו בסוד ויסתר משה את פניו אז זוכה ומתדבק · אמרו רבותינו ז"ל בזכות ויסתר זיכה לקלסתר · ואז נאמר למשה רבינו ע"ה של נעליך להודיעו הקדושה שהעקב שלו עומד על אדמת קודש והיא החכמה כמו שנאמר קודש ישראל ליי' ראשית וכתיב ראשית חכמה · ומשה רבינו ע"ה עצם הענוה ע"כ הוא עצם ההשגה · ובן עקב אדם הראשון מכהה גלגל חמה כי חמת היא חכמה · ופני משה כפני חמה · והפנים של חמה הוא אור ומזהיר ומנצץ בלי ערך ושיעור · וע"כ אמרו רבותינו ז"ל תנעלבים ואינם עולבים כו' עליהם נאמר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו · ומאחר שהיראה היא עקב של ענוה ע"כ אמרו רבותינו ז"ל כי אם ליראת יראה מילתא זוטרתי היא לגבי משה · והנה ידוע מדת יראה קודמת למדת אהבה · הרי מעלות ענוה עטרה דהעטרות והיא היא בעצם מעלת המעלות אשר היא מעלת האהבה כנודע כי העניו יודע ומכיר רבונו ומתבונן בגדולתו ובמעלתו ית' כי הוא גבוה מעל גבוה בלי ערך ושיעור וסוף ותכלית ואז יתלבש האהבה והנה כתיב ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך · וג' ענינים הנזכרים בכתוב הזה ג' שלמיות שזכרו חכמינו ז"ל ויבא יעקב שלם · שלום בגופו · שלום בממונו · שלום בתורתו · כי התגאות מתחלק לשלשה חלקים א' כי יש אשר יתפאר בשלימות חכמתו ותורתו כי רוב הוא · וגם רוצה לילך בגדולות ובנפלאות ממנו · ב' יש אשר יתפאר בשלימות גופו לאמר איש גבור ונאה הוא · עיין במשנה בסוטה שמשון בכחו אבשלום בשערו כו' ובכלל זה המתפארים כי הוא שתדלן דברו מוצא חן כו' ודבריו נשמעים · שלישית המתגאה בעשרו יגל וישמח · ועל זה נאמר אל יתהלל חכם בחכמתו גבור בגבורתו

בגבורתו עשיר בעשרו אמר חכמתו גבורתו עשרו · בכוונה לו לעצמו כי במה נחשב חכמתו בערך החכמה האמיתית · בסוף פרק ארבע
מיתות אמר רבי אליעזר הגדול הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבותי אפילו ככלב המלקק מן הים כו׳ ובפרק קמא אם הראשונים
כמלאכים אנו כבני אדם ואם הם כבני אדם אנו כחמורים · וא״כ מה אנו ומה תורתינו אפרוחים שלא נתפתחו עיניהם ופחות מזה · וכן
לענין גבורה מה גבורתינו כו׳ וכן לענין העושר התעיף עיניך בו ואיננו · אי נמי הכי קאמר קרא אל יתהלל שהיא חכמתו כי יי׳ יתן חכמה
וכן העושר אל יתהלל שהוא עושרו לי הכסף ולי הזהב אמר יי׳ צבאות · וכן הגבורה לך יי׳ הגדולה והגבורה · וזה״ש אחר כך השכל
וידוע אותי על זה אמר ויבא יעקב שלם כו׳ סוד שם יעקב מורה על זה וידו אוחזת בעקב · עקב ענוה · הנה ענין ענוה שייך לעה״ז אבל
לעולם הבא נגד זקניו כבוד וצדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן · ולכל צדיק מדור לפי כבודו ענוה הוא ענו ה׳ עה״ז נברא בה׳ ועה״ב
נברא בי׳ · ועה״ז יהיה הרמז הוא ישופך ראש ואתה תשופנו עקב · כי בעה״ז שם עקב ענוה שליטת הנחש · אבל לעולם הנברא ביו״ד
שהוא הראש מן יעקב אז יתבטל הנחש · ובמסכת סוטה פרק המקנא ואת דכא ושפל רוח · רב הונא ורב חסדא חד אמר אתי דכא וחד
אמר אני את דכא · ומסתברא כמאן דאמר אני את דכא שהרי הקב״ה השרה שכינתו על הר סיני ולא גבה הר סיני למעלה ע״כ · ונ״ל
דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי בעה״ז אשכון את דכא · ולעולם הבא דכא אתי כי עלה למרום כמו בהר סיני מעיקרא ירד
הקב״ה כו׳ ואחר כך אמר אל משה עלה אלי ומ״ש ומסתברא היינו לענין מעשה וק״ל · אבל לעתיד יו״ד שהוא סוד יו״ד אוחזת בעקב ·
וזה סוד יעקב שלם · ונקרא אז בשם ישראל כי שם ישראל כולו המורה על שרית עם אלהים כו׳ הוא לעולם הבא שיהיו מחיצתן לפנים
ממחיצת מלאכי השרת כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל · וגם יעקב שלם ר״ל כשתמלאהו אז מילואו רומז על העתיד דהיינו שם
ישרון שהוא הנעלם מאותיות יו״ד עי״ן קו״ף בי״ת ו״ר י״ן ו״ף י״ת עולה ישרון · וזהו סוד הרומז והיה העקוב למישור והנעלם הוא סוד מה
רב טוב הצפון ואלו שלשה שמות מורים על שלשת הנ״ל שלימות הגוף שלימות הממון שלימו׳ הנפש בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך
והנה לעתיד יהיה הנצחיות בגוף ונפש בהסכמת חכמי האמת כי הגוף נעשה בצלם אלהים וכל אלו ב׳ שלימות ב׳ שמות ישרון וישראל ·
כי ישר עשה את האדם ישר · כי ישרים דרכי יי׳ ישר יחזו פנימו ומכל שכן הרוח תשוב אל האלהים · אבל שלימות הממון אלהי כסף
ואלהי זהב לא תעשו · ועל זה רמז המזמור שיר המעלות לדוד יי׳ לא גבה לבי וגו׳ אמר יי׳ לא גבה לבי ר״ל בהתבונני ביי׳ אז לא גבה
לבי · וזהו על דרך הרמז בכל מקום שאתה מוצא גדולתו כו׳ דיש מפרשים דהוא אות ל׳ מגדל הפורח באויר מגדיל עוז שם יי׳ כי ל׳
תמונת כ׳ ולמעלה תמונת ו׳ עולה כ״ו כמנין יהו״ה · ואות ו׳ ראשה כפוף הרי במקום שאתה מוצא גדולתו דהיינו מגדל עוז שם ענותנותו
אי נמי ירו״ד רומז כשאני מבקש יי׳ אז לא יגבה לבי כמו שאמרו רבותינו ז״ל אמר הקב״ה לגאוה אין אני ואתה יכולין לדור בדירה אחת
שנאמר גבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל אל תקרי אותו אלא אתו · לא גבה לבי כו׳ נגד ג׳ הנ״ל · לא גבה לבי בחינת בכל לבבך
שלימות הגוף · ולא רמו עיני בחינת שלימות הממון להיפך מעין לא תשבע ונותן עיניו בממון אחר ע״כ · אמרו בעלי המוסר במוסרם
בממון תן עיניך למטה ובמעלה תן עיניך למעלה · ולא הלכת וגו׳ ההולכים בתורת יי׳ בגדולות ובנפלאות זה אומר לענין ההשגה במופלא
ממך אל תדרוש כו׳ אם שויתי וגו׳ ר״ל לא התפעל להדר אחר מעלות ואם הגיעו לו מעלות מאת יי׳ לא התגאה · הן בלימודו שארז״ל
יי׳ עמו שהלכה כמותו בכל מקום · היה כגמל עלי אמו אל תטוש תורת אמך והיה אומר כי צריך לינק מרבו כדאיתא בפ״ק דברכות
שאמר למפיבושת רבי יפה דנתי יפה זכיתי כו׳ · גם לענין גבורה שנאמר וקשת נחושה זרועותיי גם את הארי גם את הדוב וגו׳ החזיק
עצמו כגמל כקטן ודוד הוא הקטן ונתן הגבורה להשי״ת (גם״ל ר״ת גוף ממון לימוד) וכן בענין הממון הדי״ב אמר ואני בעוניי החזיק
עצמו כקטן שאין לו נביה · כי ידע והאמין ליי׳ הארץ ומלואה ואינו שלי רק ברצון השי״ת · א״נ ה״פ דקרא דוד התנצל עצמו על מה
שהתפאר בפרות הענוה שבו שלא גבה לבו וגו׳ הלא זה ההתפארות בעצמו הוא גאוה עז״א אם לא שויתי · ויתורץ ע״פ כלל גדול האומר
בחובת הלבבות בשער יחוד המעשה · וז״ל וכבר אמרו על א׳ מחסידים שאמר לחבירו הנשתוית אמרו לו באיזה ענין אמרו לו נשתוית
בעיניך השבח והגנות · א״ל לא א״ל א״כ עדיין לא הגעת למעלת הענוה השתדל אולי תגיע אל המדריגה הזאת כי היא עליונה שבמדרגות
החסידים ותכלית החמודות עכ״ל · ועז״פ פירשו מה שאנו מתפללין ולמקללי נפשי תדום וקשה ולמקללי אדום הל״ל ומאי נפשי וכן אחר
כך חזר ואמר ונפשי כעפר כו׳ אלא הכונה להשפיענו שיהיה השפלות מוטבע בנפש באופן שהנפש תהיה כרוממתה כי בכך אפשר שלא
ישיב על חרפתו וישאר לו השנא׳ שמורה בלבו כענין וישטום עשו את יעקב ויאמר וגו׳ ואמר הכתוב תועבת יי׳ כל גבה לב אפילו שתהיה
הגאוה בלב ולא הוציא בפיו לכן אמר נפשי תדום שהנפש מצד עצמה תדום ותלמד מהעפר שכל זמן שהוא גם לא יועיל למלאכה כ״ש
לעשות ממנה כלי וכל יותר שהוא שחוק הוא יותר טוב · וכן היתה מדת דוד שוה הכל בעיניו השבח והגנות · ע״כ לא איכפת מידי במה
שסיפר מדתו להתלמד ממנו מאחר שלא היה שום רושם התפעלו׳ בלבו וזהו סוד שאמר אם לא שויתי ר״ל היתה בו מדת הנשתוות ובזה
מתורץ קושיא אחת בסוף סוטה דתנו רבנן משמת רבי אלעזר כו׳ עד משמת רבי בטלה ענוה ויראת יי׳ אמר ליה רב יוסף לתנא לא
תתני ענוה דאיכא אנא · אמר ליה רב נחמן בר יצחק לא תתני יראת חטא דאיכא אנא · וקשה הלא זה הדיבור בעצמו היה גאוה אלא
כדפרישית היא בם בחינת נשתוות ולא עשה רושם · ועשו כן ללמוד מהם שלא יאמרו העולם שכבר א״א להיותן כן ויתיאשו · וכן הענין
ברב נחמן כי היה ענו גדול כדאיתא בפרק קמא דסוטה אמר רבא בשמתא דאית ביה ובשמתא דלית ביה אמר רב נחמן בר יצחק
לא מינה ולא מקצת׳ כו׳ והמאמר שדיבר פה היה להתלמד להיות יראת חטא והענין של יראת חטא הוא כמ״ש בחובת הלבבות חסיד אחר
היה פורש מע׳ שערים היתר בשביל שער איסור אחד · יחל ישראל וגו׳ ר״ל יהיה גבהות שלנו לעתיד לעה״ב כשיקויים שם ישראל כמ״ש
לעיל · ועל זה אמר המאמר בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב״ה · קשה מה זה בכל מקום הלא ית׳ מקומו של עולם ואין
העולם מקומו · אלא ה״פ הנה רז״ל אמרו בפ״ק דעירובין כל המשפיל עצמו הקב״ה מגביהו וכל המגביה עצמו הקב״ה משפילו וכל
המחזיר אחר הגדולה גדולה בורחת ממנו וכל הבורח מהגדולה גדולה מחזרת עליו · וכן אמרו בפ״ק דסנהדרין בענין אלדד ומידד אמר
הקב״ה הואיל ומעטת׳ עצמכ׳ הריני מוסיף גדולה מגדולתכם · ומי שהוא ענו הוא מגביה את הכל על עצמו ואח״כ הולך מגבוה על גבוה
עד שיודע רבונו ומתדבק בו לעבדו בכל לבבו כו׳ מאתפה · אחר כך הוא זוכה להיות אתו עמו במחיצתו · וע״ז אמר בכל מקום
שאתה מוצא גדולתו של הקב״ה דהיינו הענו הוא במקום שבו נודע ונמצא גדולת השי׳ · שם אתה מוצא ענותנותו של הקב״ה כמ״ש לעיל
שאומר הקב״ה אתי דכא · וקא חשיב תורה נביאים כתובים רומזים על שלשה מעלות הענוה דלעיל · תורה היא סוד נבואת מרע״ה
ההשגה העליונה בחינת חכם בחכמתו · נביאים סוד שלימות הגוף כי כל הנביאים לא התנבאו אלא לימות המשיח כו׳ ואז שלימות הגוף
נקי כנגפו דאדם הראשון · וארז״ל משמת חגי זכריה מלאכי בטלה וכוכית לבנה ופירש האלקב״ץ שהוא הורכבות החומר · כתובים
סוד רוח הקודש · והזכיה לשם בהורכבות שלימות הממון כמ״ש רז״ל רבי מנחם בר סימאי נקרא בנן של קדושים דלא אסתכל בצורתא
דזוזא · הרי הנזהר בזה נכנס ברוח הקודש · וכן בתהלים מי ישכון בהר קדשך וגו׳ וקא חשיב מעלות הענוה נבזה בעיניו נמאס וגו׳ וסיים
בממון כספו לא נתן וגו׳ · ועוד נראה לפרש מאי שיש למטה יש למעלה ברוחניות · הנה שלשה שלמיות אלה שהזכיר בכתוב חכם
גבור · עשיר · הם נשמה · גוף · לבוש · רצוני לומר כל צרכי הגוף המשמרים את הגוף ומחזיקים אותו ומסבבים אותו נקרא מלבוש
וכן התורה היא נשמה וגוף ולבוש כמבואר בזוהר · דהיינו סודות התורה וצירופי שמותיה שיתגלו לעתיד כי עתה מסודרים אותיות כמן

שהיא

שהיא עתה בידינו אבל לעתיד תהיה תורה חדשה · לא חדשה ממש ח״ו רק יצטרפו אותיות׳ בענין אחר כמו שהית׳ למעלה קודם
שנתנה כמבואר בהקדמת הרמ״בן להחומש · וז״הש ה׳ עוז לעמו יתן ולא אמר נתן לא יתן לעתיד ועתה נתן גוף התורה שהן גופי הלכות
דהיינו תרי״ג מצות עוד יש חלק שלישי הנקרא לבוש דהיינו המדות הישרות מדות תרופיות הנלמדי׳ מסיפורי התורה למי שעיני׳ שכל לו ·
והסירות הם מלבוש מקיפ׳ ת ומחזיקות את המצות שהם הגוף וזהו ה׳ יברך את עמו בשלום אותיות מלבוש הרי ג׳ מעלות זו ע״ג זו · וכן
הם תורה נביאי׳ כתובי׳ התורה מעלה על ונה ותחתי׳ נביאי׳ ותחתיה כתובי׳ הם בערך המלביש וכתובי׳ הם ברוח הקודש וכתי׳ ותלבש
אסתר מלכות ואר״זל שלבשה רוח הקודש · וע״ז סיים הכתו׳ כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי שג שלימו׳ שלך יהיו מכוני׳
נגד שלי דהיינו חלקי התורה · והנה השלימות הראשון דהיינו שלימות הנפש כתוב בתורה · ושלימות השני דהיינו שלימות הגוף שנוי
בנביאי׳ · ושלימות השלישי שלימות הממון משולש בכתובים ואז חלשון א״ש ומתורץ מה שהקשיתי · כתוב בתורה השכלת הנפש · כי
ה׳ אלקיכם אלקי האלקי׳ וגו׳ הוא עילת העילות ואין דרך להשיגו · רק אנו משיגי׳ מצד פעולותיו דהיינו הא׳ הגדול הגבור והנורא כמפורש
אצלי במקום אחר בענין אנשי כנסת הגדולה וכו׳ וזכר זה הוא מצד מעלות הענוה לידע עד היכן גבול ההשגה · וגם נרמז מ״ש למעלה
כי חענו יודע רבונו וזהו כי ה׳ אלקיכם וגו׳ אשר לא ישא פני׳ רומז ג״כ למעלות הענוה · והוא כמו שאר״זל בפסחי׳ א״ר יודא אמר רב
כל המתיהר אם נביא הוא נבואתו מסתלקת אם חכם הוא חכמתו מסתלקת כו׳ וכן אמרו במדרש האומ׳ לחרם ולא יורח · וכן אתה מוצא
בגדול הנביאי׳ לפי שאמר והדבר אשר יקשה מכם אלי תקרבון א״ל הק׳ בה חייך שאפי׳ דין שהנשי׳ יודעי׳ אינך יודע שנ׳ ויקרב משה את
משפטן לפני ה׳ ע״כ וזהו אשר לא ישא פנים · ולא יקח שוחד ה״נ אר״זל לעולם יעסוק אדם בתורה אפי׳ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה
בא לשמה · אל תטעה לפרש ק״בה מסייעו לבוא לשמה בזכות שעג״מ עסק בתורה עו״א לא יקח שוחד · כי הפעולה זו אינו פעולה
טובה כי שונא גאות ה׳ · אלא ה״פ שמתוך שעוסק בה אף שהוא שלא לשמה · מ״מ ימצא בתורה כתוב כי היא עבירה גדולה לעסוק
שלא לשמה · ואז יעורר לעסוק לשמה · אבל עסק התורה שעוסק שלא לשמה היא בעצמה עבירה · ובזה מתורץ קושיו׳ התו׳ ודו״ק
ומי שיודע כל זה הוא מכיר בגדולתו ית׳ ובו תמצא ענוהנותו · וכמו שמשגיח בענין יתום ואלמנה וגר כן הוא לענין הדביקות
הנצחי שעליו נאמר והיו עיניך רואות מוריך שעתידי׳ ללמוד תורה מפי הק״בה · והנה האב חייב ללמוד לבנו · וכן הרב נקרא
אב · ועתה כיתומי׳ ואין אב · וכן לעתיד וארשתיך לי באמונ׳ דהיינו מצד התורה שנתנה ככלה · ועתה אנחנו כאלמנה ·
וכן קביעת מקום לתורה כראית׳ בפ״ק דברכו לנידסו׳ הריף א״ר יוחנן משום רשב״י כל הקובע מקום לתורה אויביו נופלי׳ החתיו כו׳
ואנחנו עתה גרים בארץ ולעתיד הושבי׳ אתם עמרי׳ · וענין להם ושמלה יש בו רמז כי לעתיד תוציא הארץ גלוסקאו׳ וכלי מילת כמו
שאר״זל · שנוי בנביאי׳ הוא שלימות השני שלימות הגוף כי הוא בצלם אלקים וזהו כי כה אמר ה׳ רם ונשא וכביכול על הכסא כדמות
מראה אדם · ואר״זל הצדיקי׳ מדמי׳ הצורה ליוצר׳ את דכא ושפל רוח · כתבתי במקום אחר בשם האר״י מ״ש רז״ל אשה
נאה כלי׳ נאי׳ דירה נאה · דירה נאה חלב כלים נאי׳ כלי המעשה אשה נאה הנשמה · וזהו ר״ת ד׳כא דירה כ״לים אשה · וזהו
גוף נקי הנקי · משולש בכתובי׳ נגד שלימות הממון שהוא רוב השפע טוב ישלח ה׳ באסמיך · והנה לעומת זה למעלה כל העושר
האוצרות הוא ברקיע הנקרא ערבות כראית׳ בפרק אין דורשין גנזי חיים גנזי שלום גנזי ברכה · וכתיב בתרי׳ אבי יתומי׳ ודיין אלמנות
לרחם עליהם ולא יתגאה · כן יחיה ענותנותו השי׳ לקרב אותנו שאנחנו יתום ואלמנה לדלעי׳ ויהיה ב״ב קירוב גדול לפני׳ ממחיצת
מלאכי השרת · וחיו אלקים במעון קדשו והוא כראית׳ שם פרק אין דורשי׳ מעון שבו כתות של מ״ה שאומרות שירה בלילה וחשות
ביום מפני כבודן של ישראל · וכן אלו ג׳ מקומות בפרשה זו הרומזי׳ על הענות הם על נ״הנ״ל והיה עקב · עקב ענוה רומז על
שלימות הגוף כי לא היה לשום נברא גוף זך כמו לאדם הראשון כי עקיבו מכהה כו׳ ועל כל זאת שמו אדם אפר דם מרה מורה על עקב
ענוה · פן תאכל ושבעת וגו׳ מדבר מהממון · כי ה׳ אלדיך וגו׳ מדבר מחחשנה שלימות התורה · ומאחר שפירשנו זה הפסוק
כי ה׳ אלקיכם וגו׳ נפרש זו הפרשה ועתה ישראל על עניינו · ובפרט כי ציוה החסיד הר״ר יונה לקרוא זה הפר׳ בכל יום · יש לדקדק
ככה דקדוקי׳ ויתורי׳ · ועתה הוא ועת ה׳ כמ״ש לעי׳ הענוה בע״הז הנברא בה׳ · ועתה ישראל מה ה׳ שואל מעך ר״ל שואל
ממך מה שהוא ענין הענוה כמ״ש משה ואהרן ואנחנו מה · ואז תזכה למה שרומז שם ישראל) כי אם ליראה אר״זל יראה מילתא
זוטרתי לגבי משה · וגם כתבתי למעלה ענין עקב ענוה יראת ה׳ · ועתה ישראל א״ת מה אלא מאה · וק׳ לכתוב מאה
הענין כי תיבת מה יש לה ב׳ פירושי׳ מקצה אלקצה · יש לפרש לשון ריבוי בלי ערך כמו מה רב טובך וגו׳ גם לאידך גיסא לשון מיעוט
ונחנו מה · מה אנוש כי תזכרנו והנה ענין הברכות ותפילו׳ צריכין אני לזכור בגדולו׳ השי׳ מה רבו מעשיך · וגם להיפך בשפלותינו
ובאימה וביראה וברתת · וזהו הכונה אלו המאה צריכי׳ להיות בבחינו׳ מה וזהו כ״א ליראה · כי א״ם ר״ת אהרן משה כי
הם אמרו ונחנו מה · ועתה ישראל מ״ה ה׳ שואל מעך דהיינו מדת מה שואל מעך כדפי׳ כ״א ליראה · ר״ל זולת ליראה ליראת
שמים · אז תסלק הענוה וע״ד ראית׳ בפ׳ מי שמתו רף ים אמר רב יודא אמר רב המוצא כלאים כו׳ עד אין חכמה ואין תבונה ואין עצה
לנגד ה׳ בכל מקום שיש חילול השם אין הולקין כבוד לרב · וכן אמרו לענין יהדות של ת״ח לאסור אשה : ועתה ישראל
מה כו׳ מה כולל ענוה · המסדרי׳ סדרו לנו ח׳ מה · כה אני מה חיינו · מה כו׳ כי סימני הגאוה והענוה נראי׳ בח׳ מקומו׳ וכולם
הם בראש · א׳ המחשבה המתפשטת בלב וגירם לגבה לב · אבל לב נשבר ונדכה אלקי׳ לא תבזה · ב׳ מצח נחושה מצד
הגאוה · אבל להיות מצח הרצון · ג׳ גבה עינים רמות אבל צ״ל עין טוב שימת עין · ד׳ אזנים רחבות שמע שוא אבל
צריך להיות שומעי׳ חרפתם ואינם משיבי׳ · ולשמוע צעקת דל · ה׳ חרון אף הוא הכעס מצד הגאוה · אבל ראוי להיות
כמ״ש ותהילתו אחטם לך לבלתי הכריתך · וריח ניחח נחת רוח · ו׳ לשון מדברת גדולות · אבל נצור לשונך · רק לשון
חכמי׳ מרפא · ז׳ החיך טועם וכתיב פן תאכל ושבעת וגו׳ אבל צ״ל מדות הסתפקות מצד הענוה · ח׳ פני זעם אבל צ״ל פני׳
שוחקות סבר פנים · וכל אלו הם בראש · וזה ענין דצ״ל בכוכר ראש לבלתי ירום ראשו וההולך בקומה זקופה אר״זל דוחה רגלי
השכינה מדה כנגד מדה כי הוא ההיפך מעקב הענוה · ע״ח ש״ל בנשיית גרון · ועל ענין זה כתיב לכן ימלו כראש שיבולת ובפ״ק
דסוטה דרש רב עוירא זמנין א״ל משמיה דר׳ אמי וזמנין א״ל כשמי׳ דרב אסי כל אדם שיש בו גסות הרוח לסוף מתמעט שנ׳ רומו מעט
יכול ישנו בעולם ת״ל ואיננו ואם חוזר בו נאסף מן העולם בזמנו שנ׳ והמכו בכל יקפצון כאברהם יצחק ויעקב דכתי׳ בהו בכל מכל כל
ואם לאו וכראש שבולת ימלו מאי וכראש שבולת ימלו רב הונ׳ ורב חסדא חד אמר כמאסא דשבלתא וחד אמר כשבלתא עצמה כו׳ ק׳
מהו ענין המאמר הזה · או מה זה שאמר זימנין בשם רבי אמי וזימנין בשם ר׳ אסי לימא בשם תרווייהו תמיד ואם הוא מסופק
לימא שהוא מסופק האדם דומה לשבולת · אשה קרקע עולם והאיש מזריע בה · ובפרק המפלת דרש רבי חנינא בר פפא מ״ד
ארחי ורבעי זרית וגו׳ מלמד שלא נוצר אדם מכל הטיפה לא מהברור שבה תנא רבי רבי ישמעאל משל לאדם שזורה בבית הגרנו׳ כו׳
וכן אמרו עתידי׳ לעמוד בלבושיהן ק״ו מחטה וכמו שיש לשבולת פנימית וקליפו׳ חוצה כן באדם · וראש שבולת הוא ראש
האדם · וצריך להיות האדם במקום השבולת דהיינו האדמה כמ״ש ונפשי כעפר לכל תהיה · ואם לא כראש שבולת ימלו ·
והנה פליגי בה חד ס״ל המחויר אחר הגדולה הגדולה בורחת ממנו · וראש השבולת ימלו וחד ס״ל אהו פשטא שלא ישיג מה שבקש לא
בולו

בולו יפול אף מה שהית לו כבר ע״ד גמלא בעי קרנא אודני דהוי לי׳ גזיזי והנה רב אמי ורב אסי אמרו בורה הפסוק חד דרושי רק שה״ז
פחולק׳ בחילוק זה כאשר פליגי רב הונא ורב חסדא ע״כ דמנין כו׳ ויעל ענין שבולת זה נאמר נאות אפרים אמר נא שבולת ויאמר סבול׳
תמצא נאות אפרים במלחמת גדעון׳ וליפתח אמרו פליטי אפרי׳ אתם גלעד בתוך אפרים בתוך מנשה׳ ע״כ לא יוכלו לדבר
שבולת׳ רק סבולת בסין׳ ויש עו׳ רמז בכאן בפר״ע אמרו חמשה שמות היה לו להר סיני שמשם ירדה שנאה לאומו העולם׳ והר
סיני הוא סין כמו זכר בראש מסיני מורה על שנאה כנ״ל׳ והנה א״ה הם בעלי נאוה בראית׳ במאמר לא מרובכ׳ מפל העמים ע״כ אמרו
סבולת עם סין ודו״ק׳ ורות שהית׳ בת מלך והיה בה מדת הענוה ואנכי לא אהיה כאחת שפחתך אמרה אלקטה נא שבלים ויצא ממנה דוד
שאמר ואנכי תולעת וגו׳ ודו״ק פר״ע קבל תורה מסיני ואין התורה מתקיימת אלא בענוים ע״ב זכה לדבקות העליון והיה סין ימים נהר
וגרם שלום לישראל חיפך שנאה וק״ל׳ ועל ענין ח׳ מקומות של גאוה שהזכרתי וענין שבולת שהזכרתי׳ איתא עו׳ שם בפ״ק דסוטה
א״ר חייא בר אשי אמר רב ת״ח צריך שיהא בו א׳ משמינה בשמינית אמר רב הונא בריה דרב יושיע ומעטרא ליה כבאסא לשבלהא׳ הנה
יש ח׳ מקומות כרפי׳ נבבר ידעת כי בכמה מקומות ארז״ל א׳ אינו מן חמנין ע״כ לא אבפת אם יאחז בחלק שמיני׳ אך שכולם בלולים
ביחד נחם יחדיו בראש׳ ואז כל א׳ בלול מכולם ע״כ לא יאוחז רק בחלק שמיני מחלק השמיני וק״ל׳ א״נ שמיני משמינית כי אז יקיים
מאוד הוה שפל רוח׳ ואז יהיה השבולת מעוטר ונאה העטרה׳ כיצד שמונה פעמי׳ שמונה עולה ס״ד׳ וכשיהיה לו קצ״ב
גאוה ביותר אז יכנם לסג ואז הוא גם הרוח׳ ע״ז בא הרמז במזמור הנאוה אמר נבל בלבו אין אלק׳ ׳ יהמקום אחר כתו׳ כלו סר
אמר כלו סג יחדיו נאלחו אין עושה טוב אין גם אחד׳ ר״ל כשהו׳ ס״ג אז נאלחו או כולו סג אף ת״ח רק צריך להיות ס״ד כרפי׳ ואף
זה לא תיתרו רק לת״ח בעבור שיכפה לעשות טוב׳ אז יהי׳ לו חלק א׳ כי א׳ אינו מן חמנין כרפי׳ לאפוקי אם אין בשביל עישה טוב או
גם לא אחד וק״ל׳ נחזור לענייניגו נגד ח׳ אלו מה אנו ומה חיינו כו׳ מה׳ אנו נגד השמיעה כמ״ש רז״ל חרשו נותן לו דמי כולו מה חיינו
נגד אכילה ושתי׳ כדי חיון חיינו מזונות׳ מה חסדנו נגד העינים כמ״ש כי חסדך לנגד עיני׳ מה צדקותינו נגד מצח הראש׳ בפ״ק
דתענית דף ח׳ דריש ר׳ אמי צדק משמים נשקף על גשמים שהם צדקה ולעיל כדף ז׳ אמר רב שילא א״ר המנונא אין הגשמים נעצרים אלא
בשביל עזי פני׳ שנ׳ וימנעו רביבי׳ ומלקוש לא היה ומצח אשה זונה היה לך ע״כ׳ אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש׳ ובצדקה
פרים ראש דכתי׳ וצדקה לראש משביר׳ מה ישועתינו נגד הפנים כמ״ש האר פניך ונושעה׳ ישועות פני ואלקי מה כחינו גבור ורב כח
איזה גבור הכובש כעסו חרון אף׳ מה גבורתינו גבור כארי בלב לא להיות לב חומד והוא מצר רחב לב הגאות׳ מה נאמר לפניך
נגד לשון מדברת גדולו׳ ועל אלו המה אמר מה ה׳ שואל מעך להיותך נחשוב למה בכל אלו וכל זה הוא ועתה עת ה׳ ר״ל בעה״ז אבל
לעתיד מה רב טובך אשר צפנת וגו׳ שם אוצר הכבוד׳ ואז ה׳ שואל ממך ר״ל יש לו דין שואל׳ מה שואל חייב באונסין׳ כך
הקב״ה בתשלום השכר לעתיד וע״ז שאר״ל חישב לעשות מצוה ונאנס כו׳ ואמר ללכת וגו׳ ולאהבה אותו בכל לבבך בכל נפשך הזכיר ב׳
דברי׳ אלו להיות אלו ב׳ השלימות קימי׳ לנצחית בסוד ישורון וישראל שפי׳׳ מ״מ רומז ג״ב שליסות המסין בקרא אח״כ לשמור
וגו׳ אשר אנכי מצוך היום כי זה אינו נוהג אלא היום כמ״ש לעי׳ וזה״ש לטוב לך דייקא׳ הן לה׳ אלקיך וגו׳ אותיו׳ ה״ן אין להם זוג
אה׳ רומזות לעה״ז׳ והנה ידוע בסוד נ׳ שערי בינה והוא סוד ה׳ ראשונה מהשם׳ ואות י׳ עה״ב וצרוף ה׳ פעמי׳ י׳ עולה נ׳׳ ואמר
הן לה׳ אלקיך ר״ל כל מעשיך יהיו לשם שמים לו לבדו ית׳ והו אין להם זוג כי לא יהיה לך כונג׳ אחרת משותפת כגון גאוה וכל על מגרת
כו׳ רק לו לבדו ית׳׳ ושמים ושמי שמי׳ הם סוד הנצחיו׳ ישורון וישראל׳ הארץ וכל אשר בה עה״ז ושניהן יחד סוד ה״ן׳
רק בא בותיך חשק ידו״ר וגו׳ ידוע שם ידו״ר נקוד בחולם שבא קמץ הר״ת חש״ק וכן כי בך חשק ידו״ד דהיינו השם שהוא בך ר״ל שארית
מותר להזכירו דהיינו ארני׳ ג״כ נקוד בח״שק׳ וכבר אמרו בכל מקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו׳ וזה רומז
בנקודת אלו׳ החירק שהוא למטה רומז על עקב לסולית׳ לרבא תחת רגליו כאשר פירשו על ויחר״קו שן׳ אבל צירי אף שהוא
למטה מראת מאוד ש״ש רומת לו׳ וענין הענוה היא שיחשוב על כל נברא שהוא טוב ממנו׳ עיין בחובת הלבבות שער הכניעה פ׳׳ והנה
אמרו רז״ל מאוד מאוד הוי שפל רוח׳ והאריך הרמ״בם ובחתוב שבכל מדות הסיצוע טוב׳ אכן בענוה צריך לילך בקצה
אחרון וע״כ אמרו מאוד מאוד׳ ולכן באת נקודת ש״וא במקום חירק להראות על בחינת מאוד מאוד׳ וזהו בחינ׳ ההנהגה בעה״ז
אח״כ ב׳ נקודו׳ חולם קומץ רומז על בחינ׳ עה״ב׳ בסוד ישורון וישראל חולם היא העולה למעלה הן לה׳ אלקיך השמים׳
והקמץ הוא בחינ׳ אתי דכא׳ שהוא למטה אבל יהיה בסוד קמץ שהו׳ אור גדול בלי ערך כנודע והוא סוד אור הגנוז שהוא סוד שמי
השמים׳ וכן ק״מץ ר״ת אור ״קרמון אור ״מצוחצח אור ״צח׳ וכן קמץ פי׳ סתימה כי עין לא ראתה אלקי׳ זולתך׳ וכן נודע למקובלים
השם כולו קמץ הוא בכתר. והנה לעי׳ הבאתי יש הרודף אחר הכבוד הכבוד רודף ממנו וכמ״ש גאות אדם תשפילנו׳ ע״ז בא הרמז
מ״ש במשנה דמאוד מאוד הנ״ל שתקות אנוש רמה׳ הנה מי שהוא בעל גאוה ורמה קרנו אז מקמץ נעשה חיריק מה שהיה רמה נעשה
רמה וגם קרן הפוך׳ כי מן קרן נעשה נקר שהתולעי׳ מנקרים בו ונאמר רק באבותיך חשק׳ אברהם ואנכי עפר ואפר נקודת התחת
נקודה הוא סוד שב״א יצחק הוא עול׳ בסוד חירק׳ כי גם בחייו כתיב אלקי יצחק יעקב בסוד שמותיו ישורון וישראל נחלה בלי מצרים׳
הרי מבואר סוד חשק יד״וד וגם סוד כי בך חשק׳ וזהו זכרי ארני׳ וזה השם עולה ס״ה׳ ועיין בדברי רש״י פר׳ פנחס כי אתם המעט׳
ה׳מעט מכל האומות כי היה ס״ה משפחות וק״ל׳ וזה ויבחר בזרעם אחריה׳ בכם מכל העמים וק״ל: והנה אני אומר שלגודל מעל׳ זו ענות
תקנו קדמונינו הנוסח בכל יום לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר כו׳׳ רבון העולם כו׳ מה אנו מה חיינו כו׳ והנה פירשנו ח׳ לשונות אלו
הואיל ואתא לידינו נפרש הנוסח כולו כיד ה׳ הטובה עלי׳ לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר פי׳ אף בסתר׳ אי נמי ה״ק יסתיר
מעשיו בכל מה דאפשר ויעשה הכל בשביל הלן בסתר ב״ה׳ ולא לשום על מנת כו׳׳ עיין בחוב׳ הלבבות בשער יחוד המעשה תמצא דרך
פיתוי היצ״הר בבחינו׳ שונו׳ בתחילה מסית שלא לעשות כלל מצות ה׳ וכשאינו יכול אז מפתיהו לעשות נגד בני אדם להיות לשם
ולתפארת וסמתיק הענין וכשאינו יכול אז אומר להיפך כראותו זוכה ומוכ׳ אומר לו הסתר מעשיך כדי שלא ישבחוך כו׳ ע״ש באורך׳
ע״ז א׳ יהא ירא שמים בסתר מעשיו׳ מ״מ מורה על האמת לא יניח בעבור זה דרך האמת מאחר שכונתו לשמים ויודה להקב״ה אך דבר
אמת לאמתו׳ רבון העולמים. כינוי זה רומז על גדולתו ית׳ כי הוא רב ושליט על כלא הלא לעולמו׳ אין מספר גבוה מעל
גבוה והיא עילות העילות ואנחנו אפר דם מרה בושה כרוחה ריכה׳ איך נתדבק בו לא על צדקותינו אנחנו מפילים
תחנונים׳ ר״ל אם בתפלת תחנון אמר לא על צדקותינו והוא אר״זל כל ת״ח שאינו בוטח להיות נענה כיהושע אסור ליפול כו׳:
אביי ורבא כצלי אצלויי עיין בס״מג לחד פירושא׳ וע״ז א׳ לא על צדקותינו כו׳ כי על רחמיך הרבים כדכתיב וחנותי את אשר
אחון ורחמתי את אשר ארחם בחנם׳ מה אני מה חייני כו׳ כבר פי׳׳ א״נ מה אנו ע״ד אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי
מה אני מה אנו׳ מה חיינו כתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם לאפיקי רשעי׳ בחייהם קרוין מתים׳ אף חיינו מה היא להספיק
להיות דבק לרבון העולמים. ואמר עזר אלקי המסייע לבא לטהר והוא בג׳ פנים׳ א׳ מטה כלפי חסד ב׳ יגדיל תורה ה׳ חפץ למען צדקו
כו׳׳ ג׳ מה שאמרו רז״ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום והקב״ה עוזרו ומושיעו וע״ז א׳ מה חסרנו מה צדקותינו מה ישועתינו׳ כל זה
אינו מספיק כמ״ש כי עונותיכם

עונותיכם מבדילי׳ · וא״ת הלא יש תקנה בתשובה וארז״ל אשרי איש ולא אשרי אשה אמר רב עמרם אומר רב אשרי מי שהוא עושה
תשובה כשהוא איש ריב״ל אמר אשרי מי שמתגבר כאיש · כתבתי במקום אחר מ״אחר ומ״אחד ול״פ · רב מירי כשהוא בכח הבחירה ·
ור״בל מיירי בהתגברות חמדת העבירה באותו פרק באות׳ אשה כו׳ וזה״ש מה כחנו מה גבורתנו · מה נאמר לפניך ה׳ אלקינו ואלקי
אבותינו · הוא ע״ד תאומר בענין הפסוק קורא הדורות מראש דכשמזכירים ישראל זכות אבות או אומר הקב״ה מה לך להזכיר מעלות
האבות וכי איני מכיר׳ והלא אני קורא הדורות שהראה לאדם הראשון דור דור ודורשיו כו׳ וע״ז פירשתי קחו עמכם דברי׳ אותן דברי׳ מי
יתן שתקחו עמכם ואז טוב לכם · וזה״ש כאן מה נאמר לפניך הלא אתה ה׳ אלקי האבות : הלא כל הגבורי׳ כו׳ אנחנו אומרי׳ בתפלתנו
אלקי אבותינו אלקי אברהם אלקי יצחק · וקשה הלא הוא כפל כמ״ש רש״י ריש פר׳ דברים בפסוק אשר נשבע ה׳ לאבותיכם לאברהם
ליצחק וליעקב · אלא אלקי אבותינו פי׳ כגון אדם שת משותלח שם ועבר · ואח״כ חושב האבות כו׳ ע״א הלא כל הגבורי׳ · דהיינו
הגבורים אשר מעולם אנשי השם · כמו שהרשעים היו מפורסמי׳ כן אלו הצדיקים · וכוחם לבאי עולם כאין שהרי הכל כלה במבול אך
נח · ואנשי השם הם האבות ואגדלה שמך וכתיב ואעשך לך שם כשם הגדולים וקאי אאבות · והם כלא היו · עיין בפרק במה בהמה
בענין תמה זכות אבות · וע״ש בתוספות שמביאי׳ פסוק ולא ישכח ברית אבותיך : ואני אומר כי יש חילוק בין האומר זכר את פלוני
להאומר לא שכח פלו׳ · והנה תמה בזה שאין זוכר רק שלא שכח ורוק׳ · וע״כ לא אמר אין רק כלא חיו · והרמז שצריך ההויה של לא
קיים · וחכמים הם זכות עזרת השבטים שעל כל א׳ מהם נאמר ישמח אב · וכתיב בחכמה יבנה בית והוא בית יעקב · והנה היה ערת
שהיה זכרונם תמיד לפניו ית׳ בחשן המשפט · וממנו הגיע הידיעה ע״י אורים ותומים · ודעתה כבלי מדע · ונבוני׳ הם כשנבא אהרן
כי אם לבינה תקרא דרז״ל כי אם ואמרו הבא על אמו יצפה לחכמה · והמקובלים קראו לבינ׳ אימא עילאה · כבלי השכל מה אשה
משכלת · והנה בעת החורבן לא השגיח הש״י בדברי האמהות · כי אם למענך רחל וזהו כבלי השכל · א״כ על מה נסמוך · ואמר כי רוב
מעשיהם תהו · ומתחילה נקרים · ארז״ל ואין מירי מציל לא אברהם מציל את ישמעאל ולא יצחק את עשו · הענין זכות אבות מועל׳
לבני׳ לעה״ז דוקא אבל לא לעה״ב ואפכ׳ ברא מזכי לאבא לעה״ב והטעם כי הוא גרם לבן שזוכ׳ וכרי׳ להבינך הענין בעצם הנה מה שתועיל
זכות האב לבן · בעבור כי העלול הוא בכח העילה בסוד היולי ושם מתאחרי׳ וזה היולי נקרא תוהו כמ״ש חרמ״בן בריש בראשית והנה
זה ההיולי למטה מכוון נגד הנקודה למעלה סוד התנוצץ שמו ונקודו זו נקרא אין · כמ״ש והחכמה מאין תמצא הוא דרך הודעה ולא דרך
שאלה וכול׳ בחכמה עשית ושם כללות דביקות תנצחיי ואחוזתם ואית׳ בבראשית רבה העולם נברא בשביל האבות · ויהיה המשך הענין
מה נאמר לפניך כו׳ הלא תמה זכות אבות ואף אם לא היה זכות אבות ממעשיהם לא מועילי׳ לנו אלא בעה״ז · מצד התחו ששם היו
מתאחרים בהיולי · אבל מה נעשה לעה״ב · וימי חייהם אף שארז״ל כל המניח בן ת״ח כו׳ כאלו הו׳ חי עכ״ז בבואנו לפניך הבל יקרים
ויכל בהבל ימיהם · כתיב אדם ובהמה וכתיב כי אברהם לא ידענו וישראל לא יכירנו כו׳ ועיין בפרק ר״ע יורע אדם לגו הפנים ירת נקרא
אדם · ובשר אדם הוא החיצוני והוא כפוג בעל חי נקראו בהמה חמת להם · ומותר האדם מן הבהמה הוא בסוד אין דהיינו ההילוי של
רוחני של מעלה · ושם אין מציל כי לא יוכלו להושיענו · והתשועה שבעה״ז כי הכל הבל · כי על מ״ש את כל אשר כתיב עליו הבל
הבלים הכל הבל · עוד רמז בפסוק ומותר האדם פו׳ כי הנה קין נתבטל ולא נותר רק הבל מצד חכמה סוד הקרבן וישע ה׳ אל הבל
והמותר זה היה אין מרע״ה אשר לא קם כמשה · ועיין בציוני ואת הברכה הנעלם מן משה ס״ם שין ה״א מאין והחכמה מאין תמצא נכצא
כי הכל הבל כי מרע״ה כולל הכל והוא הבל בן אדם · אבל אנחנו עמך כו׳ · רק אך באמת יועיל זכות אבות כשאנחנו הולכי׳ בעקבותיהם
כמ״ש צאי לך בעקבי הצאן וגו׳ אז מצטרף ופיותיהם בני בריתך בני׳ אתם לה׳ אלקיכם ואתם כרת ברית · כשאנחנו בני אברהם אוהבך
סוד הענוה היא סוד האהבה כמ״ש לעי׳ וגו׳ יוג׳ את נכללו בג׳ מעלות דלעיל · אברהם נגד תורה כמו שארז״ל פרק דע״ז ב׳ אלפים תורה
מואת הנפש אשר עשו בחרן · והתלמידים נקראים פנים בהר המורי׳ כי נשבעתי כי ברך אברכך א׳ לאב וא׳ לבן כשאנחנו בנים לו אז
זכות אברהם גם לנו · ע״כ אמר בי נשבעתי שהוא נצחיי׳ ית׳ שאז מועיל ג״כ לעה״ב · זרע יצחק כו׳ נגד קדושת הגוף שנתקדש בעקידת
עולה תמימה ואנחנו זרעו זרע קודש כשאנו עושים ממעשיו דהיינו מצרע זרע לסינו · ואמר יחידו רמז ג״כ הענוה כמ״ש לעיל אין לו זוגי
ערת יעקב בנך בכורך · נגד שלימות הממון · לא קנה הבכורה בשביל לירש פי שנים רק להיות בכורך ר״ל בקדושה · ואמר ערת יעקב
במאמר בענוה קטונתי מכל החסדי׳ ועתה הייתי לשתי מחנו׳ · ומאהבתך כו׳ ישראל וישרון פירש למעלה :

והיה עקב תשמעון כתוב בעל הטורי׳ מה כתיב למעלה כו׳ ענין הגמרא דפ׳ עושין פסין כו׳ מרבר מהענוה ושהתכלית לעה״ב ·
וק׳ לו בקרא דיוקי׳ · א׳ לימא ושמרתם וגו׳ אשר אנכי מצוך היום ולא יותר · וניחא ליה היום ולא למחר · ב׳ אם תרצה
לומר היום לא לימא לעשותם · אלא לעשות ולא ליטול שכרם · ג׳ נימא לעשות ולא נימא לעשותם · אלא ר״ל לעשותם ולא לעשותך ·
ר״ל ע״מ גאוה עשה דברים לשמן לא ע״מ ר׳ או עשיר כו׳ ולעי׳ מפסוק היום לעשותם לעשותם כתוב לא מרבכם כו׳ גמרא דפרק כיסוי
הדם אמר כפל לא מרובכם וגו׳ אמר כי אתם המעט · ע״ד מאור מאור הוי שפל רוח · וחשיב ג׳ ענוי׳ נגד ג׳ מעלות תורה נביאי׳ כתובים
משה היא תורת משה · אברהם נביאים כמ״ש כי נביא הוא דוד כתובים · וענותנותן נרמז כמ״ש כי אתם המעט · אתם ר״ת אמ״ת ולית
מ״ת · וע״ז כתיב אמת מארץ תצמח · כי ענוים יצמחו ויעלו מעלה מעלה · וכפר הקדמתי כי אדם קדמאה נקרא אדם ע״ש ארכבה
פרת הענו׳ ונפשי כעפר לכל תהיה · ונרמזו ג׳ אלה בארם כי אדם ר״ת אברהם דוד משה וזהו מא״ד הוי שפל רוח · ובן כתיב משה
עניו מאוד מכל האדם וגו׳ ולאדם נקרא ע״ש ענוה פני הארמה · ודוק׳ · פי׳ מן המא״ד היה משה היותר עניו שבכולן · כדאיתא שם בג״ה
גדול הנאמר במשה כו׳ · והיה עקב תשמעון בכאן נרמזו הענוים הנ״ל · עקב ענוה יראת ה׳ מרע״ה · המקום אשר אתה עומד עליו כו׳
ברפ״ל : והיה עקב תשמעון · אברהם אבינו פסיקת׳ זוטרתי והיה עקב וגו׳ נשבע לאבותיך אמר להם משה לישראל א״א לא שמעו
הק״בה אלא בעקב שנ׳ עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו׳ · והיה עקב תשמעון דוד המלך ע״ה אמר גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב
רב · ונזהר ל׳ זוהר הרקיע כי עקב אדם היה מזהיר ומבהה גלגל חמה · ואמר והיה עקב תשמעון את המשפטים וגו׳ ר״ל דהראו
שהמשפטים ונגמר יהיו עקבי׳ דהיינו שתהיו במעלת ענוה ואז יראת השמים עקב לענוה · וזהו ענין מצות אדם דש בעקביו ·
ואהבך וברכך והרבך · הזכיר בכאן חיי ובני ומזוני והרבך למען ירבו ימיך זהו חיי · וברך פרי בטנך זהו בני · ופרי אדמתך זהו מזוני ·
והם דוגמת ג׳ שלימות · שלימות הנפש צדיקים לעולם חיים · שלימות הגוף בני כי נשאר שם ושארית · שלימות הממון מזוני וכשתהי׳
שלם אז ואהבך וברכך · ברוך תהיה מכל העמים בשביל שאתה מסולק מכל העמים כדלעיל לא מרובכם מכל העמים · א׳ ברוך
תהיה מכל העמים כדוגמא שכתוב אח״כ ואכלת את כל העמים · והוא ע״ד שכתב פחות הלבבות בשער הכניעה הרבה בני
אדם יבאו ימי החשבון וכשמראים להם מעשיהם ימצאו בספר זכיות שלא עשו אותם ויאמרו לא עשינו ויאמר להם עשה אותם אשר דבר
בכם וסיפור בגנותכם וכתיב בר״ח שער הענוה פ״ח הע״נ ורמז מ״ש דוד על קללת שמעי אולי יראה ה׳ בעניי והשב ה׳ לי לטובה תחת
קללתי ר״ל הטוב שעשה שמעי ישיב ה׳ לי · לא יהיה בך עקר ועקרה · בפ״ק דר״ה אמר רב יורא אמר רב כל המפרנס
המטיל אימה יתירה על הציבור שלא לשם שמים אינו רואה בן ת״ח לעצמו שנאמר לכן יראוהו אנשים ולא
יראהו חכמי לב עכ״ל · וזהו לא יהיה בך עקר · ועיקר תולדותיהן של צדיקים מ״ט · ר״ל עיקר תכלית שיהיה להם תולדות הוא שיהיו

בעלי ב״ם וק״ל · והסיר ה׳ ממך כל חלי כתוב בר״ח בשער הענוה פ״ג בשם מהר״ם קורדוורא וכן הוא בס׳ תומר דבורה תחבולה בדרך אשכל שישי׳ האדם אל לבו הענוה ולא יכעס · כי הבזיון הוא לכפרת עון והנה לכפרת עונות יצטרך לסבול יסורין והלאים רעים והם מזיקי׳ לו · ומדהזו מכפרת ואין מגיע לו חסרון וזהו והסיר ה׳ ממך כל חולי · גם אמר והסיר ה׳ כי לפעמים הקב״ה שולח עליו את האדם הרע הזה לביישו כמו שאמר דחמע״ה כי ה׳ אמר לו קלל עיין בר״ח שם פ״ג · והסיר ה׳ ממך כל חולי וכל מדוי מצרים ר״ל חולי הנפש הם כפרו בעיקר מ״ה ונים׳ והיו מגלי׳ עריות כי זרמת סוסים זרמתם והחוטא בגאוה כאלה · במסכת סוטה א״ר יוחנן בשם רשב״י כל האדם שיש בו גסות הרוח כאלו עובד ע״ז כתיב הכא תועבת ה׳ כל גבה לב וכתיב התם לא תביא תועבה אל ביתך · ור״י דידיה אמר כאלו כפר בעיקר שנ׳ ורם לבבך ושכחת את ה׳ אלקיך ר׳ חמא בר חנינא אמר כאלו בא על העריות כתיב הכא תועבת ה׳ כל גבה לב וכתיב התם כי את כל התועבות האלה עשו · עולא אמר כאלו בנה במה שנ׳ חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא א״ת במה אלא במה ע״כ · ביאור המאמר · כל אדם שיש בו גסות הרוח ר״ל מקיים התורה ומצותיה רק שיש בו גסות הרוח נ״כ · ע״כ לא אמר שהוא גם רוח רק אמר יש בו גסות הרוח ורו״ק · חפץ בזה שידעו העולם מטוב פעולותיו ונמצא זה עובד בשיתוף כ״ש בחובות הלבבות וכן עשו כל ע״ז יודעים רבונם ועובדים בשיתוף · ור״י דידי׳ הוסיף לבסוף משוה העיקר לטפל ורוב מעשיו הוא לנגד בני אדם נמצא הוא כאלו כפר בעיקר · והטעם מפני שעקר עצמו ממקום קדושה בגאוה כי אין לעבר להתגאו׳ בפני רבו · עיין בר״ח שער הענוה ריש פ״ב · ר׳ חמא מיירי בעובר ע״מ לקבל פרס והוא ירא שמים גם בסתר רק חפץ כשכר מצות ואינו חושב כי מצוה לאו להנית נתנו · איש כזה כאלו בא על העריות · ובילקוט משלי בפסוק נואף אשה חסר לב הביא מדרש ר׳ מנחמא בשם ר׳ תנחום בר חייא ר׳ מני בשם ר׳ יוסי בן זכור׳ אשת חסר לב כל המקבל שררה כדי להנות ממנו אינו אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של אשה · כו׳ ע״ש · ונראה דזהו מה שחשדו את משה כא״א במחלוקות של קרח · שחשדו הנהגתו בשביל להנות שיקבל אחיו הכבור וק״ל · עולא מדבר אף שאינו מתגאה בפועל רק חושב הטובה שהטיב עמו ית׳ ברוב שפע כי הוא ראוי לכך · ולא כמו שאמר יעקב אבינו קטונתי מכל החסדי׳ איש כזה כאלו בנה במה לעצמו · אבל הענוים כאילו הקריבו בבית המקדש כדאיתא בסוטה כל המשפיל עצמו כאלו הקריב כל הקרבנות כולן שנ׳ זבחי אלקים רוח נשברה ·

הכלל תעולה עקב ענוה מורה על זהיר עקב רב · כמ״ש עברך נזהר בהם בשמרם עקב רב · ונזהר מלשון זוהר כי אדם הראשון נברא בכתנות אור באל״ף היה כולו אור מזהיר · ואח״כ הביא החשך על עצמו הושחר עורו ונתלבש בכתנו׳ עור ונתקיים בו ואתה תשופנו עקב · ואז צריך להיות נכנע ועניו ואמר מצות קלות שאדם דש בעקביו זהו רומז ע״ד ונפשי כעפר לכל תהיה האדם יהיה סבלן ועניו ואפי׳ אם דורסין עליו כמו שדורסי׳ על גבי אפר · וזהו קלו׳ שאדם דש כלומר אף אם נוהגין בו קלות לדוש עליו יקבל זהו והיה עקב תשמעון ושמיעה זו לשון קבלה כדאיתא בכמה מקומות וכן בלשון רז״ל לא שמיעא לי כלומר לא סבירא לי · עוד יש רמז במצות קלות רומז על כל מצות התורה · הם קלות להתפתות לעבור עליהן כמו שחטא אדם הראשון נתפתה מאשתו ונשיה דעתן קלות · וכן להיפך הם קלות לקיים כי הבאים לטהר מסייעין לו · ואז אדם דש בעקביו כלומר שיהיה מעלתו אפילו לעקב וידוש על גלגל חמה · גם רומז קלות לשני ק״ל דהיינו ק״ל שנה דאדם קודם שנולד שת שאז מטפות שלו יצאו רוחין ושידין וזה בא מצד הנחש · ומשה שהוא ש״ת נתעכב גם כן ק״ל שנה קודם שילדתו אמו והכל תיקון לקלקול אדם · וזהו קלו״ת שני פעמים ק״ל כי משה קרן אור · ע״כ האדם צריך להיות עניו ונפשו כעפר לכל כי נחש עפר לחמו ואותות בעקב ולעתיד יורכך ויהיה העקב רב · כמו תפוח עקיבו של אדם הראשון שהיה מכהה גלגל חמה · וענין תפוח רומז לפרי שאכל אדם הראשון שארז״ל אתרוג היה ובמסכת שבת פר׳ רבי עקיבא בענין שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ומביא מתפוח שעציו קודם לפריו פירשו התוס׳ תפוח זהו אתרוג ויוחזר התיקון לעתיד שתפוח עקיבו יהיה מאיר כגלגל חמה · ויתקיים שמ׳ אדם כי אדם מלשון אדמה מורה על הענוה נפשו כעפר לכל · וכבר רמזתי כי הענוה סיבה לגדולה ולעתיד מלאה הארץ דעה: ואז שם אדם מלשון אדמ׳ לעליון כי בצלם אלהים נעשה: ומרע״ה שהיו עניו מכל האדם הוה גדול מכל אדם ולא קם כמוהו ופניו היו כפני חמה · ואין להקשות הלא מן הראוי להיות העקב מאיר מחמה כמ״ש עקיבו מכהה גלגל חמה: דע כי יש חילוק בין גלגל חמה לעצם החמה: זה״ש פני משה כפני חמה · ולעתיד אור הלבנה כאור החמה ואור החמה וגו׳ · ואז יקויים והיה עקב · ובב״ר פ׳ מ״א ובויקרא רב׳ פ׳ י״א רבי שמעון בר אבא בשם רבי יוחנן בכל מקום שנ׳ ויהי משמש צרה ושמחה אם צרה אין צרה כיוצא בו ואם שמחה אין שמחה כיוצא בה אתי ר׳ שמואל בר נחמן ועביד פלגא בכל מקום שנא׳ ויהי משמש צרה והיה שמחה ע״כ · וז״ל מה״רר שלמה הלוי אלקבי״ץ · ידוע היות תיבת ויהי׳ נחלקת לשתים וי הי׳ · ושניהם לשון אוי כי וי הוא לשון תרגום ובתורה ובנביאים ובכתובים מצינו שהקב״ה חולק כבוד ללשון ארמי כדאית׳ בב״ר פ׳ ע״ד · ואחרי שכן הוא וההעדר וההפסד והכליון מיוחם אל הזמן · א״כ באמרו ויהי בימי מן הראוי שיהיה צער · אמנם דר״ש בר נחמן ויהי משמע צרה והיה שמחה נ״ל דהפי׳ אחר שתיבת ויהי היא מלה מתופכת מעתיד לעבר כי יהי הוא עתיד והו׳או מהפכו לעבר אין ספק כי זה מורה צער אחרי שמה שתיה להיות אמרו עליו שכבר היה · ומה שכבר היה חלף הלך לו והיפך בתיבת והיה כי היה הוא עבר והו׳או מהפכו לעתיד זה יורה על שמחה · והנה עק״ב שנה קודם ד׳ אלפי׳ נחרב הבית כמ״ש התוספות במסכת ע״ז: ונתקיים תשופנו עק״ב וסיבת הגלות היא הגאולה החזקה כי הגליות מזבבים וצום הרביעי וצום החמישי כו׳ יהיה לששון ולשמחה כמו שהארכתי במקומות אחרות · זהו והיה עקב והיה לשון שמחה אמן ·

דנ״הס גם נוהיה עקב תשמעון רמז כשעת מתן תורה פסק והיתה כחם הקדושה נעשה לנשמע · כי פרשת ואתחנן סיים לעשותם · ולאחר והיה עקב תשמעון רמז השמיעה לאחר העשיה כי עקב פירושו סוף · ע״כ ושמר וגו׳

דרך חיים תוכחת מוסר · כי תאמר בלבבך רבים הגוים האלה וגומר לא תירא מהם וגו׳ כתבתי פי׳ זה הפסוק במקום אחר באופן כי ישאר תיבת כי כפשוטו ולא כמו שנדחק רש׳ לומר שעל כרחך הוא לשון דילמא אלא ה״פ אם תאמר בלבבך ותודה על האמת שמצד הטבע לא תוכל לכבוש אותם כי רבים הגוים האלה אלא בעזר אלהי׳ · אז לא תירא מהם כי יהיה אלהים בעזרך · אבל כשתאמר כחי ועצם ידי אז תירא מהם וכן מוזכר בהדיא אח״כ בפרשה פן תאכל ושבעת ובתים טובים תבנה וגומר כו׳ עד ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי כו׳ וזכרת את ה׳ אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל · וזהו כלל גדול בכל מה שהאד׳ עושה ומצליח הן דבר גדול הן דבר קטן יתן הודיה ושבח להשי׳ שהזמין לו ויורה להשי׳ שהזמין לו זה הדבר:

כל המצוה אשר אנכי מצוך היום ארז״ל אם התחלת במצוה גמור אותה שאינה נקראת המצוה אלא על שם גומרה כו׳ עיין ברש׳ ·

ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם · בכאן רמז שלא יאכל אדם אכילה גסה למלאות כריסו רק יאכל כדי חייו · כמ״ש שבר רעבון שישבור הרעבון ולא יותר · זה שאמר לא במסכנת · ראה תראה שלא יהיה במסכנת · אבל ג״כ לא

בריבוי גדול וזה המוסר רומז ג"כ במ"ש ואכלת ושבעת׳ כלומר כל מה שאתה אוכל תהיה שבע בו׳ כמו שאומרים לתינוק דרך סוכר ראה כי בזה שאני נותן לך תהיה שבע כלומר לא תחפוץ יותר :

ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרוף אותו ולכאורה קשה איך אפשר לשרוף החטא שאין בו ממש׳ ואם קאי על העגל היה לו לומר בקצרה ואת העגל אשר עשיתם׳ כבר הארכתי במקום אחר כי כל מצוה שאדם עושה וכל עבירה שאדם עושה נעשה ממנו מלאך מן המצוה מלאך קדוש מן העבירה מלאך משחית׳ הרי שהמצוה והעבירה ישנה בפועל עומד ובעל התשובה צריך לראות שיתבטל המלאך המשחית העומד וזהו ואת חטאתכם אשר עשיתם לקחתי ג"כ ושרפתיו׳ וכן הוא בזוהר בפרשה זו בפסוק אל תפן אל קשי העם הזה ר' חייא פתח אל תפן אל קשי העם הזה וכי מה דריימא למלכא אל תפן והא כתיב כי עינו על דרכי איש וכתיב אם יסתר איש במסתרים ואנכי לא אראנו נאם ה' והא בכלא אשגח קודשא בריך הוא בכל עובדין אסתכל ואעיל בדינא על כולהו אם טב ואם ביש כד"א כי כל מעשה האלהים יביא במשפט ומשה אמר אל תפן אל קשי העם הזה אלא הכי תנינן כל בר נש דבעי לאסתמרא מחובוי בדין לא יחטא קמיה מלכא קדישא׳ תא חזי בר נש עביד חד מצו' ההיא מצוה סלקא קיים קמיה קודשא בריך הוא ואמר אנא מפלניי דעבד לי קודשא בריך הוא מני לה קמיה לאשגחא ביה כל יומא לאוטבא ליה בגיניה עבר על פיקודי אוריתא ההיא עבירה סלקא וקיימא אמר אנא מפלנייא דעבר עלי וקודשא בריך הוא מני לה קמיה וקיימא לתכן לאשגחה ליה לשיצאה ליה תה"ר וירא ה' וינאץ מהו וירא ה' וינאץ ההיא דקיימא קמיה רתני בתשובה כתיב גם ה' העביר חטאתך דעבר ההוא חובא מקמיה בגין דלא יסתכל ביה לאוטבא ליה ועל דא אל תפן אל קשי העם הזה עכ"ל :

ועתה ישראל מה ידוד אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך ללכת בכל דרכיו

ולאהבה אותו ענין יראה ואהבה הוא דרוש ארוך ונפלא כולל כל התורה וכל המצות וכל המדות הארכתי בו בחלק י' מאמרות ופירשתי כל הפרשה זו בכמה מילי מעלית בארוכה שים עיניך עליו והיו לזכרון בין עיניך ובפשוטו של יראה ואהבה כתב הרב ר' מנחם הבבלי ז"ל לירא מה שנ' את ה' אלהיך תירא טעם מצוה זו להפחיד ולהרעיד אבריו ליראם ולזרום בקיום התורה והמצות זה"ש יעבוד מיראה יעבור מאהבה והיכי מצי עביד שהם הפכיים אלא שירא בעבודת האהבה שמא הסרא' מכל סמניה ולפעמים אני עושה מצוה קטנה ואני מתגאה ונוח לי שלא עשיתיה אלא ישב וידאג ויתעצב שמא חסר מחקרה וכמה מצות כאלו הפסיד אזי את ה' אלהיך תירא עכ"ל :

בעזרת אלהי אברהם יצחק ויעקב׳ סיימתי פרשה עקב

פרשת ראה

זה שמו אשר יקראו לו׳ שכיר יום

נר מצוה מצוה תל"ו מתרי"ג מצות׳ לאבד ע"ז ומשמשי׳ שנ' אבד תאבדון את כל המקומו' וגו'׳ תל"ז שלא למחוק ספרי הקודש והשמו' של הש' הכתובי' שם וכן בתי עבודת הקודש שנ' לא תעשון כן לה' אלהיכם׳ תל"ח מצוה להקריב כל הקרבנות שיש על האדם בחובה ובנדבה ברגל הראשון שפוגע בו שנ' ובאת שמה והבאתם שמה׳ תל"ט להביא כל הקרבנות בבית הבחירה שנאמ' ושם תעלה עולתיך ת"מ שלא להעלות קדשים בחוץ שנ' השמר לך פן תעלה עולתיך וגו'׳ תמ"א מצות פדיית קדשים שנפל בהם מום ואחר כך מותרים באכילה שנ' בכל אות נפשך תאכלנו וקבלו רז"ל שאינו מדבר אלא בפסולי המוקדשין שיפדו׳ תמ"ב שלא לאכול מעשר שני של דגן והיא התבואה חוץ לירושלים׳ תמ"ג שלא לאכול ג"כ של תירוש והוא יין׳ תמ"ד שלא לאכול של יצהר והוא השמן חוץ לירושלים שנ' לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירשך ויצהרך׳ תמ"ה שלא לאכול בכור תמים חוץ לירושלי' שנ' לא תוכל לאכול וגו' בקרך וצאנך וגו' ובכלל לאו זה שלא יאכל הזר בשום מקום מן הבכור תמ׳ תמ"ו שלא לאכול מבשר חטאת ואשם אפי' הכהנים חוץ לקלע' ופי' שאיסור זה בכלל לא תוכל לאכול בשעריך וגו' בקרך וצאנך׳ תמ"ז שלא לאכול שום דבר מבשר העולה שנ' לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ונדריך אשר תדור ופי' הכתוב כאלו יאמר לא תוכל לאכול נדריך אשר תדור׳ תמ"ח שלא לאכול קדשים קלים קודם זריקת דמים שנ' לא תוכל לאכול וגו' ונדבותיך שפירושו כאילו אמר לא תוכל לאכול נדבותיך וקבלו חז"ל לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה או שלמים לפני זריקת דמים׳ תמ"ט שלא לאכול בכורים קודם הנחה בעזרה שנ' לא תוכל לאכול בשעריך וגו' ותרומת ידך וארז"ל אלו הבכורים׳ ת"נ שלא לעזוב הלוים ולא נתרשל מלהשלים להם חקים כלומר שלא נשהא להם מעשרות וכ"ש ברגלים שאנו מוזהרים עליהם בישראל כי לשמחם במועד׳ וע"ז נאמר השמר לך פן תעזוב את הלוי וגו'׳ תנ"א מצות שחיטה שנ' וזבחת מבקרך ומצאנך׳ תנ"ב שלא לאכול אבר מן החי שנ' לא תאכל הנפש וגו'׳ תנ"ג להטפל בהבאת קדש' אף מח"ל לבית הבחירה׳ שנ' רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך תשא וגו'׳ תנ"ד תנ"ה שלא להוסיף אמצות תורה ולא לגרוע שנ' לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו׳ תנ"ו שלא לשמוע למתנבא בשם ע"ז שנ' לא תשמע אל דברי הנביא ההוא׳ תנ"ז שלא להסית אדם מישראל שנ' ולא יוסיפו לעשות כדבר הזה׳ תנ"ח שלא לאהוב את המסית שנ' ולא תשמע אליו׳ תנ"ט שלא לעזוב הנשמה למסית שנ' לא תאבה לו׳ ת"ס שלא לחוס על המסית להצילו שנ' לא תחוס עינך עליו׳ תס"א שלא ילמד המוסה זכות על המסית אפי' אם יודע שנ' לא תחמול עליו׳ תס"ב שלא לשתוק מללמד חובה למסית היודע לו חובה שנ' ולא תכסה עליו׳ תס"ג מצות תקירת הערים שנ' ודרשת וחקרת וגו'׳ תס"ד להרוג אנשי עיר הנדחת ולשרוף אותה שנ' הכה תכה את כל יושבי העיר וגו'׳ תס"ה שלא לבנות עיר הנדחת שנ' לא תבנה עוד׳ תס"ו שלא להנות בממון עיר הנדחת שנ' ולא ידבק בידך מאומה׳ תס"ז שלא להתגודד כדרך ע"ז שנ' לא תתגודדו׳ תס"ח שלא לעשות קרחה על מת שנ' ולא תשימו קרחה בין עיניכם׳ תס"ט שלא לאכול פסולי המוקדשין וא"ת בסיפרי לא תאכל כל תועבה בפסולי המוקדשין הכתוב מדבר׳ ת"ע לבדוק סימני העוף שנ' כל צפור טהור תאכלו׳ תע"א שלא לאכול שרץ העוף שנ' וכל שרץ העוף טמא הוא וגו'׳ תע"ב שלא לאכול נבילה שנ' לא תאכלו כל נבלה׳ תע"ג מצות מעשר שנ' עשר תעשר ובמעשר שני הכתוב מדבר׳ תע"ד להפריש מעשר לעני בשנה הג' והששית והשמטה שנ' מקצה שלש שנים תוציא וגו'׳ תע"ה תע"ו מצות השמטת כספים בשנת השמטה׳ שנ' מקץ שבע שנים וגו' ושלא יתבע הלואה שעברה עליו השמטה שנ' לא יגוש׳ תע"ז לנגוש את הנכרי שנאמ' את הנכרי תגוש׳ תע"ח ליתן צדקה לעניי ישראל שנ' פתוח תפתח וגו'׳ תע"ט שלא למנוע מלתת צדקה שנ' לא תאמץ את לבבך וגו'׳ ת"פ שלא להמנע מלהלוות לעני מפני פחד השמטה שנ' השמר לך פן יהיה עם לבבך דבר בליעל לאמור קרבה שנת השבע וגו'׳ תפ"א שלא לשלח עבד עברי ריקם שנ' לא תשלחנו ריקם׳ תפ"ב להעניק לעבד עברי בצאתו חפשי שנ' העניק תעניק לו׳ תפ"ג שלא לעבור בבכור ות"ה לשאר קדשים

שנא' לא תעבור בבכור שורך · תפ"ד שלא לגזוז הבכור וה"ה לשאר קדשים שנ' ולא תגוז בכור וגו' · תפ"ה שלא לאכול חמץ בי"ד בניסן אחר חצות שנ' לא תאכל עליו חמץ ר"ל על זמן שחיטת הפסח שזמנו אחר חצות · תפ"ו שלא להותיר מחגיגת י"ד ליום השלישי שנ' ולא ילין מן הבשר וגו' · תפ"ז שלא להקריב קרבן פסח בבמת יחיד שנ' לא תוכל לזבח הפסח בא' שעריך · תפ"ח מצות שמחת הרגלים שנאמר ושמחת לפני ה' אלהיך · תפ"ט מצו' ראיה כל זכר שלש פעמי' בשנה · ת"צ שלא נעלה לבית הבחיר' ברגל בלא קרבן שנ' ולא יראו פני ריקם:

תורה אור אלו מצות המוזכרות בפרשה זו הם נחלקים לג' חלקים שהם שלשה עמודים שהעולם עומד עליהם · תורה עבודה גמילות חסדים · תורה הוא הציווין של לא תוסיף ולא תגרע · המורה על שלימות התורה · והוא כמ"ש הכמי הפילוסופי' דבר שהוא שלם בתכלית השלימות אין שייך בו לא חסר ולא יתיר · כי אלו היה חסר שלם · ואלו היה מקבל יתרון נמצא לא היה נשלם · ע"כ נדר השלם הוא שאין בו לא חסר ולא יתיר · ונודע כי התורה תלויה בשמו הגדול שהוא ידו"ד כמ"ש תורת יד"וד תמימה כמו שהארכתי בזה במסכת שבועות שלי פרק תורה אור · וכמ"ש בזוהר בפסוק זה שמי וזה זכרי · י"ה עם שמי עולה שס"ה · ו"ה עם זכרי · עולה רמ"ח · וכתיב אני ראשון ואני אחרון · והוא השלם המוחלט אין בו גרעון ולא הוספה · וע"ז בא האזהרה לא תעשון כן לה' אלקיכם · אזהרה למוחק את השם או הנותץ אבן מבית המקדש · הנה אותיות השם הם הבית שבו שוכן הוא ית' · וכן המקדש וכתיב אני ה' שמי הש"י א' ושמו א' האותיות הם כמו גוף לבית ושמו ית' נשמה להם · והחורס ביתו כביכול הורס אותו · זהו סוד לא תעשון לה' אלהיכם · עבודה הם רוב מצות המוזכרת בפרשה זו · ובא הציווי להיות מקומם קבוע דוקא בבית הבחירה ואמר מילתא בטעמ' לשכנו תדרשו ובאת שמה · לשכנו רומז על השכינה שהיא היכל שם ידו"ד כמ"ש וידו"ד בהיכל קדשו ה"ס וגו' שם אדני שהוא השכינ' כי במקדש יתייחד הכבוד בתפארת עוזו וזהו לשום את שמו שם כתרגומו לאשראה שכינתיה וסביב מקום הקדושה רשעים יתהלכון שהם חקליפ' על כן השמר לך פן תעלה עולתך בכל מקום אשר תראה ·

ולפעמים ניצוצי קדושה מתפשטים חוצה · ומצוה להחזירם להביאם פנימה וזהו סוד המצוה להטפל בהבאת הקרבן מחוץ לעיר לבית הבחירה · ואז הוחזר הענף לשרשו וכתיב בחו שם תעלה · כלומר שם יהיה להם עליה ולא חוצה · ומאחר שבבית הבחירה שהיא בארץ הקדושה שם הקדושה · ע"כ נצטווינו להיותינו סור מרע לאבד כל המקומות אשר עברו שם הגוים וצריך לעקר ולשרש אחריה וזה נצטוה דוקא בארץ הקדושה · וסוד זה רמזו רז"ל גוים שבח"ל לאו עובדי ע"ז הם · והענין הגוים שהם בא"י תחת ממשלת השם הנכבד עוברים את השם בקיצוץ נטיעות וזהו ע"ז ממש אכנם שבח"ל הם תחת ממשלת הכחות החצוניות · וכמו שיש איסור גדול לנתוץ אבן אחת מהקדושה · כן להיפך מצוה גדולה להרוס ולאבד עיר הנדחת ושלא לבנותה עוד כי מקומה טמא · וכן מסית ונדיח לעקר ולשרש אותו כי הוא כטומאת הנחש הקדמוני שהיה מסית והקב"ה תכף ומיד אמר ארור הנחש ע"כ אין מהפכין בזכותו של מסית · ובא הציווי שלא לאהוב אותו ולשנוא אותו · כענין האמור בנחש ואיבה אשית בינך ובין האשה · גם נביא שקר הוא כמו מסית · נחזור לענין כי שורש הקדושה הוא בית הבחירה וירושלים · וזהו טעם בכורים שאין רשות לכהנים לאכול עד הנחתם בבית הבחירה · כי הבכורים שהם הראשית מורה על קדושה גדולה כמ"ש במקום אחר ע"כ למקום קודש ילכו ומשם יקחנו הכהנים שהם קדושים לאלהיהם ויאכלו בירושלים · וסוד קדשים קלים ומעשר שני אכילתן בירושלים וזהו כדגן ותירוש ויצהר שהם אבי אבות של כל המזונות · ואסור לאכול קדשים קלים עד אחר זריקת דמן · כי הדם הוא הנפש · ואח"כ הותר להגוף להנות · ודע כי כמו העבודה שהוא הקרבן הוא קרבן לה' · כן העובד כי עיקר העבודה הוא שמקריב את עצמו בסוד אדם כי יקריב מכם · והעולה כולה כליל כי בא על ההרהור סוד המחשב' שהיא רוחנית והוא מוקדה כל הלילה כי און יחשוב על משכבו · וקדשים קלים שלימות הנפש והגוף:

וסוד בכור תם · הוא סוד ישראל קדושים נקראים בני בכורי ישראל · והם תם עדה השלימה ונקראים צאן מרעיתי · ע"כ אינו נאכל אלא לכהנים · וסוד אכילת קדשים כנפל בהם מומין ונפדו · כי ישראל קדושים וישראל נקראים אדם · והוא היה קודש אח"כ נפל בו מום לאחר שחטא ונתלבש בכתנות עור אבל יש לו פדיון · בסוד ואתן אדם תחתיך · וזה היה סוד עזאזל ונשא עונותם ודרז"ל עונות תם שהם חלים על ראשו ועל עמו · אבל נצטוינו שלא נעשה מום בקדשים כדי לאכלם · כי אז הוא מטיל מום בקדשים בבחירתו · גם איסור עבודה וגזיזה בקדשים כי אף שברי לוחות קדושין הם:

כלל העולה העבודה הוא הקרבן אמנם הקרבן הפנימי הוא האדם · וכן נשמתו נקרבת לאחר מותו במזבח של מעלה ומיכאל הוא הכהן הגדול והכל הוא סודי כי בצלם אלהים נעשה האדם · ע"כ במאוד בא האזהרה להיותן והירין בדיני נפשות שלא להמית את האדם כי אם אחר הדרישה והחקירה היטב · ואז הוא מת בידי שמים · בסוד הוא העד הוא הדיין כי הש"י הוא עד אמת ודיין אמת · כן צריכין להיות הסנהדרין כמו שהם דייני אמת כן צריכין להיות עידי אמת · רצוני לומר שיהיה להם מבורר אמיתת הערו' בבירור גמור דהיינו הדרישה והחקירה · ואז דינם כדין שמים · ויקר בעיני ה' המותה:

ומאחר שיקר בעיני ה' המותה · כי ישראל קדושים מצד נשמתן שלאחר מיתתן נדבקות הנשמות למעלה ע"כ בא צווי לא תתגודדו לא תשימו קרחה וכו' כי בנים אתם לה' אלקיכם · משא"כ האומות הגדידה והקרחה היא מחקותיהם כי כן הוא מן הראוי מאחר שבמותם הלכו לאבדון ואין להן חלק לא בע"הז ולא בעה"ב · משא"כ אנחנו בנים לה' · וכשנעדר מעה"ז שהוא דירת עראי אז אדרבה יש לנו ישיבת קבע למעלה אצל אבינו שבשמים · על כן אסור להרבות באבילות ולעשות מעשים הללו:

נחזור לענין כי האדם העיקר הוא בעצמו הקרבן כמ"ש אדם כי יקריב מכם · ועוד יש בזה סוד · כי מזרכן שנקרב אפילו למטה האדם דהיינו בסוד הנלגול אדם ובהמה תושיע ה' · על כן אפי' באכילת חולין בשר תאוה נצטווינו בשחיטה ובאזהרה גדול' בלי פגימה כי אז היא נבילה ואז נעשית נבלה בישראל · כי מי יודע מה גלגול יש בה · ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה · דהיינו שחיטה בלי פגימה · ואם הבהמה מתה מאיליה · אז נתפשט ונאחז בה כח הטומאה · אבל כששוחט בעודה בריאה ויש בבהמה ובחיה ובעוף טהור ניצוץ מהקדושה אז צאת נפשה בטהרה:

והאוכל אבר מן החי · כאוכל מבשר אחיו כשיש שם גילגול נפש · וזהו סוד לא תאכל הנפש עם הבשר · וכן איסור מאכלות אסורות וסימני בהמה וחיה ועוף הטהורים הכל מורה על הניצוץ המתפשט בהם · אם הוא מסיטרא דמסאבא או מסיטרא דקדושה · והארכתי בזה בפרשת שמיני וישראל כשמתנהגים בקדושה · כתיב עליהם ועשו לו מקדש ושכנתי בתוכם · כי הם בעצמם המשכן כי כן האדם בג' חלקיו · הראש כנגד קדשי קדשים · והלב כנגד הקודש · ואח"כ מהבטן ואילך נגד חצר הקודש · ככו שהארכתי בפר' תרומה · וכשאוכל מאכלים שהם מצד הקדוש' אז הם כמו קרבן הנקרבים ע"ג המזבח · וע"ז אז"ל עכשיו שלחנו של אדם מכפר כמו שהארכתי במקומו:

וענין מצות המועדים וקרבנותיהן כתבתי עניינים כל א' במקומו המיוחד לו · ובא הציווי לשמוח ברגלים ולעלות לרגלים ושלש פעמים בשנה יראה כל זכורך · ואר"זל כדרך שבא לראות כך בא ליראות ע"כ אם ירצה להראות בבית המקדש ששם שוכן הכבוד צריך שיהיה סור מרע ויעשה טוב ויהיה עבד נאמן לבוראו · כי לולי זה אסור להסתכל באדם רשע ואיך ירצה להראות לפניו יתברך ומביא עולת ראיה · ואז הוא בעצמו קרבן על ידי הקרבן שמקריב · ואמר שלש פעמים בשנה יראה · יצחק שהיה עולה תמים

ונאמר בו שלש פעמים יראה · נאמר בעקידה אלהים יראה לו · יי׳ יראה · בהר יי׳ יראה · כנגד הראשון אמר שלשה פעמים יראה את פני הארון · כי יראה לו שהשה לעולה בני כנגד את פני הארון גזירת מלך ח״א · כנגד השני אמר שלשה פעמים יראה אל פני הארון יי׳ אלהי ישראל · כי יי׳ יראה כנגד את פני הארון אלהי ישראל חפץ לראותם מקובצים במקום אחד · כנגד השלישי אמר יראה את פני יי׳ אלהיך במקום אשר יבחר דהיינו הר יי׳ · ובא הרמז בפרשה זו השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה · וכן כתיב ביצחק השמר לך פן תשב את בני שכה · וטעם אחר לכלם כי יצחק עולה תמימה ע״כ נאסר לו לילך מארץ ישראל:

גם כתיב בפרשה זו השמר לך פן תעזוב את הלוי כל ימיך על אדמתך · הנה יצחק הוא מדת הגבורה וכן הלוים מצד הגבורה · והם נקראים גם כן עבודה כמ״ש ועבד הלוי הוא והענין כי אף שבקרבן לא נאמר אלהים או שם אחר רק יי׳ כמ״ש קרבן ליי׳ מכל מקום עבודת הלוי היה סניף לקרבן ונתונים נתונים הם לאהרן הכהן שהוא איש החסד וזו הגבורה היא מתוקה מתיחד עם החסד · גם עם העבודה היתה תורה שהיו קורין במעשה בראשית · כן שבט לוי יורו משפטיך ליעקב ולכן נתן מנת הלוי למען יחזיקו בתורה · הרי נתבארו מצות הנ״ל בשני עמודים שהם תורה ועבודה · עמוד השלישי גמילות חסדים ובו נכלל צדקה · בא מצות צדקה בארוכה בפרשה זו והזהיר במאור פתוח תפתח וגו׳ נתן תתן לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך · וז״ל הרקנאטי ידוע כי בצדקה תלויות מצות הרבה כמו שיש באדם אברים שהנשמה תלויה בהם יותר מאברים אחרים כי לולי הצדקה יבא העני לגזול ולגנוב ויש באיבוד נפשו עבירות · וכבר הודעתיך כי עשיית מצוה למטה היא מעורר כחה ונשמתה ודוגמתה למעלה והנותן פרוטה לעני אותה המתנה נקראת צדקה · ואז מתעורר הצדיק להתאחד בצדק ומשים שלום ביניהם זהו שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד · זרע צדקה וחסר ממש וזהו וצדקה תציל ממות כשבני אדם חוטאים והארץ יבשה אזי רגלי המלכות יורדות מות והפוגע ברגלה מת בלי רחמים וחמלה אוי לאותה שעה אבל הגורם להתחבר צדיק בצדק אז באים גשמי הברכה לארץ החיים נמצא הנותן צדקה לעני למטה גורם לתעשות צדקה למעלה וזהו סוד וצדקה תציל ממות אלמלא צדקת החבור שנעשה עם מלכות כל הפוגע בדינה ימות וזהו כי בצדקה יכון כסא ושביה בצדקה · בצדקה תכונני · זהו סוד שלום ב״ת והבאת שלום בין אדם לחבירו וזהו אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת · מלת אשר לא נאמרה רק על אדם הזוכה שעל ידו הספירות מתאחדות בסיבת מעשיו הטובים וע״כ מלת אשרי ר״ת א׳ נאמרת לעולם בחיבור דבר בדבר שומרי משפט שומר החלק הראוי לקו האמצעי הנקרא משפט שלא יכנס ברשות הטומאה עושה צדקה בכל עת כבר רמזתי לך כי חבור צדיק בצדק נקרא צדקה ובהסתלק הצדקה אז כנסת ישר׳ היא דוגמת עני שנאמר תפלה לעני כי יעטוף וזהו סוד צדקה בכל עת עכ״ל · גם בכלל הצדקה וגמילות חסדים הוא מצות הענקת העבד · ושמטת כספי והענקת העבד מורה על השכר שיתן הש״י לעבדיו הנאמנים והענק יעניק להם · וענין החנינה בהשמיטת בשנת השבע רומז על עולם שכולו שבת שהוא זמן קיבול השכר · והקב״ה לא ינוש על מה שאנחנו חייבים נגדו · ויתן לנו שכר טוב משלם וזה״ש בגלל הדבר הזה יברכך יי׳ אלהיך וגו׳ הרי נכללו בפרשה זו שלשה עמודים תורה עבודה גמילות חסדים:

אכן רובא דרובא וכמעט כולם אינם נוהגים בכל עת ועל הרוב בטלים כי כל עניני עבודה לא שייכות רק בזמן הבית · וגם נתינת צדקה פתוח תפתח נת, תתן ניחא למאן דאפשר ולמאן דלית ליה לא יוכל ליתן ולחזור וליתן ונמצא מצות עשרה זו אצלו · וכן מעשר שני של דגן תירוש ויצהר ומעשר עני בטלים כשאין לו דגן תירוש ויצהר · וכן כמעט כולם גם בגוים אין תורה אם כן איך יהיה נשלם האדם שאי אפשר להשלים אלא בתרי״ג מצות ואז מלביש רמ״ח איבריו שס״ה גידיו שהם תרי״ג כנודע על זה הקדים בריש הפרשה ואמר ושמרתם לעשות את כל החקים והמשפטים אשר אנכי נותן לפניכם היום · וחזר ואמר אלה החקים והמשפטים אשר תשמרון לעשות · ועוד שינה בלשון בפסוק ראשון הקדים השמירה לחקים ומשפטים · ובפסוק שני הקדים החקים והמשפטים להשמירה · הענין שמירה לה ב׳ פירושים · אחד השמירה של קיום המצות כמ״ש באברהם וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורותי · ב׳ שמירה לשון המתנה שממתין מתי יבא הדבר לידו ויקיימנו כמו ואביו שמר את הדבר על זה אמר הכתוב ושמרתם לעשות את החקים והמשפטים אשר עדיין אינם בנמצא אם לא באתה לידך המצוה רק שאתה חושב מתי שתבוא לידי אקיימנה ואתה שומר וממתין עליה ואתה מקים שאר המצות שבאו לידך ועל זה נאמר חישב לעשות מצוה ולא עשאה מעלה עליו כאלו עשאה · ובפסוק אלה החקים והמשפטים הם החקים והמשפטים שהם מוכנים לפניך אזי תשמרון בשמירה מעולה וקא מפרש הקרא אחר כך אלה החקים והמשפטים המוכנים לעשות בכלל העולה חשב לעשות ולא עשאה מעלה עליו כאלו עשאה · כי האדם אינו אלא כשכיר יום דבר יום ביומו כל זמן שהוא חי ולא עליו המלאכה לגמור רק כשהוא עושה תמיד מה שרבו מזמין לו לעשות בו מלאכ׳ · אף כשמת ולא גמר כל מלאכת רבו מעלה עליו כאלו עשאה מאחר שהחסרון לא היה מצדו:

ועל דבר זה חברתי דרוש אחד בילדותי והנני מעתיק אותו וזה נוסחו

את הברכה אשר תשמעו יש להקשות בברכה אמר לשון אשר ובקללה לשון אם ו״מ שהוא על דרך שכר מצוה מצוה והכונה כשתתחילו לשמוע תשמעו עוד וכמ״ש רבותינו ז״ל והיה אם שמוע תשמעו · וקשה דהא בקללה נמי כתיב והיה אם שכוח תשכח · אמנם יש קצת לחלק להאי גירס׳ דגרסינן הבא לטהר מסייעין לו הבא לטמ׳ פתחין לו כי מד׳ טוב׳ מרוב׳ שמסייעין לו ממש והבא לטמא מוצא פתחין · אבל להגורסים פותחין לו קשה · עוד יש להקשות פתח בלשון יחיד אמר ראה וסיים בלשון רבים לפניכם · על הפשט הזכיר בכאן ברכות וקללות והזכיר בכאן אותנו והנה שני דברים הללו שוים בענין אחד · דהיינו שבשרשם הם אחדות אחד רק אחר כן משתלשלים כי הברכות והקללות משורש אחד יצאו ולמעלה בשרשם כולם שוים לטובה · רק למטה בהשתלשלותם נעשה רע מצד המקבל · והטובות כולם גם השתלשלותם בכונה מכוונת ממנו ומאתו · והרע הנעשה בהשתלשלות זהו מצד הכנת המקבל על כן נשהלשל כך · ועל דרך זה נוכל לבאר ג״כ הפסוק מפי עליון לא תצא הרעות והטוב · כלומר כי אם הטובות והרע · כי הטובות כולם מפי עליון אבל הרעות לא כולן כי עוז וחדוה במקומו רק הרע המשתלשל · וכן אנחנו אומה ישראלית נקראים כנסת ישראל כי אנחנו למעלה שורש אחד חלק יי׳ ולמטה מתפרדים מצד גופתם · וזהו ראה אנכי דהיינו מצד שרשכם למעלה אני קורא אתכם בלשון יחיד וזהו שאמר ראה · ואחר כך אמר לפניכם כצרכם מתרבים וכן הוא אומר לענין ברכה וקללה וק״ל · עוד קשה מה שייך לשון נתינה בדבר שאינה נתפס שאמר נותן ברכה וקללה · את הברכה אשר תשמעו מדרש ילקוט והיה אם שמוע תשמעו אל כל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום שלא תאמר איני יכול לשמור את כל התורה ולשמור את כל המצות שכתיב בה ארוכה מארץ מדה משל למלך שהיה לו בור עמוק מה שאין סוף אמר לבן ביתו שכור פועלים ומלא את הבור שכר פועלים ומי שהיה טפש היה הולך ומביט בבור ואמר אימתי אני ממלא אותו ומי שהיה פקח היה אומר מה איכפת לי שכיר יום אני שמח אני שמצאתי לי מלאכה כך הקב״ה אמר לו מה איכפת לך שכיר יום אתה עשה יומך עד ירצה כשכיר יומו עכ״ל · קשה הניחא לרבי יוחנן דאמר בפרק חלק לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק אמר ר״ל אפילו למי ששייר חק אחד · אמר ר״י לא ניחא למרייהו דאמרת עליהו הכי אלא אפילו לא עשה לא חק אחד ע״כ

ע"כ וקשה לר"ל · עוד קשה המשל סותר פשט הקרא אם שמוע תשמע אל כל מצותי : עוד קשה יתור לשון אני שכח שמצאתי לי מלאכה . אין לומר דבא לתרץ דלא תימא אין המשל דומה לנמשל דבכור יכול מה שאין כן בעבודתינו · ועל זה אמר דאין בכך כלום דאדרבה שמח אני · דעדיין קשה למה תירץ מה שלא הקשה המפש דהא לא צעק אפעולתו רק צעק דסבר שלא יקבל שכר עד גמירא את הברכה אשר תשמעו (בהפטרה זו) הטו אזניכם :

בפרק קמא דקידושין וכבר היו רבי טרפון והרבה זקנים מסובין בעלית בית נתזה ונשאלה שאלה זו לפניהם תלמוד גדול או מעשה גדול · נענה רבי טרפון ואמר מעשה גדול · נענה רבי עקיבא ואמר תלמוד נענו כולם ואמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה · הקושיא מפורסמת אשר נתחבטו בה המפרשים ראשונים ואחרוני' הלא הטעם שמביא סותר למה שהניח כי מאחר שהתכלית הוא המעשה · וכבר מפורסם שהתכלית מעולה מסה שקודם ממנו · ובביאור המאמר הזה האריך בע"ל עקידה פרשת משפטים שער ס"ז · ובעקרים מאמר ג' פכ"ח פרקי משה בהקדמת שיר השירים · ואענה גם אני חלקי · אמת נוכל לתרץ כי מ"ש תלמוד מביא לידי מעשה · זה הדבר אין נכנס בסוג תכלית והקודם לו רק נכנס בסוג סיבה ומסובב · כי התלמוד סיבה והמעשה מסובב וכבר מפורס' מעלת הסיבה על המסובב רצוני לומר כי הוא על דרך אם פגע בך מנוול משכיהו לבית המדרש כי התורה נקראת תושיה מתשת כח החמרי שבאדם ואז נתפקח לילך אחר השכל לעבוד את בוראו ולשמור משמרתו · וזהו תלמוד מביא לידי מעשה ודוק · אמנם העיקר אצלי כמה שכתבתי במקום אחר אקושיא רמ"ח איברים כנגד רמ"ח מ"ע · ושס"ה גידין כנגד שס"ה ל"ת · ובתרי"ג מצות משלימין איך אפשר להשלי' והלא הרבה מהם אין נוהגת בו כגון מצות כהונה והוא אינו כהן וכיוצא בזה וכתבתי במקו' שהתג' ר"מ תירץ זה כמ"ש כל העוסק בתורה לשם זוכה לדברי' הרב' · ולא עוד כו' והנה לא פי' מה הם הדברים הרבה אבל הענין הוא כשעוסק בתורה לשמה דהיינו ללמוד לשמור ולעשות כל מה שאפשר לעשו' אז זוכה לדברי' הרב' אף על פי שלא עשאן מצד שהיו נמניעות אצלו והוא כאלו עשאן וכמו שאמרו רז"ל חישב לעשות מצוה כו' תנא כפ'

הג"הס

וזה אני כותב לפי ענין הזוהן כדברי רז"ל לכאורה כמה שאמרו תלמוד גדול שמביא לידי מעשה וכדרך שהבינו המפרשים ז"ל אבל הפשט האמתי כדבריהם זה מתנתי במסכת שבועות שלי פ"ק ע"ס :)

הרואה בן זומא ראה איכלוסא על גב מעלה בהר הבית אמר ברוך חכם הרזים וברוך שברא כל אלו לשמשני · ק' איך דיבר גאוה ח"ו ואז הענין הוא שאמר בן זומא שאל יהרהר האדם מאחר שתכלית הבריאה היא בשביל האדם שלא יפסוק מן התורה · א"כ למה ברא רוב העולם שאינן עושין כן השיב ברוך שבראם לשמשני כי אלו לא היו בני אדם עוסקין בענייני צרכי עולם הזה איך אפשר להשלם להיות שלם כי היו מונעים אותן הטרדות אלא בראם לשמש ואז איש השלם יכול להיות שלם בלי מניעה עיין בהקדמת סדר זרעי' להרמב"ם בארוכה בענין אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה ע"ש באורך · על זה נסמך אחר כך המאמר הוא היה אומר כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול חרש וזרע וקצר ועמר ודש וזרה וברר וטחן והרקיד ולש ואפה ואחר כך אכל ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפני וכמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא בגד ללבוש גזז ולבן ונפץ וטוה וארג ואחר כך מצא בגד ללבוש ואני משכים ומוצא כל אלו מתוקנים לפני · ותכלית הענין כי עץ חיים היא למחזיקי' מאחר שכל אלו משמשים אותי הנה הם מחזיקים אותי ובתנחומא עץ חיים לעמלים לא נאמר אלא למחזיקים כו' וכ"כ שמח זבולן בצאתך כו' · אחר כך סיפר במעלותם אף על פי שאי אפשר להם לקיים כל התורה תרא מצד הנמנעות יהרא מצד הפרדות מכל מקום ברוך חכם הרזים הבוחן מחשבות וחישב לעשות רק שנשמע או טרוד כאלו עשאה · ועל זה פירש אבא מורי ז"לה דברי רש"י בפסוק רב לך · הרבה מזה שמור לך רב טוב הצפון וריבור וה אין לו משך מבואר : ופי' ז"ל כן אמר ליה הקב"ה למרע"ה מאי דעתך הלא לא לאכול מפריה · אלא לעשות מצות התלויות בארץ שלא קיימת ולטעמיך עדיין הרבה מזה שמור לך כי מצות כהונה לא שייכים בך וכן יבום וכאלה רבות אלא מאי אית לך למימר רב טוב הצפון כו' כן יהיה נ"כ במצות התלויות בארץ · והענין כבר מבואר באריכות בספר קול בוכים בפסוק פני יי' חלקם כמו רמ"ח איברים באדם בגוף כן הנשמה שהוא עין התורה · וזהו רב טוב אור הגנוז ע"כ פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה כי משה קיבל תורה ויראה מילתא זוטרתי גבוה · קיים כל רמ"ח ברוחניות המחשבה וההשגה ובתוכם מצות התלויות בארץ ויהושע מרא דעובדא דארץ ישראל בפועל והם בדמות חמה ולבנה · וכ"כ כי נר מצוה ותורה אור וגו' ומתחלה אקדים בשביל התורה נברא אדם · והנה התורה אחת כי אף גשמיותיה בבחינת מעשית היו ראויים להיותם רוחני' כמ"ש הפרדס בשער הנשמה איך היה עסק אדם הראשון וקיום המצות בגן עדן · וכן יהיה לעתיד ועל זה אמרו חכמינו ז"ל ת"ח אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא כו' וזהו שכר מצוה מצוה · ר"ל שיזכה למצוה דעולם הבא הרוחניית · וכן נבוא האדם להיות כולו שכלי אף בגופו · וע"כ נקרא אדם ולא איש ולא גבר כמ"ש כי איש יתרבה לומר אישים וכן גבר גברין אבל מן אדם לא יאמר ארמית מורה על האחדות והנה תחלת הבריאה בכח התורה יהי אור ונגנז האור הגדול כי צפה הקב"ה ברשעים ונבראו שני המאורות הגדולים חמה ולבנה שוים נבראו · וצפה ג"כ הקב"ה וראה כי יתמעט האדם דהיינו שגופו ועשה חומריי ומעשי התורה יתגשמו · ומה שהיה מתחלה שוה גוף ונשמה בבחינת שני מאורות עתה נתמעט אור האחד כן ענין אור חמה ולבנה הלבנה היא בעצמה חשיכה רק מה שמקבלת מהחמה והיא כלי כן המעשים גשמיים רק הכוונה בהם מצד התורה וסודותיה מאירים והמה כלים לקבל האורה · וזהו כי נר מצוה ותורה אור · התורה עצם האור וכן אור החמה והמצוה היא הנר דהיינו הכלי המקבל הארה כמו הלבנה וכן ידוע לחכמי האמת תורה ומצוה תפארת ומלכות שהם נקראים חמה ולבנה · והאדם היה כתחלה שני מאורות גדולים שוים ועתה נתמעט החצון ונעשה פנימי' כי מה שהיה אז גשמיות התורה זהו עתה השגתינו והמעשי הוא גשמי ממש אינם שוים רק תלמוד גדול וכמו שאמרו דבר גדול מעשה מרכבה סודות התורה · דבר קטן הויות דאביי ורבא ר"ל מעשי' מצות ומשה קרן אור פניו כמו אדם שחטא והוא תורה אור ע"כ פניו פני חמה ובהשגה ולימוד היה מקיים כל רמ"ח מצות עשה ברוחניות ויהושע מרי דעובדא פני לבנה ואפשר דעל זה רומז נוסח קרא לשמש מזרח אור ורומז על משה רבינו ע"ה שלא יוכלו ישראל לסבול אותו ויקרא אליו יי' מן

הג"הס

וזהו המשכילים יזהירו כזוהר הרקיע ומצדיקי הרבים ככוכבים לע"ו המשכילים היינו העוסקים בתורה חמה וזהר הרקיע · כי החמה אור וכוכבים לע"ו הם המלכות כי הקב"ה הרבה נביאים והם הכוכבים וכה תלויים המצדיקים דהיינו מעשה :

החר כי הוא המאור הגדול ראה הקב"ה כך ותיקן צורת הלבנה כי משה מסר ליהושע ויהושע לזקנים כו' :

והואיל ואתא לידן ענין שני המאורות ומיעוט הלבנ' · אפרש המאמר התמוה בפרק אלו טרפות אשר נתחבטו בו כל המעיינים ובפרט חכמי האמת ואני לא באתי לא לפרש כפי פשוטו חמה ולבנה ממש רק לעוסקם תלמוד ומעשה והא בהא תליא וזה נוסח המאמר רבי שמעון בן פזי רמי כתיב ויעש אלהים שני המאורות הגדולים וכתיב את המאור הגדול ואת המאור הקטן אמר ירח לפני הקב"ה רבונו של עולם אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר א' אמר לה לכי ומעטי עצמך אמר לפניו רבונו של עולם הואיל ואמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי אמר לה לכי ומשול ביום ובליל' אמרה ליה מאי רבותי דשרגא בטיהרא מאי אהני אמר לה זיל לימנו בך ישראל ימים ושנים אמרה ליה יומא נמי אי אפשר דלא מנו ביה תקופתא דכתיב והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים · זיל

ז"ל ליקרו צדיקי אשמיך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן הוי"ה דלא קא מיתבא׳ דעת׳ אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את
הירח גוף המאמר בכלל תמוה · ע"ק וכי בשביל שאמרתי דבור הגון אמעט את עצמי · וק׳ אלא מאי הלא ע"כ אחר מוכרח להתמעט
ומאי חזית דרכך סומך טפי · זע"ד הפשט כך אמרה למה אמעט את עצמי תניח אותי במקומי והחמה עלה תעלה · קרוב לענין זה
שכתבתי במקום אחר על פסוק הגר שבך יעלה מעלה מעלה וגו׳ ע"ק נראה המאמר שדברי׳ נשארי׳ אחרונים כאלו כביכול היא נצחה רק
שאחר נצחונה התחיל הקב"ה לפייסה ממקום אחר וחלילה · ע"ק יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן לכה חשיב שמואל שהוא הנא באמצעי
וי"מ שרוצה לומר שמואל הנביא ונקר׳ קטן כמ"ש ומעיל קטן תעשה לו אמו · ודוחק וי"מ דוד הקטן רומז למשיח כי הוא בר נפלי ועליו כתיב
סכת דוד הנופלת · אבל ק׳ לפ"ז מ"ט לא חשיב נ"כ דוד המלך דהא כתיב בדברי הימים ודוד הוא הקטן בלל המאמר מאורות שום ואיר
א׳ נתמעט לעוצמת כי צפה הקב"ה המיעוט של אדם מצד המעשה כרפ"ל וע"כ קורא בזה המאמר ללבנה בשם ירח · כי קודם המיעוט וכן
לעתיד אור הלבנה כאור החמה · אזי נקראת לבנה · כי שם זה אין מתרבה כמו שם אדם ושם שמש · אבל ירח מתרבה לומר ירחים ·
במאמרה אפשר לשתי מלכים שישתמשו בכתר אחד · וזה הלשון בתמיה ולא אמרת בהריא אי אפשר לב׳ מלכים כו׳ · כי רמז רסוה
וגילתה כוונתה כי טוב הוא שיהיה מעשה עדיף כי בהתגבר תמיד המעשה הטוב הופעל מצד הגוף שנעשה חומרי עהה אזי יזדכך עד
שלבסוף עלה יעלה ויחזור לקדמותו להיות הב׳ מלכים שוים שניהם מאורות הגדולים ע"כ עדיף להיות מעשיו מרובין מחכמתו · השיב
הקב"ה ורמז ארדבה היא הנותנ׳ תלמוד גדול מצד הטעם שכתבתי למעלה · כי המעשה א"א לו שישלים עתה בפועל וע"י התלמוד זוכה
לדברים הרבה · וזה לכי ומעטי את עצמך ר"ל תראה בעצמך שהוא חלק המעשה שהוא ממועט · וא"א להיות מקום מצד הפעולה
כרפ"ל הלבנה לא הבינה דברי הקדוש ברוך הוא ואמרה לפניו בשביל שאמרתי לפניך דבר הגון · דקדקה והוסיפה בדבריה תיבת לפניך
כי היא עתה מפרשת שמתחלה לא היו דבריה כפשטן רק רמז רמזה כדלעיל · ואלו היתה מדברת עם נברא המבדיל היתה אומרת
לא הבנת · והיתה מפרשת דבריה הראשונים אבל דברה עם הבורא יתברך הלא לפניך הכל גלוי וידוע ואתה מבין מה שהיה בלבי ·
ובשביל שאמרתי לפניך דבר הגון · איני מבין מה השכחני ואיך אמעט את עצמי · השיב הקדוש ברוך הוא ועשה פי׳ לדבריו הראשונים
יתברך · ואמר לכי ומשול ביום ובלילה · כלומר הכי קאמינא לך · מצד התלמוד יש לך ממשלה אף בגבול שאינו שלך דהיינו לזכות
לדברים הרבה שלא נעשית · ונרמז גם כן במאמר הזה · כי מעשה המצות יש נוהגות ביום ובלילה ויש נוהגות ביום ולא בלילה ויש
בלילה ולא ביום · והם נופלים תחת הזמן כמו מצות עשה שהזמן גרמא · וידוע שהזמן עובר אינו נצחי בגוף אבל התורה מצד הנשמה
הגבה למעלה מהזמן אין עת להיות נפסק ממנה · ע"כ היא מקפת וכוללת הכל ודו"ק · כך היא כוונת הקדוש ברוך הוא הלבנה
לא הבינה דברי הקדוש ברוך הוא אף שהבינה שהקדוש ברוך הוא מפרש דבריו הראשונים · אבל היא הבינה הדברים על דרך וענין
אחר · והיא כך סברה עתה שאומר הקדוש ברוך הוא לכי ומשול כו׳ פירושו הוא דמפרש מ"ש לכי ומעטי כו׳ דה"ק תלמוד גדול שמביא
לידי מעשה הדרך שפירשתי למעלה בפי׳ הראשון שמביאו לידי השכלה להכיר בוראו ולשמור מצותיו · וזהו לכי ומעטי את עצמך שיהיה
החומרי והגופני ממועט ויתרבה ההשכלה · וזהו שפי׳ לכי ומשול יום ולילה שיאיר בך האור ותתדבק בההארה כך הבינה וע"ז השיבה
שרגא בטיהר׳ מאי מהני טיהרא בחינת האור שרגא בחינת הכלי המקבל ההארה רק האור כשהוא עוצם ובחוזק נקרא טיהרא · והכלי
בהכנתו העצומה נקרא שרגא · וכוונתה בזה היה אף כשיתמעט חומריות הגוף לא יהיה רק שיהיה שרגא בטיהרא · אבל לא שישוב
לקדמותו להיותן שני מאורות גדולים · ואין זה כי אם בקיום המעשה אז יזדכך · ומשא"כ עתה בהתשת החומרי אינו בעצם רק ההכנה
גדולת לאור (הנ"ה ואם תקשה הלא הקב"ה ידע שלא תבין את דבריו למה לא גילה לה מעיקרא כסדיא וי"ל דכיקא ליה להקב"ה שטעתה כי גם
בסיבת טעותה הענין על כל פנים אמת ודו"ק) השיב לה הקב"ה זיל לסנו בך ימים ושנים גילה לה שלא הבינה אותו יתברך כשעה
שעשה לה פירוש וגילה לה שלא הבינה אותו כדבריו הראשונים ועתה גילה לה במאמר הזה כוונתו ליסנו בך ימים ושנים ·
עיין בדרוש האחרון מדרשות ר"י פרואה בדרוש כד דסיך ר׳ בון כו׳ בענין פסוק יראת ה׳ תוסיף ימים ושנות וגומר · והכוונת כי הקדוש
ברוך הוא מצרף מחשבה טובה למעשה · ומשלם לו כאלו חיה ע׳ שנים הקצובים לאדם וקיים כל מצותיה וזהו ענין תלמוד גדול
שנחשב כעושה מעשה מאחר שעוסק לשמה כדפירשתי או הבינה הלבנה דברי ה׳ השיבה יומא נמי אי אפשר · דגם
בענין לימוד התורה והשגתה א"א בחיים חיותו לירד להתכלית להבין כל סודות המצות וכוונתה בשאלה זו היתה ע"ד שכתב הרא"ש
בתשובה והביאו טא"ח סימן נ"ט כשאדם קורא הברכה בפיו אז יוצא אף אם קורא מקצתה בלא כוונה משא"כ כששומע מהש"ץ · כן
הקשה לשאול הלבנה וסברה · איך יועיל הלימוד ויזכה כאלו עשה המעשה · מאחר שהלימוד בעצמו אינו בגמר כוונה השיב הקדוש
ברוך הוא ע"ז לקרא הצדיקים על שמך · יעקב הקטן כו׳ וחשיב ג׳ אלה נקרא יעקב הקטן מכלל דאיכא גדול · וזהו בחינת בני בכור
ישראל ואלו מתחברים יחד שמואל הקטן מכלל דאיכא גדול וזהו שמואל הרמתי · ואלו מתחברי׳ יחד כדאית׳ בגמר׳ שאמרו על שמואל
הקטן ראוי שתשרה שכינה עליו כמרע"ה ושמואל שקול כמשה · דוד הקטן מכלל דאיכא דוד גדול וזהו משיח וירד מים עד ים ודוד שבו
והענין קטן וגדול מתעצמים בצירוף מחשבה למעשה · ומשא"כ ריבור התורה שיעלה לרצון אף כי אין יורד לסוף כוונתה · נמצא דברי
הקדוש ברוך הוא אחרונים שהיה יתברך משיב נכונה על כל דבריה רק על כל זאת היתה מצטערת ולא מיתבה בדעתה אף כי אין הדין
עמה · והוא יתברך רוצה בטובת נבראיו מייתב דעתה ואמר הביאו עלי כפרה כו׳ הענין שעיר של ר"ח הוא כדמיון שעיר לעזאזל
עיין באורך ברקנאטי פרשת בא בפסוק החודש הזה לכם שייך כאן ע"ש · והנה בצד המעוט מצד חטא אדם שנתעורר כח החצוני
המקטרג · וגרם שנמשך השפעה לחצונים מכח קטרוגו ודבר זה כביכול גורם לו פגם בכל צרתם לו צר ובהקרבת השעיר שהוא כח
הקליפה בהקרבתו אותו לה׳ אז הקליפה מתמתקת ונכנסת לקדושה ואז הוא כפרה לה׳ · כי ענין כפרה הוא קינוח כמו שאמר רש"י
אפסוק אכפרה פניו · ונתקנת הפגם ולה׳ הישועה כביכול ובכל ר"ח חידוש לבנה נעשה כך עד שיתמעט הקליפה לגמרי ויהיה אור הלבנה
כאור החמה · ומלאת הארץ דעה ר"ל אף החומרית ארציי"ות שבאדם יזדכך ויחזור להיות שני מאורות גדולים שוים · והנה סוד
עזאזל וכן שעיר הזה חלק הקליפה דבר זה אינו מובן חס ושלום מבינים הקרבן להם · אבל באמת הקרבן לה׳ כדפי׳ עד כאן
הוצרך הכתוב לפרש ולכתוב בו לה׳ וזהו ראשי חדשים זמן כפרה כו׳ מיד שונא הוה · ואז מזבח חדש שהוא למעלה בסוד הלבנה
וגם מצדינו להיותינו נקרבים ע"ג מזבח העליון : ומיכאל כ"ג כנלע"ד פי׳ המאמר על כלל תלמוד גדול שמביא לידי מעשה ועל ענין
זה יתבאר בפרשת חלק אמר ר׳ אלעזר אדם לעמל נברא שנאמר אדם לעמל יולד · ואיני יודע לאיזה עמל אם לעמל פה או לעמל
מלאכה כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה או לעמל שיחה כשהוא אומר לא
ימוש ספר התור׳ הזה מפיך הוי אומ׳ לעמל תור׳ נברא ע"כ · ויש להקשו׳ קיצור מיד שאם ואיני יודע לאיזה עמל לעמל פה או לעמל מלאכ׳
לימא כשהוא אומר לא ימוש ספר התור׳ כו׳ ואין להקשות קיצור יותר לימא מיד אדם לעמל תור׳ שנ׳ לא ימוש וגו׳ · זה אינו כלום דאיך מוכח
בפסוק לא ימוש שבעבור זה נברא שמא לא ימוש אינו אלא לאזהר׳ למדת טובה ומנלן שבאלו הכי לא היה נברא ע"כ צריך להביא הפסוק
אדם לעמל יולד · אבל הבאת זה הפסוק כי אכף מיותר רק יביא הפסוק לא ימוש וא"כ ע"כ עמל פירושו עמל תורה ראי׳ לעמל מלאכת
ואיך סרתר וציוה לא ימוש · אלא גם בעל המאמר פשוט לו שנברא עבור קבלת עול מלכות שמים רק מסופק אם תלמוד גדול

וזה עמל פה או מעשה גדול שהוא עמל מלאכה ע״ז הביא פסוק כי אכף וגומר · ועדיין איני יודע אם לעמל תורה או לעמל שיחה · ר״ל איזה בחינה סהתלמוד עדיף אם הלימוד של הדינים ומעמיהן וסודן וזהו עמל תורה כי נקראת תורה ע״ש שתורה הדרך אשר ילכו כמ״ש המזרחי ריש ספרו או עמל שיחה שבתורה שרומז בנסתרו לסודות עמוקות גבוהות אחות לומן תסנע שקול כשמע ישראל ואמר לעמל תורה שהוא מביא לידי מעשה דכתיב לא ימוש ספר התורה מפיך · ונלמד בג״ש מפיך · בפיך ובלבבך לעשותו · וע״ז יתפרשו המאמרי׳ ומתחילה אפרש פלוגתת ר״י ור״ל כי א״א כפשוטן לומר דפערה פיה לבלי חק · אפילו מי ששמר כל התורה ולא עבר אלא חק אחד דהא זכיותיו מרובין · וגם א״א לומר דיהא בן עה״ב אם שמר חק א׳ ועבר על כל התורה · אלא הענין הוא כך צריך האדם לעשות מוסכם לשמור כל התורה ואם עשה כן והיו נמנעות שלא היה יכול לקיים אפילו לא קיים כפועל אלא דבר אחד הוא בן עולם הבא מאחר שנאנס על מה שלא קיים · ומזה איירי ר״י ור״ל מיירי מי שקיים כל התורה כולה רק במצוה אחת הוא כפר ביד רמה אז פערה פיה לבליתק כי מורד הוא בכמ״ה הקדוש ברוך הוא ור״י ור״ל מר אמר חדא ומא״ח ול״פ · ומ״ש ר״י לא ניחא למרייהו כו׳ הלשון מדוקדק במאוד · אמר ענין שלך אמת הוא מי שבוע״ש ביד רמה עונשו מרובה אבל לא ניחא לפרש הפסוק עליו מאחר שות מ״עוט כבוד הבורא שי״כ״נמ האדם · וזה לא ניחא למרייהו ע״כ אינו מפרש ע״ז כי אם ברשיעי עסקינן :

ואז מתורץ הקושיא שהקשיתי במאמר הראשון הלא לר״ל עדיין יכול לומר איני יכול לשמור כל התורה כולה · דר״ל ליכול היינו מצד ההבנה והמחשבה · וע״ז רומז המשל שהביא ממילוי בור · והבור רומז להאדם כמ״ש בורך בארך בוראך · וכשהוא רק מהמצות והבור רק אין בו מים אבל יש נחשים ועקרבים שהם הקליפות מחמת העבירות וכשהיא מלאה כל טוב אזי הוא בור סוד שאינו מאבד טיפה כלומר אע״פ שנתגדל מטיפה סרוחה כשמזרכך חומרו אין הטיפה אבודה · הטיפש אינו מבין שתלוי במחשבה והבנה רק דוקא בפועל · ע״כ אמר אמתי אמלא כו׳ וענין המילוי הוא השלמת רמ״ח איבריו · ובאה התשובה ע״ד ולפ עמיך · וזה״ש שביר יום אני ויום רומז למצות ל״ת כמ״ש רז״ל שס״ה לא תעשה כנגד ימות החמה · ואמר ולפעמיך שאין מועיל אלא מה שהאדם עושה בפועל · א״כ למה יקבל שכר על מצות ל״ת הרי הוא בשב ואל תעשה · אלא מאי אית לך למימר הואיל שמח אני · כלומר ששמח על ציווי השי׳ ומקיים הלא תעשין בשביל ציווי הבורא ולא משום שאי אפשר בם · ועל זו המחשבה טובה מקבל שכר ונחשב למעשה כמ״ש אף לא פעלו עולה בדרכיו הלכו · כלומר כשמניח ל״ת הוא כאלו הלך בדרכיו לעשות מעשה טוב · כן הוא גם כן לענין קיום העשיין חישב לעשות כאלו עשאם · וזה״ש את הברכה אשר תשמעו מיד שתעשה מוסכם לשמוע ללמוד ע״מ לעשות ונאנס הוא כאלו נעשה · וכן יתבאר המאמר הטו אזניכם ונו׳ שמעו ותחי נפשכם · ע״ד שפי׳ יראת ה׳ תוסיף ימים שאף שלא היה מעלין עליו כאלו חיה זקים · כשאדם נופל מחגג בז׳כן אדם קרמאה נפל מאגרא רמא לבירא עמיקתא ונתגרש וכל גופו לוקה · וההתחיל התיקון נעשה ונשמע ורומז בבריאת ויאמר אלקים נעשה אדם · הרופא רפואת הנפש · ואוזן ששמעה באר סיני · כששמע אז יבא לידי מעשה ויתוקם רמ״ח איבריו שהם רמ״ח מ״ע · גם יורמז הנ״ל בפרשה זו הנה האדם רמ״ח איברים ושס״ה גידים נגד תרי״ג מצות ע״כ האדם ברמותו וצלמו כולל המרכבה · וזהו סיבה שהאדם בעשותו מצוה נעשית ונבראת מהמצוה מלאך מליץ · ועל זה כתיב אם יש מלאך א׳ מיני אלף ורומז לבחינת ר׳ יוחנן אפי׳ לא שמר אלא חק אחר · והלך לפניך צדקך · ע״כ נקרא המצוה ברכה · ומהעביר׳ נעשית קללה דהיינו מלאך משחית · אשר עליו נאמר גם ה׳ העביר חטאתך ועיין במדרש שמואל בואין אתה בא לידי עבירה · וע״כ אמר בלשון יחיד · ר״ל ראה תראה את עצמך דמותך וצלמך · וכ״כ ומבשרי אחזה אלוה · והנני נותן לפניכם ממש ואמר היום ברכה וקללה · ע״ד היום לעשותם · המתהוים ברשות מלאך טוב או רע · את הברכה אשר תשמעון ר״ל תזכו לכלל קיום תרי״ג · אשר תשמעו · כמ״ש הטו אזניכם ולכו שמעו אלי כו׳ · ואז חשב לעשות מצוה כאלו עשאה כדפ״ל · והקללה אין המחשבה מצטרפת אלא דוקא כשלא תשמעו · וגם סרתם מן הדרך · ואין להקשות הלא זה הפסוק מיירי מע״ז כמ״ש ללכת אחרי אלקים אחרים · ובע״ז ארז״ל הקב״ה מצרף מחשבה רעה · ר״ל דלא כתיב והלכת רק ללכת כתיב שזהו שאר עבירות שהם סיבה מעבירה לעבירה עד ע״ז כמ״ש ז״ל לא יהיה בך אל זר זה יצה״ר היום אמר לו עשה כך ולמחר כך עד שאומר לו עבוד ע״ז וזהו ללכת · ובשאר עבירות אין הקב״ה מצרף מחשבה רעה למעשה · והיה כי יביאך ה׳ אל הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה מדבר בתחתונים הרומז לעליונים לעומתם והארץ היא כמשמעה לאחר מותו שעליה רומז התנא ועל הארץ תישן שיזרכך תמיד בה ומשם לארץ העליון · ואז יבא לרשת נחלת אביו הראשון קודם שחטא · והנה כמו שלמטה היום לעשותם ברכה וקללה הר גריזים והר עיבל כן לעומתו למעלה יש שני הרים · ההר הטוב מי יעלה בהר ה׳ ומי יקום במקום קדשו והר שעיר הוא הרי נשף חשך וצלמות הנמשך מיצה״ר שנמשל לצדיקים כהר ולרשעים כשער וזהו הר שעיר · והנה האדם היה נכרת מהר ה׳ לולי המליצים שנבראו מצד מעשים הטובים אשר הקדוש ברוך הוא שומע לקולם הקול קול יעקב והידים ידי עשו כמ״ש מדרש שמואל ואין אתה בא לידי עבירה וק״ל · וזהו שנאמר ואני אמרתי בחפזי נגזרתי אכן שמעת קול תחנוני הוא הקול מהמליץ המתחנן ואף שם יש כריתה והבדל בין צדיק לצדיק כל אחד מחיצה לעצמו · וזה נכוה מפני חופתו של זה כמו שארז״ל וזהו לגוזר ים סוף לגזרים כל שבט ושבט לעצמו · והים סוף כמו הירדן דלקמן · ע״כ נקרא הר ה׳ הר גריזים · (ונתתה את הברכה מלאך המליץ) והר שעיר שהוא הרי נשף נקרא עיבל בהתחלף עין באלף באח״הע הוא לשון אבילות וכתב בעין להיות ג״כ מלשון איכה יעיב שהו׳ החשך · ואז מרומז חשך וצלמות הלא המה בעבר הירדן עיין בהיכלות מטבילין הנשמות בהר דינור וקצתם נטבעים שם · (ועיין באיכה רבתי בפסוק חסדי ה׳ וגו׳ א״ל ומה עסקי׳ דנהר דינור א״ל כהדין ירדנא כו׳) ואבני׳ שיש בהם כרסות מים מים זו היא גם יהושע ההרה לישראל בעורם בירדן שיקיימו ואם לאו מים באים ושוטפות אתכם · והנה דיבר בכאן מברכה וקללה ונתן גבול וסקום לשתיהם והתחיל ביסורין ומסיים בשלוה אחרי דרך מבוא השמש ע״ד עד שלא תחשך השמש · בארץ הכנעני היושב בערבה · הכנעני הוא מלך ערד שפי׳ במקום אחר הוא היצה״ר כנען בידו מאזני מרמה · והוא בערער בערבה פשא״כ חמצו׳ עושה פרי וזוכה לעץ החיים עין שתול על פלגי מים העליונים אילן יש לו להקב״ה כו׳ אבל אילני סרק והיוצ׳ בו חלק העושי׳ רע · מול הגלגל הוא גילגול התוזר בעולם ורומז לעונש הגלגול הנודע · וכשהוא מצד החסד הוא גלגול מלא בגי׳ חסד וכשהוא חסר כלומר מצד העונש הוא גלגל החוזר · והוא מול לשון סמולי קרוב להכרית · אצל אלוני מורה הוא שכם מקום המוכן לפורענות ויש שכם לסבול ושם מורה כי משם תצא הוראה · ר״ל ע״ד שכתב מדרש שמואל על הא דתנן ליתן דין וחשבון למה הקדים דין להשבון ע״ש · ואח״כ התחיל שנירא כי אתם עוברים הירדן אז מדבר מצד כח הברכה האוחזים בתורה ובמצותיה · ע״כ אמר לבוא לרשת את הארץ אשר ה׳ אלקיכם נותן לכם · ולא אמר כדלעיל אשר אתה בא שמה · כי הקדוש ברוך הוא עוזר כמ״ש ז״ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו כו׳ · ושמרתם לעשות את כל החקים שמה ועבדת׳ את ה׳ באמת ובתמי׳ מצוה רוחניות כמו שאמר לעיל שכר מצוה מצוה · והפסוק מפרש זה אחר כך · ואמר אלה החקים וגומר ר״ל איך שייך שם הקים והלא אינו עולם המעשיות ואמר אבד תאבדון את כל המקומות ומקומו של עולם ית׳ הוא אלקי ישראל · אלה המקומות הם שרים שלמעלה והם אשר ממנו נמשך עין של אדם הראשון על ההרים הרמים והם תחת כל עץ רענן הוא עץ הדעת טוב ורע המתחופף ובשרשם נוגעים שם בשרשם משתרשי׳ בקדושה ובצדיקים כתיב ונתתי לך מהלכים בין העומדים · ויותר מהמה כי היו יהיו לפנים ממחיצתן של מ״ה כמו שאמר רש״י אפסוק כעת יאמר ליעקב ומו׳ ונתצתם את מזבחותם כי מזבח חדש בציון תכין · ששם נקרבות נשמותיהן של צדיקים לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום

איש כל הישר · ר"ל היום עולם הבחירה · אבל כבואנו שמה הנחלה והמנוחה משאור שבעיסה · ושעבוד מלכיות · וזהו מכל אויביכם האויב בין צלעיו · וישבתם בטח התעוררו׳ מוסר המקיים אליך ה׳ נפשי אשא כמ"ש הזוהר · והושב כן בקבלת היחוד למסור נפשו וגופו בשביל ה׳ וכ"ש ממונו · וכן בכל מצוה ועביר׳ שבאה לידו · מקדש השם הוא קרבן · גם אם חושב לעשות כן למסור נפשו ומקבל עליו נחשב כאלו היה כפועל · וכתב האלקי האר"י ובתנאי שלא יהיה בו שום מום רהיינו שמץ עבירה כי מום בו לא ירצה · והיה עולה תמימה כיצחק אבינו · (הנ"ס) הסוד סוה עולה בסוד אליך ה׳ נפשי אשא ואף סכסלר תויס קי) שחשוב כאלו נשחט ונשרף טאהר שמסר עצמו והוא תמי׳ בלי מום ראוי לקרבן · ע"כ נרמז כפר׳ זו עולת יצחק · אמר השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה וכן ביצחק כתי׳ השמר לך פן תשיב את בני שמה · ופי׳ רו"ל כי הוא עולה תמימה · יהי רצון שנזכה אנו למדריג׳ זו אמן וכן יהי רצון:

דרך חיים תוכחת מוסר אלהיהם על ההרים · קשה · ליפא סתמא אבד תאבדון את כל אלהיהם · אלא נבסך פסוק זה למה שהוזכר למעלה מענין הר גריזים · ובא הרמז לס"ש רז"ל בענין הכותים לא זזו משם עד שעשאום לגוים גמורי׳ כי מצאו להם דמות יונה שעבדו על הר גריזים וזהו אלהיהם על ההרים וזה מורה אף ששמרו מתחלה היה מחמת יראה האריות והיו גירי אריות ולא גירי צדק · כי זו היראה היא יראה חצונה לא תצלח · והיראה שהקב"ה שואל מאתנו היא יראה פנימי׳ כמבואר ·

כתיב ואכלתם לפני ה׳ אלהיכם · וכתיב ושמחתם לפני ה׳ אלהיכם · וביאר בזוהר בתחלה כשהמקדש היה קיים היו מתראי׳ לפני הקב"ה אבל עתה היאך אנו יכולי׳ לקיים לאכול ולשמוח לפני ה׳ · אלא בתחלה כשאדם יושב עצמו לאכול על שלחנו כברך על הלחם המוציא כו׳ וכיון שמברך באה השכינה לפניו וצריך אז להתחיל לדבר בר"ת על השלחן להיות מקוים בו הפסוק זה השלחן אשר לפני ה׳ ונאמר ואכלת שם לפני ה׳ אלהיך הואיל ועומד אדם לפני ארונו צריך לחון את העניי׳ ליתן להם מה שהוא עצמו אוכל · ולא להיות בלען על שלחנו בדרך הלעטה ובלענו׳ כמו עשו שנ׳ בו הלעיטני ונו׳ ובטן רשעים תחסר ולכן ואכלת לפני ה׳ אלהיך כתי׳ ולא לפני כחות החצוני׳ ולא יעסוק בדברי׳ בטלים כי אם בד"ת ובצרכי סעודה ואח"כ ושמחת לפני ה׳ אלהיך בכוס של ברכה שצריך לשמח ולהראו׳ שמחה כשמברך ולא עציבות כלל ואז השכינה שורה למעלה על ראשו · והיינו לפני ה׳ אלהיך ע"כ · ורמז של שמחה נמצא בכוס של ברכה שאר"זל י׳ דברים נאמרי׳ בכוס של ברכה כו׳ ואנו אין לנו אלא ארבעה וסימנם חמ"שת · הנני אומר שסימנ׳ ג"כ שמח"ה

איש כמתנת ידו כברכת ה׳ אלהיך אשר נתן לך ישוב אלו הכפין הוא כך · אל יחשוב האדם כשהוא מפזר ונותן מתנת ידו ממש · כי משל הקב"ה הוא שהזמין לו וכמ"ש רהמ"עה כי ממך הכל ומידך נתנו לך · וזהו כמתנת ידו ולא מתנת ידו ממש · ואמר כברכת ה׳ אלקך · בא לומר ולהזהיר ג"כ להיפך · שלא תחשוב שברכת ה׳ אלהיך היא כפשוטה נותן ומשפיע · וזה אינו כי אין הקב"ה נותן ברכה · אלא מי שמתעורר מלמטה · וברכת ה׳ אלקיך בא מברכת האדם · וכמ"ש פתוח תפתח אם אתה למטה תפתח ידך לעניי׳ אז הקב"ה פותח גם כן · וכן נתן תתן וזהו כברכת ה׳ ולא ברכת ה׳ כי ברכת ה׳ באה מברכתך · ודברים אלו ישים האדם לבו כשמפזר ונותן שאינו נותן את שלו · רק הופקד בידו מהקב"ה · ויחשוב ג"כ שלא יושפע מלמעלה עד שיתעורר מלמטה ע"כ צריך להתעורר במצוה זו · וכן בכל המצות כמבואר הענין הזה בארוכה במקומו ·

בעזרת ה׳ כי גאה גאה· סיימתי פרשת ראה:

פרשת שופטים

זה שמו אשר יקראו לו שש מעלות לכסא

נר מצוה מצות תצ"א מתרי"ג מצות · מצות מינוי שופטי׳ בכל קהל וקהל שנ׳ שופטי׳ ושוטרים תתן לך ונו׳ · תצ"ב שלא ליטע אילן במקדש שנ׳ לא תטע לך אשירה כל עץ אצל מזבח ה׳ · תצ"ג שלא להקים מצבה בשום מקום שנ׳ ולא תקים לך מצבה תצ"ד שלא להקריב בעל מום עובר שנ׳ לא תקריב לה׳ אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום · תצ"ה לשמוע מכל ב"ד שיורו דין אמת שנ׳ על פי התורה אשר יורוך · תצ"ו שלא להמרות ע"פ ב"ד הגדול שנ׳ לא תסור מכל הדברי׳ אשר יגידו לך ימין ושמאל · תצ"ז למנות עלינו מלך ישראל שנ׳ שום תשים עליך מלך מקרב אחיך · תצ"ח שלא למנות מלך מקהל גוים שנ׳ לא תוכל לתת עליך איש נכרי · תצ"ט שלא ירבה המלך סוסים · ת"ק שלא ירבה לו יותר על י"ח נשים שנ׳ ולא ירבה לו נשים · תק"א שלא ירבה לו אוצרות מכסף וזהב שנ׳ וכסף וזהב לא ירבה לו מאוד · תק"ב שלא לשוב לשכון בארץ מצרים שנ׳ ולא ישיב את העם מצרימה · תק"ג שיכתוב המלך ספר תורה יותר על מה שיש לו · תק"ד שלא יקח כל שבט לוי חלק משעת כיבוש הארץ שנ׳ לא יהיה הכהני׳ הלוים חלק ונו׳ תק"ה שלא יקח שבט לוי חלק בשאר השבטים אלא ליתן להם עריהם שנ׳ ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ונו׳ · תק"ו לתת לכהן זרוע ולחיים וקיבה שנ׳ וזה יהיה משפט הכהני׳ · תק"ז להפריש תרומה גדולה שנ׳ ראשית דגנך תתן לו · תק"ח ליתן ראשי׳ הגז לכהן שנ׳ ראשית גז צאנך · תק"ט שיעבדו הכהני׳ והלויים משמרות שוות ברגלי׳ שנ׳ חלק כחלק יאכלו · תקי׳ שלא לקסו׳ שנ׳ לא ימצא בך קוסם תקי"א שלא לחבור חבר · תקי"ב שלא לכשף תקי"ג שלא לדרוש אל המתים · תקי"ד שלא לשאול באוב · תקט"ו שלא לשאול בידעוני · תקי"ו לשמוע מכל נביא שנ׳ נביא אקים להם ונו׳ אליו תשמעון · תקי"ז שלא להתנבא בשקר שנ׳ אך הנבי׳ אשר יזיד לדבר ונו׳ תקי"ח שלא להתנבו׳ בשם ע"ז שנ׳ ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא · תקי"ט שלא נמנע ולא נירא מהריגת נביא השקר שנ׳ לא תגור ממנו · תק"ך מצות הכנת ערי מקלט שנ׳ תכין לך הדרך · תק"כא שלא לחוס על ההורג או חובל בחבירו לשלם הקנס שנ׳ לא תחוס עינך ובערת הרע מקרבך · תק"כב שלא להסיג גבול ור"ל שלא לגזול תחום הארץ שנ׳ לא תסיג גבול רעך · תק"כג שלא לחתוך הדין ע"פ ע"א שנ׳ לא יקום עד א׳ באיש · תק"כד לעשות לעדים כאשר זממו לעשות · תק"כה למשוח כהן למלחמה שידבר אל העם ככתוב בפרשה · תק"כו שלא לערוץ מפני אויב · תק"כז לעשות במלחמת הרשות והיא מלחמת שאר האומות מה שציותה התורה שנאמר כי תקרב אל עיר והיה אם תשלים ואם לא תשלים ונו׳ · תק"כח שלא להחיות כל נשמה מז׳ עממין שנאמר לא תחיה כל נשמה · תק"כט שלא להשחית אילן מאכל במצור וה"ה שלא בשעת מלחמה אסור וכן כל השחתה בכלל · תק"ל לערוף את העגלה בנחל איתן · תק"לא שלא לעבוד בנחל איתן לעולם ולא יזרע:

תורה אור מצות הנזכרות בפרשה זו הם על שש עמודי כסף רהיינו ששה עמודי׳ דתנן שעליהם העולם עומד · רהיינו תורה עבודה וג"ח · ודין ואמת ושלום · עמוד הדין היא פרשה ראשונה מינוי שופטי׳ וסנהדרין · ולשמוע ע"פ התורה שיורו ודין זקן ממרא ושימת מלך · כדי שיכוף את העם להדריכ׳ בדרך התורה וכל דיני המלך · ומלך פורץ גדר · אבל לאחריני איסור השג׳ גבול ובגלל עמוד הדין לא יקום עד א׳ · ודין עדי׳ זוממי׳: עמוד האמת נאסרו הכישופי׳ והנחשי׳ כו׳ שהם מספרא

רשקר

דשקר כי הכל המ׳ מעשה תעתועי׳ ומהשפעתם מתעורר ענין נביא שקר שלא לשמוע לו ושלא לגור ממנו׳ רק נביא אמת
אקים לך וגו׳ אליו תשמעון׳ עמוד השלום אפילו במלחמה נצטוינו בשלום כמ״ש במלחמת הרשות וקראת אליה לשלום׳
אני שלום וכי אדבר המה למלחמה׳ ובמלחמת מצוה לא תחי׳ כל נשמה כי אלו אנשים רעים וחטאים במאוד וכליון שלהם גורם
שינות העולם בשלום ונצטווינו גם על השלום הצומח אם יש בו תועלת כמ״ש לא השחית את עצה אפילו בשעת מלחמה׳ וענין כהן
משוח המשמיע לרבים ככתוב ומעורר אהבת המקום ית׳ אז שלום לנו והמלחמה על צרינו׳ ע״כ לא נערוץ מפני האויב׳ עמוד
התורה׳ כל ענין שבט לוי לא יהיה להם חלק בארץ׳ כי נבחרו לעמוד התורה כמ״ש יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל׳
ואם היה להם חלק בארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לזיתו כו׳ א״כ תורה מה תהא עליה׳ וכן כתיב לתת כנת ה׳ למחזיקים בתורת׳ וע״כ
נצטווינו ליתן להם כדי שיהיו פנוים לעסוק בתורה בלי טרדה׳ ונתרבו הכהנים במתנות קדשים ונתחלקו למשמרת מ״מ ברגל חולקין
בשוה׳ גם להם ניתן מתנות זרוע ולחיים וקיבה׳ וראשית הגז׳ עמוד העבודה לא תטע אשירה אצל מזבח ולא להקים מצבה׳ ולא
תזבח אשר יהיה בו מום׳ עמוד ג״ח׳ החסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת׳ ובזה הענין שש ערי מקלט ועגל ערופ׳ כאש׳ יתבאר:

ועתה אבאר ענינם אחת אחת

עמוד הדין שופטים ושוטרים תתן לך וגומר׳ מתחילה אפרש ע״ד פשוטו׳ ואח״כ יתבאר הסוד׳ שופטים ושוטרים
תתן לך׳ ק׳ שופטים ושוטרים תשים עליך ה״ל כמו שום תשים עליך מלך׳ ואין לומר עליך לא שייך
רק רוקא במלך׳ דהא דרז״ל כל משימות שאתה משים עליך יהיו מקרב עמיך׳ ויש ליישב על פי שנקדים לבאר פרשת מלך אשר
נתחבטו בה הראשונים והאחרונים דמה חטאו ישראל במה שבקשו מלך הלא הוא מ״ע שום תשים עליך מלך ובמסכת סנהדרין פ׳ כ״ב
איתא שם רבי יוסי אומר כל האמור בפר׳ מלך מלך מותר בו רבי יודא אומר לא נאמרה פרשה אלא כדי לאיים עליהם שנאמר שום
תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך וכן היה רבי יודא אומר שלשה מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ׳ להעמיד להם מלך ולהכרית
זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה רבי נהוראי אומ׳ לא נאמרה פר׳ זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר ואמרת ואשימה עלי מלך וגומר רבי
אליעזר אומר זקנים שבדור כהוגן שאלו שנאמר תנה לנו מלך לשפטנו׳ אבל ע״ה שבהן קלקלו שנאמר והיינו גם אנחנו ככל הגוים
ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו׳ והרב אברבנאל בפירוש על התורה הביא כל הדעות ועל רבי אליעזר הקשה האברבנאל דגם בתורה כתיב
ככל הגוי׳ אשר סביבותיהם ועיין שם באברבנאל מה שכתב הוא בעצמו בזה הענין ע״ש באורך׳ ולמי שעיני שכל לו יראה שיש לפרש דברי
רבי נהוראי כדעת האברבנאל׳ ובספרי רבי נהוראי לא בקשו מלך אלא להעבירם ע״ז שנאמר והיינו אנחנו ככל הגוים׳ ועל הספרי
הקשה האברבנאל כשאמר הקב״ה לשמואל ועתה שמע בקולם למה לא הזהירם הקב״ה רק שלא יעבדו ע״ז כו׳׳ ונ״ל כי נרמז תוכחת
במ״ש לא אותך מאסו כ״א אותי וגומר והרמ״בן כתב בפסוק לא יסור שבט מיהודא כו׳ שחטאם היה שעשו כן לשמואל׳ וק׳ א״כ לא
פני בלא חטא דכל שופט הוא כשמואל׳ דיפתח בדורו כשמואל בדורו׳ והמחוור שבכולן הוא דעת הר״ן בדרשותיו ונראה שזה יהיה
דעת רבי אליעזר והוא שהם שני ענייני הנהגות׳ א׳ הוא משפט על פי התורה ועל זה נתמנו הסנהדרין׳ וא׳ הוא נגד דין התורה וזה
נקרא הוראת שעה כי השעה צריכה לכך ולא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה׳ וע״ז בא דרך רמז ואתה תבער דם
הנקי כי לפעמים מבערין דם נקי מכין ועונשים שלא כדין מפני צורך שעה׳ וע״ז היה תכלית שימת המלך כי מלך פורץ גדר׳ וע״ז
אמר הכתוב כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד׳ כסאות למשפט הם הסנהדרין׳ כסאות לבית דוד הוא כסא מלכות
בית דוד׳ הכלל העולה סנהדרין שפטו משפט צדק ע״פ התורה׳ וכשהיה צורך הוראת שעה אז היה מלך דן ופורץ גדר נגד
משפט התורה׳ וזהו רמז צדק צדק תרדוף׳ צדק א׳ נגד הסנהדרין שהוא משפט צדק׳ וצדק השני להוראת שעה׳ ועליו אמר למען
תחיה וירשת את הארץ כי לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה׳ וישראל בימי שמואל חטאו שאמרו תנה לנו מלך
לשפטנו׳ בקשו מלך להיות שופט׳ וזהו נגד רצון הש״י כי להיות שופט לשפוט משפט התורה לזה שופטים ושוטרים תתן
דהיינו סנהדרין׳ ושימת המלך יהיה נגד משפט התורה לעשות הוראת שעה׳ ולזה שייך לשון שימה עליך כי הוא מושל עליך
ופורץ המשפט הנתון בתורה׳ וקודם מליך מלך לישראל׳ אז היו הב״ד דנין שני עניינים אלו דהיינו משפט התורה וג״כ הוראת
שעה׳ וע״כ נקרא מרע״ה מלך כמ״ש ויהי בישורון מלך׳ שהיה ראש סנהדרין וגם מלך׳ וכן לאחר חורבן כשאין
מלך בישראל אז תניא רבי אליעזר אומר שמעתי שב״ד מכין ועונשין אפילו שלא מהדין כו׳׳ ועל פי זה יתבאר מאמר הכתוב לא תסור
ימין ושמאל אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין כו׳ וזהו דוקא כל זמן שלא נתמנה מלך בישראל׳ אזי כל א׳
בדיית הסנהדרין במשפט צדק׳ והמלך בהוראת שעה׳ וכשבקשו מלך לענין משפט אזי חטאו׳ וזה יהיה דעת רבי אליעזר
ומחלק הפסוק שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים לשני מאמרים שהיו אומרי׳ ב׳ כתות דהיינו זקנים ועמי הארצות׳ דקשה ליה
שימה עלינו הל״ל ומה זה לנו אלו הזקנים אמרו יהיה מצורף לנו דהיינו אנחנו שופטים ומינוי זה לא יגרע רק יהיה לנו ג״כ מינוי
בצרכי ציבורי׳ ועמי הארץ אמרו גם לשופטנו כמו שמבואר לבסוף באריכת דברים׳ מלך יהיה עלינו והיינו גם אנחנו וגומ׳׳
נחזור לענין דאז מתורין מ״ש ושפטו משפט צדק הסנהדרין ולא הצדק שכנגד המשפט׳ א״נ הכפל של משפט צדק רומז למ״ש
דין אמת לאמתו וכתבו התוספות בפ״ק דבבא בתרא פירש בעצמם דבריהם והוא בפרק דשבת לאפוקי דין מרומה׳ והתוספות
כמבואר בטור ח״מ סי׳ ט״ו מה נקרא דין מרומה ע״ש׳ וצריך להיות אמת לאמתו׳ זה״ש משפט צדק׳ צדק צדק תרדוף׳ ק׳
הכפל׳ וכבר פירש מורה על הוראת שעה׳ ובסנהדרין אמרו הלך אחר ב״ד יפה׳ ד״א א׳ לדין וא׳ לפשרה׳ ובספרי מנין
ליוצא מב״ד זכאי כו׳׳ ע״ל צדק צדק תרדוף ע״ד הזו מתוגים שאף אם כבר בא דין זה לפניך הוי מתון בו עתה׳ וע״ז בא הרמז כי
יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש לרעהו פירש כשיהיה עתה לשני בעלי דינים עתה דבר ביחד מה שהיה ממש אותו דבר
כבר׳ מ״מ איני סומך על מה שפסקתי כבר רק אני שופט בין איש לרעהו עתה כי אולי הכל לפי מה שהוא האדם:

לא תטה משפט׳ יש לפרשו על דרך מה שפירשתי מה שאמרו בפסוק ימין ושמאל אפילו אם אומר לך על ימין שהוא
שמאל כו׳ וק׳ איך שייך שיאמרו על ימין שהוא שמאל כו׳ ולעיל פירש על הוראת שעה׳ אבל
אין זה לפי פשוטו׳ עוד הקשיתי על מה שאמרו אל השופט אשר יהיה בימים ההם׳ וכי ס״ד שילך אל השופט אשר אינו בימיו
אלא לומר לך אפילו אינו כשאר שופטים שהיו לפניו אתה צריך לשמוע לו אין לך אלא שופט שבימיך׳ ותמיהא לי מילתא לא
לימא מידי ומילא ידעינן דאין יוכל לילך לשאינו בימיו׳ ואין לומר דהכתוב בא לאשמועינן שלא נאמר שלא נשמע לשופט זה מאחר
שאין דומה לשופטים שהיו לפניו׳ בודאי אי אפשר לומר כן דא״כ תכף ומיד לא ילכו לפני יהושע מאחר שאינו דומה למשה
והתורה נתנה לדורות׳ בשלמא אל הכהן אשר יהיה בימים ההם אין לך כהן אלא שבימיך המוכר בריש פ׳ כי תבא לא קשה דה״ל
דאשמועינן שלא ילך למשמר אחר׳ אלא דוקא לכהן שבאותו המשמר אבל בכאן קשה׳ אלא הענין ע״ד שכתב בטור ח״מ סי׳ כ״ח וז״ל
כתב הראב״ר שאין אדם עתה בזמנינו

רשאי לחלוק על דברי גאון כדי שישתנה הדין מדברי גאון אלא בקושיא מפורסמת והוא דבר שאינו נמצא לפיכך החולק על דברי גאון הוי כטועה בדבר משנה וכן אם טעה בפסקי הגאוני' שלא שמע דבריהם ואלו שמע היה חוזר בו זהו טעה בדבר משנה וא"א הר"א ז"ל כתב וראי כל מי שטועה בדברי הגאוני' שלא שמע דבריהם וכשאמרו לו פסק הגאוני' ישר בעיניו טועה בדבר משנה הוא · ולא מבעיא בפסקי הגאוני' אלא אפי' חכמי כל דור ודור שאחר הגאוני' לא קטלי קניא באגמא הוו ואם פסק הדיין שלא כדבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה טעה בדבר משנה הוא וחוזר אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראי' לדבריו המקובל לאנשי דורו יפתח בדורו כשמואל בדורו ואין לך לא כל שופט ושופט אשר יהיה בימים ההם ויכול לסתור דבריה' כי כל הדברים שאינם מבוארי' בתלמוד שסדרו רבינא ורב אשי יכול לסתור ולבנות אפי' לחלוק על דברי הגאוני' עכ"ל · הרי מבואר בדברי הר"אש שרשאי לחלוק על הגאוני' שקדמו לפניו בראיות ברורות ואנחנו צריכין לשמוע לו · וזהו אל השופט אשר יהיה בימים ההם ולא אחר השופט הקרום לו שפסק בענין אחר וזהו על ימין שהוא שמאל כלומר שזה מחייב והקדום לו היה מזכה אז להיפך על שמאל שהוא ימין שהקדו' היה מחייב · וזה שמא' והו' מזכה · על זה רומז ג"כ כאן · לא תטה משפט הישר בעיניך · אף גאון גדול לא כתב כן לא תכיר פני' · וע"ד הסוד ושפטו את העם משפט צדק ואז צדק צדק תרדוף · רע כי יש צדק תחתון וצדק עליון · צדק תחתון היא מדת מלכות דינ"א דמלכותא דינא אותיות אדני · צדק עליון בינה דמינה מתערין דינא · וצדק תחתון הוא סוד הארץ כנודע · וצדק עליון הוא סוד עה"ב · וארץ ישראל ועה"ב נקרנו ע"י יסורי' שהם מכת הדין וכשסנהדרין ידונו משפט צדק מכת התורה כמ"ש לעי' שהסנהדרין דנין דין תורה . והתורה נתנה ג"כ ע"י יסורין אז למען תחיה וירשת את הארץ ירושת הארץ צדק תחתון · תחיה חיות הנצחי' עה"ב צדק עליון · ואז ע"פ הדין של תורה נשלמו ג' מתנות שנתנו לישרא' ע"י יסורין שהן מכחות הדין · ונצטוו לשפוט משפט צדק · משפט הוא תפארת כנודע · וצדק ומשפט חבור תפא"רת ומלכות והענין שישפטו את העם בדין המעורב ברחמי' כלומר מה שיוכל הדיין לפשר יפשר והוא יותר מובחר כי אז הוא משפט · ולא תטה משפט כלפי כח הדין תחזק רק בסוד מטה כלפי חסד · וזהו הכרעת הפשר · ומאחר שהם שני מכריעי' דהיינו תפא"רת ויסוד דנגמתן צריכי' להיות שני עדים כי הכרעת הדין היא על פי עדים · ובתקוני' אמרו עליהם כי אל דע"ות ה' ותרווייהו עד"ות (דעות נירוק עלו"ת) דלית עדות פחות מתרווייהו כו' וביאור זה המאמר תמצא בפרדס בשער אם א"ס הוא הכתר ע"ש · ולא יקום עד א' באיש אבל באשה קם להתירה להנשא · כי גוף וברית חשבינן חד בסוד זיווג אשה ודי בזה למבין · וענין עדים זוממין כאשר זמם כן יעשה לו מדה כנגד מדה ובמדה שהאדם מודד מודדין לו · הענין כי זה לעומת זה עשה אלהים כמו יש מדות אצילות הקודש כן לעומת מצד הקליפות · והעושה טוב נדבק במ"דה טובה · דהיינו מזו המדה שהמצות זו יוצא כי שכר מצוה רוחניות המצוה · וכן שכר עבירה עבירה היא מדה רעה · לעומת המדה טובה וזהו מדה כנגד מדה ובמדה שמודד מודדין לו · וכענין שאר"זל כאשר זמם ולא כאשר עשה כתב הראקנטי' דף ק"ע ע"א וצריך אני להעירך על מאמר רז"ל שאמרו כאשר זמם ולא כאשר עשה איך עלה בלבם אמתת טעמי המצות וקוד' צריך שתדע כי זה המאמר לא אמרוהו ר"זל רק בדיני נפשות אמנם בדיני ממונו' עונשי' אף אחר המעשה · וכן אמרו רז"ל הרגנו אין נהרגין ואחר ההקדמה הזאת תדע כי תק"בה לא עביד דינא בלא דינא · ומי שאינו חייב מיתה לא יבא לידי כך שיהרג בעידי שקר ואם נהרג בעידי שקר בודאי חטא בביוצא בזה שהוא היה ראוי לכך תמצא אלו שהעידו אע"פ שחוזמו נברא קטלא קטלו ומרשעי' יצא רשע כענין שאר"זל בהורג שוגג הקדוש ברוך הוא מזמנן לפונדק אחד וכו' · אמנם קודם מעשה דם נקי רצו לשפוך וע"כ נהרגין · וזהו בסיבת שהשכינה שרויה עם הדייני' ובכשכוונתם לשם שמים אין דבר מקולקל יוצא משם כי השכינה מסכמת לדעתם שנ' אלהים נצב בעדת אל עכ"ל:

והנה היו ע' סנהדרין והמופלא על גביהן נגד ע' שרים המקיפין לה' מימיני' ול"ת משמאלי' ושם ידו"ד שהוא תפארת על כולם וכן הוא אומה ישראלי' שהם נקראי' תפארת ישראל בין ע' אומות:

ומלך הוא מצד מלכו"ת דינ"א דמלכות"א · וע"ז נאמר בי מלכים ימלוכו · וזה סוד וכתב לו משנה תורה · כי מלכות היא מקבלת תורה שבכתב והיא בעצמה תורה שב"עפ · הרי היא משנה תורה · ועל מדה זו רמז והיתה עמו · והיתה לשון נקב' וקרא בו לשון זכר זהו חיבור מלכות בתפארת משנה תורה: ועליה אמר דוד זא"ת היתה לי כי ידוע שמדת המלכות נקראת זא"ת ועליה אמ' דוד אם תחנה עלי מחנה לא יירא לבי אם תקום עלי מלחמה בז"את אני בוטח · ע"כ נצטווה המלך לא ירבה לו סוסים כי שקר הסוס לתשועה · רק יבטח בז"את · וכן לא ירבה לו כסף וזהב · כי אז מלקא ארעתי' לשכור חיילות רבות · אבל אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט · הלא בשלש מאות מלקקי' הושיע ה' את עמו ישראל · ואמר הפסוק כשמרב' סוסי' ישיב העם מצרים כי כחסיר בטחונו ממד' זא"ת · אז הוא יורד למדות מצרים כי יוצא ממדה זו והולך חוצה זסוד מצרים מצר ים שהוא מצול"ים והיא השפחה של אי' כמו הגר שפחת שרה · ובענין לא ירבה לו נשים כתב הראקנטי ז"ל ובעבור כי המדה הזא"ת נוכרת על המלך והוא צריך להתנהג בה · הזהירנו יתעלה שהמלך לא ירבק לגמרי בפעולות הנשפעות מן המדה ההיא אשר בהתרחק החס"ד ממנה אכלה ומחתה פיה ונומר · וע"כ הוזהר המלך מרבוי הנשים ומריבוי הסוסים לבלתי ישיב העם למדות מצרים הרעים אשר ידעת ואין האזהרות לא הוזהר מהם רק המלך לבדו מן הטעם שכתבתי לך · והרבה זמן הייתי נבוך על שלמה המלך ע"ת שכתוב בו ויחכם מכל האדם ואהוב באלהיו איך נאבדו ממנו והרי חחכמות השכליות כי לעת זקנתו נשיו הטו את לבבו אחרי אלהי' אחרי' וכתי' וילך שלמה אחרי עשתרו' אלהי צידוני' ואחרי מלכם שיקוץ עמוני' מה שאינו ראוי לשוטי' שהם בלא דעת ובלא תבונה וכל ספר משלי מלא אזהרות לבלתי יטה אדם אחרי הנשים ואיך נכשל בו חכם הרזים כמותו · ובהתבוננֿי על המבוכה הזאת כי היו לו אלף נשים נכריות הוסר מסוה מעל פני כי אמרו בעלי הקבלה האמתות כי סכום מדרגו' הטומאה שנשפעו באילן העליון ברבת זוהמת הנחש הם אלף כחות ונקרא' נכריות ושלמה המלך עליו השלום בהיותו קשור באילן ההוא ברוב חכמתו להבחין זוהרי החכמה ולהשלי' ענין סוד האילן נמשך אחריהן לדעתו להכיר ולהשלים המדרגה וזהו שאמר וילך שלמה אחרי עשתרות אלהי צדוני' ולא כתב ויעבוד שלמה אלא וילך הלך לתור ולבקש ולחפש ענין תשלום החכמה דבר על בוריו עד שנמשך אחר זה יותר מדי צרכו והיה לו אשם מאת השם יתעלה · כי מצוה היא לדעת ולבקש אותו הענין ולהבחין בין טוב לרע אבל לא להדבק בו עכ"ל:

והנה המלך פורץ גדר כי הוא אר"ון הארץ כמדתו למעלה שהיא הארץ העליונה · אבל אינש דעלמא לא תסיג גבול כי יש גבולי הארץ לכל א' וא' מה שהוא חלקו:

עמוד האמת לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם כו' כי תועבת ה' כל עושה אלה · תמים תהיה עם ה' אלהיך ונו' נביא מקרבך מאחיך וגו' כבר הודעתיך כי כמו שיש אצילות קודש כן יש לעומתו אצילות טמא ומשם עניינ' אלו קסמי' ונחשי' אוב וידעוני כו' וכן נביא שקר · ואף שיש בהם לפי הנראה חכמה אינה חכמה אמיתית והיא חכמת האומות כמ"ש הפסוק כי הגוים האלה וגו' אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו · ואתה לא כן נתן לך ה' אלהיך כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל · רק תתן אמת ליעקב חכמת האמיתית הנצחי' הוא הדביקות בגוף האילן הקודש ותמים תהיה עם ה' אלהיך כלומר שתנהג במדת השלום והאמת כי חלקי ה' וז"הש שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט כלומר לא אטה מהימין אל השמאל רק תמיד אתדבק במדרא דימינא:

עמוד השלום אפילו בעת מלחמה עת שלום וקראת עליה שלום · דע כי אין רע יורד מלמעלה והרע הוא בשביל הטוב והארכתי בענין זה במקום אחר ובכלות הרע מתגבר הטוב ודבר שיש בו טוב צריך לראו׳ בקיומו וזהו לא תשחית את עצה וכן בכל דבר מוזהרין על בל תשחית כי לכל דבר יש שורש למעלה דומם וצומח וחי ומדבר ואסור לעקור הצומח אלא לצורך כגון לעקור צומח לצורך מזון בעל חי שאז מעליהו ממדריגה הצמיחה למדריגת בעל חי · וכן שחיטת בעל חי לצורך מאכל האדם ואז מעליהו ממדריגת חי למדריגת חי מדבר וזהו לחוב על מנת לזכות ושנינו בברייתא של רבי אליעזר הגדול כשכורתין אילן עושה פרי בא׳ נשמע קולו מסוף עולם ועד סופו · וענין כהן המשוח כי הכהן מצד החסד לכך בעת מלחמה על האויב אנו מתדבקים את עצמנו בחס״ד ובשל״ום · וענין חזרת בונה בית ונוטע כרם ולקח אשה כתב הרקנאטי ז״ל דע כי אלו השלשה מזומנים לפגעי עולם יותר מאנשים אחרים ומדת הדין מקטרגת עליהם והעגל במתן תורה יוכיח דוק ותשכח בכל המקומות שחטאו ישראל במדבר רובם היו בעת מעלתם הגדולה הלוחות הראשונים נשתברו בסיבת העגל ואמרו רבותינו ז״ל ששלטה בהם עין הרע · ויהי העם כמתאוננים אחר סדרי הדגלים ושרות השכינה בתוכם שנאמר שובה יי׳ רבבות אלפי ישראל · ויהי העם וגו׳ עון מרגלים בעת כניסתן לארץ · עון פעור אחר שהסכים להם הקב״ה הברכות על יד בלעם שנאמר עמי זכור נא מה יעץ וגו׳ זהו מאמר רבותינו ז״ל ליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא עכ״ל · כלל דבריו במי שעולה למעלה ולגדולה אז מתגרה בו השטן ועולה ומקטרג על כן הכהן איש החסד צוה שיחזור · וכתב עוד שם וע״כ תקנו לשבור הכוס בשעת החופה פירוש כדי לתת למדת הדין חלקו ועל ידי כן ועולתה קפצה פיה · וכן היה הענין במתן תורה שהיו ישראל להקב״ה ככלה לחתן קטרג השטן בנהיגת הלוחות כי היה ירא כי בשיהיו הלוחות בישראל אז יתבטל מציאת השטן שהוא המות ושלטה עין הרע שלו בהסתת העגל ואז נשתברו הלוחות:

עמוד התורה כבר כתבתי שכל כתנות של שבט לוי דהיינו לכהנים וללוים הוא כדי שיחזיקו בתורה כי הם יורו משפטיך ליעקב ותורה לישראל · והנה הכל נברא בשביל התורה · וראה תראה כי נותנים לכהנים וללוים מדומם צומח חי מדבר · דומם הם הערים לשבת אשר נתנו להם · צומח הוא תרומות ומעשרות דגן תירוש ויצהר · מחי הם מתנות זרוע לחיים וקיבה וראשית הגז · וכתב הרב רבי מנחם הבבלי כמו ששער השערים לשעירים ושעירים ירקדו שם · כן ראשית הגז לכהנים כי בם בחר יי׳ לעמוד ולשרת ולכפר על שה פזורה כו׳ · גם מחי מדבר ניתנים לכהן הוא פדיון בכורי ישראל · ונצטוו הכהנים לחיות משמרות משמרות שכן במקדש העליון עובדים המלאכים משמרות משמרות:

עמוד העבודה שלא ליטע אשירה וגו׳ אצל מזבח · ושלא להקים מצבה · ושלא לזבוח שור ושה אשר בו מום · העבודה השלימה היא תמים תהיה לא יהיה במקריב שום אבר פגום וכן בהתקרב כי הקרבן נקרב במקום האדם. וכשמום בו מורה על מום שבאדם המביא הקרבן · ואז ישא האדם קל וחומר בעצמו אם מום כל דהו פוסלו להקרבה למעלה שמיכל כהן גדול מקריב הנשמות לרבקם ביוצרם קל וחומר ליקח מוסר השכל ויתן אל לבו לתקן את אשר עוות וישתדל למצוא רפואות העלה לאותו האבר שנפל בו מום להושיבו על כנו · וענין אשרה ומצבה מוסם בם מראשם עד סופם כי כן היה מנהג כנענים לעבודה זרה שלהם וכתבו כי מנהג הכנענים שחוקקין באילן צורת עבודה זרה ומתגדלת ועובדים ומשתחוים לה וע״כ שפיר רמו חז״ל לזה להמעמיד דיין שאינו הגון ומגדלו והוא דומיא לאשרה שאינה עושה פירות · והרב רבי מנחם הבבלי כתב רמז אש״רה בספר קטן דיין · מצב״ה עם המלה בספר קטן פרנ״ס · אשרה דיין זה יבש ואין לו צל · מצבה פרנס זה שאינו הגון אבן היא ואין לה הרגשה כלל:

עמוד ג״ח החסד שעושים עם המתים הוא עיקר החסד ויש מנוח לנפש הנרצח כשהרוצח החורגו בשגגה גולה ורמזתיו לע״יל בפרשת מסעי · וישב שם עד מות כהן גדול שהוא חסד:

וענין עגלה ערופה הוא נ״כ חסד כי הוא יקרא רשכבי כי מתוך מעשה זה אפשר שיתגלה הרוצח ואז יעשו בו נקמה וכ״כ הרב רבי מנחם ז״ל לערוף את העגלה בנחל איתן טעם מצוה זו לפי שמתוך פרסום זה יתגלה הרוצח כי פרה סורה סרר וההורג הכהו עורף ולא פנים בכתר ולא בפרסום וכאשר היה הדור זכאי היו יוצאים מן הפרה תולעים והולכים לבית הרוצח אצלו ואעפ״י שלא היו דנין אותו אלא ע״פ עדים מכל מקום היה מתבייש שידעו ישראל שהוא הרוצח כשערפו שם את העגלה בנחל עכ״ל · והוא יקרא רחיי כדי לבטל קטרוג השטן כמבואר בזוהר כי אין נשמת הורג זה יצאה ע״י מלאך המות רק ע״י רוצחו שלקח ממנו נשמתו קודם זמנו ולכן לארץ לא יכופר וגו׳ ולא די שהוא מקטרג תמיד על העולם בחנם כ״ש וק״ו כשיש לו איזה טענה על העולם שלקחו מה ששייך לו והפסיד אומנתו שהוא קץ כל בשר והקב״ה מרחם על בני ישראל וצוה להם שיביאו על אותו מקום שנהרג עגל כדי שישחוהו בעגל זה ולא ימצא קטרוג על ישראל ע״כ:

הנ״ס

והיינו אם יכתר איש במכתרים ולכי לא ארלכו קרי ביה ולכי לא ארלכו כפתם:

ואני אומר כי על כן היה הדבר על ידי הכהן כמ״ש ונגשו הכהנים בני לוי וגו׳ כי הכהן מצד החסד כדי לבטל הקטרוג ועל זה מבואר מה שהתפלל ואל תתן דם נקי וגו׳ שפירושו עונש שופך דם נקי וקשה מה צורך לתפלה זו וכי ס״ד שהבורא ית׳ יעניש בלא משפט · אלא הענין הוא כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · והוא ניצל מעונש החטא מחמת שלא נמצא בכאן המקטרג לקטרג · אבל כשיש כמה רשעים הפלאים עוונות ואז יש בנמצא מקטרגים לקטרגו ומתוך כך המקטרגים נ״כ על החטא של צדיק · וזהו ענין הצדיק נתפש בעון הדור ע״כ הוצרך בכאן להתפלל אל תתן דם נקי ויגער בהשטן המקטרג · וקרוב לענין זה מצאתי ברקנאטי ז״ל ואל תתן דם נקי וגו׳ לפי הפשט ר״ל עונש שופך דם נקי ויש לשאול מה צורך לבקשה זו וכי יעלה על הדעת שהבורא ית׳ יעניש בלא משפט וכן אמר אבימלך בתם לבבי ובנקיון כפי · ודוד אמר אם גמלתי שולמי רע וגו׳ וביונה כתיב ואל תתן עלינו דם נקי · התשובה היא כי אף על פי שהקב״ה יודע לבות בני אדם צריך לנקות עצמו בתפלתו כי בזה מתרצה לו מ״ה כי כיון שחלתה בעולם אינה מתרצה אלא בצדיקים לגודל השתוקקותה להשלמת הפעולות אשר היא סבתם כמו שאמר בספר הזוהר בענין הרשעים רחמנא לישזבן מחייבי עלמא וכפגימו דילהון כמה זכאין מסתלקין בגינייהו כל מה דגרמי לעילא ותתא כבר ארז״ל בפסוק אנכי מגן לך א״ל הקב״ה מנח לא העמדתי צדיקים שמניני׳ אבל מסך אני מעמיד צדיקים מגינים · ולא עוד אלא בשעה שיהיו בניך באים לעבירות ולמעשי׳ רעים אני רואה צדיקא׳ בכם שיכול לומר למ״ה די אני נוטלו ומכפרו עליהם תנו לו אבר א׳ שיתגרר בו הד״א יסגירוני אל עויל ועל ידי רשעים ירטני הלואי ע״י צדיקים ולא ע״י רשעים זהו מאמרם כיון שניתן רשות למחבלים לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע · ובפ׳ הכונס צאן לדיר אחז״ל א״ר שמואל א״ר יונתן אין פורענות באה לעולם אלא בשביל הרשעים ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה שנ׳ והכרתי ממך צדיק ורשע · וכתיב כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש אימתי האש יוצא בזמן שהקוצים מצויים ואינה מתחלת אלא מן הצדיקי׳ שנ׳ ונאכל גדיש לא נאמר אלא ונאכל שנאכל כבר זהו בקרובי אקדש וממקדשי תחלו וארז״ל א״ת ממקדשי אלא ממקודשי עכ״ל · הרי נתבארו המצות של זו הפרשה שהם ו׳ עמודים תורה עבודה וג״ח · ועל אלו׳ עמודים נראה לברר שש מעלות שהיו לכסא שלמה · במדרש א״ר אחא בוא וראה שש מעלות היו לכסאו של שלמה מנין שנ׳ שש מעלות לכסא ובפרשה זו כתובים ששה דברים בלא תעשה · ואלו הן לא תטה משפט · ולא תכיר פנים · ולא תקח שוחד · לא תטע לך אשרה · ולא תקים לך

מצבה · ולא תזבח ליי' אלהיך שור ושה · הרי ששה והיה הכרוז עומד לפני כסא של שלמה כיון שהיה עולה מעלה הראשונה היה כורז לא תטה משפט · מעלה השנייה היה כורז לא תכיר פנים · שלישית היה כורז לא תקח שוחד · רביעית לא תטע לך אשירה · חמישית לא תקים לך מצבה · ששית לא תזבח ליי' אלהיך · וקשה מה שייכות יש ללאו דלא תזבח לכסא המשפט · עוד קושיא גדולה במדרש רבות פרשת נשא פי"ב ובאסתר רבתי פסוק כשבת המלך מסדר שש מעלות אחרות · דהיינו שלשה בראשונות סימנם נס"ך נשים · סוסים · כסף · ומעלת דה"ו · לא תטה לא תכיר לא תקח ·

וכן בגובה הכסא כזה ·

הנה הימיניים נחשבים ראשונים ואח"כ השמאלי' הרי כשתתבונן לרוחב הכס' הם המעלו' שחושב בפ' נשא ובמגל' אסתר ·

לא תזבח ליי'
לא תקים מצבה
לא תטע אשרה
כסף לא ירבה לא תקח שחד
לא ירבה סוסים לא תכיר פנים
לא ירבה נשים לא תטה משפט

ויש ליישב דברוחב הכס' היו ו' מעלות וכשתתבונן בגובה אז הת"ח אב"נ · לא תטע ולא תקים ולא תזבח · דה"ו אך צריך ליתן טעם מה יוצא מזה · בפרדס שער אבי"ע רפ"ג תביא דהכסא של מעלה כורסייא ד' סמכין ושית דרגין · כן אני אומר ישראל הם ג"ב כסא להשכינה כי אם בשית דרגין וארבע סמכין · שית דרגין הם ששה עמודים שהעולם עליהם עומד וקיים הנזכרים לעיל ד' סמכין הם ד' ערים · במסכת חגיגה דף י"ו דרש ר' ברבי נחמני מתורגמניה דריש לקיש מאי דכתיב אל תאמינו בריע ואל תבטחו באלוף · אם יאמר לך יצר הרע חטוא והקב"ה מוחל אל תאמן שנאמר אל תאמן ברע ואין רע אלא יצר הרע שנאמר כי יצר לב האדם רע ואין אלוף אלא הקב"ה שנאמר אלוף נעורי אתה שמא תאמר מי מעיד בי אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הם מעידין בו שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה וחכמים אומרים נשמתו של אדם מעידה בו שנא' משוכבת חיקך שמור פתחי פיך איזו היא דבר ששוכבת בחיקו של אדם הוי אומר זו נשמ' רבי זריקא אמר שני מלאכי השרת המלוין אותו הן מעידין בו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך חכמים אומרים איבריו של אדם מעידין בו שנאמר ואתם עדי נאם יי' ואני אל במסכת תענית בפרק קמא בזמן שהצבור שרוי בצער אל יאמר אדם אלך לביתי ואוכל ואשתה ושלום עליך נפשי · ואם עושה כן עליו הכתוב אומר והנה ששון ושמחה הרוג בקר ושחוט צאן אכל בשר ושתה יין אכול ושתה כי מחר נמות מה כתיב בתריה ונגלה באזני יי' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון עד כאן מדת בינוניים · אבל במדת רשעים מה כתיב אתיו נקחה יין ונסבאה שכר והיה כזה יום מחר מה כתיב בתריה הצדיק אבד ואין איש שם על לב לא יצער אדם עם הצבור שכן מצינו במשה רבינו ע"ה שציער עצמו עם הצבור שנאמר וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה וכי לא היה לו למשה כר אחת או כסת אחת לישב עליה אלא כך אמר משה הואיל וישראל שרויין בצער אף אני אהיה עמהם בצער וכל המצער עצמו עם הצבור זוכה ורואה בנחמת צבור וש"ת מי מעיד בי אבני ביתו של אדם וקורות ביתו של אדם מעידין בו שנאמר כי אבן מקיר תזעק וכפים מעץ יעננה · רבי שילא אמר שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם הן מעידין עליו שנאמר כי מלאכיו יצוה לך · רבי חדקא אמר נשמתו של אדם היא מעידה עליו שנאמר משוכבת חיקך שמור פתחי פיך · ויש אומרים איבריו של אדם מעידין בו שנאמר ואתם עדיי נאם יי' · וקשה אל יאמר אדם כו' ושלום יהיה לי איך במות שיהיה לו שלום הלא עת צרה הוא · או למה הוצרך להזכיר ההתרסה אף בלא כ"ב היה מתחייב · עוד קשה מדה בינונית יראים סמיתת: ואין אמר שלום כו' · עוד קשה מה שאומר ושמא יאמר אדם כו' מה שייכות יש לו כאן הלא שייך בכל התורה:

נבאר ו' מעלות · ואחר כך ד' סמכין · שש מעלות ששת ימי המעשה היום לעשותם (ובפרט עתה בימים הנוראים אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו · שש תקיעות היו תוקעין בע"ש כו' מי שטרח בערב שבת כו' ונתנו סימן ארי"ה שאג מי לא יירא · ארי"ה ר"ת אלול ראש השנה יום כפורים הושענא רבא · ושבת שובה שמפטירין שובה ישראל עד יי' אלהיך · בתיבה עד כלול הרבה כמ"ש תשב אנוש ע"ד דכא · תצרף שאג"ת ארי"ה לתיבת ע"ד הם ר"ת ששה עמודים הנ"ל · שלום אמת גמילות חסדים תורה עבודה דין ·) ואלו הששה הם כסא · תורה בראיתא בפרק רבי עקיבא שאמר הקב"ה למשה אחוז בכסא · עבודה כתיב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו · גמילות חסרים דכתיב והוכן בחסד כסא · דין דכתיב ישבת לכסא שופט צדק מלך יושב על כסא דין · אמת פירושו נצחיי שלא ימוט לעולם וכן כתיב כסאך אלהים לעולם ועד וכתיב לדור ודור כסאך · שלום דכתיב יי' בשמים הכין כסאו וכתיב עושה שלום במרומיו · ד' סמכין ד' ערים · שלשה מה שאמרו רבותינו ז"ל דירה נאה אשה נאה כלים נאים ופירש בראשית חכמה דירה נאה הוא הלב המכין · כלים כלי מעשה · אשה היא הנשמה · והאר"י ז"ל נתן סימן תשב אנוש עד דכ"א ר"ת דירה כלים אשה · ובאמצעית אלה עבודה האלהית · והרביעית הוא מעלת התבודדות שהיא מעלה גדולה לפרישות וליראת שמים כאשר הארכתי במקום אחר ויתבאר בעזרת הש"י בפרשת כי תבא וסימנך בר קודש כלומר ההתבודדות הוא קודש · ועל אלו הד' רומז המאמר · א' אבני ביתו קורות ביתו מעלת התבודדות שאין לו אלא ד' אמות של הלכה · ומקיים הצנע לכת עם אלהיך והוא ירא שמים בסתר · ורבי יוסי התפאר לא ראו קורת ביתי שפת חלוקי היה מעיד בקורת ביתו · ב' נשמה במשמעו · ג' ב' מלאכים הם יצר טוב ויצר הרע עיין בפרדס ספ"ג משער הנשמה ואח"ל בכל לבבך בשני יצריך ע"כ זהו כנגד דירה נאה · ד' אבריו של אדם הם כלים נאים:

וכשרצה משה רבינו ע"ה שתחול הברכה על ישראל התעורר אלו חשש עמודים וכתיב אש דת למו וקבלנו אלו ב' תיבות נכתבות סמוכות כאלו היה תיבה אחת · והוא ר"ת אמת שלום דין תורה · וחסר ועבודה הוזכר אח"כ בשנם לוי איש חסידך · וכתיב ישימו קטורה · וחנת הקטורת הוא הנבחר מהעבודה · ולבסוף כתיב רוכב שמים בעזרך · כתיב השמים כסאי והוא ית' הרוכב · ורמז אחר כך וכימיך דבאן ו' ימי המעשה · שש עמודים נקראים ימים · תורה דכתיב ביום הזה באו מדבר סיני פרש' שיהיו דברי תורה חביבין בכל יום כאלו היום נתנו · עבודת דכתיב ביום צוותו ע"כ אין כשרין אלא ביום · גמילות חסרים דכתיב יומם יצוה יי' חסדו ואמרו רבותינו ז"ל כל העוסק בתורת בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום כו' · דין דכתיב ביום הנחילו והיה לכם לחקת משפט ואין דנין בלילה · אמת יתבאר ביום פרין הגדול והנורא · שלום הוא חיבור והתדבקות שני הפכים · וכן ערב ובוקר והיו ליום אחד · גם ו' אלו נרמזים בתיבת וכימיך · ו' נגד שלום כי ששה מספר שלם · כי הכל מתייחד בחלקיו התחלק ו' לחלקים שתוכל לחלק דהיינו לו' חלקים לב' חלקים לג' חלקים אני התחלקים הם א"ב ג עולים ו' כמנין הכלל · וכתבתי זה במקום אחר כ"ף כפופה היא עבודה רומז על עבדות עבד נאמן הכפוף לרבו כענין שאמרו כשופר שיהיה כפוף · י' נגד תורה ששרשה י' דברות · מ' מרכז אמת המורה על היה הוה יהיה · כמו שהש"י הוא עתה כן הוא ראשון וכן הוא אחרון וזהו אמת אות ראשון ואות אחרון ואות אמצעי מלמא באתא י' דין י' דברים הם בין דיני נפשות לדיני ממונות · ר"יש ריש דברים · כ"ף פשוטה נגד חסד שיהיה ידו של אדם פשוטה וכן כתיב לא תקפוץ את ידך: אחר כך אמר דבא"ך הוא ר"ת דר' סמכין הנ"ל דירה נאה · ב"ר קודש אשה נאה כלים נאים · ועל שש עמודים וד'

סמכין

בסכין רומז הפסוק תמים תהיה עם ייׄ אלהיך בתיבת תמים רמוזים שש עמודים · תורה דכתיב תורת ייׄ תמימה · עבודה דכתיב תמים זכר · גׄ חסדים והעיקר הוא בהצטרפו עם אמת ואז הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול וזהו תמים · באמת ובלב שלם דין כתיב הצור תמים פעלו וגו׳ · שלום הוא התמימות ויחדיו יהיו תמים · אחר כך אמר עם ייׄ אלהיך רמוזיד׳ סמכין · עם ייׄ אלהיך היחוד עם ייׄ אלהיו לבדו ואין זולתו אתו וזהו התבודדות · ענין אשה נאה שהיא הנשמה היא חלק אלוה ממעל וזהו עם ייׄ אלהיך · ענין דירה נאה שהוא בלב הוא עם ייׄ אלהיך כי כן בכל דבר חסמור ללב כתיב ביה ויראת מאלהיך כמ״ש רש״י בכמה מקומות כי ייׄ יראה ללבב · ענין כלים נאים שהם כלי הגוף הוא עם ייׄ אלהיך כי חביב אדם שנברא בצלם אלהים :

והשש עמודים עיקרם להייחד בדׄ סמכין · תורה צריך להיות בהתבודדות דׄ אמות של הלכה ואמרו רבותינו ז״ל כל הקובע מקום לתורתו אויביו נופלין תחתיו · וצריך להיות בדירה נאה שהוא הלב כי הלב מבין · ובכלים נאים כלי המעשה כי תכלית הלימוד שיבוא לידי מעשה על כן תלמוד גדול שמביא לידי מעשה · אשה נאה היא הנשמה רומז לסודות התורה שהם נשמה לגוף ההלכה כמ״ש הזוהר פרשת בהעלותך :

עבודה · בדׄ סמכין · הנה התפלה במקום העבודה והיא דירה נאה בלב כמ״ש ולעבדו בכל לבבכם ופירשו רבותינו ז״ל זו היא תפלה והיא בכל כלי מעשה הגוף כמ״ש כל עצמותי תאמרנה ייׄ מי כמוך ועם הכונה היא גוף ונשמה וכמו שאמרו תפלה בלא כונה כגוף בלא נשמה · גם היא בהתבודדות כמ״ש כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם יהיה בעזרו · וזה מורה שיקבע מקום קבוע לשכינה ויתבודד עצמו מכל מחשבות גופניות עד שידבק מחשבתו למעלה כמ״ש טור א״ח סימן צ״ח ע״ש :

ג״ח בלב שלם כמ״ש אצל הצדקה לא תאמץ את לבבך · גם בכלי מעשה יהיה החסד כי בזה גדול גמילות חסדים מצדקה שצדקה בממונו וגמילות חסדים בגופו · גם בנשמתו כל המלמד את בן חבירו תורה כאלו ילדה שמשפיע בו נשמה ועל זה אמרו רבותינו ז״ל איזה תורת חסד זה הלומד תורה ומלמדה · וצדקה שהיא מכלל גמילות חסדים צריך להיות בהתבודדות כדכתיב מתן בסתר יכפה אף :

דין צריך להיות הדין ברור לדיין כלב ברור כשמש · ולגמור אותו במעשה גופו והם כלי הדיינים ויזכור שהוא דן את הנשמה שלו שנאמר וקבע את קובעיהם נפש · והיה לסנהדרין התבודדות קביעת מקום קבוע דהיינו לשכת הגזית :

אמת פועל אמת · ודובר אמת בלבבו הרי כלי המעשה והלב · והנשמה היא פקדון אמת כמ״ש הטור א״ח על ענין אמירת אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית ע״ש · והאמת הוא התבודדות ר״ל התאחדות כמ״ש הפייטן אמת חותמו להוריע שהוא אחד · כי כששואל אותך אדם אחד על ענין אחר מהו כשתרצה לשקר לו תוכל לומר לו שקרים אלפים ורבבות עניינים . אבל כשתרצה לומר האמת אז אינו אלא דבר אחד דהוא מה שהוא :

שלום בלב ולא בקרבו ישים ארבו ובכלי מעשה הוא יעשה שלום וירדוף שלום · ויעשה שלום גופו עם נשמתו דהיינו שיזכך חומרו ואם לא אזי הנשמה חלוקה מהגוף · וזהו תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם והאדם נקרא עולם קטן ותמיד מריבה בין גופו לנשמה כי הם שני הפכים ובזיכוך החומר אזי שלום · והתבודדות גרם גדול לשלום כשנפרש מהבריות אז לא קנאה ולא שנאה ולא נטירה ואין אומר ואין דבר ושלום בכל · הרי שש עמודים משולבות בדׄ סמכין :

ועל דׄ סמכין הנ״ל רומז הכתוב על פי שנים עדים או שלשה עדים וגו׳ · כי בעת מיתה בבוא האדם ליום הדין נעדרו על כל פנים שני עדים דהיינו הגשמיי׳ כי הגשם חלף והלך לו בעת מותו · והם התבודדות מקום הגשמי אשר היה שם ועדות כלי המעשה · ואמר אחר כך גם העדות השלישי שהוא טוהר הלב דירה הלב שאינו גשמי גם זה הלך בעת מותו נמצא לא יש עדות אתו בנגלה לא שנים ואף לא שלשה · מכל מקום לא יומת על פי עד אחד · והיא הנשמה שהיא נשארה חיה בעצם · כי הגוף וכל כחותיו ועניניו הוא חי במקרה ומת בעצם · והנשמה מתה במקרה וחיה בעצם ועל כל זה לא יקום עד אחד כי הכסא ששם הרוח תשוב כמו שנאמר והרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה כי הנשמה חצובה מכסא כבוד כי איך יעמוד הכסא על רגל אחד אלא צריך לעמוד על ארבע רגלים · והכוונה כי אף שהגוף ועניניו כבר הלכו מכל מקום הלך לפניו צדקתו · וכל מה אשר עשה הכל עשה רושם למעלה ורישומו קיים · ואז מבואר הברייתא דתענית ישראל הם כסא להשכינה · ואין השכינה שורה אלא מתוך השמחה ולא בצער על כן בעת צרה אין השם והכסא שלם ובמלחמת עמלק היו ישראל חסרים שלשה עמודים ולא היו זוכים עדיין אלא לשלשה · זכו לגמילות חסדים דכתיב זכרתי לך חסד נעורייך כו׳ · זכו לאמת דכתיב ויאמינו בייׄ ובמשה עבדו · זכו לדין כי במרה אתפקדו וכתיב שם שם לו חק ומשפט דהיינו דינין · וכשבאו לסיני כתיב ויחן ישראל כאיש אחד התחיל השלום · ואז עמוד עבודה כי בנה משה רבינו ע״ה שנים עשר מצבה · ואז קבלו התורה ובמלחמת עמלק עדיין לא היו שלשה אלה ואף שמשה רבינו היה בכאן המוכן לכל מה שעתיד להיות מכל מקום שוברו עמו כי ברדתו מן ההר וידי משה כבדים נשתברו הלוחות ואז בטל תורה ואז בטל שלום כמו שנאמר שימו איש חרבו על ירכו ובטל עבודה כי נדחו הבכורים · וידי משה כבדים וישימו אבן תחתיו והאבן רומז ללוחות האבנים ויהי ידיו אמונה ואהרן וחור רומזים לשלשה שהיו בהם כבר אמונה ויאמינו כו׳ ידי משה ידוע יד ימין חסד יד שמאל דין הרי אמת וחסד ודין ובמלחמת עמלק אין השם ואין הכסא שלם נחסר אותיות הו״א ו״ה מהשם · אׄ מכסא · הׄ מן הוא׳ · הׄ חומשי תורה · וׄ עבודה היא ששה חלקים · תורת עולה · תורת מנחה · תורת חטאת · תורת אשם · שלמים · קטורת · אׄ היא אחדות סוד השלום :

על זה אמר עתה בזמנינו לאחר שזכינו לכל המעלות · כשישראל שרויין בצער אל יחשוב אדם אני אוכל לקיים השלשה שהיו חסרים בזמן עמלק אלך לביתי לחדר הורתי ללמוד תורה · אוכל ואשתה במקום העבודה על דרך דאית׳ בפרק הרואה פתח במזבח ומסיים בשלחן אלא בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר ועכשיו שלחנו של אדם מכפר · שלום עליך נפשי ר״ל אאחוז במדת השלום · אל יאמר כן שמשה רבינו ע״ה כו׳ ואחר כך מפרש ענין דׄ סמכין כו׳ :

ועתה נפרש סדר הלאוין על פי שש מעלות הללו · לא תטה משפט נגד עמוד התורה משפטי ייׄ אמת שלא להטות סדרך האמת · לא תכיר פנים נגד עמוד עבודה אמרו רבותינו ז״ל בקרבן לא הוזכר שם אלהים כו׳ רק שם יהו״ה · והנה הוזכר פנים אצל שם אלהים וזהו לא תכיר פנים · לא תקח שחד עמוד גמילות חסדים · העיקר צריך להיות חסד של אמת שאין מצפה תשלום גמול · ומי שעושה חסד ומצפה לתשלום כה שעושה הוא כמו שחד · לא תטע אשירה עמוד הדין וכמ״ש המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נטע אשרה · לא תקים מצבה עמוד האמת · הנני מקדים דברי רש״י שכתב אף על פי שהיתה אהובה כו׳ ועוד אקדים בפרק חלק אמר רבי אליעזר כל המחליף בדיבור כאלו עובד עבודה זרה · כבר כתבתי לעיל דברי הפייטן אמת חותמו להוריע שהוא אחד ועל כן המשנה בדיבורו כאלו כפר באחדות · והנה מותר לשנות מפני השלום · וכן מצינו באבות · אברהם שינה ואמר על שרה אחותי היא · וכן יצחק על רבקה · וכן יעקב בענין הברכה · בענין זה השקר הוא טוב כמו האמת וזהו המצבה שהיתה אהובה בימי האבות כי אמת נקרא מצבה שיש לו מצב כי שפת אמת תכון לעד · ועל דרך אמת יש לו רגלים · אבל עתה השקר הוא לתכליה השקר ובכל שקר יש בו קצת אמת · וזו המצבה הוא ית׳ שנא עתה כי הוא חק לע״ז וכדאמר רבי אליעזר שכל המשנה כעובד עבודה זרה :

לא

לא תזבח וגו' עמוד השלם השלם הוא השלם שלימות בלי מום והמזבח מטיל שלום · שור ושה רמז ליעקב ויוסף · יעקב נקרא שה שנאמר שה פזורה ישראל · יוסף בכור שור ושניהם עמוד השלום כי יעקב איש תם והוא המכריע בין שני קצוות בין חסד וגבורה כנודע' וכן יוסף בריח שלום והוא מכריע בין ב' קצוות בין נצח והוד · אמנם עשו בגימטריא גם כן שלום אך פיזור לרשעים טוב ולא כינוס · ויהיה לקש · וכן כתיב בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש · הנה מדת יעקב תמימות ושלום · ואפילו אש שלום מורה על שלום כי כן א"ש ראשי תיבות "אהבה "שלום · אמנם עש"ו אף שבגימטריא שלו"ם יתהפך לקנא"ה שנ"אה זהו לק"ש ר"ת קנ"אה שנא"ה ושלום יהיה לנו ולכל ישר' גם משיח צדקינו שמו שלום · ואז יהיה שלום בתכלית השלימות במהרה בימינו אמן :

דרך חיים תוכחת מוסר

שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך · בכאן יש רמז מוסר להא דתנן בספר יצירה שבעה שערים הם בנפש שתי עינים שתי אזנים והפה ושני נקבי האף עכ"ל · והוא חושב השערים שהם בראש של אדם · אמנם יש שער לברית המעור וגם כן פה התחתון וצריך האדם להיות שומר השערים דהיינו הראייה והשמיעה והדיבור והכעס היוצא מאף גם כן צריך לשמור שער ברית הקודש שלא יצא זרע כי אם לקדושה · גם פה התחתון שלא ימלא כריסו כבהמה קיא צואה · ועל אלו השערים ישים האדם לעצמו שופטים ושוטרים כלומר שישפוט את עצמו תמיד · זהו תיבת לך שאמר תתן לך וישגיח תמיד שלא יהיה שם שום עבירה כי במעט אלו המקומות מקום שלם ויהיו תמיד בקדושה ובטהרה :

לא תטה משפט לא תקח שחד · מאד מאד הזהירו רבותינו ז"ל על שחד ואפילו שחד דברים ואפילו שירות קטן וכמו שהובא בטור חשן משפט איך שראוי לאדם להתרחק ולהתלבש במדת חסידות כפרישות דבר זה ואשרי אנוש יעשה זאת · כי ברגע אחר נכנס בו קירוב הדעת ומטה משפט דהיינו שמהפך בזכיותיו ביותר ודורשי רשומות אמרו רמז שחד תטה משפט כי כשתטה אותיות שחד נעשה מטה דהיינו האותיות שלאחר שח"ד הם תט"ה כי לאחר לקיחת שחד תטה משפט :

מצות מינוי המלך על דרך הפשט הוא שיהיה מוראה של מלכות על' עם יי' בקיום התורה והמצות על כן מוזהר המלך ביותר שאת שישמור הוא בעצמו התורה והמצות כי קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים ולכן נצטווה המלך ספר תורה יותר על שיש לו לפי שהחיוב עליו כפלים משאר העם · ומטעם זה הוזהר על ריבוי הכסף והזהב והנשים שהם מורים על ריבוי התאות · וגם על ריבוי הסוסים כדי שיהיה דבק בהשי' וישם בטחונו בו · כי אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם יי' אלהינו נזכיר · והנה דרשו רבותינו שום תשים כל משימות שאתה משים כו' כן אני אומר גם כן לתוכחת מוסר · כל מי שיש לו איזה התמנות על ישראל צריך ליזהר בתוספות קדושה וטהרה ·

ולזה סמך לפרשת מלך לא יהיה לכהנים הלוים כל שבט חלק ונחלה עם ישראל אשי יי' ונחלתו יאכלון · כי מאחר שבחר יי' בשבט הזה לכבוד ולהפארת על כן צריכין הם להיות יותר בדביקות בהשי' וחרדים לדבריו וכל הגדול מחבירו דינו יותר מדוקדק וסביביו נשערה מאוד · ובזה יובן מ"ש אחר כך וכי יבא הלוי מאחד שעריך מכל ישראל אשר הוא גר שם וגו' · ופרשה זו מיירי בכהן ולא בלוי ולמה קורא לכהן לוי ולעיל' מיניה כתיב וזה יהיה משפט הכהנים קורא לכהן כהן ועתה קוריהו בשם לוי נודע כי הכהן מצד החסד והלוי מצד הגבורה והנה התנשאות הכהן יותר מהלוי ודינו יותר מדוקדק על כן רמז והיה הכהן ללוי כי אף שהוא מצד החסד מכל מקום הוא בעצמו נידון במדת הדין שהוא מדתו של לוי · וחלק כחלק יאכלו בקרבנות הרגל כי כולם נוטלים חלקם לעצמם ונידונים במדת הדין · ונודע כי בכל הרגלים נידון העולם במדת הדין כדתנן בארבע פרק' העולם נידון · בפסח על התבואה · בעצרת על פירות האילן · בחג נידונים על המים בראש השנה כו' :

הג"הה
ומצאתי בקונטרסי דהאר"י ז"ל שכתב יש בכאן רמז כמ"ש על בן לוי מיום ורמז לכשר הלוי שהיה כהן למיכה ופירש רז"ל שהוא יהונתן בן גרשם בן מנשה והנו"ן תלויה והוא בן משה רק שעשה מעשה מנשה וזהו רמז שאמר בכאן גרשם קרי ביה גר שם · ואמר שאם יחזור לשרת בשם יי' אין ראוי לדחותו הואיל ולא היתה כוונתו לעבוד ע"ז שלא שטעה במאמר יעבוד אדם ע"ז ולא יצטרך לבריות ולכן אם יחזור בו חלק כחלק יאכלו אא"כ פי' מי גרם שנעשה ויבא למנוע ולאיזה (לכך כלומר יהא שהיה לכך ויבא כוון) ממוכריו על האבות כי ארז"ל על ויואל משה שנשבע לו שכן ראשון יהיה לע"ז והשני שלו · ולכן כתב לבד הדבר שכל הכשר הלוי והיה מיום לעבודה זרה ע"כ :

תמים תהיה עם יי' אלהיך זה הפסוק כולל כל ההנהגת המדות וקדושת ושיהיה דבק בהשם תמיד תמים תהיה · עוד יש בזה הפסוק רמז גדול הסתבאר בזוהר במקום אחר ואמר כשהאדם עושה ומקיים מצות מוסיף כח בדיוקנא דלעילא ובעבירה פוגם דלעילא ותתא כו' וכשאדם חוטא מחזו רשימין באפיה כו' · וזהו ענין הכרת פניהם ענתה בם · וכן כתיב חכמת אדם תאיר פניו והרב אלשיך פי' מ"ש יעקב על יוסף אלכה ואראנו כי רצה להסתכל ברשימו דאנפיה מה הוא · וכן אמר אחר ראותך כי עודך חי כי הנני רושם רשימו דאנפך כי איש חי והאיר יי' פניו אליך ובאור פני מלך חיים וע"ז כתיב מה תשתוחחי וגו' ישועות פני ואלהי ר"ל מה אצטער ביותר הלא יש תקנה בתשובה להושיע רשימו דפני וגם לסלק פגם דיוקנא דאלהי' · ואשני פנים האלו כתיב פנים בפנים דיבר יי' עמכם ועל זה בא הרמז יראה יראה כדרך שבא לראות כן בא ליראות · ובזה יתבאר פסוק חסור שכמעט אין לו הכנה לך אמר לבי בקשו פני את פניך יי' אבקש הענין זה הפסוק קאי אפסוק דלעיל מיניה לחזות בנועם יי' · ואמר רבון דעלמא לך אמר לבי · לך אין צורך לראות ארשומי פני כי לבי אומר עסך כלומר לפניך נגלה תעלומות לב · לבי ובשרי שניהם יהדיו ירננו אל אל חי · ולבני אדם בשרי לבד · בקשו את פני בקשו לשון רבים כי מדבר עם בני אדם ואמר אתם בני אדם בקשו את פני ואימת אני רוצה בזה שיבקשו את פני כשאני את פניך יי' אבקש לחזות בנועם יי' · האדם יראה לעינים ויי' יראה ללבב כלל העולה כשהאדם חוטא עושה רשימו ופגם באנפוי וכביכול גם למעלה · על זה בא האזהרה שתהיה תמים עם יי' אלהיך דיוקנא דלעילא ודיוקנא דלתתא · ראה עד היכן מגיעין פעולותיו של אדם :

מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו · וכן כרם ולא חללו ילך וישב · וכן ארש אשה ולא לקחה · ילך וישוב דע כי ג' זמני עה"ב הן כמוזכר ביוצר של שבת חיי עה"ב וימות המשיח ותחיית המתים · חיי עה"ב הוא בית נאמן שם דירה נאה לכל צדיק מדור לפי כבודו · ימות המשיח יהיה לקוחי איש ואשה הקב"ה וכנסת ישראל כדכתיב כי יבעל בחור בתולה יבעלוך בניך ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך · ואחר תחיית המתים יהיה הנצחיי' אשר עין לא ראתה אלהים זולתיך ופי' רז"ל הוא סוד יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית והוא כרם ה' צבאות · ע"כ החוטא חוזר ממערכי המלחמה ותלה הכתוב באלו כי רומז שלא השלים לחכין הדרך לג' אלו שלא חנך הבית ולא חלל הכרם ולא לקח האשה · ישוב לביתו וענין ישוב רומז שיעשה תשובה ויתקן דרכיו והסנך

וסימנך תשב אנוש עד דכא דכ״א ר״ת דירה כרם אשה · ודע כי מלחמות הערים המוזכרי׳ בפרשיות ההם רומזים גם כן על מלחמת האדם עם המלך הגדול הוא היצה״ר אשר בקרבו · כי תצור אל עיר · היא עיר קטנה ואנשים בה מעט כמו שפי׳ רז״ל · ואמר וקראת עליה לשלום ענין השלום הוא שיורכך אגוף ויהיה נכנע והזדככו הוא מתדבק בנשמתו כמ״ש לעיל ת״ח מרבי׳ שלום · ואם לא כבשת היצה״ר בטבע אזי וצרת עליה בסיגופי תעניות ובהתשת כח מצד עסק התורה תמיד הנקראת תושיה וביתר הכנעו׳ ואז תהיה כבושה לפניך:

בעזר עוזרת השבטים סיימתי פרשת שופטים

תורה שבכתב פרשת כי תצא

זה שמו אשר יקראו לו׳ קדושת הגוף וקדושת דמים׳

נר מצוה מצוה תקל״ב מתרי״ג מצות · לעשות ליפת תואר כדין הנזכר בפרשה · תקל״ג שלא תמכר אשת יפת תואר שנאמר ומכור לא תמכרנה · תקל״ד שלא לכבוש אשת יפת תואר ולהתעמר בה · תקל״ה לתלות החייב תליה · שנאמר ותלית אותו על עץ · תק״לו לקבור הנהרג וה״ה לקבור מתים שנ׳ כי קבר תקברנו ביום ההוא · תק״לז שלא ילין הצלוב על העץ שנ׳ לא תלין נבלתו על עץ · תקל״ח להשיב אבידה שנ׳ השב תשיבם · תקל״ט שלא להתעלם מהאבדה בעת שיראה שנ׳ לא תוכל להתעלם · תק״ם להקים המשא על האדם או על הבהמה שנ׳ הקם תקים עמו · תקמ״א שלא להניח בהמה תחת משאה או איש ומשאו עליו והוא נבוך במשאו אלא לעזור ולהקים עמו שנאמר לא תראה את חמור אחיך ונומר והתעלמת מהם · תקמ״ב שלא יתקשט האיש בתכשיטי אשה · תקמ״ג שלא תלבש האשה תכשיטי או מלבושי האיש כגון כלי מלחמה וכיוצא בו שנאמר לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה · תקמ״ד לשלוח המוצא קן צפור בדרך את האם ולקחת הבנים שנאמר שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך · תקמ״ה שלא לקח האם מעל הבנים שנאמר לא תקח האם על הבנים · תקמ״ו לעשות מעקה להסיר המכשול שנ׳ ועשית מעקה · תקמ״ז שלא להניח המוקשי׳ והמכשילי׳ בבתינו ובארצינו שנ׳ ולא תשים דמים בביתך · תקמ״ח שלא לזרוע תבואה או זרעים בכרם שנ׳ לא תזרע כרמך כלאים · תקמ״ט לאכול כלאי הכרם שנ׳ פן תקדש המלאה והקבלה שפן תוקדש ר״ל פן תוקד אש ר״ל שאם תזרע כלאים בכרם צריכה שריפה שאסור להנות ממנה והיינו איסור אכילה · תק״ן שלא לחרוש בשני מיני בהמה שנאמר לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו · תקנ״א שלא ללבוש שעטנז והוא כלאים בבגד שנאמר לא תלבש שעטנז ונומר · תקנ״ב לישא אשה באחד מדרכי הקניה שנ׳ כי יקח איש אשה ונומר · תקנ״ג לישא מוציא שם רע את ארוסתו שנ׳ ולו תהיה לאשה · תקנ״ד שלא יגרשנה שנא׳ לא יוכל לשלחה כל ימיו · תקנ״ה לסקול מי שנתחייב סקילה שנ׳ וסקלוה אנשי עירה · תקנ״ו שלא לענוש מי שהוא אנוס בחטא שנאמר ולנערה ולא תעשה דבר · תקנ״ז לישא אונס את אנוסתו שנאמר לו תהיה לאשה · תקנ״ח שלא יגרש האנוס אנוסתו כל ימיו שנ׳ לא יוכל לשלחה כל ימיו · תקנ״ט שלא יבא סריס בקהל ה׳ ר״ל שלא יבא על בת ישרא׳ שנאמר לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה׳ · תק״ס שלא יבא ממזר בקהל ה׳ שלא ישא בת ישראל שנאמר לא יבא ממזר בקהל ה׳ · תקס״א שלא יבא עמוני ומואבי על בת ישראל שנא׳ לא יבא עמוני · תקס״ב שלא להרחיק זרע עשו מקהלנו אחר שנכנסו בדתינו שנאמר לא תתעב אדומי · תקס״ג שלא להרחיק זרע מצרי אחר הכנסת בדת שנאמר לא תתעב מצרי · תקס״ד שלא לדרוש שלום לעמון ומואב בשעת המלחמה שנאמר לא תדרוש שלומם וטובתם ונומר · תקס״ה שלא יכנס טמא למחנה לויה שנאמר כי יהיה בך איש אשר לא טהור ונומר · תקס״ו להתקין מקום בצאתם למחנה והוזהר להפנות שם שנ׳ ויד תהיה לך ונומר · תקס״ז להתקין יתד להיות לו עם כליו לחפור ולכסות המקום שהפנה בו שנאמר ויתד תהיה לך על אזניך ונומר · תקס״ח שלא להונות עבד זה שנאמר בו לא תוננו · תק״ע שלא לבוא על אשה בלא כתובה וקדושין שנאמר לא תהיה קדשה מבנות ישראל · תקע״א שלא להקריב אתנן זונה ומחיר כלב שנאמר לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב · תקע״ב תקע״ג לא תשיך לאחיך ונומר לנכרי תשיך ונומר שלא ללות בריבית ר״ל שלא לקחת מעות ולתת ריבית וזה אזהרה ללוקח שנאמר לא תשיך לאחיך ר״ל לא תושך מאחיך · ולהלוות לנכרי בריבית שנאמר לנכרי תשיך וזהו לדעת הרמב״ם והסמ״ג חולק · תקע״ד שלא לאחר הנדרים והנדבות עד ג׳ רגלים שנאמר כי תדור נדר לה׳ אלהיך · תקע״ה לקיים כל היוצא מפי האדם שנא׳ מוצא שפתיך תשמור · תקע״ו לאכול שכיר במה שעושה במחובר לקרקע שנאמר כי תבוא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך · תקע״ז שלא ליקח השכיר יותר על אכילתו שנ׳ ואל כליך לא תתן · תע״ח שלא יאכל השכיר בעת המלאכה במחובר לקרקע שנא׳ וחרמש לא תניף כלומר בשעת הקציר לא תקצור לעצמך · תקע״ט מצות גירושין בשטר שנאמר וכתב לה ספר כריתות · תק״ף שלא יחזיר המגרש את גרושתו אחר שנשאת לאחר שנ׳ לא יוכל בעלה הראשון כו׳ · תקפ״א שלא יצא החתן לצורך המלחמה ולא לשום דבר שנה תמימה שנ׳ לא יצא בצבא ולא יעבור לכל דבר שנה יהיה נקי לביתו · תקפ״ב לשמח החתן את אשתו שנה תמימה שנ׳ שנה אחת יהיה נקי לביתו ושמח את אשתו ונומר. תקפ״ג שלא לחבול כלים שעושין בהן אוכל נפש שנ׳ לא יחבול רחים ורכב · תקפ״ד שלא לתלוש סימני צרעת שנ׳ השמר בנגע הצרעת · תקפ״ה שלא למשכן ב״ח בזרוע אלא במצות ב״ד שנ׳ לא תבוא אל ביתו לעבוט עבוטו · תקפ״ו שלא למנוע העבוט בעת שהוא צריך לו העני שנ׳ לא תשכב בעבוטו ר״ל לא תשכב ועבוטו עמך · תקפ״ז להשיב המשכון לבעליו בעת שהעני צריך לו שנ׳ השב תשב לו את העבוט · תקפ״ח ליתן שכר השכיר ביומו שנ׳ ביומו תתן שכרו · תקפ״ט שלא לקבל עדות הקרובים שנאמר לא יומתו אבות על בנים ר״ל לא יומתו האבות בעדות בנים כו׳ · תק״ץ שלא להטות משפט גר ויתום שנאמר לא תטה משפט גר יתום ואלמנה · תקצ״א שלא למשכן בגד אלמנה שנאמר לא תחבול בגד אלמנה · תקצ״ב להניח עומר השכחה שנאמר ושכחת עומר בשדה ונומר · תקצ״ג שלא ליקח עומר השכחה שנאמר לא תשוב לקחתו · תקצ״ד להלקות המחויב מלקות · תקצ״ה שלא יוסיף בהכאתו יותר על מה שחייב או על מה שאמדוהו שנאמר ארבעים יכנו פן יוסיף: תקצ״ו שלא לחסום את הבהמה בשעת מלאכתה שלא תחסום שור בדישו · תקצ״ז שלא תנשא היבמה לזר שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר · תקצ״ח לייבם אשת אחיו בלא בנים שנאמר יבמה יבא עליה · תקצ״ט לחלוץ אם לא רצה לייבם שנאמר וחלצה נעלו · ת״ר להציל נרדף אפילו בנפשו של רודף שנאמר וקצותה את כפה · תר״א שלא לחוס על הרודף שנאמר לא תחוס עיניך · תר״ב שלא להיות אצלינו אבן גדולה או קטנה שנאמר לא יהיה לך בכיסך · תר״ג לזכור מעשה עמלק שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק · תר״ד להכרית זרעו של עמלק שנאמר תמחה את זכר עמלק · תר״ה שלא נשכח מעשה עמלק שעשה עם אבותינו בצאתם ממצרים:

לוחות הברית

תורה אור כתבתי בכמה מקומות ענין האדם שהוא תכלית הבריאה ונעשה בצלם אלהים וכדמותו וכמו שנברא ד"ו פרצופין הוא ואשתו על שם כי שוים הם כן גופו ונשמתו יחדיו היו תמים קדושים לאלהיהם · אח"כ נלקחה אשתו ממנו כדי שתהיה לו עזר כנגדו ואז היו מתייחדי' ממש והיו לבשר אחד · ואז נעשה האדם בשלימות דמות עליון · ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה איתא שבעה צורות קדושות יש לו להקב"ה וכולן כנגדן באדם שנ' כי בצלם אלהים עשה את האדם זכר ונקבה ברא אותם ואלו הן שוק ימין ושמאל · יד ימין ושמאל · גוף וברית וראש הן שש ואת אמרת שבע הוי באשתו דכתיב והיו לבשר אחד ע"כ · כי שתי זרועות משל לחס"ד וגבור"ה שתי שוקיים משל לנצ"ח והו"ד · אבר המוליד משל ליסו"ד שהוא הברית הקולט הזרע הנמשך מכל האברים ומריק בלויה שלו ובה האדם שלם ודבק באשתו נגד מלכו"ת והיו לבשר אחד וכתיב ויברך אותם ויקרא את שמם אדם · הרי אדם נעשה שלם עם חוה אשתו · ואז נשמתו היתה מלובשת במלבושי כבוד · כי עצם האדם הוא הפנימיי' והגוף הוא הלבוש ולבושו היה כתלג חיור כתנות אור באלף והיו למאורות נשמתו וגופו · ובזה נשלם האדם בג' שלימיות הכללו' כל שלימותיו הנרמזים בתיבת סנ"ן ר"ת ממון "גוף "נשמה דהיינו מה שהזכירו בשופרי' דיעקב שהוא מעין שופרי' דאדם הראשון ויבא יעקב שלם · ודרז"ל שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו ואור תורה היא אור הנשמה · כן האדם כשהיה שלם לא היה חסר שום דבר ולא היה צריך לשום דבר כי מקומו היה גן עדן ומאכלו מעצי הגן ולא היה לו צורך לשום עסק רק לעסוק בעבוד אלהיי' כי לזה הושם בגן לעבד' ולשמר' ודרז"ל לעבדה זהו מצות עשה · ולשמרה מצות לא תעשה · והיה מקיים תרי"ג מצות ברוחניותם כמ"ש הפרד"ס בשער הנשמה והארכתי במקום אחר · אבל האדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמה קילקל בעצת הנחש הקדמוני והוסר העדי מעליו ונתלבש בעור ובשר ונעש' גופו חומריי כתנות עור בעי"ן ומאז גוף יוצאי חלציו לדורות הנבנ' כהטפה היא טפה סרוחה כי נעשו הטפות מים עכורים וסרוחים כצד זוהמת הנחש שבא על חוה והטיל בה זוהמא · ולאחר שנתטמא בחטא ההוא נשתלח הטמא מחוץ למחנה שכינה שהוא הגן עדן · ואז כמה יגיעות צריך לחיות יגע להמצי"א לחם לאכול ובגד ללבוש ויג"ע כפו כי תאכל · וכן כתיב בזיעת אפך תאכל לחם וצרכי בני אדם הם מרובים · והאדם הנעשה במטבע עתה הוא רודף אחר המטבע שהוא הממון שעל ידו ממלא חסרונו · נמצא אדם שהיה קרב אל השלימות נתרחק ואף ששלימת הנפש דהיינו הנשמה נשאר קדושתה · כי הנשמה טהורה היא · מ"מ אלו השתים דהיינו שלימת הגוף ושלימת הממון נחסרו ממנו · וכשבחר בנו ה' מכל העמים וחלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו וישראל נקראים אדם נתן לו תורתו התמימה בתרי"ג מצות שנתגשמו כמות שהן נוהגות עתה · ובקיום מצותיה אנו מתחננ' בשנים אלה לזככם ולטהרם דהיינו קדושת הגו"ף וקדוש דמי"ם ואז נעשה טהור מטמא כשיזכך וכמו שהושם בג"ע לעבדה ולשמרה ברוחניות כדלעיל · כן עתה הוציאנו ברוך הוא מבית עבדים שנהיה לו עבדים כמו שנאמר כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם · ובזה מוסיפין כח וגבורה בנשמה · ולעתיד נחזור ונהיה כאדם קודם החטא כתנות אור באל"ף ויחי בהם חיות נצחי ולא מיתה ויהיה הנצחיות בשלימות גוף ונפש עולמי' נהנה וניזון מחשכינת בהסכמת חכמי האמת כמ"ש הרמב"ן · ולא כהרמב"ם שס"ל הנצחיות היא לנשמה לבד · וזה ההזדככות הוא ע"י המצות התלויות בגוף והתלויות בממון · אשר כמעט כל המצות המוזכרות בפרשה זו הם בגוף ובממון · וכולם רומזים להענין הנ"ל:

הג"ה

מ"מ וכו התטליס שנתפשט ומטו' אדם ונ"ע הפנס אף על הנשמה ונצריכן רוב הנשמות להתגלגל עד לעתיד יהיו כולם נשמות קדשות ויתבררו בקנת טעיד' עלות דפרשה זו על סוד הגלגול)

דע כי עיקר שלימות הגוף הוא קדושת ברית המעור והזיווג לקדש הטיפה היוצאת ממנו שממנה נבנה גוף האדם שלא תהיה טפה סרוחה מצד הזוהמא רק יראה שלא יאבד טיפה אחת כי כשהיה בזוהמא היא אבידה · אמנם כשמקדש את עצמו אז נעשית טפה קדושה והיו לאחד הוא ואשתו להתקדש ולהוליד ואז הם בדמות עליון בסוד ד"ו פרצופין תפאר"ת ומלכו"ת כוד הזיווג הקדוש המולידי' נשמות כמבואר בארוכה במקום אחר ולא תועיל קדושת הזיווג בשעת תשמיש כי אם כשמזדווג בבת מינו כי כן נלקחה האשה חוה מאדם איש ה · ובצלם אלהים נעשה האדם · אבל כשאינו בת מינו או כשאינו מתקדש בתשמיש אז משכבו ומושבו חוצה · כי זה לעומת זה עשה אלהים כמו שיש זיווג עליו בסוד פנימיו הקדושה כן זיווג מסטרא דשמאלא בר מינן הוא סמאל ולילית · כי נחש מצד סמאל הטיל זוהמא בק"ל שנים שפי' אדם מאשתו הוליד רוחין ושידין מצד לילית רחמנא ליצלן · ע"כ צריך אדם לדבק בבת מינו הדומה לו ויקדש את עצמו בשעת התשמיש ואז יתהוה קדושת הגוף · והוזכרו בפרשה זו ענין הזיווג שהוא קדושת הגוף וגם טהרת הגוף · ואז ג"כ גופו מכובד וצריך לנהוג כבוד בגוף ישראל ולהיות חס עליו: ואלה המצות כי יקח איש אשה לקדש אותה · ונקי לביתו יהיה שנה א · ואם אין הזיווג עולה יפה גט כריתות · ולא יחזירנה אחר אשר היתה לאחר · ודיני אונס ומפתה · ודין מוציא שם רע · ולו תהיה לאשה כל הימים · והפסולים לבא בקהל ממזר עמוני ומואבי עולמי' · ואדומי ומצרי עד ג' דורות · ולא יבא כרות שפכה · ולא תהיה קדשה מבנות ישראל · ודין יבום וחליצה · ודין יפת תואר · והרחקת אתנן זונה ומחיר כלב להביא בית ה' · גם בא ציווים על טהרת הגוף ויד תהיה לך וגו' ויתד תהיה לך וכסית את צאתך ושלא יכנס טמא למחנה לויה · גם עונשי הגוף המזככים את הגוף להסיר ממנו חלאת הטומאת · כגון מצות סקילה · ודיני מלקות · ושלא להוסיף · ולהשמר בנגע הצרעת · גם ענין איך הגוף מכובד: לא תלין נבלתו על העץ · גם מצות שמירת הגוף עשיית מעקה · ולהציל הנרדף ושלא לחוס על הרודף · ושלא להחזיר העבד שברח מח"ל לא"י ושלא להונות אותו ומצות סיוע הקם תקם עמו·

אח"כ מענין דמים קדושת שלימות הממון · ענין בגד ללבוש · שלא ללבוש שעטנז · ולא יהיה כלי גבר על אשה · ולא ישל' אשה על איש: ושלא לחבול בגד. אלמנה · ושלא לעבוט את הלוה בעצמו כ"א על ידי בית דין · והחזרת העבוט · ושלא לחבול כלים העושין אוכל נפש · ואיסור רבית ולנכרי תשיך · והשבת אבידה · ושכחת עומר · ואיסור כלאים · ומדות ומשקלות · ודיני שכר שיאכל ממה שעושה ואל כליו לא יתן · ובזמנו תתן שכרו · ומצות משפט גר יתום ואלמנה · ושלא יעיד קרוב אלו נוהגות בדינים בגוף · ובדינים התלוים בממון · גם בבעל חי נצטוו על גוף וממון · על גוף שלוח הקן · אם תראה בהמה רובצת על ממון לא תחסום שור בדישו · אחר כך סיים במחיית עמלק שהוא טומאת הגוף למחות את זכר עמלק·

ועתה אבאר במקצת כיד ה' הטובה עלי·

כי יקח איש אשה וגו' סוד הקדושי' שמקדש אותה וקונה אותה ועושה הקדש לאחר רק והיא באחדות א' עמו · ומקדש עצמו בשעת התשמיש · הם בסוד זיווג העליון ד"ו פרצופין תפארת ישראל בשכינת עזו וידו"ד בהיכל קדשו ההוא שם אדני' הי"כל · וזה הזיווג של תפארת ומלכות מעורר זיווג העליון חכמה ובינה · גם נשלם

שם ידו״ד במצות פריה ורביה בן ובת כי אב ואם כסוד אותיות י״ה מחשם שהם חכמה אב ובינה אם והבן והבת בסוד ו״ה מהשם הפארת בן ומלכות בת · וארם ואשתו בקיום פריה ורביה הוא דמות להאצילות תרין זיווגין דלמעלה סוד י״ה וסוד ו״ה · והנה לשם ידו״ד י״ב צרופין · ע״כ נקי יהיה לביתו שנה אחת סתם שנה י״ב חורש נגד י״ב צרופין · ודע כי הזיווג הברור כשם שגופותיהן מתייחד׳ והיו לבשר אחר כן נשמותיהן מיוחדות למעלה ואז היא בת זוגו · ולפעמים אינה בת זוגו ממש או פוטרה בגט ויצאה והיתה לאיש אחר כי אינו שלו וניהגין לכתוב הגט בי״ב שיטין מקיש יציאה להויה שהיא י״ב כמו שכתבתי · ומי שמגרש אשתו שהיא בת זוגו עליו ארז״ל המגרש אשתו הראשונה מזבח מוריד עליו רמעו׳ · אשתו הראשון הוא סוד זיווג ראשון כלומר שאינו מהמגולגלים לתת לו אחרת ואז המזבח המכוון נגד מזבח של מעלה שהיא אשת חיל · וכתב הרקנא״ט אמרו ספר כריתות כי כמו שנזדווגו גופיהן כך קודם יצירתן נזדווגו נשמותיהן ובהתפרדו זה מזה צריך ספר כריתות שיכרות ביניהן גם צריך לשמה שנאמר וכתב לה לשמה וצריך שמו ושמה ושם עירה כי הפירוד הזה איננו רק בהן וגם בשמותיהן לא בד״ו פרצופין ע״כ ל׳ · חכלל העליון הזווג הברור הוא כסוד ד״ו פרצופין וכשמתייחד בטהרה ובקדושה ובצניעות רומז ליחוד העליון וגורם ברכה ושפע מן הברית העליון להשכינה ועושה שלום מלמעלה למטה · ולא תהיה קדשה בישראל כי אם מתייחד עם הקדשה גורם שהשפע העליון יבא לפלגש שלמעלה שהיא הקדשה ומביא כחות הטומאה לעולם · ולא יבא ממזר · עמוני ומואבי כי הם בחוץ מושכם נשפעות מרות מסאבא · והם ברמות הזיווג הטמא סמאל ולילית · ובנים זרים יהיו סולידים ובמדרש רות מאן דעייל ברית קדישא ברשות׳ אחרא עליהם כתיב בה׳ בגדו כי בנים זרים ילדו · אבל מהזיווג הקדוש נפשותיהן של ישראל נאצלות ממקור הקדושה דכתיב אני כברוש רענן ממני פריך נמצא שהרמז בו על אצילות נפשותיהן של ישראל ממקור הקדושה ואמר בו רענן כי מוצא תמיד פירותיו כענין ממזרח אביא זרעך · וסוד זיווג הארם באשתו הוא סוד משפיע ומקבל וכשאינו ראוי להוליד פוגם למעלה והוא ט״עם לא יבוא פצוע דכא וכרות שפכה כי נפסק מקורו ונהר יחרב ויבש · והגורם לזה עושה עון גדול · ובתרגום יונתן וירושלמי תמצא כי לא יתבול רחים ורכב הוא אזהרה למי שאסר חתן וכלה מתשמיש המטה · וגורמים להפסיד ולאבד ולהוצי׳ שכבת זרע לבטל׳ ומאבדים אותה הנפש שהיתה ראויה להיות נוצרת ולכנוס בטפה ההיא וזהו כי נפש הוא חובל כלומר נפש הוא משחית ומפסיד מלשון ואנכי בראתי משחית לחבל:

ומטעם ארומי ומצרי הותרו ברור שלישי לאחר גירותן · הנה אברהם אבינו היה גר צדק ראש הגוים ויצא ממנו פסולת וכן מבנו עד דור ג׳ הוא יעקב אבינו מטתו שלימה · ואח יעקב לעשו · ועל ידי עשו זכה יעקב אבינו להברכות · ע״כ דור ג׳ מאדום יבא בקהל · וזה״ש לא תתעב ארומי כי אחיך הוא ואח יעקב לעשו והם דור שלישי · וכן הדין במצרי כי הותחל גלות מצרים ת״ל שנה מאברהם דהיינו מברית בין הבתרים · ושם במצרים נזדככו נשמותיהן של ישראל בכור הברזל · עד שנעשו אומה שלימה ס׳ רבוא ונקראו ישראל על שם אבינו יעקב ישראל שהוא דור ג׳ לאברהם · ע״ב ג״כ דור ג׳ יבא ונומר כי גרים הייגו שם:

והרחקת אתנן זונה ומחיר כלב מבית ה׳ כי בית ה׳ היא השכינה · והזונה היא מצד לילית · ושם כלבים צועקים ומלאך מות בעיר והמע״ה התפלל הצילה ונגמר מיד כלב יחידתי:

ודע כי יש ב׳ זונות א׳ לילית הזונה הנזכרת · הב׳ היא מחלת ולילית ממונה על יללות · ומחלת ממונה על תוף ומחול ושמחה של הוללות וסכלות מצד הטומאה והיא סוד יפת תואר כאשר נבאר לקמן א״ה · ולא התירה התורה אלא כנגד יצה״ר · ואחר כך צריך לגוולה ובכתה את אביה כו׳ שזהו הכנעת מחלת · ע״כ הבנים היוצאים מיפת תואר הם בנים זרים · וזהו ענין סמיכת פר׳ בן סורר ומורה · ונסמך לפר׳ המחויב תליה · ודין מוציא שם רע כי מוצא את אשתו לצד הרע ואומר שהיא מסטרא דרע והוא בענין פילגשים שכתבתי בפרשת חיי שרה על מה שארז״ל ולבני פלגשים נתן אברהם מתנות ופי׳ רבותינו ז״ל שם טומאה מסר להם והענין הוא פלגש שם · שם מורה על השורש שהוא קודש · וטומאה מורה על התפשטות החצון עיין לעיל בפרשת חיי שרה · וכמו דאת אמרת שם טומאה כן הוא ענין שם רע · ע״כ ענוש יענש ולו תהיה לאשה דבוקה בו שלא להפרידה חוצה · גם אונס ומפתה כי צורך זיווג הקודש צריך להיות מדעת שניהן ומרצון שניהם בסוד משפיע ומקבל · וסוד חליצה ויבום הוא עמוק מאוד הוא בסוד הגלגול והואיל ואתא לידי אבאר גם כן קצת רמזי סודות בפרשה זו על זה הענין · כי תכלית הזיווג הוא זיווג נשמות מין במינו ולא בנשמת אחר ואז הבנים הנולדים בני לה׳ כי יתקיים ממני פריך יצא · כי לתכלי׳ זה הוא האר׳ שילד ברוסה · ומי שאין לו בנים מת בנה״ז ואינו חי לעה״ב ביען כי מיעט את הדמות:

והנה נבאר תחילה קצת מסוד הגלגול ומזה יתבאר ענין זיווג ראשון ושני ואז יתבאר ענין יבום וחליצה · בסוד טעם מצות הקבירה האריך הרקנא״ט וכתב עוד וזה לשונו על דרך סוד העיבור כבר הודעתיך כי לא ישא אלהים נפש וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח כדי שלא לאמר נזירותיו של הקדוש ברוך צוה שלא להלינו כי כל עוד שלא נקבר לא יתגלגל משל לארם שאינו נושא אשה אחרת עד קבורת הראשונה לכן צוה לקוברו מיד כי אולי מיד ימצא מנוח אשר ייטב לו׳ ראייה לזה המדרש הכתוב אחריו לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך · והרמז למת שכתוב לבלתי ידח ממנו נדח וזהו נדחים ואם הש׳ יתעלה מחזיר אבידה לבעליה לרוב הימים נרבק בדרכיו וזהו אמרו אבדת אחיך אבל לא אבידת גוי כמו שרמזתי בסוד העבור בפסוק וזאת לפנים בישראל עכ״ל · ועל אבידה ונדחים הנ״ל נאמר והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדי׳ בארץ אשור והנדחי׳ בארץ מצרים וגו׳ · ובברכת תקע בשופר גדול כו׳ מתפללים על קיבוץ גליות הנשמות המפוזרי׳ בארבע כנפות הארץ בגלגולם וכן בנוסח מפני חטאינו כו׳ קרב פזורינו מבין הגוים ונפוצותינו

הג״ה

(וז״ל הזוהר כלהו דלא תלין כבלתו על העץ תכא יומן דאיקרי אדם ונשמתא כפקא מיניה ומית אסור למיכת בביתא ולמעבד ביה ליכה בארעא משום יקרא דהאי גופא דלא יתחזי ביה קלנא דכתיב אדם ביקר בל ילין מאי טעמא משום דאי יעבדון הכי נמשל כבהמות בדמא אי בעירי לא הוה כהו ולא איתחזי כהו רוחא קדישא אוף הכא בבעירי גופא בלא רוחא והאי גופא הוא יקרא דכלא לא איתחזי ביה קלנא ותאנה בכניעותא דספרא כל מאן דעביד ליה להאי גופא בלא רוחא עביד פגימות בגופא דעלמין דהא בגין דא לא עביד ליכא בארעא קדישא דמלכא בארעא דכתיב ולא תטמא את אדמתך משום דקדי גופא יקירא דאיברי בדיוקנא דמלכא כמד מן בעירא הה״ד נמשל כבהמות נדמו והכתוב הוא כי האדם נעשה בדיוקנת הגור העליון׳ ותבניתו ואבריו מכון למרכבה עליונה ע״כ אסור לראות מורה עליונה בלי קיות ואסור לבזותו אחרי מותו וזה רמזו באומרו ולא תטמא את אדמתך הרמוז לגוף האדם הנגזר מאדמה׳ כי בהליכו ככבין בו כחות הטומאה מתאוין להתלבש בגוף העשוי בצלם של מעלה ואף כי המגונה הואת נוהגת בכל המתים הזוכרים בפרט בתלוי כי שם מתקבצי׳ כחות הטומאות יותר עשרות אחרי׳ וגם בזה סוד הרמוז במ״ש קללת אלהים תלוי יש שני מלאכי כקראים עז״א ועזא״ל שהם מקוללי׳ מאלהים מפני שקטרגו לבריתן שאמרו מה אנוש כי תזכרנו ואפילו קב״ה מאתר קדושתהון ומעילא כו׳ עיין במדרש רות מהזוהר שהאריך ואיכון תלוין כו׳ איתא בהבדלה דר׳ עקיבא דאמר עז״א ועזאל הוי דיוריהון גליין וכקב יתהון מן כיריהון ותלי יתהון בטורי קבל דשמשא דשמשא לא פויין כו׳ והובא ברקנא״ט פר׳ בראשית ויאמר שהם תלוין לעולם דומה תלוב להתדבק בדיוני לו כל ערב למיכו · עוד כתבו פרש׳ בענין קללת אלהים תלוי כי קללת אלהים מרוים במקום התלוי שהאויר נפסד וגם טומאת

מירכתי ארץ · כל אלו הענינים על קיבוץ גליות הנשמות שנתפזרו כי יש הרבה עניינים גלגולים והנני אוסיף נופך משלי על מה שהזכי׳ בזה הפסוק שור ושה לא תראה את שור אחיך ואת שיו וגו׳ · הנה אקרים מ״ש המקובלים בענייני הגלגולים

הארץ שהגיד אחר כן ויכאן תכין טעם הדקדת האדם ממקום המנוחה והדומין לו כי התקלקל האויר יוליד נגאי בנפש וישתנה כוונת הלב הוך ונר ואיכור זה נהל ישרא׳ מזין קיפלה נכית לבו דכך בנפש הכבד · וישראל קדושים הם וכבוד אלהים עליהם תמיד כענין שנאמר כי יי׳ אלהיך מתהלך בקרב מחניך והיה מחניך קדוש:

ומאחר שרברי האלהי מהר״ש אלקוויץ ביותר מפוררים אעתיק לשונו וזהו · ואומר כי ביום ברא אלהים אדם על הארץ וייצר בו רמ״ח מיני מאורות אשר שם שם לו האצילות והם חקותיו משפטיו ותורותיו · מצות עשה אשר יעשה אותם האדם וחי בהם בעולם הנז׳ ובצלם יחיה גם העולם הזה ושס״ה גידים כנגד שס״ה מצות לא תעשה כנודע · ויפח באפיו נשמת חיים אצולה ממנו ית׳ עולה עמו בעלוהה מלובשת ומקושרת במצות הללו כאשר אחת מהנה לא נעדרה ואם חסר אחד מכל ממניה חייב מיתה ולא יעלה אל המקום הנועד לה וכפי חסרון מנין המצות כן רחוק המקום · ומה גם אם עבר על אחת ממצות יי׳ אשר לא תעשינה והוא ית׳ בחמלתו על מעשה ידיו חשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נדח ותקן להם מדת הגלגול והיא החזרה אל העולם הזה · ומדה זו נחלקת לשלשה חלקים כנגד שלשה מדות של שלשה אבות · יש מהם יחזרו לזה העולם לא למצוה שחסרו ולא לקבל עונש על עבירה שעברו · אבל לעשות חסד עם בני דורם וכמו שנתבאר בספר הפליאה ובספר התמונה ובספר לבנת הספיר · ואסמכיה אקרא ויתעבר יי׳ בי למענכם כי העיבור כמו גלגול ואם יתחלפו ביותר ופחות כנודע לשקועים בחכמה וא״כ אמר שעבורו היה לצורכם · וסוד המקרא ברקדוק חוק ההכחר לא נתן ליאמר כי אם מן הפה אל האוזן · וסדה זו במה הצד החסר מדתו של אברהם · ויש שיבואו לזה העולם לקבל עונש על עבירות אי אפשר תיקונם כי אם בזה העולם כי כן יסד מלך מלכי המלכים · ומה גם בהדיבות בבריתות כי על כל כרת וכרת ישוב והוא סוד עוללים ויונקי שדים המתים בקטנותם וכל זה כאשר לא שבו בתשובה שלימה · ועל כן כל לבב אנוש יתר אף הם בפע׳ הזאת לא הרבה ברשע אפשר שבפעם האחרת עבד ואם ישוב עתה בתשובה ינתק חבל הגלגול · ואלה המתגלגלים כאשר לא שבו אל השם בשלשה פעמים כמוזכר בדברי אליהוא הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר עוד לא יתגלגלו כי אם בחיות ובבהמות טהורים וטמאים הקל הקל קודם וז״ש פעמים שלש עם גבר · ומי שלא ירד לסוף דעת האלהי רשב״י ע״ה חשב שהוא ז״ל הרחיקו והמתבונן בדבריו יבין כי הוא ז״ל הקריב מציאותו ביען הוא רחוק וזר אצל השכל ונחזור לענין ונאמר כי אלה יתגלגלו במדת הפחד מדתו של יצחק · ויש שיבואו לזה העול׳ להשלי׳ המצות אשר חסרו עד השלי׳ חקם ואלה יבאו עד אף דור עד אשר ישתלמו ואלה גלגולם ע״הת מדתו של יעקב עכ״ל:

והנה שור הוא מצד הגבורה כמ״ש ופני השור מהשמאל ושה הוא שה פזורה ישראל ומדת יעקב הוא תפארת ובא הרמז שלא יהיו נדחים הנלגולים שהם מצד שור ושה · כי מה שהוא מצד החסר פשיטא כי הגלגול הוא לו למעליותא ע״כ האדם המקיים מצוה זו בגשמיות מתעורר זה הסוד הפנימי · וכן רמוז בפסוק לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה ואף כי הענין רומז שלא ישנה סדרי בראשית כי האיש הלובש שמלת אשה עושה מן המשפיע מקבל והאשה הלובשת בגדי איש עושה מן המקבל משפיע וסוד המלבוש הוא סוד גדול סוד כתנות אור והם מלבושי כבוד ובהיפך כתנות עור בגדים צואים כאשר הארכתי בהם במקום אחר אמנם יש בזה נ״כ מסוד הנשמות כי יש הפרש בין נשמתין דמסטרא דדכורא ובין נשמתין דמסטרא דנוקבא וזהו סוד וילך אל נפשו וישאל את נפשו אל נפשו מסיטרא דדכורא את נפשו מעלמא דנוקבא כדאיתא בזוהר בפרשת ויגש ע״ש · וז״ל הרקנאט בזה הפסוק כי גם הנה רמז לסוד העיבור ורמז רמז מופלא שלא יתחלפו נשמות זכר ונקיבה בגלגול בענין שלא עשני אשה · ובפרשת בראשית כתב כי מצד זה בא העקרות · כי אי אפשר להיות התולדה אם לא כשהוא זכר ממש אף בנשמתו והיא נקיבה ועל זה נאמר לא יהיה בך עקר ועקרה גם מלבוש אלמנה כמ״ש לא תחבול בגד אלמנה רומז לזה כמ״ש הרקנאט ברמז טעם לא תחבול בגד אלמנה בסוד לא תקום פעמים צרה עכ״ל · ודבריו מבוארי׳ על פי מה שכתב בפרש׳ משפטים בפסוק אם חבול תחבול שלמת רעך עד בא השמש תשיבנו לו כי רומז לסוד העיבור ואמרו שזה הפסוק מדבר על נשמת האדם שצריך להפקידה בכל לילה להקב״ה כמ״ש בידך אפקיד רוחי (וביארת השמש היא המיתה) ורמזו בלא תחבול בגד אלמנה על לא תקום פעמים צרה ע״כ כי אלמנה רומז לנשמה מגולגלת שנתאלמנה כבר ונתגלגלה כך הזהר שלא תגרום שתצטרך עוד לגלגל

הגה״ה

ומצאתי כתוב בקונטרס דהאר״י ז״ל וזה לשונו (הנה כל אחד מהכינוגות של שורש הנשמה צריך לקיים כל התרי״ג מצות כי אין לך דבר שאינו כולל מכולם אך אינו דומה מי שכבר קיימו כל המצות בשורש נשמתו המקודמות אליו אף על פי שהוא לא קיימם למי שלא קיימו עדיין מן השורש שלו ודע כי כל המצות שאינם יכולים לקיימם בעולם הזה כמו הקרבנות וכיוצא הנה לזה צריכים להתגלגל כל אותם שלא קיימו מצות אלו בימיהם ויתגלגלו אחר שיבנה בית המקדש במהרה בימינו לקיימם ואל זה רמזו רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול שאמר כי כשהטה את הנר לכשיבנה הבית אביא חטאת שמנה והנה שאר המצות כמו יבום או גט וכיוצא שאין יכולת באדם לקיימם אם לא שבאו׳ אליו הנה כאשר זה האדם אשר בא לידו מצוה זו ולא קיימה אשר זה הוצרך להתגלגל בהכרח לקיימה לפי שבא לידו ולא קיימה ולא עשה והנה זה שלא בא לידו יתעבר באחר דרך עיבור ולא בגלגול ממש ואז יקיימנה עי׳ זה שאין כן אם בא לידו איזה מצוה או שהיה יכול שבידו לקיימה ולא עשאה זה ודאי יתגלגל בע״כ לקיימה ויש חילוק אחר כי מי שנתגלגל מפני שבאה מצוה לידו לעשות ונתעצל מלקיימה והוא יותר מוכרח שלא יחטא אבל מי שבא לידו לעשות המצוה ולא עשאה ועבר עליה זה ודאי אינו מוכרח כראשון שלא יחטא כי הראשון לא בא לידו עדיין רק שהוא כתנע ומלתפש לקיים׳ כגון שלא רצה לתפש למצוה קן בפר לקיימה · אבל זה השני שבא לידו ולא קיימה אינו דומה אליו · גם דע כי אם האדם לא ישלים ענינו בכל התרי״ג מצות במעשה בדבור ובמחשבה יתגלגל בהכרח והדבור הוא בכבוד ולא סתורה לעולה וכו׳ גם מי שלא עסק בפרדס שהוא פשט רמז דרש סוד בתורה יחזור ויתגלגל לקיים כלם עכ״ל ·

הגה״ה

גם יש רמז בפסוק לא תחסום שור בדישו רמז לו הרקנאטי ז״ל יש מפרשים כי עונש המיוחד עם הכופים שירים של שעלות להתגלגל בשור אם לא שב בתשובה ולפי שנסער פיו לבלי פק אמרה תורה לא תחסום שור בדישו כי הותרה לו ועל כן סמכו לפרשת יבום עכ״ל פירוש דבריו שור הוא תלמון שירה וה״ם שותרה לו · פירוש כי כבר היה פיו מותר ונפתח בשירתו ועכשיו כאן נשמתו מנשערת בעונשו לכן לא תגערנו ביותר במסימתו או יש לומר כי כיון שקבל עונשו שנתגלגל בבהמה הותרה לו עכשיו פעירת פיו לסיית פתוח ונועה על בלילו ואל תגערנו יותר במסימתו בהיותו בקיבול עונשו:

הג״הה

ומצאתי בקונטרס דהאר״י ז״ל בענין זוג ראשון ושני ונלגולם וזה לשונו מוליא אסירי׳ בכושרות דרשו רז״ל כאן בזווג ראשון כאן בזווג שני ואמר גם כי מ״ם וקשה לזווג׳ כקריעת ים סוף הוא בזווג שני דע כי האדם כשבא פעם אחת לזה העולם והיה קדש ואז בא בת זוגו עמו כנודע הנה כשהוא בא ליתן הראוי לישא אשה או מזדמנת לו בת זוגו כרגע בלי שום טורח כלל ועיקר אמנם אם חטא האדם הזה ונתגלגל והוצרך להתגלגל עליו והוא מאותם שנאמר עליו ויצאה אשתו עמו שנתגלגלים גם בת זוגו פעם אחרת עמו בעבורו הנה האדם הזה כאשר יבא לישא אשתו

לגלגל פעם שנית · ואז תקום הצרה פעמים
וכשנעבר המצוה הנשמית אז גורם זה הדבר ואני
אומר שגם רישא דקרא לא הטה משפט גר ויתום
רומז לזה · כי הנשמה היא גר בארץ כי מקורה
האמיתית היא בבית אביה למעלה · והזהיר לא
תטה משפטה · והנה הנשמות הם מזווג אב ואם
שהוא קב"ה וכנסת ישראל כנודע · וכשיש צדק
למטה אזמאירה נשמתו ועולה למעל' התהתעוררות
מנשמתו · והם סוד מיין נוקבין דאושירת לגביה
המוזכר בזוהר' כי מרת מלכות באה מקושט לגבי
תפאר"ת · לאמיר חזי כמה ברא אתינ' אבל כשאין

אשתו לא תודיע כת זונו אליו אלא עי' מדה גדולה וקטנו' ועלמינו' גדולו' כי אחר שהתגלגל
יש לו מקטרג לימעלה גרונים למנוע הזווג ההוא ולכן ממיינין בניהם קטנות גדולות וזה נקרא
זוג שני כי היא בת זוגו ממש רק שהוא כוונ פעם שנייה על ידי גלגול ועליו אמר וקשה
לזווגם כקריעת ים סוף ולכן תראה כיזה פעמים שנעשה זוג כרגע בלתי שום קטטה ויגיע
לאורים וזה יורה היותה בת זוגו ונכמוד פעם ראשונה ויש זווגים שיש בהם כיום קטטות רבו
ומכיש' גדולו' קודם שיגיעו לעשות ואח"כ כמושך השלו' גדול ואין עו קטטה כלל וזה מורה
על היותו זוג שני · ודע כי סוד הגלגול הוא בסוד ו' שהם הו' קצות שב' בהם שש שנים
יעבוד וכנו' כר"מ פר' פנחס כי ה"יוד הוא גלגל ועם הו' הוא גלגול והענין הוא כי אין גלגול
אלא לזכרי' ולא לנקיבו' רק כי הם יוקבלו' עונשם לעה"ב ובניהם' ואיכם לפעמי' ומתגלגלת
האשה אינו בסיבת רק בסבת בעלה וכמו שאמר וגלה אשתו עמו כמו' כבכל פר' משפטי' עכ"ל·

הדבר כך ואין התתעוררות עולה אז הנשמה כיתום בחיי אביה ואמה · וע"ז הזהיר לא תטה משפטו רק משפט צדק · וצדק צדק תרדוף להיות צדיק תמים · ובעשיתו משפט גר ויתום למטה הוא גורם להתעוררו' והפך בהפך · גם בענין כלאים יש רמז לזה · אף שהאריך הזוהר בענין לא תזרע כרמך כלאים וגו ולא תחרוש בשור וגו' לא תלבש שעטנז וגו' כי משנה סדרי הבראשית שכתב בהם למינהו והרי הוא מערב כחות העליוני' זה בזה ומעביר מעלת שליחותם ונמנע' מלגמור מאמר יוצרם ותפקידם · עיין באורך בזוהר ובראקנטי ז"ם יש רמז ג"כ לגלגול כאשר מצאתי כתוב בקונטרסי דהארי ז"ל וז"ל סוד הכלאי' שנאסרו בתורה להרכיב כבר גליתי לך במקום אחר סוד המגולגלי' באילנו' ובזרע' לתיקון נפשם ויושם שם עד מלאת קצבת הגזרת שנגזרה עליהם ואם תערבם יחד תגרום עונש למגולגלי' שם כי זה מגולגל בבחינ' א וזה בבחינה אחרת ואתם תערבם זה בזה יחד עכ"ל:

ועתה אבאר סוד היבום והחליצה · כבר כתבתי בריש דברי כי האדם בצלם ודמות עליון שהם ז' צורות וכן באדם הם ששה ב' זרועות וב' ירכים וגוף וברית · והז' היא אשתו והיו לבשר אחד · ועל ידה הוא בונה בנין כרמות זה ומי שאינו עוסק בפריה ורבי' ממעט הרמות והדמות היא מדה אחרונה · הנקרא תמונ"ה בני' פרצו"ף אר"ם · והנה המדה הזאת רגליה יורדות מות מ"ש רגליה ר"ל מה שתחת המדה הזאת והוא משטרון אשר עליו ממראה מתניו ולמעלה טוב כלומר מתדבק במדה הזאת · אשר עליה נאמר מצא אשה מצא טוב · וממראה מתניו ולמטה רע שהוא מתדבק בקליפות והוא אתר דמותא שארי ביה ומטטרון נקרא נער ומנדלפון סנדל
וזה יתבאר בסמוך במאמר הזוהר · נחזור לדברי הראשוני' ההולך בלא בנים מת הוא בעה"ז · ולא יחיה לעה"ב ·

ויש תקנה קרובה לזה ע"י יבום · ומתחילה
צריך לידע כי כל איש מניח רוח באשתו
כי ע"י אשתו היו השלמת שבע הצורות · ונשאר
באשתו רוחו לאחר מותו ובפרט בי"ב חדשים
הראשוני' כמו שהאריך בזוהר בענין הסבא בפר'
משפטי' וזה הרוח לוחם עם בעל השני שנושא
האלמנ' שגם הוא נותן רוח בה ואלו הרוחו' מתקוטטו'
פעם זה מנצח ופעם זה מנצח · אמנם שני אחים
שוים הן והן מאילן אחד כי הנשמות הן למעלה
משפחות משפחות דומו' לאילן שענפיו מרובין ·
ע"כ מצטרף רוח את הראשון עם רוח את השני
ומתגלגלת נשמת האח הראשון בזרע היולד ואז
הוא חוזר ונבנה · והנה אעתיק בקצרה מדברי
הסבא לענין זה וז"ל סבא סבא כיון דשארית
לשטטא בימא זיל ברעותך לכל סיטרין דימא ·
השתא אית לגלאה הא אמינא דהא פרוקא עד
אתי על ההוא מאנא דקא אמינא אעיל תמן ודביק
תמן רוח דיליה בההוא מאנא ולא אתעביד
בלום אפי' הכל דפומא יאות הוא וכן הוא
סבא סבא אי תימא ותגלי אימא בלא דחילו שאר
בני נשא דעלמא דקא מסתליק מניה והא ידענא
דרוח דיליה שביק בהאי איתת' דהות ליה ורוחא
אעיל תמן מה אתעביד ההוא רוח ואי
נסבא אוף הכי מה אתעביד דהא גברא אחרא
אתי עליה לאקיימא רוח ברוח לא אפשר · דהא
האי דאתי עלה השתא רוח אעיל בה · וההוא
קדמאה דאסתלק רוח אעיל בה · ההוא קדמאה
בנין הוו ליה והאי דהשתא לאו פרוקא איהו רוח
דשבק ההוא קדמאה בההוא מאנא ואתא האי
ואעיל בה רוח ודאי לא יכלי תרווייהו לאתקיים
כחדא · אי נימא דאתעביד אי אפשר מה אתעבד
מניה אוף איהי לא אנסיבת ההוא רוחא דשבק בה
בעלה מאי אתעביד · אי נימא דאתאביד לאו
הכי כל דא צריך לאתגלאה · ת"ח כמה עילאין
וגבראין דמלכא קדישא דקא עביד ומאן יכיל
למללא

בנ"הה

(ואם תקשה א"כ איך עלה על דעת בן עזאי שלא לקח אשה כמו שגליתי בזה דברי' כעיניס
ק"ס המקובל מה"רם אלקווין הלוי ולרוב חביבותם אעתיק עד נגירא · וז"ל ואמנם אוי בן עזאי
גוף נשמה שנפשו חשקה בתורה הוא דבר כמלא צריך שתתבונן בו והוא סוד גדול לא תמנעהו
כי אם בחשוקי סיס הגדול בו' הזוהר ובפרט בס' התיקוני' והדבר כי זה שאמרנו שמי
שהולך בלא בני' אין לו תקנה · צריך שתדע שזה יהיה כאשר בא להוליד ולא הוליד כי אם בוא
בא לעה"ב לקיים מצוה אחרת שאסר לו מקודם · או לקבל כרת או עונש אחר · וכל שכן
וכל שכן אם בא להתחסד עם בני דורו · אלה לא יצטרכו לבנים ולא ישבעו אם לא הולידם
ואם הולידום לא להם יהיה הזרע ואין זה בכלל מה דאמרי' בבמה מדליקין בענין כדרי' אשתו
של אדם מתה ובנים של אדם מתים כשהם קטני' · ואין זו אשתו ואין אלו בניו · אבל
האשה הואת היא ממי שלא זכה לבנות ואלו לבניו ועל כיוצא בזה כאמר מכיכו לדיקים במיתתן
מולידי' כי כבר מתו בפעם אחרת ועליהם אמר שלמה בחכמתו ומשבח אני את המתים שכבר
מתו ועתה לא באו כי אם לקיום מצוה כאמור או לקבל עונש ועליהם כאמר וכבן
ראיתי רשעי' קבורים ובאו כי אמרי' שנקברו עו' שבו אל העה"ז וישתכחו בעיר אשר כן עשו ·
אינם זוכרי' מה שעבר עליהם בשכבר ואינם נותני' לב לשוב אל ה' · מה שאין כן
בצדיקי' כי בבואם הנה נפשם זוכרת אשר היה כבר לעולמים והנה היא עולה במעלות בית ה'
ועל זה תראה הצדיקי' מי שיש להם נטיה למצוה מצוה אחרת כר' פנחס בן יאיר כפדיון
שבוים · כי נפשם דורשת הטוב להם וזה שהיא צריכה כי על כן באה לעה"ז · ואלה
בהולידם אינם בניהם ולא ילקו בעונם כי על כן אמרו אשתו ובניו אשתו דיקא בניו דיקא ·
וגם אלה לא ירשו עטרת אביהם כבני מר"עה · והוא מבואר כאשר תזכור מה שהקדמנו וע"כ
השיב בן עזאי שואלם דבר ומה אעשה ונפשי חשקה בתורה ואמרי שהיא נוטה אל עסק התורה
יראה שלוה באה לעה"ז לא על הבני' · והיא תשובה נכונה עם מה שפרשנו ויקשה
ולתו כי מי שיהיה טהור וכדרך לא היה וחלל לעשות הפסח ומפני שנפשו חשקה בתורה הייטב
בעיני ה' אלא תכרת הנפש ההיא ככתוב בתורה · וסוף דבריו אפשר לעולם שיתקיים ע"י
אחרי' מתוק מדבש כאשר תבין את אשר לפניך לדיקים במיתתן מולידי' · אמר ואם
תקשו עליה כי עכ"פ יש ויש מי שלא זכו לבנות והיו באים על ידי אם הייתי נושא אשה ·
גם יש כמוכי מגולגלי' אחרי' יבאו על ידם וידוע ליודעי' כן כי המגולגלי' יקראו אחרים ואכ
לכלם ויבאה והית' לאיש אחר מדה כנגד מדה שמגולגל וזו מגולגלת והדין נותן שיקראו אחרי'
כי אינם עצמם אבל אחרים כי ע"כ בובלי' עונות ראשוני' והוא סוד לדיק ורע לו לדיק בן
רשע כלומר שהיה רשע מקודם ורשע וטוב לו רשע בן לדיק שהיה לדיק מקודם כנדרש בספר
הבהיר והוא אמת ותורתו אמת ודינו דין אמת ולכתנו לא כדע הלדיק הזה מה היה לפני' ועל
כן כתמה על ייסוריו ויודע כל נסתרות ישתבח שמו היודע עושה בו דין אמת' והוא
סוד יסוריו של איוב כי היה סובל עונו' ראשונים ככתוב בספר הסודו' כי היה נפשו של תרח
וכאשר נגלו אליו האלהי' והודיעו סוד הדבר אמר על כן אמאס ונחמתי על עפר ואפר

למללא לון · כד האי בעלה תניינא אתי ואעיל רוחא בההוא מאנא · רוחא קדמאה מקטרגא בהאי רוח דעאל · ולא אתיישבן כחדא · ובגין כך אתתא לא אתישבת כדקא יאות בהדי בעלה תניינא בגין דרוחא קדמאה מכשכשא בה · וכדין איהי דכיר' ליה תדיר ובכת עליה או אתאנחת עליה דהא רוחא דיליה מכשכשא במעהא כחויא ומקטרגא בהדי רוחא אחרא דעאל · עד זמן סגיא מקטרגן דא בדא ואתער דא דעאל לההוא דעאיל בקדמיתא · לבתר דא קדמאה נפיק ואזיל ליה ולזמנין דדחי דא קדמאה לההוא תניינא אתעבי' ליה מקטרגא עד דאפיק ליה מעלמא : ועל דא תנינן דמתרין והלאה לא יסב בר נש להאי אתתא דהא מלאך המות אתתקף בה · ובני עלמא לא ידעין דהא רוחא כיון דאתתקף וקא נצח לההוא רוחא אחרא תניינא · מכאן ולהלאה לא יתעריב בר נש אחרא בהדיה כו' עוד האריך שם ולא הבאתי אפילו זה אלא לראות נפלאות בענין זיווגם · שורש ישי דף ט"ו וביאור דבריו בקצרה הנה הוא העמיק שאל"ה אחרי שהונח שהאדם הניח רוח בבטן האשה והגואל הוא היבם הבנים רוח אחר והיו לאחרי' כמו שחקרים למעל' · א"כ שאר בני האדם שלא הוזקקו נשותיהם ליבם שהיו להם בנים או שלא היו להם אחים מה יהיה מהרוח ההוא כי זה כמו כן מניח בה רוח · ולהיות לאחרים א"א אחרי שאינו גואל · ולשבת יחדיו אי אפשר ושיאבד אי אפשר והשיב כי המת הניח שם רוח · וזה שבא עתה כמו כן נותן בה רוח והראשון

הכני מתכסס אחרי שידעת שלא ממכי מי שאמר לפניך והנכי עפר ואפר · ועד עת לא דמו לא ידע מי הוא והיה קורא תגר כי היה עמון ניער ולא ידע סוד הדבר ואף כי כבר התחיל אליהוא להודיע סוד הדבר בכלל לא הודיעו הפרט הזה · ושמעתי מהרב מה"ר יעקב בי רב ז"ל כי הענין כאן ומתקבל כמה שאמר איוב בא"וב חרה אפו על מקני כמעט אלקים ובשלשת רעיו חרה אפו על אשר לא מצאו מענה וירשיעו את איוב · כי שתי הכתות צודקות ובלתי צודקות · כי איוב אמת שהיה צדיק אבל נכשלת היתה נדקת כי פטלה נשכבר כמדובר ועל כן חרה אפו על צדקו נפשו לא נדקו עמיו כי בזה הדין עמו · ובשלשת רעיו חרה אפו על אשר הרשיעו את איוב כי איוב לא היה רשע כי נפשו היתה רשע מהפעם האחרת והוא היה צדיק בפעם הזאת · ובזוב לזה שהיינו בו כי זהו פירש דברי בן עוזי אמר לעולם שיתקיים ע"י אחרים · והוא מבואר מה שלא יתכן כזולת זה · ועל כן לא ימנע אדם עצמו מלעשות פרי כי מי יגיד לו את את אשר כבר היה ואפשר שצריך לבנים ואם ילך ערירי לא יכנס בפלטרין של מלך ואין לו מנוח ועל כן כאן גואלו הקרוב אליו והוא אחיו ובאל אותו כי יבאו כאשתו עמם וכיוה כבלא דרכיו יה' בזה כיווב' במעשה רב דרבי חייא רבי יוסי כד אשרעו לאליא קד כינבלא דנגר ריאותיו בפסוק יעשה ה' עמכם חסד · כי אשתו שהיתה היא עתה אמו ואחיו שהיה הוא עתה אביו וכהפכו עליו סדרי בראשית לסבה הנזכרה שם · ואם תזכור מה שכתבנו בפסוק הנזכר מדברי האלהיי' כהמה יעלזו חסידים בכבוד תשכיל מאומה דבר למה יהיה זה הדבר מיוחד באשת המת מאשה אחרת · והיא כי עוד שאר רוח האיש ההוא באשה ההיא ועליו הוא נבנה כמובא שמה · ועל כן הבן הראשון אשר תלד היבמה בכוין הוא והיה בדבר כהוגן הוא האיש הראשון · ומשם והלאה הם בני השני והבן כל זה · ואחרי שידעת כי הנפשות כן כדעות ומשפחות שמה כמדובר הנה הקרוב מכלם הוא הגא · אמנם למה לא יסיה זה בלתי יותר מהאח אחרי שהוא הקרוב יותר · כתב הרב רבי מנחם מריקנ"אט ז"ל דבר זה שאל הרב רבי יום טוב את הרב רבי שלמה ז"ל · והשיב לו לפי שיותר דומים פנים הכשכים שוה לזה ממה שהם דומים אל המעיין שכתבנו משל וכן משל בין האחים והאב ובת כתב בזה הרב שם טוב טעם אחר כי האב נאר להוציא ענפיו ופירותיו ולא היה לו כח להוציא ענף אחד שני פעמים · ומטעם יהודה תמר נדקת היתה אבל האחים יש לכן להוציא ענף זה מכלל ענפיהן כי לא הוציאו פירותיהם עדין עכ"ל :

מתעורר על השני וע"כ המו מעיה לו ודמעתה על לחיה וזוכרת אותו · ובכן כל דאלים גבר לפעמים האחרון נוצח את הראשון ומגרש אותו ולפעמים הראשון נוצח את השני ומת האיש האחרון ולכן הנושא אלמנה מסוכן חרבה כי לא ידע איך יפול דבר · ומטעם זה נשאת לשנים לא תנשא עוד כי אחרי שכבר הוחזק הרוח הראשון בנצחון לא ישוב אחור ימינו ועצם בכחו לכל יבא · ובאחרית דבריו אמר כי הנצחון נתן למי שהוא בן זוגה כי אם הראשון איננו בן זוגה רק שנתנה לו עד יזכה בעלה בה כענין תמר ורות כמובא בס' הזוהר במקומות רבו מספור אז נדחה הראשון מפני השני · ואם הראשון הוא בן זוגה יתרחק זה השני לפעמים אם לא רב חילו :

גחזור לענין היבום והחליצה · האשה נקראת מנעל כי הוא מנעולה של בעלה שהוא נעול ומוסגר תוך חקה · וכשהיא חולצת המנעל לאחיו של בעלה שהוא כמו בעלה אז היא מסתלקת ממנו ונפתח ויצא הרוח וצריך לבקש לו מנוח באשר ימצא · והזוהר בפרשת חקת האריך מאוד בענין נעל בפסוק וזאת לפנים בישראל על הגאולה ועל התמורה אעתיק קצת מהמאמר ז"ל ויאמר אל תקרב הלום של נעלך מעל רגלך · וכי אמאי נעל הכא · אלא אתמר דפקיד ליה על אנתתי' לאתפרשא מינה ולאזדווגא באיתתא אחרא דנהירו קדישא עילאה ואיהי שכינתה וההוא נעל אוקים ליה באתרא אחרא · אעבר ליה מהאי עלמא ואוקים ליה בעלמא אחרא · ועל דא כל מה דיהיב מיתא לבר נש בחלמא טב · נטיל מיתה מאני מביתא ביש כגון סנדלא מאי טעמא · בגין דאעבר רגלוי מהאי עלמא וסליק לון ובניש לון לעלמא אחרא אתר דמותא שארי ביה כדא' מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב · ורזא דמלה חוא בין חברייא ודא כד מיתא נטיל לון אבל בזמנא דחייא שליף מסאניה ויהיב לבר נש אחרא בגין לקיימא קיים קא עביד בגזירה דלעילא · נעל דחליצה בגוונא אחרא וכלא אתר חד ת"ח ההוא מיתא דאסתלק מעלמא בלא בנין · האי בת נדיב לא כניש ליה לההוא בר נש לגבה ואזיל לאתטרדא דלא אשכח אתר · וקב"ה חיים עליה לאתתקנא לאתתקנא בעפרא כמה דכתיב ואדם על עפר ישוב ואוקמוה · אי ההוא פרוקא לא בעי לקיימא לאחוה בהאי עלמא בעי למשרי חד נעל ברגליה · וההיא איתתא דתשרי ליה וסקבלה להחוא נעל לגבה · אמאי אלא בגין דההוא נעל בגין מיתא הוא ואתיהיב ברגליה דחייא אחוה · ואיתתא מקבלה ליה לההוא נעל לגבה לאחזאה דהא ההוא מיתא בין חייא אהדר בעובדא דא · והא בהיפוכא מההוא נעל דנטול מיתא מחייא · והשתא האי נעל נטיל חייא מן מיתא · ובההוא נעל ההוא מיתא לא אזיל בין חייא · ואתתא נטלה ליה לגבה לאחזאה דההיא אתתא עטרת בעלה נטלה ליה ומקבלה ליה לגבה ובעי לבטשא ליה לההוא נעל לארעא לאחזאה דישכין גופא דההוא מיתא · וקדוש ברוך הוא לזמנא דא או לבתר זמנא חיים עליה ויקבל ליה לעלמא אחרא · האי בטשותא דההוא נעל בידא דאתתא לאחזאה דהא אתתבני מיתא בעפרא אחרא דהאי עלמא · והשתא יתוב לעפרא דתוה מתמן בקדמיתא כדין ההיא אתתא תשתרי למעבר זרעא אחרא ואוקמוה עכ"ל · וז"ל מהר"ש הלוי אלקוויץ שורש ישי דף ע"ז בביאור המאמר כוונתו כי לשון נעל הנה נאמר על האשה והוא לשון נקיה על דרך אומרם ז"ל באלה הדברים רבה ויתר תהיה לך על אזניך בסוד ובלשון נקיה נאמרו דברי התורה לא תחשב לך בלא אשה עשה תיקן זיין שלך ע"כ · וכן לענין נעל · ואמרו לאתפרשא מינה ולאזדווגא באתתא אחרא הוא פירוש הפסוק כלו כי של נעלך מעל רגלך הוא הפרישה מהאשה אשר לו ואומרו כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא על הדרישה והזדווגות באשה אשר הוכיח לוא' וטעם אשר אתה עומד עליו הוא ע"ד שרמזנו בספר אילת אהבים בפסוק מי יתנך כאח לי אצל ותמונת ה' יביט כי אחרי שמדרגת משה היא אספקלריא המאירה והמקום חוה הוא אספקלריא שאינה מאירה הנה הוא עומד עליו באמת · ואומרו דנהירו קדישא עילאה מפני שהוקשה לו כנוי זה · והבבד בי תמרה הזאת נקראת ארץ ונקראת אדמה · נקראת ארץ מלשון רצון ומורה על קבלתה ממקור הרצון ואז היא רצה לעשות רצון קונה · ונקראת

ונקראת אדמה כשהיא מושפעת ממקום הדין הארום· והואיל וכן הוא למה קוראה בשם המורה הדין ביום חתונתו וביום שכחרת
לבו· ומן הראוי שתקרא בשם המורה על הרצון והרחמים בעת ההיא עת דודי· ולכן השיב כי אין הנרצה בשם אדמה
הנה כי אם על הדרך הנאמר אדמו עצם מפנינ' המורה על הזכות ועל הבהירות כי אין בכל הגוונים בהיר ומבהיק כמוהו וזהו שאמר
רנהירו קדישא עילאה· והיא ענין נאה למתבונן בו יוצא קורת רוח בו במקומות רבים אשר ימצא בהם כנוי זה בהיותו מורה על
הרחמים והרצון· ואמר עוד ואיהי שכינתא· כלומר ומטעם זה ובסבה זו היא שוכנת בתוך בני ישראל מפני שהיא מקבלת
מהאור העליון· לא כן כשהיא מקבלת מהדין כי אז היא שחורה· ואמרו ז"ל האי שחור ארום הוא אלא שלקה· אמר
עוד וההוא נעל אוקים ליה באתרא אוחרא אעבר ליה מהאי עלמא ואוקים ליה בעלמא אוחרא· ביאר עוד מה שאמרנו בענין
הליצת הסנדל איננו מורה כי אם על הפרישה מהאשה· ולכן ביאר אלינו תיבת כי הנאמרת במקרא הזה כי המקום אשר אתה עומד
עליו הנה הוא מלשון אלא שהוא אחד כארבעה לשונות ששמשו כדאיתא בשילהי גיטין· ופירש המקרא של נעלך מעל רגלך
הפרש עצמך מן האשה הזאת ולא יהיה לך עסק אלא באשה האחרת הנקראת אדמת קדש כי המקום אשר אתה עומד עליו פירושו אלא
המקום אשר אתה עומד עליו מהיום והלאה אדמת קדש הוא עכ"ל· הרי מבואר סוד יבום וחליצה והכל סובב על
ענין שהאדם הוא בצלם ובדמות וענין זיווגו מורה על שלימות הדמות ולהיותו עוסק בפריה ורביה להרבות את הדמות ולא למעטו ואז
יתפשטו הרבה נשמות וזהו קדושת הגוף שעיקר קדושתו ע"י הזיווג הראוי ובקדושה ובטהרה:

גם נתבאר מתוך מה שכתבתי ענין טהרת הגוף דהיינו ויתד תהיה לך וכסית את צאתך וגומר· ואמר והיה מחניך קדוש
וכבר רמזו הזוהר מחניך הוא מחנה הגוף רמ"ח אברים וש"סה גידים שהם בצלם אלהים יהיה קדושים והנאה תהיה בחוץ
ומכוסה· גם נצטווינו שלא יכנס טמא במחנה לויה רע כי יש ג"ע התחתון וג"ע עליון· וג"ע עליון מחנה שכינה· וג"ע
התחתון בערך מחנה לויה· והאדם כשחטא ולבש רוח טומאה נתגרש אפילו מג"ע התחתון· ה' חפץ למען צדקו נתן לנו
את תורתו לקיום המצות ובקיומינו אותה אז נזכה ללבוש פנימי דהיינו כתנות אור כא"לף ויש לבוש למעלה מלבוש· דהיינו נעשה
לבוש לג"ע התחתון מקיום המצות בגשמיות בפועל· ולבש עוד יותר פנימית נארג מידיעת הסודות ובזה הלבוש יבא אל המלך בג"ע
העליון· אבל כשחוטא אז מתלבש בבגדים צואים· וצריך מירוק וזיכוך ללבן הלבוש וכבס וטהור· והם מתכבסים
על ידי העונשים הקצובים בתורה· יש מהם ד' מיתות בית דין· והם נגד ארבעה אותיות שם ידו"ד להסיר חלאת
ארבעה הקליפות הקשות· והפגם מגיע עד ארבעה אותיות ידו"ד ומי שרוצה לנקות צריך תשובה חמורה כמו ארבעה מיתות
וזהו שובה ישראל ע"ד ידו"ד אלהיך כי עד שם מגיע הפגם בגודל העונות בעו"ה· גם המלקות הוא בא במספר ל"ט מכוון לל"ט
קללות שנמשכו בחטא ארם מצד נחש ע"כ בל יוסיף· וז"ל הנ"הת ציוני בפרשת בראשית דף ח' גם הזהרנו להשמר
בנגע צרעת· נודע כי זאת תורת המצורע מוציא רע· וארם חזוהמא בא
מזוהמת הנחש· והקב"ה מגלה פי' זה כדי שיתעורר האדם ויתחרט ויעשה
תשובה· ואז ארם זוהמת הנחש יוצא חוצה ואין לו טהרה אלא
באמצעית הכהן שהוא מצד החסד סטרא דימינא כי מצד השמאל נפתח הרעה כי
מצד שמאל נמשך בהשתלשלות למטה סמאל ומצפון תפתח הרעה· וערוה
שאין לנו כהן אזי התשובה על הכל כי ימין התשובה פשוטה· הכלל העולה
הגוף הנברא להיותו קדוש ולהיותו מכובד ע"כ משום כבוד הגוף לא תלין את
נבלתו ונומר' גם מצות שמירת הגוף עשיית מעקה· ולהציל הנרדף
ושלא לחוס על הרודף· ושלא לחזור העבד שברח מח"ל לא"י מאחר שנכנס
מחול אל הקודש ושלא להונות אותו· ומצות סיוע הקם תקים עמו· והרב
רבי מנחם הבבלי כתב בטעם מצות מעקה וז"ל טעם מצוה זו לא תשים דמים
בביתך· האדם עושה בית למחסה ולמסתור להביא ברכה וארוחה משים
בביתך דמים אין ראוי שהבית שינחיל האדם לבניו שיאמרו כאן נפל פלו' וכרת
אף על פי שהיתה נזירת עליון זה"ש כי יפול הנופל ממנו ראוי היה ליפול מששת
ימי בראשית ולא תהיה ארוחה גורמות הרמים לכן ועשית מעקה·
להקים משא לארם או לבהמה שנאמר הקם תקים עמו· (הג"הה קייהה יש לך
עמו שיקום לך כוכח דוד הכופלת· עזוב מה שבלבך תעזוב לשון עזר כמו ויעזבו
את ירושלים) ולהוריד את המשא שנאמר עזוב תעזוב עמו· טעמי
מצות אלו לכוף יצרו אף על פי שהוא שונאו חומל עליו ומצטער בצערו ומשתדל
להצילו ואמר עמו כלומר לעצמך אתה מציל שתעזור גם אותה מדה
כנגד מדה ואפילו אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כיון שהשלום תלוי בה
דכתיב וכל נתיבותיה שלום אם הקים תקים עמו· ועזב תעזוב עמו·

שלא להסגיר עבד שברח מארוניו ישראל שנאמר לא תסגיר טעם מצוה
זו כיון שנכנס (הג"הה כמו ויתכבו כסונרת' בקולרין הגיקושו פטור
ומותר:) בבקעה טהורה נבחרה לעבוד יוצר כל ית' העומדי' בה ראוים להיו' עבדי
ה' ולא עבדי בני אדם לכך לא נשיבהו אל ארוניו אלא נשחרר אותו ונכתוב על עצמו
דמיו הכל למעלת א"י וכבודה לפיכך לא תסגור שאר העבד מארוניו ואין פותח עמך
ישב בשער שמו' לו ויכנס בה לפרסם הנכנס בא"י איננו סגור כעיר דלתים ובריח לכך
לא תסגיר· ושלא להונות אותו וטעם מצוה זו לפי שהוא חלוש הנפש יותר מהגר ע"כ
הזהירה תורה עליו כיון שבא ושבל לשם עברות ובא לחסו' תחת כנפי השכינה אין
ראוי לצערו ולרחותו אלא לקרבו כיון שהוא עני ביותר ויוצר כל יתברך מביט אל עני
ונכה רוח ויש במצוה זו זכרון שהיינו במצרי' עבדי' ועשאנו בני חורין וכיון שגם אתה
היית עבר כמוהו לא תוננו עכ"ל: אח"כ הוזכרו הרבה מצות מקרושת דמים· ויש
בהם הרבה מסוד מלבושי' שלא יהיה כלי גבר על אשה וכן להיפך ושלא לחבול בגד
אלמנה· ושלא לעבוט את הלוה בעצמו כ"א ע"י שליח ב"ד· ושלא לחבול כלי אוכל
נפש· וענין השבת העבוט· ויש בזה הרבה סודות בענין מלבושי הנשמה וקצת מהם
גליתי לטעלה· ולבוש

הג"הה
(מצאתי בסוף דבש אמרי כועס רע שאמרת הזוהמא של
הכהן נחלק לד' רוחות וכולם הם טומאה· רוח
שטות· רוח זנות· רוח קנאה· רוח קטלא.
וחז"ל קראו להם טומאה· אב הטומאה ראשון· שני
שלישי· וכשמתייחד כאחד עם הכה"ן אז הטומאה כנזכר
למעלה· ותמצא שם אבי אבות הטומאה·
ואלו נחלקו לד' רוחות והם מתפשטים לארבעים חסר
אחת לפיכך עונש החטא אשר עבר עליו רוח הטומאה
הוא מלקות הארבעים חסר אחת· ואמרו רז"ל י' גזירות
נגזר על הנחש ואלו הם· א' שנקצצו· ב' קציצת
ידיו ורגליו· ג' שאוכל עפר· ד' לשונו
נכרכת בעפר· ה' שהשניאו בעיני הבריות· ו'
שמשיר עורו לסוף ז' שנים ויש לו צירי כחבלי לידה· ז'
שמוליד לז' שנים· ח' שמטיל ארס· ט' שכולם
מתרפאים לעתיד לבא וזולתו· י' מיתה· וי' גזירות
נגזר על האדם: א' שיאכל פתו בעצב וכעס:
ב' שאוכל טוב ומוציא רע: ג' שיסלקו בו רימה
רמה ותולעה: ד' כנים וזבובים ופרעושים בחייו
ה' שיהיו ימיו קצרים: ו' שיהיו בניו גולים ממקום
למקום: ז' שיהא מסור למיתה רעה: ח' שיהיה
נדון תמיד ודינו מוכן לעתיד לבא· ט' באין עליו
יסורין· י' מיתה· ועשר גזירות נגזר על האשה
א' דם נדה· ב' דם בתולים· ג' צער הריון·
ד' צער לידה· ה' שעומדת מלידתה דוה וחולה·
ו' שתכנס באבילה· ז' שמושל בה האיש· ח' שתהא
אסורה ונעשת בירכתי הבית· ט' שמזוקנת מהרה·
י' מיתה· ואם היא אשת חיל בעלה קוברה שנאמר
ויבא אברהם וגו'· וט' גזירות על הארץ א' שתהא שותה
מאליה שנ' ואד יעלה מן הארץ וגו' ב' שתלקה בפירותיה'
ג' שתלקה בשדפון· ד' שתגדל קוץ ודרדר· ה' שיהיו בה
הרים וגבעו'· ו' שיקברו בה בני אדם ויורשוה בכלי ברזל
ז' שלא תכבה על חרוני' · ח' כוון שזורעין בני אדם וזורעין
הרבה ומוציאין קמעא· ט' שעתידה לבלות שנא' והארץ
כבגד תבלה היא עיתקה עכ"ל

שעטנז הוא ממש לבוש השטן בר מינן · וכן שעטנ״ז אותיות שט״ן ע״ז וכן ש״וע ט״וה נו״ז ר״ת שטן · וז״ל הרב רבי מנחם הבבלי שלא ללבוש שעטנז צמר ופשתים יחדיו הטעם שלא לערב הכחות להזכיר עון קין (קין הביא זרע פשתן והבל צאן שבו הצמר) שהרג להבל שעטנ״ז שט״ן ע״ז עומד על ימין הלובשו לשטנו כיון שלבשו נעשה יחדיו לחלקו ומנהו שבהתחברם יחד יחזק כחו ואונו וכל הלובש כלאים נחשב לירון ככומר לע״ז רחמנא ליצלן עכ״ל · שלא למשכן בעל חוב בזרוע כתב הרב רבי מנחם הבבלי סימן שמ״ה שמ״ו שמ״ז טעם מצוה זו אף על פי שיעבד לוה לאיש מלוה לא יהיה הכל כהפקר ליקח בזרוע ואמר לעבוט עבוטו ולא אמר ליקה עבוטו פירוש הלואתו אלא מדה כנגד מדה נענש לפי שהנשמה ממושכנת אצלו ית׳ עד זמן לפעמים ממשכנים אותה קודם כי הה״א דמרים מגדלא נשיא ויש נספה בלא משפט ודינא דקושטא הוה שבתחלה לא נגמר דינה ואחר לקיחה פשפשו במעשיה ומצאו עון כדי לחייבה ולעכום עבוטה : שלא למניע המשכון בעת שצריך לו העני שנאמר לא תשכב בעבוטו ועבוטו אצלך · טעם מצוה זו לפי שאינו מפקידים הנשמה ביד יוצר כל עיפה ויגיעה בידך אפקיד רוחי והוא מחזירה חדשה חדשים לבקרים ומדה כנגד מדה נדון כמו שהוא לא החזיר המשכון לבעליו כך לא יחזיר לו נשמתו ז״ש לא תשכב בעבוטו לא תשכב ותמות בעבור עבוטו של עני שאם אתה תישן הוא אינו יכול לישן כי אין לו כסות בקרה ואיך תשכב בעבוטו :

שלא · לקבל עדות הקרובים שנאמר לא יומתו אבות על בנים פירוש על עדות הבנים · טעם מצוה זו לפי שהקרוב הוא בגופו ממש ואין אדם מעיד על עצמו ונמי לא יומתו אבות לא יענשו באותו עולם על בנים אם הם טובים דברא מזכה אבא · ובנים לא יומתו על אבות אם הם טובים כי בעון אבות בנים מתים ואף על גב דבערות מיירי דרוש וקבל שכר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות עכ״ל :

אזהרה גדולה על מדות ומשקלות כי כל מדותיו של הקב״ה מדה כנגד מדה ואוי להמשקר במדות העליונות ודי בזה להמבין : דיני שכיר רומזים כולם על פעולת העבר הנאמן ליוצרו · אם עובד באמת אז פרי מעלליו יאכל בעה״ז והם הפירות והקרן קיים לעולם הבא ואל כליו לא יתן כי שכר מצות בהאי עלמא ליכא · על כן לא יאכל מתמחובר לקרקע וקל להבין · ומצוה ביומו תתן שכרו רומז שיפשפש אדם דבר יום ביומו במעשיו כי כל יום בחינה בפני עצמו והארכתי בזה במקום אחר :

שלא לקח עומר השכחה ז״ל הרב רבי מנחם הבבלי טעם מצוה זו לפי שיצר הרע מעכב האדם מלעשות חסד ובשיור הברכה מצויה שנאמר ותאכל ותשבע והותר ויאכלו ויותירו כדבר יי׳ שהעני עיניו תלויות לשמים בחוסר כל וכיון ששכחו זכו עניים והוא גזל בידך ולכן תתייאש ממנו ותשכחהו ואם לא תעשה כך תהיה עני סחור על הגרנות השמר שלא תשוב אחה לקחתו עכ״ל :

זכור את אשר עשה לך עמלק וגו׳ לא תשכח · עמלק הוא עצם גוף הטמא ושרו הוא סמאל · והוא תחך המילה בשר הקודש ברית המעור בסוד ד״ו פרצופין בקדש · וסמאל הוא זיווג הטמא לילית בת זוגו בר מינן :

גם בבעלי חיים באו ציווים לגוף ולממון · לגוף הוא שלוח הקן ולהקים משא לבהמה · ולממון לא תחסום שור בדישו כי אדם ובהמה תושיע יי׳ · ומעת חטא האדם נמשל אבל לעתיד יהיה נקרב על גבי המזבח של מעלה כמו בהמה טהורה במנחה שלמטה · כי מיכאל כהן גדול מקריב נשמתן של הצדיקים במזבח של מעלה :

והע כי מצוה זו של שלוח הקן גדולה ונפלאה במאוד מאוד והאריכו בה בזוהר ובתקונים וכל המקובלים ובפרט הרמב״ן האריך במאוד · והרקנאטי הביא דבריו ופירשם והקשה קושיות ע״ש · ועיין לעיל בפרשת חקת כמה שכתבתי בענין מלת גזירה היא מלפני שאינו כפי מה שמבינים העולם שענין גזירה הוא דבר שאין לו טעם · אדרבה ענין גזירה הוא דוקא דבר שיש לו טעם והוא לקוח ונגזר ממה שלמעלה הימנו ע״ש · וכלל העולה במצות שלוח הקן למטה רומז על שלוח האם למעלה כמוזכר בדברי רבי נחוניא בן הקנה שהביא הרמב״ן · ורומז לבינה אם עליונה שהיא סוד עולם הבא שלח תשלח את האם כי היא צריכה לך לעולם שכולו טוב ועולם שכולו ארוך כמד״א למען ייטב לך והארכת ימים והבנים תקח לך לעולם הזה · והרמז בו לסוד שמיטין ויובל ודי בזה למבין :

הרי נתבאר בפרשה זו קדושת הגוף וקדושת דמים · והמובחר מקדושת הגוף הוא קדושת הפה

כי בזה נבדל האדם מבעל החי ונקרא חי מדבר · וכתיב ויהי האדם לנפש חיה ותרגם אונקלוס לרוח ממללא · על כן צריך האדם לקיים בכל היוצא מפיו שנאמר מוצא שפתיך תשמור · ואף על פי שזה נאמר אצל נדר זהו לאזהרה יתירה מכל מקום אמור הוא ג״כ לכל דבר כי דיבור החיצוני נמשך מדיבור הפנימי לשון שהקב״ה ומלאכי השרת משתמשים בה ובלשון הזה משתמש הש״י עמנו כמו שנאמר וידבר יי׳ וגו׳ וכתיב לאמר אזהרה לנו שיהיה בנו האמירה הפנימי׳ מצד נשמותינו שהוא חלק אלוה ממעל על כן כל עמל אדם לפיהו · ומי שמטמא את פיו בדברי נבלות הפה ובשקרים וכיוצא בהם אוי לו ולנשמתו · רק צריך להזהר בסור מרע ונצור לשונו אפילו בשיחת חולין : רק יפתח לשונו בהלל והודו ליי׳ בקול תורה ותפלה ואז הקול קול יעקב והדיבור החיצוני נמשך אחר הפנימי · ודור המבול ודור הפלגה לא עמדו בדיבורם הפנימי · על כן מי שאינו עומד בדיבורו צריך לקבל על עצמו מי שפרע מאנשי דור המבול ודור הפלגה הוא יפרע כו׳ :

ויען כי כדי לתקן אדם את כל מה שקלקל מורגל בפי קדמונינו תשובה תפלה וצדקה · ותמצא שלשה אלה תלויים בפה · תפלת תהלת יי׳ ידבר פי וגו׳ · וכן דברי תורה ושננתם שיהא שנון בפיך · תשובה כבר אמרו בפיך ובלבבך לעשותו קאי אתשובה · ועיקר מצות התשובה הוא הוידוי בפה בלב נשבר וכן כתיב קחו עמכם דברים ושובו אל יי׳ וגו׳ · וצדקה ארז״ל הנותן צדקה מתברך בשש ברכות והמפייסו ב״א כו׳ הרי שעיקרה פיוס בפה · ע״כ שלשתם אלה שוים בגי׳ א׳ והוא קו״ל צו״ם ממו״ן שהם תפלה צדקה תשובה כולם בגי׳ קול · ויש רמז לשלשתן בפרשה ראשונה כי תצא למלחמה וכו׳ כי אף שפשוטה של הפרשה מדברת במלחמה ממש מ״מ רומזת ג״כ על מלחמת האדם עם יצרו כמ״ש המפרשים לעיל בפרשת שופטים בענין כי תצור על עיר להלחם כו׳ כי באמת זוהי המלחמה גדולה כמ״ש בספריהם כי פעם א׳ פגע פרוש א׳ במחנה אנשי צבא של אלכסנדרוס שבאים שמחים על שכבשו עיר גדולה ואמר שבתם ממלחמה קטנה הכינו עצמיכם למלחמה גדולה מלחמה עם היצה״ר · וזהו מה שרמזו רז״ל לא דברה תורה אלא כנגד היצה״ר ר״ל רמזה זיל מלחמה זו · וע״ז אמר כי תצא למלחמה במלחמת הרשות כי הרשות נתונה לאדם והבחירה בידו · ואם האדם מתחיל להלחם אזי הקב״ה עוזרו וכמ״ש רז״ל בברכות אלמלא הקב״ה עוזרו לא היה יכול לו זהו ונתנו יי׳ אלהיך בידך · ואמר ונתנו לשון יחיד ולא אמר ונתנם לשון רבים כמ״ש אויביך ל׳ רבים הנה במלחמה הפשוט׳ מתורץ כי אין אומה נופלת מלמט׳ אא״כ נופל שרה שלה מלמעל׳ תחילה ע״כ אמר ונתנו על השר וכן הוא · אומר · ענין המלחמה ההיא · כי יש הרבה אויבי׳ לאדם דהיינו כתות וחיילות ממלאכי חבלה שנעשו מעונותיו כי מכל עון נעשה ונברא משחית כמ״ש במקום אחר · ועל כולם ממונה סמאל הוא היצר הרע הוא השטן הוא המלאך המות זהו ונתנו · ובכח התורה וקיום

מצותיה ושבית שביו׳ זהו שבי׳ כי כן כתיב אצל התורה עלית למרום שבית שבי ובזה מתורץ כי רש״י כתב בחומש כאן במלחמת הרשות הכתוב מדבר׳ דבמלחמת א״י כבר כתיב לא תחיה כל נשמה׳ ובגמרא בסוטה פרק אלו נאמרים מפיק לה רש״י ממקום אחר מן כי תצא דאיתא שם תניא ושבית שביו לרבות כנענים שבתוכה ופרש״י דקרא בח״ל כתיב והכי תניא בספרי כ״תצא למלחמה במלחמת רשות הכתוב מדבר כי תצא משמע כשתעלה בדעתך כו׳ אלא למוד דהכא על מלחמת פשוטה׳ ולימוד דכשתעלה בדעתך היא מלחמה הפנימית ויפת תואר הוא היצה״ר המיפה לאדם לכל עון ולכל חטאת׳ והתורה התירה בקצת להנות ממנו כדי קיום העולם להשתמש בו בהכרחיים והיותר יתרים וירחהו ויגול אותו כאשר נתנו סי׳ לדבר מעט צרי הרמז מעט יצרי׳ גם רמז והשקת בה יעשרה השק לעבירה ויברל ממנה׳ וזהו מעלת בעל תשובה כמו שאמר רבותינו ז״ל ה״ר בעלי תשובה באותה אשה באותו פרק כו׳ ופי׳ המפרש״י ע״ז במקום שב״ת עומדין אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד כלומר כי הם צריכים להתרחק מלראות דברי חשק שאולי יביאנו לחטוא אבל הב״ת אדרבה עומד שם וכובש על יצרו׳ וכבר הארכתי בענין חש״ק ודביקת חפ״צה בחלק בעשרה מאמרות יראו עיניך וישמח לבך:

ושבית שביו לרבות כנ׳גני׳ שבתוכה׳ דע כי גם המלחמה הפנימית היא מצר ארור כנען שכחו למעלה הוא סמאל׳ ורמוז במ״ש כנעני מלך ערד כנעני בידו מאזני מרמה והו׳ מלך ערד הוא השולח הערד לא הערוד ממית לא החטא ממית׳ כדאיתא במסכת ברכות פ׳ אין עומדים ת״ר מעשה במקום אחד שהיה ערוד והיה מזיק את הבריות באו והודיעו לר׳ חנינא בן דוסא אמר ליה הראו לי את חורו הראוהו את חורו נתן עקיבו ע״פ החור יצא ונשכו ומת אותו הערוד נטלו על כתיפו והביאו לב״ה אמר ליה רמו בני אין הערוד ממית אלא החטא ממית באותה שעה אמרו אוי לאדם שפגע בו ערוד ואוי לו לערוד שפגע בו ר״ח בן דוסא וז״ל רש״י ומת הערוד מצאתי בה״ג אמרי במערבא כשהערוד נושך את האדם אם הערוד קודם למים מת האדם ואם האדם קודם למים מת הערוד ונעשה נס לר׳ חנינא ונבקע מעין תחת עקיבו׳ ראה נא והביטה כי כקחיתה ממש כבישת א״י והכנע׳ מתו׳ ונעשו נס לישראל כי הם קדמו למים ובקעו את הירדן ואח״כ מתו הכנעני׳ הרי אלו מלחמות שוות׳ והנה מצאנו במלחמת יעקב עם האמורי׳ כתיב אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי׳ היא מלחמה כפשוטה׳ וגם כבשו בתפלה וכמו שת״א על בחרבי ובקשתי בצלותי ובבעותי׳ כי כן דרך של יעקב בכל מלחמות למלחמה לדורון ולתפלה אשר נסתריהם׳ לדורון הוא צדקה׳ למלחמה הוא מלחמה עם יצה״ר ולתפלת כפשוטו׳ וג׳ אלה הקול קול יעקב׳ כי ג׳ אלה בגי׳ קול כמ״ש לעיל׳ וגם הצדקה נרמזת ביוצא צבא למלחמה צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו׳ כתיב כאן כי תצא וגו׳ ונתנו׳ וכתיב כי תשא את ראש וגו׳ ונתנו איש כופר נפשו וגו׳ ומי נתן מכן ך׳ שהם יוצאים בצבא:

גם התפילה׳ היא כובשת מלחמות רבות דהיינו הקליפות והשטנים אשר הם מלאים בכל אויר העולם ולא תוכל התפילה לעלות אם לא כשמתתכין את אלו בפסוקי דזמרה׳ כמ״ש בשערי אורה בריש ספרו שעל כן נקראים פסוקי דזמרה מלשון תזמור שהיא כריתה׳ ועתה אבאר סוד הענין באריכות׳ רז״ל אמרו מיום שחרב ב״ה ננעלו שערי תפלה שנ׳ שתם תפילתי חוץ משערי דמעות׳ וע״ז יהיה סובב הפרשה ואקדים לך מ״ש בספר קול בוכים בפסוק נשים בציון ענו וז״ל איתא בזוהר הם שתי אישות הזימה הלא המה לילית ומחלת בת ישמעאל וכתבו המקובלים שלילית הולכים עמה ת״פ כתות של מלאכי חבלה כמנין לילית והיא הולכת ומיללת וכולן עונות אחריה וכן מחלה הולכים עמה תנ״ח כתות כמנין מחלת וכולן מחוללות בחלילי׳ אלו מיילי׳ כשמה לילית ואלו מחללים במחולות כשמה מחלה׳ והנשים הללו אינן פוגעות אלו באלו לעולם חוץ כי מלחמה עצומה ביניהן זולתי ביום הכפורים פוגעות אלו באלו ומתקוטטות יחד ובין דין לדין עולה תפלתן של ישראל בלי קטרוג והנה כשהאדם חוטא אומרים לנשים הללו נשים שאננות קומנה כלומר אתנה נשים למה תהיו שאננות קומה והחריבו את העולם וזהו ונשים משלו בו ושמעתי ממורי זלה״ה שהנשי׳ הללו הם נשיהם של שנים אנשים מרגלים והם תרין מאללי ארעא דאיתא בזוהר והם שני שעירי י״ה כמבואר בפרשת אחרי מות וכשיהושע רצה ליכנס לארץ תכף נכנעו אלו השנים אנשים מרגלים ונכפפו תחת יד ישראל ובאו והתנפלו לפני יהושע ואמרו הננו לך לעבדים׳ אמר להם יהושע איני מתרצה בזה לבד אלא שאשלח שני אנשים פנחס וכלב ויתלבשו בכם וארתם תפילו מוראכם וחתכם על כל יושבי הארץ כדי שתהא נוחה ליכבש וכן עשו ותדע זה מענין הפסוקים כי המרגלים הלכו לחפור את הארץ ולא חפרו כלל וכלם נמוגו כדונג מפני האש שהרי הם באו העירה ועלו בקיר התומה כי שם בית רחב וכל הארץ אשר היו נמצאים עם רחב לא קמה עוד רוח מפניהם מלמד דלא אקשו כרפי׳ בגמרא הרי שהטילו צלבם מורא ופחד כי לא קמה עוד רוח מפניהם הרי הם נכנעו ועשו מה שצוום אמנם שתי אשות הזמה נשיהם של אלו להיותם מדת הדין הקשה והעזה והטמאה עם כל זה לא נכנעו אבל כשבא שלמה וקיימא סיהרא באשלמותא וכל המלכים היו מביאים איש מנחתו וירית סיהרא מכל סיטרהא ומלך ושלט על הכזיקין ואשמדאי יוכיח ועובדא דמלכת שבא דאיתא בתרגום שני של מגלת אסתר ששלח לומר לה אם לא תכנעי תחתי אשלח לך שדין ורוחין ולילין שיהרגו אותך על מטתך וכו׳ וכן מאי דאיתא בזהר ששלח שלמה שר א׳ ולקח את חירם מעל מטתו והורידו בז׳ מדורין דגיהנם עד שבא והודה לשלמה וזהו וה׳ נתן חכמה לשלמה ויהי שלום בין חירם ובין שלמה ואז נכנעו וכשמוע אשות הזמה את שמע שלמה אז נכנעו ונפלו אפי׳ ארצה׳ וזהו אז תבאנה שתים נשים זונות אל המלך אז תבאנה ולא מקדמת דנא כו׳ ע״ש שהאריך׳ עוד כתב בפסוק היו צריה לראש אויביה שלו וז״ל שכיוון המקונן באמרו אויביה שלו דהיינו אלו השרי׳ כתות שלו ונשלמו יחד לקטרג על ישראל כו׳ וכתבתי כל זה באריכות בדרוש שבת חזון עיין במסכת תענית שלי׳ נמצא במלחמת א״י לא תחיה כל נשמה מאלו השתים כשלוח יהושע ב׳ אנשים מרגלים להכניעם ובימי שלמה נכנעו לגמרי׳ אבל במלחמת ח״ל עתה בעונותינו שגלינו מארצינו ראית אשת יפת תואר דהיינו מחלת שהיא מחוללת במה נכניע אותה׳ בשלמא לילית ע״י שערי דמעות האדם מילל אזי מכניע לילית אמנם מחלת נשארת׳ ואין לנו תקנה אלא וחשקת בה לעשות חשק ואהבה להעבירה וליפותה כמו טבע מחלת ועל כל זאת להניחה ובזה כובשה׳ וכענין דתניא רשב״ג אומר לא יאמר אדם א״א בבשר חזיר כו׳ אלא יאמר אפשי ואבי שבשמים גזר עלי והארכתי בזה בחלק בעשרה מאמרות מרי בכבישות חשק ויפוי הוא מגביר על הקליפה זו שהוא חשק ויפוי׳ על כן בא הרמז במלחמת ח״ל ונתנו ה׳ בידך כי הם אויביך שנים׳ אבל א׳ תוכל לכבוש בקלות דהיינו שערי דמעות ויכול אדם לראות שיהיו דמעותיו מצויות׳ ולגלות על זה הסוד נסמך הפרשה כי תהיינה לאיש שתי נשים׳ הם ב׳ נשים זימות הנ״ל האהובה היא מחלת המשוררת׳ השנואה לילית׳ הבן הבכור הוא בני בכורי ישראל ימשול תמיד על השנואה אף במלחמת ח״ל שגלינו מארצינו כי שערי דמעות לא ננעלו׳ והסבה שכן הבכור שהוא ישראל בא לזה ולא נתקיים לא תחיה כל נשמה׳ זהו כי יהיה לאיש בן סורר ומורה׳ וע״ד שנדרשה פרשה זו בזוהר באותה שעה שאמר הקב״ה למשה פרשה זו אמר משה רבש״ע וכי יש אב שעושה כזה לבנו והוא ידע בחכמתו שהוא רומז על ישראל וביקש משה שלא יהיה נכתב עליהם פרשה זו והשיב הקדוש ברוך הוא דרוש וקבל שכר באותה שעה קרא ליופיפ שר התורה ואמר משה אני אדרוש לזה הפסוק׳ כי יהיה לאיש זה הקב״ה שנאמר ה׳ איש מלחמה׳ בן זה ישראל׳ סורר ומורה שנאמר כי כפרה סוררה סרר ישראל׳ איננו שומע בקול אביו ובקול אמו אין אביו אלא הקדוש ברוך הוא ואין אמו אלא כנסת ישראל כמ״ש ואל תטוש תורת אמך ויסרו אותו שנ׳ וישלח ה׳ ביד כל נביא וכל חוזה וגו׳ ולא שמע אליהם שנ׳ ולא ישמע אל ה׳ וגו׳ ותפשובו בהסכמה אחת והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקומו׳ עירם מקומם הל״ל מאי עירו מקומו אלא עירו של הקב״ה ומקומו של כנסת ישראל במדריגות העליונים המשגיחים בעולם לייסרם בדין הראוי להם׳ בנינו זה ולא שאר אומות איננו שומע בקולינו זולל וסובא

ובתחלה

בתחלה לא החבר זולל וסובא אלא מי גרם לישראל להיות סורר ומורה לאביהם שבשמים לפי שהם זוללים וסובאים בשאר אומות שנא׳
ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם ונאמר ויאכל העם וישתחוו שעיקר איסור אכילה ושתיה שעושי׳ בשאר אומות גרם להם להיות בן סורר
ומורה לאביהם שבשמים · ורגמהו כל אנשי עירו באבנים אלו הם שלוחי הדינים המתפשטים בעולם כאבני קלעים וכיון ששמע כן אח
כתב מיד פרשה זו) ונודע כי הגליות והחורבנות הכל הותחל מן חטא אדם הראשון כדאיתא בפתיחתא דאיכה רבתי על פסוק והמה
כאדם עברו ברית כו׳ ע״כ הקב״ה קונן על אדם איכה · כן איכה ישבה בדד · וחוכי יהיה באיש חטא משפט מות ותלית אותו על העץ
הוא העץ שאכל ממנו אדם הראשון אבל באחרית הימים אזי לא תראה את שור אחיך או שיו נדחים · הקב״ה קורא לישראל אחים למען
אחי ורעי ותבא הגאולה ויקויים הפסוק והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה · ולא יהיו נדחים חשה שהוא יעקב כמ״ש שה פזורה ישראל
ויוסף הוא בכור שור · ויקויים השב תשיבם שהקב״ה יחזור הש״ב ר״ת ״הר ״שדה ״בית כמ״ש רז״ל אברהם אבינו קרא למקדש הראשון הר
נתקיים במקדש על הר ציון ששמם · יצחק קראו שדה ויצא יצחק לשוח בשדה ונתקיים במקדש שני ציון שדה תחרש כי מורפרש מ
הרשע חרש את ההיכל · ואברהם ויצחק הם נגד בית ראשון ושני עיין ברמב״ן פ׳ תולדות בענין הבארות דיצחק · ויעקב הוא נגד שלישי
נקרא בית שיהיה בנוי לעולם · ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן :

דרך חיים תוכחת מוסר

לא דברה תורה אלא כנגד יצה״ר · הרבה דברים הם שנעשו היתר בשביל מוטב שיאכל
נבילות שחוטות ולא יאכל נבילות תמותות · אבל החכם מבין מרעתו ומקדש את עצמו
במותר לו · ז״ל הרב ר׳ מנחם הבבלי שלא לאכול אכילת זולל וסובא שנ׳ ורגמוהו לא תאכלו אכילה המביאה לידי דם טעם זו לפי
שהאכילה והשתי׳ של רשות עיסת כוחו ואונו של יצר הרע כמו שהמצות והתורה כח עיסת יצר הטוב וירדה תורה לסוף דעתו ימות
זכאי ואל ימות חייב ולא נעשה מעולם סורר ומורה מפני הדקדוקים הללו וההיא דישב על קברו הוי דומיא דאבשלום שהיה בן יפת
תואר ומרד באביו עוד היום ורגמוהו :

שלא להתעלם מהאבידה שנ׳ לא תוכל להתעלם טעם מצוה זו להודיע שאם אבדת ממון של חבירך חייבה התורה להשיבו כ״ש
אבדת נפשו שאתה ערב פרעון רצה סוה נובה רצה מזה גובה ועתיד יוצר כל ית׳ להשיב לנו אבדותינו להכי אפקיה קרא
בלשון השבה ולא אמר חזרה שצריך אתה לעמוד על משמרת לטרוח ולינצ׳ איך אחיך ישוב בתשובה ולא תוכל להתעלם מפני הערבות
ומשום מצות השבה מותר להכריזה בשבת ועוד דלאו מצוא חפצך היא שהגאולה מעוכבת ותלויה בעבור התשובה ולא תוכל
להתעלם עד כאן לשונו :

שלא ילבש גבר שמלת אשה ולא יהיה כלי גבר על אשה · ז״ל הרב הנ״ל טעם מצות אלו כדי שלא יבאו לידי ניאוף כי הלבוש
יעוררוהו על ההרהור שקשה מעבירה אם ידבק בניאוף יענש בשלמת אשה במדה שמדד בה מודדים לו ומצאתי כתוב
כשהולד יוצא לאויר העולם אם המילדת תקבל זכר בלבוש נקבה יהיה נואף ביותר ואם הנקבה בלבוש הזכר תהיה זונה אלא בלבוש חרש
שהלבוש יביא כח האיש באשה וכח האשה באיש נמי רמז שאין ראוי בענין יראת ה׳ שילבש הגבר חולשת האשה ולמשוך ידו מלהשתדל
מפני רכורת הלב עד כאן לשונו :

ועשית מעקה לגגך מצאתי רמז גג הוא גבוה גרומז שיעשה גבול לגאו׳ ואם לא׳ משם תהיה נפילתו כי יפול הנופל ממנו לפני שבר
גאון : **לא** תשים דמים בביתך רמז שלא להכשיל להחטיא את הרבים שחטא הרבים תלוי בו נמצאת מביא בביתך כל
אותן הענשים ודמים · **מוצא** שפתיך תשמור ועשית את אשר נדרת לה׳ אלהיך רומז על השבועה שמשביעין להנשמה קודם בואה
לגוף שיהיה צדיק כו׳ כמו שארז״ל וע״ז בא הרמז שתמיד יזכור בזה וישמור מוצא שפתיו ועיין בזוהר בפסוק נפש כי תחטא ושמעה קול אלה
כו׳ ע״ש : **שלא** יחזור המגרש גרושתו משנשאת · יש בזה רמז ג״כ לנשמה שלפעמים מתלבשת בגוף גרוע בשביל עון חמור וקודם
שפטר מן העולם בידו לתקן את אשר עיוות ושב ורפא לו ואם לא · לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחת אחר אשר הוטמאה :

זכור את אשר עשה ה׳ אלהיך למרים · אזהרה גדולה לספר לשון הרע · ומצות זכירה היא בכל עת :

זכור את אשר לך עמלק וגו׳ לא תשכח · מצאתי כשתעמוד במפשלה תמחה את זכר עמלק וכשתהי׳ משועבד תחת
כחות השמים לפחות לא תשכח ע״כ · ומצוה גדולה היא לומר פרשה זו בכל יום לקיים מצות זכור · ואחר כן
יאמר על עמלק ימח שמו וזכרו ונמח זכורו סלהזכר · ובזה יקיים לא תשכח ויקיי׳ כי אבד זכרם המה וה׳ לעול׳ ישב כונן למשפט כסאו :

בעזרת ה׳ נבוא ונצא בעזרתו סיימתי פרשת כי תצא

פרשת כי תבא

זה שמו אשר יקראו לו והלכת בדרכיו

נר מצוה המצוה תר״ו מתרי״ג מצות · מצות קרייה על הבכורים · תר״ז מצות וידוי מעשר · תר״ח תר״ט תר״י לאכול מעשר שני
באנינות ושלא לאוכלו בטומאה ושלא להוציא דמיו בשאר דברים שאינם צורך אכילה · תרי״א מצות להדמות בדרכי
השם יתברך כפי יכולתינו שנאמר את ה׳ האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו :

תורה אור המצוה הכוללת כל המצות הנזכרות בפרשה זו היא והלכת בדרכיו כי מאחר שהאדם נעשה בצלם קונו יתברך על
כן מחויב להדמות לו בכל מה דאפשר וללכת בדרכיו וצריך להשלים איברו הנשמיית של כל אבר מצוה מיוחד לו
ונפשו בטוב תלין כאשר ילך בדרכיו מהו רחום אף אתה כו׳ זהו פירושו כל זמן שבני עושין כסדר הזה מדלא קאמר יאמרו כסדר הזה
שכמה פעמים אנו אומרים הסדר והעון אינו נמחק אלא צריך לעשות כמעשיו · והלכת בדרכיו · ואז האדם נעשה מרכבה כי הבנין של
אדם כביכול כדמות בנין העליון שהוא שבע צורות קדושות · ב׳ זרועות ב׳ שוקים · גוף וברית והאשה כאיש לוקחה והיו לאחד · הרי נגד
ז׳ הבנין · ואח״כ הראש בו המוח והחך והלשון כנגד ג׳ ראשונות שהם חשובות כאחת הרי אם מקדש את עצמו הוא כביכול כדמות עליון
וזהו שרמז הפסוק ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה לשם ולתפארת נודע כי שם ות״ת הוא הבנין השלם · כי הם ד׳ ופרצופין
ותהלה היא בינה כמו שהאריך הפרדס בערך תהלה רומז לג׳ ראשונות החשובות כאחת והם ראש הבנין · ובזה מתורץ לפרה בברכה
הוזכר עליה פעם אחת כמו שאמר ולתתך עליון ובקללה אמר הגר שבקרבך יעלה
עליך מעלה מעלה הוזכר ב׳ פעמים עליה · הלא מדה טובה מרובה ממדת פורענות
אלא מעלה מעלה הוא פרט ואין ריבוי אלא למעט כי יהיה לגר מעלה ועוד מעלה
ולא יותר : אבל לתתך עליון הוא כלל הכולל כל העליות ·

הג״הס
ע״ד הפשט נס נהגר איכה רק עליה אחד כילד כסדיו
ישראל דבקים בקונם היו הם למעלה מן הכל והנס
פורענות

ומאחר

ומאחר שתכלית האדם להדמות לעליון על כן אף ענייני׳ הגשמיים שלו והמה חול ולא קודש לכאורה׳ צריך להיו׳ חולין שנעשה על טהר׳ הקודש׃ לא מבעי׳א זיווג האדם להוליד׃ שלכאורה חוש המישוש חרפה׃ מ״מ אדם המקדש את עצמו להוליד בדומה להרבות הדמות העליון אז הוא ממש הולך בדרכי׳ ה׳ בסוד זיווג העליון להוליד נשמות׃ וג׳ שותפין באדם כו׳ והארכתי בקדוש׳ הזיווג באורך במקומו והוא ענין גדול ונפלא כמו שאמר הק״בה נעשה אדם בצלמנו כן הוא עושה למטה ובתנאי כשהוא מסטרא דקדושה׃ אלא אפי׳ ענייני אכילה ושתיה במקדש אדם את עצמו כמו שהארכתי באורך בענין קדושת האכילה׃ **אז** המאכל הוא בסוד הקרבן והשתיה בסוד יין לנסכו. ומוזכר אצל הק״בה בסוד הקרבן אכילה ושתיה כמוזכר בפסוק באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אכלו רעים שתו ושכרו דודי׳ והאריך בזוהר בפר׳ ויקרא ובמקומו׳ אחרות בביאור פסוק זה על ענין הקרבנו׳׃ וסוד האכילה היא ההתעוררו׳ התחתון העולה מלמטה למעלה לריח ניחוח׃ וכן אכילת הצדיקי׳ תהיה אכילה רוחני׳ נהנין מזיו שכינה וג׳ אנין מזיו שכינא וכלי הגוף שהם כלי האכילה יהיו מזרככים ומאירים׃ ויהיו מוכני׳ לקבל האכילה הרוחני׳ וזה והרמ״בם שמיאן להאמין בשכר הנצחיי לאחר תחיית המתים שיהיה בגוף ונפש רק בנפש לבד׃ כי היה קשה בעיניו מאחר שאין בעה״ב אכילה ושתיה א״כ כלי האכילה יהיו בחנם׃ אבל לא שת לבו לדבר זה׃ כי תמיד לא יחסר האכילה ויהיה הגוף מקבל מזון אבל לא מזון גופני׃ רק ניזון מזיו שכינה׃ וכלי האכילה ג״כ יתקדשו ויזדככו מוכנים לאכילה זו׃ וכן כביכול נאמ׳ בו ית׳ בעצמו ובכבודו שיש בחינות פנימיות בו המקבלים הריח ניחוח אכילה רוחני׳ תכלית הרוחניו׳ שנאמ׳ בה אכלו רעים וגו׳׃ על כן גם עתה שאנחנו גשמיים נצטוינו׃ להיות מאכלנו הגשמי שהוא חולין יהיה נעשה על טהרת הקודש וזהו ענין בכורים ומעשרות ומעשר שני לאוכלו בירושלי׳ לפני ה׳ אלהינו׃ ושלא לאוכלו באוני כי אין לבוא לפני המלך בלבוש שק׃ ושלא לאוכלו בטומאה כי איך תכנס טומאה למקו׳ טהר׳ ושלא להוצי׳ ממנו מעש׳׳א לצרכי אכיל׳ כי האכיל׳ בקדושת׳ היא קרבן וע״ז בא הרמז מכל עץ הגן אכול תאכל

כתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה וגו׳ בבראשית רבה׃ בראשית ברא ר׳ הונא בשם ר׳ מתנה אמר בזכות ג׳ דברים נברא העולם בזכות חלה ובזכות מעשרות ובזכות בכורים׃ ומ״ט בראשית ברא אלקים ואין ראשית אלא חלה שנ׳ ראשית עריסותיכם ואין ראשית אלא מעשרות הה״ד ראשית דגנך ואין ראשית אלא בכורי׳ שנ׳ ראשית בכורי אדמתך וגו׳ ע״כ וקשה מה אולמ׳ דהנך ג׳ מצות מכל תרי״ג מצות שאומ׳ שבשבילו נברא העולם׃ בשלמא מה שאר״ז ל במקום אחר בראשית בשביל התורה ות׳ישראל ניחא שהוא כולל הכל שברא בשביל ישראל שיקבלו את התורה אבל כאן קשה׃ ע״ק אומר בלשון שלילה אין ראשית אלא חלה׃ ש״מ שאין דבר נקרא ראשית אלא חלה׃ ואח״כ אמר להיפך אין ראשית אלא מעשרות׃ וכן בפעם שלישי׳ אמר אין ראשית אלא בכורים נמצא ג׳ אלו סתרי אהדדי׃ ע״ק היך דאת אמר ראשית דגנך וזה נאמר על התרומה והוא מביאו על המעשרו׳ אז למה שינה הלשון כמה דאת אמר ולא אמר שנאמר כמ״ש באינך׃ הענין כי תכלי׳ הבריאה היתה בשביל התורה שיקיימה האדם׃ וכמו שהתורה גוף ונפש רצוני לומר נגלה ונסתר ומתייחדי׳ ביחד כן האדם גוף ונפש ויש בו רמ״ח אברים ושס״ה גידי׳ כנגד תרי״ג מצות והוא קודש וקודש קדשי׳ ר״ל קודש קדשי׳ מצד הנשמה׃ והגוף ראוי להיות קודש ואיך אפשר זה והלא יש בו מדות כבהמה דהיינו שחייתו תלוי באכילה ואוכל כמו בהמה ואיך יהיה לו דביקות בתורה שהיא קודש מצד נגלה וקודש קדשים מצד נסתרה׃ מה עשה הק״בה קידש את האוכל אשר יאכל דהיינו שראשית מהאוכל ציוה הק״בה לקחנו לו לשמו ית׳ ולתנו בשבילו למשרתיו׃ והנה האוכל אשר אוכל האדם מזרע הארץ וידוע כי מלך כל הזרעי׳ הוא הדגן׃ ציוה הק״בה ליקח הראשית מיד ממנו דהיינו תרומה׃ ולא היה להק״בה די בקדושה זו רק קידש בראשי׳ אחר דהיינו מעשר ללוי וממנו תרומת מעשר לכהן׃ ואז הוא בסוד אי״ק בכ״ר כמבואר בשערי אורה בסוד מאה ברכות בסוד כהן לוי וישראל בסוד נפש רוח ונשמה׃ הישראל נותן עשרה ממא׳ ללוי והלוי נותן א׳ מעשרה לכהן אחר כך כשנשתנה הדגן לפעליות׳ ונעשה עיסה והלחם הוא דבר חשוב שכל הסעודה נקראת על שם הלחם כמ״ש עביד לחם רב נצטוו ראשית עריסותיכם׃ עדיין נשארו פירות האילן שלא נתקדשו ציוה הק״בה ליקח מז׳ המינין שהם מלך על כל הפירות ליקח בכורי׳ ואז נתקדשו׃ וה״ש במדר׳ אין ראשית אלא חלה כלומר כשנעשה עיסה אין די בקדושת ראשית הראשונה לא דוקא ראשית עריסותיכם׃ וכן במעשרות אמר אין די במעשרו׳ הראשי׳ הראשון דהיינו היך דאת אמר ראשית דגנך שהוא תרומה׃ על כן לא אמר שנ׳ דאלו אמר שנ׳ היה המובן דמביא קרא אמעשרות אלא קאי אתרומה גדולה שקדמה ואמר שאין די בראשית הראשון רק בראשית מעשר ג״כ ואז תלה הקדושה ואז האדם בגוף ונפש מוכן לקבל התורה בנגלה ונסתרה ואז מקוים בראשית בשביל התורה וישראל׃ הכלל העולה אדם צדיק יאכל מחמותר לו בשביל שיה׳ה בריא לעסוק בתורה ולעבוד את השי׳ אז האכילה במקום קרבן וכתבתי כל זה בארוכה באות ק׳ בקדושת המאכל׃ ותכלית האכילה להיותו חי וידמה הצורה ליוצרה ואזהולך בדרכי השם יתברך עוד באתי לגלות ענין אחר בפסוק והלכת בדרכיו שירמוז ממש על ההליכה שיהיה ברוך בבואו וברוך בצאתו וירמוז ע״ז ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך׃ וכן פסוק הסמוך לו יתן ה׳ וגו׳ בדרך א׳ תצא אליו ובשבעה דרכים תנוס׃ כלל הענין ירמוז מאחר שאנחנו מחויבי׳ להדמות אליו יתברך בכל יכולתינו במה שאפשר אם כן מה הוא נסתר ונעלם דהיינו נסתר מצד מהותו ונגלה מצד פעולתיו כן צריך האדם להיות נסתר מצד מהותו דהיינו מעלת התבודדו׳ שיתבודד האדם ויהיה פרוש מן הכל רק יתייחד עם קונו ויהיה נסתר מכל האדם כאשר הארכתי במעלת ההתבודדו׳ במקומו כי רב הוא ואז טוב לו מצד מהותו כי יהיה דבוק בקונו׃ ויהיה נגלה מצד הפעולו׳ לפעול טוב באחריני כגון לילך בין רבים ויחיד׳ ללמדם תורה׃ ולהוכיחם ולגמול חסד עמהם ולעשות קידוש השם ברבים כמ״ש לעיל בפר׳ פנחס׃ וכאשר נגמר המצוה אזי ישוב להתבודדו׳ שלו להיותו נסתר מצד מהותו וע״ז אקרים מאמר א׳ מהזוהר ובזה יובן הפסוק בדרך אחד וגו׳ ובשבעה דרכי׳ וגו׳ איתא בזוהר פר׳ בראשי׳ עמוד קנ״ו יש הכל אשר נעשה על הארץ׃ ת״ח שמעגא דעובדא הוה בחר בר נש מאינון בעלי קבין דהוה אזיל באורחא אערא בתרי חכימין מארי דדרא מארי דחכמתא דאוריית׳ אמר לון שלמא עלייכו רבנן לאן אתר אזלתון אמרו ליה לדוך פלן׃ וע״ש הוה אמר לון אנא אזילנא תמן איזיל ואיתקין לבו אתר בי מותביכו אם אתון בעיתון אמרו ליה והא אנן בסוסון ואנת בלא רגלין איך יתבן למהוי האי ארהכי אהדרו רישייהו לנביה וחפו ליה דהוו רהיט בשרביטא דרכבא עביד לך קפיצה ואשבחו גרמייהו לפום מערתא כהרף עין אמרו לון רבנן עולו אעלו אבתרי׳

והנה פורענו׳ ישראל לא היו טוים כשלא קלקלו כל כך היו ישראל נשארו כמו ליכתם בארץ היזתרך נשארנ כמדרינת׳ ולא היה להם עונש רק הגר שהיה מקודם תחתם עלה למעלה למעלה מהם בהשפעה יתרה׃ כתוב גריך הגר למלו׳ ב׳ מעלות קודם שיעלה מעלה א׳ על ישראל דהיינו עליה א׳ שעולה מלמטה להיותו שוה למעלת ישראל׃ ואח״כ עליה שניה שעולה למעלה מהם׃ אתכם לא עלה אלא מעלה אחת על ישראל וכשנכר המשא׳ לו היה העונש בישראל ונתקיים ואתה תרד מטה מטה כי מעל׳ הגר נשאר במקומו וישראל ירדו למטה למטה׃ דהיינו למטה אחת להיות שוה לו׃ ולמטה שניה להיות תחתיו ובענין הזה פירשתי בקטרוגו הלבנה שאמר רב״ש שמעתי שאמרתי לבר הנון שמעת את עיניו וקשה לכאורה אלא אלו הסמה תתמעט׃ אלו מעת לדיא דידך סמוך שפי ואלא הלבנה אמרה רב״ש היה לך לכניסתי במקומי׃ להעלות החמה למעלה ממני ואולא הייכנו ג״כ שוים בכתר א׳ וק״ל׃

ה״גהה

(וככלל המעשרות מרומז גם כן קדושת אכילת בשר כי כן נוהג מעשר בהמה׃

מערתא נו מערת׳ עד דעאלו לחד פירסא והות תמן בעל קבין מתפשט מההוא גופא והוה מתלבש בגופ אחרא ואנפוי הוו נהירין כשמשא והוה יתיב על כרסייא דמלכותא ותלת מאה תלמידוי תחות כרסיא לרגלוי והוו קראן הבל הבלים אמר קהלת והוו קראן האי קרא וסגין סגיאין בלא חושבנא אמר לון אינון מארי דרדא מאי האי וכי לית קרא אחרא בספר קהלת מיד קם ההוא דהוה על כרסיי׳ ואחיד בידיהון ואעיל לון לז׳ היכלין ובכל היכלא והיכלא הוה כתיב הבל הבלים ובהיכלא שביעא נשרא ועטר׳ בפומהא ודמות יונה בההיא עטרה והוה כתי׳ בעטרה כל מאן דלא ידע באלין הבלים עלי׳ אתמר והזר הקרב יומת אתחזרו אינון לאחורא · אמר לון ההוא בעל קבין אתון חכימין מרא דרר׳ דאזלי׳ אבתרייכו עד כען למנדע חכמתייכו ודאי בהאי קרא עבידנ׳ כל בניינא דא וביה הוינא מס עלמא בטיפא חדא ובזמנא בתרין · ובזמנ׳ בתלת · ובזמנא בד׳ · ובזמנ׳ בה׳ ובזמנא בו׳ · ואנן האי ארעא בלהו אזלינן בעלי קבין והאי קרא ידיתנא מאבא ואבא מאבוי עד דרא בלא יהב לון ממונ׳ סניא ושוי לון כאתרייהו כהרף עין · ובנ״ר יש הבל אשר נעשה על הארץ וגו׳ א״ל חברייא ר׳ אימא לן שום רמיזא בהאי קרא דלא אתכסיא תמסתא דא מן חבריא · אמר לון ודאי רבנן רזא עלאה אית רתמן אבל אימא לכו ברמיזא · שבע הבלים אינון בהאי קרא · הבל חד · הבלים תרין · הבל הבלים תלת · הבל הבל הא שבע · ואינון ז׳ הוויות דאתמר בהון באמירה יה׳ והוי מיד ולבושין דאינון הוו׳ אינון ז׳ שמהן אבגיתץ וחברוי׳ הב״ל איהו לה׳ כ׳ הבלים להנ׳ ועלייהו אתמר קול ה׳ חוצב להבות אש · ומאן דידע באלין הבלים כד אפיק לון מפומוי ומלביה וידע לכוונא בשכינתא דכל הבלים סינה תליין ומתלבשין בשכינתא תתאה דכלולן ז׳ שמהן אבגיתץ וחברייו דאינון אחוון דבהון אתבריאו שמיא וארעא כו׳ עכ״ל המאמר הזה הוא נפלא במאוד בודאי אלו האנשי׳ היו מן החיים ופעלו בשם להתלבש בזה כבעלי קבין ועל מה רומז וכן צריך נ״כ למצוא רמז באלו ז״פ הבלים ז׳ פעמים ז׳ · הנם כי נשגב סורם כמו שהזכירו · ס״ס כל א׳ צריך למצוא רמז כפי שכלו · עוד צריך לדקדק למה קרא את החכמי׳ שפגע בהן האי בעל קב מארי דדרא · וכן אח״כ א׳ לאינון מארי דדרא · היה לו לקרותן בשם חכמים · וענין הבעלי קבין · בחרו במעלות ההתבודדו׳ וע״ז רומז התמונה שהיו בעלי קבין כאלו אין להם רגלים · ואף אם היו להם איזה הכרח גדולה לצאת חוצה הוה רה״ט כשרביטא כדי שיחזור להתבודדותו ומן המקדש לא יצא כלום׳ ממקום קדושתו כדי להתייחד עם קונם · ואלו החכמי׳ שפגע בהם היו מארי דרא כלומר היו תמיד משוטטי׳ בחוץ מתחברי׳ עם דורם · ע״כ נתגלה לה׳ זה הבעל קב לגלות להם סוד ההתבודדות ולהיות אדם יושב פנימי׳ כאלו לא היו לו רגלי׳ ורמז להם שבזה המעלה אז יתהפך לעתיד לתענוג עה״ב · ויהיה רה״ט כשרביטא ואמר דזה המעשה היה בע״ש לרמז מי שטרח בע״ש יאכל בשבת · וגם בע״ש נשלם שם של מ״ב שהם ז׳ שמות כל א׳ מו׳ אותיות כאשר יתבאר ואקדים לפרש ענין ז׳ הבלים · הנה כתב הזוהר יש הבל אשר נעשה על הארץ אית הבל ואית הבל אית הבל ממארי דשקרא דאתמר בהון הבל המה מעשה תעתועי׳ דאינון תוע׳ בעוברא דשקרא ויש הבל דאתמר ביה כי על כל מוצא פי ה׳ יחיה האדם ודא הבל׳ דאורייתא דאיהו ה׳ חומשי תורה מן ב׳ בראשית עד למ״ד לעיני כל ישראל ודא הוא הב״ל כו׳ · הנה בריאת שבעת ימי׳ בראשית הגשמיי׳ הבל הבלים הוא הכל הבל ע״כ לא יהיה האדם שם · לא יתדבק בהבל שאין בו חטא והוא מוצא פי ה׳ שהם שבעת ימי בראשית של מעלה · שם יתבודד האדם ויתייחד עמו ית׳ והוא ז׳ ימי הבנין שהם ז׳ פעמים ז׳ כי כל אחד כלול

(וזהו נ״כ רמז על קב׳ · והוא כענין שכתב ברע״מ מסיים בפרש פנחס בענין ר׳ קנינא בן דוסא שיצא בת קול כל העולם ניזון בשביל חנינא בני ותנינא בני די לו בקב חרובין · כי רמז על שם יב״ק שהוא יהו״ה ברכה קדושה · והנה היה עושה חרובין כי יוד לק׳ כשמבינים קודם שנתגלגל ועתה שנתגלגל בו היה ר׳ חנינא הנודף לבבול עונש על העון הזה ויורד כנגד מדה היה עני והיה די לו בק׳ כ חרובין זכר לשמצריכ ק״כ וזן הזוד ולנו כשלשי׳ בעלי ק״כ שסיו מיוחדי׳ תמיד בהתבודדות ביחוד עם ק״כ יב״ק:

קנ״הכ

מז׳ כמו שהאריך הפרדס בשער השערי׳ שהו׳ סוד הספירה ז׳ שבוע וכל שבוע ז׳ ימים והם מ״ט שערי בינה ועם הכולל שהוא כבינ׳ דהוא שער החמשי׳ ושם הוא מקום אפשרי׳ השגת האדם · אבל למעל׳ מהבנין דהיינו מבינ׳ ולמעל׳ עליו נאמר שלח תשלח את האם היא אימא עילאה ומסנה ולמעלה אין השגה רק הבנים תקח לך דהיינו מחסד ואילך ועל אלו ז׳ פעמי׳ ז׳ שהם סוד הספירה והכל רומז על השמיטות ויובל דהיינו ו׳ אלפי׳ וחד חרוב וחוזר חלילה ז׳ פעמי׳ ואח״כ יובל כנגד הבינה בעצמה שהוא שער הנ׳ · נגד זה הם הז׳ שמות של מ״ב שכל א׳ הוא של ו׳ אותיו׳ כנגד ו׳ ימי חול עולה מ״ב ועם התיבה בעצמה הכולל האותיות הרומז לשבת הכולל ו׳ ימי חול עולה ז׳ והרי הוא ז׳ פעמי׳ ז׳ וכןהוא בתקוני׳ וז״ל שבע שבתו׳ לכל חד שית יומין סלקין מ״ט והא איהו וספרת לך שבע שבתות שנים אינון מ״ט שנים מ״ט ימים: שבע שבתות שבע שמהן אילין דאינון אבגיתץ קר״ע שט״ן נגדיכ״ש בטרצתג חק״ב טנ״ע יגל פז״ק שקוצית אינון שבע שמהן לכל חד שיתא אתוון לקבל שיתא יומי שבוע כו׳ כי ו׳ ימי החול הם ו׳ ענפי׳ משבת · וזהו ענין שהיו לבעלי קבין ז׳ היכלין ובכל היכל היה כתוב הבל הבלים שהם ז׳ הבלים · ואלו הבלים להכ״ם הכלולות של ז׳ פעמי׳ ז׳ · וע״ז בא הרמז ברוך א׳ יציא׳ ובשבע׳ דרכים תניסה · רע״כ זה לעומת זה עשה אלהים כמו שיש מ״ט פעמי׳ טהור ועם הכולל נ׳ כמו שכתבתי׳ כן הם מ״ט פנים טמא ושער הנ׳ כולל · ודרך אחד הוא שער החמישי׳ הכולל אלו׳ שהם ז׳ פעמי׳ ז׳ · ע״כ הזכיר זה הדבר הן בברכה הן בקללה׳ · וכבר זכרתי למעלה השי׳ הוא נעלם ונגלה נעלם מצד מהותו ונגלה מצד פעולותיו והנגלה שלו יתברך הוא הנעלם שלנו כי הנגלה מצד פעולותיו שהם דביקותו עמנו · והשגתינו היותר עמוקה היא שם כבנין שהם ז׳ פעמי׳ ז׳ אלו · ע״כ נרחיק בכל מה דאפשר כהבל הבלים שהם ז׳ ימי בראשית הגשמיי׳ שלמטה · רק נתייחד ונתבודד בז׳ ימי בראשית שלמעלה · וזהו ענין בעלי קבין · אך מי שהולך ושוטט חוצה בשביל איזה קיום מצוה ותורה ותכף חוזר להתבודדו׳ שלו ע״ז נאמר ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך · וזה ענין הקפיצה המהירות להתבודדות · גם מורה הקפיצה כפתע פתאום יבא אדם אל המערה שהוא הקבר ורמוז לשוב יום א׳ לפני מותו כדתנא ר״א הוו נהירין כשמשא · רומז להתלבשות המרה שאר״ל הנעלבין ואינם עולבי׳ עליהם נאמר כצאת השמש בגבורתו ·

וענין נשר ועטרה ודמות יונה · מורה על דביקותינו בו ית׳ · הוא חפץ בנו ואנחנו חפצים בו כמ״ש כפ׳ זו את ה׳ האמרת היום להיות לך לאלהים וגו׳ וה׳ האמירך היום להיות לו לעם סגולה וגו׳ ועל חשקו וחפצו בנו נרמז נשר כמ״ש ואשא אתכם על כנפי נשרים ועל שאנו חפצים ומרבקי׳ באלהותו ומוסרי׳ נפשנו על קדושת ית׳ נרמז יונה כי כן נקראי׳ ישראל כמ״ש כנפי יונה נחפה בכסף׳ ואר״ז משנזרווגה לבת זוגה אינה מזדווגת לאחר · עוד אמרו היונה אינה מפרכסת בשעת שחיטה כך ישראל מקבלין באהבה כל מיתות קשות עבור קדושת שמו ית׳ ·

ומה שישב על הכסא ותחת רגליו תלת מאה תלמידיו · זהו דוגמא שלמעלה כי הנה יש י׳ ספירות דאצילות וי׳ דבריאה וי׳ דיצירה וי׳ דעשיה · והנה כל ספירה כלולה מי׳ והרי י׳ עולה ק׳ · אך יש חילוק בין בללותי׳ דאצילות׳ לכללות י׳ של בריאה יצירה ועשיה · כי כללות של י׳ דאצילות אין להם סוף והכל חוזר לאחדות הנסור · משא״כ באלו כמבואר בפרדס · עוד יש למצוא בזה רמז · ידוע כל יום שאדם מתקן נתהוות מזה יום רוחני כמ״ש האר״י ז״ל על פסוק ימים יוצרו שמהם נעשה צורה וציור וזה היום הוא תלמידו כי הוא מולידו · והנה סתם בני אדם מתקנים נ״ר יום בשנה שרגילין להתענות בהם דהיינו ארבעים ווא ערבי ר״ח וי׳ בטבת וי״ז בתמוז וט׳ באב · וצום גדלי׳ וערב ר״ה בכלל ארבעי׳ יום · נשאר ש׳ ימים מהשנה כי סתם שנה שנ״ר יום · ואלו תקנו גם הש׳

ימים

ימים זהו ג׳מאות תלמידיו · וע״ז בא גם כן הרמז עתיד כל צדיק וצדיק להנחיל ש״י עולמות ש״י עולמות הם עולמות אבי״ע · ולהאצילות לא בא רמז כללות מאחר שהוא כלי סוף וביותר שהוא כלול הוא מתאחר ע״כ לא הוזכר לענין האצילות רק י׳ · ולענין השתלשלות בריאה יצירה עשיה רמוז הכללות דהיינו ק׳לכל א׳ · אף על פי שעיר יש כללות לכללות רי ברמז פעם אחת ק׳לכל א׳שהם שלשה מאות לנ׳הנ״ל וי׳הוא עצם האצילות וזהו סוד ש״י זהו ענין שישב על הכסא ומשם שלשה מאות תלמידים רמז לכסא עליון שהוא הבריאה ומשם בחינת ש׳ עולמות שכתבתי · הכלל העולה הוא והלכת בדרכיו להתדמות הצורה ליוצרה · ואז טוב לו שנברא · ולעתיד תחזור העטרה וליהודים אורה אמן:

והיה כי תבא אל הארץ ועניתָ ואמרתָ היום הזה במדרש הנעלם דרשו פרשה זו על ביאת העולם · ובצרור המור העתיק באורך ע״ש: ונ׳פרש״י להזכיר חסדי המקום כו׳ככה מחויב אדם לעשות בינו לבין קונו ית׳כשמשפיע לו איזה טובה או איזה הצלחה להלל ולהודות לו שהזמין לו זה הדבר ברחמיו וברוב חסדיו ברוך הוא: יי׳ אלהיך מצוך · פירש רש״י בכל יום יהיו בעיניך חדשים כאלו בו ביום נצטוית עליהם עכ״ל וכן לקמן הסכת ושמע ישראל היום הזה נהיית לעם ליי׳ אלהיך פרש״י בכל יום יהיו בעיניך כאלו היום באת בברית עכ״ל · וכלל גדול הוא זה לקיום התורה והמצות שיעשם בזריזות כאלו היום נצטוה · וגם יחשוב כאלו היום היה כריתת הברית הש״י עמנו ואז נקיים המצות בזריזות ובשמחה גדולה לא מצות אנשים מלומדה · אשר על זה פירש האר״י ז״ל הפסוק אשר לא עבדת את יי׳ אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל · כלומר שצריך האדם לשמוח בעשיית המצוה וקיומה יותר מרב כל שמזמין לו הש״י והוא שמח בו ביותר מזה צריך לשמוח במצוה הבאה לידו שיקיימנה · ואמר הפסוק אף שעבדת את יי׳ בקיום המצות אבל לא עבדת בשמחה ובטוב לבב על כן היתה זאת לך ·

את יי׳ האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמור חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמוע בקולו: ויי׳ האמירך היום להיות לו לעם סגלה כאשר דבר לך ולשמור כל מצותיו: ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיותך עם קדוש ליי׳ אלהיך כאשר דבר:

כי הוא זה ואיזה הקורא שלשה פסוקים האלה שלא יתפעל בלבו להתעורר להתדבק בו ית׳אשר חפץ בנו ובחר בנו ע״כ החוט המשולש הזה לא ינתק והיה לזכרון לכם תמיד · ואנחנו מקושרים בו ית׳ בברית · גם קבלנו התורה באלה ובשבועה · וזהו ענין אלו הארורים הכתובים בפרשה זו נאמרו ג״כ בלשון ברכה ברוך האיש אשר לא יעשה פסל וכו׳ וכן כולם כמ״ש רש״י ולכאורה קשה למה כתבה התורה הארורים והניחה הברוכים בחוץ איפכא מסתברא לכתוב הברוכים ולחיורה הארורים בחוץ כי תמיד מדברת התורה בלשון הנון · אלא הענין כי התכלית כאן היה לקבל התורה בארור דהיינו באלה · ועל זה כרתנו ברית באלה ובקללות · וכמו שסיים אחר הקללות אלה דברי הברית ונו׳ ע״כ הארורים עיקר ואגב הארורים היו הברוכים והקללות מקיימים אותנו ויתרון אור לעתיד יהיה לנו מתוך החשך דהיינו במחשכים הושיבנו ובזה נזרככו ותם עונך בת ציון:

עוד הזהיר בסוף הפרשה ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם למען תשכילו את כל אשר תעשון:

בעזרת אשר ברא עולם הזה ועולם הבא · סיימתי פרשת כי תבא ·

פרשת נצבים וילך האזינו

שמם נאה להם נוה צדק כי מדברים מענין ברית לעשות צדק ולעורר בתשובה · נוה ר״ת נצבים וילך האזינו:

נר מצוה תרי״ב מתרי״ג מצות הקהל העם במוצאי שביעית בשני מחג הסוכות · תרי״ג מצות לכתוב כל אחד מישראל ספר תורה לעצמו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל · ובזה נשלמו תרי״ג מצות · ורמוז ג״כ מצות התשובה בפרשת נצבים בפסוק כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום וכמ״ש הרמב״ן ובפרשת האזינו נרמז זהירות יין נסך אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם · כן בפרשת כי תשא בפסוק וקרא לך ואכלת מזבחו נכלל בו ג״כ יין נסך:

תורה אור ישראל גוי אחד בארץ · נתעטרו בענין אחד בשני פנים דהיינו בכלל ובפרט · א׳ בכלל שכולם הם כאיש אחד ונקראים נפש אחת כמ״ש בשבעים נפש ירדו אבותיך וגו׳ והענין כי חלק יי׳ עמו · האומות נפרדו לשבעים לשונות ולכל אחד נתן כוכב ומזל ידוע ושר למעלה · כמ״ש בצבא השמים אשר חלק יי׳ אלהים אותם לכל העמים ואתכם לקח יי׳ ואנחנו חלק יי׳ ולא עלינו שום כוכב ומזל ושר · ושבעים אומות נפרדו איש מעל אחיו וכמ״ש בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם · אמנם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל בשביל מספר בני ישרא׳ שבתי אבות שלהן הוא ג״כ שבעים אבל הם כולם נפש אחת והם אחד בלי פירוד למה כי חלק יי׳ עמו · והחלק מתרמה להכלים דכמו שהוא ית׳ אחד כך ישראל אחד כי הם חלק יי׳ · וכל ישראל יש להם חלק ביי׳ בהנצחיות כדתנן כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא · ב׳ כל אחד מישראל הוא אחד המיוחד בפני עצמו כמ״ש רבותינו ז״ל כל צדיק וצדיק נכוה מפני חופתו של חבירו · הרי שכולם כאחד זוכים לעולם הבא מכל מקום כל אחד מיוחד בפני עצמו ועל זה אמר יי׳ בדד ינחנו ואין עמו אל נכר · ינחנו לשון יחיד על ענין כי כל אחד מיוחד במעלה בפני עצמו · ועל שכולם כאיש אחד חלק יי׳ ואמר ואין עמו אל נכר שלא נתן הש״י על ישראל שום שליטה משום שר הנקרא אל נכר · רק הוא לבדו יתברך בכבודו ובעצמו · ועל זה הענין באו אלו שני המצות · א׳ מצות הקהל יהיו כולם כיחד אנשים ונשים וטף לשמוע התורה כי כולם נפש אחת · אחר כך בא הציווי על כל יחיד ויחיד שיכתוב ספר תורה לעצמו וזה כל זמן שישראל עושין רצונו של מקום אזי דבקים בו בכלל ובפרט וכשחס ושלום חוטאים אז עסהם אל נכר רצוני לומר שהולכים אחר יצר הרע הנקרא אל זר וכמו שאמרו רבותינו ז״ל על פסוק לא יהיה בך אל זר כו׳ · ואז החוטא בסטרא דמסאבא כשאר האומות · ועל זה נתן הש״י תקנה על ידי התשובה כי בתשובה חוזר לפנים יי׳ הקדושה ובא אזהרת התשובה כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך וגו׳ מדבר מתשובה כמו שכתב הרמב״ן · וסוד התשובה היא בספירת בינה כנודע ושם אימא נ׳ · כי מחסד ולמטה מתחיל מגע האומות שיונקים מן הצד · דהיינו ישמעאל יצא מאברהם שהוא חסד · ועשו מן יצחק שהוא גבורה · ואחר כך ע׳

שרים הסובבים · ובמקום מגע גוי ביין שהוא השפע הנשפע עושהו נסך · ומכח זוהמא של נחש שנתפשטה בחטא שסחטה חוה אשכול
של ענבים שהוא שורש פורה ראש ולענה נעשה זה הנסך · ועל היין זה נאמר אל תראה יין כי יתאדם · אסנם בבינה שם אין מגיע פגע
גוים ושם היין משומר בענביו אשר עליו רמזו רבותינו ז"ל שהוא משומר מששת ימי בראשית ר"ל ששת ימי בראשית במקומם דהיינו הבנין
שם יש פגע אבל בששת ימי בראשית הנעלמים שם היין משומר וזה היין משמח ועד שם צריך להגיע הבעלי תשובה · שבתשובה שעושה
מכניע הקליפות שסיבב עצמו בהם ומסלקם ונכנס פנימה עד שם · ואז נכנס יין יצא סוד · סוד יי' ליראיו · וסו"ד בגימטריא שבעים
ושבעים נפש מישראל כולם נפש אחד הם מאחר שהם חלק יי' אז לכולם חלק לעולם הבא · וכבר נודע שהבינה היא סוד עולם הבא ואז
יי' אחד ושמו אחד וישראל אחד הדביקים בו · וישראל הם הנקראים אדם כמ"ש אדם אתם ועליהם נאמר נעשה אדם בצלמנו כו'
ואדם לשון אדמה לעליון ונעשים מרכבה לאדם היושב על הכסא כביכול · ובאם חס ושלום פוגמים למטה אז פוגמים למעלה · ועל זה
בא הרמז שהזכיר סוד האצילות ואחר כך אמר שחת לו לא בו הזכר האצילות פרדס דף כ"ב וז"ל הזוהר כי שם ה' אקרא הבו גודל
לאלהינו מאי שם ה' אר"ש האי דכתיב הבו גודל לאלהינו דא גדולה תמים פעלו דא גבורה כי כל דרכיו משפט דא ת"ת אל אמונה דא
נצח ואין עול דא הוד צדיק דא יסוד וישר דא מלכות הוא כלא שמא דקדוש ברוך הוא ובג"כ כי שם ה' אקרא · אמר ר' חייא האי קרא
מניה אוליפנא חכמה עלאה והכי הוא אבל פיפא דקרא מקשר קשורא דהימנותא במאי דכתיב הוא כלא תוא כלא הוא לבדו כלא הוא חד בלי
פרודא וא"ת כל הני סגיאין אינון חזר ואמר הוא כלא סלקין ומתקשרים בחד והא הוי והוא יהי והוא חד בריך שמיה לעלם ולעלמי עלמין
עכ"ל · אמר אחר כך שחת לו לא בניו מומם · כי ישראל הנקראים אדם שהם בצלם עליון כשמשחיתי' דרכם פוגמים למעלה וזהו
שחת לו כביכול אחר כך אמר לא · כלומר לא תבין שממש חס ושלום ההשחתה היא למעלה בו יתברך · זהו לא · הוא לו והוא לא
אחר כך פירש כיצד בניו מומם · מצד שהם בניו והקדוש ברוך הוא אוהבם וחפץ בטובת ורצונו להשפיע להם טוב והמניע מצד קבולם
מ"מ כביכול דבר זה צער לו על זה שיחת לו · אבל ההשחתה והמום בעצם בו הוא לא · רק מומם · וקרוב לזה כתב הזוהר בעני' אחר
על פסוק זה של שחת לו לא ע"ש באורך · הכלל העולה כשישראל עושין רצונו של מקום מוסיפים כח בגבורה של מעלה · זאת תורת
העולה · אשרי עין ראתה כל אלה · נזכה בזמן קריב בעגלא אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר כבר הארכתי בתוכחת מוסר היוצאים מאלה ג' פרשיות אשר סימנם נו"ה
צדק · הארכתי בדרושים רבים ונכבדים והמה בכתובים במסכת יומא שלי · אשרי אדם שומע לי
בעזרת ה' אלהינו · נשלמו פרשיות נצבים וילך האזינו:

פרשת וזאת הברכה

זה שמו הנאה ברכת התורה

נר מצוה הפרשה בכללה שנתעצם משה לברך את ישראל בברכה שלימה בפרטיות וזה הדבר הוא מצוה רבה · איתא
בזוהר ריש במדבר סיני תא חזי האי מאן דאמר שבחא דחבריה דבנוי או דממוניה בעי לברכא ליה ולאודאה
עליה ברכאן מנלן ממשה דכתיב והנכם היום ככוכבי השמים לרוב · לבתר מה כתיב ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמי' וגו'
תרין ברכא הוו חד ה' אלקי אבותיכם וגומר הא חד · לבתר ויברך אתכם כאשר דבר לכם לאודאה עליהו ברכאן על ברכאן · ואי איהו
מני שבחא דחבריה ולא אודי עליה ברכאן הוא נתפס בקדמיתא מלעילא ואי איהו מברך ליה הא אתברך מלעילא וברכהא בעי לברכא
ליה בעינא טבא ולא בעינא בישא ובכלא בעי קב"ה רחימותא דלבא ומה מאן דמברך לחברי' בעי הק"בה דיברך ליה בעינא טבא ברכא
טבא מאן דמברך לק"בה עאכ"ו דבעי עינא טבא ולבא טבא ורחימותא דלבא בגין כך ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך כו' עכ"ל:

תורה אור התורה מסיימת בתיבת ישראל ומתחלת בבראשית נעוץ
סופו בתחילתו ותחילתו בסופו · וכן בשמחת תורה מחברן
כשמסיים התורה מתחילין בבראשית ורומז למ"ש רז"ל בראשית ברא בראשית
בשביל התורה וישראל שנקראו ראשית דהבריאה היתה בשביל ישראל וכדי
שיתעסקו בתורה וראשית המחשבה סוף המעשה על כן בראשית בתחלה וישראל
בסוף שהם תכלית הבריאה והותחלה התורה בב"ית ואמרו בבראשית רבה כי הב"ית
היא ברכה ועניין ברכה הוא תמיד תוספות התפשטות בשפע רב ומתגבר ורתולך
ומתרבה באופן שיהיה תמיד נצחיי · כן התורה היא נצחיית וע"כ התורה היא
עצם הברכה כמ"ש ה' עוז לעמו יתן ה' יברך וגומר ואיתא בספר הבהיר והביאו

קנ"הס
ובמקום אחר כתבתי כי לכל אותיות המופתים לעל
עשר יסוד ונו' מקושר עם בראשית ברא שהיכולת יורה
על חידוש העולם · והחידוש יורה על היכולת · וזהו ענין
זכור ושמור בדיבור א' כאמרו כי בזכור כתיב ששת
ימים עשה ה' וגו' שהוא חידוש עולם · ובשמור כתיב
וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים וגו':

הציוני ז"ל מנלן דהתורה אקרי ברכה שנאמר ומלא ברכת ה' ים ודרום ירשה ואין ים אלא תורה · שנאמר ורחבה מני ים עכ"ל
ובן תתחדש בריאת שמים וארץ להיותם רוחני' וקיימי' עם אומה הישראלית כמ"ש כי כאשר השמים חדשים והארץ חדשה אשר אני
עושה עומדים לפני נאם ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם · וכמו שעיקר הברכה היא ברכה משולשת כן התורה משולשת כדאיתא בפ' רבי
עקיבא דדריש ההוא גלילאי בריך רחמנא דיהב לן אוריין תליתאי לעם תליתאי ע"י תליתאי בירחא תליתאי ביומא תליתאי · וזה מרומז
בזה הפסוק וזאת הברכה אשר ברך משה וגומר · זאת הברכה היא ברכה משולשת דהיינו אורייתא תליתאה תורה נביאים וכתובים · ע"י
תליתאי היא משה זה"ש אשר ברך משה את בני ישראל הם עם כהנים לוים וישראלים והם כולם בכלל ברכה ברכת כהנים וכן מן
הלוים ואלה יעמדו לברך · וישראל הם המתברכי' והמברכים מתברכים ויאמר ה' מסיני בא בירחא תליתאי בחודש השלישי באו מדבר
סיני · וה' מסיני בא ביום הג' וכן ב"א עולה ג' · על כן התחיל בב"ית שהיא ברכה ואיתא באותיות דר' עקיבא אומרים לב"ית מי בורא
והוא מראה בעוקצה על אלף · והנה נתינת התורה שהיא עצם הברכה מתחיל באלף אנכי ה' אלהיך דע שהאלף היא שורש הברכה ·
והיא אור הגנוז כי ראשית הבריאה היתה ויאמר אלהים יהי אור וגו' וזה האור נגנז עד לעתיד לבוא · והנה אמרו בראשית בשביל התורה
שנקראת ראשית · והב"ית שהיא ברכה רומז על ב' תורות דהיינו תורה שבכתב ותורה שבע"פ הם שני המאורות מאור הגדול ומאור
הקטן שהם דבר גדול ודבר קטן · דבר גדול מעשה מרכבה סוד תורה שבכתב שהיא כולה שמותיו יתברך · ודבר קטן הויות דאביי
ורבא · ותורה שבכתב היא אלף אור הגדול אור הגנוז הם עסקי הסודות הקרויין נשמה לנשמות כדאיתא בזוהר בהעלותך הם גנוזות
עד לעתיד כי אז יתלבש גם כן האדם בכתנות אור באלף ויהנו מאור הגדול הזה · ועתה בכתנות עור בעי"ן די להם גם כן בעי"ן פנים
לתורה · ולעתיד ומלאה הארץ דעה ועין יתהפך לסוד עולה עין · כי אז יתגלו סודות צפונות אשר עין לא ראתה אלהים זולתך · והב"ית
שהיא

שהיא תורה השנית תורה שבעל פה אומרים לה מי בוראך והיא מראה בעוקצה על אלף · כי תורה שבע"פ מראה הכל על תורה שבכתב כי מאיש לוקחה זאת כלומר תורה שבע"פ נקראת זאת כמו שיתבאר היא נלקחה מתורה שבכתב הנקרא איש כידוע איש ואשה זה וזאת הם תורה שבכתב ותורה שבעל פה · וכל מה שבתורה שבע"פ נלמד מתורה שבכתב וכמורגל בתלמוד מנלן מנא הני מילי וכיוצא בזה ובבריאת האור ונגנז נרמזה תורה שבכתב כדאיתא במדרש יהי אור סימן ה' פעמים נזכר כאן אור נגד ה' חומשי תורה:

וכבר כתבתי כי ענין ברכה הוא התפשטות בשפע רב תמיד נצחי · וזהו בעצם באור הגנוז כי אף שהוא גנוז לעת עתה מכמו שם ציוה ה' את הברכה באמיתית כי הוא סוד ההפשטות האצילות שאין לו סוף ותכלית כמו שאמר ואצלתי מן הרוח ומתרגמינן וארבי מן רוחא · ועתה אין לנו בנגלה אלא התפשטות תורה שבעל פה · אבל הסודות הצפונות שהם נשמה לנשמה עדין גנוזות ואף כי יש מארי דס"ת מהפשטות השנתם בסודות הנקראו"ז נשמות · אבל הנשמה לנשמות גנוו לצדיקים לעתיד לבא · והם כענין שני שמות · שם ידו"ד לעלם כתיב כי הוא נעלם אבל נקרא בשם ארנ"י · וכבר ידוע כי שם ידו"ד סוד תורה שבכתב כמו שאמר תורת ידו"ד תמימה והוא סוד תפארת ושם ארנ"י היא מלכות תורה שבעל פה והיא ברכה כי היא מתפשטת כמו י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן ומזה נמשך הרבה פלפולים והברכה מרובה כי נלמד ענין מענין וכמסכ' גיטין בפ' הנזקין אמרו מתחילה לא ניתן פלפולא אלא למשה כו אחר כך ניהן גם לישראל והנה מצינו התורה נקראת על שם ה' כמו שאמר תורת ידו"ד · ונקראת תורת משה · והארכתי בענין הזה בהקדמת תולדות אדם וגם במסכת שביעות שלי כי השם יתברך מסר למרע"ה כללים כמו שאמר ויתן אל משה ככלתו ואמרו במדרש כללים מסר לו · ומזה הבין משה תורה שבעל פה ואמר לו הקדוש ברוך הוא אמת הוא כפי אשר הבנת · וע"כ תורה שבעל פה נקראת על שם משה והיא כלת משה · ופי' מהאשה הגשמיית · והתורה שבעל פה שהיא מצד המלכות היא אשתו · כמו שאומר הזוהר איש אלהים בעלה דמטרוניתא כי הוא מצד התפארת בסוד הדעת המתאצל מחכמה ובינה · אשר ע"ז בא הרמז והחכמה מאין תמצא ואיזה מקום בינה · וכתב הציוני מאין הוא הנעלם ממשה מ"ם ש"ן ה"א · ומאין בני ונגזנא"ל שהוא רבו של משה · ובני ק"א השגה פרקי ק"א פעמים · על כן משה בעלה דמטרוניתא · ונקרא איש אלהים · והן אמת שעשרה נקראו איש האלהים משה אלקנה שמואל דוד שמעיה עדו אליה אלישע מיכה אמוץ · מ"מ יש חילוק בין משה לבינים כי איש אלהים הנאמר במשה פירושו איש של אלהים שהוא המלכות כמו איש נעמי · ואיש אלהים האמור בנביאים פירושו איש משל אלהים כלומר דביקים בו · ועוד תמצא אצל משה לעולם יקרים שם העצם שלו כמו הכא משה איש האלהים וכתיב משה איש האלהים בניו יקראו על שבט לוי חזכיר שמו ואחר כך איש אלהים משא"כ בשאר נביאים ועל ענין זה שנקרא בעלה דמטרוניתא ואר"ל אין בעל מת אלא לאשתו בא הרמז במיתתו ויתמו ימי בכי אבל משה · ב"כי אב"ל בנימ' ארנ"י שהוא המידה הזאת כלת משה · וע"ז בא הרמז וזאת הברכה אשר ברך משה · ככר כתבתי ענין ברכה · ותורה שבעל פה היא השניה והיא ב' דבראשית ומורה על א' דאנכי שהוא תורה שבכתב גם נודע כי מדת מלכות נקרא בריכה והיא בריכה המקבלת כל ההשפעות בסוד מאה אדני אדנים של המשכן והם בסוד מאה ברכות כמבואר בשערי אורה ואמרו במדרש תהילים במקום שפסק יעקב בברכותיו התחיל משה ובמקום שפסק משה התחיל דוד · יעקב פסק בזאת וזאת אשר דבר להם אביהם משה התחיל בזאת משה פסק אשריך ישראל דוד התחיל באשרי · הענין המדה הזאת זאת הארץ אשר תנחלו כי היא ארץ עליונה ובה י"ב גבולי' ונגדם י"ב שבטים שחלקו ארץ שלמטה כי היא מתלבשת שש בשש · תפארת הוא משש קצוות ונגדם בה חדרים המקבלים אלו השש תורה שבכתב היא ו' מהשם כנודע · ותורה שבעל פה היא ו' סדרים הרי ו"ו במלואה שש בשש · והם י"ב גבולים · ומשם חלק יעקב הברכות לי"ב שבטים הנוחלים ארץ ישראל וממקום שפסק יעקב התחיל משה כי משה העמיק יותר לכנוס לפנים ולשאוב הברכות כי ברכותיו של משה היו מעין ברכות יעקב · אבל יותר במעלה ובפנימיות · דהיינו של ברכות יעקב הוא התחלת ברכות משה · ואלו ואלו היו סברכין י"ב שבטים בנחלת א"י אמנם על כולם הוא דוד המלך שהוא בעצם מדת מלכות וכמו שאמרו רז"ל החולק על מלכות בית דוד כחולק על השכינה · והוא מולך על כל שבטי ישראל על כן הוא יותר ויותר מעמק ברכה מעמיק בפנימיות ובמה שפסק משה התחיל דוד בעצמו · נחזור לענין הנה תורת ה' ותורת משה והיא תורת האדם וכן בכל דור ודור מחדשים חכמים בפלפולם להוציא דבר מדבר וזהי התורה שלומר הקדוש ברוך הוא מפומייהו דרבנן ואיכר פלו בני אומר כך ופלו' בני אומר כך · וסודות הגנוזות הוא תורת ה' אשר גילה סודו ליראיו ועתיד לגלות אור הגנוז שהוא אלף כמו שאמר לעיל ותורה שבעל פה ב' · וזהו שרמז כאן מסיני ב"א לאחר שהזכיר זאת הברכה אשר בירך משה שהיא תורה שבעל פה · ואמר ה' מסיני היא סודות תורה שבכתב שהיא תורת ידו"ד · אמר ב"א הוא אלף בית וכמו שכתבתי אחר כך ירמוז ממעלות שני מאורות התורה. ומענין אור הגנוז ושיתגלה לעתיד אמר וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן בכאן רמז התפשטות קצת מהאיר שזכו בשעת מתן תורה · ומרומז בזה הפסוק וזרח משעיר למו שהזריח הש"י על ישראל מאור המלאכים וכפי שכתוב בזוהר בפרשת בלק וז"ל תא חזי כתיב ה' בצאתך משעיר בצעדך משדה ארום ארץ רעשה וגו' בשעתא דבעא קב"ה למיתב אורייתא לישראל אזיל וזמין להו לבני עשו ולא קבלוה · כמ"ד אמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו · ולא בעו לקבלא אזל לבני ישמעאל ולא בעו לקבל' דכתיב הופיע מהר פארן כיון דלא בעו אהדר לון לישראל הכי תנינן השתא אית לשאלא והא תנינן דלית תמאה כד בר נש מדקדק דיוקין דאורייתא לישר' שלחוי לאנהרא מלוי האי קרא לא אתישבא ואית לשאלא קודשא בריך הוא כד אתא לשעיר למאן נביאה דלהון אתגלי וכד אזל לפארן למאן נביאה דלהון אתגלי · אי תימא דאתגלי לכלהו לא אשכחן דא לעלמין בר ישראל בלחודייהו ועל ידי דמשה · והא אתמר דהכי מבעי קרא למימר ה' מסיני בא וזרח לשעיר למו הופיע להר פארן מהו משעיר למו ומהו מהר פארן · כלא אית למנדע ולאסתכלא · והא שאילנא ולא שמענא ולא ידענא · כד אתא ר' שמעון אתא ושאיל מלה כל מקדמין א"ל הא שאלתא דא אתאמרא ה' מסיני בא כד"א הנה אנכי בא אליך בעב הענן · ומסיני בא ואתגלי עלייהו וזרח משעיר למו ממה דאמרו בני שעיר דלא בעאן לקבלא מהאי אנהר לון לישראל ואוסיף עלייהו נהורא וחביבו סגיא · אוף הכי הופיע ואנהר לישראל מהר פארן ממה דאמרו בני פארן דלא בעו לקבלאי מהאי אוסיפו ישראל חביבו ונהירו יתיר כדקא יאות · וממה דשאלת על ידי דמאן אתגלי עלייהו ת"ח רז"א עלאה איהו ואתגלי מלה על ידך · אורייתא נפקת מרזא עלאה קדישא דמלכא פתימא כד מטא לגבי דרועא שמאלא חמא קב"ה בההוא דרועא דמא בישא דהוו מהרבי תמן אמר אצטריך לי לבררא וללבנא דרועא דא · ואילא ימאיך ההוא דמא בישא דיפגום כלא אבל אצטריך לבררא מהכא כל פגימו מה עבד קרא לסמאל ואתא קמיה ואמר ליה תיבעי אורייתא די לי אמר מה כתיב בה א"ל לא תרצח · דלית קב"ה לאתר דאצטרך · אמר ח"ו אורייתא דא דילן היא ודילך יהא לא בעינא אורייתא דא · אתיב ואתחנן קמיה אמר מאריה אי את יהבה לי כל שלטנו דילי אתעבר דהא שלטנו דילי על קטולא איהו וקרבין לא יהון ושלטנו דילי על' ככבא דמאדים א"ה כלא אתבטל מעלמא מארי דעלמא טול אורייתך ולא יהא חולקא ואחסנא לי בה אבל איניחא קמך הא עמא בנוי דיעקב ל"י אתחזי

הג"ה

ע"ד הפשט אלי כעי הקדוש ברוך הוא כשעיר ובפארן יש סני טעיים א' בשבילם · וא' בשבילנו · בשבילם שיהיה לאומות לאחיזה בקדושה אם ירצו להתגייר כי עשו וישמעא כוללים כל השבעים אומות · בשבילינו הוא כאם כהיה גולים ביניהם שלא נעזוב את התורה: ע"כ היה רומם התורה כהם וזהו שכין יגב גבולות עמים למספר בני ישראל:

אתחזי · ואיתו חשיב דהא דלטורא אמר עלייהו ודא הוא וזרח משעיר למו · משעיר ממש נפק נהורא לון לישראל אמר סמ"אל דא אי בנוי דיעקב יקבלון דא יתעברון מעלמא ולא ישלטון לעלמין אתיב ליה זמנין ואמר לא יכילנא דאנת בוכרא ולך אתחזי · אמר ליה הא ליה בכירותא דילי והא אזבנון ליה ואנא אודיתי · אמר ליה הואיל ולא בעית למהוי לך בה חולקא אתעבר מינה בכלא אמר אית אמר לי הואיל וכך הב לי עיטא איך אעביד דיקבלון לה בנוי דיעקב דאת אמר · אמר ליה מאריה דעלמ' אצטריך לשחדא לון מנהורו דהילי שמי' והב עלייהו וכדא יקבלון לה והא דילי יהא בקדמיתא אפשיט מגיה נהירו דחפיא עליה ויהב ליה למיהב לון לישראל הה"ד וזרח משעיר למו משעיר ממש · דא סמ"אל דכתי' ונשא השעיר עליו למו לישראל · כיון דביעיד דא ואעבר דמא בישא מרועא שמאלא אהדר לדרועא ימינא חמא ביה אוף הכי אמר הכי נמי אצטריך לנקא מרמא בישא דרועא דא · קרא לר"הב אמר ליה תקבל את אוריתא דילי · אמר ליה מה כתיב ביה דליג ליה ואמר לא תנאף · אמר ווי אי ירותא דא יתחסין ליה ק"בה ירותא בישא דאהעבר כל שלטני דהא ברכתא דמיא נטילנא ברכתא דנוני ימא דכתי' פרו ורבו וכתיב והוא יהיה פרא אדם · שארי לאתחננא קמי מריה אמר ליה מארי דעלמא תרין בנין נפקנא מאבירהם הא בנוי דיצחק הב לון ולון אתחזי · אמר ליה לא יכילנא דאנת בוכרא ולך אתחזי · שארי לאתחננא ואמר מאריה דעלמא בכירותא דילי יהא דיליה והאי נהורא דאנא ירותנא על דא טול והב לון וכך עבד דכתיב הופיע מהר פארן · מ"ש בסמ"אל כתי' וזרח וכר"הב כתיב הופיע אלא נטל בההוא נהירו דאפשיט בהו סמ"אל חרב וקטולא לקטלא בדינא ולקטלא כרקא יאות · הה"ד ואשר חרב גאותיך אף על גב דלא הוה דילך ונטל בההו' ברכת' דאפשט מניה דה"ב זעיר כמאן דאפיג זעיר מברכה דלחון למעבד פריה ורביה · ובג"כ הופיע מהר פארן ולא כתיב וזרח · כיון דנטל מתנן אלין לישראל מאינון רברבין שלטנין · אתא וקרא להו רבבות קרש דמסנן על שאר עמין ואתיבו ליה אף הכי ומכלהו קביל ונטל מתנן למיהב לון לישרא' · לאכיא דהוה ליה חד מנא מליא מסמא דחיי ונטר ליה לבריה · בעא למיהב ליה לבריה ההוא פליטון מסמא דחייאסיא הוה חכים · אמר עבדין בישין אית בביתי אי ינדעון דאנא יהיב לברי נבזבזא דא ביש בעיניינהו ויבעון לקטלא ליה מה עבד נטל זעיר מסמא דמותא ושוי אפתחא דמנ' קרא לעבדוי אמר לון אתון מהימנן קדמי תבעין להחוא סמא · אמרו נחמי מאי היא נטלו למטעם עד לא ארחו בעי למימת אמרו בלבייהו אי האי סמא יהב לבריה בהאי ימות ואנן נירות לרבוננא אמר קמית מרנא סמא דא לא אתחזי אלא לברך והא אגרא דפולחנג' קמך שבקנ' קמך והב ליה לשוחרא דיקח סמא דא · כך ק"בה הוא אסיא חכים · ידע דאי יהיב אוריית' לישרא' עד לא אודע לון בכל יומא הוו רדפין לון לישראל עלה וקטלין לון עביד דא ואינון יהבו ליה מתנן ונבזבזן בגין דיקבלון להו וכלהו קביל לון משה למיהב להו לישראל הה"ד עלית למרום שבית שבי וגו' וכבג"כ ישראל אוריתא בלא ערעורא ובלא קטרוגא כלל · בריך הוא בריך שמיה לעלם ולעלמיא עכ"ל : (העתקתי כל דבריו יען כי הם יקר הערך · וכוס מוכן יהא לשתות כנזכר במסכת שבת פ"ר עקיבא שהמלאכי' כתנו מתנות למשה כו') אח"כ אמר ואתא מרבבות קודש הוא סוד אור הגנוזשיבאו ישראל באלו הסודות שהם משוללות מרבבי קודש כמ"ש רז"ל עתידי' מ"ה לשאול את ישראל מה פעל אל כי יהיה מחיצתן לפני' ממחיצ' מ"ה · ואלו לא חטאו ישראל בעגל ואף בשעה קבלת התורה היו שוטטין א' מכטרכולין שלו כמו שהזכירו רז"ל אלו לא היה כן היו זוכי' מיד להתלבש בכתנו' אור בא"ף והיו זוכין לאור הגנוז אבל נשאר גנוז עד לעתיד · ואז מימינו אש דת למו ולא למלאכי' ומימינו כי בימינו נעימות נצח · אמר אחר כך אף חובב עמים והלשון צריך ביאור · ורש"י כתב אף חובב עמים גם חבה יתירה חבב את השבטי' כל אחד ואחד קרוי עם כו' · וחנת העול' סוברי' שכוונת רש"י שזהי החיבה שקרא לכל שבט עם בפני עצמו אבל לפי האמת אין דעת רש"י כן לא כוונת רש"י לפרש אף חובב חיבה יתירה כי אף מורה על הריבוי וכהא דתנינן חביבין ישראל כו' ואח"כ תנן חבה יתירה נודעת להם · השמיענו שלא חיבה כפשוטו חיבב הק"בה את ישראל רק חיבה יתירה וזהו שכתב רש"י אף חובב גם חיבה יתירה · אבל לא נתפרש בפסוק מה היא החבה יתירה · וס"ש רש"י כל א' וא' קרוי עם זה אינו רק ביאור על מה שאמר עמי' על ישראל לשון רבים והלא אינם אלא עם א' ע"ז אמר כל שבט עם ונמצא לפי זה מה שאמ' אף חובב עמים פירושו חיבה יתירה חיבב הק"בה את ישראל הנקראי' עמי' ולא פי' מה היא החבה יתירה · אבל אני אומר שמרומז כזה הפסוק מה היא החיבה יתירה · ונפרש אף חובב עמי' כענין אחר · והרבה פנים לתורה וכאלו היה נכתב אף חובב עמים שני פעמי' · והחבה יתירה היא אור הגנוז שנגלה לצדיקי ישרא' לעתיד לבוא ויהיה להם לבדם כי הם הדבקים בה' אלהיהם · ואקדים הא דתנן בספר יצירה עשר ספירות מספר עשר אצבעות הידים וכן יש עשר אצבעו' הרגלים · ואלו הם כמו צל נגד' דידים כמבוא' בפרדס בריש ספרו · והנה האדם נעשה בצלם אלהים וישראל הם קרוין אדם ע"כ נרשם בו י' אצבעו' נגד י' ספירות והם בהתחלת האדם כי כשזוקף ידיו למעלה אז י' אצבעו' הם למעלה מהראש בהרים ידיו · ובהניח ידיו הם מתפשטי' עד אחר השלמת הגוף באופן שהגוף נתקדש להיות קדושת הגוף אח"כ עומד על י' אצבעו' רגלי' שהם רומזי' לצל עליון · והאומות הטמאי' הם בדמות אדם הבליעל כי זה לעומת זה עשה האלהי' ואף בתוכך האומו' דהיינו חסידי א"ה ואו גרים אינם זוכים רק לחסות תחת כנפי השכינה ולא לידבק למעלה כי ישראל למעלה במקום י' דידי' · והגרים למטה במקום י' דרגלי' · וז"הש אף כשאתה חובב העמי' דהיינו חסידי' והגרים · עדין יש חילוק כי כל קדושיו בידך · והם תכו לרגליך · גם נוכל לפרש כי אלו שני המאורות דהיינו אור תורה שבכתב שהוא אור הגנוז · ואור תורה שבעל פה שהוא תורה שבע"פ התלמוד · ונרמזו במ"ש מימינו אש דת למו · מורה על התלמוד שהוא פילפול ודתיחות והוא מתפשט מתורה שבכתב וזהו מימינו אש דת למו · ורמז לדבר ד"ת למ"ו והם אותיות תלמו"ד · ויש כמה מחלוקות בתלמוד והוא מחלוקות לשם שמים · ואש המחלוקות זה אש קודש · וע"זא ה' עז לעמו יתן' יברך את עמו בשלום · ככר כתבתי ענין ברכה למעלה · ועו' רומז לתוקף המחלוקת שהוא לשם שמים ואר"זל על את והב בסופה כי בסוף נעשים אוהבי' וכן דרשו על פסוק כי ידברו אויבים בשער. וזהו שרמז אחר כך אף חובב כלומר הנם שהיה בין החכמי' מחלוקת וזהו אף שהוא רוגז · מ"מ לא זזים עד שנעשו אוהבי' וזהו חובב והם חביבין לפני המקום · גם רומז אש דת למו להא ראית' בפ"ק דתענית אמר רבא האי צורבא מרבנן דרתח אוריית' הוא דקא מרתחו לי' שנ' הלא כה דברי כאש · וזהו שרמז אש שהוא הרוגז. בא מדת למו כי אורייתא הוא דארתח ביה · ויש לפרש מה שאמרו אורייתא דמרתח · כלומ' קיום התורה שמקילין בה בני אדם זהו מרגז אותם בקנאם את קנאת ה' · וככר כתבתי ד"ת למ"ו אותיות תלמ"וד · כי עיקר של עברייני' העובר' על התורה עוברים על מה שהוזכר בתלמוד כי מה שהוזכר בפי' בתורה שבכתב אין עוברי' במהרה · על כן אוריית' דמרתח בזה הוא התלמוד ·

הכלל העולה כיהם שני ברכות משני מאירות · ברכת התורה של אור הגנוז סודו תפנימיות מתורה שבכתב שהיא כולה שמותיו · וברכת התורה של אור תורה שבעל פה המתברכת ומתפשט מתורת שבכתב · ובזה יתבארו מאמרי רז"ל בענין ברכת התורה יכפ' השוכר את הפועלי' אמר רב יורא אמר רב מאי דכתי' מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר פי ה' דבר ויגידה על מה אבדה הארץ דבר זה אמרו חכמי' ולא פרשוהו אמרו נביאים ולא פרשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו שנ' ויאמר על עזבם תורתי את אשר נתתי לפניהם אמר רב יורא אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה ע"כ פרש"י קרא יתירה דאשר נתתי לפניהם קא דריש ברכת התורה אשר נתן לנו תורת אמת שהיא לפניה' של דברי תורה וכיון דלא מברכין גלי ארעתייהו שאינה מתנה חשובה להם ע"כ · יש להקשות מה זה שאמר אמרו חכמים ונביאים ולא פירשו אם כן מה אמרו כי שתיקתם יפה

מריבורם

כד׳ בירם מאחר שאמרו דברים שלא נכנסו לאוזן׳ ע״ק מה זה שחזר בסיפא והזכיר שם בעל המאמר אמר רב יורא אמר רב שלא
ברכו כו׳ לסה לו להזכיר שמו מאחר שהזכירו בריש המאמר שאומר א״ר יהודה א״ר מאי דכתיב כו׳ ובראשית המחשבה סוף
המעשה רצוני לומר כשאמר מאי דכתיב כו׳ היתה כוונתו לגלות מפני שאין מברכין וא״כ הזכרת שמו בסוף הוא מיותר׳ עוד מאמר זה
במסכת נדרים מסיק שם בגמ׳ אהא דמקשה מפני מה אין ת״ח מצוין להיות בניהם ת״ח ומסיק רבינא ואמר מפני שאין מברכין בתורה
תחילה דאמר רב יורא אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ונימר דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא
פרשוהו עד שפירשה הקב״ה בעצמו שנ׳ ויאמר ה׳ על עזבם את תורתי ונומר היינו לא שמעו בקולי היינו ולא הלכו בה אמר רב יורא אמר
רב שלא ברכו בתורה תחילה ע״כ׳ הביטו נא וראו ההפרש׳ שנפלו בזה המאמר במה שהוזכר בפ׳ השוכר את הפועלים ובמה שהוזכר
בנדרים׳ בהפועלים אמר שדבר זה אמרו החכמים והנביאים רק שלא פירשו׳ ובנדרים לא הוזכר שאמרו׳ ובהפועלים לא הוזכרו
מלאכי השרת ובנדרים הוזכרו׳ ובפ׳ הפועלים לא סיים זה הדרך של לא שמעו בקולי ולא הלכו בה וע״כ הוכרח רש״י לפרש ליסוד
אחר דהיינו מן לפניהם וכמ״ש רש״י׳ ובנדרים סיימו לא שמעו בקולי כו׳ וגם בנדרים קשה קושיא דלעיל דאמר רב יורא אמר רב
דסיפא מיותר׳ הנה החיוב הוא לברך ברכת התורה על תורה שבכתב וברכת התורה על תורה שבע״פ והם שתי מיני ברכות בסוריהם
כי ברכת תורה שבכתב על התעוררות כציאות אור הגנוז שנהפשט בו׳ית׳ וכל ברכה היא התפשטות כמ״ש לעיל׳ ואנחנו מעוררים
אותו בברכה זו וכן יהיה כי יתגלה לעתיד׳ וברכה שעל תורה שבע״פ היא ברכה התפשטות שלה כמעין הנובע מה שמחדשים בכל
עת והקב״ה אומר שמחת מפומייהו דרבנן וע״ז סובב ענין על מה אבדה הארץ׳ והנה כוונת הבריאה היתה להיות הארץ ארץ טובה
כלומר שיהי׳ העולם זך ורק והאדם יתלבש בכתנות או״ר בא״לף ויאיר אור הגנוז׳ וראה הקב״ה מעשיהן ונגנז זה האור ונתעבה העולם
ונתלבש האדם בכתנות עור בע״ין מ״מ נתקדש בקצת הארץ בקדושת ארץ ישראל וגם זה נאבד בעו״ה כמו בבראשית בריאת שמים
וארץ יהי אור ונגנז׳ כן בחורבן ב״ה השליך משמים ארץ וגומר וחשך ולא אור ובמחשכים הושיבני׳ וכמו שבבראשית תכף באותו היום
כשחטא האדם נתגשם כן ענין ירושלים אמר הכתוב על אפי וחמתי היתה העיר הזאת וגו׳ עד לעתיד שיחזור הארץ הנשמה להיות כגן
עדן ככתוב ביחזקאל ואז אור חדש בציון׳ וכבר כתבתי כי א״י שלמטה נגד ארץ ישראל שלמעלה וא״י שלמעלה היא סוד תורה שבע״פ
כמ״ש לעיל ואז תבין כי אבידת הארם הזכה בהיינו שעדיין אין אנחנו זוכים לשתהיה כתחלת הבריאה באור הגנוז מפני שאין מברכין
בתורה תחלה׳ וזה נלמד מדכתיב לפניהם וכדפירש״י שהברכה היא לפניה וסוד הענין דאיכא להקשות האור הגנוז למה המציאו הקב״ה
מאחר שצפה שלא יהיו כדאין א״כ למה המציאו וגנזו לא היה לנו בביכול להמציאו׳ אלא הענין כי העליון מתעורר מתחתון׳ ובהתעורר
התחתונים אזי בא יבא העת כי בא יבא ע״כ הוא במציאות ואז בקל יוכל להמשיכו וזהו ענין הברכה בתחלה ואח״כ יתגלה כי הברכה
בתחלה הוא התעוררות מהתחתון לעליון זהו ענין הברכה הכולל התעוררות התחתון וכשאינו מלמטה אזי אברה ממנו ונשאר גנוז
ודבר זה היה נעלם מהחכמים והנבונים ולא פירשו אע״פ שלא היה נעלם מהחכמים והנבונים סוד אור הגנוז כי כמה נביאים
נבאו עליו כי לעתיד יהיה לנו אור הגדול דהיינו אור הגנוז כמ״ש והיה לך ה׳ לאור עולם והרבה פסוקים׳ וכן החכמים היה גלוי להם
ויסדו כמה תפילות שנזכה לאור הגדול אבל לא ידעו לפרש דבר זה במה שתלוי בברכת התורה׳ זהו״ש החכמים והנביאים אמרו ולא
פירשו׳ כלומר אמרו הם הוא אומרים תמיד ומורגל בפיהם ענין אור הגנוז אבל לא ידעו לפרש שבחטאת שאין מברכין מתעכב ולא
הזכיר כמאמר הזה מלאכי השרת׳ כי ענין אור הגנוז זוכו בו לעתיד הצדיקים ויהיו הם בפנים יותר ממלאכי השרת ומלאכי השרת ישאלום
ויהיו להם תלמידים א״כ אם רבי לא שנה רבי חייא מנ״ל׳ אם החכמים והנביאים לא ידעו לפרש מה ששייך לעניינו ק״ו המלאכים׳
והנה הוזכר אמר רב יורא אמר רב שני פעמים במאמר להראות לנו כי מדבר בשני פנים׳ א׳ מאבידת הארץ הזכה שהיא כוונת הבריאה
וא׳ מאבידת הארץ היא ארץ ישראל שהיתה לנו וישבנו בה ונתרחקנו ממנה׳ ובפ׳ הפועלים מביא דברי רב יורא אמר רב בנוסח דברים
המרומז בו אבידת הארץ הזכה׳ ואומר בסיפא דאמר רב יורא אמר רב פעם שנית להורות כי יש עוד ענין אחר שאמר בזה׳ וזה הענין
האחר שהוא על אבידת א״י זו הביא במסכת נדרים בנוסח שיהיה מרומז בו כמו שאפרש אי״ה׳ ואומר בסיפא דאמר רב יורא אמר רב
בפעם שנית להורות כי עוד ענין אחר והוא הענין המוזכר בפ׳ הפועלים׳ ועתה אפרש הך דנדרים ואקדים מ״ש הב״י ריש סי׳ מ״ז וז״ל
רבינא אמר מפני שאין מברכין בתורה תחילה כלומר בתחילת עסקם בתורה בכל יום ותלמידי חכמים מתוך שהם זהירים לעסוק בתורה
ורגילין בה אינם זהירים לברך בשפותחין לא מקיים ברכתא כדכתיב נהיה אנו וצאצאינו לומדי תורתך׳ כך כתב שם המפרש ורבינו
הגדול מהרי״א ז״ל כתב שהטעם שאינם זוכים לבני ת״ח מפני שאין מברכין בתורה הוא לפי שמאחר שאין מברכין על התורה מורה
שאין קורין אותה לשמה אלא באומנות בעלמא לפיכך אין זוכין לשלשלת הנמשך לעוסק בתורה לא ימושו מפיך וכו׳ עכ״ל׳ והנה ארחיב
הריבור כבר כתבתי הברכה היא ענין התפשטות ונודע כי בראשית בשביל התורה וישראל דהיינו שילמדו התורה׳ ותכלית הלימוד הוא
שיבא לידי מעשה כי תלמוד גדול שמביא לידי מעשה ואז מתפשט מלימוד למעשה וכמו שמוזכר בברכת אהבה רבה ללמוד וללמד
לשמור ולעשות ולקיים וזהו הנקרא לימוד לשמה ופירש לשמה הוא שלומר ע״מ שיקיים הכתוב בה ולשם זה לומד בקורא כתב המלך
לשם זה שרוצה לעשות מה שמצוה המלך׳ ובא ציווי גדול בעסק התורה לראות שתתפשט התורה ע״כ מחויב ללמדה את בניו כמ״ש
ולמדתם את בניכם ולא הפסוק שלשלת התורה וע״ז רמזו עיקר תולדותיהן של צדיקים מ״ט כלומר העיקר שלהם שפרין ורבין ומבקשין
תולדו׳ הוא בשביל מ״ט דהיינו שילמדו תורה לשמה וע״ז אמר הפסוק דברי חכמים כדרבנו וכמסמרות נטועי׳ וארז״ל מה נטיעה זו פרה
ורבה אף ד״ת פרין ורבין׳ זהו נאמר מכל צד חן התפשטות דברי תורה כמעין המתגבר שלא יהיה שכל עקר רק שכל מוליד חן להעמיד
תלמידים כל המלמד בן חבירו תורה כאלו ילדו׳ והבנים שיוליד מכ״ש שילמדם ובתנאי זה נתנה להם הארץ ואוירא דא״י מחכים דכן
כתיב ולמדתם את בניכם וסמיך ליה למען ירבו ימיכם וימי בניכם על הארץ׳ ולזה הוזכר בנוסח הברכה שהיא התפשטות כמ״ש לעי׳ כל
ברכה היא התפשטות והוזכר שם צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל׳ ומי שאינו מברך נמצא אין צאצאיו ת״ח׳ ובשביל זה אבדה הארץ
שהוא אוירא דמחכים כי אבדה חכמת חכמיו׳ ובזה מבואר בנדרים שאמר שם רבינ׳ מפני שאין מברכין בתורה תחילה דאמר רב יורא
אמר רב מאי דכתיב מי האיש כו׳ וקשה מה קישור יש לדברי רב יורא למאמר רבינא שאמר דאמר רב יורא כי רב יורא לא מדבר מבני
ת״ח רק מהארץ ולפי מ״ש הכל הוא ענין א׳׳ דקיום הארץ תלוי בולמדתם את בניכם ואם הא ליתא גם הא ליתא והכלל העולה
מזה כי הלימוד עתה הוא לימוד לשמ׳ דוקא דהיינו ללמוד ולעשות ובזה ד״ת פרין ורבין ומתפשטין והיום לעשותם כי עתה הוא עולם
המעשה והברכה מורה אלימוד לשמה והנה דבר זה אינו מסור אלא ללב כי מי הוא זה שיודע מה שבלב חבירו
וכל דבר המסור ללב כתיב בו ויראת מאלהיך כי אינו ידוע רק להש״י ולא לזולתו ואף מלאכי השרת
אינם יודעים מה שבלב האדם כי אינם יודעים עניינים הנסתרים כי אם מה שנגלה להם הש״י
כמ״ש הזוהר בענין איה שרה אשתך ואף שכתבו התוספות בפ״ק דשבת בענין המלאכים שאינם מבינים
התרגום וכתבו תימה הלא יודעים דברים שבלב כו׳ לפי קבלתנו האמיתית הם דברים רחויים וכבר הארכתי
בענין זה׳ ותירצתי שם מה שנראה סותר לזה בתלמוד׳ אבל המוסכם הוא שאין להם ידיע׳ בהנעלמות׳

וזהו

וזהו ענין שנשאל לחכמים ונבונים אלמ"הולא פירשו דבר זה כי מהיבן ידעו שלא למרום לש"ש כי הם יראו לעינים אמנם יי' יראה ללבב ע"כ פירש הוא יתברך · וזה המאמר דנדרים מדבר מאבידת הארץ ארץ ישראל כפשוטו · ואין להקשות מנא ליה לרב יורא אמר רב לפרש זה הפסוק בשתי פנים · וי"ל משום דקשיא ליה כפל דלפניהם מוכח מיניה שלא ברכו מתחלה וכמ"ש רש"י בפרק הפועלים וכסיפא דקרא לא שמעו בקולי ולא הלכו בה מוכח ג"כ מיניה שלא ברכו תחלה וכדא[...]א בהדיא בנדרים · אלא הם שני ענייני ארץ ושני ענייני ברכות · ובזה ניחא נמי דקשיא בפסוק דיוק דרישא ארסיפא דברישא אמר מי האיש החכם דיבן את זאת ואשר פי יי' דברו נו' שהם החכמים ונבונים · אז היה שולל החכמים והנביאים ולא היה שולל המלאכים · ובסיפא דקרא אמר ויאמר יי' וגו' הש"י בעצמו ובכבודו הוא הגיד משמע שנתעלם אף מהמלאכים ולפי מ"ש א"ש · ובכוונה מכוונת לא הזכירו מ"ח במאמר דפ' הפועלים ובמסכת נדרים הוכית מ"ה · ומעתה נתבארו המאמרים היטב · ועל ענין אור הנסתר ואור הנגלה יתבאר מה שאמר הכתוב וללוי אמר תומיך ואוריך · וקשה דהל"ל אוריך ותומיך כי כן בכל מקום מזכירים אורים ותומים · וכן הוא ברין כי מתחלה האירו האותיות והיו בולטות ואח"כ היו נשלמים ונעשים מהם תיבות · והנני אקדים הקדמה כי לא כמרותיו של הקב"ה מדת בשר ודם · אצל הש"י מתחלה הנסתר ואח"כ נמשך ברצונו ההתפשטות וההתגלות · ואצל השגת האדם הוא לחיפך מהחלה צריך להבין הנגלה ואח"כ עולה בהשגתו למעלה למעלה מן הנגלה אל הנעלם וזהו שויתי יי' לנגדי תמיד ומי שהוא נגד חבירו אז שמאל נגד ימין וימין כנגד שמאל · והוא משל כשפופרת הנכנס ראשון יוצא אחרון · ועוד צריך שתדע כי מעלת וכוממות רוחניות של תומים הוא יותר ממעלת רוחניות של אורים כי זה הוא באותיות וזהו בהיבות שליפות · על כן הרוחניות של התיבות היא ביותר קרוב אל המקור העליון והוא ברום ההסתר · וסמנו משתלשל וסתעף רוחניות האותיות שהם ענפים הרי מצד הש"י ברוך הוא הוא רוחניות תומים ואורים וסצדנו דהיינו השגת הכהן והשואל באורים ותומים מתחלה אורים ואח"כ תומים · ומה שאמר וללוי אמר תומיך ואוריך הנה מאמר תומיך ואוריך מדבר עם השכינה ית' · ואחשוב שרש"י כיון לזה במה שכתב ז"ל תומיך ואוריך כלפי שכינה הוא מדבר · הנה שרתה השכינה על רש"י ז"ל שבמלת קצרות אלו תיקן ורמז לכל מה שכתבתי:

הכלל העולה: ההתעוררות מלמטה למעלה עולה· עד כי יבא שילה· ואור הגנוז יתגלה· וכיום תאיר הלילה· במהרה בימינו אמן:

דרך חיים תוכחת מוסר

ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד · ז"ל רש"י בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם ולא כשיש מחלוקת ביניהם עכ"ל · ראה כמה גדול מעלת השלום:

ויתא ראשי עם צדקת יי' עשה ומשפטיו עם ישראל · שמעתי פירושו שמשבח את גד בחסידות שעשה לפני' משורת הדין כי מצד הדין לא היו מחויבים לילך החלוץ בראש · רק ילכו למלחמה בשוה עם ישראל כמ"ש מרע"ה האחיכם יצאו למלחמה ואתם תשבו פה · וזהו צדקת יי' עשה ומשפטיו עם ישראל כך היה קו המשפט לילך עם ישראל אבל גד הוסיפו ועשו בדרך צדק שהיו הולכים בראש · ובזה עשו הצדקה מעין הצדקה שיעשה יי' כמ"ש וייי בראשם וז"ש צדקת יי' עשה · ומה שהזכיר את גד יותר מן ראובן וחצי שבט מנשה אני אומר שבכל ענין הזה היו בני גד הראשונים והם התעוררו את ראובן וחצי מנשה · ע"כ תמיד בענין הזה מזכיר את בני גד בראשונה כמ"ש ויבואו בני גד ובני ראובן וגו' וכן בכל הסיפור · אשרי אדם המתחסד עם קונו ומקיי' מצותו ומוסיף בהידור מצוה ובזריזותה:

ולדן אמר דן גור אריה · קשה אם גור אינו אריה ואם אריה אינו גור · ובפרשת ויחי בפסוק יהודה גור אריה הוצרך שם להקן דבר זה · נראה לתרץ ע"ד מה שכתב הזוהר פרשת ויחי וז"ל פתח רבי יוסי ואמר יהי דן נחש עלי דרך אימתי הוה דן נחש ביומוי דירבעם דכתיב ואת האחד נתן בדן · על מה אתיהב תמן עלי דרך · על ההוא ארחא דיתמנע ההוא דרך לירושלים ולא יסלקון תמן ודא הוה לון נחש לישראל עלי דרך · עלי דרך ודאי כד"א ויועץ המלך וגו' · שפיפון עלי ארח דעקיץ לון לישראל ובלא לא הוה אזלי דרך ועלי אורחא לאתמנעא מישראל דלא יסלקון לירושלים למיהב חגייהו ולקרבא קרבנין ועלוון למפלח תמן · תא חזי כשתא דמשו בוכאן לידא דמשה לברכא לכלהו שבטיא חמא לדן דהוה קטיר כחויא אהדר קטיר ליה כאריה הה"ד ולדן אמר דן גור אריה יזנק מן הבשן מ"ט בגין דאיהו שרותא וסופא דארבע דגלין קטיר ביהודה דאיהו מלכא כד"א גור אריה יהודה והוא שרותא דרגלין דן כתיבן גור אריה וגו' למהוי שרותא וסופא קטיר בחד אתיר עכ"ל · ועיין בזוהר פרשת בלק מהגבורות שיעשה לעתיד שריה בן דן במלחמת משיח בן יוסף ואח"כ יהיה מקוים לישועתך קויתי יי' ור"ל כי אח"כ יבא משיח צדקנו · וזהו שרמז בכאן שדן יהיה מקושר ביהודה גור אריה וגור אריה הכתוב כאן אינו קאי על דן רק על יהודה הנקרא גור אריה מטעם שכתב רש"י בפרשת ויחי · ודבר זה רומז על התעוררות איזה גבור הכובש את יצרו שלא יזכר לו הראשונות · אדרבה זוכה לשינוי השם למעליותא כמו כאן נתהפך מהנחש להיות נקרא גור אריה והוא יעשה אז גבורות:

אין כאל ישרון רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים וכן בפסוק **אשריך ישראל כי כמוך עם נושע ביי'** וגו' איתא במדרשו של רבי נחוניא בן הקנה כל הלומד תורה גומל חסד לקונו דכתיב רוכב שמים בעזרך ובגאותו שחקים הוי אומר כשהאדם לומד תורה לשמה אז אתה עוזר לי ואני רוכב שמים ואז בגאותו שחקים ע"כ · מתבאר מזה עד היכן מגיע כח העבודה מהעובד השלם וכי העבודה צורך גבוה יתעוררו העליונים ויעזרו בפעולתם והוא תיקון הכבוד וכשעלה מרע"ה למרום א"ל הקב"ה היה לך לעזרני · וכבר הארכתי בדרוש הזה במקומו ולא באתי אלא כמזכיר להראות העמים גודל הכח של התורה ומעשים שהאדם עושה · וע"י התורה הקב"ה מקושר עם ישראל · ובעברם על התורה ועת צרה היא לישראל כביכול השכינה עמנו בצרה · וכשתהיה תשועת ישראל אז כביכול יהיה הוא יתברך נושע כי אז יהיה השם שלם והכסא שלם · וזהו עם נושע ביי' פירוש בתשועת יי' במהרה בימינו אמן:

נשלם פרשת וזאת הברכה· בעזרת אלהי המערכה·

ברוך אתה יי' נותן התורה· בעזרך גליתי מעט כטפה מן הים מטעמי מצותיה ונסתרה: יהי רצון מלפניך שתזכיני לגניזת אורה· במהרה בקדושה ובטהרה:

לעיל במסכת שבועות כשהגעתי לאבני שיש טהור אבנים טובות שלימות אמרי פי דבריה"ל בתלמוד המקודשגליתי קצת ענין דברי חכמים וחדותם וכילא דברדק הוא ושלא להפסיק הענין יעדתי לחבר קונטרס בפני עצמו על זה· והנה עתה באתי בסייעתא דשמיא לגלות קצת מהקצת מכללות התלמוד ודרכי התלמוד והסוגיות והלשונות מפי סופרים ומפי ספרים ישנים וגם חדשים אשר הקרה יי׳ לי פה ירושלים ע״ה תו״בב· ומעט מזעיר ממה שחננייי׳ ממה שקבלתי מרבותי וממה שהוספתי נופך משלי· והנה קדמאי ובתראי הראו בקיאותיהם בכל שטת התלמוד והאריכו לומר בכללות ובפרטיות סוגיות התלמוד ולומר ענין זה מצינו כך וענין זה מצינו כך· ואשריהם מה טוב חלקיהם כי כללו בקצרה הויית ומהות התלמוד שימה בפירוש כעין סימנים ואני באתי אחריהם להודיע מלתא בטעמא ולפרש ענין הצריך פירוש· על כן אפס קצהו תראה לא זכרתי רק ענינים שהתבוננתי שכגון דא צריך אני לאודועי ולפרש ומה שאינו לא לבקיאות הנחתי כבודו במקומו בדברי המחברים· המאירים לארץ ולדרים·

וזה החלי· בעזרת יי׳ צורי וגואלי:

כי·על·פי·הדברים·האלה·כרתי·אתך·ברית

במסכ׳ גיטין אמר ר׳ יוחנן לא כרת הקב״ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה· שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי וגו׳· על כן בחרתי לי זה הפסוק לעשות כללים על פי אותיות הפסוק· ויהיו כ״ו כללים· נגד כ״ו אותיות תורה שבכתב· עם הכפולות מנצפ״ך:

והאלך רמיזות האותיות לשמות הכללים·

כ׳	כבוד אלהים הסתר דבר·
י׳	יגדיל תורה ויאדיר·
ע׳	עיון·
ל׳	לשונות יוה סוגיות·
פ׳	פה קדוש·
י׳	יע״ל קנ״ס·
ה׳	הלכה·
ד׳	דרושים ואגדות·
ב׳	ברייתות·
ר׳	רבנן·
י׳	יסודי החכמים·
מ׳	מדות·
ה׳	הלכות·
א׳	אלף·
ל׳	למד·
ה׳	הא·
כ׳	כף·
ר׳	רבי·
ת׳	תוספתא·
י׳	ישיבה·
א׳	אמוראים·
ת׳	תנא כרא·
ך׳	כריתות·
ב׳	בתראי·
ר׳	רש״י·
י׳	יצחק·
ת׳	תוספות·

ויען כי לפי סדר ליסודי הכללים הקטון הגדול קודם וצריך להקדים מה שנרמזו באותיות הפסוק ע״כ אציע סדר הנכון כדר הלימוד:

א	כלל מדות
ב	כלל רבי·
ג	כלל תוספתא·
ד	כלל תנא כרא·
ה	כלל אמוראים:
ו	כלל הלכות·
ז	כלל ישיבה·
ח	כלל כף·
ט	כלל אלף·
י	כלל למ״ד·
יא	כלל הא·
יב	כלל ברייתות·
יג	כלל לשונות סוגיות·
יד	כלל פה קדוש·
ט״ו	כלל יגדיל תורה ויאדיר·
י״ו	כלל רבנן·
י״ז	כלל דרושים ואגדות·
י״ח	כלל כבוד אלהים הסתר דבר:
י״ט	כלל עיון·
ך׳	כלל הלכה·
כ״א	כלל יע״ל קנ״ס·
כ״ב	כלל יסודי החכמים:
כ״ג	כלל בתראי·
כ״ד	כלל רש״י·
כ״ה	כלל תוספות·
כ״ו	כלל יצחק·
כ״ו	כריתות·

ואתחיל לפרש בעז״הי כסדר הנכון סדר התלמוד:

כלל מדות

ארוכה מאוד מדי ולא באתי רק לפרש הברייתא דר' ישמעאל עם קצת כללים המוצרכים ולפרש קצת ספרים ובהם
וכיד ה' הטובה עלי להוסיף כוכך ישלי ואם אמצא הוא ככר מכינו אחד הירבה ואחד הממעט ובלבד שיכוין לבו לשמים:

ר' ישמעאל אומר בי"ג מדות התורה נדרשת

יש להקשות לפי מה שכתב בעל הל' כו' עולם וז"ל מסורה בידינו וכיד כל ת"ח שכל מקום ששנינו בריש הפרק אמר ר' פלוני · כמאן אמר ר' עקיבא מנין לע"ז כו' כך הוא ההלכה · ובכל מקום ששנינו בראש הפרק ר' פלוני אומר כמו ר' אליעזר אומר דשבת אינה הלכה עכ"ל · א"כ אין אומר בכאן ר' ישמעאל אומר · הל"ל אמר ר' ישמעאל · כי בי"ג מדות אין מחלוקת ח"ו · ואין סברא לומר שבעל הליכות עולם אינו מדבר אלא ממשנה ולא מברייתא דמאי שנא · עוד קשה מה שאמר בי"ג מדות שנייא למה לי · עוד קשה הוא אומר י"ג צא וספור אותם ותמצאם שהם י"ו · וכבר הביאו המחברים את דברי הראב"ד שהקשה קושיא זו וכתב בתירוצה וז"ל כלל זה יהיה בידך כל מדה שאין דינה שיתנית מחברתה נחשבת עצמה מדה אחת והרי לך סדר חשבונם י"ג האותיות א' ק"ו · ב' ג"ש · ג' בנין אב מכתוב א' ובנין אב משני כתובים · ד' כלל ופרט · ה' פרט וכלל · ו' כלל ופרט וכלל · ז' כלל שצריך לפרט ופרט שצריך לכלל · ח' דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על הכלל · ט' דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טעון אחר שהוא כעניינו · י' יצא לטעון טעון אחר שלא כעניינו · י"א יצא לידון בדבר החדש · י"ב דבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסופו · י"ג ב' כתובים המכחישין זה את זה וכו' · אלו הן י"ג מדות בפרטן ובמניינם ובכללם עכ"ל · ומצאתי בספר קרבן אהרן שכתב וז"ל ויש מהמחברים שמאנו בזה להיותן נחשבין לאחר אלו המדות דדבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסופו לפי שהם נבדלים במהות שבאחת מהם ילמד הדבר מעצמו והב' הוא למוד מזולתו וזה כי הדבר הלמד מעניינו הוא כמו לא תגנוב האמור בעשרת הדברות שדרשנו שהוא מדבר בגונב נפשות ולמדנו מעניינו אשר בו הוא כתוב · וזה שהוא כתוב אצל לא תרצח ולא תנאף אשר הם מחוייבי מיתת ב"ד וא"כ גונב זה לא יהיה אלא בגניבה שיתחייב עליה מיתת ב"ד והוא גונב נפשות · אמנם דבר הלמד מסופו הוא דבר הלמד מעצמו וכמה שנאמר בו לכסוף כמו שלמדנו לבירת המנוגע שאמרו ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם · אינו אלא בבית שיש בו אבנים ועצים ועפר ולמדנו זה ממה שנ' בסופו ונתץ את עציו ואת אבניו ואת עפרו · ונמצא שהם מתחלפים במהות הלימוד · שהאחר למד מעצמו והב' למד מזולתו · ולהיות בודאי כי אלו ב' מדות הן ולא אחד והר"ר דוד אבו"דרהם בשם רבינו סעדיה מונה לכלל ופרט ופרט וכלל לאחד ולא פי הטעם ולדעתי שני כתובים הבאים כאחד אינה מדה שהתורה נדרשת בה · וגם ר' ישמעאל לא מנאה בכלל י"ג מדות שאמר וטעם גדול יש לנו בזה והוא כי המדות שהתורה נדרשת בהם הם אותם שעל ידיהם אנו דורשים · ומולידים דבר בתורה מסברתינו שאינה כתוב בתורה בהדיא · אמנם שני כתובים המכחישי' שהכתוב הנ' הוא המכריע אין אנו דורשים בזה דבר אלא הכתוב הוא המכריע והדורש · ועוד כי ענין המדות הוא כלל בידינו אשר בו נדרש ובמדה הזו למדנו ר' ישמעאל שלא נדרש בה · וה"ש עד שיבוא כו' שירצה שנירא לנפשותינו שלא תגע כהם יד שכלינו להכריע בין כ' הכתובי' המכחישין זה את זה לא נתתן עד שיבוא הכתו' הג' והוא יהיה המכריע ביניהם וא"כ בכלל המדות למדנו במה זה נדרש ואיך נדרוש · ובזאת המדה הזהירנו שלא נדרוש · וגם רבי ישמעאל לא מנאה בכלל המדות · שכן אמר וכן שני כתובים וכו' מה שלא אמר באחת מהאחרות ואלו היתה זאת שוה להם למה הוצרכה לזאת המלה הקושרת אותה עם האחרות · לכן בהכרח נאמר שאין זה אלא לאחר שהשלים לפרש י"ג מדותיו אמר וכן: ירצה וכן עם אלו צריך אתה לזהר ולידע דבר א' שיש מקום שאתה צריך למנוע עצמך מדרוש ותקבל שכר על הפרישה והוא כאשר תמצא שני כתובים וכו' עכ"ל · והנה אודיע דעתי גם כן ואתרץ גם כן לישנא דוכן שני כתובים מאי וכן · ע"ק ר' ישמעאל לא מנה רק י"ג מדות ולמה לא מנה ל"ב מדות שמנה אותם ר' אליעזר בן ר' יוסי הגלילי · דתניא ר' אליעזר בן ר' הגלילי אומר בל"ב מדות התורה נדרשת ברבוי ומיעוט · וריבוי אחר ריבוי · ובמיעוט אחר מיעוט · וקל וחומר סתום · וק"ו מפורש · מבנין אב בדרך קצרה · מדבר שהוא שנוי מסדור שנחלק מדבר שהוא בא ללמד ונמצא למד · מכלל שאחריו מעשה והוא פרטו של ראשון מדבר גדול שהוא נתלה בדבר קטן הימני להשמיע לאוזן כדרך שהיא שומעת · משני כתובים המכחישין זה את זה כו' · ומדבר שהוא מיוחד במקומו · ומדבר שאינו מתפרש במקומו ומתפרש במקום אחר ומדבר שנאמר בקצת והוא נוהג בכל · ומדבר שנאמר בזה וה"ה בחבירו · וכדבר שנאמר בזה ואין ענין לו אבל הוא ענין לחבירו · מדבר שהוקש לשתי מדות ואתה נותן לו הכח היפה שבשתיהן · ומדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על חבירו ומדבר שחבירו מוכיח עליו · ומדבר שהוא מוכיח על חבירו · וממשל וממעל · ומנגד · ומוקדם ומאוחר שהוא כענין · ומוקדם ומאוחר שהוא בפרשיות · מלשון נוטריקון · מלשון גמטריא אם לחשבון האותיות אם לחילוף זו בזו · הרי אלו ל"ב מדות · מכאן אמרו בכל מקום שאתה מוצא דבריו של ר"א בן ר"י הגלילי בהגדה עשה אזנך כאפרכסת ושמע דבריו שנאמר הט להקשה אזנך ונזכר י"ג פירוש אלו המדות תמצא בספר הליכות עולם והנה קשה למה לא מנה ר' ישמעאל אותם · ובתירוץ זה כתב רבינו שמשון בספר כריתות ח"ל עזב ר' ישמעאל אותן המדות מהן משום דלא חשיבי מדות אלא כמאן דכתיבי בקרא בהדיא כמו בהקש וזולתו · ומהן משום שאין להוכיח שום חומרא או קולא כמו נוטריקון · ומהם שאינם אלא ליישב פשוטי המקראות כמו דבר גדול הנתלה בקטן וכיוצא בו ולכך נקט ר' ישמעאל במילתיה דבר שהתור' נדרשת בה · כלומר גופי התורה קלות וחמורות ודינין · ועל פי הטעמים האלה יתיישב לך אשמטת הל"ב מדות לרבי ישמעאל · והא לך טעמן אחד לא' · מריבוי מדה זו לא חשיב ר"י משום שיש יתור גמור והוה כמאן דכתיב בהדיא · ממיעוט לא חשיב לה שהיא מדה מיותרת כי היא מפורשת מריבוי אחר ריבוי גם את זו לא מנה מטעם הנזכר בריבוי ובמיעוט · וכן הטעם במיעוט אחר מיעוט · מק"ו מפורש גם לזה לא מנה שהכל מבואר בפסוק בהדיא מנ"ש זאת המדה חשיב לה ר"י אמנם חשיב לה גופי תורה וילפינן מינה דין קולא וחומרא · מבנין אב גם מדה זו חשיב רבי ישמעאל אבל דבריו דברי חק ומשפט ודברי זה התנא דברי אגדה · בדרך קצרה מדה זו אינה אלא ישוב המקראות הלכך לא חשיב להו רבי ישמעאל · מסידור שנחלק ומדבר שבא ללמד וכו' גם אלו אינן דין אלא יישוב המקראות · הלכך לא חשיב להו ר"י מכלל שאחריו מעשה גם זו לא חשיב דלא נפקא לן מינה לא קולא ולא חומרא · משני כתובים המכחישין זה את זה זו היא המדה שלמעלה · מדבר שהוא מיוחד במקומו ומדבר שאינו מתפרש במקומו לא מנה אותם ר"י · אע"פ שדין משמדות יוצאין ממנו · מפני שהיא יוצאה מדבר הלמד מסופו · מדבר שהוא בזה ואין ענין לו ר"י לא מנה מדה זו · שאין בה חק ומשפט · וכן במדרש אגדה מדבר שנאמר בזה וה"ה לחבירו גם זה בנין אב · מדבר שהוקש בשתי מדות וכו' גם זו לא חשיב ר"י שאינה אלא דברי דרשה ואגדה · מדבר שחבירו מוכיח עליו · גם זו כדרש כאלו נכתב בהדיא או מלת אחר עומדות במקום שתים · ולכך לא חשיב לה ר"י · מדבר שהוא מוכיח על חבירו גם זו לא חשיב ר"י שהיא אגדה ולא נפקא לן מינה לא דין ולא משפט · ועוד שבכלל ק"ו היא · ומה אם התקיף כן כל שכן החלש · מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו ר"י לא חשיב הך מדה · דס"ל דליתא אלא דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא · או שמא הך דרשה אינה אלא לענין אגדה וכן הטעם לשאר המדות עכ"ל · הרי מדות דר"י נשתנו ממדות דר"א בר ר' יוסי הגלילי בשני עניינים · הא' כי מדות דר' ישמעאל הן להמציא מהם לימוד מחודש · ומדות דרבי אליעזר הנ"ל אינן אלא ליישב פשוטי המקראות במקומו · הב' כי מדות דרבי אליעזר הם כדברי אגדה

ודרשה

ודרשה׳ ומדות דר״י הם בעיקרי דיני התורה להוכיח חומרא או קולא׳ ובזה יהיו מתורצים כל הקושיות שהקשיתי הנה אמר ר׳ ישמעאל אוכר ולא אמר אמר ר׳ ישמעאל׳ כי יש מחלוקת בין ר״י לר״א חנ״ל׳ אף שאין מחלוקת ביניהם בגוף ענייני׳ ומר אמר הרא ומ״א ה״ח ולא פליגי מ״מ משמעית דורשין איכא בינייהו ר״ס״ל דלא נקרא מדות אלא כענין כלי המדה׳ שיש ג׳ דברי׳ א׳ המורד׳ ב׳ הכלי שבו מודדין׳ ג׳ דבר הנמדד׳ כך בענין המדות ההם׳ א׳ המורד הוא השי׳ כי אלו המדות הם הלכה למשה מסיני שמסרם לו השי׳ ומשה למדם לישראל׳ ב׳ כלי המדה׳ הם ק״ו וג״ש בנין אב וכו׳ שבהם מודדין ומשערין בעומק השכל להמציא דבר חדש והנמדד ראשון זה חדש הוא ומה שנמדד מאלו המדות הן הן נ׳ פי דיני התורה׳ ובמדה זו יתנהג ואז כי מדות טובות׳ וע״ז אמר התורה נדרשת במה שאמר התורה ר״ל דיני התורה אסור ומותר כשר ופסול טמא וטהור וכו׳ שעל זה מורה תיבת התורה המורה הדרך מה לעשות ובמה שאמר התורה שולל דברי אנרח הבאי׳ במדות דר״א׳ ותיבת נדרשת הוא מלשון עד דרוש אחיך דבר שמתגלה אחר החקירה והדרישה כך הן ענין מדות דר״י שמהם נחקר ונדרוש דבר חדש ולא ישוב מקרא במקומו לבד כמו הרבה ממדותיו של ר״א׳ ולפי זה יתבאר דג׳ אחרונות שהוזכרו בברייתא דר״י דהיינו דבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסיפו וכן ב׳ כתובים כו׳ אף שהם יוצאי׳ דיני תורה למעשים כמו שיתבאר לקמן במקומן׳ מ״מ אינן מדות לסדור בהן להמציא מהן דבר חדש כי אינם יוצאין חוץ למקומן רק מתבארי׳ במקומן בהבנת קראי ואפשר אינם מקובלי׳ הלכה למשה מסיני כמו י״ג דלעיל כי הם למדין מעצמן נראות ונגלות לעין מכח הענין בעצמו או ממה שמבואר בסופו או מכח קושיות שני כתובי׳ המכחישין מצינו תירוץ ממקום אחר כדרך התורה במקומות הרבה מרה שתיסר כאן גילה בכאן ד״ת עניים במקום א׳ ועשירים במקום אחר׳ נמצא צורקים דברי ר״י שאמר בי״ג מדות כי באמת אינם אלא י״ג מדות׳ ואלו ג׳ אחרונים אף שהם מדות אינם בגדר המדות שהתורה נדרשת כמו הי״ג המקובלו׳ למשה מסיני׳

ובזה מתורץ נ״כ שהזכיר ר״י בנינא י״ג׳ כדי שלא נטעה ונמנה שהם י״ו׳ ואז יתבלבל שכלינו׳ כי נקשה למה לא הזכיר יותר דהיינו אלו שמנה ר״א׳ על זה אמר ר״י רע בני שאינם אלא י״ג שהם בעצם מדות׳ וע״כ לא מנה אלו של ר״א ובזה מבואר הלשון שאלה נ׳ האחרונות בחרא מחתא מחתינהו׳ אמר דבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסיפו וכן שני כתובים׳ הרי שכללם ביחד כו׳ או העסוף של ודבר הלמד וכו׳ ואח״כ בתיבת וכן שני כתובים׳ וא״ת א״כ רג׳ אחרונות אינם מדות למה הזכירם כאן ר״י׳ וי״ל דהזכירם לאחר י״ג מדות מאחר דרמיזן למדות בהר צרשהם דיני תורה למעשה, וא״ת הלא יש נ״כ במדות דר״א איזה מהם שהם לדיני תורה שהם להורות ולעשות׳ וי״ל משום שהם דברים פשוטים לגמרי כאלו נכתבו בהריא והריהם ככל הכתוב בתורה מבואר היטב כן נל״ער והנה זה הדבר שג׳ אחרונות אינם עולים לענין המדות עלה במחשבתי זה זמן אח״כ מצאתי שדרך בדרך זה נ״כ בעל קרבן אהרן אבל לא מטעמי׳ ולפי ענ״י הנ״ל כתוקן טוב ויפה ומתורצים כל הקושיות ת״ל:

והא דתניא הלל הזקן היה דורש שבע מדות לפני זקני בני בתירא׳ ק״ו וג״ש וב׳ כתובים וכלל ופרט וכ׳ יוצא בו במקום אחר ודבר הלמד מעניינו׳ כתב רבינו שמשון בספר כריתות׳ לא היה ספני שלא דורש שאר המדות של ר״י אלא שאלו היו סרורות בפיו או היו צריכין לאותו זמן שלא היו בקיאין בהם עכ״ל׳ ואפשר לומר ג״כ שדרש אלו מדות לענין מעשים שבאו לידם באותו זמן והוצרך להוציא דינם מאלו המדות:

שהתורה נדרשת כבר פירשתי׳ עוד יש לפרש דיקדוק לשון שהתורה נדרשת דר״ל תורה שבכתב ממה שכתוב בהדי׳ בתורה מזה ילפינן ק״ו וכו׳ אבל אין דנין ק״ו מהלכה פי׳ מהלכה למשה מסיני׳ כדתנן בפרק ד׳ דנזיר׳ וכתב הליכות עולם דה״ה לשאר מדות של י״ג מדות כי אנמריה למשה על הפסוק הוא דאנמריה ולא על הלכה׳

מקל וחומר ראיתי נירסות מחולפות יש נורסין מק״ו מג״ש כמ״ם וכן כולם וי״ג בק״ו ובג״ש כו׳ בכ״ת׳ **קל וחומר** ק״ו יש בו ד׳ עניינים׳ האחד המלמד׳ הב׳ הלמד׳ ג׳ דבר הנלמד׳ ד׳ החומרא והקולא שיש בהם במקום אחד והנה במדה זו יש שני מינים׳ האחד הוא לימוד חומרא לחמור מהקל שנמצאת חומרא זו בקל׳ א״כ הדעת נותן שתהיה חומרא זו בחמור׳ השני הוא לימוד קולא להקל מן החמור שנמצאת בו קולא א״כ הדעת נותן שתהא קולא זו בהקל׳ ותיבת קל וחומר פי׳ המפרשי׳ על המין הראשון והכוונה על המלמד שהוא קל ונמצא בו חומר׳ ומזה ימשך הלימוד להלמד שהוא חמור שיהיה בו זה החומר׳ והמין השני אזי הוא חומר וקל כלומר המלמד הוא חמור ונמצא בו קל ימשך הלימוד ללמד שהוא קל שיהיה בו זה הקל׳ ומ״ש קל וחומר ולא אמר ג״כ חומר וקל הרא טיניהו נקט וה״ה לאידך אלא שהתנא נקט בלשונו היותר נחוץ אי נמי אורחיה דקרא נקט דכתיב ואביה ירק ירק בפניה ונומר ק״ו לשכינה ומשם אנו לסדין דיני ק״ו מן התורה והיינו חמור מקל להחמיר:

הלכה זה לא הוזכר בתיבות אלו של קל וחומר הלמד ולא הלימוד רק המלמד אבל הוא דוחק׳ ועוד קשה דמצינו בכמה מקומות בתלמוד בשילהי קולא דבר מרבה אומר נ״כ לשון קל וחומר והיה לו לומר חומר וקל׳ והא לך א׳ מהמקומות בפרק קמא דקידושין גבי כסף שטר ביאה שלומר הקל מן החמור קולא׳ ומה אמה העבריה שאינה נקנית בביאה נקנת בכסף זו שנקנית בביאה אינו דין שנקנית בכסף׳ וה׳ קומת אמה העבריה החמורה והמגלה שהיא חמורה הוא שאינה נקנה בביאה עכ״ז נמצאת בה קולא שנקנית בכסף זו שהוא קלה והמגלה שהיא קלה שנקנית בביאה אינו דין שנקנית בכסף׳ והיאך הלימוד הזה נקרא קל וחומר שהם תיבות דלא שייכי בה דהוא אפכא שהקל לומר מהחומר קולא והוה ליה למימר מחמור וקולא כי כך הוא הלימוד׳ אם אמה העבריה שהוא חמור קולא נמצאת בה זו שהיא קל לא כ״ש ומצאתי להחכם הרב ר׳ שמואל סורילי שכתב וז״ל ושמעתי ממורי ה״רר יצחק דיליאון ז״ל שהכוונה במלות ק״ו ר״ל קל אצל השכל להיות לקל קולא ולחמור חומרא שכך הוא בטבעם וכשמצא שבקל יש בו חומרא ודאי חומרא היא אצל השכל להטיל בכאן חומרא מפני שהוא חוץ מטבעו׳ וכן כשבחמור נמצאת קולא ודאי הקולא בו חומרא אצל השכל מפני שהוא חוץ לטבעו וא״כ יאמר למי שהוא קל בטבעו ודאי היא חומרא אם נמצא בו הפך טבעו בין שנמצאת בקל חומרא ובין שנמצאת בחמור קולא בהרווייהו היא חומרא הואיל והם חוץ מטבעם ולפיכך שייך לומר מלות ק״ו אף כשלומד הקל מהחמור קולא לפי שהקולא היא חומרא לפיכך הא דקתני בברייתא ק״ו לא חסר ולא מידי לפי שתיבות ק״ו שייך למימרינהו בין שלומר חמור מקל חומרא בין שלומר קל מחומר קולא׳ לכן באמה העבריה שייך לומר ק״ו בהאי טעמא ע״כל: הרי שהרב הזה מפרש תיבה קל שהוא קל להבין וחמור שהוא חמור להבין אבל אין נראה בן פשטי׳ של רברים והנראה בעיני בל קל וחומר רוצה לומר מלמד ולמד שאחד מהם קל ואחד מהם חמור יהיה המלמד קל והלמד חמור או המלמד חמור והלמד קל כי אין הכוונה רוקא קל על המלמד וחמור על הלמד רק הכוונה א׳ מהם קל וא׳ מהם חמור ומכח שא׳ מהם קל וא׳ מהם חמור נוציא מהם לימוד ללמוד חומרא או קולא׳ הק״ו נעשה מסברא כלומ׳ מחשיבות סברא בעלמא ולא מכח הכתוב כגון הנהו דאבות נזיקין ומה שן שאין כוונתה להזיק חייב קרן שכוונתו להזיק לא כ״ש בן כל בה״נ׳ ופעמים נעשית מדין כלומר מדין התורה וממעלות שנתן מכתוב ברבר בין להקל בין להחמיר׳ הסדה של ק״ו ארוכה מארץ ואני לא באתי רק לפרש מה שצריך פי׳ איתנין ק׳ ואלא להטיל על הלמד אותה חומרא שנמצאת במלמד בלבד׳ אבל להעריך עליו יותר מהמלמד לא ואע״פ שהלמד בל כך חמור כערך המלמד והיינו דקאמר בכל דוכתא דיו לבוא מן הדין להיות כנדון׳ ועיין בתוספות פרק אחר דיני ממונות: ורוב דיני דיו מבוארים פ׳ כיצד הרגל בפלוגתא דר׳ טרפון ורבנן בשור המזיק ברשות הניזק׳ ואומרים דיו בין אתחילת דינא בין אסוף דינא׳ תחילת דינא המלמד שבתחילת

הדין כגון תהיא דמייתי קרא ק"ו לשכינה ז' יום אלא דיו כו' כלומר מה אב דהיינו המלמד ז' אף שכינה ז' וכן בכל דוכתא · וסוף דינא פי'
המלמד שבסוף דינא כלומר אותו הנמצא בלמד שמכחו הוא למד ומוסיף עליו מק"ו כגון שאומר זה שחמור כך וכך אינו דין שחמור יותר
בדבר פלוני כאותו דכיצד הרגל דיליף קרן משן ורגל קרן שהחמיר עליו ברשות הרבים לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר עליו ברשות
הניזק לשלם נזק שלם וקאמר דיו אסוף דינא דהיינו רשות הרבים מה רשות הרבים חצי נזק אף רשות הניזק חצי נזק וכן כל כהאי גוונא:

משיבין על הק"ו אם יש להשיב וכך המדת אם יש בתלמוד חומרא אחת או קולא אחת ואינה בלמד אפילו יש בלמד כמה
חומרות או כמה קולות שאינם במלמד סותרים הק"ו בכך ואין למדין ממנו בין להקל בין להחמיר דאכא לסיסר כמו
שיש בו אותה חומרא או אותה קולא כמו כן זאת אי נמי שמא אותו חומרא עדיפא מכל שכנגדה לגרום אותו דבר וזו היא פירכא
איעיקרא דדינא בבולא תלמודא דפריך מה לפלוני שכן חמור בכך וכך תאמר בזה שאין בו וכו' · פירוש עיקרא דדינא ממקום שבאת
דהיינו המלמד גופיה יש תשובה · ופעמים עושה פירכא אסוף דינא · פירוש כשאומר פלוני שחמור בכך וכך אינו דין שנחמיר עליו וכו'
ופריך פלוני יוכיח שאין אותה חומרא גורמת דבר · כללא דמילתא בכולי תלמודא אעיקרא דדינא פרכינן מגופיה מה לפלוני שכן חמור
בכך וכך תאמר בזה שאינו חמור בכך וכך · ובלבד שפשוט וידוע שאין אותה חומרא בזה הלמד · דאם לא כן נימא היא גופא תיתי בק"ו
כלומר היא עצמה נלמוד בק"ו כמו זאת · ואסוף דינא פרכינן מעלמא שאומר פלוני יוכיח שאין גורמה דבר חומרת הלמד שמכחה אתה
בא ללמד עליו לוסר כיון שחמור בכך דיקהוא שיהא חמור בדבר פלוני שהרי פלוני יש בו אותה חומרא ואפילו הכי אין בו אותו הדין אף
אתה אל תתמה על זה הלמד אם לא נתן בו זה הדין ואף על פי שחמור באותה חומרא: פעמים כשיש פירכא איעיקרא דדינא משנין
הק"ו למקומות ולא נייחד לא המלמד ולא הלמד עצמו ותו לא שייכא האי פירכא וזהו ק"ו של מקומות בכוליה תלמודא:

וז"ל רבינו יוסף קארו ז"ל · ההוא ק"ו ומה שן ורגל דפטירי ברשות הרבים מחייבי ברשות הניזק נזק שלם קרן דמחייב ברשות
הרבים אינו דין וכו' והתם פליגי אי אמרינן דיו · ומכל מקום גופא דק"ו איכא למיפרך מה לשן ורגל שכן הזיקו מצוי ·
ועל זה מתרצי דנעשה הק"ו ממקומות ומה רשות הרבים שהרגל פטור בו הקרן מחייבו רשות הניזק שהרגל חייב בו אינו דין שהקרן
יהיה חייב בו · וחשתא פירכא דהזיקו מצוי לא שייכא דלא ילפינן אלא רשות מרשות וכן אם היתה הפירכא מדין שאינו דומה לק"ו
ונימא הכי מה לשן ורגל שכן משלם מן העליה גם כן כשנשתנה לעשותו מרשות לרשות אין להקשות מה לרשות הרבים בפירכא זו או
כיוצא בה דהא לא שייך וכן אמרו התוספות ז"ל בפרק קמא דחולין גבי ק"ו דפרה ועגלה דבעי למילף עריפה בפרה בק"ו דלא מהניא בה
שחיטה ומהניא בה עריפה וכן שתועיל בה שחיטה בעגלה מק"ו דפרה לא מהניא בה עריפה ומהניא בה שחיטה והקשו מה לפרה שכן
מטהרת מה לעגלה שכן מכפרת · ותירצו שנעשה הק"ו מעריפה לשחיטה ומה שחיטה שאינה בעגלה מהניא בפרה · עריפה שמהניא
בעגלה אינו דין וכו' · דהשתא ליכא למיפרך ההיא פירכא דלעיל שהעריפה והשחיטה דילה הם המכפרת והמטהרת לה כי לא שייך הך
פירכא · אבל כשהפירכא מעין הק"ו ואז לא יועיל מה שמשנה המשל באותו ק"ו דשן רגל היה נמצא רשות אחר שחייבין בו והקרן
פטור בו · כשנקשה ונאמר מה לשן ורגל שכן חייבין ברשות פלוני כאלו הוא רשות השותפות תאמר בקרן וכו' עתה אפילו ישנה הק"ו
למקומות אין ריוח בזה כי כשתאמר רשות הניזק שחייב בו שן ורגל אינו דין שהקרן חייב בו · אשיבך רשות השותפין יוכיח שחייבין בו
השן והרגל ותפטור בו את הקרן · ומשל אמתי ההוא ק"ו דפ"ק דקידושין דפריך ומה כסף שאינו מוציא מכנים שטר שמוציא אינו דין
שיכנים דפרכינן עליה מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני דכי משנית ליה לק"ו ואמרת ומה גירושין שאין הכסף מועיל בהם
שטר מועיל בהם קדושין שהכסף מועיל בהם אינו דין שבשטר מועיל בהם סוף סוף פתרינן ליה דאע"ג דלא שייכא ההיא פירכ' לאעיקרא
דדינא שייכא אסוף דינא כדאמרינן פדיון הקדשות יוכיח שהכסף מועיל בהם ולא שטר אף אתה אל תתמה על הקדושין אם יועיל בהם
כסף ולא שטר · ועקרים אלו הם לעולם בדרך זה להמלט מן הפירכא ולא שייך לשנות ק"ו אלא כשבנוי על' פטור וחיוב כמה לפלוני
שפטור בזה חייב בזה כי הני דלעיל דכשרות ופסלות או כיוצא בם אבל אם בנוי על סיבה ומה לפלוני הקל' כגון הנך דארבע אבות לא
שייך בהו שינוי מקומות · ופירכא דעיקרא דדינא אם היה מסברא כגון פירכא מה לקרן שכוונתו להזיק ודומה לו יכנים אותה בק"ו אם
הוא בנוי על פטור וחיוב כיצד אמרו ומה קרן שאינו משלם אלא חצי נזק חייב בו ברשות הרבים שן ורגל שמשלם נזק שלם אינו דין וכו' ·
אם באת להקשות מה לקרן שכן כוונתו להזיק נכנים אותה בק"ו ונאמר כן ומה קרן שמה שכוונתו להזיק לא הועיל לו לחייבו חצי נזק
ברשות הרבים שן ורגל שמה שאין כוונתו להזיק לא נרעם מנזק שלם אינו דין שלא יגרעם מלחייבם ברשות הרבים כך פי' התוספות ז"ל
בב' מקומות · אך כשיהיה הפירכא מדין שנמצא במלמד ולא בלמד פירכא כזאת לא שייך להכנים בק"ו וכי ממעט הק"ו נהדש הפירכא
למה רצית להשוות הלמד למלמד מצד שהוא חמור ממנו משום דבר אדרבא הוא גרוע ממנו בזה הדבר האחר · וכבר יש לנו כלל אחר
בתלמוד שאפילו יש לנו ק' חומרות בלמד אם יש אחר שאינו בו לא נלמד ממנו והיא כמו תוכיח בסוף דינא דכי היכי דהלמד גרוע בדין
זה אל תתמה אם הוא גרוע באותו אשר תבוא ללמוד · ואם הק"ו בנוי על חשיבת סיבה אז נסתיר אותו בפירכא סברא כמו אם נאמר ומה
קרן שאין הזיקו מצוי חייב ברשות הרבים שן ורגל שהזיקו מצוי אז שייך שפיר להקשות פרכת סברא ונאמר מה לקרן שכוונתו להזיק ולא
שייך ביה כלל וכ"ש פירכת מעלת דין עכ"ל:

במסכת חולין פרק כל הבשר

תניא איסי בן יהודה אומר מנין לבשר בחלב שאסור נאמר כאן כי עם
קדוש אתה ונאמר להלן אנשי קודש תהיון לי ובשר בשדה טרפה לא
תאכלו מה להלן אסור אף כאן אסור · ואין לי אלא באכילה בהנאה מנין אמרת ק"ו ומה ערלה שלא נעברה בה עבירה אסורה בהנאה
בשר בחלב שנעברה בה עבירה אינו דין שאסורה בהנאה מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר חמץ בפסח יוכיח שהיתה לו שעת
הכושר ואסור בהנאה · מה לחמץ בפסח שכן ענוש כרת כלאי הכרם יוכיח שאין ענוש כרת ואסור בהנאה · למה לי ג"ש לייתי כולה
בק"ו מערלה ומה ערלה שלא נעברה בה עבירה אסורה בין באכילה בין בהנאה בשר בחלב שנעברה בו עבירה אינו דין שאסור בין
באכילה בין בהנאה משום דאיכא למיפר' חורש בשור ובחמור וחוסם פי פרה ודש בה יוכיח שנעברה בהם עבירה ושרי למה
ליה למיפר' כלאי הכרם יוכיחו לימא ערלה תוכיח ולהדר דינא וליתי במה הצד אמר רב אשי משום דאיכא למימר נבלה תוכיח שאסורה
באכילה ומותרת בהנאה א"ל רב מרדכי לרב אשי הכי אמרינן משמיה דר"ל כל מה הצד מגופו פרכינן מעלמא לא פרכינן · א"ה תיתי
במה הצד משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן גידולי קרקע א"ה השתא נמי איכא למיפרך מה לכלאי הכרם שכן גידולי
קרקע · אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמרינן משמיה דר"ל כל מה הצד פרכינן כל דהו · לא אם אמרת חדא מחדא ק"ו פרכינן כל
דהו לא פרכינן ולפרוך לכולהו מה לכולהו שכן גידולי קרקע אלא אמר ליה רב מרדכי לרב אשי הכי אמרינן משמיה דר"ל חדא מחדא
קולא וחומרא פרכינן כל דהו לא פרכינן חדא מתרתי אפילו כל דהו פרכינן חדא מתלת איהדר דינא ואתי במה הצד פרכינן להו כל דהו
ואי לא קולא וחומרא פרכינן כל דהו לא פרכינן עכ"ל הגמרא · ז"ל רש"י שנעברה בו עבירה בבישול · לא היתה לה שעת הכושר פרי
הערלה באיסור גדל אבל בשר בחלב היתה לו שעת הכושר קודם שניתן בשר בחלב · משום דאיכא למימר חורש בשור וחמור יוכיח
שנעברה בו עבירה ומותר באכילה · אבל השתא דקיימא לן אכילה מג"ש ילפינן הנאה בק"ו וליכא למימר חורש בשור וחמור יוכיח דמא

לחורש

לחורש בשור וחמור דמותר באכילה תאמר בבשר וחלב שאסור באכילה למה ליהלמימר ליגיל כלאים יוכיח דאצטריך ליה לאהדורי אכלאים דהוה ליה למדר חרא מתלת בשר בחלב מערלה · וחמץ וכלאים לימא ערלה תוכיח ותיתי חדא מתרתי שפיר · ולהדר דינא וכשיחזור דין מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר חמץ יוכיח מהלחמץ שכן כרת ערלה תוכיח גמרינן ומייתינן לה במה הצד כגון לא ראי ערלה כראי חמץ ולא ראי חמץ כראי ערלה הצד השוה שבהן שאסורין באכילה ואסורין בהנאה אף אני אביא בשר בחלב דהוא'יל ואסור באכילה סנ"ש יהא אסור אף בהנאה · הכי אמרי' משמיה דר"ל האי נבלה תוכיח אינה תשובה דכל הבא במה הצד בגופי' פרכינן אם יש להשיב בשניהם סה להצד השוה שבשניהם שבן כך וכך יש בהם תאכר בזה שלא הושוות להן במרה זו היא פרכינן אבל מעלם כגון פלוני יוכיח לא פרכינן · שכן גדולי קרקע אע"ג דאין חומר להיות נאסרין בכך אפ ה אמרינן כל סה הצד פרכינן כל דהו כל דבר הלמד בהצד השוה ויש להשיב שים דבר שהמלמדין שוין בו והלמד אינו שוה להן בו אפילו שאינו לא קל ולא חומר פרכינן ליה · לא אם אמרת כו' איהוה הדר דינא ואתי במה הצד הוה פרכינן כל דהו אבל השתא דאתי מכלאים ואתה בא להשיב לא אם אמרת בכלאים שכן גדולי קרקע אין זו תשובה דקולא וחומרא פרכינן אם אנו צריכין ללמוד קולא יש לך להשיב לא אם אמרת בזה שכן יש בו צד קל אחר ואם אנו לומדין חומר צריך אתה להשיב לא אם אמרת בזה שכן יש בו צד חמור כגון הני דאמרינן לעיל מה לערלה שכן לא היתה לה שעת הכושר וכגון חמץ בפסח שהשבנו לא אם אמרת בחמץ בפסח שכן כרת אבל כל דהו כי האי שכן גידולי קרקע לאו פירכא היא · ולפרך לכולהו כו' דכיון דלאו חדא מחד היא אלא חד מתלת כמה הצד דמי הלכך לפרוך בכולהו ואע"ג דלאו קולא וחומרא היא דקא סלקא דעתך דכי אמרינן בלא אם אמרת דלא פרכינן ביה כל דהו ה"מ היכא דאתיא חדא מחדא כגון בריש מילתא דבעי לאתויי מערלה לחודא אבל חדא מתרתי או מתלת כמה הצד דמי ואע"ג דלא אמרינן וחזר הדין פרכינן לכולהו פירכא כל דהו · חדא מחדא כגון בריש מילתא דבעי לאתויי מערלה לחודא פרכינן קולא וחומרא ולא כל דהו · חדא מתרתי כגון שהשבנו מה לערלה שכן לא היתה וכו' · וסייעתא ראיה דברינו בדבר אחר כגון חמץ בפסח יוכיח פרכינן אפילו כל דהו ואם לא היה בידינו תשובה קולא וחומרא שהשבנו מה לחמץ בפסח שכן כרת והיה בידינו תשובה כל דהו השוה בשני המלמדין היינו משיבין אותה אע"פ שלא חזר הדין ולא באנו לצד השוה אבל חדא מתלת כגון זה שאמרנו כלאים יוכיח אי הדר דינא ואתי במה הצד אם היה בידינו תשובת קולא וחומרא להשיב על כלאים כגון מה לכלאים שכן כך וכך דאיצטריך מהדר דינא וסייתי במה הצד פרכינן כל דהו על מה הצד אבל כל כמה דלא הדר דינא פרכינן כל דהו אפילו ש"א ככולהו כך המדות מסורות בידינו מסיני עכ"ל רש"י ז"ל :

העתקתי סוגיא זו עם פי' רש"י כי היא כוללת רוב דיני ק"ו ומה מצינו וכמה הלכתא גברוותא שמעינן מהאי סוגיא · א' דלפעמים הדר דינא ומאי דהוינן ילפינן בק"ו ילפי' ליה במה הצד · ב' כי הכוכיחים המסייעין לק"ו לפעמים יהיו אחד ויקרא חד' מחדא והוא בק"ו בעצמו · ולפעמים נוסף אחר ויהיו חדא מתרי · ופעמים הנוסף על הק"ו שנים ויהיו חדא מתלת · ג' דאחד מחדא והוא על ק"ו לא פרכינן אלא פירכא מקולא וחומרא אבל כל דהו לא פרכינן ואחרא כתרי אפילו פירכא כל דהו פרכינן · ואחדא מתלת כל עוד דלא הדר דינא לא פרכינן פירכא כל דהו ואי הדר אז פרכינן אפילו פירכא כל דהו · ד' פרכת הצד השוה לא רתחידה מעלמא אלא מגופיה · ה' שעל צד השוה פרכינן אפילו כל דהו · ולחפש ולמצוא טעם נכון לכל אלה הדברים הוא טרחא שלא לצורך כי כבר כתב רש"י ז"ל שהמדות כך מסורות לנו מסיני משמע דאין לבקש ולתור אחר טעמים ע"כ לא באתי רק לפרש העניינ' להבין תכוניו' :

אכן במקצת מהם שתמיהא מילתא טובא ובקשו הקדמונים וחבראי למצוא חשבון לדעת מה זה ועל מה זה גם אנוכי לא אחשך פי מלדבר כיד ה' הטובה עלי: ובתחילה אבאר סוגיית התלמוד בכל מקום בענין חזר הדין לא ראי זה כראי זה וכו' הצד השוה כו' המרומז גם כן בסוגיא זו שאמר ולהדר דינא וליתי במה הצד כו' · והיא סוגיית התלמוד בכמה מקומות · וסוגיא זו מצינו בשני פנים הפן האחד מתחיל בתחילת בקל וחומר ואח"כ מסיים במה הצד · והפן השני שמתחיל מיד במה מצינו וססיים במה הצד · הפן הא' מתחיל בק"ו ומסיים במה הצד אביא סוגייא אחת מזה המין : בפ"ק דקדושין אמר חופה קונה ק"ו מכסף ומה כסף שאינו גומר קונה חופה שגומר אינו דין שקונה · ופריך מה לכסף שכן פודין בו הקדשות ומעשר שני תאמר בחופה כו' והשיב ביאה תוכיח ראע"ג דלית ביה הכי קונה באשה חופה נמי קונה · ופריך מה לביאה שקונה ביבמה תאמר בחופה דלית בה הכי לא תקנה ומשיב בכסף יוכיח דלית לה קונה ביבמה ואפ"ה קונה באשה חופה נמי קונה · וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שקונין בעלמא וקונין כאן אף אני אביא כו' · הפן השני מתחיל במה מצינו מיד ואביא סוגיא אחת מזה המין בפ' השוכר את הפועלים בסוגיא דפועל אוכל מהמחובר מנא ה"מ דתנו רבנן כי תבוא בכרם רעך ואכלת · אשכחן כרם כל מילי מנלן גמרינן מכרם מה כרם מיוחד דבר שגידוליו קרקע ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו אף כל דבר שגידולי קרקע ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו · מה לכרם שכן חייב בעוללות גמרינן מקמה · מה לקמה שכן חייבת בחלה כרם יוכיח מה לכרם שכן חייב בעוללות קמה תוכיח וחזר הדין לא ראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שכן דבר שגידולי קרקע ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו אף כל דבר שגידולין קרקע ובשעת גמר מלאכה פועל אוכל בו · ופריך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח כו' · ומסיק דילפינן מן קמה ומן וחרמש ופריך והשתא ונפקא לן מחרמש ומקמת כרם למה לי אמר רבא להלכותיו כו' :

נחזור להפן הראשון שהתחיל ללמוד חדא מחדא בק"ו וסיים אח"כ בחדא מתרתי במה הצד אשר משמע לפום ריהטא שחזר מלימוד ק"ו · וכ"כ בהליכות עולם וז"ל ופעמים כשפריך איעיקרא דדינא מה לפלוני שכן וכו' חוזר התלמוד ומקיים הק"ו ממקום אחר ואומר פלוני יוכיח שאין אותה חומרא גורמת הדין שכן פלו' אין בו אותה חומרא ויש בו אותו הדין הלכך ק"ו במקומו עומד ואם יש ביוכיח זו שום מעלה שאינה בלמד שלנו עושין מסגרה פרכא מה לפלוני היוכיח שכן יש בו כך וכך תאמר בלמד זה שאין בו כך ולא נלמוד דבר ואם אותה המעלה לא נמצאת במלמד הראשון אומר פלוני הראשון יוכיח שאין הדבר תלוי בכך ובכל דוכתא כשיגיע התלמוד לידי כך אומר וחזר הדין לא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן כו' כלומר מעתה חזרנו חלילה לכל הפירכות דהא פרכת מה לפלוני שכן וכו' פלוני יוכיח מה לפלוני היוכיח שכן וכו' פלוני הראשון יוכיח ואין לדבר סוף הלכך אי לא אתיא חדא מחדא כדבעינן מעיקרא תיתי השתא חדא מתרתי במה הצד פירש כמה מצינו בצד השוה והיינו לא ראי זה כראי זה הצד השוה כלומר הואיל ולא ראי זה כראי זה וכו' הלכך יש לך לבקש הצד השוה שבשניהם שגורם אותו הדין ומאותו הצד נלמוד בדומה לו כו' עכ"ל :

אבל ליינראה דהק"ו עומד במקומו כי כהסתלק הפרכא נשאר הק"ו ואביא לדמיון גמרא דקדושין הלעיל מה לכסף שכן פודין בו והשיב ביאה יוכיח אז נסתלק הפרכ' דמה לכסף שכן פודין נמצ' שאר הק"ו דחופה קונה והפירכא דביא' שכן קונה ביבם' נסתלק' מכח הכסף יוכיח ואז יעל כרחך סיב' הקניאה דכסף וביאה הוא משום הצד השוה שקונין בעלמא כו וזה שייך ג"כ בחופ' א"כ נשא' הק"ו בתקפו והזר

הג"הה

ומה שאומר לא ראי זה כראי זה כו' הכוונה על מני התלמידים לא ראי כסף שפודין בו הקדש ומעשר שני כראי ביאה שקונה ביבמה ולא ראי ביאה כראי כסף

לאיתנו ראם הוא כן בככסף מכח זה הטעם שקונה בעלמא וקונה כאן אף שאינו גומר א״כ ק״ו בחופה שיש בה נ״כ זה הצד השוה שקונה בעלמא והיא חמורה שגומר א״כ ק״ו שקונה וכן מוכח בהדיא ריש מסכת בבא מציעא דף נ׳ בק״ו דברייתא דר׳ חייא ד׳ילף ק״ו שלא תהא הוראות פיו גדולה מהעדאת עדים וכפלפל שם בגמר׳ למפרך פירכא על ק״ו ואסיק שם דף ד׳ דאף שיש פירכא מ״מ יש יוכיח ולומר במה הצד וחוזר הדין ומזה מוכח בהדי׳ דבכל מקום בתלמוד כשיש סוגיא כזאת נשאר הק״ו שהתחיל בו והא ראי׳ דלימוד דר׳ חייא הוא על כרחך במה הצד כדמסיק בגמרא ובברייתא דתני ר׳ חייא הזכיר בדבריו ק״ו· אלא ע״כ אף בבוא המה הצד נשאר הק״ו וכדפיר׳· ועוד יש לי להוכיח בכל הסוגיות דחוזר דין ק״ו לאיתנו דא״לכ למה היה לו להזכיר מתחילה הק״ו בדבריו· אמר מיד מה מצינו ומה הצד כו׳ כמו בקרושין היה לו לומר מיד מה מצינו בכסף וביאה שקונין בעלמא וקונין כאן אף אני אביא חופה· ואין לומר דהלמדן למד מתחילה ק״ו· ואח״כ דחק אותו הפריך מה נמה וכו׳ עד שהוצרך לחזור מק״ו וללמוד חדא מתרתי במה הצד חדא דלא אמר אלא כדרך התלמוד כשחוזר מדבריו הראשונים·

כלומר יש בכרית שוו כחומר ׳פליס ויש בכרית מזו כחומרה עדיפה· נ״מ לא ראי זה כראי זה כו דקאי על הליך וילמדים ור״ל לא ראי חופה כראי כסף סבודין נוכנ׳ כלומ׳ שאין בחופה החומר׳ דבכסף· וכן לא ראי חופה כראי ביאה שקונה ביבמה· ע״כ לא מצינו ללמוד חופה יחסו א׳ מהם אם לא ונכד השוה שבשניהם ולפי׳ הראשון תעלא בהדי׳ כרש״י בכמה יוקנות דקאי על הליכדי׳ גם בכנגיא ומ כל הכשר מהעתקתי לעיל דברי רש״י ע״ש בזה שפי׳ על ולהדר דינא וליתי ביה הלכ׳· יתיונא קן דלא ראי זה כראי והקאי אשבי הלימודי׳ כן תוינא כרש״י ובמסכת סוטה בפרק כשם שהשקה לקין איהו דפי׳ רש״י דקאי אלימודים:

ועוד על כרחך כל כהאי סוגיא הם דברי אחד שבפירש בעצמו התלמוד ופרכות והיוכיחות ובונה וסותר ובונה דאם היה הפלפול משנים דהיינו למדן ופרכן היה קשה דקארי לה מאי קארי לה דהיינו לאחר שהשיב לו אפירכא דכסף ביאה יוכיח· א״כ מה פריך מה לביאה וכו׳ בוודאי ישוב ל״ו כסף יוכיח כמו שהשיב לו אפירכא דכסף ביאה יוכיח אלא כו׳ אלא ודאי הכל הם דברי הלמדן שנושא ונותן עם עצמו להעמיד הלימוד על תקפו· אם כן איך התחיל בק״ו מאחר שדעתו לחזור מה ק׳ אלא ודאי הק״ו נשאר אבנם מצאתי בדברי הרב ר׳ שמואל סידילי בדרכי התלמוד שלו שכתב וז״ל ויש לי לומר מעיקרא כדפריך מה לכסף שכן וכו׳ אפשר להיות על א׳ משתי כוונות אם לומר שמעלת פידין הקרשות דוקא גורמת שהכסף יקנה באשה או נאמר דלאו דוקא וה״ק מה לכסף שיש לו מעלה זו וראוי שיקנה באשה וכן דבר אחר שקונה באשה אע״פ שאין לו מעלה זו כיון שיש לו מעלה אחרת ראוי שיקנה באשה וק״סר של למדן דכי קא פריך מה לכסף שהכוונה בדוקא כי לא עלה בדעתו דין חקנייה תיתי ממעלות מחולפות ולפי׳ השיב לו ממקום אחר וקאמר ביאה תוכיח שאין לה מעלה זו ואפ״ה קונה באשה חופה וכו׳· והפרכן גילה לו דלאו דוקא מעלת פורין הקרשות ומעשר שני גורמת דין קנייה באשה דאף ביאה דאע״ג דלית בה מעלה זו יש לה מעל׳ אחרת שגורמת דין קניה באשה· והלמדן לית ליה סברא זו אלא דתולדה אחת תיתי מהקדמה אחר מיוחדת וה״ק ליה כשתאמר דביאה קונה מחמת מעלה מיוחדת כדק״סר אשיכן כסף יוכיח דלית ליה מעלת ביאה וחוזר לימור הדין חלילה כלומר חדא מתרא וא״ל הפרכן לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה כלומר לא יעלה בידך לימור כה״ג משו׳ דלא ראי חופה כראי הכסף פי׳ לאו ראיות חופה כראיות כסף כי הכסף ראוי שיקנה באשה שכן פודין בו הקרשות הלכך חופה דלית לה הכי אין ראוי שתקנה באשה וא״ת ביאה תוכיח וילמוד ממנה חופה אף זו אינה תשובה דלא ראי חופה כראי ביאה דחופה אית לה ראיות שתקנה באשה משום שקונה ביבמה ולכן כסף וביאה שכתוב בדין שיקנו באשה הואיל ולכל חד מינייהו מעלה אע״פ שזו אינו דומה לזו ראוין שיקנו באשה האמר בחופה דלית לה לא זו ולא זו אינו דין שתקנה באשה הלכך הואיל וחדא מחדא לא אתיא תיתי חדא מתרתי דהיינו הצד השוה· ולפי פי׳ זה בסידור הקריאה יש להפסיק בין וחוזר הדין ובין לא ראי זה כראי זה ויש לפרש דאין להפסיק ביניהם וה״ק וחוזר הדין פי׳ חוזר למוד הדין מדרך למוד חדא מחדא ולומר אותו חדא מתרתי שהוא הצד השוה והטעם שחוזר למוד הדין מדרך למוד חדא מחדא שהוא ביאה תוכיח כסף יוכיח משום דאיכ׳ למיפרך אם על כסף יוכיח לא ראי חופה כראי כסף דכסף הוה ראוי שכן פודין וכו׳ משא״כ בחופ׳ ואם על ביאה תוכיח איכא למפרך נמי לא ראי חופה כראי ביאה שקונה ביבמה משא״כ חופה הלכך תיתי דינא בצד שוה· וההבדל שיש בין ב׳ הפירושים הוא מבואר עכ״ל הרב הנ״ל· ודבריו הם פלפול של חידוד שאינו אמת כי אין פשוטו של הסוגיא כך:

ובספר קרבן אהרן כתב תירוץ למה התחיל בק״ו וז״ל ולזה נאמר שהטעם הוא מפני שדבר נכתב בב׳ נושאים הוא ב׳ כתובים הבאי׳ כאחד שאין מלמדי׳ אחר שנוכל ללמוד חד מחבריה וכתבו הכתוב בשניהם שאין זה אלא לומר שאינו מלמד לאחרים ואינו אלא כאלו לבד ולזה נתחיל ללמוד מכח הניגוד בק״ו ממה שיעדיף הלמד על המלמד בקולא או בחומרא וכאשר נפרוך על זה הניגוד בחומרא נמצאת במלמד ובזה לא יוכל ללמוד הבלתי שוה אחר שאין לו זאת החומרא ונוכיח ממקום אחר שאין זאת החומרא המסבבת אז יהיה בידינו ב׳ מלמדים אשר הושוו בחומרא זאת ונלמוד מהם לא מכח ההצטרפות לבד שאלו היה כך לא היו מלמדים אלא ממה שהם חלוקים זה מזה כי לזה הוצרך ללמד הדין ר״ל הקולא או החומרא בשניהם כי בזולת לא היו יכולין ללמוד זה מזה וזה למדנו אותו מצד הק״ו והפרכות כי בזה זכינו למצוא ב׳ מלמדים שוים בדבר א׳ כי לזה סן השיווי נלמוד לשווים אליו· והחילוק יועילנו כדי שלא יהיו ב׳ כתובים הבאים כאחד עכ״ל· אבל הנראה בעיני כהכתי שהק״ו חוזר לאיתנו· הפן השני הלימוד של חוזר הדין המתחיל במה מצינו שאז לא מצינו חומרא בלמד אלא במלמדים יש בכל א׳ וא׳ חומרא בפני עצמו ואם כן קשה לכתוב רחמנא הלמד ולשתוק מהמלמדים וניתי בק״ו מהלמד דהא הם חמירי טפי· בשלמא בפן הראשון שבא ללמוד בק״ו שגם בלמד יש חומרא לא קשה לכתוב הלמד דאלו היה כתב הלמד למשל היה כותב חופה קונה לא מצי ללמוד מהם כסף וביאה דאיכא למיפרך מה לחופה שקונה שכן גומר· אבל במה הצד שלומר במה מצינו קשה· ונראה דאין זה קשיא דיודע תלמודא דאצטריך לכתוב המלמדי׳ להלכותיהן ליתר דינם שבהם ומאחר שנכתבו אז ממילא משתמע נ״כ זה הדין שדנין עליו ובאים ללמוד מהם במה הצד וכדאיתא בסוגיא שהבאתי לעיל מפרק הפועלים דמעיקרא בעי׳ למילף מכרם ולמה ובמסקנא דאייתו כרם אמר דכתבו להלכותיו כן הוא בכל מה הצד וחלקות של המלמדים שבעבורם נכתבים היו ידועים לבעלי התלמוד אבל בשלא יש בהמלמדים שום חידוש הלכות רק זה הדבר שאנחנו לומדים עתה בודאי הוא

הנ״ס

כשאין שוורה במלמדין כלל ונכתבו שניהם פשיטא שאין לומדים מהם דהא ב׳ כתובים הבאים כאחד שאין מלמדין אלא אפילו כי אצריך מיכי שיש בכל א׳ קושיא אחרת שליכה באחר א״כ לא בעינא בלמד נ״כ לשום קושיא אחרת קשה לכתוב הלמד וניתו מכך תרווייהו מיניה:

קשה לכתוב הלמד שאין בו חומרא וניתו מיניה המלמדין שיש בהן חומרות· ובזה יתורץ קושיא גדולה שנתחבטו בה בעלי תוספ׳ והמפרשים שבאו אחריהם ואעתיק דברי הליכות עולם כי שם נזכרים דבריהם וז״ל ואם נמצא שום מעלה השוה בשניהם שאינה בלמד עושין ממנה פירכא לשבור המה הצד כמו חדא מתרתי כדקאמר בכל דוכתא אתיה להצד והשוה שבהן שכן יש בהן כן וכן דתאמר בזה שאינו שוה להם בכך ומכל דוכתא לא פריך

פריך על מה הצד אלא מצד שוה שבשניהם כמ"ש אבל לא לחבר החומרות או הקולות הראשונות אעפ"י שאינם דומות ולפרוך מצד שיש בהן צד חמור או צד קל · ובמקומות מיוחדים מצינו דפריך הכי כגון פרק אלו נערות וכיוצא בו דקאמר שכן יש בהן צד חמור או שכן יש בהן צד קל · וכבר נתחבטו בו הראשונים וגם האחרונים לא פרו מלהתחבט בו דקאמר התם במסקנא גבי כל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי גמר לה במה הצד של חובל בחבירו ועד זומם ופריך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור פירוש החומרות הראשונות שאמרו דחובל חייב בחמשה דברים ועדים זוממים אין צריך התראה וכדפירש רש"י ז"ל וכיוצא בו התם שכן יש בהן צד קל · ופליאה דעת הכל דאם באת לחבר החומרות ולא פעי צד שוה א"כ בטלה כל מה הצד שבתלמוד ולא הנחת חיילכל מה הצד שאין לך מה הצד שאין בשניהם חומרות או קולות חלוקות · ומתוך הדחק יש מי שאומר דהתם הכי פריך שכן יש בהן צד חמור משונה מאור שאין כיוצא בו מעולם שהחובל משלם חמשה דברים ומשונה מאור משאר מזיקין שאין משלמין אלא נזק · ועדים זוממים נמי שאין צריכין התראה כשונים משאר · וכבר מהו לה להאי פירוקא אמוהא בקרושין ע"ש · ויש מי שנדחק לקיים השטת הפריך כמובכל דוכתא והכי קאמר שיש בהן צד חמור שוה בעדים זוממים כמו בחובל בחבירו דהיינו חומרא דחמשה דברים שיפא נמי בעדים זוממין וכגון שהעידו על א' שחבל בחבירו והוזמו דמשלמין ה' דברים גם זה איננו שוה מצד הלשון דודאי צד חמור לא משמע הכי גם אי אפשר להעמידו במקומות אחרים דפריך הכי · עוד ראיתי רוחקים אחרים ולא ראיתי דבר מוסכם ולכן איני רוצה להאריך במקום שאמרו לקצר עד יבוא מורה צדק עכ"ל · וז"ל רבינו יוסף קארו ז"ל בכללי התלמוד שלו שהוסיף על הליכות עולם · מ"ש שנתחבטו בו הראשונים והאחרונים על הא דפריך בפרק אלו נערות שכן יש בהן צד חמור שכן יש בהן צד קל · מצאתי כתוב בשם הרמב"ן מסוטה ז"לה"ל ואני הכותב היה דעתי לומר שאפילו מחומרות חלוקות יקשה צד חמור כדפרש"י ז"ל ובתנאי שלא יבנה מתחלה הדין על ק"ו כי אם על מה מצינו דכיון דבמלמד אין שום מעלה על המתלמדין וכבר מצינו בכל א' מהם מעלה מיוחדת על הלמד א"כ אין לי ללמוד מהם ליתן גרע בלמד דאי אמרת נלמוד א"כ למה טרח קרא לכתוב דין זה בשני מקומות לכתוב בלמד הקל וניתי תרוייהו מניה · וכהאי גוונא אקשינן בתלמודא לישמעינן קילתא וכ"ש חמירתא אלא מרתקפידה תורה לכתוב דין זה בהנך דחמירי אעפ"י שאין חומרתן שוה ש"מ דלא ילפינן מינייהו · אבל כשהתחלנו בק"ו אין להקשות כן לכתוב בלמד וכ"ש במלמדין דחמירי כהני תרי חומרי דאית בהו דהכי נמי איכא חומרא בלמד אותה שעשינו כמנה ק"ו מתחלה ולא הוו ילפינן מינה · והתיא דאלו נערות תחילתו מה מצינו והתיא דפרק כל הבשר אעפ"י דמייתי ק"ו אינו ק"ו ממש אלא כמו מה מצינו · וסוגיא דפרק ב' ד"ט בשמעתא דסמיכה סומכת דברי אלה · וכן הדעת נותן אם לא נמצא הכחשה דאמר תלמודא ק"ו בתחלה ולכשיגיע לצד השוה יקשה מחצד החמור או מצד הקל · גם צריך עיון לכל מה הצד חבנוי על מה מצינו למה אינו מקשה כן לפי דברי אולי המעיין מקום יתן טעם לשבח עכ"ל · עוד כתב מהר"י קארו על דברי הליכות עולם כמ"ש ופליאה דעת הכל כו' ומתוך הדחק יש מי שאוכר כו' הם דברי התוספות ז"ל בפרק אלו נערות · ומ"ש מי שנדחק לקיים השטה כו' שם וז"ל הריטב"א ז"ל פרק הנזכר ורבינו פרץ ז"ל דכי פרכינן צד חמור היינו כשהם חמורים באותו ענין שאנו באים לדון ממנו וכשהם קלים בו פרכינן צד הקל כי הכא דעדים זוממין חמורים בעונשם שאינם צריכין התראה וחובל בחבירו חמור בעונשו שחייב בחמשה דברים ומן לענין הקולא חובל קל שהיתר עיקר איסורו מכללא ועד"ז זוממין קלים שכן לא עשו מעשה · וזה בצד השוה חשוב דמכל מקום שוים הם בזה שהם פטורים בעיקר עונשם או שהם חמורים בעיקר איסורם אבל כשהחומרות או הקולות שיש במלמדים אינם בעיקר דינם שאנו באים ללמוד בהם לא בענין צד חמור עכ"ל: ומ"ש הרמב"ן ממו"סה אם לא נמצא הכחשה דאמר תלמודא ק"ו תחלה ולכשיגיע לצד השוה יקשה שכן צד חמור · חכם עדיף מנביא וניבא ולא ידע מה ניבא · כי באמת נמצא בתלמוד כן במסכת סוטה פרק כשם דף כ"ט דאיתא שם בו ביום דרש רבי עקיבא וכל כלי חרס כו' ומאחר דאין לו למה טמא אמר רב יורא אמר רב מן התורה אין לו מדין ק"ו יש לו ומה טבול יום שמותר בחולין פוסל בתרומה ככר שני שפוסל בחולין אינו דין שיעשה שלישי בתרומה איכא למיפרך מה לטבול יום שכן אב הטומאה תיתי מטבול יום דשרץ מה לטבול יום דשרץ שכן במינו אב הטומאה כלי חרס יוכיח מה לכלי חרס שכן מטמא מאוירו טבול יום יוכיח · וחזור הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שמותרין בחולין ופוסלין בתרומה כל שכן ככר שני שפוסל בחולין דפוסל בתרומה · ודור אחר פריך מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור · ורבי יוחנן בן זכאי צד חמור לא פריך עכ"ל הגמרא · הרי גם על הק"ו מקשה מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור · על כן אני אומר שיתכן פירכא זו שכן יש צד חמור לפעמים במה הצד ולפעמים אף בק"ו · ומה שאמרתי שיתכן לפעמים במה הצד זהו דוקא באלו המקומות ששם מקשה מה להצד השוה שכן יש בהן צד חמור אבל לא בכל מה הצד שבעולם · והענין כי להמקשן קשה קושיא זו לכתוב הלמד וניתו המלמדים בק"ו ממנו כי לא יש להמלמדים שום חדוש הלכות ניכר על דרך זה שנאמר שעל כן נכתבו המלמדים להלכותיהן וחושב המקשן שע"כ נכתבו להודיע לנו שלא נלמוד במה הצד זה הענין שאנחנו עוסקין בו מאחר שלא יש להלמד צד חומרא באיזה ענין ג"כ כמו שיש להמלמדים ההם לכל א' וא' צד חומרא באיזה ענין שבו · אעפ"י שהוא נגד הסברא לצרף חומרות שאינם שוות · מ"מ חושב המקשן ההכרח לא ינוגה כי מכח הכרח הקושיא צריכין לומר כן ע"כ מקשה מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור · וברוב המקומות של מה הצד שאינו מקשה כן הוא משום שיודע המקשן איזה הלכות שע"כ נכתבו המלמדים להלכותיהן · ומאחר שלא יש הכרח קושיא לצרף החומרות שאינם רשות בודאי לא מצרפינן להו · ובאלו המקומות שלא ידע להלכותיהן הקשה שכן יש צד חמור או צד קל ומצרף התומרות מכח הכרח קושיא הנ"ל · ורגיל להשיב המתרץ צד חמור לא פריך כי לא מסתבר לצרף ב' חומרות שאינן שוות ואין להשגיח בהכרח הקושיא כי שערי תירוצים לא ננעלו · ואפשר נכתבו לשום דרשה אף שנעלם ממנו מה היא הדרשה · הרי מבואר הדבר של מה הצד השוה שבהן שכן יש בהן צד חמור או צד קל שמקשה התלמודא בקצת מקומות בלימוד מה מצינו · ולפעמים מקשה כן אף על ק"ו כההיא דסוטה אף שאינו מתורץ כדרך הנ"ל כי שם לא יש הכרח קושיא שהכריחנו לצרף ב' חומרות שאינן שוות · כי איצטריכו המלמדים לכתוב אותן לגופייהו כי לא היו למדין מהלמד מאחר שיש בו חומרא שאין בהם · מכל מקום יהיה מתורץ קרוב לדרך הנ"ל כי אומר המקשן מאחר שנכתבו אלו השני מלמדים משום שיש בכל אחד חומרא מה שאין בחבירו ולא היו למדין זה מזה כי היו אומרים חומרתו גורמת וכן באידך נמצא חזינן דיש סברא לחומרא זו לגרום הענין הזה שאנו עוסקים בו וכן יש סברא לאידך · דאם לא כן לכתוב תורה לחד מינייהו ולילף האידך ע"כ מקשה מנלן דהכתוב מוציא מהסברא אולי שני הסברות נשארו אמת וכל אחד ואחד מהמלמדים סברת חומרות שלו גורמת לו אע"פי שאינן שוות · דהא חזינן דהסברות של כל אחד ואחד הם טובות דאם לא כן לכתוב חד מינייהו · וברוב המקומות שלא מקשה כן משום שלא יש למקשן הכרח מהתורה דאלו הסברות טובות הן משום שידע בהמלמדין שאר הלכותיהן ואפשר שנכתבו להלכותיהן ובמקומות שלא ידע המקשן הלכותיהן והנה הכרח שסברות החומרות הן טובות מדאיצטריך התורה לכתוב שניהן ע"כ מקשה שכן יש בהן צד חמור וכן לענין שיש בהן צד קל וק"ל · ומכח זה שכתבתי יתורץ ג"כ קושיא חזקה שהקשו המפרשים על הכלל אשר הורנו רבי מרדכי במאמר דפרק כל הבשר הנ"ל דחדא מחדא פרכינן ג"ל דהוא אף דלא הדר דינא · ובחדא מתלת לא פרכינן אלא בדהדר דינא כי יש להפליא מכח נפשך אם ריבוי הנ למדים גורמים דפירכא כל דהו פרכינן ובמיעוט מלמדים בענין פירכא חזקה · א"כ למה בחד מתרי תפסיק בפירכא כל דהו · ובחדא מתלת שהוא יותר ריבוי בענין פירכא חזקה · ואם הסברא להיפך

דבריבוי

דבריבוי המלמדים צריך פרכא חזקה כמ"ש בחד מתלת דלא פרכינן כל דהו · ובמיעוטן די בפירכא כל דהו וא"כ באחת מתרי די בפרכא כל דהו כ"ש בחדא מחדא דהיה מהראוי להיות די בפירכא כל דהו · ובספר הליכות עולם ז"ל ויש כאן מקום עיון מאי טעמא חדא מתרתי פרכינן כל דהו ואפילו מקמי דלהדר דינא וחדא מתלת לא פרכינן כל דהו,אלא לאחר דהדר דינא ולכאורה אדרבא איפכא מסתברא · ונראה בעיני לפי קוצר דעתי טעם הדבר כן דבכל כמה דלא הדר דינא כל היוכיח שאנו מביאין הוא לקיום ולסיוע הקל וחומר שבתחלת הדין הלכך אחר שהק"ו צריך סעד לתמכו דלא יכול לעמוד מצד עצמו שתי ראיות עדיפא מראייה אחת ויותר חזק יהיה בשני יוכיחים מיוכיח אחד ומטעם זה אמרנו דחדא מתלת לא פרכינן פירכא כל דהו קודם שבאנו למה הצד משום שהק"ו שבתחלת הדין חזק הראיות יותר מחדא מתרתי שאין לך אלא ראיית דבר אחד הלכך פרכינן בחדא מתרתי פירכא כל דהו ואפילו קודם מה הצד עכ"ל · והר"ש סירילו השיג על בעל הליכות עולם באמרו אם בחדא מתרי מפני שאין לו אלא ראיה אחד ומוכיח א' סגי בפירכא כל דהו למיפרך יתיה כ"ש בחדא מחדא שאין לו ראיה כלל · אבל חוץ מכבודו לא עיין ודקדק יפה בלשון הליכות עולם כי סברתו היא כך קודם שנולד ריעותא בק"ו וחזק הוא ואין צריך לרפואה אז לא יוכל למפרך יתיה כי אם בפירכא חזקה · אבל לאחר דמפריך ונחלש וצריך למשענת או במשענת אחד עדיין הוא חלוש ובפירכא כל דהו אפריך,וזהו בחד מתרי · אבל אם יש לו ב' משענת דהיינו חד מתלת אז עשה חזק ולא ולא פריך בכל דהו · כך היא סברת בעל הליכת עולם ומכל מקום סברא דקה היא · והנראה לעניית דעתי הוא זה ויהיה קרוב לכ"ש למעלה דכשהוא חדא מתרתי ובמלמד הראשון יש פירכא דהיינו חומרא ובמלמד השני לא יש חומרא רק פירכא כל דהו ובפירכא כל דהו היא משתווית עם המלמד הראשון אזי מן הראוי הוא למפרך במה הצד השוה בפרכא כל דהו זו משום דיש להקשות למה כתב המלמד הראשון לא יכתוב רק המלמד השני וניתי ממלמד הראשון שבו חומרא בק"ו מהמלמד השני אלא ודאי נכתב לאורויי שלא נלמד מכאן אלא כל מה שהוא במה הצד שוה בפירכא קלה שבמלמד שני המשתווה בזה עם הראשון · ואלו לא היה נכתב המלמד השני אז היינו לומדים ממנו כל דבר אף שאין בו חומרת הפירכא קטנה כי לא היינו עושים מזה פירכא כי חדא מחדא לא פרכינן כל דהו ע"כ הוסיף וכתב מלמד הראשון ללמדינו שלא נלמד מכאן כי אם בהצד השוה שביניהם דהיינו פירכא כל דהו זו · נמצא מוכרחין מכח קושיא זו לומר דחדא מתרתי פרכינן אפילו כל דהו · אבל חדא מתלתא דלא יש הוכחה להוכיח דבר זה שיועיל פירכא כל דהו · ע"כ לא פרכינן כל דהו קודם דהדר דינא כי כל כמה דלא יש הוכחה אז מוקמינן אסברא · ומסתברא מילתא דאין ראוי לדחות לימוד חזק אם לא בדבר חזק · והטעם שאין להוכיח אז מכח קושיא הנ"ל ונאמר דלא היה לו לכתוב רק המלמד הג' שאין בו רק כל דהו וניתו אידך ונילפו מיניה אלא ודאי כתכם להראות שלא נלמוד מכאן רק בהצד השוה בכולם יחד אף שהוא כל דהו דשאני התם משום דאיכא למימר על כרחך אין הטעם בכאן בשביל זה דאם היה בשביל זה למה כתב שני המלמדים הראשונים ראית בכל אחד חומרא די לו במלמד ג' הק"ו ואחד ממלמדים הראשונים והאחד הוא מיותר · אלא ודאי יש תירוץ אחר למה כתבינהו התורה דהוא לשום דרשה א"כ אין הוכחה להנ"ל ומאחר שאין הוכחה אז נשאר על המסתבר כי המסתבר הוא שלא לדחות שום לימוד בפירכא כל דהו אם לא לאחר המצא בכל אחד חומרא והדר דינא אז פרכינן מה הצד אפילו כל דהו · והטעם מאחר שכלא הכי הם חסירי יש בכל אחד חומרא אף שלא מצטרפי הרא מכל מקום בהתוסף עליהם השתוות אפילו בכל דהו פרכינן:

נשלם מדת קל וחומר · בעזרת גוזר אומר

בגזירה שוה אמר זה הלשון של גזירה · ולא אמר בתיבה שוה כי באמת אין צריך להיות התיבה שוה ממש רק שיהיו מגוזרה וענין א' כי פעמים אין התיבות דומות בשוה ודן ג"ש מפני שהענין א' · והיינו דמייתי בבולא תלמודא הא דתני רבי ישמעאל זוהי שיבה ווהי ביאה · פי' בנגעי בתים כתיב בשביע של הסגר ראשון ושב הכהן ביום השביעי נראה וכו' ואחר כך כתיב ואם ישוב הנגע ופרח בבית ובא הכהן וראה ועבר גזירה שוה מושב הכהן ובא הכהן ותמהינן עליה מאי ג"ש הכא כתיב ושב והבא כתיב ובא תנא דבי רבי ישמעאל זוהי שיבה זוהי ביאה וסייתי לה בחולין פרק ג"ה גבי שחיטה שאינה ראויה אם שמה שחיטה · איכא מאן דגמר שחיטה משחוטי חוץ ושמה שחיטה ואיכא מאן דגמר מטבוח טבח והכן וכו' וקאמר מאן דגמר משחוטי חוץ לגמור מטבוח טבח והכן ומדאסרינן דנין שחיטה משחיטה ואין דנין שחיטה מטביחה ופריך מאי נפקא מינה הא תני דבי רבי ישמעאל ושב הכהן ובא הכהן זוהי שיבה וזוהי ביאה · ומסיק ה"מ היכא דליכא דדמי ליה אבל היכא דאיכא דדמי ליה מדדמי ליה ילפינן והנה גזירה פירושה תיבה כמו שכתבתי בהגה"ה גם פירושה ענין כמו שכתבתי והכל אמת אבל השתוות התיבה עדיף כמ"ש מדדמי ליה ילפינן:

הג"הה

ז"ל מהר"י קארו בכללי התלמוד שלו נראה שנקרא כ"ל תיבה לפי שהיא נגזרה ונשאר תיבות כאותן אותיות שנגזרו בה שזה ר"ל שנכתבו תיבות שוות בשני מקומות עכ"ל · והרב דיבר על הרוב כי לפעמי' ג"ש ואין התיבות שוות לגמרי · וז"ל קרבן אהרן ולזה תקרא ג"ש כי ירצה גזירה הוא שם שנאמר על התיבה כי היא לה זה השם להיותה גזורה מאותיות אשר מהם הורכבה · וירצה גזירה שהיא תיבה שוה בב' נושאים ומולידה השווי ביניהם והנה זה תעשה התיבה כאשר יהיו הנושאים רחוקים זה מזה כי אז תשוה אותם כתיבה אחת שוה בשניהם · וכבר נוכל לומר שנקרא גזרה זאת המדה להיות גוזרת על השווי מבלי שווי ביניהם אלא גזרת הכתוב הוא למוד להשוותם כתיבה זו המשותפת ביניהם ועכ"ז לע"ד בכל מקום אנו צריכין לחקור ולדרוש במשמעות התיבה שהיא תורה על מה שרצה שנלמוד זה מזה ר"ל כי התיבה יש בה הוראה על הדבר אשר רצתה בו התורה להשוותם בו עכ"ל:

אדם דן ק"ו מעצמו ואין דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן קבלה מרבו ורבו מרבו עד למשה מסיני · ונראה מדברי רש"י בפרק לולב הגזול ולאו דוקא ג"ש דבכל המדות נמי לא נתנו לדרוש מעצמן חוץ מק"ו בלבד והתוספות הקשו עליו ואמרינן שם דבכל המדות אדם דן מעצמו חוץ מג"ש · ויש לתמוה מאחר שכל ג"ש מקובלת מסיני · א"כ איך שייך מחלוקת בענין מופנה דקיימא לן ג"ש מופנה משני צדדין למידין ואין משיבין מופנה מצד א' למדין ומשיבין · אינה מופנה כל עיקר אין למדין ממנה · ואיכא למ"ד דמופנה מצד א' נמי למדין ואין משיבין · מה שייך ענין הפנאה לג"ש ממה נפשך אם הג"ש מקובלת אם קבלה היא נקבל ואם לא אין בידינו ללמוד מעצמינו אף כשמופנה משני צדדין · ועוד בבולא תלמודא פריך מאי חזית דגמרת מתיבה פלונית לגמור מתיבה פלונית · ומאי פריך והא אמרת אין אדם דן ג"ש מעצמו:

גם תמוה הלשון שאמר רבי ישמעאל התורה נדרשת וחשיב נ"כ ג"ש מה דרישה שייך במה שאינו תלוי בדרישת השכל רק מצד הקבלה · וז"ל הליכות עולם ועתה דע והבן שורשו של דבר דכל גזירות שוות נמסרו למשה מסיני סתם ומסרן הכתוב לחחכמים איזה ג"ש נידון לא שלא נמסרו בשום פעמים נמסרו המקומות לבד כלומר פלוני ילמוד מפלוני · ונשארו תיבות ג"ש לחכמים לדון איזה הן כגון הך דפרק אלו נערות (הגה"ה כן כתבו התוספות בפרק אלו נערות ורש"י פ"ק דקידושין ובתוספות פרק כגמר הדין ע"כ הגה"ה) גבי אונס ומפתה דילפי אהדדי בג"ש דאשר לא אורשה ומקשה ואימא בתולה לג"ש משמע שקבלו מרבן דאונס ומפתה למדין זה מזה בג"ש אבל אם לא קבלו מאיזה תיבה ולכך חוזר התלמוד לידע ולעמוד על התיבות המופנות לג"ש ההיא · ופעמים נאמרו התיבות סתם

מלה פלונית תלמוד ממלת פלונית כגון שמאתו טומאתו לג"ש פ"ק דשבועות · ולא נמסרו המקומות והחכמים מבקשים מנוח לתיבות אשר ייטב להם לדורשם בהם והוא העיקר שעליו סובבת כל הג"ש שבתלמוד עכ"ל :

כתב הר"ן ז"ל בבבא מציעא אתיא קמה קמה כתב רש"י ז"ל המקשה היה אומר ג"ש זאת כדי להקשות · ואיכא למירק כיון דהך ג"ש לא קיימה היאך היה רק ג"ש מעצמו · וי"ל דלאו ג"ש ממש אלא גילוי מילתא בעלמא · או י"ל דכ"ע מודו דג"ש דקמה קמה מסיני גמרו לה אלא דגמרי לה סתם ומשום הכי מקשינן דלמא ג"ש דקמה קמה להכי אצטריך :

מצינו בפרק הורק דאמר רבי יודא ג"ש לא נמר · והקשו התוספות דליגמר מרבי עקיבא שהיא קבלה מרבו · ותרצו שהיה להם בקבלה מנין הג"ש וזו תיהה יתירה לפיכך לא קבלה ע"כ · ואין להקשות אם כן לר"ע תהיה ג"ש אחת יתירה די"ל דס"ל דיש ג"ש אחת שאינה מקובלת ואינה ג"ש ממש אף על פי שלמדו אותה בבית המדרש אינה גזירה שוה ממש לא כעין סמך בעלמא ומצינו הרבה פעמים בתלמוד שאומר ג"ש ואינה ג"ש ממש · בפרק נערה אתיא שימה שימה כתבו התוספות דלאו ג"ש נמסורה היא בכל מקום שאומר נאמר למעלה ונאמר למטה אינה ג"ש גמורה שקיבל מרבותיו אלא כמו ילמוד סתום מהמפורש כההוא דבבא קמא נאמר שדה מלמעלה ונאמר שדה למטה מה שדה האמור למעלה דניזק אף שדה האמור למטה דניזק · כן כתב הראש בפרק הכונס ובספר קרבן אהרן כתב מדת דבר הלמד מענינו :

ענין היקש יש ג' עניינים שנדרשו מכח שווי שנשתוו · הא' ג"ש אף שהעניינים רחוקים זה מזה מ"מ נכתב תיבה אחת מכאן ובכאן וקבלנו מסיני להיות נדרש זה מזה · הב' היקש גדר ההקש הוא חיבור שני נושאים בכתוב אחד להשוותם יחד לתת בזה כל מה שכתוב בזה · וטעם גדול יש לזאת המדה לפי שאלו היו אלו דברים חלוקים בדיניהם היה לו להזכיר כל נושא מהם בדיניו לבדו בפני עצמו וכאשר חברם הכתוב יחד עם היות שבחבור לא תשוום אלא בדבר א' עם כל זה כוונת הכתוב להשוותם בכל דבר כמו ההיקש העברי או העבריה מקיש עברי לעבריה מה עבריה כו' וכן רבים · ולפעמים יעשה היקש מתיבה אחרת והוא מהתיבה עצמה ומהכנוי שלה כאשר יהיה הכנוי יתר כגון האי דאמר על לא יחלל זרעו וגו' מקיש זרעו לו · וזה שזרעו עם הכנוי חשיב ב' תיבות משום דלא הל"ל אלא לא יחלל זרע בעמיו שבשעת הציווי עדיין אינו זרעו שיכונה בו ומדכתיב זרעו הוא כאלו אמר זרע לו וזהו מקיש זרעו לו · הג' הוא מדה א' קרובה לזו והיינו סמוכים פי' ב' מקראות הסמוכים זה לזה נתנו לדרוש כדאמרינן ביבמות סמוכים לעד לעולם וכו' · ורבי יודא לא דריש סמוכים אלא היכא דסוכות מכח הכתוב לדרוש כן או מופנה ומיותר ללמד על הסמיכות כדאיתא ביבמות פ"ק והא דקאמר התם ובכל דוכתא רבי יודא אפי' שבכל התורה לא דריש סמוכים במשנת תורה דריש דה"ה בעלמא אי הוה מוכח או מופנה דריש ולא נקיט משנת תורה אלא משום דקים להו דהנהו דהתם מוכח ומופנה :

בנין אב מכתוב אחד ובנין אב משני כתובים

בנין אב מדה בתורה שהכתוב יגלה ויפרש במקום א' וממנו למדין בכל המקומות לו שהתורה תקצר ותרמוז במקצת על הכל ולכך נקרא בנין אב שהמלמד הוא כאב והמלמדים ממנו כיוצאי ירכו · ובענין כתוב א' משני כתובים יש מחלוקת בין המפרשים · דעת הראב"ד ז"ל דבנין א' מכתוב א' כדאמרינן בעלמא · ובנין אב מב' כתובים חדא מתרתי כלומר במה הצד השוה והדבר ידוע לכל דחדא מתרתי א' לאו דהנהו תרתי מצרך צריכי שהאחד לא יוכל ללמוד מחבירו לא היו גמרינן מניהו לעלמא משום דהוו להו ב' כתובים הבאים כאחד וכל שני כתובים הבאים כאחד אין מלמדין אבל המפרשים הסכימו דחדא מתרא לא קרי בנין אב לא מה מצינו כדמוכח בפ' קמא דיבמות דקאמר תיתי אחות אשה מאשת אח במה מצינו באשת אח וכו' אבל חדא מתרתי הוא דקרי בנין אב · אלא שיש חדא מתרתי מענין אחד והיינו בנין אב מכתוב אחד · ויש חדא מתרתי דשני עניינים והיינו בנין אב משני כתובים · ולכך קרי חדא מתרתי בנין אב משום שבנין ב' אבנים ואחד על גביהן קרוי בנין · וקאמר בנין אב ולא בנין אם כמו שאומרים בעלמא אם למקרא ואם למסורת מפני שהאב פועל בשלשה הוא באשה והאשה בולד כאשר כך הוא הענין בכאן בבנין אב שהיא חדא מתרתי · אבל אם למקרא ואם למסורת אינו אלא באשה שפועלת בשני · והנה אוסיף ביאור בנין אב הוא מלמד ובונה אב לכל מקום שתמצא כן כמו האב זרעו מתפשט וזרע זרעו כולם יוצאי ירכו ולמשפחותם לבית אבותם כתיב מה שאין כן באם למקרא ולמסורת שאינו מתפשט חוצה לו ליתר עניינים · רק פה מתגלה כוונת הפסוק למצוא טעם הפסוק כהא דכתיב דדיך ירווך כתינוק היוצא ומוצא טעם על כן נקרא אם · וכן הוא בספרא מבנין אב מכתוב אחד כיצד לא הרי המשכב כהרי המושב ולא הרי המושב כהרי המשכב · הצד השוה שבהן שהן כלים עשויים לנוח אדם בלבד והזב מטמא אותו ברובו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים · אף כלים שהם עשויים לנוח אדם לבד יהא הזב מטמא אותו ברובו לטמא אדם במגע ובמשא ולטמא בגדים · יצא המרכב שהוא עשוי לסבלון אחר :

ס"נאס

דברי רבותינו ז"ל הם קדושים וטהורים וכל דבור יהיה רוצה לבוא כפלא וזהו שתמלא בלבוכם · אב ואם בן ובת אב כבין אב · אם אם למקרא אם למסורת · בן כמו בן בינה · פר"ל מבין עצמו · בת כמו בת קול · ולכל אלו הלשונות סודות גדולות · כי לא דבר רק הוא ואם רק הוא מכם · אבל כודע ליודעי חן ע"כ הנ"פ"ס :

מבנין אב משני כתובים כיצד לא פרשת הנרות כהרי שלוח טמאים · ולא פרשת שלוח טמאים כהרי פרשת הנרות · הצד השוה שבהן שהן בצו מיד ולדורות אף כל דבר שהוא בצו מיד ולדורות ע"כ · הרי מבואר שב' מיני בנין אב הוא מתרתי רק מין א' מכתוב א' כמו משכב ומושב הכתובים בענין א' והוא בענין הזב אשר מרחם נעשה אב למה שהחמירה התורה בהם שיהיו מקבלים טומאה מהזב לטמא אדם וכו' ללמד לכל מי שישוה אליהם ולפי שלו היו הם יכולים ללמוד זה מזה לא היו מלמדים לזולתם לזה אמר שאינו יכולים ללמוד זה מזה דלא הרי כו' · והבנין אב מפרשת נרות ופרשת שלוח טמאים הם שני עניינים :

מכלל ופרט כל מקום שאתה מוצא כלל ואחריו פרט אין בכלל אלא מה שבפרט · כיצד אדם כי יקריב מכם קרבן לי"י מן הבהמה כלל פי' כלל הוא לחיה שחיה בכלל בהמה היא · בקר וצאן פרט · אין בכלל אלא מה שבפרט בקר וצאן אין מידי אחרינא לא ונתמעט חיה מן הקרבן · וא"ת א"כ למה נכתב הכלל הואיל ואין לסדין ממנו דבר וי"ל דאי לאו כללא היינו מוסיפין על הפרט בבנין אב או במדה מהמדות לכך מהני כללא כדי שתדע שהפרט דוקא היא ולא גמרינן מסיני מידי בשום מדה מהמדות שאין לך בו אלא מה שפירשה התורה בלבד וכן מפרש לה בנזיר · ומ"ש אין בכלל אלא מה שבפרט אין הכוונה שאין נכלל בכלל לא מה שבפרט שבוראי הכלל הוא כולל הכל אלא הכוונה היא שלא תקח מזה הכלל זולתי זה הפרט וירצה מהכלל קח לך פרט זה ולא יותר · וראיתי בפ"ק דמציעא דגרסי' התם בברייתא ונתן בידה אין לי אלא ידה גגה חצירה וקרפיפה מנלן ת"ל ונתן מ"מ ואיכא למירק והא כלל ופרט הוא ונתן כלל בידה פרט ואין בכלל לא מה שבפרט · והיכי דרש ונתן מ"מ ותירץ רש"י דהל"ל ובידה יתנהו וטעמא דמילתא דקרא אתי לאשמעינן באיזה דוכתא חזי למיתב גיטא דלאו בכל דוכתא חזי למיהב גיטא וכיון דהכי הוא איכא למיפרך מרוע הסידור דה"ל למכתב ובידה יתנהו והשתא דקאמר קרא ונתן ליכא למימר דהאי כלל ופרט הוא ואין בכלל לא מה שבפרט אבל לעולם האי ונתן כלל הוא ויש לודין כלל ופרט וכלל מה כלל ופרט וכלל מרבה כעין הפרט ה"נ האי ונתן איכא לרבויי כעין הפרט דהיינו גגה

נמצינו למדין לדעת רש"י דבהאי קרא לא כתב כלל ופרט וכלל ואף נמי אינו כלל ופרט · והתוספות תירצו דבקרא כתיב בהדיא כלל
ופרט וכלל ונתן כלל בירה פרט ושלחה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אין אתה דן אלא כעין הפרט והיינו חצירה בנה קרפיפה :

מפרט וכלל פרט ואחריו כלל נעשה כלל מוסף על הפרט ונתרבה הכל ואהני פרטא לאלומי כללא · שמא יש דבר שלא הה
מתרבה מהכלל מכח מדה מתמדות · אם לא מהמת שקדמתו פרט לעשות הכלל מוסף עליו ולרבות הכל ואין לך
למעט ממנו דבר מק"ו ומבנ"ש או מדה אחרת · כ"כ התוספות בשם ר"י · ובספר קרבן אהרן כתב תירוץ אחר וז"ל אהשוב בתירוץ
הקושיא דלמאי אתני פרטא הוא זה · הנה הוכרח לומר הפרט קודם הכלל כדי שנרבה בכלל הכל בין דדמי לפרט בין דלא דמי ליה
וזה שאלו לא אמר אלא על הכלל לחוד היינו מרבים ושומעים ממנו כל הדברים הדומים זה לזה לבד ולא מאי דלא דמי · אמנם כאשר
כתב תחילה הפרט בזה נרבה גם דלא דמי לפרט לפי שבפרט לחוריה היה לנו מקום להבין הפרט וגם מאי דדמי ליה אשר נרבה
אותו במה מצינו או בבנין אב · וא"כ כאשר יצא הכלל אחריו לא יבא לרבות מה דדמי ליה שזה בכח הפרט עם מידות מה מצינו
המקובלת היה כבר וא"כ לא בא אלא להוסיף על המובן מהפרט והוא מאי דלא דמי ליה ובזה רבה הכל · ומה מתוק מדבש יבוא עם
זה אומר בגמרא בתולדות המדה הזאת נעשה מוסף על הפרט דנראה שהוא אריכת דברים ללא הועיל שהיה די שיאמר כלל הכל
ועוד דלא נעשה מוסף לכאורה אחר דבכלל הכלל הוא הפרט בעצמו ואיך נעשה מוסף עליו אמנם כמ"ש יתישב כי בזה הורו לנו טעם
כתיבת הפרט קודם הכלל ומאי דאתני ורצה הנה בפרט היה לך הוא וכל דדמי ליה ובמאי דכתיב כלל אחריו נעשה כלל מוסף על מה
שבפרט שהפרט היה הוא ומאי דדמי ליה והוסיף הכלל עליו אף מאי דלא דמי ליה עכ"ל :

כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט

ז"ל הליכות עולם פי' לרבות כל הדומה
לפרט ולמעט כל מה שאינו דומה לו ·

לפי שמדה זו מורכבת משתי מדות הראשונות כלל ופרט פרט וכלל ולכך משמע שתיהן ודנין בה כעין שתיהן לרבות כל הדומה והיינו
כעין פרט וכלל ולמעט כל שאינו דומה והיינו כעין כלל ופרט ופליגי בה תנאי איכא מ"ד כללא קמא דוקא פי' עיקר וה"ל כלל ופרט
דאין בכלל אלא מה שבפרט אלא דאהני כללא בתרא לרבות כל הדומה ליה מג' צדדי' · ואיכא מ"ד כללא בתרא דוקא והוה ליה כלל
נעשה מוסף על הפרט ונתרבה הכל אפילו מה שאינו דומה אלא דאהני כללא קמא למעט מה שאינו דומה לו אלא
מצד אחד ועיקרו של דבר בסוגיא אחת פ' בכל מערבין וזו היא הצעתה · תני חדא ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך כלל בבקר ובצאן
פרט · ובכל אשר תאוה נפשך חזר וכלל · כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש פרי מפרי וגדולי קרקע פי'
כגון בקר וצאן שפרים ורבים ויין ושכר שגידולי קרקע אף כל פרי מפרי וגידולי קרקע ותניא אידך מה הפרט מפורש ולד ולדות הארץ
פי' דבר הנברא מארץ אף כל ולדות הארץ ואסיקנא התם דעופות איכא בינייהו · מ"ד פרי מפרי וגידולי קרקע עופות נמי מ"ד ולד ולדות
הארץ קסבר עופות מן הרקק נבראו פי' מן האגם ולא מן הארץ מפרש התם דפלוגתייהו דמאן דמרבה עופות קסבר כללא בתרא דוקא
ונתרבה הכל אלא דאהני כללא קמא למעוטי כל דלא דמי ליה משני צדדין כגון דגים שאינן גידולי קרקע ואינם דומים לו אלא מצד א'
דהיינו פרי מפרי אבל עופות דומים משני צדדין דהוו פרי מפרי וגידולי קרקע הלכך נתרבו בכלל ומאן דממעט עופות קסבר כללא
קמא דוקא ואין בכלל אלא מה שבפרט ולא מידי אחרינא אלא דאהני כללא בתרא לרבות הדומה לו מג' צדדין כגון דהוי פרי מפרי
וגידולי קרקע וולד ולדות הארץ יצאו עופות שאין דומות לו בצד הג' דהיינו ולד ולדות הארץ זו היא צורתא דשמעתתא חזם ולמדנו
ממנה למ"ד כללא בתרא דוקא בעינן ב' צדדין כדאמר פרי מפרי וגידולי קרקע ומ"ד כללא קמא דוקא מצריך עוד צד ג' ולד ולדות
הארץ וכן כל כיוצא בזה ומתוך כמה סוגיות אחרות מדקדקין בתוספות וסוכה דע"כ הני שני צדדין דעירובין למ"ד כללא בתרא דוקא
וג' צדדין למ"ד כללא קמא דוקא לאו דוקא ב' וג' דא"כ תקשי הא דאמר בנזיר דכל היכא דאיכא תרי כללא ופרט בינייהו מרבינן כל
דדמי ליה בחד צד ולכך אמר ר"י דחד צד דנזיר וב' צדדין דעירובין חדא מילתא היא וכן תמרה כל הצדדין החשובין חד צד ואם יש עוד
צדדין שאינן חשובין כמותן נקראין צד שני והיא דעירובין פרי מפרי וגידולי קרקע חשובין הן ונקראים צד אחד כדאמר בנזיר ולד ולדות
הארץ אינו חשוב כמותם ומקרי צד שני ויש מקומות דאפילו כמה צדדין חשיבי כחד צד מפני שכולם חשובים כדאיתא בפ' אלו טריפות
כללא דמילתא למ"ד כללא בתרא דוקא צריך שיהיה דומה בכל הצדדין החשובין וכולם נקראים צד אחד אבל מן הצד הגרוע אין צריך ·
ולמ"ד כללא קמא דוקא צריך שיהיה דומה אפי' מן הצד הגרוע והדבר מסור לחכמים להכיר איזה צד הגרוע שיחלקו בו · וגל דלאו
דוקא גרוע שאין למטה ממנו אלא גרוע בערך הצדדים האחרים קאמר אבל צד גרוע מן הגרוע אין צריך לדמות לו בו · ולכך צריכין
הב' כללים שאם אתה אומר צריך שיהיה דומה לו לגמרי ואפי' אל הגרוע שבכולם · א"כ הב' כללים למה מהפרט לבדו נלמוד כל הדומ'
לו בבנין אב אלא ודאי נראה כמ"ש עכ"ל · וז"ל מהר"י קארו בכללי תלמוד שלו · וא"ת למ"ד כללא קמא עיקר א"כ כללים למה
נכתבו מהפרט לבדו נלמוד כל דדמי ליה במה מצינו · וי"ל דבנין אב לא מייתי אלא מאי דדמי לפרט שבעבורם מסתברא שנהוג
הדין ההוא ובמדת כלל ופרט אע"ג דלא דמי במידי דטעמא מייתינן · כי הא דעירובין מה הפרט ולד ולדות או דבר שהוא מטלטל וגופו
ממון ועוד שבמדה זו אנו מוכרחים לרבות על כל פנים ואפילו שיש פירכא שלא נכתבו הכללים לחנם כי אם לרבות קצת ולמעט קצת
ומ"מ נתפוס המועט אבל במה מצינו אם לא נוכל ללמוד מחמת פירכא לא נלמוד וכן כל דבר נלמוד במה מצינו אם אין פירכא ובמדה
זו יש לנו למעט קצת דברים :

ולפי סברת אלו התנאים דמר סבירא ליה כללא קמא עיקר ומ"ס כללא בתרא עיקר · יתפרשו דברי רבי ישמעאל שאמר כלל
ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט האי דסבר דכלל בתרא עיקר פי' אי אתה דן כל מילי אע"פ שכלל בתרא עיקר
כמו שהיית עושה במדת פרט וכלל אלא אחר שהוסף במיעוט הרי אין לך עד עכשיו אלא מאי דדמי מכל צד וכבלל תוסיף מאי דדמי
בשום צד אף על פי שלא יהיה מכל צד · ותנא אידך דסבר דכללא קמא עיקר ירצה אי אתה דן המיעוט כל כך כמו שהיית ממעט אלו
היה כלל ופרט אף על גב דכללא קמא עיקר אלא עד עכשיו היית ממעט אפילו מאי דדמי מכל צד ועתה תרבה מאי דדמי מכל צד ולא
תמעט אלא מאי דלא דמי אלא מצד אחד :

וכתב הליכות עולם ויש מדה אחרת בנזיר בפ"ג מינין והיא פרט וכלל ופרט מיין ושכר יזיר פרט מכל אשר יצא
מגפן היין כלל מחרצנים ועד זג חזר ופרט כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט
כו' ומפרש התם מאי דאיכא בין המדה הזאת למדה האחרת דאלו כלל ופרט וכלל אי איכא דדמי ליה אפי' מחד צד מרבינן פרט וכלל
ופרט אי איכא דדמי ליה מב' צדדין מרבינן ואי לא לא מרבינן והך סוגיא אתיא כמ"ד כללא בתרא דוקא אבל למ"ד כללא קמא דוקא
הוה איפכא וק"ל · (אמר המעתיק בפ' בכל מערבים פי' בתוספת בשם ר"י דאתי נ"כ כמ"ד כלל בתרא דוקא ע"ש ·) ובכאן מקום
שאלה למה לא מנה ר' ישמעאל מדה זו של פרט וכלל ופרט כמו שמנה מדת כלל ופרט וכלל · וא"ת לפי שהן דומות היא נכללת עם
חברתה ולפיכך לא מנה אותה אין זה כלום מכמה פנים אחד שאפילו יהיה דומות ה"ל למנות כמו שמנה כלל הצריך לפרט לפרט הצריך
לכלל דבר הלמד מעניינו ודבר הלמד מסופו וכל אלו דומין וכפולין הן ועוד בנזיר נותן ביניהם הפרש לכן הפירוק המחוור בזה הוא דר'
ישמעאל

ישמעאל אינו דורש מדת פרט וכלל ופרט לפיכך לא מנאה והנך קראי דנדיר דמייתינן לעיל מפיק להו לדרשא אחרינא כמו ש״ש כי שדורשין התם עד כאן לשונו · ויש שאינו דורש את התורה במשמעות כלל ופרט אלא במשמעות ריבויי ומיעוטי כלומר במקום כלל ופרט ופרט וכלל וכלל ופרט וכלל דריש ריבה ומיעט ומיעוט וריבה וריבה ומיעוט וריב׳ · והפרש שיש בין כללי ופרטי לרבויי ומיעוטי מבואר בדברי רש״י ז״ל בפרק נגמר הדין ובס״פ אלו טריפות ובפ״ק דשבועות דף ה׳ · הכלל העולה הוא ע״ז היסוד שמי שדורש כללי ופרטי הוי הפרט פי׳ של הכלל ומי שדורש ריבויי ומיעוטי אין הפרט פי׳ אלא מיעוט שממעט מקצת ומניח מקצת וממילא יתבאר לך ההפרש דבכל דוכתא מאן דדריש כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט ואין לך להוסיף אפילו הדומה ומאן דדריש ריבה הכל ומיעט שאינו דומה ומאן דדריש כלל ופרט הוי הפרט פי׳ של הכלל ואין בכלל אלא מה שבפרט וכי חזר וכלל לא בא להוסיף לך בכלל האחרון אלא הדומה בלבד ומאן דדריש ריבה ומיעוט וריבה ריבה הכל ומיעט שאינו דומה אלא שחזר וריבה אפילו שאינו דומה ולא מיעט לך אלא דבר אחד היותר רחוק ומסרו הכתוב להתחכמים לדעת איזה דבר ראוי למעט ובענין פרט וכלל ומיעט וריבה הרי בהן להיפך מכלל ופרט וריבה ומיעוט והמעט מפני שפרט וכלל אין הכלל פי׳ אך סתירה הלכך ריבה הכל אבל מיעוט וריבוי אף על פי שהריבוי מרבה הכל מ״מ המיעוט הולך לקיים דמה בא למעט והלא הוזכר הריבוי עדיין אלא הרי הוא כמו שנכתב אחר הריבוי וממעט לפחות אחד · ויש להקשות בזה ח״א הבין דמיעט וריבה אמרנו למעלה דריבה הכל וא״כ רבי בעין מה דרבה רבה ומיעוט ורבה אם כן רבויא קמא למאי אהני הא כמיעוט ורבה לחוד מרבינן כל מילי וממעטינן דבר א׳ והתוספת הקשה זה בפ׳ נ׳ מינין והירצו כשמ״ד את ראיתי נמי דרבויא קמא יתירא אלא הביהוה אורחא דקרא כמו ולקחת את המרצע דאיכא דדריש לה ברבה ומעט ורבה ולייכא לאקשויי רבויא דולקחת למאי אתני דכך אורחיה ומנה הל״ד רבינו חם דמדת מיעוט וריבה ומיעוט אינה מדה ואפילו דדריש רבויי ומיעוטי דריש לה בכלל ופרט וכלל משום דאי דרשינן ליה במיעוט וריבה ומיעוט יקשה לן דמיעוטא בתרא למאי אתני וליח לן לשנויי אורחא דקרא הכי במיעוט בתרא כדשנינן ברבויא קמא דרבוי׳ קמא אורחא דקרא להתחיל בו אם כן למאי איצטריך ולהכי קדוש ליה בכלל ופרט וכלל דליכא למימר פרטא בתרא למאי אתא דאלולי פרטא בתרא הוה ליה פרט וכלל ואהרבי כל מילי:

מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל

מדת זו ללמד שהכלל צריך לפי׳ הפרט והפרט לפי׳ הכלל ואל תדמה בנפשך מדה זו למדת כלל ופרט כי ההפרש ביניהם הוא בזה הענין · שכלל ופרט כל אחד מפורש ממשמעותו לעצמו · ואין צריך שום אחד לחבירו כגון ההיא דלעיל בהמה בקר וצאן הבהמה אינה צריכה לפי׳ בקר וצאן ולא בקר וצאן לפי׳ הבהמה ולפיכך אמרו אין בכלל אלא מה שבפרט · שהפרט לא בא לפרש משמעותו של הכלל דמפורש ועומד הוא אלא לפרט כללו והוא אבל כלל הצריך לפרט אין משמעות הכלל מפורש לעצמו דכסבר משמעותו לדבר אחד יותר מלדבר אחר · ובא הפרט לפרש ולעקור משמעותו ולפיכך אמרו כלל הצריך לפרט כלומר לפי׳ הפרט כגון וכסהו בעפר דלא דרשינן ליה בכלל ופרט וכסהו כלל · בעפר פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט וכו׳ · משום דהוי כלל הצריך לפי׳ הפרט · דוכסהו משמע כפיית הכלי ומשמע נמי בלולת עפרא · אך עיקר משמעות לשום כפי׳ וסתר הוא כמו המכסה אני מאברהם המכתיר אני מאברהם וכן נאמן רות מכסה דבר · וכן הם רוב כיסויים שבתורה וכשאמר בעפר הוא פי׳ על הכסוי וזה שהוא בלילה ועירוב ממש ועוקר הכל ממשמעותו ולכך דרשוהו במקומו בפרק כסוי הדם בכלל הצריך לפרט · ודוגמתו בבכורות מכלל הצריך לפרט כיצד כגון קדש לי כל בכור יכול אפילו נקיבה ת״ל זכר אי זכר יכול אפי׳ יצתה נקיבה לפניו וכו׳ · פי׳ משום דבכור וזכר משמע זכר הראשון שנולד ואפילו יצתה נקיבה לפניו רק שהוא בכור לזכרים אתא בכור פטר רחם ועקר לזה ממשמעותיה דבכור להחם בענין וכן כה״ג עד כאן לשונו · והדברים אלו שכתב בעל הליכות עולם מבוארים הם בפ׳ כסוי הדם דף פ״ח בענין וכסהו בעפר · ובמסכת בכורות דף י״ט שאומר שם מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל כיצד קדש לי כל בכור יכול אפילו נקיבה במשמע ת״ל זכר אי זכר יכול אפילו יצאת נקיבה לפניו ת״ל פטר רחם · אי פטר רחם יכול אפילו לאחר יוצא דופן ת״ל בכור זהו כלל הצריך לפרט ופרט הצריך לכלל ע״כ וע״ש ברש״י · והכלל העולה הוא כך כלל המובן פירושו מעצמו ואין צריך ביאור וכן פרט המובן מעצמו ואין צריך ביאור נקרא כו׳ כלל ופרט כמו מן הבהמה מן הבקר מן הנה בהמה הוא כלל מבואר מעצמו שכולל כל בעל חי וחיה בכלל בהמה · וכן הפרט בקר וצאן מבואר מעצמו שיודעים שהוא נכלל בכלל בהמה · ע״כ הפרט לא בא לשום פי׳ רק לפרט הכלל ולהוציא מן הכלל חיה שלא תהיה בת הקרבה · אמנם וכסהו בעפר הכלל של וכסהו צריך להיבת עפר לפרשו דאלו לא היה הפי׳ של עפר אז וכסהו היינו מפרשים על כל פנים אכפיית כלי ואף אם היינו מפרשים אותו גם כן על כסוי בדבר המתערב ונבלע מכל מקום לא היינו שוללים הכסוי של כפיית כלי כי וכסהו משמעותו נוטה יותר לכסוי כלי · נמצא צריך הכלל לפי׳ הפרט של בעפר כי בעפר הודיע שפי׳ וכסהו הוא להיפך ממה שהיינו סוברים אלא הוא דוקא בדבר המתערב ולא בכלי וכן הכלל של בכור זכר והפרט פטר רחם הכלל הוא צריך לפרט כי הכלל אינו מובן מעצמו דהיינו מפרשים הכלל בכור זכר הראשון מהזכרים אף שנולדה נקיבה לפניו ובא הפרט ופירשו שיהיה ראשון לפטר רחם והפרט פטר רחם גם כן אינו מובן מעצמו דהיינו מפרשי׳ אותו כשהוא פטר רחם ראשון הוא קדוש אף שיהיה מתחילה זכר יוצא דופן · ע״כ צריך לביאור מן הכלל דהיינו בכור דמשמע בכור לכל מילי בענין הרי הפרט צריך לכלל וכענין זה פי׳ זו הברייתא האריכו שם בגמרא:

כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא

זה לשון הליכות עולם מדה זו בתורה ללמד על עצמו ועל כללו ולשון המדה כך משמע בענין שאמרו גבי הבערה לא תבערו אש הבערה בכלל לא תעשה כל מלאכה היתה ולמה יצאתה לחלק כלומר לענין חלוק מלאכות שאם עשה הבערה עם שאר מלאכות בהעלם אחד שחייב על הבערה בפני עצמה ומלמדת לאחרים מה הבערה חייב בפני עצמה אף הכל כן וכן אוב וידעוני בכלל כל המכשפים היו ולמה יצאו ללמד מדה אוב

הנ״הס

ז״ל קרבן אהרן הרא״ד ז״ל פי׳ כי ב׳ דברים קאמר כלומר כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל בודאי ללמד יצא הואיל ולא נתחדש בו דבר ולא ללמד על עצמו יצא שהרי לא חדש בו כלום · אלא ללמד על הכלל כולו יצא ע״כ · ולפי זה אחר שהגיה כפי דבריו באומרו ללמד הל״ל ללמד יצא ולזה כ״ל דהדא מילתא קאמר ופירוש כל דבר שהיה כלול בדינו עם הכלל לפי שהוא חלק מן הכלל ויצא מן הכלל ללמד בו אותו הדין בעצמו שהיה לו עם הכלל בודאי שלא ללמד דין זה לעצמו יצא שהרי כבר היה לו עם הכלל אלא ללמד אותו דבר לכל הכלל יצא והוא ללמד לכלל מה הוא כולל בדינו ולומר שאינו כולל אלא מה שדומה אליו ולא יהיה זה הדין וולתו לאלקים מהכלל אשר ידמה לזה שיצא

ודיעוני בסקילה אף הכל בסקילה וכאלה רבות אך מצאנו זו הסר' שאינ' מלמדת לעצמה כלום כאותה ששנינו והנפש אשר תאכל בשר מזבח וטומאתו עליו שלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם מה שלמי' קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח יצאו קדשי בדק הבית שאין חייבי' עליהם משום טומאה ומייתי לה בפ"ק דשבועות ואם ישאל השואל ולמה אין דנין אותה בכלל ופרט ולומר אין בכלל אלא מה שבפרט ועל השלמים יהא חייב ועל השאר יהא פטור התשובה כלל ופרט המרוחקים בשתי פרשיות לדברי הכל

ועיונו בהם שלכוה שהשלמים בכלל קדשים היו ויש להם דין קדשים מאמר הכתוב מאוכל אותם וטומאתו עליו חייב כרת שמאוכל כל אלים אשר יקריבו לה' הקדשים אשר יקדישו בני ישראל וטומאתו עליו ונכרתה וכלל הקדשים הם השלמים ויצא מן הכלל ללמד בהם דין זה בפני עצמו שלומר כי הנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וטומאתו עליו ונכרתה לא בדון שזה ולאמר שלא ללמד לעצמם דין וזה יצאו השלמים שכבר היה להם דין זה להיותם חלק מכלל מקדשים ולזה יצאו ללמד על הכלל כלו אשר יכלול לפי שאין כולל אלא קדשים רבי קדשי קדשי' וקדשי' קלים וקדשי' ב"ה ולזה יצאו שלמי' להכליל אותו ולומר שלא יכלול בכלל הזה אלא מה שדומה לשלמי' במה שהם קדשי מזבח ויצאו קדשי בדק הבי' וה"ל כאלו אומר זה הכלל שהזכרתי לאוכל קדשי' בטומאה אינו אלא בשלמי' והדומה להם במה שהם נקרבי' על המזבח ויצאו קדשי ב"ה שאינ' קרבי' ע"ג מזבח עכ"ל עכ"ה כה

אין דנין אותו בכלל ופרט כדאיתא בפסחים והך דהבערה לא דריש לה ר' יוסי לחלק במדת דבר שהיה בכלל וכו' אלא לאו בעלמא כלומר להקל על ההבערה שאין חייב עליה סקילה כשאר מלאכות אלא לאו בעלמא ורבי' מקשי' וכי חולק ר' יוסי על י"ג מדות שזו אהרת כהן והפירוק המתוור מכל מה שראיתי בזאת הקושיא הוא זה דרבי יוסי קרא אחרינא אית ליה לחילוק מלאכות כדאיתא בשבת פרק כלל גדול הלכך על כרחך קרא דלא תבערו אש לא אתא לחילוק מלאכות אלא ללאו עכ"ל:

כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לטעון טוען אחר שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר

פי' טוען אחר שהוא כענינו שהוציאו הכתוב מן הכלל ועשה בו פרט א' והזכיר בו מהות הענין הראשון והניח מקצתו וזהו שאמר טוען אחר והוא כענינו כלומר שזה הדבר היוצא עדיין הוא בענינו של כלל במקצת דבריו אלא שנטען טוען אחר שכן עזב קצת מה שהיה לו בכלל כגון שחין ומכוה דכתיב ובשר כי יהיה בעורו שחין ונרפא או בשר כי יהי' בעורו מכו' אש והלא שחין ומכוה בכלל כל הנגעי' היה פי' שחין ומכוה פירש בהם כל הענין והניח מהם מחיה ושבוע שני ומדה בתורה הואיל ונזקק לפרש בהן דין הטומא' ועשה מהם פרט בפני עצמם מה שה:ביר הזכיר ומה שהניח הניח ואינן טוענין אלא מה שנתפרש בהם זו להקל ולא להחמיר שלא היו טוענין מה שלא נאמר בהם וא"ת אחר שאמר להקל מה צריך ולא להחמיר וי"ל משום דקא בעי למיסר במדה שלאחריה יצא להקל ולהחמיר קאמר נמי בהא ולא להחמיר ואע"ג דלא צריך ובמה שאמר יצא להקל ולא להחמיר כתב בעל קרבן אהרן וצריך אתה לדעת שלא אמר שיצא להקל ולא להחמיר אלא מפני שהנדון אשר בו דבר הוא כשאר יצא להקל כמו שחין ומכוה שיצא להקל שלא נזכר בהם מחיה ולא הסגר שני אבל לא פסיקא מילת' דכל היכא שיצא לטעון אחר שהוא כענינו יצא להקל ולא להחמיר אלא ה"ה דאם יצא להחמיר שישאר מקושר בחומרות עם כללו ולא בקולות ונאמר דיצא להחמיר ולא להקל כמו שמצינו גבי כי יגח שור את איש דאמרינן והלא שור בכלל מזיק הארם היה בקרא דמכה ארם יומת ויצא מן הכלל להחמיר עליו שיהיה בסקילה וכן גבי ושבחו ומכרו אמרו והלא הטובח והמוכר בכלל אם ימצא הגנב ישלם הוא שנים ויצא מן הכלל להחמיר עליו לשלם ד' וה' וא"כ הוי לך להחמיר ולזה בודאי מה שאמר יצא להקל כו' אינו אלא באשר יצא להקל אמנם באשר יצא להחמיר נאמר שיצא להחמיר ולא להקל לפי שענין הגרה היא שאחר שיצא לטעון טוען אחר באמרו קצת ממה שהיה לו עם הכלל והניח קצת מה שאמר יהיה בו ומה שהניח מלאמרו לא יהיה בו ולזה אם מה שאמר הוא קולא ועזב חומרא יצא להקל כו' ואם מ"ש הוא חומרא ועזב קולא יצא להחמיר וכו' ומאי דנקיט ר' ישמעאל חלוקה זו מפני שבזה רבותא יתירא דבותא דקולא עדיף ולזה אמר חלוקה זו ועזב האחרת במפל שכן ורבינו נתנאל הקדוש מפני שתוקשה לנו שאין בזה חידוש כלל שאחר שיצא מהכלל ולא הוזכר בו אלא קולא ולא חומרא פשיטא שמה שאמר לדבר נכביל ולא דבר אחר ולזה פי' הוא בפירושהמדה שאין הכוונה לומר שהקולא הכתובה בו יהיה בו אבל הכוונה לומר דהיכא דשינה דינם במקצת והם ענין א' בשאר הדברים כגון שחין ומכוה ששינה דינם במה שאין צריכין הסגר שני ולא זכר בו חומרת המחיה אבל בשארי דברים שוים אל הכלל יצא להקל מעלית כל החומרות שבכלל שלא נתן עליו מחומר הכלל אלא הקולות שבכלל כגון למטה מב' מראות אלו והפך כולו לבן אע"פ שלא נתפרשו קולות אלו בפרט נתן אותן לו מכח הכלל ולא נחמיר בו בהם מפני שלא נתחדשו בו וכן הדין דהחומרות נלמוד מהכלל ולא הקולות שלא נתחדש בפרט זהו דעתו ז"ל:

כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לטעון טוען אחר שלא כענינו יצא להקל ולהחמיר

פירש להקל שמקילין בו מן הדין הראשון ומחמירין לתת עליו הדין שנתפרש בו כגון ראש וזקן דכתיב ואיש או אשה כי יהיה בו נגע בראש או בזקן והלא ראש וזקן בכלל עור ובשר היו וכשיצאו לטעון טוען אחר שלא כענינו פי' בטומאת נתקים שאינם מטומאת שאר מראות באו להקל ולהחמיר להקל שלא ידונו כשער לבן שהוא סימן טומאה בשאר נגעים ולהחמיר שידונו בשער צהוב שנתפרש בהם:

כתב בעל קרבן אהרן

וז"ל במדות כל דבר שהיה בכלל ויצא מהכלל לטעון טוען אחר שלא כענינו פירש כל דבר שהיה כלול עם הכלל בשם אבל לא במהות כגון נגעי ראש וזקן שהם כלולים עם הכלל שהוא נגע צרעת וכו' בשם הנגע אבל לא במהות הנגע כמו שנבאר ויצא ונכתב בו פרשה אחרת לטעון בו הדין משונה ממה שהיה לו אלו נשאר כלול עם הנגע ודבר זה שיצא הוא שלא כענינו כלל שאינו ממהותו באופן שהוא נבדל מהכלל במהות וגם כדינו זה אשר בו הכתוב לזה נאמר דכיון דיצא ונבדל מהכלל הבדל גדול כזה לזה לא נשאר לו קשור עמו אלא ישאר בקולותיו וחומריו הנאמרי' בו ולא נתן אליו מקולות וחומרות כללו ואין המדה לומר שיהיו בו הקולות והחומרות אשר נכתבו בו וזה פשיטא אלא כוונתו היא שלא יהיה אלא הם ולא נקל עליו מקולות הכלל ולא נחמיר עליו מחומרות הכלל המשל נגעי הראש והזקן שהם בכלל שם נגע ויצאו בפרשה בפני עצמם ליתן בהם דין אחר ומשונה והוא שידונו בשער צהוב וזה הדבר שיצא הוא שלא כענינו ומהותו של הכלל שהוא מטמא בד' מראות ונגעי הראש והזקן אינ' בד' מראות הנגעים לא למעלה מהם ולא למטה מהם באופן שאינו ממהות הכלל לזה לא נחמיר עליו בחומרי הכלל לדון אותו בשער לבן או מחיה ולא בקולת הכלל שלא לדון אותו בשער צהוב

אלא

אלא ישאר כן ולא שלו ולא יהיה נדון לא כשער לבן ולא במחית ובחומרא שבו ויהיה נדון כשער צהוב · וראיתי מי שפי' בזה בענין המדה בכ"מ כאשר תבאר לנו התורה מזה מאמרות הכוונה בזה להשמיענו דכל היכא דנמצא להם דומה יש לדרוש כיוצא בהם והכא צ"ל דענין המדה זו היא כאשר נמצא מדה כיוצא בה. זהו דבר יוצא מן הכלל שהוא שלא מענין הכלל דודאי בא להקל ולהחמיר אע"פ שלא נכתב בו לא קולא ולא חומרא שאם בכלל מקום צריך שיכתוב הקולא כגון האי דנתקי הראש והזקן א"כ מה למדנו ממדה זו אלא הכוונה לומר דנלמוד אפי' שלא נכתוב ואחר שפירש זה נרחק בזה כי לא יכול לידע א"כ החומרא דנחמיר עליו מה תהיה ומאין נדע אותה כי בשלמא להקל הקולא תהיה שנקל עליו מהחומרא דכתיבא בכלל כי הכא דמטהרין בראש ובזקן סימן שער לבן והוא טמא בשאר נגעים · אבל להחמיר בשלמא אי הוה המדה להחמיר בחומרא דאיתא בכלל אז נימא דמשבחינן להקל ולהחמיר אבל השתא דמפרש דלהחמיר היינו שער צהוב הכתוב בו והוא דבר שלא נכתב בשאר נגעים לא לטהר ולא לטמא א"כ בעלמא מאין נדע לחדש חומרא מעצמינו בפרט כיון דלא כתיבא בכלל בשום ענין · ולזה פי' דאז יהיה פי' להחמיר עליו בשום קולא שנמצא בחרי' בכלל שלא נדון אותו באותה הקולא ולפי שהוקשה לו בזה דלא דמי ממש בהאי מלהחמיר דהכא דהאי הוי חומרא חדשה לגמרי והוא שער צהוב שלא נזכר בשום מקום לזה אמר אז אולי נכריע פי' שום פסוק שיביא להחמיר חומרא חדשה וכל זה דוחק דאם לא כתב בו לא קולא ולא חומרא אז הוה ליה מדת כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד ומה שנלמוד מזאת המדה הוא היכא דכתיב בדבר שיצא מן הכלל והוא שלא כענינו של כלל דבר קולא שאז נאמר שיצא עליו להקל את הקולא ולהחמיר עליו שאר החומרות שלא נדון בו קולא אלא זו בלבד : עכ"ל:

כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש אי אתה יכול להחזירו לכללו עד שיחזירנו הכתוב לכללו בפירוש

פי' דבר חדש שסותר את כוללו אבל תוספת שניתוסף בו שאינו בכללו לא מיקרי דבר חדש כדתניא בפ"ק דיבמות דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש וכו' כיצד ושחט את הכבש במקום אשר ישחט החטאת כי כחטאת האשם שאין ת"ל כחטאת האשם מה ת"ל לפי שיצא מצורע מן הכלל פי' מכלל שאר אשמות לידון בדבר החדש בבהן יד ובבהן רגל היה יכול לומר דאינו טעון מתן דמים ואימורים ע"ג המזבח ת"ל כחטאת האשם מה חטאת טעון מתן דמים ואימורים ע"ג המזבח אף אשם כך ומדאיקרי דבר חדש בהן יד ורגל ולא נסכים שאשם מצורע טעון ושאר אשמות אינ' טעוני' · משמע דלא מקרי דבר חדש אלא כשסותר את הכלל כל האשמות כל הדם למזבח ואשם מצורע ניתן ממנו לבהונות אבל נסכים אינו סותר הכלל אלא תוספות בעלמא הוא שניתוסף באשם מצורע על שאר אשמות והיינו דאיכא בין מדת דבר חדש למדת יצא ללמד על הכלל כי הך דאוב וידעוני בכלל כל המכשפי' היו ולמה יצאו להקיש אליהם מה אוב וידעוני בסקילה אף כל וכו' וסקיל' לא הוי דבר סות' את הכלל ולכך דן אותו במדת ללמד על הכלל והנה צריך לדעת ההבדל שבין מדה זו ובין מדת יצא מן הכלל לטעון טען אחר שלא כענינו הלא נשתוו במה ששניהם נפרדות מהכלל ולא ישובו אליו ללמוד ממנו כלל אא"כ החזירם הכתוב לכללם ולזה צ"ע לידע מה ההבדל ביניהם שהרי אין דנין בשתיהן אלא מה שנתפרש בהם כל עוד שלא החזירן הכתוב לכללן · והרא"בד ז"ל השיב לזה וז"ל ודאי כי כן הוא שהדין שלהם אחד אלא שיש בזו יתרון על הראשונ' כי הראשונה יצאה לטעון טען אחר שלא כענינו בענין טומאת נתקים שאינ' מענין הראשוני' כלל ומן הדין אין לדון בהם מדין הראשוני' כלל אא"כ נתפרש בהם והמדה הזאת באה ללמדינו אע"פי שהענין הוא כענין הראשון כגון אשם מצורע שהוא ק"ק כשאר אשמות וטעון שחיטת צפון כמותם ואפי' כן הואיל ונתחדש בו דבר אין לך בו לא חדושו עד שיחזירנו הכתוב לכללו ואעפ' שהיינו יכולין ללמוד הראשונה מזו כגון שיש ביניהם מעלה חשב אותה שני מדות א"כ אשמועינן על הנתקי' אעפ' שנקראו נגע צרע כשאר הנגעי' אין למדין מהם הואיל שיצאו לטעון טען אחר שלא כענינו עכ"ל הראב"ד ז"ל · אבל מ"מ הוא רוחק לחשוב אותם לתרי מדות והרב רבינו שמשון הביא דברי הרב ר' נתנאל שכתבו ז"ל מדלא קאמר זה הלשון במדה לטעון טען אחר שלא אמר יצא לידון בדבר חדש וחזר הכתוב והחזירו לכללו כמ"ש במדה האחרת יצא לידון בדבר חדש וחזר הכתוב והחזירו מוחזר כמו אשם מצורע ש"מ דלא דמו דהכא אפי' החזירו הכתוב בפי' אינו חוזר לגמרי אלא בשני דברים נבריים אם רשאת ובהרת אינם מטמאין בראש וזקן ונתק אינו מטמא בעור ובשר ואפי' חזר הכתוב והקיש' למאי דאתק' אתקש ולא אתקש לשאר דברי' עכ"ל הקדושר' נתנאל · וז"ל בעל קרבן אהרן הסברא מחייבת שמדת לטעון טען אחר שהבדילם הכתוב הפרט והכלל במהותן זהוא במראות שהוא מהות הנגע ובמקומן וגם בדין הנשוא עליהם לזה דין הוא שיהיה נפרד ונבדל ממנו לגמרי ולא ישוב אליו עוד וגם שיחזירהו הכתוב לא יהיה מוחזר זולתי לאותו הדבר אשר אליו יחזירהו אמנם ביצא לידון בדבר חדש כי הפרט בו שוה ומוסכם עם הכלל במהות ואין ההבדל זולתי בדין הנשוא עליו שהוא סותר לכלל לזה כאש' יחזירהו הכתוב לכללו יסכים עמו לכל דבר וזהו הטעם אשר הכריח למאן דסבר דגם כאשר לא יחזירהו הוא איהו דלא נמר מכללו שנפרד ממנו אבל כללו נמר מיניה אחר שדין הוא חלק ממנו ושוה אליו · ועוד יש טעם אחר לזה והוא כי הבדל הפרט מהכלל במה שהוא שלא כענינו ויצא לטעון טען אחר הוא הבדל עצמי בו ולא נתון אליו אלא שנגעי הראש והזקן הם נבדלי' במהותם מנגעי עור ובשר וגם נוסף להם הדין אשר אמרה התורה בו שהוא אחר ומשונה מדין נגעי' עור ובשר ולזה אין לאל הכתוב ולא כח לו להסכים כי הם נפרדי' מעצמם ואין הפרדתם וחילופם מנותן התורה ית' שמו אמנם בפרט אשר יצא לידון אין ההבדל בו מצד עצמו כי האשם שוה מצד עצמו לכל האשמות שהוא ק"ק כמוהם וקדשי מזבח ומקומ' בצפון וא"כ הם מצד עצמם שוים הם ולא נולד ההבדל ביניהם אלא מצד התורה אשר נתנה דין סותר וחדש באשם והוא נתינת קצת דמו בבהנות שהוא סותר בזה לשאר אשמות ולזה הוא ית' אשר הבדילם יכול לחזור להשוותם ולזה אמר אי אתה יכול להחזירם לכללם כי אין אתה יכול להשוות מה שהבדיל הכתוב אבל הוא ית' אשר הבדילם יכול להחזירם לכללם וא"כ כאשר הכתוב לכללו בפי' מוחזר כי אין ביניהם הבדל עצמי זולתי מה שנתן לו ומי שנתנן יכול אח"כ לתחזיר להשוותם והבן זה כי הוא דיוק נכון וחריף עכ"ל:

דבר הלמד מענינו

פי' כל דבר סתום שאינו מפורש בו במה מדבר מדת בתורה שנלמוד מן הענין המפורש הסמוך לו כדתניא במכילתא לא תגנוב הרי זו אזהרה לגונב נפשות או אינו אלא לגונב ממון אמרת צא ולמד מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן ג' מצות אמורות בענין שתים מפורשות ואחת סתומה נלמוד סתומה ממפורשת במה הענין מדבר במיתת ב"ד פי' לא תרצח לא תנאף אף לא תגנוב כן וכן כל כיוצא בזה:

ודבר הלמד מסופו

ההבדל בין מדה זו למדה שלפניה הוא שהמדה שלפניה הוא למוד הדבר מזולתו שלא השוום אלא בענין לבד וזו היא למוד הדבר מעצמו והוא שאם יהיה לנו דבר בנושא אחד אשר יש לו שני משמעו' מפני שיכול להיות משני מינים ולא נודע אם הדין הוא בשני מיני הנושא או באחד מהם הנה נלמוד זה מסופו ירצה ממה שיאמר לבסוף באישי המין ומה שידון בהם כי מאישים נלמוד המין שבו מדבר שהוא המין אשר יכלול אישים אלו במשל התורה ונתרצי

נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם ושם בית יכלול ב׳ מינים או ג׳ או בית העשוי מנסרים או מיריעות או בית בנוי מאבני׳ ועצים ועפר ולא ידענו באיזה מין מאלו מדבר או אם מדבר בכלם לזה נמסר לנו בכיני שנלמוד זה מהדינים הנאמרי׳ על זה בבית לבסוף רצוני על חלק ואישי הבית ולזה כשהוא אמר ונתץ את עציו בזה נלמוד שאין זה מדבר אלא בבית ב׳ ו׳ מאבני׳ ועצים ועפר ומ״ש לכך מסופו לאו דוקא מסופו דאם נתפרש מתחילתו ערך׳ מפי כי ענין המדה אינה אלא שהרב׳ ילמוד מעצמו יהיה בראשו או בסופו ובשתשמיענו מסופו נלמוד ממנו מכ״ש בראשו וקרוב לזה כתב הרא״בר ז״ל והאי דקאמר מסופו משום דכבר אמר דבר הלמד מענינו דש״מ אפי׳ מענין הסמוך לו כי ההוא דקריחת ונגבחת וההוא דלא תגנוב שאנו למדין ענין מענין וכ״ש מתחילת הענין עצמו ומשו׳ הכי קאמר מסופו ע״כ ל׳:

שני כתובים המכחישין זא״ז עד שיבא הכתוב הג׳ ויכריע ביניהם

הרא״בר פי׳ המדה ע״ז האופן ב׳ כתובי׳ המכחישין זא״ז אין אתה רשאי לרחותן ולהחזיקן בשיבוש אבל החזק בשניהם ותרץ אותם כל מה שתוכל עד שיבא כתוב ג׳ ויכריע ביניהם ואז תעשה כפי ההכרע שתכריע התורה בו וזה שהוא ז״ל שנה שלמדנו במדה הוא לומר שמזאת ההכרעה אשר הכריעה התורה בכתוב הג׳ בין שני פסוקי׳ הסותרי׳ זא״ז שהם כי מן השמים וגו׳ וכתוב אחר אמר וירד ה׳ על הר סיני ובא הכתוב הג׳ והכריע מן השמים השמיעך וגו׳ ועל הארץ הראך וגו׳ בזאת ההכרעה תלמוד למקומות אחרי׳ לפסוקים שמכחישין זא״ז ולא בא הכתוב הג׳ להכריע שנכריע ביניהם מדעתינו כמו שמה״קו שאמרה התורה במקו׳ אחר למין בק״ו כמה דברים בתורה והביא ראיה לדעתו זה ממאי דהכריעו רז״ל מדעתם כתוב א׳ אומר ומדותם מחוץ לעיר אלפי׳ אמה וכתוב א׳ אומר מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב וכאותה ששנינו בבכורות כתו׳ א׳ אומר תקדיש וכתוב א׳ אומר אל תקדיש והכריעו ביניהם מדעתם ותרצו אותם לפי ראותם ע״כ ׳ אכן לישנא דעד שיבא הכתו׳ הג׳ הוא רחוק שאין לו משמעות כלל כי לא היה לו לומר אלא ב׳ כתובי׳ כו׳ הכריע ביניהם או וכן להכריע בין ב׳ כתובי׳ וכו׳ ואחר זה יאמר כיצד ויבא הכרעת התורה לראיה כמו שעשה במדת הק״ו שאמר מק״ו ובזה למדנו שנרון התורה במדת ק״ו והביא ראיה לזה מק״ו דשכינה שנתפרש בתורה וא״כ אין דרכי המדה מתיישבי׳ לדעתו כלל וגם הסברא לא תודה בזה כי מי הוא שיבא אחרי המלך מ״מ ויכנים ראשו להכריע בין ב׳ כתובי׳ המכחישין זא״ז הכחשה נמורה וסתירה גמורה והוא ז״ל הרגיש בזה והוצרך לומר בפי׳ וזה המדה תנוהגת בתורת שיש ב׳ כתובי׳ שנראי׳ כמכחישי׳ וכו׳ עד שיבא וכו׳ הלכך מכאן אתה למד לתרץ ב׳ כתובי׳ שהם קשין זה על זה ולא שנרחה א׳ מהם ונחזיק התורה לשבוש ׳ ראה איך נדחק הרב בזה ולא דחקו אלא להשוות מדה זו למדת ק״ו וערך נתיר זה ועוד דחק עצמו בזה מפני שמצא אותם לר״ל מכריעי׳ בין ב׳ כתובי׳ כמ״ש ברבריו למעלה כן הקשה בספר קרבן אהרן וכתב דברים נעימים בזאת המדה ז״ל ולזה כרי לבאר לך המובן לנו מפשט דברי המדה נקדים ונאמר שיש ב׳ מיני נגודי׳ הא׳ ניגוד בלי סתירה והכחשה כמו שנבאר והב׳ נגוד בהכחשה ובסתירה גמורה והמין הראשון הוא הנגוד אשר השתדלו רז״ל להכריע ולתרץ והוא מה שלא יסתור זה את זה אלא אפשר שיתקיימו שניה׳ כי הרעת יוכל למצוא בכמו זאת ההכחשה הכרעה אשר בו יכריע ביניהם כההיא דסוטה פרק כשם שממנה הביא הרא״בר ראיה דקאמר רבי עקיבא מקרא א׳ או׳ ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפי׳ באמה ומקרא אחר אומר מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב א״א לומר אלף אמה כו׳ הא כיצד אלף אמה מגרש ואלפי׳ אמה תחום שבת ר׳ אבא בנו של ר׳ יוסי הגלילי אומר אלף אמה מגרש ואלפי׳ אמה שדות וכרמים ע״כ ׳ ראה והבן כי להיות הדברי׳ הנצרכים לראות חוץ לעיר סביב רבי׳ מפני זה אלו ב׳ הכתובי׳ אינ׳ מכחישי׳ זא״ז כי אין סותרי׳ זה לזה אחר שיש נושאי׳ מתחלפי׳ אשר בהם יתקיימו ב׳ המקראו׳ וכן דרש אותה רבי עקיבא אלף למגרש ואלפי׳ לתחום שבת ור׳ אבא ראה דהתחום א״צ לתת אותו לעיר׳ שאינו מתיקון הערים אלא מתיקון היושבי׳ בה הן שיהיו בערים או בכל מקום שיהיו מן השדות לזה אמר שאין זה אלא בב׳ נושאי׳ שענין תיקון לעיר ושייך לומר בהם זה יהיה לכם מגרשי העיר ולזה אמר הוא שאלף אמה הוא למגרש והוא רחבת פנויה מוריעה ומבתים שהוא נוי לעיר להיות לה לאויר ואלפי׳ סביב נתנו ללוים מהם הניחו אלף אמה סביב העיר למגרש והשאר שרות וכרמים באופן שאלפי׳ הוא נותן ללוים סביב העיר מהם אלף למגרש והשאר לשרות וכרמים וכן מ״ש בערכין בשילהי פ׳ המקריש שדהו ר׳ ישמעאל אומר כתוב א׳ אומר תקדיש וכתוב אומר לא יקדיש א״א לומר כו׳ הא כיצד אתה מקדישו הקדש עילוי ואין אתה מקדישו הקדש מזבח ופרש׳ כתוב א׳ אומר תקדיש גבי בכור דכתיב כל הבכור תקדיש וכתו׳ א׳ אומר לא יקדיש דכתי׳ אך בכור אשר יבוכר לה׳ לא יקדיש איש אותו הקדש עלוי להעלותו בדמי׳ יתן טובת הנאתו לכהן ואין אתה מקדישו הקדש מזבח שיהי׳ שם זבח אחר חל עליו ע״כ ראה והבן שגם כאן אמרו תקדיש ולא יקדיש עם היותו חיוב ושלילה אין זה סותר לזה אחר החקדש רבים ואיכא לאוקמי החיוב למין א׳ מהקדש והוא הקדש עילוי והשלילה למין אחר והוא הקדש זבח או כמ״ש רש״י דפי׳ החיוב להקדש כבורה שמצוה לומר הרי את קדש לבכורה והשלילה לשם הקדש אחר וכן תהיא הכחשה דעצרת לה׳ ועצרת תהיה לכם אינה סתירה לפי שחסר ממנה אכללות והיא מלת כל דהיא ההוכחה דאלו כתב כל העצרת לה׳ וכל העצר׳ לכם היו סותרים זא״ז והיא הכחשה גמורה אבל השתא דאמר עצרת ועצרת ולא פי׳ אם כל או בקצת׳ זו היא הקדמה סתמית דלכ״ע כחה כח החלקי והוה לי׳ כאלו אמר מקצת לה׳ ומקצת לכם ור׳ ישמעאל דאמר כולו לה׳ כו׳ סבר דהסתמי׳ כחה כח הכולל ולזה אמר הוא דהוה לי׳ כאלו אמר בשניהם כל אלא שאין זה מצוה אלא רשות ור״ל הרשות בידך או תנהו כולו לה׳ או כולו לכם וכוונת הכתוב לומר שיקויים המצוה בזה ובזה וא״כ בכמו זה המין הראשון שאין הניגוד בפסוקי׳ הכחשה גמורה לא ננור לחוד ולזה לא יקראו אותו סתירה ולא הכחשה בכמו זה נתן רשות לשכלנו להסכים ביניהם לפי שההכרעה מבוארת אחר שאינם סותרים ז״א אמנם במין הב׳ שהנגוד הוא ההכחשה הגמורה כאשר יהיו סותרי׳ זא״ז בזה היא המדה וכוונתה לומר שנירא לנפשותנו בבוא ב׳ כתובי׳ סותרי׳ זא״ז סתירה גמורה ונניחם עד שיבא הכתו׳ הג׳ אשר הוא יהיה המכריע ביניהם כי בכמו אלו הסתירות לא עזבם הכתוב לשכלנו וראה המשל שהביאו לזה כתוב א׳ אומ׳ שמן השמים השמיעך את קולו שנ׳ כי מן השמים דברתי עמכם שנראה שהקול בא מן השמים וכתוב א׳ אומר וירד ה׳ על הר סיני שזו היא סתירה גמורה אחר שאם הוא בשמים אינו בארץ ואם הוא בארץ אינו בשמים לזה אמר שבדבר כזה לא תגע בו יד השכל להסכים ביניהם וגם לא לחשוב שהם סותרי׳ זא״ז אלא להמתין עד שיבא הכתוב הג׳ כו׳ והוא אומרו מן השמים השמיעך את קולו וגו׳ ועל הארץ וגו׳ ודוק אמרו עד שיבא הכתוב הג׳ שירצה שהוא שלישי והוא שוה להם במה שהוא מפי הנבואה בהם והוא יהיה מכריע לא אתה ובזה יתיישב מלת עד ע״כ ל׳:

נשלם כל המדות לה׳ הלל והודות

כלל רבי הכוונה בזה ענין המשנה כי רבי שהוא רבינו הקדוש הוא כתב המשניות וסדרם על כן יתבאר בכלל הזה כללי׳ המשניות ופירוש של משנה הוא כמשנה למלך כי תורה שבכתב היא המלך והמשנה שניה לה ובעלי המשנה נקראים תנאים כי תני ג״כ פירושו מענין שונה ומענין שני רק משנה היא לשון קודש ותנא לשון תרגום ושניהם מתרגמין נרדפין נקראים משנה

משנה למלך והאמוראים הם מאמר המלך ונגלוי רצונו וכמו שפי׳ הרמ״בן בפרשת בראשית ענין ויאמר ויאמר שפירושו חפץ ורצון וכן האמוראים מגלים המשנה שהיא רצון המלך :

כתב הברייתות אע״פי שר׳ פירר המשניות סדורות היו המשניות קודם לכן אלא שסתם הלכתא וראיה לדבר מדאמר ר׳ יוסי בסוף כלים אשריך כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה והוא היה קודם רבנו ולא שנה רבי א״כ היה הדבר ההוא מוסכם לכמה חכמי׳ שהיו עמו דהא תניא בריש סנהדרין דף נ׳ דיני ממונות בג׳ ר׳ אומר בחמשה ולא הזכיר ר׳ דבריו במשנה וטעמא דפרשי׳ וכך תמצא דברי ר׳ בכמה ברייתות שאינם במשנה וכן מצינו סתם דלא כוותיה מפני שרוב החכמי׳ הסכימו כך כדאיתא בריש שבועו׳ דף ד׳ ר׳ בשניעורת נסיב לה כר׳ עקיבא ולי׳ לא ס״ל : ונתב עוד הברייתות בתדש״א שקודם רבי היו ת״ר סדר משנה ובא רבי וקצר והו שענינו בריש פסחי׳ ובמה אמרו שתי שורות במרתף ולא מצינו במשנה דידן ששנה קודם לכן שתי שורות במרתף אלא לשון משנה שקודם ר׳ היא ששם היו שונים שתי שורות במרתף : הרב הגדול רבינו משה בר מיימון בהקדמת סדר זרעים האריך מאוד בענין המשניות של ששה סדרי משנה ונתן קשר וסדר להסדרים ולמסכתות איך הם קשורי׳ זה בזה והקדמה זו היא מעולה במאוד מי שרוצה לזכות בכתר של תורה שבע״פ צריך לידע כל דברי ההקדמה זאת וישמע חכם ויוסף לקח :

רבינו הקדוש בודאי רוח ה׳ דיבר בו ומלתו על לשונו בחבור המשניות בלשון צח אומר מעט. וכולל הרבה והמועט מחזיק המרובה ואם יש חסר או יתיר או חליף בדבריו הכל מיד ה׳ השכיל ועל זה השתדלו בעלי התלמוד בכל כוחם להשיג דבריו אשר רבו כמו רבו כללי ענייניו וק״ו הפרטי׳ ואני לא באתי רק להזכיר איזה כללי׳ היותר מצטרכי׳ :

פעמים סתם ר׳ משניות סותרות ומפרש בריש שבועו׳ ורבי היכי סתם הכא הכי והכא הכי ומתרץ ר׳ מעיקרא סבר ל כפלוני וסתמא והדר ס״ל כפלוני וסתמא ומשנה הראשונה לא זזה ממקומה שאעפי׳ שחזר רבי מקמייתא מאחר שפשטה ברוב התלמידי׳ לא היה יכולת לשכח מפיהם ולבטלה מבית המדרש והניח את שתיהן והאחרונה עיקר וכן נתן בספר הכריתות טעם שמצינו במשנה לפעמי׳ שהתלמידי׳ חולקים על רבם והתלמידים נזכרו תחילה לפני רבם גבי ה׳ דעדיות בש״א רובע עצמות מן העצמים ובה״א רובע עצמות מן הגויה ש״א אפי׳ עצם אחד כו׳ וכן במקומו׳ הרבה והטעם אומר הברייתות שהתלמידי׳ קבלו כן מרבם תחילה בילדותו ושוב חזר בו בזקנתו ואפ״ה משנה ראשונה לא זזה ממקומו והתוס׳ כתבו שאין דין קדימה בתנאי׳ וז״ל בפרק כל הצלמים דרבי יוסי הגלילי תלמיד חבר היה לרבי עקיבא ודרך ממנו בשנים ומה שהזכירו קודם ר׳ עקיבא בפ״ק דגיטין אינו מן התימא שכן מצינו בהגדת פסח שמקדים רבי עקיבא לר׳ טרפון שהיה רבו כדמוכח בכתובו׳ ע״כ׳ וכן בריש מסכת בבא מציע׳ דף ד׳ כתבו ז״ל אע״ג דר׳ שבא תלמידו של ר׳ עקיבא אין לחוש מה שחולק עמו והזכירו קודם דבענין זה מצינו לקמן גבי שנים אדוקין בשטר דפליג ר׳ עם רש״בג אביו ומזכירו קודם ע״כ׳ ומ״מ התוס׳ עצמם במקום שמצאו טעם לא נמנעו שכן מצינו בריש סוטה גבי סתירה דבן עזאי אומר כדי לצלות ב׳ צה ורבי עקיבא אומר כדי לגומעה וידוע דרבי עקיבא רבו של בן עזאי היה וכתבו התוספו׳ שסדרם כסדר מציאת הדברים שהרי צליה קודמת לגמיעה וכן בסוף כתובו׳ כתבו ז״ל רבי אליעזר בן עזרי׳ ורבי עקיב׳ אע״פ שר׳ עקיבא היה חשוב מראב״ע שהו׳ היה ראש להחכמי׳ ובכל דוכתא אמרי׳ כגון רבי עקיבא וחביריו ושלחי פ״ק דיבמות גבי מעשה דר׳ דוסא א״ר יהושע אני אלך ואחריו מי ראב״ע ואחריו מי ר׳ עקיבא ונכנסו אצלו אמרו יש לו בן לעזרי׳ חברינו הרי לא היה יודע שר׳ אלעזר בעולם ולר׳ עקיבא אמר אתה הוא עקיבא ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו אפ״ה מזכיר רבי אליעזר ברישא והיינו טעמא שהיה משפחה מיוחסת ביותר מר׳ עקיבא שהיה עשירי לעזרא וגם מפני נשיאותו וה״נ דקתני חנן המצרי קודם לחנן בן אבישלום לא בשביל שהיה חשוב יותר אלא מפני שהוא ממשפחה מיוחסת מחנן בן אבישלום ע״כ׳ מה אני ומה חיי לעמוד במקום גדולים הנ״ל מה לתקן את חבר מ״מ כתר תורה מונח לכל אענה אף אני חלקי להגיד טעם בקדימת תלמיד לפני רב והוא זה בודאי אם המחלוקו׳ היה בין שניהם פנים בפנים אז מכובד הגדול בתחילה ואח״כ השני כי כן בבית המדרש היה הגדול מגיד דעתו תחילה כדין הזה אבל לפעמי׳ יש מחלוקת שלא היו שניהם ביחד רק זה הגיד דעתו בבית המדרש שלו וזה הגיד דעתו בבית המדרש שלו להיפך ולא ידעו זה מזה ולפעמי׳ נתפרסמו דברי התלמיד להחכמי׳ שבדור בתחילה ואח״כ נודע להם דעת הגדול אז היו חכמי הדור תחרי׳ דעת החולקי׳ כסדר שקבלו את דבריהם בזה אחר זה ואף שדברי התלמיד היו המוקדמים היו מקדימים אותו ונכתב אחר כך במשנה או ברייתא כן נראה לעניות דעתי ובענין מעשה דר׳ דוסא שם דברי התוספו׳ אמתיים :

כתב בעל הליכו׳ עולם דרך המשנה והברייתא דתנא כמה מילי בהדי הדדי באנב כלומר אגב דתני הני תני נמי הני ואע״ג דלא צריך כפ״א דשבועו׳ דתני שבועו׳ ידיעו׳ מראות נגעי׳ יציאות השבת ומפרש בגמר׳ דאגב דתני שבועו׳ וידיעו׳ דכתיבי בהדדי תני נמי כולהו ודכוותייהו אין מספר וה״מ חדא ותפי מחדא אטו תרתי כלומר אטו תרתי דשייכי אהדדי אבל תרתי אטו חדא לא תני באגב והכי מוכח בריש קדושין ע״כל וכתב בשארית יוסף וז״ל צריך לעיין בכל חלקי המשנה מה חידוש בא לאשמועינן כו׳ כמו שמצינו בכל דוכתא דפריך בגמ׳ על כל בבא ובבא פשיטא וכמו שתמצא כפ׳ בכל מערבין דף ל״א על הא דתנן מערבין כרמאי דפריך על כל בבא פשיטא וקשה דבפרק גיד הנשה בריש׳ מצינו דפריך פשיטא וכתבו התו׳ וז״ל בכולהו נמי פשיטא אלא צריך שיהיה אחד לצורך ואגביה תני לכולהו ע״כ משמע דבחד דאתי לחדוש סגי ויכולין היינו לומר דהא דפריך פשיטא בעירובין ובכמה דוכתי לא מפני שהוא סוברה שנמצא חדוש בכל בבא אלא מפני שמצ׳ שם הגמר׳ חידוש בכל בבא פירש אותו לנו דרך קושיא ותירוץ אבל לעולם אם לא נמצא חידוש במשנה בכל פרטיה אפי׳ בחר אשר ימצא סגי בההיא דנ״ה אלא שערין קשה דבכלל הוא בידינו דתרתי אטו חדא לא אמרי׳ כ״ש רבות אטו חדא וכאשר נחלק ונאמר דשאני מילי דשייכי למילי דחידוש דבמילי דשייכי לא אמרי׳ תרתי אטו חדא וכ״ש הרבה אבל לענין חדושא אמרי׳ הנה מצינו בפ״ק דעירובין דף ט״ו גבי העוש׳ סוכתו בין האילנות דהוו מילי דחידוש וכתבו התוס׳ ח״ל לא סגי בישנוי׳ דלעיל דלא הוה תני תרתי אטו חדא׳ ולא נתיישב לי בזה דבר ואחר מראשי ישיבו׳ נתן לי בזה תשובה עם התוספו׳ עצמם אשר כתבו בריש אותו ואת בנו וז״ל אותו ואת בנו נוהג בארץ וכח״ל כו׳ איירי דבעי למיתני בחולין ובמוקדשין בפני הבית ושלא בפני הבית שהם לצורך קתני נמי בארץ וכח״ל ואע״ג דהוי שלא לצורך דחובת הגוף הוא כיון דאיכא דוכתא דהוי לצורך כגון בראשית הגז וכו׳ עכ״ל :

דרך התנא בהרבה מקומות לאשמועינן מילתא אגב אורחיה ע״י רמז ואע״ג דההיא מילתא מפרש לה בסיפא בהדיא א״נ משנ׳ שלמה בסיפא בהדיא א״נ משנה שלימה במקום אחר כי הא דריש ברכו׳ דקתני משעה שהכהנים נכנסי׳ לאכול בתרומתן כו׳ ולא תני בהדיא משנת צאת הכוכבי׳ לאשמועינן אגב אורחיה דכתני אכלי בתרומה בהערב שמש וכפרה לא מיעכבא ואע״ג דמשנה שלימ׳ היא במסכת נגעי׳ העריב שמשו אוכל בתרומה כ״כ התוספו׳ שם וכה״ג בכתובו׳ בפר׳ נערה לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לחופה מאי לעולם לאפוקי ממשנה ראשונה ואע״ג דבהדי׳ תני לה בפ׳ אעפ׳ זו משנה ראשונה ב״ד של אחריה׳ אמרו אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה וכן בריש מציעא ובריש יבמות ואין להקפיד בכך הוא״ל ולא קתני בבא יתירה בשביל כך ואין אריכו׳ לשון ניחא לי׳ לתנא לרמוז ולדייק כשימצא מקום לרמוז בו : למדו אותנו התוספות כי דרך התנא לחבר דברי׳ שאינם שוין לג׳ טעמים הא׳ משום ששוין בגזר׳ כמו שמצינו בריש ביצה שהבי׳א דין שאור בכזית וחמץ בככותבת ואין שם מקומו וכתבו התוספו׳ הטעם משום שהביא התנא ג׳ דברים גבי י״ט דב״ה לחומרא וב״ש לקולא הב׳ מפני השוואתם בלשון כמו שמביא בריש ביצה מחתכין את הדלועין לפני

הבהמה ואת הנבילה לפני הכלבים והנה היתר חתוך דלועים הוא מפני שאין בו טורח ב״ש ואמנם חתוך נבילה אינו אלא משום דל״ת ליה מוקצה וכתבו התוספות שם דתני לה בהדדי משום ששוין בלשון ר״ל מחתכין · הנ׳ מפני שהורגל להביא אותן הדברים ביחד כמו שמצינו פרק מי שמתו דתנן נשים ועבדים וקטנים פטורין מקריאת שמע כו׳ וחייבין בתפלה כו׳ ופי׳ ר״ת דמיירי בקטן שלא הגיע לחינוך וחייבים דסיפא דקאמר קאי אנשים ועבדים לחוד ואמאי תנא קטנים בהדייהו כיון שאינן שוין אלא מפני שדרך התנא לשנות יחד נשים ועבדים וקטנים שלא הגיעו לחינוך כמו נשים ועבדים וקטנים פטורים מהסוכה :

כתב הכריתות כל היכא דתני כדברי פלוני קאמר הכי משום שאותו תנא לא אמר דבר זה בפירוש ממש אלא למדוהו מדרך דבריו שאומר במקום אחר כמו בפרק ט׳ מטהרות וזתים מאימתי מקבלים טומאה משיזיעו כדברי בית שמאי ולמדו זאת מהא דתניא חבית של זתים מגולגלים בש״א כו׳ וכן כל היוצא בזה ע״כ :

אורחיה דתנא לפרושי זמנין ממאי דסליק וזמנין ממאי דפתח · כמו במה מדליקין ובמה אין מדליקין כו׳ הרי ממאי דסליק יש נוחלין ומנחילין נוחלין ומנחילין ולא מנחילין · נוחלין ומנחילין האב והבנים כו׳ הרי ממאי דפתח ורבוותיהו טובא · וכתבו התוספות בריש שבועות דליכ׳ למימר ממאי דסליק מפרש ברישא אלא כשמפרש תחלה החלוקה שבה סיים דאז שייך למימר שמפני שהיה עסוק בה פירשה תחלה אבל כשאחר אותה חלוקה הזכיר חלוקה אחרת לא שייך האי טעמא וצריך לפרש על ראשון ראשון וכתב הר״ן ז״ל בחדושיו אהא דאמרן דלפעמי׳ מאי דסליק פתח ולפעמי׳ במאי דפתח טעמ׳ כדי להשמיענו דליכא קפיד׳ במילתא וכל תנא דתנא כמו שרוצה שפיר דמי וליכא בהא מילת׳ משום ותבחר לשון ערומים·והאי טעמא נמי סליק שפיר בכל מאי דאמרינן דאורחיה דתנא בהכי ובהכי כגון זמנין דתני הענין בריש והדר תני המנין כגון האשה נקנית בג׳ דברים וזמנין דתני המנין ברישא והדר תני הענין כמו ז׳ חיטים קודם ל״כ כו׳ ודכוותייהו :

וז״ל התוספות ריש מס׳ בבא קמא ארבע אבות נזיקין אית דוכתא דלא תני הן כמו הכא ובגמרא גבי י״ג נזיקין ובארבעה מחוסרי כפרה ואית דוכתא דקתני הן כדקתני ד׳ שומרין הן ד׳ ראשי שנים הן עכ״ל · ובריש מסכת ראש השנה כתבו וז״ל ארבע ראשי שנים הן וכל דוכתא תני הן כראשבחן הכא ובפרק בתרא דשבועות ד׳ שומרין הן ובפרק קמא דחולין ג׳ פגימות הן ובפרק אין מעמידין ג׳ יינות הן ובפרק כל הצלמים ג׳ בתים הן ג׳ אבנים הן ג׳ אילנות הן אבל בריש בבא קמא תני הן משום דקאי אבתריה כלומר ארבע אבות נזיקין הללו לא ראי זה כראי זה ותדע דבגמרא במניינא דרבי חייא ור׳ אושעיא תני הן עכ״ל · וכתב בספר בעשרה מאמרות וז״ל ומה שתירצו שם בר״ה אינו טעם מספיק ראיתא בנזיקין דלקמיה קאי דקתני לא ראי זה כראי זה וליתיה במחוסרי כפרה אמנם יפה הרגישו דתנא דמתניתין דוקנא הוא וניחא ליה ליתן חוית דהיינו הן לדברים שבקרושה כגון ראשי שנים שהרבה מצות תלויות בהם וגבי שומרי׳ נמי כתיב על חומותיך ירושלי׳ הפקדתי שומרי׳ כו׳ ונשאר התנא בצדק שלא להוציא מפיו הויה לניזקין ע״ש שהאריך בסוד הענין :

כל מקום שאומר במשנה אם הלכה נקבל · הלכה אני אומר ר״ל הלכה למשה מסיני · וכתב בהליכות עולם ויש לעיין ביבמות פרק הערל שאומר הלכה אני אומר ולא משמע שיהיה הלכה למשה דקתני התם אמר רבי שמעון קל וחומר אמר ליה אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה · אמר ליה לא כי אלא הלכה אני אומר ולכאורה משמע דא״א שיהיה הלכה למשה מסיני דאם כן לא הוה פליג עליה רבי יודא בברייתא וכ״כ התוספות ז״ל לשם דלאו הלכה למשה מסיני קאמר אלא כך שמע מרבו וע״ש עכ״ל וכתב מהר״י קארו מ״ש דא״א שיהיה הל״מ דא״כ לא הוה פליג עליה אין זה הכרע דאיכא למימר דחכמים דפליגי עליה אמרי דאין זו הל״מ :

בכל מקום דתנן הכל מקשה תלמודא הכל לאתויי מאי · והיכא דתני כל ביש מקומות מדקדק ג״כ כל לאתויי מאי כמו כל מקום שמכניסין בו חמץ דאומר שם כל לאתויי הא דתניא כו׳ והתנא תני הרבה כל שאין להם מספר ולא אמר לאתויי כאי וכתב חליכות עולם ומדברי הכריתות נראה דכל לא אתא לדרשה בשום מקום ואותן שמדקדק בהן לאו מלישנא ומשמעותא דכל אלא מיתורא כגון הך דכ״מ שאין מכניסין בו חמץ דמשנה יתירה היא דהא באידך בבא קתני שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ · דמשמע הא מקום שאין מכניסין בו חמץ אין צריך בדיקה ואם כן הך דכל מקום יתורא הוא לאתויי הא דתניא וכן כל כיוצא בזה עכ״ל · וכתב מהריק מ״ש דמשנה יתירה היא דהא קתני באידך בבא שתי שורות במרתף מקום שמכניסין בו חמץ לא דק דאין כאן משנה יתירה דסיפא פיומא דרישא היא · וכתב עוד מהריק ואני אומר דפלוגתא דלישני היא בפרק מרובה בגמרא והיכא דמשכח נקט כי האי לישנא והיכא דלא משכח נקט כאידך לישנא עכ״ל · וע״ש בריש מרובה דיש חילוק לשונות בענין כל הכתוב בקרא אם הוא כללא או רבוייא ובהרבה מקומות מצינו שאמרו לשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד · מכל מקום על הרוב הן שוין :

מצינו ביש מקומות ששונה מותר ואינו מותר לגמרי אבל הוא מותר מצד אחד ואסור מצד אחד ומותר דקאמר ר״ל מצד א׳ פרק ב׳ דבכורות ודם שרץ אין חייבין עליו ר״ל משום דם אבל חייבין משום שרץ דדמו כבשרו ובפר׳ קמא דחולין תנן השוחט במגל קצר דרך הליכה בית שמאי פוסלין ובית הלל מכשירין ואמרינן בגמרא דלא הכשירו בית הלל אלא להוציאו מידי נבילה אבל לאכילה אסור ובע״ז פרק רבי ישמעאל רבי יהודא בן בתירא ורי׳ בן בבא מתירין מפני שני דברים ופרש׳ והר״ן ז״ל מתירין איסור המור שאסור תנא קמא דהיינו איסור הנאה ומכל מקום מורים שאסור בשתייה ובפרק גיד הנשה גבי בשר שנתעלם מן העין קמאי מותרות שאינם מטמאות משום נבילה · אסורות משום בשר שנתעלם מן העין · ובריש מסכת שבת דתנן הבעל הבית פטור ואמרו בגמרא דפטור ומותר ופלפלו התוספות והרא״ש והר״ן למה יהיה מותר לגמרי הלא יש בו איסור לפני עור לא תתן מכשול ורצו לאוקמי דמיירי בגוי והעני חייב סימנא בעלמא אם היה ישראל כו׳ תמיהא בעיני למה לא אמרו בפשיטות דמותר לגמרי הוא מצד שבת דקאי הכא בשבת אבל יש בו איסורא ממקום אחר כמו תנן משניות דלעיל · וכ״כ הרא״ש לאחר שהאריך בפלפול של לפני עור כו׳ דהאי מותר לא איירי אלא לענין שבת · ולמה לא תרצו בפשיטות כן מאחר דאורחא דתנא הוא בכמה מקומות :

מצינו במשנה ובברייתא וא״ו במקום או כמו חלץ ועשה מאמר ביבמות שר״ל או עשה מאמר וכן יש הרבה · וכן הוא דרך המקראות כמו איש אמו ואביו ר״ל או אביו ורבים כמוהו · וענין כי הוא״ו הוא כמו וכן כאלו היה אומר אמו ואביו כן דינא הכי כמו האם · ומצינו יש שי״ן במקום וא״ו בכתובות פ׳ האשה שנתארמלה ואם יש להם עד אפילו עבד אפילו שפחה הרי אלו נאמנין שאין אדם נאמן על עצמו ור״ל ואין אדם נאמן על עצמו ובפרק קמא דביצה שאפר כירה מוכן הוא פריך התם אפר כירה מאן דכר שמיה ומסיק איכא ואפר כירה כו׳ ובפרק מי שהוציאו שכל היתא אין להציל חחרין למקומן ובפרק קמא דידים שאין מצילין מידי כלי חרס אלא כלים · וצריך ליתן טעם מה שייכות יש שי״ן לוא״ו ונראה שבת״ר סדרי משנה שהיו קודם רבי היה נשנה שם בשי״ן ושם היה שייך לומר שי״ן דהיה קאי על ענין שלפניו אח״כ כשקיצר רבי מהמשניות ושנה כמו ששנה כאן · השי״ן לא זזה ממקומה כי כל מה שהעתיק ממשניות ראשונות לא רצה לשנות הלשון דמשנה ראשונה לא זזה ממקומה · וכן תמצא הרבה פעמים דלא רצו למחוק ולהגיה מה שנשנה ונאמר · ועיין לקמן בענין רבי יוסי היינו ת״ק כו׳ דבר בשם אמרו כו׳ ועיין מ״ש לעיל בשם הכריתות במשנה כמה אמרו ב׳ שורות במרתף דקאי אמשניות הקודמות :

כתב בהליכות עולם דרך המשנה והברייתא דתני מילי טובא ושייר דתנא לאו כרוכלא הוא דליחשוב וליזל ודוקא טפי מחד אבל חד לא משייר ומאי דקתני דוקא קתני וכדפריך בכל מקום מאי שייר דהאי שייר והטעם כיון דטרח התנא למיתני כולהו מילי לא חוה משייר חדא · והיכא דקתני מגיינא או אלו מוכח בכמה דוכתין דלא אמרינן תני ושייר בפ״ק דקדושין גבי אכהו

העבריה קונה את עצמה במיתת האב כו' כתיב רב ששת ד' מניקין כו' ואם איתא נתנינהי כיתת האב וכ"ת תני ושייר והא אלו קתני כו' ומיהו איכא דוכתא שאומר תני ושייר אע"ג דקתני אלו · בסוטה פרק אלו נאמרין בכל לשון שייר שבועת הדין ושבועת בטוי וכן במקומות אחרים והתוספות העלו שצריך לחלק בכל היכא דתני ענינים רבים אמרינן תנא ושייר אע"ג דקתני אלו כגון הך דסוטה · אבל כי לא תני ענינים רבים וקתני אלו לא אמרינן תנא ושייר כגון הך דקידושין ודכוותה · וכן נבי מניינא יש מקומות דתנא ושייר אע"ג דקתני מנין בפרק החולין תני רבי חייא מדברי תורה ור' שניות להן מדברי סופרים ומסיק התם בגמרא דתנא ושייר וכיוצא בו במקומות רבים וזה צריך לענין הלכה יעיין שם בתוספות פרק קמא דקידושין עכ"ל · וז"ל התוספות פרק קמא דקידושין גבי ד' מניקים כו' דאמרינן דכל הוכא דקתני אלו לא אמרינן תנא ושייר · וכתבו בפרק ב' דכתובות דאע"ג דתני מנין יל דשייר אלא היכא דתני בי התם ואי אתה יכול לומר באחת מהן · ובפרק אלו נערות כתבו התוספות וז"ל אע"ג דבפרק קמא דייק תנא תני אלו ואת אמרת תני ושייר הכא דתני בסיפא ואלו שאין להם קנס לא שייך למידק הכי כדאשכחן בפרק המזבח מקדש ואלו פסולין בקודש ואלו שאין פסולין ומשייר ברישא ובסיפא ובריש פרק אלו הן חליקין כתב רש"י ז"ל אלו לאו דוקא דהתני ושייר ושם אמרינן בגמרא תנא תני יש ואת אמרת תני ושייר ובפרק קמא דע"ז לוקין טובא כתבו התוספות ז"ל אע"ג דנקיט למניינא איכא למימר תנא ושייר וכ"כ בפרק הניזקין:

כתב הרמב"ן וז"ל בפ"ק דקדושין ניחא לן לרחוקי מתני' ולא קמא ביחידאה מלמימר תנא ושייר כדאשכחן בפ"ק דב"ק ופ"ג דכתובות אי משום חצי כופר לאו שיורא הוא הא מני ר' הגלילי ובפרק בתר' דסוכה אי משום ערב פסח לאו שיורא הוא הא מני רבי יורא היא וכן בפרק ג' מינין וכ"כ הרשב"א ז"ל בפ"ק דב"ק · כל זה הביא מהרי"קארו ז"ל בכללי התלמוד שלו:

כשקשיא דיוקא דרישא לדיוקא דסיפא לפעמים משיב ואמר נעשה כלומר חתנא ה"ק דיוק של הרישא נעשה כמוהסיפא עצמה ודינה כמוה · ולפעמים אומר תברא מי ששנה זו לא שנה זו והענין כל היכא דמצינו פלוגתא במקום אחר או אומר כאן תברא אבל כי ליכא פלוגתא במילתא לא וכ"כ בפ"ק דקדושין · ועיין בתוספות פ"ק דחולין דף י':

כתב הליכות עולם אורחיה דתנא למנקט ברישא כה דאתא מדרשא והדר מייתי מה דכתיב בהדיא בקרא וטעמא משום דמאי דאתא כדרשא חביבה ליה טפי ומקדימו כגון בריש יבמות ט"ו נשים בתו ובת בתו ובת בנו וכו' ומפרש בגמרא דהאי דאקדים בתו משום דאתיא מדרשא חביבא ליה ואקדמה וכן בריש נדרים עכ"ל · וז"ל מהרי"קארו מאי דאתא מדרשא כו' ואני אומר דבקצת מקומות אמרינן כי פתח בדאורייתא פתח וקשה דשני תירוצים אלו סותרים זה את זה והיה נראה לומר שכשאנו אומרים איירי דאת' מדרשא חביבא ליה היינו כשבתחלה כלל הכל בין כתובים בתורה בין שאין כתובים ואחר כך חוזר לפרש אותם כגון ההיא דפרק קמא דיבמות דקתני ט"ו נשים פוטרות צרותיהן ואחר כך פרט אותם ושנה ואלו הן בתו ובת בתו וכו' אבל היכא דלא כלל תחלה הכתובים בתורה וגם שאינם כתובים אמרינן דפתח בדאורייתא וכן בריש פרק יש נוחלין אמרינן איירי דאתא מדרשא חביבא ליה משום דיש נוחלין וכו' דקתני ברישא הוי כלל כמו ט"ו נשים עכ"ל:

לפעמים יש ג' תנאים מוזכרים במחלוקת ואין חילוק לכאורה בין תנא בתרא לקמא · אז מקשה הגמרא היינו ת"ק ומתרץ איכא בנייהו כך וכך וכו' ולפעמים אומר איכא בנייהו כך וכך ולא מסיימי כלומר אינו ניכר מי האוסר ומי המתיר · ויש קושיא על זה ודאי רבנן בתראי הם האוסרים דהא הכלל בידינו תנא בתרא לטפויי אתי · וכתבו התוספות במסכת עירובין דף י"ג דלא שייך למימר תנא בתרא לטפויי אתא כיון דאיכא תנא דאפסקיה · ובפרק כבה מדליקין וחכמים אוסרים א' מבושל וא' שאינו מבושל חכמים היינו ת"ק ומשני איכא בנייהו דרב כרונא כו' ולא מפיימי וכתבו התוספות שם ולא מסיימי לא שייך הכא תנא בתרא לטפויי אתי דמוכח קצת דת"ק להחמיר עכ"ל · ותימא על התוספות למה הוצרכו לזה הלא יש כאן שלשה תנאים וכללא הוא בידם דלא שייך לטפויי כדמפסיק תנא ביניהם וכן הכא מפסיק נחום המדי דאמר מדליקין בחלב מבושל בעיני' ואתו רבנן לאסור מבושל בעיניה אך בנתינת שמן לתוכו מותר וכדרב ברונא כך איכא למימר ע"כ לא מסיימי · אמנם בע"ז פרק קמא משמע אפילו היכא דאיכא שלשה תנאים אמרינן דתנא בתרא אתא לטפויי אתנא קמא דאיתא שם לפני אידיהן של נוים כו' רבי ישמעאל אומר שלשה שלפניהם ושלשה שלאחריהם אסור וחכמים אומרים לפניהם אסור לאחריהם מותר ואקשינן בגמרא חכמים היינו ת"ק ומשני איכא בנייהו רשמואל דאמר בגולה אינו אסור אלא יום אידם בלבד ת"ק אית ליה דשמואל ורבנן לית להו דשמואל פי' משום דסתם תנא בתרא לטפויי אקמא וכדפרש"י · והא התם ג' תנאים הם · ובהליכות עולם כתב ונראה לו דאפילו יש ג' תנאים נמי אם התנא האמצעי מחמיר טפי בהדיא מסתמא תנא בתרא את"ק אתא לטפויי ומסיימי ומאחר דהתנא האמצעי מחמיר טובא לא מסתברא דאתו רבנן בתראי לטפויי על החומרא אלא מסתמא על הת"ק אתו לאטפויי וס"ה מסיימי:

וכשלא הוזכר ת"ק בשמו · ותנא בתרא הוזכר בשמו יש דרך אחר בגמרא דמשני שהתנא המפורש שמו הוא עצמו הת"ק אלא שבתחלה חסורי מחסרא שכח שמו והזכירו בסתם ואח"כ הזכיר שמו ואמר הדעת הראשון הוא דעת פלוני וכן תמצא בחולין בריש כל הבשר דקתני העוף עולה על השלחן ואינו נאכל דברי ב"ש ב"ה אומרים לא עולה ולא נאכל · אמר ר' יוסי זה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ופריך תלמודא ר' יוסי היינו ת"ק ומשני מאן ת"ק ר' כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנ' כו' ופרש"י שהתנא שכח ולא הזכיר שמו בתחלה וחזר והזכיר שמו ובזה נוחין כמה מקומות במשנה דקתני בה"ג וצריך לפרש כדפרש"י שהתנא שכח ולא הזכיר שמו בתחלה ולפיכך סתם אותו ואחר שנכתב זכר שמו ולא מחק מה שכתב בראשונה בסתם דהואיל ונכתב נכתב ואח"כ קיים המצוה להזכיר דבר בשם אומרו:

בפרק הגוזל עצים פרושי קא מפרש כתבו התוספות ז"ל תימא דלא פריך אי הכי חייבים תרי זימנא למה לי כדפריך פרק קמא דסנהדרין שלשה שלשה למה לי ובבמה מקומות דייק וז"ל הרשב"א ז"ל איכא טובא דמקשה הכי ואיכא טובא דלא מקשה · בשמעתא קמייתא דסנהדרין פריך שלשה שלשה למה לי ובריש מציעא פריך והא זה וזה קתני ובריש נגרים אסור אסור למה לי ובפרק בית כור פריך אני מוכר אני מוכר למה לי · ואיכא דוכתא דלא פריך בפ"ק דחולין בברייתא דהשוחט במחובר שחיטתו כשרה דדייק פרושי מפרש ולא פריך כשרה כשרה למה לי ובפרק גיד הנשה גבי בצים טמאות ששלקו עם בצים טהורות לא פריך אסורות אסורות למה לי ובפרק כל הבשר גבי דג טהור שמלחו עם דג טמא לא פריך מותר מותר למה לי ובפרק פסולי המוקדשים כתבו התוספות ז"ל בכל דוכתא תרי זימנא למה לי לא שייך למימר ב"כ פירושי קא מפרש בהנך דוכתי דלא פריך:

והא דתלמודא לאקשויי ארמפלגי בהאי לפלוגי בהאי הואיל ושייכא פלוגתא בתרווייהו · והתירוץ בזה אפשר להיות על א' מג' פנים אם לומר דחדא מנייהו נקט דמופלגת · דהאי משמע נמי פלוגתא דהאי ואם לומר דמכ"ש איכא פלוגתא התם והכא אתא לאשמועינן רבותא דאפילו בנושא דהכא פליגי · ואם לומר דדוקא הכא פליגי אבל התם לא פליגי · והרי ג' פנים ה"ה וכ"ש ודוקא:

משנה שמביאין ממנה ראיה מדוקיא דרישא ואקשינן סינה מדוקיא דסיפ' לסתור דבריו ומסיק אלא מהא ליכא למשמע מינה כי הא דאמרינן בבבא בתרא פ' המוכר בית כור סתם מאי · ת"ש בית כור עפר אני מוכר לך כדה בחבל פחות כל שהוא ינכה יתר כל שהוא יחזיר הא סתמא כהן חסר הן יתיר רמיא · והקשו עליו אימא סיפא ואם א"ל הן חסר הן יתיר אף פחות רובע לסאה או

הותיר רובע לסאה הניעו הא סתמא כמרה בחבל דמיא · לא מהא ליכא למשמע מינה וכן בב"מ גבי מצא בחנות כן · והתלמוד מלא מזה וקשיא הא גופא קשיא דמרישא משמע דסתמא להן חסר או יתיר דמיא · ומסיפא משמע דסתמא למרה בחבל דמיא וצ"ל דלישנ' דרישא וסיפא לאו תרוייהו לדיוקא אתו דהדא מינייהו לאו לדיוקא ולא נקטיה אלא משום סיפא וכן הדרך דבכל דוכתא דאקשינן במשנה או בברייתא הא גופא קשיא מתרץ רישא דוקא וסיפא כדי נסבא או איפכא ובהא פליגי דמ"ס דרישא דוקא וסיפא כדי נסבא והוה כאלו אמר אם א"ל מרה בחבל ופיחת כל דהו יגבה דאם הותיר יחזיר הא סתמא נעשה כאלו א"ל הן חסר או יתיר · ומ"ס דסיפא דוקא ורישא כדי נסבא דאי א"ל הן חסר או יתיר בין פיחת או הותיר הניעו הא סתמא כאלו א"ל מרה בחבל והוי כאלו אמר אם א"ל הן חסר הן יתיר בין פיחת בין הותיר הניעו הא סתמא נעשה כמרה בחבל ובין למר ובין למר נסתלקה קושיית הא גופא קשיא ולפי שאין הכרח הי מנייהו דוקא והי מנייהו כדי נסבא מסיק תלמודא לא מהא ליכא למשמע מינה · ולפעמים אומר תברא מי ששנה זו לא שנה זו כמ"ש לעיל יע"כ כשנאמר סתמא בגמרא מהא ליכא למשמע יראה הם עיין אם יש פלוגתת תנאים בזה הדבר בעלמא יאמר תברא ואם לאו יאמר נעשה:

משנה ראית בה יתור שפעמים מדקדק התלמוד מאותו יתור ופעמים אינו מדקדק כמו נמצא כשר בשחיטה פסול במליקה מדקדק התלמוד נמצא למעוטי מהזיר סימני' אחורי העורף · וגבי נמצא כשר בתורים ופסול בבני יונה וכו' באותו הפרק עצמו לא מדקדק נמצא למעוטי מאי והבריתות אומר דכל היכא דאיכא למידק דייקינן ואי ליכא לדקדק לא דייקינן דאורח דמשנה בכל שני הפכים לומר נמצא כדי שלא נשכח אחד מן אותן ההפכים שיש החפכים ש"ש בכולם ק"ו לכאן ולכאן לומר שאין א' מן ההפכים ראוי אך בתוספות יש טעם למה אינו מדקדק בכאן כמו שמדקדק בכאן ע"ש פ"ק דחולין:

בכמה מקומות מתני' מני לא כפלוני ולא כפלוני · ואין להקשות אולי הוא דעת שלישי דאי תימא דאיכא דעת שלישי הוה ליה להודיענו במתני' וממה שלא הודיע נתברר לנו דליכא דעת ג' אבל קשה בהא דאמרינן במס' יט פרק אין צדין דאמרינן התם ר' חייא ורבי שמעון ברבי שוקלין מנה כנגד מנה ביו"ט לא כר' יודא ולא כרבנן אי כר' יודא הא אומר שוקל אדם כנגד כלי או כנגד קופ"ן כנגד כלי אין כנגד מידי אחריני לא · אי כרבנן הא אמר אין משגיחין בכף מאזנים כל עיקר ומהדרינן אינון עביד כר' יהושע דתני ר' אומר שוקלין מנה כנגד מנה ביו"ט וק' כיון שיש הכלל בתלמוד בכל שאומר מתני' לא כפלו' ולא כפלו' לא אסרי' אולי דעת ג' דאי איכא דעת ג' אמאי לא קתני לה · ומצאתי שה"ר יצחק דליאון ז"ל השיב על זה שהוא זרות שימצא דעת ג' ואם ימצא דעת ג' אינו מן הדוחק:

סליק כלל רבי

כלל תוספתא תוספתא היא על המשנה · כל תנא ותני עלה היא התוספתא שנתוספה על המשנה · כתב בספר כריתות מה שקראו בתלמוד תוספתא אין זה מה שאנו קוראין תוספתא אלא תוספות שהוסיפו לבאר המשנה כמו ותני עלה וכיוצא בזה וראיה מהא דירושלמי בהוריות ומדרש קהלת איש אשר יתן לו יי' וכו' וכבוד זה תוספתא · לעשירות כל אשר יתאוה אלו משניות גדולות כגון משנת רבי חייא ומשנת רבי אושיעא ומשנת בר קפרא · חזינא דתוספתא ומשנת רבי חייא ורבי אושיעא הוו תרי מילי עכ"ל · וז"ל הליכות עולם והיו דברי רבי במשנה מעט הכמות ורב האיכות וקוצר מילין מבלי אריכות אין בו מלה לבטלה ולא ענין ללא ענין ולא דבר ללא דבר והיה הכל מבואר לו לרוחב שכלו אך לבאים אחריו עמקו דבריו מי ירד לסוף דעתו ומי יבא עד תכונתו לפיכך ראה א' מתלמידיו לחבר ספר לגלות ולמלאות דברי רבו ולבאר אותיותיו אלה בקרבו והיא התוספתא וענינה תוספות על המשנה כו' · כתב מהרי' קארו ימים רבים הוקשה לי למה זה נקרא ברייתא וזה תוספתא עד שמצאתי בכריתות שכתב שהתוספתא היא שנתוספה על המשנה לפיכך אינה כתובה לא בלשון תניא ולא בלשון תנו רבנן · כל תנו רבנן או תניא מסנה אותה למר שהיא בתורת כהנים ע"כ:

סליק כלל תוספתא

כלל תנא ברא ברייתות שהם מחוץ לבית מדרשו של רבי ואינם פירוש המשנה כמו התוספתא הנ"ל רק דינים שחרשו התנאים ההם · מ"מ כל מה דתני ר' חייא רמיזא במתני' כמ"ש אילפא בתעניות ובכתובות כל דאמר מילתא דרבי חייא ולא פשיטנא לה ממתני' כו' וכן מצינו לתוספות בפ' ט' דנדה על מה שאמר ר"ל לרבי יוחנן אם רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו וזה לשונו אם כן לעולם לא נתיב תיובתא מברייתא דמתני' ביה רבי חייא וי"ל דבכולם איכא למימר כדאמר אילפא כו' והא הוה פשיטא ליה לר"ל דלא רמיזא במתני':

תנא רבי חזקיה עיקר אע"ג דאיכא מאן דפליג עליה משום שהיה שונה הברייתות של רבי חייא אביו כדאיתא בפ' בני העיר והן עיקר ומותבינן תיובתא מנייהו תוספות ז"ל בפרק הנשרפין ולפי זה אין אנחנו צריכין למה שכתב רשב"א בפרק אלו נערות דמשום הכי פריך מתנא דרבי חזקיה אע"ג דאיכא דפליג משום דדיוק מתני' משמע כתנא דרבי חזקיה והוה מצי למיפרך ממתני' לא דלא מצי למיפרך אלא מדיוקא לכך פריך מתנא דבי חזקיה ואמתניתין קא סמיך עכ"ל:

לוי סדר ברייתות דששה סדרים כרבי חייא או כרבי אושיעא רש"י ז"ל בפרק נערה שנתפתתה: **תני** פלוני בשאר ספרי דבי רבי · כך נמצא בהרבה מקומות והיינו ספר וידבר מוישלחו מן המחנה עד סוף הספר כולהו מיקרי שאר סיפרי דבי רב וספרי דרב גופיה היינו תורת כהנים: **תני** רב ספרא משום חד דבי רבי פירוש חד המיוחד בבניו ומאי ניהו רבן גמליאל מצאתי:

תני ר' שמואל פרש"י בפ' יט בתוספתא שסידר שמואל כתנאים שלפניו: **כשאומר** תני פלוני כגון תני רמי בר יחזקאל ברייתא כמו תני אבימי אנא מתניתא ידענא ואבימי אמורא היה רבו של רב חסדא ואע"פי שהוא אמורא אומר תני משום שהיה מקובל מאותה ברייתא והוא היה שונה אותה ע"כ נקראת על שמו וכ"כ מוהרי' ששת שאלה שע"ה:

כתב הליכות עולם כל מקום שאומר תנא דבי רבי ישמעאל כך הלכה ובכל מקום שאומר דבי ר' ישמעאל תנא אינה הלכה עכ"ל · כל מקום שאומר בגמרא והא קתני אברייתא דלעיל קאי וכשאומר והתניא ברייתא אחרת היא כ"כ התוספות בפרק מי שמתו וביומא פרק הוציאו לו:

כתב הליכות עולם מה שאומר בהרבה מקומות לימא הני תנאי כהני תנאי ר"ל מי ניסא דפלוגתא דהני תנאי כהני תנאי ודחיקא ליה מילתא לתלמודא שיבא מחלוקת א' בעצמו בתרי מקומות ובתרי לישני · ועוד מי שסידר המשנה והברייתא הוה ליה למיתנינהו גבי הדדי ולימא פלוני ופלוני אומרים כך עכ"ל · וכתב ע"ז מהרי' קארו ז"ל וז"ל מ"ש ודחיקא ליה מילתא אינו נ"ל דהא אפשר שנחלקו בשתי ישיבות ולא שמעו אלא מחלוקתן של אלו · וכן מ"ש מי שסידר המשנה כו' אני אומר כששני המחלוקת הם במשנה יש מקום לטענה זו כיון שהכל היה ידוע למסדר המשנה וכ"כ התוספו' ז"ל אבל אם הם בברייתא אינה טענה שאפשר שזו ברייתא

דרבי חייא וזו דרבי אושיעא וכל אחד לא ידע אלא מחלוקת אחד · ולי נראה שמה ששואל בתלמוד לימא וכו׳ הוא כדי לברר היאך נפסק הלכה על פי הכללים המסורים בידינו פלוני ופלוני הלכה כפלוני · ועוד יש אפקותא אחרת בדבר שאם נמצא לאחד מהם שאמר בהיפך במקום אחר נקשה עליו סדידיה אדידיה · גם כי אגב נראה לפעמים מפרש דברי התנאים שהם כתימים וע״ל דרך זה הוא מה שאומר על מחלוקת אמוראים וכפלוגתא פרק מרובה וכריש הוריות עכ״ל:

כלל אמוראים ענין אמורא הוא כמו התוספתא דהיינו לפרש המשנה כי בדורות אחרונים נתמעטו הלבבות ולא הספיק הפירוש של התוספתא וכאו האמוראים ופירוש המשנה יותר באריכות וגם עשו פירוש לפירושו שפירושו גם התוספתא · ענין פירוש תיבת אמורא כתבתי לע״ל בכלל רבי:

דרך התלמוד כשמקשה מאמורא לאמורא · דאמרי לה גברא אגברא קא רמית בדאיתא בסנהדרין פרק זה בורר וכן דתרפה ולפעמים אומר דברי פלוני מימרא הוא וסימרא לפלוני לא ס״ל כי הא דאמרינן בפרק חזקת הבתים דאקשינן מרב ביבי דאמר רב נחמן לרב הונא תלויה וזבין זביניה זביני וא״ל דרב ביבי מימרא הוא ומימרא לרב הונא לא ס״ל · וכתב רשב״ם שם מימרא הוא שהיה אומר משם אחרים ואי הוה אמר רב ביבי משמיה דנפשיה קאמר גברא הוא וגברא אגברא קא רמית ע״כ · הרי א״כ כשמקשינן מהאמורא לאמורא ודברי האומר שמקשים הוא מגופיה אז מתרץ גברא אגברא קא רמית וכשדבריו הם דברי אחר או מתרץ דברי פלוני מימרא הוא ומימרא לפלוני לא ס״ל:

ולפעמים מקשינן מאמורא לאמורא משום דהלכתא כוותיה בפ״ק ר״ה מקשינן מימר׳ דרב לרב חנן ופרש״י ראע״ג דרב אמורא הוא מקשינן מיניה מפני שרבן של בני הגולה היה ברורו חוץ משמואל עכ״ל · ולפעמים מקשינן מאמורא לאמורא היכא דקים לן הלכה כמותו כי הא דקאמר והאמר רבי יוחנן גזל ולא נתייאשו הבעלים וכו׳ ורבים כמוהו:

והרמב״ן בחדושי מסכת בבא בתרא כתב דאקשינן נמי משמואל דרב גובריה · וכן מרב כהנא מקשינן משום דגברא רבא הוא כמו שמצינו במעשה דרבי יוחנן דהיה חריף טפי:

כשמביא אמורא על דברי הברייתא או המשנה הוא מפני שנוכל לעשות פירוש אחר באותה ברייתא לכן הביא דברי האמורא לבררה והדר פריך מינה כ״כ התוספות בפרק זה בורר ופעמים מביא אמורא על הברייתא ואין צורך אלא לרווחא דמילתא וכן מביא אמורא כאשר נודע שהברייתא לא מתניא ביה רבי חייא כן פירשו התוספות בריש שבת גבי נזרקה מפני חבורה אשר הקשו שם דהוי כמו יורא ועוד לקרא וכתבו התוספות דהיא חבורה של תנאים ולרעת ר׳ הביא נזרקה מפני חבורה על הברייתא משום דלא כתניא ביה רבי חייא:

האמורא דרכו לפרש ולא לסתום כמ״ש רשב״ם בפרק ערבי פסחים והרשב״א בפרק אלו טרפות ז״ל ה״ל להאמורא לפרש בהריא שאין דרך האמורא לסתום אלא לפרש וכ״כ הגאון בתשובה וזה לשונו אין מדרך האמורא שישמיענו חדוש מתוך דיוק שהוא אין דרכו לסתום אלא לפרש יותר מן המשנה וברייתא · וזהו הטעם הא ראיתא בתשובת הגאון וכן הוא במהר״י קולון שא״י רמ״ש אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר חוץ וזהו דוקא מדברי תנאים מפני שהיו שונים דרך קצרה ולא יוכלו לבאר כל הצורך · אבל בדברי האמוראים אין אומרים כן דדרך אמוראים לפרש:

פעמים שהאמורא ישמיענו מה שהוא מפורש בברייתא וטעם לזה ראינו ממ״ש רשב״ם בפרק ערבי פסחים מפני שלפעמים אין הכל בקיאין בברייתא וגם האמורא עצמו זימנין דלא ידע ליה: **כשיבאו** אמוראים סתם וסוכל ענינים פירוש אשר ממנו יראה שחולקין ופירוש שאינם חולקין יש לנו לפרש הפירוש ואפילו שהוא פירוש דחוק מאוד כ״כ הר״ן בשטת בבא מציעא:

אין להאמוראים להביא במחלוקתם אלא החלוקה שבה חולקים אבל לא המוסכמת וכן מצינו בפרק בנות כותים דתניא אין לידה סותרת בזיבה ואבעי׳ לן מהו שתעלה אביי אמר אינה סותרת ואינה עולה רבא אמר אינה סותרת ועולה והקשו התוספות כי מה להם לאביי ורבא להזכיר סתירה לא היה להזכיר אלא עליה לבד דפליגי בה ע״כ:

כלל הלכות כמו שכתבתי בענין תוספתא וברייתות שהתוספ׳ קאי על המתניתין לפרשה · והברייתות שונים פסקי דינים כן דרך האמוראים לפרש מתני׳ כמ״ש לע״ל · וגם הוסיפו וחדשו פסקי דינים שלא נזכרו במשנה ואלו נקראו הלכות וכל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא:

כלל ישיבה הם בני ישיבה · כל סברוה שבתלמוד הוא דבני ישיבה סברו כך · וכן כל סתם האבעיות שבתלמוד אבעיא להו הוא לבני ישיבה:

כלל כף הוא הפשטן כי להאבעיין יש לו שני כף א׳ כף זכות וא׳ כף חובה דהיינו לזכות או לחייב · או לאסור ולהתיר · או לטמא ולטהר · או להכשיר ולפסול · דמשום הכי קא בעי לה אם כך או כך והפשטן כף אחת מכריע:

בעיות שהם זו אחר זו הדרך הוא שהבעיא השנית נולדה מחמת הצד השני מבעיא הראשונה והוה כאלו אמר את״ל בצד הראשון שבבעיא הראשונה אין מקום לבעיא השניה אבל את״ל בצד השני של האבעי׳ ראשונה עדיין קא מבעי׳ ליה בעי׳ אחרת · ולפעמים האבעי׳ שנייה בנויה על צד הראשון שבבעי׳ הראשונה ואומר כך את״ל צד הראשון עדיין קא מבעיא ליה בעיא אחרת · ויש למעיין לראות בכל מקום שיש שתי בעיות אם הבעי׳ השנית בנויה על צד הראשון או על צד השני ורוב הפעמים בנויה על הצד השני ומיעוט הפעמים על צד הראשון · ולפעמים תמצא בעיות רבות סמוכות זו לזו סהן בנויות על צד השני ומהן בנויות על צד הראשון · ולפעמים בענין בעיות הרבה ובכלן אומר מהו מהו כדאשכחן בבתרא פרק מי שמת ביה לאכסדרא מהו וזו לפנים מזו מהו תיקו · וכן בהרבה מקומות · ודרך התכנה כמ״ש שצריך לומר בבעי׳ הראשונה ואת״ל ועליו בעי׳ שנייה בנויה ומן הבעיא השנייה תריך מהו את״ל שתעשה בבעי׳ הראשונה אם בצר שני אם בצר ראשון: וכשם שבעי׳ אמורא בעי׳ באם תמצ׳ לומר מבעיא שלו כך מצינו באם תמצ׳ לומר מבעי׳ של חבירו · בשבועות בעי׳ רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה בעי׳ רב אשי שבועה שלא אוכל תרצן בכמה ופרש״י ז״ל דרב אשי באם תמצ׳ לומר דעפר קא בעי׳ הרצן וכאלה רבות מאוד · כשיש בעיות הרבה וכראשונה אומר ואם תמצ׳ לומר מותר אז כל האבעיות אחר כך הולכות באם תמצ׳ לומר מותר וכן להיפך ומצינו בכתובות פרק קמא דבעי מהו לבעול בתחלה בשבת ומשנה מסדר׳ שאומר אם תמצ׳ לומר כרבי יהודה ואסור היה לו לומר גמי אם תמצ׳ לומר כרבי שמעון ומותר לפי שהם חולקים של רבי יודא דבר שאין מתכוין אסור ולרבי שמעון מותר · והליכות עולם בשם רבו כתב דלא קשיא שאף על פי שבעי׳ אליבא דרבי יודא ואסור כרעת רבי יודא יש צד שהוא מותר כגון שהוא מקלקל ומן הבעי׳ נפיק מינה היתר גם כן עיין שם:

כתב הליכות עולם דרך האמור׳ למבעי בעי׳ חדא דשמעינן מינה תרתי לפי תשובת המשיב ובאופן אחר היה יכול לשאול בפרק אלו טרפות בעו מיניה רב כהנא ורב אסי מרב נעקרה צלע מכאן וצלע מכאן מהו ואקשינן ותבעי ליה חדא כלומר צלע א׳ ומהדרינן חד׳ דשמעינן מיניה תרתי קא בעי מיניה כלומר לפי תשובה המשיב מצי למפשט תרתי דאי מהדר להו כשירה כ״ש אחת ואי מהדר טריפה הא אחת נמי טריפה היה מהדר ליה בריתח׳ שתים קא בעית דמשמע הא אחת פשיטא

לבו רשרי והא אפילו אחת טריפה ומרקא מהדר בניהותא שתים טריפה משמע הא אחת כשירה. אבל אי מהדר להו אחת כשירה אכתי תרתי מבעיא להו אי כשירה או לא וכי תימא לפ"ז מאחת נמי הוה שמעינן תרתי ראי מהדר להו טריפה כל שכן שתים ואי מהדר להו כשירה הא שתים טריפה דאי סלק' דעתך שנים נמי כשירה מירתת הוה רתת בתמיה שנים כשירה אחת מבעי' · אלא לקולא הוא דאמרינן מרתת קא רתת אבל לחומרא לא · רצוני אם השואל יטעה להימרא לא חש המש"ב לאהדורי בריתתא אבל מהדר ליה בניהותא ולא היו שמעינן מינה לאידך גיסא ואכתי קא מבעי' לן אבל אי טעי לקולא מרתת קא רתת כמ"ש זהו דרך הסוגיא בלו טריפות ודון מינה לכל המקומות כמ"ש התוספו' ז"ל בכתובות פרק נערה שנתפתתה גבי מכרה כתובתה לבעלה יש לה כתובה בנין דכרין או לא ואקשינן ותבעי מוחלת כלומר רהוה חדא רשמעינן מיניה תרתי דמוחלת הוה שמעינן כמו שמבואר בתוספות ז"ל תעיין שם עכ"ל · וכתב על זה מהר"י קארו ז"ל יש לתמוה דאין זה ענין לדבר הקודם דההיא דפרק נערה שנתפתתה הכי איתא בעי מוכרת ומקשה והבעי לך מוחלת וכהדר השתא מוכרת מבעי' לי מוחלת מבעי' ולפום ריהטא ה"פ השתא מוכרת מספקא לי כ"ש דמספקא לי מוחלת אבל אי אפשר לפרש כן דסהו' טעמא דקאמר התם ליבא למיפשט למוחלת דלא פקעה לא דפקעה וא"כ מאי כ"ש דקאמר ליה לא ה"פ השתא מוכרת מיבעי' לי וס"ד דאיכא למימר דפקע' כ"ש מוחלת דפשיטא ליה דפקע' ופרשי' ז"ל כן והתוספות ז"ל וכתבו דכה"ג בפרש ר"ת ז"ל בשלהי פרק המצניע גבי נקב בכרי טהרתו וכן בפרק כיצד הרגל גבי יש העראה לצרורות וכן בפ"ק דתמורה ובפרק האשה רבה עכ"ל:

לפעמים בעי בעיא ודעתו לשתי בעיות באת"ל כי הא דע"ז פרק רבי ישמעאל דבעי רב הכנונא ריתך כלי לע"ז מהו כלומר כלי ע"ז שנשבר וחזר ותקנו מהו ולענין טומאה ישנה קמבעיא ליה אי הדרא בדין טומאה דאורייתא או לא הדרא כדמפרש התם ואקשינן ותבעי ליה שאר טומאות דרבנן ומסיק הרא סנו חדא קא מיבעיא ליה והק טומאה דרבנן הדרא או לא הדרא ואת"ל לא הדרא טומאת ע"ז מאי כו' ודכוותיה פרק כיצד הרגל גבי יש העראה לצרורות וכן במקומות אחרים:

דרך הגמרא לקבוע בבעיא מה שנראה לו ששואל כמו שמצינו בפרק המקבל דבעו מרב ששת קבלן עובר בבל תלין או לא אומן קונה בשבח כלי וכו' ובהגוזל קמא מוקי לה בשליח דאגרת דלא שייך אומן קונה בשבח כלי וכתבו התוספות שהם שאלו סתם והגמרא מפרש שאלתו שסבור שמוה מספקא ליה וכ"כ בפ"ק דשבת גבי הזמינו לבית הכסא מהו:

אשכחן דבעי דבר שהוא פשוט ולא בעי אלא משום דאית ליה בעיא אחריתא כן מצינו פ"ק דחולין דבעי בגמרא שחט במקום נקב מהו והקשו התוספות דפשיטא דכשרה מידי דהוה אמצא חצי קנה פגום ותרצו דלא נקטיה אלא משום דבעי למבעי' אחריתי:

מצינו דבעי בעיא והיא מחלוקת בברייתא אלא שרצו לדעת פירוש הברייתא משום דסוברת דלא פליגי וסוברת דפליגי ומתוך בעייתו יתברר הדבר כן מצינו בפרק המוכר פירות דבעי רב כהנא מרב חמר חיוור מהו אמר ליה אל תרא יין כי יתאדם ובפרק ערבי פסחים תניא ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהם כדי רביעית אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן ר' יודא אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין ואמרינן בגמרא מ"ט דרי' דכתיב אל תרא יין כי יתאדם ופי' שם דמספקא ליה לבעיין דלמא ת"ק נמי בההוא ישן וחדש בעי נמי מראה יין ורבי יודא אע"ג דקאמר רבי יודא אמר פירושי קא מפרש כראשכחן בכסה רוכתי וא"כ הבעיא פשוטה או דלמא רבי יודא חולק כדמשמע פשטה ולת"ק חיוורין כשר ואז תפול הבעיא הלכה כמאן ומשני אל תרא יין כי יתאדם כלומר טעמא ברירה אית ליה לרבי יורא וא"כ כרידיה פסקינן · וכן מצינו דבעי בעיא והיא משנה מפורשת וכתבו התוספות דבעי משום דב"ה פליגי ושמא הלכה כוותיה בפרק הזהב דף מ"ד · פעמים דבעי תרי בעיי והב' פשוטה עם פשיטות הראשונה ומכל מקום בעי וכבר נתן רש"י בזה טעם אמרינן בפרק ב' דכתובות בעו מיניה מעולא יבם ואחר כך חילץ מהו לא עשה ולא כלום חילץ ואחר כך יבם מהו לא עשה ולא כלום מתקיף לה רב ששת השתא יבם ואחר כך חילץ לא עשה ולא כלום חלץ ואחר כך יבם מבעיא ומשני ב' מעשים הוו ופרש"י מי ששאל זו לא שאל זו · ולא שמע האחרון את הראשונה שלא נשאלו יחד בבית המדרש:

פעמים שהבעיות נשאלו יחד והגמרא סדרם כל אחד במקומה כן כתב רשב"ם בפרק ערבי פסחים:

בענין הפשטן לפעמים הבעיא לא פשטוה במקומה ופשטוה במקום אחר וכ"כ הרשב"א בפרק השולח ח"ל איכא בגמרא דקאי הכא בתיקו ומפשט' ברוכת' אחרינ' וחדא מנייהו לעיל דאבעיא לן מעוכב גט שחרור אוכל בתרומה

לפעמים שהיה יכול לפשוט מהמשנה ומביא הברייתא כדי לתקנה ע"פ דרכו כ"כ התוס' פרק מי שמת דף קנ"ט גבי נפל הבית עליו כו':

פעמים שברא שונה עלתה האבעיא בתיקו והדר פשטוה · בפרק השוכר דף ס"ח וז"ל אע"ג דפשטינן לה בפ"נ מכל מקום עלתה הבעיא בתיקו והדר פשטוה בבית המדרש וכה"ג מצינו בפרק המפלת גבי מחלוקת בעכור אבל בצלול לא פעמים שפושט מכח סתם לבר כמו שמצינו ברי' ברכו' דפשט יהוידע בן בניהו מבניהו בן יהוידע משום דמכתב' מלא מקום אביו היה:

הרבה פעמים בתלמוד האבעיין מבעי בעי ליה וכשהפשטן פושט לו אז האבעיין סותר דברי הפשטן ממשנה או ברייתא והרבה נבוכין בזה א"כ מה בעי תחלה מאחר שידע זו המשנה או הברייתא שהביא · וקבלתי מרבותיי שענין האבעיא היה הלכה למעשה שבא לידו ולא רצה להורות בפני רבו או בפני מי שגדול ממנו אף שידע לפי סברתו איך הוא הדין והנה הפשטן שהוא רבו פשט לו להיתר או לאיסור · אז מקשה עליו והא איפכא שמעינן · וזה הדרך לא יתכן אלא כשהבעיין הוא תלמיד של הפשטן אז נאמר שבא מעשה לידו · אבל בסתם אבעיא להו שהם בני ישיבה אז התירוץ הזה הוא בקצת דוחק · ויש עוד דרך להרץ שיש בדין אבעיא זו ב' עניינים והיה לאבעיין דרך אחר פשוט לאיסור או להיתר וכיוצא בו רק ענין אבעייתו היה על ענין השני · והפשטן שפשט אבעייתו סוכח מיניה דהפשיטות הוא אף לזה הדרך שהיה פשוט להאבעיין לאסור או להיתר יפשט בזה נמי כמו בענין השני · על זה מקשה לו ממשנה או ברייתא דהענין הראשון שהיה פשוט לו אינו כדקאמרת · זהו דרך נכון להמעיין שילמוד השמועה כן רק בתנאי שאל יצא מחוץ להאמת וישכיל ויבין היטב: לעולם בכל בעיא שתבא בגמרא הוי מסתכל לדעת צדדי הבעיא כי הנה השואל אינו שואל אלא כשיש לו באותה הבעיא פנים לכאן ולכאן ואותן הפנים הם שוקלים כי אם יש לצד כה מחבירו פושט אותה לאותו צד ולכן נקראין חלקי הסותר ולפעמים שישאל השואל שאינו יודע כלל אם אותו הדבר מותר או אסור ושיאל סתם ולשאלה כזאת אין צריך לבקש צדדין אמנם זאת השאלה אינה שאלת חכם וכאשר יהיו צדדי הבעיא מפורשים לא יחוש השואל לפרשם וכו' ואם הם נעלמים יפרשם השואל אי בעל הגמרא וכן יש לך להסתכל כאשר נותן להם מציאות השואל ומפרש אותם מה היינו מספקים בהם שהוצרך לומר:

כלל אלף הוא ענין המקשן ובו יצדק שם אלף על שם אאלפך חכמה כי כל מקשה צריך להעמיק ביותר כי אין לו כח להקשות רק אחר שיעמיק ויוכיח · והמתרץ יכול לתרץ ולדחות בקל בלי הכרח ולומר הכא במאי עסקינן וכיוצא בזה מה שאין כן המקשה צריך מופת זהו אל"ף והוא אותיות פרא שהוא אות או מופת:

אילימא נמצא בתלמוד שני קושיות ע"ד אילימא חדא שקושה שתי חלוקים ועליהם מקשה · ועוד אחרת שאינו מקשה על החלוקה האחת · וקשת האך הקשה על החלוקה הוא"ל ואיכא חלוקה אחרת דלית בה קושיא ודקארי לה אמאי קארי ליה וכי לא יראה המקשן דאיכא חלוקה אחרת ודרך ההגנה בזה שלא בא להקשות אלא לבאר · וכה אמר בזה הענין יש ב' חלוקות

והחלוקה

והחלוקה האמיתית מהם היא זאת תימא החלוקה האחרת לא אפשר כפני שיש עליה קושיא הלכך ביאור הדבר בדרך החלוקה והוארת דכל אילימא שכוונתו להקשות הוא כשמקשה לכל החלוקות ומזה התלמוד מלא :

אי קשיא ליהא קשיא לי כשאומר כך בתלמוד הוא כשמקשה קושיא אחת ומתרצה ואח״כ אומר אם יש קושיא אינה הקושיא שהקדמנו לפי שיש לה תירוץ מבואר אבל אם יש קושיא הקושיא היא כך · ולפעמים אומר אי קשיא לי הא קשיא לי ולא קרם קושיא כלל וכתב הרשב״א ז״ל שהוא זרות · וצריך לומר כשהמקשן יש לפניו להקשות שתי קושיות והאחת יש לה תירוץ מבואר לפעמים מקשה שתיהן ולפעמים אינו רוצה להאריך ולהקשות קושיא שהיא מבוארת התירוץ וזהו שכיון רבא לומר שיש לפניו שתי קושיות ומפני שהראשונה מבוארת התירוץ לפיכך אמר אי קשיא שאינה מבוארת התירוץ הא קשיא :

כתב הליכות עולם כל אי הכי שבתלמוד מתפרש הכי · אי אמרת בשלמא דלשון אי הכי משמע לדידך קשיא הא לדידי ניחא ניחא ואנו רגילין לומר אי אמרת בשלמא ע״ז הדרך · אי אמרת בשלמא לדידי לא קשה מה שאני מקשה עתה נהי דקושייתי הראשונה במקומה עומדת לא השת׳ דתירצתא ואמרת כך וכך קשיא כגון בריש כתובות גבי מן הסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בג׳ וכו׳ דאקשינן א״ה בג׳ נמי אתי ובעיל וכו׳ ולדידיה קשה ג״כ בג׳ נמי איכא למיחש דתתהרג · אלא דמפרשינן לה בא״א בשלמא הכי אא״ב לדידי דאמינא דאמרינן בתולה נשאת בד׳ תפ״נ ליכא למיחש בג׳ דלא כיוונו אלא להעביר על הדת והא עברו על תקנת ד׳ שהיא עיקר נהי דס״מ קושייתי הראשונה דנהגו לגמרי נעקרה במקומה עומדת · אלא אי אמרת דאמרי תבעל להגמון תחלה בג׳ נמי אתי ובעיל כיון דלהנאת עצמו כוונו וע״ז הדרך בכולא תלמוד עכ״ל · ומהריק כתב ע״ז ז״ל דע כשאין נהי הוא יותר משובח האי הכי דלאידך אוקימתא הוה ניחא טובא וכשיהיה בו נהי אעפי שקושיית הנהי תהיה גדולה ביותר וקושיית האי תכי תהיה קטנה מקשה א״ה שאינו מביט אלא בערך של אותה אוקימתא מרויח דלא תקשי ליה קושיא זו ואעפי שהיא קטנה רווח הוא · וכתבו התוספות ז״ל בסוף פרק הפועלים אהא דקאמר א״ה ד׳ ג׳ ננהו · האי א״ה אין בו אא״ב דמעיקרא נמי ה״מ לאקשויי הכי וכן יש הרבה בתלמוד עכ״ל · וכ״כ עוד בפרק כל הנשבעין גבי א״ה אפילו עבר זמנו כו׳ אע״ג דלא שייך אא״ב אין לחוש · וכ״כ הרשב״א ז״ל בפרק השולח א״ה ארפליג בשטרו וכו׳ אין בו אא״ב · וכ״כ הריטב״א ז״ל בפ״ק דמציעא א״ה פירי נמי לאו אא״ב היא אלא ה״ק אנחת לן חדא ואקשת לן חדא · וכיוצא בו בתלמוד א״נ דאפירוקי דלעיל סמיך עכ״ל · ובפרק כל כתבי כתבו התוספות ז״ל א״ה קשיא דרבנן אדרבנן אלא משום דהשתא פריך במכ״ש קאמר א״ה · ובפרק שני דעירובין א״ה היינו רבי יוסי כתבו התוספות ז״ל אע״ג דמעיקרא נמי איכא למיפרך היינו רבי עקיבא׳ היינו רבי יוסי ליכא למיפרך א״ה שהמקשה עצמו סבר הכי · ובפרק השוחט כתבו התוס׳ ז״ל אי הכי קשה דבכל ענין היה יכול להקשות וצריך למצוא טעם :

כתב הרמב״ן ז״ל לא מעתה הוה כמו אי הכי ובפרק שני דיומא גבי אלא מעתה זר שסידר המערכה לחייב כתבו התוספות לא ידענו למאן פריך ומאי אא״ב איכא הכא · קושיית לערבינהו וליתנינהו כגון בריש קרושין דתניא הרי את ארוסתי הרי את קנויה לי מקודשת הרי את שלי הרי את זקוקה לי מקודשת והקשה לערבינהו ולמה מקודשת מקודשת תרי זימני · וכן הרבה בתלמוד וצריך לדעת שכשבבות המשנה חלוקות בטעמם לא שייך למפרך ולערבינהו כ״כ התוספות ריש פרק ארוסה ואף על פי שעם כל זה לא נתיישבה המשנה שם כמ״ש התוספות מכל מקום הכלל במקומו עומד וכ״כ ר״י בברכות כי לכן לא עירבם מפני שפירושם או טעמם נבדל וכן הוא בתשובת מהר״י קולון תשובה פ״ז על מה שמצינו פרק עשרה יוחסין מלקין על החזקות וסוקלין ושורפין על החזקות כו׳ :

כל היכא דאיכ׳ איני והא כו׳ קושי׳ היא ובתמיהה קרינן ליה וה״ק איני וכי כך הוא והאמר פלוני וכו׳ ואיני לשון אין והאל״ף בחירק שהוא ענין כן כלשון התלמוד כן הסכמת הליכות עולם וכ״כ הר״ש סורילו בכללי תלמוד שלו וכתב הר״ש סורילו וכך היה לומר הרב רבי יצחק דיליאון ז״ל ובישיבות אחרות שלומדים איני האל״ף בצירי ור״ל אינו כדקאמרת · וקשיא לי דבשלמא אם הוא אין בחירק וקריאתו בתמיהה שייך לומר אח״כ והאמר ר׳ פלו׳ כו׳ אבל אם איני בצירי ואין קריאתו בתמיהה האי דקאמר אח״כ והאמר פלו׳ הוא׳ו הי׳ בדוחק :

היכי דמי כל היכי דמי שואל באי זה נושא נאמר הדין הזה כלומר מהו הנושא שבו הדין הזה · ולפעמים היכי דמי פירושו למאי נפקא מינה כגון שהנושא ידוע ושואל למאי נפקא מינה כלומר מה לי שיהיה כך עיין פרק הגוזל עצים בעי רמי בר חמא ואמר היכי דמי ופרש״י ז״ל למאי נפקא מינה :

כלל גדול למרנו הרא״ש ז״ל ריש סוכה וז״ל הגמרא דפריך לשמואל משום דמצי לשנויי מתני׳ אליביה אבל אליבא דשאר אמוראי לא מצי והכי אורחא דגמרא דלא מקשה אלא מאי דמצי לשנויי ע״כ · וכעין זה בפרק ערבי פסחים אשר הקשה שם על מה שאמרו אין עושין מצות חבילות מדתניא הנכנס לבית מ״ש מברך על היין ועל הבשמים וכו׳ ואומר הבדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו עד אחר המזון ומשלשלן כלן לאחריו אלמא עושין מצות חבילות אין לו שאני והקשו התוספות אדפריך מברייתא לפרוך ממתני׳ דאלו דברים ב״ש אומרים נר ומזון בשמים והבדלה · דמשמע דעושים מצות חבילות · ותרצו ז״ל משום דבעי לשנויי אין לו שאני כדקתני בברייתא ודרך הגמרא להקשות ממה שמוציא לתרץ בפשיטות עכ״ל :

לפעמים המקשן מקשה כמה קושיות בפעם אחת ואומר ועוד או ותו ולפעמים אינו מקשה רק קושיא אחת אף שיש לו להקשות טעמו של דבר כי כאשר ראה המקשה שהקושיא הראשונה יש עליה איזה דחייה אז מקשה ביותר והוא כדרך דלפעמים מתיב תלמידא אאמורא ואע״ג דכבר נשאר בתיובתא ופריך ולאו מי אותבינא חדא זימנא ומשני נימא סהא נמי תיובת׳ ופרש׳ ונ״מ דאי מיתרצא קמייתא תקום הא · אבל כשרואה המקשן שהקושיא הראשונה חזקה מספקת לבטל סברת שכנגדו אז לא יחוש להרבות בקושיות ללא צורך : הרבה פעמים תמצא שהמקשן מקשה והמתרץ תירץ לו הכא במאי עסקינן כו׳ אחר כך מקשה מברייתא אחרת ומתרץ לו הכא נמי כו׳ כמו התירוץ הראשון וכן הרבה בזה אחר זה · ולכאורה יש לתמוה דקארי לה מאי קארי לה · מאחר ששמע פעם אחת התירוץ מהתרצן א״כ מה מקשה תו וכי לא ידע שמתורץ כתירוץ הראשון וקבלתי שהמקשן הקשה כל הקושיות בפעם אחת דהיינו כל מיתיבי ותא שמע שמביא הביא כולם בבת אחת והקשה מהם והתרצן תירץ לו על כולם תירוץ זה הכא במאי עסקינן · רק הדרך סידר אח״כ כל ת״ש בפני עצמו כדי ליתן ריוח · אמנם בתוספות לא משמע כן בפרק כירה דף מ״ג גבי כופה עליו כלי שכתבו התוספות ז״ל כולהו דמייתי ידע המקשן דמצי לשנויי בצריך מקומו לא שרצה לידע באם יש לתרץ בענין אחר וכ״כ בפרק כל הכלים דף קכ״ג דאביי הוה ידע דהא משני ליה רבא הכי לעיל אלא דפריך לרבא אולי יאמר תירוץ אחר והיינו לדעת אם יש תירוץ אחר יותר מרווח דוגמא דאיתא בגמר׳ במסכת ב״ק פ״ד דף מ״ב דפריך א״ה לר׳ אליעזר נמי הכא נמי סבר דלמא אית ליה טעמא אחרינא דעדיף מהאי ובשארית יוסף הקשה על זה דבפרק כל התדיר דף צ״א הביא כמה ת״ש זה אחר זה · וכתבו התוספות דבכל אותם ת״ש צריך טעם מה קס״ד אחר שכבר תירץ לו אטו שבת למוספין אהנאי לתמידין לא אהנאי · ומאי קושיא דלמא רצה לדעת אם יתורצו לו תירוץ דעדיף · ונראה לתרץ עם כלל יפה אשר הורו לנו התוספות בפ״ד דקמא דף מ״ב והוא זה שלא נאמר דלמא אית ליה טעמא אחרינא אלא כשהטעם ההוא אינו טוב טעם אבל כשהוא טעם חשוב דליכ׳ למיפרך עליה מידי לא שייך למימר דילמ׳ אית ליה טעם אחרינא וכההיא דכל התדיר דאו התוס׳ שאותו תירוץ דאטו שבת כו׳ הוא טעם חשוב ולכך תמהו מאקס״ד וכו׳ עכ״ל : אין דרך הגמ׳ להקשות מדבר שאינו עומד ונדחה בריש ח׳ שרצ׳ כתבו התוס׳ ז״ל ואמר אביי וכו׳ בסקנ׳ דפירכ׳ דאביי ותימ׳ הוא כיון דלא קיימא שינויא דאביי היכי פריך מיניה ע״כ · אבל ק׳ דכפ׳

האשה

האשה שנת ארמלה דף כ"א כתבו התוספות בשם ר"ת דדרך הגמרא להקשות אפילו מדבר שאינו הלכה וכ"כ התוס' פ' השואל דף צ"ט וכ"כ הר"ן בפ' אין מעמידין דפרכינן מדבר שאינו הלכה וחירן בשארי' יוסף דשאני דבר שאינו הלכה לדבר שמציאתו בעצמו שקר בההיא דשמינה שרצים מציאת' שקר שהברייתא' אומרת אלא למה שמנו חכמים ואביי אמר שלא מנו ונפי זה סברת אביי החויה ולכן לא פרכינן מינה אבל דבר שלא נדחה מצד עצמו רק שאנו לא ק"ל הכי פריך התלמודא אליביה כדי לתרוצי מתני' אליבי' דלא תהוי תיובתא :

מצינו הגמרא מקשה על אמורא והיה יכול להקשות להאמורא שקדם באותה סוגיא וכן מה שהקשה לאותו שקדם היה יכול להקשות לזה וכתבו התו' בפ' מרובה דף פ"ז שכמו שהיקשו בבית המדרש הוקבעו בגמרא פעמים שהיה יכול להקשות לשני האומרים אשר באותו סוגיא ולא הקשה אלא למי שהקשו' אליו יותר בפשטות פ"ק דנדה דף ב' : כתב הרשב"ם פ' חזקת הבתים דף נ"ב וז"ל נקטינן מרבוותא כל היכא דאמרינן בגמרא תיובתא ותיובתא בטלו הברי' פי' שעליו התיובתא לגמרי אבל היכא דעלהה בקשיא לא בטלו דאמרינן לא הוה ברירא דבטלה שמועה זו לגמרי אלא דלא אשתכח פירוקא בהאי שעתא ותליא וקיימא ואע"פ כן אין נראה בעיני דל"ש תיובתא ול"ש קשיא דקאי אמלתא דאמורא חדא היא ולא הוי עיקר אלא לגבי תיובתא ממשנה או מברייתא שייך לומר דתיובתא ומפירכא דאמורא שייך לומר קשיא ע"כ · אמנם בפ"ק דבבא בתרא הפריך והא מבחוץ קתני קשיא וכתבו התוספות ותיובתא אינה דמצינן לומר כו' וכ"כ הרא"ש בפ' מי שאחזו וגדולה מזו מצינו בפרק תפילת השחר דף כ"ט דאמר רב נחמן אמר שמואל כל השנ' כולה מתפלל אדם הביננו חוץ ממוצאי שבת וממוצאי י"ט מפני שצריך לומר בחונן הדעת מתקיף לה רב זוטרא ונכללה מכלל הביננו ה' אלקינו המבדיל בין קודש לחול קשיא ואע"פ שאמר קשיא פסקו רב האי גאון והרי"ף והר"מבם והרא"ש והר"ר יונה כרב נחמן אמר שמואל וה"ר יונה נתן טעם לדבר דאפשר לתרץ אתקפתא דמר זוטרא עיין שם : כל דבר שנדחה ואינו נשאר במסקנ' אע"פ שיש עליו להקשות לא חש הגמרא לדקדק כמ"ש התו' פ' כלל גדול דף ע"א גבי מכלל דרישא מין א' שכתבו התו' שהיה יכול להקשות ולא חש להאריך כיון דלא קאי הכי וכ"כ התוספות בפ"ג דיבמות דף ל"ג :

מצינו קושיא והיא לא ממשנה ולא מברייתא אלא מכח המציאות כההיא דבפרק במה טומנין דפריך מ"ש מיחם ע"ג מיחם וכתב שם ר"י דלא מכח ברייתא פריך אלא ממעשה בכל יום שנותנים מיחם ע"ג מיחם וכן הוא הפי' בברייתא דרבי חייא סרפת וכן בתשעה מתענין והלא בעשר' מתענין וק"ל :

מאי שנא רישא ומ"ש סיפא וכיוצא בזה כשמקשה מ"ש בויפל חיענין והלא היה די לו בפעם א' לומר מ"ש רישא מסיפא או מ"ש סיפא מרישא ונראה דזה לא שייך אלא כשמסתבר ליה הרישא יותר מסיפא או הסיפא יותר מרישא אבל כששני הסברות שקולות אומר מ"ש ב' פעמים כלומר אם הסברא דרישא עדיף מ"ש סיפא ואם הסברא דסיפא עדיף מ"ש רישא כך היה נראה בעיני אמנם בפרק מי שאחזו דף ע"ה לא משמע כן דתניא ה"ז גיטן והנייר שלי אינה מגורשת ע"מ שתחזיר לי הנייר הרי זו מגורשת ונפריך בגמרא מ"ש רישא ומ"ש סיפא כתבו התוספות דקשיא ליה רישא ובפרק מי שאחזו דף ע"ג על הא דתניא אם מתי מחולי זה הפריך בגמרא מ"ש ומ"ש פרש"י דרישא קשיא ליה :

ז"ל שארית יוסף כל קושיא אשר מינה נבה היא קושיא יותר חזקה מאשר ממנה לזולתה וכ"כ הרשב"א בתשובותיו והדבר מבואר מנפשו וכן יראה מהתוספות פרק המוציא יין דף ע"ט גבי מה ששנינו קלף כדי לכתוב פרשה קטנה דפריך גמרא מן הברייתא מרישא והדר פריך מסיפא וכתבו שם התוספות דה"מ למפרך ברייתא גופה רישא לסיפא ותרצו בשם ר"י שכן מצינו בהמפקיד גבי רמי גזל אנזל אבל רש"י נראה לו כל זה דוחק וכתב ז"ל והא סיפא כו' וקשיא רישא אסיפא ע"כ ונפקא מינה שכאשר יקשה הקושה ממשנה לזולתה או מן הברייתא והיה יכול להקשות במשנה מינה ובה או בברייתא מינה ובה ולא הקשה שצריך למקש טעם לפחות לדעת רש"י והרש"נאו דאלו לפירש ר"י אין כל כך קפידא עכ"ל :

ורמינהו דרך התלמוד כשסותרת ברייתא לברייתא אומר ורמינהי ר"ל שמפילה זו לזו וזו לזו וזה לפי שכחן בשוה בי בשמקשה לאמורא אין לומר ורמינהי דבחה דברייתא טפי ואומר מיתיבי דחוה פירכא לאמורא דאין ירמה אהדדי דודאי האמור הוא המוקשה וכשמקשה המשנה או הברייתא מרידיה להדיה אין דרך לומר ורמינהי אלא קשיא רישא אסיפא וכבר ימצא שמקשה רישא אסיפא בלשון ורמינהי ביבמות דף פרק ב"ש דף ק"ח גבי הממאנת באיש וכו' וכן שאמר ממשנה לפסוק ורמינהי בפרק איזהו נשך דף ע"א גבי גר תושב האסור לענין רבית מאי היא דכתיב ובי ימוך אחיך וכו' ורמינהי לווין מהם כו' ולשון ורמינהי מלשון ירה בים :

ומצינו שמקשה מברייתא לברייתא אחרת בלשון מיתבי בפרק הגזול עצים ת"ר הגזלנים ומלוי רבית וכו' מתיבי הניח להם אביהם בו' ת"ש הגזלנים וכו' וזה תימא דמאי אולמיה דהאי דפריך עלה כלשון מתיבי מהאי ולא הוה ליה לומר אלא ורמינהי ושמא משום דבברייתא קמייתא קתני והמקבל מהם אין רוח החכמים נוחה הימנו מתיב עלה דמשנשתא היא וכו' דאין סברא לומר שאם באו להחזיר שלא יקבלו מהם א"נ כמ"ש התוספות ז"ל דפריך מפתם ברייתות שסידר רבי חייא תלמידו של רבי :

ז"ל הליכות עולם כל מיתיבי ורמינהי ומתקיף והוי לשון קושיא הם אלא שהם מתחלפי' בענין שלשון תיובתא שייך כשהמקשה משיב על האמורא מכח משנה או ברייתא כי האמורא אין לו כח לחלוק על התנא ומצינו לשון תיובתא על התנא מן הפסוק בי"ז פ' אין מעמידין במחלוקת רבי אליעזר ורבנן מתיבי ויאמר משה גם אתה תתן בידינו וכו' וכן במקומות אחרים ולשון אתקפתא שייך כשמקשה למשיב האמורא מכח פלפול וסברא בעלמא ולא מכח משנה וברייתא וכן הוא ענין פריך ומגדף הנמצא בהרבה מקומות כגון פריך רב אחאי בפ' החולץ ומגדף רבי אבהו פ' אין מעמידין ומפני שנוי וזרות הלשון שלא נמצא כן בחבור האמוראי' רבינא ורב אשי יש מי שאומר דהנך רבנן רב אחאי ורבי אבהו לאו אמוראי נינהו אלא מרבנן סבוראי הם שהוסיפו קצת תוספות בתלמוד כגון בריש קדושין שכל הגמר' עד כסף מנלן מדברים שהוסיפו הוא מצינו מתקיף שאינו מקשה לשום אדם אלא לעצמו שהוא תמה בעצמו על דבר משנה וידוע שהוא אמת אלא שמתמיה לדעת טעמא כגון בריש המפקיד מתקיף לה רמי בר חמא הא אין מקנה רשב"ל וכו' ופרש"י ז"ל מתקיף ליה רפי אמתני' קא מתמה כו' ומיהו תבריתות רוצה לישב השטה כשאר מתקיף דעלמא ואומר דרמי מקשה על לשון התלמוד דעביד דההם צריכותא אי תנא בהמה ה"א בהמה הוא דמקני ליה כפילא אבל כלים דלא נפיש טרחייהו אימא לא מקני ליה כפילא וכו' כלומר הבעלי' לא מקנו ליה לשומר כפל וכו' א"ב תלי טעמא בקנין וע"ז מתקיף והא אין אדם מקנה רשב"ל ואמתני' גופה לא קשה רה"א טעם' דמתני' דקתני נמצא הגנב משלם למי שהפקדון אצלו דלא תלי בקנין אלא בתקנת חכמים הוא כמוההיא דלעיל השוכר את הפועל ולקש כנו אחריו כו' ע"ש ולשון קויה הוא היא סוגית התלמוד ומשא ומתן בדברי המשנה כדאמרינן בעלמא הויות דאביי ורבא הוו בהו רבי אבהו הוי בה רבי יוחנן והוינן בה והרבה כיוצ' בהן עכ"ל· וז"ל מהרי"ק פ"ש יש מי שאומר דהנך רב אחאי ורבי אבהו לאו אמוראי נינהו יהתוספו' ז"ל בריש כתובות חלוקים ע"ז ומצינו לשון אחר והוא תהי בה רבי יוחנן פרק סרובה דף יע"ו ופרק הדר ופרש"י תהי לשון מריה כמו נרת תיהא כלומר מחשב ומעיין לדעת טעמו של דבר וכן פרשב"ם ז"ל בפר' חזקת הבתים ומ"ש ומצינו מתקיף כו' ומיהו הבריתות כו' ואני אומר שנמצא מקום שאין לו בית מנוס בפ' מציאת האשה דף ס"ה דתנן התם בושתה ופגמה שלה ור"י בן בתירא אומר שיש לבעל חלק בהן מתקיף רבא בר חנן אלא מעתה וכו' ופרש"י ז"ל מתקיף אדרבי יהודא בן בתירא ובפ"ק דקדושין דף ה' מתקיף דרב פפא אברייתא

נראה מכאן דלשון אתקפת׳ אינו לשון קושיא על מה שאמר קודם דהא הכא ודאי דברי משנה ובריתא הם אמת אלא שקשי׳ אצלו ואינו יודע ליישבם וכן נראה ממ״ש התוספות ז״ל פרק אלמנה ניזונית דף צ׳ ד״ה דבור אלמנה שתפסה מטלטלים וכו׳ דההוא מתקיף דאמר התם אינו אלא אתקפתא בעלמא וליה לא ס״ל עכ״ל:

מאי לאו תיבת מאי פירושו מהו ברדך המורגל בבעיות דבעי׳ הכא מאי דפירושו מהו כלומר אם דינא כך או כך וכן במאי עסקינן ע״כ בכל מקום דאיתא בגמרא מאי לאו צריך ליתן הפסק בין תיבת מאי לתיבת לאו כלומר מהו עניינו של זה לאו לשון כתמיה וכי אינו כך וכך:

מאי בינייהו היא שאלה על מחלוקת אמוראים בטעם הדין ושואל מהו הדין שיש ביניהם עד שבאו למחלוקת בטעם דדינא והיא שאלת מה נפשך אם אין להם מחלוקות בדין למה באו למחלוקות בטעם שיהיה טעם זה או טעם זה ואם יש להם מחלוקת בדין מהו הדין שיש ביניהם עד שבאו למחלוקת בטעם:

ושאלת במאי קא מפלגי יהו׳ על שיש להם מחלוקת בדין וזהו כמו שאלת מה נפשך אם אין להם מחלוקות בסברא למה באו למחלוקת בדין ואם יש להם מחלוקת בסברא באיזה סברא קא מפלגי עד שבאו למחלוקת בדין ולפעמים נמצא מאי בינייהו דהוה כמו במאי קא מפלגי ואינו רוחק כי לשון מאי בינייהו אפשר להזור אם לשרש אם לענף אם לשרש דמאי בינייהו הוה כמו במאי קא מפלגי כלומר מאי היא הסברא דפליגי עלת דמ״ס כך ומ״ס כך עד שבאו למחלוקת בהאי דינא ואם לענף ר״ל מהו הדין שיש ביניהם כמ״ש בריש ניט״ן מ״ט אמר רבה לפי שאין בקיאין לשמה ורבא אמר לפי שאין עדים מצוין לקיימו ואמרינן מאי בינייהו איכא בינייהו כו׳ וכן הרבה והתלמוד מלא בזה ואף על גב דלשון מאי בינייהו ולשון במאי קא מפלגי לא מסיימי הכוונה בחדא מינייהו עד שאפש׳ לפרש דבין דפליגי בדינא בין דפליגי בטעמא יכול לומר מאי בנייהו או במאי קא מפלגי אפ״ה שאלת מאי בינייהו מדוייקת כדמפלגי בטעמא לפי שהכוונה לומר אין ביניהם שום דין ולמה פליגי בטעמא ואם נמצא מאי בינייהו על פלוגתא דדין הוא זרות כפי טבע הלשון כן מצאתי אמנם יש הרבה מאי בנייהו שפירושם במאי קמפלגי בפ׳ איזהו נשך דף ס״ג גבי מה לי הן ס״ל דמיהן דפליגי רבי יהודה ורבנן בנושה בחבירו מנה ועשה שדהו מכר וכו׳ מ״ב אמר רבא צא א׳ כריבית א״ב ובמאי פליגי וכן בפרק הזהב אלא לרבי יוחנן מאי איכא בין ר״ש לרבנן פר״שי במאי קמפלגי ומה טעם נותנים לדבריהם ובפ״ק דסנהדרין ופלוגתא דתני תנאי אין מביאין ירק סח״ל וכו׳ מ״ב ופר״שי במאי קא מפלגי ובסוף פרק הישן כתבו התוספות ז״ל בפיל קשור כ״ע וכו׳ לשון התלמוד משונה כאן משאר מקומות דרבי זירא ואביי מפרשי טעמא דרבי עקיבא וה״לל מ״ב והוא מפרש והולך בלשון פליגי כתב עוד בפרק בנות כותים דף ל״ה ובפ׳ המפלת דף כ״ב ובפרק המוצא ובפרק חזקת הבתים דף מ׳ מאי בנייהו איכא בנייהו סתמא וכתבו התוספות ז״ל ק׳ לר״י מאי בעי הא בהדיא חולקים בסתמא וכתב הרשב״א ז״ל איכא למימר מ״ב לאו דוקא אלא בע׳י לפרושי דפליגי בסתמא כדמשמע ובעי למפלג עלה בסמוך:

הא דפלו׳ לאו בפירוש אתמר אלא מכללא איתמר לפעמים התלמוד מקשה ואי מכללא מאי כו׳ ולפעמים לא מקשה הענין הוא דלא שייך להקשות ואי מכללא מאי אלא היכא דשואל הא דפלו בפירוש אתמר או מכללא ומייתי כללא ומסיק בפירוש ארתמר אז שייך למפרך ואי מכללא מאי משום דכיון דקא טרח ומהדר לאפוקי דבפירש אתמר ולא מכללא נראה שיש גריעות בכלל כי ההיא דבפרק הבא על יבמתו א״ר יעקב בר אידי אמר רי״בל הלכה כרש״בי א״ל ר׳ זירא לר׳ יעקב בר אידי בפירש שמיע לך או מכללא שמיע לך מאי כללא דאמר רי״בל עד א״ל בפירש שמיע לי ומקשה ואי מכללא מאי ומתרץ דא״ל שאני התם כו׳ וכן כל כה״ג אבל בכל מקום שאומר לפי האמת הא דפלוני לאו בפי׳ אתמר אלא מכללא אתמר כגון ההיא דשבועות פ״ג אמר רב פפא הא דרבי אבהו לאו בפירש א.זמר אלא מכללא אתמר כו׳ ורכוותיה טובא בכל כה״ג לא שייך להקשות ואי מכללא מאי משום דקושטא קאמר: מאי כללא צריך לקרות בנקודה ציר״י כלומר מאי זה כלל נשמע זה:

מתיב פלוני לסיוע לפלוני לפעמים לא קאמר אלא מתיב נרידא ולפעמים אומר מתיב פלוני לסיוע לפלוני כי הא דבתרא פרק חזקת הבתים כתיב רבא לסיוע לרבא זכו פירש רשב״ם ז״ל דבלשון הזה אמרה בבית המדרש וכן תניא כוותיה דרבא ותיובתא לאביי:

תא שמע מדרך התלמוד כשבא להקשות לאמורא מברייתא או ממשנה תחילה אומר מיתיבי וכשבא האמורא לתרץ הבריתא או המשנה ובא עליו המקשן להקשות ממשנה או ברייתא אחרת אומר ת״ש כלומר אם הקושיא שהקשיתי לך תרצת אותה תבוא ותשמע הקושיא שיש לך ממקום אחר ואל תדמה בנפשך שאין לך להקשות נגרך אבל כשבא התלמוד להקשות בתחל׳ לאמור׳ אינו אומר ת״ש אלא מיתיבי ולפעמים תמצא שבתחילה אומר ת״ש מפני שבתחלה הקשה קושיות אחרות מבריתא לאמור׳ אחר בלשון ת״ש והשתא שמביא אמורא אחר ומקשה עליו מאותה בריתא אומר ג״כ ת״ש: לפעמים מסייע לאמוראי ומתחיל ג״כ ת״ש והלשון סובל שניהם כי לשון ת״ש פירושו בא ותשמע מה שאומר לך הן לאקשויי הן לסייעו הן לפשוט בעיא:

כפ״ג דמכות אמר רב גידל אמר רב זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה לוקה מתיב רבא וכו׳ אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב גידל אמר רב זר שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור וקשה אמאי אצטריך לשבוש מימרא דרב לימא רב תנא הוא ופליג ומהרי״ק כתב בכלל תלמוד שלו וז״ל ותירץ הריטב״א ז״ל דטעמא משום דהא מתניתין בת״כ דהיא ספרא דבי רב ולי נראה לתרץ בע״א דשאני הכא דרב גידל אמרה משמיה דרב וטפי עדיף לומר דטעי רב גידל מלומר רב תנא הוא כו׳ עכ״ל עוד כתב מהרי״ק ח״ל דע שמצינו דבר סתמיה דמתיב לרבי מברייתא ומסיק בתיובתא בפרק המפלת בעא רבי יוסי מרבי המפלת כמין עורב ושליא קשורה בו מהו א״ל דבר שאינו שאלת איתיביה המפלת בהמה חיה ועוף וכו׳ תיובתא וכתב הרשב״א ז״ל בזה מסתברא דרבי הוא עצמו דחזר והודה דברית׳ הוה תיובתי׳ דאי לאו הכי היכי מותבינן מברייתא לרבי אי רבי לא שנאה רבי חייא מנא ליה וכתב דההלכה כאותה ברייתא עכ״ל ואין דעתי נוחה בתירוץ הזה דא״כ לא הוה שתיק תלמודא לומר דברים כהוייתן ורש״י ז״ל כתב תיובתא דרבי דאמר דבר שאינו שאלת עכ״ל ונראה שנתכוון לתרץ תמיהא זו שאלו היה דבר התלוי בדין היינו אומרים אם רבי לא שנה ר״ח מנ״ל אבל דבר התלוי במציאות אם ישנו אם אינו אין לרבי יתרון על שאר בני אדם וידע התלמוד שדברי הבריתא אמת שהוא דבר שישנו ולי נראה לתרץ בע״א דהא דמסיק תיובתא ה״פ אותה ברייתא סוקשת ולית הלכתא כותה דכי אמר אתיבי להקשות לברייתא הוא דאתא ועי״ל דלא לרבי הוא דמתיב אלא לרבי יוסי בן שאול שאמר כן משמי׳ דרבי דמכח ברייתא זו שמעינן דלא היו דברים מעולם עכ״ל:

הרבה מקומות מצינו בתלמוד במחלוקת שני אמוראים שהמקשן מקשה בתחילה על אמורא א׳ ממשנה או ברייתא והמתרץ מתרץ לו והדר המקשן ומקשה על האמורא השני ממשנה או ברייתא אחרת והנה יש קושיא בלא מחלוקת האמוראים איך הבין המקשן המשניות או בריתות הסותרות זו את זו לפי הבנתו ולמה לא רמי אותם אהדדי בלא אלו האמוראים ויש לראשי ישיבות הרבה דרכים על זה לתרץ על דרך חידוד אבל שלא ליצא ממרכז האמת אני אומר שאם נוכל להמציא סברא שלישית כמו מכריע בין שני הסברות של האמוראים החולקי׳ למשל זה האוסר׳ אוסר לגמרי בכל הצדדים וזה מתיר לגמרי בכל הצדדים והמקשן היה סובר לאסור בצד אחר ולהתיר בצד אחר ובזה היה ניחא ליה המשניות או הברייתות הסותרות אבל לאינך אמוראי

תרווייהו

תרווייהו קשה והו הדרך ישר באם המצא ימצא כן ואף אם לא אין שום רוחק בעיני לומר שהם תרי גברי והתרצן נתהפך למקשן וכו׳ צאני מאמין בכל שטת התלמוד שאף שאומרים סתם מקשן סתם תרצן מ״מ הכי יש שייכות לומר המקשן לעולם היה מקשן ולא היה יודע לעולם שום תירוץ וכן התרצן לעולם הוא מתרץ ולא היה קשה לו לעולם שום קושי׳ צא הענין הוא אלו שני בני עליה עסקו ביחד בפלפולם להבין ולירד לעומק הענינים ולפעמים היה זה מקשה וזה מתרץ ולפעמים איפכא כדרך שנים שעוסקין בתורה ביחד:

כלל למד זה הוא כלל התרצן שרי לו בלימיד בעלמא לומר הכא במאי עסקינן ואין צריך אות או מופת וראיה לדבריו איבעית אימא ואיבעית אימא לפעמים כשמביא תירוץ אחר ואב״א ולפעמים בשני התירוצים אומר א״בא ואב״א וכתב הר״ש סודילו ונראה כי כשאומר בתירוץ השני ואב״א שיותר טוב הוא התירוץ השני ויש רוחק מה בתירוץ הראשון וכשאומר בשניהם אב״א שני התירוצים הם שוין שכל כך יפה זה כמו זה ואשכחנא דוכתא דקאמר ואב״א ואב״א ויש מחלוקת בין הפוסקים איכא דמפרשי הנך אב״א לא פליגי אהדדי והלכה כתרווייהו ואיכא דמפרשי דפליגי אהדדי והלכתא כאב״א בתרא בפ״קמא דכתובות אמר רב הונא אמר רבי אבא בר זבדא אמר רב אחת בתולה ואחת אלמנה טעונה ברכה כו׳ כו׳ אלא הא דהנן כו׳ אב״א ואב״א ועיין בר״ן באורך שם מחלוקת הפוסקים ע״כ:

ומצינו שאומר אב״א בלי שאמר תשובה אחרת לא לפניה ולא לאחריה בפרק השותפין שנדרו והר״ן והרא״ש ז״ל והרש״י דחק זה ולפיכך הם גורסי׳ אלא במקום אב״א ובפרק מציאות האשה אמרינן כן עליו קשיא ואב״א ברוחבא פריכא.

כשהתלמוד מתרץ תירוץ א׳ וסתרינן ליה והדר בעי לפרוקא פירוקא אחרינא אמרינן בתירוצא בתרא אלא שהלשון לא מורה שהתירוץ הראשון דחוי שכך משמע לא כך אלא כך ונראה דתיבת אלא מורכב מב׳ תיבות אל לא והוא מלשון הארצות האל כלומר אלה הדברים שקדמו הן לא:

ואם הרב המתרץ הוא היה המקשה בעצמו שייך לומר אלא ואע״פ שלא קדם לו תירוץ אחר בשבת כפר׳ במה בהמה יוצאה כי מתקיף לה רב יוסף וכו׳ וכתבו שם התו׳ ז״ל לפי שרב יוסף עצמו היה מקשה שייך לומר אלא והרי״ק ז״ל כתב וז״ל ודאי נראה לתרץ בענין אחר דשאני התם שכשרב יוסף הקשה לרב הונא אמר אלימא ולכן יבא לשון אלא יפה דה״ק מ״ט דרב הונא אליבא כך וכך קשיא אלא ע״כ היינו טעמא דרב הונא והוה כאלו תירץ תירוץ אחר וסותר אותו וכענין זה י״ל בפרק האיש מקדש גבי שליח לדבר עבירה מכלל דלת״ק אפילו בדיני שמים פטור אלא דינא רבא ודינא זוטא איכא בניהו רוק והשכח עכ״ל: כשלא הוזכר שם אסיפא תחילה בתירוצא קמא אינו אומר האמורא אח״כ אלא כ״כ התוספות בפ׳ ד׳ אחין גופא אמר שמואל חלץ לאחיות לא נפטרו צרות כו׳ וכ״כ בפרק המוכר את הפירות ובפרק ר״א דאורג וכ״כ רשב״ם ז״ל בפ׳ חזקת הבתים: ולפעמים תירוצא בתרא מתרץ סתם תלמודא ולפיכך אינו אומר אלא דלעולם אמורא קמא עומד בתירוצא עיין בפ׳ חזקת הבתים דקאמרינן וליחוש דילמא דאקני שמיצת מינה וכו׳ ע״ש בתוספות לפעמים מצינו שאע״פ שחוזר מסה שאומר אינו אומר אלא עיין בתו׳ פ׳ השוחט שכתבו וז״ל התם לחומרא השתא חזר בו בכל מה שתירץ והוי כמו אלא וכפ״ק דנידה כתבו התו׳ ז״ל כדרב פנחס הוי כמו אלא אע״פ שאין כתוב בספרים אלא וכמין זה יש בפרק אע״פ באמרו יקדשו ידי לעושיהם דאין בספרים אלא ובנדרים יש בספרים אלא עכ״ל וכן כתבו עוד בפרק שני דנזיר וכ״כ בפרק הזורק שהרבה מצינו בתלמוד שחוזר בו ואינו אומר אלא וכ״כ הרמב״ן ז״ל בחידושי בבא בתרא דאף על גב דליכא בניסחאי אלא יש לנו ביוצא בזה בתלמוד הרבה ומצאתי בשם הרב רבי יצחק דיליאון ז״ל דאין צריך לאומרו לפי שמלת אלא באה להורות חזרה מכח שאמר ובמקום שהחזרה היא מבוארת אם אמר אלא אינו מן הקושיא למה אמרו אף על פי שחזרה היא מבוארת ואם לא אמרו אינו מן הקושיא למה לא אמרו דאינו מוכרח במקום שהחזרה מבוארת לאומרו עכ״ל:

ומצינו שאומר אלא ולאו דוקא בפרק דם נדה אלא אמר רבי אבא דומי׳ דעצם כו׳ וכתבו התוספות ז״ל אינו חוזר מסה שאמר אלא מפרש והולך מעט מעט:

בכמה מקומות בתלמוד חסורי מחסרא והכי קתני ידוע שהדבר השלם הוא אשר לא יקבל לא הוספות ולא חסרון ותורתינו היא תמימה וא״כ איך אומר על המשנה שהיא חסירה ומצאתי בספר שארית יוסף שכתב בשם הר״ר מתתי׳ הצרפתי שכשאומר הגמרא חסורי מחסרא שאין שם שום חסרון בפועל כי איך נאמר שהתנ׳ חסר והאומ׳ שהמשנה חסרה אחד בסמניה חייב אבל ראוי שנאמר שרבי סדר המשנה דרך קצרה ובאותן תיבות שבמשנה די להבין כוונת התנא והוא לא בא לבונן האבנים ולעילם אותו חסרון שאומר חסורי מחסר׳ בכח לשון המשנה עומד כי רוח אלהים עמת לא חסרה דבר והחסרון הוא כתיקון וידעתנו עכ״ל וע״ז נאמר כי לא דבר רק מכם ופי׳ רז״ל לא דבר רק ואם הוא רק הוא מכם וכדמות זה מצאתי בספר הבטחון של הרמב״ן ז״ל שכתב וז״ל יש פסוקי׳ הרבה שאנו צריכי׳ להוסיף בהן תיבה א׳ או שנים כדי להבין פשוטו ולא מפני חסרון המקרא אלא מפני חסיוננו שאין אנו מבינים לשון קודש לא כענין שירמה ללשון שאנו שוקעי׳ בו בגלות בעונותינו עכ״ל ולכאורה דברי תוספות סנהדרי׳ זה בפרק הזורק דף כ׳ אמר רב אשי חסורי מחסרא כו׳ וכתבו התוספות אין זה חסרון ממש שהמשנה כמות שהיא שנויה יש לפרש כן אלא כדי לפרשם קאמר בלשון חסורי מחסרא ע״כ הרי שמשמע מדברי התוספות דבעלמא כשאומר חסורי מחסר׳ רצה לומר חסר ממש אבל הכא כדדייקת שפיר לאו הכי הוא לא כוונתם הוא דאפילו לפי שכל הבנתינו היא מובנת כמות שהיא ואין אנחנו צריכין לפרש אותה כאלו היתה חסירה ולא הוה לולתלמודא לומר שם בלשון חסורי מחסרא אלא היה לו לומר הכי קאמר וזהו החילוק שבין הכי קאמר לבין חסורי מחסרא כי כשאומר הכי קאמר עושה פירוש על המשנה כמות שהיא ואף שהפירוש הוא רחוק מ״מ מובנת להתרצן כמות שהיא אבל כשאומר חסורי מחסרא אז אומר התרצן פירוש המשנה נעלם ממני לפרש אותה כמות שהיא שנויה וכודאי אין לפרשה בענין אחר אלא כאלו היא חסירה והיתה נשנית בזה הלשון וכך היא כוונת המשנה והחסרון בכח לשון המשנה עומד ונעלם ממנו איך עומד בכח הלשון אבל מ״מ האמת הוא שכוונת המשנה היא כאלו היו אלו התיבות נכתבות בה:

והנה ענין שאינו אומר התלמוד חסורי מחסרא אלא להוסיף אבל להחליף דבר והפוכו לא כדמוכח בפ״ק דכתובות גבי בריתא דכל שלא נהג כמנהג זה אינו יכול לטעון טענת בתולים ואמר אביי תני כל שנהג ואמר ליה רבא והא כל שלא נהג קתני ופלפים מ״ש ניחא לפי שחסרון דברים עומד בכח לשון התנא אבל דבר והפוכו מסתמא אינו עומד בלשון התנא אבל דבר והפוכו כסתמא אינו עומד בלשון התנא אבל הליכות עולם כתב על זה דלהחליף דבר והפוכו לא הטעם שאדם טועה בנירכא לחסר ע״י שכחה אבל להחליף דבר והפוכו לא וכן פירש״י פ״ק דסנהדרין עכ״ל הרי משמע מדבריו דהם רי מהכר הוא הסר ממש ושכח התנא אלו בבריו וכן נראה מדברי מהרי״ק בכללי תלמוד שלו וז״ל ויש לחסוה למה היה חסרון במשנה שהוצרך לומר בקצת מקומות חסורי מחסרא וה״ק ולמה לא שנאת כתקנת וז״ל שהטעם מפני שכששנו שוני׳ על פה נרמה השכחה בקצת מקומות ושכחו קצת תיבות ולא רצה ר׳ לכתוב אלא בלשון שהיתה שגורה בפי רוב התלמידים ע״ד משנה לא זזה ממקומה וסמך על המעיין שיבין בחסרון והניה וכ״כ התוספות ז״ל בפר״ק דנזיר דף י׳ דדוק׳ היכא דמוכח החסרון יש כח להוסיף על לשון המשנה עכ״ל אמנם מה שנראה בעיני כתבתי ומ״ש התוספות יש כח להוסיף על לשון המשנה אינם רוצים לומר הוספה בפועל אלא בכח כלומר לפרש אותה כאלו היו בה אלו דברים הנוספים גם מה שכתב הליכות

תיעולם שאדם טועה בגירסא לחסר על ידי שכחה כו' הלשון לאו דוקא · אלא הכוונה כמה שדרכן של בני אדם לטעות ולשכוח בעל פה בגירסא · זה דרכו של תנא לכלול זה בתוך מליצת לשונו והדבר זה עומד בתוך דבריו רק שנעלם ממנו אבל להחליף דבר והפוכו לא ומזה יובן טעם אין אומרים חסורי מחסרא בראש המשנה וכתב הר"ן בריש נדרים לפי שאין אדם שוכח ומחסר בריש דבריו כלומר כל מה שאין דרכן של בני אדם לשכוח אין דרך התנא לכלול זה ולרמז במליצת דבריו כי כל מה שדרכן לשכוח הוא מילתא זוטרתי ויכול התנא לכלול זה במליצות דבריו וקל להבין :

ולפעמים דרך לשכוח אפילו להחליף בין הן ללאו דהיינו לשכוח תיבת לא ואז הוא דבר והפוכו · אבל אין דרך לשכוח ולהוסיף תיבה להיות הענין בהיפוך · לכך לא מצינו חסורי מחסרא בדבר והפוכו דהיינו לשנות מלאו להן כמו שהבאתי לעיל והא כל שלא נהנ קתני אבל לשנות מהן ללאו הדרך הוא לשכוח ולהשמיט תיבה ובזה ניחא הא דאיתא בפ"ק דנזיר דתנן אברה פרה הריני נזירה אם עומדת אני ומוקי לה רבא דאמר הריני נזיר אם לא עמדה כו' ולכאורה קשה דהא אמרינן דלהחליף דבר והפוכו לא · אלא יש חלוק בין השמטת תיבה להוספת תיבה דהשמטת תיבה דרכן של בני אדם להשמיט אבל לא להוסיף וכבר כתבתי כל מה שהוא דרכן של בני אדם דרכו של התנא להבליע במליצת לשונו · רק שהמליצה נעלם ממנו · ואנו מתרצים כאלו היה מחסרא :

מצינו כשרמיאת התנא אהדרי דהיינו שאמר במקום אחר בשם פלוני בענין אחר מתרץ הא דידיה הא דרביה ולא סבירא ליה ופעמים מתרץ על כי האי קושיא תרי תנאי ואליבא דפלוגי כמו תרי תנאי ואליבא דרבי אליעזר בריש ברכות וכן בבוליה תלמודא · דהיינו חד אמר מר אמר הכי ותר אמר מר אמר הכי · ואין חס ושלום לחשוד אחד מהם משקר · כי נאמנים הם בבית יי' וכל אחד מה שאומר בשם רבו הוא אמת רק זה שמע מה שאמר רבו מתחלה ואחר כך חזר הרב מדבריו ולא היה זה אצל החזרה ואידך היה אצל החזרה · ובמסכת יום טוב פ"ק אין צדין בפלוגתא דרב לוי ואמר רב לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת דאנא ולוי הוה יתבינא קמיה דרבי כי אמר רבי להא שמעתתא באורתא אכר מותרים באכילה בצפרא אמר מותרין לקבל אנא דהוי בבי מדרשא ושמעתי הדרי ביה וקבלתי ולוי דלא הוה בי מדרשא לא שמע ולא הדר ביה :

וליטעמך זה רגיל בתלמוד בכמה מקומות · וז"ל מהר"ר יוסף קארו כתב הר"ר יצחק קאנפנטון ז"ל בדרכי התלמוד אשר לו שהחילוק שבין קושיות וליטעמיך לקושיית ולדידך מי ניחא שכשהקושיא עצמה שהקשה לו קשה גם למקשה אומר ולדידך מי ניחא אבל כשאין קשה לו אותה קושיא עצמה אלא אחרת אומר וליטעמך והוא דקדוק נאה וכן יש ללמוד ממה שפרש"י ז"ל בפרק בית כור דף ק"ו גבי אמר לך רב הונא וליטעמך הגיעו קתני אדמקשת ליה מרישא תקשי לך מסיפא · ובריש פרק אף על פי אומר ול טעמך ביאה בלילה הראשון ב ממא ליתא והיא הקושיא בעצמה שהקשה לו ת"ל ליישב השיטה דכשאומר ולדידך מי ניחא מסיק בתר הכי אלא מאי אית לך למימר כך וכך לדידי נמי וכאן אין כוונתו אלא לאוקמה בחיבת חופה ולא בחיבת ביאה להכי לא אמר ולדידך מי ניחא עכ"ל · וליטעמך הם שתי תיבות ולי טעמיך כלומר הטעם שלך שאתה מתרץ מה שאני מקשה לך זה הטעם הוא לי ג"כ ומתירץ מה שאתה מקשה אותי וליטעמך :

אלא מאי לפעמים מצינו בתלמוד שני חולקים בנושא אחר והדא מינייהו מקשה לבר פלוגתיה ובר פלוגתיה משיב לו באמצעית קושיית וליטעמך · ולפעמים משיב באמצעית קושיית אלא מאי · ולפעמים משיב בלי אמצעיות הללו הענין כשמשיב באמצעית וליטעמך הוא מוכרח להשיב כך מפני שאין לו תשובה אלא בדוחק ובשביל שהמקשן יודה לו השובתו אעפ"י שהיא תשובה דחוקה א"ל וליטעמך כלומר בהכרח צריך אתה להורות לתשובה זו אעפ' שהיא רחוקה · וכשמשיב באמצעית אלא מאי אז שמשיב זולת זה התשובה הוא מרווחת כי כשמשיב באמצעית אלא מאי הצריכות לומר כן מפני שאם לא ישיב כן היה נראה שבדברי המקשן אין קושיא כלל ואם יש קושיא הוא למשיב בלבד ולכן המשיב הוריעו דאף נמי לדידיה איכא קושיא ולכן אמר אלא מאי וכשמשיב בזולת זה מפני שהמשיב לא ראה בדברי המקשן קושיא כלל מצאתי :

תני כך וכך זה מצינו הרבה פעמים בתלמוד כשמשנה לשון המשנה · והרבה משבשים בגירסתם וקוראים תיבת תני בשב"א תחת תיו וטועים כי תני בשב"א הוא לשון נתינה לנוכח כאומר תן לי · אך צריך לקרות בניקוד צירי תחת תיו תני כך וכך כלומר כך תשנה · כך הוא פירושו של תני בכל מקומות שבתלמוד שמשנה לשון המשנה · אך בנדרים פרק השותפין נמצא זרות דלשון תני הוא הכי קאמר כלומר לא פ"ד שהבנת לשון המשנה אלא הכי הוה ונסתלקה הקושיא :

לפעמים נמצא שבמקום אחר יתרץ כן ובמקום אחר תירוץ אחר וכתבו התוספות פרק ד' מיתות דף ס"ח דדרך הגמרא הוא כן והביאו ראיה מפ"ק דחולין דאמר דידו הימנית מדרבה בר בר חנה נפקא ומשני כחונה בעיא אצבע ובסוף פרק הפרה משני כדי נספה ובסוף דם חטאת משני הנך תרי שנויים מכל מקום מי שיוכל למצוא טעם לדבר טוב עושה · וכן מצינו בתוספות עצמם בפ"ק דחולין דף ז' אשר תירץ מקום הניחו לנו אבותינו והקשו התוספות למה לא תירץ כמו שתירץ בפרק במה בהמה וכתבו מה שכתבו · וטעם הדבר למה ישנה התירוצים נלמוד מתשובות הרשב"א שאלה רצ"ח כתב וז"ל בקצור על מה שמצינו שהגמרא הבבלי שינה התירוץ מה שתירץ בירושלמי · אפילו בגמרתנו יארע כן שיתרץ במקום אחד ענין אחד ובמקום בענין אחר ~~ההוא כאיבא~~ דאמרי וגדולה מזו הרבה בגמרתנו סוגיות מתחלפות והוי כלישנא אחרינא וכדברי ר"ת ז"ל וכ"ש שיארע כן הבבלי והירושלמי ע"כ :

אין מדרך הגמרא לתרץ אלא קושיא שמקשים לו ואעפ"י שיש שם קושיא אחרת אינו חושש כן נמצא בפרק כל הגט דף כ"ט הקשה מתרומה לגט ותירץ ואחר כך אומר ורמי תרומה אתרומה ועל זה כתבו התוספות וז"ל תימא וכי לא יודע תירה המתרץ מתני' דתרומה ואי לאקשויי תרומה אתרומה כדבסמוך וי"ל שכן דרך הגמרא שאינו חושש אלא מתרץ קושיא שמקשים לו ע"כ וכן כתבו התוספות פרק מרובה :

פעמים שהיה יכול לתרץ תירוץ אחר יותר מרווח אלא מפני שאותו תירוץ שעתה תירץ מוכרח במקום אחר לתרצו ורצה להוליך שטה שוה · וז"ל התוספות ריש פרק הזורק הוה מצי לשנויי בשכותב לו בלשון טוב המועיל אלא משום דבפרק הכותב אצטריך לשנויי כי הכא משני נמי הכא וכן במסכת נדה פרק י"א אמר הניחא ללוי אלא לרב קשיא וכתבו שם התוספות שהיה יכול לתרץ לרב תירוץ אחר אלא דניחא ליה לשנויי אליבא דתרוייהו מתני' בענין אחד · וכן בגיטין גבי מאי שלו ושל חבירו איכא וכן מצינו בפרק הרש דף ק"ב דאמר רבי יוחנן בדמאי הקילו וכתבו התוספות דהוה מצי למימר דאפילו לא הקילו בדמאי כיון דאינו אלא מדרבנן שאני אלא משום דהאי שינוייא בכמה דוכתי :

כלל הא דרך המסדר כסדרן · וענין הסדרן נקרא הא כי הא הוא לשון הנה והזמנה כמו הא לכם זרע והוא ענין מסודר : ידוע הוא לכל שרב אשי סדר הגמרא כמו שהביאו התוספות בריש חולין ובשבת פרק קמא ושאר רובותי ז"ל רש"י ריש השוכר את הפועלים על הא דאמר רב אשי ורבינא סוף הוראה כל האמוראים עד ימיהם לא היתה גמרא על הסדר אלא כשהיתה שאלה נשאלת בטעם המשנה בבית המדרש או שאלה על מעשה המאורע כל אחד אומר טעמו ורב אשי ורבינא סדרו שמועות האמוראים שלפניהם וקבעו על סדר המסכתות כל אחד ואחד אצל המשנה הראויה והקשו קושיות שיש

להשיב ופירוקם שראוין לתרץ הם והאמוראים שעמתם נקבעו הכל בגמרא מתיבי ורמינהי ואבעיא להו והתירוצים שגליהם בהשמידו אותם שלפניהם ואותם שאמרו לפניהם תקשיות והתירוצים לא קבעים בגמרא על סדר המסכתות והמשנה שסדר ובאו רב אשי ורבינא וקבעום עכ"ל׃ וכתב בשארית יוסף וקשה לי דבפרק בירה דף ס"ג גבי פורשין מחצלת על גבי רבורים בשבת הקשה רב עוקבא לרב אשי והשיב סתמא דגמרא לא נצרכה וכו' ובסוף הסוגיא מביא תירוץ רב אשי ועל זה כתבו התוספות וזה לשונו מכתמא רב אשי השיב מיד לרב עוקבא כששאלו אלא שסידר הגמרא תירוץ שלו תחילה וכו' ואם רב אשי הוא המסדר והוא בסוף הביאו תירוצו מה הוא זה שאמר שמסדר הגמרא שלו והלא רב אשי הוא המסדר ודוחק הוא לומר דתירוץ שלו חזר להב עוקבא ההוא אמר ליה והוא מתרץ ליה ועם כל זה שאל דעת רב אשי׃ ועם מה שפירש רש"י לעיל אפשר לתרץ דקרי גמרא למה שהיקשו הראשונים ותרצו על אותה שאלה ורב אשי סדרו כמו שמצאו ואחר זה בא בזמנו רב עוקבא והקשה אותה קושי' ורב אשי השיב מיד אבל כאשר קבע הדברים קבע ראשונה מה שמצא מן הראשונים׃ אי נמי מה שאמר שסדר הגמרא תירוץ שלו מיירי על בני הישיבה אשר לפניו והם השיבו אותו תירוץ שמביא הגמרא סתמא ורב אשי קבעו באותו סגנון ומצינו דסתמא דגמרא מקרי בני הישיבה שהרי על הא דתנן לא ישב אדם לפני הכפר סמוך למנחה הביא סתמא דגמרא אוקימתא אחת ואחריה דעת רב אחא בר יעקב וכתב הרא"ש שם דהלכה כלישנא קמא דסתמא דגמרא קאמר ליה דהיינו רב אשי ובסוף לשונו הביא דעת רבינו יונה דפסק כלישנא בתרא משום דלישנא קמא לאו רב אשי אמרה אלא בני הישיבה שנשאו ונתנו ברבר ועמדו בקושיא והוצרכו לתרץ ברוחק שלא יצאו מבית המדרש עד שמצא רב אחא בר יעקב שינויא דחיקא ע"כ ולפי זה נאמר דתרי סתמא דגמרא ניגהו חדא מבני הישיבה וחדא מרב אשי הוא כפי דעת הקדוש ההוא רבינו יונה עכ"ל׃

וכתב עוד בשארית יוסף דרך האיתנים האלה רבינא ורב אשי׃ לקצר׃ להרלג׃ להפך׃ להוסיף׃ לפרש׃ לסדר׃ לקצר ולדלג הם דברי התוספות בשמעתתא דבהרת וכן אמרו בסוכה פ"ק ובכמה מקומות דדרך הגמרא לקצר משניות של טהרות ולא לבד בקצור לשון כי אם בקצור ענין או דין שכן מצינו בפרק לולב הגזול דאמר רבא הילך אתרוג זה ע"מ שתחזירהו לי פ' וכתבו התוס' אין הגמרא מדקדק תנאי קודם למעשה והן קודם ללאו אע"ג דהא מיירי ומקצר לשונו לפי שלא על הירוש זה בא להשמיענו וכן בקנא דרבא פ"ג דנדרים דמוקי בגמרא רא"ל פרעתיך כתב הר"ן רא"ל פרעתיך במקצת דאי חבל היכי נקט כ"ת הא לא מחייב אלא חיסת דליתיה כנקימת חפץ אלא מקצת היה והגמרא לא חש לפרש כיון דלאו בההוא דינא עסיק׃

להפך בפרק המפלת מביא המשנה ומהפכה שנינו שם בתנור תחלתו כל שהוא משתגמור מלאכתו ושיריו ברובו וכסדר כל שהוא אמר רבי ינאי טפח וכתבו התוספות וזה לשונו במשניות גרסינן תחילתו כל שהוא שיריו ברובו משתגמר מלאכתו ואיזה הוא גמר מלאכתו וכו' ודרך הגמרא שמהפך פעמים מסדר המשנה לפי הצורך משום דבפרק העור והרוטב בעי רובו טפח למאי תני ליה בסוף ע"כ׃

להוסיף מצינו בפרק המפלת כו' דתניא חמשה שיעורן טפח׃ שיליא שופר שדרה דופן סוכה והאיזוב ואמר בגמרא טפח שדרה מאי היא א"ר פרנך א"ר יוחנן שדרו של לולב צריך שיצא מן ההדס טפח והקשו התוספות דתקשי מברייתא לרב יוד' דאמר דאין צריך ומשני בתירוץ שני דברייתא לא תני שדרה והגמ' קבע בברייתא שדרה משום דקים ליה הכי׃

לשנות ר"ל שינוי סברא כמו שמצינו ריש כ"צ מברכין וז"ל תוספות אלא סברא הוא דאסור לאדם שיהנה מן העולם בלא ברכה וקרא דנסיב לעיל אסמכתא בעלמא והגמרא היה סבור דלמור גמור הוא ע"כ׃ וכן מצינו שמהפך הסברא ממסכתא למסכתא כמו שמצינו בריש ב"מ דף ד' דקאמר דלרבי מאיר עדים מחייבין אותו אשם והקשו התוספות דבארבע שומרים הגן דעדים אין מחייבין אשם ומוקי לה בפרק הגזול דלרבי מאיר היא ותירצו דסוגיא דהכא דלרבי מאיר דעדים מחייבין אשם לא יעמיד ההיא משני כר"מ אלא כאוקימתא אחרת דאוקי התם וסוגיא דהתם דלר"מ עדים לא מחייבין אשם לא סבר כסוגיא דהכא אלא כמסקנא דהכא וכן ריש יבמות דף ח' כתבו התוספו' וז"ל סוגיא דהכא סברא דאצטריך ראשו לאשמועינן דהקפת כל הראש שמה הקפה אבל ההיא דשני גזירים סוברת דמסברא ידעינן לה ע"כ׃

לפרש ר"ל שדרך רב אשי לפרש בכל ענין כל הצורך׃ אין להקשות והלא אמרת שדרכו לקצר ואפילו בענין או דין שהרי אמרנו הטעם למעלה למה קצר ולא פירש כההיא דקניא דרבא וההיא דאתרוג וכאשר תאמר למראית עין מצינו בגמרא מקצר עד שהוצרך פירוש ופירוש לפירושו יש לומר שאם קיצר במקום אחד כבר האריך ופירש במקום אחר כמ"ש התוספות ריש פרק קמא דנדרים דרגילות הגמרא לקצר במקום אחד ולהאריך במקום אחר׃ וכ"כ התוספות בפרק מי שאחזו דף ע"ב רבינו דדקדק במקום אחר לא חזר להאריך ובמ"ש דברי תורה עניות במקום אחד ועשירות במקום אחר הלא ראיה דברי הר"ן בנדרים בב' מקומות בפ"ק דף י"ב גבי איזהו איסר וז"ל הך סוגיא קיטא היא דלא פריש גמרא מאי אתא לאשמועינן והכא אהתם סמיך וכן בפרק ד' נדרים דף ל"א וז"ל לא חש לפרש בדקייצי דמית דאפרק הספינה סמיך וכן נמי התם לא חש לפרושי דמיירי בזבינא תריפא כי הכא משום דההיא דהתם אהכא סמיך עכ"ל׃

בכל היכא דאמרינן רב ורבי יוחנן ורבי חנינא ורב חביבא סתנו כלומר הך שמעתא דאמרו בספק והשתא פסיק תלמודא לפילחייהו וקאמר דבל סדר מועד כל בהאי גוונא שמחליפין ר' יוחנן ומכניסין רבי יונתן כן פירשו התוס' כפ' במה בהמה׃

יתיב פלוני קמיה דפלו' ויתיב וקאמר כל היכא דאמרינן בתלמודא כה"נ לא אמרינן הכי אלא במקום שחולק עליו או שהיה הוא האומר אבל אם לא אמר איהו כלום ולא נחלק עליו בכלו' לא אמרינן הכי כן כתב הרשב"א ז"ל בחידושיו במס' יבמות מצאתי סידור שמסדר התלמוד דברי אמורא אחרון קודם הראשון׃ בשמעתא קמייתא דפרק אין מעמידין דמסדר התם דברי רבינא ורבא לפני דברי רבי פרת ורבי פרת היה בנו של רבי אלעזר בן פרת שהיה בימי תנאים בראיתא בפ"ק דנידה הטעם משום דכל א' מוסיף על חבירו ומאן דטפי מילתא אחבריה ראוי לקובעו באחרונה׃ א"נ משום דהך דרבי פרת עיקר קבעו הספר באחרונה וכן כל כיוצא בזה׃

תניא פעמים בתלמוד כשר"ל איזה ברייתא אומר תניא בלבד׃ ולפעמים אומר תניא בברייתא ואין תפרש בהבנה בשתי הלשונות כי תניא בברייתא פי' ליסוד שלמדו מחוץ ממדרשו של רבינו הקדוש וזה כי תיבת מתניתין פירושה משנה שלנו כי למדה שלמד רבי במדרש אנו אומרים ליסוד שלנו הרי א"כ שתיבת תניא פירושה ליסוד שלנו שחיה בחוץ שאם פירושה ליסוד שלנו כמו תיבת מתני' היה לו לומר תניא או תנן שפירושם ליסוד שלנו והשתא דקאמר תניא הפירוש הוא ליסוד ואינו ליסוד שלנו אבל הוא ליסוד חוץ ממדרשו של רבינו הקדוש והוא ליסוד דר' חייא ור' אושעיא שהם כתבו הברייתות׃ וכן כשאומר תניתוה הוא ברייתא ולא משנה וכך פרש"י פ' ואלו מגלחין והוי באלו אומר תשנו אותה ואין לומר תשנו אלא בברייתא שלמדו חוץ ממדרשו של רבינו הקדוש׃ **תנא** דרכו לסתום דבריו׃ דרכי התנאים לסתום דבריהם ולא לפרש ולזה אנו יכולים לרחקם ולהוציאם ממשמעותם ולומר הב"ע או ה"ק וכיוצ' בזה מהרוחקים הרבה בכולא תלמודא שאומר גבי התנאים אבל דרכי האמוראים לפרש ולא לסתום ולזה אין אנו יכולין לרוחקם ולהוציאם ממשמעותן בשום פנים ולומר הב"ע או ה"ק וביוצא בזה מהרוחקים שאומרים גבי התנאים שהאמורא היה לו לבאר ולפרש ומדלא פירש דבריו משמע כפשטן׃ והענין כי הראשונים היה לבן רחב ודי היה למבין במלות קצרו'׃ אבל בכל דור ודור במיעוט ההבנה׃ אזי בכל דור ודור צריך יותר לפרש ולברר דבריו׃

כתב הרן ז"ל בפרק כל הגט · יש בתלמוד סוגיות מתחלפות בחילוף המסכתות ולא ידענו על איזה נסמוך גם בראש המביא כדי יין נבי הנח להם לישראל כו' מיחלפא חהוא סוגיא בכוניא דפ' השואל ובההיא פירקא גופיה נבי משקין בכלים מיחלפא בסוגיית כל הכלים וכ"כ התוס' ז"ל בפ' הוציאו לו וכפ' נגמר הדין כמה סוגיות מתחלפים בחילוף המסכתות וכתבו התוספות בפרק ארבע מיתות ובריש כריתות משני אצטריך פר"א וכו' ודרך התלמוד בכמה מקומות כן בפרקא קמא דחולין ידו הימנית מרבא נפקא ומשני כהונה בעיא אצבע ובסוף פרק התורה משני כדי נסבא ובסוף פ' דם חטאת משני הנך תרי שינויי והבאתי לעיל תשובת הרשב"א מה שכתב בזה · וכל זה כתב הר"ן ז"ל בפ"ק דקידושין בשם הרמב"ן ז"ל וסיים בה שמפני שלא נשנו כאחד לא נאמר בהם איכא דאמרי ודברי רבינו תם ז"ל בנדה דף כ"ג ועל דרך זה ליישב לרש"י ז"ל שפירש בפרק קמא דחולין בענין אחד ובפרק שני פי' בענין אחר דהוה כלישנ' אחרינא :

מצינו בפרק שני שעירים שמביא מימרא דרב ואחר כך מימרא דרבין ואומר עליהם ופליגא דר' חזקיה וכתבו התו' דלעיל כרב דימי ה"מ למימר ופליגא ונטר עד סוף לומר ופליגא אתרוייהו :

מצינו א"ר דלא פליג ואין המחלוקת אלא בנוסח המימרא כן הביא מגיר משנה הלכות ברכות וז"ל הני תרי לישני חדא טעמא איה להו ואין לשם חלוקה אלא בשינוי המימר' בלבד ויש מקומות בגמרא כזה שמקפיד על נוסח המימרא היאך היה אף על פי שאין ביניהם הפרש בענין ע"כ :

ז"ל מהרי"ק בכללי תלמוד שלו בפרק שרף בקלפי כתבו התוספות ז"ל הא דאמר לעיל טעמא משום דחנא ביה קרא אין זה מדבריו אלא בעל התלמוד מפרש לדבריו הכי למאי דלא ידע אכתי ברייתא דועשהו וכה"ג יש בפר' קמא דשבועות וכן כת' הרשב"א ז"ל בפ' מי שאחזו אהא דקאמר ר"ל מדמה לה לשוטה דאין בדברי ר"ל שוטה אלא תלמוד' הוא דקא"ל וכ"כ עוד תו' ז"ל בנזיר שיש מקומות ששואל אמורא בעיא א' וצ"ל שאין כל אותה בעיא לשון אמורא שקצת לשון תלמוד וכ"כ עוד בפרק השוחט נראה דרבי אליעזר לא אמר לעיל אלא בחולין שנעשו על טהרת הקודש ותלמודא הוא דמסיק ודלא כר' יהושע וכ"כ עוד בפ' מרובה גבי עד זומם אם למפרע הוא נפסל וכיוצא בזה כתב הרשב"א ז"ל בפ' בהמה המקשה בשם הרמב"ן ז"ל וכ"כ הרשב"א ז"ל עוד בפ' הגוזל עצים גבי ולמאי דס"ד מעיקרא דלא אגדי לבעשי וכתב עוד ויש כיוצא בו בפרק קמא דנדרים דבעי רבינו הזמינו לב"ה או לבית המרחץ כו' ובפ"ק דשבת אמרינן דמרחץ פשיטא ליה עד כאן לשונו :

בפרק ד' דב"ק ת"ר ובעל השור נקי ר' אליעזר אומר נקי מחצי כופר א"ל ר' עקיבא והלא הוא עצמו אינו משתלם אלא מגופו הביאהו לב"ד וישלם לך א"ל ר' עקיבא אין דיני אלא כשהמית על פי עד א' או על פי הבעלים תניא אידך א"ל ר' עקיבא אין דיני אלא במתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם · הי א"ל ברישא רב כהנא אמר מתכוון א"ל ברישא רב טביומי אמר המית א"ל ברישא רב כהנא אמר מתכוון א"ל ברישא משל לצייד ששולה דגים מן הים משכחי רברבי שקיל משכח זוטרי שקיל רב טביומי אמר המית א"ל ברישא משל לצייד ששולה דגים מן הים משכח זוטרי שקיל משכח רברבי שדי זוטרי ושקיל רברבי ופרש"י ז"ל מתכוין אמר ליה ברישא דראית גדולה היא אבל המית ע"פ עד אחד ראיה קטנה היא דאיכא לאותובי וכו' משכח רברבי ברישא שקיל להו וכי הדר משכח זוטרי שקיל ה"נ אע"ג דראיה גדולה אמר ליה ברישא כי הדר משכח ראיה זוטרתי אמר ניחליה משכח זוטרי ברישא שקיל להו סבר דלמא לא משכח אחרינא וכי הדר משכח רברבי ולית ליה מנא כולי האי דליחזקינהו לכולהו שדי זוטרי ושקיל רברבי ה"נ המית א"ל ברישא דאכתי לא ידע מילתא דעדיפא מינה כי הדר משכח האי חדר בי' מקמייתא · ע"ש תניא אידך ובעל השור נקי ר' עקיב' אומ' נקי מדמי עבד ונימא ר' עקיבא לנפשיה והלא עצמו אינו משתלם אלא מגופו הביאהו לב"ד וישלם לך אמר רב שמואל שקדם בעליו ושחטו א"ה לר"א נמי שקדם ושחטו ה"נ וסבר דילמא אית ליה דעדיף מהאי ונימא ליה ע"כ · מאלו הענינים ילמדו סדר המתווכחים זה בזה :

בפרק אלו טרפות דף נ"ג כתבו התוס' ז"ל על בעיות הסדורות יחד שכל אחת נשאלה במקומה והתלמוד סדרם יחד :

לפעמים תמצא הרבה ת"ש בזה אחר זה והתרצן מתרצם כולם בתירוץ א' ואומר הכא נמי כו' ויש קושיא דקארי לה מאי קארי לה מאחר שכבר שמע התירוץ בפעם א' ומתרצין דהמקשן הקשה מכל הברייתות בפעם א' והתרצן הגיד לו זה התירוץ על כולם בפעם א' · רק הסדרן סידר וחילוק אותם בסידורו ליתן ריוח ביניהם וכבר כתבתי זה למעלה · ושסהרתוספות לא משמע כן :

כלל ברייתות ברייתא דלא תניא בי ר' חייא שבשתא היא לא תתובו מינה בי מדרשא הכלל הזה בסוף חולין גמרא הנוטל אם על הבנים וכתב רש"י ז"ל שאלו סדרו את הברייתא ודקדקו בדברי כל חכם לומר כמו שאמר אבל יש תנאים הרבה שמוסיפין על משנהם בדרמי והטעם שנמצא ברייתות משובשות מפני שכששומעין איזה דין מאיזה תנא באים הם מעצמם לתת טעם לדבריו וכפי הטעם היו מולידים איזה דין בנושא אחר וכותבים בש' שהתנא ההוא שכך אמר ועל האמת התנא לא אמר כך לעולם ע"ש בסוף חולין בשמה ההוא דהנוטל אם על הבנים :

ברייתות המובאות בתלמוד לפעמים בארוכה ולפעמים בקצרה · ולפעמים מביא המקשן ברייתא ולא היה צריך להביא לענין קושיתו אלא הרישא ולא הסיפא · וכן לפעמים הרישא היא ענין בפני עצמו וא"צ להביא אלא הסיפ' · ודרך דאשי ישיבות הוא להרך לומר שאם לא היה מביא הכל היינו יכולים לומר תירוץ על קושייתו אבל עתה מוצא סתירה ע"ז התירוץ מכח הסיפא שמביא וכו' באמת והדרך ישר ובתנאי כשהוא בדרך קרוב רצוני לומר שכתידת זה התירוץ נראה מיד בהיתור שמביא · אבל אם הוא בדרך פלפול רחוק קודם שמוליד הסתירה דבר זה אינו אמת שיהיה כך בדעת המקשן אבל ענין האמיתי הוא מה שמצאתי כתוב בשם הרב ר' יצחק דילאו"ן ז"ל כי מפני שיש צורך באותה ברייתא לקובעה בתלמוד ככל תנו רבנן הקבוע בהתלמוד והואיל ואתית הברייתא כפי המקשן הובאה כולה · ונראה לי כי המקשן לא הביא בדבריו רק מה שהיה צריך ממנו להקשות רק המסדר הגמרא העתיקה כולה מפני הצורך שיש בה לקובעה בתלמוד :

בברכות פרק מי שמתו לית הלכתא כהא מתניתא דלעיל דתניא לא יקרא כו' וכן תמצא בהרבה מקומות שדחי ברייתא אחרת בשביל ברייתא אחרת · בשלמא אם היה דוחה מכח משנה הוה שפיר וצ"ל דמסתבר טעמא דברייתא אחרת יותר והשכל נוטה לדבריה ע"כ בחר בה :

כתב בהליכות עולם זימנין ניחא ליה לתלמודא להקשות או לפשוט מברייתא ואף על פי שהיה יכול להקשות ולפשוט אותו דבר ממשנה וכגון שהברייתא מפורשת יותר כי הא דפרק אזהו נשך והתני' אין פוסקין ואע"ג שמשנה היא לקמן אלא משום דלא מסיים בה בהדיא יצא השער פוסקין כדמסיים בברייתא לכך ניחא ליה לאתויי בברייתא וכן בהרבה מקומות ומטעם זה נ"ל לתרץ מאי דקשה בשמעתא קמייתא דברכות דאמרינן התם במערבא בעו מיבעי' האי ובא השמש וטהר ביאת שמשו או דילמא ביאת אורו והדר פשטי' מברייתא דקתני וסי' לדבר צאת הככבי' וכו' ומן המשנה היה יכול לפושטה דקתני משעה שהכהנים נכנסי' כו' אלמא ביאת שמשו היא אלא דניחא ליה טפי לפשט מברייתא הואיל ומפורשת יותר מהמשנה דקתני בהדיא וסי' לדבר כו' עכ"ל ע"ש ומטעם זה נ"ל לתרץ כו'

היינו לפי' רש"י ז"ל שם אבל לדברי התוספות שם ניחא וע"ש בתוספות מה שהקשו על רש"י ולעניות דעתי נראה להליץ בעד רש"י שבדברי מערבא דבעי ליה מבעי' אם טהר יומא או טהר גברא שם גם כן רש"י מפרש כדברי התוספות דהבעי' היא על דין תרומה שאוכלים אותו בהערב שמש · אם הערב שמש רצוני לומר בתחילת השקיעה או לאחר גמר השקיעה בשפנה היום · ומה שלא פירש כן לעיל בדברי המקשן ממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש הוא כו' · משום דרש"י ס"ל דקושיית מסאי כו' היא מקושרת וקאי על מה שאמר מילתא אגב אורחא קמ"ל כהנים אימת קא אכלי בתרומה כו' והתנא הודיענו במלותיו הקצרות אחת שהוא שתים דהיינו זמן ק"ש וזמן אכילת תרומה כי באכילת תרומה איכא למטעי ולפרש קרא ובא השמש וטהר טהר גברא · אבל כתנא חזינן שעל בהחך הפירוש הוא טהר יומא דאלו טהר גברא אין זה בערבית והתנא קאי על ק"ש דערבית והודיענו כשהוא טהר יומא הוא זמן ק"ש דערבית ומקשה תלמודא מנא לידה להתנא דבר זה דלמא באמת וטהר פירושו טהר גברא · ואז מוכרח לפרש דלעיל הכוונה היא כמ"ש טהר גברא דהיינו בהבאת קרבנותיו · דאל"כ אלא פי' תחילת השקיעה · היה קשה מה מקשה המקשן ממאי דלמא טהר גברא כלומר ומנא ליה להנא שהוא טהר יומא סוף שקיעה · דלמה באמת התנא ס"ל שהוא טהר גברא דהיינו תחילת שקיעה · וגם תחילת נקרא ערבית שמתחיל החמה להעריב והא דאמר אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים כו' הזכיר צאת הכוכבים לפי האמת אבל לענין פירוקא הוא מתורץ אף אם היה הדין בתחילת שקיעה וק"ל · ע"כ צריך לפרש מנ"ל להתנא דלמא הוא טהר גברא דהיינו זמן הבאת קרבנות וזה ע"כ לא כ"ל להתנא דהא הבאת הקרבנות הוא ביום בשחרית ולא בערבית אבל אחר כן בבעיא דבעי במערב' ולא היו יכולין לפשוט מכתני' דהכא ע"כ הפירוש הוא דהבעיא היא אם בתחלת שקיעה או בגמר השקיעה · והוצרך לפשוט מהברייתא דהוא בגמר שקיעה דהא תני בה צאת כוכבים וטהר יומא הוא צאת הכוכבים כי פנה היום ובזה מסולק רש"י מהתמיהות שתמהו התוספות עליו · וראיה דכתב רש"י בפשיטות דמערבא ה"ל מברייתא דקתני לקמן כשמעתין שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן · וראיה לדבר צאת הכוכבים ש"מ אין כפרתן מעכבתן ע"כ"ל · הנה נראה מתוך דברי רש"י שגם בדברי מערבא היתה הבעי' דלמא טהר גברא זמן כפרה כדנקט רש"י בלישני' ש"מ אין כפרתן מעכבתן · אומר אני דאין זה כלום כי רש"י ס"ל דפשטה המשנה דהערל דהעריב שמשו אוכל בתרומה היה נראה לפרש קודם הלילה רק כשמתחיל להעריב · והמשנה בכאן אשמועינן בקוצר מה דתנן בהערל · ומשנה דהערל פשטה דלישנ' משמע בהעריב השמש דהיינו קודם השקיעה · ואם כן מה פשיט מברייתא אולי הברייתא חולקת ע"ז אמר רש"י ש"מ אין כפרתן מעכבתן כלומר כדחזינן דהברייתא דורכת בדרך המשנה שלנו כי גם בברייתא קשה לפנ"ם הזכיר תרומה לימא הזמן ק"ש לבד אלא התנא דברייתא הוא התנא דהמשנה · דמלתא אגב אורחא קמ"ל · ממילא חזינן דהעריב שמשו אוכל בתרומה דתנן הכוונה הוא גמר הערבה דהיינו כי פנה יום והוא צאת הכוכבים · כן נלע"ד ליישב דברי פה קדוש רש"י ז"ל · נמצא הראיה שמביא חליבות עולם מדיש ברכות אין ראיה היא · וס"מ הכלל הוא אמת דניחא ליה לתלמודא להביא הברייתא המפורשת בה יותר מהמשנה · וכ"כ התוספות פ"ט דנזירה · בפרק כל כתבי גבי כל המזיקין נהרגין בשבת מתיב רב יוסף וכו' עד א"ל רבי ירמיה מאן גימא לך דמתקנא חיא דילמא משבשתא היא וכן תמצא בבמה מקומו' ובמקצת מקומות תמצא דמביא ברייתא ומאי דאמר עלה מאמורא ואף על פי שלעניינו לא היה צריך לדברי האמורא פי' המחברים דהוא משום דלא לימא משבשתא היא איתו מאי דאמר עלה האמורא דמאחר שהחוא אמור' גרסה ש"מ מתקנתא היא · ועל הרוב מקשה מברייתו' ולא חש להא דאולי משבשתא היא בכלל הענין הוא דכל ברייתא דלא מתניא בי ר' חייא ור' אושיעא משבשתא היא רק תבחינה לכתוך אם מתניא בבי רבי חייא ור' אושעיא הוא אם הברייתא היא שגורה בפי הכל בפי כל בני הישיבה ומוסרים אותה להתלמידי' והתלמידים לתלמידיהם זו הברייתא היא כתוגה שהוא מיתני' בי ר"א בי ר' אושעיא:

בשאונה מפורסמת לכל צריכה חיזוק להביא דברי אמור' שהיה מומחה ברורו ששנאה · נמצא הזתה קבלה בירו שהיא מיתני' בי ר' חייא או ר' אושעיא · ובשאין לא זה ולא זה משבשתא היא ואז אומר בלשון נקיה דלמא משבשתא היא מאחר שאין לנו בה קבלה מפורסמת ולא על פי יחיד מומחה:

ברייתא דאוקמות בהחא מתרי' אוקמתות ואמורא אוקמה · באוקמתא הלא ס"ל ומה מצי לאוקמה באוקמתא אחריתי דס"ל תכי וקשה למה לא אוקם אוקמתא דס"ל · תכ"ו ל משום דהאי אוקימתא היא רחוקה בלישנא דפשטה דברייתא כי הא דפ' שור שנגח את הפרה גבי הא דקתני נוגח ומשלם את הכופר רובע אינו משלם את הכופר דמוקי לה · אביי דרובע ברבע' ולא קטלה ורבא מוקי לה ברבעה וקטלה ואפ"ה אינו משלם כמו בקרן משום דקרן כוונתה להזיק רביעה אין כוונתה להזיק ואמרינן במאי קא מפלגי ברגל שדרסה ע"ג תינוק קא מפלגי פי' דרבא ס"ל דפטור הרגל כיון שלא כיון להזיק וה"ה לרובע ואף על גב דרבא ס"ל בפרק קמא דרגל שדרסה ע"ג תינוק חייב ואפ"ה מוקי לה הכי משום דפשט דברייתא יותר משמע ברבעה וקטלה כדאיתא התם ורבוותה טובא:

כלל לשונות סוגיות זה הכלל חדל לספור כי אין מספר כי ים התלמוד עמוק מני ים מ"מ אבאר מה שלמדתי מפי ספרים ומפי סופרים ולסדר ע"ד אלפ"א בית"א כפי אשר הורוני קדמונים:

אות האלף אין מוקדם ומאוחר בתורה · בפרק קמא דפסחים דף ו' איתא דוקא בשתי פרשיות אבל בחד פרשה יש מוקדם ויש מאוחר · דאל"כ כלל ופרט דלמא פרט וכלל הוא וכן פרט וכלל דלמא כלל ופרט הוא · וכן איתא בפ"ו דפסחים והכי מסיק בגמרא דזבחים · ויש לכאורה לתמוה תורתינו הקדושה אשר היא בתכלית השלימות ובודאי דהיא המסודרת בתכלית הסידור ואיך בה יש קידום ואיחור אלא הענין היא כסדר נכון לא מבעיא על פי הסוד שהתורה כולה שמות ופשטא ופשיטא שהיא כסדר השמות אלא אפילו בנגלה שלה יש טעמים וענינים בפי הסדר שהם מסודרים ולא דבר רק ואם רק הוא הוא מכם והו ענין אין מוקדם ומאוחר בתורה כלומר לא תימא שיש קידום ואיחור כי היה ראוי להקדים זה ולאחר זה כי זה איננו דקדוקה כל בכוונה מכוונת · ואז הזא הכל לפי סדר הנכון:

אין סדר למשנה · כתבי התוספות · ה"מ בשיש שתי מסכתות זו אצל זו ובמסכת ראשונה מביא דין א' בסתם בלא מחלוקת ובמסכת שניה מביא הדין ההוא במחלוקת או כהפך · אז אין לנו הכלל המסור בידינו בסתם ואחר כך מחלוקת הלכה כמחלוקת · ומחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם · אבל במסכת' חדא יש סדר:

אוירי מצינו כמה פעמים בתלמוד' · וגדולה מזו מצינו בתלמודא שאמר אוירי אפילו בקראי בפרק החובל דף פ"ח בפסוק דלא יומתו אבות על בנים ובנים על אבות דאוירי דכתב רחמנא כו':

אף על גב אע"פ המורגל בתלמוד כתב הר"ש סנזילו ז"ל כשיש לנו מימרא או משנה או מברייתא או מימרא אמרינן אע"ג כלומר אף על גב דהמימרא או המשנה או מהברייתא ההיא נראה דקשיא לן יש לנו להתרץ כך · והכונה הזאת גמי בלשון אף על פי ומלת פי פירושה מאמר ור"ל אף על מה שאמר והוי כאילו אמר אף על המשנה ההיא או על הברייתא או על מאמר ההוא יש לתרץ ולומר כך עכ"ל ולי נראה לפרש אע"פ שהוא הדבר השגור בפי כל · אע"ג כלומר שהוא נראה לכל וגב לשון חוץ כמו כלי חרס אין מטמא מגבו · והכונה הענין מבואר בנגלה · אפילו נ"ל שהוא מורכב משתי תיבות אף אילו:

אמלא

אלמלא לפעמים נמצא בתלמוד אמלא באלף באחרונה ולפעמים אלמלי ביו"ד באחרונה וכתב ר"ת בתוספות דמגילה דבמקום שהוא כמו אלו לא כתוב אלמלא באלף בסוף ובמקום שהוא כמו אלו כתוב יו"ד באחרונה ונקראת הלמ"ד בחיריק:

אלמא סתם אלמא שבתלמוד הוא כמו שמע מינה · ויש אלמא שהוא כמו למה אלמא תניא כו' או אלמא אמר פלוני כך ואז צריך לקרות אלמא בקמץ תחת הלמ"ד · ומהריק ז"ל כתב לשון אלמא תניא אני אומר שהוא כמו על מה תניא בחילוף עי"ן באל"ף וכן הוא בירושלמי ועל מה תניא עכ"ל:

אמרי תרווייהו · כל היכא דאיכא פלוני ופלוני אמרי תרווייהו בידוע שהוא בר פלוגתי' במקומות אחרות כמו רב ושמואל דאמרי תרווייהו · רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו · אביי ורבא דאמרי תרווייהו וכן הרבה:

אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר · כתב הר"ר יונה בריש ברכות מפני שאינו מוכיח לגמרי אומר כן ורש"י ז"ל והר"ן ז"ל בפרק קמא דפסחים כתבו דמ"ה אמרו אף על פי שאין ראיה לדבר משום דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן · אלו ואלו דברי אלהים חיים כי פליגי תרי אמוראי בדין או באיסור והתר כל א' אומר הכי מסתבר טעמ' אין כאן שקר דכל חד וחד סברא דידיה קאמר מר יהיב טעמא להיתר מר יהיב טעמ' לאיסור · מר מדמי מילת' למילת' ומר מרמי בענייג' אחרינ' ואיכ' למימ' אלו ואלו דברי אלקים חיים הם דזמנין שייך האי טעמ' וזימנין שייך האי טעמ' · שהטעם מתהפך לפי שינוי הדברי' בשינוי מעט מרש"י ז"ל פרק אע"פ · ואני הארכתי בביאור ענין זה של אלו ואלו דברי אלקים חיים · ע"ד האמת בהקדמת תולדות אדם שלי ובמסכת שבועות שלי:

אשתיק לפעמים מקשה אמורא לאמור' והמוקשה אשתיק ואינו משיב ומספק' לן בשתיקתו אם הודה למקשן וחזר ממה שאמר או שלא חש להשיב · ולעולם עומד בדיבורו בענין הזה יש לו שאם המקושה הוא תלמיד של המקשן אמרינן שתיקה כהודאה וחזר ממ"ש מחמת הקושי' שהוקשה לו רבו · ואם המקשן הוא תלמיד חבר לא אמרינן דשתיקתו הויא הודאה אלא לא חש לדבריו · עיין בפ' המוכר את הבית גבי מכר לו מיצר א' ארוך ומיצר א' קצר בפלוגתא דרב עם רב כהנא ורב אסי · דאשתיק רב וע"ש בתוספ' אתי עשה ודחי ל"ת לא אמרינן כה"ג אלא כגון מילה בצרעת וציצית וכלאי' דבעידנ' דמתעקר לאו מקיים עשה כי דבשעת הצרעת באותה שעה מקיים מצוה מילה ויעוקר מצות ל"ת וכן כלאים בציצית דבאותה שעה שמטיל ציצית של כלאים בטלית עוקר לאו דכלאים ומקיים עשה דציצית · אבל לעקור לאו כדי לקיים עשה הבא אחרי כן כה"ג לא אמרי' אתי עשה ודחי ל"ת אפי' ל"ת שהוא דרבנן כגון שופר של ר"ה בראש האילן כו' ואינם עוברים על שבות דדבריהם דק אמרינן שב ואל תעשה עדיף משום שבשעה שעוכר עדיין אין המצוה נעשית כי המצוה היא התקיעה לשמוע קול שופר וזה אינו אלא הכנת למצוה · וטעמ' דאתי עשה ודחי לא תעשה משום דעשה עבודה מאהבה הוי ול"ת עבודה מיראה ועבודה מאהבה עדיף ספי מצאתי · אין מבטלין איסור של תורה לכתחיל' אבל איסור של דבריהם מבטלין לכתחיל' עיין בפסחים כפ"ד כל שעה בתוספות דה"מ בדבר שאין לו שורש מן התורה כגון מוקצה ועיין ברמב"ם בהלכות מאכלות אסורות פט"ו ובהגהות דאיכ' פלוגת' כה"ג דס"ל לרבים דאפי' בדבר ששרשו מן התורה מבטלין איסור לכתחילה כגון חלב שנפל לקדירה שיש בה בשר עוף ונתן טעם בקדירה מרבה עליו בשר עוף אחר עד שיבטל הטעם למאן דס"ל בשר עוף בחלב אינו דאורייתא וכן כל כיוצא בזה והכי מיתתן ד"ה בירושלמי דערלה פ"ב:

אין איסור חל על איסור כלל גדול בכל איסורין שבתור' שאין איסור חל על איסור אא"כ היו ב' איסורין באין כבת אחת או שהי' האיסו' הא' מוסיף דברים אחרים עם איסור זה · וההפרש שיש בין איסור מוסיף לאיסור כולל הוא כך דאיסור כולל קרי היכא דאין האיסור האחרון מוסיף על הראשון כלום אבל מרבה איסורין על האדם מדברים אחרים כגון נבילה ביה שלא בא לאוסרה אלא באכילה ובאכילה כבר אסור' משום נבלה שלא הוסיף עליה איסור האחרון כלום אבל ריבה איסורים על האדם לאוסרו בכל האוכלים שבעולם · ואמרינן מגו דחיל י"ה לאסור בשאר אוכלי' משום י"ה כולל נמי את הנבלה עמהם להתחייב בה משום י"ה ואיסור מוסיף הוא דמוסיף על נושא איסור הראשון דבר שהיה מותר בו כגון תתיכת חלב של הקדש דאסור לאוכלו משום חלב ומותר לגבוה למזבח נעשה ויתר נוסף עליו איסור למי שהיה מותר ונפסל להקטרה הכא אמרינן כתוך שחל עליו שם נותר אצל גבוה חל עליו שם נותר אצל האדם לאוכלו להתחייב משום חלב ומשום נותר:

אין לוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד והטעם שהכתוב לא ענש מיתה אא"כ הזהיר תחילה ואמר לא תעשה הלכך כשהזהיר למקום שיש בו מיתה אתאי ולא אתא למלקות שאם היה דרך הכתוב להעניש ולא להקדים אזהרה כגון שהיה אומר אם תעשה מלאכה מות תמות ולא היה מקדים באזהרה לומר לא תעשה מלאכה הייתי אומר שהאזהרה ההיא למלקות אתא אבל השתא שהכתוב לא ענש מיתה אא"כ הזהיר תחילה א"כ האזהרה שהזהיר תחילה הוי כאלו אמר לא תעשה כל מלאכ' שאם תעשה מלאכ' תמות א"כ האזהרה למיתה אתא ולא למלקות · אין לו אלא דברי נביאות · לא לשבח קאמר אלא שאומר דבר בלא טעם כך כתבו התוספ' ז"ל בפרק הנשרפין אבל פרש"י והתוספ' ז"ל בפרק כיצד מעברין דהוי לשבח אבל כי קאמר עשו דבריהם כדברי נביאות לא הוי לשבח · אמר רב יורא אמר שמואל כל היכא דאיכ' אמר ר' פלוני כגון אמר רב יורא אמר שמוא' וכיוצא בו דכו היה ושמעה ממנו וכל היכא דאיכא אמר רבי פלוני משום ר' פלוני כגון אמר רבי יוחנן משום רשב"י לא שמעה ממנו אלא שמעה מאחר שקבלה ממנו וכ"כ רש"י בחולין:

כתב הליכות עולם ז"ל כל מקום שיש מחלוקת בין החכמים אומר הגמר' בחכם האחרון פלוני אמר שמקדים שמו לאמירתו ולא אמר אמר פלוני וכלל זה יהיה שמור בידך שבכל מקום שתמצא בגמר' פלו' אומר בידוע שהוא חולק אמר פלוני בידוע שאינו חולק ולא בא אלא לסייע או להוסיף ע"כ וכ"כ רשב"ם בפ' יש נוחלין דף קכ"ב ה"נ אמר ר' יורא כו' ולא בא לחלוק מדלא קתני ר' יודא אומר ומ"ם מצינו בפ"ק דבבא קמא דף י"ג ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים דברי ר' יוסי הגלילי בן עזאי אומר לרבות השלמי' ופרש"י בן עזאי פלתא דר' יוסי מפרש הרי שאמר פלוני אומר ועכ"ז אינו חולק אלא מפרש ובגמר' עצמה מצינו בפ"ק דבבא מציעא דף י"א ריש לקיש אמר קטנה אין לה חצר ואין לה ד' אמות ר' יוחנן אמר יש לה חצר ויש לה ד"א וססי' בגמ' מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי כו' ובמועד קטן רב פפא אמר כלו כו' וכתבו התוספ' דלא פליגי אלא אורחא דמילתא כל חד וחד מסיק אדעתיה דלא מסיק חבריה ע"כ · אשר יראה שאף על פי שאמר פלוני אומר אינו חולק · כתב הרא"ש סוף פ"ק דקדושין ז"ל לכן · פסק רב אשי דברי רבי אליעזר בתר רבי ינאי לאשמועינן דפליג עליה והא דלא קאמר רבי אליעזר אומר לפי שלא היה בדורו של ר' ינאי ע"כ:

אם למקרא אם למסורת כתב בהליכות עולם וז"ל פי' אם למקרא שעושי' עיקר ואם מהקריא' לדרוש כפי הדיבור הקרוי ואם למסורת פי' לדרוש ע"פ הכתב ופלוגת' היא בכל דוכתא כגון בפ' כיצד צולין גבי בבית א' יאכל ר' יהודה סבר יש אם למסורת ויאכל כתיב ולאיכל קא מזהיר רחמנא שלא יאכל אותו אלא במקום אחד ולא בשנים ור"ש סבר יש אם למקרא ויאכל קרי ועל הפסח קא מזהיר שיאכל בחבורה אחת ולא בשתי חבורות אבל חבורה אוכלת בשני מקומות דשאין זרבוותא פ"ק דסוכה סוכת סכת רבנן סברי יש אם למסורת וכיון שנכתבו ב' חסירי' וא' מלא דרשינן להו למנין הדפנות בסוכה א' ור"ש סבר יש אם למקרא כו' כדאית' התם · ויש לשאול דר"ש דקאמר יש אם למקר' הוא גופיה קא דריש בפירקא קמא דקידושין במקרא ומסורת ביחד גבי בבגדו בה דדריש לשון בגידה ובגד והיינו מקר' כדמפרש התם לכך אמר רש"י ז"ל שם דהיכ' דיש לקיים שניהם דורש מקר' ומסור' לכ"ע דלא להכי נכתבו כי ההיא דקידושין אבל היכא דמכחישין להדדי ואי איתא להאי ליתא להאי בהא פליגי מ"ס מקרא עיקר ומ"ס מסורת עיקר וההיא דסוכה מכחישין הן אם ג' דפנות הכשרת לא

תדרוש מקרא ואם תפסול לא תדרוש מסורת עכ"ל · וכמ"ש רש"י ז"ל כ"כ גם התוספות ז"ל פרק כיצד צולין ובפרק קמא דסנהדרין ושם כתבו מה שקשה על זה · ועיין בריש פרק הגזול ברש"י ובתוס' ז"ל :

אל תקרי כו' תמצא כן בתלמוד כמה פעמים · וקבלתי כ"מ שאמרו אל תקרי הוא משום שיש איזה קושי' המורית כן שלא לקרי כן אלא כך כמו אל תקרי בניך אלא בוניך · שרז"ל עשו א"ת זה על ורוב שלום בניך · כי תיבת בניך מיותר מאחר שאמר ברישא וכל בניך למודי ה' די לו לומר וכל בניך למודי ה' ורב שלומם · אלא א"ת כו' וכן א"ת שומר שבת מחללו אלא מחל לו משום דקשה לית ראלו קאי על השבת הל"ל מחללה בלשון נקיבה כי כן מצינו ענין חילול שבת מוזכר בלשון נקיבה במ"ש מחלליה מות יומת אלא א"ת מחללו אלא מחל לו · והארכתי בזה במקומו · ועוד אני אומר כי לפעמים אומר א"ת אף כשאין לו קושיא בקריאה והוא משום שאירע הדבר בעצמו והוא מקובל איש מפי איש וכדי שלא ישכח מפיהם ומפי זרעם שמו כמו סימנא בפיהם והציבו ציונים לדבר כדמות אסמכתא ואמרו אל תקרי כו' :

אות בית

ברבי כל היכא דאתמר ברבי כמו ר' שמעון ברבי וכיוצא בו לשון גדולה וחשיבות הוא וכן פרש"י ז"ל בקדושין גבי יורן ברבי · יורן היה שמו וגדול בדורו וכל היכא דקרי ברבי לשון חכמה וחריפו' הוא ע"כ · וכ"כ גם כן בפרק כל הצלמים וזהו דוק' כשמזכיר שם החכם ומוסיף עליו בכינוי ברבי · אבל כשאינו מזכיר שמו אלא ברבי בלבד אז הוא שם העצם · בפרק קמא דמכות ברבי אומר וכתב שם רש"י ז"ל כך היא שמו · אבל בפרק קמא דחולין על והתניא ברבי אומר כתב לא ידענא מנו אלא גדול בדורו היה וע"ש כך נקרא ברבי :

במחלוקת שנויה לפעמים במשנה מביא שני נושאים ותנא בתרא פליג אנושא שני ולא על נושא הראשון ולפי טעמו דפליג אנושא השני יתחייב דה"ל לפלוג אף אנושא הראשון ואקשינן בגמ' ולפלוג ברישא נמי ומשנינן במחלוקת שנויה פי' במחלוקת אחרונה אף ראשונה שנויה :

ברייתא או משנה דאתי' בחדא מלתא כחד תנא ובחדא מלתא כחד תנא ואמרם בכי האי גונא ר' היא ונסיב לה אליבא דתנאי א"נ האי תנא ס"ל כפלוני בחדא וכפלוני בחדא כלומר ולא פלו' שנאה ולא פלו' שנאה בפרק קמא דשבועות סני מתני' לא רבי ישמעאל ולא ר' עקיבא כו' וכן בהרבה מקומות :

בהוות טוב אל תקרי רע · בפרק תפילת השחר דף ל' בענין תפילת הדרך היכי מצלי לה רב חסדא אמר מעומד רב ששת אמר אפילו מהלך · ר"ח ור"ש הוו קאזלי באורחא קם ר"ח וקאמצלי א"ל ר"ש לשמעיה מאי קא עביד רב חסדא · א"ל קאי ומצלי א"ל אוקמן נמי לדידי ואצלי מהיות טוב אל תקרי רע ע"כ · קבלתי מאבא מורי מהרר"א סג"ל זלה"ה כי תקרא צריך לקרות בנקודת חירק תחת התי"ו וקמ"ץ תחת הקו"ף וצירי תחת הרי"ש · והכוונה מאחר שיש לך ידך לעשות בתכלי' הטוב דהיינו מצוה מן המובחר למה תהיה נקרא לאיש רע מאחר שיש לך ידך לעשות בתכלית הטוב :

אות גימל

גברא אגברא קא רמית דרך התלמוד כשמקשה מאמורא לאמור' א"ל גברא אגברא קא רמית ולפעמים אומר דברי הפלוני מימרא הוא ומימר' לפלו' לא ס"ל כי הא דאמרינן בחזקת הבתים דאקשינן מרב ביבי דאמר רב נחמן לרב הונא דאמר תלויה וזבין זביניה זביני וא"ל דרב ביבי מימרא הוא ומימר' לרב הונא לא ס"ל וכתב רשב"ם שם מימר' הוא שהיה אומר משם אחרים ואי הוה אמר רב ביבי משמיה דנפשיה אמר גבר' הוא וגבר' אגבר' קא רמית ע"כ הרי א"כ כשמקשין מהאמור' לאמור' ודברי האמור' שמקשין הוא מגופי' אז אומר גברא אגבר' קא רמית · וכשדבריו הם דברי אחר או אומר דברי פלו' הוא מימר ומימר' לא ס"ל :

גופא לפעמים כשמביא התלמוד איזה ברייתא או מימר' במקרה · אח"כ עושה ממנו עצם דרוש להרחיב הביאור וזהו לשון גופא ר"ל עצם דלעיל היה במקרה השתא הוי עצם ולפעמים אומר אמר מר ובקצת פעמים ואם הם מעטים אינו אומר לא גופא ולא אמר מר ומתחיל במלות שהזכירם לעיל ועליהם בונה התלמוד דבריו והוי נמי כאלו אמר מר וכן ברשב"ם פרק המוכר ארת הבית גמרא המוכר את העיר בג' מביא ת"ש ר' יודא אומר ולבסוף אמר ולא את הברין ולא אמר אמר מר · וההבדל שיש בין גופא ובין אמר מר הוא כשהביא התלמוד תחילה הענין ההוא במקרה אם להקשות אם לסיוע אומר אחר כך לשון גופא או לשון אמר מר אבל אם הביא התלמוד איזה ברייתא לא במקרה אלא בעצם לא שייך לומר אחריה גופא לפי שתיבת גופא יורה שמה שקדם הוא במקרה וממנו עושה עצם אבל אם מה שקדם הוא עצם לא שייך לומר אחריו גופא אלא אמר מר כלומר התנא אומר כך ויש להקשות כך וכך · הרי כי לשון אמר מר שייך למימר על מה שקדם בין במקרה בין בעצם ולשון גופא לא אפשר למימרי' אלא למה שקדם במקרה לבד · ותמצא שאם אינו אומר גופא ההבנה בזה שבוונת התלמוד להקשו' שהראי' שמביא למעלה ממנה אינו ראיה לפי שהמאמר משובש כפני הקושי' הזאת שיש להמאמר ההוא · בריש פרק אלו נערות מביא ראיה דמתני' ר"ם היא ואחר כך הקשה קנס אין מכר לא ולכן אין ראוי להביא ראיה ממנו לומר דמתני' ר"ם היא · וראוי לחקור במאמר שמביא במקרה להביא ראיה ואחר כך עושה בו משא ומתן לא ימנע או הדרוש ההוא שמתעסק בו התלמוד לעשו' בו משא ומתן או יוצא כן הדרוש אשר אנחנו בו או אינו יוצא ואם יוצא צריך לומר גופ' ואם אינו יוצא ואמר גופא יש להקשות למה אמר גופא הואיל ומשא ומתן הוא מן הדרוש ויש מקומות שעושה משא ומתן התלמוד כמ"ש למעלה ובמשא ומתן שעושה יוצא קצת מן הדרוש אבל לא לגמרי בענין זה אין צ"ל גופא ואם יאמר גופא אינו רחוק גדול הואיל ויוצא קצת מהדרוש בריש פרק אלו נערות ענין לאפוקי מהני תנאי ובעי מאי בינייהו וקשה דהל"ל גופא · וי"ל כיון דבעי מאי בינייהו הוא להבין מה שאמר ר"ל שמעון התמני וכן מנסיא אינו יוצא כ"כ מהדרוש ואצ"ל גופא ואם אמר גופא אין להקשות למה אמר כיון שיצא קצת מהדרוש נמצאת למד שבכל מקום שאומר גופא תכוונה להביא חידוש על מה שקדם ואם אינו מביא חידוש אין לומר גופא · ובזה קשיא הא דאמרינן בפ' אלו טריפות פיסקא הריאה שנקבה שמביא מימר' דרבא לסייע דאמר רבא האי ריאה דאגלידא כאהינא סומקא ובסמוך מביא פעם אחרת המימר' ההיא בלשון גופא ואינו מביא על המימר' חידוש כלל · וי"ל משום דבעי' לאתויי משמיה דרבא דיני' אחרי' בריאה חזר והתחיל התלמוד מן הדין הראשון שאמר בריאה ועליו הביא דינין הרבה וכולן משמיה דרבא · ומזה תלמוד בכל מקום שתמצא גופא ואינו מביא חידוש כי הכוונה לקבץ ביחד כל הדינין שאמר בעל המימר' · ויש מקומות שהתלמוד מקצר ואינו אומר גופא כמו שכתבו התוספות פרק כל הנשבעין גבי ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו וכו' ע"ש מצאתי :

גוזמא מצינו לשון גוזמא על דבר היתר בראשכחן בפ"ק דיו"ט תניא אחרי' או' משום ר' אליעזר ביצה תאכל וכו' ואקשינן פשיטא חיא

היא ואשה שרי׳ וכו׳ ואפיקנ׳ גוזמ׳ קתני פירש לאדם חרוצה להחזיק דבריו ומדבר מילתא יתירת׳ עוד שם במסוק מצינו לשון גוזמא על דבר שאינו מתקבל אל השכל אפירות וקליפתו דא״ר ר״א אמר האבל ואקשינן מאי וקליפת׳ אלימה קליפה ממש קליפה בת אכילה היא כו׳ ואפיקנא גוזמא קתני פירש גוזמ׳ בכאן דבר שנוי שאינו מתקבל אצל השכל הרי לך שלשון גוזמא לפעמים היא תשובה לקושיית פשוטא ולפעמים היא תשובה לקושיית לסה: עוד מצינו לשון גוזמא בחשבון מופלג לאו דוקא לא גוזמא בעלמא וה״מ ממאה ולמעלה אבל ממאה ולמטה דוקא הוא כדאית׳ בחריא פ״ק דעירובין בשלמא לבר קפרא ע״ד גוזמא מאה לא לרבי יודא מנלן:

גזירה גזירה לגזירה לא גזרינן והיינו טעמא דכתיב ושמרתם את משמרתי ודרשינן עשו משמרת למשמרת ולא משמרת למשמר׳ משמרתי וזימנין דגזרינן גזירה לגזירה היכא דתליא הא בהא ואי לא הא לא קיימא הא וכ״כ התוספות בפרק אלו דברים גבי הבדלה נר שהדליק מגוי אין מברכין עליו ואמרינן עלה דגוי שני משום נר ראשון וגוי ראשון משום עמוד ראשון חדא גזירה הוא שגזרו החכמים כל מה שביד הגוי דאי לאו הא לא קיימא הא ומצאתי שכתב הרמב״ם דברים ברורים בענין כולה חדא גזירה היא ז״ל בפרק במה טומנין בענין גזירה שמא יטמין ברמץ ורמץ גזירה שמא יטמין בגחלים ואולי תקשה בעיקר שהוא אצלינו אין גוזרין גזירה לגזירה הוא שיגזרו ב״ד דבר בשע׳ מן השעו׳ ואח״כ ישוב ויגזרה גזירה לאותה גזירה זה הדבר אינם עושין אבל אם יהיו שתי הגזירות בשעה אחת הרשות בידם והוא דבר נעשה תמיד והוא ענין אמרם כולה חדא גזירה היא ר״ל כי מי שגזר זאת הגזירה ראה שלא תתקיים זאת הגזירה לא בגזירה אחרת תחזק אותה ותסמוך אותה ולפיכך גזר שתי הגזירות ביחד עכ״ל **אין** לדמות גזירות חכמים זה לזה אלא במקום שהגמרא מדמה קולין ק״ד:

גמירי כל היכא דאיכא גמירי ר״ל מסורת בידינו ממשה בסיני וכן הלכתא גמירי לה:

גורעין ומוסיפין ודורשין פירש דאות כתובה בתיבה שגורעין אותה מתיבה זו ומוסיפין אותה בתיבה אחרת ודורשין הכתוב בכך כי הא דפרק יש נוחלין גבי ונתתם את נחלתו לשאירו דדריש הכי ונתתם את נחלת שאירו לו מלמד שהבעל יורש את אשתו כלומר גורעין וא״ו דנחלתו ומוסיפין על למ״ד דלשארו ודורשין וא״ו למ״ד לו והוה ליה ונתתם את נחלת שארו לו וכן בכל דוכתא ודוקא בריש התיבה או בסופה הוא דגורעין ומוסיפין אבל באמצע לא כמ״ש רש״י ז״ל בפרק הזהב גבי הקדש כתיב ויוסף חמשית כסף ערכך עליו דכי שקלת וא״ו דויוסף ושדית ליה אחמישית הוה ליה חמישיתו וכתב רש״י ז״ל הא דלא שרינן וא״ו דויוסף אחמישית בין יו״ד לתי״ו והוה ליה חמישיות כלומר חמישיותיו הרבה משום דבאמצע התיבה לעולם אין מוסיפין לא בראשה או בסופה אבל באמצע כדקאי קאי ועוד האריך רש״י בראיה ע״ש ולא שייך למפרך בכה״ג סכינא חריפא אפסיקינהו לקראי כדפריך בכל דוכתא משום דלא מקרייא הפסקה אלא דוקא בתיבות להקדים תיבה זו לזו אבל באותיות לא הוה הפסק כדאמרינן התם מעיקרא גבי הך קרא דונתתם את נחלתו דסבר אביי למיסר תירוץ ואומר הכי ונתתם את נחלת שארו וירש אותה וא״ל רבא סכינ׳ חריפא מפסקינהו לקראי פיר׳ סכין חד חותך ומפסיק הכתוב ועושה שארו המוקדם מאוחר והקרוב אליו המאוחר עושהו מוקדם וכן כל כה״ג בכל דוכתא ואית תנא דלא דריש גורעין ומוסיפין כדאיתא התם:

גודד הוא לשון קרא גודו אילנא כדניאל ותיבה זו של גודו יהיה בידך לסי׳ בענין חשבון המדות המוזכרים בתלמוד דהיינו אים׳ הוא ג׳ סאין וסאה היא ו׳ קבין וקב הוא ד׳ לוגין ולוג הוא ו׳ ביצים ובכל מקום שמוזכר בסתם רובע ר״ל רובע הקב:

אות דל״ת

דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן ר״ל ד״ת תורת משה קרויה תורה לפי שנתנה לדורות ושל נביאים לא מיקרי אלא דבר קבלה שקבלו מרוח הקודש כל נבואה ונבואה לפי צורך השע׳ והדור והמעשה והא דאמרינן ד״ת מד״ק לא ילפינן אמ עיקר הדין אבל גילוי מילתא בעלמא כלומר לגלות שהפסוק מיירי בהכי ילפינן כדמוכח פ״א מבבא קמא דתניא וכי ינח אין נניחה לא בקרן וכה״א ויעש לו צדקיה בן כנעניה קרני ברזל וכו׳ ואומר בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו ושואל התלמוד מאי ואומר ורוצה להשיב שצריך משום שהפסוק הראשון הוה קבלה ולא ילפינן מיניה ואקשינן עליה האי מילף הוא בתמיה כלום׳ והלא לא ילפינן מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור אלא גילוי מילתא יליף לד״ת מד״ק וכן כל כה״ג:

דבר תורה בתלמוד משמש בשני פנים דבר תורה ממש כגון דבר תורה מעות קונות דבר תורה ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומ׳ ומשמע הלכה למשה מסיני פ״ק דעירובין דבר תורה מקפיד עליו חוצץ וכן פרש״י ז״ל שם הר״ן ז״ל בפ׳ הזהב כתב בשם הרי״ף ז״ל דבר תורה מק״ו נפקא והוא סובר דסבר׳ בעלמ׳ קאמר:

דברים שבכתב א״א רשאי לאומרם בע״פ ודברים שבע״פ א״א רשאי לכתבם וכתב הליכות עולם בהקדמתו וז״ל והטעם משום דדברים שבכתב איכא מילי טובא דמדרשי מתוך הכתב כגון חסירות ויתירות וקרי ולא כתיב ודכוותייהו ואי אמרת להו בע״פ בצרי להו ודברים שבע״פ פירש לדברים שבכתב הן וכשאין נאמרין אלא בע״פ א״א לעמוד עליהן לא ע״פ מלמד שיבאר לו הפירוש ואלו היה נכתב בספר ודבריו אפשר לספק בו שלא יבין הדבר על בוריו ומימות מרע״ה אשר קיבל תורה מסיני פא״פ ועד רבינו הקדוש ע״ה לא נכתב ספר בתורה שבע״פ וזאת לפנים בישראל התעודה והתורה היו החכמים ז״ל מקבלים איש מפי איש ולומדים המשנה בע״פ כאשר נמסרה לא שהיו התלמידים עושי׳ סימנין למשנתן ובו נבין אותן מפני השכחה המצויה בדברים והיו מסתירים אותה וקורין להן מגלת סתרים והיה הדבר נוהג כן עד עמוד כהן לאורים ותומים משרת לאלהיו בחכמה וביראת חטא הלא רבינו הקדוש אדון השלמים זצ״ל וראה כי אזלת יד החכמה וצרות התכופו׳ דוחפים החכמים לקצוי הארץ ושמרות מתחרשות בכל שנה ותידל עד מאוד תורה שבע״פ אין פוצה פה מתוך שעבוד יוונים ורומיים שהיו גוזרי׳ לבטלם מדברי אלהים חיים עד זמן רבינו הקדוש ע״ה שנתן לו הקב״ה חן בעיני אנטונינוס ונחו מצרה דמצא חן וחסד וכבוד בעיניו והרביץ ברבים לתורה ועמד הוא ובית דינו בהסכמ׳ החכמים שהיו בזמנו לחבר ספר בקבלה הנתונה בסיני וסמכו על מקרא שכתוב עת לעשות לה׳ וקרא וקיבץ בעלי השמועה והקבלה שהיו או ברורו ונאספו שמה כל החכמים משפטי אל יורו והיה כל א׳ אומר שמועתו מפי הקבלה איש מפי איש עד מרע״ה עכ״ל:

דברה תורה בלשון בני אדם איכא מאן דאית ליה דברה תורה כלשון בני אדם ולא דרשינן הכפולות ואיכא מאן דלית ליה הכי דרשינן הכפולות ויש לדקדק דר״ש הוא דאית ליה דברי תורה כלשון בני אדם ואיהו גופיה דריש פרק אלו מציאות גבי עזב תעזוב והקם תקים כך אומר ר׳ דכי קאמר דברה תורה כלשון בני אדם היינו דוקא כשיש הוכחה בפסוק שלא לדרוש הכפולות כגון העבט תעביטנו דלא דריש ליה ר״ש יש לו ואינו רוצה להתפרנס ונזקקין לו דהא כתיב די מחסורו כדאית׳ התם אבל כשאין הוכחה מתוך הכתב דרשינן הכפולות ולא אמרינן דברה תורה כלשון בני אדם:

דיוקא דסתני׳ אתא לאשמועינן כך הדרך לפעמים להשיב כשמקשה מה קמ״ל תנינא מדיוקא פרק האשה אמר רב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן וכו׳ ומקשינן ורב הונא מתני׳ אתא לאשמועינן ומהדרינן ורב הונא דיוקא דמתניתין אתא לאשמועינן

הלכך

הלכך היכא דדייקינן על המשנה זה הכלל לאתויי מאי לאתויי הא דפלו׳ כי הא דפרק הגוזל זה הכלל כל הגזלנים כו׳ זה הכלל לאתויי מאי לאתויי הא דרבי אליעזר אין להקשות כי׳ וכיוצא בו רבי אליעזר מתני׳ לא מפרש׳ בהדיו ולא ידעינן זה הכלל אי לאתויי דרבי אליעזר ומיהו יש לו עיון בכל היכא דאמרינן פלו׳ דיוקא דמתני׳ אתא לאשמועינן א״כ יאמר דבריו על המשנה וליפא זאת אומרת וכיוצא בזה כן כתב בהליכות עולם. וז״ל מהרי״ק עליו אני אומר דלא קשיא מידי דלא קאמר זאת אומרת אלא כשהדבר מבואר קצת במשנה אבל בזה הכלל לאתויי לא שייך לומר זאת אומרת ועי״ל שרבי אליעזר אמר דין זה מסברא ואח״כ הסכימו לזה הכלל לאתויי וכן אתה אמר דמאי דאמר דיוקא דמתני׳ אתא לאשמועינן דמעיקרא דין זה מסברא אמרן וכתר הכי אסמכי׳ לדיוקא דמתני׳ עכ״ל:

דורשין תחילות פלונתא היא דתנאי איכא מ״ד אין דורשין תחילות ואיכא מ״ד דורשין פירש תחילת המקרא הראשון דאמרינן לגופא אצטריך ולא לדרשא כגון בריש סנהדרין ונקרב בעל הבית אל אלהים עד האלהים אשר ירשיען אלהים הרי כאן ג׳ ואיכ׳ למדרשינהו כולהו התם למניינ׳ ואסיק דאין דורשין תחילות כלומר המקר׳ הראשון משום דלגופי׳ אצטריך ולא למניינ׳ וכן כל כה״ג:

דיעבד מורכב משתי תיבות דאי עביד׳

אות ה״א

המוציא מחבירו עליו הראיה ולפעמים אומר שורא דדייני היכא דמספקא ליה לדיין אם הוא כמר ואם הוא כמר בפרק המוכר את הבית בההיא דאמרינן התם מצר ראשון ומצר ב׳ ומצר ג׳ חוץ ממצר רביעי דאמר רבא הלכתא דלא קני מצר ד׳ ולא אמרן דלא מבלע אבל מבלע קנה ומביא תרי לישני דללישנא חדא קנה וללישנא אחרינא לא קנה ופסיק תלמודא שורא דדייני ולא פסק המע״ה כיון דמספקא לן אי כהאי לישנא ואי כהאי לישנא ה״לל המע״ה ומצאתי כתוב התירוץ הוא כשאומר שורא דדייני הוא כי יש לנו כלל כי בכל מקום דאיכא פלוגתא ראוי להשתדל להסכים שתי הסברות בכל מה שאפשר ולמעט המחלוקת והכא טרח תלמודא להסכים תרי לישני ולומר דלא פליגי הלשונות אבל נאמר דלפעמים יש לדון כי האי לישנא ולפעמים כי האי לישנא שיראו הדייני׳ אם המוכר בעין יפה מוכר או בעין רעה מוכר או מנהג המדינה ויאמר הדיין שבעין יפה מוכר ובכה״ג קאמר לישנא חדא דקנה ואם בעין רעה מוכר יאמר הדיין לא קנה ובכה״ג קאמר לישנא אחרינא לא קנה ולא פליגי תרי לישני נמצאת למד כי כשיפול המחלוקת בין תובע לנתבע ויש שני פוסקים א׳ פוטר את הנתבע וא׳ מחייב להוציא ממון התובע מהנתבע צריך להביא ראיה ברורה שרברי הפוטר הם בטילים מפני שנפל ספק בדין ע״כ המע״ה ולפעמים תמצא בתלמוד שפוסק חולקי׳ במקום דאיכא ספיקא כגון הא דאמרינן בפ״ק דב״ק שני אחין שחלקו ובא ב״ח ונטל חלקו של א׳ מהם רב אמר בטלה מחלוקה ושמואל אמר ויתר ורב אסי אמר נוטל רביע בקרקע ורביע במעות ואמרי׳ התם דרב אסי מספקא ליה אי כיורשין דמו או כלקוחות דמי כו׳ הלכך חולקין וכן אמרו דחולקין בפ׳ יש נוחלין גבי בכור שאינו נוטל פי שנים במלוה משום דהוה ליה ראוי ובמלוה שעמו אמרי דפלגי משום דמספקא לן אי גמיר ומשעבד נכסין כ״כ שאביו מוחזק בהם כדי שיטול הוא פי שנים אי לאו וחולקי׳ בספק וכן במקומו׳ אחרים והתירוץ הוא שכך היתה תקנת החכמים בנושאים ההם שיחלוקו אע״פ שמן הדין המע״ה במקום דאיכא ספיקא ואל תטעה לפסוק שורא דדייני במקום שלא אמרו שורא דדייני ולא חולקי׳ במקום שלא אמרו חולקיו אבל במקום שאינו מפרש בתלמודא והיכא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ומספקא לן כמאן הלכתא תפסוק המע״ה ואי סבירא לך כחד מנייהו ורנת כמותו מה שנעשה עשוי שכך אמרו בפרק כל הנשבעין השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עביד ודעבד כמר עביד ולפעמים מספקא ליה לדיין בנושא הי מינייהו קושטא קאמר כגון דאיכא סהדא להאי ואיכא סהדי להאי אמרי היכא דקיימא ארעא תיקום ובאלה רבים בתלמוד דספק ממונא לקולא והמע״ה ולפעמים מצינו דין המע״ה כשנפל ספק בדין אע״פ שבנושא אין ספק כגון שבעלי דינין אין סותרי׳ זה לזה כי הא דבב׳ מציעא פרק השואל באחר ששכר מרחץ מחבירו בי״ב והוא בשנה בדינר זהב לחודש ובא מעשה לפני רשב״ג ולפני ר׳ ואמר יחלוקו את חודש העיבור ומוקי לה שמואל בבא באמצע החודש אבל בתחילת החודש כלו למשכיר ובסוף החודש כלו לשוכר דמספקא לן אי תפוש לשון ראשון דקאמר י״ב זהו׳ לשנה ולא יתום בכל השנה אע״פ שהוא מעובר יותר מזהובים ואי תפס לשון אחרון דקאמר מדינר זהב לחודש ע״כ מצאתי:

ובענין ממון המוט׳ בספק חולקין דסביר׳ ליה לסומכוס כתבו התוספו׳ בפר׳ המניח דף ל״ה וז״ל ואת אומר׳ חלוקי׳ עליו חביריו על סומכוס דוק׳ בכה״ג פליגי כומכוס שראוי להסתפק בדבר וההיא דמחליף פרה בחמור והמוכר שפחתו וילדה בכל הנך טענותם ראוי להסתפק לב״ד אבל במקום שהספק בא על דבריה׳ לא פליג סומכוס דהא למ״ד אמר סומכוס אפי׳ בברי וברי אתו אם אמר אדם לחבירו טלית זו שאתה לבוש שלי הוא מי אמר סומכוס חולקין ובשנים אוחזין בטלית אמר ראי אתו לקמן כי תפס חד ותד מסרך פרוכי דאפילו לסומכוס פרוכי לאו כלום הוא עכ״ל:

הואיל וארחי ארחי כלל הוא בתלמוד כענין שנפל בו דיחוי דאומר הואיל וארחי ארחי והנה הכלל הזה הוא בעלמא אבל במצות הוא בספק אי אמרי׳ הואיל וארחי ארחי ובענין כיסוי הדם שכסהו הרוח ונתגלה חייב לחזור ולכסות ולא אמרי׳ הואי׳ וגרת׳ המצוה של כיסוי במה שכסהו הרוח אפי׳ שנתגלה אח״כ פטור ממצות כסוי אבל אמרי׳ אין דיחוי אצל מצות וספוקי מספקא לתלמודא במסכת ע״ז פר׳ כל הצלמים אי אפרי בין לחומר בין לקול׳ דאין דחוי אצל מצות או דוקא בענין כסוי שהו׳ חומר בהא נימ׳ אין דיחוי אצל מצות ולפיכך חייב לחזור ולכסות ובענין אחר שהדיחוי הוא קול׳ אמרי׳ יש דיחוי אצל מצות כגון המשתחוה לדקל ובטלו קוד׳ שהשתחוה לולבו כשר למצוה והשת׳ שנעבד לע״ז כבר עליו הדיחוי שהוא אסור להגות ממנו ולקחת ממנו לולב שהואיל ונדחה שאפי׳ שאח״כ בטלו ואין הדקל ע״ז יהיה אסור לקחת ממנו לולב ועלתה בתיקו:

הניחא מורכב משתי תיבות הא ניחא הורה פלוני הלכה למעשה פירוש בהליכות עולם הורה פלוני הלכה לעשות בה מעש׳ ואת שכבר תמצא הלכה ואין מורין כן כלומר לעשות מעשה כגון דנפיק מיניה חורבא והכי אמרי׳ בבתר׳ פ׳ יש נוחלין א״ל רב אשי לרבי יוחנן כי אמר מר הלכה מהו למעבר בה מעשה א״ל לא עד דאמרינו לך הלכה למעשה:

הורא׳ סתמא לקול׳ דאמרי׳ בפ״ק דכתובו׳ ומי איכ׳ הוראה לאיסור ופרש״י ז״ל דאיסור לא קרי הוראה משום דכל אדם רשאי להחמיר והאוסר אינו צורך סמיכו׳ דבר שאפי׳ מן הספק שאין הלכ׳ ברורה לו הוא בא לאוסר אבל המיקל סומך על שמועתו או על סברתו והיא הוראה ומיהו התם מסיק דאיכא הוראה לחומר׳ וזהו על המעט ע״ש:

היכא דגלי גלי היכא דלא גלי לא גלי כך נמצא בהרבה מקומות בתלמוד ובהרבה מקומות בתל׳ סוד מצינו להיפך דאומר כיון דגלי גלי לכל מקום ומצאתי שכתב הרי׳ קאנפ׳נטון הטעם הוא כשאנו אומרי׳ מדאיצטריך לגלוי וכו׳ הוא כאשר גילוי הכתוב בנישא שהו׳ מעט החידוש או בנוש׳ שהסבר׳ באינו או ודאי נאמר לא בא הכתוב אלא למעט ולומר דדוקא בזה הנוש׳ ולא בחבירו אפי׳ אם הם דומים לו אם הם יותר זרים ממנו דאי לא תימ׳ הכי לשתוק קרא מיני׳ או יאמר זה הדין בחבירו שיש בו יותר חדוש וזהו אמי׳. מכ״ש בזה הנושא שהוא מעט החדוש וכשאנו אומרי׳ מדגלי הכא גלי לכל התורה כולה

זהו

הו כאשר גילוי הכתוב בא בנושא מיוחד שאותו דין הוא חדוש גדול ע"כ אלמלא מקרא כתוב אלו כי הסברא מנגדת היא לו ואומרים שנלמוד ממנו שאר הנושאי' וגם זה דוקא בשאותו הדין נשוא על הנושא מתורת טעמא ושטעמו נגלה לנו אמנם אם הו' דרך הנס אין ללמוד ממנו לנושא אחר כי גזרת הכתוב הוא ואז נאמר כי חדוש הוא ומחידוש לא ילפינן בבחק מלך הוא ואין לך בו אלא חדושו בלבד וזהו כגון שלשי' שקלים וחמשי' שקלים אצל תשלומין למוצא שם רע עכ"ל:

היא גופא קמ"ל בכל דוכתא דאמרי' כה"ג אתא לאשמועינן במתני' לאו דיוקא אתא אלא היא עצמה קמ"ל חדוש מה דלא ידעינן עד השתא ומזה נלמוד כלל בכל משנה שתעיין בה צריך שתדקדק אם החדוש הוא במה שאומר בהדיא או אם החידוש בדיוקא אם יש בה חידוש בהדי' אין לך לבקש חידוש דאתי מדיוקא ואי לא הוה חידוש במ"ש בהדיא צריך לבקש חידוש דאתי מדיוקא:

הלכה כפלו' פעמי' אומר תנא הלכה בפלו' שקדם לו בזמן הרבה וי"ל דבשטת תהוא תנא קאמר כדאית' בפ' אין צריך רבי שמעון בן מנס"א וחביריו אמרו הלכה כרבי מאיר וקא מתמה והא אנחנו קשישי מיניה טובא אלא בשטת ר"מ קאמר וכיוצא בו:

אות וי"ו

ואו לפעמים נמצא וא"ו במקום או בין במקרא בין במשנה או ברייתא שנ' איש אמו ואביו תראו ומקלל אביו ואמו ר"ל אמו או אביו וכן במשנה ביבמות חלץ ועשה מאמר ר"ל חלץ או עשה מאמר וכן הרבה כיוצא בזה:

וצריכא דאי אשמועינן כו' לפעמי' המשנה היא מיותרת דכדין בבא קמא שמעינן בבא בתרא ומקשינן בגמר' דהדא מניהו מיותרת ומשני כא' מב' דרכים אם נאמר שחידוש הוא בבא בתרא בדרך לא זו אף זו או התחדוש בבא קמא בדרך זו וא"צל זו או התחדוש בתרווייהו ושהחדוש הוא בתרווייהו קאמרינן וצריכא דאי אשמועינן כו' כי הא דאמרינן בקדושין פרק' יוחסין דתנן מי שנתן רשות לשלוחו לקדש לו בתו והלך הוא וקדשה אם שלו קדמו קדושיו קידושין ואם של שלוחו קדמו קדושיו קדושין ואם אינו יודע שניהן נותני' גט ואם רצו א' נותן גט וא' כונס וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה היא וקדשה את עצמה אם שלה קדמו קדושיה קדושין פ' דבטלה לשליחותי' רשל"ח ואם של שלוחה קדמו קדושיו קדושין ואם אינן יודעי' שניהם נותנין לה גט פי' אם באחת לינשא לאחר ואם רצו א' נותן לה גט וא' כונס עכ"ל המשנה ואמרינן עלה בגמרא וצריכא דאי אשמועינן גבי דידי' משום דגברא קים לי' ביוחסין פי' וכשמצאו מיוחס קדשה לו ובטל את השליחו אבל אתתא דלא קים לה במיוחסין אימא לא נהון קדושין פי' אימא אע"ג דקדשה עצמה לא בטלה את השליח ולא סמכא על קדושין דסברה דילמא שליח משכח מיוחס מזה ואי אשמועינן גבי דידה משום דאתתא ריקא ומנסבה אבל איהו אימא לא א"כפ לי' צריכא פי' לא אכפת לי' בבתו אם תנשא למיוחס בל רחו ולא בטלי' לשליחותיה דשלחה ואפי' מקדשה לגרוע והא דקדם קדיש סבר דילמא לא משכח אבל אי משכח לא בטלה עכ"ל הגמר' ומצאתי שכתב הר"ש מודילו ז"ל וראיתי בהרמ"בם ז"ל בהל' אישות פ"ט שלא כתב אלא בבא בתרא שכן כתב ז"ל וכן האשה שעשתה שליח לקדשה והלך וקדשה והלכה היא וקדשה עצמה לאחר ואין ידוע איזה מהם קדם שניהם נותנים לה גט ואם רצו א' נותן גט וא' כונס וכתב עליו מגיד משנה ז"ל עו' שם מי שנתן רשות לשלוחו לקדש את בתו כו' ולא הוצרך רבינו לבאר זה לפי שדין האב בבתו הקטנה ודין האשה הגדולה בעצמה ידוע הוא שהם שוים ואע"ג דבגמר' עביד בהו צריכותא עכ"ל וק"ל תרתי חדא דאי בגמר' עביד בהו צריכותא משמע דבתרווייהו איכא חידושא ומהאי דינא לא שמעינן לאידך ועו' דאם היתה שוה בתרווייהו היה לו לבאר דינא דרישא ומינה שמעינן דינא דסיפ' ולמה ביאר דינא דסיפא והניח דינא דרישא וכבר הטור אבן העזר הביא תרווייהו חדא בסי' ל"ו והאחרת בסי' ל"ז משמע דס"ל דתרווייהו צריכי כדאית' בגמרא וי"ל דלדעת רבינו לישנא דמתני' ולישנא דגמר' אינם שוים משום דלישנא דמתני' קתני וכן האשה כו' ולשון וכן בכל דוכתא משמע שמביא הידוש כלומר אפי' האשה שנעשית שליח דקס"ד דלית לה דינא דגברא קמ"ל דדינא חד לתרווייהו אבל לישנא דגמרא לא משמ' דהכי כיון דמייתי צריכות' בתרווייהו משמע דבכל חדא מיניהו איכא חידוש' וס"ל לרבינו דטפי איכא למיחש לישנא דמתני' דקתני וכן האשה כו' מלמיחש ללישנא בגמר' ועו' שהצריכות בתרווייהו אינו שוה דאמאי אמרי' באב המוקדם קדיש סבר דלמא לא משכח ובאתתא אמרינן דמשום הכי קדמה דריקא ומנסבא אימא באב דמ"ה קדים דריק ונסיב ובטול השליחות ואמאי אמרי' דלא אכפת לי' ואפי' מקדשה לגרוע ולפי' צריכות דינא דאתתא יותר מרווח דהכי קאמרי' דאי אשמועינן גבי דידי' משום דגברא קים לי' ביוחסין פי' וכשמצא מיוחס ובטול את השליח אבל אתתא דלא קים לה ביוחסין אימא לא נהוו קידושי' פי' דסבירא דילמא שליח משכח מיוחס מזה קמ"ל דתנא אתתא בדינא דגבר ומ"ה נקיט רבינו ז"ל דין דוכן האשה דסיפא דאית בה חידושא טפי ומצינו למר כלל אחר בתורת הפסק לדעת הרמ"בם ז"ל דבכל דוכת' דאיכ' כה"ג דאיכ' למיחש טפי ללישנא דמתני' ברקא אמרינן ולדעת אבן העזר אע"ג דבכל דוכתא דקאמר לשון וכן משמע דקא מייתי חדוש בכה"ג לא אמרינן דהואיל דתלמודא לא חייש ללישנא דוכן אנן נמי לא חיישינן ולפיכך צריך הפוסק לבאר תרווייהו עכ"ל:

הגה"ה
עיין בפרק קורת הבתים סוף פירקא לא לאתבנככי הכן דקתני' האשה שחלקו וכו' וכן האשה וכו' ויודקדק תלמוד' יוחי וכן מאי רבות'. תיכף. טפי באשה דקתני וכן ומשמי' יוחי דמיפוק כו' וכן דרך לייחד גם כן בפוסקי' כשמקילי' שני נושאי' ובנושא השני אלו' וכן יש בנוש' שני מיוחס בלא הוה ידעינן מנושא הראשון:

לפעמים עושה הגמר' ב' צריכיות אעפי' שהיה די בא' וכן מצינו פ"ק דשבת אשר הביא הגמר' שם הא דתנן אם היה רקק מים ור"ה מתהלכת בו הזורק לתוכו ד' אמות חייב וכמה הוא רקק מים כו' ורקק מים שר"ה מהלכת בו הזורק לתוכו ד' אמות חייב ואומר הגמרא בשלמא רקק רקק תרי זימני חד בימות החמה וחד בימות הגשמי' וצריכא דאי אשמועינן בימות החמה דעביד איניש לקרורי נפשי' אבל בימות הגשמי' אימא לא ואי אשמועינן בימות הגשמי' אגב דמטנף מקרי ונחית וכו' וע"ג כתבו התו' וז"ל בצריכותא חדא סגי דאי תנא חדא זימנא רקק הוה מוקמינן לה בדרמי לי' להכי תנא תרי זימני רקק אלא כיון דמשכח צריכותא עביד כלו תנא בברייתא בהדי' רקק בימות החמה ורקק בימות הגשמי' וכ"כ התו' דדרך הגמר' לעשות שני צריכיות כמ"ש בפ' המדיר דף ע"א ובחולין השוחט דף ל"ז וביה ניחא גם כן לפי הדרך שכתבתי לע"ל בשם הרמ"בם בשיטת קדושין דבגמר' עביד צריכותא בתרווייהו אע"ג דמלשון המשנה משמע דאין חדושא אלא בוכן האשה כו':

והאמר סר כל מקום שתמצא בתלמוד כה"ג רב בר אחוה ובר אחתיה דר' חייא כן מצאתי:

ואזדו לטעמייהו לפעמי' פליגי אמוראי ובתר הכי אומר התלמוד ואזדו לטעמייהו פי' שמביא ראי' שבנושא אחר יש ביניהם המחלוקת הזה ולפעמי' אומר התלמוד בלשון קושיא לימא אזדו לטעמייהו דאמר וכו' כלומר שהמחלוקת הוא מיותר דבחד סגי ואז אומר התלמוד צריכא כלומר מתרץ שאינו מיותר עיין ברש"בם בפ' המוכר את הבית גבי אתמר אמר רב הונא אמר רב הלכה כחכמים לימא אזדו לטעמייהו ונתן הכסף וקם לו ואין הפסוק כן אלא ויסף חמישי' כסף ערכך עליו אלא שדרך התלמוד לקצר במקראות לפי שהקיצור בדברי' הוא אהוב וכ"כ התו' בכמה מקומות:

והתנן והתני קושיא היא ולפרוקי קאתי ולפעמי' תמצא והתנן והתניא סיוע והפרש שיש ביניהם שאותו שהוא קושיא כתיב בלא אל"ף ובתמיה קרינן לי' ואותו שהוא סיוע כתיב באל"ף והא תנן והא תניא ובניחותא קרינן ליה וה"ק והא תנא והא לך סיוע וסי"ד פרתגיא כו' ופעמי' תמצא תנן בלא ה"א ובלא אל"ף קושיא וזה כשמקשה ממשנה שאנו עוסקי' בה ותמצא זה בהרבה מקומות אין מספר:

והקאמרי לה מאי קאמרי לה פרש' והקאמרי לה מי שעוסק במשנ' זו להשיב ממנה בבית המדרש למה נתעסק עכ"ל וז"ל מהרי"ק ולא פי' משמעו' תיבות הללו ובערוך מצאתי דקאמרי לה לשון ערוב ואל"ף מתחלף בעי"ן ע"כ· והשתא הוי פירוש הכי מי שעירב זה עם זה מה ראה לערבם כלומר מי שרצה זה לזה מה ראה לרמות להקשות מזה לזה הרי החילוק ביניהם מבואר ע"כ·

וכמה א"ה פלוני כו' בפרק אלו מציאות במשנה מצא פירות מפוזרי' וכמה א"ר יצחק קב בד' אמות ובתוספו' כתבו דהאי וכמה היא מדברי ר' יצחק דליקא למימר סתמא דתלמודא קא בעי לה דהא קאמר בתר הכי דלא בעי שיעורא כלל וא"כ ע"כ דהאי וכמה מדברי ר' יצחק הוא וכאלו אמר רב יצחק וכמה קב בד' אמות וכתבו עוד התו' שם וכן בפרקין גבי מצא חמור או פרה רועין בדרך ובעי בגמרא ולעולם אמר רב יודא ג' והדר קאמר בד' ובפ"ק דחנינה כיוצא בו והעבדי' מנלן אמר רב הונא אמר קרא וכו' והדר פריך למה לי קרא ובפרק לא יחפור וכמה אמר רב ייבא כו' וכתבו התו' ז"ל תימא דהשתא בעי וכמה ובתר הכי פריך והתנן ד' אמות וי"ל דה"ט באיבעיא נפשיה בעי וכמה ולאו תלמודא כ"כ בפ"ב דפסחי' מנא הני מילי אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא התן לו ולא לאורו רב נחמן בר יצחק גופי' דמפרש לו ולא לאורו קאמר מנא הני מילי:

ואפילו כתב הרא"ש ז"ל בריש הלכות ציצית בשם ר"ת ז"ל שבמקום שהיה לו לומר אפילו ואמר ואפי' מרבי תרי מילי והביא ראיה לדבר:

ועוד ואומר וכתיב כל היכא דאומר ועוד ואומר וכתיב הוא לחזק הדבר יותר כי בתחלה אינו כל כך חזק וצריך עוד להביא ראיה מפני שהראיה הראשונה יש להשיב ונמצא בה חולש' לפי' ראשון ועו' אפי' על הסברות אם השנית מחשבת יותר אז על הפסוק אם השני מבי' יותר מן הראשון ולפיכך שיילינן בגמר' מאי ועו' מאי ואומר מאי וכתיב ומשנינן מהדרת מא כו' כלומר ויש חולשא בראשון קס"ל השני ועל דרך זה אי נמי כמו ועוד' וכן ראוי ללמוד במפרש' ובתוספו' והירושים כיהם דורכים בדרך הגמרא ובכל מקום רגיל התלמוד להקשות מאי ועו' כו' ומכ"ש אם הראשון פסוק והשני סברא דמתמה תלמודא בפ"ק דקדושין ויודא ועוד לקרא ופירש"י ז"ל וכי הפסוק צריך סיוע ועלי' כתבו בתוס' שאעפ"י שהשני סברא אם היתה טובה לא אקשינן למה הביא אחר הפסוק אלא מפני שהוא חלושה בעצמה כדאקשינן ויודא הויא רובא משום הכי אקשו הכי·

וצריך כל היכא דאמרינן תיבת וצריך לכתחלה משמע כדאיתא בברכו' פרק היה קורא דקתני וצריך שישמיע לאזנו ופרש"י כל וצריך לכתחלה משמע הא דיעבד שרי' והגמרא נותן לו משמעו' דאפי' בדיעבד אין לו תקנה דקאמר צריך ואין לו תקנה קמ"ל ופי' ומהא דשמעינן דיותר סובל פי' לכתחלה ממה שנ' דמשמעו אפי' דיעבד:

אות זיין

ואת אומרת לעולם כשיש משנה או ברייתא ואומר התלמוד עליה זאת אומרת פירושו דבלאו המשנה או הברייתא ההיא לא שמעינן ההוא דינא דאי בלאו המשנה ההיא הוא פשוט מעצמו למה אצטריך לסימר זאת אומרת ואין לומר ראי' נמי דינא פשיטא היא דאף מהברית' או המשנה שמעינן נמי דינא הכי שאינו כן אלא שהדין ליכא למשמע אלא מתוך המשנה או הברייתא עיין בפרק המוכר את הבית גבי תנו רבנן בן לוי וכו':

זו ואין צריך לומר זו וענין לא זו אף זו כתב רבינו שמשון בספר כריתות הענין של לא זו אף זו הוא שהתנא שמע לשון ראשון וכתבו ושוב שמע לשון שני וכתבו לפי שנראה לו חידוש יותר ואעפ"י שלפי זה לא היה צריך לאומרו לא רצה לסלקו ממשנתו וזה הטעם בזה א"צ לומר זו ששמע ראשונה לשון א' וכתבו שוב שמע לשון שני וכתבו אעפ"י שאין צריך כלל למען כי רצה לכתוב כל דברי התנאי' שהיו לפניו וכתב בשארית יוסף וז"ל ושמעתי שכוונת התנא לומר שלא נחשוב החלוקה המחודשת לפשוטה מפני שלא ראינו חולק כי בודאי נמצא חולק עליה שלא ירצה לתפוש המרובה לכן מי שירצה להחמיר כבר ימצא מי שחשבו לדין ולא לחומרא וז"ל הכריתות עוד ונראה שכתוב הך דא"צ לומר זו ע"ד אלו ואלו דברי אלקים חיים כדאית' פ"ק דעדיות למה נכתבו דברי היחיד בין המרובי' לבטלה שאם יאמר אדם דברי' זה יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת כך כתב הלשון השני שאם ישמע אדם או יראה ברייתא בענין יאמר ששמע רבי בסוף וכתבו שמעת או שמא יסמכו על אותו לשון שני מדרך שכתב בעדיות שאם יראו ב"ד וכו' ואולי גם בענין לא זו אף זו לא רצה לסלק הראשון אעפ"י שאינו צריך:

כתב הליכות עולם זה לשונו זה הטעם כזו וא"צ לומר זו אינו שוה לי ולקוצר דעתי אין צורך לפי' שדרך התנא לומר זו וא"צ לומר זו כפירו' כמ"ש בפ' היה קורא בפרקי' שואל מפני הכבוד וא"צ לומר שמשיב ופעמים יקצר התנא וישמיט זו וא"צ לומר זו והיינו מ"ש הגמרא זו וא"צ לומר קתני כאלו אמר כפי' זו וא"צ לומר ע"כ וכתב שארי' יוסף וז"ל ומ"ש דרך התנא לומר וא"צ לומר בפי' איני מבין כי גם שם אקשה מה הוצרך לומר וא"צ לומר זו ואם אינו צריך אלא על כרחין דעת תנא אחר הוא והתנ' הביאו בלשון וא"צ לומר זו עכ"ל עוד מצאתי בשארית יוסף שכתב וז"ל ובשטת הרמ"בן היה כתוב ז"ל התנא בתחלת עיונו ראה ב' חלוקו' הא' מחודשת והב' מחודשת ממנה ומשום תפשת מועט לא כתב אלא המחודשת קצת ואחר זה בטוב ההשקפה ראה שכפי הדין גם המחודשת ביותר ראה לכתוב וכתבה אחר הראשונה ולא מחק הראשונה כי לא יכול לפי שכבר נתפשטה בין התלמידי' ונשאר אותה הכבא בלא זו אף זו וכשאומר זו וא"צ לומר זו על דרך זה היה כי ראה התנא חלוקה מחודשת וכתבה ואחר עיון השני הבין חלוקה אחרת יותר מחודשת וכתבה אבל לא כתבה אחר החלוקה הראשונה כמו שעש' בלא זו אף זו אלא מפני חשיבותה כי היא מחודשת תכלית החידוש הקדימה וכתבה למעלה מהראשונה ונשארה ראשונה לאחרת והיינו זו וא"צ לומר זו ועתה שנכתבו כסדר זה ולא עשה כן בלא זו אף זו מפני שהחידוש היה מועט ולא חבבו להקדימו וכתבו באחרונה וראיה לדבר בפ"ג דיבמות לגבי ג' אחים שנים מהם נשואין לשתי אחיות וכו' אשר שם ב' משניות שהשניה באה מכ"ש דראשונה ותרצו בגמר' הך תנא ברישא וכו' ואיידי דחביבה ליה אקדמה ומשנה לא זזה ממקומה ופרש"י משנה זו אחרונ' שנה בתחלה והיא דלעיל לא היה ברישא למתני סיפא אלא הוא"ל ונשנית לא זזה ממקומה ויש כאן בנין אב לכל מקום שאומר זו וא"צ לומר זו כי ע"ד זה היה הענין ע"כ ויש על שטה זו גמגום וכ"ש למה שפירשו התוספו' שם וז"ל איידי דחביב' ליה אקדמה בשאר מקומות אין רחוק לומר כן דלא אומר זו וא"צ לומר זו קתני וכאן דחוק לומר כן לפי שבבבא שלימה היא ולא צריכת ע"כ למדנו מדבריהם שאין תירוץ איידי דחביבא ליה תירוץ זו וא"צ לומר זו ושנא' דתירוץ איידי דחביבא הוא תירוץ יותר רחוק מזו וא"צ לומר זו ובכל זה שלא בדברי השיטה ההיא ולכן חזרנו לדברי רבינו שמשון וכדאי הוא לסמוך עליו עכ"ל:

זבין חבין תגר' אקרי פירש בתמיהא וכי יקנה אדם ומכור בסתם שקנה כדי ש'קר' תגר כי אם אדם טורח ואוכל ואינו מרויח וסמה יאכל אם אינו מרויח אין לך פכירא גדולה בן פרשב"ם כפרק המוכר את הספינה זו דברי פלוני כשהנסר' אומ' זו דברי פלוני על הסתם פליג עליה ולא סבר כוותיה וכ"ב התוספות בפ' חזקת הבתי' דף ל"ה וז"ל זו דברי סומכוס משמע זו ולא ס"ל אף על גב דסומכת בפרק בית כור דאיכא זו וס"ל מיהו סתם וז ולא ס"ל וכ"כ הר"ן פרק אלו נערות דוולא ס"ל כל היכא דלא מפרש בהדי' זו וסביר' ליה:

אות חי"ת

חומר שעורים רע שהחומר הוא מידה שנקראת כור והכור הוא שני לתכים והלתך ט"ו סאין נמצא החומר ל' סאין שהם עשרה איפות שהאיפה ג' סאין והחשבונות הנמשכות מאיפה סימנם גו"דו וכתבתי לעיל באות ג' וככר ידענו ג"כ מדברי רבותינו שמקום שיש בו חמשים אמה על חמשים אמה הוא בית סאה כלומר שהוא מזרע סאה שעורים והם אלפים וחמש מאות אמה בתשבורת:

חדא מיניהו נקט ומנין דכתיין תלמודא פירוקא והות מצי למימר פירוקא אחרינא לא חד מיניהו נקט וילפינן הא מילתא מפרק החולץ גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא במקיימי עבדים שאין מולין וכו' ואמרינן ארמשני ליה רבי עקיבא בלוקח עבד בין השמשות לישני ליה הא ומהדר חדא מתרי טעמא נקט וכן אומר הכריתות פעמים יש כמה פרוקים והתלמוד לא חש לתרץ אלא חד מיניהו:

אות ט"ת

טוב טעם ודעת למדני ע"ז התפלל דוד המלך ע"ה וכן בנו שהמע"ה אמר לשון חכמים תטיב דעת על כן דע והאמן כי המשנה והתלמוד לשונם מדוקדק במאוד מאוד ואם יש יתור לשון או חסיר או חליף לא דבר רק הוא ואם רק הוא מכם ומי שחלק לו ה' מן החכמה וידקדק יפתחו עיניו ויראה נפלאות מחידושי לשונם וגם ילמוד מזה כמה דינים ומביא קצת לדמיון שנינו בריש זבחים כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים ואקשו בגמרא מאי אלא שלא עלו ולא עלו מבעיא ליה ופרשי מפני שחייב אדם ללמד לתלמידיו דרך קצרה ומיתור זה הוציאו בגמרא נפקותא דדינא שאסור לזרוק דמן או שאר עבודות שלא לשמן כי עדיין בקדושתן הם עומדים ולכן אמר אלא אשר רצה לומר שאין להם אלא אותה ירידה לבד והוא שלא עלו לבעלים וגדולים מזו מצאנו פרק יש נוחלין דף קל"ח גבי שכ"ב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי כראוי לו נוטלן ואת חובו והקשו בגמרא ודלמא כראוי לו בחובו קאמר ותירץ רבי עקיבא היא דדריש לישנא יתירא וכתב רשב"ם דרבנן מודו דדרשי לישנא יתירא אלא שבדברי רבי עקיבא מפורש בבירור וראיתי כתוב בשם שיטת גאון אשר דייק דמדקאמר נוטלן ולא אמר נותנין לו ואת חובו משמע שכבר היו הנכסים ביד היתומים ואפילו הכי אומר דמוציאין מידם הנה יראה שאף על פי שממשמעות הלשון היה נראה שבחובו קאמר כדפריך בגמרא ועוד שהנכסים בחזקת יתמי ולכל אדם היינו אומרים המע"ה כ"ש בזכות יתמי עם כל זה מכח היתור אנו אומרים דנוטלן ונוטל את חובו הרי כח הייתור עד היכן מגיע ומזה וכיוצא למדו בעלי הוראה להוציא דין מכח איזה יתור ואביא לדוגמא הרמ"בן דקדק מדקאמר אין מחזיקין דם בבני מעים ולא אמרו אין דם בבני מעים ש"מ אם רואין אותן אדומים צריכה מליחה כשאר בשר רק מן הסתם אין מחזיקין דם ובספר התשב"ץ כתב וז"ל מדגרסי' בירושלמי דמגילה תולין בספרים ולא בתפילין ומזוזות משמע דווקא תולין הוא דלא הא לתקן אותיות בעלמ' שרי וא"ל לתקן אותיות נמי לא רא"כ לימא תולין בספרים ולא בתפילין מ"מ הדר נקט ואין תולין ע"כ: ואף בלישנא בעלמא דרבותינו ז"ל שאינו גוף הדין בעצמו מ"מ שיתחן צריכא תלמוד הנה בעוברא דנסכא דרבי אבהו אין חטפי ודידי הטפי אמר היכא לידייני דיינא להאי דינא והנה הלשון הוא מיותר למה תלה הדבר בדיינים היאך ידונו הדיינים זה הדין כך היה לו לומר היאך נדון אנחנא האי דינא ויישבתי הדבר כך באותו מעשה פסקו הם לפי ראות עיניהם וזך שכלם שהם הבינו עם מי הוא האמת וכח ביד הדיין שהוא מומחה גדול לפסוק לפי מה שנתאמץ בלבו כמבואר בטור ח"מ סי' ט"ו רק היו אומרים אם היה הדבר בא לפני דייני דעלמא שאין להם כח לפסוק אלא כדין תורה איך יפסקו זה הדין ע"כ אמר היכא לדיינו דייני:

ומצינו בפרק הישן אשר הקשה גבי משיחתו של ר"נ למרנו מרוע לא אמר מדבריו והוצ"א מאותו שינוי מועט ששיתת ת"ח צריכה למוד ויש כיוצא בזה הרבה מקומות בלי ערך ובלי מספר והמבין יבין:

אות יו"ד

יתיב פלוני קמיה פלוני ז"ל הליכות עולם הא דאמרינן בכולא תלמודא יתיב פלוני קמיה פלוני ויתיב וקאמר לא אמרינן הכי אלא במקום שחולק עליו או שהיה הוא האומר אבל אם לא אמר הוא כלום ולא נחלק עליו בכלום לא אמרינן הכי כן כתב הרשב"א ז"ל בחידושיו במסכת יבמות עכ"ל וכתב מהרי"ק ע"ז אין לשון זה מכוון שאם אומר יתיב וקאמר הרי הוא האומר ומה צורך לדברי הרשב"א ז"ל אבל הלשון המכוון הוא כמ"ש התוספות בחולין דף פ"ג כל מקום שאומר ויתיב פלוני גבייהו מזכירו כן לפי שהורה להם דבר חידוש וכתבו עוד ואף על גב דאיכא בע"ז חד יתיב גבייהו ולא דיבר כלום אומר ר"ת ז"ל כי זה המעשה היה עם אותו דכתובות א"ל רבי חייא ועל אותו דבר התכר והתלמוד הביא הדברים על סדר המסכתות עכ"ל:

אות כ"ף

כל תיבה זו דרכה לקבץ פרטים רבים ולפעמים נמצא שאינו מקבץ רק פרט אחד והטעם שאומר מלת כל על פרט אחד אין הכוונה שמלת כל היא על הפרט אחד אלא שמביא כלל ע"ד הקדמה להוציא תולדה על הפרט דוק ותשכח בפרק הזהב פיסקא משך ממנו פירות תנן ר"ש אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה מוכר מצי הדר ביה לוקח לא מצי הדר ביה וקשה מאחר שתיבת כל אינו מקבץ לא למוכר ולא ללוקח למה אמר כל וצריך לומר שמביא ראיה מן הכללות להוליד דין למוכר בכל נושא שיורמן מן הראוי הוא שמי שהכסף בידו ידו על העליונה הלכך המוכר שהכסף בידו מצי הדר ביה:

כל היכא דתני הכל אומר הגמרא הכל לאתויי מאי ומייתי הרבה בשמעתתא קמייתא דערכין ובהרבה מקומות אבל מא

תני כל זמנין דריש פ׳ חירוש וזמנין לא כגון כל מקום שמכניסין בו חמץ אומ׳ כל לאתויי מאי ויש כל דאין מספר דלא בעי לאתויי מאי ורבינו שמשון פריתו׳ ס״ל דתיבת כל לא אתי לשום דרשא בשום מקום ואותן שמדקדק בהן לאו מלישנא ומשמעות דכל אלא מיתורא כגון הך דכל מקום שאין מכניסין בו חמץ דמשנה יתירה היא דהא בא אידך בבא קתני שתי שורות במרתף במקו׳ שמכניסין בו חמץ משמע הא מקום שאין מכניסין בו חמץ א״צ בדיקה וא״כ הך דכל מקום יתורא הוא ואתי להא דתניא כו׳ וכן כל כיוצא בזה ע״כ ומהריק השיג ע״ז וכבר כתבתיו למעלה :

כחה דהתירא עדיף כך דרך התלמוד להשיב בכמה מקומו׳ ולא פריך ולפלגו בתרווייהו כדפריך בריש ביצה ארפלגי בביצ׳ לפלגי בתרווייהו ולתני תרנגולת היא וביצתה כ״ש אוסרי׳ כו׳ ויש מחלקי׳ היכא דהלשון ארוך אין לאשמועינן תרווייהו אלא כחה דהתירא עדיף לכד אבל היכא דהלשון קצר לחוריעך כח דהאוסר והמתיר אומר שתיהם כי תהוא דביצה לא דביצה דוקא פריך הכי משום דתרנגולת וביצתה חדא מילתא היא :

כל דתיקן רבנן כעין דאורייתא תיקון פעמי׳ מקשה התלמוד מאיסורא דאורייתא לאיסורא דרבנן ומתרץ לא רמי׳ דאורייתא לדרבנן ואין להקשות דקארי לה מאי קארי לה משום דהמקשה היה סובר לרמות מכח ההיא סברא דכל דתיקון רבנן כו׳ וכן הוא בפ״ק דיבמות גבי צרת סוטה דמקשה מסוטה דאורייתא ומתרץ אמינא אנא דאורייתא ואת אמרת דרבנן ואמרי׳ ודקארי לה מאי קארי לה כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון :

כדי לאכול בהם וכו׳ כל מקום ששנינו כדי לאכול בו או כדי לאכול בו או כדי לאכול בהם אינו אלא כדי לאכול בו כלפתן כאר׳ שטובל ואוכל דהיינו שעור מועט אבל מקום ששנינו כדי לאכול הימנו או כדי לאכול מהם אינו אלא מזון עצמן ואין אכילת דבר אחר עמהם :

כיצד כל כיצד שבתלמוד היא מלה מורכבת משלש מילות כאיזה צד על איזה ענין כו׳ כ״כ הרמ״בם בריש פרק כיצד מברכין וכן תמצא בהדי׳ באיזה צד במשנה בריש הזהב ובפרק כיצד מברכין :

כל שכן זה מורגל בכל התלמוד ונ״ל שכן פירושו כל ר״ל שבכאן כל כלומר כל הקולו׳ או החמורו׳ והן גורמות שכן יהיה הדין :

כביכול זה הלשון מורגל בתלמוד ובמדרשי׳ בריש יומא מה ת״ל קח לך כביכול משלך אני רוצה יותר משלהם פרש״י ז״ל לפי שהו׳ דבר קשה לומר שהק׳ בה קץ בישראל אמר כביכול כלומ׳ על כרחינו יאמר כן כאלו אי אפשר לומר כן וכן כל כביכול שבתלמוד וכתב מהריק ונ״ל שיש ט״ס וצריך למחוק א״א ולכתוב במקומו כאלו אפשר ע״כ נמצא לפרש״י צריך לקרות כביכול בחירק תחת הכ״ף ושוא תחת הבית כו׳ ואו פירושו כאלו יכול ואפשר לומר כן ובהליכות עולם כתב כביכול רוצה לומר התורה שנתנה כב״כ אותיו׳ יבגלה לומר דבר זה אבל לנו אי אפשר לאומרו א״נ כ״כ ר״ת כתוב בתורה כענין אמרם בהרבה מקומות אלמלא מקרא כתוב אין הפה יכולה לאומרו וכן ראותי בתוספו׳ מגילה עכ״ל :

כל יתור כנטול דמי פי׳ בטריפו׳ כל היתר בנושא אחר כדין הנטול באותו הנושא דמי מה הנטול ברגל מד׳ רגלי׳ טריפה אף בעלת חמש טריפה ומה הניטל בכליות כשרה אף היתר בהן כגון שיש ג׳ כליות כשרה והו לפי דרך רש״י והרמ״בם ז״ל אבל הרש״בא כתב בתורת הבית שלו דכנטול בלחוד קאמרי׳ כאלו נטל הוא לבדו וכ״ת א״כ יתר ברגל למה היא טריפה משכחת לה כגון שהיתרת מתוכבר במקום בוקא לאטמא בענין שאם תעקור את זה ישמוט בוקא דאטמא של חבירו וכן אם הוא מחובר במקום צומת הגידין בענין שאם נטל כו׳ יחתך צומת הגידין של חבירו הא יכול לטלו בלא קלקול חבירו אפי׳ ברגל כשרה עיין בה״רן פ׳ אלו טרפות :

אות הלמד

לאו שבכללות אין לוקין עליו איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי הא חדא לקי ואיכא דאמרי אפי׳ חדא לא לקי דהא לא מייחד ליה לאו מיוחד וכתב הליכות עולם וענין לאו שבכללו׳ רבו בו הדיעו׳ והמחוור שבכולן דלא מקרי לאו שבכללו׳ אלא כגון שהוציא הכתוב הרבה דברי׳ בשם אחר כגון לא תאכלו על הדם דדרשינן מיניה כמה ענייני׳ או אפי׳ היוצאים בכמה שמות אלא שיש להם שם אחד יכלול כולם כמו ולחם וקלי וכרמל שכלולי׳ בשם א׳ כל כה״ג מקרי לאו שבכללות אבל כשאין להם שם אחד יכלול את כולם אינו נקרא לאו שבכללו׳ ואעפ״י שכללן בלאו אחד כגון הך דמנחו׳ גבי שאור ודבש דאתמר המעלה שאור ודבש ע״ג המזבח לוקה משום שאור ולוקה משום דבש וכה״ג עכ״ל :

לימא כתנאי כל לימא כתנאי רחיקא לי׳ מילתא שיאמר האמור דבר פתם דלא ככ״ע שאם לפסוק הלכה בא לימא כהדיא הלכ׳ כפלוני כ״כ התוס׳ בפרק האיש מקדש שאין לומר שחלקו האמוראים במחלוקת התנאים ולכן תמה בעל התלמוד על כך ומשתדל להעמידם דלא כתנאי וכשאין לו בית מנוס אומר כתנאי כלומ׳ אל תתמה לומר לימא כתנאי דע״כ כתנאי היא ואפשר דברייתא לא שמיע להו או משום דאיכא דמפכי להו וכמו שתירץ התלמוד פרק המפקיד :

לימא הני תנאי כהני תנאי כתב הליכות עולם ר״ל מי גימא דפלוגתא דהני תנאי ורחיקא לי׳ מילת׳ לתלמודא שיבא מחלוקת א׳ בעצמו בב׳ מקומות ובתרי לישני ועו׳ מי שסידר המשנה והברית׳ והיה לי׳ למיתנינהו גבי הדדי ולימ׳ פלוני ופלו׳ אומר׳ בך עכ״ל וז״ל מהריק מ״ש ורחיקא לי׳ מילתא כו׳ אינו נ״ל דהא אפשר שנחלקו בשתי ישיבות ולא שמעו אלו מחלוקתן של אלו וכן מ״ש מי שסידר המשנה וכו׳ אני אומר כששני המחלוקת הם במשנה יש מקום לטענה זו כיון שהכל היה ידוע לסדר המשנה וכ״כ תתו׳ ז״ל אבל אם הם בברייתא אינה טענה שאפשר שנו ברייתא דר׳ חייא ודר׳ אושעי׳ וכל א׳ לא ידע אלא מחלוקת א׳ ולי נראה שמה ששואל התלמוד לימא וכו׳ הוא כדי לברר היאך נפסק הלכה ע״פ הכללי׳ המסורי׳ בידינו פלו׳ ופלו׳ הלכה כפלו׳ ועו׳ יש נפקותא אחרת בדבר שאם נמצא לא׳ מהם שאמר בהפך במקום אחר נקשה עליו מדידי׳ אדידי׳ גם כי אגב נראה לפעמי׳ מפרש דברי התנאי׳ שהם סתומים ועל דרך זה הוא מה שאומר על מחלוקת אמוראי׳ ובפלוגת׳ בפרק מרובה ובריש הוריות עכ״ל :

לימא תנן סתמא דלא כפלו׳ בכל דוכתא דאמרי׳ כה״ג תבונה לומר הואיל והלכה כסתם מתני׳ א״כ לית הלכתא כההוא תנא דפליג ולפעמי׳ אומר לימא תנן סתמא כפלו׳ ועל כה״ג מקשינן ומאי רחיקא לי׳ אם סתמא מתני׳ כההוא תנא וראיתי כתוב טעם נכון דההוא תנא לית הלכתא כוותיה בכל דוכתא ומשום הכי רחיקא לי׳ אי לית הלכתא כאתיה היכי תנן סתמא כוותיה דוק ותשכח בפ״ק דערובין גבי להיים שאמרו נכוחי׳ עשרה דקאמר לימא תנן סתמא כר׳ אלעזר וכן כברכו׳ ורחיקא ליה מילת׳ בין דר׳ אליעזר שמותי הוא ומשום הכי לית הלכתא כוותיה היכי תנן סתמא כוותיה הרי א״כ רבין אמרינן לימא תנן סתמא דלא כפלו׳ ובין דאמרי׳ לימא תנן סתמ׳ כפלו׳ תרווייהו לאקשויי קאתי נמצאת למד דבכל דוכתא דקאמרינן לימא תנן סתמא בפ׳ לו צריכא לסימר דהתוא פלו׳ לית הלכתא כוותי׳ ומשום הכי רחיקא לי׳ מלתא וקאמר לימא תנן סתמא כפלו׳ והליכו׳ עולם מסיים בזה וכן ליתן טעם אי מסתברא בפרק ג׳ גבי תנאי׳ אחרים :

לא צריכא איכא מאן דפריש דכל לא צריכא ה"ק לא נצרכה הא דפלו' אלא לכ'. תנ כי הא דחולין לא צריכ' ששחט לפנינו שני' וכו' וכן ובא אין מספר והתלמוד קיצר בלשונו והשמיט אלא והוי כאלו אומר לא צריכא אלא וכו' כמו שנמצא במקומות שאומר בהדי' בע"ז פ"ק א"ר אלעזר ואם בנה שכרו מותר פשיטא וכו' לא נצרכה אלא לע"ז עצמה וכו' ויש שפי' דמחלק הלשון בקריאה בין לא ובין צריכא והכי קאמר לאו פשיטא הוא כדקאמרת אבל צריכא למימרי' הרי לך שלקושיה פשיטא ומשני לא צריכא יש ב' דרכים אם צריכא הוא כמו לא נצרכה אלא אע"ג דחסר מלת אלא או פסקינן בין לא לצריכא וה"ק לאו פשיטא אלא צריכא ולהאי פירושא בתרא איגותסרון כלשון:

כתב הר"ש סודילו וממה שראוי לדקדק בהאי תירוצא דקאמר לא צריכא הוא דהא ניחא כי פריך התלמוד פירכת פשיטא ובהל"ג מצינו להתיצי לא צריכא אבל פדקא פריך קושיית למה דקאמר אליס כו' ומשנילא צריכא היכי משני תירוצא דהוי לפירכ' פשיט' ראיתיה נמי לקושיית למה האי פריך דקא משקר היכי מצי למימר שהוא צריך ושמעתי למורי הר"ר יצחק ד'ליאון ז"ל שיש מפסיק בקריאה בין לא ובין צריכא אף כדקא פריך פרכת למה וזה דלע"ל קא פריך על חלוקה אחת כי עליה חל הפירכא ומשני לאו בדקאמרת החלוקה שהיא כך וכך כי החלוקה ההיא אינה מוכרחת אבל הכרח הוא לומר חלוקה אחרית ויהו פי' צריכא כי הוא לשון הכרח כלשון וצריך אדם לומר ק"ש כי הוא לשון הכרח וכן בכל דוכתא דקאמר וצריך הרי א"כ דכי קא משנינן לא צריכא לקושיית פשיטא הכוונה במלת צריכא לומר דאינו פשיט' אבל צריכא לאומרו ואם הוא תירוץ לקושיית למה תיבת צריכא הוא מלשון הכרח עכ"ל:

לפלוג וליתני בדיד' פי' הא דמהדר תנא למיצא חלוקה בדבר ולא אשכח אלא בדרך אחרת לפלוג וליתני בדידה כלומר לפי דרכו זה הוה מצי לעשות חלוקה ואמאי שבקיה לאורחי' לדלג מענין לענין בפ"ק איזהו נשך לדברי התוס' ז"ל אפי' איהו פליג ותני בדידה לא אשכחינן שום חידוש אלא ה"ק כיון דמאי דתנא השתא לא שמעינן שום חידוש ה"ל למפלג וליתני בדידה:

לימא מסייע לי' ז"ל מהר"יק כשאומר התלמוד לימא מסייע לי' ודחי כו' שנראה כאלו היא קושיא גדולה גם שהדל דלפלוגתא סעליו ויש לתמוה דארב' ה"ל לשמות בסיוע שמביא לו ולהחזיק בו דר"ל שכשאומר לימא מסייע לי' הוא מקשה לבעל המאמר שמאחר שדבר זה מפורש במשנה או ברייתא א"כ מאי קמ"ל ומשני דמתני' הות אפשר לדחויי ולפרשה בגוונא אחרינא קמ"ל וע"ל דכשאמר לימא מסייע לי' היינו לומר דתקשי לבר פלוגתי' ודחי דבר פלוגתיה יתרץ המשנה או הברייתא כגון דלא תקשי לי' וא"ל יקשה כענין דרך הראשון שנראה מהלשון שהוא מסייע לי' ואני אומר שהוא קושיא ראשבחן רכוותה בפ"ב דחולין אמר זעירי נשברת מפרקת ורוב בשר עמה נבלה א"ר חסדא אף אנן נמי תנינא מלק בסכין מטמ' בגדי' ומדברי רש"י ז"ל שכתב שם ואי קשיא לאו מי מתני' השוחט מן העורף וכו' נראה דרב חסדא לאותובי' לזעירא אתי לומר דמאי קמ"ל מתני' הוא וכן משמע מדאמר בבא בתרא הכי אי קשיא הא קשיא ליה משמע שסבר קדמה קושי' על דברי זעירא וכן נראה שהוא דעת הר"ן ז"ל שכתב בפ' הזהב אהא דאמרי' מסייע לחזקי' דאי אמתני' קאי תקשי וכי מתני' אתא לאשמועינן ויש מקומות שנראה שאין לפרש אלא כדרך ראשון שאומר אמורא שום מאמר ואין חולק עליו ואומר נימא מסייע ליה כפרק עשרה יוחסין אמר רב יהודה אמר רב כ"ש אלא בכשרי' וכו' נימא מסייע לי' מוסרי' לו ב' ת"ח כו' ויש ליישב שאם ימצא מי חולק עליו לא ניחוש לדבריו כיון דמתני' מסייע להאי ובפרק בנות בותים וכו שבא אפילו לב"ש קריו טמא אפילו לב"ה כו' לימא מסייע ליה גבירית שפלטה ש"ז מישראל טמאה וכו' דלא טהורה מדאורייתא וטמאה מדרבנן ת"ש נמצאת אומר ש"ז של ישראל טמאה בכל מקום אלא ש"ס טהורה מדרבנן ש"ס ורבה לא מצינו מי שחולק עליו ואפ"ה מסיק בת"ש דש"מ כוותיה עכ"ל:

לאיי זה הלשון מורגל בתלמוד כמו לאיי סופנה הוא פרש"י כאמת והערוך פי' שהם ב' תיבות לא יי כלומר לא בני שכן בלשון יון קורין כן:

לעולם אימא לך דרך התלמוד לומר לעולם אימא לך על שקדם המקשן בשתי חלוקות והקשה עליהם ותירץ שאחת היא אמיתית ועל תירוץ ההיא חזר המקשן להקשות שאין החלוקה ההיא אמיתי' ועל הדין הדר התרצן לעולם אימא לך למה שקדמת בחלוקה שהיא אמיתית ולפנים' אומר לעולם אימא לך על מה שקדם המקשן בשתי חלוקות והקשה עליהן והתרצן נקט חדא מינייהו שהיא אמיתית ועליה קאמר לעולם אימא לך וכתב הר"ש סודילו וקשיא לן היכי קאמר לעולם אימא לך בכ"תנ לפי שלעולם אימא לך פירושו לעולם אימא מה שכבר אמרתי ואם לא אמר דבר ובא לתרץ הקושיא היכי קאמר לעולם אימא לך ושמעתי ממורי הר"י די ליאון ז"ל שהתשובה בזה כי כשחולק המקשן כשתי החלוקות לא ימנע או הם מוכרחו' וליכא חלוקה שלישי' או איכא חלוקה שלישי' ואי איכא חלוקה שלישי' א"כ הקשה על חלוקה אפשריות דהואיל ואיכא חלוקה שלישי' גלית בה קושיא אמאי הקשה הלכך צריכא למימר דליכא חלוקה שלישי' והואיל והחלוקות הם מוכרחו' על כרחין צריכא למימר דחדא מינייהו היא אמיתית לכ"ע ואם היא אמיתית אפילו לא תרצן החלוקה ההיא הויא כאלו הודה עליה התרצן ואם הוא כאלו הודה עליה אפילו שבפי' לא תורה אפשר לומר על החלוקה ההיא לעולם אימא לך כי הדבר שהוא בכח הוי כאלו הוא בפועל וכזה הרבה בתלמוד שהקשה ממה שבכח כאלו הוא מה שבפועל וה"נ הואיל ושתי החלוקות הן מוכרחות ממה שבכח הוא שהודה על אחת מהן דהוי הודאה מה שבכח כאלו הודה בפועל הלכך א"ש לעולם אימא לך הואיל והודה תחילה בכח וה"ק לעולם אימא לך מה שהודיתי בכח שהוא חלוקה אמיתית עכ"ל:

אות מ"ם

מקרא נדרש לפניו או לפני פניו פלוגת' היא בפרק במה מדליקין גבי בעון ביטול תורה בנים מתים ויא בעון מזוזה ופלוגתייהו במקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו פי' קרא דלמען ירבו ימיכ' וימי בניכם נדרש לפניו ואקרא דלקמי' קאי דמשתעי בד"ת דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ומ"ד בעון מזוזה קא סבר מקרא נדרש לפניו ולפני פניו ודכוותיה במציעא פ' השואל גבי נפי ישאליכן בכל דוכתא וכן יש דעות רבות אם המקרא נדרש לאחריו או אין נדרש לאחריו בפ"ד דמנחות:

מודים חכמים לתנא בתרא כשיש מחלוקת בין תנאי' באיזה נושא א' אומר חייב בכל וא' אומר פטור בכל כגון שהנושא ההוא יש בו ב' ג' דברים של הפסד הא' חייבו בכולן והא' פטרו בכולן ואח"כ מביא נושא אחר ואומר ומודים המחייבין לפטור לנושא הרצון לומר שמודים שהוא פטור מכולן כדקאמרן בענין הפטור ואפשר לומר שאעפ"י שאמר ומודים שאין הכוונה רק שמודה שהוא פטור במקצת וחייב במקצת עיין בפרק הספינה במשנת השולח את בנו אצל חנוני שאומר שם ומודים חכמי' לר' יודא ואין ההודאה אלא בצלוחית בלבד אבל בהפסר השמן לעולם חייב:

מטבע שקל מן התורה הוא סלע מדבריהם והסלע ד' דינרים והדינר משקלו צ"ו שעורי' והוא ששה מעין והמעה י"ו שעורים והוא שני פונדיון והפונדיון ח' שעורין והוא ב' איסרין והאיסר ארבע שעורין והוא שני מסמסין והמסמס שני

שני שעורין והוא שני קונטריקין והקונטרק שעורה אחת ופוא שתי פרוטות והפרוטה משקל חצי שעורה של כסף :

מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי בפרק קמא דמציע׳ קטנה אין לה חצר ואין לה ד׳ אמות ר׳ יוחנן אמר יש לה חצר ויש לה ד״א ואע״ג דמשמע דפליגי קאמר התם דחד מיירי בגיטין וחד מיירי במציאה ול״פ וכה״ג איכא טובא בתלמוד · וכן יתבונן האדם לראות בעוסק שכלו להשות הדיעות החלוקות בכל מה שיוכל להשוותם הן בתלמוד הן בפוסקים · וגדולה מזה מצינו שהגמר׳ מהפך לשון רבים ליחיד כדי למעט הסברות אמרינן בפ״ק דנידה דף ח׳ מאן חכמים ר׳ אליעזר וכתבו התוספות אף על גב דתנא בלשון חכמים ניחא ליה לאוקמי כר׳ אליעזר ולא ליפש ג׳ מחלוקת בדבר :

מנא לן מנא הני מילי זהו כשבעי תלמודא ראיה מן הפסוק · אבל כדבעי מאי קרא לא קא בעי אלא אסמכתא :

מאן חכמים ר׳ פלוני לפעמים התלמוד שואל על חכמים הסתומים במשנה מי הם ואומר מאן חכמים ומשיב ר׳ פלוני וקשה אמאי קרי במשנה ליחיד בשם רבים והרמב״ם ז״ל בהקדמת סדר זרעים כתב שרמ״ז בהיות המקבלים רבים שקבלו מן החכם ההוא וכעבור היות אנשי הדעת ההיא רבים קראם חכמים ואפי׳ שיהיה לאיש א׳ עכ״ל :

מהא ומהכא כל מהא הוא ברייתא כלומר תפשוט מברייתא זו ומכל מהכא שמעתתא :

מנלן מנלן הראשון בניחותא · הב׳ בתמיה · מיירי אריא פרש״י ז״ל וכי ראיה היא זו ומהרי״ק כתב וז״ל ולע״ד נראה שהוא כמו מידי עיריא שהעי״ן מתחלפת באל״ף וה״ק וכי הם מעורבות זו עם זו כלומר דומות זו לזו שיהיה דינם שוה דהא כדאיתא והא כדאיתא :

מר בפ״ק דעירובין בתוס׳ ז״ל והא מר הוא דאמר הקדש זכה לדמיו מכאן משמע דגרסינן רבה שלא אמר אביי מר לרבא חבירו אע״ג דאמר רב יוסף לאביי תלמידו מר דגברא רבא הוא ידע מאי קאמינא בפ׳ ו׳ דזבחים התם שאני שהבין אביי מה שלא הבינו אחרים עכ״ל · וכתב מהרי״ק ע״ז ואיני יודע מי דחקם לכך שהרי מצינו דקרי מר אפי׳ לאינש דעלמא בפרק הפועלים גבי עובדא דר׳ אלעזר בר שמעון עכ״ל · ובפ׳ ערבי פסחים דף ק״ד מצינו דקרי רב יוסף לרב יצחק בריה מר דשדר אותו לינוקא לראות היאך הוא מבדיל כו׳ א״ל רברבנותיה דמר ושררותיה דמר גרמא ליה למר דלא תימא שמעתתא כפומיה :

מאי משמע יש מי שקורא המ״ם בפת״ח ומפרש ששואל מהו המשמעו׳ כלשון מאי דבכל רוכה׳ ואינו כן אלא המ״ם והאל״ף שניהם בנקודת צירי וה״ק משמעות דקרא מאיזה מקום הוא בברכות פ״ק אר׳ כל הקורא ק״ש על מטתו כאלו אוחז חרב של רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם מאי משמע כלומר מאיזה מקום למדת דרוממות אל בגרונם בק״ש משמע ומשיב מר זוטר כו׳ רש׳ דעניינא דכתיב יעלזו חסידי׳ בכבוד ירננו על משכבותם · ע״ש נסתכל ביום המיתה ואמר שירה שנאמר ברכי נפשי את ה׳ וגומר מאי משמע דעל יום המיתה נאמר אמר רבה בר רב שילא מסיפ׳ דעניינ׳ כו׳ בשם הרי״ דליאון ז״ל :

מעשה רב יש מחלוקות בזה בין הפוסקים בפ׳ המפלת בדין הפילה שפיר מלא מים דרב אזל לקולא ואינה חוששת לולד ושמואל אזיל לחומרא והרמב״ם ז״ל פסק כרב לקולא והרמב״ן והרשב״א ז״ל פסקו כשמואל לחומר׳ ונתן טעם הרשב״א אמר אע״ג דקי״ל כרב באיסור׳ בין לקול׳ בין לחומר׳ כיון שעשה מעשה שמואל לחומר׳ כנהרדעי קי״ל דמעשה רב עכ״ל הרשב״א ז״ל ובכל מגיד משנה כתב עליו דאין אומרים מעשה רב למי שעושה מעשה כפי דעתו :

אות נון

נהגו כפלוני לפעמים איתא הלכה כפלוני או מנהג׳ כפלוני או נהגו כפלוני · בתענית בריש ג׳ פרקים מ״ד הלכה דרשינן לה בפירק׳ · מ״ד מנהג מדרש לא דרשינן כי אתו לקמן מורינן לה מ״ד נהגו תעם אפי׳ ארויי לא מורינן להו ואי עביד לא מהדרינן להו ·

אות סמך

סירס המקרא ודרשהו אין הפי׳ שהמקרא אינו כסדר אלא סירוס חס ושלום בודאי לא דבר רק במקר׳ רק שהוא רק ממנו לחביא כסדר שהוא כתוב ואין לנו בו תבנה אלא באלו היא מסורס אבל נאבדה החכמה ממנו להבין מליצת ורמיזות הפסוק שלפי המליצה והרמיזה הפסוק הוא כסדר וכבר הארכתי בענין הזה ובענין המחוסר׳ מחסרא והכי קתני · סוגיא דשמעתא פי׳ הלכות שמעתא כלומר קושיות ותירוץ דשמעתא :

סימנין דאורייתא ובפ׳ חבונה דרשו סמ״ך עי״ן עשה סימנים לתורה · וראיתי הרבה בני אדם כשיש סימן בגמרא אין לומדין הסימן ואין קורין אותו וחלילה לעשות כן · ואני חושב כי סידות גדולות מרומזים בסימנים נוסף על הפשוטו מה שמורה הסימן והנה זמן ארוך נצטערתי במאוד על סימן אחד בשבת פר׳ במה מדליקין דף ל״ד שלא הבנתי אותם ונעלם כמעט מעיני כל חי עד שזכיתי ת״ל וקבלתי פירושו · וזה נוסחו בגופ״א זימר״א צפר״א בחבל״א דמילת״א · ביאורו כי נותן סימנים בכל מקום שהוזכרו אלו ביחד דהיינו אמר ר׳ אבא א״ר חייא בר אשי אמר רב · ומה שאמר בגופא הם שם במקומו הא גופא קשיא כו׳ · זימר״א בכלל גדול דף ע״ג אמר רבי אבא אמר רבי חייא בר אשי אמר רב זומר משום מאי מחייב · ציפרא בפרק האורג דף ק״ז א״ר אבא א״ר חייא בר אשי אמר רב נכנסה לו צפור כו׳ · בחבלא רמילתא : בחבלא פ׳ אלו קשרים דף קי״ג א״ר אבא אמר רבי חייא בר אשי אמר רב מביא אדם חבל כו׳ ואע״ג שאינו כתוב כן בגמרא שלנו הוא טעות המדפיס ועיין באשיר״י ותמצא כן · דמילתא פרק כל הכלים דף קכ״ד א״ר אבא א״ר חייא בר אשי אמר רב מכבדות של מילת״א כו׳ נמצא הא דאיתא בפרק במה מדליקין ואמר רבא צריך להיות אמר ר׳ אבא :

ספיקא דאורייתא לחומר׳ · כתבו התוספות ז״ל בפרק בנות כותים אין להשוות גזירות חכמים דפעמים נראה להם להחמיר אפילו בספק ספיקא :

ס״ד אמינא כו׳ התלמוד מלא מזה שהיה סלקא דעתין מעיקרא כן ואחר כך במסקנא חוזר · ולכאורה קשה על הסדרן למה סידר מה שהיה ס״ד מאחר שאינו לפי האמת · היה לו לסדר תכף מסקנא דמילתא אבל דע כי לא נזכר דבר א׳ לבטלה בתלמוד שלנו הקדוש · והכל הוא אמת · ואף שהס״ד לא נשאר במסקנ׳ לענין הא מילתא · מ״מ הסברא של ס״ד נשאר אמת לענין אחר וצריך המעיין לראות אחר זה להבין ולהשכיל ודבר זה הוא תורת אמת שיעסוק האדם בעומק התלמוד ויתבונן דכל מה שכתוב בתלמוד הוא דברי אלהים חיים · וגדולה מזה מצאתי בספר בעשרה מאמרות ששם עיונו להתבונן שאדרב׳ הס״ד הוא העיקר וז״ל בפ״א ממאמר חיקור הדין תחיל׳ כל דבר לב כל חכם ישכיל פיהו במה שאנו רגילין לפרש שאין בעל המאמר שונה בדבורו הראשון עד שהוצרך לחזור בו ולהפכו מכח תמיהתינו אלא בא זה וליסד על זה ולעולם לשון ראשון עיקר כמו שזכרנו על הנמנים מעשרה ראשונים בב״ה וכמו שיבא נבי צדיק גמור וצדיק שאינו גמור כו׳ וכבר נמצא מאמר מאלו בפ׳ יציאות השבת חוזר וניעור פעמים שלש וכ״ש שהוסיף בנו אהבר׳ בביאור

בביאור הכלל הזה כדגרסי' התם תנא אף ידים הבאות מחמת הספר פוסלות את התרומה משום דר' פרנך דא"ר פרנך א"ר יוחנן האוחז ס"ת ערום נקבר ערום ס"ד לא אמר ר' זעירא ערום בלא מצוה בלא מצות ס"ד אלא אימא ערום בלא אותה מצוה: והכונה כי העובר על דבריהם במגע ס"ת דרך בזיון גזרו עליו החכמים שיהא פוסל את התרומה כבכה"ז ונתחם מסנואת תרומה הלאהרן הכהן מה אהרן חבר אף בניו חברים· ואולם הערום מן המצות היא ערום לגמרי כהגהו תלוקי דרבנן הידועים לבעלי מצות· והכונה ס"ת מעיר על עצמו שנוח מה שכתוב בו ומילא ידעינן ביה שהוא עושה מצות שלא לשמן והיינו ערום מאותה מצוה המיוחדת גורם היותו ערום מכל המצות כיון שהן בזויות עליו ומבואר מזה דסתמא דגמר' עם הדיבור הראשון הב"א מופת דאיה ר' זירא ור' זיהא גופא מופת סובה למימרה דר' פרנך שהוא שורש הלימוד ועקרו היותר מבהיל ומגום על פי שהמצות בזויות עליו ושלשתם יחד משפטים ישרים ותורת אמת עכ"ל· והרב הזה טרח בכמה מאמרים ליישבם שכל דבריהם אמת וצדק· וכמנו ילמד האדם בכל התלמוד לפרש כדברי אמת וצדק· ושכרו מרובה:

אות ע"ין

על מה נחלקו דומיא דלא נחלקו כלומר כמו שבנושא שלא נחלקו התנאים הוא באופן זה במה נחלקו הוא באופן ההוא' ולפעמים אין התלמוד אומר דבמה נחלקו הוא דומי' דלא נחלקו מפני שאין צריך לפרש: עיין בפ"ק דר"ש מתני' ב"ש אומר תבלין נידוכין במדוך של עץ והמלח בפך של חרס ובעץ הפרור והוא העץ שמגיסין בו את הקדירה וב"ה א' תבלין נידוכי' כדרכן במדוך של אבן והמלך במדוך של עץ· ואמר עלה בגמ' אמר רב יודא אמר שמואל הנידוכין נידוכין כדרכן ואפי' בלת והא אמר רב מלח בעי שינוי הוא דאמר כהאי תנא דתני' אמר ר"מ לא נחלקו ב"ש וב"ה על הנידוכין שנידוכין כדרכן ומלח עמהן לא נחלקו לא לדוכן בפני עצמן שב"ש א' כפך ובעץ הפרור לצלי אבל לא לקדירה· וב"ה א' לכל דבר· יש לפרש בכאן שני פירושי' הא' לא נחלקו ב"ש וב"ה על התבלין שנידוכין עם המלח כדרכן בין לצלי בין לקדירה במה נחלקו בשידוך המלח בפני עצמו דלב"ש צריך שהמלך נדוכת דרך שינוי בפך ולא כדרכה ועוד לצלי ולא לקדירה· וב"ה א' לכל דבר· כלומר מוכיחנא לך שהיה נדוכת משינוי ופלינגא דאף לקדירה מותר· והפי' השני במלח בפני עצמו לדעת ב"ש צריך שינוי בכף ועוד לצלי ולא לקדירה וב"ה אומ' לכל דבר כלומר שאף לקדירה נידוכת כדרכה ואין הפרש בין נידוכת עם תבלין בין נידוכת בפני עצמו והפי' תוה לקח לו רש"י שכתב ז"ל לכל דבר ואפי' לקדירה ועל בהחין כדרכן קאמר שכן דרך שטת התלמוד דעל מה נחלקו דומיא דלא נחלקו קאמר לא נחלקו על התבלין והמלח כאחד שנדוכין כדרכן ועל מה נחלקו לדוך כדרכו על מלח בפני עצמו שב"ש א' כפך בשינוי ועו' מחמרי' לצלי ולא לקדירה וב"ה א' לכל דבר נדוכת כדרכה ולא הוצרך לפרש פי' שם עכ"ל· הרי לך שבכל מקום שתמצא לא נחלקו אבל נחלקו צריך לפרש בנחלקו שלדעת תנא האחד אין הבדל בדין בשני הנושאי' בין בנושא שלא נחלקו ובין בנושא שנחלקו ולשניהם דין שוה מפני שיטת התלמוד ר"ל דנחלקו דומיא דלא נחלקו מה לא נחלקו הוא כדרכן גם בנחלקו הן כדרכן דלב"ה בנושא שנחלקו אין הבדל בדין שבכל דבר מותר:

עד כאן לא קאמר פלו' התם כו' איתיק א' מהקפוסות· וממנו תלמוד לכולם שילהי פרק מפילין אתמר המפקיד פירות אצל חבירו רב אמר ברגלי מי שהפקידן אצלו ושמואל אמר ברגלי המפקיד ליסא אזו לטעמייהו דתנן אם הכניס ברשות בעל החצר חייב רבי אומר בכולן אינו חייב עד שיקבל עליו בעל הבית לשמור אמר רב הונא אמר רב הלכה כדברי חכמי' ושמואל אמר הלכה כר' ואקשינן לימא רב דאמר כרבנן ושמואל דאמר כרבי ומשני אמר לך אנא דאמרי אפילו כר' ע"כ לא קאמר רבי התם דבסתם לא קביל עליה נטירותא אבל הכא הא קביל עליה נטירותא· ושמואל אמר אנא דאמרי אפילו כרבנן ע"כ לא קאמרי רבנן התם דניחא להו כו' ופרש"י שאם הכניס ברשות שורו וקרקותיו לחצר חבירו בעל החצר חייב בנזק ורי"ש דהך מתני' בבבא קמא דכי אמר ליה עול ראינטר לך קאמר ליה· לימא הך פולגתא דהכא כהך· אזלא דמשום דאמר רב הלכה כרבנן דקיימי ברשותיה לענין שמירה ה"ה לענין תחומין· אמר לך רב בהא אפילו לר' דאלו לא פליג אלא בדלא פריש א"ל וסבר עול ותנטוראת קאמר ליה אבל מפקיד פירות לאו בסתמא עסקינן אלא ברקביל עלית נטירות'· ושמואל דאמר אנא דאמרי אפילו לרבנן וכו' עכ"ל רש"י ז"ל· וכוונת המסקנא לישב לכל אחד ואחד ככ"ע· והכוונה הזאת שהיא כונת המסקנ' אמרו בלשון עד כאן לא קאמר התם דבסתמא לא קביל עליה נטירות' וכו' וכונת רש"י ע"ז לומר שלא אמר רבי אינו חייב עד שיקבל עליו לשמור אלא בדלא פריש והיה הדבר בסתם ובסתמא לא קביל עליה נטירות'· ויש להקשות עליו· דלפי פירושו חסר תיבת אלא דהל"ל עד כאן לא אמר התם אלא דבסתמא כו'· ויש לפרש פי' מרווח דלשון ע"כ לא קאמ' ר' התם כו' סובל שני פירושים אם שמכוין למאי דקאמר רבי אינו חייב ואם שמכוין למאי דלא קאמר· ולדעת רש"י מכוין אמאי דקאמר ר' אינו מחייב ויותר טוב לפרש למאי דלא קאמר דבכה"ג לא חסר תיבת אלא וה"ק עד כאן לא קאמר ר' דהתם דחייב משום דבסתם לא קביל עליה נטירותא ולפיכך אינו חייב· אבל הכא קיבל עליה נטירותא· ומא"ח ומא"ח ולא פליגי· ול"ל דלרש"י יש לו הכרח מטבע הענין שיותר טוב הוא לפרש שהכונה לומר דחוזר על מה שאמר מה שנשאר דחוזר על מה שלא אמר ולפיכך הוצרך לדחוק עצמו בתיבת אלא כדאמרן· ויש לי להשיב ולומר כי יש לדקדק אמאי אמר בלשון שלילה ע"כ לא קאמר ר' התם ליטא האי דקאמר ר' דהתם ופרישנ' האי דקאמר רבי התם אינו חייב הוא בסתמא דלא קביל עליה נטירותא ובכה"ג חוזר על מה שאמר ולא חסר תיבת אלא והשתא דקאמר ע"כ לא קאמר רבי התם חוזר על מה שלא אמר וה"ק א"ת למה אמר לא אמר ר' חייב אפילו על סתמא· התשובה ע"כ לא קאמר רבי התם חייב אפילו על סתמא משום דבסתמא לא קביל עליה נטירותא· נמצינו למדין דבכל דוכתא דאקשינן כה"ג ניסא אסור פלו' כתנא פלו' ואמורא פלו' כתנא פלו'· ומשני עד כאן לא קאמר פלו' התם הענין לומר דכל חד מינייהו אתי כב"ע דסא"ח ומא"ח ולא פליגי וזה על ב' פנים· אם לומר דהאי דאמר עד כאן לא קאמר תנא פלו' התם חוזר על מה שאמר כדפרש"י: או חוזר על מה שלא אמר כדפרישנא מצאתי:

עובדא הוה בי ר' פלוני· כל היכא דאמרינן עובדא הוה בי ר' פלו' וכו' פלו' בי ר' פלו' הכי פירוש' עובדא הוה בי ר' פלוני ואותו ר' פלוני הלך למדרשו של ר' פלוני לעיין שניהם כרבר· וכן פרש"י ז"ל בקידושין פ"ב גבי עובדא הוה בי רב חסדא ורב חסדא בי רב הונא ופשטנא מרנא וכו':

עד ועד בכלל ולפעמים אמרינן עד ולא עד בכלל איתא בפ' אלו טרפו' כוליא שהקטינה עד כמה ברקה עד כפול בגסות עד כענבה בינוני' וכתב הר"ן ז"ל וז"ל כתב בה"ג דכפול וכענבה כשרה פחות מכאן טרפה· והוא תימא דבגמרא אמרינן דכל שיעורי חכמים להומרא כלומר כי הוה חומרא כי אמרינן עד ועד בכלל אמרינן ליה· וכי הוה חומרא כי אמרינן עד ולא עד בכלל אמרינן ליה בכל דהוי דאורייתא הלכך הכא אית לן למיזל לחומרא ולדוק בטריפה כפול וכענבא עכ"ל:

עירוב פרשיות פי' פסוק שהוא מפרשה אחרת ונתערב בכאן שאינו מקומו עוקרין אותו מזו ונותני' אותו במקומו כדאמר בפ' הגוזל קמא גבי הא דאמר ר' יוחנן הטוען טענת גנב בפקדון אינו חייב עד

שיורה במקצת ופליגא דר' חייא בר יוסף דאמר עירוב פרשיות כתיב כאן דכי כתיב כי הוא זה אלות כתיב פי' האי קרא דאשר יאמר כי הוא זה דהיינו מודה במקצת ה"ל למכתב באם כסף תלוה דהתם קאי כדמפרש טעמא התם ואו הך פרשה דפקדון בלא הודה מקצת נמי חייב וו דעת רש"י ז"ל בעירוב פרשיות · ואחרים פירשו דדין עירוב פרשיות אינו עיקר לגמרי הפסוק מהפרשה שנכתב בה דא"כ אין זה עירוב פרשיות כי אם עיקר פרשיות אלא ר"ל דקאי הכא והכא והיינו עירוב פרשיות שמערב הפרשיות ועוסק בשניהם :

עשה דוחה ל"ת כדאיתא ביבמות ורבים תמהו איך יבא עשה הקל ודחי ל"ת החמור · טעמו של דבר כי העשה הנאי בלא תעשה כאלו תאמר דלא תעשה כך אלא כדבר פלוני והוא אמרם ז"ל מחלליה מות יומת וביום השבת שני כבשים בדבור אחד נאמרו והוא ענין התנאי שאמרנו · וכבר הארכתי במקום אחר בענין דחיית עשה את לא תעשה :

עוקר הרים רבה חבירו של רב יוסף ונקרא כן לפי שהיה חריף ומפולפל :

אות פ"א

פשיטא ולמה ז"ל הר"ש סורי"לו לפעמים המקשן תחלה מקשה קושיית פשיטא ואחר שמשיב לו התרצן חוזר המקשן להקשות קושית למה ועל זה היה מקשה מורי חמי הר"ר יצחק אבוהב ז"ל שהקושיא הזאת אינה קושיית משביל שתחלה הקשה שאין צריך לאומרו והשיב שצריך לאומרו והיאך חוזר ומקשה שאינו אומר אמת · ותירץ הוא ז"ל כי דפני המקשן יש נושא שסובל ב' דרכים ועל כל אחד מהם יש לו קושיא וה"ק מה נפשך או כך הוא הדרך או לא ואם כן הוא הדרך קשיא למה שאינו אומר אמת בברכות ריש פרק תפלת השחר אקשינן ורמינהי מצותה עם הנץ החמה כו ומשני כו' דאמר רבי יוחנן כו' ורכ"ע עד הצות ואקשינן ותו לא כו' ומשני כו' הרי לך דבראשונה הקשה ורמינהי שהיא קושיית למה · ואחר התירוץ חוזר להקשות והאמר רבי ירמיה דהוא קושיית פשיטא · דמשמע שאומר אמת ובראשונה הקשה שאינו אומר אמת · והענין הוא שכוונת המקשן להקשות קושיית ממה נפשך וכך אמר האי דקתני עד חצות אם הוא לוותיקין או לשאר אינשי · אם נפשך לומר לוותיקין קשיא לי קושיית ורמינהי לפי שהוותיקין עם הנץ החמה והיכי קתני עד חצות ואם נפשך לומר כי תניא ההיא כו' לוותיקין והאי דקתני עד חצות לשאר אינשי קשיא לי קושי' פשיט' דלא מבעיא שהיא עד חצות אבל זמן עוד נתנו להם חכמים שהיא עד שעת המנחה והו שהקשה טעה ולא התפלל כו' · ויש דרך אחרת כי יש על ב' הכוונות הקשה קושיא למה והכי קאמר האי דקתני עד חצות מה נפשך אם נפשך לומר שהוא לוותיקין אינו כן שזמן הוותיקין הוא קצר שהוא עם הנץ החמה · והמאריך האריך זמנם עד שעת המנחה והיאך קצר זמנם עד חצות דמשמע שאין זמנם ארוך יותר אלא דוקא עד חצות :

פסיק הפסקות הרבה בתורה חלוקות זו מזו כדי שלא יתערב ענין לענין פרשה לפרשה ורוב ההפסקות הם על ידי הריוח שבין פרשה לפרשה או בין ענין לענין · ויש הפסקות שאינן על ידי הריוח ונותן פסוק מיותר להפסיק יותר עם הריוח כדי שלא יתערבו הפרשיות כגון בסוף פרשת פנחס דכתיב ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה יי' פסוק זה נכתב להפסיק בין נדרי מזבח דכתיב קמיה נדריכם ונדבותיכם ובין נדרי איסור דכתיב בתריה פרשת ראשי המטות שלא ידמו זה לזה כמו שמפורש במקומו · ויש פסוקים שאף על פי שיש ביניהם נקודות דהיינו פסקי טעמים אין די בכך וכותב תיבה בסוף הפסוק שלא יתערב עם של אחריו כגון וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו למה נאמר והלא כבר נאמר הרגו בראש הפסוק לא להפסיק הענין שלא תערב עם וכל הטף החיו ויש שאין צריך שום הפסקה מההפסקות הנזכרות ודי לו בהפסק טעם אתנחתא כדאיתא בפרק קמא דחגיגה :

אות צדיק

צורבא מרבנן לפעמים איתא החוא מרבנן · כל היכא דאמרינן צורבא מרבנן פי' בחור · וההוא מרבנן ת"ח זקן · תעניות פ"ק נבי ההיא דאמרינן תהו' מרבנן דרתח אורייתא הוא דרתח ופירש"י ז"ל צורב' מרבנן בחור כמו ביעי דצריבן ב"ט פ' ביצה ת"ח זקן לא קרו ליה צורבא מרבנן לא ההוא מרבנן קרו ליה עכ"ל · וההפרש שבין חכם לת"ח · חכם יודע לדרוש מעצמו דבר הלכה ות"ח יודע להבין ולשמוע דבר הלכה ואינו יודע לדרוש מעצמו · ועיין ברש"י מתני' דיומא אם חכם הוא דורש :

אות קו"ף

קמא דע כי שלשה בבות דהיינו קמא מציעא בתרא כולם מסכתא אחת ונקרא מסכת נזיקין ונחלקה לשלשה בבות · ואף על גב דהסדר כולו נקרא נזיקין מכל מקום ההיא מסכתא נקרא נ"כ נזיקין דמצינו לפעמים הפרט נקרא בשם הכלל וכן סדר טהרות · ומסכתא אחת מזה הסדר נקרא טהרות · וכן ז' כוכבי לכת והאחד מהן נקרא בשם כוכב · וכ"כ הר"מבם בהקדמת זרעים על סדר הזה וז"ל חלק המסכתא הראשונה לשלשה חלקים והתחיל בבבא קמא כו' ובפרק הגוזל עצים דף ק"ך פליגי רב הונא ורב יוסף דרב הונא ס"ל כולה נזיקין לאו חדא מסכתא היא ורב יוסף סבירא ליה כולה חדא מסכתא היא · והרמב"ם פסק כרב יוסף משום דמסתברא כוותיה מדקרי להו רבינו הקדוש קמא מציעא ובתרא ש"מ דשייכי אהדדי וחלקי חדא מסכתא :

אות רי"ש

ראיות ממקרא וממשנה ומביא הראיה באחרונה מהמשנה וקשיא דה"ל להביא ראיה מהפסוק באחרונה הואיל והיא ראיה יותר חזק ויש לומר שכן מצינו דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים ושנוי במשנה · וא"ת והרי בקדושין על הראיה שהביא מיורא שקורין לארוסה חרופה אחר שקדם ראיה מהפסוק אקשינן ויורא ועוד לקרא משמע דקפיד תלמודא בקדימת ראיית הכתוב וראיית המשנה וי"ל דאי קפיד התם לא קפיד אלא משום דאמר לשון ועוד דאי הוה אמר וכן ביורא קורין לא הוה מקפיד · אבל מפני שאמר ועוד שקורין ביורא משמע מלשון ועוד שהיה איזה חולשא הקרא שהוצרך לומר ועוד וזה אינו כן אלא אם היה מקדים מה שקורין ביורא היה שייך לומר ועוד קרא כי ראיה מהפסוק היא חשובה יותר אבל בכל מקום דלא אמרינן לשון ועוד אינו מרוחק לאקדומי קרא קודם המשנה :

רב בבי בר אביי · כן צריך לקרות השם בצירי תחת בי"ת ראשון ובקמ"ץ תחת בי"ת שני ושם זה תמצא בעזרא בני בבי שש מאות עשרים ושלשה :

ריבוי ומיעוט ז"ל הליכות עולם בכל דוכתא אמרינן אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ודין זה צ"ע דבכמה דוכתין אשכחן מיעוט אחר מיעוט ודריש כולהו למעט כי הך דקאמרינן מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן מן הבהמה להוציא את הנעבד מן הבקר להוציא את המוקצה ומן הצאן להוציא רובע ונרבע וכיוצא בו בכמה דוכתין · וכן ריבוי אחר ריבוי דריש להו בברייתא דר' אלעזר ברבי יוסי הגלילי בל"ב מדות שלו · לכך יש מי שאומר דכי אמרינן אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דוקא שאין לנו לדרוש ולקיים הריבויים או המיעוטים דאז אמרינן ודאי שהכתוב הפליג בריבויים לרמוז שיש בדברים מיעוט והפליג במיעוטי' לרמוז שיש בדבר ריבוי אבל היכא דאפשר לדרוש ולקיים הריבויים והמיעוטים דרשינן להו ומוקמינן להו אדינייהו ר"ל הרבויים לרבות והמיעוטי' למעט · ויש להוסיף בכאן ד"ל דכשאמרינן אין רבוי אחר רבוי אלא למעט או איפכא דאם הכוונה היתה כשאומר ריבוי למעט ה"ל למעט מיעוט א' וסגי ליה או איפכא במיעוט אחר מיעוט · ועוד דאיך נראה בריבויים דאתי למעט ובמיעוטים דאתי לרבות · י"ל דכשאומר מיעוט אחר מיעוט הוא מרבה בזה האופן המעוט הראשון שאומר במשל ממעט ארבעה אנשים מפעולה אחת · חוזר המיעוט השני וממעט השנים מהם א"כ הוא מרבה האחרים שיעשו הפעולה הנזכרת · וכן בריבוי אחר ריבוי הראשון משמע ריבוי כללי בא הריבוי השני לומר זה הריבוי אינו משמע כללי אלא פרטי בזה שמרבה ולא בדבר זולתו כך נ"ל עכ"ל הליכות עולם · וז"ל מהרי"ק תליו רבוי אחר ריבוי וכו' כתבו התוספות ז"ל בפ"ה דיומא בשם רבינו שמואל ז"ל שמקשה היכי אמרינן אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דאם כן לשתוק מינייהו לגמרי ומהיכא תיתי למיעוטי דאצטריך לרבות · ותירוץ דשמא הוה ממעטינן מכח שום דרשא או ק"ו או בנין אב עכ"ל וכן י"ל ברבוי אחר רבוי · ומ"ש ויש להוסיף בכאן וכו' אין הדברים נוחים אצלי אבל טעם הדבר שכך למדנו מסיני כלל זה לדרוש התורה כך עכ"ל מהרי"ק · הנה ס"ל למהרי"ק דאין טעם למדה זו רק כך מקובלת הלכה למשה מסיני · ואל תתמה על דבריו · שהרי כך כתב רש"י בחולין פ' כל הבשר שאין טעם להמדות שהתורה נדרשת בהם רק הם מקובלי' מסיני · והבאתי דברי רש"י לעיל בכלל מדות אמנם מי שמוצא טעם הגון כדי שיהיה הלכתא בטעמא הרי זה משובח:

ולענייות דעתי נראה לומר דכשבא ריבוי אחר או מעוט אחד הוא כללי כלומר דבכל מילי דאפשר לרבות על ענין המחבר או ממעט כל מילי דאפשר למעט על ענין הנזכר אבל בשיש ב' רבויים ע"כ אין הריבוי כללי דאל"כ לכתוב ריבוי א' · אלא כתב שני ריבויים לרבות שני דברים ממילא ממועט ענין של שי' בענין שני כתובים הבאין כא' שאין מלמדין · וכן הוא הדין במעוט אחר מיעוט · נמצא כל מקום שתמצ' רבוי אחר רבוי צריך אתה ליתן מקום לכל רבוי מה שהוא מרבה · אף שלא הוזכר בגמרא מה הוא תחפש ותמצא · נמצא שענין השלישי שהיה שייך לרבויי הוא ממועט · וכן במיעוט אחר מעוט צריך אתה לחפש ענין לכל מיעוט מה שממעט · וממילא ענין שלישי הוא מורבה מדלא מיעוט אלא שני דברים ובמקום שמוצא ענין נ' לרבות או למעט · אומר רבוי אחר רבוי למעט וכן מעוט אחר מעוט לרבות · אבל במקום שאין מוצא ענין נ' אז אינו אומר לשון זה רק דורש הריבויים או המיעוטים · בפ"ק דהוריות דף נ' כתב רש"י דהא דאמרינן אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ה"מ היכא דליכא אלא שני מעוטי' אבל היכא דאיכא ג' מיעוטין בחד קרא זא אחר זה כולהו אתו למעוטי ודברי רש"י סותרי' קצת את מה שכתבתי ומבואר למבין:

אות שין

שני כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין ויש כזה פלוגת' איכא מ"ד אין מלמדין ואיכא מ"ד מלמדין אבל ג' כתובים הבאין כאחד ד"ה אין מלמדין והטעם דמ"ד בשני כתובים הבאי' כאחד אין מלמדין דמצי גמר חד מחבריה בבנין אב כלומר דלכתוב רחמנא חד מינייהו ולגמור אידך מיניה ומדאצטריך למכתב תרווייהו גלי לך קרא דדוקא הני אבל אחריני לא שלכך טרח וכתב אותם שניהם הלכך אין מלמדין פי' לעלמא ולמאן דאמר מלמדין ס"ל דאף על גב דאתיא חד מחבריה מ"מ מילתא דאתיא בבנין אב טרח וכתב לה קרא כמו שאמר בק"ו מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא הלכך שפיר קאמר ליה דמלמדין אבל שלשה כתובים הבאין כאחד דכולי האי לא טרח קרא לד"ה אין מלמדין דודאי גלי לך קרא בהני ג' לאפוקי כולהו אחרינא כך הטעם בספר כריתות · שינוי דחיקא לא סמכינן עלייהו הכלל הזה בפ' יש נוחלין כשמעתא דאר"ח בר אבין אמר רבי יוחנן בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן ורב נחמן בר יצחק אמר רבי יוחנן אינו נאמן וקשיא דרבי יוחנן אדר"י ומשנינן לא קשיא כאן למפרע כאן להבא כו' עד ואמר אביי אנן אשינויי ניקום ונסמך בתמיהה:

שלחו מתם ר' אליעזר **שלוח הקן** הוא פרק כתרא דחולין וצריך לקרות קוף דהקן בצירי ולא בפתח דלא שייך לקרו' בפת"ח אלא כשהוא דבוק כמו קן צפור אבל כשאינו דבוק הוא בצירי כמו גם צפור מצא בית ודרור קן לה תהילים פ"ד:

אות תיו

תוך כדי דיבור כדיבור דמי חוץ ממחרף ומגדף וע"ז וקדושין וגרושין · בפרק יש נוחלין דאמרינן התם הלכתא תוך כדי דיבור כדיבור דמי וכתבו התוספות בשם ר"ת דלכך אמר כדיבור דמי כדי שאלת תלמיד לרב היינו שלום עליך רבי · לפי שכשאדם עושה סחורה עם חבירו ויראה רבו או גדול ממנו בחכמה לא יתן לו שלום שאם יתן לו שלום לא יוכל לחזור בו ממקחו לכך תקנו שכשיעור הזה יכול לחזור · ומ"ש כדי שאלת תלמיד לרב הקשו התוספות בפרק מרובה דף ע"ג והא דאמר בפ' תפילת השחר הנותן שלום והמחזיר שלום לרבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל היינו בשנותן שלום לרבו כמו לחבירו כמ"ש ליה שלום עליך ולא אמר רבי · והא דאמר בפרק ר' עקיבא כלום יש עבד שנותן שלום לרבו עבר שאני שאימת רבו עליו ובשום ענין אין ליתן לו שלום עכ"ל:

תניינא לחא דת"ר פי' תניינא במתני' לחא דת"ר בברייתא והרצון שאותה ברייתא היא עיקר הואיל ושנויה במתני':

תני כך וכך הקריאה היא בצירי' תחת התי"ו תיני כך וכך כי תני בשבא פירושו תן זה:

תיקו בכל דוכתא בתלמוד שהתשובה אינה נודעת לפשוט סמנה האבעיא אומר תיקו · ולשון תיקו הוא מלשון תיק כי כמו שהתיק שבו הספר אינו נודע מה שבתוכו כך פשיטות האבעי' אינו נודע וכן פי' הערוך · ני"א תיקו ר"ת תשבי יתרץ קושיות ואבעיות:

תיקון סופרים כתב הרשב"א ז"ל הא דאמרינן בכמה מקומות תיקון סופרים הוא זה · אין הכוונה הלילה שהוסיפו או שהותירו על מ"ש בתורה אפילו אות אחת אבל ענין תיקון סופרים הוא שהן דקדקו ומצאו לפי ענין כל א' וא' מהכתובי' ההם שעיקר הכונה לא היתה כמה שנראה ממה שנכתב בספר אלא צד כונה אחרת ולא היה לו לכתוב כן · אלא כמו ואברהם עודנו עומד לפני ה' וה' עודנו הל"ל אלא שכינה הכתוב ולא קראום תיקון סופרים אלא שהם דקדקו ופירשו שהם

כינויים עכ"ל וז"ל מהר"ק הא דאמרינן תיקון סופרי' כו' הר"ר יודא כלן כתב ר"ל שבכתב בתורה ע"ר תיקון סופרי' שמתקני' מה שכותבי שיהיה דרך כבוד שעל דרך משל דוד המלך יצוה לסופר סחר שיכתוב שרור מצוה לפ'לוני שיעשה כך וכך הנה הסופר יתקן לשון הכתוב בש'אמר המלך דוד מצוה לפלוני עכ"ל :

תלמיד חבר בכל מקום שאומר כה"ג ר"ל שהיו חבירי' תחילה ואח"כ נתחכם אחד מהם באופן שהשני נעשה תלמידו כמה שהיה בן עזאי חבר לר' עקיבא ונתחכם ר' עקיבא והיה בן עזאי תלמידו ואמרו בגמר' בן עזאי תלמיד חבר לר' עקיבא היה והוי כאלו אמר נעשה תלמיד מי שהיה חבר בתח'לה אבל אין הפי' מי שהיה תלמיד נתחכם עד שעתה נעשה חבר אבל הפי' הוא עתה נעשה תלמיד מי שהיה כבר חבר לחודיע חכמת הרב שנר'ה עד שנעשה רבי למי שהיה לו חבר בתחלה כי לא בא להודיע גדולת חכמת התלמיד ע"כ מצאתי · אמנם רשי' במסכת עירובי' פרק הדר דף ס"ג פי' תלמיד חבר שהוא חכם כמותו רק שלמד ממנו דבר א' או יותר ע"כ :

תרתי ברוב המקומות המוזכר בתלמוד שמקשן מקשה תרתי פירושו תרתי מילי דסתרן זה את זה וכהליכות עולם כתב על כלל זה וז"ל יש מקומו' דלא סתרן אבל נגען דבתר מינייהו סני כההיא דפ"ק דקידושי' דאמר שם אין יעור אלא מרעת ואין יעור אלא בגדול ופריך תרתי כלומר חדא מלתא ננהו ותרתי למה לי וכן בסוכה פרק הישן דאמר עד שיאור ויעלה עמוד השחר ופריך התם תרתי עכ"ל ובשארית יוסף כתב על זה וז"ל ונראה לי שהראיות אלו שהביא אינם מכריחות שהרי באות שהביא פרק הישן דף כ"ם מצינו שפרש"י ז"ל דברי' אלו סותרי' זה לזה שיאור משמע שהאיר לו תמורה ויעלה עמוד השחר משמע קודם והראיה שמביא בפ"ק דקדושי' נ"ב אינה ראיה דאע"ג דלדעת רשי' משם יש לו לבעל הליכות עולם סיוע לה"רר אלחנן שהביא' שם התוס' פירושו תרתן דסתרן אחרדי דרישא אמרינן אין יעור אלא בגדול משמע אפי' בגדול שלא מרעת סתני והדר אמר אין יעור לא מרעת אבל שלא מרעת לא מהני ע"כ וכיון דברוב המקומות משמע דסתרן ואפילו באותן שהביא הליכות עולם יש להם פירוש דלא כפירושו נראה מזה שהפי' הטבעי כשאומר תרתי הוא לחקשות מסתירה וכן נראה שהרי כשרצה הגמרא לחקשות מכפל אומר תרתי למה לי דלשון למה לי הוא קושיא מכפל עכ"ל :

כמלס הלפ"א כיתא יוקפת לסוכות וסוגיות התלמוד וידעתי כי יש מהנה וכהנה מי מנה ואני לא פתי לפרוט רק אחת יוהנה כי הדברים לא ינוגה ועל השאר יש לכמוך על מי מכו דעת חכמה ובינה :

כלל פה קדוש בפ"ק דפסחים אמר ר' יהושע בן לוי לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עיקם הכתוב ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנ' מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה פרש"י ולא כתי' הבהמה הטמאה כי אורחיה ואע"ג דבאוריית' כתוב טמא שני אורחיה בתר דוכתא דלסרך להזור על לשון נקיה ע"כ והא דלא דיבר תמיד במקום טמאה אשר לא טהור משום דלעולם ישנה אדם בדרך קצרה כן מבואר שם :

ויש לתמוה דבהרבה מקומות בתלמוד המקודש מזכיר איזה זילזול שדיבר אמורא א' לחבירו וקשה קושיא אחת שביא שהם הא' איך דיבר לו זלזול הב' איך כתבה הגמר' זה הלשון ואביא לך קצת מהם הרבה תמיד אית' שהשיב לו משום דממולאי קא אתיתו אמריתו מילי ממולאי וביבמות במרוסה לי שאין לו מוח בקדקדו ובסנהדרין בעני' שביעי' כהן ומיר קראם רועי בקר פי' רועי צאן כו' רע כי צריך הזנין לפרש להיות דבר טוב יוצא מהדיבור הזה או להיפך הדבר על ענין אחר הבא לטעו' ומימי תמהתי ת"ל כשמצאתי כן בגמר' לפרש על דבר טוב ועלתה בידי והכל לפי הענין אשר מוזכר דבר זה שם ואזכיר אחת מהנה מ"ש משום דממולאי קאתיתו לא אמר דרך זילזול ח"ו אלא דרך חכמה ומוסר והוא ע"ד שאר"ול על בית עלי בזבח ובמנחה לא יכופר אבל בתורה ובג"ח יכופר וע"כ הוכיחו מאחר שבאתם ממולאי צריך אתם להתכתן בתורה ביתר שאת שלא יהיו דברי' ממולאי' ובזה תתכפר וכל כה"ג ישמע חכם ויוסיף לקח :

אך לכאורה יש בתלמוד עוד קושיא היותר חזקה והיא ואת הנה הזהיר לספר מגנות בחמת שחור' ובתלמוד ביש מקומות מספר בגנות עסורי עולם כגון בנתיה דמר שמואל דאשתביין כו' ובנתיה דרב נחמן דהוי מבחשי קדירה בכשפי' וכיוצא באלה שלא לכבוד הוא לאבותיה' הקדושים ואיך יוזכר שמם אבל רע כי באמת ובצדק נכתב כי לא לפני חכמי התלמוד חנף יבוא כי היה איזה עון על אביהם שבאו בנותיהן לכלל זה דהיינו שלא הוכיחו אותם תמיד בתוכחת מוסר וכיוצא בזה והיה זה על צד העונש להיות נכתב דבר זה בתלמוד ודבר שהוא מצד העונש לא שייך לומר אל תספר בגנותו כי זה הדין שלו לספר בגנותו שלו בדבר זה כמו שמעשי' בכל יום הבית דין פוסקי' ועושים הכרזה על אדם א' דברי גנות הוא משום שהדין נותן ליענש בכך וקרוב לזה מצאתי בספר בעשרה מאמרו' בענין דור המדבר שהם בני עליה יותר מכל הדורות הבאים אחריהם וזכו לראות בס"ני את הנשמע ועל הים אמרו זה אלי ואנוהו וכבר נודע ממעלת' של דור דעה שהיה כל א' מהם שקול כאלף איש דכתי' דבר צוה לאלף דור מלמד שמקבלי התורה שקולי' כאלף דור וכת' אדם א' מאלף מצאתי זה מר"עה שהיה שקול ככולם וא"כ איך אמר רבי עקיבא בפרק חלק שדור המדבר אין להם חלק לעה"ב ופי' הרב הנ"ל שאין להם צורך לעה"ב דהיינו לנו יש צירך לשוב לעה"ב משום דכתיב ביה ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה והם הורו עליו באצבע בע"הז כדאמרן ואע"ג דשם בפר' חלק אמר ר' יוחנן על ר"ע שבקיה ר"ע לחסידותיה היינו משום דאסרה למילתיה בלישנא דמשתמע לתרי אפי ור"ע עשה כן כי חיבי דתהוי להו כפרה דמשום הכי נמי מתנינן כשלשה מלכים וקרינן ומתרגמינן במעשה העגל הראשון עד כאן דבריו :

ובכלל פה קדוש הוא להציל ממעו' כשתראה בדברי רז"ל שמפרשי' תיבה ואומרי' שכן הוא לשון יוני או לשונו' אחרים של גוי' כגון אתהן בפ' קדושי' שפרש"י אתהן אחת מהן לשון יוני הוא וכן בפר' בא טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ל' יעלה בדעתך שהתורה כתבה אלו הלשונות שאינם לשון קודש אלא הכי פירושו כשברא הקב"ה עולמו לא היה רק לשון הקודש כמ"ש רש"י ז"ל בכמה דוכתי' וכשבלבל הקב"ה הלשונות בדור הפלגה בא לשון הקודש ג"כ בשאר הלשונות והתיבות הנ"ל הם לשון קודש ונבללו בלשון יוני או בכתפי או באפריקי :

כלל יגדיל תורה ויאדיר בפ' אלו טריפות דף ס"ו כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת מכדי אקשקש' קא סמכינן לכתוב רחמנא קשקשת ולא לכתוב סנפיר אי כתב רחמנא קשקשת ולא כתב סנפיר ה"א מאי קשקשת סנפיר ואפי' הכי טמא כתב רחמנא סנפיר וקשקשת והשתא דכתב רחמנא סנפיר וקשקשת ממאי דקשקשת לבושא היא דכתי' ושריון קשקשי' הוא לבוש ולכתוב רחמנא קשקשת ולא לכתוב סנפיר (פרש"י ופרכינן והשתא דכתיבי תרוייהו מנלן דקשקשת לבושא הוא דמפרש תנא דמתני' קשקשין אלו הקבועין בו ע"כ מהאי קרא משתמע ושריון קשקשי' וגו' וכיון דפשיט' לן דקשקשת הוא לבושא לכתוב קשקשת לחודא דהא עלה סמכינא והשתא ליכא למימר ה"א מאי קשקשת סנפיר עכ"ל) א"ר אבא וכן תנא רבי ר' יגדיל תורה ויאדיר ע"כ ויש לתמוה מה תועלת להרבות תורה בדבר שאין צורך בו והתוספו' אמרו בזה הלשון יגדיל תור' ויאדיר הרבה אמרו לנו טעמי'

לידע

לידע מהו קשקשת עכ"ל נראה דהם סוברי' דהתירוץ הראשון נשאר במקומו דאי כתב רחמנ' קשקשת ולא סנפיר ה"א קשקשת הוא סנפ ר לכך כתב שתיהן ואע"ג דנודע דקשקשת הן הקבועין מכח ושרין קשקשת כ"מ הרבה לנו תורה והודיע לנו עוד הוכחה לידע שהקבועין הם סי' טהרה ויש סיוע לכאורה כה שלא אמר אלא אמר רבי אבהו אמנם לפי הארכת לשון רש"י שהבאתי משמע דחוזר מההוא דלעיל ואומר שהוא מיותר ואינו אלא להגדיל תורה ומה שלא אמר אלא הוא משום שזו הקושיא היא בעצמה קושיא ראשונה ואינו חוזר מכח קושיא אחרת וא"כ פריך לחבין מהו הענין של יגדיל תורה ואף התוספות בעצמם נראה מדבריהם במקום אחר שס"ל ג"כ יגדיל תורה אפי' בדבר שאין בו צורך וז"ל בפרק אלו עוברין בתישה בים מי שרי כתבו התוספות ה"מ לשנויי חרישה בים מי שרי א"א דמשני ליה בענין אחר משום יגדיל תורה ויאדיר ופריש ב"ק גבי להלכותיהן כתבו התוספות ח"מ למימר דכולי' אצטריך למכתב וכו' ומתניתין לא קתני אלא משום יגדיל תורה ויאדיר:

הענין הוא כי אף שהוא מיותר ואינו ענין להך מילתא מ"מ יש ללמוד ממנו איזה לימוד למקום אחר ואין להקשות כאחר שהוא מיותר בכאן ואין בו צורך אלא ללמד ממנו דבר חדש במקום אחר יכתוב זה הדבר החדש במקום אחר זה אינו קושיא כי עתה שעסוק בעני' סי' טהרה דדגים השמיענו שני חסימנים אע"פ שסי' השני הוא החכרח מהראשון ודוגמא לזה מצינו בפ"ק דחולין בעי רבי ירמיה אברי בשר נחירה שהכניסו בני ישראל לארץ מהו ופרש"י התם לענין דרוש וקבל שכר בעי לה דצריכין אנו להעמיד על האמת אע"פ שכבר עבר וכתב הרא"ש ז"ל ולא נהירא לי דדוקא למסבר קראי דרשינן אע"פ שכבר עבר אבל לקבוע בעיא בתלמוד כדבר שאין בו צורך לא אשכחן והכי אמרינן פ"ק דיומא כיצד מלבישן לעתיד לבוא לכשיבאו אהרן ובניו ומשה עמהן אלא כיצד מלבישן למסבר קראי בצואה כתיב כו' ונראה לי דנ"מ בבעיא זו לאדם שאוסר עצמו באחד מן המינין מזמן ידוע ואילך וכשהגיע הזמן היה לו מאותו המין שהיה אוכל והולך עד שהגיע הזמן אם מותר לאכול מה שניתותר בידו א"נ כגון שרצו ב"ד לאסור דבר אחר כמו שאסרו גבינו' הגוים ושלקות וכיוצא בהן אם אסור מה שיש ממנו מאותו המין ביד ישראל עכ"ל: הרי לך שהבעיא לא על עצמה יצאה אלא ללמוד ממנה דבר זה שכתב הרא"ש ואפ"ה סמך האבעיא לדבר שאשכחן שהיה במציאות כן אני אומר בכל יגדיל תורה הן בפסוק הן בדברי התנא שיוצא ממנו נפקותא במקום אחר אף של' הענין שבכאן אין בו צורך מ"מ סמכו לסקים זה דמישך שייך ביה וכן הענין בכל האבעיות התמוהות הנמצאות אשר הם כמעט בחלק תנסג"ע שיורמנו לא על עצמם היו האבעיות אלא לצורך ענין אחר ללמוד מזה ונאמרו כאן כי כאן הוא מקומם דמישך שייכי בזה הענין כגון הנך אבעיות תמוהות דבפרק בהמה המקשה דף ע' פלעתהו תולדה והיציאתו והכניסתו והקיאהו ויצא מאליו מהו הרביק שני רחמי' ויצא מזה ונכנס לזה מהו כו' והענין בכולם הוא כמ"ש והוא ענין יגדיל תורה ויאדיר:

כתבו התוספות בפ"ק דכתובות אשכחן בכמה דברים דלא שכיחי ומיירי בהם התלמוד לדרוש ולקבל שכר ע"ב ונראה דזה מיירי בדבר שאפשר להיות במציאות רק לא שכיח בפרק ד' דזבחים דף מ"ד כתבו התוספות ז"ל איפתי' פריך הלכתא למשיחא אמר רב הלכה כרבי אלעזר אמר רבא הלכתא למשיח אמר אבי' אלא כל שחיטת קדשים לא ליתני אלא דרוש וקבל שכר א"ל ה"לכה קאמינא ופי' ז"ל הא דקא מתמהנא אקביעת הלכה היא דקא מתמהנא מגרם הוא דבעי' מתני משניות ומחלוקת הלכות עבודה לפי שהתור' היא ודרוש וקבל שכר אבל קבוע הלכה אינו אלא להורות הלכה ועכשיו אינו נוהג עד כאן לשונו בדף מ"ג:

כלל רבנן ד' עניינים הם מישך שייכי בדרבנן י"א הוא דרבנן והוא מדאורייתא שהתורה נהנה ביד החכמים כמ"ש מקצ' הפוסקי' בענין מלאכת חול המועד שהוא מדאורייתא אלא שהתורה מסרה לחכמים שיאמרו המלאכות שראה להם ויתירו מה שנראה להם ויש גילוי בזוהר ע"ט שני של גליות

קנ"קכ

נענין קשקשת וסנפיר יש לי עוד ענין לפרש בו יגדיל תורה ויאדיר והכוונה אע"פ שלא הוצרך התור' להודיענו לענין דינא בסנפיר כי היה די לנו בסי' קשקשת מ"מ סרוכה לידע טעם המצות וסודן אלו הוא מן הצורך להודיע טעם הטהרה הוא מכח הסנפיר כי אין כפק צל אילו סימני טהרה יש סודות בשרשם העליון מצד הרוחניות השורה בבעל סי' זה ולא לתכס זה טהור וזה טמא אלא הכל מצד הרוחניות שורשו לימעלה אם מכתר' דיוסלא טמא הוא ופימנו מוכיח עליו ואם מכיתרא דקדושה אז טהור הוא והסי' סי' טהרה ודי בזה למבין:

וכן מקרא מגילה נאמר למשה כמ"ש באם יהיה כך וכך יעשו כך וכך נמצא שהוא מדרבנן והוא מדאורייתא ובפ"ק דעירובין דף ה' בתוספות בדיבור המתחיל שפרצתו כו' שכתבו ז"ל וליכא למימר דגילוף שלא יועיל לחי וקורה למבוי ועומד מרובה לחצר דנמסירי לה מסיני דמהנה ע"כ ובתב מהר"של ז"ל בחכמת שלמה ז"ל ויש שממיתין הלא מבוי והצר מן התורה שריין ומדרבנן הא דאסרי וא"כ איך שייך לומר בכאן הלכה למשה מסיני וצריך לומר דהכי גמירי להו מסיני היכא שיבאו לגזור ולאסור המבוי והחצר אזי יתקנו המבוי בלחי וקורה והחצר בעומד מרובה כו' וכמדומה לי שמצאתי כעין זה עכ"ל: ב' הוא ענין אסמכתא המוזכר בכמה מקומות בתלמוד והרמב"ם בהקדמת זרעים פירש דבר שאין לו רמז בפסוק רק נסמכה זאת המצוה לזה הפסוק לסימן כדי שיהא נודע ונזכר ואינו מענין הכתוב וזה ענין מה שאמרו קרא אסמכתא בעלמא בכל מקום שיזכרוהו ע"כ והנה מוכרחים דברי הרמב"ם בענין שהוא מן התורה דהיינו הל"מ וקרא אינו אלא אסמכתא כמו שהקשו בפ"ק דעירובין דף ד' על מ"ש רב שיעורין וחציצין כו' הל"מ הוא ופריך שיעורין קרא כתיב ארץ חטה ושעורה וגומר וא"ר חנין כל הפסוק הזה לשיעורין כו' ומסיק הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי:

אמנם מצינו הרבה פעמים שאומרים מדרבנן הוא וקרא אסמכתא בעלמא הוא קבלתי שם פירוש מחודש דהכוונה הוא שהדין הזה שחדשו הרבנן הוא משום שהתבוננו סברא אחת מנרמזה בתורה ומכח סברא זו חדשו את הדין כהא דאיתא בפרק כל הבשר דף ק"ו מים ראשונים מצוה רבא אמר מצוה לשמוע דברי רבי אלעזר בן ערך דכתיב כל אשר יגע בו הזב וידו לא שטף במים אר"א בן ערך מכאן סמכו לנט' מן התורה הענין עיקר בא לכדרשינן בנידה מה ידיו מבראי אף כל דמבראי לאפוקי בית הסתרים א"צ טבילה והתבוננו החכמים מאחר שהתורה לא בא אלא ללמדנו ענין מאבראי למה הזכיר יותר ידיו מפניו ה"לל ופניו לא שטף אלא התורה הזכירה ידים שהם יותר מאבראי מהפנים משום שהפנים נח אבל הידים עסקניות הן ותמיד הם מחפשות חוצה וכשהתבוננו החכמים מכח התורה שהידים מוחזקות להיותן עסקניות על כן תקנו נטילת ידים משום סרך תרומה מאחר שהם עסקניות נמצ' דין נטילת ידים היא מדרבנן אבל טעם גזירתם היתה בשביל עסקניות שהבינו מן התורה שהתורה מחזקת לידים עסקניות נמצא סברת התורה הביאה את החכמים לדבר זה והוא ענין מדרבנן וקרא אסמכתא ואע"ג דמסיים שם תלמודא על דברי ר"א בן ערך א"ל רבא לרב נחמן מאי משמע דכתיב וידיו לא שטף במים הא שטף טהור הא טבילה בעי ה"ק ואחר שלא שטף טמא ע"כ הרי משמע דאסמכתא הוא סימנא בעלמא מלישנא דקרא הכל אמת כי עיקר ענין אסמכתא הוא הסברא שהוציאו מזה הפסוק דהיינו ידים עסקניות ואז לסימנא נאמר לשון הפסוק וידיו לא שטף הוא טמא ואם שטף טהור דהיינו נטילת ידים והוצרך לומר כן למצוא לשון הפסוק לסימנא ולא היה די לו במה שהוציאו סברא זו מזה הפסוק כמ"ש לפי שרא' בן ערך אומר בקוצר דכתיב כל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים משמע שהורנו במליצת לשונו למצוא בזה הפסוק לישנא לסימנא: ג' הוא גזירת חכמים שגזרו גזירות דברים לאסור שחששו שלא יגעו באיסור דאורייתא ועשו משמרת למשמרת התורה: ד' הם התקנות שתקנו מן פרע"ה ואילך ויש

תקנות שתיקן מרע"ה ויש שתיקן יהושע ויש שתיקן עזרא אח"כ תקנו' התנאים התקין הילל פרוזבול התקין רבן גמליאל הזקן התקין רבן יוחנן בן זכאי והרבה בתלמוד התקין רבי פלוני התקין רבי פלוני ויש מהם תקנות כיוחסות להמון החכמים כמ"ש באושא התקינו או כמו שאמר התקינו חכמים או תקנת חכמים וכדומה לזה הרבה :

כלל דרושים ואגדות

בשלטי הגבורים בפרק קמא דע"ז מביא לשון ר"א ז"ל מה שכתב בענין דרושים ואגדות ז"ל דע והבן כי המדרשים הן על ג' דרכים יש מהן שהן דרך גוזמא כמ"ש בפ' ג"ה דברה תורה בלשון הבאי דברו נביאים בלשון הבאי דברו חכמים בלשון הבאי בענין ערים גדולות ובצורות בשמים וכן ותבקע הארץ לקולם וכיוצא בהן ויש מהן רבים כדברי רבה בר בר חנה בפ' המוכר את הספינה שהן דרך גוזמא שדרך בני אדם לדבר כן ויש מן הדרשות שהן ע"ד מעשה ניסים שמראה הקב"ה כחו ומראה להם מעשים נוראים ומתמיהים כמ"ש בדניאל וראיתי אני את המראה כו' וכן יונה בן אמתי שבלעו הדג והקיאו ורבים כיוצא בהן וכאלה ימצא רבים בדברי חכמים כמ"ש בפ' חזקת הבתים על רבי בנאה שהיה מציין המערות וכל הענין האמו' שם ועוד אומר שם שהיה מנוש א' שהיה חוטם מערות המתים וכל אותן העניינים מעשה ניסים כמו שהיו נעשין ונגלין לנביאים שאין כן לשאר בני אדם ויש מאלה רבים במעשיו של רבה בר בר חנה שהם דברים מותמהים שהיה מראה הש"י לחסידיו המאמינים בו בלב שלם ויש מן המדרשים שכונת חכמים בהם לדרוש המקרא בכל ענין שיכולין לדרוש וסמכו על מ"ש אחת דיבר אלקים שתים זו שמענו וכן מ"ש הלא כה דברי כאש כו' ולמדו מזה שמקרא א' יוצא לכמה טעמים כמ"ש בפ' אחד דיני ממונות ואל תתמה ע"ז הלא תראה י"ב פנים אפילו הדיוט אחד מדבר דבריו מורכבין שיש להם שני פנים וכ"ש דברי חכמה שנאמרו ברוח הקודש ועד"ז דורשין החכמים המקרא בכל ענין שיכולים לדרשו ואמרו אין מקרא יוצא מידי פשוטו שהוא העיקר וכל המדרשים תגר רש"י בו יש מהן שהוא עיקר קרוב לפשט ויש מהן שיש בו רמז כמעט בלא תראה מה שדרש א' מן החכמים בפ' קד' דתענית שאמר יעקב אבינו לא מת והשיב לו חכם א' וכי בחנם ספדו הספדנים וחנטו החונטים וקברו הקוברי' והשיב לו מקרא אני דורש כלומר גם אני יודע שמת אלא אני מתכוון לדרוש את המקרא בכל ענין שראוי לדרוש ואם א"א להיות המדרש כמשמעו יש בו רמז שיש לומר לא מת כמ"ש צדיקים אפילו במיתתן הן חיים לפי ששמם וזכרם ומעשיהם קיימים לעולם וכזה תמצא בפרק במה מדליקין שהיה הדרשן דורש עתידה א"י שתוציא גלוסקאות וכלי מילת וכו' והודיע לו שיש לך לפרש המדרש בענין הקרוב לו ובא אותו הכתוב ללמד שעתיד הבורא לחדש טובה גדולה בעולם וכיוצא בזה אומר שם גם דרשים אחרים ועוד אמרו בתלמוד א"י בפ"ו דנזיר וכי המדרשות אמנה הם דרוש וקבל שכר הא לך הדבר מבואר שלא אמרו חכמים המדרשים ע"ד אמונה ועיקר אלא להרבות טעמים למקרא ולדרשו בכל פנים ואולי יש בהן רמז והמלגלג על דבריהם עליו נאמר ויהיו מלעיבים במלאכי אלקים ומתעתעי' בנביאיו ובכמה מקומות נענשו על שהיו מלגלגים על דברי החכמים עכ"ל והנה עתה אשיב על דברין אחרונים במה שאמר דבר בשם תלמוד ירושלמי ואינו כהבנתו וחלילה לנו לומר כדבריו ואם לא היה המדרש אמונה ועיקר איך אמר דרוש וקבל שכר והנה אעתיק לשון ירושלמי רשב"י אומר מפני מה אמרו השרץ מטמא בכעדשה מפני שתחילת ברייתו בכעדשה ופריך רבי יודן א"ה המת יטמא פחות מכזית דאמר רבי יוחנן להביא את הנפל שאין בו כזית וכן הנבילה תטמא כגרגיר של אפונין רא"ר חנינא אני ראיתי עגל באפון בשפ"ר ומשני מאי כדון מדרשות קאמינא דרוש וקבל שכר ע"כ והכי פרושה לי שמן מ"ש רשב"י בטעם טומאות השרץ היה מתחייב להוליד תולדות בדין טומאות מת ונבילה שיטמא' בפחות מכזית וזה נגד ההלכה לכן אמרו שאין לדקדק כל כך על הטעם ההו' דאין משיבין על הדר' והיכ' דאיכ' למידר' דרשינן ואין למדין משם הלכ' בפסקי' אחר כן מצאתי שכתב הרב ר' מנח' דילהא"נ:

והא לך: דברי פי חכם חן הרב הגדול הרמב"ם ז"ל מ"ש בענין ההגדות ודרשות בהקדמת סדר זרעים וז"ל הדרש הנמצא בתלמוד אין ראוי לחשוב שמעלתו מעוטה ותועלתו חסרה אבל יש בו תבונה גדולה מפני שהוא כולל חידוש פליאות וחמורות נפלאות כי הדרשות ההם כשיסתכלו בהם הסתכלות שכלי יובן בהם מהטוב האמתי מה שאין למעלה ממנו ויגלה מהם מן העניינים האלהי' ואמתות הדברי' מה שהיו אנשי החכמה מעלימי' אותו ולא רצו לגלותו וכל מה שכלו בו הפילוסופים דורותיהם ואם תבים אותו על פשוטו תראה בו ענינ' רחוקים מן השכל שאין למעלה מהם ועשו דבר זה לעניני' נפלאים האחד מהם ללטוש רעיוני התלמידים וללבב לבותם ועוד כדי לעור עיני הכסילים שלא יזהירו לבותם לעולם ואלו היית מראה להם זוהר האמתות יבוכו פניהם מהם כפי חסרון טבעיהם שנא' ובהם ופרומיהם אין מגלין להם את הסוד מפני שאין שכלם שלם כדי לקבל האמתות על בוריים וכי החכמים לא היו רוצים לגלות קצתם לקצתם סודות החכמה וכבר זכרו שאיש מן החכמים נכבד לאנשים בקיאים בחכמת מעשה בראשית והוא היה בקי במעשה מרכבה ואמר להם למדוני מעשה בראשית ואלמדכם מעשה מרכבה ואמרו טוב הדבר וכאשר למדוהו מעשה בראשית נמנע הוא מללמד להם מעשה מרכבה וחס ושלום שעשה זה מפני רוע לב למנוע החכמה או בשביל שיהיה לו יתרון עליהם שהמדות האלה מגונים באחד מהפחותים קל וחומר באלו החסידים הנכבדים אבל עשה הדבר בשביל שראה בעצמו ראוי לקבל מה שיש אצלם ושאינם ראוים לקבל מה שיש אצלו והביא ראיה על ענין זה דברי שלמה דבש וחלב תחת לשונך ופרשו עליהם השלום ואמרו שענין דבר זה שהחכמות דהסתריקות שהנפש תנעם בהם כמו שינעם החך בדבש וחלב צריכים להסתירם ושלא ידובר בהם ואל יעלו על שפת לשון בשום פנים וזהו שאמר תחת לשונך שהעניני' האלה אינה מסה שראוי ללמוד ולהגות בם בישיבות החכמה ואולם ירמזו בכתוב מהם רמזים נעלמים וכשיגלה הקב"ה מסוה הסכלות מלב מי שירצה אחרי אשר ייגע ויגיל בחכמות אז יבין מהם כפי שכלו ואין לאדם עם החכמה והדרישה והשתדלו' אלא לעזוב עניניו ביד הבורא ולהתפלל אליו ולהתחנן לבוננהו ולהורותו ולגלות לו הסודות הגנוזות כמו שמצאנו דוד המלך עליו השלום עשה כן באמרו גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך וכשיגלה הקב"ה את עיני האדם ויראהו מה שהראה ראוי לו לגנזה כמו שאמרנו ואם ירמוז מהם במעט ירמזו למי שיש לו שכל שלם ונודע אמתתו כמו שבארו וגלו במסכתות רבות בתלמוד ועל כן אין ראוי לאיש חכם לגלות מה שידע מן הסודות אלא למי שהוא גדול ממנו או כמוהו שאם יגלה אותו לכסיל אף על פי שלא יגנהו לא ייטב בעיניו ועל כן אמר החכם באזני כסיל אל תדבר כי יבוז לשכל מליך ועוד שהלמוד להמון העם צריך שיהיה בדרך חידה ומשל כדי שיגיע כולל הנשים והנערים והקטנים עד אשר ישלם שכלם ואז יתבוננו וישכילו ענייני הרמזים ההם ולענין זה רמז שלמה עליו השלום באמרו להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם ומפני אלו חשבו' סדרו חכמים עליהם השלום דבריהם בדרשות על ענין שירחקהו שכל הכסיל לפי מחשבתו ואין ראוי לסמוך החסרות אל הדרש ההוא אבל יש לחשוב שהסרך בא משכלו וכשיראה משל ממשליהם שהוא קשה להשכיל אפילו פשוטו ראוי לו להשתומם מאד על שכלו שלא הבין הענין עד אשר חסרו בעיני האמונות בתכלית הרחוק שהרי הדעות יש להם יתרון זה על זה כפי יתרונות המזגים וכמו שנמצא מזג איש אחר שהוא ישר ממזג איש אחר כן יש שכל איש אחד שלם משכל איש אחר ואין ספק שאין שכל מי שידע דבר נכבד בשכל מי שישכיל הדבר ההוא שהאחד נקרא שכל בפעל והאחד שכל בכח ובשביל זה יש דבריהם שהם בעיני אנשים בתכלית האמת והבאור ואצל איש אחר הם רחוקים ונמנעים מהיותם על פי המעלה בחכמה והנני נותן לך בו משל מבואר כגון שנשאל לאיש מאנשי חכמת הרפואה והחשבון והנגון ומהיר בחכמת הטבע ונבון ומשכיל והוא נעור ורק מחכמת התשבורת וחכמת הכוכבים ונאמר לו מה אתה אומר באיש שהוא סובר שגוף השמש שאנו רואי' כאלו היא עגולה קטנה ויאמר שהוא גוף כדור וגודל הכדור ההוא כגודל כדור הארץ מאה וששים

וששה

ושׁשה פעם ונ׳ שמיני פעם וכרור הארץ שמרתת עשינו המרות האלה הוא כרור שיש בהקפו ארבעה ועשרים אלף מיל ויהיה על הדרך
הנה סניע לרעת כמה מילין יש במרות גודל כדור השמש אין ספק שהאיש ההוא זך הרעיון אשר השפיל מן החכמות כל מה שאמרנו לא
ימצא בנפשו מקום לקיים זאת האמונה וכל זה דבר רחוק בעיניו בלי מושג והטענה השכלית תבאר לו בתחלת המחשבה שהטענ׳ הזאת
בטלה כי איך אפשר להיות הארם על מקום כפי זרח אחד מן הארץ וידע שעור גרם השמש והקפת ומדת שטחה עד אשר תהיה דעתו
כוללת אותה כמו שהוא כולל מרת חלק מחלקי הארץ ׃ ועוד יאמר איך אפשר זה והנה גרם השמש בשמים בתכלית המרחק ואפילו
ראית גרם השמש על נכון אי אפשר לנו ולא נשיגהו אלא זיו בלבר ואיך יגיע ארם למעלה שיוכל לכדור אותו וידקדק מרתו בג׳ שמיני
פעם זה דבר שוא שאין כמהו ולא יהיה בלבו ספק על היות זאת הטענה בטלה ושלא תוכל להיות אבל כשירגיל נפשו בלמוד ספרי
המרות וחכמת מה שהוא ראוי בתבניות הכדוריות וזולתם מן הערכים הנערכים זה לזה ויעתק משם אחר כן אל הספר המסודר בענין
זה והרומה עליו ר״ל ספר תכונת הגלגלים הירוע ספר אלמגסטי או יתברר אצלו זאת הטענה ותשוב לו טענת אמת שאין בה ספק
ושיש עליה מופת ולא יהיה אצלו הפרש בין שניף השמש הוא בשעור הזה או שהשמש היא מצויה וירגיל שכלו להאמין הרבר שהיה
בתחלה מרחיק הרחקה גרולה ויאמין בו אמונה גמורה הנה זה יוכל להיות ואנחנו לא הסכמנו על האיש ששאלנוהו זה הענין שיהי חסר
מן החכמות האחרות אבל שיהיה טוב השכל וזך הטבע וחכם והשאלה אשר שאלנוהו משאלות הלמורים שהיא מן המדרגה שיעלו בה
לאלהיות קל וחומר יהיה הענין במי שאין לו חכמה כלל ולא הרגיל נפשו בדרכי חכמות הלמודים אבל היה נפשו משכל אמו לשכל
אשר שנשאלוהו שאלות האלהות שהם צפונות בדרשות אין ספק שהם רחוקים בעיניו כרחוק השמים מן הארץ ויקצר שכלו להבין דבר
מהם ועל כל ראוי שנדין הדרשות ההם לכף זכות ונטיב לעיין בהם ואל נמהר להרחיק דבר מהם אבל כשירחק בעינינו דבר מדבריהם
נרגיל נפשינו בחכמות עד שנבין עניניהם בדבר ההוא אם יוכלו להכיל לבותינו הדבר הגדול הנה שהרי החכמים אע״פ שהיה להם מן
התאוה ללמוד וטוב הרעיון והיגיעה והכרת החסידים הנכברים והרחקת העולם בכל מה שיש בו היו מיחסי׳ החסרון לנפשם כשהם
מעריכים נפשותם לפי מה שקדם אותם והוא מה שאמרו לבן של ראשונים כפתחו של אולם ושל אחרונים אפילו כמחט סידקית וכ״ש
אנחנו שהחכמה נעדרה מכנו כאשר הוריענו הקב״ה ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר יחד הכתוב כל אחר מכנו בארבע דברי׳
בחולשת השכל ותוקף התאוה ועצלות בבקשת החכמה והזריזות בבצע העולם ארבעה שפטיו הרעים ואיך לא נסמוך החסרון לנפשותינו
כש״ערוך אותו עליהם ומפני אשר ידעו עליהם השלום בענין זה שכל דבריהם ברורים ונקיים ואין בהם סיג צוו עליהם והזהירו שלא
ילעג ארם עליהם ואמרו כל המלעיג על דברי חכמים נדון בצואה רותחת ואין לך צואה רותחת גדולה מן הכסילות אשר השיאתו להלעיג
וע״כ לא תמצא לעול׳ מרחיק דבריה׳ אלא איש מבקש תאוה ונותן יתרון להנאו׳ המורגשו׳ אשר לא האיר לבו בדבר מן המאורו׳ הבהירי׳ עכ״ל׃

ובל״ב מירות שמנה ר׳ אליעזר בן ר׳ יוסי הגלילי שהתורה נדרשת רובם מיוסרים על דרשות הפסוקים ואגרות זיל קרי בהו
ותמצא כן הובאו בספר הליכות עולם בפרק השלישי ׃ כלל העולה כל דברי הפסוקים והחכמים קיימי׳ ונאמני׳ בפשוטן
ובמררשן וסורן ׃ זולת במקומות מועטות ממשל ממשלים כמו שמנה גם כן בל״ב מרות חז״ל וז״ל ממשל כיצד הלוך הלכו העצים למשוח
עליהם מלך ואין זה כי אם משל לישראל שאמרו לעתניאל ולרבורה ולגרעון שימלכו עליהם ע״כ ׃ וכתב ע״ז מהריק ז״ל וכן אתה מוצא
בנביאים שרברו במשל ׃ בר״א ברברי קבלה אבל בדברי תורה ומצות אי אתה רשאי לדורשם בלשון משל חוץ משלשה דברים שהיה ר׳
ישמעאל דרשן בלשון משל והלכה כדבריו בשנים ׃ אם יקום ויתהלך בחוץ על משענתו על בוריו שיתברר לך הדבר שנרפא מחולו שאם
אתה אומר משענתו כשנשען על מקלו עדין הוא חולה אלא מלמד שקרא הכתוב משענתו גופו ׃ כיוצא בו אם זרחה השמש עליו וכי השמש
עליו לברו זרחה והלא לכל העולם זרחה אלא מה השמש שלום בעולם אף ההורג הזה אם ידוע שלא בא על עסקי נפשות אלא שלום היה
לו עם ב״ה יהא חייב ב״ה כרמיו ׃ באלו הלכה כר׳ ישמעאל ׃ והשלישי הוא ופרשו השמלה יתוורו דברים כשמלה עכ״ל ׃ ע״ש בל״ב מרות
מנין שרורשין גמטריא בהגרת אם לחשבון הרי כבר נאמר שמונה עשר ושלש מאות ׃ ואם לתמורת האותיות הרי כבר נאמר לב קמי
בחילוף א״ת ב״ש אותיות משרים ׃ ומנין שרורשין נוטריקון בהגדה ת״ל אברהם אב המון גוים ׃ כרמל רך מל דבר שהוא רך ונמלל ביד ׃
הוא קללני קללה נמרצ״ת נואף מואבי רוצח צורר תועבת ׃ ירט יראה ראתה נטתה ׃ וכתב מהריק גימטריא פי׳ נ״א מטוריא שחמלות
הם כמו הרים ויהיו מהם כמו גיא נוטריקון פי׳ נוטר אות קונה תיבה עכ״ל ׃

ויען שהמדרשים צריכין דקרוק גרול להבין אפלו פשוטן לירד לעומקן אעתיק קונטריס קטן מחכם אחד שהרשי׳ המקומו׳ שראוי
להרגיש בהם ולתקנם וז״ל ׃ בכל מקום שנאמר ר׳ פלו׳ פתח דרך משל ואהיה אצלו אמון צריך להבין מה קושיא יש בפרשת
בראשית ׃ ובפסוק ואהיה אצלו אמון ועוד להבין מה שייכות יש לזה עם זה ׃ עוד כשאומר ר״א צריך להבין מה קושיא יש לו בדרך הראשון
עד שבא לפרש באופן אחר עוד צריך להבין למה במדרש אינו אומר ר׳ פלוני אומר זה הפסוק וכו׳ אלא אומר בלשון פתח כי צריך להבין
זה הפת״ח או זה הקס״ץ מה עניינו ׃ עוד צריך להבין למה המדרש בהרבה מקומות אומר כתיב אע״פ שלא נזכר מי הוא בעל הפתיחה הל״ל
נאמר נאמ׳ ׃ עוד צריך להבין למה המדר׳ אומר בכל מקומו׳ הכא אתה או כך וכך ולהלן אתה אומ׳ כך וכך למה לא לקח לשונו בזה האופן
הכא כתיב כך וכך ולהלן כתיב כך ובכן או על הסתם כתיב וכתיב בלא הכא ובלא להלן ׃ עוד צריך להבין מה שאומר המדרש בכמה
מקומות אחר שמביא הפסוק אומר תנינן למה אינו מביא ראיה מפסוק אלא ממשנ׳ מאחר שיש לו פסוק להבי׳ ראיה ׃ עוד צריך להבין למה
בכמה מקומות אין המדרש אומר כתיב אלא מביא הפסוק ואח״כ מביא פסוק אחר בלא כתיב ׃ עוד צריך להבין כשהמדרש מביא משל
ואותו הדבר היא מובן בלי משל מה תיתה וכונת המשל ׃ ועוד צריך להבין כי לפעמי׳ מביא המשל ואחר כך הנמשל ולפעמים עושה בהפך
עוד צריך להבין במדרש כשהרבה מן חכמים כל א׳ וא׳ עושה דרשה בפסוק וכל א׳ עושה הדרשה על פסוק א׳ צריך להבין מפסוק מהיכן
מוציא הדרשה כל א׳ וא׳ הוקשה לו בפסוק ׃ עוד צריך להבין במדרש כשמביא פסוק א׳ לאחר הפסוק הראשון מה היא הכונה אם בפסוק
ראשון היה מובן הראיה שלו למה מביא ב׳ פסוקים או אם לא היה מספיק לראיה שלו אלא שנים ׃ עוד צריך להבין למה בקצת מקומות
הוא אומר ד״ש הכתוב ואינו אומר כתיב ׃ עוד צריך להבין מה הוא שאומר המדרש בכמה מקומות וברוב כשמביא פסוק א׳ משל ורחוק
כפניני סברה שואל המדרש או החכם מהו סורה מה שואל הדבר כמשמעו אלא בכל מקום ששואל המדרש או החכם מהו הוא מצד ד׳
דברים או כיוון הדבר היה יכול לדבר אותו בלשון אחר יותר מובן כמו משל ורחוק מפניני מציאתה אחר מכרת לכן שאל מהו מכרה
שהכונה למה נקט ליה בהאי לישנא ׃ עו׳ דרך שני כי כל מקום שהוא שואל מהו שיש ייתור מפסוק שלא היה צריך עו״ג כי כל מקום ששואל
מה הוא שהפסו׳ הוא שלא על הסדר עו״ד כי בכל מקום ששואל מהו הוא כיזה הייתי מבין אותו בפסוק בלא זאת התיבה ׃ עו׳ יש מהו שהוא
מקשה הכפל כמו ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך מהו בכל לבבך ומקשה מהו וכו׳ ׃ עוד יש מהו מצד דגשות
התיבה כמו הן אראלים צעקו חוצה שואל המדרש מהו חוצה ומתרץ חצה כתיב ופרשי׳ חצה כתיב לשון מהירות כמו דבר המלך נחוץ ר״ל
האב חצה לשחוט את בנו כמו דבר המלך נחוץ ר״ל בהרה והרגש בחית ׃ עו׳ צריך להבין למה המדרש כשאומר ע״ד משל ר׳ פלוני פתח
ואולם הר נופל יבול וצור יעתק ממקומו חוזר טעם אחר הפסוק ואומר ואולם הר נופל יבול וזה פלו׳ למה לו לחזור הפסוק בלא חזורת
הפסוק היה יכול לעשות הדרש ׃ עוד צריך להבין המדרש בכמה מקומות אומר לאחר שעשה כמה דרושים בפסו׳ אומר לפיכך היה צריך
הכתוב לומר ויצא יעקב וגו׳ וכן ע״ז הדרך וכי בכל הדרשות כלן האמורות קודם לכן או לאחר מכאן לא היה צריך הכתוב לומר כך צריך
להבין

להבין מה הטעם שאומר שהיה צריך הכתוב לומר כן יותר מאחרים עו׳ צריך להבין כשאומר במדרש ר׳ פלו׳ ושם ר׳ פלו׳ אמר בה״ל וכו׳ למה לא אמר ר׳ פלו׳ בשם ר׳ פלו׳ כתיב וכו׳ · עו׳ צ״ל כשתכם אחר מבעלי המדרש עושה פתיחה ומביא פסוק אחר רדך כשל ר׳ פנחס הביא על פסוק וישלח יעקב מלאכים לפניו פסוק קומה ה׳ קדמה פניו הכריעהו ור׳ יודא בר סימן פתח בפסוק והוא מעיין נרפש ומקור משחת למה לא עשה הדרשה שלו על פ׳ ר׳ פנחס · ועו׳ צריך להבין איך יבא שייכות זה הפסוק וישלח יעקב · ועו׳ צריך להבין מה קשה לו בזה ובזה כמ״ש · עו׳ צריך להבין כשאומר ר״א ואומר לפי דרך משל שאמר עשו יש לי רב אמר ר׳ איבו לפי שהיו הברכות כפוקפקירה בירנוהיכן נתאוששו לו כאן מאי לשון לפי שהיה יכול לומר דבריו בלא לשון לפי · עו׳ צריך להבין כשאמר על פסוק ויבא יעקב שלם למה חוזר המדרש בכאן ובכמה מקומות לחזור הפסוק בעצמו כמו שאמרנו · ועו׳ שאינו עושה שום דרשה בפסוק לא מביא פסוק אחר כמו בכאן שחוזר ואומר ויבא יעקב שלם שיר המעלות רבת צררוני מנעורי יאמר נא ישראל א״ל הקב״ה ויכלו לך א״ל גם לא יכלו לי ויבא יעקב שלם כמה ישמח לבו ועל כבודו של המעיין כשירד לסוף רעתו של רז״ל עו׳ צ״ל ד״ת על פ׳ וישב שמביא פ׳ בזעקך יצילוך ואחר כך מביא והחוסה ינחל ארץ זה יעקב כי הפ׳ נדרש בהא סלקי׳ ובהא נחתינן · עו׳ צ״ל כשהמדרש אומר על דרשה א׳ שעשה ר״מ נשיא לבני אפרים אלישמע בן עמיהוד או הה״ר לי גלעד ולי מנשה וגו׳ ואומר תנינן ג׳ מלפים ור הריוטות וכו׳ וסוף המאמר נמנעו מלצרפו עמהם דורשי רשומות או יש להם חלק לעה״ב חוץ מבלעם מה טעם לי גלעד ולי מנשה צריך למעיין שיבין מ״ש דורשי רשומות מ״ט לי גלעד ולי מנשה אין יוצא זה הטעם מזה הפסוק · עו׳ צ״ל איך המדרש בתיבה א׳ כופל ג׳ דברים · ר״מ ויאמר יתרו למשה לך לשלום לשלום ותכנס ותבא לשלום מהיכן משמע מתיבת לשלום כל אלו הדרשות שעשה · עו׳ צ״ל כשאומר במדרש ר״מ על פסוק ויותר יעקב לבדו וגו׳ אין כאל ישורון ר׳ ברכיה בשם ר׳ יודה בר סימון אמר אין כאל ישורון ומי כאל ישורון צריך להבין בדברי ר׳ ברכיה למה חזר והפך הפ׳ מחמת איזה קו״א שיש לו בפסוק הזה · עו׳ צ״ל כי אומר המדרש וש״ה עו׳ פלוני כמו במדרש חזית וש״ה עו׳ שלמה מה לנו לידע ע״פ נאמר ומהו התועלת הנמשך לנו מזה ואפי׳ שלא היה אומר ירוע הוא ששלמה אמרו · עו׳ צ״ל כשאומר המדרש בפ׳ א׳ כמו שיר השירים מהו צרור המור ובפ׳ הבא אתריו אינו שואל מהו אשכול הכופר וזה אינו דומה למהו האמור לעיל · עו׳ צ״ל למה לפעמים מביא המדרש פ׳ א׳ ועושה דרשה על תחלת הפ׳ ומביא השאר ואינו דורש בו שום דבר · עוד צריך להבין למה המדרש בקצת מקומות אומר כתיב ואינו אומר הה״ד או וש״ה · עו׳ למה המדרש בקצת מקומות שאל למה כמו ויאכל בועז וישת וייטב לבו ולמה וייטב לבו שברך על מזונו מהיאך נפקא׳ להו מקרא ואת הדרשה וגם צריך להבין כל הנ״ר״א שמביא המדרש שמה · עו׳ צ״ל כשאומר המדרש בקצת מקומות וזה על הרוב במשנת תורה וקבלתי מפי גדולים ז״ל כי משנת תורה רובו מדרש ילמדנו כי דרכו להביא תמיד הלכה אדם מישראל וכו׳ צ״ל הה״ס״ב מה התייחסות וקשר יש לזה הדין עם הפרשה כמו בפ׳ עקב · וא״ת כי אחר הדין מביא כרבי יוסי בר׳ חנינא לענין שבת אימתי שמרו ישראל וגו׳ ומזה הענין נמשך לתת קשר לפ׳ ז״ל כי בלא הדין היה יכול לעשות זה · עו׳ צ״ל בקצת מקומות כשאומר המדרש ר״א כי הנהוג הוא להביא הראיה על הפסוק עצמו כי מחמת איזו קושיא שיש בדרך הראשון והוא מביא דבר אחר על פ׳ אחר כמו בפ׳ עקב ר״א והיה עקב וש״ה לי גלעד וגו׳ ר״א מואב סיר רחצי וגו׳ · עוד צ״ל למה במדרש במקצת פרשיות מביא פתיחה לחכם א״ל אומר כך פתח ר׳ פלו׳ ואח״כ כמו עצמה מביא היתר ואינו אומר כך פתח אלא פתח ליה עו׳ צ״ל כמ״כ כי תשא כשאומר וכל הפתיחה כלן כענין הכתוב בפרשיו וכו׳ מה ר״ל ועוד אמר לו הקב״ה וכו׳ מה קשריש לזה עם זה ואם באו כדי ליתן ריוח בין הדבקים יצא שכרו בהפסדו · עוד צ״ל למה המדרש מביא פ׳ א׳ ומחמת קושיא שיש בפ׳ באים קצת חכמים וכל א׳ מפרש פירוש א׳ ואח״כ עצמם אחד או רבים ומפרש פי׳ אחר ואומר לכך נאמר וכו וכי זה לפך נאמר לאינה הפי׳ של איזה חכם יבא ולפי הפי׳ האחרים לא יבא וזה לא יתכן כי לכל הפי׳ צריך לכך נאמר א״כ למה אמר כל אחד אחר פירושו לכך נאמר וכו׳ וזה במדרש איכה בפ׳ קלים היו רודפינו וגו׳ · עוד צ״ל למה המדרש בקצת מקומות עושה דרשה על פסוק א׳ ודורש תיבה א׳ ומדלג תיבה א׳ ודורש השאר ואח״כ חוזר ודורש כל הפסוק פ׳ ויקרא פרשה חמישית · עו׳ צריך להבין למה המדרש בקצת מקומות אינו אומר ר׳ פלוני פתח או וש״ה או הה״ר או כתוב או כתיב כמנהגנו אלא מביא הפסוק ואח״כ אמר ר׳ פלו׳ אומר ודורש על הפ׳ פר׳ שמיטה פסוק איש או אשה כי יעשו וגו׳ · עוד צ״ל פ׳ נשא פ׳ י״ד שאמר המדרש אמר ר׳ יודה בן בקרה י״ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן וכנגדן נאמר י״ג מיעוטין ללמדך שלא לאהרן נאמר אלא למשה שיאמר לאהרן ואלו הן ור׳ יוסי הגלילי אומר כנ׳ מקומות נאמר בתורה דבור למשה ומנעם את אהרן · בארץ מצרים ובהר סיני ובאהל מועד וכו׳ · וצ״ל שאינו חולק ר׳ יוסי הגלילי עם ר׳ יודה בן בקרה כי בכלל הנ׳ יש הי״ג למנין ומכורני שזה הלשון קריתי בספרי · עוד צריך להבין למה המדרש בקצת מקומו׳ או׳ ר״א על פ׳ א׳ נעשה בו דרשה ולא על הפ׳ הא׳ ולא שייך ר״א אם לא אמר שום דבר קודם בפ׳ וכו׳ שיר השירים על פסוק אני חבצלת השרון הוא שאמר דוד ברוח הקדש גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע שכמך ומשענתך המה ינחמוני וגו׳ · עוד צריך להבין מה המדרש יש כשאומר המדרש כדאמר לכשאומר מרקאמר וכו׳ · עוד צריך להבין כששואל המדרש מה ראה מה ר״ל מה ראה כמו במגילת אסתר מה ראתה שתבא למלך על קב״ז מדינה · והגרסא האמתי היא ראתה ולא זכתה · עוד על פסוק ויפקד המלך פקידים מה ראה וכו׳ · עוד צריך להבין למה המדרש בקצת מקומות אמר חכם א׳ פתיחה על פ׳ א׳ ועושה בו דרשה ופ׳ הפר׳ אינו גורס בו כלום כמו בפרשת ויצא ר׳ אבא פתח בית והון נחלת אבות וגו׳ ואינו דורש שום דבר בפסוק ויצא יעקב וגו׳ עו׳ צ״ל כשהמדרש מביא משל והדבר נמצא מובן בלי משל למה · ועוד כשמביא ב׳ או ג׳ משלים צ״ל זה ר׳ פלוני מה קשה ליה במשל של ראשון וכן הג׳ בשני וכו׳ · עוד צריך להבין כשאמר המדרש יכול כך וכך ת״ל כך וכך יכול על מנן ת״ל על רוב פשעיה · ואני אומר במאמר כנלע״ר שחז״ל מקשים יכול על מנן ת״ל על רוב פשעיה הוקשה לרז״ל בכתוב שאמר על רוב פשעיה וכי לקחת מרת הדין שחק״בה ישלם לחם כפלים מפשעיה עד שהצריך לומר על רוב פשעיה אלא שרז״ל הרגישו בפסוק שתיבת על רוב פשעיה אין לה הכרע אם חוזרת למעלה או למטה לעולליה הלכו שבי לפני צר ליה באו ז״ל ואמרו החלוקה השניה לא יש בה עונש ת״ל על רוב פשעיה דקאי אעולליה הלכו שבי וגו׳ · עוד צריך להבין למה המדרש בקצת מקומות כשאומר ר״מ אומר ר״א אפרים מעוז ראשי הכתוב מדבר בכך וכך או אומר מדבר ואינו אומר הכתוב ובן או למה אינו אומר ר״א זה כך וזה כך כמו שאומר הרבה פעמים · עוד צריך להבין במדרש אומר וכי זה הדבר הוא כן אינו אלא כך עוד יש וכי יש לנו משמעות אחר כמו דרך משל במדרש וכי זה הדבר שאתה אומר אינו דבר האמור כמו פרשת ויחי פ׳ צ״ט בן פורת יוסף וכי פורת הוא ליה יוסף רצריך להגיה הגירסא כאשר אתי הגירסא הנכונה בספרי הגדולים ז״ל וכי פורת ליה יוסף הוא לא אלא מהו בן פורת שנ׳ פרות נתגדל : ונראה לע״ר דקשה לבעל המדרש בזאת הברכה שברך יעקב ליוסף בן פורת יוסף כי פורת הוא מלשון פרו ורבו שהוא לשון תוספות וא״כ מה הברכה מורה יותר מן השם שהוא יוסף וז״ש המדרש וכי פורת ליה יוסף הוא ר״ל היינו מרה שמורה שם יוסף היינו מרה שמורה פורת ותירץ אלא מהו בן פורת שנ׳ פרות נתגדל ונתחכמתי כל ימי לתת קשר למ״ש המדרש בנאיו אתהלך לפני ה׳ בארצות החיים ויש קצת ספרי׳ דלית בהו בנאיו ברפוס סתנות כהוגה והגירסא הנכונה הוא בנאיו כמו שראיתי בספרי גדולים ז״ל ונרא׳ לע״ד שיובן עם מה שאמר רבותינו ז״ל ובפרט בס׳ הזוהר על פ׳ אסיתה הטעם אחרי ראותי את פניך כמו ששמעתי הטעם שם מפי האר״י זלה״ה כי ידוע הוא אמרכרי רז״ל כי אחר הוא מסוף ואחרי הוא מופלג ויעקב אבינו כשנסתכל בדיוקנו של יוסף ראה שהיה עומד בצרכו ושלא היה צריך יעקב לחזור בגלגול לקיים י״ב שבטיו כמו שאמר רבותינו ז״ל על פסוק עלי היו כלנה ובמו שדרשו

סוכן

מובן מדברי אנקלוס ז"ש לו אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך כי עודך חי כי הרשעי' בחייהם קרואי' מתים וידוע הוא מה שא"ל על
ויוסף היה במצרים כי הכונה שאע"פ שעלה במעלה ובגדולה עם כל זה היה בצדקו וזהו שא"ל שאמר יעקב בנאיו שאעפ"י שעלה במעלה
עכ"ז מובטח אני שאתהלך לפני ה' בארצות החיים או יהיה בארצות החיים כמו שאמרו חכמי האמת בזוהר דפוס סאלוניקי שארצות הוא
מלשון רצון וידוע הוא לאשר עמדו בסוד ה' כי גדולי עולם היו מתחנני' לפני הקב"ה שלא ישובו עוד לזאת המלבוש החומרי וז"ש יעקב
אתהלך לפני ה' בארצות החיים ר"ל ברצון אותם שהם נקראי' חיים בחייה ובמותם לא נפררו וכו' ועו' יל שהמדרש עושה לפעמים מ"ם
בתחלת הפסוק מ"ם הסרה כמו בפרשת ויחי פר' נ"ח מאל אביך ויעזרך מי עשה כן מאל אביך והוקשה להם ז"ל כי תיבת מ"ם מיותרת
שלא היה לו לומר אלא לאביך ויעזרך וגו' ועו' אומר המדרש סמוך לזה המאמר ע"פ פסוק ברכות שמים מעל זו אזכרת שבבעל וראיתי
אחר מן האחרונים ז"ל שפי' אזכרות שם מקום שבבבל ר"ל שהם במקום נבזה ולא יתחוורו דבריו בעיני עד שזכני האל וראיתי מדרש אבבי'
מבתיבת יד במצרים כי ירבעם כנבט היה מוחק שמות ההויה וכותב במקומם שמות הבעל וזהו ומעל הוא מלשון ומעל בו מעל ומשפיר'
שם מקום או שזה במקום נבוה הפעת אותו המשך המאמר עוד צריך להבין בכל מקום שאומר הפסוק דרך משל לססתי ברכבי פרעה
וגו' אומר הדרשו' פפיים פתח או הה"ד שלא בל צון דרש צ"ל בכל מקום שאומר מדרש מרהו הכונה שלא עשה כמו שהוא הנהוג בכל
מקום עוד צריך להבין בכל מקום שאומר הפסוק בתחלה ואומר ר' פלו' פתר קרייא בכך וכך ואין דרך המדרש לומר ר' פלו' פתר קרא
פך וכך אלא לאחר שקדמוהו אחרי' בפירושי' אחרי' על הפסוק והוא אומר פי' הפסוק הוא כך וכך עוד צריך להבין כשאומר בפסוק ד"מ
על פסוק דודי חמק עבר נתחטא ונתמלא עלי עברה נפשי יצאה בדיבורו של כורש וכו' צריך לומר איך מתיישב בחמק נתחטא ואיך
יובן מחמק ונתחטא ולהבין הזאמר שהוא קשה ההבנה עוד צריך להבין ח"ש כשתמצא מאמר א' במדרש תמצא המאמר
עצמו בגמר' בסגנון אחר ואומר בקצת שנוי או חסר או יתיר צריך המעיין לבקש מקום מובאו של המאמר וכל הספרים הנמצאי'
עמנו היום ולהשתדל לסלק איזה טעות אם יש בגירסת המדרש ולקיימה כי היא הקדומה ושנוי הנרסאו' שהמדרש לגמרא רבו כמו רבו
וכמעט בהרבה מאמרי' הנמצאי' בגמר' ובמדרש וכל מי שלא יראה דברי המדרש במקומם לא ירד לעמקן של דברי' או ישבש דברי
הגמרא או דברי רשי ז"ל וזה כפי הסברא או כפי המפורסם פוק חזי חד מרבוותא בתראי שכתב בספרו בפירוש לדברי רש"י ותוספות
ז"ל כתב במסכת סנהדרין פ' חלק על משנת ג' מלכים וד' הדיוטות אין להם חלק לע"הב אמרו בגמרא ועוד רצו למנות אחר בא
דיוקנו של אביו ונשתטחה לפניהם ולא השגיחו עליה עד חזית איש מהיר במלאכתו וגו' ופרש"י ז"ל לפני מלכים יתייצב בג"ע ופו' בל
יתייצב לפני חשוכי' בגיהנם בתמיה כך פרשי' ז"ל והרב הנזכר עשה התמיהה של רש"י ז"ל טעות ומי שיראה דברי המדרש בפ' נשא פ"ד
יראה איך דברי רשי' ז"ל הם דברי אמת ויציב ורשי' ז"ל ראה דברי המדרש וכתב מה שכתב וכו' עוד תמצא בפ' תרומה פרשת ל"ה על
פסוק גער חית קנה וגו' ואו' לע' סוה שלעתיד לבא כל האומות עתידין להביא דורון כו' עו' תמצא במדרש מאמר אחר ואומ' ר' פלו' אומר
ובמדרש אחר תמצאנו המאמר בשנוי הגרסא כנזכר ובשינוי הסימן ובשנוי שמות החכמים אחרים וזה הרבה עכ"ל

כלל כבוד אלהים הסתר דבר

בכלל הקודם לזה הבאתי דברי הרמ"בם שתפלינ בסיפור שבח ההגדות
ודרושים ואיך שמרמזי' נפלאו' אשריו ואשרי דבריו אבל ס"מ יש נבורה
על גבוה סודות הנגונות שהם גבוהות מסודות שחושב הר"מבם בביאור ההגדות והדרשית והם סודו' חכמת הקבלה בסוד שמותיו יתברך
כמו שהתורה כולה שמותיו כן דברי רז"ל וזהו אמיתית הענין ומי שזוכה לראות מאורות סודו' הקבלה אזי ישכיל ויבין נפלאי' והפלא פלא
בדברי רז"ל והרב המקובל ר' טודרוס הלוי חיבר ספר נקרא אוצר הכבוד והוא ביאור האגדו' ע"פ הסוד ועוד יש דברים בתנה ובחנת
בסודו' ר"ל ועו' נאמר ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים כי לדבר מסודותיו של הק"בה בסוד שמותיו אין לדבר סוף ותכלית כלל הענין
כשהם מדברים בתחתונים רומזי' בעליונים ומה שהביא שלטי הגבורי' בשם רי"או ענין דברי הכאי בפסוקים ובמדרשים דבריו הם הבאי
אבל הענין הוא ע"ר כי לא דבר רק מכם ודר"ל אם רק היא מכ׳ הכוונה בזה הדיבור הוא רק מצד מציאותו למטה אבל מצד שורשו
למעלה הוא גדול במאוד וזה"ש מכם הוא רק כלומר מצד המציאות שלכם למטה נראת רק והבאי כענין ערים גדולות ובצורות בשמים
מצד בתינתם למטה הוא דבר הבאי אבל מצד שרשם וכחם של מעלה דהיינו כח האמורי' למעלה יש לו אחיזה גדולה בשרשו ומתפשט
כחו במאוד במערכת השמים והוא ע"ד המוזכר בזוהר ובתיקונים אית הבל ואית הבל אית הבל למטה והוא הבל הבלי' אבל יש הבל
למעלה והוא ההבל של תורה והב"ל הוא לה"ב אש קול ח' חוצב להבות אש ונגד ז' הבלי' של מטה אומר במתן תורה ז' קולות וקול הבל
פה והם ז' הבלי' של מעלה כן ענין הבאי כמו הבל ועוררני לזה החכם מהר"מע ז"ל ונתן פי' לדבר הבאי ר"ת הנ"ח ברכו א"ת ה' כי למעלה
בשרשו הוא שפע רב וברוך ה' לעולם אמן ואמן:

ומאמרי רבה בר בר חנה

בפ' הספינה שזכרם ריא"ז כמו שהבאתיו בכלל שלפני זה חוץ מגבורו לא ירע
ערכם כי אלו המאמרי' בהם סודות גדולות ונפלאי' ונזכר מאמר אחד מהם בדברי
מר"עה אשר גילה לרשבי' ע"ה וממנו תלמוד לכל המאמרי' ודבר זה שמצא ברע"יא מהימנא פ' פנחס ו"ל ואע"ג דאוקמוה רבנן במילין
אחרנין שבעין פנים לתורה דהכי אורח מארי רזין אמרין מרגלית לתלמידיהון ולא אשתמודען ביה נרמיז' אחרא לון ההיא מלה במלי שחוק
כגוונא דההוא דאמר דביצה אחת אפילת שיתין כרכין ואתא ביצה ונפלת מן עופא דפרח באוירא ומחתת אילין שיתין כרכין ומארי
דליצנותא אמרו דלא אמר ליה חאי לא דבר גש כתב ששי' כרכים ואתא ביצה דנפלת מעופא ומחקת שתין כרכין דכתיבא ות"נ דמארי
אורייתא אמרין מילין דשחוק ודברי' בטלים באורייתא לא אוקמוה אפרוחי' לו מארי משנה או בצים לו מארי מקרא וכגוונא דנפל ההוא
נפול דאיהו בר נפלי נפילת ביצה דאיהו אחרוג שיעור' כבביצה וכגונ' אתמר ביום ההוא אקים את סכת דוד הנופלת ונפל עמת ס' המה
מלכו' דאינון כריכין בה כגון כיצד כורכין את שמע ואינון לקביל ששים מסכתות ועלמות אין מספר אלין בתולות אחריה רעותיה דאינון
הלכות דלית לון חושבן וההוא נפיל איהו ב"ן יה איהו בתוך נ' תרעין דבינה דהיינו י"ה חמש זימנין עשר ו' איהו נפיל דנפל בתר החיא
דאתמר איך נפלת משמים הילל בן שחר ואקרי נפול ולא נפל ולא נופל בניקרבית י"ו ונחית בהון לגבי ח' ה' דאתמר בהון ותלכנה שתיהן
הה"ד שלח תשלח חד מבית ראשון ותניינ' מבית שני לאקמא לון הה"ד ישמחו השמים ותגל הארץ עכ"ל הרי לך ענין מאמר א' ממאמרי
רבה ב"ב חנה וכנהם כולם למי שעינים לו לראות וזכה למאורות:

ומ"ש

עו' הריא"ז כי העיקר הוא הפשוטו כו' רע שרבר אסת דיבר אבל לא כפי הבנתו ויש בזה סוד הארכתי בו בס"ר בהקדמה
שלי הנקראת תולדות אדם בענין דרוש למה נקרא לשונינו לשון קודש ושם גם כן דרוש התוארים הנזכרי' בהש"י ושם מבואר
דאותיות התורה ותיבותיהם למעלה ומה שאנו מכנים כהם דברים הם בהשלה כמו ידות כלים הוא בהשלה מידות בני אדם שיש בהם
אחיזה ועל האמת יד האדם בעצמו היא בהשלה ממרום נבוה הנקרא יד ונבוה מעל נבוה ועצם האותיות והתיבות הם למעלה ולמטה
הם בהשאלה ומתלבשות כמו הנשמי' שהוא התלבשו' הרוחני ועיין שם באורך כי רב הוא נמצא פשוטו של דברים כלומר עצמיותיהן הוא
למעלה ומה שאנחנו סוברין שהו' פשוטו הוא התלבשות דהתלבשות והתלבשות ואשרי להשכיל ומבין וישמע ויוסף לקח:

כלל עיון

תריני מעתיק דברי הרב רבי יצחק קאנפנטן בדרכי התלמוד שלו וז"ל הרוצה שיחכם ירבה בישיבה ר"ל ירבה
לישב

לישב על הספר לעיין היטב כי לא די לו בפעם אחת ולא בשתים שיעיין הדבר ההוא פעם אחר פעם כי בכל פעם שיחזור לעיין יתחדש לו איזה דבר וזהו שא"רזל אינו דומה שונה פרקו ק' פעמי' לשונה פרקו ק"א פעמים או ירצה כי לא ילך בבחורתו ובמשאו ובמתנו רק ירבה בישיבה ישב בדד וידום כמ"ש ז"ל לא כל המרבה בסחורה מחכים ואמרו הרוצה שיתחכם ידרים והרוצה שיתעשר יצפין נקוט האי כללא בידך כל מבוקש שתבקש ולא השגת אותו כפעם ראשון הוא שיש עיכוב בדבר ולא ישגנו כי אם בטורח גדול ועמל אם תשיגנו ועל כן תשתדל בזריזו' וחריצו' פעם אחר פעם להשיג המבוקש שתבקש או מכוון שלא תשניהו צריך להשתדל בכל מאמצי כחו ולהכין ולטרוח עצמו בכל יכולתו להשיג כי ההשתדלות והחריצות בכל דבר הכרחי א"א בלתו ועם כל זה צריך גם כן לבקש רחמים שיסייעוהו מן השמים ואל יאמר כחי ועוצם ידי עשה וכמ"ש בנידה פ' בתרא מה יעשה אדם ויחכם הרבה ירבה בישיבה וימעט בסחורה תרב' עשו כן ולא הועילו יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו ו"חש שהקב"ה משכיל על דבר ימצא טוב ובוטח בה' אשריו ר"ל המשתדל בחריצות למצוא איזה מכוון או מבוק' טוב וג"כ בוטח בה' ולא בכח שכלו וגבורתו אשריו כי זה ישיג רצונו בעזר הא':

(הג"הה
כבר כ' כתי' בזוהר כי לפעמים הקטנה גורם שנעשה
מכך מגדיל בבני השכל וכו' יוכל להכין ע"כ יחזור
המקובלי' האחרוני' סב"ם הרע לו כן ילפסם בתעניו
ויתודה ויתפלל להשי' שיתן לו לב להבין)

כלל גדול בעיון שתדקדק הלשון היטב ותשתדל אם יש בו יתור לשון או כפל ענין ואם יש חידוש בענין ההוא או במאמר ההוא או לא ובכל שינוי לשון ובשינוי דין או ענין שבין נושא לנושא ודרשת וחקירת ושאלת היטב ותשתדל להוצי' כל הלשון בענין שכל מלה ומלה בכל חלק ממנו יורה על דבר חדש שלא היה מובן מכל הקודם ותדע ותשכיל הרבה ההוא בשורש ובעצם והגבלת אותו סביב בגבוליו בענין שתדע מהו הנושא ומהו משפטו בתחילת עיונך תשים במונח במחשבתך כי כל אחד מהדברי' אחד השואל ואחד המשיב שהם בעלי שכל ושכל דבריהם בחכמ' ובתבונ' ובדעת אין בהן נפתל ועקש והכי אמרי' אטו בשופטני עסקינן ולכן יש לך לעיין בכל דבריהם ולראות אם הם דברים של טעם בריאים וחזקים כראוי מוצק או אם תפל בלי מלח ודברים חלושים ואם דברי' מתקרבים אל השכל או מתרחקי' ויש לך להשתדל בדבריהם ולתקנם בענין שהם נאותים ומקבלי' ומתקרבי' אצל השכל ושלא לשאת עליהם עון אשמה של סברא רעועה או חלושה כי לא נפל מדבריהם ארצה כי כולם דברי אלהים חיים ואם' רק הוא מכם וז"הש מעקרא מאי סבר ולבסוף מאי סבר:

בתחילת עיונך בספרי המפרשי' יש לך לעיין על איזה לשון הכתוב מדבר ומפרש ולהסתכל מהו אשר מוסיף ומהו לשון הגמרא ולדעת מהו כוונתו אם הוא מחוקן הלשון או מפרש ענין או מתרץ קושיא או מניע ספק או נשאר מפירוש אחרים ולראות אם יש חילוק בין גירסתו לגרסתינו ואח' שתדע כוונתו או דיבורו או פירושו הוי מדקדק בו וראה מה רפבו ומקבילו ובו רתדע ממה שנשמר רשי' ומה שהוא רוחה והדרך ישר הוא שתעיין כל מה שתוכל להבין מהגמרא ואח"כ תביא אליו:

וראה גם ראה אם מה שהבנת מסכים עם מה שהוא מפרש או לא ואחר שיהיה ידוע אצלך כוונתו תחקיר מהו הפי' שהוא דוחה וממה נשמר ומה הכריח לפירושו וכל עוד שלא כוונת דבריו ואפי' שהוא רוצה לקיים היאך תדע מה שהוא דוחה ויש לך לעיין הגמר' או הכתו' בפני עצמו לדקדק אותו היטב ואח"כ תבוא לעיין השיטה ואח"כ חזור ליישב הכל על לשון הגמר' וכל דיבור ודיבור של תוספו' וחרושי' אשר בהלכה ולאחר שתדע כוונתו או הספק או הקושיא יש לך לחזור ולעיין בדברי רשי' ז"ל ולראות אם הרגיש בה ונשאר ממנה ואם שניהם מסכימי' לדרך אחר או אם הם מוחלפי' ובכלל יש לך בכל השמועה לעיין ולדעת במה הם מוסכמי' המוליכים שיטה א' או במה הם מחולפי':

בתחלה יש לך לעבור כל הסוגיא ולדעת כוונתה ולהקיף אותה דרך כלל ואח"כ תחזור לעיין כל דבר ודבר ממנה ולראות מי הוא שמקשה אותה ותשא הכלל העולה על ראשך ואח"כ חזור פעם שנית עוד הלשון וראה אם מה שבלבך מסכי' עמו ואח"כ יש לך לעיין על שורש הדבר ההוא וטעמו ולחקור על כל פרטיו וסבותיו כמ"ש אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה שרוצה לומר שבתחילה תראה אותה דרך כלל ולקחו בשכלך וזהו ויספרה ואח"כ חזור לתקן מה שהבין על הלשון שוהו הכינה ואח"כ תחקור עליו לדע' אם הו' צודק או כזב ולדעת ג"כ טעמי הענין ההוא וסבותיו ושרשיו שזהו וגם חקרה ואח"כ ויאמר לאדם וכל ספק שיהיה לך במה שאתה מעיין או איזה דוחק או קושיא אל יקל בעיניך ואל תזוז ממנו עד שיודע לך ואל בינתך אל תשען עד שתשאל לחבירך ותחקור עליו מה שחבב' בו אם הוא צודק או אם יש כנגדו פירכא כי אין אדם רואה חובה לעצמו וחבירך יקימוהו בידך ובכל מאמר ומאמר או דיבור ודיבור אשר בא בשמועה הזה מרבה לחקור מהו התועלת או תועלת דין ודיני' יוצאי' לנו ממנה ומהו הכלל העולה מאותם המאמרי' וספרת לך כהאי דאמרינן ש"ס תלת ש"מ תרתי סימנא מילתא היא לכן בכל ענין או דרוש יש לך לחקור על שרשיו ועל ענפיו לשים בה סימני' וכללים בעני' שיזכרו ויפקדו על לבך לעולם כמו שבאו בתלמוד סימני' בשמוע' ולתת בהם מספר כמו האשה נקנית בשלשה דרכים ד' אבות נזיקין ט"ו נשים פוטרות וכדומה לזה בכל כך:

כשיהיו פרושי' מחודשי' או גרסאו' יש לך לחקור על כל פ' ופ' לראות שרשם וחילופם ולקח עוד אחד מהם בידך ואז לא ימושו מפיך וגם כן יש לך לבקש חרמיונו' והמשלי' לכל דבר ודבר עד שיקרב לשכלך ותדבק בלבך ולא תשכחנה כמ"ש אל יהי משל קל בעיניך שהרי שלמה וכו' וזה יועיל לנוק השכחה ומכשוליה ומוסיף חוזק ואומץ בעיון יפה שעה אחת בעיון של קורת רוח מבקר וערב ולבו טרוד בל עמו ע"כ בחר לך שעה ראויה שיהיה שכלך פנוי מכל עניני העולם ואל יהי מחשבתך משוטטת ופונה אל דברי' אחרים ואל תאמר לכשאפנה אשנה לא הוי רוחה כל הדברי' מפני תלמוד תורה ואחר שתכין הדבר חזור עליו ותחפש אם יש כנגדו פירכא או ספק כמ"ש שנו וישנו שלשו וישלשו וכות ישאר בשכלך מה שהבנת לנצח:

בראשית תקרא הלשון שני' או ג' פעמי' בשמחה ובקול רם ואח"כ חזור לעיין הלשון היטב וקח בידך הבנת הלשון ההו' כפשוטו ותחזור לעיין שנית המובן מכל הלשון ההוא והדברי' ההם והנה הא' נקרא פשט והב' דיוקא דמתני' ובעלי מלאכת התגין קראו לפשט הקדמה ולדיוק תולדה ואח"כ חזור לעיין אם כמו כן מן העיון יש חדוש או לאו וראה ג"כ אם יש חדוש כמו כן מכלל אותו הלשון כי אם יש חדוש בפשוטו אף אם אין חדוש בדיוקו לא תקשי אבל אם אין חדוש תקשה על האומר מאמר כזה כי יאמר דמאי קמ"ל פשיטא ואם יש חדוש בדיוק המאמר ההוא ואין חדוש בעצם המאמר אפשר לומר משום דיוקא נקט לי' ולפעמי' יהיו שני מאמרים שאין חידוש לא בא' מהם ובשיהי' החידוש בראש המאמר ולא בסופו נתרץ אגב רישא נקט סיפא וכשיהי' בסוף המאמר יתורץ איידי דבעי למיתני סיפא תני נמי רישא וראה גם ראה בכל מאמר ומאמר מה היית סובר הסברתך או דין מדעתך בטרם שיבא התנ' או האמור' ההוא וצא לך מזה תועלת גדול כי אם היית סובר מעצמך כמותו תקשי לך מאי אתא לאשמועינן פשיטא ואם סברתך מנגד' לו יש לך לדע' ולחפש מהו ההכרח שיש לו לומר כן ומהו התולשא או הריעותא שיש במה שהיית סובר אתה וזהו הנקר' סברא מבחוץ וכן תעשה כשתעיין בגמרא או במקרא כי בתחל' תעיין בכל מאמצי כח והוי משתדל להבין כל הנזכר בשכלך כל מה שתוכל בטרם תבא לראות מה שפי' המפרשי' על אותה משנה או גמר' או מקרא כי יצא לך מזה התועלת הנזכר והוי מרבה לחקור לדעת כל דין וכל דין שאמר התנא מאיזה טעם אמרו ולדעת סברתו וסברת כל א' מהם במה הם חולקים ומה שורש ומה ענף יש לאותו דין בתור' ומאיזו מצוה משתלשלין ומשתרגנן או אם מדאורייתא או מדרבנן ואחר שזכרנו זה נשוב לסדר קצת דרכים שצריך לדרוך בהם ולזכור אותם תמיד המעיין בדבר הלכה ובלישנ' דתלמודא ובכל מאמר הוי משתדל

לידע מי הוא המדבר ומי הוא המשיב ומי הוא השואל ומי הוא המקשה ומי המתרץ וראה אם הוא תנא עם תנא או אמורא עם אמורא או רב עם תלמידו · תשא את שמותם והשמר לך שלא יתחלפו לך מקשה בשביל מתרץ או בהפך · בכל מאמר ומאמר אשר יאמרו לך התנא או האמורא הוי מסתכל מהו צד הספק אשר היה אפשר להם להסתפק כי אם לא אמרו שהוצרך לאמרו ומפני מה היינו מסתפקים בו ואחר שיודע לך הספק וטעמו יש לך לדעת למה לא נאמר כן רוצה לומר בספק ההוא ולבקש טעם והכרח למה שאמר התנא וטעם זה כי אם מ"ש התנא הוא נראי בלא שום ספק מה צורך לאמרו ואם יאמר האומר זאת הטבעת היא מכסף או זהב דמאי אתא לאשמועינן אם א"א להסתפק בה שהוא מדבר אחר הלא דיבור כזה הוא יתור גמור ואין לשום בעל שכל לאומרו כל שכן התנא או האמורא ועל דיבור כזה מקשה התלמוד מאי אתא לאשמועינן ולפעמים ישיב המשיב בהודעת הספק מהו דתימא סד"א כו׳ ולפעמים ישוב המקשה להקשות ולמה לא נאמר וע"ז נאמר בגמרא ואיצטריך הכי נמי וזהו שמבקש הכרח למה התנא ואז ישיב לו המשיב בהודעת ההכרח :

השלישית

הוי משתדל לדעת טעם כל דבר ודבר שיאמר לך התנא אי האמורא מהו טעמו ושרשו המחייבו לומר כן כי היודע טעם הדבר הוא היודע הדבר בסיבותיו כי היא הידיעה השלימה והאמיתית והוא כמהלך בדרך ואבוקה בידו כי יודע איזה הדרך ישכון אור · ועל זה נאמר בתלמוד מאי טעמא דפליגי · ואח"כ שתדע הטעם חפש ודרוש אחר הטעם וראה אם אותו הטעם מספיק לכל חלקי אותו הנושא או הדין או לא · כי לפי ידיעת הטעם משתנה הדין כדאיתא בפרק בתרא דנידה דאמר התם אמר רבא אשה לא תטבול ע"ג כלי חרס סבר רב כהנא דטעמא מאי משום מרחצאות הא אכילתא שפיר דמי א"ל רב תנן התם טעמא מאי משום רביעיתא אכילתא נמי בעיתא הרי כי מצד הטעם נתחייב הדבר להיות מותר או אסור :

הרביעית

כאשר תראה שני נושאים מתדמים או שוים זה לזה אשר מן הראוי שיהיו ג"כ שוים במשפטם אשר ינשאו וינתנו עליה ותראה התנא או האמורא יפריש ביניהם ויחלק במשפטיהם יש לך לדעת למה נשתנה זה מזה בדינם ולבקש הסיבה בחלופם ועל זה אמרו מאי שנא וכאשר יקשה המקשה מ"ש י"ל לעיין היטב אם אותם הדברים מתחלפים בצד מה או דומים מכל צד כי אם יש ביניהם חלוף מה אפשר שאותו החילוף מסבב חלוף המשפט · וכמו כן כאשר תראה שני מאמרים דומים זה לזה ויפרש המפרש הא׳ כדרך אחר והשני בדרך אחרת תוכל להקשות ומה ראית ומאי שנא או אימא איפכא או איפוך אנא וישיב המשיב בהכרח דין או סברא ויאמר מסתברא וכן כאשר יביא המקשה הקדמה או הנחה בלתי מוכרחת ויקשה עליו ומה ראית :

החמישית

בכל מאמר ומאמר ובכל דיבור ודיבור הוי משתדל ומרבה לחקור אם הוא כללי או פרטי ואם בא למעט או לרבות כי כל עוד שירבה האומר רושם או סימנין במאמרו הוא להוציא מאותו כלל משפט שאר הדברים שאין להם אותן הסימנים וכל עוד שמיעט בסמנים או בתנאים או הוא יותר כולל לתת משפט בלי תנאים כי דרך משל כאשר יאמר האומר הסוס האדום אשר רכב בו המלך בו למעט מסוס אחר שהוא אדום וכן אפכא ועל זה נאמר בתלמוד מקיפות למיעוטי מאי לאפוקי מאי לאתויי מאי לרבויי מאי :

הששית

בכל מאמר ומאמר ובכל דבור ודבור הוי משתדל לדעת אותו המאמר תחלה ואח"כ השתדל להבין מכלל אותו המאמר וע"ז אמרו לאו בפי׳ אתמר אלא מכללא אתמר הנה קראו להפשט פי׳ ולדיוק כללא · וראה אם המובן מפשט המאמר מנגד למובן מדיוק ואם לאו או מ"ש בסוף המאמר מנגד למ"ש בתחלה או בהפך וע"ז נא׳ הא גופא קשיא תו קשיא סיפא לרישא :

השביעי

בכל דבר הוי מסתכל לדעת מהו כוונת המאמר ומהו תכליתו וכוונתו המביא אותו ולאיזה תכלית מביאו אם לסיוע לחבירו או להקשות ממנו כי כשהוא לסיוע אמר תניא נמי הכי או תניא דמסייע לך או אף אנן נמי תניינא וכשהוא להקשות יאמר מיתבי או ורמינהי אם כוונת אמרו הוא למעט או לרבות או לפרש ועל זה אמרו רבותינו ז"ל בידיעת התכלית המאמר ההוא מאי נפקא מינה למאי הלכתא׳ כלומר מהו התועלת היוצא לנו מזה המאמר כי בוראי לכל מאמר ומאמר ולכל סיפור וסיפור חכמים בהדתינו הקדושה ובתלמוד יש לו תכלית מה ויצא לנו תועלת או לגוף או לנפש או לשניהם יחד כמ"ש כי לא דבר רק הוא מכם :

השמיני

מה שיש לך לעיין תחלה בכל מאמר ומאמר או דיוק או הקדמה או תנאי שיאמר האומר בין הוא תנא או אמורא או מפרש לדעת מהו התחדוש המגיע לנו במאמר או בדין ההוא ואחר כך מהו ההכרח שיש לנו להכריח המאמר או הדין או הענין שהוא דן והנה הראשון הוא מה שנאמר בתלמוד מאי קמשמע לן פשיטא ר"ל כשאין חדוש במאמר קשה לו זה · והב׳ מה שנאמר בתלמוד מנא לן או מאן אמרה לך והוא הנקרא למה כלומר למה תאמר כן · וכשדקדק ב׳ דרכים בכל מאמר תבוא עד תכונתו ותדע איזה דרך ישכון אור · ויש לך לעיין בענין החדוש אם חדוש המאמר כפשוטו אל המובן ממנו ר"ל מדיוקא או אם החדוש בראש המאמר או בסופו או בשניהם כדאמרינן קתני סיפא אגב רישא · רישא דוקא וסיפא כדי נסבא :

ובענין

ההכרח ג"כ יש לך לעיין באיזה אופן הוא מוכרח המאמר ההוא אם הוא מוכרח מצד עצמו או מצד אחר כמו כן אם המתרץ אם הוא מכריחו מצד הלשון או מצד הענין כאמרם דבר הלמד מענינו · ובכל מאמר או דין אשר ינשא על הנושא הבט מה היית דן מסברתך בו ואם היית דן כמו כן או לאו ואם היית דן כמוהו מה מחדש האומר ואם לאו מאין מכריחו ובכל תנאי ותנאי שיניחו ראה מה צורך לאותו התנאי ואם מצד התנאי מתחייב הדין ההוא ראה כיצד מתחייב בעבורו וכיצד נמשך ממנו ובכל מאמר ודין הבנו סתרו ותפסו מי הוא וראה אם שנה משפט אם לאו דרך משל כי אם התנא אומר העושה כך וכך חייב מי שלא עשהו מה יהא דינו פטור או חייב או אם הוא אומר חייב למה לא נאמר פטור וכדומה לזה כי אין האמת ניכר אלא מתוך הפכו · ובכל נושא ומשפט ראה בכמה הם חלוקים אשר מחלק אותו התנא וראה אם הם חלוקות הכרחיות ואם יש אחרות מלבד אותן הנזכרות וחלק את הכל החלוקים אשר בטבע משפט והלוקה אפשריית להיות באותו הנושא ועיין למה הניח התנא השאר ולא עשה אלא אלו מפני שהן מבוארת מעצמן ר"ל הנשארים או מפני שאין עתה מקום להזכירם · ובכל פירוש ופירוש או תירוץ שיקשה המקשה או יתרץ המתרץ במשנה או ברייתא או איזה מאמר שהיה רואה היאך מתיישב אותו פירוש או התירוץ על לשון אותה המשנה או ברייתא והיאך סובל אותו הפירוש אם הוא רחוק או מרווח כדאמרינן חסורי מחסרא והכי קתני והכי קאמר כל אלו התירוצים הם דחוקים עכ"ל הרב הר"ר יצחק קנאפטון :

עוד כתב

לעולם כשתדקדק איזה דיוק מאיזה משנה או ברייתא או שום מאמר אין ראוי לדייק אותו דיוק מן הקצה אל הקצה כי אם יש אמצעי ביניהם תקח האמצעי דרך משל אם אמר לך ראובן אינו חכם לא תדייק אבל הוא סכל כי אפשר שאינו חכם ולא סכל אלא בינוני · אבל כשאין ביניהם אמצעי אז הלך מן הקצה אל הקצה דרך משל אם יאמרו לך עתה אינו לילה אז תדקדק אבל הוא יום כי אין אמצעי בין היום ובין הלילה וכאשר תראה כי המשנה או הברייתא לקחה הקצה האחר ונתן בו דין מה ואחר כך לקח הקצה האחרון ונתן בו דין אחר הנה הניח אמצעי לא זכר בו כלל אז תוכל להקשות הא גופא קשיא או קשה רישא לסיפא כי מדיוק הרישא נראה שהאמצעי אין לו אותו הדין ומדיוק הסיפא נראה להיפך והטעם הוא דאי לא תימא הכי אלא שהקצה והאמצעי דינן שוה ליתני האמצעי ואנא אמינא כי מכל שכן יש לו אותו הדין להקצה · ואז על דרך סברא יתרצו רישא דוקא סיפא כדי נסבא · או ג"כ חדא מנייהו נקט · וזה הדיוק שאמרנו ר"ל מהאמצעי תוכל לעשות כאשר לא יהיו הדינים חיוב ושלילה · או איסור והיתר וכשאין כן מחלוקות תנאים ואמוראים אבל יש אחר אלו לא תוכל כי יאמר כחו דהתירא עדיף ולהודיעך כחו דרבי פלוני :

לעולם כשתעיין בשום דרוש או בשום ענין בשם שתשים מגמת פניך להבין הענין ההוא היטב יש לך ג״כ לבקש דרכים להקשות כנגדו ולהגיע תחלה הספיקות שיש בענין ההוא או בלשון ההוא ולדעת ההטעאות והקושיו׳ שאפשר לעשות בדבר ההוא כי זה יהיה סיבה להעמידך על דבר אמת ולהבין הענין ההוא על בוריו כי מי שמרגיש החולה מיד ימצא רפואה לו ויש לך לזהר שלא לקבל הראות הענין בתחלת העיון במושלם עד שתחקור ותחפש עליו כי פתי יאמין לכל דבר כו׳ ולהשמר שלא יהיה בעצמו בדרך היקש הסבוב אל הנעלם בנעלם אחר כמוהו או הנגלה כי הביאור הנכון אינו רק ביאור הנעלם והנגלה ׃ ודע כי דרך הנושאים והנותנים כל האמוראים כשרוצים להקשות נגד איזה משנה או ברייתא או מאמר מה ולדעת אם הוא צורך אם לאו כי אותו המאמר אשר הם דנים עליו יקחו אותו למסופק וכל שאר המאמרים אשר מחוץ יקבלו אותם לאמת להקשות כנגדו ואחר כך ישובו במקום אחר ויקחו אותם המאמרים אשר הניח אותם במושלמים לקחת אותם במסופקים והקשו כנגדם מזה שנתבאר כאן שהוא אמתי וכל זה לברר וללבן אם יקחו כולם המסופקים לא יוכלו להשיב מזה לזה ולבררם ׃ ולעולם בכל לשון הנהוג בתלמוד שיצא לך משמועה הוה משתדל לדעת מה טיבו ובאיזה אופן דרכו לבא במקום אחר על הרוב וראה גם ראה אם הוא בא באותו הדרך ג״ב בכאן ואם לאו צריך אתה לדעת למה נשתנה ואם אתה מסופק בו שאינך יודע מנהגו וטבעו חפש הדין בתלמוד באיזה דרך הוא עכ״ל ׃

אבל אתם בניי יצ״ו העתקתי דברים הללו אף על פי שהרוב מהם הם דברים פשוטים מכל מקום נכונים הם למוצאי דעת ׃ דעו בניי יצ״ו כי צריך דעת ותבונה להבין לשונה הלכות בכל יום שיעמוד בשכלו על עומק הדברים ולהבין כל דבר ודבר על יסודו ולפלפל בהלכה לפלפל בחכמ׳ כי אין ערך לפלפול והפלפול יהיה של אמת וכל א׳ יודה לדברי חבירו אם האמת אתו ואז שמעת׳ מתרווחת בס״ד המסייע לבא לטהר ואחר בירור פשט דהלכה צריך להזור ההלכה בקול רם ובשמחה ׃

ובזוהר פרשת בראשית אמרו מ״ש רבותינו ז״ל כי מלה בסלע משתיקותא בשתים נאמר אפילו על דברי תורה והיינו ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלהים ׃ פירוש כשאתה עומד לפני השכינה דהיינו כשהוא עוסק בתורה או בתפלה אל ימהר להוציא מפיו אלא דבר ברור והגון וכמ״ש רבותינו ז״ל ושננתם שיהא שנון בפיך ׃ השינון הוא בלב ואחר כך יוציא מפיו בקול רם כמו שאמרו רבותינו ז״ל חיים הם למוצאיהם למוציא מפיהם ׃

כלל הלכה ענין מה שנמצא פעמים בדברי רבותינו ז״ל בתלמוד דבר זה הלכה למשה מסיני ׃ יש להקשות הלא אמרו כל התורה נאמרה כללותיה ופרטתיה ודקדוקיה מסיני ׃ והרמב״ם בהקדמת זרעים ביאר זה הענין באר היטב ז״ל אבל אעפ״י שהן מקובלים ואין מחלוקת בהן מחכמת התורה הכתיבה לנו נוכל להוציא מגנה אלו הפירושים בדרך מדרכי הסברות והאסמכתות והראיות והרמזים המצויין במקרא וכשתראה אותם בתלמוד מעיינים וחולקים זה על זה במערכות העיון ומביאין ראיות על אחד מאלו הפירושים והדומה להן כגון מה שאמר במאמר הכתוב פרי עץ הדר אלו יהיו רמונים או חבושים אז זולתם עד שהביאו ראיה עליו ממה שנאמר פרי עץ הדר ואמר שטעם עצו ופריו שוה ואמר אחר פרי הדר באילנו משנה לשנה ואמר אחר פרי הדר על כל מים אלו הראיות לא הביאום מפני שנשתבש עליהם הענין עד שנודע להם מהראיות האלה אבל ראינו בלא ספק מיהושע עד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה ואין בו מחלוקת אבל חקרו על הרמז הנמצא בכתוב לזה הפירוש מקובל וכן היא ראייתם על ההדס וראייתם על דיני אברי׳ בעונש ממון והוא מה שחייב למי שהשחית אבר מאברי חברו וראייתם גם כן על בת איש כהן הנזכרת לשם שהיא אשת איש וכל הדומה לו שהוא נוהג על העקר הזה וזה ענין מה שאמרו כללותיה ופרטותיה רצו לומר העניינים שנוכל להוציאם בכלל ופרט ובשאר שלש עשרה מדות והם מקובלים מפי משה מסיני וכולם אע״פ שהם מקובלים מפי משה לא נאמר בהם הלכה למשה מסיני שאין לומר פרי עץ הדר הוא אתרוג הלכה למשה מסיני או חובל בחבירו משלם ממון הלכה למש׳ מסיני שכבר נתברר לנו שאלו הפירושים כלם הם מפי משה ויש להם רמזים במקרא או יוציאו אותה בדרך מדרכי הסברא כמו שאמרנו ועל דבר שאין לו רמז במקרא ואינו נקשר בו ואי אפשר לה להוציאו בדרך מדרכי הסברא עליו לבדו נאמר הלכה למשה מסיני ובשביל זה כשאמרנו שעורין הלכה למשה מסיני הקשו עלינו ואמרו מפני מה אתם אומרים שהם הלכה למשה מסיני והנה שעורין נרמז עליהם באמרו ארץ חטה ושעורה תהיה התשובה שהוא הלכה למשה מסיני ואין לשעורים עיקר להוציא אותה ממנו בדרך סברא ואין להם רמז בכל התורה אבל נסמכה זאת המצוה לזה הפסוק לסימן כדי שיהא נודע ונזכר ואינו מענין הכתוב וזה ענין מה שאמרו קרא אסמכתא בעלמא בכל מקום שיזכרוה עכ״ל דברי פי חכם חן ושפתים יושק ׃

בעירובין פרק מי שהוציאוהו אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן רבי מאיר ורבי יודא הלכה כרבי יודא ׃ רבי יודא ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ואין צריך לומר רבי מאיר ורבי יוסי שהלכה כרבי יוסי דהשתא במקום רבי יודא ליתיה במקום רבי יוסי מבעיא ׃ (הגה״ה אך בפרק אף על פי בכתובות הלכה כרבי מאיר בגזירותיו ודוקא בגזירותיו ולא בקנסותיו) אמר רב אשי אף אנו נאמר רבי יוסי ורבי שמעון הלכה כרבי יוסי דאמר רבי יוחנן רבי יודא ורבי שמעון הלכה כר׳ יודא במקום רבי יודא ליתיה במקום רבי יוסי מבעיא כללא דמילתא הלכה כרבי יוסי מחבירו ולא מחביריו ׃ כן כתב בעל הליכות עולם ואף על גב דבפרק הנזכר אמרו הלכה כרבי יוסי מחביריו רבי יוחנן פליג כמ״ש התוספות ׃ וכתבו שם רבי יודא ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי אפילו בברייתא׳ ואבעיא להו רבי מאיר ורבי שמעון מאי תיקו ׃ וכתב בעל הליכות עולם הלכך הלכה כדברי המחמיר עכ״ל וכתב על זה מהרי״ק בכללי תלמוד שלו וז״ל הם דברי הכריתות ואינם נראים לי אלא בשל תורה אבל בשל סופרים הלכה כדברי המיקל עכ״ל ׃

והואיל ואתא ענין תיקו לידן אכתוב מילי מעלייתא מ״ש הגאון רש״ל ז״ל בספרים של שלמה פ״ב בסימן ה׳ בכל ענייני תיקו ובכל ענייני ספיקא דדינא כיצד לנהוג וז״ל כל תיקו הנאמר בתלמוד ׃ לענין איסורא לחומרא ולענין ממונא לקולא והמ״עה ׃ אף שבעל הערוך לפי׳ אחר בשם ר״ח מספקא אם חולקים מכל מקום כל הגאונים קדמאי ובתראי תופסים כל תיקו לקולא ׃ וכן כתב בסמ״ג במצות לרון בנזקי איש ׃ דלא ק״ל כר״ח ׃ ולאו דוקא תיקו ׃ אלא אף כשהבעייא לא נפשטה א״כ בספיקא עומדת ׃ וגם ממונא לקולא ואיסורא לחומרא ׃ אבל בזה נפלה מחלוקת בין הגאונים בין רי״ף ורמב״ם וסמ״ג פסקו דגם ספיקא מהני תפיסה ׃ ור״י בעל התוספות והר״אש ורוב בתראי סברי דלעולם אין מועיל תפיסה בספיקא דדינא ׃ ואף שאין התלמוד מכריע אני באתי להכריע דבוראי דברי תוספות עיקר בדין תיקו שנסתמה הבעיא בתלמוד ולא נפשטה ואין רשות לשום גאון בעולם לפשטה ממתניתין או מברייתא או מסברא דהוי כחולק על תלמודא דרבינא ורב אשי כמו שאין ליישב התיובתא שנאמרה בתלמוד אבל כמה בעיות שנאמרו בתלמוד ולא נפשטו אם היה חכם אחד אפילו בזמנינו מביא ראיה לפשטה הרשות בידו ואזלינן בתריה כי מאחר שלא נאמר תיקו אם כן בספק עומד עד שיתלבן לך פשיטותו ׃ ודוגמת זה כתב ר״ח בחזקת הבתים גבי אמר שמואל ומודה לי אבא שאם מת על האחין להביא ראיה כו׳ ועלו דבריו בקושי׳ ומכל מקום פסק ר״ח כמותו ורשב״ם הביאו וז״ל פי׳ ר״ח נקיטין מרבותינו ז״ל כל היכא דאמר בתלמוד תיובתא דפלוני תיובתא בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמריה אבל היכא דעלתה בקושיא כי הך דשמואל לא בטלה דבריו דאמרינן לא הוי ברירא להון דבטלה שמועה זו לגמרי ׃ אבל לא אשתכח פירוקא בהאי שעתא ותליא וקימא ע״כ ׃ אם כן אף שמסיק להד״א בגמרא קשיא מכל מקום אמרינן תליא וקיימא קל וחומר בשבעיא לא נפשטה ׃ ואף שרשב״ם חולק היינו משום דס״ל קשיא הוי

כעין תיובתא׳ רק שתיובתא הוא כשפריך מרברי המשנה או מברייתא׳ וקשיא מדברי אמוראים׳ אבל גבי בעיא דלא נפשטה אף הוא מורה דתלייא וקיימא ויכול אדם לפשטה׳ ועוד אפילו בהאי דרשב״ם אין נראה כמותו כי הרא״ש חולק עליו וגם ר״ן שהם בתראי ולשם אאריך׳ ותדע דהא בפרק השותפין בעי סתמא דתלמודא אם בהדירו פליגי או בנדרו ושם לא נפשטה ובפרק שור שנגח מצינו שנפשטה כמו שכתבתי לקמן בפרק שור שנגח את הפרה סימן נ״ד וכה״ג מצינו כמה פעמים בתלמוד שהבעיא במקומה לא נפשטה ובמקום אחר מצינו שנפשטה׳ וכן לקמן בפרק החובל גבי ביישו ישן וכו׳ סימן י״ח׳ וכן מפרשים שם התוספות שדרך התלמוד כך הוא וכן מוכח מהאי פירקא גבי בעיית דרבא אם צרורות סגופו משלם כו׳ או יש העראות לצרורות כו׳ שג״כ בספיקא הם עומדים ואף על פי כן הם נפשטים כמו שכתב הרי״ף ולעיל פרשתי׳ ולכן לא כתב עליהם תי״קו אבל בעיות דרב אשי ב״ש שנוי לרביע נזק כו׳ וכהאי גוונא נאמרו עליהם תי״קו׳ אלא כל מקום שנאמר תי״קו הוא תלוי ועומד ויכול להיות שנפשט או ג״כ בספיקא עומדות וא״כ בבעיא שלא נפשטה יכילנא לומר דמהני תפיסה ויאמר התופסה קים לי בסברא אחת של הבעיא הנוטה לחיוב׳ ותדע דהא בסמוך גבי כשכשה בזנבה פירש הרמב״ם שלא נפשטה ועמד הרא״ש כמה שנים אחריו וכתב שנפשטה׳ אלמא דתלה בשכלו של אדם והכרעתו ואם כן זה התופס יכול להכריע הבעיא לצד הנוטה לחיוב ואע״פ׳ שאינו ת״ח שיש בידו להכריע׳ או אפילו טעם וסברא ולא יכול להציע לפנינו מכל מקום מאחר שאם ת״ח מופלג שהיה יכול להכריע ולפשוט הבעיא הרשות נתונה לו כדפי׳ א״כ עכשיו אפילו שהוא עם הארץ מכל מקום יכול לומר קים לי כדעה אחת׳ ואף על פי שכתב הרא״ש בפרק קמא דבבא מציעא דלא מהני תפיסה אלא בטוען ברי לא בא למעט רק דבספיקא לא מהני תפיסה׳ וכן משמע לשון הרא״ש בפרק ב׳ דכתובות וז״ל דלא אשכחן דלא מהני תפיסה אלא בספק בכור כו׳ אם כן כל מה דלא דמי לספק בכור כהני תפיסה׳ ובנדון דידן הוי כמו ברי ולא דמי לכהן שאין בו שום טענה ואמתלא ששייך לומר ברי׳ אבל בטענה קים לי כדעת אחת מאחר דשייכא בזה טענת ברי הוי כטענת ברי ממש׳ ותדע דהא פסיק במרדכי פרק נערה וז״ל אומר הר״ר שמואל בן ברוך דאם יתפוס החתן הנדונייא יכול לומר קים לי כרש״י שסבר מן הנשואין אף על פי שלא גבה אם מתה זכה בהן והמוציא מחבירו עליו הראיה׳ ומסתמא רשב״ב לא פליג אדברי תוספות דגבי תי״קו לא מהני תפיסה וכן המרדכי ג״כ הביאם לפסק הלכה בפרק ב׳ דכתובות בלי חלוקה עליהם׳ וגם בכאן לא הביא המרדכי שום דעה שחולק על רשב״ב לענין תפיסת החתן אם מועיל תפיסה כספקא אלא ע״כ מאחר דלא היה ביד רשב״ב להכריע בנדוניית חתנים׳ לכן פסק דמהני תפיסה בטענת קים ליה כרש״י מאחר דשייכי בזה טענת ברי שאם היה גדול והיה מכריע׳ ואמר ליה מאחר דהגדולים לא הכריעו אם כן וכי הבאים אחריהם יכריעו בודאי יכול להכריע׳ דלא עדיפי אותם הגאונים מן התלמוד דתליי׳ וקיימא כדפי׳ לעיל גבי קשיא׳ וכן גבי בעייא דלא נפשט׳ א״כ מאחר דיש צד להכריע ולהוכיח כחד מברות׳ אף מי דלא ידע יכול להפוס ולומר קים לי כרש״י ומהני תפיסתו׳ ואינו דומה לספק בכור׳ וכן בנדון דידן אף שמהרא״י בתשובת השוה דין זו של נדוניות חתני׳ לספיקא דדינא׳ היינו שלא ירד לחילוק שחלקתי׳ בין דבר שאפשר להכריע ובין דבר שאי אפשר להכריע כמו תי״קו׳ אבל כפי מה שכתבתי וחלקתי׳ הוא דבר נאות ומוכרע בעיני בלי גמגום׳ וכן פסק מהרי״ק בשורש קס״א והוסיף בראיותיו אבל מה שכתב שם שמי יכנים ראשו בין שני הרים גדולים בין רש״י ור״ת להכריע וק״ו ואנו יתמי דיתמי ע״כ בזה אינני מסכים עמו׳ כי בודאי יפתח בדורו כשמואל בדורו באשר אוכיח בעזרת השם בפרק אחד דיני ממונות׳ וכן הרא״ש היה מכריע ג״כ בר״ת׳ ואני ג״כ בעזרת השם כבואי לשם אכריע לפי אשר יראוני מן השמים רק בזה הבאתי ראיה מר׳ שמואל אף שהוא לא היה מכריע דאם היה מכריע לא היה צריך לומר שאם תפס החתן אין מוציאין מידו אדרבה אפילו אם לא תפס מפקינן מחסות ויהבינן ליה מאחר דהכריע כרש״י וכרי׳ הלכן דפסק כוותיה לא מסתמא דלא היה בידו להכריע ונשאר הדבר בספק עליו ולכן פסק דמהני תפיסה׳ ובחנם דחק מהרי״ק להביא ראיה דלא היה יכולת ביד רשב״ב להכריע בין הרים גדולים דמסתמא הוא לא היה מכריע מדפסק דאם יתפוס החתן בדפרישית׳ גם מה שפסק מהרי״ק בשורש קס״א דמהני תפיסה בחפץ המבורר לו בטענת ברי אף על פי שאין מבורר לנו אין הדין עמו׳ ובפרק המניח סימן ל״ד אאריך הלכך נקוט האי כללא בידך לכל דבר ספיקא דדינא שאין ביד הדיין להכריע בין מחלוקת שנפלה בתלמוד בין שנפלו בין הגאונים מהני תפיסה מאחר שהיה יכול להכריע אבל אם הדיין מכריע בין שהדיין מכריע מחמת שרבים הם החולקים על היחיד בין מחמת שמסתבר להדיין כסברתו דחד מראיות ברורות אפילו הרבה הם החולקים על היחיד׳ לא יכול התופס לומר קים לי כאידך אלא הדיין מוציא מידו׳ והא דמהני תפיסה לאו דוקא שיכול לילך וליקח משלו דאם כן הוי כגזלן ולכתחלה נזקקין לזה להחזיר לו גזילתו׳ וכן אפילו אם השאיל לו כלי אחד ואחר כך תופס השואל בכלי המשאיל גם בזה לא מהני תפיסה דאם השאיל לו לזמן קצוב הלא צריך להחזיר לו לזמן הקצוב והוי בידו כעין גזילה׳ וכן אם השאיל לו בסתם סתם שאלה ל׳ יום והוי בזמן קצוב׳ ואע״ג דגבי ח׳ נקנסא מפקינן בסוף פרק קמא דבכל דבר מהני תפיסתו שאני התם דבדין ובבירור קתפסי מפני חובו רק שאין יכולת ביד הדיין לגבות בבבל אם כן הוא עביד דינא לנפשיה בדבר הברור לכל ולכן כתבנו לעיל שאם תפס הניזק פעם אחת שוב לא יכול זה לתפוס ממנו מהאי טעמא׳ אבל בנדון דידן דאין ברור לנו הדין אם היה יכול לתפוס בכל דבר א״כ הוי עביד דינא לנפשיה בדבר שאין מבורר לנו׳ וזה אפילו כילי עלמא מודי דלא יכול כמו שמוכח בהמניח סימן ד׳ אלא דוקא בכה״ג בגוף הדבר שנפל בו הספיקא זה לא נקרא דינא אלא נקרא תפיסה בכל התלמוד׳ וכן גבי נדוניא שכתב רשב״ב שאם יתפוס החתן כו׳ זה ג״כ על גוף הדבר שנפל בו המחלוקות והספיקא אבל לא ממון אחר וכן חילק מהרי״ק בשורש קס״א וז״ל ה״ה אפילו בהלואה מועיל תפיסה כגון שראובן היה חייב מעות לשמעון שאז מועיל תפיסה לגביה ראובן לעכב המעות בידו מחמת ספיקא דדינא ממקום אחר ולא אמרינן מתחלה אתה מוכרח לשלם החוב לשמעון מאחר דהלואה להוצאה נתנה ויכול לסלקו אפילו בסובין׳ א״כ מועיל תפיסה לעכב המעות בידו ולומר אותו גוף הממון שיש לי אצלך ממקום אחר בספיקא דדינא תקח מחמת חובך׳ אע״ג דפסקינן כיון דאית ליה זוזי לב״ח לא יכול לסלקו אלא בזוזי מ״ם במקום פסידא לא אמרינן כדאיתא בפרק מי שהיה נשוי סימן י״א ובפרק כל שעה והכי אי לא ישלם אלא בזוזי יגיע לו פסידה שלא יכול לתפוס׳ ועוד חילוק גדול יש בין הלוואה לשאילה או לחטוף שום דבר ממנו שהוא כעין גזילה דהא גזל תנוי אסור והפקעת הלואה שרי לכ״ע אלמא דקילא הפקעת הלואה א״כ היכא דמעכב ההלואה בעבור התפיסה אין זה בגזילה שנדון להחזיר לו קודם החוב שחייב לו אלא כדין הפס׳ ואם חזר זה ותפס ממנו גוף הממון שנפלה עליו הטענה או הלואה׳ גם כן לא מפקינן מיניה עכ״ל:

נחזור לענין פסקי ההלכה רבי אליעזר ורבי יהושע הלכה כרבי יהושע׳ רבי יהושע ור״ג הלכה כרבן גמליאל׳ הלכה כרבי עקיבא מחבירו ולא מחביריו כן מסיק בפרק מי שהוציאוהו׳ הלכה כרבי אליעזר בן יעקב בכל מקום דמשנת ראב״י קב ונקי ופרש״י ז״ל בסוף פרק התקבל לא הרבה תלמוד כשאר חביריו אבל מה שאומר נקי הוא שהלכה כמותו לעולם׳ ורשב״ם ז״ל כתב בפרק יש נוחלין דבברייתא נמי הלכה כמותו׳ וכתב הר״ן בשבועות דהלכה כראב״י דוקא לגבי יחיד ואמרינן בפ׳ בתרא דשבועות דהיכא דמוכיח דלאו כוותיה לא סמכינן אהאי כלל דראב״י קב ונקי׳ כתב הרא״ש ז״ל ר״פ מי שהוציאוהו אע״ג דקי״ל משנת ראב״י קב ונקי בהא לית הלכתא כוותיה כיון דר״פ סבר כרבנן ושמא זאת אינה מן המנין כי כתב הר״ח ז״ל מפי הקבלה דק״ב דברים הלכה כמותי ותו לא׳ ובפ״ג דנדרים בעי תלמודא אי הלכה כראב״י וכתב הרא״ש ז״ל אע״ג דראב״י קב ונקי הכי מסתבר טעמייהו דרבנן עכ״ל׳ ודע דבכל הנ״ל

שהלכה כמותם הן אותם שזכרתי והן אותם שאזכור · זהו הכלל סן הסתם אבל כשאמורא אחר או סתם תלמודא פוסק כאידך בהדיא אזי בזה הענין סתרו את הכלל כי הכלל לא נאמר אלא בסתם והוא קרוב למ״ש הרא״ש ז״ל · וכן הוא בהדיא פרק מי שהוציאוהו דף ס״ו היכא דאתסר אתסר היכא דלא אתמר לא אתמר :

הלכה כדברי המיקל בעירובין וכן באבל וכתב הרשב״א ז״ל דהא דהלכתא כדברי המיקל בעירובין ה״ם במחלוקת תנאים וכן באבל כתבו התוספות והרא״ש ז״ל בריש כתובות דה״ם בפלוגתא דתנאי אבל לא באמוראי · וכתב בתורת האדם דלענין קריעה לא אמרינן הלכה כדברי המיקל ועיין במרדכי פרק ואלו מגלחין :

כתב בהליכות עולם רבי ורבי אליעזר הלכה כרבי · רבי ורבי יוסי הלכה כרבי · כללא דמילתא הלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו עכ״ל · וכתב ע״ז מהרי״ק בכללי התלמוד שלו ומ״ש רבי ורבי אליעזר הלכה כרבי וכו׳ נראה שטעמו משום הלכה כרבי מחבירו ולא רק דמחביריו אמרו ולא מרבו כדאיתא בכתובות גבי רבי עקיבא ורבי טרפון · ורבי יוסי ורבי יודא קדמונים הם מר׳ ח״ל רבו עכ״ל · עוד כתב בהליכות עולם ואין הלכה כר׳ אם נחלק עם אביו ע״כ · וכתב מהרי״ק בהגהת מרדכי דכתובות דהלכה כר׳ אע״ג דאביו ורבו היה כדאיתא בפועלים אח״כ נתחכם יותר ממנו מדתני בכל דוכתא מילתא דרבי קודם לרשב״ג וכ״כ הרא״ש בפרק אלו מגלחין אבל בפרק התקבל כתב דהלכה כרשב״ג וכ״כ הר״ן ז״ל שם וכ״כ בפרק הניזקין ובפי׳ הרי״ף ז״ל בפרק בני העיר ונתן הרשב״א ז״ל טעם להמקומות שהלכה כרבי נגד אביו עכ״ל :

אמר רבה בר בר חנה אמר ר״י כל מקום ששנה רשב״ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה וכתב רשב״ם ז״ל בפ׳ יש נוחלין דדוקא במשנה ולא בברייתא · וכתב הרי״ף ז״ל בפ״ק דבבא בתרא דלא ק״ל כהאי כללא דפלוגתא דאמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן כדאיתא בכמה דוכתי ואיכא טובא דלית הלכתא כוותיה ע״כ · ובפרק גט פשוט כתב הרי״ף ז״ל והר״ן כללא לאו דוקא דלא אמרינן הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל אלא עד דאיכא טעמא עכ״ל · הלכה כרבי שמעון בדבר שאין מתכוין מותר · והלכה כרבי יודא במלאכה שאינה צריכה לגופא :

אין למדין הלכה מפי משנה פרש״בם פ׳ יש נוחלין דף ק״ל שהתנאים כשאמרו הלכה כפלוני היה כפי מה שיצא מפלפולם אבל לא למעשה ואלו רבינא ורב אשי שהם סוף הוראה לא אמרו הלכה אלא מתוך מעשה וכן הרא״ש פרק אחד דיני ממונות · ורבינו יונתן ריש עירובין כתב שאותה משנה או ברייתא הם דברי יחיד ואפשר שלא הודו לו חכמי דורו ואם רבינא ורב אשי פסקו כיחיד היינו שהיו חכמי דורו מודים לו · ורש״י פ״ק דנדה כתב וז״ל שאחרונים דקדקו בטעם התנאים אבל הראשונים לא דקדקו אלא שמועה כמורו שהוא מלמד לתלמידיו והיה נקראת משנה או ברייתא כו׳ והרשב״א שאלה של״ה כתב וז״ל קרוב אני לומר דלא אמרו אין למדין הלכה אלא במקום שאמרו הלכה כנגד הכלל האמור בגמרא כגון שאמרו הלכה כיחיד במקום רבים או הלכה כרבי אליעזר נגד רבי יהושע וכיוצא אבל במקום שאינו נגד הכלל המסור למה אין למדין מפי גרע כשאומר הלכה והביאני לדעת זו מה שאני רואה בכל מקום שנאמר שם הלכה היינו בענין זה דאותן ארבעה דריש פ״ק דנדה בכולן נחלקו בהן רבי אליעזר ורבי יהושע לפיכך כשאמרו במשנה הלכה כרבי אליעזר היינו כנגד הכלל דהא רבי אליעזר שמותי הוא וכן בפרק יש נוחלין דפסק כרבי יוחנן בן ברוקא כנגד רבנן ושם סמך ענין לו אין למדין הלכה וכן בפרק החולץ באיזה פסור ע״כ בקיצור :

בפרק החולץ אמר רבי אבהו בשם רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ובפרק השואל כתבו התוספות דהא דאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה אמוראי נינהו ואליבא דרבי יוחנן כדאמרינן בפרק אלו טריפות : מחלוקת ואח״כ סתם הלכה כסתם · סתם ואח״כ מחלוקת הלכה כמחלוקת · אין אלו שני הכללים שוים בפירושם כי מחלוקת ואח״כ סתם פי׳ שהלכה כסתם בוחלט אבל סתם ואח״כ מחלוקת אין הפי׳ שאין ההלכה כהסתם בוחלט · רק מ״ש הלכה כמחלוקת כלומר תהלכה היא בהכלל המסור בידינו דאם המחלוקת הוא ר׳ אליעזר ור׳ יהושע הלכה כר׳ יהושע הן יהיה כסתם או נגד הסתם · וכן ר״מ ור׳ יודא הלכה כר׳ יודא וכל כיוצא בהם :

והא דאמרינן מחלוקת ואח״כ סתם הלכה כסתם ה״מ בחדא מסכת׳ אבל בתרי מסכת׳ אין סדר למשנה וכולה נזיקין חדא מסכתא כדק״יל פ״ק דע״ז וכן בפרק הגוזל עצים פי׳ נזיקין תלתא בבי : היכא דאיכא תרי סתמא דפתרי אהדדי הי מינייהו עיקר התוספות פ״ק דשבועות ובפרק אחד דיני ממונות והר״ן ז״ל בפרק הקורא קמא · סתם במתניתין ומחלוקת דר״מ ורבי יודא בברייתא כתב הרי״ף בפרק כל הכלים דהלכה כסתם דמתניתין אע״ג דרבי יודא פליג עלה ולאפוקי מרב צמח גאון · כל דתני לה גבי הלכתא פסיקתא הלכה היא כדאיתא בב״ק פרק הגוזל ובפ״ק דע״ז וכתבו התוספות וז״ל דרבי יוחנן לא סבירא ליה הכי :

כל דתני בבחירתא הלכתא כוותיה ובחירתא היא מסכת עדיות · עדות הלכה היא כגון העיד רבי חנינא בן אנטיגנוס בפ״ק דחולין וכיוצא בו בהרבה מקומות · כל באמת אמרו הלכה היא :

כשמביא הברייתא בלשון חכמים והמשנה בלשון יחיד ש״מ לקבוע הלכה בא הרא״ש פרק אלו עוברין וכן רש״י פ׳ כל שעה ז״ל שמואל תוא דאפיך כי היכי דתקום הא מילתא דאיסור בשם רבנן ויעשו בני אדם כמותם שהכל הולכין אחרי רבים · אין הלכה כשיטה · כך קבלו הגאונים והטעם כתב בה״ע מפני שדרך חכמים לאחוז בדרך קצרה ולפום דקא חזינא דקמפרשי מאן דס״ל האי סברא ואמרי פלוני ופלוני אמרי כך ידעינן דמיעוט הם תאומרים כך ורובם אפכא ס״ל ואמטו להכי מפרש שמתייהו וילפינן הא מדאמרינן רבי מאיר אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שבהמה טמאה מרובה מהטהורה לפיכך פרט הכתוב בטמאה וכו׳ :

וענין אין הלכה בשטה עיין בהר״ן ז״ל בפ״ק דסוכה ובפרק ג׳ דקדושין וברשב״ם פרק הספינה ובתוספות פרק מרובה ובפרק הגוזל עצים וכתב הרשבא ז״ל בתשובה סימן קכ״ב כי אמרינן פלוני ופלוני אמרו דבר אחד לית הלכת׳ כחד מינייהו אבל כי אמרו כולהו אית להו כך וכך אעפ״י שאין הלכה בכולהו יש מהם שהלכה כמותו · הלכה כדברי המכריע וה״מ במתני׳ אבל בברייתא לא כן פסקו הגאונים ז״ל והרי״ף ז״ל בפרק קמא דקידושין דהא ספיקא הוא בשבת פרק כירה ולא אפשיטא · וענין פי׳ הכרע עיין ברש״י ובתוספות פרק כירה · ועיין ברש״י בפרק ראשית הגז · ובתוספות בפרק הגוזל ומאכיל ובפרק ראשית הגז ובפרק קמא דפסחים ובפרק במה מדליקין · וכתב מהרי״ק ז״ל בכללי תלמוד שלו ודע דבפרק אף על פי אומר רשב״ג אני אכריע כדברי האומר כ״ד חדש וכו׳ ואין זו הכרעה לשום א׳ והל״ל אני אפרש וצ״ל דלשון מכריע לאו דוקא וזה דומה למ״ש גבי שמן והדם אמר רבי עקיבא אני אכריע עכ״ל · כתב הרי״ף בסוף שבועות סתמא דלא אפסיקא בה הלכתא בהדיא הלכה כת״ק וכ״כ התוספות ז״ל בפרק המקבל :

לשון הליכות עולם כל היכא דפליגי תרי תנאי אליבא דחד במשנה אחר הלכה כתנא בתרא שהוא היה בנערותו והשני היה בזקנותו וכן אומר הכריתות בפ״ה דכלאים תנן התם רבי מאיר אומר בשם רבי ישמעאל כל ג׳ דלועין בית סאה כו׳ רבי יוסף בן החוטף אומר בשם רבי ישמעאל כל ג׳ דלועין בית כור וגרסינן עלה בירושלמי אמר רבי אסי בר בון בא וראה מה בין תחלת ר״י לסופו שתחלתו בית סאה וסופו בית כור פי׳ מה ששנה לר״מ היה בתחלה ימיו ולרבי יוסף בסוף ימיו עכ״ל :

ענין פסק הלכה דאמוראים · כתב בעל הליכות עולם · רב ורבי יוחנן הלכה כרבי יוחנן שמואל ור״י הלכה כרבי יוחנן · רבי יוחנן וחזקיה הלכה כחזקיה משום וכתב הרשב״א ז״ל בתשובה סי׳ ק״ח דה״מ קד לגבי

קנה״ה

דרבו הוה רבי יוחנן ורבי ינאי הלכה כרבי ינאי משום דרבו הוה גם כן רבי יוחנן ורבי
אליעזר הלכה כרבי יוחנן רב הונא ורב הלכה כרב רב הונא ורב חסדא הלכה כרב
הונא דרבו דרב חסדא הוה רב אסי ורב כהנא הלכה כרב כהנא רב הונא ורב נחמן
הלכה כרב נחמן בדיני וכרב הונא באיסורי וכן רב נחמן ורב ששת הלכה כרב ששת
באיסורי וכרב נחמן בדיני שמואל ורב אדא בר אהבה הלכה כשמואל רב אשי
ורבינא הלכה כרב אשי כל היכא דפליגי רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וכשמואל
בדיני לבר מתלת דאמרינן איסורי והלכה כשמואל כדאיתא בפ׳ בסה מדליקין וראוי
שתדע דבי אמרינן הלכה כפלו׳ בדיני וכפלו׳ באיסורי דוקא בר מחלוקתו כגון דרב
נגד שמואל ורב נחמן נגד רב הונא וזולתם אבל אם נחלק עם אחר לא עכ״ל רבי

קד אבל כי פליגי רב ושמואל תרווייהו אחרי׳ הלכ׳ כוותייהו
דרבים אינהו:

קנ״בה

הרא״ש ז״ל בפרק הזהב כתב דהלכ׳ כרב נחמן בדיני ה״ם
כנגד רב ששת אבל התוספות כתבו בפרק האונאי׳ דהלכה
כרב נחמן בדיני לגבי כ״ע כתבו התוספות ז״ל בפ׳ כל
מערבין דהלכה כרב ששת לגבי רב חסדא:

יוחנן ור״ל הלכה כרבי יוחנן לבר מתלת כו׳ וכתבו התוספות בפרק הזהב דה״מ כשאומר משמא דנפשיה אבל בשמועות שאומר משום
אחרים הלכה כמותו ועיין בפ׳ כל שעה גבי מעשה אלפס כתב הר״ן בפ׳ חזקת הבתים ק״ל כר״ל אע״ג דתתי בה רבי יוחנן כיון דלא פליג
עליה וכן פסקו הרי״ף והר״מבם ז״ל: רבה ורב יוסף הלכה כרבה בר מתלת כו׳ וכתבו בתוספות בפ׳ ב׳ דמציעא בפרק הכונס שיש אומרי׳
דה״מ במילי דרבנא בתרא והם כתבו דבכולה תלמודא והביאו ראיה להבר כתב רבינו יונה הא דקי״ל רבה ורב יוסף הלכה כרבה דהיינו
דפליגי בסברא דנפשייהו משום דאמרינן בהוריות דרב יוסף סיני ורבה עוקר הרים אבל כשחולקים ספי השמועה לא עכ״ל וכ״כ הרא״ש
ז״ל בפרק קמא דשבת כתב הרא״ש פרק אין עומדים הלכה כרב אסי לגבי רב הונא וכ״כ המרדכי דבכמה דוכתי אמר רב הונא אמר רב
אסי כתבו התוספות והרא״ש ז״ל בפ״ק דמציעא מר זוטרא ורב אשי הלכה כרב אשי כתב הריטב״א ז״ל בפרק הדר רב יודא ורב ששת הלכ׳
כרב ששת לבר מה שכתבו בסדר תנאונים ז״ל:

בפסקים וכתבים

דמהר״ר ישראל סי׳ ק״א אשי״רי פ׳ ג״ח אומצי ביעי ומזרקי פליגי רב אחא ורבינא בכל התורה רב
אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא בר מתני תלת דרב אחא לקולא ורבינא
לחומרא והלכתא כרב אחא לקולא ולמה לא אמר בקיצור הלכה כדברי המיקל לא ידע מאי קשה לך אשירי לישנא דתלמודא נקיט
כדאיתא להריא התם בגמרא ותלמודא גופא לא קשה כלל אמאי לא נקיט בקיצור ד״ל דס״ת מפרש דכל דוכתא רב אחא לחומרא
ורבינא לקולא נ״מ למירמי דידיה אדידיה כההיא דשלחי מסכת שבת דפליגי במוקצה מחמת מיאוס דרב אחא אוסר ורבינא שרי אי
אשכחן שום דופתא דכותב דספר לחד מנייהו אפכא כדאשכחן כמה אמוראי דאיירי בענייני דמוקצה קשיא דידיה אדידיה עכ״ל: ואהא
דאמר הלכתא לקולא כתב הרא״ש ז״ל בפרק מרובה היכא דלא פליגי אמוראי אחריני וכתב בעל התרומות ז״ל דכשנחלקו בממון הוי
קולא למלוה משום דמעת שלוה נשתעבדו נכסיו למלוה וכ״כ רי׳ בפרק קמא דמציעא כתב הר״ן בפרק גיד הנשה גבי ההיא ביעורתא
שאפילו במקום שעשה שום אמורא מעשה נגד סברת רבא הלכה כרבא משום דהוא מרה דתלמודא ספי: אם הלכה כרבי יוסי בר חנינא
לגבי רבי יוחנן כתבו התוספות בפרק כיצד מברכין:

הלכתא

כמר בר רב אשי בכולא תלמודא בר ממיפך שבועה פ׳ שבועות הדיינים וחוורי בפרק בהמה המקשה בענין צומת
הגידין וסימניך הפ״ך לכ״ן כך פסק רבינו חננאל ז״ל וכ״כ הרי״ף והרא״ש הביא בפסקיו בפרק בהמה המקשה׳

מצינו

תנא משבח דברי חבירו החולק עליו ואע״פ כן אין הלכה כדבריו המשובח שלתני גם משום א״ר ישמעאל והרוצה
שיחכים יעסוק בדיני ממונות והרוצה לעסוק בדיני ממונו׳ ישמש את שמעון בן ננס ואמרי׳ בגמרא אע״ג דקלסיה ר׳
ישמעאל לבן ננס הלכה כר׳ ישמעאל וכן יש בפ״ק דגיטין אע״פ שקלס רבי יוסי את ר״ש הלכה כר״מ וכתב הרשב״א ז״ל דאמרינן בירושלמי
למדרש קלסו ולא להלכה וכי האי גוונא אשכחנא אמוראים בפרק כיצד מברכין קורא רב יורא אמר פפ״ת ושמואל אמר שהג״ב ואת״ל
שמואל לרב יורא שננא כוותך מסתברא ואומר בגמרא אע״ג דקלסי׳ שמואל לרב יודא הלכתא כוותיה דשמואל:

ז״ל

הליכות עולם ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא וס״ס אפילו מדאורייתא לקולא וקבלתי ממורי החכם נר״ו
שלא נקראת ס״ס אלא המתהפכת מב׳ צדדין כלומר איזה צד שתקח בראשונה משכחת לה ס״ס אבל אם אינה מתהפכת לא
מקרי ס״ס ואפשר דלחומרא דיינינן לה כדין ספיקא א׳ והמשל כגון ספק נגע ספק לא נגע ואת״ל נגע ספק שרץ ספק צפרדע ואת״ל שרץ
ספק נגע ספק לא נגע וכן כל כי האי גוונא הוי ס״ס ואשר אינה מתהפכת כגון ספק נכנס ספק לא נכנס ואת״ל נכנס ספק נגע אבל להפך
לא יש שתי ספיקות שבשתקח בראשונה ספק נגע ספק לא נגע ואת״ל לא נגע לא תוכל לומר שוב ספק נכנס ספק לא נכנס וכן כל כה״ג
לא חוי ס״ס וכן אומר בתוספות הריב״ש ז״ל בשם התוספות עכ״ל:

כל

הלכה שהיא רופפת בידך פוק חזי מה עמא דבר ונהוג כן אומר בירושלמי:

בפ״ק

דב״ק גבי ההוא דשאיל נרגא מחברי׳ כו׳ וא״ל רב כהנא ורב אסי דינא הכי ושתיק רב ומייתי התם ראיה מדשתיק שהודה
לדבריהם וכתב נמקי יוסף בשם מהר״סה ז״ל רזה בנין אב בכל התלמוד דשתיקה כהודאה דמיא ובפרק המוכר את הבית
גבי מצר א׳ ארוך א״ל רב כהנא ורב אסי לרב שתיק רב וכאבו התו׳ דאשכחן בכמה דוכת׳ דשתיק להו רב והלכתא כוותייהו ולא אמרי׳ דלא
חש להשיב כדלקמן דאביי ורבה דשתיק ולא קביל מיניה דרב כהנא ורב אסי הוו תלמידים חבירים לרב ומ״ה שתיק ליכא למימר דלא חש
להשיב אלא ודאי קבל דבריהם אבל אביי תלמיד דרבה לא חש להשיב:

איכא דאמרי

כתבו התוס׳ בפ׳ כירה דף מ״ב דדעת הקונטרס דבכל מקום דאיכא לישני דפליגי בשל תורה הלך
אחר המחמיר ובשל סופרים הלך אחר אחרון ולר״ת בשל סופרים הלך אחרי המיקל וריב״א אומר
שבכל מקום איכא דאמרי טפל לגבי לשון ראשון ע״כ ובהליכות עולם כתב נקטינן בכל איכא דאמרי שבתלמוד כך הלכה ושלא כדברי
הריב״א ז״ל עכ״ל אמנם הרא״ש ז״ל כתב בפרק חזקת הבתים שהגאונים ז״ל פסקו כדברי ריב״א׳

כשרב אשי

קבע באחרונה דברי מי שקדם וז״ל הרא״ש פ״ק דקמא מדקבע רב אשי שינויא דרב הונא באחרונה ואידחו
קדים לרב פפא חשיב ליה עיקר ובאותו פ׳ כתב ז״ל אע״ג דבכל דוכתא רגיל רב אלפס לפסוק כלישנ׳ בתרא
היינו היכא דאיכא תרי לישני אחהיא מימרא דלישנא קמא מפרש הכי אתמר ובתרא מפרש דהכי אתמר והלשון שקבע רב אשי באחרנ׳
נראה לו עיקר דנימא דהדר ביה מקמייתא אבל בלישני דלאו דאמוראי לא גמרא הוא דשקיל וטרי לפרש באיזה ענין אתם הראשון עיקר

אין

הלכה כתלמיד במקום הרב וכתב הר״ן ז״ל בריש סוכה דה״מ כשחלק עמו בחייו דכיון דלא קבל רבו דבריו נדחו דברי
התלמוד אבל כשנחלק עמו לאחר מיתה לא אדרבה ק״ל הלכה כבתראי אע״ג דבתראי תלמידי דקמאי נגהו פירוש דבר זה
מסורת בידינו מהגאונים ז״ל׳ וזה הכלל דאין הלכה כתלמיד במקום הרב הוא עד אביי ורבא אבל מאביי ורבא ואילך ק״ל הלכה
כבתראי והטעם כתב גאון מפני שקודם אביי לא היו התלמידים שונין אלא מה שקבלו מרבם וזה שונה ברייתא דרבי חייא וזה ברייתא
דפליגי אבל מאביי ורבא ואילך חקרו כל הדעות ופעמים מצינו שהלך הרב בשט שאינה הלכה וז״ש בתעניות ואנן מתנינן הלכה כל״ג
פנים משמע אבל לא בימי הרב: - ובענין

ובענין אביי ורבא בעצמם אם הלכה כמותם כנגד רבים או לא בזה יש דעות וז"ל הריף בפ"ק דקמא רבה אמר דמי עמיר בגזל ורבא אמר דמי שעורין בגזל איכא מאן דפסק כרבה משום דהוא רביה דרבא ואיכא מאן דפסיק כרבא דהוא בתרא עכ"ל אלו לשונות פלוני אם בדור רבא היה הלכה כבתראי או אם דוקא אחר רבא ואילך הלכה כבתראי ודור רבא הוא בעצמו בכלל שאין הלכה כתלמיד במקום רבו והרא"ש במסכת בבא מציעא השיג כמה פעמים על הריף דלפעמים נראה שפוסק כרבה שהוא בתראה ולפעמים פוסק כרבה משום שהוא רביה דרבא ואני הקטן משיג ג"כ על הרא"ש בזה דבפרק עושין פסין כתב ז"ל טחו בטיט ויכול לעמוד בפני עצמו הוה מיעוט אינו יכול לעמוד בפ"ע רבה אמר הוה מיעוט רבא אמר לא הוה מיעוט ר"ם והראב"ד והר"ז הלוי ז"ל פסקו כרבא והרמב"ם ז"ל פסק כרבה וכן נרא' דאין הלכ' כתלמיד במקום הרב ומאביי ורבא ואילך הוא דקי"ל כבתרא' ולא כאביי ורבא נגד רבן עכ"ל: ובפרק הזהב פסק כאביי נגד רבה וז"ל אמנם יראה דרבה גרס הכי ולא רבא שלא מצינו בכל התלמוד שקבע רב אשי דברי רבא קודם אביי כי אביי מלך קודם רבא והיה פותח תחילה בבית המדרש הלכה נקבעו דבריו תחילה וכיון דגרסינן רבה א"כ הלכה כאביי דבתראי הוא עכ"ל הרי שבפרק עושין פסין לא פסיק אפילו כרבא דהלכה כוותיה נגד אביי נגד רבה וכאן פסק כאביי נגד רבה:

אך יש ליישב דהרא"ש כתב כן לפי סברת הריף שהביא שם בזה הענין שפסק כרבא וע"ז כתב הרא"ש דרבה גרסינן ואביי פליג ולפי מה שרגיל בקצת מקומו' הריף לפסוק (הג"ה כתבו התוספות ז"ל בפ"ג דיומא אפילו אי אביי פליג אריב"ל הלכה כאביי דבתראי הוא) אפילו כאביי ורב' נגד רבם א"כ כאן הלכה כאביי כך נוכל לפר' דעת הרא"ש אמנם הרא"ש בעצמו ס"ל הלכה כרבה נגד אביי ורבא:

כתב הר"ן בפרק ר"א דחולין הרא"ה ז"ל פסק כר"פ דבתראה הוא והרמב"ן ז"ל השיג עליו וכתב רבא רביה דר"פ הוא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב והרש"בא כתב דאי מהא לא איריא דבתראי לא אמרי הכי דהא רב נחמן רביה דרבא הוא ואפ"ה כל שלא היה יושב רבא לפני רב נחמן ק"ל כרבא וסימנא איכא במילתא דכל דאשכחן א"ל רבא לרב' נחמן הוא דחשבינן ליה כתלמיד יושב לפני רבו ולא קי"ל כוותיה אבל כשנחלקו שניהם כשני חולקים בעלמא הלכה כרבא וה"נ ר"פ הוא שנחלק על רבא ואפשר דכיון דבתרא הוא ק"ל כוותיה עכ"ל ומצאתי כתוב בשם גאון אם התלמיד האריך ימים אחר רבו ונתגדל בחכמה למה לא יהיה הלכה כמותו עכ"ל וכן הוא בנמקי יוסף פ' כיצד הרגל ע"ש וכתב בשלטי הגבורים אם כלל זה הוא אמת יש לסלק כמה קושיות שעשה הרא"ש על הריף במסכת בבא מציעא ולתרצם כה"ג:

במסכת עירובין פרק קמא אמרו דיצתה בת קול ואמרה הלכה כבית הילל ואמרו שם מפני מה זכו ב"ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין היו כו' ותענין שהיה ראוי לקבוע הלכה כב"ש משום דמחדדי טפי ואף אם ב"ה הוו רוב כדאית' בפ"ק דיבמות היכא אזלינן בתר רובא היכא הדרי נינהו הכא ב"ש מחדדי טפי ונראה דמזה כמך הרב הגדול מהריק בעל בית יוסף שנתחר לעצמו שלשה עמודי ישראל הריף והרמב"ם והרא"ש לפסוק כמותם או כרובם אף כשהרבה מהאחרונים נגדם מאחר שהם מחדדי טפי אבל אין זה ראיה מאחר שנפסק הלכתא כאביי ורבא ואילך כבתראי אף תלמיד כנגד רבו ע"כ ראוי לילך אחר האחרונים גדולי הפוסקים ובדרך זה דרך הגאון רבינו משה איסרלו בשלחן ערוך ומהריק ז"ל בשורש פ"ד כתב דהלכה כמהר"ם והרא"ש ז"ל דבתראי נינהו עוד עיין בטור ח"מ פי' כ"ה מענין פסק הלכה בכמה מילי איך ראוי לפסוק:

כלל יע"ל קג"ם חלקתי כבור לאביי ורבא לעשות להם כלל כפ"ע יען כי התלמוד נקרא על שם הויות דאביי ורבא והלכתא כרבא לגבי אביי וכתב מהרי' קולין ז"ל סימן קל"ה היינו דוקא היכא דאפלינו גבי נפשייהו לא דלא שנא והלכה כאביי ביע"ל קג"ם והם סימני הלכות יו"ד יאוש שלא מדעת כו' בפר' אלו מציאות ע' עד זומם בסנהדרין פ' זה בורר ומייתי לה נמי במס' ב"ק פ' מרובה ל מ"ד לחי העומד מאליו בעירובין פ"ק ור"ת פירש למ"ד לידה בימי לידה שאינה רואה דם כו' במסכת נדה פ' בנות כותים ק' ף קדושין שאין מסורין לביאה במסכת קדושין פרק האיש מקדש ג' יסל גילוי דעת בגיטין פרק השולח מ' ם משומד אוכל נבילות להכעיס כו' פרק זה בורר:

כלל יחוסי החכמים ארז"ל גדול מרב רבי גדול מר רבן גדול מרבן שמו כמו שמעון הצדיק שמעי' ואבטליון שנקראו כן מרוב מעלתם כדרך הנביאים שאין מכנין אותן בל רב ומר מבבל וכל רבי מא"י לפי שבא"י היו סומכין לדין דיני קנסות וקורין אותו רבי דכתיב עד האלהים יבא דבר שניהם ואין אלהים אלא מומחה וסמוך כדאיתא בסנהדרין והוא שתמצא בתלמוד בהרבה מקומות רב זירא ור' זירא ומפרשים בכתובות שקודם שעלה לא"י היו קורין לו רב ולאחר שעלה ונסמך נקרא רבי ולא מצינו בחכמי המשנה מי שנקרא מר ורב כ"כ בהליכות עולם וכתב עליו מהריק ז"ל דאישתמטיתי' מ"ש בערוך אביי ו"ל ויש בתנאים שקוראים רב במקומו' ידועי' כמו רב חמא בשבת רב אדא בהוראה תחילה וסוף בברכות רב אבא אמר שאלתיאת סומכוס בכתובות עכ"ל ובפרק התכלת משמע דרבינא מא"י הוה וכן פירש"י ז"ל שם עכ"ל:

אחרים אומרי' ר' מאיר וי"א ר' נתן יתעלו להם אלו השמו' משום מעש שהיה בסוף הוריות שבקשו לזלזל ולעקר כבודו של רשב"ג נשיא ישראל וקנסינהו דלא לימרו שמעתתא משמייהו ואסיקו לר' מאיר אחרים ולר' נתן יש אומרי' וכתב בה"ע והיה קשה למורי התכם נר"ו ע"י הכלל קושיא נוצחת שהרי נמצא בהרבה מקומות דתני ר' מאיר ואחרים גבי הדדי בברייתא א' בברכות פ"ג שאכלו גבי איזהו ע"ה דפליגי אחרים ור"מ וכן במקומו' אחרי' אח"כ מצאתי בבריתות שאומר שכשהיה ר"מ אומר דבריו בשם אלישע בן אבויה אשר כשם אחר יכונה אזהיו אומרים עליו אחרי' אומרי' התוספו' ז"ל הך אחרים אין זה ר' מאיר וה"נ איכא טובא וי"א שאינו רבי נתן עכ"ל:

ומ"ש הכר' תות שנקרא אחרים על שם אחר והוא לכאורה נגד מ"ש בסוף הוריות דמשום מעשה שהיה אסיקו שמיה אחרים אפשר דהא והא איתא ע"כ נקרא אחרים לשון רבים:

ולעניות דעתי נרא' להרין דלעולם אחרים הוא ר"מ אף במקום שחוזכר אצל ר"מ ופליג כי אפשר בילדותו אמר ר' מאיר כן ובזקנתו הזר והזהתו היה ב"ת שאסיקו שמיה אחרים ומבואר למבין:

אמנם ביש אומרים מצינו לפעמים בהדיא דאינו ר' נתן בפרק דף צ"ג אמרו מאן י"א רשב"ג וכתבו התו' ז"ל אע"ג די"א היינו ר' נתן הכא קבלה היתה בידן דהאי י"א רשב"ג ובפרק חוקת הבתים דף ל"ו וגבי ניר דקאמר מן י"א ר' אחא ובפ"ק דף ט"ו ופליגי י"א ור' נתן גבי איוב׳ בנן של קדושים הוא רבי מנחם בר כמאי ואמאי קרו ליה בנן של קדושים דלא הוה מסתכל אפילו בצורתא דזווא בראיתא במסכת ע"ז כל מקום שאתה מוצא משום רבי ישמעאל אמר תלמיד א' לפני ר' עקיבא מוכח פ"ק דעירובין שהוא ר' מאיר אשר שמש את שניהם בישיבה פ"ק דסנהדרין כל היכא דאיכא הדנין לפני החכמים הם שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניא רבותינו שבא"י ר' אחא רבותינו שבבבל רב ושמואל לפדין לפני חכמים לוי מרב דייני גולה קרנא דייני א"י ר' אמי ור' אסי דייני דסורא רב ור' יצחק דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אחא בר מניומי סב' דסורא רב הונא ורב חסדא סבי דפומבדיתא עינא ואבימי בני רחבה אמוראי דפומבדיתא רבה ורב יוסף אמוראי דנהרדעא רב חמא אמרי בי רב הסנתא אמרי במערבא רבי ירמיה אמרו עליו במערבא רבי חנינא שלחו מתם רבי אליעזר כל זה בפרק קמא דסנהדרין

הג"ה וכתבו התו' ז"ל בפ"ב דמעילה פ"ט להדין לפני החכמים דלא הוו הלכו:

כל ר׳יהושע סתם האמור במשנה הוא ר׳יהושע בן חנינא׳ ר׳אליעזר סתם הוא ר׳אליעזר בן הורקנוס רבי יודא סתם הוא ר׳יודא בן עילאי׳ ר׳שמעון סתם הוא ר׳שמעון בן יוחי׳ יוחנן כ״ג הוא יוחנן בן מתתי׳ שהיה בימי חשמונאי ובניו׳ רבי יהושע בן קרחה כתבו שהוא בנו של ר׳עקיבא ונקרא בן לפי שר׳עקיבא קרח היה כמ״ש עליו בן עזאי כל חכמי ישראל לפני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה׳ כן כתב בהליכו׳עולם׳ אמנ׳במסכ׳שבת פרק השוא׳ דף ק״ן כתבו התוס׳מתחיל כן בשם י״א׳ אבל ר״ת סתר זה בראיו ברורו ע״ש:

כל מקום שאומר מעשה בחסיד אחד הוא ר׳יודא בן בבא או ר׳יודא בר עלאי׳ כן הוא בהגוזל קמא ר׳מאיר הוא ר׳נהוראי שהיה מאיר ומנהיר עיני חכמים בהלכה ושמו ר׳נחמיה כדאיתא בעירובין פ״ק׳ כל ר׳אליעזר סתם האמור בתלמוד הוא ר׳אליעזר בן פדת:

בפרק הנשרפין סתם מתני׳ר׳מאיר׳ סתם תוספת׳ רבי נחמי׳ ׳סתם ספרא ר׳יודא׳ סתם ספרי רבי ישמעאל וכולהו אליבא דר׳עקיבא משום דכולהו תלמידיה הוו וסתמה דר׳הוה רגיל למסתם אדעתייהו דהני׳ אבל זימנין דקים ליה לתלמוד שיש משניות נסתמות על דעת אחרים כדאמרינן במסכת מגילה זו דברי ר׳מנחם בר יוסי סתימתאה וכיוצא בו במקומות אחרים:

תנאים המשובחים בחכמתם בברייתא בפרק האומר התקבלי גיטי׳ תניא איסי בן יודא היה מונה שבחן של חכמים ר׳מאיר חכם וסופר׳ ר׳יודא חכם לכשירצה (פרש״י כשהוא רוצה להיות מתון ומתיישב בדבריו היה חכם וכתבו התוספו׳ חכם לכשירצה יותר מר״מ ודלמא ר״מ חריף ומקשה ור״י מתון ומסיק וכה״ג אמרינן בסוף הוריות) ר׳טרפון גל של אגוזים (פרש״י מפרש באבות דר״ן מה גל של אגוזים אם נוטל אחת מהן הם נקבצות ונופלות זו על זו כולן כך ר׳טרפון בא תלמיד ושאלו דבר היה מביא לו ראיה מקרא מדרש הלכה ואגדה) ר׳ישמעאל חנות מיוזנות (פרש״י יינה סוכן בה תמיד שאין החנווני צריך לומר ללוקחים המתינו ומביא לכם כך נצרך אדם ללמוד מפיו מזומן לו ותלמודו ערוך בפיו ע״כ׳ וכתבו התוספות חנות מיוזנות לשון מזון׳ ואית דגרסי מזוינת לשון זיין ע״כ) ר׳עקיבא אוצר בולם (פרש״י כך מפורש באבות דר״ן למה היה ר׳עקיבא דומה לעני שנטל קופתו ויצא לשדה מצא שעורי׳קצר ונתן בה מצא חיטי׳ נתן בה וכן פולי׳ וכן עדשי׳ וכשבא לביתו בירר כל מין ומין לעצמו כך רבי עקיבא כשלמד מרבותיו שמע דבר מקרא מרבותיו ואחריו הלכה ואחריו מדרש ואחריו הגדה נתן אל לבו לחזור עליהן ולגרסן עד שיהיו סדורים בפיו ולא אמר אלמוד מקרא לעצמו מדרש לעצמו אבל כשנעשה חכם גדול עשה כל התורה מטבעו׳ מטבעו׳ סדר מדר׳ כפרי וכפרא לבדן ושנאן לעצמן לתלמידיו והלכו לעצמן ואגדו׳ לעצמן׳ ונראה בעיני אוצר בלום סגור מסגרות לכרם מחיצות מחיצו׳ כמו שעושים בתיבות גדולות ליתן חטי׳ מכאן שעורים מכאן עדשי׳ מכאן כמו פיו בלום בבכורות׳ והתוספות כתבו איכא דגרסי בסם״ך כמו בב״ר משל למלך שהיו אוצרותיו בלוסי׳ והתוסים ומעורבים ע״כ) רבי יוחנן בן נורי קופה הרוכלין (פרש״י ז״ל מפרש התם מה רוכל זה שבא לעיר שואלין ממנו אפרסמון עמך אומר הן פליימון עמך אומר הן קנמון עמך אומר הן כך נצרך אדם לשאול דבר מסקרא משיבו וכן בתלמוד וכן במדרש וכן באגדה ואין שבח זה דומה לשל רבי עקיבא שנתן לבו תחילה ולסדר הכל מבולבל ואחר כך סדרן) רבי אליעזר בן עזריה קופת של בשמים (פרש״י קופה של בשמים דומה לקופת הרוכלין אלא שהרוכל מתוך שאומנתו בכך מרבה מינין יותר וקושר כל א׳ בצרור לברו להיו׳ מזומן לשואלו) משנת ראב״י קב ונקי (פרש״י לא הרבה תלמוד כשאר חביריו אלא מה שאומר בב״המנקי הוא שהלכה כמותו לעולם) רבי יוסי נימוקו עמו (פרש״י פי׳ עמו לתת טעם לכל דבריו שהיה מיישב דבריו (ר׳שמעון טוחן הרבה ומוציא קימעא ותנא משכח קימעא ומה שמוציא אינו מוציא אלא סובין (פרש״י טוחן הרבה שנה הרבה מוצא קימעא מפרש לה תנא משכח קימעא מתלמודו ומה שמוציא אינו מוציא אלא סובין מה ששכח מתלמודו לא שכח אלא דברים שלא נראו שהלכה כמותן) וכן אמר ר׳טרפון לתלמידיו בני שנו מרותי שמרותי תרומות מתרומות מרותיו של ר׳עקיבא (פרש״י שנו מדותי למדו תורתי שמדותי תרומות מתרומות מדותיו של ר׳עקיבא בחרתם ותרמתים מתוך עיקרי משניותיו של ר׳עקיבא והיינו ברירה אחר ברירה)

מצינו אשה חולקת עם התנאי׳ בדין כמו תנא כמו שמצא הבריתות בתוספתא דריש כלאים פ״א ר׳ טרפון מטמא וחכמים מטהרין ברורה אמרה וכו׳ וכשנאמרו הדברים לפני ר׳יהושע אמר יפה אמרה ברורה כו׳:

קהלא קרישא הם ר׳שמעון בן מנסי׳ ור׳יוסי בן משולם שהיו משלשים יומותם שליש בתורה שליש בתפלה שליש במלאכה׳ רבי יודא הנשיא הוא רבינו הקדוש שחבר המשנה ואיכא אחרינא ר׳יודא נשיאה׳ וכתב מהרי״ק ז״ל והוא בי רינא דשרו משחא כדאיתא במ״שני דע״ז דף ל״ז והוא ובית דינו נקראים רבותינו כדאיתא בריש כתובות דף ב׳ ודע שיש ר׳יודא נשיאה אחר דגרסי׳ בספ״ק דר״ה שלח ר׳יודא נשיאה לר׳אמי וכתבו התוספות ז״ל אין זה ר׳יודא נשיאה שהתיר את השמן שהיה בימי רב ושמואל דההוא בנו של ר״ג בנו של ר׳יודא הנשיא והאי דהכא תלמידו של ר׳יוחנן דהיה כייף לרב ושמואל עכ״ל כלומר ר׳אמי תלמידו של ר׳ שאותו ר׳אמי הוה כייף כדאית׳ בפר׳ הניזקין דף נ״ט׳ א״נ א״ר יוחנן קאי דהית כייף לרב ושמואל כדמשמע בפרק גיד הנשה עכ״ל׳ **אזכיר** קצת מהאמוראי׳:

רב גדול העולם היה שהרי ר׳יוחנן היה כותב לרב כל זמן שהיה קיים לקדם רבינו שבבבל וכשמת היה כותב לשמואל לקדם חברינו׳ ובפ׳ אלו טריפו׳ א״ל ר׳יוחנן לריש לקיש אינך זכור מאן הוא רב והלא דאיתיו קורם שהלך לבבל שהיה משמש את רבי ואת ר׳חייא וכל אותן שנים אני שטשתי בעמידה והוא בישיבה ובערוך כתב ז״ל רב הוא מכלל לוי ובר קפרא ורבן שמעון ברבי ור״ג ברבי׳ ואם מצינו ברייתא חולקת על רב הוי כחולק תנא עם תנא ורש״י בפ״ק ד״ט כתב ז״ל רב רבן של כל בני גולה וראש ישיבה לישרא׳ חוץ משמואל ואין סברא דפליג עליה רב חנן וסוחרי׳ קולון כתב דלכל האמוראים פרכינן מרב חוץ מלשמואל ורב אבא היה שמו אלא שכמו שקורין לר׳יודא הנשיא רבי בא״י קורין לו רב בבבל כן כתב רשב״ם פרק חזקת הבתים וקבלתי שר׳אבא המוזכ׳ בזוה׳ הוא רב:

שמואל חבירו של רב היה ורב קרי עליה וכל רז לא אניס ליה פ״ט רב אסי ורב כהנ׳ שהיו תלמיד חבר לרב היו גדולי׳ משמוא׳ ובפרק מרובה דף פ׳ שמואל לא עייל מקמיה דרב אסי ורב אסי לא עייל מקמיה דרב כו׳׳ נמצא צריכין לומר דשמוא׳ תלמיד חבר דרב הוה כדכתב רשב״ם בערבי פסחים שמואל היו קורין לו אריוך על שם שהלכה כמותו בדינא ודינא דמלכותא דינא׳ א״נ משום דכתיב אריוך מלך אלסר כלומר שמואל היה מלך בכולהו מילי אלא באיסור דלית הלכתא כוותיה כ״כ בהליכות עולם:

כל רב יודא סתם הוא רב יודא בריה דרב יחזקאל׳ כל רבה סתם הוא רבה בר נחמני הנ״הה (ושם אביי נחמני כידוע בהרבה מקומות בתלמוד ונקרא אביי לפי שהיה שם אבי רבו נחמני ומפני כבוד אביו שלא לקרותו בשמו אפילו לאדם אחר ששמו כשמו החליף לו שמו וקראו בזה הכינוי אביי רמז ששמו כשם אביו ו״א להיפך שעיקר שמו אביי היה ועל שם שגדלו רבה בר נחמני בתוך ביתו ולמדו תורה שהיה יתום השיאו את שמו נחמני ע״ש אביו וכן פרש״י בגיטין ונתנו סימן על יתום כי זה מרומז בשם אביי ר״ת אשר בך ירוחם יתום׳ ורש״י ז״ל כתב בסוף הוריות דף י״ג ראית דאמרי דבלשון נגנאי קרוי ליה נחמני כלומר עדין אתה תלמידו של רב נחמן עד כאן לשונו:

קנ״הה
רש״י בפ׳ המניח סוף ד׳ ל״ג כתב וז״ל ס״ב רבה אמרה דאמר רבה׳ רבה אדם מסוג היה ומאדם מסוג בנו דכ׳ או רבה פרכינן כלום כתוב במשנה או בברייתא עכ״ל:

ורב נחמן סתם הוא רב נחמן בר יצחק ודעת רש״י בגיטין בפ׳ כל הגט דף ל״א׳ ולדעת הוא רב נחמן בר יעקב ועיין שם בתוספות׳ ובפרק מי שהוציאוהו דף מ״ג ובפרק חזקת הבתים דף מ״ו׳

קטינא חריץ שקי הוא רבי זירא ונקרא כן לפי שהיה בודק את עצמו בכבשן האש אי שלטא ביה אור של גיהנם יומא חד יהבו ביה רבנן עינייהו וקטינא לפי שר׳ זירא איש קצר היה כן הוא במסכת בבא מציעא פרק השוכר את הפועלים:

אלן הן האמוראים שהיו שנים בשם אחד תרי רב יצחק בר אבדימי הוו אחד רבו של רב ואחד בזמן רבא תוספות ריש יבמות תרי רב ירמיה הוו ואחד בימי שמואל תרי רב הונא הוו כן יראה מהתוספות פ״ק דגיטין דף מ״א: תרי רב המנונא הוו א׳ תלמיד דרב ואחד חבר לרב חסדא פרק הדר דף ס״נ תרי רב אדא בר אהבה הוו א׳ חבר לרב ושמואל וא׳ תלמיד דרבא כמ״ש התוספות בפרק סדר תענ׳ יות תרי רב מרי בר איסק הוו א׳ בימי רב אשי וא׳ בימי רב חסדא יבמות תוספות דף כ״א תרי רבי שמעון בן יהוצדק הוו א׳ רבו של רבי יוחנן תרי רבינא הוו כמ״ש הראש בפרק אלו טרפות תרי רב כהנא הוו רב כהנא הראשון תלמיד חבר לרב רב כהנא חמוה דרב משרשיא תלמיד רבא והיה בזמן רב אשי כתב מהר״יק בכללי תלמוד שלו התלמידים כשיזכירו רבו של רבם בפניו לאו אורח ארעא לומר לרב רבך אמר כך וכך אלא יאמרו חביריך אמרו כך וכך בפירקא קמא דר״ה עכ״ל:

כלל בתראי הם רבנן סבוראי ז״ל הליכות עולם אחר שנחתם התלמוד עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע רק רבנן סבראי שעמדו אחריו הוסיפו בו קצת תוספות כאשר מקובל מפי הגאונים ז״ל כגון בריש קדושין ופריך רב אחאי וזה היה מקבלתם ומסברתם עכ״ל עוד כתב בת״ע בענין פריך רב אחאי כפרק החולץ ומגרף ר׳ אבהו פרק אין מעבירין מפני שנוי וזרות הלשון שלא נמצא כן בחיבור האמוראים רבינא ורב אשי יש מי שאומר דהנך רבנן רב אחאי ור׳ אבהו לאו אמוראי נינהו אלא מרבנן סבוראי הם שהוסיפו קצת תוספות בתלמוד כגון בריש קדושין כו׳ עכ״ל:

כל דקארי לה מאי קארי לה יש אומרים שהוא מתוספות רבנן סבראי ועניין הפירוש של דקארי לה מאי קארי לה הוא אותו שהקש׳ קושיא זו מה עלתה על רוחו להקשות וכי לא ידע ולא ראה שאין הקושיא כלום כן פרש׳ בכתובות פרק אלו נערות וז״ל מהריק בכללי תלמוד שלו ולא פי׳ משמעו׳ תיבות הללו ובערוך מצאתי ודקארי לה לשון עירוב וא״לף מתחלף בעין עכ״ל והשתא הוי פירושא הכי מה שעירב זה עם זה מה ראה לערבם כלומר מי שרמה זה לזה מה ראה לדמותם להקשות מזה לזה הרי התילוק ביניהם מבואר עכ״ל ור״ל קארי כמו קערי והוא מלשון מערה:

כלל רש״י ז״ל מהריק בכללי תלמוד שלו הדרך שאנו נוהגין בשטירת רש״י ז״ל הוא נלמד מהתלמוד שמקשה מאי קמ״ל פשיטא ומשיב מהו דתימא כך וכך קמ״ל והדר מקשה וצ׳מא הכי נמי ומשיב עכ״ל וז״ל הרב רבי יצחק קאנפטון לעולם הוי משתדל לתת צריכות ולתת תפרש לכל דבר המפרש תמחבר וכל לשון למה אמר אותו ולמה נתכוון באותו לשון אם לפרש או להוציא מפי אחר או לתרץ איזה דוחק או קושיא ונשמרה לצמצם לשונו ולהוציאו בענין שלא ישאר בו מלה מיותרת כי אם היא אפשרי לומר כוונתו בג׳ מלות מה צורך לומר ד׳ וכן תעשה בלשון המשנה וגמרא ר״ל שתדקדק בלשונם שלא יהיה דבר מיותר חזור לעיין היטב כי לא האריכו בדברים שלא לצורך כי לא דבר רק הוא מכם ותפארת תכמים הוא למעט בדברים להיות כולל ענינים רבים במעט דברים ולעשות דבריהם שיהיו מועטים בכמות ורבים באיכות ושלא יהיה בדבריהם מיותר אפילו אות אחת וכמ״ש לעולם ילמד אדם לתלמידיו בדרך קצרה ע״כ עוד כתב מנהג רש״י ושטתו שלא להוציא מלה בלשונו שלא לצורך ר״ל כאשר ידבר דבר על לשון הגמרא הוא לפרש בעבור כי הוא סתום או להיות נשמר הפירו׳ אחר מוטעה או מאתקפתא או קושיא או דוחק או לתקן הלשון כמו שהקדמתי למעלה וג״כ מנהגו לומר המשנה או מאמר הגמרא או הברייתא בתחילת הענין כפי המסקנא שבסוף ולהניח הספקות הנלוים אשר כנגד המאמר ההוא ולומר ובגמרא פריך וג״כ דרכו לומר קשר לפעמים כאשר יהיה אותה הקדמה אשר מנית הכרחיית שיסבור אותה כן עתה האומר מאמר ההיא המקשה ממנה ולבסוף היא בטלה ולכן יאמר רש״י קס״ד ויש לך לעיין מה צורך יש עתה אם היה אפשר לומר למאמר ההוא בזולתה ולהקשות ממנו או לאו ואם בטלה הרפה או לאו אמנם יאמר קס״ד כאשר לפי האמת אותה תנחה או אותה ההקדמה אשר על ה מייסד המקשה הקושיא אי אפשר להשאר כן ולהיות אמיתית כפי המסקנא אבל אם היא אפשר להיות כן אף על פי שהמתרץ ירחה אותה כמלת לפי רעתו לא יאמר קס״ד ושמור זה הכלל וגם כן מנהגו לפרש הענין תחילה ואח״כ יחזור לתקן הלשון ולישבו כפי הענין כמ״ש על בקנאו או כמו ניחם כלב דוק ותשכח עכ״ל:

אם תרצה לעסוק להבין ענין רש״י צא ולמ״ד מתמורתי אשר ביאר דברי רש״י על התורה ומבאר מה תיקן בכל מלה כן הוא רש״י בגמרא עוד פרת המזרחי לתרץ דברי תמש״ג׳ על רש״י כמו חרם״בן כן ראוי לעשות ברש״י בגמרא לתרץ ההשגות שהשיגו בעלי תוספות עליו ויועיל לזה לקרוא פי׳ הר״ן וספר המאור וספר מלחמות ה׳ חמעייני׳ בפלפול הלכה וביתר הפוסקי׳ ותמצא על הרוב כי דברי רש״י מבוארי׳ וישמע חכם ויוסיף לקח להיות חכם מבין מדעתו וה׳ אתו הלכה כמותו:

עתה אכתוב איזה כללים על לשונות רש״י תנהוגי׳ מהרי׳ קולון בתשובה פ״ו הקשה על מה שמצינו פרק יוחסין מלקין על החזקות וסוקלין ושורפין על החזקות אמא׳לא ערבינהו וליסא מלקין וסוקלין ושורפין על החזקות ותירץ משום דמלקין וסוקלין ושורפין לאו בחד גוונא מיירי דמלקות דלא חמיר כולי האי סגי בחזקה כל דהו אבל לדיני נפשות דתמיר בעינא חזקה שיש עמה מעשה מעיד עליה ונעזר הרב ז״ל עם מה שפרש״י שם וז״ל מלקין על החזקות על דבר שאנו מוחזקין בו ואפילו אין עדות בדבר סוקלין ושורפין כדמפרש ואזיל ומה חדש רש״י ז״ל יותר מהגמרא כ״ש שכבר פירש הוא ז״ל ענין החזקה אלא שכיון לומר דההיא דמלקין מיירי אפילו אין עדות כלל או מעשה מעיד עליו אבל סוקלין ושורפין אין אותה חזקה מועלת שם אלא כדמפרש בגמרא והיינו ריש מעשה מעיד כההיא דאמרינן בגמרא בסמוך בתינוק ותינוקת ואיש ואשה שגדלו בבית בחזקה שזו אשתו ואלו בניהם שאם בא תבן על האשה נסקל משום בא על אמו כו׳ הנה למדנו מדברי מהר״י קולון כלל א׳ בדברי רש״י ז״ל כשאומר כדמפרש ואזיל ועוד כתב בעל שארית יוסף ג׳ דרכים במה שקבל מרבותיו בכוונת רש״י ז״ל כשאומר כדמפרש ואזיל הא׳ שמרגיש רש״י שלא נתחרש דבר באותו ענין ולכן פירש שהאמורא ההוא או בעל הגמ׳ לא לחדש בא אלא הואיל והזכירו מפרש והולך דרך הרחבת פירוש לא דרך חידוש והיינו לשון מפרש הב׳ בתת הבדל כשאומר בגמרא מפרש לכשאומר כדמפרש ואזיל כי כשאומר מפרש בגמרא ר״ל שבעל הגמרא הוא שפי׳ הענין לא בעל האוקמתא אבל כשאומר כדמפרש ואזיל הוא לחפך הוא בעל האוקמתא בעצמו מפרש והולך וכל זה כאשר רש״י הרגיש קושיא אם הוא בעל האוקמתא או בעל הגמרא והוכרח לומר מי משניהם המדבר · הג׳ שרצה לומר שבעל אותה האוקמתא היה לו בדעתו מרת שאומר בסוף ולא נתחדש מחמת הקושיא שהקשה שבנגדו אלא שתסנגר קפץ להקשות ובעל האוקמתא מפרש והולך כוונתו הראשונה וגם זה מחמת קושיא כי מה עלה בדעת בעל האוקמתא ראשונה ולא ראה הקושיא העומדות נגדו עכ״ל:

עוד מצאתי בספר תנ״ל וז״ל כשאומר רש״י ופריך או ומשני נאמרו בו דרכים יש שאמרו שהוא והיינו ורצה לומר והשתא לפי שיטתי אתי שפיר הא דפריך בגמרא או הא דמשני ולכן הוכרחתי לפרש כן דאלו לפי׳ התוס׳ או לפי׳ שתוכל לפרש כסברא מבחוץ קשה ולא להפך שהוא והא לפרש״י והוי כאלו אמר ואף על גב דקשה לי הא דפריך או הא דמשני יש ליישבו כך וכך ויש שהוליכו השמה בשניהם והכל כפי טבע הסוגיא ועניניה ולדרך ראשון סיוע יש מפרק גיד הנשה דף צ״ט דאמרינן בגמרא רישא במאה וא׳ וסיפא במאה

ופריך

ופריך וכי יש לנו בו כדי לחמץ במאה ואחד אמאי לא בטיל ומשני דלס׳ שאור שאני דחמוצו קשה ופרש״י רישא במאה ואחד לבד האיסור וסיפא במאה לבד האיסור ופרכינן אי רישא במאה ואחד של היתר קאמר אמאי קתני יש בו כדי לחמץ אעפ״י שיש בו מאה ואחד אסור וכי איכא ריהיב טעמ׳ כולי האי ע״כ וכתבו התוספו׳ ונראה דמשו׳ האי פירכא דחק רש״י במאה ואחד של היתר מדפריך עלה כיון דמוקמת לה במאה וא׳ של היתר אמאי לא בטיל ואפשר לפי גילוי זה שלכן אמר רש״י ופרכינן כי הוא והיינו לפירושו :

מפני מורי שמעתי הבדל כשאומר רש״י ופריך ומשני לכשאומר ופרכינן וכשנינן כי כשאומר ופריך הוא מפני שיש שם קושיא או סתירה שגליה הייתי אומר שהקושיא הב׳ מבעל הגמרא היא ולא המקשה הראשון בא רש״י ואמר ופריך כלומר ודאי הוא הראשון וזה הדרך בעצמו כשאומר ומשני אבל כשאומר ופרכינן הוא להפך והוא שרצה לומר ופרכינן אנן ולא המקשה הראשון וכן כשאומ׳ ומשנינן :

כשאומר רש״י וא״ת או א׳ מתלשונות שהם לשון קושיא יש לעיין בו שהרי דרכו הכולל אינו אלא שהולך ומפרש ובפירושו נרע הקושי׳ שבא לתרץ וע״ד זה מפרש מורי הרב ר׳ יוסף פאיפצט״ק ז״ל גבי וחברון שבע שנים נבנתה אשר הקשה רש״י ז״ל אפשר שבנה חם את חברון לכנו כנען הקטן קודם שיבנה את צוען למצרים בנו הגדול אלא שהיתה מבונה בכל טוב על אחת משבעה בצוען ובא להודיעך שבחה של א״י והרגיש רש״י כי פה בא להשמיענו אם נבנתה קודם צוען מצרים לזאת אמר תקשה קושיא אחרת יותר חזקה והוא שא״א שנבנתה קודם ועם תירץ הקושיא הזאת תתרץ פה בא להשמיענו והוא שמגיר שבחה של א״י :

כשאומר רש״י דהא אשר יורה שבא לתת טעם לפירושו פי׳ מורי שנשמר מטעם אחד שהייתי אומר ולפי שאותו טעם רחוק בא רש״י ואמר כי לא מפני אותו טעם פירש מה שפירש אלא משום דהא וכו׳ ועו׳ פי׳ מורי כי כשאומר רש״י ה״ג ולא גרסינן ואינו נותן טעם ופעמי׳ נותן טעם ואומ׳ דהא וכו׳ מורי הר״ר יוסף פאסי ז״ל פי׳ כי כשאומר ולא גרסי׳ ואינו נותן טעם יש גרס׳ שלישית ואומ׳ רש״י שלא בא לשלול אותה גירסא דודאי אין לה מקום אבל בא לשלול הגירסא שמזכיר ואז התלמו׳ צריך שיחקור הגירסא הב׳ ודחייתה אבל כשרש״י נותן טעם לא בא לשלול גירס׳ שלישי׳ כי אם טעם אחר לפי שאם מאותו טעם גם הגירסא שגורס ראוי לדחות לזאת אמר ולא גרסי׳ דהא כו׳ ע״כ מצאתי בספר הנ״ל :

כלל תוספות כל דיבור תוספות מתחיל׳ צריך לקרות אותו מתחילת ועד סוף להבינו בהבנה קלה א״צ לחזור עליו ולהעמיק בו להבינו כולו בלב ובהסברה טובה ומתוקה כי לא דבר רק ואם רק הוא מכם ואח״כ לחזור ולעיין על הלשון ועל כל תיבה ותיבה אם אין בו חסר או יתיר או חלוף ולתקן הכל היטב ולהיותו שגור בפיו שאם ישאלנו אדם לא יגמגם :

חכמים הזהרו במאד לעיין במראה מקום ולחפש מקומות התלמוד שמביא׳ התוספו׳ כי עניי׳ במקום א׳ ועשירים במקום אחר ול׳ בינהך אל תשען ומי שאינו עושה כן הוא שוטה וגס רוח :

כל וא״ת וי״ל ה״פ אם תאמר בלבך להקשות כך אל תאמר כן כי יש לומר כך אבל כשאומרי׳ תימ״ה תיבה היא תמיהה קיימת על הרוב ועל צד המועט תמצא בתוספו׳ תימה וי״ל ואפשר שתאי׳ וי״ל יש לו איזה פירכא מצד אחר אעפ״י שהוא תירץ טוב לקושיא זו אבל הוא מופרך מצד אחר ודרך ראשי ישיבות בכמה פנים לפרש ענין תימה וי״ל וכל פילפול הוא טוב רק צריך ליזהר שיהיו הדברים הנאמרי׳ הן בנין הן סתירה כולם אמיתיי׳ וא״ת שהוא באמצע דיבור תוספו׳ ואינו מקוש׳ כמ״ש לפני זה אם תוכל לטרוח ולעיין היטב ולקשרו בדרך אמיתי מה טוב ומה יפה ואם לא נתן קישו׳ לא יעכב על כן הזהר שלא לקשרו בדברי רוח ולהרבו׳ הבלי׳ רק בתור׳ אמת חן חלקך :

כלל יצחק הוא רבינו הגדול הרי״ף ז״ל שהוא תלמוד הקצר והרוצה להעמיק בגמ׳ פי׳ תוספו׳ בכל יום צריך לקרות הרי״ף עם מפרשיו וגם ספר המאור ומלחמת ה׳ וגם תוספו׳ הרי״ף דהיינו הרא״ש והמרדכי אז תבין ההלכה ודעת קדושי׳ תמצ׳ להבין דברי רש״י ותוספו׳ שפעמים רש״י מאריך כדי להוציא מפי׳ אחר וכן החו׳ כותבי׳ לפעמים פי׳ כו׳ בלי שום קושיא כדי לשלול פי׳ אחר ואין ספק שהמצא תמצא כל ענייני הפירושי׳ בריף ומפרשיו ותוספותיו ומי שיוכל לעיין בכל יום פעם במיימון ומגיד משנה ובטור עם הב״י מענין ההלכה ימצא נפלאות ויתרצו לו כמה קושיות בהלכה גם יבין כמה דיקדוקי רש״י שאין להם ערך ושיעור הש״י יהיב חכמה לחכימין :

כלל כריתות אשרי עין ראתה ספרו שחיבר על כל התלמוד מענייני סוגיית התלמוד וכמה כללי׳ והוא משורש וכל הבאים אחריו וחברו ודברו בכללי התלמוד כולם ענפי׳ הם ממנו גם אנכי הקטן בקונטרסי חוה אין מדרש בלא חידו׳ יהי רצון מחלקו יהא בע״ה אמן ברוך ה׳ לעולם אמן ואמן :

מצאתי כתוב בדברי הרב ר׳ אליה מודילו כך היה המנהג בישיבת ספרד לעיין בכל שבועה ושבועה בשני ימי׳ שתי הלכות קדרות ולפלפל בהן בכל מה שאפשר כי ההלכה ארוכה אז אפשר לפלפל כפי הצורך ובשאר הימים היו לומדים בקיאות ובדרך הזה הפילפול והבקיאות היה עולה בידם ועצה טובה היא לתלמידי׳ לעשות הלכה קצרה בשני ימי׳ בשבוע להבנם בעומס הפלפול לפי שהפלפול צריך ילמוד כי לא כתוב בספרי׳ אבל הבקיאו׳ א״כ ילמוד והדרך שהיה למורי הרב ר׳ יצחק דיליא״ון ז״ל שביום שני וביום חמישי היה לומד פלפול בהלכות קצרות בפרק אחד ממסכתות אחרות והרביעה הכת ארי׳ היה לומד הלכה בכל יום הלכה ארוכה ומפלפל בה קצת פלפול והיה לומד רש״י כולו ע״ד הפשט בלא דרך עמידה ופלפול והדרך הזה יש בו תועלת גדול לפלפל ולבקיאות עכ״ל ה׳ ירלנו בתורתו נפלאות :

פרק

עשרה הילולים בעזרת עילת כל העילת של העלולים

הקצר קצרה ידי בעזרת הש״י מספרי הקודש המיוסדים על תוכחת מוסר מור׳ חטאים בדרך וכללתי רוב דבריהם באלו האחרונות עם תוספות ורוב מניין ורוב בניין הם דברי קדוש מדבר הרב החסיד בעל חובת הלבבות ע״כ סדרתי אחר סדר שעריו זה השער לי״י צדיקים יבאו בו ומי האיש החפץ חיים הנצחיים יקרא בלב ולשון שער א׳ מידי יום ביומו ויחזור חלילה עד עולם ואז יזכה לעולם שכולו ארוך כי זכירה מביא לידי מעשה · ונרכך י״י אלקיך בכל אשר תעשה :

שער היחוד יי׳ אלקינו יי׳ אחד

יחוד השם בלב ולשון וידיעה · ידיעה מופתית נוסף על הקבלה מפי הנבואה · המליכוהו למעלה ולמטה בכל הבריאה בכונה ומחשבה חוץ כל ימצא ובכל יראת · יסוד היחוד רומז ליחוד העשר ספירות · בהם ישוטטו המחשבות הטהורות והאיש ההמוני אשר לא ידע ולא ראה מימיו מאורות על כל פנים עקרי הדת במנין אחד בכוונתו יהיו שמורות ·

נמצא שמע ישראל יי׳ מחוייב המציאות היה הוה ויהיה :

אחדות אחד יחיד ומיוחד האחד האמיתי אין לאחדותו דמות ודמיה ·

הרחקת הגשמית אינו גוף ולא כח בשום גוף וגויה ·

קדמון ונצחי ראשון ואחרון לכל הויה ·

להתפלל לו לבדו שומע תפלה עדיו יבואו כל בשר לעבדו ולא לזולתו אף להש׳ מלאכי עליון מליצים בתפלתו ·

השגחה כי הוא אלקינו משגיח בנו אינו מונע השפעתו ·

נבואה ולא זו אלא אף משפיע לישרי לב נבואתו ·

נבואת משה עבד ה׳ משה איש האלקים לא קם כמוהו ולא יקום ·

תורה מן השמים תורת אמת מפי הגבורה הנחילהו מן השמים להארקים · משפטים טובים וישרים ועדות וחקים הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים ·

לא תשתנה עדי עד לא יחליף האל ולא ימיר דתו · כי הוא אמת ותורתו אשר נתן לעם מרעיתו ·

לא תוסיף ולא תגרע חלק ה׳ עמו יעקב חבל נחלתו ·

שכר ועונש ידו״ד שמו נאמן לשלם שכר לצדיק כצדקתו וליתן לרשע רע כרשעתו ·

משיח וימהר ויחיש משיח צדקנו בעתו · ואז ידין דין אמת לאמיתו ·

תחיית המתים יחיה המתים ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וידון אותם ביחד האל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד · ועל האומות תפיל אימתה ופחד · ביום ההוא יהיה יי׳ אחד ושמו אחד כשכמ״לו

הסכת ושמע לקרו׳ שמע ככל חקותיו להפריד בין הדבקים ולהקדק באותיותיו באימה וביראה ורתת וזיעה ותזכור בו בכל נפלאותיו ותזהר בק״ש דשחרית וערבית לקרא בעונתיו הבט נא השמימה וספר את הככבים אם הגיע הלילה או תקרא ק״ש ביחידי ותגמור את כולה וגם בשבתות וי״א שמאחרין בצבור תקרא כל ק״ש קודם אתה הוא לאחר השחר עלה ואל תסמוך בשני הזמנים דק״ש הללו כשקורין בני הקהילה ועתה ישראל מה יי׳ אלהיך שואל · בשעת קבלת עול מלכות שמים למסור נפשך עבור קדושת השם והשב ורצה והואל בנרמז בתיבת שמע אחד ר״ת אש וס״ת מישאל עזריה חנניה דניאל · ואז תהיה נחשב לקרבן כיצחק בעקידתו ואשר הביא תמורתו איל ובתנאי שלא תהיה פגום בשעת הקרבת עצמך בשום דופי ושמצת כי מום בו לא ירצה אך כל הכתוב בספר תורת כן המצא ימצא · ואז חן בעיני ה׳ ותמצא :

הג״הה

וענין מסירת הנפש הוא כך יהרהר כנער המיתות האכזריות ויעשה עצמו לסבול הצער הגדול שבעולם ויעשה לעצמו טבע כן כי הכתוב הוא טבע דמוני לומר יחשוב כאלו הוא סורק אותו וכולו לו והוא מתגבר וסובל ככה יחשוב בכל יום יהרהר כאלו הרבים נער הוא או סקילה ומתגבר בסבול קדושת שמו · ואפשר שזה רמז ר׳ עקיבא בע״ש כל ימי הייתי מצטער על זה ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו כלומר כל ימי הייתי עושה הרגל לטבעי על זה כאלו הייתי סובל הצער וכדי להגביר עליו ואיך לא אקיימנו עתה כי נעשה טבעי אצלי ועל זה רמזו הפסוק גם כן כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה · הנה כל יום ויום אנחנו מוסרים נופינו למיתה לסבול צער המיתה המסורה ממילא לאחר זמן כשיבא הדבר לידי מעשה אזי הוא נקל בעינינו ולא נחשבנו רק כצאן לטבחה כי כבר הורגל בזה ונעשה טבע אצלינו וז״ש רבי עקיבא מתי יבא לידי ואקיימנו הרצה לנו בתלמות לכונו דין אחד כענין מסירת נפשו והוא זה שלא יחשוב אדם אחר שהו״כן יגוה רבה מיתות קידוש השם אהדר אחר אחר ענו׳ג כדרך שמסדרין אחר כל מיתות ולאדי את עניו לידי כך דהיינו לאספל · כגרועה ללגים ירוק עליהם וכיוצא בזה בזיון כדי שיתפתהו וישרפיהו או אם יוכל להמלט יאמר לא ימלט כדי לקדש השם העושה

שעושה כן הוא יתחייב בנפשו רק שמונה היא אם בעל כרחו בא עליו דבר זה או יקדש את השם יתרב ואל יעבור וזהו שדייק רבי עקיבא מתי יבא לידי בלומר לא שאני אביא עצמי לדבר זה רק יבא לידי וכזה מתורץ למה לא הוזכר בתורה בהדיא הקידוש השם שעשה אברהם אבינו באור כשדים כי ע"ש אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים וזה אינו אלא רמז בעלמא · והא ראיה דרבה מפרשים פי' על פי פשוטו בענין אחר וקידוש השם של חנניה מישאל ועזריה ודניאל הוזכר בהדיא אלא הש"י לא כתב של אברהם כדי שלא ילמדו הדורות · מיתוכו כי הוא היה מביא את עצמו לידי דבר זה דהיינו שעבר לגוי תרח · וזהו אסור לדורות לעשות כן · אבל דניאל חנניה מ"ע שהדבר בא להם והוצרכו לקדש השם נכתב כדי שילמדו הדורות מהם וכן יעשו · וא"ת מאחר שיעשה אברהם אסור איך עשה אברהם אבינו ע"ה ואיסור ויל הוראה שעה שאני · שהוצרך לעשות כן כדי להודיע ולפרסם האמונה האמיתית בעולם שאותו הזמן עדיין לא היה נודעת ומפורסמת :

זה לשון הפרדס שער א' פ"ט כפסוק שמע ישראל כלול מציאות האל והיינו ידו"ד · עוד באיותו משגיח ווהו אלקינו ואפילו השגחה פרטיית והו פירוש אלקינו כי אם היות מציאותו מחוייב מצד העולם כולו והוא היה הוה ויהיה וסהוה כל חויות שזהו פי' שם בן ד' בכתיבתו ואם היותו רבון כל העולמים עליונים ותחתונים שזהו פי' קריאתו בארנות · ומזה הוכרח היות השגחתו כוללת בכל העולם · עם כל זה אלקינו פירוש משגיח בפרטית בנו וי' אחד סבריה האחדות כו' עכ"ל · ע"כ סדרתי בתיבת שם ה' הראשון שהוא נמצא · ובתיבת אחד אחרות והרחקות הגשמיות שכל גשם אינו אחד האמת · ושהוא קדמון ונצחי נרמז בשם הויה שהוא מהווה לכל ויהיה אחר כל ובשם אלקינו סדרתי ההשגחה · וש"כ ראוי לו לבדו להתפלל כי הוא המשגיח ברוך הוא · ומגדולת ההשגחה הירה הנבואה ובפרט בנבואת מרע"ה איש אלקים אשר נתן תורת אמת על ידו בסרת הגבורה סרת אלקים כמ"ש וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר והיא נצחיית ובשם ידו"ד השני סרת שכר ועונש אני יי' נאמן לשלם כמו שפי' רש"י ריש פ' וארא ובעת גאולת משיח ותחיית המתים יתגלה העונש והשכר וק"ל :

חכמה דעה ובינה · בשער הבחינה

בחון בחכמת בריאת הבורא יתעלה שאו עיניכם וראו מי ברא אלה · השתלשלות הנעלמות ומדרינות כסא הכבוד ושרפים וחיות ואופנים וצבא השמים ויסודות ודומם וצומח וחי חי יודו סלה · התבונן בסימני החכמה הנראה במין האדם המדבר אשר בלשונו סלרת עולרת על כולה · בין תבין בכללות העולם עם משקל ושעור דבר שמנולא ישתנה הארץ באמצע ושם הזהב וכל המתכות והמים סמובים לה והאויר סמוכים להם והאש למעלה מכולם נתונה זה הים הגדול ואם יהמו גליו ויסתערו רוחותיו לא יעבור את גבולו אחת סהנה · התבונן בארץ אשר היא תוסר מת ובהנשם התנועה ופלאי פלאות ססורות סגולת עשבים וצמחים משונים ופירות יוצאים סמנה · ן שכיל בבהמות וחיות ועופות ושרצים ודגים למיניהם במהותיהם ואיכות ומלחמותיהם ומזונותיהם · נתבונן בחכמות ובמלאכות ובפעולות אשר הכין השם יתברך לאדם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם · נבין ביצירת האדם ברחם אמו ובלידתו והרכבתו וחיבור גופו וכחות נפשו ואור השכל ופורפו ועניני בני אדם במותם ובחייהם · הכל יפה בעתו קיה וחום ונו' והצורך ביותר מזוסן ביותר אויר סמים סים ממזון כו' את כל אשר עשה ויעשה הנה טוב מאור אף שלפעמים דבר סה נראה רע נגר בני אדם לעיניהם ן פשי תהלך בהשכילי כי רבו מעשיך יי' כולם בחכמה עשית כי אראה שמיך מעשי אצבעותיך · סי יגיע להשיג אחד מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות גודל פעלות ורום הסתר מעשיך וכ"ש גודל יצירתיך · ומי יחשוב לדעת א' מאלפי אלפים ורבוא רבבות סתרי סודות צפונות בבריאותיך כל שכן וק"ו להשיג קצת מן הקצת סחלק של אלף אלפי אלפים ורבי רבבות מנאצליך שאדון יחיד ואין שני סתיחד בהם והם כאחרותיך :

גבוהים מעל גבוהים הבאים בשער עבודת אלהים

לעבוד עבודת הקודש · עבוד יי' להיות נכנע לפניו לרוץ לעבודתו ולמצותו בכל אשר צוהו ונדר העבודה לו ית' הכניע על כל הטובה מיצירתו עד עת הכנה שבלו בחסרו הגדול בלתי טובה אשר קרמוהו · ואם החיוב מעבורה לבן אדם המטיב אף שההטבה במקרה ק"ו לשכינה אשר היטב מיטב גמל לו וגמלהו · עבדו את ה' בשמחה בהתבונן בחסדיו הגדולים מאשפירת הריסנו וקרבנו לעבודתו ותורתו כי חפץ חסד הוא לבני ישראל עבדים אמר יי' אלקינו · ברוך הוא שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו בחר בנו מכל העמים אהב אותנו ורצה בנו ורוממנו מכל לשון וקדשנו ושמו הגדול והקדוש קרא עלינו ועבדתם את ה' אלקיכם בשמחה ובלב טוב כשנזכיר חסדי יי' כעל טוב אשר גמלנו · את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד עבודת עבד הנאמן · ביום ובלילה בכל עת ובכל שעה ובכל רגע וזמן · במעשה בדיבור ובמחשבה במטמון הלב ובנצפן · בהתעוררות בפרוטגמא חדשה בהתלהבות הלב ולא כמתנמנם רק גיבור כארי להיות חפץ במצותיו לשמן · אף בלא פעלך עולה בהשמר מצות ל"ת תחיה נפשך חשקה לומר אפשי וסה אעשה כי גזר עלי אבי שבשמים · כי רחמנא לבא בעי וכל לבבות דורש יי' ועבדת את יי' אלהיך בכל לבבך ונוכח פני אדוני שפכי לבך כמים · במצות אנשים מלומדה מבלי לב נכין הרחק תרחיקו וסדותם מחוץ אלפים · כל ציווי וכל אזהרה יהיה בעיניך כאילו נצטוית ותסקרוב אך יום או יומים :

דרך צדיקים עבדו ה' להוסיף בהכנעה ועבודה בכל אשר יוסיף להם הבורא טובה והראייה סמעשר מי שנתן לו אלקים עשר יפרוש א' ולמי מאה יפרוש עשר ואם ט' ותצי ענש יענש וזה ספריש א' שכרו מרובה · ומי שאין לו בן בטלה מטנו חובת מילה ומהפסח חובת החג ומהחולה ב"ם מבלתי יכולת כל המצוה ועל היכולים חובה · לפיכך אנחנו חייבים להתבונן בטובה הכוללת ובטובת אומתינו הפרטית ובטובת משפחה פרטית ובטובת איש פרטי שנודיע לו אהבה יתיר וחיבה · דרך המלך נלך לא נטה ימין ושמאל והיינו לו לעבדים · להללו ליי' כי טוב כל"ח ולא לבד אנחנו מודים כמ"ש יעקב אבינו ע"ה קטנתי מכל החסדים · ואת ועוד אחרת אשרי ארם שפחד בצאת מפי עליון טובה שלא יהיה בדרך שתירגם התרגום ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו נוחלים עולם הזה והעולם הבא אוברין ועבדת חנם שלא ע"ם לקבל פרס ולא מיראת עונש את הטוב ואת הרע תקבל הן גילת הן רערה · הבורא שבראך חושב עליך ויודע בטוב לך ע"כ בכל מידה ומדה שמודד לך הוי מודה · קבל יסורין באהבה ובשמחה ותוסיף ותרבה על עבודת הקדש מידי העבודה · אחר ראה לתמיד מוכה לרגלו א"ל אני חס עליך על המכה אשר ברגליך א"ל אני מחזיק טובה ליוצרי שלא נתנה בעיני ונותן תודה · והלכת בדרכיו בכל דרכיך דעהו ולא יהיה לך שום תנועה כי אם לכבודו · לא ראיה ולא שמיעה ולא הליכה ולא עמידה ולא ישיבה ולא מחשבה ולא מעשה ולא רמיזה כ"א לעבדו · לא תרצה כ"א ברצונו ולא תבקש כ"א בקשת חפצו לא תשמח כ"א בעבודתו ולא תמצא קורת רוח מבלעדו · כללו של דבר לא תניע רגל ויד ותנועת עפעף ותפתח פה ותחשוב מחשבות בלתי ליי' לבדו · נפשי שתי לעפר והכנע לפני

ית׳ והשפילי במלבושיך ובמרותיך ופחד תמיד אולי מקצר אתה בעבודתו ויהיה לך לזכרון פשעיך ועוניך וחטאתיך ירבו בעיניך טוב ויסעט אצלן טרחך לנגד מה שראוי לו ויכווז מעשך בצר מה שאתחייב ותתבונן בגדולתו ית׳ ותירה בקטנותיך תמיד תשווה אותו לנגד עיניך ואל תסרה את ארונך והיא רואה אותך כ׳ ברכי את יי׳ והללי ושבחי אותו תמיד ביום ובלילה בפיך ובלבבך ובסתר ונגלה לו תמיד לרצותך ולכתבך בספר סליחה ומחילה תתפלל תמיד לפניו שיתן כלבך להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות את התורה כולה:

יען וכיון כי התפלה היא עבודה שבלב נתעורר באיזה ענין דרך שער שמים היא העולה ראשית דבר קודם שתתפלל תחשוב מה אני דל ונבזה כלי מלא בושה וכלימה בא לבקש מלך מלכי המלכים הקב״ה הלא יראו ויבהלו מפניו בני מעלה אם לא ברוב חסדיו שהוא מתנהג עם בריותיו שאינו מואס בתפלת צבור סלחיות לשוע תפילה אל יקדים לשונך ללבך קודם שיצא הדבור מפיך חשוב פירש ביאורו וכשתזכיר השם תתמלא רתת ורעדה וחלחלה:

ישמע חכם ויוסיף לקח בכוונות סודות הפנימיות כי מהם נעשה עטרת לראש יי׳ צבאות חחסידים ואנשי מעשה היו מתבודדים ומכוונים בתפילתם והיו מגיעים להתפשטות הגשמיות והתגברות השכליות קרוב למעלות הנבואות וכל היוצא מפיך יהיה בשפה ברורה כי ח״ו באות א׳ תוכל להחריב את העולם ע״כ ראה שלא תבוא לידי טעות ודקדק בכל תיבה ותיבה ונענע שפתיך להרגיש הדיבור שלא תטעה כאילו אתה מונה מעות:

ממקומו יפן ברחמים ויחון לבאים בשער הבטחון

אשרי הגבר אשר שם יי׳ מבטחו ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו וסן ה׳ יסור סיבת הבטחון כי יוצר הכל רחום מרחם על בריותיו ויודע צרכיהם המרובים ומשגיח תמיד על העולם כולו בטובו הבוטח הוא בהשקט ומנוחה מדאגות עולמיות ואף על הרע המגיע לו נכון לבו ביי׳ ובטוח שהוא לטובתו ומחשב אל בא יבא הבלתי בוטח הטרוד נעלם ממנו כי לא יגרעו ולא יוסף מגזירת הבורא בכמותו ואיכותו וזמנו ומקומו אין מרבה למה שנגזר במיעוטו ולא ממעט מה שנגזר ברובו:

אם כן למה זה לוקח מה שנגזר לו הבורא על פנים מגונים ורעים ולו חפץ סיבה ראויה היתה תורתו מתקיימת והנגזר משבר שכיר לא יהיה נכבש ועתה שבחר בדרך רע לא ישליטמו האלקים עליו ואפשר שיקבצנו לבעל אשתו ולגדול שבשונאיו יכין רשע וצדיק ילבש דרך הישר יבח׳ ביי׳ ויפה ת״ת עם דרך ארץ ויבחר במלאכה לפי כחו ואל המלאכה אשר מוצא היום נוכף אליה יבטח ביי׳ כי היא חטובה מאתו ית׳ באמצעית לחם לאכול ובגד ללבוש ויחשוב האמצעית שעל ידיהם מוצא מזון או רופא לרפואתו הם שלוחינו מאתו ית׳ זמה יחנוף עוד ובכה יחשב שהוא ממציא לאחר ולא יתנאה ולא יכלום ולא יבוש:

ברוך הגבר אשר יבטח ביי׳ והיה יי׳ מבטחו ודורשי יי׳ לא יחסרו כל טוב ובוטח ביי׳ חסד יסובבנו ובתנאי שתהיה מחשבתו פנויה וחזקה לקיים מה שחייבו הבורא כי מה תקות חנף וכמ״ש עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו הבוטח יבטח בענייני גופו והונו וטורפו ועסק אשתו בניו ושלומם וטובתם כי הכל ממנו אל תבטח במעשיך הטובים בעל תשובה ובעל תורה וכל הבא לטהר יבטח שהקב״ה יסייענו:

ברוך יי׳ יום יום הכיני צידה ולא תאמר מה נאכל למחר בעל משכנות שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו בטחו ביי׳ כי לא בן אדם הוא להיו טובתו נפסק הוא נצחי ולא ינוצח ורחבוס בעשרו הוא יפול כי בחצי ימיו יעזבנו ואם יבטח על חכמתו ותחבולותיו וכח גופו והשתדלותו יגיע לריק תתעף עיניך בו ואיננו בטח ביי׳ ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה במשא ומתן כי הוא לאדם תחיל׳ דינו:

ישר יחזו פניך צדק צדק תרדוף הן שלך צדק ולאו שלך צדק ואל תהי במחוסר אמנ׳ ובי תמכר ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך כל תונה מידה טובה לחיות ותרן בממון בסקעת נגד חבירו לפנים משורת הדין לבלתי יצא לריב מהר לקלותו בבי דינא בכלל נאמנות הפקדונות הוא שאין לאדם להשתמש בממונו אלא ההכרחיות כי הממון פקדון אצלינו מאתו ית׳ ואין לנו רשות להשתמש בו יותר מכדי הצורך אלא לצדקה וחסד וחנינה:

ידיך פתוח תפתח לחוצאות ת״ח ולעניי׳ וליתן ולחזור וליתן בכל יום ויום בסבר פנים יפות די מחסורו אשר יחסר לו להאכיל רעבים ולהשקות צמאים ולהלביש ערומים ולהכניס כלות עניות לחופה ולהלוות לעני בשעת דחקו הכנסת אורחים ופדיון שבוים מצוה רבה על כולו עשר תעשר מן הבא בידך הן כסף או שוה כסף פעם ראשון מהקרן ואח״כ מן הריוח ותתעשר ויברכך ה׳ בגללו וזכרת כי יי׳ עשה לך את החיל הזה ואתה שלוחו לחוציא לעניים ולאוהביו תן לו משלו ית׳ שאתה ושלך שלו:

נשמע ונעשה שער יחוד המעשה

מי לוי הלא זה הבלתי חונף המייחד לו לבדו מעשיו מבלתי פנות לראיית בני אדם שיכבדוהו וישבחוהו או לאיזה סיבות מהסבו׳ הנסתרות ליי׳ אלהינו חוקר לב בוחן כליות עיניו פקוחות על דרכי בני אדם חנף יחנף כל לבבות דורש יי׳ וכל יצר מחשבו׳ החנף דומה לעובד הצלמים כי עובד את יצרו שהוא אל זר ונגרע מערכו כי העובד צלמים כפרנתו מפורסם והחנף נסתר ומזה רבים מכאובות גם עובד הצלמים עובד מי שאינו מסרה את האלהים והמתחניף עובד הנברא ואינו נברא גם עובד הצלמים אינו עובד אל״א לדבר אחר והחנף אין תכלית לנעבדיו לאלפים ולרבבות:

מי מקדושים יפנה לפני יי׳ תמיד ילחם מלחמת יי׳ עם אל זר השונא הגדול היצר המלך המושל בגראך ומתרך והוא אורב לך יום ולילה כמאטר החסיד בפגוע באנשים שבים ממלחמה חזקה ושללה שלל א״ל שבתם מהמלחמה קטנה שוללים שלל התעהדו למלחמה גדולה ואם תתן לו מקום פעם א׳ לא ירף ממך עד השמרך מעה״ז ומעה״ב ויעשך כלה ואף תנצחה פעם ומאה פעמים יארב לך כל ימיך ע״כ אל תאמין בעצמך עד יום מותך וצא הלחם בו תמיד ותעשה המלחמה בתחבולה:

וזה לך הטמא מתחילה בא עליך לספק בענין השארות הנפש לאמור אכול ושתה כי מחר נמות ויכרב לך הנמול והעונש בראיות כוזבות וגם הידוש העולם ויפתיך ויפה לך נצחיותו וקדמות ואם תתייעץ עם שכלך ירחק ממך זה הרעת מדבריתו בראים ובראיות גדולות ועצומות וכאשר יתייאש מזה יספק בתורה שבע״פ ושוב לשכלך ויראך כמה כתובים כי יפלא ונומר לא תסור ונו׳ וכי התורה שבכתב ושבע״פ כולם מתאימות:

ותחסרהו גם מזה אז ישתדל לצודך במצודה החונף ויאמר כמה אני משמח על אמונתך ורוח המקום נוחה ממך תשתדל שתהיה רצוי גם לבריות כמ״ש ז״ל כל שרוח הבריות נוחה כו׳ ותהיה אהוב גם למטה תשיבנו מה יועיל לי ריצוי חלש כמוני או איך נוכל לרצות בני דורי ואין ביכולתי לרצות בני ביתי וראייתך מרז״ל אינו כדברך להשתדל הרצון אלא הוא ע״ד ברצות יי׳ דרכי איש וגומר אות היא אם הבריות משבחים מדותיך שהמקום אוהבך וליי׳ ברוך אתה ואין לאדם

לחשתדל

להשתדל שישבחוהו ואם ישבחוהו יאמר להם או ליצר מה יועיל על הקטנה שבטובות השם עלי מאלף אלפי ורבואי רבבות אשר גמלנו מעת הוציאני לגרר הויה עד עתה ועם כלל מין הארם איך הטיב הש״י ורירהו על כל כמ״ש צונה ואלפים וגוסר הכל תחת רגליו שרהו:

רע יאמר כשיתיאש מפיתוי זה פרחת בעבורת הש״י אל תסתיר מעשיך מבני אדם שים נגד פניהם למען ילמדו והיה מזכרה וגם יקויים בך מקרא ועשית לך שם כשם הגדולים ונתתי להם וגומר שם טוב מבנות ומבנים השיב השיב לו כי הרבר רהזה יביאנו אל החונף והפסר מ״ם וכוונת הפסוקים בשם הוא לענין עושר וגדולה כי מה יועלני השם כידיעתי קיצורי ואף אם יצא שמי בכל העולם תצא רוחו ישוב לאדמתו ונגוסר ואומר אין זכרון לראשונים׃ חסיר אחר אמר לחבירו הנשתוית א״ל באיזה ענין א״ל נשתווה בעריכך השבח והגנות א״ל לא א״ל א״כ אין מעשיך הנינים גם גרולת הש״י מסעט סגמול עה״ב חסיר א׳ בא לסוחר לקנות חפץ א״ל שבינו לתת לו כיהוא מאנשי היראה והתורה א״ל החסיר איני צריך לויתורך לא באתי לקנו׳ בתורתי כי אם ברדכמונים:

רשת הכין ללכדך אחר כשיתיאש מזה וישתדל להטריחך בטרדת עה״ז ועסקיו בעת תפילתך ותורתך לומר בעת ההיא שאת פני מעסקים הוי חושב מחשבות׃ ואם אתה מאנשי החכמה יטרידך בשאלה והשובה קושיא ופירוק ופיסקא רינים בין דם לדם בין דין לדין דברי ריבות ולפעמים נתקיים ויפתוהו בפיהם ובלשונם יכזבו בפיו ושפתיו בברוני ולבו רחוק ממני כי בעת בקשת הסליחה והכפרה חושב להמרותו לאשם ברבות הולדות ואבות׃ תשים על לבך איך אתנהג עם הבורא מה שאינו מתנהג עם הנבראים בעת צרכו אליהם לחיות יודעים לבו פונה מהם וי״י הוא יודע ובוחן לבות:

יצרך הרע כשיתיאש מפיתוי הזה ישתדל לפתיתך בהנחת השתוף לומר הסתר מעשיך מפני בני אדם ועשה נגרם להיפוך למען לא יכבדוך ויורוך כולם קצר תפילתך ברבים ומנעי מלהוכיחם וללמדם ותלך לפעמים בחקותיהם אכול ושותה ורברים בטלים למען לא יראו בך אות מאותות העבורה ויתא ירא שמים בסתר לעולם תקחה את שניהו בכיל לא בחרתי מאהבת הכבור כ״א למען אעשה לשם שמים ואיך אמנע מיראת שמו ואם יכבדוני לא יזיק למעשה העבורה מאחר שלא כוונתי לזה לא בנגלה ולא בנעלם ובחון נפשך שאם היית מתיהר היית עושה המעשה ההוא על הענין ההוא ואם יתכבר לך זה מעשך שלם׃

יארב לך במסתרים להגדיל הנאות העבירה ולהכביר העבודה ויזכירך בחולשת הצום וניעור בלילה והשכמה ויטרידך בדאגת צרכי עולם המרובים׃ ואם באלה לא תשמע לו אז חוזר תחתיך בדרך יראת שמים להחטיאך ובאלף בחינות שונות להמתיק הדבר לשם שמים דרכיו ועצותיו נראים כאוהבים ובהתבונן יראה היותם כאויבים גם מראה לך כמה כתובים ומרחז״ל לרמותך דרך משל עת לעשות לה׳ וגומר כל מה שבכחך לעשות לספר לה״ר על בעלי מחלוקת בני חבוק ואכול די לך במה שאסרה תורה טובה מלאכה וכו׳ גדול עבירה לשמה וכו׳ ואלף כיוצא בהם ואינו מבונן האמרת מביאורם רק הכזבים׃ איעצך ויהא אלהים עמך נקוט האי כללא בידך תרגל עצמך מגרול ועד קטן לא תעשה שום מעשה ודבור ומחשבה ורמיזה קרא נא מתחילה לשכלך היצר טוב והתבונן עמו מהות ודקות הענין ואז תלך בדרך טובים:

בל יהא לך מניעה משער הכניעה

מאוד מאוד הוי שפל רוח לסייג מילתא הזכר בפ׳ מא״ד ר״ת אברהם משה דוד אברהם אמר ואנכי עפר ואפר משה אמר ואנחנו מה דוד אמר ואנכי תולעת ולא איש וגומר מאד חשני ר״ת אפר דם מרה לעולם יהא אדם עניו גבורת בעיניו צנועה רבת רוח נשברה נרכה רך לבב נכת רוח תכור יזכור תמיד בבאירו בורו בראו ולא יבא לידי עבירה יכנע לבבו הערל בקראו בתורה ובנביאים ובדברי חכמים מגודל חיוב העבורה ויתבונן בקיצורו והליכתו בקרי ובפרי נגד הבורא וכי ירבה לו עושר וכבוד ובנים יהיה בכובד ראש ובנפשא חוברת ההוראה ויתן אל לבו אולי הוא לנקסה לשלם לו מעט זכיותיו להאבירו מעה״ב ומשם ויהה יירה:

מושל ברוחו טוב להיות מעביר על מרותיו סבלן אחר היכולת ויודה ליי׳ כשמספרים בגנותו על אשר גלה עליו מעט מחרב׳ יי׳ אמר לו קלל ליסרו ולהוכיחו כדי שישוב אליו וכשישבחוהו יכנע מאור וישים אל לבו מעונותיו וחטאיו הידועים לבורא וכסה אותם והם עלות עליו ויאמר למשפחה אחי רילי מקיצורי ואל תקבין עלי עין שבח שאין כי כי פשעי אני ארע עניין יצרי ומעלליך הנעלב מוחל שכר מ״ט מהעולם חסיר א׳ הוגד לו מחבירו אשר דבר עליו רעה ושלח לי כלי מלא טזמרת הארץ חלף המנחה שקבל מזכיותיו מנך ויישר פעליו:

הלא הוא אביך קנך עשך ויכוננך הכל יכול אלקי העולם דבר ממנו לא נעלם סובל ומעלים עין מסוררים מלך עולם שמעולם לא חטא אדם נגדו שלא יחיה הוא ית׳ באותם רגע ממש שופע שפע קיומו ותנועות איבריו ואות הכח מוציא בחטא ומהראוי שהקב״ה ימנע ממנו הכח לאמר חטא בשלך ולא בשלי וסובל העלבון מהמורים:

בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב״ה שם אתה מוצא ענוותנותו שוכן את דכא ונאזר ומאשפות אביון מרים ומה אתה בן ארם בושה סרוחה ריסה נפשך כעפר לכל תהיה כי עפר אתה ואל עפר תשוב ואיך ראשך תרום:

הכניעה היא אחר רוממות הנפש במידות העליונות והתעצמות׃ ועכ״ז נכנעת נגד הבורא הולל אדין ארתבל כי יזכיר ביכולתו מכיר גודל עוצם כבורו ורוממות גבורתו ומה אנו ומה חיינו עד כי הכל הבל לזכרון לפניו תמיד לכלך עונותיו והמות רורף אחריו בפתע פתאום וירם תולעים ויבאש עליו תאבל והמיתה קשה מכל מה שלפניה וקלה מכל מה שלאחריה אוי לנו מיום דינא כי נפש הוא חובל:

רב טוב הצפון במידות ההכנעה שומח בחלקו אוכל מה שיזרמן לו לובש מה שנמצא ישן באשר ימצא אינו מתכבר בקלון חבירו ולה״ר וליצנות וקנאה ומחלוקת ותאוה וכבוד רורף עד החכמה מאותות הכניעה הלשון חרכה קול הנמוך אינו מרים את עיניו בנשאו ומתנו במאכלו במלבושו בהילוכו מקבל כל ארם בסבר פנים יפות ורן את הכל לכף זכות עניו בעת הכעס והמחילה אחר יכולת הנקמה מעט שיחה מעט שחוק ביישן אינו מעיד לא יכזב ולא ישקר לא ישבע אפילו באמת לא ישב בסוד משחקים ועם יושבי קרנות רק מתבודד את האלקים צפון לפני יי׳ וכל כבורו פנימה כשיפגעהו מקרה במסון בבנים וביסורין יגבר השכל על החרדה וירצה בגזירותיו ויצדיק במשפטיו ומשמע ומשא ורומה:

רם יי׳ ושפל יראה כי הוא ית׳ שוכן דכא וארז״ל כל אדם שיש בו גסות רוח כאלו עובר ע״ז וכאלו כופר בעיקר ובן הכועס כאלו עובר ע״ז ומסלק השכינה׳ הנכנע הולך בדרכי יי׳ ודבק בו מחו רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד וגומר מבקר חולים קובר מתים וכיוצא בזה כמה שאפשר לרבק במירותיו ית׳ ואז נתקדש בקדושה עליונה אהוב אוהב את הבריות טוב ומטיב לכל נכנע אף בפני אנשי ביתו ואין מטיל אימה יתירה מוחל על כבורו ומכבר את

עשרה הילולים

אשתו יותר מגופו ושלום בינו ובינה ההוא חסירא כל איפת רחוה סליק לפוריא הוה אומר שרי ליה מארי לכל מאן דמצער לי ומצערנא׃

רוח חכמה ובינה רוח עצת להיות מושרש בהתכנעה יקיים יי׳ שויתי לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורת ובמעלות הצדיק׳ ואשר בתורת יי׳ הילך ׳כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו ׳ כישיבתו ותנועותיו ועסקיו לפני מלך גדול ולא רבורו והרחבה פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו ׳ כדבורו במושב המלך כ״ש כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב״ה אשר מלא כל הארץ כבודו עומד עליו ורואה במעשיו כמ״ש אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם יי׳ מיד יגיע אליו היראה והתכנעה ופחד הש״י ובושתו וחטאתו במצולת ים ישלך גם בשבתו בביתו ובשכבו על משכבו ירע לפני מי הוא שוכב ומיד שיעור יקום בזריזות לעבודתו ית׳ והלוך ילך׳

רוח קנאה יעבור עליך קנאת יי׳ צבאות להכניע זדים ויעשה רשע עשות משפט שלא ליכנע בכח שנוגע כבורא ית׳ ובעבירתו כי חלק גבוה מי יתיר רק חוק ואמץ ׳ל תירא ואל תחת ינבה לבך בדרכי יי׳ להיות חוסר ומתאוה מעלות החסידים הקדושים ותקנא קנאת סופרים ותתבונן בקיצורך למצוא חשבון אחת לאחת ואף אם תרבה בצדקות ובמעשים טובים ולמדת תורה הרבה תכניע ותהיה נחשב בעיניך למועט ופחות כי במה הוא נחשב נגד ה׳ הוא האלהים אין עוד בשמים ממעל ועל הארץ מתחת׃

מצוה עלינו וחובה לפתוח שער תשובה

אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא כי יצר לב האדם רע מנעוריו וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום ומה יזכה ילוד אשה על כן היה מחנות הבורא להיות ידו פשוטה לקבל השבים אליו בכל לבבם ופורשים מדרכיהם הרעים והורשין את ה׳ ומקבלי שכר על הדרישה ועל הפרישה התשובה היא שישוב לעבודת השם ממקום שיצאו אם בעזיבת מה שציוהו לעשות או בעשיי׳ כמה שהזהירו ממנו והוא אמיץ לבבו ורוחו הקשה ישוב אל יי׳ וילך בקצה האחרון לעשות בהיפך להיות סור מרע ויקדש עצמו אפילו במותר ויעשה טוב אף לפנים משורת הדין בטרם יבא לקחת הנושה׃

אשרי איש מי שהוא עושה תשובה כשהוא איש טהר המלט טרם ישכחו עונותיך ממך וטרם יהיו כומנעים בך כי אז קשה לפרוש וטרם יבאו ימים אשר אין כחם חפץ להתאות תאוה ואז אין התשובה כ״כ חגונה כי זה האדם כמעט מוכרח ואינו ברשות עצמו מפני שיבה תקום מן שיבה דירך וזכור את בוראך ביעורך בחור בכוחך ורתיחת התאוה הוה גבור כארי לכבוש את יצרך ואל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה יולד יום ובכל עת ובכל שעה האדם הולך לבית עולמו׃

נפשי הכיני צדה לרוב ואל תמעיטי בעוד בחיים

הייתך הן יש לאל ידך כי רב ממך הדרך ואל תאמרו מחר אקח צידה כי פנה היום ודעי כי תמול לעד לא ישוב וכל אשר פעלת בו שקול וספור וחשוב ואל תאמר מחר אעשה כי יום המות מכל חחי מכוסה פתע פתאום יבא יומו מהרי עשות בכל יומו תוקו כי המות בכל יום ישלח חצו וברקו ואל תתמהמה מעשות תוך דבר יום ביומו כי כצפור נודדת מקינה כן איש נודד ממקומו׃

בשוב רשע מרשעתו יעזוב רשע דרכו עזיבה גמורה אחר יכולת העבירה במקומה ובשעתה ובתוקף החמימות וידור נדר ויעיר על עצמו יודע כל תעלומות שלא ישוב לחטא זה מעולם ומנהג החסידים לסגוע משבעים שערי היתר לבל יפתח שערי איסור׃ אחרי שובו ינחם ויתחרט בלבו מה עשיתי איך לא היה פחד אלהים לנגד עיני ולא זכרתי אשר בראני יש מאין והחסד אשר עשה עמדי מעורי ועד היום הזה ונתן לי לב להבין ועינים לראות ואזנים לשמוע ואיברים לעובדו בהם ולעשות רצונו כדי שאנחיל עולם הבא ואני הפכתי מעשי וקלקלתי מחשבותי וחטאתי בכל אבר מאבריי וכל אבר הרי הוא פגום וחסר אוי לי כי פגמתי בכל השתלשלות ועד יי׳ אלקים פגמתי בזה העולם כי הכרעתי את עצמי ואת כל העולם לכף חובה וכמה צדיקים מתו על ידי כי נתפסים בעון הדור ומיתת קטנים שפכתי דם נקי גם פגמתי בב״ח כי ע״י העון ועצר את השמים ואין מרעה לצאן גם לשרים הממונים על הנהרות והמעיינות כי נהר יחרב ויבש ומעין נרפש ומקום משחת גם להממונים על הדשאים אין לך עשב מלמטה וכו׳ גם כו׳ כוכבי לכת וממונים ומנהיגי עולם בחסד וברחמים והחטאים מחלישים כחם ואינם מנהיגים ב״א בעלי הדין גם למלאכים השוכנים באוירם ושברקיעים לכל ד׳ סיטרין הממונים לקבל תפילתן של ישראל וכמה כחנות קדושות אשר התקין הש״י להנאת ומובת האדם להכניס תפילות יהוש נואש מאוס תשוש הכח ואין להם לאותן התיילות מלאכה אחרת כי אם לקבל ולעטר ולנשק התפילה׃ ועתה מסיבות החטאים שהשערים ננעלו בטלים הם ממלאכתם אשר הם עושים ולא זו בלבד אלא גם בעולם היצירה בהיכל לבנת הספיר שם המלאך טהרי״אל העומד לקבל התפילות היחיד אם היא הגינה ואם לאו דחי ליה לבר למעלה מפתח זה שערי דמעה ואופן א׳ רוכב על ת״ר חיות גדולות נוטל אותם תפילה כאותן דמעות ובחטאים בטלים ממלאכתם גם לחיה א׳ הנקרא בזק המתקן כל התפילות המתעכבים בחד רקיע עד שבא סנדלפון שנוטלם וקושרם עטרה בראש צדיק וכן כל התורה והמצוה הנעשה בלילה אם יחטא האדם אינינו גם לחשמל א׳ שמו אגרפני״אל שבהיכל עצם השמים ויגיע עלבון החוטא וכך אספניאו ואין החשמל הזה מאיר ומזהיר כמיני מאורות כמנין חשמ״ל וסי׳ באור פני מלך חיים׃ וכך אסניאו חייבין אתחשך ואז כל העולם כרין הכיטה וראה את חרפתך גם לד׳ אופנים שבהיכל נוגה ויגיע עלבון כשהנשמה חוטאת נוטלים דינה מהיכל הזכות ויוצאים חוץ להיכל ממקום קדושתם להלקותם וכן כשאלו הד׳ אופנים סגרים לארם המוצא דבר נבלה מפיו ומכריזין פלוני מנודה הוא אזהרו בפלניא דנזיפה וכי לאו עלבונה הוא נבייתו הא אמר ר״י כל מעולם לא אחריסית לברנש גם לכוחות הקדושים שהם במקום שנקרא הרצים שמלאכתם לרוץ לחנן על ישראל משאר אומות והם רצים לקראת רצים אחרים מסטרא אחרא לסהר איזה גזירת רעה על שונאי ישראל וסימן הרצים יצאו דחופים ונזכר והעיר שושן צהלה ושמחה וכשאלו גוברים והעיר שושן נבוכה והכח שיש לרצים הקדושים הם תורה ומצות התהתונים העשויין במרוצת רגלים בנין למהוי רהט לפירקא וכיוצא וכשהאדם אין ברגלים והחוטא מגביר הרצים דסיטרא אחרא גם למלאכים המלוים לאדם ומגיע עלבון שמתאבלים עליו כשהוא חוטא גם לע״ב סנהדרין שבהיכל הזכות אם זה חוטא במקום שהט״ית לטובה חטייה לרעה וגם ענוש לצדיק לא טוב גם בהיכל אהבה שהיו באים שם הנשמות וכך גרמו חובן ואתחרב כי מקדשא לא עאלו תמן נשמתין אחרנין גם בהיכל זה יש כחות קדושים שנקראים נפנים ורפונים שכל מגמתם להכניס אהבה בין ישראל לאביהם שבשמים ויורדין בשעת יחוד קשה ועולים ומעירים וכשאדם חוטא ובמקום יחוד עושה פירוד כמה עלבון הגיע להם שאין להם פרי להליץ גם בהיכל הרצון ששם מרכבו ארגמן וכד גרמו חובין ואתחרב בירת מקדשא בגא מיכאל אפטרופא רבא מישראל להליץ שוב זהירה טענתו תבירא קמיה סטרא אחרא גם בהיכל קודש הקדשים ששם תרין כרובין מטטרון וסנדלפון שעל ירם נעשה היחוד ביומי רחול והעונות גורמין שלא יחיו פניהם איש אל אחיו גם לעולם

לעולם הבריאה סוד כסא כבוד מג"ע הפגם שהנשמות חייבות משם בו פוגם בשורש נשמתו וכביכול אין הכסא שלם גם לארם מלכות
הרוכב על הכסא מגיע העלבון ופשעכם שלחה אמכם וכן נשבע הקב"ה שלא יכנס בירושלים של מעלה כו' וכן מיומא ראתחריב מקדש'
דחונן לא הנעל קסוהי והמלאכים כשהם משוררים הם משוררים לבר וכן כד אסגיאו זכאין נקרא שרם של תפוחין וכד אסגיאו חייבין
נקרא ענתות ולא זו בלבד אלא גם ל' היסוד שבמקום שהיה נקרא נהר פלגיו ישמחו עיר האלהים נקרא נהר יחרב ויבש גם מצד העגורת
נכתם השביל הפתוח ונפתח הסתום וטועמת מר מפות ולא זו בלבד אלא נצח והוד שתי שקתות המים ההוד נהפך למשחית כמ"ש והודי
נהפך עלי למשחית הוד דוה כל היום דוה וכנגד נצח ישראל המנצח נצחותו ולא זו בלבד אלא גם אל התפארת שמסתלק למעלה אל
הבינה או אל הכתר מעשנן של אילו גם ל' התורה כי נתחשבה ונתלבשה בעון אדם הראשון גם לכ"ב אותיות הרשומות בנשמה כשהאדם
חוטא פוגם אותם כי על ידם נברא גם אל הגבורה שגורם להתקשר בגבורות תיצוניות ליתן כח לחיצונות וזה עלבון גם אל החסד נכנע
תחת דיני הגבורה גם לאבות דמיכין על חובא עלמא וכ"ש שאר צדיקים ששולט עליהם השונא כדי שלא ישגיחו ויתפללו על העולם ולא
זו בלבד אלא גם אל הבינה שהיא אם הבנים מסתלקת מעליהם ונעלמת בחכמה גם אל החכמה בסוד ויתעצב אל לבו מקום מחשבת
אוי לי על שברי כי מפני חטאי לא ישובו הדברים לסדרן ותלבתן והרי דמי בידיהם מסור אוי לי כפי מה שהוספתי שנים הוספתי חטאים
ורעו מר עוכי את אדני ונכתם עוני הלא הוא כמוס עמו ואין שכחה לפני ית' איכה הייתי על נפשי היקרה אכזרי ונטמאה בגלולי יצר
בהנאת שעה ולא זכרתי ביום המות ואיך החלפתי בעולם עובר העולם עומד אשר יהיה לעולמי עד ולא יסור:

בושתי וגם נכלמתי כסתה כלימה פני כבושת גנב כי ימצא אוי לאותו בושה בזכרי במרדי במלך יי' צבאות הלא אבוש ואכלם
איך עלה על לבי למרוד לפניו הלא מלא כל הארץ כבודו ומצפוני ונגלי עיניו הואות נפשי שחה לעפר והשפילי ובכל יום
ויום נהוג נויפות בעצמך שעה א' ותשב לארץ יחף והתפלשי בעפר ולבך נשבר בקרבך כינון ואנחת נפש נענת מרה כלענה והכנעי בכל
הכנעות שבור תאותך במאכלך סעורה הנאך משוך ידך אף בשבתו' וימים טובים ואל תתן לנשים חילך וקצר שינתך ותחת בגדי חמודות
מבשרך אל תתעלם לבוש שק ותראי הכנעתך גם בדיבורך ובהסיך ובכל הכנועות:

רוב דברים לא יחדל הפושע ויקח עמו דברים ולא יכסה פשעיו ויתורה בכלל ופרט ופלגי מים ירדו עיניו וירבו בעיניו פשעיו
כמ"ש כי רבו פשעינו נגדך וחטאתיו יהא נגדו תמיד כל ימי חייו לבקש בכל עת תמה לה והסליחה עד בא קצו וישוב אל ה'
וירחמהו כי מודה ועוזב ירוחם פלגי מים ירדו עיניך יורדות מים בלי הפוגות ימיך תעניות ליליך תפלות ולקום בחצות הלילות ותמיד לא
חסר ואל יחסר ממך תענית שק ואפר בכיה חספר עשה משפט וצדקה בחסר ואמת יכופר עון ות"ת כנגד כלם גם למוד פושעים דרכי יי'
להחזירם למוטב מי יודע ישוב ונחם תשובת הגר"ר הן בחייבי מיתות ב"ד הן בחייבי מיתות שמים או כרת או חייבי לאוין ועשיים ואיסורי
דאורייתא ואיסורי דרבנן וחומרות הפוסקים ותקנות וסייגו' ומעלות חסידות ולהיות עם יצרו תמיד לוחם תמיד הווידוי הזה והתחינה זו
יהא מרגלא בפומך אנא ה' אלהי ואלהי אבותי בורא בראתני וגדלתני וזנתני פרנסתני וכלכלתני עד היום הזה ואנכי באולתי הרעה בעיניך
עשיתי והכעסתיך במעשי הרעים מידי יום ביום עד כי חדל לספור הייתי עובר ושונה מי מנה אנא יי' מודה אני לפניך חטאתי עויתי
פשעתי לאלפים ולרבבות אוי נא לי אני מלא עון ואתה מלא רחמים כמ"ש יי' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת נוצר חסד
לאלפים נושא עון ופשע וחטאה ונקה למען שמך הגדול עבור על פשעי כי עמך הסליחה ואין זולתך לסחול ולסלוח חוס עלי למען
רחמיך המרובים וחסדיך הגדולי' ואל תורידני שחת בחטאי הגדול ואתה יי' הלא חסדיך עם כל בשר ובמדת טובך אתה נוהג עם כל חי
ובעבור חסדיך הגדולים בראת התשובה קודם שבראת עולמך כי ידעת כי יצר לב האדם רע מנעוריו לכן התקנת לו רפואה קודם למכה
ועל כן אני החוטא בעל רמה ותולעה מגואל ומטונף מפיל תחינתי ובקשתי לפניך סלח ומחל להטאתי והעבר את אשמתי ונקני מעוני
הלא כל כך מרותיך מיום שבראת עולמך לסחול ולסלוח לשבים אליך חנני יי' חנני ולא כמעשה ידי תשוב וכמפעלי אל תשלם רק במדת
טובך וחסדיך תתנהג עמי ומחה את זדוני והעבר את פשעי ותשליך במצולת ים כל חטאתי במקום אשר לא יזכרו ולא יפקדו לעולם במה
אקדם פניך ובמה תתרצה ותתכפר לי על כל חטאתי ועונותי ופשעיי אשר חלפו ועברו אם בתשובה נידוי תתרצה הנני שב ואתודה
לפניך יי' אלהי ואלהי אבותי חטאתי פשעתי וישר העויתי ולא שוה לי אנא השם חטאתי עויתי פשעתי כי כזאת וכזאת עשיתי מיום היותי על
האדמה עד היום הזה ועתה נשאני לבי ונדבה רוחי אותי לשוב אליך באמת ובתמי' בכל לבי ובכל נפשי ובכל מאודי ומה שעולה על
זכרוני הוא חטא פלוני ופלוני והנני מודה ועוזב ומשליך מעלי כל גלולי אשר עשיתי מיום היותי ונתתי אל לבי לעשות לי לב חדש ולב
טהור ורוח חדשה להיותי זהיר וזריז ומשכיל ביראתך והריני כגר שנתגייר וכקטן שנולד דמיתי הייתי כאלו והימים הראשונים יפלו ואת
יי' אלהי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך בושתי וגם נכלמתי כי נשאתי חטאת נעורי ואם בתפילה ובתחנונים תמחול הנני
אפיל תחינתי לפניך כעיני עבד אל אדוניו וכעיני שפחה אל גברתה כן עיני נשואות אליך יי' אלהי ואם בבכייה וזעקה תפלת הגר
במסתרים תבכה נפשי מפני חטאתי ובחדרי האנח רוחי על רוב פשעי ואם בשבר רוח תכפר הנה נשבר לבי בקרבי ועתה יי' אלהי
הפותח יד בתשובה לקבל השבים ומסייע לבא לטהר פתח ידך לקבלני בתשובה שלימה לפניך שמע אל תפלת עבדך ואל תחנוניו ויהיו
לפני כסא כבודך מליצי יושר להליץ בעדי ולהכניס תפלתי באזנך ואם בעונות הרבים אין מליץ בעדי ואין מלמד על זכות חתור נא לי
מתחת כסא כבודך כאשר חתרת למנשה בשובו אליך מתוך דור הנחושת כי על התשובה מראש הבטחתנו ככתוב בתורתך ובקשת משם
את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך ובדברי נביאך כתוב לאמר דרשו יי' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב יעזוב רשע
דרכו ואיש און מחשבותיו וישוב אל יי' וירחמהו ואל אלהינו כי ירבה לסלוח ונאמר מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית
נחלתו לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא ונאמר אמור אליהם חי אני נאם ה' אלהים אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכיו
והיה שובו שובו מדרכיכם הרעים ולמה תמותו בית ישראל ונאמר כי לא אחפוץ במות המת נאם יי' אלהים והשיבו וחיו לעולם יי' דבריך
נצב בשמים ודברך אמת וקים לעד יאמנו נא דבריך ויעלו לרצון לפניך שתכפר לחטאתי ותמחול לעונותי ותסלח לפשעי מחה והעבר
הזדון והשוגג האונס והרצון בדבור ובמחשבה במעשה הנגלות לי והנסתרות ממני מה שעשיתי בילדותי בבחרותי בזקנתי הן בגלגול זה
הן בגלגול אחר הכל תעביר ותסלח אם בעונותי הרבים הבאתי חשך והפגם אתה יי' תאיר ותגיה חשכי ואליך יי' נפשי אשא לקבל על
עצמו דיני לכפר ולקנח הפגם ואתה צדיק על כל הבא עלי ואפלה נא בידך יי' כי רבים רחמיך לייסרני כאשר ייסר איש את בנו והריני
מוכן ומזומן לקבל עלי באהבה בכל אשר תגזור אומר ותמלא את הפגם שגרמתי ותוציא מחשכה אורה יהי רצון לפניך אם פגמתי באות
ראשונה של שמך הגדול הגיבור והנורא או בשאר אותיות התלויות בו ונתחייבתי לפני כסא כבודך סקילה או דינא כיוצא בה תעמוד
לפניך צדקת אברהם ידידך והריני כאלו הושלכתי בג' מקומות ונסקלתי בתורה ובהלכה במצות ב"ד הגדול שבירושלים על דבר כבוד
שמך ואתה ברחמיך הרבים תשוב ותתייחד ג' אותיות ראשונות של ג' שמותיך היקרים הוי"ה אהי"ה אדני ושם קדשך במילוי ד' יודין יאיר
ברצונך בעולם האצילות ואל יהא פוגם ואם פגמתי באות שניה של שמך הגדול הגבור והנורא או בשאר אותיות התלויות בו ונתחייבתי
לפני כסא כבודך שריפה או דינא כיוצא בה תעמוד לפניך צדקת יצחק עקדך הריני כאלו נגמרו בני מיני בפתילה דולקת של אבר
ונשרפתי בתורה ובהלכה במצות ב"ד הגדול שבירושלים על דבר כבוד שמך ואתה ברחמיך הרבים תשוב תתייחד ג' אותיות שניות של ג'
שמותיך

שמותיך היקרים הוי״ה אהי״ה ארנ״י ושם קרשך במילוי ג׳ יורין ואל״ף יאיר ברצונך בעולם הבריאה ואל יהא מונע ואם פגמתי באות ג׳ של שמך הגדול הנכור והנורא או בשאר אותיות התלויות בה ונתחייבתי לפני כסא כבודיך הרג או דינא כיוצא בו תעמור לפניך צדקת יעקב כבורך והריני כאלו תותז ראשי בסייף ונהרגתי בתורה וכהלכה במצות ב״ר הגדול שבירושלים על דבר כבוד שמך ואתה ברחמיך הרבים תתיחד ג׳ אותיות שלישיות של ג׳ שמותך היקרים הוי״ה אהי״ה ארנ״י ושם קרשך במילוי אלפי״ן יאיר ברצונך בעולם היצירה ואל יהא מונע ואם פגמתי באות ד׳ של שמך הגדול הגיבור והנורא או בשאר אותיות התלויות בה ונתחייבתי לפני כסא כבודך חנק או דינא כיוצא בו הריני כאלו נשקעתי בזבל ובסודר קשה לתוך רכה נחנקתי כתורה וכהלכה במצות ב״ר הגדול שבירושלים על דבר כבוד שמך ואתה ברחמיך הרבים תשוב תתיחד ג׳ אותיות אחרונות של ג׳ שמותיך היקרים הוי״ה אהי״ה אר״ני ושם קרשך במילוי הה״ין יאיר ברצונך בעולם העשי״ה ואל יהי מונע יי׳ אלהי אתה יודע מצפון לבי כי הנני מוכן ומזומן למסור את עצמי לארבע מיתות וכיוצא בהן בשביל קרושת שמך ברבים ואחת היא שאלתי ובקשתי שתהיה עמדי ותסייעני לטהרותן לי כח וחוזק ביסורין לקדש מחשבתי ודיבורי בקדושה גדולה ואתקדש כמו שעשה אברהם ויצחק שמסר את נפשו לקרושתך באהבה ככתוב בתורתך ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם וגומר כל פרשת עקידה עד כבאר שבע יהי רצון מלפניך יי׳ אלהי ואלהי אבותי שיהא שיח שפתותי חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו נהנקרתי בטבעת בית הסטבחיים שבמקדש ובתפיסת ידיהם של כהנים כשני סימני שבצוארי לפיוס ה׳ אחרונה של שם העצם וכאלו נהרגתי במאכלת המיוחדת לשחיטות העולות ונתקבל דמי בכלי שרת בצפון ונרצה לפניך לפיוס הו״או וכאלו נשרפתי אבר אבר וכליל לאישים לריח ניחוח לפניך לפיוס ה׳ ראשונה וכאלו נעשיתי עפר על מזבחך הטהור שהוא ועבר עלי דין סקילה במצות תרומת הדשן שהיא תחת הכפרה לפיוס היו״ר ואתה ברחמיך הרבים תצילני מעונש סקילה בזכות אברהם יצחק וישראל עבדיך כשם שהצלת את משה וישראל מאבן שבקש עוג מלך הבשן להפיל עליהם ותפלטני משריפה כשם שפלטת את אברהם אבינו מאור כשדים ואת חנניא מישאל ועזריה מכבשן האש ותושיענו מהרג כשם שהושעת את יצחק אבינו מהמאכלת שלקח אברהם אבינו לשחוט אותו לפניך ותשמרני מחנק כשם ששמרת יעקב אבינו בגלותו שלא חנק אותו אליפז בן עשו ברדך מי שאהב את האבות יאהוב את הבני׳ מי שבירך את האבות יברך את הבנים׳ מי שנאל׳ מי שדרש׳ מי שזכר׳ מי שויער׳ מי שהדר׳ מי שחנן׳ מי שטהר׳ מי שלמד׳׳ מי שמלט׳ מי שנשא׳ מי שסמך׳ מי שעזר׳ מי שפדה׳ מי שצדק׳ מי שקדש׳ מי שרחם׳ מי ששמר׳ מי שתמך ארת האבות יתמוך את הבנים מעתה ועד עולם:

אנא אב הרחמים הנני קורע את לבבי באנחתי לפניך ובמסתרים תבכה נפשי ומבקש אני רחמיך וחסדיך כעני בפתח לעזרני לשוב בתשובה שלימה לפניך ושמרה זאת ליצר מחשבות לבב עבדך והכן לבבי אליך לאהבה וליראה את שמך הגדול ולהיות לפניך עבד נאמן כל הימים רבון העולמים גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך אלא מי מעכב שאור שבעיסה בכן יהי רצון מלפניך שתהיה לי לעוזר לעוצת השטן האורב במסתרים כארי וכדוב להכשילי ולהלחם כי בתחבולותיו ומבקש נפשי למות עם יורדי שאולה שבכל עצתו והרחיקהו מעלי לבלתי פגוע במאתים וארבעי׳ ושמונה אברי נער בו ואל יוסיף עמוד על ימיני לשטני למען אשתעשע בחיקך וטהר מעכבי רעיוני וכונן מענה לשוני ותחשבני מזרונות ותנקני משגיאות ותהיה עם לבי בעת מחשבתי ועם פי בעת תפיפי ועם ידי בעת מעבדי ועם רגלי באחוז שבילי ולא אוציא מפי רק הישר בעיניך ולא ארבר דבר שלא כרצונך והאר פניך אלי ונתת סהודך עליו וקבל תחנוני ושמע בקול תחנוני ועשה בקשתי יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי׳ צורי וגואלי וכשתאמר זו התחינה אזי תשליך מעליך כל הגילולים ועשה הסכמה חזקה שלא תהיה ח״ו ככלב שב על קיאו וכהולכים בקרי לפעמים ינצחו את היצר הרע ופעמים הם מנוצחים ואשה תסופר נקיים וראתה מותרת יפי טהרה הראשונים ולא תהיה כטובל ושרץ בידו ואמור אותו בלב נשבר ובבכיה שערי דמעות לא ננעלו וסר עונך וחטאתך תכופר כי יי׳ אל רחום וחנון:

רשע כי ישוב בעבירות שבין אדם לחבירו אין לו כפרה אפילו הקריב כל אילי נביות שבעול׳ עד שיתקן הקילקול והשיב את הגזול ואם הקניטו בדברים בהוצאות ש״ר ול״ה או רכילות או קראו בשם כינוי או שנאו הנם יפול לפני רגליו ויפייסנו באנא שא נא ויפצור לבקש ממנו מחילה ואם מת יביא עשרה בני אדם ויעמיד על קברו וכו׳ ואם גזל ממון ואינו יורע ממי יעשה צרכי רבים יתקן גשר או איזה תחבולת עוד על ג׳ דברים התשובה קיים נפש כי תחטא ליי׳ ילקה בכל דיני מלקות לפני שלשה גם יוזהר לטהר עצמו במי׳ טהורי׳ במקוה כי כיד המקוה גדול גם הגלות מכפר על כן יהיה גולה:

הלוך ילך ובכה וירא ויפחד תמיד אולי מקצר הוא מפני חיוכה בתשובה ז״ל קרי בראשית חכמה בתשובת הקנה איך שהחסיר וכן בילקוטי החסיד ר״י לוריא ויתפלל ליי׳ שיחייהו עד אשר יתקן את כל קלקולו לשוב של כפק עבירה יותר מהעבירה ולשוב על עבירות שאדם דש בעקביו אל תבט לקטנות מה שעשית אך תביט לגדולת מי שחטאת לו אדם מטמא עצמו מלמטה מעט מטמאין עצמו מלמעלה הרבה העתקת השמש בארץ שיעור אמה תעתק כמה מילין בגלגלו הלא תראה חוט של משי כמה הוא חזק כשיכפול פעמים רבות כן היא העבירה בקטנה באכפלה ואם עבר ושנה נעשה לו כהיתר גם נקרא משומד לדבר א׳ בגללו:

התענית כשהוא בקדושה בסוד הקרבן וגשמר מהכעס ועוסק בתורה ובמצות וצרקה הוא דבר גדול בי אז אינו נשמי מעה״ז רק מעה״ב שאין בו לא אכילה ולא שתייה רק אור עולם איעצך כל ימי חייך יהיו תענית אף בשבתות ויש כשתעשה כך להתענות מידי חדש בחדשו אף בניסן לאחר הפסח שני ימים ושני לילות ובהפסקות שעה א׳ לפניו ושעה א׳ לאחריו אז הוא נחשב לכ״ז תעניות ותצום עוד ג׳ תעניות ואו כאלו התענית החדש שלם המתענה ד׳ פעמים בשנה ג׳ ימים וג׳ לילות רצופים קודם י׳ בטבת וקודם י״ז בתמוז וקודם ר״ה ובי׳ ימי תשובה כל עונותיו נמחלים הוי זהיר בתענית ער״ח ובתענית הצדיקים גם גזהר בתעני׳ י״ז בתמוז וי׳ בטבת וצ״ג לנהוג בחומרות תענית י״כ וט״ב כי בן היה ראוי מן הדין אלא שאין גוזרין גזירה על הציבור כו׳ ואתה הבעל תשובה תוכל עמוד בכל החומרות כלם:

מעט שינות מעט תנומות עורה והקיצה בארבעה זמני הכפרה כי כאשר יחזרו הענפי׳ בשרשם הכולל והשורש זמן כפר׳ והם ר׳ זו למעלה מזו הגבוה מעל גבוה יותר זמן כפרה יהא דבר יום ביומו בהערב שמש כי יחזרו השעות שהם הענפי׳ אל היום שהוא השורש הכולל וחב׳ הימים הם הענפים חוזרים אל השבועה שהוא שבת קודש זמן כפרה ביותר הג׳ השבועות אל החודש וזמן כפרה ביותר והחדשים אל השנה ושנה שלימה שהיה יום תוורי׳ אל יום הכיפורים הגדול והנורא השבת נקרא שבת וכן השבועה נקרא שבת כי כל יום ענף השבת להיותו בטל ממלאכת עה״ז ולהתקדש מעט בקרושת השבת לעולם שכלו שבת ע״כ ביומו תתקן שכרו שוב יום א׳ לפני מותך נמצא כל ימיך בתשובה וזמן קבוע יהיה בהערב שמש תתקן המעוות מזה היום ויותר תזהר בערב שבת סמוך להכנסת שבת אחר טבילתך תתקן כל המעוות מהשבועה ותכנס לשבת בקדושה וביותר בער״ח בכלות החודש תתקן מכל הנעשה בכל החודש והפסוק דרשו יי׳ בהמצאו בהיות קרוב ביותר ביום הכיפורים המטהר לכל חי ועשו עשרת ימי תשובה שהם בין ר״ה ליום הכיפורים כדמות חול המועד למעט ממלאכה לעשות מלאכת הקודש וריזין פקרימין מן ר״ח אלול לתקן מכל הנעשה בכל השנה ואם זכית באור סודות התורה תדע כי עשרת ימי התשובה הם י׳ ספירות מלמטה למעלה תעיין בימי תשובה העשרה בספר תומר רבורה לתקן בכל יום ויום

הנבוון

המכוון נגד אותה ספירה:

מי האיש החפץ חיים הנצחיים יעשה כל ימיו תשובה שלימה ויעורר לתשובה ביום טובה ולא כהיצר לו בינת רעתו לומר קומה ליי׳ ולעולם יהיה בכל החברות הקדושות מביקור חולים וקבורת מתים וגמילות חסדים וסנדקאות וכיוצא בהם ויעשה דבר יום ביומו חבילות חבילות של מצות בעצמו בהתעוררות הלב ובשמחה ולעולם יתא רץ להם ויהיה תמיד עם הצדיקים והחסידים ויתחבר להם וילמוד ממעשיהם ויעסוק תמיד בספרי התשובה ובפרט בחובות הלבבות ובספר הישר דר״ת ובספר חסידים בשערי תשוב׳ דרבינו יונה ובספר היראה וכראשי׳ חכמה ובספר אורח צדיקי׳ ובספר המוסר וביסור תשוב׳ דר״י לוריא ובספר ברית אברהם:

שבת וינפש הבא בשער חשבון הנפש

סלה אלהים מחיה לנו האל ישועתינו סלה והיו הדברות האלה לך למשיב נפש ובא לחשבון בכל רגע עם נפשך מחויבך בעבודת הבורא ית׳ כפי חברתך בטובות היוצאי׳ מפי עליון הכוללות והמיוחדת רע את אלהי אביך קנך עשך יש מאין בלי הקדמה טובה מסך ויכונך ברמ״ח איברים שס״ה גידין ותבונתך החיצונה והפנימי והשכות אל לבבך אלו חיית עור או פיסח או אלם ורפאך בן אדם כמה היית חייב לו מעבודת הביטה וראה בטובתו ית׳ אשר גידל ונתן תורת אמת וחיי עולם נטע והנשמה שנתן טהורה והאדם נעשה בצלם אלהים להבין ולהשכיל ומושל בכל והוא איש חמודות וזכור ימות עולם גבורותיו ונפלאותיו עם האבות והבנים בצאת ישראל ממצרים וקריעת הים וניסי המדבר ומלחמות ל״א מלכים ועניין בית ראשון ורוממותיו וניסי מרדכי ואסתר וגדולת בית שני ונפלאות גדולים עד אין חקר בכל עת ובכל שעה בשבחה א׳ בין זאבים לפיכך אנחנו חייבים להודות:

סב ללבך לרעת ולתור ולחשוב בטובת בראך מזונותיך ופרנסתיך ובבריאותך וטובות תעורפו׳ ואשר גדלך ולו מנעך מבשר ודם כמה היית׳ עובר לפניו ולובש כסות הבושת והמורא והאהבה חשוב עם נפשך כי הצילך מכמה פעמים מדבר וסחרב ורעב ושירוף הדעת ומיני חלאים ודלות ושפלות אף שהיית ראוי מצר מעשיך חמל ורחם וביום רעה אני בטובה חשוב עם נפשך בעת הסירך לבך והרצותך לקנייני עולם זה שבתו סעט ואתה רודף אחר המותרו׳ לאסוף ולכנוס והאפשר שהעושר שמור לרעתו או איש אחר יאכלם ולא יועילאון ביום עברה ואיך לא ישתדל ההכרחה והצריך לך לאחריתך לעולם שכולו ארוך עולם הבא על כן הרחק אהבת עה״ז כפני עולם הבא כי לא יתחברו אהבתם יחד כאשר לא יתחברו אש ומים בכלי אחד והם בשתי צרות בהתרצות זו תכעום זו ומסר לו נפשך ביתך וממונך והם אצלך בפיקדון והכל שלו כי מסרתי בידו והטוב בעיניו יעשה בשלו וקבל כל המאורעות בחיבה:

גאולת עולם תהיה כחשוב עם נפשך כי האדם יזמין מזונותיו קודם הצורך ואינו יודע אם יהיה אותו הזמן וכאשר יחפץ לילך כדרך רחוקה יזמין הצורך לדרך מצירת ודברי׳ אחרים ואנה אנחנו בדרך רחוקה שאין מנוס מטנו קטן וגדול שם ואנחנו מחשים ישנים ואיך נישן והנסיעה תמידה והדרך ארוכה ותמרגוע רחוק והצידה מעטה ולא שמנו לבנו לאחריתינו ואנחנו עוברים תאותינו נגששה בעורים קיר ואין איש מרגיש כי פתח מראות עינינו ויום המות קרב מבלי הקדמת ידיעה ו׳לא רמז והוא בא בכל חודש מחדשי השנ׳ ובכל שבועה משבועת החודש ובכל יום מימות השבועה ובכל שעה משעות היום ובכל רגע מרגעי השעות נלך בנערינו ובזקנינו ויחשוב אדם עם נפשו בימי שיצאו וחלפו ועברו שהלך אחר ההבל ועתיד שיתן דין וחשבון לפני קונו משל למלך שנתן צרור כסף לעבדו והזהירו שלא יוציא ממנו לבטלה ואוי לו בבואו לחשבון ולקח אותו ואיננו גם זה לך חשבון עם נפשך בהתבונן ההתבודדות כי רוב עבירות לא יגמרו אלא בשנים זנות רכילות לשון הרע שבועת שקר ליצנות גאוה שיחת חולין חניפות שנאת חנם חמדת ותאוה וכיוצא בהם אף גם בהפרידך מבני אדם ואהבת לרעך כמוך להדריכ׳ בדרך ישרה ללמדם תורה ומצות ותרחק כל נזק מהם ותדרוש בשלומתם ובטובותיהם לקיבוץ לצדיקים טוב להם וטוב לעולם ע״כ התחבר בחבורת חכמים וצדיקים וחסידים והוו מתאבק בעפר רגליהם יחשוב אדם עם נפשו יתרון יכולת כחכמתו ממעשיהו כי יהיה נתבע על מה שהיה ביכלתו משל לארון שנתן לעבדו זרע לזרוע כפי צרכו וזרע קצת והשאר הוציא יתחייב לשלם על מה שלא זרע כפי השעה שהיתה עושה האדמה מהזרע ואל תתלו עצמך כלו ואולי ותאמר לו תגיע למעלות כך וכך מהממון והחכמה היית משלם כל מה שאני חייב מן העבודה לבורא יתעלה והדומה לזה מהדברים כי הם דברי מי שיתלה עצמו בהם ויפול מי שנשען עליהם:

לו חכם ישכיל איך לא יבוש מהבורא המשקיף בנגלו במצפונו הלא אם היה מביט בו בן אדם יבוש ויכלם יחשוב עם נפשו בג׳ חובות הא׳ חובות לבבות לבד כיחוד האל ויחד דברים אמוניים ומצות ומדות התלויות בלב הב׳ חובות הלבבו׳ ואיברי׳ יחד כמו תורת ותפלה כפל מלה הג׳ חובות האיברים בלבד אין ללב בהם אלא הכוונה לאלקים בתחילת המעשה בסוכה ולולב וציצית ומזוזה ושמירת שבת ויום טוב והרופה לוח מסה שלא יזיק העושה אותם טרוד לבו בזולת מעשיהו לעולם אם בחובות לבבות ייחד ל״בו ומצפונו לאלהים לברו בעת התיא מפנה לבו מכל מחשבות וטרדות העולם בתפי׳ חחסיד אלוהי ינוני בעבורך בכל ממני היגתות וראנתי מכך הרחיקה מנפשי הדאגות ואם בחובות לבבות והאיברים יהיו לרצון אמרי פיהם והגיון לבם שוי׳ לטובה ואם בטובות האיברים יעשן לכבוד שמו בשמחה ובזריזו׳ בכל כחם ותלים יחשוב עם נפשו בכפר שנעהו מלך והיה כמופק באיזה הבנות מילות או לעיסק ענייניו אין היה נותן לבו ושכלו לעמוד עליו ואחר עושה כן לתורת האר׳ אשר חיים בכאן ואחר בקבר ואיך לא יעשה לתור אלהי חיים ומלך עול׳

לנפש תרויש להשוב אם הראה בעצמך פונה להמרות באיזה מידה התבונן בשרשי העולם וענפיו איזה מהם עבר גבולו אף שאינו מקבל שכר ועונש והתבונן באיבריך אם היו עוברי׳ בריתם אם ינוע הנה והנה ינוע ויפתח הסתום ויסתום הפתוח אי אפשר להתקיים בחון מקטני הבריאות וגדוליהם הגלגלים ותנועות השמש והירח וכוכבים וירידת הגשמים והרוחו׳ ויצירת הולד מהרחם רותר נפלא תמימות החכמה והנהגה הטובה הכוללת והרחמי׳ וההשגחה על כל אשר בו רוח חיים ואל ישיאך לבך להיות קל בעיניך לרוב גילתך ירא והן כי זה מדרכי הכסילים יתמהו על קדירות השמש והירח והברקים והרקים ועל התנועה התמידה הנפלאות אין שמים לב ואינם רואות אף כי יש להם עינים תחשוב עם נפשך אם בעל נפש אתה כי אדם אחד לפעמים שקול בעשרת אלפים והיתרון אינו מכוחות הגוף אבל הוא מצד המעלות המידות ומעלות השכליות לכך התקן נפשך ולמה שלכך לעשות וללמד ובחר לך האור וברח מחושך ורוץ לנוצריך וברח מיצרך והכניעהו והשפילהו וחשוב עם נפשך כי אתה גר בארץ נכריה אין לך לא סוטן ולא משען כ״א אבינו שבשמים:

הוי זהיר ברשות וקדש עצמך בשער הפרישות

נפש ...בו התקיב ליי׳ ורוצה להתקדש קדוש יאמר ופרוש מהם ותרו׳ ויגביה רוחניותו בגופו על נפש הבהמיות מתאות ובזות הגוף יהיה לכל יראיו יי׳ מעלות הנביאים ודומה למלאך יי׳ צבאות גדר הפרישות שאינו משתמש כ״א בהכרחי כרי חייו די שהוא חי

וחוסם את פיו אחר היכולת עליה ותחורמן והחשק וימנע עצמו מכל התענוגים והתאוות בפרישות מהדברים המותרים יהיו שקולים בעיניך כתענוגים האוסרים מאוסים ומתועים למנוע בתפילות המגיעו׳ קודש ליי׳ ולשמו והחונף והפורש מהעולם לאהבת העולם דומה למכבה את האש כתבן בלתי ליי׳ לברו תפרוש במצפון לבך ונסתרך ומררת עה״ז ואורותיו לחיות פנוי תמיד לפניו ית׳ גם מזה אל תנה בנדר הפרישות לאסור חושך ותנועתך הנראות :

נצור לשונך מרע מצד החיוב התורה הוא רשע גמור המדבר כזב ומנבל פיו וליצן ונשבע ורכיל ובטל ל״ח שקול כע״א ושפיכות דמים וגלוי עריות לשון מרברת גדולות קח משל מהנמסר לסרדיוט ומנענים אותו ליתן תודה על חטא שחטא שחייבי מיתות ואינו רוצה להוצי׳ דבר מפיו מיראהו וסובל העינוי׳ אף שיודע שהיום או למחר ימות ע״כ פירש בבא עתו ואיך תוצא דבר נבלה מפיך למות מיתה נצחיית בלא עינוי וסבלות והפרוש אשר יאמר קדוש יאמ׳ לו יפרוש עצמו אף מדברי מותר שיחה קלה בלתי מה שלא יוכל לעסור בלעדו לצורך התורה או להכרח העולם והמות׳ יחרים והלשון שער המצפון ואם יהיה סופקר נפקר אוצר המצפון וידיו בעיניך תנאת האבר הכבר שבאיברך יותר קלה מתנעת הלשון כי צריך ביותר אזהרה ושמירת הלשון למהירות תנועתו בקלי קלות אם זכרת לחכמת האמרת יתגלה לו כי חפת מכון נגר מקום קודש והחמשה מוצאות · אחה״ע · בומ״ף · גיכ״ק · דטלנת · זסשרץ · חצובות מקודש הקדשים ואין לנו רשות להשתמש אלא לצורך גבוה ובקושי להשתמש חול׳ ההכרח ומי שוכה שלא שח שיחה בטל״ה כל ימיו מעלתו מעלה מכל המעלות :

ראו כי טוב ה׳ וראו מפעלות אלהים להתבונן במעשי ה׳ נפלאותיו וראיתם וזכרתם את כל מצות ה׳ ולהעביר עינים מראות שוא ולא יביט און ולא יראה עמל ואף כי לא ראינו רעה ראיית הרשות ג״כ אסור להסתכל חוץ לד׳ אמות וראייה לבטלה ושיחה קלה שנמשול כמוצא זרע לבטלה וכתיקון הראייה יתוקן הלב ולא יסור וערלת לבבו יחית ניסול תאריך הזוהר בסוד עין שבו נרמז שם יי׳ והתקפים שבו רומזים להקף העולם הלובן המקיף כל העין דומה לאוקינוס המקיף כל העולם והנוק׳ הב׳ הוא היבשה וחסים שבה והג׳ ירושלים העומד באמצע העולם והד׳ נקודות בת עין שמשם האורה יוצא לעולם גם ב׳ עינים דמות ב׳ יורין והחוטם דמות ו׳ עולה כ״ו כמניין יו״ד והגבחת העיני׳ הסורה אל ערות או היורין מסתלקין מהחוטם ונשאר חרון אף וכשהוא שח עינים מצטרף שם יהו״ה הרחום והחומל ראה חיים עם אשה ובתוככם יי׳ ואחיבור בקרושה ובטהרה במקום ובעת ובזמן טהור ולהמשיך נשמה הקדושה בכוונת הקדושה ופרוש מכח התאוה והנאות המשגל ואל תתן לנשים חילך כ״א לקיים המין להיות נולדים בנים ליי׳ קדושים לאלקי׳ ובנפש רוח ונשמה מסטרא דקדושה יגדל הילד ויגמל :

רק חזק לבלתי אכול כ״א אשר יאכל לכל נפש כדי קיומו הוא לבדו והמותר או אכילת תענוג שקץ הוא לא יאכל וכל הלעטה מושפעת מסיטרא דלילית והיא אכילת עשו מגויר עדשי׳ אכול כל ימיך סעודת מצוה דהיינו שתכוין באכילתך לבריאות הגוף לעבודת השי׳ ולא להנאה כי אם מעט בשבת ויום טוב וחודש ואף אז לא תאכל בגודש ואז יהיה הוליך נעשי׳ על טהרת הקדש קדש עצמך במותר לך והחמיר לעצמך מלאכול מבהמה מחורה שזורה בת חכם וכיוצא ומטה שאינו מותר לכתחילה כ״א בדיעבד ומדב׳ שיש בו מחלוקת אף כי תהלכת כמתיר והזהר מאור בני באיסור חדש תרגל עצמך מלמנוע מהמאכלים לטעם מעט תגרש׳ ותעתיק׳ עד שיהא קל עליך התענית וכה תעשה בשינתך ומלבושך ובכל מילי ואז קדוש יאמר לך וזה לא נאמר כי אם לצדיק בכל דרכיו ואינו עושה אלא כדי לחוסיף קדושה אבל החוטא ורוצה בתשובה ימשוך מיד בעול עינויים קשות להתם חטאת לחיות רצוי להנצרץ ותנקדש :

וכן תעשה בחוש השמע אטום אזניך משמוע כזבים ורכילות ולשון הרע וליצנות וכיוצא ומיני זמר ושחוק ואף דברי הרשות דברים בטלים אסור לשמוע און שומעת תוכחת חיים והט אזניך ושמע דברי חכמים וזכור כי נעשית בצלם אלהים ע״כ הפרישאיבריך מהגשמיות והתקדש ודבקי בו ית׳ ובתורתו בכוח פינה מחשבותיך מכל סיגוף וניעול והשוב בקונך כמו הרשב״י וחביריו שלא היו פוסקין מחשבות אפילו רגע ולסור מקונך שאלו יי׳ לא חשוב בנו לטובה רגע א׳ אז כל המציאות היה כלא היה במצח לא יהיה לך מצח אשה זונה אלא משך הרצון לכל אדם כמו המצח העליון שנ׳ ירו מתרצים הדינים עינים תנה יי׳ אל יראיו הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל ומשניח ומרחם אף על החוטאים והלכת בדרכיו ויהא טוב עין ותרן בממונך בעין יפה אזנים הק״בה שומע אל התפילה ואל תרנה כן יהיו אזניך פקוחות לשמוע קול תורה וקול תפלה וזעקת דל ואם תשמע חרפתך לא תשיב שהרי הק״בה מעלים ונקרא סלך עלב כחוטם תרמה לחוטם העליון שעליו נאמר ותהלתי אחטם לך לבלתי הכריתך שהוא ארך אפים כן לא ימצא חרק אף בפנים תקבל כל אדם בספר פנים יפות ותראה לפניו ית׳ שנאמר יאר ה׳ פניו : כפה תרמה לפה העליון שמפיו לא תצא כי אם טוב כן לא יצא מפיך דיבור רע או קללה ונדר וחרם ואף דברי בטלה הידים תהיה פתוחות לעניים כמוהו ית׳ שנאמר פותח את ידיך ומזה תקיש לכל איבריך כולם שיהיו עם אלהיך תמים : ויזהר בפרישות מחול אל הקודש ותוסיף מבעוד יום לקדושת שבת ואף גם זאת תן חלק לכל יום שעה ותקדש לקדושת שבת להתבונן בעולם שכולו שבת ואף החול יהיה חולין בטהרה ששת ימי תעבור שית יומין דחול׳ הם מסיטרא דעבר מטטרון ששה קצוות המתעלמין בו ומסיטר׳ דידיה ששת סדרים סוד האיסור והמותר והטמא והטהור חובאי וחייב סוד עץ הדעת טוב ורע ולהיות הרע נכנס ונתקדש בטוב ויום השביעי ליי׳ אלהיך סוד ששת קצוות באצילות וזהו ליי׳ כהתלבשו בבריאה וזהו אלקיך ובכתינו׳ האלו תקדש כל הימים גם הלילות קדושים יהיו ובתוספת הקדושה ובכמה מקומות הזהיר הזוהר והאריך להיות בחצות לילה קמים :

והיה לך לאות אותות הפרוש עוזב מאוייו מתבודד צהלתו בפניו ואבלו בלבו לבו רחוק ונפשו שפל״ה אינו נוקם ואינו נוטר ואינו חומר ואינו מספר בגנות שונא השררה מיושב רב בושת סבלן אם יכעום לא יתקצף ולא יעשה בו רושם מושל ביצרו לא יסור האדם לרעה שהרע לו כ״א הטובה שהשיב עמו חסרו חזק בריתו נאמנה נאמן רוח צרותיו רבות תלונותו מעוטות מצפה לגזירות יוצרו וחפץ בדין הבורא משאו קול ועזרתו רבה רצוי חבריתי שמחה והרחקתי אנחה אם ישאלו ממנו יתן ואם יחטאו אותו ימחול ואם ימנעו ממנו יתנדב ואם ירחיקוהו יקרב מצוה על הדבר טוב ודובר שלום ואמת אומר ועושה נחר ומקיים נודר פרץ אב ליתום בעל לאלמנה תשועה לאביון ולדל עוזה אוהב אלהים רודף רצונו אוהב לאנשי צדק נאמן לאנשי אמת מזכיר למשכיל מלפר לשכל יורע את מומו וזכר את עונו כל מעש׳ אצלו זך ממעשיהו מנפשו היקרה כל נפש בעיניו יותר ברה ·

כמה כפולה ומכופלת הטבה בשער האהבה

האהבה באלהים היא כלות הנפש ונטותה להבורא ונוסף ומתאוה ודבק באורו ומתרחק מכל תהרהר כשמיותו ומגמ׳ יי׳ אלהיך

אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה· ומיראה תמשוך האהבה ובתנאי אם את יי׳ אלהיך תירא יראה פנימית לא יראה חיצונית יראת עונש כי אם מפני רוממותו ועוצם גבורתו כענין ראיהו רב ושליט עקרא ושרשא דכל עלמין וראה והתבונן מה גדלו מעשי יי׳ אף עשייה הגשמיות שמים וארץ והים ושאר הבריות הגדולות והגרגיר חרדל נחשב נגד עולם הגלגלים וככה גלגל בפני עצמו גלגל שלמעלה הימנו וכולם נחשבו לאין נגד המלאך ומלאך כפני מלאך גבוה מעל גבוה לאלפים ולרבבות עד כי אין מספר לגדודיו וכולם היו כלא חיו נגד הכסא והכס׳ נגד גבוה והוא סיבת כל הסיבות ועילת כל העילות ואין זולתו: והוא מהוה את כולם ומחיה את כלם ומשפיע בהם תמיד ולעולם חסדו ובזכר האדם בדברים וכאלה יחרד מיראתו ויתחזק מאהבתו:

הגידה לי שאהבה נפשך אהבה עזה אהבה רבה איך מנהגך כך ע״ר משלו באשת נעורים בחשקך בה כמה יגיעות אתה יגע וכמה טרחות ומואס במזון וסובל יסורים בהיות תכלית חשקך בה להתענג איך משתדל במהירות וזריזות לעורר ממשנתו ואתה בשמחה ובהתרחבות הלב ובעת חיבורך אינך פורש ממנה אפילו נותנין לך כל ממון שבעולם ואבנים טובות שמארבע טורים ק״ו לפני מלך מלכי המלכים הק״בה שיהא נפשך קשורה בו בדביקת תשוקה חפ״צה לשמור כל מצותיו ולעשות בזריזות ובחשק נפלא בנגלה ואהבה בנסתרים:

רוח נכון חדש בקרבך רוח הקודש לאתדבקא רוחך ברוח יי׳ ובו תדבק לבדו ולא בשיתוף עה״ז כמו האוהב אהבה עצומה את אשתו אינו שותה בכוסה ונותן בכוס אחר תשחוק בו בהתלהבות הלב והיה חפץ במצותיו אף כי עיף ויגע את אין צו אלא זירוז אף במקום שיש חסרון כים וצערא דגופא קום מהר ואל תאחר· תעירה והקיצה בזריזות נמהר ברגע זו ואל תאמר יש מחר· ליראה את השם הנכבד ולאהבה אותו להכרת רוממותו וגדולתו ולא ע״מ לקבל פרס לקבל מחירו כבוד העולם והונו ואל תהא עמו ית׳ כסוחר:

רחימותא דנפשך ורוחך לאדבקא בשכינא בל תניח נא שלא תניחך ותהיה מקנא בה קנאת יי׳ צבאות כמו מדרך אהבת נשים מרוב אהבתו בה לכלהו תפרוש ממנו ותהיה לאיש זר מקנא בה קנאת כל העבודות אף החמורות תעבוד בשמחה ובטוב לבב ותהיה שמח במה שוכך השי׳ להיות מעבדיו אשר לחסות בצל כנפיו באורה ותחשוב בחסרו ובנדבת לבו הטוב ותשים אל לבך ותהרהר מיתוש רוח כמוני יקבל עבודה עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות וממציא כל הנמצאות:

ואהבת את יי׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודיך אשרי הגבר אשר תיסרנו יה לך בשמחה למסור נפשך לקדושת השם והאמר כל ימי הייתי מצפה מתי יבא לידי ואקיימנו בעת שהוא נוטל נפשך תבחר לומר שמע ישראל יי׳ אלהינו יי׳ אחד וגם השבח דעלינו· ואשר קדשנו במצותיו וצונו על קדושת השם בהזכרת שם ומלכות תברכנו:

עוד אחרת בענין האהבה

זכור תמיד ביום היותך עד הנה אשר גמלך כל טובה והדרך לבא אל האמת בה השכל יהיה מלבך והתחכמת יהיה מנהיגך והפרישות ידידך וקצין תהיה לך הענוה: והקל טורח עסקי עולם מעל נפשך ופנה לבך מהעמיק נפשך ומחשבותיך בהם ורוץ בדברים הצריכים לך בגופך לא בלבבך ורצונך כשות׳ הרפואה המרה אשר ישתה אותו בפיו לא ברצונו והוא מואס שתיית לעצמה וסקל על עצמו סבל מרירת לדחות העקה מעליו. וכן צריך שיהיה צרכי עולם בעיניך שוה בשוה:

ואתם הדבקים ביי׳ אלהיכם חיים כלכם· אהבתי אתכם אמר יי׳ והוא אבינו במה שאמר בנים אתם ליי׳ אלהיכם וכתוב בך בחר יי׳ להיות לו לעם סגולה וכתיב ולא מרובכם חשק יי׳ ונומר כי מאהבת יי׳ אתכם· עם הדברים האלה ראו נראה כמה חיבותינו לפני המקום ואיך לא יתלהב הלב לאהבתו וגם לזכור הברית אשר כרת עמנו לדורות את אשר ישנו פה ואשר איננו פה במה שאמר לעברך בברית יי׳ אלהיך וגו׳ ולא אתכם לבדכם· ותחת כי אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו מן השמים השמיעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה ומתוך האש שמעת דבריו·

והיה לבבך זה כל הימים ליראה אותו ולהיות ירא חטא ולאהבה ולשמור מצותיו ולאהוב תורתו והגית יומם ולילה· לא ימוש ספר תורת מפיך· ושננתם שיהא שנון אם ישאלך אדם אל תגמגם ותלמד בקול רם ועסוק בתורה אמת במשנ׳ והלמוד ופסקי דינים ותורה שבכתב ופירושיה וסודות התורה בחכמת האמת והעוסק בתורה לשמה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולא על שום על מנת אשריו· צוה השי׳ ואהבתם את הגר גם אהוב את אשר אוהב הוא ית׳ אוהב צדיקים אף אתה היה כמוהו ואף אם יוכיחך הוכח לחכם מאהבך וקבל תוכחתו ומוסריו:

יה צור עולמים הטביע בבני עולם מכמה מיני אהבת אהבת בנים. ממון· נשים· קרובים· אריכת ימים· כיבוד תענוגי ותפנוקים· ישרים דרכי יי׳ ופושעים יכשלו בהם· לאהוב הבנים למנוע מהם שבט מוסר ולהסמך לאסוף ולכנוס להנאתו· והנשים לניאוף ועל הקרובים מכסים הפשעים וחביב להם חיותם כדי להתענג ואינם עומדים בניסיון ורודפים אחר הכבוד· והתענוגי׳ בחזקה מחזקים· צדיקים ילכו בה לאהוב אהבתם הללו לאהבת השם ית׳ אהבת הבנים להביאם לע״ה״ב ומצוה את בניו ואת ביתו אחריו את ספר התורה הזאת להקים ואוהב ממונו לבלתי יגזול ולא יחמוד ארץ של אחרים ומקמץ כדי שיהא בידו ליתן צדקות ע״כ ת״ח על פחות משוה פרוטה מדקדקים:

אשרה בעינו אשתו ואהבה· עבור מצוה פריה ורביה ומצילתו מן החטא ועוזרתו מטרדת העולם· גם לסיבה זו אוהב אביו ואמו ואחיו ואחיותו וכל קרוביו ועחריו ומסייעיו בצרכי העולם המרובים כדי שיהא פנוי לתורה ולעבודת תמים ושלם· ואהבת הכבוד רעה גדולה מאוד ומתרחק בתכלית התרחק כי אם לעמוד לכבודו ית׳ לזרוק מרה בתלמידים ולהוכית בני דורו ולהוהיר הקטנים עם הגדולים· ואהבת התענוגים לא להתענג כי אם החכרח לפי צורך קיומו ולשם שמים להיות חזק לתורה והמותרות ממנו נעלם:

צבי והמיר ורגיג להחיות ביום הזה ויאריך ימים כי מלאכת התורה והמצות מרובה להיותן מושלמים ולתקן המעוותים ולעשות תשובה שלימה על כל עוונותיו זדונות ושגגות · קלות וחמורות · הנגלות והנעלמות · ואורחא רחיקא וצריך להכין צידה לדרך לצבור כי בחול הים הרבה מאור להכין לעולמי עולמים :

צדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני יי׳ אלהינו · סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא ואת מצותיו שמור והם בחינות לא תעשה ועשה · היראה נגד לא תעשה להיות ירא חטא · והאהבה נגד תעשיה לעשות ככל אשר צוונו · והעסק בתורה באהבה ויראה הוא סוד שם של ארבע כשעוסק בקול ודבור כי הדבור הוא ה׳ המשם מוצאות שעל ידם נחתך הדבור · מלכות ו׳ רוחא דפומא · חכמה ובינה · הרי קול ודבור ברחילו ורחימו שם יהו״ה · וכן בעשיית מצוה שם יי׳ כי מ״ץ בא״ת ב״ש י״ה ובעשייתו הכל כהוגן אזיי׳ אחד · ונייחדם ביום ההוא יהיה יי׳ אחד ושמו אחד · כאשר יבא משיח צדקנו במהרה בימינו אמן סלה וכן יהי רצון:

תם ונשלם · מעזרת אל עולם · בשנת השבו״עה לפ״ק

על ידי הפועל במלאכת הקודש ראובן בר אליקום ז״ל זעצר מק״ק מענץ על נהר ריין :

הקדמת

ספר ווי העמודים

מזהב ומפז נחמדים: מאירים כברקים ולפידים:
שכל משכיל ומושכל בו נצמדים: ככפתור ופרח
משוקדים כפרים עם נרדים: יתכבדו בו מכובדים:
שרי התורה ונגידים: אוהבי חכמה וידידים:

הוציא לאורה · שר הבירה · נועם שררה · מנורה הטהורה ·
מפרש התורה · לשה פזורה · קולע לשערה · בקלה וחמורה ·
גלויות ונסתרה:

הגאון הגדול בוצינא קדישא המופלג בחכמה ובחסידות מופת דורינו אב״ד כדת הישראלי כמהר״ר שעפטל נר״ו סג״ל יאיר ויזריח ואור תורתו זורח בק״ק פוזנא המעטירה: ומודיע משפטיו לעם יי׳ הגליל יצ״ו במטה התפארה:

ויהיה עבור כאשר נגמר עבודתו הוא לקיים מצות כבוד אחר מות אביו קרא אותו בשם הקדמה כאלו אינו ספר בפני עצמו רק הקדמה בעלמא לספר הנכבד אביו זלה״ה ובענין אותו בסוף הספר אמנם הוא ספר גדול ברב איכות ודרושים מופלאים · חריפים ומתוקים · משפטים וחוקים · כל חכם לב ימצא פלאות · למופת ולאות ·

נדפס
בבית עמנו־אל בנבנשתי

באמשטרדם

בשנת סימנ׳ הזא״ת

הקדמת הגאון בן המחבר

הקדמה שנייה שחיבר הנשר הגדול בעל כנפים מופת דורינו הגאון המופלג בחכמה ובחסידות · במעלות ובמדות · כבוד הרב האב״ד בדת הישראלי כמהר״ר שעפטל סג״ל נר״ו · בן כבוד הרב המחבר ספר הזה · ואור תורתו זורח כצאת השמש בגבורתו לרבים אשר אתו · בקהלה הקדושה והמפוארה עיר ואם בישראל ק״ק פיזנ״א יע״א · ומטה עוזו מושלת ורודה על כל יושבי במדינות פלוני א גדול · ישמרהו האל הגדול · ויהיה למעוז ולמגדול · ונקראת בשם **ווי העמודים** · כי מיוסדת על התורה והעבודה וגמילות חסדי״ם · ודי״ן ואמ״ת ושלו״ם מותאמים ומאוחרים :

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה
קדיש על ארעא עובד גבורתיה
לעלם ולעלמי עלמיא קאים מלכותיה ·

כמה מעלות טובות למקום עלינו · ועלינו לשבח לאדון הכל שברא העולם בעבורינו · והאכיל וברא ויצר ועשה למענינו · והעולם עומד וקיים על תורתנו · שנתנה לנו על ידי משה רבינו ע״ה כאחין ביתו · והוא יוכרו ליהושע משרתו · ויהושע מסרה לזקני עדתו · וזוקנים לנביאים בעדינו יעקב חבל נחלתו · והנביאים לאנשי כנסת הגדולה שהקורוהו העשרה לישכתו · ואף שהלכנו בגולה · מ״מ יש לנו בקבלה · על דבר זאת תורת העולה · היא העולה על כל בריאת שמים וארץ בכללה · מראש הויות תקרא וברשויות תתן קולה · ויום שקלקלנו התורה · על כן בא עלינו המרה · דאחריב בית הבחירה · ומעידים עלינו בכל יום אומרים כיקום וכנור נודה לנו דיה · על כן כתיתו מימי מעינות החכמה ויד החכמה נתקנרה · ולבבינו כלבב בקדש לבברא · אהבת אייה בכבר · ולאבעית אייה בנ ידה · על זה דוה לבנו · ועל אלה חשכו עינינו · שנפלה עטרת ראשינו · אוי לנו כי חטאנו · ולולא תורתו שעשועינו · או אבדנו בעונינו · והנה בחמלת יי׳ שעמיד בכל דור ודור עלינו · רועי ישראל להורות הדרך לבנינו · כדי שלא תשכח התורה מפינו ומפי זרעינו · ואזכיר דורות התנאים בראשונה · משמעון הצדיק ואנשי דורו שהיו משירי אנשי כנסת הגדולה באחרונה · והשלידו אחריהם ברכה · לדור השני אנטיגנוס איש סוכו · ורבי אליעזר בן חרסום ודורש היורדים לעומקה של הלכה · ואחר הליכות עולם שלהם · היה דור השלישי יוסי בן יועזר איש צרידה ויוחנן איש ירושלים קבלו מהם · ומה שקבלו קל חיש אורו מתניהם · לדור הרביעי יוחנן בן מתתיהו ויהושע בן פרחיה וניתאי הארבלי האלילו מהרום אשר עליהם · ויי׳ עליהם ועל הברכות אחריהם · הוא הדור החמישי חוני המעגל יודא בן טבאי ושמעון בן שטח המורים מהם כיונה בהם · תולדותיהן כיונא בהם הוא הדור הששי עקביא בן מהללאל ושמעיה ואבטליון מי כמוהם לעשות פלאות · ואחריהם בן יפקדו לשלום פדויים לנחלי נבלות · נבלות יי׳ ינאו מהם הדור השביעי שמאי והלל ורבי יהודה בן בתירה ונחוניא בן הקנה ואנשי דורם דור דעה טעמי תורה מקראים · ואחר כך הדור השמיני רבי גמליאל הזקן וכמוס הלבלר אשר היה ראוי לברך עליהם ברוך חכם הרזים · ר״ן חכמו לבעשו אוהביהם ויאירו יוד״ו אחריהם · לדור התשיעי רבן שמעון בן גמליאל ורבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול ואחיהם · וזאת עורת יי׳ לא היה לנו דור עשירי רבי יוחנן בן זכאי ורבי אלעזר בן יעקב שהיה משנת אחרין נעימים הנזיכים בין חכמים ומחולליים · לו חכמו ישכילו זאת · הדור אחד עשר אליעזר בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניא ורבי אלעזר בן ערך כמעין המתגברים · ואחריהם דור שנים עשר רבי טרפון ורבי עקיבא ורבי אליעזר בן עזריה המאירים לארץ ולדרים · דור לדור ישבחו מעשיהם · להדור שלשה עשר רבי מאיר רבי יודא רבי יוסי רבי שמעון והרי לך לפניך האבות והבנים שהיה כל דבריהם כמחדים · עד דור ארבעה עשר רבי יודא הנשיא הוא רבינו הקדוש ורבי ישמעאל בנו של רבי יוסי הגלילי וזולתם הרבה כן כן סוף התנאים וכל אלו ידידים ·

כי ליהודים היתה אורה · זו תורה · כיוצא מפי הגבורה · אשר מסיני מסורה · ואחריהם היו האמוראים מי יוכל לספרם בכבודם הדרם והודם · ישקני מנשיקות פיהם הטובים מיין דודם · כי זה כל אדם · וזאת תורת האדם · אשר ישימו לבנ דם · כאשר תורה שבע״פ ותורה בידם · ומפלפלים עד יכודם · וקשה עלי להזכיר כל אחד ואחד בשמו המפורש · רק אזכיר דור הראשון רבי חייא ורבי אושעיא ולוי ובר קפרא · עד דור האחרון רב אשי ורבינא שיהם ובהם נחתם הגמרא · ואחריהן היו רבנן סבוראי עמדו תאומים גאוני עולם · הלא המה הגבורים אשר מעולם עיני ישראל עליהם תולים · כי רובם ככולם אין דבר מהם נעלם · ושלשלת יחוסיהם איש מפי איש הלא היא כתובה על ספר הישר להרמב״ם · כי נחר יי׳ בם · כי דבריהם יורדים ונוקבים עד התהום · ויקים לנו בזכותם ישע ופדיום · ולו נברך ברוך יי׳ יום יום · ואחר זה היה הרי״ף שהעתיק התלמוד בלשון קצרה · ובזה דינים והוראות הורה · ועל ידו נתמלא כל העולם אורה · ואח״כ בא הרמב״ם ונתן לנו חידושי תורה · בשפה ברורה · בקדושה ובטהרה · כי מי יוכל לשערה · התלויים בשערה · ומכרון הוא שלא הניח דעת אחרת · ויחשוב זה נתן מקום להראב״ד להיות עליו גוברת · ולשון נבוה מדברת · ותשואות חן חן להרב הגדול הבית יוסף שהשלים כעדו ונתן עליו עטרת · לשם ולתהלה ולתפארת · את שתי כתפיו חוברות במחברת · על הרמב״ם והטור · לולא הוא היה דבריהם כגור ויזכונת · על כן הוא לנו למזכרת · כלבות בוערת · ויחויות זה ידאו הכמ״נ והטורים והביאו כל הדעות בחבורים · ויורו בחורים · התנידים והיסורים · כי דבריהם יאירים כספירים · באר מים חיים נובע ממקורים · וכל דבריהם בנוים על דברי רש״י ותוספות · והיו דבריים האלה לאות ולמופת · ודבריהם מתוקים מדבש ונופת · ודברי רש״י עינינו מאירים · לבקש דרכי יי׳ הנודקים כבקים ובחורים · ובלקו מהם כל פלפולים ושיעורים · לוקכים עם נערים · והתוספות גילו לנו בתלמוד פנים חדשות · לולא דבריהם לא מצאנו ידינו ורגלינו בבתי מדרשות · ומהם דור אחר דור ועושים שאלות ותשובות · בתבנית היכל משובבות · אשר אחרי התלמוד דבריהם כנ דרות · בעומקי הלכה מקלי וטרות · והביאו תורת אמת וחוקים ישרות · ולהזכיר כל אחד ואחד בשם אין להם מספרות · ואלה מוסיף על הראשונים · כשעומדים עלינו דורות אחרונים · וקולם כשמע כפעמונים · ואלים מגות כריונים · והיו מעמודים זקנים · מ״מ לא בדרך אף ומחנים · רק בשכנירות פנים · שראו כל אשר לפנים · היושבים בשבת תחכמונים · ועליהם כאחד וכל בניין למודי יי׳ את בניך אלא בונים · ע״כ הלכה כאחרונים בכל ענינים · עד שקם האחרון לאחרונים · ועשה להם חוקים ודינים · בשלחן ערוך כעין פנינים · ואחר כך היה סדר המפיד הכורם מופה על השלחנים · וידו על העליונים · ועל טוב יזכר הגאון הגדול מהר״ר שלהחולק עליו בכמה דינים · על כן כל מי שעיניו כוהים · יעיין באלו ענינים ויבין שניהם ירבה בניינים · כי על הרוב דבריהם מבוררים · עד כאן חשבתי הדורות האחרונים אמרות טהורות · והיו למאורות · כזוהר הרקיע מזהירות שבהם אין להביע · מתקום אף על עד רום רקיע ·

ובהגיע דור את דור אב״יהי״ל קילו לאורייתא · בוניכא קרדינותא · לטוב יזכר שמו ושבח מעלתו וחסידתו · כאשר ידעת חטאו היתה קודמת לחכמתו · ויי׳ אתו בכל מקום הלכה כמותו : בלמוד התלמוד היה יורד ונוקב עד התהום · בפלפולו חריפתא כדוב שכולה · ולא כוחם · ותכם ישיבות הרבה לשם ולתפארת · כופת תמופכה שפתותיו עתק ומדברת · לקביל אלפא כוחקי הגבורים כאורת ידו גוברת · הרים ועוקרת · וזכה שבילדותו זכה למעלות גדולות · שהקקבל לאב״ד ולמורים כדין בקהלות גדולות ונלילות · ויש שכמו לסבול סבלות · ומאז הטעם הזה כרוב רב קבעיל לאנו להלם על פי תבואות · במילי דשמיא ומילי דעלמא שלא יפלו ביעתקי שוחה · כבן לא בתקיים זה בידו להעלות על הספר חדושיו שהיה לכל יום תמיד על התלמוד והפוסקים כאריכות · בהוות ואיכות · רק בדרך קצרה · לסייעא בעלמא לו שלא ישכח במהרה · והנה מצאתי באמתחתו

הקדמת הגאון בן המחבר

שיבור גדול ונורא · אשר חיבר על ספר המרדכי מריש ועד גמירא · ושם ידבר ויש לו ויכוח עם כל הפוסקים · ראוי לא עזבתהו · שלא ביקש להדפיס אותו · ויי' יזכני להוציא לאור יקר גדולתו · להראות לכל העמים תפארתו . וחריפתו ובקיאתו · ולא די שהיה רעיא מהימנא לישראל בתורתו ובעבודתו · אך תרב מעלתו וחסידתו · והחזיק ידי לומדי תורה · להגדילה ולהאדירה · ומימיו לא פסקה משלחנו שונים בפשות והתלמידים ישבעים כרכורים אבוסים ופטומים · בחול ובשבתות ובמועדים · בביתו ובשלחנו היו נועדים ·

ולעומת אמתותו · גבי תפארתו · יונתו תמתו · ראוי להזכיר לטובה אמי מורתי · הדר הורתי · הגבירה המרגלית החסידה אשר כל מבדיה יעידון ויגידון עליה שלא הכירה כלום ממעשה אמהות הקדושות · מיום היתה אוכלת חולין בטהרה ירדה היתה לפניה אדוני אבי ז"ל שבובו כל הממון שהכניסה לו מבית אביה להספקת לומדי תורה · ולא זו שלא רעה עינה על זה · אדרבה הוסיפה עוד מדילה כיה ובילא בזה · הכינו כח וראו אם אשה בכל אלה ימצא לטובה · אשר מאסה בחיי עולם הזה וכל מעשיה לעולם הבא · ונגלה בידך יי' את אדוני אבי ז"ל וחכם לכל הכבוד והגדולה אשר היה לו כמונה לארץ · אשר לוה לא זכה אדם בארץ · מבריאת שמים וארץ · ומרוב צדקתו וחסידתו · עזב וכטם ביתו ונחלתו · ועלה אל המקום אשר אמר יי' להשרות שם שכינתו · ובטרם באתו מאהלו ומארץ מולדתו · התחיל לחבר ספר הכבוד והנורא הזה כדי למות את ביתו · ומתוך עבודתו לא הטריח את בניו להדפיס אותו · אך קדשנו במצותיו וגזרנו לבלא שלא יהי שיבקש להעתיק ספר הזה ללמדו חסידותו · ומאחר שבעל הדרך ידע לגבדו להבדיל אותו · להוציא מחשבתו לפעולתו · לאור בארץ החיים אור תורתו · בכן לא נגמר מספר בס"ל כי אם בירושלים שתי שנים אחר ביאתו · וימי היתה ואת לנוחתו · שהיה ביתק לר"ה בגבי אומרות דברי פי יון קבלת איש האלהי החכם הגדול מוהר"ר יצחק לורי"א זצ"ל בצרור החיים צרורה נשמתו · ולא היו נראין לשום אדם עד בוא אבי אדוני ז"ל לאמרתו ולביתו · כי שם תקע אביו ז"ל חכייתו ודירתו · והיה לומד בשם מראש עד סוף כדי להגיעו לתכליתו · בכן לא צריך אני להודיע טבעו של זה הספר הקדוש והטהור הספר ההוא נחלק לב' ראשים · החלק הראשון הקדימה יקרה נפלאה כפלאת מאוד בשמה יכונה תולד"ות אד"ם · והנמשך אליה היאמרים בקריאת עשרה מאמרות · והחלק השני ידבר מכל השנה מה שייך לכל אחד בזמנו · וקראנו בשם מסכתות · דינים השייכים בחול נקראים מסכת חולין · ודינים השייכים לשבת נקראים מסכת שבת · וכן לכולן עד תכליתו · והיא נקראת שתי הלכות · ומאחר שבמסכת שבת כשהוא עומד בענין שנים מקרא ואחד תרגום · שייך החיבור על פרשיות התורה ואיידי דרכתי מילי הוציאן מן המסכתות והשייכין בפני עצמן · ומן התורה שבעל פה שייכים למסכת שבועות ושם ראוי להיות קביעותו : אך מאחר שהוא קונטרים גדול הוציאו חוץ למחיצתו · וכאלו מסכתות תידם יותר מארבע מאות דינים שלא הוזכרו בין הפוסקים רק מה שהוציא מתוך התלמוד בסברתו · ושמה יראה ויראה תוקף הדרתו · ומעשה גבורתו · סוף דבר לא הניח דבר גדול וקטן דבר גדול מעשה מרכבה · ודבר קטן הויות דאביי ורבא · ויתר מזה שהספר הקדוש מוציא מפיו עניני מוסרים התעוררות והתלהבות הלב מה שיוכנים לאדם תוך מחשבתו · והספר זה ידבר לעשות כרצון איש ואיש לבית המקובלים וכן לכת הפשטנים והדרשנים איש כגבורתו יואל תאותו · והנה אני עוזר ויודבר ומבקש מכל מי שיקרא בספר הזה לא ילמוד כאדם הקורא בספר לעבור שיבתו · רק לעיין עיון אחר עיון עד שיבא אל תכליתו · והחלק השלישי נקרא עשרה הילולים עשה בדרך שיר ומליצות וכל איש ליל ולילי בזמירתו · ונופת תטופנה שפתותיו · ואשרי איש אשר ישים בו קריאתו · ונגיה ילכו עדימותו · והמושל ובולם לבדו · יקדישו לפנים ותולאי הסרת מחילתו · ועוד אחת צריך אני להודיע על מה שלא הייתי סכין לומקברתו ולעשות הגהות · כיון שעשה אדוני אבי ז"ל לאביו והוא זקני קדוש יי' בספרו עמק הברכה · הא ודאי קושיא הוא · והתשובה בגדו אבא מורי היה גדול מאותן הימים וגם היה לו רשות מאביו אבי זקני לעשות הגהות רבים ועצומים ואו התעורר פה קדוש מפיק מרגליות דברים נכוחים כיוצא בהקדמתו · מה שאין כן אנכי היום כשנסתלק ידידי מביתו הייתי צעיר לימים ושנים ונער אנכי מאוד ולא היה לי בינת אדם באותן הימים · ושתי שנים אחרי בכלות גמר הספר נלקח ארון אלהים עלה לעליונים ועל ידי זה לא היה לי רשות ובינותים · להוסיף על אמריו הנעימים · נהגים נכוחים · והנה חסדי יי' אזכיר על כל הטוב אשר גמלני לא בזכותי רק למען יכירו וידעו כל יושבי תבל טובת אבותי עזרני · כי כוונתו היה להעלים ממני יגיעתו כי נפשו היה קשורה בנפשו עד שנתגלה לי יופי האומרים היום לאמר יוקח אדוניך מעל ראשך · ובשקדנו הימים אחותיו ולא הרפנו בהדייתי קולי אבי אבי למה אתה עושה לי ככה להשליכני אחרי גוך · וענה ואמר לי אני מה אעשה לך בני גזירה היא מלפני והוסיף ואמר אם תבקש לבך ישמח לבבי גם אני כי אין ספק שתהיה ארי ולביא כאשר אתה מבטח לי האי מרבה מרבנן דאורייה לא אתי שלא מבטח לי שתאמר יורו משפטיך על כן בני חזור לאחוריך והביאני להוציא מחשבתי מכח אל הפועל ואתה תפוש באומנות אבותיך ועסוק ואתן בתורת משה הואיל וברכני אבי ואמר אמן ואמן כן יעשה האל שתהיה יבכו עליה · כימקבה הלויה · והלך ממני אל הכתלה והמנוחה · ולא היה לי רוחה · רק יגון ואנחה · על מה עשה לי ככה · ויי' ראה בצערי והשליך לי ברכה · ופתח לבי בעומק הלכה · ועד שלא סקשה ממנו התחיל לגרום שינוי · וזכותו עמדה לי · שעליתי מעלת בית אל · בעזרת האל · ונתקבלתי תהלה לאל · לר"מ ולאב ב"ד הגדול על רוב מדינת ישראל · ולא אזכיר הקהלות הגדולות אשר בלא יכלתי לאלה מאותן באותן הימים אפס קצת מהם תראו · והנה בחמלת יי' מיד אחר יציאת הצדיק ממני הייתי דורש טוב לעמי ששה שנים מידי שבת בשבתו בק"ק פריגא המהוללה · אלהים יכוננה סלה · ותמיד לא פסקה ישיבה מביתי · ותשאני רוח יי' והביאני לק"ק פי"רטא עיר קטנה אבל מי היתה גדולה כאנטוכיא כי שם היו כמה חכמים מופלגים חריפים ובקיאים · ומשם עליתי אל ראש ההר ק"ק פרנקפורט עיר הגדולה לאלהים בכל מדינות אשכנז היא תל תלפיות תל שהכל פונים אליה · ושם בעלי תוספות היורדים בעומקה של הלכה · אחרי פעם שלו כבה · ומשם עליתי אל ראש הר ההר ק"ק פוזנ"א המעטירה עטרת תפארת ישראל שם בעלי בינה פוסקים מבריכה העליונה · שבה יקר גדולתם אין לספנה · הליכות עולם להם לומדים בפ"ם בכל שנה · וקיימתי בעצמי הרבה למדתי מרבותי ומתלמידי יותר מכולם שעל ידי החכמים הגדולים ומרוב פלפולם חריפתא תיפוק סייעתא היה בידם ומקור שהעליתי על הנייר כל חדושים שלי נפ"ת לכמה מסכתות · ונפיתי שי' יהיה בעזרי להכין לדפוס לזכות רבים רק חששתי הרבי על הראשונים אני מגמער שהעת גרם בבוקין לבחורים ודויקן שלהם מבקשים ליתן לב לעיין בעין שכלם איש ואיש כחכמתו וכינתו אשר חלק לו אלוה ממעל רק רואה כל מה דכתב ומפורש לפניו . בגלל דבר הזה אנכי יושב בספק · עד לאחר שאזכה בזכות יי' להוציא תהלה מכח לפועל חבורי הגדול על איסור והיתר להראות פלאות בעמים :

ועתה אבוני מורי ורבותיי בדבר הזה משכתי ידי לעת עתה לקיים מצות כבוד אב כי אשוגה אולי יקויים בי הברכה הכתובה בנדה למען יאריכון ימיך שבזכותו אזכה גם אנכי להוציא מחשבתי לתכלית · ופסוק כי בער אנכי מאיש וגו' הואיל ואתא לידן אימא מילתא כי קשה למה שלקן לשני כנות הוה ליה למימר כי בער אנכי מאיש ומאדם · ועוד קשה גבי איש מזכיר לשון בער וגבי אדם מזכיר לשון לא בינת · הנה לפי הגמרא דסנהדרין פרק בן סורר ומורה גבי דברי למואל מלך משא אר"י משום רשב"י מלמד שכפתו אמו וכו' עד איכא דאמרי מי שכל רוזני עולם משכימין לפתחו ישתה יין וישתכר · אמר רבי יצחק מנין שחזר שלמה והודה לאמו דכתיב כי בער אנכי מאיש מנח דכתיב ביה ויחכם מכל איש ולא בינת אדם לי זה אדם הראשון · ופירש"י זה אדם הראשון שנכשל ביין ואני שתיתי יותר וכתב משום הכי שלקן לשני כנות שקולי על נח ואדם · אך עדיין לא שכנו משמעותיה למה גבי נח מזכיר לשון בער וגבי אדם מזכיר ולא בינת וגו' ועוד למה הקדים נח לאדם שהיה הראשון · ונראה לתרץ כי לעיל מיכה מסיק בגמרא ויחכם איש דאלהים אמר רב חסדא אמר רב עוקבא ואמרי לה מר עוקבא אמר רבי זכאי אמר הקב"ה לא הייתם ללמוד מאדם שלא נגרם לו אלא יין כמ"ד אותו אילן שאכל אדם גפן היה דתניא רבי מאיר אומר אותו אילן גפן היה שאין לך דבר שמביא יללה לעולם אלא יין · רבי יודא אומר חטה היה שאין התינוק יודע לקרות אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן · רבי נחמיה אומר תאנה היה בדבר שנתקלקלו בו נתקנו שנאמר ויתפרו עלי תאנה וגו' ופירש"י בדבר שנתקלקלו מדת הקב"ה כן כאותו שמעא מכה הוא מרפא כה בתוך כה כו' · וכתבו התוספות על פירש"י ואין ענין זה לזה כלל אלא היינו כדאמרי במדרש משל של בן מלך שקלקל עם אחת משפחותיו כיון ששמע המלך טרדו והוציאו חוץ לפלטרין שלו והיה מחזר על פתחים של משפחותיו ולא היו מקבלין אותו אלא

אותו

פתח שקלקלה עתה פתחה לו דלתיה וקבלתו · כך בשעה שאכל אדם מפרי האילן טרדו והוציאו חוץ לגן עדן והיה מחזר על כל אילנות ולא היו מקבלין אותו וזה היו אומרים לו הא גנבא דגנב דעתא דברייה וכו' אבל התאנה על ידי שאכל ממנה פתחה לו דלתיה ע"כ · וקשה לי איך מתורץ גם לפי התום' שהביא מדרש רבה גם זו קשה אין ענין זה לזה · בשלמא גבי שפחות כשם שהקלקול תלוי בו כן תלוי בה · מה שאין כן גבי אילן הקלקול תלוי בו ולא באילן דומיא דמתניתא במסכת כריתות פרק ג' לא אם אמרת בנדה שיש בה שתי אזהרות שהוא מוזהר על הנדה והנדה מוזהרת עליו תאמר בשפחה שאין בה אלא אזהרה אחת כן הוא קשה בנדון דידן · וביותר יש תימא כי מה שתוספות סתרו פירש"י ופירשו על דרך אחר · ובאמת כפירש"י שפירש על התורה מפרש הוא בבריתא הפירוש שפירשו התוספות ע"ש הלא דבר הוא · ועוד קשה במדרש עצמו מה היו אומרים הא גנבא מה כוונת המדרש בזה ומה היה קשה אם לא היו אומרים מאומה · והקרוב אלי לומר ע"ד הילקוט בספר ירמיה רמז ס"ו והביא גם בזוהר טוב אמר רבי שמעון חסידא בעולם הוה אדם הולך ומשים אשתו כדה אין מי שעבבו אבל לעתיד אבן מקיר תזעק כדה סיא וכו' · והנה לפי המדרש הזה יתבאר שפיר שהוא דומה כדומה לבן מלך שקלקל עם השפחה הקלקלה תלויין בשניהם גם הוא באכילת אדם מן האילן הקלקול תלויין בשניהם כי זהו ידוע קודם החטא היה הכל קודש שיהיה לעתיד לבא · ואם כן החטא תלוי באילן גם כן היה למחות כנגדו הל תנעי כי ליקח הפרי ולפטר אם היה מוחה כנגדו ימנעו מהחטא · ואם כן דומה ממש לקלקול השפחה עם בן המלך וקבלה אותו ה"ה כזה האילן שגם הוא קלקל שלא גער בו ולכן פתח דלתו אליו · וכדי שלא יהיה תמוה בעיני העולם וכי מה היה לאילן לדבר ע"כ האריכו וכן היו אומרים הא גנבא כו' פי' מה היה להם מגילות הדבור · ולפי זה דברי רש"י נכונים הם ופירושו בחומש הוא מכרם ויתפרש עלי תאנה כו' אבל שאר העצים ימנעום וליטול עליהם הוא מפרש · ובגמרא רבה לפרש מה שפירש בחומש הוא מדברי המדרש רבה והוקשה לו הקושיא דלעיל הלא אין דומה זה לזה כי שמה שניהם קלקלו מה שאין כן באדם · על זה מביא רש"י בגמרא בענין זה דומין כמי יבמה שגם האילן חטא ולכן אמר באילן חטא ולכן האילן הזה מתקנו והוא ממש כמדת הקב"ה כדבר שהוא מכה הוא מרפא כי האילן היה מכה אותו שלא מנעו מלחטוא הוא בעצמו היה מתקנו · וכוונת רש"י בחומש ובגמרא הכל למקום אחד הולך רק שמתרץ קושיא כנ"ל · ואין להקשות לדברי אם כן מה הקשו תוספות על רש"י ז"ל כוונת התוספות להוציא מלב טועים שלא יבינו פירש"י כפשוטו באומר שהוא מכה וכו כי על הפשוטה קשה ואין ענין זה לזה וכוונתם שדברי רש"י נכונים על פי מדרש רבה · ויותק שפיר לשון רש"י דיה שאומר בחומש שהוא מכה · והשתא אתי שפיר מה שאמר שלמה בער אנכי מאיש זה גם לפי פירש"י שהודה לדברי אמו על שתיית הרבה יין יותר מאדם וידוע שכרותו של נח מוכר בהדיא במקרא וישת נח וישכר ויתגל מה שאין כן שכרותו של אדם לא נכתב בהדיא ראיה שהרבה מ"ד פליגי אם גפן או חטה או תאנה היה · ויובן שפיר לשון כי בער אנכי מאיש זה נח הייתי בער ממש שאפילו מקרא לא למדתי וקראתי זה פשיטא ומ"ה העמידו בראשונה · ועל אדם אמר ולא בינת אדם לי שלא היה לי לב להבין שחטא של אדם היה ביין שלא יכלתי להבין האמת מקרא על היין ועל זה לא היה בינה לי להתבונן זה שאין כן נח מוכר בהדיא כן נראה לי לפרש המקרא · ובאשר לעבייניכו אף על פי שהכשתי את עצמי מלשבות הבהות בספר אדוני אבי ז"ל ודבתי בעצמי וכי סברותא כמי מ"מ יש כאן אומר הדעת שכיחא ליה לאבי ז"ל כזה · ובפרט שראיתי שאדוני אבי ז"ל חולק כבוד לאביו הגאון מהר"ר אברם שעפטלש שהעתיק כל ספר עמק הברכה בספרו כאשר ראה שאין בנמצא וכיוצא בספר הזה הוא כלול וכלול מאב ובן ואבי בן הבן ולמען

יקויים והחוט המשולש לא במהרה ינתק ויקרא שמי אבל שם אבותי אמרתי לגלות גם כן דברי מוסר · ואין למוכיח ליבכר העם אם לא שיסבב

המוסר מתוך דברי תורה לכן התעוררתי בעזר האל יתברך לספר הקדמה זו המדברת באיזה מוסרים כדי שיתקיים לא ימושו מפיך ומפי

זרעך ומפי זרע זרעך · ואף שקבר לי המנע מהשתרע לבלול עניינים דרושים שלי בתוך הקדמה זו רק אסם קנהו תרחו פה

כי הדרושים שלי ארוכים מארץ מדה ובפני עצמם יתמלא הספר על כל גדותיו · אך לכבוד המקום ב"ה ולכבוד

אדוני אבי ז"ל חברתי הקדמה זו · ולא ידעתי על מה ליסדה · כי באם הייתי מעמידה על פרשה א'

מפרשיות שבתורה היה קשה עלי כי מנייהו מפקית גם כן ישדני הקורא שאכי בר

בי רב דחד שרשא · לכן אמרתי ובחרתי לי לילך בדרך מורי הגאון המופלג

מהר"ר שלמה יפריש ולה"ה שחיבר ספר עמודי שש המדבר

מענין עמודים כאלה · אמרתי לאחוז גם כן ולהלפת

באותן העמודים לדבר מהמה בתכלית

הקצר · וקראתי שם

הקדמה זו

חי שעמודים על שם ששה עמודים אלה שהעולם עומד וקיים עליהם ובית מלכותו מלך מלכי המלכים נכון ויושב עליהם · והשם יתברך יתן בלבנו לקיים עמודים אלו · ונזכה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו · כבוד אומר כלו · אמן וכן יהי רצון:

אמר

הקדמת הגאון בן המחבר עמוד התורה

אמר

ביאור הפסוק׳ כי שלמה המלך עליו השלום · ״כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחת מוסר · לכבוד אבי אדוני זלה״ה אשר העמיד יסוד ספרו על מקרא זה ועליו הולך וסובב כל הספר · אמנתי גם כן לפרשו · כי קשה ליה המשיל המצוה לנר והתורה לאור · הנה בגמרא דסוטה דרש רבי מנחם ברבי יוסי תלאה הכתוב מצוה בנר ותורה באור מה נר אינו מאיר אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה · ומה אור מאיר לעולם כו׳ · אבל נ״ל לפרש כי מצינו קצת מצות נוהגים ביום ולא בלילה ויש מצות שנוהגים בלילה ולא ביום כדאיתא בריש מסכת פסחים בני אור לארבעה עשר מאי אור רב הונא אמר נגהי ורב יהודה אמר לילי והאריך בקושיות עד שמקשה ומשני אלא ש״מ קריא דממא לנהורא ופקדי׳ אמצות דיממא וקרייה דממא לחשוכא ופקדיה אמצות דליליא · ומצות דיממא ומצות דליליא תנה במסכת מגילה פ״ב מה הן ע״ש · ובזה א״ש כי נר מצוה מה נר לפי שעה כי שרגא בטיהרא מה אהני · כן המצוה היא נוהגת לפי שעה השייכת ביום אינה נוהגת בלילה והנוהגת בלילה אינה נוהגת ביום · אמנם התורה נוהגת בין ביום ובין בלילה כמו שאמר הכתוב והגית בו יומם ולילה ומשו׳ הכי המשילה לאור כי אור יממא הוא וליליא נמי קרויה אור כמו שהאריך בריש מסכת פסחים משום הכי קאמר ותורה אור כי אור נופל על היום ועל הלילה לכן המשיל לו התורה הנוהגת גם ביום ובלילה · ועפ״ז נראה לי לפרש פסוק

ביאור הפסו׳ הוי האומרים לרע טוב וגו׳

בישעיה סימן ה׳ ״הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע שמים חושך לאור ואור לחושך שמים מר למתוק ומתוק למר · והנה פשוטו של פסוק הוא שהנביא הוכיח את ישראל שהולכים מדרך הטוב לדרך הרע · וקשה למה הוכיחן ג׳ תוכחות אלו טוב לרע אור לחושך מתוק למר הלא הכל למקום אחד הולך ונראה לי לפרש על דרך מדרש רבה פרשת בראשית פסיק רבי אבהו אמר מתחילת ברייתו של עולם צפה הקדוש ברוך הוא במעשיהן של צדיקים ומעשיהן של רשעים כו׳ · תהו ובהו אלו מעשיהן של רשעים · ויאמר אלהים יהי אור אלו מעשיהן של צדיקים · אבל איני יודע באיזה מהן חפץ אם במעשה של צדיקים ואם במעשה של רשעים כיון דכתיב וירא אלהים את האור כי טוב הוי במעשיהם של צדיקים חפץ כו׳ · ובזה יובן הפסוק שפיר כי ג׳ חלוקי תלות שונות אלו ג׳ עניינים הם · בתחלה הוכיחם הנביא כפשוטה ואמר הוי האומרים טוב לרע וגו׳ כי דור תהפוכות המה מהפכים דרך הטוב לדרך הרע · ובחלוקה שנייה בקש לפרש פן יאמרו מאין מוכח שהקב״ה חפץ בדרך הטוב יותר מדרך הרע · דלמא חפץ יותר במעשיהם של רשעים וראיה זו שהביא המדרש מן פסוק וירא אלקים את האור כי טוב ש״מ שחפץ במעשיהם של צדיקים הנקראו במלת אור כי טוב מפרשים הם ואומרים שאי אור לילה וחושך הוא ומהפכים הפסוק ואומרים שיותר חפץ הקב״ה במעשיהם של רשעים · על זה הוכיחם הנביא ואמר שמים אור לחושך ר״ל שמפרשים ושמים מלת אור כי טוב לחושך כי טוב וחושך נחשב להם לאור · ובחלוקה הג׳ רמז ענין אחר כמו שמסיק בתנחומא פרשת בראשית והאריך שם אם יצר הרע טוב הוא או רע הוא · ומתוך ביאור דבריו ז״ל ואם תאמר אין אדם יכול לשמור עצמו מיצר הרע אמר הקב״ה אתה עושה אותו רע · והרי תינוק בן חמשה וששה שנים אינו חוטא אלא מבן עשרה שנים ואילך והוא הוא מגדל יצר הרע א״כ תינוק חייב ולא חטאת כגחלת וחטאת וכמה דברים קשים בעולם יותר מיצר הרע ומרים ממנו ואתם ממתקין אותו אין לך מר מן התורמוס ואת מוקד לשלקו ולהמתיקו במים ז׳ פעמים עד שהוא מתוק וכן חרדל וכו׳ יצר הרע המסור בידך על אחת כמה וכמה שתכריעו מרעה לטובה ולפי זה יובן חלוקה הג׳ · לאחר שהוכיחם שאומרים בדרך הרב ושמים אור לחושך ומפרשים הפסוק אור כי טוב לליא הוא · חזר הנביא להוכיחם ולהודיע פן יאמרו שלתי יכולת להם שישובו ממעשיהם ומפני היצר הרע השוכן בקרבם על זה אמר שמים מר למתוק ר״ל בתורמוס והחרדל שהם מרי׳ מאוד מאוד ובכל זאת שמים למתוק בתחבולתם ויצר הרע המסור בידם ויכולין להמתיקו בקלות שמים למר מפני השלום וכמה שאין להם תירוץ בעולם על פרשתו מדרך הטוב לדרך הרע יובן חלוקי עניינים אלו :

ובגמרא ״דשבת פרק במה מדליקין אמר רב הונא הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים ופירש״י דכתיב כי נר מצוה ותורה אור על ידי נר מצוה דשבת ונר חנוכה בא אור דתורה וקשה לפירושו שמפרש שקאי על שני מילי נרות הנ״ל במקרא כי נזכר לו מצוה בלשון רבים למה אמר בלשון יחיד עוד מביא שם בגמרא רב הונא דהוי רגיל חליף ותני אפתחא דרבי אבין נגרא · חזי דהוי רגיל בשרגא טובא אמר תרי גברי רברבא נפקי מהכא נפקי מינייהו רב אדי בר אבין ורב חייא בר אבין · רב חסדא הוי רגיל דהוי חליף ותני אפתחא דבי נשא דרב שיזבי חזא דהוי רגיל בשרגא טובא אמר גברא רבא נפיק מהכא נפק מינייהו רב שיזבי · ופירש״י חליף ותני עובר ושונה כלומר עובר תמיד ומדקא פריך מיה כוונת דהאי כלומר עובר תמיד ולכי לא סגיא אם היה עובר פעם אחד ושונה פעם א׳ · ועוד התוספות כתבו שמה ה״נ הוה דהוי רגיל בשרגא פי׳ בנר של שבת והכא נמי אמר תרי גברי רברבא נפקי מנייהו ולקמן אמר הוה דהוי רגילה הוה לגבה לכך אמר דנפיק חד גברא רבה כוותיה · וקשה לי מאחר שבוודאי התוספות בהלוא ניחא שהוקשה להם למה במעשה הראשון תרי גברי רברבא נפקי ובמעשה שנייה רק חד גברא רבא · מ״מ לא נודע תלי ואם כן מה מורה שאריכות לשון שנקטו בגמרא ה״נ חזי דהוי תלי מלת חזי לא״ל ה״נ תלי הא״ל · כדי ליישב הענין אפרש מה שכתב ״הטור א״ח סימן רס״ג ויהי זהיר לעשות נר יפה דאמר רב הונא הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמים ויש מכוונים לעשות שתי פתילות א׳ כנגד זכור ואחד כנגד שמור · אחד האיש ואחד האשה בכל מקום שידליקו והנשים מוזהרות ביותר כדאיתא במדרש מפני שהיא כבתה נרו של עולם פירוש גרמה מיתה לאדם הראשון · והרמב״ם ז״ל נתן טעם לדבר מפני שמצויה בבית ועוסקת בצרכי בית כו׳ ע״ש · והלשון תמוה כמה שאמר והרמב״ם נתן טעם הלא המדרש גם כן נתן טעם כך הוה ליה לומר הרמב״ם נתן טעם אחר · ועוד קשה זה הוא כיורא ועוד לקרא בתחלה הביא הטעם מן האמור ואחר כך הביא טעם מן הרמב״ם ונראה לי דבלאו הכי קשה לי על הטור שהביא המדרש הטעם שהאשה מחויבת בנרות משום שכבתה נרו של עולם והיך כתב הוא הרגיל בנר הויין לו בנים תלמידי חכמי׳ ולמוד ממעשה דרב הונא שהיה אשה בהדלקת נרות יוצא ממנה בן תלמיד חכם · ותימה הוא כי מצינו ״במדרש שוחר טוב מזמור ע״ו שאלו תלמידיו לרבי טרפון בינה מפני מה זכה יהודה למלכות אמר להו מפני שהודה במעשה תמר · א״ל דיו שומר ע׳ להודאה שמכפר על העבירה · א״ל מפני שאמר מה בצע כי נהרג וגו׳ א״ל דיו להצלה שמכפר על המכירה · א״ל על ידי שאמר ישב עבדך תחת הנער וגו׳ ואם כן הרי לך לפניך איזה פעולה שפועל האדם לכפרת חטאו אין מהראוי שפעולה זו יגרום לו טובה וזכות כי די לו שמכפרת על חטאו ואם כן תימה גדולה על הטור שהביא המדרש אשה שמדלקת נרות וזכתה להוליד בן תלמיד חכם · הלא הדלקת נרות היא על שכבתה נרו של אדם הראשון ודי בהדלקה זו לכפר על שפיכו דמים של אדם הראשון ועל כרחינו צריכין אנו לתרץ מה שכתב הטור שצריכה לשתי נרות למה זה להרבות בנרות כי לפי הטעם שכבתה דמו של אדם הראשון סגיא בנר אחד ולמה בשתי נרות אלא בהיות זהו מזה יתירה שהוא כנגד שמור ומאחר מנר זה אינו בא לכפרת דמו של אדם הראשון רק הוא לשם מצוה · לכן הזכות גורם מי שזהיר בו לבן תלמיד

מכס · ועל כן אמר שהביא הטור ויש מכוונים לעשות שתי פתילות
ואנשים מוזהרות ביותר מביא הטעם גם המדרש שהיא כבתה נרו
וכו' · והוקשה לו קושיא שהקשיתי דיו שתכפר וכו' כדלעיל ואין לתרץ
באופן אחר אלא כאשר תרצתי שהכבר השכיים גורמת זכות זה · ועל זה
הוקשה לו למה מוזהרת האשה ביותר על נר השבת מבאים כי בנר השבת
לא שייך הטעם היא כבתה כו' ע"ה אמר והרמב"ם נתן טעם ולא אמר
טעם אחר · כי לא נותן רק טעם אחד למה האשה מוזהרת על שתי
נרות ואמר מכח שהיא מצוייה בבית וטעם המדרש אינו מפרש זה ·
והשתא יומתק שפיר לשון רש"י בגמרא במה שפירש חליף ותני עוברה
ושב כלומר עובר תמיד מזה קשה ליה במה שאמר כלומר העבין הוא כי
הא דאיתא במהרי"ל שדם נשאל למהרי"ל אשה דמתפללה ולא הדליקה נר
שבת והורה לה שתהא זהירה כל ימיה להוסיף על כל נר של מצוה ממה
שהיה רגילה עד ומתי שאירע תעניות תתודה על זה ע"ש וזה ביקש
רש"י להודיע אם היה עובר ושוכח אוי הוי אמינא מעשה היה שהיה
חליף מכי פעמים · אם כן לא היה יכול לומר תרין גברי רברבי נפקי
מהכא דלאוא מה שהיו רגילין בשרגא טובא היה עבור זה שכמה פעמים
לא היו זוהרין בהדלקת נרות משום הכי הוסיפו נרות לאחר זה ואם
כן דיו שתכפר על העבירה שלא היו זהירים בהדלקת נרות ולמה מהכא
לבני ת"ח · על זה מסיק רש"י כלומר עובר ושב תמיד חלת תמיד עורה
על רבוי ונראה שהיו זוהדים במאוד בהדלקת נר שבת לאחר המצוה ולכן
אמר תרין גברי רברבי נפקי וכו' · וגם לזה כוונו התוספות בלשונם
פ"ג הוא דהוי רגילי בשרגא טוב' כאלו אמר שנתן עין השגחתו בראייה
מוסקת והוא שהדלקת נרות טובא אלו לא היו לכפרת נפש על שלא
היו זהירין בהדלקת נרות רק לכבוד השם יתברך כן נ"ל ליישב הטור
והגמרא · ומדויק שפיר הלשון כי נר מצוה שפירש"י על ידי נר מצוה
וכתה שתולד בן תלמיד חכם · כי הנר שהוא מודלקת על החיוב מפני
שכבתה נרו של עולם לא אקרי נר מצוה כי הוא בא לכפרת נפשה רק
הנר שנוספת לשם מצוה קרוי נר מצוה · °פירוש אחר על כי נר מצוה
ותורה אור למה קרא למצוה נר · ואקדים מה שפירש"י בפרשת נח
°הטהורה שעתידין להיות טהורה למדנו שלמד נח תורה · פירוש הרב
הגדול בעל גור אריה דאם לא כן מנא ידעי · והקשה מזה דאמר
בפרק ארבע מיתות בן נח שלמד תורה חייב מיתה פירו לאחר שנתנה
התורה לישראל אבל קודם מתן תורה מותר לו ללמוד והקשה עליו הגאון
מהר"ש יפה לגבי בן נח אין לחלק בין קודם מתן תורה ולאחר מתן תורה
שאין שייך לחלק בזה אלא בישראל שהותר או נאסר לגבו אח"כ מה שאין
כן גבי דידהו · והוא תירץ שנח מהול היה שנולד מהול היה והוי כגר
שנימול ומותר ללמוד תורה ואיסור ללמוד תורה לגוי משום שהוא ערל
ע"ש ולפי תירוצו יש לי לפרש זה המקרא וע"ד שאמרו בסנהדרין פאר"מ
אור הגר בכדור קיל · וכתבו התוספות מכאן שמדליקין נרות בשעת
המילה · וכמנא יובן המקרא כי נר מצוה פירוש אורה המצוה שנריכה
לנר זהו המילה לזה הוא ותורה אור ר"ל התורה אור לו שרשות לו ללמוד
תורה · אבל מה אעשה שמהר"ש יפה סותר דברי עצמו משם בן נח
דכתיב ותלך לדרוש את יי' שהלכה למדרשו של שם וכן באברהם עקב
אשר שמע בקולי וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי קודם שנימול
ואם כן הקושיא כשאר במקומה · ואני אומר דאפילו נתמות קושיא
אין כאן · רק אקדים ביאור גמרא בחולין פרק אלו טרפות · אמרו
עליו על רבי שמעון בן חלפתא שעסקן בדברים היה מאי עסקן אמר רב
שמואל דכתיב לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם אמר איזיל ואחזיה
כו' ע"ש · וכתבו התוספות אף על גב דבבהאי גוונא קמשיב בהמוכר
הספינה מלגלג גבי ההוא תלמידא דאמר ליה ר' יוחנן אם לא ראית לא
האמנת ותרצו שאני הכא שבא לברר הדבר ולהודיע איך ידע שלמה
המלך ע"ה דבר זה ובאמת תירוץ של התוספות דחיקא הוא כי מה
צריך לבירור הלא כל דברי שלמה המלך ע"ה ברוח הקודש נאמרים
ונראה לי דאין מקום לקושית תוספות כלל וכלל כי הכא שאני דכתיב
לך אל נמלה עצל שמצוהו לילך אל הנמלה ולראות דרכיה · כמנא רבי
שמעון בן חלפתא עשה ככל אשר צוהו שלמה המלך עליו השלום · כן
הוא בנדון דידן בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לנח קח לך מן הבהמה
פירוש אחר על הטהורה מנא ליה לידע אם לא שנתן לו רשות ללמוד תורה · °ע"א על
מן שהתורה מה שהתורה נקראת אור ידוע כי גדול מעלת התורה שהעולם נברא

ביאור וטעם אחר על כי נר מצוה ותו' אור

פירו' על פסוק הטהור שעתיד להיות טהורה מכאן שלמד נח תורה

בזכותה כמו שהביא רש"י ריש פרשת בראשית בשביל התורה שנקראת נקראת אור
ראשית · ואף שרש"י פירש גם כן בשביל ישראל שנקראו ראשית אין מתוך זה מבוא'
סותרות זו את זו כי התורה שייך דוקא לישראל ולא לאומות עולם כי שעו' לא כבר'
כותי שלומד תורה חייב מיתה · וגם רבי ברכיה דאמר בזכות ג' דברים אלא בשביל
העולם עוד בזכות חלה בזכות מעשר בזכות בכורים גם הוא אינו התורה וכמו
סותר המאמר שבשביל תורה נברא העולם · כי חלה וביכורים הם ענייני' השייכי'
מתנות כהונה ואין נותנין מתנות כהונה אלא לבעלי תורה כמו שמסיק לזה ·
פרק הזרוע דף ק"ל · אמר רבי שמעון אמר רבי יוחנן מניין שאין נותנין
מתנות כהונה לעם הארץ שנאמר ויאמר לעם ליושבי ירושלים וגו' כל
המחזיק בתורת יי' יש לו מנה כו' · גם משנה שלימה בידינו סוף
ביכורים רבי יהודה אומר אין נותנין אלא בטובה ופירושו שהא אין הכהן
יכול ליתן ביכורים אלא לכהן חבר ע"ש · מתנות כהונה שייכים לבעלי
תורה דוקא · וה"ה במעשר כפסיקתא עשר תעשר מסיק שם שגדול
המעשר שמביא לידי תלמוד תורה שנא' עשר תעשר וכתיב למען תלמד
וגו' · וכמנא חלה וביכורים ומעשר אין נותנין כי אם לבעלי תורה ·
גם לפירש"י שמסיק ואם באת לדורשו כפשוטו כך פרשהו בראשית
בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו ויאמר אלהים יהי אור וגו'
עד כמו בראשית ברוא ודומה תחלת דבר יי' בהושע כלומר תחלת
דבורו של הקב"ה בהושע גם זה אינו סותר דבריו הראשונים שדבר
בשביל התורה שנקרא ראשית אך צריך ביאור וקרוב לענין זה עורכי
בעל ספר ע"ח מה שכותב הכלל בלימוד התלמוד °בכל מקום שמביא כל פלך דעתך
בגמרא ס"ד ולבסוף כופל הוכיח לומר שלא יבין המבין שהאי ס"ד הוא הבאמרים
שקר ונראה אחר הפלפול כופל מסברתו הראשונ' וכמנא ק"ו יהיה כתוב בגמרא הם
איזה שקר בגמרא והזהיר לומר כל ס"ד הוא האמת כשבא אחר כך אל אמת ·
האמת או יבין למפרע שס"ד רק שמפלפל לא ידע האמת גם ס"ד והראה
לנו מקום מגמרא °האומר כ"מ ערום נקבר ערום כלקא דעתך גמרא האומו
שלא בלא מצות בלא מצות ס"ד אלא ערום בלא אותו מצוה · ולפי הנראה ס"מ פרו' וכו'
מה שאומר ברישא כופל מסברת נקבר ערום אומנם לא כן רק שצריך
כי כל אדם שעושה מצות לאחר מותו נעשה לבוש לנשמה בסוד חלוקא
דרבנן · והנה תחלה הבין האי ערום פירוש בלא תכריכין והקשה ס"ד
ומשני באיזה ערום מדבר בלא מצות מן המלבושין שנעשו מהמצות ·
והנה עדיין לא ידע תוך הפשט והקשה בלא מצות ס"ד וכי משום שלא
נוסר במצוה אחת משום הכי יצא נקבר כמי שאינו עושה מצות ומשני
בלא אותו מצוה ור"ל כשמצוה אותו המצוה ואותו ס"ת ערום אח"כ מצוה
כל המצות כי כל המצות כתובין בספר תורה וכמנא לפי האמת ע"י שאינו
מקיים אותה מצוה יובדק בלא כל המצות ובדין שיקבר ערום ממש ·
°ולפי דרכו לידתי ממנו ביאור גמרא כל האומר אין לו תורה אין לו ביאור נא' כל
תורה ופריך פשיטא אלא האומר אין לו אלא תורה אין לו אלא תורה שא האומר אין לו
כמי פשיטא אלא האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו · וגם כן תורה וכו'
באורתי שלפי האמת יובדק ראם דבריו האומ' אין לו תורה על דרך גמרא
דמכות דרש תרי"ג מצות כו' שנאמר תורה צוה לנו ופריך תורה תרי"א
הוא ומשני אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו · ולפי זה מבואר
הוא שאומר ברישא האומר אין לו תורה איירי לפי המסקנא
כזה לשון שאין תורה כלל רק כך אומר אין לו שא תורה ר"ל שאומר שלא
יקיים מצות יותר ממנין תורה דהיינו תרי"א ולא תרי"ג וכמנא שמבטל
שני מצות מתרי"ג מצות אם כן אין לו תורה כלל כי הי מנייהו מפקת
כמנא זה הגרם והסיבה שיבטל כל המצות מפני שיאמר על כל ב' מצות
הם מצומפין ממנין תורה וכמנא אף שאומר אין לו אלא תורה שמודה
על מנין תורה תרי"א או אפילו תורה אין לו כי היום יבטל שני מצות
ולמחר שני מצות אחרות ויאמר אלו לא בכלל וכמנא כל התורה בטלה ·
ולכן לפי המסקנא שמפרש שאיירי באומר אין לו אלא תורה או מבין מה
שקאמר ברישא האומר אין לו תורה ר"ל ע"י אין לו אלא תורה או יאמרו
אין לו תורה ודומה למה שמסיק באלו טריפות גבי °תני לוי קרוס ס"ד גמרא באלו
שלא שקרומו רך ופירש"י מתוך שקרומו רך עתיד להנקב כן הכא כמי בזה טריפות תני
שאומר האומר אין לו תורה לא איירי בפשוטה רק הוא אומר אין לו אלא לוי קרוס ס"ד ·
תורה ואז ממש האומר אין לו תורה וכן פירשתי במסכת ברכות אמר רב
כהן בר מר עוקבא אמר רב יהודה °על לבבך בעמידה על לבבך ס"ד אלא גמרא בברכות
עד על לבבך בעמידה ופירשתי שהס"ד והמסקנא אמת הם ע"ד גמרא על לבבך
בעירובין אמר רב יהודה אמר רב בני יהודה מתוך שהקפידו על לשונם בעמידה ·

[illegible]

שתכמו להו סימנים נתקיים תלמודן בידן בבי ג ליליא וכו' · וכן מצינו
בא"ט דף ס"ב נותן כמה סימנין לדינין שיזכור בהן א"ר פפא תרנגולתא
דאגווא אבורה תרנגולתא דלא ידא סריא · ובימנך עימוכי ולא עימוכית
יוצ'א מיראה אבורה בת יונג מגרא סרי ובייוכך יפה כח הבן יוכח סלא
והרבה סימנים שנותן שם על הדינים כדי לזכור הדינים · כן הוא
בכד"ד לפי מאמר רבותינו ז"ל הליכה קשה לעינים ישיבה קשה
לתשתוכיות עמידה קשה ללב והכה מתחלב נותן סימן לזכור הדין אף
בהליכתו וקורא קריאת שמע שצריך לעמוד עד על לבבך · והכח לפי'
שקילה על לבבך בעמידה מכח שעמידה קשה ללב יזכור הדין שעד על
לבבך יהיה בעמידה רק מוקטן לא הבין ופריך בלקח דעתך תילה לו
עד על לבבך בעמידה · ויש מקומות רבים שפירשתי כן · והכה אמרתי
לדעת שכל 'גם כן להעלות על כפר ולגלות איזה עניינים של למוד דהיינו כל
מקום שפסוק מקום שהפסוק נדרש על עניינים אחרים יש להבין ולהשכיל שהדרש לא
כדרש על ענין ישיעור הפשט אדרבה הדרש יכריח הפשוטה · ובזה יובן לשון רש"י בפ'
אמר איכו כות' בראשית שכתב בשביל התורה שנקרא ראשית כו' · וכתב ואם באת
הפשוטה לדורשו כפשוטו וכו' וקשה ואם לפרשו כפשוטו הוה ליה למימר · אלא
בא לומר יפה על דיוו שהדרש יכריח הפשט אפילו באם הדרש יהיה כפשוטו · 'ועל ידי זה
בגמרא לא יצא ראיתי לפרש גמרא פר' במה אשה אומכיתין לא יצא איש לא בסייף ולא
בס' בסייף ולא בקשת וכו' · רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו · מסיק בגמרא אמר
בקשת כו' ליה אביי לרב דימי ואמרי ליה לרב אויא מאי טעמא דרבי אליעזר תכשיטין
הן לו דכתיב חגור חרבך על ירך גבור הודך והדרך · אמר ליה רב
כהנא למר בריה דרבינא האי בדברי תורה כתיב · אמר ליה אין מקרא
יוצא מידי פשוטו אמר רב כהנא כד הויכא בר תמני סרי שנין והוי
גמירנא לכולא תלמודא ולא הוי ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו
ופריך השתא מאי קמשמע לן דלגמור והדר ליסבר פירש"י לגרום
שמעתיה מרביה ואף על גב דלא ידע לכולי טעמי והדר ליסבר דהוי
קשה לרב כהנא ולא הוי ידע האי טעמא ע"ש והנה כאשר ראיתי כן
תמהתי מה חידוש הוא זה דאין המקרא יוצא מידי פשוטו · כי מפורסם
הוא בכמה מקומות בתלמודא שאין מקרא יוצא מידי פשוטו · וכן מסיק
ביבמות דף כ"ד אמר רבא אף על גב דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא
מידי פשוטו הכא אתא גזירה שוה אפיקתיה מפשטא לגמרי · ואם כן מה
חידש רב כהנא · ועוד קשה בגמרא דע"ז איתא לעולם לגרום איניש
אף על גב דלא ידע מאי קאמר שנאמר גרסה נפשי לתאוה · ואם כן
מה חידש בזה דלגמור והדר ליסבר · על כן נראה לי דהכי פירושו
שכוונתו הוא להודיע כאן שמקרא אחד יוצא לכמה טעמים ומכל מקום
כולהו טעמי אין יוצאין מידי פשוטו · והכל למקום הפשוטה יוצאין רק
שידוע שהדרש יכריח הפשוטה · ועכין זה חידש רב כהנא פה כיוה
שהקשה לו והא האי קרא חגור חרבך בדברי תורה איירי ומשני לו אין
מקרא יוצא מידי פשוטו · שהדרש ממקרא חגור חרבך נדרש על גאותו
של אדם ווה יכריח הפשט · ועל דרך גמרא דיבמות אמר רבא כוא
מילה כמה טובה אשה טוב' דכתיב מצא אשה מצא טוב אי בגווה משתעי
קרא כמה טובה אשה טובה שהכתוב משבחה · ואם בתורה משתעי
קרא כמה טובה אשה טובה שמשולה בה התורה ע"ש · וזהו שגילה
הדרש חגור חרבך וגו' הודך והדרך · כאם שהמקרא איירי בד"ת מכל
מקום כיוה כאה ניאה חרב של גבור שהתורה כמשל בה או יראה שחרבך
הוא הודך והדרך · ואם כן ענין גדול חידש פה רב כהנא ולימד אותנו
שבכל מקום בתלמוד ילמד הלומד שהפשוטה והדרש הכל ענין הוא ·
ובעבור זה שכבוד הוא הדבר הזה שהיה למשל · אמרתי לפרש מה שהביא
הטור אורח חיים סימן תר"ץ בשם הירושלמי דמגילה וזה לשונו צריך
שיאמר ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל
פירוש על מה הכותיים וברוכים כל ישראל אמר רבי פנחס וצריך שיאמר 'גם חרבונה
שאומרין וגם זכור לטוב ליוה יאמר תלת גם גבי חרבונה · ונראה לי על דרך הגמרא
חרבונה זכור ומדרש רבה בפרשת ויקרא · רבינו הקדוש י"ג שנים חשו היה כו' כעס
לטוב והוא ע"ד רבינו על רבי חייא הגדול כככב אליהו זכור לטוב אצל רבינו בדמותו של
גמרא ומדרש רבי חייא ונתן ידו על שינו ומיד נתרפא למחר נכנס רבי חייא אצלו אמר
רבה וכו' ליה רבי אותו שינך מה חייא עשויה אמר מושע' שנתת ידך עליה נתרפא
כו' · ידע רבינו שאליהו זכור לטוב היה לו אחזה שעה התחיל לנהוג
כבוד ברבי חייא · ובמהרי"ל בהלכות פורים הביא בשם מהר"י כב"ל
חרבונא הוא היה אליהו לפיכך אנו אומרים חרבונא זכור לטוב משום

זכור לטוב הוא אליה · ובזה אתי שפיר מימרא דרב פפא וצריך שיאמר
וגם חרבונה מיוה כפשך אם חרבונה הוא אליהו מה טוב · ואם חרבונה
מיום הוא מ"מ יאמר שבזה זכרתו לחרבונ' כמה טוב היה חרבונה שלא
כדימה במותו · לכן אמר וגם חרבונה בגם שהוא חרבונה כפשוטו ומכל
מקום זכור לטוב · ובמאמר לעניינינו בראשית הדרש בשביל התורה
שנקרא ראשית וכן מזה שאמר ואם באת לדורשו כפשוטו כמו בראשית
ברוא מה היה ויאמר אלהים יהי אור אינם סותרים את זה · כי בלא
הכי קשה מה הוצרך לומר בראשית ברוא והיה ויאמר אלהים יהי אור
בראשונה · כי לפי סדר הפרשה ענין בענין יראה הסדרן של מעשה
בראשית אלא שהמקרא בעצמו נתן טעם למה היה בריאת אור בראשונה
משום שהיה גדול כח האור שהתורה משולה בו · כמה שאמר הכתוב כי
נר מצוה ותורה אור · ובמולא הדרש בראשית המורה על התורה והו
פשוטו כי הפשוטה והדרש הכל אחד הוא · והפסוק מה שהביא ראיה
מהמקרא 'תחלת דבר יי' בהושע · אפרש כי יש פלוגתא בפסחים פרק
האשה תחלת דבר יי' בהושע וכי עם הושע דבר תחלה והלא ממשה עד
הושע כמה נביאים אמר רבי יוחנן תחלה לארבע נביאים שנתנבאו
באותו פרק נאלו הן הושע וישעיה עמוס ומיכה · ומשום הכי תחלת
דבורו של הושע היה ויאמר יי' קח לך אשת זנונים · וקשה לי הכיחא
לרבי יוחנן כי ד' שהיו באותו הפרק דבר שוה ראשון · מה שאין כן
לא"ם תחלת דבורו · אם כן בכל נביא היה לעיוד תחלת דבורו של יי'
כו' להודיע איזה היה דבור ראשון · ונראה לי לתרץ על דרך הגמרא
דפרק במה בהמה יוציא שם 'מאימתי תמה זכות אבות אמר רב מימות
הושע בן בארי שנא' אגלה את נבלותה לעיני מאהביה ואיש לא יצילנה
מידי ופירש"י שאין עוד להם זכות אבות כו' ושמואל אמר מימות חזאל כו'
ע"ש באריכות · ועוד צריך שתדע בפסחים מביא בגמרא אמר הקב"ה
להושע בניך חטאו היה לו לומר בניך בני בחוניך הם בני אברהם יצחק
ויעקב לא די שלא אמר כן שלא אמר העבירם באומה אחרת אמר הקב"ה
מה אעשה לזקן זה אמר ליה קח לך אשה זונה כו' יש לי בנים הימנה כו'
כן ישראל שהם בני בני בחוני הם כו' · והנה המקרא סובב והולך
אליבא דרב דאמר תמה זכות אבו' מן הושע בן בארי · והוקשה להמקרא
אם כן כביכול ליוה כעס הקב"ה עליו ואמר לו קח לך אשה וכה כו' ·
כדי שיאמר לו אמר כך מה אשתך היא וכה · ובנך אין אתה יודע אם
ממך יצאו כו' מה מרי האף הגדול הזה על הושע מה היה לו להושע
לעשות כי לא היה יכול לומר גלגל רחמיך עליהם כי הם בני אברהם
יצחק ויעקב כאשר ששמע הנבואה שתמה זכות אבות והיאך היה יכול
לומר כן · על זה בא הנביא כמתרץ הקושיא ואמר תחלת דבר יי' בהושע
ויאמר יי' קח לך אשת זנונים וגו' זה היה תחלת הדבור שדבר יי' עמו
ובפסוק ואיש לא יצילנה מידי הוא בסימן שני לאחריו · ולזה הקדים שזה
היה הוכוח תחלה וכל מעשה יי' באמת ובצדק לכן נתמלא עברה עליו
ולפסוק ולאיין ענין של הדרש והפשט שיהיו לאחדים אמרתי לפרש גמרא
דשמעתתא בפרק קמא דחולין · אמר רבי חנן אמר רבי יעקב בר אידי
אמר רבי יהושע בן לוי משמיה דבר קפרא · רבן גמליאל ובית דינו 'נמנו
על שחיטת כותי ואסרוה כו' קבלה מיניה רבי זירא או לא · תא שמע
דאמר רב נחמן בר יצחק אמר רב אבי ראיתי שאכל רבי יוחנן משחיטת
כותי ואף רב אבי אכל משחיטת כותי ותני בה רבי זירא לא שמיעא ליה
ואי שמיעא הוי מקבלי או דילמא שמיעא ולא קבלי · הדר פשט
לנפשיה מסתברא דשמיעא להו ולא קבלו דאי הוי שמיעא והוי מקבלו
היכא עבדייעא מילתא למיכל איסורא · השתא בהמתן של צדיקים אין
הקב"ה מביא תקלה על ידן צדיקים עצמן לא כל שכן כו' · ומאי טעמא
גזרו זה רבנן כי הא דרבי שמעון בן אלעזר שדריה רבי מאיר לאתויי
חמרא מבי כותאי אשכחיה ההוא סבא אמר ליה ושמא ככין בלועין אם
בעל נפש אתה הלך רבי שמעון בן אלעזר וסיפר דברים לפני רבי מאיר
וגזר עליהן מאי טעמא אמר רב נחמן בר יצחק דמות יונה מצאו בהר
גריזים ורבי מאיר קיים למיעוטא ורבן גמליאל ובית דינו כרבי מאיר
סבירא להו · פשטא דקרא במאי כתיב בתלמוד היושב לפני רבו תני
רבי חייא כי תשב ללחום את מושל בין תבין את אשר לפניך ושמת סכין
בלועך אם בעל נפש אתה אם יודע תלמיד ברבו שיחזור לו מעם בין
ואם לאו תבין את אשר לפניך אם בעל נפש אתה פרוש · עוד שזה
מעשה ר' יצחק בן יוסף שדריה ר' אבהו לאתויי חמרי מבי כותאי וגו'

הלך

פלוגת' נסבי' על תפלת דבר יי' בהושע ויפורש יפה

נגזרה ולאיתי תמה וכו' זכות וכתוב החל דרך הגמ' זה הקב"ה לאשה בנין שעשו'

ענין נחמד על תא שמע הגמרא בחולין בחנו ובזה על פסוק' כתוב'

הלך רבי אבהו ופיער דברים לפני רבי אמי ורבי אסי ועשאוהו ככרים
אלו ככרים נמורים אמר רב נחמן בר יצחק לבטל רשות וליתן רשות פי׳
בגמרא ופרש״י על ככון · וקשה מה כוונת הגמרא על מעשה ראשונה
דההוא כבא וסיעת סכין בלועין פירש״י התמוק על ימרך שלא תקנה
מירא מכותאי · ומה כוונת הגמרא פשטא דקרא במה הוא על תלמיד
לרבו ואם כן הוא דפשטא דקרא הוא בתלמיד היושב לפני רבו · ומכא
הוה ליה להבין שלא יקנה היין מכותאי · ונראה לי דהכי פירושו פי רש״י
פירש שם ותהי רבי זירא לא שמיעא להו כו׳ · הגה תהי בלבו ואתמה
עם שאכלו וכו׳ · וקשה למה היה כמשתומם והעלה על לבו כמתמיה
על זה · והלא היה לו לשאול את רב נחמן בר יצחק אם הוא ידע שמתעו
ולא קבלו או לא שמעו כו׳ מאחר שרב נחמן בר יצחק אמר הלכה למעשה
משמיה כודאי שאל אותו בשעה שראה אותו שאכל למה זה ועל מה זה
הוא אוכל משמיטת כותאי אלא הענין הוא כי רבי זירא הבין מתוך דברי
רב נחמן בר יצחק שלא יהיה לו לב להשיב כאם היה שואל אותו אם ידע
שמיעא ולא קבלו כו׳ והיה מתיירא כן ואולי יתביים רב נחמן בר יצחק
על שלא ידע להשיב · וקיים ר׳ זירא בעצמו קרא זה אם בעל נפש אתה
בין וכו׳ והרהר בלבו קושיא זו ולא הוציאה משפתיו · ואין לתמוה היאך
הבין רבי זירא זה שלא ידע רב נחמן להשיב לו · זה הוא מדוייק בגמרא
בענין זה דאיתא שם אלו טעמא גזרו על הכותיים והשיב רב נחמן בר
יצחק דמות יונה מצאו בהר גריזים ולכן רבן גמליאל ובית דינו בבירין
כמותו · וכן במעשה שהיה שרבי אמי ורבי אסי גזרו ועשו אותן ככרים
גמורים אלו ככרים גמורים ואמר רב נחמן בר יצחק לבטל רשות וליתן
רשות · אם כן ידע רב נחמן בר יצחק הטעם של רבן גמליאל ובית דינו
והטעם של רבי אבי שגזר עליהם ועשה אותן ככרים גמורים · ומזה
הבין רבי זירא שע״כ לא ס״ל לרב נחמן בר יצחק · הסברא זו דשמיעא
ולא קבלו דאי לא שמיעא ואי הוי שמיעא הוי מקבלו השתא בהמתן של
צדיקים כו׳ כי באם סבירא ליה סברא זו דהשתא בהמתן של צדיקים כו׳
היה קשה עליו שאמר בגמרא רב נחמן בר יצחק אמר אף רב אבי אכיל ·
ומזה הוקשה לרבי זירא על רב נחמן שע״כ לא ס״ל הסברא של השתא
בהמתן של צדיקים וכו׳ דאם איתא דסבירא ליה לרב נחמן האי סברא ·
קשה עליו מאחר שהוא ידע מעשה דלקמן רבי יצחק בר יוסף שדריה ר׳
אבהו לאתויי חמרא מבי כותאי כו׳ ולא זו מעם עד שעשאו ככרים
גמורים · ואמר רב נחמן בר יצחק לבטל רשות וליתן רשות · והנה
היה ידוע לו שכל כך נעשו לככרים גמורים אם כן הוקשה לרבי זירא על
רבי נחמן איך הבין הוא שרבי אבי אכיל תחלה משמיטת כותי ואף רבי
יוחנן מאחר שהקב״ה יודע עתידו׳ שלבסוף יעשו אותם לככרים גמורים
רק הם בעצמם לא ידעו עד לסוף אם כן איך הכשילם הקב״ה לאכול
משמיטתם אף שהם לא ידעו מכל מקום כלפי שמיא גלייא · אלא ודאי
הבין בו שלא סבירא ליה סברא זו השתא בהמתן של צדיקים וכו׳ · ואין
להקשות לר׳ זירא בעצמו דסבירא ליה סברות השתא בהמתן של צדיקים
וכו׳ · איך הכשילם הקב״ה לאכול משמיטת כותי והלא ידע מעשה דרב
אבי שעשאו לככרים גמורים · יש לומר בשלמא לרבי זירא לא קשה מידי
כי אף שעשאו ככרים גמורים מכל מקום לא ידע שנעשו ככרים גמורים
מצד הדין לבטל רשות וליתן רשות וכדמתניא ישראל מומר משומר שבתו
בשוק ומבטל רשות · רק בקנס עשאו כי לא היה בעלי תורה והמרו
עליה׳ כמו שמצינו גבי בני בתמר שבאכרו להם כמה דברים הנם שהוא
לא מצד הדין מאחר שלא היו בני תורה ע״ש בשבת פרק אין תולין מה
שאין כן רב נחמן דסבירא ליה שהם ככרים גמורים ומעיד דין של שבת
על זה לבטל רשות וליתן רשות וכו׳ ואם כן מצד הדין הם ככרי׳ גמורים
מ״ה קשה לרבי זירא על דעת רב נחמן היאך אכלו משמיטתם ואיך
הכשילם הקב״ה השתא בהמתן של צדיקים וכו׳ · אלא ודאי לא סבירא
ליה לרב נחמן סברת השתא בהמתן של צדיקים וכו׳ · לכן ירא רבי זירא
לשאול את רב נחמן אם ידעו דברי ר״ג ובית דינו שגזרו על שמיט׳ כותי
וכו׳ ורבן גמליאל ובית דינו כרבי מאיר סבירא להו דמצאו דמות יונה
על הר גריזים · ואם כן אמוראים מצד הדין ואו לא יכול לפשוט אם
קבלו או לא קבלו כי אין לו סברא מוכרחת על זה · כי ע״כ לא סבירא
ליה לרב נחמן הסברא השתא בהמתן של צדיקים וכו׳ · לכן לא רצה רבי
זירא לשאול לרב נחמן מאחר שהבין בו שלא יהיה לו לב להשיב משום הכי
פירש״י מתמיה בלבו כדי שלא להכלימו ועל זה קאי הגמרא פשטא דקרא
במה כתיב בתלמיד היושב לפני רבו · אם יודע תלמיד ברבו שיודע
להשיב כו׳ לשאול לכן שרבי זירא לא רצה לשאל את רב נחמן קושיא זו
כי היה יודע שאינו יודע להשיב לו לכן תמה בלבו ע״כ · ולפי הגמרא
סב״ל ראיתי ליישב המדרש רבה פרשת אמור · ד״א בחודש השביעי שהוא מדרש רבה פר׳ אמור
משובע בכל · גיתות בתוכו · ברכות בתוכו · כפור בתוכו · לולב למה נקר׳
וערבה בתוכו · ד״א בחודש השביעי רבי ברכיה קרי ליה ירחא דשבועות תשרי חודש הז׳
שבו נשבע הקב״ה לאברה׳ אבינו הדא הוא דכתיב ויאמר ה׳ בי נשבעתי
זה נורך היה · רבי ביבא בר אבא בשם רבי יוחנן רבונו של עולם גלוי
וידוע לפניך בשעה שאמרת קח לי בכך היה בלבי מה להשיבך כו׳ · כך
כשיהיו בניו של יצחק באים לידי עבירות ומעשים רעי׳ תהא מזכיר להם
עקידת יצחק ועמוד מכסא דין לכסא רחמים אימתי בחודש השביעי ·
וקשה לי כי ללשון ראשון מזכיר שמו השביעי מענין כל המאורע בו ולרבי
ברכיה רק מה שנשבע לענין יום כפור לחוד · הענין הוא כי להקרא
שביעי בשביל שנעשה בו · היה גם כן הראוי להקרא שאר קדשים בשביל
המאורע בהם · ע״כ קראו רבי ברכיה ירחא דשבועות כדי לתרץ איזה
קושיא בגמרא דר״ה · אמרינן אמר הקב״ה תקעו בשופר של איל כדי
שאזכור לכם עקידתו של יצחק והנה קשה לפי הגמרא מהיכן תמה זכות
אבות כי יש הרבה דפליגי מר סבר מימי הושע בן בארי ומ״ם מימי חזקי׳
כו׳ ובמאי זכות התקיעות שלנו שלא לצורך כן יוכח שתמה זכות אבות
אלא הענין הוא כמו שכתבו התוספות בשבת אף על פי שזכות אבות
תמה ברית אבות לא תמה · ולפרש מלת של ברית יובן על דרך גמרא
פרק כל שעה דף ל״ח גבי · מלת תודה ורקיקי נזיר שעשאן לעצמן אין
אדם יוצא בהן למכור לשוק מכיק בשבלתי והרלתי דברי׳ לפני ר״א אמר
לי ברית הן הן הדברים שאמרו לו למשה בסיני ולא טעמא בעי כו׳ ·
ופרש״י ברית הוא שבועה · וכזה יובן ספיר רבי ברכיה בא לתרץ
שתוקעין בזה החודש כדי שיזכור עקידתו של יצחק · והלא מאותן
הימים שתמה זכות אבות מה מועיל תקיעה זו · אלא מאחר שאף שזכות
אבות תמה מכל מקום ברית אבות לא תמה׳ ע״ז פירש רבי ברכיה ואמר
שקרוי ירחא דשבועתא לרמז לנו ענין גדול בזה שברית אבות לא תמה
והוא השבועה :

נמרא פרק כל
שעה פלג׳ תוד׳
ורקיק׳ נזיר כו׳

פרק שני

מעגין שהקדמתי מעשר מועיל לתלמוד תורה ביחד לזה פרק כפסוק עשר
בפני עצמו · כתיב בפ׳ ראה עשר תעשר כל תבואת תעשר ונומר ·
זרעך היוצא השדה שנה שנה ני׳ וקשה כל לאתויי מאי ועוד קשה והמדרש אם לא
ענין היוצא השדה מה קמשמע לן שהזרעים יוצאין מן השדה · והמדרש וכיתס היוצא
דורש אם לא וכיתס היוצא השדה מתגרה בכם ואיזה זה עשו · אם כן בשדה מתגרה
קשיא זה כתבה לסדרם ולהבי יובן הלשון ואיזה זה כמורה באצבע ואפשר בכם
יש ליישב זה · כי רש״י פירש לעיל יודע ציד יודע לרמות אביו · אבא
היאך מעשרין מן המלח כו׳ · ועליו היה כמורה באצבע · זה שרימה
אביו יתגרה בכם · ועוד קשה מלת ואכלת כי על ידי מלה זה לומד
בסוכה תניא ומפני מה תרבו בית הילל נ׳ שנים קודם קורבן הבית בסוכה נ׳ שנים
מפני שהעמידו דבריהם על דברי תורה שהיו אומרים עשר תעשר בפני קורבן
ואכלת ולא הזוכר תבואה׳ זרעך · אם כן למה כתוב ואכלת וכתן מקום הבי׳ נמרב בית
לטעות · ועוד קשה לשון למען תלמד ליראה מה צריך לימוד ליראה היני
בודאי לא עם הארץ חסיד מאי קמשמע לן תלמד ליראה בפסיקתא
זוטרתי מביק מעשר מביא לת״ת שנא׳ עשר תעשר וכתיב בתריה למען
תלמד וגו׳ · ולפי זה ראיתי ליישב פסוק פרשת תולדות ויהי עשו יודע
ציד שהיה מרמה את אביו אבא היאך מעשרין מן המלח · והקשו כמה שע׳ על שרימה
מפרשים מה ראה עשו לרמות במתוה זה יותר משאר תרי״ג עלות ומצותי עשו את אביו
בכפר נדה לדרך תירוץ על זה · לפי שיצחק אבינו קיים מעשר היאך מעשרין
כדפירש״י ז״ל על וירע יצחק מאה שערים אומד זה למעשרות היה מן המלח
והשם שרימה לאביו אבא כשא אשה לארבעים שנה אף הוא נשא כו׳ ס״ם
ריימה אותו במצוה זו · ועל פי דבריו נראה לי ליישב זה ולהבי יובן לשון
יודע ציד · ענין ידיעה צריך ביאור והקרוב אלי לומר כי בערמה עשה
שרימה אביו במצוה זו · כי בשאר מצות ירא שופן יתקור וידרוש אביו
אם קיים מצוה זו אם לאו · ואולי יתברר הדבר ויהיה נתפס כבדאי לכן
בחר במצוה זו · והוא על דרך ספרי והובא בילקוט פרשת ראה אמר רב

הנה אבות הראשוני' הפרישו תרומות ומעשרות אברהם הפריש תרומה
גדולה כו' יצחק הפריש מעשר שני כו' יעקב הפריש מעשר ראשון שנ'
וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך · והרי לך לפניך שיצחק הפריש
מעשר שני · ולכן אתו עשו במרמה זו דוקא · כי ביקש לדעותו וגם
במרמה זו יכול לרמות אביו כי הגם שיודע לאביו אחר דרישה וחקירה
שלא כתב תיקון מעשר שני ובכל זאת יהיה לו תירוץ והוא ע"ד היושבה
מעשר שני מערימין על מעשר שני כיצד אומר אדם לבנו ולבתו הגדולים
לעבדו ולשפחתו העבריים הילך מעות אלו ופדה לך מעשר שני זה כו'
והנה שפירש"י יודע כיד יודע לרמות אביו ופירושו הוא יודע לרמותו
הגם שאביו ידרוש אחריו ויתן לו תירוץ שרשאי להערים כנ"ל לפרש על
פי תירוצו של גידה לדרך שמפרש מכח שאביו הפריש מעש' מ"ש פירשתי
שהיה שאיל מעשר שני לפי היודרש שיצחק תיקן מעשר שני · אומנם על
קושיא מעיקרא יש לי ליישב מכח היודרש עשר תעשר בא לידי תלמוד
וכו' מ"ש רימה עשו את אביו ביומ' להורות כשם שיעקב יושב אוהלים
כן הוא הולה עניו כלפי אביו שיהיה בעל תורה ע"י מעשר · אומנם
גמרא יתומים — התורה יש ע' פנים לפרש מלת למען תלמוד וע"ד בגמרא פרק הכיצין
שסמכו — אבל אותביתין יתומין שסמכו אצל בעה"ב או אביהן מיכה לכן אפיטרופוס
בעל הבית וכו' — חייב לעשר מעשרותיהן · בגמרא ורמינהי אתם ולא שותפין אתם ולא
חייבים לעשר — אריסין אתם ולא אפיטרופסים אתם ולא התור' את שאינו שלו אמר רב
מעשרותיהן — חסדא ל"ק כאן להאכיל כאן להניח ופירש"י להאכיל יתומי' לאתר חייבין
לעשר להניח התבואה באוצר עד שיגדלו ל"ל לעשורי לכי יגדלו יעשרו
הם והתניא האפטרופסין תורמין ומעשרין להאכיל ולא להניח ומוכרין
לכן בהמה עבדים ושפחות בתים שדות וכרמים להאכיל אבל לא להניח ·
ופירש"י והתניא בניותא · ונ"פ כונה לביאור הפסוקים עשר תעשר
גמרא נפסחים — כל תבואת זרעך האי כל דומיא דמסיק בפסחים דף כ"א גבי שמטו
וכל ערל — כולה לערלים ולמעיזי' מסיק בגמרא וכל ערל כולה ערלה פסולה מקצת ערלה
ערלה — פסולה לא פסולה וכן בסנהדרין גבי הכהו עשרה בני אדם בי' מקלו' ב"ל למ"ד
וכו' — יפה כל נפש כולו כנם וכן גבי כל הבכו' כולו בכור וכו' וה"כ כוה הפסוק
גילה לן זה · עשר תעשר כל תבואת זרעך כל מלשון כולו כל זמן כולו
שלך לאפוקי אריסין או שותפין · ומכ"ש התורם שאינו שלו · וכדי שלא
יהיה קשה קושיות שמקשן ורמינהי מותביתין יתומים שסמכו אצל ב"הב
וכו' חייב לעש' וכו' מן תירוצו של רב חסד כאן לאכול כאן להניח דהיינו
עשר תעש' זרעך מיד היצ"ן מן השד' מיותי בוזן ואכלת דהיינו להאכיל
אבל להניח לא אם לא כשהוא כולו שלך וכמנא לבי מלת למען תלמוד פי'
דצריך לימוד לבי שמלת כל יורה בוזן שכולו שלך ומאה"כ אפטרופסים
וע"י מלת ואכלת מתורץ הוא ולבברת בפרי שפי למען תלמוד שהמעשר
מביא לידי לימוד אמרתי לבר מאמר במסכת תענית כדי לחדד לב
גמרא אשכחיה — התלמידים וזה כנותו אר"י מ"ד עשר תעשר °אשכחיה ר' יוחנן לינוקא
ר"י לינוק' — בר"ל דר"ל א"ל אימא לי פסוקיך א"ל עשר תעשר א"ל ומאי עשר תעשר א"ל
א"ל אימא לי — עשר בשביל שתתעשר א"ל מנ"ל הא א"ל זיל נסי א"ל ומי שרי לאנסויה
פסוקך אמ' ליה — לקב"ה והא כתיב לא תנסו את יי' אלהיכם · א"ל הכי א"ר הושעיה חוץ
עשר תעש וכו' — מזה שנאמ' הביאו את כל המעשר אל בית האוצר וגו' ובחנוני נא בזאת
אמר יי' צבאות אם לא אפתח לכם את ארובות השמים וגו' עד בלי די
מאי עד בלי די אמר רמי בר חייא אמר רב עד שיבלו שפתותיכם מלומר
די א"ל אי הוי מטיבנא התם להאי פסוקא לא הוי צריכנא לך ולהושעי'
רבך · ופירש"י אמר ינוקא לר' יוחנן מאי עשר תעשר א"ל ינוקא והא
כתיב לא תנסו וגו' · ועוד בלי די פי' הקיותי שלא יספיקו לכם הכלים
ואומרות וקושיות כוה שאומר רבים הם · א' לשון ומה עשר תעשר כשו
מקושר בדברי הראשונים ועוד קיצור יותר שכ' לו עשר בשביל שתתעשר
הוי ליה להקשות ומי שרי לאנסויה וכן קשה קיצור על ר"י מיד כשהקשה
אותו יצ"ל הא הוי להשיב שהמקרא בחנוני נא בזאת וגו' · ע"ק מה
קאמר אי הוי מטיבנא התם להוא קרא וכו' פשיטא אם הוי ידע לא היה
קשה ליה כלום · וכ"ל ליישב הענין כיהוקשה לינוקא למה שינה בלישניה
כי מתחלה ביום' מתחלה גבי ליש שאמר לינוקא לשון פסוק לי פסוקך וכן
בחגיגה גבי כירון קיסר אמר גם לינוקא פסוק לי פסוקך וכאלה רבות
וא"כ הוקשה לו למה שינה רבי יוחנן בלישניה ואמר אימא לי פסוקך ·
והבין הינוקא כי לכוונה הוא כי בלשון פסוק לי פסוקך מורה על פסוק
שלא יפול בו שום קושיא בענין אין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה
פסוקה וסבר הינוקא בדעתו שכוונת ר"י להגיד לו פסוק אחד שיש בו

איזה קושיא ומשום הכי א"ר לו הפסוק עשר תעשר וכו' · שר ראה הינוקא
דבר זה שהוא הגיד לו פסוק א' שקשה בו קושיא ור"י לא ביקש ליישב לו
הקושיא לכן שאלו מאי עשר תעשר כי ראיתי כוונתך לומר לך פסוק
שיפול בו קושי' וכן עשיתי וא"כ למה אתה מתקדש עליים' לי למה כתיב
עשר תעשר והשיב בשביל שתתעשר וא"ל הינוקא מנא לך הא ולא רצה
לשאלו מיד הקושיא וכי שריה לאנסויה כיון שהקשה לבסוף כי היא הסב
התירוץ בעצמו והוא ע"ד מה שכתב הס"מ בחלק ל"ת כי' ה' כתיב לא
תנסו אזהרה שלא יאמר אדם אעשה מצוה זו ואראה אם אתברך וכו' ·
ומביא גמרא דתענית מן עשר תעשר כו' ובסוף כתב והא דתני האומר
סלע זו לצדקה כדי שיחיה בני ובני הרי זה צדיק גמור · כפ"ק דר"ה
מעמידה בישראל שגומרי בלבן לתת בין שיחיה בין לא יחיה וכתב עוד ש"ל
מה פריך דליתא צדקה ככלל מעשר ומשני צדקה לחוד ומעשר לחוד ·
למעש' יש קצבה לצדקה אין קצבה והינוקא הבין דין מעשר דומה לדין
צדקה · ומה שכתוב אומר עשר תעשר עשר שתתעשר ר"ל הרשות
נתונה לו ליתן מעשר ולומר כדי שיתעשר ופסו' לא תנסו אייי' שמעמיד
דבריו ע"מ להתעשר דוקא והו אסור אבל לגבות יי' כן שיעשיר או לא
יעשיר דומיא דאומר סלע זה לצדקה כדי שיחיה בני ובני כן שיחיה או
לא יחיה ולפי זה לא קשה וכי שרי לאנסוי' כי בזאת שרי לאיניש לאנסויה
הקב"ה רק שלא יתלים הדבר ע"מ להתעשר או ע"מ שיחיה כמו שנא"כ
באוזנו לנו ז"ל כיסי אם יהיה כאפטרים שלא יתעש' א"כ הוי הנכוין כהאלם
לכן הקשה לו וכי שרי לאנסויה ומשום הכי שאלו תחלה מנא לך · וכן רבי
יוחנן א"ל זיל נסי ולא רצה להשיב לו בקרא ונמקרא ובחנוני נא בזאת
כי זה המקרא יש לפרש על ענין אחר כמו שהמפרשים רב"לין לרום
ב"ת שכאומר מלת בזאת על התורה שנקראת זאת כפסיקת' דורש בזאת
תדעון מלמד שהאריאם בתורה שנקראת זאת וכו' וכן בזאת יבא אהרן
ומסיק במדרש בכוח התורה שנקראת זאת וכן לעתיד אומו הקב"ה ס"ת
בידו כו' מי בכם ע"ד זאת ומסיק בגמרא אין זאת אלא תורה וכאן הכה
וא"כ יש לפרש האי ובחנוני נא בזאת קאי על ת"ת לפי הסבר' שהמעשר
מביא לידי תלמוד תורה מכח עשר תעשר ולמען תלמוד · ועליו קאי
המקרא הביאו המעשר אל בית האוצר וגו' · ועל ידי מעשר יגיע לת"ת
ועליו קאי ובחנוני נא בזאת בשביל התורה שנקראת זאת ומכח התורה
שהיא מחכימת פתי וכבר אמרו רבותינו ז"ל כל אדם שיש בו חכמה
לבסוף מתעשר שנ' ובדעת חדרי ימלאו ובחלה לפי זה העושר יגיע מת"ת
ולא מן המעשר · ולכן אמר ליה זיל נסי כדי שיבחון שהעושר ממ'
המעשר בא · והתינוק הזה היה תינוק חכם ולא שימש חכמים כו
מה שרבי יוחנן לא רצה לומר בדרך קצרה כדי שלא ישעה לפרש האי
ובחנוני נא בזאת קאי על ד"ת ע"א התינוק אי הוי מטיבנא התם וכו'
כי התינוק החכים בשכלו ש"י אפשר לפרש המקרא ובחנוני נא בזאת
שיהיה קאי אתלמוד תורה לפי מאמר רבותינו ז"ל ובדעת חדרי' ימלאו
לא משמע רק מה שיש לו חדרים ימלאו כן רב כן מעט חדרים · מה
שאין כן הבטחה והריקותי לכם ברכה עד בלי די מלומר די פי' הקמ"די
עד שלא יספיק לכם חדרי' ואוצרו' משמע מתוך הבטחה זו שלא יספיק
להם חדרים ואוצרות הרבה ולכן לא בשביל התורה הברכה הבטחה זו ·
רק מן המעשר הוא בא ועל זה אמר אי מטיבנא התם להאי קרא כו' ·
כי לשלם לדרך קשה קיצור היה לך להביא מיד המקרא ובחנוני נא
בזאת ומה מורה שלך שלא טעה לפרש בחנוני נא בזאת בשביל התורה
על זה הבנתי בעניי שאי אפשר לפרש על התורה מכח עד בלי די ט'
ולפי זה שהמעשר מביא לידי עושר ראיתי ליישב בפרשת ויצא כתיב
°וידר יעקב נדר לאמור ואמרו רבותינו ז"ל לאמר לדורות לנדור בשעת — ביאור על
צרה וקשה מהו הנדר שאמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך מה זה יעקב
דילמא רצה לעשר כדי שיתעשר ובלאו הכי קשה שסבר אחר אם יהיה
אלהים עמדי וגו' ומה זה שנית והיה יי' לי לאלהים · ביאור הדבר כי וכו'
פסוק הוא במשלי פר' ל' שוא ודבר כזב הרחק ממני ראש ועושר אל תתן לי — פסוק
הטריפני לחם חוקי פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי יי' ופן אורש וגנבתי
ותפשתי שם אלהי והרי לך לפניך כענין הטריפני לחם חוקי כולל על
שלא יהיה עני ולא יהיה עושר רק לחם חוקי ולזה אמר יעקב בכלל
והיה יי' לי לאלהים ורוצה בזה שאין חפץ ברבוי עושר ומשום פן אשבע
ואמרתי מי יי' · והוא ביקש והיה יי' לי לאלהים · ולא"כ אמר וכל אשר
תתן לי עשר אעשרנו לך ואין מקום לומר שעשה כדי להתעשר ·

הלא

הלא לא ביקש רק לחם לאכול ובגד ללבוש כדמוכח מכח בברית והיה לי
לאלהים שאין חפץ בריבוי ממון · ואם כן לא נדר בכדי עשר אעשרנו
לך משום עושר רק לעשות רצון וחפץ הקדוש ברוך הוא · פירוש אחר
אור אמר על והיה יי' לי לאלהים ויובן הפסוק ויבטחו בך יודעי שמך כי לא
פסוק והיה עזבת דורשיך יי' על דרך מה שהובא בפסקי הלכות של הרב ר' מנחם
לי לאלהים ודקדקתי בסיון ס"ו וזה לשונו ידוע שם הנכבד והנורא צריך שלא
ובן הפסוק יהנה משל אחרים דאמרינן בירושלמי גבי אכלה השם רבי אבי אמר לרבי
בטחו בך פנחס בן חמא איתא ואכלא ימכר ליה לך אזי' ליה לית אכלא יכיל אמר ליה
דעי שמך וגו' למה אמר ליה דאכלא אכיל מיתעשר מן דרגיל ליה לא יכיל לגיכל מכר
בלבנ"ר מנחם גם כלום · וקשה לדידו דאיזו הרגה ליהנות משל אלישע ופשיטא
יקנטי היודע דאלישע הוי ידע השם הגדול · ושמא ר"ל אסור ליהנות בתורת צדקה
שם הנכבד אבל דורון דרך כבוד שרי עכ"ל · ולפי זה יהיה פי' המקרא ויבטחו בך
יך שלא יהנה יודעי שמך דייקא שם המפורש ב"ה כי לא עזבת דורשיך יי' כי
של אחרים במדרש רבה פרש' ויגא כ"ל חד אמר על הפרנסה לא השיבו וחד אמר
פלוגתא בב"ר גם על הפרנסה השיבו שאמר כי לא אעזבך אין עזיבה אלא פרנסה
שת ויגא חד שנא' לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם · ומגולא הקרא כפשוטו
א' על הפרנס' ויבטחו בך יודעי שמך כי לא עזבת כי אתה תתן להם הפרנסה ולא
השיבו וכו' משל אחרים · וזה הענין והיה יי' לי ביקש לידע שם המפורש ואז לא
יהיה רשות ליהנות משל אחרים ולכן ביקש ונתן לי לחם לאכול וגו' כי
הקב"ה יתן לו פרנסתו כדי שלא יהנה משל אחרים ואתיא כמ"ד גם על
ין אחר על הפרנסה השיבו ומטעם זה פירוש אחר אומנם צריך אני להקדים ביאור
ך בגמרא פרק ערבי פסחים והרב הגדול מהר"ם העגלי ז"ל הביא בגמרא גו
ים מזונותיו בספר קהלת מכות ואעתיק לשונו שם בגמר' רב שיזבי משמיה דראב"ע
אדם וכו' קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף שנ' לגוזר ים לגזרים וכתיב
סר ועבייכים בתריה נותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו וגו' וקשה שהרי יש
רי' הסייכים הפסק כמה פסוקים בנתיים ונער פרעה וחילו בים סוף ואוליך עמו
ה במדבר ופסוקים הרבה ואיך דרש סמיכות ואין סמוכים · ואם דדרים
גזרים סוף כאמור כאן כי לעולם חסדו וכאמר לבאן כי לעולם חסדו ·
וקשה לפי זה איכו מדויק הלשון וכתיב בתריה · לכן נ"ל שקשה ליה
לכתוב לקמיה נותן לחם לכל בשר שכיון שנותן לחם לכל בשר איכו אלא
טבעו של עולם אם לא היה כך כם היה לו לומר · אבל אלו פסוקים
שמדברים בטבעו של עולם לעושה שמים בתבונה וגו' לרוקע הארץ על
המים וגו' לעושה אורים גדולים וגו' ואחר אמרו אחר הנסים שהיכם
בטבעי לגוזר ים לגזרי' וגו' ונער פרעה וגו' למכה מלכים וגו' שכולן
ענין ניסי יציאת מצרים ובמדבר ובארץ כנען אלא להורות שנס זו כם
ומכר קריעת ים שבוא הנס הגדול ודומה אליו בנד מה שכתב בזוהר
שהיה לרעים ולטובים יחד כי כמה מישראל היו עובדי עבודה זרה
ובכל זה כה עבר בתוכו כן המזונות נותן לחם לכל בשר טוב ומטיב
לרעים ולטובים עכ"ל · ופירושו דחוק בעיני וכ"ל לייסב ע"ד הגמרא
אמר ראב"ע קשין מזונותיו של אדם כקים שנ' מיהר צועה להפתח ולא
ימות לשחת וכתיב בתריה ואנכי יי' אלהיך רוגע הים וגו' כן הגירסא
בעין יעקב · ובגמרא כולל בהדיא קשה נקביו של אדם כקים וכיום
מיתה שנ' מיהר צועה להפתח גו' אם כוונתו להסמיך ענין נקבים לים
כל שכן מזונות שהוא בין הדבקים בין מיהר צועה וגו' ובין רוגע הים
מכיר ולא ימות לשחת · וכוונת לענין אין הכוונה בראב"ע ללמוד מזה
הפסוק שקשה מזונותיו כקים שסוף כן כי זה כשמע במקרא אחר ולא
יחסר לחמו וסמיך ליה ואנכי רוגע הים · רק ראב"ע ביקש לאדם
ענין אחר כי לעיל מיניה מסיק אמר רבי יוחנן קשה מזונותיו של אדם
יותר מן הגאולה דאלו הגאולה על ידי מלאך שנאמר המלאך הגואל
ומזונות על ידי עצמו שנא' האלהים הרועה אותי מעודי וענין זה רמה
לתרץ על עצמו במה שהשוה מזונותיו של אדם לקים הרי ק' יותר מקים
דאלו קים היה עי' משה דכתיב ויט משה את ידו על הים ומזונות אין עי'
הקב"ה ואם כן יותר קשה מקים ולמה השוה אלא יסדיו · וענין זה ביקש
רבה ללמוד ממקרא זה ועי"ד מדרש רבה פ' בראשית פעמים מקדים שמים מדרש
לארץ ופעמים מקדים ארץ לשמים פעמים אומר וזכרתי בריתי יעקב פעמים מקדים
ואם"כ יצחק ואברה' וברוב מקומו' מקדי' אברהם ליצחק ליעקב ופעמים אי' לארץ וכו'
מקדים תורים לבני יונה ופעמים מקדים בני יונה שמקולין הן
וכיוצא הרבה והוא כוונת הגמרא במה שאמר קשה מזונותיו של אדם
כקים ולא יותר מקים כי בשניהם מקדים מזונות לקים דכתיב ולא
יחסר לחמו ואח"כ ואנכי רוגע הים · וכאן אמר לגוזר ים לגזרים ומה

כתיב בתריה נותן לחם לכל בשר · נ"ל מה שמקדים קים למזונות ש"מ
שהושוו יחדיו לכן לא אמר שקשה יותר כי באמת שוין הן · ובזה מתורץ
שפיר שאמר ומה כתיב בתריה · וזה היה הענין ביעקב שהיה נקרע לו
הירדן כידוע במדרש כי במקלי עברתי את הירדן ואתיא אליבא דמ"ד — מדרש שנקרע
על הפרנס' לא השיבו כ"א היה תשיב לו על הפרנסה ואם כן היה נקרע — הירדן ליעקב
לו הירדן היה מדמה בעיניו שהפרנסה הוא דבר קל כמו קריעת הירדן — וכו'
ובאמת הוא קשה יותר לפי שהוא עי' הקב"ה בכ"ל · ולענין שהעושר
מביא לידי ת"ת אברים בגמרא פ"ב כמה אמר רבא בר רב שילא מ"ד — גמר' פר' במה
אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד · ופריך אלא בימינה אורך — אשה אורך ימי'
ימים איכא עושר וכבוד ליכא · אלא למיימינים אורך ימים וכ"ש עושר — בימינ' ובשמאלה
וכבוד למשמאילים כם עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא פירש"י עושר — עושר וכבוד
וכבוד ליכא בתמיה כיון דאיכא אורך ימים כ"ש עושר וכבוד · מיימינים — וכו'
שמחפשים את הדין לידע טעמו של דבר · משמאילים שאינן יגיעין בכל
מכן א"כ מיימינים בה עוסקין לשמה · משמאילים עוסקים שלא לשמה
הנה בשבתי על כסא הוראה בק"ק פרנקפורט · כשלמדתי מסכת שבת
הקשה אותי אחד מבחורי · מיד שלי מה התחיל המקשן וכי אורך ימים
איכא ועושר וכבוד ליכא אתמה · לכי פירש"י שפירש עושר וכבוד ליכא
בתמיה כיון דאיכא אורך ימים כ"ש עושר וכבוד אדרבא כאם הוא כ"ש
ע"ז בשך המקרא לאמר אורך ימי' בימינה ולא צריך להזכיר עושר וכבוד
כי סמיך על הכ"ש וא"כ מה התחיל להקשות · וכ"ל דכוונת המקשן היה
שהוקשה לו במקרא שינוי הלשון דאלו ברישא אמר אורך ימים בימינה
הקדים לומר אורך ימים תחלה ואח"כ בימינה · ובסיפא אמר ובשמאלה
עושר וכבוד הקדים בשמאלה לפני עושר וכבוד והבין המקשן מ"ה לא תנא
בסיפא עושר וכבוד בשמאלה כמו ברישא כדי שלא יטעה הטועה לומר
אם כתוב עושר וכבוד בשמאלה יפול טעות לומר עושר וכבוד קאי אלעיל
ולאו על בימינה עושר וכבוד וכן בשמאלה וכו' והוציא סברא זו מקיטו
ביום ב' ת פ' איזהו נשך גבי אין לי אלא נשך בכסף וריבית באוכל וכו' ·
קתני התם רבינא אמר לא נשך באוכל ולא ריבית בכסף צריכים קרא ·
דלא כתיב את כספך לא תתן בנשך ואכלך במרבית בקלמרת השפת
דכתיב את כספך לא תתן בנשך ובמרבית לא תתן אכלך קרי ביה את
כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית ובנשך ובמרבי' לא תתן אכלך וכעין
דזה זה הוקשה להמקשן למה שינה הקרא בסיפא לומר בשמאלה עושר
וכבוד הכ"ל כמו ברישא אלא בודאי כדי שלא יטעה הטועה לומר שמלת
עושר וכבוד מוסך עצמו לכאן ולכאן · ולכן הזכיר בקושיתו אלא בימינה
אורך ימים איכא עושר וכבוד ליכא בתמיה ומשני למיימיני' אורך ימים
וכ"ש ע"ש וכבוד ול"ק דה"ל להסמיך עושר וכבוד לימינ' וכיוהו משמע
שעושר וכבוד בימינה איכ' כי מוסך עצמו לכאן ולכאן אדרבא בסמיכות
הזה שסומך תלת ובשמאלה למלת ימין מורה לנו ב' ענייכים לפיכך שני
פירושים שפירש' להפירוש הראשון שפירש מיימינים עוסקין לשמה · לכן
הסמיך שמאל לימין ר"ל אורך ימים בימינ' מי שהוא לומד לשמה ובשמאלה
אף שלומד שלא לשמה ובכל זאת אורך ימים איכא כי מתוך שלא לשמה
בא לשמה ולפי' הב' שמפרש מיימינים שמחפשין אחר טעמו לידע שורש
הענין ובשמאלה מי שלא עסק כל כרכה · גם לזה הסמיך שמאל לימין ע"ד
הגמר' שהבאתי בתחלת דברי רב כהנא אמ' לומר בר רב אשי הלי כד"ת
כתיב א"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו ופריך מאי קמ"לן דלינמור והדר
ליסבר לפירש"י אע"ג דלא ידע כולי טעמי לכן הסמיך שמאל לימין לומר
אורך ימים בימינ' שמחפש אחר כל הטעמים ובשמאלה אע"ג שגומר ואין
יודע הטעמים כי לינמור איניש והדר ליסבר לכן לכוונת התרץ ולשני
פירושי' כרש"י א"ש שהסמי' שמאל לימין כדי להשוותן להדדי ולפי זה ראיתי
לייסב הגמרא פ' כיצד מברכין ת"ר הביאו לפניהם שמן ויין בש"א אוחז — גמרא ברכות
השמן בימינו ויין בשמאלו מברך על השמן ואומר ומברך על היין וכו' וכתב — פלוגתא ב"ש
המרדכי אם"כ סוחר וכוטל היין בימינו ומברך וק"ל אטרחיה בתרתי וב"ה כשהביאו
לפניו לא להתו תחילה יין בשמאל ולסוחר וליתן בימין · בראשון כשהביאו לפניהם — שמן
לפניה' שמן ויין יקח השמן בימין ויברך ואח"כ יטול היין בימין ויברך אלא ויין על — איזה
זה הוא הענין הוא להורות דיין משמאל לימין לברכה כי ברכת יי' תעשיר מכן — יברך
אפי' חלק הטעם' סמיך לימין וכתיב' משמאל לימין מורה ע"ז והוציל ואתא תחלה וכו'
לידן גמר' ו' איזו בה מילת' לבא' דברי הרי"ף ולחלק מתכו קושיו' הרא"ש
וז"ל הגמרא ת"ר הביאו לפניה' שמן והדס בש"א מברך על השמן ואח"כ
מברך על ההדס וב"ה מברך על ההדס ואח"כ על השמן אמר ר"ג אני

לברית שמן וכינו לריחו וכינו לסיכתו הדם לריחו וכינו ולא לסיכתו׃ אמר רבי יוחנן הלכה כדברי המכריע׃ רב פפא איקלע לבית רב הונא אייתו לקמיהו שמן והדס שקיל רב פפא בריך אהדס ברישא ואחר כך אשמן אמר ליה לא סבר מר הלכה כמכריע א״ל הכי אמר רבא הלכה כבית הלל ולא היא לאשתמוטיה נפשיה הוא דעבד ופירש״י שמן והדס כסוף הסעודה שמן לסוך ידיו להעביר זוהמת האוכלין והדס לריח׃ וכינו לריחו ולסיכתו כגון משחא דכבישא׃ ולא היא לא אמר רבא הלכה כב״ה אלא אפסוק לפי שטעה והשמיט בכך׃ והרי״ף גורס ב״ש אומרים מברך על השמן ופוטר ההדס וב״ה אומרים מברך על ההדס ופוטר השמן וסיים הלכה כרבא דהלכה כבתראי׃ וכתב הרא״ש ורב אלפס גורס ופוטר השמן ולא נהיר׳ דאין ברכותיהן שוות וכיים הרא״ש ורב אלפס פסק דהלכתא כרבא ונראה שלא היה כתוב בספרו ולא היא לאשתמוטי וכו׳ וכן משתבררא דהלכה כבית הלל דהכרעה דרבן גמליאל לאו הכרעה היא אלא שנתן טעם לדברי ב״ש׃ ותוספות בפרק הגוזל ומאכיל דף קי״ו נמי הכרעה שלישית לאו הכרעה כמוספו תוספות אחר דברי הרא״ש הרי לך לפניך במה שכתבו בד״ה הכרעת שלישית כתבו ואומר׳ הא דתני בפרק כיצד מברכין ב״ש אומרים מברך על השמן ואחר כך מברך על ההדס וקאמר רבן שמעון בן גמליאל אני אכריע שמן זכינו לריחו ולסיכתו כו׳ לאו שייכא הך הכרעה לשאר הכרעות שהבאתי דלא סבירא ליה פלגא כמר ופלגא כמר אלא דמפרש טעמא דחד מנייהו כו׳ ע״ש׃ ובכן כעניתי מגני לבאר דברי הרי״ף על נכון ולא קשיא מאומה יוכל מה שהשיב עליו הרא״ש׃ אמנם בכן לא נריך אני להודיע נומחא בברכות פרק אלו דברים אמר רב הונא בשמים של בית הכסא ושמן העשוי להעביר הזוהמא אין מברכין עליהם׃ למימרא דכל היכא דלאו לריחא עבידא לא מברכין מיתבי כו׳ הככנס לבשם כו׳ ומשני התם כגוי לריחא עבידא כי היכא דכריחו אינשי וכיתו ונזבין׃ וזה לשון רש״י שם שמן העשוי להעביר הזוהמא שמביאין בסוף הסעודה לסוך ידי׳ שמוקמו׳ אין מברכין עליו ושמא דאמר בכיצד מברכין הלי משחא כבישא ומשיכא אין מברכין בעל״כ לא בבא תוך הסעודה קאמר אלא בבא להריח עכ״ל׃ והנה אפרש סוגיא דשמעתתא בגירסא ו׳ בית שמאי אומרים יברך על השמן ופוטר ההדס ובית הלל אומרים מברך על ההדס ופוטר השמן׃ והרא״ש שהקשה מכאן בלשכיה דברי בית הלל שאמר פוטר השמן ולא כהירא׳ ולא הבין דברי בית שמאי דאמר פוטר ההדס לא משום דכבית הלל צריך להיות אליבא דהלכתא לאפוקי בית שמאי דפליגי׃ והנה תפלה נקיט כתמה והאי משמע האי שמן הוא משחא דכבישא כפירש״י שם פליגי כן שבא להריח ואם כן ברכותיהן שוות בורא עצי בשמים כיון שמביאין בכ״מ דף מ״ג ע״א יוד סבר שמן פוטר הדס ויוד סבר הדס פוטר שמן ורבן גמליאל נקיט להכריע פלגא כמר ופלגא כמר דהיינו נקיט בלישניה שמן זכינו לריחו וזכינו לסיכתו אין פירושו שפירש כך בית שמאי איירי בהכלם מזה לא כן רק מילי מילי נקיט כי בשמן ימנו שני ענינים של הריח ולפעמים בא בסעודה להעביר הזוהמא וכזה הוא מכריע אם שמן הוא להריח שלא בתוך הסעוד׳ ואז ברכותיהן שוות בורא עצי בשמים מכריע כבית שמאי לברך על השמן ופוטר ההדס כי ברכותיהן שוות ושמן מוזכר בקרא׳ ומה שאין כן כשבא שמן והדס להעביר הזוהמא דהיינו שבא בסעודה בכך כבית הלל דיברך על ההדס בורא עצי בשמים ועל שמן לא שייך ברכה עצי בשמים כדעת רב הונא בפרק אלו דברים ולכן בירך על ההדס ברכתו ופוטר השמן׃ ואין להקשות שלא על כל פנים מוכרח לברך בורא שמן ערב כפירש״י לקמן גבי רב הונא וגייהו מברך בורא שמן ערב דזה׳ אינו כי התם לא אירידק מה שהביאו שמן לסעוד׳ להעביר והמאה יכול מקום עומד להריח גם כן ואיכא לחייתם שכוונתו על שניהם להעביר ולהריח לו מברכין בורא שמן ערב מה שאין כן בשמעתתא דהכא הביאו לו שמן והדס לו אין כוונתו בשמן רק להעביר הזוהמא ולא להריח מ״ם הביאו לו גם ההדס ואם כן אין כוונתו על להריח בשמן רק לסוך להעביר והמאה לפוד ולכן אין נריך לברך כלל וכלל כי ההדס פוטרו׃ ובמעשה דרב פפא יהיה מה שיהיה כי לא הוברר לן אם באו לפניו רק להריח או אם באו תוך הסעודה אם היה להריח וכבר ידעת שרבן גמליאל כב״ש לברך על השמן ולפטור ההדס והוא שקל הדס ואם היה בא בתוך הסעודה היה רבן גמליאל מכריע כבית הלל לברך על ההדס בורא עצי בשמים ולפטור השמן יוכל וכל כדפרישית והוא בריך אהדס ברישא ואח״כ חזר ומברך על השמן ולכן הקשה אמכריע׃ והוא אכסיף והשיב לו כי רבא

אמר הלכה כבית הלל שבא בסעודה יברך על ההדס בורא עצי בשמים ועל השמן בורא שמן ערב׃ על זה מסיק הגמרא ולא היא לאשתמוטי אשתמיט כי טעה בדבר בשעה שמביאין ההדס ושמן ביחד בתוך הסעוד׳ אין כוונתו להריח ען השמן רק לסוך לזוד ובאמר׳ רבא שבכן הלכה כבית הלל הן כשבא בתוך הסעודה והן כשבא להריח תמיד יברך על ההדס ופוטר השמן׃ ועל זה פוסק הרי״ף הלכה כבית הלל והשמיט האי ולא היא לאשתמוטי כי האי׳ ולא היא הוא ענין אחר ורבא דאמר הלכה כבית הלל הוא ענין אחר ולא קם להביאור ולעולם היה כתוב בספרי האי ולא היא כדרך שפירשתי וכיוצא לפי זה רבן גמליאל הוא הכריע עינם פלגא כמר ופלגא כמר ולא כדעת הרא״ש ולא כדעת התוספות ומה שרבן גמליאל נקיט בלישניה שמן וכינו לריחו וכינו לסיכתו מילי מילי נקיט ונוס מולה בהדיא הכרעתו וגם רש״י בגמרא דפירש שמן וכינו והדס בסוף הסעודה רש״י אין עפרש רק הגמרא מה טעמו של שמן וטעמו של הדס׃ ע״כ דברי הרי״ף נכונים וברורה וקיימא וכאור לעבייביכו כענין שמן ויין ומה שכתוב לאתוו היין בשמאל ויאחוז ליקח ביימין בא להורות ככל מה שכתבתי אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד שעושר בימין גם כן כי ברכת יי׳ היא תעשיר תפלה לוקח בשמאל לזכור שמברך יי׳ יברך עמנו שברכת יי׳ תעשיר והעושר שייך לימין נ״כ׃

פרק שלישי

נדבר מאזהרות על לימוד התורה׃ כתוב בפרשת ואתחנן ״ועתה ישראל שמע אל החקים ואל המשפטים וגו׳ עד כאשר השמ כן תשמיתון וגו׳ וקשה עלת ועתה מריך כיאור׃ עוד קשה כאומרו ראה נפש ואתחנן לימדתי אתכם איך יפול פה לשון ראה לשון שמיעה ימדק יותר שמיעה ועתה שמע אשר לימדתי אתכם וגו׳׃ ועוד קשה בפסוק ראה אשר למדתי יובד שמע אל החקים בקרב הארץ אשר אתם באים לרשת ענין ירושת הארץ לא שייך פה׃ והשמטני וגו׳ ובפרט שכבר אמר למען תחיו ובאתם נירשתם את הארץ׃ עוד קשה במה שאמר כי היא חכמתכם ובינתכם ושוב שנית אמר ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הזה מה מורה זה על הפכות פעמיים׃ עוד קשה כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים וגו׳ אין פסוק זה שייך באמצע אותן הדברים׃ בשלמא פסוק ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים קאי על לעיל ראה לימדתי אתכם חקים ומשפטים עליו כאומר ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים מה שאין כן בכל קראנו אליו אין מקומו פה׃ וכן קשה הכפל רק השמר לך ושמור נפשך כן תשכח הדברים הלא כבר הזהיר על לימוד התורה׃ ורבותינו ז״ל למדו מזה כל השוכח דבר אחד ממשנתו ומתחייב בנפשו רק עדיין לא שככו מטעותיכו מה עבייכו פה לקיין בפרשת שמע ישראל שהזהיר ולימדתם את בניכם וגו׳ שם היה לו לכתוב השמר לך ושמור נפשך׃ ועוד קשה שתפסיק בין שני המקראות שמדברים מענין אחד כמ״ש וידבר יי׳ אליכם מתוך האש ותמונה אינכם רואים זולתי קול׃ ובין פסוק ונשמרתם מאוד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה הפסיק בנתיים פסוק ואותי צוה יי׳ בעת ההיא ללמד אתכם מה מורה פסוק זה פה בנתיים׃ וביותר שכבר שנה ושילש וכן ענין שהזכיר עומדים בקרב הארץ וגו׳ ענין הקשיא לשון ועתה וגם לא ידוקד׳ לשון שמע אל החקים וגו׳ שמע את החוקים הוה ליה לומר׃ ויתבאר על דרך ״שוחר טוב ענין נשמע והילקוט הביאו בספר ירמיה דף ס״ו ע״ד אמר רבי סימן בשם ר׳ מיתן ולקים למיזן פסידא בעול׳ הזה אדם לוקט עשבים בשבת אין התורה אומר לו כלום לגוי יוצא אבל לעתיד לבוא היא מוזהרת ואומרת שבת הוא שבת הוא׳ בעולם הזה העגיר א׳ אדם הולך ומשים אשתו נדה אין מי שיעכבנו אבל לעתיד לבוא האבן היא זועקת ואומרת לא נדה היא ע״ש׃ והנה באותה שעה ישראל היו עדה שלימה כפירש״י בפרשת חקת ויבואו כל העדה עדה השלימה המוכנת לכנוס לארץ׃ והנה מאחר שמתחילה אותו העדה אם לא היו חוטאים אחר כך היו זוכו באותו שעה שהיו כ״כ קדושים וטהורים ואם היה א׳ רצה לעשות עבירה לא היתה התמונה מוזמת עליו להזהיר ממנו׃ וכזה מובן ועתה ישראל שעתה כעשית עדה השלימה וקדושה וטהורה׃ שמע אל החקים ואל המשפטים אשר אנכי מלמד אתכם׃ ר״ל כאשר אנכי מלמד אתכם החקים והמשפטים׃ כן ימשו החקים והמשפטים ילמדו אתכם ויזהירו אתכם מלחטוא׃ ולכן אמר שמע אל החקים ולא את החקים׃

ר ל

ר"ל לדברי החקים מה שידברו הם בעצמו' ויזהירו אתכם לעשו' עבירות
לכן אמר שיש ש החקים וגו' ר"ל לדבריהם · ואמר ראה למדתי אתכם
וגו' בקרב הארץ וגו' יתורץ בדרך זה אמנם על ידי הקדמה מה שמפסיק
בתלמוד "ירושלמי פרק קמא דשבת רבי חייא בשם רבי יוחנן אמר אם
יכול אתה לשלשל את השמועה עד משה שלשלה ואם לאו תפוס או ראשון
ראשון או אחרון אחרון מאי טעמא והודעת לבניך ולבני בניך יום אשר
עמדת לפני יי' אלהיך בחורב · רב גידל אמר כל האומר שמועה מפי
אומרה יהא רואה כאלו בעל שמועה עומד לנגדו מאי טעמא אך בצלם
יתהלך איש · ופירש בע"ל יפה מראה לשלשל לשון שלשלת שהוא לשון
חיבור שתיבות המתכות כן יזכור בעלי השמועה כולן מי קבל ממי עד
משה רבינו ע"ה והיינו והודעת לבניך וגו' יום אשר עמדת בחורב ר"ל
הודעת לבניך ולבני בניך וכן דור אחר דור יקבלו זה מזה עד יום אשר
עמדת בחורב ישלשלו הקבלה · על או ראשון ראשון פירש שיזכיר
המקבלים ידוע ויזכיר כסדר ראשון שיאמר הלכה זו אמרה פלוני לפלוני
ופלוני לפלוני או יזכיר כסדר אחרון שיזכיר תחלה מי שלמדה
אותו ושוב ומסרה לרבו נב"ן שיאמר אמר פלוני משמיה דפלוני ופלוני
משמיה דפלוני עד מי שהוא ראשון לידוע לו · ועל ידי זה יתבאר
"נזירה בנדרים בענין רבי הוה גמיר תלת עשרה אפי הלכה אגמריה
לרבי חייא ק' מנהון כוק' תלת רבי אהדר ר' חייא קמיה דכהו ק' דאגמריה
ושיתא אודא להו הוי ההוא קצרא דהוה שמיעא לרבי כד הוה נריב להנך
אזל רבי חייא גמר יתהון קמיה דקצרא ואתא אהדר יבהו קמיה רבי כד
הוה חזי ליה ר' להכהו קצרא אמר ליה ר' אתה עשית אותי ואת חייא א"ד
הכי אמר ליה אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי · וקשה מה הוה
מכרון לאיכא דאמרי בלשון ראשון · ולדרכו אתי שפיר כי צריך להזכיר
כסדר או ראשון ראשון או אחרון אחרון ולפי לשון ראשון דבר דלא
כמאן כי ר' חייא למד עם רבי ורבי אמר לקצרא אתה עשית אותי ואת
חייא אם כן לא תפוס לשון ראשון ראשון ולא אחרון אחרון מה שאין כן
באיכא דאמרי אתי שפיר כי אמר אתה עשית את חייא וחייא עשה
אותי הלך כסדר ראשון ראשון ונכון הוא · והנה משה רבינו ע"ה רמז
כל זה פה שצריך לשלשל עד משה ואם אין ידוע לו שיהיה לתפוס או
ראשון ראשון או אחרון אחרון · וז"ש ראה למדתי אתכם חקים
ומשפטים וגו' כלומר ידאו עיניכם שאנכי המלמד אתכם לא עתה בלבד
כי בקרב הארץ אשר אתם באים שמה לרשתה צריכים אתם לראות כאלו
אני עומד לנגדיכם כמאמר רב גידל כאלו בעל שמועה עומד לנגדו
ואם העלם יעלם מעיניכם סדר הקבלה עד אלי או הראה כזה הפסוק
לתפוס אחרון אחרון ראה למדתי אתכ' שאני המלמ' שלכם ואח"כ כאשר
צוני יי' אלי המצוה אותי · ובפסוק אחר כך נתן רשות להיפך לתפוס
ראשון ראשון וידבר יי' אליכם מתוך האש וגו' ויגד לכם את בריתו וגו'
ואחר כך ואותי צוה יי' ללמד אתכם חקים ומשפטים והוא תפוס ראשון
ראשון: ובזה יתורץ הקושיא שהכפיל הקרא ואותי צוה יי' בעת ההיא
ללמד וגו' או יכולין לומר דרך אחר על מה שהפסיק בין הדבקי' ותמונה
אינכם רואים וגו' וכן יקרא כי לא ראיתם כל תמונה הפסוק ואותי
צוה יי' · והוא על דרך מה שכתב הזוהר פרשת וילך "ויכנף הארץ
ומירו' שמענו בשעתא דאעלו ישרא' לארעא וארון קיימא קדישא קמייהו
שמעו ישרא' דאכטריא דארעא קד תושבחתו וחדו וקל זמרי עילאי די
מזמרא מארעא כדין כבי לגדיק תושבחא דמשה הוי בההיא שעתא דבכל
אתר ואתר דארון הוי שארי בארעא הוי שמעי קלא דאמרי וזאת התורה
אשר שם משה לפני בני ישראל אבל אני לי דכונה כנגדו דדייקין ישראל
קול לשקרא הקב"ה בו' ע"כ המוצרך לענייניכו · ולפי זה יתורץ שפיר
תחלה קאמר וידבר יי' אליכם מתוך האש ותמונה אינכם רואים זולתי
קול · כן יהיה על כל מה שאותי צוה יי' ללמד אתכם חקים ומשפטים
כן יהיה בארץ אשר אתם עוברים שמה לרשתה תשמעו קול מדבר בלי
תמונה ומהו הקול מה שאותי צוה יי' ללמד אתכם כענין וזאת התורה
אשר שם משה וגו' ונשמרתם מאד ונשמרת' לנפשותיכם פן תעשו תמונה
רק עדיין נשאר קשה הקושיות ככל חכמתכם ובינתכם בגרוף שאר
הקדוקים · ולגב יובן מה שפירש"י הא' ושמרתם זהו המשנה על הלימוד
ולא הביא כפשוטה שידבר על החקים והמשפטים · הענין הוא על דרך
"בגמרא פרק ד' מיתות דף ס' רבי אליעזר אומר על הכלאים מנא הכי
מילי אמר שמואל דאמר קרא את חקותי תשמורו חוקים שחקקתי לך כבר

בהמתך לא תרביע כלאים כו' · ופירש"י כבר לבני נח ופריך אלא מעתה אף על הכלאים
ושמרתם את חקותי ואת משפטי חקי' שחקקתי כבר היתם ושמרתם את וכו'
חקותי דהשתא הכא את חקותי תשמורו חוקים דמעיקרא תשמורו ·
ופירש"י הכא את חקותי תשמורו דהקדי' חקים לשמירה משמע חוקים
דמעיקרא ואף על גב גבי שביעית ויובל כתוב כמי את משפטי תעשו
ואת חקותי תשמורו דהקדים כמי חוקים לשמירה התם כיון דרישא
דקרא כתיב את משפטי תעשו אורחא למכתב ואת חקותי כו' עכ"ל ·
ובזה יתורץ עוד קשיא ברישא דזכיר ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים
ובמציעא אשר ישמעון את החוקים האלה ולא הזכיר משפטים ובגר מי ש
אשר לו חקים ומשפטים חזר והזכיר שניהם ונראה לי דהכי פירושו כי
תחלה הזכיר משה ראה למדתי חקים ומשפטים וגו' ואלא ושמרתם
כפירש"י והו המשנה הזהיר על הלימוד ואמר כי היא חכמתכ' ובינתכם
לעיני העמים · והנה בתוך כדי דבור ירא משה פן לא יבינו ישרא' אותו
דהאי ושמרתם קאי על המשנה רק יבינו ושמרתם קאי כפשוטה על
חקים דלעיל וע"מ זה ישעו פן יאמרו אומות העולם מדהקדים חקים
לשמירה איירי מחוקים שצריכים לבן נח ואם כן יהיה שמירה קודם
לחקים ואיירי מחוקים דהשתא אם כן לא יהיה יותר מעלה לישראל מן
אומות העולם כי גם היה נחשבים לחכמים ומשום הכי הזכיר שבית את
החוקים כדי שילת ושמרתם יהיה קודם לאלת חקים משמע מיכה איירי
מחוקים דהשתא וכמאי יהיה חכמתכם לעיני עמים לא מבעיא לתנא
דביה מנשה דמפיק ד"ך ופ"ל ס"ך כיוכואי בסנהדרין אם כן מדהזכיר
חקים ומשפטים שמע מיכה איירי דחוקים דהשתא דומיא דמשפטים
כי סבירא ליה דבן נח מוזהר על הדינים אלא אפילו לתנא דסבירא ליה
בן נח מוזהר על דינין מכל מקום רמז הקרא שאיירי מחוקים דהשתא
דומיא דמשפטים משפטים איירי מדינים דהשתא משום הכי אמר אשר
נתתי לפניכם כי במשפטים כתיב ואלה המשפטים אשר נתתי לפניהם
ולא לפני גוים ואם כן רמז גם על החקים דהשתא וכל זה יובן מה
שברישא מזכיר חקים ומשפטים ובמציעתא מזכיר דחוקים לחוד ובסיפא
נאמרו גו' חוקי' ומשפטי' צדיקי' מכח אשר נתתי לעניכ' לפניכם דייקא
ניהיה דומיא חוקים דמשפטים א"כ כשנאמרו מחוקים דהשתא מ"ס
נאמרו כי מי גוי גדול כו' · והנה ירא עוד משה פן יאמרו מה קושיא דלעיל
בתר סיפא דילמא אולינן בתר רישא והקדי' לשמירה על זה אמר נאמרו
רק עם חכם ונבון וגו' ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטי וגו' ואם כן
איכא לחלק בין רישא ומציעתא דאלו ברישא מזכיר חקים ומשפטים לא
מוכח שאיירי מחקים דהכי גם כי בגדו כתוב משפטים כאורחא דקרא
להסמיך שניהם יחד כתירוצו של רש"י ז"ל · מה שאין כן במציעת' מזכיר
חקים לחוד ויהיה אחר עלת ושמרתם ושמה חקים מחם כוכרים לאחר
שמירה · אם כן גילה משה בדעתו שאיירי מחקים דהשתא · וזה נראה
בפסוק ואמרו מי גוי וגו' אשר לו חקים ומשפטים ככל התורה על דרך
מה שהזכרתי בפתח דברי חקים ומשפטים יבינו שקאי על כל התורה ·
ואחר שפירש דבריו גילה לנו אלת ושמרתם שלא קאי על חקי' ומשפטים
דלעיל רק ושמרתם זהו המשנה הזהירם על הלימוד וכמה גילה להם
כזה שאמר השמר לך וגו' פן תשכח הדברים יום אשר עמדת בחורב ·
ולימדו רבותינו ז"ל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו כאלו מתחייב
בנפשו · וכיצא חכמתכם ובינתכם קאי על חקים ומשפטים ועל לימוד
התורה וגו' שלמד תורה חייב מיתה כמבוא' פרק ארבע מיתות וכמאי
שיאמרו הגוים רק עם חכם ונבון הגוי כזה כן נראה לי לפרש פסוקים
הללו · ולפי מאמר גידל הנ"ל שצריך לראות כאלו בעל שמועה עומד
כנגדו וזהו בכלל כבוד חכמים · כדבר מענין כבוד חכמי' "בזוהר פרשת
פנחס מסיק גר"ה כשהקב"ה דן העולה אוי דין הראשון הוא כמי שמבזה
התורה ולומדיה וז"ל ויבואו בני האלהים אלו ב"ד דרבנא בני אלהים
ודאי בני דמלכא קריבי לגבי ואיכון שבעים ממנו כו' שנאמר להתיצב
על יי' וכי על יי' קיימי אלא בשעת דאיכון קיימי על דינא דינא קדמאה
דכולא בגין דהוא לא לשמא דקודשא בריך הוא ודלא יוקיר לאורייתא
ולעבדוהי כו' ע"ש · וקשה בשלמא מי שבזה הקב"ה אתי שפיר שיהיה
דין הראשון על זה מה שאין כן מי שמבזה תלמיד חכם למה יהיה דין זה
דין ראשון והלא כמה עבירות חמורות מאלו · ונראה ליישב כי "בילקוט
פרשת בא הביא מדרש רבי פנחס ורבי חלקיה בשם רבי סימון מתכנסין שואלין להקב"ה
מלאכי השרת לפני הקב"ה אימתי ר"ה והוא אומר ולי אתם שואלים אני אימתי ר"ה וכו'
ואתם

ירושלמי פרק קמא דשב' אם יכול את' לשלשל השמועה עד משה וכו' ופסוק והודעת לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת בחורב וגומר

נזירה בנדרים רבי הוה גמיר תלת עשר' אפי הלכה וכו'

בזוהר על בן מכנף הארץ זמרת שמענו שעם שבכנבו ישראל לארץ ישראל שמעו קול ארבע רוחות עלם וזאת התור' אשר שם משה לפני בני ישראל ·

גמרא פרק ד' מיתות ר' אומר

זוהר פ' פנחס תפלת דינו של אדם בר"ה על בזוי התורה ולומדיה ·

ילקוט מלאכי השרת

הקדמת הגאון בן המחבר עמוד התורה

ואתם כשאל לבית דין שלמטה וא״ש כיי׳ אלהינו בכל קראינו אליו ולפי
זה אתי שפיר כשירצה שהקב״ה שואל מבית דין שלמטה אייתי ר״ה או
היה מקום להדיר שרצו הכבוד שחלק הקב״ה להם ולכן שאו על הכבוד
של תלמיד חכם שנעשה למטה ולכן יבוא זה כראשונה׳ ולחזק הענין
של כבוד תלמידי חכמים אכלד °גמרא בנדרים אמר רבי זכריה משום
רבי ישמעאל ביקש הקדוש ברוך הוא להוציא כהונה משם שנאמר׳ ומלכי
צדק מלך שלם וגו׳ והוא כהן לאל עליון כיון שהקדים ברכת אברהם
לברכת המקום הוציא מאברהם שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל
עליון קונה שמים וארץ וברוך אל עליון וגו׳ א״ל אברהם וכי מקדימין
ברכת עבד לברכת רבו לפיכך הוציא מאברהם שנאמר לדוד מזמור וגו׳
וכתיב בתריה נשבע יי׳ ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק
והיינו דכתיב והוא כהן ואין זרעו כהן וקשה לי בכל מקום שנאמר לשון
והיינו דכתיב קשה איזה קושיא ומה קושיא איכא פה׳ אין לומר קשה
שלם והוא כהן למה לי זה לאו קושי׳ היא דהוכרח לומר מלת והוא כי לפי
סדר המקרא הוציא לחם ויין כהן לאל עליון הוי משמע דלחם ויין כהן
הוא׳ אמנם מלת והוא שקאי ארישא דקרא על ומלכי צדק וגו׳ ותו אין
לומר דקשה ליה למה העמיד באמרו׳ שהוצרך להוסיף מלת והוא לתקן
הלשון כי הוה ליה למימר גבי ומלכי צדק מלך שלם כהן לאל עליון ולא
יצטרך לומר מלת והוא ומשום הכי דורש והוא כהן וגו׳ מכל מקום לא
יצדק דאם כן יצומר הקושיא במקומו למה כאמר לאשה מלת והוא הוה
ליה למימ׳ לעיל ומלכי צדק מלך שלם והוא כהן ואם כן כריש דבריו יהיה
גם כן כשמע הדרוש הוא כהן פו׳ ואפילו היה צריך וי״ו הנוספת אם הוי
אמר ומלכי צדק הוא כהן בלי אות הוי״ו יהיה כולד הקושיא למה מלת
והוא והוי דרשינן זה׳ עוד קשה שלילה שאמר וכי מקדימין ברכת עבד
וגו׳ הוה ליה למימר בניחותא והא אין מקדימין וכו׳ ויתבאר הענין ע״ד
°מדרש פ׳ לך לך ואברכה מברכיך אמר רבי ירמיה המחיר הקדוש ברוך
הוא בכבודו של צדיק יותר מכבודו בכבודו כתיב מכבדי אכבד ובוזי יקלו
על ידי אחרים ובכבודו של צדיק כתיב ואברכה מברכיך ומקללך אאור
אבא׳ וזהו בטעות זה היה שם כי הוא הבין שהקדוש ברוך הוא
המחיר בכבודו של צדיק יותר מכבודו וסבור שגם הוא יעשה כן ויכבד
כבודו של צדיק יותר מכבודו שיקדים הצדיק קודם הקדוש ברוך הוא אך
בזה לא יעשה כישרא תם שהקדו׳ ברוך הוא בגדולתו מלינו ענותנותו
אמנם האדם חייב לכבדו ולהקדימו בפני כל ולכן אמר אברהם בלשון
תמיה וכי מקדימין ברכת עבד לקונו רוצה אני בדבריך שאתה רוצה
ללמוד מהקב״ה שהמחיר הוא בכבודו של צדיק יותר מכבודו׳ לו כאה
לעשות כן אבל לך אין נאה לעשות כזה משום זה הוציא הקדוש ברוך
הוא הכהונה משם מאחר שלא עשה כהלכתו והיה כענש על זה שהוא היה
כהן ואין זרעו כהן והכה בתוך אותו הדיבור ירא הקדוש ברוך הוא שפני
העולם שירצו שגם הוא כענש בעבור זה מה שכיבד כבודו של צדיק
יותר מהקב״ה ופן יאמרו שהקדוש ברוך הוא בודאי ימחיר על כבודו של
צדיק כדמוכח מהמקרא לעיל אם כן למה עשה הקדו׳ ברוך הוא בענין זה
שהוכיח את שם ונטל הכהונ׳ מזרעו משמע שאין חפץ בכבוד של צדיקים
לכן בא הקדוש ברוך הוא להראות שהוא חפץ בכבודן של צדיקים והראה
את זה בפסוק זה ואמר והוא כהן לאל עליון׳ והוא על דרך הגמרא
ידים סוף °משנה דידים אמר מין גלילי קובל אני עליכם פרושים שאתם
כותבין את המושל עם משה בגט אומרים פרושים קובלים אנו עליכם
מין גלילי שאתם כותבים המושל עם השם בדף ולא עוד אלא שאתם
כותבים את המושל מלמעלה ואת השם מלמטה שנאמר ויאמר פרעה מי
יי׳ אשר אשמע בקולו ופי׳ שמקדימין שם פרעה לשם יי׳ דכתיב ויאמר
פרעה מי יי׳ וגו׳ והוא שדייק שקשה לי בזה המקרא שאמר והוא כהן לא
עליון להיפך הוה ליה למימר לאל עליון הוא כהן׳ ולמה הקדים והוא
כהן לאל עליון אלא והוא הוא׳ שגילה לן במלת והוא כהן לדיוקא שאין
זרעו כהן שנענש שהקדים כבודו של צדיק לכבודו של הקדוש ברוך הוא
וכדי שלא יבינו הבריות שגם בעיני הקדוש ברוך הוא רע לכבד הצדיק
לכן אמר בזה המקרא והוא כהן לא עליון הקדי׳ הצדיק לכבודו שהקדים
מלת והוא כהן לאל עליון והראה לנו בזה שהרשות תלוי ביד הקדוש ברוך
הוא למחול על כבודו ולא ביד אדם:

כתב בטור יורה דעה סימן רמ״ב בענין כבוד רבו אין שואלין
מעומד ואין משיבין מעומד׳ וה״ב בביאורו של הגאון

נמרא בנדרים ביקש הקב״ה להוציא כהונה משם

מדרש פ׳ לך לך המחיר הקב״ה של יותר בכבודו צדיק מכבודו

משנה אמר מין קובל אני וכו׳

בטור יד ענין שכול רבו

מחקיד כמהר״ם פלק כ״ץ ז״ל בשם ר״מ וזה לשונו ותימה בבכורות פ׳
כל פסולי מוקדשים דשואל הלכות ואגדות צריך לשאול מעומד ובפרק
תפלת השחר במעשה דרבן גמליאל ורבי יהושע עמד השואל ושואל אם
כן משמע מיניה דהשואל צריך לעמוד ואני אומר דזה לאו קושיא הוא כי
אלו שני מעשיות כן בבכורות בענין המתן עד שיעלו לבית המדרש
כיון שנכנסו לבית המדרש עמד השואל ושאל בלום חילקנו בין חבר
לעם הארץ אמר ליה רבי יהושע לא אמר ליה רבן גמליאל והלא משמך
אמרו לי הן יהושע עמוד על רגליך ויעידו בך עמד ר׳ יהושע על רגליו
וכו׳ וכן בתפילת השחר בענין תפלת ערבית רשות היא ג״כ המחלוקת
בין רבן גמליאל לרבי יהושע וכבר ידעתם הגמרא וכית מקץ מגילה
תנו רבנן מימות משה עד רבן גמליאל לא היו לומדין תורה אלא בעמידה
משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם ולומדין מיושב והיינו דתנן משמת
רבן גמליאל בטלה כבוד התורה והשתא אתי שפיר כי הלו שני מעשיות
בגמרא היו בימי רבן גמליאל והעולם היו בריאים וחזקים לכן היו
צריכין השואלים לעמוד ולשאל בעמידה והטור גם בזמן הזה לאחר ימי
רבן גמליאל שהם כח של העולם על כן אין שואלין מעומד׳ אך אי
קשיא הא קשיא כי שם בבכורות מפיק על הא עמד השואל כתבו תוס׳
בנדרים בירושלמי דריש מדכתיב ועמדו שני אנשים בזיו השואל הלכות
ואגדות צריך לעמוד׳ וקשה להירושלמי שלומד מהמקרא וי״ו יתירה
שצריך לשאל בעמידה ומה שהתורה מכוה לא תליא בזמן כי אסר התורה
בזמן היא׳ ומוס קשה על הרמב״ם והטור שכתבו דאין שואלין מעומד
ומקרא מלא הוא שצריך לעמוד׳ על כן נראה לי בירושלמי שלומד מן
ועמדו שני אנשים איירי בעדים שעומדים לפני הדיין ואם כן הדיין
היה יושב והם בעמידה ומזו למדו התוספות שהרב יושב והשואל צריך
לעמוד וכן בהביא שני מעשיות דרבן גמליאל ורבי יהושע בברכות
ובבכורות על כן הם היו יושבים ואף שתוספות מחקו שוה ויעידו בך
מכל מקום לא מוחקים ומילת עמוד על רגליך מדייק עמד ר׳ יהושע
על רגליו ולכן השואל צריך להיות בעמידה מה שאין כן הרמב״ם והטור
איירי מדין מה שאמר אין שואלין מעומד לא קאי מעומד על השואל
רק על הנשאל וזהו שנאמר אין שואלין מעומד פי׳ כשהרב עומד ואחי
טעמא קאמר דאין משיבין מעומד דאם לא כן היה זה הדין כפול כי
לעיל מניה כתב אין שואלין לרבו עד שיתיישב אלא רק טעם מוכיר למה
שואלין מעומד לפי שאין משיבין מעומד ולעולם כשהרב יושב בבית
המדרש צריך השואל להיות בעמידה ואין להקשות עלי אם כן דברי
הטור כתרי אהדדי כי לעיל מיניה כתיב אין שואלין עד שישב ויגוש
דאפשר בענין לימוד תם כח של אדם מה שאין כן לשאל איזה הוראה על
איזה ענין פרטי צריך לעמוד כען ועמדו שני האנשים ואפשר זהו רמז
°והודעת לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לא אמר למדת רק עמדת
דייקא ובדלך רמז נראה לפרש המקרא ושננתם לבניך ודברת בם
בשבתך בביתך ענין בשבתך בביתך צריך טעם במדרש מפיק כתוב
אחד אומר ואשב בהר מ׳ יום ומ׳ לילה וכתוב אחד אומר אנכי עמדתי
בהר ומשני עומד ולומד יושב ושונה שמע מינה הלימוד בראשונה צריך
עמידה וכשחוזר שונה וחוזר ישב וכוה רמז °ושננתם לבניך בזמן שאתה
שונה אז ודברת בשבתך בשבתך דייקא׳ ועל ענין כבוד שמפ׳ בביאורים
ר׳ פלק ענין הטור בסימן ר״מ אב שמחל על כבודו כבודו מחול וכתב
לפי התוספות שכתבו בפרק ב׳ דסנהדרין במלך שמחל על כבודו אין
כבודו מחול משום דאותו כבוד כיתן מהשם יתברך דדוקא ת״ח יכול
למחול על כבודו משום דתורה היא שלו שנאמר ובתורתו יהגה יומם
ולילה׳ אם כן כבוד אב נמי מאת יי׳ הוא ולמה יכול למחול על כבודו
ותירץ דגבי המלך הטעם שיכבדוהו כדי שיראו מלפניו שנאמר שום
תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ובאם ימחול המלך על כבודו שוב
לא יהיה אימתו ויראתו מוטלת על הבריות והתורה מפנה לשום יראתו
על העם מה שאין כן באב דאין הטע׳ משום יראה רק כדי לכבד אביו
ובאם ימחול הרשות בידו עכ״ל׳ ולי נראה ליישב דשאני כבוד אב
דהוקשה כבודם לכבודו של מקום וכתב הטור סימן ר״מ אף על פי
שאדם חייב לירא מפני כבוד אביו מכל מקום אסור להכביד עולו על
בניו ולדקדק עמהם בכבודו שלא יביאם לידי מכשול אלא ימחול
ויעלים והשתא אתי שפיר דמלך אין צריך לנהוג כבוד בעמו ואדרבה
האיתור בפרשת המלך את בנותיכם יקח לנשים וגו׳ וזה גם כאם ימלכו
בכבודו

פסוק והודעת לבניך ע״פ אשר עמדת שצריך ללמוד ד״מ בתפלה פי׳ על ושננתם וכו׳ בשבתך וכו׳

נכבודו של מלך אינן נוגעים בכבודו של הקב"ה ע"כ א"כ למחול על כבודו יש אב אב צריך למחול על כבודו שלא ידקדק עם בניו וכבודו הוקשה לכבוד המקום והש"י מוחל על כבודו לכן האב שמוחל על כבודו כבודו מחול : ולענין זה צריך ליישב גמרא בקידושין שאל בן אשה

אלמנה אחת את ר' אליעזר אבא אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים איזה מהן קודם א"ל הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך בא לפני רבי יהושע אמר ליה כך אמר לי רבי כתובה מהו אמר ליה מכאן ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה אתה הטל להן מים בספל וקעקע להן כתרנגולים · ופירש"י אמר ליה כך רבי יהושע הג"כ לו כדרך שהשיב לו רבי אליעזר על כתובה פירש"י שאין אמו חייבת בכבוד אביו מכאן ריסי שערות שבשורות עין כשוי עין את ניכר שהיית יתום ובשרו ריסי עיניך וכו' שבן אלמנה את ולא צריך אתה לשמעה אלא ללמוד באת ואני אומר לך שבכבוד שניהם שוים וקשה מאחר שרבי הושעיא השיב על שאלה ראשונה כמו ר"א ובשאלה שנייה בענין כתובה השיב לו לישנא מכאן ריסי עיניך וכו' למה לא אמר לו על שאלה ראשונה כן לשון הזה · ועוד קשה באמת מה כוונתו היה בלשון הזה מכאן ריסי עיניך וכו' למה ליה לאדכור נערה · ועוד קשה לפירש"י למה לא אמר לו קמיה מכאן ריסי עיניך ניכר שיתום את · ודקדוקים הללו שתעורר הגאון המופלג רבי שמואל אי"דלש במדושי אגדות שלו ותירץ מה שתירץ · ונראה לי כי קושיא קדא תירגנא לקושיא תבירתא כי באמת על שאלה ראשונה כששאלו אבא אומר כך ואימא אומרת כך לא רצה לגמור ליה מכאן ריסי עיניך ניכר שבן אלמנה את בקושיית שהקשיתי למה ליה לאדכורא נערה בשכם רק בשאלה שנייה היה לטעם משום דרבי יהושע הדר בלבו על זה השואל מה שהתחיל להקשות אחר שהוגד לו בשאלה ראשונה מכח שאמו נתחייב בכבוד אביו מחויב הוא לכבד אביו יותר אם כן יודע הוא בכתובה שאינה מחוייבת לכבד אביו או שניהם שקולין לו והוקשה לומר דילמא בשאלה שנייה היה אחר שידע ששניהם שקולין רק הקשה כדרך שנה כדת מה לעשות והוא ניצל לו כך בספל מלא מים וכו' ומקשה גבי רבי יהושע אמר ליה כך אמר לי וכו' למה ליה לגמרא להודיע מה שרבי יהושע מסכים לר"א אם לא שגמרא ניצל כי השני שאלות היו בנושא אחד כמו בשאלה ראשונה הנזכר בהדיא איזהו קודם כן היה כוונת השואל בכתובה איזה קודם · ועוד לישנא דכתובה מהו לישנא דיהו משמע שקאי על איזה קודם אם לאביו או לאמו · מה שאין כן לכן שעשה לימוד לו דרך לקיי שניהם לא ידקק מלת מהו והנה הדרה קשיא לדוכתיה מה התחיל לעשות אבנייא בשאלה שנייה הלא יכול לפשוט לעצמו מתשובת שאלה ראשונה והכן שבשאלה השנייה היה על פי הדין המוזכר בסיפן ר"א חייב אדם לכבד אשת אביו אף על פי שאינה אמו כל זמן שאביו קיים ומייב לכבד בעל אמו כל זמן שאמו קיימת ומכל מקום דבר הבן לכבדם אף לאחר מיתה · ומשום הכי הבין שבדרך זה היה השאלה כי בודאי אביו ואמו שנם אמו חייבת בכבוד אביו מחוייב הוא להקדי' כבוד אביו מכח שכבוד כל אחד כנכרם במקרא · מה שאין כן בשאלה שנייה היה עבור אמו שבכתובה מתאביו והיא נשואה לאחר ובכאן היה השאלה שיאמר שחיוב הכבוד נכבד בעל אמו לא מחמת הוא רק הכבוד הזה כמשך מכבוד אמו שנשואה אותו · ואם כן היא עיקרת כי בשבתה נמשך אליו הכבוד ומשו"ה הדין להקדי"ש העיקר קודם לטפל לו · או על כל פנים יאמר היא גם היא היא מחייבת לכבד את בעלה לכן הוא גם חייב להקדים כבוד בעל אמו לכבוד אמו ולכן לפי הבנה זו השיב לו כמלוויה שבן אלמנה אתה כי קשה דילמא בן אלמן הוא ומשום הכי כשרו ריסי עיניו והענין הוא על דרך הגמרא בפר' כל הבשר דף קי"א גבי רב הונא ורב חייא בר אשי הוו יתבי קד בהאי ניכא ליתברא דבורא ואד בהאי ניכא למר איתי ליה דגים שעלה בקערה ואכל בכותח ולמר איתו ליה תאנים וענבים בתוך הסעודה ואכיל ולא בריך מר אמר ליה לחבריה יתמא עביד רבך הכי כו ע"ש ופירש"י יתום בלי דעת וכן הוא בכתובות ד' י"ז יתמי פירש רש"י יתום ממשנת הגוונת ש"ע מי שאינו יודע להבין ולהשכיל ולהחכים ענין זה לזה נקרא יתום · וממילא א"ש ע"י שאלה שנייה כי לכאורה רציתי לקרא אותך בשם יתומא כי ראיתיך שבלי דעת אתה ע"ד שלא יכולת לפשוט ענייך מתוך תשובת שלה ראשונה · אך אמרתי שם לכך היה שאינך נשואה לאחר כמו שכתבתי ומתוך ריסי עיניך ניכר שיתום אתה ונכתיך שבן אשה אלמנה אתה והיא נשואה לבעל אחר וזה היה שאלתך ומתורץ זה למה אמר מתוך ריסי עיניו גם למה דכוהו לכן שאלמנה ולא לכן שאין ואביו נשא אשה אחרת וכ"ש היה שמחוייב להקדים כבוד אביו כי כבוד אשת אביו הוא בשביל אביו ובאופן אחר לא היה יכול להיות השאלה אם לא היה בן אשה אלמנה וכדפירשתי ואפ"ה כבודם שוין כן ואמר לו הטל מים בספל וכו' :

פרק רביעי

כתב הטור י"ד סי' רמ"ה מלות עשה על כל א' מישראל שילמד לבנו תורה שנאמר ולמדתם את בניכם וכל המלמד לבנו תורה כאלו קבלה מהר סיני · וכתב הגאון המופלג מהר"ר יואל בכיאורו וז"ל ומ"ש וכל המלמד לבנו תור' בפ"ק דקידושין דף ל' אריב"ל כל המלמד את בנו תורה מעלה עליו כאלו קבלה מהר סיני שנאמר והודעת לבניך ולבני בניך וסמיך ליה יום אשר עמדת לפני יי' אלהיך בחורב כך היא גירסת הרי"ף והרא"ש וכ"כ הטור אבל בספרים שלנו כתיב כל המלמד בן בנו תורה וכו' וז"ל אפילו מלמד בן בנו · ומ"ש באם מלמד לבנו דק"ל כי הוי תנא לתניא ולמדתם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בנים מנין ת"ל והודעת לבניך ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם ולא בנותיכם · א"כ בני הבנים ובני בנים כמודרינא א' כן מה לי בנים ומה לי בני בנים על כולם מעלה עליו הכתוב כאלו קבלה מהר סיני · אבל לגי' הרי"ף והרא"ש והטור קשה כיון דאמר ריב"ל כל המלמד בנו תורה מעלה עליו הכתוב וכו' אלמא דס"ל לריב"ל כאידך תנא דתניא ולמדתם את בניכם ולא בני בניכם ומה אני מקיים והודעת לבניך ולבני בניך לומר כל המלמד בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו למדה לו ולבנו עד סוף כל הדורות · וכיון דק"מלן כמה שחייב אדם ללמד בנו תורה כך חייב ללמד בן בנו תורה לא ס"ל כך הריב"ל כאידך מ"ד דלא כהלכתא ואפשר דס"ל להרי"ף והרא"ש והטור דאף דריב"ל כמ"ד דחייב אדם ללמד בן בנו תורה אפ"ה בהיקש דלמעל' איכו אלא במלמד בנו ולא בן בנו עכ"ל ול"נ ליישב כי פתם לשון הגמרא גבי מיוש כנון ובולן בן בן פריך ואבי אביו מי מחייב וכו' עד הוא דאמר כי האי תנא כו' בניכם ולא בני בניכם כו' אריב"ל כל המלמד בן בנו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו קבל התורה מהר סיני שנ' והודעת לבניך וגו' וסמיך ליה יו' אשר עמדת בחורב והנה ק"ל בנ"מר' למה העמיד והתנא קושיתו על הפסוק ולמדתם את בניכם מכין לבני בנים והוא בפ' עקב ולא העמיד קושיתו על פסוק בפ' ואתחנן ושננת' לבניך ה"ל להקשות בני בני' מכין ותרוצו של המקרא והודעת לבניך וגו' וע"ק לי אחר שתירץ שאיירי אפי' מבני בנים הקשה המקשן אם כן בניכם ל"ל הלא עדיין לא שכנו ומתעותיכו באותו המקרא ג"כ של והודעת לבניך ולבני בניך מלת בניך למה לי כי כלימוד כמו כ"ש אם לבני בניך כ"ש לבניך ובפרט עיקר הקרא איירי על בני בנים ומכח מלת בניכם מוכן מתוך המקרא של ולמדתם את בניכם א"כ בניך ל"ל ועל כרחינו נריכין אנו לומר כי שם בגמרא אחר שהביא פלוגתא דתנאי מביא רבי חייא בר אבא לא טעים דאומצא עד דמקריה לינוקא ומוספיה ביה ופירש"י שמהדר עמו מה שקרא מאתמול ומלמדו עוד פסו' יותר וכ"ל לומר ע"פ זה לחלק בין ענין לימוד עם בנו ללימוד עם בן בנו כי גבי לימוד של בנו לא סגיא שלומד עם בנו פעם ראשון אף ביום ב' צריך לחזור עמו מה שקרא מאתמול ולהוסיף עוד פסוק מה שאין כן ללמוד עם בן בנו לא צריך לכל זה רק ללמד עמו היום אבל לא למחר עמו לחזור מה שלמד אתמול ולהוסיף עליו ולכן בפ' שמע אמר ושננתם איירי לשנות עמו והו שייך לבניך ומילתא לבני בניך הוא כפשוטה לאפוקי מה שנאמר בפרשה עקב ולמדתם בניכם שקאי גם על לבני בניכם ולכן העמיד קושיתו בני בניכם מכין על המקרא בפ' עקב ובמיכות הקרא יום אשר עמדת בחורב לשני ענייכים מאחר שידוע שהתורה כתנה בראשונה בחורב ונשנית בערבות מואב והסמיך יום אשר עמדת בחורב קאי כן על בניך והן על בני בניך ומילי מילי כקי"ט על בניך מור' שחייב הלמוד עם בנו ומעלה עליו כאלו למד עם בנו ועם בן בנו עד סוף כל הדורות כמאמר ריב"ל ועל בני בניך מורה הסמיכה ללמוד עמו שנית רק שא"צ פעם ראשון ועליו קאי והודעת לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת בחורב דהיינו רמז שילמד עם בן בנו רק פעם אחת ולא ללשנות רק יהיה כמו בחורב ומשום הכי נראה לגירסת הרא"ש

והטור

והטור כדברי ריב"ל שהלך עם בנו תורה כו' דהיינו ריב"ל ביקש לתרץ בכל מה שאמרתי דהיינו שקשה לי קושייתי הנ"ל בפסוק והודעת לבניך ולבני בניך ז"ל מאשר שבשמע במלת בניהם על זה יורה הסמיכה למלת בניך ללמד שמעלה כאלו לומד עם הבנים עד סוף כל הדורות וגם על בני בנים קאי הסמיכה יום אשר עמדת בחורב כענין שצריך ללמוד עמו פעם ראשון · ובזה מסולק תמיהת הרב רבי יואל ז"ל כי מעולם לא סבירא ליה רבי יהושע בן לוי כברייתא קיימא ולמדתם בניכם ולא בני בנים אך הוא סבירא ליה שצריך ללמוד גם כן עם בני בנים · ולפי גירסת הטור שהשמיט מלת בני בניך כשאמר רבי יהושע בן לוי משום שרצה להראות הסמיכה יום אשר עמדת בחורב מעלה עליו כאלו קבלה מהר סיני והוא שייך דוקא לבניך ולא לבני בניך כי שם כוונת הסמיכה על ענין אחר כדפירשתי · והשתא נכונים הם דברי הטור כל הלומד עם בנו תורה מעלה עליו כאלו קבלה מהר סיני ולא שמעתם ליעוד של בן בנו · וראייה לדבר שבזה הסימן כתב הטור בהדיא שצריך ללמוד עם בן בנו רק מה שבקש בתחלת דבריו הלומד עם בנו הוא כדי להבין שמעלה עליו כאלו קבלה מהר סיני קאי דוקא על הלומד עם בנו לבדו

גמרא בנדרים למה אין בני חכמים

ובזה יובן ביאור גמרא בנדרים מאי טעמא אין מצוין שתלמידי חכמים יוצאין יוצאין מתלמידי חכמים רבינא אמר שאין מברכין בברכת התורה תחלה תלמידי דאמר רבי יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת דבר ת"ח זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא שנאמר ויאמר יי' על עזבם תורתי וגו' מאי לא שמעו לא הלכו אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו ברכת התורה תחלה ופירשו דהיינו והערב נא ואשר בחר בנו. ובהאי גוונא איתא בפרק הפועלים אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' דבר זה אמרו חכמים ונביאים ולא פרשוה עד שפירשו הקב"ה שנאמר ויאמר יי' על עזבם תורתי אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו ב"ה בתחלה פירש"י כשהיו עוסקין לא היו מברכין לפניה וקרא יתירה דאשר נתתי לפניהם קדריש ברכת אשר נתן לנו תורת אמת שהיא לפנים של תורה וכיון דלא מברכין גלי אדעתיהם שאינה מתנה חשובה להם · השינויים שאלו שני מאמרים צריך ביאור בנדרים הזכיר לשון נשאל לחכמים כו' · ובבבא מציעא לא הזכיר לשון נשאל כן אמרו ולא פירשו וביותר קשה אם לא פירשו אם כן מה יאמרו · וביותר יש לתמוה בנדרים מביא מכח קושיות דהיינו לא הלכו לא שמעו ובבבא מציעא פירש"י מכח קרא יתירה אשר נתתי לפניהם הלא דבר הוא ונראה לי בנדרים יהיה השאלה איזה קשיא בתוכחה זו עדי יהודה אתן שמיה מבלי יושב מי האיש החכם ויבין את זאת וגו' על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עובר ויאמר יי' על עזבם וגו' יש כאן קשי' ברישא דקרא מזכיר מלת מבלי יושב ובסיפ' מזכיר לשון מבלי עובר שלא יהיה מקום לילך ולשוב והתירוץ לקושיא זו יובן על דרך מדרש קהלת טוב מראה עינים מהלך נפש טוב מי שהוא מבאר משנתו ממי שסובב ורגיל בהרגל לשון והילך פירוש מ"כ מראה עינים רואה מסתכל מעיין מילין לעמוד על אמיתתו והרי לך לפניך העיון נקרא בשם עיניהם ומי שלומד בהרגל לשון קרוי מהלך ובזה מתורץ הקושיא במה שכה בסיפא נצתה כמדבר מבלי עובר לעיל הזכיר לשון יושב ואמר כך הזכיר לשון עובר שלא יהיה הקדוש ברוך הוא ויאמר יי' על עזבם תורתי וגו' והוקשה לו אם כאומר לא שמעו למה לי ולא הלכו אלא זהו תירוץ שנצתה כמדבר מבלי עובר שלא יהיה מהלך בני אדם שם מסיבת עוזבם תורתי שלא שמעו היינו על העיון כלומר לא שמיעה לא סבירא ליה בפשיטא לא עשו אפי' לא הלכו הלכו דייקת אפילו זה לא עשו ללמוד בדרך הנקרא מהלך ובשביל זה נלקו שנצתה במדבר שלא יהיה מהלך בני אדם · וזהו תירוץ גמרא דנדרים אבל גמרת הפועלים הולך על ענין אחר לתרץ למה כאומר לא שמעו אם לא הלכו שלא למדו תורה בהרגל לשון מכל שכן שלא שמעו בעיון · וזה אמרו כאשר שמעו מפי הגבורה שלא הלכו או אמרו שבענין לא שמעו למה לי כי קל וחומר ופרשה גם זה הקדוש ברוך הוא ואותו הפירוש לא יהיה מוכח ומוכרח אם לא על פי מקרא יתירה של אשר אני נתתי לפניהם רק צריך אני להקדים ביאור גמרא דברכות פרק קורא על ברכת התורה מה מברך אמר רבי יהודה אמר שמואל אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה רבי יוחנן מסיים הערב נא יי' אלהינו דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל ונאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל לומדי תורתך ורב המנונא אומר אשר בחר בנו ונתן לנו את תורתו ברוך נותן התורה · אמר רב המנונא זו היא מעולה שבברכות הילכך לימרינהו לכולי ופירש"י לפי שיש בה הודאה למקום וקילוס לתורה ולישראל וקשה הרי כל הברכות כולן קילוס ושבחין הן · ונראה לי דהכי פירושו כי אלו בלשון מקושרים זה בזה כי ברכת לעסוק בתורה מקושר עם ברכת אשר נתן לנו תורתו על דרך יברכך יי' ושמא יבואו שודדי' ויטלו ממך תלמוד לומר וישמרך עד כאן אם כן וישמרך יותר מעלה מן יברכך כי אם אין שלום אין כלום וכן הוא ב"ר כי עלינו בדברי רז"ל מ' יום שהיה משה בהר היה לומד ושוכח מה עשה הקב"ה נתן לו התורה במתנה ולא שכחה עוד · ואם כן ברכת לעסוק בתורה מה זה אם לומד ושכח הוצרך לברכת דרב המנונא אשר נתן לנו תורתו נתן דייק שנתן במתנה וזה היה סיבה שלא שכח · וכן ברכת הערב נא אלהינו כו ונאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל צריכא לברכת רב המנונא ע"ד גמרא דיומא אמר רב כל השוכח דבר אחד מתוך תלמודו גורם גלות לבניו שנאמר ותשכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני וגו' · ואם כן ברכת ונאצאינו וצאצאי עמך ישראל התפלל על בנים לומדי תורה צריך לברכת אשר נתן לנו תורתו כי אי לאו היה במתנה היה שוכח והיה מתקיים אשכח בניך וגו' · וע"י שהמתנה מסולקת השכחה ובזה מעולה בברכות כענין יברכך וישמרך · והשתא אתי שפיר למה שאין יוצאין בני ת"ח מת"ח מכח שאין מברכין על התורה תחלה ופירש"י איכו הם במתנה ונראה מתוך שאין הם במתנה מתנה מתקלקלת ונגבר השכחה וגורם גלות לבניו ומכח זה לאו תלמידי חכמים הם וזהו פירש הקב"ה ויאמר יי' על עזבם את תורתי והוסיף לאמר מקרא יתירה שלא יאמר שעונה זו באה ע"י שכחה ולמה יהיו נענשין על כך לכן אמר אשר נתתי נתתי דייקא ומזה יראה שבמזיד שכחו התורה ובזה יהיה מתורץ מלת ולא שמעו בקולי מכח שפירש שעזיבת התורה הוא במזיד ולא בשגגה דרך שכחה רק זו שמקרא יתירה אשר נתתי לפניהם כי במתנה היתה והמתנה היא סיבה שלא ישכח אותם שלא יגרום גלות לבניו משום אחר ולא שמעו על דרך עשכה יהושע בן חנניה אשרי יולדתו וכתב הברטנורי שלא הוליכו עריסתו מבה"ם שיכנוס קול התורה באזניו מיד כשהיה תינוק וזהו שעזבו מכח שלא תשו במתנה גרמו גלות לבניהם ומכל שכן שלא ולא שמעו בקולי שהיה להבנים עריסות תינוקות שלהם בבית המדרש כדי לשמוע בקולו וביוצא בענין שני גמרות הללו יתורץ שפיר לא שמעו ולא הלכו ומה שדייק ממקרא יתירה אשר נתתי לפניהם הכל עולה בקנה אחד :

טעם למה אומרים אשר נתן לנו תורתו

יהושע בן חנניה אשרי יולדתו שלא הוליכו עריסתו

פרק חמישי

ובפרק קמא דאבות רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק ביאור עצמך מן הספק כו' שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים כו' ולא המדרש עיקר אלא המעשה · רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קיים על הדין ועל האמת ועל השלום · שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם · ובמדרש שמואל הרבה להשיב אפו עליו כי מתחלת הפרק עד הנא מזכיר בכל תנא לשון קבלו מהם ומן ר"ג לא מזכיר לשון קבלו · ובפרק ב' חזר להזכיר ר' יוחנן בן זכאי קבל מהלל ושמאי כו' וביותר הקשה מה שמזכיר שנית בשם ר"ג עשה לך רב כי במשנה ו' מזכיר זה הדין בשם ר' יהושע בן פרחיה עשה לך רב וקנה לך חבר · ובמדרש שמואל תירץ בשם לב אבות פירוש אחר הלל ושמאי רבו מחלוקת בישראל ונעשה תורה כשתי תורות ומשם תורת כל חכם לא מקובלת כו' ע"ש ועוד הביא שם הרב רבי מנחם פירוש בדברי ר"ג עשה לך רב לא איירי כמו לעיל כי לעיל איירי מענין הלימוד שתהא חכמתו מקובלת וכאן איירי מענין הוראה שאם בא הוראה בידך מה שאין מבורר בגמרא ותצטרך לסברא עשה לך רב שיברר לך הענין ולא תהא בוש מלשאל כו' · ועוד דע ביבמות דף י"ד הביא ברייתא אעפ"י שנחלקו ב"ש וב"ה בצרות ובאחיות בגט ישן ובספק אשת איש ובמגרש אשתו ולנה עמה בפונדקי בכסף ובשוה כסף בפרוטה ובשוה פרוטה לא נמנעו ב"ש מלישא נשי' מב"ה ולא ב"ה מב"ש ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה לקיים מה שנאמר האמת והשלום ורעו אהבו · ולפי בעל לב אבות שפירש עשה לך רב קאי על הוראה יובן

שם

פ"ק דאבות עשה לך רב

היטב

הטעם *המשניות שפיר וקאי על בית שמאי המוכר לפניו שמאי אומר עשה תורתך קבע כו'. ופירושו הוא מלת קבע שיהיה עיקר עסקך בתורה ולא במלאכה. ויובן זה הענין פירוש של בית שמאי הנ"ל לפי מה שמסיק בגמרא דיבמות פרק בית שמאי אמר רבי יצחק מאי דכתיב רע ירוע כי ערב זר רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים ולערבי של ציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה. דתניא רבי יוסי אומר כל האומר אין לו תורה כו' פשיטא כו' אלא האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו. מאי טעמא אמר רב פפא אמר קרא ולמדתם ועשיתם כל שישנו בעשייה ישנו בלמידה וכו' איבעית אימא תוקע עצמו כדיינא כדיינא דאתא דינא קמיה וגמר הלכה ומדמיה מילתא למילתא ואית ליה רב ולא אזיל לשאול ע"כ. והרי לך שני פירושים לתוקע עצמו לדבר הלכה. האחד שאומר אין לו אלא תורה ללמוד ולא ללמוד על מנת לעשות. והשני תוקע עצמו לדבר שיבוא דין לפניו ולא יתייעץ עם רבו. ובזה יובן ג' משניות הללו. ופרשו את בית שמאי דאמר עשה תורתך קבע ופירושו הוא יהא עסקך בתורה ולא במלאכה. וירא התנא פן יטעה הטועה לפרש האי עשה תורתך קבע איידי כמו תוקע עצמו לדבר הלכה לשני אוקימתות של הגמרא. ובא כל אחד ומוציא טעות זה כנגד אוקימתא תוקע לדבר הלכה דאתא דין לפניו וגמיר הלכה ולא שאיל לרביה בותר טעות הפירוש שלא יטעה הטועה להבין עשה תורתך קבע לתקוע עצמו בהלכה לכן הסמיך רבן גמליאל אומר עשה לך רב וכו'. ומכח שזה איירי בשיבוא דין לפניו ישאל לרבו כפירש בעל לב אבות בזה בותר פירוש של עשה תורתך קבע בתוקע לדבר הלכה דהיינו רק ללמוד תורה ולא למעשה משום הכי הסמיך מיד שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי וכו' ולא המדרש עיקר אלא המעשה ועל ידי סמיכות הללו יובן המעיין פירוש אמיתי עשה תורתך קבע ולא למלאכה. ומאמר שהבאתי כבר בשם מדרש שמואל דפירש מה שלא הזכיר פה לשון קבלו כי אמר שמאי והלל רבו מחלוקת בישראל ונעשה התורה כשתי תורות וכו'. והנה ירא התנא פן יטעה הטועה דמשום הכי לא מזכיר לשון קבלו מכח שהיה מחלוקת ביניהם משום הכי הסמיך רבן שמעון בן גמליאל לשי' הגמרא לא נמנעו בית שמאי מלנשא נשים מבית הלל לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו. ומשום הכי סיים רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם קיים כו' שנאמר אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם. ואם כן קיימו בעצמם מדת השלום ולא היה מחלוקת ביניהם. ובזה יובן סמיכות אלו ג' משניות. וכולהו אליבא דבית שמאי ומפרשי דבריהם כוונתו משום הכי אין צריך להזכיר לשון קבלו מהם וכמו הוא.

(גמרא יבמות פר' ב"ש פסוק רע ירוע כי ערב זר וכו')

והנה עד כה דברתי ממעלת התורה ואף שיש לי להאריך בעמוד התורה כהנה וכהנה. אך יאמר שדברי אין ספר כנפי עמו רק הקדמה אמרתי לקצר בתכלית הקיצור במקום שיש לי להאריך ואפס קצהו תראה פה *ומאמר שדברי תורה לא מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה כמבואר בעירובין אמר רבי אלעזר מאי דכתיב הלא להיות כערוגת הבושם אם משים אדם עצמו כערוגה שהכל דשין בו ומכושם וזה שהכל מתבשמין בו תלמודו מתקיים בידו ואם לאו אין תלמודו מתקיים בידו. וכן בתענית אמר רבי חנינא בר אידי למה נמשלו דברי תורה למים לומר לך מה מים מניחין מקום גבוה והולכים למקום נמוך אף דברי תורה מניחין מי שדעתו גבוה והולכין למי שדעתו שפלה והאלה הרבה אמרתי לתת טעם ומוסר גדול על הגאוה היתירה ויהיה מובן לשון המקרא גבי נגעים אדם כי יהיה בעור בשרו וגו' מלת יהיה צריך טעם למה כאמור הנס בפרשה דנגעים לומר מזה נגעי' שהיו קודם מתן תורה אין מטמאין שנאמר כי יהיה. גם עליינו על מוכת ביאור לפרש. ואגב יובן הענין גבי אברהם בסדום כתיב ואברהם היו יהיה מזה מורה מלת יהיה הנס במדרש דורש מלמד שאין דור שאין בו שלשים צדיקים כאברהם שנאמר ואברהם היו יהיה יהי"ה בגימטריא שלשים. גם לדרכינו יהיה מובן מלת יהיה. רק ידוע תדע מה שגליתי בספר כנפי יונה חלק ג' סימן מ"ט וזה לשונו ולפי שהכעס בא מצד גאוה והיא קשה הימנו כי שכועס כאלו עובד אל נכר. והגאוה היא עבודה אל נכר. ולכן להכיר הגאוה צריך שיכוין בשם י"ה אלא כזה יו"ד ה"ה כי פשוטה י"ה עולה ט"ו ומילוי של יו"ד ה"ה עולה ע"ו ומלת גאוה עולה כמו ע"ו וכתיב אשירה לה' כי גאה גאה מה

(אין דברי תורה מתקיימים במי שדעתו שפלה וכו')

(פי' הפסו' אדם כי יהיה בעור בשרו וגו' וע"ד הגמר' בנגעים וכו')

(מדרש אין דור שאין בו ל' צדיקי' כאברהם וכו')

(ענין מספר כנפי יונה להכיר הגאוה)

כתיב בתריה עוז ותפארת י"ה וכפל גאה גאה חד לשם י"ה כפשוטה וחד למילואה. והאדם שיש לו גאוה נפרד ומחלק שם י"ה ממנו וכזה נותן כח לקליפות שיהיה להם אחיזה באותיות ו"ה שבשתלק שיריתו. והארך שיהיה הרבה בענין זה רק העתקתי מה שצריך לענייננו. ולעשה דברין עטרה לראשי שיובנו בענין נגעים *מאמר רבותינו ז"ל נגעים באים בשביל גסות רוח שנאמר לשאת ולספחת כו'. ומאמר שנגעים באים בשביל גאוה רמוז הקדוש ברוך הוא בזה הדבור מלת יהיה ורמז להם התיקון. להכיר הגאוה על ידי שיסתכלו במלת י"ה דהיינו יהיה ב' פעמים י"ה חד לפשוטה וחד למילוי הרי ב' פעמים י"ה י"ה. ועל ידי זה יובן גבי סדום אמר הכתוב וכי היוכבה אני מאברהם ופירש רש"י שם וכי אני מעלים והרי הוא קורא לפני כו' עיין שם. ובקש הקדוש ברוך הוא לרמוז שלא בשביל אהבתו של אברהם גילה לו הדבר רק שיהא גילה לו שלא יכעוס אברהם כי הארץ שלו וה' נתן לו ועכשיו חזר ולקח. וכבר הקדמתי שכעס בא מצד גאוה. ועל כן גבי אברהם לא היה בו שום גאוה כפירש רש"י גבי כי המעט מכל העמים כאברהם שאמר ואנכי עפר ואפר. וראייה לדבר שאברהם היה שונא גאוה רמז לן הכתוב ואברהם היו יהיה מלת יהיה מורה על י"ה י"ה חד לפשוטה וחד למילואה ועל ידי כוונה זו מבולק הגאוה ואז לא בא לכלל כעס. ועל דרך זה נראה לפרש פסוק בתהלים ששם עלו שבטים שבטי י"ה עדות לישראל. על דרך מדרש רבה פרשת נח אמר רבי לוי כל המתגאה נידון באש שנאמר זאת תורת העולה היא העולה על מוקדה ופירש בעל מתנות כהונה מי שעולה בדעתו גאות. והנה הפסוק ירא פן יטעה הטועה להבין האי לשון ששם עלו על דעתם איזה גאות ומשום הכי כדי שלא תאמר כן הסמיך לזה שבטי י"ה כי איך תאמר שלבשו גאות והפסוק מיחסם לשבטי י"ה ואם היה גאוה בהם היה השם י"ה מבתלק מהם. ולזה יובן סיפא דקרא כי שמה ישבו כסאות למשפט כסאות לבית דוד וגו' ומפרש הקמחי חד לשכינה וחד לדוד. נוכן לדרכי כמאמר רבותינו ז"ל בשוחר טוב ובמקומות אחרים גבי אנת נבוכד נצר מלכא. אם נבוכד נצר למה מלכא ואם מלכא למה נבוכד נצר. אמרו לו אם למסים וארנוניות אנת מלכא ואם לעבוד עבודה זרה אנת נבוכד נצר בעלמא. והוא הדין פה רמז שני כסאות היו אחד לשכינה. ואמרו המקובלים שכינה אותיות שכן י"ה. ואחד לדוד כאלו הוא דוד בעלמא שאין לו תגא דמלכותא. אף שהיה יושב על כסא מלכותו מכל מקום כתב בעילין לדוד בעלמא והטעם הוא לפי שכסא שלו היה אצל כסא של שכינה הטהורה על שכן י"ה וכדי שלא לומר שיכוין כאלו לכסא שכינה לכן אמר כסאות לבית דוד כאלו הוא דוד בעלמא. ויתורץ לפי זה תרעומות דוד שמתרעם במזמור ס"ח לקחת מתנות באדם וגו' ואף סוררים לשכון י"ה אלהים ענין י"ה שהזכיר פה צריך טעם ולפי פירוש הקמחי שפירש עד עתה שנלכדה ארץ ישראל כאלו וגו' את עלית למרום כו'. ובא האויב לקחת מתנות באדם שמתנות שנתת להשרות שכינתך עד שגם סוררים מלך אשור ואשר עמו משבו לשכון במקום אלהים ע"כ. ורש"י פירש גבי כי אתם המעט הממעטים עצמיכם לא כנבוכד נצר וכו' ולא כאשור כו' ואם כן הם היו מגדילים עצמם ואומרים במדת הגאוה ומשום הכי מתרעם דוד לאמר שהשבו לשכון י"ה והוא היפך הגאוה. ולפי הקדמה הנ"ל יובן לשון הגמרא בעירובין אמר רבי ירמיה מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם להשתמש בשתי השם שנאמר כל הנשמה תהלל יה. וקשה לי מה הכפיל לומר שבית הללויה שנאמר כל הנשמה תהלל י"ה די הללויה. ואגב יובן מלת דיו לעולם כלומר די בכך. הענין הוא כי שם י"ה מורה על שם י"ה פשוטי וכן על המילוי יו"ד ה"ה הוא גם כן י"ה וענין המילוי יורה על ריבוי רחמים כידוע ליודעי חן. ועל זה אמר לא תאמר מה שכחורבן בית המקדש אין העולם ראוי להשתמש יותר רק בשתי השם ושמא תאמר גם אותה הקטנה לא ישתמשו בשלימות רק לפי הנכתב שם י"ה כפשוטו אבל לא אותו שם י"ה המורה על ריבוי רחמים עו"א דיו לעולם להשתמש בשתי השם כלומר שדי בעולם זה שאין משתמשין רק בשתי השם. ולכל הפחות אותו הקטנה יהיה במילואה וכן שפיר לשון דיו כי די בחדא אבל לא בתרתי. ומ"ה הכפיל

(נגעים באים בשביל גסות הרוח)

(פסוק היוכבה אני מאברהם)

(פסוק בתהלים ששם עלו שבטי' שבטי יה וגו' וע"ד מדר' רבה כל המתגאה נידון באש)

(פסוק לקחת מתנות באדם ותרעומות דוד)

(גמרא בעירובין מיום' שחרב ב"ה די לעולם להשתמש בשם י"ה וכו')

הקדמת הגאון בן המחבר עמוד העבודה

לומר כל הנשמה בשעה שהנשמה כ"ה תהלל י"ה ולתשר"ק י"ה כפשוטו
פסוק אשרי לכן אומר שבית הללויה בלשון שני פעמים י"ה י"ה · וזהו מרומז אשרי
הגבר אשר הגבר אשר תיסרנו י"ה ומתורתך תלמדנו · נראה דורש מה שדורש
תיסרנו יה וגו' ולכן אומר שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה וזהו מגיע
לו על ידי שמסתכל בשם י"ה משום הכי אמר אשרי תיסרנו י"ה ואז
בהסתכלות בשם י"ה ומתורתך תלמדנו · והנה באמת יראתי לגשת
ולהכניס ראשי בדברי מוסרים כי מה אני ומה כחי ואירא כי ערום אנכי
אמנם לא נעלם ממני מה שצריך בעל מדרש שמוחל על מתניתין לא
המדרש העיקר אלא המעשה · וזה לשונו לפי שלפעמים מתקבצים חכמי
העיר לעמוד בפרץ כי ראו שהעם פרצו גדר באיזה איסור ורוצים
להוכיח העם שישובו מדרכי הרעה ולתקן להם תקונים ובונים כדי
שלא יעברו על האיסור ההוא · ואחר כך מוציאין כל הזמן בדרשות
בהראותם גדולת תהילת חכמתם שישמעו העם את דבריהם כי נעימו
ונעשים זה עיקר והתיקון אשר היתה הכוונה לא יצא לפועל כי הוציאו
זמנם בדרשות ועל כן אמר לא המדרש עיקר אלא תיקון המעשה אשר לזו
היה הכוונה עד כאן לשונו · הרי לך לפניך שהפליג במי שכוונתו רק
על הדרשה ושלא ימשך ממנו איזה מוסר ואיזה מעשה · על כן אמרתי
פירו' נאמר על לעורר מה שנוגע בעניינים האלה ובפרט תוכחה כמו שכתב בספר
הוכיח תוכיח אשר אין נוגע לשום פרט רק על הכלל כולו יצאתי ובודאי יקויים
ות"ד תשובת הוכיח תוכיח ולא תשא עליו חטא ובכלל הלשון של הוכיח תוכיח דרשו
בר ששת רבותינו ז"ל כיוה ליומדים וגם אנכי לא אחשוך דעתי על דרך מה
שכתב בתשובת בר ששת סימן תל"א מה ששאלת מה חילוק בין לשון
הוכחה ולשון תוכחה · הוכחה בשי"ן מחלוקת בין שנים ובא הג' ומכריע
כמו שאמר יעקב ללבן ויוכיחו בין שנינו · ואמר איוב לא יש מוכיח בינינו
ותוכחה הוא מי שמוכיח לחבירו על מעשיו כמו הוכיח תוכיח את
עמיתך ומוכיח לרשע מומו ויוכח אתם אינו מענין תוכחה שהרי הש"י
לא הוכיח ללבן על מעשיו אלא שצוהו השמר לך מדבר עם יעקב מטוב
עד רע ויש בזה הוכחה שהדין עם יעקב ולא עם לבן עד כאן לשונו ·
ואם כן משמע שמלת הוכחה נופל חמלה על מחלה ומכריעו ביניהם
בעת מה שאמרו רבותינו ז"ל לעולם יראה אדם כאלו חציו זכאי וחציו חייב
אם עשה מצוה יכריע עצמו וכל העולם לזכות וכן להיפך וכו' · וזהו
כמו אדם שרוצה להוכיח את חבירו אל יאמר לו חוטא אתה רק יוכיח אותו
שחציו צדיק הוא וחציו רשע ויאמר לו שיכריע עצמו לכף זכות · וזהו
דאמו במקרא הוכח כי מלת הוכח נופל על המכריע בין שתי מחלוקות
כענין זה מה שקרוי הוכח רצוני לומר כהכרעה כן תוכיח את עמיתך ·
והנה באמת האוסיף לדבר על דברי קדוש ה' אדוני אבי ז"ל שכל דבריו
מיוסדים על תורה ומוסרי' הרבה וגם אדוני אבי זקיני איש אלהי שהלך
וחיבר ספרי מוסר הרבה כלא היה משוררים בכל קצוי ארץ גם דודי
החסיד והעניו אחי חסיד ואחי עניו כמוהו שהפליג לדבר בהנהגות יש
כוללין ואני מכמר נפשי בזעם מהראוי ללכת בדרכיהם ובעקבותם והמה
לשון טור שכל ישקיני מנשיקות פיהם לעורר מה שנוגע לעמוד התורה :

אדם חייב ללמוד **כתב** הטור סימן רמ"ו כל אחד מישראל חייב ללמוד תורה
תורה וכו' בין עני בין עשיר בין שלם בגופו בין בעל ייסורין בין
בחור בין זקן ואפילו עני המחזר על הפתחים חייב לקבוע לו זמן לת"ת
משנה בפ"א כל עד כאן · וכתב הרמב"ם פרק א' מתלמוד תורה גדולי חכמי
המקיים תורה ישראל היו מהן חוטבי עצים ומהן שואבי מים ומהן סומין ואף על פי כן
מעוני וכו' היו עוסקין ללמוד תורה ביום ובלילה · ונראה לי ראייה הוא מדתנן
באבות רבי יונתן אומר כל המקיים התורה מעוני סופו לקיימה מעושר
בעוסק בתורה וכו' · וגרסינן בסוף סוטה אמר רבי יודא בר חייא כל העוסק
מתוך דוחק בתורה מתוך דוחק תפלתו נשמעת שנאמר כי עם בציון ישב בירושלים
תפלתו נשמעת' בכה לא תבכה חנן יחנך לקול זעקך כשמעתו ענך וכתיב בתריה
ונתן ה' לכם לחם צר ומים לחץ · ובעוונותינו הרבים עכשיו ירוד
ירדנו שהלכנו בגלות המר והמר הזה ולולי תורתינו שעשועינו · אז
אבדנו בענייננו · וכתב הסמ"ג בהלכות תלמוד תורה סימן י"ב וזה
לשונו ודרשתי לגלות ישראל כי כרית התורה נכרת בדם שנאמר הנה
דם הברית אשר כרת ה' עמכם וכל מי שאינו עוסק בתורה חרב מביא
לעולם שנאמר והבאתי חרב נוקמת נקם ברית · על כן מהראוי לכל
איש ישראל לעסוק בדברי תורה אפילו בעל משא ומתן יכתר לו שעה א'
ידוע עידי יום ביומו ולהיות חובר חבר יתחבר חבורה אלגו שילמדו ·

ובהיותי אב בית דין וריש מתיבתא בק"ק פרנקפורט היגעת שיום בכל
יום ויום בהגיע שנות היום כאלפים עדרים עדרים כתות כתות חבורות
חבורות ולכל כת וכת ראש למדן אחד היה יד להם איש כמתכונתו וכינסו
ואומרים קדיש דרבנן ומטילין לקלפי מטבע אחת וכמעות ההוא
משיחים אלהים ואנשים אשרי עין ראתה כל אלה · ואשרי הדור
שגדולים נשמעים לקטנים קטן כגדול שבכל אתר ואתר קהלות וגלילות
קטנות וגדולות ילמדו מזה וכן יעשו כסדר הזה · ואשריהם וטוב להם
בעולם הזה ובעולם הבא וחייב אדם ללמד לבנו ולבן בנו תורה ובפרט
שהם ערבים בעדינו כידוע במדרש מזית שיר השירים וגם לימוד
הנערים צריך לקיים חנוך לנער על פי דרכו · כי ראשי בוכרי כמתכנו
בני מעי בעוברי מפרנקפורט לק"ק פוזנא הלכתי דרך הים ועברתי
בק"ק אמשטרדם ומצאתי שיה חכמים חשובים והרבה תלמידי חכמים
מהם והייתי בבתי מדרשות שלהם אשר לכל אחד מחיצה בפני עצמו
ראיתי שהקטנים לומדים המקרא מבראשית עד לעיני כל ישראל ואחר
כך כל העשרים וארבע ואחר כך כל המשניות וכשנעשה גדול אז מתחיל
ללמוד גמרא פירוש תוספות וגלגו והגליגו גם עשו פרי ואנכי בכיתי על
זה למה ועל מה לא יעשה כן בארצינו הלואי שיתפשט המנהג הזה בכל
תפוצות ישראל · ומה יזיק בזה שילמד בנו המקרא והמשנה עד שיהיה
בן שלש עשרה שנים ואחר כך יתחיל ללמוד התלמוד כי בודאי
בשנה אחת יגיע לתכלית ולמה מעלות טובות למקום בשריפת
התלמוד מה שאין כן בלמוד דיקן בכמה שנים · כי ראשי באם יתאספו לעשות הנהג'
ראשי גאוני ארץ יחד ויעשו תיקון וסדר הלימוד בסדר הזה להיות ליסוד בסדר הלימוד
יוסד ולחק עולם ולא יעבור אין ספק שיתפן ה' בידינו יצליח והלכבות מקרא ומשנה
יהיו מסודרים בתורת אמת ביותר שאת ויתר עז והגאולה תקרב בזמן ותלמוד
קריב · וגרסינן בפלק אמר רבי אלכסנדרי כל העוסק בתורה לשמה
עושה שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר או יחזק
במעוזי יעשה שלום לי ולוה יונן מאמר רבי מאיר העוסק בתורה לשמה
זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל עולם כדי הוא לו וכו' משמח ביאור משמח
את המקום משמח את הבריות ענין משמח המקום ומשמח הבריות איני משמח המקום
יודע שמחה ומה היא עושה ולכן דאמר כאלו בנה פלטרין של מעלה משמח הבריות
ופלטרין של מטה שנאמר ולשים לרדי כפיך וגו' וזהו משמח המקום
ומשמח הבריות שבונה פלטרין למעלה ופלטרין למטה ופיר' של העוסק
בתורה לשמה האריך אדוני אבי ז"ל בכמה מקומות בספרו יעויין שם ·
והנה לא מצינו מי שלומד תורה שלא לשמה כדי לקנטר את חבירו כן
בדבור כן במעשה ני ליה ו' לנשמתיה אלא אפילו שלא לשמה שלא יאמר
אדם אקרא כדי שיקראוני חכם אשנה כדי שיקראוני רבי כו' אקרא לא
יעשה כי מתוך שלא לשמה והיכא שלא לשמה בתרוע ביותר · ולענ"ד
די יתר יש לחלק זה שמתוך שלא לשמה הטוב שיבוא שלא לשמה הגרוע
יותר מן שיבוא מתוך שלא לשמה שיבוא לשמה כי כך דרכו של יצר הרע
היום אומר עשה כך · גם קורא אני תגר על המחברים ספרים קורא תגר על
וחולקים על הראשונים בדברי קנטורים אף שלוקח הלשונות הללו מן כותבי ספרים
התלמוד מכל מקום אין למדין הלכה זו מפי התלמוד כי הלא ת"ל כולנו וחולקים על
חכמים כולנו נבונים כולנו יודעי' התורה ויש לנו לב להבחין איזה דרך הראשונים בדברי
סלולה וישר ומה פרי האף הגדול הזה להעלות בספר דברי קנטורים קנטורים
גם שערוריה ראיתי שלימוד המשכיל כהפשט והפירוש ובוודאי המתקנים
היה כדי ללימוד ויהיה סבורה בפיהם ותקנו הלימוד בבית הכנסת שלא של' ללמוד בשעת
ישבו במהרה · ועיקר כוונתם היה ללמוד המשניות אחרי גמר התפלה התפלה ובפרט
התפלה לקיים ילכו מחיל אל חיל וראיתי קצת בני אדם שלומדים הפרק הלומדי' משניות
משניות בלא עיון לימוד מקודם ולפעמים באים בבית הכנסת באמצע בנ"ה
התפלה אף קודם גמר התפלה וממהרין לקרות הפרק תוך התפלה
כדי שיהיה נמנה עם החבורה ללמוד הפרק ועדיין לא התפלל ולפעמים
קורא הפרק בשעת התפלה עינו אחת במשניות ועינו אחת משוטט
במחשבתו על ענין הלימוד להתחבר התפלה והלימוד ובאמת לא זכינו
שניהם ידיו ולא קרב זה אל זה · וכמה פעמים הייתי נגער
להולכים בדרך הזה כי זמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד ולכן
מן הראוי למחות ולגעור באלה אנשים העושים כן כי הלימוד
זה הוא שלא לשמה רק יקרא הפרק בביתו או קודם התפלה
וכזה תהיה התורה והתפלה מקושרת ומאוחדות כשלהבת
קשורה בגחלת · ענין לימוד
של

שיד המלוקים
פי' האמת ולא
כי אות מריפות
ם ר

על המלוקים אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר מאחר שראיתי וקריתי שהרבה גדולי עולם פערו פיהם לבלי חק עליהם ומוסים כהם ומבדילין מקדושת הלומדי' גם אדוני אבי ז"ל הפליג לדבר מזה בתורה כע"כ שלו בספר זה והפליג על זה אפילו למי שיאיר האמת אמנם אומר במתני אם יש דבר שקר בתוכו וא"כ איך יהיה לי פתחון פה לחלוק על דבריהם אשר קטנם עבה ממתני · אך לאחר שקריתי בתורה כע"כ של א"א הכיח ממקנת לתרץ כל ופריך ופרכינן ודברים אלה וכאלה שיין כיקומו ואם כן היה לי מקום לומר כיון שהותרה ממקתה הותרה כולו נמצא הדבר ולחזור לישנתו · אמנם לא כן עידי בודאי אותן שאומרים מקשן ומתרץ ורוצים לעייל פילא בקופא דמחטא ומוסכין הרבה ממשבות במקשן ומתרץ באמרם התרץ לא הבין המקשן והמקשן לא הבין התרץ ומתוך דבריו בא לתוכחה המקשן עם התרץ ויאם לבבו נקרעו ממתוך הדבריה ומוכיח דברים אפילו מחין רום מקמיש כנת בזה ואומר כאלו המקשן קורא התרץ ע"ה או להיפך ישכרו פי האומרי' כן או לאומר שיש מברון ברש"י קבלה בידינו מי שאומר מברון ברש"י יש מברון במוחו · היכן אתם האדיר: וכפירים ויש לכם לב כלב אריה לעקור הרי' ולטוחן וכוו ולפלפל בקושית ופירוקים בשמעתתא איכא דהלכתא וליישב דברי התוספות ורש"י להיותן אחדים · ובזה ודאי אין היזק בשאלת הקושיות כפי חכמתו ולסבר הקושיות ולתרץ מה שיפרון אליבא פשט זה או פשט אחר אלו הדברים הכאמרים באמת וראויים להעלות על שלחן מלכים ולהשומעים ינעם טוב ובלימוד הזה יתענגו הבחורים ובעלי בתים זקנים ונערים ובלימוד הזה תדבק וטוב לך סלה ·

קורא תגר על
הדרשנים
המניקים
בספרי' השייכי'
לדרוש תור' ··
ומעניני' דרוש
עליהם על הדין
אלא על האמת

ואגב כאתי להודיע שגדלה התמיהה בעיני יפלא שיש כת מהדרשנים שמעיידו דרשות שלהם ע"פ הפוסקים כל בודאי כאשר הוא מכון הדברים להעמיד פשוטת המקרא או פשוטת בספרי' השייכי' היאור על הדין ועל האמת שבוכל הפירוש והשכל כותן והמקום סובל דין הזה אשרי לו ואשרי להשומעים אליו · וגם אנכי בשטתי מ"ל לעשות כן לפעמים במקום שענין בענין יראה שהפשט סובל הדין הזה אליבא דהלכתא · אמנם מולי רעה ראיתי ושמעתי שרבים מהדרשנים מדלים בקיאתם ברבים שלמדו טורי' ופוסקי' ומעמידין הדין על המקום שלית ביה לא דין ולא דיין · בודאי הדין הוא לאמתו במקומו השייך לו כרס שלא במקומו בודאי הוא מגלה פנים בתורה שלא כהלכה והתורה חוגרת שק על לימוד הזה ואומרת בושני מדרכיך וזה הם כי לא להוכיר מי בכם ירא יי' שומע בקול עבדו הלא כל הארץ רקבת ידים לכניכם תלמוד בבלי וירושלמי בפרא בפרי מכילתא רבות תנאומא שוחר טוב פסיקתא כולם כחדא ממתא מתניבו ושייכי' לענין זה להעמיד היסוד עליהם ולבנות עליהם בנין זקנים וכי אין ראוין להשען עליהם כמו שעשו הקדמונים · על כן מי לי' אלי יעבוק בתורה לשמה וידרוש לשם יי' לפרסם תורתו באמת ובדק ויי' יאמן לבבו ויתן לו לב להבין האמת ויורנו דרך האמת :

שיהיר העם
שלא לפרוק
מחכמ' הקבלה
אדרב' ואדרבא
ניע היזק
נשמתו מי שלא
יעד קביוה או'

ובענין לימוד חכמת הקבלה אשרי האיש שזוכה לזה לראות בנוע' יי' ולבקר בהיכלו ככוד אומר כולו כי החכמה זו מכניס אהבה ויראת יי' בלב האדם · וראיתי הרבה בני אדם פורשים עצמכם לפרדם וללימוד חכמת הקבלה באומרם הנסתרות ליי' אלהינו והנגלות לנו · בודאי התכשים האלה אינם זוכין לנשמה כמי שלומד כתרי התורה כמבואר בפרדם נשמה עמה ולא תשע פ' אמשי הניא רעיא מהימנא וזית אתרכי מדי כתרי תורה מארי מדות דאינון ירתין נשמתין מספרא מלכות קדישא דאיהו כלילא מעשר ספירין דכל מן דירית לה זוכה לה כו' ע"ש · ופירש שם למעלה כאומר יש בהכמי משנה מי שיש לו נשמה שהיא אינה מנגד הבריאה ועתה אומר שיש אחרים מארי כתרי תורה שהם העוסקים בתורה האלהית ופתריה ומפני שהיה אפשר לומר כי מארי כתרי תורה יקראו שכן עוסקין בסתרי הלכות דרשות ואגדות והמוקים הדיקים והמשפטים כפי כבטן של הדברים לזה אמר כי אם היות שכר כפול ומכופל והוא המדה הנבחרת עם כל זאת אינם זוכים למעלת הנשמה עד שתגיע לבתרי הספירות שהם סוד אלהים הם נקראים מארי מדות כי כל העסק של החכמים היא במדות ואמר שאו יורשים נשמה מנגד המלכות בעצמה לא מנגד מטטרון עבד ולא מנגד אימה כו' ע"ש באריכות וא"כ ענין בענין יראה אך מי שלומד כל הלכות ומדרשים ואגדות ובכל זאת לא זוכים לאותו נשמה · והנה לזה לי רוב

דברי מענין אוהרות לימוד הזה עיין כיאוהרות של א"א ז"ל במאמר ראשון על פסוק רע אני אבין שהארכתי לדבר מענין הפורשים מללימוד חכמת הקבלה ואני בטל במיעוטו · ולכן כל אדם הרוצה לדבק באותם הנשמות צריך ללימוד חכמת הקבלה · ובפרט שוכינו לספר הכמוד של ש"ב הגאון מהר"ר שעפטל בעל שפע טל לברכה · שהתחיל לגלות חכמה זו בגישמא קלילא ומחות לשון ומי שהוא נקי בספרו יודע מה"כ ללימוד ספר הפרדם בלי שום שאלת רב · וגם יועיל למי שרוצה ללימוד הקבלה עיין היטיב הקדמות תולדות אדם של אדוני אבי שהוא מכתם ומכביר הענין היטב צדק לסככים כלבו יראה ואהבה לעושיהו לבריה קדשה ואשרי להקור כו כי האדם יראה שכחו גדול יותר ממלאכי השרת ואשרי איש ירא ה' אשר מילא כריסו בתלמוד והפוסקים להיות חפץ בתורת ה' ויזכה לנשמה זו · ואשרי מי שיזכה לזה ויקיים בנו המקרא ומלאה הארץ דעה ה' כמים לים מכסים וקשה מה ענין המשל למים

פסו' כמים לים
מכסים וע"ד
הנזכר במגינה
אם כשתכסו
לאבני שיש וכו'

לים מכסים · ונראה ליע"ד הנמרא דאין דורשין אמר להם ר' עקיבא כשתכנסו אצל אבני שיש טהור שלא תאמרו מים מים משום דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני · ופירש שיש טהור מבהיק כמים גלגלים אל תאמרו מים מים יש כאן איך כלך וזהו כוונת המקר' ומלאה הארץ דעה את ה' רצוני לומר שידעו כשיבואו לאבני שיש מקום המבהיק שנמצאי השכינה או ומלאה הארץ דעה את ה' שיבדרו וידעו ויבינו שהם כמו מי השכינה אף שיהיה נראה לעיניהם שהם כמים לים מכסים מ"מ יוהרו שלא יאמרו מים רק ומלאה הארץ דעה · וזהו כוונת המקרא עושה הים ואת

כוונת הפסוק
עושה הים ואת
כל אשר בו וגו'

כל אשר בו השומר אמת לעולם מה ענין אמת שהזכיר גבי עשיית הים ונראה דפסוק דורשין מה שדרשו ולעבייכי אתי שפיר עשה הים וכל אשר בם ופי' ע"י בריאה ש"ו יפוק תורבה מזה כשיגיע לאבני שיש יאמר מים מים ומקרא מלא הוא דובר שקרים לא יכון נגד עיני משום שכי אמר השומר אמת לעולם ר"ל בשעת עשיית הים הזהיר על אמת כמו שמביך בגמרא הוהרו וכו' משום דובר שקרים לא יכון וכו' · ובזכות עיקור התורה · נזכה לעולם שכולו אורה · וליהודים יהיה אורה · זו תורה · ונזכה לשמוע סודות רזי התורה · ויפי הנבורה · וכל ענין עמוד התור' הולך וסובב על המקר' שהתחלתי כי נר מצוה ותורה אור:

פרק ששי

פירו' כסוד על
הפסוק זבחי
אלהים רוח וגו'

אמר דוד המלך ע"ה זבחי אלהים רוח נשברה וגו' וקשה למה שינה דוד המלך ע"ה בלישנא · הלא בכל פרשת קרבנות לא מזכיר לא אל ולא אלהים אלא ה' · ודוד הזכיר שם אלהים · כדי ליישב זה הענין ראיתי ליישב ביאור פסוק ויהי ביום השמיני וגו' ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעולה והקרב לפני ה' ואל

ביאור פסוקים
ויאמר אל אהרן
קח לך עגל
וגו'

בני ישראל וגו' שעיר עזים לחטאת וגו' ויש מקשים מה ענין שהזכיר גבי אהרן עולה והקרב לפני ה' יותר מן קרבן חטאת העם שלא הזכיר בגווי לשון והקרב · גם מה כוונתו שהזכיר שיקריב לפני ה' וכי בפני מי יקריב עולה לפני ה' ואפשר דקדק זה יש ליישב · כי בת"כ מביא והמוקשי' מאילו פרשת ויקרא · יקריבנו יקדישנו ע"ש הרי לך שתלה יקריבנו פירש גם על הקדש · ועוד יש לדעת במדרש רבה פ' בראשית תני רשב"י מכין שלא יאמר אדם לה' עולה לה' חטאת לה' מנחה תלמוד לומר קרבן לה' ומה אם מי שהוא עתיד להקדיש לא יזכיר שם שמים כו' והוא רמז והקרב ר"ל כשתרצה להקדיש לקרבן או תקדיש לפני ה' כלומר קודם שתזכיר שם ה' כמו קרבן לה' · אך הקושיא ראשונה במקומה עומדת · ועוד קשה רש"י פי' קח לך עגל להודיע שמכפר לו הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה עגל שעשה · כל בן משכיל יבין וישכיל על כוונת רש"י באריכות לשונו פה · באשר כל דבריו זכים וברורים ומדבר בלשון קצרה · והיה לו לקצר בלשונו לאמר לכפר על מעשה העגל וע"ק למה זה ועל מה זה הביא אהרן עגל לחטאת וישראל שעיר עזים לחטאת ·

ביאור יפה על
אריכות לשון
ברש"י להודיע ·
שמכפר לו ומ'
בזוהר פ' ויקרא
למה איקרי
קרבן קרבן

בזוהר פרשת ויקרא רבי חזקיה הוי שכיח קמיה דר"ש · אמר ליה האי דאקרי קרבן קריב הוה ליה למימר או קריבותא מאי קרבן אמר ליה הא ידיעה לבני סברייא קרבן מאינון כתרין קדישין דמקריבי כולהו כחדא ומתקשרין דא בדא עד דאתעבידו כולהו חד ביחודא שלים לאתקנא שמא קדישא הה"ד קרבן לה' לאתקנא שמא קדישא ולייחדא ליה כדקא יאות בגין דאשתכחו תקונין בכלהו עלאין · פירוש לדברי הזוהר בזמן שאדם

שוטה ארבע אותיות משמו הגדול משורדים יהודי והמוטה אחר נרס
לזה שהאותיות השם מרחקין זה מזה · ועל ידי הקרבן אותיות השם
מתקרבין ויהיו אחדים · ולא יורד שפע בכל העולמות אמר וכלה
מולקיה דשולכא · אבל הא כתיב זבחי אלהים רוח נשברה וזבחי אלהים
לא וזבחי ה' א"ל ודאי הכי הוא · קרבן אלהים לא כתיב אלא זבחי אלהים
ועל דא שמיטתן בכפון דכא ובימה בנין אלהים שהוא משרא גבורה
דיתכבס ויתבר רוחא דדינא ויתקלש דינא ויתגברון רחמי על דינא ·
ועל דא זבחי אלהים לתברא קלא ותוקפא דדינא קשיא דכתיב רוח
נשברה למהוי ההוא רוחא תקיפא נשברה · ולא יתגברון רחמי על דינא
עכ"ל · ופירושו הוא מי שחטא ומביא קרבן אזי קרבן בנין אלהים לזבוח
מדת הדין וליתבר רוחא ודינא קשיא · וזה שאין כן בצדיק ומביא קרבן
אין צריך לאיתבר רוחיה רק לקרב אותיות שם הויה ברוך הוא וברוך
שמו · ועוד דע זה שמביק בזוהר פרשת ויקרא פתח רבי יודא עבדו
את ה' בשמחה פולחנא דבעי בר נש למפלח לקב"ה בשמחה ובחדותא
ברעותא דלבא כגון דיתעביד פולחנא שלימתא · והא לא אפשר דהא
ההוא בר נש דעבר על פקודיא דאורייתא על פקודיא דאורייתא · ותב
לקמי' דמאריה במה אתכפין יקום קמיה הוא ודאי ברוח תבירא ברוח עציב
אן הוא שמחה אן הוא דככב · אלא תנינן תבעא ההוא בר נש דחטא
קמיה מאריה ועבר על פקודי ואתא לקרבא ולתקנא ברמיה ברוח
תבירא ברוח עציב ודאי בכי שפיר יבוכלא הא שמחה הא רננה לא אשתכח
אלא בההוא כהנא וליואי דאיפון אשלימו שמחה ורננה שמחה בכהנא
אתקיים בגין דהוא רחוק מן דינא · ורננה בעי לאשתכחא באתפון טהירין
ובאתפון סלקין יקיר עכל עלוה · רננה בליואי דהא לוואי ומשתבחין
על שיר וביה אשתלם פולחנא דקב"ה עכ"ל ועל פי זה יובן ענין ועל
לשלות באהרן · כי ידוע והמפורסם שאהרן לא חטא ועגל כפירש"י אם
לה' אמר ולא ביום שולה עבוד משה קודם שימצאוהו · אם לה' בלבו היה
לשמים בטוח היה שיבא משה ועשהו לאקום · ורק בעגלה היה בעשה
ועל נחשב לו קצת חטא · וזה שאין כן בהעובדים הם היו עובדים מיום
אל אחר בקרבם ונתחייבתם היה לעבוד ע"ז · ומגולא כלפי אהרן שלא
חטא בקרבן שלו לא היה צריך לאיתבר רוחא דמסאבא · וגם לא הוצרך
לוכוי על הקרבן ואין צריך לומר שלא הוצרך לדבר על הקרבן דברי
כבושים המשברים הלב כמו שפירש"י בפרשת ויירא ויעלהו לעולה תחת
בנו על כל דבר אמר אברהם אבינו והיה מתפלל ואומר יהי רצון שתהא
זו כאלו היא עשויה בבני כאלו בני שחוט כאלו דמו זרוק כאלו בני מופשט
כאלו הוא בקטר ונעשה דשן · כי אהרן לא היה צריך לומר על קרבן שלו
אלו הדברים ולומר שלא חטא לכן גבי אהרן כאמר קח לך עגל ·
ומאריך הש"י בלשניה להודיע שמכפר הקב"ה ע"י עגל זה על מעשה
עגל · כלומר שאהרן לא היה צריך לשעלה אחרת לאמר דברי כבושים
על קרבנו ולומר שלא חטא אף בעגלה ולא היה צריך לקרבן אלא לפרות
שמחל לכבודו · אם כן די היה לו בלקיחת עגל לחטאת ולאמתו לבד
בלא הבאת דברי' דברי כבושים רק בלקיחת עגל הזה לבד תלוי כפרה
על מעשה עגל · וזה שאין כן בני ישראל שהיו עובדים העגל ויש
בקרבם לע"ז וגם הם היו צריכין לכפרה ולאמר על הקרבן דברי כבושים
טעם נכון למה כמי שחוטא ומביא קרבן · ולכן הוצרכו להביא לקרבן חטאת שעיר
הביאו ישראל עזים · כי ידוע שפירש"י פרשת וישב וישחטו שעיר עזים כי דמו דומה
שעיר עזים לדם אדם · וזה מורה שיצטרכו לומר דברי שברון לב כי ברואתם דמו
לחטאת על השעיר הנשחט ודומו לדם אדם אם בן יאמרו רבש"ע יהא רצון שדם
זה הדומה לדמינו יהיה כפרה כאלו נשפך דם שלנו וכוה א"ש שגבי קרבן
דקדוק יפה אהרן כתב והקרב לפני ה' ראו שהוא בעצמו יקריב קרבנו ולא כן
למה אמר גבי אחר להביאם מזה שאהרן לא חטא בפועל דאם היה חטא בפועל ויקשה
קרבן אהרן ולא לא יתקיים ביה עבדו את ה' בשמחה כלומר הוא צריך לעמוד
והקרב לפני ה' ולהתענג בעצבות רוח והשברון לב על קרבנו ואין הוא שמחה · הנם
שהכנה יוכל לקיים על ידי הלוים מכל מקום שמחה אין כאן · לכן אמר
והקרב אתה כשאין קרבנך · כי אין צריך אתה לעשות פעולת החוטא
שמביא קרבן ויקויים בך עבדו את ה' בשמחה · ויבוא על נכון שאמר
והקרב לפני ה' לפי דברי הזוהר הנ"ל · כי מי שהוא חוטא יקריב בשביל
אלהים לגבור מדת הדין בפיהו המקרא זבחי אלהים רוח נשברה לשבר
מדת הדין וכמו שנתבאר מזוהר הנזכר · ואתה אין כן אתה הקרב לפני
ה' ולא לפני אלהים לתקן שהוא יושב ב"ה כי אינך צריך תקון · וזהו

מרומה אדם ובהמה תושיע ה' ר"ל אלו ערומים בדעת כאדם ומשימין
עצמים כבהמה תושיע ה' ר"ל שקרבן אם הוא יהיה לפני ה' ולא לפני
אלהים בנ"ל · וליישב שמקרא הנזכר פרשה א' שהזכיר הענין קרבן
כאשר יורוני ען השמים :

וידבר ה' אל משה לאמר שור או כשב או עז כי יולד וגו' ירצה כאמר
לקרבן וגו' · ושור או שה אותו ואת בנו וגו' וכי תזבחו על כי הם גם
זבח לה' וגו' עד סוף הפרשה אני ה' · מי חכם ויבין שבפסוקות שבכלו או כשב וגו'
בפרשה זו · כי קשה לזה זה שמפסיק בכאמר אותו ואת בנו ובין מזי
הקרבנות · וע"ק שורותם מצותי ועשיתם אותם מה שייכות לומר
זה פה וכי על כל מצוה פרטית יאמר הכתוב ושמרתם · ועוד קשה ולא
תחללו את שם קדשי פירש"י שמקרא זה איירי מקדוש השם מה ענין זה
למצוה זו ועוד קשה ג' פעמים מזכיר אני ה' על הראשון פירש"י דעו
נור עליכם · ועל האחרון פי' אני ה' נאמן לשלם שכר · ועל האמצעי
לא פירש כלום · ואגב יובן מה שפירש"י ושמרתם זו המשנה · מה
ענין אזהרת משנה פה · גם המוציא אתכם מארץ מצרים למה לי פה
הלא כבר כתוב ושונה ושלש · אקדים ביאור מדרש רבה בפרשה זו · מדרש רבה מר
ר"א שור בזכות אברהם דכתיב ואל הבקר רץ אברהם · כשב בזכות יצחק
יצחק דכתיב וירא והנה איל · עז בזכות יעקב דכתיב קח לך שני גדיי ג' אתות
עזים וגו' · וקשה מה ענין זכות האבות שהזכיר · ועוד מביק שם
במדרש רבה והיה שבעת ימים תחת אמו ולמה שבעת ימים שלא ימנעו
מאם בנקתו מאחר אותו שבילא בו מום הרי זה פסול · ר"א ור' יהושע בן יוחאי
רבי יושע דסכנין בשם רבי לוי משל למלך שגזרו למדינה ואמר כל
אכסנאין שיש כאן לא יראו פני עד שיראו פני מטרונה תחלה · כך אמר
הקב"ה לא תביאו לי קרבן עד שיראה פני השבת שאין שבעה ימים בלא
שבת ואין מילה בלא שבת הה"ד ומיום השמיני והלאה ירצה · אמר רבי
יצחק יושפט אדם ויושפט בהמה שוים · אשפט אדם ובים השמיני ימול
בו' ומשפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה · כלומר אם הבאת לפני
קרבן ברצון ובטובה הוא קרבני · ואם בלועס ע"כ אחרי מעלה לך
שהקריב לפני אלא בשה לה · ודכוותיה צו את בני ישראל ואמרת
אליהם את קרבני למוי' לאשי' מהו לאשי' אמר להם הקב"ה אם בטובה
ובהגון קרבני וגו' וקשה מה הוקשה למדרש מדרש כל אלה · ועוד קשה
למה מביק פה שבית אמר רבי יצחק משפט אדם ומשפט בהמה הלא
באותה פרשה הביאו גם כן ר' יצחק הנ"ל ומה זה השבות הדבר כפעמים
וע"ק ענין בה"ד ומיום השמיני אמר רבי יצחק בו' אין שייך לענין לפני
ע"ק ענין הפוותיה צו בני ישראל קשה ומה אולמי הא מהאי · והנה
אפרש תחלה ענין הדרש של שור וכשב ועז על האבות · והוא על דרך
מדרש רבה פרשת אמור · תועבה יאמר בכם אותו תועבה מפתוב כה מדרש
עשו להם עגל מכמה אותו תועבה הביאו לפני קרבן שבאמר שור או תועבה
כשב · ברעתם ישימו מלך וכי מה ראה לעשות שור לראש כל הקרבנות כנס וגו'
אמר רבי לוי משל למטרונה שיצא עליה שם רע עם אחד מגדולי מלכות
ובדק המלך ולא מצא · מה עשה המלך עשה סעודה והושיבו כראש
מבוכין כך אומות העולם מונין ישראל לומר עשיתם עגל ובדק קב"ה
ולא מצא לפיכך נעשה שור ראש לכל הקרבנות · רבי הונא ור' חייא
בשם רבי שמואל בר נחמן מולין היו ישראל מאותו מעשה שאלו עשו
ישראל העגל היה להם לומר אלה אלהינו לא גרים שעלו עמהם עשאו
ואמרו לישראל אלה אלהיך · והשתא שפיר דורש ואמר ראיה מפסוק
שמתם בשור שנעשה מתועב הוקשה לו והא אין קטיגור נעשה סניגור
ע"כ אמר מי הוא מדרש לזה · עוד זה יעקב כמבואר בתנא דבי אליהו
וילקוט הביאו פרשת כי תשא וזה כתיב באהרן תורת אמת היתה בפיהו
וכי יתעלה על דעתך שאהרן עבד אלילים והלא עיכב עד שיבוא משה
וי"א כדרך שנתכוון יעקב אבינו ויתנו אל יעקב כל אלהי נכר קיים
יעקב התורה קודם שנתנה לבניו כך נתכוון אהרן · ואף על פי כן
העלה עליו הכתוב כאלו עבד ע"ז וכו' וא"כ הרי לך לכנך שאהרן עשה
מה שיעקב עשה ולזה הטעם דורש המדרש עז בזכות יעקב הוא שעמדה
לו שלא נחשב לו לעבירה ולכן מקריבין ממנו · ועדיין לא שמנו
מה עשתי אומר שהגרים עשו העגל ואם כן מ"ו יש להתרעם על ישראל
שקבלו הגרים ולענין שפירש"י גבי שפחת עינך מחת העם לא כאמר של
עינך עבר רב שקבלת מעצמך ובירתם ולא כאלכת כי ואמרת צדקו
גרים אם כן לא יפה עשו שקבלו הגרים ולכן מסיק שור בזכות אברהם

כי לאחר שאברהם לקבל גרים כמאמר רז"ל על נאספו עם אלהי אברהם
ולא אלהי יצחק ויעקב אלא אברהם שהיה ראש לכל הגרים והיה מגייר
גרים כשבין את הנפש אשר עשו בחרן וזכות זה בא לחם מאברהם
ומ"ה קאמר שור בזכות אברהם וכו' שדורש כשב בזכות יצחק כוונתו
לפי דרשת רבי יצחק ימשכו אדם ובהמה תושיע ה' שוין אדם כו' למשכה
ימים וזהו היה זכותו של יצחק שכאן זיין לקרבן כמו ח"ס נמולה ח'
ימים · וידוע שאדרש אברהם ראש לגרים · יצחק ראש לנמולים לח'
ימים · א"כ זכותו גרם שוין הקרבת הקרבן כמו המילה · כי אמר
ויתבאר מדרש רבה פרשת נו · רבי אבא בר כהנא ורבי חנן תרוייהו
אמרי משל לילך שהיה לו ב' מגיבין כו' · הקריבו ישראל והיה ערב לו
אמר יפה על ואין אנו יודעין איזה ערב ביותר כה"ד · וערבה לה' מנחת יהודה
מדרש בפסוק וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות · כימי עולם כימי משה ·
ערבה לה' כו' וכשנים קדמוניות כשני שלמה · רבי אומר כימי עולם כימי נח וכשנים
כימי עול' כימי קדמוניות כימי הבל שלא היה ע"ז בימיו · ואין להקשות היכא רמיזא
שנה נפו' אלו ד' בזה המקרא · כי גבי משה כתיב ויזכור ימי עולם · וכן בנח
כתיב כי מי נח זאת לי רמוז באלת בימיי ושלמה ברמוז בשני קדמוניות
כתוב בו ויחכ' שלמה מכל בני קדם · והבל בפשוטו שהיה קודם וראשון
לכל אדם · אך קשה לאיזה מיבע אלו ד' דווקא · ויתבאר ע"כ המדרש
רבה פרשת אמור רבי יודא ברבי סימון בשם ר' יוסי בן נהוראי לעולם
הקב"ה תובע נרדפים יותר מן הרודפים תדע שכן הוא · הבל נרדף
הדס הקב"ה מפני קין כתיב וישע ה' אל הבל ואל מנחתו · נח נרדף מפני דורו ונמר
תבע הנרדפי' בכם וכו' כי אותך ראיתי כו' אברהם נרדף מפני נמרוד כו' יצחק נרדף
ותר מן מפני פלשתים כו' יעקב נרדף מפני עשו וכו' יוסף נרדף מפני אחיו
הרודפים כו' שאול נרדף מפני פלשתים כו' דוד נרדף מפני שאול ויבחר בדוד
ובחרו וכו' ואף גבי קרבנות כן מכן ובחר בנרדפים עיין במדרש ·
והשתא אתי שפיר שמיבע אלו ד' ומוכירן בפסוק כימי עולם · כי משה
אמ"ה ויבחר היה נרדף ונמר בו הקב"ה · ולכן נמר גם באלו הקרבנות · וכן שלמה
דוד ובחרו מיבע ע"י שאביו היה נרדף · וכן לאידך מ"ד על נח והבל שהיו בכלם
נרדפים · אך הקושה לפי המדרש וכי למה מרמז במקרא זה אלו ארבע
דווקא הלא כמה נרדפים היו כמובר לעיל במדרש · לכן מוכיח המדרש
שור וכשב ועז בזכות אברהם יצחק ויעקב שהיו נרדפים ולכן נבחר באלו
קרבנות שגם הם נרדפים · ואין להקשות למה לא קחשיב שאול שרמז
הפסוק כי יש לומר שחשיב הנרדף דהיינו שהוא נרדף מאחרים והוא לא
רדף שום אדם · אבל שאול הגם שהיה נרדף מפלשתים אך הוא היה
רודף את דוד · ומעתה נבוא לביאור המדרש' בגרון קישור הפסוקים
הענין הוא דהוקשה להמדרש והיה שבעת ימים תחת אמו ליה לי · כי
די בזה באחרו מיום השמיני והלאה ירצה ומשמע מזה שקודם יום שמיני
אלפ' חריפתא לא הורצה לקרבן · וע"ז הביא משל המטרונא · ואקדים במדרש
על הגמרא אותו ואת בנו במשנה אותו ואת בנו נוהג בחולין ובמוקדשין · ובגמרא
חולין מכיין תנו רבנן מניין לאותו ואת בנו שנוהג במוקדשין · ת"ל שור או כשב
אותו ואת בנו או עז וכתיב בתריה ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ·
כו' ליתד על אותו ואת בנו שנוהג במוקדשין · ואימא במוקדשין אין בחולין
לא שור הפסוק הענין · ואימא בחולין אין במוקדשין לא כתיב ושור וי"ו
מוסיף על ענין ראשון · ופירש"י שור הפסוק הענין דהאי דקמאי קאי
כשחוק מיניה וכתוב אותו ואת בנו דהא אשור ושה קאי · וכתבו התום'
מניין לאותו ואת בנו וא"ת ואמאי פ"ד דלא איירי קרא במוקדשין הא
בתמא כתיב ואין לומר דאצטריך כו' דהא במחובר ואין בו' ונראה
דמעיקרא קשיא ליה משום דשור הפסוק הענין דמשמע לאפוקי מוקדשין
דליכא למימר משום דלא מימא במוקדשין דוקא בא להפסיק · דאם כן
לכתביה בעלמא שלא בענין הקדשים ומימלא הוי מוקמינן קרא בכל מילי
אלפי האמקנא נריך לומר דלשום דרשה נכתב שם · וא"ת בפ' הזרוע
דדריש מקרא כו' וי"ל דמשום דקרא דמתנות לענין חולין כתיב ·
והנה כתחנטו בכוונא זו לדקדק התוספות · אם כוונת הגמרא דבריתא
שהקשה מניין לאותו ואת בנו כו' היה בשביל שהוקשה ליה משום דשור
הפסיק הענין אם כן מה השיב לו התרנן ת"ל שור וכשב וכו' וי"ו של ושור
וכו' והלא גם המקשן סובר כברא זו וביותר קשה על המקשן דפריך
ואימא במוקדשין בחולין לא וכי בלקא דעתך שיהיה במוקדשים ולא
בחולין הלא ידע שטור הפסוק הענין ויותר ביותר קשה על שסור ושקשה
ואימא בחולין אבל לא במוקדשין הלא כבר תירץ המתרץ דשור מוסיף על

ענין ראשון והמכרסים פירשו לפי דרכיהם כונתו וזה לאמר נכה זה
אומר בכה · ופניתי כה וכה ואין מוקר לי וכן נקה בגנות המוכרים
בה ובפרט ואבאר הכונה כי דע שנוגה עלי · וה בעיננו שאני דכין
לאותו ואת בנו שנוהג במוקדשין ונבר המקשן משור שהפסיק הענין קאי
על חולין כמו שפירשו התוספות ומשנית ת"ל שור וכשב ועז · ונפ"ב
בתריה ושור או שה וגו' זה ענין שור וכשב בתריה דמוקדשין אלא ודאי
להורות שהיתר גם במוקדשין ומריין נמי כלומר דעתיה המתרץ דוי"ו של
ושור רק מוכח דכתיב בתריה ומריך ואימא במוקדשין פירוש כי לדבריך
קשה שהלת שור יורה על חולין וענין כתיב בתריה ושור או שה יורה אף
למוקדשי' אם כן קשה נכתביה בעלמא וממילא מוקמינן קרא בכל מילי
אלא נריכת ל' מר דלשום דרשה נכתב כאן · ואם כן אי בכי דלאו איכא
במוקדשין מכח דכתיב בתריה · והדקדוק שלן הכא מלת שור · דלאו
לשום דרשה אמר שור והשיב התרצן כי אין אומרים לשום דרשה הלא
בי"ק ס שאין בותר עלם הענין המוכר והקשיא היא נדרך וקבר אות או
יקיר אות אמרינן לשום דרשה' אמנם לומר לשום דרשה ולפתור בוק
הענין כזה אין נכון לומר לשום דרשה ולכן מתרץ שור הפסיק הענין
להורות שקאי על חולין וא"כ יש לי לפרש מלת שור על נין הענין לבתיב
בחולין כי אין בברא לומר דאתי לשום דרשה וגלגא קי חולין וה לאו דרך
הוא לכתוב ולפסוק הענין ולכן נריך לשניים למוקדשין ולחולין · רק למה
שברנו אלא עוקדשין היא רבנן שנכתב לשום דרשה ולאמר שבעי; ביקוזה
לא נבתר וחאר ושלל ואימא בחולין אין במוקדשין לא · כי מ"ה הוכיר
כמין למוקדשין ונכתב בבדו מלת שור כדי להפסיק הענין ולומר שבות
דוקא בחולין ולא במוקדשין מה שאין כן אי הוי כתוב ביקום אחר הוי
מוקמינן קרא לכל מילי · ומ"ה בתוב מלת שור גבי מוקדשין להורות
שמוקדשין מיעוטם ואין להקשות בתירב על היקשן לבתוב גמלגא אבל
חולין וירהב שחירי בחולין דוקא ולא במוקדשין וכמו שתירצו התוספות
גבי מתנות לענין חולין בתיב הא למה זה דומה בי קהוצם · הקשו מכל
מקום בלא קל וחומר בו' ותרצו שפיר דמוקמינן גבי חולין בו' משל"ב
זה אין להקשות למה הגביר המיעוט גבי מוקדשין היה להרחו' המיעוט
גבי חולין וזה לאו קשיא הוא כי מה לי שהגביר המיעוט מה או גבי חולין
בי מה ננקותא בזה הכן ממנו' עתירתו א"כ בהירא זו לאו בתירה היא
וממילא הקשה שפיר · ומשום הכי העמיד מלת שור גבי מוקדשין להורות
שאותו ואת בנו נוהג בחולין לחוד ומשני ושור וי"ו מוסיף על ענין
ראשון עכשיו נגלה לו התירוץ של וי"ו כן ב"ל לבאר על דרך המשם לדרך
תוספות · ובדרך ליחוד בישיבה האחרבתי לתמניתי ואני הרב"ל אגלה
כוד מהו הדרשה שכתבו התוספות שנכתב לשום דרשה ונמראה נרוכה
הוא בפרק אותו ואת בנו · תנו רבנן את זו דרש רבי שמעון בן זומא
לפי שכל הענין כולו אינו מדבר אלא בקדשי' ובקדשי' לילה הולך אחר
היום יכול אף זה כן · נאמר כאן יום אחד ונאמר במעשה בראשית יום
אחד · מה יום האמור במעשה בראשית היום הולך אחר הלילה ·
אף יום האמור באותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה · ועכ"ם פירשו
ברש"י הרי לך לפניך גבי מוקדשין הלילה הולך אחר היום וגבי אותו
ואת בנו למד ממעשה בראשית שהיום הולך אחר הלילה על כן נראה לי
דמשום הכי העמיד במוקדשין ענין אותו ואת בנו והפסיק במלת שור
להורות שיש חילוק בין יום ובין לילה · במוקדשין לילה הולך אחר היום
ושאותו ואת בנו ביום הולך אחר הלילה ונגד זה ושל ושור מוסיף על
ענין הראשון זה היום האמור באותו ואת בנו · ילמוד מן מעשה בראשית
בן ילמד מוקדשין מן מעשה בראשית כא"כן זה א"ר מהרש הנה ברכות
בנקב גו את בני ישראל וגו' למאי לא אמר הקב"ה למשה אמור להם
לישראל לא שאני צריך לקרבנות כל העולם כולו שלי הוא הבריות שלהם
קקריב לפני אבי ברחתי אותם · וכן הוא אומר לא ארעב לא אומר לך
וכ"ל מדינקו מזה שקורא אותו קרבני ר"ל הוא שלי שבראתי אותו ולא
מי שמונה בבריאתו שמי' ואין יהבה שלא לאכילה הוא צריך כי הוא ברא
הכל ולא צריך להקרבת קרבן · והשתא אתי שפיר וי"ו ושור מוסיף על
ענין ראשון לומר מה ביום אותו ואת בנו בדרש דומה ליום אחד דמעשה
בראשית בן בקדשים יזכור במעשה בראשית · מהש"י היא הגלגול כולו
ושהכל כהיה בברכו ורהבה שלא לאכילה הוא צריך · וזהו הענין של התום
שכתבו לשום דרשה בן ב"ל · ובזה יתבאר המדרש לא תקריבו קרבן עד
שירא' פני השבת · כי ידוע שהשבת נקרא שבת בראשית הורה על

מדרש רב' אמר הקב"ה לישראל לא שאני צריך לקרבנות
טעם נכון על מה שקורא הקרבן קרבני טעם שיקריבו אותו
טעם על המדרש לא תקריבו קרבן עד שירא' פני השבת

יגולו על הש"י שברא השמים והארץ וכל אשר בה בששת ימים וביום השביעי שבת וינפש · ומלת בראשית שבת ווכר שבריאה שברא הש"י העולם ואלוהו יבין וישכיל בשכלו שלא לצורך אכילה · ונ"ל דה כ"ל לפרש מה שאמר והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה וגו' כי גם זה הוכחה שלא לאכילה צריך ויתבאר זה לא כאמר גבי קרבנות לא לו ולא אלהים אלא לה' שלא ליתן פתחון פה לומר שיש ב' רשויות ח"ו כדפירש"י זה רוצה בפר וזה רוצה באיל וזה רוצה בכבש · וע"ד הגמרא בסנהדרין אמר השאל קיסר לר"ג מי שברא הרים לא ברא הרי' כו' של מעתה ויברא ויימר ס"כ כו' אלא מעתה טפח על טפח וכו' א"ל ובשעת מיתה כולן בתפיסו כו' ע"ש וזה כנדון דידן כשלא על פר ואיל יש ח"ו מקום לטעות לומר שיש שני רשויות זה רוצה בפר וזה רוצה באיל · מש"ה כ והיה שבעת ימים תחת אמו זה מורה על אחדות כי איך יתפייסו יחד על זמן זה ליום זה אינו רוצה בשבות מזמן זה או ביותר מזמן זה · אלא מוכח שאחד הוא שברא ושומר והוא ברצונו גזר לנו שלא להקריב קרבן אם לא לאחר שיעבור עליו שמונה ימים ומה שאמר במדרש שהתחלתי בו הס"ד וביום השמיני וגו והקשיתי למה מביא פסוק זה ומה קישור יש לו למעלה יתורץ בא"פ זה כי הוקשה למדרש מבא לך לדרוש מקרא והיה שבעת ימים תחת אמו לשלול שלא יאמר ב' רשויות חלילה דילמא כוונת המקרא הוא שיהיה שבעת ימים תחת אמו שן יכנס ויצא בו מום שפסול לקרבן כמו שמסיק המדרש בלישנא קמא · ונ"ה דייק ואמר ומיום השמיני והלאה ירצה אמר רבי יצחק משפט אדם ומשפט בהמה כו' נשנה זה הענין שנית להוליך דרשא לא איירי בקרא על פסול מומין · דא"כ לא יבדק הסיפא ומיו"ם והלאה ירצה ומדמה משפט בהמה למשפט אדם שיהיו שוין והלא חילוק רב ביניהם כמו שמסיק במדרש רבה פרשת בו כל מה שפסול בבהמה הכשיר באדם בבהמ' פוסל עוורת או שבור וגו' ובאדם ובחי אלהים רוח נשברה · הרופא לשבורי לב וגו' ובאדם יהיה הפירוש של הפסוק והיה שבעת ימים תחת אמו ומשום בדיקת מומין · אזי הרישא והסיפא סותרין זה את זה כי ברישא מחלק משפט אדם ומשפט בהמה ובסיפא משוה משפט אדם למשפט בהמה · ולכן מפרש שרישא דקרא לא איירי בבדיקת מומין אלא איירי שלא יעבור ע"ז ויאמר ח"ו שתי רשויות כן כמו שכתבתי לעיל ובכל זאת לא שקט בעל המדרש מרתיחת קושיתו דילמא אין כוונת רישא דקרא להזהיר האדם שלא יאמר חלילה שיש ב' רשויות · רק הפסוק קאי ומורה על ביקור מומין ואין להקשות והלא משפט אדם ומשפט בהמה אינן שוין כמו שכתוב לעיל כי לעולם שוין בענין זה כמו שמוזכר במדרש רבה התהלך לפני והיה תמים כעבור יום ימין היינו הערלה אם כן הערלה נקראת מום · ואיפא כוונת הרישא דקרא לדיוות אדם ובהמה יחד כשם שאדם מוהל להסיר המום ומכוו להמול אותו · כך משפט הבהמה וזמן א' להם מח' ימים והלאה · ולעולם לא בא הפסוק להורות על ע"ז שלא יאמר לאכילה הוא צריך משום הכי מסיים המדרש ואמר ודכוותיה צו את בני ישראל וגו' לחמי לאשי וגו' לומר שאזהרתו הוא ללמד ולהזהיר שלא יאמר לאכילה הוא צריך בקרבנות או כמו שדורש הזוהר על הא' צו את בני ישראל על ע"ז בענין צו לבו ומביא ראיה על זה ע"ש · והנה קל עלי סוכת ביאור על הריבוי אזהרות ודברים הרבה בפרשה זו וידבר ה' אל משה לאמר · צו את בני ישראל ואמרת אליהם וגו' למה מזכיר ב' אזהרות לאמר ואמרת יתבאר ע"ד הזוהר פרשת פנחס ר"ש הוי אזיל לטבריא פגע ביה אליה ז"ל אמר ליה שלמא עלך כו' בעינא לשאלא מינך לאכפיא במתניתא דרקיעא שאלת שאילו עלאה דהא לית ביה אכילה ושתייה · והא כתיב באתי לגני אחותי כלה אכלתי יערי עם דבשי מן דלית ביה אכילה ושתייה איך יאמר זה אמר הקב"ה כד יומאי ייתא ואתיבא למשאל מינך אמר רבי שמעון כמה חביבין חיבב הקב"ה לכנסת ישראל ומבניאו דרחימו שבי עובדיה מיה דהוא עביד אף על גב דלאו אורחיה במיכלא ובמשתה בגין רחימותא אכיל ושתה הואיל דאתא לגבה · כלה דעיילת לחופה ובעית למיכל לית דין דייכול חתנה בהדה אע"ג דלאו אורחיה למיכל הה"ד באתי לגני אחותי כלה ע"ש · ומאחר שהמדרש דורש לחמי לאשי שלא תאמר לאכילה אני צריך כי הבהמה שאתם מקריב שלי היא · לכן בא הכתוב ולומר אף שאין אכילה לפניו ח"ו משום אהבת וחיבת ישראל מראה הוא כביכול כאלו אוכל וזהו צו את בני ישראל אין צו אלא ע"ז כמו שהובא בזוהר כלומר שלא תאמר לאכילה הוא צריך ויהיה ח"ו

ענין פרשת הקרבנו' בטע שמפסיק על ב' פעמים לאמור ואמרת וע"ד הזוהר פרשת פנחס

ב' רשויות ואפילו הכי אמר הכתוב ואמרת אליהם בשביל גודל האהבה רבה שאהבתי אותם לחמי לאשי כאלו הוא לחמי כביכול שאני אוכל אך באמת לא לאכילה אני צריך רק להראות חבת' עלי וכזה יובן שפיר מה שהפסיק במלת שור וכתב ויו ושור לקשר אותו' שיובן כמו שבא ברישא שלא יאמר לאכילה צריך כי מידו היה הכל · ומה שהקשתי למה הפסיק בענין אותו ואת בנו בין שור או כשב או עז וגו' וכן וכי תזבחו ועל שלא לרצונכם פירש"י לדעתכם וקאי על מוקדשין וגם על אותו ואת בנו · על מוקדשין בפשוטה דקרא וכי תזבחו זבח וגו' ועל אותו ואת בנו כמו שכתבו הפוסקים אם ביקר הראשון מותר לשחוט הלא או הבן אחריו כי לא שחיטה ראויה היא עז"א וכי תזבחו וגם אימתי כתב אותו ואת בנו בזמן שתזבחו זבח וביאה ושחיטה ראויה ולא שחיטה ובמדרש שאינה ראויה ועל ידי זה יובן קישור הפסוקים בפרשה זו להורות לנו מי הם הכשרים לשחוט ומי הם הפסולי' לשחוט כמוזכר בריש מסכתא דחולין הכל שוחטין ושחיטתן כשרה חוץ מחרש שוטה וקטן שמא יקלקלו שחיטתן ופריך בגמרא הכל שוחטין לכתחלה ושחיטתן כשרה דיעבד · אמר רבה בר עולא הכל שוחטין ואפילו טמא בחולין שמעמו על טהרת קודש כיצד עושה מביא סכין ארוכה ושוחט כדי שלא יגע בבשר ובמוקדשין לא ישחוט וכו' רב אשי אמר הכל שוחטין ואפילו ישראל מומר מומר לתאבון לאכול נבילות לתיאבון וכדרבא כו' רבינא אמר הכל שוחטין הכל מומחין שוחטין ואף על פי שאין מומחין וכו' ופירש"י מומחין שיודעין הלכות שחיטה · וא"ד רבינא אמר הכל שוחטין הכל מומחין לשחוט אף על פי שאין מומחין וכל הני תירוצי הללו רמוז במקראות הללו · ביאור שהוכח מוכח קיים בכל הפוסקים משומד לכתיב' אפילו לדבר אחד או שהוא משומד לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא לכל התורה כולה שחיטתו פסולה וביאור הפסוקים מתחלה אמר וכי תזבחו זבח וגו' לרצונכם תזבחו ופירש"י לדעתכם · מזה מוכח שחיטת חרש שוטה וקטן פסולה כי הם לאו בני דעת ולכן אמר ושמרתם את מצותי ועשיתם אותם · והזהיר שצריך בקיאות אם כאומר שמירה למה לאמר עשייה · והולך בשטתו ומתרץ זהו מגד דוכרא · וזה מגד נוקבא ורש"י פי' ושמרתם זה המשנה ועשיתם זה המעשה · וקשה מה מורה פה אזהרת לימוד אלא הכוונה היא לרמוז אלו ב' תירוצים של רבינא א' הכל שוחטין הכל מומחין שוחטין · ד"א הכל שוחטין הכל מומחים לשחוט · והכי פירושו על וכי תזבחו אמר ושמרתם זו המשנה שצריך ללימוד היטב הלכות שחיטה להיות מומחה · ועשיתם שצריך להיות מומחה שלא יתעלף בשחיטתו כלומר שיכול לעשות המעשה · ולכן אמר הפסוק ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל פירש"י מסור עצמך וקדש שמי בוא וראה שלא יעסוק בשחיטה מי שהוא מומר רק מי שמאמין בהקב"ה ובפקודיו לכן מזהיר אקדושת השם פה גבי וכי תזבחו · ותירוצו של אבא בר עולא ואפילו טמא בחולין וכו' והו ע"ד הגמרא ב' איתו בסוף אמר ליה רב מביכא לרבינא יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי שרצים למה לי כו' עד א"ל אבא המעלה קשיא לי למה כתב רחמנא הכא המעלה לכדתני דבי רבי ישמעאל אמר הקב"ה אלמלא לא העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל שלא יטמאו בשרצים כו' וזהו שקאמר המוציא אתכם מארץ מצרים ולמה היה זה אלא כדי שלא תטמאו עצמכם וקאי אלפניו דכתיב ירצה לקרבן וגו' וכי תזבחו וגו' ולאחר זה כתב המוציא אתכם מארץ מצרים להורות לנו כאם תזבחו זבח אזי תזכרו ליציאת מצרים שהיה בשביל שלא תטמאו עצמיכם וללמוד מזה שאסור לשחוט בטומאה · דוק ותמצא מפורש הכל על נכון · ולפי זה יתבאר מדרש הנ"ל ודכוותיה צו את בני ישראל וגו' לחמי לאשי כדרך אמר לגבי שבריאת הא' וגמרא הביא בפרק הכל שוחטין מכם ולא כולכם כו' עד מכאן אמרו מקבלין קרבנות מפושעי ישראל כדי שיחזרו בתשובה חוץ מן המומר וכו' ומחללי שבתות וכו' ודייק בגמרא מזה מומר לע"ז מומר לכל התורה ע"ש · ובפרשה זו הזכיר מיום השמיני והלאה וגו' א"ר יצחק משפט אדם ומשפט בהמ' שוין שצריכין להמתין ז' ימי' עד שיראה פני השבת להורות מי שהוא מחלל שבת שפסולה שחיטתו וגם לא יקבל קרבן מיתנו · ומזה לע"ז כרמוז במקרא ולא תחללו את שם קדשי קאי על מומר כפרש"י רק מנסך יין לע"ז לא נרמז פה · מ"ש אמר ודכוותיה צו את בני ישראל וגו' וכבר כתבתי לעיל הזוהר אין צו אלא ע"ז שכאמר הלך אחר צו ושם בפרשת צו מזכיר יין נסכם והסמיך אלו ב' פרשיות להדדי במדרש לומר מה

ענין נמצא לרשום כשר"ו כל דר' ה השוחטים ע' הם הנשי' הם השלמים כמו ר"ש של חולין

נמצא הפ' של שוחטין מה ולא סלסם

פחור

מקטר פה הוא הכיסוק יין לע"ז כריוו בפרשת נו את בני ישראל לקחי לאשי ויין ככבכו שלא יהיו לע"ז · ומה שרבי יצחק הטוה משפט אדם למשפט בהמה מה זה כימול לשמונה כן זה ירצה לקרבן לשמונה · בא להורות לנו ולדמות הענין גם לזה מי שהוא מומר לערלה יהיה שחיטתו פסולה כמו מומר לע"ז כי יש פלפול מזה בגמרא והפוסקים הוכח קיים לחבור שחיטתו כמו משומד לע"ז והואיל ואתא לידן אימא ביה מילתא

מה שמוסיק במדרש פרשת לך לך כימול אברהם אמר רבי לוי מל עצמו אברהם אין כתיב כאן אלא כמול אברהם מלמד שבדק עצמו ומצא עצמו מהול · ותמיה גדולה בעיני על רבי לוי מאחר שאברהם עמד בעשרה נסיונות ובקש לקיים מצות מילה ולמה מכעו הקב"ה מלימול עצמו אלא פירושו ע"ד מדרש רבה ואתה את בריתי תשמור רב הונא ורבי יוחנן רב הונא אומר ואתה מכאן למוהל שיהא מהול ורבי יוחנן אמר המול ימול מכאן שמוהל צריך להיות כמול ואלולא אברהם היה מל עצמו אם כן היה כמול ממוהל שלא היה כבר כמול ואברהם קיים כל התורה כולה אפילו עירוב תבשילין ולכן כעשה לו גם שהיה כמול ואחר כך מל עצמו כדין מי שנולד מהול צריך להטיף דם ברית ובהכרח כעשה לו גם שיקויים בו המול ימול · ומה ששאלתי למה פירש"י על אני ה' הראשון דעו מי גזר ועל אני ה' השלישי פי' נאמן לשלם שכר · ועל האמצעי לא פירש כלום הענין הוא נבי שילוח הקן האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ומשתקין אותו · ופליגי בה תרי אמוראי חד אמר מפני שהוא מטיל קנאה במעשה בראשית וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינם אלא גזירות · ואיכא למטעי גם גבי אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד יאמר האומר מגד רחמנותו גזר את ואת לכן אמר ושמרתם מצותי וגו' אני ה' ובא רש"י לפרש שלא תאמר משום רחמנות צוה ה' מצוה זו של אותו ואת בנו ואמר דעו מי גזר להורות שמצותיו הם גזירות ולא רחמנות ולפי זה כיתא שהשיג וקדשתי בתוך בני ישראל למצוה של אותו ואת בנו ופירש רש"י למסור עצמו על קידוש השם · להורות שלא יאמר אדם אם חס הקב"ה על הבהמה שלא לשחוט אותו ואת בנו ביום א' קל וחומר שחס על אדם שלא להרוג נפשו ולא ימסור עצמו להריגה אקדושת שמו הגדול לכן בא הכתוב באורה ואמר המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים דייקא מגד הדין כי כל מצותי גזירות הן ואפילו הכי מסיים הפסוק אני ה' נאמן לשלם שכר · אך אתם אל תעשו משום קבלת שכר רק לקיים משפטי וגזירותי וסוף הכבוד לבוא כי אני ה' נאמן לשלם שכר · והשתא ניחא שעל אני ה' הראשון פירוש דעו מי גזר · להודיע שפקודיו ומצותיו אינן אלא גזירות ולא רחמנות ועל אני ה' האחרון האמר גבי להיות לך לאלהים המורה על דין הוכרח לפרש אני ה' נאמן לשלם שכר רק עליכם לעשות מצות כדין וכמשפט ולא בשביל תשלום שכר · ועל אני ה' האמצעי לא קשה מאומה לכן אין צריך פי' כי הוא כפשוטו אני ה' שלכם · וכזה מתורצים בדרך האמת כל הדקדוקים שבכלו בפסוקים הללו :

פרק שביעי

אמרנו לעיל בהקדמה הכל מה שפסל בבהמה כו' כייחד פרק בפני עצמו · במדרש רבה פרשת צו אמר רבי אבא אמר רבי יודן כל מה שפסל הקב"ה בבהמה הכשיר באדם · פסל בבהמה עוורת או שבור או חרוץ או יבלת · והכשיר באדם לב נשבר ונדכא אלהים לא תבזה · אמר רבי אלכסנדרי ההדיוט הזה אם משמש בכלים שבורים גנאי הוא לו · אבל הקב"ה כלי תשמישו שבורים הם שנאמר קרוב ה' לנשברי לב · הרופא לשבורי לב · את דכא ושפל רוח · זבחי אלהים רוח נשברה ע"כ · וקשה למה קחשיב גבי בהמה עוורת שבור חרוץ יבלת · ובאדם לא הכשיר רק שבור · וביותר יש להפליא הפלא ופלא מכוונת המדרש משמע שתשמישו של הקב"ה בכלים שבורים וא"כ כהן בעל מום יהיה כשר להקריבה · ומקרא מלא הוא בפרשת אמור שפסלה התורה בעלי מומין להקריבה ולא על המדרש לבד תלונתי · אך גם על הגאון מהרש"ל ז"ל · כי הביא בים של שלמה במסכת חולין פרק קמא בסימן מ"ם וז"ל עוד כתוב בתשובת מהר"ם ששאלת אדם שפגעה בו מדת הדין ובפלו ורוצעתיו אם ראוי להיות ש"ץ פשיטא דראוי וראוי הוא · ואדרבא מצוה מן המובחר הוא כי מלך שלכי המלכים הקב"ה

קפץ להשתמש בכלים שבורים · ולא כדרך שרים בשר ודם שנאמר לב נשבר ונדכא אלהים לא תבזה · דאין נפסל במומין אלא כהנים עכ"ל ואני אבוא אחריו למלאות את דבריו דהא אפילו שעבודתן בשיר בשילא ובית עולמים אפילו הכי אין נפסלין אלא בקול כ"ש ש"ץ שלכו עכ"ל · ותימה גדולה בעיני כאשר הוכח מוכח קיים שהתפלה היא במקום תמידין אם כן ש"ץ המתפלל דומ' לכהן המקריב קרבן ומידוע שכהן בעל מום פסול והש"ץ יהיה כשר בעל מום · ליישב הענין על נכון

אמר בגמרא סוף פרק המוציא תפלין הכל כשכבין להיכל לבנות ולתקן ולהוציא את הטומאה · מצוה בכהנים אם אין כהנים נכנסין לוים ואם אין לוים נכנסין ישראלים ידי ואידי טהורים אין טמאין לא · אבעיא להו טמא ובעל מום איזה מהן נכנס · רב חייא בר אשי אמר טמא נכנס דהא איסתרי בעבודת צבור · רבי אליעזר אומר בעל מום נכנס דהא איסתרי באכילת קדשים ופירש"י אשתרי בעבודת צבור דכתיב במועדו אפילו בטומאה אבל בעל מום לא הותר דתניא בתורת כהנים מום בו את לחם אלהיו לא יגש להקריב אין לי אלא תמידין כו' קרא אחרינא כתיב בתריה לחם אלהיו מקדשי הקדשים יאכל והמיך ליה אקרא קמא דמשתמע הכי לא יגש להקריב לחם אלהיו · דהא איסתרי באכילת קדשים מהאי קרא לחם אלהיו מקדשים יאכל עכ"ל · וראוי לדקדק בלישנא דרש"י על מה שכתב מהאי קרא כמורה באצבע מה לי ממקרא זה או ממקרא אחר ועוד קשה מאי קמיפלגי · ליישב זה הענין אקדים לפניך ברייתא והגמרא בגמרא פ' תמיד נשחט דף כ"ט פריך שם וכמה דכהנים לא אכלו בשר בעלים לא מתכפרי' דתניא ואכלו הכהנים אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרי' אמר ליה כיון דלא אפשר עשאום כמו שנטמאו או שנאבדו ע"ש · פשפשתי ומצאתי טעם נכון בספר תורת העולה שחיבר הגאון מהר"ר משה איסרליש ז"ל דף כ"ב וז"ל סיבת היות מקצת קרבנות נאכלין ליום אחד ומקצתן לב' ימים מה שכתבנו למעלה הקרבנות שהיו קדשי קדשי' כגון החטאת והאשם ושלמי צבור כולן נאכלין ליום אחד מטעם שכבר כתבתי טעם הכהנים אוכלין ובעלי' מתכפרים מטעם קבלת בושתו ושקרבנו נאכל בין הבריות שעל ידו מתכוה : וע"כ באה המצוה לאכול ביום אחד כדי לפרסם בושתו של המקריב קרבן מאחר שבא על עונו בושתו ראוי לפרסם עליו כדי שלא תכשל דלת בפני בעלי תשובה ע"ש באריכות · ונמצא לפי זה הקרבן בא לכפר כמש"ה ונרצה לו לכפר עליו והכפרה תלויה באכילת כהנים כי על ידי אכילתם מתביישין המקריבין וזהו כפרתן כנזכר חלק הקרבן שאוכלין הכהנים זה עיקר הכפרה · וחלק שמקריבין על המזבח הוא רק דורון כשלמא לגבוה · וכמו שמפסיק במדרש רבה פרשת צו בשם ר' אבא בר יודן משל למלך שהיה מהלך במדבר ובא אוהבו וכבדו בכלכלה של תאנים ושזיפות אחד של יין א"ל זה כיבוד גדול א"ל אדוני המלך לפי שעה כבדתיך וכו' כך אמרו ישראל רבש"ע לפי שעה הקרבנו לפניך כו' ע"ש וע"י זה נראה לפרש מה שהוא חלק גבוה אינו אלא דורון לו' וחלק כהנים מכפר כי על ידי אכילתן מתבייש המקריב והבושה כפרה אמתי כאומר בושתי ונכלמתי להרים פני אליך וע"כ כ"ל כהן בעל מום לא יגש להקריב לחם אלהיו משום שחלק גבוה דורון הוא ומי שמביא דורון לאדון כל הארץ נותן השכל שיהיה נאה ומהודר בתכלית ההידור כי הקריבהו נא לפחתך הירצך · אומנם החלק שאוכלים הכהנים והבעלים מתכפרים באכילה היא יותר שמתביישין מאחר שקרבן שלהם נאכל בין הבריות · ביותר ויותר מתבייש הבעל כאשר כהן בעל מום אוכל קרבנו · ובודאי בזרין לבעלים בראות עיניו בעלי מומין אוכלים בשרו ויגדל כפרתו · ומטעם זה התיר הקב"ה לבעל מום לאכול בשר קדשים כדי שיהיה לכפרה להמקריבים והשתא א"ש לתנא קמא דאמר טמא נכנס משום דאשתרי בעבודת צבור ורבי אליעזר פליג עליו ואמר בעל מום נכנס שבו תלוי עיקר קרבן באכילתו הקרבן שמתבזה המקריב ביותר · ומאחר שהוא עיקר הכפרה לכן ראוי הוא שהוא נכנס · ובזה יומתק לשון רש"י שדייק בלישניה ואמר מהאי קרא כמורה באצבע על איזה קרא · כלומר מהאי קרא שלמדת טמא נכנס מפני שאשתרי בעבודת צבור · לא יגש להקריב וגו' והמקרא בעצמו נותן טעם למה כל אדם אשר בו מום מורע אהרן לא יגש להקריב וסיים ואמר את אשי ה' כי זה חלק ה' ודורון לו ואין תפארתו להביא לו דורונות שהוא בעל מום · מה שאין כן חלק הכהנים בא לכפרת הבעלים וביותר הוא כפרה באם כהן בעל מום יאכל

פלפלת טנא בגמ' בעירובין פרק המוציא תפלין הכל כשכבין בהיכל כו'

יאכל קרבנו · והשתא יתורץ שפיר המדרש כל מה שפוכל בבהמה ר"ל בהמה שהיא עצם הקרבן שבא לכפרה · הכשיר באדם ר"ל איזה אדם אותו אדם שבו תלוי הכפרה שהוא אוכל הקרבן והבעלים מתכוין · גלוה אפילו בעל מום ניכר כגון עור חרום שרוע הכל מותר באכילת הקרבן גלאו דנוקא שבור לאוד כי מה לי מום זה או מום אחר · ויתורץ בזה מה שהקשיתי שהביא כל המקרא עורת חרום שרוע וגו' כי אין חילוק בין מום למום אדרבא כל המומין כשרין בו לאכול קדשים · ונזה נראה שיפה פסק מהר"ש שהוסיף כופך תחליה על דברי מהר"ם שפסק שכשר בעל מום להיות ש"ץ ולפי דרכי כי התפלות במקום קרבן הם והם כקרבן ממש ובהם תלוי הכפרה בזמן הזה כנאמ' ונשלמה פרים שפתינו · והש"ץ הוא במקום הכהן להתפלל בעד עם ישראל · וכמו שעיקר הכפרה היה בכהן בעל מום כך מהראוי שלא להרחיק ש"ץ כשהוא בעל מום רק שהוא הגון במעשיו :

ואגב זה יתבאר מדרש רבה במדרש שיר השירים · יפה את רעייתי כתרצה רבי יודא בר סימון פתר קרייא בקרבנות יפה את רעייתי אלו הקרבנות שאתם מתרצין בהם קודא"א ונרצה לכפר עליו · נאוה כירושלים אלו קדשים בירושלים ע"כ · וקשה מה ענין לפסוק זה למקרא דלפניו אני לדודי ודודי לי · ונראה לי לפרש על דרך גמרא דמנחות תניא אמר רבי שמעון בן עזאי כתיב בפרשת קרבנות לא אל ולא אלהים וכו' ריח ניחוח אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים · ושמא תאמר לאכילה הוא צריך ת"ל אם ארעב לא אומר לך לא אמרתי לכם זבחו כדי שתאמר אעשה רצונו כדי שיעשה רצוני · לא לרצוני אתם זובחים אלא לרצונכם שנאמר לרצונכם תזבחו · נלפי זה יהיו מקושרים הפסוקים לפי המדרש · כי רש"י פירש על אני לדודי אתם מבקשים לבכות עמנו אני לדודי ולא אתם כו' ויראה הכתוב כן ואולי יטעה הטועה לאמר פירוש הפסוק אני לדודי אעשה רצונו כדי ודודי לי שיעשה גם הוא רצוני · לכן מביא הפסוק ואומר יפה את כתרצה כלומר חלילה לך לפרש ולומר כן לעשות רצון המקום כדי שהוא יעשה רצונו · כי יפה את כתרצה אלו הקרבנות קרבן שנאמר בהם לרצונכם תזבחו ואמרו רז"ל שלא יאמר אדם אעשה רצונו כדי שיעשה רצוני ומלת כתרצה הוא מלשון רצון כמו שנאמר לרצונכם · והואיל

שנאמר דאתא ליבן אייתא ביה מילתא · והוא בגמרא מנחות כאומר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ליי' · ובאומר בעולת העוף אשה ריח ניחוח ליי' · ובמנחה אשה ריח ניחוח ליי' · לומר לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים · אמר רבי זירא מה קרא מתוקה שנת העובד אם מעט אם הרבה יאכל רבא אדא בר אהבה אמר ברבות הטובה רבו אוכליה ומה כשרון לבעליו כי אם ראות עיניו · פירש"י עובד עבודת קרבן מתוקה שנתו כי אם ראות עיניו שזה מתכון לטובה והכה כפר מנוחו קיתני דקאמר מאי פריך רבי זירא מה קרא הלא תנא דמתניתין נקיט קרא כאומר בעולת בהמה ריח ניחוח וגו' · ועוד קשה במאי קמיפלגי רבי זירא ורבי אדא שרבי זירא מביא כיפא דקרא והביא רישא דקרא · ונראה לי כי רש"י פירש ונפש כי תקריב למה מוכיר פה נפש אמר הקב"ה מי מתנדב מנחת עני מעלה עליו הכתוב כאלו מקריב נפשו · ונע"ד זה ס"ל לרבי זירא אף שתנא דמתניתין מקרא הוא דורש שוין הקרבנות של הממעיט והמרבה · ובכל זאת יש לדקדק דילמא קרבן במיעוטו דומה לקרבן עשיר שמביא הרבה מאחר שאין ידו משגת להביא יותר אמנם גבי עשירים עניים זה מביא מעט וזה מביא הרבה מאי קרא שקרבנם שוין מאחר שבאפשרות לעשיר זה להביא יותר · הוא אדין קשה קושיא זו גבי עניים · שבים אחד להם ואין לאחד יתרון על חבירו וזה מביא קרבן יותר מחבירו מאי קרא שקרבנם שוין · משום הכי מביא רבי זירא סיפא דקרא מתוקה שנת העובד אם מעט אם הרבה יאכל והשובע לעשיר איננו מניח לו לישן ש"מ מקרא זה איירי הכל בעשירים שהרי בפירוש מוכיר בקרא והשובע לעשיר וגו' ואפילו הכי אמר אם מעט אם הרבה יאכל ש"מ אפילו בעשירים עניים אחד המרבה ואחד הממעיט שוין הם וה"ה גבי עניים · אך לרב אדא בר אהבה הוקשה כי בקרא זו כבתרא בפרשת ויקרא גבי חטאת כתיב וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מא' מאלה ופירש"י שיוה מאחת משלש כפרות האמורות בענין זה או בעשירות או בדלות או בדלי דלות תנה ת"ל שיכול האמורין שבהן יהיו בכשבה · והקלות יהיו בעוף

והקלין שבקלין יהיו בעשירית האפה · ת"ל מאחת מאלה להשוות קלין לחמורין לכשבה אם השיגה ידם וכו' ולפי ענין זה משמע שמדקדק שהעשיר צריך לכשבה ואפי' היה עני והשיגה ואם כן סותר היסוד הזה שגם כעשיר יהיו שוין המרבה והממעיט · ע"ז בא רב אדא כמתרץ ולומר כי אלו עבירים אידי וחטאת · ומחטאת אוכלין הכהנים · ומ"ה מביא המקרא ברבות הטובה רבו אוכליה ופירש"י ברבות הקרבנות רבו אוכליה הכהנים ומכח זה מדקדק שהעשיר לא ימעיט ומפני שיש שם חלק אכילת כהנים · וכענין מדרש רבה פרשת במדבר ע"ג תבריתו הה"ד הנה עין יי' אל יראיו למיחלים לחסדו · וה שבטו של לוי המיחלים לחסדו ופריך וכי כל הבריות אין מיחלים לחסדו · אלא כיותר שבטו של לוי שלא נטלו חלק בארץ והם יושבים ומתפללים שתעשה ארץ ישראל פירותיה כדי שיטלו מעשרותיהם כו' · ולהחיותם ברעב אלו מתנות כהונה כו' · ולפי זה יובן שפיר לשון ברבות הטובה פירש"י הקרבנות רבו אוכליה הכהנים ומה כשרון לבעליו כי אם ראות עיניו שלמה נקיט לישניה דאבוה דוד המלך ע"ה שאמר הנה עין יי' אל יראיו על כהנים גלוים · מ"ה אמר מה כשרון לבעליו בקרבנות כי אם ראות עינין שרואה תמיד על יראיו המיחלים לחסדו של מקום · ולאפוקי תנא דמתניתין דהזכיר כאמר בעולת בהמה וכו' ועולת העוף וכו' · והעולה כולה כליל ואין בו שייכות לכהנים והקב"ה לא לאכילה הוא צריך · על זה אמר אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים וגם בעשיר הממעיט כמרבה · וכזה מקושר סיפא דמדרש זה ושמא תאמר לאכילה הוא צריך ת"ל כי ארעב לא אומר לך ולענין מה שכתבתי בקרבנות לא כתיב לא אל ולא אלהים אלא לה' שלא ליתן פתחון פה לומר שיש שני רשויות · ובדפירש"י זה רוכה בפר וזה רוכה באיל וכו' · ונראה לי ליתן טעם בשפירת טעם נכון שכתוב רבוע יהיה המזבח ואמרינן בזבחים פ' קדשי קדשים בגמ' למה היה תנו רבנן הקרן והיסוד והריבוע מעכבין מדת ארכו ומדת רחבו אין המזבח רבוע · מעכבין ע"ש · וקשה מהו הענין שבמזבח דקדק הש"י על ריבוע יותר משאר כלי המקדש · ואין זה אלא שכח הקרבנות שמקריבין עליו שלא לאמר לאכילה הוא צריך כביכול ואם כן מ"ו איכא למימר שיש ב' רשויות זה רוכה בפר וזה באיל · לכן הוזיר הש"י על הריבוע של המזבח לבתוס פה המינים · והוא ע"ד פרקי ר"א שמביא שם מצפון תפתח הרעה · ארבע רוחות כבראו בעולם רוח פינת מזרח אור יוצא לעולם רוח דרום וטללי ברכה יוצא לעולם · רוח מערב אוצרות שלג וברד וקור וחום וגשמים יוצא לעולם · רוח פינת צפון בראו ולא גמרו כי אמר כל מי שיאמר אלוה אני יבוא ויגמור הפינה הזאת שהנחתי הה"ד נוטה צפון על תוהו · ושם הוא מדורן של מזיקין ורוחות ושדים ומשם יוצאין לעולם שנאמר מצפון תפתח הרעה · ועוד בגמרא זובחים דורש למה נקרא שמו מזבח מזיח מזבב ומכפר · ומסיק בגמרא מזיח גזירות רעות מכפר עונות · במגא המזבח מזיח גזירות רעות שלא יבואו לעולם · והרעות באים מצפון לכן הזהיר הקב"ה שהמזבח יהיה רבוע להודיע שהוא אחד ואין שני לו · כי הריבוע של המזבח יורה על ריבוע של עולם שהשם ולתו לגמור פינה ורוח צפונית והנקף על זה המזבח מזיח גזירות רעות שלא יבואו המזיקין והשדים ופורענות לעולם · מה שאין כח לאחר לעשות זה · ואם כן מכח הריבוע מוכח שיי' אחד ושמו אחד ואין שני לו · כי הריבוע זה מורה על ריבוע של עולם כנ"ל · ולכן אין מקום לטעות לומר לאכילה צריך ויש שני רשויות מכח שלא יש מי שיוכל לגדור רוח רביעית · ועל ידי זה יתבאר משנתנא ריש פרק כנוי הדם · איתא שם בגמרא מוקדשין אלי משנה לא כוהב כנוי הדם אלימא משום דרבי זירא הסוקט צריך עפר למטה ועפר למעלה וכו' והכא לא אפשר דיכא לעביד ליתיב ולבטליה מוסיף אבנין · וכתיב הכל בכתב מיד יי' עלי השכיל וגו' ע"כ · ע"ש לישנא דמשנתנא ופירש"י קמוסיף אבנין למזבחו והרי כל אורך ורוחב ורום הבנין נמסר לדוד על פי הנביאים דכתיב בדברי הימים דקאמר דוד לשלמה הכל בכתב מיד יי' וגו' וכתבו התוכפות קא מוסיף אבנין והא דאמרינן פרק קדשי קדשים כשעלו בני גולה הוסיפו על המזבח ארבע אמות מן הדרום התם קרא אשכח וכו' · ור"ת מפרש קא מוסיף אבנין ולא הוי ריבוע והתם יליף דריבוע מעכב · ואין נראה כשבא לכסות ידביק גם עפר סביב המזבח עד שיבוא מרובע · וע"י דקרא רבוע יהיה הוה ליה לאתויי ולא קרא דהכל בכתב וגו' עכ"ל · ולי נראה ליישב דברי ר"ת

כהק ר"א לה דרום של צפון פתוח ... טעם נכון ... במשנתנא ... פרק כנוי הדם ... כבר זה ... ומקדש

פי"ה מהרמב"ם כי לדברינו הם מכוונים כמו שכתב הרמב"ם בפי' המשנה דעירובין פ"ד שאי אפשר לבן אדם שיהיה נזכר או שיהיה בקי בהלכה בו אלפים אמה לכל רוח יגבולות אדם לעשות דברי ר' חנינא בן אנטיגנוס והכ"א מרובעות כטבלא מרובעת כדי שיהיה כשכר לזויות וכו' הרמב"ם לפי שא"א לעשות מרובע בצמצום ובכיוון תנא כטבלא מרובעת כלו' כדרך שבני אדם רגילין לרבע אבנים שאינו מרובע בצמצום ולכן נתקו דברי ר"א קאמר אבנים להגביה ומה שיגביה א"א לצמצם אך שידקדק עפר גם א"א מתוך דיוקי שמיט משאת ועולו' יכול לגביה מוגבה וא"א לכוין בצמצום והריבוע של מוגבה הוא לאורייתא והוקשה לו לעצמו היך נעשה גוף הבנין של מזבח מבני אדם והלא א"א להם לצמצם לכן הביא המקרא הכל בכתב מיד יי' עלי השכיל הם' נתן לי לב בחכמה ובתבונה ובדעת לכוון המרובע · מה שאין כן במנחות קטורת ועולות בכל יום רוב והם יעשו יום וכו' בידיהם וזה א"א לצמצם ע"כ אין כותב כיבוי דם בני קדשים ואמת ונכון הוא · וכמו"ר

טעם שנביא הרמב"ן על הקרבנות · טעם הרמב"ם שכתב על הקרבנות

לעבריינו טעם הקרבנות הוא כמו שכתב הרמב"ן פרש' ויקרא בעבור שיעשה בני אדם בגופים במחשבה ובדבור ובמעשה מה השם כשיחטא האדם יסמוך ידיו עליו כנגד כלי המעשה ויתודה בפיו כנגד הדבור וישרוף באש הכליו' והקרב שהם כלי המחשב' כדי שיחשוב האדם שראוי לו לעשות כן לולא חסד הבורא שלקח תמורתו ע"ש · ושולל שם דעת הרמב"ם במורה נבוכים טעם הקרבנות בעבור שמצרים וכשדים אשר היו בישראל גרים ותושבי' בארצם מעולם עובדים לבקר ולצאן כי המצרים עובדים מזל טלה והכשדים עובדים לשדים אשר יראו להם כדמות שעירים ואנשי הודו עד היום לא ישחטו בקר לעולם · בעבור כן צוה המקום לשחוט ג' אלה מינים לשם הנכבד כדי שיודע הדבר שהיו חושבים בתכלית העבודה הוא אשר יקריבו לבורא ובו יתכפרו העונות כי כן יתרפאו האמונות רעות וכתב הרמב"ן פירושו באורו' יעשו שלמן יי' מנעל וכו' ע"ש ולדרך הרמב"ם צ"ל לפרש פסוקים פ' אחרי מות בתוכחתו

צ"ל על פסוקי' אלוהיכם שמוכיח ישראל על שמקריבים לע"ז ע"ד הרמב"ם שנותן טעם על הקרבנות

על ע"ז והקרבת קרבנותיה · כתיב יזבחו לשדים לא אלוה וגו' לא שערום אבותיכם וגו' הם קנאוני בלא אל כעסוני בהבליהם ואני אקניאם בלא עם בגוי נבל אכעיסם ופירש"י בלא עם ורע כשדים שנ' הן עם לא היה בגוי נבל אלו המינים וכן הוא אומר אמר נבל בלבו אין אלהים וק' מה מורה בפרט שמזכיר מכל האומות הכשדים וע"ק מאי אולמי האי קרא מהאי קרא שמביא על הגוי נבל מקרא אמר נבל בלבו אין אלהים הקושיא זו מה שפורש הכשדים יובן שפיר לפי דברי הרמב"ם שכותב שהכשדים עובדים לשדים ונראין להם כשעירים מ"ה קאמר יזבחו לשדים לא אלוה ואמר לא שערום אבותיכם ופירש"י יש לפרש שערום לשון ושעירי' ירקדו שם שעירים הם שדים ולפי שהם שדים יזבחו לשדים ועושים מעשה כשדים מ"ה הוכיר הכתו' ואני אקניאם בלא עם והוא כשדים מדה כנגד מדה שהיו עושים מעשה כשדים יפלו ביד כשדים · אך הקושיא השנייה במקומה עומדת מאי אולמי האי קרא מהאי קרא וגם אמר כך מזכיר הכתוב מזי רעב ולחומי רשף וקטב מרירי ושן בהמות אשלח בם ופירש"י לחומי רשף זו השדים נלחמו בהם ושן בהמות מעשה והיו הרחלי' נושכין וממיתין זה כוונת שמביא מעשה שהיה וכי אטו לא ידעינן שכל התוכחה נתקיימה בעו"ה וע"ק מה שייכת מזי רעב ולחומי רשף ושן בהמות להדדי

ענין כאחד על שמיכו' מזי רעב ולחומי רשף ושן בהמות להדדי

ולפי אפרש הכפול במקראות הללו מתחלה התחיל להוכיח יזבחו לשדים לא אלוה ואחר לומר הם קנאוני בלא אל וגו' והוכיח לומר הם קנאוני בלא אל וגו' ועל כל חוזר לומר כעסוני בהבליהם · לייסב הענין על נכון אציע לפניך מה שהובא בתשוב' הגאון והחסיד מוהר' משה איברלש ז"ל בסי' ט' וז"ל גרסינן בפ"ד מיתות אר"י ז' מצות נצטוו בני נח דאיו' קרא ויצו יי' אלהים על האדם לאמר ויצו אלו הדינין וכה"א כי ידעתיו אשר יצוה בניו וגו' יי' זו ברכת השם וכה"א ונוקב שם יי' אלהים זו ע"ז וכן הוא אומר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני וגו' עד כי אתא ר' יצחק תני אכנא ויצו זו ע"ז אלהים זו דיינים כו' בשלמא אלהים זו דייני דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים אלא ויצו זו ע"ז מנלן רב חסדא ור' יצחק בר אבדימי חד אמר סרו מהר מן הדרך אשר צויתם וגו' וחד אמר עשוק אפרי' רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי צו ופירש"י אחר צו נביאי הבעל ופריך בגמרא מאי בינייהו לרב חסדא ור"י בר אבדימי ומשני איכ' בינייהו כותי שעשה ע"ז ולא השתחוה לה · למ"ד עשו לה מגעת עשייה מחייב למ"ד כי הואיל הלך אחרי צו דאזיל בתריה ופלח לה · והקשה על בעל התלמודא למה פריך יותר מאי בינייהו על משמעות דורשים של רב חסדא ורבי יצחק בר אבדימי יותר מעל רבי יוחנן ורבי יצחק דפליגי אי

ס' הכפולים נשקרא יזבחו לשדים וגו' · ומביא ראיה מתשובת הגאון מהר"ר משה איברלש ז"ל

ויצו הוא ע"ז או אלהים הלא גם ביניהם רק משמעות דורשין · והנה תירץ שאין צריך לפרש החילוק בין רבי יוחנן ורבי יצחק כי ברור בסיום הנהרים רבי יוחנן הלומד הדינין מן ויצו סובר שבן נח אין מצווה לשמור רק מהביני מריבה ולדון בין איש ובין אחיו · רצל היינו כדרך ישראל שמוכרם להם משה רבינו ע"ה הדינים משיכי רק הוא חוק כיומבי ולכן לומד דינין מפסוק ויצו ולומד הגזירה שוה מדכתיב כי ידעתיו ועדיין לא נתנה תורה ולא היה לאברהם אלה המשפטים שנתנו לנו בסיני ואף על גב דדרשינן בעירובין עקב אשר שמע בקולי תלמוד שמור אפילו עירוב תבשילין · יכול יחקום כולל לומר ה"ס הוא שומר לבני ביתו לא שמרו רק חק הנמסר להם דהיינו ז' מצות בני נח · כי מי גדול לנו מאבינו יעקב אשר נשא ב' אחיות · אלא ע"כ צריכין לומר הכתוב למען אשר יצוה לא קאי רק אותן מצות של בני נח ולכן סבר ר"י שלומד דיני בני נח מויצו כי דיני בני ישראל לחוד ודיני בני נח לחוד · ורבי יצחק רוח אחרת בקרבו ולומד דינין מאלהים בגזירה שוה דונקרב בעל הבית אל האלהים · וסבירא ליה שדיני בני נח הן אותן דיניו שנצטוו ישראל בסיני ולכן לומד מקרא הנאמר בסיני כן נראה לפרש כוונ"א זה עכ"ל · אבל לי נראה כן אמת נברא מוכח ותיובתא לא קמוכחא כי דע זה שכתב הסמ"ג במצוה ראשונה וזה לשונו · המצוה ראשונה שלא לעלות במחשבה שיש שום אלוה זולת יי' שנאמר לא יהיה לך אלהים אחרים על פני · ומהרש"ל בביאוריו על הסמ"ג פירש שלומד מן זולת לך מורה לבדך פירוש המחשבה הוא באדם לבדו ולא לזולתו ואדוני אבי ז"ל עשה פירוש לפירושו על פני שאין גלוי רק נגד פני ותו לא דהיינו המחשבה של אדם · ומכאן יש להבין לפי ברית איכא בינייהו שמפיק התרצן אם סיום משעת עשיית הפסל או משעת עבודתו וכעין בנדרים זה יהיה איכא בינייהו בין לרבי יוחנן בין לרבי יצחק · למאן דאמר שלומד מן ויצו סבירא ליה שאיסור עבודה ורק מתחיל משעת עשייה בין למאן דאמר מקרא עשו עגל מסכה · אם כן גם משעת עשייה חייב ועל שכן משעת עבודה אבל לא במחשבה · ומר סבר שלומד מן אלהים והביא המקרא לא יהיה לך אלהים אחרים על פני סבירא ליה גם משעת מחשבה שאפילו עדיין לא התחיל לעשות כמו חייב · וכברא ואת נראה לי שהוא ברור כשמש בצהרים · רק שיש להקשות על המקשן שעדיין לא ידע התירוץ של איכא בינייהו · אם כן קשה למה לא הקשה מאי בינייהו גם לרבי יוחנן ורבי יצחק והנה יש לי שתי תשובות בדבר שלאו מקשן ותרצן הוא · רק הוא המדבר בלשון קושיא ובלשון תירוץ · וכן מצינו בברא זו בפרק אלו מציאות גבי מצא פירות מפוזרים כו' וכמה אמר רבי יצחק בארבע אמות וכתבו התוספות ז"ל דרבי יצחק נופשי' קבעי ליה וכמה כו' דאי תלמודא וכו' לוקי כדרך נפילה כו' וכן כרק לא יספור גבי מדריקין מן השלובות דקאמר וכמה כמלא רומה מלנע"ש · ואם כן הוא הדין הכא כיון שהוא המדבר בכל הקושיא והתירוץ · ואם יתעקש המתעקש לומר הכא לך הא דילמא שנים הם המקשן לחוד והתרצן לחוד ויש לי להשיב תירוץ על הקושיא למה לא פריך מאי בינייהו על רבי יוחנן ור' יצחק כאשר אין קושיא בלא תירוץ ונראה ע"ד הגמרא

טעם כלפד הסיון על הגו' דרש ע' לא רבה מ"ד יודוך יי' כל מלכי ארץ וגו'

דקידושין דרש עולא רבה אפתחא דבי נשיאה מ"ד יודוך יי' כל מלכי ארץ כי שמעו אמרי פיך · בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך אמרו אומות העולם לכבוד עצמו הוא דורש כיון שאמר כבד את אביך חזרו והודו למאמרות הראשונות ובאמת ראוי ליתן טעם למה אמרו כך וכי אין מהראוי להקדים כבודו לכבוד בשר ודם והיה להם להמתין עד כלות כל הדברות והראיות שלא חלק כבוד לבשר ודם היה לו להם לאמר לכבוד עצמו הוא דורש ובאמת פירש"י גבי ערבית אני יי' אלהיכם הואיל שקבלתם מלכותי תקבלו גזרותי ונקוט הוא מת"כ משל למלך שנתגלה שקבלין מלכותו ואח"כ מקבלין גזרותיו ובודאי לא באו לכלל טעות הזה אלא מכח קושיא שהוקשה להם וזה הוא כי ברש"י פירש אנכי יי' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים כדי היא הוצאה זו שתקבלו מלכותי · ומשיעבודו שהבוחה לאנך היא כדאי לקבל אלהותו ית' ויש והם לא הבינו כפי של רש"י שעבר' כדאי היא הוצאה זו והוקשה להם למה תלה קבלת אלהותו ית' ביציאת מצרים ולא תלה קבלת אלהותו בבריאת שמים וארץ וכל הנבראים והיה לו לומר אנכי יי' אלהיך אשר בראתיך כי היה לו לתלות קבלת אלהותו בבריאה שהיה קודם ליציאת מצרים וזה גרם טעותם לפי מאמרז"ל ב' שותפין באדם הקב"ה ואביו ואמו כו' והיו אומרים שלא רצה לתלות קבלת אלהותו בבריאת האדם

כי יהיו מוכרחים לנהוג כבוד באביהם ואמם מאחר שהם משותפים בזה ולכן תלה הדבר בבריאת יצירה כדי שלא לחלוק כבוד לבני אדם · וגם מאלו מקום לטעות לאמר לכבוד עצמו הוא דורש מאחר שלא תלה קבלת אלהותו בבריאת אדם אך כאשר שמענו הדבור כבד את אביך וגו׳ וכן לא תרצח וגו׳ המדברים מקיום העולם אז נתפרסם אלהותו והבינו התירוץ של רש״י כדי שהודה וגו׳ · וענין זה כ״ל שאיכא בנייהו בין ר׳ יוחנן ורבי יצחק מי שלומד ויצו זו ע״ז ס״ל שמן הראוי לקבל מלכותו ית׳ תחלה ואחר כך גזרותיו ופקודיו ומ״ס תחלה הוסיר ויצו זו הדינין כי ידוע שהדינין הם קיום העול׳ כמבואר בטור ח״מ סי׳ א׳ והקדי׳ תחלה וזה שהוא כבוד הבריו׳ ואח״כ הוכיר כמודו כדי שלא יאמרו לכבוד עצמו הוא דורש וענין זה כמוד למשכיל הוא והשתא אתי שפיר הכפלת המקראות שהקשיתי כי בתחלה הוכיחם יוכחו לשדים לא זוה על שיעבדו ע״ז במעשה המורה מבולן ומור לומר לא קימ׳ שורה אפו בעבודה במעשה דוקא אבל במחשבה בלא עבודה לא לכן הכפיל לומר הם קנאוני בלא אל פי׳ אף שלא עשאוהו לא שלא עבדו רק עשאוהו גם במחשבה ולא יקנאוהו ואחר כך אמר הם כעסוני בהבליהם כלומר אפילו שלא עבדוהו גם לא עשאוהו רק חשבו הרעה של ע״ז בלבם ואמר אם קדמה באפי והוא ע״ד הזוהר פ׳ בראשית
דף ל״ח ת״ח קין איהו ימה״ר הבל יצ״ט הבל איהו הל״ב ואיכון תרי בתי ליבא הה״ד לב חכם לימינו דא הוא הבל דאתמר ביה ותוסף ללדת את הבל איהו תוספת רוח הקודש · קין קן לתרוייהו ובגיניה אתמר אל תסתכל בקנקן · ודאי קן הוא דליבא דאיהו קליפה והאריך שם עד הבל טב והבל כים יש הבל דאורייתא דאיהו לב״ב עלה אתמר קול יי׳ חוצב להבת אש ע״ש · והרי לך לפניך שדורש הבל לטב ולבים ואיהו הלב לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו וא״כ יובן שפיר שהמקראות הם על הסדר בתחלה הוכיחם יוכחו לשדים מה שיעבדו ע״ז בפעולה ואח״כ הוכיחם הם קנאוני בלא אל שאין עושים אותה בפועל אל ואח״כ מור ומוכיחם הם כעסוני בהבליהם כי הבל הוא הלב לב לבים על מה שים בלבם ולכן אמר ואני אקניאם בלא עם פירש״י בשדים מאחר שפכו למעשה שדים · וכנגד שאמר הם כעסוני בהבליהם ר״ל בלבביהם ובמחשבתם אמר בגוי נבל אכעיסם · ומייתיק רש״י לשונו להביא ראיה על הרוו שקאי על המחשבה שבלב ומביא הפסוק אמר נבל בלבו אין אלהים בלבו דייקא · וכן במקרא אח״כ אמר מזי רעב ולחומי רשף ושן בהמות אשלח בם ומביא רש״י מעשה שהיו הרחלים נושכין וממיתין · כי כוונתו הוא ג״כ לבאר ענין גדול ולגב יובן סדר פורעניות הנזכרים בפסוקים מזי רעב ואחר כך לחומי רשף והוא ע״ד הגמרא פרק המקבל דף ק״ו ת״ר י״ג דברים שאמר במקרא נאמרו בפת שחרית מצלת מן החמה מן הצינה ומן המזיקין · ודע מה מזי רעב ואח״כ שכתב הרמב״ן פ׳ אחרי מות בענין השדים בפאת צפון שהוא חרב מפני לחומי רשף והוא הקור וזהו שפיר מזי רעב כתרת ומו כפירש״י פכן מיילא מתוך הרעבון אין להם פת שחרית להנצל מן המזיקין לכן אמר ולחומי רשף אלו המזיקין והשדי׳ שנלחמו בהם הנלחם יצפון כי ברעבון לא ינצלו מהם וגם השדי׳ מלחים קור מ״כ דירתם בצפון כמבא׳ שברעבון לא ינצלו מן המזיקין ומן הצינה ואמר ושן בהמות אשלח בם הענין הוא המוקוני פ׳ האוכו מביא פי׳ שנקראו שדים שמודלים דעתן של בני אדם וכן משמע בהרמב״ן בפ׳ אחרי מות בענין ולא יזכחו לשדים וגאל״ד ריש גמרא בתם׳ ב״ק ת״ר ג׳ אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל קרן מנלן דכתי׳ כי יגח אין נגיחה אלא בקרן כו׳ וא״ב מביק תולדה דקרן מה היא נגיחה נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה ופריך נגימ׳ נשיכה תולדה דשן היא ומשני שן יש הנאה להזיקה קרן אין הנאה להזיקה ותו פריך ע״ס באדם דכתיב וכי יגח וח״ס גבי בהמה דכתיב כי ינוף ומשני אדם אית ליה מזלא כתוב בו כי יגח בהמה דלית לה מזלא כתיב בה ינוף ופירש״י אדם אית ליה מזלא שיש לו דעת לשמור כתיב כי יגח דודאי מתכוין השור להרע ובא עליו כמה ע״ס ויובן המקרא אחר שהוכיר ולחומי רשף שהשדים נלחמים בהם · עלפי׳ המוקוני שנקראו שדים שמודלים דעתן של בני אדם ומ״ה קאמר ושן בהמות אשלח בם ר״ל בהמות לא יבואו לנגח בקרנם מכח שדעתם יהיה משודד׳ גלאו בני דעה הם ולא יבואו לנגח בקרן רק להזיק אותם בשן לכן אמר ושן בהמות כי אין צריכין לנגיחת קרן כדי שישמור האדם עצם רק ינשכו בשיניהם כי לא יהיה להם דעת לשמור · והשתא א״ש שמביא רש״י המעשה כי הוקשה לרש״י שמא תאמר כאו ושן מתולדות מתולדות בקרן הוא שמתכוין להזיק בשן או קרוי נשיכה נמי תולדה	ו״ה׳ פ׳ בראשית קין ימה״ר הבל א״ט ומ׳ עשה ככון שאמר יזי רעב ואח״כ לחומי רשף והוא ע״ד תנ״ורא ע״ד הרמב״ן גמרא ב״ק ג׳ אבות נאמרו בשור וכו׳

דקרן וא״ה מביא רש״י הראיה ממעשה והוא ע״ד הגמרא הכונה שאין לדיר ובעל כפנים כראוי ונלחה והזיקה פטור ובגמרא מכיק שזכי שן ורגל דהתורה מיעטינ׳ בשמירתן כו׳ עד אמר רבה ומתני׳ כמי דיקא דקתני לאו מכלי בשור קו׳ עבקינן ואתי כתני שור מ״ס כאן דקתני לאו משום דהתורה מיעטה בשמירתן משום דכאן קרן לא כתיב בהו שן ורגל דכתוב בה · ומ״ה מביא רש״י ראיה על המקרא ושן בהמות שלא קאי על תולדה דקרן רק על שן ומביא המעשה שהיו הרחלים נושכין וממיתין ורחלים לאו בני קרן רק בני שן ורגל הן וכל זה הוא מכח שנלחמו בהם השדים ומשודדי׳ דעתם וא״כ לקרן רק לשן בהמות וכיון שהבינו באמת והיתה נבלתך למאכל עוף השמים וגו׳ ובמנא היה ע״י שן · ובלאם יקשה המקשה עלי לומר כי לפי התרגום אשלח לשון גירוי ובמנא בשהוא ע״י גירוי ש״מ מתכוין להזיק וזה בותר כל הענין שפירשתי אך אתה פתח פיך ואיור לו מה שמצאתי כתוב באילה שלוחה בספר שמואל בענין גלית הפלשתי כיון שראה שדבריו מקולקלין באמרו ואתנה את בשרך לעוף השמים ולבהמת הארץ אמר וכי אית בעיר אכיל בעיר אמר הדין לדי הוא וכתב שמה ויש לשאול על המדרש והלא בתורה כמי אומרת כן בפ׳ כי תבוא והיתה נבלתך למאכל להעוף השמים ולבהמת הארץ וי״ל כי בתורה כתוב מקודם והיה שמיך על ראשך נחושת והארץ אשר תחתיך ברזל מכח רעב גדול בזה יהיה שינוי טבע שהבהמ׳ תאכל בשר וד׳ ליפין תירן כי ביד הש״י לשנות הטבע אבל ביד אדם אין כח לשנות הטבע ע״כ היו דבריו מקולקלין עכ״ל וזהו ושן בהמות אשלח לעולם קאי על השן הבא להזיקה דהיינו אכיל׳ ומכח שאין דרך בעיר להכול בשר אמר אשלח לשון גירוי שלא יהיה לה מה לאכול ותאכל או מכח שדים או כתירוץ השני ביד הקב״ה לעשות כן ולא בידי אדם ויודק סדר המקראות מזי רעב ואז לא יהיה להם לאכול פת בשחרית או השדים נלחמים בהם ועל ידיהם ישודדון דעתן של אדם ולכן ושן בהמות אשלח גם כמו שכתבתי והמשכיל יבין ענין נפלא הזה :

פרק שמיני כתיב

בכנוולת תני לה אמר יי׳ עבין נאמר של נבלו׳ של בא את הכהנים גנוזת תני

תורה לאמר הן ישא איש בשר קודש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל השמן ואל כל מאכל היקדש ויאמרו לא ויאמר חגי אם יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויאמרו יטמא · ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם יי׳ · וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא ופירשו המפרשים בשר קודש בשר טומאה כנילה שבודלין ממנו · כן העם הזה כמו שאתם טועים בזה כן אתם טועים בכמה הלכות ואשר יקריבו שם אם לא יתנו לבם ללמוד · וקשה מה מורה הכפל כן העם הזה וכן הגוי הזה מה לי עם מה לי גוי · ופ״ק דפסחים דף י״ג גופא רב אמר אשתבשו כהני בעיא׳ בקודש בעי פלגת׳ עגיל מנייהו נאמרו ליה טהור · ושמואל אמר לא אשתבש כהני מינשי בקודש דפסחים ת׳ בעי מנייהו נאמרו ליה טהור · בשלמא לרב היינו דכתיב ארבעה לחם ושמואל כתי׳ כויד יין ושמן אלא לשמואל מעשה מכח ליה ומשני מי כתיב ונגע בכנפו אי אשתנו׳ ונגע בכנפו כתיב במה שנגע בכנפו · ת״ש ויען חגי ויאמר אם יגע טמא נפש בכל אלה וגו׳ ויאמרו יטמא · בשלמא לשמואל מדהכא לא אשתבש התם נמי לא אשתבש · אלא לרב מ״ש הכא דלא אשתבש ומ״ס התם דאשתבש · אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בקיאין הן בטומאת מת ואין בקיאין הן בטומאת שרץ רבינא אמר התם רביעי הוא שליש · ת״ש ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה וכן כל מעשיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא בשלמא לרב היינו דכתי׳ טמא הוא אלא לשמואל אמאי טמא הוא ומשני אתיוסי קמתמה וגו׳ וכן כל מעשה ידיהם כתיב · אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי מתוך שקלקלו מעשיהם מעלה עליהם כאו מקריב׳ בטומאה עכ״ל הגמרא ופירש״י מי כתיב ונגע בכנפו של לחם דמשמע השרץ נגע בלח׳ דלהם הוי ראשון מה שנגע בכנפו נגע בלחם דהוי לחם שני טמא נפש קם ל׳ טמא מת שהו׳ אב הטומא׳ בשרץ מדהכא לא אשתבשי דה״ל רביעי טמא דכתיב ויאמרו יטמא ה״נ לא אשתבשי והיינו במה שנגע בכנפו אמר להם דהוי שמן חמשי ומ״ה א״ל טהור של״א לרב דלא׳ גבי שרץ כמי רביעי בקוד׳ בעי מנייהו מ״ש דא״ל טהו׳ בקיאין בטומא׳ מת שהשלישי עוש׳ רביעי ולא היו בקיאין בטומא׳ שרץ ובגמרין שאין שלישי עושה רביעי · רבינא אמר לא היו בקיאין בר ביעי

ברייתי בקודם כלל ובני מת שלישי בקודם כעי מקייהו דהאי טמא כפס דקרי לאו טמא מת אלא מת ממש כלומר טומאת כפס ומת אבי אבות הטומאה נלמס אב וכו' ראשון ויין שני ושמן שלישי · ויען אני בשלמא לרב דאמר אשתבש כהני הייני דקרי לתעשה ידיהם טמא וכן לאו תמיהה משמע שקלקלו מעשיהם לאמר ומן היום מתנבא בבית שני שקלקלו מעשיהם כאמר שבירות ע"כ לשון רש"י · ויש לדקדק שבין מחור יד ומורא מתוך שקלקלו מעשיהם מעלה עליהם כאלו מקריב וכו' זה סיימתי לאמרי עבירות גבי הקרבת טומאה · ועוד קשה לשמואל דאמר ד"א ודא לא אשתבשי כהני ולדידיה הפסוק כן העם הזה וגו' ואשר יקריבו וגו' הוא בדרך תמיהה כלומר מאמר שבקיאין הן בהלכות טומאה וכי כל מעשה ידיהם טמא בתמיה · יש לתמוה מה הכוונה לשבח הוא משבח אותם על שיודעים דיני טומאה · הלא אין להחזיק לאדם טובה על שלמד תורה כי לכך נוצר · בשלמא כפשוטו לרב הוא תוכחה אשר הוכיח אותם על שלא למדו תורה כנוגה והזהיר אותם שילמדו תורה כיון שהתחיל בנבואות שאל נא להם תורה כפירש"י דהיה להם אם עדיין בני תורה הן · ועוד קשה במאי קמיפלגי רב כהן ורבינא מ"כ בקיאין בסרך שלישי עושה רביעי ובמאי לא ידעונין זה ומ"כ התם שלישי ועל דין שלישי ידעו הדין הכא רביעי · ועל דין רביעי שעושה מאי לא ידעי מאי בנייהו · וע"ק לרב דאמר אשתבשו כהני בשאלה ראשונה ובשאלה שנייה כיוונו לדין אמת אם כן קשה על תוכחת חגי באמרו כן העם הזה וגו' פירש"י פשם שהם טועים בדין זה כן אתם טועים בכיוס הלכות ואשר יקריבו יהיה טמא אם לא ילמדו א"כ יש לתמוה דהוי ליה לאמר להם אלו דברי כנושים לאמר שאלה ראשונה שלא ידעו הדין לאמתו והיה לו להוכיח אותם על פניה' ולומר כן העם הזה וגו' ואשר יקריבו וגו' ולמה העמיד דברי תוכחתו זו לאחר שאלה שנייה במקום שהיו יודעין הדין לאמתתו הלא דבר הוא · ואגב כפל לשון ויען חגי ויאמר כן העם הזה וגו' מה זו עניה ואמירה · ונראה לי כי רבינא לא בא לחלוק על תירוצו של רב כהן רק לפרש דבריו קאתי · כי הוקשה לו בתירוצו של רב כהן שלאו תירוץ מספיק הוא על קושיית המקשן · מאי שנא הכא דאשתבש כהני ומ"ש הכא דלא אשתבש כהני ומשני רב כהן טומאת סרך ידעי הדין וטומאת מת לא ידעי אם כן הדרא קושיא לדוכתיה מאי שנא דידעי הדין גבי סרך יותר מלגבי מת · ואם כפרש שהקושיא הולכת וסובב על רב דאמר אשתבש כהני ושאלם על רביעי והקשיא היא על רב מה דוחקיה לאוקמיה על דין רביעי גבי שאלה ראשונה וע"י זה הוכרח לומר שלא ידעי הדין למה לא אוקמי כשמואל ובדא ובדא לא אשתבשי ויהיה התירוץ על רב מכח שהשאלה היה בטומאת סרך ולכן שעמיד הדין דאשתבשי כהני ושאלה השנייה היה על טמא מת וזה לא ידעי וכונה טעמו של רב היה מדשאל שתי שאלות של דיני טומאה מטומאת סרך ומטומאת מת וזה ידעי וזה לא ידעי מכל מקום לרבינא קשה ליה סברא זו · כי עדיין לא שככו מטעותיכו למה העמיד שאלה ראשונה על דין רביעי מכח סבירתו שלא ידעי הדין · זה דוחק בעיניו לאמר סברא שלבו בלא ראיה מוכרחת · ולכן בא רבינא לחזק תירוצו של רב כהן דאמר טומאת סרך לא ידעי וטומאת מת ידעי כי הוקשה לו בשאלה ראשונה ששאלם היקשם השיבו בקצרה ויאמרו לא · ובשאלה שנייה ששאל אותם השיבו ויאמרו יטמא קשה למה לא אמרו כן כמו שאמרו לעיל גבי שאלה ראשונה לא · או היה להם להשיב ולומר טמא ולמה אמרו יטמאו ומזה למד רבינא להוכיח שהבא על שלישי שאלם · ודע מה שמוכיח בגמרא דחולין דף ל"ג על חולין הא דקאמר אין שני עושה שלישי בחולין ופריך בגמרא ולהוין כמי שנייות דהא שמעינן ליה לרבי עקיבא דאמר שני עושה שלישי בחולין דתנן בו ביום דרש ר' עקיבא כל כלי חרס אשר בו יטמא טמא לא כאמר אלא יטמא לטמא אחרים ליעד על ככר שני עושה שלישי בחולין וכו' · והשתא אתי שפיר לרבינא אליבא דרב מדאמריכו בלשונם בתשובת שאלה שנייה ויאמרו יטמא ולא השיבו כן או טמא ועל כרחך צריכין אנו לומר שמ"מ לא תני היה אם שני עושה שלישי והכהנים השיבו כריתתא יטמא ולא טמא כלומר לא מבעיא ששני עושה שלישי אלא אפילו שלישי עושה רביעי לכן אמרו יטמא כלומר שמטמא אחרים וא"כ נעשה רביעי ואם כן מוכרח שהבא על שלישי שאלם ולם השיבו יטמא ומוכח מזה שידעי הדין ומוכיח הסברא מסברא ואמר מוכח בשאלה שנייה שידעי הדין

מבוכה ... בחולין ... פסוק

ובשאלה אליבא דרב לא ידעי דין רביעי ולפי הוכחה זו הוכרחנו לומר שטומאת מת ידעי וטומאת סרך לא ידעי · ואם כן על ידי רבינא מוכרח תירוצו של רב כהן ממילא לא פליג על רב כהן רק מפרש דבריו · ולפי זה יהיה מתורץ שפיר כפל לשון כן העם הזה וכן הגוי הזה וגם הקושיא אליבא דרב דאמר אשתבשי כהני למה לא אמר חגי כן העם הזה במקום דאשתבשי ולא ידעי הדין · ובלאו הכא יש להקשות לדעת רבינא למה שאלם בטומאת מת יותר מבטומאת סרך שאלם על דין רביעי ולא על דין שלישי · וקושיא זו ביקש חגי לפרש בעניינו ולתרץ במה שהעמיד דברי תוכחתו שלא במקומו · ויובן אגב זה כפל עניה ואמירה ויען ויאמר ונראה דמוכיח בעירובין בפרק כלד מעברין אמר רב יודא אמר רב בני יודא שהקפידו על לשונם נתקיימה תורתן בידן בני גליל וכו' מידי בהקפידא תליא מילתא אלא בני יודא מתוך שהקפידו על לשונם דהוו דייקי לישנא ומתנחיה להו סימנים נתקיים תלמודן בידן וכו' ועוד דע מה דאיתא בגמרא דחולין פ' אלו טריפות דף כ"נ אמר רב פפא תרבא ולא דאנייא אסור תרבנולתא דאנמא שריא וסימניך עמוני ולא עמונית · מרדו בני ואכיל שרי כבוד ואכיל אסור וסימנך לא תשתחוה לאל אחר · אמר שמואל מוג קמרא אסירא בת מוגא קמרא שרי וסימנך יפה לא הבן מכה האב וכן הרבה ע"ש שנתן סימנים להזכיר אין הדין הגם שלא קרב זה אל זה מה ענין עמוני ולא עמונית לתרבא ולא דאנמי וכו' רק שלוקח סימן להזכיר הדין · ועוד נריך אני להקדים מה שמוכיח בילקוט פרשת יתרו זה הוא שאמר הכתוב הלא כתבתי שלישית תורה משולשת אותיותיו משולשין אכו' משולשין והשבט שנתנה על ידו משולשת ומשה שלישי ואותיותיו שלשה · ועל פי מדרש זה ראיתי ליישב מאמר קטן בזוהר פרשת וארא למה נקרא שמו עמרם שלא מיכו רם על רמים · והיטב קשה לי מה צריך טעם לשם עמרם יותר מן קהת ולוי וכדומה וכה"ג מקשה בגמרא דגיטין אטו מתותא דארעא ישראל קמשיב כו' · ונראה לי ליישב כי להזוהר הכ"ל שקמשיב אחד מן השלשה לא קמשיב רק משה שהיה שלישי ואותיותיו משולשים קשה אם כעין מהשתלשלות תולדות משה לוי ואח"כ קהת ואחר כך משה שלן משולשין באותיות וא"כ קשה למה נקרא שמו עמרם שהיה בין קהת ובין משה ובשמו ד' אותיות ולמה יצא מן הכלל לשלש גם שמו כמו קהת ולוי אלא שיצא ממנו רם על רמים ומתוך המאמרי' המדרשים והקדמות אלו כבוא לביאור ובמאור לעבייכו ואלו שלומדים תורה ונותנין סימנים בלימודיהם תורתן מתקיימת בידם לזה אתי שפיר בשאלה ראשונה בענין טומאת סרך לא רצה לשאול על דין שלישי כי השיג בלבבו ואמר בודאי ידעו דין זה מטעם שיוכלו לאתכם סימן בידם ולהעלות על זכרם שלישי טמא כי כשם שבקדושה תלוי הכל בשלישי ולזו שמוכיח במדרש רבה פרשת ואתחנן והשליש יותר אלו ישראל שנקרא שלישים · דבר אחר שמקדשין ג' קדושות בכל יום · הרי לך לפניך שבכל ענייני קדושה תלוים בענין שלישי ובודאי זה סימן להם שיש שלישי בטומאה כי זה לעומת זה עשה אלהים ובדרך אמתי להם שיש שלישי בטומאת הקודש הגם שענייכים אין דומין זה לזה מ"מ סימנם הוא כמו כל הסימנים הכוכרים לעיל בפ' א"ט · מה שאין כן על דין טומאת מת לא יש סימן והשכיל והבין בדעתו שמא לא ידעו הדין ולכן שאל אותם בסרך על רביעי ולא על שלישי · ואין להקשות גבי טמא מת למה שאל על דין שלישי הלא סימן להם על טומאת שלישי · הא ודאי קושיא היא וצריך לתירוץ · והענין הוא מאחר ששאל ובחן אותם אם מכח טרדות הגלות עדיין יודעים התורה · כיון שאמר הכתוב שאל נא הכהנים תורה והכה גם זה מהשאלה היה אם יודעים פירוש המלה של טמא לנפש אם אירי שפיה בטמא במי שהיה טמא מת או במת עצמו כדפירש רש"י בגמרא · ולכן גבי טמא מת שאל על שלישי ורצה לבחנם אם יכונו פירוש המלה של טמא לנפש או לא יהיה הסימן רק שלישי · וכל אלה הדברים שכתבתי ואמרתי רמוז במקרא ויען חגי ויאמר כי שני אמירות הן · אמירה אחד על שלא היו יודעים דין שלישי בסרך · אמר כן העם הזה בפירוש הרד"ק כיון שאתם טועין בזה כן אתם טועין בשאר הלכות ואמירה שנייה היה על מה שלא שאלם בשאלה ראשונה על דין שלישי ורמז להם התירוץ כי בשאלה ראשונה עלה בלבו דילמא ידעי הדין מכח הסימן שניתן בידם ואמר להם וכן הגוי כי אלת גוי נקרא גוי קדוש גם כן אותיות של גוי משולשים ונמר בדעתו שלקחו סימן

במדרש בעירובין במדרש בפרק בחולין פרק אלו טרפות לעשות סימנים לזכרון בלימוד

ילקוט פ' יתרו על הפסוק הלא כתבתי שלישית תורה משולשת וכו

כותב טע' לשבט על שמו זוהר פ' וארא למה נקר' שמו עמרם וכו

מקדושה שידעו גם הדין בטומאת הקדש שיעשה שלישי ולכן אמר וכן
העם הזה וכן הגוי הזה וכל זה שאמרתי אמרתי לתרץ שהולכים אליבא
דרב · ומה שאלתי לעיל אליבא דשמואל דאמר לא אשתמשי ופסוק
אשר יקריבו שם טמא הוא כדרך אתמהא הוא כלומר וכי כל מעשיהם
יהיו טמא מה מורה השבח הזה לשבחם על שלמדו תורה וכן הקושיא
מה שייכות לשאר עבירות למקריב קרבן בטומאה · והוא ע"ד מדרש
רבה במגילת איכה בפסוק וגם אדוני זונחנו כאשר מקדשו רבי חגי בשם
רבי יצחק אמר משל לבני מדינה שערכו שלחנות למלך הקניטוהו וכו' ·
אמר להם המלך כלום אתם מקניטין אותי אלא בשביל שלחן שערכתם
לי הא לכון טרון באפיכון כך אמר הקב"ה לישראל כלום אתם מכעיסין
אותי אלא בשביל קרבנות שהקרבתם לי הא לכון טרון באפיכון · והנה
לשון נופל על לשון כי חגי הנביא השיג מנבואתו שאמר ר' חגי בפסוק
זנח יי' מזבחו וגו' ואליבא דשמואל דאמר לא אשתמשי כהני והנביא היה
משבחן על שהיו יודעי' הלכות טומאה ומה שהקשיתי על מה היה משבח
אותם על שלמדו תורה · הכי קאמר כן העם הזה שיודעים הדין וכן כל
מעשיהם ר"ל רואה בנבואה שעתידין לחטוא בבית שני לכן אמר וכן כל
מעשיהם אשר יקריבו שם ר"ל החטא יבוא להם אשר יסמכו על זה
שיקריבו שם ר"ל שיביאו קרבנות ליי' ויעלה בדעתם שהרבה עונם
בהבאת קרבנות מ"ה אמר ואשר יקריבו שם טמא הוא ואתי שפיר מתוך
שקלקלו מעשיהם שעלה עליהם כאלו הקריבו בטומאה ר"ל שקלקלו
מעשיהם ואמרו אין פגע מאשר שהקריבו קרבנות ואמר שקרבנות
ההמה הן כאלו הקריבו בטומאה כי אין הקב"ה חפץ בזבח וזה כמדרש
הנ"ל ועל דרך זה ראיתי לקשר המקרא בירמיה סימן ז' כה אמר יי' מה
מצאו אבותיכם בי עול וגו' ולא אמרו איה יי' המעלה אותנו מארץ
מצרים וגו' ותבואו ותטמאו את ארצי וגו' והוא כדאיתא פרק איזהו נשך
למה נאמר יציאת מצרים גבי שרצים כו' עד אנא המעלה קשיא לי כי
אני יי' המעלה וגו' ומשני אם לא העליתי אתכם אלא בשביל שלא תטמאו
בשרצים כו' וזהו שמוכיחם הנביא ולא אמרו איה יי' המעלה וגו' ר"ל
שהיה להם ליתן לב להקשות למה נאמר המעלה אתכם מארץ מצרים אלא
כדי שלא יטמאו בשרצים לכן חזר והוכיחם ותבואו ותטמאו ארצי כי זה
גורם שאין שומרי' בפסם מטומאת שרצים ומשאר טומאות · ולפי זה
נראה ליישב מאמר רז"ל על מה שנאמר די בהונה מכפרים והביא שם שגין
יכפר על עונות פנים · ורבים מקשים והלא מקרא ולא הוא כפרשת
תגמה ונשא אהרן עון הקדשים גבי ציץ על הקרבת בטומאה ומנא
הגמרא כותב המקרא · ולדרכי א"ש ע"ד מאמר רז"ל כל מי שיש בו עזות
פנים לסוף נכשל בעבירה שנאמר ומצח אשה זונה היה לך ולא על בכבודות
חגי מפורש בשם מה ונורא מי שמקלקל מעשיו כאלו מקריב בטומאה ·
כמנא הגין שמכפר על עזות מצח כיגול הוא מכשלון העבירה · ואז
קרבנותיו מקובלין · מה שאין כן כאם מקלקל מעשיו אז קרבנותיו
כאלו הקריבן בטומאה והא כהא תליא והמקרא והגמרא על דרך אחד
הולכים · ובקשתי להמעיין שלא יקרא זה בתורה רק עיון בתר עיון:

מדרש רבה במגילת איכה זנח יי' זונחו וגו'

ליאור כחוד על הפסוקי' בירמי' והוא על דרך הגמרא באיזהו נשך

שמם מכפי' על הגמרא שציץ מכפר על עזות מצח ועל דרך הגמרא כל מי שיש בו עזות פנים נכשל בעבירה

פרק תשיעי

נרבר מעין תפלה כמש"ה ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה
שהיא בלב הוי אומר זו תפלה · וכנגן דא צריך
לאודעיה מה שייכות תפלה לעבודה · בירושלמי דתענית פרק ב'
דרש רבי בא בר אבא נשא לבבנו אל כפים ואפשר כן אית בר נש דכפיה
לביה ויהיבנו ידיה · אלא מהו נשא כשוי לבבנו לכף ידינו ואחר כך אל
אל בשמים · כך אם היה השרץ בידו של אדם אפילו טובל במי שלוח או
במי בראשית אין לו טהרה עולמית השליכו מידו מיד טהור ע"כ · ובעל
יפה מראה כתב וז"ל נראה שפירש נשא לבבנו לעיין במה שבכף ידינו
לשוב מן החטא אשר בכפינו כי כל שלא נשיב תפילה לא תועיל התשובה
אבל רש"י פירש במגילת איכה וז"ל ומדרש רבותינו נשא לבבנו באמת
להקב"ה כאדם הרוחץ ומנקה כפיו שמשליך מידו כל טינוף כי מודה
ועוזב ירוחם אבל דברי רבי בא לא משמע לי אלא כדפירשית עב"ל
בעל יפה מראה · ואנכי לא ידעתי להבין מה שירושלמי דורש מאלם
נשא למלת כשויה ולמה לא הביא מלת נשא כפשוטה · ובפרט שבעל יפה
מראה מפרש על מלת כשויה ולא נהירא לי דברי רבי בא · ונראה לי

ענין ירושלמי על ירו' דתענית נשא לבבנו אל כפים וגו' על ב' אופנים אם' בשם אביו ז"ל ונקד בקכותו

ליישב על ב' אופנים · הכן הראשון הוא ע"ד מה שפירש א"א ז"ל בפסוק
אם לא שויתי ודוממתי וגו' כגמול עלי אמו · מה מורה אלו ב' מלות
שויתי ודוממתי ופירש ע"ד מה שכתב בעל חובת הלבבות בשער יחוד
המעשה · מעשה בחסיד אחד שנפגעו חבירו וא"ל השתוון · א"ל עשו
השתוון א"ל אם שוה בעיניך השבח והגנות א"ל לאו · א"ל אם כן לא
חסיד אתה · וכיים שם בפירושו משום הכי קאמר הקרא ונפשי כעפר
לכל תהיה ותדום נפשי · · ופי' שם כשיאמרו לאדם גנות יכול להיות
שלא יאמר דבר בפיו אבל לבו לא נכון עמו כי יחשוב בלבו און על האומר
עליו לכן אמר ונפשי כעפר לכל תהיה ותדום נפשי שיהיה כאבן דומם
שאין לו פה להשיב לתבוע עלבונו · ולפי זה פי' א"א ז"ל שזהו כוונת
הפסוק אם לא שויתי ודוממתי שויתי דייקא שהיה בו מדת השתוון ·
ולא תימא שמתק כפיו אבל לבו היה נקרבו עליו מ"ה קאמר ודוממתי
שלבו היה כאבן דומם ותשובת חן לדברי א"א ז"ל · ואעבוד דבריו
עטרה לראשי ואלך במעגלי' לדיק א"א ז"ל לפרש הירושלמי באופן זה ·
כי אפשר הירושלמי הכין פי' דקרא של נשא לבבנו כפירש"י באיכה נשא
לבבנו באמת להקב"ה כאדם הרוחץ ומנקה כפיו שמשליך מידיו כל
טינוף כי לולא זה אפילו טובל במי שלוח אין לו טהרה · ולכן בא רבי
בא לפרש אם מוכיח אנחנו לבבנו עד שיגיע מלת נשא למלת כשויה
כלומר שאנו עושים תשובה ונפשנו יהיה כעפר ונהיה למעלת השתוון
שהשבח והגנות יהיה שוה לבנו או נהיו לדיקים וישרים בעיני אלהים ·
הכן השני הנה שאכים מלת כשוי כפשוטה שלשון שימה והוא על דרך
מה שכתב הרמב"ם והטור א"ח מביא סימן צ"ה · מניחין ידיו על לבו
כפותין הימנית על השמאלית ועומד כעבד לפני רבו באימה וביראה
ובפחד וכתב הב"י בשם רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל הכל כמנהג
המקום יש מקומות שמוכקין היד והזרוע של ימין תחת אציל השמאל
ושמאל תחת אציל הימין כמדברים עם המלך וזהו מנהג ארץ אדום ויש
מקומות שמוכקין ידיהם בתוך אגבעותיהן · ויש מקומות משימין ידיהם
לאחוריהם וכן מנהג ארץ ישמעאל ומכוונים לרמוז כאלו אין להם ידים
כלומר שאין להם יכולת וזולתו ע"כ · וזהו נשא לבבנו כשויה לבבנו לכף
ידינו כלומר כשימו הידים על הלב כדעת הרמב"ם לעמוד לפני יי'
באימה וביראה וכריעת וכו' כי לולא זה יהיה כטובל ושרץ בידו ·
וכשעומד כך בפחד ובדאגה לפני המקום ב"ה או בודאי יטהר עצמו
מכל חטא ופשע · כונת הירושלמי מפרש דרך נ' הפסוק נשא לבבנו אל
כפים כלומר כשימו ידינו על לבנו בתפלתינו ואז לבבנו אל כפים ר"ל
שמחוכים להדדי כשידים מונחים על הלב · ובגמרא פרק מכות קליה
נרסינן רבי חייא ורבי שמעון ברבי הוו יתבי כפיק עולתא מבינייהו ·
פתח חד ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה שנאמר והיו עיני ולבי
שם כל הימי' פתח אידך ואמר המתפלל צריך שיכוון לבו למעלה שנאמר
נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים · אדהכי והכי אתא רבי ישמעאל
ברבי יוסי לגבייהו א"ל כמה עביקתון א"ל בתפלה אמר להו כך אמר
אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כדי לקיים ב' מקראות
ע"כ וקשה לי ליתנא כפיק עולתא מבינייהו · מה כוונתו שאומר הדבר
ילא מבין שניהם גם קשה מה כוונתו באמרו כך אמר אבא כו' כדי
שיתקיים ב' מקראות הללו והלא תינוק דלא חכים ולא טיפש יודע
כשמקיים דברי שניהם שיקויים ב' הפסוקים כי כל אחד מביא פסוק
על דינו · וביותר קשה להבין האחד שפתח ואמר המתפלל צריך שיתן
עיניו למטה ומביא ראיה ממקרא והיה עיני ולבי שם כל הימים ק' אנא
מאן דאמר זה דהוי ליה למימר כמי צריך שיתן לבו למטה כי באותו
מקרא נאמר והיו עיני ולבי וגו' והיה לו למרק הענין והלב כחד כנא
להיותן למטה · ליישב הענין אציע להבין מה שכתב רבינו יונה פרק
אין עומדין וז"ל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה כלומר שיחשוב בלבו
כאלו עומד בשמים ויסיר מלבו כל תענוגי עה"ז וכל הנאת הגוף ·
כענין שאמרו הקדמונים כשתרצ' לכוון פשוט גופך ומעל נשמתך ולאחר
שיגיע למחשבה זו יחשוב ג"כ כאלו הוא עומד בבית המקדש שהוא למטה
מפני שעל ידי זה תפלתו רצויה יותר לפני הקב"ה מפי מורי ע"כ דברי
רבינו יונה · והנה גם זה לא נתקררה דעתי כי לפי כדר הזה צריך
תחלה לחשוב בלבו כאלו עומד בשמים להפשיט גופו ומעל נשמתו ולאחר
שהגיע לזה שתים כן האומר צריך לחשוב כאלו עומד בבית המקדש ·
לפי זה קשה למה אמר רבי ישמעאל בשם אבא המתפלל צריך שיתן עיניו
למטה

ענין נשאל ונאמר למראה לשמוע הגמרא מכות שלפנינו חייא ור' שמעון וכו' בפי' סלק מבינייהו

למטה ולבו למעלה שיש לו להקדים המאוחר ולומר צריך שיכוון לבו למעלה ואחר כך יתן עיניו למטה · כי רש"י פירש בגמרא דסוטה על יתן עיניו למטה כנגד ארץ ישראל כו' הוא מקום בית המקדש א"כ הוי ליה להפוך הסדר ולהקדים הלב לעין ועל כרחינו צריכין אנו לומר שיש ג' ענייניים גבי תפלה כי הרב רבינו יונה לא פירש מאומה על יתן עיניו למטה וסמך על פירש"י שהמתפלל צריך לכוון נגד ארץ ישראל וכענין הברייתא היה עומד בחוצה לארץ יכוון כנגד ארץ ישראל וכו' כי זה הוא הכנה לתפלה לקבוע לו מקום מיוחד לאיזה רוח שיתפלל הוא א"י וב"ה שבתוכה · ואחר כך שקבע לו קביעות מקום לאיזה רוח שיתפלל אז נותן עיניו למטה לכוון הרוח אשר שם ב"ה ואז יתן לבו כאלו עומד בשמים והפשיט גופו ואחר התפשט החומר ישוב כאלו עומד בבית המקדש ממש ומתפלל שם · נמצא ג' ענייניים הם אחד להיות עיניו למטה לכוון הרוח ארץ ישראל להתפלל נגדו · ואחר כך שקבע לו מקום יפשיט חומרו כאלו עומד בשמים · ואחר התפשט חומרו ישוב כאלו עומד למטה ומתפלל בבית המקדש · והשתא אתי שפיר לפירוש רבינו יונה במה שהקדים ואמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה תחלה · כי זה קאי על הכנת התפלה לכוון הרוחות נגד ארץ ישראל ובית המקדש וזה הוא תחלת הענין של התפלה · ויצדק אחר כך לבו למעלה כפירוש רבינו יונה שיחשוב אז כאלו עומד בשמים להפשיט גופו מעל נשמתו · ואחר כך לחשוב בלבו למטה כאלו עומד ומתפלל ממש בבית המקדש · ויתורץ לפי זה למה אמר המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ולבו למעלה וכולל הכל במה בבא · ולא אמר גם כן צריך שיתן לבו למעלה כמו שאמר צריך שיתן עיניו למטה · אלא הוא הדבר אשר דברתי כי בא להורות שהאי ולבו למעלה דומיא דעיניו למטה · כי בעיניו למטה אין שייכות רק למטה מה שאין כן בלבו יש לו לדעת מה למעל' ומה למט' כי בתחלה יתן לבו למעלה להפשיט חומרו ואח"כ למטה כאלו עומד בב"ה ומתפלל לכן כלל עין ולב במה בבא לומר שהלב דומיא לעין בגדון זה שאחר כך יתן לבו למטה · לאפוקי כאלו היה אומר צריך שיתן לבו למעלה הייתי אומר שמחולק הלב מהעין כיון שאין לעין שייכות למעלה גם אין ללב שייכות למטה · ולפי זה יהיה מתורץ תמיהה גדולה בדברי רבי ישמעאל שאמר בשם אבא המתפלל צריך שיתן עיניו למטה ש"מ שגם הוא דורש המקרא והיו עיני ולבי שם כל הימים · ובמקרא זה משמע שגם לבו צריך ליתן למטה וסותר המקרא נשא לבבנו אל כפים אל בשמים צריך לבו למעלה ולפי דברי אתי שפיר שלא סתרי אהדדי כי הלב צריך להיות למעלה ולמטה כדפירשית · ומדרש יליף לן רבי ישמעאל שאמר בשם אבא המתפלל כו' כדי שיתקיימו שני מקראות ר"ל הפסוק והיה עיני ולבי וגו' והפסוק נשא לבבנו אל כפים וגו' נתקו שניהם יחדיו · כי מתחלה יתן עיניו למטה לקבוע מקום ואחר כך יתן לבו למעלה להפשיט חומרו · ואחר כך חוזר ונותן לבו למטה כאלו עומד בב"ה ומתפלל · ובזה יובן על נכון שאמר נפיק מילתא מבנייהו ר"ל מבין שניהם נפיק מילתא כי אחד הביא המקרא והיו עיני ולבי שם כל הימים · ואידך הביא הפסוק נשא לבבנו אל כפים וגו' · וקשה והלא המקראות סתרי אהדדי כמו שכתבתי · אלא על כרחך צריכת לומר שהמקראות אלה למקום אחד הולכים · ומה שקיצר בפסוק זה ופרש חבירו · כי לעולם העין למטה לקביעות מקום והלב למעלה להפשיט החומר ואחר כך חוזר למטה כאלו עומד בבית המקדש ממש להתפלל · א"כ שפיר הוא שפיר דאמר ונפיק מילתא מבנייהו מאחר שכל אחד הביא פסוק אחד לעצמו · ומבין שני הכתובים שהביאו מוכח ההכנה והכוונת התפלה · ובזה מתורצים כל הספיקות והקושיות שהקשיתי · יעיין המעיין וימצא דבר חדוש · ובאלא מאלכו שהתפלה דומה לקרבן מה קרבן ידמה עצמו כאלו הוא שחוט וכאלו הוא נשרף כמו שהארכתי לעיל כן התפלה צריך להפשיט חומרו מעל נשמתו · ועל דרך זה יתבאר בגמרא פרק אין עומדין אמר ר' חייא בר אבא לעולם יתפלל אדם בבית שיש בו חלונות שנאמר וכוין פתיחן ליה · יכול יתפלל אדם כל היום ת"ל וזמנין תלת וגו' יכול יתפלל אדם לכל רוח שירצה ת"ל לקביל ירושלים · יכול יהא כוללן בבת אחת כבר מפורש ע"י דוד ערב ובוקר וצהרים · יכול ישמיע קולו בתפלתו כבר מפורש ע"י חנה שנאמר וקולה לא ישמע · יכול ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל כבר מפורש ע"י משה לשמוע אל הרנה ואל התפלה תחלה רנה ואחר כך תפלה ופירש"י וזמנין תלת שחרית מנחה

גמרא פרק אין עומדין לעולם תפלל אדם בית שיש בו חלונות וכו' וכל ענין

ערבית · יכול יהא כוללן כל ג' תפילות בשעה אחת · יכול ישאל צרכיו כגון ברכות דאתה חונן עד שומע תפלה · ואחר כך יתפלל שלש ברכות ראשונות שהן של שבח ע"כ · ורצוי לקשר כל הני יכול שהזכיר כאן ועוד מאי קשה ליה לאמר כן שאצטרך להביא מקראות · בשלמא יכול הראשון ניחא לתרץ יתורא דקרא של וזמנין תלת אמר יכול כלומר לאפוקי שלא תימא להתפלל כל היום כולו וקיי"לן קרא מה שאין כן כל אלו יכול שהקשה אחר כך לא כלמדיה מדכתיב רק מחנה ודוד ושלמה אם כן סדרא קשיא לדוכתיה מה הוקשה ליה להקשות יכול ולהביא ראיה מפסוקים ונראה לי לקשר אותם בקשר אחד על דרך אחד והוא על דרך בגמרא פרק תפלת השחר אתמר ר' יוסי בר חנינא אמר תפילות אבות תקנום ריב"ל אמר תפלות כנגד תמידין תקנום · תניא כוותיה דרבי יוסי בר חנינא וכו' ותניא כוותיה דריב"ל מ"מ אמרו תפלת השחר עד חצות שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד חצות וכו' ומ"מ אמרו תפלת מנחה עד הערב שהרי תמיד של בין הערבים כו' ע"ש · והרי"ף הביא תניא כוותיה דריב"ל לפסק הלכה · ובזה יהיה מקושר הגמרא תחלה אמר יכול יתפלל כל היום ולומד מן דניאל וזמנין תלתא · ואחר שהודיע להתפלל ג' תפילות רצה להראות הברייתא שהתפילות הם כנגד התמידין ולאפוקי מסברת האומר שהן כנגד האבות ולכן מוסיף יכול יתפלל לכל רוח שירצה ומביא המקרא ת"ל לקביל ירושלים ולאו דווקא ירושלים כי תפס לשון ראשון המוזכר בברייתא היה עומד בח"ל יכוון לבו כנגד א"י · היה עומד בא"י יכוון לבו נגד ירושלים היה עומד בירושלים יכוון לבו נגד בית המקדש וכתב רבינו יונה לאו דווקא א"י אלא כל מה שחשיב עד קדשי הקדשים · וה"ה הכא מייתי קרא לקביל ירושלים ולאו דווקא ירושלים רק שתפס מילתא מדרא אלא ה"ה בית המקדש וקדשי קדשים · רק כשעומד בח"ל צריך לכוון כנגד א"י וירושלים וב"ה וקדשי קדשים · אך כאם עומד בא"י אין צריך לכוון לא"י שהרי הוא עומד בארץ ישראל רק לירושלים וב"ה וקדשי הקדשים ה"ה כשעומד בירושלים יכוון כנגד ב"ה וקדשי קדשים וה"ה הפסוק שמביא הכא לאו דווקא לקביל ירושלים דוקא רק שתפס מילתא מדרא וכוונתו על ירושלים וב"ה וקדשי קדשים ומזה ילמד על נכון למה יכוון לעולם לב"ה ולקדשי קדשים אלא בשביל שמביאין שם קרבנות וא"כ רמז בזה כמ"ד תפילות כנגד תמידין תקנום וביכול השלישי כוונתו להודיע בלם תקשה מאי נפקא מינה אם שתפלות כנגד אבות או כנגד תמידין לכן ימלא לבו ואמר שנפקא מינה הוא שסבר כלמוד מן דוד ערב ובוקר וצהרים למה אלו זמנים · אי אמרת בשלמא כנגד תמידין תקנום אתי שפיר שמתפללין ערב ובוקר וצהרים כי קרבן של שחר קרב עד ד' שעות לרבי יהודה · ותמיד של בין הערבים עד פלג המנחה ואיברים ופדרים כל הלילה ואי למאן דאמר כנגד אבות תקנום מביא גם כן תניא כוותיה · אברהם תיקן תפלת שחרית · יצחק תיקן תפלת מנחה · יעקב תיקן תפלת ערבית · ואם כן מאי אולמיה האי מהאי · יש לומר מ"מ לא כ"ל להאי ברייתא לומר שהתפלות הם נגד האבות מאחר שבפסוקים לא מפורש בהדיא תפלות של האבות כי בפסוק וישכם אברהם בבוקר אשר עמד שם אין מפורש בו לשון תפלה אך צריך עוד ריבוי אחר אין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל וגו' וגם בפסוק זה לא מוכח בהדיא שהתפלל פנחס · כי יש דורשים שעשה פלילים עם קונו · וכן בפסוק ויצא יצחק לשוח בשדה לא נשמע בהדיא שהתפלל אך צריך לימוד מלימוד אחר וכן ויפגע אין פגיעה אלא תפלה צריך לימוד ממקום אחר · מה שאין כן כנגד תמידין א"ש שתיקן דוד ערב ובוקר וצהרים כי כן היו נקרבים התמידין אם כן מוכח שהתפלות כנגד תמידין הם · ומאחר שהוכח שקאי אליבא דמ"ד שהתפלות נגד תמידין מוד ואמר יכול ישמיע קולו בתפלתו כו' שנאמר וקולה לא ישמע · ביכול הזה בא לחזק הענין שהתפלות הם כנגד תמידין כי לולי זאת הייתי אומר יכול ישמיע קולו בתפלתו והביא ראיה מחנה שנאמר וקולה לא ישמע וזה מוכיח שתפלות נגד תמידין כי באמת ח"ס לא ישמיע הקול בתפלתו וזה יובן על דרך גמרא דסוטה אר"י בשם רשב"י מפני מה תקנו תפלה בלחש מפני שלא לבייש עוברי עבירה שהרי לא חילק הכתוב מקום בין חטאת לעולה ופירש"י לא קבע לשחיטת מקום בפני עצמו שלא יבינו שחטאת קרבנם ויתביישו · ולכן אמר יכול ישמיע קולו וכו' ולומד מחנה וקשה מהיכן למדה חנה שלא להשמיע קול בתפלה שלה ודאי אין זה כי אם מאחר שהתפלות נגד הקרבנות לכן יהיה התפלה

לתפלה דומה לקרבן ממש מה קרבנות לא חילק מקו' בין חטאת לעולה
כדי שלא יתביישו המקריב ה"ה בתפלה ומטעם זה צריך להיות בלחש
שלא ישמע אחר תפלתו של חבירו ויתבייש באם יתודה על פשעיו ואחר
שנדמה התפלה לקרבנות בא לתרץ שלא יבוא לטעות ולדמות התפלה
לקרבן בכל הנדרים דהיינו להקרבת חטאת ועולה כפירש"י פרש' תזריע
אחד לעולה ואחד לחטאת לא הקדימה אלא למקרא' אבל להקרבה
חטאת קודמת לעולה והטעם כי חטאת למורך ישראל לכפר על חטא
ועולה הוא דורון למורך גבוה ואם כן מקריב תחלה מורך ישראל ואחר כך
מורך גבוה ואיכא למטעי ולומר גם כן בתפלה לדמותה לקרבן ממש ·
לכן אמר יכול ישאל אדם צרכיו ואחר כך יתפלל פירו' גבי קרבן שהטא
ותפלה מורך ישראל ואחר כך מורך גבוה וקמשמע לן לשמוע אל הרנה
וגו' ואם כן כל הכי יכול מקושרים ותמים יקדיו כי כל אחד מתרץ קושיא
אחד שקשה ביכו להראשון וכל חכם לב יעיין היטב וימצא מתורץ קצת
דקדוקים של הר"ר יונה בהרי"ף ומאן דאמר שסבירא ליה תפלות כנגד
אבות הסכים למדרש רבה פרשת וירא בפסוק והנה יי' נצב עליו · רבי
חנינא בשם רבי מנחם אמר שמונה עשר פעמים מזכיר האבות בתורה
וכנגד כך קבעו חכמים י"ח ברכות בתפלה ואם יאמר לך אדם י"ט הם
אמור לו והנה יי' נצב עליו לית הוא מן המנין ואם יאמר לך אדם שבע
עשרה הם אמור לו ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק הוא מן
המנין ופירוש בעל מתנות כהונה לית מן המנין שלא כאמר רק אברהם
ויצחק ע"כ · וקשה לי מלהבין למה לא אמר פסוק האלהים אשר התהלכו
אבותי לפניו אברה' ויצחק לית הוא מן המנין לאשר גם שמו לא מזכיר
רק אברהם ויצחק · ואם הוא מן המנין קשה מאי אולמיה האי קרא
מהאי קרא וביותר ראוי להבין הענין שאמר ואם יאמר לך אדם יט הוא
כו' והשיב והנה יי' נצב עליו לית הוא מן המנין ואם כן על כל פנים
ישארו י"ח ואיך יצדק לומר אחר כך ואם יאמר לך אדם י"ז הם להיכן
פרח אחד מהם על כן נ"ל לפרש בודאי המקרא האלהים אשר התהלכו
אבותי לפניו וגו' הוא מן המנין כי מה שלא נכתב יעקב בהדיא הוא
שהענין קאי על יעקב כמ"ש האלהים הרועה אותי וגו' והרי במפורש
שמו · רק הפסוק והנה יי' נצב עליו אין הטעם להוציאו מן המנין מפני
שלא הוזכר יעקב בהדיא רק טעם אחרינא אית בו שלא נצרפו במנין ·
וזה הוא כי בפר' גיד הנשה מסיק דכתיב ויצא יעקב וגו' ויפגע במקום
וגו' והביאו רש"י בחומש וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא
עכבוהו מה איהו לא יהיב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו ואנן
השמים עכבוהו כו' ע"ש א"כ היה יעקב כמתעצל וכמתרשל להתפלל
במקום שהתפללו אבותיו ולכן אין מהראוי לתקן ברכת התפלה במקום
הזה מכח והנה יי' נצב עליו וגו' כדי שלא יהיה קצת סניגור לקטיגור
לכן לא רצה המדרש להצטרף והנה יי' נצב עליו וגו' למנין י"ח והקושיא
השנייה שהקשיתי על המדרש על שאמר ואם יאמר לך אדם יז הם אמור
לו ויקרא בהם שמי מן המנין למה לא הביא הפסוק המוקדם בתורה
האלהים אשר התהלכו אבותי וגו' הוא מן המנין · הענין הוא רבותינו
ז"ל תקנו י"ח ברכות וגם תקנו להסמיך גאולה לתפלה על זה קאמר
ואם יאמר י"ז הם והפסוק ויקרא בהם שמי ושם אבותי וגו' אין במספר
ובמפקד י"ח ברכות רק יורה לנו לסמוך גאולה לתפלה · כי בפסוק זה
כתיב המלאך הגואל אותי וגו' שמורה על גאולה על זה אמר אמור לו כי
הוא מן המנין י"ח · ושבין סמיכת גאולה לתפלה כלימד מן דוד מקרא
יענך יי' ביום צרה וגו' וסמיך ליה יהיו לרצון וגו' יי' צורי וגואלי ושכיחת
שליחה הקשה גם קושיא ומתרץ אותה ויש לי השגות ופירושים אחרים על
זה ובעת אין להאריך · ומאמר שתפלות כנגד קרבנות אמרתי לבאר
ירושלמי דר"ה פרק ב' רבי חייא בר בא הוי קאים מצלי עאל רב כהנא
וקם מצליה מן אחוריה מן דסלק רבי חייא בר בא מן צלותיה יתיב ליה
דלא למעבר קומיה דרב כהנ' אמר ליה הכין אתון כהנין נביכון במצרין
דברביכון א"ל רבי יונה מדבית עלי וכתיב על בית עלי אם יתכפר עון
בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם · בזבח ובמנחה אינו מתכפר אבל
מתכפר בתפלה וצלי עלוי ואזל לתיתב עד דאתעבדון טופרויה סייעקין
בהדי דקקה · ופירוש המאמר כנכנס רב כהנא ועמד להתפלל מאחוריו
משהשלים רבי חייא תפלתו ישב לו שם שלא לעבור לפני רב כהנא שהיה
מאריך בתפלתו כשסיים רב כהנא א"ל כך אתם כוהנים אליכם לצער
גדולים · א"ל מדבית עלי אנא והתפלל שיחיה ויזקין עד שנעשו צפרניו

בויכ"ש מדרש רבה פרש' וירא על הפסו' והנה יי' נצב עליו ל"ו ד שהתפלו' כנגד אבות ובתמיד מאוד

ענין נאמר על ירושלמי דר"ה פ"ב וביאו' יפה מאוד קרבני' תלמוד ירושלמי ובבלי

לדמות בתיקון הזה · ובעל יפה מראה הקשה כיון דבזבח ובמנחה
דוקא אינם מתכפרים אם כן בכל מצוה אחריתי יתכפר ומ"ש תפלה
דקאמר רב כהנא ושארי מצות דהוי להוט אחריה · וכן קשה בתלמוד
הבבלי רבא אמר בזבח ובמנחה אין מתכפר אבל בדברי תורה מתכפר ·
ואביי אמר מתכפר בגמילות חסדים · מאי שנא מאדכרייתא · ותירוצו
ע"ש וע"ק מאי פליגי הירושלמי והבבלי וזה תפס התפלה וזה תפס
דברי תורה וגמילות חסדים · ועוד קשה לי אריכות לשון הכין כהנין
נביכון וכו' ולמה לא אמר לו בלשון קצרה למה אתה מצער רבך · ואבא
אפרש הפסוק אלה הדברים שדבר שמואל לעלי לכן נשבעתי לבית עלי
וגו' אמר יי' הטוב בעיניו יעשה · המפרשים דקדקו לפרש האי יי' הוא
בקמ"ה הכ"ל הטוב בעיניו יעשה · ענין הקושיא של אריכות הלשון הכי
כהנין נביכון וכו' יובן ע"ד הגמרא פרק מבית דף קמ"ו ב' בי סדיא רב
אסר ושמואל שרי · בדבין כ"ע לא פליגי דשרי · בקטין כ"ע לא פליגי
דאסיר · כי פליגי במיצעי · מן דאסיר מקוי כמשוי ומן דשרי לא משוי
כמשוי · והא דרב לא בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר · דרב איקלע
לההוא אתרא דלא הוי ליה רווחא בפיק יתיב בכרמלית אייתו ליה בי
סדיא לא יתיב מן דקוי כ"ל משום דבי סדיא אסור · ולא היא דרב מכריז
בי סדיא שרי ומשום כבוד רבותינו לא ישב עליו ומנו רב כהנא ורב אסי
ופירש"י בי סדיא לבד שקורין פלטרין ועושין לקפלן תחתיו במקום כר
או כסת · משום כבוד רבותינו שלא היה להם דבר לישב עליו ויושבין
על הקרקע רב כהנא ורב אסי תלמידי חבירים היו לו · אם כן הרי לך
לפנין שרב כהנא תלמיד חבר היה לו והיה נהג בו כבוד · ומ"ה שפיר
קאמר הכי כהנין נביכון וכו' הרי אפילו בתלמיד חבר היו נוהגין כבוד
מכל שכן היה לך לנהוג מור' וכבוד רבך ולכן האריך בלישניה להראות
גודל התמיה · אך הקושיא שנייה עדיין במקומה עומדת · כי השיב לו
שהוא מבית עלי ורמז על התפלה שעל ידה יאריכו ימים וטעמו היה כי
קיימו גם בפסוקים ביום ההוא אקים אל עלי וגו' בעון אשר ידע כי
מקללים הם בניו וגו' ולא כהה בם · ופשוטו הוא עלי לא מיחה בהם
וכתב הרד"ק אעפ"י שעלי אמר בתוכחתו לבניו אל בני כי לא טובה
השמועה וגו' זה היה בזקנתו שלא היו יראים ממנו ובתחילת שעות
הרעה לא מיחה בהם ולכן נשבעתי אם יתכפר עון בית עלי וגו' ועוד
לומד הירושלמי אף שנלקה עלי בעבור שלא הוכיח בניו בילדותם ·
בעבותו רמז שלא יתכפרו בזבח ובמנחה אבל בדבר אחר יתכפרו · כי
הוקשה לירושלמי מאי קמ"לן קרא שבזבח ובמנחה לא נתכפרו כי מילתא
ונתליא בכפרה כי אין קטיגור נעשה סניגור כי עיקר התוכחה היה
בגמ"ה ליה תבעטו בזבחי ובמנחתי אשר צויתי מעון ותכבד את בניך
וגו' ואם היה כוונתו שיתכפרו במצוה אחרת מאי קמ"לן בזבח ובמנחה
לא מתכפרים כי זה מילתא דפשיטא' הוא שאין מתכפרין בזבח ובמנחה
אלא ודאי גם בשארי מצות לא מתכפרים · ומ"ה ובזבח ובמנחה בדיוק
להראות על זבח ובמנחה שע"י ענין אחר מתכפרים והוא ע"י התפלה
מאחר שעלי נענש בודאי מאחר שלא הוכיחם בנעוריהם רק לעת
זקנתו הוכיחם ועל כל פנים התוכחה שהוכיחם בעת זקנתו עומדה לו
לכפרה כי אין הקב"ה מקפח שכר ורמזנו בתוכחתו לבניו אמר אל בני כי
לא טובה השמועה וגו' אם יחטא איש לאיש ופללו אלהים ואם ליי' יחטא
איש מי יתפלל ולא ישמעו אל אביהם כי חפץ יי' להמיתם ופירש הרד"ק
ופללו לשון תפלה כלומר אם יחטא איש לבורא ית' מי יפייס לבורא ית'
ויתפלל בעבורו שימחול לו אם לא הוא בעצמו יתפלל וישוב מדרכו
הרעה · ואם כן בתוכחתו שהוכיח לבניו הוכיחם מן עמוד התפלה שלא
יועיל שיתפללו אחרים עבורו אם יחטא ליי' רק הוא בעצמו יתפלל
וישיב על הרעה ואף שהם לא שמעו אל אביהם מכל מקום עלי שמר פי
יי' ועשה את שלו והדין נותן לשלם מדה כנגד מדה בעבור שבתוכחתו
מעשה מכח ענין התפלה ולכן בתפלה נענים ומתכפרים מ"ה אמר עלי
עליו ז"ל הירושלמי שכל המצות לא הועיל להם זבח ומנחה פשיט' שלא
יועיל להם כי אין קטיגור וכו' וע"ה אמר בזבח ומנחה לדיוקא שבזבח
ומנחה אינם מתכפרים על מה שלא הוכיחם בילדותם על זבח ומנחה
אך בתפלה שהוכיחם בזקנותם מתכפרים וזה הוא מדה כנגד מדה ·
ולגמרא דבבלי דסבירא ליה בתורה ובגמילות חסדים מתכפרים מאחר
שהקב"ה נשבע בזבח ומנחה לא נתכפר השבועה אף שהעמודים הם
עמוד מן ג' עמודים שעולם עומד עליהם מכל מקום לא יועיל מכח אין
קטיגור

פי' על הדברים אשר דבר שמואל לעלי לכן נשבעתי וגו' ... מדרש נשב' פ' ...

קטינור נעשה כבינור · הא פיוד התורה וכיוד גמילות חסדים יועיל
להם · וגם מוכח זה מדיוקא דובח ומנחה לא מתכפרים כי אין מריך
מיעוטא לזה כי אין קטינור · נעשה כבינור אלא להורות שבעמוד
הקרבנות אינם מתכפרים בא בעמודים האחרי' מתכפרים ושארי מגות
אינן נקראים עמודים · והשתא אתי שפיר לירושלמי כמה שאמר עלי
יי' הטוב בעיניו יעשה · כפירוש בעל אילה שלוחה יי' שהוא מדת
הרחמים כלומר אולי ירחם עלי ויבטל גזירה זו ממני כמו שהמכירים
בין מבטלים הגזירות בתפילותיהם ותפס פי' הירושלמי הגם זובח
ומנחה אינם מתכפרי' אבל מתכפרי' בתפלה מאחר שהוכיחם בזקנותו
על התפלה כי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה · ובפסוק זה מרומז
התפלה שאמר ה' הטוב בעיניו יעשה · והוא ע"ד מדרש רבה פרשת
קרח קחו עמכם דברים וקחו טוב מבין שם טו"ב בגימטריא י"ז כנגד
י"ז ברכות בתפלה הוציא משם את נחש כו' וברכת המינים ביבנה כו'
הרי לך שמדרש דורש מלת טוב לשם י"ז המורה על שתפלה לכן אמר
עלי ה' בעל הרחמים הטו"ב בעיניו היא התפלה העולה כמספר י"ז
יעשה לי ולבניי לשמוע אל הרינה ואל התפלה אשר יתפלל לפניו לכפרת
פשע ולמחילת עון · ובזה מתורץ קושיית בעל יפה מראה למה הזכיר
הירושלמי תפלה יותר משארי מגות והבבלי הזכי' תלמוד תורה וגמילות
חסדים יותר משארי מגות · כי לפי הירושלמי מדייק זה מכח שאמר
זובח ומנחה לא יכפר וזה פשיטותא דפשיטותא הוא כי אין קטינור וכו'
אלא להורות לנו שגם בגמות אחרות אינם מתכפרים · ומזכיר זבח
ומנחה לומר שזובח ומנחה אינם מתכפרים מאחר שלא הוכיחם על זה
בילדותו · אינם על מה שהוכיחם בזקנותו היא התפלה כדפירשתי
כזה הם מתכפרים · כי מחשבה טובה של עלי בתוכחתו שהוכיחם על
זה הצטרף ה' למעשה הגם שבניו לא שמעו לתוכחתו · וגם הבבלי
מדייק זה מכח שאמר זובח ומנחה לא יכפר לומר זובח ומנחה שהוא
עמוד העבודה לא מתכפרים כי אין קטינור וכו' אך בעמודים אחרים
מתכפרים · ומה הם העמודים תורה וגמילות חסדים · כל חכם לב
יבין וישכיל ויגלה מבוקשו :

פירוש כאלה על
בפסוק שאמר
עלי ה' הטוב
בעיניו יעשה
על דרך מדרש
רבה פרש' קרח
זה פי' י"ז

פרק עשירי

ביאור מדרש רבה פרשת נגנים כל מי שיתפלל ומכוון את
לבו לתפלה מיימן | טוב הוא לו שתפלה מתקבלה כו' ·
גדולה היא תפלה לפני הקב"ה אמר רבי אלעזר רמוכך לידע כמה של
תפלה אם אינה עושה כולה עושה מחצה · קין עמד על הבל אחיו
והרגו יצא נגזרה נע ונד תהיה בארץ · עמד עשה תשובה לפני הקב"ה
גדול עוני מנשוא · אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם אתה סובל
ולעוני אי אתה סובל · עתרת נושא עון כלא לעוני שהוא גדול מיד
יצא חסד לפני הקב"ה ונשא ממנו נע ואני הגזיר' שכן כתוב וישב בארץ
נד · מיכאן אתה למד שגדולה תפלה לפני הקב"ה ע"כ · הבעל כלי
היודה הביא מדרש זה בפרשת נגנים והרבה להשיב אפו עליו בכמה
קושיות · מדה מלת היא שתפלה מה בא למעט ומה הוא חסר במדרש
באם אמר גדולה התפלה לפני הקב"ה · כמו שמזכיר בסיפא מכאן
אתה למד שגדולה תפלה ולא אמר היא · עוד הקשה איזילות לשון קין
עמד על הבל אחיו · אטו לא ידענא שאחיו היה · בקצרה הל"ל קין
הרג את הבל למה מלת עמד ומלת אחיו · ועוד קשה לישנא שכן כתוב
וישב בארץ נוד הל"ל שנאמר וישב בארץ נוד מאי דייק בלשון כתיבה ומה
כוונתו שמזכיר סדר לשון תפלתו שהתפלל גדול עוני וגו' המעיין יעיין
בפירושו ויבחר לו · ולפי דעתי לא קשה מידי ויהיה הכל מתורץ ומקובל
וטוב ויפה מאחר שהוכח מוכח קיים שתפלות כנגד תמידין תקנום והכה
יש מקום לומר שמעלת התפלה לא תלוי בעצמותו של התפלה · רק היא
תמורת הקרבנות · ובעצמות הקרבנות תלוי המעלה ולא בעצמות
התפלה והמדרש רוצה להודיע לנו שיש לתפלה מעלה גדולה בעצמותה
ולא מגד הקרבנות למאי נפקא מינה · ומאי נפקא למי יהוד עה זו שגדולה
התפלה בעצמותה או מגד הקרבנות · הוא ע"ד כדבעי להו בפרק תפלת
השחר טעה ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית שתים · את"ל טעה
ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים משום דחד יומא הוא דכתיב
ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד · אבל הכא תפלה במקום קרבן הוא וכיון

ציון נקוד
להוכיל על
מדרש רבה פ'
נגנים כל מי
שמתפלל ומכוון
לבו מיימן טוב
וכו'

דעבר יומו בטל קרבנו או דילמא רצלותא רחמי הוא כל אימת דבעי
מצלי ואזיל · תא שמע דאמר רב הונא בר יהודה אמר רבי יצחק טעה
ולא התפלל מנחה מתפלל ערבית שתים ואין בזה משום דעבר יומו
בטל קרבנו וכו' הרי לפניך שמודעה רבה הוא לנו וחילוק גדול באם
מעלת התפלה היא מעצמותה או מטעם הקרבנות באם מעלתה
מעצמותה כל אימת דבעי מצלי אפי' כל היום לאפוקי באם היא במקום
הקרבנות אין מעלתה גדולה ממעלת הקרבנות ואין יכול להתפלל אלא
בזמנים אלו המיועדים לקרבנות לכן אמר המדרש גדולה היא התפלה ·
היא דייק כלומר גדולה היא התפלה בעצמותה ולא מגד הקרבנות ולכן
כל אימת דבעי מצלי · ומביא ראיה מקין שהרג הבל וע"י תפילתו
נמנע ממנו חצי הגזירה נע · כמו שהועיל לו תפלתו · ומוכח מזה
שמעלת התפלה היא בעצמותה ולא מגד שהיא במקום הקרבנות · כי
בעת ההיא לא היו תמידין · ואין להקשות מכאן ללמוד זה מקין שמעלת
התפלה היא בעצמותה מאחר שהועילה לו התפלה ובטלה ממנו חצי
הגזירה דילמא התפלה לא הועילה לו רק הבאת קרבן עמדה לו מאחר
שהביא קרבן ליי' כיום ה' ויבא קין מפרי האדמה · ויש לומר דאי אפשר
לומר כזה שקרבן הביא לו הכפרה · כי אין קטינור נעשה כבינור כי
כיפת הסריגה היה שנשכיל שכשי' לא שעה אל מנחתו מאחר שהביא מפרי
האדמה מורע גרוע ובודאי אין מהראוי שהקרבן יהיה לו לסנגור · אם
לא שתפילתו הועילה לו אם כן מוכח שמעלת התפלה היא בעצמותה ·
ולכן שצריך המדרש בלישנא ואמר עמד קין על הבל אחיו וגו' כי ביקש
לתרץ באם יקשה השואל מאחר שכוונת המדרש באמרו גדולה היא
התפלה וכו' ומביא ראיה מקין שתפלתו הועילה לו כדי שילמדו אחרים
ממנו להתפלל לפני השי"ת דילמא שאני קין שהועילה לו תפילתו על דרך
מדרש רבה פרש' בראשית לכן כל הורג קין רבי נחמיה אומר לא כדינן מדרש רבה לכן
של רוצחים דין קין · קין הרג ולא היה לו ממי ללמוד מכאן ואילך כל הורג קין
הורג קין יהרג · לכן ירא המדרש כן אמר יאמר האומר שהועילה התפלה וכו'
לקין מאחר שלא היה לו ממי ללמוד · אך בני אחרי' שיש להם ממי ללמוד
לא יועיל להם התפלה על זה מדקדק המדרש בלישנא ואמר עמד קין
על הבל אחיו והרגו · והוא ע"ד מדרש רבה ויקם קין וגו' א"ר הבל מדרש רבה הבל
היה גבור מקין שאין ת"ל ויקם אלא מלמד שקין היה נתון תחתיו · אמר היה גבור מקין
ליה שנינו בעולם מה אתה אומר לאבא כתיבא עליו רחמים וכו' כיון
שקין ביקש רחמים שהבל ובכמרו רחמיו עליו ולא שלא ידע בו ואמר כך
עמד קין עליו להרגו לכן אמר המדרש עמד קין על הבל אחיו · אחיו
דייק ועמד דייק · אחיו דייק שהבל היה אחיו רחמן כמו שפירש"י גבי
עשו באנו אל אחיך אל עשו שגור היה שכובש עינך כלא כו' והוא ראה
זאת שהבל היה מרחם עליו והוא עמד על הבל אחיו ר"ל שעמד מתחת
הבל כי היה נתון תחתיו כמו שפי' על ויקם קין אך לשון תורה לחוד
ולשון חכמים לחוד · ומלת ויקם ומלת ועמד שם ענין אחד להם אם כן
גם קין היה לו ללמוד מאחיו שלא לשפוך דם כמו שאין לקין לומר שלא
היה לו ממי ללמוד · כי היה לו ללמוד מדת רחמנות מאחיו והבל ואת
הועילה לו תפילתו לכפר מחצה כמו גבי קין שהתפלה בעצמות' מועלת
לכפרה וממנו ילמדו אחרים וכן יעשו · ועוד יש לפרש וליתן טעם
לשבח שלא יאמר האומר שעמדה התפלה לקין מאחר שלא היה לו ממי
ללמוד ומוכח זה מפירש"י שפירש על ואבדתם מהרה איני נותן לכם
ארכה ולמה ניתן ארכה לדור המבול כי לא היה להם ממי ללמוד וכו'
נראה מזה שסברת לא היה להם ממי ללמוד לא יועיל לפטור מהעונש
מכל וכל רק הארכת זמן לו לקבל עונשו וקין היה נפטר מכל העונש של
נע · ומזה נראה לו את זאת התפלה ואם כן מוכח שהתפלה עמדה לו
וממנו ילמדו אחרים לכן מדקדק המדרש ומביא ראיה מקין שהתפלה
יועיל מאוד · כי פטרה את קין מעונש נע ולא נשאר אלא נד · ועוד
רצה המדרש ליישב כן ואולי יקשה השואל הקושיא ראשונה מכלן לאין
שתפלה מועלת מגד עצמותה ומביא ראיה מקין שהתפלל לפני השי"ת ·
דילמא תפילתו לא הועילה לו כלום רק נתכפר עונו במה שהביא קרבן
ודקא קשיא לך והלא אין קטינור נעשה סניגור יש לומר בשלמא אם לא
היה מקריב כלל ניחא היה שאין קטיגור וכו' מאחר שהבל הביא קרבן
והוא לא הביא כלום אם כן באמת הביא קין קרבן · ומשום היה מאחר
שהבל הביא קרבן חשוב והוא הביא קרבן גרוע ובאמת הביא קרבנו ליי'
זה גרם לו שנתכפר מחציה ובאם הביא גם קרבן משובח היה לו הקרבן
לכפרה

לכפרה על כל העון · אם כן נראה שהקרבן היה לו לכפרה ולא התפלה והדרא קושיא לדוכתיה · לכן מוכיח המדרש ומביא ראיה מוכחה שהתפלה גרמה לקין לכפרת עון כי הגזירה היה על קין נע ונד ונמנע נע ובטלה נד ותפלה אפרש פירוש המלות כי רש"י פירש בתפלה על נע ונד תהיה בארץ אין לך רשות לדור בארץ · ולאחר הוידוי שאמר גדול עוני מנשוא כתיב וישב בארץ נוד כל מקום שהולך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו והבריות אומרים סורו מעליו כו' הרי לך לפניך מלת נע מורה טלטול ממקום למקום · ומלת ונד מורה אף שיושב במקום א' מכל מקום הארץ מזדעזעת תחתיו · ומזה מוכיח המדרש יצא גזירה נע ונד והיפך הקב"ה מלת ונד למלת נוד · שיכנע ממנו שכם נע הטלטול ממקום למקום וישב במקום מכוסה רק הארץ מזדעזעת תחתיו · שהתפלה גרמה לו ולא הקרבן להפוך ונד לנוד · והוא על דרך מאמר רז"ל גבי יצחק ויעתר לו ה' למה נמשלה התפלה לעתר מה עתר מהפך התבואה ממקום למקום כך התפלה מהפך מדת רגזנות למדת רחמנות · אם כן התפלה מהפכת מדת רגזנו לרחמים · וגבי יצחק לא היה קרבן לומר שהקרבן הועיל לו אלא התפלה בנויה ומקובלת לפני המקום ב"ה להפוך הדבר · ומוכח מזה שגם התפלה של קין מתהפכת מלת ונד לנוד · כמאן שהתפלה חשובה בעצמותה · וכאם עדיין יתעקש המתעקש לומר שאין להוכיח כלום מתפלת יצחק כי גם יצחק הביא קרבן והוא עמד לו וכיון שהפסיק בזוהר פרשת תולדות וז"ל ויעתר מהו ויעתר דקריב ליה קרבנא וגלי עליה ומה קורבנא קריב עולה · כתיב הכא ויעתר לו ה' וכתיב ויעתר אלהים לארץ מה להלן קרבן אף הכא קרבן ואם כן הדרא קושיא לדוכתיה שהקרבן הועיל לו ולא התפלה · זה אינו שלאמצריך שמה הקרא למעט ויעתר לו ה' אמרינן ביבמות ולא לה אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע והמיעוט לו ולא לה ע"כ איירי בתפלה שמשמע ה' לתפלתו ולא לתפלתה · כי על הקרבן באם היה יצחק ורבקה הביאו קרבן לא היה שייך למעט קרבנה כי גבי קרבן אין חילוק בין צדיק לרשע · הלא רז"ל אמרו איש איש לרבות שאפילו גוים נודרים נדרים ונדבות כישראל א"כ גבי קרבן שוין הם · וע"כ המיעוט הוא מחמת התפלה · כמאן מוכח ומוכרח התפלה נקראת עתר שמהפכת רוגז לרחמים וגם התפלה של קין הפכה עליו ונד לנוד ומזה הדין וכיוצא לומר שתפילתו הועילה לו למחצה גלגולו אחרים עימנו שתפלה מועילה מעצמותה · ועוד רצה המדרש לישב עוד ענין אחד כי ירא כן ואולי יטעה הטועה לאמר שהתפלה לא הועילה לקין מאומה · ודקא קשיא לך הלא עינינו שהתפלה גרמה שנמנע ממנו נע ובטלה מלת נד דילמא לא היה כלל הקב"ה כאומרו נע ונד שיקויימו בו שניהם רק או קאמר או נע או נד · וקפליגי רבי אושעיה ורבי נתן גבי אביו ואמו קלל אין לי אלא אביו ואמו אמו שלא אביו ואביו שלא אמו מנין ת"ל אביו ואמו קלל ופירש"י לדמיימרא דאו האי או האי דברי רבי אושעיה לר' נתן משמע שניהם כא' כו' עד שיפרוש לך הכתוב וכו' ועיין בלבנת הז ספירו בכיה המכין בתלמוד ואם כן גם גבי נע ונד יאמר האומר ש או או קתני ולאפשר א' מיעור מקבירו ואחר הוידוי כשאמר ונד ובמנע מלת נע ואין להוכיח מקין שתפלה מכפרת ומכה רק הועילה לו להקל קצת העונש מעליו לכן מסיים בעל המדרש שכן כתיב וישב בארץ נוד · וכבר הקשיתי לשאול הל"ל וישב בארץ נוד מה מורה הלשון שכן כתיב · ומכן זה על דרך הזוהר פרשת בראשית בפסוק נע ונד עו"ן ד"ן · ועוד נע ונד כגון דאמרת עין הדלה ובכדה אתעבידת דאיהי ווהואה דנחש שבטיל בזוהר נע בעלמא הדין נד בעלמא דאתי דאינן שכינתא עילאה ותתאה מיד ויאמר קין גדול עוני מנשוא תב בתיובתא ואתקטט בגין דא וישם ה' לקין אות כו' עד מיד ויצא קין מלפני ה' כהאי כפיק מן דינא וקבל עליה כל מה דאתגזר ביה ומכן דאילו קבל דכתיב וישב בארץ נוד · מה דאמר ליה נד תוי עליה ו"ו ואתעביד נוד וגו' איכו דאתגזר ביה וישם ה' לקין אות לבלתי הכות אותו דאם הוי נ"ד אתמר ביה והיה כל מוצאי יהרגני ובגין דתב בתיובתא וקבל עליה אות ברית שוי עלוהי אות ו"ו לשזבא ליה ע"כ · ועל פי זה דייק המדרש שע"כ הגזירה היתה נע ונד ר"ל שניהם נע וגם נד ולא או או · ודייק בלישנא שכן כתיב וישב בארץ נוד והוקשה כ"ד הל"ל מאי נוד שהוסיף בו אות ו"ו ועשה מלת נוד · כלומר אמר נע תהיה גם נד אם כן מוכח שנגזר עליו נע גם נד ותפלתו הועילה לו שהיתה נמחקו זה כלשון המדרש שכן כתיב וישב

עוה' פ' תולדות ויעתר דקריב לי קרבנא

עוה' פ' בראשית נע וכד עו"ן ד"ן וכו'

בארץ נוד הרי לך הקושיא כד הל"ל ודיוו שיהפך מלת ונד שלא יהיה צריך לשניהם רק נוד בני · פירוש לפירושו אם ו"ו של ונד יהיה פירוש במקום או כך קשה מהיכן היה אות הו"ו שהטיל בתוך מלת נד שנעשה מלת נו"ד אלא ודאי הו"ו של ונד שייך למלת נע גם כן ולקח הו"ו והטיל במלת נד ונמנע ממנו הגזירה של נע · ואם כן מוכח כדי הגדים ומוכרח שתפלה עושה והועילה מחצה לכן מאריך המדרש ומודיע כמה תפלתו של קין גדול עוני כי מלינו הקב"ה אמר ליה לפתח חטאת רובץ והוא הזכיר לשון עון · אלא שרמז לו נ"ע ונ"ד אותיות עו"ן ד"ן ובמלא של ב' אותיות הם מלה אחת ובמלא מזה אמר גדול עוני וגם מזה מוכח שנע ונד לאו או או קאמר מאחר כי הם כללים לאחת עו"ן ד"ן אם כן הקב"ה גזר עליו שניהם ותפילתו הועילה לו לכפר מחצה מזה ואתי שפיר שיתורצו כל הדקדוקים · בתפלה מפרש שהתפלה היא גדולה מעצמותה ומביא ראיה מקין שהתפלה הועילה לו ולא הקרבן שלו · ועיקר ראיה על שיתהפך ונד לנוד מכח עתר גבי יצחק וגם לא היה קרבן רק תפלה · ולא יאמר האומר שהקב"ה לא גזר על קין נע גם נד רק או נע או נד · ומכל מילי הדין מפרש ומוכח שמעלת התפלה היא מעצמותה לכן כל אימת דבעי מצלי והלואי שיתפלל האדם כל היום כולו · ועל כל פנים הועילה התפלה למחצה · המשכיל יבין וישכיל מתפלת ענין זה עד בוש וראה פלאות :

ובענין תפלה עושה מחצה יתבאר מאמר א' בברכות ודבור תוספות א' ועוררני זה הענין שמה שמצאתי בתוספת רבי שמואל מדיקא בפלק אח' בשלה ל' אמר רבי אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במ"ט כמרע"ה אף על פי כן לא נענה אלא בזכות תפלה שנאמר אל תוסף דבר לי עלה ראש הפסגה וגו' לשון תוספות גדולה תפלה ממ"ט בלא תפלה שהרי משה רבינו ע"ה אף על פי שהיה בידו מ"ט הוצרך לתפלה · וז"ל רבי שמואל מאודיקא וקשה מה חדשו לנו · תוספות שאינו בגמרא והתפלה נראה לי לפרש בגמרא אין מוכיח שגדולה תפלה יותר וכו' בשלמא אם היינו רואים אדם שאין לו מעשים טובים ונענה בתפלה ואדם שיהיה בו מ"ט ולא נענה היה מוכח שגדולה תפלה אבל אין להוכיח ממרע"ה שלכי אמור דתרוייהו כי הדדי ניניהו ותרוייהו צריכות להיות נענה · ע"ק שלמה לא אמר גדולה תפלה עת"ת שאין לך גדול בתורה כמרע"ה ולא נענה וכו' · או לא שמעינן רבותא גדולה תפלה מתורה ומ"ט מעשים דאין גדול בתורה ומ"ט כמרע"ה · עוד קשה אין אפשר לומר גדולה תפלה והלא קרא כתיב אותם אותו וגו' וגם העוסק בתורה פטור מן התפלה · על כרחך נראה ומוכח שמ"ט גדולה מתפלה שדוחים אותה ונראה שכל זה מתורץ כשנבין כוונת התוספ' והוא שנראה בעיני שהם אין גורסין תיבת יותר כמו שהוא בדבור וא"כ נאמר שכוונת התוספות לומר שלא נפרש גדולה תפלה יותר ממ"ט שודאי אינו כן · אלא הכי פירושו גדולה תפלה דבר גדול הוא תורה ותלמוד ממ"ט שאין לך וכו' כמרע"ה והוצרך בתפלה · הא ודאי שמעלה גדולה יש לתפלה ונראה · מה שלא אמר שהרי מרע"ה לא היה כמוהו בתורה ובמ"ט עם כל זה הוצרך לתפלה · שבכי הגדולה קשה מה שייך ולא נענה אלא וכו' נראה שלא נענה במעשים ונענה בתפלה ומה שייך עבירה במ"ט לכן נראה במעט אדונינו משה היה שכל הפועל ולא היה צריך תורה מפיו ואם כן כשגזר עליו הגזיר' לא הוסיף בזה יותר ממה שהי' נוהג בעולמו תמיד על האפשר בחק ב"ו לגבי מעשים טובים אפשר להוסיף עליהם ובודאי מרע"ה שראה שגזירה עליו גזירה אין ספק שהוסיף הוסיף במ"ט לבטל הגזירה ולא הועיל לו עד שהתפלל קצת · ואם כן פירוש המאמר כך גדולה תפלה כלא ורצה כיון גדולה מעלת התפלה מכין אתה למד ממ"ט שאין לך וכו' ומס גילה לנו תוספות באמרן ממ"ט בלא תפלה דודאי היה קשה וכי עולה כדעת שתפלה גדולה ממעשים טובים עם התפלה אלא בא ללמד שגדולה תפלה ללמד ממעשים טובים בלא תפלה לעמ"ו שמרע"ה הוסיף אומן לעשות מ"ט לבטל הגזירה מ"מ לא הועיל לו עד שהתפלל עכ"ל ר' שמואל מודיקא :

והנה מה יש לי לפקפק על דבריו כי קשה לר"א הל"ל גדולה תפלה מתורה ומ"ט והיה לו להביא הכל כפשוטה כמו שבתורה למד עד תכליתה ואין להוסיף עליה בחק האפשרי וזה הב"מ בכל עת שהיה יכול לעשות הוי עושה ולא הועיל לו עד שהתפלל א"כ ולמה דילג ת"ת ולקח מ"ט והביא בדרך דוחק בת"ת השלים חקו ובמ"ט

הוסיף

רמז גמל שתקל' הפסקה תקנה ודוה תמיד ונעסת ויתמר דכר תוספות ומך על ר"ש מודיקא

הנביא אומר. ר"ל שנם מ"ע עשה יזה שאפשר לו לעשות כיון ת"ת ולא הועילו עד שהתפלל ג"כ. וע"ק יוכיין לו לומר את זה בת"ת לא היה אפשר לו להשת יותר מזה שכבר השיג אין זה אלא דברי כנואה וביותר זה הוא בעיני לפכם כל הספרים ולימוק מלת יותר וכ"ל לקיים את ירכא שלפביכו ומה שהרבה להפיג אפו בנירא איך ילמד שגדולה תפלה הוא ע"ד מפני מה רצה משה ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה היה צריך. אלא הרבה לקיי' מצות התלויות בארץ והרי לך הרבה לכנוס לא"י בשביל קיום ת"מ ומצות והוא ביקש תרתי מהם. אעברה נא ואראה הארץ. וכתפלא בקשתו על ראיית הארץ ואמר לו עלה ראש הפסגה וראה בעיניך ולעבור הירדן לא נתמלא בקשתו ומוכח מזה שגדולה תפלה מת"ט. דאלו הוה זכה לבכוס לא"י לא היה מוכח שהתפלה גורמת לו רק מ"ט שהבנ' לקיים בארץ וזה גרם לו לכנוס לארץ וע"י שלא זכה לכנוס לארץ לקיים המצות ובקש בעיניך נתקיים דרי מוכרח שתפלה עשה יותר כי הוא ביקש שכי בקשות אעברה ואראה וראה בעיניך נתמלא לו על ידי תפילתו כראה שבתפלה הועיל' יותר ולא במ"ט דאל"כ היה להם' למלא בקשתו לכנוס לא"י לקיים המצות ומ"ע ומזה שהקשה על מה שלא אמר גדולה תפלה ממ"ת וזה כ"ל לפרש כודאי מעלת התורה גדולה מכולן כמבואר במסכת פיאה אלו דברים שאין להם שיעור כו ות"ת כנגד כולן ומה שלא הועיל למרע"ה כ"א התפלה ולא התור' הוא מטעם דאין קטיגור נעשה סניגור

ואקדים מה שהביא תלמידך בבכוק ודברתם אל הבלע שכה עליו פרק א' הלכה א' ויתן מים ותגב' אפרים מה היה מורה זה שיכנה עליו פרק א' אנ הלכה א' ויתן מים ויתבאר ע"ד גיורא דיואל מ"ד מבעי רבנן מיסף וגרונך עניותה מבעי למגך ידברים בטלים שלא תבוא גרונך לידי' מואה ובכר כודע המדרש שקרין שיעו כא קוראים על פס שדברו לשון הרע ואח"כ ע"י לשון הרע בעצמו שיבואו לידי מגואה. ומבואר בגמרא דעירובין מה תקנתיה של מספרי לשון הרע יעסוק בתורה ולכן הזהירו שכה עליו פרק א' או הלכה א' כדי שיהיה כפרה להם על לשון הרע ואו יוציא הבלע להם מים. ונראה לי שעיקר הגורה בא לו מכח ודברתם אל הבלע שילמוד תורה עליו והוא עבר ולא למד תורה עליו אלא הכה אותו מ"מ לא עזרה התורה לו כי על התורה נגזרה הגזירה עליו מאחר שלא למד על הבלע והכה אותו כי אין קטיגור נעשה סניגור ומ"ה לא עזרה לו התורה. ולכן אמרה הגמרא גדולה תפלה ממ"ט כי במ"ט לא מניכו מקטט שהרבה משה לקיים המצות ומ"ע התלויות בארץ ואם"כ לא כשמע לו לבנוס לארץ רק וראה בעיניך נתמלא לו מוכח מזה שגדולה תפלה

ממ"ט וגם וזה שאמרנו בתוספות שאמרו בלא תפלה וע"ד הפסוק ואני תפילתי לך יי' עת רצון במזמור ס"ט. כי קשה שיתחיל בתפלת המקרא בעלת נ"ן ואני אני תפלתי הל"ל וכן ק' גבי יונה ויתפלל אל יי' מתוך הדג כי מלת ואני תפלתי משמע שאחר שיתפלל גם אני מה הוא זה. ודע שמצאתי כתוב בספר חסידים כיון תתשמ"ד וז"ל אם יש מלאך מליץ א' אם שמלאך טוב של אדם יתפלל עליו קודם שיתפלל האדם וזהו והיה טרם יקרא ואני אענה לישלנו ואח"כ שמתפלל אדם על עצמו שומעין לו בעבור המלאך שהתפלל עליו וזהו עוד הם מדברים ואני אשמע עכ"ל ס"ח וע"ד זה ירמוז המקרא ואני תפלתי כי מתחל' מתפלל המלאך עלי ואני גם אני תפלתי עלי וגם גבי יונה ויתפלל יונה גם הוא התפלל כי בתחל' התפלל המלאך עליו. וע"ד זה יתיישב ותורץ גבי מרע"ה אמר יי' אלי אל תוסף דבר אלי כי מלת תוסיף לשון הוספה הוא אל תרבה אלי ר"ל לא השבין הוא המלאך טובו של משה הוא מתפלל תפלה על משה ואמר לו הש"י אל תוסיף גם אתה לדבר כי לא יועיל לך רק עלה ראש הפסגה. וע"ד זה יובן גמרא בפ' אין עומדין א"ר חמא בר חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל יי' חזק ויאמץ לבך וקוה אל יי' וק' מה חידש לנו באם לא נענה בתפלתו בפעם הראשון שיחזור ויתפלל בשלמא אי הוי אמר שיחזור להתפלל אפי' כמה פעמים בוי' ביאתו הבנות קמ"ל לן שמלינן גבי מרע"ה כתיב אל תוסף דבר אלי שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן יעשה"כ בפעם א' אין בכרא לומר כן ולדידי א"ש כי כל אדם שיתפלל עתפלל תפלה יועיל שלו. ואם כן מאחר שהוא מתפלל תפלה ואח"כ התפלל הוא ולא נענה א"כ יש לומר מאחר שב' תפלות לא הועילו לו וכשיחזור ויתפלל הוא פ"ס ג' יאמרו התלמיד כמה סרבן. ע"ז אמר יחזור ויתפלל פעם ג' ומביא ראיה מפסוק קוה אל יי' שמלאך יתפלל עבורך. חזק ויאמץ לבך והתפלל אתה בעצמך ובאם לא נענה גם בתפלתו וקוה אל יי' להתפלל שלישית. וזה שמביא גמ' לה תפלה

ם ודברתם א' הבלע שכה עליו פרק אחד הלכה אחת וכו'

ענין כמ"ד על הפסוק ואני תפלתי לך יי' עת רצון וגו' בספר חסידים על הפסוק אם יש מלאך מליץ אחד מני אלף המל של אדם מתפלל עליו טרס שיתפלל הוא על עצמו. מלת נמרא בברכות גמרא אם זה אדם יתפלל ס"ל ולא כ' אין נענה יחזור ויתפלל וכו'

ממ"ט ולימה מינה דאמר ליה אל תוסף דבר וגו' עלה ראש הפסגה וראה וגו' כי לזה איכך צריך לתפלה כי שמעתי לקול מלאך שהתפלל לפני להראותך הארץ לקיים והיה טרם יקרא ואני אענה. ובענין זה מעלת תפלה גדולה מת"ט. כי אין צריך לומר מ"ט אם לא עושה המעשים בפעולה אומם שתפלה תכף שבותן לבו להתפלל אף שעדיין לא התפלל שלו גורם להתפלל לפני יי' בעבורו ואז יקוים בו והיה טרם יקרא ואני אענה וזהו שדייקו תוספות גדולה תפלה יותר ממ"ט בלא תפלה והכי פירושו גדולה תפלה יותר ממ"ט ר"ל משנ' גדולה יש לתפלה יותר ממ"ט ומלת בלא תפלה פירוש על הדבר הזה ר"ל בלא תפלה אף שהתפלה לא כעשית בפעולה רק במחשבתו יפין לבו להתפלל ובכל זאת הוא נענה כי מלאו גורם לקבל תפלתו אף קודם שהתפלל. ומעשים טובים צריכין להיות בפעולה דוקא והמשכיל יבין וישכיל כי נכון הוא.

והנה עד כה דברנו ממעלת עבודה קרבנות וזמן התפלה הנם תוכחת מוסר שיש לית"ל כהנה וכהנה להאריך ולדבר ולספר מענייכים מענין הקרבנו' התפלה אך בפתח דברי שאלתי לדבר שאין זה ספר כפי שמו להיות וכן כשלמה על שיר רק סביך למחברת א"א ז"ל. ואם אדבר איום מוסר מעבודת פרים שפתינו הקרבנות שלא למורך כי הרבה עירנו ושמם בית מקדשנו בעו"ה ואין בזמן הזה לנו לא קרבן ולא כהן אך ידוע שהקרבת הקרבנות בעצם לאו קרבן הוא כי מה יתן ומה יוסיף להש"י הקרבת הטלה או בקר ואין רק רמיזה לבא כפי תקון הדברים האמורים על הקרבן כמו שפירש"י ויעלהו לעולה תחת בנו וזהו תחת בנו על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואמר יהי רצון שתהא זו כאלו עשויה בבני. כאלו בני שחוט כאלו דמו מזורק כאלו בני מופשט כאלו הוא נקטר ונעשה דשן. וכל מי שמקריב קרבן הוצרך להעלות דברים האלה על לבו וזהו עיקר הקרבן העולה לריח נחוח אשה ליי'. וה"ה בזמן הזה אף שאין קרבנות רק תפלתינו במקום קרבן כמו כן נשלמה פרים שפתינו אתנו לחשוב מחשבת עבודת הקודש בעת אמירת פרשת הקרבנות כנתיבת לבו לאלה הדברים אשר דבר אברהם אבינו ע"ה כשהקריב האיל תחת בנו ויחשב לו לרצון כאלו הקריב עצמו ע"ג המזבח. כתב אבי זקני החסיד ז"ל וז"ל בספר עמק הברכה דף מ"ה פרשת התמיד ושאר ענייני קרבנות טוב הוא לאומרם בעמידה דומיא דהקרבת קרבנות שהיו הכהנים עומדים בעבודה עכ"ל. וע"ז ידוו הדוויים מה אכו מה חיינו כי בזמן הבית אדם חוטא ונתחרט והלך לב"ה להתפלל ולהביא קרבן ולקח עמו דברים דברי כבושים ואמר יהי רצון כאלו אני שחוט וכו' ובהגיע התור לילך לעולמו למקום שהיה שם אהלו בתפלה היה מת בקדושה ובטהרה. ומעת חסרנו כל אלה מפני חטאינו שגלינו מארצנו. ונשארנו כולנו טמאי מתים טמאים מבית ומחוץ. אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. והננו מלוכלכים בחטא ומשתרשים בעוונות עבירה גוררת עבירה. ואיה השה לעולה. כי אין לנו לא אישים ולא אשם. לא היכל ולא הוידוי ומי יעמוד לנו ביום צרותינו ויכפר בעדינו. ר"ל לנו מיום הדין ו"לנו מיום התוכחה. כי אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. כי עונותינו עברו ראשינו כמשא כבד יכבדו ממנו. ואשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו. שאנו משכימים ומעריבים בתפלתינו. ואומנות אבותינו בידינו. ותשובה ותפלה וצדקה כוידוי פה שאנו מתודים זה יכחמנו ממעשה ידינו. והמקום יאיר די לצרותינו. ויטהר אותנו מטומאתינו. ויהי נועם יי' עלינו. ויזכור רחמיו לרחמינו. ויקים דוד עבדו מהרה ימים וקרנו ירום לישועתינו. ויקים ביאת מנחם לנחמנו. כתב דודי החסיד מהר' יעקב ז"ל סג"ל בהגהות יש נוסחין וז"ל כשיאמר בשבת וי"ט פ' קרבנות לא יכוין לשם קרבנות ולא קרבן תמיד והקטורת וקרבנות מוספין כי הם קרבים בשבת ולא שאר קרבנות כשקורא ועוסק בשאר קרבנות לא יכוין בהם כאלו הקריב קרבן רק כקורא בתורה וע"ש א"נ בספר עמק הברכה שאין קורין פ' קרבנו' בשבת וי"ט כראה כודאי כוונתו לומר דוקא כשמכוין בקריאתו כמו שצריכין לכוון בקריאת פ' קרבנות דהיינו לשם הקרבה ותדע לך שהרי סוכין המסכים שאיזהו מקומן ומה לי הפרשיות ומה לי פירושן עכ"ל. שמספר השייך לתפלה מה אומר ומה אדבר הלא כבר מוסו קמאי דקמאי. עד שבא גדול הדור האחרונים כמו הגאון מהר"ר אליהו אפרים מן הלוי לעיין שמה ויפיס לבו כל הדברי' האלה ואחרין אבי זקני החסיד בספר עמק הברכה ובגוולת יש נוסחין כתם דבריו יאיר לבו כתיב המסיל' שעולה בית אל בכונה את עוררו' והתלהבות

כשלמה על שיר

פרס' הקרבנות צריכין לאומרם בעמידה דומיא הקרבנות

בשבת ויום טוב כשאומרי' פרשת הקרבנו' לא יכוין לשם קרבנות

הקדמת הגאון בן המחבר עמוד העבודה

בלב׳ · גם דודי החסיד איש אלהי מהר״ר יעקב שטערנשין והוא סניף לחבורתו והוסיף על דבריו כהנה וכהנה · ובאחרון הביא א״א החכם השל׳ המפו׳ בספרו בעמוד התפל׳ כאשר פורש שהלל רב ומהל מה שהיה לפניו ולאחריו · ואחרי עין רואה כל זה ויבכים כלבו יראה ואהבה ומ״מ מה אוכל להוסיף על דבריהם · רק באתי להודיע מה שכתב בס״ח בסי׳ תשפ״ח וז״ל טוב לו לאדם שיתפלל ויקרא את שמע וברכות בלשון שמבין ומשיתפלל בלשון הקודש ואינו מבין וכתיב על אשר לא ידע ספר לאמור קרא נא זה ויאמר לא ידעתי ספר ויאמר יי׳ יען כי נגש העם בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהיה יראתם אותי מצות אנשים מלומדה שיתפלל וקורא ואינו מבין מה מוצא בשפתיו מפיו · וכתיב ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו תסתתר הו״ל ואינו מבין מה שמוצא מפיו לכך כתבו התלמוד בבבל ובא׳ בלשון ארמי כדי שידעו המון אפי׳ ע״ה ולכך היו וכו׳ ופיים שנים ומי שאינו מבין לא יתפלל לפי שהתפלה תלויה בלב ואם הלב מבין בטוב יקבלו ממנו תפילתו ותפלתו וכו׳ עכ״ל ובגלל הדבר הזה בהיותי אב״ד ור״מ בק״ק פרנקפורט תקנתי תקון גדול לכל בני חבורת קדישא שילמדו אבותם אבותם שילמדו התפלות והוראתה השנה עד אחרית השנה ופיוטים וסליחות בפירוש אשכנזי׳ פי׳ המלות לפחות כדי שלא יפגעו בעופות היוצאים ומצפצפים · ולא יעלה התפלה · לא בורא בעלה · ואשרי איש שישמע לדברי ויראה ויבין וישכיל שפי׳ התפלות תהיה שגורה בפיו ומי שאין לו לב להבין מעניו יסכור לו רבי א׳ שילמוד עמו הסידור והיוצרו׳ וסליחות כדי שיודע לכוין התפלה לעלות בימילה לעילא עילה · ומכ״ש מחויבים שיהיו שלוחי הקהל יצ״ו שידעו מה יאמרו ויבינו מה ידברו ובונתם תהיה על הדברים היוצאים מפיהם ולא על הנגונים כאשר ראיתי שערוריה בעו״ה · ואין ספק שאריכות בקולות · הוא אריכות הגלות בעו״ה · ואשרי הדור שאין מקבלים עליהם שום חזן אם לא שיש בו כל המדות מה שמוכר בפ׳ קיוה החולין והגאון מהר״ר של בים של שלמה האריך לדבר מענייני החזנים ועכ״פ אין למנות חזן אם לא שידע ויבין ענייני התפלה · ומנוס נודרת מגוף אם יודע האדם מה שמדבר ע״ז יתעורר הלב · ויוריד דמעות והוא מעלה גדולה לתפלה כשבוכה בעת שיתפלל ועיין בזוהר פ׳ ויחי עמוד ת״ע ובכיה שמה דתניא דתנין שניאין שדלית הביא נדקת דלאה כנין למחוי פולקיה ביעקב ולא בהוא רשע דעשו והיינו דתנינן כל בר נש דאוסיד דמעין קמיה קב״ה ואע״ג דאתגזר עליה עונש יתקרע ולא יכול ההוא עונשא לשלטא ביה מכלן מלאה דלאה אתגזר למחוי פולקה כעשו והיא בבעותא אקדימת ליה ליעקב ויש הרבה מאמרים בהנה בזוהר על מי שבוכה בתפלתו · ובתדומה ש״ו א״ו ז״ל מביא בספרו מי שיש לו לב קשה ואינו יכול לבכות יתן קולו כאלו הוא בוכה · וזה כוונת הפסוק כי שמע ה׳ קול בכיי שמע תחנתי ר״ל כי שמע קול בכיי אעפ״י שלא בכה ממש · ולכבי ביארתי עי׳ הקדמה וז כמה פסוקים נופת נופים אך כעת אין להאריך · עוד כתב בס״ח סי׳ תש״ע צריך אדם ירא שמים שלא יעמוד בתפלתו אצל אדם רשע · מפני כשעומד אדם רשע בתפלתו יהרהר הרהורים רעים והשכינה מתרחקת ממנו · וכתיב קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם וכתיב ועם נעלמים לא אבא הקב״ה מעלים עיניו מהם שנאמר ובפרישכם כפיכם אעלים עיני מכם גם כי תרבו תפלה אינני שומע וכתיב לא ישבתי בסוד משחקי׳ ואעלוז אוי לרשע אוי לשכנו שהרי יהושע הכ״ג לקה קנת כשהלך עם אחאב ובדקי׳ בן יעמשי׳ הורך שערו ע״כ ומ״ה יראה כל אדם הגון לכוון לו מקום לתפלתו אצל צדיק וע״ז כוונת הפסוק שאמר דהע״ה ינחני במעגלי צדק ר״ל במעגלי צדיק וכמה גדולה כחה של התפל׳ תפלת עני כי יעטוף ולפני יי׳ ישפוך שיחו תפלת העני׳ ותפלת עשיר ועיין בזוהר פ׳ וישלח דף ס״ו ומודעה מה שעני יתפלל שקולה לתפלת מרע״ה ועל זה כתיב תפלה לעני תפל׳ למשה ולית לאפרשותא בנייהו רק תפלת משה ותפלת עני שקולים הם · וכן האריך בזוהר פ׳ יתרו דף קכ״ד ותפלת עני שאין כיוצא · אמר ע״כ ביותר ויותר יכוין העני בתפלתו כי זה הוא כולת מכלו ונעים נורלו ולמען התעוררות כוונת התפלה אמרתי להודיע מה שכתוב בס״ח בסי׳ תרי״ג וז״ל כתוב בספר התשובה של רבינו סעדיה גאון בשביל ג׳ דברים אין תפלתו של אדם נשמעת ואין עתירתו מתקבלת וראיה לדבר ממרע״ה כיון שנגזר עליו שלא יכנוס לארץ אעפ״י שאתחנן לו לא נעתר בתפלתו כמו שאמר ואתחנן אל יי׳ בעת ההיא וכן כעגבה לו רב לך אל תוסף דבר אלי עוד

טוב להתפלל בלשון שהו מבין ולא בלשון הקודש ואינו מבין

תקון גדול שתיקן בק״ק פרנקפורט שכל בני חבורה ילמדו פירו׳ של התפלו׳ וזמירות וסליחות

אין למנות חזן אם לא שיש בו כל המדות מה שמוכר בחולין ומה שהביא הגאון מהר״ש בים של שלמה ·

זוהר פרש׳ ויחי טוב ויפ׳ לאדם לבכות בשעת תפילתו ומי שיש לו לב קשה ואינו יכול לבכות יתן קולו בבכי כאלו הוא בוכה

כוונת הפסוק שמע יי׳ קול בכיי וגו׳

אל יעמוד אדם שיש בו יראת שמים להתפלל אצל אדם רשע

יראה עוצם כח תפלת העני והיא שקולה כתפלת מרע״ה וראיה לזה בכמה מוסר דוכתין שג׳ דברים מונעין תפלתו של אדם שלא נשמעת

בדבר הזה · הראשון המתפלל שלא בכוונת הלב אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב ויפתוהו בפיהם ולבם לא נכון עמו · השני השונא התורה ואינו מקשיב לד״ת אין תפלתו נשמעת וכן כתי׳ מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה · השלישית מי שאינו מקשיב לדברי העני ואוטם אזנו מזעקתו שנאמר אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא ולא יענה · הרביעית מי שעושק וגוזל ואוכל את האסור לו אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב ואשר אכלו שאר עמי וגו׳ אז יזעקו אל יי׳ ולא יענה אותם · החמישי המתפלל בלא נקיות וטהרה אין תפלתו נשמעת כמו שכתוב גם כי תרבו תפלה אינני שומע ידיכם דמים מלאו · הששית אשר עמו עונותיו נכרו משובותיו והוא מתפלל בלי עשות תשובה אין תפלתו נשמעת כדכתיב ויהי כאשר קרא ולא שמעו וגו׳ · ואשרי איש שישים אל לבו כל הדברים האלה המעכבים התפלה ויתפלל אשר כן אז תפלתו רצויה ומקובלת לפני המקום ברוך הוא · כתב הרמב״ם בהלכות תפלה פרק י״א מי שצריך לכנוס לבה״כ לקרות תינוק או חבירו יכנס ויקרא מעט או יאמר שמועה ואח״כ יקרא חבירו כדי שלא יכנוס בשביל חפציו בלבד ואם אינו יודע יאמר לתינוק מן התינוקות קרא לי הפסוק שאתה קורא בו · או ישהה מעט בבה״כ ואח״כ יצא שהישיבה שם מעשה המצות היא שנ׳ אשרי יושבי ביתך · א״כ משמע מתוך דבריו שהישיבה בבה״כ מצוה היא · ויאמר שהיא מצוה מכאן אתה למד מה שכתב הרמב״ם והטור א״ח סי׳ קנ״א בתי כנסיות אין נוהגין בהם קלו׳ ראש כגון שחוק והתול ושיחה בטלה וכו׳ · ונראה שהישיבה בבה״כ למצוה יחשב והמדבר שיחה בטלה וכ״ש עבירה מבטל מצוה ומזה ילמוד כל איש ואשה שיושבים בבה״כ אף שלא בשעת התפלה שאין לדבר שום שיחה בטלה · ויוכל שכן בשעת התפלה או קריאת התורה שלא לדבר דבר של חולין · ובעו״ה עד עד מתי יהיה זה לנו למוקש שבכל עיר ועיר אין יכולין למחות להעם ונעשה להם כהיתר בעו״ה וי להם וי לנשמותיהם ואיך יעלה תפלתיהם למעלה · והיא מלובלכת בדיבורי חטאים ואין קטיגור נעשה סניגור · על כן מן הראוי שכל קהלה וקהלה מקום אשר דבר המלך מלכו של עולם ודתו מגיע יעמדו אנשים על זה · אשר ישגיחו באיומים רבים על המדברים ויביישו אותם ברבים · ובזה נראה כבוד יי׳ בארץ · וכל העם ישמעו וייראו ולא יזידון עוד ויתנו בייתנ ובכן עדיים לבלום את פיהם בבה״כ לדבר דבר של חול ושיחה בטלה · גם בזה רגיל אני למחות להזהיר אנשים המתפללים תחנות ובקשות בעת שהש״ץ חוזר ומתפלל תפלת י״ח כי בודאי מה שבקשו לא יותן להם ומה שבידם ניטלה מהם · ר״ל כי המוסכם בכל הפוסקים כשש״ץ חוזר ומתפלל י״ח יש להקהל לשתוק ולענות אמן ולכוון לברכות שיוברך השמן · ודי שאינו כוזר כזה מה שבידו נטלה מימנו ומה שביקש נשאר תחנות לא יותן לו · כי בא זה ואיבד את זה · כתב בס״ע בסיין ק״מ מי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל מפני שסבור שעדיין ישאר לו זמן ואחר שעבר אותו עבק ובין כך עבריה לו השעה ממוכים אבוכים ויש להם תשלומין והשיב רבי יוסף איברלש וייהו לבתפלה לא יעבור זמן התפלה משום ספכד יזוק · וכי״ד כיון דל״ב הביא מהר״א בהנהגותיו מי שנשבע או נדר לעשות דבר זה תוך שנה או ביום פלוני יש לו לעשותו מיד בשחרית בשיבוא אותו יום שמא ישכח הא״כ ולא יעשנו ויעבור על נדרו ואם לא עשאו כי אומר עדיין יש לי לעשותו ונאנס י״א דיהקרי אונס וי״א דלא מיקרי אונס והביא היש אומרים בתרומה שלא מקרי אונס והוא הדין מה שבתם הא״ם · אולי קורא דשבועה שלי ובזכות עמודי העבודה והתפלה · בשמחה בישועת יי׳ ובגילה · ונזכה לבנין בית המקדש מיהרה לנו לשם ולתפארת ולתהלה :

ומכח דברי הרמב״ם שהישיבה בבה״כ מצוה היא

שלא לדבר שיחה בטלה בבה״כ אף שלא בשעת התפלה ק״ו בשעת התפלה וקריאת התורה קורא אני על האנשים המדברים בעת התפלה והמנו בכל עיר ועיר ימנו אנשים על זה להוכיחם על פניהם

אין לומר תחנות ובקשות בעת שחוזר הש״ץ תפלת י״ח חלוקי דינים בענין מי שלא התפלל בעוד שיש לו זמן להתפלל מפני שסבור שעדיין לו זמן להתפלל וכו׳

פרק אחד עשר
עמוד גמילות חסדים

אמר מיכה הנביא ע״ה הגיד לך אדם מה טוב ומה יי׳ דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך · ופירש הפסוק הגיד לך הקב״ה אתה אדם מה טוב לך · ובפסוק הגיד וקשה מה ענין קריאת שם אדם פה · כי גבי יחזקאל מצינו שקראו הכתוב בן אדם ופירשו המפרשים שלא יתגאה בשרואה מראות אלהים לכן בן אדם נקרא

כוונת תוי׳ ומקובלת על הפסוק הגיד לך אדם מה טוב וגו׳

נקרא בן אדם · אומנם פה אין טעם לזה כיון הנביא הנבואה בשם
אדם ועוד זה ענין שנאמר הנביא ביותר במשפט ואהבת חסד יותר מכל
תרי"ג מצות גם פסוק והצנע לכת עם אלהיך צריך ביאור ואפשר לפרש
כענין שפירש"י בפרשת נח את האלהים התהלך נח ובאברהם הוא אומר
אשר התהלכתי לפניו · נח היה צריך סעד לתומכו אבל אברהם היה
מתחזק בצדקו מאליו ופשוטן של הדברים לפי רבותינו שדורשים לגנאי
על הפסוק צדיק תמים היה בדורותיו והכי פירושו את האלהים התהלך
נח כי היה ירא שמא הוא ילמוד מן בני דורו ויעשה כמעשיהם · לכן היה
תמיד מתבודד ופורש עצמו מן הבריות וזהו פי' את האלהים התהלך נח
ויש לדקדק וכי שותפו' יש לכלפי מעלה לומר שהלך נח את האלהים והלא
אש אוכלה הוא · אלא ה"פ את אלהים התהלך נח שהיה מתבודד עצמו
ופורש עצמו מהעולם והלך יחידי כאלו הלך עם אלהים ולא עם בני אדם
משא"כ גבי אברהם שהיה כמו יפה וטוב לבריות ומטיב לאורחים שהיה
מגייר גרים והיה מחזיר ברחובות ובשווקים להדריך בני אדם ומעבירם
ולקרב בני אדם תחת כנפי השכינה וזהו אשר התהלכתי לפניו ולא עמו
וזהו כוונת הנביא והצנע לכת עם אלהיך ר"ל שיתבודד עצמו ויהיה
במקום מוצנע שאין יד בני אדם שולטת שם ולא יהיה כאלו שכינתו עם
אלהים לכן אמר עם אלהיך הנה שים לב פי' אמר ע"ד זה שהעול' מקשים
מה רבותא דאברהם ממה שכתוב אשר התהלכתי לפניו · הלא גם בנח
כתיב כי אותך ראיתי צדיק לפני ומה חילוק יש בין לפניו ובין לפני וע"ק
למה הביא רש"י הקרא המאוחר בפרשה ולא הביא קרא המוקדם התהלך
לפני והיה תמים ע"כ לבי אומר לי שטעות סופר הוא ברש"י והמעתיק
הראשון הביא הטעו' לעול' והוא ע"ד זה שכתוב בר"מ יראת ה' תוסיף
ימים ולא אמר יראת אלהים אלא שיש שני מיני יראה חדא יראת העונש
מי שירא מפני איום עונש וזה לא טוב כמי שירא יראת הפנימי בלב שלם
מאהבת הבורא ולא מאימת עונש ואני אדוני מאריך בענין זה בהקדמת
תולדות אדם שלו כיוה לפין ומפרש הר"מ הפסוק יראת ה' שם לו מורא
מה' ממדת הרחמים ולא מצד עונש הגם הבוא תוסיף ימים וע"ד זה
כוונת רש"י גבי נח והקשה גבי נח כתיב את האלהים התהלך נח
ובאברהם כתיב ה' אשר התהלכתי לפניו למה אמר גבי נח את האלהים
מזכיר מדת הדין ובאברהם ה' אשר התהלכתי לפניו מזכיר מדת הרחמי' ומשני
נח היה צריך סעד כי היראה שלו היה מצד שהיה ירא מעונש מדת
הדין משא"כ גבי אברהם כתיב ה' אשר התהלכתי לפניו הזכיר שם ה'
אשר התהלכתי לפניו ומתרץ נח היה צריך סעד וכו' כי יראה שלו לא היה
בפנימי רק מיראת אלהי' מדת הדין ואברהם לא היה צריך סעד כי יראתו
היה יראת הפנימי מאהבת ה' והמעתיק הראשון דילג שם הוי"ה ב"ה
והתחיל להעתיק מן אשר התהלכתי לפניו אבל עיק' כוונתו על ה' אשר
התהלכתי וככה הוא אך הקושיות אחרות עדיין במקומן עומדים וכדי
לתרץ המקרא ומכל הספקות הוא ע"ד הגמרא בפרק לולב וערבה דרש
רבא מ"ד מה יפו פעמיך וגו' חמוקי ירכיך וגו' מה ירך בסתר אף ד"ת
בסתר והיינו דאמר ר"א מ"ד הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך
כ"א עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך עשות משפט זה
הדין ואהבת חסד זה ג"ח והצנע לכת עם אלהיך זה הכנסת כלה והוצאת
המת והלא דברים ק"ו ומה שדרכן לעשות בפרהסיא אמרה תור' הצנע
לכת דברים שדרכן לעשות בצנעא עאכ"ו ופירש"י הניתנת לעני בסתר
כו' והיינו דאמר ר"א דכל מילי בעי צניעותא וה"ה לד"ת ע"כ דברי רש"י
וק"ל על פי' רש"י מנ"ל להביא ראיה שמפרש ה"ה לתורה דבעי צניעותא
דילמא תורה שאני שצריך שאדם להרים קולו בשילמוד · ומאמר שהתורה
נתנ' בהר סיני בקולי קולות א"כ לא בעי ללמוד בחשאי וע"ק מה פירש
לנו ר"א יותר מן המקרא שמפרש עשות משפט זה הדין ואהבת חסד זה
ג"ח הרי תינוק דלא חכים ולא טיפש יודע שמשפט הוא דין וחסד הוא
ג"ח ואם כיונתו לעשות פירוש על הצנע לכת וגו' שזהו הכנסת כלה
והוצאת המת הוה ליה לפרש ענין זה בפני עצמו וע"ק רש"י פירש והו
הכנסת כלה ומת דכתיב בהו לכת טוב ללכת אל בית האבל והו הוצאת
המת מללכת אל בית המשתה והו הכנסת כלה ותימה בעיני על פירושו
בשלמא אם בכל התורה לא הוזכר מלת ללכת רק בשני דברים אלו לכך
הוי שפיר ללמוד פירושו אמנם מצינו כתוב בכמה דוכתין מלת לכת ·
בספר שופטים כתיב למען נסות בם את ישראל השומרים הם דרך ה'
ללכת בם כאשר שמרו אבותם אם לא א"כ מצינו מלת לכת מורה על כל
התורה וכן בתהלים כתוב ובתורתו מאנו ללכת קאי על התורה כולה ·

ענין החילוק בפסוקים שגבי נח כתיב את האלהים וגבי אברהם כתיב אשר התהלכתי לפניו

משבש הספרי' הכתות בהם ובאברהם אומר אשר התהלכתי לפניו רק דיוק פרש"י הוא ממה שכתוב ה' אשר התהלכתי לפניו מוכיר מדת הרחמים וגבי נח כתיב את האלהים מוכיר מדת הדין

גמרא פ' לולב וערב' דרש רבא מ"ד מה יפו פעמיך וגו'

הילוק אשר לו עם רש"י על שמפרש טוב ללכת אל בית אבל וגו' קאי על הוצא' המת והכנסת כלה

וא"ת מנ"ל לרש"י לפרש אלו ב' ענייכים הכנסת כלה והוצאת המת במלת
ללכת ונ"ל לפרש הכי והייכו דאמר ר"א ע"ד הגמרא דסוטה דרש רבי
שמלאי תורה תחילת' ג"ח וסופה ג"ח תחלת' ג"ח ויעש ה' לאדם ולאשתו
כתנות עור · וסופו ג"ח ויקבור אותו בגיא ובמדרש שוחר טוב ממזמור
כ"ה מביא הא דרבי שמלאי בע"א מפני שהקב"ה מקשט כלות שנ' ויבן
אלהים את הצלע מלמד שקלעה הקב"ה את חוה והביאה לאדם כו' קובר
מתים ממשה כו' וק' מה ענין שמרמז התורה ג"ח בתחלתה ובסופה ·
ונ"ל לתרץ ע"ד הגמרא במס' ע"ז אמר רב הונא כל העוסק בתורה ואין
בו ג"ח דומה כמי שאין לו אלוה שנ' וימים רבים לישראל ללא אלהים אמת
וגו' והרי לך שאף העוסק בתורה צריך להיות בעל גומל חסדים · ולכן
בתחלת התורה ובסופה רמז לנו ענין ג"ח ולא סגי זה בלא זה · כי על
ג"ח נאמר והצנע לכת עם אלהיך כפירש"י לעיל ופירש רש"י מה ג"ח הם
צריכין להיות בצנעא וה"ה לימוד התורה · ורמז גדול רמזה לנו התורה
לזה כיון שג"ח צריך להיות בהצנע לכת גם כן התורה צריכה להיות
בצנעא ורמז לנו בזה מה שכתיב בסופה של התורה שהש"י קובר מתים
ומביא ראיה מהפסוק ויקבור אותו בגיא וכתיב שם ולא ידע איש את
קבורתו רמז לנו שצריך לעשות הדבר בצנעא ואל ישאל השואל למה לא
רמזה לנו התורה בתחלתה שצריך להיות ג"ח בצנעא כי יהיה קושיא של
שטות כי הג"ח שלומד ממה ויבן אלהים את הצלע שיהיה לא שייך לומר
שלא ידע איש מהחסד הזה שעשה הקב"ה עם חוה כי לא היה שום אדם
בעולם יותר מאדם וחוה א"כ לא היה צריך לעשות הדבר ההוא בהצנע
לכת והשתא א"ש פי' דברי רש"י שאמר והיינו דאמר ר"א דכל מילי בעי
צניעותא וה"ה לד"ת וה"פ והיינו כמו שרמז המקרא בפסוק והצנע לכת
עם אלהיך על הכנסת כלה והוצא' המת שאף שדרכן לעשותן בפרהסיא
כו' וה"ה לד"ת שרמז לנו בתחלתה ובסופה ענין ג"ח ורמז לנו שצריך
להיות בצנעא שג"ח כמו שעשה הקב"ה גם ראוי ללמוד לנו שגם התורה
בצניעה כלימודה תהיה בצנעא כי את צנועים חכמה ומה שהקשיתי
לשאול על רש"י איך מרומז במלת לכת הכנסת כלה והוצאת המת יותר
מכל שאר מצות הכתובים בתורה · זה יתבאר על נכון מה שמצאתי
°בספר מבחר פנינים בשער הצניעות וז"ל שאלו לחכמים מהו הצניעות
אמרו שיתביים האדם מעצמו ואמר תחלה הצניעות הקבלת פני האוהב
והשכייה לו להראות אהבתו הג' לעשות חפציו הרביעי להשתתף עמו
בצרתו ופירש שם המפרש להראות אהבתו בדברים נעימות וידוע שאלו
ב' מינים של ג"ח הכנסת כלה והוצאת המת נמצא בהם כל ד' מעלו' אלו
שמונה בספר מבחר הפנינים כי בהכנסת כלה מקבל פני אוהבו ומראה
אהבתו לו ע"ד כיצד מרקדין לפני הכלה וכו' ועושה חפציו רצון החתן
והכלה כיון שמשמח אותם ובהוצאת המת משתתף הוא עמו בצרתו · גם
כשהולך לבית אבל משתתף עמו בצערו וילך שפי' והצנע לכת כשתרצה
להיות צנוע צריך את' לאחוז במלת לכת ובזאו' לכת רמז על אותו לכת
הכתובים יחד בפסוק טוב ללכת אל בית אבל מללכת אל בית המשתה ·
ומענייכים אלו תלמד כל ענין צנוע ובצניעות האמתי כי ימצא בך אלו ד'
מעלות השייכים להיות באדם צנוע ולזו דיוקא של רש"י לדייק ממלת
לכת אלו ב' דברים בלבד רק להורות לנו שאלו ב' דברים הכנסת כלה
והוצאת המת מביאין האדם לצניעותא · אך עדיין צריכין אנו למודעי
ולבאר ענין הגיד לך הקב"ה אתה אדם מה טוב למה קרא וכינ' הנביא
הנבואה בשם אדם ומה שייכות לג' ענייכים אלו עשות משפט וגו' ויובן
מה שידם לנו הגמרא עשות משפט זה הדין וחסד וגו' ג"ח כי ז"ל קרי
ביה ר"ב הוא ויתבאר ע"ד מה שמבי' הילקוט ריש משפטי' ומבי' התנחומא
ועוז מלך משפ' אהב כל העוז והגבור' והשבח לקב"ה אתה מוצ' מי שהוא אהב
בעל זרוע מעביר על המשפ' אבל הקב"ה הוא בעל זרוע ואוהב משפט
וידוע שאז"ל בסוטה למה נקר' שמו אדם אפר דם מרה הוא וזהו כוונת
הפסו' הגיד לך את' אדם אפר דם מר' ואלו פה אתה מה טוב שתאחז
משפט ואין לך לחשוב אותך כגבור ולמחול במשפ' כי שלום אתה ולהבין
אהבת חסד צריך אני להקדים לך מה שכתוב בזוהר פ' יתרו בפסוק לא
יהיה לך עלאי ר"ש וכאין איכון ישראל דקב"ה קרא לון אדם דכתיב כאן
מרעיתי אדם אתם מ"ט קרא לון אדם אתם משו' דכתיב ואת הדבקים
בה' אלהיכם אתם ולא שאר עמין ובג"כ אדם אתם דתניא אמר ר"ש
כיון דבר נש דישרא' עאל בברית דגזור הקב"ה באברהם דכתיב וה' בירך
את אברהם בכל וכתיב חסד לאברהם ושארי למיעל בהאי אדם כיון
דזכה לקיימא פיקודיא דאורייתא

גמרא דסוטה תורה תחלתה ג"ח וסופ' ג"ח וכה מתרץ ענין הנ"ל

גמרא בע"ז כל העוסק בתורה ואין בו ג"ח דומה כמי שאין לו אלוה

טעם נכון על ויקבור אותו בגי' וסמיך ליה ולא ידע איש את קבורתו

בספר מבחר פנינים מהו הצניעו' ומביא ד' דברי השייכי' לצניעו' ומתרץ ע"ז כוונת רש"י בדרך אמתי

ילקוט פסוק ועוז מלך משפ' אהב

גמרא בסוטה למה נקר' אדם כי אפר דם מרה הוא

וזהר פ' יתרו הקב"ה קרא לישרא' אד' וכו'

אבל כיון דהאי אדם ואתדבק בגופא דמלכא ובדין איקרי אדם תא חזי כתיב בישמעאל פרא אדם ולא אדם משום דאתגזר ושירותא דאדם הוי ביה דכתיב וישמעאל בנו בן י"ג שנה היה בהמולו כיון דאתגזר עאל בהאי שירותא דאיקרי כל הכ"ד פרא אדם וידו בכל ידו בכל ולא יתיר משום דלא קביל פקודא דאורייתא שירותא הוי גביה · אבל זרעא דישראל דאשתלימו בכולן איקרי אדם ממש עכ"ל · והרי לך לפניך שתי מדות היו באברהם יחד אחת שנקרא כל ומדה השנית הנקרא חסד אברהם והוא אדם ממש מ"ה בישמעאל לא היה בו רק התחלה דמילה מ"ה בכנס במדת כבל ותו לא מידי · משא"כ זרע ישראל אוהבי יי' ותורתו שנכנסים במדה השנייה הנקראת חסד אברהם · וזהו הגיד לך הקב"ה אתה אדם ואומר מלת לך שהוא לאפרש כל כיון שדורש הפרדס ריעוכים על המקרא לך יי' הגדולה וגו' עד כי כל בשמים וארץ וגו' שדורש מלת לך לחלת כל ע"ש וזהו מרומז בפסוק הגיד לך אדם אתה מתחלה נקראת כל בירורו במלת לך אבל אין זה גמר העניין שלא תקרא אדם אם לא מתכנס במדת החסד אברהם או תהיה אדם ממש וזהו הגיד לך אדם בתחלה אתה אמנו במדת כל הסורוזו במלת לך ואח"כ במדת אדם כאם תאחוז בחסד אברהם ואמר הפסוק ואהבת חסד או תקרא אדם השלם במלת שולת אדם משמע לתרי אפי ועשיית משפט מורה לגבאי שהוא אפר דם מרה ואחז ידו במשפט ולא כאבירי לב הרחוקי' מחלת המשפט ולעניין אהבת חסד שם אדם הוא לשבח כאם יאהב החסד או יקרא אדם השלם · וכנגד זה אמר מפני מידושו עשות משפט וזהו הדין ואהבת חסד וזהו נ"ם וקשה למה אמר זהו ב' פעמים כאלו מורה כאלפא וזה לעשה המכורה וגבי שרלים זה לא תאכלו אלא ה"ק מגיד לך אדם שפל ושלם כמ אתה והגיד אדם לגבאי ואמר מה יי' וגו' כי אם עשות משפט וזהו הדין לזה רמז שפל אתה · ואהבת חסד וזהו נ"מ לזה יורה מלת אדם לשבח לכן לא כלליכהו אותה כאחד בכא לאמר עשות משפט זה הדין ואהבת חסד נ"מ וגם הגיד לך מה אדם קאי ומרעו על והצנע לכת עם אלהיך לרמוז לנו מה שהקדמתי לעיל בשם המחבר פנינים · וכתוב שם איזה צניעות כל שיתבייש מעצמו כמו מפני בני אדם · וזהו הגיד לך אדם לך דייקא כלומר לך לבדך הוא מגיד · הנם שאתה לבד בחדרי חדרים ואין אדם רואה אותך וגבל ואת להצנע לכת עם יי' אלהיך כאשר הוא מלא כל הארץ כבודו · והזה מתורצים כל הספקות · ועדיין צריכין אנו לידעי וליתן טעם לשבח למה הוכיר מלת אהבה גבי חסד ואמר ואהבת חסד ולא אמר ואהבת משפט · כי מצינו לשון אהבה נופל גם במשפט כמש"ה כי יי' אוהב משפט · ויובן ע"ד הזוהר פ' תרומה עמוד רנ"ם · איתא שם אך טוב וחסד ירדפוני אי טוב למה חסד ואי חסד למה טוב דהא בחד גביא · אלא טוב כליל כולי כגוונא ולא אתפשט לתתא · חסד כליל ואתפשט לתתא מן כולי לצדיקים ורשעים כחדא ע"ש באריכות · והנה הקושיא של הזוהר ותירוצו רמוז לך המקרא והכי קאמר הגיד לך אדם מה טוב הוא כמו לתיד לך כלומר אם תרצה לידע מה הוא טוב החלוק שבין טוב לחסד או תדע ותבין ותשכיל מה יי' שואל מעמך מעמך דייקא · ומה שואל מעמך ואהבת חסד שתאהב חסד וזהו מעמך חסד עמך ואמר שאותה מן התחתונים והחסד שייך לתתאי · ולכן אמר ואהבת חסד שתאהוב אתה החסד לגמול חסדך עם הנבראים ועל ידי אהבתך החסד שתעשה כן יעשה יי' עמך · וכשיתן לבו לזאת יבין וישכיל החלוק בין טוב וחסד ויאמר שזה לה שלחסד שייך בתחתוני' ויבין שטוב שייך לעליונים והוי"ו של ומה יי' שואל מעמך היא וי"ו נוספת כמוה רבתין · ועל ידי זה יובן הפסוקים בתהלים מזמור כ"ב כי גדול עד שמים חסדך רומה על השמים אלהים על הארץ כבודך וקשה כמה שאמר עד שמים חסדך ואמר כך אמר רומה על השמים וקושיא כזו מצינו בגמרא דפסחים רבא רמי כתיב כי גדול מעל השמים חסדך וכתיב כי גדול עד השמים חסדך ומשני הא כיצד כאן בעושין לשמה כאן בעושין שלא לשמה · אלא הוא הדבר אשר דברנו רמוז לן דהמע"ק במקרא זה והכי פירושו כי גדול עד שמים חסדך רומה על השמים ה"ק כי גדול עד שמים חסדך רכש"ע חסדך הוא עד השמי' עם התחתונים ואין מגיע יותר כי אם עד השמים מקום שיד התחתונים שולטת' הכבי מבקש לפניך רומה על השמים ר"ל שתרומם החסד על השמים שיהיה חסדך גדול עימנו לכן אמר כי גדול עד השמים ואמר רומה על השמים · ועוד נראה לי לפרש הפסוק הזה שהתחלנו הגיד לך אדם ומה יי' שואל

לעל' ישא אדם בנוע במע"ש י"ג אף בפני עצמו הנס שאין אחרים רואין אותו

טע' לשבח למה הוכיר הכתוב אהב' גבי חסד יותר מלגבי משפט והוא על דרך הזוהר ס' תרומה

טעם נתן למה אמר דוד המלך ע"ה בפסוק כי גדול עד שמים חסדך ואח"כ אמר רומה על השמים

מעמך וגו' על דרך המדרש והובא בילקוט תהלים ל"ג גבי יי' אוהב משפט ולא יעזוב את חסידיו למה הקב"ה אוהב משפט שהוא נקרא אלהי המשפט ואומר ותאחז במשפט ידי ע"כ · ויש לדקדק למה הביא המדרש הפסוק המאוחר במזמור ל"ז ולא הביא המקרא המוקדם המאמר במזמור ל"ג כי ישר דבר יי' וגו' אוהב צדקה ומשפט וגו' ולדייק למה הקב"ה אוהב משפט וכו' · ועוד קשה למה הוקשה לו מפסוק זה למה הקב"ה אוהב משפט וכו' ולא הוקשה לו מפסוק אוהב צדקה ומשפט למה הקב"ה אוהב צדקה ומשפט · ואפשר לתרץ קושיא זו למה לא פריך על פסוק זה למה יי' אוהב צדקה כי יש לומר שידע פסוק זה כי צדיק יי' צדקות אהב לכן לא קשה מידי למה אוהב צדקות כי מדתו בכך שאמר שהוא צדיק לכן אוהב צדקות · אך על המשפט לא ידע קרא למה אוהב משפט לכן פריך למה הקב"ה אוהב משפט ומשני שנקרא אלהי המשפט · ומ"ק לפי הידוע שכתב בעל העקיד' בהקדמתו שאין ליתן טעם על האהבה כי אין טעם באהבה ומדוע הקשה המדרש למה הקב"ה אוהב משפט הלא אין ליתן טעם לאהבה לכן נראה לי שמעולם לא היה כוונת המדרש לשאל טעם על האהבה כי היא מילתא בלא טעמא · אך קושיתו הוא על דרך מדרש רבה פרשת ראה · אמר רבי אלעזר משאמר הקב"ה הדבר הזה בסיני באותה שעה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אלא מאיליה הרעה באה על עושי הרעה והטובה באה על עושי הטובה · ופירש בעל מתנות כהונה שגילה להם בסיני שבחירה נתונה בידם שהרי נתן אותם עשה ולא תעשה · וזה כוונת קושית המדרש כי כתיב סור מרע ועשה טוב להורות שהבחירה נתונה ביד אדם ועליו אמר כי יי' אוהב משפט ומשמע כדר המקראות סור מרע פן הקב"ה יענוש אותך ויעשה משפט בך כי הוא יי' אוהב משפט וזהו כנגד הקי"על לן שלא תצא הרעות והטוב מפי עליון · ומשני באות הרעה מעצמה עושה וכן הטובה באה מעצמה וזה טעם קאמר למה הוא כזה לפי שיי' אוהב משפט אין פירושו שהוא אוהב משפט לעשות בעצמו משפ' אך הוא אוהב מי שעושה משפט ולכן יאמר שהקב"ה אוהב בעל המשפט · מקדימין הרעות או הטובות לבוא מעצמם על בני אדם לאיש ואיש כשכר פעולתו · וזה מדויק בלישנא דפסוק שלא קאי על הקב"ה כי הוה ליה למימר כי יי' עושה משפט באם יי' היה עושה משפט בעצמו · אלא אמר אוהב המשפט ר"ל למי שעושה משפט · ובעניין הפסוק מה יי' דורש מעמך כי אם עשות משפט מעמך דייקא ממך פכן לעשות משפט אבל הוא בעצמו אינו עושה משפט וכזה כיוונא שמדייק מקרא המאוחר כי שם מזכיר הבחירה של אדם סור מרע ועשה טוב ואמר עליו כי יי' אוהב משפט משמע שהמ' בעצמו עושה משפט והוא כנגד הקי"לן שמפי עליון לא תצא וגו' · אמנם בפסוקים כיון דל"ג שמה לא נזכר ממעשה אדם ופעולותיו · רק מזכיר שבח יי' ומעלתו כי ישר דבר יי' וגו' בדבר יי' שמים נעשו וגו' אוהב צדקה ומשפט וגו' ולא יש מקום לטעות · והואיל שמקרא הוה בא לידי כי ישר דבר יי' וגו' בדבר יי' שמים נעשו וגו' אימא ביה מילתא · כי קשה לי למה אמר בדבר יי' שמים נעשו והלא גם הארץ נעשה בדבר יי' · ולהב יובן פסוק פרשת בחקותי וזכרתי בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם פירש"י למה הזכירם אחורנית כלומר כדאי יעקב לעצמו ואם אינו כדאי הרי יצחק וכו' והנה קשה לי על הפסוק למה הזכירם אחורנית להודיע לנו שזכות אחד מהאבות כדאי לנו להושיענו הלא בפרש' דברים כתיב לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב ודייק שם אברהם כדאי לעצמו וכו' ועפ"י שהם נזכרים כסדרן וכאן מדייק על שהזכירם אחורנית · ונראה לי לתרץ הכל על נכון על דרך הגמרא דר"ה תלפא רמי כתיב ורב חסד וכתיב ואמת · ומשני בתחלה אמת ולבסוף ורב חסד · פירש"י ולבסוף כשראה שאין עולם מתקיים · רב הונא רמי כתיב צדיק יי' בכל דרכיו וכתיב וחסיד בכל מעשיו · ומשני בתחלה צדיק ולבסוף חסיד · פירש"י צדיק במשפט אמת · והשתא א"ש מה שהזכיר בפרשת בחקותי האבות אחורנית כי גילה לנו להקל לישראל בתוכחות · דהיינו בתחלה אמת ולבסוף להתנהג עימנו במדות כרב חסד · כי המקרא אלא הוא תתן אמת ליעקב וחסד לאברהם · וכאשר היו האבות נזכרים כסדרן היה חסד בתחלה כמדתו של אברהם · ואמת לבסוף כמדתו של יעקב · וזה אי אפשר לעולם להתקיים ולעמוד לכן מהפך המקרא הסדר ומזכיר אותם אחורנית כדי שיהיה יעקב בראשו' ואברהם בסוף להודיע לנו שאמת הוא בתחלה ולבסוף חסד · ומאחר

שמדתו

אהב' פירוש לאמר על שם' הגיד לך אדם וגו' והוא ע"ד המדרש

בעל העקידה כתב שאין ליתן טע' על אהבה

מדרש רבה פ' ראה מפי עליון לא תצא וגו' ויובן על עניין גדול

פי' על המקרא כי ישר דבר יי' וגו' נברך על הפסוק וזכרתי בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק וגו'

גמר' דר"ה תלפא רמי כתיב ורב חסד וכתיב ואמת וגו'

מידתו של יעקב היא אמת לכן כשירדו בניו למצרים אמרו כנים אנחנו אומיים אנחנו כי ידעו אביהו בידינו שהוא כולו אמת · והארכתי בענין זה שזה בפרשה ואין כאן המקום להאריך וזהו כוונת הפסוק שאמר דהמ"עה כי ישר דבר יי' וגו' כי רמז לנו קושית הגמרא והתירוץ של הגמרא ואמר כי ישר דבר יי' וכל מעשהו באמונה · קשה ליה לענינו איך יצדק לומר וכל מעשהו באמונה ר"ל באמת כל מעשיו · הלא כתיב שהוא רב חסד ובמקום אמת לא יכול להיות חסד · ובא בענינו מתרץ קושיתו אוהב צדקה על שם כדיק יי' בתפלה נקרא צדיק במשפט ואוהב משפט ואמר כן חסד יי' מלאה הארץ · וזהו כל מעשהו באמונה בכלם ובמשקל לקיים העולם · ולדרך זה יובן הפסוק ראש דברך אמת ולעולם כל משפט צדקך רמז המקרא בהדיא ענין זה · וה"ק הנם שכ"נ ידות הוכיר תפלה חסד ואמר כך אמת והוא כנגד אוקימתא דגמרא גבי אלפא רמי לכן אמר הפסוק ראש דברך אמת הנם שראש ותחלת דברך באמת ולעול' כל משפט צדקך בצדקות אתה עושה משפט כי לבסוף רב חסד אתה ומלת ולעולם כמו בלישנא דגמרא ולעולם כלומר שלא קשה אהדדי ומה שהקשיתי למה אמר בדבר יי' שמים נעשו שאמר ולא הוכיר הארץ · צריך אני להקדים ביאור מדרש רבה פ' בראשית ויקרא אלהים ליבשה ארץ למה נקרא שמה ארץ שרצתה לעשות רצון קונה ורבים נבוכים בזה והלא לכאורה שיכתה הארץ מציו של הקב"ה מכח ענין עושה פרי · ואיך יתכן לקרא אותה ארץ על שעשתה רצון קונה ועוד יסיק כמדרש ארץ מהיכן נבראת כטל שלג מתחת כסא כבוד שנאמר לשלג יאמר הוי ארץ · גם שם קשה מה היה קשה למדרש מהיכן נבראת ואמר כטל שלג וכו' א"כ ק' מהיכן שלג נבראת אלא ע"כ צריכה לומר על פי מאמרו של מלך נבראת ואם כן קשה על היוקן שלא הקשה מידי כאחד והתרץ לא השיב תשובה ותירוץ נכון · ואקדים מה שפירש אדוני אבי אביו בביאור אגדה שלו במסכת פסחים שלו במזמור בצאת ישראל ממצרים על וגו' הים ראה וינום וגו' כי קשה תפלה אמר הים ראה וינום הירדן בצאת יסוב לאחור ההרים רקדו כאילים וגו' ומה מורה אמר כך אריכות הלשון מה לך הים כי תנוס וגו' מה לכם בקמרה הנ"ל · ומפרש ענין הניסה והסיבה אחור מורה על הפרידה ועבודה מיראה והרים וגבעות שרקדו מורה על עבודה בשמחה · וזהו שהאריך בלישניה בשאלה מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב לאחור ההרים רקדו כאילים וגו' והראה הקושיא כלומר מיה בפסך יש להקשות אם ראוי אתם לעבוד את יי' בשמחה קשה מה לכם הים והירדן שראיתם יראה במעשיכם · ואם ראוי אתם לעבוד יי' ביראה מה לכם הרים וגבעות כי הראיתם שמחה · ובאה התשובה כמתרץ לעצמו מלפני אדון חולי ארץ · אמרו במדרש כי הים לא רצה לקרוע ולא הסגים כמשה רבינו ע"ה עד שנגלה הקב"ה והטעם שים לא רצה לקרוע עצמו מפני שעדיין לא הגיע עת הגאולה כי לא היו בגלות אלא רד"ו שנים ולא נתגלה לה מפי עליון שימוש ויאהר הקץ אבל להרים וגבעות נתגלה להם כבר שהקב"ה חשב הקץ כמ"ש קול דודי הנה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות · והטעם שגילה להרים וגבעות ולא גילה לים כי להרים וגבעות היה גילוי הקץ בשורה טובה · כי נשתנו למעליותא שלו מחומר עכור שהוא יסוד עפר ליסוד שהוא יותר דק הוא יסוד המים כי נבקעו · נורים לישראל במדבר ויצא מים מחלמיש צור · אמנם להים וירדן היא להיפך כי נבקעו ונתהפכו ליבשה מחומר דק לחומר גס · כמלא מלפני אדון חולי היה תשובת הים והכי קאמר מלפני אדון שהוא אבי יעקב אקרע עצמי ולא בשביל יעקב כי לא חשתי ליעקב שנתן סימן רד"ו · לכן נס הים והירדן השיב לאחור מפחת יראה · וההרים וגבעות שהיו רוקדים ושמחים הסיבו הטעם אם זו שמחה עושה משום שהפכי הצור אגם מים ונשתנו למעליותא · ומתורץ למה שכתבתי לחלי בפקח מיכה הוכיר כאן הפיכת הצור לאגם מים · לא היה להוכיר אלא הפיכת ים ליבשה ע"כ דברי פי קכם קן א"א ז"ל · ועל דרך זה כראה ליישב המדרש הארץ מהיכן נבראת כי רנה לפרכם הסיבה למה ועל מה נקראת ארץ לא על דרך שעשתה רצון קונה · וקשה וכי שמים לא עשו רצון קונם · ובא להודיע הענין שבוכל לומר על הארץ שעשתה רצון קונה · ואמר כטל שלג מתחת כסא כבוד · ומזה מוכח שעשתה רצון קונה ולא הרהרה אחרי מעשיו כי שלג הוא דבר רוקכי יסוד כמים ואמר לשלג הוי ארץ · ובמצא שהורידה ממעלה הגדולה חומר דק לחומר עכור ואפילו הכי לא הרהרה אחרי מעשה יי' · ובאלה לה השם לקרוא אותה ארץ שרלתה לעשות רצון קונה ולפי זה יובן המקרא בדבר יי' שמים נעשו ר"ל השמים נבראו מדבור הראשון ולא נשתנו מחומר לחומר ע"כ לא היה להם להרהר אחרי מעשה אלהינו משא"כ הארץ לא נבראת בדבור הראשון אדרבה נשתנית מחומר דק הוא שלג לחומר עכור עפר ארץ ובכל זאת לא הרהרה אחרי מעשה יי' ולביים הפרק במעלות חסד אביא פסוק בתהלים סימן כ"ד · לולא יי' עזרתה לי וגו' אם אמרתי מטה רגלי חסדך יי' יסעדני ראוי ליתן טעם לשבח מה יש שייכות והתקשרות הענין מטה רגלי לענין חסדך יסעדני · וביותר הוכחת שם הויה אשר שמיר בין חסדך ובין יסעדני הלא כדישא דקרא מוכיר השם הנכבד ואמר לולא יי' עזרתה לי וגו' וקאי כיפא דפסוק על שם הוה · ואגב יתבאר גמרא דברכות ל"ד לדוד שמרה נפשי כי חסיד אני לוי ורבי יצחק חד אמר אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב כו' ואני אקום חצות לילה · ואידך אמר כל מלכי מזרח ומערב יושבים בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי לטהר אשה לבעלה כו' וק' מלת כי במקרא הוא בלשון קיוב שמרה נפשי למה כי חסיד אני נותן טעם למה ישמור נפשו · ובלענתא רבי לוי ורבי יצחק מוסיפים וי"ו וכי לא חסיד מטעם שמדברי דוד לא מוכח שחסיד היה רק הם עפרסים דבריו וכי לא חסיד אני וכותבים טעם למה הוא חסיד · ועוד קשה בשוחר טוב מזמור ס"ו עסיק הקב"ה נקרא חסיד שנאמר חסיד אני ודוד קרא עצמו חסיד אמר רבי אבא בשם רבי אלכסנדרי כל מי ששומע עלבונו ושותק ושיפק בידו למחות נעשה שותף להקב"ה וכו' וראוי ליתן טעם כי לכאורה טעמו של רבי אבא יותר מיתבר על מקרא עצמו חסיד וטעמו מרווח בפסוק כי ביים בסוף המזמור עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו וגו' רצוני לומר אתה עשה עמי לטובה אות שיראו שונאי ויבושו כי אף שבכח בידי למחות ולימן נקיותי בהם ובכל זאת לא אעשה כי אבכי שומע עלבוני ושותק · ואם כן מברית וטעמו של רבי אבא מוכח בהדיא בפסוק למה קרא עצמו חסיד · ורבי לוי ורבי יצחק אמרו טעמם מלבם מה שלא נרמז בפסוקים · לבאר ענין על נכון אביא מדרש רבה פרשת ויצא ח"ל הה"ד וקם ואתם מטה מטה לבית אב ביאור רבי יצחק אומר מטו בני מטו · מטו בעגל מטו בשטים · רבי לוי רבה אמר עלו שני שבטים שבט כהונה ושבט מלכות · אתה מוצא כל מה קם שכתוב בזה כתוב בזה · בזה משיחה ובזה משיחה · בזה מטה ובזה מטה · בזה ברית מלח ובזה ברית מלח · בזה פעם ובזה פעם · בזה בו"ר ובזה בו"ר · בזה קריבה ובזה קריבה · בזה שלשלת יוחסין ובזה שלשלת יוחסין · בזה נין ובזה נין · ופירוש המלות שין ביפה תואר מפרש בזה פעם הפעם ילוה אלי אישי · ביהודה אודה וכן כולהו ע"ש · והנה רבי לוי ורבי יצחק המוזכרים בברכות הולפים אחר שיטתם במאי דפליגי בענין מטה מטה אם הוא לשון התמוטטות · או משה לשון עלוי ושררה · וטרם כל אבאר המקרא אם אמרתי מטה רגלי וגו' כי דוד ירא כן ואולי הפירוש של מטה מטה הוא לשון נכאי התמוטטות · הנם שבטו לא חטא במרגלים כי כלב בן יפונה למטה יהודה לא טעה במתגלים · מכל מקום יראת חטא העגל בידו כאשר שבטו של לוי לבד לא חטא בעגל ושארי השבטים טעו בעגל · והיה מתירא כן ואולי יהיה בשבטו חד חטא לנכאי מחמת עון העגל · ומשום הכי קאמר אם אמרתי מטה רגלי בשביל עון עגל כי דוד לא ידע פירוש הפסוק מטה מטה שהוא לשבח ועלוי של ב' שבטים כהונה ומלכות שדומה שבטו לשבטו של לוי ממש · הנם שידע כמה ענינים כתובים בשבט לוי ובשבטו כגון פעם ובור ומשיחה ונין וקריבה · ודומה שבטו לשבטו של לוי אך דבר אחד היה חסר ממנו · כי בשבטו של לוי כתיב וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך כמצא שהקב"ה קרא שבטו של לוי חסיד · ודוד לא קרא יי' חסיד כמיין כמבואר בפ' במה מדליקין מה דכתיב עשה עמי אות לטובה אדהמ"עה רבש"ע מחול לי על אותו עון כו' א"ל בחייך איני מודיע בחיי שלמה בנך אודיע וכו' כיון שאמר יי' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך מיד נענה וגו' הרי שלא זכה ליקרא בשם חסיד כי אם אחר מותו אם כן אין שבטו דומה ממש לשבטו של לוי · והיה מתירא שמטה רגלו מטו אתת · ומשום הכי מתפלל ואמר אם אמרתי מטה רגלי שיהיה פירוש הפסוק של מטה מטה לנכאי לשון התמוטטות · חסדך יי' יסעדני ר"ל שתסעד נפשי לקרוא גם אותי חסיד להיותי דומה בדומה לשבטו

לשבטו של לוי יותר מכל עבייכים · ויתורץ בזה למה הזכיר שם הוי״ה
ואמר חסדך יי׳ ישעבדוני כאשר הקשיתי לשאול כי בא לתרץ פזה כן ואולי
יקשה בעיני המקשה איך יעלה על דעתו לקרא שמו חסיד והלא הקב״ה
נקרא חסיד והראה בזה להזכיר שם הוי״ה ב״ה בכתיים על דרך מאמר ז״ל
יהודה שקידש שם שמים בגלוי כולו על שמו ית׳ כי אותיות שם הוי״ה
נכלל בשם יהודה · וזה שאמר חסדך יי׳ ר״ל עשית עמי החסד שתפת
שמך בשם שבטי יהודה ימוכי ע״כ חסדך יי׳ ישעבדוני ליקראו אותי חסיד
כי הלא שם שבטי ושמך מואחד בשם אחד · והשתא אתי שפיר הגמרא
בברכות דפלוגתא רבי לוי ורבי יצחק לי מה שאמר דוד שמרה נפשי כי
חסיד אני הוא כדרך תפלה על שרואה שבטו דומה לשבטו של לוי בכל
עבייכים זולת בענין חסיד כנ״ל · לכן התפלל ואמר שמרה נפשי כי
חסיד אני כאלו גם מוכלל בשבטו מלת חסיד ואהיה דומה בכל לשבטו
של לוי · ורבי לוי ורבי יצחק לא בעי לפלוגי רק במפרשו דבריו של דוד
המלך ע״ה ומר אמר קרא ומר אמר קרא ולא פליגי · ומר אמר וכי לא
חסיד אני כלומר וכי אין ראוי ליקרא גם אותי בשם חסיד · כי מיקום
שהראית לדעת וחלקת כבוד לשבטו של לוי וקראתיו חסיד מה כתיב
שם יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל · ופירש״י שם לכך הם ראוין
כתרגומו כשרין למיעבד ליכא ליעקב אם כן קרא שבט של לוי חסידך
מאחר שיורו משפטיו ליעקב ותורתו לישראל לכן אמר וכי לא חסיד אני
לכנות גם שמי בשם חסיד והלא חצות לילה אני אקום ועוד אני עוסק
בדם.ובשפיר ובשליא לטהר אשה לבעלה ומי הוא המורה הוראה לישראל
יותר ממני ומי גרם לי זה בודאי חסילותי עומדה לי ולכן התפלל וכי לא
חסיד אני למה לא יקרא שמי בשם חסיד הלא כל פעולותי ומעשי
כמעשה שבטו של לוי ומוילא ישולק פי׳ של מטו מטו לגבאי רק מטה
מטה לשבת ור׳ לוי ור׳ יצחק לא פליגי בענין מטה מטה רק נילו שם שכי
פירושים בלשון מטה מטה אם הוא לגבאי או לשבח ולכן ביקש דוד על
הנזמי · אם כן רבי לוי ורבי יצחק דברכות ורבי לוי ורבי יצחק במדרש
רבה פרשת ויצא הולכים למקום אחד · ומה שסתום בזה גילו בזה ·
והוא ל׳ ואתא לידן ענין יהודה שקידש שם שמים בגלוי וזכה שנכלל שמו
של הקב״ה בשמו · נראה לפרש גמרא פרק החובל ובמסכת סוטה אמר
רשב״ן אמר רבי יוחנן מאי דכתיב יחי ראובן ואל ימות וגו׳ כל אותן מ׳
שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד
שבא משה לבקש רחמים מי גרם לראובן שיודה יהודה מיד שמע יי׳ קול
יהודה ופירש״י מדרש אגדה בתנחומא מכין שהודה יהודה ואמר צדקה
ממני עמד ראובן ואמר אני בבלתי יצועי אבי · וכתבו התוספות תימה
דהא כתיב וישב ראובן אל הבור מלמד שבא משקו ותעניתו וזה היה
קודם לתמר: · ותירצו בדוחק מכל מקום לא הודה ברבים עד שבא
יהודה · ולפי אומר לפרש הגמרא על דרך מדרש רבה אמר שדרש הדרש
מטה מטה כו׳ שהבאתי לעיל מפיק אמר רבי לוי לא ידע מגדיק עינו
לאה תפסה פלך הודיה ועמדו ממנה בעלי הודיה · יהודה ויכר ויאמר
צדקה ממני · דוד אמר הודו ליי׳ וגו׳ דניאל אמר לך אלהא דאבהתי
מהודא ומשבח אנא · על כן נראה לי הגמרא ו״ק ז״ל הודאות ראובן באה
לו ע״י שתפסה אמו פלך של הודיה לכן הודה הוא גם כן כשם שיהודה
תפסה הודיה משל אמה · ותפיסת פלך של הודיה היה בלידת יהודה
שאמרה הפעם אודה יי׳ וגו׳ וזהו הפירוש בגמרא מי גרם לראובן שיודה
יהודה אין הפשט שהודאת .יהודה גרמה לראובן שיודה רק הכי פירושו
מי גרם לראובן שיודה יהודה ר״ל לידתו של יהודה ובזמן שהוא תפסה
אמו פלך של הודיה וקראתו יהודה · ועמדה ממנה בעלי הודיה משם
בא לידי ראובן להודה ג״כ · ומאחר שמם יהודה הוא הגרם להודאה
כי מגלגלין זכות על ידי זכאי מיד שמע יי׳ קול יהודה · ובזה מסולק
קושית התוספת דלא קשה מידי · ולחזור לפסוק ולולי אמר תומיך
ואוריך לאיש חסידך אמרינן במדרש הלב ששמח בגדולת אחיו זכה ללבוש
אורים ותומים על לבו שנאמר והיה על לב אהרן · וראוי ליתן טוב
טעם ודעת מה ענין אורים ותומים לשמחת אחיו במצרים · כי מדותיו
של הקב״ה כן מדה כנגד מדה · ונראה לי דהכי פירושו כי ידוע שכל
המדרשים בקלא ומתא ומתניתהו שלא רצה מרע״ה לשרב כלפי מעלה
בענין שאמר להקב״ה שלח נא ביד תשלח · רק כוונתו היה ליתן כבוד
ויקר וגדולה לאחיו אהרן כי היה אחיו הבכור וגדול ממנו בשנים וראוית
לפי שורת הדין היה לאהרן להתעטר על זה שחלק הקב״ה מכבודו לאחיו

נמרא בסוטה
יחי ראובן ואל
ימות וגו׳ כל
אותן ארבעים
שנה שהיו ישראל
במדבר וגו׳

שכן כתוב על
הגמרא מי גרם
לראובן שיודה
יהודה ומסלק
קושית התוספ׳
שם בגמרא

טעם גדלה של
ששון על
הפסוק ולולי
אמר תומיך
ואוריך וגומר
והוא על דרך
מדרש רבה הלב
ששמח בגדולת
אחיו זכה ללבוש
אורים ותומים

הקטן ממנו · רק שראה עבייכים במרע״ה שהוא בענוו לא רצה לקבל
הגדולה ודעתו היה שיחלק הקב״ה כבוד לאהרן באמרו שהוא ראוי
לכבוד בזה מאחר שהוא גדול ממנו · ועל דרך מדרש רבה פרשת שמות
ותרא אותו כי טוב הוא אחרים אומרים שנולד כשהוא מהול ורבנן אמרי
בשעה שנולד משה נתמלא הבית כולו אורה · וידוע שמשנה שלימה
בנדרים אברהם לא נקרא תמים עד שמל שנאמר התהלך לפני והיה
תמים ובענין לדוד מכתם שהיה מכתו תמה · ואם כן ראה אהרן ב׳
מעלות במרע״ה אחד שהיה תמים על שנולד מהול · ב׳ בשעה שנולד
נתמלא הבית כולו אורה · ומה שראה אהרן המעלות הגדולות במרע״ה
לא דיכו בעצמו שהוא ראוי לכבוד יותר ממנו ושיום בגדולתו של מרע״ה
ומה הן המעלות אור ותם שנתמלא הבית אור׳ ומכתו היה תמה ובעבור
זה זכה גם כן לשני מדות ושלם לו הקב״ה מדה במדה אורים ותומים ·
אורים כנגד שנתמלא הבית אורה · ותומים כנגד שנולד מהול והיה מכתו
תמה· הרי לך לפניך הטוב׳ שגורמת החסד שעושה האדם עם חבירו :

פרק שנים עשר

נרבר ממעלת הצדקה שהוא מעין גאולת חסדים · כתוב
בנבואת ישעיה סימן ל״ב והיה מעשה הצדקה שלום
ועבודת הצדקה השקט ובטח עד עולם · וקשה לי מה מורה הכפולים
והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט ובטח · בעל אלה
שלוחה כתב שהוא כפל מילות שונות · אבל לי נראה לפרש המקרא
שלא יתור אפי׳ אות א׳ · ועוד קשה למה הפסיק בין מלת והיה למלת
שלום יותר תקון לשון היה באם היה כתוב והיה שלום מעשה הצדקה כי
כוונת הפסוק הוא להורות לנו שמעשה צדק׳ שלום ופי׳ועוד קשה מתחלה
נקרא צדקה מעשה על שם המעשה ובסיפא דקרא קורא הצדקה עבודה
שאמר ועבודת הצדקה · ובכל תרי״ג מצות לא מצינו שנקראות עבודה
זולת הקרבנות ועל תפלה אמרו רז״ל לעבדו בכל לבבכם איזה עבודה
שהיא בלב כו׳ · ליישב המקרא אקדים גמרא פרק קמא דבבא בתרא גמרא
אמר רבי אלעזר גדול המעשה יותר מן העושה שנאמר והיה מעשה בתרא
הצדקה שלום וגו׳ השקט ובטח וגו׳ זכה הלא פרוס לרעב לחמך לא זכה המעש
ועניים מרודים תביא בית ופירש״י מעשה הצדקה טורח המעשים את העש
שכריהם מדלא כתיב והיית הצדקה שלום · והנה גם לגמרא זו קשה
היה להסמיך הויה לשלום · וביותר קשה לי להבין מה שמסיק השקט
ובטח וגו׳ זכה הלא פרוס לרעב וגו׳ ועניים מרודים וגו׳ · הוי לגמרא
להעמיד הדרוש של זכה ולא זכה על הפסוק הלא פרוס לרעב וגו׳ כמו
שמצינו במדרש רבה פרשת בהר שדורש דרוש זה על פסוק הלא פרוס
לרעב וגו׳ · ונראה לי ליישב במה שמסיק פרק המתפלין מאי דאמר רבי
חנינא מעשה ומיכה רבי ב׳ אחים על הקופה מאי שרירותא דאמר רב
כמין אמר רבה בר אבוה לפי שמשכנין על הצדקה ואפילו בערב שבת ב׳ אח
כו׳ · כי הא דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי ושקל מיניה ארבע מאות
זוז · וכתבו התוספות ואם תאמר והא אמרינן בריך כל הכשר כל מצות
עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין שלמטה מוזהרים עליה · וגבי צדקה
כתיב כי פתוח תפתח וגו׳ כי בגלל הדבר הזה יברכך יי׳ וגו׳ ואומר ר״ת
דהאי כפייה בדברים · ועוד תירץ דהכא קבלו עליהם שיכופו אותן
הגבאים · ולר״י נראה דבצדקה כופין משום דכתיב ביה לאו לא תאמץ
לבבך · ונראה לי דקושיא של תוספות רצו ישעיה בלשונו · כי סדר
המקרא והיה מדבר לכרמל וכרמל ליער יחשב ושכן במדבר משפט וצדקה
בכרמל תשב והיה מעשה הצדקה וגו׳ וגומר · והוקשה לישעיה איך הבינין
ושכן במדבר משפט לומר מעשה הצדקה והלא בצדקה אין שייך משפט כי
אין לעשות משפט במקום שמתן שכרה בצדה כיון שמקשין התוספות ·
והוא מקשה והוא מפרק ומתרץ בפסוק כל התירוצים המתרצין בתוספת
תירוץ האחד דהכא קבלו אותו לכופו · זה שאמר והיה מעשה צדקה
לדעת הגמרא האי לא קאי על העושה רק על המעשה הם הגבאים
שכופים העם לצדקה · והכי פירושו איירי כופין על הצדקה והיה
מעשה ר״ל כשיהיו מעשה נבאים מוכחים ומוזנכים דלאו מקבלים העם
עליהם לכופן · ולפירוש זה לא קאי והיה על השלום כי הוא מוכן מעצמו
רק והיה קאי על המעשה שיהיו הנבאים מוכחים לעם או רשות להם
לכופם כי הכא קבלו עליהם · ותירוץ דהא כפייה בדברים מוזישעיה

מדרש רבה ... ותרא אותו כי טוב הוא אחרים אומרים שנולד מהול ורבנן אמרי שנתמלא הבית אורה

שכן נאמר על ... והשקט ובטח ... ל״ב ופי׳ ... המקרא הנבק׳ ... נבל ... גמ׳ ... המעש יותר ... את העשה ... נמ׳ פ׳ המתפלין ... מעשה ומיכה ... ב׳ אחים ... וזה ... שם כתוב ...

נקרא · להודיע לנו נאם לא יש מי שיוכן לכך להיות גבאי ואו אין
לכוף העם במעשה אבל יכופם בדברים · ואם כן קתני מה כן הדברים
של כפייה יאמר לו כיוה גדולה עבודת הצדקה שהשקט ובטח עד עולם
והשיען בהיפך ועבודת הצדקה וגו׳ ולא לשון הנביא הוא להכפיל כבואתו
רק רמז לנו מה שיאמר המעשה והעושה לכוף את בדברים המשברים
הלב · ויאמר שהוא ריווית דברים מה שיאמר המוכיח לעשות צדקה
לכן הסמיך גם זה יאמר לו לשבר לבבו וכה הלא פרוס לרעב וגו׳ ומור · לא
וכה ועניים מרודים תביא בית · ואין כונה לדרוש דרש זה וכה ולא וכה
שעיקרא של השקט ובטח וגו׳ רק הדרוש הוא כדרש מפסוק פרוס לרעב
וגו׳ רק הוא מביא הדרוש בכאן לרמז שהכופה בדברים יאמר שהצדקה
היא השקט ובטח והיפוכו בהיפך ויאמר לו גם כן וכה ולא וכה והתירוץ
השלישי בצדקה יותר לכונו משום דכתיב בה לאוין לא תאמץ לבבך וגו׳ ·
התירוץ הזה רמז בפסוק ששנה בכיפ׳ דקרא נקרא הצדקה עבודה ואמר
ועבודת הצדקה וגו׳ למה נקרא הצדקה בשם עבוד׳ אלא לרמז לנו הצדקה
מה שעושה בפעולה שנותן הצדקה יפול עליו לשון עשייה שהוא עושה
הצדקה אך לקיים מקרא לא תאמץ לבבך והו תלוי בלב כי יכול להיות
שנותן צדקה ורע לבבו · משא״כ כשנותן בעין יפה ונותן הצדקה בלב
שלם או נקרא ג׳ הצדקה עבודה כמש״ה ולעבדו בכל לבבכם ואיזה שרמז
לנו שהצדק׳ נקראת עבודה ע״ש לא תאמץ את לבבך רק יתנה בלב שלם
ומילא מי שלא ירצה ליתן צדקה כלל בודאי עובר על לאו לא תאמץ לבבך
לכן יש לכופו באיש הבא על מעשה צדקה מאחר שעובר על הלאו כמלא
הקשיא שיקשין התוספו׳ והרי כל מ״ע שמתן שכרה בצדה אין כופין וכו׳
גם זה מקשה הנביא למה הסמיך ושכן בודבר משפטלו היה מעשה
הצדקה משמע לעשות משפט בצדקה והלא אין כופין על מ״ע וכו׳ ·
והתירוצים של התוס׳ מתרץ הנביא א׳ דהכא קבלו עליהם לכופן מרומז
במלת והיה מעשה ר״ל שהיה מכבן ומזומן המעשה ר״ל שבגבאים ואו
מקבלים עליהם לכופן· שנית דהאי כפייה בדברים מרומז בפסוק שאמר
השקט ובטח עד עולם ר״ל המוכיחים אותם על הצדקה יאמר לו העושה
צדקה ישב בהשקט ובטח והיפוכו בהיפך · ויאמר לו גם תוכחה זו וכה
שנותן צדקה הלא פרוס לרעב וגו׳ לא וכה ועניים מרודים וגו׳ · שלישית
בצדקה יותר לכופו משום דכתיב בה לאו לא תאמץ לבבך וגו׳ · וזה מרומז
על שקרא הצדקה עבודה להורו׳ לנו שיתן הצדקה בלב שלם ולא ירע לבבו
בתתו ואו היא עבודה כמש״ה ולעבדו בכל לבבכם וכו׳ משא״כ כשנותנה
בעין רעה או אין צדקה שלו עבודה כמלא כשאין נותן צדקה כלל שעובר
על לאו לא תאמץ וגו׳ וכופין באיש הבוא על הצדקה · ובזה אין שום
יתרון בפסוק והכל צריך לכתוב להורות לנו הדרך דרכי הצדקה באיזה
אופן כופין על הצדקה ונכון הוא · וע״ד פירשתי בהגדת פלוגתא כעובדא
דישיבה כפ׳ כל הבשר בשמעתתא דרמי בר דיקולי מפומבדיתא איקלע
לסורא במעלי יומא דכפורי אפקינהו כולי עלמא לכבשינהו אזל אמרו
כבשינהו ואכלי אייתיה לקמיה דרב חסדא א״ל מאי איעבד הכי א״ל
מאתרא דרב יהודה אנא א״ל ולית לך נותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם
וחומרי המקום שיצא משם א״ל חוץ לתחום אכלתינהו וכו׳ עד מאי הוי דלא
הוי מנח תפילין · אמר ליה מאי טעמא לא מנחת תפילין א״ל חולי
מעיי׳ אני ואמר רב יהודה חולי מעיי׳ פטור מן התפילין מאי דלא קריני
חוטי אמר ליה מאי טעמא לית לך חוטא אמר ליה טלית שאולה
הוא ואמר רב יודא טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית ·
אדהכי אייתו להבוא גברא דלא הוי מוקר אבוהו אמר כפתוהו · אמר
ליה שבקוהו דתניא כל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין ב״ד שלמטה
מוזהרין עליה · אמר ליה חזינא לך דחריפת טובא את וכו׳ · וקשה מאי
חדודי וחריפותא הראה רמי בר דיקולי בפני רב חסדא במה שאמר
פסקי הלכות שמשמע מרבו והלא אין זה תלוי בחריפו׳ רק בזוכרן דברים
בעלמא כי אין שייך חריפות אלא במי שמורה חדושי דברים בשמועתו ·
ונראה לי דרמי בר דיקולי הראה חדוש דין בכל דבור ודבור ובאמת זה
הוא חידוד וחריפות · כי בשאלה ראשונה בענין חומרי המקום שהלך
לשם · כתב מהרש״ל על זה בים של שלמה והביא המרדכי מכאן כהנו
שלא לנהוג חומרי ידיעה אלא בתוך התחום כששומעין תקנות לשום
דבר ומחרימין על מי שעבר על התקנות ואם יש שעובר על התקנה
חוץ לתחום לא עבר על החרם וצריך עיון בהגהת מיימוני בהלכות
נדרים גבי הנודר שלא לכנוס לעיר מותר לכנוס לתחומה ואין זה

דקדוק כלל משם דבודאי דעת הנודר איכה אלא על דעת עיר ממש
ותוך התחום לא הוי בכלל עיר בפרט הנדרים שהולכים אחר לשון בני
אדם · אבל לענין איסור נגרר כל התחום אחר העיר · ומידוש דין
זה רמז רמי בר דיקולי בלישניה · כי קשה כשאמר לו רב חסדא ולית לך
נותנין עליו חומרי המקום וכו׳ השיב לו חוץ לתחום אכלתינהו · היה
לו להשיב בתשובתו מענין השאלה ולאמר לא אכלתינהו במקום שמחמירין
למה שינה בלשונו ואמר חוץ לתחום אכלתינהו · אלא בא להורות
בדבריו דין זה כאלו היה אומר לא אכלתינהו במקום שמחמירין · היה
משמע שלא אכל אותה תוך העיר אבל חוץ לעיר כיון לה אכל אותה
אף שהוא תוך התחום דהוייא דנדרים לכן אמר לו חוץ לתחום
אכלתינהו לרמז לו הדין שלענין איסור נגרר כל התחום אחר העיר ·
אבל בנדרים הולכין אחר לשון בני אדם והראה לו החילוק בין נדרים
לשאר איסורים ובאמת חריפות גדול זה שהראה דין חדש בשנוי לשון
הגמרה · וכן בראותו דלא מנח תפילין והשיב לו חולי מעיים אני ואמר
רב יודא חולי מעיים פטורין וכו׳ גם בזה קשה למה היה מאריך
בלישניה בגמרה הוה ליה למימר אמר רבי יודא חולי מעיים פטורים וכו׳
ומילא היה ידע שגם עצמו דיבר כן אלא גם בלישניה רמז דין חדש
והוא מה שהובא בטור א״ח סימן ל״ח שחולי מעיים פטור מן התפילין
והש״ג מהרי״ח בשם מרדכי וא״ח ומיימוני אפילו אין לו צער · אבל שאר
חולי אם מצטער בחליו פטור ואם לאו חייב לכן האריך בלישניה ואמר
תחלה חולי מעיים אני ואח״כ ואמר רב יודא וכו׳ להורות דין הזה שחולי
מעיים פטור מן התפילין אף שאין לו צער · כי באם היה מקצר בלישניה
ואמר רב יודא וכו׳ ה״א דוקא כשהוא מצטער בחולי מעיים או הוא פטור
מתפילין כמו שאר חולי ולכן השיב לו בתחלה חולה מעיים אני אני דייקא
שאין לי צער וזה מוכח שרב חסדא לא הרגיש בו שיש לו צער · כי אם
היה מרגיש בו לא היה שואל אותו למה לא מנח תפילין כי תשובתו
בצדו שפטור מן התפילין לכן אמר חולי מעיים אני ר״ל אף שחולי מעיי׳
כמוני שאין לו צער פטו׳ מ׳ מתפילין ומדוייק מזה שחולי אחר באם אין לו
צער חייב בתפילין א״כ הראה חריפותו בזה והמו דין חדש מה שלא שאל
אותו רב חסדא וכן בענין דלא הוי רמי חוטי רמז דין חדש · כי תוספות
כתבו שיש דאין לברך על טלית שאולה ואכתב הרא״ש ולי נראה דהא טלית
שאולה מיירי שאל טלית שאינו מצוייצת דפטור מלהטיל ציצית דכתיב
גדילים תעשה לך על ד׳ כנפות כסותך · אבל השואל טלית מצויצת
חייב גם לברך ע״ש לכן האריך בלישניה ואמר טלית שאולה הוא ואמר
רב יודא וכו׳ להורות שטלית שאולה כזה שאינו מצויית פטור להטיל
בו ציצית · אמנם השואל טלית מצויית חייב לברך ולא כדעת התוספות
שכתבו שאין לברך כלל על טלית שאולה אף שהוא מצויית · וחריפות
גדול הוא זה להורות חדוש דין בדבריו מועטים האלה · ולכן בענין כבוד
אב רמז לו חידוש דין והוא על דרך התוספות שהקשו והביא אכפייה דאתא
לרב נתן בר אמי ואפיק מיניה ארבע מאות זוז הרי בצדקה כתיב
מתן שכרה בצדה פתוח תפתח וגו׳ כי בגלל הדבר הזה יברכך וגו׳ ·
ותרצו התוספות בצדקה כמי כתיבי לאוין לא תאמץ כו׳ ואם כן יפה עשה
רבא שכפוהו והוציא ארבע מאות זוז · וקשה מה השיב רמי בר דיקולי
ואמר שבקוהו דתניא כל מצות עשה וכו׳ מה הביא ראיה מברייתא זו
והלא לא הוחלט הדבר שמחלוקת היא והא ראיה שרבא אפיק ת׳ זוז אלא
רמז לו מלשון הברייתא הדין שהוא כהחלט שכל מצות עשה שמתן שכרו
בצדו וכו׳ כי קשה לו בלשון הברייתא שאמר כל מצות עשה שמתן שכרה
בצדה כל לאתויי מאי הוה ליה למימר מצות עשה שמתן שכרה וכו׳ אלא
רמז לו מה שאמרינן בפסחים פ׳ תמיד נשחט דף כ׳ שחטו שלא לאוכליו
לערלים ולטמאים כו׳ ואמר רבה מנא אמינא לה דתניא יכול יפסול בכי
מבורה הכאן עיון ודין הוא הואיל וערלה פוסלת וטומאה פוסלת מה
טומאה לא עשה בה מקצת טומאה ככולה אף ערלה לא יעשה בה
מקצת ערלה ככולה או כלך לדרך זו הואיל ערלה פוסלת וזמן פוסלת מה
זמן עשה מקצת וזמן ככולה כו׳ עד בסוף הסוגיא ומתקיף לה רב אשי
ומאי דהאי כל כולה משמע דילמא וכל׳ ערל׳ משמע כל דאו ערלה כתב
רחמנא ואת דעד דאיכא כולה ערלה כו׳ ע״ש · וא״כ יש סברות מלוקות
באם כל ערל מורה על כולה ערלה או על קצת ערלה וזה רמז לו במלת
כל מצות עשה וכו׳ ר״ל כל מצות עשה כו׳ שהאוה היא כולה מצות עשה
ואין בו ל״ת כלל או אין ב״ד מוזהרין עליה · משא״כ כשיש בה ג״כ מצות

לא

לא תעשה או מוזהר הב״ד עליה · ותידוק זה ריוז רמי בר ריקולי לרבא
לומר שמכיל ראיה כבוכב מכרייתא כל מצות עשה וכו׳ · כי אין להקשות
ממעשה דרבא שהוכיח ארבע מאות זוז מרבי נתן כי גבי צדקה שאני
שיש בה גם כן לאוין ואין ממנו זו כל מצות עשה מה שאין כן בכבוד אב
שהוא כולה מצות עשה ואין בה לאו כלל לכן אין לבית דין מוזהרין עליה
ולכן אמר שבקוהו · ורמז לנו הדין בכל מקום שנאמר כל מורה על כולו
ולא על כל דהו · וכאשר ראה רב חסדא כל החדושים והדיוקים שרמז
לו במלות קצרות אמר ליה קוכלא דקורפאי את כי באמת הראה חריפתו
ולענין טלית שאולה שפירשתי בשם התוספות דאין לברך עליה · הנראה
טעם נכון בפרק כל הבשר דף ק״ה אמר רב יודא בריה דרבי חייא מפני
מה אמרו מים אחרונים חובה משום דמלח סדומית יש שמסמא עינים · אמר
אביי ומשתכח כי קורטא בכורא ופירש״י איכה מניה אלא קורט בכור
וקשה לי שקיימא לן שהמתירא סכנתא מאיסורא כמבואר ס׳ אלו טריפות
דף כ״ט במעשה דהבוא בר טביא דאתא לביה רבן גמליאל דהוי מפסקי
כרעין בתריתא בדקיה רב בגוות הגידין ואכשריה סבור למיכל מיניה
באומצא אמר ליה לא חייש מר לביקוריה פירש״י ואסור משום סכנת
נפשות אם כן קשה על אביי לחוי כמקא מיכה הק״ל בפני הטעם לומר
שלא משתכח רק קורט בכור אמר משמע שמלח סדומית מסמא עינים כי
ע״י זה לא ימנע אדם שיבוא לידי סכנה כי תמור יאמר שבטל במיעוטא
ויפה היה שתיקותו של אביי מדבורו · ונראה לי כי אביי שיטה עבין גדול
כי כדק שלפני זה כתבו התוספות בד״ה מים ראשונים כו׳ ובה״ג פירש
דמים ראשונים שהם מצוה משום סרך תרומה טעונים ברכה · אבל
אחרונים שהם לצורך אדם משום מלח סדומית אין צריך לברך והכלו
כתב רב יודא בפרק במה מדליקין בתוספת שאין צריך לברך על קריאת
שמע שלפני מטתו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות שמע ע״כ · ועוד
צריך אני להקדים מה שכתב המרדכי בריש ברכות בענין שהקשה וא״ת
אמאי לא יברך ברכת לישן על הסוכה ותירץ דשמא לא ישן ויברך ברכה
לבטלה · והנה לפי זה ענין יומן גם פה · כי אביי שמע מרב יודא
שמפני מה אמרו מים אחרונים חובה מלח סדומית שמסמא עינים · וקיה
ירא שמא ואולי יטעה הטועה לברך על נטילה זו ולא ידע החילוק בין
דבר שהוא מצוה לדבר שהוא צורך בני אדם · ובא לרמוז כדבריו
סברת המרדכי שכתב אמאי טעמא אין מברכין לישן בסוכה דלמא לא
ישן וכו׳ ולכן אמר אביי ומשתכח כי קורטא בכורא ר״ל שמצוה מעט
מועט במלח ואם כן על הרוב לא יזיק לאדם ואמר שמעט הוא · והוה
ככן שאין לברך על נטילה זו · כי העיקר נטילה היא משום מלח
סדומית המסמא עינים ואיידי דזוטריתא הוא יכול להיות שאין
מסמא העינים אף שלא יטול ידיו · ע״כ אין לברך על נטילה זו · כי
לרוב הוא ברכה לבטלה מאחר שלא נמצא רק כקורט בכורא במוצא שדין
גדול הראה לנו אביי בדבריו שאין לברך על נטילה זו שמא לא היה
במלח אלו שאכל מלח סדומית · ואין להקשות לבה״ג סוף סוף לא היה
לו להקל ואם כוונתו להורות העם שלא יברכו ברכה לבטלה על נטילה
זו הוה ליה לומר בהדייא דלא לברך משום דצורך אדם הוא די״ל ביעל
בה״ג קשה ליה תוספות וא״ת אם כן מים אמצעים כגון בין גבינה
לבשר יברכו והוצרכו לתרץ דזה רק הבשר אכיל׳ כיון נקור שלב ואליית
בשר · ובאם היה אומר אביי שאין לברך על נטילה זו · הוצרך לפרש
דבריו בקושיות ותירוצים כקושית התוספות לכן ליוד לשונו כדרך קצרה
וכמו בתירוצו של המרדכי למה אין מברכין לישן בסוכה דילמא וכו׳ וגם
שטעם הוא גם כן בנטילה זו דילמא לא ישתכח מלח סדומית במלח
שאכל גם שלדעתו · ואף שלא יטול ידיו לא יסמא עיניו והיה ברכה
לבטלה · במוור לעבייכנו בצדקה יש בה עשה ולא תעשה כאשר כתבתי
לעיל · וצריך ליתן טעם לשבח למה כתוב במצוה זו עשה ולא תעשה
יותר משארי מצות הכתובין בתורה הגם שמצוה בפרק איזהו נשך ופרק
המקבל לעבור בשני לאוין או לעבור בעשה ולא תעשה · ובכל זאת צריך
ליתן טעם למה כתוב במצוה עשה ולא תעשה · ונראה כי במדרש רבה
פרשת בהר סיני מסיק רבי פנחס בשם רבי ראובן אמר כל מי שנותן
פרוטה לעני הקב״ה נותן לו פרוטות הרבה וכי פרוטה נותן לו והלא
נפשו נותן לו וכו׳ ע״ש · הרי לפניך שיש סכנת מיתה בדבר וכמו שמסיק
במדרש רבה פרשת בהר מדקדקין בנפשות ואין מדקדקין בפי׳ נפש אם
קרא מיי נפש לעני שאין לו מה לאכול · והתמירה סכנתא מאיסורא
משום הכי המוי״ גלאוין הרבה מכח שחמירה סכנתא מאיסורא כמבואר
בפרק אלו טריפות במעשה דמכיין כבדוקא הרי ר״ש והדי סכנת נפשות
שוגג מיכה שראוי להחמיר יותר במקום סכנה · והוא״ל ולא אליבא דין
נגררא דאלו טריפות חיישא בה מילתא וכייחד פרק בפני עצמו ליתן
ריוח בין הדביקים :

פרק ארבע עשר

גרסינן בגמרא פרק אלו טריפות דף מ״ט מכייתי כבדוקא
אינגליה ליה כיסתקא דדובשא אתא לקמיה דרבא
אמר רבא לאחוי כיסום לה מדלא דתנן ג׳ משקים אסורים משום גלוי היין
והמים והחלב ושאר משקין מותרין ועוד התורה חסה על ממונן של ישראל
אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבא רבי שמעון לסכנת נפשות ואת
אמרת התורה חסה על ממון של ישראל · רבי שמעון מאי היא דתניא
משפה אין בהם משום גלוי ציר ומוחץ שיח ודבש ומוריים · רבי שמעון
אומר אף קנים בהן משום גלוי ואמר רבי שמעון אני ראיתי כאם ששתה
ציר בציקן אמרו לו שטייא הוי ואין מביאין ראיה מן השוטים · אמר ליה
אודה לי מיהת בציר דהא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע כי הוי
גלוייה שדו בציר · אמר ליה אודה מיהת בדבש מדרשב״א קאי כוותיה
דתניא וכן היה רשב״א אוסר בדבש · פירש״י אוסר משום גלוי וגלוי
סכנת נפשות הוא ויש להחמיר דהא רב פפא כו׳ וכי היכא דבציר לית
הלכתא כוותיה בדבש נמי לית הלכתא כוותיה · כי הוי להו גלויא
מים או יין הוי שדי להו ציר לפי שהציר מרק הארס ושוב אינו מזיק
ושותין אותו · אודה לי מיהא בדבש דהלכתא כוותיה דהא קאי רבי
שמעון בן אלעזר דכוותיה דרבי שמעון סתמא הוא רבי שמעון בן יוחאי
עכ״ל רש״י ז״ל · וכתב הבית יוסף בסימן קי״ו והביא זו הגמרא וכתב
וז״ל משמע דהלכה בדבש יש בו משום גלוי וכן פסקו כל הפוסקים
ומשמע נמי דהלכה דציר אין בו משום גלוי דהא רב פפא ורב הונא
בריה דרב יהושע עבדו עובד׳ ועוד דהא אמר ליה אודה לי מיהת בציר
ומשמע דאידך הודה לו מדלא אהדר מידי בציר אלא בדבש · וכן דעת
הרשב״א שלא הזכיר ציר המשקין האסורין · אבל הרי״ף והרא״ש פסקו
בפרק אין מעמידין דמשמע מהא עובדא דפרק אלו טרפות דדבש
וציר יש בהם משום גלוי וכן פסק הרמב״ם בפרק י״א מהלכות רוצח
ויש לתמוה עליהם מטעמים שכתבתי נראה לפסוק דאין בו משום גלוי
כו׳ והאריך ובסיים וז״ל כיון דהעיד רבי שמעון שהוא ראה הכתם ששתה
ציר אף על פי שאמרו שטייא הוי כיון דסכנת נפשות הוא חיישינן ליה
עכ״ל · והנה ראיתי מה שכתב הגאון מהר״ר יואל ז״ל בביאוריו והרבה
להשיב אפו על הבית יוסף וז״ל עוד הקשה הבית יוסף דהא אמר ליה
אודה לי מיהת בציר משמע דאידך אודה ליה · מדלא אהדר ליה מידי
בציר אלא בדבש עכ״ל ושרי ליה מריה אין הבן בפשט דכיון דרב
נחמן בר יצחק הקשה לרבא מהא דרבי שמעון אוסר בדבש מה השיב לו
מציר וכן רבא מה קיהדר ליה אודה לי מיהא בדבש אלא מדאי דרבא
השיב לרב נחמן בר יצחק דמאי דקאמרת רבי שמעון וסכנת נפשות
ואת אמרת התורה חסה על ממונן של ישראל לא קשיא דלית הלכתא
כר״ש בדבש כי היכא דלית הלכתא כוותיה בציר במעשים ומעשה דרב
פפא ורב הונא · והיינו דקאמר ליה אודה לי מיהת בציר וכו׳ דלית
הלכה כרבי שמעון וכי היכא דלית הלכתא כוותיה בציר הכי נמי בדבש
וכן פירש״י בהדיא ומהדר ליה אהדרא אודה לי מיהת בדבש דהלכתא
כוותיה דרבי שמעון כיון דרבי שמעון בן אלעזר סבירא ליה נמי כוותיה
דאסור · וכי היכא דבדבש הלכתא כוותיה בציר נמי הלכתא כוותיה
דאסור ולית הלכתא כרב פפא ורב הונא ולפי זה כיוונו דהרי״ף והרא״ש
תפסו עיקר כרב נחמן בר יצחק דהלכתא כוותיה והכי נמי הלכתא
כוותיה בציר ודחו דברי רבא ורב פפא ורב הונא עכ״ל · ומאחר שאני
תמיד עבד נאמן לבית הגדול הבית יוסף אשר באורו נראה אור ראיתי
ליישבו שהבין פשט הלכה על בוריו · רק צריך אני להקדים הקדמה
קטנה · כי בכל מקום שמוזכר בתלמוד או אמוראי אסור אין בו שום צד
היתר רק בלא אבור מצוה וראיה מזה שכתבו התוספות בריש מס׳ ביצה
ביצה שנולדה ביום טוב בית שמאי אומר תאכל ובית הלל אומר לא
תאכל וכתבו התוספות מ״ל וא״ת אמאי לא תנא אסורין ומותרין וכ״ת
אסורין

כלפלי טריפתא
על הגנה דלא
טרפות ת״ג
אית בה משום
גילוי להחלק על
הגאון רבי יואל
ז״ל נחה סמא
קורא תנר כל
הבית יוסף והאין
אותו כלענין
הכן כנא
דשמעתא
כאשר יתבאר׳

נכל מקום שבם
בגמרא אסור
אין בו שום
מד היתר
הוא אבר ששם
עליה על פי
התוספות ריש
מסכת ביצה

אוסרין משום שאסור לגזול׳ וכן איכו דאמרינן לקיון אפרוח שנולד ביום טוב אסור והיינו ביומו׳ ועוד דאמרינן מותר הסימן שכבר רבי יהודה אוסר והיינו דוקא באותו יום והיינו בגוף עוד יש לומר דנקיט לבית שמאי תאכל משום דמשמע אכילה וטלטול כי אין אכילה בלי טלטול ובית אוסר אף בטלטול׳ אלא אגב דנקטי לבית שמאי תאכל נקטי נמי איכהו לא תאכל עכ״ל׳ אם כן הרי לך לפניך בכל מקום שאומר אסור אין בו שום צד היתר׳ וכן משמע בהדיא בספר חסידים בכלל ה׳ כתב ומלשון האוסרין משמע שאין לו תקנה׳ ועל פי הקדמה זו נבאר כוונת דשמעתתא לדעת הב״י׳ כי תקלה אמר רבא חדא לאו כיחוש כי אין שייך כוס משום גילוי ועוד אף אם יהיה חשש גילוי מ״מ למה לן להעביר ולא לחוש על מזונם של ישראל לשדותו בניר׳ וראיה מההיא עובדא של רב פפא ורב הונא ששדו חשש גילוי בניר ושתו להו׳ לכן לא רבה רבא לאסור׳ ואמר ליה רב כהנא ר״ש וסכנות נפשות׳ והשיב לו רבא אודה לי מיהת בניר שאין הלכה כר״ש׳ דמתניתין דהא רב פפא ורב הונא עבדו עובדא בניר׳ ומאמר דבניר אין בו גילוי אם כן יכולין ליהנות יותר לרבים זה של מכוין לשדותו בניר כי הוא צורך האדם׳ והשיבו רב כהנא להיפך אודה לי מיהת בדבש כי רשב״א שפוסק הלכה כרשב״י הוכיר בלשונו דבש בהדיא ואפשר שרשב״א סבר כת״ק גבי ניר דאין בו משום גילוי מכח שהנחש אין שותה הניר כי לא הוכיר ניר בפסקו רק דבש הוכיר בהדיא׳ והוכיר לשון אוסר ש״מ אין לו שום תקון כלל אף לשדותו בניר כי לא ס״ל כסברא זו שהניר צורך האדם ובזה נדחו דברי ב״י במה שאמר מדלא אהדר ליה רב כהנא בניר אפשר שהודה לו שבניר שיהו אין בו משום גילוי דאין הנחש שותה מניר אבל מדבש השיבו שרשב״א הוכיר בהדיא ששייך בו גילוי כרשב״י והוכיר לשון אוסר ש״מ דס״ל דלא יועיל לו שום תיקון אף לשדותו בניר׳ ויפה כן ויפה פסק הב״י׳ וכסופו מיישב לפי הבנתו כמאי דלפי הב״י המשך הגמרא הוא בפשיטות ויש לאל ידי ליישבו בכל מקום שרוכים האחרוני׳ לחלוק עליו ולעניינים הללו יש לי מקום בפני עצמו ואין שייך לכאן׳ גם בסימן קט״ו הביא בטור יורה דעה בענין גבי דברים שאסרו כו׳ ומסיק בגמרא בשם רבי יהושע בן לוי משום ביקור והוא משום סכנה׳ ויש לי שמה גם כן כמה פלפולים אך אין מקומו פה מכח שסיבו על מה שכתבו בסימן קט״ו והאידנא נהגו להקל שאין הרחשים מצויין׳ רק אגב גררא באתי להזכיר מה שהקשו תוספות בפ׳ אין מעמידין בענין גבינות הגוים מפני ביקור ומאי שנא מגלוי בשאר משקין שאין בו גילוי ותרצו בשאר משקין אבקיותא קפדי מה שאין כן בגבינה שהוא ע״י מסכבת׳ וע״י סברא זו נראה לי ליישב הענין באברהם שאמר יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם וכי גרע עין היה לאברהם אבינו ע״ה לדקדק על המים שאמר יוקח נא מעט מים והלא ביתו פתוחה לרווחה היה תת לכל העובר׳ אלא דבר הוא׳ ונראה לי כי משנה שלימה בידינו במסכת ע״ז׳ ע״ז כיצד מבטלה קירסם חירד כטל מחנה מקל או שרביט אפילו עלה הרי זו בטלה וכבר ידעת מה שפירש״י ורחצו רגליכם כסבור שהם ערביים ומשתחוים לאבק שברגליהם וכוונתו היה לבטל הע״ז וידוע מה שהביא הת״ח בכלל ראשון וז״ל וכתב עוד דנהיגין להתיר אפילו אין ישראל יונא ובכנב משום טעם שכתב רבינו יעקב מאורליינש׳ כי דגוים לאו איסורא לא קפדי אבקיותא׳ קפדי ובזה א״ש כי א״א רצה לבטל הע״ז׳ ואם היה נותן להם מים הרבה לרחוץ רגליהם לא הוי ידעי שכוונתו לבטל הע״ז רק היו סבורין שכוונתו אבקיותא להסיר האבק מעל רגליהם׳ ולכן אמר יוקח נא מעט מים שלא יספיק לרחיצת הרגלים כולו רק קצת מהם וישאר קצת אבק ומזה יבינו שכוונתו היה לבטל הע״ז ולא אבקיותא׳ והנה ימצאתי מענין לענין הקשורים להדדי׳ ונחזור לענייננו שאמירא בגנותא מאיסורא׳ וה״ה בפרנסת העניים שאין להם מי כסם׳ כמו שמסיק במדרש שהבאתי לעיל׳ ואם כן איסורא ובגנותא הוא ולכן התעורר הקב״ה גבי צדקה בעשין ולאוין להודיע שבגנותא מיירא׳ ובמדרש רבה פרשת בהר הגדיל הענין ומביא מקרא וקורא לך נודר פרן רבי אבין בשם רבי ברכיה אמר אמר הקב״ה פרנה הוו עלייהיה לנודרה ועוידת אתה ובדרת מייך שאני מעלה עליך כאלו שכתוב בו לולא משה בחירו עמד בפרץ לפניו מהשחית אם כן מי שנותן צדקה לעני יגיע למעלת משה רבינו ע״ה׳ וזה נרמז בפסוק והיה "מעשה "הצדקה "שלום ר״ת משה לרמוז שיש לו מעלה כמרע״ה׳

טעם שכן למה גזרו גילוי בגבינות גוים משאר משקין ומתורץ על זה למה אמר אברהם אבינו ע״ה יוקח נא מעט מים ורחצו רגליכם למה אמר מעט מים ומתורץ על דרך המשנה בע״ז כיצד מבטלה וכו׳

מדרש רבה פ׳ בהר הנותן צדקה מעלה עליו כאלו מעלתו כמשה רבינו ע״ה ורמז גדול "מעשה "הצדקה "שלום ר״ת משה

פרק ארבע עשר

ולענין שנותן צדקה מעלתו כמרע״ה אבאר הפסוק בפרשת צדקה פרשת ראה בפסוק על כן אנכי מצוך וגו׳ ויובן כל הפרשה׳ כתיב בפרשת ראה כי יהיה בך אביון מאחד אחיך וגו׳ וקשה מלת מאחד למה לי וזה סתרון להפסוק בהם אמר מאחיך ולא מאחד׳ וכן באחד בשעריך קשה מה מורה מלת באחד׳ וע״ק שאמר בארצך והלא הצדקה מובת הגוף הוא ושייך גם בחוץ לארץ כמו בארץ ואגב יובן כל הכפולים פתוח תפתח נתון תתן וע״ה קרבה שנת השבע שנת השמיטה ב׳ פעמים שנת למה לי׳ וע״ק ענין ורעה עינך באחיך האביון גם מלת ולא ירע לבבך׳ ונראה ליישב ע״ד מדרש רבה פרשת בהר ואיתי׳ כרע לו בימי שאול הס״ד ויאמר שאול אל הקני לכו סורו רדו וכי עם כל ישראל עשה חסד והלא לא עשה אלא עם משה לבדו אלא ללמדך כל מי שעושה חסד עם אחד מגדולי ישראל מעלה עליו הכתוב כאלו עשה חסד עם כל ישראל׳ וזהו רמז מאחד אחיך׳ במלת אחיך רמז לאחיך מאב קודם׳ ובמלת מאחד רמז לן ע״ד שפירש״י כמו שכתב אחד בעם אחד המיוחד בעם וזהו מאחד מן אחד מגדולי ישראל ר״ל כשתתן צדקה לגדול מישראל אזי יקויים בך פתוח תפתח נתון תתן ר״ל אתה פתחת ידך פעם אחת ונתת צדקה פעם אחת ויחשב לך לפתיחות ונתינות הרבה כאלו פתחת ידך לכל ישראל ונתת צדקה לכל ישראל׳ לכן כפל הפסוק כתוב תפתח נתון תתן לרמז על נתינות הרבה׳ ובמלת באחד שעריך רמז מה שאמרינן בבבא בתרא ההוא חסידא דהוי רגיל דקא משתעי אליהו בהדיה בנה בית שער ולא אשתעי ביה בהדיה וכ״ל סוד נרמז בפסוק אל תדכא עני בשער ר״ל בעשיית בית שער׳ ופירשו בגמרא מעשה דההוא חסיד היה מגוואי לחצר הוא לבריעותא לפי שדלת החצר ננעלת והעני צועק ובית שער מכניס מפסיק הקול ע״ש וזהו רמז באחד שעריך א׳ דייק שיהיה לך שער אחד לשמור החצר כלבד כי זה טוב על הבעל בית לעשות לו דלת לשמור החצר כמבואר [illegible] שכופין לעשות שער לחצר לאפוקי אם תרצה לעשות לך עוד בית שער זה איסור גמור כההוא חסידא׳ ובמלת בארצך רמז תירוץ אחר על הכפלים פתוח תפתח נתון תתן׳ ויובן ע״ד שכתב הב״ח בחלק ל״ת במנה ד׳ כתיב לא תכסו וגו׳ הרי זה צדיק גמור וכו׳ ע״ש וכתב מהר״ שלמה לוריא בביאוריו וז״ל שהותר בכלל מעשר דמעשר לחוד וצדקה לחוד שהרי למעשר יש קצבה ולצדקה אין קצבה כו׳ והנה מתחלה כתוב פרשת עשר תעשר ואח״כ מזכיר ענין צדקה׳ שו״א ש׳ התשוב כלבך שדי לך בנתינות מעשרות ותחשב שצדקה בכלל מעשר הוא׳ עו״א כתוב תפתח ר״ל פתוח למעשר תפתח לצדק׳ וזה רמז בכפל נתון תתן אפילו ק׳ פעמים א״כ אין לו קצבה מוכח מזה שאין צדקה בכלל מעשר כי מעשר יש לו קצבה ולצדקה אין לו קצבה מ״ה דייק בארצך דהיינו בארץ ישראל שחייבי׳ מעשרות מן התור׳ משא״כ בח״ל שאין חייבין במעשר מן התורה כמבואר בטור י״ד סימן של״א ואם כן רמז בארצך יש חיוב מעשר וש״ת צדקה יש בכלל מעשר לכן הכפיל פתוח תפתח ידך שאיירי מצדקה לא במעשר רק צדקה מחולין שלו כענין שנאמר ויקח מן הבא בידו וכו׳ שם שנטל מעשר והיה מחולין וזהו תפתח ידך דייקא׳ או נוכל לומר כפל נתון תתן ע״ד שכתב הסמ״ג במ״ע מנוה קס״ב וז״ל הצדקה בכלל נדרים דכתיב בפיך זה צדקה ופירוש הדבר הרי זה לצדקה חייב ליתן לעניים ואם איחר עובר על בל תאחר ואומר רבי יעקב שבדרי צדקה שלנו נודרין עכשיו אנו נודרין על דעתנו ואנו כגוזרין עליה ואם אנו ממתינין עד בוא עניים מהוגנים אין אנו עוברים וזהו כוונת הפסוק וקאי על רישא דפסוק שאמר כי יהיה מאחד אחיך מלת מאחד מורה על מי שיפיל עליו לאמר מלת אחד שהוא חשוב והגון׳ או נתון תתן לו מייד בלי איחור רק תכף כשאמר נתון תתן לו אתה מאחר שהגון הוא ואין לך לדרוש אם ראוי הוא׳ ויובן מילת בדיוק באם הוא לאו עני הגון או יש לך רשות להמתין עד שיזדמן לפניך הגון וכענין זה יתבאר המקרא פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו׳ וקרא עליך וגו׳ והיה בך חטא׳ כבר מותו קיימי דקאי לטו לא ידענא מי שעובר על אחד ממצות עשה או מי שהוא ירא לא תעשה שיש בו חטא ומה קמשמע לן והיה בך חטא׳ אלא קאי גם שיש שזמין לו ארישא דפסוק מאחד אחיך ע״ד הגמרא בפרק המגיל אמר רבי אליעזר הקב״ה עניים כל העושה צדקה ומשפט כאלו מילא כל העולם חסד שנאמר כו׳ ושמא מהוגנים

ענין כתיב על כל עניני פרטי מעשה צדקה הבזכרים בפ׳ ראה

מדרש רבה פ׳ בהר הנותן צדקה לגדול מישראל כאלו נתן לכל ישראל

ענין אחר על הכפלי׳ במקרא פתוח תפתח נתון תתן ועל דרך מהרש״ל על הסמ״ג

טעם אחר על כפל נתון תתן ע״ד הסמ״ג

שאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת״ל זה יקר שבדק יכול לירא שמים ת״ל
ונסכך יי׳ מעגלם על ידיהו ופירש רש״י שמא תאמר כל הבא לקפוץ
ולעשות צדקה יספיקין בידו אנשים מהוגנים כו׳ תשמע מתוך הגמרא
מי שהוא ירא שמים מזמין לו הקב״ה עניים מהוגנים· ולפי זה יובן
ורעה עינך באחיך האביון שתאמר עליו מה לי ליתן לו צדקה הלא לאו
הגון הוא לכן פיהם והיה בך חטא רבוני לומר לא תעיד על עצמך שבשל
עבירה אתה אומר שמזמין יי׳ לפניך עני שאינו הגון כי אם היית ירא
אלהים היה מזמין הש״י לפניך עניים מהוגנים ולפי פשוטו הכי קאמר
כי יהיה בך אביון מאחד אחיך ר״ל שהעני הוא המיוחד מאחיך הוא עני
הגון וירע לבבך לאמר שאינו הגון לו והיה בך חטא שבלאשת ריעו·
ומסיק הפסוק זה גרם הרע עין והוא על דרך המשנה דאבות איזהו
דרך רעה שיתרחק האדם ממנה רבי יהושע אומר עין רע ר׳ יוסי אומר
שכן רע· רבי אלעזר אומר לב רע אמר להם רואה אני דברי רבי
אלעזר שבכלל דבריו דבריכם ונמצא בלב רע עין הרע וזהו ורעה עינך
וגו׳ כמסך ולא ירע לבבך והשתא כבר המקרא השמר לך פן יהיה דבר
עם לבבך בליעל בספרי פסיק פרשת ראה בליעל מכאן כל המעלי׳ עיניו
מן הצדקה כאלו עובד ע״ז כתיב הכא בליעל וכתיב יצאו אנשים בני
בליעל מה להלן ע״ז וכו׳ דבר אחר בליעל בל יעל על לבו תורה ומחוכם
ביאר מה ענין בליעל בל יעל תורה תנס שיש לפרש על פי מה שכתב
הסמ״ג שזה כתוב בפרשת ראה כי יהיה בך אביון וגו׳ הרי יש כאן שני
מצות האחד לפתוח יד לעני וליתן צדקה על זה אמר פתוח תפתח·
השני אם לא רצה לקבל יתן לו בהלואה ועל זה באמר והעבט תעביטנו
כמו שכתב אחר כך השמר לך פן יהיה עם לבבך דבר בליעל ועוד נתון
תתן לו אחר השמר לך על הלואה שזוד ע״ש· וידוע שביעית משמט
מלוה על דרך זה יובן הפסוק השמר לך פן יהיה עם לבבך בליעל לאמר
קרבה שנת השבע אם כן מה לי לעשות הלואה מאחר שקרבה שנת
השבע ולא משום השוב ועל ידי רוע לבבך תוסיף לאמר שנת השבע כל
השנה הוא שנת השמיטה אם כן מיד בתחלת השנה משמט החוב· וזה
הוא כנגד הדין כי גמרא ערוכה בערכין פרק היוקדים שביעית משמט
בסופה וטור ח״מ הגיאו בסימן ס״ז ובפסיקתא דייק מתוך המקרא מקץ
שבע שנים תעשה שמיטה והלא בתחלת שבע שנים הוא שמיטה אלא
ללמד שביעית הוא משמט בסופה· וזהו כוונת המקרא השמר לך פן
יהיה עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה כלומר
מתוך רוע לבבו יאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה השנה כולה
שמשמט תכף בתחלת השנה ולכן אין רוצה להלוות לעני לכן אמר בליעל
בל יעל על לבו תורה שאין תורה בקרבו שידע להורות שאין השביעית
משמט אלא בסופו· ולדרכי הנ״ל יהיה הפירוש הכי כי אמרו ז״ל כל מי
שיש בו תורה ואין בו גמילות חסדים דומה למי שאין לו אלוה שנאמר
ימים רבים לישראל ללא אלהים אמת והנה תחלה נקרא בליעל על שם
ע״ז שמצדקה דומה לגמילות חסדים זה שהם וזה שאין עושה חסד דומה
כמי שאין לו אלוה וה״ה מי שאינו נותן צדקה נקרא בליעל כאלו עובד ע״ז
וכד״א כוה נ״כ דומה זה נ״ח אעפ״י שיש בו תורה מ״מ כיון שאין בו
ג״ח דומה כמי שאין לו אלוה ה״ה בצדקה כמו כן בל יעל על לבו תורה
ר״ל אף על פי שיש בו תורה מכל מקום בל יעל על לבו תורה יפה שאין
נותן צדקה ולכן מסיים על כן אנכי מצוך מלת אנכי מיותר כאומר הוא
אלא רמז למדרש מי שנותן צדקה יש לו מעלה כמרע״ה וזה אנכי דייק
שתהיה כמוני· פירוש אחר על נתון תתן על דרך הגמרא פ׳ השותפין
אמר רבי אבהו אמר משה לפני הקב״ה במה תרומם קרן ישראל
אמר ליה בכי תשא ופירש״י אם באת לשאת ראשם בגבהם קח מהם
כופר לצדקה ואמר רבי אבהו שאלו לשלמה בן דוד עד היכן כחה של
צדקה ואמר להם באו וראו מה פירש להם דוד אבא פיזר נתן לאביונים
צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד וכו׳ וקשה לרבי אבהו אחר
שגילה לו שהקב״ה הודיע למרע״ה לפרש קרן ישראל בכי תשא אם
כן למה הסיב שלמה בן דוד אביו ולא הסיב המקרא כי תשא וגו׳ ולכך
יובן התשובה שהסיב הקב״ה למשה בכי תשא קלא במלת כי תשא אין
מפורש כלום רק מה כתיב לאחריו שיתנו כופר נפש והיה לו להש״י
להביא המקרא ונתנו איש כופר נפשו הענין הוא כמאמר רז״ל שזה מ״ד
מלוה יי׳ חונן דל אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול עבד לוה

כל המעלי׳ עיניו מן הצדקה כאלו עובד ע״ז

טעם אחר על כפל נתון תתן ע״ד הגמ׳ פ׳ השותפין אמר ר׳ יוחנן מלוה יי׳ חונן דל ויתבאר על זה הפסוק והעבטת גוים רבים וגו׳

לאיש אלמנה· ועל ידי זה יתבאר הפסוק בפ׳ הנ״ל והעבטת [illegible]
ומשלת בגוים רבים ובך לא ימשלו· וקשה הוה לה למקדם בפסוק
המשלה שבגוים [illegible] אלהם· ואחר כך העבטה המדברת בממון וגם
ואלו שבני גד ובני ראובן לא מצאו בגבורים שהקדימו גדרות הצאן שהן
ספרים רש״י· ולפי דרכינו אתי שפיר כי באמצעות מעשה לוה נעשה
מלוה· ואמר והעבטת גוים רבים וזה יגרום שתמשול בגוים רבים
כי יבואו לך לעבדים· ועוד רמז זה הפסוק במדרש רבה פרשת כי
תשא אמר הקב״ה למשה חייבין לי ישראל זה שלנו ממוני שנאמר כי תשא
כמו כי תשה אמור להם שיפרעו זה שחייבים לי והיה כי תשא והלואה
להם שנאמר והיה משפר בני ישראל [illegible] ומתנות כמאמר הש״י
לנו והקב״ה ומריבים לפרוע והקב״ה מעלה עליהם כאלו הלוהו וזהו כי
תשא· וזהו הענין במה תרומם קרן ישראל בכי תשא כי באמת הם
לווין להקב״ה וחייבים לו [illegible] שהקב״ה הלוה להם
והקב״ה חלק כבוד לישראל ונראה כאלו ישראל משלמין [illegible] וזה בכי
תשא בכי תשא· ושאלו לשלמה עד היכן כחה של צדקה ר״ל אם הנותן
צדקה יחשב [illegible] להקב״ה את הנותן וזה
שחייב לו או הנותן צדקה הוא מלוה להקב״ה ואמר להם באו וראו מה
פירש אבא פיזר נתן לאביונים צדקתו [illegible] בכבוד וקשה [illegible]
לי פיזר לאביונים [illegible] שהנותן צדקה צריך ליתן
אותה במתנה [illegible]
וזהו רמז הכפל נתון תתן [illegible]
בדרך הלואה להשיב ולפרוע לך· ואחרי כן בגלל הדבר הזה יברכך יי׳
בכל מעשה ידיך [illegible]
[illegible]

ומדרש רבה פ׳ כי תשא אמר הקב״ה חייבין ישראל וכו׳

[illegible]

ואם כן על כרחך מוכח שהאי לא יועיל הון איירי בממון שהוא של יוסר ובכל זאת לא יועיל ד"ס לא כן היה נופל קושיא וכי סלקא אדעתין שיועיל ממון שאינו של יושר הא אין קטיגור נעשה סניגור · כי זה הוא שאלה ראשונה בשאלת וכיתת נאמונה · אלא ממונו ממון של יושר אך ירנה לפטור עצמו בעבירות עשיר הייתי ואיזה לא יועיל · ואם כן הדי פירוש וצדקה תציל ממות איירי דוקא בצדקה שנותן מממון של יושר · וכתיב לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות ב׳ צדקות למה לי · ואין לומר שסיפא לאו לאוייא דרישא כינס כזה קשה לא יועילו אוצרות רשע יהיבא כליק אדעתין שיועיל אוצרות רשע · ואין לתרץ דקמשמע לן תירוץ כי במקרא דלא יועיל מפיק שלא יועיל תירוץ אחד לומר עשיר הייתי מה שאין כן כאם יש לו שני תירוצים יועילו · בענין שאינו כפוסקים בוטה לאוד כשרה וקמט לאוד כשרה ובוטה שהיא על הקיוט טריפה מפני שהוא תרתי לריעותא · ואם כן ריוו המקרא פה שיש לו שני תירוצים אחד אוצרות שעשיר הוא · ורשע מודה על תירוץ רשע הייתי והוי איכא דיועיל לו לפטור עצמו מדין וקמשמע לן דלא יועילו ב׳ תירוצים · דזה אינו כי באם האי אוצרות איירי מאוצרות של רשע הדרא קושיא לדוכתיה מאיכי תיתי דיועיל והלא אין קטיגור נעשה סניגור · אלא ודאי לדיוקא קאתי אך שהוא אוצרות רשע מכל מקום יועיל הצדקה מה שעושין ממנו · ולא יועיל אוצרות רשע שעבה של אוצרות ושעבית של רשע לא יועיל אמנם וצדקה יועיל אף מאוצרות רשע על זה אמר כתיב וכתיב כי לפי זה המקראות סותרות אהדדי על ידי הקושיא ב׳ צדקות למה והבין המקרא שסיפא לאו לאוייא דרישא ואם כן אמר כתיב וכתיב · ומפני כפשוטה כי הסיפא לאו לאוייא דרישא הוא רק מריכין לשני מודעות אחד להציל מגיהנם ואחד להציל ממיתה משונה · ודקא קשיא המקראות לא יועיל הון וכו׳ ולא יועילו אוצרות וכו׳ לרבותא הוא לאשמעינן הנס שלענין ממון לא שייך שמה שיועיל ומכל מקום הצדקה שהיא בממון כמאמר רבותינו ז"ל גדולה גמילות חסדים מן הצדקה דאלו הצדקה בממונו וגמילות חסדים בין בממונו ובין בגופו · ואם כן גמילות חסדים עדיף שעושה בגופו ומידות זה קמשמע לן אף שלא יועיל הון · ביום עברה כי אין שייך להציל עצמו שם בממון אפילו הכי וצדקה שעושה בממונו תציל ממות · ודע מה שכתבו התוספות שמה נדבור המתחיל איזו גאולת כו׳ · ואם תאמר אדרבא זאת שהיא מנוה רבה היה לה להציל מדינה של גיהנם שהוא רע ביותר · ואומר ר"י דרוב דברים אין עומדין לאדם בעולם הזה אלא לאחר מיתה · ובעולם הזה אין עומדין לאדם אלא מצות גדולות כדתנן אלו דברים שאדם אוכל מפירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא לכך קאמר דאפילו ממיתה משונה דהוי בעולם הזה מצלת ע"כ לשון התוספות · *אמנם יש לי דרך אחרת לתרץ קושיית התוספות והוא על דרך מה שכתב הרמב"ם שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו · מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה · המחזיק יד ישראל המך ונותן לו הלוואה או עושה שותפות או ממציא לו מלאכה כדי שיחזק שלא יצטרך לבריות · ועל זה נאמר והחזקת בו · פחות ממה שנותן צדקה לעני ולא ידע למי יתן והעני לא ידע ממי קיבל · פחות מזה שהנותן יודע למי יתן כו׳ ע"ש · וכן מבואר במדרש רבה פרשת בהר אשרי משכיל אל דל שיודע להבינו · כיצד יאמר לו שמעתי שנפלה לך ירושה ואלווה לך כו · ואם כן המלוה לעני המעלה שבכולם ומדריגה השנייה היא מה שמפסיק בגמרא ואיזו היא שמצלת ממיתה משונה נותנה ואינו יודע למי נתנה נוטלה וכו׳ והנה לא מקשנות התוספות שסוברים שחקר סוף מצילתו מיום עברה של גיהנם הוא הפחות ממה שמציל ממיתה משונה ומשום הכי הקשו קושייתם לפי סברתם · ולי נראה דגמרא הרצו מה שמצלת ממיתה משונה היא מעלה השנייה דהיינו נותן ואינו יודע למי יתן וכו׳ אבל הצדקה שמצלת מגיהנם דהיינו ההוא שכתוב בו עברה לא יועיל הון ביום עברה איירי שעשה צדקה במעלה העליונה מכל המעלות הוא המלוה לעני בשעת דוחקו · ומשום הכי במוכים המימרות דרבי יוחנן אהדדי · בתחלה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב מלוה ה׳ חונן דל כו׳ כביכול עבד לוה לאיש מלוה · וסמיך ליה לאחר מימרא זו דרבי יוחנן רמי כתיב לא יועיל הון וגו׳ והאי מלוה ה׳ חונן דל איירי במי שעושה לו הלוואה על מנת להחזיר לשלם לו · ותנן אמר מלוה ה׳ חונן דל וגמולו ישלם לו איירי מצדקה שעושה לשלם לו

דרך נכון לתרץ קושיות התוס׳ ומ"ד הרמב"ם

כבמולו משום הכי לא פירש רבי יוחנן ואיזה שמצילתו מדינה של גיהנם מי שעושה בהלוואה כי כיון על מימרא דראשונה רק זה פירש · מה שמצילתו ממיתה משונה נותנה ואין יודע למי נותנה וכו · ועוד כי המקרא כתוב בן תוחלת ישרים תנחם וסלף בוגדים ישדם לא יועיל הון ביום עברה וגו׳ המקרא זו קאי על המלוה והלוה כדאמרינן בפרק המפקיד דף ל"ה גבי רב הונא בר תחליפא משמיה דרבא תיובתא לרב הונא בלע הלויתני עליו ושתים היה שוה כו׳ · אמר רב אשי אמריתא לשמעתתא קמיה דרב כהנא ואמר לי תהא במאי עסקינן ופריך וכהימניה לוה למלוה כמי בבא כיה שוה ואמאי ספא לוה · דמהימן למלוה ואמאי ספא מלוה דלא מהימן ללוה · לוה מוקיים ביה במלוה תוחלת ישרים תנחם מלוה קיים ביה בלוה וסלף בוגדים ישדם ע"ש · והרי לך שמקרא תוחלת ישרים תנחם נדרש על המלוה · ועליו קאמר לא יועיל הון וגו׳ וצדקה תציל ממות שיש מינה שפסוק וצדקה תציל ממות ביום עברה איירי במקום שעשה בדרך הלוואה · ולפי זה לא פירש הגמרא בהדיא שצדקה המצילתו מגיהנם איירי בשעושה בדרך הלוואה כיון שפירש גבי איזו שמצילתו ממיתה משונה כי שיה לא הוי ידענא הפירש דם לא פירש הגמרא בהדיא מה שאין כן נקרא לא יועיל הון ביום עברה וצדקה תציל ממות אין צריך לפרש לנו הפירוש כי יש ללמוד מינייהו מקרא דסמיך ליה תוחלת ישרים תנחם שנדרש בגמרא על מלוה ולנטלם ע"כ גם של גיהנם דמסכא לנלן הוא קשה ורע ממיתה משונה וכדי שיהיה ביכול מעונש זה צריך לפרוק משהו בצדק המעולה שבכל המעלות הוא המלוה לעני · מה שאין כן להציל ממיתה משונה כניא גם מעלה שנייה · כגון נותנה ואין יודע למי נתנה · ובזה יתורץ שפיר קושיות התוספות ונכון הוא · ולפי תירוצו של תוספות מה שמציל בעולם הזה צריך לצדקה המעולה ומה שמציל מגיהנם אף פחותה שבפחותות · חבאר גמרא האחד נכנה בתרא וכדי ליתן ריוח בין הדבקים אייחד פרק בפני עצמו :

פרק חנעה עער

תניא אמר להן רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו מהו שאמר הכתוב צדקה תרומם גוי וחסד לאומים חטאת צדקה תרומם גוי אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שאומות העולם עושין חטא הוא להם שאין עושין אלא להתגדל בהן כו׳ ומפני נלקייא מלכות ובבוכי · ומי עביד הכי לא ספיר עבד והתניא האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני הרי זה צדיק גמור · לא קשיא כאן בישראל כאן באומות העולם · נענה רבי יהושע ואמר צדקה תרומם גוי כו׳ וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שעושין אין עושין אלא כדי שיוסף מלכותן תהא · ארכה לשלותך נענה רבן גמליאל ואמר צדקה תרומם גוי כו׳ וחסד לאומים חטאת וכו צדקה וחסד שעושין חטא להם שאין עושין אלא כדי להתייהר וכל המתייהר נופל בגיהנם שנאמר זד יהיר וגו׳ אמר רבן גמליאל עדיין אנו צריכין למודעי רבי אליעזר המודעי אומר צדקה תרומם גוי שאין עושין אלא לחרף אותנו שנאמר ויבא ויעש ה׳ וגו׳ רבי נחוניא בן הקנה אומר צדקה תרומם גוי וחסד לישראל ולאומים חטאת וגו׳ אמר ליה רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו נראה דברי ר׳ נחוניא בן הקנה שהוא נותן צדקה וחסד לישראל ולאומים חטאת מכלל דכולהו כמי אמר מאי היא · דתניא אמר להם רבי יוחנן בן זכאי כשם שחטאת מכפרת על ישראל כך כן צדקה מכפרת על אומות העולם כעולם הזה כן נראין נקיות ובקיאות ובעין יעקב הובא נוסחא זו · וכן בילקוט משלי · הנה כבר כתבנו קמאי דקמאי לידע במאי פליגי האמוראים · ועוד כי לא פירש במקרא הטעמים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה · גם קשה לכל המאן דאמרים למה הביא כל אחד בלישניה רישא דקרא צדקה תרומם גוי והלא אין חלוק להם ברישא דקרא כי אם בסיפא וחסד לאומים חטאת · וביותר ק׳ במה שאמר עדיין צריכין אנו למודעי אם ישרו דבריו בעיניו למה לא אמר כמותו ועוד משמע שמתיישב דעתו כולם בדבריו ולפי הנראה אם לדרכנו פנו · ועוד מה בין להתגדל ולהתייהר ומה ענין עונש גיהנם לכאן ע"ק במה שאיר צדקה וחסד כמי לישראל א"כ הל"ל צדקה וחסד תרומם גוי ליה מפסיק מלת ולאומים ביניהם · ועל הכל יש להפליא נהפלא ופלא כי לכל הדעות הנם

ענין כפ׳ הגמרא להן רבי בן לתלמידיו ומחלוקת דאמוראי וכו׳

שעושין הצדקה שלא לשמה ובכל ואת עושין אותה וא״כ למה יחשב להם
לעון ולחטאת ודי היה בשלא יחשוב לזכות אבל לחשב לחטאת אתמהה
ונראה לי דהכי פירושו כי כל האמן דאומרי׳ לא פליגי וכולם למקום א׳
הולכים וכל אחד ואחד ביקש להעמיד סברתו בקרא חסד לאומים·
ויתורין לזה תופס כל אחד כלישניה רישא דקרא· והכה ר״א דאמר
שחטאת להם כתיבות לצדקה מכח שעושין בשביל לקיים מלכא ובנוהי אין
צריך לרמז דבר זה בפסוק· כי פשוט הוא שחטאת גדול הוא להם במה
שעושין כדי לקיים מלכא ובנוהי ולא לשם שמים· ואין צריך ליתן טעם
לזה ואחר כך בא רבי יהושע ונענה וכוונתו ליתן טעם לשבח למה
שינה הפסוק בלשונו בתחלה אמר צדקה תרומם גוי בקיט אלא גוי
ולאחר כך אמר וחסד לאומים מזכיר לשון לאומים ומשום הכי חזר ומביא
רישא דקרא להודיע החלוק בין גוי ולאומים· וזה הוא כי קשה לרבי
יהושע על דברי רבי אליעזר למה יאמרו הגוים בנתינתם הצדקה כדי
שיחיו הלא מקרא מלא הוא וצדקה תציל ממות אף בלא תנאי ואם כן
למה יקטאו בפיהם ובלשונם יכזבו להם לחנם· לכן בא רבי יהושע
ומפרש בדבריו שעושין כדי למשוך מלכותם וזה גורם שאומרים גם כן
בשביל לקיים מלכא ובנוהי· כי בתנאי שימשוך מלכותן לבד לא יועיל
להם מאחר שהרבנות יוקדרת בעליה לכן מצטרפין גם תנאי זה כדי
לקיים מלכא ובנוהי בכדי שיהיו בטוחים שימשוך מלכותם וא״כ עושין
שלא לשם שמים לכן יחשב להם לחטאת מאחר שעושין על מנת לקבל
פרס ואחר כך נענה רבן גמליאל ואמר וכו׳ הוא בא לפרש מלת חטאת
שאמר וחסד לאומים חטאת· למה מזכיר לשון חטאת ולא מלת עון
ופשע כי באמת בגוף הענין לא בא לחדש דבר כי אין חלוק בין להתגדל
שאמר בתחלה קמא או להתיהר· רק זה תפוס לישנא חד וזה תפוס
לישנא חד· וכענין זה מצינו במתניתין לא ישאל אדם מדמות הרבים
ושתה ברשו׳ היחיד כו׳ אמרו לו מעשה בשוק של פטמים שהיו בירושלים
שהיו נועלין ומניחין המפתח בחלון שעל גבי הפתח· רבי יוסי אומר
שוק של צמרים היה כו׳ ובגוף הדין אין נפקותא אם היה בשוק של
פטמים או בשוק של צמרים רק זה אומר במקום זה וזה אומר במקום
זה היה· ואין כוונתו של רבן גמליאל אלא לפרש מלת חטאת המוזכר
בקרא ומשום הכי אמר שאין עושין אלא להתיהר ולכן תפס רישא דקרא
צדקה תרומם גוי· והוא על דרך מה שכתב הזוהר פרשת בראשית
הלא אם תטיב שאת תתנשא למעלה ולא תרד למטה· ואם לאו לפתח
חטאת רובץ הוא הגיהנם שתרד למטה ומאחר שכל צדקה שלהם הוא
להתיהר· וכל המתיהר נופל לגיהנם· ומשום הכי אמר צדקה תרומם
גוי אלו ישראל שיש להם התרוממות והתנשאות למעלה כמלת שאת שדייק
הזוהר· וחסד לאומים הוא להיפך יורדים למטה לגיהנם בדיוטא
התחתונה· והגיהנם נקראת חטאת כמו שפירש״י על ולפתח חטאת
רובץ ומדויק שפיר למה מזכיר הכתוב חטאת· ואמר רבן גמליאל עדיין
צריכין אנו למודעי כו׳ ביקש לישב ענין גדול· כי לכל הת״ד קשה הגם
שנותנין צדקה על מנת לקבל פרס ולא לשמה למה יחשב להם לחטאת
ומה חטאו ופשעו בזה· והלא שנא ואמר רבותינו ז״ל בכ׳ מקום שהבנו
אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק בתורה אפילו שלא לשמה כו׳· ואם
כן למה יחשב להם לעון· ויתבאר על דרך מה שכתבו התוספות שיה
ואם תאמר והא רב יהודה גופא אמר בפרק היה קורא העוסק בתורה
שלא לשמה נוח לו שלא נברא· ואומר ר״י דהתם מיירי שלומד כדי
לקנתר חבירו ולקפחו בהלכה· אבל הכא איירי שלומד שלא לשמה על
מנת לקבל פרס וכו׳ וזה פירש רבי אליעזר המודעי כל צדקה שעושין
הוא לחרף אותנו· והוא כלימוד התורה גם כן נוח לו שלא נברא ולכן
הוא לחטאת להם ועיקר פירוש שלהם היא מגד שהקב״ה מרומם ומנשא
את ישראל והם מוטלים בעיני המקום כמו שמוכיח המקרא ויבוא ויעש
יי׳ כאשר דיבר כי חטאתם ליי׳ ובענין זה הם מחרפים ומשום הכי מביא
רישא דקרא צדקה תרומם גוי· וזה גורם שחסד לאומים חטאת כי
מכח זה מחרפין אותנו· ואחר כך אמר נענה רבי נחוניא בן הקנה
ומביא רישא דקרא צדקה תרומם גוי וחסד ופירושו שמלת חסד נמשך
למעלה· ויתבאר אגב זה במה שאמר רבי יוחנן בן זכאי כראין דברי רבי
נחוניא מדברי ומדבריכם כי לכל הת״ד קשה עדיין אף שכוונתם
בנתינות צדקה לרעה מ״מ עושין צדקות ומפרנסים עניים ולמה לא
יתן להם שכר על פעולתם הטובה אף שמחשבתם היא לרעה· ואף לפי

דברי רבי נחוניא אתי שפיר לכל הת״ד ובנות על דרך הגדולה אומר רב
כל שעושה צדקה ומשפט כאלו מלא עולם חסד ושמא תאמר כל הבא
לקפוץ קופץ תלמוד לומר מה יקר חסדך יכול אפילו ירא שמים כן ת״ל
וחסד יי׳ מעולם על יראיו· ופירש״י שמא תאמר כל הבא לקפוץ ליתן
צדקה קופץ ויספיקין בידו עניים מהוגנים כו׳· ומביא גם וכן אמר
רבה מאי דכתיב ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך אמר ירמיה לפני
הקב״ה רבונו של עולם הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים ולא יקבלו
שכר· וזהו שאמר רבי נחוניא בן הקנה צדקה תרומם גוי וחסד ר״ל
איזה צדקה תרומם גוי והיא אהוב למעלה וחסד כזין שהוא ירא שמים
ולו ממשך חוט של חסד עליו· כמו שנאמר וחסד יי׳ מעולם על יראיו
ולאומים חטאת כי אין יראת אלהים בלבם· ומחשבתם רק רע לחרף
אותנו· ומזמנא ומוניא יי׳ לפניהם עניים שאינם מהוגנים כדי שלא
יקבלו שכר כי אין מצוה בנתינת צדקה לאינו הגון· ואתי שפיר מדברי
רבי נחוניא בן הקנה יתורצו כל הת״ד למה יחשב להם הצדקה לעון
ולחטאת ולמה לא יקבלו שכר כי בודאי הצדקה שלהם לעניים שאינם
מהוגנים ועל זה אין נותן שכר ומה גורם לזה הוא שמחרפין אותנו ואין
יראת אלהים בלבם· וגם מזה שאמר על עצמו סבריאן דברי רבי
נחוניא בן הקנה ודבריו· שמפרש מלת חטאת על קרבן חטאת שזה
חטאת מכפר על ישראל בעולם הבא כו׳· ויהיה הענין כי לכל הת״ד גם
לדברי עצמו קשה למה שינה בלישנא דהאי פסוק מן הרישא
דהקדים מלת תרומם למלת גוי ובסיפא מקדים חסד לאומים ואחר כך
חטאת הוה ליה למימר וחסד חטאת לאומים· והכל על ידי דברי רבי
נחוניא יובן פירושו מה שהוא אומר לעצמו ומה שמשנה בלשון בסיפא כי
אם הוי אמר וחסד חטאת לאומים תאמר שמלת וחסד נמשך אלמעלה
כדברי רבי נחוניא הוי מוקים לשעות מאחר שמלת וחסד נמשך למעלה
יטעה הטועה גם מלת חטאת נמשך למעלה והכי פירושו הצדקה
שתרומם הגוי וזה שהחסד עושה מכפר להם כחטאת· ומאחר שזו לא
יהיה פירוש למלת לאומים כלום ימשך חסד וחטאת למעלה יטעה עוד
הטועה להמשיך מלת חטאת למטה דהיינו לישראל הוא כפרה כחטאת
לעולם הבא ולאומות העולם מכפר על עולם הזה· ולכן הפסיק במלת
לאומים בנתים כדי שמלת חטאת קאי רק על אומות העולם ולא על ישראל
ואמר ליה מה הוי סברין אם היה כתוב כן כי בכבודו מכוונת הוא· כי
לפי כלל זה יהיה הצדקה דומה בכפרה כמו חטאת. ומקרא מלא הוא
עשות משפט וצדקה נבחר ליי׳ מזבח טוב בזמן אין כאן אלא זבח
הקרבנות אין מכפרין אלא על שוגגין וצדקה גם על המזיד הקרבנות
בתחתונים וצדקה בעליונים קרבנות בעולם הזה וצדקה בעולם הבא·
אם כן יש לצדקה כמה מעלות טובות יותר מקרבנות· ולדברי הגמרא
כני תשובה שהצדקה וקרבנות שוין כן ולכן ימשך הכל [illegible] כן
והחסד ובין וחטאת במלת לאומים· ואתי שפיר דתנא קמא סברא
שעושין בשביל שיחיו· כמו [illegible] על דבריו שעושין שימשך מלכותן
ואומרים על מנת שיחיו [illegible] לרבנות כו׳· [illegible] מפרש
שיורדין לגיהנם· ברבינו מפרש שאין להם שכר ומאחר שמחרפין
אותנו· [illegible] מפרש וחסד נמשך למעלה ולכן אין לאומות העולם
שכר· וכולם מסכימין לדברי רבי נחוניא כי לפי דבריו יתורץ לכל קושיי
סיפא ורישא· ויתורצו על נכון כל הדקדוקים והמשכיל יבין בנחת
דברי הכן· ולענין זה רמז דוד באמרו ולך אזבח זבח תודה ובשם יי׳ [illegible]
אקרא נדרי ליי׳ אשלם נגדה נא לכל עמו בחצרות בית יי׳ בתוככי [illegible]
ירושלים· [illegible] לי תפילה אחר [illegible] ולך אזבח ונדר מלות [illegible]
בתוך כדי דבור אומר נדרי ליי׳ אשלם מזכיר בלשון נסתר ולא אמר נדרי לך אשלם גם
לך אשלם· ויובן אגב בלשון נגדה נא לכל עמו· [illegible] לי על פי מה [illegible]
הגמרא דר״ה תנו רבנן מוצא שפתיך זו מצות עשה כו׳ כאשר נדרת זו [illegible]
נדר ליי׳ אלהיך אלו חטאות ואשמות עולות ושלמים [illegible] נדבה [illegible]
אשר דברת אלו קדשי בדק הבית· בפיך זו צדקה· [illegible] ככל הכי שפתך [illegible]
מלות בפסוקים אלה· תהלה מזכיר נדבה כמה שאמר לך אזבח זבח·
ואחר כך מזכיר נדרי וזה שנכדר· ומשום הכי מזכיר אחר כך ליי׳
רמז על חטאות ואשמות [illegible] ליי׳ אלפין שמזכיר גם כן לשון
זה· ולבסוף מזכיר בחצרות בית יי׳ זה ענין קדשי בדק הבית· ועל
הכל אומר נגדה נא לכל עמו כי כל הכי עניים אשלם לעין כל נגד כל
עם יי׳ לאפוקי צדקה המורום בפיך וזו דוקא יותן בסתר [illegible]·
ואיר

ויאמר אמשם יי' אקרא כי כל כוונתו לשם שמים ולא לשום יוהרא · או כהל לומר ובשם יי' אקרא על דרך גמרא דמנחות בוא וראה מה כתיב בפרשת קרבנות לא אל ולא אלהים אלא ליי' כדי שלא ליתן פתחון פה וכו' כמבואר בעמוד השני וזהו שאמר לך אומר ובה ובשם יי' אקרא אינני מזכיר שם אחר רק שם יי' · והוא הדין בצדקה מצאתי כן בספר בעשרה מאמרות בהמשך ורמז של הנותן וידו פשוטה בעלת חמש אצבעות שהן ו"ה ואיבר שהוא כיו"ד קטנה להנתן אל יד העני שמקבל בחמש אצבעות או כשלם שם הוי"ה ב"ה וזהו והיה מעשה הצדקה שלום כלומר השם הנקרא במלת והיה הוא מעשה הצדקה שלום וזה רמוז בגמרא במסכת שבת פרק הבונה גבי אתו דרדקי וכו' · אלף בית אלף בינה · גימל דלת גמול דלים · ה"א וא"ו וה שמו של הקב"ה מאי טעמא פשוט כרעיה דגימל לגבי דלת שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחרי דלים · אם אתה עושה כן הקב"ה זן אותך וחן אותך ומיטב אותך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר וכו' והרי לך שדרשו ש"ן בית על צדקה ואותיות ה"ו רמז על שמו של הקב"ה והזכיר שני אותיות ה' ו' מה שייך לגג של הנותן בפשיטות זרוע כיון ו' ארוך ופשיטת היד ה' אצבעות ומה שייך לנתינה של העני בעצמו דהא המחבר מזה לא איירי ואגב אפרש הענין שאמר ונותן לך ירושה בשלמא שאמרי עניים הוא מדה כנגד מדה אתה זן לעני והקב"ה זן אותך וכן העני יש לו מזילות מן כשעיך ומקבל טובה ממך כן יעשה לך הקב"ה אבל ענין הירושה מה יש שייכות גבי נתינת צדקה · בגמרא ... ומדרש רבה פרשת בהר בפסוק וכי ימוך אחיך הה"ד אשרי משכיל אל דל וגו' אמר רבי יונה אשרי נותן לדל אין כתיב כאן אלא משכיל אל דל הוי אסתכל בו היאך לזכותו · רבי יונה כשהיה רואה בן גדולים ירד מנכסיו והיה מתבייש ליקח היה הולך אצלו ואומר לו בשביל ששמעתי עליך שנפלה לך ירושה במדינות הים הא לך חפץ זה לכשתבא ... אתה נותן לי כו' והנה בגמרא דילן כמי אמר אף בינה גמול דלים רמז לן שצריך ליתן לב היאך לגמול דלים ואמר ה"ו וה שמו של הקב"ה כדפירש"י וכא להודיע מה היא הבינה אשר יבין בגמילות חסד ובנתינת צדקה · והזכיר השכר שיהיה לנותן צדקה מוש יבין וילמד באיזה אופן שיתן הצדקה לעני ואמר ונותן לך ירושה מזה תלמד שתתן גם הצדקה לעני באופן זה כעובדא דרבי יונה שאמר בשביל ששמעתי עליך שנפל לך ירושה וכו' ומזה זה הוא מדה כמדה · ונמצא בגמרא ומדרש עולים לכוונה אחד · וענין קשירת הכתר שאמר וקושר לך כתר נראה לי להקדים לך במאמר בגמרא ויהי דוד בא עד הראש ... שביקש לעבוד ע"ז ובא חושי הארכי ואמר לך שבמותך יעבוד ע"ז כו' · והנה אף שיש לי רמזים על זה בדרך פשט ... לא רציתי להעלות פה רק מה ששייך לצדקה כי קשה איך כרמז בפסוק שביקש לעבוד ע"ז · אך שדרשו רז"ל כתגה ראש ... ראש על ע"ז וזהו הענין שמורו ע"ז במלת ראש · ואגב יתבאר מאמר רז"ל בכוונה כל אדם שיש בו חן בידוע שהוא ירא שמים שנאמר וחסד יי' מעולם וגו' וקשה מהו הסימן דוקא במילית החן לענין ירא שמים ולא בענין אחר · וביותר קשה גבי חסד כתיב וקרי ... ולא נייחד ... בפרשה כמו שמזכיר פה וחסד יי' וגו' ידוע מה שמלאתי כתוב ... הזוהר פרשת נשא בדף כ"ד ז"ל כתב הזוהר שיש על ראשו של אדם ארבע אותיות השם שמהם מתעורר האדם ליראה השם הנכבד והנורא ולאהבה שמו הגדול ולעסוק בתורה ובמצות מן ה"י ד' מתעורר יראה מן ה"א מתעורר האהבה ומן הוא"ו מתעורר התורה ומן ה"א אחרונה מעורר המצות ובהיות האדם דבוק ביי' ... ד' אותיות השם שמקם ... קיים וזהו לדעתי שויתי יי' לנגדי תמיד שלא יתבלק השם · וזהו שום תשים עליך ... וזהו שאמר יי' עליהם יחיו · ונאמר ויי' עליהם יראה ... כענין ... ע"ש · ועוד נראה לי בתוכחות משה על ענין פעור כי יי' אלהיך וגו' ואתם הדבקים ביי' כי אתם דבוקים ... שם יי' שחקוק על ראשיכם וכענין ויי' בראשם וזהו הענין כשבא חושי הארכי אמר ... שבמותך יעבוד ע"ז · כתיב ויהי דוד בא עד הראש ר"ל כשעה שהיה רוצה לעבוד ע"ז הלך בזה המחשבה עד שהגיע לראש ששם שם הוי"ה חקוק בו ואז חזר ושמע לדברי חושי הארכי וזהו שאמרו כתגה ראש ... כרמז לשון ... השם כ"ב החקוק בראשם · ובזה יובן שפיר מה שנותן סימן ליראת שמים חן ובתורה מגיבו להיפך תורה מפולר בכלי מכוער · הענין כתב איש האלהי הרב הגדול מהר"ר יצחק לוריא ז"ל בכנפי יונה וז"ל ברוך כבוד יי' ממקומו כבוד יי' בגימטריא חן שהוא אחד מן ג' מילואים ההוי"ה שיש בו בארבע צירופים טובים כנגד ארבע חיות שאמרו חכמים וד' פעמים חן עולה רל"ב כמנין שם המילואין ע"ב ס"ג ב"ן מ"ה שהוא כנגד ד' חן שאמרו רז"ל ומלוי השם יורה על החן ע"כ · וזהו נראה לי ויי' נתן חן העם וגו' שהחן נמשך ממילוי השם הגדול ב"ה וזהו מאמר ז"ל כל אדם שיש בו חן בידוע שהוא ירא שמים מכח שהשם הוי"ה ברוך הוא חקוק בראשו ומילוי השם הוי"ה יורה על החן ולכן החן הוא סימן שנמשך מהשם החקוק בראשו וזהו שדרוא וחסד יי' מעולם על יראיו ר"ל החסד שהוא החן הוא מן יי' · ועל ידי זה יובן הגמרא דערכין אמר הקב"ה לגסר של ניהכם אני עליו מלמעל' ואתם מלמטה ונדוכבה יחד וקשה וכי הקב"ה צריך סיוע או מה כוונתו אני עליו מלמעל' ומי לא ידע שהקב"ה יושב בגבהי מרומים · הענין הגאון מהר"ר יצחק לוריא הביא רמז בספרו על שמאלו תחת לראשי ראשי ר"ת רשפי אש שלהבת יה · וזהו הפשט אני עליו מלמעלה שהשם היה חקוק על ראשו ואקח ר"ת של ראש רשפי אש שלהבת ואתם מלמטה וזהו מובן בעזרא ובשמעי קרעתי בגדי וגו' ואמרטה משער ראשי וקשה מ"ש של משער ראשי צריך הכתוב שלא אמר ואמרטה שער ראשי כמו קרעתי בגדי הענין הוא שאמר כי רבו עונותינו למעלה ראש ראש דייקא שחטאו ולא נכרו השם החקוק בראשם · ומשום הכי אמר הנביא קרעתי בגדי ומשום כל הבגדים מה שאין כן לגבי שערות ראשו אמר ואמרטה משערות ראשי מקצת שערות ראשי אבל לא השערות על הראש במקום שחקוק השם הוי"ה כי היה כאלו מוחק השם · וכענין שכתב הב"ח יוסף בטור א"ח סימן ל"ב בשם נמוקי יוסף כתב את אזכרות בזהב כלומר שורק והב על כתב השמות פסול דבגמרא ליה כתב עליון מבטל כתב תחתון ונראה כשאינו יכול להעביר הזהב כו' מיהו באזכרות אסור להעבירו משום דהוי כמוחק השם והוא הדין פה גבי שערות באם יתלוש השערות על גב השם כראש כמוחק השם ולכן אמר משער ראשי · ומתורץ הקשיא מה שהקשיתי גבי אבתר הזכיר חן וחסד ולמה לא הזכיר השם כמו שמזכיר יי' גבי וחסד יי' כי ידוע שחן נמשך מן השם ההוי"ה ב"ה מה שאין כן גבי הפסוק לא נזכר מלת חן היה צריך להזכיר וחסד יי' וזהו על ידי הצדקה מלוה יי' חונן דל ונותן כתר בראשך שעל ידי הצדקה נשלם שם הוי"ה ב"ה ושם הוי"ה יהיה חקוק בראשך · המוסר השייך לגמילות חסדים ישים אדם על לבו להחזיק בעמוד זה כאשר הוא אחד מן העמודים והוא אחד מג' מדות השייך באומה ישראלית רחמנים ביישנים גומלי חסדים ואין די בלימוד התורה לבוד רק הפוך בה והפוך לילך בדרכי יי' ובמצותיו ולפי הקדמתי מאמר רז"ל כל תורה שאין בו גמילות חסדים דומה כמי שאין לו אלוה כו' · והנה מצאתי שמ"כ בספר חסידים סימן קנ"ו וז"ל ואם תראה ג' דורות ולמעלה ת"ח ואחר כך מעם עמי הארץ לא תאמר דברים בטלים הרי נתחתנו במשפחה שאין דינם להיות עמהם ת"ח כו' עד לפיכך יתחנן אדם על עצמו ועל זרעו ועל זרע זרעו בכל יום לזווג בזיווג יראת שמים עם תורה וגמילות חסדים כי על שלשתן כאמר והחוט המשולש לא במהרה ינתק כי שלש תיבות אלו שוות בגימטריא יראת תורה גמילות חסדים כי שקולים הם יראה כתורה וגמילות חסדים כתורה כו' ע"ש · ג"ח רמוזה בתחלת התורה ובסופה להורות שאם אין גמילות חסדים אין תורה וכמה גדול כח ג"ח כי על ידי מדה זו לקח אליעזר עבד אברהם אבינו אשה ליצחק אבינו בהליכתו לארם נהרים אמר הנה אנכי נצב על עין המים וגו' ואמרה שתה גם גמליך אשקה אותה הוכחת לעבדך ליצחק ופירש"י ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי לכנוס בביתו של אברהם · ואפשר מה שלקח לסימן מדה זו יותר משאר מדות טובות וישרות אין זה אלא מאמר שאמרו בבנין המעשה כתיב ויקח האיש נזם זהב בקע משקלו ושני צמידים על ידיה עשרה זהב משקלם · ופירש"י שני צמידים רמז לשני לוחות הברית עשרה זהב משקלם רמז לעשרת הדברות שבהן · אם כן בנתינה זו רמז על קבלת התורה ותחלת המחשבה הוא סוף המעשה · משום הכי לקח לסימן דוקא גמילות חסדים כי כל תורה שאין בה גמילות חסדים דומה כמי שאין לו אלוה · ובא ולמד כמה גדול כח גמילות חסדים כוסף על מאמר רז"ל גדולה גמילות חסדים מצדקה זו בממונו וזו בגופו וזו בעניים

הענין כבוד בשם ר' יצחק לוריא

אמר הקב"ה לגסר של ניהכם אתה מלמטה ואני למעלה וכו'

טעם מכון לקח אליעזר עבד אברהם לסימן במעלת גמילות חסדים יותר משאר מדות

בגמרא פרק אלו מציאות שיוסר אדם שלא לדקדק בג"מ לא זר שלו קוד' כי סוף יבוא לידי עניו' כ"מ

בעניים וזה גם בעשירים · וידוע מה שאמרו בפרק אלו מציאות
לא ותגיתין אבידתו ואבידת אביו אבידתו קודמת כו' ומסיק בגמרא מנא
הכי מילי אמר רב יהודה אמר רב אמר קרא אפס כי לא יהיה בך אביון
שלך קודמת לשל כל אדם · ועוד מסיק שם ואמר רב יהודה אמר רב כל המקיים
בעצמו כך כך בא לידי כך · ופירש"י לא יהיה בך אביון והזהר מן
עניות · כל המקיים כך אף על פי שלא הטיל עליו הכתוב מכל מקום
יש לאדם לכנוס לפנים משורת הדין ולא לדקדק שלו קודם אם לא
בהפסד מרובה · ואם ידקדק תמיד פורק מעליו עול גמילות חסדים
וצדקה וסוף יצטרך לבריות · והטור הביא בסימן רס"ד לפסק הלכה ·
והגאון מהר"ש כ"ץ כתב בסמ"ע דעל זה נאמר מגורת רשע תביאנו
כאלו שפורק ממנו עול מצוה מפני שירא לנפשו פן יבוא בעצמו לידי
הפסד ממון או יבוא לידי הפסד ועל זה שייך לשון המורגל בפומיה
דאינשי דקדק עניות שהמדקדק בכל אלה יבוא לידי עניות · אם כן
הרי לך להבין שצריך לעסוק בגמילות חסדים אף שנכנס בספק הפסד
ממון ולא די בספק הפסד ממון אלא אפילו בספק סכנת נפשות כמבואר

חוב על אדם להכנים אפילו בספק סכנה להציל חבירו

בב"י יוסף בטור חשן משפט סי' תכ"ו על הדין שהביא הרמב"ם הרואה
עצמו שחבירו טובע בנהר או לסטים באין עליו או שומע שכותיים או
מוסרי' חושבין עליו מחשבה רעה ולא גילה אוזן חבירו או כאונס שקובל
כדי על חבירו ויכול הוא לפייסו בגלל חבירו ולא הוציא שנאה מלבו ולא
את פייס וכן כל כיוצא בזה עובר על לאו לא תעמוד על דם רעך ואם מציל
כאלו קיים עולם מלא · וכתב הב"י יוסף בשם הירושלמי אפילו
להכנים עצמו בספק סכנה חייב ונראה הטעם מפני שהלה ודאי יבוא
בספק ע"כ · ומאמר שהעולם בחסד יבנה בכן מן הראוי לכל אדם לנהוג
חסד בחבירו וקל וחומר בנו של ק"ו שלא יזיק אותו מן בגלוי מן בסתר
מן בפני מולים מכל שכן בפני ערלים · כמו שלומדים רז"ל על פסוק
אילת אהבים ויעלת חן אם התור' מעלת חן על לומדיה אנו כי לא מנכי
לא כל שכן · ואני אומר ק"ו אם העולם עומד דוקא על החסד ואם
אין חסד אין קיום העולם מכל שכן מי שגורם רעה לחבירו שאין עולם
מתקיים · ומאמר שאמת וצדק היו פרקליטין שיברא העולם כידוע
מאמר רבותינו ז"ל אמת וצדק כפנשו וגו' מן הראוי לאחוז בחסד
ובצדקה ואגב יתבאר גמרא בסוכה תנו רבנן בג' דברים גדולה ג"ח
יותר מן הצדקה שהצדקה בממונו וגמילות חסדים בין בממונו בין
בגופו · צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים בין לעשירים ·

טע' לשבח למה אמר בגמרא גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה אלו ב' לשונות גדולה ויותר למה לי

צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים · וקשה לי בגמרא
מה קאמר גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה כפל לשון למה לי מה
היה החסרון באומרו גדולה גמילות חסדים מן הצדקה · או הוה ליה
למימר בג' דברים יותר גמילות חסדים מן הצדקה מה מורה אלו ב' מלות
גדולה ויותר · וצריך טעם כי אם לא אמר התנא אלא לשון אחד לחוד
גדולה או יותר שהיה ירא מפני הטועה שיקשה למה גדולה גמילות
חסדים מצדקה והלא גם גבי צדקה מצינו מעלה שהיא בגמילו' חסדים
על כן הוכרח לומר שגמילות חסדי' גדולה ויותר מן הצדקה ר"ל אתחיל
ממטה למעלה שאמר צדקה לחיים גמילות חסדי' בין לחיים בין למתים
ואם כן משמע מזה שצדקה אינה נוהגת במתים · והיתא בכפרי כפר
לעמך ישראל אשר פדית ראויה כפרה זו שמתכפר על כל המתים ·

טוב ויפה לבדור נדרים וליתן צדקה עבור המתים

ובספר חסידים בסימן תתשע"ו הביא זה והאריך שיש לומר ומכאן
תקנו שנודרים צדקה שייטב לאותן שכבר מתו ומועיל למתים שחיים
מתפללין עליהם וכן הצדקה שנותני' עבורם וצדקה תציל ממות בעולם
הזה ובעולם הבא ע"ש באריכות · לכן אם אמר ומלת גמילות חסדים
יותר מן הצדקה לבד היה יוצא מן ישאל השואל לאמר הלא גם צדקה
נוהגת במתים אם כן מה עדיפא ג"ח מיהם הכי הכפיל לדבריו לומר
אפילו הכי גדולה ג"ח יותר מן הצדקה כי ג"ח עושין עם המתי' בעצמם
וצדקה אין נותנין למתים בעצמם רק נותנין לחיים עבור המתים והלשון
שאמר שצדקה לחיים הוא כתיבת צדקה ממש לחיים להם לעצמם וכן
בבבא צדקה לעניים ג"ח בין לעניים בין לעשירים יובן על דרך המשנה
דפאה בעל הבית שהיה עובר ממקום למקום וצריך ליטול לקט שכחה
ופאה ומעשר עני יטול וכשיבוא לביתו ישלם דברי רבי אליעזר וחכמים
אומרים עני היה באותה שעה וכתב הברטנורא הלכה כחכמים ומשמע
פלוגתא זו הוכרך לכתוב גדולה ויותר כי באם היה אומר יותר גמילות
חסדים מן הצדקה שהצדקה לעני' היה קשה הלא הצדקה ג"כ בעשירים
כשעוברים ממקום למקום אם כן גם צדקה נוהג בעשירים על זה אמר
אפילו הכי גדולה ג"ח יותר מצדקה דאלו צדקה אף שנותן לעשירים
כשעוברים ממקום למקום מכל מקום עניים הם באותו שעה מה שאין
כן גמילות חסדים שנוהגת בעשירים ממש · וכן מה שאמר בריש
שהצדקה בממונו וגמילות חסדים בין בממונו בין בגופו · ויתבאר תנא
זה השינוי לשון שאמר בריש' שהצדקה בלשון ה"א ידועה ואמר שהצדקה
בממונו ובשארי בבות אמר צדקה לעניים וכו' צדקה לחיים וכו' בלא ה"א
הידיעה · הענין הוא כי רש"י פירש בפרשת לך לך בשאלת אברהם מה
לי לא נתת זרע וגו' והנה בן ביתי יורש אותי וגו' והנה דבר ה' וגו' כה
יהיה זרעך ואמר והאמין בה' ויחשבה לו לצדקה פירש"י ויחשבה לזכות
ולצדקה שהאמין על בשורת הזרע לאפוקי בבשורת ארץ אמר במה אדע
וגו' ועל פירוש רש"י יש לפקפק באיזה ענין גמילות חסד עדיפא שנוהגת
בין בממונו בין בגופו והלא גם צדקה נוהגת בגוף שנחשב לאברהם
לצדקה על האמונה שהאמין בה' לכן בא הגמרא בכפל לשון גדול ויותר
להודיע לנו שיש עוד פירוש אחר על ויחשבה לצדקה שהפסוק נותן
טעם מאיזה סבה נתן הקב"ה זרע לאברהם והוא ע"ד הגמרא בבבא
בתרא מה יעשה אדם ויהיה לו בנים זכרים יפזר ממונו לעניים ·
והודיע לנו הגמרא פירוש המקרא והאמין בה' על בשורת הזרע והמקרא
נותן טעם לאמונתו למה נתן לו זרע כשר בשביל צדקה שעשה בממונו ·
ופי' הקב"ה והאמין בה' על בשורת הזרע ויחשבה לו הקב"ה לאמונה
זו ונתן לו זרע כשר לצדקה בשביל צדקה שעשה כמאמר הגמרא בבבא בתרא
שהבאתי לעיל ולכן אמר בריש' שהצדקה בממונו בה"א הידוע רצוני
לומר הצדקה שעשה אברהם אבינו ע"ה והצדקה ההיא היה בממון אם כן
גדולה ויותר גמילות חסדים מן הצדקה קיימת של דבר רש"י נקיט שני
לשונות ויחשבה לזכות ולצדקה והנה מלת לזכות קאי על האמנה
שהאמין בו ומלת לצדקה קאי על צדקה שפיזר ממונו לעניים ואם כן
צדקה הנאמר שהיה איירי בממון ומשום הכי גדולה גמילות חסדי' יותר
מן הצדקה בה"א הידיעה שלא תאמר שצדקה קאי על מה שעשה בגופו
רק מה שעשה בממונו · ואתם בני אל חי אוהבים צדק וחסד הנם
שכוון הזה יש בעלי צדקה ואנשי חסד אך ורק לפעמים באה הצדקה על
ידי מריבה ובגנישה ובכפייה ואיה מאמר רבותינו ז"ל הנותן פרוטה לעני
מתברך בשש והמפייסו בדברים מתברך באחד עשר כו' לכן כל בעל
כיס יתן הצדקה בפנים מסבירות ובעין יפה ואחד המרבה ואחד הממעיט
ובלבד שיכוין עינו ולבו לשם שמים · ובגון לא צריך להודיע שצדקה

ליתן הצדקה בעין יפה וצדקה לחוד ומעשר לחוד

לחוד ומעשר לחוד כי במעשר שרי לנסות את הקדוש ברוך הוא עשר
בשביל שתתעשר מה שאין כן בצדקה · ע"כ אחזו ובחנו נא בזאת
ידכם · ומשבח אני החשבונים המעשרים מעותיהם ונודרים במנהג
במאוד מאוד והיא שעמדה להם שיורשים ומורישים נכסיהם לדור ודור
והנה מה לי להאריך בספורי שבח מעלות הצדקה כל חכם לב ישים
עינו בספרו של אדוני אבי ז"ל במסכת מגילה שלו כי הרבה לדבר
ולספר מענין צדקה ומעשר ומפלפל שעה ויורד ומוקב עד התהו' בענין
אם טובת הנאה לבעלים נקרא ממון אם לאו ואשרי עין הרואה דבריו
הנחמדים וימצא חפץ ומשק לנפשו · גם אנחנו האריכנו בעיוד הזה
מענייכים האלה אך שים לי לדבר ככה וככה מענייכים האלה אך
כבר הקדמתי בפתח דברי שדברי אלה אין ספר בפני עצמו רק לבאורות
אשר קנה לכבוד ולתפארת של אדוני אבי ז"ל ואשרי אנוש יעשה זאת
ויחזיק בגמילות חסדי' ובצדקה וגדולה צדקה שמקרבת הגאולה
שנאמר כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות ויהיה
מקויים בנו המקרא ציון במשפט תפדה ושביה
בצדקה · ואל יתברך אנחנו משתחוים
ומודים · שזכינו להשלים
עמוד גמילות
חסדים :

פרק ששה עשר

עמוד הדין

אמר ישעיה הנביא ע"ה סימן נ"ו כה אמר ה' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע · וקשה מה ענין אזהרת שמירת חלולי שבת למשפט לעיל · ועוד קשה למה הזכיר יותר אשרי גבי שמירת שבת יותר מקיום המשפט · ויותר קשה שבין פרט שמירת חלול שבת ואחר כך אמר ושומר ידו מעשות כל רע והרי בכלל מעשות כל רע בכלל שמירת שבת מחללו: ועוד קשה באומרו כי קרובה ישועתי לבוא ישועתכם הל"ל · ובמדרש רבה אמר הקב"ה לישראל אם אין לכם זכות אבות בשבילי אני עושה כל ימים שאתם בצרה אני עמכם כו' · וכן הוא אומר הנה ילקט יבוא לך צדיק ונושע מושיע אין כתיב כאן אלא ונושע אלא הקב"ה עושה בשבילו שנאמר כי קרובה ישועתי לבוא · אך עדיין צריכין אנו ליודעי מה היה ישועה להקב"ה הנס שהשעין זה יתגלה לשרים וגם ש"כ הגאון מהר"ר שעפטיל זכרונו לברכה האריך בשער גלות השכינה ובכל מקום אנו אין לנו אלא דברי הפשט · ולתרץ הקושיא של ישועתי יתבאר על דרך מדרש רבה פרשת שופטים מכל האומות שבראתי איני אוהב אלא ישראל כו' מכל מה שבראתי איני אוהב אלא הדין שנאמר כי ה' אוהב משפט אמר הקב"ה אני נותן מה שאהבתי לעם שאני אוהב הוי שופטים ושוטרים · אמר הקב"ה לישראל בני חייכם בזכות שאתם משמרים הדין אני מתגבה שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט כו' עד כי קרובה ישועתי לבוא ע"ש · והנה גם שם לא עמדתי מלהבין מאי ליה לדרוש בפסוק ויגבה ה' צבאות במשפט קאי כשישראל עושים משפט דילמא כפשוטה ויגבה ה' צבאות במשפט מה שהקב"ה עושה משפט בעצמו · ויתבאר הענין על דרך הזוהר פרשת וירא בפסוק ארדה נא ואראה וכי לא הוי ידע הקב"ה דאיהו אמר ארדה מה מורך ירידה ואראה והא כולא אתגלייא קמיה אלא ארדה נא מדרגא דרחמי לדרגא דדינא והיינו כאן ירידה ואראה היאך לאשגחא עליהון כיון דילא ידון לקצע ע"ש · פירוש לדבריו כי ידוע כביכול כ"ה למקום גבוה מעל גבוה יושב ושם אין התעוררות שום דין רק רחמים גמורים בענין הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו · אך ע"י פעולות התחתונים של עושי הרעה צריך לירד כביכול ממקום גבוה שלו למקום הנמוך אשר שם יש התעוררות דינים · ומשום הכי אמר ארדה ואראה וכו' כי צריך אני לירד כביכול למקום הדינים · וכבר ידעת מאמר רבותינו ז"ל במקום שיש דין למטה אין דין למעלה אין דין למטה יש דין למעלה · ומכח כשישראל עושין דין למטה אין צריך דין למעלה והקב"ה יושב בכבודו בגבהי מרומים במקום עוז וחדוה · מה שאין כן כשאין דין למטה או יש דין למעלה צריך הקב"ה כביכול לירד ממקומו למטה לגודל הדין ויובן הענין מזה המדרש לומר בזכות שאתם משמרים הדין אני מתגבה שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט ומוכרח שזה במשפט קאי על דין שלמטה דאם לא כן אז יהיה דין למעלה ולא יהיה מקוים ויגבה ה' כי כביכול הוצרך לירד מכבוד מקומו אל מקום נמוך הדין אמנם כשאתם דין למטה אז ויגבה ה' צבאות בגבהי מרומים · ועל דרך זה יובן הפסוק בתהלים משפט וצדקה ביעקב אתה עשית רוממו ה' אלהינו וגו' פי' כשיש משפט שהוא ביעקב ואתה עשית המשפט למטה זה גורם רוממו ה' אלהינו שירוממו הוא אלהינו על התחתונים והתגבהות ואין צריך לירד למטה לעשות דין · ועל ידי זה יובן הפסוק כי קרובה ישועתי למה אינו אומר ישועתכם אלא כביכול ישועתי שיושב בסתר עליון במקום הגבוה שלו אין צריך לירד וגבוה כבוד ה' ממקומו יושב בגבהי מרומים כמו שהיה · אך הקושיות אחרות במקומם עומדים · וזה שהקשיתי לשאול למה נאמר אשרי גבי חילול שבת ולא במקום קיום משפט · ויראה לי שקאי אשאלה ואתרע והוא על דרך גמרא דיבמות דף ו' תנא דבי רבי ישמעאל לא תבערו אש בכל מושבותיכם וגו' מה תלמוד לומר ופריך מה תלמוד לומר אי לר' יוסי ללאו יצא ואי לרבי נתן לחלק יצא · ואמר רבא תנא מושבות קשיא ליה מושבות מה תלמוד לומר מכדי שבת חובת הגוף וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ מושבות דכתב רחמנא למה לי ומשום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפי שנאמר וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת שומע אני בין בחול בין בשבת ומה אני מקיים מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממיתת בית דין או אינו אלא אפילו מיתת ב"ד ומה אני מקיים והומת בחול ולא בשבת או אינו אלא אפילו בשבת ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר והיה אלה לכם לחוקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה להלן בבית דין אף מושבות האמורים כאן בבית דין · ואם כן יש שני דרכים אם פירוש של והומת במיתת בית דין בין בחול בין בשבת או דוקא בחול ולא בשבת גם לפי שתירץ גזירה שוה מושבותיכם במשפט כו' כבר הקשו התוספות מאי גזירה שוה דדרשינן בפרק קמא דשבת בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר בבית המוקד · היינו משום דהוי ליה למכתב מושבות וכתיב מושבותיכם ומדלא כתיב לא תבערו לכם וכתיב וכו' משמע להכי אתא כו' ע"ש · והנה יראה הקורא פן יקשה קושית התוספות משום הכי פרש וכתב שמרו משפט וגו' ואשרי אנוש יעשה זאת הוא קיום המשפט כמו שפירשנו לשון אשרי וגם גבי משפט אשרי שומרי משפט וגו' ואחר כך אמר אשרי גבי כל שומר שבת מחללו אף שיש ממנו משפט מיתה מכל מקום לא יחלל שבת במיתת בית דין כמסקנת הברייתא · ואחר כך לפי שכתבו התוספות שמדייקי מדלא כתיב מושבותיכם מתחלה מושבות למה לי הוה ליה למימר לא תבערו לכם גם אותיות של מושבותיכם דייקו ולי קשה דיוק אות י' של מלת מושבותיכם מה היא מפרק במקרא לא תבערו אש בכל מושבותיכם בענין לכל בני ישראל היה אומר בכל מושבותם ולא אמר במושבותיכם ודילוק גדול יש ביניהם מלת מושבותם מורה על רבים שיש להם ישיבה אחת ומלת מושבותיכם מורה על ריבוי ישיבות ומה מורה פה בכי רבוי ישיבות הלא דבר הוא ונראה לי שיש רמז גדול בזה של מושבותיכם על דרך גמרא דיבמות דף י"ג מתניתין מגילה נקראת באחד עשר וכו' אמר ריש לקיש לרבי יוחנן אקרי כאן לא תתגודדו כו' והאריך בהרבה קושיות על אמר אביי כי אמרינן לא תתגודדו כגון שתי בתי דינין בעיר אחת הללו מורים כדברי בית שמאי והללו מורים כדברי בית הלל אבל ב' בתי דינים בשתי עיירות לא וכו' ופריך והא שמע במקומו של רבי אליעזר היו כורתין עצים לעשות פחמין לעשות ברזל במקומו של ר' יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב במקומו של רבי אליעזר אין ובמקומו של רבי עקיבא לא דתניא כלל אמר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשות מערב שבת כו' ומשני האי מאי תיובתא מקומות מקומות יש ודקאמרי ליה מאי קאמרי ליה סלקא דעתך אמינא משום שומרי דשבת כמקום אחד דמי קא משמע לן ע"ש · ואם כן המקשן הבין ששומרי דשבת שכל המקומות נחשבים למקום אחד והתרצן דחה סברא זו ולכן כ"ל אות היו"ד הכתוב בפסוק לא תבערו אש בכל מושבותיכם לרמז על ריבוי ישיבות שלא תימא שכל המקומות נחשבים מכח שומר השבת למקום אחד וקמשמע המקרא שיש ריבוי ישיבו' אף שאמרתי לך הבערה בכל מושבותיכם ומ"מ יש הבערה למרק מכשירי מלות מקומות מקומות יש ואפשר בכלל ג"ש מושבותיכ' בשבת ילמד ממושבותיכ' במשפט כי בפ' שופטים כתי' שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך וכדפירש רש"י בכל עיר ועיר ולא יקראו עיר אחד והוא הדין מושבותיכם בשבת יורה על ריבוי מושבות ובאמת לפי זה מלת אשרי אנוש יעשה זאת קאי על המשפט ושמירת שבת · אך יתורץ על דרך אחר לפי מאמר רבותינו ז"ל גוי ששבת חייב מיתה כי נאמר גוי ששבת אין ממש ופרין לשמירת שבת אלא ישראל שנאמר כי אות היא ביני וביניכם חייב מיתה גם ועוד מצינו במסכת גיטין פלוגתא איתא גבי אלה המשפטים אשר תשים תגמרא אשר לפניהם ולא לפני גוים ולא כאלה דאמרי לפניהם ולא לפני הדיוטות אם כן תשים לפניהם כראה שגבי משפט אינו מפורש בהדיא המיעוט של גוים אלא מדיוקא ולא לפני כו' שלפניהם ולא לפני גוים כמו בשמירת שבת שכתוב בהדיא אות היא ביני וביניכם וכן מצדקה אינו ממועטים הגוים אמרו רבותינו ז"ל צדקה תרומם גוי אלו ישראל וחסד לאומים חטאת כל צדקה שאומות העולם עושים לא עושין אלא כדי להאריך אותן והארכנו בענין זה בעמוד נ"ח · לכן אמר הנביא שמרו משפט ועשו צדקה ומפרש דבריו ואמר לא תימא שאני אוהב לכל העושים משפט אפילו אומות העולם ומקיימים במצותי ואמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' שומר שבת מחללו ר"ל מי שהוא ממונה על שמירת שבת וזה ישראל המפורש בהדיא בפסוק כי אות היא

כיט

רמז גדול על י' של לא תבערו אש בכל מושבותיכם בי' ולא אמר בכל מושבותכם והו' על דרך גמרא דיבמות

כל השומר שבת אוהב ה' משפט וצדקה שלו

...ין כמד על ...פסוק כי ...וכה ישועתי ...א מה תשוע' ...ין להקב"ה ...וא על דרך ...מדרש בשער ...ות השכינה

...נין וכופת ...פים על ...פסוק ארדה ...ואראה והוא ...דרך הזוהר

...ין המדרש ...זכות שאתם ...שומרים הדין ...כי מתגבה ...סוק בתהלים ...שפט וצדקה ...יעקב אתה ...שית רוממו ה' ...אלהינו

הקדמת הגאון בן המחבר עמוד הדין

דיני ודיניכם מהם אבני מכקם שישמרו משפט ולא מאויות העולם
וגם מהם אנקם שיעשו צדקה וגם לפירוש זה כמשך מלת אשרי אלעיל
ואלרע והכי קאמר שמרו משפט וגו' אשרי אנוש יעשה זאת · אשרי אנוש
יעשה זאת וגו' שומר שבת מחללו שישמור השבת ואו אוהב יי' משפטו וגם
צדקה שלו · ומה שהקשיתי מה ענין ושומר ידו מעשות כל רע לענין
שמירת שבת יובן לדעתי שקאי על רישא דקרא שאמר שמרו משפט ועשו
צדקה · כנגד שמירת משפט אמר אשרי אנוש וגו' שומר שבת מחללו ר"ל
הכי קאמר אף שנויתיך על מעשה משפט ובכל זאת תשמור השבת כי
אין דבין בשבת ואמר שומר שבת מחללו · וכנגד ועשו צדקה אמר ושומר
ידו מעשות כל רע ויתורץ קושיא ודייק בפסוק מאי כל רע הוה ליה
למימר מעשות רע · הענין הוא על דרך הגמרא בחגיגה על הפסוק
כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב אם רע
ופריך בגמר' מאי על כל נעלם כו' אמר רב זה ההורג כנה בפני חבירו
מאי אם טוב אם רע רבי ינאי אומר זה הנותן צדקה לעני בפרהסיא כו'
כדהיכ ליה אכסיפתיה דכי ר' שילא אמר זהו הנותן צדקה לאשה בסתר
כו' רב אמר זה המשגר בשר לאשתו שאין לערב שבת ואינו מחותך איכי
והא רבא משדר שאני בת רב חסדא דקים לה בגויה ופירש"י אם טוב
אם רע דמשיח על הטובה מביאו במשפט · שאינו מחותך מבוקר מן
החלב ומן הגידין האסורין · בערבי שבתות שמוהרין לתקן צרכי השבת
אין כותבין לב אם אין מנוקר הוא · והרי לך לפניך למר כדאית ליה ומר
כדאית ליה אף באם עשה טובה ויש בה צד רעה מביאו אלהים במשפט
וזהו על כל נעלם אם טוב אם רע · והנה לפי דברי רבי ינאי ודבי
רבי שילא שמפרשים דבריהם על הצדקה קאי ושומר ידו מעשות כל רע
על רישא דקרא שאמר ועשו צדקה · ואמר ושומר ידו מעשות כל רע
לא מבעיא מה שכולו רע אפילו טוב ומעורב בו קצת רע וזהו כל רע
וישמור ידו בנתינת צדקה שלא יהיה בה שום רעה כלל רק הנתינה
תהיה באיכותה ומהותה שכולה טוב · ולדברי רבא שמפרש הפסוק
על המשגר בשר לאשתו בערב שבת בלא מנוקר קאי ושומר ידו מעשות
כל רע על שומר שבת מחללו ר"ל שישמור ידו מעשות כל רע שום דבר
שיש לחוש לצד רע לשלוח בשר שאינו מנוקר בערב שבת כי יכול להיות
שיבוא לידי רשע איתוך טרדות ומהירות של כבוד שבת · וענין הקושיא
של שמרו משפט ועשו צדקה מה ענין ושייכות אלו שני' אהדדי אבי היה
יכול לכלול ב' זה בלא שמרו משפט וצדקה לא אמר עשו צדקה ועוד מה
שמרו מורה וי"ו ועשו צדקה · ליישב הדבר אבאר השנוי נוסחאות בין מדרש
ועשו רבה פרשת שופטים וגמרא דסנהדרין דף ו' רבי אליעזר בנו של רבי יוסי
הגלילי אומר אסור לבצוע כו' רבי יודא בן קרחא אומר מצוה לבצוע שנא'
הסכי את משפט ושלום והלא במקום משפט אין בו שלום ובמקום שיש בו
שלום אין בו משפט הוי אומר זה בצוע כן את הדין את זו לת"ק ויכה את
הזכאי וחייב את החייב וראה שהתחייב עני ממון ואין לו לשלם ושלם
מתוך ביתו והו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר
לו ממון וצדקה לזה ששלם מביתו קשיא ליה הין לכל עמו לעניים הל"ל
אלא רבי אומר אף על פי שלא שלם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט
לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא הגזילה מתחת ידו · ופירש"י
אתאי לת"ק דאסור לבצוע ודייק ליה זה משפט וצדקה שהיה דן הדין
ויכה הזכאי וחייב החייב עכ"ל הגמרא · ובמדרש רבה פרשת שופטים
מביא בכוון ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו מה לכל עמו ר' יודא
ורב נחמן חד אמר היה דן הדין מחייב החייב אם לא היה לחייב ליתן
נותן לו משלו חד אמר ליה רב נחמן אם כן מגלגלת מביא ישראל לידי רמיות
ומהו משפט וצדקה אלא היה מחייב משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה
לזה שהוציא הגזילה מתחת ידו · וקשה בגמרא אמר שהוקשה לרבי
על דרוש צדקה ששלם מביתו מאי לכל עמו לעניים הוה ליה למימר ·
ובמדרש מוסיף שרב נחמן מקשה קושיא אחריתי אם כן מגלגלת מביא
ישראל לידי רמיות · ועוד קשה מהו שבית בדברי רב נחמן ומהו משפט
וצדקה וזה לא נזכר בגמרא בתשובתו של רבי ונראה ליישב כי רב נחמן
הנזכר במדרש זה אזיל לשטתיה מה שכתב בתנחומא והילקוט מביאו
בפרשת משפטים את העני עמך אמר הקב"ה הוי יודע שאני עשיתי
אותו עני ולך עשיר יכול אני להעשירך ולעשותך עני אמר רב נחמן מה
כתיב נתן תתן לו למען אין כתיב כאן אלא בגלל הדבר הזה גלגל החוזר
בעולם ולעשה אותך עני ראה מה כתיב לא תאמץ את לבבך מאחיך

ענין יפה על שאו' ושומר ידו מעשות כל רע והוא על דרך הגמרא כי את כל מעש' אלהים יביא במשפט אם טוב אם רע כו'

ענין כפול על הפסוק משפט צדקה ויתורץ על כבון נוסחאות גמרא סנהדרין ומדרש רבה פ' שופטים

האביון מעני אין כתיב כאן שלא מאחיך שמביאם שוין הרי לך לפניך שרב
נחמן דורש המקרא שאין מן הראוי לקרות לעני מכח שכולם שוין ·
ומשום הכי לא הוקשה לרב נחמן במדרש רבה כמו שהוקשה רבי עקיבא
לכל עמו לעניים הוה ליה למימר כי זה לאו קושיא אליבא דידיה שס"ל
שכל ישראל אחיהם הם ושוין הן ואין מן הראוי לקרות לעני קיסרין עני
ולכן אמר המקרא שפיר לכל עמו עשירים ועניים ביושבם מטעם
שכולם שוין · אך קשה לו קושיא זו אם כן מביא את ישראל לידי רמיות
ומה שהוצרך לומר שבית ומהו משפט וצדקה כי רצה להוכיח תירוצו של
לישנא דמקרא משפט וצדקה שצדקה היה איירי שהוציא הגזילה מתחת
ידו לאפוקי מפירוש זה לומר שעשה משפט שיש בו צדקה דהיינו הפשרה
והכי קשה ליה ומהו משפט וצדקה כלומר למה מחלקין לשנים משפט
וצדקה הוה ליה למימר משפט צדקה ויהיה המובן שעשה משפט שיש בו
צדקה ומשום הכי מסיק שהני ענייכים הם משפט לזה וצדקה לזה · מה
שאין כן בגמרא לא הוצרך לומר שבית ומהו משפט וצדקה מכח שמסיק
בגמרא שאתאי אליבא דת"ק דאסור לבצוע ומאחר דאזיל לשטתיה אין
צריך לפרש יותר כי ע"כ צריכת לפרש משפט לזה וצדקה לזה שהוציא
ממונו מתחת ידו במשפט ולא בדרך פשרה · ויתורץ נמי למה לא מקשה
רב נחמן הקושיא דגמרא · אך קשה למה לא מקשה בגמרא קושיית
רב נחמן אם כן מביא ישראל לידי רמיות · כ"ל בגמרא מרמז בלשונם
דן הדין וחייב החייב וראה שנתחייב עני ממון ושילם לו מתוך ביתו
ופירש"י וראה שהיה עני מחויב ממון והיה משלם לבעל דינו מתוך ביתו
ויש לדייק בלישנא דרש"י מה קידם בפירושו יותר מה שאמר בגמרא ראה
שנתחייב עני ממון הגם על שילם מביתו פירוש שקאי על דוד אמנם
ברישא לא קידם מלומר ויראה לי שזה קידם שראה אחר העיון שהיה
עני באמת כי היה חוקר ודורש אחר זה באם הוא עני באמת ושמר
נפשו שלא יבואו עליו בני אדם ברמיות · וזהו שמרו משפט ועשו צדקה
עשה הפסק במלת עשו ולא אמר שמרו משפט וצדקה · להורות שמשפט
לחוד וצדקה לחוד · והוי"ו במלת ועשו מוסיף על ענין ראשון ובא
להורות לעשות משפט שיש בו צדקה · ודומה לזה מצינו בגמרא פרק
אותו ואת בנו כריך בגמרא ואימא במוקדשין אין בחולין לא שור הפסוק
הענין ואימא בחולין אין במוקדשין לא ושור וי"ו מוסיף על ענין ראשון
והארכנו לעיל בעמוד העבודה בסוגיא זו' ועכשיו לא באתי רק להביא
ראיה על מה שאמרתי במלת עשו שבא להורות לעשות משפט
לחוד וצדקה לחוד והוי"ו מוסיף על ענין ראשון להורות לעשות משפט
שיש בו צדקה · והענין הלשונות הנ"ל שפליגי אם תמים לפניכם קאי
לא לפני כותיים או לא לפני הדיוטים · הואיל ואתא לידן אימא מילתא
כי קשה ביה פליגי הלשונות · ליישב הת"ד שקאי על לא לפני כותיים
אפרש תחלה קצת פסוקים בפרשת אחרי מות כתיב וידבר יי' אל משה
לאמר וגו' איש איש מבני ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה
או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אוהל מועד לא הביאו להקריב
קרבן וגו' והביאם ליי' אל פתח אוהל מועד אל הכהן וזבחו זבחי שלמים
וגו' ואליהם תאמר איש איש וגו' אשר יעלה עולה או זבח ואל פתח
אוהל מועד וגו' · וקשה שאמר דם יחשב לאיש ההוא דם שפך מה ענין
שפיכות דם לשחוטי חוץ · ועוד קשה כפל לשון שאמר אשר ישחט מחוץ
למחנה ואל פתח אוהל מועד לא הביאו פשיטא באם הוא מחוץ למחנה
שלא הביאו לאוהל מועד · ועוד קשה כפל המקרא וזבחו זבחי שלמים
מה היה חסרון במקרא באם אמר למען אשר יביאו והביאם אל פתח
אוהל מועד · ולא זו לבד אלא גם כפל במקרא ואמר וזבחו זבחי שלמים
וזבחו שלמים הוה ליה למימר עולת וזבחי לה' לי' · ועוד קשה וכי עד
השתא לא ידענא הפירוש רש"י ביתרו וזבחים זה שלמי' מה ענין שהזכיר
פה שלמים · ועוד קשה ואליהם תאמר איש איש אשר יעלה עולה או
זבח מה מורה מלת ואליהם בודאי עמהם דבר ואם פירושו שזה הוא
אזהרה מדשה קשה ליה הכא מתברא כי בפסוק שלאחר זה כתיב איש
איש מבית ישראל וגו' ונתתי פני בנפש האוכלת דם וזו ענין מדם ויש
מה שאין נוגע לענין שחוטי חוץ ולא מזכיר אזהרה מדשה וגבי העלאת
עולה חוץ מפתח אוהל מועד הוא מענין שחוטי חוץ מזכיר אזהרה
מדשה הלא דבר הוא · הקושיא ראשונה שדימה שחוטי חוץ לשופך
דם יתורץ על דרך שמצאתי בספר תכמונית אל וז"ל וטעם מגוה
בעבור כי בדם איזה חי יש בעצמותו אל דק אשר מוכן יתהנה
כושא

ענין נכון נג' שחוטי חוץ על תגרא

ענין נהל עובל' תנסות אל לזה יפר ולת דקב"ה מוטי רוח קון נמדר

נוסח לכם הקיומי · וזה הכח הנשוי בו הוא נפש החי והנה כאשר ישחט לה' אותו הכח הוא בעצמות הדם ויאותן הכחות אשר בעצמות הדיים יתהוו מהם שדים ומזיקין אשר המדברו' משכן ומושב להם ולזה אם היה שישחטו אותם במדבר השדים ומזיקין שכתבתו מזה הדם יזיקו וימיתו ישראל ע"ה מה הסי שישחטו פתח אוהל מועד אשר לשכינה שורה שהיא כחם האוכלת כל דבר ולא יזוקו עדת ישראל מהם ומ"ה לא נאמר בשר תאוה רק במדבר ששם משכן השדים ומזיקין ולא תתוה מיתה שפי' שיתהוו המזיקין ושדי' כי הנה הזוהר בויקרא כתב כי בשחית הרשעים אילין אינון מזיקין דעלמא ואם כן אינו רחוק כי יון נפש הבהמה יתהוו מהם מזיקין וכד יון דין כי שמעתי בשם הזוהר שפי' על אדם כי יקריב כי הבהמה שאדם מקריב הוא אדם כמותו ממש בגלגול נפש מהרשע וזהו מיוס כי בשחיתת הרשעים אילין אינון מזיקין דעלמא כי נפש הרשע הוא נפש בהמה אשר לא בה והנה הכתוב יוכיח דם יחשב לאיש ההוא דם שפך כפשוטה עכ"ל · ולי נראה לפרש בדרך רמז שבמדבר נאמרו בשר תאוה רק שלמים דווקא וידוע ששלמים אימורים לגבוה חזה ושוק לכהנים וכו' וכתלא הכהנים משלחן גבוה וכו ששלהם הוא החזה ושוק ואמז"ל הגוזל שוה פרוטה מחבירו כאלו נוטל נשמתו שנאמר כן אורחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח וזה כרמז בפסוקים אשר ישחט שור או כשב וגו' ואל פתח אוהל מועד לא הביאו לעשות שלמים וכתלא שגוזל הכהנים את חלקם שמגיע להם משלמים או דם שפך כאלו נוטל נשמתו של הכהן · אמנם הקושיות הראשונות במקומן עומדים לייחב הדקדוקים אליבא לפניך ריש שמעתתא דחולין בענין אלא מעתה הכל מעריכין וכו' והא כתיב וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא וכתיב טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם ותניא טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר דברי ר"מ רבי יודא אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם כו' ע"ש וז"ל התוספות שיזה כד"ה אבל אומר הרי עלי וכו' וא"ת כיון דקרא בנודר כתיב מנא ליה לר"מ דאין טוב משאין נודר כל עיקר ולר' יודא כו' וי"ל דקסבר כיון דקרא קיים לתקלה בנודר ה"ה וכו' דהא איכא למיחש לתקלה דהא אפילו מבית לעזרה ומקדישה יכול ליהנות ממנו ולמעול בה ולבוא לידי תקלה בכיוה עבייכים דכ"ע לא בקיאי בהלל דיתעולם לא מעל אדם בעולתו כו' עד וא"ת לר"מ ליאמר אין נודר טוב ומשלם אפילו מביא כשבתו לעזרה להאי ליסבא בתרא דנדרים היאך אכלו ישראל שלמים במדבר ויש לומר כיון שבאכרו בע"א הוי כאלו נוה להם המקום לאכול ע"י שלמים · וא"ת והא כתיב וידר יעקב נדר וכתיב אשר נדרתי אשלמה וי"ל דבשעת צרה שרי כדאמרינן בב"ר וידר יעקב נדר לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה ועל דרך זה יתבאר הפסוקים כמ"ש איש איש אשר ישחט ממון למחנה ואל פתח אוהל מועד לא הביאו להקריב קרבן ויש לדקדק להקריב ל"ל לא הביאו קרבן לה' הל"ל אלא רמז שאסור לנדור נדר אפי' בנדבה דאסור דחיישינן לתקלה וכבר ידעת ת"כ וכן פירש המוקוכי פ' ויקרא זכר תמים יקריבנו יקדישנו הרי לך שמפרש מלת יקריבנו יקדישנו ורמז ואל פתח אוהל מועד לא הביאו להקריב קרבן לא קאי על הקרבה רק על ההקדש שלא הקדישו בפתח אהל מועד כאשר עשה הלל ורמז לן שיש בלה פורתא בענין נדבה להקדיש אותו בפתח אוהל מועד שלא יבוא לידי מעילה ואמר דם יחשב וגו' כדפי' למען אשר יביאו את זבחיה' והביאו' לה' אל פתח אוהל מועד והכה בגוף המעשה כשמוכיר והביאם לה' אל פתח אוהל מועד ולא הוכיר פה להקדיש בפתח אוהל מועד ש"מ לא הקפיד הקרא כי גם מזה לא ינקו מטעם דלא בקיאי בהלל א"כ הוקשה לקרא שקיי"לן נדר ונדבה אסורים הם מכח חשש התקלה ואם כן איך אכלו שלמים במדבר כיון שהיקשו התוס' ורמז לן הכתוב תירוץ התוספ' מכח שא"א בע"א במדבר נוה להם המקו' להביא שלמים ומשו' זה הכפיל הכתוב ולא סמיך אדלעיל למען אשר יביאו וזבחיהם וגו' ואמר וזבחו זבחי שלמים בלשון ציווי וזבחו שיעשו כן בציווי המקו' ב"ה ולזה יש היתר וענין כפל של וזבחו זבחי שלמים כ"פ וביותר שהזכיר זה · אחר זה הוא שניקש לתרץ קושיי' התוס' איך נדר יעקב נדרי' אמנם כנן דא צריך לאודועי' גבין יפה על בפ' וישלח אחר מעשה דינה כתיב ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך וישלח בשעת ופירש"י קום עלה לפי שאיחרת בדרך בעשות ובא לך זאת מבתך ובמדרש תקפא בדרתא רבה פ' וישלח מפיק אמר ר' אנא בר כהנא בשעת עקתא נדריה בשעת רווחא שיטפא קם עלה בית אל ועשה שם מזבח ואם אין אתה עושה הרי ·

כפשו מה עשו נודר ואינו מקיים כו' וקשה מה היה הענין שא"ל רווחא שיטפ' וש"ק באמת למה אמר יעקב עד כה שלא קיים נדרו עד שאמר לו הקב"ה קום עלה בית אל וגו' וביותר ק' הלא מאיכו נכנסו לשכם כתיב ויבא יעקב שלם עיר שכם וגו' ויבא שם מזבח וזה היה בנדבה ומה שהיה חייב ע"י עקימת שפתיו לא קיים · ויתבאר הענין ע"ד גמרא דכויר פ"ג ר"ש אומר מי שהוא שלם מביא שלמים ואין האונן מביא שלמים אין לי אלא שלמים שהוא אין שמחה מביין התוד' מביין העול' ומביין הבכור והמעשר ועסח מביין לרבות חטאת ואשם כו' מביין לרבות עופות ומנחות והיין בולת ת"ל שלמים קרבנו הא כל זמן כשהוא אינו שלם אין מביא קרבן ע"כ · והשתא א"ש כי יעקב בהליכתו מבית לבן לבית אביו לא היה בדעתו להקריב קרבן משני טעמים אחד דילמא חטא בזה שעבר על כי תחדל לנדור ולא היה לו לנדור נדר כדברי ר"מ · הב' שהיה תמיד בצער ולא היה שלם ואין זמן הראוי להקריב קרבן בעת צערו · והנה אחר מלחמות עשו כתיב ויבא יעקב שלם עיר שכם ופירש"י שלם בתורתו ובגופו ובממונו ולכן ויצב שם מזבח בנדבות לבו מכח שהיה שלם ולאפוקי משלם נדרו לא רצה כי חשב בדעתו שחטא מכח שנדר הנדר ומיד בא עליו מעשה דינה בתו ובאותו מעשה אמר לשמעון ולוי עכרתם אותי להבאישני ואני מתי מספ' ונאספו והכוני ונשמדתי אני וביתי א"כ חזר ונתוסף לו טעם השני שלא רצה לקיים נדרו מאחר שאינו שלם ואין מהראוי להקריב שום קרבן ולכן מיד כתיב ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם וק' מה מורה מלת ושב שם אלא הקב"ה רמז לו שלא ירא ואל ישב בצער וזהו כרמז במלת ושב שמה ע"ד פירש"י וישב יעקב ביקש לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף כי השטן מקטרג ואמר לא דיין לצדיקי' כו' והבטיחו הקב"ה שלא יהיה לו צער והותר לו להקריב קרבנות · אך משום שלא קיים נדרו רמז לו הקב"ה עשה מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך והיית בצרה בעת ההיא ומותר לנדור בעת צרה על כן עליך לקיים הנדר · וזה דייק המדרש בעקתא נדריה ובשעת רווחא שיטפא כי הנדר היה בהיתר ועל כן בשעת רווחא שיטפא ומיד ויאמר יעקב אל ביתו וגו' · הרי לפניך לפי מכח שנדר בעת צרה היה מותר לו לנדור נדר ובשעת רווחא הוצרך לקיים נדרו · וזה כרמז בפסוקים אלו וזבחו זבחי שלמים כי ידוע מלת שלמים מורה על מי שהוא שלם ואין לו צער ואומר וזבחו זבחי שלמים כי במלת שלמים רמז שאין להקריב קרבן אם לא כשהוא שלם והכפל לשון שאמר וזבחו זבחי שלמים כוונתו כשהוא שלם בשעת הזבח אבל בשעת הנדר לא יהיה בשעה שהוא שלם רק כשהוא בעת צרה שרי ליה לנדור נדרים ונדבות ומתורץ עי"ז קושיית התוספות מאמר שקרא מרמז לנו פה שאסור לנדור נדר ונדבה רק במדבר היה מותר בדרך ציווי המקום א"כ איך נדר יעקב נדר שדעתו כי מכח הכפל וזבחו זבחי שלמים משמע בשעת הזביחה צריך להיות שלם מדויק מזה הא בשעת הנדר אל יהיה שלם ויבין המשכיל מזה שיפה עשה יעקב שנדר נדרו כי היה בעת צרה · ומה שאמר בענין העלאת עולה וזבח אשר יעלה עולה וזבח ואל פתח אוהל מועד וגו' וכתיב ואליהם תאמר למה מוכיר אמירה חדשה הלא כל הענין איירי משחוטי חוץ · וה כ"ל לתרץ איך אפרש תמלה בגמרא בזבחים בפרק השוחט והמעלה איש איש לרבות שנים שאחזו אבר והעלו חייבים שיכול והלא דין הוא ומה השוחט להדיוט שחייב שנים שאחזו בסכין ושחטו פטורים המעלה להדיוט שפטור אינו דין שנים שאחזו באבר ושעלו שפטורין ת"ל איש איש דברי ר"ש ור' יוסי אומר ההוא אחד ולא שנים א"כ מה ת"ל איש איש דברה תורה כלשון בני אדם והכה ק' לי לר"ש דאמר שנים שאחזו אבר א' והעלו חייבים א"כ אין חילוק בין אחד המעלה או שנים המעלין למה הוכיר במקרא אשר יעלה עולה או זבח בלשון יחיד דמשמע יחיד המעלה הל"ל יעלו עולה או זבח דמשמע אפילו שנים המעלין אבר אחד חייבים · וכ"ל לתרץ כי משנה ערוכה בידינו בפרק רבי אליעזר האורג בני שנכנסם לבית ונעל א' בפניו חייב נעלו שנים פטורין לא יכול אחד לנעול ונעלו שניהם חייבים ור"ש פוטר ופירש"י נעלו שנים דהוי שנים שעשאוה · לא יכול א' לנעול ונעלו ב' הרי לכל אחד מלאכה · והכא מיכו שר"ש פוטר אף בשבת אמנם גבי העלאת אבר דורש רבוי איש איש אפילו שנים שאחזו באבר חייבים ורמז לן המקרא בכפל איש להורות שאפילו שנים שאחזו אבר חייבים ולא תימא שחייבים משום שאחד לא היה יכול להעלותו לבד אך באם א' יכול לאחוז אותו ולהעלותו לבד

עבין יקר
וכמוד על כפל
לשון איש איש
כי יעלם עולה
או זבח והוא על
דרך הגמרא
בזבחים וגמרא
דשבת

ובא לומר ובייש לו יהיו פטורי׳ כיון נבי שבת · לכן אמר איש איש לרבות
שנים שלחשו ולומר אשר יעלה הנם שראוי לעלות ע״י אחד לכן אמר אשר
יעלה ולא אמר אשר יעלו · ופשיטא א״ש כמה שאמר ואליהם תאמר איש
איש וגו׳ ואמרו ז״ל איש איש לרבות הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל
וכמנא שרבוי של איש איש קאי על א״ה משא״כ כאן איש איש השני קאי
שכל על ישראל הייכו כ׳ שלחשו כחבר אחד כו׳ וזהו מרומז במלת אליהם
תאמר איש איש ר״ל הכפל לשון של איש איש תדרוש הכל על אליהם ר״ל
על ישראל לא כמו שדורשין לעיל שרבוי איש קאי על א״ה · ולרבי יוסי
דאמר דברה תורה כלשון בני אדם מרומז גם כן במלת תאמר ואליהם
תאמר איש איש ר״ל שאמירה של איש איש יהיה להם כמו שהם יודעים
בלשון כפל כלשון בני אדם · ומבואר לענייננו אשר העתקנו בו יתר

טעם נכון על מ״ד אשר תשים לפניהם ולא לפני גוים ולא לפני הדיוטים

על בכור אשר תשים לפניהם ולא לפני גוים כוונתו הוא ע״ד מה שפירש״י
לגוה נסמכה פרשת דינים לפ׳ מזבח שתשים סנהדרין אצל מזבח ומזבח
ולא שירא הפסוק פן יטעה הטועה לומר שסנהדרין סמוכין למזבח אם כן
ומ״ד כלמוד ממזבח מה מזבח כשר להקרבה אף לגוים כענין שאמרנו איש איש
ולא לרבות הגוים שנודרים וכו׳ וא״כ אימא שמשפטים ישפטו גם הגוים
מ״ש דורש ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני גוים ומ״ה דורש
לפניהם ולא לפני הדיוטות ואמר שמינו שהכהנים נהפין א״כ שלהם
ומשלחן גבוה קוכו וזה פשוט שאין רשאי ליתן מ״כ אם לא לכהן חבר
כמבואר בסוף מהכיתא דבכורים רבי יהודה אומר אין נותנין אותן אלא
לכהן חבר בטוב׳ וכן אמרינן בסנהדרין מנין שאין נותנין מ״כ לכהן ע״ה
שנאמר ונתתם ממנו תרומת יי׳ לאהרן הכהן וכי אהרן הכהן קיים
לעולם אלא מה אהרן חבר אף כהן חבר ולכן נ״ל מאחר שסמוכין הסנהדרין
למזבח ומקום שהכהנים נוגים שם ומזה תלמוד מה שאין אתה רשאי ליתן
מ״כ לכהן עם הארץ כך אי אתה רשאי להושיב דיין ע״ה לכן אמר אשר
תשים לפניהם לפני דייני מומחין וסמוכין ולא לפני הדיוטים:

פרק שבעה עשר

ענין נסמ׳ למה נסמך פרשת דינים למזבח בשני טעמים לפנים

הפסוק ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם הואיל ואתא
לידן אימא ביה מילתא רש״י פי׳ למה נסמכה פרשת
דינים למזבח לומר שתשים סנהדרין אצל מקדש · ורצוני ליתן טעם למה
באות נסמך פרשת דינים למזבח · וע״ק מלת לפניהם ל״ל · וע״ק רש״י
שביק מה דדרשינן מה ראשונים מסיני אף אלו מסיני קשה מהיכי תיתי שלא יהיו
נאמרים בסיני והלא כל התורה נאמרה בסיני כמו שהקשה רש״י בעצמו
בפ׳ בהר סיני · וע״ק למה מתחיל הפרשה בעבד עברי ואין שאר דינים
ומשפטים האמורים בפרשה · ענין הסמיכות סנהדרין למזבח נ״ל על
פי מה שכתב הרמב״ם פרק י׳ בהלכות ביאת מקדש · ב״ד הגדול היו
יושבין בלשכת הגזית ועיקר מעשיהם התדיר היו דנין הכהונה ובודקין
הכהנים ביוחסין ובמומין כל כהן שנמצא פסול ביוחסין לובש שחורים
ומתעטף שחורים ויוצא מן העזרה וכל מי שנמצא שלם וכשר לובש לבנים
וכן שנינו במתני׳ דסוף מדות וא״כ עיקר מעשיהם של סנהדרין היו
יושבין עבור הכהנים אם ראוין הם למזבח וע״ז יורה הסמיכות שתשים
סנהדרין אצל מזבח והם ירחקו ויקרבו מי שראוי להקריב ע״ג המזבח ·
וכן הקושיא מה שפתח בעבד עברי תלה אפשר לתרץ על דרך שכתוב
בכנסת יחזקאל פ׳ כ״ה מהלכות סנהדרין וז״ל בירושלמי רב חונא בר
חנינא אזל בר כיבי דפגע קיסון א״ל לית דין כנודך אמר ליה מה אית לי
למיעבד לית מן דין מישמשוני א״ל לית לך מן שימשוני לא הוית מקבל
מתיותיה · ומזה יצא הדבר בהנהגת ש״ע בכמה בכוונת מ׳ דיין שאין לו מי
לשמשו אסור להיות דיין · ומ״ה א״ש שמתחיל בעבד עברי כי התחלת

כל דיין שאין לו מי לשמשו אסור למכותו לדיין

הפ׳ הוא ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ומזה יזה לפניהם ולא
לפני גוים ולא לפני הדיוטים · ואמר כי תקנה עבד עברי להורות לנו
שגם זה סיבות לדיינים שצריך להיות לו עבד שישמשוהו ובאם אין לו

טעם לסמך על מלת לפניהם והוא על דרך הפסוק משפטי יי׳ אמת צדקו יחדיו

עבד אל תשים המשפטים לפניו כי ראוי למכותו לדיין · ומ״ה פתח בכי
תקנה ע״ש · וכן הקושיא מלת לפניהם יתורץ שפיר ותחלה אפרש המקרא
דרך משפטי יי׳ אמת צדקו יחדיו כי תמוה מה אמר דהמע״ה שמשפטי יי׳
משפטי אמת וגו׳ הענין ידוע שכל המשפטים שה״ה דנין מן קולתא בלא טעמא
גזרו על פלוני מיתה חמורה ועל פלוני מיתה קלה רק הכל
ומכיוונים שהכוונה יחד על זה לעבוד המעות על פשעיו לפי הכיונים ·
מה שאין כן משפטי יי׳ אמת צדקו יחדיו הטעמים נכונים על כל משפט

ומשפט כי כיודה שאדם מודד מודדין לו ועגשו לפי דמיון חטאתו אשר
חטא ופשעו אשר פשע · ועוד צריך אני להקדים לך מה שאמרו רז״ל
יבמות בן עזאי אומר נאמר מכשפה לא תחיה ונאמר כל שוכב עם בהמה
מות יומת סמכו ענין לו מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשפה בסקילה א״ל ר׳
יהודה וכי מפני שסמכו כוציא לזה בסקילה אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים
כו׳ ע״ש · והנה לדעת בן עזאי משמע ע״י סמיכות לומדים נ״כ לעגוש
מדסמיך מכשפה לשוכב עם בהמה · וזהו כוונת הקרא משפטי יי׳
המפורשים ומפורשים במקרא בודאי הם משפטי אמת אלא אפילו ה״ב
המשפטים והדינים שאינם מפורשי׳ בהדיא במקרא רק אנו לומדין הדין
מסמיכות שבסמכו שתי עבירות יחד בפרשה גם כן אמת לכן אמר צדקו
יחדיו ר״ל שמיוחדים וסמוכים להדדי גם הם צדקו ללמוד העונש ממה
שבסמכה לזה ביחד בפ׳ · וזה פי׳ ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם
ר״ל שתשים לפניהם טעמי המשפט למה זה נענש כך וזה כך כדי שידעו
שהכל הוא באמת ובצדק ובפלס ובמשקל ולא שעושו כמשפטות האחרים
אשר משפטם לא ידעום להם רק הכל במקרי ולא בטעם · א״נ גם יש טעם אחר

א״נ יש טעם אחר על מה המשפטים ע״ד מדר׳ רבה פרשת משפטים

לי לתרץ על ענין אחר ואקדים מאמר מדרש רבה פ׳ משפטים נ׳ דברים
נתן משה נפשו עליהם ונקראו על שמו כו׳ ואחת מהם הדינין שנאמר ע״ד
ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם בוא וראה כמה משובחת פ׳ זו כמה
פרשיות בה וכמה אזהרות הזהיר הקב״ה לישראל בפ׳ זו כי תקנה עבד
עברי כי ימכור איש בתו לאמה ומכה אביו ומות ומה ענין אלו לאלו ע״ש
וק׳ מה הוא השבח של פ׳ זו יותר משאר פרשיות האמורין בתורה שאמר
כמה משובחת פרשה זו ויותר אלו הדינים וצריך לומר זה עוד מדרש
אחר רבי אומר כשם שהזהיר הקב״ה על הדברות כן הזהיר על הדינין
את מוצא משפטים הרבה יש בענין לפי שאמר הקב״ה אנכי יי׳ אלהיך
אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים מהו אומר על עבד עברי כי
תקנה ע״ע אמר הקב״ה כשם שגאלתי עולמי לו׳ ויציאתי כו׳ כך
יעשה עמך ו׳ שנים ויצא בן חורין כו׳ וקשה מה ליה למדרש לתלות זה
בזה והלא י״ל קרי ביה רב הוא שבגינא כתיב בינור׳ על התורה ועל הדין
על מה אמר כשם שהזהיר וכו׳ אלא נ״ל שהמדרש הזה הוא פירוש על
המדרש הקדום לעיל שאמר כמה משובחת פ׳ זו רק צריך אני להקדים מה
שכתב הזוהר פרשת יתרו לא תרצח לא תנאף לא תגנוב פסקא טעמא
בהני תלת ולאו לאו דפסקי טעמא לא הוי תקונין לעלמא לא ירגא אי לאו

ענין נסמך על כל ע״פ הזוהר לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא פסק טעמא וכו׳

דפסק טעמא משמע אסור לקטלן נפשא בעלמא אף על גב דעבד על
אורייתא אבל כיון דפסקא טעמא שרי ואסיר׳ לא תנאף אי לאו דפסקא
טעמא משמע אסור אפילו לאולדא או לאתדבקא עם אתתיה ודוה דאמר
וכיון דפסקא טעמא אסיר ושרי · לא תגנוב אי לאו דפסקא טעמא הוי
אסור אפילו לגנוב דעתיה דרביה באורייתא או דייכא דדאין ד״כ לפום
כעגה דאצטריך לגנב דעתא דדייכא לאפקא דינא לנהורא · וכיון
דפסקא טעמא שרי ואסיר · לא תענה ברעך עד שקר הכא לא פסקא
טעמא בגין דאסור הוא כלל וכלל · לא תחמוד לא פסיק טעמא כלל
וא״ת אפי׳ חמדה דאורייתא אסור כיון דלא פסקא ת״ש בכולהו עבדי
אורייתא כלל ובנות עביד פרע בית רעך שדהו ועבדו וגו׳ בכל מילי
דעלמא אבל אורייתא שרי דאיהו חמדה תדיר שעשוע גנזי דקיי אורכא
דיומין בעלמא דין ובעלמא דאתי · וע״ז נ״ל מ״ש המדרש כמה משובחת
פ׳ זו ששל הדינים מרומזים בי׳ דברות כי מה שפתח בע״ע הוא כנגד מה
שאמר בי׳ דברו׳ זכור את יום השבת כי ששת ימים עשה יי׳ וביום השביעי
שבת וינפש וא״כ הזכיר בדברות אנכי יי׳ אלהיך אשר הוצאתיך מבית
עבדים כדי ללמוד על דין ע״ע שיצא בו׳ שנים כאשר הקב״ה עשה עולמו
בו׳ ימים וגם ביום בו׳ · א״כ מרומז בי׳ הדברות ענין ע״ע וכן ענין
הפסוק שהביא כי ימכור איש בתו לאמה כתוב ואם לבנו ייעדנה כמשפט
הבנות יעשה לה שארה כסותה ועונתה לא יגרע זה גם מרומז בדבור
לא תנאף כיון שפסקה טעמא דמותר להוליד בנים ולאתדבקי באשתו
במצוה דעונה ונקט״ן דשרי לשמח עם אשתו אשר לקח וא״כ בי׳ הדברות
מרומז היתר לקיים מצות עונה שבפרשה זו · ומפורש הדבר א״כ יפה אמר
המדרש כמה משובחת פ׳ זו ומה שמפרש בפסוק ומכה אביו ומות יומת
וזה כרמז בדבור לא תרצח שפסקא טעמא להרוג עובר עבירה והתם
הוא כרמז ובפרשה זו מפורש כמה משובחת הפרשה׳ וכן כמה שאמר
ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם פירש״י אמר הקב״ה למשה לא תעלה
על דעתך לומר אשנה להם הפרק וההלכה שנים או ג׳ פעמי׳ עד שיהא
סדורה אליהם וזהו מרומז במלת לא תגנוב

דפסקא

דפסקא טפיא להורות דסרי לתגנב דעתיה דרביה באורייתא כדי
שילמוד עמו ובפרט זו מפורש הדבר ומש"ה אמר כיון שסובבת פרשה זו
מכח שפרשיות הללו כלולין כי' דברות בדינו ובפרשה זו הכל מפורש ובוב
יוקן המדרש כשם שהזהיר על הדברות כן הזהיר על הדינין ר"ל כשם
שהזהיר על הדברות ברמז כן הזהיר על הדיני' במפורש ואין לומר כלא
הדינים כתבו בפירוש ואחר כך כתבו הדברות ואם כן למה הוצרך לרמז
הדינים בדברות ר"ל גאם לא היה יורמו בדברות הדינים פן יאמר האומר
תפוס לשון אחרון שבדברות לומר לא תגנב כלל ובכלל גם לא תכאף ולא
תגנוב בדברי הונאה ובגנבה זו מכינו בגמרא בכמה מקומות אם לתפוס
לשון ראשון או לשון אחרון · ע"כ בא הרמז בפסוקי הפעמים להורות
לנו המשפטים והדינים המפורשים בפרשה להפוך הלשון ראשון וזה הוא
סבתה של פרשה זו וזהו שפירש"י מה הראשונים מסיני על הדברות אף
משפטים מרומזים בעשרת הדברות ומשום הכי הקדים כעבד עברי
מפני שהוא מכוון בטעמו של זכור יום השבת ומשום הכי הקדים דין
עבד עברי ומתורץ ומקושר הכל המדרשים ובפרשה על אמת · ויוכר
לטוב שם א"א זלה"ה שהקשה על מדרש הזוהר הנ"ל במסכת שבועות
כמכה רמויה על מדרש הזוהר בשם הגאון אבינו ז"ל
שלו יוכי' שם מדרש הזוהר והקשה בחכמתו למה משנה בדבור לא תחמוד
ויתאוה ועביד פרטי יאמר לא תחמוד לחוד כמו בשארי דברות ויעשה
הפסיק כמו באיכך הוא מותיב והוא מפרק דלא דייא לאיכך דאיכך
מוכר' הפסוק ד"ש נגון גד כיתר מ"מ אין כיתר ותמידי ע"כ שינו ללא
כמו לא תרצח הפסוק מורה שירצח למי שעבר על התורה מ"מ ושפטו
העדה והצילו העדה כתיב ר"ע ור"ט היו אומרים אילו היינו שם לא היה
אדם נהרג מעולם ומטין על פי הרוב באחד לזכות ושנים לחובה וכן
בדבור לא תנאף התורה להוליד ולשמוח אשתו מכל מקום ארז"ל תלמידי
חכמים לא יהיו מצוין אצל נשותיהם כתרנגולים אשר פריו יתן בעתו
כתיב לא תגנוב מורה הפסוק מותר לגנוב דעתיה דרביה או על דין זה
איבו כוהב תדיר אלא באקראי אבל תמוד דאורייתא צריך שלא יפסוק
לעולם ועד יומם ולילה על כן לא רמזה התורה ברמז לומר לא רק
התורה פרט עבין האיסור והיתר כשמע ממנו מדיוקא אלו לא תחמוד
אבל התורה עותר לחמוד וכמו שהאיכו' אין לו זמן קבוע ואיסור עולמית
כן החמדה של תורה תהיה עולמית ע"כ דברי פי חכם מן א"א מו"ו ז"ל
קם בכן תמתיו גפי' פי' אחר על מדרש הזוהר
·ול"נ לתרן קושית של א"א ז"ל על דרך הברייתא תניא לא תגנוב בגונב
נפשות הכתוב מדבר או אינו אלא בגונב ממון אמרת לא ולמד מי"ג מדות
שהתורה נדרשת דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בנפשות אף
כאן בנפשות · ומשום הכי אי אמר הכתוב לא תחמוד אשר לרעך נדרך
כלל ולא פרט הוי מוקמינן בדבר הלמד מעניינו לומר לאו לא תחמוד
קאי על נפשות דוקא לומר לא תחמוד הנפשות של רעך דהיינו אותו
ואשתו ועבדו ואמתו וכל השייך לנפשות הוא בלאו לא תחמוד ולא
ידעבא האיסור חימוד ממון · ומשום הכי הוכרח לפרוט לומר שורו
וחמורו להורות איסור החימוד אף על דבר שבממון ולכן לא עשה פסיק
בלאו לא תחמוד כמו בשארי דברות כי לא היה נשתמע מזה שחימודי
דאורייתא שרי רק הייכו דורשין על חימוד נפשות לכן עשה פרט לומר
הדברים שנפרטו בפסוק אסורים בלא תחמוד אבל חימודי דאורייתא
טעם אחר על קושית אבינו הגאון ז"ל
שרי · פירוש אחר על קושית א"א ז"ל והוא על דרך שכתב הסמ"ג
בסימן קנ"ח כתב ר"מ לא תתאוה אין התאוה אלא בלב ומשעה שיתאוה
אף על פי שלא עשה התאו' יביאו לידי חימוד הא למדת שמתאוה עובר
בלאו אחד עשה מעשה כגון שהפציר בחבירו שיתן לו מה שחומד ונתנה
לו עובר ב' לאוין ע"ש · וזה רמז בפרט שפרט בלאו לא תחמוד לומר
לא תחמוד אשת רעך אף שהיא עדיין אשת רעך שהיא אשתו ולא עשית
מעשה שדהו אף שהשדה שלו עבדו אף שהוא שלו וכן אמתו אף שהיא
שלו ולא עשית מעשה מכל מקום עברת על לאו לא תחמוד וככן הוא
ענין כמוד על ואכא לכא מילתא שלא בר מיהרא לגביה דאבא · ועל דרך זה יובן
פבו הכר פנים הפסוק הכר פנים במשפט בל טוב וקשה מה בל טוב דמשמע לא טוב
במשפ' כל טוב ולא רע הא מר ורע הוא מי שעבר על לאו לא תטה משפט ולא תכיר
פנים ואפשר רמז על הדנין נפשות שכתוב ושפטו העדה והצילו
טעם אחר על העדה יבין אף שלבו לא נוטה להצדיק כי הלב יודע שחייב הוא מן הדין
פבו הכר פנים רק ירבה לקיים היזכות והצילו העדה על זה אמר גם זה בל טוב כי צריך
במשפ' כל טוב לדון על אמתתו · או יש לפרש אף שהמקרא מיירי על דיני ממונות
ע"ד הסמ"ג יובן כמי שפיר לישנא בל טוב · ואגב יובן למה לא מזכיר בפסוק

שטיית משפט בל טוב אלא לקיחת שוחד בל טוב וכן בל הכי הנאמרים
בפרשת שופטים למה ביאר בהכר פנים יותר משאר איסורים והקרוב אלי
לומר דהכי פירושו כי שלמה המלך ע"ה רמז כענין שכר הכים במשפט
בל טוב לומר שמעולם אין בהכרת פנים במשפט שום צד טובה כי
במקרא לא תטה משפט אף שרע ומר הוא מי שמטה משפט מכל מקום
הותרה מכללו ועל דרך שכתב הסמ"ג שלך לא תעשה בסימן ר"ח וז"ל אף
על פי שאמרה התורה לא תטה משפט הרשות ביד בית דין לגדור גדר
להוראת שעה כפי הצורך דתניא בפרק נגמר הדין אמר רבי אליעזר בן
יעקב שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על ד"ת
אלא כדי לעשות סייג לתורה כו' ע"ש וא"כ דקדק בלשונו ואעפ"י שכתוב
לא תטה משפט מכל מקום מכין ועונשין שלא מן התורה שהוא כנגד
המשפט וכן מצינו בפרק המפקיד גבי מרי בר איסק אתי ליה אחא מבי
חוזאי וכו' עד אמר ליה זיל אייתי סהדי דאחוה את אמר ליה אית לי
סהדי ודחלי מיניה דגברא אלימא הוא אמר ליה לדידיה זיל אתא ואייתי
סהדי דלאו · אחוך הוא אמר ליה דינא הכי המוציא מחבירו עליו הראיה
אמר ליה הכי דיינינא לך ולכל אלימא דכוותך כו' ע"ש אם כן שרי לך
לפניך אף שהוא נגד הדין מכל מקום מותר לעשות כן לפרקים וזהו שלא
אמר גבי לא תטה משפט בל טוב כי לפעמי' יש היתר משא"כ בהכר פנים
במשפט אין בו שום צד היתר · וכן בלקיחת שוחד יש בו צד טובה כענין
שכתב הטור ח"מ בסימן ט' בשם תשובה לגאון אם קדם התובע ושלח
מנחה לדיין קודם שיזמין לנתבע לדין אין הנתבע יכול לפוסלו אלא אם
כן הדיין רוצה למשוך עצמו מאותו דין מתוך סבירות והוסיף מהר"מ א'
בתשובתו לאמ' כגון שי' דע' שנתקרר דעתו לזה ושומע אבל אי רוצה לזכות
הוכחא ולמיחייב החייב שרי אף שגבי שוחד גם זה אסור מצור ובהאי נוכח
ברבית מוקדמת אסור מן הדין ומה מן הדין שרי וכן מצינו גבי שוחא
דדייכא שהביא הגאון מהרי"ק בחו"מ שלו סימן כ"ב יש דיינים שאין הדיין
יכול לברר מתוך הטענות ודינם הוא שהדבר תולה בראות עיני הדיין
לזכאי למי שיראה הדיין לדעתו ויש מפרשים הרשות ביד דיין ליתן למי
שירצה בלא טעם ובהודיה מצאתי בירושלמי שוחא דדייכא שוחדא
דדייני ומשום הכי לא אמר לקיחת שוחד בל טוב כי מצינו שמותר קנת
שוחד כגון גבי שוחא דדייני שמותר ליתן לאחד למי שייטב בעיניו · וכן
בהקדמת מנחה לדיין אף גבי רבית כוה הוא אסור גבי דיין שרי · ואין
לומר שלאו דוקא התם אומר לו בשביל שתלוויני משום הכי אסור מה
שאין כן גבי מנחה לא אמר לדיין לפסוק לו דו"א כי מה שמסר ק' פירש
שמה ומוכיר בטור על אין הנתבע יכול לפסלו אפילו בשעה שמלא לו
מנחה היתה תביעתו מפורשות שיתבענו באותה תביעה ואפילו הכי
שרי משום הכי לא אמר גבי שוחד בל טוב שהרי הותרה מכללו וכן על
לא תקים לך מצבה לא אמר בל טוב מאחר שרש"י פירש במוש אף על פי
שהיתה לו אהובה בימי האבות עכשיו שנא אותו מאחר שעשאוה או חק
לע"ז מ"ה לא אמר בה בל טוב מאחר שהיתה טוב ומעיקרא · וכו' אשרה
אהובה היתה בימי אברהם כתיב ויטע אשל ויקרא שם בשם יי' אל עולם
ומצאתי בספר קטן הנקרא סלה כלת דף נ' הפליג לדבר מענין אשל
של אברהם אבינו עד שמביים בלשונו ולכך נראה לו הקב"ה במקום
אילנות שהוא במקום אילוני ממרא הה כן משמע שנראה השכינה במקום
אילנות אף עכשיו שלא לה להעמיד אצל מזבח יי' אבל מכל מקום היה
בה צד היתר משום הכי לא אמר בו בל טוב כי היה טוב מעיקרא · ועל
גבי לא תזבח ליי' אלהיך וגו' אשר יהיה בו מום יש מדרש רבה פרשת נו
בל מה שבכל הקדוש ברוך הוא בבהמה הכשיר באדם כו' ע"ש · וביארו
תמלא מפורש לעיל בעמוד העבודה אם כן הותרה מכללו שיש היתר
במום וכגון שמצינו במתניתין בעלי מומין מחליפין בעגים על גבי
מזבח כו' אם כן כמצא שדבר שיש בו מום הותרה מכללו משום הכי לא
אמר בו בל טוב מה שאין כן על הכרת פנים במשפט יש הרבה אזהרות טעם לשבח על
ולאוים בכמה מקומות ולא היה ולא יהיה בהכרת פנים שום צד היתר במיכו לא הטע
משום הכי הוציא אותו מהכלל ואמר הכר פנים במשפט בל טוב כי אין לך אשרה ולא
בו שום צד טובה · °ודע מה שהסמיך פסוקים לא תטע לך תקים לך מצבה
אשרה ולא תקים לך מצבה אצל פרשת שופטים בטור חשן משפט סימן לפרש שוכט ס
ס' מסיק בשם הרמב"ם אסור למנות דיין שאין הגון וכל מי שממנה מי והסילוק כין
שאינו הגון ואינו חכם בתורה אפילו יש לו מדות אחרות טובות הרי זה הרמב"ם
עובר בלא תעשה ואמרו חכמינו ז"ל כל והגמרא

המעמיד דיין שאינו הגון כאלו מקים מצבה ובמקום ת"ח כאלו נוטע אשרה וכתב הב"י ובגמרא פרק קמא דסנהדרין (דף ז' ע"ב) א"ר ישמעאל אמר ר"ל כל המעמיד דיין על הצבור שאינו הגון כאלו נוטע אשרה שנא' שופטים ושוטרים תתן לך וגו' וסמיך ליה לא תטע לך אשרה כל עץ וגו' אמר רב אשי במקום ת"ח כאלו נטעו אצל המזבח ויש לתמוה על הרמב"ם אמאי כתב כאלו מקים מצבה שנא' לא תקים מצבה והתלמוד לא מייתי ראיה אלא מלא תטע לך אשרה ומהר"י קולון בשורש ק"ו כתב טעם לדבר ואין דבריו נוחין לי עכ"ל ב"י ותורתו של קולון הכי הוא שיש חילוק בין דיין שיש בו מדות טובות ואינו בקי בתורה ובדינים כמו שמפרש בסיפא הרמב"ם אפילו יש בו מדות טובות לזה מפיק ממצבה אף שהיא כאלו דומם ורז"ש בגמרא דיין שאינו הגון מלא תטע לך אשרה אירי בגמיר וסביר רק עובר על עבירות ואינו הגון במדות טובות ומדמה אותו לאשרה שצומחת וכו' ע"כ ועיין עוד בב"ח שם ותירוץ

(margin: דעתו שהרמב"ם והגמרא עולים בבנין אחד)

נכונה קצת יותר ע"ש ולי נראה ליישב הרמב"ם שלא יהיה נגד הגמרא כי ידוע שכל המקומות בתלמוד שדרך גמרא להביא פסוק אחד ואומר וסמיך ליה לפסוק זה עוד פסוק אחר והיה לדרוש מה טעם קשמכו להדדי הוא מקמת שקשה מה שייכות אלו פסוקים להדדי והנה גם פה הוקשה לגמרא מה לענין של מנוי שופטים לאלו לא תטע לך אשרה וגו' ומתרץ שהוא בא לרמוז על דיין שאינו הגון ועל כרחך הקושיא לזה בסמיכה לא קשה כלל על הפסוק לא תקים לך מצבה כי פסוק זה מקושר עם פסוק שלפניו לא תטע לך אשרה שמיירי מענין ע"ז אמר גם לא תקים לך מצבה כי הוא גם ע"ז ודרך לכתוביים אם כן על יתורא לא תקים לך מצבה לא קשה מידי רק עיקר הקושיא הוא על לא תטע לך אשרה מה שייך לזה לשופטים ושוטרים וע"י מגלה יוקנם לפרש הסמיכות על דיין שאינו הגון ועל דרך זה הרמב"ם והגמרא יכוונו לבנין אחד והכל בקנה אחד שלים כי גם הגמרא סבירא לה המעמיד דיין שאינו הגון כאלו מקים מצבה אך ורק זה שהקשה הגמרא ליסבה וסמיך ליה לא תטע לך אשרה לא בא להורות לנו שכל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשרה רק להורות לנו שענין דרוש של הסמיכות הוא בא ומאחר שסמיך לא תטע לך אשרה לפרשת שופטים כי על לא תקים לך מצבה לא קשה מידי לזה נסמכו כי קאי אדלעיל לפסוק לא תטע לך אשרה ובאמת עיקר הדרוש של ענין הסמיכות על דיין שאינו הגון הוא כלימוד ומוסיף דקרא לא תקים לך מצבה להורות לנו שכל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו מקים מצבה והרמב"ם לא הזכיר הקושיא של הסמיכות רק עיקר דקרא אשר מתנו כלימוד הטעם למה דומה דיין שאינו הגון וז"כ לא הביא רק כיש דקרא אשר הלימוד ממנו שכל המעמיד דיין שאינו הגון דומה כאלו מקי' מצבה

(margin: שכן כמוד על שייכות תועבת לה' אלהיך גומר שופטים)

ובכן הוא ודוק ועדיין קל עלינו סובת ביאור ליתן טוב טעם ודעת לא מה ענין לא תזבח לה' אלהיך שור ושה לפרשת שופטים וכ"ל שהוא תועבת לה' אלהיך על דרך המפרשי ריש פרשת פנחס ויכפר על בני ישראל ואיזה קרבן לפרשת הקריב כיון שמכפר מכאן השופך דינן של רשעי' מעלה עליו כאלו מקריב קרבן אם כן מי שעושה משפט בחייבי מיתות בית דין כאלו מקריב קרבן ולכן הסמיך להאזהרת לא תטה משפט ובא להורות בזה שבפסוק הדיין פסק חיוב מיתה לשפוך דינן של רשעים והשופט בעצמו יעבור על אזהרות של השופטים הוא דומה כאלו מקריב קרבן שיש בו מום לכן הסמיך לפרשת שופטים וכי תועבת לה' אלהיך וגו' אשר יהיה בו מום ובזה מקושרים הפסוקים ואתלה ואלה המשפטים כו' והנה ראיתי הבעל טורים כיון בזאת המשפטים הדין מנה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט ועי' רמז זה כבר להבין מה שכתב בטור ס' מ' י"ב וז"ל ומצוה לדיין להתחיל להם בפשרה שיאמר במה אתם רוצים יותר בפשרה או בדין אפילו אם שמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה כל זמן שלא גמר הדין לומר פלוני זכאי פלוני חייב כו' ע"ש והב"י הביא הגמרא דסנהדרין ומאי שנא דקאמר ר' יהושע בן קרחה מצוה למימרא להו אי דינא בעיניתו אי פשרה בעיניתו כו' עד אבל מדברי רבינו נראה שצריך להזכיר פשרה תחלה ולומר במה אתם רוצים יותר בפשרה או בדין וקשה דאם כן למה בגמרא הזכיר דין תחלה שאומרים אי דינא בעיניתו אי פשרה בעיניתו ואפשר דגם רבינו סובר כו' ע"ש ולי נראה ליישב כי בסנהדרין דף ו' מסיק אברייתא בגמר הדין אי אתם רשאי לבצוע היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה

(margin: לך וראה ותמצא שכן כבון של שבין הגמרא שמצוה לדיין להתחיל בפשר)

חייב אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה איני והא רב הונא תלמידיה דרב כי אתו לקמיה דרב הונא אמר להו אי דינא בעיניתו אי פשרה בעיניתו מאי מצוה דקאמר רבי יהושע בן קרחה מצוה למימרא להו אי דינא בעיניתו אי פשרה בעיניתו וצריך היינו תנא קמא איכא בנייהו מצוה רבי יהושע בן קרחה סבר מצוה ותנא קמא סבר רשות ופירש"י היינו תנא קמא כגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע הא מקודם גמר דין רשאי לבצוע ויתוש הכי נראה לי דסבירא ליה להטור דגמרא הסמיך יחד שני מימרות דרב על גמר דין פלוני חייב ואח"כ מימרא דרב הלכה כר' יהושע בן קרחה בא להודיע מה שהיקשה הקשה איני והא רב הונא וכו' ומשני מה מצוה דקאמר רבי יהושע בן קרחה כו' כוונתו ידעתם רב פירוש על גמר דין לומר פלוני אתה זכאי פלוני אתה חייב משמע קודם אמירת אלה הדברים פלוני אתה זכאי ואף שיודע הדין על כן לא קרוי גמר דין ולא מאחר שיודע נוף הדין להיכן נוטה יאמר בלשון זה אי דינא בעיניתו תחלה ומטעם שיודע להיכן הדין נוטה מה שאין כן אם קודם שירד לעומקי הדין ירצה לעשות פשרה יקדים אי פשרה בעיניתו תחלה ואחר כך אי דינא בעיניתו לפי שבאותו עת שנותן להם הברירה אין לו ידיעה להיכן הדין נוטה וכזה יובן שפיר במה שכתב הטור ומצוה להתחיל בפשרה איירי קודם שירד לדין ומוכח זה מדקאמר אחר כך אפילו אם יודע להיכן הדין נוטה משמע מיניה דרישא איירי קודם שנודע לו הדין או מתחיל בפשרה תחלה לאפוקי בגמרא איירי לאחר שיודע גמר דין להיכי נוטה ומשום הכי סבירא ליה להקדים אי דינא בעיניתו

(margin: מיושב ואחר קושיית של והב"י יתורץ הכן דין ומה נעשה שתוק להקב"ה נפ')

עוד נראה לי לתרץ תירוץ אחר על קושיית הבית יוסף והב"ח יתורץ דקדק הטור במה שמדקדק בלשונו ואומר במה אתם רוצים יותר בפשרה או בדין מלת יותר שהוא מה היה הסנהדרין כלום אומר במה אתם רוצים בפשרה וכו' ואין זה אלא לפי שכתב אחר כך וכל העושה פשרה תמיד הרי זה משובח משום הכי יהיה הדיין זוכר להראות בלימודיה לבעלי דינים שיבררו הבעלי דינים הפשרה יותר מן הדין ובשכוין הדיין להזכיר מלת יותר לגולת פשרה מראה או לבעלי דינים שיותרת לפשרה מדין ועיקר כוונתו של הטור להודיע שמצוה שיאמר במה אתם רוצים יותר בפשרה וכו' כדי שיפול מלת יותר על הפשרה כדי שיבחרו הבעלי דינים הפשרה אף על פי שהקדים לומר אי דינא בעיניתו או יותר בפשרה בעיניתו ממילא ירמו לבעלי דינים שיבחרו הפשרה ואם כן לא נגד הגמרא הוא כי הגמרא שיקדים אי דינא בעיניתו גם הטור סבירא ליה כן רק שיאמר אחר כך או יותר בפשרה ואין להקשות כלומר למה לן כל זה בתמרה הל"ל להקדים אי פשרה בעיניתו דיש לתרץ כי כל הדן דין אמת לאמיתו כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית והנה במעשה בראשית כתיב ברא אלהים ואחר כך ה' אלהים שתחלה רצה לברוא העולם במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים ושתף מדת הרחמים למדת הדין דהיינו פשרה ונמצא שתחלה זכר הדין הוא שם אלהים ואם כן גם הדיין הנעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית יעשה כן להקדים תחלה אי דינא בעיניתו אי פשרה בעיניתו אבל לעולם פשרה עדיפא וצריך הדיין להזכיר מלת יותר גבי פשרה כדי שהבעלי דינין יבחרו בפשרה ולפירוש זה שמחלק אם נעשה פשרה אחר שנודע לו להיכן הדין נוטה או קודם שנודע לו משום הכי רמז הבעל טורים המשפטים הדיין מצוה שיעשה פשרה טרם יעשה משפט לקיים מה שכתוב כל העושה פשרה תמיד ואם כן יקדים הפשרה לדין:

פרק שמונה עשר

(margin: ביאור נחמד על הפסוק כי יבוא אלי העם לדרוש אלהים וכמה דקדוקים יתורצו)

ביאור אמר על ויו של ואלה המשפטים ויתבאר ע"ד פסוק פרשת יתרו בענין וישב משה לשפוט העם וגו' כתיב ויאמר משה לחותנו כי יבוא אלי העם לדרוש אלהים כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו וקשה בתמרה הוה ליה למימר ושפטתים ועוד קשה באמרו שנית והודעתי חוקי אלהים ותורותיו הלא כבר אמר כי יבוא העם אלי לדרוש אלהים ופירש"י כתרגומו למתבע אולפן לשאול תלמוד מפי הגבורה והא תו למה לי של והודעתי חוקי אלהים ותורותיו עוד קשה באמרו לא טוב הדבר אשר אתה עושה נבול תבול מה ענין הקדימה לא טוב הדבר בודאי אם יאמר לו נבול תבול

תבול וגו' כי כבד ממך הדבר בודאי לא טוב הוא · ועוד קשה עתה שמע בקולי ולא עתה למה לי ולקמן יתבאר היה אתה לעם מול האלהים והבאת הדברים מול פירש"י מול האלהים ושול משפטים מאתו והבאת הדברים פירש"י דברי ריבות וקשה מה יש חילוק בין משפטים לדברי ריבות עוד קשה באומרו והזהרת אותם וגו' למה אמר עוד פעם והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון מה שבכן כוללת והודעת כי בזה יכול לכלול בשר בכח והזהרת את החקי' והתורו' את הדרך ילכו בה ולא והודעת למה לי · עוד קשה להבין ולא אשר ילכו בן אות שכתבתו ז"ל דרשו כל גולה ומלה על גמילות חסדים קבורה הדין לפנים משורת הדין אבל יש מפרשים פנים לבאר על פי פשטי הפסוקים ואפשר לתרץ ולא ילכו בה על דרך שפירש"י פרשת בא וילכו ויעשו פירש"י ליתן הכתוב שכר להליכה שכר לעשייה · גם ויזה המקרא והודעת להם שיש ב' מיני שכר הדרך ילכו בה זו הליכה והמעשה זו עשייה · פירוש אחר על הפסוק הנ"ל ויובן עלת והודעת ויתבאר על דרך הגמרא פרק הבפיקה תנו רבנן אין עושין המזק כדן אחד עבה וגדו אחד קצר לא ימחוק בבת אחת וכו' · עד על כולן אמר רבי יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר אם אומר שמא ילמדו הרמאים ואם לא אומר שמא יאמרו הרמאים אין תלמידי חכמים בקיאין במעשה ידינו · איבעיא להו אמרה או לא אמרה אמר רב שמואל בר רב יצחק אמרה ומהאי קרא אמרה כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם ופירש רשב"ם צדיקים יאהרו שלא לרמות בני אדם ורשעים יכשלו לרמות · ואת זה רמז לן הפסוק והזהרת אתהם על התורות וגו' לומר להם את זה תעשו ואת זה לא תעשו והיה ירא יתרו פן יחשוב משה בלבבו לאמר לא אעביר אות' על כולם פן ילמדו הרמאים ברמאות ע"כ אמר לו יתרו והודעת להם את הדרך בכלל ואל תמנע מלהודיעם מפני הרמאים ואמר לו לכונה ילכו · דייקא ר"ל כדאמר לן הסתירוץ שאיבא בגמרא צדיקים ילכו בם ורמז לו שצדיקים ילכו בה והרמה לכשול יכשול · אך הקושיות הראשונות במקומם עומדים ליישב הפסוק כי יהיה להם דבר בא אלי וגו' כבר טומו קושי' דקאמר כי שתם בלשון רבים כי יהיה להם דבר ושיים בלשון יחיד בא אלי · בלא אלי הוה ליה למימר יתבאר על דרך הגמר' דיבמות מאי דכתיב רעה אשר בעת תבנה לתקוע עצמו לדבר הלכה ומפרש דינא דאתא דינא קמיה וגמר הלכה ודמי מילתא למילתא ואית ליה רבי ולא אתי למישאל וכן פסק בטור סימן י' וזהו כי יהיה להם דבר בא אלי ולא בא אלי קאי על הדין שכבר בא דין זה לפני מכל מקום הייתי מדקדק בדין ושפטתי בין איש ובין רעהו במדות המשפט ולא הייתי מדמה מילתא למילתא פן ואולי לכאורה יהיה דומה דין זה למשפט הקודם ולאחר העיון ישתנה הדין · וזהו ושפטתי בין איש ובין רעהו הבאו' לפני ר"ל שאדרוש לעומק המשפט לברר הדין מחדש ולא דימיתי מילתא למילתא · פירוש אחר על הפסוק זה והוא על דרך שכתב הבית יוסף בחשן משפט סימן י"ד מיהא דקדק ד"ת בא דאמרינן בזה ברר ב' שבעתמו כדין כופין אותו לדון בעירו ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין לו והיינו דוקא היכא שדנוהו על ידי כפייה אבל אם מדעתו דנוהו מתחלה אין כותבין לו ע"כ : וזה רמז להם משה באמרו וכי יהיה להם דבר בא אלי אף שבמשפט בעצמו בא לפני בלא כפייה ובכל זאת והודעתי להם חקי אלהים ותורותיו ר"ל טעמי המשפט מהיכן יצא הדין וקל וחומר באם שפטתי בין איש ובין רעהו על ידי כפיים שהודעתי להם טעמי הדין · ועדיין לא יצאנו ידי קושיותינו מכסיקות על שארי הקושיות ויתורצו על נכון ולקמן אבאר ומעשה דפנחס כתיב וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו ויבא אל האהל וידקור שניהם וגו' · וקשה מה שהזכיר שלקח הרומח בידו מתוך העדה מה לי אם מתוך העדה לקח אותו או ממקום אחר · ויתבאר על דרך הגמרא פ' הנשרפים וירא פנחס מה ראה אמר רב ראה מעשה ונזכר הלכה א"ל אחי אבי אבא לא כך למדתני ברדתך מהר סיני הבועל ארמית קנאין פוגעים בו אמר ליה קרייכא דאגרתא איהו ליהוי פרוונקא · וקשה לי ענין הזכרת אחי אבי אבא למה לי מה ענין התייחסות והתולדות משפחה · עוד קשה אריכות הלשון לא כך למדתני ברדתך מהר סיני מאי נפקא מיניה באיזה זמן לימד לו דין זה · ועוד קשה למה אמר בלשון שלילה לא כך למדתני בלשון טוב הל"ל כך למדתני · קושיא

ועם אחר
בנין על הפסכו'
' יכול וגומר
הוא על דרך
גמרא פרק
הבפיקה

...סוב על הפסכו'
...י יהיה להם
...כר בא אלי וגו'
הוא על דרך
...גמר' דיבמו'
...אין לדמות
מילתא למילתא
...מקום רב

...עם ופי' אחר
על פסוק זה
ושפטתי וגומר
הוא ע"ד הב"י
בח"מ סימן י"ד

...זה בפקות
...אשר הוקשה
...ר"ל יתורצו
...על דרך המעשה
...פנחס ודוק
...נמצא רמז
...הול

או יש לי לתרץ כי לעיל שגיה מביק עם גמרא שהקשה ולא תפסה הפריכה בגלוריא והבילה של משה ואמר זו התורה אין יותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התיר לך · ופירש"י משה קודם מתן תורה נשאה ובשנתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצות והיו עוסים ע"כ · וז"ה האריך בלשונו ואמר בדרך יותר ביגי להעתיק פה דיוקטרנים למה נשא משה בת יתרו · אך צריך לדעת מה שמביק לעיל מימיכים בגמרא בעי מיניה רב כהנא ואיב לא כנעא בו קנאין מאי אמגיה רב לגמריה אחריה לרב הונא בפלפי' בר רב יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים וגו' ובעל בת אל נכר וגו' עד ובא על בת אל נכר זה הפא על הגויה וכתיב בתריה יכרית ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים אם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה · ולכן היה מכאב בלישניה שלא יחשב בעולם מטמבת תוך על משה לעה לקח בת יתרו · ואמר לו לא כן למדתני ברדתך מהר סיני והיה לו זה שפירש"י שקודם מ"ת נשאה · וזה היה קודם ירידתו מהר סיני · ועדיין ירא משני ליכני הדור פן יאמרו על אדם גדול כמשה רבינו ע"ה ובפרט כשעבר מאוד שיחשב לו לחטא ולעון לקיחתו לאשה בת יתרו לכן רמז לו כדרזו בגמרא מי שעושה כן לא יהיה לו עונה בתלמידים ומשה רבינו ע"ה העמיד תלמידים הרבה ויהושע זה שאין לו ע"ד פיל ואין ועול כמקו לכן אמר לו לא למדתני הקינו בלשון שלילה ותימא כיכיות בלשון מי הוא זה ואיזה הוא שיחשב לך חטא על לקיחת בת יתרו וכי לא לא למדתני ר"ל וכי לא העמדת תלמידים הרבה והלא היה נגלה זה וכמו הוא בידך לא וכית להעמיד תלמידים · והענין שאמר אחי אבי אבא שהזכיר היחוס יתבאר על דרך הגמרא דיבמות פרק הערל בענין שאול עמוני ולא עמונית מביק שם ומעשה בן איש הישראלי אשר בא של אביגיל בת נחש וכתיב בתריה היש עמלי אומר הבא ויולד מאמר ערכו כששמע ואמר כל מי שאין שומע הלכה זו יוקר בחרב כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית וכו' כי מי מהימן והאמר רב אבא כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא אם קודם מעשה שומעין לו ואם לאחר מעשה אין שומעין לו ומשני שאני הכא דהא שמואל ובית דינו קיים פירש"י אין שומעין לו שמא מעמות מעשה הבא ליהו אומר כן · שמואל ובית דינו קיים ומילתא דעבידא לגלויי היא ולא משקר בה · ובתבו בתוספות אם קודם מעשה · אומר ר"ת היינו דוקא היכא דהוא בעצמו נוגע בדבר כגון יתרא שהיה צריך לאותו דבר הוראה שהרי בא ישי כשבא אשר נשא אביגיל בת נחש מי שיוחה בעצמו של נחש כו' אבל אם אין צריכין לאותו הוראה שומעין לו אף על פי שבא אחר מעשה וכן הוא בנדון דידן פנחס הגיד הדין אחר מעשה ויראה פן ואולי לא ישמעו לו ורמז בדבריו תירוצו של הגמרא שהרי שמואל ובית דינו קיים לכן אמר לא כך למדתני ברדתך מהר סיני ואת ובית דינך קיים · וכדי שלא יאמרו שהוא כמו בדבר משום קורבתו של משה לכן אמר אחי אבי אבא · וגם ראשון בשלישי וכשר הוא לדונו כדמבואר בחשן משפט סימן ל"ג הגם שיש דעות מחולקות כי יש אומרים ראשון בשלישי פסול הוא מכל מקום הרים והרמ"א בהגהותיו י"א דלא כו כסול רק מדרבנן אבל מדאורייתא לא פלוס הוא אם כן אין לומר עליו שאמר הוראה זו לאחר מעשה כי משה ובית דינו היה קיים גם אין לחשבהו לנוגע שהרי הקורבא בדרבנן · ובזה יתבאר מה שכתוב ויקח רומח מתוך העדה למה הזכיר שלקח הרומח מתוך העדה אלא להורות שלקיחת הרומח לא היה לדקור המכלפים לבד רק עשה כמו שאמר מסור מרכו וכו' ואמר כל מי שאין שומע הלכה זו ידקר בחרב · כן היה עשה פנחס לקח הרומח מתוך העדה לצורך העדה לשמוע ממנו הלכה זו או לדקרו ברומח אם כן יוכל זה כשהוא תלמיד חכם שבא להורות קודם מעשה שומעין לו כו' וזה היה המבסוף כששמע יתרו תשובת משה רבינו ע"ה שאמר ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי חוקי אלהים ותורותיו הבין יתרו מדבריו שביקש משה רבינו ע"ה להודיע להם טעמי המשפט אחר המעשה ולכן אמר יתרו שני עניינים כנגד מה שאמר הפסק אחר שבא המעשה לידו אמר לא טוב הדבר אשר אתה עושה כי לא יהיו נשמעין ועל ענין השני אמר נבול תבול כי כבד ממך הדבר וקשה מתחלה כיקש לתקן אף אם הוא בעצמו ירצה לשפוט העם אמר עתה שמע בקולי היה אתה לעם וגו' פי' רש"י שמן מאתו משפטים תחלה שיוכל להודיע העם טרם שבא המשפט והבאות הדברים פירש"י דברי ריבות משמאו לידך אל הפסוק ומגמך

והבאתה

תירוץ על שלא...
אחי אבי אבא
...בגמרא
...עמונית
וכמן הוא

תירוץ הפסוק רומח העדה
על ויקח מתוך

ומגלות הדברים אל האלהים למען יאמינו בך אבל איעצך ביותר שתכלך ממך המשפטים ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל וגו' וכזה יעורנו כל

טעם על וי"ו של המשפטים

הדקדוקים והספקות · ולפי הפשט שאמרתי על והודעת הדרך ילכו בה שאין לך לנטות ולהגיד הטעמים של המצות מפני הראשים כי הצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם לזה אמר "ואלה המשפטים בתוספת הוי"ו כלו' אמר אלה ואלה וכענין ויתן ויאזור ויתן והכי קאמר אלה המשפטים שאין מתם בהם לראשים תשים לפניהם פשיטא כי אין למיחוש לדבר ואלה המשפטים ר"ל אפילו גם אותן המשפטים שיש בהם קצת ראיות וככל זאת גם המשפטים ההמה תשים לפניהם · וכענין זה שאמרתי כל מקום שבראו אות הוי"ו בתיבה יורה לדרוש זה התיבה שני פעמים כמו ויתן לך פירש"י יתן ויחזור ויתן וכן אמרינן בפרק הזהב גבי ויוסיף חמישיתו לרבות יבק, וחזור ויוסף על כמה חמישיות · על ידי

ענין נכבד על הפסוק במדרש קורת הקשיבו שי ולאומי כתיב והוא ע"ד הגמרא דסוכה דף כ"ח

זה ראיתי לייטב מדרש קורת בשיר השירים אמר רבי יוחנן שאל ר' שמעון בן יוחאי את רבי אליעזר ברבי יוסי מהו בעטרה שעטרה לו אמו משל למלך שהיה לו בת יחידה והיה מחבבת ביותר עד"א וקרא אותה בתי ולא זז מחבבה עד שקרא אותה אחותי ולא זז מחבב' עד שקראה אמי כך היה מחבב הקב"ה לישראל יותר מדאי קראן בת הדא הוא דכתיב שמעי בת וראי קראן אחותי שנאמר פתחי לי אחותי רעייתי ולא זז מחבבן עד שקראן אמי שנאמר הקשיבו אלי עמי ולאומי אלי האזינו ולאמי כתיב כו' והנה קשה לי כזה לאיזה סיבה בכיפא בריש' מקדים מלת הקשיבו ואח"כ הזכיר עמי ובסיפא שינה הסדר ולאומי אלי האזינו להיפך הל"ל האזינו אלי לאומי אלא מטעם זה שינה הסדר כדי שיפול עליו אות הוי"ו לומר ולאמי ולאמי נפקא מיניה והוא על דרך הגמרא דסוכה דף כ"ח דיתני' קטן שאין צריך לאמו חייב בסוכה ופריך בגמר' היכי דמי קטן שאין צריך לאמו אמרי דבי רבי ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו ר' שמעון אומר כל שניעור ואין קורא אמו · ופריך גדולים נמי קרי אמא אלא כל שניעור ואין קורא אמא אמא · ופירש"י ז"ל זימנין כיון אחריה לקרות ולשנות עד שתבוא אליו אם כן הרי לך לענין שכפל אמא אמא יורה על אהבה יתירה והנה גם פה ביקש להורות האהבה יתירה שחיבב הקב"ה את ישראל שקראן אמי ולא תימא שאהבה היה שקראן אמי חד פעם שלא אהבה יתירה הודיע להם שקראן ב' פעמים אמי אמי ומשום הכי שינה בסיפא ואמר הקשיבו אלי ולאומי האזינו כדי שיפול עליו אות הוי"ו לדרוש ב' פעמים אמי פעם אחת ותוספת וי"ו ולאמי יורה על ב' פעמים

ענין נחמד על אמי · פ' ויצא

ועל דרך זה פירשתי בפרשת ויצא במה שאמר מה נורא המקום שאמר הזה אין זה כי אם בית אלהים וזה שער השמים וקשה מה מורה אלו ג"פ ג' פעמים זה וזה המוזכרים פה · ויתבאר על דרך המדרש ילמד שראה יעקב בית

והוא על דרך מדרש רבה ב' ויצא

המקדש בנוי וחרוב ובנוי כשראה חרוב אמר אין זה ע"ש · ויתבאר הענין על דרך מדרש רבה פרשת בשלח על זה אלי ואנוהו אמר להם הקב"ה לישראל בעולם הזה אמרתם פעם אחת זה אלי אבל לעתיד לבוא אתם אומרים אותו דבר שני פעמים שנ' ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה וגו' · ובזה יתבאר אלו ג' פעמים זה בתחלה שראה יעקב בית המקדש בבנייני בעולם הזה אמר פעם אחת זה ואמר מה נורא המקום הזה · וכשראה המורבן אין זה ר"ל אין זה כלל אפילו פעם אחת וכשחזר וראה אותו בנוי לעתיד לבוא אמר וזה באות וי"ו לדרוש זה וזה על ב' פעמים זה · נמצא יתורץ שפיר שאמר ואלה המשפטים בוי"ו לדרוש אותו אלה ואלה ב' פעמים כדפרישית ויפה ומקובל הוא :

פרק תשעה עשר

ענין נחמד על סמיכות פרשת שופטים לפרשת לא תזבח ליי' אלהיך וגו' והוא ע"ד המדרש רבה

מה שכבר אמרנו בענין מקרא לא תזבח ליי' אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום מה שייכו לו לענין משפטים זה יתבאר על דרך מדרש רבה פרשת שופטים אמר רבי אחא שש מעלות היו לכסא של שלמה · מנין שנאמר שש מעלות לכסא ובפרשה זו כתובים ו' דברים בלא תעשה · ואלו הן לא תטה משפט · ולא תכיר פנים · ולא תקח שוחד · ולא תטע לך אשירה · ולא תקים לך מצבה · ולא תזבח ליי' וגו' · הרי ששה והיה הכרוז עומד לפני כסאו · כשעולה מעלה הראשונה היה כורז לא תטה משפט · מעלה שנייה לא תכיר פנים · שלישי לא תקח שוחד · רביעי לא תטע לך אשירה · חמישי לא תקים לך מצבה · ששית לא תזבח · ובמדרש רבה פרשת נשא במדרש בכגון אחר ויקריבו שש עגלות צב כנגד ו' ימי בראשית וכו' · אמר רב הונא שש כנגד שש מצות שנצטוה המלך אלו הן לא ירבה לו נשים · לא ירבה לו סוסים · וכסף וזהב לא ירבה · לא תטה משפט · ולא תכיר פנים · ולא תקח שוחד · ושש מעלות לכסא עלה על מעלה הראשונה הכרוז יצא לא ירבה לו נשים · מעלה שנייה כרוז יצא לא ירבה לו סוסים · מעלה שלישי וכסף וזהב לא ירבה · רביעי לא תטה משפט · חמישי לא תכיר פנים · ששי לא תקח שוחד · ויש להתבונן בילגו מדרשים השנויים שבהם · בפרשת נשא העמיד אלו שש מעלות ומונה מצות המלך וכיוצא כה"ג נשים סוסים כסף וזהב · והשמיט אלו ג' לא תטע לך אשירה ולא תקים לך מצבה ולא תזבח · ובפרשת שופטים השמיט המדרש מצות המלך כה"ג · ותפס אלו ג' לא תטע וגו' · ואלא יש להבין ולהשכיל למה זה ועל מה זה · ונראה לי לתרץ שאלו ב' מדרשים עולים לכוון אחד ואין חלוק ביניהם רק מה שסתם מדרש זה גילה האחר ומה שסתם מדרש זה גילה המדרש שלפניו ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי · ושניהם לדבר אחד נתכוונו לתרץ קושיא מוקשה למה לא נעשה לכסא ט' מעלות כדי להכריז לפניו אלו ו' לאוין שנזכרים בפרשת שופטים · ועוד ג' מצות המלך שביאנם כה"ג · ולהקדים לפניך תקלה כלל אחד אשר על זה יהיה המשפט נכון ונשען וזה הוא · ידוע שאלו ג' מצות של מלך שביאנם כה"ג נרמזים באלו ג' ציוויים לא תטה משפט ולא תכיר פנים ולא תקח שוחד · כי הטעם של לא ירבה לו נשים הוא כדי שלא יסור לבבו ממצות יי' וכענין שנאמר בשלמה כי נשיו הטו את לבבו ואם כן יש ללמוד מזה שאסור להטות דרכיו מדרכי יי' א"כ ממילא אסור ג"כ להטות משפט והוא דומה בדומה ממש · וענין לא ירבה לו כסף וזהב שייך לציווי לא תקח שוחד · כי בלא יתכן הדיין להרבות לו כסף וזהב בגדולי מרוב חמוד ממון יקח שוחד · וענין לא ירבה לו סוסים הוא כנגד לא תכיר פנים והוא ע"ד המדרש דפסחים ו' דברים נאמרו בכוס ישן קמעה אף הורג בעליו ורושו גבה עליו כו' אם כן שייך ממה זו של לא ירבה לו סוסים לציווי לא תכיר פנים התלוי בגאוה · לפי מה שבוא בספרי והוא בילקוט לא תכיר פנים לומר זה עשיר וזה עני · וכבר ידעת מאמר רבותינו ז"ל בגבוהה בשר ודם גבוה משגיח על גבוה ואינו משגיח על השפל אבל הקב"ה הוא גבוה על כל הגבוהים אוהב את דכא וכו' וזה הוא מאזהרת הדיינים ממדותיהן שצריכים להיות בהם דהיינו ענוה · ומכאן שהדין צריך להיות עניו אמר לא תכיר פנים לומר זה עשיר וזה עני · א"כ שו"ב ענינים לא ירבה לו סוסים ולא תכיר פנים שייכים להדדי ממש · כי אסור למלך להרבות לו סוסים ליען לא ירום לבבו · גם הדיין אל יגיס גבה רוח רק ענוו · א"כ שו"ב מצות המלך כה"ג מיוסך שייכי ללא תטה ולא יקח שוחד ולא תכיר · ומ"ה המדרש בפרשת נשא רוצה להודיע שמצות המלך כה"ג שייכים אלו ג' מצות לא תטה לא תקח לא תכיר לכן מזכיר בהדיא דיני המלך כה"ג ואמר כן שו"ב לאוין כי הם שייכים להדדי ולעולם גם הוא סובר כדעת המדרש רבה פ' שופטים שכרוז יצא על ו' לאוין האמורים בפרשת שופטים וסובר שתשעה הכרוזות היו על ו' מעלות נכללן כי בכלל לא תטה היה גם הכרוז של נשים · ובכלל לא תכיר היה הכרוז לא ירבה סוסים ובכלל לא תקח שוחד היה הכרוז וכסף וזהב לא ירבה · ויפה שהשמיט בפרשת שופטים המדרש שביאנים כה"ג מגלה מדרש זה · ולעולם הכרוז יצא על אלו ו' לאוין על שש מעלות רק מצות כה"ג נכלל בהם במעלות ראשונות ומה שהזכיר בפרשת שופטים שעל מעלה הראשונה יצא הכרוז לא תטה ועל השנייה לא תקח ועל השלישי לא תכיר · ובפרשת נשא מזכיר שכרוז של כה"ג יצא על אלו ג' מעלות לכוון אפולין כי באמת הכרוז של ג' לאוין יצא על ג' מעלות הראשונים ובכלל בהכרזה זו ג' מצות של מלך כה"ג ועל אלו ג' מעלות האחרות יצא הכרוז של אלו ג' לאוין לא תטע לא תקים לא תזבח · ואין להקשות לפירושי שגם המדרש פרשת נשא סובר כמדרש פרשת שופטים שענין ג' הכרוזות רק אלו מצות של מלך היו נכללין בהכרזה ג' מצות הראשונים ולא בפרשת שופטים מזכיר לא תטה משפט על המעלה הראשונה והוא מזכיר לא תטה משפט על המעלה הרביעי · יש לומר שבא גם להורות לנו שאלו ג' לאוין לא תטה לא תקח שוחד לא תכיר המוזכר במדרש במעלה ד' ה' ו' כן דומה בדומה לאלו ג' לאוין לא תטע לא תקים לא

תזכה · המזכיר במדרש שופטים שכרוז יצא עליהם על מעלה ד' ה' ו'
כי ידוע מה שהאריך הטור והרמב"ם כמו שהבאתי לעיל במה דסמיך לא
תטע לך אשרה ולא תקים מצבה לאזהרת המשפטים אמר בגמרא כל
המעמיד דיין שאינו הגון כאלו מקים מצבה ובמקום ת"ח כאלו נוטע
אשרה · וכתב הסמ"ג בהד"א מי שמעמיד דיין שאינו הגון כאלו הוא
הכיר המשפט וכן הגאון מהר"ר יואל בספרו העתיק לשון הסמ"ג אם כן
אלו ג' אזהרות של לא תטע ולא תקים ולא תזבח נכללים בלשון ג' אזהרות
לא תטה ולא תקח ולא תכיר כדפירשתי לעיל בארוכות בעמוד זה · אם
כן מה שמזכיר שעל מעלה הרביעי יצא הכרוז לא תטה משפט אין לפרש
שהכרוז לא תטה משפט עניו כרוז על מעלה הרביעי רק שמשך ולא
תטה משפט והוא לא תטע לך אשרה · וכן האחרים בכדון הזה אם כן
אלו ב' מדרשים עולים לענין אחד והמדרש בפרשת נשא בודר גם כן
שאלו ו' לאוין היו נכרזין על ו' מעלות לכסא רק בשו ג' לאוין הראשונים
לא תטה לא תקח לא תכיר נכללין בהם ג' מצות של אלך כס"ך כי כן
דומין ממש להדדי · ובאלו ג' מעלות האחרות יצא הכרוז על אלו ג'
אזהרות לא תטע לא תקים לא תזבח · רק הוא מזכיר אלו ג' לאוין
על ג' מעלות האחרות ד' ה' ו' להורות לנו המדרש דבגמרא שכל מי
שממנה דיין המכיר משפט כאלו נוטע אשרה וכו' · ואין להקשות למה
לא עשה ט' מעלות נכסא ולהכריז על כל מעלה כרוז בפני עצמו כי
אפשר יכול להיות שאלו ו' מעלות הן כנגד ששת ימי בראשית כדאיתא
במדרש · ואין להקשות למה לא עשה ז' מעלות שהלא ז' ימי בראשית
הן עם השבת · כיון שמפסיק שם במדרש רבה פרשת נשא ו' מעלות כנגד
ו' רקיעים · והקשה המדרש והלא יש ז' רקיעים ומשני ברקיע השביעי
שייך להקב"ה ואין הן ראוי לדמות מעלה של כסא לרקיע של הקב"ה ·

טעם נכון למה עשה שהמע"ה ו' מעלות לכסא ולא יותר

אולם כשתדמה ו' מעלות לימי בראשית ק' למה לא עשה שבעה מעלות
כנגד שבעה ימי בראשית · ויש לתרץ דמשום הכי עשה ו' מעלות כנגד
ו' ימי בראשית להורות לנו מאמר רבותינו ז"ל כל הדן דין אמת לאמתו
כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ומשום הכי עשה ו' מעלות
לכסא מאחר שאין הדין בשבת ואין הדיין שותף להקב"ה אלא בו' ימים ·
או מכל ימי שעשה המקום ו' מעלות ולא יותר כנגד ששת סדרי משנה
דמיו לכסא משפט להורות מה שפירש"י בפ' יתרו מן הבוקר עד הערב
אפשר כו' תורתו ומי כששית אלא כל הדן דין אמת שעה א' כאלו עוסק
בתורה כל היום · ולכן עשה ו' מעלות כנגד ששה סדרי משנה להורות
כשעה שהוא דן דין אמת כאלו עוסק בתורה כל היום ולטעם זה לא קשה
למה לא עשה שבעה מעלות · והואיל ואתא לידן מדרש רבה פרשת נשא
בענין שש עגלות צב איתא ליה מילתא · איתא במדרש שם שש עגלות

מעשה רב על מדרש פ' נשא מה הביאו הנשיאים שש עגלות צב ולא יותר · אלב יתורץ פסוקי' בפרשה ·

צב וכו' כנגד שש מעלות שבכסא · כנגד ו' רקיעים · ו' ימי בראשית ·
ואביא פסוק אחד פרשת נשא ויקריבו הנשיאים קרבנם שש עגלות צב
לפני יי' וגו' וקשה מה הוא הענין שמזכיר ויקריבו לפני יי' כי רש"י פי'
בפרשת ויקרא לפני יי' וכיון אין במיכה לא בעזרה והימשה של עגלות
צב במשכן היה כיון שאמר אחר כך ויקריבו אותם לפני המשכן א"כ מה
מורה אלו ב' לשונות לפני יי' ולפני המשכן · ועוד קשה שאמר קח
מאתם קח אותם הוה ליה למימר · ונראה לי כי מפסיק שם במדרש רבה
שש עגלות צב כנגד ששת ימי בראשית · וידוע מה שפירש"י שלא קבל
אותם משה עד שאמר לו מפי הגבורה שיקבל אותם · וקשה למה היה
משה מסופק מלקבל אותם עד שאמר לו מפי המקום · והלא ראויה
היה לבדק הבית · ולמה זה ועל מה זה הוצרך לשאלת הגבורה על ככה ·
אלא הענין הוא על דרך מדרש רבה שם עגלות צב כנגד שש רקיעים
ולא שביעי הס' · אמר רבי אבין הן דהלא שרי שמתקן פירוש מתנות
כהונה כשם בערוך היכן שהוה המלך מתקן ומכבד כסא המלך ואינו
מן המנין · ואם היה הענין של שש עגלות צב ויתפאר הכל על נכון
ויקריבו שש עגלות צב ויקריבו לפני יי' כלומר שלא הביאו צב שביעי
מפני כבוד השם כ"ס וכ"ש כי הוא יושב ברקיע השביעי והוא ויקריבו
לפני יי' ר"ל עד הרקיע שהוא לפני יי' ר"ל עד הרקיע הס' וכנגד הרקיע
הס' לא רצו להקריב מפני כבוד יי' השוכן שם ברקיע השביעי · והלשון
לפני יי' הוא כאלו אומר מפני כבוד יי' · והנה משה רבינו ע"ה הבין
בדעתו שהביאו שש עגלות צב כנגד ו' ימי בראשית לכן לא רצה לקבלם
בלי רשות המקום ב"ה מכח שמזכיר יום אחד מו' ימי בראשית הוא יום
השביעי קודש הוא ליי' · והיה נחשב כאלו נעשה פירוד בין הימים ·

ומשה רבינו ע"ה מיסד יום השבת מעולם כמו שכתב הטור בא"ח גבי
ישמח משה במתנת חלקו זה יום השבת · ומשום הכי כאומר לו מפי
המקום קח מאתם והיו לעבוד עבודת אהל מועד · וא"כ רצו לו
המקום שתכלית העגלות הן לעבוד עבודה בהם לשאת הקרשים
והיריעות אם כן מוכח שיפה עשו הנשיאים שלא הביאו כי אם ו' עגלות
כי עיקר תכליתם הוא לעבוד עבודה · ויום השבת קודש הוא יום
מנוחה ומנוחה מכל מלאכה ואם הביאו ז' עגלות היה הדבר הופכיים
כי העגלות הם לעבוד עבודה ויום השבת הוא מנוחה בלא עבודה לכן
לא הביאו עגלה כנגד יום השבת כי זה הוא שני חלקי הופכי שעגלה היה
לעשות בו עבודה והשבת הוא יום מנוחה · וזה שאמר קח מאתם ולא
אמר קח אותם יוכן ע"ד כמו שמפסיק שם במדרש עד היכן היו קיימים
אלו עגלות צב רבי יודן בשם רבי שמואל בר נחמן ור' לוי בשם בר
קפרא עד שבנ"ל של שורים זבחו וגו' עד תני בשם ר' מאיר עד עכשיו
קן העגלות והפרות קיימים ולא הזקינו ולא הטריפו ולא
כספו והרי דברים קל וחומר ומה אם העגלות שנדבקו באהל מועד
ניתן להם חויה עד שיהיו קיימים לעולם · ישראל שהם דבוקים
בהקב"ה על אחת כמה וכמה שנאמר ואתם הדבקים ביי' אלהיכם · וזהו
כוונת הפסוק קח מאתם ר"ל בשבילם להראותם שילמדו הק"ו מהעגלות
והפרות שהם קיימים לעולם מכל שכן שהם בעצמם יהיו כמו"כ וגם לזה
רמז הפסוק ויקריבו לפני יי' ר"ל שהתקרבותם הוא לפני יי' ועם שהם
דבוקים ביי' לכן יהיה להם החירות נצחי לעולם עליהם : וכענין חכמת
המלך הכרוזים על גב מעלות הכסא אמר למלך שלמה · ואבאר מדרש
אחד ברבה פרשת וארא ד"א מה תורה אינה יכולה לבלוע משלוחה על
ידי שביקש לעקור דבר אחד מן התורה עלה קטיגור ומהו קטיגוריא
רבי יהושע בן לוי אמר יו"ד של ירבה קטרגו · תני רבי שמעון בשם
משנה תורה עלה ונשתטח לפני הקב"ה אמר רבש"ע עקרני שלמה
ועשה פלסתר שכל דייתיקי שב' אלו ג' דברים בטלים כולה בטלה · והרי
שלמה ביקש לעקור יו"ד ממני בתיב לא ירבה לו נשים והרבה לו · לא
ירבה לו סוסים והרבה לו כו' אמר הקב"ה לך שרי שלמה בטל ומאה
כיוצא בו ויו"ד ממך איני מבטל · רבי הונא בשם רבי אחא יו"ד שבטל
הקב"ה משרי חלקה לשניה מחציה לאברהם ומחציה לשרה · אמר ר' יהושע
בן קרחה יו"ד של שרה נשתטח לפני הקב"ה אמר רבונו של עולם
עקרתני משמה של הצדקת אמר לה הקב"ה לא לשעבר היית בסוף של
נקיבה ובסופה של תיבה עכשיו הריני נותנך בשמו של זכר ובראש
התיבה הדא הוא דכתיב ויקרא משה להושע בן נון יהושע · ויש עוד מדרש
בפרשת וארא והוא בקצת שינוי לשון · וירא אל אברהם הה"ד ושכחתי
לבי לראות חכמה והוללות ושכלות כי מה האדם שיבוא אחר המלך שכבר
עשהו הפסוק זה בא' על שלמה ועל משה על שלמה כשנתן הקב"ה מצות
לישראל וכתב למלך מקצת מצות לא ירבה לו נשים וכו' · ואמר למה לא
ירבה בשביל שלא יסור לבבו אני ארבה ולא יסור לבבי כו' אמרו רבותינו
באותה שעה עלתה יו"ד שבירבה ונשתטחה לפני הקב"ה ואמרה הרי
שלמה עומד ומבטל אותי כו' אמר לה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו יהיו
מתבטלין וקוצה ממך איני מבטל · ומנין שביטל אות מן התורה ומוד
לתורה שנאמר לא תקרא שמה שרי כי שרה שמה כו' ועלין אמר שלמה
אמרה הרשית והסכלו' היה בי למה כי מי שיבוא אחר המלך שכבר עשהו
מי הוא שיהיה ראוי להרהר אחר מדותיו כו' על משה כאומר שכבר
הודיע הקב"ה למשה שלא יניח אותו פרעה להלוך ישראל וכו' והוא
הרהר ואמר למה הרעותה כו' ע"כ · באלו שני מדרשים יש לדקדק
במה שאמר היקרא כאומר על שלמה ועל משה · מה ראוי להקדים משה
לפני שלמה כי היה מוקדם מזמן ומעלה · ועוד קשה מה שאמר במדרש
מנין שביטל אות מן התורה ומוד וכו' מה ענין ושייכות לגלות זה פה
שהקב"ה בטל האות והחזיר האות · גם לא ידקדק לשון עשהו על הדבור
הנאמר מגבורה · ועוד ק' למה קטרגה יו"ד שבירבה יותר מכל התיבה
של ירבה ולמה לא קטרת המלת לא שכתוב נמי לא ירבה · ועוד קשה במאי
פליגי מר סבר היו"ד משרי נחלק לשני הה"ן אחד לאברהם ואחד לשרה
ומר סבר שאות היו"ד נתנה ליהושע · וביותר יש להפליא מה היה
התשובה ליו"ד תחלה שיית בסופה של תיבה ועכשיו בראשה של תיבה
הלא אין מוקדם ומאוחר בתורה · ובפרט שמעשה של שרה מוקדמת
בתורה ממעשה דיהושע · בשלמא החילוק בין שם נקיבה ושם זכר

ענין רחב ועמו' על המדר' רבה ש"י יו"ד שבירבה עלתה למרום לפני הקב"ה וכו' ותמצ' כמה ענייני' גדולים ונוראים וכל משכיל וחכם יבין וישכיל

ניחא

ביאור אך על זה יש לתמוה · והנה הבעל מן טוב בפרשת וארא הקשה
קצת קושיות הללו במדרש זה ונותן תירוץ על הענין ומבין שבטל אות
האר וכן על מה שעלה היו"ד שבירבה דוקא ומקשה · ומירץ ואמר
ואפשר לומר שאמר שליה לי ארבה ולבי לא יסיר אם כן עקר היו"ד של
ירבה ונתנה במקום האל"ף של לא · והאל"ף שבלא עקרה ונתנה
בתחלת תיבת ירבה במקום היו"ד לכן כתרגומו היו"ד ולא האל"ף שהאל"ף
היתה בסוף התיבה ועלתה למעלה להיות ראש התיבה אבל יו"ד בירבה
ירדה ממעלתה שהיתה בתחלת התיבה ונתנה שלימה בסוף התיבה
באמרו לי ארבה כדי שאליף שתיבן היו"ד כתנה בסוף התיבה והאלף
נתנה בראש התיבה ארבה · וזה שאמר ומבין שביטל אות מן התורה
וחזר לתורה וכו' לכן כתרגומו היו"ד שהיא למודה לעשות כן שנעקרה
משרי לשרה כו' עכ"ל · אבל יש ע' פנים לתורה לבאר ולתרץ הקושיות
והמעיין יבחר · והנה אפרש תחלה בופה של המאמר מה שהקשיתי
באולי פליגי למר סבר שיו"ד נחלקה כו' ומר סבר שיו"ד שנעקרה משרי
תסרי ליהושע · הענין ידוע כי אדוננו המקובלים לספור אותיות השם
ב"ה כפשוטו ד' אותיות יהו"ה ובמלואו יו"ד ה"א וא"ו ה"א הרי אותיותיו
עשרה על שם עשרה עשרה הכף בשקל הקודש ולפעמים מונין במילוי
דמלואו ומספר אותיותיו כ"ח והוא סוד ועתה יגדל נא כח אדני כאשר
האריך בזה ס"ב בתאון מוהר"ר שפ"ע על' · וידוע ענין המילואין הוא
לפי מעשה שהתחתונים כאשר עושים הרבה מגות אני מתמלא השם ב"ה
להשפיע שפע טובה ומלוי דמלואו מורה על ריבוי שפע של רחמים
וענין זה נראה לי דלא פליגי המדרשים כי היו"ד הנגלי' מה שכתובה
בתורה בהדיא אין דאמר שבירא ליה שנחלק לשני הסי"ן אחת לאברהם
ואחת לשרה · ויו"ד במילואו הוא ו"ד כמספר והשכנן יו"ד שמנית זו
כתנה ליהושע ושניהם נדקו יחדיו · ואתי שפיר שמסיק במדרש שיו"ד
תסרי נשתטחה לפני הקב"ה ר"ל נשתטחה כד' אותיותיה דהיינו יו"ד עם
מלואה גם המדרש רומז זה שכותב בפירוש אות' היו"ד במילואה וטענה
בפני הקב"ה ואמרה רבונו של עולם בשעה שנחלקת יו"ד הנגלית ונתת
המניה לאברהם והאליך לשרה הפרשתי · אמנם יו"ד הנעלמה זה
שהיא במלואה דהיינו ו"ד ג"כ יו"ד עקרתני משמה של אותה צדקת ??
ובא לה התשובה · מתחלה היית בסופה של תיבה ועכשיו נתתי לך
בראש התיבה אין הפשט בסופה של תיבה של שרי ובתחלת התיבה של
יהושע כי אין מוקדם ומאוחר בתורה רק הפשט על יו"ד הנעלמה
שמרומזת במלואה שיו"ד שמלואה לא נכתבה בתורה רק הנגלית כתובה
בתורה והמילוי ניכרת במכתה שפתים ואמר מתחלה היית בסופה של
תיבה כי בסוף התיבה הוא המלואה כי לא נזכר בהדיא בתורה הנעלם ·
ועכשיו הוראתיך מן המילוי ליו"ד נגלית בתורה של הושע שנקרא יהושע
וגם זה מדוקדק בפרשת וארא מזכיר המדרש עלה יו"ד בירבה ונשתטחה
דהיינו שהיתה משתטחת בפני קונה בעבור שלמה עומד ומבטל אותי
מכל וכל ובא לה התשובה אפילו יו"ד מיוך לא יהיה בטילת דהיינו אפילו
יו"ד הנעלמה · ובזה יתורץ ענין מה שעלה היו"ד בירבה ולא כל
התיבה של ירבה · וכן מלת לא לא עלתה והכי פירושו היו"ד שענה
ומתחלה עקר היו"ד והעמיד ה' במקומה לקרות הרבה המורה על הרבה
הנויים כדפירש"י גבי הרבה ארבה ורען · וזה עשה בתחלה כדי שיהיה
לו פתחון פה על זה לומר שלמד זה מהקב"ה שגם הוא עשה כן עקר
היו"ד משרה והעמיד ה' תחתיה שיהיה בקריאת הרבה · ואח"כ שענה
שיו"ד בירבה כלומר באמת העמיד אות אחר תחתיו אך אחר כן גבה
רוחו וביקש לבטל אותי מכל וכל · ואקדים לך מה שכתב הפרדס
בתמונת אותיות איך לכתבן ואומר אות האל"ף כלולה מג' אותיות יו"ד
למעלה יו"ד למטה וי"ו באמצע ומספר כ"ו כמנין שם של הוי"ה ברוך
הוא וברוך שמו · והוא מורתה א ועונה היו"ד שעקר ממש היו"ד
מן האל"ף ולא השאיר רק אות הוי"ו כדי שיהיה נקראת במקום לא ירבה
לו הרבה כלומר שיש לו היתר להרבה ועקתה עלתה למרום ואמרה
רבונו של עולם בתחלה הערים שלמה המלך ע"ה ובטל יו"ד מירבה
והעמיד ה' במקומה ובאל"ף במלת לא ביטל היו"דין מאל"ף כדי שלא
ישאר רק וי"ו ויהיה בקריאת לו הרבה · והוא שדייק המדרש פ' מצורע
את כתבת לא והרבה לו · בלשון קצת מג ומנם הוה ליה למימר וביטל
אותי ועבר על עבירה אלא הוא הדבר אשר דברנו שבמלת והרב"ה לו
מירון המדרש מה שביטל ועשה מן ירבה הרבה ומן לא לו כדי לקרות לו

הרבה · ומשום זה מגלה המדרש מקום לגלות לן לפי שטענה שהעמיד ה'
במקום יו"ד ומבין שהיה כן לכן אמר המדרש ואמר שלקח יו"ד משרי
וכתוב ה' במקומה · ויובן בזה שפיר לשון מדרש רבה פ' וארא ובכיתי
אני לראות סכינים והגללות והכלות כי מי האדם שיבוא אחר המלך שכבר
עשהו והקשיתי מלת עשהו לא יפול על אמירת הקב"ה ויובן תנב זה
לאל שעזיד המדרש שלמה קודם משה שהיה מוקדם ממנו בזמן ובמעלה
אלא הענין היה אך משה רבינו ע"ה לא יפה עשה שהרהר אחר כבוד
קונו מכל מקום לא היה ראוי לעונש כל כך כי לא היה לו ממי ללמוד מה
שאין כן שלמה היה לו ללמוד ממשה וזהו שאמר מי יאמר אחר המלך זה
משה שכתוב בו ויהי בישורון מלך אשר כבר עשהו ולא לקחתי ראיה
ממנו · והשתא אתי שפיר שעלה יו"ד בירבה למרום כי שאר אותיות
מירבה לא ביקש לבטל רק להוסיף ה' במקום יו"ד וכן מלת לא לא ביקש
לבטל הלמ"ד רק היודי"ן מאל"ף לכן באות ובלדק עלתה נעקתה של
היו"ד שבירבה ויתורצו כל הקושיות והמשכיל יבין וימצא דרך אמת
בספלא ופלא · ועל טוב יזכר שם מורי מ"ו הגאון הגדול מהר"ר משה
מריק זצ"ל מה ששמעתי ממנו בילדותי כשהייתי אצלו בביתו הנס ענין נוסח
באותו זמן הייתי רק בשני כבן ט"ו ב ולא שמתי לבבי לקבל ממנו פשטים ממשיו תלך
רק נתתי לבי לתור בסכינה כונ"ית דשמעתתא ופאורי דרכים דרכי מהר"ר יזה
לימודי הישיבה אך זה לי לזכרון דברים בריו ולא על אמיתות הדברים מריק ולא כעל
כהויתן וכמשמעותן · יהיה מה שיהיה אם הוספתי מה אוי מיני ומכיה פרשת המלך
תמתיים שאינתא · כי קשה איזה דקדוקים בפרשת שופטים בפרשת
מלך כתיב והיה כי תבוא אל הארץ ואמרת אשימה עלי מלך וגו' וקשה
מה מורה הלשון ואשימה בקמרה הוה ליה למימר והיה כבואך אל הארץ
שום תשים עליך מלך · ועוד קשה מה הוא הכפל מקרב אחיך תשים
עליך מלך מיד לעיל הוה ליה למימר גבי שום תשים עליך
מלך מקרב אחיך עוד קשה מקרב אחיך אשר לא אחיך הוא מה מורה
ריבוי האמור · ועוד ק' גבי אהרת נשים מוכיר טעמו בגדו ולא יסור
לבבו וכן בסוסי' נותן טעם ולא ישוב מצרימ' ובגי ריבוי כסף לא הוכיר
שום טעם בגדו שלא ירום לבבו רק בסוף הפרשה אחר שהזהירו על
משנה תורה כתוב ולא ירום לבבו · ועוד קשה כי ראוי להשים לב על
מלת משנה תורה שכי תורות הוה ליה למימר · והמדרשים דרשו מה
שדרשו ואותן מפרשים שפירשו שיקרא רק משנה תורה זה דרך דרש ולא
דרך פשט · ונראה על דרך כי קורא הדורות מראש כי ידוע שהמלוכה
שייך דוקא לדוד הבא משבט יהודה כמבואר בזוהר פרשת וילך וז"ל תא
חזי שאול מלכא כשל מלכו אמאי בגין דעד לא מטי זמניה דדוד לאתאי
דהא מלכו · ואלו חזי לדוד ואתא שאול ונטיל ליה כיון דמטי זמניה דדוד
לאתאי דהא מלכו כדין אתעבר נדק מלכותא דלעילא וכנוס ליה לשאול
במוכיה ואתדמי מקמיה דדוד ואתא דוד ונטיל דיליה כו' ע"ש ולפי
בזוהר זה תשום עיניך מה שהאריך א"א מ"ו בפרשת וישב ופרשת מיקץ
ממשם רוח יי' דבר בו שום תשים עיניך עליו · והנה בעת שאמרו ישראל
תנה לנו מלך עדיין לא היה זמניה דדוד ונתמנה להם מלך לפי שעה
הבא מזרע בנימין כענין ואתן להם מלך באפי ואקח אותו בעברתי ·
ועל פי זה יובן שמקרא שפיר מאמר שעיקר המלוכה שייך דוקא לדוד
ולזרעו וידוע מאמר רבותינו ז"ל אין ממנין פרנס על הצבור אלא אם כן
קופה של שרצים תלויים מאחוריו כדי שלא יזוח דעתו עליו · ומ"ה מבין
בג מרא שלא נמשכה מלכות שאול מפני שלא היה בו שום דופי מה שאין
כן על דוד המלך אמרו מרות המואביה הוא כידוע · ויתבאר על ככון
הפרשה מתחלה גילה הקב"ה עתידות שהם ישאלו מלך ונותן אותו
בשאלה עדיין לא הגיע זמנו של מלכות בית דוד · ועל פי המפרשים
מיכה להם מלך · ולכן אמר שפיר ואמרת אשימה עלי מלך ר"ל שהם
יאמרו אשימה עלי מלך קודם שיגיע הזמן של המלך האמיתי אשר לו
המלוכה ואפילו הכי נוה להם שום תשים עליך מלך יהיה מי שיהיה ובכל
זאת אימתו תהא עליך מה שאין כן לכבוד המלך האמיתי אשר לו יאתה
המלוכה באמת עשה בבא מדשה ואמר מקרב אחיך רמז על מלכו' יהודה
שכאמר עליו יודוך אחיך אי עיקר ניווי אי בפרשית תשים עליך מלך
וזה היה הניווי באמת · ולכן לא מוכיר שום טעם תוכחה גבי כסף וזהב
לא ירבה רק אחר שהזהירו וכתב לו משנה תורה כי במשנה תורה כתיב
לא יבוא עמוני ומואבי בקהל יי' וזהו קצת ביום למלכי בית דוד תם
שאין הדין כן רק עמוני ולא עמונית כו' מכל מקום מפני ליצני הדור יש

קצת פתחון פה ועל ידי זה יתביישו ולא ירום לבבו · ועל כן מכיתי לאותו המלך למלוך כדי שלא ירום לבבו ולא יזוח דעתו עליו · ויזכור תמיד מה שכתוב במשנה תורה · ובזה יאריך ימים על ממלכתו ולא ע״ש לסבה למה נתקצרה מלכותו · ובזה יהיה מיושב למה נענש אחאב על שלקח כרמו של נבות והלא הותר לו בפרשת המלך · כי יש לפרש שזה שאמור בפ' המלך שהותר למלכים זה הוא למלכי בית דוד ולא למלכים אחרים כמו שמלכו כבות הלא מלך שבחלק כבוד למלכי בית דוד לענין ישיבה בעזרה שמותר להם ולא היה לשארי מלכים · ולפי זה יתבאר הפלוגתא בגמרא פרק כ״ב אמר רב יהודה אמר שמואל כל האמור בפרשת המלך מלך מותר בו · רב אמר לא נאמרה פרשת מלך אלא כדי לאיים עליהם שנא' שום תשים עליך מלך כתנאי רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת המלך מלך מותר בו רבי יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם ר' נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר ואמרת אשימה עלי מלך ופירש״י פ' מלך בספר שמואל בניכם ובנותיכם יקח וגו' לאיים עליהם שתהא אימת מלכם עליהם אבל אינו מותר לעשות · ועל לא נאמרה בדברי רבי נהוראי פירש״י לא נאמרה פרשה זו שום תשים עליך מלך אלא כדי לאיים שגלוי לפניו שעתיד יתרעמו לומר גם אנחנו ככל הגוים שנאמר ואמרת אשימה עתידים אתם לומר כן · והנה קשה לישנא דכל האמור בפרשת המלך כל הכתוב בפרשת מלך הוה ליה למימר למה תלייא הענין באמירה ולא בכתיבה · ועוד קשה רבי יהודה דאמר לשון לא נאמרו קאי על ת״ק אפרשת המלך המוזכר בשמואל ואמר עליו לא נאמרה במתמתיך אדרבה אבור אכן על רבי נהוראי ק' למה אמר בלשון שלילה לא נאמרה והוא קאי על פרשת שופטים הוי ליה לעשות מימרא קדשה · ועוד הקשו המפרשים איך פירש שמואל אותה מלך מלכו מה שלא נאמר לו מפי הגבורה · ותרצו שמואל פירוש המקרא של שום תשים מה היא השימה מה היא המורא מלכו' ע״כ ולהם דיש ג' מחלוקות בדבר · ת״ק ס״ל כל המלכים מותרים מה שכתוב בפרשת מלך הן מלכי בית דוד הן שארי מלכים מלכי ישראל · ולמ״ד לא הותר רק למלכי בית דוד כי הוא עקר המלוכה ולמלכי ישראל אסור לעשות · ומ״ד בנ' ס״ל שאסור לכל המלכים הן מלכי בית דוד או שארי מלכים רק לאיים עליהם והוא ע״ד התוספ' שכתבו שזה תימה למה נענש אחאב על נבות כיון שלא רצה למכור לו קרקע ויש שם הרבה תרוצים ובסופו כתבו וע״יל לא נאמרה פרשת מלך רק על מי שמלך על יהודה וישראל ואחאב הקב״ה ואחאב לא מלך על יהודה וכו' ע״ש · וזהו מבואר כי ת״ק ס״ל שמותר גם למלכי ישראל וזהו לשון כל האמור בפרשת מלך האמור דייקא בזמן שאמירה היה מפרשת מלך וזה היה בימי שאול כי עדיין לא הוי ומכיה של דוד ולא היה בעת ההיא שכתב ספר שמואל כמו שכתב רש״י על מכתב יוקים ובשעת אמירה פרשת מלך היה לפני מלוך מלך שאול שאף למלכי ישראל מותר מכל שאמור בפרשת מלך · ומ״ה דייק בלישנא לא נאמרה בשעת אמירה לא היה היתר רק כדי לאיים עליהם אך למלכי בית דוד מותר · ומ״ה עשה ככא קדשה למלכי בית דוד בפרשת שופטים ואמר מקרב אחיך תשים עליך מלך לידע ולהודיע שהוא מלך באמת ולו המלוכה לעשות כל הכתב בפרשת מלך ולא לשארי מלכים ולכן מביא רישא דקרא שום תשים עליך כי רישא דקרא איירי ממלכות שאול כדפי' וזהו היה לאיים אבל למלכי בית דוד מותר לעשות · ומה שאין כן רבי נהוראי דפליג ואמר שכולן אסורים לעשות ועל כולן לא נאמר אלא כדי לאיים זה שאמר בפרשה ואמרת אשימה עלי מלך לא יש בו שום מצוה רק מגלה עתידות ולא הותר בהם שום מלך רק כדי לאיים · וכמנא כולם שלינו' בפירו' הפסוק ואמרת אשימה עלי מלך ת״ק ס״ל גבי כל המלכים כתיב שום תשים ובשעת שאמר שמואל פרשה זו היה לפני מלוך מלך שאול ומותרים לכל המלכים לעשות · ואידך ס״ל דוקא למלך דוד שעשה כנא שכייה להודיע שלא הותר אלא למלכי דוד ולא לאחרים · ואידך ס״ל שפסוק ואמרת ואשימה רק מגלה עתידות ולא שום מצוה ואסור לכל המלכים · ובזה יתורצו כל הספיקות · ואף שלא נאמרו הדברים כהויתן מפי הגאון מ״ו אחי נ״ל רק הוספתי כופך משלי מכל מקום על טוב יזכר שמו :

עד כאן דברנו מענין דין שלמטה ומעתה נדבר מענין דין של מעלה:

פרק עשרים

דבר טוב ויפה על הגמרא ג' ספרי' נפתחים בר״ה וכו'

במסכת ר״ה אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן ג' ספרים נפתחים בר״ה אחד של צדיקים גמורים ואחד של רשעים גמורים ואחד של בינונים · של צדיקים גמורים נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים · ושל רשעים נכתבים ונחתמים לאלתר למיתה · בינונים תלוין ועומדים עד י״כ זכו נכתבים לחיים לא זכו נכתבים למיתה · א״ר אבהו מאי קרא ימחו מספר חיים ועם צדיקים אל יכתבו · ימחו מספר זה ספרן של רשעים חיים ספרן של צדיקים ועם צדיקים אל יכתבו זהו של בינונים · ופירש״י ג' ספרים ספרי זכרון של מעשה הבריות · ורב אשי הביא זה המאמר בספרו בפרשת אמור והקשה למה ג' ספרים כי די בשני ספרים של צדיקים ושל רשעים · והבינונים ימתין עד י״כ אם זכו יכתוב אותן בספר של צדיקים ואם לא זכו יכתוב אותן בספר של רשעים · ועוד הקשה מאי לא זכו מאי פירושו אי איירי שלא הוסיפו לחטוא רק נשארו בינונים כאשר היו קודם ר״ה א״כ למה ימותו והלא הקב״ה רב חסד הוא מטה כלפי חסד כמאמר בית הלל ליום הדין לעתיד · ואי איירי שהוסיפו לחטוא אם כן קשה דיוקים להדדי ברישא נקיט זכו נכתבים לחיים משמע כשיהיו בינונים עומדים למיתה · ובסיפא אמר לא זכו דהיינו שהוסיפו לחטוא עומדים למיתה משמע הא כשיהיו בינונים לחיים · ועוד קשה איך אמר דוד ימחו מספרן של רשעים אדרבה שם מקומן לכתבן · עוד ק' בצדיקים גמורים ורשעים גמורים מזכיר לשון נכתבים ונחתמים ואצל בינונים לא מזכיר נחתמין רק נכתבים · וביותר יש לתמוה איך אמר משה על עצמו מחני נא מספרך של רשעים איש שנאמר עליו לא קם כמשה ח״ו שיכתב בספרן של רשעים · הענינים הללו תמוהין הן לבאר הענין לפי מה שפירשו התוספת שזה ע״ז האי לחיים ולמיתה מה שכתבנו צדיקים ורשעים איירי לחיי עה״ב ועל פי זה נראה לי לבאר הענין הספרים הללו הם דומים למאמרז״ל בחגיגה בענין שאלה אחר לר״מ מקרא גם את זה לעומת זה וכו' עד שאמר תלמיד שהקב״ה ברא צדיקים וברא רשעים ברא ג״ע וברא גיהנם כל א' וא' יש לו שני חלקים א' בגן עדן וא' בגיהנם זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בג״ע נתחייב רשע נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם · וכן הוא הענין באלה ספרים שהקב״ה רואה בר״ה צדיקי' גמורים שלהבין מספרן של צדיקים ובספר החיים הוה נכתבי' גם רשעים למאי נפקא מינה להראות לצדיק שנוטל חלקו וחלק חבירו · וכן הרשעים גמורים כשהקב״ה רואה בר״ה נכתבים בספרן של רשעים · וגם שמה נכתבים צדיקים גמורים למאי נפקא מינה שרשע נוטל חלקו וחלק שצדיק מה שיש לו בגיהנם ומשא״כ מי שהוא בינוני חציו זכאי וחציו חייב לזה אין שייך לומר שיטול חלקו וחלק חבירו בגן עדן או יטול חלקו וחלק חבירו בגיהנם כי דיו לעמוד בשלו אם כן בהכרח שיהיה לבינונים ספר בפני עצמם · כי באיזה ספר יכתבם ובכר ידעת שהבחירה נתונה ביד אדם אם לטוב אם לרע והקב״ה כביכול עשה עצמו כאלו אינו יודע סוף דרך האדם כדרך צדיק ורשע לא קאמר לכן יש לבינונים ספר בפני עצמן לא לזכות ולא לחובה רק שמותיהן מפורש בתוכו ובאמת אם בי״כ נעשה צדיק גמור נכתב ונחתם לאלתר לחיים ואי לא זכה ח״ו שהרבה לחטוא נכתב ונחתם למיתה אמנם באם ישאר בינוני אזי אין לכתבו בספר צדיקים ולא בשל רשעים כי יש חלק לו בג״ע ובגיהנם ודי לו לעמוד בשלו ליטול חלקו ולא חלק חבירו לכן צריך להיות לו ספר בפני עצמו · והשתא א״ש שלא קשה דיוקים אהדדי כי ה״פ אם זכה למעלה יתירה אם כן הוא צדיק גמור ונוטל חלקו וחלק חבירו בג״ע ומי שהוסיף לחטוא א״כ הוא רשע גמור ונוטל חלקו וחבירו בגיהנם משא״כ אם נשאר בינוני אזי עומד בשלו · ובזה יהיה פירוש רבי אבין שפיר שאמר דוד ימחו מספר אלו ספרן של רשעים חיים אלו צדיקים ועם צדיקים אל יכתבו ספרן של בינונים ולא נ' יהיה מתורץ קושיא עצומה לספרן של בינונים עושה בנא בפני עצמו ועם צדיקים וגו' · ולספרן של צדיקים ורשעים כוללן כאחד ובדרך מחתה מחתיכהו במלת מספר חיים · אף זה הדבר שפירשנו כי הרשעים שעומדים בספרן של רשעים מחם ע״ז לא אמר ימחו אדרבה שם מקומן רק על אותן הרשעים הכתובים בספרן של צדיקים זה הוא להודיע שצדיק גמור נוטל חלקו וחלק חבירו על זה אמר ימחו מספר של רשעים נ״ל כדי הוא למחות אותם מספר הוה כדי שהצדיק יטול חלקו של רשע

וזה הוא ומספר חיים דהיינו הרשעים הנכתבים בספר החיים ומספר רשעים לא דבר מאומה · וכן לרב נחמן בר יצחק דאמר מהכא ומחני נא מספרך וגו׳ נ״כ היה המגין על זה כי משה היה נכתב בספר של צדיקים ושל רשעים כדי להודיע שהרשע נוטל חלקו של משה כשיכנס והוא יטול חלק של רשע בגן עדן · והאלשיך עשה פירוש אחר והמעיין יבחר · והשתא א״ש כצדיקים נאמרים או כרשעים נאמרים שנגלה מעשיה׳ מיד בר״ה כופל עליהם לומר לשון כתיבה וחתימה כי מעשיהם גלויין ושפיר לכתבן ולחתמן לכל אחד כדינו מה שאין כן הבינונים ע״כ אירי שהם עומדים בדרך הממוצע והקב״ה ממתין להם לראות מה יהיה בסופם אין שייך לומר בהם חתימה כי הם תלויין ועומדים עד עת מיתתם והספר שלהם אינו כי אם זכרון שיותם ומעשיהם כפירש״י ג׳ ספרים נפתחים לזכור מעשיהם · ומתוך פי׳ תוספת שפירש׳ האי ג׳ ספרים לחיים קאי על חיי עה״ב כו׳ ולזו מתורץ מה שהקשה הרב ר״ן אלשיך מכח מימרא דרב אבהו ביום ר״ה אמרו מ״ה לפני הקב״ה רבש״ע מפני מה אין אומרים שירה בר״ה וי״כ א״ל אפשר אני יושב על הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני ואיך יאמרו שירה והקשה מאחר נבי ספרי חיים מזכיר לשון רבים וכן ספרי מתים אם כן יש ד׳ ספרים ולאיבא דרבי יוחנן לא יותר כי אם ג׳ ספרים אלא וגם פירושו כי גם בחיי עה״ז ובמיתת עה״ז מי לא נפקד כהיום הזה כן לחיים כן למות לכן צריך לזה ב׳ ספרים ולעה״ב ב׳ ספרים אם כן ד׳ ספרים הן · ומה שרבי יוחנן חשיב ג׳ ספרים יובן כמו שתנינו בפ״ק דבבא קמא דף י״ד גופא ארבע כללות היה ר״ש אומר בניזקין כל שהוא רשות לניזק כו׳ עד רבינא משמיה דרבא וכו׳ אי הכי ארבעה נ׳ הוי אמר רב נחמן בר יצחק ג׳ כללות בארבע מקומות ועיין ברש״י וה״נ פה יש ד׳ ספרים ב׳ ספרים של חיים דהיינו מן חיי עה״ב ומן חיי עה״ז · וכן ב׳ ספרים של מיתה ממיתת עה״ב ומיתת עה״ז · ואלו ד׳ ספרים נחלקים לג׳ מיני כתות כת צדיקים נאמרים וכת רשעים נאמרים ובינונים ·

עגין נמיחד על **וגמרא** הנ״ל מפני מה אין אומרים שירה בר״ה וי״כ יש
סגימרא מפני לדקדק לשון של מפני מה ולא כאומר הלשון למה
מה אין אומרי׳ אין אומרים שירה כו׳ ועוד ק׳ וכי ישרא׳ יודעים ומבינים יותר ממלאכי
שירה בר״ה וי״כ השרת · כאשר המלאכי השרת שואלים מה טעם שישראל אין אומרים שירה וישראל יודעים הטעם ומונעים מלומר שירה · והנה בודאי לא לחנם ימדקדק הטור א״ח בלישניה שהעתיק מגימרא הנ״ל בלשון זה מפני מה אין אומרים שירה לא בר״ה ולא בי״כ הלא דבר הוא · ונראה לי

משנה בארבע לפרש על פי גירסת הטור · כי שנינו במשנה בארבעה פרקים העולם
פרקים העולם נידון בפסח על התבואה ובעצרת וכו׳ ובחג נידונין על המים · וידוע
נידון וכו׳ שהדברים אלה שנידונים בארבע פרקים אלו הן חיי נפש כי אם אליה אין תבואה אין חיים כי על הלחם יחיה האדם וכן יכד הפייטן אין חיות בלי מים · ולפי זה יובן שאלו מלאכי השרת מפני מה לא אמרו כלום גם לזה לידע הטעם כי גם הם יודעים הטעם שיודעים ישראל אפשר הקב״ה יושב על כסא הדין וכו׳ רק הוקשה להם מפני מה אין אומרים שירה בר״ה וי״כ יותר משארי ימים טובים שגם הם ימי הדין למשפט האדם בדברים שמיתתו תלוי בהם ואומרים בהם שירה · ולכן מוכיח בלשון ואומר לא בר״ה כלומר הכי שאלו המלאכים אם יאמרו ישראל באלו ד׳ פרקים שגם שהם ימי הדין מפני מה לא אומרים בר״ה הלל · ומתוך שאלה זו קשה לייחא הטעם הוא כיון שכתבו התוספת שזה מיתכיתא בפסח נידון על התבואה ומקשים התוס׳ מהא דא״ח תנ״ד שהקניתו אשתו ולן בבית הקברות ושמע הודיע ברביעה ראשונה וכו׳ ש״מ בר״ה נידון על התבואה כי מיעשה של החסיד בר״ה היה · ותירצו בר״ה נידון בכל וגזר דין הוא בפסח על התבואה · ולפי זה יש לתרץ הקושיא מפני מה אין אומרים הלל בר״ה והוא כדעין דיומינו גבי רבי יוחנן דאמר אלו הוינא התם הוינא קובע תענית בתשיעי ובעשירי שרוב בית המקדש נשרף בעשירי וכו׳ · וכתבו הפוסקים שהתחלת הפורענות היה ביום התשיעי קובעין התענית בתשיעי ואחר כך כיון דדש דש · ואם כן בנדון דידן יש לומר שאין קשה על ראש השנה מידי למה אין אומרים הלל כי הוא תחלת יום הדין וגזר ורעדה יאחזון ואיך יעלה על דעת לומר שירה · לאפוקי שארי ימים טובים הם גמר דין וכיון דדש דש · לכן מביאים השאלה ולא ביום כפורים כי לקושיא זו אין פירוש לזה לא אומרים הלל ביום כפור כי או הגמר דין וכיון דדש דש ·

והשיב להם הקדוש ברוך הוא כי צדיקים נאמרים נכתבים ונחתמים של בר״ה לחיים והרשעים נכתבים ונחתמים בר״ה למיתה · רק הבינונים תלוין ועומדים עד יום כפור ואם כן ביום כפורים גם התחלת דין של הבינונים לכן אמר להם אפשר אני יושב על כסא הדין ורואה בהגמ׳ עד י״כ וספרי חיים וספרי מתים עדיין פתוחים למרן בינונים ואיכ ככי אי אפשר לומר שירה · ורמיה לזה כדאמרינן בכבא דר״ן ק״ל ד׳ אמר רב לא שנו אלא בשעת משא ומתן אבל בגמר דין יולידו וכיה כואר ונלחד קובה מיתבי לאחרת יוסכימין וכו׳ עד ולמעמין לאחרת משא ומתן מי ליכא כי קתני בשעת משא ומתן אם כן משמע שאף ביום כפורים שהוא גמר דין ובכל זאת משא ומתן איכא אם כן מוכח שיפה דברי הוא״כ בלשון מפני מה והלשון ב׳ פעמים לא בראש השנה ולא ביום כפורים · ועדיין לא שבנו משמעותינו וכי נעלם מהמלאכים הידיעה זה שבני ישראל יודעים · שהיה להם להבין ולהשכיל שגם ביום כפורים הוא התחלת הדין ויש לומר כי כוונת המלאכים שישראל הם צדיקים נאמרים ואין להם שום דין ביום הכפורים כי נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים בר״ה · לאפוקי ישראל מחזיקים עצמם כבינונים כמו שכתבו הפוסקים האחרונים שאנחנו עושים עצמינו לבינונים · ובעבור זה אומרים אחד לחבירו לשנה טובה תכתב גם למחרת בר״ה כאלו אנחנו בינונים ותלויין בדין · הדרך השני על שאלת מלאכי השרת הנ״ל הוא על דרך המדרש והטור מביאו בטור אורח חיים אמר רבי סימון כתיב כי מי גוי גדול וגו׳ רבי חנינא ורבי יהושע אמרי איזו אומה כאומה זו שיודעת אופיה של אלוהיה וכו׳ · אבל ישראל לובשים לבנים ומתעטפין לבנים ומגלחים זקנם ואוכלים ושותים ושמחים בר״ה לפי שיודעים שהקדוש ברוך הוא יעשה להם נס לפיכך וכו׳ · ויתבאר אגב לשון יעשה להם נס למה קרי להם כשהקדוש ברוך הוא מוחל עונות ישראל הלא גם בבני אדם שייך מחילת עון וכפרת פשע והם קוץ מנדר הנסים והנפלאות · אלא הכי פירושו ידוע שבייקר היה לישראל בהלבנת חוט השני וחוט הביקרא שמוחל הקב״ה עונותיהם · וזה היה נס גלה שאדום נתהפך ללבן לכן אמר המדרש יפה שיודעים ישראל שהקב״ה יעשה להם נס בהלבנת החוט למען יהיה להם לאות למחילת עונם ובזה יתבאר למה שואלים המלאכים בלשון מפני מה אין אומרים ישראל שירה בר״ה וי״כ ואין לומר הטעם ומחמת חרדת ואימת הדין שבספרי חיים וספרי מתים מונחים כי לפי זה הוקשה להם מפני מה הם אוכלים ושותים ושמחים ואיה המורא והשיב להם הקב״ה ואמר שידוע שבר״ה השני מתקיים ובשעת שאומרים הלל מי שמתבלל שחרית אומר נ״כ הלל . והטעם מבואר בגמרא שאיך מקדימין למצות ועוד איתא בגמרא א״ר יוחנן לא לגלי אינים גלות׳ דיומא ברישא שתא בתלת שעין קמייתא מטו דנ׳ שעות ראשונות הקב״ה דן · ולפי זה השיב להם שפיר על שאלתם מפני מה א״א הלל בר״ה כי אפשר אני יושב על כסא הדין בשעה שאומרים הלל כי זריזין מקדימין בכ״ל ואני יושב וכן אותם והם יאמרו הלל · ומש״כ כשאוכלי׳ ושותי׳ הוא בשעה חמישי׳ ושש׳ כפי בגמרא שאמרה שהיא זמן אכילה לכל אדם · וזה הוא לאחר גמר זמן הדין לכן אוכלים ושותים ושמחים כי בטוחים הם שהקב״ה עשה להם נס ואין להקשות סוף סוף וכי ישרא׳ יודעי׳ יותר ממ״ה שאוכלי׳ ושותי׳ לאחר גמר הדין והלל אין אומרים מטע׳ שהוא בעת הדין וי״ל שהמלאכים לאו בני ידיעה הם לידע כוונת בני אדם מפני מה הם עושים כך וכך · וכשהם רואים שישראל אוכלים ושותים ושמחים בר״ה לא קשה להם מה טעם עושים כך ביום הדין כי יודעי׳ שבני אדם עלולים לאכילה ומחמת רעבון אוכלים וידוע שאיכא פלוגתא אם יודעים המלאכים מה שבלבו של אדם · אך באם הם רואים שישראל אומרים הלל בכל המועדי׳ חוץ מראש השנה ויום כפורים לכן שואלים מפני מה אין אומרים שירה וכו׳ ועל דרך זה יתבאר פסוק בתהילים סימן צ״ו השתחוו לה׳ בהדרת קודש חילו מלפניו כל הארץ וגו׳ ידין עמים במישרים וגו׳ יעלוז שדי וגו׳ והכי פירושו כי איתא בגמרא פרק אין עומדין להתפלל וכו׳ לומר שאין עומדין בקלות ראש ולומדים מיקרא זו השתחוו לה׳ בהדרת קודש אל תקרי הדרת אלא חרדת · וככה יהיה פירוש הפסוקים השתחוו לה׳ בהדרת קודש דהיינו בחרדת בזמן שחילו מלפניו כל הארץ ולאימתי הוא בזמן שידין עמים במישרים · שראוי וככן שילבש או חרדה ואין לומר שירה · ומביים הפסוק ואומר כן

דרך אחרת על שאלת מ״ה למה אין ישראל אומרים שירה בר״ה ובי״כ

ביאור נכון על פסוק בתהילים כי צ״ו השתחוו לה׳ בהדרת קודש וגו׳

כן הוא מכות. בני אדם אך כעני השדה אין כך כי יעלזו השדה וכל אשר בו כי הם שמחים תמיד ולא די זה שהם שמחים כשהן הקב"ה בני אדם אלא אפילו כשבא יי' לשפוט הארץ ירננו עצי היער ואמר או ירננו עצי היער מלפני יי' כי בא לשפוט הארץ לומר לכן שיש לעצי השדה היתר לומר שירה בזמן המשפט ולא עמו ישראל · ומסיים הכתוב לעשות חילוק שלא תאמר כשם שאסור לישראל לרנן אסור גם לעלוז ולשמוח ביום הדין לכן יתרוז על זה הפסוק שיש היתר גם לבני אדם לשמוח כמו שכתב הטור בשם רבי שמואל ומה טעם קאמר לומר יש רשות לבני אדם לשמוח ולא לומר שירה ביום הדין · ומסיים ואמר וצדיק באמונתו יחיה והוא על דרך הגמרא כל מי שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו · ופרש"י אמת ויציב על העבר ואמת ואמונה על להבא שיהיו כמו השם כתבנו בחיים כו' ואם כן נראה שאמת ואמונה נתקן בשביל שהם נכתבו בחיים · וזהו וצדיק באמונתו יחיה ר"ל בשביל שהם מאמינים להקב"ה שיחיה אותם יש להם הבטחה על זה גם כן מותר להם לשמוח כמפם באכילה ובשתייה ובשמחה · אך אין להם לומר שירה מאימת ומוראת הדין בר"ה ·

שעם נכון לזה אין אומרי' ישרא' שירה בר"ה ואוכלי' ושותים ושמחים

ובזה יתבאר מאמר בירושלמי פרק קמא דר"ה רבי חייא בר בא בשי תבואה שלקה בערב פסח מאיזה דין לוקה אין תימא משתא דעלית עד כדון לא עלתה אין תימא משתא דנפקא הכין הוית מורכא כל שתא מילקי כדון · פירושו של השאלה מתי נידונית התבואה אם תאמר משנה הנכנסת דהיינו בפסח לאחר עדיין לא נכנס השנה · ואיך לקתה התבואה זו מגד הדין שלא נידון עדיין א"ת משנה היוצאה שנידונה בפסח דאשתקד איך היתה מאוחרת בשלוה כל השנה ועכשיו לקתה · ואחר כך מביא בירושלמי אלו בני אדם שמתים בר מינן מן ר"ה עד יה"כ מאיזה דין הם מתים אין תימר משתא דעלית עד כדון לא עלית אין תימר משתא דנפקא הכין הוית מורכא כל שתא מיחות עד כדון · ומשני ולא שמיעא ליה דאמר רבי קרוספא בשם רבי יוחנן ג' פנקסות הן אחד של צדיקים גמורים · וא' של רשעים גמורים · ואחד של בינונים · של צדיקים גמורים כבר נטלו אפופסין שלהם בר"ה וכן הרשעים גמורים ובינונים ניתן להם י' ימי תשובה אם עשו תשובה נכתבים עם הצדיקים וכו' ע"כ · וז על יפה מראה הרבה להשיב אפו על זה מדלא מכל מקום קשה המתים בערב ר"ה מאיזה דין מתים אם מר"ה הנכנס עדיין לא נכנס ואם יה"כ העבר איך האריכו כל השנה עוד הוקשה לו איך מתורץ קושיית התבואה בשלמא באדם יש תירוץ על אלו שמתים בר מינן בין ר"ה ליה"כ כי נכתבין בספר למות או לחיים בר"ה שעבר דהאי שתא · ואלו שמתו בר מינן קודם ר"ה כגזרה עליהם מיתתו ביום כפורי' דאשתקד אמנם בתבואה הקושיא במקומה עומדת ומיים בלשונו ובבלי לא קשו לקושיא זו לא בתבואה ולא באדם עכ"ל · ובאמת צריך עיון למה לא קשה לבבלי קושיות אלה · והקרוב אלי לומר דהכי פירושו כי הקושיא על התבואה לא קשו לתרץ כי סמוך על המשכיל שיבין וישכיל התירוץ מעצמו והוא על דרך מה שכתבו הפוסקים בענין עוף שנולד בו ספק טריפה אם חי י"ב חודש יצא מכלל טריפה · וכתב מהרש"א בתורת חטאת שלו כלל והיינו ע"ג ו"ל · ומוף לדבר שיש בו ספק טריפה אם חי י"ב חודש יצא מכלל טריפה ושרי דטריפה אינה חיה י"ב חודש ומוכחש מהפוסקים כו' · ונראה לי לומר דאם כשעברה השנה צריך להמתין י"ב חודש אף על גב דקאמר י"ב חודש ולא קאמר שנה · והקשו הפוסקים לענין אבלות דיוכח וזה אין צריך לאתאכל י"ב חדשים מכל מקום לענין טריפות שאני דבגמרא תלי טעמא בימות החמה וימות הגשמים ופרש"י דיש מכה מקלקלת החמה ויש מכה מקלקלת בימות הגשמים ולכן נראה דבענין ימות החמה וימות הגשמים שלמים עכ"ל · ועוד איתא בגמרא פ' המקבל רשב"א אומר משום רבי מאיר חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע · חצי כסליו טבת וחצי שבט חורף · חצי שבט אדר חצי ניסן קור · חצי ניסן אייר חצי סיון קציר כו' עיין ברש"י שפי' קציר כנגד זרע רק שזה תחילת ימות החמה וימות הגשמים תחלת ימות הגשמים וקור וחום הוא חריף שבגשם וחריף שבחמה כו' · ועל ידי זה יתבאר שפיר כי זמן הזריעה ר"ה וקציר הוא זמן סיון · וצריך אתה לדעת מה שהקשו תוספות במתניתא בד' פרקים העולם נידון בפסח על התבואה ומעשה דהוה קפיד שלן וכו' והיה בר"ה נשמע הרוחות היו מספרים כל הזורע ברביעה ראשונה ילקה ·

שבין נחמד על מאמר ירושלמי בר"ה רבי חייא בר בא ריזי תבואה שלקה וכו' ומתרץ הקושיות של הבעל יפה מראה העומדי' במקומן

ותירץ נכונה על טעם שלו מת"ס

ראיה לראיה מפרק המקבל שאמ' ו' זמנים הם בשנה

ולעיל העתקתי תרוץ הראשון של התוספות ועכשיו אעתיק התירוץ השני וזה הוא כי בתרוס בבוא ר"ה מורין מה שדנין בפסח ועצרת וסג וכמלא יובן שפיר בפסח דנין התבואה ואותה התבואה עדיין לא נזרעת עד ר"ה אחר כך ומורין הדין בתרוס מה שפסוק בפסח וידוע שכל הדינים שבעולם העונשים בחולי בר מינן הן מחמת חמה או מחמת נגף בר מינן כענין נגיס פתים וכו ונם לא כפלאת שב' מיני ניזקים הן אחד של אש ואחד של שלג · הרי לך שעונשים ופורענות ומכות וחולי בר מינן כיאשכים מחמת הצנה או מחמת החום · ואם כן על נכון הוא כי דרך משל אם נגזר בפסח על התבואה שתהיה נלקה על ידי החום · ואותה התבואה מה שדנים בפסח מורים הדין בתרוס בר"ה ולפי סדר הזמן התחלת הזריעה חצי תשרי ואף שדנין בפסח שהתבואה תהיה נלקת בחוה והתחלת הזריע' הוא מהתחלת ימי הצנה א"כ נהכרח צריך להמתין עד הפסח כי בזמן הזה מתחיל ימות החמה כדי שיבא לאורה הגזירה שדנין עליה בפסח דאשתקד ומורין דינו בר"ה · ואם הגזירה היה שתהיה נלקת על ידי חמה כי טעם גלוי בעיני הש"י צריך הוא אם כן נהכרח מוכרח להמתין עד ערב פסח · אכן באדם שדינו נגמר דינו הכל בר"ה ויה"כ אם כן מן יה"כ לעבר עד יה"כ אחר כך ואז עברו ימי הצנה וימי החמה כל השנה כולה ואם כן קשה למה האריך עד כדון והוצרך לתרץ על ידי ג' ספרים נפתחים וכו' המשכיל וידוע יבין וישכיל ויענה דבר פידוש ופלא · ומה שהקשה בעל יפה מראה למה טעם נכון על לא שאל על אותן שמתו בערב ר"ה בר מינן איפתי כדונו · יש לי לתרץ קושיא השניה על אלו שמתו ב"מ בערב ר"ה בשחודש אלול מעוברת לא קשה מידי כי של הבעל יפה או ערב ר"ה הוא חודש אלול ויש לומר שהש"י גזר על אותו איש שלא יחיה יותר שנה זו ובאם סבר מחייו יום אחד בשנה מקום גזירת המקו' ב"ה שלא עלתה לו שנתו · ואין להקשות למה האריך כל כך עד יום האחרון של שנה כי כהדי כבשיה דרחמנא למה לן · אך ורק כשחודש אלול הוא איכו מעובר ומתו בר מינן בערב ר"ה קשה והלא לא נגזרה כי קי"לן מקצת היום ככולו וכשמת בערב ר"ה כחודש שאיכו מעובר נראה שכלתה לו שנתו ואיה גזירת המקום ב"ה שגזר עליו שיחות בשנה זו · וראיה לקושיא זו כי יש משנה שלימה בשביעית השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה החודש מעובר משמט ואם לאו איכו משמט · ופי' הברטנורה השוחט הפרה בשנה שביעית וחלקה ביום ראשון של שני ימים טובים של ר"ה אם היה אלול מעובר נמצא דיום ראשון שנתחלקה היה חול והיה יום האחרון של שנת שביעי' ושמיטת כבוסה ואם כן לא יתבייש על ערב ר"ה כשאלול בחדש אלול מעוברת כי או הוא סוף השנה ונתקיים הגזירה · מה שאין כן כשאלול לא נתעברה ואו ערב ר"ה הוא סוף שנה וקי"לן מקצת היום ככולו וקשה איפתי כדון והלא השנה עבר · והנה על קושיא זו יש לי גם תירוץ ואקדים תחלה מדרש רבה פרשת שמות גבי ויפן כה וכה וירא כי אין איש כי כן מות הוא וקשה לפי המדרש להיפך הוה ליה למימ' בתחל' היה לו לומ' וירא כי אין איש כי כן מות הוא ורצ' להרגו ויפן ויפן כה וכה כאלו אין רואה אותו ונראה לי ליישב הכל על נכון אע"פ דרך מה שמצאתי בתשובת רבי יעקב ווייל שאל מה שאמרו רבותינו ז"ל שמשה מת בשבת ובאותו יום כתב י"ג ספרי תורות לכל שבט ואיך השרי לכתוב בשבת · ומשני בשם הרוקח שאוזלו של אדם מת לנושלה רוקח מולו של בשבת קודם ואין שבכבר הוא מהעולם הם שהוא חי לנושה אחר וכיולי אל' מת לנגב ה נראה לייסב על דרך הזוהר פרשת ויחי וז"ל דתניא ההוא יומא דבר נש ברקיע טרם נפיק מהאי עלמא ההוא יומא יומא דליכא רבה דאתמשך מונשא מן שלדם יומן סיהרא כמה דכתיב עד לא תמשך השמש דא נשמתא קדישא דאתמשך באדן אבר נש תלתין יומין עד לא יפוק מעלמא להוא מלאה דאתפשט מיניה וזכר כרס' ויפי ולא אתחזי מאי שעמא אתמשכות מיניה בגין דנשמתא קדישא אסתליקת ל' יום קודם מיניה ולא אתחזי עכ"ל · ויובן שפיר שמשה רבינו ע"ה כתב י"ג ספרי פטירת האדם תורות ביום מותו מאחר · והא שאמרו רבותינו ז"ל שמת בשבת היינו על נשמתן הכל שלו אסתלק ממנו ביום השבת ל' יום קודם מותו ולכך כאלו מת והוא מעליו פי' אחר זה ל' יום ותוך זמן זה כתב הספרי תורות · ועל דרך זה יובן המדרש שאמר בתחלה ויפן כה וכה והכי קאמר דפן כה וכה לארבע רוחותיו לראות אם יש לו צל וראה שהצל נסתלק ממנו ואז וירא כי כן מות הוא זה היה הסיבה על ידי ויפן כה וכה · ובענין זה יתורץ הקושיא של הבעל יפה מראה כי ידוע מקימין הימים כעשה בנועה · מקנין השבוע כעשה חודש · מקנין י"ב חדשים כעשה שנה · ועי

שנגזר עליו מיתה נר מיכן בשנה שנפלה עליו הגזירה ב"ח להאומר
שבכולם יבוכה לו על כל פנים חודש אחד משנה ואז יש חסרון ביכר
כשנחסר ב"ח לו חודש אח' משנה ולכן אף אותן שמתים בערב ר"ה ב"ח
בר נילם מעליהם ל' יום שלפניו ואז נחסר לו חודש שלם בעוה"ב כי אף
שהוא מנענע בגופו מכל מקום אין הלל עליו והרי הוא כאלו מת ועבר
ובטל מן העולם לכן אין קושיא על אלו שמתו בערב ר"ה כי אלו מתו בר
מיכן ל' יום קודם לזה · רק על אלו שמתו ב"ח בין ר"ה ו"כ ואז נסתלק
הלל שלהם תוך חודש אלול אם כן לא היה נחסר להם חודש שלם משנה
שעבר משום הכי שאל איך האריך לו כל כך כי אפילו בחודש האחרון
היה חי והשיב לו ג' ספרים נפתחים וכו' וכדפירשנו ובלע המות
לנצח והמפך בחיים יתן לנו חיים ארוכים אמן · ויאמר שאנו מחזיקין
בעיון ג' ספרים הפתוחים לפני הקב"ה כשיושב על כסא הדין אמרתי
לבאר מה שמצאתי בספר הרקנ"ט פרשת אמור מה שהביא בשם רבותינו
ז"ל וכבר ידעת כי ר"ה יום הדין לכל העולם ואמרו רבותינו ז"ל בשעה
שהקב"ה עולה ויושב על כסא הדין · מדת הדין עומדת על שמאלו
ומדת הרחמים עומדת על ימינו ומריבות וכעס ו' · מדת הדין אומרת
שפוט עולמך בדין שלם להם לרשעים כפעלם · ומדת הרחמים אומרת
אם עונות תשמור יה אדני מי יעמוד · מדת הדין אומרת רשע בעונו
ימות · מדת הרחמים אומרת כי לא אחפוץ במות הרשע · מדת
הדין אומרת בפשע יעקב כל זאת · ומדת הרחמים אומרת לא עתה
יבוש יעקב · מדת הדין אומרת פוקד עון אבות על בנים · ומדת
הרחמים אומרת לא יומתו אבות על בנים · מדת הדין אומרת אף אני
אעשה זאת לכם · ומדת הרחמים אומרת למעני למעני אעשה · מדת
הדין אומרת כי ערוך מאתמול תפתה · ומדת הרחמים אומרת בטרם
הרים ילדו וגו' · מדת הדין אומרת לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה
פיה לבלי חק · מדת הרחמים אומרת עץ חיים היא למחזיקים בה ·
מדת הדין אומרת כי לא אוסיף עוד ארחם בית ישראל · ומדת
הרחמים אומרת כי ירחם יי' את יעקב · מדת הדין אומרת אלה לחרפות
ומדת הרחמים אומרת אלה לחיי עולם הבא · ועיין ברקנ"ט ביאורו
ע"ש · ולי קשה אחר שיש בר"ה מזכירים ומשתדלים לכף זכות ולכף
חובה וכל אחד מביא פסוק אחד · אם כן מה אולמיה האי קרא מזה
שהביא מדת הרחמים יותר מהאי קרא שמביא מדת הדין הלא דבר הוא
וביותר קשה מלהבין מה תשובה השיב מדת הרחמים למדת הדין על
טענה שאמרה לכן הרחיבה שאול וגו' ופערה פיה וגו' ומדת הרחמים
השיבה עץ חיים למחזיקים בה מה ענין זה לזה · וכדי ליישב הענין
שאין משוא פנים כלפי מעלה ברוך הוא כי כביכול מצא מקום לדברי
מדת הרחמים לזכות את ישראל מתוך אותו פסוק עצמו שהביא מדת
הדין · ולכן מדת הדין הככים עם מדת הרחמים · ואתחיל בטענה
ראשונה של מדת הדין שאמרה שלם לרשעי' כפעלם והוא מקרא בירמיה
סימן כ' · השיב מדת הרחמים לו תשובה נכוחה ומוכרחת בדברי
טענותיה של מדת הדין עצמה · ואקדים מה שכתוב בפסיקתא ומדרש
בפרשת בהעלותך גבי ויהי בנסוע עשה הקב"ה סמניות בגוון כמין
כ"ף וכיון ר"ש כך מן מסומנים וראוי ליתן טעם למה נעשין אלו ב'
אותיות של כ"ף ושל ריש לסימן · הענין הוא אף שלא טוב עשאו שנעשו
כתנוק הבורח מן בית הספר מכל מקום יש ריוח ללמד זכות כמו שמביא
במדרש איכה היתה כאלמנה אמר רבי אבא בר כהנא הם לא פלטו אמר
מדת הדין ומדת הדין לא פלטה אחריהם הם לא פלטו שנאמר ויהי העם
כמתאוננים מתאוננים אין כתיב כאן אלא כמתאוננים היו שרי יהודה
משיגי גבול אין כתיב כאן אלא כמשיגי גבול · כי פרה סוררה אין כתיב
כאן אלא כפרה סוררה · ומדת הדין לא פלטה אחריהם היתה כאלמנה
ולא אלמנה ממש · היה יי' כאויב ולא אויב ממש · וכבר ידעת בגמרא
דפרק הבונה שדורשי' האותיות דאלפא ביתא קו"ף צדיק רי"ש רשע וכו'
וזהו הסימן עשו כדמות רי"ש להורות על רשע ומסומן לנגדו כמין כ"ף
להורות לומר כרשע ולא רשע גמור · ויש לי נכוי אומרות בזו הפרשה
רק אין כאן מקומו כי לא שייך לענייננו פה · ובזה מצא מדת הרחמים
מקום לסתור דברי טענות של מדת הדין וללמד זכות על ישראל בא מדה
שלם לרשעים כפעלם ולא אמר הפסוק פעלם אלא מכח שמרומז
במקרא שמדת הדין לא פלטה אחריהם משום הכי נקיט המקרא לשון
כפעלם ולא פעלם ואם כן יפה נצחה מדת הרחמים למדת הדין כזה

משכיל ימצא דבר טוב ויפה בספר הרקנ"ט פרש' אמור על המריבה אשר למד' הדין עם מדת הרחמים

שהשיבה אם עונות תשמור יה פי' וכי שומר הקב"ה העונות מיום ואילך
לפניו כעונות ולכן רבונו של עולם אחוז במדת הרחמים · וכן בטענה
השנייה של מדת הדין הוא רשע בעונו ימות · הענין הוא לפי הגמרא
דר"ה מכאן לגזר דין שיש בו שבועה שאינו מתקרע כו' · הרי לך כשיש
שבועה על גזר דין אז אינו מתקרע כן לרעה כן לטובה · וזה הפסוק
רשע בעונו ימות הוא ביחזקאל סימן ל"ג אז השיב מדת הרחמים כלפי
מעלה שפיל לסיפא דקרא כתיב אמור אליהם חי אני נאם יי' אם אחפוץ
במות הרשע וגו' וזהו שבועה כפירש"י פרשת שלח ואולם חי אני לשון
שבועה ולכן טען מדת הרחמים זכור את אשר נשבעת כך אם אחפוץ
במות הרשע אם כן מוכח שנשבע שלא חפץ במות הרשע וביחזקאל של
רשע בעונו ימות לא נאמר בו שבוע' ומזה יכול להחזיר ומזה אינו יכול
להחזיר משבועתו ובזה יפה נצחה מדת הרחמים למדת הדין · וכן
בענין טענות של מדת הדין בפשע יעקב כל זאת צריכין להקדים גמרא
בפרק הכל שוחטין תנו רבנן כהנים במומין פסולין ולוים בשנים פסולין
מנא הני מילי דתנו רבנן זאת אשר ללוים מה תלמוד לומר לפי שנאמר
ומבן חמשים שנה ישוב מצבא מלוים שפוסלים בשנים · יכול מומין
פוסלין בהם ודין הוא מה כהנים שאין השנים פוסלין מומין פוסלין
לוים שהשנים פוסלין אינו דין שמומין פוסלין ת"ל זאת ללוים זאת ללוים
ואין אחר ללוים · ועוד דע מה שמפיק בשוחר טוב מזמור ט' זמרו ליי'
יושב ציון הר' מה שעשה בנין מכח קל וחומר על ביתו לא חס כשיבוא
להפרע ממכעיסיו שהחריבו על אחת כמה וכמה · וכן הוא נגרון דידן
כי פסוק מלא נאמר כי בפשע יעקב כל זאת וגו' מי פשע יעקב הלא
שומרון ומי במות יהודה הלא ירושלים, ושמתי שמרון לעי השדה וגו' עד
נגע עד שער ירושלים · אם כן מצא מדת הדין מקום להנקם מישראל
שהיו ממכעיסיו של הקב"ה עד שהוצרך לחרוב ביתו מקום שכינתו וכענין
שפירש"י פרשת ראה לא תעשון כן ליי' אלהיכם שלא תגרמו שיבואו
עונותיכם לנתוץ מזבח וגו' · ולכן טען מדת הדין בפשע יעקב כל זאת
אירע להם שנחרב ירושלים ובית המקדש ואם כן כל שכן אם לביתך
לא חסת מכל שכן למכעיסיך משום הכי אמר מדת הרחמים לא עתה
יבוש יעקב אדרבה מתוך טענותיך מוכח שלא יבוש יעקב כי מלת זאת
למה לי אלא זאת העונש יהיה להחריב עצים ואבנים ותו לא כענין
הדרש של מלת זאת האמור בלוים סותר הקל וחומר כן הוא פ"ה ובענין
טענות מדת הדין פוקד עון אבות על בנים ותשובת מדת הרחמים לא
יומתו אבות על בנים אין צריך ביאור כי כבר הוקשה בגמרא אלו שני
מקראות אהדדי ותרצו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם והקב"ה
נותן תירוץ זה ויפה ניצח מדת הרחמים את מדת הדין · וכן בענין
טענות מדת הדין כי ערוך מאתמול תפתה · נצחה שפיר מדת הרחמים
מדת הדין ואקדים לבאר פרק הבונה שדרש כל אלפא ביתות כו' עד אל
ה"ס נ"ן ד"ס אמר הקב"ה להיכן אוליכם לגן עדן · אמר ג"יהנם לפני
הקב"ה ע"ו ו"ף אבכי פירש"י רעב אבכי והשיבו הקב"ה ו'צ"דיק הללו
וזרעו של יצחק ט"ר י"ש כ"ת נטור יש לי כתות כתות של אומות העולם
שאני נותן לך · ופירש"י ט"ר י"ש כ"ת שמור לך והמתין לו כו' ותימה
מה צריך גיהנם להמתין והלא בכל יום ויום מתים רשעים של אומות
העולם ובכל יום יכול ליתן לגיהנם נפשו שבעה · ונראה לי לבאר כי
בעשרה מאמרות חקור דין פ' קומי כתב וז"ל · ועוד דע אמרו חכמים
אין גיהנם לעתיד לבוא הכוונה על אור דידה דאיברי ביום שני לכל
חללה של גיהנם הנברא קודם בריאת עולם עתיד להתקדש בקדושת
הגן עדן ושם יהיה מחול לצדיקים והקב"ה ראש חולה וכתיב למלך הוכן
עכ"ל · ובזה יתבאר שתשוקת גיהנם לזרעו של יצחק השיבו הקב"ה
ט"ר י"ש כ"ת ר"ל שמור לזרעו של יצחק והמתין עד לעתיד לבוא
שתתקדש בקדושת גן עדן ואז אתן לך זרעו של יצחק בקדושה אמנם
עכשיו יש לי כמה כתות של אומות העולם ואותן אתן לך מיד · וזהו
טענות של מדת הדין כי ערוך מאתמול תפתה כי הכל נברא בשביל
ישראל כענין בראשית בשביל ישראל שנקרא ראשית · וזה היה ביום ב'
שנברא אור של גיהנם ותן לי מזרעו של יצחק · והשיב מדת הרחמים
בטרם הרים ילדו כלומ' אין לגיהנם חלק עם זרעו של יצחק כי נבראת
קודם בריאת עולם ואין לומר עליו שנברא בשביל ישראל כי מבריאת
שמים וארץ והלאה היה בשביל ישראל והשיב מדת הדין על תשובת
מדת הרחמים הפסוק לכן הרחיבה שאול נפשו ופערה פיה לבלי חק

ענין נעשה שאמרת עתיד לעשות הקב"ה מחול לצדיקים בגיהנם

ובמ"ב

ובפ"ב אחריו מדורת אש ועצי' הרבה והאש והעצים כבראו לאחר בריאת עולם אם כן מדר הדבר לדוכתיה שנבראו בשביל ישראל ואם כן תן זרעו ימחק לגיהנם · על זה השיבה מדת הרחמים על כבון ואמרה עץ חיים היא למחזיקים ר"ל הגיהנם יהיה עץ חיים בגן עדן לעתיד לבוא כי הש' יעקדם אותו וזה מוכח מסיפא של הפסוק שהביא · מדת הדין שנאמר שם למלך הוכן ר"ל הגיהנם הוכן להם · לעשות מקול תוכו במלל כי הקלל נברא קודם הבריאה וזה הוא לזרעו של יצחק · אבל האש והעצים הוא לאומות העולם ויש"ב כנגה מדת הרחמים מדת הדין · וכן מה שטען מדת הדין אף אני אעשה זאת לכם איתא בפסיקתא אף אני בא אני בא עליכם ויתבאר הענין על דרך המשנה דתנינא ביתר כדרים פורקי' באור ותין להם על מה שיסיכו ובנערא תניא ר' אליעזר אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר כי ינגה יפלא שני פעמים אחד הפלאה לא כאר ואחד הפלאה להיתר רבי יהושע אומר יש להם על מה שיסמכו שנאמר אשר נשבעתי באפי כשבעתי ואזרתי וכו' ומכאן דרשו רז"ל האדם כשנשבע כשהוא אדם אבל לא שנשבע שבועה בכעסו · וכזה יתבאר מדת הדין טוענת מויקרא אף אני אעשה זאת לכם לבא עליהם באף ובעברות לאחוז באותו חלה וזהו מדת הרחמים לומעני לימעני אעשה כלומר הוכיח למדת הדין שספסוק עצמו שהביא מדת הדין מסייעתו · אדרבה מי יותר שנעשה באף שהם הכי יכול לסתור ולכן יביא המקרא' למעני למעני אעשה והוא על דרך מדרש רבה פרש' וירא האף תכפה האף ינדרון אתה נודר האף · לך בשר ודם מיגוה כובשתו ומלך מלכי המלכים כובש מיוה שנאמר נוקם יי' ובעל חימה · משום הכי השיבו מדת הרחמים למעני למעני אעשה כדי להודיע החילוק בין מלך בשר ודם שקנאה כובשתו ומלך מלכי המלכים כובש הקנאה ומותק לשון המקרא שאמ' אף אני אעשה כלומר אני עושה באף הוא ברשותי ולא אני ברשותו כמלך בשר ודם שהוא ברשות אפו בלשון המדרש האף ינדרון ואתה נודר האף ויפה כמוהו של מדת הרחמים · וכן מה שטען מדת הדין כי לא אוסיף עוד ארחם בית ישראל ומדת הרחמים אומרת כי ירחם יי' את יעקב זה הוא על דרך הגמרא פרק קמא שחיגה אמר רבי אליעזר אפילו בשעת כעסו של הקב"ה זוכר את הרחמים שנ' כי לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל לרחם אין כתיב כאן אלא ארחם מדכר שם הרחמים · וזה טענת מדת הרחמים ואמרה למדת הדין מיקרא שלך שאתה מליץ קטגוריא אני אלמד סניגוריא כי לא אוסיף עוד ארחם משמע אשם כי ירחם יי' על עון ישראל · וכוה כמוה מדת הרחמים למדת הדין · וכן מה שמדת הדין טוענת אשה לחרפות ולדראון וזה הודה מדת הרחמים ואומרת יפה אתה אומר אשה כלומר המורדים והפושעים יתמו מן העולם אך אלה הצדיקים יחיו לחיי עולם הבא · סימנין יעיין ויחלא דבר טוב ומקובל ·

פרק אחד ועשרים

ביאור יפה של הפסוקים

נדבר מתיקון של יום הגדול והנורא אשר כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון וכולם נפקדין בפקידים תמותת רשע אחת ואשרי כל חוסי בו ויראה ויפחד מאימת יום הדין · והנה יכרות רעה וגו' והוא נגלו וחסדו ואמתו כתקן לנו תשובה לאחילת עון ולכפרת פשע וגדולה ע"ד המדרש תשובה שודנות בעמה לוסית · והנה יאור הפסוקים תמותת רשע אלו לחכמה מה רעה ושונאי צדיק יאשמו פודה יי' נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו יעשה אדם וכו' הרד"ק פי' יאשמו כמו ויאלפון אשם · ונראה לי שיתבאר ע"ד המדרש שאלו לחכמה עונש של חוטא מהו השיבה נפש החוטאת תמות · שאלו לנבואה השיבה חטאים תרדף רעה · שאלו לתורה אמרה יביא קרבן ויתכפר · שאלו להקב"ה אמר לעשות תשובה · וכל אלו הלשונות של התשובות אלו מרומזים במקראות אלו · ויובן הדקדוק שקשה במקרא לפי שעתיד מלת רשע בין תמותת רעה הל"ל תמותת רעה רשע אך הכי פירושו תשובת החכמה היא תמותת רשע כמו שאמר נפש החוטאת תמות · והנבואה השיבה רשע רעה כמו שאמרה חטאים תרדף רעה · ומשום הכי סעיד מלת רשע בין שני מלות תמותת רעה להורות לנו שמלת רשע קאי לעיל ולהלן לתשובת חכמה ולתשובת הנבואה אח"כ אמר ושונאי צדיק יאשמו כלומר שחוטאים כדיקו של עולם יאשמו יביאו קרבן אשם כפי' הרד"ק · ומה שהזכיר קרבן אשם דוקא יותר משאר קרבנות כי באשם שייך שני מיני קרבן דהיינו אשם תלוי ואשם ודאי וכן כך רמז לנו על הבאת קרבן וזה רמז לתשובת התורה שאמרה יביא קרבן ויתכפר · ואחר כך אמר פודה יי' נפש עבדיו וגו' הוא רמז על תשובת הקב"ה שאמר שיעשה תשובה ואמר פודה יי' נפש עבדיו ר"ל פודה אותה ממיתה ולא יאשמו כל החוסים שלא יצטרכו להביא קרבן · ועל דרך זה פירש הגאון מוהר"ר שלמה אפרים זצ"ל אדם ובהמה תושיע יי' ר"ל שלא יצטרך להמית האדם במיתה ח"ו ולא להביא הבהמה בקרבן רק יעשה תשובה · ולדברי הגאון לא ירמוז רק שני ענייניםולדידי מרומזים התשובות הכל על נכון במקרא · ע"כ יזהר אדם כל ימיו לעסוק בתשובה בכל יום וביחוד בימים הנוראים הגדולות ועל כל פנים מתי יתן אל לבו לשוב בתשובה שלימה ל' יום קודם ר"ה וזהו זמן בית דין של מעלה · ומזון הזה על עלינו חובת ביעור לבער היצר הרע ולתקן היוצאים המקולקלים שקלקל בכל השנה במזיד ובשוגג וכל מי שיספסס ימצא בנביאי · ומה לי להאריך בדרכי מוסר מענייני התשובה שלא כבר דברו הראשונים · אור כגון ראשית חכמה ושנית הלבבות ואחריהם בספרים הרבה כגון אבני · וקיני החסיד בספרו עמק הברכה וברית אברהם ובאחרון קב"ב אדוני אבי ז"ו מה שהרבה לדבר במסכת ר"ה · ויותר שלו · סדר יוכל · אשר לפניו ובהם תדבק נאמרי להאנשים האלה שקוראים בספריהם על כל פנים פעם אחת בשנה · ואתם בית ישראל לבו ובאו ותנו לבבם ועי"כ במעשה דוד המלך ע"ה אשר הרבה להתודות על חטאיו ופשעיו כמו שמזמור בתהלים כי' ב"א ואבאר שזה הפסוק שבני אלהים כחסדך כרוב רחמיך מחה פשעי הרב כבסני מעוני וגו' כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד וקשה מה מורה הכפל וכיפת הפשעים ושוב שכינת בזה שאמר וחטאתי נגדי תמיד ואנב יובן מלת הרב כבסני · כי רש"י ז"ל פי' כלום על זה והבעל אלה שלוחה פי' הרב כבסני כלומר הרבה בימים כבסת אותי עדיין ראוי ליתן טעם מה מורה רבוי הכביסה · ונראה לי ע"ד הירושלמי דיומא פרק י"ב תני עבירות שהתודה ו"כ והאין צריך להתודות בו ב' אמר תני רבי אליעזר אומר הרי זה משובח · מאי טעמא דר"א וחטאתי נגדי תמיד ומה מקיים רבנן עמתא · דרבי אליעזר וחטאתי נגדי תמיד שלא יהיה בעיניו כאלו לא עשאן אלא כשעשאן מאתמול לנו · ושפי' בעל יפה מראה על כשעשאן ומאתמול פי' במסכת העליון ויהיה שפל בעיניו לעולם עכ"ל · והנה כל עשה ותמן זה ורומז בה וקאי אליועלה בזה שאמר כרוב רחמיך מחה פשעי והנה ביקש רחמי' למחות הכל שלא יהיה שום רושם ניכר וזה רמז באומרו שלא התודיתי על חטאי פעם אח' בי"כ ולא יותר רק אני חוזר ומתודה כל ימי הכפורים · ולכן אמר הרבה כבסני כלומר לא די בכביסה אחת רק בכמה כביסות · כלומר אף שאתה כבסתני כביסה אחת ומחלת לי העון · מכל מקום הייתי מתודה כמה פעמים כמו אני צריך תכבוסת הרבה ואחר כך יפרש דבריו ואמר אף שנתקסתי שמחה פשעי זה לפניך שלא יהיה כי שום רושם ניכר אף על עצמו אומר כי פשעי אני אדע ר"ל אני · אדע זה ולא יאתה כי אתה מחלת לי רק אני זוכר עוני תמיד · וסיוא תאמר אזכור החטא וגם שמחילה אם כן ליתן לי זוכרון של החטא בשלוכור · ובגדה המחילה לומר שהש"י מחל לי אותו עון · משום הכי ביים לומר וחטאתי נגדי תמיד ר"ל החטא הוא נגדי תמיד ולא המחילה והמחילה והכל הוא בשגבי זה שאהיה שפל רוח בפני עצמי ונכח זה שלכבו אזכור חטאתי תמיד מכין אני לכביכות הרבה · ובזה יובן הפסוק אכפי' מודה פשעך וחטאתך לא אזכור · כי ימודה על גוף החטא קאי · שלא יזכור שהיה לו שום פסוק אבל חטא כי כיחלתי לו וזה הוא שטר · ומגביהו עינו גירוקקן הכל על נכון · ומזה פשעיך ומקור לעבייבני שצריך לאדם להתודות בכל עת ובכל שעה יוכל · שכן וחטאתיך לא כיום הדין הגדול והנורא ושכן כוללי מונחה בטור א"ח בשם תן שבלים זוכור ברייתא ומות ודוי י"כ עם חשיכה אבל חכמים אומרים יתודה קודם שיעבר לסבב ליה אכילה שמא תטרף דעתו תוך הסעודה וכו' ולי נראה ליתן טעם אחר תקנו חז"ל על מה שתקנו להתודות קודם הסעודה ולגב אפרש בברייתא תנן ר' להתודות בעי"כ קייא יודפתי · ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש וכי בט' מתענין קודם הסעודה והלא בעשירי מתענין ללמדך שכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו ויתורך אנב הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי והוא מאהבת הקב"ה לישראל שלא הואיל ברייתא נוח להתענות אלא יום אחד בשנה ולטובתם · לכפר על עונותיהם רב אמה יודפתי ומינם שיאכלו וישתו תחלה כדי שיוכלו להתענות ושלא להזיק להם וכו'

ביאור הפסוקים בתהלים שבני אלהים כרוב רחמיך וגו'

ירושלמי דיומא עבירות שהתודה בי"כ זה אל להתוודות בי"כ אחר וכו'

שעינוי משל למלך שהיה לו בן יחיד וגזר עליו להתענות וכו׳ ולי הדיוט
נראה אף על פי שכיון טעם על האכילה בשביל שלא יזיק להם עינוי
יש לי ליתן טעם אחר להיפך כי יש לי רשות גם כן לעשות פירוש על
איזורא בגירא כמו הטור׳ והטעם הנכון הוא להיפך כי יום הכפורים
הוא יום עינוי כיוה״כ ועניתם את נפשותיכ׳ ורבותינו ז״ל למדו חמשה
עינוים וכל אחד נקרא בשם עינוי כידוע ואם כן הסברא תהיה להיפך
שה׳ רוצה שיענה האדם נפשו בי״כ כראוי להיות מעונה בין השתיה
והאכילה׳ ויהיה מתורץ שפיר הקושיא העצומה איך יפול על הטבע
לקרות גם לאכילה ולשתייה עד שאמרו חכמינו ז״ל מי שאוכל בתשיעי
כאלו התענה בתשיעי ועשירי וזה הוא שני הפכיים בנושא א׳׳ ובאמת
לפי פירוש הזוהר מתורץ שפיר שפירש בפרשת אמור שהקשה על מלת
נפשותיכם משמע שני נפשות וכי שני נפשים יש לאדם ומפרש מלת
נפשותיכם קאי על הגוף והנשמה׳ והקב״ה צוה לענות שניהם הגוף
בתענית והנשמה באכיל׳ וזה לא יכול להיות ביום אחד כי ביו׳ הכפורים
מחוייב להתענות והוא ענוי לגוף ולא לנשמה והיאך מלכו עינוי
לנשמה לכן צוה לאכול ולשתות בתשיעי כי זה הוא עינוי לנשמה כי לא
לאכילה היא צריך ועי״כ עינוי לגוף א״כ יפה מתורץ כל האוכל בתשיעי
כאלו התענה תשיעי ועשירי כי באמת שני ענויים בן אחת לנשמה וא׳
לגוף וזה בהדר אמרי בוצינא קדישא׳ אבל לי נראה כפשוטה שהאכילה
בעצמה היא עינוי והוא על דרך שמצינו בתענית אנשי מעמד היו
מתענין ד׳ ימים בשבוע מיום שני עד יום חמישי ביום ששי לא התענו
מכבוד השבת׳ ולא בא׳ בשבת כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה
ותענית וימותו אם כן הרי לך לפניך מכח שבשבת הכל מודים דבעינן
לכם וקריאת לשבת עונג׳ וכשיתענה ביום א׳ יצא מהיפך להיפך והוא
צער גדול לאדם וזהו הטעם ועניתם בתשעה׳ לשונם ותני רבי חייא
האוכל בתשיעי וכו׳ כי האכילה שאוכלין בסעודה בערב י״כ גורם שקשה
התענית לאדם לעיוהר ב״כ ונקשה שפיר האכילה לתענית כנ״ל ונכון הוא
וזה הוא טעם נכון שצריך להתודות קודם אכילה כי ידוע שכל אדם
צריך לעבוד ה׳ ביראה ובשמחה וכמבואר בספר חרדים וזה ענין שכל
מצוה צריך להיות לו׳ חלקים ותרין מכהון יראה ואהבה׳ ואין הדעת
סובלת לומר שמעונה שיפול עליו להיות שמח וטוב לב שלא חלק הסעודה
זה שאכלו כוהנין ושייך לתענית יום העשירי א״כ מוטב הוא שהסעודה
היא ביראה ושמחה׳ ועיקר היראה הוא בשעת הוידוי כשעומד לפני
מלך מלכי המלכים הקב״ה ומזכיר עונותיו איך לא ירא מפני הקב״ה
ובעת ההיא אי אפשר לו להיות בשמחה לכן כשאוכל מיד אחר הוידוי אז
היא השמחה הרוחניות ובאמת אי אפשר לעשותן׳ ועל דרך זה יובן
מדרש בפרקי רבי אליעזר ראה סמאל שלא מצא בהם חטא בעי״כ ואמר
לפני רבונו של עולם יש לך עם אחד בארץ דומה למלאכי השרת מה
מלאכי השרת יחפים כך ישראל יחפים רגל בי״כ מה מלאכי השרת אין
להם קפיצה אף ישראל עומדים בי״כ מה מלאכי השרת אין בפיהם אכילה
ושתייה כך ישראל אין בפיהם אכילה ושתייה בי״כ מה מ״ה נקיים מכל
חטא כך ישראל מה מלאכי השרת שלום ביניהם כך ישרא׳ והקב״ה שומע
עדותן מן הקטיגור ומכפר על כל עונותיהם של ישראל ע״כ׳ ובאמת
ראוי ליתן טוב טעם ודעת כאשר יש לתמוה על המקטרג הגדול שיהיה
לסניגור לדבר טוב על עם ישראל׳ והאיש האלהי החסיד אבי זקיני
מהר״ר אברהם רבי שעפטלש פירוש זה הוא קטרוג שלו וכן הוא אומר
ראה עיניך ישראל מתגלגלים עמים על חטאם ופשעם שעושים כל השנה
באומרם שהם קרובי מוזר ואי אפשר להם להפריע שיר הרע לך וראה
אותם כהיום הזה שהם דומים למלאכי השרת ומאם אם כן מאחר שיש
להם כח לזה ולמה אין עושים כן עולמית ובזה מזכיר עונותיהם ואנכי
אוסיף על דבריו לסייעו בלשון המדרש שאמר אף ישראל כן בי״כ מלת
בי״כ למה לי וכי לא ידענא שדבריו של סמאל כן בי״כ אלא הוא כדבר של
אבי זקני ז״ל שאמר אף ישראל כן בי״כ כלומר בי״כ עושין כן ולא בכל
השנה ודברי פי חכם חן׳ ואנכי הפעוט איישב הענין באופן אחר
כי יש עוד לדקדק בג׳ חלוקים הראשונים אומר כך ישרא׳ יחיפי רגל וכן
כך ישראל עומדים׳ ובני נקיים מכל חטא וכן גבי שלום אמר סתם
כך ישראל ולא פירש מה רק ילמד סתום מן המפורש הלא דבר הוא׳
ונראה לי שהוא רמז על קטרוגו והוא כדרך שפירש״י גבי בשתים יכסה
פניו ובשתים יכסה רגליו הטעם הוא כסוי רגלים של מלאכי השרת כי

וזהר פ׳ אמור טעם שנקרא אכיל׳ ביום ט׳ בעי״כ לתענית

אנשי מעמד לא התענו יום א׳ מכח שאכלו ושתו ביום השבת

טעם למה מתודין קודם אכילה בעי״כ

טעם למשל על מדרש בפרקי רבי אליעזר ראה סמאל שלא מצא בהם חטא בי״כ

טעם מאבי זקני החסיד מהר״ר אברהם ר׳ שעפטלש ע״ז

רגליהם כרגל עגל שלא להזכיר לישראל עון העגל׳ ומגד לקיחת שוחד
שלו על ידי שעיר המשתלח פותח פיו כאלו מדבר טוב על ישרא׳ ולבו כל
עמו ובשפתיו רמיה לרוח קנת קטרוג כלומר מה מלאכי השרת יחיפי
רגל ורגלם דומה לעגל כדי להזכיר להם עון העגל׳ וכן באמרו מה
מלאכי השרת עומדים וכו׳ ומה מלאכי השרת אין בפיהן אכילה הולך על
ענין א׳ כי בלאו הכי יש לדקדק הדקדוק לשון שאמר אין בפיהם אכילה
אין אוכלין הוה ליה למימר אלא הענין הוא שמצינו גבי אליהו ז״ל וילך
בכח האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא
שתה ולזה יש תימ׳ מה רבותא גבי משה שהיה בהר ארבעי׳ יום וארבעים
לילה ולא אכל הלא גם אליהו ז״ל עשה כן׳ והאבן עזרא רמז קצת
ואמר הענין גבי אליהו שנשאר האכילה במעיו ולא היה מעכל אותם של
קיימים האלה על דרך יודע צדיק דין דלים ידע הקב״ה שכלב אין יכול
לאכול הכל משהה האכילה במעיו ג׳ ימים׳ וזה היה מעלתו של משה
רבינו ע״ה והוא על דרך רבותינו ז״ל ויבוא אל תוך הענן לא בא אלא
למרק האכילה ושתייה בתוך מעיו׳ ואם כן גדול כחו של משה מכחו של
אליהו כי משה רבינו ע״ה שהיה ממרק אכילתו ממעיו ונשארו במעיו
של אליהו׳ ולפי זה יובן שפיר שדבר טוב על ישראל ותועבה בקרבו
ואמר אף ישראל אין בפיהם אכילה ושתייה בפיהם דייקא בפיהם אין
אכילה אך הבשר בין שניהם מאכילה ומסעודה גדולה שאכלו אתמול
ונשארו כריסם ובטנם והאכילה ואת לא נתעכל ממעיהם׳ וזה גורם
שהם עומדים הגם שסעודה קשה לבב אמנם פיהא כעדתא דלבא
מרוב אכילה שאכלו אתמול יש להם כח לעמוד בהיכל המלך׳ וכן גבי
מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא ומה מלאכי השרת שלום ביניהם רמז
בדבריו קצת קטרוג על דרך מאמר רבותינו ז״ל גדול השלום אפילו
ישראל עובדים ע״ז אמר הקב״ה אין שטן ואין פגע רע וזה הוא קטרוגו
כי אמר נקיים מכל חטא אך לא בעצם כי אם בערמה ובאמתה ודאי עם
הם עושים׳ עושים שלום ביניהם כי ידעו שבזה תמחול להם עונם
ואין שטן ואין פגע רע׳ ע״כ אל יסמוך האדם על סניגורו של השטן כי
בודאי אין קטיגור נעשה סניגור רק הוא בעצמו יתקן מעשיו ויבקש
רחמים ורצון מאת הקב״ה שימחול עונותיו ושב ורפא לו׳ ע״כ דברנו
מן המוכר השייך לדין של מעלה ה׳ ישמור עמו ישראל מדין הקשה:

°ועתה נדבר מן המוכר השייך לדין של מטה׳ והנה מי ידבר מעבייכים תוכחה שובי
הגבורים הוא אשר עיניו לאטה ורואים הכהנת ובלר העולם׳ ולא כהתה עיניים
באתי להזכיר הדיינים על מדות המשפט כי הם יודעים דין ודת ולא
נעלם מהם אזהרת חכמינו ז״ל וכמו שמוכר בטור בימין ה׳ יראה הדיין
כאלו חרב חדה מונחת על צוארו וכאלו גיהנם פתוחה מתחתיו ואין
מזהירין לגוזרים ומקרא מלא הוא צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת
ופירש״י כדאי מנוי הדיינים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן׳
°ולפי זה יתבאר פסוקים במזמור פ״ב עד מתי תשפטו עול וגו׳ לא ידעו
ולא יבינו בחשיכה יתהלכו ימוטו מוסדי ארץ אני אמרתי אלהים אתם
וגו׳ אכן כאדם תמותון לקשר הפסוקים דע מה שמביא במכילתא
והובא בילקוט פרשת משפטים בפסוק ושוחד לא תקח רבי נתן אומר
אין נפטר מן העולם עד שיהיה בו א׳ מג׳ דברים או דעתו מטורפת
בתורה ומטהר הטמא ומטמא הטהור או שמצטרך לבריות או שימשוך
מאור עיניו׳ ובזה יובן פירוש פסוק בפרשת בלעם כמה שאומר
חטאתי כי לא ידעתי וקשה אם לא היה לו ידיעה ממילא לא חטא׳ אלא
הענין הוא שבלעם נטל שוחד כפירש״י אם לקרוא לך באו בשכר אתה
לקבל שכר ואם כן בלקיחת שוחד גרם לו לטרוף הדעת לכן שפיר אמר
חטאתי בלקיחת שוחד וזה גרם שלא ידעתי כי השוחד גרם לטרוף
הידיעה׳ וכל זה רמז דוד המלך ע״ה באותו מזמור וקאי אלעיל עד
מתי תשפטו עול וגו׳ ונותן טעם לדבריו שזה הענוש שלהם ואמר לא
ידעו ולא יבינו מכח שמשפטו עול יהיו מטורפים מדעתם ולא ידעו ולא
יבינו והוא כנגד הטירוף דעת הנזכר במדרש׳ וכנגד שיאבד מאור עיניו
אמר בחשיכה יתהלכו וכנגד שמצטרך לבריות אמר ימוטו כל מוסדי ארץ
מלשון ככסיו מתמוטטים אם כן נרמזים בפסוקים אלו ג׳ דברים שהדיין
לוקה באם יעשה עול במשפט כמו שנזכרים במדרש הנ״ל׳ וגם רמז במה
שפירש״י כדאי הוא מנוי דיינים להושיבם על אדמתן והחיות ישרא׳ כנגד
להושיבן על אדמתם אמר ימוטו כל מוסדי ארץ ר״ל שיגרמו להתמוטט
מוסדי ארץ וכנגד להחיותן אמר אכן כאדם תמותון ואשרי הדיינים

ביאור הפסוקים בתהלים עד מתי תשפטו עול וגו׳ והוא ע״ד הילקוט משפטים

השומרים נפשם מכל אלה · וביחוד כל בעל נפש ישמור נפשו בענין לקיחת מעות פסק כמבואר בגמרא פרק נ"מ בהיה והסוד הכל' כו' וח' שרבים רוצים ליתן טעם על זה אך הם טעם לכנס ועלינו לשבח הכ' שמלים יותר המעות כי הוא מאוב בעיני אלקים ואדם · כי זה גורם לזות שפתים ולדברי קלון על הדיינים · ודכירנא כי הייתי רך בשנים בעת שגם בא"א ז"ל יומי לארעא קדישא והיה לו טעמים נכונים על זה וזהו אחד ייקן בעבור שבילדותו לקח מעות פסק ובזקנותו חזר מזה ע"כ מהראוי שהשופטים ושרים ומורי דרך והגאונים יתאספו יחד ואחר יותר כי על כל פנים חוב על ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם והלויי' שיעשו כמו שמוזכר בטור בשם הר"ר יודא ברגלוני כאופן שהדיינים יהיו נקיים מיי' ומישראל · ואתם אהובי' אלופי' ומיודעי' אדבר נא נהדרינא דיולכא דלעילא והדרמנא דיולכותא לתתא הן הן המכורים היושבים ראשונה במלכותא דרבנן · ואדבר נירוא לי על ענין רע ומר שמעתי וראיתי אני בעיני' הדגולות ולאזני' השומעות והגאי' הוא היודע שלא יראתי לדבר בעבורי כי זכיתי ת"ל ית' שמו להתרוממות ולגדולה שנתקבלתי לאב"ד הגדול על רוב יהדיכות ישראל · ולא בזכותי רק זכות אבותי עומד לי רק באתי לקנות קנאת יי' צבאות שראיתי עבדים רוכבים על סוסים ושרים הולכים כעבדים על הארץ ויום ר"ל שיש ת"ל עדרי עדרים גאונים מופלגים בחכמה ובדעת ובמעשים ולית דיושב נכון והיה יוכחים בקרן זוית ואין מי שאומר להם קצין תהיה לנו ומכחיחם בזויה ומושפלת כשפל המדריגה בעו"ה · ואותן האנשים המובילים העולים בפיטומי מילי בעלמא וע"י עשרם יהבני' ונגלגלים על ידיהם וע"י שלוחיהן כיוצא בהן וע"י שלוחי שלוחיהן עד ק' ופועלים פעולות ודוחין נפש מפני נפש בהיתן ונודרים רעה ועושים עצמם לאלהי כסף ואלהי זהב ישנוהו שמים על זאת · ועל הדור הזה נאמר וי לדור ששפטו את שופטיה · ולפעמי' יש קצת קהלות שיורדי' מנכסיהם וכופרים לקבל עליהם רב מחמת עשרו ומכניסין הרבנים אנשי יהדות ומעלות טובות מאחר שהם עניים ואין נותנין אל לבם מאמז"ל הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה לישראל · וכל חכם לב יבין וישכיל בדברי הגאון הגדול מהרש"ל בים של שלמה פ' המובל סימן כ"ח בענין ליטרא דדהבא וכו' ובתוך דבריו כתב הגאון כזה עצמו · ואפילו אם ביותא אחד ומלך רבו פריץ על התורה שבעו"ה שכולם רוצים להלוך בדרך זה כי בעו"ה בפסקים מרובים והיודעים מועטים · ובזמני דעת מתרבים שאין א' מכיר מקומו ומיד כשהוא בסוך מתחיל להתגדר ולקבץ בחורים כהן עתק כדרך השרים שסוכרים עבדים לרוץ לפניהם · והנה אותם נקראים שועלים קטנים שמחבלים כרמים כרם יי' צבאות כאשר כתב הרמב"ם · וכן יש זקני' בעו"ה שאפילו כגייא השמעתתא אינם יבינים לתכליתו ואינם יורדים לעומקה של הלכה כלל ובלא קניית סבוה הם משתוררים על הכבוד ועל הלומדים ומתריימים ומתירים ומסמיכים לתלמידים שלא לפניהם רק מקבלים תשלומין בשורים ולהכאתן דורשים כל הימים אוי לאותה בושה שלפני אמוכה יודעי דעת כאלבו ואם בשנא מי שהוא חריף ומ"מ מעשיו מקולקלים והאריך שזה כהנא וכהנא יעיין המעיין שמה · לכן מהראוי לשמוע לקולו כי דבריו דברי אלהים חיים ואני אומר על אותן שמתקבלים בקהלות ע"פ השתדלותם לא מן שמיא מקומיה רק מעשה ידי אדם הם הלא מכנו הכספי' מכמיסין פתיא של מעלה ק"ו בענין זה · ושכח אני את הגאוני' המופלגי' בעדיכות פולין הקדושים אשר בארץ המה יבדלו החיים שהפריזו על יחידי' רבים ועל הכותן ועל המקבל ע"י עגון וע"י שלוחים ושלוחי שלוחיהן בודאי' המה ראו מעשי יי' ומקנאים קנאת יי' צבאות אבל בעו"ה תקנתם קלקלתם כאשר קנת לא מקבלי' מוכר ומוכרים בעו"ה על הפרצות אות וקללות הכתובים בספר ומכשילין רבים · ע"כ באה עלינו הצרה הזאת גזרות מקובבות ואין צרה פוטרת חברתה ואנחנו הולכים מטה מטה ואזלת ידינו · ע"י עקשות מורינו · לכן אתם גבורי ישראל התאספו יחד ותגרו חרב ואלנו מתניכם והקהילו קהלה גדולה לחזק זה הענין ברוב מכון והכין לפנות דרך גלייסר המסילה · להפיר המכשלה · והתקלה שלא יעשה כזאת בישראל הנבלה · ובזכו' זה הקב"ה ירחמנו · ולמשות אמיתנו וילך שכת שלומינו · לגדל ולרומם שמנו · וציון יעדה בימינו · וביותר שביתנו ישמחנו · והקב"ה שהוא עד ובעל דין · יזכו אותנו בשעת הדין · ולכל יודעי דת ודין · זכות שעסקנו בעמוד הדין :

שענין לקיחת מעות הדיינות

ביזה משובים לומדים שרי תורה ובעלי מעשים טובים יושבים ואין דורש ומבקש אותם ולוקחים לבוחרים לרב מחמת ממון הבמחלם

דברי פי חכם מן הגאון מהרש"ל ז"ל קורא תגר על הרבנים וכו'

פרק שנים ועשרים

עמוד האמת

אמר זכריה הנביא ע"ה קפיטול ח' כה אמר יי' שבתי אל ציון ושכנתי בתוך ירושלי' ונקראה שבין יקר למה ירושלים עיר האמת · וקשה לי מה ענין קרא הנביא בשם הזה שקראה עיר האמת ולא עיר הצדק או עיר המשפט וכיוצא · ירושלים עיר הנס לכאורה בדרך הלצה יש ליישב כמו על דרך שפירשתי בויקוס אחר האמת בכבוק ורואה בטוב ירושלים כל ימי חייך יולת בטוב ירושלי' צריך ביאור ופירשתי ע"ד המשנה דערכין פרק ט' משנה ו' עיר שגגותיה מוקפת ושלים מוקפת חומה מימות יהושע בן נון אינן כבתי ערי חומה ואלו הן בתי ערי חומה ג' מנירות של ב' בתים מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כגון קצרה הישנה של צפורי וחקרא של גוש חלב ויודפת הישנה וגמלא וגדוד וחדיד ואונו וירושלים ופירש הרב ברטנורי וירושלים דקא חשיב במתניתא קיימא לן דאין בית חלוט בירושלים הלכך איכא למ"ד בגמרא דיתרתי ירושלים הוו ואין זה ירושלים הקדושה שאין בבית חלוט בה אלא ירושלים אחרת היה בארץ ישראל וגם היא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון וזה רמז המקרא וראה בטוב ירושלים בטוב דייקא לאפוקי ירושלים אחרת בארץ ישראל לא קרוי בשם טוב ואפשר לעתיד לבוא כדי להוציא מן הטעות קרא לירושלים עיר הקודש ירושלים עיר האמת ועדיין לא שככו ישעותינו למה קרא לירושלים בשם אמת ולא בשם אחר לבאר זה אקדים ביאור פסוק בדניאל כתיב ועוד אני מדבר ומתפלל ומודה וגו' ויבן וידבר עמי ויאמר דניאל עתה יצאתי להשכילך בינה בתחלת תחנוניך יצא הדבר ואני באתי להגיד לך כי חמודו' אתה ובין בדבר והבין ורואה וגו' וקשה לי כי בכל הנביאים שנתנבאו לישראל לא מצינו תואר הזה לאמר אליהם בשם חמודות כמו לדניאל ואגב יתבאר ענין שאמר כי בתחלת תחנוניך יצא הדבר למה תלה הדבר שהיה בתחלה · ויתבאר הענין ע"ד מה שמביא בתוספתא פ"ק דברכות כיוצא בו ויהי כשלם סוכו וכי מה ראה הקב"ה להפגיא להם הראשון לפי שהוא אומר על אפי היתה לי עיר הזאת מן היום אשר בנו אותה עד היום הזה להסירה מעל פני יכול אף עכשיו כן הרי היא בסייום תלמוד לומר הכב שמד אלהים לשבתו הרי הוא בשמדה ובתאוה תלמוד שביפר לה מורכבה שלין שכינה שורה עד שתעשה כרי שגאמר הכר חמוד הוה והלכנן כו' ע"ש · הרי לך לפניך מתוך שנשלמו שקראה כמתוב ההר הזה חמד אלהים על ידי התמדה וראה שיבולק לאף והחמה זה שביה בתפלה והנה מצינו בתפלה ראשונה כדניאל אדני בכל צדקותיך ישוב נא אפך וחמתך מעירך ירושלים הר קדשך כי בחטאינו וגו' ועתה שמע אלהינו וגו' והאר פניך על מקדשך השמם וגו' א"כ כענין בעין יראה שדניאל התחיל להתפלל על שאו' הקב"ה כי על אפי ועל חמתי היית עיר הזאת ביקש הוא רחמים והתפלל ואמר ישוב נא אפך וחמתך וגו' וקשה מאין התבונן דניאל וראה להתפלל כך ואין זה אלא שראה המקרא זה ההר חמד אלהים לשבתו א"כ נראה שעדיין הוא בחמדה ובתאוה ומזה מצא מקום להתפלל שוב מחרון אפך וחמתך וזה הענין רמז לו בנבואה בתחלת תחנוניך יצא הדבר כמה שביקש רחמים שישוב אפך וחמה על זה אמר ואני באתי להגיד לך כי חמודו' אתה חמודות דייק מכח שמצאת מקום להתפלל מן הפסוק ההר חמד אלהים לשבתו לכן אמר לו כי איש חמודות אתה · ועל ידי זה ראיתי ליישב בזה שאנו אומרים אב הרחמים היטיבה ברצונך את ציון ותבנה חומות ירושלים וק' מה בכפל לן בחומות ירושלי' כי כל מגמתינו לבנין בית המקדש ולהביא קרבנות לכפר על כל עונותינו אך חומות לאו תכלית הן אלא הוא הדבר אשר דברתי כי עליכו כמאמר רז"ל בני המעים היו לחומה אל תקרי חומה אלא חימה ומקטרגים מפני מה אלו בגולים ואלו נטנשים הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז כו' א"כ נראה שרז"ל דרשו חומות והמים היו לחומה לשון חימה ע"ז אנחנו מבקשים רחמים והמתגנים אחר שנאמר כי על אפי ועל חמתי היתה עיר הזאת מבקשים אנחנו ג"כ רחמים להפוך מחלת חימה לחומה ומתפללים ותבנה חומות ירושלים להפוך מן חימה לחומה כנגד מה שמלפנים הנה להפוך מלת חומה לחימה וגלפי זה כנוא לביאור הפסוק שבתי לירושלים וגו' ונקראה ירושלים עיר האמת והוא

על דרך

ביאו' על פסוק בדניאל ועו' אני מדבר ומתפלל וגו'

תוספת' דברכו' ויהי כשל סוכו וגו'

טעם על התפלה שאנחנו מתפללי' ותבנה חומות ירושלים מה לנו בבנין חומות

על דרך גמרא דתענית אמר ליה רב נחמן לר' יצחק מאי דכתיב בקרבך קדוש ישראל ולא אבוא בעיר משום דבקרבך קדוש ישרא' לא אבוא בעיר אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן אמר הקב"ה לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא בירושלים של מטה כו' וכתבו התוספות פי' בעיר משמע ויש מפרשים פשטא דקרא בעיר בשנאה כלומר לא אבוא בעיר בשנאה ועיר לשון שנאה הוא כמו ומלאו פני תבל ערים וכמו ויהי עריך וכמו קליא לשנאך ופטריה לערך ומשום הכי יובן שפיר הפסוק ונקראת ירושלים עיר ובא הכתוב לגלות דילמא ק"ו שם עיר מורה על שנאה כמו שנאמר במקום אחר על אפי ועל חמתי ונו' כאשר נקראה בעו"ה עו"א ונקראה עיר האמת שתהיה קיימת לעולם כי מקרא מלא הוא במשלי שפת אמת תכון לעד א"כ העיר שיקרא אמת על שם שפת אמת שיהיה בתוכה יקויים בה תכון לעד ולא ימוש ולא ימוט לעולם וא"כ עיר משם הוא ולא לשון שנאה . °פירוש אמר על מה שיקרא ירושלי' עיר האמת וצריך אני להקדים מה שהובא בטור אבן עזר ובבית יוסף בסימן קכ"ח שצריך לכתוב שם העיר בגט ויש דעות שאם היא עיר גדולה כותבין במדינה פלונית וכן אמרינן במדרש מגילה אמר רבי לוי כל מקום שנאמר שדה הוא עיר עיר מדינה מדינה אפרכיא שדה עיר מנין שנאמר עגבות לך על שדך עיר מדינה מנין שנאמר עבור בתוך העיר בתוך ירושלי' א"כ ירושלים מדינה ונקראת עיר וצריך ביאור למה באמת הוא כן וצריך אני להקדים ביאור פסוק בפ' שמיני במה שאמר משה קחו שעיר עזים ונו' ושור ואיל ונו' כי היום יי' נראה אליכם . ויקחו את אשר צוה משה אל פני אוהל מועד ויקרבו ויעמדו לפני יי' ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יי' תעשו וירא אליכם כבוד יי' ומפרשים הרבה מקשים עצמם לדעת כי בתחלה כאמר ושור ואיל ונו' כי היום יי' נראה אליכם והאתו למה לי זה הדבר ונו' וירא אליכם כבוד יי' כי הוא כפל לשון . ביאור הדבר על דרך מדרש רבה סוף פרשת נו אמר רבי אליעזר כל ישראל ס' רבוא כן ואת אמרת אל פתח אוהל מועד אלא זה אחד מן המקומות שמקום מועט מחזיק את המרובה . ודכוותיה יקוו המים אל מקום אחד כו' זה אחד מן המקומות כו' ודכוותיה ויאמר יהושע אל בני ישראל גשו הנה רבי הונא אמר וקפצן בין שני בדי ארון רבי חמא בר חנינא אמר שמן בין שני בדי ארון ורבנן אמר ליתמנן בין שני בדי ארון הדא הוא דכתיב ויאמר יהושע בזאת תדעון כי אל חי בקרבכם מתוך שהחזיקו אתכם שני בדי הארון יודע אני שהשכינתי ביניכם אף בבית המקדש כן עומדים צפופי' ומשתחוי' רווחים רבי שמואל בר איני בשם אבי אחא אמר ריוח ארבע אמות היה ביניהם כו' אף לעתיד לבוא כן שנאמר בעת ההיא יקראו לירושלי' כסא יי' ונקוו אליו כל הגוים וכזה יובן המקראות תחלה אמר ושור ואיל ונו' כי היום יי' נראה אליכם וישראל לא רצו להאמינו מכח שלא היה ביום השמיני למלואים ועדיין לא שרתה השכינה ביניה' ורצו לבחון אם דבריו כנים ולאמתיי' אך מ"ה כתיב ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני יי' ר"ל שכולם כאחד עמדו יחד במקום צר לפני יי' והמקו' מועט החזיק המרובה וכאשר ראה משה כן חזר ואמר שבית מזה תראו שכל אשר צוה יי' תעשו וירא אליכם כבוד יי' שישרה שכינתו ביניכם כאשר אמר יהושע גשו בין שני בדי ארון בזאת תדעו כי אל חי בקרבכם ובזה יובן המקרא שהתפללתי כה אמר יי' שבתי לירושלים ושכנתי ונו' ונקראה ירושלים עיר האמת אף שבאמת היא מדינה ויקויים בה המקרא ונקוו אליה כל הגוים מכל מקו' היא עיר באמת פי' באמת לאו מדינה היא בערך כל הגוים רק עיר משום אך על ידי השראת השכינה כמו שאמר הכתוב ושכנתי בתוך בני ירושלים והקדושה גורם שמקום מועט מחזיק המרובה ואמר הכתוב אף לפי ערך הכנסים והיוצאי' מדינה היא מכל מקו' עיר האמת ר"ל באמת איננה כי אם עיר ומה שנקוו אליה כל הגוים הוא מכח השראת שכינה שגרמה שמקום מועט מחזיק המרובה . או יאמר שמלת ונקראה ירושלים עיר האמת בענין זה רק אקדים ביאור פסוק במשלי סימן ך' יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר וקשה מה הירש שלמה המלך ע"ה בזה בודאי יש דברי' רעי' ומרי' שקשים לאדם כמרכות גם לדקדק בקשור הפסוק לאחריו שפת אמת ונו' ויתבאר על דרך הזוהר פרשת כי תשא עמוד שכ"ט וז"ל אהדרנא מלה ויתבא דהריכא אזיל בתריה דרבי אליעזר פגע ביה בכפרי קדיא א"ל לרבי אליעזר אנת ידעת מאורייתא יבלאי אמר ליה ידיענא אמר ליה לית אתון . אמריתו דיזמנכון דלכון

טעם אמר על מה שנקרא ירושלי' עיר האמת ועל דרך פשט והמדרש

קשוט ואורייתכון קשוט ואנן דמשמכותא דילן ואורייתא דילן שקר והא כתיב שפת אמת תכון לעד אנן מיומא דעלויין קיימין במלכותא ולא אעדי מינן לעלמין דרא בתר דרא תכון לעד ודאי ואתון ושיר הוי לכו מלכותא ומיד אעד מנכון וקרא אתקיים בכון ועד ארגיעה לשון שקר . אמר ליה חמינא בך דאנת חכים באורייתא תפח רוחא דההוא גברא לא אמר קרא שפת אמת כוננת הוית כדקאמרת אבל לא כתיב אלא תכון ומיבעא שפת אמת דתכון מה דלאו הכי השתא דהשתא שפת שקר קיימא ושפת אמת שכיב ועבדה ובההוא זימנא דאמת יקום על קיומו ומגו ארץ תצמח כדין שפת אמת תכון לעד אמר ליה ההוא גברא זכאה אנת בתר יומין שמענא דאתגייר . ועל דרך זה יתבאר הפסוק ועל דרך מאמר רבותינו ז"ל כל מקום שיש מקום למינים לטעות תשובתן בצדו . ואת זה רמז שלמה המלך ע"ה באמרו יש בוטה כמדקרות חרב ובאותו מלה בעצמו לשון חכמים מרפא מולאים רפואה לתשובת המינים ולכן מרמז מיד המקרא ללמוד מזה כי הפסוק שפת אמת תכון לעד ונו' הוא כמדקרות חרב לנו בגלות המר הזה שהוסר מעלינו מלכותינו ומקויים בכו ועד ארגיעה לשון שקר ורמז לנו מיד בתוך כדי דבור לשון חכמים מרפא ר"ל מי שחכמתו בקרבו יודע לדייק ממלת תכון ולא אמר כוננת וזה רפואה גדולה על שאלה זו . וזהו כוונת הפסוק שהתפללתי בתחלה אמר והבערך על כל הגוים אשר לא ידעום ונו' וא"כ התחיל ואמר כה אמר יי' קנא קנאתי לציון קנאה גדולה ונו' שבתי אל ציון ונו' ופירש' שזה קאי על מלחמת גוג ומגוג וזכריה היה מתנבא על בית שני וראה בנבואתו שיחזרו ויתנבא על מקדש שלישי שיבנה במהרה בימינו ורמז לנו כי באותן יאמרו אומות עולם שמקויים בכו בעו"ה שפת אמת תכון לעד ונו' ולכן רמז תשובת רבי אליעזר כה אמר יי' שבתי אל ציון ונו' ונקראה ירושלי' עיר האמת לעתיד שיקויים המקרא בכו שפת אמת תכון לעד . °פירוש אמר למה נקרא ירושלים עיר הצדק ואגב יתבאר מה מורה ענין ונקראה עיר האמת והר ציון קודש מה ענין שני תוארים אלו ויתבאר על דרך גמרא פרק הזהב דף מ"ח יש שם ברייתא ר"ש אומר אף על פי שאמרו טלית קונה דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית מכל מקום כך הלכה אבל אמרו מי שפרע מדור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדבורו והנושא ונותן בדברים לא קנה והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו ואמר רבא אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו והקשו בתוספות ואמר רבא ונו' וא"ת מה קמ"ל רבא בברייתא נמי הכי קתני כל החוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו וי"ל דאשמעינן דאין רוח חכמים נוחה הימנו לאו היינו מי שפרע דקתני ברישא ולי נראה לתרץ על דרך גמרא פרק הזהב דף מ"ט רב כהנא יהיב זוזא אכתנא לבסוף אייקר כתנא אתא לקמיה דרב אמר ליה כמה דנקיטא ליה זוזא הב לה ואידך דברים נינהו ודברים אין בהם משום מחוסרי אמנה ורבי יוחנן אמר יש בו משום מחוסרי אמנה מיתיביה רבי יוסי בר יהודא אומר מה ת"ל איפת צדק והין צדק והלא הין בכלל איפה היה אלא לומר לך שיהא הן שלך צדק ולאו שלך צדק אמר אביי ההוא שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב ופירש' בשטה שהוא אומר הדבור לא יהא דעתו לשנות אבל אם נשתנה השער לאחר זמן והוא חוזר בו לפי שינוי השער אין כאן מחוסרי אמנה ע"כ והיא אליבא דרב מה שאין כן לרבי יוחנן מפרש הברייתא כפשוטה שלא יכול לחזור משום מחוסרי אמנה גם בנשתנה השער ורב ור' יוחנן הלכה כרבי יוחנן וזה יהיה מתורץ שפיר מה שקדם רבא ביותר מזה שיוכל בברייתא כי מצינו בסוף שביעי' במתניתין כל המשלשלין קונים זה את זה וכל המקיים דבריו רוח חכמים נוחה הימנו ורמז רבא בם שלא תימא שלא בדיוק נקיט הברייתא פה בלשון שלילה כל החוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו ובמשנה נקיט בלשון חיוב וק"מ לן רבא אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים ורמז לנו בזה כי מצינו בכמה מקומות בתלמוד גבי איש כי ימות ובן אין לו דרשו רז"ל עיין עליו וכן גבי וזרע אין לה וכן גבי מאין יבמה יבם שלא נקיט מאן יבמי בלא יו"ד אלא מלת מאין מורה על עיין עליו וה"ה פה נקיט בברייתא לשון שלילה החוזר אין רוח חכמים נוחה לפרש לנו מאי אין לעיין עליו דהיינו שלא תימא דוקא החוזר מדבריו איירי שמשליך דבריו בשאט נפש והוא כאלו עובד ע"ז אלא אפילו שאינו אומר אמת מה שהוא מדברי חכמים כגון שנשתנה השער והו רק מדרבנן גם אין רוח חכמים נוחה הימנו והוא שמודה רבא

טעם אמר למה נקרא ירושלים עיר האמת והוא ע"ד גמ' פרק הזהב

שגירסא

גירסא נכונה היא בלשון שלילה כלומר שלא יאמר יהיבורו אפילו מה
שהוא מדברי סופרים פירוש אחר ויתבאר על דרך מה שכתב הבי' בטור
א"ח בסימן תכ"ה בפיסקא ואם עברה ולשה כו' כתב שיש ובליקוטי דרבי
יהודה משמע דקאמר לא תלוש את מיים שלנו ולא קאמר לא תלוש מיים
שלא לנו דהוי משמע לא תלוש בהם כלל אפילו בדיעבד היה אסור לכן
אמר לא תלוש אלא במיים שלנו משמע לכתחלה אבל בדיעבד שרי וה"ה
גם פה אמר אנו אין לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו ודייק מלשון
ברייתא שאין התיר כלל לאסור ויתורץ המקרא ונקראה ירושלים עיר
האמת והר ציון קודש כי יוכח שיהיו אנשי אמת שלא יאמרו מדבריהם אף
במה שמותר להם להחמיר רק כאשר מדרבנן ובכל זאת כך יהיו באמת
אתם שלא יאמרו וידוע משנה דיבמות איסור קדושה שניות ואמרינן
בגמרא אמאי קרוי להו איסור קדושה אלא כל המקיים דברי חכמים
נקרא קדוש והו הענין כל כך תהיה ירושלים עיר האמת ויקיימו
דברי חכמים עד שיקראו גם קודש. פירוש אחר על מה שיסד לנו
רבא והוא על דרך גמרא פרק מי שמת בבבא בתרא דף קמ"ט באומר
רבא בענין איסור גיורא רבא אמר קמגמרו טעמא לאיכשי ומפסדי
לי וכתבו התוספות ואם תאמר מאי שנא מהא דאמר בפ"ק דקידושין
הלוה מעות מן הגוי שנתגיירו בניו לא יאמר לבניו ואם האומר אין רוח
חכמים נוחה הימנו והתניא רוח חכמי' נוחה הימנו ל"ק כאן הורתו שלא
בקדושה ולידתו בקדושה וכאן הורתו ולידתו שלא בקדושה ואם כן היה
לו לרבא להחמיר ותירץ ר"ת דהתם כיון שעשה לו הגוי חסד וכו' והר"ר
יצחק בר מאיר פירש דכיון דלא קתני בהדיא בברייתא ואם לא החזיר
אין רוח חכמים נוחה הימנו לא הוי קיים לה רבא כו' ע"ש. ולפי זה
הכא והתם הכל דברי רבא ואזיל רבא לשטתיה וזהו שיסד רבא אנו אין
לנו אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו דאלו לא באמר בברייתא והוי סמיך
אמתניתין דשביעית אמרתי לא הוי אם ולכן מסיק בברייתא המוסר אין
רוח חכמי' נוחה הימנו ומפרש רבא תנא דברייתא שסובר מעט כמתני'
על דשביעית וזה שיסד לנו. ענין אחר למה נקרא ירושלים עיר האמת
ירושלים ומתפלה צריך לבאר גמרא פרק היה קורא אמר רבי אבהו א"ר יוחנן
הלכה כרבי יהודה דאמר בין אלהיכם לאמת ויציב לא יפסיק א"ר מ"ט
דרבי יודה דכתיב ויי' אלהים אמת ופירש"י לכך אין מפסיקין כין ואני
יי' אלהיכם לאמת וקבעי בגמרא חוזר ואומר אמת או לא אמר ר' אבהו
אמר רבי יוחנן חוזר ואומר אמת רבה אמר אינו חוזר ואומר אמת אמר
רב יוסף כמה מעליא הא שמעתתא דכי אתא רב שמואל בר יהודה אמר
אמרי במערבא ערבית דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני יי' אלהיכם
אמת אמר ליה אביי מאי מעליותא והאמר רב כהנא אמר רבא לא יתחיל
ואם התחיל גומר וכ"ת ואמרת אליהם לא הוי התחלה והאמר רב שמואל
בר יצחק א"ר דבר אל בני ישראל לא הוי התחלה ואמרת אליהם הוי התחלה
א"ר פפא קסברי במערבא ואמרת אליהם נמי לא הוי התחלה עד דאמר
ועשו להם ציצית. ופירש"י ערבית ק"ש של ערבית אין קורין בה פרשת
ציצית לפי שאין מצות ציצית בלילה אבל מתחילין אותה ומפסיקין בה
ומדלגים ואומרים אני יי' אלהיכם אמת. לא יתחיל א"צ להתחיל ויאמר
ערבית. וק' מאי פליגי במערבא דס"ל ואמרת אליהם לא הוי התחלה
ובין רב דס"ל ואמרת הוי התחלה וביותר יש לתמוה אין מתורץ מה יש
מעליותא כי הקושיא זו במקומה עומדת ואין לה תירוץ וכי ימצא דס"ל
ואמרת אליהם לא הוי התחלה הלזה יקרא מעליות' כאשר יותר מסתברא
דהוי התחלה כי האזהרה קאי על פרש' ציצית. ולדרכי יהיה מתורץ מה
שהקשה הרשב"א בחידושיו במסכת ברכות על רב פפא דס"ל במערבא
ואמרת לא הוי התחלה תיפוק ליה דכל פ' דלא פסקיה משה לא פסקינן
לה וכדאמרינן לעיל גבי פ' בלעם וא"כ היאך אנו מפסיקין ואומרי' אני
יי' אלהיכם אמת ותירץ דכיון שאין דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם
התחלה כיון שלא התחיל בעיקר מצוה ה"ג אני יי' אלהיכם לא חשבינן
ליה הפסק פרשה כיון דלא אמר מעיקר המצוה כלו' ובהכי נמי ניחא הא
דפסקינן ליה לקרא אני יי' אלהיכם ולא אמרינן ליה כולא ואע"ג דקי"ל
כל דלא פסקיה משה לא פסקינן ע"כ תירוצו. ולדרכי יהיה מתורץ בע"א
ואגב אבאר הקושיא חוזר או אינו חוזר מהיכי תיתי שלא לחזור הלא
מצינו בפסוק ב"פ אמן ואמן ואפשר קושיא זו יש ליישב כי מצינו שיש ט"ו
וי"ן באמת ויציב עולין כמנין השם ב"ה בכתיבתו וקריאתו כידוע ולזה
היה אפשר שאמר שרבי יודה אומר בין אלהיכם ובין אמת לא יפסיק

כי לו' על המקר' שנקרא' ירושלי' עיר האמ' והר ציון קודש

טעם אחר נכון על מה שיסד לנו רבא יותר מברייתא והוא על דרך גמרא בבבא בתרא

טעם אחר שנקר' ירושלים עיר האמת דקי' בגמ'

אבל אחר מלת אמת רשאי להפסיק א"כ כשחוזר ואומר ויציב לא נכון
להתחיל בוי"ו כי אין נופל וי"ו על התחלת הענין כאשר מצינו במפרשים
גבי ויקחו אליך פרה אדומה הקשו איך ידלג וי"ו בתחלת הענין וכמו
שהקשה א"כ בענייננו גבי ועשו להם ציצית א"כ הוכרח להתחיל ולומר
יציב ונכון וקיים כו' וא"כ לא יהיה השם כי יחסר וי"ו ולכן ספיר
קמבעיא חוזר ואומר אמת ויאמר אחריו ויציב בוי"ו להשלים הווי"ן
כמספרם במנין השמות ב"ה או אינו חוזר ואפ"ה אמר שהפסיק יתחיל
ויאמר ויציב לכבוד השם הנכבד ב"ה ובגמרא זו קמיפלגי חד אמר חוזר
מטעמו וחד אמר אינו חוזר מטעמו. ואותם הקושיות אמורות במקומם
עומדים. ואגב יתבאר כל הני רבוי אמירות בפרשה שאמר ויאמר יי' אל
משה לאמור וכתיב דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם. גם קשה מלת
אליהם ליה לי מה היה חסרון המקרא באם אמר דבר אל בני ישראל.
ליישב כל זה אבאר הספרי והובא בילקוט פרשת שלח דבר אל בני ישראל
ואמרת אליהם אף הנשים במשמע רבי שמעון פוטר הנשים מפני שהוא
מצות עשה שהזמן גרמא אין נוהגת בנשים כו'. וקשה במאי פליגי או
איך הכין התנא קמא שהנשי' תהיו חייבין והלא כלל גדול הוא בכל הש"ס
שדבר שהזמן גרמא נשים פטורות ומה יצא מצות ציצית ממון לכלל.
ויראה לי לתרץ אליבא דתנא קמא ואגב אבאר מדרש בספרי רשב"א אומר
למה נקרא שמו תכלת על שם שניתכלו המצריים בבכוריהם שנאמר ויהי
בחצי הלילה רבי אומר למה נקרא שמה ציצית על שם שהציץ המקום על
בתי אבותינו במצרים שנאמר קול דודי וכו'. וקשה מה הוקשה להם
בפרשה ששמו שמות להם הללו שדרשו אחריהם לומר נקרא כן וכה"ג
מצינו בגיטין אטו מתות. דא"י קשיא אלא הענין הוא כי אלו סוברים
הדין כתנא קמא הנשים חייבות בציצית וקשה להם מה נשתנה מצות
עשה זו שזמן גרמא ונשים חייבות מכל המצות עשה שהזמן גרמא ונשים
פטורו' ונראה להם דזה טעמו של התנא קמא והוא על דרך מה שכתב
הטור אורח חיים בסימן ת"ע גרסינן במס' סופרים הבכורות מתענין
בערב פסח והטעם זכר לנס שניצולו ממכת בכורות וכתב הב"י בשם
אגודה דנקיבה שהיא בכורה דצריכה להתענו' וראיה מהתחלת פרשה
אבל האחרונים חולקין ועל דרך זה שאלו למה שמו תכלת או למה שמו
ציצית לדרוש ולתור אחר הטעם לידע מזה למה חייבות הנשים בציצית
כי לשון ציצית מורה שהציץ המקום על בתינו במצרים וזה היה נס לנשים
אם כן הטעם יורה שהנשים חייבת בציצית מה שאין כן ר' שמעון דסבירא
ליה דלא שייך מכת בכורות בנקיבות ומשום הכי סבירא ליה לרבי שמעון
דנשים פטורות מכח מצות עשה שזמן גרמא. או נוכל לפרש בדרך
אחר ואגב יתבאר גמרא במנחות פרק התכלת אמר רב מנין לציצית
בגוי שהיא פסולה שנאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם
ציצית בני ישראל יעשו להם ציצית ואין הגוים יעשו. אמר ליה רב מרדכי
לרב אשי אותן הכי מתניתו לה אנן הכי מתנינן לה אמר רב יודא מנין
לציצית בגוי שהיא כשירה שנאמר דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית
יעשו להם אחרים. והנה גם פה קשה במאי קמיפלגי ויראה לי דפליגי
בענין אם ואמרת אליהם התחלת הפרשה הוא או לא. והנה למאן דאמר
ציצית בגוי פסולה סבירא ליה ואמרת אליהם הוא התחלת הפרשה
והוקשה לו מלת אליהם למה לי דהא כבר כתיב דבר אל בני ישראל.
ואמרת אליהם למה לי אלא בא לרמוז שלא תימא שבא ללמוד מזה שציצית
בגוי כשירה מ"ה דייק ואמר לשון אליהם לדייק מזה אליהם לבני ישראל
אמור שיעשו להם ציצית ולא לגוים. ומ"ד ואמר שואמרת אליהם לאו
התחלה הוא ובמלת וי"ו של ועשו מורה גם יש היתר לגוי לעשות ציצית
ובגמרא זו פליגי. ובזה יתבאר פלוגתא הנ"ל ג"כ אם ואמרת אליהם
הוא התחלת הפרשה מ"ה דורש אף הנשים כי מלת אליהם מיותר הוא
לדרוש לומר גם לנשי' ולהזהירם על מצות ציצית. ומ"ב שאין זה התחלת
הפרש' ואין לו חייבות למטה וסומך על הכלל כל מצות עשה שזמן גרמא
נשים פטורות. ומעתה נבוא לבאר כל הני רבוי אמירות גם מה
כוונו באמרו כמה מעליותא הא שמעתתא כדפרכינן לעיל. ומה טעם
דמ"ד דס"ל ואמרת אליהם לא הוי התחלה לפרשת ציצית אם כן על מה תנא דבי אליהו
קאי כל הני אמירות. ע"כ נראה לי לתרץ ע"ד מה שמביא בתנא דבי למה; נסמך פ'
אליה למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית אלא אמר הקב"ה למשה ציצית לפרשת
חילל זה השבת אמר לפניו רבש"ע אתה יודע בכל יום תפילין בראשו מקושש
תפילין בזרועו ורואה אותן וחוזר כו'. ועכשיו שאין עליו תפילין חילל זה

פירוש אחר על הפלוגתא אם נשים חייבות בציצי' ועל דרך הגמר' במנחות

הטבת · א"ל הקב"ה בלא ובבור להם דבר שיכתבו בהם כשבת שנ' ועשו
להם ציצית וגו' והשתא א"ם כלי ויאמר יי' שאמה לאמר אף שהוא אין
שתפלה לגיוני פרשת ציצית מ"מ תשובה הוא על דבר המקשים שאין לו
פיון בשבת להפסיק עמוו מעבירה וגם עבור וכ כתיב ויאמר יי' אל משה
לאמר כלומר לאותו אמירה שבבר אמר בדבר המקשה אמר לו הקב"ה
השיב לו · והקב' אמר אמירה זו הזכיר בגוי על הגלית הכתוב בפרשת
ואמר דבר אל בני ישראל על פרשת ציצית וגם להזכיר בק"ש של ערבית
שלא יזכירו פרשת ציצית כי אין ציצית בלילה · וגם להורות לנו להזכיר
פרשת ציצית בק"ש דהיינו ביום מזוייב לאמר פרשת ציצית כולה · אך
בערבית אל יאמר פרשת ציצית רק ידלג ויאמר אני יי' אלהיכם ודבר אל
בני ישראל ואמרת קאי על ערבית כאשר ידוע שדרך הפסוקים להזכיר
ק"ש של ערבית ברישא כענין דאמתני קורין את שמע בערבית וגו'
ופריך בגמרא תנא היכא קאי דתני ערבית ברישא לתני שחרי ברישא
ומשני תנא אקר' קאי דכתי' בשכבך ובקומך ואבעי' אימא יליף מבריאת
עולם דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר ולכן נאמר שהזכיר להזכיר פרש' ציצית
בפרשת קריאת שמע ובערבית אל יזכיר פרש' ציצית רק ידלג אותה
ויאמר אני יי' אלהיכם לכן הוצרך הכתוב להקדים דין ערבית ברישא
כדרך המקראות ולכן ב"ל בשערבא קאי דבר אל בני ישראל ואמרת
אליהם קאי על אני יי' אלהיכם ר"ל בתחלה דבר אל בני ישראל מענין
אני יי' אלהיכם ר"ל שיאמרו תכף אני יי' אלהיכם ולא פרשת ציצית וזה
הוא בערבית כדרך המקראות להתחיל בערבית ברישא ואח"כ תאמר
להם פרשת ציצית האמור ביום כאשר טוב להזכיר פרשת ציצית ביום ·
ופסוק עמוו העמיד פרשת ציצית כסדר אך לאמרו ביום אבל בהגדת
יהוה לישראל שהוצרך להקדים דין ערבית באמירה בראשונה אמר דבר אל
בני ישראל ואמרת אליהם ר"ל שיאמר אני יי' אלהיכם ואפשר לתרץ עוד
אליהם ע"ד זה כאשר כפול הוא בפסוק דבר אל בני ישראל ואמרת
אליהם כי מצינו רבותינו ז"ל דרשו על פסוק כשבע בן נכרי אין לנו חלק
בדוד ונחלה בבן ישי איש לאהליו ואמרו רבותינו ז"ל שכפרו בג' דברים בדוד
ובישים ובאלהים שאמר איש לאהליו אל תיקרי לאהליו אלא לאלהיו
בן ב"ל פה ואמרת אליהם ר"ל אמור להם שיאמרו אני יי' אלהיכם הכרעו
בזולת אליהם שהוא לשון אלהים · ואם כן כדר המקראות הכי הוא
ויאמר יי' אל משה לאמר ר"ל שאמר לו תשובה על ענין המקשים ואח"כ
אמר באמירה דבר אל בני ישראל פרשת ציצית ושוב אמר ואמרת אליהם
אותיות אלהים ר"ל שיאמרו בערבית אני יי' אלהיכם ולא פרשת ק"ש
כדרך המקראות שמזכירין ערבית ברישא · ואמר כך מזכיר פרשת
ציצית להורות לנו שטוב לנו להזכיר ציצית ביום · וגם כוונת בני מערבא
שאמרו בערבית דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני יי' אלהיכם גם ב"ל
שלא בתפלה הוא המקרא אל ואמרת אליהם כאשר באמת כן הוא · כי
ואמרת אליהם קאי על אני יי' אלהיכם להורות שלא יאמר פרשת ציצית
בערבית והקדים ערבית ברישא כדרך המקראות · וגם זה יובן מה שפיר
מימרא דרב יוסף כמה מעליותא הא שמעתתא ביום שאמר ואמרת אליהם
לאו מתחלה כי קאי על אני יי' אלהיכם כמה שפיר לערבית ובאמת
ואמרת אליהם לא קאי על פרשת ציצית לאפוקי לרב דאמר דבר אל בני
ישראל לאו מתחלה הוא וזולת ואמרת אליהם שהי מתחלה א"כ קשה על
מה קאי דבר אל בני ישראל יעשו לבני מערבא אתי שפיר וגם מתורץ
מה שהקשה בתוס' השב"א כי יובן לגמרות שפסקו במקום שמשה לא
פסק וכ"ל כי ידוע מדע"ב מקבי הטועה לא הוי פסק הפסוק כמקראות
אחרים הוי מקום לטעות שאין לומר אני יי' אלהיכם רק בערבית ולא
בשחרית ולכן כלל שכל בפסוק אחד להורות שביום צריך לגמור כולו
ובלילה שדלג כדלעיל · ובזה יובן המקרא שהתפללו ונקראה ירושלים
עיר האמת כי אמרינן בגמרא אמר רב כל מי שלא אמר אמת ויציב
בשחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ופירש רש"י אמת ויציב תקנו על
גאולת מצרים ואמת ואמונה על גאולה העתידה שאנו מצפים כו' ·
והנה זכריה הנביא עליו השלום רמז על אמת ויציב ותקנו שמשה עשר
מ"ן ונזה יהיה עד שאין כן באמת ואמונה לא יזכו להזכיר · לכן
התנבא הנביא זכריה עליו השלום שבתי לירושלים ברחמים ונקראה
עיר האמת ולמה מה השם דוקא אלא שיהיה לזכרון עולם שיהא זוכרים
באמת ובפסוק יי' אלהים אמת שאיתו אלא להפסיק אמרתי לבאר ענין
אמת ויציב ומתורץ מה שהקשה הרב רבי יעקב · אלעזר בפסוק והייתם

קדושים לאלהיכם שיולת לאלהיכם צריך ביאור · ולדרכי יהיה
נכון כי מצינו במדרש רבה פרשת בראשית שאלו המינים זה דכתיב יי'
אל אלהים הוא יודע אמר להם הם יודעים אין כתיב כאן · אמרו
תלמידיו לבו עוה אתה משיב · אמר להם שלשתן שם אלהות כן כו'
חזרו ושאלו מהו דין דכתיב כי אלהים קדושים הוא אמר להן קדושים
הוא אין כתיב כאן כו' · והקשה במתנות כהונה למה לא אמרו
התלמידים בשאלה זו להם דשית בקנה ולנו מה אתה משיב עשום שהיה
להם תירוץ לפרש הפסוק אלהים קדושים אלהים על ישראל שהם קדושים
וזה הוא והייתם קדושים לאלהיכם ר"ל קדושתכם תהיה לאלהיכם ובזה
תסלקו שאלת המינים · וכן שאלה שנייה רמז גם כן כי ידוע
הפייטן בראש השנה עביא קותמו אות להודיע כי הוא אחד ופי' המפרש
אל"ף בראש ת"ם באמצעית ובסוף מורה על ענין היה הוה ויהיה
וכענין כפל פתקא מן שמיא כתוב בו אמת · ועוד יתפרש פירוש
אחד מן אל"ף עם ת"ם י"ג אותיות כמנין אחד ומן ת"ם עם תי"ו עם
אותיות מנצפ"ך גם כן י"ג אותיות כמנין אחד · ואני באתי להוכיח
מה מורה אלו שני רמזים על מלת אחד להורות כי ביום ההוא יהיה יי'
אחד ושמו אחד שכל השמות הכל אחד · וכענין התירוץ במדרש שלשתן
שם אחד · וכן רמז דבר אל בני ישראל ואמרת וגו' אני יי'
אלהיכם ושמה יאמרו שם ושלום שני ראשיות לכן נוה
לכוונך לאלו ב' שמות מלת אמת לידע כי הוא
אחד ואין שני לו ונכון הוא :

טעם נכון על הקוש' שהקשה האלשיך נ"ש אמר והייתם קדוש' [illegible] והוא על דין מדרש רבה פ' בראשית

ענין ככבב על פייכת אמת ויציב לתלם יי' אלהיכם

פרק עשרים ושלשה

בזה הפרק כדבר מעלייתי שמות הפילים לשון האמת
כאשר רבותינו ז"ל קורין את זה חסד של אמת כפירש
רש"י פרשת ויחי בני יעקב אמר ליוסף ועשית עמדי חסד ואמת חסד
של אמת שעושים עם המתים שאין מצפה לתשלום גמול ולענין זה
יתורץ שזה קושיא במה שאמר ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני
במצרים ואמר כך מזכיר השכיבה באמרו שזה ושכבתי עם אבותי פירש
רש"י ז"ל וי"ו זו מחובר למעלה שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי ואני
בגופי לשכב עם אבותי וכו' ואין לומר שכבתי השכיבני עם אבותי
ביושבים שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם וגו'
אם כן לפי זה קשה היה להקדים המקרא ושכבתי
וגו' ואמר כך יאמר אל נא תקברני כי בקבורה היא אחר מיתה ואין
לתרץ ולומר כי באמת גם אמר כך כתיב וקברתני בקבורתם כי לפי זה
יהיה קשה הכפל למה לי · ומה שרש"י מדייק ושכבתי ואני בגופי
לשכב וגו' צריך ביאור בודאי סוף אדם למות בר מינן · ונראה לי
דפסוק ושכבתי יתרץ קושיא על שאמר אל נא תקברני במצרים ·
והוא על דרך הזוהר פרשת ויחי זה לשונו אמר רב יהודה יעקב אמר
וקברתני וגו' תיוך תניין תנינן דנפיק נשמתיה ברשות אחרא וגופיה
אתקבר בארעא קדישא עליה כתיב ותבואו ותטמאו ארצי ונחלתי שמתם
לתועבה אמר רבי שאני יעקב דשכינתא נביה הוי אחידא ביה
ואתדבקת ביה דהוא הוא דכתיב אנכי ארד עמך מצרימה וגו' מה קא
מיירי דהא לא נפק נשמתיה ברשות אחרא עד כאן לשונו דיעקב לא הוי
מת במצרים רק נבראו אל ארץ כנען · ועל זה כיון רש"י באתיקתא
נמות לשונו חקר שאמר אל נא תקברני במצרים והוקשה הדבר ליוסף
שימות במצרים ולתקבר בארעא קדישא ולזה אמר ושכבתי עם אבותי
ופירש רש"י במות לשונו ואני גופי לשכב עם אבותי כי אבותי לבמקום
אבותי ולא במצרים · אך יוכל מקום קשה למה שכית ונשאתני ממצרים
אלא הענין הוא כלי חסד של אמת שאמר יעקב ליוסף היה באמירה אל
נא תקברני במצרים כי באמת היה יוסף נקבר במצרים רק כענין
וקברתני בקבורתם היה כגמול ליוסף כיון שאמר יעקב אבינו עליו
השלום אחריך ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך פירש רש"י עכשיו
בקבורתי וכו' ומשום הכי הקדים לומר אל נא תקברני להראות כבקשתו
ואמר לו אל נא דרך בקשה מאמר שאינו מצפה לתשלום גמול
בקבורה זו כאשר קבורתו יהיה

טעם כרש"י על הפסוק ושכבתי עם אבותי וגו' כנע' וקברתני סקני' כענין זה

במצרים

מה יקר הענין בזוהרים · ולענין זה יבוא על נכון וישתחו ישראל על ראש המטה
וישתחו ישראל. ופירש"י שהפך עצמו לצד השכינה מה מורה בהשתחויה זו · ולבאר
על ראש המטה בגמרא פרק מי שמתו אמר רבקא אמר רב יהודה הרואה את המת ואינו
והוא על דרך מלוה אותו עובר משום לועג לרש חרף עושהו ואם ליוהו מה שכרו אמר
בגמרא פרק מי רבי אמי מלוה יי' חונן דל ומגמולו ישלם לו ופירש"י קרי ביה מלוה את
שמתו. המקום כאלו מלוה את המקום ב"ה · וקשה מה הקשה ואם ליוהו מה
שכרו היה לו להקשות על כל התרי"ג מצות בתורה אם יקיים אותם מה
שכרו · ואין זה כי באלו הכי קשה בענין הרואה המת ואינו מלוהו עובר
משום לועג לרש למה יחשב זה ללעג וקלס כאלו הוא בשב ואל תעשה כי
אין שייך לומר לעג אם לאו שעושה מעשה כגון האוחז ס"ת בידו בבית
הקברות כי בזה הוא לועג לרש מיתה אותם באם אינו מלוהו למה יחשב
ללעג ודוגמת סברא זו מצינו בגמרא בפסחים בשב ואל תעשה ·

מה נכבד ביאור ענין בגמרא הרואה המת ואינו מלוהו וכו'

אלא הענין הוא כענין ומגמולו ישלם לו דוגמא · מה שאמרו רבותינו ז"ל
מאי והמי יתנך לבו דברי' של מיתה דיספד יספדוניה דיקבר יקברוניה
וכו' · ומשום הכי פריך שפיר ואם ליוהו מה שכרו ומתרץ ומגמולו ישלם
לו כי כיון שהוא היה מלוה המתים כן יעשה לו ביום פקודתו · ולפי זה
יובן שפיר כמה שאמר הרואה המת ואינו מלוהו עובר משום לועג לרש פי'
באות לעג ובשוק הוא לימת ההוא באם אינו מלוה אותו · כי הרי הוא
כאלו מכפר אמר ימיתו שגם הוא מכת האדם מהמתים ולא ליוה אותם
לולי זאת שילם לו יי' כמגמולו מדה במדה שילוהו אחרים גם כן ואין לעג
גדול מזה ואין זה שב ואל תעשה אדרבה מעשה גדול הוא לבושת המת
ואתי שפיר שמביא הפסוק מה שכרו מלוה יי' חונן דל כאלו מלוה המקום
ב"ה על דרך אחרי יי' אלהיכם תלכו והרי אם אכלה הוא אלא לך אמר
מדותיו מה הוא קובר מתים וכו' ואם כן האוחז במדה זו מלוה המקום
מקיים בעצמו אחרי יי' אלהיכם תלכו · וזהו הענין של יעקב שהפך
לצד השכינה כי אמר שבניו יוסף לשאת אותו ממצרים ולקברו
בקבורת אבותיו הפך והשתחוה לצד השכינה שמקיים יוסף מלוה יי' חונן
דל וכאלו מלוה השכינה ברוך הוא · או יתבאר שענין כמו שפירשתי

ענין אחר על וישתחו ישראל על ראש המטה ויתבאר יפה פ' מקץ

הפסוק פרשת מקץ גבי אמירת פרעה ליוסף כמה שאמר הגמרא כזה
איש אשר רוח אלהים בו ואמר כך ויאמר פרעה אל יוסף אחרי הודיע
אלהים אותך כל זאת אין נבון וחכם כמוך וקשה למה לא התחיל בתפלה
הנמצא כזה איש נבון וחכם כמוהו ולמה יחס הענין ברוח אלהים ונריך
אני להקדים מה שמובא במדרש רבה פרש' ויגש וכל כך למה כדי שיבוא
יוסף באדרוכה ויטול גדולה כו' אלא המתין להם עד שנתייגעו והוציאו

למה נשבע יוסף בחי פרעה

את רוחו ואמר כך בא יוסף והמוירה וכמו שמפיק אמר כך כיון שראה
שר המשקים את פרעה שנפשו מבקש לצאת היה מחשב בדעתו ואמר
אם ימות פרעה ויעמוד מלך אחר כו' וע"ד שפיר למה נשבע יוסף בחי
פרעה כי הוא אשר דברתי שהאוזר נפשו וחייו לפרעה · ועוד דע זה
שמפיק בספר טוב יהמור ס"ב על פסוק יי' צבאות עמנו משגב לנו ·
הנשמה בכל שעה מבקשת לילך מגופו של אדם אך שהשכינה מתגלה
לפניו מורה בגופו של אדם שנאמר יי' צבאות עימנו ולו משגב לנו ע"ש
באריכות לשונו · ובזה יובן על ידי מה החרטומים הוציאו נפשו למות
כמו שמביא בזוהר שראה שר המשקים שנפשו מתבקשת לצאת וכאשר
בא יוסף מורה נפשו אליו · ומשום הכי אמר שפיר הנמצא כזה איש אשר
רוח אלהים בו כי הוא דוגמת השכינה שהאוזר נשמתי אלי כמו השכינה

לא' אמר פרעה איש אשר רוח אלהים בו

המתגלה לגבי אדם כדי שתשאר נשמתו בו · ולכן גבי יעקב שהתעסק
בענין קבורתו עד שמוטט יצא נפשו מדבריו מיד הפך עצמו לצד השכינה
וכלשון רש"י ז"ל מביא ב' פירושים על וישתחו ישראל על ראש המטה
פירוש אחד הפך לצד השכינה · דבר אחר על ראש המטה שהיה מטתו
שלמה ולא היה רשע שהרי יוסף שנשבה בין אומות העולם ועומד בצדקו

גמרא פרק שני דייני גזירות קרנא ור' חנינא יודע היה יעקב ויוסף וכו' והוא על דרך הזוהר וכו' בפ' פנחס

על ידי ב' פירושים אלו אבאר גמרא פרק שני דייני גזירות אמר קרנא
יודע היה יעקב בעצמו שצדיק גמור היה ואם מתים שבחוצה לארץ חיים
הם למה הטריח את בניו שלא קבל עליו צער גלגול מחילות · כיוצא
בדבר את אומר וישבע יוסף את בני ישראל אמר רבי חנינא דברים כנ"ו
יודע היה יוסף בעצמו שצדיק גמור היה ולמה הטריח בניו וכו' · והנה
קשה על ר' חנינא למה העמיד דרוש שלו על יוסף ולא על יעקב המוקדם
בתורה על קרנא לא קשה מידי כי העמיד עניו על המוקדם וצריך אני
להקדים מה שכתב הזוהר פרשת פנחס ברעיא מהימנא האריך שם
בענין עד שבא לומר לוף הכי שכינתא אסתרת לגופא ומיין ליה יי'

ישעבדי על ערש דוי ובנין דא אוקימיה אלהים דמתני' המבקר החולה
אל ישב לא מראשותיו משום דשכינתא על ראשו ולא לרגליה דמלאך המות
לרגליה סלי לאו לכל גר כם אלא לבינוני אבל לצדיק גמור יי' יסעדנו
על ערש ושכינתא אבתר גופיה עד רגליה · ובנין דא אתמר ביעקב
ויאסף רגליו אל המטה דהא שכינתא דשמיה דאתמר והארץ הדום רגלי
ומשום הכי לא רצה רבי חנינא להעמיד הדרוש על יעקב שיודע היה
שצדיק גמור הוא כי לא מוכח זה · אדרבה יעקב אמר קטנתי מכל
החסדים שמא נתלכלכתי בחטא ומוכח על זה דאלו היה יודע יעקב
בעצמו שצדיק גמור היה למה השתחוה לראש המטה לפי' זה שפירש רש"י
לצד השכינה כי ר' חנינא סובר כפירוש זה פי זה לא שייך כי אם בבינוני
שהשכינה בראשו אך הצדיק גמור השכינה מסתתרת כל גופו בראשו
וברגליו ולא היה צריך להשתחוות לראש המטה פי בכל צידי המטה שם
השכינה שוה גבי צדיק ולכן שפיר סבירא ליה דאפשר שיעקב לא החזיק
עצמו לצדיק גמור לכן לא רצה רבי חנינא להעמיד דרוש שלו על יעקב
אבינו ע"ה ואין להקשות מה דכתיב ויאסוף רגליו וכו' כי יש לתרץ שמא
מקמת מיתה עשה כן · מה שאין כן בהיותו בחיים אמר כן ליוסף וכתיב
וישתחו וגו' · אך גבי יוסף שלא מצא שום מיעוט ובענין בדעתו לומר
שאלו היה יוסף יודע שצדיק גמור היה לכן העמיד דרוש שלו על יוסף
מה שאין כן קרנא דבין פירוש אחר ברש"י וישתחו ישראל על ראש המטה
שהיתה מטתו שלמה ולכן סבירא ליה שפיר שיודע היה יעקב בעצמו
שצדיק גמור היה ולאפשר בשביל השתחוה היה משתחוה בכל צידי המטה
מה שאין כן ראש המטה קאי על יוסף שהיה ראש מטתו ועמד בצדקתו ·
אך עדיין אין מתורץ פירש"י שמוכים ושכבתי עם אבותי מלשון שכיבה
ודשה סברת דאין לומר מלשון השכיבה מכח שכתיב וקברתני בקבורתם
ובכה אלמלא דמתפיסא בפני מאור עינינו רש"י ז"ל הייתי אומר בברית
כאין לומר כרש"י הוא פירוש קאמת ופירוש של ושכבתי הוא השכיבה ·

ביאור הפסוק בשלום תקבר על דרך הזוהר פרשת חיי שרה

ואקדים ביאור פסוק אחר פרש' לך לך גבי מיתת אברהם כתיב בשלום
תקבר בשיבה טובה ודרשו רבותינו ז"ל על מאי אלא בשלום · זה שיבוק
יש בשורות שלום בקבורה · ויתבאר הענין על דרך מה שכתב בזוהר
פרשת חיי שרה בפסוק ואחרי כן קבר אברהם את שרה גולי ואמר כן גלה וכו'
בשעה שנכנס אברהם אבינו במערה והכניס שם שרה לקבורה עמדו
אדם וחוה מקבריהם ולא רצו לקבלה ואמרו · אלא אנחנו בבזיון בעולם
הבא בשביל העבירה שעשינו ועכשיו יוסיפו · מיתה בעולם ועתה שאתם רוצים
להיות נקברים עימנו כגיו לבוז מפני מעשיכם הטובים ונתעבר אברהם
אבינו להם שלא יתבזו ולא כנס אדם במקומו וחוה לא רצתה לכנוס
במקומה עד שאברהם הכניסה לאדם בקבורה ולא קבר גם כן לשרה והוא
שנאמר ואחרי כן קבר אברהם את שרה לא נאמר אלא את שרה
להכות חוה עד כאן לשונו · וכיוצא בקבורת שרה היה מחלוקת
בין אברהם ואדם וחוה רק שהיה כוחו יפה וגבר על חוה · וזהו רמז
הקדוש ברוך הוא ואמר לו אל תירא אברהם כן ואולי לא יניחו אדם
וחוה מלקבור אותך אלא כי בשלום תקבר ואין מי יעמוד לנגדך ·
ויעקב אבינו עליו השלום לא החזיק עצמו לחסיד וצדיק כמו שאמר
קטנתי מכל החסדים וגו' ועלתה מורא על ראשו כן ואולי לא יקבלוהו
מלקברו במערת המכפלה ומשום הכי אמר ושכבתי השכיבה רוצה לומר
אמר ליוסף ראה שתשכיבני עם אבותי כדרך שעשה אבי וזקני אברהם
עליו השלום · ודקא קשיא הא תו למה לי וקברתני בקבורתם
יובן הענין אמר לשבחו של יוסף כי מצינו בגמרא במועד קטן גבי רב
הונא שאמרו ארונו לא רבי אמי ורבי אסי כפקי רבי אילא ורבי חנינא לא
כפקי אמרי בכתיה כעיילי' למערתא דרב חייא דרב הונא ריבך תורה
בישראל מן מעייל אמר רב חגי אנא מעיילנא דאוקימת תלמודאי כי
הואי בר תמניסר שנין ולא חזאי קרי · וביוסף הצדיק מצינו אלו שני
ענייכים להיפך אחד כמו שמצינו במדרש על פסוק כי נשני האלהים
מבית אבי שמכח מה שלמד תורה ועוד אחרת שראה קרי במעשה אשת
דפוטיפרע שיצא זרע מתוך אצבעותיו כפירש רש"י על ויפוזו זרועי
ידיו · ואם כן כן יאמר האומר שיוסף לא היה מהראוי לעייל את
יעקב למערתו · על כן כדי להוציא הדבר מן הטועים אמר
ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם כי כראוי והגון אתה לקבור אותי
וממילא לפי זה נראה לי דסברת אין לומר כרש"י הוא האמת ועל כל

הבון אך ירי ויחלוק על רש"י שהוא יאמר שיכינו ויקברו בראש אנוי׳ ושם שאמר ושכבתי עם אבותי ראיתי לבאר ענין א׳ אשר בתקנתו רבים ובתעוררו לדעת לאם זה ועל יום זה נשתנו אלו ג׳ צדיקים בקבורתם יעקב זכה להקבר בארץ בגופו ובעצמותיו. משה רבינו ע"ה לא בגופו ובעצמותיו. ויוסף בעצמותיו ולא בגופו. ועיין ברקנ"טי פרשת ויחי זה הענין על דרך הקבלה ואנו אין לנו אלא כדרך הפשט רק נריך אני להקדים זה שהוכיח בילקוט פרש׳ ואתחנן רב לך אמר הקב"ה למשה שם רע אתה נותן בגופו שיודע בשר א׳ בית ביניהם הנכנס לארץ ושם אין נכנסין וכן תביך במדרש רבה פרשת שכמם כאשר נאסף אהרן אחיך אין אתה טוב מאחיך ואם באמר למשה רבינו ע"ה שלא יהיה טוב מאחיו כל שכן וקל וחומר שלא יהיה טוב מאביו שקבור במדבר שלא יאמרו שלא כשר היה. ועוד אמרינן בפרק התפלה תנו רבנן ג׳ שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו. אביו מזריע לובן שממנו וכו׳ ועצמות וגידים וכו׳. אמו מזרעת אודם שממנו עור ובשר ושחור שבעין והקב"ה נותן בו רוח ונשמה כו׳. והנה אני סביר שיעקב נכנס בארץ בבשר ועצמות כי גם אביו ואמו נקברים בארץ שהם הגוף והעצמות לכן נכנס גם הוא שלם בגופו לקבורת ארץ ישראל. וזה שאין כן יוסף שיעקב אביו נקבר בארץ שהוא עצמותיו אבל רחל אמו לא נקברה בא"י כדפירש"י בכי ואקברה שם בדרך אפרת ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ וידעתי שיש בלבך עלי וכו׳ ואף הרמב"ן הקשה על רש"י ז"ל וכתב ולא ידעתי מהו וכי בתוכה לארץ נקברה. ע"ו וכו׳ ואני אומר שיש תרוני׳ הרמב"ן לדרך רש"י על תוספת כרוב"ן ואין כאן מקום להאריך. ע"כ יוסף יחיד חלק אביו בן שמנות נכנס לארץ יש שאין כן חלק בשר של אמו לא נכנס לארץ שלא ישנו בושה לאמו. וזה שאין כן משה רבינו ע"ה אביו ואמו שניהם מתו במדבר רק מרים בת אשר בשעירה ולכן לא וגם יעשה רבינו ע"ה להקבר בארץ ישראל כן יחד בשר בן ואלו עצמות כדי שלא יאמרו בבריות שטוב הוא מאביו ואמו והאמכלה

(בגליון: טעם לשנת על ג׳ צדיקי׳ יעקב ויוסף ומשה שנשתנו בקבורתם בא"י)

אין טוב טעם ודעת. פתח השער ויורה בעה כי׳ דש"ס יאמר גדולה להספיד על המת ויוכח בגדול שירים קולו ויזר דברי׳ המשברים הלבבי כדי להרבות בבכיה ולהרבות בהספד. כדי לבאר עשוו למה הנוכך להרים קול. ואגב אבאר פסוק בפרשת תולדות ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה ודרים הקשו׳ שאם לדעת שכן שהוא שיופיר נבי בבורים ורש"י פי׳ אמר עשו מה טיבה של עבודה זו אמר לו כמה אזהרות ועונשים תלויין בה באותה ששנינו אלו הן שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אמר אנכי הולך למות על ידה א"כ מה חפץ לי בה. ולי נראה ליישב דהכי פירושו כי עשו היה רשע ערום בדעת והכיר בלבו הנם שיעשה כל התועבות והעושם הבריות ויווית הקשום ברשעתו יהיה לו כפרה על העשלים ונשונות ופשעים אשר יעשה בחייו אביו עליו כמו שמצינו בני דוד המלך ע"ה באמרו בני בני אבשלום מי יתן מותי תחתיך אבשלום בני בני ואמרו ז"ל שבעה ויקחויה משבעה מדורי גיהנם וכל לאייתוי לעלמא דאתי. וכן הבין עשו בלבו שאביו יתאבל עליו ויבלהו ויחזור דגיהנם. אמנם בהעלותו על לבו הבכורה שלו אמר בלבו שהיא לו למזכרת עון כי אביו לא יתאבל עליו כמו שמצינו בסימן

(בגליון: טעם לספוד על מה שנהג העו מנהג להספיד במת ולהרי׳ קול בשעת ההספד כדי להרבות בבכיה ויבואר הפסוק ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות וגו׳)

שע"ב בהלכות אבילות מהרי"א ז"ל וז"ל י"א דאין מתאבלין על בן הראשון או בן בכור שנה לאדם וכן הוא בכלבו הרי"בש וכו׳. וביאור מי שכתב כן והיתכב הוא תוכף שעות כו׳ ואפל איכו׳ בשתרבב המכתב בעירנו שאין אב ואם סובלין אחר כיבוס הראשון לבית הקברות ועשו אמר בלבו כדעת הכלבו והרי"בש שאין מתאבלין על בן הראשון והבכור והסב בדעתו שגם יעקב אחיו ימות טרם שימות הוא ואז יתאבל אביו עליו במותו ממיתת שהוא שני למיתה והבל ואז לא יתאבל עליו ממיתת שהוא בכור לכן אמר הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה כי אל יתאבל אבי עלי וארד לשאול מתו ואין מי שיבלבי מגיהנם. זה שאין כן באלו יהיה לי הבכורה יש לי תקוה שיבינו אבל אחי יעקב קודם מיתתי ואז אהיה בן השני לאבי שימות לו ויתאבל עלי ויעלני מגיהנם. ואפשר שזהו ענין ההספד והאבלות להציל המת מגיהנם כאלו ימות בעונו. וליישב

(בגליון: הטעם שאין מתאבלין על בנו הבכור וכו׳)

ענין הרמת קול ואקדי׳ לבאר פסוק בכו בכו להולך כי לא ישוב עוד וראה ארץ מולדתו וכו׳ והנה קשה שלכאו׳ יתור. וראה ארץ מולדתו שמשמע שיראה ארץ מולדתו וכי לא ישוב הוא הכינוי שלא ישוב עוד. וכמו שדרשו רבותינו ז"ל על פסוק לא אוסיף עוד ארחם את בית ישראל

(בגליון: ביאור על פסוק בכו בכו להולך כי לא ישוב וגו׳)

לדרשם אין כתיב כאן אלא אחם שמתוך כעסו זוכר הרתמים וא"כ קשה הוא שבין כאחד על גם בפסוק שדרים בפסוק שותרי׳ אהדדי. ואגב אתן טעם לשבח הנוהג בן רב עליהנורא רב שילת דאמר אמי׳ לי בהספדאי דהתם קאימנא עם יוכב׳ שילת אמר לו הבכייה. ושל ידי זה יתבאר המשנה דאבות הוא היה אומר הילודים אמים לי למות והמתים להחיות ופירש"י הילודים עומדים למות וקשה לי למה הנספדאי וכו׳ תלה הלידה במיתה וגם זה ליה למימר החיים למות דנגאמי דכיפ׳ והמתים ויתורן המשנה להחיות ואגב ביוכן עת ללדת ועת למות וכי יש זה דברים הופכים הוא ואמנ׳ הילודים ליה למימר עת לחיות ועת למות. ויתבאר על דרך הגמרא אמר רבי למות וכו׳ טפי אמר רב אמי מאי דכתיב שאול ועוצר רחם וארץ לא שבעה מים וגו׳ גם הפסוק שה וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכניס ומוצי׳ אף שאול ללדת עת למות מוציא ומכניס ובלא הדברים ק"ו ומה רחם שמכניסין בחשאי מוציאין בקולי קולות שאול שמכניסין בו בקולי קולות אינו דין שמוציאין מתוכו בקולי קולות מכאן תשובה לאומרים אין תחיית המתים מן התורה ופירש רש"י מכניס הזרע ומוציא הולד אף שאול מכניס ומוציא לתחיית המתים וא"כ הרי לך לפניך שהפסוק סיוך יחד שאול ורחם ללמוד ק"ו לשאול וכו׳ והנו רמז לתחיית המתים מן התורה ולענין זה ירמוז המקרא בכו בכו להולך ויהי טעם קאמר למה יבכה להולך מה תועלת הוא לחיות ומפרש הפסוק ואמר הטעם כי לא ישוב עוד לעולם ויוכח זה יעשה הטועה ויחשוב בלבו לאמר שאבד שמו ולא יקום בתחיית המתים ע"כ אמר הפסוק בכו׳ להולך ויוכח הבכייה ליודו הטעם ק"ו משאול שמוציא בקולי קולות כדפרשית לעיל ויוכח ק"ו זה ללמוד תחיית המתים שהמתים יחיו ושפיר אמר הכתוב וראה ארץ מולדתו שיעמוד בתחיית המתים. והנו ענין הילודים למות לא אמר החיים למות אלא רמזו הילודים מתחלת הלידה הוא ק"ו על שמיתה שמכנים בחשאי ומוציאים בקולי קולות ותנה תבין ותשכיל שהמתים להחיות כדין ק"ו שאמרנו. ולכן אמר עת ללדת עת למות יוכח הלידה ללמוד ק"ו לשאול שהוא לאחר מיתה שהוא בקולי קולות וללמוד זה תחיית המתים בק"ו כדפירשנו. ואומר שהוכח בקהלת אמרתי קיים שהמתים לחיות אמרתי לבאר פסוק בקהלת אמרתי אני בלבי על דברת בני אדם לברם האלקים ולראות שהם בהמה המה להם כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה מקרה אחד להם כמות זה כן מות זה ורוח וכו׳ להבין מלת המה להם שאינו מדויק גם קשה האריכות לשון כי אמר שאמר כי מקרה בני האדם ומקרה הבהמה הא מו למה לי כמות זה כן מות זה יהא כא להודיע. ויתבאר על דרך זה שפירש אדוני אבי ז"ל

(בגליון: ביאור הפסוק אני בלבי על דברת בני אדם ... ענין יקר שאביו ז"ל)

בפרשת משפטים על פסוק ואנשי קודש תהיון לי וגו׳ אדז"ל סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה עומדי׳ קשה למה אמר לשחיטה לשחוט הל"ל כמו שאמר למות. עוד קשה כפל לשון והכל למיתה עומדים זה פשוטו. אלא הענין הם׳ ברא ארבע מדרגות זו למעלה מזו דומם. צומח. חי. מדבר. חי בלתי מדבר צומח יונק מדומם ובתעלה הדומה למעלת הצומח והחי אוכל הצומח ובתעלה הצומח למעלת החי והמדבר שהוא אדם אוכל החי ואז בתעלה החי למעלת המדבר ומעלת המדבר הוא לדביקות הנשמה שהוא לאחר מיתה כמ"ש יקר בעיני ה׳ המותה לחסידיו על כן סוף האדם ותכליתו למות וסוף בהמה לשחיטה כי השחיטה היא תכליתה שנתהפכת למדבר אבל עדיין לא נגמר תכליתה עד שתעלה המדבר לדביקות נשמה ע"כ אמר והכל למיתה עומדין כלומר שאחר שנתהפך למדבר והמדבר ימות כמו היא גם היא נכנסת בדרך רמז בזה העליונות שיהיה קיומה לעולם למעלה על ידי מיתת אדם וזה"ש שהכל למיתה עומדין ר"ל עמידתן וקיומם בא ממיתת אדם ועל זה נאמר מי יודע רוח האדם העולה למעלה ורוח הבהמה יורדת למטה ר"ל לפעמים רוח הבהמה עולה למעלה כמו שאמרתי כשהיא נאכלת בכשרות והיא בהמה טהורה או רוח בהמה כתעלית ואם אוכלת בטריפות או היא יורד למטה ונתקיים בה לכלב תשליכון אותה וזה כענין היפך שאדם תכלית האדם המיתה על ידי הקב"ה שמת מעצמו בטבעיות לא על ידי אדם הנרגם ובהמה להיפך בשחיטות מעצמה בעמית נבלה ובאם תמות על ידי אדם השוחטה בשבין כדוק יודע ותעלתה למעלת המדבר ועיין שם באריכות ואעפס דבריו עטרה לראשי ולבאר הפסוק אמרתי אני בלבי לראות שהם בהמה שהם יורדים למטה כבהמה ובאות המה להם ר"ל תכלית הבהמה שייך להם ואומר כי מקרה בני אדם ומקרה בהמה יש שני מיני עקריות וזה למיתה וזה לשחיטה ובאות מקרה אחד להם כמות זה כן מות זה ר"ל

שצע

מרע"ה שמת אדם כן ימת כבהמה ובענין שפירשתי על והבל לגויתו
שעודים ולדרכי הב"ל ירוחו על תחיית המתים אף שהבל לגויתו וכל
מקום שעודין ר"ל קיימין כענין שדרשו רבותינו ז"ל על עני שני עומדין
עוד כתב בטור שמה אין אומרים בפני המת אלא דברים של מת כגון
צרכי קבורתו והספד אבל שאר כל דבר אסור כו' וכתב הב"י שאם כתב
המרדכי בסוף מועד קטן דלישנא קמא אסור בכל אותו חדר שהמת
מוכח בו ע"כ ׃ ואם טעמו משום דכל החדר חשוב כד' אמות לא
ידענא למה צריך לדבר בלישנא קמא והא דאמרינן בסוף ס"ק וכבוד
עשו לו במותו היינו שהושיבו ישיבה על קברו כתבו התוספות לא על
קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש וכ"כ נמוקי יוסף
בשם הרא"ש עכ"ל ׃ ואני בעניי נראה לי לתרץ קושיית הבית יוסף
על המרדכי שכדין עם המרדכי שתלה הדבר בלישנא ואעתיק לפניך לשון
המרדכי אמר שהביא הגמרא אין אומרים בפני המת אלא דברים של
מת כתב שם ו"ל והא דאמרינן לומר ד"ת היינו דוקא תוך ארבע אמות
כדאיתא פרק מי שמתו לא ילך אדם בבית הקברות וס"ת בזרועו וכו'
ומוקי לה תוך ארבע אמות לק"ש כדאמר ימת תופס ארבע אמות לק"ש
אבל חוץ לארבע אמות מותר ולישנא קמא אסור בכל אותו חדר שהמת
מונח בו ע"כ ׃ ולבאורה יש לתמוה דהא בגמרא ריש פרק מי שמתו אמר
פטור מקריאת שמע ומן התפלה ומן התפילין פריך בגמרא מוטל לפניו
אין ושאין מוטל לפניו לא ורמינהי כו' עד והתניא לא יהלך אדם בבית
הקברות וספר תורה בזרועו וכו' ומשני התם תוך ארבע אמות אסור
חוץ לארבע אמות שרי הכא חוץ לארבע אמות נמי פטור אם כן יש
לתמוה על המרדכי שמדמי דין בפני המת לדין מי שהולך בבית הקברות
כי ע"כ זה בפני המת איירי שמוטל עליו לקברו משום שהזכיר אומרים
דבריו של מת וכתב הבית יוסף בשם הרמב"ן זה הן דבריו של מת
המלאכה והקבורה כו' א"כ תימה איך יביא המרדכי נגד הגמרא ויש
ליישב ודוק ׃ אמנם עתה לא באתי רק לתרץ הקושיית הב"י ואקדים
לשון הגמרא אמר רבי אושי אמר ר' יהושע בן לוי אין אומרים בפני המת
אלא דבריו של מת אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה
אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא
אמרן אלא בדברי תורה וכל שכן במילי דעלמא ׃ והנה קשה ללישנא קמא
דליכא להמרדכי ויותר ׃ דין זה לדין לא יהלך בבית הקברות וספר
תורה בזרועו וכו' מה התם תוך ארבע אמות אסור וחוץ לארבע אמות
שרי והוא הדין הכא וקשה למה נקיט בלישניה דוקא בפני המת שמוטל
שמוטל עליו לקברו הוי ליה למימר אפילו בפני קבר דעלמא כמי
דיכא הכי בשלמא ללישנא בתרא דהכירא ליה בפני המת סב"ם דאסור
במילי דעלמא י"ל דנקיט בפני המת לאשמועינן דמילי דעלמא אסור
לדבר לפניו וזה שאין כן בבית הקברות הטעם הוא משום לועג לרש אבל
במילי דעלמא לא שייך לומר לועג לרש אבל מיושב בפני המת שמוטל
עליו לקברו הטעם הוא שאסור לדבר בפניו כיון שכתב הב"י דיידיאשו
שלטפל בו ולטעם זה אפילו מילי דעלמא נמי אסור לדבר כדי שלא
יסיח דעתו מקבורת המת וזה שאין כן ללישנא קמא קשה שמתיר לדבר
מילי דעלמא הוה ליה ליבקוט רבותא אפילו היהלך בבית הקברות אלא
ע"כ נראין אנו לומר ללישנא קמא דנקיט בפני המת דוקא כי יש בוש
לומר דאסור לדבר בדברי תורה בפניו אפילו חוץ לארבע אמות כגון
שמונח בחדר והחדר גדול במאוד והוא עומד יותר מארבע אמות ממנו
ואפילו הכי אסור וזה שאין כן בבית הקברות דחוץ לארבע אמות שרי
וזהו כוונת המרדכי במה שכתוב ללישנא קמא אסור בכל אותו חדר
כוונתו להודיע לתרץ הקושיא זה שקשה לי על לישנא קמא דמזכיר
בלישניה ענין בפני המת ולא בפני שום קבר מה שאין כן בלישנא בתרא
לא ליכר וזה כלום ׃ עוד שמעתי אומרים שאין הראוי לתלמיד חכם
מות שיאמרו הלכה ומפיו זה שהגיד בחייו והעמידו בלשון אומרים
בפני המת דבריו של מת ר"ל הדברים של מת שדיבר בחייו ולקיים מוכר
זה הענין אבאר גמרא בבבא מציעא בענין קא נריב במתיבתא דרקיע
אם בהרת קדמה לשער לבן טמא ואם שער קודם טהור בספק הקב"ה
אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיע אמרי טמא אמרי מאן מוכח מוכח
רבה בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים ואהלות שדרו
שליח בתריה לא הוי מלי מלאך המות כו' הוי קאמר בהדיה אמר טהור
טהור יצא בת קול ואמרה רבה בר נחמני שנפטר טהור ובמיתה יצא

טוב ויפה לומר
הלכה שאמר
א"ס בחיו
בהספד שלו
ענין כפלא של
שאמר רבה בר
נחמני וכו'

בטהרה כבל פירקא ורקיע כמתיבתא דרבה בר נחמני בתנאים כישיבה
של מעלה בספק אביי וכולהו רבנן לאשכוחי ביה לא הוו ידעי דוכתיה אזלו
לאבמא חזו ציפרא דמטללי וקיימי אמרי ש"מ התם הוא בכדוהו ג' ימים
וג' לילות וכו' ע"ש ׃ וקשה למה היה הסימן על ידי ציפרים דוקא ׃
ואגב אבאר כל המאמר כי יש לדקדק איך יתכן לומר שכל מתיבתא
דרקיעא יחלוקו על הקב"ה כביכול והלא כתלמידים לא תטעה על רב
כל שכן וק"ו על אדון העולם אשר נתן לנו התורה וביותר יש לתמוה
שאמרו מאן מוכח וכו' וכי רבה בר נחמני יסכים על כביכול חלילה וחלילה
לומר כן כלפי מעלה ברוך הוא ׃ ועוד קשה במה שהכפיל דבריו ואמר
טהור טהור פעמים למה לי ׃ ואפשר לתרץ קושיא זאת על דרך הגמרא
דמייר פרק הבכורים דף כ"ה אלא כי אתמר דרב יהודה אמר רב אהא
אתמר אם בהרת קדמה לשער לבן טמא ואם שער לבן קדמה טהור ספק
טמא ורבי יהושע אומר כהה מאי כיהה אמר רב יהודה אמר רב כיהה
ועבור ודילמא כיהה וטמא אמר רב יהודה אמר רב כתיב לטהרו או
לטמאו הואיל ונפתח הכתוב בטהרה תחלה ׃ ומתחלה נפרש כוונת
המקשן מה פריך דילמא הא כיהה טמא אם כן מה פליג על ת"ק הס"ל
נמי בן טמא ׃ אלא הפשט הוא על דרך מה שפירש"י בתוספות תוריע
ועוד הואיל ונזקק לכהן נקרא טמא וצריך טבילה וטומאה הכהן
שטימאו כדי הוא מוחלט וזקוק לציפרים ולתגלחת ולקרבן האמור בפ'
זאת תהיה ׃ והכא ודאי כוונת המקשן ודילמא כיהה וטמא כי הכתוב ש
פירש על זאת כיהה ובלשון הקושיא שיכין ר"ל להדביק סברת ת"ק והכא
מה יוכן שפיר כוונת המקשן דילמא כיהה וטמא לתגלחת קא' דלאמר טמא
טמא ממש דומה לבהרת קדמה לשער וזקוק ציפרים ותגלחת וקרבן וזה
שאין כן רבי יהושע סבירא ליה כהה הדביק סברת ת"ק שמטמאו ממש
רק טמא להצריך טבילה והקיל קצת מאחר שעומד בספק ומשני הואיל
שפתח הכתוב לטהרו ואמר כן לטמאו ש"מ בספק טהו' ממש ולפיכך אמר
ב' פעמים טהור טהור על טהרה גמורה לא שנתן טעם על דבריו למה
אמר טהור שכם שהספק פתח בטהור לטהור וכבן הוא וזה אמנם
קושיא הראשונה במקומה עומדת ׃ ע"כ נראה שמ"ז לא פליגי על דעת
עליון ית' אשר נתן לנו את תורתו כי הוא שנותן לאדם דעת ומלמד
לאנוש בינה ודעה והשכל רק שבלבו ומעיין לעיין עד שמבינו הדבר
והסכימו עם הש"י ברוך הוא ׃ ובדי לבאר הענין אבאר עדות
פסיקתא והובא בילקוט פרשת יתרו בר אחא בשם רבי יוסי בר חנינא
בשעה שעלה משה למרום שמע קולו של הקב"ה יושב ועוסק בפרשת
פרה ואומר אליעזר בני אומר פרה בת שתים ועגלה בת שנתה אמר
משה רבינו ע"ה לפני הקב"ה רבונו של עולם עליונים ותחתונים ברשותך
אתה יושב ואומר הלכה משמו של בשר ודם אמר ליה הקב"ה משה עתיד
צדיק א' לעמוד בעולם ועתיד לפתוח בפ' פרה תחלה ר"א אומר פרה
בת שתים עגלה בת שנתה אמר לפניו רבש"ע יהי רצון שיהא מחלצי הלא
הוא דכתיב ושם האחד אליעזר כבר נמנו קמאי דקמאי שלא ידענו ולא
יבינו איך יתורץ הקושיא אתה יושב ואומר הלכה משמו של בשר ודם
במה שהשיב לו עתיד צדיק אחד וכו' ׃ ביאור הדבר על דרך מה שפירש
הרב ברטנורי במתניתין וחכמים אומרים עגלה ערופה כשירה אפילו
בת שנתים וכל שכן בת שנתה כי אפילו בת שנתים עגלה היא ואף על
גב דקיימא לן כל מקום שנאמר עגל בן שנה הוא סברי רבנן שאני
עגלה ערופה דכתיב בה עגלת בקר ולא עגלת בהמה והלכה כחכמים
ע"ש ׃ והנה כאשר שמע משה רבינו ע"ה במרום דברי אלהים חיים
הבין בעצמו שאין הלכה כרבי אליעזר אלא בפרה הברטנורי ולכן הוקשה
לו עליונים ותחתונים ברשותך ואתה יושב ואומר הלכה משמו של בשר
ודם ר"ל אתה אומר הלכה משם היחיד שאין הלכה כמותו ׃ כי אין
לפרש שאמר להקב"ה בדרך בתמיה איך אומר הלכה משמו' ודם שהרי מצינו
במתניתא גבי אשכחיה רבה בר שילא לאליהו אמר ליה מה קעביד קב"ה
אמר ליה גמיר שמעתתא מפומיה דכולהו רבנן חוץ מפומיה דרבי מאיר
מפני שלמד תורה מאחר כו' ׃ אם כן מצינו שהקב"ה אומר שמעתתא
מפומיה דכולהו רבנן ולמה הקשה למשה רבינו ע"ה שאמר הלכה משמו
של רבי אליעזר ׃ אלא הוא הדבר אשר דברתי שהיה קשה למשה רבינו
ע"ה למה אומר הלכה משם בשר ודם במקום שאין הלכה כמותו ׃ ובדרך
זה נראה לי לפרש מאמר רבותינו ז"ל על דוד גוי שאמר דוד ויי' עמו
הלכה כמותו ר"ל שיי' אתו שנאמר הלכה כמותו ׃ כי לו נאה ולו יאה
לדבר

ענין נמחד על
ענין מרע"ה
עלה למרום שמע
שהקב"ה אמר
אליעזר בני
אומר פרה בת
שתיים וכו'

לדבר הלכה משם רבנן במקום שהלכה כמותו · אמנם כשאין הלכה כמותו למה זה ועל מה זה נזכיר הלכה מפומיה · ועל דרך זה השיב לו הקב"ה שפיר ואמר לו לא סייעתני קולך את דברי רק תחלת הדברים שמעת והסוף לא שמעת שאני פוסק הלכה כשפתים כי לא שמעת ממני רק רבי אליעזר אומר על לא בת שכתה כי הוא בתחלת המשנה ואחר כך כאומר וחכמים אומרים וכו' שפליגי עליו · ובזה יומתק לשון המדרש מה שהאריך בתשובה של הש"י למשה רבינו ע"ה עתיד צדיק אחד לעמוד בעולם ויפתח בפרשת פרה תחלה רבי אליעזר אומר פרה בת שתים וכו' עגלת וכו' למה לי כי אין צריך רק להזכיר דברי רבי אליעזר שלא עגלת ולו קאי על חכמים ולפי זה יובן שפיר שאמר ועתיד לפתוח וכו' · ואין להקשות אם כן לפי זה שהש"י הסכים לדבריו שאין הלכה כמותו רק לא ביים דבריו וחכמים אומרים אם כן למה היה מתפלל משה רבינו ע"ה יהי רצון שיהא מחלצי וכי לא טוב היה לו להתפלל על ת"ח היודע לכוין הלכה · נראה לי הכי פירושו כי מצינו במתניתין דעדיות הלל אומר מלא הין מים שאובין פוסלין מקוה וכו' ושמאי אומר וכו' וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה כו' מפיק שם אחר כך ולמה מזכירין דברי שמאי והלל לבטלה ללמד לדורות הבאים שלא יהא אדם עומד על דבריו שהרי אבות העולם לא עמדו על דבריהם ופי' הברטנורי אבות העולם הלל ושמאי ואחר כך אמר במתניתין למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין הואיל ואין הלכה כדברי היחיד שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין והאי מתניתין פירש הרמב"ם בתקנות וגזירות ומנהגים אבל לחלוק בגוף הדין ונראה לבית דין אחרוני טעם לבתור הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה להם שנאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם ואם כן בנדון דידן יהיה הענין כך מאחר שפוסק הקב"ה הלכה כחכמים ואם כן למה הזכיר דברי ר' אליעזר בין המרובין כי הקב"ה לא מראה הדין שאין לסתור בית דין את ב"ד אחר במנהגים ותקנות כי הקב"ה אומר מה שנוגע לטעם הדין אלא הבין בעצמו תירוץ הראשון להודיע שהוא גדול בישראל כ"כ אשר אפילו הוא לא עמד על דבריו כשחולקין עליו ולכן אמר משה רבינו ע"ה מאחר שהוא גדול כ"כ יהי רצון שיהא מחלצי כ"כ פירוש זה המדרש · ובמאור לב יראה שהתפללנו בה כי ת"ח שיעלה בלב אדם שמתיבתא דרקיע יחלקו על המקום ב"ה רק לבי אומר לי אלי לישנא שהקב"ה אמר טהור לא היה כדרך פסק הלכה שפסק הקב"ה הלכה טהור כמובן רק גמר שמעתתא מפומיה דר' יהושע ע"כ הבינו מתיבתא דרקיע מלישנא דהקב"ה שאמר טהור לא פסק הלכה טהור רק ס"ל כחכמים שהוא טמא אך ורק הזכיר דברי רבי יהושע באמרו טהור להורות שאין בית דין יכול לבטל בית דין חבירו בעמור זה הזכיר דברי היחיד אף שאין הלכה כמותו כך הבינו בתחלת הענין ואח"כ הלכו מעיון לעיון והוקשה לעצמם וכי יכול להיות שהקב"ה ידבר מתקנות ומנהגים הלא בגוף הדין יכול בית דין לחלוק על חבירו והדבר הזה שדבר הקב"ה הוא גוף הדין וא"כ בהכרח ובהמלט שהקב"ה פסק הלכה כמותו דאם לא כן למה מזכיר דברי יחיד ואמר ליה משום להודיע שגדול כמוהו לא עמד על דבריו א"כ יהיה קשה למה לא הזכיר גם דברי חכמים ומפני מה גמר כדברי רבי יהושע ובמשנתו ובפרש שדבריו נזכרים במשנה אחרי דברי חכמים כי חכמים נזכרים תחלה במשנה אמרו ספק בהרת טמא ורבי יהושע אומר טהור ולא דמי לענין דרבי אליעזר כי דבריו הם בתחלת המשנה כדפרישית ואם כן מוכח ומוכרח שפסק הקב"ה הלכה כדברי רבי יהושע שהוא טהור והסכימו לדבריו דברי אלהים חיים · ואין להקשות וכי יכול להיות שמתיבתא דרקיע הבינו כך ואחר כך הסכימו לדברי הקב"ה אם כן למה אמרו מי יוכח אלא באו להורות לנו פעולה לדורות שהקב"ה יסכים להוכיח דבריו ומכי אדם תם שהוא כביכול אינו צריך לזה כדאמרינן בהאי דוכתין כפירש"י בפרשת וירא גבי ארדה נא ואראה וגו' ללמד לדיינים וכו' וגם בענין דרבי אליעזר במסכת פרה הראה לדורות שלא יהא אדם עומד על דבריו · וראיה לזה מה שכתב בתשובת רבי משה מינץ ז"ל כמה שנותן טעם מלין לדין וזה לדיין שנותן פסק דין מידו שאין לו רשות אחר כך לעשות פירוש על הפסק ונותן טעם מיעשה דבהירת הקב"ה אומר טהור ומתיבתא דרקיע אמרי טמא ומאחר שהקב"ה כביכול הוציא מתחת ידו לא רצה לעשות פירוש רק העמיד הדבר על רבה בר

עי' באם הוציא הדיין פס' מידו שאין לו רשות לעשות פירוש על הפסק

נחמני והם שאמרו מי יוכח לא נקטו מלילה להוכיח על דברי הקב"ה כיון שהקפידו רק להראות לדורות שדיין שהוציא פסק דין מידו לא יעשה פירוש על דבריו · ונעקר שעלתה ההוכחה כדברי הקב"ה טהור נגלה פתקא מרקיע טהור כדפרישית וזה שראו שיין ממפור דירושלמי יוכן מהתחלת דברינו אלא שיש לומר בשבי היות דבריו של מה הפשטים ומדרשים שידם בקיין כי ידוע שהובא בשלשלת הקבלה שבספר הרבות שיבר רבה בר נחמני יעוין שם · ובמדרש רבה פרשת כי תשא ויפלא העורב הדא הוא דכתיב שלא חושך ויאסיך וקשה מה הוקשה ליה שאומר הדא הוא דכתיב ובעל מתנות כהונה פי' עורב שחור הוא וכו' וק' אין יבדק הפירוש ולא מרו את דבריו אדרבה העורב המיר דבריו · ונראה דהכי פירושו על דרך מאמר רבותינו ז"ל בגמרא בחלק ויפלא את היונה מאתו ללמד שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים וזה פירש גם במדרש רבה כי פסו' שלא הוא ישת חושך סתרו סביבותיו סוכתו חשכת מים וק' מאחר שסביביו לו הוא החושך אם כן הוה למימר שלא חושך מאתו אלא מאחר שאור יותר ממוך לו כמש"ה מנוגה נגדו וכפירש"י · שמא תאמר חושך לפניו ממנו תלמוד לומר מנוגה נגדו ומשום הכי לא אמר שלא חושך מאתו מאחר שהאור סמוך להקב"ה וכן הוא בנדון דידן גבי וישלח העורב לא אמר מאתו כמו שכתוב גבי היונה וישלח מאתו ובאיזה שנראה היו במחיצתו אלא שהיונה היה דבוק לו וקרוב אליו כדרך עופות טהורים שדירתן אצל צדיקים מאז ולכן כאשר ראו נפרים עופו טהורים שתלא ידעים שהתם הוא והלכה כבוקה שבל מקום שנא' כפור טהור הוא · ומזה אמרו על רבה בר נחמני דבריו של מת ר"ל שעסק בו בקיא שאמר טהור ודוק · ולענין שאמרתי לעיל ע"י שהשוה הכתוב עונש רמז לשאול כשם שזה מכבים ומוציא כן זה מכבים ומוציא · יתבאר נוסח שברכה בפרק הרואה תנו רבנן הרואה קברי ישראל אומר ברוך אשר יצר אתכם בדין והמית אתכם בדין ועתיד להחזיר ולהחיותכם בדין וקשה מה שייכות יש לברכה היצירה כי מה דהוי הוי לא הוא הדבר והא שדברתי שזה תולה בזה כשם שיצירת האדם היה על ידי מכבים ומוציא כלעיל כן הוא והמית אתכם בדין כדרך מכבים ומוציא וילמד מזה ק"ו על תחיית המתים כדלעיל · משום הכי אמר ועתיד הקב"ה להחיותכם בדין על ידי היצירה ועל ידי המיתה מכח קל וחומר ככתוב לעיל ונראה מספר הואיל ואתא לידן אימא מילתא פי על ברייתא זו מסיים בלישניה מר וכו' בריה דרבינא מסיים משמיה דרב נחמן ויודע מספר כולכם בדין ועתיד להחזיר ולהחיותכם ברוך מחיה המתים' וסטור אורח חיים הביא הגמרא בסיין רכ"ד וכתב עליו הב"י ודע דבגמרא הכי איתא תנו רבנן הרואה קברי ישראל כו' מר בריה דרבינא מסיים ויודע מספר כולכם · והרי"ף והרא"ש כתבו ויודע מספר כולכם ולא ידעתי למה השמיט הרמב"ם ורבינו · ואני באתי ליישב דעת הטור במה שהשמיט דין זה והוא כנגד אביו הרא"ש ז"ל · ונראה דהענין הוא על דרך ממנס דידים מה שאמרו הצדוקים וכי אין לנו עליהם אלא זה והלא עצמות חמור אינן מטמאין ועצמות יוחנן כהן גדול מטמאין ומסיק שם לפי חיבתן טומאתן כדי שלא יעשה תרווד מעצמות אביו ואמו ובזה יתבאר גם פה כי בגמרא דמשנה אית' שם הרואה קברי אומות העולם אומר בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם וביקש מר בריה דרבינא ליתן טעם למה ישראל שהם קדושים מטמאין באוהל ואומות העולם שכן שאין אין מטמאין והוא הכונה וכו' ומשום הכי מוסיף להזכיר ויודע מספר כולכם והוא ע"ד מה שפירש"י ריש פרשת שמות אף על פי שמנאן בחייהן חזר ומנאן במותם להודיע חבתם שנמשלו לכוכבים שנאמר המוציא במספר צבאם כו' ואם כן על ידי המניינים במותם ענין בענין יראה חיבה יתירה שחבב להם ולכן הוסיף לאמר ויודע מספר כולכם ועל ידי המספר יראה חיבה הגדולה ולפי זה אתי שפיר למה מטמאין ישראל באוהל יותר מאומות העולם מכח שחיבב אותם ביותר · ולפי פירוש זה יובן שפיר למה השמיט הטור הדין ויודע מספר כולכם וצריך אני להודיעך מה שהובא בטור יורה דעה כי שע"ג קברי גוים כתב הרמב"ם שמותר לכהן לילך עליהם וא"א הרא"ש ז"ל כתב בתשובה בהא איכא פלוגתא דרבוותא וראיתי לה"ר מ מרוטנבורק שהיה נכהנים לילך עליהן והמחמיר תבא עליו ברכה עכ"ל ומשום הכי שפיר השמיט הטור הדין של ויודע מספר כולכם לפי מה שכתבתי דכאי ויודע מספר כולכם הוא להורות שקברי ישראל מטמאין וקברי אומות העולם אין מטמאין וא"כ לטעם זה מותר לילך על קברי אומות העולם

טע' על הנוסח הרואה קברי ישראל וכו'

והחלוק בין הטור והרמב"ם והרא"ש בענין הברכה ויודע מספר כולכם וכו' על דין המשנה בידם

באשר

לאסור באהלת הרמב"ם ס לכן · והטור כ"ל שראוי להחמיר שלא לילך על
קברי גוים וטעם זה משום הוא תלהוכיר על קברי ישראל ויודע ומספר
כולכם שלא יבוא לידי מכשול לילך על קברי גוים · ואין להקשות
לפירושי ואומר שמחמיר הרא"ש שלא לילך על קברי ... העולם אם
כן למה הוכיר הוא וידע ומספר כיכלם דלא איכא למיחש דתיפוק
תורכה יחה שילך על קברי אומות העולם דיש לתרץ כי מה שמצינן
בתשובת הרא"ש כלל ל' כתוב הא' פלוגתא דרבוותא אם הלכה כרשב"י
דאמר אין מטמאין באוהל או הלכה כרבן שמעון בן גמליאל דהכר
מדורות הגוים משום אוהל ולכן הרא"ש דהעיד בשם ר"ת מהטעם כורך
לא החמיר רק לכתחלה שלא לילך על קברי גוים כדי שלא יהיה תיל גם
לילך על קברי ישראל אבל אי הכך של קברי אומות העולם סוף סוף לא
טמא הוא לטמא טהרות וכדומה ומאמר דאיכא למיטעי בלישנא דהרא"ש
דהחמיר כדעת רבן שמעון בן גמליאל דאי עשה אוהל יהיה טמא ותיפוק
מורכה מזה לשרוף טהרות בכתב ומוכח על ידי מומרת יבוא לידי קולא
ולכן הוכיר לומר וידע ומספר כולכם להודיע שבני קברי ישראל שייך
טומאה באם יעשה אוהל מה שאין כן בני אומות העולם לא שייך
טומאה כשהאהיל עליהן בדיעבד רק לכתחלה מחמירין וכזה שאוכר
בברכה לומר וידע ומספר כולכם יודע להזהר שלא ילך על קברי ישראל
ועל קברי אומות העולם אל ילך לכתחלה אבל בדיעבד אין שייך טומאה
מה שאין כן להטור לא לימטעי בדברינו מדהביא תחלה דעת הרמב"ם
שמותר לכתחלה לילך על קברי אומות העולם אם כן ינקן שפיר מה שהביא
הרא"ש לא החמיר רק לכתחלה דאי איירי גם כשהאהיל בדיעבד יהיה
טמא אם כן להרמב"ם יהיה מותר לכתחלה ולהכור אפילו בדיעבד יהיה
טמא תהיה פלוגתא רחוקה כשני קצות אלא ודאי הטור לא פליג רק
אלו על לכתחלה משום הכי הוצרך לומר וידע ומספר כולכם דלאו
המובן ולומר בקברי ישראל מטמאין ואומות העולם לא מטמאין וירצה
אפילו לכתחלה לילך על קברי אומות העולם משום הכי השמיט והרא"ש
לא השמיט כי בדברי הרא"ש איכא למיטעי והטור ליכא למיטעי ככ"ל
לפרש דעת הרא"ש והטור אבל הרמב"ם עומד בדרך עיון ודוחק · ועל
דרך זה נראה לפרש בספרי והביא בילקוט פרשת ואת הברכה דבר אחר
אף חובב עמים יולמד שלא חלק הקב"ה גדולה לאומות העולם כמו
שחבב לישראל וקשה כיון שהוכיר לשון אף כמקום היתכה אין שייך אף
אלא פירושו מלת אף יורה שיש אף וקצף בישראל שהם מטמאין והפסוק
מפרש זה באומר שישראל מטמאין הוא מטעם חובב ר"ל שחבב את ישראל
ומאמרת מיתתן מטמאין כדי שלא יעשה אדם תרווד תעצמות אביו ואמו
לפרש המקרא כל קדושיו בידיך תו' והוא על דרך הגמרא פרק החובל
אי שנועם ברגלו וזהו בושתו בגדול וכו' וזהו כוונת הפסוק אף חובב
עמים ר"ל שחבב ישראל מתמים באם מכיא אף עליהם כי כל קדושיו
בידיך מפה אותם ר"ל בלא מכת סיון וכוונת יהי שאין כן השונים אותם
העולם כשמכה אותם מכה אותם ברגלו · לכן אמר והם תוכו לרגליך
בזכות בושת ומכפה או יאמר אף חובב עמים ויאמר בגמרא בפרק חלק
אמר רבה בר בר חנה כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר
להם קיימה עזה יש בעולם התחילו הם בוכין ורבי עקיבא משחקו
לכך אני משחק שכל זמן שאני רואה רבי שיינו אין ומחיין ואין פשתנו
לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדבש אמרתי שמא ח"ו רבי קיבל
עולמו בחייו כו' אמר ליה כלום חסרתי מן התורה כולה אמר לו למדתנו
רבינו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא · וקשה לי
תלמידין את זה הלא ויל קרי ביה רבה הוא כי מקרא · אלא הוא בקבלת
ומה זה יורה שזה כך למדתנו כלו לומר עיוהם ליה דבר קלות במקרא
זה ולא הביא רק המקרא כפשוטיה וירא לי דרבי אליעזר לימד עוון
אחר תירוץ על קושיא שקשה בזה פסוק כי מצינו בתהלים פסוק אחר
אין עושה טוב אין גם אחד ומוכיר בלשון הזה ובמקרא · וזה מוכיר לשון
אבל אשר יעשה טוב אשר עושה טוב הוה ליה למימר אלא יוקן זה העניין
פראיתא בקהלת במדרש רבה שאלו את שמואל הקטן מה דכתיב יש צדיק
אובד בצדקתו אמר להם גלוי וידוע לפני המקום שצדיק עתיד לידי חייא
אמר הקב"ה עד שהוא עומד בצדקו אסלקנו מן העולם שנאמר יש צדיק
אובד בצדקו וזהו כוונת המקרא כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב
ולא יחטא אף בהיות צדיק גמור הוא יסלק מקום אם היה · מארץ · עול
בימים היה חוטא וכבר פירוש המקרא אין צדיק יעשה טוב ר"ל אין אדם

טעם על אף חובב למה הזכיר מלת אף גבי חובב

ביאור על כל קדושיו בידך והם תוכו לרגליך וגו'

ועוד על דרך הגמרא פרק חלק

פ' ק אחר על אף חובב עמים וע"ד הגמרא פרק חלק

בארץ שיכולין לומר עליו אף כאם היה מאריך ימים הרבה שלא היה בא
לידי חטא כענין בקדושיו לא יאמין ובכבודתי · עקיבא ראה שמימיו שיש
בעולם שבטה ליות בגוי ה' · אמר עקיבא כלום חסרתי מן התורה ורבי
עקיבא רבה להודיעו שלא חברים כלום מכל מקום שלאחר זמן שלום
אם תאריך ימים עוד תבוא לידי חטא והראה לו בלשון זה מדקדוק שלשון
המקרא ואמר כן למדתנו רבינו כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב
בלשון עתיד ולא אמר בלשון עושה טוב בהורות אף שאתה צדיק איכא
למיעבד אם תאריך ימים שלא יעשה טוב לכן שפיר תלה דבריו באמרו
כן למדתנו רבינו · ועוד צריך אני לדקדק בשאלתו מה שאמרו לו ר"ש
למה אתה שוחק יפה אמרו כי ראו במשרו של רבי מה שאין כן ר' עקיבא
אמר להם למה אתם בוכים וגו' משום בכייה שלהם והלא הוא רבן
בנשר גדול וכדי לישב ... ולפי ... מה שמצאתי שמלת ... ענין כמסד על
והוא מדרש רבה פרשת ... ויש ... בפרשת שלהי ... בגל אל תמשמש מדרש רבה פ'
רבי שמואל בר נחמן ... אומות העולם להיות דומים ובתרפים ויש וכתב
ולמה יהם דומים ומתרפים כדי שלא יהיו ... יש שלא לומר ... של מדרשים
חיים ובמקומות ... אמר להיות אומות העולם ... לרבות המתנגדים
שהם מעלה קטנים ולאחרים בהם וכו' פרי שלא יהיו ... ישראל להדרי
לומר ... של מגרשים אלם · ורבים מקשים על זה אומר זה מורכם
קיימת קללה ובללה לבעל מדרש לומר כן שאין אומות העולם ראויין
לכך ולבעלי קטנים ופי מה שמא יותר להיות ... יותר פנים
מכה ... כמשם בשמם ... ועל דבר ... שיולידים
כל נגע וכל מחלה · ופירוש קשה וכי בשביל שלא יאמרו לישראל באמרו
דברים יעשה הקב"ה דין לבלתי ... עליהם ... לישבה
סודרם אגיד עלי ... אמר ... לזה ... ופתרו · והוא
בפרשת תזריע הביא הוא ... כמונו ... שפרים ... כיו ... לנגעים
דין ... להטרומה ... לתוך ... פלשתים ... ... כי
... אמר לה ... ... ולספורת אבל אתם לאבול
ולשרות ולשמוח כך כיון ... ישראל פרשת נגעים כתורה אמר להם
אל תיראו אלו לאומות העולם אבל אתם לשמוח כו' שנאמר רבים
מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובבנהו · ואם כן ... זה ...
... להודיע ... ... שפרשת ... אין לאומות העולם ... ובפרשת
ויש ... שאומות העולם ... ראויין להיות ... · ועוד קשה
שלא באומות כתוב ... ...
... צריך ... ... ובפרש
... ... לאמר ...
... לאין ... ... בקברים
... לומר ... אומות העולם ... ... כל ...
אמר ... ... על דרך מדרש ... ...
... ...
לכן לאומות העולם ... ... כנוסן ... פוגע
מקלה ואמר כך נביאין שנאמר וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים
ואמר כך ואת ביתו אבל אתם · אם ... בבתיכם · אני ... לכם
וכו' ואף במדרש רבה פרשת מצורע ... ... רבי ...
... ...
... לומר ... ... לבדר ... ואמר כך
... ... ואמר כך ... ... ואף ... ... ואף
... ... אמר ... על
גופו ... לאלקים ... ... לכן
הכהו ... ... אמר לא ... ... היה כידון
כשונג ... ... ראיתי
שהעולם ... על מדרש זה אין ... ... פוגע בגוף תחלה
והלא ויל קרי ביה ... ... נראה כי תהיה
וגו' ואמר כך ... ... ואמר ... כפרש ... נראה בית
ונידלתי לפי זה שפירשתי בפסוק · ואת תהיה תורת המצורע ורבים
מקשים מלת תהיה למה לי וכן קשה מלת תורת למה לי ונגמרא דכוור
פרק ... ... עשיר ...
כו' ע"ש ועוד מצינו בפרק בן סורר ומורה כמאן אולא הא דתניא בית
המנוגע לא היה ולא ... ... כמאן כרבי
אליעזר ברבי שמעון דאמר לעולם אין הבית נעשה טמא עד שיראה
כשני

כשני גריסין על שני אגבי׳ כשני פתלים נקקן וזוית ארכו כשני גריסין
ורחבו כגריס וכו׳ והנה ירא׳ הכתוב כן יטעה הטועה לאמר האי תורת
לא איירי לרבות בענין מנורע עני וכו׳ כדאמרינן בגזיר רק אמר זאת
תורת על דרוש וקבל שכר לומר שפרשת מנורע לא יהיה רק לתורה
לדרוש ולקבל שכר׳ בעבור זה הארץ ואמר זאת תהיה תהיה דייק שר״ל
שיהיה המנורע ולא דוקי לבית שמכתו כי בית שמכתו לא תהי׳ לעתיד
אבל מנורע יהיה ושפיר אתי זאת תורת לרבות דאמורע עני שהביא
קרבן עשיר כו׳ ולפי זה יהיה מתורץ מה שהמקרא משנה סדר של כתב
פרשיות כי לא איכפת ליה להתחיל בבית המנוגע ואחר שלא היה ולא
עתיד להיות ולא קשה מן המדרש שאמר שבעל הרחמים אין פוגע
בנפשות תחלה כי זה איירי שאין שולח נגע אלא להראותו שיחזיר
בתשובה אבל הקרא שאיירי מדינים של המנורעים באמת זה לא היה
ולא יהיה ולכן אין קפידא בקידום ואיחור במקרא׳ והשתא נבוא לבאר
המדרשים שהקשיתי לעיל כי מדרש המנורע ביה שאמר כיון ששמעו
פרשת נגעים כו׳ הכי פירושו כי הם ידעו שהם חייבים כריתות אם
יעשאו כמו שמסיק במדרש מכאן כתפייהו ישראל כריתות ונרעת על
שהיו מליזים אמר גדוליהם של ישראל שאמרו לא אומה של מנורעים אתם
רק הם הכינו שילכו לאט לאט מקל אל החמור וכיון ששמעו פ׳ נגעים
שהיכם כתובים על הסדר במקרא תחלה בגוף ואחר כך בבגדים
ואחר כך בבתים על זה נתייראו מאוד לכן שפיר בא התשובה להם והו
לאומות העול׳ כמו שמסיק בילמדנו שהבאתי אבל אתם לאכול ולשתות
ולשמוח ואם תחטאו תלכו מקל אל החמור כדי שתעשו תשובה׳ ועל
דרך זה יובן מדרש רבה פרש׳ וישב ויתורץ קושית הלשון לא היו אומות
העולם ראויין כו׳ כאשר הקשיתי והכי פירושו לא היו אומות העולם
ראויין להיות כהם בעלי פשעים כתחלה בגופן כי זה הוא כנגד מדות
בעל הרחמים שאין פוגע בנפשות תחלה כי רחמיו על כל מעשיו כתיב
ומתרץ ונותן טעם כדי שלא יהיו מונין את ישראל וכו׳ כמו שמסיק
במדרש ילמדנו ראו מה בינהם ובין אומות העולם ומה שאמר שלא יהיו
מונין הכי פירושו על דרך גמרא סנהדרין אמר ליה ההוא אפיקורס
לרבי חנינא כתיב מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ מאי רבותייכו אתון
נמי כו׳ אמר ליה מדידכו אסהידו עלן דכתיב ובגוים לא יתחשב ומאמר
שישראל חייבים בנרעת ואומות העולם גם כן ראויין לנרעת רק לא היו
ראויין לאומות העולם להתחיל בגופם תחלה מפני שהוא כנגד מדות
בעל הרחמים על זה אמר אם התחיל גם באומות העולם בבגדיהם
ובבתיהם תחלה מקל אל החמור לא היו מונין את ישראל ואמרו להם מה
רבותייכו דגם אתם אומה של מנורעים בהדרגה כמונו כמוכם ולכן לא
מן האומות בגופם תחלה וישראל במקום תחלה שלא יהיו מונין את ישראל
ובזה המדרשים עולים על מכון אחר תוכנים למדרש ילמדנו במעיין
ומאל באת רוח ׃ ובהמשך לענייננו ובוא נבוא לביאור הגמרא במה
שרבי עקיבא אמר להם אתם בוכים כי היה מסתפק אם היו בוכים
בפשט׳ על ידי שראו את רבי שהיה נלקה ואמר הלא מן הראוי כך שאם
אין שמנו מבלים ואין הוכשכו מדבים אם כן יאמרו שקיבל רבי עולמו
בחיין אלא הבין בלבו משני זה בכו לזה פגע בגופו תחלה היה ללקות
ממל׳ בממנו ובייני ובדבשו ועל זה אמר לכך אני משמח כי כל העניינים
מה שמדרש לומר אין בעל הרחמי׳ פוגע בנפשות תחלה איירי מי שכבר
חטא רק היסורים באי׳ עליו לעשות תשובה לכן הולך מקל אל החמור מה
שאין כן רבי עדיין לא חטא רק הקב״ה אינו מאמין בקדושיו
ומתיירא כן ואולי יחטא עוד ולכן הוצרך ללקותו מיד בגופו
וזה שאמר הכתוב אף חוטב גם שבא על ישראל
מלוף ויייסר אות׳ ובכל ואם חוטב חייבה הוא
לבבא׳ לפני עולם הבא כוכותם
בלבבי מטאו ומתורץ
הכל׃

עד כאן דברנו מענייני מיתה ועכשיו נדבר מתחיית המתים

פרק עשרים וארבע

זה נמצא שלא

גרסינן בפרק חלק שאלו צדוקין את רבן גמליאל מנין שהקב״ה רו״ל פרק חלק
מחיה המתים אמר להם מן התורה ומן הנביאים ומן בשאלו צדוקים
הכתובים ולא קבלו ממנו׳ מן התורה דכתיב ויאמר יי׳ אל משה הנך את ר״ג מנין
שוכב עם אבותיך וקם אמרו ליה דילמא וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי לתחיית המתים
נכר הארץ׳ מן הנביאים דכתיב יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו מן האדמה גם׳
שוכני עפר כי טל אורות טליך ודילמא מתים שהחיה יחזקאל׳ מן
הכתובים דכתיב וחכך כיין הטוב וגו׳ דובב שפתי ישנים ודילמא רחושי
מרחשן שפתיה בעלמא כדרבי יוחנן משמיה דרבי שמעון בן יוחאי כל
מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר עד שאמר
להם מקרא זה אשר נשבע יי׳ לאבותיכם לתת להם לתת לכם אין כתיב
כאן אלא להם מכאן לתחיית המתים מן התורה׳ ויש אומרים מן
המקרא הזה שנאמר ואתם הדבקים ביי׳ אלהיכם חיים כלכם היום מה
היום כולכם חיים וקיימים אף לעולם הבא כולכם קיימים בגוף הפסוק
של הנך שוכב עם אבותיך יש לדקדק לפי הספיקא שדורש זאת וילך
משה הסולך לפרשה של מעלה שבייס לאורייתין ילמוד שהלך עם אבות
לעולם׳ ואם כן קשה למה הזכיר פה שינת הנך שוכב עם אבותיך
למה תלה השכיבה באבותיו׳ וכן מלת הנך שוכב צריך ביאור בזוהר
תירץ אף על פי שמת משה רבינו ע״ה מכל מקום היה מאיר ליהושע
כענין שמש בסיהרא ואנו אין לנו אלא דברי הפשט׳ והנה בגמרא
הנ״ל הביא בספר מן טוב והקשה עליה למה לא הביא ראיה מן הנביאים
מה שביחזקאל דכתיב הנני פותח קברותיכם הנאמר אחר שהחיה מתים
ומוכרח שעל התחייה העתיד׳ מדבר ואף אם כא׳ שאין מוקדם ומאוחר
בתורה ופסוק זה נכתב שלא כסדר ונאמר קודם שהחיה יחזקא׳ המתים
הא נמי ליתא שהרי אותם שהחיה יחזקאל היו שטוחים על פני השדה
כמש״ה והבקעה מלאה עצמות ולא שייך כאן פתיחת הקבר אלא קאי על
העתיד ועוד הקשה למה לא הביא פסוקים רבים מישעי׳ אדמות עפר
יקיצו׳ ועוד הקשה למה לא הביא קרא המוקדם בתורה בפרשת וארא
וגם הקימותי לתת להם ארץ כנען לכם אין כתיב כאן וכו׳׳ ולי קשה
על התשובה ודילמ׳ וקם העם הזה וזנה אלמטה מהיכי תיתי יאמר וקם
אלמטה ויאמר שאין לו הכרע מה יורה מלת וקם מה לי אם עובד ע״ז
בקימה או בישיבה׳ תא חזי מהרש״ל גרס׳ גבי ואת אחד עשר ילדיו
ודינה היכן הייתה מלמד שנעל אותה בתיבה והקשה מהלך לרש״י שדינה
קטנה דילמא אחר השבטים ומתרץ ואחר שהוכח הוא זה מכח שאמר
ואת אחד עשר ילדיו בשנה שמספר אחד ואם כן על כרחך דינה קטנה כי
על דינה יש לי פירוק למה קטנה׳ מה שאין כן על אחד משאר שבטים
אין לי תירוץ׳ והוא הדין פה מה מתפיל להקשות ודילמא וקם העם
הזה וזנה הלא אין פירוש למלת וקם למה אמר עמידה בע״ז מה שאין
כן אי קאי לעיל לא קשה מידי׳ ועוד קשה על מה שאלו ודילמא
מתים שהחיה יחזקאל מה דוחקו לאוקמיה איחזקאל והלא שם מבינו
שהקב״ה אמר לנביא יחזקאל התחיינה העצמות האלה ויאמר יי׳ אתה
ידעת ופירש״י ישעיה היה קודם יחזקאל ונתנבא ואם כן היה לו ידיעה
מנבואת ישעיה ולמה אמר אתה ידעת הלא גם הוא היה יודע הדבר
הזה אלא ע״כ קאי על התחייה העתידה שתהיה הביא בעלם מעין כל
פי ולכן שפיר אמר אתה ידעת ואם כן מוכח שקאי על תחיית המתים
העתידה׳ וכן קשה גבי דובב שפתי ישנים מה קשה לו שנכנס לדוחק
את עצמו׳ רשת ר׳ יוחנן ויראה לי ליישב כל הקושיות דכוונת ודילמא
וקם קאי אלמטה הוא על דרך הגמרא פרק כיצד מברכין ת״ר ו׳ דברים
נאמרו לת״ח אל יהלך בקומה זקופה דאמר מר כל ההולך בקומה זקופה
כאלו דוחק רגלי שכינה דכתיב מלא כל הארץ כבודו׳ ומרע״ה נשתבח
במדת הענוה והאיש משה עניו מאוד ולכן הכי קאמרו הצדוקי׳ ודילמא
וקם העם הזה וזנה ר״ל אחר שישכב מרע״ה עם אבותיו ויתבטל
הענוה וקם ילכו ישראל בקומה זקופה וידחו רגלי השכינה ויגרום להם
לזנות אחרי אלהי נכר הארץ והמנה שהיה להם פירו׳ על מלת וקם כשקאי
אלמטה׳ ועל הכוונת ודילמא יחיו מתיך קאי על מתי יחזקאל גם
היה להם טעם לסברא זו׳ והוא על דרך גמרא פ׳ כסוי הדם במתניתין
כיסוי אינו נוהג בארץ ובחוצה לארץ בפני הבית ושלא בפני הבית
בחולין אבל לא במוקדשין ופריך מוקדשין מאי עבידתייהו אלימא משום

דרבי

ולרבי זירא דאמר רבי זירא השוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה שנאמר וכסהו בעפר עפר לא נאמר אלא בעפר שלמד שהשוחט צריך שיתן עפר למטה ועפר למעלה והכא לא אפשר וכו׳ ועוד דע מה שכתב הטור יורה דעה סימן שס״ב הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע ע״כ משום כל תלין ואם נתנו בארון וקבר בקרקע אינו עובר עליו ומ״מ יפה לקברו בקרקע ממש שיהי׳ בתוך הקרקע כי הקרקע בכל סביבותיו ומפה זה הבינו רז״ל כנבואת ישעיה הקיצו ורננו שוכני עפר איירי במתי יחזקאל דאם קאי על מתים העתידי׳ להחיות בימ״שה ובפתחי קברותיכם לא היה לו לומר שוכני עפר אלא שוכני בעפר כי שוכני עפר משמע שוכבים על גבי עפר וזה לא יתכן כי המתים צריכין להיותן נקברים בקרקע ממש כל סביבותיהם אלא ודאי קאי על מתי יחזקאל שהיו מונחים על פני הבקעה על העפר כדפרי׳ לעיל ע״כ ש״ר אמרו שקאי על מתי יחזקאל׳ · וכן הא׳ ודיליה דובב שפתי ישנים הוכיחו מכח דקדוק לשון שאמר דובב שפתי ישנים דובבות הוה ליה למימר וכהאי גוונא ז׳ מגיהו דקדוק לשון כי כל עושה אלה אין כתיב אלא כל עושה אלה כו׳ ואם כן גם פה יש לדקדק למה אמר דובב שפתי ישנים אלא משמע שהכי הוא דובב שפתי ישנים אף שישני׳ מכל מקום דובבות הן ומרחשין בשפתיהן דאם לא כן הוה ליה למימר שפתי ישנים דובבות והוי משמע שפתי הישנים לעת עתה דובבות לאחר התחייה ושפיר קא קשה על כל הפסוקים · עד שבא רבן גמליאל ואמר להם כו׳ אך הקושיות של מין טוב בישובם עומדים · ונראה לי ליישב פי׳ שקיק בחלק תני דבי א״ה צדיקים שעתיד להחיות אין חוזרין לעפרן שנאמר והיה הנותר בציון קדוש יאמר לו מה קדוש קיים לעולם כו׳ · וע״ד זה יתורצו כל הקושיות כי הצדוקים גם הם ידעו שעתיד הקב״ה להחיות המתים כמו שמצינו מקרא עוד ישבו זקני׳ וזקנות וא״ש משענתו בידו וגו׳ ויליפינן בפסחים מקרא זה וכו׳ · רק שאלת הצדוקים היה מכיון שהקב״ה מחיה מתים ויהיו עומדים וקיימים לעולם ולא יחזרו לעפרן ובכלל דבר זה לא היה יכול להשיב להם ראיה מקרא ובפתחי קברותיכם וקיימם דילמא האי קרא איירי שיחיו ויחזרו לעפרן · ולכן הביא ראיה ממקרא לתת להם כימי השמים על הארץ ואיתא במדרש שמשלן לשמים וארץ מה שמים וארץ קיימים לעולם כו׳ ולכן הביא להם ראיה ממקרא זה דוקא שמרמז על קיומם לעולם · ובענין זה נאמר בפרשת דברים והנכם היום ככוכבי השמים לרוב ופירש״י מה ת״ל והנכם היום מה היום קיים וכו׳ והשתא אתי שפיר התשובה הנך שוכב עם אבותיך וקם כי הקב״ה רמז פה למשה רבינו ע״ה ענין אחד ואקדים הכתוב אחד מה שאמר מרע״ה בתוכחתו כי ידעתי אחרי מותי השחת תשחיתון וקשה למה אמר אחרי מותי שמשמעו משמע תכף אחרי מותו והלא כל זמן שיהושע היה חי לא שחתו רש״י פירש מה שפירש ותמהתי על דרך מדרש מות׳ שיר השירים רבי יודא אומר בשעת ששמעו ישראל אנכי ה׳ אלהיך נתקע תלמוד תורה בלבם והיו לומדים ולא שכחו כלום אלא משה ואמרו תעשה את פרוזבין ביניתינו כשחוזרו למדים ושוכחים · אמרו מה משה בשר ודם עובר אף תורתו עוברת ונבא מעיתה של משה אמרו ש״מ ורתם עובר והוא שדייק כי ידעתי אחרי מותי השחת תשחיתון כי מכח שכחות תאמרו מה משה עובר אף תורתו וכו׳ ולכן רמז לו הקב״ה הנך שוכב ואל תירא עבדי משה שירננו ישראל ויאמרו מה משה עובר וכו׳ כי וקם העם הזה רמז לו על תחיית המתים ובזה יבולע התלונה מישראל · והקב״ה ירא פן ואולי יטעה מרע״ה לאמר וקם קאי אלמטה ע״כ רמז לו על זה שני מיראים הנך שוכב עם אבותיך אבותיך דייק שנאמר שם אשר נשבע ה׳ לאבותיכם לתת להם לכם אין כתיב כאן מ״כ מרומז שפיר תחיית המתים וגם תירוץ השני של ואתם הדבקים בה׳ אלהיכם חיים כולכם היום מה היום קיים וכו׳ רמז לו במה שאמר לו הנך שוכב ר״ל תלשונך שדברת בענין והנכם היום וכו׳ ומוכח מזה תחיית המתים כדפירשתי כי הלשון הנך הוא הלשון והנכם · ואם כן הן במקרא של וקם וכן בלתי יקומון מורה שיהיו קיימין וחיין לעולם ואין חוזרין לעפרן ובזה יתורצו כל הקושיות עיין היטיב · והנה אבאר הירושלמי דפלאים תני בשם רבי נתן כבות היורדת עם אדם לשאול הוא כלה עמו אלא טעמא תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש ובספר יפה מראה פי׳ בתחייה איירי שאמר שכשתכלה גרמו ושב לעפרו במותו תחזור בו חותם צורתו כמאמר ביד יוצר ומכל מקום מדכתיב ויתיצבו כמו לבוש משמע שיעמדו

ענין ככבד על ירושלמי כבות היור׳ עם אדם כולה עמו בתחיית המתי׳ ומולק על בעל יפה מראה

בתחייה מלובשים אך קשה מאי טעמא כמו לבוש דמשמע הגופות העומדים לתחייה ללבוש העומד עמו אדרבה הוי ליה לדמויי הלבוש לגופו דהא מסתבר טפי עמידת גופות ראשונות מעמידת הלבושים · בגופות קיימא לן ואלו בלבוש שנקבר עמו פליגי ביה רבי נתן ורבי · וי״ל כמו לבוש כלבוש המטה וולתה · אף על פי שנקברת ערומה יוצאת לבושה ע״כ · ותירוצו דוחק בעיני ואני אומר אי קשיא הא קשיא מלת כמו למה לי לבוש הוה ליה למימר · אלא מלת לבוש יורה שיעמדו לבושים ומלת כמו הוא כנגד הדמיון לדמותו למה · ויתבאר על דרך מדרש רבה פרשת בראשית ויילד ב׳ יצירות בית שמאי אומרים לא כשם שיצירתו בעולם הזה יצירתו לעולם הבא · בעולם הזה מתחיל בגידין ועצמות וגו׳ בעור ובשר שכן הוא אומר במתי יחזקאל וכו׳ א״ר יוחנן אין למדין ממתי יחזקאל דמתיא שנכנס למרחץ מה שהוא פושט ראשון לובש אחרון · ובית הלל אומרים כשם שיצירתו בעולם הזה כך יצירתו בעולם הבא מתחיל בעור ובשר שכן איוב אומר וגו׳ עור ובשר תלבישני וכו׳ אלא תלבישני וכו׳ · והנה לדעת בית שמאי הוא כפשוטו תתהפך כחומר חותם כזמן התחייה יתהפך הבריאה מה שהיה בעה״ז באחרונה בעולם הבא יהיה בראשונה משום הכי אמר ויתיצבו כמו לבוש מלת כמו יהיה פירושו כמו לבוש המרחץ שמה שפושט אחרון לובש ראשון כך יהיה לעתיד ובמלת הדמיון קאי על סדר הבריאה איך יהיה ומושיל אותה כטבע הלבוש · ובית הלל אומרים וכו׳ וצריך אני להקדים תחלה במה פליגי בית הלל על בית שמאי ונראה כי עונות של אדם חקוקים על עצמותיו של אדם כמש״ה ותהיה עונותיו על עצמותיו אם כן המקטרג יקטרג איך יברא הקב״ה עצמות שהם מזכירת עון של אדם מה עושה הקב״ה עושה בדעת ובחכמה את האדם כמו שמבין בבראשית רבה בדעת ברא · ברא מזונותיו תחלה כשאמר נעשה אדם אמרו מלאכים הדא עקתא למה תברא והשיב אם כן צאנה ואלפים למה נבראו מיד אמרו עביד כו׳ ובמכח על ידי שנברא כבר המזונות שלא יהיו לבטלה היה בהכרח לברוא האדם כן הוא הנדון דידן כי לפי הטבע לא היה לברוא העצמות כי הדא עקתא למה להזכיר בהן עונות של אדם אשר חקוקים על העצמות מה עשה הקב״ה גם לעתיד יברא תחלה עור ובשר ואם כן כשיבוא קטרוג על העצמות למה ברא אותם ישיב הקב״ה אם כן עור ובשר למה נבראו ולכן אף שהטבע נותנת מה שהיה באחרונה יהיה אחר כך בראשונה ובכל זאת בענין זה הוכרח להיות הבריאה כבתחלה לפי שעל ידי שנברא עור ובשר יברא גם עצמות מטעם כדפרישית ואם כן גם לבית הלל הכי פירושו תתהפך כחומר חותם איכא דבית הלל קרוי היפוך מכח שבבריאה כאשר היה בעולם הזה אמר ויתיצבו קאי על העצמות כמו לבוש קאי על עור ובשר תלבישני ונקרא בפסוק לעור ובשר לבוש ואמר תתהפך כחומר חותם על עור ובשר ואמר ויתיצבו על עצמות יהיה להם יציבה כמו שהיה יציבה ללבוש כלומר לעור ובשר הנקראים לבוש כן יהיה להם לעצמות ·

מדרש רב׳ ויילד שני יצירות ופלוגתא דב״ש וב״ה

המוסר

היוצא מעמוד הזה כי דין אלו ימי וכל ימי כניסותא דידי ארעא כפרי ורשוי רשותא כי קנר המלע מלהשתרע להאריך במוסר הזה כי מרפה היא לנו שעולם זה נקרא עולם של שקר כמבואר במדרש רבה פרשת אמור בענין שמואל שהשיב לשאול המלך עליו השלום מתחלה קיימת בעליה של שקר כו׳ והנה רבים מתפרנים בדור בורחי׳ מן האמת ורודפים אחר שקר כמו שאמר הכתוב רשע עושה פעולת שקר וכן מצינו ביהושע שהוכיחם באמרו ונגלה עון אפרים ורעות שומרון כי פעלו שקר ואיתם וזכרים שמלינו ארבע מינים דומם צומח חי מדבר לכל אחד יש מעלה על חבירו ומעלת האדם על כולם נקרא חי מדבר וכפירש״י ויהי אדם לנפש חיה ומתתמיכן לרוח ממללא · ואם האדם חוזר מדבורו ואומר ואינו עושה · ובכל שכן שמחליף דבריו אם כן מה יתרון לו על בעלי פי בלתי מדבר כי עלוי ויתרון האדם תולה בדבור ואם דבור אין כאן אדם אין כאן אלא כמשל כבהמות נדמה · והנה ראו וראו מה שכתב בספר חסידים סימן רי״ו יהודה במדה לא בטלה ותכחש שרה לאמר לא צחקתי כי יראה לפי שבושה על ידי יצחק לפיכך מתה על ידי יצחק בעקידתו · הרי לך לפיכך מה שעלתה לאמנו שרה קל וחומר לשאר בני אדם האומרים בשקר ולא יראו וחרדו מקללת דוד המלך עליו השלו׳ יסכר פי דוברי שקר ובעבור זה התפלל דוד על עצמו הצילה נפשי משפת שקר · וכתיב דובר שקרים

המוסר על האמת באריכו׳

הקדמת הגאון בן המחבר עמוד האמת

לא יכון כנגד עיני ולא ולמד במלחמה אחאב כשבא לשאול אל הנביאים
אם אלך אם לא בא רוח של נבות לפני יי׳ ויאמר אני אלך והייתי רוח שקר
בפי כל נביאיו ויאמר לא ואמרו רבותינו ז״ל לא ממחיצתי ומה זה היה
כדי לקיים גזירת המקום ברוך הוא והוציאוהו ממחיצתו כל שכן וק״ו
שאר בני אדם שבלשונם יכזבו לאחרים שבודאי אל יכנסו למחיצת הקב״ה
בספר חסידים ° ולאהבת המוכר להכיר השקר אעתיק לפניך מה שכתב בספ׳ החסידים
סכם אחד בסימן תרנ״ו מעשה ברשע אחד שאמר לחכם אלו היית מורה לי דבר
לומד לרשע שהל אחד הייתי עושה ואפילו קשה לי ביותר אמר ליה אל תכזב וגם יהיה לך
יואל שקר וגם תשובה מקובלת אמר הרשע זה אסבול אף על פי שקשה לי ביותר כשבא
שב להיות צדיק לגזול ולגנוב אמר בלבו אם אני אומר אמת נגלתי ויתלו אותי על עץ
ואם אומר שקר הוא אכזב ונמנע מן הגזילה פעם אחד הפקיד לידו המלך
הכלי שהיה כסף וזהב בו והיה ירצו אומר לו נגלו חשב בלבו אני צריך
לישבע על שקר ולעבור על מצות מורי כי נשבע והלך לו כך שב על כל
עונותיו לכך נאמר שוא ודבר כזב הרחק ממני וזהו שנאמר שארית
ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא ימצ׳ בפיהם לשון תרמית עכ״ל
והנה אשרי האיש האוחז במדת האמת ואינו מוציא שקר מפיו ועל ידי
זה ינצל מכל העבירות שבעולם · ואתם בני אל פי לא די שירחיק עצמו
מדבר שקר כי גדולה מזאת כתב בספר חסידים סימן תתרס״ב וז״ל הין
צדק יהיה לך אפילו הן שלך ולאו שלך ומכאן שאף קריצות ורמיזות שלך
יהיו צדק שנאמר קורץ בעיניו מולל ברגליו מורה באצבעותיו שלא תגבע
לדבר און אף כשבוע שלך כראשך יהיה אמת כשאדם רוצה לומר הן כוכף
ראשו וכשרוצה לומר לאו מנענע ראשו לצדדים וכל האיברים כולם יהיו
אמתיים שנאמר מישרים אהבוך עכ״ל · גם ולמד מסודרי תפילות
לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו
אפילו מה שבלבו יהיה על האמת הנה שהלב מכוסה מבני אדם ק״ו
שיענה ויאמר אמת ויליב ערבית ושחרית באיברים המפוכים · ובפרט
שאנחנו כולנו בני יעקב אבינו שמדתו היה אמת כמה שאמר הכתוב
תתן אמת ליעקב והטעם זה אמרו בני יעקב בעת רדתם למצרים כנים
אנחנו ופירש״י אמתיים אנחנו על שם שאם כולנו ורע אמת ועל זה
נראה לי לפרש הזוהר פרשת וישלח אמר רבי יוסי אנא שמענא דכל
מובר״ז על מי דאסתכל בחלמיה ומאן ליעקב מקסטר בקוספי ר״ל חיין אחוסנין ליה
מרואה יעקב ולאמת ראוי ליתן טוב טעם ודעת לזה בספר יעקב הוא משאר אבות
אבינו בחלו כו׳ ונראה נרסינן בפרק שלך אמר רבא מריש אמינא ליכא קושטא בו אלמא
לי דאקלע להוא אתרא ושמיה קושטא ולא הוי משני איניש מדבורא
כלל ושכיב שמע מיכה מי שאוחז במדת האמת לא מת בלא זמנו וידוע
שכל מה שמראין לאדם בחלומו מראין לו עבירים כדי לעשות תשובה
וכדומה ושכה מי שרואה בחלומו יעקב אבינו עליו השלום אוחז במדתו
מדת אמת לי עשום הכי מראין אותו בחלומו כדי שיתעורר לאמת
במדתו ובעבור זה יתוכבן ליה חיין · ועוד טעם ודעת לענין הזה
יעקב אבינו לא מת כי היה כולו אמת וראוי להיות חי וקיים · ואם כן
יבין וישכיל כל בן דעת להדבק באמת · וירחיק עצמו ממדת שקר
המגונה וגרוע בכל המדות רעות שאינו רואה פני השכינה ומכל שכן
וקל וחומר האנשים הפתאים האלה הנשבעין לשקר וי ליה וי לנשמתיה
ונוב עדן אשר לא היה בעולם אלף עיירות היה לינאי המלך ובמרכים
בעבור שבועת אמת קל וחומר על שבועת שקר ושוא תרתי לריעותא ·
וכן אותן אנשים הפתאים בנפשותם מדברים בלב ולב עם חבריהם
במחלוקות אחד בפה ואחד בלב וגונבים דעת הבריות ואין נותנים על
לבם קללת דוד המלך עליו השלום יכרת יי׳ שפתי חלקות ·
ובעבירה ראיתי בעוונותינו הרבים בדורות הללו האוחז במדה מגונה
זו והולך בדרך חלקלקות יאמרו עליו שהוא תם וחכם ויודע לרמות בני עם על
[illegible] אדם אתמהא וכי בעבור שהוא חריף ויודע לרמות חכם יקרא אין זה לא כי אם
[illegible] כסל ולא חכם כי כסל הוא וכסלה עמו ושבע תועבות בלבו והעם אינן
יודעים להיזהר ממנו · ע״כ כל איש יבחר דרך הטוב לקיים בעצמו
ודובר אמת בלבבו ומי״ב המזיק להרחיק עצמו מן כזב גדול הוא שבעגם
ב׳ ישבי׳ ומות וחיים ביד לשון בני אדם ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם
יחזיק במדת האמת כי חותמו של הקב״ה אמת וידוע שאמרו רבותינו
ז״ל המחליף בדבורו כאלו עובד עבודה זרה שנאמר אולי ימושני אבי
והייתי בעיניו כמתעתע כתיב וכתועה ושכר עבודה זרה וקשה למה
נמשל מי שאומר שקר לעובד עבודה זרה בודאי שענין כוונת הכתוב נראה
במלת כמתעתע אתי שפיר לדעת תרגום בלא תרגום דלא אמרי שקר לא
טעם נאמר שהשליך הקב״ה אמת ארצה את איכים בלא ומכיה אומה שענין ע״ז דה וזה צריך טעם ודעת מה ענין
זה לזה · ונראה כי בילקוט פרשת האזינו שבית באריכות אמר ר׳
חנינא כל האומר הקדוש ברוך הוא ותרן הוא כו׳ שכל בריאת הקדוש ברוך
הוא בעולמו חוץ ממדת שקר ועולה שנאמר הצור תמים פעלו עיין שם
באריכות · ואם כן מכח שמדת השקר לא נברא מהשם״י אם כן האומר
שקר בע״כ יאמר שבורא אחר הוא הברא שקר שם ושלום ואיכא שני
רשויות חס ושלום על כן כל המחליף בדבורו כאלו עובד עבודה זרה ·
ועל ידי מדרש זה ראיתי ליישב ענין מאמר רבותינו ז״ל חסד ואמת
נפגשו צדק ושלום נשקו מלמד חסד אמר יברא כו׳ ואמת אמר אל יברא
דכולא שקר צדק אמר יברא דכולא צדקה הוא ושלום אמר אל יברא
דכולא קטטה הוא מיד נטל אמת והשליך ארצה שנאמר אמת מארץ
תצמח וקשה למה השליך אמת ארצה יותר משלום ועל דרך הנ״ל הוא
מתורץ כי בשלימות השלום שאמר אל יברא דכולא עליה קטטה הוא
שפיר אמר כי כבר נברא המחלוקת בעולם כענין שאמרינן במדרש רבה
פרשת בראשית מפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני מפני שבו נברא
המחלוקת · ומה אלו שהם לתקונו של עולם וכו׳ אם כן המחלוקת
וקטטה כבר היה בעולם · מה שאין כן אמת דטען דכולי עליה שקר
הוא ושקר לא היה ולא נברא מהקב״ה ובעבותו של אמת היה שקר לכן
שלהכו הקדוש ברוך הוא ארצה כי דובר שקר לא יכון כנגד עיניו ונאמר
שמרבות יי׳ חסד ואמת יקיים כל איש הירא ודובר בלבו אמרי יי׳ אלהיכם
אמת ואמרו רבותינו ז״ל והלא אם אכלה הוא אלא המוך במדותיו מה
הוא מלא רחמים אף אתה כן · וכל המחזיק במדת האמת יזכה לראות
בירושלים עיר הקודש בבנייה אשר עליה נאמר ונקרא ירושלים עיר
האמת · ובכלל זה מספרי לשון הרע על בני ישראל פיהם כמן סתום
ובקרב שדה ודוקרים איש את רעהו בקרב לשונם באחיו ידבר ובבן אמו
יתן דופי · גם על גדולי ונשיאי ישראל שולם אמרתו תאלמנה שפתי
שקר כאלה ישלם יי׳ כגמולם ויהיו לאות ולמופת לבני ישראל כדי לבער
הרעה גדולה הזאת מקרב ישראל אשר בעון זה נחרבו שני בתי מקדשות
בעוונותינו הרבים ונראה כמה רעות בעולם · ולא די שנקרא לשון
הרע מי שמוציא רע על חבירו אף באם אומר טוב על חבירו וכוונתו
לרעה רשע רע נקרא כמבואר בבבא בתרא אמר רב דימי לעולם אל
יספר בפני אדם טובתו של חבירו שמתוך כך וכו׳ · ולא אליכם כל
עוברי דרך וסורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה קוטלים
בנפשותם ובחרו במדת האמת לידע ולהודיע כי יי׳ הוא אחד ושמו
אמת · ובגלל הדבר הזה יאריכו ימיכם וימי בניכם · ותשבו לבטח
בארציכם · אשר נשבע לאבותיכם · וברוך אל עליון אשר
מלכותו ואמונתו לעד קיימת · שוכני לבטור
ולהשלים עמוד האמת :

אמר

פרק עשרים וחמשה
עמוד השלום

אמר ישעיה הנביא ע"ה בסימן נ"ז בורא ניב שפתים
שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי' ורפאתיו
והרשעים כים נגרש כי השקט לא יוכל ויגרשו
מימיו רפש וטיט וראוי ליתן טוב טעם ודעת· מה ענין תואר של בורא
ניב שפתים לאמירה שלום שלום לרחוק ולקרוב ועוד ראוי ליתן טעם
ודעת בענין כים נגרש על איזה גירוש מדבר· רש"י פירש כים אשר
נגרש שגורש כל היום רפש וטיט והנה לרש"י אלה וזו אנדרונימוס היא
מלת נגרש הוא כפעל וסיים שגורש רפש וטיט· והרב רבי משה אלשיך
פירש פרוש הכנכם כים ועושה גלים כי השקט לא יוכל הים כי הרוח
לא תניחנו כן היצר הרע ברשעים כי לא יניחם לשקוט ובזה יגרשו מימי
הים גלים אל היבשה רפש וטיט כך הרשעים מוציאים פעולות רעות
שלהם· ועדיין לא שכנו מטעותינו ענין נגרש כי אין שייך אלא בדבר
שנגרש ממקומו ואינו חוזרת למקומו כזה שייך גירושין מה שאין כן
גלי הים עולים ויורדים ואין נגרשין ממקומן· וע"ק שאמר לרחוק
ולקרוב על איזה קרוב ורחוק מדבר· בגמרא דסלק דורש על זה מקום
שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד
והכי פירושו לרחוק שהיה רחוק בראשונה והדר קריב אך ע' פנים לתורה
לבאר המקרא קושיא של הבורא ניב שפתים גם הפסוק והרשעים כים
נגרש אבאר תחלה בגמרא פרק חלק מאי והמסכה מדה אמר ר' שמואל בר
נחמני א"ר יוחנן כי מטא להאי קרא בכה מי שכתוב בו כונס ככד מי הים
תעשה לו מסכה מדה וכו' מה ענין דבר והיפוכו שהעמיד בב' מקראות
הללו כי הני לי"ג להזכיר מי שברא שמים וארץ ותולדותיה תעשה לו
לו מסכה מדה לעמוד כלם אלו זה כוונתו שהעמיד בשבחו של מקום
כונס ככד מי הים ואין לומר שלשון נופל על לשון היתם בשבחו של הקב"ה
כתיב כונס ובני העמידה כלם כתיב בהתכנם ומכסה מדה א"כ קשה למה
לא מביא הפסוק מי שכתוב בו נדמי ישראל יכנם תעשה לו מסכה מדה
בלא דבר שוא· ויראה לפרש על דרך מדרש רבה פ' בראשית בפסוק
יקוו המים אמר הקב"ה יקוו לי מים שאני עתיד לעשות בהם משל למלך
שבנה פלטין והושיב בתוכה אלמים והיו משכימים ושואלים בשלומו
של מלך ברמיזה ובאצבע אמר המלך אלו היו פקחין עאכ"ו הושיב בה
המלך דיורים פקחים עמדו והחזיקו בפלטין אמרו אין פלטין זו של מלך
אלא שלנו הוא אמר המלך תחזור פלטין להיות שהיה כך מתחלת
ברייתו לא היה קלוסו של הקב"ה עולה אלא מן המים הה"ד מקולות מים
רבים ומה היו אומרים אדיר במרום יי' אמר הקב"ה מה אלו שאין להם
פה ולא אמירה ולא דיבור הרי הם מקלסין אותי כשנברא אדם עאכ"ו
עמד דור המבול ומרד בו עמד דור אנוש ומרד בו דור הפלגה ומרד בו
אמר הקב"ה יפנו אלו ויעמדו ויבואו אותן הה"ד ויהי הגשם על הארץ
וגו' והרי לך לפניך שתחלתו היה קלוסו במים וחשב הקב"ה אם יברא
אדם יקלסו ביותר וע"כ דוו המי' ממקומן לתוך הים וכמו שאמרו דופים
אכמכו קלוסו מדוכבים אנו קלוסו כמבואר במדרש רבה פרש' בראשית
ולכן ר' יוחנן כשהגיע להאי קרא בכה כונס ככד מי הים ולמ' עשה ואת
שכנס כל המים למקום אחד כדי שיבוא אדם שיש לו פה ויש לו אמירה
לקלסו ביותר ועכשיו הם החזיקו בפלטין של מלך שהעמידו צלם בהיכל
ומכעיסים להקב"ה וכמאה הבכיה ספיר כי עיקר כניסת המים לים היה
כדי שהאד' יקלסו ביותר והאדם מרד בו לכן בהתכנם ומכסה מדה הוא
מעם דבר והיפוכו· וזהו שאמר והרשעים כים נגרש כשם שהים היה
נגרש מתחלה בעת הבריאה כן יהיה הרשעי' נגרשים כי גירוש הים היה
בשביל שיקלס האדם את יי' ומ"ה הזכיר ספיר בורא ניב שפתים שרמז
לן הפסוק משל המדרש שמביא על המים מושל אלהים וזהו שאמר
הקב"ה בחר באדם ביותר מכם כי יש לו ניב שפתים רום ממללא ואם
הוא צדיק נאור תמיד או רחוק תפלה ונעשה בעל תשובה אמר יי'
ורפאתיו ומש"כ לרשעים שעומדים במרדם אמר הקב"ה יפנו או ויבואו
אלו· או נוכל לתרץ ענין הזכרת בורא ניב שפתים וקאי ארישא דקרא
כעון בצעו קצפתי ואכהו וגו' וילך שובב בדרך לבו דרכיו ראיתי
וארפאהו ואנחהו ואשלם ניחומים לו ולאבליו כי בפשוטו הקרא בעון

כיאו' של גמרא והמסכה מדה וגו' על דרך מדרש רבה יקוו המים וכו'

טעם אמר על ענין בורא ניב שפתים

בצעו קצפתי כי ראיתי שהוא כבכע יופני ויעשה תשובה עליו אמר בורא
ניב שפתים ע"ד פסוק במשלי סימן י"ד בכל עצב יהיה מותר ודבר
שפתים אך למחסור וכתב בעל אילה שלוחה בכל עצב בכל יגיע ומלאכה
יהיה ריוח אך דברי הבל אך למחסור יהיה לו ר"ל בכל עצב שאדם דואג
ומתעצב על עבירות שבידו לזה יהיה יותר אבל דבר שפתים שאינו אלא
מתודה בפה עונותיו ולבו בל עמו אך למחסור יהיה לו ואין לו כפרה
וכ"ז יובן הפסוק ומאמר שאמר בעון בצעו קצפתי וגו' ועשה תשובה
אמר בורא ניב שפתים ומ"ה אל יתודה בפה בלא לב כי הבורא יודע
נסתרות שלבו בל עמו ולפירוש הראשון שפירש ודבר שפתים שמדבר
דברי הבל אך למחסור לו· ואוכיח נוסף משלי להוכיח על דבריו וליתן
טעם נכון שאי אך למחסו' ואי' בא למעט כי כל אכין ורקין מיעוטין הן
ויראה על פי מה שמביא בספרי הצור תמים שאלו הגייר סגר העולם
תחלה תמים שאלו פעולתו שלימה ואין להרהר אחר מדותיו לאמר אלו
היה לי ג' ידים אלו היה לי ג' רגלים אלו הייתי מהלך על ראשי כמה
היה נאה ת"ל כי כל דרכיו משפט יושב על כל א' בדין ונותן מה שראוי
לו· ע"כ גם שאינו במקום אחר להיכן כמאן דאמר שהיה יפה
שברא הקב"ה שני פיות לאדם אחד לתורה ואחד לאכל ומשתה ואכנס
התשובה בכלו כי אמר שאין מהראוי שפה האוכל ושותה ידבר ד"ת·
והשתא א"ש המקרא שאמר בכל עצב יהיה מותר מי שמהרהר בגיעי
מלאכה למה לא נברא לו ג' ידים או רגלים כזה יהיה מותר כלומר
מותרות יהיה ואין צריך בדבריו אבל דבר שפתים לומר אלו ברא הקב"ה
ב' פיות א' לד"ת וא' לאכילה ושתייה אך למחסור ר"ל היתר לו לומר
אך למחסור שחסר לו פה א' וא"ש שאך הוא מיעוט כלומר לד"ת מיעוט
הוא לומר שחסר לו פה א' לד"ת· ולפי פירוש השני בכל עצב ידוקדק
שפיר מה ענין בורא ניב שפתים· אך עדיין קל עלינו לתרץ ענין
מה שאמר שלום לרחוק ולקרוב על מה קאי ויראה לי· לתרץ על פי
המקר' ועל פי המשנה ועל פי התלמוד ע"פ המקרא יתורץ למה שמביא
בפ' השלום אמר חזקיה גדול השלום שכל מצוה שבתורה שכתוב בהן כי
תראה כי תפגע כי יקרא כי תבנ' כשבא מצוה לידך אתה זקוק לעשותה
אבל השלום מה כתיב בקש שלום ורדפהו בקשהו במקומך ורודפיהו
במקום אחר וזהו שאמר שלום לרחוק ולקרוב אמר יי' שבשתנה מצות
עשיית שלום בין בקרוב אצלו ובין ברחוק ממנו וכתלא לפי' זה שלו' שלום
קאי כשישראל יהיה שלום ביניהם או אמר יי' ורפאתיו כמאמר רז"ל
גדול השלום אפילו עובדים ע"ז כלכום מוחלין לו וכו' וקאי ארישא דקרא
בעון בצעו קצפתי וגו'· ע"פ המשנה משנה הוא בעדיות אמר רבי
יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו הלכה
למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב אלא לרחק
המקורבים בזרוע ולקרב המרוחקין בזרוע משפחת בית הצריפה היתה
בעבר הירדן וריחקוה בן ציון בזרוע ועוד אחרת היתה שם וקרבוה בן
ציון בזרוע כגון אלו בא אליהו לרחק ולקרב רבי יהודה אומר לקרב אבל
לא לרחק ופי' הברטנורי שם התנא על כבוד הבריות ולא הזכיר שם
משפחה פסולה שקרבה בן ציון בזרוע כמו שהזכיר שם משפחה כשירה
ללמדך כמה צריך אדם ליזהר שלא לספר בגנות חבירו ולהיות כוסה
קלון אם כן בפסולים כ"ש בכשרים· לקרב אבל לא לרחק משפחה
כשירה שנתרחקה בזרוע הוא מקרב אבל אינו מרחק שנתקרבה בזרוע
ע"כ ובזה יובן הקרא כי רד"ק פי' דרכיו ראיתי כי אינו עומד ומן אחריך
בדרך טוב שלא יחטא וישוב וכיון שהכיתיו והגליתיו לזמן רב וארפאהו
בורא ניב שפתים וגו' ורמז שלא יחטא בפיו לספר בגנות חבירו רק
יכסה קלון כמו שבראה בתלמוד כי שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי'
ורפאתיו ומתק הלשון שצריכין רפואה שנתרחקו בזרוע אקרבנו וכן
לקרוב אכיסם ולא אכום אותם שזה ילמד שכל אדם יהיה כוסה קלון·
על פי התלמוד מה שמביא בפרק ערבי פסחים אמר עולא י' כוסות
אין בהם משום זוגות אבל תמניא יש בהן משום זוגות רב חסדא ורבה
בר רב הונא דאמרי תרוייהו שלום לטובה מצטרף לרעה לא מצטרף אבל
שם יש בהן משום זוגות ופירש"י ורשב"ם שלום תיבה שביעית היא דכתיב
ישא יי' פניו וגו' אם שתה שתי ושתה השביעי לטובה מצטרף לבטל
הזוגות אבל לא לרע' שאם ישתה כוס שיני אמריה אין זה מצטרף של הז'
להזיק וסברא הוא כיון שברכו בשלום אין שום היזק בעולם וזהו שלום
לרחוק ולקרוב פעמים שלום מקרב ולפעמי' מרחק הוא משכינו אמר יי'

פסוק בכל עצב יהיה מותר וגו'

פירוש אחר על פסוק ודבר שפתים אך למחסור וע"פ הספרי

טעם על שלום שלו' לרחוק וגו'

מוכר שכל אדם יהיה כוסה קלון

הקדמת הגאון בן המחבר עמוד השלום

שבין נכלא על ורפאתיו כי רפואה והצלה מלה מילתא היא לטובה ויתקרב למקורו
שלו לרחוק וגו' ולרשע ויתרחק ממקורו · ושוב דע שמצאתי בספר אלה שלומה פי'
ועל דרך גוזמא אמר על לרחוק ולקרוב דקיינו שיהיה שלום כביכ לירושלים מרחוק
סוף מכות ומקרוב · ונראה לי לפרש ולבאר דבריו אך טרם כל אקדים ביאור
גמרא סוף מכות המדברת משבין בחורבן ציון וירושלים ז"ל וכבר היה
ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך ושמעו
קול המונה של רומי מפלטירם מרחוק ק"ך מיל התחילו הם בוכים ור'
עקיבא משחק אמרו לר"ע למה אתה משחק אמר להם למה אתם בוכים
אמרו ליה גוים הללו שמשתחוים לעצבים ומקטרים לאלילים יושבים בטח
ושלוה והשקט ואנו בית הדום רגלינו שרפו באש ולא נבכה · א"ל לכך
אני משחק אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ו · שוב פעם אחר
היו עולין לירושלים כיון שהגיעו להר הצופי' קרעו בגדיהם כיון שהגיעו
להר הבית ראו שועל היה יוצא מבית קדשי הקדשי' התחילו הם בוכים
ור"ע משחק א"ל מפני מה אתה משחק א"ל מפני מה אתם בוכים א"ל
מקום שכת' והזר הקרב יומת עכשיו נתקיים על הר ציון ששמם שועלים
הלכו בו · א"ל לכך אני משחק דכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את
אוריה הכהן ואת זכריהו בן ברכיהו וכי מה ענין אוריה אצל זכריה והלא
אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני אלא תלה הכתוב נבואתו של
זכריה בנבואתו של אוריה · באוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש
וירושלים עיים תהיה והר הבית לבמות יער · בזכריה כתיב עוד ישבו
זקנים וזקנות ברחובות ירושלים עד שלא נתקיים נבואתו של אוריה
יראתי שלא יתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיים נבואתו של
אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיים ובלשון זה אמרו לו עקיבא
נחמתנו עקיבא נחמתנו ע"כ וקשה למה התחילו לבכות שנית במעשה
שנית אחרי ששמעו מר"ע שק"ו בידו אם לעוברי רצונו כך ולמה זו בכו
בכייה של חנם · ועוד קשה למה לא השיב להם ר"ע כמו שהשיב להם
במעשה ראשון · וגם צריך לדקדק הלשון ועכשיו נתקיים על הר ציון
ששמם שועלים הלכו בו · משמע אלו יצא ולא אוי דוב או היה אמרת לא
היה קשה עליהם אתמהא · וע"ק מה מורה כפל לשון נחמתנו נחמתנו
פעמים בכפלים למה לי · לבאר המאמר אקדים שתי הקדמות ויבואר
המאמר על נכון · האחת מה שמפיק בפרק כיצד הרגל במתניתין שור
המזיק ברשות הניזק כיצד נגח נגף נשך רבץ בעט ברשות הרבים משלם
חצי נזק ברשות הניזק רבי טרפון אומר נזק שלם וחכמים אומרים חצי
נזק אמר להן ר"ט ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברשות הרבים
שהוא פטור החמיר עליהן ברשות הניזק לשלם נזק שלם במקום שהחמיר
על הקרן ברשות הרבים לשלם חצי נזק אינו דין שנחמיר עליה ברשות
הניזק לשלם נזק שלם אמרו לו דיו לבוא מן הדין להיו' כנדון מה ברשות
הרבים חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק כו' ואמרינן על הגמרא ורבי
טרפון לית ליה דיו והא דיו דאורייתא הוא דתניא מדין ק"ו כיצד ויאמר
יי' אל משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים ק"ו לשכינה
ארבע עשר יום אלא דיו לבוא מן הדין להיות כנדון כי לית ליה דיו
היכא דמפריך ק"ו היכא דלא מפריך ק"ו אית ליה דיו התם ו' דשכינה
לא כתיבי אתא ק"ו ואייתי ארבסר אתא דיו אפיק שבעה ואוקי שבעה
אבל הכא חצי נזק כתיב ואתא ק"ו ואייתי חצי נזק אחריתא ונעשה נזק
שלם אי דרשת דיו איפרך ליה ק"ו ע"ש באריכות · הקדמה שנייה ידוע
מאסכת ישראל ארץ הקדושה הוא בשביל שארץ קדוש הוא וכו ירושלים
המקודש ביותר ובירושלים היה בית המקדש וקדשי קדשים שהוא מקום
השראת שכינה ובו מזבח וכ"ג שמקריב קרבנות לכפר על עונות בית
ישראל ולא לבן אדם בירושלים שהיה בו חטא ומי שהיה דר בירושלים וחטא
ונתחרט ועשה תשובה והביא קרבן ונתכפר כתקדם אחר מותו שנעשה
גופו קרבן וכ"ג של מעלה מקריב נשמתו על מזבח של מעלה וא"כ היה
אהבה גדולה בדבר גדול עד מאוד · ועתה"כ אנחנו היום אין לנו לא
אישי' ולא אשם לא מזבח ולא כפרה ולא קרבן ולא כהן המכפר וכשנפטר
אדם והולך לעולמו הוא מת בטומאה וכולנו טמאי מתים בעו"ה על זה
דוה לבנו ועל אלה חשכו עינינו עד ישקיף וירא יי' משמים וירחם עלינו לכונן
בית תפארתנו · והשתא יובן שפיר הגמרא במעשה הראשון שמעו מן
ר"ע שדרש ק"ו אם לעוברי רצונו כך לעושי רצונו עאכ"ו וא"כ אף שק"ו
דאורייתא הוא ובכמה דוכתין מצינו בגמרא מילתא דאתי בק"ו טרח
וכתב קרא · ובכל זאת היה נחשב בעיניהם לתנחומין של הבל מן יאמר

לאומר דיו לבוא מן הדין להיות כנדון מן גבי' אנחנו ככל הגוים חלילה
לישב בבטח ושלוה כמותם במותנו ולא נזכה לבנין בית המקדש אשר עליו
כל מגמתינו כי דיו הוא מן התורה לכן לא קבלו תנחומין מר"ע כי איכא
למימר דיו על הק"ו · ובמעשה שנייה ראו שועל יוצא מקדשי קדשים
חזרו שנית לבכות והוא ע"ד מה שפירש"י בפרשת ואתחנן כי צדיק יי'
וגו' וישקוד על הרעה שהקדים שתי שנים לנושנתם כדי שלא יתקיים
ונושנתם גם לא יתקיים אבוד תאבדון · ועתה"כ באם יתקיים חלילה
ונושנתם יקויים נ"כ אבוד תאבדון ולכן התחילו הם בוכים שנית
ואמרו מקום שכתוב והזר הקרב יומת נתקיים המקרא על הר ציון
ששמם שועלים הלכו בו לכן בכו שאמר שנתקיים המקרא שועלים הלכו
בו ועתה"כ באם יצא היה אמרת לא היה עליה' לסברין לב כ"כ ואמר שלא
נתקיים המקרא והשיב ר"ע לכך אני משחק כי קשה לי באיזות על הנביא
למה הזכיר שועלים ולא היה אמרת הלא אבותינו בעו"ה הפקר הוא לכל
חיות השדה ולעוף השמים ולמה נקט שועל בלישנא ואין זה אלא כמו
שמביק במדרש מגלים נקראו שועלים קטנים שבעלים כרמים ולמה
המשילן לשועלים אלא לפי שנטבעו כים שבאדר בשעלו של מקום ועוד
לך לדעת דאיתא במדרש רבה במגלת איכה כי גדול כים שברך א"ר
קילפאי מי שעתיד לרפא שברו של ים ירפא משבריך וידוע אפי' בשעת
כעסו של הקב"ה זוכר הרחמים כמו שלמדו רז"ל מפסוק לא אוסיף עוד
ארחם בית ישראל ובמקומות הרבה · והנה המקונן שאמר שועלים
הלכו בו בא לרמוז תוך הקינה נחמה לישראל כשם שהמצרים נקראו
שועלים על שם גאולת ישראל ממצרים שנטבעו כים הנאדר בשעלו של
מקום כן לעתיד מי שירפא שברו של ים הוא ירפא שבריכו ויגאל אותנו
וז"ה אמר ר"ע לכך אני משחק מה שאמר הנביא שועלים הלכו בו כי
זה מרמז על הנחמה ומביא ראיה משני הנביאי' אוריה וזכריה וכששמעו
דברי תנחומין אלה אז קבלו תנחומין והתנחמו נחמה גמורה · ואין
להקשות למה השיב להם במעשה ראשון מכח ק"ו ולא השיב להם מן
המקרא דיש לומר כי בנבואת אוריה הזכיר מהר הבית יהיה במות יער
ובנבואת זכריה לא משמע רק עוד ישבו זקני' וזקנות ברחובו' ירושלים
ויאריכו ימיהם וישבו בשלוה ולא הזכיר שם ייסוד בית המקדש ובנין
ירושלים וכבר הקדמתי שאין זה הנחמה כי אם לבנות ירושלים להביא
קרבנות לכפר על עונותינו · לכן הביא ק"ו ואלמלא לא הוי הקרא רק
ק"ו לבד הוי מיפריך ק"ו כי הק"ו לא קאי רק על שיהיה שלום לנו ויהיה
לנו בתים מלאים כל טוב ויהיה א"ו אנחנו ככל הגוים בלא בית המקדש
כי דיו לבוא מן הדין להיות כנדון מה הם בלא מזבח כפרה גם אנחנו ·
משא"כ מן נבואות זכריה שמייך לתענוג התנוך כתוב בהדיא בקרא וא"כ
לזה אין צריך ק"ו ללמוד מן הגוים כי מפורש בהדיא בקרא ואם כן ע"כ
הק"ו ואתי לתענוג רוחני כי באם יהיה הק"ו לתענוג גופני יהיה
מיפרך כי לתענוג גופני אין צריך ק"ו והלא זה מפורש במקרא וגואלא
ע"י הפסוקים יקויים הק"ו וקאי על תענוג רוחני דוקא וגואלא הק"ו
והמקרא לדקו ידיו לאורו' על תענוג רוחני וזה וזה גרם להם הנחמה
וא"ש שהכפילו לאמר עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו עכשיו נחמתנו
בכפלים על מעשה השנייה גם על מעשה הראשון מה שהיה לנו קשה
על תירוץ ראשון יתורץ השתא ע"י המקראות ודוק · ובזה נבא
לביאור הפסוק שלום לרחוק ולקרוב וטרם כל אביא לפניך מדרש איכה
וכור יי' מה היה לנו וגו' רבי יודן אומר הכתוב מקרוב ראייה מרחוק מדרש איכ"ר וכור
הכתוב מקרוב שנאמר ויבט מאחוריו והכה מראשותיו וגו' ראייה מרחוק יי' מה היה לנו
שנאמר וירא את המקום מרחוק · רבי פנחס אמר הכתוב מרחוק וגו' בפלוגתא
ראייה מקרוב שנאמר הבט משמים וראה · ראייה מקרוב שנאמר וירא אם ראייה
כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו וגו' · וקשה לי במאי קמיפלגי אם ראייה מרחוק או
מרחוק או הבטה מרחוק · וביותר קשה כי בזה הפסוק זוכר שניהם הבטה וראייה
הביטה וראה חרפתינו א"כ במאי פליגי ויתכא' כי במדרש דלפניו מביק
שם אמר רבי ברכיה אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כתבת לנו
בתורתך וכור את אשר עשה לך עמלק לנו עשה ולך לא עשה החריב
מקדשך וכו' · ועוד דע כי לנביא קב"ה חורבן ב"ה ראשון חמור מפי
מחורבן בית שני כי בבית שני היה חסר חמשה דברים ארון כפורת וכו'
משא"כ חורבן בית שני לדידן חמיר כמבואר בפוסקים · ובזה כלתי
ואמר שבפסוק וכור יי' מה היה לנו כוכרים שניהם מה עשו ליי' ולנו
כי באלת יי' משמע שלדבור מה עשו ליי' ובאלת לנו משמע מה שעשו
לנו

לכו׳ ומורכן כ"ה ראשון רחוק הוא לכו ומורכן בית שני קרוב לכו וכוה
פליגי ר׳ יוחנן ס"ל שהנביא היה מקונן על מה שעשו לכו ובית שני לדידן
סמיך ולכן הקדים גלות הכשה ומאמר שהוא קרוב לכו ואח"כ גלות ורואה
על חורבן בית ראשון שהוא רחוק לכו׳ ורבי פנחס פירש דאדרבה היה
מקונן ביותר במה שנוגע לי׳ דהיינו בית ראשון שסמיך לגבי הקב"ה
כאשר הקדמתי ולכן ס"ל הכשה מרחוק דהיינו חורבן ראשון שרחוק לכו
ואח"כ ורואה מרפתיכו חורבן בית שני שהוא קשה לכו ביותר והנה שריה
ישעיה הנביא ע"ה במה שקונן ירמיה להביא ולהראות על שני חורבנות
שרחוק והקרוב ואמר הוא ג"כ שלום לרחוק ולקרוב כלומר על מקדש
ראשון ושני כלומר שיהיה משולש שראשון הסמיך לגבי קב"ה שפי והשני
הסמיך וקשה לכו כעג"ה יהי רצון שיבנה במהרה בימינו׳ ולמדרש הנ"ל
שהלא נבואת אוריה כנבואת זכריה ע"ה אמר הקרא כעין בנעי קרבתי
וכו׳ ומאמר שנתקיים זה או מתקיים שלום לרחוק ולקרוב׳ או יאמר
שלום לרחוק ולקרוב ע"ד הגמרא דג׳ יצין פ"ק אמר ליה ריש גלותא לרב
הונ׳ כלילא מכלן דאסור אמ׳ ליה מדרבנן דתנן בפולמוס של אספסייכוס
גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס וכו׳ אדהכי קם רב הונא לאפנוי

פי׳ אחר לפסו׳ על שלום לרחוק ולקרוב וע"ד הגמרא כלילא מכלן דאסו׳ וכו׳

א"ל רב חסדא קרא כתיב כה אמר יי׳ אלהים הסר המצנפת והרם
העטרה זאת לא זאת השפלה הגבה והגבוה השפל פוזן שמצנפת
בראש כהן גדול עטרה בראש כל אדם אין מצנפת בראש כ"ג כשתלקה
עטרה מראש כל אדם אדהכי אתא רב הונא אמר ליה האלהים מדרבנן
אלא חסדא שמך וחסדאי מילך כעל כפוזת יהודה דף קמ"ו מביא גמרא
זו והקשה למה ליה להביא סיפא דקרא זאת לא זאת כי אמר כך מביא
בגמרא דהם רביגא מה זאת לא זאת אמרו מלאכי השרת רבש"ע זאת
להם לישראל שהקדימו נעשה לנשמע אמר הקב"ה לא זאת לישראל וכו׳
שהעמידו צלם בהיכל כו׳ ומשא"כ בפלפול רב חסדא לא שייך מאומה
לזאת לא זאת ואם כן למה מביא הכ"פ וביותר קשה שאומו שמכל בתרין
ראשין כשהוא לדבריו במה שאמר חסדאי מילך ש"מ שפיר קאמר ואם כן
למה אמר ליה שהוא מדרבנן׳ ביאור הדבר עיין בטור א"ח סיין תק"ס
שהאריך בדין זה וז"ל ואסרו עטרות לחתנים ודוקא לחתנים שלא אסרו
אלא בעת רבוי שמחה אבל לשאר כל אדם מותר והבית יוסף האריך שם
בפלפול להביאו כמ"ע משרב כ"כ תקנו חכמים שאין בונין לעולם בנין
מסויד ומכוייר כבנין המלכים אלא טש בית בטיט וסד ומשייר מקום
אמה על אמה בלא סיד וכו׳ וכן התקינו שעורך שלחן לעשות סעודה
לאורחים מחסר מעט מעט ומניח מקום פנוי בלא קערה מן הקערות׳
וכשהאשה עושה תכשיטי כסף וזהב משיירת מין ממיני תכשיט כדי
שלא יהיה תכשיט שלם׳ וכן גזרו על עטרות חתנים שלא לכניס
ושלא יניח בראשו שום כליל שנאמר הסר המצנפת והרם העטרה ודוקא
לחתן וכלה אבל בשאר כל אנשים ונשים לא גזרו והטעם כי דוקא חתן
שדומה לכ"ג שהוא שר כן החתן דומה למלך׳ ועוד דע זה שכתב כ"י
והרי"ף והרא"ש כתבו הבית דבר אדם ביתו בסיד ומשייר אמה על אמה
ואעפ"י שלא כתבו הא דתניא אין מסיידין ואין מכיידין אפשר דלאו
משום דלא ס"ל כוותיה אלא משום דכייד לא התירו אלא ע"י סיד ונגילא
משום דסיוד וכיוד כבנין המלכים אסור אפילו ע"י סיד׳ ובזה יתבאר
הפלפול כי רב הונא הביא מתניתין בפולמוס של אספסייכוס גזרו כו׳
והבין רב חסדא מפשטא דקרא הסר המצנפת והרם עטרה שניהם
יהיו מסולקים כי גם הרם לשון סילוק הוא כפסוק זה כי רוב הורם
שנאמר לשון הרמה הוא כגון וירם קרן משיחו וכן וירם יד במלך וכמוהו
הרבה ומניכו הרם לשון סילוק הוא ונעבור זה במקומי פרשת בא על
פסוק הרם מטך מביא ג"כ ראיה שהוא לשון סילוק כגון הרימו מכשול
הורם התמיד וכן והרם מטך סילוק ע"ש׳ והבין רב חסדא שלא תימא
הסר המצנפת הוא הסרה אבל והרם לשון הרימה כלו׳ גם יש היתר להרם
העטרה והבין רב חסדא שעל זה כוונת סיפא דקרא זאת לא זאת בא
לשולל זה הפירוש זאת מלת והרם לא זאת שפירושו לשון הרימה אדרבה
גם הוא לשון הסרה דומיא דהסר המצנפת ולא הוקשה מה ענין מצנפת
לעטרה והבין שקרא איירי שעטרה כלל וכלל אסור כי פירושו הוא לשון
סילוק וכאשר בא רב הונא וא"ל שלאו דיקא גמור דא"כ הוי ליה לכלול
בחד בבא הסר המצנפת והעטרה ומדמפלגן לתרי בבא משמע והרם
הוא לשון הרימה דומיא כפלפול דמפלפל בגמרא דחולין גביה שלקה קרא
ורע אדם לאוד וורע בהמה לאוד ועל כל פנים איכי מולק עוזך שמלב

והרם גם כן לשון סלוק הוא אבל שייך בו קצת היתר כגון תכשיט מן
הראוי להביא אבל להפריש קצת מהם כענין משיי׳ מעט ולא והרם סובל
ב׳ פירושים לשון סלוק ולשון הרמה ומניכו בענין זה והרים הדשן ופירש׳
מעתה שלא ימתה מן המאוכלות הפנימיות ונותנן באורמה של כבש א"כ
ראוי הרימה הפרשה קצת וכן והרים ממנו בקומצו הוא קצת הפרשה ומ"ה
אמר ליה ע"כ הוי והרם עטרה לא איירי מלשון סילוק הכל דאם כן קשה
הוי ליה לכלול בחד בבא וע"כ גם הו׳ סובל לשון סילוק רק משמע מיניה
תרתי על אותו קצת מה שמשייר והוא סילוקו ועל השאר יש היתר
להרים על ראשו והוא בכל אדם מ"ה קאמר האלהים מדרבנן שעטרת
חתנים אסור אפילו ע"י שיור והותקן בחתנים ולשאר כל אדם שרי ע"י
שיור ומאמר שהוא מכבים שלשון סילוק הוא אמר חסדאי שמך וחסדאי
מילך מה שלמדת שזאת והרם לשון סלוק הוא אבל אין ממשמעותי׳
במשמעתיך ורב הונא פירש זאת לא זאת ה"ם אף שזאת והרם לשון
סלוק הוא כמו והסר מ"מ לא דמי לגדרי עד"א זאת לא זאת כלומר זאת
היא לשון הסר ולא זאת כלומר והרם איכו לשון הסר הוא כי לזה יש סלוק
מכל וכל ולזה יש סלוק קצת וא"כ מתורצת שפיר כל קושייתיו ולזה אמר
שלום לרחוק ולקרוב קרוב קאי על עטרת כל אדם שקרוב אליך ורחוק
קאי על מצנפת בראש כהן גדול׳ לפיים המקרא אין שלום אמר יי׳
לרשעים גם לבאר הלשון אין שלום אמר בגמרא סוף פרק הניזקין אין
כופלין שלום לנכרי רב חסדא מקדים ויהיב שלמא רב כהנא אמר שלמא
ליה למר ופירש"י ז"ל לא היה מתכוין לנכרי אלא לרבו היה לרבו וכתבו
התוספות פירוש הקונטרס לבו היה לרבו וצריך עיון שלא יהיה גונב
דעת הבריות ועל מכם פירש כן דלא קאמר שא אין כופלין לו שלום ע"כ
ולי נראה ליישב קושיית תוספת אמנם צריך אני להקדים קושיא עצומה
מה שקשה לי לפירש"י איך הוא רב כהנא נגד המשנה דהניזקין משאלת
אשה לחבירתה כו׳ ומחזיקין ידי עניים בשביעית כו׳ ודורשים בשלומן
מפני דרכי שלום ופירש"י ושואלין בשלומם כל סיום אעפ"י שמזכיר על
הנכרי שם שמים שהשלום שמו של הקב"ה אם כן משנה שלימה בידינו
דמותר להזכיר שם שמים לכותי וא"כ קשה למה פירש"י גבי שלמא למר
שמתכוון לרבו ואין למר כוונת רש"י לא קאי על מלת שלום רק שקרא
שר כי דוחק הוא וכי צדיק הוא יעקב אבינו ע"ה שקרא לעשו שמנה
פעמים אדוני ובטור י"ד סימן קמ"ח הביא זה לפסק הלכה וז"ל ואסור
לכפול לו שלום לפיכך טוב להקדים לו שלום כדי שלא יתחיל העכו"ם
ויצטרך לכפול לו שלום ויראה לענ"ד דעתי דכוונת רש"י דמעולם
אסור להטיל שמו של שלום על העכו"ם ולא קשה עלי מרש"י ז"ל דמפרש
במתניתין אעפ"י שהשלום שמו של הקב"ה דה"פ שיש היתר לומר לעכו"ם
שלום בלשון לעז שיהיה שלום עמו אבל להזכיר מלת שלום כשריא בלשון
קודש זה אסור כי הוא א׳ משמותיו של הקב"ה ומה פרש"י כמ"ש במתני׳

ענין על הפסו׳
אין שלום אמר
יי׳ לרשעים
וע"ד הגמרא
דגיטין אין
כופלין שלום
לנכרי

אעפ"י שהשלום שמו כ"ה ה"פ אעפ"י שענין השלום הוא דבר גדול ונורא
והא ראיה בלשון הקודש מזכירין עליו שמו של הקב"ה והוי אמינא אסור
לברך לעכו"ם בשלום אעפ"י בלשון לעז על זה כוונת רש"י דאפ"ה מותר
לברכו אבל מ"ו להזכיר עליו שם שלום בלשון הקודש ולהכפיל שלום
אפילו בלשון לעז אסור וזה הוא במקום דאפשר ומה שמזכיר בגמרא רב
כהנא אמר שלמא למר הוא דיבר בלשון בבלי שלשונם היה לשון תרגום
קרוב ללשון הקודש וכמאמר בערובין לא גלו ישראל לבבל אלא שפני
שקרוב לשונם בלשון תורה ע"כ הוכרח לדבר שלמא למר כי לא היה להם
לשון ושפה אחר ולכן פירש"י שלבו היה לרבו כי לא היה אפשר לו בענין
אחר וגוה דברי רש"י נכונים ואף שהוא גניבת דעת מ"מ שרי כי איתא
בגמרא בהניזקין מביא שם על מתני׳ ודורשין בשלומן מפני דרכי שלום
א"כ לא עשה בשבילם רק בשביל ישראל שיהיה שלום לכו ובעבור השלום
עניכו שנימחק השם מפני השלום וק"ו שמרי לגנוב דעת של עכו"ם מפני
השלום׳ וענין הכפלת שלום האריך הגאון מהר"ר פלק כ"ן ז"ל
בביאוריו וז"ל והנה מכאן דכפילת השלום מה שאנו עונין אחר הנותן
שלום וכמו שכתיב אבישי לדוד שלום שלום לך ושלום לעוזרך׳ והנו כיק
תשובה על דוד שכתיב בד"ה וילך דוד לפניה׳ וגו׳ והקשה בגמרא שמה
רב הונא ורב חסדא הוי יתבי חלף ואזיל גניבא א"ל חד לחבריה ניקום
מקמיה דבר אוריין הוא וא"ל אידך איך ניקום מקמיה פלגאה אדהכי
אתי לקמייהו אמר להו שלמא עלייכו מלכא א"ל מנא לך דרבנן אקרין
מלכין א"ל דכתיב בי מלכים ימלוכו ומנא לך דכפלינן בשלום שנאמר

ורום

ורוח לבשה עמשי וגו' לך דוד וגו' שלום שלום וגו' אם כן הם הקשו
שאמר שרוח שהוא אמר להם כן ומה שנבואה אמר היה כדרך שאלה ולא
כדרך תשובה ושיהיה הכ"ל הרבה לייסב זה וקשה הוא מיישב גם עמשא
היה כדרך שאלה ע"ש · ואם כאומר כדרך היחוד ולימוד הימנם לא
קשה מידי מגמרא הכ"ל כי נבואה לא היה דעתו מעולם להזכיר כשאלה
ב' פעמים שלום כי נרש"י לא משמע רק בתשובה השיבו לדוד ולא
כשאלה והענין הוא הם אמרו איך ניקום ונקיים בלבאה ופירש"י שמגער
מר שוקבא שהיה אב"ד והשיב להם נבואה שלא בא לחלוק עליהם רק
לשמוע דבריהם ובעבור זה הכפיל ולומר שלמה עלייכו מלכא חד על
שאלת שלום וחד לרמוז שמלום לו עמהם ואל יחשבהו לפלגאי והם הבינו
שכפל להם שלום כשאלה והקשו לו יהבא לך הא והוא השיב להם שלא היה
כוונתו בשאלתו רק פעם אחת ומה שהכפיל רצה להודיע שמלו' לו עמהם
כי הוא לא יטעה במימרא דרב שענין הכתוב אידי בתשובה כופלין ולא
בשאלה והמעיין יבחר · ובגוף הפסוק יראה לרמוז מה מורה ב' שלומות
ואמר ושלום לעוריך ונראה ע"ד הגמרא דשבת כשעלה משה למרום כו'
אמר הקב"ה אין שלום בעירך אמר כלום יש עבד שנותן שלום לרבו א"ל
אעפ"כ היה לך לעזרני ופירש רש"י הוי לך לאימר תצלח במעשיך והם
אדרבה תפסו ענוה ואמרו שהשלום שאמרו לא אמרו רק ושלום לעוריך   טעם על ושלום לעוריך
לעוריך דייק ולא כפשוטה כיכלום יש עבד שנותן שלום לרבו ועל פלפל
הכ"ל אמר הפסוק אין שלום אמר יי' לרשעים פירוש אלא אין נדרש
כמיש מקומות בתלמוד עיין וה"ה הכי אמר אעפ"י שאין שלום מכל מקום
עיין עליו כי לפעמים יש היתר לומר לרשע שלום מפני דרכי שלום:

פרק עשרים וששה

מדרש רבה פר' נשא וישם לך שלום

ביאור מדרש רבה פרשת נשא וישם לך שלום גדול השלום
שניתן לאוהבי תורה שנאמר שלום רב לאוהבי
תורתך ואין למו מכשול גדול השלום שניתן ללומדי תורה שנאמר וכל
בניך למודי יי' ורב שלום בניך רבים מתקשים במדרש זה מה חלוק יש
בין אוהבי תורה ובין לומדי תורה · גם קשה למה באוהבי תורה הוצרך
לדבר ואין למו מכשול ובלומדי תורה לא הוזכיר זה · והענין הוא כי מצינו
ב' מיני לומדים מין האחד שוכים לתורה מצד עצמם שמתאוים ללמוד
ומין השני שוכים ללמוד מצד אביהם כמאמרז"ל במסכת בבא בתרא על
פסוק רודף צדקה ימצא חיים צדקה וכבוד רבי יהושע אומר זוכה לבנים
בעלי חכמה בעלי עושר בעלי אגדה · בעלי חכמה דכתיב ימצא חיים
ופירש"י גבי חכמה כתיב כי מוצאי מצא חיים · בעלי אגדה דכתיב
וכבוד כו' ע"כ נראה שאוהבי תורה יקראו האופים מצד עצמם ללמוד
תורה שאהבתם קשורה בתורה לכן הוצרך לומר ואין למו מכשול והוא
ע"ד גמרא פרק השולח דרש רבה בר רב הונא המקדש מפי אשה אינה
מקודשת כך מפיה שפחה ושלא בת חורין שנתקדשה אינה מקודשת א"ל
רב חסדא מי דמי וכו' הדר מוקי אמורא עליה ודרש והמכשלה הזאת
תחת ידך אין אדם עומד על דברי תורה אלא אם כן נכשל בה פירש"י
שאין אדם עומד על אמיתתן עד שיכשל בהן להורות טעות · וילמדוהו
והוא כותן לב ומבין כו' והנו אוהבי תורה שוכים מצד עצמן ללימוד אין
עומד על אמיתת התורה אלא אם כן יכשול בה ובעבור זה הוצרך לברכה
לברכנו שלא יהיה למו מכשול רק יבין וישכיל מעצמו ולא יבוא לידי
מכשול · משא"כ לומדי תורה הזוכי' בשביל צדקה וחסד שעשו אבותיהם
לזה אין צריך ברכה ואין למו מכשול כי באם יהיה המכשלה מתחת ידיהם
לא יהיה הברכה בשלימות והקב"ה כענין ישה נותן הברכה לאדם וכנותן
שכרו משלם ע"כ השמיט גבי ולומדי תורה ואין למו מכשול · או יאמר
בדרך אחר ולגב יובן הסכר גבי אוהבי תורה הקדים לומר שלום ואח"כ
רב · וגבי לומדי תורה הקדים אלת ורב שלום · והענין הוא האוהב
תורה אף שהוא בעצמו אין בעל תורה כענין הגמרא שאין דרשים רבנן
ואין ליה בנין רבנן ולומדי תור' הוא לומד תורה בעצמו ואמרינן במדרש
רבה יגר סיוק תמור שלום ר' חנינא בר פפא ורבי סימון רבי חנינא בר
פפא אמר אם בא ילך להספיקך ספיקו בד"ת ואם עשית כן מעלה
אני עליך כאלו בראת את השלום תמור שלום אין כתיב כאן כו' הנה
באוהבי תורה אמר שלום רב על רבוי שלום שתהיה לו כאשר אין למו
מכשול · ובלומדי תורה אמר ורב שלום בניך אתה תהיה רב ושר לשלום
כאלו אתה בריאת אותו · ועי"ז נראה לבאר מה שהביא בעל מדרש
ילקוט פרשת נשא גדול השלום שניתן בחלקן של צדיקים שנאמר יבוא
שלום וגו' · גדול השלום שלא ניתן בחלקן של רשעים שנאמר אין שלום
אמר יי' לרשעים · וק' בכאן הדיוקים אהדדי בתחלה אמר גדול השלום
שניתן בחלקן של צדיקים משמע דוקא לצדיקים הא לבינונים לא ואח"כ
אמר גדול השלום שלא ניתן לרשעים משמע הא לבינונים יש שלום ·
ולדרכי א"ש בחלקן של צדיקים ניתן להם השלום כאלו הם בראו השלום
מה שאין כן הבינונים אם שיש להם שלום במתנותיהם ע"מ גדולת
השלום שבאה במעלות הצדיקים כאלו הם בראו השלום מעלה זו אין
שייך גבי הבינונים · וברשעים לא זו שמעלה זו של בריאת שלום אין
בידיהם אלא אף זו אף שלום בית אין להם · וזהו מוזכר בברכת וישם
לך שלום כלומר הש"י ישים לך שלום כאלו השלום שלך הוא · והואיל
ואתא לידן אימא מילתא מה שתקנו בוודאי שתפלות ברכנו בברכה   טעם על ...
המשולשת בתורה כו' למה הוכירו המכין שמשולשים הם · ביומי מרדפי תפלות ...
כתתי טעם לשבח ואחר כך מצאתיו בפירוש הסידור שחבר המקובל בכרכ' ...
הגדול מהר"ר הירץ ז"ל הה והוא ע"ד מה שכתוב המרדכי פרק קמא בתענית
דברכות גבי אפילו עטרות ודינן פירש' שאין בו תרגום וצריך לקרות
העברי ג' פעמי' וה"ה ברכת כהנים אין להם תרגום כמבואר בפוסקים
וצריך לקרותן ג"פ במקרא וזהו המשולשת בתורה · עוד נראה לפרש
כדרך שפירש אדוני אבי ז"ל בפירוש התומש בפרשת חיי שרה ואברהם
זקן בא בימים ויי' בירך אותו בכל פירש"י עולה בגימטריא בן והקשו
על לישנא דרש"י שאמר כ' לשונות עולה בגימטריא היינו עולה היינו
גימטריא ותירץ א"א ז"ל שהוא כענין קשיא ותירוץ על ידי שתחלה רצה
לגלות בכל עולה בן והוקשה לו א"כ לפי זה הל"ל ויי' בירך אותו בבל
ויהיה פירושו שיי' ברך אותו בבן · ובא כמתרץ ואמר בגימטריא בן
כלומר אלו לו היה לו פירוש אחד רק הגימטריא או הוי קשיא אמנם יש
עוד פירושים אחרים וזולת הגימטריא ולפירושים ההם יומדק הלשון בכל
לכן אמר עולה בן כ"ל לפרש שענין זה ע"ד זה כי עיין בילקוט והרבה
שהביאו פירושים על יברכך יי' וישמרך · יברכך בנכסים · וישמרך
בנכסים · ועל ויחנך פירוש בדעת ובחכמה והשכל והכה לכאורה כל
הברכת כהנים רק אחת הן כענין מאמר רבותינו ז"ל בחלק כל אדם
שיש בו דעה לסוף מתעשר שנאמר בדעת חדרי' ימלאו ועוד דע מאמר
רבותינו ז"ל במסכות הביאו גבי מרקוק ובגותי מקנה הארץ אמר רב
הונא אמר רב אלו גליות שבבבל שדעתן מיושבת עליהם כבנים ובגותי
מקנה הארץ אלו גליות שבשאר ארצות שאין דעתן מיושבת עליהם כבנות
ובגמרא לפי זה תלויים זה בזה מי שיש בו דעת מתעשר והכל תלוי בשלום
משא"כ בגלות אין דעתן מיושבת כו' ומשום הכי קאמר ברכנו בברכה
המשולשת בתורה לא כשבנו לאחת רק משולשים הוה כי עיין בילקוט
שהביא כמה שבחים על יברכך וישמרך ועל ויחנך בנון וישמרך ישמור
הקן וזה אין תלוי בדעת בני אדם וכיוצא בזה ומשום הכי תקנו ברכה
המשולשת בתורה כי באמת משולשים הם כי הברכות אינם תלויים זה
בזה · וכדי לפלפל מעלת הדעת אביאר מדרש רבה פרשת ויקרא וז"ל
מכאן אמרו כל תלמיד חכם שאין בו דעת נבילה טובה הימנו עיין שם
ובמתנות כהונה מביא גירסא אחרת אמר רבי עקיבא כל ת"ח המגביה
עצמו דומה לנבילה המושלכת בדרך כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו   ענין יקר על
ומתרחק ממנה והולך אבל לקיים הגירסא דידן יש לפרש ולדווק   מדרש רבה פר'
ששמעתי קצת מזה ממכם אחד נק"ק פרנקפורט בביותי ר"מ ואב"ד   ויקרא כל ת"ח
שיזה אך צריך אני להוסיף בראיה ע"ד מה שמביא במסכת ביצה דף ל"ם   שאין בו דעת
כי פליג רבי אבא כו' אחוי ולבטל מים ומלח לגבי עיסה וכו' עוד א"ל   נבילה טובה
ולא שכי למר בין ממון שיש לו תובעין ובין ממון שאין לו תובעין אמר   הימנו
ולטעמיך הא דאמר רב חסדא נבלה בטלה בשחוטה לפי שאי אפשר
לשחוטה שתעשה נבלה שחוטה אינה בטלה בנבלה לפי שאפשר לנבלה
שתעשה שחוטה ה"נ דכי אית לה בעלים לא בטלה כו' · ופירש"י שחוטה
שנתערבה בנבלה דרובה נבלה אין השחוטה בטילה להיות הכל נבלה מכח
ממה ואי לשרוף על ידו לפי שאפשר לנבלה שהוא המבטל שתעשה
טהורה כשחוטה דלכי מסרחה ואין ראויה לגר שוב אין קרויה נבלה וכן
הוא גמרא במסכת בכורות והרא"ש הביא גמרא זו בפר' גיד הנשה ע"ש
אם כן הרי לך שנבילה סופו לבוא לידי טהרה וכבר ידעת הגמרא ת"ח
כל זמן שמזקינין חכמתן נתוספת והרשעים כל זמן שמזקינין טפשותן
נתוספת

נעוספת להם עו"ה שביר כל ת"ח שאין בו דעת נבילה טובה הימנו כי הנבילה סופה תבוא לידי טהרה כשמסרחת וזה שאין בו דעת לא כן למעלתו ושוגה בטפשותו · או נוכל לתרץ קושיית דיוקים הנ"ל והוא ע"ד מה שמביא בילקו' בספר ישעיה פרק נ"ד דפוס ויניציאה ארבעה רוב שלומות הן יפרח בימינו נדיק ורוב שלום עד בלי ירח שלום רב לאוהבי תורתיך וענוים ירשו ארץ ויתענגו על רוב שלום והדין וכל בניך לימודי יי' ורב שלום בניך ופסוק בישעיה שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי' ורפאתיו והרשעים כים נגרש וגו' אין שלום אמר יי' לרשעים והנה משמע בצדיקים הזכיר כפל שלום שלום ויורה על רוב שלום וברשעים אמר אין שלום אפילו פעם אחת ודיוק שקאי על הבינונים הוא שיש להם שלום אך ולא רב שלום וזה יורה על אפלת רשעי שאין להם תקוה ועד"ז נראה לפרש פסוק בתהלים במזמור נ"ב איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד וקשה מה מידה זה הפסוק עד שהקדים לאמר איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת בפרוח רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם וגו' ונראה לי דיש מקום לטעות בדברי דוד המלך ע"ה כי בתורה סותרין דבריו אהדדי כי במזמור נ' אמר וראיתם שיבה יחיו בנ קר כחציר יחלוף בבוקר יציץ וחלף לערב ימולל ויבש · והנה יש להבין שדימה הרשע לחציר מה חציר עובר ושב לשנה הבאה כן הרשע מעלה חליפין תחתיו ובמזמור נ"ה אמר ישמע אל ויענם ויושב קדם סלה אשר אין חליפות למו משמע אין להם חליפין וכן הוא בניבר אשר אין חליפות למו שאין מניח בן ליורשו ע"ש · ובאמת לאו קושיא הוא כי מאי כחציר יחלוף לא דייק שעלה חליפין רק כמו והאלילים כליל יחלוף מורה על אבוד עולמות · וזה ביקש דהמ"עה לרמוז ולתרץ הקושיא ואמר איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת מה שדימיתי הרשע לחציר יחלוף שהיה בדעתי שהרשע יעלה חליפין ויהיו דברי סותרין זה את זה אלא דעתי ומחשבתי הוא שיפרחו הרשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און להשמדם עדי עד ולא יהיה חליפות להם · והו הענין אין שלום אמר יי' לרשעים רק יאבדו מן העולם · ואגב אתן שם טעם מה שמביא שם בילקוט ר"א הקפר אומר גדול השלום שאפי' ישראל עובדין ע"ז ושלום ביניהם כביכול אמר הקב"ה אין השטן נוגע בהן שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו אבל משנחלקו מה נאמר חלק לבם עתה יאשמו וגו' הא גדול השלום ושנואה המחלוקת ע"כ · וקשה באמת מה טעמא מה שנין זה לזה גם ראוי ליתן לב על שניים הא' גדול השלום ושנוי המחלוקת מה שורה לא יכות לשון ומה מידה לבי כוה יותר ממה שאמר ברישא · הענין הוא שך כפשו' חלק לבם עתה יאשמו מה מור מלת עתה מה היה חסר במקר' באם אמר חלק לבם יאשמו וכ"ל לתרץ כי בילקוט פרשת קרח מביא שם במחלוקת קרח ועדתו וז"ל ויאמר יי' אל תפן אל מנחתם אל תקבלם בתשובה כו' ש"מ שאין מקבלים תשובה מבעל המחלוקת ולפי זה הטעם בכון גדול השלום שאפילו עובדים ע"ז הקב"ה מאריך אף להם כן יעשו תשובה וע"י התשובה יהיה מחילה והכליאה על פשעו ופשעו מש"כ חלק לבם אין מקבלין אותו בתשובה כאשר התפלל מרע"ה אל תפן אל מנחתם אל תקבלם בתשובה ויעמדו ברשעם ובנוא על בכון מלת עתה יאשמו והוא ע"ד מה שמביא במדרש רבה פרשת בראשית אין ועתה אלא תשובה שנאמר ועתה ישראל מה יי' אלהיך שואל מעמך וגו' וה"פ חלק לבם עתה ר"ל באם חלק לבם ויעשו תשובה המרמז במלת עתה ובכל זאת יאשמו כי אין מקבלין תשובה מהם · והנה אל עליבו סובת ביאור מה שרי באף הגדול הזה אשר לבעל הרמיזים על בעלי המחלוקות שלא יקבל תשובתם ליישב זה אבאר פסוק א' בפ' קרח בענין מחלוקת קרח · כתיב ויאמר משה בזאת תדעון כי יי' שלחני לעשות · את כל המעשים האלה כי לא מלבי אם כמות כל אדם וגו' לא יי' שלחני ואם בריאה יברא וגו' ופצתה האדמה וגו' תלפני' גליתי שאין במחשבתי לבאר פרשיות התורה עכשיו רק המורך לעניינינו כי כבאן כתאמנו המפרשים גם הרב הגדול ר' משה אלשיך ז"ל וז"ל לא ימנע מקושיא אם נברא אי לא נברא אם נברא איך יאמר יברא ואם לא נברא לשתוק מאם בריאה ואם היה כמסתפק אם נברא או לא קשה הלא משנה שלימה עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות וא' מהם פי הארץ · וממי קבלנו בדור המשנה אם לא מפי רבן של כל הנביאים והיאך היה מסופק הוא במשנתו עיין שם פירושו · ובפסיקתא ראיתי בלשון זה אמר מרע"ה לפני הקב"ה רבש"ע אם בריאה

טעם אמר על קושי' הדיוקים הנ"ל

ענין יקר וכמו' על פסוק איש בער לא ידע וכסיל לא יבין וגו'

טעם על הגמ' גדול השלום אפילו ישראל עובדי' עבודה זרה וכו'

טעם בכון למה הקב"ה אין מקבל תשובת של בעלי מחלוקת והוא ע"ד פ' קרח

גיהנם מושב ואם לא יברא יי' רבותינו אמרו אין כל חדש תחת השמש אלא לקרבה פתחא דגיהנם · ואשר כך מבין ופצתה האדמה את פיה כדרך שפצתה בימי קין והבל וא"כ קשה לי לומר נסתפק בה אלא הלא כבר פצתה האדמה את פיה בימי קין והבל · ולמה היה מסתפק אם בריאה יברא · ואגב אתרץ מה קאמר בזאת תדעון כי יי' שלחני כאלו מורה בלכנס שאמר בזאת · ובפסיקתא דורש תלמד שהסריוס בתורה שנקראת זאת שנאמר וזאת התורה ואכן אין לנו אלא דברי הפשט ביאור הדבר כי באלו הכי מקשים בעולם על ויחר למשה מאוד ויאמר אל תפן אל מנחת' לא חמור אחד מהם נשאתי וכי לא היה למרע"ה מוזרי ושכנים אחרים אלא לקח מהם חמור הענין הוא כי רש"י פי' וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה יוצא ממנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן וכאשר ראה משה שתלה בטחונו על שמואל הנביא אמר להם על מי בטחתם על שמואל ומה כתיב גבי שמואל את שור מי לקחתי ואת מי רצותי וגו' הלא גם שבח הוא איש כי ואמר לא חמור א' מהם נשאתי לכן אין לי ליראה מזכותו של שמואל · ועוד עוד ונראה שכמו ויתעלתו שהיא גדולה ממעלת שמואל והוא ע"ד מאחז"ל שמואל אמר וישלח יי' את ירובעל ואת בדן ואת יפתח ואת שמואל ויצל אתכם וגו' ואחז"ל ולא אמר ואותי שמואל מכאן שכל הנביאים היו מתנבאים ולא היו יודעים מה מתנבאים משא"כ מרע"ה היה יודע בעצמו מה שהיה מתנבא דאמר יי' שלחני ואמר בזאת תדעון מעלתי וריוח להם של יסמכו על מעלת שמואל כי מעלתו גדול ממנו ואל יחזיקו במחלוקת · ובזה נבוא נ"כ לתרץ קושי' ראשונה והוא ע"ד מדרש תנחומא ובביאור הילקוט אמר קרח לא משה נביא ולא אהרן כ"ג ולא תורה נתנה מן השמים בין שמע משה כך הלך אצל האלהים ואמר אני מוותר על בזיוני ועל בזיון אהרן אחי אבל בזיונה של תורה איני מוותר שנאמר בזאת תדעון אין זאת אלא תורה ע"כ ומכאן הקב"ה קם ביותר על כבודן של צדיקים מכבוד עצמו ב"ה כדאיתא במדרש פ' לך לך ואברכה מברכיך וגו' וכמו יקלל וגו' ומעלתם ומטעם זה אמרו המפרשים בפרשת חקת הקב"ה אמר למשה עשה לך שרף והוא עשה נחש הנחושת אלא הקב"ה קם על כבודו של משה ואמר עשה לך שרף כי רבותינו של ת"ח בגחלי אש ומרע"ה עשה נחש הנחושת כלפי כבוד הקב"ה · וידוע מאחז"ל בבבא בתרא עשן ואש בחופה למה לי תלמוד שכל מי שישנו גדר בת"ח ומתמלאות עיניו עשן כו' ועוד דע דאיתא בגמרא במכות אמר מוקיה ת"ד ואף הסיתך מפי צר רחב לא מוצק תחתיה בא וראה שלא במדת הקב"ה מדת בשר ודם וכו' הקב"ה הסיתך ממות לחיים שנאמר ואף הסיתך מפי צר מגיהנם שפיה צרה שעשנה צבור בתוכה ושמא תאמר שפיה צרה כולה צרה ת"ל העמיק הרחיב ובזה יהיה מתורץ קושי' שמוכח פתח גיהנם כמות כל אדם ימותון וגו' לא יי' שלחני וכיים וידעתם כי נאצו את יי' וקשה הל"ל וידעתם כי יי' שלחני אלא מרע"ה ידע שפי הארץ היה נברא עשת ימי בראשית רק הפתח היה צרה ועכשיו ביקש להרחיב שלא הפתח כמש"ה העמיק הרחיב ולמאי כפתח סיכה כאם הוא שפיה צרה והיו נדונים בה היה דינם בעשן כדפירש"י שם במכות וא"כ יראה הרואה שנדונים מפני מרע"ה בעבור שהיו עיניהם צרות בת"ח ונתמלאו עשן · וכבר הבאתי מדרש שאמר מרע"ה על בזיוני אני מוותר רק על בזיונו של הקב"ה איני מוותר · ובדי שרצה להראות ממשק לכבו שיהיו נדונים בשביל שחטאו כנגד הקב"ה לכן ביקש להרחיב פתח הגיהנם כדי שלא יתמלא עשן · וזה שאמר ואם בריאה שפיה צרה יברא יי' פתח רחבה ואז וידעתם כי נאצו יי' משא"כ כשתהיה הפתח צרה או יראה שבעשנו יתכן כבודו של מרע"ה והוא לא חפץ בזה · ובזה ימתק לשון הגמרא בבבא בתרא ובפסיקתא בפסוק וירדו הם וכל אשר להם תלמוד שהיה הארץ כפתחת כפי עוביו של אדם וכו' והם ירדו מעט והארץ סונקת אותם והם צועקו משה אמת ותורתו אמת כי הענין הוא כשהארץ סונקת אות' היה פיה צרה והעשן גוברת בו השעה היו צועקים משה אמת כי הקב"ה המחיר בכבודו של צדיק יותר מכבודו ב"ה · ועד"ז יתורץ כתיב וילונו העם על משה ממזרת אתם המיתם עם יי' ויהי בהקהל העדה על משה ואהרן ויפנו אל אוהל מועד והנה כסהו הענן מבין בפסיקתא קרבו לפני הכבוד וקשה מה הוקשה לו בפסוק דילמא הוא כפשוטה הענן כסהו ומה כוונתו שמוסיף ואמר שקרבו לפני השכינה · הענין הוא הם אמרו לו ממזרת אתם המיתם עם יי' וכוונתם שבשבילם נראה להם מיתה

משונה

אשובה זו וידוע מאז"ל במסכת שבת פרק השואל אמר רבי יעקב בריה
דבר יעקב כל שחבירו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחיצתו של
הקב"ה ומפלפל שם הגמרא מהלן ומסיק אלא מהכא גם ענוש לצדיק לא
טוב לכן אמר קרבו נגד השכינה להורות להם שלא היה כוונתם שייענש
יי' בעבורם אלא בעבור יי' דאל"כ שנענשו בעבורם לא היה מכניסם
במחיצת השכינה וזה טעמו של הספיקתא שמפרש המקרא והנה כבהו
העבן ע"ד זה · כיונה לכן מדבריכו אלה לדמות הדבר למאז"ל כל המבזה
ת"ח אין רפואה למכתו ולכן אמר מרע"ה אל תפן אל מכחתם אל תקבלם
בתשובה כדי שלא יהיה רפוא' למכתו ואם זה למי שמבזה תלמידי חכמים
ק"ו לשכינה שאין רפואה למכתו ומשום הכי סיים המדרש לעולם גדול
השלום ושפוי המחלוקת כי למחלוקת לא יועיל תשובה · ובשלום אף אם
יחטא יכול לעשות תשובה ובכן הוא ודוק · ולהנ' אבאר בברכת
כהנים מה שמסיק בילקוט פרשת נשא והוא בספרי יאירך יי' בברכה
המפורשת בתורה וכן הוא אומר ברוך אתה בעיר ברוך אתה בשדה

ענין נאמר על
ילקוט פ' נשא
בברכת כהנים

ברוך שכלך ומשארתך אימתי כי תשמע בקול יי' אלהיך · וה.ה קשה
לפי המדרש והלא כבר אמר והיה אם שמוע תשמעו בקול יי' אלהיך
לשמור לעשות כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום ונתנך יי' אלהיך עליון
על כל גויי הארצות ובאו עליך כל הברכות · וא"כ מאי מסיק במדרש
זה אימתי כי תשמע הלא זה ויל קרי ביה רב הוא שהדבר תלוי באם
ישמע למצות יי' · ולהנ' יתבאר מדרש ילמדנו והובא בילקוט פ' עקב
ד"א אשר אנכי מצוה אתכם היום שלא תאמר איני יכול לשמוע כל
התורה ולשמור כל המצות הכתובות בה כי ארוכה מארץ מדה ורחבה
מני ים משל למלך שהיה לו כור עמוק לאין סוף אמר לבן ביתו שכור לי
פועלים ומלא את הכור שכר פועלים מי שהיה טיפש היה הולך ומביט
בבור אמר אימתי אני ממלא אותה ומי שהיה פקח אמר מה איכפת לי
שכיר יום אני שמא אני שמלאתי ימלאכה כך הקב"ה אמר לו מה אכפת לך
שכירים את עשה יומך עד שתרבה כשכיר יומו ונראה שמדרש זה
מסייע למדרש ראשון שהתפלאתי שמסיק המדרש ואמר אימתי כי תשמע
כי הדין פשוט בתלמוד ובפוסקים והטור אבן העזר בסימן ל"ח הביאו
כל תנאי צריך להיות ד' דברים שלו כן שיהא כפול ושיהיה הן שלו קודם
ללאו ושיהיה התנאי קודם למעשה ושיהא תנאי דבר שאפש' לקיימו ואם
חסר א' מהתנאי הרי התנאי בטל וא"כ מסיק כל האומר מעכשיו או
על מנת אינו צריך לכפול תנאו ולא להקדים תנאו למעשה אבל צריך
להתנות כדבר שאפשר לקיימו ויש חולקין ואומרים דאפילו באומר
מעכשיו או ע"מ צריך להיות בתנאי ד' דברים הללו וע"ש · ומקודם
אקדים מה שראיתי לייסב פסוק א' בפרשת ואתחנן בפ' כי תוליד בנים
שמדבר שמה כי אבוד תאבדון מהר מעל הארץ ואמר אחר כך ותחת כי
אהב את אבותיך ויבחר בזרעו אחריו ויוציאך בפניו וגו' להוריש גוים
גדולים וגו' להביאך לתת ארצם נחלה כיום הזה וגו' ושמרת את חקיו
ואת מצותיו וקשה מה זה שהכפיל שנית להזהיר בעונש אבוד תאבדון ·
וע"ק מלת ותחת כי אהב ואהב את אבותיך הל"ל מאי לשון ותחת ·
ויתבאר זה על פי מה שמסיק בגמרא פרק השואל גביה דהוה גברא
דובין ארבא דחמרא ולא אשכח דוכתא לאותו בית אמר לה להההיא
איתתא אית לך דוכתא לאגוריה אמרה ליה אי מקדשת לי יהבינא לך
דוכתא קדשה יהיב לה דוכת' ועיילה אזיל לביתיה יהיב לה גיטא ושדר
לה אזלה היא ואגרה אגיריא ואייתיה ובייה ואפקיתיה ואותביה בשבילה
אמר רב הונא בריה דרב יהושע כאשר עשה כן יעשה לו · וכתב עליו
נמוקי יוסף והא דתני אמרה כן הייני כה"ג שלא היה מדעתה לאגורי
לבאי אלא מפני שקדשה היא אלו שסבירה שתם קודם קדושין ואחר כך
קדשה לאו כל כמינה לאישתעבד הכי ואשו המשכיר או המשאיל בית לחבירו
לזמן ידוע כשהי' אוהבו ואח"כ היה מריבה ביניהם יכול להוציאו מן הבית
שבשאיל או שהשכיר לו · וכ"כ מהרמ"א בהגהותיו סימן ש"ב מי ששכר
בית לחבירו והיה אוהבו ונעשה שונאו אין יכול להוציאו מן הבית ואם
א"ל שתפלה שאינו משכיר לו רק משום שהוא אוהבו ונעשה שונאו יכול
להוציאו מן הבית · והנה הקב"ה היה אוהב לאברהם אבינו ע"ה כמש"ה
כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יי'
לעשות צדקה ומשפט ולפי זה יתבאר הענין כי בפרשת כי תוליד בנים
שהזכיר אבוד תאבדון מעל הארץ מהם שיתעבו במעשיהם יבא אותם
ויענוש אותם ומן תאמר אין הדין כך לגרש אותם מן הארץ תם שיבא

אותם אח"כ ונהפך להם לשונא ויאמר שבתחלה היה אוהב אותם עו"א
ותחת כי אהב אבותיך ויבחר בזרעו להורישם וגו' ולתת להם נחלה א"כ
בתחלה הגיד לך שנותן לך הארץ בשביל שאהב אותך ואם כן כשנתבטל
האהבה ממילא יש לי רשות להוציא אתכם מן הארץ · ועפ"ד זה
כוונת המדרש שהתפלאנו בפסוק והיה אם שמוע כו' ובאו עליך כל
הברכות האלה והשיגך ושלא תאמר מאחר שנתן לך הארץ אין לו רשות
לסלקך מן הארץ עו"א שנית אימתי כי תשמע בקול יי' אלהיך כי בתחלה
כשנתן לך הארץ הגיד לך שבעבור זה נותן לך הארץ כי תשמע בקול יי'
אלהיך וה"ה המדרש במשל של שכיר יום הולך בדרך זה כי הוצרך להכפיל
בפסוק זה כדי להראות שתנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי
כפול · ולכן הוצרך להראות שהן כפול וכדי שלא יטעה לפרש מלת היום
כאלו אומר מעכשיו ובכי האם אומר מעכשיו אין צריך להטיל תנאים הללו
ע"ז בא המדרש לרמז במלת היום שלא תאמר שפירושו הוא מעכשיו לא
כן רק בא לרמז ולהודיע שהוא תנאי שאפשר לקיימו ומ"ה האריך שלא
תאמר מי יוכל לקיים אלה דברי הברית אשר ארוכה מארץ מדה לכן אמר
היום היום דייק ר"ל קח משל משכיר יום הפקח שמשים בעבודתו שיש
לו מלאכה לעשות כך שים תשים במתן התורה לעשות מצות והקיש
ויושבים כפי יכולתך ויי' ישלם לך כפעולתך · ולהנ' אבאר מדרש
רבה וישם לך שלום · שלום בכניסתך שלום ביציאתך שלום עם כל אדם
קלת שלומות הללו עם כל אדם אין להם הבנה בודאי הברכה של שלום
קאי כנגד כל ישראל · ונראה לי דהמדרש בא לייסב טעות א' כי במדרש
רבה מסיק יברכך יי' בבנים · וישמרך בבנות שהנקיבות צריכות שמירה
ופי' בעל מתנות כהונה משום ניאוף · ואיתא בגמרא בכתובות שדרש
על פסוק וראה בנים לבניך שלום על ישראל רבי מיואל בר נחמני אמר
שלום על דייני ישראל דלא אתי לאנצויה ועי' זה יטעה הטועה לפרש דאי
וישם לך שלום קאי על רישא דקרא מה שדרש המדרש יברכך בבנים
וישמרך בנקיבות ממילא יתקיים וראה בנים לבניך שלום על ישראל והוי
נשמע רק לדייני ישראל ורבה המדרש לתרץ זה ואמר לא כן אלא האי
וישם לך שלום קאי עם כל אדם לא על דייני ישראל לחוד · ושוב ראיתי
מקשים לפי' וישמרך בבנות מן המזיק הלא הבשירה כתובה ביד אדם כי
שכל בידי שמים חוץ מיראת שמים לבאר זה אקדים ביאור מדרש רבה
מה שפירשתי בילדותי בפ' וירא גבי והוא אחריו זה ישמעאל והוא אחריו
מפני היחוד וקשה וכי ישמעאל צדיק היה שמר את שרה מפני היחוד
ונראה כי אמרינן במסכת ברכות גבי תפלת חנה אם ראה תראה אמר
ר"א אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לא תראה אלך
ואסתתר בפני אלקנה בעלי ויקנא בי וישקני מי סוטה ואין אתה עושה
תורתך פלסתר שנאמר ונקתה ונזרעה זרע כו' והנה א"ם שמלאך היה
כדמות איש שנאמר והנה שלשה אנשים נצבים עליו ונאמר ראה ישמעאל
שאיש הוה שמלאך היה מייחד עמו עם שרה והיה ומתיירא פן ואולי
יקנא אברהם בה ויקויים בה ונקתה ונזרעה זרע וכוונתו היה שאנחנם
לא תלד עד כדי שהוא יהיה לו לבדו ולכן נכנס ישמעאל אחריו לשמור
את שרה מפני היחוד כדי שלא יקויים בה ונקתה ונזרעה זרע · ועפ"ז
ראיתי לייסב מה שרש"י מקיק בפר' תולדות גבי ויהי יצחק בן ארבעים
שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי
לו לאשה ופירש"י וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן אלא
להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא
למדה ממעשיהם וקשה לי ענין יחס זה לא היה ליה למקרא להודיע בפ'
תולדות במקום שמזכיר מתולדות יצחק כי יותר היה נכון להזכיר את
זה בפר' חיי שרה במקום שהזכיר לקיחת יצחק אותה לאשה היה להזכיר
שבחה בדרך אין נושאין אשה אא"כ בודקין בה ובמשפחתה ולהנ' ויתתק
לשון רש"י ולא למדה ממעשיהם ולא עשתה כמעשיהם הל"ל הענין הוא
בדר היאם הוה פוה בא ללמד ולהודיע שמניה' היו עקרים יצחק ורבקה
והנה היה לרבקה לעשות ענין כדי שתוליד היה לה להסתיר עצמה
בפני בעלה ויתנן כך יקנא בה ויקויים בה ונקתה ונזרעה זרע · לכן
הזכיר פה בדר סיום שלה אצל התולדה ופירש"י שלא למדה ממעשיהם
לעשות כמעשיהם שפישא שהבדקת הואת לא עשתה אפילו ללמוד
ממעשיהם לענין היחוד ליחד עם איש זר גם זה לא עשתה · וזה כוונת
המדרש בברכת כהנים וישמרך בנות מן המזיק ר"ל שלא יהיו עקרות ולא
יצטרכו לעשות מעשה ויחוד ר"ל מייחוד הגם שאין בו מעשה מכל ולא

ויזה הי״ל כי שטעם זה מוקבל בה כעל״ה · והנה ראיתי עוד לבאר משנה אחד במסכת מגילה ברכת כהנים ומעשה דאהרן ותמר נקראים ולא מתרגמין ומביק הגמרא מ״ט משום ישא ופירש״י שלא יאמרו הקב״ה נושא פנים ואינם יודעים שכדי הם ישראל לנשאת פנים כדאמרינן בברכות אני אמרתי ואכלת ושבעת וברכת והם מחמירין על עצמם עד בזית ועד כביצה וכתב הר״ן משום ישא יי׳ פניו אליך ובמקום אחר כתיב אשר לא ישא פנים · ויהא לפשוט דקרא מתורץ שפיר משום דהכא בברכת כהנים לא כתיב ישא יי׳ פניך אלא ישא יי׳ פניו אליך ואפילו הכי מיסיכן דילמא איכא למיטעי ומ״ה לא מתרגמינן · והנה קשה לי לפי׳ הר״ן שאין מתרגמין משום דק׳ שני מקראות אהדדי ואי קושיא דבברכת כהנים לא מתרגמין דילמא הפסוק כי לא ישא פנים לא היה לתרגום : בשלמא לרש״י דלא תלה הטעם דאין מתרגמין משום שני מקראות דסותרין אהדדי רק הם יאמרו שהקב״ה נושא פנים ואינם יודעים שישראל ראויים לכך לא קשה מידי אמנם לר״ן קשה · וכדי ליישב אבאר מדרש ילקוט והובא בפרש׳ שמיני בפסוק ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יי׳ תעשו אמר להן משה לישראל אותו יצה״ר העבירו מלבבכם ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום כשם שהוא יחידי בעולם כך תהא עבודתכם מיוחדת לפניו שנא׳ ומלתם ערלת לבבכם - מפני מה כי יי׳ אלהיכם וגו׳ · המדרש הזה אומר דרשני כאשר גם הראשית חכמה כוה מה ענין שאמר בתחלה אותו היצה״ר העבירו כו׳ כאלו מרמז אל יצה״ר כידוע בהנבע כאלו יהיו שני יצרי הרע והוכרח לומר אותו · וע״ק ענין מפני מה כי יי׳ אלהיכם כאלו נותן טעם למה צריך לנתינת טעם · ונראה דאמרינן במגילה דרש רבי יודא בר נחמני מתורגמניה דר״ל מ״ד אל תאמינו ברע ואל תבטחו באלוף אם יאמר לך יצר הרע חטא והקב״ה מוחל לך אל תאמינו וכו׳ והנה מאחר שכל הקרבנות באו לכפר עונות וחטאים כיום״ה ונראה לו לכפר עליו וכן המשכן היה לכפר עון העגל כמאמרז״ל יבוא זהב המשכן ויכפר על זהב העגל וכמאמר שכינו פירש״י שמח על ויאלו ויברכו כשראו שהקב״ה מחל להם וכו׳ · ועליו המשיך הדבר זה הדבר אשר צוה יי׳ ר״ל אותו היצה״ר המפתה להרע פשיטא אל תאבה לו ואל תשמע אליו אלא אותו היצה״ר המפתך לפשע׳ ואומר לך שהקב״ה מוחל לך גם יצה״ר הזה העבירו מיד והוקשה ע״ד זה מפני מה כשהקב״ה מוחל למה לא ישמע לו על׳ זה אמר המדרש כמתרץ כי יי׳ אלהיכם אשר לא ישא פנים אדרבה כל האומר הקב״ה ותרן הוא יוותרו מייו · ולפי זה יהיה מתורץ מה שהקשתי להר״ן שהיה לו לתרגם הפסוק כי אשר לא ישא פנים · כי הוכרח לתרגם כדי שיבינו העם מה שנא׳ מקודם ומלתם ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד · ק׳ להמקרא מפני מה הזהיר אותם על ככה והוצרך לפרש כי יי׳ אלהיכם וגו׳ אשר לא ישא פנים ואלא לא היו מתרגמין לא הוו ידעי׳ למה אמר הכתוב ומלתם ערלת לבבכם · ומאחר שהוכרח לתרגם מקרא זה ממילא בהכרח שלא לתרגם ברכת כהנים יוכח קושית שני מקראות אהדדי ואין להקשות לא היה לתרגם גם בפסוק ומלתם ערלת לבבכם גם המקרא כי לא ישא פנים זה לאו קושיא הוא כי כל הפרשה שהיא בפרשת עקב כולה דברי תוכחה הם כמש״ה ועתה ישראל מה יי׳ אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה וגו׳ ומלתם ערלת לבבכם וגו׳ וכאם לא היו מתרגמין את לא הוי ככנס באזניהם התוכחות הללו משא״כ ברכת כהנים אף כשאין מתרגמין והעם לא יבינו מה שאומרים מ״מ קויים שחיא גליא שרוצה לברכם · והנה המפרשים הקשו בפירוש ישא יי׳ פניו אליך ופירש עביר כעסו ממך וקשה מאי קמשמע לן פשיטא כשיש שלום אין כעס ונראה כי יפסיק המדרש גדול השלום שאפילו בדרי עליונים צריכין שלום והרי יש קל וחומר מה בדרי העליונים אין קנאה ושנאה ואיבה ותחרות וצריכין שלו׳ כל שכן התחתונים שיש איבה ושנאה ביניהם שצריכין שלום וזהו שאמר ישא יי׳ פניו אליך יעבור כעסו ממך א״כ יש מקום להיות כעס יוכל שכן שצריך אתה לשלום והנה לפי מדרש מגלה הפסוק בעצמו גודל מעלת השלום ויש לי ת״ל להאריך בענין ברכת כהנים בכמה ענינים מושכלים מתוקים אבל אין כאן מקום להאריך :

פרק עשרים ושבעה

וכדי לקיים במשנה עמודים שלה שדברנו עד כה אמרנו ועכינו לפרש פרשת שירת הים כאשר שיה ברשום ומצבין בעמודים קאלם בדאיתא בספרי והובא בילקוט פ׳ בשלח תניא שמעון הצדיק היה משירי אנשי כנסת הגדולה הוא היה אומר על ג׳ דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל ג״ח · ר׳ הוכא בשם רבי אחא אומר שלשתן הים פירשו אותו כשיהיו במקדש זה ג״ח כהלת בעוף זה תור׳ שדינו הים העולם מתמוטט ואיותי מתכבס כשבאו אל נוה קדשך והיו מקריבים קרבנות על כן כבאר קמו פסוקים משירת הים כיד יי׳ הטובה עלינו · והנה ק׳ בפתח דבריו או ישיר שני מלות דסתרי אהדדי ולא דמו לבבדי כשוקלא לדנא כי מלת או יורה על אותו עת · ומלת ישיר מורה על העתיד כאשר רז״ל הרגישו בזה ואמרו או שר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה · וע״ק ואמרו לאמר למי אמרו כאשר בכל מקום מלת לאמר הוא לאחרים · וכאשר תנאים פליגי בזה בים סוטה ר״ע דורש מלמד שהיו ישראל עונין אחריו של משה על כל דבור כקורין הלל רבי נחמיה אומר כקורין שמע · ואף גם עלינו אל מוכח ביאור לבאר איזה דקדוקים ויתר הקושיות יתבארו ממילא רק כדקדק · עוד קושיא אח׳ ויתורץ מיד מה מורה הכפל לשון וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים הל״ל מיד ויראו העם את יי׳ ויאמינו ביי׳ ובמשה עבדו ומה זה שאמר שנית · וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה יי׳ במצרים ועוד ראוי ליתן טוב טעם ודעת מה מורה לשונות כפולות זה אלי ואנוהו וכן אלהי אבי וארוממנהו הדורשי רשומות · דורשים ואנויהו מלשון אני והוא כו׳ ואנו אין לנו אלא דברי הפשט · ומקודם אבאר מדרש רבה פרשת בשלח או ישיר משה הדא הוא דכתיב ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו אמר רבי אבהו אף על פי שכתב ככה שהאמינו עד שהיו במצרים שנאמר ויאמן העם שובו ולא האמינו שנאמר אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך כיון שבאו על הים וראו גבורתו של הקב״ה היאך עושה משפט ברשעים מיד ויאמינו ביי׳ ובזכות האמונה שרתה עליהם רוח הקודש ואמרו שירה הדא הוא דכתיב או ישיר משה ובני ישראל אין או אלא לשון אמונה שנאמר ויהי אומן הפקיד אותו בביתו וכתיב וכל יש לו נתן בידו הוי אומר ויאמינו בדבריו ישירו תהלתו · במדרש הזה יש לדקדק מדלא נקט העתיד רבי אבהו דבריו על פסוקי תהלים ולא על דברי המקרא הלא כתוב במקרא בפירוש וירא ישראל וגו׳ ויאמינו ביי׳ וגם קשה והלא כבר במצרים כתיב ויאמן העם וע״כ צריכין אנו לתרץ שבתחלה ובסוף קיו חוק ולמין באמונה שלמה ובאמצעי היתה רפויה בידם האמונה : אלא ודאי כוונת רבי אבהו היה שדוד המלך ע״ה היה המקשן והתרץ בעצמו כי קשה ליה למה כתוב בתורה ויאמינו ביי׳ הלא כבר כתיב ויאמן העם ותירץ אבותינו לא השכילו במצרים והיתה האמונה רופפת בידם ואחר כך כשראו הנסים על הים חזרו לאמונה הקבועה ויאמינו ביי׳ ובמשה עבדו · ועוד הקשו המפרשים כיון שאמר בזכות אמונה שרתה עליהם רוח הקודש למה ישב להם לזכות האמונה · אחרי שראו ענין הנסים והנפלאות שעשה להם הקב״ה ביזיים הכם וכוזין ההוא וכי לא היה להם להאמין ביי׳ על מבדיו המורבין · לבאר זה אקדים עוד מדרש פ׳ בשלח ד״א או ישיר הה״ד ויעלני מבור שאון מטיט היון מבור שאון זה מצרים מטיט היון מטיט · ולבנים ויקם על סלע רגלי זה הים כונן אשורי שעברו ביבשה מיד ויתן בפי שיר חדש · גם המדרש הזה אומר דרשני מה סידם דהמע״ה בדבריו והלא ה״ל קרי ביה רב הוא שהלכו ישראל ביבשה תוך הים ואמרו שירה · בענין הזה יש ב׳ מדרשים בקשו לתרץ ב׳ קושיות עצומות א׳ מלת או ישיר מלת או צריך ביאור ועוד ק׳ שמצינו במדרש רבה פ׳ וירא על פסוק ונשתחוה ונשובה אליכם א״ר יצחק הכל בזכות השתחויה אברהם לא חזר מהר המוריה אלא בזכות השתחויה ישראל לא נגאלו אלא בזכות השתחויה שנ׳ ויאמן העם ויקדו וישתחוו · התורה לא נתנה אלא בזכות השתחויה וישתחוו מרחוק · חנה לא נפקדה אלא בזכות השתחויה שנ׳ וישתחו שם ליי׳ · הגליות אין מתכנסות אלא בזכות השתחויה שנ׳ והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול והשתחוו ליי׳ · ב״ה לא נבנה אלא בזכות השתחויה שנ׳ רוממו יי׳ אלהינו והשתחוו להר קדשו · המתים אינן חיין אלא בזכות השתחויה שנא׳ בואו נשתחוה ונכרעה נברכה וגו׳ · וא״כ הרי לך לפניך שכל הנעשה לישראל לא היה אלא בזכות השתחויה וידוע כשהלכו ביבשה תוך הים למה לא כרעו והשתחוו לפני המקום ב״ה כדי שיועיל להם זכות של השתחויה להציל אותם מסערות הים אלא הענין זה גילה לן המדרש בדבריו של דוד

הולך ע"ס וזה פירש דהמעשה כדברי חכמינו · כי הוא רבה להפליא
מגדולת גבורת יי׳ שהניס היה לישראל לאומה ממש כתיב ורבה לטבעם
כדאיתא במדרש שהר של ים אמר מה נשתנו אלו · מאלו הללו עובדי ע"ז
וכו׳ · גם ע"פ הטבע היו ראויים לטבוע כמו המצריים ומקסדי יי׳ המרובים
נער בים סוף ויוליכם בתהומות והצלתם לא · כעשה כטבע כמו שאמרינו
ביבמות תכית אמר ר"ג פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה
א׳ שנשברה בים והייתי מצטער על ת"ח שבה ומנו רבי עקיבא כשעליתי
ליבשה בא ונן לפני בהלכה · ואמרתי לו בני מי העלך · ואמר לי דף של
ספינה נזדמן לי וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי כו׳ עד כמה
גדולים דברי חז"ל מים שאין להם סוף · אשתו אסורה כו׳ · ואם כן מינכו
לפעמים שבכל אדם ינן הים ע"י שמנענע בראשו והרכין לגלי הים וזה
גילה לנו המדרש ויקם על בלע זה הים ר"ל מה שכונן אסורי שישראל היו
כמול ינן הים לא היה מכד השתחויתם והרכינו ראשיה לגלי הים אדרבה
הלכו בקומה זקופה כי יי׳ הוליך את הים ברוח קדים וישם אותו לחרבה
מכד גבורותיו ב"ה וזהו ויקם על בלע · רגלי שהקימני בקומה זקופה
לא כבוכר ובהכנעת ראש ועוד פירש לנו המדרש להשתנו׳ משירת הים
משירת הבאר כי שירת הבאר נתנה לישראל תחלת ארבעים שנה ולא
אמרו שירה אלא לבסוף ארבעים שנה כפירש"י בפ׳ חקת · ושירת הים
אמרו מיד · וזהו כנכן אשורי ואמר המדרש מיד ויתן כפי שיר קדם וא"ם
לו ישיר מיד בעת ההיא היו מעורדים ומהללים ליי׳ לאפוקי שירת הבאר
לא היה כי אם לבסוף מ׳ שנה · והשתא א"ש למה לא השתחוו ישראל בירידת
הים להקב"ה כי ישראל בקשו להגדיל הנס הגדול שעשה להם הקב"ה
ולהודיע שהכל כנעשה ברצון הקב"ה ע"י פקודיו וגבורותיו · לכן הלכו
בקומה זקופה ולא השתחוו כלפי שכינה בעת ההיא פן יטעה הטועה
ויאמר לאמר שהשתחוו לגלי הים בכנענע ראשם כאשר עשה ר"ג · ולא
היה נס מפורסם שנעשה ע"י הקב"ה רק ע"פ הטבע כאשר מנענע אדם
ראשו לגלי הים או היה שקטה מועטה · וכעין דרך זה ראיתי לייסד
מדרש מוית שיר השירים · כשוש הסני שפתותיך בשעה שאמרו או ישיר
ומברך שאנו שורחין באצבע · ואמרו זה אלי כו׳ באותה שעה התפיל
משה משבען כפלא הריון רקתך · הריקן שבכם מלאים מצות כרימון ·
וקשה למה משבען באמרה זה אלי ואנוהו · יותר מכל השבחות ותהלות
שאמרו בשירה הלא רבים הם · וע"ק למה כינה אותן בשעה ההוא בשם
ריקם ונאמר בפלא הריון רקתך · הענין הוא על דרך שאמר רבותינו
ז"ל ע"ז עבדה עם ישראל בים שנאמר ועבר בים צרה · עו"א ומדרך
כאומה שהיו מראוין באצבע ואמרו זה אלי הקב"ה כי באם לא היו מראים
באצבע ואמרו בתם זה אלי היה חלילה מקום לטעות שאמרו זה אלי לע"ז
שהלכו עמהם ולכן היו מראיים כנגד השכינה · ובעבור זה שהיה עבודה
זרה עמהם אעפ"י שלכם היה לשמים ובכל זאת קרא אותם ריקם ·
ואם כן על נכון הוא למה לא כרעו והשתחוו בים כדי שלא יאמרו
שהשתחוו לגלי הים ותהיה ההצלתם בדרך הטבע רק יי׳ בעל כל זאת ·
ובזה מתורץ כל הדקדוקים שבפסוקים ובמדרש הראשון ועל דרך
גמרא לפעמים ואחת יי׳ לעולם דניס שנים אחרוהו בדרך קורא ראשי
רב הונא ישראל באותו הדור מקטני אמנה היו ובדדרים רבה בר מרי
מ"ד וימרו על ים בים סוף אלמד שאמרו ישראל כשם שאנו עולים מכד
זה כך מצרים עולים מכד אחר אמר לו הקב"ה לשר של ים פלוט אותם
ליבשה אמר לפניו רבש"ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטלה
שמנו א"ל אבי נותן לו אחד ומחצה כו׳ · ועוד צריך לדעת מה שכתב
מורדכי בסוף יבמות בתשובת הר"ר אליעזר ממורדין מתקשה מים שאין
להם סוף אסורה ולא אגור לעולם ש"מ שאין איסורה איסור עולם וכן
כראה שגלי רבותינו אדבר על רבני הדור כו׳ · והאריך שיה במאוד
להתיר אשה שנשתעבה ד׳ שנים שנשטפה בעלה ב"ס וכו׳ · ומיהו הר"ר
אברהם כתב דקשה להתיר כו׳ ע"ש · וא"כ ע"פ שני הקדמות אלו יובנו
הפסוקים תהלה אמר ויושע יי׳ ביום ההוא כוונתו שעי׳ שביום ההוא היו
מקטני אמנה וזה גרם וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים שאמר
הקב"ה לשרו של ים פלוט אותם ליבשה · ואם כן אמר וירא ישראל את
היד הגדולה זה ראייה אחרת שנתן מתנה לתי׳ שנים וחוזר ונטלה מהם
וא"כ ע"ז היה להעלות מורא על ראשם להרהר אחרי הבטחת הקב"ה
שהבטיח אותם לתת להם את ארץ כנען פן ואולי יחזור ויטול מהם
כאשר נעשה לתי"ש שנתן להם מתנה וחזר ונטלה מהם וכאומת עבירה
גדולה היא להרהר הדברים האלה כאשר אברהם אבינו ע"ה נענש על

פנה כאמרו במה אדע וגו׳ וא"כ היה להם לישראל להרהר אחרי מעשה
אלהינו ובכל זאת לא הרהרו אחריו והאמינו בו ובהבטחתו לכן משבען
הפסוק ויאמינו ביי׳ ובמשה עבדו ובאמת גדולה אמנה זו היתה נאם ·
והנה הוקשה להפסוק למה באמת עשה יי׳ ככה ונתן פתחון פה ומקום
לטעות ואם בשביל תרעומת ישראל שלא יאמרו המצריים עולים מכד הב׳
של ים בעבור זה לא היה צריך לפלוט אותם ליבשה כי הלא לבסוף ד׳ שנים
ישתקעו שיוס ויאבד זכרם כדעת רבי אליעזר ממורדין ואם כן ממילא
יתפרכם שכולם מתים ונטבעים תוך הים · עו"א או ישיר בעת ההיא
היו צריכין לשורר להקב"ה כי היו מקטני אמנ׳ ולא היו חוקי׳ באמונת יי׳
וכאם לא היה הים פולט אותם לא היה אמונתם שלימה · ותוקף כי אם
לאחר ד׳ שנים לכן פלטן הים כדי שיהיה אמונתם שלמה לכן או שירו
תהלות יי׳ מיד משא"כ בשירת הבאר לא היו צריכין לומר תכף · ובזה
מסולק הקושיא במדרש מה שסבב לישראל האמנה לגאולת ועל ידי האמנה
זכו לרוח הקודש לאמר שירה וכי לא היה לישראל להאמין על ידי הנסים
והנפלאות שעשה להם הקב"ה במצרים · אלא הוא הדבר אשר דברתי
מאחר שישראל ראו שהקב"ה נתן מתנה לדגים וחזר ונטלה מהם א"כ
היה להם מקום להרהר פן ואולי יעשה נס להם בנתינת ארץ ואפי׳ הכי
לא הרהרו אחרי המקום לכן משבחן הפסוק ויאמינו ביי׳ ומשום הכי זכו
לרוח הקודש · ובזה מתורץ גם הקושיא ראשונה על רבי אבהו למה
העמיד דבריו על המקראות בתהלי׳ ולא על המקרא שבתורה כי בתורה
לא מוכרח שלא האמינו באמנעית דילמא האמונה שהאמינו במצרים היה
עדיין תקוע בלבם רק על השבות דבר פעמים שחור ואמר ויאמינו ביי׳
הוא מחמת הסברא שראו שלקח הקב"ה המתנה שנתן לדגים והיה להם
להרהר אחריו ולא עשו כן רק האמינו ביי׳ לכן הוכרח הפסוק להחזיר
ולכתוב ויאמינו ביי׳ · מה שאין כן בתהלים מפורש בהדיא אבותינו לא
השכילו מוכח מזה שבתחלה האמנה מהם באמנעית רק בקריעת ים סוף
חזרו והאמינו לכן חזר הפסוק ואמר ויאמינו ביי׳ · ובזה הוא מרומז
עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה אלהי אבי וארוממנהו ר"ל כי מה שלא
השתחוו בים לא היה · אלא כדי לקיים רוממו יי׳ אלהינו והשתחוו להר
קדשו שהעיקר התרוממות ליי׳ אלהינו הוא ההשתחויה להר קדשו
וההשתחויה לא היה אפשר בים כדי שלא יאמרו שהשתחוו לגלי ים לכן
אמר עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה ר"ל יי׳ היה לי לישועה להצילני
מים סוף ולא היה כדרך הטבע לכן אלהי אבי וארוממנהו לכך לא
השתחויה ולא כמו שכתוב במקום אחר והשתחוו להר קדשו · ומה
שהזכרתי שאברהם היה נענש על שאמר במה אדע יתבאר אגב גררא
בברכות אר"י משום רשב"י מיום שברא הקב"ה עולמו לא היה אדם
שקראו להקב"ה אדון עד שבא אברהם וקראו אדון שנאמר ויאמר יי׳
אלהים במה אדע כי אירשנה אמר רב אף דניאל לא נענה אלא בשביל
אברהם שנאמר ועתה שמע אלהינו אל תפלת עבדך למען אדני למענך
מיבעי ליה אלא למען אברהם שקראך אדון · וקשה באמת למה לא
נענה אלא בזכות אברהם ולא בזכות יצחק ויעקב · וע"ק לפי מדרש
רבה פ׳ בראשית בענין קריאת השמות שקרא אדם לכל הבריאים אמר
הקב"ה ולי מה אתה קורא א"ל אדון מפני שאתה אדון על הבריות
והנה במלא שאדם הראשון קרא להקב"ה אדון ולמה אר"י מיום שברא
העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון ודוחק לומר שהנ"מ ומדרש
פליגי אהדדי · ועוד הקשו התוספות וא"ת אמאי לא מייתי קרא אדני
אלהים מה תתן לי שהוא מוקדם בתורה וי"ל שהפרש"י לא כאמרו ככודך
ואין מוקדם ומאוחר בתורה וכן נ"ל שהרי אברהם היה בן ע׳ שנים
בברית בין הבתרים ואחר הדברים האלה כאומר לו אחר מלחמות מלכים
ובמלחמות מלכי׳ היה בן ע"ג שנים כו׳ ע"ש וירא לי לתרץ כל הקושיות
על אופן זה ע"פ מה שמביא כמסיקתא והובא בילקוט יהושע והנה ארון
הברית אדון כל הארץ אמר רשב"י כל מקום שנ׳ אדון עוקר דיורין ומכניס
דיורין וזה בבין אב לכולן עוקר כנעניים ומכניס ישראל וכן הוא׳ כאום האדון
יי׳ צבאות אביר ישראל וגו׳ ואשיבה שופטייך וגו׳ ובענין דרוש זה גילה לן
אברהם במה שקרא לשם יי׳ אדון ע"ש שעוקר דיורין ומכניס דיורין וזהו
ירמוז בפסוק במה אדע כי אירשנה כי הבטיחו לתת לו את ארץ כנען
לעקור הכנעניים ולהכניס ישראל ומאחר שגם דניאל ביקש על זה הלא
פניך על מקדשך השמם ר"ל שיעקור האומות ויכניס ישראל אשם הבי
קראו אדון וגילה לן ממי למד זה מן אברהם ואמר למען אדני למען
אברהם

אברהם שקראוך אדני ובזה הוא מתורץ קושיות התוספת ליוה שביא קרא במאמר ולא המוקדם בתורה כי בקרא המוקדם לא מוכח שם״ה קרא להקב״ה אדני מחמת שעוקר דיורין ומכניס דיורין׃ רק אגב אורחא הזכיר שם הזה עמ״ש כ בפסוק אמ״כ יש קושיא בפסוק שכתוב ויאמר אליו אני יי׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת ובתשובת אברהם כתיב ויאמר אדני אלהים במה אדע וק׳ היה לאברהם להזכיר השם המיוחד כ״ה אשר בו נגלה אליו יי׳ וכעין זה מצינו בפרשת בשלח גבי יי׳ האומר אלי ופירש״י שם ושם נגלית אלי בשם המיוחד וכו׳ בשלמא לעיל לא קשה אף שכתוב אחר הדברים האלה היה דבר יי׳ אל אברם במחזה ונזכר שם הוי״ה כי זה לא דבר יי׳ הוא רק הפסוק סיפר לנו המעשה שדבור יי׳ היה אל אברהם ונוכל לומר שאברהם הזכיר שם אדנן אגב אורחא בלא טעמא משא״כ לקמן כתיב ויאמר אליו אני יי׳ דיבר הקב״ה עמו פנים בפנים והזכיר שם הוי״ה׃ וא״כ קשה למה הזכיר אברהם בתשובתו שם אדני ולא השם המיוחד אלא גילה לנו שבקשתו היה על במה אדע כי אירשנ׳ דהיינו לעקור הכנענים ולהכניס ישראל ומאמר שמפורש במקרא זה יותר מפסוק הראשון ולכן הביא מקרא המאמר ובכן הוא מבואר לעפ״יכינו לתרץ הכפולות במקרא ויאמרו לאמר׃ ולאקדים מה שכתב א״א מ״ו ז״ל בפ׳ בשלח וז״ל יש לתרץ קושיא זו עם קושי׳ אחרת במה שארז״ל אין גומרין הלל בשביעי של פסח אף שהוא י״ט משום שאמר הקב״ה מעשה ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה וכן ארז״ל על גמלת המלך אמרו הודו ליי׳ ולא כי טוב וקשה על זה הלא כתיב באבוד רשעים רנה ומהזהר למדתי תירוץ דלא שייך רנה באבוד רשעים אלא כשנתמלא סאתם ואין בהם מתום לגמרי אבל כשלא נתמלאו סאתם רק הקב״ה מאבדם בשביל ישראל אין לומר רנה׃ וזהו שכתיב על אודות ישראל וכן כתיב מפני בני ישראל כלומר בשביל ישראל עו״א מעשה ידי טבעו בים כלומר עדיין הם מעשה ידי שלא נתמלא סאתם רק על אודות ישראל הטבעתים בים ואתם אומרים שירה עכ״ל אבל יש ע׳ פנים לתורה ואני אענה גם חלקי ויתבאר ע״פ מדרש רבה תשורי מראש אמנה עתידין יאמרו ישראל שירה לעתיד לבוא והוא כפל לשון כי די שיה באמרו עתידין או לעתיד לבוא הענין הוא שגו׳ הצדיק מייד שהובטחו לדבר טוב לומר שיר ושבח לנפשי אף שעדיין לא נתקיים ההבטחה כי זהו מגד האמונה שמאמין ביי׳ וזה שמרע״ה איחר מלומר שירה עד שטבעו המצרים בעצם זה היה בשביל שישראל עדיין לא היו באמונה חזקה הה״ד ויאמינו ביי׳ ובמשה עבדו אז ישיר משה וגו׳ ולא מקודם משעה שהובטח הקב״ה שיבקע הים כן מצאתי תירוץ זה בספר ברכת אברהם בהקדמתו מה שגילה לו אליהו הנביא בחלומו כשנעשה לו נס בים ע״ש באריכות וע״ז ארז״ל בחלק ביקש הקב״ה לעשות חזקיה גוג ומגוג וחזקיה מלך משיח אמרה מדה״ד רבש״ע ומה דוד מלך ישראל ע״ה שאמר כמה שירות ותשבחות ולא עשיתו משיח וחזקיה שלא אמר לפניך שירה וכו׳׃ וקשה והלא כתיב מכתב לחזקיה אלא לפניך דייק כלומר שלא הקדים לומר שירה לפניך קודם שנעשה הדבר ובזה יתבאר תשורי מראש אמנה עתידין יאמרו ישראל שירה לעתיד לבוא דהיינו על הנסים שיתבשרו עליהם יקדימו לשורר מיד קודם שיתקיים הדבר וזהו על לעתיד לבוא וזהו תשורי מראש אמנה כלומר תתחיל לשורר מראש דהיינו מקדם אשר נעשה ובזה מתורץ מה שהקפיד הקב״ה ואמ׳ מעשה ידי טבעו בים כלומר לאחר שטבעו בים אתם רוצים לומר שירה ולא אמרתם מקודם מיד כשעה ההבטחה ע״כ דברי פי א״א תפארת תן חן לדבריו׃ ולי נראה לפרש ג״כ על ב׳ אופנים׃ האחד מה שדרשו רז״ל בפרק הניזקין גבי מי כמוך באלים כו׳ עמד עליו כמ״שול שבים לטבעו אמר אין כחו אלא במים בא פרעה טבעו בים בא סיסרא טבעו בים אף הוא עומד עלי לטבעני במים אם גבור הוא יעלה עמי ליבשה כו׳ ועוד מסיק במדרש רבה פרשת בראשית מפני מה לא נאמר כי טוב בשני אמר הקב״ה הואיל המים הללו לקו בהן דור המבול דור הפלגה דור אנוש לפיכך לא יכתוב בהם כי טוב וטעמו נראה שע״י המים כביכול בא בפי הרשעים לאמר שאין כחו אלא במים וזהו גנאי לכבוד המקום ב״ה ע״ז נ״ל לדייק מעשה ידי טבעו בים בים דייק ואם כן כן יאמרו הרשעים כלו אין כחו אלא במים חלילה ואתם רוצים לומר שירה׃ הפן השני הוא ע״ד מדרש רבה פ׳ תזריע אשא דעי למרחוק ולפועלי אתן צדק אמר ר״א בלשון הזה משמע בלשון שירה ולשון דבר לשון שירה

על שבחן של ישראל ולשון דבר על מפלתן של רשעים והנה היו שבחן של ישראל שהלכו בתוך הים ביבשה ושמה הי׳ מפלתן של מצרים וזהו אז ישיר משה ובני ישראל את השירה על שבחן של ישראל ועל מפלתן של מצרים כתיב ויאמרו לאמר ר״ל לא אמרו שירה רק בדרך אמירה אמרו שבח וזהו ויאמרו לאמר וזהו מעשה ידי טבעו בים ואתם אומרים שירה ר״ל השבח לא יהיה בדרך שירה רק בדרך אמירה בעלמא׃ והנה הן לדברי א״א ז״ל והן לדברי ידוייק כל המאמר דהיינו מעשה ידי שלא נתמלא סאתם וכן טבעו בים וכן שירה המשכיל יבין ויאכל דבר טוב׃ ולפי שבים היה שבחן של ישראל ופורענתן של מצרים אמרתי לבאר מדרש רבה פרש׳ בשלח ואתה הרם מטך אמר משה לפני הקב״ה אתה אומר לי שאקרע הים כו׳ והרי אמרת אשר שמתי חול גבול לים והרי נשבעת שאין אתה קורעה לעולם א״ל הקב״ה לא קראת מתחלת התורה מה כתיב בה יקוו לי המים אני הוא שהתניתי עמו כך התניתי עמו מתחלה שאני קורעו שנאמר וישב הים לפנות בוקר לאיתנו לתנאו הראשון וקשה מה מורה הכ׳ לשונות לא קראת מה כתיב בה וזה היה מפר המקרא באם היה אומר לא קראת בתורה יקוו לי המים׃ וע״ק למה הזכיר התנאי כשישב הים לאיתנו ונקרע הים מקודם יותר נכון היה להזכיר התנאי בעת שיקרע הים׃ וביותר קשה מה א״ל הקב״ה לא קראת בודאי אי הוי קרא הוי ידע׃ ונ״ל לתרץ על ב׳ אופני׳ הפן הראשון מרע״ה ידע שהקב״ה מקיים התנאי שלו ושבועתו וחשב בדעתו שלטובה מקיים הקב״ה השבועה ולא לרעה שיטבעו המצרים בים דומיא שמצינו וארז״ל גבי פתחה הארץ את פיה לטובה וכו׳ ותמה מרע״ה אם יטבעו מצרים בים איה שבועתו אשר נשבע ועל כן לדעת מה שמסיק במדרש רבה פ׳ בראשית ויאמר אלהים יקוו המים רבי אבא בר כהנא בשם רבי לוי יקוו לי המים מה שאני עתיד לעשות בהם וכתב בעל מ״כ מדכתיב יקוו לשון כבד ולא כתיב ויקוו לשון קל פירושו יהיו נקוים לדור אנוש ודור הפלג׳ ובזה יומתק לא קראת מתחל׳ התורה יקוו המים מה כתיב בה ר״ל מה כתיב בה במלת יקוו שנכתב בלשון כבד ולמה כתוב כך אלא יורה על מה שהקב״ה עתיד לעשות בהם שיהיו נקוים לדור אנוש ודור הפלגה ומצרים אם כן היה התנאי שיקרע הים גם לרעה ולכן הזכי׳ התנאי גבי וישב הים לאיתנו כי כשחזרו המים היו נטבעים המצרים ולזה היה צריך תנאי משא״כ כשנקרע הים לא הוה צריך לתנאי כי עדיין לא נטבעו המצרים וזהו דיוק לנו הפסוק ויכהנו בכבדות בכבדו דייק מכח שכתב יקוו המים בלשון כבד להורות שיקרע הים לרעה למצרים׃ הפן השני יתבאר ע״ד הגמרא בעירובין דף ל״א על מתניתין השולח עירובו ביד חרש שוטה וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב ואם אמר לאחר לקבלו ממנו הרי זה עירוב ובגמרא מסיק דתניא נתנו לפיל והוליכו לקוף והוליכו אין זה עירוב ואם אמר לאחר לקבלו הרי זה עירוב וכו׳ ע״ש׃ וכתבו התוספ׳ שזה כד״ה כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצירות וק׳ דהפ׳ בתרא דמגילה גבי שלח ביד חש״ו כו׳ ומשני עשאוהו כפיל וקוף אלמא אפילו לפיל וקוף הרי זה עירוב וכו׳ לכך נראה לפרש עירובי תחומין מתפר דבמתנו אקרא קאי ולא מהימנוהו רבנן אם לא בעומד ורואהו והתיא דמגילה דכתנו לפיל ולקוף דהוי עירוב ומיירי נמי בעומד ורואהו דכשאינו עומד ורואהו לא הוי עירוב כדתניא במתניתין נתנו לפיל ולקוף אין עירוב ולכך קתני במגילה על הקוף משום דאינו סומך על שפיתו והכא במתניתין קתני לקוף משום שסומך עליהם כו׳ ע״ש א״כ הרי לך לפניך שיש חילוק בין הלשונות לקוף או על הקוף כי מלת לפיל יורה יותר על הדביקות בו שסומך עליו מן על הפיל שאינו מורה על הדביקו׳ וסמיכות שסומך עליו רק מניח עליו והוא הולך לפי תומו בלא כוונה ורצון׃ וכן הוא בענין קריעת הים כי אינו במדרש רבה פ׳ קרח גבי ויבן בדלתים ים וגו׳ אמר לו הים א״כ יתערבו מימי המתוקין עם מימי מלוחין א״ל לא יש כל א׳ עומד בפני עצמו שנא׳ באוצרות תהומות א״ת שזה תימה גדולה שאין מתערבין כל מימי הים הרי פרצוף שברא הקב״ה מלא הבית יש בו כמה מעיינות ואין מתערבין זה עם זה מי עינים מלוחים מי אזנים שוכים כו׳ וכן האריך במדרש רבה פ׳ בראשית א״ר יוחנן אל תתמה הנהר ירדנא עבר בימא ולא נתערב ומעשה נסים יש בדבר כו׳ ואלו מהלכין כמה שנים ואין מתערבין ונראה לי הטעם דכל זה מורה על קריעת הים מ״ה לא היו מתערבין עד שיהיו אחד כאחד

יגעו יעדיו והיו לאשדים ע"ד שמליכו לשוכות בתלמוד כל העומד לנקוב
כנקוב דמי כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכאלה רבים · וה"ה בנדון
דידן משום שהיום עומדי' שיהיו נקרעים כמ"ש לגזור ים סוף לגזרים
ולכן מתחלה לא היו דמוקים שהם בדבוק גמור וזה ירה לשון המקרא
יקוו המים אל מקום אחד למקום אחד ר"ל אלא אלה למקום א' מורה
יותר על האחדות והדבקות מן אלה אל מקום שאינו מורה כל כך על
הדבקות דומיא דדיוק התוספת לפי' ועל פי' · והשיב לו הקב"ה לא כך
קראת מתחלת התורה מה כתיב בה יקוו המים אל מקום אחד ולמה לא
כתיב למקום א' אלא יורה שלא יהיו שדובקים יחד שהם עתה שלבסוף
יקרעו לכמה גזרים · והשתא א"ש כמש"ה וישב הים לפנות בוקר לאיתנו
לתנאו הראשון ואמר כשחזרו למקומם היו ג"כ כדרך הראשון ולא שהיו
שדובקים יחד רק כל אחד יש לו אונר במקום ואפ"ה לא הרהר שר הים
רק הלכו לאיתנו לתנאו הראשון · או נוכל לתרץ הלאי ויאמרו לאמר ע"ד
מדרש או ישיר שר לא נאמר אלא ישיר רמז לתחיית המתים מן התורה
ובאמת ראוי ליתן טוב טעם ודעת מה ענייכו של תחיית המתים פה ·
והקרוב אלי לפסיק במדרש רבה פ' בשלח כיון שיצאו ישראל מן הים באו
המלאכים להקדים שירה לפני הקב"ה א"ל הקב"ה יקדמו בני תחלה
וכו' וכן דוד אומר קדמו שרים אחר נוגנים קדמו שרים אלו ישראל אחר
נוגנים שו מלאכי' ולמה כך אמר הקב"ה למלאכים לא מפני שאני משפיל
אתכם אני אומר שיקדמו תחלה אלא מפני שבשר ודם הם יאמרו השלם
עד שלא ימות א' מהם אבל אתם כל זמן שמבקשים חיים וקיימים ע"כ
וזהו ענין שבריית' שלימה בפ' גיד הנשה גבי חביבין ישראל יותר ממלאכי
השרת מלאכים מזכירין אחר ג' תיבות וישראל מזכירין אחר שתי תיבות
כו' ואין מ"ה אומרים שירה למעלה עד שישראל אומרים תחלה למטה
שנאמר ברן יחד כוכבי בוקר והדר ויריעו בני אלהים · ועכשיו גבי
שירת הים היו מצטערי' ישרא' שאין הקב"ה מקדים שירתן בשביל חיבתן
רק בשביל מן ימותו · מ"ה רמז להם ענין תחיית המתים ואמר או ישיר
שישירו ישראל לעתיד לבוא השירה הזאת ובזה מוכרח לישראל שחיבתן
גרם שיקדימו לומר שירה ולא מפני שיאמו שוק דאם לא כן גבי תחיית
המתים לא שייך זה כי לא ימותו עוד ובכל זאת יקדימו לומר שירה א"כ
מוכח שמאהבת יי' אותם ומחיבתן נתן להם הכבוד הזה · ועוד נראה
לפרש מדרש רבה פ' בראשית אמר ר' הושעיא בשעה שברא הקב"ה את
האדם התחתון טעו בו מלאכי השרת ובקשו לומר לפניו קדוש וכו' משל
למלך ואפרכוס וכו' מה עשה המלך דחפו מן לקרוכין וכו' כך כשהה
שברא הקב"ה את האדם טעו בו מ"ה ובקשו לומר לפניו קדוש מה עשה
הקב"ה הפיל עליו תרדמה וידעו הכל שהוא אדם סה"ד חדלו לכם מן
האדם כו' כי במה נחשב הוא וקשה וכי לא ידעו המלאכים שברא הקב"ה
האדם מן האדמה קרוץ מחומר ואיך עלה על דעתם לומר קדוש
לפניו · לכן נ"ל לפרש באופן זה כי המלאכים נבראו ביום ב' וא"כ היו
משוררים לפני הקב"ה טרם אשר יצר את האדם בכל עת שרצו ואחרי
כשברא אלהים את האדם הראשון ביום ו' לא ידעו המלאכים להודר ורצו
ג"כ לומר שירה לפניו ר"ל לפני האדם קודם שישורר האדם ויסבם
לבוראו ורצו המלאכים לומר קדוש לפני האדם טרם שיאמר האדם קדוש
מה עשה הקב"ה הפיל תרדמה על האדם והראה למלאכי' בזה שים לבני
אדם לומר שירה לפני המלאכים מן ימותו ויצרך להם הזמן כדאית' בגמ'
שינה אחד מששי' במיתה ולכן ראוי שבני אדם יהיה להם הקדימה לומר
קדוש אתכם תכמוהין של הבל הוא זה למלאכים כי באמת אין זה הטעם
האמתי רק מאהבת יי' את עמו ישראל היה זאת · אותם כדין קדימה
לאמר שירה בפני המלאכים א"כ ענין נעין יראה שמפני חיבה יתירה
שנודעת להם לישראל הקדים אותם בפני המלאכים לאמר קדוש וברוך
לאל ברוך · ואמר אח"כ זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארוממנהו פירש"י
אונקלס תרגו' לשון נוה דהיינו לנוות כ"ה ר"א ואנויהו לשון נוי אספר
נוי ושבחו כגון זה דודך מדוד ועל אלהי אבי וארוממנהו פירש' לא אני
תחלת הקדושה אלא מוחזקת ועומדת לי הקדושה ואלהותו עלי מימי אבותי
ע"כ · הדברים הללו צריכין ביאור ויתפרש ע"ד מה שמסיק במכילתא
זה אלי ואנוהו רבי ישמעאל אומר וכי אפשר להנוות בוראו אלא שהנאה
לפניו במצות ציצית נאה טלית נאה וכו' וכבר ידעת מדרש רבה פרשת
לך לך ר' ברכיה ור' חלבו ור' אמי בשם ר"א אמרו אמר משה בלשון שאמר
אנא שירה הרימותי ידי אל יי' בו בלשון אני אומר שירה אלי אבי

וארוממנהו · וזהו כוונת רש"י לא אני תחלת הקדושה ר"ל לא אני
הייתי אל לברך את יי' ולקדשו כי אלהי אבי וארוממנהו ר"ל אבי היה
תחלה לרוממו שהיכו וממנו ראיתי וכן עשיתי ומאי נפקא לן מזה בפירוש
דבר גדול יוכל לבא מזה שלא תיאמר שפירושו של זה אלי ואנוהו להנוות
הקב"ה כי קשה קושיות רבי ישמעאל וכי אפשר לנוות הקב"ה אלא נ"לה
לן המדרש זה כמשכה מן שאמר הרימותי ידי וכו' ומה כתיב שם אם אתה מקים
מחוט עד שרוך נעל ואר"ל מחם זכה לציצית ותפילין א"כ מזה בלבד
שהאי ואנוהו לא פירושו להנוות הקב"ה שאלה אלא להתנאות לפניו במצות
כמות ציצית תפילין וכדומה או נוכל לפרש כוונת רש"י באומרו לא תחלת
הקדושה והוא מה שמוסיף במדרש כשבא הקב"ה ליתן התורה הלך לבני
עשו תחלה א"ל מקבלים אתם התורה א"ל מה כתיב בה לא תרצח וזהו
ברכת אבי על חרבך תחיה כו' · הלך אל בני עמון ומואב א"ל מה כתיב
בה לא תנאף כל ענין של ערוה בם כו' · הלך לישמעאל א"ל מה כתיב
בה לא תגנוב כל ענין לסטים בם וכו' וכן כל האומות ושמא עיניך
וראה מה שהביא הילקוט פ' יתרו מדרש אנכיר כל אשר דבר יי' נעשה
ונשמע ראוי היה לומר נשמע ונעשה אלא אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע
עד שלא שמענו קיימנו אנכי קיים יעקב שנאמר הסירו אלהי נכר לא
תשא קיים אברהם שנא' הרימותי ידי וגו' זכור קיים יוסף שנא' ושבוח
שבח והכן כבר קיים יצחק כשנעקד ע"ג המזבח לא תרצח קיים יהודה
מה בצע כי נהרוג לא תנאף קיים יוסף באשת פוטיפרע לא תחמד קיים
אברהם שהעיד של כל כלי עולם שלקה רגון כל המעשים ובכלל העולם
שהשכי' מדרשי' הללו שאו"ה לא רצו לקבל התור' מכח מבירת אבותיהם
הוא שלא יאזיקו במצות כאו ועל חרבך תחי' משא"כ ישראל הלכו במעשה
אבותיהם ולקבל עליהם שמותם לכן אמרו אבותינו קיימו המצות טרם
שניתנה התורה גם אנחנו נעשה התורה ואח"כ נשמע וזהו שפירש"י לא
אני תחלת הקדושה רק אבותינו קיימום ולכן עלינו לקבל התורה ובמי'
המדרש שנוי מזומן זה אין עוזי אלא לשון תורה שנ' יי' עוז לעמו יתן
ומנלא תבי סיפא לאגלויי דרישא · ואמר יי' איש מלחמה יי' שמו הוא
ע"ד המדרש אין גבורתו של מלך בשר ודם להקב"ה מלך ב"ו כשהוא יוצא
למלחמה יוצא באוכלסין הרבה וכשהוא יוצא לשלום באכסי' מועטים ברם
יוצרו של עולם יוצא למלחמה יחידי שנ' יי' איש מלחמה וכשיוצא לשלום
כתיב רכב אלהים רבותים כו' וכבר ידעת המדרש על יי' כיון ויי' לבקש
כשנותן הקב"ה מתנה לאדם או שהוא בעצמו תכבודו נותן אותה בלא
שום ענה המלאכים משא"כ בשירצה לנקמת דבר מאדם או הוא מולך
בבית דינו כבריון בילה וי' שהוא ובית דינו וזהו רמז הפסוק יי' איש
מלחמה כשיבא למלחמה או יי' שמו ר"ל הולך יחידו ולא בכנוי הוי"ו ·
ואמר מרכבות פרעה וחילו ירה בים הכה פה בשירה שצמידו בעיקר
תחלה ואח"כ הטפל · והוא ע"ד פ' וארא בפסוק לכן אמור לבני ישראל
אני יי' והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי וגו' וידעתם כי אני יי' המוציא
אתכם מתחת סבלות מצרים וגו' וידבר משה כן אל בני ישראל ומן מלת
כן למה לי ואי כוונתו שלא שינה אומר הא"ל יתברך קשה מהיכא תיתא
שעבר באזן של הם"י כמרע"ה ישנה דבר ממצות הקב"ה ונראה לי לתרץ
על ב' אופנים הפן הא' ע"ד מה שמביא נ"כי המזרחי כשאר"ר פינל
ז"ל בפירוש התרגום יונתן שלו מה שמעתיק ורש"י על קושיא א"א עברי
ז"ל בפסוק אהיה אשר אהיה אהיה בצרה זו אשר אהיה בצרה אחרת
אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע דיו לצרה בשעתה מיד כתיב כה תאמר
אהיה שלחני והקשה א"א ז"ל וכן הקשים מרע"ה יותר מבוראו ותירץ
שמשה לא הבין דברי הקב"ה כי לו למדו אמר הקב"ה אהיה אשר אהיה
והוא הבין שהקב"ה אמר לו את ואת לאמר לישראל ושאל הקב"ה דיו
וכו' השיב לו הקב"ה אתה לא הבנתני כה תאמר לבני ישראל אהיה וכו'
פעם אחת כי לך לבדך אמרתי כ"פ עכ"ל וכן הוא בנדון דידן המדרשים
הד' לשונות והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי כנגד ד' כוסות ויש דורשים
כנגד ד' גליות וכאשר שמע מרע"ה ד' לשונות אלו הדרושים על ארבע
מלכיות היה לו לומר להקב"ה רבש"ע איך אומר לישראל ארבע לשונות
המורות על ד' גליו' דיו לצרה בשעתה ובכל זאת לא שינה מרע"ה ודיבר
כן אל בני ישראל · בפן השני והוא יתורץ קושיא עצומה בפשיטת
הפסוקים לכן אמור לבני ישראל והוצאתי אתכם מתחת סבלות וגו'
וגאלתי וגו' ולקחתי וגו' הא תו ל"ל וידעתם כי אני יי' המוציא אתכם
מתחת סבלות מצרים הטבות הדבר פעמים ל"ל · ונראה ליישב ע"פ מה

שכתב הזהר פ׳ וארא על פסוק לכן אמור לבני ישראל וגו׳ ר׳ יודא אומר
האי קרא איפכא הוא דכתיב והוצאתי אתכם בקדמייתא ולבתר והצלתי
וגאלתי ועקרא דכולא בקדמיית׳ כפי לבתרא לגן בשבחא דכול׳ בקדמייתא
א״ר יוסי והא שבחא דכולא הוא דכתיב ולקחתי אתכם לי לעם והייתי
לכם לאלהים אמר לי לבתרא אלא בההוא ומנא לית לסו שבחא של יציאה
דמסיכו דלא יפקון משעבודתיהון לעלמא כגון דההוא תקן כל אבריו
דהוו בכייהו ייקטרי לגן בקטרא דמרשא ולא יכולו למיפק מכון לעלמין
ומגין כך דכתיב עלייהו מכולהו אתקטבו כיה כרישא ע״ס והנה בדומה
לזוהר דרש בגמרא ג״כ ראש דברך אמת וכו׳ אתו סוף דבריו איכם
אמת פלילה וכו׳ ומשני בתחלה היו אומרים לכבוד עניו הוא דורש וכו׳
ועל פי זה אמר הקב״ה למרע״ה לכן אמור לבני ישראל והוצאתי והצלתי
וגאלתי ולקחתי והכפיל דבריו ואמר וידעתם כי אני יי׳ המוציא אתכם
מזה תבינו ותשכילו כיוה שפתחתי תחלה ואמרתי הסייך לכם ולא לי
ואח״כ מורתי נאמרתי וידעתם כי אני יי׳ המוציא וגו׳ בזה תדעו שלכן
באמרתי תחלה בוהוצאתי אתכם כי הוא חביב עליכם ביותר על שיאתם
יותמת יד מרות מגרי׳ אשר לא יכא אביר משם והשתא א״ש כאשר שמע
מרע״ה אלו ד׳ לשונות או ידע שהיה לו להקדים הפסוק ולקחתי אתכם
לי לעם והייתי לכם לאלהים ולא עשה כן אלא וידבר משה כן אל בני
ישראל ולמד שלא שינה ׳ והנה בשירה הקדימו המוקדם באמרם תהלה
עוזי וזמרת יה זה אלי ואנוהו ואח״כ אמרו מרכבות פרעה וחילו ירה
בים הודיעו תהלה משבחו של הקב״ה ואח״כ מהטובה שעשה להם ואמר
מרכבות פרעה וחילו ירה בים ופסוק ימינך יי׳ נאדרי בכח ימינך יי׳
תרעץ אויב פרש״י מה שאי אפשר לאדם לעשות שתי מלאכות כא׳ כיד
א׳ והביא ראיה לרש״י ממה דכתב הזוהר פ׳ בא תני רבי חזקיה כתיב
ונגף מצרים נגוף ורפא נגוף למצרים ורפא לישרא׳ ותנא באותו שעה
שנגפו מצרים באותה שעה נתרפאו ישראל וכן כן הדברים של פירש״י
ימינך יי׳ נאדרי באותו ימין תרעץ אויב ׳ והנה מצאתי בסידור של
המקובל הגאון כמהר״ר שירץ ז״ל ירה אותיות רמה בא״ת ב״ש ׳ ואתן
טעם לשבח מה ענין לשון א״ת ב״ש פה השבין כי בגמרא פרק הבונה
דורש א״ת ב״ש עד מלה על שני הפכים בנוסחא אחד א״ת ב״ש אותי תאב
אתאוה לו ב״ש כי לא תשק שמי ישול עליו ג״ר גופו טמא אדרס עליו
ד״ק דלתותי כעל קרנוסי לא אגדע ע״כ מדת רשעי׳ אבל מדת צדיקים
א״ת ב״ש אתם כנס ג״ר ד״ק ה״ץ ו״ף אם אתה עושה כן גור כדון
שגילה הוי תוך ובין אף ו״ע ה״ס אין אתם שודעוען מן השטן והנה
נראה שאלפא ביתא של א״ת ב״ש נדרש לרעה ולטובה ומ״ה הזכיר ירה
ובא״ת ב״ש הוא רמה לשון התרוממות להורות שימין יי׳ נאדרי בכח מה
שעושה לצדיקים אותה ימין בעצמה תרעץ אויב כדפרש״ית ׳ לפוק
השבין שמדת הרחמנות לישראל נהפך למצרים למדת הדין וכן הפסוק
נכנו כמו כד קפאו תהומו׳ על פי מה שכתב אים האלהי האר״י ז״ל למעלה
אמר רמה ועתה אמר ירה ופיר׳ ויקח שש מאות רכב בחור כי רומז על
מרכבות פרעה של מעלה בסטרא אחרא כי את זה לעומת זה עשה אלהים
לרמוז בכאן על שם ע״ב שבו רי״ו אותיות והוא יוצא מפסוק ויסע ויבוא
ויט והשמות ע״ב תיבות כל תיבה ג׳ אותיות הרי רי״ו לרמוז בכאן
במרכבות פרעה שהיא מכוון לעומת זה כי קח שש מאות רכב כלומר
מתיבת רכב קח שש נשאר ר״ו כמוכן כמו״ר עולה ג״כ רי״ו ושלישים על
כולו כי רי״ו משולש בתיבות דהיינו ע״ב שמות וכל א׳ בו ג׳ אותיות מה
עשה הקב״ה ויסר אופן מרכבותיו רומז על אופן פרעה של מעל׳ מלשון
אופני׳ והנה האופן נמנה לאחד כמ״ש והנה אופן אחד בארץ והסיר א׳
מן רי״ו נשאר ר״ה וזהו מרכבות פרעה וחילו ירה בים חילו ׳ למטה
מרכבתו למעלה ואז מבחר שלישיו טבעו בים סוף והענין בהסרת אופן
א׳ היינו מקום אחיזת מרכבתו כי יש לה אחיזה בקדושה שמשם
השתלשלות מרכבתו ובהסרת אחיזה זה אוי הכל ירד יורד ועל זה פירש
א״א ז״ל הפסוק נכנו כמו נ״ד כי יש רמז מה שכתבו המקובלים כענין
אותיות שם אדני אל״ף יו״ד רומזים על רחמים כי רמוים לאהי״ה יהו״ה
דהיינו האל״ף אהי״ה יו״ד יהו״ה נשאר ד״ן הם אותיות דין וע״ז רמז
הכתוב כן אבי ודן וה הוא נ״ד הנזכר וע״ז בא הכתוב קפאו תהומות
כי מכינו באותיות דרבי עקיבא קו״ף זה שמו של הקב״ה כי יהו״ה עולה
קו״ף דהיינו י׳ פעמים י׳ ה׳ פעמים ה׳ ו׳ פעמים ו׳ ה׳ פעמים ה׳ עולה
למספר קפ״ו כמנין מקו׳ לכן נקרא הקב״ה מקום ובשתקף אחד שסובר

מן רי״ו ונעשה מזכו ירה כמש״כ למעלה תקח הא׳ ותשים אותו בתוך
קו״ף אוי נעשה קפאו אבל בענין הקדושה כתיב יקוו המים אל מקום
אמ״ד סרי אחד נכנס לתוך למקום והם מימי החסד והרחמים ׳ ואח״כ אמר
אמר אויב ארדוף ויתורץ ע״פ המדרש על הפסוק יקדמוני ביום אידי יען
לאמר זה פרעה שנאמר אמר אויב ארדוף ומ״ד זה עמלק כו׳ וק׳ בשלמא
עמלק יובן כפירש׳ על אשר קרך בדרך כי היה הראשון המקדר אמבטי
רותחת ולכן שייך לומר עליו יקדמוני אמנם פרעה מי הקדים ׳ ויראה
לי דקשה ליה בפסוק שאמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל אשיג למה לי
כי פשיטא כשיחלק השלל בודאי ישיג אותם ויתבאר ע״ד הגמרא דע״ז
והובא בטור י״ד ישראל שנטפל לו גוי בדרך טופלו לימינו כו׳ עד שאלו
לו להיכן הוא הולך ירחיב לו הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו דכתיב
עד אבוא אל אדוני שעירה וכתיב ויעקב נסע סכותה וגהו רמז פרעה
באמרו ארדוף אשיג אחלק מיד כשאשיגנו אחל׳ השלל הגם שירתי׳ דרכו
לא אשמע לו ליתן לו הרחבה וזה קדימוני זה פרעה בי אף באם אערתי
לו להרחיב דרכי לא היה שומעלי אז יתורץ ע״ד המדרש פרעה הקדים
עצמו והלך בראש כל חילו לא כדרך שארי המלכים המאחרים לבלת לכן
אמר יקדימוני זה פרעה שהקדים עצמו ׳ ובמכילתא מסיק אמר אויב
ארדוף וזו תחלת הפרשה ומשני מה כתובה כאן לפי שאין מוקדם
ומאוחר בתורה ׳ מרגלא בפומיה דר״מ ז״ל אין מוקדם ומאוחר כ״ל אין
לומר מוקדם ומאוחר בתורה כי היא כתובה על הסדר אך בכל מקום
צריך ליתן טעם ודעת ולתרץ הקושיא ׳ ולבאר הענין צריך אתה לדעת
מה שמסיק אח״כ במכילתא ארדוף כרדוף כשיג כחלק שלל אין כתיב כאן
אלא ארדוף אשיג אחלק מורדף אני מהם שמולך אני להם ואתב ישים
מובן מה שמסיק כיון שראו פרעה וחילו על הים אמרו מי כמוך באלים
יי׳ וגו׳ וקשה מה רבותייהו דישראל שאמרו מי כמוך אחר שראו הנסים
והנפלאות שעשה להם הקב״ה ויראה דאמרינן פרק חלק על פסוק ביד
מלאכיך חרפת תנא משום ר״נק פרעה שחירף בעצמו לפני הקב״ה אמר
מי יי׳ הקב״ה פרעו בעצמו דכתיב וינער יי׳ את מצרים סנחריב שחירף
ע״י שלוחים שנאמר ביד מלאכיך חרפת נפרע על ידי שליח שנ׳ ויצא מלאך
יי׳ וענין זה רמזו ישראל בשירה מה שפתחו זה אלי וגו׳ ימינך יי׳ וגו׳
ובזה נתנו טעם למה היה עי׳ הקב״ה בעצמו ובכבודו ובעצמו ועכו ואמרו
אמר אויב ארדוף אשיג אחלק בלשון יחיד שהוא בעצמו מרד באלהיו ולא
ע״י שליח ומ״ה כתיב נשפת ברוחך כסמו ים הקב״ה בעצמו וכן מה
שכבשו יי׳ ואמרו מי כמוך באלים היפך מה שאמר פרעה מי יי׳ נשבכם
הוא״ת באו לרמוז שפרע׳ חירף בעצמו כלפי הקב״ה והקב״ה פרע בעצמו
ובפסוק מי כמוך באלים יי׳ מי כמוך נאדר בקודש קשה למה הזכיר
נאדר אבל בקודש אבאר ע״ד הירושלמי דפליא מה שהבאתי לעיל תני
רבי ישמעאל זה אלי ואנוהו וכי אפשר לאדם לנוות את בוראו של אנוהו
לפניו במצות סוכה נאה שופר נאה טלית נאה אבא שאול אומר
אדמה לו מהו רחום כו׳ מהו חנון כו׳ אף אתה חנון ורחום ועד״ז נראה
לי פסוק רננו צדיקים ביי׳ לישרים נאוה תהלה ר״ל האי נאוה לא יביב
ליי׳ כי קשה וכי יוכל אדם לנוות את בוראו אלא לישרים הוא הנאוה
תהלה ׳ והנה בעל יפה מראה הקשה וז״ל תימה ולמה לא מקשים גבי
ואלהי אבי וארוממנהו וכי אפשר להתרומם האל ב״ה אלא ע״כ צריכין
לומר אספר רוממותו וגדולתו כמו הבו גדול לאלהינו ונגדלנו בתודה
וא״כ גבי ואנוהו נ״כ לומר אספר נויו ותפארתו וצ״ע עכ״ל ולי נראה
ליישב הקושיא כהוגן וצריך אני להקדים הספרי והובא בילקוט פ׳ וזאת
הברכה ישראל אומרים אין כאל ישורון ורוח הקודש אומרת ג״כ לישראל
ישורון ישראל ׳ ישראל אומרים מי כמוך באלים יי׳ ורוח הקודש אומרת
אשריך ישראל מי כמוך ׳ ישראל אומרים שמע ישראל יי׳ אלהינו יי׳
אחד ורוח הקודש אומרת מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ ׳ ישראל
אומרים זה אלי ואנוהו ורוח הקודש אומרת עם זו יצרתי לי כו׳ ע״ש ׳
ועוד דע מה שמסיק במכילתא פרשת בשלח רבי יוסי אומר אלו היו
ישראל אומרים על הים יי׳ מלך לא היה אומה ולשון שולטת בהם אלא
אמרו יי׳ ימלוך לעתיד לבוא כו׳ ע״ש ׳ ועל פי זה יתורץ הירושלמי הנ״ל
כי על סיפא דקרא וארוממנהו לא רצה להקשות כי קשה וכי אפשר
לרומם את בוראו משום באמת לא דברו כהוגן כאשר שלח וארוממנהו
משמע גם לעתיד ולא יפה דברו כמו שלא דברו כהוגן באמרם יי׳ ימלוך
ומש״כ על זה אלי ואנוהו קשה שפיר וכי אפשר להנוות את בוראו ואין
לתרץ

הקדמת הגאון בן המחבר עמוד השלום

לתרץ שדבריו שלא כהוגן כי מוכח שדבריו כהוגן מאמר השם יתברך המפכיס על דבריו ואמר גם בלשונם עם זו עדת לי לכן ספיר קשה וכי אפשר להכות וכו' ודוק ונכון הוא · ועל"ז יובן ספיר מי כמוך באלים בא התשובה מהקב"ה אשריך ישראל מי כמוך מגא"כ בקדושה ומיכנו קדושים תהיו יכול כמוני ת"ל כי קדוש אני קדושתי למעלה מקדושתכם אם כן גבי קדושה הראה הקב"ה שאין דומים ישראל כלפי שמיה גלוה אמרו מי כמוך נאדר בקודש אין קדוש ואדיר כמוך כאשר אנן דומיה לך ואגב יובן הספרי בפרשת קדושים · קדושים תהיו אם קדשתם עצמכם מעלה אני עליכם כאלו קדשתם אותי או איכו אלא אם קדשתם אותי הריני מקודש ואם לא קדשתם אותי איני מקודש ת"ל כי קדוש אני ע"מ וספר קן טוב הביא ספרי זה ותמה במאמר הילך התחיל הא' או איכו לומר כך עיין פירושו שם · והקרוב אלי לומר דה"פ ע"ד מדרש רבה פרשת בראשית גבי המינים שאלו נעשה אדם בצלמינו ב' רשויות וכו' עד והתלמידים אמרו לנו מה אתה משיב כו' ושוב הקשו מן יי' אלהים הוא יודע וכו' ושוב הקשו מן אלהים קדושים קדושים לשון רבים והשיב קדוש בכל מיני קדושות וכתב עליו בעל מ"כ למה לא אמרו גם פה לנו מה אתה משיב ותירץ הם בעצמם הרגישו התירוץ הוא אלהים קדושים קאי על ישראל שנקראו קדושים והשתא א"ש הא' או איכו אם קדשתם אותי הריני מקודש כוונתו הוא אם קדשתם אותי ואו רוצה' או"ה שאתם מקדשים אותי א"כ לא יהיה ק' להם כשבין שהיה קדושים כי הם בעצמם יבינו שקדושים קאי ישראל שהם אבי של קדושים לאפוקי אם הם אינם מקדשים אותי או כשיראו שישראל אינן קדושים או אין לפרש הקרא על ישראל ואם כן יאמרו חלילה שיש ב' רשויות ולכן מביא המדרש ת"ל כי קדוש אני בכל מקום והוא מי כמוך באלים יי' מי כמוך נאדר בקודש שאין שייך לומר ב' רשויות ק"ו · ואמר נורא תהלות ע"ד מה שכתוב בפרדס בשער ערכי הכנויים נורא הוא תפארת וכן הכינוהו הבל שנקרא כן מצד הגבורה ובילקוט פרשת בשלח מביא מדרש אבכיר אומר רבי עקיבא בשעה שאמרו ישראל אז ישיר לבש הקב"ה חלוק של תפארת והיה חקוק עליו כל אז בתורה או תשמח בתולה או ידלג כאיל או תפקחנה עיני עורים או תראי ונהרת אז יי' כשמשו ישראל נקרע ועתיד הקב"ה להפורע שנאמר או יבקע כשחר פינו וגו' ה' אמרו נורא תהלות מצד לבוש של תפארת תפאר' דייק או אמרו נורא תהלות שהוא התפארת בזמן שהוא עושה פלאות · ואמר נטית ימינך וגו' נטית בשכך וגו' ופירש"י נטית כשהקב"ה נוטה הרשעים כלים ונופלים כו' ובמדרש רבה פרשת משעי מביא מקרא אחר נטית כאן עינך וגו' מהו נטית נוטריקון "נוראות "טית בשוליהם "מרון אף שלחת בהם "ידך למלחמה אותם "תהומות כסית עליהם ומאמר שכולם היו כים עבין מרון אף כיום"ה תשלח חרונך עבין ידך עושה מלחמה כאם"ה נטית ימינך כפירש"י וכיום"ה יי' איש מלחמה ועבין נורא תהלות ועבין תהומות יכסיומו א"כ הכיס נטית בשכך אף כידות הללו עם זו גאלת ומאמר פרשות כתובה לדרוש רשומות לפרש נוטריקון נטית גם אני אומר טעם אחר והוא ע"ד מדרש רבה פרשת שמות ואלה שמות בני ישראל על שם גאולת ישראל נקראו כאן ראובן שנאמר ראה ראיתי עני עמי שמעון ע"ש וישמע אלהים נאקתם לוי ע"ש שנתחבר עמהם בגזרתם נבכה יהודה ע"ש שהודו להקב"ה יששכר שנתן להם ביזת ים כו' זבולן ע"ש שהשכין הקב"ה שכינתו בבית המקדש אין זבולן אלא ב"ה כו' בנימין על שם ימינך יי' נאדרי בכח דן ע"ש וגם את הגוי דן אנכי נפתלי ע"ש שהסריך להם תורה ומצות גד' על שם שנתן כו' אשר על שם שהיו מאשרין כל שומעי גדולתן יוסף ע"ש שעתיד הקב"ה לגאול ישראל מן המלכות הרשעה כו' ונמצא כל אותיות בשמותם של השבטים רמוזים על גאולת ישראל וידוע מארז"ל ביומא אות ח"ת אות ט"ת לא נמצא בשמותן של השבטים וא"כ אלו ב' אותיות ח"ט לא היו מורים על הגאולה ולכן הזכירו הם אלו ב' אותיות מלות ח"ת אמרו נטית בשכך מלות ט"ת אמרו נטית ימינך · ואח"כ כתיב שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת או נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד ופירש"י אדום ומואב והלא לא היה להם לירא כלום שהרי לא עליהם היו הולכים אלא מפני אנינות שהיו מצטערים על כבודן של ישראל וקשה מה היה הצער ועל איזה כבוד היו מצטערים ונראה במדרש רבה מוסיף מכיון למי שאינו מיוחס איכו הולך למלחמה שנאמר בהתיחסם על הצבא ואידך לומר מתוך התורה והיב

ממכיך קדוש וכתיב בתריה כי תבא למלחמה כו' ש"מ מי שיוצא למלחמה צריך להראות שהוא מן המיוחסים וידוע מה שרש"י פי' פרשת פנחס לפי שהיו האו"ה מבזין ישראל אם מצרים שולטים בגופן ק"ו בנשותיהן לכך הקב"ה הטיל שמו עליהם וכן דוד אומר שבטי יה עדות לישראל והנה האו"ה היו סוברים שאין יכולת לישראל להלחם מכח שהם מיוחסים וישרא' אמרו עזי וזמרת י"ה ויהי לי לישועה ר"ל השם של יה הוא לישועה להם וכאשר שמעו האומות העולם את זה נבהלו כי ידוע מה שפירש"י פרשת נח פתרוסים כסלוחים אשר יצאו מהם פלשתי' שהיו פתרוסים וכסלוחים היו מחליפים נשותיהם זו לזה ויצאו מהם פלשתים וזהו שהזכיר כאשר שמעו כבודן של ישראל שהקב"ה העיד על ישראל שהיו מיוחסים אז חיל אחז יושבי פלשת דהיינו פלשתים כי הם ממזרים ואומר אח"כ אז נבהלו אלופי אדום כי רש"י פי' בפרשת בשלח ובדברי הימים מונה אותן כבניו של אליפז אליהו שבא על אשתו של שעיר ויצא תמנע וכן בא כנען על אמו והוליד ענה ופירש"י אחר כך הוא היה ממזר והביא פסולים לעולם ולכן ספיר נבהלו אדום כי הם ממזרים וישראל כשרים הן ואנשי מואב יאחזמו רעד כי הם בודאי ממזרים כידוע וסיים כל יושבי כנען כי בגמרא דפסחים מסיק חמשה דברים צוה כנען לבניו שכלו אהובכים של תאהבו אמת אהבו הזנות ופירש"י ומאמר שהיה שטעם בכך כאלו מה להם אם כן ממזרים הם לכן כאשר שמעו מכבודן של ישראל שמיוחסים הם אז נבהלו ונמוגו כל יושבי כנען · ואמר אחר כך תפול עליהם אימתה ופחד והקשה בזוהר ת' יתירה אימה הל"ל מאי אימתה ונתירץ שהוא דמילא דשכינתא · והנה לקשר פסוק זה עם פסוק אחרינ תביאמו ותטעמו וגו' מכון לשבתך וגו' מקדש אדני וגו' הוא על דרך המדרש רבה פ' לך לך בפסוק והנה אימה חשיכה גדולה נופלת עליו מסיק שם ויש מחלפין נופלת זו בבל דכתיב נפלה נפלה בבל גדולה זו מדי דכתיב אחר הדברים האלה גידל המלך וגו' חשכה זו יון שהחשיכו עיניהם של ישראל כו' אימה זו אדום דכתיב וארו חיוא רביעאה דחילא ואימתנא ותקיפא יתירה · ורש"י פי' תפול עליהם אימתה על הרחוקים וקשה מאיזה רחוקים מדבר ונראה כנגד בבל מה שנקרא נפלה אמר הפסוק תפול ואדום שנקרא אימה אמר אימתה ובמלת הגדול רמז על גדולה זו מדי ובזה מתורץ שפיר אימתה בתי"ו יתירה כי הם נקראו אימה לכן אמרו תפול עליהם אימתה שלא ויון הנקרא חשיכה רמז אמר כך כמו שמצינו במדרש רבה פרשת בראשית ר"ש בן יהוצדק שאל לר"ש בן נחמני אורה מהיכן נבראת עד רבי ברכיה אמר ממקום בית המקדש נבראת האורה הה"ד והנה כבוד אלהי ישראל בא מקדים כו' ע"ש · ולכן הבכיוו מיד תביאמו וגו' מכון לשבתך פעלת יי' מקדש שיהיו שרויים באורה ולא בחשיכה ואם כן רמז פה מעבין ד' מלכיות · ובסיים יי' ימלוך לעולם ועד כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו וגו' ומאמר שהוכירח פה בנין בית המקדש הודיע הקב"ה שיתנדבו לבנין ב"ה ועד כמה דומיא דיוליכו בפסחים ביום ההוא יהיו כל מצילות הסוס קודש ליי' רבי אליעזר אומר כל ביזה שבזזו ישראל עד שעה שהסוס רץ ומיגל יהיה קודש ליי' ונראה ליתן טעם למה דוקא עד שעה שהסוס רץ ונראה כי רש"י פי' בפרשת בשלח ויסע משה את ישראל מים סוף הסיע אותם בעל כרחם שעטרו מצרים סוסיהם בתכשיטי כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות והיו ישראל מוציאים בים וגדולה ביזת הים מביזת מצרים וכו' ע"ש ונמצא שהגיע העושר להם ע"י שעטרו סוסיהם ולכן רמז שכתוב שיקדישו קודש ליי' עד שעה שהסוס רץ · או יש לומר ויהיה מקושר עם מה שמסיים יי' ימלוך והוא על דרך מדרש רבה פרשת תרומה כשם מוכן למלחמה וליי' התשועה אמר רבי יוסי דרש פנחס מה אם הסוס שמוכן ליום מלחמה אפילו הוא מת נותן נפשו על בעליו אני על קדושת יי' על אחת כמה וכמה · הרי לך לפניך מה שקידש פנחס השם וזה לקח מסוס וזה רמז יי' ימלוך לעולם ועד · ואמר כי בא סוס פרעה כי הראה להם שימסרו נפשם על קדושת השם שמו יתברך כי ילמדו קל וחומר מסוס שהוא מוסר נפשו קל וחומר אתם בני ישראל · וסיים וישב יי' עליהם מי הים ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים וק' והלא כבר שיכה ושלם ונראה לי דפסוק רמז מאמר רבותינו ז"ל הבה נתחכמה אמר רבי קפא בר מנא נתחכמה לאלהיהון של ישראל נידונים במרב כו' נידונים במים כו' שכבר נשבע הקב"ה שאין מביא המבול והם אינם יודעים שעל כל העולם איכו מביא אבל על אומה אחת מביא ד"א עליהם איכו

מביא

יביא אבל הם באים ונופלי׳ בים והמים ושב עליהם מי הים עליהם לבדם
ובני ישראל הלכו ביבשה כי הם היו הולכים בים ולכן הקב״ה נקי תשבועה
א׳ · ונביים כעזוי וזמרת יה ויהי לי לישועה חבאר פסוק בירמיה יי׳
עזי ומעוזי וגו׳ היעשה אדם אלהים והמה לא אלהים לכן הנני מודיע
בפעם הזאת וגו׳ וידעו כי שמי יי׳ הפסוקים מדברים מגנות עבודה
זרה והנביאים שהמה לא אלהים ואמר עליו העונש לכן הנני מודיעם ידי
וגו׳ ומה מורה שבית וידעו כי שמי יי׳ וידעו כי אני יי׳ הל״ל למה תליא
בשמו יתברך · ובישעיה סימן מ״ג כתיב מאשר יקרת בעיני נכבדת
ואני אהבתיך ואתן אדם תחתיך ואתן קרי וכתיב ואתן וקשה מה מורה
הקרי וכתיב גם ואתן ונראה לי ע״ד בגמרא בבבא קמא דף ל״ח ר׳ מאיר
אומר מנין שאפילו גוי ועוסק בתורה שהוא ככ״ג ת״ל אשר יעשה אדם
ושי כהן כהן לוי וישראל לא כתיב וכו׳ וכתבו התוס׳ תימא הא אין גרס
קרויין אדם כדתניא פרק המקבל רשב״י אומר אין קברי גוים מטמאין
באוהל שנאמר אדם כי ימות באוהל ור״ת פירש דיש חילוק בין אדם
להאדם ואת״ה והא גוים נמי קרויין אדם כדכתיב לולא יי׳ שהיה לנו
בקום עלינו אדם וי״ל במקום שמזכיר השם מזכיר האומות העול׳ בלשון
אדם כלומר דבר שלום כולם מאדם ור״י בא הקשה מדכתיב ואתן אדם
תחתיך כו׳ ע״ש והשני תירוצים לא ירמזו בירמיה כשהזכירם על ע״ז
והזכיר שפלותם כי היה לא אלהים ואדם יעשה אלהים והוקשה להמקרא
קושייתם בית ומאמר שהפעים היה לזה קראן אדם ובא להתירן וידעו
כי שמי יי׳ שמי דיוקא דיוקו׳ שאמרנו שמי שם כקראו אדם בלשון שפלות
ובישעיה גרמו תירוץ השני כי מליכו בפיוה מקומו׳ את הנוספות כדרם
אות זה על מתן כנען · שפיולא בזוהר על פסוק כימי צאתך ומורם כן
אראנו נפלאות והקשה פלאות הל״ל מה נפלאות ותירץ כ׳ פלאות כנגד
כ׳ שערי בינה · וכן מצאתי באלה שלומה והוא באחד ומי ישיבנו ב׳
אחד וכן במדרש רבה בינחק ב׳ יצחק בעה״ז ובעולם הבא ולזה יורה
הכתוב באתן אדם והוקשה לזה קראן אדם וראוי הקרי ואתן אדם כלומר
י״ו אתן לאדם כנעשה שלום לאחוקי הצדיקים יקראום על שמו יתברך
ואפילו הבי שמם אדם ומן יקיים ביום ההוא יהיה יי׳ אחד ושמו אחד
כ״ת דוב לינו על [illegible] אך לגאות דוד [illegible] אומר׳ [illegible] שיבא לנו
משעה השלום אם כ׳ זוב [illegible] השלום [illegible] כל האדרשים [illegible] על
כל נדותינו [illegible] ונהגתי ומן אם הביא הילקוט [illegible]
תדרשו ואני לא [illegible] השלום · כי אין כלי המחזיק ברכה כמו שלום
ואל תטעה כדברי כם ים״ל שבעה הכ׳ במקומי נבי׳ ונתתי שלום בארץ
שמא תאמרו הרי יש מאכל ומשקה ואם אין שלום אין כלום ת״ל ונתתי
שלום בארץ יוכיח שהשלום שקול כנגד הכל וכה א׳ עושה שלום ובורא
הכל מ״ת שלום שקול כנגד הכל כנגד כל הטובות אבל אם אין שלום אין לנו
טובה וכן תאמר גם אין לו רעה לא כן כתיב עושה שלום ובורא רע ש״מ
כהגדר שלו׳ רק רע וכן מביך בתנחומא שמרע״ה אומר כי יותר אתם
נכנים איגותי כשתהיו אגודה א׳ · וכן מצינו במדרש רבה פ׳ ויחי על
פסוק ויקרא יעקב אל בניו האספו רבנן אמרי גזה על המחלוקת אמר
להון תהוון כולכון באגודה אחת אח״כ [illegible]
ואביה כי מיד נגזר המחלוקת ואלו ואלו מה שכתב במדרש רבה פ׳ קרח
דורש מלת מחלוקת "מכה "חרון "לאוי "קללה "תועבה ו״א תכלית כליה
מביא לעולם ואוי להאנשים המחזיקים המחלוקת ונפלו רעה עליהם
ועל טפם ומעשה דקרח יוכיח ודע מה שמביא בפ׳ השלום אמר ריב״ל
אמר הקב״ה לישראל אתם גרמתם להחריב את ביתי ולהגלות בני היו
שואלים בשלומם ואני מוחל לכם מ״ט שאלו שלום ירושלים ואומר ודרשו
שלום העיר ואומר יהי שלום בחילך ואומר למען אחי ורעי וגו׳ א״כ גדול
השלום שהקב״ה מוחל לנו כאשר שאנחנו היינו גורמים להחריב ב״ה
א״כ מי שאוחז במחלוקת יתהפך השלום כוסף על חטאים שאנו חייבים
עליהם שבסיבה זו נחרב הבית ונגלינו מארצנו אלא גם המחרבן הבית
נחשב לנו לחטא ולפי זה כראוי לפרש דברי המקונן נפלה עטרת ראשינו
אוי נא לנו כי חטאנו וקשה מה קידש המקונן הלא כבר באומר כמה
פעמים חטא חטאה ירושלים אלא הוא הדבר אשר דברתי שהמקונן
אמר נפלה עטרת ראשינו קאי על ב״ה ואמר אוי נא לנו כי חטאנו כי
גם זה נחשב לנו לחטאת שהיינו גרם לחורבן בית המקדש ומצאתי
במדרש כל דור שאין ב״ה נבנה בימיו מעלה עליהם כאלו החריבו וקשה
למה זה אבותינו חטאו ואינם והם היו גורמים לחורבן הבית ולמה יחשב

לכל דור ודור כאלו הם החריבו ואגב אורחי לבאר תלונות בני ישראל
אשר היה מלינים ומהרהרים על מדותיו ית׳ באומרם הימים הראשונים
היו טובים מאלה ויהי לימים האלה ימים של נער אשר אנחנו היום כלנו
חיים ועדיין לא נושענו ואנחנו עובדים ליי׳ אלהינו ודבוקים בתורתו
ומחזיקים באמונתו ומקיימין מצותיו וא״כ על מה עשה אלהים ככה לנו
שאנחנו מגורשים מבית יי׳ ומדוע לא בא בן ישי בן אמת גברא קשיא
ותיובתא לא קשיא הם אמרו מדוע לא בא בן ישי · והשכינה אומרת
מדוע אתה עובר מצות המלך מלכו של עולם ב״ה כי כל המצות מה
שאנחנו עושים הם מצות אנשים מלומדה ולא בהתעוררות הלב
ובהתלהבות הלב כמש״ה תחת אשר לא עבדת את יי׳ בשמחה ואם
אנחנו עומדים במצות בית יי׳ אלהינו היינו כחולמים כאדם ישן
באנטוכיא ורואה שלום באספמיא כן אנחנו עומדים בבית יי׳ והמחשבה
משוטטת בשווקי׳ וברחובות ואם הוא לומד תורה יש בו קנאה תערובות
ופיגול אשר אפילו באלף לא בטלה · וכוכך על זה שנאת חנם ועין הרע
ולשון הרע מצויה בינינו וכאמרו ז״ל רובן בגזל ומיעוטן בעריות וכולם
בלשון הרע ויורה הזאת במסכת אמרינו עדיין [illegible] בית שני
כמבואר בדברי רז״ל ביומא מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ומצות
וג״ח ומפני מה חרב מפני שהיה שנאת חנם וע״ז גרם לבאר אמרו ז״ל
לדידן בית שני חמיר וקשה אדרבה בית ראשון חמיר כי בבית שני לא היה
ארון כפורת וכרובים ולוחות אלא הוא הדבר אשר דברתי לדידן שמת
שנאת חנם בנו ועין הרע ולשון הרע לכן לדידן חמיר כי באם [illegible]
חטא זה נחרב הבית קו׳ שמעכב ביאת המשיח · וכזה יתבאר גמרא
פ׳ הניזקין במעשה דקמצא ובר קמצא אזל אמר לקיסר מרדו בך יהודאי
א״ל מאן יימר א״ל שדר להו קורבנא חזי אי מקריבין כו׳ בהדי דקאתי
שדא ליה מומא בניב שפתים ואמרי ליה בדוקין שבעין וכ״ל דאלו ואלו
דברי אלהים חיים כי מכם שהיו בעלי לשון הרע לכן ס״ל שדא מומא
בניב שפתים גם הם בעלי עין הרע מ״ס שדא ביה מומא בדוקין שבעין
ונשי [illegible] המדרש בלקוט שאין ב״ה נבנה בימיו דהיינו שאומרי׳ [illegible]
על בית שני [illegible] ואם ידבק מפעה
לשון הרע שמצויה בינינו [illegible] אלו בני אדם שאוכלין ושותין זה עם
זה [illegible] ואלו [illegible] כשותא
[illegible] סלהם וי לנם [illegible]
בלא המים בכתובים בתלמוד ובזוהר מפורש עונשם שהם חרים יותר
[illegible] קורא לאי
[illegible] לא היה כי יותר טובים [illegible] וכי יקל
בעיניהם [illegible] קללת חנם אפילו על תנאי וכו׳ כ״ש וק״ו קללת
דוד המלך ע״ה [illegible] ברוך הקודש ואמר יכרת יי׳ שפתי
חלקות [illegible] וקללה [illegible] ומה יתרון לבעל הלשון אם לא מתוך
שונא לבבו וקללת איש מרעהו ומי שרואה מעלה בחבירו מיד מכה אותו
במכת פיו ובחרם טומא שפתים מבלים ריקו ומטיל מום בקדשים ולא
נעלם מאמרז״ל כל הפוסל במומו פוסל וזהו תיכף לאריכות גלותינו
שתכפו הצרות עלינו ובקום תלאות עברו ראשינו אוי נא לנו כי חטאנו
שמדה הרעה לא תסור ממנו · עד כי יעיר רוח יי׳ עלינו · לאומות
[illegible] · ובדקתיו ירקנו · וישלם לנו מכפס לבתנו · וכ״ש המורדים
והפושעים העומדים לגלות כתרינו · כפני מתקוממינו · העומדים
עלינו לכלותינו · ונותן חרב בידם להרגנו · וכמעט אנחנו נועבו כלנו
אבדנו בעונינו · ועליהם אני אומר אוי ואבוי ורעה תבוא עליהם אשר
הם מכבי עמינו · ועומדים עלינו לשוטנינו · ואין לנו אלא לתפוס
אומנות אבותינו · לצלות ולחנן פני יי׳ אדונינו · וכופת תטופנה
שפתותינו · שיענים יי׳ ממכון שבתו לרחמנו · וביום קראנו יענינו ·
ובתורתו יחכימנו · כי היא חיינו ואורך ימינו · ואגב באתי לגלות
מעלת המוכיח לשם שמים ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטני׳ קטן
כמוני היום שדברתי תוכחות מוכר [illegible] עמודים האלה כי
בילקוט מביא בשם רבתי הגירסא בלשון הזה ואף יעקב ביקש לגלות
הקץ שנאמר האספו ואגידה משל למלך שהאמינו לעבד על כל אשר לו
כשה אותו עבד ליפות וקרא לבניו וביקש לעשותן בן חורין ולומר להן
היכן הוא דייתיקי שלכן ואוני שלכן כשה עבד עיניו וראה המלך והפליג
הדבר שהיה מבקש לגלות לכן התחיל לומר בני עבדיו של מלך אתם היו
מכבדין אותו כדרך שכבדתי אותו כו׳ כך יעקב ביקש לגלות הקץ לבניו

הקדמת הגאון בן המחבר עמוד השלום

עיד נגלה עליו הקב"ה ואז לבניך אתה קורא ולי אי אתה קורא כיון שראה אותו יעקב התחיל אומר בבקשה כבדו את הקב"ה כיון שבגדתי אבי ואבותי והנה קשה בזה הענין התחיל להוכיחם ראובן בכורי כו' פחז כמים כו' שמעון ולוי וגו' כלי חמס מכורותיהם כו' נקשה מה היה ענין התוכחה בכאן הענין הוא ע"ד הגמרא דיומא רבי יוחנן ור' אלעזר אמרי תרוייהו ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קיצם אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קיצם ופירש"י בית שני רשעים היו בבית מ"ה לא נתגלה קיצם כי ע"י שקטלו בבית לא היו יכולין להוכיח אותם כמו הראשונים וזה הוא הענין יעקב רצה לגלות הקץ וכאשר ראה שרוח הקודש נסתלק ממנו רצה לעשות פעולה שיאור ויגלה הקץ והתחיל להוכיחם ולגלות עונם כיאור בפסוקים וכשנתגלה עונם יתגלה קיצם כך אמר יעקב בלבו אבל באמת כי יום נקם בלבי אמר יי' עד שיקויים בנו כיום ההוא יהיה יי' אחד ושמו אחד ב"ת דוד ועל זה נראה לי לבאר פסוקים בדברי הימים דוד הוא השביעי ופי' בעל אילה שלוחה שצריך לבאר כבוד משו' שכי כתב בין"ד ובדברי הימים התפלתו שהמקרא דוד הוא השביעי כאן הוא התפלה ומשם ואילך יזכירו דוד בי"ד עד גמירא ולא לבקש שבכאן הוא התפלה שהתחיל לכתוב דוד בין"ד וירא שם פלוגתא אם משיח שיבוא במהרה בימינו הוא דוד בעצמו או בן דוד ובעל הטורים כתב סימן או דודו או בן דודו יגאלנו אבל הפייטן הסכים שהוא דוד וזה לשונו קול נאמן איש נאמן שמו הוא דוד בעצמו מבשר ואומר ולכן מרומז במקרא זה כשמזכיר אלו שהוא השביעי שהתחיל להזכיר דוד בי"ד להורות לחלק לו כבוד שיתגלה ביאת הגאולה שתבוא במהרה בימינו בדוד עצמו וצריך שתדע מה שכתב בטור א"ח סימן קט"ו בסדר הברכות של י"ח עד שבא לומר ברכה שביעי ראה נא

בעניינו ומה ראה לומר גאולה בשביעית כי היה לומר בכללו אחר בלא לנו כסדר הפסוק הסולח ל"ל עליכי הרופא לכל תחלואייכי אלא אמר ר' חייא בר אבא מתוך שלכן עתידין לגאול בשביעית קבעוה בשביעית אף על גב דבשביעית קולות בשביעי מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא מלחמות אתחלתא דגאולה היא ע"כ והנה משמע שקבעוה ז"ל גאולה בברכת שביעית משום שגאולה תהיה בשביעית ואם חולק כבוד לדוד כי ז' שהוא יהיה משיח במהרה בימינו · ואם בן דוד ויהיה דוד הוא השביעי ולמה יהיה הוא השביעי שהוא רמז על הגאולה שתהיה תהיה בשביעי במהרה בימינו אמן · ונחזור לענין פתח דברינו מה שהתחלנו בהקדמתנו להודיע מעלת הספר הנכבד של אבא מורי ז"ל שהוא כולו מלא חכמה ודעת ויראת יי' וכבר בקשתי שלא יקרא אדם בספר הזה כדרכו רק בעיון אחר עיון ואז יגיע לתכליתו ויהיה מאוד ספלתי להדפיס עיקרית הביאור של א"א ז"ל שעשה ע"פ הקבלה אך קשה עלי בעת הזאת ומעתה אני מבקש רחמים את פני הקורא גם מי שקורא בתורה בספרי הקטן שחברתי שם העמודים האלה שיעיין היטב כי מקומות מקומות יש שצריכין עיון בן בשכל וכן בגירסא מקום מקום מקור הדינים מה שמצאתי ולא להיות מוסיפת על פני הספר רק לדקדוק רב כי לא עשיתי מהדורא בתרא מאפיסת הפנאי לכבוד אדוני אבי למהר להדפיס ספרו ויי' אשר היה אתי לגמור זה יזכני לגמור שארי חבורים שלי בן האיסור והיתר וכן מעניינים השייכים לגמרא פי' תוספות וביאור על התורה יי' יסייע בעזרתי להוציא לפעולה מה שבמחשבתי ויזכור לי זכות אבותי לעולם אמן ואמן · ואברך את יי' אשר לא אפסו מודי' ולשבתו על שערי עד כה לבית שהם שומרים ·

וימצא אור לישרים וידידים · וששון ושמחה ויקר ליהודים :

ובאמת הגולת הדפוס קשה מאוד עולה לבך עמוס ורב ולולא שהעיר יי' את רוח לב מופלגי הרא"ש והקצין והנדיב על נדיבתו יקום כהר"ר שלמה ר"מ יצ"ו מק"ק פוזנא ושני אחיו עמו הלא הוא אחיו הגדול ממנו בשנים הקצין המרומם הפרנס כהר"ר יוחנן נר"ו ואחיהם הצעיר מהם בשנים וגם הוא יגדל לשם ויהיה גדול ביהודה ובישראל כהר"ר הירש נר"ו כולם בני איש אחד הפרנס המרומם הקצין כהר"ר משעבל ז"ל כי עשו לי הלוואה מרובה לסיוע הדפסת ספרים האלו יי' ישלם להם כמפעלם וכשם שזיכה יי' אותם להחזיק ידי רבנן כאשר ת"ל כל יושבי באשפתות מדבקים בהם ומי רואה אלו יגאלים ולא יצא לקראתם כן יזכו לבנים ובני בנים תלמידי חכמים ויקויים בהם ירא ורע יאריכו ימים והון ועושר בביתם וצדקתם עומדת לעד כי לולא עזרתם לי לא היה באפשרותי להוציא הפעולה לתכליתה לכן תשואת חן חן להם ושכרם יהיה כפול · ובעזרת צור ישראל וגואלם · השלמתי עמוד השלום · ורב שכר מטה כלפי חסדים · ויזכני להשלים שאר העמודים · כה דברי פי המחבר ביראת אלהים זה תורת האדם · נאום שבתי בן הגאון הגדול

שהיה בארץ ישראל מהר"ר ישעיה סג"ל ז"ל הורוויץ הנקרא שעפטיל בן בנו של איש האלהים מהר"ר אברהם

שעפטלש קטן האשל הגדול אילן הנטוע בשער בת רבים שר וגדול בישראל היה הגאון המופלג

מהר"ר משה פרי"ף ז"ל הסוכב על נבא פה ק"ק פוזנא המעטירה ואב בית דין להמדינה

החשובה והגדולה כמוה בן היא נקראת מדינת פולין גדול ישמרה

האל הגדול · ויהיה לה למשוש ולמגדל :

אוכי"ר

על ידי המחולל במלאכת הקודש יוסף בן לא"א אלכסנדר שליט"א מ"ס עדינת המשין מק"ק וויננהויזן הנקרא בפה כל יהל' אשכנז :

76/36